

MELCHIORIS GOLDASTI
Haiminsfeldii, &c. C.S.

MONARCHIÆ S. ROMANI IMPERII,

SIVE

TRACTATVVM

DE

JURISDICTIONE IMPERIALI

Regia & Pontificia seu Sacerdotali;

Deque potestate Imperatoris sive Regis, ac Papæ, cum distinctione utriusque Regiminis, Politici & Ecclesiastici,

TOMVS SECVNDVS.

PARTIM AB IPSIS PONTIFICIBUS ROMANIS, PARTIM auctoritate ac concessione Imperatorum, tàm Occidentalium quam Orientalium, Regum item & Principum Germaniæ, Galliæ, Italiæ, Hispaniæ, Angliæ, Hiberniæ,

A VETERIBVS SANCTIS AC CATHOLICIS DOCTORIBVS, QVOTQVOT ante exortum Lutheri, ab A. D. CCC. usque ad MD. vixerunt, conscripti; & nunc pars recenter, cætera auctiùs & emendatiùs simul recusa, ac opposita Tractatibus eorum, qui utramq; potestatem in Spiritualibus & temporalibus aut adulatoriè aut imperitè confundunt.

ACCESSERUNT OPERA OMNIA,

De Potestate Ecclesiastica & Politica,

MAGISTRI GUILIELMI OCKAM, ORDINIS MINORUM, DOctoris famigeratissimi, & auctoris Sectæ Philosophorum Scholasticorum, quos vocant Nominales; nunc primùm ex vetustis Codicibus expressa, & simul edita.

Cum Indice rerum & verborum absolutissimo seorsum accessuro [illegible] universum Monarchiæ.

FRANCOFVRTI,
Apud Joann-Davidem Zunnerum, Anno 1668.

Elenchus
TRACTATUUM ANTIQUORUM IN HOC SECUNDO TOMO

mo contentorum, juxta seriem Auctorum, quo quisque tempore vixit aut scripsit.

)o(2 Anonymi

...MBROSII, EPI-SCOPI MEDIOLA-NENSIS EPI-STOLÆ.

Anno Christi 370.

...POTESTATE IMPERATO-RIS ET EPISCOPI.

Ex Lib. V. Epist. XXV.

...usti ad B. Ambrosium, vt ad se docendum venire festinet postulantis; & vt ...pturis atq; argumentis Spiritum Sanctum Deum esse conuincat rogantis.

...RATIANVS Augustus Ambrosio Religioso Sacerdoti omnipotentis Dei. Cupio valde, vt quem recordor absentem, & cum quo mente sum, cum eodem ...orpore sim præsenti. Festina igitur ad me, Religiose Dei Sacerdos, vt doceas do-...ctrinam veram credentem, non quo contentioni studeam, aut velim magis De-...un verbis quam mente complecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio Diuini-...tatis insideat. Docebit enim me ille, quem non nego, quem fateor Deum ac Do-...minum esse meum, non ei obiiciens, quam in me video, creaturam, qui Christo ...osse confiteor: velle tamen, vt etiam Patri me commendem Filium prædicando. ...vereor inuidiam; non me talem laudatorem putabo, qui Diuinitatem verbis an-...nus & fragilis, quantum possum, prædico; non quantum est ipsa Diuinitas. Rogo ...um tractatum, quem dederas, augendo illic de Spiritu Sancto fidelem disputatio-...que argumentis Deum esse euince. Diuinitas te seruet per multos annos, parens ...ni, quem colimus, Iesu Christi.

Epistola XXVI.

...Ambrosii ad Gratianum Augustum, epistolam ipsius plurimum com-mendantis, suæq; voluntati se satisfacturum pollicentis.

...gusto Gratiano, & Christianissimo Principi Ambrosius Episcopus. Non mihi af-... Christianissime Principum. Nihil enim habeo, quod hoc verius & gloriosius di-...am, mihi affectus defuit, sed effectum verecundia retardauit, quo minus Clemen-...m. Reuerterti tamen si non occurri vestigio, occurri animo, occurri voto, in quo ...a Sacerdotis. Occurri, dico. Quando enim abfui, quem toto sequebar affectu; cui ...s inhærebam? Et certe maior animorum præsentia est; tuum quotidianum iter le-...die in tuis castris cura & sensu locatus, orationum excubias prætendebam, etsi inua-...affectu sedulus. Et hæc quidem cum pro tua salute deferebamus, pro nobis facieba-...dulationis est, quam tu non requiris, ego alienam nostro duco officio; sed pluri-...m dedisti. Scit ipse nostri arbiter, quem fateris, & in quem pie credis, refici viscera ...salute, tua gloria, neque non solum officio publico debitas pendere preces, sed et-...ro. Reddidisti enim mihi quietem Ecclesiæ, perfidorum ora, atq; (quod vtinam) ..., & hoc non minore fidei, quam potestatis authoritate fecisti. Nam quid de literis ...it? Scripsisti tua totam epistolam manu, vt ipsi apices fidem tuam pietatemq; lo-...Abraham sua manu quondam vitulum occidit, vt hospitibus epulantibus ministra-...erio religioso aliorum adiumenta quæsiuit. Sed ille priuatus aut Domino & Ange-...n Angelis deferebat: tu Imperator dignatione Regali honoras infirmum Sacerdo-...o defertur, cum seruulus honoratur. Ipse enim dixit: *Quod vni horum minimorum fe-...* At ego humilitatem tantummodo prædico in Imperatore sublimem, ac non am-...n vere conscia meriti tui mente dixisti, quam docet te ille, quem non negas. Quis e-

 nim

MELCHIORIS GOLDASTI
Haiminsfeldii, &c. C.S.

MONARCHIÆ S. ROMANI IMPERII,

SIVE

TRACTATUUM

DE

JURISDICTIONE IMPERIALI

Regia & Pontificia seu Sacerdotali;

Deque poteſtate Imperatoris ſive Regis, ac Papæ, cum diſtinctione utriuſque Regiminis, Politici & Eccleſiaſtici,

TOMUS SECUNDUS.

PARTIM AB IPSIS PONTIFICIBUS ROMANIS, PARTIM auctoritate ac conceſſione Imperatorum, tàm Occidentalium quam Orientalium, Regum item & Principum Germaniæ, Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Hiberniæ,

A VETERIBUS SANCTIS AC CATHOLICIS DOCTORIBUS, QUOTQUOT ante exortum Lutheri, ab A. D. CCC. uſque ad MD. vixerunt, conſcripti; & nunc pars recenter, cætera auctiùs & emendatiùs ſimul recuſa, ac oppoſita Tractatibus eorum, qui utramq; poteſtatem in Spiritualibus & temporalibus aut adulatoriè aut imperitè confundunt.

ACCESSERUNT OPERA OMNIA,

De Poteſtate Eccleſiaſtica & Politica,

MAGISTRI GUILHELMI OCKAM, ORDINIS MINORUM, DOctoris famigeratiſſimi, & auctoris Sectæ Philoſophorum Scholaſticorum, quos vocant Nominales; nunc primùm ex vetuſtis Codicibus expreſſa, & ſimul edita.

C[illegible] Indice rerum & v[illegible]orum a[illegible]ſſimo ſeorſim acceſſuro [illegible] univerſum Monarchiæ.

FRANCOFURTI,

Apud Joann-Davidem Zunnerum, Anno 1668.

Elenchus
TRACTATUUM ANTIQUORUM IN HOC SECUNDO TOMO

mo contentorum, juxta seriem Auctorum, quo quisque tempore vixit aut scripsit.

D. AMBROSII, EPISCOPI MEDIOLANENSIS EPISTOLÆ.

Anno Christi 370.

DE POTESTATE IMPERATORIS ET EPISCOPI.

Ex Lib. V. Epist. XXV.

Gratiani Augusti ad B. Ambrosium, vt ad se docendum venire festinet postulantis; & vt scripturis atq; argumentis Spiritum Sanctum Deum esse conuincat rogantis.

GRATIANVS Augustus Ambrosio Religioso Sacerdoti omnipotentis Dei. Cupio valde, vt quem recordor absentem, & cum quo meote sum, cum eodem corpore sim præsenti. Festina igitur ad me, Religiose Dei Sacerdos, vt doceas doctrinam veram credentem, oon quo contentiooi studeam, aut velim magis Deum verbis quam mente complecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio Diuinitatis insideat. Docebit enim me ille, quem noo nego, quem fateor Deum ac Dominum esse meum, non ei obiiciens, quam in me video, creaturam, qui Christo nihil me addere posse confiteor: velle tamen, vt etiam Patri me commendem Filium prædicaodo. Non ego in Deo vereor inuidiam; non me talem laudatorem putabo, qui Diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum possum, prædico; non quantum est ipsa Diuinitas. Rogo te, vt mihi des ipsum tractatum, quem dederas, augendo illic de Spiritu Sancto fidelem disputationem: scripturis atque argumentis Deum esse euince. Diuinitas te seruet per multos annos, parens & cultor Dei æterni, quem colimus, Iesu Christi.

EPISTOLA XXVI.

Diui Ambrosii ad Gratianum Augustum, epistolam ipsius plurimum commendantis, suæq; voluntati se satisfacturum pollicentis.

BEatissimo Augusto Gratiano, & Christianissimo Principi Ambrosius Episcopus. Non mihi affectus defuit, Christianissime Principum. Nihil enim habeo, quod hoc verius & gloriosius dicam. Non, inquam, mihi affectus defuit, sed effectum verecundia retardauit, quo minus Clementiæ tuæ occurrerem. Reuertenti tamen si non occurri vestigio, occurri animo, occurri voto, in quo maiora sunt officia Sacerdotis. Occurri, dico. Quando enim abfui, quem toto sequebar affectu; cui sensu ac mentibus inhærebam? Et certe maior animorum præsentia est; tuum quotidianum iter legebam, nocte ac die in tuis castris cura & sensu locatus, orationum excubias prætendebam, etsi inualidus merito, sed affectu sedulus. Et hæc quidem cum pro tua salute deferebamus, pro nobis faciebamus. Nihil hic adulationis est, quam tu non requiris, ego alienam nostro duco officio; sed plurimum gratiæ, quam dedisti. Scit ipse nostri arbiter, quem fateris, & in quem pie credis, refici viscera mea tua fide, tua salute, tua gloria, meque non solom officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore priuato. Reddidisti enim mihi quietem Ecclesiæ, perfidorom ora, atq; (quod vtinam) & corda clausisti, & hoc non minore fidei, quam potestatis authoritate fecisti. Nam quid de literis recentibus loquar? Scripsisti tua totam epistolam manu, vt ipsi apices fidem tuam pietatemq; loquerentur. Sic Abraham sua manu quondam vitulum occidit, vt hospitibus epulantibus ministraret, nec in ministerio religioso aliorum adiumenta quæsiuit. Sed ille priuatus aut Domino & Angelis aut Domino in Angelis deferebat: tu Imperator dignatione Regali honoras infirmom Sacerdotem. Sed Domino defertur, cum seruulus hoooratur. Ipse enim dixit: *Quod vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis.* At ego humilitatem tantummodo prædico in Imperatore sublimem, ac non amplius fidem, quam vere conscia meriti tui mente dixisti, quam docet te ille, quem non negas. Quis e-

nimalius docere te potuit, vt et obiicias, quam in te vides creaturam? Nihil moralius, nihil expressius dici potuit. Creaturam enim Christum dicere pro obiecto contumeliæ est, non pro confessione reuerentiæ. Deinde quid tam insolens, quam id eum existimare, quod nos sumus? Docuisti igitur me, à quo te discere velle profiteris: nihil tale adhuc legi, nihil audiui. Quam pium autem illud, quam admirabile, quod in Deo non vereris inuidiam? De Patre remunerationem pro Filii amore præsumis, & laudando filium, non es te posse aliquid addere confiteris, sed velle vt etiam Patri te Filii prædicatione, commendes. Quod vtique solus te docuit ille, qui dixit: *Qui me diligit, diligetur à patre meo.* Addidisti ad hæc, quia tu infirmus & fragilis non te talem laudatorem putabis, vt diuinitatem verbis augeas, sed quantum possis, prædices, non quantum est ipsa diuinitas. Hæc infirmitas in Christo fortior est, sicut & Apostolus dixit: *Cum infirmor, tunc potens sum*, hæc humilitas excludit fragilitatem. Veniam plane, & festinabo, vt iubes, vt hæc præsens audiam, cum ex tuo ore procedunt. Misi autem duos libellos, quorum iam quia tuæ Clementiæ sunt probati, periculum non verebor. De Spiritu vero interim veniam scriptioni peto, quoniam quem iudicem mei sim sermonis habiturus agnoui. Interim tamen sententia & fides tua de Domino & Saluatore deprompta de Dei filio redundat ad assertionem vberrimam, per quam Sancti quoque Spiritus diuinitas sempiterna credatur, vt non ei obiicias, quam in te vides, creaturam, nec Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi Spiritu suo existimes inuidere. Quod enim creaturæ caret communione, diuinum est. Si Dominus fauerit, huic etiam Clementiæ tuæ satisfaciam voluntati, vt cuius accepisti gratiam, eum plane in Dei gloria præeminentem suo numine existimes honorandum. Beatissimum te & florentissimum Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, tueri ætate prolixa, & Regnum tuum in summa gloria & pace perpetua confirmare dignetur, Domine Imperator Auguste, diuino electe iudicio, Principum gloriosissime.

EPISTOLA XXVII.

Diui Ambrosii ad Valentinianum Imperatorem, Legationis suæ expositionem insinuantis.

VALENTINIANO Imperatori Augustissimo Ambrosius. Etsi superioris Legationis meæ fides ita approbata sit tibi, vt ratio eius à me non quæreretur. Satis enim claruit eo ipso, quod aliquot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam à Maximo non recepisse, neque iis astipulatum quæ ad voluntatem eius magis, quam ad pacem protenderent, denique non commisisses secundam legationem, nisi primam probasses, quia tamen regredienti, mihi decernendi secum imposuit necessitatem, ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putaui, ne cuiusquam sermo veris prius vana intexeret, quam reditus meus integra & synceræ veritatis expressa signaculo manifestaret. Cum peruenissem Treuiros, postridie processi ad palatium. Egressus est ad me vir Gallicanus præpositus cubiculi, eunuchus regius. Poposci adeundi copiam, quæsiuit num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi, habere. Retulit, non posse me, nisi in consistorio videri. Dixi non esse hunc morem Sacerdotalem, certe esse aliqua de quibus serio deberem cum suo principe confabulari. Quid plura? Consuluit eum, sed eadem referenda credidit, vt liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamen alienum id quidem à nostro munere, sed me recepto officio non defuturum, gratam mihi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negocio. Vbi sedit in consistorio, ingressus sum, assurrexit vt osculum daret. Ego inter consistorianos steti. Hortari cœperunt alii vt ascenderem, vocare ille. Respondi ego: Quid oscularis eum quem non agnoueris? Si enim me agnouisses, non hoc loco videres. Commotus es, inquit, episcope? Non, inquam, iniuria, sed verecundia: quod alieno consisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es consistorium. Nec illud, inquam, mei erroris fuit: vocantis non ingredientis vitium est. Cur, inquit, ingressus es? Quia, inquam, tunc inferiori pacem petebam, tunc vt æquali. Cuius, inquit, beneficio æquali? Respondi, omnipotentis Dei, qui Valentiniano regnum quod dederat reseruauit. Ad postremum erupit, dicens: Quoniam me lusisti, & ille Banto qui sibi regnum sub specie pueri vindicare voluit: qui etiam Barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cum mihi tot millia Barbarorum militent, & annonas à me accipiant. Quod si ego tunc temporis quando venisti non fuissem retentus, quis mihi obstitisset & virtuti meæ? Ad hæc ego leniter: Non opus est, inquam, vt commouearis, cum causa nulla sit commotionis, sed patienter audias quæ referantur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatione dum mihi credis, per me deceptum te esse asserebas: Gloriosum mihi est hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim Episcopi magis, quam pupillos debemus tueri?

Scriptum est enim: *Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & eruite iniuriam accipientem.* Et alibi: *Iudices viduarum, & patres orphanorum.* Tamen non exprobrabo beneficium meum Valentiniano. Vt verum eloquar, vbi ego tuis legionibus obstiti, quo minus influeres in Italiam? Quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An vero corpore meo clausi tibi Alpes? Vtinam hoc meum esset, obiectionem non timerem, non vererer comminationes tuas. Quibus promissis lusi te vt paci acquiesceres? Nonne intra Gallias iuxta vrbem Mogontiacum Comes Victor occurrit mihi quem direxisti vt pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinianus, qui prius pacem à te rogatus est, quàm postulatet? In quo fefellit Bauto qui deuotionem Imperatori exhibuit suo? An quia principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui vbi primum veni, cum diceres quod Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet, responderim non esse æquum vt aspero hyemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes: sine matre autem tanto itinere dubiis rebus committeretur. De pace nobis legationem commissam, non de aduentu eius promissionem: spondere nos id non potuisse, certum est, quod mandatum non erat, me certe nihil spospondisse, adeo vt diceres: Expectemus quid Victor responsi referat. Illud autem liquet me retento peruenisse Mediolanum, negatumque ei quod postulabat. De pace tantum conspirare studia, non de aduentu Imperatoris, quem moueri non oporteret. Præsens eram vbi Victor rediit. Quomodo ergo reuocaui Valentinianum? Legati iterum missi ad Gallias, qui eis aduentum negarent, apud Valentiam Gallorum me repererunt: milites vtriusq; partis qui custodirent iuga montium, offendi reuertens. Quos ergo tuos reuocaui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immisit Barbaros Bauto Comes? Et quid mirum si hoc Bauto fecisset, Transrhenanus genere, cum tu minitaris Imperio Romano Barbarorum auxilia, & turmas translimitaneas, quibus commeatus prouincialium tributa soluebant. Vide autem quid intersit inter tuas minitationes, & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas, quod Barbarorum stipatus agminibus Italiæ te infunderes, Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit. Quid habet inuidiæ, si Bauto Barbaros cum Barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se, vtrinq; prætendit, in medio Romani imperii sinu Iuthungi populabantur Rhetias. Et ideo aduersus Iuthungum Hunnus accitus est. Idem tamen, quia de finitimo proterebat Alemanniam, & iam vicinia mali vrgebat Gallias, coactus est triumphos suos deserere, ne tu timeres. Cōfer vtriusq; factum. Tu fecisti incursari Rhetias. Valentinianus suo tibi auro pacem redemit. Aspice illum quoque qui tibi ad dextram assistit, quem Valentinianus cum posset suum dolorem vlcisci, honoratum ad te redire fecit. Tenebat eum in suis terris, atque in ipso nuncio necis fraternæ trænauit impetus: nec tibi vicem etsi non parilis dignitatis, eiusdem tamen necessitudinis retulit. Confer ergo te iudice vtriusque factum. Ille tibi fratrem tuum viuentem remisit, tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi aduersum se auxilia non negauit? Sed vereris ne exuuiarum reditu renouetur militibus dolor. Hoc enim allegas: *Quem viuentem deseruerunt, eum defendent peremptum.* Quid eum mortuum times, quem occidisti cum posses seruare? *Hostem,* inquis, *meum peremi.* Non ille tuus hostis, sed tu illius. Ille iam non sentit defensionem. Tuam causam considera. Si quis aduersum te hodie imperium in his partibus vsurpandum putet, quæro vtrum te hostem illius dicas, an illum tibi? Nisi fallor, vsurpator bellum infert: Imperator ius suum tuetur. Ergo quem non debueras occidere, eius reliquias negas? Habeat Valentinianus Imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ obsides. Et quomodo allegabas quod eum non mandaueris occidi, quem prohibes sepeliri? Poterit igitur credi quod ei non inuideris vitam, cui etiam sepulturam inuides? Sed ad me reuertar. Audio te queri quod se ad Theodosium Imperatorem potius contulerint qui sunt cum Valentiniano Imperatore. Quid igitur futurum sperabas, cum te refugientes eos ad pœnam posceres, captos necares, Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidi? Respondi ei, Balionem. At quem virum? qualem bellatorem? Hæccine fuit iusta causa exitii, quod Imperatori suo fidem seruauit? Non ego, inquit, eum iussi occidi. Respondi. Hoc audiuimus quod occidi iussus sit. Sed, inquit, si ipse sibi vim non intulisset, iusseram eum deduci Cabillonem & ibi viuum exuri. Respondi: Ergo propterea & illud creditum est quod eum occideris. Quis autem sibi parcendum putaret, cum occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, comes vtilis? Ita dum discessi, vt se tractaturum diceret. Postea cum videret me abstinere ab episcopis qui communicabant ei, vel qui aliquos deuios licerà fide, ad necem petebant, commotus eis iussit me sine mora regredi. Ego vero libenter, etsi me plerique insidias euasurum non crederent, ingressus sum iter, hoc solo dolore percitus, quod Hyginum episcopum senem in exilium duci comperi, cui nihil iam nisi extremus superesset spiritus. Cum de eo conuenirem comites eius, ne sine veste, sine plumairo paterentur extrudi senem, extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior aduersus hominem, pacis inuolucro bellum tegentem.

Vale.

EPISTOLA XXVIII.

Diui Ambrosii ad Theodosium Imperatorem, seipsum excusantis, & , vt ille facinoris sui pœnitentiam agat, rationibus atque exemplis suadentis, rogantis, hortantis, & admonentis.

AVGVSTISSIMO Imperatori Theodosio Ambrosius. Et veteris amicitiæ dulcis mihi recordatio est, & beneficiorum quæ crebris meis intercessionibus summa gratia in alios contulisti, gratiæ memioi. Vnde colligi potest quod non ingrato aliquo affectu aduentum tuum semper mihi ante hac exoptatissimum declinare potuerim. Sed qua causa hoc fecerim, breuiter expediam. Soli mihi in tuo comitatu ius naturæ ereptum videbam audiendi, vt & loquendi priuarer munere. Motus enim frequenter es quod ad me peruenisset ot aliqua quæ in consistorio tuo statuta forent. Ego ergo expers communis vsum sum, cum dicat dominus Iesus *nihil esse occultum, quod non manifestetur?* Verecundia igitur quod potui, satisfeci imperiali arbitrio, & prospexi ne aut ipse causam commotionis habeas, cum id egerim, ne quid ad me de imperialibus deferatur statutis: aut ego cum fuero præsens, aut non audiam per metum omnium, & quasi conniuentis famam subibo: aut ita audiam vt mihi aures pateant, vox intercludatur, vt audita non possim eloqui, ne eos qui in suspicionem proditionis venerint, lædam in periculo. Quid igitur facerem? Non audirem? Sed aures non possum cera veterum fabularum claudere. Proderem? Sed quod in tuis iussis timerem, in meis verbis deberem cauere, ne quid cruentum committeretur. Tacerem? Sed quod miserrimum foret omnium, alligaretur conscientia, vox eriperetur. Et vbi illud: *Sed si Sacerdos non dixerit erranti, is qui errauerit, in sua culpa morietur, & Sacerdos reus erit pœna, quia non admonuit errantem?* Accipe illud Imperator Auguste. Quod habeas fidei studium, non possum negare: quod Dei timorem, non diffiteor. Sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire velit, cito vertes ad misericordiam: si quis stimulet, in maius exsuscitas, vt eum reuocare vix possis. Vtinam si nemo mitigat, nullus accendat, libenter enim committo tibi: ipse te reuocas, & pietatis studio vincis impetum naturæ. Hunc ego impetum malui cogitationibus tuis secreto committere, quam meis factis publice fortassis mouere. Itaque malui officio meo aliquid deesse quam humilitati, & requiri in me ab aliis Sacerdotis authoritatem, quam à te desiderari in me, amantissimi bonorificentiam, vt represso impetu integra esset consilii eligendi facultas. Prætendi ægritudinem corporis reuera grauem, & nisi à viris mitioribus vix leuandam: vel emori tamen maluissem quam aduentum tuum biduo aut triduo non expectarem. Sed quid facerem, non erat. Factum est in vrbe Thessalonicensium, quod nulla memoria habet, quod reuocare non potui ne fieret. Imo quod ante atrocissimum fore dixi, cum toties rogarem: & quod ipse sero reuocando graue factum putasti, hoc factum extenuare non poteram. Quando primum auditum est, quum propter euentum Gallorum episcoporum synodus conuenerat, nemo non ingemuit, nullus mediocriter accepit, non erat facti tui absolutio in Ambrosii communione. In me etiam amplius commissi exaggeraretur inuidia, si nemo diceret Dei nostri reconciliationem fore necessariam. An pudet te Imperator hoc facere quod rex Propheta author Christi secundum carnem prosapiæ fecit Dauid? Illi dictum est, quia diues qui haberet plurimos greges, vnam pauperis ouem propter aduentum hospitis eripuit & occidit: & cognito quod in hoc ipse argueretur, quia ipse fecisset, ait: *Peccaui Domino.* Noli ergo impatienter ferre, Imperator, si dicatur tibi: *Tu fecisti istud,* quod Dauid regi dictum est à propheta. Si enim hoc sedulu audieris, & dixeris: *peccaui Domino,* si dixeris regale illud propheticum: *Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum qui fecit nos:* dicetur & tibi, *Quoniam pœnitet te, dimittit tibi Dominus peccatum tuum, & non morieris.* Iterum cum plebem numerari iussisset Dauid, percussus est corde, & dixit ad Dominum: *Peccaui vehementer quod fecerim hoc verbum, & nunc Domine aufer iniquitatem serui tui quod deliqui vehementer.* Et missus est iterum ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem conditionum offerret, & quam vellet eligeret, famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugeret à facie inimicorum suorum, aut triduo mortem in terra. Et respondit Dauid: *Angustiæ sunt tria hæc vehementer, veruntamen incidam in manum Domini, quoniam multa misericordia eius nimis, & in manus hominis non incidam.* Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerum totius plebis quæ secum erat: quod scire Deo soli debuit reseruare. Et cum, inquit, mors fieret in plebes, ipso primo die ad horam prandii cum vidisset Dauid percutientem angelum in plebem, ait Dauid: *Ego peccaui, & ego pastor malignum feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Itaque pœnituit Dominum, & iussit angelo vt parceret plebi; sacrificium autem offerret Dauid. Erant enim tunc sacrificia pro delictis; hæc nunc sunt sacrificia pœnitentiæ. Itaque ea humilitate acceptior Deo factus est.

Non enim mirandum peccare hominem, sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet Deo. Iob sanctus & ipse potens in seculo, ait: *Peccatum meum non abscondi, sed coram plebe omni annunciaui.* Ipsi immani regi Saul dixit Ionathas filius suus: *Noli peccare in seruum tuum Dauid.* Et, *vt quid peccas in sanguinem innocentem, occidere Dauid sine causa?* Quia etsi rex erat, peccabat tamen si occiderit innocentem. Denique etiam Dauid cum iam regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum à Ioab duce militiæ suæ, ait; *Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsq; in æternum à sanguine Abner filii Ner, & ieiunauit in dolore.* Hæc ideo scripsi, non vt te confundam, sed vt regum exempla prouocent, vt tollas hoc peccatum de regno tuo. Tolles autem humiliando Deo animam tuam. Homo es, & tibi venit tentatio, vince eam. Peccatum non tollitur nisi lachrymis & pœnitentia. Nec angelus potest, nec archangelus: Dominus ipse, qui solus potest dicere: *Ego vobiscum sum*, si peccauerimus, nisi pœnitentiam deferentibus non relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admoneo; quia dolori est mihi, vt tu qui pietatis inauditæ exemplum eras, qui apicem clementiæ tenebas, qui singulos nocentes non patiebaris periclitari, tot periisse non doleas innocentes. Etsi in prælus felicissime egeris, & si in aliis quoq; laudabilis, tamen apex tuorum operum pietatis semper fuit. Id tibi inuidit diabolus quod habebas præstantissimum. Vince eum dum habes adbuc vnde possis vincere. Noli peccato tuo aliud peccatú addere, vt vsurpes quod vsurpasse multis officit. Ego certe in omnibus aliis licet debitor pietati tuę, cui ingratus esse non possum, quàm pietatem multis Imperatoribus pręferebam, vni adæquabam, ego, inquam, causam in te contumaciæ nullam habeo, sed habeo timoris: Offerre non audeo sacrificium, si volueris assistere. An quod in vnius innocentis sanguine non licet, in multorum licet? Non puto. Postremo scribo manu mea quod solus legas. Ita me Dominus ab omnibus tribulationibus liberet, quia non ab homine, neq; per hominem, sed aperte mihi interdictum aduerti. Cum enim essem solicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, venisse quidem visus es ad ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. Alia prætereo, vt potui cauere. Sed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum tranquillitate cedant. Multifarie Deus noster admonet: signis cœlestibus, Prophetarum præceptis, visionibus etiam peccatorum vult nos intelligere, quo rogamus eum vt perturbationes auferat, pacem nobis imperantibus seruet, fides ecclesiæ & tranquillitas perseueret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores. Certe vis probari Deo, omnis rei tempus, vt scriptum est, *Tempus*, inquit, *faciendi domine: Et tempus beneplaciti Deus.* Tunc offerres, cum sacrificandi acceperis facultatem, quando hostia tua accepta sit Deo. Nonne me delectaret habere gratiam Imperatoris, vt secundum voluntatem tuam agerem, si causa pateretur? Et simplex oratio sacrificium est. Hæc veniam refert, illa offensionem: quia hæc humilitatem, illa contemptum. Dei enim vox est quod malit vt fiat mandatum eius, quàm deferatur sacrificium. Clamat istud Deus, ad populum Moyses annunciat, ad populos Paulus prædicat. Id facito quod intelligis in tempore plus placere. *Misericordiam*, inquit, *malo quàm sacrificium.* Quare non illi magis sunt Christiani qui peccatum condemnant suum, quàm qui defendere putant? *Iustus enim in exordio sermonis accusator est sui.* Qui se accusat cum peccauerit, iustus est, non ille qui laudauerit. Vtinam Imperator etiam ante mihi potius credidissem, quam consuetudini tuæ. Dum puto quod cito ignoscis, cito reuocas, vt sæpè fecisti: & tu præuentus es, & ego non declinaui quod cauere non debueram. Sed gratias Domino, qui vult seruulos suos castigare, ne perdat. Istud mihi commune est cum Prophetis, & tibi erit commune cum sanctis. An ego Gratiani patrem non oculis meis præferam? Debent veniam sancta alia pignora tua. Dulce mihi nomen antetuli, quibus amorem communiter detuli. Amo, diligo, orationibus prosequor. Si credis sequere. Si inquam, credis, agnosce quod dico. Si non credis, ignosce quod facio, in quo Deum præfero. Beatissimus & florentissimus cum sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua Imperator Auguste.

EPISTOLA XXIX.

Diui Ambrosii ad Theodosium Imperatorem vindicari iubentem in Episcopum & Christianos qui Synagogam incenderunt, vehementer eum ob hoc arguentis, atque vt aliam Epistolam dictari iubeat, & quod prius iussum fuerat, emendet, exhortantis.

CLementissimo Principi ac beatissimo Imperatori Theodosio Augusto Ambrosius Episcopus. Exercitus iugibus fere curis sum Imperator beatissime, sed nunquam tanto inęstu fui, quanto nunc, cum video cauendum ne quid sit quod adscribatur mihi etiam de sacrilegii periculo. Itaque peto vt patienter sermonem meum audias. Nam si indignus sum, qui à te audiar, indignus sum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipse ergo non audias eum quem pro te audiri velis? Non audies pro se agentem, quem pro aliis audisti? Nec vereris judicium tuum, ne cum indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur? Sed neq; imperiale est libertatem dicendi denegare, sacerdotale quod sentiat, non dicere. Nihil enim in vobis Imperatoribus tam populare & tam amabile est, quam libertatem etiam in iis diligere qui obsequio militiæ vobis subditi sunt: Siquidem hoc interest inter bonos & malos principes, quod boni libertatem amant, seruitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines,

nes, quàm quod sentiat non libere pronunciare. Siquidem scriptum est: *Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.* Et alibi: *Fili hominis, speculatorem te posui domui Israel, ut si,* inquit, *ut si auertatur iustus a iustitia sua, & fecerit delictum, quia non distinxisti ei,* hoc est, non dixisti quid sit cauendum, *non retinebitur memoria iustitiæ eius, & sanguinem eius de manu tua exquiram. Tu autem si distinxeris iusto ut non peccet, & ipse non peccauerit, vita viuet, quia dixisti ei: & tu animam tuam liberabis.* Male igitur Imperator bonorum mihi esse tecum, quam malorum consortium, & ideo clementiæ tuæ displicere debet Sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentii mei periculo inuolueris, libertatis bono iuuaris. Non ergo importunus indebitis me intersero, alienis ingero: Sed debitis obtempero mandatis Dei nostri obedio. Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuæ studio conseruandæ salutis. Si id mihi vel non creditur, vel interdicitur, dico sane diuinæ offensæ metu. Nam si meum periculum te exueret, patienter me pro te offerrem, sed non libenter. Malo enim te sine meo acceptum Deo esse & gloriosum periculo. Sic autem silentii mei dissimulationisque culpa & me ingrauat, nec te liberat, malo importuniorem me, quam inutiliorem aut turpiorem iudices. Siquidem scriptum est, dicente sancto Apostolo Paulo, cuius non potes doctrinam refellere: *Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Habemus ergo & nos cui displicere plus periculi sit, præsertim cum etiam Imperatoribus non displiceat, suo quemque fungi munere, & patienter audiatis vnumquemque pro suo suggerentem officio, imo corripiatis si non vtatur militiæ suæ ordine. Quod ergo in iis libenter accipitis qui vobis militant, num hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cum id loquamur non quod volumus, sed quod iubemur? Scis enim lectum: *Cum stabitis ante reges & præsides, nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Et tamen etsi in causis reipublicæ loquar, quamuis etiam illic iustitia seruanda sit, non tanto adstringar metu si non audiar. In causa vero Dei quem audies, si Sacerdotem non audias, cuius maiore peccatur periculo? Quis tibi verum audebit dicere si Sacerdos non audeat? Noui te pium, clementem, mitem atque tranquillum, fidem ac timorem Domini cordi habentem: sed plerunque aliqua nos fallunt. Habent aliqui *Zelum Dei, sed non secundum scientiam.* Ne igitur hoc etiam fidelibus animis obrepat, cauendum arbitror. Noui pietatem tuam erga Deum, lenitatem in homines, obligatus sum beneficiis tuarum indulgentiarum. Et ideo plus metuo, amplius sollicitor, ne etiam ipse tuo me postea iudicio condemnes, quod mea aut dissimulatione aut adulatione prolapsionem non euitaueris. Si in me peccare viderem, non deberem tacere: Scriptum est enim: *Si frater tuus in te peccauerit, corripe illum primo, deinde increpa duobus & tribus testibus. Si te non audierit, dic Ecclesiæ.* Causam ergo Dei tacebo? Quid igitur sit quod metuam, consideremus. Relatum est à Comite orientis militarium partium incensam esse Synagogam, idque authore factum episcopo. Iussisti vindicari in cæteros, Synagogam ab ipso exædificari Episcopo. Non adstruo expectandam fuisse assertionem Episcopi. Sacerdotes enim turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cum & ipsi mouentur iniuria Dei, aut ecclesiæ contumelia. Si taliquis iste episcopus feruentior in exustione Synagogæ, timidior in iudicio, non vereris Imperator ne acquiescat sententiæ tuæ, ne præuaricetur non times? Non etiam vereris quod futurum est, ne verbis resistat Comiti tuo? Necesse erit igitur vt aut præuaricatorem aut martyrem faciat. Vtrumque alienum temporibus tuis, vtrumque persecutionis instar: si aut præuaricari cogatur, aut subire martyrium. Vides quo inclinet causæ exitus, si fortem episcopum putas, caueto martyrium fortioris: si inconstantem, declina lapsum fragilioris. Plus enim adstringitur, qui labi infirmum coegerit. Hac proposita conditione puto dicturum episcopum quod ipse ignes sparserit, turbas compulerit, populos conduxerit, ne amittat occasionem martyrii, & pro inualidis subiiciat validiorem. O beatum mendacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio, sui gratia. Hoc est Imperator quod poposci & ego, vt in me magis vindicares: & hoc si crimen putares, mihi asscriberes. Quid mandas in absentes iudicium? Habes præsentem, habes confitentem reum. Proclamo quod ego Synagogam incenderim, quod ego illis mandauerim, ne esset locus in quo Christus negaretur. Si obiiciatur mihi, cur hic non incenderim? Diuino iam cremari cœpit indicio: meum cessauit opus. Et si verum quæritur, ideo segnior fui, quia non putabam hoc vindicandum. Quid facerem, quod nullo vltore sine præmio foret? Tangunt hæc verecundiam, sed reuocant gratiam, ne fiat opus quo Dei summi contrahatur offensio. Esto tamen, nemo episcopum ad hoc munus conueniat. Rogaui enim clementiam tuam: & licet ipse hoc reuocatum adhuc non legerim, reuocatum tamen constituamus. Quid si alii timidiores dum mortem reformidant, offerant vt de suis facultatibus reparetur Synagoga, aut Comes vbi hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum censu exædificari iubeat? Habebis Imperator Comitem præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic labarum, hoc est, Christi sacratum nomine signum qui Synagogam instauret, quæ Christum nesciat? Iube labarum Synagogæ inferri, videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ factus de exuuiis ecclesiæ: & patrimonium quod fauore Christi acquisitum est Christianis, hoc transferetur ad donaria perfidorum? Legimus templa idolis antiquitus condita de manubiis Cimbrorum,

rum, de spoliis reliquorum hostium. Hunc tituli Iudæi in fronte synagogæ suæ scribent. Templum impietatis factum de manubiis Christianorum, sed disciplinæ te ratio Imperator moueat. Quid igitur est amplius, disciplinæ species, an causa religionis? cedat oportet censura deuotioni. Non audisti Imperator, quia cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, quod diuino qui faciebant repurgari, igne flagrarunt? Non caues ne etiam nunc fiat? Adeo à te non fuit iubendum, vt Iulianus huc iusserit. Quid tamen mouet? Vtrum quia quodcunque ædificium publicum exustum est, an quia synagogæ locus? Si ædificio incenso moueris vilissimo (quid enim in tam ignobili castro esse potuit) non recordaris Imperator, quantorum Romæ domus præfectorum incensa fuit, & nemo vindicauit? Imo si quis Imperatorum voluit factum seuerius reprehendere, eius magis, qui tanto est percussus dispendio, causam grauauit. Quid igitur dignius vt Calinici castri in parte aliqua ædificiorum incendium, an vrbis Romæ vindicandum existimaretur, si oporteret tamen? Constantinopoli dudum domus episcopi incensa est, & filius clementiæ tuæ intercessit apud patrem, vt & suam, hoc est, & filii Imperatoris iniuriam, & domus sacerdotalis incendium non vindicares. Non consideras Imperator ne & hoc cum vindicari iusseris, ipse iterum interueniat ne vindicetur? Sed bene illud acquisitum est à patre filio. Dignum erat enim, vt suam iniuriam prius ipse donaret. Bene illud cum gratiæ distinctione diuisum est, vt & filius pro sua, & pater pro filii iniuria rogaretur. Hic nihil est quod filio reserues, & vide ne quid Deo deroges. Non est ergo causa tantæ commotioni idonea, vt propter ædificii exustionem in populum tam seuere vindicetur, multo autem minus, quia synagoga incensa est perfidiæ locus, impietatis domus, amentiæ receptaculum, quod Deus damnauit ipse. Sic enim legimus per os Hieremiæ dicente Domino Deo nostro: *Et faciam domui vbi inuocatum est nomen meum super ipsam, in qua confiditis vos, & loco quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Sylo: & proiiciam vos à facie mea, sicut proieci fratres vestros omne semen Ephrem. Et tu noli orare pro populo isto, & noli postulare illis misericordiam, & neque accesseris ad me pro illis, quia non exaudiam te.* An non vides quid faciunt in ciuitatibus Iudæ? Deus se pro illis prohibet rogari, quos tu vindicandos putas. At certè si iure gentium agerem, dicerem quantas Ecclesiæ Basilicas Iudæi tempore Imperii Iuliani incenderint. Duas Damasci, quarum vna vix reparata est, sed Ecclesiæ, non Synagogæ impendiis, altera Basilica informibus horret ruinis. Incensæ sunt Basilicæ Gazis, Ascalonæ, Beryto, & illis fere locis omnibus, & vindictam nemo quæsiuit. Incensa est Basilica & Alexandriæ à Gentibus & Iudæis, quæ sola præstabat cæteris. Ecclesia non vindicata est, vindicabitur Synagoga? Vindicabitur etiam Valentinianorum phanum incensum? Quid est enim nisi phanum, in quo est conuentus Gentilium? Licet gentiles duodecim Deos appellent, isti triginta & duos æonas colant, quos appellant Deos. Nam & de ipsis comperi relatum & præceptum, vt in monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valentinianis, quo Psalmos canentes ex consuetudine vsuque veteri pergebant ad celebritatem Machabæorum martyrum, moti insolentia incenderunt phanum eorum, in quodam rurali vico tumultuarie conditum. Quot se offerre habent tali opinioni, cum meminerint tempore Iuliani illum quia aram deiecit, & turbauit sacrificium, damnatum à iudice fecisse martyrium? Itaque nunquam alias ille iudex qui audiuit eum, nisi persecutor habitus est, nemo illum congressu, nemo illum vnquam osculo dignum putauit. Qui nisi iam esset defunctus, timerem Imperator ne in eum tu vindicares, quanquam vindictam cœlestem non euaserit suo superstes hæredi. Sed refertur, cognitionem mandatam iudici, scriptumque eo, quod non referre debuerit, sed vindicare. Requirenda quoque sublata donaria, vt omittam alia. Incensæ sunt à Iudæis Ecclesiarum Basilicæ, & nihil redditum est, nihil repertum, nihil quæsitum. Quid autem habere potuit Synagoga in castro vltimo, cum totum quicquid illic est, non multum sit, nihil copiosum? Quid deinde de incendio potuit rapi Iudæis insidiantibus? Artes istæ sunt Iudæorum volentium calumniari, vt dum ista queruntur, mandetur extra ordinem militaris censura iudicii, mittatur miles fortasse dicturus, quod hic aliquando ante tuum Imperator dixit aduentum. Quomodo poterit nos Christus iuuare, qui pro Iudæis aduersus Christum militamus? Qui mittuntur ad vindictam Iudæorum, suos perdiderunt exercitus, nostros volunt perdere. In quas præterea non prosiliant calumnias, qui etiam Christo falsis testimoniis calumniati sunt? In quas non prosiliant calumnias homines & circa diuina mendaces? Quos non authores seditionis fuisse dicant? Quos non appetant, etiam quos non recognoscant, vt catenatorum ordines, innumeros spectent de Christiano populo, vt captiua videant colla plebis fidelis, vt condantur in tenebras Dei serui, vt feriantur securibus, dentur ignibus, tradantur metallis, ne pœna cito transeat? Hunc dabis triumphum Iudæis de Ecclesia Dei? Hoc trophæum de Christi populo? Hæc gaudia Imperator perfidis? Hanc celebritatem Synagogæ? Hos luctus Ecclesiæ? Referet Iudæorum populus hanc solennitatem in dies festos suos, & inter illos profecto numerabit, quibus aut de Amorrhæis, aut de Chananæis triumphauit, aut de Pharaone rege Aegypti, aut de Nabuchodonosor regis Babyloniæ manu liberari potuit. Addet hanc celebritatem significans se de Christi populo triumphum egisse. Et cum ipsi Romanis legibus teneri se negent, ita vt crimina leges putent, nunc velut Romanis legibus se vindicandos putent? Vbi erant istæ leges cum incenderent ipsi sacratarum Basilicarum culmina? Si Iulianus non est vltus Ecclesiam, quia præuaricator erat, tu Imperator vlcisceris Synago-

gæ iniuriam quia Christianus es? Et quid tecum posthac Christus loquetur? Non recordaris quid Dauid sancto per Nathan prophetam mandauerit? *Ego te de fratribus tuis minorem elegi, & de priuato Imperatorem feci.* Ego de fructu seminis tui in sede imperiali locaui. Ego tibi subieci nationes barbaras, ego tibi pacem dedi, ego tibi inimicum tuum in potestatem tuam captiuum deduxi. Frumentum non habebas ad exercitus alimoniam, ipsorum hostium manu patefeci tibi portas, aperui horrea, dederunt tibi hostes tui commeatus suos quos sibi parauerant. Ego perturbaui hostis tui consilia, vt se ipse nudaret. Ego ipsum vsurpatorem imperii ita vinxi, ac mentem eius ligaui, vt cum haberet adhuc fugiendi copiam, tamen cum omnibus suis tanquam metuens ne quis tibi periret, ipse se clauderet. Ego comitem eius atque exercitum ex altera parte naturæ, quos ante disperseram, ne ad belli societatem coirent, ad supplementum tibi victoriæ congregaui. Et exercitum tuum ex multis indomitis conuenam nationibus, quasi vnius gentis fidem & tranquillitatem & concordiam seruare præcepi. Ego cum periculum summum esset ne Alpes infida Barbarorum penetrarent consilia, intra ipsum Alpium vallum victoriam tibi contuli, vt sine damno vinceres. Ego te triumphare feci de inimico tuo, & tu de plebe meo das meis inimicis triumphum. Nonne propterea Maximus destitutus est, quia ante ipsos expeditionis dies cum audisset Romæ Synagogam incensam, edictum Romam miserat quasi vindex disciplinæ publicæ? Vnde populus Christianus ait: *Nihil boni huic imminet.* Rex iste Iudæus factus est: defensorem istum disciplinæ audiuimus, quem mox Christus probauit, qui pro peccatoribus mortuus est. Si de sermone hoc dictum est, quid de vltione dicetur? Ille igitur statim à Francis, à Saxonum gente, in Sicilia, Sciciæ, Barauione, vbique denique terrarum victus est. Quid pio commune cum perfido? Abolenda cum impio sunt etiam impietatis exempla. Quod ille nocuit, & quo victus offendit, hoc non sequi debet, sed damnare qui vicit. Itaque illa tibi non quasi ingrato recensui, sed quasi iure collata enumeraui, vt his admonitus cui plus collatum est, plus diligas. Denique hoc respondenti Simoni dixit Dominus Iesus: *Recte iudicasti.* Statimque conuersus ad mulierem quæ pedes eius vnguento vnxit, typum Ecclesiæ gerens, ait Simoni: *Propter quod dico tibi: Remissa sunt peccata eius multa, Quoniam dilexit multum.* Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Hæc est mulier quæ domum Pharisæi intrauit, & eiecit Iudæum, Christum acquisiuit. Ecclesia enim Synagogam exclusit. Cur iterum tentatur vt apud Christi famulum, hoc est de pectore fidei, de domo Christi Synagoga excludat Ecclesiam? Hæc ego Imperator amore & studio tui in hunc sermonem contuli. Debeo enim beneficiis tuis, quibus me petente liberasti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœnis, vt malle debeam pro salute tua etiam offensionem tui animi non timere, (nemo maiore fiducia vtitur, quam qui ex affectu diligit: Nemo certe debet lædere qui sibi consulit) tot annorum conceptam cuiuscunque sacerdotii gratiam vno momento amittam. Et tamen non damnum gratiæ deprecor, sed salutis periculum. Quanquam quantum est Imperator, vt quærendum aut vindicandum non putes, quod in hunc diem nemo vnquam vindicauit? Graue est fidem tuam pro Iudæis periclitari. Gedeon cum occidisset sacratum vitulum, dixerunt Gentiles: *Dii ipsi iniuriam suam vindicent.* Quis habet Synagogam vindicare? Christus quem occiderunt, quem negauerunt? An Deus pater vindicabit eos qui nec patrem recipiunt, qui filium non receperunt? Quia habet Valentinianorum hæresim vindicare? quam pietas tua quomodo vindicat, cum eos excludi iusserit, nec conueniendi vsurpare copiam? Si Iosiam tibi obiiciam regem Deo probatum, hoc in istis damnabis quod in illo probatum est. Certe si mihi parum fidei defertur, iube adesse quos putaueris episcopos, tractent Imperator quid salua fide agi debeat. Si de causis pecuniariis comites tuos consulis, quanto magis in causa religionis Sacerdotes Domini æquum est cõsulas? Consideret clementia tua quantos insidiatores habeat Ecclesia, quantos exploratores: Leuem rimam si offenderint, figent aculeum. Secundum homines loquor Cæterum plus hominibus Deus timetur, qui etiam Imperatoribus iure præfertur. Si amico suo aliquis, si parenti aut propinquo deferendum existimat, recte ego & deferendum Deo, & eum præferendum omnibus iudicaui. Consule tibi Imperator, aut patere me consulere mihi. Quid respondebo postea si compertum fuerit data hinc authoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plumbis necatos? Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusabo apud episcopos? qui nunc quia per triginta & innumeros annos presbyteri quidam gradu functi, vel ministri Ecclesiæ retrahuntur à munere sacro, & curiæ deputantur, grauiter gemunt. Nam cum ii qui vobis militant, certo militiæ tempore seruentur, quanto magis etiam nos considerare debetis, qui Deo militant? Quomodo, inquam, hoc excusabo apud episcopos, qui queruntur de clericis, & impressione graui vastari scribunt ecclesias? Hoc tamen in notitiam clementiæ tuæ peruenire volui, de hoc vt placet arbitrio tuo consulere, & temperare digaberis. Illud autem quod me angit, & iure angit, exclude atque eiice: Ipse facis quicquid fieri iussisti. Aut si ille facturus non est, malo te magis esse clementem, quam illum non fecisse quod iussus est. Habes in quibus Domini adhuc debes circa imperium Romanum inuitare clementiam, habes quibus amplius quam tibi speres. Illorum gratia, illorum salus te in hoc sermone conueniat meo: ne causam tuam alieno committas iudicio. Integra adhuc tibi sunt omnia. In hoc me ego Deo nostro pro te obligo, nec verearis sacramentum. Nunquid Deo displicere poterit, quod pro eius emendatur honorificentia? Nihil mutaueris certe in illa epistola, siue missa, siue nondum missa est: dictari iube aliam, quæ plena fidei, plena pietatis sit. Tibi integrum sit emendare, mihi non est integrum dissimulare. Antiochenis tuam donasti iniuriam, inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud affinē dedisti matri hostis tui, misisti de ærario tuo sumptus. Hæc tanta pietas, tanta erga Deum

fides

fides hoc facto obfuscabitur? Tu igitur qui armatis pepercisti hostibus, & seruasti inimicos tuos, ne quæso tanto studio putes vindicandum in Christianos. Nunc Imperator rogo vt non aspernanter acceperis me, & pro te & pro me rimentem. Sancti enim vox est: Vt quid factus sum videre contritionem populi mei, vt offensam incurram Dei? Ego certe quod honorificentius fieri potuit, feci: vt me magis audires in regia, ne si necesse esset, audires in Ecclesia.

EPISTOLA XXX.

Diui Ambrosii ad Valentinianum, eundem rogantis atque conuenientis, ne ad petitionem Gentilium aras eorum Imperatoris decreto instaurari iubeat, ostendentisque ex tali decreto, primum Deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari.

BEatissimo principi & Christianissimo Imperatori Valentiniano. Cum omnes homines qui sub ditione Romana sunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque principibus, tum ipsi vos omnipotenti Deo & sacræ fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse non poterit, nisi vnusquisque Deum verum, hoc est Deum Christianorum, à quo cuncta reguntur (ipse enim solus verus est Deus) intima mente veneretur. *Dii enim gentium dæmonia*, sicut Scriptura dicit. Huic igitur Deo vero quisquis militat, & qui intimo colendum recipit affectu, non dissimulationem, non conuenientiam, sed fidei studium & deuotionis impendit. Postremo si non ista, consensum saltem aliquem non debet colendis idolis & prophanis cæremoniarum cultibus exhibere. Nemo enim Deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cum à te Imperator Christianissime fides Deo vero sit exhibenda, cum ipsius fidei studium, cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in spem venerit, quod debeas aras Diis gentium tuo instaurare præcepto, ad vsus quoque sacrificiorum prophanorum præbere sumptum. Quod enim iam dudum vel fisco vel arcæ est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere. Et de dispendiis queruntur, qui nunquam nostro sanguini pepercerunt, qui ipsa Ecclesiarum ædificia subruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi nostris communem vsum Iuliani lege proxima denegarunt: & priuilegia illa quibus sæpe decepti sunt etiam Christiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum necessitatum molestias declinandas irretire voluerunt, & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam sub principibus Christianis plerique sunt lapsi. Sed hæc si iam sublata non essent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum fere orbem à pluribus retro principibus inhibita interdictaque sint, Romæ autem à fratre clementiæ tuæ augustæ memoriæ Gratiano fidei veræ ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis: ne quæso vel fideliter statuta conuellas, vel fraterna præcepta rescindas. De negociis ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum, & præceptum de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori ætati tuæ, siue ille Gentilis est qui ista deposcit, non debet mentem tuam vinculis suæ superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet, quemadmodum veræ fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri fana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego suadeo, sed Deum certum est omnibus præferendum. Si de re militari est consulendum, debet exercitati in præliis viri expectari sententia, consilium comprobari: quando de religione tractatus est, Deum cogita: Nullius iniuria est, cui Deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiam suam. Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat Imperator, & vnusquisque patienter ferat si non extorqueatur Imperatori, quod moleste ferret, si ei extorquere cuperet Imperator. Ipsis gentilibus displicere consueuit præuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnusquisque fidele mentis suæ & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamen est vnius sacrificium, quam lapsus omnium. Totus hic Christianorum periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis Imperator, quod absit, aram statueret simulacris, & eo conuenire cogeret Christianos, vt sacrificantibus interessent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiam diceret, vbi iurati ad aram simulacri in sententiam cogerentur: (propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius sacramento, vt ipsi putant, vnusquisque conuentus consideret in medium, cum curia maiore iam Christianorum numero sit referta) persecutionem esse crederet Christianus, qui cogeretur tali optione ad senatum venire: quod fit plerumque nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo Imperatore Christiani in aram iurare cogentur? Quid est iurare, nisi eius, quem testaris fidei tuæ præsulem, diuinam potentiam confiteri? Te Imperatore hoc petitur & postulatur, vt aram iubeas eleuari, sumptum sacrificiis prophanis dari? Sed hoc non potest sine sacrilegio decerni. Vnde rogo te ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidem tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenisset hominum, quod tale aliquid esset vel in consistorio suggestum tuo, vel à senatu petitum: sed absit vt hoc senatus petisse dicatur. Pauci Gentiles communi vtuntur nomine. Nam & ante biennium ferme cum hoc pe-

tere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ Sacerdos, iudicio Dei electum libellum, quem Christiani senatores dederunt, & quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere Gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere consensum, questi etiam publice priuatimque se non conuenturos ad curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo Gentilibus senatoribus prophanæ deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Vnde constitit non senatum aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt. Et miramur tamen, si priuatis resistendi Romæ eripiunt libertatem, qui nolunt esse liberum tibi non iubere quod non probas, non seruare quod non sentis. Et ideo memor legationis proxime mandatæ mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondendum secundum huiusmodi petitionem Gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuæ principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si ciuilis causa esset, diuersæ parti responsio seruaretur. Causa religionis est, Episcopus conuenio. Detur mihi exemplum missæ relationis, vt & ego plenius respondeam, & sic de omnibus consultus clementiæ tuæ parens respondere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc æquo animo pati & dissimulare non possumus. Licebit tibi ad Ecclesiam conuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi: Munera tua non quærit Ecclesia, quia templa Gentilium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Vox enim tua, manus tua, & subscriptio tua, opus est tuum. Obsequium tuum Dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Dixit enim tibi: *Non potestis duobus Dominis seruire.* Priuilegia tua sacratæ Deo Virginis non habent, & vindicant virgines Vestæ? Cur sacerdotes Dei requiris, quibus petitiones prophanas Gentilium prætulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respondebis his verbis? Puerum esse te lapsum? Omnis ætas perfecta Christo est. Omnis Deo plena pueritia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicit: Victum me esse non credidi, quia te Imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te hæredem habebam: imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, præsertim de religione diuina, omnibus seculis mansura credebam. Hos ego titulos piæ virtutis erexeram, has de seculo manubias, hæc spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus æterna victoria est. Quid mihi plus potuit manus hostis auferre? Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille, qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod à fratre mea statuta damnantur. Meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod est grauius, abrogatur à tuis, abrogatur à meis, & id abrogatur, quod in me etiam mei aduersarii prædicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam. Si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego Gentilibus conuenientiam præstitissem. Nemo ad me detulit aram esse in illa Romana curia, nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum Gentiliumque concilio sacrificarent Gentiles, hoc est, insultarent Gentiles præsentibus Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificiis cogerentur. Multa & diuersa crimina me imperante commissa sunt, vltus sum quæcunque sunt deprehensa: si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse, quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena, non fides mea seruauit imperium. Vnde cum aduertas Imperator, Deo primum, deinde Patri & fratri iniurias irrogari, si quid tale decernas, peto vt id facias, quod saluti tuæ apud Deum intelligis profuturum.

EPISTOLA XXXII.

Diui Ambrosii ad Valentinianum Imperatorem, recusantis certare cum Auxentio Arriano in consistorio Imperatore iudicaturo, ex eo quod in causa fidei Episcopi de laicis in Ecclesia, & non laici de Episcopis in consistorio debeant iudicare.

CLementissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valentiniano Ambrosius Episcopus. Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt & ipse iudices legerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerunt postulati: sed id addidit, quod in consistorio esset futura certatio, arbitrio pietatis iu-

dicio

dicio tuæ. Cui rei respondeo, vt arbitror, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet, hoc cum asseram, quod augustæ memoriæ Pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, *in causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis*: Hæc enim verba rescripti sunt: hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare.

Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? Ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia comprobata est, & sapientia melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequetur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à laico. At certe si vel Scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam, fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus Deo fauente vir maturioris æui dicebat: *Non est meum iudicare inter Episcopos*, tua nunc dicit clementia, *Ego debeo iudicare*? Et ille baptizatus in Christo inhabilem se ponderi tanti putabat esse iudicii: Clementia tua, cui adhuc emerenda Baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ipsius sacramenta non nouerit? Quales autem elegerit iudices, possumus existimationi relinquere, quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane, si qui sunt ad Ecclesiam, audiant cum populo: non vt quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiæ sacerdote: Si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius: non inuidebo. Omitto, quia iam ipse populus vindicauit: taceo, quia eum quem habet, de patre tuæ clementiæ postulauit: taceo, quia pater pietatis tuæ quietem futuram spospondit, si electus susciperet sacerdotium. Hanc fidem secutus sum promissorum.

Quod si de aliquorum peregrinorum assentatione se iactat, ibi sit Episcopus, vnde sunt ii, qui episcopatus putant nomine esse donandum. Nam ego nec Episcopum noui, nec vnde sit scio. Vbi illud constituimus, Imperator, quod iam ipse tuum iudicium declarasti, imo etiam dedisti leges, ne cui esset liberum aliud iudicare? Quod cum præscripsisti aliis, præscripsisti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat. Visne igitur experiar, vt incipiant ii, qui iudices eliguntur, aut aduersus tuam venire sententiam, aut certe excusare, quod Imperatoris tam seuero, & tam districto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis, non modesti est sacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte rescindis, sed vtinam non ex parte, sed in vniuersum. Legem enim tuam nollem esse supra Dei legem. Dei lex nos docuit quid sequamur, humanæ leges hoc docere non possunt.

Extorquere solent timidis commutationem, fidem inspirare non possunt. Quis erit igitur ille, qui cum legat per tot prouincias vno momento esse mandatum, vt *quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio: Quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur*? Quis, inquam, est qui possit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, lex tua mihi non probatur. Non permittitur hoc dicere sacerdotibus, permittetur laicis? Et iudicabit de fide, qui aut gratiam sperat, aut metuit offensam? Deinde ipse committam vt eligam iudices laicos, qui cum tenuerint fidei veritatem, aut proscribantur, aut necentur, quod lex de fide lata decernit? Ego igitur aut præuaricationi offeram homines, aut pœnæ? Non tanti est Ambrosius, vt propter se deiiciat Sacerdotium. Non tanti est vnius vita, quanti est dignitas omnium sacerdotum, quorum de consilio ista dictaui, intimantibus ne forte etiam Gentilis esset aliquis aut Iudæus, qui ab Auxentio esset electus, quibus traderemus de Christo triumphum, si de Christo iudicium committeremus. Quid illos aliud, nisi Christi iniuriam audire delectat? Quid illis aliud potest placere nisi (quod absit) vt Christi diuinitas denegetur? Cum iis plane bene conuenit Arriano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam Gentiles ac Iudæi promptissime confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo: meritoque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilii Niceni, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare. Quam fidem etiam parens clementiæ tuæ Theodosius beatissimus Imperator & sequitur, & probauit. Hanc fidem Galliæ tenent, hanc Hispaniæ, & cum ipsa diuini Spiritus confessione custodiunt. Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici: quod

maio-

maiores fecerunt mei. Si conferendum de fide, Sacerdotum debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino Augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudicium sacerdotibus. Factum est etiam sub Constantio Augustæ memoriæ Imperatore paternæ dignitatis hærede. Sed quod bene cœpit, aliter consummatum. Nam episcopi sinceram primo scripserant fidem: sed dum volunt quidam de fide intra palatium iudicare, id egerunt, vt circumscriptionibus illa episcoporum iudicia mutarentur. Qui tamen inflexam statim reuocauere sententiam. Et certe maior numerus Arimini, Niceni concilii fidem probauit, Arriana decreta damnauit. Si ad Synodum prouocat Auxentius, vt de fide disputet: licet non sit necesse propter vnum tot episcopos fatigari, qui etiam si Angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum non deberet præferri: cum audiero synodum congregari, & ipse non deero. Tolle igitur legem, si vis esse certamen. Venissem Imperator ad consistorium clementiæ tuæ, vt hæc coram suggererem, si me vel episcopi vel populus permisissent, dicentes de fide in ecclesia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denunciasset, vt quo vellem pergerem. Quotidie prodibam, nemo me asseruabat. Debuisti me quo volueras destinare, quem ipse omnibus offerebam. Nunc mihi à sacerdotibus dicitur: *Non multum interest, vtrum volens relinquas, an tradas altare Christi. Cum enim relinqueris, tradis.* Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis ecclesia minime traderetur: Sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis ecclesiis est præceptum? Vtinam confirmetur, vt ecclesiis nullus molestus sit: opto vt de me, qualis videtur, sententia proferatur. Dignanter igitur Imperator accipe, quod ad consistorium venire non potui. Ego in consistorio nisi pro te stare non didici: & intra palatium certare non possum, qui palatii secreta nec quæro, nec noui. Ego Ambrosius Episcopus hunc libellum obtuli clementissimo Imperatori, & beatissimo Augusto Valentiniano.

ORATIO

Diui Ambrosii in Auxentium de Basilicis tradendis inuehentis, suosque ad constantiam atque tolerantiam exhortantis.

VIdeo vos præter solitum subito esse turbatos, atque asseruantes mei. Miror quid hoc sit, nisi forte, quia tribunos me vidistis aut audistis Imperiali mandato esse conuentum, vt quo vellem abirem hinc, & si qui vellent, sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne ecclesiam desererem, & dum saluti meæ timeo, vos relinquerem? Sed quid & ipse mandauerim, potuistis aduertere: deserendæ ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse, quia plus Dominum mundi, quam seculi huius Imperatorem timerem. Sane si me vis aliqua abduceret ab ecclesia, carnem meam exturbari posse non mentem. Paratum me esse vt si ille faceret, quod solet esse regiæ potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consueuit. Quid ergo turbamini? Volens nunquam vos deseram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere: aduersus arma, milites, Gothos quoque lachrymæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere. Fugere autem & relinquere Ecclesiam non soleo, ne quis grauioris pœnæ metu factum interpretetur. Scitis & vos ipsi quod Imperatoribus soleam deferre, non cedere, suppliciis me libenter offerre, nec metuere quæ parantur. Vtinam essem securus, quod Ecclesia hæreticis minime traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, vt in palatio magis certarem, quam in Ecclesia. Sed in consistorio non reus solet Christus esse, sed iudex. Causam fidei in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. Inclinatum iam vel Imperatoris iudicium, quod lata lege patefecit, quo impugnat fidem, vel sperata ambientium quorundam studia non requirat. Non committo vt quisquam vendat iniuriam Christi. Circumfusi milites, armorum strepitus, quibus vallata est Ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant: ne dum me tenetis, perniciosum aliquid vestræ oboriatur saluti. Ego enim iam didici non timere, sed vobis timere plus cœpi. Sinite quæso vestrum sacerdotem congredi, habemus aduersarium qui lacessit. *Aduersarius* enim *noster diabolus, sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret,* vt Apostolus dixit. Accepit sine dubio, accepit (non fallimur, sed admonemur) tentandi huiusmodi potestatem, ne forte corporis mei vulneribus possim à fidei intentione reuocari. Legitis & vos, quia multis aliis tentauit sanctum Iob diabolus: ad postremum potestatem huiusmodi petiit & accepit, vt tentaret corpus eius: quod perfudit vlceribus. Cum esset propositum vt ecclesiæ vasa iam traderemus, hoc responsi reddidi: Me si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere: nec tradere illud, quod custodiendum non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam Imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat à Christi iniuria. Hæc plena humilitatis sunt, & (vt arbitror) plena affectus eius, quem Imperatori debet sacerdos. Sed quia *lucta nobis est non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam* (quod grauius est) *aduersus spiritualia nequitiæ*, quæ sunt in cœlestibus, tentator ille diabolus per ministros suos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendum arbitratur. Scio fratres vulnera hæc, quæ pro Christo excipimus, non esse vulnera quibus vita amittitur, sed propagatur. Sinite quæso esse certamen, spectatores vos esse decet. Considerate quia si quem habet ciuitas

tas vel ath[illegible]tam, vel alterius nobilis artis peri[illegible], optat offerre certamini. Cur in maioribus rebus repu[illegible]tis, quod vel in minoribus velle [illegible]ueltis? Non metuit arma, non Barbaros, qui mortem non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur. Certe si Dominus huic vos certamini deputauit, frustra peruigiles [illegible] no[illegible]is & diebus custodias exhiberis. Implebitur Christi voluntas. Omnipoten[illegible] enim noster est Dominus Iesus. hæc e[illegible]ides nostra. Et ideo quod fieri mandat, implebitur: nec conuenit nos diuinæ obuiare sententiæ. Audistis quod hodie lectum sit: Pullum sibi asinæ Saluator per Apostolos iussit adduci, mandauitque vt si quis resisteret, diceretur: *Dominus operam eius desiderat.* Quid si & nunc pullum istum asinæ, hoc est, eius animalis quod grauem sarcinam portare consueuit, sicut est humana conditio, cui dicitur: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. tollite iugum meum, quia leue est*; quid si, inquam, pullum istum ad se modo iussit adduci, missis Apostolis, illis qui iam exuti corpore incomprehensibilem oculis nostris Angelorum speciem gerunt? Nonne si ab aliquo resistatur, dicetur: Dominus operam eius desiderat? Si resi[illegible]tat vel vitæ huius cupiditas, si resistat cor & sanguis, si resistat conuersatio corporalis, quia aliquibus forsitan grati videmur: sed qui vos [illegible]ic diligit, multo amplius diliget si sinat fieri hostiam Christi: quia *dissolui, & cum Christo esse*, multo melius, etsi manere in carne, magis necess[illegible]ium propter vos. Nihil est ergo quod vereamini fratres dilectissimi. Scio enim, quia quicquid passus fuero, pro Christo patiar. Et legi quod eos timere non debeam, qui possunt carnem occidere. Et audiui dicentem: *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Ergo si vult Dominus, certum est quod nullus obsistat. Quod si adhuc nostra differt certamina, quid veremini? Seruum Christi non custodia corporalis, sed Domini prouidentia sepire consueuit. Turbati estis, quia apertas reperistis geminas fores, quas captus oculis quidam dum hospitium proprium repetit, patefecisse memoratur. In quo cognoscite, quod nihil suffragetur humana custodia. Ecce vnus, qui videndi munus amisit, soluit vestra vniuersa munimina, & custodias lusit. Dominus autem misericordiæ suæ custodiam non amisit. Nonne ante biduum, vt meministis, etiam illud repertum est, quod à parte læua Basilicæ ingressus quidam peruius fuit, quem putabitis clausum esse atque munitum? Sepserunt nempe armati Basilicam, explorabant hos atque illos aditus. Cæcitate perfusi sunt, vt quod apertum erat, videre non possent. Itaque per plurimas noctes quod apertum fuerit, non ignoratis. Definite ergo sollicitari: quia hoc erit quod Christus iubet, & hoc esse expedit. Denique exempla vobis legis proferam. Helisæus quærebatur à rege Syriæ, missus erat exercitus qui eum caperet. Circumuallatus erat vndique. Cœpit timere eius seruulus, quia seruulus erat, hoc est, non erat liberæ mentis, & liberæ potestatis. Petiuit aperiri eius oculos sanctus Propheta, & ait: *Respice, & vide quanto plures sint pro nobis, quam contra eos. Et respexit, & vidit Angelorum millia.* Aduertitis igitur, quod seruulos Christi ii magis custodiant qui non videntur, quam qui videntur. Sed & illi si custodiunt, vestris custodiunt orationibus aduocati. Legistis nempe eos ipsos qui Helisæum quærebant, ingressos esse Samariam ad eum ipsum, quem capere gestiebant, cui non solum non potuerunt nocere, sed ipsius aduersus quem venerant, intercessione seruati sunt. Petrus quoque Apostolus vtriusque rei vobis edit exemplum. Nam vbi eum Herodes quæsiuit & cepit, recepit in carcerem. Non enim recesserat Dei seruulus, sed steterat timoris ignarus. Orabat pro eo Ecclesia, sed Apostolus in carcere quiescebat, quod est indicium non timentis. Missus est angelus, qui dormientem excitaret, per quem Petrus productus è carcere, mortem ad tempus euasit. Idem Petrus postea victo Simone cum præcepta Dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitauit animos Gentilium: quibus eum quærentibus, Christianæ animæ deprecatæ sunt vt paulisper cederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est. Rogabatur enim vt ad instituendum & confirmandum populum se reseruaret. Quid mul[illegible]? Nocte muro egredi cœpit, & videns sibi in porta Christum occurrere, vrbemque in[illegible]re di, ait: *Domine, quo vadis? Respondit Christus, Venio Romam iterum crucifigi.* Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum pertinere responsum. Christus enim non po[illegible]erat iterum crucifigi, qui carnem passione susceptæ mortis exuerat. Quod enim mortuus est, *peccato mortuus est semel.* quod autem viuit, viu[illegible] Deo. Intellexit ergo Petrus quod iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaque sponte remeauit, interrogantibus Christianis responsum reddidit, statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum. Videris igitur quod in seruulis suis pati velit Christus. Quid si & huic seruulo dicit: *Illum volo sic manere*, tu autem *me sequere*: & de hac arbore gustare vult fructum? Nam s[illegible]lius cibus erat vt faceret voluntatem patris, idem cibus illius est vt nostris passionibus epuletur? Nonne (vid[illegible] ip[illegible]o Domino sumamus exemplum) quando voluit, passus est. & cum quæreretur, inue[illegible]ius e[illegible]ndo autem hora non veneiat passionis, per medium quærentium transibat, & [illegible]dentes [illegible]m [illegible]re non poterant. Quo vtique euidenter ostendit, quia quando Dominus vult, [illegible] & capitur. Quando autem differt, etiam si quærentium manibus occurrat & [illegible], non [illegible]etur. Ego ipse non quotidie vel visitandi gratia prodibam, vel pergebam ad martyres? N[illegible]la[illegible] prætexebam eundo atque redeund[illegible]? Et tamen nemo me tenuit, cum exturban[illegible], vt [illegible]odiderunt postea, voluntatem, dicentes: Exi de ciuitate, & vade quo vis. Expecta[illegible]gnum aliquid, vt gla[illegible]ium pro Christi nomine, aut incendium. At illi delicias mihi pro [illegible]buleiunt: sed athleta Christi non delicias, sed passiones suas exigit. Nemo ergo vos turbet q[illegible]rem præparauerant. aut dura, vt videbatur sibi, Auxentii plus qui se dicit Episcopum, ore [illegible]ta. Plerique narrabant percussores præmissos, pœnam mortis esse decretam: nec illa

timeo, & ista non desero. Quo enim abibo, vbi non omnia plena gemitus sint atque lachrymarum, quando per Ecclesias iubentur eiici Catholici sacerdotes, resistentes gladio feriri, curiales proscribi omnes, nisi mandatum impleuerint? Et hæc Episcopi manu scripta, & ore dictata: qui se vt probaret doctissimum, vetus non omisit exemplum. Legimus enim in Propheta quod viderit falcem volantem. Hanc imitatus Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Et *Satanas transfigurat se in Angelum lucis*, & in malum imitatur eius potentiam. Tu Domine Iesu vno momento mundũ redemisti, Auxentius vno momento tot populos, quod in ipso est, trucidabat, alios gladio, alios sacrilegio. Meam Basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus. Cui bene præsens respondit lectio: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas?* id est, non conuenit paci & furori, non conuenit Christo & Belial. Meministis etiam quod lectum est hodie, Nabuthe sanctum virum possessorem vineæ suæ interpellatum petitione regia vt vineam suam daret, vbi rex succisis vitibus olus vile sereret, eumq; respondisse: *Absit vt ego patrum meorum tradam hæreditatem*. Regemq; contristatum esse quod sibi esset alienum ius relatione iusta negatum, sed muliebri consilio deceptum Nabuthe, vites suas vel proprio cruore defendisse. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus Ecclesiam Christi? Quid igitur à me responsum est contumaciter? Dixi enim conuentus: *Absit à me vt tradam Christi hæreditatem*. Si ille patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hæreditatem? Sed & hoc addidi: *Absit vt tradam hæreditatem patrum*, hoc est, hæreditatem Dionysii qui in exilio in causa fidei defunctus est, hæreditatem Eustorgii confessoris, hæreditatem Myroclis, atq; omnium retro fidelium Episcoporum. Respondi ego quod sacerdotis est: quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est vt animam mihi quã fidem auferat. At cui tradam? Præsens lectio Euangelii docere nos debet, quid petatur, à quib. petatur. Audistis nempe legi quod cum Christus super pullũ asinæ sederet, clamabant pueruli, & moleste ferebant Iudæi. Deniq; interpellauerunt Dominum Iesum dicentes vt faceret eos tacere, respondit: *Si hi tacebunt, lapides clamabunt*. Deinde ingressus templũ, eiecit nummularios, & cathedras, & columbas vendentes in templo Dei. Lectio nempe ista nulla nostra dispositione recitata est, sed casu, quæ præsentib. bene aptatur temporibus. Semper ergo Christi laudes, verbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus dicunt hæretici quia seditio commouetur: dicunt hæretici quia his mors paratur, & vere mortem habent in laudibus Christi. Quomodo enim laudes eius ferre possunt, cuius infirmitatẽ prædicant? Itaq; & hodie cum laudatur Christus, Arrianorum amentia verberatur. Geraseni præsentiã Christi ferre nõ poterant, isti peiores Gerasenis nec laudationem Christi sustinere possunt: Vident pueros Christi gloriã concinentes, quia scriptũ est, *Ex ore infantiũ & lactantium perfecisti laudem*: Irrident istam ætatulam fidei plenam, cum dicunt: *Ecce quid clament?* sed respondit iis Christus: *Si hi tacuerint, lapides clamabunt*, hoc est, fortiores clamabunt, clamabunt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & senes, isti lapides ad illum iam solidati lapidem, de quo scriptum est: *lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli*. His igitur laudationibus inuitatus templum suum Christus ingreditur, & flagellum prehendit, & eiicit de templo nummularios. Non patitur enim in suo templo pecuniæ esse vernaculos, non patitur in suo templo esse eos qui vendant cathedras. Quid sunt cathedræ? Nisi honores? Quid sunt columbæ nisi simplices mentes vel animæ fidem candidam & puram sequentes? Ego ergo inducam in templum quem Christus excludit? Iubetur enim exire qui dignitates vendit & honores. Iubetur enim exire qui vendere vult simplices mentes fidelium? Ergo Auxentius eiicitur, Mercurinus excluditur. Vnum portentum est, duo nomina. Etenim ne cognosceretur quis esset, mutauit sibi vocabulum: vt quia hic fuerat Auxentius Episcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, se vocaret Mercurinũ. Mutauit ergo vocabulum, sed perfidiam non mutauit. Exuit lupum, & induit lupum. Nihil prodest quod mutauit nomen, quid sit agnoscitur. Alius in Scythiæ partibus dicebatur, alius hic vocatur. Nomina pro regionib. habet. Habet ergo iam duo nomina: & si hinc alio perrexerit, habebit & tertium. Quomodo enim patietur vt maneat ei vocabulum ad tanti sceleris indicium? Minora fecit in Scythia, & ita erubuit vt mutaret vocabulum. Sceleratiora hic ausus est, & volet, quocunq; perrexerit, nomine suo prodi. Tantorum populorum sanguinem manu sua scribet & poterit consistere animo? Paucos excludebat Dominus Iesus de templo suo, Auxentius nullum reliquit. De templo suo Iesus flagello eiicit, Auxentius gladio. Iesus flagello, Mercurinus securi. Pius Dominus flagello exturbat sacrilegos, nequam persequitur pios ferro. De quo bene dixistis hodie: *Leges suas secum ferat. Feret, etiam si nolit. Feret conscientiam suam, & si non fert chartulam: feret sanguine inscriptam animam suam, etsi atramento inscriptam epistolam non feret*. Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo & vngue adamantino, & scripta in pectore tuo: hoc est, ibi scripta, vnde processit. Is mihi etiam audet mentionem facere retractandi, plenus sanguinis cruoris? Qui quos non potuerit sermone decipere, eos gladio putat esse feriendos, cruentas leges ore dictans, manu scribens, & putans quod lex fidem possit hominibus imperare. Non audiuit, & id quod hodie dictum est: Quoniam *non iustificatur homo ex operibus legis*? Aut, *per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam*? id est, per legem spiritualem interpretationi legis est mortuus corporali. Et nos per legem Domini nostri Iesu Christi moriamur huic legi, quæ sancit decreta perfidiæ. Non lex Ecclesiam congregauit, sed fides Christi. Lex enim non est ex fide, iustus autem ex fide viuit. Iustum ergo fides non lex facit, quia non est per legem iustitia eorum, sed per fidem Christi. Qui autem fidem repudiat, & legis iura præscribit: Ipse se testatur iniustum, quia iustus ex fide viuit. Hanc ergo legem quisquam sequatur, qua firmatur Ariminense concilium, in quo creatura dictus est Christus: sed aiunt: *Misit Deus filium suum factum ex mu-*

liere

lege, factum sub lege. Ergò *factum* legunt, hoc est creatum. Nonne hoc ipsum considerant quod proposuerunt, quia factus dicitur Christus, sed ex muliere, hoc est, secundum partum virginis factus est, qui secundum diuinam generationem ex patre natus est? Legerunt & hodie, quia *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Nunquid *maledictum* Christus secundum diuinitatem est? Sed quare *maledictum* dicatur, Apostolus te docet, dicens, *quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Hoc est, qui in carne sua nostram carnem, in suo corpore nostras infirmitates & nostra maledicta suscepit, vt crucifigeret. Non enim maledictus, sed in te maledictus. Denique habes alibi. *Qui peccatum non cognouit, sed pro nobis peccatum factus est: qui nostra peccata suscepit, vt sacramento suæ passionis aboleret.* Hæc ergo fratres coram ipso apud vos plenius disputarem, sed certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen, & Gentiles quosdam quatuor aut quinque ferme homines elegit cognitores sibi, si tamen aliquos eligit: quos vellem adesse in cœtu omnium, non vt de Christo iudicent, sed vt maiestatem audiant Christi. Tamen illi iam de Auxentio pronunciauerunt, cui tractanti quotidie non crediderunt. Quæ maior eius condemnatio, quam quod sine aduersario apud iudices suos victus est? Ergo & ipsorum sententiam contra Auxentium iam tenemus. & quod Gentes elegit, iure damnandus est, quia Apostoli præcepta dimisit, cum Apostolus dicat: *Audet aliquis vestrum aduersus alterum habens negocium, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Aut nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt?* Et infra ait: *Si non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratres, sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles?* Vides quia quod ille obtulit, contra authoritatem Apostoli sit? Vos eligite, vtrum Auxentium, aut Paulum sequi debeamus magistrum? Sed quid dicam de Apostolo, cum ipse Dominus clamet per prophetam. *Audite me populus meus, qui scitis iudicium, quorum in corde lex mea est.* Deus dicit: *Audite me populus meus, qui scitis iudicium,* Auxentius dicit: *Nescitis iudicium.* Videtis quia iam Deum contemnit in vobis, qui sententiam cœlestis refutat oraculi! *Audite me,* inquit, *populus meus.* dicit Dominus. Non dicit, audite gentes; non dicit audite Iudæi. Iam enim populus Dei qui fuerat, populus erroris est factus. Et qui populus erroris erat, populus Dei esse cœpit, quia in Christum credidit. Iste ergo populus iudicat, cuius in corde lex diuina est, non humana: Lex non atramento scripta, sed spiritu Dei viui: non in charta operata, sed in corde signata: Lex gratiæ non cruoris. Quis igitur vobis iniuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam? Conclusus vndique ad versutiam patrum suorum confugit. De Imperatore vult inuidiam commouere, dicens iudicare debere adolescentem catechumenum sacræ lectionis ignarum, & in consistorio iudicare. Quasi vero superiore anno, quando ad palatium sum petitus, cum præsentibus primatibus ante consistorium tractaretur, cum Imperator Basilicam vellet eripere, ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus sim, constantiam non tenuerim Sacerdotis, aut imminuto iure discesserim. Nonne meminerunt, quod vbi me cognouit populus palatium petisse, ita irruit, vt vim eius ferre non possent, quando Comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egresso obtulerunt omnes se neci pro fide Christi? Non tunc rogatus sum, vt populum multo sermone mulcerem? sponderem fidem, quod Basilicam Ecclesiæ nullus inuaderet? Et cum pro beneficio meum sit officium postulatum, tamen quod populus ad palatium venisset, mihi inuidia commota est. In hanc igitur inuidiam me redire desiderant. Reuocaui populum, & tamen inuidiam non euasi: quam quidem inuidiam ego temperandam arbitror, non timendam. Quid enim timeamus pro Christi nomine? nisi forte illud mouere me debet quod aiunt, ergo non debet Imperator vnam Basilicam accipere ad quam procedat? & plus vult Ambrosius posse quam Imperator, vt Imperatori prodeundi facultatem neget? Quod cum dicunt, apprehendere sermones nostros gestiunt, sicut Iudæi qui Christum versuto sermone tentabant, dicentes: *Magister, licet tributum dare Cæsari an non?* Sempérne de Cæsare seruulis Dei inuidia commouetur? Et hoc ad calumniam sibi arcessit impietas, vt imperiale nomen obtendat? Et isti possunt dicere, quod eorum non habeant sacrilegium, quorum imitantur magisterium: Et tamen videte, quanto priores Arriani sunt quam Iudæi. Illi quærebant vtrum soluendum putaret Cæsari ius tributi, isti Imperatori volunt dare ius Ecclesiæ. Sed vt perfidi suum sequuntur authorem, ita & nos, quæ nos Dominus & author noster docuit, respondeamus. Considerans enim Iesus dolum Iudæorum dixit ad eos: *Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium. Et cum dedissent, dixit. cuius imaginem habet & inscriptionem? Respondentes dixerunt: Cæsaris. Et ait illis Iesus: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari & quæ sunt Dei, Deo.* Ergo & ego dico illis, qui mihi obiiciunt: *Ostendite mihi denarium.* Iesus Cæsaris denarium vidit, & ait: *Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & quæ Dei sunt, Deo.* Nunquid de Ecclesiæ Basilicis occupandis possunt denarium offerre Cæsaris? Sed in Ecclesia vnam imaginem noui, hoc est, imaginem Dei inuisibilis, de qua dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Illam imaginem de qua scriptum est, quia Christus *splendor gloriæ, & imago substantiæ eius.* In ista imagine patrem cerno, sicut dixit ipse Dominus Iesus: *Qui me vidit, vidit & Patrem.* Non enim hæc imago à patre est separata, quæ Vnitatem me docuit Trinitatis, dicens: *Ego & Pater vnum sumus.* Et infra: *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt.* Et de Spiritu sancto, dicens: Quia spiritus Christi sit, & de Christo accepit sicut scriptum est: *Ille de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Quid igitur? Quam humiliter responsum à nobis est? Si tributum petit, non negamus. Agri Ecclesiæ sol-

nunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit. Potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris inuidiam, tollat eos si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Aurum quærunt, possum dicere: *Argentum & aurum non quæro.* Sed inuidiam faciunt, quia aurum erogatur. Nec ego hanc inuidiam perhorresco. Habeo ærarios: Aerarii mei, pauperes Christi sunt. Hunc noui congregare thesaurum. Vtinam hoc mihi semper crimen adscribam, quia aurum pauperibus erogatur. Quod si obiiciunt, quod defensionem ab iis requiram, non nego, sed etiam ambio. Habeo defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæci illi, & claudi, debiles & senes, robustis bellatoribus fortiores sunt. Denique munera pauperum Deum obligant, quia scriptum est: *Qui largitur pauperi, Deo fœnerat.* Præsidia bellatorum diuinam sæpe gratiam non merentur. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Plane nec hoc abnuo. Grande carmen istud est, & quo nihil potentius. Quid enim potentius quam confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes student fidem fateri, Patrem & Filium & Spiritum sanctum norunt versibus prædicare. Facti sunt igitur omnes magistri, qui vix poterant esse discipuli. Quid igitur obaudientius potest esse, quam vt Christi sequamur exemplum, qui *specie inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem*? Denique omnes per obedientiam liberauit. *Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt plurimi, ita & per vnius obedientiam iusti constituentur multi.* Si ergo ille obediens, accipiant obedientiæ magisterium, cui nos inhæremus, dicentes iis, qui nobis de Imperatore inuidiam faciunt: Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtique non debet addici: quia ius Cæsaris esse non potest Dei templum. Quod cum honorificentia Imperatoris nemo dictum potest negare. Quid enim honorificentius, quam vt Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. Bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita constanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi seruuli non timere. Non timentibus nunquam est grauis terror. Denique scriptum est: *Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum.* Satis igitur propositis responsum videtur. Nunc illos interrogo quod Saluator interrogauit: *Baptismus Ioannis de cœlo est, an ex hominibus?* Et non potuerunt respondere ei Iudæi. Si Baptismum Ioannis non soluerunt Iudæi, Auxentius soluit baptismum Christi? Non enim istud ex hominibus est baptisma, sed de cœlo, quod retulit consilii magni Angelus, vt iustificemur Deo. Cur igitur rebaptizandos Auxentius fideles populos putat, baptizatos in nomine Trinitatis, cum Apostolus dicat: *vna fides, vnum baptisma*? Et se hominum dicit aduersarium esse, non Christi, cum consilium Dei spernat, & condemnet baptisma, quod Christus nobis ad redimenda nostra peccata donauit.

EPISTOLA XXXIII.

Diui Ambrosii ad Marcellinam sororem suam. referentis illi quid in causa de Basilicis tradendis actum sit, & in quo statu res ipsa nunc consistat.

QVoniam omnibus epistolis fere sollicite quæris de Ecclesia, accipe quid agatur. Postridie quam accepi literas tuas, quibus significaueras quod te exagitarent somnia tua, moles inquietudinum grauium cœpit moueri. Nec iam Portiana, hoc est, extra murana Basilica petebatur, sed Basilica noua, hoc est, intra murana, quæ maior est: Conuenerunt me primo, viri comites consistoriani, vt & Basilicam traderem, & prouocarem ne quid populus turbarum moueret. Respondi quod erat ordinis: templum Dei tradi à Sacerdote non posse. Acclamatum est sequenti die in Ecclesia, etiam præfectus eo venit, cœpit suadere vt Basilica Portiana cederemus. Populus reclamauit. Ita tunc discessum est, vt intimaturum se Imperatori diceret. Sequenti die, erat autem Dominica, post lectiones atque tractatum dimissis Catechumenis symbolum aliquibus competentibus in baptisterii tradebam Basilicæ. Illic nunciatum & mihi compertio, quod ad Portianam Basilicam de palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eo pergere. ego tamen mansi in munere, missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam, quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissime flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, ne cuius sanguis in Ecclesia fieret, certe vt meus sanguis pro salute non solum populi, sed etiam pro ipsis impiis effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus eripui iniuriæ virum. Condemnationes illico grauissimæ decernuntur. Primo in corpus omne mercatorum. Itaq; sanctis diebus hebdomadis vltimæ, quibus solebant debitorũ laxari vincula, stridũt catenæ, imponuntur collo innocentiũ, exiguntur ducenta pondo auri intra totum triduũ. Respõdent aliqui se tantum aut duplũ si peterentur daturos, dummodo seruarent fidẽ. Erãt pleni carceres negociatoribus. Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agẽtes in reb. appatitores diuersorũ comitũ temperare à processu iubẽtur, specie qua seditioni interesse prohibebãtur: honoratis multa minabantur grauissima nisi Basilicam traderent. Feruebat persecutio: ac si aperuisset portam, prompturi in omne facinus videbantur. Conueniebar ipse à comitibus & tribunis, vt Basilicæ fieret matura

traditio, dicentibus Imperatorem iure suo uti, eo quod in potestate eius essent omnia. Respondi, si à me peteret quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum, quanquam omnia quæ mea sunt, essent pauperum, verum ea quæ diuina, imperatoriæ potestati non esse subiecta. Si patrimonium petitur, inuadite: si corpus occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati est mihi. Non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam obsecrans, sed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo, cum armatos ad Basilicam Ecclesiæ occupandam missos cognoscerem, ne dum Basilicam vindicant, aliqua strages fieret, quæ in perniciem totius vergeret ciuitatis. Orabam ne tantæ vrbis vel totius Italiæ busto superuiuerem. Detestabar inuidiam fundendi cruoris, offerebam iugulum meum. Aderant Gothi tribuni, adoriebar eos dicens: Propterea vos possessio Romana suscepit, vt perturbationis publicæ vos præbeatis ministros? Quo transibitis si hæc deleta fuerint? Exigebatur à me vt compescerem populum. Referebam in meo iure esse vt non excitarem, in Dei manu vt mitigaret. Postremo si me incentorem putarent, iam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terrarum solitudines. His dictis illi abierunt, ego in Basilica veteri totum exegi diem, inde domum cubitum me recepi, vt si quis abducere vellet, inueniret paratum. Ante lucem vbi pedem limine extuli, circumfuso milite occupatur Basilica. Idque à militibus Imperatori mandatum dicitur, vt si prodire vellet, haberet copiam, se tamen præsto futuros, si viderent eum cum Catholicis conuenire, alioquin se ad eum cœtum quem Ambrosius cogeret transituros. Prodire de Arrianis nullus audebat, quia nec quisquam de ciuibus erat, pauci de familia regia, nonnulli etiam Gothi. Quibus vt olim plaustra sedes erat, ita nunc plaustrum Ecclesia est. Quocunque fœmina ista processerit, secum suos omnes cœtus vehit. Circumfusam Basilicam esse gemitu populi intellexi, sed dum leguntur lectiones, intimatur mihi plenam populi esse Basilicam etiam nonam, maiorem videri plebem, quam cum essent omnes liberi: lectorem efflagitari. Quid plura? Milites ipsi qui videbantur occupasse Basilicam, cognito quod præcepissem vt abstinerentur à communi consortio, ad conuentum hunc nostrum venire cœperunt. Quibus visis turbantur mulierum animi, proripit se vna. Ipsi tamen milites se ad orationem venisse, non ad prælium loquebantur. Clamauit aliqua populus, quam moderate, quam constanter, quam fideliter poscebat vt ad illam pergeremus Basilicam? In illa quoque Basilica fertur, quod populus præsentiam flagitabat meam. Tunc ego hunc adorsus sermonem sum: Audistis filii librum legi Iob, qui solenni munere est decursus, & tempore. Sciuit & vsu hunc librum etiam Diabolus intimandum, quo virtus omnis suæ tentationis aperitur & proditur, & ideo se hodie motu maiore concussit, sed gratias Deo nostro, qui vos ita firmauit fide & patientia. Vnum Iob miraturus ascenderam, omnes Iob quos mirarer inueni. In singulis vobis Iob reuixit, in singulis sancti illius patientia & virtus refulsit. Quid enim præstantius dici potuit à Christianis viris, quam id quod hodie in vobis Spiritus sanctus est locutus? Rogamus Auguste, non pugnamus. Non timemus, sed rogamus. Hoc Christianos decet, vt & tranquillitas pacis optetur, & fidei: veritatisque constantia, nec mortis reuocetur periculo. Est enim præsul Dominus, *qui saluos facies sperantes in se*. Sed veniamus ad propositas lectiones. Videtis Diabolo tentandi licentiam dari, vt boni probentur. Inuidet inimicus bonis profectibus, tentat diuersis modis. Tentauit sanctum Iob in patrimonio, tentauit in filiis, tentauit in dolore corporis. Fortior in suo corpore tentatur, infirmior in alieno. Et mihi meas diuitias, quas in vobis habeo, volebat auferre, & hoc tranquillitatis vestræ patrimonium dissipare cupiebat. Vos quoque ipsos mihi bonos filios gestiebat eripere, pro quibus ego quotidie instauro sacrificium, vos ruinis quibusdam publicæ perturbationis conabatur inuoluere. Duo igitur iam genera tentationis excepi. Et fortasse quia infirmiorem me Dominus Deus nouit, adhuc in corpus meum non dedit potestatem. Et si ipse cupiam & si offeram, adhuc me fortasse huic certamini imparem iudicat, & diuersis exercet laboribus. Nec Iob ab isto cœpit certamine, sed in hoc consummauit. Tentatus est autem Iob nunciis coaceruatis malorum, tentatus est etiam per mulierem, quæ ait: *Dic aliquod verbum in Deum, & morere.* Videtis quanta subito moueantur Gothi, Gentiles, mulcta mercatorum, pœna sanctorum. Aduertitis quid iubeatur cum mandatur: Trade Basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in Deum, & morere. Nec solum dic aduersus Deum, sed etiam fac aduersus Deum. Mandatur, Trade altaria Dei. Vrgemur igitur præceptis regalibus, sed consirmamur Scripturæ sermonibus: quæ respondit, *Tanquam vna ex insipientibus locutus es.* Non mediocris igitur ista tentatio. Namque asperiores tentationes has esse cognouimus, quæ fiunt per mulieres. Denique per Euam etiam Adam supplantatus est: eoque factum, vt à mandatis cœlestibus deuiaret. Quo errore cognito, præuaricatrices conscientiæ reus latere cupiebat, sed latere non poterat, & ideo ait ei Deus: *Adam vbi es?* Hoc est, quid eras ante? vbi nunc esse cœpisti? vbi te constitueram? quo ipse transgressus es? Agnoscis esse te nudum, quia bonæ indumenta fidei perdidisti. Folia sunt ista, quibus nunc velare te quæris. Repudiasti fructum, sub foliis legis latere cupis, sed proderis. Recedere à Domino Deo tuo propter vnam mulierem desiderasti, propterea fugis quem videre quærebas. Cum vna muliere te abscondere maluisti, relinquere speculum mundi, incolatum Paradisi, gratiam Christi. Quid dicam, quod etiam Heliam Iezabel cruenta persecuta est? Quod Ioannem Baptistam Herodias fecit occidi? Singulæ tamen singulos, mihi quo minora longe merita, eo

tentamenta grauiora. Virtus infirmint, sed plus periculi. Succedunt sibi mulierum vices, alternantur odia, commenta variantur, seniores conueniuntur, prætexitur regis iniuria. Quæ ratio igitur est aduersus hunc vermiculum moliri grauiores tentationes, nisi quia non me, sed Ecclesiam persequuntur? Mandatur denique. Trade Basilicam. Respondeo. Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Dominium priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare, Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: *Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari*. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur mandasse: Debeo & ego vnam Basilicam habere. Respondi: Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim, quæ non est legitimo Christi coniugio copulata. Dum hæc tracto, suggestum est mihi cortinas regias esse collectas: refertam autem populo Basilicam, præsentiam mei poscere: statimque eo conuerti sermonem meum, dicens: Quam alta & profunda oracula sunt Spiritus sancti. Matutinis horis lectum est, vt meministis fratres, quod summo animi dolore respondemus: *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam*. Et reuera venerunt gentes, & plus etiam quam gentes venerunt. Venerunt enim Gothi, & diuersarum nationum viri, venerunt cum armis, & circumfusi occupauerunt Basilicam. Hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, sed vere in hæreditatem tuam venerunt. Qui enim gentes venerunt, facti sunt Christiani. Qui ad inuadendam hæreditatem venerunt, facti sunt cohæredes Dei. Defensores habeo, quos hostes putabam: socios teneo; quos aduersarios existimabam. Completum est illud, quod de Domino Iesu Dauid Propheta cecinit: *Quia factus est in pace locus eius, & confregit cornua arcuum, scutum, & gladium, & bellum.* Cuius enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum Domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne Basilica Dei traderetur: inde enim militibus, Imperatori: mortem ante oculos mihi: ne quid inter hæc furori liceret, inseruisti te Domine medium, & *fecisti vtraque vnum*. Compescuisti armatos dicens profecto: *Si ad arma concurritur, si in templo meo hi commouentur, quæ vtilitas in sanguine meo?* Gratias itaque tibi Christe: non legatus, neque nuncius, sed tu Domine saluum fecisti populum tuum, conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia. Hæc ego dicebam ratus Imperatoris animum studio militum, obsecratione comitum, precatu populi posse mitescere. Interea nunciatur mihi missum notarium, qui mandata deferret. Concessi paululum, mandatumque intimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitum faceres? Respondi: Quid placitum sit ignoro, quid ue temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: cur presbyteros ad Basilicam destinasti? Si tyrannus es, scire volo, vt sciam quemadmodum me aduersum te præparem. Retuli dicens me nihil in præiudicium fecisse Ecclesiæ: eo tempore quo audieram occupatam esse à militibus Basilicam, gemitum tantummodo liberiorem habuisse: multisque adhortantibus vt eo pergerem, dixisse: Tradere Basilicam non possum, sed pugnare non debeo. Postea vero quam cognoueram cortinas regias inde esse sublatas, cum me populus eo ire deposceret, direxisse presbyteros, me tamen noluisse ire, sed dixisse: Credo in Christo quod ipse nobiscum faciet Imperator. Si hæc tyrannis videtur, habeo arma, sed in Christi nomine, habeo offerendi mei corporis potestatem. Quid moraretur ferire, si tyrannum putaret? Veteri iure à sacerdotibus donata imperia, non vsurpata. Et vulgo dici, quod Imperatores sacerdotium magis optauerint, quam Imperium sacerdotes. Christus fugit, ne rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est. *Cum infirmor*, inquit, *tunc potens sum*. Caueret tamen ne ipse sibi tyrannum faceret, cui Deus aduersarium non excitauit. Non hoc Maximum dicere, quod tyrannus ego sim Valentiniani, qui se meæ legationis obiectu quæritur ad Italiam non potuisse transire. Addidi, quia nunquam sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrannos sæpe sunt passi. Exactus est totus ille dies in mœrore nostro, scissæ tamen ab illudentibus pueris cortinæ regiæ. Ego domum redire non potui, quia circumfusi erant milites, qui Basilicam custodiebant. Cum fratribus Psalmos in Ecclesiæ Basilica minore diximus. Sequenti die lectus est de more liber Ionæ, quo completo hunc sermonem adorsus sum. Liber lectus est fratres quo prophetatur quod peccatores in pœnitentiam reuertantur. Acceptum est ita, vt speraretur in præsenti futurum. Addidi quod vir iustus etiam offensam contrahere voluisset, ne vel spectaret, vel denunciaret excidium ciuitati. Et quod lugubre esset illud dictum, contristatus quoque sit, quod aruisset cocurbita. Deum quoque dixisse ad prophetam: *Si tristis es pro cucurbita?* Respondisse Ionam: *tristis*. Dixisse Dominum, *si illud doleres, quod exusta esset cucurbita, quanto magis sibi curæ esse oportere tantæ plebis salutem?* Et ideo excidium quod paratum toti vrbi fuerat, remouisse: Nec mora, nunciatur Imperatorem iussisse vt recederent milites de Basilica, negociatoribus quoque, quod exacti de condemnatione fuerant redderetur. Quæ nunc plebis totius lætitia fuit? Qui totius populi plausus? quæ gratia? Erat autem dies quo sese Dominus pro nobis tradidit, quo in Ecclesia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria osculis significare pacis insigne. Tunc agnoui quod Deus vermem antelucanum percusserat, vt tota ciuitas seruaretur. Hæc gesta sunt, atque vtinam iam finita. Sed grauiores motus futuros, plena commotionis imperialia verba indicant. Ego tyrannus appellor, & plus etiam quam tyrannus. Nam cum Imperatorem comites obsecrarent, vti prodiret ad Ecclesiam, idq; petitu militum facere

se

ſedice ret, reſpondit: Si vobis iuſſerit Ambroſius, vinctum me tradetis. Quid poſt hanc vocem ſuperſit conſidera. Quam vocem omnes cohorruerunt. Sed habet à quibus exaſperetur. Denique etiam ſpeciali expreſſione Calligonus præpoſitus cubiculi mandare mihi auſus eſt: Me viuo tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Reſpondi: Deus permittat tibi vt impleas quod minaris. Ego enim patiar quod Epiſcopi, tu facies ſpadonis. Atque vtinam Dominus auertat eos ab Eccleſia, & in me omnia ſua tela conuertant, meo ſanguine ſitim ſuam expleant.

B. HIERONYMI STRIDONENSIS PRESBYTERI

Anno Christi 380.

EPISTOLA AD EVAGRIVM.

Qualiter Presbyter & Diaconus differant: in qua oſtenditur, Presbyterum Diacono in honore longe præſtare: & in primitiua Eccleſia eundem fuiſſe Epiſcopum & Presbyterum, ſed in ſchiſmatis remedium vnum fuiſſe præpoſitum, & in hoc orbis potius quam Vrbis ſequendam conſuetudinem.

LEgimus in Eſaia, *fatuus fatua loquitur.* Audio quendam in tantam erupiſſe vecordiam, vt Diaconos presbyteris, id eſt, Epiſcopis anteferret. Nam cum Apoſtolus perſpicue doceat, eoſdem eſſe presbyteros, quos Epiſcopos, quid patitur menſarum & viduarum miniſter, vt ſuper eos tumidus ſe efferat, ad quorum preces Chriſti corpus ſanguiſq; conficitur? Quæris autoritatem, audi teſtimonium: *Paulus & Timotheus Serui Chriſti Ieſu omnibus Sanctis in Chriſto Ieſu qui ſunt in Philippis, cum Epiſcopis & Diaconibus.* Vis & aliud exemplum? in Actibus Apoſtolorum ad vnius Eccleſiæ Sacerdotes ita Paulus loquitur: *Attendite vobis & cuncto gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, vt regeretis Eccleſiam Domini, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.* Ac ne quis contentioſe in vna Eccleſia plures Epiſcopos fuiſſe contendat, audi & aliud teſtimonium, in quo manifeſtiſſime comprobatur eundem eſſe Epiſcopum atque Presbyterum: *Propter hoc reliqui te Cretæ, vt quæ deerant corrigeres & conſtitueres presbyteros per ciuitates, ſicut & ego tibi mandaui. Si quis eſt ſine crimine, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos; oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe quaſi Dei diſpenſatorem.* Et ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ tibi data eſt Prophetia per impoſitionem manuum presbyteri.* Sed & Petrus in prima epiſtola: *Presbyteros,* inquit, *in vobis precor compresbyter & teſtis paſſionum Chriſti & futuræ gloriæ, quæ reuelanda eſt, particeps, regere gregem Chriſti, & inſpicere non ex neceſſitate, ſed voluntarie iuxta Deum.* Quod quidem Græce ſignificantius dicitur ἐπισκοποῦντες, id eſt, *Superintendentes,* vnde & nomen Epiſcopi tractum eſt. Parua tibi videntur tantorum virorum teſtimonia? clangat tuba Euangelica, filius tonitrui, quem Ieſus amauit plurimum, qui de pectore Saluatoris doctrinarum fluenta potauit: *Presbyter Electæ Dominæ & filiis eius, quos ego diligo in veritate.* Et in alia epiſtola: *Presbyter Caio chariſſimo, quem ego diligo in veritate.* Quod autem poſtea vnus electus eſt qui cæteris præponeretur, in ſchiſmatis remedium factum eſt; ne vnuſquiſq; ad ſe trahens, Chriſti Eccleſiam rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Euangeliſta vſque ad Heraclam & Dionyſium Epiſcopos, Presbyteri ſemper vnum de ſe electum, & in excelſiori gradu collocatum, Epiſcopum nominabant: quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat; aut Diaconi eligant de ſe quem induſtrium nouerint, & *Archidiaconum* vocent. Quid enim facit, excepta ordinatione, Epiſcopus, quod Presbyter non facit? Nec altera Romanæ vrbis Eccleſia, altera totius orbis æſtimanda eſt: & Galliæ, & Britaniæ, & Africa, & Perſis, & Oriens, & India, & omnes Barbaræ nationes vnum Chriſtum adorant, vnam obſeruant regulam veritatis. Si autoritas quæritur, orbis maior eſt vrbe. Vbicunque fuerit Epiſcopus, ſiue Romæ, ſiue Eugubii, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Regii, ſiue Alexandriæ, ſiue Tanis, eiuſdem meriti, eiuſdem & Sacerdotii. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas, vel ſublimiorem vel inferiorem Epiſcopum facit: cæterum omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Sed dicis quomodo ad teſtimonium Diaconi Presbyter ordinatur? Quid mihi profers vnius vrbis conſuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium, in leges Eccleſiæ vindicas? Omne, quod rarū eſt, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretioſius eſt: Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit. Cæterum etiā in Eccleſia Romæ Presbyteri ſedent, & ſtant Diaconi, (licet paulatim increbreſcentibus vitiis inter Presbyteros abſente Epiſcopo ſedere Diaconū viderim,) & in domeſticis conuiuiis benedictiones Presbyteris dare diſcāt. Qui hoc faciunt, nō ſe recte facere ſciant, & audiant Apoſtolos: *nō eſt dignū vt relinquentes verbū Dei, miniſtremus mēſis.* Sciant quare Diaconi cōſtituti ſunt, legant Acta Apoſtolorū, recordētur cōditionis ſuę.

tentamenta grauiora. Virtus infirmior, sed plus periculi. Succeduot sibi mulierum vices, alternantur odia, commenta variantur, seniores conueniuntur, prætexitur regis iniuria. Quæ ratio igitur est aduersus hunc vermiculum moliri grauiores tentationes, nisi quia non me, sed Ecclesiam persequuntur? Mandatur denique. Trade Basilicam. Respondeo. Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Dominium priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare, Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: *Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari.* Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur mandasse: Debeo & ego vnam Basilicam habere. Respondi: Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim, quæ non est legitimo Christi coniugio copulata. Dum hæc tracto, suggestum est mihi cortinas regias esse collectas: refertam autem populo Basilicam, præsentiam meam poscere: statimque eo conuerti sermonem meum, dicens: Quam alta & profunda oracula sunt Spiritus sancti. Matutinis horis lectum est, vt meministis fratres, quod summo animi dolore respondemus: *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Et reuera venerunt gentes, & plus etiam quam gentes venerunt. Venerunt enim Gothi, & diuersarum nationum viri, venerunt cum armis, & circumfusi occupauerunt Basilicam. Hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, sed vere in hæreditatem tuam venerunt. Qui enim gentes venerunt, facti sunt Christiani. Qui ad inuadendam hæreditatem venerunt, facti sunt cohæredes Dei. Defensores habeo, quos hostes putabam: socios teneo; quos aduersarios existimabam. Completum est illud, quod de Domino Iesu Dauid Propheta cecinit: *Quia factus est in pace locus eius, & confregit cornua arcuum, scutum, & gladium, & bellum.* Cuius enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum Domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne Basilica Dei traderetur: inde enim militibus, Imperatori: mortem ante oculos mihi: ne quid inter hæc furori liceret, inseruisti te Domine medium, & *fecisti vtraque vnum.* Compescuisti armatos dicens profecto: *Si ad arma concurritur, si in templo meo lis commouetur, quæ vtilitas in sanguine meo?* Gratias itaque tibi Christe: non legatus, neque nuncius, sed tu Domine saluum fecisti populum tuum, conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia. Hæc ego dicebam ratus Imperatoris animum studio militum, obsecratione comitum, precatu populi posse mitescere. Interea nunciatur mihi missum notarium, qui mandata deferret. Concessi paululum, mandatumque intimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitum faceres? Respondi: Quid placitum sit ignoro, quid ue temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: cur presbyteros ad Basilicam destinasti? Si tyrannus es, scire volo, vt sciam quemadmodum me aduersum te præparem. Retuli dicens me nihil in præiudicium fecisse Ecclesiæ: eo tempore quo audieram occupatam esse à militibus Basilicam, gemitum tantummodo liberiorem habuisse: multisque adhortantibus vt eo pergerem, dixisse: Tradere Basilicam non possum, sed pugnare non debeo. Postea vero quam cognoueram cortinas regias inde esse sublatas, cum me populus eo ire deposceret, direxisse presbyteros, me tamen noluisse ire, sed dixisse: Credo in Christo quod ipse nobiscum faciet Imperator. Si hæc tyrannis videtur, habeo arma, sed in Christi nomine, habeo offerendi mei corporis potestatem. Quid moraretur ferire, si tyrannum putaret? Veteri iure à sacerdotibus donata imperia, non vsurpata. Et vulgo dici, quod Imperatores sacerdotium magis optauerint, quam Imperium sacerdotes. Christus fugit, ne rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est. *Cum infirmor*, inquit, *tunc potens sum.* Caueret tamen ne ipse sibi tyrannum faceret, cui Deus aduersarium non excitauit. Non hoc Maximum dicere, quod tyrannus ego sim Valentiniani, qui se meæ legationis obiectu queritur ad Italiam non potuisse transire. Addidi, quia nunquam sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrannos sæpe sunt passi. Exactus est totus ille dies in mœrore nostro, scissæ tamen ab illudentibus pueris cortinæ regiæ. Ego domum redire non potui, quia circumfusi erant milites, qui Basilicam custodiebant. Cum fratribus Psalmos in Ecclesiæ Basilica minore diximus. Sequenti die lectus est de more liber Ionæ, quo completo hunc sermonem adorsus sum. Liber lectus est fratres quo prophetatur quod peccatores in pœnitentiam reuertantur. Acceptum est ita, vt speraretur in præsenti futurum. Addidi quod vir iustus etiam offensam contrahere voluisset, ne vel spectaret, vel denunciaret excidium ciuitati. Et quod lugubre esset illud dictum, contristatos quoque sit, quod aruisset cucurbita. Deum quoque dixisse ad prophetam: *Si tristis es pro cucurbita?* Respondisse Ionam: *tristis.* Dixisse Dominum, *si illud doleret, quod exusta esset cucurbita, quanto magis sibi cura esse oportere tanta plebis salutem?* Et ideo excidium quod paratum toti vrbi fuerat, remouisse: Nec mora, nunciatur Imperatorem iussisse vt recederent milites de Basilica, negociatoribus quoque, quod exacti de condemnatione fuerant redderetur. Quæ nunc plebis totius lætitia fuit? Qui totius populi plausus? quæ gratia? Erat autem dies quo sese Dominus pro nobis tradidit, quo in Ecclesia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria osculis significare pacis insigne. Tunc agnoui quod Deus vermem antelucanum percusserat, vt tota ciuitas seruaretur. Hæc gesta sunt, atque vtinam iam finita. Sed grauiores motus futuros, plena commotionis imperialia verba indicant. Ego tyrannus appellor, & plus etiam quam tyrannus. Nam cum Imperatorem comites obsecrarent, vti prodiret ad Ecclesiam, idq; petitu militum facere

fa

sedicesset, respondit: Si vobis iusserit Ambrosius, vinctum me tradetis. Quid post hanc vocem superfit considera. Quam vocem omnes cohorruerunt. Sed habet à quibus exasperetur. Denique etiam speciali expressione Calligonus præpositus cubiculi mandare mihi ausus est: Me viuo tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Respondi: Deus permittat tibi vt impleas quod minaris. Ego enim patiar quod Episcopi, tu facies spadonis. Atque vtinam Dominus auertat eos ab Ecclesia, & in me omnia sua tela conuertant, meo sanguine sitim suam expleant.

B. HIERONYMI STRIDONENSIS PRESBYTERI

Anno Christi 380.

EPISTOLA AD EVAGRIVM.

Qualiter Presbyter & Diaconus differant: in qua ostenditur, Presbyterum Diacono in honore longe præstare: & in primitiua Ecclesia eundem fuisse Episcopum & Presbyterum, sed in schismatis remedium vnum fuisse præpositum, & in hoc orbis potius quam Vrbis sequendam consuetudinem.

Legimus in Esaia, *fatuus fatua loquitur.* Audio quendam in tantam erupisse vecordiam, vt Diaconos presbyteris, id est, Episcopis anteferret. Nam cum Apostolus perspicue doceat, eosdem esse presbyteros, quos Episcopos, quid patitur mensarum & viduarum minister, vt super eos tumidus se efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisq; conficitur? Quæris autoritatem, audi testimonium: *Paulus & Timotheus Serui Christi Iesu omnibus Sanctis in Christo Iesu qui sunt in Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Vis & aliud exemplum? in Actibus Apostolorum ad vnius Ecclesiæ Sacerdotes ita Paulus loquitur: *Attendite vobis & cuncto gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, vt regeretis Ecclesiam Domini, quam acquisiuit sanguine suo.* Ac ne quis contentiose in vna Ecclesia plures Episcopos fuisse contendat, audi & aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur eundem esse Episcopum atque Presbyterum: *Propter hoc reliqui te Creta, vt quæ deerant corrigeres & constitueres presbyteros per ciuitates, sicut & ego tibi mandaui. Si quis est sine crimine, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos; oportet enim Episcopum sine crimine esse quasi Dei dispensatorem.* Et ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ tibi data est Prophetia per impositionem manuum presbyterii.* Sed & Petrus in prima epistola: *Presbyteros,* inquit, *in vobis precor compresbyter & testis passionum Christi & futuræ gloriæ, quæ reuelanda est, particeps, regere gregem Christi, & inspicere non ex necessitate, sed voluntarie iuxta Deum.* Quod quidem Græce significantius dicitur ἐπισκοποῦντες, id est, *Superintendentes,* vnde & nomen Episcopi tractum est. Parua tibi videntur tantorum virorum testimonia? clangat tuba Euangelica, filius tonitrui, quem Iesus amauit plurimum, qui de pectore Saluatoris doctrinarum fluenta potauit: *Presbyter Electæ Dominæ & filiis eius, quos ego diligo in veritate.* Et in alia epistola: *Presbyter Caio carissimo, quem ego diligo in veritate.* Quod autem postea vnus electus est qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est; ne vnusquisq; ad se trahens, Christi Ecclesiam rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper vnum de se electum, & in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat; aut Diaconi eligant de se quem industrium nouerint, & *Archidiaconum* vocent. Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non facit? Nec altera Romanæ vrbis Ecclesia, altera totius orbis æstimanda est: & Galliæ, & Britaniæ, & Africa, & Persis, & Oriens, & India, & omnes Barbaræ nationes vnum Christum adorant, vnam obseruant regulam veritatis. Si autoritas quæritur, orbis maior est vrbe. Vbicunque fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Engubii, siue Constantinopoli, siue Regii, siue Alexandriæ, siue Thanis, eiusdem meriti, eiusdem & Sacerdotii. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas, vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum facit: cæterum omnes Apostolorum successores sunt. Sed dicis quomodo ad testimonium Diaconi Presbyter ordinatur? Quid mihi profers vnius vrbis consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges Ecclesiæ vindicas? Omne, quod rarũ est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est: Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit. Cæterum etiã in Ecclesia Romæ Presbyteri sedent, & stant Diaconi, (licet paulatim increbrescentibus vitiis inter Presbyteros absente Episcopo sedere Diaconũ viderim,) & in domesticis conuiuiis benedictiones Presbyteris dare discãt. Qui hoc faciunt, nõ se recte facere sciant, & audiant Apostolos: *nõ est dignũ vt relinquamus verbũ Dei, ministrare mensis.* Sciant quare Diaconi cõstituti sunt, legant Acta Apostolorũ, recordẽtur cõditionis suę.

Presbyter & Episcopus aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Vnde quod ad Titum & ad Timotheum de ordinatione Diaconi & Episcopi dicitur, de Presbyteris omnino recitetur; quia in Episcopo & Presbyter continetur, qui prouehitur, de minori ad maius prouehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus, vt Presbyter minor Diacono comprobetur, in quem crescit ex paruo: aut si ex Diacono ordinetur Presbyter, nouerit se lucris minorem, Sacerdotio esse maiorem. Et vt sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri testamento, quod Aaron & filii eius atq; Leuitæ in templo fuerint, hoc sibi Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vendicent in Ecclesia.

B. HIERONYMI STRIDONENSIS PRESBYTERI, TRACTATVS

De correctione, vita & conuersatione Episcopi ac Clericorum: ad Rusticum Episcopum Narbonensem.

SVfficere quidem fidei tuæ arbitror conuersationem sanctam, quam habes in Christo Iesu ad Sacerdotalis ordinis dignitatem, arctam tibi & angustam intellectus viam in Domino relerare: quia præcedentibus meritis ac virtutis insignibus ad hoc officium electus à Deo es. Licet in multis gratia Christi sine operibus comprobetur, & cessante merito conuersationis ac vitæ sola Dei dona fructificent: tamen quia tu præ cæteris electus à Deo comprobaris, qui & legis opera impleuisti, & commoraris in gratia vsque ad supereminentem scientiæ caritatem, intellectu Dei tecum loquente festinanter existentibus cogitationibus insignibus hoc vis nosse quod futurus es, totius tibi Ecclesiæ, prout præcipis, Sacramenta reserabo, doctrinæ ordinem & locum custodiens, & quid qualiter obseruare debeas docens: si modo ad iniuriam non reuoces nouellæ exhortationis industriam, ac te non pudeat paulisper minorem esse dum discis; quia seposito, vt vides, priuilegio dignitatis, habes de nobis amplius quod quæras, & id quod iam pridem in consecratione constitutum te esse credis. Restat quod capias, ne minor inueniaris in Christo, quam in mundo interim nominaris: ac si falsi vocabuli inutilis pastor existas, cum hæc quæ in Domino latent Sacramenta nescires. Nos tamen tenentes in omni disputatione rationem, ac tecum simpliciter fabulantes, verum te Episcopum animarum debere esse monstrabimus, vt factus tibi ipse index, hoc quod loquimur implere festines: & nobis consentiens, verecundia & confusione reiecta, eligas abiectus esse in domo Dei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Sic enim Iesus ait: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, domini vocantur; vos autem non sic: sed qui maior est vestrûm, fiat sic minor; & qui princeps est, fiat sicut minister, quis enim maior est, qui recumbit, aut qui ministrat? In gentibus quidem qui discumbit; inter vos autem non sic, sed qui ministrat. Ego autem in medio vestrûm sum, sicut qui ministrat, & vos qui estis mecum in tentationibus meis: ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis in mensa mea in regno meo, & sedeatis super sedes duodecim tribus Israel.* Et alibi: *Rectorem posuerunt te, noli extolli, sed esto tanquam vnus ex ipsis.* Et alibi: *Non vt domineris clero, sed vt forma sis ouibus.* Et alibi: *Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula. Vnus enim Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnia, & nos in ipso, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Sed non in omnibus est scientia. Cæcitas enim contigit ex parte Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. *Conclusit ergo Deus omnia sub peccato, vt omnium misereatur.* Ante omnia humilitatem dilige, quia superbia apostatare facit à Deo, & initium omnis peccati superbia est. Deus enim noster *formam serui accipiens humiliauit se vsque ad mortem; mortem autem crucis.* Omnes scripturas mente percurre, totum canonem lege, atque habens ante oculos exempla sanctorum, imitare quod bonum est, æmulare quod sanctum est, factusque tibi Hierosolyma cœlestis Deo vota restitue, domum in te & templum Salomonis ædifica, tabernaculum fabrica, & diligentius exornare festina, intra sancta sanctorum indeficiens lumen accende: perfectionem in omnibus tene, *pone custodiam ori tuo, & ostium circumstantiæ labris tuis.* Non des in tentationem animam tuam, & non obdormiet qui custodit. Exalta vocem tuam & dic: *omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos fœni*, aruit fœnum & flos decidit; *verbum autem Domini manet in æternum* Sacerdos enim Domini, qui de ore suo profert iustitiam, & exquirentibus nunciat veritatem, angelus Dei omnipotentis est. In omnibus causis serua iustitiam, peregrinantem, & orphanum, & viduam, & pauperem, vel pupillum vacuo gremio non dimittas: ibique thesaurum tuum, vbi cor tuum est, conde, cum omnibus fratribus tuis, sicut scriptum est, *pacem habe.* Consilia fuge, ne, dum iudicas, condemneris, sic enim scriptum est: *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.* Potentum personas, diuitum notitias, salutantium obsequia ita accipe vt pauperem non contristes, nec vlli fastidium excusationis inducas. *Non recedat liber legis*, vt scriptum est, *de manu tua; sed medi-*

medi-

meditare in ea die ac nocte. Sic enim scriptum est: *sine offensione estote Iudæis & Græcis & Ecclesiæ Dei, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis vt salui fiant*. Prius quam audias ne iudices quenquam, atq; ante probationem accusationis illatæ neminem à tua communione suspendas: quia non statim qui accusatur reus est, sed qui conuincitur criminosus. Nec præstandum odus singulorum est, vt innocentum fratrum doceatur iniuria: quinimo timorem Domini ante oculos semper habens, vt totum quod agitur Deo & Christo scias esse præsentandum: nam præterit figura huius mundi, *& Deo magis obedire conuenit, quam hominibus*. Qui scit præterita, de futuris æstimat. Vno enim sermone tota lex adimpletur, Omne quod tibi fieri nolueris, alii ne feceris. Domi, si fieri potest, postposita personæ suæ cura officiique reuerentia, seruum seruis esse te conuenit, atque ita Israel in omnibus perdocere, vt, quicunq; audiunt, conuersatione tua magis quam sermone proficiant. Sic enim scriptum est; *in sapientia ambulate ad eos qui foris sunt*. Non te extollat salutatio plurimorum munera diuitum & obsequia te non vnicant, quia *munera*, vt scriptum est, *excæcant oculos iudicum*, nec plus sit apud te matrona nobilis & diues, quam professa pauper atq; mendica; aut vidua maritali auxilio destituta æqualis ei, quæ habet virum potentem in seculo, videatur. Alienum te à personis omnium reddendum iudica, ac propter iniustitiam in iudicio pauperem non defendas, nec propter gratiam diuiti indecenter assistas: aut si hoc non potes facere, cognitionem respue causarum. Sola esto tibi lectione & oratione contentus. *Neminem* enim, vt scriptum est, *diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia habitat* ac nullum lædit. Ista si feceris, Deo vtilis, in omnibus comprobatus, perfectum Sacerdotium in te retentabis. Expelle de templo Christi oues, & boues, & columbas vendentes, & numulariorum euerte mensas: quia domus patris nostri domus negociationis esse non debet, sed orationis. Et quod iudicio Dei pronicitur, desiderari propter damnationis sententiam non oportet, ne reprobi inueniamur in Christo: Sicque fiet vt in veritate consistens septiformis Ecclesiæ Sacramentum nolle merearis, quod in omnipotentia Dei cum sui veneratione consistit, id est, in Patre, Filio, & Spiritu sancto; in Archangelis, in Angelis, in sapientia, in hominibus. Quæ omnia si diligenter inspicias, totius in his dispositionibus Ecclesiæ Catholicæ fundamenta cognosces; & per hos gradus si obseruaueris vniuersa quæ scripta sunt, *Deus erit in memoria tua, & tu in Dominum tuum reuerteris*.

B. GREGORII MAGNI, PAPÆ ROMANI EPISTOLÆ

Anno Domini 593.

DE OBEDIENTIA ERGA IMPERATOREM; ET DE NOMINE VNIVERSALIS PAPAE IN *Ecclesia Catholica non vsurpando.*

Regesti Lib. II. Epist. LXII.

Conqueritur de Lege Imperatoris, qua prohibuit, ne Milites in monasteriis susciperentur.

MAVRITIO AVGVSTO. Omnipotenti Deo reus est, qui serenissimis Dominis in omne quod agat & loquitur, purus non est. Ego autem indignus pietatis vestræ famulus, in hac suggestione neq; vt Episcopus, neq; vt seruus iure reipublicæ, sed iure priuato loquor: quia serenissime Domine, & ex illo iam tẽpore Dominus meus fuisti, quando adhuc Dominus omnium non eras. Longino viro Clarissimo stratore veniente Dominorum legem suscepi, ad quam fatigatus tunc ægritudine corporis, respondere nil valui. In qua Dominorum pietas sanxit, vt *quisquis publicis administrationibus fuerit implicatus, ei ad Ecclesiasticum officium venire non liceat*. Quod valde laudaui, euidentissime sciens, quia qui secularem habitum deserens, ad Ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult seculum, non relinquere. Quod vero in eadem lege dicitur, *vt ei in monasterio conuerti non liceat*, omnino miratus sum; dum & rationes eius possint per monasterium fieri, & agi potest, vt ab eo loco in quo suscipitur, eius quoque debita soluantur Nam etsi quisquam deuota mente conuerti voluisset, prius res male ablatas redderet, & de sua anima tanto verius, quanto expeditior cogitaret. In qua lege subiunctum est, *vt nulli, qui in manu signatus est, conuerti liceat*. Quam constitutionem ego, fateor Dominis meis, vehementer expaui. quia per eam cœlorum via multis clauditur, & quod nuncusq; licuit, ne liceat prohibetur. Multi enim sunt, qui possunt religiosam vitam etiam cum seculari habitu ducere. Et plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, saluari apud Deũ nullatenus possunt. Ego vero hæc Dominis meis loquens, quid sum nisi puluis & vermis? Sed tamen quia contra auctorem omniũ Deum hanc intendere constitutionẽ sentio, Dominis tacere non possum. Ad hoc enim potestas Dominorum meorum pietati cœlitus data est super omnes homines, vt qui bona appetunt, adiuuẽtur, vt cœlorũ via largius pateat, & ter-

& terrestre regnum cœlesti: regno famuletur. Et ecce aperta voce dicitur, *vt ei qui semel in terrena militia signatus fuerit, nisi aut expleta militia, aut pro debilitate corporis repulsus, Domino Iesu Christo militare non liceat.* Ad hæc, ecce per me seruum vltimum suum & vestrum respondebit Christus dicens: Ego te de Notario Comitem Excubitorum, de Comite Excubitorum Cæsarem, de Cæsare Imperatorem: nec solum hoc, sed etiam patrem Imperatorum feci; ego Sacerdotes meos tuæ manui commisi, & tu à meo seruitio milites tuos subtrahis? Responde rogo, piissime Domine, seruo tuo, quid venienti & hæc dicenti responsurus es in iudicio Domino tuo? sed fortasse creditur, quia nullus eorum puro animo conuertatur. Ego indignus famulus vester scio, quanta his diebus meis in monasterio milites conuersi miracula fecerunt, signa & virtutes operati sunt. Sed per hanc legem iam ne quisquam talium conuerti valeat, prohibetur. Requirat rogo Dominus meus piissimus quis prior Imperatorum talem legem dederit, & subtilius æstimet si debuit dari. Et quidem considerandum valde est: quia eo iam tempore prohibentur quisq; relinquere seculum, quo appropinquat finis ipse seculorum. Ecce enim mora non erit, & ardente cœlo, ardente terra, coruscantibus elementis, cum Angelis & Archangelis, cum Thronis & Dominationibus, cum Principatibus & Potestatibus tremendus Iudex apparebit. Si omnia peccata dimiserit, & solam hanc legem contra se dixerit esse prolatam, quæ rogo erit excusatio? Vnde per eundem tremendum Iudicem deprecor, ne illæ tantæ lachrymæ: tantæ orationes, tanta ieiunia, tantæq; eleemosynæ Domini mei ex qualibet occasione apud omnipotentis Dei oculos fuscentur, sed aut temperando pietas vestra, aut immutando vigorem eiusdem legis inflectat: quia tunc magis Dominorum exercitus contra hostes crescit, quanto Dei exercitus ad orationem creuerit. Ego quidem iussioni subiectus, eandem legem per diuersas terrarum partes transmitti feci, & quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nunciaui. Vtrobique ergo quæ debui exsolui, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quod sensi, minime tacui.

Epistola XLV.

Conqueritur de Lege Imperatoris, ne Milites conuertantur in Monasteriis.

Theodoro Medico, &c. Quanta bona omnipotentis Dei & serenissimi Domini mei Imperatoris habeam, lingua mea non sufficit explere. Pro quibus bonis quid est meum retribuere, nisi eorum vestigia pure amare? Peccatis autem meis facientibus, ex quorum suggestione vel consilio, nescio an vestro, transacto anno talem in republica sua legem protulit, vt quisquis eam pure amat, flere vehementer debeat. Ad quam legem tunc respondere non potui, quia ægrotus fui. Modo autem eidem Domino aliqua suggessi. Præcipit enim, *vt nullus qui actionem publicam egit, nullus qui officio, vel manu signatus, vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio conuerti liceat, nisi forte si militia eius fuerit expleta.* Quam legem primum, sicut ii dicunt qui leges veteres nouerunt, Iulianus protulit, de quo scimus omnes, quantum Deo aduersus fuerit. Quod si ideo serenissimus Dominus noster fecit, quia forte multi milites conuertebantur, & exercitus decrescebat; nunquid per virtutem militum subiugauit ei omnipotens Deus imperium Persarum? Nunquid non solæ lachrymæ illius auditæ sunt, & eo ordine quem ipse nesciuit, eius Imperio Persarum regnum subdidit? Valde autem mihi durum videtur, vt ab eius seruitio milites suos prohibeat, qui ei & omnia tribuit, & dominari eum non solum militibus, sed etiam Sacerdotibus concessit. Nunquid si intentio est seruandarum rerum, non poterant ea ipsa monasteria, quæ milites suscepissent, alienas res reddere, atq; ad conuersionem homines tantummodo habere? Hæc quia mihi valde dolent, eidem domino suggessi. Sed vestra gloria opportuno tempore secrete suggestionem meam ei offerat. Nolo eam à responsali meo publice dari, quia vos qui ei familiarius seruitis, loqui ei liberius & apertius potestis, quæ pro eius sunt anima: quoniam in multis est occupatus, & vix animus eius inuenitur à curis maioribus vacuus. Tu quidem gloriose fili pro Christo loquere. Si auditus fueris, lucrum operatus es animæ prædicti Domini tui, & tuæ. Si vero auditus non fueris, lucrum solummodo tuæ fecisti.

Regesti Lib. IV. Epist. XXXI.

Conqueritur, se fatuum ab Imperatore appellatum: Deinde Sacerdotes honorandos, exemplo Constantini confirmat, &c.

Mauritio Augusto. In Serenissimis iussionibus suis Dominorum pietas me de quibusdam redarguere studuit, parcendo mihi minime pepercit. Nam in eis vrbane *simplicitatis* vocabulo me fatuum appellat. In scriptura etenim sacra cum in bona intelligentia ponitur simplicitas, vigilanti sæpe prudentiæ atque rectitudini sociatur. Vnde etiam de beato Iob scriptum est: *Erat vir simplex & rectus.* Et beatus Paulus Apostolus admonet dicens: *Estote simplices in malo, prudentes in bono.* Et per semetipsam admonet veritas, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Esse valde inutile indicans, si aut simplicitati prudentia, aut prudentiæ simplicitas desit. Vt ergo seruos suos ad cuncta eruditos efficeret, esse eos & simplices sicut columbas, & prudentes vt serpentes voluit:

quate-

quatenus in eis & serpentis astutia columbæ simplicitatem acueret, & columbæ simplicitas serpentis astutiam temperaret. Ego igitur, qui in serenissimorum Dominorum iussionibus & Arnulphi astutia deceptus non adiuncta prudentia simplex denuncior, constat procul dubio quia fatuus appellor: quod ita esse ego quoq; ipse confiteor. Nam si hoc vestra pietas taceat, causæ clamant. Ego enim si fatuus nõ fuissem, ad ista toleranda, quæ intra Longobardorũ gladios hoc in loco patior, minime venissem. In ea autem re, quã de Arnulpho perhibui, qua toto corde venire ad rempublicã paratus fuit, dum mihi nõ creditur, etiã mentitus esse reprehendor. Sed etsi Sacerdos non sum: Scio grauem esse hanc iniuriam Sacerdoti, vt veritati seruiens, fallax credatur. Et dudum noui, quoniam Arnulpho plus est creditum quam mihi: & Leoni amplius est creditum quã mihi: & nunc eis qui esse ad medium videntur, plus quã meis assertionibus credulitas impenditur. Et quidem si terræ meæ captiuitas per quotidiana momenta non excresceret, de despectione mea atq; irrisione lætus tacerem. Sed & hoc me vehementer affligit: quia ego vnde crimẽ falsitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur sub Longobardorũ iugo captiua. Dumq; meis suggestionibus in nullo creditur, vires hostiũ immaniter excrescunt. Hoc tamẽ piissimo Domino suggero, vt, de me mala omnia quãlibet existimet, de vtilitate vero reipublicę & causa ereptionis Italiæ non quibuslibet facile pias aures præbeat, sed plus rebus quã verbis credat. *Sacerdotibus* autẽ *non exterrena potestate Dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione, propter eũ cuius serui sunt, eis ita dominetur, vt etiã debitam reuerentiã impendat.* Nã in diuinis eloquiis aliquando Sacerdotes *Dii*, aliquando *Angeli* vocantur. Nam & per Mosen de eo qui ad iuramentũ deducendus est, dicitur: *Applica illũ ad Deos*, id est, ad Sacerdotes. Et rursum est: *Diis nõ detrahes*, scilicet Sacerdotibus. Et Propheta ait: *Labia Sacerdotis custodiunt scientiã, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituũ est.* Quid ergo mirũ, si illos vestra pietas dignatur honore, quibus in suo eloquio honorẽ tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipse etiã appellat Deus? Ecclesiastica quoq; testatur Historia, quia cũ piæ memoriæ Constantino Principi scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidẽ accusationis accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocans, in eorũ conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicẽs: *Vos Dii estis, à vero Deo constituti. Ite & inter vos causas istas discutite, quia dignũ non est vt nos iudicemus Deos.* In qua tamen sententia, pie Domine, sibi magis ex humilitate, quã illis aliquid præstitit ex reuerentia impensa. Ante eũ quippe pagani in republica principes fuerunt, qui verũ Deum nescientes, Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorũ Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum si Christianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignetur honorare, dum pagani (vt prædiximus) principes honorẽ impendere Sacerdotibus nouerunt: qui Diis ligneis & lapideis seruiebant? Hæc ergo pietati Dominorũ non pro me, sed pro cunctis Sacerdotibus suggero. Ego enim homo peccator sum. Et quia omnipotenti Deo incessanter quotidie delinquo, aliquod mihi apud tremendum examen illius esse remedium suspicor, si incessantibus quotidie plagis ferior. Et credo quia eundem omnipotentem Dominum tanto vobis amplius placatis, quanto me ei male seruientem districtius affligitis. Multas enim iã plagas acceperam, & superuenientibus Dominorum iussionibus inueni consolationes, quas non sperabam. Si enim possum, has celeriter plagas enumero. Primum, quod mihi pax subducta est, quam cum Lõgobardis in Tuscia positis sine vllo reipublicæ dispendio feceram. Deinde corrupta pace, de Romana ciuitate milites ablati sunt, & quidẽ alii ab hostibus occisi, alii vero Narniis, & Perusii positis, & vt Perusium teneretur, Roma relicta est. Post hoc plaga grauior fuit aduentus Agilulphi, ita vt oculis meis cernerem Romanos more canũ in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales. Et quia nos qui intra ciuitatem fuimus, Deo protegente manus eius euasimus: quæsitum est vnde culpabiles esse videremur, videlicet cur frumenta defuerint, quæ in hac vrbe diu multa seruari nullatenus possunt, sicut in alia suggestione plenius indicaui. Et quidẽ de me ipso in nullo turbatus sum, quia teste conscientia fateor, aduersa quælibet pati paratus sum, dummodo hæc omnia cum salute duntaxat animæ meæ euadã. Sed de gloriosis viris Gregorio Præfecto, & Castorio Magistro militũ non mediocriter sum afflictus, qui & omnia quæ potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores vigiliarũ, & custodiæ ciuitatis, in eadẽ obsessione vehementissimos pertulerant, & posthæc omnia graui dominorũ indignatione percussi sunt. De quibus patenter intelligo: quia eos nõ sua acta, sed mea persona grauat. Cũ qua, quia pariter in tribulatione laborauerant, post laborẽ pariter tribulantur. Quod autẽ dominorum pietas illud mihi pauendũ, & terribile omnipotentis Dei iudiciũ intentat, rogo per eundẽ omnipotentem Dominũ, ne hoc vlterius quidẽ faciat. Nam adhuc nescimus, quis ibi qualis sit. Et Paulus egregius prædicator ait: *Nolite iudicare ante tempus, donec veniat Dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Hoc tamen breuiter dico, quoniã indignus & peccator plus de venientis Iesu misericordia, quã de vestræ pietatis iustitia præsumo. Et fuoc multa quæ de iudicio illius homines ignorant, quia fortasse quæ vos laudatis, ille reprehendet; & quæ vos reprehenditis, ille laudabit. Inter hæc ergo omnia incerta, ad solas lachrymas redeo, petens vt idem omnipotens Deus piissimum Dominum nostrum, & sua hic manu regat, & in illo terribili iudicio liberum ab omnibus delictis inueniat. Et me ita placere, si necesse est, hominibus faciat, vt æternam eius gratiam non offendam.

EPISTOLA XXXII.

De Ioanne Episcopo Constantinopolitano, qui sibi VNIVERSALE nomen arripuit.

MAVRITIO AVGVSTO. Piissimus atque à Deo constitutus Dominus noster, inter

cæte-

cæteras augustorum ponderum curas conseruandæ quoq; Sacerdotali caritati rectitudine studii spiritalis inuigilat: videlicet pie veraciterq; considerans, neminem posse recte terrena regere, nisi nouerit diuina tractare, pacemq; reipublicæ ex vniuersalis Ecclesiæ pace pendere. Quæ enim serenissime Domine virtus humana, quodq; carnei robur brachii contra vestri Christianissimi culmen imperii irreligiosas præsumeret manus erigere, si studeret concors Sacerdotum mēs redemptorem suum lingua pro vobis atq; vt oportebat meritis exorare? Aut quis ferocissimæ gentis gladius in necem fidelium tāta crudelitate grassaretur, nisi nostra vita, qui Sacerdotes nominamur, & non sumus, à prauissimis grauaretur operibus? Sed dum nos per competentia nobis relinquimus, & nobis incompetentia cogitamus, peccata nostra barbaricis viribus sociamus, & culpa nostra hostium gladios exacuit, reipublicæ vires grauat. Quid autem dicturi sumus qui populum Dei, cui indigne præsumus, peccatorum nostrorum oneribus premimus? qui quod per linguam prędicamus, per exempla destruimus? qui iniqua docemus operibus, & sola voce ea quæ sunt iusta prætendimus? Ossa ieiuniis atteruntur, & mente turgemus. Corpus despectis vestibus regitur, & elatione cordis purpuram superamus. Iacemus in cinere, & excelsa non despicimus. Doctores humilium, duces superbiæ, ouina facie Lupinos dentes abscondimus. Sed quis horum finis est, nisi quod hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus? Quamobrem prouidentissime piissimus Dominus noster ad compescendos bellicos motus pacem quærit Ecclesiæ, atq; ad huius compagem Sacerdotū dignatur corda reducere. Quod quidem ego opto atq; quantum ad me attinet, serenissimis iussionibus obedientiam præbeo. Quia vero non causa mea, sed Dei est; & quia non solus ego, sed tota turbatur Ecclesia, quia piæ leges, quia venerandæ synodi, quia ipse Domini nostri Iesu Christi mandata superbi atq; pompatici cuiusdam sermonis inuentione turbantur: piissimus Dominus locum secet vulneris, atq; resistentem ægrum augustæ auctoritatis vinculis constringat. Adstringendo enim statum reipublicæ subleuatis: & dum talia reciditis, de regni vestri prolixitate tractatis. Cunctis ergo Euangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto, & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo, totius Ecclesię cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: *Petre amas me? pasce oues meas.* Ipsi dicitur: *Ecce Sathanas expetiit cribrare vos sicut triticum, & ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Ipsi dicitur: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Et, *Tibi do claues regni cælorum*; &, *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælo.* Ecce claues regni cœlestis accipit, potestas ei ligandi ac soluendi tribuitur, cura ei totius Ecclesiæ & principatus committitur, & tamen vniuersalis Apostolus non vocatur; & vir sanctissimus consacerdos meus Ioannes vocari Vniuersalis Episcopus conatur. Exclamare compellor ac dicere: *O tempora ô mores.* Ecce cuncta in Europæ partibus Barbarorum iuri sunt tradita, destructæ vrbes, euersa castra, depopulatę prouinciæ, nullus terram cultor inhabitat: sæuiunt & dominantur quotidie in necem fidelium cultores idolorum, & tamen Sacerdotes, qui in pauimento & in cinere flentes iacere debuerunt, vanitatis sibi nomina expetunt; & nouis ac profanis vocabulis gloriantur. Nunquid ego hac in re piissime Domine propriam causam defendo? nunquid specialem iniuriam vindico? & non magis causam omnipotentis Dei, & causam vniuersalis Ecclesiæ? Quis est iste qui contra statuta Euangelica, contra Canonum decreta, nouum sibi vsurpare nomen præsumit? Vtinam vel sine aliorum imminutione vnus sit, qui vocari appetit vniuersalis. Et certe multos Constantinopolitanæ Ecclesiæ in hæreseos voraginem incidisse nouimus Sacerdotes, & non solum hæreticos, sed etiam hæresiarchas factos. Inde quippe Nestorius, qui mediatorem Dei & hominum Iesum Christum duas esse personas existimans: quia Deum fieri hominem potuisse non credidit, vsque ad Iudaicam perfidiam erupit. Inde Macedonius, qui consubstantialem Patri & Filio Spiritum sanctum Deum esse denegauit. Si igitur illud nomen in Ecclesia sibi quisquam arripuit, quod apud bonorum omnium iudicium fuit: vniuersa ergo Ecclesia, quod absit, à statu suo corruit, quando is qui appellatur vniuersalis cadit. Sed absit à cordibus Christianorum nomen istud blasphemiæ, in quo omnium Sacerdotum honor adimitur, dum ab vno sibi dementer arrogatur. Certe pro beati Petri Apostolorum Principis honore, per venerandam Chalcedonensem synodum Romano Pontifici oblatum est. Sed nullus eorum vnquam hoc singularitatis nomen assumpsit, nec vocabulo vti consensit, nedum priuatum aliquod daretur vni, honore debito Sacerdotes priuarentur vniuersi. Quid est ergo quod nos huius vocabuli gloriam & oblatam non quærimus, & alter sibi hanc arripere etiam non oblatam præsumit? Ille ergo magis est piissimorum diuinorum præceptione flectendus, qui præceptis Canonicis obedientiam præbere contemnit. Ille coërcendus est, qui Sanctæ vniuersali Ecclesiæ iniuriam facit, qui corde tumet, qui gaudere de nomine singularitatis appetit, qui honori quoque Imperii vestri se per priuatum vocabulum superponit. Ecce omnes hac de re scandalum patimur. Ad viam ergo rectam reuertatur auctor scandali, & omnia Sacerdotum iurgia cessabunt. Ego enim cunctorum Sacerdotum seruus sum, in quantum ipsi Sacerdotaliter viuunt. Nam qui contra omnipotentem Dominum per inanis gloriæ tumorem atq; contra statuta patrum suam ceruicem erigit, in omnipotenti Domino confido, quia meam sibi nec cum gladiis flectit. Quid autem nuper in hac vrbe ex huius auditu vocabuli gestum sit, Sabiniano Diacono ac responsali meo subtilius indicaui. Cogitet ergo Dominorum pietas de me proprio suo, quem specialiter præ cæteris semper fouit atque continuit, qui & vobis obedientiam præbere desidero, & tamen de mea negligentia reperiri reus in superno tremendoque iudicio pertimesco. Ac secundum petitionem prædicti Sabiniani Diaconi,

aut

aut pissimus Dominus ipsum dignetur iudicare negotium, aut sæpe nominatum virum, vt ab hac tandem intentione cesset deflectere. Si ergo iudicio pietatis vestræ iustissimo vel clementibus admonitionibus cesserit, omnipotenti Deo gratias referimus, atq; de concessa per vos omni Ecclesiæ pace gaudemus. Sin autem in eadem diutius contentione persisterit, hac de re iam veritatis sententiam certam tenemus, quæ ait: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Et rursus scriptum est: *Ante ruinam exaltabitur cor.* Ego autem Dominorum iussionibus obedientiam præbens, prædicto Consacerdoti meo & dulciter scripsi, & humiliter, vt ab hac inanis gloriæ appetitione sese emendet admonui. Si igitur me audire voluerit, habet deuotum fratrem: si vero in superbia persistit, iam quid assequatur aspicio, quia illum sibi aduersarium inuenit, de quo scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

EPISTOLA XXXIV.

De superbia Ioannis Episcopi, & de Maximo præuaricatore.

CONSTANTINÆ AVGVSTÆ. Omnipotens Deus, qui pietatis vestræ cor sua dextera maiestatis tenet, & nos ex vobis protegit, & vobis pro temporalibus actibus æterna præmia remunerationis parat. Nam Sabiniano Diacono Responsali meo scribente cognoui in caussis Beati Petri Apostolorum Principis contra quosdam superbos, humiles facietenus & blandos, quanta se iustitia vestra serenitas impendat. Et in Redemptoris nostri largitate confido, qui bonum hoc in serenissimo Domino & piissimis filiis in cœlestis quoq; patriæ retributione recipietis. Nec dubium est peccatorum vinculis solutos æterna vos bona recipere, qui in caussis eius Ecclesiæ ipsum vobis, cui potestas ligandi & soluendi data est, debitorem fecistis. Vnde adhuc peto, vt nullius præualere contra veritatem hypocrisin permittatis: quia sunt quidam, qui iuxta egregii prædicatoris vocem, per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium, qui veste quidem despecti sunt, sed corde tument, & quasi in hoc mundo cuncta despiciunt, sed tamen ea quæ mundi sunt, simul cuncta adspici quærunt. Qui indignos se omnibus hominibus fatentur, sed priuatis vocabulis contenti esse non possunt: quia illud appetunt, vnde omnibus digniores esse videantur. Vestra itaq; pietas, quam omnipotens Deus cum serenissimo Domino vniuerso mundo præesse constituit, illi per fauorem iustitiæ famulatũ suum reddat: à quo ius tantæ potestatis accepit, vt quanto verius in executione veritatis auctori omnium seruit, tanto securius commisso sibi mundo dominetur. Præterea indico, quia Domini piissimi scripta suscepi, *vt cum fratre & consacerdote meo Ioanne debeã esse pacificus.* Et quidẽ sic religiosum Dominũ decuit, vt ista præciperet sacerdotib'. Sed cum se noua præsumptione atq; superbia idem frater meus vniuersalem Episcopum appellet, ita vt sanctæ memoriæ decessoris mei ad scribi se in synodo tali hoc superbo vocabulo faceret, quamuis cuncta acta illius synodi, sede contradicente Apostolica, soluta sint. triste mihi aliquid serenissimus Dominus innuit, quod non eum corripuit qui superbit, sed magis ab intentione mea declinare studuit, qui in hac caussa Euangelicorum & Canonum statuta, humilitatis atq; rectitudinis virtute defendo. Qua in re à prædicto fratre & consacerdote meo contra Euangelicam sententiam, contra Beatum quoq; Petrum Apostolum, & contra omnes Ecclesias, contraq; Canonum statuta agitur. Sed est omnipotens Dominus, in cuius manu sunt omnia, de quo scriptum est: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Et quidem sæpe fatus sanctissimus frater serenissimo Domino multa suadere conatur: sed bene noui, quia tantæ illæ orationes eius & lachrymæ, nil ei à quoquam contra rationem aut animam suam surripi permittunt. Triste tamen valde est, vt patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater & Coepiscopus meus solus conetur appellari Episcopus. Sed in hac eius superbia quid aliud nisi propinqua iam Antichristi esse tempora designatur? Quia illum videlicet imitatur, qui spretis in sociali gaudio Angelorum legionibus, ad culmen conatus est singularitatis erumpere, dicens: *super astra cœli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, & ascendam super altitudinem nubium, & ero similis Altissimo.* Vnde per omnipotentem Dominum rogo, ne pietatis vestræ tempora permittatis vnius hominis elatione maculari, neq; tam peruerso vocabulo vllum quoquo modo præbearis assensum, atq; hac in caussa nequaquam me pietas vestra despiciat. quia etsi peccata Gregorii tanta sunt, vt pati talia debeat; Petri tamen Apostoli peccata nulla sunt, vt vestris temporibus pati ista mereretur. Vnde iterum atq; iterum per Omnipotentem Dominum rogo, vt sicut parentes priores vestri Principes, Sancti Petri Apostoli gratiam quæsierunt: ita vos quoq; & hanc vobis quærere, & conseruare curetis, & propter peccata nostra, qui ei indigne seruimus, eius apud vos honor nullatenus minuatur, qui & modo vobis adiutor esse in omnibus, & postmodum vestra valeat peccata dimittere. Viginti autem iam & septem annos ducimus, quod in hac vrbe inter Longobardorum gladios viuimus. Quibus quàm multa hac ab Ecclesia quotidianis diebus erogantur, vt inter eos viuere possimus, suggerenda non sunt. Sed breuiter in[illegible]o, quia sicut in Rauennæ partibus Dominorũ pietas apud primum exercitum Italiæ sacellarium habet qui causis superuenientibus quotidianas expensas facit, ita & in hac vrbe in caussis talibus eorum sacellarius ego sum. Et tamen hæc Ecclesia, quæ vno eodemq; tempore clericis, monasteriis, & pauperibus, populo atq; insuper Longobardis tam multa indesinenter expendit, Ecce adhuc ex omnium Ecclesiarum premitur afflictione, quæ de hac vnius hominis superbia multum gemunt, etsi nihil dicere præsumunt. Salonitanæ vero ciuitatis Episcopus me ac responsali meo ne-

ſciente ordinatus eſt, & facta res eſt, quæ ſub nullis anterioribus Principibus euenit. Quod ego audiens, ad eundem præuaricatorem, qui inordinate ordinatus eſt, protinus miſi, vt omnino miſſarum ſolennia celebrare nullo modo præſumeret, niſi prius à ſereniſſimis Dominis cognoſcerem, ſi hoc fieri ipſi iuſſiſſent, quod ei ſub excommunicationis interpoſitione mandaui. Et contempto me atque deſpecto, in audaciam quorundam ſecularium hominum, quibus denudata ſua Eccleſia præmia multa præbere dicitur, nunc vſque miſſas facere præſumit, atq; ad me venire ſecundum iuſſionem Dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me neſciente ordinatus eſt, hoc quod in ordinatione ſua me, vel Reſponſalem meum, prætermittere præſumſit, ita ex corde laxaui, ac ſi me auctore fuiſſet ordinatus. Alia vero peruerſa illius, mala ſcilicet corporalia, quæ cognoui, vel quia cum pecunia eſt electus, vel quia excommunicatus miſſas facere præſumſit, propter Deum irrequiſita præterire non poſſum. Sed opto, & Dominum deprecor, quatenus nihil in eo de his quæ dicta ſunt, valeat inueniri, & ſine periculo animæ meæ cauſa ipſius terminetur. Prius tamen quam hæc cognoſcantur, ſereniſſimus Dominus diſcurrente iuſſione præcepit, vt eum venientem cum honore ſuſcipiam. Et valde graue eſt, vt vir de quo tanta & talia nunciantur, cum ante requiri & diſcuti debeat, honoretur. Et ſi Epiſcoporum cauſæ mihi commiſſarum apud piiſſimos Dominos aliorum patrociniis diſponuntur, infelix ego in Eccleſia iſta quid facio? Sed vt Epiſcopi mei me deſpiciant, & contra me refugium ad ſeculares iudices habeant, Omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breuiter ſuggero, quia aliquantulum expecto, & ſi ad me diu venire diſtulerit, in eo exercere diſtrictionem canonicam nullo modo ceſſabo. In omnipotenti autem Domino confido, quia longam piiſſimis Dominis vitam tribuet, & nobis ſub manu veſtra non ſecundum peccata noſtra, ſed ſecundum gratiæ ſuæ dona diſponet. Hæc ego tranquilliſſimæ Dominæ ſuggero: quia integerrima ſerenitas eius conſcientia quanto moueatur zelo rectitudinis atq; iuſtitiæ, non ignoro.

EPISTOLA XXXVI.

Vt communiter inſequantur ſuperbiam Ioannis Epiſcopi, qui nomen Vniuerſalis ſibi arrogabat.

EVLOGIO Epiſcopo Alexandrino, & ANASTASIO Epiſcopo Antiocheno. Dum Prædicator egregius dicat: *Quamdiu quidem ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo*; qui rurſus alias dicens: *Facti ſumus vt paruuli in medio veſtrûm*: Exemplum proculdubio nobis ſequentibus oſtendit, vt & humilitatem teneamus in mente, & tamen ordinis noſtri dignitatem ſeruemus in honore, quatenus nec in nobis humilitas timida, nec erectio ſit ſuperba. Ante hos ſiquidem annos octo ſanctæ memoriæ deceſſoris mei Pelagii tempore, frater & Coepiſcopus noſter Ioannes in Conſtantinopolitana vrbe ex cauſſa alia occaſionem quærens Synodum fecit, in qua ſe Vniuerſalem appellare conatus eſt. Quod mox idem deceſſor meus vt agnouit, directis literis ea autoritate S. Petri Apoſtoli eiusdem ſynodi acta caſſauit. Quarum videlicet Epiſtolarum ſanctitati veſtræ exemplaria ſtudui deſtinare. Diaconum vero, qui iuxta morem pro Reſponſa Eccleſiæ faciendis piiſſimorum Dominorum veſtigiis adhærebat, cum præfato conſacerdote noſtro miſſarum ſolennia celebrare prohibuit. Cuius ego quoque ſententiam ſequens, ſimilia prædicto conſacerdoti meo ſcripta tranſmiſi, quorum exemplaria veſtræ beatitudini cenſui tranſmittenda: hoc præcipue intendens, vt hac de re, qua ex noua ſuperbia tota vniuerſalis Eccleſiæ viſcera perturbantur, prius ſæpe fati fratris noſtri animum modeſta intentione pulſemus. Qui ſi nequaquam à ſuæ elationis rigore voluerit inclinari, tunc quid fieri debeat, cum omnipotentis Dei ſolatio ſubtilius pertractetur. Sicut enim veneranda mihi veſtra ſanctitas nouit, vni per ſanctam Chalcedonenſem ſynodum Pontifici ſedis Apoſtolicæ, cui Deo diſponente deſeruio, hoc vniuerſitatis nomen oblatum eſt. Sed nullus vnquam deceſſorum meorum hoc tam profano vocabulo vti conſenſit: quia videlicet ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed abſit hoc, abſit à Chriſtiana mente, id ſibi velle quempiam arripere, vnde fratrum ſuorum honorem imminuere ea quantulacunque parte videatur. Cum ergo nos hunc honorem nolumus oblatum ſuſcipere; penſate quam ignominioſum ſit hunc ſibi quempiam violenter voluiſſe. Propterea ſanctitas veſtra in ſuis epiſtolis neminem vnquam Vniuerſalem nominet, ne ſibi debitum detrahat, cum alteri honorem offert indebitum. Nec hac in re de ſereniſſimis Dominis animum veſtrum mordeat ſiniſtra ſuſpicio, quia omnipotentem Dominum metuit, & contra ſtatuta Euangelica, contra ſacratiſſimos canones agere aliquid nullo modo conſentit. Ego vero quamuis à vobis per longa terrarum atque maris ſpatia disiunctus ſim, ſum tamen omnino vobis corde coniunctus. Idque de veſtra beatitudine erga me modis omnibus confido: quia cum me viciſſim diligitis, à me non longe eſtis. Et magis gratias referimus *grano illi ſinapis*, quia ex modici deſpicabiliſque ſeminis ſpecie, ita eſt ramis ex eadem radice ſurgentibus, atque ſe diſtendentibus vſquequaque diffuſus, vt in eis volatilia cœli cuncta nidificent: Gratiaque ſit fermento illi quo tribus farinæ ſatis totius humani generis maſſam in vnitate conſpergit. Atque *paruo lapidi*, qui abſciſſus de monte ſine manibus, occupauit vniuerſam faciem orbis terræ. Qui ad hoc ſe vſquequaque diſtendit, vt ex omni humano genere in vnitatem redacto [illegible] corpus perficeretur Eccleſiæ, atque ita ad totius compaginis perueniret commodum, membrorum

par-

partialis illa distinctio. Vnde nos quoque à vobis non longe sumus. Agamus ergo ei gratias, qui solutis inimicitiis in carne sua fecit, vt in orbe terrarum vnus esset grex, & vnum ouile sub se vno pastore; memores semper quid nos prædicator veritatis admoneat, dicens: *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis:* & *Pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Qui aliis quoque discipulis dicit: *si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Vidit enim pacem bonos cum malis habere non posse: & idcirco sicut nostis præmisit, si fieri potest. Sed quia pax nisi in duabus partibus firmari non valet, cum hanc mali fugiunt, boni tenere medullitus debent. Vnde & mire dicitur, Quod ex vobis est: vt videlicet in nobis maneat, etiam cum à prauorum hominum mente repellitur. Quam videlicet pacem tunc veraciter tenemus, cum superborum culpas, charitate simul & iustitia insistente prosequimur, cum eos diligimus, & eorum vitia odio habemus. Opus quippe Dei homo est, sed opus hominis vitium. Nos ergo discernamus quid Deus, quid item homo fecerit: & neque propter errorem odio habeamus hominem, neque propter hominem diligamus errorem. Vnita ergo mente insequamur in homine malum superbiæ, vt ab hoste suo videlicet errore, prius ipse homo liberetur. Præstabit vires omnipotens Redemptor noster charitati atque iustitiæ; præstabit nobis longe à nobis positis vnitatem spiritus sui, ipse cuius artificio quasi in arcæ modum, quatuor mundi structura lateribus, atque imputribilium lignorum compagine, & bitumine charitatis adstricta, nullius aduersitatis spiritus, nullius venientis extrinsecus tumore fluctus perturbetur Ecclesia. Sed quemadmodum illius gubernante gratia petendum est, vt nulla nos superueniens exterius vnda conturbet; ita ex totis orandum est visceribus fratres charissimi, vt suæ prouidentiæ dextera cumulum sentinæ in nobis interioris exhauriat. Aduersarius quippe Diabolus qui contra humiles sæuiens, *sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret*, non iam, vt cernimus, caulas circuit, sed ita valide in quibusdam Ecclesiæ necessariis membris dentes figit, vt nulli sit dubium, quin nisi vnanimiter fauente Domino cunctorum prouida pastorum tuba concurrat, omne, quod absit, citius ouile dilaniet. Perpendite fratres charissimi, quid è vicino subsequitur, cuius & in sacerdotibus erumpunt tam peruersa primordia. Quia enim iuxta est ille de quo scriptum est: *Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ*, quod non sine graui dolore dicere compellor, frater & Coepiscopus noster Ioannes mandata Dominica, Apostolica præcepta, regulas patrum despiciens, eum per elationem præcurrere conatur in nomine. Vestræ autem beatitudini indicet omnipotens Deus, quam graui considerationis huius gemitu torqueor, quod ille quondam mihi modestissimus, ille omnibus dilectus, ille qui in eleemosynis, orationibus atque ieiuniis videbatur occupatus, ex eo in quo sedebat cinere, ex ea quam prætendebat humilitate, iactantiam sumpsit, ita vt vniuersa sibi tentet adscribere, & omnia quæ soli vni capiti cohærent, videlicet Christo, per elationem pompatici sermonis eiusdem Christi studeat sibi membra subiugare. Nec mirum, quod ille tentator, qui initium omnis peccati scit esse superbiam, & tunc ea in primo homine ante omnia vsus est, & nunc eam quibusdam hominibus ponit in fine virtutum, vt qui aliquatenus bonis vitæ studiis eius videbatur crudelissimas manus effugere, eis in ipsa meta boni operis, & in ipsa quodammodo opponat perfectionis conclusione tenticulum. Vnde magnopere orandum est, & omnipotens Deus assiduis precibus implorandus, vt hunc à mente illius auertat errorem, hoc ab vnitate atq; humilitate Ecclesiæ malum superbiæ, & confusionis amoueat. Et fauente Domino omnibus viribus concurrendum atq; prouidendum, ne in vnius veneno sermonis, viuentia in Christi corpore membra moriantur. Si enim hoc dici licenter permittitur, honor Patriarcharum omnium negatur: Et cum fortasse is in errore perit, qui Vniuersalis dicitur, nullus iam Episcopus remansisse in statu veritatis inuenitur. Obtestor ergo vt constanter & sine præiudicio seruetis sicut accepistis Ecclesias, & nihil sibi in vobis hæc tentatio Diabolicæ vsurpationis adscribat: State fortes, state securi, scriptaque cum Vniuersalis nominis falsitate nec dare vnquam, nec suscipere præsumatis. Omnes Episcopos curæ vestræ subiectos, ab huius elationis inquinatione prohibete, vt vniuersæ vos Ecclesiæ Patriarchas, non solum in bonis operibus, sed etiam in veritatis auctoritate cognoscant. Si qua autem forsan aduersa subsequantur, vnanimiter persistentes, etiam moriendo debemus ostendere, quia in damnando generalitatis nomine nostrum specialiter aliquid non amamus. Dicamus cum Paulo. *Mihi viuere Christus est, & mori lucrum.* Audiamus quid primus omnium pastorum dicit: *Si quid patiamini propter iustitiam, beati eritis.* Mihi enim credite, quia honorem, quem pro prædicanda veritate suscepimus, si necessitatis caussa exigat, securius pro eadem veritate relinquimus, quam tenemus. Pro me autem, sicut vestram charissimam beatitudinem decet, orate: vt hoc quod vobis loqui audeo, operibus ostendam.

EPISTOLA XXXVIII.

De pace sancta Ecclesia ab eo per Vniuersale nomen turbata. De synodo per Pelagium Papam cassata. Exemplum proponit Diaboli contra Deum superbientis. Et de superbia eius nimia.

IOANNI Episcopo Constantinopolitano. Eo tempore quo fraternitas vestra in sacerdotalem honorem prouecta est, quantam Ecclesiarum pacem atque concordiam inuenerit, recolit. Sed quo ausu, quoue tumore nescio, nouum sibi conata est nomen arripere, vnde omnium fratrum

corda potuissent ad scandalum peruenire. Qua in re vehementer admiror, quia ne ad Episcopatum venire potuisses, fugisse velle te memini. Quem tamen adeptum ita exercere desideras, ac si ad eum ambitioso desiderio cucurrisses. Quid enim indignum te esse fatebaris, vt Episcopus dici debuisses, ad hoc quandoque perductus es, vt despectis fratribus, Episcopus appetas solus vocari. Et quidem hac de re sanctæ memoriæ decessoris mei Pelagii grauia ad sanctitatem vestram scripta transmissa sunt. In quibus synodi, quæ apud vos de fratris quondam & consacerdotis nostri Gregorii causa congregata est: propter nefandum elationis vocabulum, acta dissoluit: & Archidiaconum, quem iuxta morem ad vestigia Dominorum transmiserat, missarum vobiscum solennia celebrare prohibuit. Post eius vero obitum, cum indignus ego ad Ecclesiæ regimen adductus sum, & ante per alios Responsales meos, & nunc per communem filium meum Sabinianum Diaconum alloqui fraternitatem vestram, vt à tali se præsumptione compesceret, non equidem scripto, sed nudo sermone curaui. Et si emendari nollet, eum missarum solemnia cum fraternitate vestra celebrare prohibui, vt sanctitatem vestram prius sub quadam verecundiæ reuerentia pulsarem: quatenus si emendari nefandus ac profanus tumor verecunde non posset, tunc ad ea debuisset, quæ sunt districta atque canonica, peruenire. Et quia resecanda vulnera prius leui manu palpanda sunt: rogo, deprecor, & quanta possum dulcedine exposco, vt fraternitas vestra cunctis sibi adulantibus, atque erroris nomen deferentibus contradicat, ne stulto ac superbo vocabulo appellari consentiat. Vere enim flens dico, atque ex intimo viscerum dolore peccatis meis deputo, quod ille meus frater nuncvsque ad humilitatem reduci non valuit: qui ad hoc in Episcopatus gradu constitutus est, vt aliorum animas ad humilitatem reducat, quod ille qui veritatem docet alios, semetipsum docere, nec me quoque deprecante, consensit. Perpende rogo, quia in hac præsumtione temeraria pax totius turbatur Ecclesiæ; & gratiæ contradicitur communiter omnibus effusæ. In qua nimirum ipse crescere tantum poteris, quantum penes temetipsum decreueris. Tantoq; maior efficieris, quanto te à superbi & stulti vocabuli vsurpatione restringis. Atq; in tantum proficis, in quantum tibi non studueris derogando fratribus arrogare. Humilitatem ergo frater charissime totis visceribus dilige, per quam cunctorum fratrum concordia, & sanctæ vniuersalis Ecclesiæ vnitas valeat custodiri. Certe Paulus Apostolus cum audiret quosdam dicere: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ*: hanc dilacerationem corporis Dominici, per quam membra eius aliis quodammodo se capitibus sociabant, vehementissime exhorrescens exclamauit, dicens: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Sic ergo ille membra Dominici corporis certis extra Christum quasi capitibus, & ipsis quidem Apostolis subiici particulariter euitauit: tu quid Christo vniuersalis sanctæ Ecclesiæ capiti in extremi iudicii es dicturus examine, qui cuncta eius membra tibimet conaris vniuersalis appellatione supponere? Quis rogo in hoc tam peruerso vocabulo, nisi ille ad imitandum proponitur, qui despectis Angelorum legionibus secum socialiter constitutis, ad culmen conatus est singularitatis erumpere, vt & nihil subesse, & solus omnibus præesse videretur? Qui etiam dixit: *In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum.* Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Quid enim fratres tui omnes vniuersalis Ecclesiæ Episcopi, nisi astra cœli sunt? quorum vita simul & lingua inter peccata errores q; hominum quasi inter noctis tenebras lucent. Quibus dum cupis temetipsum vocabulo elationis præponere, eorumq; nomen tui comparatione calcare; quid aliud dicis, nisi in cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum? An non vniuersi Episcopi nubes sunt, qui & verbis prædicationis pluunt, & bonorum operum luce & miraculis coruscant? quos dum vestra fraternitas despiciens, sub se premere conatur: quid aliud dicit nisi hoc, quod ab antiquo hoste dicitur: *Ascendam super altitudinem nubium*? Quæ cuncta ego cum flens conspicio, & occulta Dei iudicia pertimesco, augentur lachrymæ, gemitus se in meo corde non capiunt, quod ille vir sanctissimus Dominus Ioannes, tantæ abstinentiæ atque humilitatis, suorum familiarium seductione linguarum ad tantam superbiam erupit, vt in appetitu peruersi nominis illi esse conetur similis, qui dum superbe esse similis Deo voluit, etiam donatæ similitudinis gratiam amisit, & veram beatitudinem perdidit, quia falsam gloriam quæsiuit. Certe Petrus Apostolus primum membrum Sanctæ & Vniuersalis Ecclesiæ est. Paulus, Andreas, Ioannes, quid aliud quam singularium sunt plebium capita? & tamen sub vno capite omnes membra sunt Ecclesiæ. Atque vt cuncta breui cingulo orationis astringam: Sancti ante legem; sancti sub lege; sancti sub gratia, omnes hi perficientes corpus Domini, in membris sunt Ecclesiæ constituti, & nemo se vnquam vocare Vniuersalem voluit. Vestra autem sanctitas agnoscat quantum apud se tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præsumpsit, qui veraciter sanctus fuit. Nunquid non, sicut vestra fraternitas nouit, per venerandum Chalcedonense Concilium huius Apostolicæ sedis Antistites, cui Deo auctore disponente deseruio, Vniuersales oblato honore vocati sunt? Sed tamen nullus vnquam tali vocabulo appellari voluit, nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit: ne si sibi in pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur. Sed hæc scio, quia vestræ sanctitati ab illis oriuntur, qui vobis deceptiosa familiaritate deseruiunt, contra quos peto, vt vestra fraternitas solerter inuigilet, nec se eorum verbis fallendum præbeat. Tanto enim maiores hostes credendi sunt, quanto magis laudibus adulantur. Relinque tales, etsi omnino decepturi sunt, saltem terrenorum

homi-

hominum, & non sacerdotum corda decipiant. *Sine mortuos sepelire mortuos suos.* Vos autem cum Propheta dicite: *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge, euge.* Et rursus: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Vnde & bene quidam sapiens admonet: *Multi sint pacifici tibi, consiliarius autem sit vnus tibi de mille.* *Corrumpunt* enim *bonos mores colloquia mala.* Antiquus enim hostis cum robusti cor irrumpere non valeat, subiectas & infirmas personas quærit, & quasi contra alta mœnia scalis appositis ascendit. Sic Adam per subiectam mulierem decepit. Sic beato Iob cum filios occidit, infirmam mulierem reliquit: vt qui eius cor per se minime poterat, saltem si posset per mulieris verba penetraret. Quicunque ergo iuxta vos infirmi, ac seculares sunt, in sua semper persuasione, atque adulatione frangantur: quia inde æternas Dei inimicitias pariunt, vnde ipsi peruersi amatores videntur. Certe olim clamabatur per Apostolum Ioannem: *Filioli, nouissima hora est, secundum quod veritas prædixit.* Pestilentia & gladius per mundum sæuit, gentes insurgunt in gentes, terra concutitur, orbis cum habitatoribus suis terra dehiscente sorbetur. Omnia enim quæ prædicta sunt, fiunt. Rex superbiæ prope est, & quod dici nefas est, sacerdotum est præparatus exitus, quia ceruici militant elationis, qui ab hoc positi fuerant, vt ducatum præberent humilitatis. Sed hac in re, etiam si nostra lingua minime contradicat, illius virtus contra elationem, in vltionem erigitur, qui superbiæ vitio per semetipsum specialiter aduersatur. Hinc enim scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Hinc rursus dicitur: *Immundus est apud Deum, qui exaltat cor.* Hinc contra superbientem hominem scriptum est: *quid superbis terra & cinis?* Hinc per semetipsam veritas dicit: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Quæ vt nos ad viam vitæ per humilitatem reduceret, in semetipsa dignata est, quod nos admonet, demonstrare dicens: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* Ad hoc namque vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit: ad hoc inuisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormenta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta igitur humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem mortis factus est paruus? Quia enim originem perditionis nostræ se præbuit superbia Diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas DEI. Hostis quippe noster inter omnia conditus, videri supra omnia voluit elatus. Redemptor autem noster magnus manens supra omnia, fieri inter omnia dignatus est paruus. Quid ergo nos Episcopi dicimus, qui honoris locum ex Redemptoris nostri humilitate suscepimus, & tamen superbiam hostis ipsius imitamur? Ecce nouimus creatorem nostrum de suæ celsitudinis culmine, vt humano generi daret gloriam, descendisse: & nos de infimis creati, de fratrum minoratione quærimus gloriam. Humiliauit se vsque ad nostrum puluerem DEVS, & *in cælos os suum ponit*, & super terram lingua pertransit puluis humanus, & non erubescit: non metuit extolli homo putredo, & filius hominis vermis. Reducamus ad animum frater charissime hoc quod per sapientissimum Salomonem dicitur: *Ante tonitruum præibit coruscatio, & ante ruinam exaltabitur cor.* Vbi è diuerso subiungitur, *ante gloriam humiliabitur.* Humiliemur ergo in mente, si ad solidam conamur venire celsitudinem. Nequaquam per elationis fumum oculi cordis obscurentur: qui quanto magis excreuerit, tanto celerius euanescit. Pensemus quid nos præcepta admoneant Redemptoris nostri, dicentis: *Beati pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Hinc etiam per Prophetam dicit: *Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* Certe cum Dominus ad humilitatis viam adhuc infirmantium discipulorum corda reduceret, dixit: *Si quis vult inter vos primus esse, erit omnium minimus.* Qua in re aperte cognoscitur, quoniam ille veraciter sublimis est, qui in suis cogitationibus humiliatur. Formidemus ergo in illorum numerum adscribi, qui primas in synagogis cathedras quærunt, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Quo contra discipulis Dominus dicit: *vos autem nolite vocari Rabbi.* Vnus enim magister vester est, vos autem omnes fratres. Et patrem nolite vocare vobis super terram, vnus est enim pater vester. Quid ergo frater charissime in illo terribili examine venientis iudicis dicturus es, qui non solum pater, sed etiam generalis pater in mundo vocari appetis? Caueatur ergo malorum praua suggestio, fugiatur omnis instigatio scandali. *Oportet quidem vt veniant scandala; veruntamen væ homini illi per quem scandalum venit.* Ecce ex hoc nefando elationis vocabulo Ecclesia scinditur, fratrum omnium corda ad scandalum prouocantur. Nunquid nam mente excidit, quod veritas dicit: *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credit, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris?* Scriptum vero est: *Charitas non quærit quæ sua sunt.* Ecce vestra fraternitas sibi arrogat etiam aliena. Rursum scriptum est: *Honore inuicem præuenientes.* Et tu conatis eum omnibus tollere, quem tibi illicite desideras singulariter vsurpare. Vbi est, frater charissime, quod scriptum est: *Pacem habete cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum?* Vbi est quod scriptum est: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur?* Considerare vos conuenit ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam coinquinentur multi. Quod tamen si considerare negligimus, contra tantæ elationis tumorem iudicia superna vigilabunt. Et nos quidem in quos talis tantaque per nefarium ausum culpa committitur, seruamus quod veri-

tas præcepit, dicens: *si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Ego itaque per Responsales meos semel & his verbis humilibus hoc quod in tota Ecclesia peccatur, corripere studui: nunc per me ipsum scribo. Quicquid facere humiliter debui, omisi. Sed si in mea correptione despicior, restat vt Ecclesiam debeam adhibere. Hæc itaque dicens, omnipotens Deus fraternitati vestræ indicet, quanto circa vos amore constringor: quantumque in hac causa non contra vos, sed pro vobis lugeo. In qua tamen præceptis Euangelicis, institutionibus canonum, vtilitatibus fratrum personam præponere non possum, nec eius quem multum amo. Scripta autem sanctitatis vestræ dulcissima atque suauissima de caussa Presbyterorum Ioannis & Athanasii suscepi, de qua vobis in subsequentibus Domino adiuuante respondebo: quia sub tantis tribulationibus circumfusus Barbarorum gladiis premor, vt non dico multa tractare, sed mihi respirare vix liceat. Dat. Kalendas Ianuarii, Indict. XIII. Anno Dom. 594.

EPISTOLA XXXIX.

De superbia Ioannis Episcopi vitanda.

SABINIANO Diacono. De caussa fratris nostri viri reuerendissimi Ioannis Episcopi Constantinopolitani, duas Epistolas facere nolui. Sed vna breuiter facta est, quæ vtrumque habere videretur admixtum, id est, & rectitudinem & blandimentum. Tua itaque dilectio eam epistolam, quam nunc direxi, propter voluntatem Imperatoris dare studeat. Nam de subsequenti talis alia transmittitur, de qua eius superbia non lætetur. Ad hoc enim vsque peruenit, vt sub occasione Ioannis Presbyteri gesta huc transmitteret, in quibus se pene per omnem versum οἰκουμενικὸν Patriarcham nominaret. Sed spero in omnipotentem Deum, quia hypocrismi illius superna maiestas soluet. Miror autem quomodo dilectionem tuam fallere potuit, vt permitteres Domino Imperatori persuaderi, quatenus ad me sua scripta de hac causa transmitteret, in quibus admoneret, vt cum eo pacem habere debuissem. Qui si iustitiam tenere vult, illum debuit admonere; vt se à superbo vocabulo compesceret, & protinus inter nos pax fieret. Tamen qua id calliditate à prædicto fratre nostro Ioanne factum sit, minime suspicor, pensasti. Idcirco enim hoc ille fecit, vt audiretur Dominus Imperator, & ille in sua vanitate confirmatus esse videretur: aut non à me audiretur, & eius animus contra me irritaretur. Sed nos rectam vitam tenemus, nihil in hac causa aliud nisi omnipotentem Dominum metuentes. Vnde tua dilectio in nullo trepidet: omnia quæ in hoc seculo videt alta esse contra veritatem, despiciat, in omnipotentis Dei gratia, atque Beati Petri Apostoli adiutorio confidat. Vocem veritatis recolat dicentis: *Maior est qui in cælis est, quam qui in mundo,* & in hac causa quicquid agendum est, cum summa auctoritate agat. Postquam enim defendi ab inimicorum gladiis nullo modo possumus: postquam pro vtilitate reipublicæ argentum, aurum, mancipia, vestes perdidimus; nimis ignominiosum est, vt per eos etiam fidem perdamus. In isto enim scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud quam fidem perdere. Vnde sicut tibi iam transactis epistolis scripsi, nunquam cum eo procedere præsumas.

REGESTI LIB. VI. EPIST. IV.

De custodienda charitate & vnitate sanctæ Ecclesiæ, de pastoralis muneris difficultatibus, & de Vniuersalis nomine reiiciendo.

CYRIACO Episcopo Constantinopolitano. Communes filios Georgium Presbyterum & Theodorum Diaconum vestrum, ea quæ decuit charitate suscepimus, vosque ab Ecclesiasticarum rerum cura ad animarum regimen venisse gaudemus: quia iuxta veritatis vocem, qui in modico fidelis est, & in maiori fidelis erit; & bene ministranti seruo dicitur: *quia in pauca fidelis fuisti, supra multa te constituam.* Cui etiam mox de æterna retributione subiungitur: *Intra in gaudium Domini tui.* In scriptis autem vestris vos magnopere requiem quæsisse narratis. Sed per hoc ad pastoralem sollicitudinem vos congrue venisse ostenditis: quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus est. Et sicut scriptum est: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Et rursus idem prædicator egregius dicit: *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt,* & vnus pro omnibus mortuus est Christus: superest vt & ei qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro eis mortuus est, & resurrexit. Et pastori sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Simon Ioannis amas me? Pasce oues meas.* Ex quibus verbis colligitur; quia si is qui valet, omnipotentis Dei oues renuit pascere, ostendit se pastorem summum minime amare. Si enim vnigenitus patris pro explenda vtilitate omnium de secreto patris egressus est ad publicum nostrum, nos quid dicturi sumus, si secretum nostrum præponimus vtilitati proximorum? Quies itaque nobis & ex corde appetenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponenda. Nam sicut toto desiderio debemus occupationē fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus liberè necesse

necesse est humero subire. Quod ex duorum Prophetarum opere docemur, quorum vnus prædicationis officium vitare conatus est, & alter appetiit. Nam mittenti se Domino Hieremias respondit dicens: *A, a, a, Domine Deus nescio loqui, quia puer ego sum.* Et cum omnipotens Deus personam ad prædicandum quæreret, dicens: *Quem mittam & quis ibit ex vobis?* vltro se Esaias obtulit dicens: *Ecce ego, mitte me.* En ab vtrisque exterius diuersa vox prodiit, sed non à diuerso fonte dilectionis emanauit. Duo quippe sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, & proximi. Per actiuam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esaias, officium prædicationis appetiit; per contemplatiuam vero Hieremias amori conditoris sui sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter vnus appetiit, hoc laudabiliter alter expauit. Iste ne tacitæ considerationis lucra loquendo perderet; ille damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in vtrisque est subtiliter intuendum; quia & is qui recusauit, plene non restitit, & is qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit; ne aut non purgatus adire quisquam sacra ministeria audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbe contradicat. Magno autem desiderio vos in epistolis vestris inuenio serenitatem mentis quærere, & repulsa perturbatione ad tranquillitatem cogitationis anhelare. Sed qua ratione ad hoc vestra fraternitas pertingere possit, ignoro. Qui enim regendam nauem suscipit, tanto amplius necesse est vigilet, quanto amplius littus relinquit; vt aliquando futuras procellas ex signis prævideat; aliquando venientes aut directo clauo si prauæ sint superet, aut si vehementer intumescunt, dato in obliquum latere irruentes declinet; & sæpe solus vigilet, cum cuncti illi quibus nulla nauis cura commissa est, quiescunt. Quomodo autem suscepto pastorali onere habere serenitatem cogitationum potestis, cum scriptum sit: *Ecce gigantes gemunt sub aquis?* Iuxta Ioannis etenim vocem, aquæ populi sunt. Et gigantes sub aquis gemere est, quia quisq; in hoc mundo quasi corporis mole, ordine potestatis excreuerit, tanto pondera maioris tribulationis sentit, quanto super se regendorum populorum curam susceperit. Si sancti Spiritus virtus afflictam mentem afflauerit, protinus hoc quod Israelitico populo corporaliter factum est, nobis spiritaliter contingit. Scriptum quippe est: *Filij Israel ambulauerunt per siccum & medium mare.* Et per Prophetam Dominus pollicetur dicens: *Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.* Illos enim flumina operiunt, quos actiones huius seculi mentis perturbatione confundunt. Nam qui sancti Spiritus gratiam tenet in mente, transit aquas, & tamen fluminibus non operitur; quia etiam inter medias populorum turmas sic peragit gressus sui itineris, vt non submittat actionibus seculi caput mentis. Ego quoq; qui indignus ad locum regiminis veni, infirmitatis meæ conscius, secretiora loca petere aliquando decreueram: sed superna mihi iudicia aduersari conspiciens, iugo conditoris subdidi ceruicem cordis; hoc præcipue perpendens, quia qualibet occulta loca sine Dei gratia animam saluare non possunt; quod aliquando in ipsis quoq; conspicimus erratibus electorum. Nam Lot in ipsa peruersa ciuitate fuit iustus, in monte peccauit. Sed ista cur dicimus; cum maiora nouerimus? Quid enim Paradiso iucundius? Quid cœlo securius? & tamen homo ex Paradiso, & angelus de cœlo peccando cecidit. Illius ergo nobis virtus quærenda est, & gratia postulanda, sine quo nusquam à periculo & culpa, cum quo nusquam sine iustitia esse non possumus. Curandum ergo est vt pertubatio cogitationum non exuperet animum; nam repelli funditus nullatenus potest. Quisquis enim est in loco regiminis, aliquando necesse est habeat etiam terrena cogitare, & exteriorum quoque curam gerere, vt grex commissus valeat ad ea quæ sibi sunt explenda subsistere. Sed magnopere semper prouidendum est, ne hæc eadem cura modum transeat; vt cum eos licenter admittitur, nimis excrescere non permittatur. Vnde recte per Ezechielem Prophetam dicitur: *Sacerdotes caput suum non radant, neq; comam suam nutriant, sed tondentes attondeant capita sua.* Quid enim per significationem sunt capilli in capite, nisi cogitationes in mente? qui dum supra cerebrum insensibiliter oriuntur; curas vitæ præsentis designant, quæ ex sensu negligenti, quia importune aliquando prodeunt, quasi à nobis non sentientibus procedunt. Quia igitur cuncti qui præsunt, habere quidem sollicitudines exteriores debent, nec tamen eis vehementer incumbere; sacerdotes recte & caput prohibentur radere, & comam nutrire, vt cogitationes carnales de vita subditorum, nec à se funditus amputent, nec rursus ad crescendum nimis relaxent. Vbi & benè dicitur: *Tondentes tondeant capita sua*: vt videlicet curæ temporalis sollicitudines; & quantum necesse est prodeant, & tamen recidantur citius; ne immoderatius excrescant. Dum igitur & per administratam exteriorem prouidentiam corporum vita protegitur, & rursus per immoderatam cordis intentionem non impeditur, capilli in capite sacerdotis & seruantur vt cutem cooperiant, & resecantur ne oculos claudant. Præterea epistolas vestras directas plenas fide suscepimus, atq; omnipotenti Deo gratias agimus, qui inconsutilem tunicam desuper contextam, videlicet Ecclesiam suam vicaria confessione fidelium in vnitate gratiæ ab omni erroris scissione custodit, & contra pereuntis mundi, vt ita dicam; tot culparum diluuium, ex multis lignis arcam construit, in qua omnipotentis Dei electi seruentur ad vitam. Nam cum vicissim nobis dei nostræ confessionem transmittimus, & caritatem nostram erga nos ostendimus; quid aliud in sancta Ecclesia agimus, nisi arcam bitumine linimus, ne vnda erroris intret, & vel spiritales quoq; tanquam homines, vel carnales tanquam animalia occidat? Sed cum sapienter à vobis recta fides prolata sit; restat vt procul dubio debeatis pacem cordium prudentius custodire, propter hoc quod veritas dicit: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos:* Et Paulus Apostolus admonet dicens: *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis:* qui rursus ait: *Pacem sequimini cum omnibus & san-*

stimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Quam videlicet pacem tum vobiscum veraciter habebitis, si profani nominis superbiam declinetis, iuxta quod idem magister gentium dicit: *O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates.* Nimis quippe inquum est, si hi qui prædicatores humilitatis facti sunt, de vani nominis elatione glorientur, cum verus prædicator dicat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Ille ergo vere gloriosus est, qui non de temporali potentia, sed pro Christi nomine de sua passione gloriatur. In hoc itaque vos medullitus amplectimur. In hoc sacerdotes vos esse recognoscimus, si repulsa vanitate verborum, sanctitatis locum cum sancta humilitate teneatis. Ecce enim in nefandi appellatione nominis scandalizati sumus, & non minimas querelas seruamus in mente, & promimus in voce. Vestra autem fraternitas nouit, quia veritas dicit: *si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Qua in re pensandum est, quia cum omnis culpa oblato sacrificio deleatur, tantum est malum scandali alieno corde generati, vt ab eo qui peccauerit, nec ipsum sacrificium Dominus accipiat, quod delere peccatum solet. Curate ergo cordis vestri scandalum festine detegere, vt possit omnipotens Deus oblationis vestræ sacrificium acceptabile habere. Præterea cum recta à vobis fides veraciter & subtiliter sit prolata, inter eos, quos per sanctissimas generales Synodos damnandos esse censuistis, Eudoxium quendam vos damnasse reperimus: cuius nomen in Latina lingua neque in synodis, neq; in libris beatæ memoriæ Episcoporũ Epiphanii Augustini, & Philastrii, quos contra hæreticos præcipue disputasse nouimus, positum reperimus. Quod si quis eum veraciter de catholicis patribus damnat, eius procul dubio sententiam sequimur. Vos tamen si in synodica vestra Epistola eos quoque damnare nominatim voluistis, qui extra sanctas synodos per patrum scripta damnantur, multos scriptis suis vestra fraternitas minus poluit; si autem eos, quos generales synodi respuunt, hunc vnum amplius. Sed inter hæc sciendum est, quia vt nobis liceat rectam fidem libere fateri, & cuncta quæ agenda sunt, concorditer in pace disponere, pro serenissimorum Dominorum vita, propriaquoq; sobole incessanter orandum est, vt omnipotens Deus eorum pedibus barbaras nationes subiiciat, longa eis & felicia tempora concedat, quatenus per Christianum Imperium ea quæ in Christo est fides, regnet.

Epistola XXIV.

De Cyriaco Episcopo Constantinopolitano, & profano vocabulo Vniuersalis, quo temere vtebatur.

ANASTASIO Episcopo Antiocheno. Desideratam suauissimæ vestræ sanctitatis epistolam communi filio meo Sabiniano Diacono deferente suscepi, in qua non linguæ sed animæ verba profluebant. Et non mirum si bene loquitur, qui perfecte viuit. Quia enim per magistrum Spiritum in schola cordis per præcepta vitæ didicistis terrena cuncta despicere, ad cœlestem patriam festinare; quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam de aliis sentitis. Dum vero in scriptis vestræ beatitudinis multa de me dici laudabilia audirem, intellexi studium, quia commemorare voluistis non quid sum, sed quid esse debeam. Illud vero quod me dictis morum meorum debere reminisci, & maligno spiritui quærenti animas cribrare pro nulla causa locum dare; ego quidem me semper malis moribus fuisse recolo, atque eosdem in me mores si possum vincere ac delere, summopere festino. Si tamen, vt vos creditis, aliquid boni habui in omnipotentis Dei adiutorio confido, quia oblitus non sum. Sed sanctitas vestra, vt video, in præmissis verbis dulcedinis, & subsequenti hoc verbo epistolam suam api esse similem voluit, quæ mel simul & aculeum portat, vt me & melle satiaret, & aculeo pungeret. Sed inter hæc ego ad meditandam Salomonis vocem sedeo, quia *meliora sunt vulnera diligentis, quam inimici blandientis oscula.* Quod vero dicitis pro nulla caussa dare nos locum scandalo debere, hæc mihi & piissimus Dominus filius noster, pro cuius vita incessanter orandum est, iam sæpius scripsit, & quod ille ex potestate, scio quia hoc vos ex amore dicitis. Nec miratus sum vos in vestris epistolis imperialia verba posuisse, quia habent inter se maximam cognationem amor & potestas. Nam vtraque principaliter præsunt, utraq; per auctoritatem semper loquuntur. Et quidem in suscipienda fratris & consacerdotis nostri Cyriaci synodica epistola dignum non fuit, vt pro caussa profani vocabuli moras facerem, ne vnitatem sanctæ Ecclesiæ perturbarem: Sed tamen de eodem superstitioso & superbo eum admonere studui, dicens: quia pacem habere nobiscum non posset, nisi elationem prædicti verbi corrigeret, quam primus apostata inuenit. Vos tamen eandem causam nullam esse dicere non debetis, quia si hanc æquanimiter portamus, vniuersæ Ecclesiæ fidem corrumpimus. Scitis enim quanti non solum hæretici, sed etiam hæresiarchæ de Constantinopolitana Ecclesia sunt egressi. Et vt de honoris vestri iniuria taceam, si vnus Episcopus vocatur Vniuersalis, vniuersa Ecclesia corruit, si vnus vniuersus cadit. Sed absit hæc stultitia;

absit

absit hæc leuitas ab auribus meis. In omnipotenti autem Domino confido, quia quod promisit, citius impleturus est: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Hæc occupatus in multis ad Epistolarum vestrarum dicta in breuitate respondi. Nam quæ modo loqui per scripta non debeo, in animo signata manent. Peto vt me beatitudo vestra in suis sanctis orationibus semper ad memoriam reducat, quatenus à malis me temporalibus & æternis vestræ intercessiones eripiant. Pro serenissimo autem Domino Imperatore studiose & feruenter orate, quia valde est eius vita mundo necessaria. Cesso autem amplius dicere, quia & vos non dubitoscite.

EPISTOLA XXVIII.

De submouendo profano vocabulo, vt pax Ecclesiæ conseruetur, & scandala multorum auferantur.

CYRIACO Episcopo Constantinopolitano. Scripta beatitudinis vestræ suscepimus, quæ nobis non linguæ, sed animæ verba loquebantur. Aperiebant etenim mentem, quæ tamen mihi clausa non erat, quia per memetipsum suauitatis ipsius experimentum tenebam. Vnde omnipotenti Deo incessanter gratias refero, quia si erga nos in corde vestro virtutum mater charitas permanet, bonorum operum ramos nunquam amittitis, qui ipsam bonitatis radicem tenetis. Oportet ergo vt mihi atque omnibus fratribus vestris eiusdem charitatis pulchritudinem in hoc primum opere monstretis, vt verbum superbiæ, per quod graue scandalum in Ecclesiis generatur, auferre festinetis, hoc modis omnibus implentes, quod scriptum est: *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Et rursus: *Nullam occasionem date aduersario maledicti gratia.* Tunc enim ostensa charitas vera est, si per typhum superbiæ inter nos schisma non fuerit. Ego enim Iesum testem inuoco in anima mea, quia à summo vsque ad vltimum nulli hominum dare scandali occasionem volo. Omnes magnos esse, & honorabiles cupio, quorum tamen honor, honori omnipotentis Dei non detrahat: nam quisquis se contra Deum honorari appetit, mihi honorabilis non est. Sed vt cognoscatis quam erga vestram beatitudinem habeam voluntatem, dilectissimum filium meum Anatholium Diaconum ad piissimorum Dominorum vestigia transmisi, qui eorum pietati ac vestræ fraternitati satisfaciat, quia nulli in hac caussa nocere appeto, sed humilitatem Deo placitam, & Sanctæ Ecclesiæ concordiam custodire. Et quia hostis omnipotentis Dei Antichristus iuxta est, studiose cupio, ne proprium quid inueniat non solum in moribus, sed etiam nec in vocabulo sacerdotum. Ea ergo, quæ nouo modo introducta sunt, ipso ordine quo illata sunt, auferantur, & pax nobis illibata in Domino permanebit.

Nam quæ erit inter nos dulcedo, quæ caritas, si nosmetipsos voce refouemus, & rebus pungimur? Hoc ergo vestra Sanctitas agat, vt bona quæ dicitis, non in cordis medulla sentiamus, quatenus dum in vnanimitate corda fuerint sacerdotum, pro piissimorum Dominorum vita deprecantes tanto citius exaudire mereamur, quanto & orationes vestras ante Dei oculos pax illuminat, & discordiæ macula non obscurat.

EPISTOLA XXX.

Defendit se temere indiscretum nominatum fuisse, quod Cyriacum Episcopum Constantinopolitanum, qui Vniuersalem se nominabat, reprehenderit.

MAVRITIO AVGVSTO. Dominorum pietas prouida ne quid fortasse scandali in vnitate Sanctæ Ecclesiæ ex sacerdotum dissensione generari potuisset, semel ac bis me admonere dignata est, vt responsales fratris & Consacerdotis mei Cyriaci benigne susciperem, eosque ad remeandum citius relaxarem. Et licet piissime Domine apte & prouide cuncta præcipiatis, ego tamen inuenio quia eorum iudicio indiscretus esse ex hac tali admonitione reprehendor. Nunquid nam si ex profano ac superbo vocabulo meus non in modico est animus vulneratus, tantæ indiscretionis esse potui, vt nescirem quid vnitati fidei, quid concordiæ Ecclesiasticæ deberem, & fratris mei responsales & synodicam epistolam suscipere cuiuslibet causæ amaritudine interueniente recusarem? Absit hoc. Nimis mihi fuerat despuisse

desipuisse, sic sapere. Aliud namque est quod conseruandæ vnitate fidei, atque aliud quod debemus comprimendæ elationi. Distinguenda ergo erant tempora, ne prædicti fratris mei ex quolibet articulo charitatis turbaretur. Vnde & Responsales eius cum magno affectu suscepi, quicquid debui charitatis exhibui, meliusque eos quam consuetudo prisca fuerat honoraui, & mecum feci eos sacra missarum solennia celebrare, quia sicut meus Diaconus ad exhibenda sancta mysteria illi non debet ministrare, qui elationis culpam aut commisit aut commissam ab aliis ipse non corrigit, ita ministri illius in celebratione missarum mihi adesse debuerunt, qui custodiente Deo, in superbiæ errorem non cecidi. Eundem vero fratrem & consacerdotem meum studiose admonere, curaui, vt si habere pacem omnium concordiamq; desiderat, ab stulti vocabuli se appellatione compescat. De qua re mihi in suis iussionibus Dominorum pietas præcepit dicens; *vt pro appellatione friuoli nominis inter nos scandalum generari non debeat.* Sed rogo vt Imperialis pietas penset, quia alia sunt friuola valde innoxia, atq; alia vehementer nociua. Nunquid non cum se Antichristus veniens Deum dixerit, friuolum valde erit, sed tamen nimis perniciosum? Si quantitatem sermonis attendimus, duæ sunt syllabæ; si vero pondus iniquitatis, vniuersa pernicies. Ego autem fidenter dico, quia quisquis se Vniuersalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit. Nec dispari superbia ad errorem ducitur; quia sicut peruersus ille, Deus videri vult super omnes homines; ita quisquis iste est, qui solus sacerdos appellari appetit, super cæteros sacerdotes se extollit. Sed quoniam veritas dicit: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur*, scio quia quælibet elatio tanto citius rumpitur, quanto amplius inflatur. Illis ergo pietas vestra præcipiat, ne quod per appellationem friuoli nominis scandalum gignant, qui in superbiæ typhum ceciderunt. Nam peccator ego, qui auctore Deo humilitatem teneo, admonendus ad humilitatem non sum. Omnipotens autem Deus serenissimi Domini nostri vitam & ad pacem Sanctæ Ecclesiæ, & ad vtilitatem reipublicæ Romanæ per tempora longa custodiat. Certi etenim sumus, quia si vos viuitis, qui cœli Dominum timetis, nulla contra veritatem superba præualere permittetis.

EPISTOLA XXXI.

De responsalibus Cyriaci Episcopi in causa fidei admissis. De suo Diacono cum eo non processuro. De damnatione Eudoxii sibi incognita. De historia Sozomeni ab Apostolica sede reprobata. De anima Adæ, quod in peccato mortua est. Dicit quoq; eum per pœnitentiam saluatum. Et quod Diabolus cor hominis ingreditur.

EVLOGIO Episcopo Alexandrino, & Anastasio Episcopo Antiocheno. Charitas qua vobis valde constrictus sum, tacere me minimè permittit, vt sanctitas vestra quæcunq; apud nos aguntur, agnoscat, & falsis rumoribus non decepta, suæ iustitiæ atq; rectitudinis viam, sicut perfecte cœpit, perfectius teneat. Responsales siquidem fratris & Coepiscopi nostri Cyriaci venientes, eius ad me synodicam detulerunt epistolam. Et quidem inter nos & ipsum sicut vestra beatitudo nouit, propter appellationem profani nominis est grauis discordia, sed in caussa fidei transmissos responsales eius existimaui esse suscipiendos, ne culpa elationis quæ in Constantinopolitana Ecclesia pene contra omnes sacerdotes exorta est, dissensionem fidei & rixam Ecclesiasticæ faceret vnitati. Eosdem vero Responsales; quia hoc omnino humiliter precabantur, missarum solennia mecum celebrare feci, quia sicut & serenissimo Domino Imperatori nostro intimare studui, responsales fratris & consacerdotis nostri Cyriaci mihi communicare debuerunt, quia auctore Deo in elationis errorem non cecidi. Meus vero Diaconus cum prædicto fratre nostro Cyriaco missarum solennia celebrare non debet: quia per profanum vocabulum culpam superbiæ aut commisit, aut sequitur: ne si, quod absit, procedit ei in tali elatione posito, vanitatem stulti nominis confirmare videamur. Eundem vero fratrem admonere studui, vt se à tali elatione corrigat: quia si hanc non correxerit, pacem nobiscum nullo modo habebit. Præterea idem frater noster omnia in suis synodicis catholice, Deo auctore, locutus est. Quendam vero Eudoxium damnauit, quem neque in synodis damnatum inuenimus, neque à decessoribus eius in suis synodicis reprobatum. Et canones quidem Constantinopolitani Concilii Eudoxianos damnant, sed quis fuerit eorum auctor Eudoxius, minime dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem canones vel gesta synodi illius hactenus non habet, nec accipit: in hoc autem eandem synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas vero hæreses quæ illic memoratæ sunt, ab aliis iam patribus damnatas reprobat. De Eudoxianis vero nihil hactenus agnouit. In historia autem Sozomeni de quodam Eudoxio, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopatum arripuisse dicitur, aliqua narrantur. Sed ipsam quoque historiam sedes Apostolica suscipere recusat, quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopsuestiæ nimium

laudat

laudat, atque vsque ad diem obitus sui magnum doctorem Ecclesiæ fuisse perhibet. Restat ergo vt si quis illam historiam recipit, synodo, quæ piæ memoriæ Iustiniani temporibus de tribus capitulis facta est contradicat. Qui vero huic contradicere non valet, illam historiam necesse est vt repellat. In latina vero lingua de hoc Eudoxio nunc vsque neque in Philastro, neque in beato Augustino, qui multa de hæresibus conscripserunt, neque in aliis patribus aliquid inuenimus. Charitas igitur vestra siquis apud Græcos probatorum patrum, de eo sermonem fecit, suis mihi Epistolis innotescat. Præterea ante triennium, exigente causa monachorum Isauriæ, qui hæretici accusabantur, satisfaciens mihi quondam frater & consacerdos meus Dominus Ioannes literas misit, quibus nitebatur ostendere eos Ephesinæ synodi diffinitionibus contradixisse, & velut ex eadem synodo certa nobis, quibus ipsi obsisterent, capitula destinauit. Inter alia autem scriptum illic continebatur *de Adæ anima, quia in peccato mortua non fuerit, eo quod Diabolus in cor hominis non ingrediatur, & si quis hoc dixisset, anathema esset.* Quæ cum mihi relecta fuissent, valde contristatus sum. Si enim Adæ, qui primus peccauit, anima in peccato mortua non est, quomodo de ligno vetito illi dictum est: *In quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini.* Et certe comedit Adam & Eua de ligno vetito, & tamen in carne suo vltra nongentos annos postmodum vixerunt. Constat itaque quia in carne non est mortuus. Si ergo in anima mortuus nõ est, quod dici nefas est, falsam sententiam de illo protulit Deus qui dixit, quia qua die comederet, moreretur. Sed absit hic error, absit à vera fide. Nos enim primum hominem, qua die peccauit, anima mortuum dicimus, atq; per hunc omne genus humanum in hac mortis & corruptionis pœna damnatum. Per secundum vero hominem & modo à morte animæ, & postmodum ab omni corruptione carnis in æterna resurrectione liberari nos posse confidimus. Sic autem & prædictis Responsalibus diximus: Adæ animam in peccatis mortuam dicimus, non à substantia viuendi, sed à qualitate viuendi. Quia enim aliud est substantia, atq; aliud qualitas, non est eius anima ita mortua, vt non esset; sed ita mortua vt beata non esset. Qui tamen Adam postmodum per pœnitentiam ad vitam rediit. Quod vero Diabolus cor hominis ingrediatur, si Euangelio creditur non negatur. Ibi enim scriptum est. *Et post bucellam introiuit in eum Sathanas.* Et rursus ibi dicitur: Cum Diabolus iam misisset in cor Iudæ, vt traderet eum Iudas. Hoc autem qui negat in Pelagianam hæresim cadit. Quia ergo perscrutantes Ephesinam synodum, nihil in ea tale inuenimus contineri, de Rauennati quoq; Ecclesia vetustum valde Codicem eiusdem synodi ad nos deferri fecimus, & synodo quam habemus, eum ita concordare inuenimus, vt in nullo discreparet, & nihil aliud contineret in definitione anathematis & reprobationis, nisi quod duodecim capitula beatæ memoriæ Cyrilli reprobant. Hanc autem totam rationem multo latius subtiliusq; prædictis Responsalibus eius in præsenti positis reddidimus, atque ei plenissime satisfecimus. Igitur ne vel hæc, vel alia similia illic increpant, quæ sanctam Ecclesiam scandalizent, necesse nobis fuit hæc ipsa sanctitati vestræ indicare. Et quamuis fratrem & coepiscopum nostrum Cyriacum nouerimus orthodoxum, tamen propter alios cauti esse debemus, vt antequam ad publicum prodeant, errorum semina conculcentur. Scripta autem vestræ sanctitatis communi filio Sabiniano Diacono veniente suscepi. Sed quia harum lator iam ad egrediendum paratus retineri non potuit, ad hæc responsali meo Diacono veniente respondebo.

REGESTI LIB. VII. EPIST. XI.

De lege Imperatoris, & quod ex militari habitu nullus nisi ante triennium probatus, suscipiendus sit.

EVSEBIO Thessalonicensi; Vrbicio Diracitano, Constantino Mediolanensi, Andreæ Nicopoli, Ioanni Corinthi, Ioanni primæ Iustinianæ, Ioanni Cretensi Scoritano, Ioanni Latissæ Mariano Rauennæ, Ioanni Caralitano Sardiniæ, & omnibus Episcopis Siciliæ. Legem, quam piissimus Imperator dedit, *ne fortasse hi qui militia vel rationibus sunt publicis obligati, dum caussarum suarum periculum fugiunt, ad Ecclesiasticum habitum veniant, vel in monasteria conuertantur*, vestræ studui fraternitati transmittere: hoc maxime exhortans, quod hi qui seculi actionibus implicati sunt, in clero Ecclesiæ præpropere suscipiendi non sunt: quia dum in Ecclesiastico habitu non dissimiliter quàm vixerant, viuunt; nequaquam student seculum fugere, sed mutare. Quod si etiam tales quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius rationibus publicis absoluti fuerint. Si qui vero ex militaribus muneribus in monasteriis conuerti festinant, non sunt temere suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita. Et iuxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum Deo auctore suscipere: Qui si ita sunt probati atque suscepti, & pro anima sua pœnitentiam de perpetratis culpis agere student, pro eorum vita & lucro cœlesti, non est eorum conuersio renuenda. Qua de re etiam serenissimus & Christianissimus Imperator, mihi credite, omni modo placatur, & libenter eorum conuersionem suscipit, quos in rationibus publicis implicatos non esse cognoscit.

EPISTO.

EPISTOLA LXX.

Iubet ob superbiam Ioannis Episcopi Constantinopolitani, & Cyriaci qui superbum Vniuersalis nomen vsurpabant, ne quisquam in illorum subscriptionibus hanc vocem, Vniuersalis, adyciat.

EVSEBIO Thessalonicensi, VRBICO Dirschino, ANDREÆ Nicopolitano, IOANNI Corinthio, IOANNI primæ Iustinianæ, IOANNI Cretensi, IOANNI Lanisseo & Excodritano, aliisq; compluribus Episcopis. Suscepti regiminis cura constringimur, officii nostri sollicitudinem vigilanter extendere, & fratrum nostrorum animos sermone admonitionis instruere, vt nec ignorantes præsumptio praua decipere, nec scientes dissimulatio quædam valeat excusare. Cognoscat siquidem fraternitas vestra, Ioannem quondam Constantinopolitanæ ciuitatis Antistitem contra Deum, contra pacem Ecclesiæ in omnium despectu & iniuria sacerdotum, modestiæ ac mensuræ suæ terminos excessisse, & illicite in synodo superbum ac pestiferum Oecumenicum, hoc est, Vniuersalis sibi vocabulum vsurpare. Quod beatæ recordationis Pelagius decessor meus agnoscens, omnis gesta eiusdem synodi, præter illa quæ illic de causa venerandæ memoriæ Gregorii Episcopi Antiocheni sunt habita, valida omnino districtione cassauit, districtissima illum increpatione corripiens, vt se à nouo & temerario superstitionis nomine cohiberet, adeo vt sum illi Diaconum nisi tantum nefas emendaret, procedere prohiberet. Cuius nos rectitudinis Zelo per omnia inhærentes, statuta ipsius sine refragatione Deo protegente seruamus: quia dignum est vt rectam decessoris sui viam gressibus inoffensis incedat, quem de eodem loco ad reddendam rationem æterni iudicis tribunal expectat. In qua re ne quid omittere, quod ad pacem Ecclesiæ pertinet videremur, nostris eundem sanctissimum Ioannem scriptis semel iterumq; conuenimus, vt amoto superbiæ vocabulo cordis sui elationem ad humilitatem quam Magister & Dominus noster docuit, inclinaret. Quem quoniam neglexisse comperimus, hæc eadem & beatissimum fratrem & Conlacerdotem nostrum Cyriacum successorem ipsius concordiæ studio non destitimus admonere. Sed quia hoc iam vt videmus, mundi huius termino propinquante, in præcursione sua apparuit humani generis inimicus, vt ipsos qui ei contradicere bene atq; humiliter viuendo debuerunt, per hoc superbiæ vocabulum præcursores habeat sacerdotes; hortor atq; suadeo vt nullus vestrum hoc nomen aliquando recipiat, nullus consentiat, nullus scribat, nullus vbi fuerit scriptum admittat, vel subscriptionem suam adiiciat; sed sicut omnipotentis Dei ministros decet, integrum se ab huiuscemodi venenata infectione custodiat, & callido insidiatori in se locum non præbeat, quoniam & hoc in totius Ecclesiæ iniuriam ac discissionem, & sicut diximus, in omnium vestrûm despectum fit. Nam si vnus, vt putat, vniuersalis est, restat vt vos Episcopi non sitis. Præterea peruenit ad nos, quod fraternitas vestra, ad vrbem Constantinopolim sit conuocata. Et quamuis piissimus noster Imperator sgi illic illicita non permittat, tamen ne peruersi homines conuentus vestri occasione reperta, aut pro huius nominis superstitione locum surreptionis requirant, aut ob aliam rem facere synodum cogitent: quatenus hoc in ea callidis machinationibus inducant, quamuis sine Apostolicæ sedis auctoritate atq; consensu nullas quæcunq; acta fuerint vires habeant: veruntamen coram omnipotenti Deo contestor & admoneo, vt nullius vestrum illic quibuslibet blandimentis, quibuslibet præmiis, quibuslibet terroribus teneatur assensus: sed pro æterni iudicii consideratione aduersus praua desideria salubriter atq; vnanimiter vos exhibete, & pastorali constantia atq; Apostolica auctoritate suffulti prædonem irruentemq; lupum excludite, & in discissionem Ecclesiæ sæuienti non cedite, nec de hac re quacunq; surreptione synodum patiamini, quæ ne legitima quidem, nec synodus dicenda est, celebrari. Hoc quoq; pariter admonemus, vt si fortè nil actum de huius peruersi nominis mentione fuerit, sed de alia re forte synodus colligitur, omnino sitis cauti, circumspecti, vigilantes atq; solliciti, ne quid illic contra locum aliquem vel personam præiudicialiter siue illicite, vel aduersus canones censeatur. Sed si quid incidentis vtilitatis causa tractandum est, sic causa de qua agitur formam accipiat, vt statuta vetera nulla conuellat. Vnde iterum, coram Deo & sanctis ipsius admonemus, vt hæc omnia summo studio, & tota mentis intentione seruetis. Nam si quis (quod non credimus) scripta præsentia aliqua in parte neglexerit, à Beati Petri Apostolorum Principis pace se nouerit segregatum. Ita ergo fraternitas vestra agat, vt cum pastor pastorum in iudicio venerit, de loco regiminis quem accepit, reatum habere non possit.

REGESTI LIB. XI. EPIST. XLVII.

De pace & vnitate sanctæ Ecclesiæ, & de Vniuersalis vocabulo fugiendo.

CYRIACO Patriarchæ Constantinopolitano. Quanta sit pacis virtus, carissime frater, ex voce Dominica diligentius intuentes, quæ ait: *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis:* ita in eius nos decet dilectione persistere, vt locum præbere discordiæ nullo modo debeamus. Sed quia in radice ipsius viuere aliter non valeamus nisi mente & actu humilitatem, quam ipse auctor pacis docuit, teneamus; cum ea caritate qua dignum est suademus, vt profanam elationem quæ animabus semper aduersa est, cordis pede calcantes, peruersi superbiq; vocabuli scandalum Ecclesiæ auferre de medio festinetis: ne à pacis nostræ societate diuisi inueniri possitis. Sed vnus in nobis spiritus, vna mens, vna caritas, vna in Christo, qui sua membra esse nos voluit, sit compago concordiæ.

cordiæ. Nam quam durum, quam indecens, quam crudele, quamq; à sacerdotali proposito sit extraneum, pacem illum quam aliis prædicat non habere, sanctitas vestra consideret: & suos de superbia fratres scandalizare abstineat. Sed hæc magis studeat, vt vanæ aut superfluæ elationis auctorem, humilitatis queat ense prosternere: quatenus ex eiusmodi victoria, suum vos habitaculum sancti spiritus gratia sibi vendicet, & aperte impleatur in vobis quod scriptum est: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Præsentium vero portitorem dile[illegible]issimum communem filium Bonifacium Diaconum vobis in omnibus commendamus, vt quocunq; necesse fuerit, solatia vestræ sicut decet inueniat sanctitatis.

B. AGOBARDI LVGDVNENSIS ARCHIEPISCOPI, ET PRIMATIS AQVITANIÆ

Anno Domini 830.

TRACTATVS DE COMPARATIONE VTRIVSQVE Regiminis Ecclesiastici & Politici, & in quibus Ecclesiæ dignitas præfulgeat Imperiorum Maiestati: & de Monarchia Imperii Romani contra diuisionem Ludouici Pii Imperatoris.

Clementissimo Domino & Christianissimo ac per hoc omni laude dignissimo Imperatori LVDOVICO, Agobardus.

IVbet vestra prudentissima solertia *contra commotiones huius temporis paratum esse vtrumq; ordinem, Militarem videlicet, & Ecclesiasticum; id est, & eos qui seculari militia, & illos qui sacro ministerio inseruiunt, & illos quidem, ad certandum ferro, istos autem ad disceptandum verbo; vt similes similibus obsistere valeant.* In qua re summopere sciendum est, quod in congressione armorum, plus expectanda est iustitia superni regiminis, quam robur brachiorum. In altercatione autem sermonum plus expectanda est veritas, quam copia verborum. Propter quod orandum est ab omnibus tota intentione mentis, vt ille, de quo vos dicitis; Dominus illuminatio mea, & salus mea; quia illuminatio vestra est, illustret faciem suam super vos; & quia salus vestra est, saluum vos faciat in sua misericordia, vt huic orationi congruenter vos subiugatis: *Domine, non confundar, quoniam inuocaui te:* Ego igitur seruulus vester cum cognouissem ex vestro sacro præcepto iussum mihi esse *ad vestram præsentiam properare ita paratum, vt cum cæteris Ecclesiasticis viris contra iniustos reprehensores iusta reprehensionis oppositionem adhibere possemus,* visum mihi est vt in Dei & vestro seruitio, de anteriorum Patrum actibus & sensibus, hæc verba, quæ subter adnexa sunt, gloriosissimæ excellentiæ vestræ mitterem; Quatenus sancta Religio vestra pie perpendere digne[illegible] cuius reuerentiæ debitores estis ad vestrum quotidianum profectum erga sedem Apostolicam. Denique beatus Pelagius Papa cum quosdam redargueret Episcopos, eo quod nomen eius reticerent in [illegible]ctione sacri mysterii in solemniis Missarum, in principio scilicet vbi dicere solemus in primis; *quas tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, vna cum famulo tuo Papa nostro,* ait ad eosdem Episcopos: *Diuisionem vestram à generali Ecclesia, quam tolerabiliter ferre non possum, vehementer stupeo. Cum enim beatissimus Au[illegible]stinus dominicæ sententiæ memor, quæ fundamentum Ecclesiæ in Apostolicis sedibus collocauit, in Schismate es[illegible]at. quicunq; se à præsule earundem sedium auctoritate vel communione suspenderit, nec aliam manifestet esse Ecclesiam; nisi quæ in pontificalibus Apostolicarum sedium est solidata radicibus, quomodo vos ab vniuersi orbis communione separatos esse non creditis, si mei inter sacra mysteria secundum consuetudinem nominis memoriam reti[illegible], in quo licet indigno, Apostolicæ sedis per successionem Episcopatus præsenti tempore videtis consistere fir[illegible]em.* Beatissimus quoque Leo Papa ad vniuersos Vienensis Prouinciæ Episcopos, de auctoritate & [illegible]ilegio Apostolicæ sedis, ita scribit *Diuinæ cultum religionis, quem in omnes gentes, omnesq; nationes Dei voluit gratia coruscare, ita Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quæ antea Legis & Prophetarum præconio continebatur, post Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris sacramentum, ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso, quasi quodam capite, dona sua; velut in corpus*

omne diffunderet, vt exortem se mysterii intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; vt æterni templi ædificatio mirabili muneri gratia Dei in petri soliditate consisteret, hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Verum hanc petræ istius sacratissimam firmitatem Deo, vt diximus, ædificante constructam, nimis impia vult præsumptione violare, quisquis eius potestatem attentat infringere, fauendo cupiditatibus suis, & id quod accepit à veteribus non sequendo. Hæc beatus Leo, sed & alii multi huiusmodi docentes, vt illius stabilis Petræ sempiterna soliditas, super quam Dominus saluator noster propriam fundauit Ecclesiam, à Solis ortu vsque ad occasum, Primatus sui apicem successorum suorum auctoritate, tam per se, quam per vicarios suos firmiter obtineret. Ex quibus beatus Anastasius Papa ad Imperatorem scribens, docet, *quod pro Christo fungatur legatione, qui pro pace precatur Ecclesia.* Et ipsum Imperatorem admonet, *vt constitutis Apostolicæ sedis obtemperet.* Certe, clementissime Domine, si nunc *Gregorius Papa irrationabiliter & ad pugnandum venit, merito & pugnatus & repulsus recedet*; si autem pro quiete & pace populi & vestra laborare nititur, bene & rationabiliter obtemperandum est illi, non repugnandum.

Si enim quod vestra voluntate & potestate, cum consensu totius Imperii vestri factum est, & postea in Apostolica sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis & opportunus est eius aduentus. Quia nullatenus quod ita est constitutum à vobis, debetis mutare: nec enim sine graui periculo & reatu animæ fieri potest in his sacratissimis diebus Paschalibus. Perlatæ sunt ad me literæ istius Apostolici, præcipientes, vt ieiunia & orationes cum abstinentia faceremus; si forte omnipotens Dominus, effectum consilii eius præstare dignetur; quatenus apud vos obtineri possit; vt pax & concordia pristina domui & Regno vestro restituatur. Quod ego audiens, compunctus, faciem cordis mei quantum valui, ad Iesum Christum Dominum nostrum leuaui, vehementer exoptans, vt sine sanguinis effusione tam iniustus tumultus per benignissimam omnipotentiam eius sedaretur. Dignetur sublimis prudentia vestra pie perpendere, quod Apostolus dicit: *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa.* Quæ pericula beatus Papa Gregorius suo iam tempore, quando adhuc status idem multo & incomparabiliter melior erat quam nunc ita deplorat dicens: *Tantis quippe in hoc loco huius mundi fluctibus quatior, vt vetustā ac putrescentē nauem, quam regendam occulta Dei dispensatione suscepi, ad Portum dirigere nullatenus possim. Nunc ex aduerso fluctus irruunt, nunc ex latere cumuli spumosi maris intumescunt, nunc à tergo tempestas insequitur; interq; hæc omnia turbatus cogor modo in ipsa clauum aduersitate dirigere, modo curuato nauis latere minas fluctuum ex obliquo declinare; ingemisco, quia sentio quod negligente me crescit sentina vitiorum, & tempestate fortiter obuiante, iam iamq; putridæ naufragium tabulæ sonant.* Heu, heu, si tunc iam putrescebat nauis Ecclesiæ, & si eius tabulæ iam putridæ erant, quid nunc est! Hæc verba, piissime Domine beatissimi Doctoris, propterea ad memoriam vestram reducere præsumpsi, vt quia nemo dubitat vos, multo ineffabiliter plus esse amatorem Regni cœlestis, quam terreni; permansuri, quam transituri, & iuxta vestram sanctam fidem, spem & charitatem de nullo alio opere potestis tam chare Deum placare, quam de solicitudine & administratione Pacis, & vnitatis Ecclesiæ, vestra solertissima Religio elaboret; vt omnis anima fidelis proficiat in fide, & cognitione Dei, quæ res omnibus rebus Deo charior est, huius rei nisus merita vestra appropinquare faciat Apostolicis meritis.

RESCRIPTVM AD EPISTOLAM SYNODALEM EPISCOPORVM FRANCORVM EX GERMANIA ET GALLIA CONGREGATORUM, pro causa LVDOVICI PII Imperatoris.

ROMANO Pontifici scribentes contrariis eum in præfatione nominibus appellastis, *Fratrem* videlicet, & *Papam*, dum congruentius esset solam ei paternam reuerentiam exhibere, aduentu quoque eius comperto, lamentari vos dicitis, *credentes omnibus, Principi scilicet subiectis futurum, & optasse occursum vestrum nobis non negandum, nisi sacra iussio Imperialis præuenisset*; quæ verba reprehensibilia sunt vno quidem modo, quia iussio Apostolicæ sedis non minus vobis sacra videri debuerat, quam illa quam dicitis Imperialem; deinde quia veritate caret, quod dicitis illam præuenisse; non enim illa præuenit, sed nostra, id est, Pontificalis. Neq; ignorare debueratis, maius esse Regimen animarum, quod est Pontificale, quam Imperiale, quod est temporale. Beatus Gregorius Nazianzenus nō hoc timuit coram Imperatoribus in Ecclesia prædicare. Sic enim ipsis Imperatoribus loquitur, dicens: *Suscipitis*

Suscipitisne libertatem verbi, libenter accipitis quod lex sacri sacerdotalis vos vestræ subiicit potestati, atque istius tribunalibus subdit? dedit enim & nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris? aut nunquid iustum vobis videtur, si cedat spiritus carni, si à terrenis cœlestia superentur, si diuinis præstantur humana? Quare igitur vos, sicut veri Sacerdotes, diuini videlicet cultus ministri, non humani, non respondetis Imperatori, cuius sacra vobis dicitis missione præuentos, sicut iisdem beatus Gregorius alloquitur Imperatorem præsentem? dicens: *Patienter, quæso, accipe libertatem nostram, scio te vnem esse gregis mei à Christo mihi summo Pastore annumeratam, & à sancto Spiritu consignatam; scio te inter sacra altaria cum veneratione subiici manibus Sacerdotis; Scio te beata Trinitatis cultum, sidemque non tua, sed nostra prædicatione seruare.* Et post aliqua: *Memento semper quod vna tibi natura est, eademque substantia cum omnibus qui tibi subiecti sunt; tu tamen animo esto cum Deo, & non tam dominari te mundo quam dominari tibi Christum glorietur.* Quare etiam nunc commorantes cum Imperatore, intermittentes stultissimas adulationes, non prædicatis eum beato Augustino? dicentes: *Felices dicimus Imperatores si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, non extolluntur; & se homines esse meminerint, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulam faciunt, si Deum timent, diligunt, colunt: Si plus amant illud regnum, vbi non timent habere consortes; si tardius vindicant, & cognoscunt; si eandem vindictam, pro necessitate regendæ tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exerunt; si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent; si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordia lenitate, & beneficiorum largitate compensant; si luxuria tanto eis castigatior, quanto posset esse liberior; si malunt cupiditatibus, quam quibuslibet gentibus imperare, & si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ; si pro suis peccatis humilitatis & miserationis & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt; tales Christianos Imperatores dicimus esse felices, interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod expectamus aduenerit.* Vos autem econtrario quia non vultis esse veri ædificatores, estis procul dubio veri deceptores, sicut scriptum est: *Popule qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.*

Deinde postquam dixistis *vos lætatos esse de aduentu nostro*, iterum intulistis, *quorundam relatione magno mœrore affectos*, quod vtique facit instabilitas mentis; verum est omnino: quoniam qui hæsitat similis est fluctui maris qui à vento mouetur. Sed inter has hæsitationes nimis stolide vos iudicatis immemores esse Pastoralis officii, & districtissimæ moderationis; deinde sicut scriptum est, *cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnata.* Adiungitis (quod omni verecundia dignum est) dicentes *nos vana re propter quandam præsumptuosam & omni ratione carentem excommunicationem facturum*, & admonetis nos nimis inuolutis & confusis sermonibus & sensibus, *vt neque vestra voluntate: neque alterius hortatu præsumptione prorumpamus; eo quod* (vt dicitis) *pertineat ad iniuriam ac dehonestationem Imperialis potestatis. & ad Domini rationem & reprehensionem nostræ auctoritatis*, dicite, quis, quæ sunt ista portenta verborum? & quid potius pertinet ad dehonestationem Imperialis potestatis opera digna excommunicatione, an ipsa excommunicatio? sed quia hæc verba vestra exaggerare laboriosum est; eo quod plena sint nauseæ, tantum illud suggero, vt dicatis quomodo potest fieri, vt manente Apostolicæ sedis honore, mea tantum persona in causa reprehensionis & vituperationis remaneat? Nullo modo enim fieri potest, vt is qui locum beati Petri tenet, exhonoratur sine crimine, dum taxatur, cathedra eius honorata permaneat.

In tantum autem honoranda est Cathedra Pontificalis, & propter Cathedram sedens in illa, vt etiam de Caipha crudelitate & incredulitate impio dicat Euangelista: *Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente.* Vnde constat etiam impium Caipham propter Cathedram honoratum esse prophetia. Vos autem fidelem & cultorem pietatis Pontificem dehonestandum prædicatis absque iniuria Sedis, quod omnino falsum est. Bene autem subiungitis, *Memorem me esse debere iurisiurandi causa fidei factum Imperatori.* Quod si feci, in hoc volo vitare periurium; si denunciauero ei omnia quæ contra veritatem & pacem Ecclesiæ & Regni committit; quod si non fecero, periurus ero, sicut & vos; (si tamen iuraui.) Vos tamen, quia procul dubio iurastis & deiurastis, promittentes ei erga illum omnia fideliter vos gerere, & nunc videntes illum agere contra fidem, & præcipitari in perniciem, non reuocatis eum, quantum ex vobis est, periuri estis: quia pro eius salute, secundum fidem non laboratis.

Deinde *promittitis mihi venerabilem receptionem, si tamen ita ad illum venero, vt eius voluntas est.* Hæc non in libris diuinis, sed in vestris conscientiis legitis, qui omnia facitis propter temporalem retributionem, eo quod sitis harundines vento agitatæ & omnes auræ vos flectant. Pensate, pensate Fratres, quam longe est mens vestra ab illa petitione, qua in celebrationibus Missarum soletis dicere Deo non voluntate, sed voce, *da nobis pro amore tuo prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare.* Nam si ex corde hæc peteretis, iam dedisset ille qui dicit: *Petite & dabitur vobis.* Deinde dicitis illam primam diuisionem Regni, quam inter filios suos fecerat Imperator, nunc iuxta Regum opportunitatem esse mutatam: quod omnino dupliciter falsum est; vno quidem modo, quia non est opportunitas, eo quod sit causa & origo conturbationis & dissensionis,

 commo-

commotionis & deprædationis, & omnium malorum, quæ per singula dicere longum est, extra periuria innumera, & fidei ac pacis expulsiones: alio vero modo, quia nec dum scitis verum sit commutata aut per verum Regem & Dominum maneat illibata. Ista enim commutatio, quam vos dicitis, iuxta rerum opportunitatem factam, inde cognoscitur, quia non fuerit per Deum, quia multorum peccatorum causa existit. Illud namque quod per voluntatem Dei fit, plerumque causa est pressuræ, & persecutionis; sicut factum est aduersum sanctos Apostolos, & Martyres, qui non propter aliud passi sunt nisi propter defensionem & confirmationem Euangelicæ veritatis. Causa autem peccatorum & scelerum esse non potuit, sicut vestra diuisio est, quam dicitis fuisse opportunam.

Deinde quod grandi super alio dicitis, quia si reuerenter venerimus ad Imperatorem, per ipsum cognoscemus omnem rei veritatem, quare opportune & vtiliter mutatio sit diuisio. hoc loqui cogit vos magnitudo superbiæ, æstimantes solos vos posse rerum cognoscere causas. Vere dico vobis, quia non solum stultus, sed & infelix est, qui non intelligit quantos & quales fructus malorum protulit vestra commutatio, & de cuius thesauro maligni cordis processit, & pro qua re vos laudatores & defensores estis huius malignitatis. Deinde subiungitis, quia *nisi secundum voluntatem vestram venero, non habeo Ecclesias vestras consentaneas, sed in tantum contrarias, vt nihil mihi in vestris parochiis agere vel disponere liceat, nec quempiam excommunicare vobis obsistentibus.* Vere verum est quod veritas dicit, *malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala.* Quare mihi contrarii cum Ecclesiis vestris esse debetis in legatione pacis, & vnitatis, quod Christi donum & ministerium est? an ignoratis Angelorum cantu promissam esse *pacem in terra hominibus bonæ voluntatis?* per Apostolum autem *tribulationem & angustiam in omnem animam hominis operantis malum?* Hic apparet, quod congruat vobis illud quod Scriptura dicit: *Arma & gladii in via peruersi.* Vos conamini obsistere peruersitatibus vestris, nobis, qui legatione fungimur pacis: nam quicunque inter vos membra Christi sunt, non eum potestis abscindere à corpore capitis quod est Christus, nam & si vos datis operam separandi à corpore vos ipsos, tamen sicut semper fuit, est & erit; vt vnguentum illud, Spiritus videlicet sanctus, qui descendit à capite Christi in barbam, quæ est Apostolorum chorus: & de hac barba in ora vestimenti, quæ est capitium tunicæ, Ecclesiæ, scilicet Christi, quod capiti capitur, vt inhabitet Christus per fidem in corde eius, in omnibus vbique & videlicet seruet vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hæc idcirco dicimus, vt noueritis non vos posse diuidere Ecclesiam Gallicanam & Germanicam ab vnitate tunicæ, quæ subiacet capitio, sublimioribus videlicet membris Ecclesiæ, qui proximiores sunt barbæ Apostoli, scilicet, ac per hoc Apostolicis sedibus; sicut barba non potest esse nisi in capite. Deinde dicitis, rem ridiculam subinferentes, & quod potius tacere, quam dicere maluimus: *si autem non egeritis assensum consilio nostro non præbueritis, honoris vestri periculo subiacebitis*: si potius maluistis, id est magis voluistis tacere, quam dicere: quare non tacuistis? consuetudo est in vobis vt id quod minus est, vincat quod maius est: maior voluntas extitit in vobis tacere minor autem dicere, & tamen minor vicit maiorem, credendum est omnino, quoniam in discordiarum amatoribus victrix est cupiditas, victa continentia. Illud vero quod mirari nos cognoscimus, periculum grandius.

Quis explicare poterit quantum sit absurdum, quantumque inconueniens & stultum, cum vestra communicatio non sit propter crimen, homicidium scilicet, sacrilegium, aut furtum, vel aliquid huiusmodi, sed nisi ita venerimus, sicut ipsi vultis, cui rei in argumento adiungitis iuramentum, & non recordamini erubescentes, qui periurii peieratum degradare non possunt, etiam si essem? Deniq; vos non me scitis esse peieratum; de vobis autem nemo quis dubitet hoc esse? In hac re memor esse deberat solertia vestra; quia quicunque cloacam commouet, quanto amplius commouerit, tanto ampliorem fœtorem exhalari facit. Quod autem *de sequentibus me fratribus, & Coepiscopis similiter promittitis agendum*, & additis *irretractabiliter*; miranda in hoc præsumptio vestra cognoscitur. Nunquid quod in parte agitur, retractari apud vniuersitatem non poterit? Numquid quod apud homines à rectitudine deuiantes agitur, apud meliores, recti videlicet tenaces, retractari non debet? aut quod in præsenti malitiose iudicatur, Dei iudicio retractandum non erit? quod vestræ minæ continent, nunquam adhuc ab Initio Ecclesiæ factum est. Nam si etiam ego fuissem periurus; aptandum vobis erat illud Euangelium: *Neque tu times Deum, cum in eadem damnatione sis!*

Audite hæc, omnes gentes, audiat terra & plenitudo eius à solis ortu & occasu ab Aquilone, & mari, & sciant, & recogitent pariter domini & Imperatoris LVDOVICI filios iuste fuisse, & esse indignatos, & bene sensisse & intendere ad expurgandũ paternum palatium à sordibus facinorum & iniquis factionibus; & regnum ab amarissimis & tumultuosis inquietudinibus, tantum vt inter eos germana fides & fraterna synceritas Deo digna & omni fideli populo beneplacita persistat, & inuiolabiliter perseueret. Igitur cũ prædictus Dominus & Imperator quietus esset in domo, & florens in palatio suo, cũ adhuc iuuenem cõiugem sub sui reuerentia custodiret, & secundũ Apostolum,

lum, vxorium debitum illi persolneret; in processu vero dierum cum cœpissent hæc primum tepescere, deinde frigescere, ac per hoc & mulier resolui in lasciuiam, cessantibus licitis conuersa immo aduersa ad illicita, adsciuit sibimet aptas personas ad perpetranda turpia, & primum latenter, deinde impudenter. Cognouerunt autem hoc initio pauci, deinde plures, ad postremum autem multitudo palatii, & regni, ac finium terræ; quam rem irridebant minores, dolebant maiores, omnes autem clari viri intolerandum iudicantes: Concitati itaq; sunt spiritus filiorum Imperatoris rationabili Zelo, videntes maculatum stratum paternum, sordidatum Palatium, confusum regnum, & obscuratum nomen Francorum, quod hactenus clarum fuerat in toto orbe: & surgentes singuli vno & pio consensu in emendatione scelerum conuenerunt simul, & aliis comprehensis, aliis effugatis, auctrice vero malorum à Palatio exclusa, inclusaque in custodia mutato habitu regali, induto habitu sanctimoniali, reddiderunt Patrem quieti & aliquantulæ honestati. Cumq; per nimiam filiorum remissionem bene acta dissoluerentur, per carnalium blandimenta, & cupidorum scelestos fauores, atque indecoras adulationes, iterum mulier tanquam legitima domina reuocata est in Palatium, & prælata Consiliis & Consiliariis, cuius instigationibus mutata est mens Rectoris, & cœpit duris cornibus ventilare filios & conturbare populos; Sicque factum est inauditum antea mortalibus, vt non tam persecuti, iniuste sustinerent persecutiones quam persecutores inuiti & coacti exercerent, & non solum exercerent, sed & sustinerent, dum violentissime in diuersa & contraria iuramenta compelluntur. Attendite & videte si factum est vnquam huiusmodi. Iuratum est ergo Imperatori iuniori; & iterum ipso faciente, aliqui ex ipsis iurauerunt Regi fratri & ad postremum pene omnes compulsi sunt iurare Puero, & ne ibi quidem remansit, sed quasi nihil horum fuisset, adhuc exorta sunt iuramenta. *Numquid super his non visitabo, dicit Dominus, & multa remanebit despectio Dei, & pollutio nominis eius?* sicut scriptum est, *non peierabis nec pollues nomen Domini Dei tui?* Ecce patefactis abyssis stultitiarum, ad quid peruentum est. Cum enim deberent exercitus mitti aduersus exteras gentes, & ipse Imperator aduersus barbaras nationes dimicare, vt eas fidei subiugaret ad dilatandum terminũ Regni fidelium; (sic namq; orat vniuersalis Ecclesia in solemniis, illis orationibus, diebus passionis Dominicæ pro Imperatoribus, *vt Deus illis subiectas faciat barbaras nationes*;) nunc econtrario omne regnum cum extremitatibus suis conglobatur in vnum in medio sui, diuersa tamen intentione, dum alii parantur ad intestina viscera disrumpenda, alii ad pacandam si fieri potest iniustissimam discordiam, qui omnes piâ mente perpendere debuerant, quod dicitur in prædictis orationibus, vbi Sacerdos admonet, dicens: *Oremus & pro Christianissimo Imperatore nostro, vt Deus & Dominus subditas illi faciat omnes barbaras nationes ad nostram perpetuam pacem.* Domus ergo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis, orat vt Christianissimo Imperatori, barbari subiiciantur, non vt subiecti conturbentur & barbarizentur. Neque enim Christianismi Imperatoris est subiectos exturbare, & vnitos diuidere. O Domine Deus, cœli ac terræ, cur permisisti fidelissimum & Christianissimum seruũ tuum Imperatorem nostrum in tantam deuenire negligentiam, vt videre nolit quibus malis circundatus sit? diligit enim odientes se & odit diligentes se. Quid si verum est, quod plerique qui subtilius intelligere videntur affirmant; quod scilicet sint aliqui in latere ei, qui inaniter expectant exterminium filiorum eius. Quod si viderint, collatum habent inter se, vt in Imperatorem mittant manum, & dispertiant sibi regnum; hoc vtrum verum sit ipsi norunt, multi tamen sunt, qui non ambigunt illos, de quibus dicitur, Ita incumbere regno tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ. Vnde constat, quia nisi Deus subuenit, aut exteris dabitur regnum, aut in multos tyrannos dispertietur, aut forsitan Antichristo, qui præparabitur, quod in hoc assimilatur; quoniam Imparator qui aduersus barbarorum Reges bella iusta disponere debuerat, aduersus dilectiores sui filios iniusta agere patet. Dicunt etiam aliqui, quod Domina Palatii senioris, extra illa, quæ de eius occultis & non occultis dicuntur, ludat pueriliter, expectantibus etiam aliquibus de ordine sacerdotali, & plerisq; concludentibus, qui secundum formam, quam Apostolus scribit de eligendis Episcopis dicens; *Domus suæ bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate, quia si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesia Dei diligentiam habebit?* Prædicare debuerant Dominæ Iudeoti; si qua Regina semetipsam regere non nouit, quomodo de honestate Palatii curam habebit? aut quomodo gubernacula regni diligenter exercebit? Reducere quoque ei ad memoriam debuerant, quod supradictæ sententiæ congruenter aptari potest quantum tamen ad exteriorem sensum pertinet, quod in alio loco Scriptura dicit: *Mulier diligens, corona est viro suo; & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit.* Et iterum: *Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur: qui retinet eam, quasi qui ventum teneat & oleum dexteræ suæ euacuet.* Sed forte dicturus est aliquis; hæc non est litigiosa, sed suauis & blanda. Quibus verbis respondendum est, non esse maius litigium, quam bonis Patris bonos filios irritare, exacerbare, exhonorare, & penitus à Patre alienare velle; quæ quia propter solam pulchritudinem à viro inofficiose diligi fertur; Inculcandum vtique fuerat quod iterum eadem Scriptura dicit: *fallax gratia & vana est pulchritudo; mulier timens Dominum ipsa laudabitur.* Nunc igitur omnes timentes, & amantes Deum, Regem quoque & Regnum, pacata societate, rebus mundi vtentes, rebus diuinis fruentes, omni conamine dare operam debent, vt exprimatur vulnus iniquitatis, & obducatur cicatrix sanitatis, absque sanguinis effusione, absque strage interfectionis, absque amaritudine iurgiorum, absque

turbulenta & fœtida commixtione spirituum immundorum: vt vere dicatur de Ecclesia huius regni, *hæc est domus Dei, & porta Cæli. Porta autem inferi non praualebunt aduersus eam.* Et iterum: *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse laudabit, gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, & exultabit super te in laude: nugas quæ à lege recesserant congregabo quia ex te erant, vt non vltra habeas super eis opprobrium, & dicas omnis Apostolus, Amen, Amen, & hymnus Deo.*

Sicut veritas non est tantum in dictis, sed & in factis, sic enim Apostolus demonstrat dicens: *veritatem facientes in charitate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus.* Et alius Apostolus, *Filioli, non diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate.* Et iterum: *Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & non facimus veritatem.* Ita quoque mendacium non est tantummodo verborum, sed & factorum, sicut in Apocalypsi loquitur Dominus dicens: *Ne intrabit in ea, haud dubium, quin ciuitatem cœlestem aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium.* Et paulo post. *Omnis qui amat, & facit mendacium.* Et Dominus in Euangelio, de inuentore omnium malorum ait: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Si ergo illa veritas, de qua & in Psalmis cantamus. *Prope esto Domine & omnes viæ tuæ veritas*, omnium hominum mentes possideret, etiam sine Rectoribus & Principibus res mundi concordi societate pacatæ manerent: nunc autem quia ille, qui in veritate non stetit, contra veritatem agere nunquam desistit, & dormientibus hominibus scandalorum zizania seminare non cessat, apta sibi corda satis inueniens, quæ foueant, & nutriant semina eius; redundat malum commotionis, quod quietem Pacis & vnitatis insano furore conturbet. Propter quod sollicite vigilandum est, & sagaciter agendum contra corruptores veritatis, & Pacis, lingua & manu vt aut cohibeantur, aut comprimantur. Commotio itaque huius temporis, & harum Regionum, quæ mira omnipotentis Dei suauitate & dulcedine, sine conflictu armorum sedata est, non segniter memoranda est, sed debet corda fidelium in laudibus Dei & gratiarum actione alacriter succendere, & ad solertiam cautelæ sollicite reddere. Quæ commotio & conturbatio quale habuerit initium, vel originem, non est penitus reticendum.

Igitur cum Christianissimus & piissimus Imperator Dominus Ludouicus, bonæ Coniugis fide & moribus sibi congruentis consortium amisisset, necesse fuit vt aliam sibi acciperet, quæ ei posset esse adiutrix in regimine & gubernatione Palatii regni, sed occulto Dei iudicio talis assumpta est; quæ licet in primis annis viri & domini sui virtute & potestate pressa, subdita fuerit, tamen in processu temporis talis inuenta est, quæ magnorum fluctuum commotionis & conturbationis largus thesaurus esse posset; quæ non solum plebes ac populos, sive Principes, verum etiam elegantissimos Filios Imperatoris etiam coniugatos, & gubernacula regnorum possidentes affligeret, contristaret, & conturbaret, & pene attereret & exterminaret. Cumq; talibus incrementis viderent, hi quibus curæ erat de statu & honore Regni, ac tranquillitate pacis, & quiete populi, dehonestari Palatium, obscurari claritatem regni, & ad ignominiam deduci nomen regnantium; cœperunt queri, & murmurare, ac dolere, & deplorare. Inter hæc concitati sunt spiritus virorum honoratorum, & filiorum regis, & crescente conludio, accedente etiam consilio, conuenerunt singuli de loco suo; & coniuncti ad Palatium, effugauerunt ministros sceleris, & Reginam, quæ totius mali causa erat, excluserunt de domo & honore regni, & constituerunt in tetrulionem exhi. Ac deinceps quasi iam liberatum bonum Patrem de laqueo ruinæ, gaudebant se implesse quod inscriptum est: *eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ, & contumeliæ.* Hoc tam irreprehensibile factum & omni laude dignissimum cum complessent, filii redierunt ad sua, restituto Patre honori & gloriæ suæ. His ita transactis inimicus omnis boni, auctorq; omnis mali, qui non reliquerat corda possessa, satagit instaurare & redintegrare malum suum, & Regina, quæ mutato habitu regali putabatur perdurare in habitu sanctimoniali, sicut ordo poscebat, & rectitudo Iudicii docebat, reducta est in Palatium, & assumta in consortium quasi legitima coniunx, quod esse iam nullatenus poterat. Collocata itaq; turpiter & indecenter in fastigio regali, prius malum auxit, & multiplicauit; ad quod bonus filius, quid agere debuit, nunquid dissimulare? nunquid silere? nunquid quiescere? non ita placuit illi indormitabili oculo qui custodit Israel suum, sed suscitauit spiritus filiorum & conuenerunt iterum, ad succindendam recidiuam malorum stirpem. Timebant enim ne Patri eueniret illud, quod de quodam Rege Scriptura Sancta loquitur, dicens; *Igitur non fuit alter talis, vt habet, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Gezabel vxor sua, & abominabilis factus est.* Sed forte aliquis diuersæ voluntatis homo, amouere nitatur hæc verba Scripturæ sanctæ, tanquam inconuenientia, eo quod sequatur in tantum, vt sequeretur idola Amorrheorum. Nouerit quisquis ille est, non posse euacuari congruentiam eorum in hoc loco, quoniam tempore legis in veteri populo idola & simulacra significabant omnes errores in nouo populo, tempore videlicet Gratiæ: Nam & ipse ordo horum verborum, ita intelligendus est; abominabilis factus est diuersis cupiditatibus & illecebris, vt etiam euidenter ad cultum rueret idolorum; quisquis autem aliter hic sentire vult, penset qualiter contradicat Apostolo dicenti: *Et auaritiam quæ est simulacrorum seruitus*: & videat quam veraciter dictum sit; *radix omnium est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide.* Si ergo cupiditas errare facit à fide, & auaritia simulachrorum est seruitus, quod malum remanet, quod non de radice cupiditatis oriatur? Propter quod fideliter colligendum est, omnes appetitores diuitiarum gloriæ, & honoris secularis; atque primatus, quam non longe absint ab idolorum cultura: Hæc propterea

dicimus;

dicimus, vt ostendamus mala & bona, antiquorum malis & bonis congruenter aptari, & his qui errant in nouo populo. Et quanquam Ahab concitante se vxore sua errauerit à fide, & ea auctrice perpetrauerit facinus illud de morte Naboth Iesraelitæ, correptus tamen ab Helia Propheta, non correctus, compulsus est agere pœnitentiam: qua actione pœnitentiæ mala sibi imminentia distulit, non abstulit. Hoc si recte perpendatur, liquido demonstrat, quantum noceant vxores malæ viris suis. Iehu autem, quem Dominus suscitauit in Regem, ad puniendam domum Ahab, & eius deceptricem vxorem; licet æternam vitam non promeruerit, eo quod à peccatis Hieroboam non recesserit, quia studiose exercuit vltiones Domini de Iezabel, & domum eius, quam illa concitauerat, concessum est ei, vt filii eius vsq; ad quartam generationem regnarent. Post eum beatus quoq; Ioiadas, & sanctus Pontifex, quia Athaliam impiissimam interfici iussit, & Ioas in solio Patris collocauit, & Hierusalem à sordibus & immunditiis purgauit, tali eum laude extollit Scriptura diuina, dicens; *Senuit autem Ioiada plenus dierum, & mortuus est cum centum triginta esset annorum, sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israël, & cum domo eius.* Ecce Iste pius Sacerdos, & temporali & æterna retributione remuneratus est: Iehu autem tantum temporali. Videamus quoq; quid Samson contigerit, quem Apostolus in Catalogo virorum iustorum enumerat, amauit itaq; mulierem non amantem se, quæ plus obtemperauit inimicis eius, quam amico amanti se: & quia ille vir iustus credidit mulieri infideli, ideo & lumen oculorum amisit, & ducatum Israelitæ gentis perdidit. Cui licet postea restituta sit virtus pristina, & ignominiosam vitam gloriosa morte finierit, æterna quidem vita non caruit, tamen ducatum pristinum non recuperauit. Sic ergo dignetur Dominus dudum Imperator pie perpendere, vt cœleste & sempiternum regnum non perdat, qui deceptus à muliere, terrenum & temporale amisit: cedat diuinis Iudiciis, quia nihil in terra fiue causa: Voueat & reddat Domino Deo terribili, & ei qui aufert spiritum Principum. Bonorum enim Regũ est dicere, semper, *quasi tumentes super me fluctus, timui Deum.* Hæc dixit beatus Iob, qui coniugi se decipere vxori suæ non consensit, sed rigida inuectione redarguit; dicens, *quasi vna de stultis mulieribus locuta es*; qui & in alio loco de Deo dicit, *apud ipsum est fortitudo & sapientia, ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur, & Baltheum regum dissoluit & præcingit fune renes eorum*: Et iterum: *Qui immutat cor Principum populi terræ, & decipit eos vt frustra incedant per inuium.* Quod & ipsi beato Iob contingeret, si suasionem vxoris suæ libenter audisset: Ideo ergo terribilis Dominus non tantum populis terræ, sed & ipsis Principibus populi, de quo quidem Rex superbus & humiliatus confitetur coactus dicens, *Altissimo benedixi, & viuentem in sempiternum laudaui, & glorificaui, quia potestas eius, potestas sempiterna, & Regnum eius in generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt, iuxta voluntatem enim suam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui eius, & dicat ei, quare fecisti?* Et post pauca: *Nunc igitur ego Nebuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.* Neq; vllo modo, hæc idcirco dicimus, vt Dominum quondam nostrum Imperatorem impiis & infidelibus Regibus comparemus, sed quia permisit se à Muliere iniqua decipi, contigit illi, quod scriptum est: *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos.* Per quam conturbationem & ventorum possessionem, perpetrata sunt innumerabilia periuria, & deprædationes immensæ cum homicidiis, adulteriis, & incestis, pro quibus omnibus pœnitentiis, necessariũ est religiosissimo quondam Imperatori, vt redeat ad cor suũ, agatq; pœnitentiã, humiliatus sub potenti manu Dei, cui non est impossibile tribuere illi exaltationem æternæ vitæ: quia exaltatio temporalis vitæ, iam non congruit illi; qui conturbata domo, & mente diuina dispensatione, & iudicio cessit alteri; & locum dedit non cuilibet inimico aut extraneo, sed charissimo filio, propter quod in iucunditate, & exultatione cordis sui, summas gratiarum actiones, summo omnipotenti Deo indesinenter persoluere debet, quia sicut semper optauit, non successit illi in regnum inimicus expugnator, sed filius amator. Nunc ergo audiant omnes in commune tumultuosi & quieti Prophetam dicentem, *fileat omnis terra à facie Domini.* Et Psalmistam, *Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commouantur omnes inhabitantes orbem, quoniam ipse dixit & facta sunt, &c.*

B. PETRI DAMIANI, CARDINALIS ROMANI ET EPISCOPI OSTIENSIS,

Anno Dom. 1050.

TRACTATVS DE CORRECTIONE EPISCOPI ET PAPÆ.

Illud quod dicitur; *Non licet cuiuslibet Ecclesiæ filium ad maiorem Ecclesiam proprii reatus Episcopi & quæcunq; sunt corrigenda deferre*: nimis absonum, & prorsus Ecclesiasticæ disciplinæ probatur aduersum. Nam cui melius dicitur quod delinquit, quam ei, qui magistri officio fungitur? & ideo inter reliquos fratres præeminet, vt quod aliis licet, ipse so-

turbulenta & fætida commixtione spirituum immundorum : vt vere dicatur de Ecclesia huius regni, *hæc est domus Dei, & porta Cæli. Porta autem inferi non praualebunt aduersus eam.* Et iterum : *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse laudabit, gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, & exultabit super te in laude : nugas quæ à lege recesserant congregabo quia ex te erant, vt non vltra habeas super eis opprobrium, & dicat omnis Apostolus, Amen, Amen, & hymnus Deo.*

Sicut veritas non est tantum in dictis, sed & in factis, sicenim Apostolus demonstrat dicens: *veritatem facientes in charitate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus.* Et alius Apostolus, *Filioli, non diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate.* Et iterum : *Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & non facimus veritatem.* Ita quoque mendacium non est tantummodo verborum, sed & factorum, sicut in Apocalypsi loquitur Dominus dicens: *Ne intrabit in ea, haud dubium, quin ciuitatem cœlestem aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium.* Et paulo post: *Omnis qui amat, & facit mendacium.* Et Dominus in Euangelio, de inuentore omnium malorum ait : *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Si ergo illa veritas, de qua & in Psalmis cantamus. *Prope esto Domine & omnis via tua veritas*, omnium hominum mentes possideret, etiam sine Rectoribus & Principibus res mundi concordi societate pacatæ manerent: nunc autem quia ille, qui in veritate non stetit, contra veritatem agere nunquam desistit, & dormientibus hominibus scandalorum zizania seminare non cessat, apta sibi corda satis inueniens, quæ foueant, & nutriant semina eius; redundat malum commotionis, quod quietem Pacis & vnitatis insano furore conturbet. Propter quod sollicite vigilandum est, & sagaciter agendum contra corruptores veritatis, & Pacis, lingua & manu vt aut cohibeantur, aut comprimantur. Commotio itaque huius temporis, & harum Regionum, quæ mira omnipotentis Dei suauitate & dulcedine, sine conflictu armorum sedata est, non segniter memoranda est, sed debet corda fidelium in laudibus Dei & gratiarum actione alacriter succendere, & ad solertiam cautelæ sollicite reddere. Quæ commotio & conturbatio quale habuerit initium, vel originem, non est penitus reticendum.

Igitur cum Christianissimus & piissimus Imperator Dominus Ludouicus, bonæ Coniugis fide & moribus sibi congruentis consortium amisisset, necesse fuit vt aliam sibi acciperet, quæ ei posset esse adiutrix in regimine & gubernatione Palatii regni, sed occulto Dei iudicio talis assumpta est; quæ licet in primis annis viri & domini sui virtute & potestate pressa, subdita fuerit, tamen in processu temporis talis inuenta est, quæ magnorum fluctuum commotionis & conturbationis largus thesaurus esse posset; quæ non solum plebes ac populos, siue Principes, verum etiam elegantissimos Filios Imperatoris etiam coniugatos, & gubernacula regnorum possidentes affligeret, contristaret, & conturbaret, & pene attereret & exterminaret. Cumq; talibus incrementis viderent, hi quibus curæ erat de statu & honore Regni, ac tranquillitate pacis, & quiete populi, dehonestari Palatium, obscurari claritatem regni, & ad ignominiam deduci nomen regnantium; cœperunt queri, & murmurare, ac dolere, & deplorare. Inter hæc concitati sunt spiritus virorum honoratorum, & filiorum regis, & crescente conludio, accedente etiam consilio, conuenerunt singuli de loco suo; & coniuncti ad Palatium, effugauerunt ministros sceleris, & Reginam, quæ totius mali causa erat, excluserunt de domo & honore regni, & constituerunt in tetrulionem exilii : Ac deinceps quasi iam liberatum bonum Patrem de laqueo ruinæ, gaudebant se implesse quod inscriptum est: *eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causa, & contumelia.* Hoc tam irreprehensibile factum & omni laude dignissimum cum complessent, filii redierunt ad sua, restituto Patre honori & gloriæ suæ. His ita translactis inimicus omnis boni, auctorq; omnis mali, qui non reliquerat corda possessa, sategit instaurare & redintegrare malum suum, & Regina, quæ mutato habitu regali putabatur perdurare in habitu sanctimoniali, sicut ordo poscebat, & rectitudo Iudicii docebat, reducta est in Palatium, & assumta in consortium quasi legitima coniunx, quod esse iam nullatenus poterat. Collocata itaq; turpiter & indecenter in fastigio regali, prius malum auxit, & multiplicauit; ad quod bonus filius, quid agere debuit, nunquid dissimulare? nunquid silere? nunquid quiescere? non ita placuit illi indormitabili oculo qui custodit Israel suum, sed suscitauit spiritus filiorum & conuenerunt iterum, ad succindendam recidiuam malorum stirpem. Timebant enim ne Patri eueniret illud, quod de quodam Rege Scriptura Sancta loquitur, dicens, *Igitur non fuit alter talis, vt habet, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini : concitauit enim eum Gezabel vxor sua, & abominabilis factus est.* Sed forte aliquis diuersæ voluntatis homo, amouere nitatur hæc verba Scripturæ sanctæ, tanquam inconuenientia, eo quod sequatur in tantum, vt sequetur idola Amorrheorum. Nouerit quisquis ille est, non posse euacuari congruentiam eorum in hoc loco, quoniam tempore legis in veteri populo idola & simulacra significabant omnes errores in nouo populo, tempore videlicet Gratiæ : Nam & ipse ordo horum verborum, ita intelligendus est; abominabilis factus est diuersis cupiditatibus & illecebris, vt etiam euidenter ad cultum rueret idolorum; quisquis autem aliter hic sentire vult, penset qualiter contradicat Apostolo dicenti: *Et auaritiam quæ est simulacrorum seruitus* : & videat quam veraciter dictum sit; *radix omnium est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide.* Si ergo cupiditas errare facit à fide, & auaritia simulachrorum est seruitus, quod malum remanet, quod non de radice cupiditatis oriatur? Propter quod fideliter colligendum est, omnes appetitores diuitiarum gloriæ, & honoris secularis; atque primatus, quam non longe absint ab idolorum cultura : Hæc propterea

diximus;

dicimus, vt ostendamus mala & bona, antiqnorum malis & bonis congruenter aptari, & his qui errant iu nouo populo. Et quauqnam Ahab concitante se vxore sna erranerit à fide, & ea anctrice perpetrauerit facinus illud de morte Nabuth Iesraelitæ, correptus tamen ab Helia Propheta, non correctus, compulsus est agere pœnitentiam: qua actione pœnitentiæ mala sibi imminentia distulit, non abstulit. Hoc si recte perpendatur, liquido demonstrat, quantum noceant vxores malæ viris suis. Iehu autem, quem Dominus suscitauit in Regem, ad puniendam domum Ahab, & eius deceptricem vxorem; licet æternam vitam non promeruerit, eo quod à peccatis Hieroboam non recesserit, quia studiose exercuit vltiones Domini de Iezabel, & domum eius, quam illa concitauerat, concessum est ei, vt filii eius vsq; ad quartam generationem regnarent. Post eum beatus quoq; Ioiadas, & sanctus Pontifex, quia Athaliam impiissimam interfici iussit, & Ioas in solio Patris collocauit, & Hierusalem à sordibus & immnnditiis purgauit, tali eum laude exornat Scriptura diuina, dicens; *Senuit autem Ioiada plenus dierum, & mortuus est cum centum triginta esset annorum, sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israël, & cum domo eius.* Ecce iste pius Sacerdos, & temporali & æterna retributione remuneratus est: Iehu antem tantum temporali. Videamus quoq; quid Samson contigerit, quem Apostolus in Catalogo virorum iustorum enumerat, amauit itaq; mulierem non amantem se, quæ plus obtemperauit inimicis eius, qnam amico amantis se: & quia ille vir iustus credidit mulieri infideli, ideo & lumen oculorum amisit, & ducatum Israelitæ gentis perdidit. Cui licet postea restituta sit virtus pristina, & ignominiosam vitam gloriosa morte finierit, æterna qnidem vita non caruit, tamen ducatum pristinum non recuperauit. Sic ergo dignetur Dominns dudum Imperator pie perpendere, vt cœleste & sempiternum regnum non perdat, qui deceptus à muliere, terrennm & temporale amisit: cedat diuinis Iudiciis, quia nihil in terra sine causa. Voneat & reddat Domino Deo terribili, & ei qui aufert spiritum Principum. Bonorum enim Regũ est dicere, semper, *quasi tumentes super me fluctus, timui Deum.* Hæc dixit beatus Iob, qni conanti se decipere vxori suæ non consensit, sed rigida inuectione redarguit, dicens, *quasi vna de stultis mulieribus locuta es*; qui & iu alio loco de Deo dicit, *apud ipsum est fortitudo & sapientia, ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur. & Baltheum regum dissoluit & præcingit fune renes eorum*: Et iterum: *Qui immutat cor Principum populi terræ, & decipit eos vt frustra incedant per inuium.* Quod & ipsi beato Iob contingeret, si suasionem vxoris suæ libenter audisset: Ideo ergo terribilis Dominus non tantum populis terræ, sed & ipsis Principibus popnli, de quo quidem Rex superbus & humiliatus confitetur coactus dicens, *Altissimo benedixi, & viuentem in sempiternum laudaui, & glorificaui, quia potestas eius, potestas sempiterna, & Regnum eius in generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt, iuxta voluntatem enim suam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui eius, & dicat ei, quare fecisti?* Et post pauca: *Nunc igitur ego Nebuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.* Neq; vllo modo, hæc idcirco dicimus, vt Dominum quondam nostrum Imperatorem impiis & infidelibus Regibus compatemns, sed qnia permisit se à Muliere iniqua decipi, contigit illi, quod scriptum est: *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos.* Per quam conturbationem & ventorum possessionem, perpetrata sunt innumerabilia periuria, & deprædationes immensæ cum homicidiis, adulteriis, & incestis, pro quibns omnibus pœnitentiis, necessariũ est religiosissimo qnondam Imperatori, vt redeat ad cor suũ, agatq; pœnitentiã, humiliatus sub potenti manu Dei, cui non est impossibile tribuere illi exaltationnem æternæ vitæ: quia exaltatio temporalis vitæ, iam non congruit illi, qui conturbara domo, & mente diuina dispensatione, & iudicio cessit alteri; & locum dedit non cuilibet inimico aut extraneo, sed charissimo filio, propter quod in Iucunditate, & exultatione cordis sui, summas gratiarum actiones, summo omnipotenti Deo indesinenter persolnere debet, quia sicut semper optauit, non successit illi in regnum inimicus expugnator, sed filius amator. Nunc ergo audiant omnes in commune tumultuosi & quieti Prophetam dicentem, *sileat omnis terra à facie Domini.* Et Psalmistam, *Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem, quoniam ipse dixit & facta sunt, &c.*

B. PETRI DAMIANI, CARDINALIS ROMANI ET EPISCOPI OSTIENSIS, Anno Dom. 1050.

TRACTATVS DE CORRECTIONE EPISCOPI ET PAPÆ.

ILlud quod dicitur; *Non licet cuiuslibet Ecclesiæ filium ad maiorem Ecclesiam proprii reatum Episcopi & quæcunq; sunt corrigenda deferre*: nimis absonum, & prorsus Ecclesiasticæ disciplinæ probatur aduersum. Nam cui melius dicitur quod delinquit, quam ei, qui magisteri officio fungitur? & ideo inter reliquos fratres præeminet, vt quod aliis licet, ipse solus per

lus per propriæ sedis priuilegium errata corrigat sacerdotum? Quis est enim hic arrogantiæ tumor, qui elationis fastus, quæ denique tanta superbia, vt liceat Episcopum per fas & nefas ad propriæ voluntatis arbitrium viuere: & quod insolenter excessum est, à subiectis suis dedignetur audire? Præsertim cum illi non adierint tribunalia præsidum, nec forensium pulsauerint examina cognitorum: Sed Ecclesiam potius adeant, & sacerdotibus iudicabilia sui sacerdotis exponant, vt quod secularibus euenire poterat in densum, grauiter & honeste per Sacerdotale corrigatur officium. Vbi profecto dignum est, vt is qui impetitur, vel ex ratione exhibeat innocentem, vel confiteatur humiliter peccatorem. Nec his allegationibus vtendum est, vt dicat, se non debere ab his qui sibi subiecti sunt, accusari, ne videatur excessibus suis velamen obtendere, & iudicium subterfugere, dum conatur in alium montem quæstionis iniuriam retorquere. Quis enim nesciat, quod Princeps Apostolorum Petrus potestatem regni cœlestis accepit? Virtutem ligandi siue soluendi quæ vellet in cœlis ac terris, obtinuit. Supra mare pedibus ambulauit, sola sui corporis vmbra ægrotantes erexit: mentientes, iaculo nudi sermonis occidit: Oratione mortuos suscitauit. Hic itaque tam sublimis meriti vir, cum ex admonitione Sancti Spiritus ad Cornelium, gentilem videlicet hominem, fuisset ingressus, aduersus eum quæstio facta est, ab his, qui erant ex circumcisione, cur ad alienigenas introiisset, atque cum eis manducare præsumpsisset, insuper & in baptismate recepisset? Hic, inquam, tot donorum cœlestium incomparabili virtute suffultus, tot miraculorum ostensione conspicuus, querela subiectorum non ex potestate restitit, sed rationem reddendo humiliter satisfecit, causamque per ordinem veridicus relator exposuit: quomodo videlicet vas quoddam velut linteum, in quo quadrupedia terræ, reptilia atque volatilia inerant, de cœlo submitti viderit, vocem audierit: *Surge, Petre, macta & manduca.* Qualiter etiam tres viri venientes, eum ad Cornelium vocauerint, qualiter postremo Spiritus Sanctus eum cum illis ire præcepit. Et quemadmodum idem Spiritus Sanctus, qui superuenire iam baptizatis consueuerat, in gentiles ante baptismum venit. Si igitur iste, cum à discipulis culparetur, authoritatem, quam in sancta fuerat sortitus Ecclesia, voluisset obtendere, respondere potuerat, vt pastorem suum oues, qui sibi commissæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed si in querela fidelium potestatis suæ titulum obiecisset, doctor profecto mansuetudinis non fuisset. Non ergo eos priuilegii sui authoritate repressit, sed humili potius satisfactione placauit: & tanquam solus ipse ad faciendam fidem non sufficeret etiam testes adhibuit: *Venerunt*, inquit, *mecum & sex fratres isti.*

Discat ergo, cum de suis actibus conuenitur Episcopus, rationem humiliter reddere, non de sui primatus eminentia superbire, nec sibi fieri credat iniuriam, cum à iuniore corripitur, sed consulentem potius, vel medicum sui vulneris arbitretur. Nunquid enim Nathan Propheta, cum David tam austeræ seueritatis inuectione corripuit, indignationem Regii motus incurrit? Nunquid ille Regalis excellentiæ culmen opposuit, ac velut illatam à subiecto suo contumeliam suam propulsauit? Sed mox vt se cognouit ægrotum, suscepit libenter antidotum, detexit vulnus, & sectionis suæ non horruit ferramentum. Vide humilem languidum. *Peccaui*, inquit, *Domino.* Audi etiam velox medicinæ remedium: *Transtulit Dominus peccatum tuum, non morieris.* E contra Rex Achab, qui corripientem se Prophetam audire despexit, vltionis gladium, quem ille minatus est, non euasit. *Quia dimisisti*, inquit, *virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* David ergo culpam suam æquanimiter audiens, sententiam mortis, quam merebatur, euasit: Achab autem correptionis impatiens impiæ pietatis, quam indigno Regi contulerat, veniam non inuenit. Nunquid & mulieres illæ hospitæ videlicet Saluatoris, inuicem inter se litigauerunt, dum altera quereretur aduersus alteram, quia solam se ministrare compelleret? poterat enim Maria dicere nostrorum more Pontificum: Accusasti me, & torporis ac negligentiæ condemnasti. Non sane omnis querela protinus accusatio dicenda est. Nam aliud est querela compassionis, aliud accusatio simultatis & odii. Ista nimirum fit, vt offensio corrigatur: illa vero, vt is qui offenderat, condemnetur. Petrum plane in faciem resistens Paulus obiurgat, & coram omnibus reprehensibilem indicat. Quod ille in accusationis non tulit iniuriam, sed benigne & patienter accepit, quod non ex liuore, sed ex charitate procedere perspicue recognouit. Sed ecce dicitur: Ego sum Episcopus, ego sum pastor Ecclesiæ, non debeo à commissis ouibus accusationem pati: molestus & nisi in causa fidei, dignus sum etiam in prauis moribus æquanimiter ferri. Sed dic mihi quisquis es: Nunquid non legisti quod in Euangelio scriptum est; *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum: Si te audierit, lucratus es fratrem tuum: si te non audierit, adhibe tecum duos vel tres testes, vt ore duorum vel trium testium, stet omne verbum: si autem nec eos non audierit, dic Ecclesiæ.* Si Ecclesiæ ergo referenda est causa quorumlibet fratrum, quomodo non etiam sacerdotum? Porro si sacerdos qui in Ecclesia peccat, dedignatur in Ecclesia discuti, quis iam ferat Ecclesiæ se legibus coerceri? Porro si Ecclesiæ tuæ filius, vt asseris, aduersum te mutire non liceat, nunquid aliunde producendi sunt testes, qui te & facta tua per absentiam domesticæ cohabitationis ignorant? Beatus Iob dicit: *Si contempsi subire iudicium cum seruo meo:* & tu dicis, absit vt digner ad examen venire cum clerico meo? Deus Omnipotens per Esaiam clamat: *Iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me.* Si is qui iudicat omnia, non dedignatur à seruis argui: tu superbis vtique, cum conseruo in iudicium venire fastidis? & cum sis terra & cinis, vermis & puluis, humiliare te despicis, ad imaginem conditoris? Præsertim cum scriptura dicat,

Ducem te constituerunt, noli te extollere, sed esto in illis quasi vnus ex illis. Quis plane nesciat, quia Samueli Israelitica plebs præiudicium intulit, eumque de principatu iniuste deiecit? Et cum eos arguere merito potuisset, vltro se arguendum nullius accusationibus obtulit: & vtrum eos in aliquo violenter oppressisset, inquisiuit. *Ecce præsto sum*, inquit, *loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: Si quenquam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiuspiam munus accepi, & condemnam illud hodie, restituamque vobis.* Cum ergo tam incomparabiles, tam eminentes, atque sublimes viri, subiectis suis rationem reddere de propriis actibus non despiciant: quis arrogantiæ typus, quis est iste tantæ superbiæ fastus, quo sacerdos huius temporis intumescens, titulum sui præsulatus opponat, & Ecclesiæ suæ filiis qui se grauatos asserunt, æquo iudicio non respondeat? Excludatur ergo ab Ecclesiastica disciplina perniciosæ consuetudinis regula, tollatur hæc subterfugii versuta calliditas, ve is qui tam peruersis audacis superbiæ allegationibus vtitur, immunitatem commissi piaculi non lucretur.

B. PETRI DAMIANI
EPISCOPI OSTIENSIS, ET CARDINALIS ROMANI,

Disceptatio Synodalis

DE ELECTIONE PONTIFICIS ROMANI, INTER REGIS *Aduocatum, & Romanæ Ecclesiæ Defensorem, missa ad Synodum habitam super electione Honorii II. Papæ, qui vulgo Cadalous dicebatur.*

SEd ad hæc gloriaris, *(alloquitur Cadaloum)* & iactas: Rex me & Imperatrix mater elegit ad hunc apicem me Regia celsitudo prouexit: sed cum hinc aula regia suum tueatur electum, illinc Romana Ecclesia proprium defendat Antistitem, iam in solio constitutum, dignum est, vt sanctorum atque prudentium sacerdotum multitudo conueniat & hanc quæstionem ventilans, sub canonici iuris auctoritate discernat. Quoniam & in proximo, vt speramus, fiet hic Osboriense Concilium, hic iam eiusdem Concilii constituamus velut in quadam tabella picturæ præludium. Iuxta iussionem ergo Danielis, *Patrum throni sint positi, iudicium sedeat, libri aperiantur*, & solutionis indiga quæstio in medium deducatur. Hic itaque Romanæ Defensor Ecclesiæ suas allegationes inferat: illic Aduocatus Regius propriæ partis argumenta depromat. Taceat Parma cum suo hæresiarcha; aduocatio tantum regia, & Romana inuicem colloquatur Ecclesia: sanctorum vero sacerdotum erecti sint animi, vt & quæ vtrique dicenda sunt, conferant, & peroratæ causæ iudicialiter sententiæ calculum ponant. Age igitur, Defensor Apostolicæ Sedis incipiat, deinde Regius Aduocatus, quæ sibi videbuntur, ostendat.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

CVM beatitudo vestra, venerabiles Patres, super Apostolicæ sedis negotio disputat, ad cunctas Ecclesias pertinere, quod versatur in manibus, non ignorat. Hac enim stante, reliquæ stant: sin autem hæc, quæ omnium fundamentum & basis, obruitur: cæterarum quoque status necesse est collabatur. Omnis autem siue Patriarchatus cuiuslibet apicem, siue Metropoleon primatus aut Episcopatuum cathedras, vel Ecclesiarum cuiuscunque ordinis dignitates, siue Rex, siue Imperator, siue cuiuslibet conditionis homo purus instituit & (prout voluntas, aut facultas erat) spiritualium prærogatiuarum iura præfixit: Romanam autem Ecclesiam solus ille fundauit, & super petram Fidei mox nascentis erexit, qui beato vitæ æternæ Clauigero terreni simul & cœlestis Imperii iura commisit. Non ergo qualibet terrena sententia, sed illud verbum, per quod constructum est cœlum & terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundauit Ecclesiam. Illius certe priuilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Vnde non dubium, quia quisquis cuilibet Ecclesiæ ius suum detrahit, iniustitiam facit: qui autem Romanæ Ecclesiæ priuilegium, ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur: & cum ille notatur iniustus; hic est dicendus hæreticus. Fidem quippe violat; quia aduersus illam agit, quæ mater est Fidei; & illa contumax inuenitur, qui eam cunctis Ecclesiis prætulisse cognoscitur. Cum hoc igitur vestra sanctitas indubitanter agnoscat, vos, qui non quilibet, sed nobiliores, & egregii estis filii Romanæ Ecclesiæ, pietatis viscera circa matrem vestram compatientes ostendite, & vtrum destitui debeat, sibimet eligendo Pontificem, indicate. Mirum

quippe

quippe est, si, quod minoribus Ecclesiis canonicus vigor attribuit, illi soli, quæ caput est omnium, non permisit.

Regius Aduocatus.

Prolixa declamatio dedit attentionem, beneuolentiam, atque docilitatem, & hoc potius iuxta cõsuetudinem fori iudicialis, quam secundum regulam Concilii Synodalis: vbi scilicet non magnopere curare debemus elucubratæ locutionis vrbanitatem, sed viuæ sententiæ puritatem. Ad querelam ergo coram sanctis sacerdotibus deponendam sufficiat nobis dicere, quoniam intronizastis Papam sine consensu Domini nostri Regis, ad iniuriam scilicet atq; contemptum regiæ maiestatis.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Ordinationem Papæ factam diffiteri non possumus, nec debemus, Regis autem iniuriam modis omnibus propulsamus. Sed videamus primo si placet, vtrum Papa sine Rege potuerit fieri, & sic post modum de Regis disputemus iniuria.

Regius Aduocatus.

Per te liquido nouimus, quia illi debent Pontificem cum ordinatur, eligere, quos sibi, postquam ordinatus fuerit, canonica decreuit auctoritas obedire: Papæ vero, quia vniuersalis est Pontifex, non modo Romanus populus, sed Romanus Imperator, qui caput est populi, obedientiam debet: censendumne ergo est, vt Papam sine capite suo populus eligat, & ei, quem non elegit Imperator, obediat? Constat ergo, quod nisi Romani Regis assensus accesserit, Romani Pontificis electio non erit perfecta.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Perhibendum est itaq; iuxta vestræ disputationis articulum, quod neq; Stephanus, nec Xystus, neq; Cornelius, non deniq; Clemens, non Syluester, non ipse beatus Petrus Papali nomine digni sunt, qui ab Imperatoribus eorundem tempore electi non sunt.

Regius Aduocatus.

Gentiles Reges non sunt adhibendi ad huius, de qua loquimur, electionis exemplum: qui quoniam ignorabant Fidem Christianam, Christianorum non poterant ordinare Pontificem. Cæterum Christiani Principes semper Romanos elegere Pontifices.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Qui mentitur in communi colloquio, mendax dicitur; qui autem in præsentia venerabilium sacerdotum falsa protulerit, sacrilegii procul dubio crimen incurrit. Dixisti, Christianos Principes Romanos semper elegisse Pontifices: percurre mecum Ecclesiasticæ antiquitatis historias, Romanorum præsulum catalogum studiose disquire, & cum perpaucis inueneris in electione sua regium accessisse consensum, confitere te perspicuum protulisse mendacium. Quis enim Rex Antonii filium Damasum Hispaniensem? quis Innocentium Innocentii filium Albanensem? quis deniq; Zosimum Græcum Abrami filium elegit? Quis præterea Leonem Quintiani filium de Tuscia? Quis Hilarum Crispini filium de Sardinia? quis Cœlestinum Prisci Romani ciuis filium? quis Bonifacium, quis Anastasium æque Romanos? Deniq; multos attexerem, nisi fastidium generarem. Sed ne me putes non habentem copiam, ab eorum enumeratione deficere: Quis Imperatorum elegit Simplicium Tiburtinum? Felicem natione Romanum? quis Gelasium Afrum Valerii filium? quis Symmachum Sardiniæ prouinciæ, filium Fortunati? quis Hormisdam filium Iusti natione Campanum? Ioannem origine Tuscum, Felicem natione Samnitem, Bonifacium Cibaldi filium, Mercurium Proiecti, Agapitum Gordiani, natura Romanos. Quis enim Regum electioni cuiuslibet istorum suum legitur adhibuisse consensum? cum eorum temporibus Romanæ Reipublicæ Christiani Principes præfuisse legantur, id est, Valentinianus senior, Valens frater eius, qui occisus est in pugna Gothica prope Hadrianopolim, Gratianus, qui à Maximo tyranno peremptus est; Valentinianus Iunior, qui necatus est à Comite suo Viennæ; Deinde Arcadius, Honorius, Theodosius; Ioannes ille, qui apud Rauennam occisus est; Valentinianus Tertius, qui in campo Martio est peremptus; Martianus, Leo, Maiorianus, Seuerus, Anthemius. Olybrius, Glycerius, Zeno, Nepos ille, qui in villa sua occisus est iuxta Salonas, Augustulus, Anastasius, Iustinus, & cæteri Romani Imperatores; quos euitandi laciniosi styli causa prætereo. Da mihi ergo eorum, quos enumerauimus, aliquem vel Præsulem requirentem vel Principem assensum in electione præbentem, & ego do manum, ac te perhibeo laureandum: alioquin si dare non poteris in hoc te conuictum per omnia pernecesse est fatearis. Quod autem beato Gregorio legitur adhibuisse Mauritius Imperator assensum, & perpauci alii Principes aliis promouendis, hoc dictauit perturbatio temporum, & tempestas horrenda bellorum.

Regius Aduocatus.

Si mentiri est contra mentem loqui, temerarium est me mendacii tam procaciter argui, qui non vtiq; falsum, sed verum me dixisse putaui: tamen assentior, & in hoc superatum me esse non abnuo.

Defen-

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Vt autem id ipsum adhuc manifestius pateat, & te super hac dimicandi materia perdidisse, tibimet ipsi clarius innotescat, lege Constantini Imperatoris edictum, vbi sedis Apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum. Nam postquam supra corpus beati Petri basilicam fundator erexit, postquam Patriarchium Lateranense in beati Saluatoris honore construxit, mox per Imperialis Rescripti seriem Romanæ Ecclesiæ constituit dignitatem. Vbi nimirum beato Siluestro, suisque successoribus obtulit, vt regali more, & aurea corona plectantur in capite, & cæteras regii cultus infulas vsurparent. Verum beatus Siluester ornamenta, quæ sacerdotali congruere iudicabat officio, in proprios vsus assumpsit; coronam vero vel cætera, quæ magis ambitiosa, quam mystica videbantur, omisit. Cui etiam Constantinus Lateranense palatium, quod eatenus aula regalis extiterat, perpetuo iure concessit; regnum Italiæ iudicandum tradidit. Nam & ipsius Regis hæc verba sunt: *Vnde*, inquit, *congruum inspeximus, nostrum Imperium & regni potestatem Orientalibus transferri & transmutari regionibus, & in Byzantia prouincia in optimo loco nominis nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium. Quoniam, vbi principatus sacerdotum & Christianæ religionis caput ab Imperatore cælesti constitutum est, iustum non est, vt illic Imperator terrenus habeat potestatem.* Audisti, quia terrenus Imperator non habet in Romana Ecclesia potestatem: quomodo ergo sine illius arbitrio, qui potestatem ibi non habet, non licet eligi sacerdotem? Ipse vero Constantinopolim velut in secunda Roma perpetuo regnaturus abscessit. Longe vero post Theodosius Imperator beati Pauli basilicam cœpit; quo defuncto filius eius Honorius eandem basilicam ad calcem vsq; perduxit. Hi quoque Romanæ Ecclesiæ priuilegium nihilominus firmarunt. Quomodo ergo prærogatiuam sibi in Romani Pontificis electione relinquerent, qui Romanam Ecclesiam nequaquam sibi studuerunt subdere, sed præferre? non præcipere, sed parere? non præcellere, sed subesse?

Regius Aduocatus.

Assentior plane & ratum duco quod loqueris: sed esto, quod nunc regia celsitudo ex antiquorum consuetudine Principum hoc sibimet allegare non posset; verumtamen tu hoc negare non potes, quod pater Domini mei Regis piæ memoriæ HANRICVS Imperator *factus est Patricius Romanorum, à quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum.* Huc accedit, quod præstantius est, quod Nicolaus Papa hoc Domino meo Regi priuilegium, quod ex paterno iam iure susceperat, præbuit, & per synodalia insuper decreti paginam confirmauit. Cum ergo priuatus quisque à suo decidere iure non debeat, donec ventilato negotio iudicialis in eum sententia promulgetur: quo pacto maiestas Regia prærogatiuam hanc suæ dignitatis amisit, quam & ex Apostolicæ Sedis liberalitate percepit, & ex paterno Imperialis fastigii iure suscepit? quo, inquam, modo in Romana Ecclesia dignitatis adeptæ locum sine iudicio perdidit, qui Romanam Ecclesiam non offendit?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Priuilegium inuictissimo Regi nostro ipsi quoq; defendimus, & vt superplenum, illibatumque possideat, optamus. Porro autem Romana Ecclesia multo nobilius atq; sublimius, quam mater carnis, mater est Regis: illa siquidem peperit, vt per eius traducem reuertatur in puluerem; ista genuit, vt Christi sine fine regnantis efficiat cohæredem. Et cuncti liquido nouimus, quia Rex licet egregiæ indolis, tamen adhuc puer est. Quid ergo mali fecit Romana Ecclesia, si filio suo, cum adhuc impubis esset, cum adhuc tutela egeret, ipsa tutoris officium subiit, & ius, quod illi competebat, impleuit? Quis nescit, quia sacerdotem eligere puer ignorat? Sæpe mater iudicis tribunal irrumpit, testes adsciscit, Notarios conuocat, sicque per stipulationes & rata, & insuper apicum monumenta omnia bonorum suorum filio iura delegat: interim tamen, vsque dum ille ad iuuenilis ætatis incrementum perueniat, & rationis capax fiat, illa cuncta dispensat, omnia ordinat, sicque quod iam alieni iuris est patrimonium, ad propriæ disponit prouisionis arbitrium. Nunquid ob hæc dicenda est mulier illa filio suo concessa subtrahere? immo verius perhibetur, vt puto, pietatis studio deseruire. Quia quæ rudis adhuc filius dilapidare ac prodigere poterat, hæc illa sibimet apte disposita, caute retenta, & rationabiliter ordinata conseruat. Carnalis ergo mater adiuuat filium in rebus terrenis, & mater Ecclesia filio suo Regi præbere non debet auxilium in spiritualibus donis? Obmutescat ergo plecta versutia, quæ scilicet hæc damnat, quod prædicare debuerat; illi crimen imponere nititur, quæ pro beneficiis gloriam promeretur. Huc accedit, quia nonnunquam ob varietatem temporum sæpe mutandus est ordo causarum. Tunc enim, quoniam Pontificem sibi Romana percepit Ecclesia, tantæ simultatis fomes in seditionis ciues accenderat, tantus liuor & odium tumultuantis populi corda turbauerat, vt de tam longinquis terrarum spatiis nequaquam regiæ clementiæ præstolari possemus oraculum. Nisi enim quantocyus ordinaretur Antistes, perniciosus in populo gladius mutuis vulneribus deseuiret, & non parua Romanorum ciuium strages fieret.

Regius Aduocatus.

Obten-

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Glorioso Regi in eligendo Pontificem, absit vt nos intulerimus iniuriam, cum ad hoc nos, sicut superius dictum est, necessitas impulerit, non rapina, adhoc, inquam, nos inuitos traxit imminens periculum ciuilis belli, non lædendi, vel minuendi huiusmodi Imperii.

Regius Aduocatus.

Ciuile bellum obiicis, imminens periculum in tuæ allegationis defensione prætendis; dicatur etiam, si placet quod cœlum rueret, terra subcicioinm pateretur: perge adhuc addens, quod pontus aresceret, terram diluuium inundaret. Quid mihi omnia hæc dum constet, quia quidquid accideret, nullo modo sancti Papæ sententiam debuisti infringere, nulla ratione synodalis decreti mysterium licuit violare? Sicut enim Scriptura perhibet, *melius est vt oriatur scandalum, quam vt veritas relinquatur*. Nam si hoc bellum timuissent beati Martyres, fierent proculdubio sanctæ militiæ desertores.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Non ignoras, quod inter omnes sanctos Martyres Petrus & Paulus in Apostolici Senatus culmine possident principatum.

Regius Aduocatus.

Hoc sicut negare sacrilegium est, ita etiam affirmare superfluum.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Eorum sunt nobis tenenda vestigia, eorum forma iuris est actibus imprimenda, sub eorum magistra debemus viuere disciplina.

Regius Aduocatus.

Hoc vtique clarum est, perspicuum est, sed quid à te portenti, quid præstigii sub hoc funiculo inductionis alatur ignoro.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Tolle præstigium, intellige veritatem, times me tanquam tibi tendiculas substruentem: audi Paulum de capite suo Petro veraciter perhibentem: *Petrus, antequam venirent quidam à Iacobo, cum Gentilibus edebat; cum autem venissent, subtrahebat se & segregabat, timens eos qui ex circumcisione erant*. Cernimus ergo Petrum non rigidum, sed discretum. Timebat enim Iudæos, ne per occasionem Gentium à Fide recederent Christianorum, & ne perderet gregem creditum, boni pastoris est imitatus exemplum: factus est enim Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifaceret. Sicut Christus apparuit in forma carnis peccati, vt à peccatis hominem liberaret: & cum legem Moysi non ambigeret abolendam, consulens tamen adhuc rudibus & infirmis fratribus, tenuit ad tempus vmbram legis, vt eos quoque proueheret ad perfecte noscendam plenitudinem veritatis. In hoc ergo beatus Petrus discretionis nobis regulam dedit, quatenus aliquando, vbi tamen non plurimum noceat, declinemus aliquantulum à tramite rectitudinis, vt consulere valeamus infirmis.

Regius Aduocatus.

Qui dicis, quod Petrus aliquando legem Iudaicam tenuit, cur non dicis quod in eadem Epistola legitur, nimirum quia Paulus in facie eum reprehendit: *In faciem*, inquit, *ei restiti, quia reprehensibilis erat*. Eique dixit: *Si tu, cum sis Iudæus, Gentiliter, & non Iudaice viuis, quomodo cogis Gentes Iudaizare?* Cum ergo illud permisisti, istud quare silentio suppressisti.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Quod Petrus egit compassione misericordiæ, hoc Paulus arguit pro magisterio disciplinæ: ille, quod fecit dispensatiue, vt infirmis tolleret scandalum; hoc iste arripuit, ne indiscretus quilibet passim adduceret in exemplum: in Petro discamus, vt periculo imminente discreti Pauli sermonibus instruamur, vt sanis rebus vita nostra mere deseruiat rectitudini.

Regius Aduocatus.

Laudo quidem redditam rationem, sed cum duorum Apostolorum proposueris magisterium, mirum cur prætermisso Paulo, solum Petrum adduxeris in exemplum.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Noli, frater, pueriliter currere, imo noli volare, sed perge; pro grauitate quippe negotii prolatio est quoque moderanda sermonis. Audi etiam consequenter & Paulum, discretionis

aureæ lineam nostris oculis opponentem, eiusdemque dispensatiuæ compassionis auctorem. Sicut enim Apostolicorum Actuum testatur historia, perambulat Paulus Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, peruenitque in Derben & Lystram: & ecce discipulus quidam erat nomine Timotheus, filius mulieris viduæ Fidelis, pater autem gentilis. Hunc ergo, vt ad compendium veniamus, Apostolus circumcidit, quoniam Iudæos, imo Iudæis, qui in illis erant regionibus, timuit. Cur itaque circumcidit Fidelem hominem, non Iudæum, qui videlicet incircumcisus erat, & natione gentilis, nisi vt discretionis studio deseruiret, ne Iudæi Fideles in scandalum corruentes à Fide recederent? Hoc etiam nunc ad memoriam redit, quoniam aliquando iuxta morem Nazaræorum comam ex voto nutriuit, & postquam nauigasset in Syriam, in Cenchris positus caput iuxta legis mandata totondit. Refert adhuc Lucas sacræ Scriptor historiæ: *Cum venissemus*, inquit, *Ierosolymam, libenter susceperunt nos fratres, & sequenti die Iacobus, & omnes seniores, qui cum eo erant, Euangelio illius comprobato dixerunt ei: Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt in Christo, & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quod discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, nec secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? vtique oportet conuenire multitudinem; audient enim te superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis quatuor viri votum habentes super se, his assumptis sanctifica te cum ipsis, & impende in illis, vt radant capita; & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. Tunc Paulus assumptis viris, posteriori die purificatus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio.* Cur itaque Paulus iuxta ceremonias Iudæorum caput rasit, nudipedalia exercuit, sacrificia obtulit, & legem destruens, legis præcepta seruauit? cur, inquam, hæc omnia nisi vt his qui ex Iudæis Fideles extiterant, scandalum tolleretur? formam suscepit ægritudinis, vt morbos auferret ægrotis; seruauit ceremonias legis, de quibus tamen in Epistola dicit: *Quæ mihi fuerunt lucra, facta sunt detrimenta, & propter Christum arbitror velut stercora.* Circumcidit hominem, & tamen hoc terribiliter clamat: *Dico*, inquit, *vobis, quia si circumcidamur, Christus nihil nobis proderit.* Quod, quæso, maius peccatum esse poterit, quam Christum perdere, Christianæ religionis regulam violare, Iudaicæ legis ritus inducere, nouam Euangelii gratiam impugnare? Et tamen hæc Apostolus Paulus in superficie fecisse conspicitur, ne in ipsis nouæ Fidei rudimentis mentes adhuc teneræ scandala paterentur. Quantum namque in exterioribus cernitur, Cherinthus, & Ebion nil pene peius inueniuntur egisse, quam Paulus, qui nimirum in Christum credentes, propter hoc solum à Patribus anathematizati sunt, quia legis ceremonias Christi Euangelio miscuerunt, & sic noua confessi sunt, vt vetera non mutarent. Sed ecce cum dicitur, quoniam Iacobus & omnes seniores hoc Paulo consilium dederunt: omnes ergo discipuli, quod Paulus fecit, pariter fecerunt; vnumque scilicet habent in hoc meritum, & qui fecit, & qui faciendi dedere consilium. Si ergo ipsi principes mundi, quorum legibus parent non modo regna terrarum, sed ipsa etiam celsitudo cœlorum, non dubitauere pro paucis, qui tunc erant hominibus, in tam periculoso negotio condescendere: cur nobis vtique paruulis, & infra eorum vestigia longe iacentibus non licuit innumerabili Romanæ vrbis multitudini subuenire? Sed quid Apostolos loquimur scandalum cauisse debilium, & nouiter conuersorum; cum & ipse illorum Magister & Dominus, cuius nimirum omnia secula substernuntur imperio, ad nostræ imitationis exemplum, scandalum præcauerit Iudæorum? *Simon*, inquit, *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* quo respondente, ab alienis: Iesus subiungit. *Ergo liberi sunt filii. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascendet, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te.* Ad molliendum ergo rigorem rectitudinis, ad tuendam virtutem discretionis, si tibi Petrus non sufficit ad exemplum, iunge & Paulum. Quod si procaci contumaciæ nequeunt vterque sufficere, pudeat te vltra telum per dicacitatis ineptiam prosilire: *Finis* enim *legis Christus ad iustitiam omni credenti.*

Regius Aduocatus.

Discretionis virtutem tot Scripturarum testimoniis approbatam improbare non possumus; sed absit, vt vlla virtus sit tam sublimis, tamve præcipua, cuius tuendæ studio in anathematis barathrum corruere debeamus. Nam cum omne, quod nobis ex diuina lege præcipitur, ad hoc procul dubio tendat, vt nos Creatori nostro societate æterna coniungat; si nos ab eo, quod absit, per maledictionis sententiam contingat abscedere, quæ virtus, quæ discretio, quæ, sicut dicitur, pia compassio tam incomparabile damnum nobis poterit compensare? Sane si propter hoc solum virtus appetitur, vt omnipotentis Dei societas acquiratur, qualis iam illa virtus esset, quæ nos à diuini gubernii societate repellat?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Hæc cur prosequaris, quia nobis occulta sunt, euidenter expone.

Regius Aduocatus.

Synodalis enim decreti pagina, quam cum Concilii totius assensu beatus Nicolaus Papa consti-

constituit, cui quippe manus articulum indidit, quam tot Episcoporum venerandus celebrisque conuentus subscriptione firmauit, anathematis vinculo iuxta morem carere non potuit. Vnde vos [illegible]ro compassione, vel condescensione, nescio quam dicitis furentis populi, nequaquam vosmetipsos deberetis tam inenodabiliter sententiæ nexibus irretire. Ridiculum quippe est, sic obrutum de v[illegible]ragine marini fluctus eruere, vt ipse compellatur ereptor vndosis procellarum spumantium cumulis subsidere.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Cum hæc inconsultius loqueris, Antabatarum aduersum me more confligis, qui nimirum dum clausis semper oculis pugnant, alios quidem vulnerant, sed quomodo seipsos à vulneribus tueantur, ignorant. Dicis, quia nequaquam debemus in anathema corruere, etiamsi per hoc valeamus infirmis fratribus subuenire. Huc vibrasti gladium, tentasti vulnus infligere: sed tibimet vbi clypeum opponeres, non vidisti. Nunquid tibi iam de memoria excidit, quod superius protuli, quoniam beatus Paulus in Epistola sua dicit, quia *si circumcidamur, Christus nihil nobis proderit*? Et tamen quod tam districte præbuit, ipse pro charitate fratrum infirmantium, ne scandalum paterentur, impleuit. Quod enim maius siue deterius poterit quis anathema subire, quam cui negatum est, Christum pro sui reatus damnatione prodesse? Nam cui Christus non prodest, procul dubio anathema est: nihilque est aliud anathema aliquem fieri, nisi à Christi, in quo benedicuntur omnes Gentes, societate repelli. Si ergo Paulus hoc anathema pro charitate fratrum subuenire non timuit, imo prorsus euasit, cum non qualemcunque hominem, sed Christianum vtique discipulum circumcidit; tu, quæso, vbi cordis oculos amisisti, qui, quod Apostolus fecit, non faciendum esse testaris? ipse enim dicit: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.*

Regius Aduocatus.

Verisimile est, quod sicut Paulus Coapostolum suum Petrum de Iudaizandi redinius vsurpatione corripuit; ita nihilominus & in semetipsum, postquam discipulum circumciderat, reprehendat: nec mihi hoc aliter vnquam poterit persuaderi, nisi fortassis in eius verbis aliquatenus valeat inueniri.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Vt nullus ambiguitatis næuus in tua mente remaneat, vt nulla cor tuum super hoc negotio deinceps caligo confundat, audi quid idem Paulus ad Romanos dicat: *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente cõscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna & continuus dolor cordi meo: optabam enim ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ.* Ecce Paulus cum non sit sicut nos, necessitate coactus, sponte ac voluntarie desiderat anathema esse pro fratribus; & tu mihi proponis anathema timendum, vbi me perspicis, & ineuitabili prorsus necessitate fuisse constrictum, & charitatis studio, ne tanta fratrum multitudo corrueret, inclinatum: Audi etiam quod Moyses pro populo Israelitico postulans dicat: *Obsecro Domine, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: & dimitte eis hanc noxam, aut si non facias, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Quod nimirum pleniter fiet, cum reprobis in Iudicio dicet: *Ite maledicti in ignem æternum.* Ecce hic Paulus optat anathema pro fratribus fieri: ecce illic Moyses postulat ex Dei libro pro populi, quem ducebat, charitate deleri: & sola Romana Ecclesia, quæ pietatem & charitatem toto terrarum orbe spiritualiter & principaliter docet, ex imminentibus vibratis vndique gladiis filios suos, quos quotidie per sacri baptismatis mysterium generat, liberare nõ auderet? *Maledictus vir*, ait Saul, *qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar me de inimicis meis.* In hoc, sicut legitur, anathema Ionathas cecidit, sed cum ab imminenti mortis sententia, charitas, qua pro populo strenue dimicauerat, liberauit. Vis audire, quid etiam de ipso Iesu, totius benedictionis auctore, idem Apostolus dicat? *Christus*, inquit, *vt vos liberaret à maledicto legis, factus est maledictum.* Si ergo ipse auctor benedictionis æternæ, vt nos à vinculo maledictionis absolueret, maledictioni non dedignatus est subiacere: si sancti quique vel noui, vel Veteris Testamenti, dum sui capitis imitantur exemplum, vt infirmis subuenire fratribus in periculis concupiscunt, anathematis subire sententiam nullatenus perhorrescunt: cur voi mihi niteris imputare peccatum, & charitatem ad hoc me induxisse non perspicis, quæ operit multitudinem peccatorum? Quomodo autem me cuiuslibet hominis sententia ligat, quem charitas ipsa, quæ Deus est, liberat? Erubescat igitur humani anathematis imputator, cum per charitatis gratiam mecum sit æternę benedictionis maledictor.

Regius Aduocatus.

Cuicumque in disputatione certanti veritas ipsa defecerit, ineptum est adhuc per ambages, atque versutias pertinaciter niti; ridiculum est diutius verbis prolixioribus immorari: de vinculo siquidem anathematis, quo te hactenus arbitrabar astringi, ita te nauiter expedisti, vt nihil de cætero tibi valeat obiici, nihil super hoc capitulo rationabiliter possit opponi. Veruntamen adhuc video mihi materiam superesse, quam tibi valeam non sine causa reluctatori obiicere. Dicitis, quia necessitate constricti, & velut angusti temporis breui spacio coarctati nequaquam potuistis

tuistis in electione Pontificis expectare consensum regiæ maiestatis. Quod profecto friuolum esse perspicuum est. Constat enim tres plus minus menses interim decurrisse, ex quo sanctæ memoriæ Papa Nicolaus occubuit, vsque ad Kalend. Octobr. cum iste successit. Videamus ergo si per tam morosam longitudinem, trimestris videlicet spacii, non potuerit ab aula regia pragmaticæ sanctionis vobis apocha reportari.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Ecce compellis me vulgato sermone depromere, quod Imperialis palatii reuerentia decreueram silentio præterire: sed iuxta vestræ scilicet exactionis instantiam iam proferatur in medium opus egregium vestrum, seculis omnibus inauditum. Rectores enim aulæ regiæ cum nonnullis Teutonici regni sanctis (vt ita loquar) Episcopis conspirantes contra Romanam Ecclesiam Concilium collegistis, quo Papam quasi per synodalem sententiam condemnastis, & omnia quæ ab eo fuerunt statuta, cassare incredibili prorsus audacia præsumpsistis. In quo nimirum non dicam iudicio, sed præiudicio idipsum quoque priuilegium, quod Regi prædictus Papa contulerat, si dicere liceat, vacuastis. Nam dum, quidquid ille constituit, vestra sententia decernente destruitur; consequenter etiam id, quod ab eo Regi præstitum fuerat, aboletur. Sed absit à nobis, vt propter cuiuslibet hominis insolentiam Rex, qui innocens erat, quantum ad nos, rem sui iuris amittat, & quem auctore Deo votis omnibus præstolamur ad Imperiale fastigium, non permittemus ob alienam culpam regiæ dignitatis incurrere detrimentum. Sed vt totam inauditæ calamitatis nostræ percurramus historiam, Stephanus Cardinalis presbyter Apostolicæ Sedis, vir videlicet tantæ grauitatis & honestatis nitore conspicuus, tantis denique, sicut non obscurum est, virtutum floribus insignitus, cum Apostolicis libris ad aulam regiam missus, ab aulicis administratoribus non est admissus, sed per quinque fere dies, ad beati Petri & Apostolicæ Sedis iniuriam, præ foribus mansit exclusus. Quod ille, vtpote vir grauis & patiens æquanimiter tulit: Legati tamen officium, quo fungebatur, implere non potuit. Clausum itaque signatumque mysterium Concilii, cuius erat gerulus retulit, quia regiis cum præsentari conspectibus Curialium plectenda temeritas non permisit. In qua nimirum inopinatæ præsumptionis audacia tanta disputandi videtur inesse materia, vt & Demosthenis eloquentiam vincat, & copiam Tullianæ facultatis excedat. Vnde si vellemus iniuriam nostram distinctius persequi, iure possemus obtendere, quia vos Romanæ Ecclesiæ vosmetipsos dono priuastis, qui scilicet ei præiudicii vestri gratis contumeliam intulistis. Ille quippe fœdus amicitiæ violat, qui gratis amicum per offensionis molestiam pulsat. Nam & Dominus Iudæis per Ieremiam ait: *Ecce feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, pactum quod irritum fecerunt.* Ille ergo irritum reddit beneficii pactum, qui prior violat amicitiæ sacramentum. Veruntamen Romana Ecclesia non vult exaggerare, quod pertulit, sed perseuerare copit in munere, quod regio culmini liberaliter prorogauit.

Regius Aduocatus.

Quod Domino nostro Regi reuerenter adscribis innocentiam, digne facis: quod autem administratoribus aulæ publicæ deuoluis è diuerso calumniam, videtur iniustum. Quicquid enim circa vos in huiusmodi casibus actum est, ad hoc nos Regium munus impulit, Imperiale præceptum, non propriæ libertatis arbitrium.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Et ego tibi secundum cordis tui duritiem respondebo: dico enim quod Dei omnipotentis obtemperare sermonibus aliquando peccatum est.

Regius Aduocatus.

Ad hoc quod asseris, mens humana concutitur, & Christianæ pietatis ferre non valet auditus.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Quia hoc tantopere miraris, illud etiam consequenter adiicio, quia propter hoc, quod Deo quidam promptus obediuit, funditus periit: alius ob id, quod obtemperare contempsit, ad cumulum gratiæ plenioris ascendit.

Regius Aduocatus.

Incredibile est valde quod dicis, veruntamen si vales exemplis approbare quod loqueris, dic, quis vnquam Deo obediuit, ac propterea periit?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Non te latet quod Iudæ Ischarioti, qui iam accepto consilio eum traditurus erat, ait Dominus: *Quod facis, fac citius.* Postmodum quoque cum ad eius osculum accedere præsumpsisset, adiicit: *Amice, ad quid venisti?* subauditur, perfice. Sed quia miser hic sermonibus efficaciter obediuit, irreuocabiliter periit.

Regius

Regius Aduocatus.

Huius propositionis ratione reddita, redde consequenter alterius, quis scilicet Dei omnipotentis obedientiam spreuit, & propter hoc copiosiorem gratiam meruit.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Si placet hoc in memoriam reuoca, quod Dominus ad Ieremiam dixit: *Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces in domum Domini in vnam exhedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum.* Et paulo post Propheta subiungit: *Et posui coram filiis Rechabitarum, scyphos plenos vino & calices, & dixi ad eos, bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab pater noster præcepit nobis dicens: non bibetis vinum vos & filii vestri vsque in sempiternum.* Vnde postmodum Ieremias ait eis: *Hæc dicit Dominus Deus exercituum: non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.* At ecce ille male obediens, perfunctus obedientiæ munere cucurrit ad laqueum: isti feliciter inobedientes, perpetuum sui Conditoris meruere conspectum. Hoc etiam ad hoc valet, quod superius dictum est, quia cum Papam sine consensu regis eligimus, non debetis quod extrinsecus actum est, diiudicare, sed potius quo animo, & qua intentione sit factum, diligenter attendere.

Regius Aduocatus.

Hæc argumenta nobis domestica sunt, & nunquam deficiunt, quia de promptuariis proferuntur, semper enim possumus in praui operis exhibitione delinquere, sed quia occulta est, ad puræ mentis debemus patrocinium conuolare.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Censésne semper debere iuxta rerum, atque verborum superficiem iudicari? quid enim iuxta verborum strepitum magis est absonum, quam cum Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus mediatorem Dei & hominum, dicitur tradidisse? Ecce Christum tradidit Iudas, tradidit & Deus Pater: nunquid non quasi similis casus videtur? ergo ne traditor est Iudas, & traditor Deus Pater?

Regius Aduocatus.

Vnde probas, quis Pater & Filius & Spiritus sanctus tradiderint Saluatorem?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Audi Apostolum dicentem. *Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum.* Cui & Salomon ait: *Cum sis iustus & omnia iuste disponas, ipsum qui non debet puniri, condemnas.* Quod autem se Filius tradidit, idem dicit Apostolus: *Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me.* Quod autem & Spiritus sanctus tradidit Filium, Sapientia perhibet dicens: *Vnigenitus est enim spiritus Sapientia, & non liberauit maledictum à labiis suis.* *Maledicti* apud veteres dicebantur omnes, qui suspendebantur in ligno. Christus autem, vt Apostolus dicit, *vt nos liberaret à maledicto, factus est maledictum.* Spiritus ergo sanctus non liberauit maledictum à labiis suis, quia quæ per ora Prophetarum de Christi passione locutus est, non cohibuit, sed super eum sine dimissione compleri cuncta permisit. Ergo secundum te, qui non de cordis intentione, sed semper ex operum vis superficie iudicare: si Pater tradidit Filium, & ipse se tradidit Filius, & Spiritus sanctus, Iudas quid male fecit? Facta est traditio à Patre, facta est à Filio, necnon à Spiritu sancto, facta est à Iuda: vna res à pluribus facta est, sed eadem res in operatoribus decernenda est. Quod enim Deus omnipotens ex charitate; hoc Iudas fecit ex cupidine acquirendæ pecuniæ. Quod Deus fecit ad salutis nostræ remedium; hoc ille fecit ad explendum insatiabilis auaritiæ votum. Vides ergo, quia non quod homo faciat, debemus attendere, sed quo animo & voluntate faciat, diligenter examinare. Nam si sola duntaxat exteriora perpendimus, inuenimus ipsum Dominum Saluatorem & dixisse quod prohibet, & fecisse aliter quod iubet. *Quisquis*, ait, *dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis:* & tamen ipso Resurrectionis suæ die duobus de se dubitatiue loquentibus ait: *O stulti & tardi corde ad credendum!* dixerat etiam in monte Discipulis: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* In passione vero positus percutienti se in maxillam puero sacerdotis non modo non alteram præbuit, sed insuper dixit: *Si male locutus sum, exprobra de malo: sin autem bene, cur me cædis?* Et quomodo iam verum est, quod de illo Lucas ait. *Quod cœpit facere & docere*, si quod docuit, non impleuit? Sed procul dubio intelligendum est, hoc eum præcepisse ad præparationem cordis, non autem ad ostensionem operis. Quomodo enim paratus corde non fuit in maxillam alteram cædi, qui pro hominum salute decreuerat toto corpore crucifigi? Paulus etiam palma percussus iussione Pontificis, ait: *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Quod minus intelligentibus videtur in verbo conuicium, sed in sensu prophetici tenet oraculi sacramentum. *Paries* enim *dealbatus* hypocrisis est, sacerdotalem sub hoc nomine præferens dignitatem, sed occultans intrinsecus luteam malitiæ turpidinem: nam quod humilitatis fuit, mirabiliter custodiuit. Cum enim illi diceretur: *Principi sacerdotum maledicis?* respondit, *Nesciui, frater, quia princeps esset sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices.* Vbi patenter ostenditur, quanta idem tranquillitate dixisset, quod

iratus

quippe est, si, quod minoribus Ecclesiis canonicus vigor attribuit, illi soli, quæ caput est omnium, non permisit.

Regius Aduocatus.

Prolixa declamatio dedit attentionem, beneuolentiam, atque docilitatem, & hoc potius iuxta cõsuetudinem fori iudicialis, quam secundum regulam Concilii Synodalis: vbi scilicet non magnopere curare debemus elucubratæ locutionis vrbanitatem, sed viuæ sententiæ puritatem. Ad querelam ergo coram sanctis sacerdotibus deponendam sufficiat nobis dicere, quoniam inthronizastis Papam sine consensu Domini nostri Regis, ad iniuriam scilicet atq; contemptum regiæ maiestatis.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Ordinationem Papæ factam diffiteri non possumus, nec debemus, Regis autem iniuriam modis omnibus propulsamus. Sed videamus primo si placet, vtrum Papa sine Rege potuerit fieri, & sic postmodum de Regis disputemus iniuria.

Regius Aduocatus.

Per te liquido nouimus, quia illi debeat Pontificem cum ordinatur, eligere, quos sibi, postquam ordinatus fuerit, canonica decreuit auctoritas obedire: Papæ vero, quia vniuersalis est Pontifex, non modo Romanus populus, sed Romanus Imperator, qui caput est populi, obedientiam debet: censendumne ergo est, vt Papam sine capite suo populus eligat, & ei, quem non elegit Imperator, obediat? Constat ergo, quod nisi Romani Regis assensus accesserit, Romani Pontificis electio non erit perfecta.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Perhibendum est itaq; iuxta vestræ disputationis articulum, quod neq; Stephanus, nec Xystus, neq; Cornelius, non denique Clemens, non Syluester, non ipse beatus Petrus Papali nomine digni sunt, qui ab Imperatoribus eorundem tempore electi non sunt.

Regius Aduocatus.

Gentiles Reges non sunt adhibendi ad huius, de qua loquimur, electionis exemplum: qui quoniam ignorabant Fidem Christianam, Christianorum non poterant ordinare Pontificem. Cæterum Christiani Principes semper Romanos elegere Pontifices.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Qui mentitur in communi colloquio, mendax dicitur; qui autem in præsentia venerabilium sacerdotum falsa protulerit, sacrilegii procul dubio crimen incurrit. Dixisti, Christianos Principes Romanos semper elegisse Pontifices: percurre mecum Ecclesiasticæ antiquitatis historias, Romanorum præsulum catalogum studiose disquire, & cum perpaucis inueneris in electione suæ regium accessisse consensum, confitere te perspicuum protulisse mendacium. Quis enim Rex Antonii filium Damasum Hispaniensem? quis Innocentium Innocentii filium Albanensem? quis denique Zosimum Græcum Ebrami filium elegit? Quis præterea Leonem Quintiani filium de Tuscia? Quis Hilarum Crispini filium de Sardinia? quis Cœlestinum Prisci Romani ciuis filium? quis Bonifacium, quis Anastasium æque Romanos? Deniq; multos attexerem, nisi fastidium generarem. Sed ne me putes non habentem copiam, ab eorum enumeratione deficere: Quis Imperatorum elegit Simplicium Tiburtinum? Felicem natione Romanum? quis Gelasium Afrum Valerii filium? quis Symmachum Sardiniæ prouinciæ, filium Fortunati? quis Hormisdam filium Iusti natione Campanum? Ioannem origine Tuscum, Felicem natione Samnitem, Bonifacium Cibaldi filium, Mercurium Proiecti, Agapitum Gordiani, natura Romanos. Quis enim Regum electioni cuiuslibet istorum suum legitur adhibuisse consensum? cum eorum temporibus Romanæ Reipublicæ Christiani Principes præfuisse legantur, id est, Valentinianus senior, Valens frater eius, qui occisus est in pugna Gothica prope Hadrianopolim, Gratianus, qui à Maximo tyranno peremptus est; Valentinianus iunior, qui necatus est à Comite suo Viennæ; Deinde Arcadius, Honorius, Theodosius; Ioannes ille, qui apud Rauennam occisus est; Valentinianus Tertius, qui in campo Martio est peremptus; Martianus, Leo, Maiorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Zeno, Nepos ille, qui in villa sua occisus est iuxta Salonas, Augustulus, Anastasius, Iustinus, & cæteri Romani Imperatores; quos euitandi laciniosi styli causa prætereo. Da mihi ergo eorum, quos enumerauimus, aliquem vel Præsulem requirentem vel Principem assensum in electione præbentem, & ego do manum, ac te perhibeo laureandum: alioquin si dare non poteris in hoc te conuictum per omnia pernecesse est fatearis. Quod autem beato Gregorio legitur adhibuisse Mauritius Imperator assensum, & perpauci alii Principes aliis promouendis, hoc dictauit perturbatio temporum, & tempestas horrenda bellorum.

Regius Aduocatus.

Si mentiri est contra mentem loqui, temerarium est me mendacii tam procaciter argui, qui non vtiq; falsum, sed verum me dixisse putaui: tamen assentior, & in hoc superatum me esse non abnuo.

Defen-

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Vt autem id ipsum adhoc manifestius pateat, & te super hac dimicandi materia perdidisse, tibimet ipsi clarius innotescat, lege Constantini Imperatoris edictum, vbi sedis Apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum. Nam postquam supra corpus beati Petri basilicam fundator erexit, postquam Patriarchium Lateranense in beati Saluatoris honore construxit, mox per Imperialis Rescripti seriem Romanæ Ecclesiæ constituit dignitatem. Vbi nimirum beato Siluestro, suisque successoribus obtulit, vt regali more, & aurea corona plectantur in capite, & cæteras regii cultus infulas vsurparent. Verum beatus Siluester ornamenta, quæ sacerdotali congruere indicabat officio, in proprios vsus assumpsit; coronam vero vel cætera, quæ magis ambitiosa, quam mystica videbantur, omisit. Cui etiam Constantinus Lateranense palatium, quod eatenus aula regalis extiterat, perpetuo iure concessit; regnum Italiæ iudicandum tradidit. Nam & ipsius Regis hæc verba sunt: *Vnde*, inquit, *congruum inspeximus, nostrum Imperium & regni potestatem Orientalibus transferri & transmutari regionibus, & in Byzantia prouincia in optimo loco nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium. Quoniam, vbi principatus sacerdotum & Christianæ religionis caput ab Imperatore cælesti constitutum est, iustum non est, vt illic Imperator terrenus habeat potestatem.* Audisti, quia terrenus Imperator non habet in Romana Ecclesia potestatem: quomodo ergo sine illius arbitrio, qui potestatem ibi non habet, non licet eligi sacerdotem? Ipse vero Constantinopolim velut in secunda Roma perpetuo regnaturus abscessit. Longe vero post Theodosius Imperator beati Pauli basilicam cœpit; quo defuncto filius eius Honorius eandem basilicam ad calcem vsq; perduxit. Hi quoque Romanæ Ecclesiæ priuilegium nihilominus firmarunt. Quomodo ergo prærogatiuam sibi in Romani Pontificis electione relinquerent, qui Romanam Ecclesiam nequaquam sibi studuerunt subdere, sed præferre? non præcipere, sed parere? non præcellere, sed subesse?

Regius Aduocatus.

Assentior plane & ratum duco quod loqueris: sed esto, quod nunc regia celsitudo ex antiquorum consuetudine Principum hoc sibimet allegare non posset; veruntamen tu hoc negare non potes, quod pater Domini mei Regis piæ memoriæ HENRICVS Imperator *factus est Patricius Romanorum, à quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum.* Huc accedit, quod præstantius est, quod Nicolaus Papa hoc Domino meo Regi priuilegium, quod ex paterno iam iure susceperat, præbuit, & per synodalis insuper decreti paginam confirmauit. Cum ergo priuatus quisque à suo decidere iure non debeat, donec ventilato negotio iudicialis in eum sententia promulgetur; a quo pacto maiestas Regia prærogatiuam hanc suæ dignitatis amisit, quam & ex Apostolicæ Sedis liberalitate percepit, & ex paterno Imperialis fastigii iure suscepit? quo, inquam, modo in Romana Ecclesia dignitatis adeptæ locum sine iudicio perdidit, qui Romanam Ecclesiam non offendit?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Priuilegium inuictissimo Regi nostro ipsi quoq; defendimus, & vt superplenum, illibatumque possideat, optamus. Porro autem Romana Ecclesia multo nobilius atq; sublimius, quam mater carnis, mater est Regis: illa siquidem peperit, vt per eius traducem reuertatur in puluerem; ista genuit, vt Christi sine fine regnantis efficiat cohæredem. Et cuncti liquido nouimus, quia Rex licet egregiæ indolis, tamen adhuc puer est. Quid ergo mali fecit Romana Ecclesia, si filio suo, cum adhuc impubis esset, cum adhuc tutela egeret, ipsa tutoris officium subiit, & ius, quod illi competebat, impleuit? Quis nescit, quia sacerdotem eligere puer ignorat? Sæpe mater iudicis tribunal irrumpit, testes adsciscit, Notarios conuocat, sicque per astipulationes & rata, & insuper apicum monumenta omnia bonorum suorum filio iura delegat: interim tamen, vsque dum ille ad iuuenilis ætatis incrementum perueniat, & rationis capax fiat, illa cuncta dispensat, omnia ordinat, sicque quod iam alieni iuris est patrimonium, ad propriæ disponit prouisionis arbitrium. Nunquid ob hæc dicenda est mulier illa filio suo concessa subtrahere? immo verius perhibetur, vt puto, pietatis studio deseruire. Quia quæ rudis adhuc filius dilapidare ac prodigere poterat, hæc illa sibimet apte disposita, caute retenta, & rationabiliter ordinata conseruat. Carnalis ergo mater adiuuat filium in rebus terrenis, & mater Ecclesia filio suo Regi præbere non debet auxilium in spiritualibus donis? Obmutescat ergo plecta versutia, quæ scilicet hæc damnat, quod prædicare debuerat; illi crimen imponere nititur, quæ pro beneficiis gloriam promeretur. Huc accedit, quia nonnunquam ob varietatem temporum sæpe mutandus est ordo causarum. Tunc enim, quoniam Pontificem sibi Romana percepit Ecclesia, tantæ simultatis fomes in seditionis clues accenderat, tantus liuor & odium tumultuantis populi corda turbauerat, vt de tam longinquis terrarum spaciis nequaquam regiæ clementiæ præstolari possemus oraculum. Nisi enim quantocyus ordinaretur Antistes, perniciosus in populo gladius mutuis vulneribus desæuiret, & non parua Romanorum ciuium strages fieret.

Regius Aduocatus.

Obted-

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Glorioſo Regi in eligendo Pontificem, abſit vt nos intulerimus iniuriam, cum ad hoc nos, ſicut ſuperius dictum eſt, neceſſitas impulerit, non rapina, adhoc, inquam, nos inuitos traxit imminens periculum ciuilis belli, non lædendi, vel minuendi huiuſmodi Imperii.

Regius Aduocatus.

Ciuile bellum obiicis, imminens periculum in tuæ allegationis defenſione prætendis; dicatur etiam, ſi placet quod cœlum rueret, terra ſubcicinium pateretur: perge adhuc addens, quod pontus areſceret, terram diluuium inundaret. Quid mihi omnia hæc dum conſtet, quia quidquid accideret, nullo modo ſancti Papæ ſententiam debuiſti infringere, nulla ratione ſynodalis decreti myſterium licuit violare? Sicut enim Scriptura perhibet, *melius eſt vt oriatur ſcandalum, quam vt veritas relinquatur*. Nam ſi hoc bellum timuiſſent beati Martyres, fierent proculdubio ſanctæ militiæ deſertores.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Non ignoras, quod inter omnes ſanctos Martyres Petrus & Paulus in Apoſtolici Senatus culmine poſſident principatum.

Regius Aduocatus.

Hoc ſicut negare ſacrilegium eſt, ita etiam affirmare ſuperfluum.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Eorum ſunt nobis tenenda veſtigia, eorum forma iuris eſt actibus imprimenda, ſub eorum magiſtra debemus viuere diſciplina.

Regius Aduocatus.

Hoc vtique clarum eſt, perſpicuum eſt, ſed quid à te portenti, quid præſtigii ſub hoc funiculo inductionis alatur ignoro.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Tolle præſtigium, intellige veritatem, times me tanquam tibi tendiculas ſubſtruentem: audi Paulum de capite ſuo Petro veraciter perhibentem: *Petrus, antequam venirent quidam à Iacobo, cum Gentilibus edebat; cum autem veniſſent, ſubtrahebat ſe & ſegregabat, timens eos qui ex circumciſione erant.* Cernimus ergo Petrum non rigidum, ſed diſcretum. Timebat enim Iudæos, ne per occaſionem Gentium à Fide recederent Chriſtianorum, & ne perderet gregem creditum, boni paſtoris eſt imitatus exemplum: factus eſt enim Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifaceret. Sicut Chriſtus apparuit in forma carnis peccati, vt à peccatis hominem liberaret: & cum legem Moyſi non ambigeret abolendam, conſulens tamen adhuc rudibus & infirmis fratribus, tenuit ad tempus vmbram legis, vt eos quoque proueheret ad perfecte noſcendam plenitudinem veritatis. In hoc ergo beatus Petrus diſcretionis nobis regulam dedit, quatenus aliquando, vbi tamen non plurimum noceat, declinemus aliquantulum à tramite rectitudinis, vt conſulere valeamus infirmis.

Regius Aduocatus.

Qui dicis, quod Petrus aliquando legem Iudaicam tenuit, cur non dicis quod in eadem Epiſtola legitur, nimirum quia Paulus in facie eum reprehendit: *In faciem*, inquit, *reſtiti, quia reprehenſibilis erat.* Eique dixit: *Si tu, cum ſis Iudæus, Gentiliter, & non Iudaice viuis, quomodo cogis Gentes Iudaizare?* Cum ergo illud permiſiſti, iſtud quare ſilentio ſuppreſſiſti.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Quod Petrus egit compaſſione miſericordiæ, hoc Paulus arguit pro magiſterio diſciplinæ. ille, quod fecit diſpenſatiue, vt infirmis tolleret ſcandalum; hoc iſte arripuit, ne indiſcretus quilibet paſſim adduceret in exemplum: in Petro diſcamus, vt periculo imminente diſcreti Pauli ſermonibus inſtruamur, vt ſanis rebus vita noſtra mere deſeruiat rectitudini.

Regius Aduocatus.

Laudo quidem redditam rationem, ſed cum duorum Apoſtolorum propoſueris magiſterium, mirum cur prætermiſſo Paulo, ſolum Petrum adduxeris in exemplum.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Noli, frater, pueriliter currere, imo noli volare, ſed perge; pro grauitate quippe negocii prolatio eſt quoque moderanda ſermonis. Audi etiam conſequenter & Paulum, diſcretionis

autem lineam nostris oculis opponentem, eiusdemque dispensatiuæ compassionis auctorem. Sicut enim Apostolicorum Actuum testatur historia, perambulat Paulus Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, peruenitque in Derben & Lystram: & ecce discipulus quidam erat nomine Timotheus, filius mulieris viduæ Fidelis, pater autem gentilis. Hunc ergo, vt ad compendium veniamus, Apostolus circumcidit, quoniam Iudæos, imo Iudæis, qui in illis erant regionibus, timuit. Cur itaque circumcidit Fidelem hominem, non Iudæum, qui videlicet incircumcisus erat, & natione gentilis, nisi vt discretionis studio deseruiret, ne Iudæi Fideles in scandalum corruentes à Fide recederent? Hoc etiam nunc ad memoriam redit, quoniam aliquando iuxta morem Nazaræorum comam ex voto nutriuit, & postquam nauigasset in Syriam, in Cenchris positus caput iuxta legis mandata totondit. Refert adhuc Lucas sacræ Scriptor historiæ: *Cum venissemus*, inquit, *Ierosolymam, libenter susceperunt nos fratres, & sequenti die Iacobus, & omnes seniores, qui cum eo erant, Euangelio illius comprobato dixerunt ei: Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt in Christo, & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quod discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, nec secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? vtique oportet conuenire multitudinem; audient enim te superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis quatuor viri votum habentes super se, his assumptis sanctifica te cum ipsis, & impende in illis, vt radant capita; & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. Tunc Paulus assumptis viris, posteriori die purificatus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio.* Cur itaque Paulus iuxta ceremonias Iudæorum caput rasit, nudipedalia exercuit, sacrificia obtulit, & legem destruens, legis præcepta seruauit? cur, inquam, hæc omnia nisi vt his qui ex Iudæis Fideles extiterant, scandalum tolleretur? formam suscepit ægritudinis, vt morbos auferret ægrotis; seruauit ceremonias legis, de quibus tamen in Epistola dicit: *Quæ mihi fuerunt lucra, facta sunt detrimenta, & propter Christum arbitror velut stercora.* Circumcidit hominem, & tamen hoc terribiliter clamat: *Dico*, inquit, *vobis, quia si circumcidamur, Christus nihil vobis proderit.* Quod, quæso, maius peccatum esse poterit, quam Christum perdere, Christianæ religionis regulam violare, Iudaicæ legis ritus inducere, nouam Euangelii gratiam impugnare? Et tamen hæc Apostolus Paulus in superficie fecisse conspicitur, ne in ipsis nouæ Fidei rudimentis mentes adhuc teneræ scandala paterentur. Quantum namque in exterioribus cernitur, Cherinthus, & Ebion nil pene peius inueniuntur egisse, quam Paulus, qui nimirum in Christum credentes, propter hoc solum à Patribus anathematizati sunt, quia legis ceremonias Christi Euangelio miscuerunt, & sic noua confessi sunt, vt vetera non mutarent. Sed ecce cum dicitur, quoniam Iacobus & omnes seniores hoc Paulo consilium dederunt: omnes ergo discipuli, quod Paulus fecit, pariter fecerunt; vnumque scilicet habent in hoc meritum, & qui fecit, & qui faciendi dedere consilium. Si ergo ipsi principes mundi, quorum legibus parent non modo regna terrarum, sed ipsa etiam celsitudo cœlorum, non dubitauere pro paucis, qui tunc erant hominibus, in tam periculoso negotio condescendere: cur nobis vtique paruulis, & infra eorum vestigia longe iacentibus non licuit innumerabili Romanæ vrbis multitudini subuenire? Sed quid Apostolos loquimur scandalum cauisse debilium, & nouiter conuersorum; cum & ipse illorum Magister & Dominus, cuius nimirum omnia secula substernuntur imperio, ad nostræ imitationis exemplum, scandalum præcauerit Iudæorum? *Simon*, inquit, *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* quo respondente, ab alienis: Iesus subiungit: *Ergo liberi sunt filii. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascendet, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te.* Ad molliendum ergo rigorem rectitudinis, ad tuendam virtutem discretionis, si tibi Petrus non sufficit ad exemplum, iunge & Paulum. Quod si procaci contumaciæ nequeunt vterque sufficere, pudeat te vltra Iesum per dicacitatis ineptiam prosilire: *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.*

Regius Aduocatus.

Dilectionis virtutem tot Scripturarum testimoniis approbatam improbare non possumus, sed absit, vt vlla virtus sit tam sublimis, tamve præcipua, cuius tuendæ studio in anathematis barathrum corruere debeamus. Nam cum omne, quod nobis ex diuina lege præcipitur, ad hoc procul dubio tendat, vt nos Creatori nostro societate æterna coniungat; si nos ab eo, quod absit, per maledictionis sententiam contingat abscedere, quæ virtus, quæ discretio, quæ, sicut dicitur, pia compassio tam incomparabile damnum nobis poterit compensare? Sane si propter hoc solum virtus appetitur, vt omnipotentis Dei societas acquiratur, qualis tam illa virtus esset, quæ nos à diuini gubernii societate repellat?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Hæc cur prosequaris, quia nobis occulta sunt, euidenter expone.

Regius Aduocatus.

Synodalis enim decreti pagina, quam cum Concilii totius assensu beatus Nicolaus Papa consti-

conſtituit, cui quippe manus articulum indidit, quam tot Epiſcoporum venerandus celebriſque conuentus ſubſcriptione firmauit, anathematis vinculo iuxta morem carere non potuit. Vnde vos pro compaſſione, vel condeſcenſione, neſcio quam dicitis furentis populi, nequaquam voſmetipſos deberetis tam inenodabiliter ſententiæ nexibus irretire. Ridiculum quippe eſt, ſic obrutum de voragine marini fluctus eruere, vt ipſe compellatur ereptor vndoſis procellarum ſpumantium cumulis ſubſidere.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Cum hæc inconſultius loqueris, Antabatarum aduerſum me more confligis, qui nimirum dum clauſis ſemper oculis pugnant, alios quidem vulnerant, ſed quomodo ſeipſos à vulneribus tueantur, ignorant. Dicis, quia nequaquam debemus in anathema corruere, etiamſi per hoc valeamus infirmis fratribus ſubuenire. Huc vibraſti gladium, tentaſti vulnus infligere, ſed tibimet vbi clypeum opponeres, non vidiſti. Nunquid tibi iam de memoria excidit, quod ſuperius protuli, quoniam beatus Paulus in Epiſtola ſua dicit, quia *ſi circumcidamur, Chriſtus nihil nobis proderit*? Et tamen quod tam diſtricte præbuit, ipſe pro charitate fratrum infirmantium, ne ſcandalum paterentur, impleuit. Quod enim maius ſiue deterius poterit quis anathema ſubire, quam cui negatum eſt, Chriſtum pro ſui reatus damnatione prodeſſe? Nam cui Chriſtus non prodeſt, procul dubio anathema eſt: nihilque eſt aliud anathema aliquem fieri, niſi à Chriſti, in quo benedicuntur omnes Gentes, ſocietate repelli. Si ergo Paulus hoc anathema pro charitate fratrum ſubeundo non timuit, imo prorſus euaſit, cum non qualemcunque hominem, ſed Chriſtianum vtique diſcipulum circumcidit; tu, quæſo, vbi cordis oculos amiſiſti, qui, quod Apoſtolus fecit, non faciendum eſſe teſtaris? ipſe enim dicit: *Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt.*

Regius Aduocatus.

Veriſimile eſt, quod ſicut Paulus Coapoſtolum ſuum Petrum de Iudaizandi rediuiua vſurpatione corripuit; ita nihilominus & in ſemetipſum, poſtquam diſcipulum circumciderat, reprehendat: nec mihi hoc aliter vnquam poterit perſuaderi, niſi fortaſſis in eius verbis aliquatenus valeat inueniri.

Defenſor Romanæ Eccleſiæ.

Vt nullus ambiguitatis næuus in tua mente remaneat, vt nulla cor tuum ſuper hoc negotio deinceps caligo confundat, audi quid idem Paulus ad Romanos dicat: *Veritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente cõſcientia mea in Spiritu ſancto, quoniam triſtitia eſt mihi magna & continuus dolor cordi meo: optabam enim ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ.* Ecce Paulus cum non ſit ſicut nos, neceſſitate coactus, ſponte ac voluntarie deſiderat anathema eſſe pro fratribus; & tu mihi proponis anathema timendum, vbi me perſpicis, & ineuitabili prorſus neceſſitate fuiſſe conſtrictum, & charitatis ſtudio, ne tanta fratrum multitudo corrueret, inclinatum. Audi etiam quod Moyſes pro populo Iſraelitico poſtulans dicat: *Obſecro Domine, peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi Deos aureos: & dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facias, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.* Quod nimirum plenariter fiet, cum reprobis in Iudicio dicet: *Ite maledicti in ignem æternum.* Ecce hic Paulus optat anathema pro fratribus fieri: ecce illic Moyſes poſtulat ex Dei libro pro populi, quem ducebat, charitate deleri: & ſola Romana Eccleſia, quæ pietatem & charitatem toto terrarum orbe ſpiritualiter & principaliter docet, ex imminentibus vibratis vndique gladiis filios ſuos, quos quotidie per ſacri baptiſmatis myſterium generat, liberare nõ auderet? *Maledictus vir*, ait Saul, *qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar me de inimicis meis.* In hoc, ſicut legitur, anathema Ionathas cecidit, ſed cum ab imminenti mortis ſententia, charitas, qua pro populo ſtrenue dimicauerat, liberauit. Vis audire, quid etiam de ipſo Ieſu, totius benedictionis auctore, idem Apoſtolus dicat? *Chriſtus*, inquit, *vt nos liberaret à maledicto legis, factus eſt maledictum.* Si ergo ipſe auctor benedictionis æternæ, vt nos à vinculo maledictionis abſolueret, maledictioni non dedignatus eſt ſubiacere: ſi ſancti quique vel noui, vel Veteris Teſtamenti, dum ſui capitis imitantur exemplum, vt infirmis ſubuenire fratribus in periculis concupiſcunt, anathematis ſubire ſententiam nullatenus perhorreſcunt: cur vni mihi niteris imputare peccatum, & charitatem ad hoc me induxiſſe non perſpicis, quæ operit multitudinem peccatorum? Quomodo autem me cuiuslibet hominis ſententia ligat, quem charitas ipſa, quæ Deus eſt, liberat? Erubeſcat igitur humani anathematis imputator, cum per charitatis gratiam mecum ſit æternę benedictionis mediator.

Regius Aduocatus.

Cuicumque in diſputatione certanti veritas ipſa defecerit, ineptum eſt adhuc per ambages, atque verſutias pertinaciter niti; ridiculum eſt diutius verbis prolixioribus immorari: de vinculo ſiquidem anathematis, quo te hactenus arbitrabar aſtringi, ita te nauiter expediſti, vt nihil de cætero tibi valeat obiici, nihil ſuper hoc capitulo rationabiliter poſſit opponi. Veruntamen adhuc video mihi materiam ſupereſſe, quam tibi valeam non ſine cauſa reluctatori obiicere. Dicitis, quia neceſſitate conſtricti, & velut anguſti temporis breui ſpacio coarctati nequaquam po-

Regius Aduocatus.

Huius propositionis ratione reddita, redde consequenter alterius, quis scilicet Dei omnipotentis obedientiam spreuit, & propter hoc copiosiorem gratiam meruit.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Si placet hoc in memoriam reuoca, quod Dominus ad Ieremiam dixit: *Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces in domum Domini in vnam exhedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum.* Et paulo post Propheta subiungit: *Et posui coram filiis Rehabitarum, scyphos plenos vino & calices, & dixi ad eos, bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab pater noster præcepit nobis dicens: non bibetis vinum vos & filii vestri vsque in sempiternum.* Vnde postmodum Ieremias ait eis: *Hæc dicit Dominus Deus exercituum: non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.* At ecce ille male obediens, perfunctus obedientiæ munere cucurrit ad laqueum: isti feliciter inobedientes, perpetuum sui Conditoris meruere conspectum. Hoc etiam ad hoc valet, quod superius dictum est, quia eum Papam sine consensu regis eligimus, non debetis quod extrinsecus actum est, diiudicare, sed potius quo animo, & qua intentione sit factum, diligenter attendere.

Regius Aduocatus.

Hæc argumenta nobis domestica sunt, & nunquam deficiunt, quia de promptuariis proferuntur, semper enim possumus in praui operis exhibitione delinquere, sed quia occulta est, ad puræ mentis debemus patrocinium conuolare.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Censésne semper debere iuxta rerum, atque verborum superficiem iudicari? quid enim iuxta verborum strepitum magis est absonum, quam cum Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus mediatorem Dei & hominum, dicitur tradidisse? Ecce Christum tradidit Iudas, tradidit & Deus Pater: nunquid non quasi similis casus videtur? ergo ne traditor est Iudas, & traditor Deus Pater?

Regius Aduocatus.

Vnde probas, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus tradiderint Saluatorem?

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Audi Apostolum dicentem: *Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum.* Cui & Salomon ait: *Cum sis iustus & omnia iuste disponas, ipsum qui non debet puniri, condemnas.* Quod autem se Filius tradidit, idem dicit Apostolus: *Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me.* Quod autem & Spiritus sanctus tradidit Filium, Sapientia perhibet dicens: *Vnigenitum est enim spiritus Sapientia, & non liberauit maledictum à labiis suis.* *Maledicti* apud veteres dicebantur omnes, qui suspendebantur in ligno. Christus autem, vt Apostolus dicit, *vt nos liberaret à maledicto, factus est maledictum.* Spiritus ergo sanctus non liberauit maledictum à labiis suis, quia quæ per ora Prophetarum de Christi passione locutus est, non cohibuit, sed super eum sine dimissione compleri cuncta permisit. Ergo secundum te, qui non de cordis intentione, sed semper ex operum vis superficie iudicare: si Pater tradidit Filium, & ipse se tradidit Filius, & Spiritus sanctus, Iudas quid male fecit? Facta est traditio à Patre, facta est à Filio, necnon à Spiritu sancto, facta est à Iuda: vna res à pluribus facta est, sed eadem res in operatoribus decernenda est. Quod enim Deus omnipotens ex charitate; hoc Iudas fecit ex cupidine acquirendæ pecuniæ. Quod Deus fecit ad salutis nostræ remedium; hoc ille fecit ad explendum insatiabilis auaritiæ votum. Vides ergo, quia non quod homo faciat, debemus attendere, sed quo animo & voluntate faciat, diligenter examinare. Nam si sola duntaxat exteriora perpendimus, inuenimus ipsum Dominum Saluatorem & dixisse quod prohibet, & fecisse aliter quod iubet. *Quisquis, ait, dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis:* & tamen ipso Resurrectionis suæ die duobus de se dubitatiue loquentibus ait: *O stulti & tardi corde ad credendum!* dixerat etiam in monte Discipulis: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* In passione vero positus percutienti se in maxillam puero sacerdotis non modo non alteram præbuit, sed insuper dixit: *Si male locutus sum, exprobra de malo: sin autem bene, cur me cædis?* Et quomodo iam verum est, quod de illo Lucas ait: *Quod cœpit facere & docere,* si quod docuit, non impleuit? Sed proculdubio intelligendum est, hoc eum præcepisse ad præparationem cordis, non autem ad ostensionem operis. Quomodo enim paratus corde non fuit in maxillam alteram cædi, qui pro hominum salute decreuerat toto corpore crucifigi? Paulus etiam palma percussus iussione Pontificis ait: *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Quod minus intelligentibus videtur in verbo conuicium, sed in sensu prophetici tenet oraculi sacramentum. *Paries* enim *dealbatus* hypocrisis est, sacerdotalem sub hoc nomine præferens dignitatem, sed occultans intrinsecus luteam malitiæ turpitudinem; nam quod humilitatis fuit, mirabiliter custodiuit. Cum enim illi diceretur: *Principi sacerdotum maledicis?* respondit, *Nesciui, frater, quia princeps esset sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices.* Vbi patenter ostenditur, quanta idem tranquillitate dixisset, quod

Regius Aduocatus.

Quam inconsulte nunc loqueris, qui diabolum deteriorari posse testaris, qui certe tam malus est, vt deterior esse non possit.

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Mentior si quod proposui, Scripturæ testimoniis comprobare non valeo. Nam Isaia teste, dicebat superbus in mundi principio: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Paulus autem dicit, *in fine mundi veniens aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Qui ergo tunc affectauit Deo se similem esse; in fine mundi iam deterior factus qui vult prior eminere. Per quod manifesto colligitur diabolum adhuc in deteriora posse corruere: & quia *Diabolus* interpretatur deorsum fluens, *Cadaleus* à cadendo dictus ruinam populi sonat, ipsisq; nominibus aptissime inuicem concordant. Dic ergo: quomodo iste Pontifex esset, quem non populus Romanus, sed vnus homo cum suis complicibus, idemq; nō Romanus, sed suburbanus (*nempe Gerardus Galeriæ Dominus. Est Galeria oppidulum prope Vrbem situm, ideoque suburbanum appellatum*) & non Ecclesiæ filius, sed maledictus & anathematizatus elegit? Ille ne esset tuo iudicio Pontifex qui suam vendidit, vt Romanam Ecclesiam obtineret? qui Romanos occidit in ore gladii, vt Romanus Pontifex fieret? Dices me non debuisse Pontificem sine consensu Regis eligere, & magni pendendum mihi fuisse, vt populus non periret. Ecce hinc beatus Augustinus Hipponensi ecclesiæ, Valerio viuente, præficitur: ecce illinc Ambrosius octauo die postquam baptizatus est, perceptis cunctis ecclesiasticis gradibus Episcopus ordinatur. In quibus vtique ob nihil aliud canonicæ auctoritatis ordo deseritur, nisi duntaxat vt saluti populi eo consulatur. Et tu mihi dicis in seruando populo ipsi Regi me debuisse consulere, vt sibimet in dando consensu vnius epistolæ gloria proueniret. Nam vnde postmodum Romanus Imperator fieret, si tunc se Romanus populus mutuis vulneribus peremisset? Porro autem, quia in constituendo Pontifice Romana Ecclesia à charitate regia non recessit, hoc etiam indicio est, quia cum in Clero suo religiosis viris & sapientibus abundaret, non de propriis, sed eum, qui Regi tanquam domesticus & familiaris erat, elegit.

Regius Aduocatus.

Quisquis veritati, postquam patefacta claruit, obstinate renititūr, Dei omnipotentis aduersarius non immerito iudicatur, cuius aduersum se iram inextinguibiliter prouocat, si veritatem quæ ipse est, pertinaciter & arroganter impugnat. Nam vt ipse disputationis tuæ velut epilogum faciam, cum inter nos quæstio moueretur, vtrum sine Regis assensu Romani Pontificis fieri possit electio, recensitis historiarum catalogis, tantam Romanorum Imperatorum atque Pontificum copiam coaceruasti, & velut nubem mihi testium opposuisti, vt his conspectis, ne multum quidem me aduersum te super hoc vlterius facere libuisset. De anathemate vero, quod Nicolaus Papa constituit, in quo etiam, vt verum fatear, totam victoriæ vim intentio nostra posuerat, tam inuictis Scripturarum testimoniis, tam lucidis certe modo beatorum Apostolorum, modo ipsius Domini Saluatoris tuæ disputationis assertio se purgauit exemplis, vt & nos eatenus ignota doceret, & vos ab illius sententiæ vinculo patenter absolueret. Deinde à Domini nostri Regis, quam dicebamus, iniuria, quæ scilicet nos aduersum vos acrius accendebat, tam strenue se purgauit oratio, vt euidenti clarescat iudicio, quia in eo, quod sibi Pontificem populus Romanus elegit, maiestati regiæ potissimum ministrauit; nec ei, sicut dicebatur, priuilegium tulit, sed potius roborauit, dum non de Romana Ecclesia, sed ex aula regia Sacerdotem ad Apostolicæ sedis culmen euexit. Postremo de electione Parmensis Episcopi quid dicimus? loquar, an sileam? Sed iuxta Scripturam conceptum sermonem tenere quis possit? Et certe vbi nuda veritas cernitur, temporis ignominia est, si commentæ fallaciæ deseruitur. Ipsi plane liquido nouimus anathematizatum esse Gerardum, nec ignoramus eius instinctu potissimum hunc Episcopum in hoc negocium fuisse pellectum; & vt ita loquar, arbor quæ de venenata radice anathematis oritur, antequam perniciosum prorumpat in fructum; modis omnibus ne noceat, euellatur, testante veritate, quæ dicit: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.*

Defensor Romanæ Ecclesiæ.

Ecce audiuit beatitudo vestra, venerabiles Patres, quoniam qui inspector est mentium, confœderat nos in concertatione verborum, videt enim nos non malitiæ causa confligere, sed inueniendæ veritatis studio deseruire; ideoq; dignatus est motam inter nos sopire querelam, & suam nobis inspirare concordiam. Pax enim nostra, quæ fecit vtrumque vnum conflauit, & in eodem sensu corda duorum. Agamus ei gratias, qui prius sagenam Petri periclitari permisit, & turbine ventorum, & procellis vndarum: sed ecce vt regrediens manum tetendit, Petrum erexit, ventis imperauit, & discrimina marina compescuit, confestim mare, quod in cumulos erigebatur, obruitur, tempestatis procella sedatur, ventorum turbo reprimitur, & aurea cœli facies serenatur.

Clausula dictionis.

A modo igitur, dilectissimi, illinc regalis aulæ Consiliarii, hinc sedis Apostolicæ comministri,

vtraque pars in hoc vno studio conspiremus laborantes, vt summum Sacerdotium & Romanum simul confœderetur Imperium, quatenus humanum genus, quod per hos duos apices in vtraque substantia regitur, nullis, quod absit, partibus, quod per Cadaloum nuper factum est, rescindatur, sicq; mundi vertices in perpetuæ charitatis vnione occurrant, vt inferiora membra per eorum discordiam non resiliant, & quatenus ab vno Mediatore Dei & hominum hæc duo, regnum scilicet, & Sacerdotium diuino sunt conflata mysterio; ita sublimes istæ duæ personæ tanta sibimet vnanimitate iungantur, vt quodam mutuæ charitatis glutino, & Rex in Romano Pontifice, & Romanus Pontifex inueniatur in Rege, saluo scilicet suo priuilegio Papæ, quod nemo præter eum vsurpare permittitur. Cæterum & ipse delinquentes, cum causa dictauerit, forensi lege coerceat. & Rex cum suis Episcopis super animarum statu prolata sacrorum canonum auctoritate, decernat. Ille tanquam parens paterno semper iure præmineat; iste velut vnicus ac singularis filius in amoris illius amplexibus requiescat. Attalus plene Rex Asiæ & Nicomedes Rex Bythiniæ in tantum Romanam Rempublicam dilexere, vt vterque moriens Romanum populum testamenti reliquerit hæredem. Sanctæ ergo Ecclesiæ Principes quam propensiori inuicem debent charitate congruare, quibus iniunctum est, charitatem præcipue Christiano populo prædicare; vt ex eorum, quæ procedat ex pietate, concordia, sancta vniuersalis gratuletur Ecclesia, ac gemino vtriusque studio Christianæ religionis refloreat disciplina. Verum nos piscatoris nostri nauiculam ex hiatu Scyllæ voraginis extrahentes, dum successorem Petri, fide labente vestigio mersum ad littora quieta deducimus, pium ereptori nostro celeusma canemus: *Te Deum laudamus: Te Dominum confitemur.*

Anno Christi 1136.

B. BERNHARDI ABBATIS CLAREVALLENSIS

EPISTOLA AD LOTHARIVM IMPERATOREM,

De recuperandis Imperii iuribus contra iniustos prouinciarum eius vsurpatores & detentores.

LOthario Dei gratia Romano Imperatori Augusto, Bernhardus Abbas de Claraualle, si quid potest peccatoris oratio. Benedictus Deus qui vos elegit, & erexit cornu salutis nobis, ad laudem & gloriam nominis sui, & reparandum Imperii decus, ad subueniendum Ecclesiæ suæ in tempore malo, postremo ad operandum etiam nunc salutem in medio terræ. Ipsius est enim opus, quod corona gloriæ vestræ ita indies ampliatur, & sublimatur mirabiliter, crescens ac proficiens in omni decore & magnificentia apud Deum & homines. Ipsius profecto nuper opus & virtus fuit, quod iter satis laboriosum & periculosum pro pace regni & Ecclesiæ liberatione susceptum, in tanta prosperitate peregistis: Romæ siquidem Imperialis culminis plenitudinem gloriosissime assecutus, idque, quod maius fuit, in manu non magna, vt animi fideique magnitudo clarius emineret. Quod si ante tantillum exercitum terra tremuit & quieuit, quantus putamus horror hostium corda inuadere habeat, cum cœperit Rex procedere in magnitudine brachii sui? Animabit insuper honestas causæ, imo duplex prouocabit necessitas. Non est meum hortari ad pugnam; est tamen (securus dico) aduocati Ecclesiæ, arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem: est Cæsaris proprium vendicare coronam ab vsurpatore Siculo. Vt enim constat Iudaicam Sobolem sedem Petri in Christi occupasse iniuriam: sic proculdubio omnis qui in Sicilia Regem se facit, contradicit Cæsari. Si autem vtrumq; incumbit Cæsari, restituere scilicet Cæsari quæ sunt Cæsaris; & quæ sunt Dei, Deo: cur apud Tullum res Dei minuitur, cum Cæsar nihil ibi lucretur? Verendum est ne minimorum neglectus, impedimentum sit maximorum. Hoc est quod dico Ecclesia sancti Gengulfi grauiter iniusteque vt dicitur, in illa ciuitate opprimitur: & aiunt vestræ prudentiæ, nescio qua fraude, subreptum; vt Domino Papæ per iustitiam subuenire paranti, vestræ interuentu precis obuiareris. Obsecro & consulo consultius agi, noxiam reuocari precem, dari locum iustitiæ; antequam Ecclesia illa funditus destruatur. Pauper sum ego, fidelis tamen vester: & si videar importunus, fortasse inde est. Dominam Imperatricem in Christi caritate oppido salutamus.

B. BERNHARDI ABBATIS CLAREVALLENSIS

EPISTOLA AD CONRADVM REGEM ROMANORVM.

Quod Papa Imperatori debeat esse subiectus in temporalibus; Imperator vero Papæ in spiritualibus.

SCripta vestra & salutationes tam deuotus suspicio, quam modicus sum ad illa: modicus dixerim dignitate, sed non deuotione. Quærimoniæ Regis, nostræ sunt; & maxime illa quam dignanter exprimitis, de inuasione Imperii. Regis dedecus, regni diminutionem nunquam volui: volentes odit anima mea. Legi quippe: *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: &, *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Quam tamen sententiam cupio vos, & omnimodis moneo, custodire, in exhibenda reuerentia summæ & Apostolicæ sedi, & beati Petri Vicario: sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari Imperio. Sunt quæ non putaui scribenda, præsens ea fortassis opportunius intimarem.

B. BERNHARDI ABBATIS CLAREVALLENSIS

EPISTOLA AD CONRADVM REGEM ROMANORVM.

De concordia Imperii & Sacerdotii: & potestate atque iure Romanorum Imperatoris.

NEc dulcius & amabilius, sed nec arctius omnino Regnum Sacerdotiumque coniungi seu complantari inuicem poterunt, quam vt in persona Domini ambo hæc pariter conuenirent, vtpote qui factus est nobis ex vtraque tribu secundum carnem summus & Sacerdos & Rex. Non solum autem sed & commiscuit ea nihilominus ac confœderauit in suo corpore, quod est populus Christianus, ipse caput illius: ita vt hoc genus hominum apostolica voce *genus electum, regale Sacerdotium* appelletur. In alia quoque scriptura: quotquot sunt prædestinati ad vitam, nonne omnes Reges & Sacerdotes nominantur? Ergo *quod Deus coniunxit, homo ne separet.* Magis autem quod diuina sanxit autoritas, humana studeat adimplere voluntas, & iungant se animis qui iuncti sunt institutis; inuicem se foueant, inuicem se defendant, inuicem onera sua portent. Ait sapiens, frater adiuuans fratrem ambo consolabuntur: quia si alterutrum se (quod absit) corroserint & momorderint, nonne ambo desolabuntur? Non veniat anima mea in consilium eorum qui dicunt vel imperio pacem & libertatem Ecclesiarum, vel Ecclesiis prosperitatem & exaltationem imperii nocituram. Non enim vtriusque institutor Deus in destructionem ea connexuit, sed in ædificationem. Si hoc scitis, quovsque vos communem contumeliam, communem dissimulatis iniuriam? nonne vt Apostolica sedes ita & caput Imperii Roma est? Vt ergo de Ecclesia taceam, num honor Regi est truncum in manibus tenere imperium? Et quidem ignoro quid vobis super hoc consulant sapientes vestri & principes regni: Sed ego insipientia mea loquens, quod sentio non tacebo. Ecclesia Dei ab exortu sui vsque ad hæc tempora pluries tribulata est, & pluries liberata est. Denique audite quid ipsa de se loquatur in Psalmo, ipsius enim vox est: *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi: supra dorsum meum fabricauerunt peccatores prolongauerunt iniquitatem suam.* Certus esto, ô Rex, nec nunc quoque relinquet Deus *virgam peccatorum super sortem iustorum. Non est abbreuiata manus Domini, nec facta impotens ad saluandum.* Liberabit & hoc tempore absque dubio sponsam suam, quia suo sanguine redemit eam, suo spiritu dotauit, donis cœlestibus exornauit, ditauit nihilominus & terrenis. Liberabit, inquam, liberabit. Sed si in alterius manus

manus viderint regni Principes, idne honor Regis regnive vtilitas sit? non est vtique. Quamobrem accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, & restituat sibi Cæsar quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei, Deo. Vtrumque interesse Cæsaris constat; & propriam tueri coronam, & Ecclesiam defensare; alterum Regi, alterum conuenit Ecclesiæ aduocato. Victoria, sicut in Deo confidimus præ manibus est. Superbia & arrogantia Romanorum plus quam fortitudo eorum. Quid enim? numquid quispiam magnus vel potens, verbi gratia, Imperator vel Rex fœdam rem istam in imperium pariter Sacerdotiumque præsumit? Sed populus hic maledicus & tumultuosus, qui suas nescit metiri vires, cogitare finem, considerare prouentum; insipientia sua, furore suo ausus est hoc grande sacrilegium attentare. Absit vt vel ad momentum stare possit ante faciem Regis popularis manus, vulgi temeritas. Factus sum insipiens: qui cum sim vilis ignobilisque persona, tanquam aliquis magnus consiliis, tantæ magnitudinis, tantæque sapientiæ me ingessi, & de re magna. At quo ignobilior atque abiector, tanto liberior sum ad loquendum quod caritas suggerit. Vnde adhuc addo in eadem insipientia mea. Si quis aliud quam locutus sum vobis, quod non credimus, suadere conabitur: is profecto aut non diligit Regem, aut parum intelligit quid Regiam deceat Maiestatem, aut certe quæ sua sunt quærit, & non valde quæ vel Dei, vel Regis sunt, curare conuincitur.

B. BERNHARDI ABBATIS CLAREVALLENSIS

LIBRI V.

DE CONSIDERATIONE AD EVGENIVM III. PAPAM.

Prologus.

SVbit animum dictare aliquid quod te, Papa Beatissime Eugeni, vel ædificet, vel delectet, vel consoletur. Sed nescio quomodo vult & non vult exire læta quidem, sed lenta oratio: dum certatim illi contraria imperare contendunt, maiestas atque amor; nempe vrget ille, inhibet illa. Sed interuenit tua dignatio, qua hoc ipsum non præcipis, sed petis cum præcipere magis te deceat. Maiestate igitur tam dignanter cedente, quidni cedat pudor? quid enim si cathedram ascendisti? nec si ambules super pennas ventorum subduceris affectui. Amor Dominum nescit, agnoscit filium & in infulis, per se satis subiectus est, obsequitur sponte, gratis obtemperat, libere reueretur. Non sic aliqui non sic, sed aut timore ad aliqua impelluntur, aut cupiditate. Hi sunt qui *in facie benedicunt, mala autem in cordibus eorum*: blandiuntur coram, in necessitate deficiunt. *At caritas nunquam excidit.* Ego (vt verum fatear) matris sum liberatus officio, sed non deprædatus affectu. Olim mihi inuisceratus es, non tam facile erueris. Ascende in cœlos, descende in abyssos; non recedes à me, sequar te quocunque ieris. Amaui pauperem, & amabo pauperum & diuitum patrem. Non enim si bene te noui, quia pater pauperum factus, omnino non pauper spiritu es. In te hanc mutationem factam esse confido, non de te; nec priori statui tuo successisse promotionem, sed ascendisse. Monebo te proinde non vt magister, sed vt mater plane vt amans. Amens magis videar, sed ei qui non amat, ei qui vim non sentit amoris.

LIBER PRIMVS.

VNde iam ergo incipiam? libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, si tamen doles & tu: alioquin doleo magis dixisse debueram, quia non est condolere, vbi nemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo: si non, doleo tamen maxime, sciens longius à salute abstinere membrum quod obstupuit, & ægrum sese non sentientem periculosius laborare. Absit autem de te id suspicer: noui quibus deliciis dulcis quietis tuæ non longe ante hac fruebare, non potes desueuisse tam cito, ita subito non dolere nuper subtractas: plaga recens dolore non caret. Neque enim iam occalluit vulnus, nec in tam breui versum in insensibile est. Quanquam, si non dissimules, non deest tibi iugis materia iusti doloris à quotidianis iacturis. Inuitus (ni fallor) auelleris à tuæ Rachelis amplexibus, & quotiens id pati contigerit, totiens dolor tunc renouetur necesse est. At quomodo non contingit? quotiens vis, & in cassum? quotiens moues, nec promoues? quotiens conaris, & non datur vltra? enteris, & non paris; teoras, & abriperis; & vbi incipis, ibi deficis; & dum adhuc ordiris, succidunt te. *Venerunt filii vsque ad partum* (ait Propheta) *& vires non habet parturiens.* Nosti hoc: nemo te melius. *Attrita frontis es, & instar vitulæ Effraim doctæ diligenter trituram*: Si (pace tua)

tua) sic se habent res tuæ. Absit, hæc est pars illius qui datus est in reprobum sensum: ab his sane cupio tibi pacem, non cum his. Nihil plus metuo tibi pare ista. Miraris si vnquam possit accidere? etiam dico tibi, si res, vt assolet per consuetudinem in incuriam venerit.

Noli nimis credere affectui tuo, qui nunc est. Nil tam firmum animo, quod neglectu & tempore non obsolescat. Vulneri vetusto & neglecto callus obducitur, & in eo insanabile quo insensibile fit. Denique dolor continuus & acerbus, diuturnus esse non patitur. nam si non aliunde excluditur, necesse est cedat vel sibi. Enimuero cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem. Quid enim non vertat consuetudo, quod non assiduitate duretur? quid non vsui cedat? quantis quod præ amaritudine prius exhorrebant, vsu ipso male in dulce conuersum est? Audi iustum qui lamentetur super huiuscemodi: *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.* Primum tibi importabile videbitur aliquid, processu temporis si assuescas iudicabis non adeo graue, paulo post & leue senties, paulo post nec senties, paulo post etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiem itur, & ex illa in auersionem. Sic & grauis & continuus dolor, citum, vt dixi, habiturus est exitum, aut sanitatem profecto, aut insensibilitatem. Hinc prorsus, hinc tibi timui semper, & timeo ne dilato remedio dolorem non sustinens periculo te irreuocabiliter desperatus immergas. Vereor, inquam, ne in mediis occupationibus (quoniam multæ sunt) dum diffidis finem, frontem dures, & ita sensim teipsum quodammodo sensu priues, iusti vtilisque doloris. Multo prudentius te illis subtrahas vel ad tempus, quam patiare trahi ab ipsis, & duci certe paulatim quo tu non vis. Quæris quo? ad cor durum. Nec pergas quærere quid illud sit, si non expauisti, tuum hoc est. Solum est cor durum quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquam adeptus est, nisi quem forte miserans Deus abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergo cor durũ? ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, & minis non cedit, flagellis duratur: ingratum ad beneficia est, ad consilia inuidum, ad iudicia sæuum: inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, ad futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omnino non præterit, præsentium nihil non perit, futurorum nulla, nisi forte ad vlciscendum, prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ: si tamen pergis vt cœpisti ita dare te totum illis, nil tui tibi relinquens, perdis tempus; &, si licet nunc alterum me tibi exhibere Iethro, tu quoque in his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiæ. Nam fructus horum quid nisi aranearum telæ? Quæso te, quæso te quid est illud de mane vsque ad vesperam litigare, aut litigantes audire? Et vtinam sufficeret diei malitia sua, non sunt liberæ noctes. Vix relinquitur necessitati naturæ, quod corpusculi pausationi sufficiat, & rursum ad iurgia surgitur, dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam; vsque adeo non est respirare in bonis, non est alternam capessere requiem, non vel rara interseri ocia. Non ambigo te quoque ista deplorare, at frustra istud, si non & emendare studueris. Interim tamen sic semper facias horror, nec te vnquam ad ista duraueris quolibet vsu vel assiduitate. *Percussi eos & non doluerunt*, ait Deus: nihil tibi & illis. Iusti potius tibi aptare curato & affectionem & vocem, qui ait: *quæ est enim fortitudo mea vt sustineam? aut quis finis meus vt patienter agam? nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.* Magna virtus patientiæ, sed non hanc tibi ad ista optauerim: interdum impatientem esse probabilius. Tunc approbes illorum patientiam, quibus Paulus dicebat: *libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes?* Ni fallor ironia erat, & non laus sed sugillatio quorundam mansuetudinis, quę quasi datis manibus pseudo Apostolis à quibus & seducti erant ad quęque ipsorum peregrina & praua dogmata trahi se patientissime ferrent: Vnum & subdens, sustinetis enim, inquit, si quis vos in seruitutem redigit. Non bona patientia, cum possis esse liber, seruum te permittere fieri. Nolo dissimules seruitutem in quam certe indies, dum nescis, redigeris: hebetati cordis indicium est, propriam non sentire continuam vexationem. Vexatio dat intellectum auditui, ait quidam, verum est, sed si nimia non fuerit; nam si sit, non plane intellectum dat, sed contemptũ. Denique impius cum in profundum malorum venerit, contemnit. Expergiscere ergo, & pessimæ seruitutis iugum iam iamque imminens, imo iam non modice premens, non tantum caue, sed horre. An omnino non seruus, quia non vni seruis, sed omnibus? nulla turpior seruitus grauiorve quam seruitus Iudæorum, quã quocunque ierint post se trahunt, & vbique Dominos offendunt suos. Tu quoque dic quæso vbi vnquam sis liber, vbi tutus, vbi tuus? vbique strepitus, vbique tumultus, vbique iugum tuæ seruitutis te premit. Nec mihi repones nunc Apostoli vocem, quæ ait: *cum essem liber ex omnibus, omnium seruum me feci.* Longe est istud à te. Nunquid hac ille seruitute hominibus inseruiebat, in acquisitione turpis quæstus? nunquid ad eum de toto orbe confluebant ambitiosi, auari, simoniaci, sacrilegi, cõcubinarii, incestuosi, & quæque istiusmodi monstra hominum, vt ipsius Apostolica autoritate, vel obtinere honores Ecclesiasticos, vel retinerent? Ergo seruum se fecit homo, cui viuere Christus erat & mori lucrũ, vt plures lucrifaceret Christo, non vt lucra augeret auaritiæ. Non est igitur quod de solertissima Pauli industria & charitate tam libera, quã liberali, seruili conuersationi tuæ patrocinium sumas. Quãto dignius apostolatu, quam salubrius tuæ conscientiæ, quam fructuosius Ecclesiæ Dei, audias potius ipsum dicentẽ: *precio empti estis, nolite effici serui hominũ.* Quid seruilius indigniusque, (præsertim summo Pontifici) quã non dico omni die, sed pene omni hora, insudare talibus rebus & pro talis;

talibus? Deniq; quomodo oramus, quomodo docemus populos, quomodo ædificamus Ecclesiam, quomodo meditamur in lege? & quidem quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, non Domini. Iuste ne etiam istud? tu videris. Nam certe *lex Domini immaculata conuertens animas*: hæ autem non tam leges, quam lites sunt & cauillationes, subuertentes iudicium. Tu ergo Pastor & Episcopus animarum, qua mente, obsecro, sustines coram te semper silere illam, garrire istas? Fallor, si non mouet tibi scrupulum peruersitas hæc; puto quod & interdum compellat clamare ad Dominum cum Propheta: *narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.* I ergo & te aude liberum profiteri sub tam graui mole inconuenientiæ huius, & cui fas non sit ceruicem subducere. Nam si potes & nō vis, multo magis seruus & huius ipsius tam peruersæ voluntatis tuę. An non seruus, cui dominatur iniquitas? & maxime: nisi tu forte indignius iudices hominem tibi quam vitium dominari. Quid interest volens seruias an inuitus? nam etsi coacta seruitus miserabilior, sed affectata miserior est.

Et quid vis me facere, inquis? vt tibi ab his occupationibus parcas, impossibile fortasse respondebis, facilius cathedræ valedicere posse. Recte hoc si rumpere & non magis interrumpere ista hortarer. Audi ergo quid redarguam, quid suadeam. Si quod viuis & sapis totum das actioni, considerationi nihil: laudo te, in hoc non laudo. Puto quod & nemo qui à Salamone audierit, *qui minoratur actu, percipiet sapientiam*: certe nec ipsi actioni expedit consideratione non præueniri. Si item totus vis esse omnium, instar illius qui *omnibus omnia factus est*, laudo humanitatem, sed si plena sit. Quomodo autem plena te excluso? & tu homo es. Ergo vt integra sit & plena humanitas, colligat & te intra se sinus, qui omnes recipit: alioquin quid tibi prodest, iuxta verbum Domini, *si vniuersos lucreris, te vnum perdens*? Quamobrem cum omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus vnus: quid solus fraudatis munere tui? *vsq; quo vadens spiritus & non rediens?* vsque quo non recipiens te & ipse inter alios vice tua? Sapientibus & insipientibus debitor es, & soli negas te tibi? Stultus, & sapiens; seruus & liber; diués & pauper; vir & fœmina; senex & iuuenis; clericus & laicus; iustus & impius, omnes pariter participant te, omnes de fonte publico bibunt pectore tuo, & tu seorsim sitiens stabis? Si maledictus qui partem suam fecit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? Sane deriuentur aquæ suæ in plateas, homines, & iumenta, & pecora bibant ex eis, quando & camelis pueri Abrahæ potum tribuas: sed inter cæteros bibe tu de fonte putei tui: *alienus*, inquit, *non bibat ex eo*. Nunquid tu alienus? cui non alienus, si tibi es? denique qui sibi nequam, cui bonus? Memento proinde non dico sæpe; sed vel interdum reddere teipsum tibi. Vtere tu quoq; te inter multos, aut certe post multos. Quid indulgentius? hoc enim dico secundum indulgentiam, non secundum iudicium. Puto & ipso Apostolo indulgentiorem me in hac parte. Ergo plusquam oportet inquis? non inficior: quid si ita oportet? nam tu, vt confido, nostra non eris meticulosa informatione contentus, sed abundabis magis. Sane sic decet te scilicet abundantiorem quam me audaciorum esse. Ego quoq; mihi tutius iudico apud maiestatem timiditate, quàm temeritate periclitari: & fortassis non secus monere sapientem oportuit, vt sit quod scriptum est: *da occasionem sapienti, & sapientior erit.* Audi tamen Apostolum quid de eiusmodi sentiat: *sic non est inter vos sapiens*, ait ille, *qui iudicet inter fratrem & fratrem.* Et infert: *ad ignominiam vobis dico, contemptibiliores qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.* Itaq; & secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu apostolicus officium vile, gradum contemptibilium. Vnde & dicebat Episcopus, Episcopum instruens: *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Ego autem parco tibi, non enim fortia loquor; sed possibilia. Putasne hæc tempora sustinerent, si hominibus litigantibus pro terrena hæreditate, & flagitantibus abs te iudicium, voce Domini tui responderes: *ô homo, quis me constituit iudicem super vos?* in quale tu iudicium mox venires? Quid dicit homo rusticanus & imperitus ignorans primatum suum, inhonorans summam & præexcelsam sedem, derogans apostolicæ dignitati? Et tamen non mōstrabunt puto qui hoc dicerent, vbi aliquando quispiā Apostolorū iudex sederit hominū, aut diuisor terminorum, aut distributor terrarū: stetisse deniq; lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes nō lego. Erit illud nō fuit. Itane imminuitur est dignitatis seruus, si nō vult esse maior Domino suo, aut discipulus si nō vult esse maior eo qui se misit; aut filius si nō transgreditur terminos quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicē, ait ille Dominus & magister; & erit iniuria seruo discipuloq;, nisi iudicet vniuersos? Mihi tamē nō videtur bonus æstimator rerū, qui indignū putat Apostolis seu Apostolicis viris non iudicare de talibus, quibus datū est iudiciū in maiora. Quidni contemnant iudicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cœlestibus & angelos iudicabunt? Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa, & non propter has, accepistis claues regni cœlorum: præuaricatores vtique exclusuri non possessores. *Vt sciatis*, ait, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*, *&c.* Quænam tibi maior videtur & dignitas & potestas, dimittendi peccata, an prædia diuidendi? Sed non est comparatio. Habent hæc infima & terrena iudices suos, Reges & Principes terræ. Quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis? Non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis. Deniq; vbi necessitas exigit, audi quid censeat, non ego sed Apostolus: *si enim in vobis iudicabitur hic mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis.* Sed aliud est incidenter excurrere in ista causa quidem vrgente, aliud vltro incumbere istis tanquam magnis dignisq; tali & talium intentione rebus. Itaque hæc & innumera talia dicerem, si fortia dicerem, si recta, si sincera. Nunc autem *quoniam dies mali sunt*, sufficit interim admonitum esse, non totum te nec semper date actioni, sed considerationi aliquid tui, & cordis, & temporis sequestrare. Hoc autem dico necessitatem intuens, non æquitatem: quanquam non sit præter æquum necessitati cedere. Nam

te. Nam si liceret quod deceret absolute per omnia & in omnibus præferendam & vel solam, vel maxime colendam eam quæ ad omnia valet, id est, pietatem, prorsus irrefragabilis ratio monstrat. Quid sit pietas quæris? Vacare considerationi. Dicas forsitan in hoc dissentire me ab illo, qui pietatem definiuit cultum Dei: non est ita, si bene consideras, illius sensum meis expressi verbis, etsi tantum ex parte. Quid tam pertinens ad cultum Dei, quam quod ipse hortatur in Psalmo: *vacate & videte quoniam ego sum Deus.* Quod sane in partibus considerationis potissimum est. Quid deniq; tam ad omnia valens, quæq; ipsius quoq; actionis partes benigna quadam præsumtione sibi facit; præagendo quodammodo & præordinando quæ agenda sunt? Necessario sane, ne forte quæ & præuisa & præmeditata poterant esse proficuo, præcipitata magis periculo fiant. Quod tibimet, si recordaris, in ipsis actionibus causarum, & in magnis quibusque negotiis, magnarumve consiliis rerum, frequenter accidisse non ambigo. Et primum quidem ipsum fontem suum, id est mentem de qua oritur, purificat consideratio: deniq; regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat & ordinat; postremo diuinarum pariter & humanarum rerum scientiam confert. Hæc est quæ confusa determinat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, verisimilia examinat, ficta & fucata explorat. Hæc est quæ agenda præordinat, acta recogitat, vt nihil in mente resideat aut incorrectum aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis aduersa præsentit, in aduersis quasi non sentit, quorum alterum fortitudinis, alterum prudentiæ est. Ibi etiam aduertere tibi est suauissimum quendam concentum complexumq; virtutum, atq; alteram pendere ex altera: sicut hoc loco vides fortitudinis matrem esse prudentiam, nec fortitudinem, sed temeritatem esse quemlibet ausum, quem non parturiuit prudentia. Hæc item est quæ inter voluptates & necessitates media quasi quædam arbitra sedens, vtrinque certis limitibus determinat fines, istis assignans & præbens quod sat est; illis quod nimis est demens, & sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt temperantiam. Nempe intemperantem ipsa consideratio censet, tam eum qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis. Non ergo est temperantia in solis resecandis superfluis, est & in admittendis necessariis. Huius sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur, qui *curam carnis nostra* docet *non perfici in desiderio*, dicens, siquidem, *curam carnis non perfici*, superflua cohibet, addens, *in desiderio* necessaria non excludit. Vnde mihi videtur non omnino absurde diffinire temperantiam, qui hanc nec præcidere necessitatem, nec excedere dicat: iuxta illud Philosophi, *ne quid nimis*. Iam de iustitia, quæ vna ex qua est, nonne constat consideratione mentem præueniri vt se formet in ea? se enim necesse est prius cogitet, vt ex se normam ducat iustitiæ, *nec factura vtiq; alteri, quod sibi fieri nolit*; nec quod sibi velit fieri, negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse iustitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est: intuere etenim nunc mecum etiam huius pulchram connexionem & cohærentiam cum temperantia, & item ambarum cum duobus superioribus, id est, prudentia & fortitudine. Nam cum iustitiæ dicatur portio, *quod sibi non vult fieri quis, aliis non facere*: porro, perfectio quod, ait Dominus, *quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*: neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas de qua tota ducitur forma, ita ordinata fuerit, vt nec velit aliquid superfluum; nec necessarium quid superstitiose nolit, quod quidem temperantiæ est. Denique & ipsi iustitiæ, vt iusta sit, temperantia modum imponit: *Noli nimium esse iustus*, ait sapiens; ostendens per hoc minime approbandam iustitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid quod & ipsa sapientia hoc temperantiæ frenum non respuit, dicente Paulo, *secundum sapientiam à Deo sibi datam non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem?* Sed & è conuerso quod temperantiæ necessaria iustitia sit, ostendit Dominus arguens in Euangelio illorum temperantiam, qui abstinebant *vt viderentur hominibus ieiunantes*. Erat in cibo temperantia, sed non iustitia in animo; quia non Deo placere, sed hominibus intendebant. Quomodo rursum vel ista vel illa sine fortitudine? cum constet fortitudinis esse non mediocris, cohibere, velle & nolle suum inter angustias, parum & nimis, vt sit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, solo; constante sibi, æquali vndique sui, vtpote ex omni parte pariter circumciso, quem solum constat esse virtutis. Dicito mihi, quæso, si potes, cuinam potissimum trium harum virtutum meditullium hunc dandum censeas, quod ita cunctis conterminum est, vt videatur esse proprium singularum, an ipsum virtus est & nihil aliud? Sed sic virtus non esset multiplex, sed essent omnes vna. An potius quia sine eo virtus non est, omnium quodammodo intima vis vna est & medulla virtutum, in qua sic vniuntur, vt perinde vna videantur omnes, præsertim quod non illud participando communicant; sed totum à singulis atque integrum possidetur? verbi causa, quid tam iustitiæ, quam modus? alioquin si quid extra modum reliquit, non plane cuique tribuit quod suum est, quod tamen suomipsius est facere. Quid tam rursum temperantiæ? quæ non aliunde profecto temperantia est, nisi quod nil immoderatum admittit. Sed puto fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maxime ipsa sit quæ ab irruentibus vitiis, & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit & vendicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemq; virtutis. Ergo modum istum tenere iustitia est, temperantia est, fortitudo est. Sed vide ne in hoc differant, vt iustitiæ quidem affectu res sit, à fortitudine autem efficacia eius. Porro possessio eius atq; vsus apud temperantiam. Restat iam vt doceamus ab hac communione prudentiam non excludi. Nonne ipsa est qui modum diu nimis neglectu posthabitum, vt vitiorum inuidia quasi in abditis reclusum & coopertum quadam vetustatis caligine, prior reperit & aduertit? Propterea dico tibi à paucis aduertitur, quia paucorum prudentia est: itaq; iustitia quærit, prudentia inuenit, vendicat fortitudo, temperantia possidet. Non mihi hoc loco propositum est de virtutibus

dispensare, sed hoc dixerim hortans ad vacandum considerationi, cuius beneficio hæc & similia aduertuntur. Cui tam pio tamque vtili otio nullam in vita operam dare, nonne vitam perdere est? Quid tamen? si te Philosophiæ huic totum repente deuoueris, prædecessores tui non ita consueuerunt, eris molestus quam pluribus, quasi qui à patrum vestigiis subito deuiaueris: nempe id videberis agere in suggillationem illorum, sed & notabere vulgari prouerbio: *qui hoc facit quod nullus, mirantur omnes*; v[...]n qui cupias admirationi fore. Nec potes eorum omnia simul & subito vel errata corrigere, vel excessus redigere in modum: erit cum acceperis tempus, vt secundum sapientiam tibi à Deo datam, paulatim & oportune id studeas; interim sine malo alterius vtere in bonum quod potes. Quanquam si de bonis, & non de nonis sumamus exempla, non defuere Romani Pontifices qui sibi otia inter maxima negotia inuenirent. Obsidio vrbi, & barbaricus ensis ciuium ceruicibus imminebat, numquid tamen istud terruit beatum Papam Gregorium, quo minus sapientiam scriberet in ocio? eo nempe temporis (quod ex eius præfatione liquet) obscurissimam & extremam partem Ezechielis tam diligenter, quam eleganter exposuit. Sed esto, alius inoleuit mos, dies alii sunt, & alii hominum mores, & tempora periculosa non instant iam, sed extant; fraus, & circumuentio, & violentia inualuere super terram, calumniatores multi, defensor rarus. Vbiq; potentiores pauperiores opprimunt, non possumus deesse oppressis, non negare iniuriam patientibus iudicium. Nisi agitentur causæ, audiantur partes iudicare quis potest? Agitentur causæ, sicut oportet: nam is modus qui frequentatur, execrabilis plane; & qui, non dico Ecclesiam, sed nec forum deceret. Miror namq; quemadmodum religiosæ aures tuæ, audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad subuersionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas, & labia dolosa claude. Hi sunt loqui mendacium, diserti aduersus iustitiam, eruditi pro falsitate. *Sapientes sunt vt faciant malum*, eloquentes vt impugnẽt verum. Hi sunt qui instruunt, à quibus fuerant instruendi, astruunt non comperta sed sua; struunt de proprio calumnias innocentiæ, destruunt simplicitatem veritatis, obstruunt iudicii vias. Nihil itaq; absque labore manifestam facit veritatem, vt breuis & pura narratio. Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas (neque enim omnes necesse erit) diligenter velim, sed breuiter decidere assuescas; frustratoriasque & venatorias præcidere dilationes. Causa viduæ intret ad te, causa pauperis, & eius qui non habet quod det. Alius alias multas poteris committere terminandas, quam plures nec dignas audientia iudicare. Quid enim opus est admittere illos, quorum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium? Tanta est impudentia nonnullorum, vt cum manifestæ ambitionis prurigine scateat tota facies causæ eorum, non erubescant audientiam flagitare, publicantes semetipsos ad multorum conscientias, in quo vel sui solius poterant confundi iudicio. Non fuit qui retunderet attritas frontes, & ideo plures facti sunt, & magis indurauerunt. Sed & nescio quomodo vitiosus conscientias vitiosorum non refugit; & vbi omnes sordent, vnius fœtor minime sentitur. Quis enim vnquam, verbi causa, auarum auarus, immundum immundus, luxuriosum luxuriosus erubuit? Plena est ambitiosis Ecclesia, non est iam quod exhorreat in studiis & molitionibus ambitionis; non plus quam spelunca latronum in spoliis viatorum. Si Christi discipulus es, ignescat zelus tuus, exsurgat auctoritas aduersus impudentiam hanc, & generalem pestem. Intuere magistrum sic facientem, & audi dicentem: *qui mihi ministrat, me sequatur*. Non parat aures vt audiat, sed flagellum quo feriat: verba nec facit, nec recipit; nec enim sedet iudicans, sed insequitur puniens. Causa tamen non tacet, quod videlicet domum orationis negotiationis fecissent. Ergo & tu fac similiter: erubescant vultum tuum istiusmodi negotiatores si fieri potest; si non timeant. Ecce flagellum tenens timeant numularii, nec fidant in nummis, sed diffidant; abscondant æs suum à te, scientes effundere quam accipere paratiorem. Hoc studiose & constanter agendo multos lucrifacies turpium sectatores lucrorum; honestioribus officiis vendicando, multos ne vel audeant huiusmodi attentare, seruabis. Adiice illud quod non parum proficiet & ad ferias quas tibi suadeo: ita nempe non pauca tibi momenta temporum redimes, ad vacandum considerationi, quædam vt dixi negotia nec audiendo, quædam aliis committendo: quæ tua digna putaueris audientia, fideli quodam & accommodo ipsi causæ compendio terminando. De qua consideratione his addere aliqua cogito, sed sub alterius sane principio libri, atque hic sit finis istius, ne duplo te oneret minus suauis oratio, si & longa fuerit.

LIBER SECVNDVS.

MEmor promissi mei, quo ecce iam aliquandiu teneor apud te vir optime Papa Eugeni, volo ipso absoluere vel sero. Puderet dilationis, si mihi conscius forem incuriæ, aut contemptus. Non ita est, sed incidimus (vt ipse nôsti) tempus graue: quod & ipsi pene viuendi vsui videbatur indicere cessationem, nedum studiis. Cum Dominus scilicet prouocatus peccatis nostris, ante tempus quodammodo visus sit iudicasse orbẽ terræ, in æquitate quidem, sed misericordiæ suæ oblitus. Non pepercit populo suo, non suo nomini. Nonne dicunt in gentibus, *vbi est Deus eorum*? Nec mirũ, Ecclesiæ filii & qui Christiano censentur nomine prostrati sunt in deserto, aut interfecti gladio, aut fame consumpti. Effusa est contentio super Principes, & Dominus errare fecit eos in inuio, & non in via. Contritio & infelicitas in viis eorum: pauor, & mœror, & confusio in penetralibus Regum ipsorum. Quare cõfusi pedes Euangelizantium pacem, annuntiantiũ bona? Diximus pax, & non est pax, pmisimus bona, & ecce turbatio. Quasi vero temeritate in opere isto, aut leuitate vsi simus. Cucurrimus plane in eo nõ

quasi

quasi in incertum? sed te iubente, imo per te Deo. Quare ergo ieiunauimus, & non aspexit; humiliauimus animas nostras, & nesciuit? *Nam in his omnibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta*: quia patienter interim adhuc audit voces sacrilegas, & Ægyptios blasphemantes, quia callide eduxit eos vt occideret in deserto. Et quidem *iudicia Dei vera quis nesciat?* at iudicium hoc abyssus tanta, vt videar mihi non immerito pronunciare beatum, qui non fuerit scandalizatus in eo. Quomodo tamen humana temeritas audet reprehendere, quod minime comprehendere valet? Recordemur supernorum iudiciorum, quæ à seculo sunt, si forte sit consolatio. Nam quidam ita dixit: *memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine, & consolatus sum.* Rem dico ignotam nemini, & nunc nemini notam. Nempe sic se habent mortalium corda, quod scimus cum necesse non est, in necessitate nescimus. Moyses educturus populum de terra Ægypti, meliorem illis pollicitus est terram: nam quando ipsum aliter sequeretur populus solam sapiens terram? eduxit, eductos tamen in terram quam promiserat, non introduxit. Nec est quod ducis temeritati imputari queat tristis & inopinatus euentus. Omnia faciebat Domino imperante, Domino cooperante, & opus confirmante sequentibus signis. Sed populus ille, inquis, duræ ceruicis fuit, semper contentiose agens contra Dominum, & Moysem seruum eius. Bene illi increduli & rebelles: hi autem quid? ipsos interroga: quid me dicere opus est, quod fatentur ipsi? Dico ego vnum, quid poterant proficere qui semper reuertebantur cum ambularent? quando & isti per totam viam non redierunt corde in Ægyptum? quia si illi ciciderunt & perierunt propter iniquitatem suam, miramur istos eadem facientes, eadem passos? sed nunquid illorum casus aduersus promissa Dei? ergo nec istorum. Neque enim aliquando promissiones Dei, iustitiæ Dei præiudicant. Et audi aliud: peccauit Beniamin, accinguntur reliquæ tribus ad vltionem, nec sine nutu Dei: designauit denique ipse ducem præliaturis, itaque præliantur freti & manu validiori, & causa potiori; & quod his maius est, fauore diuino. *At quam terribilis Deus in consiliis super filios hominum!* terga dederunt sceleratis vltores sceleris, & paucioribus plures. Sed recurrunt ad Dominum, & Dominus ad eos: ascendite inquit, ascendunt denuo: denuoque fusi & confusi sunt. Ita Deo primum quidem fauente, secundo & iubente, iusti iustum certamen ineunt, & succumbunt: sed quo inferiores certamine, eo fide superiores inuenti sunt. Quid putas de me facerent isti si meo hortatu iterato ascenderent, iterato succumberent? quoniam me audirent monentem tertio repetere iter, repetere opus in quo semel & iam secundo frustrati forent? Et tamen Israelitæ vnam & alteram non reputantes frustrationem, tertio parent & superant. Sed dicunt forsitan isti: vnde scimus quod à Domino sermo egressus sit? quæ signa tu facis vt credamus tibi? non est quod ad ista ipse respondeam, parcendum verecundiæ meæ. Responde tu pro me & pro te ipso, secundum ea quæ audisti & vidisti, aut certe secundum quod tibi inspirauit Deus. Sed forte miraris me prosequi ista, qui aliud proposueram: facio non oblitus propositi, sed quod à proposito non iudicem aliena; nempe de Consideratione (vt memini) sermo mihi est ad tuam dignationem. Et sane magna ista res, & egens consideratione non minima. Quia si res magnas à magnis considerari oportet, cui æque vt tibi id studii competit, qui parem super terram non habes? sed tu secundum sapientiam & potestatem datam tibi desuper, facies de hoc: non est meæ humilitatis dictare tibi sic, vel sic fieri quicquam. Sufficit intimasse oportere aliquid fieri, vnde & Ecclesia consoletur, & obstruatur os loquentium iniqua. Hæc pauca vice Apologiæ dicta sint, vt ipsa qualiacunque habeat conscientia tua ex me, vnde habeat me excusatum & te pariter: & si non apud eos qui facta ex euentibus æstimant, certe apud teipsum. Perfecta & absoluta cuique excusatio, testimonium conscientiæ suæ: mihi pro minimo est vt ab illis iudicer, *qui dicunt bonum malum, & malum bonum; ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem.* Et si necesse sit vnum fieri è duobus; malo in nos murmur hominum, quam in Deum esse. Bonū mihi si dignetur me vti pro clypeo, libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata spicula blasphemorum, vt non ad ipsum perueniant. Non recuso inglorius fieri, vt non irruatur in Dei gloriam. Quis mihi det gloriari in voce illa, quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam. Gloria mihi est consortem fieri Christi, cuius illa vox est: *opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Nunc iam recurrat stilus ad suam materiam, & in ea quæ proposueramus suo tramite gradiatur oratio. Et primo quidem ipsam considerationem quid dicam, considera. Non enim id per omnia quod contemplationem intelligi volo: quod hæc ad rerum certitudinem, illa ad inquisitionem magis se habeat. Iuxta quem sensum potest contemplatio quidem definiri: verus certusque intuitus animi de quacunque re: siue apprehensio veri non dubia. Consideratio autem intensa ad inuestigandum cogitatio: vel intensio animi vestigantis verum: quanquam soleant ambæ pro inuicem indifferenter vsurpari. Iam quod ad considerationis attinet fructum, quatuor vt occurrunt tibi consideranda reor: te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te tua consideratio inchoet, ne frustra extenderis in alia te neglecto. *Quid tibi prodest si vniuersum mundum lucreris, te vnum perdens?* Et si sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, si tibi non fueris. Quantum vero? vt quidem senserim ego, totum. Noueris licet omnia mysteria, noueris lata terræ, alta cœli, profunda maris; si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento, ruinam non structuram faciens. Quicquid exstruxeris extra te, erit instar congesti pulueris venti obnoxium. Non ergo sapiens, qui sibi non est: sapiens sibi sapiens erit, & bibet de fonte putei sui primus ipse. A te proinde incipiat tua Consideratio, non solum autem, sed & in te finiatur: quocunque euagetur, ad te reuocaris eam cum salutis fructu; tu primus tibi, tu vltimus. Sume exemplum de summo omnium

patre, verbum suum & emittente & retinente. Verbum tuum, consideratio tua: quod si procedit, non recedat: sic progrediatur, vt non egrediatur: sic exeat, vt non deserat. In acquisitione salutis, nemo tibi germanior vnico matris tuæ: contra salutem propriam cogites nihil. Minus dixi contra, præter dixisse debueram. Quicquid se considerationi offerat quod non quoquomodo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum. Et hæc tui consideratio in tria quædam diuiditur: si consideres quid, quis, aut qualis sis: quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. Quid? verbi gratia, homo. Quis? Papa, vel summus Pontifex. Qualis? benignus, mansuetus, vel quicquid tale. Quanquam primum illud Propheticum sit magis, quam Apostolicum vestigare: attamen est in definitione hominis, quem dicunt animal rationale mortale. quod diligentius intueri si libet, licet. Non est quod tuæ in eo aut professioni obuiet, aut dignitati: est vero quod saluti afferre queat. Nam consideranti duo hæc simul, rationale mortaleque, is tibi exinde occurrit fructus, vt & mortale quod in te est rationale humiliet: & rursum rationale mortale confortet; quod neutrum neglectui erit homini circumspecto. Si quæ adhuc præsens consideranda requirit locus, tractabuntur infra, & forte vtilius ex partium collatione: Nunc quis sis, & de quo sis factus aduertendum. Quanquam, quod dixi, de quo id mihi prætereundum putem, tuæ potius relinquendum agnitioni illud dico indignum tibi citra perfectum agere de tanta assumto perfectione. Quidni erubescas minimus inueniri in magnis, qui te recordaris magnum in minimis extitisse? Non es oblitus primæ professionis, non excidit menti quæ subducta est manui, sed nec affectui quidem: ipsam ad singula tua imperia, iudicia instituta habere præ oculis, non erit inutile. Hæc te consideratio facit honoris contemptorem, in honore etiam ipso. Atq; id magnum. Non recedat à pectore, clypeus est tibi vel à sagitta illa, *homo cum in honore esset, non intellexit.* Loquere ergo tibi: abiectus eram in domo Dei mei. Quale est hoc de paupere & abiecto, leuari super gentes & regna? quis ego, aut quæ domus patris mei, vt sedeam excelsis sublimior? Sane qui dixit mihi, *amice ascende superius,* amicum fore fidit: si minus inueniar, non expedit quidem. Qui eleuauit, & deiicere potest. Sera querela, quoniam *eleuans allisisti me.* Non est quod blandiatur celsitudo, sollicitudo maior: illa discrimen intendit, hæc amicum probat. Huic accingamur, si nolumus tandem cum rubore nouissimum locum tenere. Factum superiorum dissimulare nequimus, sed enim ad quid omnibus modis attendendum. Non enim ad dominandum opinor: nam & Propheta cum similiter leuaretur audiuit; *vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Quid horum fastum sonat? rusticani magis sudoris schemate quodam, labor spiritalis expressus est. Et nos igitur vt multum sentiamus de nobis, impositum sentiemus ministerium; non Dominium datum. Non sum ego maior Propheta, & si forte potestate; sed meritorum non est comparatio. Hæc loquere tibi, & doce teipsum qui alios doces: puta te velut vnum aliquem de Prophetis. Annon satis ad te? & nimium: sed gratia Dei es id, quod es. Quid? esto quod Propheta. Numquid plus quam Propheta? Si sapis eris contentus mensura, quam tibi mensus est Deus: nam quod amplius est, à malo est. Disce exemplo Prophetico præsidere, non tam ad imperitandum, quam ad fatigandum quod tempus requirit: disce sarculo tibi opus esse, non sceptro, vt opus facias Prophetæ. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed extirpaturus. Putasne & tu inuenias aliquid elaborandum in agro Domini tui? & plurimum. Non plane totum quiuere emundare Prophetæ, aliquid filiis suis Apostolis quod agerent reliquerunt: aliquid ipsi parentes tui, tibi. Sed nec tu ad omne sufficies, aliquid profecto tuo relicturus es successori, & ille aliis; & alii aliis vsque in finem. Circa vndecimam denique horam operarii ocii arguuntur, & mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt, quia *messis quidem multa, operarii vero pauci.* Paternam tibi vendicato hæreditatem: nam *si filius, & hæres,* vt probes hæreditatem, euigila ad curam, & non ocio torpeas, ne & tibi dicatur: *quid hic stas toto die ociosus?* Multo minus inueniri oportet aut delitiis resolutum, aut resupinum pompis. Nil horum tibi tabulæ testatoris assignant: sed quid? Si illarum tenore contentus sis, curam potius hæreditabis & operam, quam gloriam & diuitias. Blanditur cathedra, specula est; inde denique superintendis, sonans tibi Episcopi nomine non Dominium, sed officium. Quidni loceris in eminenti vnde prospectes omnia, qui speculator super omnia constitueris? Enimuero prospectus iste procinctum parit, non ocium: quoniam liber gloriari, vbi ociari non licet? nec locus est ocio, vbi sedula vrget sollicitudo omnium Ecclesiarum. Nam quid tibi aliud dimisit sanctus Apostolus? *quod habeo,* inquit, *hoc tibi do.* Quid illud? vnum scio, non est aurum neque argentum, cum ipse dicat: *argentum & aurum non est mihi.* Si habere contingat, vtere pro libitu, sed pro tempore: sic eris vtens illis, quasi non vtens. Ipsa quidem (quod ad animæ bonum spectat) nec bona sunt, nec mala: vsus tamen horum bonus, abusio mala; sollicitudo peior, quæstus turpior. Esto vt alia quacunque ratione hæc tibi vendices, sed non Apostolico iure: nec enim tibi ille dare quod non habuit, potuit: quod habuit hoc dedit; sollicitudinem, vt dixi, super Ecclesias. Nunquid dominationem? audi ipsum: *non dominantes,* ait, *in clero; sed forma facti gregis.* Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Euangelio: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur:* & infert, *Vos autem non sic.* Planum est, Apostolis interdicitur dominatus: i ergo tu & tibi vsurpare aude aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum: plane ab alterutro prohiberis: si vtrumq;

simili-

similiter habere voles, perdes vtrumq;. Alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic: *ipsi regnauerunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognoui eos.* Iam si regnare sine Deo iuuat, habes gloriam, sed non apud Deum: at si interdictum tenemus, audiamus edictum. *Qui maior est vestrum,* ait, *fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut qui ministrat.* Forma Apostolica hæc est: dominatio interdicitur, indicitur ministratio. Quæ & commendatur ipsius exemplo legislatoris, qui secutus adiungit: *ego autem in medio vestrum sum tanquam qui ministrat.* Quis se iam titulo hoc ingloriun putet, quo se prior Dominus gloriæ præsigniuit? Merito Paulus gloriatur in eo dicens: *ministri Christi sunt, & ego:* & addit, *vt minus sapiens dico, plus ego in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.* O præclarum ministerium! quo non id gloriosius principatu? Si gloriari oportet, forma tibi Sanctorum præfigitur, Apostolorum proponitur gloria. Parua ne tibi illa videtur? quis mihi tribuat similem fieri in gloria Sanctorum? clamat Propheta: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Clamat Apostolus: *mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Hoc glorieris opto semper optimo genere gloriæ, quod Apostoli, quod Prophetæ delegere sibi, reliquere tibi. Agnosce hæreditatem tuam in Christi cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit, *plus omnibus laboraui.* Gloria est, sed nil in ea inane, nil molle, nil resupinum. Si labor terret, merces inuitet: *vnusquisq; enim secundum suum laborem mercedem accipiet.* Et si ille plus omnibus laborauit, non tamen totum elaborauit, & adhuc locus est. Exi in agrum Domini tui, & considera diligenter quantis adhuc de veteri maledicto silvescat spinis ac tribulis: exi, inquam, in mundum (ager enim est mundus, idque creditus tibi,) exi in illum, non tanquam Dominus, sed tanquam villicus, videre & procurare vnde exigendus es rationem. Exi, dixerim, quibusdam tuæ passibus intentæ sollicitudinis, & sollicitæ intentionis: neque enim ipsi qui iussi sunt *ire in orbem,* circuierunt præsentia corporis, sed mentis prouidentia. Et tu leua oculos quosdam considerationis tuæ, & vide regiones si non sunt magis siccæ ad ignem, quam albæ ad messem. Quia multæ quas putaueras fruges, diligenter inspectæ vepres potius apparebunt: immo ne vepres quidem, annosæ & veternosæ arbores sunt; sed non fructiferæ, nisi forte glandium aut siliquarum, quas porci manducant. Quousque occupant terram? nonne si exis & cernis ista, pudebit ociosam iacere securim? pudebit sine causa falcem apostolicam accepisse? In hunc quondam agrum Isaac Patriarcha exierat, cum primo Rebecca occurrat ei, & vt Scriptura habet, *exierat ad meditandum.* Ille ad meditandum, tu ad extirpandum egrediaris necesse est. Tibi iam præcessisse meditatio debet, tempus faciendi præ manibus: si nunc hæsitare incipias; id quidem sero. Ante, iuxta consilium Saluatoris, sedisse debueras, ante æstimasse opus, metiri vires, ponderasse sapientiam, merita comparasse, sumtus computasse virtutum. Age ergo, puta tempus putationis adesse, si tamen meditationis præiuit: si cor mouisti, mouenda iam lingua, mouenda est manus. Accingere gladio tuo, gladio spiritus, quod est verbum Dei: glorifica manum & brachium dextrum in facienda vindicta in nationibus, increpationibus in populis, in alligando Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Si hæc facis, honorificas ministerium tuum, & ministrum te. Non mediocris iste principatus, exturbare est hoc malas bestias à terminis tuis, quo greges tui securi in pascua educantur. Domabis lupos, sed ouibus non dominaberis: pascendas vtique, non premendas suscepisti. Si bene considerasti quis sis, hæc te oportere facere non ignoras: porro *scienti & non facienti peccatum est tibi.* Non est oblitus vbi legeris: *seruus sciens voluntatem Domini, & non faciens digna, plagis vapulabit multis.* Sic Prophetæ, sic Apostoli factitabant: fortes fuêre in bello, non molles in sericis. Si filius es Apostolorum & Prophetarum, & tu fac similiter. Vendica tibi nobile genus similibus moribus, quod non aliunde nobile, quam morum ingenuitate & fidei fortitudine fuit: per hanc vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Hoc chirographum paternæ tuæ hæreditatis quod tibi euoluimus, vbi inspicias portionem substantiæ quæ te contingit: induere fortitudinem & hæreditasti, posside fidem, posside pietatem, posside sapientiam (sed sapientia sanctorum ipsa est timor Domini) & habes quod tuum est. Habes sine defraudatione integrum paternum fundum: preciosissimus fundus virtus est, bonus fundus humilitas, in quo omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino. Per hanc nonnulli possedere etiam portas inimicorum: quæ enim virtutum æque potest dæmonum debellare superbiam, tyrannidem hominum? Cæterum cum omni indifferenter personæ hæc sit quædam turris fortitudinis à facie inimici, nescio quo pacto tamen vis eius maior in maioribus, & in clarioribus clarior comprobatur. Nulla splendidior gemma in omni præcipue ornatu summi Pontificis, quo enim celsior cæteris, eo humilitate apparet illustrior & se ipso. Arguar forsitan, quod non satis primis explicitis partibus, in secundas stilus nescio quomodo excurrerit, describere inchoans qualem te oporteat esse, cum needum quis sis plenius expressissem. Credo erubescens in summo positum apice videri hominem nudum, festinauit induere insignibus suis: absque his nempe eo deformior, quo illustrior pares. Nunquid potest abscondi ciuitatis supra montem positæ desolatio? aut latere fumus lucernæ extinctæ super candelabrum? *Simia in tecto? Rex fatuus in solio sedens?* Et nunc audi canticum meum, & quidem minus suaue, sed salutare. Monstruosa res gradus summus, & animus infimus: sedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus ociosa: sermo multus, & fructus nullus: vultus grauis, & actus leuis: ingens autoritas, & nutans stabilitas. Admoui speculum, fœdus se in eo vultus agnoscat: tu tuum gaude dissimilem inueniri. Inspice ta-

men & tu, ne forte tibi sit vnde merito placeas tibi, etiam in quo debeas displicere non sit. Volo glorieris testimonio conscientiæ; sed non minus vt eodem ipso humilieris. Rara vox, *nihil mihi conscius sum*: cautior in bonis ambulas, si & mala non lateant. Quamobrem, vt dixi, noneris te, vt inter angustias quæ non desunt fruaris conscientiæ bono: magis autem vt scias quid desit tibi. Nam cui non desit? omnia illi desunt, qui nil sibi deesse putat. Quid si summus Pontifex, sis? numquid quia summus Pontifex, ideo summus? Infimum noris esse, si summum putas. Qui summus? cui addi non possit: grauiter erras si te illum existimas, absit. Non tu de illis es, qui dignitates virtutes putant: tibi ante experta virtus quam dignitas fuit. Augustis relinquito illam sententiam, aliisq; qui diuis coli honoribus non timuerunt: verbi gratia, Nabuchodonosor, Alexandro, Antiocho, Herodi. Tu vero considera non consummatione summum te dici, sed comparatione: nec me putes comparationem dicere meritorum, sed ministeriorum. Sic te existimet homo vt ministrum Christi, & quod absque præiudicio cuiuspiam sanctitatis dixerim, summum plane inter ministros. Alias niti te ad summum velim, non putari summum, aut velle putari antequam sis. Nam quomodo proficis, si iam sufficis tibi? non sit proinde tibi aut pigrum vestigare quod desit, aut fateri quod desit verecundum: loquere & tu voce antecessoris tui: *non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim*: & rursum, *ego me non arbitror comprehendisse*. Hæc scientia sanctorum, hæc longe ab illa quæ inflat: hanc qui apponit, apponit & dolorem; sed dolorem hunc nemo vnquam subterfugit. Est quippe medicinalis dolor, per quem stupor ille letalis animi duri & impœnitentis excluditur; & ideo sapiens qui dicere potuit: *& dolor meus in conspectu meo semper*. Nunc iam repetendæ reliquiæ, si quæ sunt loci illius à quo paulo ante diuertimus: age indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex: Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt: sunt quidem & alii cœli ianitores, & gregum pastores; sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius vtrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modo ouium, sed & pastorum, tu vnus omnium pastor. Vnde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolute & indiscrete totæ commissæ sunt oues? *Si me amas Petre, pasce oues meas.* Quas? illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certe regni? *Oues meas*, inquit, cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes: nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et forte præsentes cæteri condiscipuli erant, cum committens vni, vnitatem omnibus commendaret, in vno grege & vno pastore secundum illud: *vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea.* Vbi vnitas, ibi perfectio; reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem recedentes ab vnitate: inde est quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes Sacramentum. Denique Iacobus, *qui videbatur columna Ecclesiæ*, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedens: pulcre vero ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille; nam dictus est frater Domini. Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogatiuæ? ergo iuxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne si causa extiterit in Episcopo cœlum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Sathanæ potes? Stat ergo inconcussum priuilegium tuum tibi, tam in datis clauibus, quam in ouibus commendatis. Accipe aliud quod nihilo minus prærogatiuam confirmat tibi. Discipuli nauigabant & Dominus apparebat in littore, quodque iucundius erat, in corpore rediuiuo: sciens Petrus quia Dominus est in mare se misit, & sic venit ad ipsum, aliis nauigio peruenientibus. Quid istud? nempe signum singularis Pontificii Petri, per quod non nauem vnam, vt cæteri quique suam, sed seculum ipsum susceperat gubernandum. Mare enim seculum est, naues Ecclesiæ. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, vnicum se Christi vicarium designauit, qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet: siquidem *aquæ multæ, populi multi.* Ita cum quisque cæterorum habeat suam, tibi vna commissa est grandissima nauis, facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa. En quis es, sed noli obliuisci etiam quid: nam & ego non sum oblitus id me promisisse repeturum in opportunitate; quia oportune cum eo quis es, etiam quod ante eras, consideras. Quid dico eras? & nunc es: quid desinas intueri, quod non desisti esse? vna sane consideratio quis fueris & quis sis: nam quis sis factus, altera. Non oportet vt ista extundat illam in scrutinio tui, es enim, vt dixi, adhuc quod eras: & non minus hoc es, quam quod factus es post, forte & magis. Denique illud natus es, mutatus hoc, non in hoc mutatus: non reiectum illud, sed istud adiectum. Tractemus vtrumque simul: nam, vt præfatum me memini, collatæ ex inuicem ambæ vtiliores fient. Dixi supra consideranti quid sis, naturam occurrere qua es homo, nam homo natus es: porro, percunctanti quis, personæ respondebit nomen, quod est Episcopus, quod quidem factus, non natus es. Quid tibi horum videtur ad purum esse tui, & ad te principalius pertinere, quod factus, an quod natus? nonne quod natus? Hoc ergo consulo consideres maxime, quod maxime es, hominem videlicet,

quod

quod natus es. Nec modo quid natus, sed & qualis natus oportet attendas, si non vis tuæ considerationis fructu & vtilitate fraudari. Tolle proinde nunc hæreditaria hæc perizomata ab initio maledicta; dirumpe velamen foliorum celantium ignominiam, non plagam curantium; dele fucum fugacis honoris huius, & malæ coloratæ nitorem gloriæ: vt nude nudum consideres, quia *nudus egressus es de vtero matris tuæ*. Nunquid infulatus? nunquid micans gemmis, aut floridus sericis, aut coronatus pennis, aut suffarcinatus metallis? Si cuncta hæc veluti nubes quasdam matutinales velociter transeuntes, & cito pertransituras dissipes & exsuffles à facie considerationis tuæ; occurret tibi homo nudus, & pauper, & miser, & miserabilis, homo dolens quod homo sit, erubescens quod nudus sit, plorans quod natus sit, murmurans quod sit. Homo natus ad laborem, non ad honorem: homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu, breui viuens tempore, ideoque cum metu repletus multis miseriis, & propterea cum fletu, & vere multis, quia corporis & animæ simul. Quid enim calamitate vacat nascenti in peccato, fragili corpore, & mente sterili? vere ergo repletus, cui infirmitas corporis, & fatuitas cordis cumulatur, traduce sordis, mortis addictione. Salubris copula, vt cogitans te summum Pontificem, attendas pariter vilissimum cinerem non fuisse, sed esse. Imitetur cogitatio naturam, imitetur & quod dignius est auctorem naturæ, summa imaque consocians. Nonne natura in persona hominis vili limo vitæ spiraculum colligauit? nonne auctor naturæ in sui persona verbum limumque contemperauit? Ita tibi sume formam, tam de nostræ correctione originis, quam de sacramento redemptionis; vt altus sedens, non alta sapiens sis, sed humilia de te sentiens, humilibusque consentiens. Proinde si consideras quantus es, cogita etiam qualis, & maxime. Hæc te sane consideratio tenet in te, nec à te auolare sinit, *nec ambulare in magnis, neque in mirabilibus super te*. In te consistito, non infra deiici, non attolli supra, non euadere in longius, non extendi in latius: tene medium si non vis perdere modum. Locus medius tutus est, medium sedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea non est illi habitare in longo quod vltra modum sit, sed nec lato quidem quod extra sit; porro, nec in alto vel imo, quod alterum supra, alterum infra sit: denique & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planius, ne putes ea loqui, quæ Apostolus comprehendere hortatur cum omnibus sanctis, *longitudinem, latitudinem, sublimitatem & profundum*; quod alterius erit & disputationis & temporis. Nunc autem longum dico, cum sibi homo longiorem promittit vitam: latum, cum in superfluas animus distenditur curas: altum, cum de se plus præsumit: profundum, cum se plus deiicit. Qui ergo longa sibi mentitur tempora, nonne vere ingreditur iter exterminii, transiens vitæ terminos productiori sollicitudine? Inde est quod homines in præsenti à sese exules per obliuionem, in alia per inanem sollicitudinem migrant secula, non profutura, imo nec futura. Similiter animus distinctus in multa, multis laceretur curis necesse est: nempe immoderata extensio extenuationem, & extenuatio nimia scissionem facit. Iam vero alta præsumptio, quid nisi ruinosa præcipitatio est? Legisti namque, *ante ruinam exaltatur cor*. Quid è regione nimiæ pusillanimitatis deiectio, nisi desperata quædam absorptio est? in hanc fortis non deiicietur; prudens longioris vitæ non abducetur incerto; modestus moderabitur curas, temperabit à superfluis, non deerit necessariis. Porro iustus altiora se non præsumet, sed loquitur cum iusto: *Si iustus fuero, non leuabo caput*. Tu ergo in hac consideratione tui caute ambules, & tota æquitate verseris; vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iusto parcas. Porro plus vero tribuis, non modo arrogando tibi quod non habes bonum, sed & quod habes adscribendo: vigilanter discerne qualis ex te, & qualis sis dono Dei; & non sit in spiritu tuo dolus. Erit autem vbi fideliter partiens tua tibi, & quæ sunt Dei, Deo sine fraude resignes. Ex te mala, bona à Domino esse persuasum tibi non ambigo. Sane inter considerandum qualis sis, etiam qualis fueris ad memoriam reuocandum; conferenda posteriora prioribus: profecerisne in virtute, in sapientia, in intellectu, in suauitate morum; an ab his forte, quod absit, defeceris; patientior sis an impatientior solito; iracundior leniorve; insolentior an humilior; affabilior an austerior; exorabilior an difficilior; pusillioranimo an magnanimior; seriua magis an plusculum dissolutus; timoratior an fidentior quam oportet: quia latus tibi patet campus in hoc genere considerandi. Memoror ego pauca, veluti quædam seminaria proferens, non tamen ipse inserens, sed dans semen serenti. Oportet innotescat tibi zelus tuus, clementia tua, discretio quoque moderatrix earundem virtutum: qualis videlicet in donandis iniuriis, qualis sis in vlciscendis, quam in vtroque prouidus: modi, loci, temporis obseruator. Prorsus consideranda tria hæc in vsu virtutum harum, ne non sint virtutes si præter hæc reperiantur. Nempe eiusmodi non natura virtutes, sed vsus facit: nam ex se indifferentes esse noscuntur. Tuum est aut abutendo & confundendo facere vitia: aut bene ordinateque vtendo virtutes. Solent discretionis oculo caligante alterutrum sibi præripere loca, terminos occupare. Porro caliginis duæ sunt causæ; ira, & mollior affectus: is iudicii censuram eneruat, illa præcipitat. Quomodo enim ab altero non periclitetur, aut pietas clementiæ, aut zeli rectitudo? Turbatus præ ira oculus, clementer nil intuetur: suffusus fluxa quadam aut muliebri mollitie animi, rectum non videt. Non erit innocens, si aut punias eum, cui forte parcendum esset; aut parcas ei qui fuerat puniendus. In tribulationibus quoque qualem te inueneris, non dissimules: si constantem in tuis, condolentem in alienis, gaude; recti cordis hoc. E regione peruersissimi, si in propriis deprehendaris fortasse impatiens, minime in alienis tamen compatiens sentiaris. Quid in prosperis? nihil est quod considerationem sollicitet? est vtique, si diligenter attendas quam rarus semper extiterit, qui non

vel modice in prosperitate animum relaxauerit à sui custodia & disciplina: quoniam hoc incautis non fuit ad disciplinam, quod ignis ad ceram; quod solis radius ad niuem vel glaciem. Sapiens Dauid, sapiens Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus, alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus qui incidens in aduersa, non excidit vel parum à sapientia: nec minor cui præsens felicitas si arrisit, non irrisit. Quanquam facilius inueneris, qui sapientiam retinuerunt contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdiderunt. Præferendus ille & magnus est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatior cura vestis vel corporis non irrepsit. Et si recte sapiens hortatur, *sapientiam scribi in ocio*: cauendum & in ocio ocium est. Fugienda proinde ociositas, mater nugarum, nouerca virtutum. Inter seculares nugæ, nugæ sunt: in ore sacerdotis, blasphemiæ: interdum tamen si incidant ferendæ fortassis, referendæ nunquam. Magis interueniendum caute & prudenter nugacitati, prorumpendum sane in serium quid, quod non modo vtiliter, sed libenter audiant & supersedeant ociosis. Consecrasti os tuum Euangelio, talibus iam aperire illicitum, assuescere sacrilegum est. *Labia sacerdotis*, ait, *custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius*, non nugas profecto vel fabulas. Verbum scurrile, quod faceti vrbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore; procul & ab aure relegandum: fœde ad cachinnos moueris, fœdius moues. Porro detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit; non facile dixerim. De auaritia non est quod tuum fatigem intuitum, cum pecuniam tanquam paleam dicaris habere. Non prorsus, non est quod pro illa timeatur à iudiciis tuis: sed est quod non minus sæpe, nec noxie minus, insidiari iudicantibus solet: de quo maxime quid in tua lateat conscientia, latere te nolim. Quid illud sit quæris? acceptio personarum. Non parui te reum peccati existimes, si facies peccatorum sumis, & non potius causas iudicas meritorum. Est item vitium cuius si te immunem sentis, inter omnes quos noui ex his qui cathedras ascendunt, sedebis me iudice solitarius: quia veraciter singulariterque *leuasti te supra te*, iuxta Prophetam: Facilitas credulitatis hæc est, cuius callidissimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, inde præiudicia in absentens. Gratulor autem tibi, nec enim assentationis apud te vereor incurrere notam, gratulor, inquam, præsidere te vsque adhuc absque horum omnium querela multa, an & sine culpa tu videris. Nunc ad ea quæ sub te sunt consideratio intendenda, at alterius principii hoc: siquidem tuis occupationibus sermo breuior, competentior est.

Liber Tertius.

Finis superioris libri huic principium ponit: itaque iuxta promissum illius, consideranda quæ sub te sunt. Quænam sint illa, non est quod à me quærendum putes Sacerdotum Optime Eugeni, rectius fortasse quæ non sint, quæras. Orbe exeundum ei, qui forte volet explorare, quæ non ad tuam pertinent curam. Parentes tui destinati sunt non aliquas regiones, sed ipsum debellaturi orbem: *ite in orbem vniuersum*, dictum est illis. Ipsi vero videntes tunicas, emere gladios, ignitum eloquium, & spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non peruenerunt victores incliti, filii excussorum? quo non *sagitta potentium acuta cum carbonibus desolatoriis*? Et quidem *in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Penetrabant & incendebant verba illa incensa igni, quem Dominus misit in terram: occumbebant strenuissimi bellatores, sed non succumbebant, triumphabant & mortui. Nimis confortatus est principatus eorum, constituti sunt Principes super omnem terram: eis tu successisti in hæreditatem, ita tu hæres, & orbis hæreditas. At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos; id sobria consideratione pensandum. Non enim per omnem reor modum, sed sane quodam tenus: vt mihi videtur, dispensatio tibi super illum credita est, non data possessio: si pergis vsurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit: *meus est orbis terræ & plenitudo eius.* Non tu ille de quo Propheta: & erit omnis terra possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat & iure creationis, & merito redemptionis, & dono patris. Cui enim alteri dictum est: *postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*? Possessionem & Dominium cede huic, tu curam illius habe: pars tua hæc, vltra ne extendas manum. Quid inquis? non negas præesse, & dominari vetas? plane sic: quasi non bene præsit, qui præest in sollicitudine. Nunquid & villa, villico; & paruus Dominus subiectus est pædagogo? Nec tamen villæ ille, nec is Domini Dominus est: ita & tu præsis, vt prouideas, vt consulas, vt procures, vt serues. Præsis vt prosis, præsis vt fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? vt *des illis escam in tempore*, hoc est, vt dispenses, non imperes. Hoc fac, & dominari ne affectes hominem homo, vt non dominetur tui omnis iniustitia. At satis superque id intimandum supra, cum quis sis disputaretur: addo tamen & hoc, nam nullum tibi venenum, nullum gladium plus formido, quam libidinem dominandi. Certe vt multum tibi tribuas, si multum deceptus non es; nil te existimas plus accepisse à magnis Apostolis. Recordare nunc vocis illius: *sapientibus & insipientibus debitor sum.* Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memento; debitoris molestum nomen, seruienti potius, quam dominanti congruere. Seruus in Euangelio audit, quantum debes Domino meo? Ergo si te agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem sed debitorem, curandum summopere tibi & tota vigilantia considerandum, quomodo & qui non sapiunt sapiant, & qui sapiunt non desipiant, & qui desi-

puere

pere resipiscant. At nullum genus insipientiæ, infidelitate (vt sic loquar) insipientius: ergo & infidelib. debitores, Iudæis, Græcis & Gentibus. Interest proinde tua dare operā quam possis, vt increduli conuertantur ad fidem, conuersi non auertantur, auersi reuertantur: porro peruersi ordinentur ad rectitudinem, subuersi ad veritatem reuocentur, subuersores inuictis rationibus conuincantur, vt vel emendentur ipsi si fieri potest, vel si non, perdant auctoritatē facultatemq; aliosubuertendi. Non omnino & ab hoc insipientium genere pessimo, tibi dissimulandum: dico aūt hæreticos, schismaticosque; nam hi sunt subuersi & subuersores; canes ad scissionem, vulpes ad fraudem. Erunt, inquam, huiusmodi maxime tuo studio, aut corrigendi ne pereant, aut ne perimant coercendi. Esto de Iudæis excusat te Apostolus: *habent terminum suum, qui præueniri non poterit, plenitudinem gentium praire oportet.* Sed de ipsis Gentibus quid respondes? imo quid tua consideratio respondet tibi percunctanti sic? Quid visum est Patribus ponere metam Euangelio? verbum suspendere fidei donec infidelitas durat? qua ratione putamus substitit velociter currens sermo? quis primus inhibuit hūc salutarem cursum? & illis causa forte quam nescimus, aut necessitas potuit obstitisse. Nobis quæ dissimulandi ratio est? qua fiducia, qua conscientia Christum non vel offerimus eis, qui non habent? an veritatē Dei in iniustitia detinemus? & quidē quandocunq; perueniat *gentium plenitudo* necesse est, expectamus vt in eas incidat fides. Cui credere casu contigit? quomodo credent sine prædicatione? Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eunuchum missi sunt: & si exemplum recentius quærimus, Augustinus à beato Gregorio destinatus est formam fidei tradere Anglis. Et de his tu ita tecum. Ego addo & de pertinacia Græcorum qui nobiscum sunt, & non sunt; iuncti fide, pacē diuisi; (quanquam & in fide ipsa claudicauerint à semitis rectis) & item de hæresi, quæ clam pene vbiq; serpit, apud aliquos sæuit palam. Nam paruulos Ecclesiæ passim & publice deglutire festinant: quæris vbi sit hoc? Vestri qui terrā Austri iam sæpe visitant, ecce hi sciunt & possunt dicere tibi, eunt & redeunt per medium illorum, aut transeunt secus: sed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audiuimus. Et fortsitan audiuissemus, nisi præ auro Hispaniæ, salus populi viluisset: tuum est & plagæ huic remedium prouidere. Sed est insipientia, quæ ipsam quoque iam prope modum stultam fecit sapientiam fidei: Quomodo & ipsam catholicam pene totam hoc virus infecit. Nam dum & ipsa quique, quæ nostra sunt quærimus, fit vt inuicem inuidentes, inuicem procreantes exerceamur ad odia, animemur ad iniurias, armemur ad lites, cauillemur ad dolos, feriemur ad detractiones, prorumpamus ad maledicta, opprimamur à fortibus, opprimamus inferiores. Quia digne & laudabiliter occupatur meditatio cordis tui aduersus tam pestilens insipientiæ genus, quod corpus ipsum Christi (quæ est multitudo credentium) occupasse consideras. O ambitio ambientium crux, quomodo omnes torquens omnibus places? Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negociis eius. An non limina Apostolorum plus iam ambitio, quam deuotio terit? An non vocibus eius vestrum tota die resultat palatium? An non quæstibus eius tota legum canonumque disciplina insudat? An non spoliis eius omnis Italica inhiat inexplebili auiditate rapacitas? Quid ita tua ipsius spiritualia studia non saltem intercidit, sed abscidit? quotiens sancta ac fœcunda tua abortiri ocia fecit inquietum & inquietans malum? Aliud est quod ab oppressis appellatur ad te, aliud autem quod ambitio in Ecclesia per te regnare molitur. Nec deesse illis, nec huic aliquatenus assentire oportet; quia vero inique fouetur illa, spernuntur illi: vtrisque debitor es, illis vt erigas, istis vt reprimas.

Et quoniam incidit de appellationibus, prosequi aliquatenus non erit ab re. Magno in his & pio opus intuitu est, ne quod magna fuit necessitate prouisum, male vtendo reddatur inutile. Mihi videtur & in multam posse eas deuenire perniciem, si non summo moderamine exercentur. Appellatur de toto mundo ad te, id quidem in testimonium singularis primatus tui: at tu si sapis non primatu gaudebis, sed fructu. Apostolis dictum est: *in hoc nolite gaudere, quod spiritus subiciuntur vobis.* Appellatur ad te, vt dixi, & vtinam tam fructuose, quam necessarie: vtinam cum oppressus clamat, sentiat oppressor; & non superbiat impius vnde incenditur pauper. Quid tam decorum vt ad inuocationem tui nominis oppressi effugiant, versuti non refugiant? Quid è regione tam peruersum, tam recti alienum, vt lætetur qui malum fecit, & qui tulit inaniter fatigetur: Inhumanissime non moueris erga hominem, cui illæ iniuriæ cumulauere dolorem; & labor itineris, & damna expensarum. Sed nihilominus ignauissime in illud non moueris; qui huic, tot calamitatum partim auctor, partim extitit causa: euigila, homo Dei, cum contingunt; moueatur miseratio, moueatur & indignatio tua. Alteram læso, alteram lædenti debes; consuletur ille damnorum resarcitu suorum, satisfactione iniuriarum, fine calumniarum: cum isto ita agatur vt pœniteat fecisse, quod non timuit facere, & non de pœnis innocentis rideat. Arbitror idem debere pati illum qui sine causa forte appellauit. Formulam hanc iustitiæ præfigit tibi & diuinæ incommutabilis ratio æquitatis, & ni fallor, ipsa appellationum lex: vt illicite vsurpata appellatio, nec prosit appellanti, nec appellato obsit. Vt quid enim frustra fatigatus sit homo? Quia plenum iustitiæ, vt sese potius læserit, qui voluit proximum: appellasse inique, iniquum est; inique & impune iniquarum appellationum fomes. Iniqua autem omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia non coegit: appellare non vt graues, sed si graueris, licet. Appellandum à sententia, ante sententiam improbe omnino: nisi ob manifestum grauamen præsumitur appellatio. Quid igitur non grauatus appellat, liquet quia aut grauare intendit, aut tempus redimere: non est autem suffugium appellatio, sed refugium. Quantos nouimus appellasse pulsatos, quo interim liceret, quod nunquam licet? Nonnullis etiam, quoad vixerunt, licuisse appellationis suffragio

fragio

fragio nefaria, scimus: verbi gratia, incestum, adulterium. Quale est hoc turpitudini patrocinari, quod vel maxime formidari à turpibus oportebat? Quousque murmur vniuersæ terræ, aut dissimulas, aut non aduertis? quousque dormitas? quousque non euigilat consideratio tua ad tantam appellationum confusionem atque abusionem? Præter Ius & fas, præter morem & ordinem fiunt: non locus, non modus, non tempus, non causa discernitur, aut persona. Præsumuntur leuiter passim, plerumque & nequiter. Volentes malignari nonne his potissimum terreri solebant? nunc terrori ipsi ex his magis fiunt, atque id bonis. Antidotum versum in venenum, non mutatio dexteræ excelsi hæc. Appellantur boni à malis, vt non faciant bona: & supersedent à voce tonitrui tui formidantes. Denique appellantur Episcopi, ne illicita audeant matrimonia soluere, vel prohibere: appellantur ne rapinas, ne furta, ne sacrilegia, & quæ eiusmodi sunt, punire vllatenus vel cohibere præsumant. Appellantur ne indignas & infames personas à sacris officiis beneficiisque repellere seu amouere queant. Quod tu inuenis remedium morbo huic, ne quod repertum ad remedium fuit, reperiatur ad mortem? Zelatus est Dominus domum orationis factam speluncam latronum. Tu eius minister dissimulas miserorum refugium, datum arma iniquitati? Videas præripi passim partes oppressorum, & prorumpere ad appellandum non tam grauatos, quam grauare volentes. Quid hoc mysterii? tuum est considerare, non meum commentari istud. Et cur iniquis male appellati non veniunt ostensuri suam innocentiam, malitiam conuicturi? Dico quod dicere ad hoc solent: nolumus vexari frustra, in curia esse qui procliuius faueant appellationibus, foueant appellationes; cessuris Romæ, domi cedere satius. Fateor me non omnino decredere his. Quem das mihi in tam crebris appellationibus quæ hodie fiunt, qui pro expensis itineris vel nummum restituerit illi, quem forte appellarit? Mirum vero si ita omnes, & appellantes iusti, & appellati rei vestro examini inuenti sunt. *Diligite*, inquit, *iustitiam qui iudicatis terram*: parum est iustitiam tenere, nisi & diligas. Qui tenent, tenent; qui diligunt zelantur: amator iustitiæ inquirit iustitiam, & prosequitur eam; porro omnem iustitiam persequitur. Nihil tibi & illis qui appellationes venationes putant: pudet elogii, quod apud Ethnicos iam vertitur in parabolam: duos nouimus ceruos pingues; vt mitius loquar, *plus facetiæ, quam iustitiæ hic*. Tu si amas iustitiam, appellationes non affectas, sed sustines. Veruntamen quid emolumenti affert Ecclesiis Dei, tua vnius hominis iustitia, vbi sententia præualet aliter affectorum? at istud loci illius erit, cum cœperint versari quæ circa te sunt. Nunc vero non te existimes ociose vacare considerationi hinc, qua appellationes ad legitimum si fieri potest reuoces vsum: & si hinc mea quæratur vel potius curetur sententia, dico appellationes vt non contemnendas, sic nec vsurpandas omnino. Porro horum quid insolentius censeam haud facile dixerim, nisi quod vsurpatio quandam videtur inducere contemptus necessitatem, ac per hoc forte acrius insectanda, quam amplius nocet: aut non vere nocentior est mala in se, in partu peior. Nonne ipsa est, quæ ipsum ius quoq; naturæ aut extenuat, aut exterminat? Nam sæpe rebus etiam preciosissimis, precii gratia non modo demit, sed adimit. Quid Sacramentis acceptius, vsurpata tamen ab indignis, indigne vel tractata, minime acceptantur: magis habent damnationem, quia debitam venerationem non habent. Fateor grande & generale mundo bonum esse appellationes, idq; tam necessarium, quã solem mortalibus. Reuera quidẽ Sol iustitiæ est, prodens ac redarguens opera tenebrarum: prorsus fauendæ & manutenendæ sunt, sed quas extorsit necessitas, nõ calliditas adinuenit. Vsurpatoriæ sunt huiusmodi omnes, non subuenientes in necessitate, sed opitulantes iniquitati, quid ni vehiant in cõceptum? quanti vt talib. quoq; deferent, etiã de proprio cessere iure, ne longo & casso itinere fatigarentur? Plures tamen sua amittere non ferentes, appellationes minus oportunas, & celsa nomina impotentius contempserũt. Dico aliquid quod ad rẽ pertinet, exempli causa: quidã sibi publice despõsauerat vxorẽ, adest dies celebris nuptiarum, parata omnia, inuitati multi: & ecce homo concupiscẽs vxorem proximi sui, in vocem appellationis inopinate prorumpit, affirmans sibi traditã prius, suam potius esse debere. Stupet sponsus, hęrent omnes, sacerdos non audet progredi, frustratur omnis apparatus ille, descendit quisq; in domum suam, suã cœnam manducaturus: sponsa à mensa & thalamo sponsi suspenditur, quousq; Romæ reditum est. Parisiis contigit hoc, nobili Galliarum ciuitate, sede Regia. Rursum in ciuitate eadem quidã sibi desponsata vxore diẽ constituit nuptiarũ; interim emergit calumnia dicentib. quibusdam non deberet coniungi. Ad iudicium Ecclesiæ causa delata est, sed non expectata sententia appellatũ est sine causa, sine grauamine, solo frustratoriæ dilationis intuitu. At ille sine perdere qui pararat, siue dilectę tamdin frustrari consortio nolens, nihilominus quod proposuerat, contempta siue dissimulata appellatione, peregit. Quid illud quod in Antisiodorensi Ecclesia nuper à quodã adolescentulo præsumptũ est? nempe defuncto sancto Episcopo, volentib. clericis aliũ, vt moris est, eligere sibi: interuenit ille appellans & vetans ne fieret, quousq; isset & redisset ab vrbe; cui tñ appellationi nec ipse detulit. Nã cum videret se contemni, tanq̃ qui irrationabiliter appellasset, accitis quos potuit sibi, tertia die post factã ab aliis electionem, fecit suã. Cum itaq; ex his & innumeris talib. liqueat, non ex contemptu gigni vsurpationẽ, sed ex vsurpatione cõtemptum, videris tu quid sibi velit, quod zelus vester assidue pene vindicat illã istam dissimulat. Vis perfectius coercere contemptũ? cura in ipso vtero pessimæ matris germẽ nequã, quod ita fiet, si vsurpatio digna animaduersione mulctetur. Tolle vsurpationẽ, & contemptus excusationẽ non habet: porro inexcusabilitas autum exploder. Non sit proinde vsurpator, & contemptor nullus erit, aut admodum rarus. Bene facis tu quod appellationũ negato suffragio, imo suffugio, multa remittis negocia ad cognoscẽtes, vel qui noscere citius possunt: vbi n. certior ac facilior notio, ibi decisio tutior expeditorq; esse potest,

quia

quia plenum gratiæ, ꝙ multorum quoq; per hoc & laborib. pꝛcis & sumptibus: at quibus sic credas, tibi omnimodis attendēdum. Poterā multa de eodem vtiliter addere his, sed memor propositi mei, contentus interim occasionē dedisse, ad alia transeo. Et primum quod occurrit minime transeundū reor: præes & singulariter; ad quid? eget tibi dico consideratione. Nunquid vt de subditis crescas? nequaquā: sed vt ipsi de te? Principē te cōstituerunt; sed sibi, nō tibi, alioquin quo pacto reputas te superiorem his, à quib. beneficium mendicas? audi Dominum: *qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.* At istud de his qui foris sunt, quid ad nos? Tu id mendaciter diceris, si non tam beneficus esse, quā beneficis præesse intendas. Parui deiectiq; animi est, de subditis non profectum quærere subditorū; sed quæstum proprium: in Summo præsertim omniū nihil turpius. Quā pulcre magister gentium parentes filiis, non filios debere censuit thesaurizare parētibus. Non mediocris gloria vox illa identidē ipsius, *non requiro datū, sed fructum.* At iam transeamus & hinc, ne quis morā in his meam, auaritiæ in te notā interpretetur: quæ q̄ longe à te sit in libro secundo testatus sum, sciens quanta & in quanta tua necessitate resipueris. Ad te proinde scripserim ista, non propter te: nēpe ꝙ tibi scribitur, soli prodesse non decet. Hic locus auaritiā carpit, à quo vitio immunis satis tua opinio est; an & opus, tu videris. Vidimus tñ (vt oblata à pauperib. taceam, quę tangere nō acquiescis) germanicos detumuisse saccos: sed precio, non massa. Argentum reputatū est fœnum, summarii nō leuati sarcinis, onusti nihilominus repatriant velint nisi. Noua res; qñ hactenus aurū Roma refudit? & nunc Romanorum cōsilio id vsurpatum non credimus. Duo venerunt, ambo locupletes; & ambo rei: siquidē vnus Moguntinus, Coloniensis alter: alteri gratia gratis reddita est; alter, indignus credo, cui gratia redderetur, audiuit: cū quali veste intrasti, cum tali egrediaris. O vocem magnificā; vocem prorsus Apostolicæ libertatis! Quid minus ab illa hæc habuit; *pecunia tua tecū sit in perditione?* nisi ꝙ in illa plus zeli, in ista plus modestiæ sonuit. Quid ille de transmarinis partib. pene à finibus terræ, terra & mari currens, ꝓ Episcopatu, suis & alienis facultatib. rursus emendo? iam n. emerat prius: tulit multa, sed retulit; non omnia tamē. Incidit miser in manus alias, accipere q̄ dare potentiores. Benefecisti tuas in vtroq; seruans innoxias, nec imponere scil. ambitioso, nec supponere iniquo Mammone acquiescens. Non sic, à paupere Episcopo cōtinuisti, dans quod daret ne immunificus notaretur. Accepit clam ꝙ palam dedit: sic de tuo sacculo consultū est verecundiæ viri; sic quoq; curiæ morem gerens, tuo beneficio inuidiā declinauit eorū qui diligunt munera. Non putes abscondere, & factum nouimus, & personā. Audire grauat? & ego eo libētius prædico, quo tu id molestius audis: si tibi sic expedit, & mihi sic. Tā non oportet Christi gloriā me silere; quā nec te quærere tuam: & si pergis murmurare adhuc, respondebitur tibi ex Euangelio: *quanto eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant dicentes, bene omnia fecit.* Audi aliud, si tñ aliud; ad idem n. fortassis pertinere quis dicat: tua consideratio viderit hoc. Mihi videtur non longe à vero dissentire, qui id forte inter auaritiæ species locandum putauerit: ego vero illius aut speciem esse, aut speciem habere nō negauerim. Sane interest tuæ perfectionis & malas res, & malas pariter species deuitare: in altero conscientiæ, in altero famæ cōsulis. Puta tibi non licere (etsi alias fortasse liceat) quicquid male fuerat coloratum. Deniq; *interroga maiores tuos, & dicent tibi; Ab omni specie mali abstinete vos.* Sane minister Domini, Dominum imitetur, quia ipse ait: *qui mihi ministrat, me sequatur.* Et habes de illo: *Dominus regnauit, decorem induit; induit Dominus fortitudinem.* Tu quoq; esto fortis in fide, decorus in gloria: & probasti te imitatorē Dei. Fortitudo tua fiducia fidelis conscientię, decor tuus splendor bonæ opinionis: ita, quæso, induere fortitudinem, etenim gaudium Domini fortitudo tua. Porro specie tua & pulcritudine tua nihilominus tanquā propria similitudine delectatur: *induere vestimentis gloriæ tuæ, vestire duplicibus,* quib. domesticos suos fortis illa mulier induere consueuit. Non sit in conscientia nutans infirmitas modicæ fidei, non sit in fama nęuus malæ speciei, & vestris duplicibus, & gaudebit sponsus super spōsam animam tuā, & gaudebit super te Deus tuus. Miraris quorsum hæc, ignarus vsque adhoc quid dicere velim? non te tollo diutius; murmur loquor & quęrimoniā Ecclesiarum: truncari se clamitant, ac demembrari. Vel nullæ vel paucæ admodum sunt quæ plagā istam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quā? subtrahuntur Abbates Episcopis; Episcopi Archiepiscopis; Archiepiscopi Patriarchis siue Primatibus. Bonane species hæc? mirū si excusari queat vel opus. Si factitando probatis vos habere plenitudinē potestatis; sed iustitiæ forte non ita: facitis hoc quia potestis, sed vtrū & debeatis quæstio est. Honorū & dignitatum gradus & ordines quibusq; suos seruare positi estis; non inuidere, vt quidā vestrorum ait: *Cui honorē, honorem. Spiritualis homo,* ille qui *omnia diiudicat,* vt *ipse à nemine diiudicetur,* omne opus suum trina quadā consideratione pręueniet. Primum quidē an liceat, deinde an deceat, postremo an expediat. Nam etsi constet in Christiana vtiq; philosophia non decere nisi ꝙ licet, non expedire nisi quod decet & licet: non continuo tamē omne quod licet, decere aut expedire cōsequens erit. Age aptemus tria ista, si possumus, operi huic: at quomodo non indecens tibi voluntate pro lege vti, & quia nō est ad quē appelleris, potestatem exercere, negligere rationē. Tune maior Domino tuo, qui ait: *non veni facere voluntatē meam.* Quanquā non minus deiecti, q̄ elati animi est veluti rationis expertē, non pro ratione, sed ꝓ libitu agere: nec iudicio agi, sed appetitu. Quid tā bestiale? Et si indignū cuiuis vtenti ratione viuere vt pecus, quis in te rectore omnium tantā cōtumeliam naturæ, honoris iniuriā ferat? sic degenerando, ꝙ absit, generale opprobrium fecisti ꝓprium tibi. *Homo cum in honore esset nō intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quid item tam indignum tibi, q̄ vt totum tenens non sis contentus toto, nisi minutias quasdam atq; exiguas portiones ipsius tibi creditę vniuersitatis, tanquā nō sint tuę, satagas nescio quomodo adhuc facere tuas? Vbi etiā meminisse te volo parabolę Nathā de homine q multas oues habēs, vnā quę erat

paupe-

pauperis concupiuit. Hinc quoq; veniat factum, imo facinus Regis Achab, qui rerum summam tenebat, & vnam vineam affectauit. Auertat Deus à te quod ille audiuit: *occidisti & possedisti.* Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipsius, nullus est enim: nisi quod inde Episcopi insolentiores Monachi etiã dissolutiores fiunt: quid quod & pauperiores? Inspice diligentius talium vbiq; libertorum & facultates & vitas, si non pudenda admodũ tenuitas in his, & in illis secularitas inuenitur? Matris noxiæ libertatis, genuina soboles hæc. Quidni peccet licentius vagum, & malum liberum vulgus, cum non sit qui arguat? Quidni licentius quoq; spolietur ac deprædetur inermis religio, cum non sit qui defendat? quo n. refugium illis? nunquid ad Episcopos dolentes iniuriã? Ridentib profecto aspiciunt oculis; siue quæ faciũt mala, siue quæ patiuntur. Quæ demũ vtilitas in sanguine isto? Vereor ne illa q̃ in Propheta cõminatus est Deus: *ille,* inquiẽs, *in iniquitate sua morietur, sanguinem aũt eius de manu tua requirã.* Si n. extollitur qui subtrahitur, & cui subtrahitur irritur, qui subtrahit quomodo innocẽs? Parum est, inuoluimus ignẽ. audi apertius. Si is qui murmurat secũdum animã mortuus est; qui instigat quomodo viuit? quomodo non reus mortis amborũ & suæ pariter, qui gladium dedit vnde ambo morerentur? Hoc est quod dixerã, *occidisti & possedisti.* Adde quod qui audiunt scandalizantur, indignantur, detrahunt & blasphemant, hoc est, vulnerantur ad mortem. Non est bona arbor faciens fructus tales, insolentias, dissolutiones, dilapidationes, simulationes, scandala, odia, quodque magis dolendũ inter Ecclesias inimicitias graues, perpetuasq; discordias. Vides q̃ verus sit sermo ille, *omnia mihi licent, sed non omnia expediunt?* Quid si forte non licet? Ignosce mihi non facile adducor licitum consentire, quod tot illicita parturit. Tunc deniq; tibi licitum censeas, suis Ecclesias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos quos posuerunt patres tui? Si iustitiæ est ius cuiq; seruare suum: auferre cuiquã sua, iusto quomodo poterit cõuenire? Erras si vt summã ita & solam institutam à Deo vestram Apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo qui ait: *non est potestas nisi à Deo.* Proinde quod sequitur: *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit:* & si principaliter ꝓ te facit, non tamen singulariter. Deniq; idem ait: *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:* nõ ait sublimiori, tanquam in vno; sed *sublimioribus,* tanquam in multis. Non ergo tua sola potestas à Domino; sunt mediocres, sunt & inferiores. Et quomodo *quos Deus coniunxit non sunt separandi:* sic nec quos subiunxit comparandi. Monstrum facis si manu submouens digitum, facis pendere de capite superiorem manui, brachio collateralem. Tale est si in Christi corpore membra aliter locas, quã disposuit ipse: nisi tu putas alium esse qui posuit in Ecclesia *quosdam quidem Apostolos, quosdam aũt Prophetas, alios vero Euangelistas, alios Doctores & Pastores ad consumationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Atq; hoc corpus quod tibi ipse Paulus suo vere Apostolico figurans eloquio, & capiti conuenientissime aptans totum ex eo compactum perhibet & connexum per omnem iacturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusq; membri, augmentum corporis faciens in ædificationem sui, in caritate. Nec vilem reputes formam hanc quia in terra est, exemplar habet ẽ cœlo, *Neq; enim filius potest facere quicquam, nisi quæ viderit patrem facientem,* præsertim cum ei sub Moysi nomine dictum sit: *vide omnia facias secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Viderat hoc qui dicebat: *vidi ciuitatem sanctam Hierusalem, nouam, descendentem de cœlo, à Deo paratam.* Ego enim propter similitudinem dictum reor, quod sicut illic Seraphin & Cherubin ac cæteri quiq; vsq; ad Angelos & Archangelos, ordinantur sub vno capite Deo: ita hic quoq; sub vno summo Pontifice Primates vel Patriarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri vel Abbates, & reliqui in hunc modum. Non est paruipendendũ quod & Deum habet autorem, & de cœlo ducit originem: quia si dicat Episcopus, nolo esse sub Archiepiscopo; aut Abbas, nolo obedire Episcopo; hoc de cœlo non est. Nisi tu forte Angelorũ quempiam dicentẽ audisti, nolo sub Archangelis esse: aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquẽ non ferentem subesse cuiq̃ nisi Deo. Quid inquis? prohibes dispensare? non, sed dissipare. Nõ sum tã rudis vt ignorẽ positos vos dispensatores; sed in ædificationẽ, non in destructionẽ. Deinde quæritur inter dispensatores, *vt fidelis quis inueniatur;* vbi necessitas vrget, excusabilis dispẽsatio est. Vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est: vtilitas, dico, cõmunis, non propria. Nam cum nihil horũ est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Nonnulla tñ monasteria sita in diuersis Episcopatibus, ꝙ specialius pertinuerint, ab ipsa sui fundatione, ad sedẽ Apostolicam ꝓ voluntate fundatorũ, quis nesciat? sed aliud est quod largitur deuotio, aliud ꝙ molitur ambitio impatiens subiectionis. Superest vt generaliter sup vniuersum Ecclesiæ statum intendat consideratio tua: si plebes, clericis; si clerici sacerdotibus, si sacerdotes Deo in ea qua oportet humilitate subiecti sint: si in monasteriis & religiosis locis seruetur ordo, vigeat disciplina: si super praua opera & dogmata cẽsura Ecclesiastica vigeat: si floreant vineę honestate & sanctimonia sacerdotum: si flores fructus parturiãt obedientia fideliũ populorum: si deniq; vestra ipsorum Apostolica mandata & instituta ea qua dignũ est sollicitudine obseruentur, ne quid in agro Domini tui aut neglectu incultũ; aut fraude surreptum inueniatur: posse inueniri ne dubites. Mihi in prõptu est (vt multa & innumera prætermittã quę passim neglecta iacent) nonnulla etiã ea his quæ plantauit dextra tua, cõuulsa monstrare. Nonne os tuum in Remensi Concilio subiecta capitula promulgauit? Quia ea teneri? falleris, si teneri putas. Si nõ putas, ipse peccasti aut statuens quæ non tenerentur; aut quod non teneantur dissimulans. *Præcipimus,* aisti, *vt tam Episcopi quam clerici neq; in superfluitate, seu inhonesta varietate colorum, aut fissura vestium, neq; in tonsura intuentium (quorũ forma & exemplũ esse debent) offendant aspectum: sed potius ita in suis actib. errata condemnẽt & amorẽ innocẽtiæ conuersatione demõstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericorũ. Quia si moniti ab Episcopis suis infra quadraginta dies non obtemperauerint, Ecclesiasticis beneficiis eorundem Pontificum autoritate priuentur.*

Episco-

Episcopi vero si præfixam pœnam irrogare neglexerint; quia inferiorum culpa ad nullos magis referenda sunt, quam ad desides negligentésque rectores, tamdiu ab officio Pontificali abstineant, donec pœnam à nobis constitutã clericis sibi subiectis imponant. Illud etiam diximus annectendum, vt nullus in Archidiaconum, vel Decanum nisi Diaconus & Presbyter ordinetur. Archidiaconi vero Decani & Præpositi qui infra ordines prænominatos sunt, si inobedientes ordinare contempserint, honore suscepto priuentur. Prohibemus autem ne adolescentibus, vel infra sacros ordines constitutis, sed qui prudentia & vita merito clarescunt, prædicti concedantur honores. Verba tua hæc, tu sanxisti, quid affectui mancipatum? Adhuc adolescentes, adhuc qui infra sacros ordines sunt, in Ecclesia promouentur. Quod ad primum capitulum pertinet, luxus vestium interdictus; sed non restrictus: pœna dictata, sed minime secuta est. Iam quartus annus est, ex quo datum mandatum audiuimus, & neminem adhuc clericorum priuatum beneficio, neminem Episcoporum suspensum ab officio luximus, ac luctu amarissimo dignum quod secutum est. Quid hoc? impunitas incuriæ soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix. Et beatus si omni satagas cura malorum, omnium primam parentem cauere incuriam: sed adhoc tu operam dabis. Et nunc leua oculos tuos & vide, si non æque vt prius pellicula discolor sacrum ordinem decolorat, si non æque vt prius fissura enormis pene inguina nudat. Solent dicere, num de vestibus cura est Deo, & non magis de moribus? At forma hæc vestium, deformitatis mentium & morum indicium est. Quid sibi vult quod clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem minus castum, minusq; sincerum: nempe habitu milites, quæstu clericos, actu neutrum exhibent. Nam neque vt milites pugnant, neque vt clerici Euangelizant. Cuius ordinis sunt? cum vtriusque esse cupiunt, vtrumque deserunt, vtrumque confundunt. *Vnusquisque* inquit, *in suo ordine resurget*: isti in quo? an qui sine ordine peccauerunt, sine ordine peribunt? aut si summe sapiens Deus, veraciter creditur à summo neque deorsum nihil inordinatum relinquere; vereor non alibi ordinandos, quam vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitet. O miserandam sponsam talibus creditam paranimphis, qui assignata cultui eius, proprio retinere quæstui non verentur: Non amici profecto sponsi, sed æmuli sunt. Et de his satis quæ sub te sunt, & si non ad materiæ copiam quæ est multa nimis, certe ad id quod proposui ego. Visenda iam quæ circa te sunt, sed ad ea ostium nobis quartus liber aperiet.

LIBER QVARTVS.

SI mihi plenius iam innotuisset amantissime Eugeni, priora qualiter acceptaris, secundum hoc vel fidentius in reliquum processissem, vel cautius, aut certe substitissem omnino. Nunc vero quia ob locorum distantiam id minime datur, non mireris si prodit exilior sermo anceps, verecunde fateor ad medium veniens. Primis itaque considerationis partibus libris prioribus pertractatis, in manibus est de his addere, quæ circa te sunt. Et ipsa quidem sub te; sed quo priora, eo importuniora tibi: nempe coram posita incuriam non admittunt, non dissimulationẽ, non obliuionem: vehementius vrgent, turbulentius irruunt, verendum ne obruant. Circa eiusmodi quam sobria & intentata consideratione opus sit, proprio te experimento edoctum satis non ambigo, alioquin si non caura opportuna quæ interueniat consideratio, occupatio continuabitur & vexationis non erit modus, & sollicitudinis non erit finis: non tempus vacuum, non liberum cor, plus laboris, & minus vtilitatis. Dico autem instantia illa tua quotidiana ab vrbe, à curia, à domestica Ecclesia tua. Hæc inquam circa te sunt. Clerus & populus tuus cui specialiter Episcoparis, ac per hoc specialis Curæ teneris debitor. Hi quoque qui tibi quotidie assistunt seniores populi, orbis iudices & qui item de domo & mensa tua sunt, Capellani, Cubicularii, ministri, quiq; diuersis deputati officiis in obsequiũ tui, hi te familiarius visitant, frequentius pulsant, molestius sollicitant. Hi sunt qui non verentur suscitare dilectam, & antequam ipsa velit. Et primum quidem clerum illum ordinatissimum esse decet, ex quo præcipue in omnem Ecclesiam cleri forma processit. Deinde omne quod perperam agitur te præsente, id tibi turpius. Interest gloriæ Sanctitatis tuæ vt non quos præ oculis habes ita ordinati, ita sint informati: quatenus totius honestatis & ordinis, ipsi speculum, ipsi sint forma. Inueniantur præ cæteris oportet expediti ad officia, idonei ad Sacramenta, ad plebes erudiendas solliciti; circumspecti ad sese custodiendos in omni castitate. Quid de populo loquar? Populus Romanus est: nec breuius potui, nec expressius tamen aperire de tuis parrochianis quod sentio. Quid tam notum seculis, quam proteruia & fastus Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta: gens immitis & intractabilis, vsque adhuc subdi nescia; nisi cum non valet resistere. En plaga, tibi incumbit cura hæc, dissimulare non licet. Rides me forsitan, fore incurabilem persuasus; noli diffidere, curam exigeris, non curationem. Deniq; audisti, *curam illius habe*, & non cura vel sana illum. Verum dixit quidam:

Non est in Medico semper releuetur vt æger.

Non ait, plus omnibus profui: sed plus omnibus fructificaui; verbum insolens religiosissime vitans. Alias autem nouerat homo quem docuit Deus, quia *vnusquisque secundum suum laborem accipiet*, non secundum prouentum. Et ob hoc in laboribus potius, quam in profectibus gloriandum putauit: sicut alibi quoque habes ipsum dicentem: *in laboribus plurimis*. Ita quæso fac tu, quod tuum est: nam Deus quod suum est satis absque tua sollicitudine & anxietate curabit. Planta, riga, fer curam, & tuas explicuisti partes: sane *incrementum* vbi voluerit *dabit Deus*, non tu. Vbi forte noluerit tibi deperit nihil, dicente Scriptura: *reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum*. Secutus hoc

quem nullus valet euacuare defectus: & hoc dixerim absque præiudicio diuinæ potentiæ & bonitatis. Scio induratum cor populi huius, sed potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. *Quis scit si reuertatur & ignoscat, conuertat & sanet eos?* sed non est propositi mei dictare Deo, quod facere debeat; tibi vtinam possim quod oportet & prout oportet, suadere. At locus dubius, & scrupulosa incidit disputatio: nam vbi adoriar dicere quod sentio, video satis quod imminet. Clamabitur insuetum; nam iustum negari non poterit. Ego vero nec insuetum quidem assenserim, nempe assuetum fuisse scio, ac per hoc in dissuetum potuisse venire, sed non redire in insuetum.

An vero assuetum quis neget, quod constat non modo aliquando factũ, sed aliquandiu factitatum? Quid illud sit dicam, & non proderit. Cur? quia non placebit satrapis, plus maiestati quàm veritati fauentibus. Fuerunt ante te; qui se totos ouibus pascendis exponerent, pastoris nomine & opere gloriantes, nil sibi reputantes indignum, nisi quod saluti ouium obuiare putaretur: non quærentes quæ sua sunt, sed impendentes. Impendere curam, impendere substantiam, impendere & seipsos: vnde vnus illorum; *& ego*, ait *super impendar pro animabus vestris.* Et tanquam dicerent, *non venimus ministrari, sed ministrare*: ponebant quotiens oportuisset sine sumptu Euangelium. Vnus erat de subditis quæstus, vna pompa, vnaq; voluptas: si quomodo eos possent *parare Domino plebem perfectam.* Id omnimodo satagebant, etiam in multa contritione cordis, & corporis; *in labore & ærumna, in fame & siti, in frigore & nuditate.* Vbi nunc quæso consuetudo hæc? Subiit dissimilis valde, longe in aliud mutata sunt studia, & vtinam non in peius. Cura tamen & anxietas, & æmulatio & sollicitudo fateor perseuerant; translata hæc, non imminuta. Testimonium vobis perhibeo, quod nec substantiæ parcitis, non magis quam ante. Diuersa autem locatio, dissimilitudinem facit: magna abusio, pauci ad os legislatoris, ad manus omnes respiciunt. Nec immerito tamen omne Papale negotium illi agunt. Quæ dabia mihi de tota maxima vrbe, qui te in Papam receperit, precio seu spe precii non interueniente? Et tunc potissimum volunt dominari, cum professi fuerint seruitutem: fideles se spondent, vt opportunius fidentibus noceant. Ex hoc non erit consilium tibi a quo se arcendos putent, non secretum quo se non ingerant. Si stante præ foribus quoquam illorum, moram vel modicam fecerit ostiarius; ego tunc pro illo esse nolo. Et nunc experire paucis nouer mine & ego aliquatenus mores gentis: *ante omnia sapientes sunt vt faciant mala, bonum autem facere nesciunt.* Hi inuisi terræ & cœlo, vtrique iniecere manus: impii in Deum, temerarii in sancta, seditiosi in inuicem, æmuli in vicinos, inhumani in extraneos, quos neminem amantes amat nemo, & cum timeri affectant ab omnibus, omnes timeant necesse est. Hi sunt qui subesse non sustinent, præesse non norunt; superioribus infideles, inferioribus importabiles: hi inuerecundi ad petendum, ad negandum frontosi: hi importuni vt accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati vbi acceperint. Docuerunt linguam suam grandia loqui, cum operentur exigua: largissimi promissores, & parcissimi exhibitores: blandissimi adulatores, & mordacissimi detrectatores: simplicissimi dissimulatores & maligni proditores. Excurrimus vsque huc, plenius te atque expressius admonendum putantes, horumque circa te sunt in hac parte. Iam ad ordinem recurramus; quale est quod de spoliis Ecclesiarum emuntur, qui dicunt tibi euge, euge? Pauperum vita in plateis diuitum seminatur, argentum micat in luto, accurritur vndique, tollit illud non pauperior, sed fortior, aut qui forte citius præcurrit. A te tamen mos iste, vel potius mors ista non cœpit, In te vtinam desinat: sed reliqua persequamur. Inter hæc tu Pastor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate; oues quid capiunt? si auderem dicere dæmonum magis quam ouium pascua hæc. Scilicet sic factitabat Petrus, sic Paulus ludebat? Vides omnẽ Ecclesiasticum Zelum feruere sola pro dignitate tuenda? honori totum datur, sanctitati nihil aut parum. Si causa requirente paulo summissius agere ac socialius te habere tentaueris; absit, inquiunt, non decet, tempori non congruit, maiestati non conuenit, quam geras personam attendito. De placito Dei vltima mentio est, pro iactura salutis nulla cunctatio: nisi quod sublime est, hoc salutare dicamus, & quod gloriam redolet, id iustum. Ita omne humile probro ducitur inter palatinos, vt facilius qui esse, quam qui apparere humilis velit, inuenias. Timor Domini simplicitas reputatur; ne dicam fatuitas: virum circumspectum & amicum propriæ conscientiæ, calumniantur hypocritam. Porro amatorem quietis, & sibi interdum vacantem, inutilem dicunt. Quid ergo tu? Euigilas ne adhuc ad istos qui circumdederunt te laqueis mortis? quæso sustine paulisper & supporta me; Imo da veniam non tam temere quam timide hæc loquenti: æmulor de æmulatione bona, & vtinam quam vehementi, tam vtili.

Scio vbi habitas, *increduli & subuersores sunt tecum*: lupi non oues sunt, talium tamen tu pastor. Vtilis consideratio, qua forte inuenires quomodo si fieri possit conuertas eos, ne ipsi subuertant te. Quid diffidimus posse reuerti in oues, è quibus verti in lupos potuerunt: hic, hic non parco tibi, vt parcat Deus. Pastorem te populo huic certe aut nega, aut exhibe: Non negabis, ne cuius sedem tenes, te neget hæredem. Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis, non tectus auro, non vectus æquo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris; absq; his tamen credidit satis posse impleri salutare mandatum; *si amas me,*

pasce

pasce oues meas. In his successisti non Petro, sed Constantino. Consulo toleranda pro tempore, non affectanda pro debito: ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Et si purpuratus, & si deauratus incedens; non est tamen quod horreas operam, curamve pastoralem, pastoris heres; non est quod erubescas Euangelium. Quanquam si volens Euangelizes inter Apostolos quidem, etiam gloria tibi est: Euangelizare pascere est. Fac opus Euangelistæ, & pastoris opus implesti. Dracones inquis, me mones pascere & Scorpiones, non oues: propter hoc, inquam, magis aggredere eos; sed verbo, non ferro. Quid te denuo vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum neget, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic, *conuerte gladium tuum in vaginam*. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu euaginandus: alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis: *ecce gladii duo hic*; non respondisset Dominius, *satis est*; sed nimis est. Vterque ergo Ecclesiæ, & spiritalis scilicet gladius, & materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille vero & ab Ecclesia exercendus: ille sacerdotis, is militis manu: sed sane ad nutum Sacerdotis, & iussum Imperatoris, & de hoc alias. Nunc vero arripe illum, qui tibi ad feriendum creditus est, & vulnera ad salutem, si non omnes, si non vel multos; certe quos possis. Non sum, inquis, melior quam patres mei; quem illorum domus exasperans, non dico audiuit, sed non irrisit? Ideo tu insiste magis, si forte audiant & quiescant; insiste & resistentibus. Dicendo hæc, forte nimius dicar: num nostra illa vox, *insta opportune, importune*? Hunc, si audes, nimium appellato. Prophetæ præcipitur: *clama ne cesses*. Ad quos nisi ad sceleratos & peccatores? *annuncia*, inquit, *populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum*. Prudenter aduerte, & sceleratos perhiberi, & populum Domini. Puta de his idem: & si scelerati & si iniqui, vide ne audias, *quod vni ex his meis non fecisti, nec mihi fecisti*. Fateor populum istum extitisse vsque adhuc dura fronte, & indomito corde; sed vtrum etiam indomabili, nescio vnde liquido scire possis. Potest fore, quod nec dum fuit; si diffidis tu: *Sed apud Deum non erit impossibile omne verbum*. Si dura fronte sunt, durato & tu è contra tuam: nil tam durum, quod duriori non cedat. Dominus ad Prophetam: *dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum*. Vnum est quod te absoluit, si egisti, cum populo illo, vt possis dicere: popule meus quid tibi debui facere & non feci? sic, sic fecisti nec profecisti; est demum quod facias & quod dicas: *exi de Hur Chaldæorum*, & dicito quia *oportet me & aliis ciuitatibus euangelizare*, puto nec pœnitebit exilii orbe pro vrbe commutato. Veniamus ad collaterales & coadiutores tuos; hi seduli tibi, hi intimi sunt, tibi potissimum sunt, si mali æque plus tibi. Nec te dixeris sanum dolentem latera, hoc est, ne te dixeris bonum malis innitentem: aut si bonus sis, bonitas tui solius quem fructum afferre potest? sicut in superiore libro dixisse me memini. Quid inquam emolumenti affert Ecclesiis Dei, tua vnius hominis iustitia, vbi sententia præualet aliter affectorum? Sed nec tuta tibi tua bonitas obsessa malis, non magis quam sanitas vicino serpente. Non est quo te subducas malo intestino, & è regione bonum domesticum, eo amplius quo sæpius iuuat: sed siue leuent siue grauent cui rectius imputandum quam tibi, qui tales aut elegisti, aut admisisti? Non de omnibus dico, nam sunt quos non elegisti; sed ipsi te: at potestatem non habent, nisi quam tu eis aut tribueris, aut permiseris. Ad idem ergo reuertimur; tibi imputa quicquid patieris ab eo, qui sine te potest facere nihil. His exceptis, de cætero non inconsiderate vt vides eligendi quoque seu colligendi sunt in opus ministerii huius: totum est vndecunq; vocare & adsciscere tibi (exemplo Moysi) senes non iuuenes; sed senes non tam ætate quam moribus, quos tu nosti, quia senes populi sunt, An non eligendi de toto orbe, orbem iudicaturi? Sane huic negotio, non se ingerat rogans: consilio, non prece agendum est. Sunt quæ necessario à nobis rogantium aut extorquet importunitas, aut necessitas meretur: at istud in his quæ nostra sunt. Vbi autem non licet quod volo facere; quis locus roganti? nisi forte qui me rogat, hic rogat vt quod vult hoc liceat mihi, & non magis vt velim. Alius pro alio; alius forte & pro se rogat: pro quo rogaris sit suspectus; qui ipse rogat pro se iam iudicatus est, nec interest per se an per alium quis roget. Clericum curiam frequentantem qui non sit de curia, ad idem noris pertinere ambientium genus adulantem & ad placitum cuiusque loquentem, vnum de rogantibus puta, etiam si nihil rogauerit. Scorpioni non est in facie quod formides, sed pungit in cauda: si ad talium blandirias cor tuum, vt assolet, molliri senseris, memineris scriptum: *Omnis homo primo bonum vinum ponit, cum autem inebriati fuerit, tunc id quod deterius est*. Pari pondere æstimaueris eius humilitatem, qui timet, & eius qui sperat: viri callidi & dolosi proprium esse solet tunc prætendere humilitatem, cum aliquid obtinere voluerit, de qualibus dicit Scriptura: *est qui se humiliat nequiter, & interiora eius plena sunt dolo*. De vobis ipsis sume sententiæ huius euidens ac familiare exemplum: quantos quos supplices admisistis, postmodum sustinuistis graues insolentes, contumaces, rebelles? quod quidem interius malum tegunt principia, posteriora produnt. Verbosulum adolescentem & studentem eloquentiæ cum sapientiæ sit inanis, non aliud quam iustitiæ hostem reputes. Pro huiusmodi falsis fratribus dicit tibi magister: *manus cito nemini imposueris*. Excluso igitur vniuerso hoc pestilenti genere hominum, curæ tibi maximæ sit introducere tales quos postmodum introduxisse pœniteat: turpe est tibi sæpius retractare quod feceris, & iudicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum erit tractata apud te, & cum his qui te diligunt: tracta autem ante factum, quia post factum sera retractatio est. Sapientis consilium est: *omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis*. Et hoc tibi persuade; qui admittendi sunt difficile in curia posse probari; & ideo si fieri potest viros probatos oportere deligi, non probandos. Nos in monasteriis omnes recipimus, spe meliorandi: at curia bonos faci-

lius recipere, magis quam facere consueuit. Quia si plures in ea defecisse bonos, quam malos profecisse probauimus; quærendi sane quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, vtpote iam perfectis. Itaque non volentes, neque currentes assumito; sed cunctantes, sed renuentes: etiam *coge illos & compelle intrare*. In talibus vt opinior requiescet spiritus tuus, qui non sunt attritæ frontis; sed verecundi, sed timorati, præter Dominum timeant nihil, nihil sperent nisi à Deo: qui aduentantium non manus attendant, sed necessitates; qui stent viriliter pro afflictis, & iudicent in æquitate pro mansuetis terræ, qui sint compositi ad mores, probati ad sanctimoniam, parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subiecti ad disciplinam, rigidi ad censuram, catholici ad fidem, fideles ad dispensationem, concordes ad pacem; conformes ad vnitatem: qui sint in iudicio recti, in consilio prouidi, in iubendo discreti, in disponendo industrii, in agendo strenui, in loquendo modesti, in aduersitate securi, in prosperitate deuoti, in zelo sobrii, in misericordia non remissi, in ocio non ociosi, in hospitio non dissoluti, in conuiuio non effusi, in cura rei familiaris non auari, alienæ non cupidi, suæ non prodigi, vbique & in omnibus circumspecti. Qui legatione pro Christo fungi quotiens opus erit, nec iussi renuant, nec iniussi affectent: qui quod verecunde excusant obstinatius non renuant: qui missi post aurum, non eant; sed Christum sequantur: qui quæstum legationis non existiment, nec *requirant datum, sed fructum*. Qui Regibus Ioannem exhibeant, Ægyptiis Moysen, fornicantibus Phinees, Heliam idololatris, Heliseum auaris, Petrum mentientibus, Paulū blasphemantibus, negociantibus Christum. Qui vulgus non spernant, sed doceant; diuites non palpent, sed terreant; pauperes non grauent, sed foueant; minas principum non paueant, sed contemnant. Qui non cum turba intrent, nec cum ira exeant: qui Ecclesias non spolient, sed emendent: qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant, & crimina corrigant, famæ prouideant suæ, nec inuideant alienæ. Qui orandi studiū gerant, & vsum habeant, ac de omni re orationi plus fidant, quam suæ industriæ & labori: quorum ingressus pacificus, non molestus exitus sit: quorum sermo ædificatio, quorum vita iustitia, quorū præsentia grata, quorū memoria in benedictione. Qui se amabiles præbeant, non verbo sed opere; reuerendos exhibeant, sed actu, non fastu: qui humiles cū humilibus, & cū innocentibus innocentes; duros dure redarguāt, malignantes coerceant, reddant retributionem superbis. Qui non de dote viduæ, & patrimonio crucifixi se vel suos ditare festinent; *gratis dantes, quod gratis acceperunt, gratis facientes iudicium iniuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis.* Qui de tuo denique spiritu illorum instar septuaginta Moysi accepisse cernantur, per quem siue absentes siue præsentes, contendant placere tibi, placere Deo: qui ad te redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati; simul & gloriantes non quod curiosa seu preciosa quæque terrarum attulerunt, sed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, Ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Dignum nunc ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini nostri; nosti hoc, sed an memineris ignoro; is Cardinalis Presbyter, functus aliquando legatione in Datia, tam pauper remeauit, vt pene expensis & equis deficientibus vix perueniret Florentiam: ibi Episcopus loci donauit ei equum quo Pisas vsque, vbi eramus tunc, peruectus est. Postridie credo securus Episcopus (erat enim illi causa cum aduersario, & agendi aderat dies) cœpit requirere suffragia amicorum: cumque per singulos sollicitaretur, ventum est ad Martinum; fiducia erat maior in illo, qui non posset immemor esse recentis beneficii, tum Martinus: decepisti me, inquit, nesciebam tibi imminere negotium, tolle equum tuum, ecce in stabulo est, & hora eadem resignauit illi. Quid dicis mi Eugeni? nonne alterius seculi res est, rediisse legatum de terra auri sine auro, transisse per terram argenti & argentum nescisse, donum insuper quod poterat esse suspectum ilico reiecisse? Sed ô mihi locum suauem vbi incidit occasio memorandi & nominandi suauissimi odoris virum, Episcopum loquor Gaufridum Carnotensem, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis sumtibus strenue administrauit, idque annos plures. Rem loquar quam vidi ipse, eram cum eo in terra illa, cum à quodam Presbytero præsentatus illi est piscis quem vulgo vocant sturgionem: percunctatus legatus quanti venierit; non accipio, inquit, nisi receperis precium, & resignauit, solidos quinque inuito & verecundo. Item cum essemus in quodam oppido, Domina illius oppidi obtulit ei pro deuotione cum manutergio duas vel tres parapsides pulcras, ligneas tamen: quas aliquandiu intuens, homo scrupulosæ conscientiæ, laudauit eas, sed non acquieuit accipere. Quādo argenteas recepisset, qui ligneas refutauit? Nō fuerunt qui possent legato dicere, ditauimus Abraham. Ipse vero cum Samuele libere concionabatur ad omnes: *loquimini de me corā Domino & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim aut asinum, si quempiā calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi, & contemnam illud hodie, vobis restituam.* O si talium daretur virorum copia, quales perstrinximus nunc? quid te felicius, quid illo iucundius seculo? Nonne secunda ab æternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, cum te quaqua versum procedens, stipatum videres tam inclito agmine beatorum? si te noui hæres, & altum trahens suspirium tecum loqueris; putas fore posse quod dicitur? putas hic sumus quovsque hæc fiant? quis det viuere, vt videre contingat? O si viderem in vita mea Ecclesiam Dei talibus innixam columnis! O si Domini mei sponsam cernerē tantæ commissam fidei, tantæ creditam puritati? quid me beatius, quid me securius? cum eiusmodi circa me vitæ meæ & custodes spectarem, simul & testes? quibus omnia mea secreta secure committerem, communicarem consilia, quibus me totum refunderem tanquā alteri mihi: qui si vellē aliquatenus deuiare nō sinerent, frenarent præcipitē, dormitantem suscitarent,

ſuſcitarent; quorũ me reuerentia & libertas extollentẽ reprimeret, excedentẽ corrigeret; quorũ me conſtantia & fortitudo nutantẽ firmaret, erigeret diffidentem: quorũ me fides & ſanctitas ad quæq; ſancta, ad quæque boneſta ad quæque pudica, ad quæque amabilia & bonæ famæ prouocaret. Et nunc reduc oculos mi Eugeni, ad eum qui nunc eſt curiæ ſiue Eccleſiæ ſtatum, & ſtudia prælatorum, eorum præſertim qui ſunt in circuitu tuo. Sed de his hactenus ego: palpaui non fodi parietem, tibi licet fodere & videre, vtpote Prophetæ filio, mihi progredi non eſt fas. Vnum dico quod in facie eſt; ridicule miniſtri veſtri, veſtris ſe compresbyteris anteferre conantur: non hoc ratio habet, non antiquitas habuit, non conſentit autoritas. Et ſi de ſua conſuetudine calumnia ſtruitur, melius profecto illa quam ſummus ordo contẽmnitur: friuolum tamen ſatis, vnde maxime obtinere id volunt. Nos ſumus, inquiunt, qui in omni celebritate Domino Papæ conuocatiores aſſiſtimus, ſedenti propiores aſſidemus, præcedentem poſteriores præcedimus: hoc totum non dignitatis priuilegium, ſed ſedulitatis debitum eſt, Diaconi nomen ſolenni ipſa adminiſtratione interpretans. Denique Presbyteris ordinata confeſſione ambientibus maieſtatem, vos ad pedes ſedetis, propiores aſſiſtitis, vt habeat paratiores. In Euangeliis legimus, quia *facta eſt contentio inter diſcipulos, quis eorum videretur eſſe maior*: beatos eſſes ſi ſic circa te cætera tenerentur. Tædet iam curiæ, exeundum palatio, domi expectant nos: hi non modo circa, ſed quodam modo intra te ſunt. Non eſt ſuperuacua conſideratio, qua intendis diſponere domui tuæ, prouidere his qui in ſinu tuo & in gremio tuo ſunt: ego dico & neceſſaria. Paulum audi: *Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* Item, *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.* Et hæc dicens, non te moneo ſummis occupatum intendere infimis, & quaſi minutum fieri; in minimis impendere quod maximis debes. Quid te intrices, vnde te eripuit Deus? *Hæc*, inquit, *omnia adiicientur vobis*. Veruntamen & hoc oportet facere, & illa non omittere: at illa per te agens, per te etiam oportet prouideas, qui pro te de his prouideant. Nam ſi vnus è ſeruis per ſe non ſufficit ſimul & cuſtodiæ, & iumentorum, & curæ menſarum: tu per te quomodo intendere valeas & tuæ domui & Domini pariter de qua ſcriptum eſt: *O Iſrael quam magna eſt domus Domini?* vacuum prorſus à ſollicitudine rerum minorum & vilium oportet eſſe animum, tam magnis & tam multis intentum rebus; oportet liberum, quem nulla ſibi vendicet violenta occupatio: oportet ingenuum, quem nulla deorſum trahat indigna affectio: oportet rectum, quem nulla ſeorſum auertat ſiniſtra intentio: oportet cautum, quem nulla ſubeat furtiua ſuſpicio: oportet vigilem, quem nulla concutiat repentina turbatio: oportet inuictum, quem nulla fatiget vel continua tribulatio: oportet amplum, quem nulla coarctet rei temporalis amiſſio. His te non dubites & bonis priuandum, & feriendum malis; ſi animum diuidens & Dei rebus, & tuis pariter reiculis volueris impartiri: procurandus quem implices, qui pro te dico, non tecum. Quædam per temet facies, quædam per te & alios ſimul, quædam per alios & abſque te. Quis ſapiens & intelliget hæc? non quod inter iſta dormiter conſideratio tua: ego vero agenda domus tuæ, ſub eo genere, quod nouiſſimum poſui, locanda cenſuerim; per alium, vt dixi, illa facies. At is ſi fidelis non fuerit, fraudabit: ſi non fuerit prudens, fraudabitur. Quærendus proinde fidelis & prudens, quem conſtituas ſupra familiam tuam, adhuc inutilis eſt, ſi tertium deeſt: quæris quid hoc? auctoritas. Quid enim prodeſt ei velle & ſcire quoque diſponere prout neceſſe eſt, ſi quod ſcit, & vult, non poteſt? Danda ergo facultas agendi pro libitu: ſi in præiudicium rationis putas hoc fieri, memento fidelem qui agere nihilominus pro ratione volet, attende prudentem; qui agere nihilominus pro ratione ſciet. Sed fidelis ſolerſque voluntas tunc prodit, cum ei affatim ſuppetet, vnde tota facilitate mancipetur affectui, cunctis ſine cunctatione parentibus. Subdendi igitur omnes, nullum patiatur contradictorem; nemo qui dicat, cur feciſti ſic? poteſtatem habeat excludere, & admittere quos voluerit, mutare miniſtros, transferre miniſteria ad quos & quando voluerit. Ita timori ſit omnibus, vt ſit & vtilitati: præſit omnibus, vt omnibus proſit, & de omnibus. Clandeſtinas & ſuſurratas delationes non recipias aduerſus eum; magis detractiones cenſueris. Et hanc velim generalem tibi conſtituas regulam, vt omnem qui palam veretur dicere quod in aure locutus eſt, ſuſpectum habeas. Quod ſi te iudicante dicendum coram ille renuerit, delatorem iudices, non accuſatorem: itaque vnus omnibus facienda iniungat, & vni omnes reſpondeant. Tu illi habeas fidem, vacans tibi & Eccleſiæ Dei: ſi quo minus aut fidelis inueniatur, aut prudens; fideli potius committendum; ſanè duobus tutius hoc: quanquam ſi idoneus non reperitur, etſi minus fidelem ſuſtinere potius conſulo, quam te immergere labyrintho huic. Memento Saluatorem Iudam Oeconomum habuiſſe. Quid Epiſcopo turpius quàm incumbere ſuppellectili & ſubſtantiolæ ſuæ, ſcrutari omnia, ſciſcitari de ſingulis, morderi ſuſpitionibus, moueri ad quæque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico, quorum eiuſmodi ſcrutantium quotidie vnam ſubſtantiam ſuam, numerantium ſingula, de minutis & quadrantibus exigentium rationem. Non ita ille Ægyptius, qui Ioſeph omnibus traditis, ignorabat quod habebat in domo ſua. Erubeſcat Chriſtianus, Chriſtiano ſua non credens: homo ſine fide, fidem tamen habuit ſeruo, ſuper omnia bona ſua conſtituens eum, & hic erat alienigena. Mira res; Satis ſuperque Epiſcopi ad manum habent quibus animas credant, & cui ſuas committant facultatulas, non inueniunt. Optimi videlicet æſtimatores rerum, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Chriſti iacturam, quam noſtram: quotidianas expenſas, quotidiano reciprocamus ſcrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta neſcimus. De precio eſcarum, & numero panum, cum mi-

nistris quotidiana discussio est: raro admodum cum Presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui sublevet eam: perit anima, & nemo qui reputet. Nec mirum cum nec nostros quidem assiduos sentiamus defectus; nonne ad singulas supputationes ista irascimur, vrimur, anxiamur? quam tolerabilius rerum, quam mentium sustineremus iacturam. *Quare*, inquit, *magis fraudem patimini?* Quæso tu qui alios doces, doce teipsum; si tamen iam non docuisti, pluris te habere, quam tua. Transitoria ista quæ stare tibi nullo pacto queunt; fac vt à te transeant non per te. Riuus qua fluit cauat terram: sic discursus temporalium conscientiam rodit. Si potest torrens in agros excurrere sine læsione satorum, & tu te ista sine læsione satorum, & tu te ista sine vulnere mentis posse tractare confidito. Omnimodis consulo studeas auertere à te concursum horum, multa nescias, plurima dissimules, nonnulla obliuiscaris. Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & studia: non oportet vt vicia domus tuæ vltimus scias, quod quamplurimia nouimus contigisse. Quapropter vt dixi alius alia dispenset, de disciplina tu prouide. Illud nemini credas, si insolentior curam te vel sermo sonuerit, vel habitus apparuerit. manus tua super eiusmodi, tu vlciscere iniuriam tuam. Impunitas ausum parit, ausus excessum. Domum Episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas; horum disciplina custos. Sacerdotes domestici, aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus sunt: in vultu, in habitu, in incessu, illorũ qui circa te sunt; nihil residere impudicum nil indecens patiaris. Discant à te Coepiscopi tui comatulos pueros & comptos adolescentes secum non habere: certe inter mitratos discurrere calamistratos non decet. & memento quod sapiens admonet: *filiæ tibi sunt, noli faciem tuam hilarem ad eas ostendere.* Nec austeritatem tamen suadeo tibi, sed grauitatem: illa infirmiores fugat, hæc reprimit leuiores: illa si adsit odibilem, hæc si desit contemptibilem reddit; in omnibus tamen modus melior. Ego nec seuerius velim, nec dissolutius. Quid hac mediocritate gratius, vt non de seueritate sis oneri, nec de familiaritate contemptui? In palatio Papam, domi te patremfamilias exhibe: ament te domestici tui, si non, facito vt timeant. Vtilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo vbique frenanda est lingua præceps, maxime autem in conuiuio: ille conuenientior habitus si tu actu quidem seuerus sis; vultu serenus, verbo serius. Capellani & qui iugiter diuinis intersunt officiis, non sint sine honore: tuum est tales tibi prouidere, qui digni sunt; seruiatur eis ab omnibus tanquam tibi. Necessaria de manu tua accipiant; his contenti sicut quæ tu prouideris illis, tu vide ne egeant. Super hoc quem forte ab aduentantibus petere deprehendes, iudica Giezitam. Id de hostiariis, id de cæteris officialibus discernendum. Verum hoc ex abundanti, nam formam istam iam olim à te positam recordamur. Quid tuo dignius apostolatu? quid salubrius ad conscientiam, honestius ad famam, vtilius ad exemplum? Optimus canon qui proiicit auaritiam ex calumnia, hoc est, non à conscientia tantum. Libet iam & hunc claudere librum, sed in calce aliqua velim vel antedicta quasi epilogando repetere, vel addere prætermissa. Consideres ante omnia sanctam Romanam Ecclesiam, cui Deo auctore præes, Ecclesiarum matrem esse non Dominam; te vero non Dominum Episcoporum, sed vnum ex ipsis: porro fratrem diligentium Deum & participem timentium eum. De cætero oportere te esse considera, formam iustitiæ, sanctimoniæ speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, sponsæ paranimphum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum aduocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum; linguam mutorum, baculum senum, vltorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, salterræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi, vicarium Christi, Christum Domini, postremo Deum Pharaonis. Intellige quæ dico, dabit tibi Dominus intellectum. Vbi malitiæ iuncta potentia est, aliquid tibi supra hominem præsumendum: vultus tuus super facientes mala. Timeat spiritum iræ tuæ, qui hominem non veretur, gladium non formidat: timeat orationem, qui admonitionem contempsit. Cui irasceris tu, Deum sibi iratum non hominem putet: qui te non audierit, auditurum Deum, & contra se paueat. Quod reliquum est, de his quæ supra te sunt, incumbit iam disputatio: quam vno libro Deo iuuante soluere spero, & me pariter absoluere promissione mea.

LIBER QVINTVS.

Libri superiores etsi de consideratione inscribantur, plurimum tamen habent actionis admixtũ; dum res aliquas non considerandas tantum, sed agendas docent vel monent: at qui in manibus modo est, sola in consideratione versabitur. Quæ enim supra sunt, id quod constat, actu non indigent, sed inspectu: non est quod in eis actites, quæ vno modo semper sunt & in æternum. Porro aliqua & ab æterno. Et hoc velim solerter aduertas, vir sagacissime Eugeni, quia totiens peregrinatur consideratio tua; quotiens ab illis rebus ad ista deflectitur inferiora & visibilia, siue intuenda ad notitiam, siue appetenda ad vsum, siue pro officio disponenda vel actitanda. Si tamen ita versatur in his vt per hæc illa requirat, haud procul exulat: sic considerare, repatriare est. Sublimior iste præsentium ac dignior vsus erit, cum iuxta sapientiam Pauli *inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*: sane hac scala ciues non egent,

sed

sed exules. Quod vidit ipse huius sententiæ auctor, qui cum diceret inuisibilia per visibilià conspici, signanter posuit creatura mundi. Et vere quid opus scalia tenenti iam solium? creatura cœli illa est, præsto habens per quod potius ista intueatur. Videt Verbum & in Verbo facta per verbum: Nec opus habet ex his quæ facta sunt, factoris notitiam vendicare. Neque enim vt vel ipsa nouerit ad ipsa descendit, quæ ibi illa videt vbi longe melius sunt quam in seipsis: vnde nec medium requirit ad ea corporis sensum, sensus ipsa sibi, seipsa sentiens. Optimum videndi genus, si nullius egueris, ad omne quod nosse libuerit te contentus: alioqnin iuuari aliunde, obnoxium fieri est. Minus à perfecto istud, & minus liberum. Quid quod & inferioribus eges? nonne præposterum hoc & indignum? Plane superiorum quædam iniuria est inferiorum operam desiderare, à qua iniuria nemo hominum perfecte vindicabitur; nisi cum quisquam euaserit in libertatem filiorum Dei. Nempe *erunt hi omnes docibiles Dei* & nulla interueniente creatura solo beati Deo. Repatriasse erit hoc, exisse de patria corporum in regione Spirituum. Ipsa est Deus noster maximus spiritus, maxima mansio spirituum beatorum; & ne quid hic vsurpet carnis sensus, seu imaginatio veritas est, sapientia est, virtus, æternitas, summum bonum. Vnde interim absumus, & vbi sumus vallis est, & vallis lacrymarum: in qua sensualitas regnat, & consideratio exulat: in qua libere quidem & potestariue se exerit sensus corporeus; sed intricatus caligat oculus spiritalis. Quid igitur mirum si ope indigenæ aduena indiget? Et felix secundum tempus viator, qui ciuium beneficium, sine quo transire non potest, in obsequium conuertere potuit: vtens non fruens, vrgens non petens, exactor non supplex. Magnus ille qui vsum sensuum quasdam veluti ciuium opes expendere satagit, dispensando in suam & multorum salutem. Nec ille minor, qui hunc sibi gradum ad illa inuisibilia philosophando constituit: nisi quod hoc dulcius; illud vtilius; hoc felicius, illud fortius esse constat. At omnium maximus, qui spreto ipso vsu rerum & sensuum, quantum quidem humanæ fragilitati fas est: non ascensoriis gradibus, sed inopinatis excessibus auolare interdum contemplando ad illa sublimia consueuit. Ad hoc vltimum genus illos pertinere reor excessus Pauli: excessus, non ascensus. Nam raptum potius fuisse, quam ascendisse ipse se perhibet. Inde est quod dicebat: *siue mente excedimus Deo.* Porro hæc tria ita contingunt, cum consideratio etsi in loco peregrinationis suæ, virtutis studio & adiutorio gratiæ facta superior sensualitatem aut premit ne insolescat, aut cogit ne euagetur, aut fugit ne inquinet: in primo potentior, in secundo liberior, in tertio purior. Puritatis siquidem & alacritatis pariter alis, fit ille volatus. Vis tibi has considerationis species propriis distingui nominibus? Dicamus si placet primam dispensatiuam, secundam æstimatiuam, tertiam speculatiuam. Horum nominum rationes, diffinitiones declarabunt: dispensatiua est consideratio, sensibus sensibilibusque rebus ordinate & socialiter vtens ad promerendum Deum. Æstimatiua est consideratio prudenter ac diligenter quæque scrutans & ponderans ad vestigandum Deum. Speculatiua est consideratio, se in se colligens & quantum diuinitus adiuuatur rebus humanis eximens ad contemplandum Deum. Puto vigilanter aduertis aliarum hanc esse fructum, cæteras si non referantur ad istam, quod dicuntur videri posse, sed non esse. Et prior quidem absque intuitu huius, multa serit, & nihil metit: sequens vero nisi ad istam se dirigat, vadit sed non euadit. Ergo quod prima aptat, secunda adorat, tertia gustat: ad quem tamen gustum perducunt & cæteræ etsi tardius, nisi quod prima laboriosius, secunda quietius peruenitur. Dixisti inquis satis qua ascendatur, & iam quo dicere habes: falleris si id speras, ineffabile est. Tu me existimas loqui quod oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascendit? *nobis*, inquit, *reuelauit Deus per spiritum suum*: ergo quæ supra sunt non verbo docentur, sed spiritu reuelantur. Verum quod sermo non explicat, consideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur. Sane eorum admonitus quę supra sunt, non te existimes mitti à me suspicere solem, lunam, stellas, non ipsum firmamentum, non aquas quæ super cœlos sunt: ista siquidem omnia etsi supra loco, precio infra sunt & dignitate naturæ, sunt enim corpora. Tui portio spiritus est, quo superius quippiā frustra quęris quod non sit spiritus. Porro spiritus est Deus, sunt & Angeli sancti, & hi supra te: sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt. Vnum siquidem tui & Angeli optima, ratio est: Deus vero non sui aliquod optimū habet, vnum optimum totus. Is & qui cum eo sunt beati Spiritus, tribus modis veluti viis totidem, nostra sunt consideratione vestigandi, opinione, fide, intellectu. Quorum intellectus rationi innititur, fides auctoritati; opinio sola veri similitudine se tuetur. Habent illa duo certam veritatem, sed fides clausam & inuolutam, intelligentia nudam & manifestam: cæterum opinio certi nil habens, verum per verisimilia quærit potius quam apprehendit: Omnino in his cauenda confusio, ne aut incertum opinionis fidea figat; aut quid firmum fixumque est fidei, opinio reuocet in quæstionem. Et hoc sciendum, quia opinio si habet assertionem, temeraria est; fides si habet hæsitationem infirma est. Item intellectus si signata fidei tentet irrumpere, reputatur effractor, scrutator maiestatis. Multi suam opinionem intellectum putauerunt, & errauerunt: & quidem opinio potest putari intellectus, intellectus non opinio potest. Vnde hoc accidit? profecto quia hæc falli & fallere potest: aut si falli potuit, intellectus non fuit, sed opinio. Verus nempe intellectus certam habet non modo veritatem, sed notitiam veritatis intellectus est rei. Possimus hæc singula hic ita diffinire: fides est voluntaria quædam & certa prælibatio nec dum propalatæ veritatis. Intellectus est rei cuiuscunque inuisibilis certa ac manifesta notitia. Opinio est

solã nesciat ignorantiã, qui *totus sit lux, & tenebræ in eo nõ sint vllæ*, totus sit oculus, & q minime aliquãdo fallitur, quia minime clauditur; q extra se non quærat lumẽ cui admoueatur vt videat, ipse qui videt, ipse vnde videt. Cernere est in thronis quã non suspectus omni innocentiæ iudex, sedeat in his q circumueniri nolit circumueniri nõ possit, quippe sit amans & videns: nec vacat sessio, tranquillitas insigne est. De vultu tali iudiciũ meũ ꝓdeat opto; cui io sit amor, error absit, absit & perturbatio. Cernere est in Dominationibus, quantæ sit Dominus maiestatis, cuius nutu imperiũ constat & imperio vniuersitas atq; æternitas termini sunt. Cernere est in Principatibus, principiũ ex quo omnia, & quomodo à cardine ostiũ; sic ab ipso regi vniuersitatẽ. Cernere est in Potestatibus, quam potestatiue idẽ Princeps quos regit, protegit; contrarias potestates arcens & ꝓpulsans. Cernere est in Virtutibus, vnã vbiq; æqualiter præsto esse virtutẽ, p quam omnia, viuificam efficacem, inuisibilẽ, immobilemq;, omnia tamen mouentẽ vtiliter, tenentem fortiter: Quæ cum in minus vsitata effecta apud mortales eruperit, miracula sine prodigia vocant. Cernere postremo & mirari est in Angelis & Archangelis veritatem atq; experientiã vocis illius, quoniam ipsi cura est de nobis, qui talium nos & tantorũ non desinit iocundare visitationibus, instruere reuelationibus, suggestionibus commonere, sedulitate solatiari. Hæc omnia contulit illis spiritibus ipse qui condidit illos, vnus atq; idẽ summus spiritus, diuidens singulis prout voluit, hæc operatur in illis, hæc dedit operari & illis, sed aliter. Ardent Seraphin, sed igne Dei, vel potius igne Deo quod præcipuũ est in eis, amant; sed non quantum Deus, nec quomodo. Lucent Cherubin & scientia eminent, sed participio veritatis; ac per hoc non vt veritas, nec quantũ. Sed throni, sed insidentes beneficio: iudicant & ipsi cum tranquillitate, sed non ad mensurã modumve pacis pacantis, pacis quæ exsuperat omnem sensum. Dominantur Dominationes, sed sub Domino dominantur, sed seruiunt pariter: quid hoc ad summum, sempiternum, singularecq; Dominiũ? Præsunt Principatus & regunt, sed reguntur & ipsi, ita vt regere iam non norint, si regi desierint. Præcellit in Potestatibus fortitudo, sed cui debent q fortes sunt, & aliter est fortis & plus: nec tã fortis quam ipsa fortitudo. Virtutes pro suo ministerio & potentatu satagunt excitare corda torpentia hominum, innouatione signorum: virtus vero in eo manens ipsa facit opera; faciunt & illæ, sed in cõparatione eius non faciunt. Deniq; tantũ interest, vt quasi singulariter Propheta dicat ad eum: *Tu es Deus qui facis mirabilia.* Et idem de eo: *qui facit mirabilia magna solus.* Adsunt Angeli & Archangeli, sed ille germanior nobis, qui non modo adest, sed inest: quia si dicas posse inesse & Angelum, nõ inficior; memini scriptum: *& Angelus qui loquebatur in me.* At qui differentia & in hoc. Inest Angelus suggerens bona, non ingerens: idem hortans ad bonũ, non bonũ creans. Deus sic inest vt efficiat, vt infundat, vel potius vt infundatur & participetur: ita vt vnum perinde cũ nostro spiritum esse dicere quis non timuerit, etsi non vnã personam, vnamve substantiã. Habes enim, qui adhæret Deo vnus spiritus est: Angelus ergo cũ anima, Deus in anima: ille contubernalis animæ inest, Deus vt vita. Itaq; sicut anima videt in oculis, audit in auribus, odorat in naribus, in faucibus gustat, tangit in toto reliquo corpore: sic Deus diuersa in diuersis spiritibus operatur: verbi gratia, in aliis amantẽ se exhibens, in aliis agnoscentẽ, in aliis alia facientẽ; sicut *vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ.* Quis est iste tã communis in vocibus, tam longe in rebus? quomodo quẽ nostris loquimur verbis in sua reconditus maiestate nostros penitus & aspectus effugit, & affectus? Audi ipsum qui loquatur hominibus: *sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.* Dicitur nuc amare, & Deus: dicimur nosse, & Deus: & multa in hunc modum. Sed Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, sedet vt æquitas, dominatur vt maiestas, regit vt principium, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas: quæ omnia faciunt & Angeli, faciamus & nos, sed longe inferiori modo, non vtiq bono quod sumus, sed quod participamus. Nunc iam transi spiritus istos, si forte cum sponsa dicere possis & tu: *paululũ cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea.* Quis est? non sane occurrit melius, quam qui est: hoc ipse de se voluit responderi, hoc docuit dicente Moyse ad populum ipso quidem iniungente: *qui est misit me ad vos.* Merito quidem, nil competentius æternitati, quæ Deus est: si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quicquid tale de eo dixeris, in hoc verbo instauratur: quod est, est. Nempe hoc est ei esse, quod hęc omnia esse. si & centum talia reddas, non recessisti ab esse; si ea dixeris, nihil addidisti; si non dixeris, nihil minuisti. Iam si vidisti hoc tam singulare, tam summum esse; nonne in comparatione huius quicquid hoc non est, iudicas potius nõ esse, quam esse? Quid item Deus? sine quo nihil. Tam nihil esse sine ipso, quã nec ipsi sine se potest: ipse sibi, ipse omnibus est. Ac per hoc quodammodo solus est ipse, qui sui ipsius est & omniũ esse. Quid est Deus? *principium.* Et hoc ipse de se responsum dedit: multa in rebus dicuntur principia, sed respectu posteriorũ; alioquin si ad aliquid præcedens respicias, ipsum potius principiũ dabis. Quamobrẽ si quęras verũ simplexq; principium, inuenias oportet quod principiũ non habuerit; ex quo vniuersum cœpit, ipsum ꝓfecto minime cœpit. Nã si cœpit, aliunde cœperit necesse est; à se enim cœpit nihil: nisi forte quis putauerit, quod non erat dare sibi potuisse vt esse inciperet, aut fuisse aliquid, antequã esset. Quod vtrumq;, quia ratio non consentit, constat nihil sibimet extitisse principiũ: quod vero aliud principiũ habuit, primum non fuit; verum ergo principium nequaquã cœpit, sed totum ab ipso cœpit. Quid est Deus? cui secula nec accesserunt, nec decesserunt, nec coæterna tamẽ. Quid est Deus: *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia:* ex quo omnia creabiliter, non seminabiliter: per quem omnia, non quasi in loco, sed quasi in virtute: ex quo omnia, tanquam vno principio auctore omnium. Per quem omnia, ne alterum inducatur principium, artifex: in quo omnia, ne tertium inducatur, locus: ex quo omnia, nõ de quo; quia non est materia Deus; efficiens causa est, nõ materialis. Frustra Philosophi materiã quærunt, non eguit materia Deus, non enim officinam quæsiuit, non artificem

tificem: ipse per se omnia fecit: vnde? de nihilo. Nam si ex aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nõ omnia. Absit vt de sua incorrupta incorruptibiliq; substantia tam multa fecerit, & si bona, corruptibilia tamẽ. Quæris si in ipso omnia, vbi ipse? nihil non minus inuenio: quis capiat locus? quæris vbi non sit? ne hoc quidem dixerim, quis sine Deo locus? Incomprehensibilis est Deus, sed nõ parum apprehendisti, si hoc tibi de eo compertũ est, quod nusquam sit, qui non clauditur loco: & nusquam tamẽ non sit, qui non excluditur loco. Suo autem sublimi atq; incomprehẽsibili modo, sicut omnia in ipso, sic ipse in omnibus est. Deniq; sicut ait Euangelista, *in mundo erat*: alias vero vbi erat antequam mundus fieret, ibi est. Non est quod quæras vltra vbi erat: propter ipsum nihil erat, ergo in se ipso erat. Quid est Deus? quo nihil melius cogitari potest. Si approbas, non oportet assentiaris esse aliquid quod Deus sit, & quod Deus non sit; hoc enim sine dubio melius. Quomodo non melius Deo, si Deus non est, quod dat Deo vt sit? at melius illam diuinitatẽ qua dicunt Deum esse, non aliud quam Deũ esse fatemur. Non est ergo in Deo, nisi Deus. Quid, inquiunt, negas Deum habere diuinitatẽ? non, sed quod habet, hoc est. Negas diuinitatẽ Deum esse? non, sed non alia quam quæ ipse est: aut si tu aliã inuenisti, adiuuet me Trinitas Deus, aduersus illam tota me contumacia erigo. Quaternitas orbẽ distermînat, non signat Deitatẽ. Deus Trinitas est, Deus triũ singula personarum: si quartam diuinitatem adiicere placet, interim ego hanc quæ Deus non est, persuasi mihi minime adorandũ; puto quod & tu: nempe *Dominum DEum tuum adorabis, & illi soli seruies*. Gloriosa vero diuinitas, quæ sibi honorem non audeat arrogare diuinum: at melius quartũ hoc omnino respuimus, quã sine honore recipimus. Multa dicũtur esse in Deo, & quidem sane catholiceq; sed multa vnũ: alioquin si diuersa putemus nõ quaternitatem habueris, sed centenitatem. Verbi causa, dicimus magnũ, bonum, iustum, & innumera talia: sed nisi omnia vnũ in Deo, & cum Deo, consideres, habebis multiplicem Deum. Mihi vero non deest, quod cogitẽ melius eiusmodi Deo tuo: quæris quid? mera simplicitas. Vero iudicio, natura simplex multiplici anteferetur: scio quod ad id respondere solent; non multa, inquiunt, sed vnam tantũ diuinitatem, quæ omnia illa sunt, Deo vt sit conferre asserimus. Asseritis ergo, etsi non multiplicem, duplicem Deum. & non ad merum simplex peruenistis, neq; ad id, quo melius cogitari non potest. Tam non est simplex, quod vel vni fuerit obnoxium formæ; quã nec virgo, vel vni cognita viro. Securus loquor, ne is quidem qui vel duplex est erit meus: habeo enim meliorẽ. Esto quod hunc numeroso & multiplici anteponam, sed plane præ simplici spernο. Meus Deus ipse catholice est, tã non habet hoc & illud; quam non hæc & illa: est qui est, non quæ est; purus, simplex, integer, perfectus cõstans sibi, nihil de temporibus, nihil de locis, nihil de rebus trahens in se, nihil ea se deponens in eis, non habens quod ad numerum diuidat, non quæ colligat ad vnum; vnum quippe est, sed non vnitum. Non partibus constat vt corpus, non affectibus distat vt anima, non formis substat vt omne quod factum est. Sed neq; formæ, vt istis visum est; magna laus videlicet Deo, vt se ab informitate vendicet, forma vna esse contentum: hoc est dicere, cætera pluribus, Deum non nisi vni debere quod est. Quid? cuius beneficio sunt quæ sunt, ipse pro suo esse alterius beneficio inclinabit? Laus ista, vt vulgo dicitur, blasphemiam valet. An non pluris est nullo indigere, quam vno? Habe reuerentiam Deo, vt quod pluris est illi tribuas: si cor tuum vsq; huc ascendere potuit, Deum tuũ infra quomodo collocabit? Ipse sibi formã, ipse sibi essentia est. In hoc interim gradu suspicio illum, & si aliter potior appareret, illum potius darem. Nunquid verendum ne cogitatio transuolet illum? Quantumcunq; in altum proficiat, vltra est: infra quod cogitare possit, altissimũ quærere, ridiculum est; statuere impium. Vltra non citra quærendus est, ascende si adhuc potes ad cor altius, & exaltabitur Deus: non est formatus Deus, forma est: non est affectus Deus, affectio est: non est compositus Deus, merum simplex est. Et vt liquido noueris quid simplex dicã, idem quod vnum: tam simplex Deus, quam vnus est: est autem vnus & quomodo aliud nihil; si dici possit, vnissimus est. Vnus est Sol, quod non sit alter, vna Luna, quod æque altera non sit: atq; id quidẽ Deus, sed solus. Quid plus? vnus est etiam sibi. Et hoc vis tibi declarari? idem est semper & vno modo. Non sic vnus Sol, non sic vna Luna; clamat vterque non esse se vnum sibi: ille motibus, illa & defectibus suis. Deus autem non modo vnus sibi, & in se vnus est: nihil in se, nisi se habet; non ex tempore alterationem habet, non in substantia alteritatem. Hinc de eo Boetius, *hoc vere vnum in quo nullus est numerus, nullum in eo aliud praeter id quod est*: neq; enim subiectũ fieri potest, forma enim est. Compara huic vni omne quod vnum dici potest, & vnum non erit: Trinitas est tamen Deus. Quid ergo destruimus quod dictũ est de vnitate, quia inducimus Trinitatẽ? Non, sed statuimus vnitatẽ: dicimus Patrem, dicimus Filiũ, dicimus Spiritum sanctum; non tamen tres Deos, sed vnum. Qui sibi vult iste, vt sic loquar, absq; numero, numerus? Si tria, quomodo non numerus? Si vnum, vbi numerus? Sed habeo, inquis, quid numerẽ, & quid non numerem: substantia vna est, Personæ tres sunt. Quid mirum, quid vel obscurum in hoc? nihil si personæ seorsum à substantia cogitentur: nunc vero cum tres personæ illa substantia sint, & illa vna substantia tres illæ personæ, quis numerum neget? nam vere tres sunt. Quis numerat tamen? nam vere vnum sunt. Aut si tu facile explicatu id putas dicendo tres: dicito quid numerasti? Naturas? vna est. Essentias? vna est. Substantias? vna est. Deitates? vna est. Non hæc, sed personas numero, inquis, quæ non sint illa vna natura, illa vna essentia, illa vna substantia, illa vna diuinitas? Catholicus es, minime hoc dabis. Personarum proprietas, non aliud quam personas, ipsasq; non aliud quam vnum Deum, vnam diuinam substantiã, vnam diuinam naturam, vnam diuinam & summã maiestatem, catholica confitetur. Numera ergo, si potes, aut sine substantia personas, quæ ipsa sunt; aut sine personis proprietates, quę ipsæ sunt. Aut si diuidere quis conetur vel personas à substantia, vel proprietates à personis; nescio quomodo Trinitatis se profiteri cultorem possit, qui in tantam rerum numerositatem excesserit.

Dica-

Dicamus itaq; tres, sed non ad praeiudicium vnitatis: dicamus vnum, sed non ad confusionem Trinitatis. Neq; enim nomina vacua sunt, nec absq; significantia cassae voces, Sabellianum hoc. Quaerit quis, quomodo hoc quod Catholice esse dicimus, possit esse? sufficiat ei tenere sic esse. Atq; hoc non rationi perspicuum, nec tamen opinioni ambiguũ; sed fidei persuasum. Sacramentum hoc magnũ est, & quidem venerandum, non scrutandũ: quomodo pluralitas in vnitate, aut ipsa in pluralitate? scrutari hoc temeritatis est, credere pietas est, nosse vita, & vita aeterna est. Vnde si operae precium censes ô Eugeni, percurrat iã consideratio multa vna, quo eminentia huius singularis vnius, fiat euidentior. Est vnitas quae collectiua potest dici, cũ, verbi causa, multi lapides faciunt aceruũ vnum: & est vnitas constitutiua, cũ multa membra vnum corpus, vel multae partes vnum quodcunq; totũ constituunt. Est & coniugatiua, qua fit vt duo iã non duo sint, sed vna caro. Et est natiua, qua anima & caro vnus nascitur homo. Est vnitas potestatiua, qua homo virtutis, non instabilis, non dissimilis, sed vnus sibimet semper nititur inueniri. Est consentanea, cum per charitatẽ multorum hominũ est cor vnum & anima vna. Est & votiua, cũ anima votis omnibus adhaerẽs Deo vnus spiritus est. Est & dignatiua vnitas, qua limus noster à Dei verbo in vnã assumptus est personam. Verũ haec omnia quid ad illum summum, atq; (vt ita dicam) vnice vnum, vbi vnitatem consubstantialitas facit? huic vni quoduis illorũ si assimiles, erit quoq; modo vnum: si compares, nullo. Igitur inter omnia quae recte vnum dicuntur, arcem tenet vnitas trinitatis, qua tres personae vna substantia sunt. Secundo loco illa praecellit, qua è conuerso tres substantiae vna in Christo persona sunt. Porro haec & quaecunq; alia dici vna possunt, summae illius vnitatis imitatione (non cõparatione) vna appellari vera sobriaq; probat consideratio. Nec abducimur ab hac vnitatis professione assertione trium, cum in hac trinitate non recipiamus multiplicationem, sicut nec solitudinẽ in vnitate. Quamobrẽ cum dico vnũ, non me trinitatis turbat numerus, qui essentiã non multiplicat, nõ variat, nec partitur. Rursum cũ dico tria, nõ me arguit intuitus vnitatis, quod illa quaecunq; tria, seu illos tres, nec in confusionem cogit, nec in singularitatẽ redigit. Idem me sentire fateor & de illa vnitate, cui secundam ab ista inter caetera vna honorẽ dedi: dico in Christo verbum, animã, & carnem sine confusione essentiarum vnam esse personam, & item absq; praeiudicio personalis vnitatis in sua numerositate manere. Nec negauerim hanc ad illud quoq; genus vnitatis pertinere, qua anima & caro vnus est homo. Decuit quippe familiarius similiusq; eũ hominis conuenire constitutione, quod pro homine constitutum est Sacramentũ: decuit & cum summa quae in Deo est, & Deus est, vnitate congruere, vt quomodo ibi tres personae vna essentia; ita hic cõuenientissima quadã contrarietate tres essentiae sint vna persona. Videsne pulcre inter vtramq; vnitatẽ hanc collocari, in eo vtiq; quod constitutus est mediator Dei hominisq;, homo Christus Iesus? Pulcherrima, inquã, conuenientia, vt salutare sacramentum congrua quadam similitudine ambobus respondeant, & saluanti videlicet & saluato. Ita haec vnitas duarũ consistens media vnitatũ, alteri succumbere, alteri praeminere cognoscitur, quantũ superiore inferior, tantũ inferiore superior. Tãtam denique tamq; expressam vnionis vim in se praefert ea persona, in qua Deus & homo vnus est Christus, vt si duo illa de se inuicẽ praedices, nõ erraueris, Deũ videlicet hominẽ, & hominem Deum, vere Catholiceq; pronuncians. Non autẽ similiter vel carnem de anima vel animam de carne, nisi absurdissimo praedicas: etsi similiter anima & caro sit homo. Nec mirum si non aeque potis anima sit sua illa vitali, etsi non parũ valida intentione connectere atq; suis affectibus astringere sibi carnẽ; vt sibi diuinitas hominẽ, illum qui praedestinatus est, filius Dei in virtute. Longa cathena & fortis ad stringendum diuina praedestinatio, ab aeterno est enim. Quid longius aeternitate? quid diuinitate potentius? inde est quod nec morte incidente vllatenus interdici vnitas haec potuit, etsi carne & anima ab inuicẽ separatis. Et fortassis hoc sensit ille, qui se *indignũ* professus est *soluere corrigiã calceamenti eius*. Sed & illa tria sata de Euangelio mixta & fermentata in panem vnum, si quis ad haec tria dixerit pertinere, nõ incongrue id mihi facere videbitur. Quã bene illa mulier fermentauit, vt nec diuisione quidẽ facta carnis & animae, à carne vel anima verbũ diuideretur. Mansit & in separatione inseparabilis vnitas: nec enim quae ex parte cõtigit separatio potuit vnitati praescribere, permanenti in totis tribus. Siue coniunctis siue disiunctis duobus, nihilominus perseuerauit in tribus vnitas personalis; aeque vnus Christus, vnaq; persona, verbum, anima, & caro, etiam mortuo homine perdurauit. In vtero virginis (vt sentio ego) commixtio haec fermentatio facta est, & ipsa mulier quae miscuit & fermentauit. Nam fermentum non immerito fortasse dixerim fidem Mariae: plane beata quae credidit, quoniam perfecta sunt in ea, quae dicta sunt ei à Domino. Perfecta autem non essent, si quominus iuxta verbum Domini esset fermentatum totum, & perpetuo fermentatum; seruans nobis in morte, quam in vita pariter vnum atq; integrum mediatorem Dei & hominum cum sua Deitate hominem Iesum Christum. Aduertere est in hoc admirabili sacramento iuxta numerum satorum, mirae & decentissimae distinctionis gradus: nouum, antiquum, aeternum. Nouum, animam quae de nihilo tunc creata creditur, cum infusa: antiquum, carnem quae à primo vsq; hominum, id est ex Adam, traducta cognoscitur: aeternum, Verbum quod ab aeterno Patre, coaeternum illi, genitum indubitata veritate asseritur. Et in his triplex, si diligenter aduertas, diuinae potentiae genus: quod factum sit de nihilo aliquid, de vetusto nouum, aeternum beatumq; de damnato & mortuo. Quid hoc ad nostram salutem? multum per omnem modum. Primum quidem quod peccato redacti in nihil, per hoc quodammodo iterato creati sumus, vt simus initiũ aliquod creaturae eius. Deinde quod ex vetusta seruitute, in libertatẽ filiorũ Dei translati, in nouitate spiritus ambulamus. Postremo quod de potestate tenebrarũ vocati, ad regnũ claritatis aeternae, in quo iã & sedere nos fecit in Christo. Alieni sint à nobis, qui Christi à nobis carnẽ alienare conantur; nouã creatã in virgine, & nõ de virgine sumtam impie asserentes. Pulchre Propheticus spiritus lõge ante occurrit huic sententiae, imo blasphemiae impiorũ: *egredietur*, inquiens,

virga

virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Dixisse poterat, & flos de virga, sed maluit *de radice*, vt vnde virgam, inde florem duxisse originem demonstraret: inde igitur sumpta caro vnde orta virgo; nec noua virgine, quæ prodiit ex radice. Forte substomacharis, si adhuc pergimus quærere quid est Deus; tum quia toties iam quæsitũ est, tum quia difficilis inuentũ iri. Dico tibi Pater Eugeni, solus est Deus qui frustra nunquã quæri potest, nec cum inueniri nõ potest. Doceat te hoc experimentum tuũ, aut si non, experto credito, non mihi, sed sancto qui ait: *bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te.* Quid ergo est Deus? Quod ad vniuersum spectat, finis: quod ad electionẽ, salus: quod ad se, ipse nouit. Quid est Deus? Voluntas omnipotens beneuolentissima virtus, lumen æternũ, incommutabilis ratio, summa beatitudo, creans mentes ad se participandũ, viuificans ad sentiendum, afficiens ad appetendũ, dilatans ad capiendũ, iustificans ad ꝓmerendum, accendens ad Zelum, fœcundans ad fructum, dirigens ad æquitatẽ, formans ad beneuolentiã, moderans ad sapientiam, roborans ad virtutẽ, visitans ad consolationẽ, illuminans ad cognitionẽ, ꝑpetuans ad immortalitatẽ, implens ad felicitatẽ, circumdans ad securitatẽ. Quid est Deus? non minus pœna peruersorũ, quam humiliũ gloria. Etenim rationabilis quædam æquitatis directio incõuertibilis atq; indeclinabilis, quippe attingens vbiq;, cui illisa omnis prauitas, conturbetur necesse est. Quidni in hanc omne timidũ vel distortum impingat & cõquassetur? Væ vniuerso quod obuiũ forte offenderit, cedere nescia rectitudo; nã & fortitudo est. Quid itaq; voluntatibus tam contrariũ & aduersum, quam semper conari, impingere semper, & frustra? Væ oppositis voluntatibus, solã suæ ꝑfectio aduersionis referentibus pœnam. Quid tam pœnale, quã semper velle quod nunquam erit; & semper nolle, quod nunquam non erit? Quid tam damnatũ quam voluntas addicta huic necessitati volendi nolendiq;, vt ad vtrumlibet iã sicut non nisi peruerse, ita non nisi misere moueatur? In æternũ non obtinebit quod vult, & quod non vult in æternũ nihilominus sustinebit: digne omnino vt qui ad nihil afficitur vnquã quod deceat, ad nihil vnquam quod libeat euadat. Quis hoc facit? rectus Dominus Deus noster, qui & cum ꝑuerso peruertitur, nunquam recto prauoq; conueniet. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, etsi non inuicem lædant: læsio alterius est, absit vt Dei: *durum tibi est*, inquit, *contra stimulũ calcitrare*, h. e. non stimulo durũ, sed calcitranti. Est & turpium pœna Deus: Lux est enim. Et quid tã inuisum obscœnis flagitiosisq; mentibus? Profecto *omnis qui male agit, odit lucẽ.* Sed dico, nunquid non poterunt declinare? minime omnino: lucet vbiq; etsi non omnibus. Deniq; *in tenebris lucet, & tenebræ eam non cõprehenderunt*: videt tenebras lux, cui hoc est videre quod lucere, sed non vicissim à tenebris ipsa videtur quia tenebræ eam non cõprehenderunt. Et videntur ergo vt confundantur, & non vident ne consolentur: nec modo à luce, & in luce videntur. A quo, vel à quibus? ab omni vidente, vt ꝓ multitudine intuentiũ sit confusio multa. At nullus de tanta numerositate spectantiũ molestior oculus, suo cuiusq;: non est aspectus siue in cœlo siue in terra, quẽ tenebrosa conscientia effugere magis velit, minus possit. Non latent tenebræ vel seipsas, sed vident, quæ aliud nõ vident: opera tenebrarũ sequuntur illas, nec est quo se abscondant ab illis ne in tenebris quidẽ. Hic est *vermis qui non moritur*, memoria præteritorũ, semel iniectus vel potius innatus ꝑ peccatum hæsit firmiter nequaquã deinceps auellendus: nec cessat rodere conscientiã, eaq; pastus, esca vtiq; inconsumptibili, ꝑpetuat vitam. Horreo vermem mordacẽ, & mortem viuacẽ: horreo incidere in manus mortis viuentis, & vitæ morientis. Hæc est secunda mors, quæ nunquã peroccidit, sed semper occidit. Quis det illis semel mori, & nõ moriantur in æternũ? *qui dicunt montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos*: quid nisi mortẽ mortis beneficio aut finire, aut euadere volunt? Deniq; *inuocabunt mortẽ*, ait, *& non veniet.* Intuere id clarius, constat immortalẽ animã esse nec aliquãdo absq; sua memoria viuere, ne non animã aliquando esse contingat: itaq; durante anima, durat & memoria. Sed qualis? fœda flagitiis, horrida facinoribus, vanitate tumida, contemptu hispida & neglecta. Quæ priora, transierunt & non transierunt; transierunt à manu, sed non mente: quod factum est, factũ non esse non potest. Proinde etsi facere in tempore fuit, sed fecisse in sempiternũ manet: non transibit cum tempore, quod tempore transit. Æternũ ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse in æternum memineris. Experiri erit hoc veritatẽ vocis illius. *arguam te, & statuã contra faciem tuã.* Dominus locutus est, cui omne aduersum, & sibi aduersari necesse est, vt sit sera querela: *O custos quare posuisti me contrariũ tibi, & factus sum mihi ipsi grauis?* Ita est ô Eugeni, nõ potest Deo esse contrariũ quid, & sibimet cohærere: sed qui arguetur à Deo, arguetur & à seipso. Non est sane iam tunc quod aut veritatẽ dissimulet ratio, aut rationis intuitũ anima declinet abrupta membris corporis in sese collecta. Quo enim id valeat, sopitis conclusisq; in morte sensibus, per quos itaq; curiosius exire, & à se ire solebat in eam quæ præterit mundi istius figuram? Vides turpibus nihil deesse ad confusionẽ, cum ꝓducentur spectaculum fieri, Deo, Angelis, hominibus, sibi ipsis. O quam male mali omnes locati sunt, vtiq; oppositi torrenti huic directæ æquitatis, & huic lumini ꝓpalatæ veritatis expositi. Nonne hoc est ꝑpetuo tũdi, perpetuoq; confundi? *Duplici contritione*, ait ille, *contere eos Domine Deus noster.* Quid est Deus? lõgitudo, latitudo, sublimitas, & ꝓfundum. Quid inquis? tenemus te quaternitatis (quã abominatus es) ꝓfessorem? minime. Abominatus sum, & abominor. Visus sum ꝓtulisse plura, sed vnũ est: vnus Deus signatus est ꝓ captu nostro, nõ pro suo statu. Diuisus est hic, non ille: voces diuersæ, sed semitæ multæ: sed vnũ per eas significatus, vnus quæritur. Non diuisiones substantiæ in quaternario isto expressæ sunt, non dimensiones quales in corporibus intuemur, nõ distinctio ꝑsonalis qualẽ in trinitate adoramus, non numerus ꝓprietatũ qualem ꝑsonis ipsis inesse fatemur, etsi nõ aliud à personis. Alioquin hoc singulũ horum video quod quatuor simul, hæc quatuor ipsa quod singulum est. Nobis autem qui non possumus cũ Deo simplicitate contendere, dũ contendimus apprehendere vnũ, occurrit velut quadru-

quadruplicatum. Facit hoc speculum & ænigma per quod solum interim videre datur: cum autem videbimus facie ad faciem, videbimus sicuti est. Nec enim iam tunc fragilis acies mentis nostræ quantumlibet vehementer intendens, aliquatenus resiliet, dissilietve in suam pluralitatem: colliget se magis, adiuuabit, conformabitq; vnitati illius, vel potius vnitati illi, vt vna vni facies respondeat faciei: nempe similes ei erimus, quia *videbimus eum sicuti est.* Beata visio ad quam merito suspirabit qui ait: *exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Et quia adhuc in quærendo res est, interim ascendamus quadrigam istam, vtpote infirmi & imbecilles indigentes tali vehiculo, si forte vel sic apprehendamus in quo apprehensi sumus, id est, huius ipsius vehiculi rationem. Nam hoc monitum habemus ab ipso auriga, & primo currus huius exhibitore, vel studeamus *comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit longitudo, latitudo sublimitas, & profundum. Comprehendere* dixit, non cognoscere, vt non curiositate contenti scientiæ, tota cura fructui inhiemus. Non in cognitione est fructus, sed in comprehensione: alioquin *scienti bonum & non facienti* (vt ait quidã) *peccatum est ei.* Et ipse Paulus alio loco: *sic currite,* inquit, *vt comprehendatis.* Quid sit *comprehendere* inferius declarabo. Quid igitur est Deus? longitudo, inquam. Quid ipsa? æternitas. Hæc tam longa vt non habeat terminum, non magis loci, quam temporis. Est & latitudo, & ipsa quid? charitas. Quibus & ista terminis angustetur in Deo, qui *nihil odit horum quæ fecerit?* Deniq; *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos*: ergo & inimicos concludit sinus ille. Ne hoc quoq; contentus, euadit in infinitum: omnem non modo affectionem, sed & cognitionem excedit, adiiciente Apostolo & dicente: *scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi.* Quid plus dicam? æterna est, nisi quod hoc plus forsitan est, quia æternitas est. Vides tantam esse latitudinem quantam & longitudinem? vtinam sic videas non tantam esse, sed ipsam id esse vnam quod alteram; non minus vnam quam duas, nec plus duas quam vnam. Deus æternitas, Deus charitas est; longitudo sine protensione, latitudo sine distensione: in vtroq; pariter locales quidem excepit temporalesq; angustias, sed libertate naturæ, non enormitate substantiæ. Tali modo immensus est qui omnia fecit in mensura, & quamuis immensus, hic tamen modus & ipsius immensitatis. Quid item Deus? Sublimitas, & profundum; in altero supra omnia, in altero intra omnia. Liquet in Deitate nusquam claudicare æqualitatem, stare eam vndiq; firmiter, cõstare immobiliter sibi. Sublime, potentiam; profundum sapientiam eius considera. Ex æquo & ista respondent sibi, dum & sublimitas inattingibilis, & profunditas æque inscrutabilis cognoscatur, Paulo admirante & exclamante: *ô altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ illius!* Libet & nos exclamare cum Paulo, horum vtrumq; intuentes in Deo & cum Deo simplicissimam vnitatem: *ô sapientia potens, attingens vsq; fortiter: ô potentia sapiens disponens omnia suauiter. Res vna, effectus multiplex, operationesq; diuersæ*: & illa vna res est longitudo propter æternitatem; latitudo, propter charitatem; sublimitas propter maiestatem; profunditas propter sapientiam. Nouimus hæc: num ideo & arbitramur nos comprehendisse? non ea disputatio comprehendit, sed sanctitas, si quo modo tamen comprehendi potest, quod incomprehensibile est. At nisi posset non dixisset Apostolus: vt comprehendamus cum omnibus sanctis. Sancti igitur comprehendunt, quæris quomodo? Si sanctus es comprehendisti & nosti: si non, esto, & tuo experimento scies. Sanctum facit affectio sancta, & ipsa gemina; timor Domini sanctus, & sanctus amor. His perfecte affecta anima, veluti quibusdam duobus brachiis suis comprehendit, amplectitur, stringit, tenet, & ait, *Tenui eum nec dimittam*, & timor quidem sublimi & profundo, amor lato longoq; respondet. Quid tam timendum quam potestas cui non potes resistere, quam sapientia cui abscondi non potes? Poterat minus timeri Deus; alterutro carens: nunc autem perfecte oportet timeas illum, cui nec oculus deest omnia videns, nec manus potens omnia. Quid item tam amabile quam amor ipse quo amas, & quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta æternitas facit, quæ dum non excidit foras mittit suspicionem. Ama igitur perseueranter & longanimiter, & habes longitudinem: dilata amorem tuum vsq; ad inimicos, & latitudinem tenes: esto etiam in omni sollicitudine timoratus, & sublime profundumq; apprehendisti. Aut si mauis quatuor æque tuis diuinis quatuor respõdere, facis hoc, si stupes, si paues, si ferues, si sustines. Stupenda plane sublimitas maiestatis, pauenda abyssus iudiciorum: feruorem exigit charitas, æternitas perseuerantiam sustinendi. Quis stupet, nisi qui contemplatur gloriam Dei? quis pauet, nisi qui scrutatur profundum sapientiæ? quis feruet, nisi qui meditatur charitatem Dei? quis sustinet & perseuerat in amore, nisi qui æmulatur æternitatem charitatis? nempe æternitatis quandam imaginem perseuerantia præfert. Deniq; sola est cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: *qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.* Et nunc aduerte in quatuor istis, contemplationis species quatuor: prima & maxima contemplatio est, admiratio maiestatis: hæc requirit cor purgatum, vt à vitiis liberum atq; exoneratum peccatis, facile ad superna leuet; interdum quoq; vel per aliquas morulas, stupore & extasi suspensum, teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic, est enim intuens iudicia Dei; quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum humilitas: nempe si nutat illa, virtutum aggregatio non nisi ruina est. Tertia contemplatio occupatur, vel potius otiatur, circa memoriam beneficiorum, & ne dimittat ingratum, sollicitat memorantem ad amorem benefactoris. De talibus dicit Propheta loquens ad Dominum: *memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt.* Eructatio gratiarum actio est. Quarta quæ retro sunt obliuiscens, in sola requiescit expectatione promissorum: quæ cum sit meditatio æternitatis (siquidem quæ promittuntur æterna sunt) longanimitatem alit, & perseue-

rantiæ dat vigorem. Puto iam facile est quatuor nostra hæc, quatuor illis Apostoli assignare; dum longitudinem comprehendit meditatio promissorum; latitudinem recordatio beneficiorum; sublimitatem contemplatio maiestatis; profundum inspectio iudiciorum. Quærendus adhuc fuerat qui nec satis adhuc inuentus est, nec quæri nimis potest: at orando forte quam disputando dignius quæritur, & inuenitur facilius. Proinde is fit finis libri, sed non finis quærendi.

Anno Christi. 1206.

EPISTOLA DECRETALIS INNOCENTII III. SVMMI PONTIFICIS ROMANI, EXSCRIPTA EX ANTIQVIS Collectionibus Decretalium publicatis ab ANTONIO AVGVSTINO Episcopo Ilerdensi editis Ilerdæ in Hispania apud Rob. & Ioannem a Villanoua Anno Christi M. DLXXVI. & Lutetiæ apud Sebastianum Cramoisi M. DCIX.

Ex Collectione III. lib. 4. c. 11. tit. Qui filii sunt legitimi, quod in Decretalibus Gregorii IX Papa est 13. eodem titulo.

In hac epistola Innocentius Papa *tria dicit maxime notanda pro* Rege, *& Regno FRANCORVM.*

Primo, *quod REX FRANCORVM superiorem in* temporalibus *minime recognoscit, ne ipsum quidem Summum Pontificem.*

Secundo, *quod ipse PONTIFEX declarauit per affinitatem qua allegabatur inter* Philippum Regem *FRANCORVM, &* Reginam *quam duxerat in matrimonium,* Reginam *illam non REGIS ipsius coniugem* (affinitate probata) *& per consequens aliam sibi videri legitime copulatam (quod quidem erat notionis Pontificiæ Ecclesiasticæ Christianæ.)*

Tertio, *quod cum* Rex *ipse* Francorum *superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine iuris alterius læsione in eo quod ad notionem Pontificiam & Ecclesiasticam pertinebat, submittere se poterat, in quo forsitan videretur aliquibus quod per se ipsum non tanquam Pater cum filiis, sed tanquam Princeps cum subditis poterat dispensare.*

His tribus nihil simile propositum sibi fuisse testatur Innocentius *PONTIFEX in supplicatione W. Montispessulani ab Archiepiscopo Arelatensi oblata, quæ recitatur in illa Decretali Epist.*

Imo valde notandum quod ipse W. terra sua partem ab Ecclesia Magalonensi possidere dicebatur, quam ipsi per Sedem Apostolicam temporaliter agnoscebat, vt ex Archiepiscopi assertione dicit PONTIFEX: qui quidem Archiepiscopus fassus fuerat illa Magalonensi Ecclesia mediante W. illius Montispessulani terram, aut partem ipsius Pontifici temporaliter subiacere.

Quod vtrum verum esset, atque ita ab Archiepiscopo pro Nobili Viro W. supplicante agnosci debuerit, haud liquet aliunde quam ex iis quæ recitat Pontifex in illa Decretali.

Verum, quidquid in ea scriptum sit, ex declaratione Pontificis ibi expressa constat aliam longe conditionem fuisse, vt adhuc hodie est Regis ac Regni Francorum, *quam illius W. & partis terræ quam à Magalonensi Ecclesia tenere dicebatur, vel id fatente Pontifice, qui maximum agnoscit discrimen, dicitque nominatim* Regem Francorum in spiritualibus tantum, *W. autem M.* & in spiritualibus, & in temporalibus *Pontificem & Sedem Apostolicam recognoscere, quod nullus vnquam REX FRANCORVM fecit* in temporalibus, *in quibus DEVM solum habet atque agnoscit superiorem, quippe cuius solius gratia REX est.*

Hæc tria in Epistola ista Decretali declarata fuerunt pro veritate Regii status, ac suprema & sacra Maiestate Regis Francorum: *& ideo Galli omnes pii & veri Franci debent istam Epistolam memoriæ commendare.*

EX

EX ANTIQVA DECRETALIVM COLLECTIONE III. LIB. 4. TIT. 12. QVI FILII sunt legitimi. Cap. 2. quod in vulgatis editionibus est 13. c. tit. 17.

INNOCENTIVS III. NOBILI VIRO VV. MONTISPESSVLANI.

PER venerabilem fratrem nostrum Arelatensem Archiepiscopum ad sedem Apostolicam accedentem nobis tua humilitas supplicauit, vt filios tuos titulo legitimationis decorare dignaremur, quatenus eis quo minus tibi succederent natalium obiectio non noceret. Quod autem super hoc Apostolica sedes plenam habeat potestatem, ex illo videtur, quod cum diuersis causis inspectis, cum quibusdam minus legitime genitis, non naturalibus tantum, sed adulterinis etiam dispensauit, sic ad actus spirituales illos legitimans, vti possint in Episcopos promoueri: similius creditur, & probabilius reputatur, vt eos ad actus legitimare valeat seculares: præsertim, si præter Romanum Pontificem inter homines superiorem alium non cognoscant qui legitimandi habeat potestatem: Quia cum maior in spiritualibus tam prouidentia, quam auctoritas, & idoneitas requiratur, quod in maiori conceditur, licitum esse videtur etiam in minori.

Persimile quoque id videtur posse probari cum eo ipso quod aliquis ad apicem Episcopalis dignitatis attollitur, eximitur à paterna potestate.

Præterea si etiam simplex Episcopus scienter seruum alterius in Episcopum ordinaret, licet ordinatori satisfacere domino iuxta formam canonicam teneretur, ordinatus tamen iugum euaderet seruitutis. Videtur siquidem monstruosum, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiones, circa seculares actus illegitimus remaneret. Vnde cum quo in spiritualibus dispensatur, consequenter intelligitur in temporalibus dispensatum.

Id autem *in patrimonio Beati Petri libere potest Apostolica sedes, in quo & summi Principis exequitur potestatem.* Cum ergo videtur ex his legitimandi auctoritas non tantum in temporalibus, sed in spiritualibus & penes Romanam Ecclesiam residere, vt super hoc filiis tuis gratiam faceremus ob tua, & progenitorum tuorum merita, qui semper in protectione Sedis Apostolicæ perstitisti, humiliter ex parte tua idem Archiepiscopus requirebat. Videbatur autem ex eo trahere maiorem audaciam postulandi; quod non longe petere cogebatur exemplum: Sed in fauorem petitionis huiusmodi quod nos in causa simili fecisse dicebat, poterat allegare. Cum *enim Charissimus in Christo filius noster Philippus Rex Francorum Illustris Charissimam in Christo filiam nostram I. Francorum Reginam illustrem dimiserit, & ex alia postmodum superducta puerum susceperit, & puellam:* & tu similiter ea clnsa legitima superduxeris aliam, ex qua filios suscepisti, sicut eum filiis *Regis*, eiusdem, sic cum tuis credebatur de benignitate sedis Apostolicæ dispensandum: *Præsertim cum maior id necessitas suaderet, & tu nobis specialius sis subiectus:* Siquidem *Rex Francorum* ex inclytæ recordationis *Regina Francorum* olim legitimum susceperit hæredem, *qui ei optatur, & creditur in Regni solio successurus*: Tu vero ex legitima coniuge masculum non habens hæredem, qui tibi in deuotione nostra, & propria hæreditate succedat. Insuper *cum Rex ipse in spiritualibus nobis subiaceat, tu nobis & in spiritualibus & temporalibus es subiectus*, cum partem terræ tuæ ab Ecclesia Magalonensi possideas, quam ipsam per sedem Apostolicam temporaliter recognoscit, *quia Magalonensi Ecclesia mediante nobis idem Archiepiscopus asserebat te temporaliter subiacere.* Verum, si veritas diligenter inspicitur, non similes res, sed valde dissimilis inuenitur. Nam *Rex* ipse à prædicta *Regina* per bonæ memoriæ Remensem Archiepiscopum Apostolicæ sedis Legatum fuit per sententiam separatus: Tu vero vxorem tuam à te, sicut dicitur, temeritate propria separasti: ipse quoque prius quam ad eum prohibitio de non contrahendo cum altera peruenisset, aliam superduxit, ex qua prolem geminam noscitur suscepisse. Sed tu in contemptum Ecclesiæ aliam superinducere attentasti: Propter quod ipsa in te gladium exercuit Ecclesiasticæ vltionis. *Præterea Rex ipse prædictæ Reginæ contra matrimonium impedimentum affinitatis obiecit*, & coram præfato Archiepiscopo testes induxit, cuius sententia, quia cassata fuit solummodo propter iudiciarium ordinem non seruatum, nos ei post restitutionem *Reginæ* super hoc Venerabilem Fratrem Episcopum, & dilectum filium I. titulo sanctæ Priscæ Presbyterum Cardinalem cognitores duximus deputandos. Tu vero vxori tuæ nihil, quod diuortium induceret, sicut asseritur, obiecisti: cum etsi fides tua sit vnum de tribus bonis coniugii, non tamen ipsius violatio coniugale vinculum violasset. De filiis ergo *Regis* eiusdem, vtrum legitimi, vel illegitimi fuerint, quamdiu pendet quæstio affinitatis obiectæ; potest non immerito dubitari. *Nam si affinitas fuerit comprobata, prædictam Reginam non esse Regis coniugem apparebit*; & per consequens alia videtur sibi legitime copulata, & filios ei legitimos peperisse. De tuis vero quod sint legitimi nati, nec tu ipse proponis, nec vlla præsumitur ratione. *Insuper cum Rex ipse superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine iuris alterius læsione, in eo se iurisdictioni nostræ subiicere potuit & subiecit, in quo forsitan videretur aliquibus quod per seipsum, non tanquam pater cum filiis, sed tanquam Princeps cum subditis potuit dispensare.* Tu autem *aliis nosceris subiacere*, vnde sine ipsorum forsan iniuria, nisi præstarent assensum, nobis in hoc subdere te non posses: *nec eius auctoritatis existis, vt dispensandi super his liberam habeas facultatem.* Rationibus his inducti *Regi* gratiam fecimus requisiti, causam tam ex veteri quam ex Nouo Testamento trahentes; quod non solum in Ecclesiæ patrimo-

nio, ſuper quo plenam in temporalibus gerimus poteſtatem, verum etiam in aliis Regionibus certis cauſis inſpectis temporalem iuriſdictionem carnaliter exercemus: Non quod alieno iuri præiudicare velimus, vel poteſtatem nobis indebitam vſurpare, cum non ignoremus Chriſtum in Euangelio reſpondiſſe; *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*: propter quod poſtulatus, vt hæreditatem diuideret inter duos, *quis*, inquit, *conſtituit me ſuper vos iudicem?* Sed quia ſic in Deuteronomio continetur; *Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris, inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicium inter portas tuas videris variari, ſurge & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, venieſq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuit illo tempore, quæreſq; ab eis qui iudicabunt tibi iudicii veritatem: & facies quæcumq; dixerint, qui præſunt loco, quem elegerint, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeriſq; eorum ſententiam, nec declinabis ad dexteram vel ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur, & auferes malum de Iſrael.* Sane cum Deuteronomium lex ſecunda interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur in hoc quod ibi decernitur, vt in Nouo Teſtamento debeat obſeruari. Locus enim quem elegit Dominus, *Apoſtolica ſedes* eſſe cognoſcitur ſic, quod eam Dominus in ſe ipſo lapide angulari fundauit. Cum enim *Petrus* vrbem fugiens exiſſet, volens eum *Dominus* ad locum quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo, *Domine* quo vadis? reſpondit, venio Romam iterum crucifigi: quod intelligens pro ſe dictum, ad locum ipſum protinus eſt reuerſus. Sunt autem *Sacerdotes* Leuitici generis fratres noſtri, *qui nobis iure Leuitico in executione Sacerdotalis officii coadiutores exiſtunt*. Is vero ſuper eos Sacerdos ſiue Iudex exiſtit, cui *Dominus*, inquit, in *Petro, quodcumq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis*: eius Vicarius, qui eſt Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech conſtitutus à Deo Iudex viuorum, & mortuorum. Tria quippe diſtinguunt iudicia, primum inter ſanguinem, & ſanguinem, per quod *criminale* intelligitur, & *ciuile*. *Vltimum* inter lepram & lepram, per quod Eccleſiaſticum & criminale notatur. *Medium* inter cauſam, & cauſam: quod ad vtrumq; tam Eccleſiaſticum, quam ciuile: in quibus cum aliquid fuerit difficile, vel ambiguum, ad iudicium eſt *Sedis Apoſtolicæ* recurrendum, cuius ſententiam qui ſuperbiens contempſerit obſeruare, mori præcipitur, & auferri malum de Iſrael, per excommunicationis ſententiam, velut mortuus à communione fidelium ſeparari. Paulus etiam vt plenitudinem poteſtatis exponeret, ad Corinthios ſcribens, ait, *Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis ſecularia?* Porro ſecularis officium poteſtatis interdum, & in quibuſdam per ſe, nonnunquam autem & in nonnullis per alios exequi conſueuit. Licet igitur eum filiis ſæpe dicti *Regis Francorum*, de quibus an fuerint legitimi, ab initio dubitabatur, duximus diſpenſandum: quia tamen tam lex Moſaica quam canonica ſobolem ſuſceptã ex adulterio deteſtatur, teſtante Domino, Mamzeri & ſpurius vſque in decimam generationem in Eccleſiam non intrabunt. Canone vero vetante tales ad ſacros ordines promoueri: ſecularibus quoq; legibus non ſolum repellentibus eos à ſucceſſione paterna, ſed negantibus ipſis etiam alimenta: ſuperſedendum adhuc duximus petitioni prædictæ, nec ad præſens ſuper hoc tuis precibus annuendum, *donec ſi fieri poterit*, & culpa leuior, & iuriſdictio liberior oſtendatur: licet perſonam tuam ſpecialis dilectionis brachio amplexemur, & in quibus cum Deo & honeſtate poſſumus, ſpecialem tibi velimus gratiam exhiberi.

Anno Christi. 1260.

RADVLPHI DE COLVMNA, CANONICI CARNOTENSIS,

TRACTATVS DE TRANSLATIONE IMPERII.

MVltæ venerationis & ſapientiæ viro, Domino Lamberto de Caſtello, Legum honorabili Profeſſori, ac ſuo Patri chariſſimo; RADVLPHVS de COLVMNA Canonicus Carnotenſis, ſalutem & eius, cui ſeruire regnare eſt, iugiter obſequiis inhærere.

Veſtra nuper dilectio poſtulauit, vt de ſtatu & mutatione Romani Imperii aliqua ſub compendio ſcriberem, per quæ plena de ipſo notitia haberi ſub breuitate ſcripturæ poſſet. Sed, Chariſſime, rem difficilem poſtulaſti; cum non poſſint maria ſine mora luſtrari, nec facile ſit prouinciarum longitudinem in momento tranſcurrere. Sed magna res quidem ſuccinctè à ſapiente interdum proponitur: ſed raro, vel nunquam perfecte ſub anguſtia ſermonis nimia explanatur. Quid autem maius Romano Imperio, ab eo ipſo eius exordio? cuius Imperii geſta magnifica vix multorum ſcriptorum præclara ingenia diſſerere ad plenum potuerunt. Sed quia negare nequeo, quicquid iniungitur, ſincera veſtra dilectione deuinctus: prout rei natura ferre poterit, & ingenii mei ruditas patitur, faciam quod veſtra ſincera charitas cohortatur. Statum enim Romani Impe-

Imperii, Deo dante, ea breuitate describam, vt multiloquium fastidium minime pariat: & nimia breuitas quæ describitur, intelligentiam non excludat. Grate itaq; suscipite præsens meæ dilectionis opusculum: & si quid videritis in ipso corrigendum, prout videbitur vestræ prudentiæ, corrigatis. Valete.

CAP. I.

ROMANUM Imperium sub duplici significatione scriptores historiarum assumunt. Vno modo, vt sub appellatione Romani Imperii intelligamus ipsius Romanæ vrbis initium, ipsiusque primi dominii licet exigui fundamentum. Vnde sæpius inuenitur, quod Æneas post excidium magnæ Troiæ profugus, per mare Italiam petiit, & in ea Romanum fundauit imperium, in loco vbi nunc est Roma. Qui locus sibi placuit, sementemque Romani generis seminauit. Semenque processu temporis in arborem excellentissimam crescens, per vniuersa mundi climata ramos suæ viriditatis extendit. Creuit siquidem id granum sinapis, & super omnia olera extitit mirabiliter exaltatum: sub cuius vmbra omnia volatilia cœli, omnes reges humani seculi in pacis pulchritudine quiescebant. Romani enim, qui ab Ænea descenderunt, armorum exercitio, disciplina castrorum, vsu militiæ, quiete libertatis, iustitiæ cultu, reuerentia legum, fortissimarum gentium amicitia, maturitate consiliorum, grauitate verborum & operum obtinuerunt, vt vniuersum orbem suæ subiicerent ditioni. Romanus enim populus à rege Romulo in Cæsarem Augustum per septingentos annos ita per vniuersum orbem virtuose & potenter arma circuntulit, ita omnia regna mundi propria virtute contriuit, vt qui eius magnifica gesta legunt, non vnius populi, sed totius humani generis facta intelligere arbitrentur. Totque laboribus, tot periculis, fortunaque varia iactatus est, vt constituendo eius Imperium, contendisse simul Romana virtus & fortuna videantur. Alio quidem modo *Romanum Imperium* pro quodam singulari & vniuersali dominio vrbis & orbis assumitur, quod vniuersale dominium dicitur *Monarchia*. Quam Monarchiam cum primus Octauianus Augustus, deinde successores eius præferrent, non vniformiter tenuerunt. Et sub hac appellatione de statu Romani Imperii tractare propono. Imperium Romanum à Iulio Cæsare secundum quosdam, sed verius ab Octauiano Augusto primo Romanorum Imperatore inchoatur. Nam secundum historiæ veritatem, Iulius Cæsar, licet primus fuerit qui arripuit singulare dominium: non tamen fuit Imperator, sed metator Imperii: & idcirco non ponitur in catalogo principum Romanorum. Et vsque ad Constantinum magnum, triginta tres Imperatores & quatuor Cæsares numerantur, qui Romani sedem tenuere imperii. Constantinus magnus septimo anno regni sui imperii, sedem mutauit imperii, ipsam in Orientem transferens, ad Byzantium ciuitatem, quæ nunc Constantinopolis est vocata, & secundum imperialia iura Romæ veteris prærogatiua lætatur. Et ibi sedem imperialem constituit, contentus dominio Orientis. Occidentem vero, scilicet Romam & totam Italiam, & omnia occidentalia regna cum omnibus dignitatibus imperialibus, beato Syluestro tunc Romano Pontifici, eiusque successoribus libere disponere concessit: indignum iudicans religiosus Imperator, ibi terrenum Imperatorem dignitatem & potestatem habere, vbi cœlestis Imperatoris vicarius morabatur. Hoc plane legitur *1. q. distinct. 1. Constantinus.* Clericis vero Romanæ Ecclesiæ tunc seruientibus, ad instantiam beati Syluestri concessit illam dignitatem prærogatiuam atque honorem, quem tunc amplissimi ordo senatus habebat. Hi quoque qui tunc *clerici Romani* vocabantur, vocantur hodie *Cardinales*: sed ante Syluestrum simpliciter *clerici* seu *sacerdotes Romanæ Ecclesiæ* vocabantur, qui quantum ad decorem & dignitatem *titulos* non habebant: sed quantum ad onus, videlicet quantum ad officium prædicandi, martyres sepeliendi, baptizandi, pœnitentias iniungendi, intitulati erant. Hæc enim longe ante Syluestrum à temporibus Cleti & Anacleti, Dionysii, Marcelli, fuerant instituta. Sed tempore Syluestri cœperunt habere titulum dignitatis, & illam prærogatiuam atque decorem, quem Senatus habuit tempore Constantini. Et est aliquantulum aduertendum. Nam Martinus Polonus *in suis Chronicis* dicit: quod sunt quinquaginta duo, videlicet sex Episcopi, viginti octo Presbyteri, & decem & octo Diaconi. Quorum quidam sunt assidentes summo Pontifici, vt Episcopi: qui episcopi, Papæ in solennitatibus assident, & cathedris vtuntur. Quidam sunt assistentes, vt Presbyteri. Quidam vero sunt insistentes, vt Diaconi: insistunt enim ministeriis, ipsi enim Papam induunt, & ei circa altare seruiunt. Sed secundum assignationem titulorum, factam primo per Cletum, postea per Anacletum, & deinde per Marcellum, plures inueniuntur. Sed non est finis faciendi. Nam hoc est & fuit ad initium summi Pontificis. Quod autem beatus Syluester primo instituerit seu nominauerit Cardinales centum, scriptores historiarum dicunt probari per *c. præsul. 2. q. 3.* Ante enim, vt superius dictum, vocabantur *Presbyteri vrbis Romanæ*, vt patet ex *Ecclesiastica historia* Eusebii. Patet etiam per id quod legitur de Nouatiano hæretico, *Presbytero Romanæ Ecclesiæ*, qui aspirans ad summum Pontificatum, promotionem Cornelii Papæ visus est impedire.

CAP. II.

TEnuit quoque Constantinus, eiusque successores Imperatores Romani, pacifice dominium Orientis, vsque ad vigesimum annum Imperatoris Heraclii, tunc omnes populi orientales à dominio Latinorum vniuersaliter recesserunt. Sed quæ causa, propter quam recesserunt, & modus

per quem, commouit et ignoratur. Idcirco vtile credidi, & delectabile iudicaui, causam & modum describere, quomodo dicti orientales, se à Græcis & Latinis in dominio & cultu omnino diuiserunt. Causa siquidem, quare orientales iam dicti à dominio Imperii recesserunt, fuit tyrannicus principatus huius Heraclii; Nam post magnam victoriam habitam de Persis, Heraclius Persas & alias orientales nationes nimis crudeli dominatu premebat: propter quod occasionem rebellandi concorditer assumpserunt, & sic ab obedientia prædicta recesserunt. Et quod nunquam ad obedientiam traherentur, contentionem Mahumetis, tunc inter Persas diuitis & potentis, occasionem diuersæ credulitatis & fidei (si fides dici debeat) assumentes, vt ad pristinum dominium de cætero non redirent: forte à Ieroboam sumentes exemplum, qui decem tribubus ipsum sequentibus diuersum cultum tradidit, ne ad pristinum & debitum Dominium in perpetuum redirent. Idem fecerunt Græci. Cupientes enim ab obedientia Romanæ Ecclesiæ separari: cœperunt secundum diuersum ritum, in Ecclesia ministrare: & sic in tres diuersos errores scienter prolapsi sunt. Omnes enim eorum collegæ, qui conseruant & nutriunt schismata, aut sunt Nestoriani, aut Eutycheti, aut Ariani, aut Iacobitæ, aut Hebraici. Sic factum est de illis populis & nationibus illarum regionum, in quibus præcedens inobedientia & rebellio contigerunt. Exturbato enim Romano Imperio, vt rebellio perseueraret, fecerunt schismata: vt non solum recederent ab Imperio, sed etiam à Christianismo, accipientes quædam communia Moysi & Euangelii, vt patet *in Alcorano*. Et est aduertendum, quod quædam sectæ hæreticorum multum fuerunt familiares Mahumeto Legis Sarracenorum authori, vt sunt Nestoriani, quos Mahumetus commendat & honorat. Vnde Richardus *in Chronicis* narrat, quod quidam Monachus Græcus Nestorianus, cui nomen Sergius, longo tempore instruxerit Mahumetum. Et hinc est, quod Nestoriani in Dominio Sarracenorum habeant magna Monasteria. Causa igitur & modo descriptis quibus dicti Orientales à dominio Græcorum & Latinorum vnanimiter recesserunt, videamus, qui fuerunt principales populi, qui seditionem huiusmodi occasionibus excitarunt. Quia non solum rebellionis & inobedientiæ audaciam prætenderunt, imo regiones Romani Imperii & Imperatoris vicinias hostiliter inuaserunt. Circa hæc, Annonius in *gestis Francorum lib. 8* Richardus *in suis Chronicis*, Martinus, Isidorus concorditer dicunt, quod principalis gens, quæ in prædictam superbiam eleuata, de Arabia, de radice montis Caucasi est progressa. Quæ gens secundum Hieronymum *in Chronicis*, Nabathea vocabatur, à Nabaioth primogenito Ismaelis. Vnde non Sarraceni, sed Agareni, siue Ismaelitæ dici debebant. Hæc natio maledicta, deuastans regiones Imperii, peruenit vsque in Syriam & Iudæam, cui obuiam venit militia Heraclii Imperatoris innumera, quæ tota ab hostibus cæsa est. Nam centum quinquaginta millia de exercitu Imperatoris, Domino permittente, prostrati sunt. Sed hanc humanitatem hostes fecisse dicuntur, quod per Legatos etiam spolia remiserunt. Heraclius autem spoliis huiusmodi, seu manubiis recusatis, in adiutorium asciscens populos qui dicuntur de montibus Caspiis exiuisse, secundum historias, vbi per Alexandrum inclusi: exercitum reparauit, & infinitam pugnatorum multitudinem congregauit. Sarracenis quoque duo duces præerant, qui ducenta millia pugnatorum in bellum instruxerunt, cum vterque exercitus non procul existeret paratus & instructus ad pugnam: nocteque belli præcedente diem, subito in castris Græcorum, quinquaginta duo millia exanimata in castris suis stratisque reperta sunt. Quo terrore ac metu perculsa reliqua exercitus multitudo, in diuersa loca fugerunt, totum imperium hostibus relinquentes. Heraclius quoque accepto nuncio tantæ cladis diffidens se posse resistere, præ tristitia in morbum incidit: & quasi desperans, in ægritudinem prolabitur animæ. Nam vt historiæ tradunt, Eutychetis maculabatur errore: & cum filia sororis suæ Martina nomine, matrimonio se coniunxit. Aliæ quoque historiæ dicunt, quod ante prædictum conflictum, prædicto erat maculatus errore, propter quem Deus eum puniuit. His peractis multiplicatur exercitus Arabum & Nabatheorum, ex diuersis prouinciis ipsis affinibus, & coniunctis, Chaldæis, Ammonitis & Moabitis: quibus Mahumetus adiungitur, qui tenuit in Arabia principatum, vt Richardus *in suis Chronicis* scribit. Hic Mahumetus artibus magicis instructus, prætextu contemptus Imperii, persuadet eisdem de modo viuendi & adorandum, Dominicum populum multipliciter sua arte deludit & auertit à fide: dicens ipsos non posse tenere principatum, nisi à Christianorum fide diuerterent, & sua documenta seruarent. Simulans quinque aliquid diuini numinis in se habere: & quibusdam præsagiis per ipsum ostensis homines decipiens, tanquam Propheta communiter in dicto populo habebatur ab omnibus. Quibus magicis artibus quandam nobilem & potentem Dominam, Chadigam nomine, Corozaniæ prouinciæ, sic delusit, vt eam sibi matrimonialiter copularet, per quam illius regionis obtinuit principatum. Iudæos etiam multos decepit, vt ipsum crederent suum esse Messiam. His ergo versutiis, sua potentia & ampliatione Legis circa venerea, & promissionibus largis circa futura, populos seducebat, & armorum potentia ad suam præfecturam compellebat. Lege enim data per Mahumetum, populi qui arma sumpserunt contra imperium, si quas regiones occupabant, eas legem Moysi suscipere compellebant, nolentes obedire neci tradebant. Vnde de Arabia intrarunt Ægyptum, & sic populum subuertebant. Deinde transierunt in Africam, & ibidem similiter fecerunt. Postmodum venerunt in Hispaniam, & illam ex parte in fidem suam directe coegerunt. Et sic multiplicati per numerum, plus violentia belli, quam prædicatione sermonis.

CAP.

Cap. III.

HEraclio igitur mortuo, & imperii sic difformata potentia, quantum ad dominium Orientis, remansit Imperialis sedes in Græcia apud Constantinopolim, vsque ad tempora Constantini sexti, & Leonis filii sui, per triginta tres Imperatores: computato Magno Constantino, per quadringentos quinquaginta vnum annos, & vndecim menses: computatis viginti tribus annis, de imperio Constantini, quos post translatam seu mutatam sedem de Roma in Græciam superuixit. Tunc Leo Papa tertius, imperium de Græcis in Francos transtulit, in persona magnifici principis Caroli, magni Franciæ ac Germaniæ regis. Sed quia hæc historia propter scriptorum varietatem communiter est ignota, ipsam pro viribus declarabo. Dum itaque vniuscuiusque rei præcipua pars principium sit; quo incognito, raro in cognitionem medii & finis deuenitur, prout mihi videtur, translationem Imperii de Græcis in Francos, & de Francis in Germanos veraciter & sine contradictione describam. Attendendum est igitur diligenter: & principium & causa huius translationis fuit, discordia inter sacram Romanam Ecclesiam & Imperatorem Leonem, propter venerationem sanctarũ imaginum. Leo enim tertius Imperator hæreticis hoc suadentibus acquiescens, dixit Christi & Sanctorum imagines minime venerandas, quia species idololatriæ videbatur. Gregorius vero tertius, qui tunc Romanæ Ecclesiæ præsidebat, cum catholicis affirmabat, Christi & sanctorum imagines venerandas, & cum veneratione colendas. Imago enim fert intellectum humanum in illum, cuius imago foris dignoscitur, intusque latet. Imploramus enim illius auxilium, cuius est imago, ac debita veneratione recolimus, & imaginem ipsius imaginato reddimus. Nec est eadem ratio de imaginibus & sculptilibus idolorũ, quia idolis Spiritus malignus iungebatur, qui in ipsis deceptorie respondebat, & ideo his nulla reuerentia debetur. Et ideo veneratio imaginum non idololatria, sed latria, id est, diuinus cultus dici potest proprie. In hoc siquidem errore damnabili sic contumaciter Leo prædictus perseuerauit: & de Constantinopoli Romam veniens, omnes sanctorum imagines quas Romæ reperit, violenter abstulit, & secum Constantinopolim asportauit, easque damnabiliter igne cremauit. Propter quod dictus Gregorius Pontifex tertius, ipsum Imperatorem solenniter anathemate condemnauit, Apuliam ei abstulit, totamq; Italiam ab eius dominio & obedientia recedere fecit, eique vectigalia solennia interdixit, Romaque congregans Synodum, venerationem sanctarum imaginum confirmauit, & violatores generali sententia anathematis condemnauit. Et demum prædictus Leo, in hoc damnabili errore moritur: Et successit ei in Imperio Constantinus quintus magis impius, non solum in errore prædicto, sed etiam in omnibus vitiis & peccatis, in maleficiis quidem actibus, & luxuria abominabili, in quibus longo tempore superuixit. Vnde de ipso dici potest *De radice enim colubri regulus prodit*: &, *De patre nequitiæ, filius iniquitatis exiuit*. Et quia hic pessimus, Imperator, in nullo iuuabat ecclesiam, imo tanquam hæreticus potius offendebat, Papa Stephanus secundus, vltimo anno sui Pontificatus, Imperium transtulit de Græcis in Francos: sicut habetur *Extr. de elect. c. venerabilem* Omnia tunc ita ordinata, vt fieret translatio viuente Pipino in Francos: quorum fauores & beneficia in ecclesiam Romanam multipliciter sentiebat, eidem per Pipinum in multis necessitatibus reuerenter exhibita.

Cap. IV.

IS siquidem Pipinus Caroli Martelli filius, vir in rebus bellicis strenuus, religione catholicus, & vniuersa morum honestate præclarus, à Zacharia Papa ad Maioris domus Francorum excellentiam extitit sublimatus, Qui quidem Zacharias, regem Francorum Hildericum non iam pro suis iniquitatibus quam pro eo quod tantæ potestati erat inutilis, à regno deposuit, & prædictum Pipinum Caroli magni patrem in eius loco substituit: omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis, quo dicto Hilderico tenebantur, absoluit, vt *15. q. 6. alius*. Sed Annonius *magister Francorum* scribit, Pipinum per Francos legitime fuisse electum in Regem & protectorem eleuatum, & per Bonifacium archiepiscopum Remensem vnctum Suessioni, id est, in tali loco, in monasterio sancti Medardi. Hildericus vero, qui tunc sub nomine regio, in deliciis marcebat ocio in monachum consecratus est. Hic ergo verbum *Deposuit*, positum in dicto capitulo, alius glossauit, id est, *Deponentibus consensit*. Sed qualitercunque dicatur, siue vt prædicta Francorum narrat historia, siue vt alius supra allegatus, salua semper in omnibus veritate: credo authoritatem Papæ in talibus omnibus negociis præsupponi, ex eo quod omnis potestas ex eo in hoc dependet, vt Papam Gelasium Imperatori Anastasio legimus rescripsisse, & vt clarius patebit. Qua re, & ex qua causa, & qualiter facta extitit in Francos imperii translatio memorata Pipini prædicti Franciæ & Germaniæ regis historiam breuiter prosequamur. In Chronicis dicit Annonius, scribens historiam regis Franciæ, quod anno natiuitatis Christi septingentesimo decimo quinto, Pipinus filius Anegisili principabatur in Austria Alemannica, & ex Alpaide pellice siue concubina genuit Carolum Martellum, alias Tundem, de quo natus est hic Pipinus, de quo postea natus Carolus Magnus, sic cognominatus à magnitudine virtutum & corporis

Nam & pectore & fortitudine & virtutibus excedebat omnes. Hic Pipinus factus est rex Franciæ, anno Domini 701. consilio & adiutorio Zachariæ Papæ, Hilderico rege inutili repudiato, & habitu monachali palliato. Demum quia defendit ecclesiam & dictum Papam ab oppressionibus Astulphi, & reduxit Papam in Romam, factusque est *Patricius vrbis*. Filius vero Carolus Magnus successit Pipino in regno, & fit *Imperator*, causa simili scilicet adiuuando Papam. Et nota hunc Pipinum, in cuius filium conflatum est imperium Germanum, licet regem Francorum etiamsi ex pellice descendisset.

Cap. V.

MOrtuo igitur Zacharia Papa, qui Pipinum regem sublimauit, vt superius declaratur. Stephanus secundus, natione Romanus, ex Patre Constantino, anno Domini septingentesimo quinquagesimo, ab vrbe condita M. D XXX. in summum Pontificem sublimatur. Hic, vt Annonius scribit *in gestis Francorum lib. V.* grauatus à rege Lombardorum Astulpho, venit in Franciam ad Pipinum regem, anno septingentesimo quinquagesimo tertio, pro iustitia sancti Petri recuperanda, qua ipsum spoliauerat Astulphus, cui Pipinus rex catholicus dum ad tertium miliare ciuitatis appropinquaret, occurrit: & de equo descendens, eidem summo Pontifici cum magna reuerentia & deuotione sincera exhibuit seruitoris officium, & vsque ad palatium suum regio honore deduxit. Tunc prædictus Pontifex causam sui aduentus diligenter exposuit, & iniurias dicti Astulphi plenius enarrauit. Rex quoque deuotus, volens Ecclesiæ Dei & dicti Pontificis satisfacere voluntati, exercitum magnum parat, & cum ipso Pontifice in Italiam vadit pro iustitia sancti Petri recuperanda. Astulphusque totis viribus prædicto Regi obuiat, & iura sancti Petri restituere contradicit. Pugna igitur magna inter ipsos committitur, in qua Astulphus rex superatur, & Pipinus cum Francis victor efficitur. Compulsus sic fuit Astulphus ad restituendum talia. Qui datis quadraginta obsidibus de melioribus regni sui, iura ipsa sub iuramento restituere promittit. Rege Pipino in Franciam redeunte, etiam Stephanus Papa Romam ad suam sedem rediit. Astulphus prædictus, iuramenti sui violator, de his quæ Pipino cum iuramento promisit, nihil obseruat. Ob quam causam iterum Pipinus in Italiam contra Astulphum vadit, ipsumque in Papia obsedit, coegitque reddere eum quod promisit. Vadit deinde Pipinus Rauennam, ipsamq; cœpit, totamque Pentapolim, Romandiolam cum Marchia & Bononia victoriose subegit: quæ omnia beato Petro studuit reuerenter offerre. Quæ beneficia Papa diligenter attendens, ordinauit translationem Romani imperii fieri de Græcis in Francos. Et sic omnes scripturæ, quæ dicunt quod hic Papa Stephanus secundus, Imperium de Græcis in Francos transtulit: debent intelligi, vt glossemus: *Transtulit, id est, translationem fieri ordinauit.* Alius enim Pontifex, scilicet Leo tertius, re ipsa imperium transtulit, sicut euidenter in sequentibus apparebit.

Cap. VI.

HOc itaque Pontifice, scilicet Stephano secundo, mortuo sub magno ecclesiæ protectore Pipino, atque ipso Pipino post decimum octauum annum regni sui, viam vniuersæ carnis ingresso, filioque eius Carolo, qui à virtutum magnitudine dictus est *Magnus*, magnifice pro patre regnante, tribus Pontificibus intermediis, quorum electionem & vitam causa breuitatis omitto: videlicet Paulo primo, Constantino secundo, Stephano tertio, Adrianus primus, natione Romanus, ex patre Theodoro de regione Viælatæ, Anno Domini septingentesimo, septuagesimo primo, ab vrbe condita M. D LI. in summum Pontificem eligitur, ecclesiamque Romanam annis XXIII. mensibus decem, & diebus XVIII. prudenter & magnifice gubernauit. Hic præclarus Pontifex Adrianus magnificum principem Carolum Magnum, qui tunc, vt dictum est, Franciæ & Germaniæ regna tenebat, in auxilium vocauit contra Lombardos, qui ecclesiam tunc vexabant. Mortuo enim Astulpho Lombardorum rege in regno successit Desiderius filius eius, qui patris sequens nequitias, ecclesiam Dei totis viribus opprimebat, villas, ciuitates & castra, & alias possessiones ecclesiæ violenter vsurpans, & Romanos tyrannico more premens vectigalibus & tributis. Ob quam causam, misit Adrianus Legatum in Franciam, Petrum presbyterum Cardinalem ad Carolum Magnum, petens ab eo auxilium contra Desiderium memoratum. Qui gratiose dictum legatum recipiens, congregansque parlamentum Parium & prælatorum omnium, Pontificis petitioni annuit, dicto legato cum fauore remisso. Parat exercitum copiosum, ipsumque per mare, & iuga montium in Lombardiam, cum non modica difficultate deducit. Veniens igitur in Liguriam & Æmiliam (quæ nunc Lombardia plana dicitur) in circuitu Papiæ sua tabernacula figit, & castris prudenter circum circa dispositis, in quibus, vt fidem sequamur historiæ, natalem diem celebrauit: relicto exercitu, Romam causa deuotionis accessit, ibique cum summo Pontifice Paschalem diem celebrauit. Facta solennitate Paschali, ad sua castra reuertitur, continuataque obsidione ciuitatem strenue oppugnabat, atque anno septingentesimo septuagesimo quarto domat Desiderium Lombardorum Regem, & eius vxorem Ansam nomine, & filios cepit. Qui Rex amissis filiis suis, Carolo subiicitur, ibique venientes omnes Italici, & de singulis Italiæ ciuitatibus Ambasiatores solennes Nuncii, Caroli ditioni se submittunt. Sicque omnibus fœliciter expeditis, Regnum Italiæ Pipino filio suo tradidit, & Romam accedens cum curia,

iura

urâ beato Petro restituit, simulque Ducatum Spoletanum & Beneuentanum eidem sua liberalitate donauit. Tunc dictus summus Pontifex Adrianus, mature considerans beneficia tanti principis, ecclesiæ Romanæ collata, centum quinquaginta trium Episcoporum & Abbatum Romæ Concilium congregauit, ibique Adrianus cum vniuersa Synodo, glorioso Carolo hanc tribuit dignitatem: videlicet, ius & potestatem eligendi Romanum Pontificem, & Apostolicam sedem ordinandi: Dignitatem Patriciatus quoque ecclesiæ concessit, qui olim quasi patres Principis videbantur: vt *Institution. libr. primo Titulo duodecimo quibus modis ius patr. potest. soluitur. § fil. insuper.* Episcopos & Archiepiscopos per singulas prouincias ab eo inuestituras accipere diffiniuit: vt nisi à rege laudaretur & inuestiretur Episcopus, à nemine consecrasetur, omnesque contra facientes, anathemate condemnauit: vt hæc omnia plenius habentur in *sexagesim. distinctione cap. Adrianus.* Prima siquidem concessione, scilicet potestate eligendi summum Pontificem, & sedem Apostolicam ordinandi, non fuit vsus Carolus memoratus: quod ideo fuit, quia pauci summi Pontifices fuerunt tempore sui regiminis à concessione prædicta, quod fuit spacio sexaginta annorum. Solus enim prædictus Adrianus & Leo tertius, prædicti temporis spacio Romani pontifices extiterunt, qui quadraginta & nouem annis Romanæ ecclesiæ præfuerunt: sed nec ipsum Carolum iure sibi competenti, circa prædicta, expressione, memorata, cessisse seu renunciasse reperio. De secunda vero concessione, videlicet de installationibus Episcoporum, bene se aliquando intromisit, vt ex gestis suis, in pluribus locis euidenter apparet. Sed his omnibus iuribus, occasione primæ & secundæ concessionis competentibus, cessit, & renunciauit Ludouicus Imperator expresse, vt habetur in *sexagesim. distinctione cap. Ludouicus*, cum pluribus capitulis sequentibus. Sed vt ad propositum facilius & citius venire possimus, multa magna & magnifica de gestis Caroli omittimus, & propositum translationis semper breuiter prosequar.

Cap. VII.

MOrtuo quoque Adriano Papa, prædicto regnante Carolo Magno Ecclesiæ defensore, Leo tertius, natione Romanus ex patre Astulpho, in Romanum Pontificem sublimatur, anno Domini octingentesimo, & ab Vrbe condita M.DLXXII. Hic Pontifex in Lætania maiore Romæ captus, exoculatus est, & lingua detruncatur, qui in custodia positus nocte per murum euasit, & ad legatos prædicti regis Caroli, scilicet Vvirundum Abbatem, & Vuingisum Spoletanum Ducem confugit cum fiducia. Hic gloriosus Pontifex, vt Richardus *in suis Chronicis* scribit, & aliæ historiæ veridicæ asserunt, restitutis sibi plenarie membris, scilicet oculis & lingua, diuina virtute, ad prædictum Carolum Padenbornum, ad præcipuum ecclesiæ protectorem venit in Franciam: qui eum, vt decuit cum omni reuerentia & honore suscepit. Et cum ipso Romam accedens, iniuriam dicti Pontificis & ecclesiæ vltus est, iustitia mediante. Annonius quoque *in Gestis Francorum*, magis copiose scribens, dicit: Quod postquam rex appropinquaret Beneuentum, duodecimo lapide ab vrbe Roma, Leo Papa, qui regem præcesserat, cum magno equitatu occurrit eidem: ipsumque cum esset Vrbis Patricius, cum summa humilitate & honore suscepit, prandensque cum ipso in loco prædicto, vt verbis vtar historiæ, dominus Papa ipsum cum sua societate præcessit ad vrbem. In crastinum quoque in gradibus beati Petri stans, amicis obuiam venientibus, conclamarunt laudes, ipse vero cum clero & Episcopis equo descendentem regem, ad gradus ecclesiæ ascendentem, dictaque oratione basilica beati Petri, psallentibus cunctis, introduxit. Et post septem dies, cur Romam venisset, omnibus patefecit.

Exinde, ad ea propter quæ venerat facienda, quotidie operam dedit. Et quamuis grauia crimina opponerentur summo Pontifici, tamen quia nullus extitit probator legitimus, idem summus Pontifex, coram omni populo, & annuente Rege in basilica beati Petri Apostoli, Euangelicam portans absolutionem conscendit: inuocatoque sanctæ Trinitatis nomine, iureiurando obiectis sibi criminibus canonice se purgauit. Aliæ historiæ addunt, quod tres Cardinales, supra sancta Dei Euangelia ponentes manus, affirmantes ostenderint, esse falsa ipsi opposita, quæ quidem purgatio à toto clero & populo fuit solenniter approbata, & à dicto Principe legitimè confirmata.

Eadem die, vt scribit Annonius in gestis Francorum, quidam Abbas nomine Zacharias, cum duobus monachis, vno de monte Oliueti, alio de sancto Saba in Oriente, Romam venit, quem Patriarcha Hierosolymitanus transmisit. Qui sepulchri Domini claues, Caluariæ loci, & ciuitatis Hierusalem cum vexillo detulerunt. Quos benigne suscipiens, per aliquot dies secum cum honore magno detinuit, humaneque valde tractauit. Deinde post aliquot dies, cum muneribus magnis, & donis regiam maiestatem decentibus, eos in Palæstinam remisit.

Tradunt eædem historiæ, quod ex illa legatione commotus Rex ad petitionem Constantini sexti, tunc Imperatoris, cum magno exercitu transfretauit, totamque terram Sanctam recuperauit: rege Persarum assentiente, qui tenebat tunc in Palæstina & tota Syria principatum. Iamque per totum Orientem fama celebris nomenque gloriosi Caroli percurrebat. Vnde dictus rex Persarum, qui monarchiam in Oriente tenebat, eius habere gratiam & beneuolentiam affectabat: & per solennes nuncios & legatos preciosa munera ei destinauit. Prædictus rex Carolus, vbique virtuosus, terra Sancta recuperata, per Constantinopolim Romam rediit, ibique natiuitatem Domini solenniter celebrauit cum Leone, ipsa die celeberrima natiuitatis Domini. Cum rex Carolus in missa, ante confessionem Petri surgeret ab oratione deuota, Leo Papa solenniter ordinatis omnibus ad tantam solennitatem necessariis, coronam imperialem capiti eius imposuit, & à cuncto populo Romano acclamatum est: CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI, VITA ET VICTORIA DE COELO SIBI MINISTRETVR. Hanc siquidem orationem, per Leonem Papam, & imperialium laudum exclamationem, per plurimum omnes historiæ canunt. Sed post prædicta, more antiquorum principum, fuit ab omnibus vniuersaliter adoratus. Et ablato *Patricii* nomine IMPERATOR AVGVSTVS est ab omnibus appellatus. Rex autem prædictus Carolus, Romanum imperium XXXIIII. annis tenuit. Post dictam imperialem coronam, ipsum Imperatorem Augustum, omnes annales omnia gesta, omnesque historiæ, quæ de ipso faciunt mentionem, sine aliqua varietate describunt.

CAP. VIII.

QVantum autem roboris habuerit, aut firmitatis, quidve tunc per Romanam ecclesiam factum fuerit de Imperio, patet, & patere potest omnibus euidenter. Prædicta enim Imperii translatio facta per Ecclesiam, de Græcis in Francos, ex causis & rationibus antedictis, adeo valida est, quod per septem generationes, per septem scilicet Imperatores, annis centum tribus durauit, & amplius, nec defecisset in ipsis monarchia Imperii, nisi virtus & deuotio erga sanctam Romanam ecclesiam defecisset. Sed virtute ac deuotione deficiente, defecit Imperium. Imperator autem Arnulphus, vltimus de dicto genere, effœminatus & vilis fuit, & in defensionem Ecclesiæ non solum remissus & tepidus contra Berengarium tyrannum, qui tunc in Italia ecclesiam Dei impugnabat, & alios qui ipsam in multis partibus molestabant: sed ipsemet erat Ecclesiæ ipsius persecutor, vt Martinus Polonus episcopus Consentinus scribit. In filiis enim Arnulphi prædicti genus Caroli omnino defecit ex imperio. Et cœpit dicit Berengarius in Italia dominari, & Dei Ecclesiam persecutionibus ingentibus lacerare: quia dictus Berengarius ecclesiam molestabat, tum quia ecclesiæ non verus pastor, sed mercenarius præerat, scilicet Iohannes filius Alberti. Tunc, vt tradit Richardus Cremonensis episcopus magnus historiarum scriptor, Cardinales de communi concordia, anno natiuitatis Domini DCCCCL. scripserunt Ottoni Duci Saxoniæ, qui fuit vir magnæ potentiæ. Nam in tota Germania dominabitur. Erat enim vir religiosus, fide catholicus, in consilio prouidus, in iudicio iustus, in commisso fidelis, in rebus bellicis strenuus, & vniuersa morum honestate præclarus, erga Romanam Ecclesiam cum omni veneratione deuotus, vt Ecclesiam Dei, quæ procellis impellentibus vacillabat, etiam adiuuaret. Qui deuotione promptissimus, signo crucis se muniens, magnum exercitum sedulo studio præparauit: & in Italiam transiens, cum Berengario tyranno pugnauit: eiusdemque Berengarii exercitu victoriose deuicto, ipsum tyrannum occidit: & Romam pergens concilium Cardinalium congregauit, & de ipso Concilio Papam videns incorrigibilem, monuit vt Papatui renunciaret. Quem induratum in castro sancti Angeli violenter inclusit, ipsumque renunciare coegit. Factus tunc est Pastor vniuersalis ecclesiæ Leo octauus, qui mature considerans beneficium collatum ecclesiæ, per prædictum Ottonem ducem Saxoniæ, easdem dignitates Ottoni concessit, quas Carolo contulerat Adrianus, facta Synodo, clero & populo congregatis, vt patet *61. dist. c. in synodo.* Insuper ipsum Imperatorem constituit, nulla præcedente electione, quæ postea à XLI. annis instituta fuit. Et sic facta est translatio de Gallicis in Germanos. Patet ergo quod circa ordinationem imperii, habet Papa maximam potestatem, vt habuit. Siquidem hic Otto primus, ex ordinatione ecclesiæ pacifice imperium habuit successiue filius & nepos, qui etiam erga ecclesiam deuotissimi extiterunt, vt de Ottone prædicto patet *LXIII. dist. c. Tibi Domine.* Patet igitur dispositionem & ordinationem summi Pontificis circa prædictos Imperatores fuisse legitimam: quia pro bono pacis, & statu fidei, & vniuersalis ecclesiæ, ad quæ summus Pontifex præcipue debet intendere: quia sua interest, non tantum ex collatione imperialium iurium, quantum ex præeminentia status, quæ declaratur manifeste in *c. Solitæ. de maio. & obe.*

CAP. IX.

POst hoc mortuo Ottone tertio sine filiis, Gregorius quintus, natione Theutonicus, de parentela Ottonis, in summum pontificem assumitur. Cuius Pontificis tempore, Electores Imperatoris instituuntur septem, scilicet Principes Alemaniæ, tres prælati, & quatuor laici, vt Marti-

nus

nus scribit. Quia igitur prædicti tres Ottones successiue, & quasi hæreditario iure obtinuerunt imperium, per Gregorium Papam quintum est prouisum, & vtiliter ordinatum, vt tantæ sublimitatis ordinatio, quæ non debetur sanguini, sed virtuti, non per viam successionis, sed electionem procederet. vt eligeretur dignus, & non nobili tantum, sed dignissimo donaretur. Fuit igitur per dictum Pontificem institutum, vt septem proceres officiales, Imperatorem regem Romanum eligerent, & per summum Pontificem confirmandum, & imperiali diademate coronandum. Quorum sunt tres Prælati, qui sunt Imperii Cancellarii: scilicet Archiepiscopus Coloniensis, qui est Italiæ: Archiepiscopus Treuerensis, qui est Galliæ: & Archiepiscopus Moguntinensis, qui est Germaniæ. Et quatuor Barones, qui imperialib. seruiunt, Marchio Brandenburgensis, qui est camerarius Imperatoris: Comes Palatinus, qui est dapifer: Dux Saxoniæ, qui est portitorensis: & Rex Bohemiæ, qui est Pincerna Imperatoris. Quæ ordinatio facta fuit anno Domini M. IIII. vt gesta Germanorum manifeste declarant.

Cap. X.

EX prædictis igitur euidenter apparet, per Stephanum Papam secundum, tempore Pipini Regis ordinationem prædictam de translatione de Græcis in Francos, ex causis & probationibus supra declaratis factam, vt notatur *de elect. Venerabilem.* Et primum Carolum Magnum dispositorem Romanæ ecclesiæ, & Romani Pontificis electorem, & Romanæ vrbis Patricium ordinatum, vt *LXIII. dist. Adrianus.* Sed per Leonem tertium translationem realiter factam, de principibus Græcis in Francos, vt notatur *de elect. Venerabilem.* Vbi expresse scribitur, quod à Leone tertio Carolus magnus Imperator extitit coronatus: & postmodum processu temporis, per multas reuolutiones annorum, translationem imperii iusta de causa factam esse per Leonem octauum de Gallicis in Germanos, ac postmodum per Gregorium Quintum, electionem Romani Imperii Septem Principibus Alemaniæ prædictis fuisse concessam, qui vsque ad moderna tempora Regem Romanorum eligunt, per Romanum Pontificem coronandum. Sic ergo Regnum mundi translatum est ad Germanos vel Theutonicos, qui & regimen hactenus habuerunt, *de consecr. dist. 5. c. in die.* Nec est Imperium iam modo apud Græcos, licet largo vocabulo Imperator vocetur, *de Maior. c. solitæ.* Sed nec regimen, nec Imperium habere possunt; nunc præcipue, ex quo extra gremium sanctæ matris Ecclesiæ positi sunt, vt *24. q. 1. c. illud.* Imperator siquidem iste Romanus super omnes Reges est, vt *7. q. 1. in apibus.* His Regibus exceptis duntaxat, qui per Priuilegia & consuetudinem sunt exempti. Omnes siquidem nationes subiectæ sunt, vt *11. q. 1. si quis, & 8. dist. c. quo iure.* Ipse Dominus mundi est, *ff. ad L. Rhod. de iact. L. deprecatio.*

LITTERA, SIVE BVLLA BONIFACII PAPÆ. Anno Christi 1304.

Et ex ea

Quæstio disputata in vtramq; partem, pro & contra Pontificiam Potestatem.

Per

ÆGIDIVM DE ROMA, ARCHIEPISCOPVM Bituricensem.

LITTERA,

Siue

BVLLA MISSA PER BONIFACIVM S. REGI PHILIPPO PVLCHRO.

BOnifacius Episcopus, seruus seruorum Dei, Philippo Francorum Regi. Deum time & mandata eius obserua. Scire te volumus quod in spiritualibus nobis subes. Beneficiorum & Præbendarum ad te collatio nulla spectat. Et si aliquorum vacantium custodiam habeas, vsumfructum eorum successoribus reserues. Et si quæ contulisti, collationem huiusmodi irritam decreuimus. Et quan-

Et quantum de facto processerit, reuocamus. Aliud autem credentes, hæreticos reputamus. Datum Lateran. Non. Decembris Pontificatus nostri, Anno septimo.

RESPONSIO

Regis PHILIPPI PVLCHRI ad Bonifacium, siue Bullam præcedentem.

PHilippus Dei gratia Francorum Rex, Bonifacio gerenti se pro summo Pontifice, salutem modicam siue nullam. Sciat tua maxima Fatuitas in temporalibus nos alicui non subesse. Aliquarum Ecclesiarum & Præbendarum vacantium collationem ad nos Iure Regio pertinere, & fructus earum nostros facere. Collationes à nobis factas & faciendas, fore validas in præteritum & futurum. Et earum possessores, contra omnes viriliter nos tueri. Secus autem credentes fatuos reputamus & dementes. Datum &c. Anno 1303

QVÆSTIO

Bene Disputata ad Argumenta, super Debato præcedentium Literarum.

QVæstio est, vtrum dignitas Pontificalis & Imperialis, siue Regalis, sint duæ Potestates distinctæ ad inuicem. Et hoc est quærere, Vtrum summus Pontifex plenam Iurisdictionem & ordinariam Potestatem habeat tam in temporalibus quam in spiritualibus, ita quod omnes Principes temporales subsint ei quantum ad temporalia? Quod sint Potestates distinctæ, & quod Papa non habeat Dominium omnium temporalium, probatur; Primo per rationes Physicas. Secundo, per rationes Theologicas. Tertio, per Iura Canonica. Quarto per Iura Ciuilia.

Primo sic arguitur. Philosophus 2. *de Anima*, dicit quod *Potentia distinguuntur per Actus*. Vbi igitur sunt actiones disparatæ, ibi sunt necessario potestates disparatæ. Sed Regimen temporalium & Spiritualium sunt actiones omnino disparatæ; Quæ autem sunt disparata, vnum non subest alteri. Ergo potestas temporalis non subest spirituali. Item secundum eundem Philosophum *Potestates distinguuntur penes obiecta*. Quia enim sonus, quod est obiectum auditus, differt à colore, quod est obiectum visus, Ideò audientia & visiua sunt duæ potestates distinctæ. Sic temporalia & spiritualia sunt omnino distincta, nec sub eodem genere continentur, nec communicant in materia. Ergo temporalis & spiritualis potestates sunt distinctæ nec dependentes ab inuicem. Item secundum eundem, *Actiones & Potentiæ distinguuntur penes finem*. Quia enim ad alium finem ordinantur Intellectus & Sensus, ideo sunt potentiæ in Anima disparatæ. Sed ad alium finem ordinatur potestas spiritualis & ad alium temporalis, sicut patet de se, & declarabitur infra in corpore Quæstionis. Ergo &c.

Item probatur hoc idem per rationes Theologicas sic; *In principio creauit Deus Cælum & Terram*, Genesis 1. Id est, *Spiritualem & corporalem creaturam*, secundum Beatum Augustinum. Hæc est prima & maxima differentia quæ possit esse inter creaturas, nec communicant in materia, & diuersa requirunt regimina, quia aliam & aliam ordinationem habent. Ergo Potestates regendi necessario sunt distinctæ. Item primo die creationis Mundi, creauit Deus Lucem, *& diuisit lucem à tenebris*. Scilicet, sicut exponunt Augustinus & alii Sancti, per *lucem* significantur Spiritualia, & per *tenebras* temporalia. Ergo sic distinguuntur & differunt Spiritualia à temporalibus, sicut differt lumen à tenebris. Ergo & Potestates vtriusque Regiminis omnino distinctæ sunt. Nam ait Apostolus, quod *participatio lucis à tenebris*, est quasi nulla. Itē quarta die *fecit duo Luminaria magna* ad decorē & regimen vniuersi, videlicet Solem & Lunam, quorum vtraque officia sunt distincta & diuersa; quia Solem ordinauit vt præesset diei, & Lunam vt præesset nocti. Sic per ista duo luminaria, significantur istæ duæ Potestates, vt per *Solem* intelligatur Papa, qui præest Spiritualibus, & per *Lunam* Imperator, qui præest in temporalibus, sicut habetur *Ext. de ma. & obe. c. solitæ*, vbi sic dicitur: *Ad firmamentū visibilis Ecclesiæ fecit Deus duo Luminaria magna, quæ sunt Pontificalis autoritas, & Regalis dignitas*. Sicut ergo Sol & Luna immediate sunt producta à Deo, nec vnum processit ex alio, licet multum differant claritate: sic vtraque potestas Pontificalis & Regalis immediate sunt à Deo, licet differant dignitate. Item in Lege veteri, istæ duæ Potestates fuerunt distinctæ, vnde & in ea fuit duplex vnctio, Pontificalis & Regia, & habebant officia distincta, ita quod vnus non debebat, nec impune poterat officium alterius vsurpare. Nec Regalis dignitas suberat Pontificali in temporalibus. Ergo multo magis in Lege noua istæ duæ Potestates sunt distinctæ, ita quod vna non subest alteri quantum ad temporalia: Item Lex gratiæ maiorem spiritualitatem requirit in Pontificali dignitate, quam Lex vetus. Sic, ne ministri veteris Legis impedirentur à cultu Diuino, noluit Deus habere eos Dominium terrenorum. Vnde tribus Leui non habuit partem & hæreditatem inter alios tribus in diuisione Terræ promissionis, sicut in Leui & Iosue; Ergo multo minus Pontifices & alii ministri nouæ legis, non deberent habere nec quærere Dominum terrenorum. Item, sicut ait Saluator, *non est discipulus super Magistrum, nec seruus maior Domino suo; nec vicarius maiorem potestatem habet, quam ille (cuius vices gerit)* ubi duxerit committendam.

Sed

Sed Christus, quamuis hæreditario iure Dominus esset omnium, tamen hac potestate vti noluit, sed etiam oblatam penitus recusauit, sicut legitur Ioannis 5. Cum hinc *quærerent eum populus vt facerent Regem fugit*, tanquam contemnens, & contemnendam docens insatiabilem voracitatem auaritiæ & ambitionis inexplebilem vanitatem. Spiritualiter suo vicario dans exemplum, non ambiendi & multo fortius non vsurpandi sibi Imperatoriam vel Regiam dignitatem. Item Lucæ 12 habetur, Quod cum Christo Domino diceret quidam, *Domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem*, respondit, *Homo quis me constituit iudicem & diuidere super vos*. Ecce Dei filius super Dominium temporalium recusauit iudicium, qui tamen constitutus est à Deo Iudex viuorum & mortuorum. Ergo vicarius eius de iurisdictione temporali non debet se intromittere. Item successor Petri non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit Petrus, primus de Christi vicariis Sed nec Petro nec cæteris aliis permisit Deus habere Dominium terrenorum. Imo potius eximiam humilitatem præcepit eis tenere & inuiolabiliter obseruare, sicut patet in Euangelio. Ergo successor Petri nullam habet in temporalibus iurisdictionem. Item Dominus interrogatus à Iudæis, vtrum liceret censum dare Cæsari, visa imagine numismatis, respondit; *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ergo quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, sunt distincta. Item in commissione, facta vicario Petro, non legitur potestas temporalis, sed tantum spiritualis, ei fuisse commissa: *Tibi*, inquit, *dabo claues regni cælorum*. Non dicit, & Dominium terrenorum; Vnde statim subiungit, (quasi semetipsum exponens, de spirituali tantum potestate dixisse) *quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo, & quodcunque solueris, &c.* Et post resurrectionem suis dixit Apostolis; *Accipite spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.*

Item per iura Canonica probatur hoc idem multipliciter. Primo sic, *extr. distinct. quoniam idem, &c.* vbi ista quodammodo disputantur in glossa. Dicitur sic in textu: *Idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque propria discreuit.* Glossa dicit ibi, *quod Christus officia potestatis vtriusque exercuit, vt ostenderet quod vtraque potestas ab eodem processit, non quod vna persona illa duo officia exercear, vel gerere debeat. Hæc enim duo dona, imperium & sacerdotium, ab eodem principio, vnt, vt in auth. quomodo oporteat Episcopos, &c. in princ. collat. 3.* Item ibidem super verbo, *discreuit. Cum ergo istæ potestates sint distinctæ, est hoc argumentum quod imperium non habetur à Papa, & quod Papa non habeat vtrumque gladium, & quod imperium à Deo solo habetur. vt 24. q. 3. c. quæsitum. Alioquin si ab ipso haberetur, licite appellaretur in temporalibus ad ipsum; Quod prohibet Alexander. Et dicit, quod illa non contingunt suam iurisdictionem, vt apparet, extra de appell. cap. si duobus. & extr. qui fil. sunt legit. cap. causam & c. lator.* Item, quicunque soluit tributum alicui, non videtur præesse in temporalibus, sed magis subesse: Sed soluit Papa tributum Imperatori, *vt 11. q. 1. cap. magnum & 23. q. 8. cap. tributum*, vbi sic dicitur. *Tributum in ore piscis, piscante Petro, inuentum est. Quia de exterioribus sunt, quæ palam cunctis apparent, tributum Ecclesia reddit.* Et infra de exterioribus Ecclesiæ. *Quidem consuetum est antiquitus, pro pace & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persoluendum esse.* Item *supra dist. quo iure*, ait Augustinus; *Diuinum ius in diuinis scripturis habemus, humanum ius in scriptis legibus. Vnde, quisquis possidet, quod possidet, nonne iure humano? Nam iure diuino, Domini est terra & plenitudo eius, &c. Pauperes & diuites Deus de vno limo fecit, & vna terra supportat. Iure igitur humano dicitur, hæc villa mea est; Iura autem humana, iura Imperatorum sunt. Quare ipsa iura humana per Imperatores & Reges sæculi, Deus distribuit humano generi. Tolle iura Imperatorum, Et quis audet dicere, hæc villa mea est, meus est iste seruus, mea est hæc domus? Et ideo Apostolus voluit seruire omnibus Regibus, voluit honorare Reges & dixit, Regem reueremini. Noli igitur dicere, quid mihi & Regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura Regum possidentur possessiones. Si autem dicis, quid mihi & Regi? Noli ergo possessiones tuas, dicere tuas; quia ipsa iura renunciasti humana, quibus possessiones possidentur.* Illud Decretum S. Bn. attendatur. *Magnum terrorem debent memorare, volentibus resistere Regi Franciæ.* Item qui confirmat electionem alterius, ei subesse non debet de iure. Sed Regi Franciæ Carolo data fuit potestas à Papa in Synodo, confirmandi Papam & ordinandi sedem Apostolicam. Igitur Rex Franciæ, ei subesse non debet de iure. Probatur *63. dist. c. Adrianus, &c.* Vbi sic dicitur de Carolo post debellationem aduersariorum Romanæ Ecclesiæ: *Demum Romam reuersus constituit ibi synodum cum Adriano Papa in Patriarchio Lateranensi, in Ecclesia sancti Saluatoris; Quæ Synodus celebrata est, cum centum quinquaginta tribus Episcopis, Religiosis & Abbatibus. Adrianus autem Papa cum vniuersa synodo, tradidit Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, ordinandi sedem Apostolicam: Et dignitatem patriciatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas prouincias, inuestituram accipere diffinierunt. Et vt (nisi à Rege laudetur & inuestietur Episcopus) à nemine consecretur. Et quicunque contra hoc Decretum ageret anathematis vinculo eum innodauit, & nisi resipisceret, bona eius publicare præcepit.* Hoc idem ostenditur de Carolo & Othone filio eius Imperatore Theutonicorum, *12. dist. c. in synodo: In synodo congregata Romæ in Ecclesia sancti Saluatoris, ad exemplum B. Adriani, Apostolicæ sedis & inuestituram Episcoporum concesserunt. Ego quoque Leo, seruus seruorum Dei Episcopus, cum cuncto clero & Romano populo, constituimus, confirmamus, & [illegible]roboramus. Et per nostram autoritatem Apostolicam, concedimus atque largimur Domino Othoni I. Regi Theutonicorum, eiusque successoribus, huius regni Italiæ sibi facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos siue Episcopos, vt ipsi inuestituram accipiant & consecrationem.* Et infra: *Quod si à clero & populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur & inuestiatur, non consecretur. Si quis contra hanc autoritatem Apostolicam moliatur, hunc excommunicationi subiacere decreuimus. [illegible] si non resipuerit, irreuocabili exilio puniri, vel vltimis suppliciis feriri.* Extr. de elect. c. venerabilem; super verbo Caroli glossa dicit; *Cui ius Patriciatus siue dignitas collata est, ergo est patronus Romanæ Ecclesiæ,*

non ergo [illegible] *subiicitur.* Si dicas quod Ludouicus Imperator, & pr[illegible] Henricus [illegible], & [illegible] Otho [illegible] uocauerunt huic Priuilegio confirmandi Papam [illegible] & [illegible]dem Apost[olic]eam o[illegible] di, sicut habetur *63. distinct. per totam.* Dicimus econtra, quod non propter hoc subiecerant [illegible] pæ, vel sedi Apostolicæ, quantum ad temporalia. Imo sicut prius, erant non subiecti. [illegible] *de mai. & obed. cap. solita*, dicit Papa; *Non negamus quin præcellat Imperator in temporalibus illos [illegible] taxat, qui ab eo receperunt temporalia.* Sed Papa & Romana Ecclesia quidquid habent in temporalibus, pro maiori parte perceperunt ab Imperatoribus. Similiter aliæ Ecclesiæ temporalia [illegible] quæ possident, receperunt à Regibus & Principibus. Ergo, &c. Item *extra de foro competent. cap. licet*, dicitur; *Mandamus si quando laicis Vercellensibus litteras super rebus præcipue quæ forum sæculare contingunt, à sede Apostolica contigerit impetrari, sublato appellationis obstaculo, decernas auctoritate nostra, irritas & inanes. Dummodo consules & communitas de se conquerentibus in iudicio sæculari, exhibeant iustitiæ complementum.* Ergo nec quo ad Regem Franciæ.

Item hoc idem probatur per iura ciuilia. *In Authentica, Quomodo oporteat Episcopos, &c.* in principio collatione prima dicitur: *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei, [illegible] à superna collata clementia, sacerdotium & imperium; illud quidem diuinis ministrans, hoc autem humanis præsidens & diligentiam exhibens, ex vno eodemque principio vtraq; procedentia, humanam exornant vitam.* [illegible] *sacer[dotium] [illegible] um inculpabile sit vndique & apud Deum fiducia plenum; imperium autem recte & competenter exornet traditam sibi Rempublicam, erit consonantia quædam bona, omne quidquid vtile est humano tribuens generi.* Glossa super verbo *Maxima*: *Vere maxima, quia his duobus totus regitur mundus.* [illegible] *Ecce gladii duo hic.* Item Glossa super verbo, *conferens*: *Apparet ergo quod nec Papa in temporalibus, nec Imperator in spiritualibus, se debent immiscere.* Si dicas quod rationes & autoritates præmissæ videntur facere magis pro Imperatore quam pro Rege Franciæ. Et si quæras quare sunt [illegible] inductæ? Respondeo, ad probandum iurisdictiones esse distinctas, quarum vna est penes Papam & Iudices Ecclesiasticos, & alia penes Imperatorem & Reges. Omnia enim quæ pro Imperatore faciunt, valent nihilominus pro Rege Franciæ, qui Imperator est in regno suo. Specialiter ostendo, quod Rex Franciæ non subsit Papæ in temporalibus, *extra de iudic. cap. nouit.* Vbi dicit [illegible] Innocentius Papa: *Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Francorum Regis perturbare & minuere intendamus, cum ipse iurisdictionem nostram, nec velit, nec debeat impedire.* Gloss. per hoc dicit; *Patet quod Ecclesia vel Papa non habet vtrumque gladium.* [illegible] *Non intendimus iudicare de Feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium.* Gloss. *Iudicium Feudi spectat ad Regem directe, ad Papam ratione Petri.* Ex prima Authentica concluditur quod Rex Franciæ, non est subiectus Papæ in temporalibus. Ex secunda probatur quod subest Papæ primo & principaliter quoad spiritualia, quo ad temporalia vero, non nisi incidenter. Item, non debet de iure dici superior, nisi ille ad quem licet appellare, sed à Iudice sæculari non licet appellare ad Papam in temporalibus. Ergo Iudex sæcularis, non subest Papæ, nec Papa est eius superior in temporalibus, igitur multo minus Regis. Probatur *extra de appellat. cap. si duobus: Denique quod quæris si à ciuili iudice, non ante iudicium vel post, ad nostram audientiam fuerit appellatum, an huiusmodi teneat appellatio.* Respondet Papa; *Tenet quidem in his quæ sunt nostra temporali iurisdictioni subiecta; in aliis vero etsi de consuetudine Ecclesiæ teneat, secundum iuris rigorem credimus non tenere.* [illegible]. *Et ita patet, quod iurisdictio temporalis non pertinet ad Ecclesiam, nec de ea se debeat intromittere in præiudicium sæcularis iudicis. supra de iudic. cap. nouit & 1. qui fil. sunt legit. cap. later. & 1 de priuilegiis cap. 10.*

Item videtur quod Rex Franciæ sit par Imperatori quantum ad libertatem suæ iuris[dictio]nis, quia regnum Francorum prius habuit imperium, quam regnum Theutonicorum. [illegible] *dist.* [illegible] *Ego Ludouicus.* Ibi dicitur in fine, quod cum Papa fuerit consecratus, legati mittuntur ad Imperatores & Reges Francorum, qui inter ipsos amicitiam charitatem & pacem socient. Igitur [illegible], quod Imperator & Rex Francorum sunt pares. Glossa ibidem notat *imperium prius Francorum* [illegible] *sed postea Theutonici, virtutibus promeruerunt imperium 28. quæst. 1. cap. omnes. Et hoc ideo quia Romani* [illegible] *imperium transtulerunt.*

Item extra qui filii sunt legit. cap. tantum enim: *Nos attendentes quod ad Regem pertinet, non ad Ecclesiam, de talibus possessionibus iudicare, ne videamur Regi Anglorum detrahere, qui ipsorum iu*[illegible] *adserit pertinere, F. V. mandamus quatenus Regi possessionum iudicium relinquentes, de causa* [illegible] *cognoscatis.* Si hoc dicitur de Rege Angliæ, qui Romanæ Ecclesiæ [illegible] est, & [illegible] magis de Rege Franciæ verum erit, qui in nullo prædictorum penitus est subiectus. [illegible] ibi G[lossa] [illegible], *vt patet quod iurisdictio temporalis & spiritualis distincta est & diuisa. Et sic Papa non h*[illegible] *vtr*[illegible] *que iurisdictionem.* Item *extra qui fil. sunt legit. cap. per venerabilem*, dixit Papa expresse, quod [illegible] *Francorum in temporalibus superiorem minime recognoscit.* Si dicas, prout dic[it] [Glo]ssa, *verum est de facto, sed non de iure*: [illegible] *de iure debet recognoscere Imperatorem, vt patet 4. quæst. 1. cap. in apibus, & extra de* [illegible] *cap. venerabilem.* Respondeo, illud factum versum esse in consuetudinem, quæ dat iuri[s]d[ictionem] [illegible], vt dicit Innocentius *extra de iudic. cap. nouit*, super verbo, *consuetudinem*: *Nota*, inquit, *consuetudinem dare iurisdictionem supra de arbitr. delect.* Et ibi præmittitur in Glossa: *Nota iurisdictionem pacificari* [illegible] *priuilegia 10. quæst. 3. cap. conquestus.* Quia ista etiam consuetudo est approbata & hactenus obseruata [illegible] fideliter; nec à Papa nec ab Imperatore impugnata, imo utrisque [illegible] & pa[illegible]bus fœderata, & ex longissimis temporibus iam præscripta.

Ad intelligentiam pleniorem, & clariorem euidentiam propositæ quæstionis, consideranda sunt quinque, per ordinem & per articulos distinguenda.

Primo

Primo videndum est, quod vtraque potestas spiritualis & temporalis, à Deo est instituente & ordinante.

Secundo, quod istæ duæ potestates distinctæ sunt & diuisæ.

Tertio, quod Deus spiritualem potestatem instituens, nullum contulit ei Dominium terrenorum.

Quarto declarabitur, in quibus terrena potestas sit subiecta spirituali potestati, & in quibus non.

Quinto specialiter ostendetur, libertas & exemptio Regis Franciæ; quare & qualiter nullum superiorem in temporalibus recognoscit.

ARTICVLVO I.

QVod autem istæ duæ potestates sint à Deo, de potestate spirituali, quam CHRISTVS Beato Petro successori eius contulit, habetur Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c.* De temporali potestate dicitur in Auth. 5. collat. sexta. De instrumentorum cautela. §. *quia igitur imperium de cælo Deus instituit.* Item Prouerb. 6. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Et distinct. quarta, *transfert regna Deus & constituit.* Et Apostolus ad Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo.* De vtraque simul, dicitur *distinct. 96. cap. in scripturis, & cap. duo.* Vbi dicitur: *Duo sunt imperia augusta, de quibus principaliter hic mundus regitur, Auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas.* Et in Authent. *Quomodo oporteat Episcopos, &c.* in principio collatione prima. *maxima quidem in omnibus, &c.* Require *supra 21. argumento.* Glossa super verbo *imperium: Imo à populo Romano videtur imperium esse, vt Institut. de iure naturali, §. sed & quod Principi.* Illud Dei dispositione factum fuit, sine quo factum est nihil. Nec obstat quod primo Exodi legitur, quod contra voluntatem Domini videtur populus petiisse sibi Regem, quia nolebat Dominus populum, quem singulariter præ cunctis elegerat, quodam spirituali modo, regere per duces & iudices, viros scilicet mediocres; nec volebat quod alius ex regali, magisterium, per superbiæ fastum, super populum efferret. Tamen quando populus, non assentiens dispositioni diuinæ, omnino voluit Regem habere, Deus (eius precibus condescendens) indicauit ei, quis regnaturus esset, & populus illum elegit quem Deus indicauit. Hæc de primo articulo sufficiant.

ARTICVLVS II.

SECVNDO declarandum est, quod istæ duæ potestates sunt distinctæ & ab inuicem separatæ. Cum enim homo constet ex duobus, scilicet corpore & anima, & duplex sit vita, corporalis, & spiritualis. Propter corporalem vitam obseruandam homo temporalibus indiget; propter spiritualem, spiritualibus opus habet. Imperatores & Reges potestatem habent super corpora & res corporales, ad vitam corpoream pertinentes: Possunt enim, & debent, corporali pœna punire reos, & legum imperialium transgressores. Habent etiam Rempub. ordinare, populos sibi subiectos, in pace & tranquillitate seruare; defensare patriam & aduersarios debellare. Pontifices autem spiritualem iurisdictionem habent, quæ ad regimen & salutem animarum pertinet.

Rursus, cum duplex sit ciuilitas, humana videlicet & diuina, terrena & cœlestis, temporalis & spiritualis, ciuilem mundanam & temporalem ordinat & disponit imperialis potestas: Spiritualem vero cœlestem & diuinam in terris regit Pontificalis autoritas. Ad cuius regimen summus Pontifex habet plenitudinem potestatis. Inferiores autem Prælati, in partem sollicitudinis sunt vocati. Ad vtriusque ciuilitatis regimen Deus duos gladios ordinauit, duas iurisdictiones distinctas & differentes ad inuicem, sicut exponunt illud Lucæ 22. *Ecce gladii duo hic.* Et respondit Dominus, *satis est.* Materiali gladio vtuntur Principes, sicut ait Apostolus Roman. 13. *Princeps non sine causa gladium portat, Dei enim est minister, & vindex in iram eius qui malum faciunt.* De spirituali gladio dicit idem Apostolus Ephes. 5. *Galeam assumite & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Gladio spirituali vtebantur Apostoli, materiali vero nunquam vsi esse leguntur; nisi dicatur, quod imminente Christi passione, Petrus, cum haberet gladium, exemit, & vnius auriculam amputauit.

Distinctæ sunt igitur hæ potestates, nec debent se mutuo perturbare. Quia sicut Princeps non debet de spiritualibus intromittere se: Ita nec Pontifex debet in temporalibus se immiscere, nec iurisdictionem temporalem assumere, nisi in certis casibus determinatis à iure, sicut dicetur. Quod autem nec Princeps Pontificis, nec Pontifex Principis officium debeat vsurpare, dicitur expresse *distinct. 96. cap. cum ad verum:* Vbi dicitur; *Cum ad verum ventum fuerit, vltra sibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium sibi vsurpauit*; quasi diceret, quidquid disputando vel litigando dicatur, tamen cum ad veritatem diffiniendam ventum fuerit, debent duæ potestates remanere distinctæ, sicut sunt diuinitus institutæ. Sequitur in Decreto, primò allegato | *Quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discreuit, volens homines medicinali humilitate efferri, non humana superbia rursus ad inferna demergi, vt & Imperatores pro æterna vita, Pontificibus indigerent, & Pontifices tantummodo pro cursu temporalium rerum, Imperatorum legibus vterentur, quatenus & spiritualis actio carnalibus instaret incursibus. Et Deo militans, non se negotiis sæcularibus implicaret; ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus.* Glossa super verbo *discreuit*, dixit, quod *vtrumque offi-*

tium gessit per se, vt notaretur quod ex eodem fonte processerunt. Sed melius dici potest, quod CHRISTVS, quam diu fuit viator, temporalem iurisdictionem nunquam exercuit. Nam quod ementes & vendentes eiecit de templo, magis fuit officium Pontificis, cuius est templum mundare, omnes spurcitias eiicere, mercationes & negotiationes terrenas, ab eo prorsus expellere. Et hoc satis patet ex verbis eius, cum dixit; *Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis, scriptum est enim, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.* Item Glossa super verbo, *sursum efferri; Si haberent aliqui omnia officia, superbirent ita, quod iterum demergerentur in inferno.* Ex his euidenter apparet & distinctio dignitatum, & ratio distinctionis earum.

ARTICVLVS III.

TErtio declarandum est, quod Christus in institutione spiritualis potestatis, nullum commisit, vel potius promisit Dominium terrenorum. Nam *Matth. 16.* Vbi Christus vicarium suum instituit, videlicet Beatum Petrum & successores eius ait; *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et, tibi dabo claues regni cælorum;* non dixit, & Dominium terrenorum. Reuolue cuncta sacræ scripturæ volumina nunquam inuenies Apostolos sedisse vt de temporalibus iudicarent, nec petiisse vt Reges & Principes eis in temporalibus subiacerent, aut de huiusmodi respondere deberent. Item, sicut supra dicebatur, *Non est discipulus super magistrum, nec seruus maior Domino suo: Nec vicarius maiorem potestatem habet, quam ille cuius vices gerit.* Cum igitur Christus Dominus hac potestate vti noluerit, sed oblatam refugerit, exemplo suo euidenter ostendit, & euidentia facti docuit vicarium suum, talem potestatem refugere, non ambire, nec sibi Imperatoriam Maiestatem, aut dignitatem Regiam vendicare. Ecce Christus Iesus Rex Regum, Dominus dominantium, regale fugit Dominium, & fastuosum fastigium recusauit. Igitur qua ratione vel autoritate, vicarius eius vendicabit sibi culmen vel nomen Regiæ dignitatis?

Item, successor Petri non plus habet potestatis, quam Petrus primus Dei vicarius. Sed Christus tam Petro quam cæteris Apostolis, Dominium, potestatem, & iurisdictionem in temporalibus interdixit, cum eis eximiam paupertatem indixit, dicens: *Nolite possidere aurum & argentum, &c.* Propter quod ipsi Domini sui præcepta inuiolabiliter obseruare volentes, ac magistri documenta sine fictione tenentes, tantum gloriabantur de eximiæ paupertatis obseruantia, quum solent cupidi, de terrenorum opulentia gloriari. Vnde Petrus iocundanter dicebat, *argentum & aurum non est mihi.* Omnino elongationem à possessione terrena & Dominio temporali præcepit Christus ipsis, volens eos spirituales esse, & à terrenis, quantum fragilitas humana patitur, elongatos; vacare spiritualibus & æternis, ac saluti animarum intendere. Quibus omnium Ecclesiarum sollicitudinem committebat. Sciebat enim quod temporalia perturbant, animum distrahunt, intellectum & mentem ad inferiora demergunt, sicut expresse dicitur *distinct. 96. cap. cum ad verum.* vide supra.

Est autem intelligendum, quod cum Christus triplicem habuerit potestatem, videlicet rerum corporalium, animarum, & temporalium facultatum; prima potestate vsus est, secunda vsus est & commisit, tertia nec vti voluit nec commisit. Prima quidem vsus est, infirmitates corporales curando, mortuos suscitando, ac in cunctis rebus corporalibus multimoda miracula faciendo. Secunda vsus est, & commisit, videlicet spiritualem quantum est necessarium & expediens ad salutem animarum. Tertia, nec vsus est, sicut patet per exempla præmissa, nec commisit, quin potius tam Petro quam cæteris Apostolis, interdixit, vt dictum est. Attende quid Beatus Bernardus, scribens ad Eugenium Papam, dicat: *Et nos,* inquit, *vt vere sentiamus de nobis, impositum nouimus ministerium, non Dominium datum. Si sapiens es, contentus esto mensura, qua mensura est Deus; quod enim amplius est, à malo est. Disce exemplo Prophetico præsidere, non tam ad imperandum, quam ad faciendum. Disce sarculo opus tibi esse, non regio sceptro, vt opus facias Prophetæ, id est, vt euellas & destruas, disperdas & dissipes, & ædifices & plantes; & hæc quidem ille. Auditum est hoc supra, ideo non regnaturus ascendit, sed extirpaturus. Putasne & tu inuenies ad elaborandum in agro Domini tui? vtique plurimum.* Et infra; *Quid tibi dimisit sanctus Apostolus? Quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid illud? Argentum, inquit, & aurum non est mihi, quod autem non habuit, dare non potuit. Esto vt alia quacunque ratione hoc tibi vendices, sed non Apostolico iure. Quod habuit hoc dedit, sollicitudinem videlicet super omnes Ecclesias. Numquid dominationem? Ipsum audi; Non dominantes (ait) in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum ex sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Euangelio; Reges gentium dominantur eorum & qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic. Planum est quod Apostolis interdicitur Dominatus, igitur & tu tibi vsurpare audis, aut dominans Apostolatum; aut Apostolatus Dominatum? Plane ab alterutro prohiberis. Si vtramque simul habere voles, perdes vtramque. Alioquin non te excipiendum ex illorum numero putes, de quibus conqueritur Dominus, dicens; Ipsi regnauerunt & non ex me, Principes extiterunt & ego non noui eos.* Et sic declaratum est quod summo Pontifici, successori Beati Petri, non est collatum à Deo Dominium terrenorum, nec iurisdictio temporalis. Quæ igitur est dignitas aut potestas collata summo Pontifici? Quæ authoritas Beato Petro vicario IESV Christi concessa? Profecto, nobilior, sublimior & vtilior quam imperialis. Nam quantum distat Oriens ab Occidente, corpus ab anima, corporalia à spiritualibus,

[illegible]us, [illegible] tantum distat authoritas summi Pontificis à culmine imperialis aut [illegible]. Audi Dominum, vicarium suum instrumentum in Euangelio *Tu es*, inquit, *Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum.* E[illegible]c, quod, quidquid maius, quidquid sublimius excogitari potuit in hac vita, summo [illegible] est collatum. Quod igitur quærit amplius? Nunquid non oculum h[illegible]b[illegible] hæc inferiora corruptibilia, videtur eius Celsitudini denegare? Patet igitur ex præ[illegible]s, quod Pontificalis autoritas, & regalis dignitas, sunt duæ potestates distinctæ, diuinitus [illegible]. [illegible]oc declaratum est *in primo articulo.* Item quod sunt distinctæ diuisæ & separatæ, [illegible]uod v[illegible] non licet iurisdictionem al[illegible] vsurpare; & hoc declaratum est *in articulo secundo.* Item quod [illegible] Dominium temporalium non est concessa summo Pontifici; Propter quod non se debe[illegible] omittere de iurisdictione temporali nisi casualiter. Quia in temporalibus non habet ordinariam potestatem, sicut expresse habetur. *extra qui filii sunt legit. cap. per venerabilem,* vbi [illegible] Papa dicit: Non solum in Ecclesiæ patrimonio, super quo in temporalibus, plenam gerimus potestatem, verum etiam in aliis Regionibus, certis causis inspectis, temporalem iurisdictionem casualiter exercemus. Non quod alieno iuri præiudicare velimus; sed quia (sicut in Deuteronomio continetur) *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & iudicium inter se verba videris variari, venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem.* Vbi sic dicit Glossa; *Quod Papa de temporalibus iudicare potest, cum requiritur, videlicet quando iudicium ambiguum est inter iudices sæculares.* Et sic declaratus est tertius articulus.

ARTICVLVS IV.

QVarto declarandum est, in quibus & quomodo potestas temporalis, subiecta est spirituali potestati, & in quibus non. Ad cuius euidentiam notandum est, quod quædam sunt causæ mere spirituales, sicut causæ matrimoniales *extra de offic. delegat. cap. causam matrimonii.* Item causæ decimarum, *extra de Decimis, per totum.* Item causæ Simoniæ, *extra de Simonia, per totum.* Item causæ hæresis, *extra de hereticis cap. ad abolendam, & cap. vergentem, & cap. excom.* Item causa Diuortii, *extra de procur.* Et omnes aliæ causæ matrimoniales sunt spirituales. De quibus dicit Innocentius, *extra de iudiciis,* super illam Decretalem, *Nouit,* super verbo *Iurament. Nota crimen pacis fractæ & periurii directe pertinet ad Iudicium Ecclesiæ, vt hic in crimine Simoniæ, sacrilegii, vsurarum, hæresis, separationis matrimonii, quantum ad thorum propter adulterium.* Causæ mere temporales, sunt causæ feudales, & causæ sanguinis [illegible] & huiusmodi. Istas commisit Deus immediate & principaliter Imperatoribus & Regibus, de quibus nec Papa, nec alii Prælati debuerunt se intromittere in Ecclesia primitiua, licet modo consuetudine, de causis personalibus quibusdam & temporalibus ad vtrumque Iudicem recurratur. Sed de Feudalibus, in propriis Feudis, non nisi ad Imperatorem, Reges & alios Principes. Vnde in illa Decretali dicit Papa: *Non negamus quin Imperator præcellat in temporalibus.* Et vt *extra de iudiciis, cap nouit,* dicit Papa: *Non putes quod iurisdictionem Illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus.* Et infra *qui filii sunt legit.* Dicit Papa; *Ad Regem non ad Ecclesiam pertinet de talibus possessionibus iudicare.* Item *extra de foro compet. cap. vero,* super verbo *de Feudis,* dicit Innocentius; *Quilibet Dominus quantumcunque villicus vel etiam rusticus, super Feudalibus rebus iurisdictionem habet.* Causæ mixtæ, sunt causæ temporales, quæ connexionem quandam habent cum spiritualibus. Sicut c[illegible] feudalis quæ de se temporalis est, connexionem potest habere cum iuramento vel pa[illegible]. S[illegible]t patet de dissensione mota inter Reges Franciæ & Angliæ, super Comitatu Pictauiensi. Papa quia non poterat directe cognoscere de causa feudali, indirecte ratione iuramenti vel p[illegible] omisit se de illa. *extra de iudiciis, cap. nouit.* Vbi dicit Hostiensis in glossa super verbo, *de feud[illegible] [illegible] [in]tendimus cognoscere de feudo, sed tantum ratione peccati, inducendo illum ad pœnitentiam, quia illam no[n] pot[illegible] agere nisi satisfaciat.*

Item causa Dotis per se temporalis est, & ad sæcularem Iudicem pertinet, si de ipsa tantum agatur; tamen quando Iudex Ecclesiasticus cognoscit principaliter de matrimonio, si incidat causa Dotis, tanquam accessoria, cognoscet de illa, sicut de principali cui est annexa, vt patet *extra de donat. inter virum & vxorem, cap. de prudentia:* Vbi dicit glossa; *Quia si non est matrimonium, neque dos. Et ita dos accedit matrimonio. Ideo qui cognoscit de principali, debet cognoscere de accessorio, vt habetur extra de officio delegati cap. præterea, & cap. prudentiam.* Sic etiam de hæreditate cognoscit Iudex Ecclesiasticus, ratione incidentis *extra qui filii sunt legit. cap. per tuas, & cap. ex tenore.* Alii sunt plures casus speciales in qu[ib]us Iudex Ecclesiasticus, cognoscit de temporalibus, quos enumerat Hostiensis in glossa *extra de iudiciis, cap. nouit.* Sic ergo regulariter verum est, quod de causis mere spiritualibus solus Papa & alii Iudices Ecclesiastici, habent cognoscere. De causis vero mere temporalibus, habent cognoscere [illegible] Reges, Imperatores & alii Iudices seculares. Et sic Rex Franciæ secundum iura non subest summo Pontifici, nec ei tenetur respondere de feudo regni sui; posset tamen ei subiacere incidenter & casualiter, ratione connexionis alicuius causæ spiritualis, sicut habetur *extra de iudiciis, cap. nouit. & extra qui filii sunt legit. cap. per venerabilem.* Et sic declaratus est quartus articulus.

Tradunt eædem historiæ, quod ex illa legatione commotus Rex ad petitionem Constantini sexti, tunc Imperatoris, cum magno exercitu transfretauit; totamque terram Sanctam recuperauit: rege Persarum assentiente, qui tenebat tunc in Palæstina & tota Syria principatum. Iamque per totum Orientem fama celebris nomenque gloriosi Caroli percurrebat. Vnde dictus rex Persarum, qui monarchiam in Oriente tenebat, eius habere gratiam & beneuolentiam affectabat: & per solennes nuncios & legatos pretiosa munera ei destinauit. Prædictus rex Carolus, vbique virtuosus, terra Sancta recuperata, per Constantinopolim Romam rediit, ibique natiuitatem Domini solenniter celebrauit cum Leone, ipsa die celeberrima natiuitatis Domini. Cum rex Carolus in missa, ante confessionem Petri surgeret ab oratione deuota, Leo Papa solenniter ordinatis omnibus ad tantam solennitatem necessariis, coronam imperialem capiti eius imposuit, & à cuncto populo Romano acclamatum est: CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI, VITA ET VICTORIA DE COELO SIBI MINISTRETVR. Hanc siquidem orationem, per Leonem Papam, & imperialium laudum exclamationem, per plurimum omnes historiæ canunt. Sed post prædicta, more antiquorum principum, fuit ab omnibus vniuersaliter adoratus. Et ablato *Patricii* nomine IMPERATOR AVGVSTVS est ab omnibus appellatus. Rex autem prædictus Carolus, Romanum imperium XXXIIII. annis tenuit. Post dictam imperialem coronam, ipsum Imperatorem Augustum, omnes annales omnia gesta, omnesque historiæ, quæ de ipso faciunt mentionem, sine aliqua varietate describunt.

CAP. VIII.

QVantum autem roboris habuerit, aut firmitatis, quidve tunc per Romanam ecclesiam factum fuerit de Imperio, patet, & patere potest omnibus euidenter. Prædicta enim Imperii translatio facta per Ecclesiam, de Græcis in Francos, ex causis & rationibus antedictis, adeo valida est, quod per septem generationes, per septem scilicet Imperatores, annis centum tribus durauit, & amplius, nec defecisset in ipsis monarchia Imperii, nisi virtus & deuotio erga sanctam Romanam ecclesiam defecisset. Sed virtute ac deuotione deficiente, defecit imperium. Imperator autem Arnulphus, vltimus de dicto genere, effœminatus & vilis fuit, & in defensionem Ecclesiæ non solum remissus & tepidus contra Berengarium tyrannum, qui tunc in Italia ecclesiam Dei impugnabat, & alios qui ipsam in multis partibus molestabant: sed ipsemet erat Ecclesiæ ipsius persecutor, vt Martinus Polonus episcopus Consentinus scribit. In filiis enim Arnulphi prædicti genus Caroli omnino defecit ex imperio. Et cœpit dictus Berengarius in Italia dominari, & Dei Ecclesiam persecutionibus ingentibus lacerare: quia dictus Berengarius ecclesiam molestabat, tum quia ecclesiæ non verus pastor, sed mercenarius præerat, scilicet Iohannes filius Alberti. Tunc, vt tradit Richardus Cremonensis episcopus magnus historiarum scriptor, Cardinales de communi concordia, anno natiuitatis Domini DCCCCL. scripserunt Ottoni Duci Saxoniæ, qui fuit vir magnæ potentiæ. Nam in tota Germania dominabitur. Erat enim vir religiosus, fide catholicus, in consilio prouidus, in iudicio iustus, in commisso fidelis, in rebus bellicis strenuus, & vniuersa morum honestate præclarus, erga Romanam Ecclesiam cum omni veneratione deuotus, vt Ecclesiam Dei, quæ procellis impellentibus vacillabat, etiam adiuuaret. Qui deuotione promptissimus, signo crucis se muniens, magnum exercitum sedulo studio præparauit: & in Italiam transiens, cum Berengario tyranno pugnauit: eiusdemque Berengarii exercitu victoriose deuicto, ipsum tyrannum occidit: & Romam pergens concilium Cardinalium congregauit, & de ipso Concilio Papam videns incorrigibilem, monuit vt Papatui renunciaret. Quem induratum in castro sancti Angeli violenter inclusit, ipsumque renunciare coegit. Factus tunc est Pastor vniuersalis ecclesiæ Leo octauus, qui mature considerans beneficium collatum ecclesiæ, per prædictum Ottonem ducem Saxoniæ, easdem dignitates Ottoni concessit, quas Carolo contulerat Adrianus, facta Synodo, clero & populo congregatis, vt patet *63. dist. c. in synodo.* Insuper ipsum Imperatorem constituit, nulla præcedente electione, quæ postea à XLI. annis instituta fuit. Et sic facta est translatio de Gallicis in Germanos. Patet ergo quod circa ordinationem imperii, habet Papa maximam potestatem, vt habuit. Siquidem hic Otto primus, ex ordinatione ecclesiæ pacifice imperium habuit etiam successiue filius & nepos, qui etiam erga ecclesiam deuotissimi extiterunt, vt de Ottone prædicto patet *LXIII. dist. c. Tibi Domine.* Patet igitur dispositionem & ordinationem summi Pontificis circa prædictos Imperatores fuisse legitimam: quia pro bono pacis, & statu fidei, & vniuersalis ecclesiæ, ad quæ summus Pontifex præcipue debet intendere: quia sua interest, non tantum ex collatione imperialium iurium, quantum ex præeminentia status, quæ declaratur manifeste in *c. Solitæ. de maio. & obe.*

CAP. IX.

POst hoc mortuo Ottone tertio sine filiis, Gregorius quintus, natione Theutonicus, de parentela Ottonis, in summum pontificem assumitur. Cuius Pontificis tempore, Electores Imperatoris instituuntur septem, scilicet Principes Alemaniæ, tres prælati, & quatuor laici, vt Martinus

aus scribit. Quia igitur prædicti tres Ottones successiue, & quasi hæreditario iure obtinnerunt imperium, per Gregorium Papam quintum est prouisum, & vtiliter ordinatum, vt tantæ sublimitatis ordinatio, quæ non debetur sanguini, sed virtuti, non per viam successionis, sed electionem procederet: vt eligeretur dignus, & non nobili tantum, sed dignissimo donaretur. Fuit igitur per dictum Pontificem institutum, vt septem proceres officiales, Imperatorem regem Romanum eligerent, & per summum Pontificem confirmandum, & imperiali diademate coronandum. Quorum sunt tres Prælati, qui sunt Imperii Cancellarii: scilicet Archiepiscopus Coloniensis, qui est Italiæ: Archiepiscopus Treuerensis, qui est Galliæ: & Archiepiscopus Moguntinensis, qui est Germaniæ. Et quatuor Barones, qui imperialib. seruiunt, Marchio Brandenburgensis, qui est camerarius Imperatoris: Comes Palatinus, qui est dapifer: Dux Saxoniæ, qui est portitor ensis: & Rex Bohemiæ, qui est Pincerna Imperatoris. Quæ ordinatio facta fuit annn Domini M. IIII. vt gesta Germanorum manifeste declarant.

C a p. X.

Ex prædictis igitur euidenter apparet, per Stephanum Papam secundum, tempore Pipini Regis ordinationem prædictam de translatione de Græcis in Francos, ex causis & probationibus supra declaratis factam, vt notatur *de elect. Venerabilem.* Et primum Carolum Magnum dispositorem Romanæ ecclesiæ, & Romani Pontificis electorem, & Romanæ vrbis Patricium ordinatum, vt *LXIII. dist. Adrianus.* Sed per Leonem tertium translationem realiter factam, de principibus Græcis in Francos, vt notatur *de elect. Venerabilem.* Vbi expresse scribitur, quod à Leone tertio Carolus magnus Imperator extitit coronatus: & postmodum processu temporis, per multas reuolutiones annorum, translationem imperii iusta de causa factam esse per Leonem octauum de Gallicis in Germanos, ac postmodum per Gregorium Quintum, electionem Romani Imperii Septem Principibus Alemaniæ prædictis fuisse concessam, qui vsque ad moderna tempora Regem Romanorum eligunt, per Romanum Pontificem coronandum. Sic ergo Regnum mundi translatum est ad Germanos vel Theutonicos, qui & regimen hactenus habuerunt, *de consecr. dist. 5. c. in die.* Nec est Imperium iam modo apud Græcos, licet largo vocabulo Imperator vocetur, *de Maior. c. solita.* Sed nec regimen, nec Imperium habere possunt; nunc præcipue, ex quo extra gremium sanctæ matris Ecclesiæ positi sunt, vt *24. q. sic. illud.* Imperator siquidem iste Romanus super omnes Reges est, vt *7. q. 1. in apibus.* His Regibus exceptis duntaxat, qui per Priuilegia & consuetudinem sunt exempti. Omnes siquidem nationes subiectæ sunt, vt *11. q. 1. si quis, & 8. dist. c. quo iure.* Ipse Dominus mundi est, *ff. ad L. Rhod. de iact. l. deprecatio.*

LITTERA, SIVE BVLLA BONIFACII PAPÆ.

Anno Christi 1304.

Et ex ea

Quæstio disputata in vtramq; partem, pro & contra Pontificiam Potestatem.

Per

ÆGIDIVM DE ROMA, ARCHIEPISCOPVM Bituricensem.

LITTERA,

Siue

BVLLA MISSA PER BONIFACIVM S. REGI PHILIPPO PVLCHRO.

Bonifacius Episcopus, seruus seruorum Dei, Philippo Francorum Regi. Deum time & mandata eius obserua. Scire te volumus quod in spiritualibus nobis subes. Beneficiorum & Præbendarum ad te collatio nulla spectat. Et si aliquorum vacantium custodiam habeas, vsumfructum eorum successoribus reserues. Et si quæ contulisti, collationem huiusmodi irritam decreuimus. Et quan-

Sed Christus, quamuis hæreditario iure Dominus esset omnium, tamen hac potestate vti noluit, sed etiam oblatam penitus recusauit, sicut legitur Ioannis 5. Cum hinc *quæreret eum populus vt facerent Regem, fugit*, tanquam contemnens, & contemnendam docens insatiabilem voracitatem auaritiæ ambitionis inexplebilem vanitatem. Spiritualiter suo vicario dans exemplum, non ambiendi, & multo fortius non vsurpandi sibi Imperatoriam vel Regiam dignitatem. Item Lucæ 12 scribitur, Quod cum Christo Domino diceret quidam, *Domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem*, respondit, *Homo quis me constituit iudicem & diuisorem super vos*. Ecce Dei filius super Dominium temporalium recusauit iudicium, qui tamen constitutus est à Deo Iudex viuorum & mortuorum. Ergo vicarius eius de iurisdictione temporali non debet se intromittere. Item successor Petri non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit Petrus, primus de Christi vicarius. Sed nec Petro nec cæteris aliis permisit Deus habere Dominium terrenorum. Imo potius eximiam humilitatem præcepit eis tenere & inuiolabiliter obseruare, sicut patet in Euangelio. Ergo successor Petri nullam habet in temporalibus iurisdictionem. Item Dominus interrogatus à Iudæis, vtrum liceret censum dare Cæsari, visa imagine numismatis, respondit; *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Ergo quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, sunt distincta. Item in commissione, facta vicario Petro, non legitur potestas temporalis, sed tantum spiritualis, ei fuisse commissa: *Tibi*, inquit, *dabo claues regni cælorum*. Non dicit, & Dominium terrenorum; Vnde statim subiungit, (quasi semetipsum exponens, de spirituali tantum potestate dixisse) *quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo, & quodcunque solueris, &c.* Et post resurrectionem suis dixit Apostolis; *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.*

Item per iura Canonica probatur hoc idem multipliciter. Primo sic, *extr. distinct. quoniam idem, &c.* vbi ista quodammodo disputantur in glossa. Dicitur sic in textu: *Idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque propria discreuit.* Glossa dicit ibi, *quod Christus officia potestatis vtriusque exercuit, vt ostenderet quod vtraque potestas ab eodem processit, non quod vna persona illa duo officia exerceat, vel gerere debeat. Hæc enim duo dona, imperium & sacerdotium, ab eodem principio sunt, vt in auth. quomodo oporteat Episcopos, &c. in princ. collat. 3.* Item ibidem super verbo, *discreuit. Cum ergo istæ potestates sunt distinctæ, est hoc argumentum quod imperium non habetur à Papa, & quod Papa non habeat vtrumque gladium, & quod imperium à Deo solo habetur. vt 24. q. 3. c. quæsitum. Alioquin si ab ipso haberetur, licite appellaretur in temporalibus ad ipsum; Quod prohibet Alexander.* Et dicit, *quod illa non contingunt suam iurisdictionem, vt apparet, extra de appell. cap. si duobus, & extr. qui fil. sunt legit. cap. causam & c. lator.* Item, quicunque soluit tributum alicui, non videtur præesse in temporalibus, sed magis subesse: Sed soluit Papa tributum Imperatori, *vt 11. q. 1. cap. magnum & 23. q. 8. cap. tributum*, vbi sic dicitur. *Tributum in ore piscis, piscante Petro, inuentum est. Quia de exterioribus sunt, quæ palam cunctis apparent, tributum Ecclesia reddit.* Et infra de exterioribus Ecclesiæ. *Quidem consuetum est antiquitus, pro pace & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persoluendum esse.* Item *supra dist. quo iure*, ait Augustinus; *Diuinum ius in diuinis scripturis habemus, humanum ius in scriptis legibus. Vnde, quisquis possidet, quod possidet nonne iure humano? Nam iure diuino; Domini est terra & plenitudo eius, &c. Pauperes & diuites Deus de vno limo fecit, & vna terra supportat. Iure igitur humano dicitur, hæc villa mea est; Iura autem humana, iura Imperatorum sunt. Quare ipsa iura humana per Imperatores & Reges sæculi, Deus distribuit humano generi. Tolle iura Imperatorum, Et quis audet dicere, hæc villa mea est, meus est iste seruus, mea est hæc domus? Et ideo Apostolus voluit seruire omnibus Regibus, voluit honorare Reges & dixit; Regem reueremini. Noli igitur dicere, quid mihi & Regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura Regum possidentur possessiones. Si autem dicis, quid mihi & Regi? Noli ergo posse possessiones tuas, dicere tuas, quia ipsa iura renunciasti humana, quibus possessiones possidentur.* Illud Decretum S. Bn. attendatur. *Magnum terrorem debent memorare, volentibus resistere Regi Franciæ.* Item qui confirmat electionem alterius, ei subesse non debet de iure. Sed Regi Franciæ Carolo data fuit potestas à Papa in Synodo, confirmandi Papam & ordinandi sedem Apostolicam. Igitur Rex Franciæ, ei subesse non debet de iure. Probatur *63. dist. c. Adrianus, &c.* Vbi sic dicitur de Carolo post debellationem aduersariorum Romanæ Ecclesiæ. *Demum Romam reuersus constituit ibi synodum cum Adriano Papa in Patriarchio Lateranensi, in Ecclesia sancti Saluatoris; Quæ Synodus celebrata est, cum centum quinquaginta tribus Episcopis, Religiosis & Abbatibus. Adrianus autem Papa cum vniuersa synodo, tradidit Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, ordinandi sedem Apostolicam: Et dignitatem patriciatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas prouincias, inuestituram accipere diffinierunt. Et vt (nisi à Rege laudetur & inuestietur Episcopus) à nemine consecretur. Et quicunque contra hoc Decretum ageret anathematis vinculo eum innodauit, & nisi resipisceret, bona eius publicare præcepit.* Hoc idem ostenditur de Carolo & Othone filio eius Imperatore Theutonicorum, *12. dist. c. in synodo: In synodo congregata Romæ in Ecclesia sancti Saluatoris, ad exemplum B. Adriani, Apostolicæ sedis & inuestituram Episcoporum concesserunt. Ego quoque Leo, seruus seruorum Dei Episcopus, cum cuncto clero & Romano populo, constituimus, confirmamus, & roboramus. Et per nostram autoritatem Apostolicam, concedimus atque largimur Domino Othoni I. Regi Theutonicorum, eiusque successoribus, huius regni Italiæ sibi facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos siue Episcopos, vt ipsi inuestituram accipiant & consecrationem.* Et infra: *Quod si à clero & populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur & inuestiatur, non consecretur. Si quis contra hanc autoritatem Apostolicam moliatur, hunc excommunicationi subiacere decreuimus. Et si non resipuerit, irreuocabili exilio puniri, vel vltimis suppliciis feriri.* Ext. de elect. c. venerabilem; super verbo Caroli glossa dicit; *Cuius Patriciatus sine dignitas collata est, ergo est patronus Romanæ Ecclesiæ,*

non ergo ei [illegible]. Si dicas quod Ludouicus Imperator, & post [illegible] Henricus [illegible] Otho, renunciauerunt huic Priuilegio confirmandi Papam, & [illegible]dem Apost[illegible] di, sicut habetur *63. distinct. per totum*. Dicimus econtra quod non propter h[illegible] sub[illegible] Papæ, vel [illegible] Apostolicæ, quantum ad temporalia. Imo sicut prius, erant non sub[illegible]. Item *extra de maio. & obed. cap. solita*, dicit Papa; *Non negamus quin præcellat Imperator in temporalibus illis duntaxat, qui ab eo receperunt temporalia*. Sed Papa & Romana Ecclesia, quidquid habent in temporalibus, pro maiori parte perceperunt ab Imperatoribus. Similiter aliæ Ecclesiæ temporalia bona quæ possident, receperunt à Regibus & Principibus. Ergo, &c. Item *extra de foro compet. cap. licet*, dicitur; *Mandamus si quando laicis Vercellensibus literas super rebus præcipue quæ forum sæculare contingunt, à sede Apostolica contigerit impetrari, sublato appellationis obstaculo, decernas auctoritate nostra, irritas & inanes. Dummodo consules & communitas de se conquerentibus in iudicio sæculari, exhibeant iustitiæ complementum.* Ergo nec quoad Regem Franciæ.

Item hoc idem probatur per iura ciuilia. *In Authentica, Quomodo oporteat Episcopos, &c.* in principio collatione prima dicitur: *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei, & à superna collata clementia, sacerdotium & imperium: illud quidem diuinis ministrans, hoc autem humanis præsidens & diligentiam exhibens, ex vno eodemque principio vtraque procedentia, humanam exornant vitam. Et ita sacerdotium inculpabile sit vndique & apud Deum fiducia plenum; imperium autem recte & competenter exornet traditam sibi Rempublicam; erit consonantia quædam bona, omne quidquid vtile est humano conferens generi.* Glossa super verbo *Maxima*: *Vere maxima, quia his duobus totus regitur mundus. Vnde illud: Ecce gladii duo hic.* Item Glossa super verbo, *conferens*: *Apparet ergo quod nec Papa in temporalibus, nec Imperator in spiritualibus, se debent immiscere.* Si dicas quod rationes & autoritates præmissæ videntur facere magis pro Imperatore quam pro Rege Franciæ. Et si quæras quare [illegible] inductæ? Respondeo, ad probandum iurisdictiones esse distinctas, quarum vna est penes Papam & Iudices Ecclesiasticos, & alia penes Imperatorem & Reges. Omnia enim quæ pro Imperatore faciunt, valent nihilominus pro Rege Franciæ, qui Imperator est in regno suo. Specialiter ostendo, quod Rex Franciæ non subsit Papæ in temporalibus, *extra de iudic. cap. nouit*. Vbi dicit [illegible] Innocentius Papa: *Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Francorum Regis perturbare & minuere intendamus, cum ipse iurisdictionem nostram, nec velit, nec debeat impedire.* Gloss. per hoc dicit; *Patet quod Ecclesia vel Papa non habet vtrumque gladium.* Et infra: *Non intendimus iudicare de Feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium.* Gloss. *Iudicium Feudi spectat ad Regem directe, ad Papam ratione Peccati.* Ex prima Authentica concluditur quod Rex Franciæ, non est subiectus Papæ in temporalibus. Ex secunda probatur quod subest Papæ primo & principaliter quoad spiritualia, quo ad temporalia vero, non nisi [illegible]cidenter. Item, non debet de iure dici superior, nisi ille ad quem licet appellare, sed à iudice sæculari non licet appellare ad Papam in temporalibus. Ergo iudex sæcularis, non subest Papæ, nec Papa est eius superior in temporalibus, igitur multo minus Regis. Probatur *extra de appellat. cap. si duobus: Denique quod quæris si à ciuili iudice, non ante iudicium vel post, ad nostram audientiam fuerit appellatum, an huiusmodi teneat appellatio.* Respondet Papa; *Tenet quidem in his quæ sunt nostræ temporali iurisdictioni subiecta; in aliis vero etsi de consuetudine Ecclesiæ teneat, secundum iuris rigorem credimus non tenere.* Gloss. *Et ita patet quod iurisdictio temporalis non pertinet ad Ecclesiam, nec de ea se debeat intromittere in præiudicium sæcularis iudicii. supra de iudic. cap. nouit. & i. qui fil. sunt legit. cap. lator. & i. de priuilegiis cap. 2u.*

Item videtur quod Rex Franciæ sit par Imperatori quantum ad libertatem suæ iurisdictionis, quia regnum Francorum prius habuit imperium, quam regnum Theutonicorum. [illegible] *Ego Ludouicus.* Ibi dicitur in fine, quod cum Papa fuerit consecratus, legati mittuntur ad [illegible]tores & Reges Francorum, qui inter ipsos amicitiam charitatem & pacem socient. Igitur [illegible], quod Imperator & Rex Francorum sunt pares. Glossa ibidem notat *imperium prius Francorum* [illegible], *sed postea Theutonici, virtutibus promeruerunt imperium 28. quæst. 1. cap. omnes. Et hoc ideo quia Romani* [illegible] *imperium transtulerunt.*

Item extra qui filii sunt legit. cap. tantum enim: *Nos attendentes quod ad Regem pertinet, non ad Ecclesiam, de talibus possessionibus iudicare, ne videamur Regi Anglorum detrahere, qui ipsorum iudicium* [illegible] *asserit pertinere, F. V. mandamus quatenus Regi possessionum iudicium relinquentes, de causa* [illegible] *cognoscatis.* Si hoc dicitur de Rege Angliæ, qui Romanæ Ecclesiæ [illegible] est, & c[illegible] magis de Rege Franciæ verum erit, qui in nullo prædictorum penitus est subiectus. [illegible] ibi Gloss.: *Sic patet quod iurisdictio temporalis & spiritualis distincta est & diuisa. Et sic Papa non habet vtramque iurisdictionem.* Item *extra qui fil. sunt legit. cap. per venerabilem*, dixit Papa [illegible], quod Rex Francorum in temporalibus superiorem minime recognoscit. Si dicas, prout dic[illegible], *verum est de facto, sed non de iure. Quia de iure debet recognoscere Imperatorem, vt patet 4. quæst. 3. cap. in apibus, & extra de el*[illegible] *cap. venerabilem.* Respondeo, illud factum versum esse in consuetudinem, quæ dat iurisdictionem, vt dicit Innocentius *extra de iudic. cap. nouit*, super verbo, *consuetudinem*: *Nota*, inquit, *consuetudinem dare iurisdictionem supra de arbitr. delect.* Et ibi præmittitur Glossa: *Notatur iurisdictionem pacificari* [illegible] *priuilegio 10. quæst. 3. cap. conquestus.* Quia ista etiam consuetudo est approbata & hactenus obseruata pacifice, nec à Papa nec ab Imperatore impugnata, imo iuramentis & pactionibus fœderata, & e[illegible] longissimis temporibus iam præscripta.

Ad intelligentiam pleniorem, & clariorem euidentiam propositæ quæstionis, con[illegible]da sunt quinque, per ordinem & per articulos distinguenda.

Primo videndum est, quod vtraque potestas spiritualis & temporalis, à Deo est instituente & ordinante.

Secundo, quod istæ duæ potestates distinctæ sunt & diuisæ.

Tertio, quod Deus spiritualem potestatem instituens, nullum contulit ei Dominium terrenorum.

Quarto declarabitur, in quibus terrena potestas sit subiecta spirituali potestati, & in quibus non.

Quinto specialiter ostendetur, libertas & exemptio Regis Franciæ; quare & qualiter nullum superiorem in temporalibus recognoscit.

ARTICVLVS I.

QVOD autem istæ duæ potestates sint à Deo, de potestate spirituali, quam CHRISTVS Beato Petro successori eius contulit, habetur Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c.* De temporali potestate dicitur in Auth. 5. collat. sexta. De instrumentorum cautela. §. *quia igitur imperium de cœlo Deus instituit.* Item Prouerb. 6. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Et distinct. quarta, *transfert regna Deus & constituit.* Et Apostolus ad Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo.* De vtraque simul, dicitur *distinct. 96. cap. in scripturis, & cap. duo.* Vbi dicitur: *Duo sunt imperia augusta, de quibus principaliter hic mundus regitur, Auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas.* Et in Authent. *Quomodo oporteat Episcopos, &c.* in principio collatione prima. *maxima quidem in omnibus, &c.* Require *supra 21. argumento.* Glossa super verbo *imperium: Imo à populo Romano videtur imperium esse, vt Institut. de iure naturali, §. sed & quod Principi.* Illud Dei dispositione factum fuit, sine quo factum est nihil. Nec obstat quod primo Exodi legitur, quod contra voluntatem Domini videtur populus petiisse sibi Regem, quia nolebat Dominus populum, quem singulariter præ cunctis elegerat, quondam spirituali modo, regere per duces & iudices, viros scilicet mediocres; nec volebat quod alius ex regali, magisterium, per superbiæ fastum, super populum efferret. Tamen quando populus, non assentiens dispositioni diuinæ, omnino voluit Regem habere, Deus (eius precibus condescendens) indicauit ei, quis regnaturus esset, & populus illum elegit quem Deus indicauit. Hæc de primo articulo sufficiant.

ARTICVLVS II.

SECVNDO declarandum est, quod istæ duæ potestates sunt distinctæ & ab inuicem separatæ. Cum enim homo constet ex duobus, scilicet corpore & anima, & duplex sit vita, corporalis, & spiritualis. Propter corporalem vitam obseruandam homo temporalibus indiget; propter spiritualem, spiritualibus opus habet. Imperatores & Reges potestatem habent super corpora & res corporales, ad vitam corpoream pertinentes: Possunt enim, & debent, corporali pœna punire reos, & legum imperialium transgressores. Habent etiam Rempub. ordinare, populos sibi subiectos, in pace & tranquillitate seruare; defensare patriam & aduersarios debellare. Pontifices autem spiritualem iurisdictionem habent, quæ ad regimen & salutem animarum pertinet.

Rursus, cum duplex sit ciuilitas, humana videlicet & diuina, terrena & cœlestis, temporalis & spiritualis, cuius mundanam & temporalem ordinat & disponit imperialis potestas: Spiritualem vero cœlestem & diuinam in terris regit Pontificalis autoritas. Ad cuius regimen summus Pontifex habet plenitudinem potestatis. Inferiores autem Prælati, in partem sollicitudinis sunt vocati. Ad vtriusque ciuilitatis regimen Deus duos gladios ordinauit, duas iurisdictiones distinctas & differentes ad inuicem, sicut exponunt illud Lucæ 22. *Ecce gladii duo hic.* Et respondit Dominus, *satis est.* Materiali gladio vtuntur Principes, sicut ait Apostolus Roman. 13. *Princeps non sine causa gladium portat, Dei enim est minister, & vindex in iram eius qui malum facit.* De spirituali gladio dicit idem Apostolus Ephes. 6. *Galeam assumite & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Gladio spirituali vtebantur Apostoli, materiali vero nunquam vsi esse leguntur; nisi dicatur, quod imminente Christi passione, Petrus cum haberet gladium, exemit, & vnius auriculam amputauit.

Distinctæ sunt igitur hæ potestates, nec debent se mutuo perturbare. Quia sicut Princeps non debet de spiritualibus intromittere se: Ita nec Pontifex debet in temporalibus se immiscere, nec iurisdictionem temporalem assumere, nisi in certis casibus determinatis à iure, sicut dicetur. Quod autem nec Princeps Pontificis, nec Pontifex Principis officium debeat vsurpare, dicitur expresse *distinct. 96. cap. cum ad verum:* Vbi dicitur; *Cum ad verum ventum fuerit, vltra sibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium sibi vsurpauit;* quasi diceret, quidquid disputando vel litigando dicatur, tamen cum ad veritatem diffiniendam ventum fuerit, debent duæ potestates remanere distinctæ, sicut sunt diuinitus institutæ. Sequitur in Decreto, primò allegato; *Quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discreuit, volens homines medicinali humilitate efferri, non humana superbia rursus ad inferna demergi, vt & Imperatores pro æterna vita, Pontificibus indigerent, & Pontifices tantummodo pro cursu temporalium rerum, Imperatorum legibus vterentur, quatenus & spiritualis actio carnalibus instaret incursibus. Et Deo militans, non se negotiis sæcularibus implicaret; ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus.* Glossa super verbo *discreuit*, dixit, quod *vtrumque officium*

cium gessit per se, vt notaretur quod ex eodem fonte processerunt. Sed melius dici potest, quod CHRISTVS, quam diu fuit viator, temporalem iurisdictionem nunquam exercuit. Nam quod ementes & vendentes eiecit de templo, magis fuit officium Pontificis, cuius est templum mundare, omnes spurcitias eiicere, mercationes & negotiationes terrenas, ab eo prorsus expellere. Et hoc satis patet ex verbis eius, cum dixit; *Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis, scriptum est enim, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.* Item Glossa super verbo *sursum efferri; Si haberent aliqui omnia officia, superbirent ita, quod iterum demergerentur in inferno.* Ex his euidenter apparet & distinctio dignitatum, & ratio distinctionis earum.

ARTICVLVS III.

TErtio declarandum est, quod Christus in institutione spiritualis potestatis, nullum commisit, vel potius promisit Dominium terrenorum. Nam *Matth.* 16. Vbi Christus vicarium suum instituit, videlicet Beatum Petrum & successores eius ait; *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Et, tibi dabo claues regni cælorum;* non dixit, & Dominium terrenorum. Reuolue cuncta sacræ scripturæ volumina nunquam inuenies Apostolos sedisse vt de temporalibus iudicarent, nec petiisse vt Reges & Principes eis in temporalibus subiacerent, aut de huiusmodi respondere deberent. Item, sicut supra dicebatur, *Non est discipulus super magistrum, nec seruus maior Domino suo: Nec vicarius maiorem potestatem habet, quam ille cuius vices gerit.* Cum igitur Christus Dominus hac potestate vti noluerit, sed oblatam refugerit, exemplo suo euidenter ostendit, & euidentia facti docuit vicarium suum, talem potestatem refugere, non ambire, nec sibi Imperatoriam Maiestatem, aut dignitatem Regiam vendicare. Ecce Christus Iesus Rex Regum, Dominus dominantium, regale fugit Dominium, & fastuosum fastigium recusauit. Igitur qua ratione vel autoritate, vicarius eius vendicabit sibi culmen vel nomen Regiæ dignitatis?

Item, successor Petri non plus habet potestatis, quam Petrus primus Dei vicarius. Sed Christus tam Petro quam cæteris Apostolis, Dominium, potestatem, & iurisdictionem in temporalibus interdixit, cum eis eximiam paupertatem indixit, dicens; *Nolite possidere aurum & argentum, &c.* Propter quod ipsi Domini sui præcepta inuiolabiliter obseruare volentes, ac magistri documenta sine fictione tenentes, tantum gloriabantur de eximiæ paupertatis obseruantia, quum solent cupidi, de terrenorum opulentia gloriari. Vnde Petrus iocundanter dicebat, *argentum & aurum non est mihi.* Omnino elongationem à possessione terrena & Dominio temporali præcepit Christus ipsis, volens eos spirituales esse, & à terrenis, quantum fragilitas humana patitur, elongatos; vacare spiritualibus & æternis, ac saluti animarum intendere. Quibus omnium Ecclesiarum sollicitudinem committebat. Sciebat enim quod temporalia perturbant, animum distrahunt, intellectum & mentem ad inferiora demergunt, sicut expresse dicitur *distinct. 96. cap. cum ad verum* vide supra.

Est autem intelligendum, quod cum Christus triplicem habuerit potestatem, videlicet rerum corporalium, animarum, & temporalium facultatum; prima potestate vsus est, secunda vsus est & commisit, tertia nec vti voluit nec commisit. Prima quidem vsus est, infirmitates corporales curando, mortuos suscitando, ac in cunctis rebus corporalibus multimoda miracula faciendo. Secunda vsus est, & commisit, videlicet spiritualem quantum est necessarium & expediens ad salutem animarum. Tertia, nec vsus est, sicut patet per exempla præmissa, nec commisit, quin potius tam Petro quam cæteris Apostolis, interdixit, vt dictum est. Attende quid Beatus Bernardus, scribens ad Eugenium Papam, dicat: *Et nos*, inquit, *ve vere sentiamus de nobis, impositum nobis ministerium, non Dominium datum. Si sapiens es, contentus esto mensura, qua mensus est Deus; quod enim amplius est, à malo est. Disce exemplo Prophetico præsidere, non tam ad imperandum, quam ad faciendum. Disce sarculo opus tibi esse, non regio sceptro, vt opus facias Prophetæ, id est, vt euellas & destruas, disperdas & dissipes, & ad fines & plantes; & hæc quidem ille. Auditum est hoc supra, ideo non regnaturus ascendit, sed extirpaturus. Putasne & in inuenies ad elaborandum in agro Domini tui? vtique plurimum.* Et infra; *Quid tibi dimisit sanctus Apostolus? Quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid illud? Argentum, inquit, & aurum non est mihi, quod autem non habuit, dare non potuit. Esto vt alia quacunque ratione hoc tibi vendices, sed non Apostolico iure. Quod habuit hoc dedit, sollicitudinem videlicet super omnes Ecclesias. Numquid dominationem? Ipsum audi; Non dominantes (ait) in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum ex sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Euangelio; Reges gentium dominantur eorum & qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic. Planum est quod Apostolis interdicitur Dominatus, igitur & tu tibi vsurpare audes, aut dominans Apostolatum; aut Apostolatus Dominatum? Plane ab alterutro prohiberis. Si vtrumque simul habere voles, perdes vtrumque. Alioquin non te exceptum ex illorum numero putes, de quibus conqueritur Dominus, dicens; Ipsi regnauerunt & non ex me, Principes extiterunt & ego non noui eos.* Et sic declaratum est quod summo Pontifici, successori Beati Petri, non est collatum à Deo Dominium terrenorum, nec iurisdictio temporalis. Quæ igitur est dignitas aut potestas collata summo Pontifici? Quæ authoritas Beato Petro vicario IESV Christi concessa? Profecto, nobilior, sublimior & vtilior quam imperialis. Nam quantum distat Oriens ab Occidente, corpus ab anima, corporalia à spiritualibus,

bus, ... à ... bus, tantum distat authoritas summi Pontificis à culmine imperialis aut ... tatis. Audi Dominum, vt ... suum instrumentum in Euangelio. *Tu es*, inquit, *Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum.* Ecce, quod, quidquid maius, quidquid sublimius excogitari potuit in hac ... Ponti... ... itus est collatum. Quid igitur quærit amplius? Nunquid non o... culu... h... bere ad ... inferiora corruptibilia, videtur eius Celsitudini denegare? Patet igitur ex prædic... quod Pontificalis autoritas, & regalis dignitas, sunt duæ potestates distinctæ, diuinitus instit... tutæ. Et hoc declaratum est *in primo articulo.* Item quod sunt distinctæ diuisæ & separatæ, ita quod ... non licet iurisdi... nem al... terius vsurpare; & hoc declaratum est *in articulo secundo.* Item quod iurisdictio siue Dominium temporalium non est concessa summo Pontifici; Propter quod non se debet intromittere de iuris... ctione temporali nisi casualiter. Quia in temporalibus non habet ordinariam potestatem, sic it expresse habetur. *extra qui filii sunt legit. cap. per venerabilem*, vbi sic Papa dicit: Non solum in ... clesiæ patrimonio, super quo in temporalibus, plenam ... uspo... estatem, verum etiam in aliis Regionibus, certis causis inspectis, temporalem iurisdictionem casualiter exercemus. Non qu... alieno iuri præiudicare velimus; sed quia (sicut in Deut... onomio continetur, *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & iudicum inter se verba videris variari, veniens ad sacerdotes Le... i... generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem.* Vbi sic dicit Glossa; *Quod Papa de temporalibus iudicare potest, cum requiritur, videlicet quando iudicium ambiguum est inter iudices seculares.* Et sic declaratus est tertius articulus.

ARTICVLVS IV.

QVarto declarandum est, in quibus & quomodo potestas temporalis, subiecta est spirituali potestati, & in quibus non. Ad cuius euidentiam notandum est, quod quædam sunt causæ mere spirituales, sicut causæ matrimoniales *extra de offic. delegat. cap. causam matrimonii.* Item causæ decimarum, *extra de Decimis, per totum.* Item causæ Simoniæ, *extra de Simonia, per totum.* Item causæ hæresis, *extra de hæreticis cap. ad abolendam, & cap. vergentem, & cap. excom.* Item causa Diuortii, *extra de procur.* Et omnes aliæ causæ matrimoniales sunt spirituales. De quibus dicit Innocentius, *extra de iudiciis.* super illam Decretalem, *Nouit*, super verbo *Iurament. Nota crimen pacis fractæ & periurii directe pertinet ad iudicium Ecclesiæ, vt hic in crimine Simoniæ, sacrilegii, vsurarum, hæresis, separationis matrimonii, quantum ad thorum propter adulterium.* Causæ mere temporales, sunt causæ feudales, & causæ sanguinis, & huiusmodi. Istas commisit Deus immediate & principaliter Imperatoribus & Regibus, de quibus nec Papa, nec alii Prælati debuerunt se intromittere in Ecclesia primitiua, licet modo consuetudine, de causis personalibus quibusdam & temporalibus ad vtrumque Iudicem recurratur. Sed de Feudalibus, in propriis Feudis, non nisi ad Imperatorem, Reges & alios Principes. Vnde in illa Decretali dicit Papa: *Non negamus quin Imperator præcellat in temporalibus.* Et vt *extra de iudiciis, cap. nouit*, dicit Papa: *Non putes quod iurisdictionem Illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus.* Et infra *qui filii sunt legit.* Dicit Papa; *Ad Regem non ad Ecclesiam pertinet de talibus possessionibus iudicare.* Item *extra de foro competent. cap. vero*, super verbo *de Feudis*, dicit Innocentius; *Quilibet Dominus quantumcunque villicus vel etiam rusticus, super Feudalibus rebus iurisdictionem habet.* Causæ m... ... æ, sunt causæ temporales, quæ connexionem quandam habent cum spiritualibus. Sicu... ... feudalis quæ de se temporalis est, connexionem potest habere cum iuramento vel pa... . Sicut patet de dissensione mota inter Reges Franciæ & Angliæ, super Comitatu Pictauiensi. Papa quia non poterat directe cognoscere de causa fendali, indirecte ratione iuramenti vel pa... ... romisit se de illa. *extra de iudiciis, cap. nouit.* Vbi dicit Hostiensis in glossa super verbo, *de feudo ... ... endimus cognoscere de feudo, sed tantum ratione peccati, inducendo illum ad pœnitentiam, quia illam non pote... agere nisi satisfaciat.*

Item causa Dotis per se temporalis est, & ad sæcularem Iudicem pertinet, si de ipsa tantum agatur, tamen quando Iudex Ecclesiasticus cognoscit principaliter de matrimonio, si incidat causa Dotis, tanquam acc... ssoria, cognoscet de illa, sicut de principali cui est annexa, vt patet *extra de donat. inter virum & vxorem, cap. de prudentia*: Vbi dicit glossa; *Quia si non est matrimonium, neque dos. Et vt a dos accedet matrimonio. Ideo qui cognoscit de principali, debet cognoscere de accessorio, vt habetur extra de officio delegati cap. præterea, & cap. prudentiam.* Sic etiam de hæreditate cognoscit Iudex Ecclesiasticus, ratione incidentis *extra qui filii sunt legit. cap. per tuas, & cap. ex tenore.* Alii sunt plures casus speciales in quibus Iudex Ecclesiasticus, cognoscit de temporalibus, quos enumerat Hostiensis in glossa *extra de iudiciis, cap. nouit.* Sic ergo regulariter verum est, quod de causis mere spiritualibus solus Papa & alii ... dices Ecclesiastici, habent cognoscere. De causis vero mere temporalibus, habent cogno... ... Reges, Imperatores & alii Iudices seculares. Et sic Rex Franciæ secundum iura non subest summo Pontifici, nec ei tenetur respondere de feudo regni sui; posset tamen ei subiacere incidenter & casualiter, ratione connexionis alicuius causæ spiritualis, sicut habetur *extra de iudiciis, cap. nouit. & extra qui filii sunt legit. cap. per venerabilem.* Et sic declaratus est quartus articulus.

ARTICVLVS V.

QVINTO declarandum est, à quo Rex Franciæ teneat regnum suum, vtrum scilicet ab homine, vel à DEO. Et si à DEO, vtrum necesse habeat recognoscere ab eius vicario. Ad quod breuiter respondemus, quod à solo DEO immediatè tenet & possidet regnum suum, ita quod non ab homine quoquam. A vicario vero CHRISTI non tenet, nec in quantum homo, nec in quantum Christi vicarius. Ad hoc sumamus testimonium summi Pontificis ipsius, videlicet Innocentii, *extra qui fil. sunt legit. c. per venerabilem*, de Rege Francorum sic loquentis: *Rex Francorum superiorem in temporalibus minime recognoscit.* Si dicas, quia etsi non recognoscit, tamen de iure deberet. Respondemus per interemptionem quod non debet. Quia Franci nulli vnquam fuerunt subditi, nec Imperatori, nec aliis, sicut probatur ex antiquis historiis, quod post euersionem Troiæ XII. M. Troianorum ad partes Panoniæ peruenerunt, vbi ciuitatem Sicambriam construentes, manserunt ibi vsque ad tempora Valentiniani Imperatoris, semper infesti Romano Imperio. Expulsi vero inde ab Imperatore prædicto, pro eo quod tributa Romanis soluere recusarent, iuxta morem aliarum nationum, habitauerunt iuxta Rhenum in confinio Germaniæ & Alemanniæ. Quos cum multis prælius post, idem Valentinianus sibi subiugare tentasset, nec aliquatenus potuisset, appellauit eos Francorum. Et Galliam habitantes, deniq; Franciam appellantes, nec Romanis nec aliis quibuscunq; voluerunt esse subditi. Et dato (quod non credo) quod Imperatori vel Papæ fuerunt aliquando subditi; tamen ex tanto tempore præscripserunt, & regnum pacifice possederunt, quod amplius non tenentur alicui respondere. Nam etiam contra Romanam Ecclesiam currit præscriptio centenaria, sicut habetur *extra de præscript. c. ad audientiam in fin.* vbi sic dicitur; *Contra quam* (videl. Romanam Ecclesiam) *non nisi centenaria præscriptio currit.* Præterea iustæ possessionis & liberæ, iustum titulum, sine recognitione cuiuscunq; superioris, quo dictus Rex nunc possidet regnum suum, & prædecessores eius hactenus possederunt, ac eius successores, omnipotentis Dei dextra protegente, perpetuo possidebunt, rationibus irrefragabilibus declaramus.

Primo quidem, possessionis huius iustum titulum, probat vnctio sacra, missa diuinitus, qua Reges Franciæ semper, opportunis temporibus, inunguntur. Nonne titulum euidenter approbatur à Deo, cuius Reges diuino munere consecrantur? Secundo, hoc idem probant aperta miracula, vniuerso Orbi manifeste notoria, & notorie manifesta. Vnde Dominus Rex de iusto titulo suo respondens, dicere potest illud in Euangelio, quod respondit Dominus Iesus contra calumnias Iudæorum; *Si mihi non vultis credere, operib. credite.* Sicut n. hæreditario iure succedit patri filius in adoptionem regni: sic quasi hæreditario iure succedendi, facultatem Deo tradente, alter alteri in simili potestate miracula faciendi. Tertio hoc idem probat bonitas vitæ, claritas famæ, deuotionis feruor, synceritas fidei Christianæ, quæ semper in Regib. nostris viguit & in regno, præ cæteris regnis & Regib. huius mundi. Diximus ergo quod Dominus noster Rex eodem titulo & eodem iure tenet regnum suum & possidet, quo tenuit Beatus Ludouic. quem dieb. nostris sedes apostolica sanctitatis eius eminentia promerente, & miraculorum euidentia proclamãte, cathalogo sanctorum adscripsit. Ad quæstionem ergo propositam, pro nobis respondeat Beatus Ludouicus, respondeat eius vita sanctissima, quam crebra miracula protestantur.

Contra præmissa arguitur multipliciter, tam per rationes, quam per iura Canonica & ciuilia, probando quod Rex Franciæ, & vniuersaliter omnes Reges, subsint & subesse debeant summo Pontifici, quantum ad temporalia. Primo sic, secundum beatum Dionysium: *Militans Ecclesia exempla est, ad similitudinem Ecclesiæ triumphantis, secundum illud Exodi, Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.* Sed in Ecclesia triumphante non est nisi vnus solus & summus Hierarcha, cui omnes, tam angeli, quam homines in omnibus obediunt & intendunt, ergo & in Ecclesia militante est vnus solus & summus Hierarcha, cui omnes, tam clerici quam laici, & tam Reges quam alii, tenentur in omnib. spiritualibus & temporalib. obedire. Non est aliquis talis, nisi Papa. Ergo, &c. Respondeo, non est simile de Hierarchia cœlesti & terrena. Quia ille per suam summam perfectionem sufficit per seipsum regere totam illam monarchiam cœlestem: Terrenus autem Hierarcha, propter suam imperfectionem, non sufficit per seipsum similiter regere spiritualia. Et propter hoc dicit Apostolus; *Nemo militans Deo im, licat se negotiis sæcularib.* Et beatus Ambrosius ait; *Qui terrenis occupantur, scire diuina non possunt.* Quia videl. terrena distrahunt, & a cœlestium contemplatione perturbant. Et hoc probat Beatus Bernardus satis diffuse ad Eugenium Papam. Cum igitur summum Pontificem oporteat & expediat, summe & præcipue, spiritualibus & diuinis intendere, non debet eius animus incuruari ad temporale regimen. Vnde, licet Moyses veteris legislator, fuerit eleuatissimus in contemplatione, & diuinis colloquiis assuetus (loquebatur etenim Deus *facie ad faciem*, sicut dicitur *numero. 12.*) tamen non fuit sufficiens terrenis intendere, sicut dixit Ietro ei, *Stulto labore consumeris, vltra vires tuas est hoc negotium, esto populo in his quæ ad Deum pertinent, &c.* Propter quod Moyses constituit principes, qui temporales causas populi iudicarent. Præterea in illa Hierarchia cœlesti, est summa pax, concordia & vniformitas voluntatum: hic autem sunt dissensiones, lites & discordiæ innumerabiles & fraudes. Ideo non est simile de hac, & illa.

Item secundum eundem Dionysium, *omnis multitudo ad vnitatem reducitur, sicut ab vnitate procedit.* Ergo omnis multitudo Prælatorum & Principum reducitur ad vnum summum, qui est super omnes

omnes Principes & Prælatos. Nullus autem talis est nisi Papa. Ergo, &c. Respondeo dicendum quod [illegible] temporalia sunt propter corpus, & corpus propter animam: ita quod hæc omnia inferiora d[illegible] ad bonum animæ ordinari. Aliter non rectè vteretur homo temporalibus, sed potius abut[illegible]tur. Sic potestas temporalis quodammodo ordinatur ad spiritualem, in his quæ ad ipsam [sp]iritualitatem pertinent, id est in spiritualibus. Per istum modum multitudo reducitur.

Item sicut vnus solus est creator spiritualium omnium & temporalium, à quo omnia procedunt in esse, & vnus finis ad quem omnia (sicut ad finalem terminum) ordinantur, sicut ipse testatur 1. Apocal. *Ego sum α. & ω.* Id est, Principium & Finis. Sic vnus est omnium gubernator & rector, tam temporalium quam spiritualium. Sed in hoc est differentia, quia in creatione non potest Deus habere vicarium. Ergo vnus solus sub Deo vicarius eius, habens regimen totius vniuersi, & quantum ad temporalia, & quantum ad spiritualia. Respondeo, quando arguitur, vnus est creator, ergo & vnus rector; Dicendum est quod non est simile. Quia creatio est productio de non esse in esse, vbi est infinita distantia. Ideo in creatione requiritur infinita Potentia, quæ non potest esse nisi in vno solo principio simplicissimo & potentissimo: in gubernatione autem istorum inferiorum non requiritur infinita potentia, quia omnia sunt finita, tam spiritualia quam temporalia, tamen valde sunt inter se diuersa. Ideo diuersis egent rectoribus, spirituali videl. & terreno. Vel si dicas, quod nec creati[o] nec vltima perfectio, quæ est per beatitudinem, sunt communicabiles creaturæ, quia vnam requirit & infinitam potentiam ad infinitam bonitatem; gubernatio autem fuit communicabilis. Ideo licet ipse Deus sit principalis rector totius vniuersi, tamen & per angelos suos sanctos, & per homines voluit mundum regi.

Item in vno corpore naturali tantum est vnum caput, in quo vigent omnes sensus, & omnia membra regit. ergo in corpore Mystico, quod est Ecclesia, vnum tantum erit caput, alioqui monstruosum esset Ecclesiam habere duo capita, sicut esset monstruosum in vno corpore naturali. Respondeo, dicendum, quod totius Ecclesiæ vnum solum est caput, sicut vna est columba Ecclesia. Sed istud caput dicimus esse CHRISTVM, qui solus est propriè caput Ecclesiæ, à quo deriuata est vtraque potestas, sicut ait Apostolus. Ephes. 1. *Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quod est corpus ipsius.* Potest nihilominus Papa dici caput Ecclesiæ, in quantum est principalis inter ministros Ecclesiæ, à quo dependet tota spiritualis ordinatio, sicut à CHRISTI vicario spirituali principali; Sicut etiam Romana Ecclesia dicitur *caput omnium Ecclesiarum*, non est autem caput quantum ad regimen temporalium, sed quilibet Rex est caput regni, & Imperator Imperii.

Item secundum Philosophum, in omni genere rerum ordinatarum, ad inuicem ponere est vnum minimum ad quod omnia reducuntur; Ergo in Ecclesia, quæ maxime debet esse ordinata, oportet esse vnum ad quem & per quem omnes alii ordinentur, hoc autem non potest esse nisi Papa. Ergo, &c. Respondeo, illud à quo vniuersitas tota fidelium reducitur reductione vltimâ, consummatione, & finali, est solus Deus, qui solus potest omnem appetitum humanum terminare, & de[sid]erium adimplere; tamen sub Deo, illud minimum vnitum & indiuisibile, ad quod omnes fideles ad[sp]iciunt & intendunt, quantum ad ea quæ sunt necessaria vel expedientia ad salutem, est Papa, [sc]ilicet quantum ad spiritualia, sicut Rex in regno quantum ad temporalia.

Item ab exordio mundi humanum genus non nisi vnum rectorem Principem legitur habuisse, sicut patet in diuersis statibus huius mundi. Ergo & modo debet esse vnus Princeps rector. Probatur assumptum; In statu innocentiæ Adam præfuit omnibus, & semper præfuisset, si semper in innocentia perstitisset. Post peccatum vero, in statu legis naturæ, Noë super omnes, suo tempore, præfuit. Postmodum vero Abraham, Isaac & Iacob, quilibet eorum præfuit populo DEI. Fueruntque Sacerdotes hostias Domino offerentes. Similiter Melchisedech Sacerdos Hierosol[y]mis [fu]it DEI summi. Vnde & ipse CHRISTVS dicitur esse Sacerdos secundum ordi[ne]m Melchisedech. Cui etiam Abraham Patriarcha decimas obtulit, sicut dicitur *Genes.* 14. [i]n si[gnu]m quod ei subesset quantum ad temporalia. Similiter in lege Moysaica, Moyses habuit vtramque potestatem, & vtroque gladio vsus est. Ergo multo fortius in statu legis Euangelicæ debet esse vnus vtramque Potestatem habens. Respondeo, quod istud argumentum multas habet particulas ad sui declarationem; Et propter hoc ad singulas illarum opus speciales responsiones dare.

Ad primum quod dicitur de Adam in statu innocentiæ; dicendum est quod in illo statu, omnia fuissent communia, nec quisquam dixisset, aliquid esse suum. Fuisset etiam ibi pax & concordia, non fraus, furtum, rapina, iniuria vel iniquitas. Et ideo cum omnes homines essent spirituales, nulla fuisset ibi iurisdictio temporalis. Post peccatum, non fuit ita, nec modo est; cum multæ fiant iniustitiæ, fraudes & iniquitates abundant. Ideo non est simile. Ibi tamen bene fuisset spiritualis Prælatio, sicut est in angelis sanctis, & fuissent ibi gradus diuersi honoris secundum gradus & [or]dinationem dignitatis. Quia quantum alius alios præcelluisset in bonitate & sapientia, tantum [fu]isset amplius honoratus. Ad id quod arguebatur de Noë, dicendum quod DEVS ante [di]luuium fecit omnia per seipsum, & homini, quem formauerat præcepta dedit, & transgredienti pœnam imposuit, sicut legimus *Genes. secundo & tertio.* Postmodum alios delinquentes, p[er] seip[sum] puniuit, vsque ad tempus Noë, sicut patet in Cajm & Lamech. In tempore vero Noë & citra, cœpit creaturas suas regere per ministros, quorum primus fuit Noë,

quod ex eo apparet, quia DEVS commisit ei gube[illegible]ionem Ar[illegible]hæ, per quam [illegible] Ecclesia, sicut dicit Beatus Petrus. Deus etiam Noë & filiis eius legem rectoriam [illegible] Gene. 9. In hac autem rectoria successerunt, Patriarchæ, Duces & Iudices, Reges & Sacerdotes, & alii qui pro tempore fuerunt Rectores populi Iudæorum. Tamen vsque ad Moysen, proprie loquendo, non fuit verum sacerdotium. Nam Aaron iussu diuino, primus summus Sacerdos legitur institutus, & alii inferiores Sacerdotes institutione diuina instituti sunt in lege Mo[illegible]. Noë vero, Abraham, Isaac & Iacob, Sacerdotes non fuerunt, licet iubente Deo, altaria construxisse, & Deo hostias obtulisse legantur. Abel, Gedeon, Iephte, Manne, Dauid, & multi alii hostias obtulerunt, de quibus constat quod Sacerd[illegible]tes non fuer[illegible]. De Moyse, nulli est dubium quin frequenter hostias Deo immolauit, & tamen Sacerdos non fuit.

Nec obstat quod in Psalmo dicitur; *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius.* Dicit enim ibi Glossa, *Moyses in Dei Sacerdotibus nuncupatur, non quia Sacerdos fuerit, sed quia vota sua Deo obtulit, & pro populo supplicauit.* Igitur Noë, Abraham, Isaac & Iacob etsi dicantur in populo Dei Principes extitisse, non tamen fuerunt Sacerdotes, vt dictum est, nisi valde large dicatur Sacerdos quicunque offert Deo sacrificium laudis, & spiritus contribulati in altari cordis sui, quod faciunt omnes iusti. Isto modo cunctis fidelibus dicit Beatus Petrus, *vos estis genus electum, regale Sacerdotium.* Omnes enim Christi fideles in quantum sunt vnum cum CHRISTO capite, q[illegible] est [illegible]us Sacerdos, sunt in ipso Reges & Sacerdotes. Quod autem dicitur de Melc[illegible]sedech, quod videlicet fuit Rex & Sacerdos; Dico quod verum est, sicut scriptura sacra testa[illegible]; Non tamen fuit Monarcha totius mundi, sed solum Rex Salem. Hunc autem præmisit Deus ad præfigurandum CHRISTVM, non solum quantum ad vtramque dignitatem Sacerdotalem & Regiam, sed etiam quantum ad alia multa, sicut ostendit Apostolus *Hebræorum quarto*, Quia videlicet interpretatur Rex iustitiæ & Rex pacis. Describitur etiam sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium neque finem vitæ habens, præfigurans CHRISTVM, qui est Rex Regum & per quem Reges regnant. Cui dicitur in Psalmo; *Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.*

Isti autem Melchisedech, dedit Abraham decimas; non necessitate censionis, sed ex donatione propriæ voluntatis, cu[illegible] in nullo legatur fuisse subiectus. Sed forte illuminatus à DEO adorabat CHRISTVM quem intelligebat præfigurari per illum. Ad illud quod arguebatur de Moyse, quod vtramque iurisdictionem habuit, & vtroque gladio vsus est. Dicendum quod vere fuit populi Dux & Princeps, sed non fuit Sacerdos, vt dictum est. Nam antequam vellet à DEO recipere Principatum, adiunctus est ei Aaron in solatium & iuuamen, qui postmodum ex præcepto DEI institutus est summus Sacerdos; vnde habuerunt discreta officia, & distinctas ad inuicem potestates, ita quod vnus non vsurpabat officium alterius. [illegible]ia vero carnalis erat populus Iudæorum, carnalibus vtens sacrificiis & non nisi carnalia seu temporalia sapiebat; Ideo principatus temporalis superior sacerdotio videbatur. Vnde Aaron obe[illegible]iebat Moysi, & Moyses ipsum in subditum arguebat. Sed in populo Christiano, qui [illegible] non carnaliter, sed spiritualiter intelligit, potestas spiritualis debet iudicari dignior & sub[illegible]r temporali.

Item Christus qui est caput Ecclesiæ de tribu sacerdotali & Regia fuit ortus vtramque dignitatem in se vniens. Ergo eius vicarius vtramque dignitatem habebit, ita quod omnes Reges erunt ei subiecti sicut omnes Pontifices.

Item Christus vtraque potestate vsus est; Temporali, quando vendentes & ementes eiecit de templo, *Iohan.* 2. Spirituali seu Pontificali, quando semetipsum obtulit hostiam DEO, sicut ait Apostolus Heb. 2. *Cum Christus assistens Pontifex, &c.* Ergo & vicarius eius vtraque potestate fungetur.

Respondeo; Dicendum quod Christus ex vtraque tribu nasci voluit, quia hæreditario iure Rex erat & Sacerdos, & ab ipso tanquam à capite, deriuanda erat vtraque potestas. Sed ea quæ sunt vnita in capite, non est necesse vnita esse in membris. imo potius ea quæ sunt vnita in capite, & in membris distinguuntur, & perfectiones omnes, quę similiter sunt à Deo. Imo sunt idem, quia Deus per creaturas singulas distribuit, participante ab eis particulariter, & in diuersis diuer[illegible]mode distinguit.

Ad id quod dicebatur, quod Christus vtraque potestate vsus est; Di[illegible]ndum, quod id[illegible]o hoc fuit, vt ipso facto ostenderet, quod vtraque potestas ab eodem fonte procedit. Vel aliter dici potest, quod Sacerdotale quidem officium voluit exercere, & Sacerdotalem instituere d[illegible]gnitatem. Sed temporali vsus non est. Quia illa euictio vendentium & ementium in templo magis fuit Sacerdotalis officii quam regalis. Ad purgandum scilicet templum à neg[illegible]iatione rerum venalium, vt dictum est. Vnde quando quærebatur à populo, vt fac[illegible]rent eum Regem, fugiens, regale fastigium recusauit. Vt aperte monstraret exemplo, quod ei[illegible]s vicarius, & omnes successores eius, simili modo contemnerent. Non ergo voluit eos Reges e[illegible]e, ne[illegible]bi dignitatem Regiam vendicare.

Hoc autem prætermittendum non est, cum C[illegible]istus i[illegible]in[illegible]a, se Regem credi, & vt regem quæri permisit, sicut habetur Matth. 2. *vbi est qui natus est rex Iudæorum.* [illegible]egib. adorari ibide; & proximus passioni, voluit rex proclamari, & sicut [illegible]ere rex [illegible] populis [illegible]onorari. Et deniq; pendens in cruce, regię dignitatis titulo insigniri Iesus Nazarenus Rex Iudęorum. Volens quidē credi Rex esse secun-

secundum fidei veritatem, licet vti noluerit, sed oblatam renuerit Regiam dignitatem. Vnde & in passione sua interrogatus specialiter à Pilato, *si esset Rex?* Sed tamen vt patenter ostenderet, quod etiam in articulo mortis, vti tali potestate nolebat, Respondit, *Regnum meum non est de hoc mundo. Si de hoc mundo esset Regnum meum, ministri vtique mei decertarent vt non traderer Iudæis.*

Item, vtramque potestatem videtur Christus commisisse Petro, quando dicit, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quia, sicut in ædificatione materiali, est vnus lapis primarius & fundamentalis: Sic in Ecclesia debet esse, vnus Princeps principalis, totius Ecclesiæ fundamentum. Respondeo: Dicendum quod hæc Petri firmitas, super quam fundata erat Ecclesia, non est dominatio temporalis, sed immobilis & inuiolabilis stabilitas fidei Christianæ, sicut insinuat CHRISTVS dicens: *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.* De potestate enim temporali nullam fecit mentionem, quando dicit, *tu es Petrus*; sed solum de potestate spirituali, quæ solum in ligando & absoluendo à peccatis in foro conscientiæ, consistit.

Item tempore Passionis discipuli Christi duos gladios ostenderunt, dicentes; *Ecce gladii duo hic, &c.* & respondit, *satis est.* Per quos gladios secundum doctrinam Sanctorum significantur duæ potestates, quæ sunt in Ecclesia penes summum Pontificem principaliter residentes. Qua vtraque, contra quoscunque, quando necessitas imminet, potest vti, etiam contra Reges & Imperatores. Ergo, &c. Respondeo, si concedamus duos gladios significare duas in Ecclesia potestates; Dicemus quod reuera duæ sunt. Sed vnam habent terreni Principes & aliam habet summus Pontifex. Non enim dicuntur duo gladii fuisse Petro, sed vnus tantum. Sicut insinuat Dominus dicens ei, *Conuerte gladium tuum in vaginam.* Reprehensus est autem Petrus, non quia euaginandus non esset tempore oportuno, quando necessitas imminet; Sed quia euaginauit eum modo & tempore non congruo. Quia non debet Iudex Ecclesiasticus vti eo nisi cum causa, & multa deliberatione, & in magna necessitate.

Item quia Binarius est numerus infamis, quia principium diuisionis. Diuisio autem fons & origo dissensionis, & diuisio causa confusionis. Ergo si essent in Ecclesia duæ potestates distinctæ in duas personas, quarum vna non penderet ab altera, esset in Ecclesia maxima confusio. Respondeo, dicendum quod Binarius, sicut secundum vnam acceptionem, pro eo quod est principium diuisionis, est infamis; Sic secundum aliam, est numerus sacratus, propter duas tabulas Decalogi, in quarum prima continentur præcepta ordinantia ad Deum, in secunda præcepta ordinantia ad proximum. Vel propter duo præcepta charitatis, sicut ait Beatus Gregorius, super illud Lucæ 10. *Misit illos binos ante faciem suam: Duo,* inquit, *sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor, & proximi.* Si autem istæ duæ potestates essent omnino distinctæ, ita quod vna non dependeret ex altera; Ista diuersitas esset occasio diuisionis. Sed inter eas est mutua dependentia; quia temporalis indiget spirituali, propter animam; Spiritualis vero indiget temporali, propter temporalium rerum vsum. Et hoc expresse habetur 96. *dist. c. cum ad verum.*

Item hoc idem probatur multipliciter per iura Canonica. Primo sic, 22. *distinct. cap. omnes*; dicitur; *Sic Romanam Ecclesiam solus ille fundauit sub petra fidei, mox nascentem erexit, qui Beato Petro, æternæ vitæ clauigero, terreni simul & cælestis Imperii iura commisit; & illius Priuilegio fungitur, cuius authoritate fulcitur. Vnde non dubium est, quod quisquis cuilibet Ecclesiæ ius suum detrahit, iniustitiam facit; Qui autem Romanæ Ecclesiæ priuilegium, ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum, auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur, & cum ille vocetur iniustus, dicendus est hæreticus.* Responsio: Vbi quæritur de potestate summi Pontificis in temporalibus, efficax est testimonium Imperatorum pro Papa, sed non est multum efficax testimonium Papæ pro seipso, nisi demum fulciatur ratione vel authoritate scripturæ, maxime quando Imperator dicit contrarium, & etiam alii summi Pontifices, sicut est in proposito. Ideo, &c. Potest tamen verbum prædicti Canonis, sane intelligi, pro eo quod Dominus Petro, terreni simul & cælestis Imperii iura commisit, in quantum dedit ei potestatem soluendi & ligandi in terra. Cuius sententia ligationis seu absolutionis, approbatur in cælo; Et ita exponunt gloss. illud verbum sibi dictum, in traditione clauium, *Quodcunque ligaueris super terram erit ligatum, &c.* Aliter potest dici, quod cum sermones inquirendi sint secundum materiam, sicut ait Apostolus; Et intentio in tota illa Dist. sit, ostendere præeminentiam sedis Apostolicæ ad sedes Patriarchales. Quia sedes Apostolica illas & instituit & autoritatem dedit. Vnde sedes Patriarchales, quidquid potestatis & authoritatis habent, dubium non est, à sede Apostolica emanare. Item Patriarcha authoritatem habet limitatam in aliqua mundi parte; Sedes autem Apostolica, in toto Orbe. Vnde quantum potest se extendere in longum & latum temporalis potestas Imperii: tantum se extendit amplitudo spiritualis potestatis, videlicet Apostolicæ; Et quicunque istud singulare Priuilegium conatetur auferre, asserendo, quod sedes Patriarchales potestatem & autoritatem suam à sede Apostolica non haberent & spiritualem potestatem, iste merito dicendus esset hæreticus.

Item, *extra de elect. cap. fundamenta*, dicit Bonifacius Papa; *Constantinus Imperator quarto die sui Baptismatis, vna cum omnibus satrapis, & vniuerso senatu, optimatibusque, & cuncto populo in personam Beati Syluestri, Romanam concedendam vrbem, relinquens ab eo & successoribus eius, per pragmaticum*

ticum statutum disponendam, esse decernens in ipsa vrbe vtriusque potestatis. Monarchiam Romanis Pontificibus declararet non iustum arbitrans, vt vbi sacerdotii principatum & Christianæ religionis caput Imperator cœlestis instituit, illic Imperator terrenus habeat potestatem. Responsio: Si ex institutione diuina Papa dicit se esse Dominum omnium temporalium, necessitas est dicere quod ex donatione Constantini, sit Monarcha vtriusque potestatis, in vrbe. Si dicat quod hanc Monarchiam Constantinus declarauit (& inde caute dictum est, *declararet.*) Respondeo, quod ex constitutione diuina, Monarchia totius mundi, quantum ad vtramque potestatem, non fuit concessa Petro, nec successoribus eius, sicut est superius declaratum. Sed ex dono Constantini potest ibi esse Monarchia, sic intelligendo; Quod cum Papa spiritualem potestatem haberet in vrbe & orbe, Constantinus ipse temporalem illam potestatem quam habebat in vrbe, transtulit in Papam, vt in ipsa vrbe vtraque potestas (quæ in duabus personis erat) esset in solo Papa. Sicut dicimus, quod aliquis Episcopus est Dominus temporalis & spiritualis in sua ciuitate, & sic est ibi Monarcha vtrumque obtinens Principatum. Sic ergo concedimus quod Papa habet Monarchiam vtriusque potestatis in vrbe, non tamen in orbe.

Item 96. *distinct. cap. Constantinus*, dicitur sic: *Constantinus Imperator coronam & omnem dignitatem in vrbe Romana & in Italia, & in partibus occidentalibus vicario Apostolico concessit.* Item cap. sequenti, vnde sumitur quod dictum est in illa decretali, *Fundamenta*, dicitur sic; *Decernentes sancimus vt principatum teneat Syluester*, (videlicet Papa) *& successores eius, tam super quatuor sedes, quam super omnes in vniuerso orbe Dei Ecclesias. Et Pontifex, qui per tempora, ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & Princeps cunctis Sacerdotibus, & totius mundi existat.* Et infra: *Ecce Palatium nostrum & Romanam vrbem, & omnes Italiæ, siue occidentalium Regionum Prouincias Beatissimo Pontifici Syluestro concedimus atque relinquimus; & ab eo & successoribus eius decernimus disponendum. Itaque iuri Romanæ Ecclesiæ concedimus permanendum.* Et infra: *Quoniam vbi Principatus sacerdotii & Christianæ religionis caput, ab Imperatore nostro cœlesti constitutum est, iustum non est vt illic Imperator terrenus habeat potestatem.* Responsio; De ista donatione Constantini dicunt Iuristæ communiter, quod non valuit multiplici ratione.

Primo quidem, quia ideo dicitur Imperator *semper Augustus*, quia eius propositum debet esse, semper augere Imperium, non minuere; Et ideo dicta donatio non videtur valuisse, maxime cum nimis excessiua fuerit & immensa.

Secundo, quia Imperator est administrator imperii & Respublicæ, vt dicunt iura.

Tertio, quia non potuit præiudicare successoribus, quando eam reuocare possent, quia non habet imperium par in parem.

Quarto, quia qua ratione potuit dare vnam partem, possent successores eius aliam partem dare, & detruncaretur Imperium. Hæc habentur in *Authent. Quomodo oportet Episcopos. in princ. ip. collat. 1. in gloss.* Dico quod si dicta donatio valuerit, tamen Ecclesia non fuit in possessione, nisi illius portionis terræ, quæ dicitur patrimonium Beati Petri.

Item, non potuit valere quantum ad illos qui non erant subiecti imperio. Quia non potuit dare quod suum non erat; Franci autem non erant ei subiecti vt dictum est supra. Vel dato quod essent subiecti (quod non concedimus) tamen præscriptio longissimi temporis erit contra Imperatorem & Papam, sicut dictum est supra.

Item, Papa potest absoluere vasallos à iuramento fidelitatis debito, Domino temporali; quod non esset, nisi haberet potestatem in temporalibus. Ergo, &c. Responsio: In casu, in quo potest agere contra Principem, potest etiam absoluere vasallos à iuramento fidelitatis, vel absolutos potius declarare; vtpote ratione hæresis vel scismatis, vel contumaciæ contra Romanam Ecclesiam.

Item, Zacharias Papa deposuit Regem Franciæ, sicut habetur 15. *quæst. 6. cap. alius.* Ergo, &c. Respondeo, nusquam legitur quod Regem Franciæ deposuerit, sed deponendum consuluit, vt dicunt quidam. Interrogatus enim, quis potius regnare deberet, an ille qui agebat regni negotia, an ille qui non agebat? Respondit, quod primus. Quo facto Rex Yldericus depositus fuit à Baronibus, & Pipinus ordinatus & inunctus in Regem. Vel, sicut alii dicunt, Rex Yldericus non fuit depositus, sed sponte ingressus monasterium, monachicam vitam assumpsit. Barones autem Regni super electionem Pipini & institutione prædicta hæsitantes, an licitum eis esset, consulunt Papam, quod tamen sine Papa facere potuissent.

Item, extra lib. sexto de immunitate Ecclesiæ, cap. primo. *Non licet his qui iurisdictionem obtinent temporalem, vel iustitiam exercent, ipsas Ecclesias vel personas, ad distrahendum vel alienandum, aut extra manum suam ponendum acquisita, vel quæ deinceps acquirent, aliquatenus coarctare.* Sed hoc non posset Papa statuere, nisi Dominus esset omnium temporalium. Ergo, &c. Responsio: Ista Constitutio noua est; nondum à Principibus approbata; quam cum ad discussionem peruenient, nunquam forsitan approbabunt. Quia per istum modum, personæ Ecclesiasticæ tantas possessiones acquirere possent, quod in damnum & præiudicium intolerabile Principibus & Reipub. proueniret.

Item Papa CHRISTI vicarius, DEI locum tenens in terra, dicitur habere plenitudinem potestatis. Sed non haberet plenitudinem, nisi esset dominus temporalium & spiritualium, vt eo ipso vere dicatur: *Domini est terra & plenitudo Orbis terrarum.* Responsio. Patet per dicta in

corpore

[illegible] Christus triplicem potestatem habere, videlicet corporum, animarum, & [illegible] (prima vlus est, secunda commisit [illegible] nec vti voluit, nec commisit. E[illegible] humana corpora, nec super res corporales potestatem habet: sed solummodo [illegible] animas & soluendi. Nec quantum ad animas dicendus est habere ple[illegible] potesta[illegible] d[illegible] & soluendo, claue tamen non errante. Non enim potest animas creare, nec in [illegible] dere, nec saluare, nec damnare, nec peccata remittere, nisi ministerialiter. Dici[illegible] tudinem habere tantum in spiritualibus, & non absolute, sed in comparatione [illegible]rum Prælatorum, qui ad partem sollicitudinis sunt vocati.

Item, qui potest in maius, potest in minus. Sed spiritualia sunt temporalibus digniora. Er[illegible] Respondeo, illa maior propositio, *qui potest in maius, &c.* veritatem habet in rebus eiusdem [illegible]neris. Vt si potest Rex expugnare ciuitatem, ergo & castrum. Sed non habet veritatem diuersorum generum. Non sequitur, qui potest generare hominum, potest generare muscam. Cum igitur spiritualia & temporalia sint res diuersorum generum, non sequitur. Quod qui habet potestatem in spiritualibus, [illegible] eam in temporalibus. Rursus dicta propositio non tenet in illis, quæ ex sola commissione vel delegatione habentur. Videmus enim quod in curiis Principum, confessoribus commissa est cura & regimen animarum, & medicis cura corporum; nec sequitur, confessor potest in maius, id est, in animas, ergo potest in minus, id est, in corpora. Ergo, &c.

Item prima Corinth. sexto. *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia*; Quasi diceret, si possumus spiritualia iudicare, multo magis sæcularia possumus & debemus. Ergo, &c. Respondeo, Nuper conuersos ad fidem, reprehendit Apostolus, quia pro negotiis vel controuersiis, quas inter se habebant, super rebus temporalibus; relictis vel contemptis Iudicibus Christianis, remeabant ad iudices infidelium, quasi non haberent Christianos iudices, sufficientes de huiusmodi iudicare. Ideo ipsos arguendo, dicit Apostolus: *Si habetis viros spirituales industrios, sufficientes ad iudicandum maiora & difficiliora, quanto magis sufficient iudicare minora.*

Omnia præmissa & singula, dicta sunt sine præiudicio sententiæ melioris, opinando tantum, non sententiando. Licet autem multæ rationes, ad primam partem adductæ, sunt solubiles, & necessario non concludant, quia ad istam materiam non possunt demonstrationes adduci, tamen causa breuitatis, eas non soluimus.

Explicit Quæstio prædicta edita per bon. memoriæ EGIDIVM DE ROMA *Ord. Fratrum Heremitarum Sancti Augustini, Sacræ Theologiæ eximium Professorem ac Archiepiscopum Bituricens. secundum quod fertur.*

FRA-

FRATRIS IOHANNIS DE PARISIIS, DOCTORIS THEOLOGI, ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM Tractatus.

De Potestate Regia & Papali.

PROOEMIUM.

Anno Christi 1305.

NTERDUM contingit, quod vitare volens aliquem errorem, delabitur in errorem contrarium. Sic enim legimus 16 q. 1. nonnullos asserentes quod monachi, quia mundo mortui sunt, non possunt (quia eis repugnat ratione qua monachi sunt) pœnitentias dare, nec Christianitatem largiri. Quem errorem aliqui vitare volentes, vel forte ipsum præuenientes, dixerunt: Quod monachis debetur ratione qua perfectionis statum elegerunt, confessiones audire, absoluere, ac pœnitentias iniungere salutares. Inter quos duos errores doctrina sana mediat, ponens quod nec monachis repugnat, nec debetur ratione status. Sed eis conuenire potest, si eis à suis ordinariis committatur: quibus de iure debetur. Sic enim in libro *de duabus naturis & vna persona Christi*, dicit Augustinus, quod *fidei medium tenet inter duos errores contrarios, scilicet Nestorii & Eutychetis.* Modo consimili circa potestatem Ecclesiasticorum pontificum veritas medium ponit inter duos errores. Nam error Vualdensium fuit, successoribus Apostolorum, scilicet Papæ & Prælatis Ecclesiasticis, dominium in temporalibus repugnare, nec eis licere habere diuitias temporales. Vnde Ecclesiam Dei, & successores Apostolorum & veros prælatos Ecclesiæ Dei, durasse dicunt tantum vsq; ad Syluestrum papam: à quo donatione facta Ecclesiæ per Constantinum Imperatorem, dicunt incepisse Romanam Ecclesiam, quæ modo secundum ipsos non est Dei Ecclesia. Sed Dei Ecclesiam iam defecisse dicunt n. quod in ipsis est continuata, & per ipsos reparata. Ad hoc inducunt inter cætera, illud Matthæi sexto: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Et illud prima Timoth. 6. *Habentes alimenta, & quib. tegamur, his contenti simus.* Et illud: *Qui volunt diuites fieri*, & cætera. Et iterum Matth. 6. *Non potestis Deo seruire, & mammonæ.* Et ibid. *Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, neq; corpori, &c.* Et illud: *Respicite volatilia cœli.* Et illud Matth. 5. *Nolite possidere aurum*, & cætera. Et illud Lucæ 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet* & cætera. Et illud Actuum tertio: *Argentum & aurum non est mihi*, & cætera. Ex his dicunt, prælatos Ecclesiæ Dei, successores Apostolorum, non debere habere dominium in diuitiis temporalibus & terrenis.

Alius vero fuit error Herodis, qui audiens Christum regem natum, credidit ipsum esse regẽ terrenum. Ex quo deriuari videtur opinio quorundam modernorum, qui intantum supradictum errorẽ Vualdensium declinant, ad oppositum totaliter deflexi, ita vt asserant, dominum Papam, in quantum est loco Christi, in terris habere dominium in temporalib. bonis Principũ & Baronum, & cognitionem seu iurisdictionem. Dicunt etiã, quod hanc potestatem in temporalib. habet Papa excellentius, quam princeps secularis: quia Papa habet eam secundum primariam auctoritatem, vt à Deo immediate princeps, aut habet eam a Papa mediate. Et iterum dicunt, quod Papa non habet executionem immediatam, nisi in aliquib. casib. notatis, *extra, qui filii sunt legitimi. per venerabilem.* princeps autem habet regulariter immediatam executionem. Et qui aliter notauerunt, locuti sunt in fauorem principum, quod verum est deserentes. Et si Papa dicit, se aliquando iurisdictionem temporalem non habere: intelligendum est, quantum ad regularem & immediatam executionem, vel quia vult pacem principum & Ecclesiæ custodire: vel ne prælati sint nimis proni ad intromittendum se de temporalib. bonis & secularib. negotiis. Dicunt etiam, quod aliter se habet Papa ad bona temporalia, quam principes & prælati: & solus papa est verus Dominus temporalium, ita quod potest pro libito absoluere vsurarium a debito vsuræ, & auferre ab alio quod alias suum est. Et tenet factum eius, licet peccet, nec debeat hoc facere nisi pro causa rationabili; id est pro defensione Ecclesiæ, & aliis huiusmodi. Sed prælati cæteri & principes non [illegible] domini, sed [illegible]res, procuratores & dispensatores. Hæc autem opinio quantum ad dominium in rebus no[illegible]m ex errore Herodis nascitur: sed videtur intrare Vigilantii errorem. Nam hoc tenent omnes, & tenendum est, quod domino papæ non repugnat ratione status sui, [illegible] quod est perfectionis Euangelicæ. Constat autem, quod si papa ratione sui status, in quantum [illegible] papa, & Christi vicarius, est dominus omnium, abdicatio proprietatis & abiectio dominii in temp[illegible]lib. ei repugnat ratione sui status, cum oppositum per se cõueniat. Paupertas ergo & priuatio [illegible] in reb. temporalib. siue exterioribus non est perfectionis Euangelicæ, vt dicit Vigilantius: de quo [illegible] Augustin. in lib. *de Agone Christiano*, quod sunt qui quæ sua sunt quærunt, quamuis catholi[illegible] exemplo Christi nomine gloriam quærentes hæretici. Ex quorum numero olim Vigilantius surrexit in Gallia, quæ antea errorum monstris carebat, paupertati diuitum status æquare præsumens, sicut olim Iouinianus in Italia matrimonium castitati. Videtur etiam hæc opinio aliquid habere de supercilio Pharisæorum, qui populum decimas & sacrificia Deo offerentem, non teneri ad censum reddendum Cæsari prædicabant, *vt ab ipsis datorib. effecti, pinguiores reciperent portiones*, vt dicit Hieron. Hæc et

opinio

opinio in hoc periculosa videtur, quod à conuersis ad fidem, dominium rerum, quod prius habebant, transfert in summum pontificem. Ex quo fides ipsis minus reddetur gratiosa, & ipsi fidei detrahitur, cum per eam turbantur iura conditionis Christianæ, vt dicit glossa, *1. Petri 2.* Ex hac etiam opinione timendum est, ne dum in domo Domini sic negotiatio ingrediatur, vt *Iesus iratus & rigidus non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, & de spelunca latronum faciat domum orationis*: vt dicit Chrysostomus super Matthæum.

Inter has autem opiniones tam contrarias, quarum primam erroneam omnes putant: puto ego quod veritas medium ponit, scilicet quod prælatis Ecclesiæ non repugnat habere dominium in temporalibus, & iurisdictionem, contra primam opinionem. Nec debetur eis per se ratione sui status, & ratione qua sunt vicarii Iesu Christi & Apostolorum successores: sed eis conuenire potest, habere talia ex concessione & permissione principum, si ab eis ex deuotione aliquid fuerit collatum eis, vel si habuerint aliunde. Protestor autem, quod nihil intendo dicere cum assertione aliqua contra fidem: nec contra bonos mores, vel sanam doctrinam personæ, vel status summi pontificis reuerentiam. Et si aliquid huiusmodi occurrerit inter dicta vel dicenda principaliter vel incidenter, volo pro non dicto haberi, volens hanc protestationem valere & currere, ac si eam specialiter resumerem super quodlibet dicendorum.

In hac autem materia ad declarationem prædictorum, sic proceditur. Primo ostendetur quid sit regnum, & vnde habuerit ortum. Secundo ostendetur de sacerdotio. Tertio, de ordine ministrorum ad vnum supremum. Quarto, quod sit prius tempore regnum vel sacerdotium. Quinto, quod eorum sit prius dignitate. Sexto, quod sacerdotium non est prius causalitate. Et ibi primo declarabitur, quomodo Papa se habet ad bona exteriora Ecclesiastica, quoad dominium. Septimo, quomodo ipse se habet ad bona laicorum. Octauo, quod ipse non habet iurisdictionẽ à Christo in bonis laicorum, & quod Christus eam non habuit. Nono, ponentur rationes ad contrarium, & solutiones earũ. Decimo ostendetur, quod dato quod Christus habuit eam, tamen ipsam Petro non dedit. Vndecimo ponentur quadraginta duæ rationes, dicentiũ quod Papa habet iurisdictionem in bonis temporalibus laicorum. Duodecimo, præmittentur aliqua ad solutionem prædictorum, & ad intelligẽdum quam iurisdictionem vel auctoritatem habet Papa in temporalib. bonis, & ibi ponentur auctoritates Petro & aliis Apostolis commissæ à Christo. Decimotertio ostẽdetur, quod illis auctoritatibus præmissis non habent prælati Ecclesiasticã iurisdictionem in temporalibus, nec ob illas principes eis in temporalibus sunt subiecti. Decimoquarto, ponentur rationes ad primũ senarium rationum præmissarum. Decimoquinto, ad secundum senarium. Decimosexto, ad tertium senarium. Decimoseptimo, ad quartum. Decimooctauo, ad quintum. Decimonono, ad sextum. Vicesimo, ad septimum. Vicesimoprimo habebitur de donatione Constantini, & quid Papa propter eam possit. Vicesimosecundo ostendetur, an licitum sit de huiusmodi pertinentibus disputare & iudicare. Vicesimotertio ponentur rationes aliorum, quod Papa non possit resignare. Vicesimoquarto ostendetur, quod potest. Vicesimoquinto, soluentur rationes prædictæ.

Cap. I.

Quid regnum, & vnde habuit ortum.

Circa primum igitur sciendum, quod regnum proprie acceptum, sic potest diffiniri. *Regnum est regimen multitudinis perfectæ, ad commune bonum ordinatum ab vno.* In qua descriptione, *regimen* ponitur pro genere: *multitudinis* vero, ponitur ad differentiam regiminis, quo quilibet seipsum regit, vel naturali instinctu, vt contingit in brutis: vel sua ratione, vt in solitariam vitam ducentibus contingit. *Perfectæ* ponitur, ad differentiam multitudinis domesticæ, quæ non est perfecta: quia sibi non sufficit, nisi ad modicum tempus, & non ad totam vitam, sicut ciuitas, secundum Philosophum *in primo Politicorum. Ad commune bonum ordinatum*, ponitur ad differentiam Tyrannidis, Oligarchiæ & Democratiæ: vbi rector solum intendit bonũ suum, & præcipue in tyrannide. *Ab vno* vero, ponitur ad differentiam Aristocratię, id est principatus optimorũ, seu optimatum, vbi scilicet pauci dominãtur secundum virtutem. Quod regimen vocant aliqui Responsa prudentum, vel Senatus consulta: ad differentiam Polycratiæ, vel Politiæ, vbi populus denominatur, vel plebiscita. Non est enim rex, nisi qui solus dominatur, dicente Domino per Ezechiel. cap. 37. *Seruus meus Dauid rex super omnes erit.* Est autem tale regimen à iure naturali, & à iure gentium deriuatum. Nam cum *homo sit animal naturaliter politicum seu ciuile*, vt dicitur in *primo Politicorum*, quod secundum Philosophum oritur ex victu, vestitu, defensione, in quibus sibi solus non sufficit: & etiam ex sermone qui est ad alterum, quæ homini debentur: necesse est homini, vt in multitudine viuat, & tali multitudine quæ sibi sufficiat ad vitam. Huiusmodi autem non est communitas domus vel vici, sed ciuitatis vel regni. Nam in sola domo vel vico non inueniuntur omnia ad victum, vestitum, vel defensionem necessaria ad totam vitam, sicut in ciuitate vel regno. Omnis autem multitudo, quolibet quærente quod suum est, dissipatur, & in diuersa dispergitur: nisi ad bonum commune ordinetur per aliquem virum, qui curam habeat de bono communi: sicut corpus hominis deflueret, nisi esset aliqua vis communis in corpore, quæ ad bonum commune omnium membrorum intenderet. Propter quod Prouerbiorum 11. dicitur, quod *vbi non est gubernator, populus corruet.* Hoc autem est necessarium, nam non est idem, quod proprium est, & quod commune est. Secundum proprium qui-

dem differunt homines: per commune autem vniuntur, diuersorum aut diuersæ sunt causæ. Et ideo oportet, præter id quod mouet ad proprium bonum vniuscuiusque, esse aliquid quod moueat ad bonum commune multorum.

Est autem vtilius regnum multitudinis, per vnum qui præest secundum virtutem, quam per plures, vel paucos virtuosos, quod patet tum ex potentia: nam in vno principante virtus est magis vnica, quam in pluribus, & ideo fortior. Tum ex vnitate & pace, quæ intendi debet in regimine multitudinis, nam plures principantes non seruant pacem multitudinis, nisi fuerint vniti & concordes. Si ergo *propter vnumquodque tale, & illud magis*, vt dicit Philosophus: vnus princeps seu principans secundum virtutem magis poterit seruare pacem, quam plures, & non tam de facili poterit turbari pax omnium. Tum etiam, quia princeps vnus intendens ad bonum commune, habet oculum ad magis commune, quam si plures dominentur, etiam secundum virtutem. Et quanto plures excipiuntur, tanto residuum est minus commune: & quanto pauciores, tanto residuum est magis commune. Propter quod dicit Philosophus, quod inter principaliter intendentes suum bonum proprium, tyrannus est peior: quia magis proprium intendit, & contemnit magis commune. Tum quia in naturali regimine videmus totum ad vnum reduci, vt in mixto corpore vnum elementum dominatur: in humano corpore heterogeneo, vnum est principale membrum in toto homine, & anima continet omnia elementa: animalia etiam gregalia, vt apes, & grues, quibus naturale est in societate viuere, & obediunt naturaliter vni regi.

Ex quibus patet, homini necessarium esse, & vtile, in multitudine viuere: & maxime tali quæ sufficere potest ad totam vitam: vt est ciuitas & regnum, & regio, & præcipue sub vno principante: propter bonum commune, qui rex dicitur. Et patet etiam, quod hoc regimen deriuatur non solum à iure naturali, ex eo scilicet quod homo naturaliter est animal ciuile vel politicum, & sociale in tantum, quod ante Belum & Ninum, qui primitus regnauerunt, homines non naturaliter, nec vt homines, sed more bestiarum sine regimine viuebant: vt narrat quosdam vixisse Orosius *primo suo libro contra Paganos*. Et Tullius consimilia dicit *in principio Veteris rhetoricæ*. Et Philosophus dicit de talibus *in Politicis*, quod non viuunt vt homines, sed vt dii vel bestiæ. Et cum per verba communia ad vitam communem naturaliter eis conuenientem (vt visum est) à vita bestiali non possent huiusmodi homines reuocari, homines magis ratione vtentes, eorum compatientes errori, ad vitam communem sub vno aliquo ordinatum, rationibus persuasoriis reuocare conati sunt, vt dicit Tullius: & ita reuocatos certis legibus ad viuendum communiter ligauerunt: quæ quidem leges huiusgentium dici possunt. Et sic patet, quod huiusmodi regimen à iure naturali & gentium deriuatur.

Cap. II.

Quid sit Sacerdotium, & vnde habuit ortum.

CÆterum est considerandum, quod homo non solum ordinatur ad bonum tale, quod per naturam potest acquiri, quod est viuere tantum secundum virtutem: sed vlterius ordinatur ad finem supernaturalem, quæ est vita æterna, ad quam tota hominum multitudo viuentium secundum virtutem, ordinabilis est: secundum quod patet in *Symbolo fidei* nostræ, & ideo oportet vnum aliquem esse, qui multitudinem fidelium dirigat ad hunc finem. Et si quidem ad hunc finem posset perueniri virtute naturæ humanæ, necessarium esset, vt ad officium regis humani pertineret, dirigere homines in hunc finem: quia hunc regem humanum dicimus, cui commissa est cura summa regiminis in rebus humanis. Sed quia vitam æternam non consequetur homo per virtutem naturæ humanæ, sed diuinæ, secundum illud Apostoli Romanorum 6. *Gratia Dei vita æterna*: Ideo perducere ad istum finem, non est humani regiminis, sed diuini.

Ad illum igitur regem pertinet hoc regimen, qui non solum est homo, sed etiam Deus: scilicet Christus Iesus, qui homines filios Dei faciens, introducit in vitam æternam, propter quod *Rex* appellatur, dicente Hieremia: *Regnabit rex, & sapiens erit*, hoc autem regnum à Deo patre est ei creditum, quod non corrumpetur. Et quia ad curam regis pertinet, remouere impedimenta pertingendi ad finem, & conferre remedia & adiutoria perueniendi: ideo Christus seipsum offerens Deo patri, vt sacerdos simul & sacrificium, impedimentum vniuersale per mortem suam remouit, offensam scilicet Dei patris pro communi peccato generis humani. Et propter hoc sacerdos verus dictus est, *pro hominib. ex hominibus assumptus*, Hebræorum 5. Verum quia causam vniuersalem oportet coniungi particularibus effectibus, necessarium fuit quædam habere remedia, per quæ illud beneficium generale nobis aliquo modo ingereretur.

Et illa sunt Ecclesiæ Sacramenta, in quibus specialis virtus passionis Christi continetur, sicut virtus agentis in instrumento. Et ideo ipsa esse sensibilia conueniebat, vt homini prouideretur secundum eius conditionem, quæ est, ad spiritualia & intelligibilia capienda deduci per sensibilia, secundum illud Romanorum 1. *Insensibilia Dei per ea quæ facta sunt*, &c. Et vt instrumenta ista verbo incarnato (cuius vt principalis agentis virtutem continent) proportionata essent, dum spiritualem virtutem continent sensibilibus signis.

Cæterum quia Christus præsentiam suam carnalem erat Ecclesiæ substracturus, necessarium fuit vt alios ministros institueret, qui huiusmodi sacramenta hominibus ministrarent: qui ideo *sacerdotes* dicuntur, quasi sacra dantes, vel sacra docentes homines.

Hos

Hos autem ministros ideo oportuit non angelos esse, sed homines, spiritualem virtutem sibi collatam habentes. Unde Apostolus Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus est*, &c. Et hoc, ut ministet & ministerium conueniret, in quo est virtus spirituali sub sensibili elemento, & causa principali salutis hominum, Verbo scilicet incarnato secundum nostram salutem, virtute & auctoritate operatur, in quantum Deus est, & homo.

Ex his patet, quod sacerdotium definiri potest in hunc modum: *Sacerdotium est spiritualis potestas Ecclesiæ, ministris Ecclesiæ à Christo collata, ad dispensandum fidelibus sacramenta.*

Cap. III.

De ordine Ministrorum ad unum summum: quod non est necesse omnes principes ad unum reduci, sicut ministros Ecclesiæ ad unum supremum.

Cæterum quia secundum Apostolum 2. *Corinth.* 3. hæc potestas data est Ecclesiæ ad ædificationem: oportet hanc potestatem tamdiu durare in Ecclesia, quamdiu ecclesia ædificatione indiget, scilicet usque ad finem mundi. Et ideo sic fuit data primo Christi discipulis, ut per eos derivari possetad alios. Inter quos oportet esse aliquos ministros superiores & perfectos, qui huiusmodi sacerdotium aliis conferant ordinando & consecrando.

Et hi sunt *episcopi* superintendentes: qui licet non excedant simplices sacerdotes, quantum ad verum corpus Christi consecrandum: excedunt tamen in iis quæ sunt ad fidem, vel fideles. Nam episcopi sunt sacerdotes magni, & perfecti: quia possunt alios facere sacerdotes, quod non possunt simplices & inferiores. Et quidquid arduum circa fidelem populum est agendum, episcopis reseruatur: quorum auctoritate, etiam sacerdotes possunt id quod illis committitur. Etiam his quæ sacerdotes agunt, utuntur rebus ab episcopis consecratis: ut calice, altari & palliis, ut dicit Dionysius *de Ecclesiastica hierar. cap. de Sacerdotalibus perfectionibus*. Manifestum est autem, quod licet populi distinguantur per diuersas diœceses & ciuitates, in quibus præsint episcopi dinersi in spiritualibus; tamen una est omnium fidelium Ecclesia, & unus populus Christianus. Et ideo, sicut in qualibet diœcesi est unus episcopus, qui est caput Ecclesiæ in illo loco vel populo: ita in tota Ecclesia, & in toto populo Christiano, est unus summus episcopus, Papa scilicet Romanus, Petri successor: ut sic Ecclesia militans per similitudinem à triumphante deriuetur, ubi unus præsidet, qui præsidet toti universo, Apoc. 21. *Ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* & Ioelis 1. *Congregabuntur filii Iuda, & filii Israel pariter, ut ponant sibi caput unum.* Iohan. 10. *Fiet unum ouile, & unus pastor.* quod quidem de Christo intelligi non potest, sed de aliquo alio ministro qui præsit loco eius. Nam post corporalem subtractionem præsentiæ corporalis Christi, conuenit interdum circa ea quæ sunt fidei, quæstiones moueri, in quibus propter diuersitatem opinionum vel sententiarum diuideretur Ecclesia: quæ ad sui unitatem requirit fidei unitatem, nisi per unius sententiam Ecclesiæ unitas seruaretur. Hic autem principatum huiusmodi habens, est Petrus, successorque eius: non quidem synodali ordinatione, sed ex ore Domini qui Ecclesiæ suæ noluit deficere in necessariis ad salutem, ipso dicente Iohannis ultimo, ante ascensionem, Petro singulariter: *Pasce oues meas*, & Lucæ 22. ante passionem: *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Hunc autem ordinem ad unum supremum magis inuenimus inter ministros Ecclesiæ, quam inter principes seculares: quia ministri Ecclesiastici diuino cultui specialiter deputati sunt Domino, tanquam populus peculiaris. Et ideo ex diuino statuto est ordo omnium ministrorum ad unum. Non sic autem fideles laici sic habent ex iure diuino, quod subsint in temporalibus uni monarchæ supremo: sed ex naturali instinctu, qui ex Deo est, habent, quod ciuiliter & in communitate viuant: & per consequens, ut ad bene viuendum in communi rectores eligant diuersos quidem, secundum diuersitates communitatum. Quod autem ad unam supremam hierarchiam in temporalibus reducantur, nec ex inclinatione naturali, nec ex iure diuino habent: nec eis conuenit ita, sicut ministris Ecclesiasticis.

Primo quidem, quia sicut in hominibus est diuersitas magna ex parte corporum, non autem ex parte animarum, cum omnes sint in eodem gradu essentiali constitutæ, propter unitatem speciei humanæ: ita secularis potestas plus habet diuersitatis secundum secularitatem, & complexionum diuersitatem, quam spiritualis, quæ minus in talibus variatur. Unde non oportet esse tantam uniuersitatem in una, sicut in alia.

Secundo, quia non tantum sufficit unus ad dominandum toti mundo in temporalibus, sicut unus sufficit in spiritualibus: quia potestas spiritualis censuram suam transmutare potest faciliter ad omnes, tam propinquos quam remotos, cum sit verbalis, non potestas secularis, gladium suum cum effectu transmittere tam faciliter potest ad remotos, cum sit manualis, facilius enim est verbum extendere, quam manum.

Tertio, quia temporalia laicorum non sunt communitatis, sed quilibet est dominus suæ rei, tanquam per suam industriam acquisitæ, ut infra patebit: & ideo non indigent dispensatore communi, sed quilibet suæ rei sit ad libitum dispensator. Bona vero Ecclesiastica communitati sunt collata, ut videbitur infra: & ideo oportet quod sit aliquis unus qui communitati præsit, ut bonorum omni-

um communis dispensator, non ergo tantum conuenit quod præsit aliquis vnus toti mundo in temporalibus laicorum, sicut in temporalibus clericorum.

Quarto, quia omnes fideles conueniunt in vna fide catholica, sine qua non est salus: & sæpe conuenit multas quæstiones oriri de pertinentibus ad salutem seu fidem in diuersis regionibus, sicut regnis. Et ideo ne propter diuersitatem controuersiarum vnitas fidei destruatur, necesse est (vt dictum est) vnum esse superiorem in spiritualibus, per cuius sententiam controuersiæ terminentur. Sic autem non est necesse omnes fideles vniri, in aliqua republica communi: sed possunt secundum diuersitatem climatum, regionum & conditionum hominum, esse diuersi modi viuendi, & diuersæ Politiæ: & quod est virtuosum in vna gente, non est virtuosum in alia. Sicut de singulis personis dicit Philosophus *in secundo Ethicorum*, quod aliquid est vni parum, quod alii est nimium. Sicut quod est nimium magistro gymnasiorum, scilicet comedere decem minas seu vncias, esset parum Miloni, qui scilicet *vno ictu de pugno, taurum victimam faciebat*, vt dicit Commentator. Non est ergo sic necesse mundum regi per vnum in temporalibus, sicut necesse est quod regatur per vnum in spiritualibus: nec ita trahitur à iure naturali, vel diuino. Vnde Philosophus *in Politicis* dicit, generationem regni esse naturalem in singulis ciuitatibus vel regionibus, non autem imperii vel monarchiæ.

Augustinus etiam quarto *de Ciuitate Dei* dicit, quod melius & magis pacifice regebatur respublica, cum vniuscuiusque, vel vnumquodque regimen suæ patriæ terminis finiebatur. Et ibidem etiam dicit, quod causa destructionis imperii Romani fuit ambitio propria dominandi, vel prouocans alienas iniurias: & sic non ita trahitur à iure naturali, quod in temporalibus sit vnus monarcha, sicut in spiritualibus. Nec huic obuiat, quod *7. quæst. 1. In apibus*, vbi dicitur quod vnus debet præesse, & non plures: quia ibi loquitur de re vna, vbi non expedit plures ex indistincto dominari: sicut ostendit de Remo & Romulo, qui simul & ex indistincto dominabantur: & ideo vnus in alium fratricidium commisit. Similiter ibidem ostenditur per alia exempla.

Cap. IV.

Quid sit prius, Regnum vel Sacerdotium:

NVnc videndum est, quid prius fuit tempore, regnum vel sacerdotium. Ad quod sciendum est, quod de regno loquendo proprie, prout nominant regimen non solum domus, vel vici ciuitatis, sed prouinciæ, in qua inuenitur maxime sufficientia eorum, quæ pertinent ad totam vitam. Et loquendo de sacerdotio proprie, prius fuit tempore regnum sacerdotio. Nam vt ait Aug. *16. de Ciuitate, cap. 17.* primum regnorum fuit regnum Assyriorum, quod longe ante datam legem incepit: quia in Assyria primo regnauit Belus, scilicet 65. annis, quo defuncto, filius eius Ninus regnum amplians per totam Asiam maiorem, etiam in India regnauit 52 annis, 43. annos habens in regno, quando natus est Abraham, anno qui erat circiter 1200. ante Vrbem conditam. Simul ergo cum isto regno incœpit regnum Sicyoniorum in Græcia, quod in sui principio non fuit tantum: cuius primus rex fuit Egyaleus, cuius filius fuit Europs.

Eodem tempore inuenitur de Deum verum colentibus, rex Salem Melchisedech: quem Hebræi dicunt Sem, filium Noe: & dicunt eum vixisse vsq; ad Isaac.

His autem temporibus iamdudum ante veris regibus existentibus, nondum erat sacerdotium, nec fuit vsq; ad Mediatorem Dei & hominum Christum Iesum. Quod ex hoc patet. Nam apud gentiles si qui sacerdotes dicebantur, non erant veri sacerdotes: quia nec sacrificia offerebant vero Deo, sed æstimato. Deut. 32. *Immolauerunt dæmoniis, & non Deo.*

Si vero aliqui Leuitici generis sub lege in Dei populo dicebantur sacerdotes, non erant veri sacerdotes, sed figura verorum sacerdotum, & eorum sacrificium tantummodo figurale: & sacramenta eorum non erant vera, sed figuralia: eo quod à peccato non mundabant: nec cœlum aperiebant, sed figurabant, mundando quasdam irregularitates, & aperiendo templum manufactum, per quod apertio templi non manufacti per Iesum Christum figurabatur, nec promittebant spiritualia, nisi sub specie temporalium: secundum quod dicit Apostolus Hebræorum 11. *Vmbram habet lex futurorum bonorum.*

Ante regem vero inuenitur Melchisedech, sacerdos Dei summi: cuius sacerdotium licet perfectius & præstantius esset sacerdotio Leuitico, tamen solum fuit figurale, & non verum. Erat enim perfectius, quia Christi repræsentabat sacerdotium: quantum ad illud, in quo excellebat sacerdotium Christi, sacerdotium Aaron: & sacerdotium Aaron in significando deficiebat à sacerdotio Christi, scilicet quantum ad perpetuitatem: quia non legitur in Scriptura, Melchisedech habere initium vel finem, sicut nec Christus habuit. Et quantum ad multa quæ ponit Apostolus *Hebræorum 5.* sed tamen tantum erat figurale, & non verum, sicut nec sacerdotium Leuiticum.

Accipiendo ergo verum sacerdotium, non fuit sacerdotium vsque ad mediatorem Dei & hominum Christum Iesum, cuius sacerdotii participes nos effecit.

Ab æuo igitur Abraham, ante cuius natiuitatem fuerunt reges Assyriorum, Sicyoniorum, Ægyptiorum, & alii quidam, fluxerunt vsque ad Christum, secundum Methodium, duo millia annorum: vel secundum alios, 1150.

Manifestum est, ante verum sacerdotium, regnum duratione temporis fuisse: & reges veri erant (licet cum hoc illi qui vngebantur in proposito Dei Christum figurarent) cum officium eorum esset ad vitæ humanæ ciuilis necessitatem, sicut modo.

Est tamen sciendum, quod si sacerdotium acciperetur large & improprie, prout legalis sacerdos, vel quilibet alius figuralis vel æstimatiuus sacerdos dicebatur, simul currit & cadit sacerdotium cum regno. Nam in numero Deum colentium Melchisedech simul fuit rex Salem, & sacerdos Dei summi: & ab ipso secundum Hebræos, & secundum Magistrum *in historiis*, per primogenitos continuatum est sacerdotium vsque ad Aaron.

Iste autem Melchisedech secundum Hebræos gennit Arphaxat, duobus annis post diluuium, & fluxerunt à diluuio vsque ad septuagesimum annum vitæ Abrahæ, quando prima promissio ei facta est (vt habetur *Genesis 12.* secundum planum literæ) anni 470. vel secundum alios, 430.

Apud alios vero, imo simpliciter, primum regnum olim fuit regnum Assyriorum, vt supra dictum est: cuius primus rex fuit Belus. Ninus autem filius eius, ei succedens in regno, patre defuncto idolum fecit nominatum Bel: à quo denominata sunt idola cætera prouinciarum, vt Beelphegor, Beelsebut, & alia huiusmodi: instituitque sacerdotes siue flamines, per quos sacrificia eis offerebantur.

Ex his satis patet, regnum concurrisse cum sacerdotio, sic accepto, scilicet æstimato, vel figurali: diu tamen regnum præcessisse sacerdotium verum.

CAP. V.

Quid sit prius dignitate, regnum vel sacerdotium.

EX prædictis patere potest de facili, quid sit prius dignitate, regnum vel sacerdotium. Nam quod posterius est tempore, solet prius esse dignitate, vt perfectum imperfecto, & finis eo quod est ad finem. Et ideo dicimus, potestatem sacerdotalem maiorem esse potestate regali, & ipsam præcellere dignitate: quia hoc semper reperimus, quod illud ad quod pertinet vltimus finis, perfectius est & melius, & dirigit illud ad quod pertinet interior finis. Regnum vero ad hoc ordinatum est, vt multitudo congregata viuat secundum virtutem, vt supra dictum est. Et cum hoc vlterius sacerdotium ordinatur ad altiorem finem, qui est Dei fruitio, cuius directionis cura credita est Christo, cuius vicarii & ministri sunt sacerdotes: & ideo dignior est potestas sacerdotalis regali potestate. Et hoc conceditur communiter, 96. distinction. capitulo, *duo quippe sunt*: *Non tam preciosius est aurum plumbo, quam regia potestate ordo sacerdotalis est altior.* Et extra. *de maioritate & obedientia, capit. Solita*, dicitur: quia *præferuntur spiritualia temporalibus, sicut sol luna*, sic & cætera. Et Hugo de sancto Victore, libro secundo de Sacramentis, parte secunda, capitulo quarto, ait sic: *Quantum vita spiritualis dignior est quam terrena, & spiritus quam corpus: ita potestas secularis terrenam potestatem honore & dignitate præcellit.* Et Bernardus ad Eugenium Papam, capitulo primo: *Quæ nam tibi videtur dignitas & potestas, dimittendi peccata, aut prædia diuidendi: sed non est comparatio*; quasi dicat: Maior est potestas spiritualis, ea ergo dignitate præcellit. Nec tamen si principe maior est sacerdos dignitate, & simpliciter oportet quod eo sit maior in omnibus. Non enim sic se habet potestas secularis minor ad potestatem spiritualem maiorem, quod ex ea oriatur vel deriuetur: sicut se habet potestas proconsulis ad Imperatorem, qui eo maior est in omnibus, quia potestas sua ab eo deriuatur. Sed se habet sicut potestas patrisfamiliâs ad potestatem magistri militum, quarum vna non est deriuata ab alia, sed ambæ à quadam superiori potestate. Et ideo in aliquibus potestas secularis maior est potestate spirituali, scilicet in temporalibus: nec quo ad ista, est ei subiecta in aliquo, quia ab illa non oritur: sed ambæ oriuntur ab vna suprema potestate, scilicet diuina immediate: propter quod inferior non est omnino subiecta superiori, sed in his solum in quibus suprema subiecit eam maiori.

Quis enim diceret, quod quia doctor literarum, vel instructor morum, ordinat omnes de domo ad nobiliorem finem, scilicet ad cognitionem veritatis: ideo & medicus, qui respicit inferiorem finem, scilicet corporum sanitatem, sit ei subiectus, in suis medicinalibus propinandis. Hoc enim non oportet, cum paterfamilias, qui vtrumque in domo constituit, eum, quo ad hoc, non supposuerit ei.

Est ergo sacerdos in spiritualibus maior principe, & econuerso in temporalibus princeps maior sacerdote: licet simpliciter sacerdos maior sit, quantum spirituale maius est temporali.

Et hoc etiam ostendunt exempla prædictarum auctoritatum. Nam licet aurum sit preciosius plumbo, tamen plumbum non est ex auro causaliter. Hoc etiam expresse dicitur *secunda, quæstione septima: nos si incompetenter.* Est tamen considerandum, quod illud quod dictum est, intelligamus de vero sacerdotio Christi. Nam sacerdotium gentilium, & totus diuinus cultus eorum erat propter temporalia bona, quæ ordinantur ad bonum commune multitudinis; cuius cura regi incumbit. Et ideo sacerdotes gentilium regibus subdebantur, & maius erat sacerdotio regnum: sicut superior est potestas cui incumbit cura de communi bono, quam potestas cui solum incumbit cura de particulari. Similiter in veteri lege sacerdotium solum bona temporalia promittebat immediate, licet non à dæmonibus, sed à vero Deo exhibenda. Ideo etiam in veteri lege sacerdotium indignius erat potestate regia, & ei subiectum: quia per sacerdotem non dirigebatur rex ad-

aliquid alicuius bono multitudinis, cuius cura sibi incumbebat, è conuerso autem est in noua lege. Est autem considerandum, quod mirabiliter ex diuina prouidentia factum est, quod in vrbe Romana, quam Deus præuiderat fore principalem Christiani sacerdotii sedem, iste mos paulatim inualuit: vt ciuitatis rectores (etsi non ex debito iustitiæ, cum simpliciter essent maiores sacerdotibus) plusquam in cæteris locis voluntarie se subdebant: dicente Valerio, *Omnia post religiones ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summa maiestatis conspici decus voluit, quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire: ita se futura humanarum rerum regimen æstimantia, si diuinæ potentiæ bene atque constanter fuissent famulata.* Quod, quia futurum erat vt in Francia plurimum vigeret religio sacerdotii Christiani, diuinitus est prouisum, quod etiam apud Gallos, gentiles sacerdotes (quos Druydes nominabant) totum Gallicum bellum definirent, vt scripsit Iulius Cæsar *de Gallico bello.* Est igitur Christi sacerdotium dignius regia potestate.

Cap. VI.

Quod sacerdotium non est prius regno causalitate: & quomodo se habet Papa ad exteriora bona Ecclesiastica, quoad dominium.

ET quia aliqui præeminentiam sacerdotii super regiam potestatem vel dignitatem in tantum extollere volunt, vt dicant sacerdotium non prius solum dignitate, sed etiam causalitate: & potestatem secularem in sacerdotali contineri, & ab ea institui: restat ostendendum, quomodo Papa, qui supremum locum tenet inter Christi sacerdotes, habeat vel non habeat potestatem. Vbi primo ostendetur, quomodo se habeat ad bona exteriora, quoad diuinis in rebus. Secundo, dato quod non sit verus dominus exteriorum bonorum, sed dispensator simpliciter, vel in casu: an saltem habeat radicalem primariam auctoritatem, vt superior, & vt iurisdictionem exercens.

Circa primum igitur, sciendum est primo, quomodo se habeat ad bona temporalia Ecclesiasticarum personarum, vt Ecclesiasticæ sunt. Ad quod sciendum, quod bona Ecclesiastica, vt Ecclesiastica sunt, collata sunt communitatibus ecclesiarum, seu ipsis ecclesiis, & non personæ singulari: ita quod in bonis Ecclesiasticis nulla persona singularis habet proprietatem & dominium, sed sola communitas: vt Ecclesia Carnotensis, vel alia huiusmodi est, habens dominium & potestatem in ipsis bonis, vt sibi propriis. Persona autem singularis, non vt singularis, sed vt pars & membrum communitatis, habet in ipsis ius vtendi ad sustentationẽ, secundum exigentiam & decentiam personæ suæ, & status: in quo tamen est differentia, quia est aliquod membrum simplex vt simplex canonicus: & illud non habet nisi vsum. Et est aliquod membrum, quod est principale & caput totius communitatis, vt episcopus, nam non esset congregatio vna, nec ordinata, nisi esset vnum caput & membrum principale, & illud non solum habet vsum in bonis communitatis secundum exigentiam sui status, modo prædicto: sed habet administrationem & dispensationem generalem omnium bonorum communitatis, approprians cuilibet quod ei debetur, secundum debitam iustitiæ proportionem: dispensans etiam pro communi bono collegii bona fide, vt sibi videtur expedire, & ita est in qualibet Ecclesia cathedrali. Verum quia non solum quælibet congregatio Ecclesiasticorum virorum est vna in spirituali vnitate, imo omnes Ecclesiasticæ congregationes habent quandam generalem vnitatem, in quantum sunt vna Ecclesia, habens connexionem ad vnum principale membrum cui incumbit Ecclesiæ cura generalis, scilicet dominum Papam: ideo ipse tanquã principale caput, & principale membrum, & supremum vniuersalis Ecclesiæ, est generalis dispensator omnium generaliter bonorum Ecclesiasticorum, spiritualium & temporalium. Non quidem quod sit dominus eorum: sed sola cõmunitas vniuersalis Ecclesiæ est domina & proprietaria illorum bonorũ generaliter, & singulæ communitates & Ecclesiæ dominium habent in bonis sibi competentibus. Similiter personæ singulares qualitercunq; acceptæ, dominium non habent: licet principalia membra dispositionem habeant non solum respectu inferiorum, sed etiam quantum faciunt fructus suos ex seruitio pinguiores, secundum exigentiam personæ vel status: vel forsan aliquid eis vltra appropriatur ab vniuersali dispensatore sic ordinante, vel discernente seu determinante bona fide, prout iura à papatu condita distinguunt bona Ecclesiastica quadrifariam, *12. q. 2.* Ex his patet, quod male dicunt, qui dicunt, quod nulla persona singularis, alia à Papa, nec collegium vel communitas habet ius & dominium in bonis Ecclesiasticis: sed solus Papa, qui non solum est administrator & dispensator vniuersalis, sed verus dominus & proprietarius bonorum Ecclesiæ: & de eis ordinare, & ea distrahere potest, prout vult, & tenet factum suum (licet peccet, nisi faciat ex causa rationabili.) Et cæteri prælati, vel etiam principes & communitates non habent dominium: sed solum sunt talium bonorum procuratores, tutores & dispensatores. Hoc paret esse falsum, ex prædictis. Cum dictum sit, quod Papa non sit dominus ecclesiasticorum bonorum generaliter, nec prælati inferiores bonorum sui collegii. Sed Papa est dispositor & dispensator vniuersalis bonorum Ecclesiasticorum: etiam amplius, facit sibi fructus suos de bonis communibus pinguiores, secundum exigentiam sui status, quam prælati inferiores, qui vocati sunt in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Vnde Augustinus ad Bonifacium, de Prælatis loquens, omnes generaliter includens dicit: *Si priuatum vel priuatim possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed illorum quorum procurationem gerimus:*

non

non ergo proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicemus. Et Apostolus 1. ad Corinth. 4. non excludens Petrum seu Papam: *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei.* Et Bernhardus, loquens de bonis temporalibus, dicit ad Eugenium Papam libro 2. *Esto vt alia quacunque ratione hoc tibi vendices, non tamen Apostolico iure: nec illud tibi dare, quod non habuit Petrus, potuit. Argentum, inquit, non est mihi, quod habuit, hoc dedit, scilicet solicitudinem super ecclesias, non* (inquit) *dominationem. audi ipsum: Non vt dominantes, inquit, in clero: sed forma facti gregis.* Hæc Bernardus. Quod etiam ex hoc euidens est, quia clericis, vt clerici sunt, & monachis, vt monachi sunt, non repugnat habere dominium bonorum exteriorum, saltem in communi: quia ex voto non sunt incapaces, sicut aliqui religiosi. Cum ergo fundatores ecclesiarum intenderunt dominium, & proprietatem bonorum, quæ dabant, transferre primo & directe in communitatem collegii, scilicet talis ecclesiæ, ad vsum Deo seruientium, & non in dominum Papam: manifestum est, quod communitas ipsa habet immediatum & verum dominium in bonis ipsis, & non Papa vel prælatus alius inferior.

Aliter enim, quoad talia bona, non differret modus viuendi clericorum & monachorum, à modo viuendi fratrum Minorum, qui ex voto suo sunt incapaces dominii talium bonorum in proprio & in communi. *Habent enim tantum vsumfructum*, vt dicit Nicolaus Papa Quartus. Et ne bona eis collata (quæ ex eo quod conferuntur personis ecclesiasticis, sunt facta ecclesiastica) sint vaga & incerta, dominus Papa suscepit in se ius & dominium eorum.

Sed quæro, per quem potest hoc dominium Papa suscipere, cum non habeat potestatem in temporalibus, nec bona ecclesiæ sua sunt, sed communitatis? Absit autem quod ad bona exteriora non aliter se habeant clerici seculares, & alii religiosi: cum etiam dicat Papa Nicolaus *in eadem decretali*, quod monachus monasterio, & seruus domino acquirit ius & dominium in re aliqua. Non ergo solus Papa dominus est, imo nec dominus, sed dispensator generalis: & Episcopus vel Abbas dispensator spiritualis, & immediatus. Communitas autem dominium verum habet in bonis Ecclesiasticis: amplius non potest dici, quod Papa ius & dominium in talibus bonis habeat, non vt est persona priuata, sed vt est persona publica, & vicarius Christi, cuius sunt omnia talia bona, vt domini principalis: & proprie, vt eius vicarii generalis. Hoc enim dicere non valet, quia Christus secundum quod Deus, est dominus non solum bonorum ecclesiasticorum, sed etiam omnium aliorum: vt autem homo, non habet communitatem & conuersationem corporalem cum iis qui sunt in Ecclesia. Nec illi qui conferunt bona ecclesiæ, intendunt ius & dominium transferre in Christum, siue secundum quod Deus: quia sic omnia sua sunt: siue secundum quod homo, quia illis nunc non indiget: sed in ministros Christi. & ideo talia bona sunt Ecclesiæ, quantum ad proprietatem: sed prælatorum, quantum ad dispensationem, vt dictum est. Ex quo etiam patet, quod Papa non potest ad libitum detrahere seu distrahere bona ecclesiarum, ita quod quicquid ordinet, de ipsis teneat. Hoc enim verum esset, si esset dominus: sed cum sit dispensator bonorum communitatis, in quo requiritur bona fides: non habet sibi collatam potestatem super ipsis, nisi ad necessitatem vel vtilitatem ecclesiæ communis. Vnde Apostolus 2. Corinth. 13. *Agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.* propter quod si aliter pro libito distrahat Papa, & non bona fide, de iure non tenet: & non solum tenetur ad pœnitentiam de peccato, quasi propter abusum rei non suæ, sed infideliter agit, & ad restitutionem tenetur, scilicet aliunde de patrimonio, si haberet aliquid, vel acquireret (cum sit fundator rei non suæ) Et etiam sicut monasterium posset agere ad depositionem abbatis, vel ecclesia particularis ad depositionem episcopi, si appareret quod dissiparet bona monasterii vel ecclesiæ: & quod infideliter non pro bono communi, sed pro priuato ea detraheret seu distraheret. Ita si appareret quod Papa bona ecclesiarum infideliter distraheret seu detraheret, scilicet non ad bonum commune, cui superintendere tenetur, cum sit summus episcopus: deponi posset, si admonitus non corrigeretur, *distinct. 40. can. Si Papa*, vbi dicitur: *Cunctos iudicaturus, à nemine iudicandus est, nisi deprehendatur à fide deuius.* vbi dicit glossa: *Quod si comprehenderetur in quocunque alio vitio, & admonitus non corrigatur, sed scandalizet, vel scandalizaret ecclesiam, idem posset fieri.* Sed forte secundum alios hoc fieri posset per solum concilium generale, argumentum *20. 1. distinct. can. nunc autem.* Et si quidem sciat Papa alios viros Ecclesiasticos vel seculares contra se ob indebitam dispensationem clamantes, eo modo quo possunt & debent, non potest eos de iure mouere, vel deponere ab eis quod ipsorum est qualitercunque, cum ad hoc non habeat auctoritatem à Deo. Et sic dicentes, os ponunt in cœlum, & iniuriam faciunt summo Pontifici patri nostro, qui voluntatem suam prædicant sic esse inordinatam (cum præsupponi debeat, voluntatem tanti patris non contrariam iuri) vt scilicet sine causa rationabili vellet auferre alicui quod suum est, cum aliter non possit de iure. Siquidem Deus non vult auferre, vel auferri ab aliquo quod ei dedit, nisi culpa exigente: quia, vt dicitur Roman. 11. *sine pœnitentia non sunt dona Dei.* Propter peccata etiam hominum dixit: *Pœnitet me fecisse hominem.* Propter peccatum Ægyptiorum spolium fecit Hebræorum. Nihil enim vult auferre vel auferri à viro iusto. Vnde Iob 36. *iudicium pauperibus tribuit: & non aufert à iusto oculos suos, & reges in solio suo collocat in perpetuum.* Et ideo cum Deus dederit Petro vel Papæ dispensationem exequendam bona fide, contra Dei voluntatem expressam non potest Papa de iure pro libito, non interueniente culpa manifesta, auferre ius administrationis, quod quis debite & rite recepit & habet. hæc ergo potestas est, quam habet Papa in bonis Ecclesiasticis.

Cap. VII.

Quomodo Papa se habet ad bona laicorum.

EX prædictis patet satis, quomodo Papa se habet ad bona laicorum: quia infirmius habet dominium in bonis exterioribus laicorum, quam clericorum: imo nec in illis est dispensator, nisi forte in vltima necessitate ecclesiæ, in qua etiam non est dispensator, sed iuris declarator. Ad quod declarandum, considerandum est, quod exteriora bona laicorum non sunt collata communitati, sicut bona Ecclesiastica: sed sunt acquisita à singulis personis arte, labore & industria propria. Et personæ singulares, vt singulares sunt, habent in ipsis ius & potestatem, & verum dominium: & potest quilibet de suo ordinare, disponere, dispensare, retinere, alienare pro libito sine alterius iniuria, cum sit dominus: & ideo talia bona non habent ordinem nec connexionem inter se, nec ad vnum commune caput, quod habeat ea dispensare & ordinare vel disponere, cum quilibet rei suæ sit ordinator pro libito. Et ideo nec princeps nec Papa habet dominium vel dispensationem in talibus: verum quia ob talia bona cõtingit interdum pacem communem turbari, dum aliquis quod est alterius vsurpat: quia etiam homines interdum quę sua nimis amantes, ea non communicant prout necessitati vel vtilitati patriæ expedit: ideo positus est princeps à populo, qui in talibus præest vt iudex, discernens iustum & iniustum; & vt vindex iniuriarum, & vt mensura in accipiendo bona à singulis secundum iustam proportionem pro necessitate vel vtilitate communi. Papa vero quia est supremum caput non solum clericorum, sed generaliter omnium fidelium, vt fideles sunt, tanquam generalis informator fidei & morum in casu summæ necessitatis, fidei & morum: in quo casu omnia bona fidelium sunt communicanda, & calices ecclesiarum: habet bona fidelium dispensare, & exponenda decernere, prout expedit necessitati communi fidei: quæ alias subuerteretur, propter irruptionem paganorum, aut aliud huiusmodi. & posset esse tanta necessitas, & tam euidens, quod posset exigere decimas vel decimatas portiones à singulis fidelibus, secundum tamen debitam proportionẽ, ne aliqui plus debito grauarentur quam alii, ad subueniendum communi necessitati fidei, & huius Papæ ordinatio non est nisi iuris declaratio. Et posset etiam rebelles & contradictores per censuram Ecclesiasticam compellere: & per talem modum, etiam si de parochia aliqua essent fideles, de nouo multiplicati in tantum, quod curato parrochiali non possent sufficere antiqui redditus, ad quos fideles parrochiæ tenebantur, eo quod ad curam parrochiæ oporteret sacerdotem de nouo tenere capellanos coadiutores: Papa posset ordinare, quod fideles illius parrochiæ de bonis suis superaddãt vsq; ad debitam sufficientiam: in quo casu, talis ordinatio esset iuris declaratio. Extra vero casus huius necessitatis, pro communi bono spirituali non habet Papa dispositionem bonorum quæ terreni tenent, quæ scilicet quilibet disponit de suo prout vult, & princeps in casu necessitatis pro communi bono temporali. In casibus vero necessitatis, sed alicuius vtilitatis specialis, vel vbi non constat quod conferant bona exteriora laicorum, tali vtilitati vel necessitati non habet Papa compellere quenquam: sed super hoc posset dare indulgentias pro auxilio ferendo fidelibus, & non est aliud ei collatum, prout puto.

Cap. VIII.

Quod Papa non habet iurisdictionem à Christo in bonis laicorum, quia Christus non habuit eam.

ET quia non est idem habere proprietatem & dominium in bonis exterioribus, & habere iurisdictionem, id est ius decernendi quid sit iustum vel iniustum in ipsis: sicut habent principes potestatem iudicandi & decernendi seu discernendi in bonis subditorum, licet non habeant dominium in re ipsa: ideo nunc restat videndum, vtrum Papa à Christo habeat iurisdictionem & potestatem huiusmodi, vt aliqui dicunt. Et ad ostendendum, quod non habeat eam à Christo, primo ostendetur, quod Christus vt homo eam non habuit. Secundo ostendetur, quod dato, quod Christus eam habuerit, tamen Petro eam non commisit. Ad primum ergo intelligendum, sciendum est, quod Christus tripliciter potest intelligi. vno modo secundum quod Deus est vnus cum patre, & sic fuit verus Rex non solum hominum, sed etiam omnium creaturarum: quia ei omnes subditæ sunt Ecclesiæ, id est, Vnus est creator omnium altissimus, omnipotens rex, & hoc regnum seu hanc potestatem non contulit alicui creaturæ. Non enim contulit Petro, quod esset creator. Alio modo potest considerari vt homo Deus: & sic etiam dicitur Rex hominum, in quantum per ea quæ in carne egit, nos perduxit ad participationem regni, non quidem mundi, sed altioris, scilicet cœli. & sic non solum sacerdos, sed Rex vocatus est, Heremiæ 23. *Regnabit rex, & sapiens erit*: & sic est ab eo regale sacerdotium deriuatum, secundum illud 1. Petri 2. *Vos estis genus electum, regale sacerdotium.* & quod amplius est, omnes fideles in quantum sunt membra eius, quasi vnum cum capite Christo, per fidem & charitatem reges & sacerdotes dicuntur, vt innuit glossa ibi. & Apocal. 1. dicitur: *Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes in sanguine tuo*, id est, per fidem passionis tuæ: in tantum aut amplius, quam alii ministri ecclesiastici huius regalis sacerdotii participes efficiuntur, in quantum non solum sacrificium spiritus contribulati & contriti motus Deo offeruntur, sicut omnes iusti: sed

etiam

etiam exteriora sacrificia, in quibus diuina virtus spirituali modo continetur, offerunt pro se & pro populo, vt dictum est, supra cæteros. Etiam ad participationem regni diligunt non solum ex charitatis zelo, sed ex officio docendo, & sacramenta ministrando. Si vero tertio modo accipiatur, quod Christus rex fuerit secundum quod homo, rex dico temporalis regni: quasi dominium iurisdictionis, alias directiuum, vel vtile, vel vniuersale habens in temporalibus bonis, omnino falsum est. Accepit enim paupertatem nostram, sicut & cæteros defectus inde tentabiles, vt dicit Iohan. Damascenus *lib. 3.* vnde Iohan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* August. in gloss. q. d. *Audite gentes & Iudæi, non impedio dominationem vestram in hoc mundo.* Chrysostomus etiam dicit: quoniam *non tenet regnum, vt hic reges principatum, quia non est humanum, sed multo maior & clarior.* Et Leo Papa in festo Epiphaniæ, *magi humano sensu æstimauerunt regem in ciuitate regia esse quærendum: sed qui formam serui acceperat, & qui ministrare venerat, non ministrari, prælegit sibi Bethleem natiuitati, Hierosolymam passioni.* Vnde deceptus Herodes, audiens Regem natum, timuit ne rex esset, qui sibi dominium temporalium vsurparet. Ideo Chrysostomus super Matth. *Non considerauit Herodes prophetiam Michea: Et tu Bethleem, terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exibit dux, qui regat populum meum Israel, & dies eius à diebus seculi.* Si ergo integram Prophetiam contulisset, considerans quod non erat rex terrenus, cuius dies à diebus seculi erant, in tantum errorem non exarsisset. Propter quod etiam Eusebius dicit, quod *errant Herodiani, dicentes Christum, quia vnctus, esse regem temporalium bonorum.* quia non est vnctus materiali vnguento, vt reges huius mundi: sed spirituali oleo lætitiæ præ participibus suis. & ideo non est rex huius seculi, sed illius seculi, de quo dicit propheta Daniel: *Potestas eius, potestas æterna, &c. & regnum eius, quod non corrumpetur.* Et Lucæ 2. *Regni eius non erit finis.* Amplius Lucæ 12. ait quidam de turba: *Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dicit ei: Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* videte & cauete ab omni auaritia. Et sic patet per sanctos expositores, quod Christus non habuit in temporalibus auctoritatem vel iudicium: sed dare voluit, & dare habuit virtutis documentum. Vnde Bernardus dictam auctoritatem exponens ad Eugenium lib. 2. de Consideratione: *Non monstrabitur,* inquit, *vbi aliquando quispiam Apostolorum sederit iudex hominum, aut diuersorum terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego: erit illud, non fuit.* Et infra: *Vt sciatis,* inquit, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.* Amplius super illud Matthæi 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ, &c.* dicit Hieronymus, quod *soluit tributum pro se & Petro: & Deo reddidit quæ Dei sunt, patris faciens voluntatem.* Et Hilarius ibidem dicit: *Diuitias nostras dare Cæsari, Deo autem conscientiæ puritatem vel innocentiam seruare iussit.* Si dicatur, quod soluere non tenebatur, sed soluit vitare volens scandalum, sicut dicitur de didrachmate censûs, *Matthæi 17.* euasio non valet. Illud enim didrachma non soluebatur Cæsari, sed templo à primogenitis Israel, propter mortem primogenitorum Ægypti. Et quia putabant Iesum esse primogenitum Ioseph, & Petrum videbant principalem & primum quasi inter Apostolos & Christi discipulos: ideo ab vtroque didrachma petebatur. Sed nec Christus tenebatur, cum non esset filius Ioseph: nec Petrus, cum non esset patris sui primogenitus. Ex eo ergo quod principalis discipulus illud didrachma soluit, solum propter vitandum scandalum: secus autem est de tributo soluendo Cæsari, quod Christus totiens iussit solui. Vrbanus etiam Papa adducit istam auctoritatem de didrachmate inuento in ore piscis, ad ostendendum, quod omnes clerici & Ecclesiæ tenentur soluere tributum Imperatorum, de exterioribus bonis. *23. q. vltra tribu.* Ex quibus patet, quod cum Christus, vt homo, non habuerit dominium in temporalibus, quod sacerdos quicunque, vt Christi vicarius, non habet in eis potestatem à Christo, cum eis non contulerit, quod ipse non habuit in se ipso, dicente in Iohan. *Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum.* Et Matthæi 10. dicitur: *Non est discipulus super magistrum, neque seruus super dominum.*

Cap. IX.

Rationes, quod Christus habuit iurisdictionem in bonis laicorum. Et responsiones ad eas.

SVnt autem forsan contrarium dicentes, ex hoc sumentes argumentum, quod *Matthæi 21.* legitur, ipsum cum funiculo eiecisse vendentes & ementes de templo: hoc enim non fecisset, nisi auctoritatem habuisset. Vnde dicitur *1. q. 3. ex multis,* quod ibi auctoritatem sui præcepti denuncians dixit: *Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.* Item ipse misit discipulos suos vt tollerent asinam & pullum, & adducerent ad eum, dicentes: *Quia Dominus his opus habet.* Item *Matthæi 8.* legitur, quod misit dæmones in porcos, qui statim se præcipitauerunt in mare: sed nec Dominum porcorum requisiuit. Item Matthæi vltimo dicitur, quod post resurrectionem dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Glossa: *Qui prius fuerat mortuus, & crucifixus.* Amplius assumunt illud Psalmi, vt sit verbum Patris ad filium: *Postula, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, reges eos, &c.* Ex his accipiunt, quod Christus, secundum quod homo, habuit potestatem in rebus temporalibus. Quæ omnia de facili soluuntur, si consideretur, quod aliquid debetur Christo vt Deus est, quod ei non conuenit vt est homo: quamuis per singula dici possit. Quod enim primo dicitur de eiectione venditorum: respondetur secundum illud quod dici-

tur

tur in Glossa, vbi dicitur, quod *Christus quadam fecit vt Imperator, quadam vero alia vt sacerdos. de Consecra. distinct. 2. sacerdos:* non quia vna eademque persona illa duo exerceat, vel getere debeat: sed hoc ideo fecit, vt ostenderet quod vtraque potestas ab eo processit, vt scilicet Deus erat. Hæc enim duo, imperium & sacerdotium, ab vno sunt: vt in *authent. quomodo oportet episcopos, in principio, collatione 2.* Chrysostomus vero super Matthæum dicit, quod *hoc fecit Christus quasi auctoritatem habens in quantum Deus: significans, quod in templo Dei non debent esse ministri nisi spirituales, qui Dei portant imaginem: non qui portant imaginem hominis terreni, vt non sit in domo Domini negociatio, vel donorum cupiditas, ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum nisi flagello adhibito, & de spelunca latronum faciat domum orationis.* Similiter quod dicitur de asina, respondetur: quod auctoritatem habuit vt Deus. Vnde glossa super illud, *Dominus his opus habet*, dicit: *Dominus dicitur absolute & simpliciter, ad insinuandum, quod non solum erat Dominus iumentorum, sed & hominum: cui iumenta omnia sunt subiecta.* Similiter dici potest ad illud, quod dicitur de porcis, quamuis forte porci syluestres erant, non habentes dominum, pro eo quod de porcis nihil veniebat ad vsum hominum: quia carnes porcinas Iudæi non comedebant. Quod vero dicitur, *Data est mihi omnis potestas*: respondetur secundum Hieronymum, quod *cum dicitur, Omnis potestas, intelligenda est non temporalis, sed spiritualis.* Vnde Hieronymus: *In cœlo & in terra data est ei omnis potestas, vt qui ante regnauit in cœlis, per fidem credentium regnet in terris.* Quomodo autem regnet per fidem credentium, dicetur in sequenti argumento. Vel dicendum, secundum Remigium, quod *illi, qui mortuus fuerat, data erat in incarnatione omnis potestas, scilicet quod Deus esset, qui est omnipotens. & hoc quidem euidens erat in cœlo angelis: sed non fuit euidens in terra, nisi post resurrectionem, quando misit prædicatores verbi Dei, annunciantes Christum, & ipsum esse Deum omnipotentem prædicantes. Et ideo tunc fuit sibi data per communicationem idiomatum, omnis potestas in cœlo & in terra: non quidem quoad existentiam, quia hanc habuit à principio, sed quoad euidentiam seu innotescentiam.* Quod dicitur, *Postula à me*, &c. respondeo: Loquitur de regno, quod per fidem dirigit nos in cœlum. Vnde illud, *Dabo tibi gentes*, &c. exponitur, id est, *Gentes per fidem tibi adhærentes.* Similiter illud, *Reges eos in virga ferrea:* Glossa, *Inflexibili iustitia, sc. quæ est per fidem*, nam *iustus ex fide viuit.* Et illud, *Tanquam vas figuli confringes eos*: Glossa, *à luto carnalitatis & peccati mundando eos.* Sic enim à Christo in membris suis excutitur iugum legis & peccati, secundum glossam. Nec est intelligendum, quod Christus regnet per fidem in hominibus, quasi ex eo, quod aliquis conuertitur ad fidem, sit subditus Christo, vel eius vicario, in temporalibus bonis, sicut solent homines suis regibus subdi: sic enim Christus regnum mutaret æternum; vt timuit Herodes: sed pro tanto dicitur regnare per fidem, quia id quod in hominibus est supremum & principale, scilicet intellectum, Christo subiiciunt, ipsum in fidei obsequium captiuantes, & iste est intellectus sanctorum. Vnde Christus per fidem non dicitur regnare in possessionibus, sed in cordibus.

CAP. X.

Quod Christus non contulit omnem potestatem suam Petro, quam etiam in quantum homo habuit.

DAto etiam, quod Christus prædictam auctoritatem & potestatem habuerit, eam tamen Petro non commisit. Et ideo Papæ, ratione qua est successor Petri, prædicta potestas non debetur, imo sunt potestates distinctæ, episcopalis & regalis vel temporalis, non solum re, sed etiam subiecto. Et regalis maior est in temporalibus, non habens super se superiorem, sicut nec Papa in spiritualibus. Quod quidem declarari potest ex comparatione Ecclesiæ ad Christum. nam *Christus caput est Ecclesiæ*, Ephes. 5. & secundum Ambros. intelligitur *Ecclesiæ caput, non solum secundum diuinitatem, sed secundum humanitatem*: quæ autem sunt indistincta in capite, interdum subiecto distinguuntur in membris. sicut patet, quod omnes sensus sunt in capite, non sic autẽ in aliquo alio membro. Et hoc quasi regulariter verum est, quod aliqua sunt magis distincta in principiatis, quam in principio: & in effectibus, quam in causa: & in inferioribus, quam in superiore. Et ideo non sequitur, Si Christus secundum quod homo vtranque potestatem habuerit, quod vtranque Petro contulerit: sed spiritualem tantum Petro contulit, & temporalem vel corporalem Cæsari dimisit, quam à Deo accepit. Et hoc à maiori ostenditur. Nam Christus secundum quod homo, aliquam potestatem habuit in spiritualibus, quam conferre potuit Petro & cæteris ministris Ecclesiæ: & tamen non dedit illam, quam potestatem Theologi vocant *potestatem excellentiæ*, quæ in solo homine Christo fuit: vt est, effectum sacramenti conferre sine sacramento, sine verbo vocali, vel quod in nomine eius sacramenta conferrentur, vel quod noua sacramenta poterat instituere. Hanc enim potestatem in spiritualibus conferre potuit Petro, & tamen non contulit: vt dicunt omnes Theologi. Et Richardus de sancto Victore, *in 6. libro de Remissione peccatorum*, dicit, quod *Christus potuit peccata dimittere, nos vero non, sed remittere.* Igitur multo minus est necesse, si potestatem habuit Christus in temporalibus, quod eam Petro contulerit: & præcipue hoc non est affirmandum, cum hoc non inueniatur expressum: sed de potestate spirituali, qua solum potest soluere à peccatis. Vnde omnia argumenta, quæ ideo Petro aliquid attribuunt, quia Christus hoc potuit etiam in quantum homo, nullius momenti sunt, nisi inueniatur expressum. Hoc etiam patet

ex

ex perfectione sacrificii Noui Testamenti. nam quanto aliquid habet esse perfectius, tanto magis habet esse distinctum. Sic enim videmus in naturalibus, quod in plantis non est sexus ita perfectus, sicut in animalibus, ideo in eadem planta possunt esse mas & fœmina; & nō distinguuntur subiecto, sicut in animalibus, in quib. habent esse distinctum subiectō (nisi sit error naturæ, vt in hermaphroditis.) In Veteri vero Testamento, in quo erat sacerdotium minus perfectum, erant potestates sacerdotales & regales distinctæ re & subiecto; ergo multo magis Deus voluit eas distinctas esse subiecto in Nouo Testamento. Hoc etiam apparet ex comparatione Ecclesiæ, quæ à Deo est instituta ad opera artis. Videtur enim domus esse imperfecta, & habere penuriam rerum, & non sufficiens sibi in vita, si vna persona ad ministeria diuersa deputetur. Vnde Philosophus dicit *sexto Politicorum*, quod *pauperes, quia non habent copiam seruorum, nec abundant in iis quæ requiruntur ad perfectionem domus, vtuntur filiis vt seruis, & vxoribus vt ancillis*. Ecclesia autem sancta Christi domus dicitur, quæ perfecta est, secundum illud Baruch capite quarto: *O Israel, quam magna est domus Dei?* Et in Matthæo dicitur: *Domus mea, domus orationis vocabitur*. Cum igitur à Deo sit sufficienter instituta, & inconueniens est in ea, tam diuersa mysteria vni committi, sacerdotale scilicet officium, & regale dominium: in quo etiam reges Deo ministrant, secundum illud Romanorum decimo tertio: *Non sine causa gladium portat, minister enim Dei est*. Absit enim, vt in his quæ à Deo instituta sunt, aliud tale ponamus, quale indecens est ponere in operibus artis & naturæ. Dicit enim Philosophus in priori Politicorum; quod *natura nihil facit, quale faciebant fabri, facientes Delphicum gladium, id est, ad duo officia seruientem*, Apud Delphos enim fiebant gladii propter pauperes, qui eis ad duo officia seruiebant: Natura autem nihil tale facit, multo minus auctor naturæ. Vnde Philosophus dicit, quod *vnumquodque organorum optime perficiet opus suum, si non multis operibus sit seruiens*. Hoc etiam apparet, si consideremus, quare conferens noluit illas duas potestates esse penes vnum. Nam propter duo, voluit istas potestates esse distinctas re & subiecto, vt non essent in vna eademque persona secundum primariam auctoritatem. Vnum est, vt propter mutuam indigentiam & subministrationem membrorum Ecclesiæ, dilectio & charitas seruentur, sine qua membra Ecclesiæ non viuunt: dum princeps indiget sacerdote in spiritualibus, & econuerso sacerdos principe in temporalibus, quod non esset, si vnus vtrunque haberet. Et hoc insinuat Apostolus Romanorum duodecimo dicens: *Omnes vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra habentes, & donationes differentes. Si enim totum est oculus, vbi est manus: & si totum est manus, vbi est oculus?* Aliud est, ne natura temporalis auctoritatis ipsum reddat minus solicitum circa regimen spiritualis. Et hoc tangit Apostolus secundo ad Timotheum secund. dicens: *Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus*, &c. Vtranque autem rationem tangit Gratianus *decima distinctione cap. quoniam idem*. Et Nicolaus Papa idem omnino dicit, *trigesima distinctione ad vnicum*. Item, eandem potestatem acceperunt omnes Apostoli cum Petro, *Matthæi decimo octauo*. Et habetur *vigesima prima distinctione in nouo*, vbi dicitur, quod ligandi soluendique potestatem Petrus primus accepit, cæteri vero cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt. In collatione huiusmodi Christus non posuit aliquam restrinctionem respectu aliorum à Petro: licet ex modo loquendi appareat, quod vellet Petrum Ecclesiæ principaliorem, & caput Ecclesiæ, & hoc propter vnitatem Ecclesiæ conseruandam. Et sic intelligendum est, sic se habere, quod sicut in Apostolis tunc quidquid potuit vnus, sicut Petrus, potuit alius: ita & nunc de iure communi, quidquid potest Papa, potest quilibet episcopus. nisi quod Papa potest vbique, alii vero episcopi in suis diœcesibus tantum. Sed nullus dicit, quod cæteri episcopi, in quantum sunt vicarii Christi, & successores aliorum Apostolorum, habeant auctoritatem & dominium in bonis temporalibus laicorum. Et quod appellari possit à principe in causa temporali ad episcopum illius loci, vel ad presbyterum parrochiæ, quem dicunt aliqui eandem potestatem habere in parrochia sua, quam habet episcopus in diœcesi: sic igitur nullus debet hoc dicere de Papa generaliter. Item, petentibus discipulis quis maior esset futurus in regno Christi (regnum eius, regnum huius mundi intelligentes) respondit, *Reges gentium dominantur eorum*, &c. *Vos autem non sic*. Quod verbum exponens Bernardus, ad Eugenium Papam libro secundo, dicit: *Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatus: ergo & tu tibi vsurpare caue aut dominans apostolatum, aut apostolicus dominatum: planum est, quia ab vtroque prohiberis. Si vtrunque similiter habere voles, perdes vtrunque. Alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus conqueritur Dominus, dicens: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui*. Et infra: *Forma Apostolica hæc est, dominatio interdicitur, indicitur ministratio*. Et infra adhuc: *Exi ô Eugeni, exi inquam in mundum. Ager enim mundus est: isque tibi creditus est. Exi in illum non tanquam dominus, sed tanquam villicus, videre & procurare, vnde exigendus es reddere rationem. Non a Christo, vel eius vicario Petro, habet summus Pontifex dominatum*. Item idem eodem libro: *In criminibus, non in possessionibus potestas vestra: quoniam propter illa, non propter istas, accepistis claues regni cœlorum*. Et infra: *Habent hæc infima & terrena iudices suos, reges & principes terræ. Quid ergo fines alienos inuaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis? Non quia indigne vos, sed quia indignum vos talibus insistere, quippe potioribus occupati*. Amplius summi Pontifices dicunt, dictas potestates subiecto esse distinctas, scilicet temporalem & spiritualem. *distinctione decima quoniam idem, octog. d. cum ad verum, & cap. duo*. Et sic sunt distinctæ, quod vna in aliam non reducitur: scilicet sicut spiritualis immediate est à Deo, ita & secularis. Vnde imperium à solo Deo est, vt habetur *vigesima tertia quæstione quarta quæsiuit*. Et quia Papa non habet gladium ab Imperatore, nec Imperator habet gladium à Papa. *distinct. octog. 6. si Imperator*. Nam exercitus facit Imperatorem,

rem. *distinction. 23. legimus*. Et quod à principe in temporalibus non appellatur licite ad Papam. Et quod temporalia non tangunt suam iurisdictionem, vt dixit Alexander *extr. de appellationibus, si duobus. & extra, qui filii sunt legitim. causam*. Et ab Episcopo appellatur in temporalibus ad principem: *extra, de foro competent. verum*. Et cognoscit de his Episcopus tanquam iudex secularis: *extra, de iudic. caterum. & Authent. quomodo oport. Episcop. in princ. col. 1.* Et ecclesia soluit tributum Imperatori. *11. quaestion. 1. magnum.* vbi Ambrosius allegat exemplum de Christo, qui soluit tributum. Et allegat etiam illud Apostoli Romanor. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus sit subiecta.* & illud 2. Petri 2. *Estote subditi domino vestro, siue regi quasi praecellenti*, &c. Et id eadem *quaest. 100. tributum.* Et multa consimilia possent adduci, ad ostendendum, dominum Papam non habere vtrunque gladium, nec iurisdictionem in temporalibus, nisi sibi concedatur à principe ex deuotione. Et hoc dicunt expositores iuris Canonici, qui statum in ecclesia habuerunt, etiam in casu in quo minus videtur. Quaerit enim Hostien. *extr. de haeretic. ca. vergentis*, vbi mandat dominus Papa haereticorum confiscari bona, *Quid ad Papam de temporalibus*? Et respondet cum domino suo Innocentio, *Quod reuera nihil ad eum. Sed hoc fecit de assensu Imperatoris, qui tunc Padua praesens concessit.* Mirum etiam videtur, quod Constantinus Imperator dedisse dicitur imperium Italicum ecclesiae, & totam iurisdictionem temporalem: & quod ecclesia illud tanquam datum, si hoc habuit, de iure recepit. tunc enim non fuisset facta beato Siluestro donatio: sed redditio eius quod suum erat, cuius contrarium sentit Ecclesia. *distinct. 96. Constantinus.*

Cap. XI.

Euasiones quorundam, dicentium potestatem secularem esse à Papa, & in Papa, cum eorum reprobatione.

SVnt aliqui credentes euadere aliqua praedictorum per breuem distinctionem. Dicunt enim, quod potestas secularis est penes Papam immediate, & secundum primariam auctoritatem. sed non habet Papa executionem immediate, sed eam dat principi. Ita quod secularis princeps, quantum ad ipsam potestatem, recognoscere debet à Papa: sed quantum ad executionem, Papa recognoscit à principe seculari. Et haec sunt verba eorum, per quae soluere nituntur aliqua praedictorum. Sunt vero aliqui sentientes, quod Papa habet à Deo iurisdictionem temporalem secundum primam auctoritatem, sed executionem non habet: sed Imperator executionem habet, non quidem à Papa, sed à Deo. & per hoc volunt soluere aliqua praedictorum. Sed ista euasio est omnino absurda. Nec etiam conuenit dictis ipsorum: quia si ecclesia recognosceret executionem à principe seculari, tunc princeps secularis haberet iudicare de debita executione Papae, & ab eo posset auferre executionem: quod ipsi negant, quia dicunt ipsum à nemine iudicari. Item, si Deus dedit Papae potestatem secularem, secundũ primam auctoritatem: sed non executionem, quia ei nõ conuenit: quomodo accipit à principe, quod Deus iudicat ei non conuenire? Et quomodo dat ei, quod ab eo reaccipiat? Item, si Papa habet à Deo potestatem secularem immediate, & princeps habet executionem à Papa immediate: ergo princeps est minister Papae, sicut Papa minister Dei vel Christi: quod videtur inconueniens, & contra scripturam Canonicam. dicitur enim *Roman. 13.* de rege & principe: *Si malefeceris, time, non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex malorum in ira*, &c. *& ideo praestatis tributa: minister enim Dei est.* non dicit Papae, sed Dei. *In hoc enim Christo seruitis.* Glossa, *sed Deo.* Item prius fuit potestas regia secundum se, & quantum ad executionem, quam Papalis: & prius fuerunt reges Franciae in Francia, quam Christiani: ergo potestas regia nec secundum se, nec quantum ad executionem, est à Papa: sed est à Deo, & à populo regem eligente in persona vel in domo: & sic, sicut ante. Dicere enim quod potestas regia prius esset à Deo immediate, & postea à Papa, est valde ridiculosum. Non enim potest hoc esse, nisi Christus Petro dederit potestatem conferendi regiam potestatem: quod non est verum, vt supra dictum est. Indubitanter ergo est à Deo, sicut ante. vnde glo. super illud 2. Petri 2. *Subditi estote omni creaturae*, &c. dicit: *Fides & religio non turbant iura conditionis.* Et Ambrosius in glossa super illud Rom. 13. *Omnis anima*, &c. dicit: *Licet omnes fideles vnum sint in Christo, differunt tamen in conuersatione.* Amplius etiam, potestas inferiorum Pontificum & curatorum magis videtur esse à Deo mediante Papa, quam regia potestas, eo quod immediatius dependent praelati Ecclesiastici à Papa, quam principes seculares: sed potestas praelatorum inferiorum non est à Deo mediante Papa, sed immediate à Deo, & à populo eligente vel consentiente. Non enim Petrus (cuius successor est Papa) misit alios Apostolos, quorum successores sunt alii episcopi: nec 72. discipulos, quorum successores sunt presbyteri Curati: sed eos Christus immediate misit, *Ioan. 20. & Luca 10.* Nec Petrus insufflauit in alios Apostolos, dans eis Spiritum sanctum & potestatem dimittendi peccata, sed Christus. *Ioan. 20. & deinde 21.* In nouo, dicitur quod *omnes à Christo simul eandem & aequalem acceperunt potestatem.* Paulus etiam dicit, suum Apostolatum non accepisse à Petro, sed à Christo, seu à Deo immediate. ad Gal. 1. *Paulus*, inquit, *Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum patrem.* & infra: *Neque ab homine illud accepi, nec didici.* Et infra dicit, quod post vocationem suam ad euangelizandum mundum non viderat Petrum vsque post annos tres, quando venit Hierosolymam videre Petrum. Potestas ergo regia multo minus est à Papa, qualitercunque. Amplius, quia contingit quandoque, quod aliquis habeat potestatem aliquid faciendi,

ciendi, & non actum propter impedimenta: verbi gratia, aliquis habet potentiam conficiendi, cui non conuenit actus propter defectum materiæ, quia non habet panem: vel propter suspensionem, vel propter defectum corporalem, quia mutus est, non potens proferre verba ista. Ista tamen sunt impedimenta, superuenientia collationi potestatis. nam nullus sapiens conferret alicui ordinem sacerdotii, dum sciret ipsum habere aliquod impedimentorum prædictorum regulariter. Non ergo videtur dicendum, quod Papa habeat immediate à Deo potestatem gladii secularis, cuius executio ei regulariter non conuenit. Sic enim Deus magis superflueret in suis operibus quam natura, quæ nulli dat virtutem sine actu: quia *cuius est potentia, eius est actus*, vt dicitur in lib. *de Somno & vigilia*: & insipientior esset Deus homine. De nullo etiam loco Scripturæ canonicæ possunt accipere prædictam discretionem: nisi forte velint accipere dictum Bernardi, ponentis quod Papa habet *gladium materialem in nutu*. Sed dictum hoc, quod non est magnæ auctoritatis, magis est contra eos, quam pro ipsis. Et signanter dicit Bernhardus, quod Papa *materialem gladium* habet *in nutu*: quia vbi innuit Papa propter necessitatem boni spiritualis, Imperator debet exercere iurisdictionem secularis potestatis. Si tamen nolit, vel non videtur sibi expedire, Papa non habet aliud facere: quia non habet ipsum in iussu, sed Imperator tantum: sicut ipsemet dicit, & infra dicetur magis. Possem etiam ad hoc trahere illud 1. Corinth. 6. *Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum*. Ex quo videtur trahi, quod clerici habeant constituere contemptibiles, id est laicos in causis secularibus. Sed istud in nullo est pro ipsis: quia Apostolus non loquitur clericis specialiter, sed loquitur generaliter fidelibus, ipsos scilicet reprehendendo: quia in causis secularibus constituebant personas contemptibiles, id est ignaras ad iudicandum, vnde compellebantur fideles recurrere ad iudicium infidelium: quasi inter fideles non esset sapiens aliquis, qui iudicare posset. Vnde illud *Constituite*, exposuit Glossa non hortatiue dictum, sed ironice q. d. Ita facitis: constituitis enim tales contemptibiles & ignaros, & ita compellitis fideles recurrere ad iudicium infidelium. Vnde subdit Apostolus: *Ad verecundiam vestram dico. quia non fit inter vos sapiens*. Et certe ita vult Apostolus, quod fideles etiam laici constituant in causis secularibus industrias personas ad iudicandum, & ita nihil est ad propositum. Vel dato, quod loquatur viris Ecclesiasticis: adhuc non est ad propositum. quia non intendit, quia viri Ecclesiastici constituere habeant iudices in secularibus iudiciis indistincte, sed solum vbi data est eis iurisdictio à principe in temporalibus bonis. tunc enim debent instituere in talib. contemptibiles, id est laicos, qui iudicent de talibus: & non debent de talibus immediate se intromittere: sicut etiam hodie obseruatur, quia ponunt balliuos seculares. Vnde Apostolus non dicit, Cum habueritis secularia iudicia, &c. sed dicit, *Si habueritis*: insinuans, quod talia iudicia eis non debentur, nisi eis fuerit concessum vel permissum à principe: & tunc debent iudicare per contemptibiles personas, id est laicos, secundum tenorem legum, & debitum terreni iuris, vt dicit expresse Hugo *de Sacramentis, libro 2. parte 2. capite 7.* cuius verba sunt hæc: *Notandum tamen, quod principes terrenis possessionibus, quas in subiectos vel suis subiectis possident, aliquando concedunt ipsi ecclesiæ solam vtilitatem, aliquando vtilitatem & potestatem. Vtilitatem sine potestate concedunt, quando fructum possessionum ad vsum Ecclesiæ transferri decernunt: sed potestatem iustitiæ exercendæ, in ipsa possessione, ad eius iurisdictionem transire non permittunt. Aliquando autem vtilitatem & potestatem simul tribuunt: potestatem tamen exercendæ iustitiæ, iudicia autem secularia per Ecclesiasticas personas exercere non sinunt: possunt tamen habere ministros Laicas personas, per quos, vel per quas iura & iudicia ad terrenam potestatem pertinentia, secundum tenorem legum & debitum iuris terreni exerceant.* Quod vero alii dicebant, quod princeps habet executionem sine potestate à Deo, non à Papa, non videtur rationabile. Non enim videtur rationabile, quod Deus det alicui potestatem sine actu per se vel per alium: & alii executionem sine potestate & auctoritate. Non etiam esset contra nos hæc opinio: quia ad minus secundum eum non appellabitur à principe ad Papam.

Cap. XII.

Rationes dicentium, Papam habere iurisdictionem in temporalibus bonis exterioribus.

NVnc videndum est, quibus innituntur fundamentis, qui dicunt sacerdotes, & præcipue Papam, habere potestatem primariam in temporalibus, & ipsam à summo Pontifice deriuari ad principem secularem. Allegant enim illud Hieremiæ 1. & habetur *Extra, de magist. & obedientia, cap. solitæ*: quod dictum est Hieremiæ sacerdoti de prosapia sacerdotali, non regali, quia de sacerdotib. erat, qui erant in Anathot: *Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & disperdas, & destruas & dissipes, & ædifices & plantes*. Ex quo dicunt, Papam, qui supremus est in gradibus ecclesiarum sacerdotum, potestatem habere amouendi reges terræ, & constituendi. Item dictum est Petro Matth. 16. & 18. *Quodcunque solueris super terram*, &c. quod dictum est indistincte, vt dicunt. Item 2. Corinth. 6. dicitur: *Nescitis quoniam angelos vos iudicabitis?* Glossa: *quanto magis secularia?* Item, Genes. 1. *Fecit Deus duo luminaria magna, solem* (scil. Papam) *vt præesset diei, vel in spiritualibus & lunam*, scil. Imperatorem vel regem, *vt præesset nocti*, quæ non habet nisi lumen mutuatum à sole. Ergo quod Imperator vel rex præest in temporalibus, hoc habet per potestatem quam accipit à Papa. Item, Zacharias Papa deposuit regem Francorum, & loco eius substituit Pipinum fratrem eius. *15. q. 6. alius*. Item 22. d. c. 1. dicit Nicolaus Papa,

quod *Christus Petro tam cœlestis, quam terreni imperii iura concessit*. Item Imperator iurat Papæ, vt habetur *d. 63. tibi domino*. Et Papa deposuit Imperatorem. *15. qu. 6. alius*. Item Papa transtulit imperium de Oriente in Occidens: *extra, de electione, cap. venerabilem*. Item, à iudice seculari interdum appellatur ad Papam: *extra, de foro competenti, licet*. Item, Papa absoluit milites à iuramento, quod fecerunt domino temporali. Et quandoque omnes Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit. *15. q. 6. alius. & 1. q. quia postulatum*. Item, Papa habet cognoscere de omnium delicto. Constat autem, quod delictum committi potest in temporalibus: vt cum aliquis indebite sibi vendicat alienum, ergo, &c. Item, cum vnus princeps iniuriatur alteri de feudo, potest iniuriam passus hoc denunciare summo Pontifici, in quo casu Papa cognoscere habet: *extra, de iudiciis. ca. nouit*. ergo cognoscere habet de temporalibus. Item, Matt. 18. dicitur: *Si peccauerit in te frater tuus, vade*, &c. & infra: *Quod si te non audierit, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*. Ecclesia ergo iudicare habet indistincte, vbi iniuria sibi denunciatur. Item, Theodosius Imperator statuit, & Carolus innouauit, quod quicunque litem habens, si in iudicio elegerit sacrosanctæ sedis antistitem, illico sine vlla dubitatione, etiamsi pars altera refragetur, ad episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur: *extra, de iudiciis. cap. nouit*. Item, *in Deutero*. dicitur, & habetur *extra, qui filii sunt legitimi. per venerabilem*. quod *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicium inter personas videris varium, venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, qui iudicabit tibi iudicii veritatem: & facies quæcunque dixerint, qui sibi sunt in loco, quem elegit Deus: sequerisque eorum sententiam, qualiter*, &c. Item, Qui potest maius, potest & minus: cum ergo Papa possit in spiritualibus, poterit in temporalibus. Item, temporalia ordinantur ad spiritualia, & interdum eis conferunt: Papa ergo, qui curam gerit de spiritualibus, habet etiam de temporalibus iudicare, & ordinare, saltem inquantum ad spiritualia valent. Item, Papa mutat & transfert legata indistincta. Et etiam ad Papam pertinet, restitutiones facere de bonis defunctorum, quando personæ ignotæ sunt quibus debetur. & ita ad eum oportet ordinare de temporalibus. Amplius, arguunt aliqui sic: Corporalia reguntur per spiritualia, & ab ipsis dependent. quod ostendunt ex multis. nam corpora cœlestia per angelos administrantur, & in homine anima regit corpus & mouet: quare similiter spiritualis potestas causalitatem habet super temporalem: & temporalis à spirituali, vt à causa dependet, cum talis potestas sit magis propter regimen vitæ temporalis. Et rationem hanc videtur tangere Hugo *de sacramentis libro secundo, parte 2. capite 4*. dicens sic: *quanto vita spiritualis dignior est quam terrena, & anima quam corpus: tanto spiritualis potestas terrenam siue secularem potestatem honore ac dignitate præcellit*. Nam spiritualis potestas terrenam potestatem & instituere vt sit, & iudicare habet si bona non fuerit, ipsa vero à Deo primum instituta est: & si deuiat à solo Deo iudicari potest. Sic enim scriptum est, *spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur*: & ita spiritualis potestas secularem instituit & iudicat. Item, idem arguunt ex ordine finium. In artibus enim ordinatis ars, ad quam pertinet vltimus & principalis finis, imperat aliis, ad quos pertinent fines secundarii. Sed secularis potestas intendit bonum multitudinis, quod est viuere secundum virtutem: ad quod potest venire virtute naturæ, per ea quæ huic adminiculantur. Potestas autem spiritualis intendit bonum multitudinis supernaturale, scilicet æternam vitam vel beatitudinem, & in ipsam dirigit. Finis vero supernaturalis potior est & principalior quolibet alio fine: ergo spiritualis potestas, quæ ministris Ecclesiæ collata est, superior est non solum dignitate, sed etiam causalitate, potestate seculari: & ei habet præcipere, qualiter debeat operari. Vlterius ex isto medio concludunt, quod Papa tradit leges Principibus, secundum quas secularem iurisdictionem exequi & exercere debeant: nec possunt seculares principes aliunde accipere leges, nisi à Papa fuerint approbatæ. Dicunt etiam, quod ideo spiritualis potestas dicitur regale sacerdotium: quia Christus rex & sacerdos, & eius vicarius potestatem habet regalem & sacerdotalem: quia per ipsum regalis potestas instituitur, ordinatur, sanctificatur & benedicitur. Propter hoc enim dicunt, quod *in Veteri Testamento*, vt dicit Hugo, *primum à Deo institutum est sacerdotium: postea vero per sacerdotium institutum potestas regalis iubente Domino est ordinata*. Et adhuc sacerdotalis dignitas regalem potestatem significat per benedictionem, & format per institutionem. Ostendunt etiam per Augustinum *de Ciuitate Dei libro secundo capite vigesimo primo*, vbi dicit: quod *sine vera iustitia non potest regi respublica*: vera autem iustitia non est, vbi Christus non est rector: & sic non est respublica recta & vera, nisi populi Christiani: in qua non spectat de iure gubernatio, nisi ad Papam, qui est Christi vicarius. Et sic dicunt, Papam vtramque habere iurisdictionem à Deo immediate. Amplius dicunt sic: *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt*. Roman. 8. Vtraque potestas à Deo est: ergo ordine quodam, scilicet secularis mediante spirituali, & non immediate à Deo. Amplius dicunt, & videtur esse rationabile, cum vna sit Ecclesia, & vnus populus Christianus, & vnum corpus mysticum, quod sit vnum caput, à quo spiritualiter & temporaliter membra dependeant. Et ideo dicit, quod potestas in Ecclesia siue secularis siue temporalis dependet ex vno, apud quem vtraque residet: & iste est Papa, successor Petri, & vicarius Christi. Item adducunt pro se Bernhardum ad Eugenium Papam, libro quarto dicentem sic: *Quid tibi denuo gladium vsurpare tentas? quem semel iussus es reponere in vaginam: quem tamen qui tuum negat, non satis videtur attendere verbum Domini, sic dicentis: Conuerte gladium tuum in vaginam. tuus est ergo, & forsitan ipse tuo nutu, etsi non tua manu euaginandus. alioqui si ad te nullo modo pertineret: & in Apostolis dicentibus, Ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus, Satis est: sed, Nimis est. vterque ergo Ecclesiæ est, & temporalis & spiritualis*.

Sed

Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero & ab Ecclesia exercendus: ille sacerdotis ore, iste militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris. Ex quibus patet, Papam immediate habere vtramque iurisdictionem, quam ad primariam auctoritatem, licet executio gladii materialis ad Imperatorem pertineat. Amplius præter prædicta, arguit quidam Dominus Ioann. de Cremona doctor, vt dicitur, in Decreto, quod *Dominus à principio rexit mundum per se: & Enam, Adam, Chaim puniuit, & hoc vsque ad diluuium. Ex tunc vero rexit per Noe, cui præcepit facere arcam, & regere eam: & hic Noe sacerdos erat,* vt ipse dixit: *quia ædificauit altare Domino, & sacrificium obtulit. Postea autem rexit per Abraham & alios patriarchas, qui fuerunt sacerdotes, Deo sacrificia offerentes. vnde Abraham bis Domino ædificauit altare, & fuit presbyter, vt notatur octog. 4. capite 3. Deinde rexit per Moysem & Aaron, qui punierunt Pharaonem, rexerunt populum Israel & in deserto in temporalibus & spiritualibus, & ii sacerdotes erant, vt in psalmo: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius,* &c. *Videtur ergo, quod sacerdotes nouæ legis, cum non sint minoris auctoritatis, habeant regere in vtrisque.* Item arguitur sic: Habens dominium super finem, habet etiam in his, quæ ordinantur ad finem: sed temporalia ordinantur ad spiritualia vt ad finem, Papa vero habet dominium in spiritualibus, ergo, &c. Item sic: Christus dedit animas Petro: sed corpus est propter animam, & ei subiectum: bona vero exteriora & temporalia sunt propter corpus, & ei sunt subiecta: ergo, de primo ad vltimum omnia exteriora sunt Papæ subiecta. Et hoc etiam videtur dicere Apostolus 1. ad Corinth. 3. *Nostra sunt omnia, nos autem Christi, Christus autem Dei.* Exemplo autem Dei (vt dicit Glossa: quam tamen iste pro se non allegat) *omnia quotquot sunt in mundo, nostra sunt.* Item dicit iste, quod Imperatores à principio aliquod ius habuerunt in imperio: ipsi tamen propter peccata, quæ commiserunt in sanctos, ipsos occidendo, & præcipue summos pontifices, priuati sunt iure imperii, & ius imperii ad Ecclesiam translatum est: quia *priuilegium meretur amittere, qui commissa sibi abutitur potestate;* vndecima quæstione tertio capite *priuilegium.* Item dicit iste, quod dominium quod nunc habet Ecclesia, & olim ipsum non habebat: significatum fuit *Lucæ decimoquarto,* vbi dicitur, quod pater familias parato conuiuio misit filium suum in vicos & plateas, dicere inuitatis vt venirent: & cum hoc factum esset, dixit iterum paterfamilias seruo, vt exiret in vicos & sepes, & compelleret omnes intrare, vt impleretur domus tota. In primo significatur Ecclesia, quantum ad statum suum primum, quando non habebat auctoritatem compellendi, quia erat subiecta. Sed in secundo significatur status Ecclesiæ modernus, in quo habet auctoritatem plenariam compellendi & imperandi in omnibus: vt exponit Augustinus, & habetur *vigesima tertia quæstione quarta cap. displicet.* Et consimilia adducunt quidam de illo Psalmo: *Quare fremuerunt gentes.* fremuisse dicuntur primo gentes & Iudæi contra Christum: in quo significatur primus status Ecclesiæ. Postea dicitur, *Dirumpamus vincula eorum,* &c. & infra, *Et nunc reges intelligite:* vsque, *Apprehendite disciplinam,* &c. in quo signatur status Ecclesiæ modernus, in quo Papa Christi vicarius habet dominium super reges terræ, qui ei debent totaliter esse subiecti, licet à principio hanc potestatem non habuerit. Adiungunt etiam aliqui, quod Dominus à principio Petrum & Andream vocando conuertit: sed vltimum Apostolorum, scilicet Paulum, conuertit ad terram prosternendo: & hoc adaptant modo consimili, sicut & præcedentia. Item adiungunt aliqui ad diminutionem regiæ potestatis, & ad exaltationem Papalis dignitatis, quod Dominus populo Israel à principio instituit sacerdotes: sed non instituit eis regem, sed solum permisit eorum arbitrio, dicens Deuteronomio decimoseptimo, *Constituam mihi regem super me,* &c. Et hoc permisit Dominus, indignatus ad petitionem ipsorum; vt patet per hoc, quod dicit ad Samuelem primo Regum octauo: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Ex quo patet, regnum siue regimen regale non esse acceptum à Deo, sed ipsum solum permisit indignatus; & magis esset Deo acceptum, quod per solum Pontificem mundus in omnibus regeretur. Vnde Oseæ octauo dicitur de regibus: *regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui eos.* Item vt diminuant regiam potestatem, & trahant eam ad Papam, assumunt illud *Genes. quadragesimo septimo,* quod cum tempore famis cunctorum Ægyptiorum triticum emeret sibi Pharao, atque sub eadem fame suæ seruituti subiiceret; sacerdotibus tamen ista necessaria subministrauit, vt nec possessionibus, nec libertatibus nudarentur; quasi Domino ex tunc pronunciante, vel prænunciante, sacerdotes in omni gente liberos esse oportere. Quod verbum sic dictum accipitur ab Vrbano Papa, *24. qu. vltim. cap. tributum,* ad probandum, quod temporalia clericorum non videntur imperialibus exactionibus subiicienda. Item, si Papa citet episcopos alicuius regionis ad curiam, & rex, à quo tenent feudalia, dicat se eis indigere, & eos retinere velit, tenentur obedire Papæ. *23. quæst. 7. in cap. reprehensibilem.* & sic saltem in tali casu non tenentur principi, sed Papa videtur eos eximere. Item dicunt, quod Papa potest à regibus auferre collationem præbendarum, quæ sibi competere dicuntur de iure patronatus, & de consuetudine. Quod probant, tum quia collatio beneficiorum est spirituale quoddam, vel spirituali annexum, sicut ius decimarum; & ita non cadit in laicum. tum quia dos Ecclesiæ non debet esse onerosa. tum quia consuetudo non præiudicat iuri priuato: de iure vero priuato competit ordinario beneficiorum Ecclesiasticorum, & non laicæ personæ. tum quia consuetudo vel conditio inhonesta, & contraria substantiæ contractus, pro non adiecta habetur; & sic cum dicta conditio sit inhonesta, pro non adiecta haberi debet. tum quia Ecclesia gaudet iure minorum; & ideo cum reputet se grauatam de talibus conuentionibus & dissimulationibus, petere potest restitutionem in integrum; & sic Papa loco Ecclesiæ potest repetere prædicta, & inhibere ne amodo reges dicta beneficia conferant. Et ad confirmationem suæ sententiæ, dicunt isti, quod

Papa debet esse perfectus in vtraque vita, actiua scilicet & contemplatiua, multo plus quam quilibet alius prælatus. perfectus autem esse non potest in actiua vita, nisi habeat dominium in temporalibus directum & vniuersale: quia ad vitam actiuam pertinet administratio temporalium. Item dicunt, quod clerici plus vigent ratione & intellectu, quam laici: & tales debeant regere in vtrisque. Item dicunt, quod contrarium loquentes, dicunt in fauorem principum spe vel timore, & non secundum conscientiam. Item dicit ille de Cremona, quod quasi hæretici vitari debent, & etiam iudicari, dicentes Papam non habere potestatem in temporalibus, quia hoc dicunt, vt ecclesia non possit hæreticos coercere per brachium seculare. Hæc sunt quæ audire vel colligere potui in hanc partem.

Cap. XII.

AD horum vero solutionis euidentiam præmittenda sunt, scil. qualem potestatem acceperunt à Christo, Apostoli & discipuli Domini: & in ipsis episcopi & sacerdotes alii. Nam vt dicit glossa Luc. 10. *Sicut in Apostolis forma est episcoporum, sic in LXXII. discipulis forma est presbyterorum secundi ordinis.* & omnis potestas sacerdotalis ad hos duos ordines reducitur. Est ergo sciẽdum, quod sicut patuit ex prædictis *in 2. ca.* Sacerdotium non est aliud quam potestas spiritualis, Ecclesiæ collata ad dispensandum fidelibus sacramenta gratiam continentia, qua ordinant tibi vitam æternam. Sicut autem natura, quæ non deficit in necessariis, ideo non dat alicui potẽtiam, nisi det sufficientia adiutoria, per quæ potentia illa modo conuenienti possit exire in suam operationem (vnde Philosophus habet pro inconuenienti, quod natura det alicui potentiam aliquam animæ, & non det ei organa, per quæ operatio animæ impleatur) ita Deus, cum minus deficiat quam natura, cum prædicta potestate dat sacerdotibus illa, sine quib. illi prædictam potestatem exercere non possint. Sunt autem quinq; talia. Vnũ est ex parte sacramẽtorum, materiæ corporalis sanctificatio, vel consecratio. Nam secundum Hugonem & Magistrum Sententiarum, *sacramentum est sensibile elementum, sanctificatũ & consecratum per verbum Dei.* Duo aũt sunt ex parte fidelium, quib. sacramenta ministrentur: quorum vnum est, debita informatio seu eruditio eorum per doctrinã, vt sciant quomodo viuere debeant, vt digne recipiant sacramenta: quia non conferunt, nisi dispositis. Aliud est, contemnentium coercio: vt qui propter turpe quod est in peccato, vel propter monitiones, & eruditiones salutares non discedunt à turpi, ipsi per pœnas iudicum terreantur. Ex parte vero ministrorum sacramẽta ministrantium, similiter duo requiruntur, vnum est, ipsorum distinctio, & ordinatio debita. Nam si multitudo debita ministrorum non esset ordinata & distincta per vnum, in hoc habentẽ auctoritatem, esset confusio: & negligeretur cõmunis vtilitas, si quilibet ministrorum posset exercere iurisdictionem suã vbique. Nam homines non consueuerunt ita esse solliciti de cõmuni, sicut de sibi appropriato: esset etiam dissensionis materia in populo, & inter ministros, si omnes ministri curam haberent indistincte de omni populo, sicut in primatiua ecclesia erat, vbi vnus dicebat, *Ego sum Pauli*, alius vero dicebat, *Ego sum Apollo*. 1. Cor. 1. Et ideo necessaria est distincta ministrorũ ordinatio, per aliquem vnum habentem auctoritatẽ in hoc. Aliud vero est, quo ad necessitatem vitæ, vel sustentationem. Et secundum ista in Euãgelio accepimus sex potestates collatas Apostolis & discipulis Domini, & in ipsis successoribus eorum, ministris sc. ecclesiasticis. Prima est potestas consecrationis, quæ interdum dicitur character vel potestas ordinis, quam contulit Dominus in cœna, quando tradens corpus suum sub specie panis, eis dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* 1. Cor. 11. Alia est potestas administrationis sacramentorum, & præcipue sacramenti pœnitentiæ, quæ est potestas clauium vel spiritualis iurisdictionis in foro conscientiæ: & consistit in auctoritate discernendi lepram & non lepram, & in potentia absoluendi à culpa, & commutandi reatum pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis. Et hæc potestas in spirituali foro promissa fuit Petro Matth. 16. vbi dicitur: *Tibi dabo claues regni cælorum.* & Matth. 18. promissa fuit omnibus, cum dicitur: *Quæcunque alligaueritis*, &c. Collata vero fuit eis, cum dictum est eis Iohan. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et cum hoc dixisset, insufflauit dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, &c. Et hæc potestas secundum aliquos cum potestate consecrationis, est vna secundum essentiam potestatis, differens secundum diuersos actus corporis mystici: & est complementum sacerdotalis dignitatis, vel potestatis. Vnde in ordinatione simplicium sacerdotum, & in ordinatione episcoporum, qui sunt magni sacerdotes, eadem verba proferuntur: scilicet: *Accipite Spiritum sanctum, quorum*, &c. Tertia est, scilicet potestas siue auctoritas apostolatus siue prædicationis, quam tradit eis Dominus, dicens Matth. vlt. *Euntes prædicate*, &c. & Marci vlt. *Euntes docete omnes gentes*, &c. Quarta potestas est iudiciaria potestas, scil. correctionis in foro exteriori, per quam timore pœnæ peccata corriguntur, præcipue quæ sunt in scandalo Ecclesiæ. Et hæc potestas data est Mat. 18. vbi dicitur: *Si peccauerit in te frater tuus*, &c. vsq; ibi: *Quod si te non audierit, dic Ecclesiæ, quod si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* vbi dicit Glossa: *Obiurgatio plurimorum ipsum corrigat.* Et sequitur: *Amen dico vobis, quodcunq; alligaueritis.* &c. vbi notatur auctoritas discernẽdi in dicto, data Ecclesię, cum dicitur, *Dic Ecclesiæ*: sc. vt cognoscat. & auctoritas coercendi seu puniendi per ecclesiasticam censurã, cum dicitur, *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus*, &c. Cuius confirmationẽ subiũgit dicens: *Amen dico vobis, quæcunq;* (vel, *quodcunq;*) *alligaueritis*, &c. Gloss. *Vinculo anathematis.* Et est signanter considerandum, quod in istis tribus actibus sacerdotes habent perfectam potestatẽ hierarchisandi populum fidelium: scilicet illuminandi per doctrinam, purgandi per correctionem, & perficiendi

di per sacramentorum administrationem. Potestas quinta est, sc. dispositionis ministrorum secũdum quosdam, quo ad determinationem iurisdictiooia Ecclesiasticæ, vt vitetur confusio. Et hæc collata est Petro & successoribus eius, Iohan. 21. vbi dictum est ei: *Pasce oues meas.* Potestas enim clauium, & iurisdictionis potestas, collata erat omnibus æqualiter, & sine determinatione, & poterat quilibet vti ea in quemlibet peccatorem cum effectu: cum peccator sit debita materia, super quam habet cadere iurisdictionis actus: sicut absolutio siue pania triticeus sine determinatione est materia, super quam cadit actus potestatis ordinis. Vnde & B. Paulus vbiq; sine determinatione populum hierarchisabat: vt patet in suis Epistolis. Et quia confusio, vt dictum est, inde sequi poterat: ideo Dominus hæc prævidens, contulit Petro & successoribus eius auctoritatem disponendi ministros Ecclesiæ, & determinandi iurisdictionem, dicens, *Pasce oues meas*: vt scil. pastor generalis, ad quem dispositio & regimen generale ouium & ouilis pertineret. hoc enim nulli alii dictum est. Quidam tamen rationabiliter dicunt, quod non quilibet peccator est materia, super quam debet vel potest cadere cum effectu actus clauium, & potestas iurisdictioois: sed peccator subditus, & ideo prædicta potestas non habet effectũ in peccatore, nisi supposita subiectione, quę facit hominem esse debitam materiam, super quã clauis potest habere actum suum cum effectu: sicut potestas ordinis oon habet effectum, nisi super panem triticeum. Et hæc iorisdictio siue prælatio data est Petro super totam Ecclesiam, cum dictum est ei, *Pasce oues meas*: id est, sis pastor & prælatus, & Ecclesiam tibi vt pastori cõmitto & subdo. Vnde Theophilus, *finito prandio commissionem ouium Petro commendat, & nulli alii.* Idem dicit Greg. etiam simile. Et sic, licet vel quamois omnes Apostoli eandem habuissent à Christo & æqualem potestatem clauium & iurisdictionis: tamen iurisdictionem siue materiam subiectam non habuit nisi Petrus, & cui committere voluit. Et secundum haoc viam per illud verbom, Pasce oues meas, noo est data Petro potestas determinandi iurisdictionem prius ab omnibus habitam: sed iurisdictio soli Petro data est. quam tamen postea diuisim Dominus aliis dedit, vocans alios in partem sollicitudinis. Secundum vero primam opinionem, quod quilibet Episcopus oon absoluit extra suam diœcesim, est ex ordinatione Petri seu Ecclesiæ determinantis & prohibentis: quia sine prohibitione alias posset: & adhuc si faceret, teneret factum, cum habeat potestatem ex sua ordinatiooe, & materiam debitam, scilicet peccatorem: sed male faceret, transgrediendo Ecclesiæ ordinationem. Sicut Latinus sacerdos, verba sacramentalia proferens super paoem fermentatum, conficeret: sed peccaret transgrediendo Ecclesiæ suæ ordinationem, determinantis sibi paoem triticeum azymum. Concordat autem dicta positio dominio rerum temporalium, vt sicut appropriatio rerum temporalium est solum per positionem hominum, qua remota uoo possum dicere, Hoc est meum: sed, Omoia sunt communia. ita amota ordinatione Ecclesiæ, hic populus non plus est istius episcopi quam alterius: sed est cuiuslibet sacerdotis, & indifferenter à qoolibet potest absolui. Appropriatio autem facta est per Ecclesiam, ex auctoritate data Petro, ibi, *Pasce oues meas.* Secundum vero opinionem aliam, quod quilibet episcopus oon absoluat extra diœcesim, non est ex Ecclesiæ ordinatione tantum, sed propter defectum materiæ: quia extra diœcesim noo habet populom subiectum. vnde intendens absoluere extra diœcesim suam, & verba proferens super peccatorem, non absoluit: sicut nec sacerdos conficeret prosequendo verba cooſecrationis super lapidem, vel panem oon triticeum. Sunt vero tertii, dicentes quod per illud verbum, *Pasce oues meas*, data est Petro auctoritas solum docendi & ædificandi, & prælatis conuenit executio. Executio autem est eis præcepta, cum dictum est: *Ite docete*, &c. Vnde gloss. *Pasce oues meas, verbo & exemplo: non corporali cibo, vel pabulo.* Alia vero potestas, quæ sexta est, conuenit eis ex debito præcedentium: scilic. potestas accipiendi necessaria ad congruentem vitæ sustentationem, ab iis quibus spiritualia ministrant: & hæc potestas data est, imo deberi declarata Petro & aliis Apostolis, Matth. 10. vbi postqoam dixerat, *Euntes prædicate*, &c. subiuoxit, qualiter ad temporalia se haberent, dicens: *Gratis accepistis, gratis date.* Glossa: *Sicut ego vobis sine precio do talem potestatem, & vos gratis date, ne Euangelii gratia corrumpatur.* Et sequitur: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.* Glossa: *Qui alios ad contemptum hortaturus diuitiarum.* sequitur, *Neque peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam.* Glossa: *Auxilium baculi prope necessitatis amputat, ne curent de crastino, qui docent omnia regi à Deo.* Et subditur potestas eis data, cum dicitur: *Dignus enim est operarius cibo suo.* Glossa: *Ecce quare præcepit eis nil ferre, quia omnia debentur eis.* & alia Glossa ibi dicit: *Tantum necessaria accipite, quantum ad necessitatem sufficit, vt inde securi melius æternis vacetis.* De hac etiam potestate accipiendi necessaria ad suffragationem vitæ, habetur *Marci 6. & Lucæ 10.* Hæ igitur sunt potestates, quas acceperunt Apostoli à Christo. Aliam autem potestatem non acceperuot ab eo, vt puto, oisi miracula faciendi ad confirmationem fidei: in qua non necessario succedont eis episcopi & sacerdotes, propter fidei confirmationem sic manifestam, vt iam non indigeat miraculis confirmari.

Cap. XIV.

His declaratis, videndum est quid possint in temporalibus, & super principes; episcopi & sacerdotes ex prædictis potestatibus eis commissis. Et videtur quod de nulla dictarum potestatum habent directe potestatem in temporalibus: neque iorisdictionem temporalem super principes, nisi quod possunt accipere necessaria ad vitæ sustentationem. Qood quidem videndum est per singulas potestates. De prima quidem potestate, quæ est potestas consecratioois, euidens est hoc, cum

ipsa sit totaliter spiritualis, & æqualiter in omnibus episcopis & sacerdotibus, & degradatis & suspẽsis. Quod patet ex hoc, quod reconciliati iterum non ordinantur. Ex quo manifestum est, quod per talem potestatem nihil habent iurisdictionis vel dominii in temporalibus. Secunda vero potestas, scilicet clauium in foro conscientiæ, est spiritualis. vnde Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Glossa Chrys. dicit. *Collata fuit potestas spiritualis tantum dimittendi peccata: nec potest aliquid in temporalibus, nisi cum in foro conscientia, cum ad satisfactionem inducit, sicut & cæteras potestates corporales.* Ex quo patet, quod nullus est ei subiectus simpliciter, sed sub multiplici conditione: scilicet si peccauerit, & si pœnitere noluerit: & si quidem obedire noluerit, non potest eum coercere ex prædicta potestate, sicut iudex secularis potest imponere pœnam pecuniariam vel emendam etiam nolenti, & ipsum ad hoc compellere. Tertia vero potestas seu auctoritas, scilicet prædicationis, omnino est spiritualis: nec omnino habet dominium, cum non sit potestas dominii, sed auctoritas magisterii: sicut Apostolus dicit 2. Timoth. 1. *Positus sum ego prædicator & apostolus & magister gentium.* Bernardus ad Eugenium libro tertio. *Apostolis seu viris Apostolicis interdicitur dominatus.* & ibidem: *Domabis lupos, & non dominaberis ouibus. esto vt alia quacunque ratione hæc tibi vendicet:* (loquitur de temporalibus) *sed non Apostolico iure: neque enim tibi ille dare potuit, quod non habuit: quod habuit; hoc dedit, solicitudinem scilicet super ecclesias. Audi ipsum apostolum Petrum: Non sicut dominantes in clero, sed forma facti gregis.* Per hanc tamen auctoritatem docendi indirecte, possunt in temporalibus, in quantum inducunt homines ad pœnitentiam, & restitutionem æris alieni, & ad erogationem temporalium, secundum quod exigit ordo charitatis. De quarta vero potestate, in foro iudiciali exteriori est tota difficultas. propter quod intelligendum est, quod illa duo importat, scilicet auctoritatem discernendi seu corrigendi: quæ significatur, cum dicitur, *Dic ecclesiæ*. & potestatem coercendi, cum dicitur, *Sit sibi sicut ethnicus & publicanus.* hæc enim sunt duæ claues in foro exteriori. De prima ergo sciendum, quod iudex ecclesiasticus, vt ecclesiasticus est in foro exteriori, non cognoscit regulariter nisi de spiritualibus causis, quæ ecclesiasticæ vocantur: & non de temporalibus, nisi ratione delicti. quod tamen sic intelligitur, quod sit delictum: nec oportet de hoc fieri exceptionem, cum de nullo delicto cognoscat Ecclesia, nisi secundum quod reducitur ad spirituale & Ecclesiasticum. Dupliciter enim peccatur in temporalibus: vno quidem modo, peccato oppositionis seu erroris: vt cum tenetur, quod vsura non est peccatum mortale: vel tenetur, quod possumus alienum vendicare quocunque titulo: vel cum circa talia aliqui dubitat, an sit licitum vel illicitum secundum Deum. & cum omnia talia determinentur per diuinam legem, secundum quam habet iudicare iudex Ecclesiasticus: non est dubium, quod ad solum iudicem Ecclesiasticum pertinet cognitio talium. Alio modo, peccato venditionis detinendo, siue impendendo alienum vt suum: & talium cognitio ad iudicem secularem pertinet solum, qui secundum leges humanas iudicat seu ciuiliter, secundum quas fiunt approbationes rerum, & vendicationes, ne res humanis vsibus necessariæ negligantur, si omnibus & singulis essent communes: & ne, si communes essent ex indistincto, non seruaretur pax de facili inter homines. Vnde propter hoc facta est rerum huiusmodi approbatio per Imperatores, vt dicit Augustin. *super Ioan.* vt habetur distinct. 8. cap. quo iure: *Tolle, inquit, iura Imperatorum: & non potes dicere, Hæc res mea est. De iure enim naturali est vna omnium libertas, & communis omnium possessio.* Et ita de peccato in temporalibus non iudicat vel cognoscit iudex Ecclesiasticus, sed secularis tantum: nisi forte aliunde quam à Christo concessum ei fuerit, vel permissum. Et hoc notauit Bernardus ad Eugenium dicens: *Non in possessionibus, sed in criminibus potestas vestra est*: vt supra *cap. 10.* Et super illud Matthæi 18. *Et in ore duorum vel trium stet omne testimonium.* dicit Glossa, *Vt probent illud esse peccatum, si negauerit esse peccatum.* sic enim, si non acquiescit, dicendum est Ecclesiæ, & non aliter, quæ iudicat de peccato. Et *26. distinctione cap. duo.* vbi Papa loquitur Imperatori. *dignosci inter hoc, te ex illorum pendere iudicio*, scilicet sacerdotum. Glossa, *Quoad spiritualia.* & hoc etiam notauerunt summi pontifices. *extra, qui sunt filii legitimi cap. lator.* vbi dicitur, *Iudex secularis siue dominus quæstionem de hæreditate debet decidere.* Et cap. causam debet: *Et si attendentes, quod ad regem pertinet, non ad Ecclesiam, de talibus possessionibus iudicare, ne videamur iuri regis Anglorum detrahere, qui ipsorum iudicium ad se asserit pertinere.* Extra, de iudiciis, cap. nouit, dicit Papa: *Non intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum regem spectat iudicium, nisi forte iure communi, &c.* Et extra, de appellation. si duobus, dicitur, quod *ad Papam non est appellandum a iudice seculari, nisi in terra Ecclesiæ subiecta, vel concessa.* Dicere vero quod talia dicunt summi Pontifices ex humilitate, est omnino perniciosum: & hoc est ponere os in cœlum. quia Philosophus hoc attribuit in *quarto Ethicorum*, peccato ironiæ, quæ opponitur virtuti. Dicit etiam tales humiles non esse virtuosos, sed timidos & blanditores. Et Augustinus in libro *de verbis Apostoli*, dicit sic: *Cum humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentiris, mentiendo peccator effectus eris.* Et super Iohannem: *Non ita vitatur arrogantia, vt veritas relinquatur.* Et Gregorius dicit; *Incauti sunt humiles, qui se mentiendo illaqueant.* De potestate vero correctionis seu censuræ Ecclesiasticæ sciendum, quod non est nisi spiritualis directe: quia nullam pœnam in foro exteriori potest imponere nisi spiritualem, nisi sub conditione & per accidens. Licet enim iudex Ecclesiasticus habeat homines in Deum reducere, & à peccato retrahere & corrigere: hoc tamen non habet nisi secundum viam à Deo sibi datam, quæ est separando à sacramentis. & participatione fidelium. & huiusmodi ad censuram Ecclesiasticam pertinent. & dicitur, *Nisi sub conditione*, scil. si quis pœnitere velit, & pœnitentiam pecuniariam acceptare. non enim potest iudex Ecclesiasticus ratione delicti imponere pœnam corporalem vel pecu-

pecuniariam, sicut facit iudex secularis: sed solum, si ille velit eam acceptare. Si enim non vult eam acceptare, compellet eum iudex Ecclesiasticus per excommunicationem, vel aliam pœnam spiritualem, quæ est vltima quam potest inferre: nec vltra potest aliquid facere, nisi dicu per accidens, quia si esset hæreticus & incorrigibilis, & contemptor Ecclesiasticæ censuræ, posset Papa aliquid facere in populo vnde priuaretur ille seculari honore, & deponitur à populo. Et hoc faceret Papa in crimine Ecclesiastico, cuius cognitio ad ipsum pertinet excommunicando, sc. omnes qui ei vt domino obedirent. & sic populus ipsum deponeret, & Papa per accidens. Sic etiam econuerso, si Papa esset criminosus, & scandalizaret Ecclesiam, & incorrigibilis esset, princeps posset ipsum excommunicare indirecte, & deponere ipsum per accidens, mouendo sc. ipsum per se & per cardinales. Et si quidem Papa acquiescere nolet, posset aliquid facere in populo, vnde compelleretur cedere, vel deponeretur à populo: quia Imperator posset sub hypotheca rerum, vel pœna corporum inhibere omnibus & singulis, vt nullus ei obediret vel seruiret Papæ, & hoc quidem potest vterq; in alterum. Nam vterq; sc. papa & Imperator, vniuersalem & vbiq; habent iurisdictionem: sed iste spiritualem, & ille temporalem, & tamen in hoc distinctio est adhibenda, quia vbi rex delinqueret in spiritualibus, sc. in fide, matrimonio, & aliis huiusmodi, quorum iurisdictio ad iudicem Ecclesiasticum pertinet, papa habet ipsum monere: & si ipse inueniatur pertinax & incorrigibilis, potest ipsum excommunicare, & vltra non potest plus nisi per accidens: quia si fuerit contemptor, potest facere in populo, vt dictum est. Vbi vero rex peccaret in temporalibus, quorum cognitio ad Ecclesiasticum non pertinet, tunc non habet ipsum corrigere primo, sed Barones & Pares de regno: qui si non possunt, vel non audent, possunt inuocare auxilium Ecclesiæ: quæ requisita à Paribus in iuris subsidium potest monere principem, & procedere contra ipsum modo prædicto. Similiter vero, vbi papa delinqueret in temporalibus, quorum cognitio ad principem secularem pertinent, vt si mutuaret ad vsuram, vel mutuantibus faueret, & præcipue in iis quæ per leges ciuiles sunt prohibita: Imperator si esset, haberet ipsum primo corrigere immediate monendo, & postea puniendo, nam ad principem pertinet omnes malefactores corrigere primo iure. Roman. 13. *Non enim sine causa gladium portat, minister enim Dei est, vindex malorum in iram.* Glossa super illud Rom. 13. *Ideoque tributa præstabit*: dicit, quod *ad hoc instituti sunt, vt boni laudentur, mali vero puniantur.* Et Hieronymus super Hieremiam, & habetur 23. q. 7. *Regum officium proprium est facere iudicium & iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos & peregrinos & pupillos & viduas, qui facilius opprimuntur à potentibus.* Vnde commendabiliter Henricus Imperator duos de papatu altercantes, non solum Canonica censura, sed imperiali auctoritate deposuit: vt legitur *in Chronicis Romanorum*. Et dicitur, quod primo iure habet Imperator ratione delicti præcipue ciuilis, papam immediate corrigere: quia de priuilegio à principibus indulto, clerici non nisi per suos episcopos iudicantur, quod priuilegium primo impetrauit Iulius papa, qui secundus fuit post Syluestrum, adhuc Constantino viuente, vt dicitur *in Chronicis*. Quidam tamen dicunt hoc eis deberi iure diuino, & non priuilegio principum iuxta istud psalmi: *Nolite tangere Christos meos*, quod ipsi exponunt de sacerdotibus. Alii tamen exposuerunt de regibus, qui tunc vngebantur. Et sic legitur *2. Reg. 2.* Dauid interfecit Doec Idumæum, quia dicebat se interfecisse *Christum Domini*, id est Saulem. Si vero in spiritualibus delinquat papa, conferendo beneficia Ecclesiastica simoniace, ecclesias dissipando, priuando personas Ecclesiasticas & capitula iuribus suis, vel etiam male docendo & sentiendo circa ea quæ ad fidem & bonos mores pertinent: tunc primo monendus esset à cardinalibus, q sunt loco totius cleri: & si incorrigibilis esset, nec possent per se amouere scandalum de ecclesia, tunc in subsidium iuris haberent supplicando inuocare brachium seculare: & tunc Imperator requisitus à cardinalibus, cum sit membrum ecclesiæ, deberet procedere contra papam, ex quo ecclesia non habet gladiũ secularem. Alio modo, *non quidem manu, nec iussu, sed nutu & supplicatione*, vt dicit Bernardus ad Eugenium: sic etiam duo gladii mutuo se iuuare tenentur ex communi charitate, quæ membra ecclesiæ vnit. Colligitur hoc *26. distinct. ad verum. & 24. q. 5. principes & capitulis sequentibus.* Et sic legimus *in Chronicis*, quod Constantinus secundus, qui post ambitionem papatus cum fecisset multa ecclesiæ scandala, per principes est depositus, & zelo fideliũ oculis est priuatus. Similiter Iohãnes XII. cum esset venator, & lubricus, frequenter de sua correctione admonitus, nec correctus, per Imperatorem & clerum de papatu depositus est: cui adhuc viuenti successit Leo papa. Sic etiam 4. *Regum* legitur, quod cum sacerdotes reciperent oblationes à populo, pro reparatione sartatectorum templi, nec ea repararent: rex Osias prohibuit populo, ne vltra offerrent, & posuit famulos ex parte sua, qui oblata reciperent: & sic de pecunia reparauit sartatecta templi, & pecuniam distribuit operariis. Ex his patet, quod tota censura Ecclesiastica est spiritualis, scilicet excommunicando, suspendendo, interdicendo: nec aliquid vltra potest, nisi indirecte, & per accidens, vt dictum est. Et quod tota censura Ecclesiastica sit spiritualis, patet etiam per hoc quod dicitur Matthæi 18. *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus*, &c. Glossa: *vt obiurgatio plurimorum ipsum corrigat.* Et sequitur: *Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis*, &c. Glossa: *vinculo anathematis.* Chrysostomus ibi dicit: *Vide qualiter incorrigibilem duplicem duplicibus alligauit necessitatibus, pœna sc. quæ est hæc, scilicet proiectione ab ecclesia, quam notauit cum dicit, Sit tibi quasi ethnicus & publicanus: & supplicio futuro, quod est, ligatum esse in cælo, vt multitudine iudiciorum corrigatur culpa si atrox*, hæc est sententia Apostoli, 1. Corinth. 5. dicentis: *Is qui frater nominatur inter vos, & est fornicarius, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumite.* Ecce quod vltra excommunicationem non procedit Apostolus, etiam in culpis grauibus, & instruens omnes episcopos 1. Timoth. 3. dicit: *Hominem hæreticum*

post unam & secundam correctionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Vbi nota, quod non dicit, *Combure*: sed, *Deuita*. Ex quibus patet, quod prædicta potestas est spiritualis: nec principes ratione huius sunt Papæ subiecti, nisi vt supra dictum est. Similiter de potestate Petro tradita, per illud verbum, *Pasce oues meas*: patet, quod est spiritualis tantum, & nihil ad principes de ea qualitercunque exponatur, scilicet primo vel secundo vel tertio modo. Secunda vero potestas, sc. accipiendi necessaria ad debitam vitæ sustentationem, est temporalis: & magis debet dici ius, quod eis debetur in stipendium vitæ, in quo non sunt principes subiecti, sed debitores, sicut cæteri fideles, qui ab eis spiritualia recipiunt. Et licet hoc sit eis debitum, tamen hoc ius non petebant Apostoli per modum auctoritatis, sed per modum supplicationis: hoc tamen potest Papa decernere debitum eis esse, & ipsi possunt hoc petere secundum debitam facultati possessionem. Et etiam per censuram Ecclesiasticam, potest Papa rebelles compellere ad reddendum.

Cap. XV.

Quo ponuntur solutiones ad primum senarium rationum præmissarum.

QVod ergo primo dicitur de Hieremia, *Ecce constitui te super gentes & regna*: respondetur, Dupliciter exponitur. Aliqui dicunt hoc fuisse dictum in persona Christi, eo quod *Hieremias* interpretatur *excelsus Domini*. Sic enim de Salomone multa dicuntur, quæ verificata tamen fuerunt in Christo per Salomonem significato, vt dicit Aug. *18. de Ciuitate Dei*, ipse ergo Christus per Hieremiam significatus, positus est super gentes & super regna mundi & diaboli, dum in excelso montis positus, ea sibi oblata contempsit, vel super ea positus est in membris suis, qui fide sibi adhærentibus regum & regnorum sæuitiam vicerunt patiendo, fidei constantia armati, iuxta illud: *Sancti per fidem vicerunt regna*, & illud Salomonis, *Melior est patiens viro forti*, vel si de persona Hieremiæ intelligatur, constat quod nullum regem ex quacunque causa de solio deposuit. Sed intelligitur positus super gentes & regna: quasi habens auctoritatem super ea, in annunciando & prædicando vera, sicut dictum est de Dauid & Christo in Psalmis: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super montem*, sc. eius, prædicans præceptum eius. Licet etiam positus fuerit super gentes & regna vincendo per patientiam, cum in manu acceperit calicem plenum vini meri, & propinare iussus sit omnibus nationibus. Vnde sequitur, *Vt euellas*. Glossa: *Mala. & destruas & disperdas & dissipes*, intelligitur regna diaboli, & *ædifices*, intellige Ecclesiam: non scandalizes, & *plantes*, intellige bona, sic exponitur à sanctis, non de euulsione & destructione regum mundi, & subrogatione aliorum: sed de destructione vitiorum, & plantatione fidei & morum. Sicut accipitur illud 1. Corinth. 3. *Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis*. Et etiam dicitur fuisse de sacerdotibus qui fuerunt in *Anathoth*, quod interpretatur *responsio*: quia hoc magis faciunt sacerdotes de fide & moribus respondendo, quam de potentia seculari dominando: ideo etiam ibi præmittitur, quod tetigit Dominus os suum, & dedit verba in ore eius: quia prædicta magis habent facere sacerdotes verbo & doctrina vt magistri, quam manu & potentia vt domini.

Et confirmatur hæc expositio per Bernhardum ad Eugenium Papam secundo libro, vbi exponit qualis est papalis principatus. *Accingere*, inquit, *gladio tuo: gladio scilicet spiritus, quod est verbum Dei*, & infra: *Sic enim domabis lupos, & non dominaberis ouibus*.

Quod dicitur secundo, *Quodcunque solueritis*, &c. respondeo secundum Chrysostomum & Rabanum, *per hoc non intelligitur aliqua potestas data, nisi spiritualis, absoluendi scilicet à vinculo peccatorum*. Stultum autem esset intelligere, quod per hoc datur potestas absoluendi à vinculo debitorum. Amplius, secundum Hieronymum non est intelligendum, hanc potestatem habere effectum, claue errante. Vnde dicit, quod *presbyteri & episcopi potestatem habent*: non intelligentes de Pharisæorum supercilio quod assumpserunt, vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Et hoc declarat ibidem Hier. per exemplum, quod ponit de sacerdotibus legis, qui non mundabant vel mundos faciebant: sed ex officio suo mundos & immundos iudicabant. Richardus etiam de sancto Victore in *lib. de Remissione peccatorum, cap. 8.* expedit illud dicens: *Non dicit Dominus, Quodcunque volueris & soluere & ligare: sed, Quodcunque ligaueris & solueris, ligat autem & absoluit sacerdos sententia iusta, non iniusta*.

Quod autem tertio dicitur, *Nescitis quoniam angelos iudicabitis*, &c. Responsio, secundum Ambrosium & alios sanctos expositores: Apostolus loquitur non clericis specialiter, sed generaliter fidelibus: qui eligebant in causis secularibus iudices infideles in scandalum fidei nostræ, & quasi inter fideles non esset sapiens ad iudicandum: & hoc merito reprehendit.

Quod vero dicitur quarto, *Fecit Dominus duo luminaria* &c. mystica est expositio secundum Dionysium: mystica autem Theologia non est argumentatiua, nisi accipiatur eius probatio ex alia Scriptura. Amplius, propriedicta mystica expositio à sanctis non inuenitur, sed forte contraria. Vnde dicit Isidorus super Genesim in Glossa, quod *per solem intelligitur regnum, & per lunam intelligitur sacerdotium*. Vnde dicit, *Splendor quidem solis significat excellentiam, plebem obtemperantem regi: lunæ splendor ostendit tanquam synagogam ecclesiæ: principes eius & omnia fundata sunt in regni stabilitate, tanquam in fundamento firmata*. Dato etiam quod ita sit, sicut assumitur, pro nobis est, nam licet luna non illuminet

minet noctem nisi lumine quod accipit à sole, tamen luna habet virtutem propriam à Deo sibi datam, quam à sole non habet: vt quod infrigidet & humectet, cuius contrarium facit sol: & in proposito modo, nam princeps illuminationem & informationem de fide habet à Papa & ecclesia: tamen potestatem habet sibi propriam & distinctam, quam non habet à Papa, sed à Deo immediate.

Quod autem dicitur quinto, quod *Zacharias Papa deposuit regem Francorum*, & instituit loco eius Pipinum, &c. Glossa ordinaria exponit: *Deponentibus consensit*. Non enim legitur, quod Zacharias regem Franciæ deposuerit. Sed legitur *in Chronicis*, quod Hildericus regnabat in Francia totus deses & remissus: Pipinus vero solus gubernabat Franciæ principatum, & Maior domus dicebatur, Carolo fratre suo existente monacho. Miserunt ergo Barones ad Zachariam Papam, vt discerneret de eorum dubio, quis scilicet potius deberet esse rex: an ille qui ocio deditus, solo nomine regebat: an ille, qui omne pondus regni sustinebat? Quibus cum respondisset Papa, quod ille qui regni gubernacula vtilius regeret: Franci mox incluso rege Hilderico & vxore sua in monasterio, sibi Pipinum regem constituerunt: & ipsum sanctus Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus vnxit in regem, sicut habent *Chronica* Martini. Aliorum autem *Chronica* habent, quod postquam Hildericus quatuor annis regnauit, ex deuotione in monachum est tonsuratus: & tunc Pipinus princeps in regem est inunctus electione Baronum, & auctoritate Papæ decernentis super dubio procerum: quod etiam facere potuissent sine Papæ assensu ex causa rationabili. Ex quibus patet, quod Papa nunquam regem Franciæ deposuit: nisi exponatur, id est, *deponentibus consensit*, sicut exponit Glossa. Nec oportet ex talibus factis singularibus, quæ interdum ex deuotione ad Ecclesiam, vel personam, vel ex fauore, vel ex causa alia, & non ex debito iuris fiunt, argumenta sumere: cum legatur in eisdem *historiis*, quod Bonifacius Romanæ ecclesiæ misertus, præsidens obtinuit apud Phocam Imperatorem, *vt ecclesia Romana esset caput omnium ecclesiarum*: quia ecclesia Constantinopolitana scribebat se esse primam omnium. Ex quo posset modo consimili sumi argumentum, quod ad Imperatorem pertinet primatum Ecclesiæ transferre, & de ecclesiis ordinare. Legitur etiam à Sozomeno scriptum *in Tripartita historia*, quod Constantinus Imperator consilio clericorum intererat: quod etiam Eusebius narrat *in Ecclesiastica historia*, vbi etiam dicit, quod *cum ex omnibus fere locis episcopi congregati essent diuersis ex causis, & iurgia inter se quædam detulissent, frequenter appellabatur, & à singulis libelli offerebantur. At ille videns, quod per huiusmodi iurgia causa summi negocii frustraretur, diem certum statuit, qua vnusquisque episcoporum, si quam querimoniarum habere videretur, deferret: & hoc facto cum recessissent, suscepit à singulis libellos: quos simul omnes in sinu suo continens, nec tamen eis quod continebatur aperiens, ait ad episcopos: Deus vos sacerdotes constituit, ac potestatem vobis dedit de nobis iudicandi, & nos recte à vobis iudicamur, vos autem, qui nobis à Deo dati estis dii, non potestis ab hominibus iudicari: quia non est conueniens, quod homo de Deo iudicet: sed Dei inter vos exspectare iudicium. De quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum, &c. His ergo omissis iurgiis, ea quæ adhuc sunt distinguite. Cumq; hoc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri.* Nunquid ergo propter hoc ad principem pertinet, interesse consiliis episcoporum, & dissensiones & causas eorum modo consimili determinare, an non? Hugo etiam Floriacens. *libro quinto* dicit, quod *Constantinus sanxit & instituit in Testamento suo, vt omnia quæ ad Ecclesiasticum pertinent ordinem, Romani episcopi iudicio dispositionem recipiant*. Et in epistola Constantini ad omnes Catholicos episcopos, quam inscribit beatus Isidorus, dixit Constantinus Imperator: *Decernentes sancimus, vt Romana sedes principatum obtineat super quatuor sedes præcipuas, Antiochiam, Alexandrinam, Constantinopolitanam, Hierosolymitanam*, & in Testamento eiusdem Constantini, quod ecclesia sancta tam gratanter amplectitur, & in corpore decretorum inseritur, dicit & ordinat, quod *pontifex Romanus pro tempore quicunque fuerit, excelsior cunctis mundi sacerdotibus existat: & quæcunque ad cultum Dei vel Christianorum, fideiq; stabilitatem procuranda sunt, disponat.* Nunquid dicimus propter talia, quod ecclesia Romana habeat ab Imperatoribus primatum ecclesiarum, vel super Ecclesias, & dispositionem earum? Absit. Amplius, in primo concilio Hierosolymitano, quæstione legalium legitur, quod post multam disceptationem hinc inde, postquam Petrus surgens ratione ostendit, iugum legis fidelibus non esse imponendum: Iacobus auctoritate pontificali protulit diffinitiuam sententiam, quia quæstio illa mota erat in Ecclesia Hierosolymitana, cuius erat episcopus: nec poterat ad alterum transferri, nisi per appellationem, & ita inquit Iacobus, *Iudico*, &c. Dicemus ergo, quod licet Romana ecclesia sit caput, quod non habet talem exercere iurisdictionem, nisi in casu appellationis in ecclesiis episcoporum? Legitur etiam, quod tempore Henrici Imperatoris, *Romani iurauerunt, non se Papam electuros sine Imperatoris assensu.* Est igitur hoc obseruandum? constat quod non. Hæc autem induxi, vt appareat, quia non oportet ex talibus factis singularibus, quæ variis causis fieri possunt, argumenta iuris sumere.

Quod vero sexto arguitur de Nicolao Papa, dicente quod *Christus Petro cælestis terreniq; imperii iura concessit*: Respondeo, Vbi quæritur de potestate Papæ in temporalibus, efficax est testimonium Imperatoris pro Papa: & non est multum efficax testimonium Papæ pro se ipso, nisi dictum Papæ fulciatur auctoritate Scripturæ sacræ, vel scripturæ Canonicæ. Et in materia vbi Imperator dicit contrarium manifeste, etiam cæteri pontifices, vt in proposito, non recipitur tale dictum. Potest tamen verbum Domini Nicolai Papæ habere inclusiuam veram multipliciter. Vno modo, quia pro communi vtilitate boni spiritualis, modo superius dicto,

posset

posset indicere collectam à fidelibus faciendam, non solum de bonis clericorum, sed etiam de bonis laicorum. Secundo modo potest accipi vel intelligi, quod Dominus Petro dedit iura cœlestis terrenique, &c. si in quantum dedit ei potestatem absoluendi & ligandi, cuius sententia, absolutio, ligatio, claue non errante appropriatur in cœlis: sicut exponitur illud verbum sibi dictum in traditione clauium, *Quodcunque ligaueris super terram*, &c. Et ita exponunt glossæ *Matthæi 18.* Nec videtur, quod Dominus Papa aliunde dictum verbum acceperit, nisi ab illo verbo Domini ad Petrum: *Et tibi dabo claues regni cælorum*: præcipue cum dicat dominus Papa, *Quod beato Petro clauigero regni* &c. Quasi alludens verbis, quibus Petro commissa est potestas. Et ideo cum sancti per illud verbum non dent Petro potestatem aliam, quam (vt dictum est) potestatem scilicet spiritualem, vt dicit vniuersitas expositorum ibidem, & *Matthæi decimo*: non est tenendum, quod dominus Papa aliud intendat. Potest etiam aliter tertio verificari dictum domini Papæ, quod ideo dicitur Christus dedisse Petro iura cœlestis terrenique, & cætera: quia dedit spiritualem potestatem coniungendi ciues terreni regni, ciuibus regni cœlestis, sub quo sensu loquitur de Christo Maximinus in Sermone Epiphaniæ, dicens: *Hic est rex ille magnus, qui venit cœlesti imperio sociare terrenum.* Inueniuntur etiam quidam Iuristæ, verbum Nicolai Papæ exponere sic: Petro concessit Christus iura cœlestis & terreni imperii: id est, ius imperandi cœlestibus & terrenis, clericis & laicis qui sunt etiam duo parietes ecclesiæ, quibus ambobus summus Pontifex in spiritualibus noscitur imperare.

CAP. XVI.

Quod autem dicitur septimo, quod Imperator iurat Papæ: respondeo, Imperator Otho non iurauit Papæ, nisi de regno Italiæ, quod ab ipso seu ab ecclesia suscepit in feudum. Iurauit etiam reddere terram sancti Petri, si quam tenebat. Sed nihil facit ad cæteras partes mundi, vel quæ non sunt de imperio, vel quæ non cadunt sub dominatione Constantini.

Quod dicitur octauo, quod Papa deponit Imperatorem: respondeo, Verum est, illum quem ipse posuit, qui ab ipso accepit feudum, & ex causa rationabili: tamen ista argumenta sunt de facto, & dicunt quid factum, non tamen quid fieri debeat. E contrario autem multa argumenta possunt fieri de facto, vt dictum est in solutione 5 argumenti. Quod vero dicitur, quod Papa transtulit imperium, posset soluti sicut prius. Potest nihilominus dici, quod Constantinus nunquam dedit imperium Ecclesiæ simpliciter: sed dedit vrbem, & quasdam prouincias occidentales & signa imperialia, vt de ipsis prouinciis disponeret: sedemque suam transtulit Constantinopolim, cum tota dignitate imperii.

Quod vero decimo dicitur, quod postea Papa imperium de Græcis transtulit ad Germanos: respondeo. Non transtulit veritatem, sed nomen: quia indignabantur Romani quod imperium vel imperii nomen ab eis Constantinopolim erat translatum: & ideo Carolo, quem pro sua defensione vocauerant, victoriis habitis laudes acclamauerunt, & Imperatoris ei nomen dederunt. Et ex nunc fuit quasi diuisum imperium, dum duo dicerentur Imperatores. Amplius, non fuit factum per solum Papam, sed populo acclamante & faciente, cuius est se subiicere cui vult sine alterius præiudicio. Ideo hoc fuit factum ex causa necessaria pro sui defensione, contra infideles & paganos, vbi per alium non videbantur posse defendi, quod de iure poterant, nam populus facit regem, & exercitus Imperatorem. Et quid plura? hoc factum est speciali Dei consilio, pro Ecclesiæ defensione, vt monstratum fuit, & persuasum Constantinopolitano Imperatori per angelum in specie militis armati sibi apparentem, quæ autem lege priuata dicuntur, nulla ratio est vt lege publica construantur, hæc vero omnia ad factum pertinentia declarantur in lib. *de Cosmographia*, & in *Chronicis* Hugonis Floracen. *lib. quinto* & in *Chronicis* Sigeberti. Quicquid autem de hoc factum sit, Papa non ordinauit, nisi de eo quod sibi à Constantino collatum fuerat: quod concedo fieri posse de iure.

Quod autem dicitur decimo, quod Papa legitimauit in temporalibus: respondeo. Dispensare potest in temporalibus in terra propria, vbi habet iurisdictionem: alibi vero non, nisi per consequentiam, vt notat Ioannes Andreæ. Vel melius, quod nec etiam per consequentiam potest, in terra non subiecta sibi. Et ponit Richardus, quod *dispensando in spiritualibus dispensat per consequentiam: & indirecte in temporalibus, in terra subiecta*, vbi concedendo maius, intelligitur concedere minus, quandoque vtrumque potest: sed extra non potest, nisi in spiritualibus legitimare. Et sic notat Glossa ordinaria ibidem. Teneo tamen, quod si aliqui sunt illegitimati, quia nati ex matrimonio personarum illegitimarum, ad contrahendum matrimonium ex prohibitione Ecclesiæ: Papa potest cum talibus vbique dispensare, & eos legitimare in spiritualib. & temporalibus, in quantum potest illud matrimonium ratificare, & personas legitimas facere ad contrahendum. Si vero fuerint illegitimi, ex matrimonio personarum illegitimarum ad contrahendum ea iure naturali vel diuino, non potest dispensare vbique cum eis in temporalib. legitimando.

Quod vero dicitur vndecimo, quod Papa aliquando absoluit milites à iuramento fidelitatis, dicitur quod ad hoc est argumentum de facto, quod tantum introducitur de Francigenis. Respondeo, quod illud fuit magis declaratio iuris, quod sc. iuramentum in tali casu non ligabat: quam absolutio à iuramento fidelitatis. Hoc enim fuit factum de consensu regis, qui forte conscius de sua ineptitudine, volens omnino vacare, monachicam seu monasticam vitam elegit. In quo casu Barones potuerunt ad alterius electionem procedere, prout fuit per Papam declaratum & consultum. Considerandum

derandum tamen est, quod vasallus duplici vinculo obligatus est Domino, naturali scil. ratione rei, quam accipit à Domino, cum honore vasiliæ, & sub determinata conditione, & vinculo iuratorio: à naturali vero vinculo non potest absoluere papa, licet posset declarare quod in tali casu, sc. vbi princeps esset hæreticus, non tenetur vasallus dominium sequi: sed debet se obligare, & reddere feudum; sed de obligatione iuratoria potest ex causa rationabili, & euidenti, & bona fide, & non aliter tenet obligatio apud Deum: quia papæ, vt dictum est supra, non est collata potestas in destructionem, sed ad ædificationem. Quicquid tamen sit, de iuramento semper manet obligatio naturalis, quæ rem sequitur, nisi reddatur feudum.

Quod dicitur duodecimo, quod papa habet cognoscere de omni delicto: respondetur, Patet ex prædictis, *cap. nous, in principio*: quia verum est, vbi quæstio mouetur de peccato, an scilicet hoc sit peccatum, vel non peccatum, licitum, an illicitum, hoc enim determinatur ex naturali vel diuino iure, & sic cognoscit vt Ecclesiasticus. Si autem cognoscat de peccato venditionis, quæ determinatur secundum leges humanas: vel intelligitur papa cognoscere in foro conscientiæ, vbi debet credere confitenti.

Cap. XVII.

Quod vero dicitur XIII. de denunciatione: ideo respondetur, denunciatio etiam non dat papæ iurisdictionem: quia sic ex toto posset annihilari iurisdictio principum, cum omnis causa papæ posset denunciari aperte: sed vt dicit papa ibidem, non intendit iudicare de feudo, cuius ad ipsum regem Francorum spectat iudicium, nisi forte iuri communi per speciale priuilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum. Sed decernere de peccato, cuius ad ipsum papam pertinet sine dubitatione censura, sicut ipse dicit: & ad hoc vadunt probationes, quas adducit.

Quod vero dicitur decimoquarto, *Si peccauerit in te*, &c. *dic Ecclesiæ*: responsio, Chrysostomus exponit *Ecclesia, id est iis qui ecclesiæ præsident*. Si vero Ecclesia accipiatur non solum pro congregatione clericorum, sed generaliter vocetur Ecclesia communitas fidelium: sic Ecclesiæ præsunt, & Ecclesiasticus iudex in spiritualibus, & secularis in temporalib. Vel potest dici, quod loquitur, quando est quæstio de peccato. Vnde dicit Glossa super illud, *Vt in ore duorum vel trium*, &c. *Si dixerit non esse peccatum, vt probent illud esse peccatum*, sic etiam, si non acquieuerit, dicendum est Ecclesiæ: quæ iudicat de peccato.

Quod dicitur decimoquinto, de Theodosio: respondeo, sicut notant Iuristæ, lex illa Theodosiana abrogata est, quia ratio legis viget: cuius rationis notitia vtilis est, vt sciatur quantam deuotionem habuit legislator erga Ecclesiam: & ad hoc ostendendum, inseritur in corpore Decretorum, *vndecima, quæstione prima, quicunque*. Amplius etiam possumus attendere, quod ex statuto principum contingere potest, quod iudex Ecclesiasticus de talibus cognoscat: sed si de statuto principum ei contingit, non potest concludi, quod ei conueniat secundum se, vt est Christi vicarius: sed magis contrarium posset concludi, & posset dici, quod principes possent, licet non deberent ab Ecclesiasticis iudicibus sua priuilegia & gratias antecessorum suorum reuocare: sicut e conuerso pontifices reuocant, vel reuocare possunt gratias suas à principibus.

Quod autem dicitur decimosexto, de illo verbo Deut. *Si difficile*, &c. vnus casus est specialis, in quo recurri potest à seculari iudice ad Ecclesiasticum: scilicet seculari dubitante, præcipue vbi est quæstio de peccato: vel dicendum, quod non remittitur ad sacerdotem tantum, sed etiam ad iudicem qui fuerit pro illo tempore, per quem intelligitur iudex secularis: vt vnus iudicet in causis spiritualibus, alius vero in temporalibus. Vnde signanter dicit, *ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem*, &c. Et ita exponit Glossa.

Quod vero decimoseptimo dicitur, papa potest maius, &c. istud est verum in maiori & minori ordinatis per se: vt si episcopus potest ordinare sacerdotem, ergo & diaconum: non autem tenet in iis quæ sunt diuersi ordinis vel generis: vt si pater meus potuit generare hominem, ergo & canem: vel si sacerdos possit aliquem absoluere à peccato, quod possit eum absoluere à debito pecuniæ.

Quod autem dicitur decimooctauo, quod temporalia ordinantur ad spiritualia, &c. responsio patet ex prædictis supra *cap. 7.*

Cap. XVIII.

Quod vero dicitur decimonono, de legatis & restitutionibus: respondeo, legata in quantum sunt ad pias causas, ad ius Ecclesiasticum pertinent: & hoc est spirituale speciale, vt dicunt Ecclesiastici viri, & præcipue quando sunt totaliter indistincta, tunc enim possunt per Ecclesiasticum determinari, iuxta voluntatem expressam testatoris. Quod autem transferri possint, vt si testator leget centum libras pauperibus infra ciuitatem, vel diœcesim Parisiorum, quod possit ratione talis indistinctionis dare pauperibus in Carnotensi diœcesi, non video quod possit de iure voluntatem testatoris mutare. Principi tamen qui vtrique diœcesi præest, ex causa rationabili posset transferri & dari: quia est aliquis diœcesis nominatæ. De restitutionibus autem faciendis, non video quin possint fieri per prouidentiam seu prudentiam quorumlibet virorum bonorum in pios vsus, pro vtilitate terræ, si necessitas immineat, vel vtilitas exposcat: & præcipue per prouidentiam principis, quæ vtilitati communi inuigilat, ex quo pro communi vtilitate vel necessitate erogantur, propter hoc quod personæ sunt ignotæ. Tamen quia licet de culpa vsuræ iudex Ecclesiasticus cognoscat,

ratione qua culpa est, & quod restitui debet iudicare habeat: tamen ratione forte facti imponere restitutionem & emendam, ad principem pertinet, qui est iustitia animata, & custos iustitiæ: & idem in aliis contractibus, sicut in quo minus videtur conuincere hæreticos iudicem, ad Ecclesiasticũ pertinet, extra, de hæreticis, ad abolendam, & cap. sequenti, vergentis, licet principes de negligentia exequendi, à Papa reprehendantur & puniantur: quia, vt notat Innocentius, factum est de Imperatoris præsentis consensu. Tum etiam quia episcopus ciuitatis habet ab Imperatore facultatem exigendi, & consequendi bona executionis, & exequendi cum testator personam ad exequendum non designauit. *C. de sacrosanctis episcopis, nulli licere*: ita tamen, quod cum episcopus huiusmodi pecunias fuerit cõsecutus, quantitatem & tempus quo eas receperit, apud rectorem prouinciæ publicare debebit, vt ibidem dicitur. Tum quia lex *de petenda hæreditate, l. hæreditas*, ad quam Canonistæ per se remittunt, defensionem & executionem piarum voluntatum vltimarum, sicut, &c. quæ ad pias causas pertinent, non solum ad pontificem, sed ad principalem pertinere oportet, in fine dicens, quod *principali & pontificali*, id est principis & pontificis auctoritate compelluntur hæredes ad executionem extremæ voluntatis. Tum quia in tali casu, cum sit restitutio æris alieni, magis videmr pertinere ad iustas causas, quam ad pias. Et ideo puto, quod non oportet quod per solum Ecclesiasticum iudicem talis restitutio fiat: sed magis ad principem pertinet, licet etiam posset fieri per prouidentiam quorumlibet bonorum virorum.

Quod autem arguitur vigesimo, quod corporalia reguntur per spiritualia, & ab ipsis dependent vt à causa. Responsio. Argumentum, vt sic factum, multipliciter deficit. Primo, quia supponit, quod potestas regalis sit corporalis, & non spiritualis, & habeat curam corporum, & non animarũ: quod falsum est, vt patet ex supradictis, cum ordinetur ad bonum commune ciuium non quodcunque, sed quod est viuere secundum virtutem, vnde dicit Philosophus in Ethicis, quod *intentio legislatoris est homines bonos facere, & inducere ad virtutem*, & etiam in Politicis dicit, quod *sicut anima melior est corpore, sic legislator melior est medico*: quia legislator habet curam animarum, medicus corporum. Secundo deficit argumentum, quia non quælibet potestas secularis à qualibet spirituali instituitur, mouetur & dirigitur, nam in domo ordinata doctor literarum, & instructor morum, cuius potestas est spiritualis, non instituit medicum; sed ambo à patrefamilias instituuntur, nec etiã dirigit medicum, in quantum medicus est: sed solum per accidens, in quantum accidit medicum velle castum vel literatum fieri. Sic Papa non instituit regem, sed vterq; est à Deo institutus suo modo: nec eum dirigit per se vt rex est, sed per accidens, in quantum conuenit regem fidelem esse, in quo instruitur à Papa de fide, & non de regimine. Vnde subiicitur Papæ in iis, in quibus subiicit eum potestas suprema, sc. in spiritualibus tantum. Patet etiam, argumentum deficere, & magis esse pro nobis, quam contra nos, si consideremus exemplum: quia licet corpora cœlestia moueantur in suum finem, & administrentur per angelos: tamen non sunt producta per angelos, sed immediate à Deo, & ita debet concludi, quod potestas terrena est à Deo immediate, licet ipsa ad beatam vitam dirigatur per potestatem spiritualem.

Quod vero vigesimoprimo dicitur de Hugone, dicente, quod *spiritualis potestas instituit temporalem*: dici potest, quod dicta Hugonis non sunt autentica, & modicum roboris afferunt. Dici tamen potest, vt dicit Augustinus 1. de Ciuitate Dei: *Mos sacra Scriptura est, dicere rem fieri, quando manifestatur*, pro tanto ergo dicit Hugo, quod potestas spiritualis regiam instituit, non quidem ipsam efficiendo vt sit, cum sit à Deo, & Apostolo consentiente & eligente: sed quia in vngendo ipsum institutum & electum manifestat.

Quod autem dicitur 22. quod *spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur*, &c. licet illa auctoritas frequenter assumatur, & in diuersis casibus pro auctoritate domini Papæ: tamen non est ad propositum, quia non accipitur ibi homo spiritualis à potestate spirituali, quam habet Ecclesiasticus iudex: cum habens interdum hanc potestatem spiritualem, sit animalis, vt ibi accipitur: sed dicitur animalis homo vita vel sensu. Vita autem animalis dicitur, cum vita alicuius fertur per animæ lasciuiam, & non continetur rectore spiritu. Scientia quidem animalis homo est, qui secundum phantasiam corporum, vel legis literam, vel rationem physicam de Deo iudicat. Spiritualis vero dicitur vita & scientia. Vita quidem dicitur spiritualis, qui secundum Deum habens rationem, animam suã regit. Spiritualis autem scientia est, qui non secundum humanum sensum, sed Spiritui sancto subiectus per fidem, de Deo iudicat certissime & fideliter. Vnde talis iudicat omnia. Glossa: *Certa fide occultorum. Et ipse à nemine iudicatur.* Glossa: *intelligitur, an bene vel male intelligat, vel à nemine iudicatur, i. reprehenditur*, & sic exponunt Hieronymus & Augustin. & litera Apostoli hoc ostendit.

Quod vero dicitur 23. de ordine finium: respondeo: Multipliciter deficit argumentum. Primo quidem, quia ars ad quam pertinet superior finis, mouet & imperat arti, ad quam pertinet finis inferior, non quidem simpliciter, sed quantum ei competit ad necessitatem sui finis vltimi, & hoc aliqualiter est concessum superius in proposito. Item plus deficit, quia ars illa superior non semper imperat necessario inferiori, mouendo per modum necessitatis, & instituendo eam, sed solum ei imperat per modum dirigentis, & sicut medicus pigmentarium informat, & iudicat de ipso an bene conficiat pigmenta, & debite, sed ipsum non instituit, nec destituit: sed est aliquis superior vtrobiq;, apud quem est totus ordo ciuitatis, vt rex vel dominus ciuitatis: & iste, si pigmentarius non conficiat pigmenta prout medico competit, habet ipsum destituere, sicut & constituere. Et ita est in proposito. Totus mundus est quasi vna ciuitas, in qua Deus est suprema potestas, quæ Papam & Imperatorem

ratorem

ratorem instituit: quare, &c. Tertio deficit argumentum: quia licet aliquid coloris habeat, vbi illud quod pertinet ad artem inferiorem, non habet rationem boni vel appetibilis secundum se: sed solum vt ordinatur ad finem superiorem, quem respicit ars superior. Sicut se habet confectio medicinarum, quam facit pigmentarius, ad sanitatem, quam intendit medicus: tamen dicta ratio nihil coloris habet, vbi illud quod ad inferiorem artem pertinet, habet in se rationem boni & appetibilis secundum se, cuiusmodi est viuere secundum virtutem. Nam multa sunt bona & appetibilia secundum se, quæ tamen ad aliud ordinabilia sunt: vt dicitur in *8. Ethicorum, de amicitia*: & *in 10.* dicitur idem *de scire & videre*, & aliis huiusmodi. Quarto deficit dicta ratio, quia dato quod valeat in aliquibus partibus ordinatis, vbi inferior finis non ducit in superiorem, nisi determinato modo. Et ideo deficere secundum illum determinatum modum, est deficere simpliciter, & inutile remanere respectu illius finis: tamen vbi finis inferior habet diuersos ordines ad superiorem, non oportet, quod si deficiat secundum vnum ordinem, quod potestas constituta in illo, destituatur tanquam inutilis: quia est alius ordo eius ad finem, qui forte, solum notus est supremæ potestati: propter quem ordinem vult inferiora potestatem manere tanquam vtilem, & sic est de potestate regia: quia secundum eam populus nõ solum dirigitur in Deum, secundum quod rex ea vtitur vt rex est: sed etiam ea vtitur vt tyrannus, in quantum scilicet tyrannia principum est in vltionem peccatorum: vt dicit Iob, quod regnare facit Dominus hypocritam propter peccata, vel in probationem patientiæ subditorum, vel in compulsionem eorum, vt ad Deum refugiant, qui solus potest corda regum immutare in melius, dicente Salomone: *Cor regis in manu Domini est, & quocunque voluerit inclinabit illud*, qui etiam & tyrannos, quos reputat conuersione indignos, potest auferre, secundum illud Salomonis: *Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis*. Et per Ezechielem dicit: *Liberabo gregem meum de ore eorum, qui pascunt semetipsos.*

Quod autem dicitur 24. quod papa habet facere leges, eo quod princeps non potest facere leges, vel eis vti quousq; fuerint per papam approbatæ: Dico quod falsum est, vt dicit expresse Leo papa, scribens Lothario Augusto distinct. 10. de capitulis di. *Sic de capitulis & præceptis imperialibus vestris & prædecessorum vestrorum irrefragabiliter custodiendis & conseruandis, quantum valuimus & valemus, Christo propitio & nunc & in æternum conseruaturos modis omnibus profitemur: & si forte quilibet vobis aliter dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis ipsum pro certo mendacem*, nec per Canones semper legibus derogatur, nisi quoad casus spirituales. Nec papa posset leges tollere, nisi quoad suum forum, vt dicit Ioan. & alii. Dicere autem, vt isti magistri dicunt, quod papa tradit leges principibus & quod princeps non potest legem aliunde sumere, nisi per papam fuerint approbatæ: est omnino destruere regimen regale & politicum, & incidere in errorem Herodis, timentis & putantis Christum regem destruere terrenum, quia secundum Philosophum in 1. Politicorum, *principatus tunc solum dicitur regalis, quando quis præest secundum leges quas ipse instituit. Cum vero præest non secundum arbitrium suum, sed secundum leges, quas ciues vel alii instituerunt, dicitur principatus ciuilis vel politicus, & non regalis.* Si ergo nullus princeps regeret, nisi secundum leges à papa traditas, vel ab eo primo approbatas: nullus principaretur principatu regali vel politico, sed solum papali: quod est regnum destruere, & omnem principatum antiquum euacuare.

Cap. XIX.

Quod autem dicitur XXV. quod sacerdotium dicitur regale, quia sacerdotes sunt reges: dicendum, quod sacerdotium, vt patet ex prædictis, dicitur regale à regno, non quidem mundi, sed cœli, ad quod ordinat & dirigit, vel secundum intentionem beati Petri, hoc dicitur omnibus fidelibus iustis: qui in quantum sunt vnum cum Christo capite, in ipso sunt reges & sacerdotes, *attribuendo membris quod est capitis*, secundum regulam Tyconii. Vel ideo dicuntur regnum, quia in ipsis regnat rex eorum Christus: & sacerdotes dicuntur, quia offerunt Deo sacrificia laudis & spiritus contribulati: quod etiam conferunt omnes iusti.

Quod autem dicitur vicesimosexto de veteri lege, in qua rex inungebatur per sacerdotem: respondeo, Non est de necessitate potestatis secularis, quod inungatur, cum ante reges inunctos in populo illo fuerint duces, vt Moyses & Iosua, & successores eorum, de quibus Dominus prouidebat. Non est etiam de necessitate regis, qui perfectiorem habet auctoritatem, quod vngatur: cum aliæ gentes reges habeant, qui non inunguntur. In populo autem illo reges inungebantur in mysterium & repræsentationẽ regis Christi, de populo nascituri, qui *vnctus oleo gratiæ præ participibus suis: oleo* (dico,) significato per oleum quo reges de populo vngebantur: quod etiam apud reges Christianos, qui se membra Christi profitentur, obseruatur. Non enim est inconueniens, quod reges in populo Dei sint veri reges, & tamen sint figura altioris regis. Augustinus: *Hæc vero vnctio regia fieri præcipiebatur per sacerdotem, vt significaretur, quod de populo illo erat nasciturus, qui simul foret rex & sacerdos, scilicet Christus*, hæc autem quæ instituta erant in populo illo, cum pleraque eorum essent figuralia, non sunt trahenda ad populum Christianum. Vnde & in nouo Testamento non legimus, quod sacerdotes inungere debeant reges: nec etiam obseruatur in omnibus regibus Hispaniæ. Et ideo argumentum nihil est ad propositum. Augustin. *Illa inunctio erat consecratio regum.* Consecrare autem secundum papam, est Deo dare. Ex quo patet, quod per hoc non concluditur, quod sacerdotium sit maius temporalibus & causis seculi, quam regia potestas, sed solum in causis Dei: sicut per hoc, quod

regum peccata oblatione sacerdotis expiabantur, non probatur quod sacerdotium sit maius regia potestate, nisi solum in iis quæ à Deo sunt: vt *2. q. 6. nos.* Quod etiam istud argumentum non concludat, patet: quia in veteri lege sacerdotes qui reges inungebant, indubitanter regibus subdebantur.

Quod autem dicitur XXVII. quod sine Christi iustitia non potest esse respub. dicendum est, quod virtutes morales acquisitæ, possunt esse perfectæ sine theologicis, nec ab ipsis perficiuntur, nisi quadam accidentali perfectione, vt innuit August. in *lib. Sententiarum Prosperi*: & ideo sine rectore Christo est perfecta & vera iustitia, quæ ad regnum requiritur, cum regnum ordinetur ad viuere secundum virtutem moralem acquisitam, cui accidit quod perficiatur per interiores virtutes quascunque. Vel ideo, dicit August. quod *non est vera iustitia, vbi non est Christus rector*; non quia esse non possit, sed quia non erat iustitia etiam moralis acquisita apud illos qui iustitiam seruare credebant, dæmonib. & idolis seruientes, contra quos dicit August. quod veram iustitiam non seruabant. Potest etiam esse, quod non regeretur Respub. populi Christiani recte, nisi rector sit papa, qui est Christi vicarius in spiritualib. nec taliter iustitia seruaretur, nisi ei sicut iustum est in spiritualib. obediretur.

Quod vero dicitur XXVIII. quod oportet illas potestates esse à Deo ordine quodam; respondeo, Ordinem habent, vt dictum est, dignitatis, non causalitatis, cum vna non sit ab alia, sicut omnes angeli à Deo sunt producti ordine quodam dignitatis, in quantum vnus in naturalibus semper est nobilior altero: sed non est ibi ordo causalitatis, quo vnus sit ab alio, cum omnes sint à Deo immediate creati. Intentio tamen Apostoli videtur esse de ordine cuiuslibet ad finem suum proprium, & non de ordine cuiuslibet ad alterum. Quod patet ex hoc, quod subiungit de principe, quod *minister Dei est in vindictam*, &c.

Quod autem dicitur XXIX. de vero capite dici potest, quod vna est Ecclesia, vnus populus Christianus, vnum corpus mysticum; non quidem in Petro, vel Lino, sed in Christo, qui solus proprie & maxime est caput Ecclesiæ, à quo distributa est vtraq; potestas dicta, quoad diuersos gradus secundū Psal. *Omnia subiecit sub pedibus eius.* Et Ephes. 2. *Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* vbi dicit Ambrosius, quod *Christus est caput Ecclesiæ.* Potest nihilominus summus pontifex, quantum ad exteriorem ministrorum exhibitionem, dici caput Ecclesiæ, quantum ipse est principalis inter ministros, à quo vt à principali Christi vicario in spiritualibus totus ordo ministrorum dependet, vt ab hierarcha & architecto: sicut Romana ecclesia indubitanter est caput omnium ecclesiarum. Non est autem caput, quantum ad regimen in temporalibus, seu dispositionem temporalium; sed quilibet rex est in hoc caput regni sui; & Imperator monarcha si fuerit, est caput mundi. Est etiam hic considerandum, quod ex Ecclesiastica hierarchia, qua oportet habere vnum monarcham summum pontificem, nituntur aliqui ostendere, reges & principes esse subditos papæ in temporalibus; ita quod in papa sit vtraque potestas, spiritualis sc. & temporalis, quod ipsi prosequuntur diffuse. Sed in veritate, ex ipsa Ecclesiastica hierarchia secundum beatum Dionysium in infimo gradu sunt laici cum suis regibus, quasi imperfecti: perfectibiles tamen: supra quos sunt perfectiores, vt viri Ecclesiastici: & in supremo est summus monarcha, omnium scilicet dominus papa. Constat autem secundum doctrinam eiusdem Dionysii, quod infimi non reducuntur ad supremos, nisi per medios: nec supremi perficiunt hierarchicæ infimos immediate, sed mediantibus mediis. Summus ergo pontifex non habet potestatem generalem & immediatam super laicos, nisi quam habent medii de hierarchia immediatam, & magis contractam, vt episcopi vel abbates. Quamuis enim in angelica hierarchia supremus monarcha, qui est Deus, aliquid possit circa infinitum angelorum, quod circa ipsum nō potest aliquis mediorum, vt creare, & in nihilum redigere: tamen hoc non potest in quantum hierarcha, sed in quantum Deus creator. Cum ergo in istis mediis perfectionibus non ponant aliqui vtramq; potestatem, spiritualem sc. & temporalem, sed spiritualem tantum: clarum est ex ista ordinatione Ecclesiasticæ hierarchiæ, quod summus pontifex vt hierarcha est, non habebit potestatem nisi spiritualem, licet generaliorem, quia vbiq; potentem. Et propter hoc Bernhardus *ad Eugenium lib. 4.* prædictum ordinem hierarchiacum attendens, nullam potestatem ponit in papa, quam non ponerat in prælatis inferioribus, licet in papa ponat summam. Vnde dicit sic: *Erras, si vt summam, ita & solam à Deo institutam, vestram Apostolicam dignitatem existimas* * *si nullo. sanctis* * *dissentis ab eo qui ait: Non est potestas nisi à Deo. Proinde quod sequitur, Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: etsi principaliter pro te facit, non tamen simpliciter.* Deinde idem ait, *Omnis anima potestatib. sublimioribus subdita sit: non ait, Sublimiori, tanquam in vno: sed, Sublimiorib. tanquam in multis. Non tua ergo sola à Domino sunt: & mediocres sunt, & inferiores.* Ecce manifeste in isto ordine hierarchico nullam potestatem dat papæ, quam non det mediis prælatis, licet eam in papa ponat summam. Ex quo patet, quod cum dicti medii prælati non habeant potestatem nisi à Christo spiritualem, non potest esse quod papa singulariter habeat temporalem, per hoc quod est totius Ecclesiæ summus seu supremus hierarcha. Et hoc dicunt sancti *Matt. 16.* quod Christus *non dedit aliquam potestatem Petro, quam non dederit cæteris apostolis, & episcopis & sacerdotibus ecclesiæ: licet Petrus dicatur specialiter claues ecclesiæ accepisse propter principalitatem, quam à Christo accepit*, vt dicit Rabanus. Et Glossa, *propter hoc etiam quod dictum est Petro soli Matt. 16. dictum est etiam per eadem verba omnibus, Matth. 18. Quodcunq; ligaueritis*, &c. Et Iohan. 20. dicendum est omnibus: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis*, &c. vbi dicit Chrys. quod *collata fuit potestas spiritualis tantum.* Hanc autem digressionē hic feci propter aliquos magnos, qui ꝓpter vnitatē Ecclesiasticæ hierarchiæ nituntur ostendere, papam habere vtrumq; gladium. Est etiam considerandum, ꝙ ex dicto ordine hierarchiæ

Bern.

Bernardus vbi supra reprehendit Papam: qoia dictum ordinem Ecclesiasticum perturbat, dom abbates & ioferiores episcoporum eximit, eos immediate sibi subdens quod in cœlesti hierarchia, ad quam extrahitur ecclesiastica, oon inuenitur: Quod etiam noo possit de iure fieri, sentire videtor, cũ Papæ io Moyse dictum sit à Domino: *Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi à Domino in monte ostensum est*: hoc enim dispensationem, oon dissipationem iodicat: cum tamen papæ non sit credita dissipatio, sed dispensatio. Sed Bernardo sic sentienti, noo eoosentio ex toto.

Quod vero XXX. dicitur de duobus gladiis: respoodeo, Noo est hic nisi quædam allegorio allegorica, ex qua oon potest sumi argumentum: quia secundum Diooysium, *mystica Theologia non est argumentatiua*. Et Aug. dicit in epistola ad Vinceorium, qood *allegoria non sufficit ad probationem alicuius, nisi cum eius habeatur aliunde auctoritas manifesta.* Possum etiam dicere, quod per illos duos gladios iotelliguot omnes mystice verbum Dei, iuxta illud Apost. Ephel. 6. *Accipe loricam fidei, & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Quod autem dicitor, *Duo gladii*, propter nouum & vetus Testamentum: & per duos gladios iotelliguot gladium verbi, & gladium instaotis persecutioois. De quo dicitur Lucæ 2. beatæ Virgini, *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Et 2. Regum 12. *Non recedet gladius de domo tua*: & ii sufficere tunc dicebant. Et horum vous erat Apostolorum passiue, qui ab eis sustinendus, scilicet gladius persecutionis: alius autem erat eorum proprie, quia ab eis pro tempore competenti euaginaodus, scilicet gladius verbi Dei. Dato aotem quod per illos duos gladios, qnos habebaot Apostoli, intelligaotur duæ potestates, scilicet spiritualis & temporalis: quæ licet dicantur ibi esse, tamen non dicuotur ambæ esse Petri vel alterius Apostoli, nam vnum eorum non tetigit Petrus, sc. secularem, qui suus non erat. Alium vero tetigit, scilicet spiritualem, qoem solus Dominus dixit esse suum, & tamen non statim euaginandum à Petro, vode dictum est ei: *Pone gladium tuum in vaginam*, quia certe noo debet statim, sed cum magna deliberatiooe, & io oecessitate magna, iodex Ecclesiasticus vti suo mucrooe spirituali, oe cootemoatur. Posito igitur qood per illos duos gladios mysticæ illæ duæ potestates intelligantur, pro oobis est: quia cum esseot duo, Petrus non habuit suum oisi vnom, propter qood etiam dicit Deus Matth. 10. *Non veni pacem mittere, sed gladium*, vel signanter dicit *Gladium*, non *gladios*, & io persooa Christi dictum est io Psalmo: *Accingere gladio tuo super*, &c. Et Apoc. 1. de filio sedente in medio candelabrorum, & 19. de illo qui dicitur verbum Dei: dicitur quod *ex ore eius exibat gladius, ex vtraq; parte acutus.* Ecce ergo quod à Christo noo habet nisi vnom. Potest oihilominus dici: quod duo gladii ibi dicuntur fuisse, & ad Apostolos pertinere quia vnus apostolis & eorum successoribus cooenit per se, qoem à Christo habent: alius vero suus est aptitudine, quia eis noo repugnat: & ex commissione & permissione principum suus erat futurus. Potest etiam dici, quod dicta auctoritas Bernardi pro oobis est, quia dicit quod *vtrunque est Ecclesiæ: sed materialis pro ecclesia, spiritualis vero ab ecclesia exercendus: iste sacerdotis, ille militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis & iussum Imperatoris*, vbi signaoter dicit, *Ad nutum sacerdotis*, & noo per manum, vel ad iussum eius: qoia io hoc oon habet auctoritatem iubendi vel compellendi, sed solum ionuendi, si voluerit Imperator.

Cap. XX.

AD XXXI. quod arguit Iohannes de Cremooa, respondeo: Quamois multa iactet se dicturum, tamen absque dubio tam rudia suot dicta sua, quod mihi non videotur repetitione digna: sed discurramus per singula. Quod ergo primo dicit, qood Dominus principio rexit muodum per semetipsum vsq; ad diluuiũ, & postea per sacerdotes Noe, Abraham, Moysem, & alios huiusmodi: dico quod deficit multipliciter. Primo, quia supponit prædictos fuisse sacerdotes: q̃ quidem de Noe falsum est maoifeste, cum oec sacerdos fuerit, nec officium aliquod sacerdotis legatur fecisse, non obstante quod legatur quod erexit altare Domino: quia erigere altare Domino, vel orare, seu inuocare Dominum, ooo sunt actus proprii sacerdotum, cum etiam non sacerdotibus cooueniant. Iacobi 5. *Orate pro inuicem, vt saluemini.* Et si etiam fuisset Noe sacerdos, noo ideo dici potest quod moodũ rexerit Deus per sacerdotem: qoia noo legitur Noe ædificasse altare Domino, nisi postquam ædificaoerat & rexerat arcam. De Abraham vero & Moyse constat quod oõ fueruot sacerdotes veri, cum nullum sacrificium oblatum fuerit ante veram Christi hostiam, qui primus fuit verus sacerdos, vt supra *capit. quarto.* patuit: nec etiam fuerunt sacerdotes regales & siogulares dignitate & officio, sicut Aaron, cum ooodum essent iouocti: nec sacrificia adhuc erant instituta, licet in necessitate, & propter defectum sacerdotum, prædicti aliquos actus sacerdotum fecerint: vt quod Moyses iounxit Aaron, vel aliquid huiusmodi, propter quod Moyses sacerdos dicitur io Psalmo: *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius.* Quod vero Abraham dicitur presbyter, oon est ad propositum: quia, sicut dicitur *distinct. 94. capit. 3.* presbyter vocatur non taotum ætate, sed sapientia. Secundo deficit dicta ratio: quia dato quod fuisseot sacerdotes, tameo eraot à Deo coostituti vt principes: & ideo in temporalibus regebant populum, ooo vt sacerdotes, sed vt principes. Nec oportet, quod si tunc potestates dioisæ erant simul indistinctæ in subiecto, quod ita ounc esse debeant io vno: quia hoc erat propter imperfectionem illius sacerdotii, quod tameo voluit Dominus postea magis ac magis esse distinctum à potestate seculari, quaoto magis accessit ad perfectum. Vnde temporibus regum & iudicum duæ potestates erant subiecto distioctæ, & multo magis nunc esse debeot, vt supra dictum est *Capitulo decimo.*

Quod aotem dicitur tricesimo secundo, de habente dominium super finem, & super ea qoæ sunt

 adfi-

ad finem: patet quod argumentum nullum est, idem enim est modus arguendi, ac si diceretur: Iste est dominus omnium equorum, ergo & omnium frenorum qui fiunt propter equos: quod non sequitur, sicut cuilibet patet. Peccat etiam argumentum in materia, quia non est verum quod papa sit dominus spiritualiũ, quia minister est tantũ, 1. Cor. 2. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores*, scilicet Ecclesiæ. Nõ oportet autem, quod si spiritualium & temporalium vnus est dominus, quod eorũ sit tantum vnus minister: sed erunt plures, 1. Cor. 12. *Diuisiones administrationum sunt, vnus autẽ Dominus: & eẽs diuisiones operationum sunt, idem autẽ Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Ad hæc etiã adaptari possunt rationes, ad argumentum de finibus datæ supra. Quod vero additur, quod Deus animas Petro dedit, friuolum est, neque enim ei dedit vt esset dominus earũ, sed instructor & defensor contra spirituales lupos. Vnde Bernardus ad Eugenium: Domabis lupos, & non dominaberis ouibus. Et Petrus dicit: *Non vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.* Quod vero subiungit de Apostolo dicente, *Vestra sunt omnia*: non est ad propositum, quia non loquitur Petro vel papæ singulariter, sed omnibus fidelibus, præcipue iustis: quorum sunt omnia, quantum ad aliquam vtilitatem vel operationem in bonum, eo modo quo omnia sunt iustorum, *33. q. 6. cap.* 1. vel ideo dicit, quia vt dicit Glo. super illud 1. Corinth. 12. *Charitas non quærit quæ sua sunt, quærit omnia communia: vt quod aliquis non habet in se, habeat tamen in alio, cui vnum est per charitatem.*

Quod autem dicitur XXXIII. de peccato Imperatorum, quod propter peccata eorum translatum est ius imperii ad papam: respondeo, hoc totum ridiculosum est, primo, quia vt ostendit Aug. 4. *de Ciuitate*, regna & imperia vult Deus esse communia bonis & malis, felicitatem non nisi bonis: & ita non est de iure diuino, quod Imperatores propter peccata sua iure imperii priuentur. Secundo, quia non omnes Imperatores prædicta flagitia commiserunt, nec eorum peccata aliis obfuisse debuerunt: & præcipue quia in imperio non succedunt hæredes, sed ab exercitu vel populo rite eliguntur. Tertio etiam, quia aliqui papæ inuenti sunt flagitiosi & hæretici, & iuste depositi: nec tamen malitia eorum obfuit aliis successoribus eorum vere & debite electis. Quarto, quia dato quod Imperator culpa sua priuetur iure suo, tamen nihil iuris ex culpa eius papæ in imperio accrescit. Nam vt dicit August. *Homo peccando iuste diabolo subditur, non tamen iuste diabolus dominabitur eidem.* Et præcipue tenet hoc in proposito, quia dominatio sacerdotibus interdicta est, vt supra patuit. Quinto, quia falsum est quod in fine argumenti insinuatur, sc. quod Imperatorib. debeatur ex priuilegio, hoc enim priuilegium Imperatorib. datum à clericis nusquam audiuimus: sed de iure eis debebatur imperium, populo seu exercitu faciente, vt *d. 23.* legimus: & Deo inspirante, quia à Deo est, *23. q. 4. quæsitum*: & Commentator 8. Eth. c. 10. dicit, quod *rex est à populi voluntate: sed cum est rex, quod dominetur est naturale.*

Quod XXXIV. dicitur de maiori potestate quam habet nunc ecclesia, quam habebat in principio: respondeo, quantum ad hoc quod argumentum innititur allegoriæ: patet quod nullius est efficaciæ, quia vt dicit August. in Epistola ad Vincentium: *Allegoria non sufficit ad probationem, nisi cum de hoc habeatur auctoritas manifesta.* Et ideo dicit, quod *mystica theologia non est argumentatiua.* Amplius super illud *Luc. 14.* de parabola conuiuiĩ: & Psalmus, *Quare fremuerunt gentes*, &c. magis videtur secundum moralem sensum accipi Christi persecutio, quam nunc sustinet in membris suis à malis, & eius dominatores in membris suis in futuro, quando in cœlo omnia ei subiecta erunt, secundum Apost. *Heb. 2.* quam illud quod isti accipiunt. Si tamen totum accipiatur pro statu militantis Ecclesiæ ad diuersa tempora, vt isti accipiunt, adhuc non est pro eis: quia sicut dicit Aug. de Ver. do. *non loquitur Dominus quasi nunc possit Ecclesia compellere Iudæos & gentiles ad fidem: vel quod nunc non sit Ecclesia subiecta in temporalib. regibus & principib. de iure, sicut olim: sed loquitur de hæreticis, qui per sepes intelliguntur.* Nam qui sepes construunt, diuisiones quærunt, ii enim de iure sunt ab ecclesia compellendi redire. Sed hoc non faciebat Ecclesia in principio propter defectum potentiæ, eo quod reges & principes non sic erant fauorabiles Ecclesiæ, sicut nunc sunt: & ideo cum fauore principum non possunt. Et sic tractatur ista materia *24. q. & 6.*

Quod vero obiicitur XXXV. de regis permissione, & Dei indignatione: respondeo, Argumentũ deficit, Dominus enim cum sacerdotio vel ante instituit regẽ in populo illo, licet non cum plena potestate: vt patet in Moyse & Iosue, & successoribus eorum, qui toti illi populo præerant. Vnde dicebat Moyses Num. 27. *Prouideat Dominus spirituum omniũ carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc.* Et de singulis iudicibus, qui post Iosue fuerunt, legitur quod Deus suscitauit saluatorem, & quod spiritus Dei erat in illis: vt patet *Iudic. 2.* Erant igitur à Deo Instituti, & non iudicio Iudæorum commissi: & erant reges alio modo, in quantum toti populo illi præerant singulariter, vel specialiter, quod est species regni: non erant tantum regimen regium purum, eo quod commiscebatur aristocratiæ, in qua plures dominantur secundum virtutem: & democratiæ, id est principatui populi, vt videbitur, cum etiam postea ad eorum petitionem eis dedit habere regem cum plenitudine potestatis. Adhuc electionem eis non commisit, sed reseruauit: vt patet Deutero. 17. vbi dicitur: *Constitues regem, quem Dominus Deus elegerit.* Non est etiam contra regiam dignitatem, quod ad petitionem eorum, quasi indignatus, regem concessit, *1. Reg.* 7. quia similiter argui posset de sacerdote: quia cum Moyses Domino diceret Exod. 4. *Obsecro Domine, mitte quem missurus es*: Dominus iratus in Moysem ait: *Aaron frater tuus Leuites scio quod eloquens sit, ipse erit tibi in occursum*, &c. Sed quare ergo indignatus concessit eis regem? Dicendum, quod non ideo, quia regale regimen ei displiceret simpliciter vt malum: sed ideo, quia illum populum sibi elegerat vt peculiarem,

Deuterono.

Deutero. 6. & instruxerat eis regimen melius puto regali, saltem illi populo propter duo. Primum est, quia licet regimen regium, in quo vnus simpliciter principatur secundum virtutem, sit melius quolibet alio regimine simplici, vt ostendit Philosophus *in 3. Politicorum*: tamen si fiat mixtum cum aristocratia & democratia, melius est puro, in quantum in regimine mixto omnes aliquam partem habent in principatu. Per hoc enim seruatur pax populi, & omnes talem dominationem amant & custodiunt, vt dicitur *in 2. Politicorum*, & tale erat regimen à Deo optime institutum in populo: quia erat regale, in quantum vnus præerat simpliciter omnibus singulariter, vt Moyses vel Iosue. Erat etiam aliquis de aristocratia, qui est principatus aliquorum optimorum principantium secundum virtutem, in quantum sub illo viro eligebantur 72. seniores: *Deutero. 5.* Erant etiam ibi aliqui de democratia, i. principatu populi, in quantum 72. eligebantur à populo, & de toto populo, vt dicitur ibidē: & sic erat optime mixtum, in quantum omni in regimine illo aliquid habebāt, siue aliquam partem. Et sic certe esset optimum regimen Ecclesiæ, si sub vno papa eligerentur plures ab omni prouincia, & de omni prouincia, vt sic in regimine ecclesiæ omnes haberent partē suam. Aliud etiam erat, propter quod tale regimen erat melius illi populo, quam purū regale: quia licet regimen regale sit optimum in se, si non corrumpatur, cum propter magnam potestatem, quæ regi conceditur, de facili regnum degeneret in tyrannidem, nisi sit perfecta virtus eius cui talis potestas conceditur. Nam, vt dicitur de rimo Ethicorum, *Viri virtuosi est bene ferre bonas fortunas*. Hæc autem perfecta virtus in paucis reperitur, & præcipue in populo illo, eo quod Iudæi crudeles essent, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maxime deceditur in tyrannidem. Et ideo Dominus à principio non instituit eis regem cum tanta plenitudine potestatis, sed iudicem & gubernatorem in eorum custodiam modo prædicto: quia sic eis magis competebat. Et ideo, postea ad petitionem eorum regem instituit, quasi indignatus: quia scilicet regimen aliud aliquod eis vtilius abiiciebant. Quod autem in eodem argumento subiungitur de regibus, Osee 8. *Regnauerunt, & non ex me*: non est ad propositum, quia loquitur de malis prælatis Ecclesiasticis: Qui non intrant per ostium in ouile ouium, vel qui abutuntur accepta auctoritate. Et amplius dici posset, quod dicta auctoritas pro nobis est: quia Bernardus ad Eugenium lib. 2. eam exponit de papa & prælatis Ecclesiasticis, quærentib. dominatum, dicens: *Planum est, Apostolis interdicitur dominatus: ergo tu tibi audes vsurpare aut apostolatus dominatum, aut dominatus apostolatum? plane ab vtroq; vel ab altero prohiberis, alioquin non te exemptum putes illorum numero, de quibus Dominus conqueritur, sic dicens: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui eos*

Quod vero XXXVI. dicitur de terra sacerdotis, quæ sub Pharaone libera erat à tributo & censu: dicendum est, quod per hoc denunciabatur, sacerdotes debere esse liberos, quoad onera principalia, & quoad mansionem siue mansum Ecclesiæ, & quoad ea quæ eis donantur vt sacerdotes sunt, & ministri Dei pro redemptione animarum: & non quoad ea quæ titulo emptionis vel aliter acquiruntur Ecclesiæ, quæ cum onere suo transeunt ad eos, vt notatur *33. q. vltim. tributum*. & alio ca. secundum Canonicam: & hoc est ecclesiis indultum ab Imperatoribus & principibus, vt ibidem dicitur.

Cap. XXI.

QVod autem XXXVII. opponitur de episcopis vocatis à papa, qui remanserunt de mandato Imperatoris, & super hoc reprehenduntur à papa: dicendum, quod sicut notauit Iohannes ibidē, & infra, *eadem q. quo ausu*, istud intelligitur de illis tantum episcopis qui Leuitica portione sunt contenti: de aliis autem regalia tenentibus, vel possessiones alias, cum talia transeant cum suo onere, nō intelligitur, imo tales dominis suis obedire tenentur, sicut cæteri, & hanc distinctionem ponit expresse capitulum sequens. Sed notandum, quod hoc etiam videtur persimile, quod monachus translatus ad episcopatum, magis subiectus est archiepiscopo, quam abbati suo, & ei plus debet obedire. Similiter monachus transiens ad curam parochiæ alicuius, in iis quæ ad curam illius parochiæ pertinent, magis obedire tenentur episcopo illius loci, quam abbati: & potest episcopus ipsum visitare & corrigere. Sic episcopus accipiens feudalia, præcipue sciente & permittente summo pontifice, magis tenetur obedire temporali domino, quam summo pontifici: imo in casu vbi iam præripit ei princeps aliquid de pertinentibus ad onera feudorum, videtur exemptus à papa, sicut monachus ab abbate. Ita etiam determinat Hugo de sancto Victore, *de sacramen. parte 2. c. 7.* dicens, quod principes dotantes ecclesiam non possunt in ipsam totaliter transferre dominium sic, quod nihil de dominio retineant, cuius verba sunt hæc: *Potest ecclesia ministros habere laicas parrochias, per quas iura & iudicia ad terrenam potestatem pertinentia, secundum tenorem legum, & debitum iuris humani exerceat: quis, si ratio postulauerit, & necessitas, & illi ipsa potestas debeat patrocinium, & illi ipsæ possessiones debeant in necessitate obsequium. Sicut enim potestas regia patrocinium quod debet alteri, non potest dare: sic ipsa possessio etiam ab Ecclesiasticis personis obtenta, obsequium quod regia potestati pro patrocinio debetur, iure negare non potest, sicut scriptum est: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* Sed forte dicetur, quod sunt aliqui qui merentur isto iure priuari, quia impedient spirituale donum, scil. impediendo ne episcopi vadant ad curiam, quando illi sunt vocati pro aliquo negocio spirituali: vel quando oportet eos vel alios ibi ire pro dispensatione super irregularitate, vel pro alia causa huiusmodi, constat enim quod impedire huiusmodi transitum, est impedire bonum spirituale. Amplius, per tales arctationes passuum, & tales leges ne aliqui portent extra regnum pecunias, infertur damnum curiæ Romanæ: & sic potest papa conqueri legitime, & talia prohibere, & reputare principem talem hostem suum, qui talia facit.

Responsio, prohibere simpliciter, & vniuersaliter impedire, ne quacunq; ex causa aliquis transeat, esset impedire spirituale bonum in casu. Sed si prohibeatur cum exceptione, sc. nisi ex causa rationabili de licentia principis, qui causam audiat, non est impedire bonum spirituale. Si etiam per tales arctationes damnificetur curia Romana, quia non accipit consueta seruitia: non ideo debet reputari princeps iniuste agere, & nocere ecclesiæ, nisi faciat sola intentione nocendi: quia si faciat hoc pro suo, vel terræ suæ commodo, licet inde per consequentiam damnum aliis contingat, sibi est licitum: quia cuilibet licitum est vti iure suo. Argumentum habetur ad hoc: aliquis habet fontem orientem in fundo suo, qui diuersos per riuos rigat hortos vicinorum suorum, iste facit aquam descendere vel currere per diuersa loca domus suæ, & sic impeditur ne currat ad hortos vicinorum, nunquid hoc est ei licitum? Dicit lex quod sic: licet aliis incommodum eueniat, quia vtitur iure suo. Esto etiam, quod faciat hoc princeps intentione nocendi, adhuc in casu est ei licitum, sc. si præsentibus probabilib. vel euidentibus argumentis appareat, quod papa ad hoc vocaret prælatos, vt cum ipsis aliquid machinari intenderet contra ipsum, vel contra regnum suum. Est enim licitum principi, abusum gladii spiritualis repellere, eo modo quo potest, etiam per gladium materialem: præcipue vbi abusus gladii spiritualis vergit in malum Reipublicæ, cuius cura regi incumbit, aliter enim sine causa gladium portaret.

Quod vero dicitur XXXVIII. de collatione beneficiorum: dicendum, quod collatio ista competere potest laico ex consuetudine, sicut præsentatio de iure scripto, nam non plus repugnat laico vnum, quam aliud, & potest competere de iure patronatus, si hoc fuerit in consuetudine habitum, vel concessum ab ecclesiis. Sicut enim dicitur 8. Ethicorum: *Benefacienti, etsi non ex debito iustitiæ, ex quo actiones nascuntur inter homines: tamen ex debito honestatis debetur superabundanti honor, indigenti vero retributio lucri*, & inde est, quod fundatoribus ecclesiarum, & patronis ratione beneficii accepti, ecclesiæ à principio à debito iustitiæ non erant obligatæ: tamen ex debito honestatis eis voluerunt concedere aliquid honoris, & aliquid vtilitatis. Honoris quidem, præsentando ad beneficia, quod inuenit vt concessum patronis in iure scripto expresse & generaliter, tamen quibusdam excellentioribus patronis, vt magis foueretur eorum deuotio ad ecclesias fundandas, est per dissimulationem concessum rationabiliter: & quia illud quod rationabiliter est concessum, licet ex gratia, & non ex debito iustitiæ, in longam & præscriptam consuetudinem tractum conuertitur in ius commune, eo quod (vt dicit Plato in Timæo) *Quod semel rationabiliter est institutum, non est diuina voluntatis immutari debere.* Ideo dicta præsentatio ad beneficia Ecclesiastica omnibus patronis debetur generaliter: & collatio quibusdam excellentibus, qui hoc ex consuetudine habuerunt, debetur specialiter, & de iure, vt eis auferri non possit sine iniuria: imo si quis auferre vellet eis sine causa euidenti & rationabili, indubitanter non posset, sed semper teneret patroni collatio, quicquid ageretur contra hoc à quocunque. Nam vt dictum est supra, Deus non dedit potestatem Petro vel ministris Ecclesiasticis in bonis ecclesiæ, ad ordinandum pro libito: sed pro bona fide, & ad ædificationem, & non ad destructionem, vt dicitur *1. Corinth.* Deus enim non vult, quod rite alicui est collatum, ei auferri, nisi culpa interueniente, nam secundum Apostolum Rom. 11. *Sine pœnitentia sunt dona Dei*, & Iob 33. dicitur: *Non aufert à viro iusto oculos suos, & reges in solio suo constituit in sempiternum*, propter peccata enim fecit vasa Ægyptiorum spolia Hebræorum. Et ideo ex quo fuit principio patronis concessum expresse vel interpretatiue per longam dissimulationem, & ex causa rationabili: quia ex debito quo benefacienti excellenti honor debetur, etiam vt potentes proniores efficerentur ad dotandas ecclesias, non est dubium, non esse proprie à Christo commissum quod talia reuocari possint sine euidenti & magna culpa: super quam princeps monitus, inueniretur incorrigibilis, & præcipue cum ex hoc ecclesiæ sumpserunt magnum emolumentum. Quod ergo arguitur, quod collatio non cadit in laicum, cum sit idem quod spirituale: respondeo, dicendum quod spirituale non dicitur proprie, nisi in habitudine ad spiritum diuinum, per causalitatem, seu per concomitantiam: vnde sacramenta Ecclesiastica sic spiritualia sunt, vt administratio sacramentorum: quia gratiam spiritualem continguunt & causant: spirituali vero annexum dicitur, quod habet ordinem ad dictum spirituale, vel per consequentiam, vt ius decimarum: vel per antecedentiam, vt ius patronatus, & collatio præbendarum. Primum ergo quod est spirituale, proprie non cadit in laicum aliquo modo, nec secundum quod est annexum ei per consequentiam, quia tale dependet ex spirituali officio. Nam ratione spiritualium officiorum competit alicui ius decimarum, & ideo sicut spirituale officium non competit laico: ita nec ius prædictum, licet fructus corporales qui nomine decimarum appellantur, laico competere possunt de concessione ecclesiæ. Sed tertium quod annexum est spiritualibus officiis per antecedentiam, vt præsentatio, vel collatio, seu ius conferendi, quia non sic dependet à spirituali, sed econuerso potest competere laico præcipue, & ex concessione ecclesiæ, vel ex promissione, & ex longa cõsuetudine p̄scripta, potest rex sibi ius acquirere, cum sibi non repugnet: quia si ei repugnaret, ei non posset conuenire ex cõcessione cuiuscunq;, sicut nec administratio sacramentorum, vel ius decimarũ potest cõpetere laico auctoritate cuiuscunq;: nec sit onerosa ecclesiis, sed interdũ fructuosa, & præcipue ecclesia sciente & permittente. Quod autẽ dicitur, quod dos non debet esse onerosa: respondeo, ꝙ ex hoc non sit onerosa, nisi patrono, cui incumbit onus defensionis ecclesiæ; nunc vero non est onerosa, cũ plus ex hoc habeat commodi, q̃ incommodi. Et quod dicitur, ꝙ consuetudo non p̄iudicat iuri: respondeo, Dicta cõsuetudo cũ non sit damnosa in ministris ecclesię, sed in plurib. fructuosa, nõ p̄iudicat iuri publico in genere, licet videatur p̄iudicare in specie. Nam licet videatur p̄iudicare episcopis

scopis

ſcopis, qui priuantur collatione beneficiorum, quæ de iure communi eis debetur: tamen eccleſiæ aliunde ea hoc emolumentum accipiunt præponderans, ratione defenſionis & donationis & fundationis, & ideo non præiudicat ſimpliciter. Vel vt dicit Philoſophus *8. Ethicorum*, hoc facimus, quod per amicos facimus: & ideo Eccleſiaſticus conferre dicitur, licet non per ſe, ſed per patronum laicum, cui ab eo conceſſum eſt rationabiliter: quæ conceſſio non eſt reuocabilis, niſi ſicut dixi. Et quod opponitur de conſuetudine contraria ſubſtantiæ contractus, & inhoneſta: reſpondeo, Dicitur quod hic nullus eſt contractus, nec conditio, quia patroni non dant ſub conditione vel modo, ſed ſimpliciter, licet obligatio ſequatur collationem iam factam: nec eſt hic aliquid inhoneſtum, cum per violentiam non ſit ab eccleſiis extortum, ſed ab eccleſia ſit patronis liberaliter conceſſum, licet ex debito honeſtatis, quo cuiuſque beneficio excellenti debetur honor, & indigenti retributio lucri, vt dicitur *8. Ethicorum.* Si etiam eſſet contraria ſubſtantiæ contractus, vel doni, vt dicit argumentum, non ideo ſequitur intentum, quod ſic pro nunc non adiecta habeatur, & quod donum non maneat. Hoc enim conuenit in conditione inhoneſta, quæ non eſt contraria ſubſtantiæ contractui: vt, contraho tecum, ſi occideris hominem. Sed vbi eſt conditio oppoſita contraria ſubſtantiæ doni, donum vel contractus non tenet: vt ſi dicatur, Contraho tecum, ſi venenum aut ſterilitatem procures, vel aliud huiuſmodi: & ideo ſecundum illud donatio facta eccleſiis non tenuiſſet, ſed rediret totum ad donatores. Quod vero dicitur, quod eccleſia gaudeat iure minorum, & reputat ſe deceptam: reſpondeo, Non ſufficit ad reſtitutionem, quod ſit minor, niſi oſtendat ſe læſum. Hoc certe eccleſia facere non poſſet, cum appareat euidenter, quod ex dicta promiſſione facta eſt locupletior. Amplius, ſecundum magnos iuriſtas, Eccleſia ponitur in vltimo momento 25. annorum à tempore læſionis factæ, vt ſic infra quadriennium, quod vocatur tempus vtile, tantum reſtituatur, & non vltra, niſi fraus probetur interueniſſe. Alii vero dicunt, quod reſtituenda ſit vſque ad 15. annos, ponentes eam in anno 14. Alii autem vſque ad 30. ponentes eam in primo die minoris. Amplius, dicit Goffredus, quod *eccleſia a minore differt in hoc, quod eccleſia præſcribit, & præſcribitur contra eam: ſed minor ſemper ſeruatur illæſus, præterquam in longiſſima præſcriptione, quæ quidem contra minorem currit, ſed reſtituitur: contra eccleſiam vero erit præſcriptio 40 annorum, nec eſt reſtituenda.*

Quod autem dicitur tricesimo nono, quod Papa debet eſſe perfectus in vita actiua: reſpondeo, Ex hoc ſolum ſibi conuenit de rebus ſuis, & non de rebus alienis: & prædicare aliis, res eorum eſſe diſtribuendas, ſecundum quod exigit ordo charitatis.

Quod XL. opponitur de clericis, qui magis pollent ratione: reſpondeo, Si ſic eſt, non ideo præcipue debent regere in omnibus, ſed in maioribus & in melioribus, ſcilicet in ſpiritualibus.

Quod autem dicitur XLI. quod aliter loquentes loquuntur in fauorem principum: reſpondeo, Quamuis in caſu aliquo veritas ſit ſubticenda, ſicut Moyſes reticuit veritatem de repudio vxoris, *Matth. 19.* tamen nulli licitum eſt in caſu quocunque, contra conſcientiam docere, vel ſcribere in doctrina religionis: & ideo dicere quod tanti viri, inter quos aliqui fuerunt ſummi Pontifices, ſcripſerunt contra conſcientiam ſuam in fauorem principum, vel ob timorem eorum, eſt ponere os in cœlum. Magis autem probabiliter poſſet econtrario dici, quod tales doctores qui ſic indebite ampliát auctoritatem Papæ, loquuntur timore vel fauore ipſius, cum ſint perſonæ Eccleſiaſticæ, qui magis poſſunt per ipſum promoueri. Et præcipue cum ipſi dicant, licet male, quod ſummus Pontifex gratioſe amplectitur ſuam poteſtatem extendentes, & reprimit obloquentes, quod nunc faciunt reges & principes.

Quod autem vltimo dicit ille de Cremona, tales pro hæreticis habendos, qui dicunt Papam non habere, &c. Dicendum, quod iſte eſt temerarius in iudicando, cum dicit, nos ita dicere, vt eccleſia nó poſſit coercere hæreticos. hoc enim falſum apparet, cum eccleſia poſſit inuocare brachium ſeculare contra hæreticos, *extra, de hæreticis. ad abolendam*, & *vergentem*. Magis autem poſſet dici, quod iſte anathema eſſet, & non longe ab hæreſi, ſcilicet cum pertinacia ſuum dictum aſſereret. Nam Papam habere vtrumque gladium, non continetur in ſacra Scriptura, quæ eſt regula fidei. & Deuter. 4. dicit Dominus, *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ab eo.* Et in congeſtis primæ Nicenæ ſynodi dicitur, quod *perlecto ſymbolo Nicenæ ſynodi decreuit ſancta ſynodus, aliam fidem nulli licere proferre, vel conſcribere, vel componere, præter diffinitam a ſanctis Patribus, qui in Nicena ſynodo congregati ſunt à Spiritu ſancto.* Et ſubditur anathematis pœna. Et idem recitatur *in geſtis concilii Chalcedonenſis.* Amplius, cum fides Chriſtiana ſit catholica & vniuerſalis, non poteſt ſummus Pontifex hoc ponere ſub fide ſine concilio generali: quia Papa non poteſt diſcernere ſtatuta concilii. *diſtinctione 19. Anaſtaſius.* nam licet concilium non poſſit proprie legem imponere, *extra, de electione, ſignaſti. & 35. quæſtione 6. veniam*: tamen non intelligitur in iis quæ fidei ſunt, eo quod orbis maior eſt vrbe & Papa, concilium maius eſt Papa ſolo.

Cap. XXII.

De Donatione Conſtantini.

VIſo, quid poſſint viri Eccleſiaſtici, eo quod ſunt Chriſti vicarii: videndum eſt quid poſſint ſummi Pontifices ex dono Conſtantini Imperatoris magni. Dicunt enim, quod Syluestro ſucceſſoribuſq; dederit imperium Occidentale, & imperialia ſigna: vt palatium ſuum, & coroná, & alia

huiusmodi. Et ideo volunt aliqui, quod ratione huius doni, summus Pontifex Imperator est, & dominus mundi: & quod potest reges constituere & destituere, sicut Imperator, & præcipue imperio vacante. Vt autem ista melius pateant, præmittenda sunt aliqua ad factum pertinentia, quæ in Chronicis & Ecclesiasticis historiis, de hac translatione & donatione leguntur: vt melius videatur, quid per donationem illam possit dominus Papa, præcipue super regem Franciæ.

Est quidem sciendum de donatione prædicta, quod sicut accipitur *ex Chronicis* Hugonis Floriacensis, & in libro *de Cosmographia*, & ex *epistola Constantini ad episcopos*: & ex *Testamento* eiusdem, ipse Constantinus non dedit nisi certam prouinciam, scil. Italiam cum quibusdam aliis, vbi Francia non includitur: & imperium transtulit ad Græcos, vbi nouam Romam ædificauit. Cæterum de translatione à Græcis ad Germanos facta per Romanos, & Papam in persona Caroli Magni, vt dicunt: sciẽdum est ex Chronicis supradictis, quod non fuit translatio facta, quin remaneret imperium apud Græcos secundum rem, & apud Occidentales secundum nomen: vel quod fuit facta diuisio imperii, vt duo Imperatores dicerentur, Romanus scilicet, & Constantinopolitanus. Eo quod Romani legũtur ea triplici causa ab imperio Græcorum recessisse, scil. propter defensionem Reipublicæ, quam acceperant à Carolo Magno, Constantino Imperatore negligente: & ea odio Irenæ Imperatricis, quæ filium suum Constantinum & filios filii excæcauit, vt sola imperaret, prouocati, & ex translatione Imperii ad Græcos ab eis per Constantinum Imperatorem facta indignati, & grauiter ferentes imperium Græcorum, laudes imperii Carolo Magno victori declamauerunt. Ea quibus ergo suppositis apparet, quod ex dicta donatione & translatione, Papa nihil potest super regem Franciæ, propter quatuor.

Primo quidem, quia dicta donatio non fuit nisi de portione determinata, in qua Francia non includebatur, nec translatio fuit facta totius imperii siue monarchiæ mundi ad Germanos, cum etiam post translationem prædictam quæ magis fuit diuisio Imperii, vel noua imperii appellatio, quam translatio, remanserunt adhuc Imperatores apud Græcos.

Secundo, quia dicta donatio nihil valuit propter quatuor, quæ in Glossa iuris ciuilis ponuntur: & vt Iurisperiti communiter dicunt, quia Imperator ideo dicitur *semper Augustus, quia eius est augere Rempublicam & non minuere.* & ita dicta donatio non videtur tenuisse, præcipue quia excessiua & immensa, licet alias in remuneratione facta & cum moderatione tenuisset. *9. distinct. totum, cum plures*, & infra *primis*. Nec obstat quod dicit lex, quod mensura donationis ecclesię est vniuersalis, vt in *authent. de rebus ecclesia non alienandis. finimus.* Illud enim intelligitur, quando donatur de patrimonio Cæsaris, & non quando donatur de patrimonio fisci. quia pro statu Reipublicæ constituendo institutum est, & ab vniuersitate, quæ semper debet manere: de quo non potest largiri, nisi cum moderamine, & ex certis causis, in *Authentica. quomodo oportet episcopos & clericos. col. 2.* Vel intelligitur in principe non donante ecclesiæ, sed permutante cum re Ecclesiastica: vbi non est periculum, si res principis sit maior, & non commensurata ab ecclesia acceptæ.

Secundo, quia Imperator est administrator Imperii & Reipublicæ, vt dicunt iura, per legem regiam ab Hortensio latam: vt *de constit. principum l. 1.* Si non imperii administrator, est imperii diminutor, non valet. & *in tit. proœm. Instit.*

Tertio, quia si donate lex est, C. *de donatione inter virum & vxorem. L. donationes.* Lex enim facta per vnum, seu ab vno, reuocari potest per successorem: quia par in parem non habet imperium, vt *ff. de arbitris. leg. nam & magistratus.* Dicta ergo donatio firma non fuit.

Quarto, quia eadem ratione qua vnam partem potest dare, & successor potest & aliam, & sic imperium diminueretur & spoliaretur donis suis, quod est inconueniens: quia expedit quod imperiũ sit locuples. *L. legatus. ff. de off. præsidis, & in Auth. vt iudices sine quoquo suffrag. collatione secunda.* Ex quibus dicunt Iuristæ, quod donatio non valuit.

Quod vero Deo displicuerit, ex hoc sumitur argumentum, quod legitur in vita B. Syluestri Papæ, quod in donatione illa audita est vox angelorum, dicentium in aere: *Hodie in Ecclesia venenum effusum est.* Item B. Hieron. dicit de isto Constantino, quod *ab ipso vsque in præsens tempus, ecclesiarum rapina & totius orbis discordia secuta est.* Dicit etiam Hieron. de eodem, quod *in tantam crudelitatem postea versus est, vt filium suum Crispum interficeret, & vxorem suam Faustam: extremo etiam tempore vitæ suæ ab Eusebio Nicomedia baptizatus est.* & sic bis baptizatus fuit, & amplius in Arrianum dogma declinauit. & hoc idẽ dictum in *Chronicis* suis multi alii Cronicorum veraces scriptores, & fide digni imitantur. Quod aũt aliqui defendere volunt, quod illud de filio suo intelligi debet, patet esse falsum: tum quia B. Hieron. satis postea loquitur de ipso Constantino. Constat autem, quod ab illo Constantino non incepit rapina ecclesiarum, cum ipsius tempore fuerit ecclesiæ magna persecutio. Constat etiam ex *Chronicis*, quod solus Constantinus, & non filius eius, vxorem habuit Faustam nomine. Non inuenitur etiam iste Constantinus familiaris fuisse Eusebio Nicomediæ episcopo: sed alius Constantinus, qui mortuus in sua ecclesia est sepultus. & ideo illa scelerosa dicunt Hieronymus & alii de Constantino Magno, quamuis affectus pietatis suæ reddiderit eum bonæ memoriæ apud beatum Greg. *in Registro.* Græci etiam ad eum deuotionem conceperunt ex eo, quod ad ipsos Imperium transtulit, & Constantinopolim apud eos fundauit.

Tertio apparet, quod ex dicta donatione nihil habet Papa super regem Franciæ, dato etiam quod valuisset, & generalis de toto imperio fuisset: quia licet Gallici inueniãtur tempore Octauiani Augusti imperio Romano fuisse subiecti, tamen Franci nunquam. Hoc enim legitur in diuersis historiis,

quod

quod post excidium duodecim millia Troianorum duce Antenore, à quo primo dicti sunt Antenoridæ, ad partes Pannoniæ iuxta Mæotidas paludes peruenerunt, vbi ciuitatem Sicambriam ædificauerunt, semper Imperio Romano infesti: ibiq; manserunt vsq; ad tempora Valentiniani Imperatoris, à quo inde expulsi, pro eo quod tributa Romanis iuxta morem cæterarum gentium soluere recusauerunt: egressi aũt inde cum suis ducibus Marcomiro, Symone & Genebaudo, venerunt & habitauerunt iuxta ripam Rheni in confinio Germaniæ & Alemaniæ: quos cum multis præliis idem Valentinianus postmodum deuincere non potuisset, proprio nomine eos *Francos*, id est feroces appellauit. Et ab illo tempore virtus Francorum in tantum excreuit, vt totam Germaniam & Galliam vsque ad iuga Pyrenæi, & vltra subiugarent: & Galliam habitantes, eamque Franciam nominantes, nullis Romanis, nec aliis quibuscunque fuerunt subiecti.

Quarto, ex dicta donatione dato quod valuerit, & toto imperio facta fuerit, & dato quod Franci tunc fuissent imperio subiecti, ꝙ non dicimus: adhuc Papa nihil potest super regnum Franciæ, cum non sit Imperator. Et amplius, dato ꝙ esset Franci præscripserunt contra Imperatorem vsq; ad dies istos. Tenuerunt n. sic regnum Franciæ reges sancti, & tam longo tempore & bona fide, vt patet de B. Ludouico per Ecclesiam meritis suis euidentib. canonizato: qui ita tenuit, & ecclesia canonizando approbauit, quicquid dicant aliqui Theologi: cum *iure humano sit appropriatio rerum, & subiectio hominum*, secundum Augustinum, iura humana possunt facere cõmune vel alienum, quod meum est, ex causa rationabili non esse meum, & transferre dominium. Ex quo n. iura imperialia statuerunt, quod aliquid post tm̃ tempus in præscriptione transferatur, dominium transfertur. Et hoc pro communi vtilitate, vel in odiũ negligentis, & in fauorem bonæ fidei possessoris, & ne lites in infinitum protendantur & multiplicentur: nec in hoc aliquis tenet alienum, sed suum, quod suum factum est præscriptione legitima. Et ideo, dato ꝙ regnum Franciæ alias fuisset subiectũ Romano imperio: tñ præscripta est subiectio. Quod etiam patet ex *Chronicis* Sigisberti & aliorum. Ibi n. legitur: quod Carolus M. totam Italiam sub iure regni Francorum subegit. Legitur etiã in *historiis Romanor.* quod olim Imperium fuit apud Francos. Et tamen constat, quod Italia nunc non est subiecta Francis: quod non est nisi propter aliquam temporis præscriptionem, quæ in talibus locum habet. Ex prædictis etiam apparet, non valere quod dicunt aliqui Iuristæ de præscriptione iurisdictionis & subiectionis, quod subiectio quæ Imperatori debetur, præscribi non potest: sed illa tantum quæ debetur baronibus inferioribus: ita tamen, quod subiectio remaneat ad superiorem. Cuius rationem allegant, quia cum plures dissentiant faciliter, non expedit vt plures regimen habeant, sed quod vnus toti mundo principetur: & ideo ista vtilitas præscriptione tolli non debet. Sed parum valet ista ratio, vt patet ex dictis super 3. ca. quia verũ est, ꝙ plures dissentiunt faciliter in re vna: & ideo melius est regimen regũ, q̃ Aristocraticũ: vt supra dictum est *ca. 1.* Melius autem est plures pluribus regnis dominari, quam vnum toti mundo.

Quod ex hoc etiam apparet, quod tempore Imperatorum nunquam fuit mundus in tanta pace, quanta fuit postea, & ante: sed frater fratrem, & mater filium occidebat, & econuerso, & cætera horribilia scelera per mundum currebant, & dissensiones permaximæ, de quibus non oportet modo narrare per singula. Mirum etiam est, si præscribi non possit contra imperium Romanorum, vt dicunt illi, cum ante regnum Romanorum fuerint regna & imperia, scilicet Babyloniorum, quod incepit à Nino, tempore Abrahæ: Carthaginense, tempore Iudith, Macedonum siue Græcorum ab Alexandro tempore Machabæorum: & quodlibet prædictorum est æque à Deo, sicut imperium Romanorum.

Si igitur, non obstante quod Græci habuerunt imperium à Deo, Romani præscribunt & præscripserunt contra Græcos, & vsurpare tentauerunt Græcos expellendo: quare non possunt alii homines præscribere contra imperium Romanorum, etiam eorum dominium à se abiiciendo: præcipue cum eis se non subiecerunt voluntarie, sed violentia Romanorum? Sicut de Gallicis legitur, quod nunquam, antequam venirent Franci, voluntarie se subiecerunt Romanis: sed semper rebelles fuerunt, prout potuerunt, modo quidem Romanos vincendo, modo econuerso. Si ergo Romani per violentiam acceperunt, nunquid iuste per violentiam etiam abiici potuit dominium eorum, vel etiam contra eos præscribi?

Si vero aliquis dicat, quod Deo ordinante cessare debuit imperium aliorum, & crescere debuit imperium Romanorum: quare non sic potest dici de Romano imperio, quod cessare debeat Deo ordinante, vt illi qui ante Romanis qualitercunque fuerunt subiecti, amplius non debeant subiici, si discedere velint & possint? imo expressius videtur haberi in Scriptura de imperio Romanorum, quod deficere voluerit, quam de alio. Dicitur enim Num. 24. in prophetia Balaam: *Venient in triremibus de Italia, & superabunt Assyrios, vastabunt Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.* vbi dicit Magister in historiis: *Sicut monarchiam prædixit Romanorum hic, & sic in fine temporum destructionem eorum.* Similiter in Danielem, vbi agitur de imagine quadriforma, percussa in pedibus, dicit Glossa: quod *regno Romanorum nihil fortius fuit, & nihil in fine debilius aut fragilius erit.*

Cap. XXIII.

An licitum sit de pertinentibus huiusmodi disputare & iudicare.

NVnc vero inquirendum videtur, si sit reprehensibile iudicare de factis Papæ; & quod aliqui

qui dicunt, quod hoc est tangere montem, & ponere os in cœlum. Dicunt etiam, Dioscorum perpetuo condemnatum per concilium generale, quia Papam Leonem reprehendit, & iudicare voluit.

Sed circa hoc est considerandum, quod contra Papam potest intelligi, esse quadrupliciter discussio & iudicium, scil. de statu, de potestate, de potestatis abusu, & personali defectu. De statu quidem Papæ, scil. an sit Papa, vel non: dico quod discutere licet, cum possit venire in dubium propter defectum electionis: cuius tamen forma est certa, in qua potest error incidere, sicut circa electionem cuiuslibet alterius prælati Ecclesiastici. Et iterum Papa propter defectum personæ, cum interdum possit aliquis esse, quod esset à sede repellendus, vt si esset fœmina vel hæreticus, sicut fuerunt aliqui, qui ob hoc non enumerentur in Catalogo Paparum: & tanto magis est necessarium veritatem istorum requirere, quanto magis periculosum esset in hoc veritatem non agnoscere. Hoc tamen est obseruandum, vt exceptiones in talibus frustratorie & supine non admittantur, quod ex tempore exceptionum factarum, & ex personis excipientibus maxime obseruetur. Si vero contra personam, vel electionem summi Pontificis, post discussionē diligentem à literatis & ab illis, quorum interest factā, inueniretur aliquid illegitimum contra statuta, non esset dissimulandum, sed monendus cedere: & si nollet, posset excipi, & generale concilium peti; & ad ipsum concilium appellari: imo in tali casu deberet, si pertinax inueniretur cum violentia, aduocato brachio seculari à sede remoueri, ne prophanarentur Ecclesiæ sacramenta.

Sic enim legitur in *Chronicu Romanorum Pontificum* de Benedicto Nono, & Cadelo Portuensi Episcopo, Constantino Secundo, & aliis quibusdam propter intrusionem per brachium seculare cōmendabiliter à sede depositis: sed quis iudicabit eum hæreticum? Responsio: Si dixerit, & affirmando tenuerit aliquid, quod est contra id, quod est in Symbolo fidei per ecclesiam alias approbato, iam dicitur iudicatus. nam qui non credit, iam iudicatus est. De potestate vero domini Papæ, quid possit, vel quid non possit, credo quod non sit reprehensibile inquirere veritatem, cum ignorantia sit periculosa, & non sit certum in quibusdam: vt, vtrum possit dispensare cum bigamo, vel vtrum possit dispensare in solemni voto continentiæ, cum inueniatur alius Papa de facto dispensasse aliquādo: & cum aliquis Papa dicat, quod non possit: *extra, cum de ingredientibus monasterium*, & multa etiam alia infinita sunt de potestate Papæ dubia, de quibus est vtile dubitare, & etiam prout per rationes videtur alicui humiliter indicare. De potestatis vero siue abusu & personali defectu suo, an scilicet præbendas conferat pro communi necessitate Ecclesiæ, vel bono suo priuato: & vtrum sit castus, sobrius, vel sceletosus: si non sit euidens aut manifestum, absque dubio non licet indicare: sed semper in meliorem partem interpretandum est, & trahendum, etiamsi prima facie aliquid mali coloris occurrat. Et minus est licitum de Papa, quam de aliis quibuscunque. Si vero sit factum ex genere suo malum, & manifestum, vt incontinentia vel homicidium, vel ex lege prohibitum, non potest iudicari per modum auctoritatis ab aliquo citando vel excommunicando, cum superiorem non habeat. Vnde Dioscorus, qui Leonem Papam excommunicauit, vt dicitur XXI. per generale concilium est perpetuo condemnatus. Per modum etiam iudicii & correctionis dicunt aliqui, quod non est iudicandus: quia si homicidium Samsonis, quod ex se malum est, interpretamur quod instinctu diuino fuit factum: multo magis omne factum sanctissimi Patris interpretari debemus in bonum. Et si quidem fuerit furtum, vel aliud ex se malum, interpretari debemus, quod diuino instinctu fiat, cuius nutu regitur Ecclesia sancta magis, quam singularis persona. Sed beatus Augustinus latis respondet in *primo de Ciuitate Dei*. Nam homicidium Samsonis, vt dicitur, interpretamur factum instinctu Dei, qui per ipsum Samsonem alia miracula operabatur. Ideo dicitur, Si Papa errat priuando ecclesias iure suo, dispergendo gregem Domini, scandalizando Ecclesiam ex quocunque facto suo, potest de facto suo iudicari, persuaderi & reprehendi à quocunque: quod si non ex officio, tamen ex charitatis zelo, non pœnam imponendo, sed cum reuerentia exhortando: quia affectus qui personæ debetur, non minus ei debetur ratione maioris status, ad quem assumptus est: & ideo ratione status, sicut populo ad quem assumptus est, non tenetur minus omnibus ad charitatis affectum, licet auctoritate seruata, secundum Augustinum. Ita econuerso, cum alicui delinquenti teneatur, quilibet ad correctionem fraternam, ex charitatis zelo & debito ipsi facto: Papæ non minus tenetur quilibet impendere charitatis affectum, licet cum humilitate & reuerentia. Vnde Galat. 2. cum venisset Petrus Antiochiam, in facie restitit ei Paulus, quia reprehensibilis erat. nec ideo quis poneret os in cœlum: neque os ponitur in eum, id est contra eum, quando corrigitur. Sed pro eo nec debet aliquis timere de Papa, quod propter hoc scandalizetur, quia scandalum passiuum non cadit in viris perfectis, sed in pusillis tantum: vnde timere in hoc scandalum Papæ, est in hoc tenere de Papa, quod est pusillus, & minus perfectus quam quilibet alius, quem aliquis audet corripere delinquentem: & ideo tales secundum veritatem ponunt os in cœlum, qui talia prædicant de sanctissimo Patre, quod est vindicatiuus, & quod grauiter portat omnem hominem facta sua qualiacunque iudicantem: quod certe non est timendum, cum non sit pusillus, sed perfectus, & aliis perfectior. Sed quid si Papa dicat, quod reputat talem hæreticum, qui tenet aliquid de quo sunt opiniones, & dicat hoc sine concilio generali: vel si dicat quod reputat hæreticum omnem hominem asserentem regem Franciæ vel aliquem huiusmodi non esse subiectum? Responsio: Verba summi Pontificis indefinite dicta, semper debent trahi ad aliquem sanum sensum, quantum potest fieri: vnde dicta verba non debent accipi sic, quod non possit ad eum appellari, vel quod sit dominum habens in rebus ipsis, vel quod Papa se habeat intromittere de tuo & meo: Hoc enim esset manifeste

contra

contra Scripturam & contra omnem doctrinam, & nouitas quædam: quam non proferret summus Pontifex, nisi cum magna maturitate, & habito prius concilio generali, & discussione facta vbique per humos. & ideo debet intelligi in sano sensu, scilicet ratione delicti, vbi quæstio mouetur de peccato: vel debet intelligi in foro conscientiæ, vt dictum est supra, quo vsque super hoc aperuerit intentionem suam. Si vero finaliter aperiat intentionem suam in tam nouo & iniurioso sensu (quod absit) debet cum patientia tolerari, quantum potest sine periculo iustitiæ & veritatis. iuxta illud Matthæi quinto, *Quicunque angariauerit te mille passus, vade cum illo & alia duo millia*: & debet ad eum haberi refugium, qui sicut cor regis, ita & cor Papæ habet in manu sua, & potest ipsum quoque si voluerit inclinare & vertere ad ipsum Papam, sicut & regem de sede amouere. Si tamen periculum Reipublicæ sit in mora, quia scilicet trahitur populus ad malam opinionem, & est periculum de rebellione, & Papa commoueat populum indebite per abusum gladii spiritualis. Vbi etiam non speratur quod desistat aliter, puto quod in hoc casu Ecclesia contra Papam debet moueri, & agere in ipsum: princeps vero violentiam gladii Papæ, posset repellere per gladium suum, cum moderamine: nec in hoc ageret contra Papam, sed contra hostem suum, & hostem reipublicæ: sicut Aioth Iudæus, qui Eglom regem Moab interfecit, sagita infixa in femore eius, eo quod graui seruitute populum Dei premebat, non est reputatus interfecisse rectorem, sed malum & hostem. hoc enim agere, non est contra Ecclesiam agere, sed pro ecclesia. Sic enim commendabiliter populus zelo fidei commotus, Constantinum Papam, qui ecclesiæ in scandalum erat, oculis priuauit, & deposuit. Sic & Henricus Imperator Romam vadens, Benedictum Nonum, & alios duos, qui contentionibus suis scandalizabant ecclesiam, imperiali & canonica censura deposuit, & Clementem Secundum Romanæ ecclesiæ Papam constituit, vt legitur in *Chronicis Romanorum*.

Cap. XXIV.

Quod Papa possit resignare.

NVnc, quia supponere videbar superius, quod summus Pontifex renunciare potest, & deponi, & viuens potest fieri de Papa non Papa: videndum est, quibus rationibus vsi sunt, qui dicebant Papam non posse resignare voluntarie, nec deponi sola auctoritate inferiorum prælatorum: vt in isto Capitulo ponantur rationes, ad duos articulos distinctæ, superius in isto principio huius Tractatus positos: eo quod sunt multæ rationes, quæ vtrumque concludunt. Sit igitur prima ratio eorum, Quod Papa renunciare non potest: quia papatus à solo Deo est: quæ autem à Deo sunt, vel ab alio superiori alicui committuntur, ab aliquo inferiori remoueri non possunt: & sic papalis dignitas, à nullo inferiori remoueri potest. Secunda ratio est, quod nullus potest auctoritatem vel potestatem auferre, quam conferre non potest: sed auctoritatem papalem nullus potest conferre nisi Deus: ergo nec etiam auferre, quod tamen fieret, si Papa renunciare posset. Tertia ratio est ex decret. inter corporalia, de translatione episcopor. quæ expresse innuit, quod depositio episcoporum, vel translatio episcopatuum soli Papæ reseruatur, & non nisi in quantum Deus, id est Dei vicarius: ergo remouetur Papa ab officio, quia papatus omnes dignitates excellit, per solum superiorem, sicut Deum. Potest fieri quod nulla ratio esse videtur, quod Dominus velit episcopos solum per superiorem Papam, inquantum est Deus, & Papam ipsum posse remoueri per inferiores se: imo videtur quod Deus velit, quod ipse solus per seipsum possit Papam amouere, qui solus eo est superior. Quarta ratio est, Summa virtus creata per summam virtutem potest tolli: sed papatus est summa virtus creata: ergo, &c. Quinta ratio est, quia nec Papa, nec tota vniuersitas creaturæ potest facere, quod Pontifex non sit Pontifex: ergo minus potest facere, quod summus Pontifex non sit summus Pontifex. Sexta ratio est, quia Papa non est Papa nisi per legem diuinam, & non per legem creaturæ, nec omnium creaturarum simul: ergo nullo modo videtur, quod Papa potest eximi quin sit Papa. Ex quo enim Papa consensit, & se sponte subiecit, non potest esse non Papa per creaturam aliquam, vel omnes simul. Septima ratio est, quia nullus potest tollere votum alicuius, nisi ille qui est super votum: sed papatus est votum super omnia vota, quia Papa vouet se gerere curam vniuersalis Ecclesiæ, & gregis Dominici, & quod de ipso reddet rationem: ergo ab ipso solo potest ab ipsa obligatione absolui. non enim alias alicui superiori obligatus potest seipsum absoluere: sed solus superior eum absoluere potest. Octaua ratio est, nullus videtur seipsum posse absoluere à peccato: ergo nec à papatu: quod esset, si voluntarie renunciare posset. Nona ratio est, quia papalis obligatio non videtur posse tolli nisi per maiorem potestatem, quam sit papalis: qua tamē nulla maior nisi de: ergo, &c. Decima ratio, quia nulla dignitas Ecclesiastica post legitimam confirmationem potest tolli, nisi per eius superiorem: sed Papa non habet superiorem nisi Deum, ergo. Vodecima ratio est, eo quod Apostolus vult, quod Christi sacerdotium est æternum, quia Christus viuit in æternum: ergo nullo modo potest esse vita summi sacerdotis sine summo sacerdotio. quod tamen falsum esset, si Papa renunciare posset.

Ista sunt media, quæ videre potui ad hanc partem, quod Papa non possit renunciare, vel deponi.

NVnc vero ostendendum multipliciter exemplis & rationibus, & auctoritatibus, quod Papa possit renunciare, & inuitus deponi. De renunciatione ponit exemplum de B. Clemente: de quo legitur *in gestu Romanorum Pontificum*, quod renũciauit, & post Linum & Cletum cathedram recepit, ita quod Clemens fuit immediatus post Petrum, sed eo renunciante receperunt cathedram, Linus & Cletus, post quos fuit quartus à B. Petro. Istud tamen exemplum potest capere calumniam, eo quod Aimo *in Christianorum regum memoria* & in aliis quibusdã historiis dixisse legitur, quod Linus & Cletus non sederunt Pontifices, sed vt summi Pontificis coadiutores: quibus B. Petrus in vita sua Ecclesiasticarum rerum dispensationem tradidit, ipse vero tantum orationi & prædicationi vacabat. Et ideo prædicti Linus & Cletus tanta auctoritate dotati, meruerunt in catalogo summorum Pontificum reponi. Et sic secundum istos Clemens non renunciauit, sed immediate post Petrum cathedram tenuit vsq; ad Anacletum, vel vsq; ad Euaristum: puto tamen verius esse primum. & quod ideo forte Clemens resignare voluit, quia Petro adhuc viuente, ab ipso in Papam fuit ordinatus, vt ipse scribit ad B. Iacobum Hierosolymitanum episcopum. Aliud exemplum potest poni de Marcellino, qui fuit tempore Diocletiani: hic renunciauit, vt dicit in Glossa ordinaria, *6 q. 1. ca. non autem. & 21. dist.* nõ autem dicitur, quod se ipsum deposuit. sua enim renunciatio, fuit quædam depositio. Ipsemet, vt dicit Hugo ex gestis Pontificum, *contra seipsum sententiam tulit dictando, & contra se ipsum cau proferendo, dicens: Ego Marcellinus ob scelus idololatriæ, quod ego infelix commisi, iudico me condemnandum & deponendum: anathematizo etiam, quicunque corpus meum tradiderit sepulturæ.* Exemplum etiam potest poni de Cyriaco Papa, de quo legitur, quod cum Vrsula & 11. millibus virginum martyrizatus est. Scribitur etiam de eo, quod nocte quadam sibi relatum est, quod cum illis virginibus esset palmam martyrii recepturus: tunc clero & cardinalibus congregatis, omnibus inuitis, & præcipue cardinalibus, coram omnibus renunciauit & dignitati & officio. Sed iste Cyriacus in catalogo Paparum non annumeratur: quia credebant ipsum non propter deuotionem, sed propter oblectamentum virginum dimisisse episcopatum. Auctoritates etiam sanctorum sunt ad hæc idem, vnde Glossa ordinaria *7. q. 1. non autem*, mouet quæstionem in propria forma, nunquid Papa renunciare possit? & dicit quod sic, assignans pro ratione, quod Marcellinus renunciauit, & etiam Clemens. Hugo etiam mouet eandem ibi dist. *sed quid de renunciatione Papæ? nunquid renunciare potest, quia vult transire ad religionem, vel est æger vel senex?* Et respondet, *quod vtique potest renunciare*: assignans pro causa, *quod Marcellinus renunciauit, & Clemens.* Et similiter *21. distinct. ca. non autem*, mouet eandem quæstionem Hugo: & respondet quod sic, *si expediret, & alias peccaret.*

Ad hoc etiam possunt adduci rationes ex parte causæ finalis: quia non eligitur aliquis in Papam, nisi propter bonum cõmune Ecclesiæ & gregis Dominici, sed hoc etiam præest vt prosit. Si ergo postquam fuit in papatu, inuenerit se, vel inuentus fuerit ineptus totaliter, & inutilis, vel superueniat impedimentũ: vt insania, vel aliud simile, debet petere cessionem à populo vel à cœtu cardinalium, qui in tali casu est loco totius cleri & totius populi: qua obtenta vel non obtenta cedere tenetur, aliter enim, quod ex charitate institutum est, contra charitatem militaret, si inutiliter & ad malum ecclesiæ & ad damnum animæ suæ residens renunciare non posset. Hoc enim generaliter est verum, quia nulla obligatio facta voluntarie præiudicare potest charitati, vel obligationi: quia quisque tenetur solicitus esse de salute animæ suæ: sicut religiosus, qui determinatam regulam vouit, si videatur sibi & animæ suæ expediens, ad acriorem transire potest, petita licentia à superiore, & ea obtenta vel non obtenta transire potest ad eam libere. *19. q. 2. duæ sunt leges.* Qui priuata lege ducitur, nulla ratio est vt lege publica constringatur.

Et ideo si perpendit mollities animi, vel ineptitudo in scandalum Ecclesiæ, vel quod turbet Ecclesiam, seu quod diuidat gregem Domini, faciens diuisiones, & suscitans scandala, & si admonitus non desistat, etiam compellendus est ad cessionem. *extr. de renunciatione decendendi*: Et, *cum in postulationibus.*

Non est igitur irrationabile dicere, quod Papa possit cedere inuito populo & reclamante, sicut fecit beatus Cyriacus: & quod ipse inuitus etiam de consensu populi in tali casu possit deponi, quia cum ipse Papa, & quilibet alius prælatus præsit non propter se, sed propter populum vt scilicet prosit, efficacior est consensus populi in hoc casu ad deponendum eum etiam inuitum, si totaliter inutilis videatur, & ad eligendum alium, quam eius voluntas ad renunciandum Voluntarius vel inuitus populo nolente.

In depositione tamen, qua deponitur voluntarius & per populum, cum maiori maturitate est incedendum, quam in cessione vel renunciatione voluntaria: quia ad renunciationem sufficit, quod causam alleget coram collegio cardinalium, quod est in hoc casu loco totius Ecclesiæ.

Sed ad deponendum decet, quod fiat per concilium generale: vt patet *vigesima prima distinctione, cap. non autem*: vbi dicitur, quod conuocatum fuit concilium generale ad depositionem Marcellini. Credo tamen, quod simpliciter sufficeret ad depositionem huiusmodi collegium cardinalium: quia ex quo consensus eorum facit Papam loco ecclesiæ, videtur quod similiter possit eum deponere, siquidem fuerit causa rationabilis, & deponunt eum meritorie. si vero non fuerit sufficiens peccant. Dicere autem quod aliqua hic adducta non tenent contra Papam, qui non habet superiorem, non valet, vt patebit soluendo argumentum.

Ad p[illegible] dicitur, quod papatus a [illegible] Deo est, respondeo. Dicendum est, quod potestas Pap[illegible] est dupliciter considerari. Vno modo secundum se, & sic est à solo Deo, quia solus Deus potest hanc potestatem dare hominibus, quod absolutus vel ligatus in terra sit absolutus vel ligatus in cœlo. Alio modo potest considerari, vt est in isto vel in illo: & sic est a solo Deo, eo modo quo omnia opera nostra Deo attribuimus. Isaiæ decimo sexto. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*: ipse enim est, qui operatur omnia in nobis, & velle & perficere: sed quæ sic sunt, à solo Deo sunt: sicut ei soli attribuitur omne opus nostrum. si operamur, non desi[illegible]imus in opere quod in nobis est, non excludit operationem nostram, nam cooperatores Dei sumus. Igitur licet Papatus sit à solo Deo, in se tamen in hac persona vel illa, est per cooperationem humanam, scilicet per consensum electi & eligentium. & secundum hoc per consen[illegible]m humanum potest desinere esse in isto, vel in illo: sicut cum anima rationalis sit a solo Deo per creationem, tamen quod sit in hoc corpore, cooperatur humidum radicale, & naturæ dispositio, in disponendo & organizando corpus: & ideo per operationem naturalem potest desinere esse in illo corpore, quando scilicet calor naturalis consumpsit in tantum humidum, quod corpus sit ineptum pro anima rationali. Ad rationem, cum dicitur quod solus Deus potest conferre Papatum, ergo & auferre: dicendum est, vt ad primam, & per idem exemplum potest etiam addi illud exemplum: nam solus Deus dat gloriam, & tamen oportet, quod ibi homo cooperetur: quia qui fecit te sine te, non iustificabit te sine te. Et potest aliquis auferre sibi gratiam suam per actum suum.

Ad tertiam rationem, de illa decretali, *inter corporalia, de translatione episcop.* vbi positio, translatio & cessio episcoporum reseruatur soli Papæ: respondeo: Hoc magis est ad concludendum, quod Papa possit sine auctoritate superioris renunciare, quam quod non possit: quod enim exigentia rerum hoc habeat, vt per quem aliquid construitur, per hoc eadem contrario modo se habentia destruantur: sicut fit coniugium quoddam inter prælatum & ecclesiam per consensum eligentium & electi, ita per dissensum dissoluitur. Vnde quilibet episcopus inueniens se mollem & ineptum ad curam & regimen ecclesiæ suæ, allegata causa coram populo vel capitulo suo posset resignare, nisi esset à superiore ei prohibitum, & ei specialiter reseruatum de episcopis & archiepiscopis, per illam decretalem, inter corporalia. Et quia de Papa non inuenitur prohibitum, sicut de episcopis inferioribus: ideo Papa potest resignare & deponi sine auctoritate cuiuscunque superioris. In talibus enim, quæ fiunt secundum exigentiam rei & causæ, hoc est licitum, quod non est prohibitum: in illis vero quæ supra rei & causæ conditionem sunt, non est aliquid licitum, quod non fuerit concessum: vt ordinare de ecclesiis quæ pertinent ad Papam, qui est caput ecclesiæ, est super conditionem episcoporum inferiorum. Vnde nulli eorum est licitum, nisi specialiter sibi sit concessum. Non est igitur simile de Papa, de quo non est reseruatum superiori: nec ei prohibita est resignatio & de inferioribus episcopis, quibus interdicta est, & superiori reseruata. Potest nihilominus aliter responderi ad hoc argumentum, & ad alia quædam, quod vbi apparet manifeste causa rationabilis, sicut vbi est defectus manifestus, supponitur consensus & auctoritas Dei ad renunciationem & depositionem, sicut in eius confirmationem supponitur.

Est tamen considerandum, quod ex decretali prædicta posset aliquis prædictum argumentum fortificare sic: quia ibi dicitur, quod fortius est vinculum spirituale inter episcopum & ecclesiam, quam carnale inter virum & vxorem suam. Si ergo vinculum carnale inter virum & vxorem nulla humana potestate vel auctoritate, vel consensu quorumcunque interuenienti potest solui: ergo nec vinculum spirituale Papæ ad ecclesiam. In episcopatu enim contrahitur matrimonium spirituale, in electione ratificatur, in confirmatione & consecratione consumatur. Respondeo: Vinculum spirituale dicitur fortius carnali, quia dignius, & non quia durabilius. Potest enim solui s[illegible]ituale matrimonium etiam post consecrationem, episcopi translatione. *7. quæst. 1. mutationes:* [illegible] *cap. pastoralis.* depositione vt *1. d. postquam.* cessione, vt *extra, de renunciatione*, in multis locis. Non [illegible] autem matrimonium carnale. Vel ideo dicitur fortius, quia plus adigit & constringit q[illegible]am carnale. prælatus enim maiorem curam debet habere de ecclesia sua, cum sit bonum commune, quam vir de sua vxore, cum hoc sit bonum particulare. Vel dicitur fortius, quia de se fortius est, quam carnale. quod enim carnale sit durabilius, quia coniuges non possunt separari quamdiu viuunt, hoc potissime habet ex mandato Christi, qui hoc præcepit in Euangelio di[illegible]ens: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* propter quod Apostol. primo Corinth. septimo dicit: *Præcipio non ego, sed Deus, vxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut cum viro reconciliari.* Ratio autem quare mandauit Deus non solui matrimonium carnale, est, quia ex eius solutione licet interdum posset prouenire bonum personale, tamen hoc esset in malum commune: q[illegible] inducerentur homines communiter ad dimittendum vxores, secus vero est de matrimo[illegible]ali. Si enim persona cum est inutilis & scandalizatiua, non posset resignare deposi[illegible] & [illegible] el[illegible]gi, hoc esset in malum commune: quia cum talis præesset, hoc esset in bonum particu[illegible]næ, ideo istud non prohibuit. imo si intelligatur ratio legislatoris prohibendo matrimoniu[illegible]n dissolui, præcepit spirituale dissolui: quando manifeste apparet, quod obest bono co[illegible].

Ad quartam [illegible]onem, quæ videtur specialiter probare, quod Papa non possit deponi voluntarius, quia Papatus est summa virtus creata: respondeo, Hic dicerent aliqui, quod argumentum cõ-

cludit verum: quia licet renunciare possit, tamen inuitus deponi non potest, nisi forte sit hæreticus: quia sic pro mortuo habetur, & ita se habens non potest esse caput Christianorum. Et hoc ipsi ostendunt per hoc, quod habetur in *d. cap. nunc autem:* vbi dicitur, quod *nullus rite potest ab his, qui sunt inferioris dignitatis vel ordinis, iudicialibus submitti disputationibus.* Et ibidem etiam dicitur de Marcellino Papa, quod nullus episcoporum ausus est in eum proferre sententiam: sed sibi dicebant, *Non nostro iudicio, sed ore tuo iudica causam tuam.* & rursum dixerunt, *Non audiris in nostro iudicio, sed collige in sinu tuo causam tuam.* Et rursus loquit, *Ex ore tuo condemnaberis.* propter quod *in Legenda* eius dicitur, quod *seipsum deposuit, & depositus postea est reelectus.* Sed illud non intelligitur, quia cum Papa præsit ecclesiæ, si potest renunciare nolente ecclesia, vt dictum est de b... to Cyriaco: quare non potest voluntarius deponi per ecclesiam, si causa subsit necessaria. Amplius, casu speciali ecclesiæ, vbi episcopus nullo tempore ad sanæ mentis officium redit, vel... si interdum redit, & requisitus cedere noluerit, potest & debet alium eligere. *7. quæstione quarta cap. quamuis triste*, & ibidem Iohan. & *extra de renunciat. cap. quod cedendum.* Ergo a simili, collegium cardinalium vice totius Ecclesiæ potest Papam inuitum deponere. Item *distinctione 40. cap. si Papa*, dicitur: *Cunctos iudicaturus, à nemine iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius.* vbi dicit Glossa, quod *si deprehenderetur in quolibet alio vitio, & admonitus non corrigeretur, & ecclesiam scandalizaret, & incorrigibilis esset, inde posset accusari & deponi: quia talis contumacia hæresi æquipollet.* Item, si in hæresim lapsus, deponi potest, quia pro mortuo habetur: quare non similiter, si in vitium labatur, de quo non exhibet se corrigibilem, cum talis etiam pro mortuo habeatur: & nihil ei reputetur, dicente Augustino, quod peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. Pro defectu etiamsi requisitus noluerit renunciare, alius ordinandus est ipso inuito, quia sic videtur malignari.

Quod vero dicitur de Marcellino, quod non ausi fuerunt eum condemnare: hoc fuit, quia pœnituit, & corrigi voluit. Et quia nihil erat probatum contra eum, nisi quantum ex ore suo voluntarie confitebatur, & ideo ex ore suo iudicatur.

Quod ergo dicitur in principali argumento, quod Papatus est summa virtus creata, & sic non potest auferri. Respondeo: Licet sit summa virtus in persona, tamen est ei æqualis vel maior in collegio, siue in tota ecclesia. Vel potest dici, quod potest deponi a collegio, vel magis a generali concilio, auctoritate diuina, cuius consensus supponitur & præsumitur ad eum deponendum, vbi apparet manifestum scandalum, & incorrigibilitas ipsius præsidentis.

Ad quintam rationem, vbi dicitur, quod non potest fieri, quin summus Pontifex sit summus Pontifex: sicut quod Pontifex non sit Pontifex: respondeo, Non est simile: quia sacerdos & Pontifex non dicunt, nisi ea quæ sunt ordinis, scilicet characterem sacerdotalem, vel potestatem fundatam super ipso charactere, licet diuersimode: quia in sacerdote imprimitur character quasi imperfectus, super quo fundatur potestas conficiendi, sed non faciendi alium sacerdotem sibi similem in potestate conficiendi. Episcopo autem confertur characteris perfectio, in quo fundatur sacerdotalis potestas perfecta: qua potest alium sacerdotem facere. & ita episcopus est vir perfectus, sacerdos vero simplex vt puer. Episcopus etiam est sacerdos non quilibet, sed magnus, & sponsus Ecclesiæ quia potest quasi generare sibi similes, scilicet ordinando sacerdotes. Archiepiscopus vero, Patriarcha, sicut primas, & Papa, non important ex nomine suo vltra sacerdotium & episcopatum, aliquid, quod pertineat ad potestatem ordinis, vel eius augmentum vel perfectionem: sed solum dicunt ex nomine suo gradus iurisdictionis, archiepiscopus quidem in sua prouincia, primas in regno, Papa in tota Ecclesia. Et quia potestas ordinis est indelebilis, & eius perfectio indelebilis, eo quod super characterem, & super characteris perfectionem fundatur: ideo nulla virtute fieri potest, quod sacerdos non sit sacerdos, vel quod episcopus non sit episcopus. Iurisdictio vero sicut potest augeri vel minui, ita & deleri & tolli: & ideo amota iurisdictione Papa desinit esse Papa, & summus Pontifex desinit esse summus Pontifex, licet non desinat esse Pontifex.

Ad sextam rationem, cum dicitur quod Papa non est Papa, nisi per legem diuinam, & non per legem alicuius creaturæ: & quod ex quo subiecit se legi sponte, non potest non esse Papa per aliquam creaturam, vel per omnes: respondeo, Hæc ratio duplici innititur fundamento. vnum est, quod Papa est Papa per legem diuinam, quæ est immutabilis, & ideo non potest desinere esse Papa. Aliud est quod subiecit se legi sponte, quæ est, in ea perpetuari.

Quantum ad primum fundamentum, responderi potest, quod non obstante, quod Papa est Papa per legem diuinam, quæ est immutabilis, tamen potest non esse Papa: quia licet diuina lex sit immutabilis formaliter & in se, secundum quod inferiora reducuntur in Deum per superiora, & sic inferiores prælati per Papam: tamen mutabilis est materialiter, in isto scilicet vel in illo, vt in Cœlestino vel Bonifacio: quia ad hoc cooperatur creatura, vt dictum est supra. Quod ergo Papa sit super omnes, est de lege diuina, & non potest contrarium fieri: sed quod iste vel ille sit Papa, mutabile est: quia ad hoc cooperatur consensus eligentium & electi.

Quantum ad secundum fundamentum, responderi potest, quod Papa subiecit se legi sponte Ecclesiæ, quæ est, in ea perpetuari, quantum ad ea quæ sunt ordinis: quia semper potest ea facere, quæ sunt spiritualia, scilicet ordinare: quia si quem ordinet, ordinatus est. Sed quantum ad ea quæ sunt iurisdictionis ex lege sponte, non est perpetuo & immobiliter subditus ecclesiæ, quia iurisdictio potest auferri. Ratio aut, quare illa quæ sunt ordinis, non possunt auferri, & ea quæ sunt iurisdictionis

nis

nis auferri p[illegible], esse potest, quia ea quæ iurisdictionis sunt, non sunt super naturā & conditionem negocii, & super conditionem hominum: quia non est super conditionem hominis, quod homines præsint hominibus, imo naturale est quodammodo. In talibus autem quod non est prohibitum, est concessum, vt per easdem causas destruatur, per quas construitur, modo contrario se habētes. Et ideo sicut per consensum hominum iurisdictio datur, ita per contrarium consensum tollitur. Ea aūt quæ sunt ordinis, sunt super naturam & conditionem negocii & rerum, vt quod ad probationem talium verborum character vel potestas spiritualis imprimatur in anima: & ideo in talibus quod non est expresse concessum, est negatum: vnde quia expresse collatum est, quod ad tale verbum talis character imprimatur, ideo sic fit. Sed quia non immediate expresse inuenitur collatum, quod per quemcunque modum auferatur: ideo impressio vel collatio characteris, super quo fundatur potestas ordinis, est indelebilis.

Per hoc ergo quod Papa legi sponte se subiecit, perpetuari habet in ea, quantum ad illa quæ sunt ordinis, vt quantum ad sacerdotium & episcopatum, in quibus imprimitur characteris perfectio: sed quantum ad ea, quæ sunt papatus vel summi pontificatus, cum papatus & summus pontificatus non addant nisi iurisdictionem, non oportet quod perpetuetur, cum iurisdictioni renunciare possit.

Ad septimam rationem de voto, quod Papa emisit: respondeo, Votum Papæ, quod scil. vniuersaliter habebit curam gregis Dominici, debet intelligi, quamdiu erit in officio, scilicet quamdiu erit Papa. Sic enim illi qui fiunt, potestates communiter iurant se tenere statuta communitatis, & seruare communitates illas in statu bono: quæ omnia intelligenda sunt, quamdiu durat officium eorum. Iuramentum enim quo aliquis iuraret, quod semper esset in officio tali vel Papatu, & simpliciter vel absolute haberet curam de proposito semper, esset illicitum: quia militare posset contra bonum commune, vtpote si videret se insufficientem, & bonum commune languere, & perire sub se.

Ad octauam rationem, quod nullus potest se absoluere à peccato: respondeo, Non est simile: quia absoluere se à peccato, est ascendere: sed se absoluere à papatu, est descendere. Non valet autem argumentum, si aliquis non potest ascendere, quod non possit descendere. Vel potest dici, quod homo absoluit se à culpa in contritione: & quod si teneatur confiteri alii à quo absoluatur, hoc est solum ex Domini præcepto. Iacob. 5. *Confitemini alterutrum*, &c. Et Luc. 17. dixit Dominus leprosis, per quos peccatores intelliguntur, *vt ostenderent se sacerdotibus*.

Ad nonam rationem, quod Papalis obligatio non potest tolli nisi per maiorem: responsio patet, sicut ad alias: quia Papæ obligatio non est nisi conditionata, scilicet quamdiu est in officio.

Ad decimam, quod nulla dignitas Ecclesiastica post legitimam confirmationem tolli potest, nisi per superiorem: responsio, Planum est quod hoc intelligitur de dignitate, quæ confirmatur per superiorem: sed ascensus Papæ sine superiore, confirmatio eius est: & ideo descensus eius sine superiore, cessio est.

Ad vndecimam, de sacerdotio Christi æterno: responsio patet ex prædictis. nam sacerdotium Christi fuit æternum, quia Christus viuit in æternum ratione oblationis: & sic concedo de Papa, quod sacerdotium eius durat semper, quamdiu viuit: quia indelebilem habet characterem, & semper erit sacerdos, & poterit offerre in altari: sed papatus eius non necessario est, quamdiu viuit: sed potest cedere, vel ex magna causa deponi: quia papatus vltra episcopatum & sacerdotium nominat iurisdictionem, quæ mutabilis est, & sine hac Papa non potest esse Papa.

Finit Tractatus de potestate regia & papali, à magistro Iohanne de Parisiis, Ord. Prædicatorum, Doctore Theologo.

MARSILII MENANDRINI DE PADVA

Anno Christi 1313.

TRACTATVS *DE TRANSLATIONE IMPERII.*

PRimum capitulum est de intentione narrandorum. Secundum, qualiter Romanum Imperium per triginta tres Imperatores permansit. Tertium, quare Orientales, videl. Persæ, Arabes, Chaldæi, & aliæ confines nationes, à dominio Romani Imperii recesserunt. Quartum, qui fuerint principales populi, qui seditionem huiusmodi ex antedictis occasionib. excitarunt. Quintum, de principio & ordinatione translationis imperii, de Græcis in Francos. Sextum, qualiter Pipinus tempore Zachariæ Papæ de Maiori domus in regem Francorum extitit sublimatus. Septimum, qualiter Pipinus rex Francorum ad petitionem Ecclesiæ Romanæ, adiuit Italiam, aduersus Astulphum regem Lombardorum, ipsumq; deuicit, & temporalia Ecclesiæ Romanæ restituit. Octauum, qualiter tempore Adriani Papæ Carolus M. vrbis Patritius constitutus fuit, ipsique sedis Apostolicæ dispositio concessa fuerit. Nonum, qualiter imperii Romani translatio de Græcis in Francos facta fuerit. Decimum, qualiter imperium translatum fuit a Francis seu [illegible], in Germanos. Vndecimum, qualiter Germani Electores Imperii fuerunt instituti. Duodecimum est, Epilogus dictorum.

Cap. I.

QVoniam in eo, quē *Defensorem pacis habemus*, tractatum fecimus de Romani & cuiuslibet alterius principatus institutiōe, noua trāslatione, ac alia quadis circa principatū mutatione: diximusq; p quem, & quomodo secundum rationem seu de iure fieri debet, & potest: nunc aūt in bis perstringere volumus sermonē de sedis imperialis translatione, collectum diligenter ex Chronicis historiis quibusdā per venerabilē Landulphum de Columna, Romanum satrapā, conscriptum. Et quia eius scripturæ in quibusdā nostra sententia dissonat, pręsertim in quib. iura læsit imperii secundum sententiā propriam, absq; demonstratione sufficienti. Dicemus igitur de Imperialis Romanæ sedis translatione, per quem vel quos & qualiter de facto processerit à Romanis in Græcos: deinde vero à Græcis in Gallicos, siue Francos: nouissime aūt à Francis in Germanos. Ante tñ oportet attendere, q *Romanum Imperiū* in vna sui significatione quandoq; significat Monarchiā, seu regalem principatum Romanę vrbis, siue ciuitatis tm: qualis fuit ab origine sua, quemadmodū ex sequentib. apparebit. In alia vero acceptione significat *Imperium Romanum* vniuersalem & generalē totius mundi, vel plurimarum saltē prouinciarum monarchiā: qualis fuit Romanæ vrbis totius orbis principatus, in eius processu. secūdum q̄ etiam acceptionem de ipsius translatione tractate propositū magis est nobis. A priorib. itaq; secundum ordinem incipientes, narrabimus primo, Romanę vrbis siue ciuitatis originē, eiusq; exordiū monarchiæ. Deinde augmentum ipsius, ad totius orbis monarchiā & principatum supremum, posthæc aūt, ipsius translationē ex sede in sedē, seu ex gente in gentē, secundū tempora describemus.

De Romanę ergo vrbis ortu & patria structuraq; dicturi, ex probatis sumamus historiis, quod Æneas post excidium magnæ Troiæ profugus, per mare Italiam petiit, & in ea Romanum imperiū fundauit, in loco vbi Roma nunc est. & in eo, quia sibi cōplacuit, sementem Romani generis seminauit. Quod quidem semen processu temporis in plantā excellentissimam crescens, p vniuersa climata ramos expandit: velut synapis, q ex minimo super olera reliqua mirabiliter exaltatur. Sub cuius quidē vmbra, plantæ omnes, id est, reges & principes & tyranni, cum populis omnibus, in pacis pulchritudine quiescebant. Romani vero, qui ab Ænea descenderunt, armorum exercitio, disciplina castrorū, vsu militiæ, libertate quieta, iustitiæ cultu, legum reuerentia, finitimarum gentium amicitiis, maturitate consiliorum, grauitate verborum & operum obtinuerunt, vt orbem suæ subiicerent ditioni. Nā Romanus populus, à rege Romulo in Cęsarem Augustum per septingentos annos ita per vniuersum orbem virtuose ac potenter arma circumtulit, vt omnia regna mundi sua virtute anteiret: ita vt qui eius magnifica gesta legunt, non vnius populi, sed totius humani generis facta legere videantur: sic etiam vt ad constituendum eius Imperium humana virtus atque fortuna contendisse credantur.

Cap. II.

IMperium Romanum à Iulio Cæsare secundum quosdam, sed verius ab Octauiano Augusto, primo Romanorum Imperatore sumpsit initium. Nam secundum historiæ veritatem, Iulius Cæsar licet primus fuerit, qui sibi arripuit Romanorum monarchiam, tamen non fuit Imperator, sed potius reipublicę violator & vsurpator. Et propterea non ponitur in catalogo Principum Romanorum. Imperium autem vsq; ad Magnum Constantinum per triginta tres Imperatores, & trecentos quinquaginta quatuor annos & quinq; menses sine mutatione Romæ permansit. Constantinus vero prædictus imperii sui anno v i i. sedem mutauit imperii, ipsam in Orientem transferens, apud Byzantium ciuitatem, Constantinopolim nunc nominatam: quæ etiam secundum imperialia iura Romę veteris prærogatiua lætatur, ibiq; sedem imperialem statuit Constantinus, & Romam B. Syluestro tunc Romano Pontifici, eiusq; successoribus disponendam commisit. Et vt in quibusdam narratur Historiis, clericis quoq; Romanæ vrbis ad instantiam B. Syluestri quasdam senatorias dignitates contulisse fertur. Ii vero, qui tunc clerici Romanæ vocabantur Ecclesiæ, nunc *Cardinales* appellantur. Sed ante Syluestrum simpliciter *clerici*, seu *sacerdotes Romana Ecclesia* vocabantur. Qui tunc, quantum ad decorem & dignitatem, *titulos* non habebant: sed bene, quantum ad onus, videlicet officium prædicandi, mortuos sepeliendi, baptizandi, & pœnitentias iniungendi, titulos habuerunt. Hæc enim longè ante Syluestrum à temporibus Cleti & Anacleti, Dionysii & Marcellini, fuerant instituta. Sed à tempore Syluestri receperunt dignitatis titulos, & illam prærogatiuam, quam Senatus habebat tempore Constantini. Vtrum autem conuenienter aut non, ex nostro *Defensore pacis* videbitur intuenti. Cum iis autem attendendum, quod Martinus Polonus ponit in Chronica sua numerum Cardinalium: & & dicit, quod sint L I I. videlicet v I. episcopi, x x v I I I. presbyteri, & x v I I I. diaconi. quorum quidam sunt assidentes summo Pontifici, vt episcopi, qui domino Papæ in solennitatibus assident, & cathedris vtuntur. Quidam sunt assistentes, vt presbyteri, qui per septimanas missis & horis intersunt. Quidam vero sunt insistentes, vt diaconi insistunt ministeriis. Ipsi namq; Papam induunt, & ei circa altare deseruiunt: sed secundum assignationes titulorum factas, primo per Cletum, postea per Anacletum, & demum per Marcellinum, plures inueniuntur, Sed in hoc, quantum ad præsens, vis non est. Quod autem B. Syluester hos clericos primo nominauerit *cardinales*, communiter dicunt historiarum scriptores. Ante enim, vt iam dictum est, vocabantur *presbyteri vrbis Roma*, vt patet ex *Ecclesiastica historia*. Eusebii. Et per id, quod legitur etiam de *Nonatiano presbytero Romana Ecclesia*, qui aspirans ad summam Pontificiam, promotionem Cornelii Papæ nisus est impedire.

Cap. III.

TEnuit quoque Constantinus, eiusque successores Imperatores Romani, pacifice dominium Orientis, vsq; ad XX. annum Imperatoris Heraclii, quo tempore omnes Orientales populi à dominio Latinorum recesserunt. Sed quia causa propter quam recesserunt, & modus, per quē recesserunt, cōmuniter ignorantur: ideirco conueniens iudicaui, causam & modum describere, quib. dicti Orientales se à Græcis & Latinis in dominio & cultu diuinorũ diuiserunt. Causa siquidē, quare Orientales, videl. Persę, Arabes, Chaldæi, & aliæ confines nationes à dominio Romani Imperii recesserunt, tyrānicus principatus Heraclii. Nam post magnam victoriā de Persis habitā, Heraclius Persas & alias Orientales nationes nimis crudeli dominatu premebat: propter quod rebellandi occasionem concorditer assumpserunt. Sed vt ab obedientia prædicta recederent firmiter, vt nunquā ad eandem reuocarentur amplius, consilio Machometi tunc inter Persas diuitis & potentis, diuersum cultum assumunt, vt tā diuersæ crudelitatis & fidei sectę ad pristinum dominium de cætero non redirent. A Ieroboam forte sumentes exemplum, qui decem tribubus ipsum sequentib. diuersum cultum tradidit, vt in pristinũ dominium non rediret. Quod etiam, vel consimiliter Græci fecerunt. Volentes n. ab ecclesiæ Romanæ obedientia separari, acceperunt diuersum cultum siue ritum in Ecclesia ministrandi, & sic in diuersos errores sunt prolapsi scienter. Omnes n. eorũ *Calogeri*, qui conseruant & tuentur schismata, vel sunt Nestoriani, aut Eutychetistæ, aut Iacobitæ, aut Hebionitæ. Sic ergo factum est de illis populis & nationibus, in quib. iam dicta rebellio & inobedientia cōtigerunt. Nam vt talis esset rebellio duratura, schismata induxerunt: vt non solum ab Imperio, sed etiā à Christianismo recederent, accipientes etiam cōmunia quædam ea lege Moysi, quædam ex lege Euangelii, vt patet in *Alcorano*. Vnde attendendum, quod quædā hæreticorum sectæ multum fuerunt familiares Machometo & legi Sarracenorum, sicut in prædicto *Alcorano* cōtinetur: velut Nestoriani, quos Machometus mandat honorari. Vnde Richardus *in Chronicis* suis narrat, quod quidam monachus Græcus Nestorianus, cui nomen Sergius, longo tempore instruxit Machometum, & hinc est, quod Nestoriani magna habent Monasteria in dominio Sarracenorum.

Cap. IV.

CAusa igitur & modo præscriptis, quibus Orientales à dominio Græcorum & Latinorum recesserunt, videamus, qui fuerunt principales populi, qui seditionem huiusmodi ex antedictis occasionibus excitarunt: qui etiā non solũ rebellionis & inobedientiæ sumpserunt audaciā, sed cum hoc regiones Romani imperii & Imperatori vicinas hostiliter inuaserunt. De his Richardus in *Chronica sua*. Martinus, Isidorus & Admonius *de gestis Francor.* concorditer dicunt, quod principalis gens in prædictā audaciam eleuata, de Arabia & radice montis Caucasi est progressa, quæ gens, secundum Hieronymũ *in Chronicis*, Nabathęa nominatur, à Nabaoth primogenito Ismahelis. Vnde nō Sarraceni, sed Agareni, siue Ismahelitæ dici deberent. Hæc natio deuastans regiones Imperii, peruenit vsq; in Syriā & Iudæam, contra quam egressa est innumera militia Imperatoris Heraclii, quæ tota fuit cæsa per hostes, & fuerunt 15000. prostratorũ de exercitu Imperatoris prædicti. Verum humanitatē hanc hostes fecisse leguntur, quod per legatos omnia spolia Imperatori remiserunt. Heraclius autem spoliis recuperatis, in adiutorium accitis Alanis (qui dicuntur de montibus Caspiis exiuisse, secundum historias, ibidem per Alexandrum M. inclusi) exercitum reparauit, & infinitā pugnatorum multitudinem cōgregauit. Saracenis quoq; duo duces pręerāt, qui 20000. pugnatorũ in bellum instruxerant. Cumq; vterq; exercitus non procul ab inuicem consideret, paratus & instructus nocte quæ diem belli præcesserat, in castris Græcorum 5002. pugnatorum exanimata subito reperta sunt in stratis ipsorum. Quo terrore ac metu percussa exercitus reliqua multitudo, in diuersis fugit locis, totum imperium hostib. relinquens. Heraclius accepto nuncio tantæ cladis, diffidens se posse resistere, præ tristitia in morbum incidit: & quasi desperans in ægritudinem prolabitur animæ: ac secundum quasdā historias Eutycetis cōmaculatur errore: & cum filia sororis suæ, nomine Martina, copulauit se in matrimonio. Aliæ vero historiæ tradunt, quod ante prædictum conflictum, prædicto fuerit maculatus errore. His peractis, multiplicatur exercitus Arabum & Nabathæorum, ex diuersis prouinciis, affinibus videl. Chaldæis, Ammonitis & Moabitis: quibus Machometus adiungitur, qui tenebat in Arabia principatum, vt scribit Richardus *in Chronicis*. Hic Machometus magicis artibus instructus, vt fertur, sua, vt credo, cum prudentia verius, prætextu contemptus Imperii persuadet, eisdem de modo viuendi ad suum augendum dominiũ, populumq; multiplici sua arte deludit & auertit à fide: asserens ipsos principatum tenere non posse, nisi à Christiana fide se diuerterent, & sua documēta sectarentur & seruarent: simulans quoq; aliquid diuini numinis in se habere. sicq; quibusdam præstigiis per ipsum ostēsis, homines fallens, tanquā propheta in dicto populo communiter habebatur. Quibus etiā ludibriis quandam nobilem & potentem viduam, nomine Cadigam, Giorozamæ prouinciæ, seduxit in tantum, vt eam sibi matrimonio copularet: per quam illius regionis obtinuit principatum. Iudæos etiā multos sic decepit, vt ipsum crederent suum esse Messiam. His versutiis, suaq; potentia & ampliatione legis circa venerea, & largis promissionibus circa futura populos seducebat, & armorum potentia ad suam perfidiam compellebat. Lege enim data per Machometum, populi, qui arma sumpserant contra Imperium, si quas regiones occupabant, eas legem Machometi credere compellebant: nolentes vero facere, neci tradebant. Vnde de Arabia intrauerunt in Ægyptum, & ibi populum subuerterunt.

runt. Deinde transeuntes in Aphricam, simile fecerunt. Inde etiam in Hispaniam venientes, eam in parte fidem pristinam dimittere coegerunt: & sic multiplicati sunt super numerum plus violentia belli, quam prædicatione sermonis.

Cap. V.

MOrtuo ergo Heraclio, & imperio sic difformato potẽtia, quantum ad dominium Orientis, remansit sedes Imperialis in Græcia, apud Constantinopolim, vsq; ad tempora Constantini VI. & Leonis filii sui, per XXXIII. Imperatores, cõputato M. Constantino, & per 455 annos de Imperio Cõstantini. Nam tantum à mutata sede de Roma in Gręciam superuixit. Hoc tempore Leonis Papæ III. translatio Imperii de Græcis ad Frãcos, fuit aliqualiter inchoata. Et quoniã historia hæc propter scribentium varietatem ignota est cõmuniter, idcirco alias sciendum, quod primitiua causa translationis huius, fuit discordia inter Imperatorem Leonem III. & Romanam ecclesiã, circa venerationem Ecclesiasticarum imaginum. Leo enim III. Imperator dicebat, Christi & sanctorum imagines non esse venerandas: quia species idololatriæ videbatur. Gregorius vero III. qui tunc Romanæ præsidebat ecclesiæ, affirmauit, Christi & sanctorum imagines venerandas. In hoc siquidem proposito Leo Imperator prædictus perseuerauit sic, ꝙ de Cõstantinopoli Romam veniens, omnes Christi & sanctorum imagines, quas Romæ reperit, abstulit, & secum Constantinopolim asportauit, easq; per sententiã igne cremauit. Propter quod dictus Gregorius, prędictum Leonem anathematizare præsumpsit, & totam Apuliam, totamq; Italiam & Hispaniam ab eius obedientia separari suasit: & quantum in ipso fuit, hoc opere, quamuis minus debite, adimpleuit. Eidem etiam vectigalia, nescio qua authoritate, sed bene qua temeritate, solenniter interdixit: Romæq; congregans Synodum, venerationem imaginum cõfirmauit: & violatores huiusmodi, anathemate condemnauit. Demum Leo prædictus in hoc proposito moritur, eiq; successit in imperio filius eius Constantinus V. qui eiusdem propositi cum patre, in nullo Romanæ fauebat Ecclesiæ. Papa Stephanus II. imperium Romanum de Græcis transferri in Francos aliqualiter ordinauit, viuente Pipinu, Francorum postmodum rege, qui dictũ Pontificem superuixit. Et ideo quod ab aliquibus dicitur, tempore Stephani translatum fuisse Imperium à Græcis in Francos: intelligi debet, quod fuit huiusmodi ordinata translatio, non tamen opere fuit consummata. Igitur huius Papæ Stephani tempore, imperii Romani translatio ordinata ad Francos fuit: quorum fauores & beneficia iam Romani clerici sentiebant in multis.

Cap. VI.

PIpinus igitur prædictus Caroli Marcelli filius, vir in rebus bellicis strenuus, catholicus, & vniuersorum morum honestate præclarus, secundum cleriorum scripturas, sibi imperialem autoritatẽ vsurpare quærentium: legitur à *Zacharia* Papa de Maiori domus, in regni Francorum excellentiam sublimatus. Quod siquidẽ Zacharias (vt aiunt) regem Francorum Childericum, nõ iam pro suis iniquitatibus, quam pro eo quod tantæ potestati erat inutilis, à regno deposuit, & prædictum Pipinum, Caroli M. patrem, in eius locum substituit: omnesq; Francigenas à iuramento fidelitatis, quo Childerico tenebantur, absoluit. Sed Admonius *in gestis Francor.* scribit, & verius, Pipinum per Francos legitime in regem electum, & per regni proceres eleuatum: per Bonifacium quoq; Remensem archiepiscopum, inunctum Suessione, in monasterio S. Medardi. Childericus vero, qui tũc sub nomine regio in deliciis marcescebat, & ocio, fuit in monachum tonsuratus. Vnde non illum Zacharias deposuit, sed deponentibus, vt quidam aiunt, consensit. Nam talis depositio regis, & alterius institutio, propter rationabilem causam, non ad episcopum tantummodo, neq; ad clericum aliquem, aut clericorum collegium pertinet, sed ad vniuersitatem ciuium inhabitantium regionem, vel nobilium, vel ipsorum valentiorem multitudinem. Vnde Admonii recipiendus est sermo, tanquam verus: clericorum vero scriptura in hoc reiicienda, tanquam Francis præiudicialis & falsa. Vt autem clarius pateat, quare & qualiter facta fuit à Græcis in Francos Imperii memorata translatio, Pipini prædicti Franciæ ac Germaniæ regis historiam breuiter prosequamur.

Cap. VII.

MOrtuo itaque Zacharia Papa, qui Pipino in regem sublimato consenserat, secundum quosdam (licet etiam absque ipsius assensu Francorum legitimus rex fuerit, vt in præcedentibus apparuit) prædictus Stephanus Secundus natione Romanus ex patre Constantino, anno Domini 770. & ab vrbe condita 1530. in summum Pontificem sublimatus est, vt Admonius scribit *in gestis Francorum libro quarto.* Grauatus autem à rege Longobardorum Aistulpho, venit in Franciam ad Pipinum regem, pro temporalibus Ecclesiæ Romanæ recuperandis, quibus eam Aistulphus spoliauerat. Hic autem Papæ Romano Pipinus ad miliare tertium occurrit, & vsque ad palatium suum regium eum deduxit. Tunc Papa causam sui aduentus regi exposuit, & iniurias sibi per Aistulphum illatas plenius enarrauit. Cui rex seruire volens, & ipsius satisfacere voluntati, exercitum magnum parat, & cum ipso Papa in Italiam vadit: Aistulphus vero totis viribus regi prædicto obuiat, & Ecclesiæ restituere temporalia contradicit. Pugna igitur inter ipsos committitur, in qua Aistulphus cum suis superatur, & sic ad Ecclesiæ Romanæ temporalia restituendum compellitur: qui datis obsidibus quadraginta, ex melioribus regni sui, Ecclesiæ

siæ temporalia sub iuramento reddere promisit. Post hoc autem Pipinus rex victor, in Franciam cum gaudio redut, & Papa Stephanus Romam ad sedem Apostolicam remeauit. Aistulphus vero promissa non seruauit. Ob quam causam redut Pipinus in Lombardiam, aduersus Aistulphum, ipsumq; in Papia obsedit: & quod promiserat, adimplere cogit. Vadit deinde Pipinus Rauennam, ipsamq; capit: totamq; Pentapolim Romandiolæ cum Exarchatu, in quo est Bononia, cepit. Quæ omnia Ecclesiæ Romanæ scribitur contulisse de facto. His autem beneficiis Stephanus Papa allectus, & videns illius temporis Imperatoris imbecillitatem, procurauit Romanum Imperium de Græcis trãsferri in Francos: maxime reminiscens beneficiorum, per Imperatores Romanæ ecclesiæ concessorum, in alienos atque remotos imperium transferre satagens, vt Græcis oppressis, Gallicis hæc parum curantibus, posset Papa Italiæ liberius dominari. Sic ergo scripturæ omnes recitantes, quod tempore huius Stephani Papæ, translatum sit Imperium à Græcis in Francos, debent intelligi, scilicet quod tempore suo fuerit ordinata translatio. Tempore namq; alterius Papæ, & Leonis tertii, fuit talis consummata translatio, vt ex sequentibus apparebit.

Cap. VIII.

Hoc itaque Papa Stephano secundo mortuo, sub Ecclesiæ Romanæ protectore Pipino: atque Pipino eodem post 18. annum regni sui defuncto, filioq; ipsius à virtutum magnitudine Carolo Magno, nominato, regnante pro patre, tribus pontificibus intermediis (quorum electionem & vitam causa breuitatis omitto) videlicet Paulo primo, Constantino secundo, & Stephano tertio: Adrianus primus natione Romanus, ex patre Theodoro, de regione via lata, Anno Domini 795. & ab Vrbe condita 1547. in summum pontificem eligitur, ecclesiamq; Romanam annis 23. mensibus 10. diebus 18 gubernauit. Hic Carolum Magnum, qui tunc Franciæ ac Germaniæ regna tenebat, in auxilium Romanæ ecclesiæ, contra Longobardos implorauit. Mortuo enim Aistulpho Longobardorum rege, successit ei Desiderius filius eius: qui patris sequens vestigia, temporalibus Romanam priuauit ecclesiam, villasq; videlicet, ciuitates & castra, & reliqua Romanæ Ecclesiæ occupando, Romanos etiã nouis tributis & vectigalibus opprimendo. Ob quam causam misit Adrianus legatum in Franciam, Petrum presbyterum Cardinalem ad supradictum Carolum, eius implorans auxilium. Hic princeps legatum gloriose suscepit, congregatoq; procerum & prælatorum concilio, Adriani petitionibus censuit annuendum. Dicto igitur legato, cũ spetato fauore remisso, Carolus rex parat exercitũ copiosum, ipsumq; per mare ad iuga montium, in Longobardiam non cum modica difficultate deducit. Veniens igitur in Liguriam & Æmiliam, quæ nunc Lombardia plana vocatur, in circuitu ciuitatis Papiæ sua tabernacula fixit: & castris circumcirca dispositis, vt fidem sequamur historiæ, in eisdẽ natale Domini celebrauit. Deinde vero exercitu relicto, Romam causa deuotionis accessit, ibiq; cum Adriano Papa Pascha Dominicum simul egit: factaq; solennitate Paschali, ad castra reuertitur circa Papiam, continuataq; obsidione ciuitatem expugnauit. Desiderium Longobardorum regem cũ vxore & filiis cepit, qui Caroli subiiciuntur potestati. Ibiq; etiam omnes aduenientes Italici, de singulis ciuitatibus Ambasiatæ & Nuncii, se regis dominio subiecerunt. Quibus sic fœliciter expeditis, & inde Romam accedens, temporalia Ecclesiæ Romanæ restituit: simulq; Ducatum Spoletanum & Beneuentum eidem sua libertate de facto donauit. Tunc Adrianus beneficiis temporalibus dicti Principis allectus, 153. episcoporum & abbatum Romæ concilium congregauit. Ibiq; cum vniuersa synodo, glorioso Principi Carolo regi Franciæ ius & potestatem tribuit eligendi Romanum pontificem, & sedem Apostolicam ordinandi: dignitatem quoque Patriciatus eidem concessit, qua olim quasi pater principum videbatur. Insuper Archiepiscopos & Episcopos, per singulas prouincias, ab eo inuestituram accipere diffiniuit: & vt nisi à rege laudaretur & inuestiretur episcopus, & à nemine consecraretur: omnesq; contra prædicta facientes, anathemate maledixit: & nisi resipiscerent, bonis eos priuari mandauit. Quorum nullam faciendi aut concedendi autoritatem habuit Pontifex, aut alter Episcopus seu clericus, nisi demum Romani populi ordinatione atq; mandato. Prima siquidem cõcessione, potestate videlicet Romanum pontificem eligendi, & sedem Apostolicam ordinandi, non fuit vsus Carolus memoratus. Quod forte fuit, quia pauci pontifices fuerunt tempore sui regiminis, à concessione prædicta, quod fuit spacium 40. annorum. Soli enim, prædictus Adrianus, & Leo tertius, prædicti temporis spacio Romani pontifices extiterunt, qui 44. annis & mensibus aliquibus Romanæ ecclesiæ præfuerunt. Verum nec ipsum Carolum, tali iuri sibi competenti, ex concessione prædicta renunciasse, ab aliquo reperitur. De secunda vero concessione, videlicet Episcoporum installatione, se aliquotiens intromisit, vt ex ipsius gestis in plerisq; locis apparet. His tamen iuribus sibi competentibus renunciauit Ludouicus, vt fertur: & vt propositum de translatione imperii celerius prosequamur, plura magnificentiæ opera per Carolum gesta omittamus.

Cap. IX.

Mortuo igitur Adriano prædicto, regnante Carolo Magno, ecclesiæ Romanæ defensore, Leo tertius natione Romanus, ex patre Aistulpho in Romanũ pontificẽ sublimatur, anno Domini 819. & ab vrbe condita 1572. Hic pontifex in Letania captus est in Roma, excæcatus, & lingua truncatus. Qui positus in custodia, nocte per murũ euasit, & ad legatos Caroli Girundũ abbatẽ, & Vingisum Spoletanum ducem, cum fiducia magna confugit: & vt Richardus *in sua Chronica* scribit (cui credat, qui vult) Pontifex restitutis sibi plenarie membris, oculis & lingua, diuina, vt dicitur, virtute ad prædi-

ctum Carolum, tanquam ad præcipuum Ecclesiæ protectorem, venit in Franciam: qui eum, quo decuit, cum honore suscepit, & cum ipso Romam accedens, iniuriam pontificis & ecclesiæ Romanæ vltus est, iustitia mediante. Admonius quoq; *in gestis Francorum*, hoc magis copiose describens dicit: Quod postquam rex appropinquauit ad locum qui dicitur Mimentanum, duodecimo lapide ab vrbe Roma, Leo Papa, qui regem præcesserat, cum magno comitatu occurrit eidem: ipsumq; cum esset vrbis patricius, cum summa humilitate & honore suscepit: prandensq; cum ipso in loco prædicto, vt vrbis vtantur historiis, statim Papa ipsum cum sua societate præcessit ad vrbem, in crastino quoq; in gradibus basilicæ beati Petri Apostoli stans, missis obuiam Romanæ vrbis vexillis, ordinatisq; per congrua loca tam peregrinorum quam ciuium turmis, quæ venienti regi ad laudem conclamarent, ipse Papa cum turmis & Episcopis equo descendentem regem, & gradus ecclesiæ ascendentem suscepit: factaq; oratione, in basilicam sancti Petri psallentibus cunctis introduxit. Quod est factum 33. anno regis prædicti. Post septem quoq; dies rex, concione vocata, cur Romam venisset, omnibus patefecit: & deinde ad ea propter quæ venerat facienda quotidie operam dedit: & quamuis grauia crimina opponerentur summo Pontifici: tamen quia nullus fuit probator legitimus, idem Pontifex coram toto populo, annuente rege, in basilica beati Petri apostoli Euangelium portans, ambonemq; cõscendit, inuocatoq; sanctæ trinitatis nomine, iureiurando ab obiectis sibi criminibus canonice se purgauit. Aliæ vero historiæ addunt, quod tres Cardinales supra sancta Dei Euangelia ponentes manus, affirmauerunt, omnia esse falsa, quæ summo Pontifici opponebantur. Quæ quidem purgatio à toto clero & populo fuit solemniter approbata, & à dicto Pontifice legitime confirmata. Eadem die vt scribit Admonius *in gestis Francorum*, quidam abbas Zacharias nomine, cum duobus monachis, vno de monte Oliueti, & alio de Saba in Oriente, Romam venit, quem patriarcha Hierosolymitanus transmisit, qui sepulchri Domini claues, & loci Caluariæ, ac ciuitatis Hierosolymitanæ, cum vexillis detulerunt. Quos Carolus benigne suscipiens, per aliquot dies eos honorando detinuit, humaneq; tractauit. Deinde post aliquot dies eum muneribus magnis, regiam maiestatem decentibus, eos in Palæstinam remisit. Tradunt quædam historiæ, quod ex illa legatione motus rex, ad petitionem Cõstantini Imperatoris, cum magno exercitu transfretauit, totamq; terram Sanctam recuperauit, rege Persarum assentiente, qui tenebat tunc in tota Syria & Palæstina principatum. Iam quoq; per totum Orientem fama celebris gloriosi regis Caroli peruenerat: sic, quod dictus rex Persarum, qui monarchiam in Oriente tenebat, eius habere beneuolentiam affectabat, & eidem per solemnes nuncios & legatos pretiosa munera destinauit. Rex autem Carolus vbiq; victoriosus, terra sancta recuperata, per Constantinopolim Romam rediit, ibiq; natale Domini cum Leone Papa celebrauit. Ipsa siquidem natiuitatis die, cum rex in Missa ante confessionem beati Petri, surgebat ab oratione deuote: Leo Papa solemniter præordinatis quibuslibet ad tantam solennitatem necessariis, coronam Imperialem capiti eius imposuit, & à cuncto Romano populo acclamatum est: *Carolo Augusto, à Deo ordinato, magno Imperatori, vita & victoria cœlo ministretur*. Hanc siquidem coronationem, per Leonem Papam & imperalium laudum acclamationem per populum, omnes historiæ ponunt. Post prædicta vero, more antiquorum Principum fuit adoratus, & ablato nomine Patricii, *Imperator Augustus* est ab omnibus acclamatus. Rexit autem Romanum imperium 14. annis. Regna quoq; Franciæ atq; Germaniæ rexerat annis 33. quibus eum *Regem* solum & *Patricium* inuenimus ab historiis nominari: sed à tricesimo tertio anno, post imperialem coronam, ipsum *Imperatorem Augustum*, omnes annales & historiæ, facientes mentionem de ipso, sine aliqua varietate describunt. Quantum autem roboris, iuris ac firmitatis habuit, quod tunc de translatione imperii factum fuit, per nostrum *Defensorem pacis* vltimo patere potest omnibus euidenter. Durauit autem imperii præscripta translatio, facta de Græcis in Francos, per septem generationes: videlicet per septem Imperatores, annis centum & duobus, quibus mansit apud Francos.

CAP. X.

IMperator Arnulphus, vltimus de genere Caroli Magni, effœminatus & remissus contra Berengarium tyrannum, qui tunc in Italia Romanam ecclesiam impugnabat: quinimo ipsemet tunc erat Romanę persecutor ecclesiæ, vt Martinus Polonus scribit. Filio enim Arnulphi prædicti, qui nondũ imperialem benedictionem acceperat, à prædicto Berengario Italiæ tyranno deuicto, & apud Victoriam mutilato, genus Caroli defecit omnino in imperio: & cœpit dictus Berengarius in Italia dominari, & Romana ecclesia persecutionibus vrgentibus vacillare: cum, quia dictus tyrannus eandem molestabat, tum quia Ecclesiæ non verus Pastor, sed mercenarius præerat: Ioannes videlicet Aberti filius, vt tradit Robertus Cremonensis episcopus, magnus historiarum scriptor. Vnde Cardinales ex communi concordia, anno à natiuitate Christi 905. scripserunt Othoni duci Saxoniæ, quã vir magnæ potentiæ dominabatur super vniuersam Almaniam, qui religiosus erat, fide catholicus, in consilio prouidus, in iudicio iustus, in commisso fidelis, in bellicis strenuus, & vniuersorum morum honestate præclarus, ad Dei ecclesiam deuotus. Huius ergo Principis Cardinales auxilium implorarunt, vt ecclesiam Romanam, quæ procellis impellentibus multis modis vacillabat, protegeret atque iuuaret. Qui magnum parans exercitum, in Italiam transiuit, & cum Berengario pugnauit, ipsumque cum eius exercitu in exilium misit. Postmodum vero Romam pergens, concilium Cardinalium congregauit, & de ipsorum concilio Papam noscens incorrigibilem, monuit, vt Papa-

[illegible] tenun[illegible] induratum in castro sancti Angeli violenter inclusit, & Papatui [illegible] renunciare coegit. E[illegible] est tunc Romanæ Ecclesiæ pastor, Leo octauus, qui allectus beneficio Romanæ Ecclesiæ per prædictum Othonem collato, tam de Berengario, qui vexabat eandem, quam de reformatione Ecclesiæ facta per ipsum, easdem dignitates Othoni concessit, quas Carolo contulerat Adrianus: factaque Synodo, & clero ac populo congregato, ipsum Othonem Imperatorem constituerunt, nulla electione præcedente quæ post annos 40. fuit instituta. Sicque facta fuit Imperii translatio de Francis seu Gallicis, in Germanos. Habuit siquidem hic Otho primus ex ordinatione imperium pacifice. Habuerunt etiam Imperium successiue filius atque nepos, sine contradictione.

Cap. XI.

POst hæc autem mortuo tertio Othone sine filio, Gregorius quintus natione Teutonicus, de parentela Othonis in summum Pontificem assumitur. Cuius Pontificis tempore, Imperatoris Electores instituuntur, septem scilicet Principes Almaniæ, quatuor laici, & tres clerici siue prælati, vt Martinus scribit. Quia enim prædicti Othones successiue quasi hæreditario iure obtinuerunt Imperium, fuit pro bono statu Ecclesiæ Dei & populi Christiani ordinatum vtiliter, vt tantæ potestatis fastigium, quæ non debetur sanguini, sed virtuti, non per viam successoris, sed per viam electionis procedatur, vt dignissimus eligatur ad dignitatem Imperii gubernandam. Fuit ergo institutum, vt septem Proceres Officiales Imperii regem Romanum eligerent, per Romanum Pontificem imperiali diademate coronandum: quorum, vt dictum est, sunt tres prælati clerici, qui sunt Imperatoris Cancellarii: videlicet Archiepiscopus Moguntinus, qui est Cancellarius Germaniæ: Archiepiscopus Coloniensis, qui est Cancellarius Italiæ: & Archiepiscopus Treuerensis, qui est Cancellarius Galliæ, & quatuor seculares Principes, qui seruiunt Imperatori; scilicet Palatinus Rheni, qui est dapifer Imperatoris: Dux Saxoniæ, qui est Marscalcus eius: Marchio Brandenburgensis, qui est camerarius eius: & rex Bohemiæ, qui pincerna eius. Vnde versus est:

Moguntinensis, Treuerensis, Coloniensis,
Quilibet Imperii fit Cancellarius horum.
Est Palatinus dapifer, dux portitor ensis,
Marchio præpositus cameræ, pincerna Bohemus.
Hi statuunt Dominum cunctis per secula summum.

Hæc autem ordinatio facta fuit anno 1004. vt gesta Germanorum tradunt.

Cap. XII.

EX prædictis igitur euidenter apparet, tempore Pipini regis, & Stephani Papæ Romani, ordinatam fuisse translationē imperii Romani de Græcis in Francos, ex occasionibus ante dictis. Tempore vero Adriani, primum Carolum Magnum dispositorem Romanæ Ecclesiæ ac Romani pontificis electorem, & vrbis Romæ patricium ordinatum, tempore vero Leonis tertii, Carolū Magnum Imperatorem Romanum effectum, & etiam ipsius tempore translationem Imperii realiter factam de Græcis in Francos. Demum vero processu temporis, post multas & iam præscriptas reuolutiones annorum, tempore videlicet octaui Leonis papæ, factam esse Romani Imperii translationem de Francis, seu Gallicis principibus in Germanos. Et postmodum tempore Gregorii quinti, electionem Imperatoris Romani septem Principibus Alamaniæ fuisse concessam: qui vsque ad moderna tempora Imperatorem eligunt ad solennitatem, non quidem propter necessitatem aliquam, per Romanum episcopum coronandum. Sic ergo translatum est Romanum Imperium ad Germanos. Præmissa quidem omnia per Romanum pontificem attentata, & cum eis assentientibus consummata, quantum robur habeant in præsenti, ex nostro *Defensore pacis, in 12. & 13. & finali capitulo* liquide patet, rationabiliter intuenti & attendenti.

AD-

Anno Christi 1324.

ADVERSVS VSVRPATAM ROMANI PONTIFICIS IVRISDICTIONEM, MARSILII DE MENANDRINO PATAVINI, de re Imperatoria & Pontificia liber, qui DEFENSOR PACIS inscribitur, tribus partibus, quas ipse Dictiones appellat, sectus, Ad inuictissimum & constantissimum Imp. Cæs. Ludouicum Bauaricum, à tribus Romanis Pontificibus indigna perpessum, circa Annum Domini M. CCC. XXIV. conscriptus.

CAP. I.

De intentione summaria tractandorum, & causa intentionis, & libri diuisione.

Mnis quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & vtilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater. Hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit. Et tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minime quæsisse sentitur. Cassiodorus in prima suarum epistolarum, hac serie iam præmissa, tranquillitatis seu pacis ciuilium regiminum commoditates & fructus expressit, vt per hos tanquam optimos, humanum optimum, eius vitæ scilicet sufficientiam explicans, quam sine pace ac tranquillitate nemo consequi potest, ad pacem habendam inuicem, & hinc tranquillitatem, voluntates hominum excitaret. In quo beati Iob sententiæ pronunciauit conformiter, vbi XXII. sui cap. dixit, *Habeto pacem, & per hanc habebis fructus optimos.* Hanc siquidem propterea CHRISTVS Dei filius, sui noui natalis signum & nuncium fore decreuit, dum militię cœlestis oraculo, in eodem voluit decantari: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Propter hoc etiam, idem suis discipulis pacem optabat persæpe. Vnde Ioannes; *Venit IESVS & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit, Pax vobis.* De pacis inuicem obseruatione monens eosdem, dixit in Marco, *Pacem habete inter vos,* Nec solum hanc inuicem ipsos habere, verum eandem aliis optare docebat, vnde Matthæus: *Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes, Pax huic domui.* Hæc rursum fuit hæreditas, quam sibi passionis & mortis instante tempore, suis discipulis testamento reliquit, dum Ioannis IX. dixit; *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Cuius instar tanquam veri hæredes, & ipsius imitatores Apostoli hanc optauerunt, quibus per ipsorum epistolas euangelica documenta & monita dirigebant, cognoscentes fructus pacis optimos fore, quemadmodum ex Iob inductum est, & per Cassiodorum amplius explicatum.

Verum quia contraria per se factiua sunt contrariorum, ex opposita tranquillitati discordia, prouenient ciuili regimini seu regno cuilibet, fructus & incommoda pessima, vt videre fas est, & quasi cuilibet in occultum, ab Italico regno. Dum enim ipsius incolæ conuixerunt pacifice, fructus pacis enumeratos pridem suauiter perceperunt. Ex his & in his proficientes in tantum, vt vniuersam habitabilem eorum ditioni subdiderint. Inter ipsos vero discordia seu lite suborta, laboribus & incommodis multimodis vexatum est regnum ipsorum, & alienarum atque inuisarum gentium subiuit imperium. Sicque etiam rursum propter litem laceratum est vndique, quasi solutum, quod occupare volenti, & vtcunque potenti facilis cuilibet ad ipsum iam patet ingressus, nulla siquidem tali euentu admiratione digno; quoniam (in his quæ de Catilina) teste Salustio, *Concordia paruæ res crescunt, discordia vero maximæ dilabuntur.* Ob quam quidem in erroris seducti deuium vita sufficientia priuantur indigenæ, pro quiete quæsita labores grauiores, pro libertate vero dura iuga tyrannidum continue subeuntes, sicque demum cæteris viuentibus ciuiliter infeliciores effecti, vt ipsorum patronymicum nomen, gloriam & immunitatem inuocantibus præbere solitum, in passionem ignominiæ a reliquis nationibus exprobretur eisdem. In has ergo miseri præcipites feruntur tenebras propter discordiam seu litem ipsorum inuicem, quæ velut animalis ægritudo, sic praua ciuilis regiminis dispositio fore dignoscitur. Cuius quidem etsi causæ primitiuæ sint plures & coniunctæ non paucæ, quas solitis modis euenire possibiles, Philosophorum eximius in ciuili scientia, omnes fere descripsit; est tamen extra illas vna quædam & occulta valde, qua Romanum imperium dudum laborauit, laboratque continue, vehementer contagiosa, nil minus & prona serpere in reliquas omnes ciuilitates & regna, ipsorumque iam plurima sui auiditate tentauit inuadere. Hanc siquidem eiusque ortum & speciem, nec Aristoteles aut Philosophorum alter, sui temporis vel prio-

ris

[illegible] onspicere [illegible] enim hæc & fuit opinio peruersa quædam in positis explicanda nobis, [illegible] casionaliter [illegible] sumpta, ex effectu mirabili post Aristotelis tempora dudum à suprema causa producto, præter [illegible] oris naturæ possibilitatem, & causarum solitam actionem in rebus. Hæc nempe sophistica honesti atque conferentis faciem gerens, hominum generi perniciosa prorsus existit, omnique ciuitati ac patriæ si non prohibeatur, nocumentum tandem importabile pariura. Sunt igitur (vt diximus) pacis seu tranquillitatis fructus optimi, oppositæ vero litis [illegible] portab[illegible] [illegible] [illegible] ta, propterquod pacem optare, non habentes quærere, quæsitam seruare, [illegible] temque [illegible] ppositam omni conamine repellere debemus. Ad ea quoque singuli fratres, eoque [illegible] collegia & communitates se inuicem iuuare tenentur, tam super [illegible] charitatis affectu, quam [illegible] ine [illegible] ue iure societatis humanæ. Quod etiam Plato nos admonet, teste Tullio de officiis libro, qui dixit *Non nobis solum nati sumus, ortusque nostri partem patria vendicat, partem amici.* Cuius sententiæ subdit Tullius consequenter; *Atque, vt Stoicis placet quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creari, homines autem hominum causa generatos esse. In hoc naturam ducem sequi debemus, communes vtilitates in medium afferre.* Quodq; communis vtilitas non parua fuerit, quinimo necessitas, iam dictę singularis causæ litium, regnis atq; communitatibus omnibus nocumenta non parua minantis, referare sophisma. Curam vigilem diligentemque operam, huic præbere tenetur quilibet, commune volens & potens vi le cernere hoc enim immaurillello, nequaquam pestis hæc euitari potest, nec ipsius pernicio[illegible]us effectus a regnis seu ciuilitatibus resecari perfecte. Non debet autem curam hanc negligere quisquam in timore vel segnitie, aut quouis alio malignitatis spiritu. Nam 2. ad Timotheum. 1. *Non dedit nobis Deus timoris spiritum, sed virtutis & dilectionis.* virtutis, inquam & dilectionis, propagandæ veritatis, vnde subdit ibidem Apostolus, *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri*, hoc autem fuit testimonium veritatis, ad quod perhibendum CHRISTVS se venisse dixit in mundum, dum Ioannis 18. inquit: *Ego ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati*; ducenti scilicet humanum genus ad salutem æternam. Ipsius ergo instar, docendæ veritati, qua ciuilium regiminum iam dicta pestis cessari valeat, ab humano maxime Christicolarum genere, veritati inquam, ad salutem ciuilis vitæ ducenti, ad æternam quoque proficienti non parum, is magis obligatur intendere, cui gratiatum dator, harum rerum intelligentiam amplius inspirauit, grauiorque velut ing atiis. hoc sciens & potens peccat omittens, teste Iacobo suo canonicæ, cap. 4. cum dixit *Scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi.* Non aliter enim nequitia hæc humani generis communis hostis succidetur perfecte, nec perniciosi, quos hactenus produxit, fructus arescent, nisi suæ causæ siue radicis primum pandatur & arguatur iniquitas, hac namque via non alia tute ingredi potest principantium coactiua potestas, ad huius malitiæ patronos improbos, & defensores pertinaces finaliter expugnandos. Præmissis itaque Christi, sanctorum atque Philosophorum monitis attendens & obsequens Antenorides ego quidam ex intelligentiæ rerum harum, si qua mihi [illegible] tia est data est spiritu quoque confidentiæ ministrato desursum (à quo teste Iacobo suæ canonicæ, primo ca. *Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum descendens est à patre luminum*) [illegible] te diuinis reuerentiam, propalandæ veritatis amorem, patriæ ac fratrum charitatis feruorem. [illegible] em misericordiam & reseruationem, opprimentium vero ab erroris deuio reuocationem, eaque permitentium, his tamen obuiare debentium atque potentium excitationem, in te qui [illegible] ue respiciens singulariter, tanquam dei ministrum huic operi finem daturum, quem extrinsecus optat incle, Inclytissime LVDOVICE, Romanorum Imperator, cui sanguinis antiquo, speciali quadam iure, nec minus singulari heroica tua indole, ac præclara virtute insitus & firmatus est amor hæreses extirpare, catholicam veritatem omnemque aliam studiosam disciplinam extollere atque seruare, vitia cædere, studia propagare virtutum, lites extinguere, pacem seu tranquillitatem [illegible] bi [illegible] diffundere ac nutrire. sequentium sententiarum summas post tempus diligentis & intentæ per [illegible] tationis, scripturæ mandaui, ex his arbitrans iuuamentum quoddam euenire posse tuæ [illegible] maiestati [illegible] ipsis lapsibus atq; contingentibus aliis reliquisq; vtilitatibus publicis prouide[illegible] ran[illegible] propositum meum, auxiliante Deo, singularem hanc litis causam solummodo [illegible] quæ per Aristotelem assignatæ fuerunt, numerum atque naturam iterare foret abundans, [illegible] quam nec Aristoteles conspicere potuit, nec post ipsum qui potuerit, determinationem alter assum[illegible] sic volumus reuelare velamen, vt à regnis seu ciuilitatibus omnibus deinceps facile possit ex[illegible] exclusa vero possint securius studiosi principantes & subditi tranquille viuere, quod est desiderabile propositum in huius operis initio, necessarium debentibus ciuili felicitate frui, quæ in hoc seculo possibilis homini desideratorum optimum videtur, & vltimum actuum hu[illegible] um Propositum itaq; mihi iam dictum negotium distinguam per tres dictiones, in prima qua [illegible] monstrabo intenta viis certis, humano ingenio adinuentis, constantibus ex propositionibus per [illegible] bet menti non corruptæ natura, consuetudine, vel affectione peruersa. In secunda vero, q[illegible] edidero, confirmabo testimoniis veritatis, in æternū fundatis, auctoritatib. quoq; san[illegible] us interpretum, necnon & aliorum approbatorum doctorum fidei Christianæ: vt libe[illegible] erse, nullius egens probationis extrinsecæ. Hinc etiam falsitates determinationibus meis o[illegible] gnabo, & impedientia suis inuolutionibus aduersantium sophismata reserabo. In tertia siq[illegible] nclusiones quasdam, seu perutilia documenta, [illegible] principantibus quam [illegible] biectis obseru[illegible] am, ex prædeterminatis habentia certitudinē euidentem. Vnamquamq; vero harum dict[illegible] apitula [illegible] bo, & [illegible] m quod debet diuidam in certas partes, plures

res aut pauciores, ſecundum capituli quantitatem: eritq; dictarum diuiſionum vt[illegible] vna, [illegible] inueniendi quæſita, in quæ remittentur lectores huius, de dictionibus & capitulis poſterioribus ad priora, ex qua ſequetur voluminis abbreuiatio vtilitas reliqua. Cum enim continget nos in poſterioribus dictis aſſumere veritatem aliquam, vel propter ipſam aut propter alia demonſtrandam, c[illegible]ius probatio aut certitudo in prioribus ſufficienter tradita fuerit, abſque probationis nugatione remittemus lectorem ad dictionem, capitulum, & partem ſuæ traditionis, vt ſic quæſiti [illegible]i certitudinem poſſit faciliter reperire.

Cap. II.

De primis quæſitis in hoc libro, & diſtinctione ac ſignificatorum aſſignatione huius dictionis Regnum.

AGgredientes itaq; propoſita, primum manifeſtare volumus, quid ſit tranquillitas regni vel ciuitatis, horum autem prius tranquillitatem, hac enim non manifeſta intranquillitatem quid [illegible]t, ignorare neceſſe eſt. Et quoniam ambæ hæ videntur eſſe diſpoſitiones ciuitatis aut regni, quod ex Caſſiodoro ſupponatur, continuo declarandum manifeſtabimus conſequenter, quid & propter quid ſit regnum aut ciuitas, vnde etiam tranquillitatis & ſui oppoſiti deſcriptiones apparebunt amplius. Volentes itaq; ſecundum præmiſſum ordinem deſcribere tranquillitatem ciuitatis aut regni, ne propter nominum multiplicitatem in propoſito eueniat ambiguitas, oportet non latere, quod hæc dictio *regnum* in vna ſui ſignificatione importat pluralitatem ciuitatum ſeu prouinciarum, ſu[illegible] vno regimine contentarum: ſecundum quam acceptionem, non differt regnum à ciuitate in politiæ ſpecie, ſed magis ſecundum quantitatem. In alia vero ſui acceptione, ſignificat hoc nomen *regnum*, ſpeciem quandam politiæ ſeu regiminis temperati, quam vocat Ariſtoteles *monarchiam temperatam*, quo modo poteſt eſſe regnum in vnica ciuitate ſicut in pluribus, quemadmodum fuit circa ortum communitatum ciuilium, quaſi enim in pluribus erat rex vnus in vnica ciuitate. Tertia ſignificatio huius nominis & famoſior componitur ex prima & ſecunda. Quarta vero ipſius acceptio eſt commune quiddam ad omnem regiminis temperati ſpeciem, ſiue in vnica, ſiue in pluribus ciuitatibus, ſecundum quam ſignificationem ſumpſit ipſum Caſſiodorus *in oratione*, quam poſuimus initium huius libri, qua etiam vtemur hoc nomine in determinationibus quæſitorum. Debentes itaq; deſcribere tranquillitatem & ſuum oppoſitum, ſuſcipiamus cum Ariſtotele *primo & quinto Politicæ ſuæ capitulo 2. & tertio*, ciuitatem eſſe velut animatam ſeu animalem naturam quandam. Nam ſicuti animal bene diſpoſitum ſecundum naturam, componitur ex quibuſdam proportionatis partibus inuicem ordinatis, ſuaq; opera ſibi mutuo communicantibus, & ad totum, ſic ciuitas ex quibuſdam talibus conſtituitur, cum bene diſpoſita & inſtituta fuerit ſecundum rationem. Qualis eſt igitur comparatio animalis & ſuarum partium ad ſanitatem, talis videbitur ciuitatis ſiue regni & ſuarum partium ad tranquillitatem. Huius vero illationis fidem accipere poſſumus ex eo quod de ipſarum vtraque comprehenduntur omnes. Exiſtimant enim ſanitatem eſſe diſpoſitionem animalis optimam ſecundum naturam, ſic quoque tranquillitatem diſpoſitionem optimam ciuitatis ſecundum rationem inſtitutæ. Sanitas autem, vt aiunt peritiores phyſicorum, deſcribentes ipſam, eſt bona diſpoſitio animalis, qua poteſt vnaquæque ſuarum partium perfecte facere operationes conuenientes ſuæ naturæ: ſecundum quam ſiquidem analogiam, erit tranquillitas bona diſpoſitio ciuitatis aut regni, qua poterit vnaquæq; ſuarum partium facere perfecte operationes conuenientes ſibi ſecundum rationem, & ſuam inſtitutionem. Et quia bene diffiniens contraria, conſignificat, erit intranquillitas praua diſpoſitio ciuitatis aut regni, quemadmodum infirmitas animalis, qua impediuntur omnes aut aliquæ partes ipſius, facere opera ſibi conuenientia, ſimpliciter vel in complemento. De tranq[illegible]litate quidem igitur & intranquillitate oppoſita, ſic figuraliter ſit dictum à nobis.

Cap. III.

De origine communitatis ciuilis.

QVoniam autem tranquillitatem diximus bonam diſpoſitionem ciuitatis ad partium opus, oportet conſequenter intendere quid & propter quid ſit ciuitas ſecundum ſe, quæ ſint & quot primæ partes ipſius, amplius de vniuſcuiuſque ipſarum conuenienti opere, adhuc de cauſis & earum ordine inuicem, præ opere enim ſunt hæc, ad tranquillitatis & ſui oppoſiti determinationem perfectam.

Ante tamen quam de ciuitate, illiuſque ſpeciebus aut modis agamus, quæ perfecta communitas eſt, debemus inducere primo ciuilium communitatum originem, ſuorum[illegible]ue regiminum & modorum viuendi. Ex quibus tanquam perfectis proceſſ[illegible]es ad perfectas communitates, regimina, & modos viuendi in eis. Nam ex minus perfectis ad per[illegible]ra ſemper eſt naturæ atque art[illegible] ſuæ imitatricis inceſſus. *Nec homines aliter ſcire arbitrantur vnumquodque, niſi cum cauſas illius primas & principia prima cognouerint vſque ad elementa.* Secundum hunc itaque modum ingredientes, oportet non latere, quod communitates ciuiles ſecundum diuerſas regiones & tempora inceperunt ex paruo & paulatim ſuſcipientes incrementum, demum perductæ ſunt ad complementum, ſicuti

sicut et euenire iam diximus in omni actione naturæ vel artis. Prima nanque humanarum & minima combinatio, ex qua etiam aliæ prouenerunt, fuit masculi & fœminæ, vt dicit Aristoteles philosophorum eximius *primo politicæ, capitulo primo*, apparet hæc amplius ex ipsius *Iconomia*. Ex hac nempe propagati sunt homines, qui primo repleuerunt domum vnicam, ex quibus ampliores factæ huiusmodi combinationes, tanta hominum propagatio facta est, vt eis non sufficerit domus vnica, & sed plures oportuerit facere domos, quarum pluralitas vocata est vicus, seu vicinia, hæc fuit prima communitas, sicut scribitur etiam vbi supra. Verum quamdiu fuerunt homines in vnica domo, ipsorum actus omnes, maxime quos ciuiles infra vocabimus, regulabantur seniori eorum tanquam discretiore, absq; lege tamen aut consuetudine aliqua, eo quod nondum hæ potuerant inueniri. Nec solum autem vnicæ domus homines regebantur hoc modo, verum etiam quasi eodem prima communitas vocata vicus, licet in aliquibus differenter. Quoniam & si patri familiæ domus vnicæ licuerit remittere vel punire domesticas iniurias, iuxta ipsius votum & beneplacitum omnimode, non tamen illi sic licuisset præsidenti primæ communitati vocatæ vico. In hac enim oportuit seniorem disponere iusta & conferentia rationabili aliqua ordinatione vel lege quasi naturali, vt quia sic omnibus conueniens videbatur, æquitate quadam absque magna exquisitione, solo communi dictamine rationis, & debito quodam societatis humanæ. Huius autem differentiæ causa regiminis in domo vnica & vicinia est & fuit. Quoniam si ex vnica & prima iconomia seu domestica familia, frater occidisset aut aliter offendisset fratrem, absque discrimine inde accidente, licebat patrifamiliæ si volebat delinquentem extremo supplicio non punire, tum quia soli remittenti patri facta videbatur iniuria, tum propter hominum paucitatem, tum etiam quia patrifamiliæ minus erat damni atque tristitiæ, vno carere filio quam duobus, quod etiam fecisse videtur primus auus noster Adam, dum filius eius Chain primogenitus Abel fratrem suum occidit. Non enim est patris ad filium propriè ciuile iustum, vt scribitur *quarto Ethicorum*, vbi de iustitia tractatus existit. In communitate vero prima, vico siue vicinia non sic facere licuit nec licet, propter dissonantiam prædictorum quinimo nisi per seniorem vindicta seu æqualitas iniuriarum illatarum facta fuisset aut fieret, contigisset vel contingeret inde pugna & vicinorum separatio. Multiplicatis autem vicis & facta communitate ampliori, quod oportuit crescente propagatione, adhuc regebantur vnu, vel propter defectum pluralitatis prudentum, aut aliam quandam alteram causam, vt scribitur *tertio Politicæ, capitulo nono*, illo tamen qui senior aut melior habebatur, quamuis ordinationibus minus imperfectis, his quibus in vico seu sola vicinia disponebantur. Nec tamen habuerunt communitates illæ primæ tantam partium distinctionem & ordinem, aut necessariarum artium atq; regularum viuendi summam, quanta postmodum successiue reperta est in communitatibus perfectis. Fuit enim quandoque idem homo princeps & agricola seu Pastor ouium, velut Abraam & alii posterorum quam plures, quod tamen in communitatibus perfectis nec expedit, nec licet.

Augmentatis autem his successiue, aucta hominum experientia, inuentæ sunt artes & regulæ ac modi viuendi perfectiores, distinctæ quoque amplius communitatum partes. Demum vero quæ necesse sunt ad viuere & bene viuere, per hominum rationem & experientiam perducta sunt ad complementum, & instituta est perfecta communitas vocata ciuitas, cum suarum partium distinctione, cuius continuo determinationem aggredimur. De ortu itaque ciuilis communitatis tanta sufficiant.

C A P. IIII.

De causa finali ciuitatis, & quæsitorum scibilium, & suarum partium distinctione in generali.

EST autem ciuitas secundum Aristotelem 1. politicæ. c. 1. *Perfecta communitas omnem habens terminum per se sufficientiæ, vt consequens est dicere, facta quidem igitur viuendi gratia, existens autem gratia bene viuendi.* Quod autem dicit Aristoteles, *viuendi gratia facta, existens autem gratia bene viuendi*, significat causam finalem ipsius perfectam. quoniam viuentes ciuiliter, non solum viuunt, quod faciunt bestiæ aut serui, sed bene viuũt, vacantes scilicet operibus liberalibus qualia sunt virtutum tam practicæ quã speculatiuæ, animæ. Sic itaque determinata ciuitate propter viuere & bene viuere tanquã finem, oportet de ipso viuere, ac modis eius tractare primũ. Est enim vt diximus, cuius gratia ciuitas instituta est & necessitas omnium quæ sunt & fiunt per hominum communitatem in ea. Hoc ergo statuamus tanquam demonstrandorum omnium principium naturaliter habitum, creditum, & ab omnibus sponte concessum: Omnes scilicet homines non orbatos aut aliter impeditos, naturaliter sufficientem vitam appetere, hinc quoque nociua refugere & declinare, quod etiam nec solum de homine, verum de omni animalium genere patet secundum Tullium 1. de officiis. c. 3. vbi sic inquit: *Principio generi animantium omni à natura tributum est, vt se, corpus, vitamq; tueatur, declinet ea quæ nocitura videantur, omnia quæ necessaria sunt ad viuendum, acquirat & paret.* Quod etiam ex inductione sensata palam quilibet accipere potest.

Viuere autem ipsum & bene viuere conueniens hominibus, est in duplici modo, quoddam temporale siue mundanum, aliud vero æternum siue cœleste vocari solitum. Quodque istud secundum viuere sempiternum scilicet, non potuit Philosophorum vniuersitas per demonstrationem conuincere, nec fuit de rebus manifestis per se, idcirco de traditione ipsorum quæ propter ipsum

sint, non fuerunt solliciti. De viuere autem & bene viuere, seu bona vita secundum primum modum mundanum scilicet, ac de his, quæ propter ipsum necessaria sunt comprehenderunt per demonstrationem philosophi gloriosi rem quasi completam. Vnde propter ipsum consequendum concluserunt ipsi necessitatem ciuilis communitatis, sine qua viuere hoc sufficiens obtineri non potest. Quorum etiam eximius Aristoteles 1. suæ politicæ cap. 1. dixit: *Omnes homines ferri ad ipsam, & secundum natura impetum propter hoc.* Quod quamuis experientia seruata doceat, eius tamen causam quam diximus, inducere volumus distincte magis, dicentes, quod quia homo nascitur compositus ex contrariis elementis, propter quorum contrarias actiones & passiones quasi continue corrumpitur aliquid ex sua substantia: Rursumque quoniam nudus nascitur & inermis ab excessu continentis aeris & aliorum elementorum, passibilis & corruptibilis, quemadmodum dictum est in scientia naturarum, indiguit artibus diuersorum generum & specierum ad declinandum nocumenta prædicta: quæ quoniam exerceri non possunt nisi à multa hominum pluralitate nec haberi, nisi per ipsorum inuicem communicationem, oportuit homines simul congregari ad commodum ex his assequendum, & incommodum fugiendum. Verum quia inter homines sic congregatos eueniunt contentiones & rixæ, quæ per normam iustitiæ non regulatæ causarent pugnas & hominum separationem, & sic demum ciuitatis corruptionem, oportuit in hac communicatione statuere iustorum regulam, & custodem siue factorem. Et quoniam custos hic habet arcere iniuriosos excedentes, & alios tam intrinsecus quam extrinsecus singulos turbantes, aut communitatem opprimere tentantes, oportuit ciuitatem ad hos habere in se aliquid quo resistat. Rursumq; quoniam indiget communitas aliquibus opportunitatibus, reparationibus, & custodiis rerum quarundam, & aliis tempore pacis, aliisque tempore bellico, necesse fuit in ea esse talium prouisores vt communi necessitati, cum expediuerit vel oportuerit, succurri possit. Extra hæc autem iam dicta, quæ solum necessitati præsentis vitæ succurrunt, est quo indigent communicantes ciuiliter pro statu futuri seculi, per Dei reuelationem super naturalem humano generi promisso, & vtile etiam pro statu vitæ præsentis, cultus videlicet ac Dei honoratio, & gratiarum actio exhibenda, tam pro receptis in hoc seculo beneficiis, quam recipiendis etiam in futuro: ad quæ docenda & in ipsis homines dirigendos oportuit ciuitatem quosdam determinare doctores. De quibus omnibus & reliquis supra dictis, quæ sint aut qualia, in sequentibus tractatibus exquisite dicetur. Fuerunt igitur homines propter sufficienter viuere congregati, potentes sibi quærere necessaria, numerata pridem, illa sibi communicantes inuicem. Hæc autem congregatio sic perfecta, & terminum habens per se sufficientiæ, vocata est ciuitas, cuius siquidem finalis causa & suarum partium pluralitatis, iam dicta est aliqualiter nobis, & in sequentibus amplius distinguetur. Nam quia diuersa sunt necessaria bene volentibus viuere, quæ per homines vnius ordinis seu officii procurari nequeunt, oportuit esse diuersos ordines hominum seu officia in hac communicatione, diuersa huiusmodi exercentes seu procurantes, quibus pro vitæ sufficientia homines indigent. Hi autem hominum diuersi ordines seu officia, non aliud sunt quam pluralitas & distinctio partium ciuitatis. Quid quidem igitur sit ciuitas, & propter quid facta sit talis communicatio, amplius de suarum partium diuisione sic figuraliter pertransisse, sufficiant.

Cap. V.

De distinctione ac assignatione partium ciuitatis, & ipsarum inexsistentia ac separationis necessitate, propter finem ab humana inuentione assignari possibilem.

Postquam præmissus est à nobis totalis sermo de partibus ciuitatis in quarum actione & communicatione perfecta inuicem, nec extrinsecus impedita, tranquillitatem ciuitatis consistere diximus, vt earum ampliori determinatione, tam ex operibus seu finibus quam aliis appropriatis caussis ipsarum causæ tranquillitatis & sui oppositi manifestentur amplius, de ipsis resumentes, dicamus quod partes seu officia ciuitatis sunt sex generum, vt dixit Aristoteles *7. politica, c. 6.* Agricultura, artificium, militaris, pecuniatiua, sacerdotium, & iudicialis seu conciliatiua. Quorum tria, videlicet sacerdotium, propugnatiua, & iudicialis seu conciliatiua simpliciter sunt partes ciuitatis, quas etiam in communitatibus ciuilibus honorabilitatem dicere solent. Reliqua vero dicuntur partes large, vt quia sunt officia necessaria ciuitati secundum Aristotelis sententiam *7. politica, c. 7.* Et solet horum multitudo dici vulgaris. Sunt igitur hæ partes famosiores ciuitatis seu regni, ad quas omnes aliæ conuenienter reduci possunt. Quarum siquidē necessitas, licet vtcunq; dicta fuerit *capitulo præcedenti*, volumus tamē hanc rursum dicere distincte magis, suscipientes tanquā prius demonstratum ex per se noto, ciuitatem scilicet, communitatē esse institutam propter viuere & bene viuere hominū in ea. Quod quidem *viuere* duobus modis determinauimus prius, Vno nanq;, vita seu viuere seculi huius, mundano videl. alio vero, vita seu viuere alterius seculi siue futuri. Ex quibus siquidē viuendi modis, desideratis homini velut finibus, assignabimus necessitatē distinctionis partium communitatis ciuilis. *Viuere* igitur hominis primo modo, mundanū scilicet, quandoq; accipitur pro esse viuentiū, vt in 2. de anima: *Viuere viuētibus est esse, quo modo vita nil aliud est quā anima.* Quandoq; vero accipitur pro actu seu actione aut passione animæ siue vitæ. Rursū vtrumq; horū dupliciter, quoniā aut in eodē esse naturali, vel in consimili, qd dicunt specificum. Et licet viuere vnoquoq; modorū dictorū, tam homini propriū quam sibi & cæteris animantiū cōmuni depēdeat à caussis naturalibus,

non tamen est ipsius consideratio præsens, in quantum prouenit ab illis, sed in ea quæ de plantis & animalibus scientia naturali: de ipsis autem secundum quod ab arte ac ratione, quibus hominum genus viuit, suscipiunt complementum, est nobis perscrutatio præsens. Et propterea oportet attendere, quod si debeat homo viuere & bene viuere, necesse est, vt ipsius actiones fiant, & bene fiant, nec solum actiones, verum etiam passiones, bene inquam, id est in temperamento conuenienti. Et quoniam ea quibus hæc temperamenta complentur, non accipimus a natura omniquaque perfecte, necessarium fuit homini vltra causas naturales per rationem aliqua formare, quibus compleatur efficientia & conseruatio suarum actionum & passionum secundum corpus & animam. Et hæc sunt operum & operatorum genera, & prouenientium à virtutibus & artibus tam practicis quam speculatiuis. *Actionum* autem humanarum & suarum passionum, quædam proueniunt à causis naturalibus præter cognitionem, quales fiunt per elementorum contrarietatem, nostra componentium corpora propter ipsorum permixtionem. In quo genere reponi possunt conuenienter actiones particulæ nutritiuæ: Quod etiam capitulum ingrediuntur actiones, quas faciunt elementa nostrum corpus continentia, per alterationem suarum qualitatum: de quorum genere sunt etiam alterationes quæ fiunt ab ingredientibus humana corpora, veluti sunt, cibi, potus, medicinæ, venena, & reliqua similia his. Aliæ vero sunt *actiones* & *passiones* à nobis vel in nobis, per virtutes nostras cognoscentes & appetentes, quarum quædam vocantur *immanentes*, vt quia non transeunt in subiectum à faciente, nec exercentur per aliquod exteriorum organorum seu membrorum motorum secundum locum, vt sunt cogitationes, & hominum desideria seu affectiones. Aliæ vero sunt & dicuntur transeuntes, quia modo altero vel vtroque prædictorum opposite se habent immediate prædictis. Propter has ergo temperandas actiones & passiones omnes atque complendas in eo, ad quod natura producere nequit inuenta fuerunt artificiorum diuersa genera, & reliquarum virtutum, quemadmodum diximus prius, institutiq; sunt homines diuersorum officiorum ad illa exercenda propter supplendam humanam indigentiam, qui ordines nihil aliud sunt, quam partes ciuitatis enumeratæ pridem. Ad temperandos enim atque saluandos actus nutritiuæ partis animæ, quo cessante simpliciter corrumperetur animal secundum indiuiduum & speciem, instituta fuit agricultura camporum, & cura pecorum, ad quas conuenienter reducuntur omnes species venatiuæ terrestrium, aquatilium & volatilium animalium, & omnes aliæ artes, quibus acquiritur alimentum commutatione aliqua, vel paratur ad esum: vt per ipsum reparetur tandem, quod deperditur ex substantia nostri corporis, & per id continuetur etiam in esse suo immortali, quantum homini natura permisit. Ad moderandas vero actiones & passiones nostri corporis, ab his quæ nos extrinsecus continent elementis, & ipsorum impressionibus, inuentum fuit genus mechanicarum, quas Aristoteles *7. Politicæ, cap. 6* vocat *artes*, sicuti lanificium, coriaria, sutoriæ, & omnes domificatiuæ species, & aliæ quædam mechanicæ aliis subseruientes officiis ciuitatis, mediate aut immediate. Nec solum moderantes tactus aut gestus, verum etiam aliorum sensuum, quæ magis sunt ad voluptatem & bene viuere, quam ad vitæ necessitatem, velut pictoria cum sibi similibus, de quibus Aristoteles 4. politicæ, cap. 3. inquit: *Harum autem artium has ex necessitate oportet existere, has autem ad delicias & bene viuere.* Sub quo etiam genere reponitur medicinalis practica, architectonica, quodam modo ad plures prædictarum. Ad moderandos autem excessus actuum qui sunt à virtutibus motiuis secundum locum per cognitionem & appetitum, quos transeuntes diximus, & qui possibiles sunt, fieri ad commodum vel incommodum seu iniuriam alterius à faciente pro statu præsentis seculi: statuta fuit necessario in ciuitate pars aliqua seu officium, per quam excessus talium actuum corrigantur, & ad æqualitatem aut proportionem debitam reducantur. aliter namque causarentur ex his pugna & tandem ciuium separatio, demum ciuitatis corruptio, & vitæ sufficientis priuatio. Hæc autem pars ab Aristotele vocata est *iudicialis* seu *principans & consiliatiua*, cum sibi subseruientibus, cuius est, iusta & conferentia communia regulare. Cæterum quia sufficiens vita duci non posset oppressis ciuibus, aut in seruitutem redactis per extrinsecos oppressores, Rursum quoniam iudicum sententias ad iniuriosos & rebelles intrinsecos oportet exequi per potentiam coactiuam, necesse fuit in ciuitate militarem seu propugnatiuam partem statuere, cui etiam mechanicarum multæ subseruiunt. Est enim ciuitas viuendi & bene viuendi gratia constituta, quemadmodum dictum est in cap. præcedenti, quod impossibile est ciuibus in seruitutem redactis. Hoc enim dixit eximius Aristoteles esse contra naturam ciuitatis. Vnde 4 politicæ, cap. 3. necessitatem assignans, ait: *Quintum autem genus quod propugnans, quod hoc quidem nihil minus necessarium est existere, si debeant non seruire inuadentibus, nihil enim verum impossibile quam dignum esse vocare ciuitatem natura seruam. per se sufficiens enim est ciuitas; quod autem seruum, non per se sufficiens.* Huius vero partis necessitas propter rebelles intrinsecos habetur ab Aristotele *7. politicæ cap. 6* Seriem autem hic omisimus propter abbreuiationem, & quia ipsam inducemus *14. huius, parte. 8.* Rursumq; quoniam in annis mundanis quandoque sunt fructuum fertilitates, quandoque sterilitates, ac hac quia ciuitas quandoque pacifice disponitur ad vicinas, quandoque aliter: suntque ipsius aliæ communes opportunitates, quibus indiget, vt viarum, pontium, & aliorum ædificiorum constructiones aut reparationes, & reliquæ consimiles, quas nec opportunum hic est, nec breue foret enumerare: oportuit pro his parandis conuenienti tempore in ciuitate statuere partem thesaurizantem, quam vocauit Aristoteles *pecuniatiuam*. Hæc enim pecunias, blada, vina, olea, & reliqua necessaria congregat & custodit, communia conferentia vndecunque procurat, & quærit ad succurren-

Et propterea oportet attendere, quod licet primus homo Adam videlicet creatus fuerit principaliter propter Dei gloriam, sicuti cæteræ creaturæ, fuit ipse tamen creatus singulariter ab aliis speciebus corruptibilium, quoniam ad imaginem Dei & similitudinem, vt capax & particeps esset felicitatis æternæ post vitam præsentis seculi. Fuit etiam creatus in stato innocentiæ seu iustitiæ originalis & etiam gratiæ, vt probabiliter dicunt sanctorum aliqui, & scripturæ sacræ quidam doctores præcipui. In quo siquidem permansisset, nec sibi aut suæ posteritati necessaria fuisset officiorum ciuilium institutio vel distinctio, eo quod opportuna quæq; ac voluptuosa sufficientiæ huius vitæ in paradiso terrestri seu voluptatis natura produxisset eidem, absque ipsius pœna vel fatigatione quacunque. Verum quia suam corrupit innocentiam seu originalem iustitiam & gratiam in esu prohibiti sibi ligni, diuinum in hoc transgrediendo mandatum, repente lapsus est in culpam atq; miseriam siue pœnam, pœnam inquam priuationis felicitatis æternæ, ad quam Dei gloriosi beneficio cum sua posteritate qualibet finaliter fuerat ordinatus. Demeruit etiam ex iam dicti transgressione mandati, omnem sui successionem in libidine propagare, in qua etiam & cum qua quilibet homo postmodum conceptus est & natus, ex hac peccatum contrahens, quod in lege Christianorum originale vocatur, præter Christum Iesum, qui absque peccato & libidine quibuscunque conceptus fuit de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, quod factum est, dum vna trium diuinarum personarum, Filius videlicet, verus Deus, vnitate sui suppositi, naturam assumpsit humanam. Ex hac siquidem transgressione primorum parentum infirmata est secundum animam omnis humana successio & infirma nascitur, quæ ante creata fuerat in statu sanitatis perfectæ, innocentiæ atque gratiæ, priuata quoque propter delictum, suo finali optimo, ad quod fuerat ordinata. Quodque Dei proprium est, miseri humano generi, factoræ ac imagini suæ, quam præordinauerat ad beatam & æternam vitam, voluit, qui nunquam facit frustra quicquam, neque deficit in necessariis, humani casus exhibere remedium, tradendo scilicet præcepta quædam obedientiæ, seruanda homini, quæ tanquam contraria transgressioni, sanare deberent ægritudinem culpæ, quæ prouenit ab illa. Processitque in his ordinate valde à facilioribus ad difficiliora, velut peritus medicus, præcepit nanque hominibus primo ritum *holocaustorum*, de frugum primitiis & primogenitis animalium, quasi pœnitentiam & humanam obedientiam experiri vellet, quem ritum seruauerunt antiqui patres in Dei reuerentiam, fidem, obedientiam, & gratiarum actionem vsque ad Abrahæ tempora. Cui siquidem iuxta prædictum, dedit aliud præceptum grauius, circumcisionis scilicet omnia humani & masculini sexus, in carne præputii, quasi videretur rursum Deus pœnitentiam & humanam obedientiam amplius experiri. Fuerunt autem præcepta hæc per aliquos obseruata vsque in tempora Moysi, per quem postmodum tradidit Deus Israelitico populo legem, per quam cum supradictis ampliora præcepta statuit, tam pro statu præsentis seculi quam venturi, ipsiusq; legis ministros etiam statuit *sacerdotes atque leuitas*. Horum siquidem omnium primorum præceptorum atque Mosaicæ legis obseruatoribus vtilitas erat, purgatio quædam peccati siue culpæ tam originalis quam actualis sua sponte commissæ, Euasio quoque seu præseruatio quædam ab æterna & temporali pœna sensus alterius seculi, quamuis ex horum obseruatione non merentur homines felicitatem æternam. Ad quam tamen quoniam ordinauerat misericors Deus humanum genus, volens ipsum a lapsu reducere seu restituere ad eandem secundum conuenientem ordinem, omnium nouissime humano generi, per filium eius Iesum Christum verum Deum & verum hominem, in suppositi vnitate, tradidit legem Euangelicam, præcepta continentem credendorum, agendorum, & fugiendorum, atque consilia eorum: Quorum obseruatione non solum à pœna sensus præseruantur homines, vt per priorum obseruantiam, verum ex ipsius gratiosa ordinatione merentur ex talibus, congruitate quadam, felicitatem æternam. Et propterea *lex gratiæ* vocata est, tum quia per Christi passionem & mortem, redemptum est humanum genus à culpa & pœna damni æternæ beatitudinis, quam subierat ex lapsu seu peccato primorum parentum: tum quia per illius obseruationem & sacramentorũ cum ipsa institutorum receptionẽ, nobis confertur gratia diuina, collata roboratur, & amissa recuperatur, per quam ex Dei ordinatione, cum merito passionis Christi, congruitate quadam (vt diximus) opera nostra fiunt meritoria felicitatis æternæ. Huius autem merito passionis, Christi videlicet, non solum posteriores gratiam susceperunt, qua beatam vitam mereri valeant, verum etiam priorum præceptorum & Mosaicæ legis obseruatores inde gratiam consecuti sunt æternæ beatitudinis, qua quidem in alio seculo, & in loco quem *limbum* vocant, priuati manserant vsq; in Christi aduentum, passionem, mortem, & resurrectionem. Per quem repromissionem sibi datam à Deo acceperunt, quamuis in præceptis prioribus prophetarum & legis Mosaicæ, talis gratiæ repromissio sub ænigmatico velamine traderetur eisdem, omnia enim illis contingebant in figura, vt dicit Apostolus *ad Hebræos*. Fuit autem deductio hæc diuina conueniens valde, quoniam de minus perfecto ad magis, & demum ad perfectissimum conuenientiũ humanæ saluti. Nec est opinandum propterea quin Deus potuisset si voluisset, statim à principio lapsos humani remedium adhiberi perfectum. Sed sic egit, quia sic voluit & decuit, hominum exigente delicto, ve veniæ nimis prompta facilitas præberet occasionem vlterius delinquendi. Iam dictæ vero legis doctores ac sacramentorum secundum illam administratores instituti sunt quidam in communitatibus vocati sacerdotes & diaconi seu leuitę, quorum officium est, legis euangelicæ Christianæ præcepta & consilia docere, in his quæ credenda sunt, agenda, & fugienda, finaliter pro statu venturi seculi, beato siquidem consequendo & opposito deuitando:

Sacerdotalis igitur officii finis est, hominum disciplina & eruditio, de his quæ secundum euangelicam legem necessarium est credere, agere, vel omittere propter æternam salutem consequendam & miseriam fugiendam. In hoc autem officium conuenienter veniunt omnes disciplinæ, humano ingenio adinuentæ, tam speculatiuæ quam actiuæ, humanorum actuum moderatiuæ, tam immanentium quam transeuntium, ab appetitu & cognitione prouenientium, quibus bene disponitur homo secundum animam pro statu tam præsentis seculi, quam venturi. Has etenim quasi omnes habemus ea traditione admirabilis Philosophi & reliquorum gloriosorum virorum, enumerare tamen omisimus hic eas propter abbreuiationem sermonis, & quoniam huiusmodi necessitas non habet considerationem præsentem. Debemus autem intelligere de hoc capitulo, & ipsum sequente continuo, alias esse causas officiorum ciuitatis, iuxta quodlibet ipsarum genus, secundum quod sunt habitus corporis, aut mentis humanæ. Nam finales eorum causæ secundum quod habitus corporis, aut humanæ animæ, sunt opera quæ ab illis proueniunt immediate per se, vt naufactiuæ, nauis: militaris, armorum vsus aut pugna, sacerdotii vero prædicatio legis diuinæ, & secundum illam sacramentorum administratio, & sic conformiter in reliquis omnibus. Ipsorum autem causæ finales secundum quod officia in ciuitate determinata & instituta, sunt commoda & sufficientiæ perfectiuæ actionum & passionum humanarum, prouenientes ab operibus dictorum habituum, vel quæ sine his haberi nequeunt, quomodo à pugna qui est actus seu finis militaris habitus, hominibus in ciuitate libertas prouenit & seruatur, quæ quidem finis est actuum & operum militaris. Sic etiam à domificatiuæ opere, seu fine qui domus est, prouenit hominibus seu ciuitati defensio, ab aeris impressionibus nociuis, calidi, frigidi, humidi, aut sicci, quæ siquidem defensio causa finalis est, propter quam domificatiuæ officium fuit in ciuitate statutum. Eodemque modo ab obseruatione legis diuinæ, quæ finis est sacerdotii, prouenit hominibus æterna felicitas. Sic quoque de reliquis partibus seu officiis ciuitatis extimare oportet. Hoc etiam modo siue consimili, distinguuntur reliquæ causarum species officiorum dictorum, materialis, formalis, & efficiens, vt ex sequentibus apparebit. De numero quidem igitur partium ciuitatis, ipsarumque necessitate ac distinctione propter finales sufficientias dicta sint tanta.

Cap. VII.

De reliquis speciebus causarum inexistentia ac separationis partium ciuitatis, & vniuscuiusque speciei diuisione per modos duos ad propositum pertinentes.

HIs autem consequens est dicere de reliquis causis officiorum seu partium ciuitatis. Et primum loquemur in causis materialibus & formalibus, deinde vero inquiremus de ipsarum causa mouente. Verum quia in rebus quæ ab humana mente recipiunt complementum, materia formæ præexistit in actu, prius loquamur in causa materiali. Et dicemus, quod materia propria officiorum diuersorum, secundum quod officia nominant habitus animæ, sunt homines ex ipsorum generatione seu natiuitate inclinari ad diuersas artes seu disciplinas. Cum enim natura non deficiat in necessariis, de nobilioribus magis solicita, qualis inter corruptibilia est hominum species, ex qua perfecta, per diuersas artes aut disciplinas, oportet tanquam ex materia, constituere ciuitatem & partes distinctas in ipsa, necessarias ad vitæ sufficientiam consequendam, vt *quarto & quinto huius* ostensum est. Inituauit ipsa circa generationem hominum distinctionem hanc, quosdam in naturalibus disposit omnibus producens aptos & inclinatos ad agriculturam, alios ad militiam, reliquos vero ad aliorum artificiorum & disciplinarum genera, diuersos tamen ad diuersas. Nec solum vnicum indiuiduum ad vnius speciei artem vel disciplinam, sed ipsorum plura in eandem artificii seu disciplinæ speciem inclinauit, velut sufficientiæ necessitas exigebat. Quosdam ergo genuit aptos prudentiæ, quoniam ea prudentibus in ciuitate statui debet *iudicialis* pars & *consiliatiua*. Quosdam vero ad robur & audaciam, quoniam ex talibus conuenienter statuitur militaris. Sic quoque reliquos adaptauit ad operatiuorum & speculabilium habituum genera, quæ sunt ad viuere & bene viuere necessaria seu conuenientia, vt in omnibus scilicet perficeret de diuersitate naturalium inclinationum ad habitus diuersorũ generum & specierum, quod necesse fuit ad diuersitatem partium ciuitatis. Materiales vero causæ officiorũ ciuitatis, secundũ quod officia nominat partes ciuitatis, iam quasi apparent. Nã hæ sunt homines habituati per artes & disciplinas diuersorũ generum & specierum, ex quibus diuersi ordines siue partes statuuntur in ciuitate propter finales sufficientias prouenientes ab ipsorũ artibus & disciplinis, quo modo propriè dicũtur partes ciuitatis officia quasi obsequia, quoniã consideratæ, vt statutæ sic sunt in ciuitate, ad humanũ obsequiũ ordinantur. Horũ vero formales causæ secundũ quod humanæ mentis habitus non aliæ sunt ab huiusmodi habitibus, nam ipsi formæ sunt habentium complectiuæ seu perfectiuæ humanarum inclinationum incaustcutium à natura. Vnde 7. politicæ, c. finali: *Omnis ars & disciplina quod deficit natura vult supplere.* Formales autem officiorum causæ, secundum quod instituta & partes ciuitatis, sunt præcepta mouentis causæ, his tradita seu impressa, qui deputantur in ciuitate ad determinata opera exercenda. Mouentes quidem igitur causæ seu factiuæ officiorum, vt animæ nominant habitus, sunt mentes & voluntates hominum per suas cogitationes & desideria diuisim aut coniunctim indifferenter. Et quorundã etiã cum his

prtuci-

principium est motus & exercitium corporalium organorum. Ipsorum vero causa efficiens, secundum quod partes sunt ciuitatis, est humanus legislator frequenter & in pluribus, licet olim raro & in paucissimis cuiusdam aut quarundam causa mouens immediata fuerit Deus absque humana determinatione, sicuti *nono huius* dicetur, & *12. & 15.* de his amplius apparebit. De sacerdotio vero, diuersa quædam est institutionis ratio, de qua *15. & 17. secunda* dicitur vtiq; sufficienter. De partibus itaque ciuitatis & ipsarum institutionis necessitate à reliquis trium causarum generibus, determinatum sit hoc modo.

Cap. VIII.

De generibus politiarum, siue regiminum, Temperato & vitiato, & suarum specierum diuisione.

QVoniam autem in prioribus monstratum est aliqualiter, monstrandum tamen certius institutionem & distinctionem partium ciuitatis ab aliqua mouente causa fieri, quam pridem legislatorem diximus: Quodque legislator idem has partes statuit, distinguit, & separat instar animalis naturæ, formando scilicet primum, seu instituendo in ciuitate partem vnam, quam principantem seu iudicialem diximus quinto huius: Per hanc vero reliquas, vt declarabitur amplius 15. huius. Conuenit propterea nobis primum aliquid dicere de natura partis illius: cum enim sit aliarum prima, vt ex sequentibus apparebit, ex ipsius efficientiæ manifestatione priori conuenienter ingredimur ad manifestationem institutionis & distinctionis actiuæ reliquarum partium ciuitatis. Sunt autem principatiuæ partis seu principatuum genera duo, vnum quidem bene temperatum, reliquum vero vitiatum. Voco autem bene temperatum genus cum Aristot. *politice, cap. 5.* in quo *dominans principatum* ad commune conferens secundum voluntatem subditorum, *Vitiatum* vero quod ab hoc deficit. Horum rursum generum, vtrumque diuiditur in tres species, Primum quidem, temperatum scilicet, in regalem monarchiam, aristocratiam, & politiam. Reliquum vero vitiatum scilicet in tres oppositas species diuiditur, tyrannicam monarchiam, oligarchiam, & democratiam. Et vnaquæq; rursum harum specierum modos habet, de quibus præsentis negotii non est exquisite tractare. De his enim sufficienter tradidit Aristoteles *tertio & quarto suæ politicæ.* Ad habendam vero ipsarum ampliorem notitiam, quę necesse est aliqualiter propter sequentia declaranda, vnamquamque dictarum principatus specierum iuxta intentionem Aristotelis describamus, dicentes primum, quod *regalis monarchia* est temperatus principatus, in quo dominans est vnicus ad commune conferens, & subditorum voluntatem siue consensum. *Tyrannis* vero illi opposita, est principatus vitiatus, in quo dominans est vnicus ad conferens proprium præter voluntatem subditorum. *Aristocratia* est principatus temperatus, in quo dominatur honorabilitas sola, iuxta subditorum voluntatem siue consensum & commune conferens. *Oligarchia* vero illi opposita, est principatus vitiatus, in quo dominantur aliqui ditiorum seu potentiorum ad ipsorum conferens, præter subditorum voluntatem. *Politia* vero licet in vna significatione sit commune quiddam ad omne genus vel speciem regiminis seu principatus, In vna tamen ipsius significatione importat speciem quandam principatus temperati, in quo ciuis quilibet participat aliqualiter principatu vel consiliatiuo vicissim iuxta gradum & facultatem seu conditionem ipsius, ad commune etiam conferens, & ciuium voluntatem siue consensum. *Democratia* vero illi opposita, est principatus, in quo vulgus seu egenorum multitudo statuit principatum, & regit sola, præter reliquorum ciuium voluntatem, siue consensum, nec simpliciter ad commune conferens secundum proportionem conuenientem. Quis autem bene temperatorum principatuum sit optimus, aut quis vitiatorum pessimus, de reliquorum quoque ordine in bonitate vel malitia dicere, non habet præsentem speculationem. Hæc tamen de principatuum diuisione in suas species, ipsarumq; descriptione dixisse sufficiat.

Cap. IX.

De modis instituendi regalem monarchiam & perfectionis assignatione, de modis quoq; instituendi reliqua regimina, seu politias tam temperatas, quam vitiatas.

DEterminatis autem his, consequens est dicere de modis efficiendi seu constituendi partẽ principantem. Ex ipsorum namq; natura meliori vel deteriori prouenientibus hinc ciuili regimini tanquam actionibus arguere oportet causam agentẽ, à qua tam ipsi quam pars principans per ipsos ad politiã vtilius habeant prouenire. Verum quia de causis & actionibus, à quibus secundũ plurimũ pars principans creari debet, intendimus in hoc libro: antea volumus dicere modum & causam, per quẽ iam creata fuit pars hæc, licet raro, vt hunc modum seu actionem, & ipsius causam immediatam discernamus à modis seu actionibus & ipsarũ immediatis causis, per quas huiusmodi pars regulariter & in pluribus creari debet, quas etiã humana demonstratione conuincere possumus: prioris enim modi per demonstrationẽ certam, comprehensio nequit haberi. Hic autem modus seu actio & ipsius immediata causa, per quam formata est iam pars principans & reliquæ partes ciuitatis, præcipue sacerdotium, fuit diuina voluntas, immediate hoc præcipiens alicuius singularis creaturæ oraculo terminato, aut per se solam immediate forsassis, quo modo principatum Israelitici populi in personam Moysi & quorundam aliorum iudicum post ipsum, Sacerdotium quoque in perso-

nam Aaron & ipsius successorum instituit. De qua siquidem causa & ipsius actione libera, tradere seu dicere, cur sic aut aliter, nec sic esse aut fuisse factum, per demonstrationem nequicquam dicere possumus, sed simplici credulitate absque ratione tenemus. Alia vero est principatuum institutio, quæ scilicet ab humana mente immediate prouenit, licet à Deo tanquam à causa remota, qui omnem principatum terrenum etiam concedit, vt *Ioan. 19.* habetur, & aperte dicit Apostolus *ad Rom. 13.* & beatus Augustinus *5. de ciuitate Dei. c. 21.* quod tamen non est immediate semper, quinimo vt in pluribus & vbique quasi hos statuit per hominum mentes, quibus talis institutionis concessit arbitrium. Et de hac causa quæ sit, aut quali actione talia debeat instituere, ex meliori aut deteriori ad politiam, potest per humanam certitudinem assignari. Omisso itaque modo quem per demonstrationem certificare non possumus, modos institutionum principatus per humanam voluntatem immediate factos, narrare volumus primum, deinde vero monstrabimus ipsorum certiorem atq; simpliciorem. Postmodum vero ex illius modi natura meliori arguemus causam mouentem, à qua prouenire solummodo debet & potest. Ex quibus etiam apparebit consequenter causa mouere debens ad institutionem optimam & determinationem reliquarum partium ciuitatis. Demum vero dicemus de principatus vnitate, propter quam apparebit etiam, quæ sit vnitas ciuitatis aut regni. Prosequentes itaque proposita, primum enumerabimus modos institutionis regalis monarchiæ, loquendo scilicet in ipsorum origine. Species enim hæc principatus, videtur quasi cognata nobis, & propinqua statim domesticæ iconomiæ, vt apparet ex dictis, cap. 3. Post huius vero determinationem apparebit consequenter de modis institutionis reliquarum diuisionum principatus. Sunt autem modi siue institutiones regalis monarchiæ quinque numero secundum Aristotelem *3. politicæ 8. cap.* Vnus quidem cum monarcha statuitur ad aliquod vnum opus determinatum, circa regimen communitatis tamen, vt *ducatum* exercitus, siue cum generis successione, siue pro solius vnicæ personæ periodo, quomodo instituebatur Dux exercitus Agamemnon à Græcis. Vocatur autem officium hoc in communitatibus modernis *Capitaneatus* aut *Conestablitaria.* Hic vero exercitus Dux de nullo se intromittebat iudicio tempore pacis, exercitu tamen militante Dominus erat occidendi aut aliter puniendi transgressores. Alius autem modus est, quo quidam in Asia principantur, habentes Dominia ex prædecessoribus per successionem, secundum legem tamen, ad monarchæ conferens magis quam ad commune simpliciter, quasi despotia. Sustinent enim habitatores illius regionis talem principatum nihil contristati, propter ipsorum barbaram & seruilem naturam, & consuetudinis auxilium. Hic siquidem principatus regalis est, quia patrius & voluntarius subditis, vt quia primi habitatores fuerant regionis prædecessores monarchæ, aliqualiter tamen tyrannicus propter non esse ipsius leges, ad commune conferens simpliciter, sed monarchæ. Tertius vero modus regalis principatus est, cum quis principatur electus, non ex successione patria seu paterna, secundum tamen legem quæ non est ad commune conferens simpliciter, sed monarchæ magis, quasi tyrannicam. Propter quod etiam vocauit Aristoteles ibidem hanc speciem principatus, *electam tyrannidem.* Tyrannidem quidem propter legis despotiam, electam quidem propterea quod non erat subditis inuoluntaria. Quartus autem modus est, quo per electionem instituitur aliquis princeps, cum omni suo genere successione, secundum leges quæ sunt simpliciter ad commune conferens. Et hoc vtebantur *secundum heroica tempora*, vt dicit ibidem. Vocata vero sunt ea *heroica tempora*, vel quia tunc constellatio tales homines producebat, qui *Heroes*, id est diuini credebantur, propter virtutis excessum, aut quia tales statuebantur principes non alii, propter virtutum & suorum beneficiorum excessum, vt quia sparsam multitudinem collegerunt, & in communitatem ciuilem congregauerunt, vel quia per pugnam & armorum strenuitatem liberauerunt regionem ab oppprimentibus, aut quia fortasse regionem emerunt, vel alio conuenienti modo acqu siuerunt, & inter subditos diuiserunt. Et (ad vnum dicere) propter magni beneficii collationem aut alterius virtutis excessum, ad reliquam multitudinem instituti fuerunt principes cum posteritate seu successione tota, sicut etiam dixit Aristoteles *5. politica. cap. 5.* Sub hac autem monarchiæ specie forrasse comprehendit Aristoteles eam, ad quam quis eligitur pro sola sui periodo vel parte periodi, vel eam fecit hos intelligere per hanc, & vocatam tyrannidem electam, eo quod vtrique participet. Quintus vero modus est & fuit, quo principans statuitur omnium Dominus eorum quæ sunt in communitate, sic secundum suam voluntatem realia & personalia disponens, quemadmodum iconomus pro voto disponit de his quæ in propria domo sunt. Quod tamen, vt hæc Aristotelis dicta manifestentur amplius, & etiam modi omnes instituendi reliquos principatus ad capitulum reducantur. Dicemus, quod omnis principatus, vel est voluntariis subditis, vel inuoluntarius. Primum est genus bene temperatorum principatuum, secundum vero vitiatorum. Distinguitur autem vtrunque horum generum in tres species siue modos, sicut dictum est *8 cap.* Et quoniam vna specierum bene temperati principatus, & fortasse perfectior est regalis monarchia: Ideoque præm.ssa recolligentes ab illius modis inchoemus sermonem dicentes, rex seu *monarcha* vel instituitur per electionem incolarum, seu ciuium, aut absque ipsorum electione iure obtinuit principatum: Si absque ciuium electione, vel sic est, quia primus inhabitauit regionem aut ipsius prædecessores, ex quibus traxit originem. Vel quia terram & iurisdictionem emit, aut ipsam iusto bello acquisiuit, aut alio quouis licito modo, puta dono sibi de ipsa facto propter impensum seruitium. Participat autem quilibet dictorum modorum tanto amplius de vero regali, quanto magis est ad subditos voluntarios, & secundum legem latam ad commune conferens subditorum. Tanto

vero amplius tyrannidem sapiens, quanto magis exit ab his, consensu videlicet subditorum, & lege ad ipsorum commune conferens instituta. Vnde 4. politicæ 8. cap. scribitur: *Erant autem propterea quod secundum legem, regales* (monarchiæ scilicet, *& quia monarchicabant voluntarie, tyrannicæ autem propter despoticè principari & secundum suam sententiam* (monarcharum scilicet.) Hæc igitur duo prædicta principatum temperatum & vitiatum separant, vt apparet ex Aristotelis aperta sententia, simpliciter autem aut magis subditorum consensus. Quod si *monarcha* principans per electionem incolarum fuerit institutus, hoc fieri conuenit aliquo horum modorum, quoniam vel instituitur cum sua tota posteritate, seu successore, vel non. Si enim non instituitur cum omni posteritate, hoc contingit pluribus modis, quoniam vel instituitur pro tota vnius vita tantummodo, vel pro vnius & aliquo sui successoris vnius aut plurium. Vel non instituitur ad vitam totam alicuius, nec primi nec successorum, sed solummodo pro aliqua parte temporis terminata, vt annali aut biennali, longiori vel breuiori, & rursum vel ad omne iudiciale officium exercendum, vel ad solum vnicum velut exercitus Dux. Conueniunt autem & differunt monarchæ regales, electi cum non electis, quoniam vtrique voluntariis principantur. Differunt autem, quoniam vt in pluribus non electi principantur subditis minus voluntariis, & ipsos disponunt legibus minus politicis ad commune conferens, quales pridem barbaricas diximus. Electi vero magis voluntariis præsunt, eosque disponunt legibus politicis magis, quas diximus latas ad commune conferens. Ex quibus patet, quod & in sequentibus amplius apparebit, genus electum principatus præstantius esse non electo. Est quoque sententia hæc Aristotelis *tertio politicæ, cap. 9.* quam induximus supra de his qui statuebantur circa heroica tempora. Rursum hic modus institutionis in communitatibus perfectis permanentior est. Nam omnes alios in hunc quandoque oportet reducere per necessitatem, non econuerso, vt si generis successio defecerit, aut alia de causa fiat genus illud, importabile multitudini ab excessu malitiæ sui regiminis, oportet tunc multitudinem se conuertere ad electionem, quæ siquidem electio deficere nunquam potest, generatione hominum indeficiente. Amplius hoc solo modo institutionis habetur principans optimus. Nam cum expedit optimum esse illorum, qui versantur in politia, debet enim regulare actus ciuiles omnium. Modus vero institutionis aliarum specierum principatus temperati, vt plurimum est electio, & quandoque in aliquibus sors absque generis successione continua. Vitiatorum autem principatuum institutiones, vt plurimum sunt fraus, aut violentia, aut vtrunque. Quis vero principatus in temperatorum sit præstantior, an monarcha vel reliquæ duæ species, aristocratia vel politia. Et rursus monarchiarum, an electa vel non electa: adhuc autem electarum, an ea quæ cum omni generis successione statuitur, aut in qua solus statuitur absque tali successione: quæ secatur in duas, videlicet eam quæ ad totam periodum alicuius aut aliquorum, vel ad partem solam temporis terminatam, puta annalem, biennalem, longiorem aut breuiorem, inquisitionem aut dubitationem rationalem habet, quamuis indubie tenendum secundum veritatem, & Aristotelis apertam sententiam, electionem esse certiorem regulam principatus, vt *in 12. 16. & 17. huius* certificabitur amplius. Hoc tamen non ignorare debemus, quod alia & altera multitudo, in alia vel diuersa regione ac tempore, disposita est ad alteram & diuersam pulitiam, aliumque aut alterum ferre principatum, vt dicit Aristoteles *tertio politicæ, cap. nono*, quæ attendenda sunt à legumlatoribus & principatuum institutoribus. Nam sicuti non quilibet homo dispositus est ad optimam disciplinam, & propterea non ad illam acquirendam instruitur à dirigente conuenienter, sed ad quam, bonarum tamen, magis fuerit præparatus, sic fortasse multitudo aliqua, quandoque aut in loco aliquo, non est disposita ferre optimum principatum, ideoque ad temperatorum sibi conuenientiorem ipsam prius tentandum reducere. Ante enim Iulii Cæsaris monarchiam, Romanus populus diu sustinere noluit monarcham aliquem terminatum, nec cum generis successione, neque etiam ad totam vnius solius monarchæ periodum. Quod siquidem contingebat illi fortasse, propter heroicorum & principatiorum virorum multitudinem, tam secundum genera seu cognationes, quam secundum indiuidua personarum. Ex his ergo quæ à nobis determinata sunt, manifeste apparet, quod quærentes quis monarcharum sit præstantior ciuitati vel regno, an qui per electionem, vel qui per generis successionem principatur, inconuenienter interrogant & quærunt. Sed oportet quærere primum, quis monarcharum sit præstantior, an electus aut non electus. Et si electus, rursum quis electorum, an qui cum omni sui generis successione statuitur, vel qui absque generis successione. Quoniam licet non electus monarcha, quasi semper principatum transmittat hæredi, electus tamen non omnis, sed solum qui cum sui successione omni statuitur principari. De modis itaq; institutionis principatuum, & quoniam ipsorum simpliciter præstantior est electio, determinatum sit hoc modo.

Cap. X.

De distinctione ac assignatione significatorum huius nominis lex, & ipsius proprijssima, & nobis intenta significatione.

QVoniam autem electionem diximus perfectiorem, atque præstantiorem modorum instituendi principatum, bene se habet inquirere illius effectiuam causam, quia scili-

ſcilicet ſecundum complementum ſuæ bonitatis habeat prouenire, Nam ex hoc apparebit etiam factiua cauſa principatus electi, & ſimiliter reliquarum partium politiæ. Verum quia principatus regulare debet actus ciuiles humanos (vt demonſtrauimus *quinto huius*) & ſecundum regulam, quæ forma eſt & eſſe debet principantis, inquantum principans inquirere oportet huiuſmodi regulam, ſi eſt, quid eſt, & propter quid. Eſt enim fortaſſis eadem ipſius effectiua cauſa, quæ principantis.

Hanc itaque regulam, quam ſtatutum vel conſuetudinem, & communi nomine legem appellant, exiſtere ſupponentes, quaſi per ſe notum ex inductione in omnibus perfectis communitatibus, Primum oſtendemus quid ſit, deinde vero ipſius finalem aſſignabimus neceſſitatem, demum autem determinabimus per demonſtrationem, cuius aut quorum & quali actione hanc ſtatuere oporteat, quod erit inquirere legislatorem ſeu cauſam agentem ipſius, ad quam etiam electionem principatuum pertinere putamus, & per demonſtrationem in ſequentibus oſtendemus. Ex quibus etiam apparebit materia ſiue ſubiectum regulæ ſupradictæ, quam legem diximus. Nam hæc eſt pars principans, cuius eſt ſecundum legem regulare politicos ſeu ciuiles hominum actus. Ad dicta quidem igitur procedentibus, ne propter nominis multiplicitatem eueniat diſcolia, diſtinguere conuenit intentiones ſeu ſignificata huius nominis *Lex*, hoc enim nomen de numero multiplicium dictionum importat in vna ſui ſignificatione naturalem inclinationem ſenſitiuam ad actionem aut paſſionem aliquam, quomodo vocauit eam Apoſtolus ad Romanos ſeptimo, cum dixit, *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* In alia vero ipſius acceptione dicitur hoc nomen lex de quolibet habitu operatiuo, & generaliter de omni forma rei operabilis, exiſtente in mente, à qua tanquam exemplari, ſiue menſura formæ artificiorum proueniunt, quomodo dicitur Ezechielis 43 *Hæc ergo lex Domus, iſta autem menſura altaris.* Tertio vero modo ſumitur *Lex* pro regula continente monita humanorum actuum Imperatorum, ſecundum quod ordinantur ad gloriam vel pœnam in ſeculo venturo, ſecundum quam ſignificationem, *Lex Moſaica* dicta eſt lex, quantum ad aliquam ſui partem, ſic quoque *Lex Euangelica* ſecundum ſe totam lex dicitur. Vnde Apoſtolus ad Heb. de his ait; *Translato enim ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis translatio fiat.* Sic etiam de diſciplina Euangelica lex dicitur, Iacobi 1. *Qui autem proſpexerit in legem perfectam libertatis, & in ea permanſerit. &c Hic beatus in facto ſuo erit.* Hac etiam legis acceptione dicuntur *leges* omnes ſectæ, vt quæ Mahometi aut Perſarum, ſecundum ſe totas aut aliquas ſui partes, licet ex Moſaica & Euangelica, Chriſtiana ſcilicet, ſolæ contineant veritatem. Sic etiam ſectas leges vocauit Ariſtot. 2. Philoſophiæ cum dixit: *Quantam vim habeat quod conſuetum eſt, leges oſtendunt.* Et in 12. eiuſdem: *Reliqua vero fabuloſe iam adducta ſunt ad perſuaſionem multorum ad leges & conferens.* Quarto autem importat hoc nomen lex, & famoſe magis ſcientiam ſeu doctrinam ſiue iudicium vniuerſale iuſtorum & conferentium ciuilium, & ſuorum oppoſitorum. Et ſic accepta lex dupliciter conſiderari poteſt, vno modo ſecundum ſe, vt per ipſam ſolum oſtenditur quid iuſtum aut iniuſtum, conferens aut nociuum, & in quantum huiuſmodi iuris ſcientia vel doctrina lex dicitur. Alio modo conſiderari poteſt ſecundum quod de ipſius obſeruatione datur præceptum coactiuum per pœnam aut præmium in præſenti ſeculo diſtribuenda, ſiue ſecundum quod per modum talis præcepti traditur, & hoc modo conſiderata propriiſſime lex vocatur, & eſt. Quam etiam ſic ſumptam diffinit Ariſtot. 9. Ethicorum 8 cap. dixit: *Lex autem coactiua habet potentiam ſermonis ab aliqua prudentia & intellectu,* politico ſcilicet, id eſt ordinatiuo de iuſtis & conferentibus, & ipſorum oppoſitis per prudentiam politicam, *habens coactiuam prudentiam*, id eſt de cuius obſeruatione datur præceptum quod quis cogitur obſeruare, ſeu lata per modum talis præcepti lex eſt. Vnde iuſtorum & conferentium ciuilium non omnes veræ cognitiones ſunt leges, niſi de ipſarum obſeruatione datum fuerit præceptum coactiuum, ſeu latæ fuerint per modum præcepti, licet talis vera cognitio ipſarum neceſſario requiratur ad legem perfectam. Quinimo quandoque falſæ cognitiones iuſtorum & conferentium, leges fiunt cum de ipſis datur obſeruationis præceptum, ſeu feruntur per modum præcepti, ſicut apparet in regionibus barbarorum quorundam, qui tanquam iuſtum obſeruari faciunt, homicidam abſolui à culpa & pœna ciuili, reale aliquod precium exhibentem pro tali delicto, cum tamen hoc ſimpliciter ſit iniuſtum, & per conſequens ipſorum leges non perfectæ ſimpliciter. Eſto enim quod formam habeant debitam, præceptum ſcilicet obſeruationis coactiuum, debita tamen carent conditione, videlicet debita & vera ordinatione iuſtorum. Comprehenduntur autem ſub hac legis acceptione, omnes iuſtorum & conferentium ciuilium regulæ, auctoritate humana inſtitutæ, vt conſuetudines, ſtatuta, plebiſcita, decretales, & omnes conſimiles, quæ ſcilicet humanæ auctoritati, vt iam diximus, innituntur. Debemus tamen non ignorare, quod tam lex Euangelica, quam Moſaica, & fortaſſe ſectarum reliquæ diuerſimode conſideratæ ac comparatæ in toto vel parte ipſarum, ad humanos actus pro ſtatu præſentis ſeculi vel venturi, quandoque veniunt vel venerunt hactenus, aut venturæ ſunt in tertiam legis ſignificationem, & quandoque in vltimam, vt 8. & 9. *ſecundæ* manifeſtabitur amplius, quædam quidem ſecundum veritatem, quædam vero ſecundum phantaſiam falſam, & promiſſionem inanem. Quod quidem igitur ſit regula, ſeu lex aliqua humanarum actuum ciuilium, & quid ſit, ex iam dictis palam.

CAP.

C A P. XI.

De neceſſitate lationis legum in propriiſſima ſignificatione ſumptarum. Et quod nullum principantem quantumcunque ſtudioſum aut iuſtum expediat abſque legibus principari.

HIs itaq; legis acceptionibus ſic diuiſis, eius ſecundum vltimam & propriiſſimam ſignificationem, oſtendere volumus neceſſitatem finalem: principaliorem quidem, ciuile iuſtum & conferens commune, aſſecutiuam vero quandam principatuum, maxime ſecundum generis ſucceſſionem, ſecuritatem & principatus diuturnitatem. Primam ergo neceſſitatem ſic, quoniam illud neceſſarium eſt in politia ſtatuere abſq; quo ciuilia iudicia ſimpliciter recte fieri nequeunt, per quod iſtæ feruntur, & à defectu quantum poſſibile eſt, humanis actibus prǫſeruantur. Lex eſt huiuſmodi, vt cum ſecundum ipſam determinatus fuerit principans ferre ciuilia iudicia, ergo legis inſtitutio neceſſaria eſt in politia. Prima propoſitio huius demonſtrationis eſt quaſi per ſe nota, & indemonſtrabilibus propinqua valde. Cuius etiam certitudo accipi debet & poteſt ex *quinto huius, parte 7.* Secunda vero propoſitio manifeſtabitur ex hoc, quoniam ad iudicii complementum in bonitate requiritur affectio recta iudicum, & iudicandorum vera cognitio, quorum oppoſita, ciuilia corrumpunt iudicia. Nam peruerſa iudicantia affectio, vt odii vel amoris, vt auaritiæ deſiderium iudicantis peruertit. Hæc autem à iudicio prohibentur: & ab his prǫſeruatur, dum fuerit iudex ſeu principans determinatus ſecundum leges ferre iudicia, propterea quod lex omni caret affectione peruerſa, non enim facta eſt ad amicum aut inimicum vtilem vel nociuum, ſed vniuerſaliter ad agentem ciuiliter bene aut male. Omnia nanq; reliqua ſibi accidunt, & extra legem ſunt, non ſic autem extra iudicem ſunt. Quoniam perſonæ in iudicio conſtitutæ poſſunt eſſe amicæ vel inimicæ iudicanti, vtiles vel nociuæ, dando aut aliquid promittendo. Sic quoq; in reliquis intentionibus, quæ in iudice cauſare poſſunt affectionem, ipſius iudicium peruertentem. propter quod nullum iudicium quantum poſſibile eſt, debet committi arbitrio iudicantis, ſed lege determinari & ſecundum ipſam pronunciari.

Hæc autem fuit ſententia diui Ariſtotelis 4. *politicæ, cap. 9.* vbi ex intentione perquirens, an melius ſit regi politiam optimo viro abſq; lege, vel ab optimis legibus, inquit ſic: *Valentius autem,* (id eſt præſtantius) *ad iudicandum, cui non adeſt quod paſſionale omnino.* (id eſt affectio quæ iudicium peruertere poteſt,) *quam cui connaturale. Legi quidem igitur hoc non ineſt;* (paſſio videlicet ſiue affectio:) *Humanam autem animã neceſſe hoc habere omnẽ:* & dixit *omnem,* non expediendo quenquã quantumcunq; ſtudioſum. Quam ſiquidem ſententiam repetens primo Rhetoricæ, cap. 1. ſic ait. *Omniũ quidem maximẽ quæritur,* (ſcilicet nihil abſq; lege iudicandum relinqui debet arbitrio iudicantis,) *quia iudicium quidem legislatoris,* id eſt lex) *non ſecundum partem,* (id eſt, non eſt latum propter aliquem hominem particularem,) *ſed de futuris & vniuerſalibus eſt. Praefectus autem & iudex iam de præſentibus & determinatis iudicant, ad quos & amare & odire, & proprium commodum annexa ſunt ſæpe, vt non adhuc poſſint videre ſufficienter verum, ſed attendere in iudicio proprium delectabile aut triſte.* Hoc etiam dicit eodem. 1. cap a *Non enim,* inquit, *ſimiliter reddimus iudicia triſtes & gaudentes, amantes vel odientes.* Corrumpitur adhuc iudicium, propter iudicum ignorantiam, eſto quod bonæ ſint affectionis ſeu intentionis, quod etiam peccatũ ſiue defectus per legem tollitur & ſuppletur, quoniam in ipſa determinatum eſt quaſi perfecte, quid iuſtum aut iniuſtum, conferens vel nociuum, ſecundum vnumquemq; humanũ actum ciuilẽ. Hoc autem nequit ſic ſufficienter fieri per vnicũ hominẽ quantumcunq; ingenioſum. Quoniã vnus ſolus homo, nec fortaſſe omnes vnius ætatis homines inuenire aut retinere poſſent omnes actus ciuiles determinatos in lege. Quinimo, ꝙ de ipſis dixerunt inuentores primi, & omnes etiam eiuſdem ætatis homines, taliũ obſeruatores, fuit res modica & imperfecta, quę poſtmodum ex additione poſteriorum complementũ ſuſcepit. Quod quidem videre ſat eſt experientia nota per additionem & ſubtractionẽ ac totaliter in contrariũ mutationẽ quandoq; factam in legibus, ſecundum diuerſas ætates, & ſecundum diuerſa tempora eiuſdem ætatis. Teſtatur autem & hoc Ariſt. 2. politicæ. c. 2. cum dixit: *Oportet autem non hoc ipſum ignorare, quia oportet attendere multo tempore & multis annis, in quibus non vtique lateat ſi hæc bene ſe habuerunt,* quam ſcilicet ſtatui debent tanquam leges. Idem dicit ipſe 1. rhetoricæ. c. 1. *Deinde,* inquit, *legislationes quidem ex multo tempore conſideratis fiunt.* Et confirmatur id ratione quoniam legislationes indigent prudentia, vt pridem ex deſcriptione legis apparuit, prudentia vero longa eget experientia, hæc autem temporis multitudine. Vnde ſexto Ethicorum. *Signum autem ipſius quod dictum eſt, & quod Geometri quidem iuuenes & diſciplinati fiunt & ſapientes talia, prudentes autem non videntur fieri. Cauſa etiam, & quoniam ſingularium eſt prudentia, quæ fiunt cognita ex experientia, iuuenis autem expertus non eſt, multitudo enim temporis facit experientiam.* Et ideo quod vnus ſolus homo inuenit, aut ſcire poteſt per ſeipſum, tam in ſcientia iuſtorum & conferentium ciuilium, quam in aliis ſcientiis, eſt parum aut nihil. Adhuc etiam quod vnius ætatis homines reſpectu eius quod ex pluribus ætatibus obſeruatur, imperfecta res eſt, propter quod de inuentione veritatis ſecundum vnamquamque artem & diſciplinam, tractans Ariſtoteles 2. Philoſophiæ, cap. 1. ſic inquit: *Secundum vnum quidem inuentorum,* (ſcilicet cuiuſuis diſciplinæ aut artis,) *nihil aut parum ei immittere,* (id eſt de ipſa per ſe ſolum inuenire,) *ex omnibus coarticulatum fieri magnitudinem aliquam.* Secundum tamen tranſlationem ex Arabico, magis aperta eſt hæc ſeries, in qua ſic habetur: *Et vnuſquiſque eorum,* (id eſt inuentorum cuiuſuis artis aut diſciplinæ,) *aut nihil comprehendit de veritate*

aut modicum. Cum igitur congregatum fuerit ex eo ab omnibus qui comprehendere, tunc congregatum erit alicuius quantitatis; quod maxime apparet de Astrologia. Sic ergo per auxilium hominum inuicem, & additionem posterius inuentorum adinuenta prius, receperunt omnes artes & disciplinæ complementum. Quod figuraliter etiam declarat ibidem Aristoteles circa Musicæ inuentionem, cum dixit: *Si Timotheus non fuisset, multam melodiam non haberemus: si autem Phrynes, Timotheus non fuisset*, ita perfectus scilicet in melodiis, nisi habuisset prius inuenta per Phrynem. Quæ verba exponens Auerrois 2. commento, sic ait: *Et quod dicit in hoc cap.* (Aristoteles scilicet.) *manifestum est. Nullus enim potest inuenire per se artes operatiuas aut consideratiuas*, (id est speculatiuas) *in maiori parte, quia non complentur, nisi per iuuamentum prioris ad sequentem.* Idem dicit 2. *elenchorum*, *cap. finali*, de inuentione rhetoricæ & omnium aliarum, quicquid fuerit de Logices inuentione, quam soli sibi absque prioris alicuius inuentione, seu auxilio perfectam adscribit, in quo singularis inter alios extitisse videtur. Hoc etiam dicit ipse octauo ethicorum cap. primo: *Duo, inquit, venientes*, (id est conuenientes.) *agere & intelligere potentiores sunt*; supple vno solo. Quod si duo, magis plures duobus, & simul, & successiue, quam solus vnus. Et hoc est quod de proposito dicit tertio politicæ cap. 9. *Inconueniens, inquit, forte vtique videbitur, si melius perspiciat quis duobus oculis & duabus auribus iudicans, & agens duobus pedibus & manibus, quam multi multis.* Cum igitur lex sit oculus ex multis oculis, id est comprehensio examinata ex multis comprehensionibus ad errorem euitandum circa ciuilia iudicia, & recte iudicandum, tutius est ea fieri secundum legem quam secundum iudicantis arbitrium. Et propter hoc ipsam statui necesse est, si debeant politiæ quantum ad iusta & conferentia ipsorum ciuilia, disponi optime, per ipsam enim ciuilia iudicia præseruantur ab ignorantia, & iudicum affectione peruersa, quæ fuit minor assumptæ demonstrationis, qua ex principio capituli huius, necessitatem legum assignare tentauimus. Quo vero modo suborta litem seu ciuilem causam, lege non determinatam, diffinire seu iudicare oporteat, dicetur xiv. huius. Sunt ergo leges necessariæ ad excludendum à ciuilibus iudiciis seu sententiis, iudicum malitiam & errorem. Hæc propter consuluit Aristoteles, nulli iudici seu principanti concedere arbitrium iudicandi aut præcipiendi de ciuilibus, absque lege, in quibus lex determinare potuit. Vnde 4. *Ethicorum*, *cap. quinto*. in tractatu *de iustitia* dixit Aristoteles: *Propter hoc non sinimus principari hominem, sed secundum rationem*, id est legem, causam assignans, quam induximus, affectionem peruersam scilicet quæ in illo cadere potest. Item *tertio politicæ*, *cap. 6.* cum dixit: *Prima autem dicta dubitatio facit manifestum, nihil sic alterum, quam quod oportet leges recte positas, esse dominas*, id est dominari principantes secundum ipsas. Idem eodem *cap. 9* dum dixit; *Quod quidem intellectum iubet principari, videtur principari iubere Deum & leges, qui autem hominem iubet*, (absque lege scilicet, secundum arbitrium proprium.) *apponit & bestiam.* Paulum post subiungens causam, cum dixit; *Propter quod sine appetitu intellectus, lex est*; quasi dicat legem intellectum seu cognitionem esse, absque appetitu, id est affectione aliqua. Hanc quoque sententiam repetit primo Rhetoricæ. cap. 1 vbi sic inquit: *Maxime quidem igitur conuenit, rectas positas leges quæcunque contingit, omnia determinare ipsas, & quam paucissima committere iudicantibus*: Assignans huiusmodi pridem adductas causas, exclusionem scilicet malitiæ atque ignorantiæ iudicum à ciuilibus iudiciis, quæ in lege cadere nequeunt sicut in iudice, quemadmodum ostensum est prius. Et his amplius dicit aperte Aristoteles quarto politicæ, cap. quarto: *vbi non principantur leges*, (id est, vbi principantes non principantur secundum ipsas,) *non est politia*, (temperata, supple) *oportet enim legem quidem principari omnium.* Superest autem ostendere, quod principari secundum legem, nec præter ipsam, debent omnes principantes, Horum vero maxime monarchæ, qui cum omni eorum successione principantur, vt ipsorum principatus securiores & diuturniores existant, quæ in *huius capituli principio* fuerat tanquam secundaria legum necessitas assignata. Hoc autem sic primum videre est, quoniam secundum legem principari, ipsorum iudicia præseruat à defectu, contingente propter ignorantiam & affectionem peruersam. Vnde in seipsis & ad ciues subditos regulati, minus patiuntur seditiones, & per consequens suorum principatuum solutiones, quæ illis contingerent agentibus praue secundum suum arbitrium, sicut patenter dicit Aristoteles quinto politicæ, cap. quinto. *Regnum enim*, inquit Aristoteles, *ab extrinsecis quidem minime corrumpitur, ex seipso autem plurima corruptiones accidunt. Corrumpitur autem secundum duos modos, vno quidem, seditionem facientibus his, qui participant regno, alio autem modo magis tyrannice tentantibus gubernare, quando exegerint esse Dominus plurium, & præter legem Non fiunt autem adhuc regna nunc, sed si fiunt, Monarchiæ & tyrannides magis.* Obiicit autem aliquis de optimo viro, quod caret ignorantia & affectione peruersa, nos autem dicamus rarissime id contingere, nec tamen æqualiter ipsi legi, vt pridem induximus ab Aristotele à ratione & sensata experientia. quoniam omnem animam contingit habere hanc, id est affectionem quandoq; sinistram. Quod facile credere possumus ex *Danielis 13.* Ibi namque scribitur, quod venerunt duo Presbyteri iniqua cogitatione aduersus Susannam, vt interficerent eam. Hi autem erant senes & sacerdotes, & populi iudices anno illo, qui tamen falsum testimonium perhibuerunt aduersus eam, propterea quod ipsorum iniquæ concupiscentiæ acquiescere noluit. Et ideo si Presbyteri & senes, de quibus minime videretur, corrupti fuerunt propter carnalem concupiscentiam, & quanto magis propter auaritiam & reliqua, quid de reliquis sentiendum? neminem certe quantumcunque studiosum sic posse carere passione peruersa & ignorantia, quemadmodum lex. Ideoq; tutius est regulari iudicia ciuilia lege quam arbitrio iudicantis committi quantumcunque etiam studiosi.

Esto

Esto tamen quamuis rarissimum aut impossibilium quoddam, esse virum aliquem principantem sic heroicum, vt in ipso neque passio neque ignorantia cadat. Quid de natis dicemus, huic dissimiles entibus, qui propter ipsorum excessum in principatu secundum proprium arbitrium committent, vnde principatu priuentur? nisi forte quis dixerit quod pater virorum optimus, illis principatum non tradet, quod tamen audiri non debet, tum quia in ipso non est, filios hac successione priuare, ex quo generi principatus per successionem debetur, tum quia si in ipsius potestate foret, principatum in quem vellet transferre, non priuaret eo filios quantumcunq; prauos. Vnde Aristoteles tertiu politicæ, ca. 9. huic respondens obiectioni, sic inquit; *Adhuc hoc credere* (scilicet patrem priuare filios principatu) *difficile est, & maioris virtutis, quam secundum humanam naturam.* Propter quod principantibus expedit magis lege regulari & determinari, quam arbitrio proprio iudicia ferre ciuilia, secundum legem enim nil prauum aut reprehensibile agent, vnde securior & diuturnior efficietur principatus ipsorum. Hoc autem fuit consilium eximii Aristotelis ad omnes principantes, quod tamen parum aduertunt, cum quinto politicæ, ca. 6. dixit: *Quanto enim paucissimorum fuerint domini* (absq; lege scilicet) *ampliori tempore necessarium manere omnem principatum, ipsi enim* (principantes videlicet) *fiunt minus despotici, & moribus æqui magis, & à subditis inuidentur minus.* Et adducit consequenter testimonium cuiusdam prudentissimi regis vocati Theopompi, qui de potestate sibi concessa dimisit. Vnde indicauimus conueniens, hic seriem Aristotelis inducere propter huius principis singularitatem & virtutem excellentem, & quasi per secula inauditam in alio quoque, dixit ergo Aristoteles: *Rursus Theopompo moderante* (id est minorante potestatem suam, quæ forte videbatur excedens) *& in aliis instituente ephororum principatum, à potestate enim auferens* (scilicet sua) *auxit tempore regnum* (id est, fecit durabilius.) *Quare modo quodam fecit nõ minus, sed maius ipsum, qua quidem* (id est hæc verba) *aiunt & ad vxorem respondisse ipsum*, quæ (scilicet vxor) *dixerat: Si nihil* (id est, si non) *verecundaretur, minus regnum tradens filiis, quod à patre accepit?* (iis verbis iam dicta) *respondit, non oportet hoc dicere, trado enim diuturnius.* O vox heroica ex inaudita prudentia Theopompi procedens, & quam notanda his qui extra leges vti volunt plenitudine potestatis in subditos, quam inaduertentes multi principantium corruerunt. Et nos quidem ex huiusmodi inaduertentia regnorum non minimum, modernis temporibus quasi totum mutare vidimus, dum ipsius princeps quidam insolitam & præter legem voluit subditis exactionem imponere. Sic itaq; palam ex dictis, in politiis necessarias esse leges, si debeant simpliciter recte disponi, & principatus diutius permanere.

Cap. XII.

De causa legum humanarum effectiua demonstrabili, & de ea etiam, quæ per demonstrationem conuinci non potest, quod est legislatorem inquirere. Vnde etiam apparet, quod electione sola præter alteram confirmationem datur auctoritas ei, quod per electionem statuitur.

His autem habitum est dicere de causa legum effectiua, quam reddere possumus per demonstrationem, de illa enim institutione, quæ Dei opere vel oraculo immediate absq; humano arbitrio fieri possibilis est, aut iam extitit, qualem Mosaicæ legis institutionem diximus, etiã quantum ad ea præcepta ciuilium actuum quæ in ea sunt, pro statu præsentis seculi, non intendo hic assignationem facere, sed de legum & principatuum institutione eo modo, quæ immediate [illegible] ueniunt ex arbitrio humanæ mentis. Ad quam siquidem ingredientes, dicamus, quod legem [illegible] quasi materialiter & secundum tertiam significationem, videlicet scientiam iustorum & conferentium ciuilium, inuenire potest ad quemlibet ciuem pertinere, licet inquisitio hæc cõuenientius fieri possit ex obseruatione potentium vacare, seniorum & expertorum in agibilibus quos prudentes appellant, quam ex mechanicorum consideratione, qui ad quærenda vitæ necessaria suis operibus habent intendere. Verum quia cognitio seu inuentio vera iustorum & conferentiũ ac suorum oppositorum, non est lex secundum vltimam significationẽ & propriam, qua [illegible] mensura humanorum actuum ciuilium, nisi dum de ipsius obseruatione præceptum coactiuũ [illegible] fuerit, seu per modum talis præcepti lata fuerit ab eo, cuius auctoritate transgressores arceri [illegible] & possunt, propterea dicere conuenit, cuius aut quorum sit auctoritas ferendi tale præ[illegible] & ipsius transgressores arcendi, quod quidem est inquirere legislatorem siue factorem. [illegible] dicamus secundum veritatem atq; consilium Aristotelis. 3. politicæ, ca. 6. *legislatorem* [illegible] effectiuam primam & propriam *esse populum* seu ciuium vniuersitatem, aut eius [illegible] partem per suam electionem seu voluntatem in generali ciuium congregatione per [illegible] expressam, præcipientem seu determinantem aliquid fieri vel omitti circa ciuiles actus [illegible] pœna vel supplicio temporali: valentiorem inquam partem considerata quantita[illegible] super quam lex fertur, siue id fecerit vniuersitas prædicta ciuium aut eius pars [illegible] ipsam immediate, siue id alicui vel aliquibus commiserit faciendum, qui legislator [illegible] non sunt, nec esse possunt, secundum solum ad aliquid & quandoque, ac secundum primi [illegible] latoris auctoritatẽ. Et dico consequenter huic, quod eadẽ auctoritate prima

non alia debent leges & aliud quodlibet per electionem institutum approbationem necessariam suscipere, quicquid sit de ceremoniis seu solennitatibus quibusdã, quæ ad esse non exiguntur electorum, sed ad bene, quibus etiã non factis nil minus electio valida foret, amplius quod ab eadem auctoritate debent leges, & alia quæ per electioné statuuntur, suscipere additionem aut diminutionem, vel totalem mutationem, interpretationem & suspensionem, secundum exigentiam temporum vel locorum, & reliquarũ circunstantiarum, quib. horum aliquid propter commune conferens circa talia fuerit opportunum. Eadem quoq; auctoritate promulgari seu proclamari debent leges post earum institutionem, ne quisquam ciuis aut aduena delinquens in eas, possit per ipsarũ ignorantiam excusari. *Ciuem autem dico* secundum Aristot. 3. politicæ, capitulis. 1. 3. & 7. *eum qui participat in cõmunitate ciuili, principatu autem consiliatiuo vel iudicatiuo secundum gradum suum.* Per quam siquidem descriptionem separantur à ciuibus pueri, serui, aduenæ, ac mulieres, licet secundum modum diuersum. Pueri namq; ciuium, ciues sunt in propinqua potẽtia propter solum ætatis defectum. Valentiorem vero ciuium partem oportet attẽdere secundum politiarum consuetudiné honestam, vel hanc determinare secundum sententiam Aristot. 6. *politicæ. ca.* 2. Sic itaq; determinato ciue ac ciuium valentiore multitudine, ad propositam intentionem redeamus, demonstrare scilicet legum latoris auctoritatem humanam, ad solam ciuium vniuersitaté, aut eius valentiorem partem pertinere, quod quidem sit primum inferre tentabimus. Quoniam illius tantummodo est legum humanarum lationis seu institutionis autoritas humana prima simpliciter, à quo solum optimæ leges possunt prouenire. Hoc autem est ciuium vniuersitas aut eius pars valentior, quæ totam vniuersitatem repręsentat. Quoniam nõ facile, aut non possibile omnium personas in vnam conuenire sententiam, propter quorundam esse naturam orbatam, aut malitia vel ignorantia singulari discordantem à communi sententia: propter quorum irrationabilem reclamationem seu contradictionem, non debent communia conferentia impediri vel omitti. Pertinet igitur ad vniuersitatem ciuium, aut eius valẽtiorem partem tantummodo legum lationis seu institutionis auctoritas. Prima propositio huius demonstrationis est valde propinqua per se notis, quamuis eius robur & vltima certitudo sumi possit *ex* 11. *huius*. Secundam vero propositionem probo, videlicet quod ex vniuersæ multitudinis auditu & præcepto tantummodo feratur lex optima, supponendo cum Aristotele 3. politicæ, cap. 7. *legem optimam esse, quæ lata est ad commune conferens ciuium.* Vnde dixit: *Rectum autem forte* (in legibus scilicet) *ad conferens ciuitatis, & ad commune ciuium.* Hoc autem fieri optime per ciuium vniuersitatem tantummodo, aut eius valentiorem partem, quod pro eodem de cætero supponatur, sic ostendo, quoniam illius veritas certius iudicatur, & ipsius communis vtilitas diligentius attenditur, ad quod tota intendit ciuiũ vniuersitas intellectu & affectu. Aduertere enim potest magis defectũ circa propositam legẽ statuendã maior pluralitas quæcunq; sui parte, cum omne totũ corporeum saltẽ maius sit mole atq; virtute qualibet sui parte seorsum. Adhuc ex vniuersa multitudine magis attẽditur legis cõmunis vtilitas, eo quod nemo sibi nocet scienter. Ibi autem inspicere potest quilibet, an lex proposita magis declinet ad cuiusdam aut quorundam cõmodum, quam aliorum vel cõmunitatis: & in contrarium reclamare, quod non fieret, si per vnum aut paucos quosdam, proprium magis quã commune attendentes commodum, lex ipsa ferretur. Hanc quoq; sententiã satis adiuuant, quæ de legum necessitate assignauimus in 11. huius.

Rursum ad principalem conclusionem sic, quoniam illius tantummodo est legum lationis autoritas, per quem latæ melius, aut simpliciter obseruantur. Hoc autem est tantummodo ciuium vniuersitas, ipsius igitur est autoritas lationis legum. Prima propositio huius demonstrationis est per se notis propinqua valde, ociosa namque lex esset, nisi obseruaretur. Vnde Aristoteles quarto politicæ, cap. 7. *Non est autem bona legum dispositio, bene poni leges, non obedire autem.* Idem 8. eiusdem cap. 9. *Nullus profectus est,* inquit Aristoteles, *ferri quidem sententias de iustis, has autem non accipere finem.* Secundam propositionem probo, quoniam lex illa melius obseruatur à quocunque ciuium, quam sibi quilibet imposuisse videtur, talis est lex lata ex auditu & præcepto vniuersæ multitudinis ciuium. Prima propositio huius prosyllogismi apparet quasi per se, nam quia ciuitas est communitas liberorum, vt scribitur 3. politicæ, cap. 4. *quilibet ciuis liber esse debet, nec alterius ferre despotiam,* id est seruile dominium, hoc autem non contingeret, si vnus aliquis aut pauciores ciuium legem ferrent autoritate propria supra ciuium vniuersitatem, sic enim legem ferentes aliorum despotes essent. Et ideo reliqui ciuium, pars amplior scilicet, talem legem quantumcunque bonam, moleste ferrent, aut nullo modo, & contra illam contemptum passi, reclamarent, & non vocati ad illius lationem, nullatenus obseruarent. Latam vero ex auditu seu consensu omnis multitudinis, etiam minus vtilem, quilibet ciuium faciliter obseruaret & ferret: eo quod hanc quilibet sibi statuisse videtur, ideoque contra illam reclamare non habet, sed æquo animo illam pertolerare. Adhuc secundam propositionem primi syllogismi probo ex alio sic. Quoniam illius est potestas obseruationis legum, cuius tantummodo est potentia transgressorum coactiua. hæc autem est vniuersitas, aut ipsius pars valentior, ergo ipsius solius est legum lationis autoritas. Amplius ad principale sic, quoniam illud agibile, in cuius debita institutione consistit n[illegible] communis sufficientiæ ciuium in hac vita, & in cuius praua institutione commune detrimentum imminet per vniuersitatem ciuiũ tantummodo debet institui, hoc auté est lex, ergo ad vniuersitatem ciuium tantummodo illius pertinet institutio. Maior huius demonstrationis est per se notis propinqua & stabiliter in immediatis veritatibus, quę posita sunt 4. *huius & 5.* Conuenerunt enim

homines

homines a [illegible] ilem communicationem propter c[illegible] entiam consequendam, & [illegible] ad de[illegible] mandum. Quæ igitur omnium [illegible] modum & in[illegible] bus sciri debent & audiri, vt comm[illegible] um tepescere possent, [illegible] sicut in minuti assumebatur. In ip[illegible] & omnis humanæ [illegible] ars magna con[illegible] Sub iniquis vero [illegible] o atque misera [illegible] ex quibus tandem contingit soluere p[illegible] & [illegible] hæc quasi abbreuiatio & su[illegible] a priorum demonstrationum. Aut legum [illegible] ad [illegible] uium vniuersitate[illegible], vt diximus, vel ad hominem vnicum aut [illegible] lum vnum, propter[illegible] dicta sunt in vndecimo huius & in prima demo[illegible] oc ad[illegible] mus, pos[illegible] propter ign[illegible] antiam vel malitiam aut vtrumq[illegible] te in[illegible] tendo scilicet [illegible] propr[illegible] um q[illegible] am commune, vnde tyrannica [illegible] vero causam non pertin[illegible] oc ad pauciores, possent enim peccare in [illegible] ad quotquidam, scilicet [illegible] n commune conferens, quemadm[illegible] rchis: pertinet huc [illegible] ciuium vniuersitatem, aut eius partem valen[illegible] est altera & opposita ta[illegible] enim lege debent omnes ciues mensurari [illegible] nem debitam, & nemo [illegible] nocet aut vult iniustum, ideoq; volunt o[illegible] legem conuenientem cōm[illegible] conferentem. Ex eisdem quoque demonstr[illegible] bus sola in tertia extremitate mutata [illegible] legum approbationem, interpretationem, [illegible] suspensionem, & cætera proposita parte tertia hu[illegible] ad solius legis latoris auctoritatem tantummodo pertinere. Idem quoque sentiendum de [illegible] quod per electionem statuitur. Cuius enim est auctoritas [illegible] eligendi, ipse idem approbat aut reprobat, vel ille cui auctoritatem eligendi concesserit, aliter nanq; pars maior esset toto, vel ita saltem æqualis, si ea quæ per totum instituta sunt, auctoritate propria dissoluere posset. Modus autem conueniendi ad legum lationem, in *sequenti cap.* describetur.

Cap. XIII.

De quibusdam instantiis ad dicta in capitulo præcedenti, & ipsarum solutione, ac propositi ampliori manifestatione.

De quibus tamen diximus dubitabit aliquis, disputans ad ciuium vniuersitatem non pertinere legum lationis seu institutionis auctoritatem. Primum quidem, quoniam prauum & in[illegible] secundum plurimum non debet legem statuere. Hæc enim duo peccata a legis latione [illegible] excludi, malitia scilicet atque ignorantia, propter quæ etiam in iudiciis euitanda, legis ne[illegible] atem accepimus *vndecimo huius*. Populus autem seu ciuium vniuersitas est huiusmodi, homi[illegible] nim, vt in pluribus videtur, praui & stulti, nam *stultorum infinitus est numerus*, vt habetur *Ecclesiastes.1.* A[illegible] plus quoniam difficile valde aut impossibile plurium prauorū & insensatorum con[illegible] quod non euenit de paucis & studiosis. Est igitur vtilius per paucos legem fer[illegible] ium vniuersitatē, & ipsorum superfluam pluralitatem. Rursum in qualibet com[illegible] pauci sapientes & docti, respectu alterius multitudinis indoctæ. Cum igitur [illegible] tos vtilius lex feratur, quam per indoctos & rudes, videtur quod ipsarum la[illegible] paucos pertineat, non ad plures aut omnes. Adhuc frustra fit per plures, quod [illegible] ontingit. Cum ergo per sapientes qui pauci sunt, lex fieri possit, vt dictum [illegible] aretur in hoc vniuersa multitudo, aut ipsius pars maior. Non igitur ad vniuersi[illegible] maiorē partem pertinet legum lationis auctoritas. Ex suppositis nobis in prio[illegible] um in hoc libro demonstrandorum princip[illegible] videlicet. Omnes homines ap[illegible] tæ, & oppositum declinare, per demonstrationem conclusimus ipsorum [illegible] m quarto huius, quoniam per ipsam, sufficientiam hanc adipisci possunt, [illegible] propter quod etiam Aristoteles primo politicæ. cap. primo inquit: *Natura* [illegible] *impetus est, ad talem communitatem*, ciuilem [illegible] a siquidem veritate [illegible] quitur alia quædam. & habetur 4. politicæ. cap. 10. vide[illegible] et, quod *oportet valentem* [illegible] *statu volentem, non volente manere politiam*. Q[illegible] nihil desideratur per ean[illegible] ndum eius plurimum & immediate cum ipsius [illegible] nruum. Qui nimo non volentes manere politiam [illegible] mputantur inter ser[illegible] aduenæ quidam, vnde 7. politicæ, cap. 12. *Cum subditis enim existunt* [illegible] *qui per regionem* Et tunc subinfert, *Totaq; multitudine esse* [illegible] *politheumate*, [illegible] *vt sint valentiores hi omnibus* [illegible] *inuicē*. cur autem impossibilium fit, apparet [illegible] pluribus. Sic ergo valentior hominum m[illegible] ma[illegible] bon[illegible] um videtur, vult illud etiam sine q[illegible] manere non po[illegible] nsequentium, gula, tradita cum [illegible] lex, *ea quod* [illegible] *Aristocraticantem*, id est secundum [illegible] *non bene* [illegible] *4. politicæ, cap.* [illegible] & demonstrationis *vnde imo* [illegible] vult ergo [illegible] Aut [illegible] plur[illegible] quod [illegible]

nifestis, communem animi conceptionem, videlicet. *Omne totum maius esse sua parte*, quod verum est tam in magnitudine siue mole, quam etiam in actiua virtute & actione. Vnde satis euidenter, per necessitatem infertur, vniuersitatem ciuium, aut ipsius valentiorem multitudinem, quæ pro eodem accipienda sunt, magis posse quid eligendum & quid spernendum discernere, quacunq; sui parte seorsum. His itaq; suppositis tanquam veritatibus inoccultis, facile est repellere instantias, quibus niteretur aliquis conuincere, legislationem non pertinere ad ciuium vniuersitatem, aut eius valentiorem multitudinem, sed ad paucos quosdam. Cum ergo primum dicebatur, *ad prauum & in pluribus indiscretum non pertinet legum lationis autoritas*, conceditur. Et cum adiicitur, *vniuersitatem ciuium esse huiusmodi*, negandum est. Nam ciuium pluralitas neque praua neque indiscreta est quantum ad pluralitatem suppositorum, & in plurali tempore, omnes enim aut plurimi sanæ mentis & rationis sunt, & recti appetitus ad politiam, & quæ necessaria sunt propter eius permanentiam, quemadmodum leges & alia statuta vel consuetudines, sicut prius ostensum est. Quamuis enim non quilibet aut maior multitudo ciuium sit legum inuentor, potest tamen quilibet de inuentis & ab alio sibi propositis iudicare, addendum vel minuendum, aut mutandum discernere. Propterea si, quod in maiori propositione dicitur *indiscretum*, intelligatur id quod per se inuenire nequit legem secundum plures sui partes vel supposita, non debere legem statuere, ipsa esset neganda tanquam falsa manifeste, testibus, inductione sensata. & Aristot. *tertio politicæ, cap. 6*. Inductione quidem, quoniam multi de qualitate, picturæ domus, aut nauis, cæterorumque artificiatorum iudicant recte, qui tamen ea inuenire nescirent. Testatur autem huic Arist. *vbi supra*. respondens ad propositam instantiam in hæc verba: *Et quia de quibusdam non solus qui fecit, neque vtique optime iudicabit*: inducens hoc in pluribus artificiorum speciebus, idem faciens intelligere de reliquis. Nec obstat quod dicitur, *sapientes* (qui pauci sunt) *magis possunt agibilia statuenda discernere reliqua multitudine*: quoniam esto sic verum, non tamen ex hoc sequitur, quod sapientes sciant statuenda discernere magis tota multitudine, in qua comprehenduntur ipsi cum reliquis minus doctis. Omne enim totum maius est sua parte in agendo, & etiam discernendo. Et fuit hæc indubie Aristotelis sententia 3. politicæ, ca. 6. cum dixit: *Quare iuste dominans maiorum multitudo*, id est iuste dominari debet de maioribus, quæ sunt in politia multitudo seu ciuium vniuersitas, aut eius pars valentior, quam nomine multitudinis significat, caussam huius assignans. *Ex multis enim populus & concilium, & prætorium, & honorabilitas, amplior autem horum omnium, quam qui eorum quis secundum vnum, & secundum paucos, principantium magnis principatibus*. Vult dicere, quod omnium collegiorum politiæ seu ciuilitatis simul sumptorum, amplior est multitudo, siue populus, & per consequens iudicium securius, iudicio alicuius partis seorsum. Siue pars illa sit *vulgus*, quam hic nomine *concilii* signauit, veluti agricolæ, artifices & huiusmodi, siue sit *prætorium*, id est, qui in prætorio sunt officiales, principanti subseruientes, vt aduocati seu iurisperiti, atque notarii: Siue sit *honorabilitas*, id est collegium optimatum, qui pauci sunt, & soli conuenienter eliguntur ad maximos principatus. Siue altera pars ciuitatis quæcunq; seorsum accepta. Amplius esto, sicut est secundum veritatem, aliquos minus doctos non æque bene iudicare de statuenda lege aut alio agibili totidem doctis. Posset tamen in tantum augeri numerus minus doctorum, quod æque bene vel melius iudicarent de his, paucis doctioribus, quod palam dixit Arist. *vbi supra*. hanc volens confirmare sententiam: *Si sit multitudo non nimis vilis*, inquit Arist. *vnusquisque quidem erit deterior iudex sciente. Omnes autem congregati meliores, aut non deteriores*. Ad illud vero quod dicebatur Ecclesi. primo: *stultorum infinitus est numerus*, oportet dicere, per *stultos* intelligi minus doctos, vel non vacantes liberalibus operum, qui tamen participant intellectu & iudic[illegible] non æqualiter vacantibus, aut fortasse significauit ibi sapiens per *stultos*, infideles, sicut dicit ibidem Hieronymus, qui etiam quantumcunque scientes mundanas scientias, sunt stulti simpliciter, secundum illud Apostoli primæ ad Corinth. 3. *Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum*. Secunda vero instantia parum vrget, quoniam licet facilius sit concordare paucorum sententiam, quam plurium, ex hoc non concluditur paucorum seu partis præstantiorem esse sententiam, ea quæ totius multitudinis, cuius pauci sunt pars. Nam hi pauciores non æque bene discernerent neque vellent commune conferens, quemadmodum vniuersa ciuium multitudo. Quinimo insecurum esset sicut ex iam dictis apparuit, paucorum arbitrio committere legis lationem. Respicerent enim in ea fortasse magis conferens proprium, vt personarum vel alicuius collegii quam commune, quod in his qui *Decretales clericorum* tulerunt, satis apparet. Sicut etiam manifestabimus sufficienter in 8. 2. Ex hoc enim præberetur oligarchiæ via [illegible], veluti dum vni soli legum lationis potestas tribuitur, tyrannidi locus datur, quemadmodum *vndecimo huius, parte 4*. induximus ab Arist. *4. Ethicorum, tractatu de iustitia*. Instantia vero tertia ex iam dictis facile repelli potest quoniam & si per sapientes melius possint leges ferri quam per minus doctos: non tamen ex hoc concluditur, quod per solos sapientes ferantur melius quam per vniuersam multitudinem ciuium, in qua etiam includuntur sapientes prædicti. Verum horum omnium congregata multitudo [illegible] potest, & velle amplius [illegible] iustum & conferens, harum partium quacunq; seorsum acc[illegible] quantumcunq; prudentium. Vnde non verum enunciant, dicentes minus doctam multitud[illegible] impedire veri aut communis boni electionem & approbationem: quinimo adiuuat in hoc iuncta doctioribus & magis expertis. Nam licet vera & vtilia statuenda per se [illegible] inuenire [illegible] per alios adinuenta & sibi proposita, discernere potest & iudicare, si quid addendum, minuendum, aut

[illegible] ad m[illegible] entre [illegible] illimum [illegible] um vnam- [illegible] in [illegible] quod [illegible] utorum [illegible] ē neq, [illegible] nme- [illegible] intel [illegible] necon- [illegible] & [illegible] & [illegible] ominum [illegible] ns, [illegible] uc [illegible] & expertis [illegible] em [illegible] con[illegible]iens & [illegible] ab vnaquaq; [illegible] quanto hu- [illegible] cuiusque propo[illegible] anti[illegible], vel ab omnibus simul [illegible] expe[illegible] seu [illegible]dentes [illegible] prædi[illegible]. Et hic erit conueniens [illegible] legum [illegible] docu[illegible]nto reliquæ multitudinis, [illegible] per [illegible] s hu[illegible] regulis, [illegible] o- [illegible] & aliis [illegible] od o[illegible] esset [illegible] quam [illegible]mmuni. [illegible] animam [illegible] probandæ vel repro- [illegible] in vniuersitate [illegible]. V[illegible] atur qui quam [illegible] aut m[illegible] uend[illegible], [illegible] um, aut totalit[illegible] quoniā [illegible] P[illegible] m, v[illegible] am di[illegible] nus [illegible] quandoque pe[illegible] ig[illegible] um [illegible] ca[illegible] am[illegible] ge[illegible], qu[illegible] amen [illegible] nt. Et q[illegible] latæ [illegible] um & [illegible] niuersæ [illegible] din[illegible] b[illegible] uabuntur ne [illegible] aliquis reclamare. Publicatis autem [illegible] b[illegible]s & in v[illegible] congregatione [illegible] que ciuibus, qui [illegible] volu[illegible] runt, [illegible] ent tuctum v[illegible], qua[illegible] & [illegible] quem modum [illegible], vel confir- mari præ[illegible] v[illegible]em [illegible] autoritatem vni[illegible] tatis [illegible] repræsenta[illegible] supradictas q[illegible] litas [illegible] pr[illegible] p[illegible] as reg[illegible] at, p[illegible] rob[illegible] uerit [illegible] ibabunt in [illegible] vel par[illegible]e, [illegible] aciet idem si voluerit [illegible] ius valentior pars. Post quam siquidem approbationem iam [illegible] & [illegible] merentur, non antea, quæ etiam post ipsarum publicatio- [illegible] humanorum præcept[illegible] rum obligāt transgressores ad ciuilem cul- [illegible] a[illegible] m[illegible]gitur legumlationis [illegible] institutionis autoritas, & de ipsarum ob- [illegible] præce[illegible] rum, ad solam ciuium vniuersitatem, seu ipsius valentiorem [illegible] m causam perti[illegible] eat, aut ad [illegible] lum vel illos, cui vel quibos autoritatem [illegible] dicta vniuersitas, suffi[illegible] ienter ex d[illegible] is monstrasse putamus.

Cap. XIV.

[illegible] d[illegible] ositione [illegible] principantis perfect[illegible], vt sciatur qualem oporteat esse, qui ad [illegible] debet [illegible] tur et etiam conueniens materia siue subiectum humanarum legum.

P[illegible] ere [illegible] de causa effectiua partis principantis, hoc autem erit ostendere [illegible] e [illegible] tas e[illegible] g[illegible] eam & co[illegible] instituendi reliquas [illegible] que [illegible] sufficienter dictum est [illegible] imum de[illegible] mando q[illegible] e oporteat, qui con- [illegible] is seu p[illegible] omou[illegible]. Ex h[illegible] imus certius ad [illegible] a[illegible] tem[illegible]. S[illegible] ta[illegible] principantis perfecti [illegible] nem [illegible] rec[illegible] pientes [illegible], v[illegible] prudentia & moralis vir- [illegible], ver[illegible] ias in p[illegible] ctus, prudentia sci- [illegible] 2. *[illegible] ntia autem propria [illegible] tus princi[illegible], alia [illegible] videtur conueniens,* [illegible] um. R[illegible] vero l[illegible] rec[illegible] s exter[illegible] att[illegible] ctus mo- [illegible] 2. V[illegible] de 4[illegible] *hic [illegible] tu de i[illegible] ita*, inquit Aristo- [illegible] prudentia nec[illegible] aria, [illegible] oniam [illegible] er [illegible] p[illegible] mus, [illegible] licet [illegible] & iustorum ci- [illegible] s, [illegible] vel [illegible] terminatur à [illegible] & [illegible] æq[illegible] o v[illegible] med[illegible], aut [illegible] contin[illegible] N[illegible] vt in Catilina- [illegible] potentes [illegible] aduersus [illegible] s[illegible] um [illegible] o, tempore, ac [illegible] propter [illegible] o- [illegible] quo[illegible] in p[illegible] pul[illegible] n[illegible]- tatem.

tatam. Hoc siquidem periculum Cicero Consul seu principans vrbis, per suam cautam prudentiam, dum dictos reos tortoribus necandos tradidit, & præcepit in loco carceris, quem [illegible] propterea *Tullianum* appellant. Sic ergo prudentia dirigitur circa agibilium contingentia, vnde quarto eorum, cap. 4. dixit Aristot. *Prudentiam habitum verum cum ratione actiuum circa hominum bona vel mala*, inquantum homo scilicet. Huius autem causa est, quoniam agibilia sunt, circa quæ & de quibus plurimis sunt humanæ leges, secundum quas debet principans disponere humanos actus ciuiles. Quodque non omnes aut ipsorum modos seu circumstantias quibus inuoluuntur, possibile videtur semper simul lege determinare, propter ipsorum varietatem & differentiam secundum regiones & tempora, vt aperta docet experientia, & testis est Aristoteles primo Ethicorum, cap. 1. cum dixit: *Bona autem & iusta de quibus ciuilis intendit, tantam habent differentiam & errorem, vt videantur sola lege esse, non natura*, id est quia sic velint homines de ipsis statuere, non quia ipsorum agibilium natura determinata sit, vt videlicet hoc quidem sit iustum, illud vero iniustum. Idemque etiam exprimens amplius 3. politicæ, cap. 9. cum dixit: *Sed quoniam hæc quidem comprehendi legibus contingit, hæc autem impossibilia, hæc sunt quæ faciunt dubitare & quærere, vtrum optimam legem eligibilius principari, quam optimum virum? de quibus enim consiliantur* (homines scilicet) *sunt impossibilium lege statuta esse* (omnia supple.) Hæc propter oportuit quædam euenientium in ciuilibus actibus hominum arbitrio principantium iudicanda committere, quæ scilicet secundum se aut modum aliquem sui seu circunstantiam lege determinata non sunt. Nam in his quæ lege determinata fuerunt, debitum est principantem sequi legalem determinationem. Et fuit hæc Aristotelis sententia 3. politicæ, cap. 6. cum dixit: *Principem autem, siue vnum siue plures, de his esse dominos, de quibus leges non possunt dicere certitudinaliter, propterea quod non facile sit determinare de omnibus*, quam sententiam replicans 9. eiusdem, inquit: *Sunt autem & nunc de quibusdam principatus, dominantes iudicio sicut iudex, de quibus lex non potest determinare, quoniam de quo potest, nullus dubitat de his tanquam non vtique optime lex præcepit.* Est ergo necessaria principanti prudentia propter talia iudicanda, quæ lege determinari non possunt. Hanc siquidem sententiam Aristot. quasi propinquam rebus manifestis per se, certificare potest per demonstrationem, cui causa fuerit per ea quæ dicta sunt 2. *huius*. [illegible] iterum moralis bonitas, virtutis scilicet, earum vero maxime iustitia, principanti necessaria, nam si peruersus fuerit secundum morem, multum læditur ex eo politia quantumcunque formata legibus. Iam enim diximus, non facile aut non possibile, simul omnia determinare legibus, sed aliqua committi oportere principantis arbitrio, in quibus lædere potest politiam, si fuerit affectionis peruersæ. Et hæc fuit Aristotelis sententia 2. politicæ 8. ca. cum dixit: *Magnorum enim domini constituti si viles fuerint* (id est, more praui) *multum lædunt, & læserunt iam ciuitatem Chalcedoniorum*. Et quoniam ab hoc præseruantur per moris virtutem, maxime iustitiam, ideoq; conueniens est & necessariũ conueniens dicere liceat, neminem futurum principari carere morali virtute, aliorum vero maxime iustitia. Cui siquidem etiam in principante futuro côueniens est, assequi virtutem quandam, vocatam *epieikeiam*, qua dirigitur iudex, præcipue secundum affectum, in quibus lex deficit. Vnde Arist. 4. *ethicorum tractatu de iustitia*, inquit: *Et hæc natura est, quæ epieikes directio legis, vbi deficit propter particulare.* Quam æstimo, iuristæ voluit *æquitatem* dicere. Est enim hæc benigna legis quædam interpretatio vel moderatio in aliquo casu, quem lex sub rigoris vniuersalitate comprehendit, in quo pro tanto lex deficere dicitur, quia ipsum à regula non excepit, quem tamen si lator fuisset præsens, attendisset ab vniuersalitate regulæ cum aliquo moderamine, vel simpliciter excepisset. Ad hæc etiam cum his singularis quidam amor seu beneuolentia futuri principantis, ad politiam & ciues exigitur. Ex hoc namque principantis actiones ad commune ac singulorum conferens intenduntur in sollicitudine & bonitate.

Præter hos autem dictos habitus & dispositiones necessarium est principanti extrinsecum organum quoddam, armatorum videlicet numerus certus, quo suas ciuiles sententias in rebelles & inobedientes per coactiuam potentiam exequi possit. Vnde Aristo. 7. politicæ cap. 6. *Communicantes autem* (ciuiliter, supple) *necessarium est ipsis habere arma* (id est, armatorum multitudinem aliquam) *ad principatum inobedientium gratia* (id est ad arcendos inobedientes principantibus, aliter enim leges atque ciuiles sententiæ ociosæ forent, nisi earum executio posset expleri. Debet autem hæc armata potentia principantis determinari per legislatorem, veluti ciuilia reliqua: tanta siquidem vt vniuscuiusque ciuis seorsum aut aliquorum simul excedat potestatem, non tamen eam quæ simul omnium aut maioris partis, ne principantem præsumere aut posse contingat violare leges, & præter, aut contra ipsas despotice principari. Vnde Aristot. 3. politicæ ca. 11. *oportet enim ipsum quidem habere potentiam tantam, vt sit ea quæ singulorum, & vnius & simul plurium maior, ea autem quæ multitudinis minor.* Oportet autem simul plurium intelligere non comparatiue, id est maiorem partem, sed plurium positiue, secundum quod à pluralitate deriuatur, id est, multitudine aliqua, non tamen valentiori ciuium parte. Si enim non sic intelligatur, repugnantia esset in dictis ipsius. Hanc vero coactiuam potestatem, futurum principari, aut ipsius ad principatum electionem, non necessarium est habere, quemadmodum reliquas suas dispositiones intrinsecas, de quibus iam diximus pridem. Sic enim ad principatum nunquam assumerentur studiosi pauperes. Cuius oppositum voluit Aristoteles idem 2. politicæ, cap. 8. dum dixit. *A principio autem hoc videre est necessariorum, qualiter optimi possint vacare, & nihil dehonestari, non solum principes sed neque singulariter viuentes.* Veruntamen vt quæ de principantiũ dispositionibus, ac [illegible] quis sibi nec[illegible]

[illegible] [illegible]cantur, di[illegible]amus, quod pru[illegible] [illegible]oralis [illegible]s nece[illegible]riæ sunt [illegible] [illegible] [illegible]ndo ante ipsius electionem. Armata vero potentia necessaria est principan[illegible] [illegible] [illegible]m ciuitatis aut regni, tanquam [illegible]mentum seu extrinsecum organum, qu[illegible] [illegible]um leges explicantur sententiæ, non tamen hanc oportet habere ante ipsius e[illegible] [illegible] simul cum principatu conferre. Amor autem seu beneuolentia singularis ad p[illegible] [illegible] in suarum actionum ciuilium bonitatem & solicitudinem ad[illegible], licet nō æqua n[illegible] [illegible] prædictis exigatur in ipso.

[illegible] autem his Aristoteles quinto polit[illegible]æ, cap. 4 dum dixit: *Tria autem quædam oportet habere [illegible] principari principales principatus, primo quidem amorem ad con[illegible]entem politiam, deinde potentiam maximorum operum principatus, tertio autem virtutem & i[illegible]stitiam*, per [illegible]tutem intelligens prudentiam, quæ [illegible] vinculum est & magistra virtutum. Vnde 6. ethicorum, cap. finali *[illegible]mul enim prudentia vni existenti omnes inerunt.* Co[illegible]locauit autem Arist[illegible]e[illegible]es sub eadem parte di[illegible] [illegible] prudentiam & moralem virtutem, propterea quod in esse non separantur, vt exi[illegible] [illegible] videtur eodem l[illegible] & cap. cum d[illegible]: *Manifestum igitur ex dictis, quoniam non possibile bonum esse principaliter sine prudentia, neque prudentem sine morali virtute.* Et nominauit Aristoteles 5 *politicæ supra [illegible] cap.* tres quas futuro pr[illegible] [illegible] [illegible]nire diximus, fortassis conuerso modo nec[illegible] earu[illegible]. [illegible] di[illegible]s itaque apparet subiectum proprium seu materia humanarum legum. Hic enim est principans, cum prudentia & [illegible]tute moris, maxime iustitia, præparatus fuerit [illegible] [illegible]. [illegible]alis quidem igitur esse debeat futurus principans ciuitatis aut regni, quæ etiam sibi necessaria sint & conuenientia, determinatum sit hoc modo.

Cap. XV.

De causa factiua potioris institutionis principatus, unde apparet etiam effectiua causa reliquarum partium ciuitatis.

Con[illegible]quenter autem dictis restat ostendere principantis factiuam causam, per quam videlicet al[illegible] vel al[illegible] quibus datur autoritas principatus, qui per electionem statuitur. Hac e[illegible] au[illegible] [illegible] princeps secundum actum, non per legum scientiam, prudentiam, aut mo[illegible] virtutem, licet sint hæ qualitates principantis perfecti. Contingit enim has, multos ha[illegible] qui tamen hac autoritate carentes, non sunt principes nisi forte propinqua potentia. A[illegible] [illegible] [illegible] redeuntes, dicamus secundum veritatem & sententiam Aristotelis [illegible] *[illegible] cap.* Potestatem factiuam institutionis principatus seu electionis ipsius ad legis[illegible] [illegible] seu ciuium vniuersitatem, quemadmodum ad eandem legislationem diximus pertinere. 12. [illegible] [illegible]atus quoque correptionem quamlibet etiam depositionem, si expediens fue[illegible] [illegible]mune conuenienseidem similiter conuenire. Nam hoc est vnum de maioribus in [illegible] [illegible]itudinem ciuium vniuersam ex dictis Arist. 3. *politicæ cap.* 6. pertinere con[illegible] *partis.* 4 Est enim multitudo dominans maior, vt dicebatur ibidem. Modus [illegible] ad institutionem seu electionem prædictam variatur fortasse secundum [illegible] varietatem. Verum qualitercumque diuersetur, hoc in quolibet obseruandum, vt [illegible]u institutio semper fiat autoritate legislatoris, quam ciuium vniuersitatem aut va[illegible] [illegible]m partem persæpe diximus. Potest autem & debet conuinci propositum hoc eis[illegible] d[illegible] m[illegible] [illegible]bus, quibus legum lationem, mutationem, & reliqua circa ipsas, ad ciuium [illegible] [illegible] [illegible]nere conclusimus 12. *huius.* Sola tamen harum demonstrationum minori ex[illegible] a[illegible], vt videlicet pro termino qui lex dicitur sumatur terminus principantis. Est au[illegible] [illegible] sua veritate probabile valde, si necessariam probabile liceat dicere. Cuius enim [illegible] [illegible]am ipsius est determinare subiectum illius, vt in omnibus artibus o[illegible] [illegible]. Vnde & Aristoteles. 2 physic. cap. 4. *Eiusdem autem scientiæ est cognoscere speciem & mat[illegible] [illegible]que ad hoc, vt medici sanitatem, & coleram, & phlegma, in quibus est sanitas. Similiter autem a[illegible] [illegible] [illegible]tem domus, & materiam, quoniam lateres & ligna.* Sic quoq; in reliquis artificia[illegible] & [illegible] apparet hoc inductione manifesta. Cuius quidem causa est, quoniam [illegible] [illegible]nibus sunt fines & cuius causa materiæ sunt aut fiunt, vt *eodem libro* [illegible] [illegible]itur ad ciuium vniuersitatem pertineat generare formam, secundum [illegible] [illegible]a debent, legem [illegible] [illegible]er, eiusdem vniuersitatis esse videbitur huius [illegible] [illegible]at[illegible] seu subiectum. C[illegible]ius secundum hanc formam est disponere ciui[illegible] [illegible] [illegible]er principantem. E[illegible] quoniam hæc est formarum optima ciuilis [illegible] [illegible]erminari subie[illegible] opti[illegible] secundum [illegible]po[illegible]tiones, quod etiam [illegible] [illegible] ratione [illegible]ncl[illegible]us. Vnde conuenienter [illegible] pos[illegible]e [illegible]idetur, [illegible] [illegible] [illegible]que gene[illegible] suc[illegible]essione, [illegible] p[illegible] non e[illegible]s, aut his qu[illegible]um ge[illegible] [illegible] po[illegible]x[illegible] præstantio[illegible] modo præterit. Huius ergo par[illegible] efficien[illegible] [illegible] [illegible]ecu[illegible]um proposita re[illegible]ue[illegible] [illegible]rā nu[illegible]s, cautam e[illegible] [illegible]uam, in[illegible] [illegible] a[illegible] [illegible]iqua officiorum seu partium ciuitatis. Hanc autem primam di[illegible] [illegible] [illegible]dariam [illegible]ro qua inst[illegible]u[illegible] [illegible] seu executiuam dicimus prin[illegible]pan[illegible] [illegible] [illegible]us a legislatore sibi concessam, secundum formam sibi traditā ab eo [illegible]em,

 legem

[illegible] quam [illegible] ac [illegible] debet [illegible] est *cap. praecedente.* [illegible] legislator, tanq[illegible] & app[illegible] debeat [illegible] ciuitate oportet [illegible] & caeterorum legitimum praecipit, & si oportet [illegible] per [illegible] nientius executio legalium quam per vniuersam [illegible] nem, quoniam in [illegible] sufficit vnus aut pauci principantes, in quo [illegible] communitas, quae etiam ab aliis operibus necessariis turbaretur. Nam & [illegible] facit communitas vniuersa, quoniam secundum communitatis determ[illegible] licet, [illegible] faciunt principantes, qui etiam pauci aut vnicus existentes lega[illegible] Fuit autem in hoc humana [illegible] tudo conuenienter [illegible] naturam. Q[illegible] partes secundum rationem [illegible] analogiam habent an[illegible] matis secundum naturam, vt apparet ex Aristot. *primo & quinto politica 2. cap.* [illegible] naturae [illegible] in animali perfecte formando [illegible] vitior ata fuit ea quae humanae mente [illegible] uitatem & ipsius partes instituendas conuenienter. Ad quam siquidem [illegible] tionem, ex qua patebit amplius efficientia & determinatio partium ciuitatis. Suscipimus [illegible] Aristotele *in 16. de animalibus.* Et a Galieno in suo quodam libro, quem vocat *de [illegible]*, reliquis quoq; magis expertis posteriorum, a principio quoda seu causam [illegible] aliqua [illegible] forma materiae aut separata, vel aliterum quidda, virtutem habens generatiuam animalis & [illegible] eius, formari primum tempore atque natura partem quandam organicam animalis, & in ipsa virtutem seu potentiam naturalem cum calore [illegible] & calorem vniuersales ac [illegible] causalitate, ad formandum & [illegible] reliquarum partium animalis. Et est pars ista primum formata, cor [illegible] aliqua, sicut dixit Aristoteles *vbi supra,* & reliqui philosophorum [illegible] ter propter ipsorum experientiam in hoc, & absque probatione [illegible] monstrare non est praesentis inquisitionis. Haec siquidem pars, formata prim[illegible] perfectior in suis qualitatibus & dispositionibus caeteris partibus animalis, [illegible] na-tura generans virtutem & instrumentum, per quae partes animalis [illegible] ex conuenienti materia, separantur, distinguntur, & inuicem ordinantur [illegible] nantur, & a nocumento quantum natura patitur praeseruantur per [illegible] ta propter aegritudinem aut alterum impedimentum, huius partis vi[illegible]ntur.

H[illegible] autem proportionaliter contemplandum in ciuitate [illegible] secundum rationem. Nam ab anima vniuersitatis ciuium aut eius valentioris parte [illegible] aut formari debet in ea pars vna primum proportionata cordi, in qua quidem virtutem [illegible] seu formam statuit cum actiua potentia seu auctoritate instituendi partes reliquas ciuitatis. Haec autem pars est princ[illegible], cuius quidem virtus causalitate vniu[illegible] lex [illegible] potentia est autoritas iu[illegible]dicandi, praecipiendi, & exequendi sententias [illegible] ciuilium [illegible] propter quod [illegible] Aristoteles [illegible] politicae 6. *bene esse omniu aliarum necessari[illegible] ciuitate,* aula verorum est, quoniam sufficientia quae habetur per reliquas partes seu officia ciuitatis, si non exercere [illegible] talium sufficientem haberi, [illegible] non licet [illegible] per [illegible] nigiuni & reliqua vectigal[illegible]. Sed sine principatu inexistente ciuilis communitas manere, aut diu manere non potest, [illegible] *necesse est vt scandala veniant,* vt dicitur [illegible] Mat[illegible] haec. Haec autem sunt contentiones propter [illegible] minis hominum [illegible] quae [illegible] per iustorum regulam [illegible] contingeret inde congregatorum [illegible] & demum [illegible] & priuatio sufficientis vitae. Debet etiam [illegible] dispositionibus, prudentia scilicet atque virtute [illegible] caeteris partibus ciuitatis. [illegible] liticae, cap. 12. dixit Aristoteles: *Si tam[illegible] excrementes alteri ab altero, quantum de[illegible] ex-terminamus ab hominibus differre, consis[illegible] in corpore [illegible] habentes ex[illegible] deinde secundum animam, vt indubitata & manifesta sit ex[illegible] principantium respectu subiectorum [illegible] dam, quia melius per eosdem, hoc quidem princ[illegible] pars, [illegible] subiectis secundum [illegible]* id est secundum [illegible] tam. Statuit etiam prim[illegible] principium factiuum [illegible] licet vniuersitatis in[illegible] te virtutem quandam causalitate vni[illegible] potestatem agendi & exequendi de his [illegible] quam subie[illegible], per quam c[illegible] forma [illegible] agendo per formam cordis seu [illegible] calor, quam *spiritum* dicunt [illegible] corpus ab eadem virtute regitur [illegible] am deterius [illegible] *de pericgene[illegible] & de anima.* [illegible] cipan[illegible] armat[illegible] debet regula[illegible] bus, al[illegible] quem-ad[illegible] virtutem, leg[illegible]

[illegible] conuenienti materia hominibus [illegible] artes seu habentes [illegible] sunt enim tales propinqua materia [illegible], quemadmodum dictū [illegible] [illegible] enim hæc norma seu lex politiarum bene institutarum, homines statuere ad offi[illegible], habentes habitus operatiuos conuenientes ad illa, non habentes vero vel ibi grat[illegible], ad illos ordinare discendos, in quos magis naturaliter inclinantur. Et hæc fuit sententia [illegible] Arist. in hoc vbi primo Ethicorum, cap. [illegible] dixit: *Quas enim esse debitum est disciplinarum in ciuitatibus, & quales vnumquemque addiscere, & vsque quo hic præordinat* politica scilicet seu leg[illegible] prudentia, & consequenter qui secundum legem p[illegible] etiam disponit, principans [illegible]. Hoc etiam dixit [illegible]. politicæ, cap. 13. *Ad omnia quidem igitur*, inquit, *aspicienti politica leges ferendum, & secundum partes animæ, & secundum passiones ipsarum.* Idem quoque 8 eiusdem, cap. [illegible] dum dixit: *Quod quidem igitur legislatori negociandum circa iuuenum disciplinam, nullus vtique dubitabit. Etenim non factum hoc, lædet politias.* Ex prædictis igitur apparet, ad legislatorem pertinere determinationem seu institutionem officiorum & partium ciuitatis, eiusque determinationis iudicium, præceptum & executionem ad principantem secundum legem spectare. Posset autem hoc eisdem conuinci demonstrationibus, quibus ad legumlatorem & principantis institutionem vtebamur 12. *huius, & supra.* Syllogismorum sola minoris [illegible] extremitate mutata. Propter quod non licitum est alicui pro libito sibi assumere officium in ciuitate, maxime aduenis. Non enim debet nec rationabiliter potest pro voto, quilibet se conuertere ad militare vel sacerdotium exercendum. neque debet hoc permittere principans, nam ex hoc contingeret insufficientia ciuitatis eorum, quæ per alia officia procurari necesse est. Verum ad talia debet principans determinare personas, partium quoque seu officiorum ipsorum, quantitatem & qualitatem secundum numerum & potentiam & huiusmodi reliqua, ne propter ipsorum excessum inuicem immoderatum, corrumpatur politiam solui, propter quod quinto politicæ ca. 2. dixit Arist. *Fiunt autem & propter excrescentiam quæ præter proportionem transmutationes politiarum. Sicut enim ex partibus corpus componitur, & oportet augeri proportionaliter vt maneat mensuratio, Si autem non, corrumpitur. Sic enim non solum secundum quantum, sed & secundum quale crescit propter proportionem. Sic & ciuitas componitur ex partibus, quarum sæpe latet aliqua excrescens, velut egenarum multitudo in democratiis*, & sacerdotium in lege Christianorum. Idem dixit etiam *tertio politicæ, cap. 7.* euius omitto seriem propter abbreuiationem sermonis. Debet rursum pars hæc, principans scilicet, auctoritate sua secundum legem præcipere iusta & honesta, & [illegible] contraria prohibere, tam opere quam sermone, præmiis aut pœnis afficiendo merita vel demerita, obseruantium aut transgredientium præcepta legalia. Quomodo conseruabis [illegible] debi[illegible] vnamquamque partium ciuitatis, & à nocumentis ac iniuriis præseruabit, quod si pa[illegible] ant agat iniuriam ipsarum aliqua curari debet per principantis actionem, inferens quidem [illegible] am, sustinendo pœnam. Est enim pœna sicut medicina quædam delicti. Vnde 2. Ethi. ca. [illegible] *Monstrant autem & pœnæ factæ propter hoc*, id est propter delectationes quæ habentur in maleagendo. *medicina enim quædam sunt.* Cui vero illata fuerit iniuria curabitur, emendam recipiendo, [illegible] o red[illegible] entur omnia ad conuenientem æqualitatem aut proportionem. Amplius con[illegible] [illegible] iquas ciuitatis partes ipsasque adiuuat in ipsarum operibus tam propriis quam [illegible] us exercendis. Propriis quidem vt quæ prouenire habent ab officiis earum propriis, [illegible] communicationibus quæ sunt ipsarum inuicem, quorum vtraque turbarentur [illegible] one cessante à violentorum correptione. Et propterea nunquam debet actio [illegible] nis in ciuitate cessare, quemadmodum nec actio cordis in animali, nam licet actiones aliarum partium ciuitatis, aliquo tempore cessare, possint absque nocumento singularis personæ, [illegible] vel communitatis, vt actio militaris tempore pacis. Similiter quoque reliquarum partium, [illegible] & suæ virtutis nunquam cessare potest actio sine nocumento. Quacunque enim [illegible] mento durare oportet præceptū & communem custodiam de licitis & prohibi[illegible] & quandocunque fiat illicitum aut iniustum, oportet principantem talia te[illegible] vel illa exercere quæ præxuta sunt ad talia regulanda. Ex prædictis autem apparere [illegible] ordo partium ciuitatis inuicem, quoniam propter principantem & ad ipsum [illegible] primum ordinantur omnes pro statu præsentis sæculi. Nam pars illa in ciuili [illegible] nium prima est, quæ cæteras instituere, determinare, ac conseruare in statu & pro [illegible] fine ciuili pars autem principans secundum humanam legem est [illegible] abit & demostratiua ratione conclusimus. Est igitur aliarum omnium prima, & [illegible] dicantur. De causa quidem igitur effectiua electionis partis principantis, & [illegible] quarum partium & ciuitatis institutione, ac ipsarum inuicem ordine, deter[illegible] [illegible] oc modo.

CAP. XVI.

[illegible] expediat Politiæ monarcham quemlibet per nouam electionem sigillatim sumere, vel aliquem quendam solum eligere cum omni posteritate sua, quam generis successionem vocare solent.

E[illegible] nita dubitatio, an videlicet magis expediat ciuiliter viuentibus, monarc[illegible] ctione præficientib, hunc statuere principatum cū omni sua posteritate q̄ gene-

generi [illegible] Ti onem vocare solent, vel illum pro sola eius periodo ad principatu [illegible] c [illegible] aliter à principatu iuste priuato, nouam vicissim semper electionem [illegible] futurorum [illegible] dam quidem .n. visum est potiorem esse prio [illegible] institutionem propter a [illegible] quantum. Primum nanque propterea quod monarcha succedens ex genere, te [illegible] curabit, tanquam sibi quasi propriam & hereditariam, non sic autem monarcha, cui proprium hæredem principaturum [illegible] e non constat. Vnde 2. politicæ, ca. primo circa medium inquit Ari [illegible] *Minime enim cura fortiter quod plurimorum est commune, de propriis enim maxime curant, de communibus autem minus quam quantum vnicuique attinet.* Et rursum eodem ca. circa finem. *Duo enim sunt quæ maxime faciunt solicite curare homines & diligere proprium & dilectum.* Amplius eiusdem 2. ca. inquit. *Adhuc autem & ad delectationem inenarrabile, quantum differt putare aliquid proprium esse.* Ad quæsitum vero principale rursum, quoniam successores monarchæ minus despotizare videbuntur subditis quàm nuper electi propter principatum ipsos assueuisse, nilque sibi nouum euenisse putantes, propter quod amplius extolli debeant, & contemnere subditos. Nouiter autem semper electos quemadmodum ditatos nouiter, plerunque superbire contingit. Vnde secundo Rhetoricæ, ca. 24. *Diuitias autem qui assequuntur, mores leuiter est videre omnibus, contumeliosi enim & elati, patientes aliquid à possessione diuitiarum, tanquam enim habentes omnia bona, sic dispomuntur.* Amplius ad idem, quoniam succedentibus in principato ex genere, magis obedit subiecta multitudo propter assumptam præcessoribus obediendi consuetudinem. Vnde 2. philosophiæ primæ finali ca. *Vt consueuimus, ita dignamur.* Et secundo Politicæ, cap. quinto circa finem. *Non tantum proderit qui mutauerit quantum nocebit, principibus rebellare assuescens.* Cum aliis quæ de consuetudine dicentur i [illegible] *bunus, parte sexta.*

Adhuc etiam ad quæsitum, quoniam genus aliquod tale vel tantum beneficium reliquæ multitudini contulisse contingit, aut in tantum reli [illegible] uos ciues virtute præcellere, vel propter [illegible] unque, vt semper principari, nunquam vero sit subuci d [illegible]. Vnde tertio Politicæ suæ capitulo octauo inquit Aristoteles: *Quarta autem species monarchiæ regalis, quæ secundum heroica tempera voluntaria & patria facta secundum legem, quia primi fuerunt benefactores multitudinis secundum artes aut bellum, aut quia collegerunt, aut emerunt regionem facti fuerunt reges voluntariorum, & successiue sumentibus patri,* quod etiam expresse magis inducens eiusdem nono inquit *Cum igitur sit genus totum, vel aliorum vnum accideret esse differentem secundum virtutem tantum, vt excedat qua illius, eam quæ aliorum omnium, tunc iustum est genus hoc esse regale, & dominans omnium & regem vnum hunc.* Sic etiam quinto politicæ, cap. 5. repetens idem, ait. *Regnum quidem enim ad auxilium quod à populo epi [illegible] factum est, & instituitur rex Epieikorum, qua secundum excessum virtutis vel actionum quæ à virtute, vel secundum excessum talis generis.* Amplius per successionem melior princeps habetur, eo quod tales ad virtutem amplius inclinantur, quoniam ex strenuis parentibus prode [illegible] t magis. Vnde Aristoteles secundo politicæ suæ, poetæ cuiusdam Theodekti inducens ex egloga sermonem, inquit: *Ex ambabus diuinis progenitoribus radicibus, quis vtique dignificauit adducere seruum?* parum infra subiungens. *Dignificant enim quemadmodum ex homine hominem, & ex bestiis fieri bestiam, sic & ex bonis bonum.* Et rursum, quoniam talis plerunque melioris consuetudine ductus est. vnde Aristoteles primo Rhetoricæ suæ, ca. 13. *Verisimile enim ex bonis bonum, & sic nutritum talem esse.* Rursum ad primum quæsitum, quoniam principatus succedentis ex genere, non eas patitur difficultates, quas semper vicissim nuper electus, In hoc enim nouiter electo videlicet, accidit difficultas habendi studiosos electores, quos ad bonam electionem habere necesse est, atque difficile. Amplius & quoniam ad numeros omnd [illegible] ucem difficile. Sic que discrepantes, dubium est in seditionem vniuersam deducere politiam. Quemadmodum monstrat experientia in electione noua principis Romanorum. Adhuc etiam, q [illegible] am humanæ mentes in malum plerumque sunt pronæ, propter quod amo [illegible] el odio, prece vel precio, [illegible] lterius commodi vel difficultatis spe non semper ab electoribus [illegible] elior principans, sed forsasse ra [illegible] us assumetur. Amplius ad primum quæsitum, [illegible] oni [illegible] æ succedentis ex genere [illegible] us est morem cognoscere per ciues & con ul [illegible] determinatus est, quam nouiter el [illegible] endi, qui determinatus non est. Plu [illegible] osp r electionem possibile est ad principatum assumi. Facilius autem [illegible] quam pl [illegible]. Principis vero, cui per consilium aliquid suaderi oportet, ipsum q [illegible] un unque prudentem, expedit morem agnoscere. Vnde primo Rhetoricæ, cap. vi [illegible] *Morem enim vnumquemque maxime persuasiuum.* Rursum quoniam monarcham per successionem assumere, subditorum ambitionem, temeritatem seu præsumptionem, atque seditionis concitationem [illegible] detur auferre. Scientes nanque sibi [illegible] unquam principatum deberi, neque ad [illegible] m rat [illegible] nabiliter peruenire se posse, nequaquam ad illud [illegible] he ant subditi, ne propter [illegible] m [illegible] bunendum quicquam machinantur [illegible] um, quæ tamen satagunt ad ipsum rationa [illegible] ter peruenire potent [illegible] entes, quemadmodum [illegible] tingit quibus semper [illegible] mo [illegible] ar b [illegible] ouus [illegible] V [illegible] ulius de officiis [illegible] bro pri [illegible] *Molestum est quod in maximis animis splendidisque inge [illegible] ex [illegible] nt honoris, imperii, potentia, & gloriæ cupiditates.* Dignificantes enim hi seipsos [illegible] [illegible] od vel aliqua bonorum excellentium, procurant eligentium sibi vota, pr [illegible] e [illegible] tero quouis [illegible] tto modo.

[illegible] electus n [illegible], [illegible] tis p [illegible] n posteros, inaude- [illegible]

[illegible] iustificare [illegible], quamuis legem transgressu, & præsertim occidendo vel aliter in corpus plectendo formidans ipse propriis heredibus, fortasis non principaturis inde odia vel graues inimicitias & iniurias prouenire. Hæc autem non habet dubitare monarcha succedens ex genere propter quod secure atq; complete in qualescunq; legum transgressores iustitiam exercebit.

Rursum quo plures & in pluribus regionibus ac populis & plurium tempore perfectior est modus assumendi monarcham, quoniam qui magis naturalis, magis perfectus, magis naturale autem quod in pluribus est. *Natura nanq; terminus est, quæ in pluribus & plurimo tempore inest*, vt in tertio *cæli & mundi*, & 2. *physicæ* etiam scriptum est, ea inductione palam. Sic autem habet modus per generis successionem, assumendi monarcham ad eum aliqui per nouam semper [illegible] ctionem futurorum assumere, vt in pluralitate monarchatum, regionum & populorum, monstrat inductio, & in temporum descripta per historiographos gesta declarant. Demum vero quoniam principatus monarchæ successoris ex genere amplius similis est regimini seu principatus vniuersi cum in vniuerso semper vnicus intransmutabiliter exter, vt in secundo philosophiæ cap. finali: *Vnus ergo princeps propter entia non velle male disponi.* Sic autem vbi filius in principatu succedit patenti, euenire videtur propter generis vnitatem. Et quoniam pater filio eadem quasi persona censetur. Ex determinatis autem à nobis 14 *huius*. Suppositionem accipientes, oportere futurum monarcham quemlibet prudentem & bonum esse secundum moralem virtutem, præcipue iustitiam, quasi excellentem ad reliquos ciues. Amplius & cum his suscipientes, quæ de diuersitate inclinationum & dispositionum in gentibus & regionib. ad regiminum diuersitatem diximus *nono huius parte* 10. Credendum [illegible] melius esse simpliciter reipub. propter ciuilis vitæ sufficientiam, monarcham quemque [illegible] per nouam electionem statuere, quam ipsum per generis successionem assumere. [illegible] nam secundum hunc quem potiorem diximus modum instituendi monarcham, semper aut raro deficiens erit sumere monarcham, habebit tunc possibilium optimum, vel saltem sufficientem siue perfectū. Ab electione nanq; legislatoris humani quasi semper raro deficiens, intenditur & perficitur commune conferens ciuium, quemadmodum ostensum est 13. *huius*, quorum quasi maximum est monarcha sufficiens, vt docet experientia, & ratione deductum est 14. *huius*. Talem autem sic certitudinaliter dare non potest natalis, & plerunq; fortuita successio vt per singula regna sic monarcham suscipientia, ex inductione palàm.

Amplius quoniam id bonum omne, quod in monarcha simpliciter requisitum, dat generis siue natalis successio, noua quasi semper exhibebit electio quamuis e conuerso nō tñ. Eundem .n. hæredem & successorem monarchæ prioris, potest ciuilis multitudo per electionem assumere, si fuerit studiosus & prudens, qui si non sic dispositus extiterit, studiosum & prudentem alium noua dabit electio, qualem tñ successio generis dare non potuit. Rursum propter futuri monarchæ nouam electionem redditur præsens amplius diligens ad communem personarum & rerum ciuilem custodiam. Propter virtutem siquidem primum quoniam ex electione hunc talem supponimus, deinde vero metu correptionis per futurum monarcham: Et rursum, vt mereatur ipse pro [illegible] us electionem futuram: Quos etiam propterea disciplinatos & studiosos effici [illegible] sibi ipsique hoc attendentes ad virtutes & ipsorum opera intendent ampliori conatu. Vel se verisimile, parenti similes effectos virtute ac propter illius meritum, & eidem ex consuetudine obedientiam præstitam per electionem nouam quamdiu tales successerint, ad principatum assumi. Est autem, quam diximus in hoc sententia philosophi *primo* 2. 3. & 7. *politicæ capitulis, nono* & 8. & 9. *atq;* 12. Contraria vero his soluere tentantes, ad primum inducebatur, monarcham per generis successionem assumptum, magis curaturum commune conferens siue remp[ublicam] quasi propriam & hæreditariam illi: Dicendum id amplius facturum monarcham ex electione noua semper assumptum, quoniam hunc constat sæpius esse prudentem, & bonum vt inductione palam. Quem .n. studiosum producit successio, assumere semper potest electio, quāuis e conuerso non tamen. Hic autem agens secundum suam monasticam & ciuilem virtutem, propter primum in hoc seculo virtutis opus scilicet, ac propter extrinsecum consequenter honorē & famam sibi & suæ memoriæ atq; posteritati quærendam, æque aut amplius curabit rempublicam siue communem, monarcha succedente per genus, qui prænoscens posteritatem successuram in principatu, si non studiosus extiterit, plerunque talia non attendit, & sui correptionem, si deliquerit, minus formidat. Et quod addebatur monarcham per generis successionem, futurū despicere minus, eo qui per noua electionē vicissim assumitur, negandum vtiq;. Despotia nanque [illegible] politice principari, ab imprudentia, malitia vel vtroque contingit. Et his additur, [illegible] impune malum agere posse. Nunc autem ex noua sumptus electione monarcha, vt [illegible] prudentior & melior est, eo qui per generis successionem assumi[tur] [illegible] quod amplius obseruabit seipsum à malo propter virtutem. Rursum & quoniam id [illegible] facere [illegible], & facilius corrigi, eo cuius est in principatu determinare successuros [illegible]. [illegible] autem de nouiter dictatis exemplum adducitur, nihil ad rationem hanc [illegible] de fastu seu aliorum contemptu patiuntur dictati nouiter, ignorantes [illegible] aduenientes illis instrumentum diuitiarum scilicet copia, per quod [illegible] malitiam explere possint, quamuis diuitiæ secundum ipsarum naturam [illegible] & vitæ sufficientiam humanæ [illegible] determinatæ sint amplius quam ad horum [illegible] palam *ex primo politicæ, capit.* 6. 7. & 8. sic etiam & principatus. Vnde

Vnde aduenientibus his viris prudentibus & studiosis, quales sæpius noua dabit [illegible] natalis successio, non eueniret hinc despotia vel fastus sed opera laudabilia, in quæ [illegible] exire studiosus, dum talibus caruit instrumentis. Accidit autem sic opponentibus [illegible] à primo electo, quanquam cum illius successione subiectam multitudinem pati despoti[illegible] enim quoniam electus nouiter à progenitoribus non habuit principatum, ideo [illegible] disputantis rationem, patietur ipse de fastu & subditorum contemptu, propter [illegible] tum, quod nouiter patiuntur dictari. Eius tamen oppositum secundum veritatem [illegible] nit aduersantem, quoniam propter huius electi primi excellentem virtutem aut benefic[illegible] pensum ad reliquam multitudinem, successoribus posteris tanquam propter ipsum studiosis con cedituit principatus, vnde studiosus ipse magis. Semper enim iuxta sapientu gentilis [illegible] culum *Propter quod vnumquodque est, & illud magis.* Id vero quod de obedientia subiectæ multitudinis inducebatur, quanquam inter cætera singulariter attendendum nõ vrget concedere, futurum monarchã nouiter electũ semper minus esse præstantem, eo qui per generis successionem assumitur. Quamuis enim ex consuetudine confirmetur obedientia, videmus tamen ex noui [illegible] maiorem admirationem & reuerentiam, præsertim cum ex electione noua fuerit princeps [illegible]sumptus ex alia regione siue prouincia. Rursumque quoniam obedientiæ consuetudo simpliciter attenditur in comparatione ad leges & principatum, ad personam vero principantem secundum quid. Vnde videmus semper omnes animo & opere reuereri principatum & leges, quamuis animo quandoque propter insufficientiam, personam principantem contemnant, econuerso non tamen. propter quod cum vbique quasi subiecta multitudo assueta sit legibus & principantibus obedire: non tantum nocet personæ principantis mutatio secundum genus, quantum prodest ex electione noua sufficientia eius, ex cuius reuerentia propter virtutem ad principatum & leges obedientia crescit. Signum autem sufficere obedientiam, quæ ad principatum & leges, est quod in ecclesiastica iconomia de Romano papa videmus. Ipsi nanq; subiecta multitudo quasi semper obedientiam debitam, & amplius debita præstat. Cuius quidem causam assignabimus *primo* 2. *parte* 1. Ex qua siquidem abundanti obedientia, principantem despotizare quandoque contingit, propter speratam impunitatem, quemadmodum iam quibusdam dictorum episcoporum euenisse videmus. Et quod dixit Aristot. 2. politicæ: *Non tantum proderit qui mutauerit &c.* Intentionem habet in his, qui ex occasione qualibet, quamuis leui, mutare quærunt legem aut principem. Ad verbum Arist. tertio politicæ, cap. 9. *Quod genus aliquod tam excellens virtute aut beneficio ad reliquam multitudinem reperire contingit, vt idem dignum sit principari, non subijci.* Esto id aliquo tempore fortasse etiam alicubi verum esse, quamuis non plerunque vbique hoc reperire contingat. Vnde Arist. 2. Rhetoricæ 24. ca. *Generosum autem fuit secundum degenerasse a natura. Quod quidem vt in pluribus non accidit nobilibus: sed sunt multi leuis valoris. Fertilitas enim quædam est in generibus virorum, quemadmodum in his quæ per regiones fiunt, & aliquando si fit bonum genus, fiunt per quoddam tempus viri superflui,* (id est, excessiui virtute) *& demum iterum suspenduntur,* id est deficiunt. *Degenerant quoque quidam bene nato genere in insaniores mores, velut ab Albiado, & qui à Dionysio priore,* id est qui descenderunt ab his viris Albiado & Dionysio priore, quamuis illustribus, degenerauerunt: propterea dicendum, quod ex hoc solo genere quandiu suæ nobilitatis durabit fertilitas & legislatori videatur expediens, conuenienter ordinari seu statui potest per electionem: assumi monarchã vicissim tamen nouum, quandocunq; defecerit prior, vt ex eodem genere melior habeatur. Non enim constat, quales monarchæ futuri sint nati, & præsertim primus eorum, quem vbique quasi suscipientes ex successione monarcham ad principatum assumere semper solent. Amplius quoniam & si tale genus illustrium virorum quandoque repertum sit in aliquibus prouinciis, & circa ipsarum originem propter esse paucitatem prudentum studiosorum, eligentium & eligendorum, non tamen id semper videmus, quinimo perducta communitate ad complementum vltimum, vt ea quæ Romanorum apparet principatum quemcunque ad principatum per nouam electionem assumi debere, tanquam per regulam certiorem & perfectiorem. quamuis enim principatus qui per generis successionem assumitur, quibusdam regionibus etiam si pluribus conuenire videatur, non tamen hæc species institutionis propterea perfectior est, ea quæ nouæ vicissim electionis. Sicut neque fabrilis habitus quamuis in pluribus reperiatur regionibus aut suppositis, perfectior est medicinali. Ea vero propositione concessa, quod magis ad virtutem inclinatur frequenter & meliori consuetudine ducitur, qui ex strenuis parentibus traxit originem: Dicendum quod his amplius in dispositione assumendi monarchæ dare potest electio noua successione natali, quoniam non solum inclinantem ad prudentiam & virtutem, qualem dat natalis successio, verum etiam iam perfectum & actualiter operantem secundum virtutem, talem autem præstantius est ad principatum assumere, qualem in posse aut agere secundum actum non sit, frequenter exhibet, quæ per genus successio. Quod autem aduersum nouitatem electionis induximus inter cætera singularius formidandum, atque cauendum dif[illegible] dicet, qua patitur à studiosorum carentia per quos solummodo debet electio fieri, & hoc amplius ipsorum discrepantia, propter quam poli[illegible] seu ciui[illegible] periculum [illegible]hismatis imm[illegible]. Rursumq; horum affectio sinistra, propter quam quomodocunq; susceptam, con[illegible]orditer possunt ipsi vel ipsorum pars valentior prauum eligere principantem. Dicendum vtique, quod ea electio per quam principans cum omni [illegible] p[illegible]stetitate seu successione ad principatum assumit[illegible], p[illegible]m tam

ma

[illegible], iterata ele[illegible] quod [illegible] ginem, minor est [illegible] tate [illegible] gendo, multum l[illegible] quantum super[illegible] archæ, tantus præstan[illegible] lectio semper fit [illegible] quæ quasi [illegible] & perfe[illegible] legis [illegible] humana[illegible] quem [illegible] s per [illegible] quem [illegible] *huius & cap. præ-* [illegible] m [illegible] putat [illegible] ad [illegible] los & [illegible] nere. Non est ve- [illegible] to pluribus [illegible] s aduuic[illegible] neque corrum- [illegible], quoniam studios[illegible], quæ te[illegible] inducta. Id autem [illegible] perio Ro[illegible] inducitous ex [illegible] patitur propter e- [illegible] per [illegible] de quolibet situ [illegible] cha: Di[illegible] difficul[illegible] ab [illegible] tanquam per se causa minime prouenire. Sed prouenit per se difficult[illegible] ex quo- [illegible] mal[illegible] rantia, vel vtroq; te impedientium el[illegible] ionem, quæ processum principan- [illegible] de qu[illegible] qui dein per [illegible] quoniam de[illegible] & eorum actionibus qui- [illegible] que mod[illegible] tenus [illegible] cerint & faciant, ac [illegible] sint, & propter quas causas *19. huius.* [illegible] *4. 15. &* [illegible] *secunda* sermone dicetur. Quæ vero [illegible] ubiectio quoniam facilius & certi- [illegible] ene [illegible] ndo d[illegible] igitur mona[illegible] ha [illegible] cedens e[illegible] quam noua semper electione [illegible] ptus, phantasiam modicam habet, non e[illegible] si peruersi moris esset monarcha, [illegible] pe co[illegible] arios [illegible] qua secundum suum motem sunt, vel appetit, sed opposita [illegible] Ve[illegible] narcha sit positu, qualem expedire in suppositionibus & veris probationibus d[illegible] p[illegible] am [illegible] commune conferens [illegible], deb[illegible] nt prudentes & studiosi quales no- bi[illegible] putans, futuros principantis consiliarios, illi [illegible] suadere. Quinimo di- cetur, expedien[illegible] magis, ipsos ignorare morem [illegible], ne ad ipsius [illegible] placitum, pro- pter e[illegible] g[illegible] fauorem sibi quærendum, sed [illegible] & commune conferens consulant. H[illegible] autem [illegible] noiunt, hab[illegible] ntes politicam prudentiam, propter quod non refert ad hoc [illegible] l[illegible] bet enim [illegible] semper ad politiam mag[illegible] expediens suaderi. Am[illegible] as, c[illegible] no[illegible] d[illegible] monarchæ aliquid consiliarius conferre, propter ipsum [illegible] pol[illegible] re. Dicendum tamen, non tantum quantum per certitudinem quasi semper [illegible] & [illegible] habere monarcham, cuius siquidem etiam per consilium dirigendi mo- [illegible] dum per [illegible] hoc ipso sufficienter consiliarius quilibet prudens cognoscere potest. T[illegible] aut[illegible] ex[illegible] hibet noua semper electio quam natalis successio, vt per sæpe diximus. [illegible] a[illegible] attendendum, quod succedenti monarchæ per genus quandoq; peruerso, magis ob- [illegible] tes seu consi[illegible], minusque increpare audent, aut illius correptionem tenta- [illegible] m principatus posteritatem ipsius. Et quod inquit Arist. primo rhetoricæ: *Ma- [illegible] axime persuasiuum ad vnumquemque*, potest concedi tanquam verum. Vt quod [illegible] morem seu inclinationem suam d[illegible] derat, vehementius & facilius persua- [illegible] tamen peruersum appetat, vt diximus, debe[illegible] minime suaderi. [illegible] æterecundu[illegible] entio. & euenire videmus persæpe, monarcham, si non stu- [illegible] ium magis quam studiosorum plerumque sequi consilia, propter quod [illegible] us [illegible] sunt, per electionem nouam sumendum.

[illegible] q[illegible] ex succedente per genus monarcha, ciuium ambitionem, temeritatem, [illegible] ambitionem principatus indebitam magis auferri. Dicendum quod [illegible] s aufe[illegible] verum etiam quod secundum rat[illegible] em debetur, vnde illis [illegible] occasio. Attendentes enim ciuium plurimi super se monarchi[illegible] fie- [illegible] dant virtutem, & semper [illegible] nc[illegible] non [illegible] tantum va- [illegible] principatu sunt digni, aut [illegible] can[illegible] onnino [illegible] amen priuari sibi quando- q[illegible] sedi[illegible] nem mouebu[illegible]: quam siquidem [illegible] mo- [illegible] p[illegible] per [illegible] tempore debi[illegible]. Amplius, quoniam [illegible] gratia seditionem mouere [illegible] ntabunt. Hinc autem non [illegible] s studiosus, qualem semper quasi [illegible] dixmus, qui per [illegible] principa[illegible] legislator intendunt [illegible] *anus.* Quod autem dixit d[illegible] putans, *ambitione n aut præsumpt on m* [illegible] no[illegible] recte dixit, quoniam studi[illegible] & sic b[illegible] appetere prin- [illegible] ambitio, superbia, neque præsum[illegible], sed m[illegible] atis atq; [illegible]. Propter quod A[illegible] E[illegible] *Magnani- [illegible] tem ap[illegible] honores.* Quod autem dixit [illegible] *quod in ma[illegible]*. & [illegible] ha- [illegible] de[illegible] ipa- [illegible] deb[illegible] & [illegible] tos. Dicen- dum [illegible] fortem [illegible],

si secundum legem & ipsorũ demerito passi fuerint, aut odium non concipient ad monarcham & natos illius, aut debile, non quærentes vindictam. Norunt etenim ipsi iustitiam fieri oportere per illum vel alium principantem. Qui si tamen id cum appetitu vindictæ cum ep... int, propter ipsorum ignorantiam, malitiam, aut vtrunq;, ad vindictam non audebunt prorum pete mein legislatoris & reliqui principatus, à quo velut à prędecessore, rursum puniri verisimiliter du bitabunt. Ei vero litigiosæ rationi, quoniam in pluribus regionibus & in plurimo tempore, cum successione generis monarchæ per electionem videntur assumi: Dicendum, forsasse non sic secundum veritatem habere secundum temporis plurimum. Esto tamen sic esse, quemadmodum disputans sumit. Quod autem annectit, principatum hunc eo naturaliorem atque perfectiorem, negandum. Et cum inducit Aristotelis testimonium ex libro tertio cœli & mundi, ac 2. physicæ, quoniam *natura rei videtur, quæ pluribus & plurimo tempore inest.* Dicendum vtiq; verum esse, quod naturalius sit ens quam eius priuatio vel orbatio, non tamen naturalius quocunque ali... sibi specie diuerso, sic enim faber perfectior esset primo philosopho, & fabrilis prima philosophia vel alia speculatiua quacunque, quod tamen, vt pridem diximus, neq; necessarium est, neque verum. Nunc autem electa semper nouiter monarchia, non est priuatio succedentis ex genere, nec e conuerso, sed species inuicem disparatæ, simul in eodem incompossibiles respectu eiusdem multitudinis, seu communitatis perfectæ. Sunt autem & alia forsasse peccata orationis prædictæ, quæ consideranti reliquimus, & assignare omisimus propter abbreuiationem sermonis. Ad eam vero qua omnium nouissime astruebatur, monarcham electum cum omni posteritate præstantiorem, propter eius similitudinem vnitatis ad principem vniuersi. Dicendum, non tantum attendendum huius veritatis similitudinem, quamuis æquiuocam quasi quantum secundum animam seu animæ habitum, est attendenda perfectionis conformitas. Est enim hæc præcipua ca... propter quam debet quis ad principatum assumi, non similitudo generis, secundum quam s... lum attenditur vnitas corporalis dispositionis per se, non autem habitus animæ, propter quem per se alicui principatus debetur. Secundum hanc autem perfectionis vnitatem siue similitudinem amplius & sæpius suo præcessori & studioso monarchiæ ac enti primo seu principi vniuersitatis entium conformatur electus monarcha singulariter, secundum seipsum quilibet, quam successor ex genere solo & propter alterius electionem, vt palam ex prioribus dictis. Apparebunt autem & apparent forsasse vtrinq; quam plures instantiæ melius & deterius in singulis ad politiam considerare volenti, quas tamen magis attendendas aduertimus in prædictis induximus. De perfectissimo itaque modo instituendi monarcham, sic pertransiuisse sufficiat.

Cap. XVII.

De numerali vnitate supremi principatus ciuitatis aut regni, & ipsius necessitate, vnde etiam apparet vnitas numeralis ciuitatis aut regni, & numeralis vnitas singularum partium primarum, siue officiorum ciuitatis aut regni.

His autem habitum erit dicere de principantis seu principatus vnitate, ad quam siquidem ingredientes, dicamus, quod in ciuitate vnica seu regno vnico, esse oportet vnicum tantummodo principatum, aut si plures numero vel specie, sicut in magnis ciuitatibus expedire videtur, & maxime in regno sumpto secundũ primam significationem, oportet inter ipsos vnicũ nu... o esse supremũ omnium, ad quem & per quem reliqui reducantur & regulentur, & con... ge... in ipsis errores, per ipsum et corrigantur. Hunc autem solummodo principatum, supremum sc. dico vnum numero ex necessitate fore nõ plures, si debeat regnum aut ciuitas bene disponi. Idemque dico de principante secundum illum, non quidem vnicum numero princ... ntes ... dem suppositum humanæ speciei, sed secũdum officium. Est enim principatus aliquis vnicus numero supremus & bene temperatus, secundum quem principantur plures homines vno, vt aristocratia & politia, de quibus diximus octauo huius. Verum hi plures sunt vnus principatus numero quantum ad officium, propter numeralem vnitatem cuiuscunq; actionis prouenien... is ab eis, iudicii, seu sententiæ, vel præcepti. nulla enim talium actionum prouenire potest ab ipsorum aliq... o seorsum, sed ex communi decreto atque consensu eorum, aut valentioris partis i... undum statutas leges in his. Et propter talem actionis numeralem vnitatem sic prouenientis, est & dicitur principatus numero vnus, siue vnico regatur homine siue pluribus. Talis vero vnitas actionum non requiritur in aliquo vno reliquorum officiorum seu partium ciuitatis, po... unt enim & debent in vnoquoque ipsorum plures actiones consimiles, aut diuersæ speci..., a diuersis in eis suppositis prouenire seorsum. Quinimo talis vnitas actionis in eis esset com... unitati & singulis, importabilis & nociua. Sic itaque intellecta vnitate numerali principatus aut ... ncipantis, conuincere volumus, aut vnicum numero tantummodo principatum vel principante... le in ciuitate vel regno aut si plures, supremum omnium esse vnicum tantum numero, non plures. Hoc autem sic primum monstrabimus, quoniam si principatus essent plures in ciuitate vel regno, & non ...educti seu ordinati sub aliquo vno supremo, deficeret iudicium, præceptum, & executio conferentium & iustorum. E... ex h... propter inuindicatas iniur...s hominum, pugna, separatio, & corruptio demum ciuitatis aut regni. Consequen...s autem istud e... n conueniens maxime fugiendum, cuius quidem ad antecedens datum, pluralit...tem ... ce

prin-

[illegible] ses [illegible] tres [illegible] nem. [illegible] seducta [illegible] supre [illegible] o [illegible] m principantre [illegible] propter legis trans- [illegible] sub [illegible] uicem or- [illegible] potest [illegible] principatuum [illegible] qua etiam [illegible] coram vno principa- [illegible] habeatur. Eadem [illegible] coram a [illegible] vel alius, si duo [illegible] fuerint [illegible] simul appa [illegible] coram nulli [illegible] orum, vel coram quo- [illegible] alius minime. Coram [illegible] bus autem simul & eodem tempo- [illegible] um natura & [illegible] idem enim corpus non potest simul es- [illegible] simul loqui vel respondere, diuersa fortasse interrogantibus si- [illegible] Amplius [illegible] possibile vocatum coram pluribus principantibus comparere, si- [illegible] de diuersa [illegible] respondere, ab vno tamen fortassè principatuum de eodem crimine [illegible] itur, ab [illegible] absoluetur, vel si ab vtroq; damnetur, non æqualiter ab vtroq; pro- [illegible] quod emen [illegible] ebitur & non tenebitur, aut tenebitur, hoc erit in tanto, & ampliori [illegible] pauciori, & [illegible] to & non [illegible] tanto. Vnde vel simul contradictoria faciet aut nihil emen- [illegible] ad [illegible] m enim ratione vnius principatus & alterius, debet obseruare præceptum. Coram [illegible] principatuum comparere magis quam coram reliquo vel reliquis, non habet aliquam ra- [illegible] m [illegible] d [illegible] appareat coram vno, reliquis spretis. Et ab illo fortassis absoluatur à culpa & [illegible] ciuili, a [illegible] liquis tamen damnabitur propter contumaciam. Si igitur vocatus seu citatus, [illegible] coram omnibus apparebit simul, nec coram quodam quidem sic, coram quodam quidem [illegible] conuenienter poterit apparere. Relinquitur ergo, vt coram nullo principatu vocatus seu ci-
2 [illegible] debeat comparere, non igitur iustificari poterit. Est quidem igitur impossibilis ciuitati [illegible] el regno pluralitas talium principatuum non subordinatorum inuicem, si debeat conseruari [illegible] iustum & c [illegible] tens.

Amplius talium principatuum pluralitate supposita, omnis communis vtilitas turbaretur, cu[illegible] enim principantes frequenter præcipere debeant, ciuium præcipue vacantium congre- gationem, propter communia conferentia inquirenda & determinanda, vel propter in- commoda & emergentia pericula declinanda, vt volentium intrinsecus aut extrinsecus oppri- mere libertatem communem. Qua quidem enim ratione conuenire tenentur ciues seu sub- [illegible] vocati ad mandatum, ad locum & horam vnius talium principatuum, eadem pro- [illegible] mandatum ad locum & horam alterius, cuique hora eadem, loca vero possunt esse di- [illegible] a. E[illegible] sum quod volet vnus principatuum proponere, diuersum forte ab hoc volet [illegible] eum tamen in locis diuersis esse simul, nec simul diuersa intendere, possibile videa- [illegible]

R[illegible] geret ex hoc ciuium seu subditorum sectio, & oppositio, pugna & separa- [illegible] tatis corruptio, volentibus quibusdam ipsorum vni principatuum obedire,
4 [illegible] am [illegible] teri. Inter principatus quoque inuicem, propter velle supergredi quemcun- [illegible] um [illegible] n. Adhuc principatuum ad ciues vel subditos sibi recusantes subesse. Et [illegible] p[illegible] us diffidentibus, aut inuicem contendentibus, & iudice superiori carenti- b[illegible] supradicta.

Rur[illegible] pluralitate hac, erit aliquid maximorum secundum rationem & artem, [illegible] um, nam per vnicum principatum, aut supremum vnicum, perfecte [illegible] d ciuilis vtilitatis haberetur ex pluribus, absque nocumentis consequen- [illegible] p[illegible] orum.

[illegible] hoc in suppositâ pluralitate, nullum regnum aut ciuitas erit vna. Hæc enim [illegible] & propter vnitatem principatus, ad quem & propter quem reliquæ par- [illegible] omnes, vt etiam apparebit ex his quæ continuo dicturi sumus. Rursum- [illegible] ciuitatis aut regni, cum ad nulllam primam ordinentur, eo quod nulli [illegible], vt [illegible] o apparuit ex prioribus & supradictis rationibus, eritque ipsa- rum a[illegible] commotio. [illegible] eligeret enim [illegible] quod quisque vellet officium, vnum aut [illegible] nullo [illegible] separante. Tot quoque sequerentur ad hoc conuenientia, vt ea [illegible] bile sit dinumerare.

[illegible] in [illegible] animali primum præcipiens & mouens ipsum motu secundum [illegible] m, [illegible] qui de motibus animalium apparet, quoniam pluribus existenti- [illegible] contraria vel diuersa simul præcipientibus, necesse foret animal aut in con- [illegible] & his carere, quæ per motum sibi necessaria quæruntur & [illegible] menter [illegible], quam animal [illegible] secundum [illegible] vnimus 15. *huius*. Ideoque, velut in a[illegible] talium prin[illegible] o[illegible] s eodem modo in ciuitate [illegible] Idem [illegible] in præ- ter-

terminandum, quoniam ad naturale pertinet negotium magis, aliorum autem sufficienter ... ipsis dixi ... ad praesentem considerationem.

Amplius ... omnino aliqua quidem perficit quae natura non potest operari alia vero imitatur, vt in secundo physicae scriptum est. In natura vero ... numero primum principatus non plura, quoniam entia non volunt male disponi, ... physicorum ... philosophiae primae. Vnus ergo erit ... primus principatus ... rationem & artem humanam institutus. Cum dictis autem rationibus est hoc videre, verum ... expedien... nec fatuum experientia cunctis sensata ... ne principatus, quomodo diximus, defecerit vnitas haec ... bene disposita, quemadmodum d... Romanorum regno quasi omnibus euidenter apparuit, ... quasi liter monstrabatur.

Vtrum autem vniuersitati ciuiliter viuentium, & in orbe totali vnicum numero supremum omnium principatum habere conueniat, aut in diuersis mundi plagis locorum ... necessario separatis, & praecipue in non communicantibus sermone aut moribus, & consuetudine distantibus plurimum, diuerso tales principatus habere conueniat tempore quodam, ad hoc etiam forte monente causa caelesti, ne hominum superflua propagatio fiat, rationabilem ... perscrutatio ... aliam tamen ab intentione praesenti. Videre ut ... naturam per pugnas & epidimias hominum & reliquorum animalium moderatur propagationem, vt ad ipsorum educationem ... sufficiat, in quo maxime sustentarentur ... generationem ... Ad propositam tamen nobis redeuntes intentionem, dicamus, ex his quae dicta sunt iam aliqualiter ... patere, quae in numeralis vnitas ciuitatis aut regni, quoniam haec vnitas est ordinis, non simpliciter vnitas, sed pluralitas aliquorum, quae vna dicitur, vel quia aliquid vnum dicuntur ... non propter hoc quod vnum numero sint formaliter per aliquam formam, sed vnum numero vere dicuntur, propterea quod ad vnum numero dicuntur, scilicet principatum, ad quem ... & propter quem ordinantur & gubernantur. Ciuitas enim aut regnum non est vnum in per se ... aliquam vnicam naturalem, vt compositionis aut commixtionis, quoniam eius partes seu officia & harum partium supposita siue partes, sunt multa in actu & separata inuicem numero ... tet, quoniam loco atque subiecto. Vnde nec sunt vnum per aliquid formaliter inhaerens ... nec pertangens vnum, aut ea continens velut murus. Roma namque cum Moguntia & ... communitatibus, sunt vnum regnum seu imperium numero, non aliter tamen ... quaelibet ipsarum ordinata est per voluntatem ad vnum numero principatum supremum ... etiam quasi modo mundus dicitur vnus numero, non plures mundi, non quid ... aliquam vnicam numeralem formaliter vniuersis entibus inhaerentem, sed propter ... numeralem vnitatem primi entis, dicuntur omnia entia vnus mundus, quoniam entium quanta ... naturaliter inclinantur, & pendet ab ente primo. Vnde praedicatio qua omnia entia dicuntur vnus mundus numero, non est formaliter alicuius vnitatis numeralis in eis omnibus ... numeraliter dicta secundum vnum, sed est pluralitas quorundam dicta vnum, quia est ad vnum & propter vnum. Sicquoque, vnius ciuitatis aut prouinciae homines dicuntur vnius ciuitatis aut regni, quia volunt vnum numero principatum. Nec tamen propter hoc sunt vnus partes numero ... qu... vnum regnum aut vna ciuitas numero, quoniam & si hoc velint vnum numero principatum propter quod dicuntur ciuitas aut regnum vnum, quia tamen ad hoc vnum ... per ... iam institutionem actiuam & passiuam referuntur, quae non est ... tam ... a principante traditum, per quod diuersi ... ad diuersa officia statuuntur. Ex ... quidem etiam diuersitate praecepti formaliter sunt ipsi partes & officia ciuitatis diuersa. ... autem quodlibet officiorum etiam numero vnum & vna pars ciuitatis numero, ... litate numerata suppositorum in ipsis nec quidem per vnum numero inhaerens, ... ad vnum praeceptum actiuum principantis secundum legalem determinationem ... Ex autem quae dicta sunt in hoc capitulo nono 12. & 15. huius, concludi potest euidenter ... personae singularis cuiuscunque dignitatis aut status existat, neque collegio cuipiam competere principatum seu iurisdictionem aliquam cuiusquam in hoc seculo coactiuam nisi per legem ... diuinam aut humanam immediate sibi tradita ... Qualis quidem ... at vnitas principatus. Adhuc autem quae numero ... ciuitatis aut regni, potest ... & sit numero vnum horum, vnumquodque ... amplius de numerali atque specifica ... seu officiorum ciuitatis ipsarumque ordinatione ... ac inuicem separatione, dicta sint tanta.

CAP. XVIII.

De principantis correctione, & propter quam causam qualiter, & a quibus, legem transgrediens debet arceri.

Dictum est autem a nobis in prioribus ... actiones aut ciuiliter ... principantium ... lege ... ... qualiter ... idem ... alios ve...

[illegible] que tang essent [illegible]

[illegible] dicamus, quod princi[illegible] & [illegible] datam aut [illegible] est atque inter sura cu[illegible] in animali, vt fatis [illegible] huius. Quod si princi[illegible] legem, autoritatem [illegible] agendi secundum illam, [illegible] quo faceret actionem. Et ideo [illegible] ciuisli [illegible] orum [illegible] neq tanquã [illegible] bene forma[illegible] Quod quidem, quoniam [illegible] ad actionem [illegible] ex pronenit habet à virtute [illegible] condenientem actione [illegible], contrariam vero [illegible] men [illegible] per fu[illegible] reliquas p[illegible] quod [illegible] us regul[illegible] nec [illegible] Vnum quis [illegible] debet inte[illegible] pote[illegible] recipere formas [illegible] perfectum desideri[illegible] contraria eorum, quæ lege determinata sunt, propterea [illegible] mensurabilis ab aliquo habente autoritatem mensurandi [illegible] secundum legem, ipsum aut eius actiones legem transgressas, aliquin [illegible] quilibet principatus [illegible] & insufficiens quod [illegible] nobis [illegible] quinto & 12. huius. Debet autem iu[illegible] præceptum, & executio cuiuscunque correptionis principantis iuxta [illegible] demeritum seu transgressionem [illegible] per legislatorem, vel per aliquem [illegible] aliquos legislatoris autoritate statut[illegible] vt demonstratum est 12. & 13. huius. Conuenit etiam pro tempore aliquo, corrigen[illegible] principantis officiū suspendere ad illum maxime aut illos, qui de ipsius transgressione de[illegible] ne propter tunc pluralitatem principatus continge[illegible] in communitate schisma, con[illegible] & pugna: Et quoniam non corrigi [illegible] tanquam subditus [illegible] Secundū hæc itaque ingredientes ad quæsitas [illegible] dicamus, quæ excessus principantis vel grauis est aut modicus adhuc, vel est de possibilibus euenire frequenter, aut raro tantum modo. Amplius vel est de lege determinatis aut non. Si vero grauis fuerit principantis excessus in rempublicam, aut insignem vel aliam quamcunque personam, ex quo per correptionis omissionem, posset verisimiliter scandalum, aut populi concitatio generari, siue sit enormium in pluribus siue raro, corrigi debet propter ipsum principatus. Ex ipso enim non vindicato possibilis esset in populo concitatio, & politiæ turbatio atque solutio. Siquidem lege determinatus, secundum legem corrigendus, si vero non, secundum legislatoris sententiam, & [illegible] determinari quantum possibile fuerit, vt ostensum est à nobis vndecimo huius.

[illegible] principantis excessus paruus fuerit, aut est de raro euenientibus & à principante [illegible] est de possibilibus euenire frequenter, & per principantem sæpe commissus. [illegible] raro committatur aut committi possit, debet potius sub dissimulatione [illegible] ex eo principans corrigi. Quoniam si ex quolibet excessu raro contingenti & par[illegible] pans, contemptibilis redditur, quod in commune nocumentum non mo[illegible] eo quod legi & principanti ex hoc ciues minus exhibent reuerentiæ atque [illegible] quoniam nolente principe pro modico quolibet correptionem subire [illegible] suspensionem reputare poterit ind[illegible] scandalum graue, cum tamen tale [illegible] communitatibus resuscitandum, ex quo euidens vtilitas prouenire non potest, [illegible] hoc Aristotelis aperta sententia. 2. politicæ, cap. 4 cum dixit: *Manifestum, [illegible] peccata legislatorum & principibus. Non enim tantum proderit qui mutauerit, quantum [illegible] rebellare assuescens.* Intellexit autem ibidem per *legislatorem* [illegible] legem, quam [illegible] homines, dicit non esse mutandam propter [illegible] in eo corrigen[illegible] quod legum frequens mutatio robur ipsi[illegible] consuetudinem [illegible] quæ præ primitus inspicit. Vnde [illegible] eodem libro & cap. [illegible] *ad persuadendum præter consuetudinem*, [illegible] videlicet [illegible] maxi[illegible] principatus. Si [illegible] determi[illegible] Nam ex [illegible] modicus sæpe [illegible] *omnia, non* [illegible] vt scriptum [illegible] correctione [illegible] principatur, & quibus [illegible] determinatum [illegible] modo.

CAP. XIX.

De causis factiuis tranquillitatis & intranquillitatis ciuitatis aut regni, & ea qua præter solitos modos singulariter regna conturbat, & de continuatione dictionis primæ ad secundam.

RElinquum autem & vltimum huius dictionis est, ex prioribus determinationibus inferre causas tranquillitatis & sui oppositi in ciuitate vel regno. Hoc enim fuit quæsitorum principale, secundum propositam nobis a principio intentionem. Et primum quidem ostendemus has causas in esse communi, singularem ipsarum determinationem, quæ solito modo proueniunt ab Aristotele in *quinto suæ in politica*, supponentes. His consequenter sermonem faciemus deter[illegible] in specie de insolita causa discordiæ seu intranquillitatis ciuilium regiminum, quam in di[illegible] proœmialiter dudum turbasse diximus vexare atque turbare continuo magis Italicum regnum.

Resumere autem oportet propter hæc tranquillitatis & sui oppositi descriptiones iam dictas secundo huius. Erit enim tranquillitas bona dispositio ciuitatis aut regni, qua potest vnaquæq; suarum partium facere opera conuenientia sibi secundum rationem & suam institutionē. Ex qua quidem descriptione apparet ipsius natura. Cum enim dicitur *bona dispositio*, notatur ipsius intrinseca quidditas generalis. In eo vero quod *per ipsam* dicitur *vnaquæque partium ciuitatis posse agere sibi opera conuenientia*, significatur eius finis, qui etiam ipsius propriam quid[illegible] seu differentiam intelligere facit: ipsa vero cum forma seu dispositio quædam sit ciuitat[illegible] regni, nec amplius vna quam regnum & ciuitatem esse diximus 17. *huius parte vndecima & duodecima*, non habet formalem causam, hoc enim proprium est compositorum, ipsius autem agentem causam facile comprehendere possumus ex dictis 15. *huius*, & alijs, quæ ipsam necessario consequuntur in ciuitate vel regno, hæc nempe sunt ciuium conuersatio mutua & communicatio ipsorum inuicem suorum operum, mutuumque auxilium atque iuuamentum, generaliterque suorum operum & communium exercendi ab extrinseco non impedita potestas, par[illegible]cipatio quoque communium commodorum & hominum secundum conuenientem vnicui[illegible] mensurā. Et cum his cætera cōmoda & desiderabilia expressa in *oratione* Cassiodori, quam [illegible] mus initium huius libri. Quorum quidem omnium aut præcipuorum quorundam o[illegible] intranquillitatem seu discordiam illi oppositam consequuntur. Cum igitur actio debita p[illegible]pantis, sit omnium ciuilium commodorum & prædictorum causa efficiens & conse[illegible] monstratum est 15. *huius*, *parte* 11. *&* 12. erit ipsa tranquillitatis causa factiua, & hoc [illegible] Apostolus indubie, dum dixit ad Timotheum primæ, cap. 2. *Obsecro igitur primum fieri ob[illegible]rationes* &c. *pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamu*[illegible] Qu[illegible] vero huius partis actionem per se impediuerit ab eo ciuitatis intranquillitas seu dis[illegible]dia, proueniet tanquam causa factiua. Quæ siquidem genere visa, & si per plures species variemt & [illegible] de quibus Aristoteles ab actione solita prouenientibus sufficientem, vt dicere est, [illegible] cit in *quinto Ciuilis scientiæ*, quam *politicam* diximus. Est tamen intranquillitatis seu d[illegible] ciuitatum seu regnorum insolita causa quædam, occasionaliter sumpta propt[illegible] effect[illegible] na causa productum præter solitam omnem eius actionem in rebus, q[illegible] vt *indul*[illegible] *ter* tetigisse meminimus, nec Aristoteles aut philosophantium alter sui temporis ve[illegible] conspicere potuit. Hæc autem dudum hactenus & nunc amplius continuo actio[illegible] tam principatus impediens in Italico regno, ipsum pace seu tranquillitate, cæterisque ipsam c[illegible] sequentibus, & iam dictis commodis priuauit & priuat, omniq; incommodo vexa[illegible] quasi omnis generis miseria & iniquitate repleuit. Cuius quidem impedientis [illegible] caus[illegible] propter consuetudinem malignitatis occultæ secundum nobis à principio p[illegible] nem, naturam in specie determinare debentes, reminisci oportet eorum quæ [illegible] textu huius, Quod videlicet Dei filius vna trium personarum verus Deus, propter del[illegible] gressionis primorum parentum, & consequenter totius humani generis lapsum rep[illegible] ram assumpsit humanam, dudum post Aristotelis tempora, Verus homo factus, & id[illegible] mul existens, quem Iesum Christum vocamus, adorant Christiani fideles. Hic [illegible] benedi[illegible] Dei filius, Deus & homo [illegible] suppositum existens, [illegible] ter homi[illegible] puli ex quibus secundum carnem traxit originem, conuersatus est, [illegible] a[illegible] [illegible] rum & fugiendorum ad vitam æte[illegible] homi[illegible] us consequenda [illegible] [illegible] dam docere cœpit: Propter hæc tandem, Iudæorum malitia & infantia, [illegible] pas[illegible]sus & mortuus, resurrexit [illegible] die tertia [illegible] a[illegible] ens, ante tamen propter huma[illegible] quosdam sibi, du[illegible] [illegible] do endæ [illegible], quos Apostolos [illegible] & [illegible] & ipsos [illegible] veritate præd[illegible] Ma[illegible] & [illegible] dix[illegible] ad eos *Euntes er[illegible]o d[illegible] omnes* [illegible], *bapt*[illegible] *in nomine Pa*[illegible] *& *[illegible] *docentes eo seruare* [illegible] [illegible] Apostolos [illegible] [illegible]

[illegible] quædam [illegible] quam [illegible] præcepta & [illegible] salut[illegible] euangel[illegible] comprehendere valere [illegible] ta culpæ [illegible] & actualis mundatiua, diuinæ grat[illegible] reformati[illegible] usque legis ministrorum institut[illegible] legis doctores, & [illegible] mentorum secundum ipsam [illegible] apostolos, [illegible] per ip[illegible] sanctum autoritatem huius my[illegible] appellant [illegible] fideles. Per quam siquidem [illegible] non al[illegible] [illegible] m contulit sub certa forma ve[illegible] orum ab [illegible] & cu[illegible] [illegible] substan[illegible] [illegible] & vinum in verum corpus & sanguinem e[illegible]us Cum [illegible] autoritatem s[illegible] [illegible]gandi homines, à peccatis, quam dic[illegible] re solent clauium potestatem, sibique alios [illegible] [illegible]ndi cum eadem autoritate concessit. Quam etiam autoritatem apostoli quibusd[illegible] [illegible] aut Deus per ipsos [illegible]antes & manus [illegible] imponentes. Sic quoque rel[illegible] qui potestatem ta[illegible]di susceperunt & consequenter fecer[illegible] faciunt, & facien[illegible]que ad seculi consummatio[illegible]. Quo etiam modo apostolus Paulus Timothe[illegible], Tit[illegible] & aliorum plures instituit atque [illegible] cuit. Vnde prima ad Timotheum quarto *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetam cum impositione manuum presbyteri.* Et ad Titum primo: *Huius gratia reliqui te Cretæ, vt quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates pre[illegible]ysteros, sicut ego tibi disposui.* Et est hæc autoritas sacerd[illegible] & c[illegible] siue vnica siue plures, character seu forma quædam animæ per immediatam Dei ac[illegible]ne impressa.

Præter hanc autem est autoritas alia quædam sacerdot[illegible], humana concessione tradita, ipsorum mu[illegible]cato[illegible] numero, propter scandalum euitandum, & hæc autoritas est inter ipsos v[illegible] præeminentia super alios dirigendos in templo ad cultum diuinum, debite fiendum & ordinandum [illegible] tribuendum de quibusdam temporalibus, quæ ad v[illegible]um ministrorum prædi[illegible] stat[illegible] sunt. De cuius quidem autoritatis potestate factiua, & vnde deriuetur, sufficien[illegible]te dic[illegible] *decimoquinto & decimoseptimo secundæ* quoniam non fit hæc per Deum immediate, sed per hominum vo[illegible] & [illegible]nentem, quemadmodum officia cætera ciuitatis.

S[illegible] repetito & aliqualiter declarato ministrorum ecclesiasticorum origine, ac ipsorum [illegible] estate factiua, oportet amplius attendere, quod inter apostolos Christi prædictos, fui[illegible] nus [illegible] mine Simon, cognomine vero Petrus, qui à Christo autoritatis clauium promissionem [illegible] cepit, [illegible] licit Glossa secundum Augustinum, Matthæi decimosexto super il[illegible]d Christi oracul[illegible]: *Et tibi dabo claues regni cælorum*, inquit Glossa: *Qui præ cæteris confessus est, Iesum Christum scilicet esse verum Dei filium, præ cæteris dotatur clauibus*, id est ante cæteros. Hic siquidem a[illegible] post Christi passionem, resurrectionem, & in cœlum ascensionem, peruenit Antiochiã, [illegible] *fuit episcopus per populum*, sicuti ex ipsius liquet historia. Inde vero, vt habet histo[illegible] [illegible]æcunque caussa fuerit prætermissa, quoniam de hoc sunt diuersæ sententiæ, post[illegible] [illegible]ctus est, & ibidem Christi fidelibus præfuit episcopus, tandem vero pro[illegible] [illegible]o[illegible] & diuinam prædicationem, obtruncato capite mortuus est, & eum [illegible] & loco Paulus Apostolus secundum supradictam historiam. Ex prærogat[illegible] [illegible]pulus seu apostolus ad alios visus est habere, vt quia præ cæteris dotatus [illegible] [illegible]nducta scripturæ verba & alia quædam Christo singulariter sibi dicta, quæ et[illegible] m[illegible] t[illegible]us adducentur. Episcop[illegible]tum aliqui post ipsum in apostolica seu episcopali [illegible] maxime circa tempora Constantini Romanorum imperatoris, se dicunt & asse[illegible] [illegible] q[illegible]antum ad omnimodam iuri[illegible]ctionis autoritatem, reliquis omnibus episcopis & p[illegible] di, & ipsorum moderniores a[illegible]qui non solum his, verum etiam omnibus mundi [illegible]ibus [illegible]muunitatibus, & singulis personarum, licet hoc non æqualiter de omnibus [illegible] explicite dicant, vt de principe Romanorum imperatore vocato, & cunctis pro[illegible] [illegible]ibus & personis subiectis eidem. Huius quamuis secundum veritatem dominii, [illegible] in hunc principem expressio singularis, faciem & exordium primum [illegible] E[illegible] quodam *edicto & dono*, quod qu[illegible]dam dicunt per Constantinum fuisse fa[illegible] [illegible] Romano pontifi[illegible] [illegible]d quia *donum* seu *priuilegium* illud non habet hoc [illegible] factis expirauit t[illegible] [illegible] ualidum existens, ad reliquos [illegible] ad eum qui Romanorum in omnibus prouinciis [illegible] priuilegii seu con[illegible] [illegible]dit.

[illegible]m iurisdictione[illegible] hanc coactiuam orbi vniuersalem sibi alio quodam [illegible] modernior[illegible]s Romano[illegible] nuncupantur [illegible] episcopi *Plenitudine po*[illegible] [illegible] concessam asserunt [illegible] Christ[illegible]m beato Petro, eiusque successoribus in [illegible] sed [illegible] quam Christi vicarius. Christus enim v[illegible] & vere fuit Rex [illegible] d[illegible]minan[illegible] vniuersorum omnium personarum & [illegible] ex hoc [illegible] qu[illegible]d [illegible]unt inferre, vt in seq[illegible] [illegible] apparebit. Est igitur [illegible]ud Romanos episcopos, quod [illegible] potest[illegible] & [illegible] reges omnes, princ[illegible]pes, [illegible], & singulares pe[illegible] [illegible] Petri [illegible] dicunt vicarios hanc habeant ple[illegible] [illegible] determinatam.

[illegible] autem huius tituli plenitudinis suæ [illegible] stat[illegible] Roman[illegible] quem [illegible] intendere sensum. Euidens est, quod C[illegible] quondam nomin[illegible] quintus Rom. episcopus sic eo vtitur in quodam suo *edicto seu [illegible]ctali, de sen. [illegible]* a[d] Henricum Henric[illegible] 7. diuæ memoriæ Romanorum imperato[illegible] ipsius felicis Henrici quandam reuocãdo sententiam, inter cætera protu[illegible] de ipsorum sensu circa prædictum titulum exprimentem. Hanc vero inducere [illegible] propter rei notitiam, & sermonis abbreuiationem. Et quoniam ad propositum magis, inducemus [illegible] *cunda, parte* 18. Cum igitur Christus non magis sit aut fuerit rex, & dominus Romanorum Imperatoris, quam regis a[ut] principis alterius cuiuscunque, quinimo [illegible] vel [illegible], quoniam & tempore Christi, Romanus princeps monarch[illegible]bat v[illegible] palam [illegible] tituli sensum ex eiusdem virtute radicis, ad omnes pr[illegible] di. [illegible] Episcopus Romanos intendere, manifeste nos docet octaui B[oni]facii R[illegible], contra Philippum Pulchrum claræ memoriæ regem [illegible], attentatio cont[illegible], & inde subsecuta eiusdem Bonifacii *decretalis*, in [illegible] *parte octaua*. [illegible] quidem *omnem humanam creaturam coactiua iurisd[ictione] subiectam fore Romano ponti[fici] [illegible]* 1 *credendum de necessitate salutis æterna.* Hoc igitur modo ad hæc in[illegible] R[o]manorum e[pisc]opi, primum quidem sub specie quærendæ p[a]cis inter Chr[illegible] quosdam excommunicauerunt, ipsorum nolentes parere sententiæ: deinde ve[ro] in ipsos [illegible] & pers[on]ales [illegible] tendo sententiam, in quosdam quidem magis expresse, vt qui minus ipsorum potentiæ [illegible] sistere possunt, velut [illegible] singulares personas & communitates [illegible] 2 uisum & laceratum, in omnibus quasi partibus suis facilius opprimi potest, in quosdam [illegible] tenuisse magis, veluti reges & principes, quorum resistent[ia]m & coactiuam formidant p[illegible] tiam. Ad hos tamen paulatim serpunt & serpere continuo tentant in iurisdictionum v[illegible] pa[illegible] tione totum simul impudentes inuadere, propter quod [illegible]m Romanorum principes, [illegible] p[illegible] los sibi subiectos, hac [illegible] latuit horum subintrans præuaricatio. Paulatim namque in[illegible] 2 nem post aliam occupauerunt epi[s]copi Romanorum, maxime imperiali sede vacante [illegible] men vt iam sibi totalem supra eundem principem iurisdictionem coactiuam temporal[illegible] ha[illegible] re se dicant. Quorum nouissime atque manifestissime modernus tam dictorum [e]pi[s]copus, a[illegible] Romanorum principem tam in Italicorum prouinciis quam Germanorum, ad omnes [illegible] iam dictarum prouinciarum inferiores principes, communitates, collegia, & personas si[n]gu- 3 lares cuiuscunque dignitatis & conditionis existant, ac super omnia ipsorum feudalia & re[li]qua temporalia, supremam iurisdictionem se [illegible] habere, ipsorumque principatus dandi & transferendi, potestatem sibi palam ascribens, vt liquido patere potest omnibus, ex huius ep[i]scopi quibusdam scripturis, quas vocat *edicta* siue *sententias*. Hæc itaque Romanorum quorundam episcoporum ex[illegible] non recta & peruersa fortassis affectio principatus, q[illegible] de- 5 berí asserunt ex eisdem, vt dicunt, per Christum tradita plenitudine pote[stat]is, c[illegible] singularis illa, quam intranquillitatis, seu discordiæ ciuitatis aut regni factiuam di[illegible] in omnia regna serpere prona, quemadmodum prooemialiter dicebatur in [illegible] dum vexauit Italicum regnum, & à sui tranquillitate seu pace prohibuit, prohi[illegible] tinuo: principantis scilicet Imperatoris Romani promotionem seu institutionem [illegible] ctionem in dicto imperio, sui toto conamine prohibendo. Cuius siquidem [illegible], iustificationis scilicet [illegible] actuum, iniuriæ ac contentiones eueniunt [illegible] a iustitiæ [illegible] legis non mensuratæ propter mensurantis [illegible], pugnas cau[illegible] separationes deinumque [illegible] admodum diximus. Op[inio] [illegible] igitur hac, & a[illegible] quam di[illegible] Romanus epi[s]copus iurisdictione coactiua seu [illegible] pem Romanorum, qui nec iure debet, vt ex sequentibus p[illegible] iudicip[illegible] vult. Vnde tanta lis & discordia [illegible] est, [illegible] marum & corporum, ac rerum d[illegible] ex[illegible]. N[on e]nim Rom[illegible] po, aut cuiquam spirituali [illegible], iniqua [illegible] huiusmodi [illegible] ciuiquam, cu[illegible] nis, singularem personam, communitatem vel [illegible] conuenit [illegible] a- tus coactiui, quemadmodu[m] [illegible] de- bet lege siue [illegible] cta, [illegible] Ar[illegible] *neque electos neque fertiales ponendum* [illegible] *ponendum*, [illegible] *Sunt autem hi* [illegible] suæ [illegible] C[illegible] um [illegible] seu [illegible] en[illegible] ob[illegible] tare [illegible] dixit [illegible] *contra* [illegible]

[illegible] *iniuriam.* [illegible] n [illegible] notab [illegible] totum [illegible] a [illegible] bere [illegible] ostiam [illegible], non prohibent [illegible] ibet [illegible] am qu [illegible] debito videlic [illegible] tamen [illegible] us, ne [illegible] q [illegible] euter [illegible] ns, ipse talem mihi [illegible] fit fidelibus [illegible] qua valuer [illegible] tecion [illegible] o. Quoniam [illegible] ere videor, desuper mihi da [illegible] & [illegible] potestas, in [illegible] R [illegible] piscoporum quorundam [illegible] um, sub [illegible] ue compli [illegible] qua estimatio, & cum hoc peruer [illegible] a fo [illegible] alorum iam [illegible] ctorum pa [illegible] enus iuniia est, & continuo nititur sustene [illegible].

MARSILII PATAVINI DE RE IMPERATORIA ET PONTIFICIA, DICTIO SEV PARS SECVNDA.

CAP. I.

De tribus impedimentis siue modis aduersantis veritatibus in hac dictione contentis, intentione tractandorum, & modo procedendi.

C[illegible]R[illegible] V R V S itaque tam arduum, si nequicquam obutum dubitem, quod veritati possit [illegible] ex [illegible] tamen tribus infest[illegible] hostibus huic operi bella parari video, vno siquidem persecutione violentę potestatis Romanorum episcoporum, suorumq; complicum, ipsum etenim, ipsiusq. propalatores vendices, totis viribus nitêtur de[illegible]truere tanquam directo aduersantes, ipsorum proposito dermendi & possidendi [illegible] minus iuste, necnon eorum ardenti desiderio princ[illegible]patus. A quibus quidem ipsos te[illegible] iuridico quantumcunq; etiam manifesto diffic[illegible]le fiet. Eos tamê misericors Deus [illegible] m [illegible] care dignetur, ipsorumq; violentam potentiam compescat ipse, compescantque [illegible] tam principes quam subiecti, quorum omnium profecto inimicantur quieti. Secundo [illegible] cuiuslibet hoste antiquo paratur huic operi bellum non minus. Consuetudi[illegible] n [illegible] falsa, illaq; credendi, falsa inquam per presbyteros seu episcopos aliquos, re[illegible] lorum suffraganeos, dudum seminat & radicata in animabus plurimorū sim[illegible] el[illegible]ium. Hi nanq; sacerdot[illegible] suis sermonibus & [illegible] scripturis quibusdam, sententias [illegible] nas a[illegible] uun[illegible] umanorum tam monast[illegible] rum quam ciuilium [illegible] luere implica[illegible] ri laboriosa quam multum. Ex tali sentent[illegible] rum inuolucro, postmodum in[illegible] nius aliquo [illegible] quibus suam in iul[illegible] m despotiam induxerunt super Christi [illegible] itate [illegible] cedentes, [illegible] x quibus [illegible] paral[illegible] hominum sacerdotum, & commina[illegible] nationis æternæ ad salutem [illegible] o [illegible] tam dictorum quam [illegible] ptorū ob[illegible] us non propter hoc accidere conclusionem sæpe comm[illegible] tur [illegible] ordinatione [illegible] na [illegible] um etenim rerum de quibus quæritur atq, côtenditur, suorumq; verorum atq; [illegible] o [illegible], de mentibus hominum [illegible] bolitis [illegible] sententi[illegible] s h[illegible]umq. vi[illegible] e falsis paula[illegible] ter plurimos vtiori mq. [illegible] tertio. *Turbat enim & abducit a veritate non medicū, [illegible] et d[illegible]sciplinam auditionum fa[illegible] arum consuetudo*, testis est Arist. philosophiæ. finali cap. [illegible] stan[illegible] multum impedientum principio [illegible] ctores & au[illegible] tore[illegible] huius. præcipue qui [illegible] exortes, & in sacris scr[illegible] e citat[illegible] c[illegible] eh[illegible] n[illegible] ne ac perfecta cre[illegible] v[illegible] umine conten[illegible] Re[illegible] qu[illegible] e [illegible] tenos [illegible] tatis hosti[illegible] int[illegible] stus [illegible] e [illegible] en[illegible] grand[illegible] præ[illegible] au [illegible] e [illegible] nos vera dixisse [illegible] hu[illegible] us veræ se[illegible] æ præ[illegible] e p[illegible] ligere eidem de[illegible] a[illegible] st [illegible] lacer[illegible] d[illegible], v[illegible] æ u[illegible] on s[illegible] a [illegible] utis in[illegible] æ d [illegible] le [illegible] e [illegible] pponent.

[illegible] re [illegible] p[illegible] usa [illegible] mmi[illegible] us [illegible] tu[illegible], q[illegible] h [illegible] ter ore de[illegible] enic [illegible]: *Do[illegible] adu[illegible] [illegible] ctat mi[illegible] homo.* Neq, ho[illegible] propter [illegible] bi [illegible] qu[illegible] estnu[illegible] der[illegible] es [illegible] quo[illegible] itur tam omnibus [illegible] d [illegible] qu [illegible] it. [illegible] hi [illegible] n est [illegible] a [illegible] bi malignitate [illegible] r. N[illegible] V[illegible] *[illegible] utorem recipr[illegible] a, de bono alterius [illegible] animi [illegible]*. [illegible] bitur dicen[illegible] atum euident a v[illegible] m [illegible] m *in huius libri dictione secunda*, [illegible] m ad [illegible] e [illegible] & alienis quorundam int[illegible] pret[illegible] ibus, q[illegible] ur[illegible] a

[illegible] neutrum [illegible] ipsi iudices tales. Hæc itaq; prosequentes dicamus, quod hoc nomen *Ecclesia*, vocabulum est ex vsu Græcorum, significans apud ipsos in his quæ ad nos peruenerunt, congregationem populi sub vno regimine contenti, quemodo sumpsit ecclesiam Aristoteles secundo politicæ, cap. [illegible]. dum dixit. *Ecclesiæ autem participant omnes.* Apud Latinos vero vocabulum hoc secundum vulgarem & famosam appellationem, in vna sui significatione importat templum seu domum, in qua Deus communiter à fidelibus colitur, & frequentius adoratur. Sic enim de ecclesia loquebatur Apostolus primæ ad Corinth. 11. *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut ecclesiam Dei contemnitis?* Vbi Glossa secundum Augustinum: *Ecclesiam Dei contemnitis, id est domum orationis.* & infra parum subdit: *Hoc vsu quotidianus obtinuit, vt in ecclesiam prodire vel confugere non dicatur, nisi qui ad locum ipsum, parietesque prodierit vel confugerit.* In alia vero significatione importat hoc nomen, *Ecclesia*, omnes presbyteros seu episcopos, diaconos, & reliquos ministrantes in templo seu ecclesia dicta secundum priorem significationem. Apud modernos maxime importat hoc nomen, *ecclesia*, ministros illos, presbyteros, seo episcopos, atque diaconos, qui ministrant & præsunt in Metropolitana seu principali, omnium ecclesiarum, quemadmodum hoc ecclesia Romanæ vrbis dudum obtinuit, cuius ministri & præsidentes sunt Papa Romanus, & Cardinales ipsius, qui iam ex vsu quodam obtinuerunt dici *Ecclesia*, & *ecclesiam aliquid egisse aut recepisse*, cum iidem aliquid egerint aut receperint, vel aliter qualiter ordinauerint. Rursum secundum aliam significationem dicitur hoc nomen, *ecclesia*, & omnium verissime & propriissime secundum primam impositionem huius nominis seu intentionem primorum imponentium, licet non ita famose, secundum modernum vsum de vniuersitate fidelium credentium & inuocantium nomen Christi: & de huius vniuersitatis partibus omnibus, in quacunque communitate etiam domestica. Et hæc fuit impositio prima huius dictionis, & consuetus vsus eius apud apostolos & in ecclesia primitiua. Vnde Apostolus primæ ad Corinthios primo: *Ecclesia, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi.* Vbi Glossa secundum Ambrosium: *Sanctificatis in baptismo, & hoc in Christo Iesu.* Et secundum hanc intentionem loquebatur Apostolus Actuum 20. ad presbyteros Ephesios, cum dixit: *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, vt regeretis ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Et propterea viri ecclesiastici secundum hanc verissimam & propriissimam significationem, sunt & dici debent omnes Christi fideles, tam sacerdotes, quam non sacerdotes, eo quod omnes Christus acquisiuit & redemit sanguine suo. Sicut etiam expresse dicitur in glossa super illud Lucæ 22. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* *Pro vobis*, inquit Glossa, *non significat pro solis apostolis corpus Christi datum, & sanguinem effusum fuisse, sed caussa totius humanæ naturæ.* Sic igitur non pro solis apostolis effusus est Christi sanguis, ergo non soli acquisiti sunt aut fuere per ipsum, nec per consequens presbyteri aut templorum ministri successores illorum in officio, non igitur sunt ipsi soli Ecclesia, quam Christus suo sanguine acquisiuit. Nec propter eandem caussam Christi ministri, episcopi, seu presbyteri, & diaconi soli ecclesia, quæ sponsa Christi est, sed pars sponsæ huius, quoniam Christus pro hac sponsa se tradidit. Vnde Apostolus ad Philip. quinto: *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea*, nunc vero non pro solis apostolis aut ipsorum in officio successoribus episcopis, seu presbyteris atque diaconis, Christus se tradidit, imo pro tota humana natura. Non igitur sunt ipsi aut ipsorum congregatio tantummodo sponsa Christi, licet abutentium vocabulo ipsorum quædam congregatio, propter proprium & temporale commodum & aliorum incommodum fraudulenter adipiscendum, se vocet singulariter sponsam Christi. Hanc eandem est apprehendere sententiam ex verbis Apostoli *prima ad Corinth. vltimo, Ad Thess. primo, Ad Colossen. 4. & ad Philemonem primo.* In omnibus enim his locis sumit Apostolus ecclesiam secundum eam quam eius propriam & verissimam significationem iam diximus.

Hinc consequenter distinguere oportet hæc nomina *temporale*, deinde *spirituale*. à quorum tamen [illegible]tationibus incipientes dicamus, quod hæc dictio *temporale* in vna sui significatione famosiori dicitur de omnibus corporalibus aliis ab homine, quæ aliquo modo in ipsius potestate existentia, ad [illegible] vsum, indigentiam & voluptatem supplendam, ordinantur in statu & pro statu vitæ mundanæ. Quomodo generalius etiam *temporale* consueuit dici, omne quod in tempore incipit & desinit. *Hæc enim*, vt in quarto Physicæ, *propriæ sunt & dicuntur in tempore.* Alio vero modo dicitur *temporale* de omni habitu, actione aut passione humana in se vel in alterum per hominem operatus, propter finem huius seculi seu vitæ præsentis. Adhuc autem minus vniuersaliter dicitur hoc nomen *temporale* de humanis actionibus & passionibus voluntariis & transeuntibus [illegible] commodum vel incommodum, alterius ab eo qui fecit, de quibus maxime intendunt humani legumlatores.

[illegible] autem distinguere volo significata seu intentiones huius dictionis *spirituale*, quod in [illegible]one dicitur de omnibus incorporalibus substantiis & ipsarum actionibus. In alia [illegible]one dicitur de omni actione aut passione humana virtutis suæ, cognoscentis aut [illegible] in manente ipsi. Secundum quam etiam intentionem actiones quædam rerum cor[illegible]sensitiuis animalium, spirituales dici solent, & sine materia, veluti rerum idola seu phantasmata [illegible] animæ sunt aliquo modo ratio cognoscendi in quo genere reponuntur à quibusdam [illegible]um actiones, etiam in substantia non animata, vt luminum generationes

&quo-

& quorum idem similium. Rursum ad propositum ma [illegible] ... uma, de doctrina, & disciplina præceptorum [illegible] ... quam [illegible] etiam significationem, veniunt omnia [illegible] ... ctus, omnis gratia diuina, virtutes omnes theologicæ, atque [illegible] ... ad vitam æternam. Sic enim & proprie hoc nomine vtitur A[illegible] ... Corinth. nono, cum dixit: *Si nos vobis spiritualia seminauimus, m[illegible]* ... Vbi Glossa secundum Ambrosium: *Spiritualia, id est ea quæ [illegible] ... sancto data sunt, scilicet verbum Dei, & mysterium regni cælorum.* A[illegible] ... tionem solet hoc nomen accipi pro qualibet actione vel [illegible] ... voluntaria, in se quam ad alterum operata, propter meritum beat[illegible] vitæ: [illegible] quales sunt [illegible] contemplationes, dilectiones ipsius & proximorum, ab[illegible] ... orationes, oblationes propter pietatem seu cultum diuinum, [illegible] ... corporis proprii castigationes, mundanorum & carnalium [illegible] ... & generaliter omnia consilia facta propter finem prædict[illegible] ... licet non ita proprie, vt secundo & tertio modo, ve[illegible] ... dam significationem, de omnibus vasis & apparatibus quæ [illegible] propter [illegible] diuinum. Omnium vero nouissime inconuenienter & impropie valde, [illegible] nomen, ad significandum presbyterorum, seu episcoporum [illegible] ... nistrorum actiones voluntarias transeuntes, & earum omni[illegible] ... incommodum alterius a faciente pro statu vitæ mundanæ. [illegible] ... idem nomen ad horum possessiones & temporalia bona, mobilia & immobilia, &c. [illegible] lium prouentus quosdam, quos vocant decimas, vt huius prætextu vocabuli, [illegible] principantium ciuilium æstimantur. Sed profecto ipsi palam abutuntur vocabul[illegible] ... veritatem & Apostoli atque sanctorum intentionem & vsum, qui ta[illegible] ... lia seu temporalia vocauerunt. Vnde ad Romanos 15. *Quoniam si spiritualium [illegible] ... sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis.* Idem expressius primæ ad Corinth. [illegible] inquit Apostolus, *vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus.* V[illegible] ... cundum Ambrosium: *Quia si nos seminamus vobis spiritualia, id est ea quæ [illegible] ... quæ à spiritu sancto data sunt, scilicet verbum Dei & mysterium regni cælorum, est magnum si nos metamus ad sustentationem, vestra carnalia, id est hæc temporalia, quæ vitæ & indulgentiæ carnis [illegible] sunt.* E[illegible] bona exteriora, quibus prædicatores euangelii sustentari debebant in victu & vestitu, Apostolus & Ambrosius expresse carnalia & temporalia vocant, & sunt secundum veritatem, [illegible] decimæ, siue prædia, quæstus seu eleemosynæ, vel collectæ, cuius caussam dixit Ambrosius, quoniam *vitæ & indulgentiæ carnis*, id est vitæ corruptibilis, *indulta sunt*. Idem quoque sentiendum induitie de presbyterorum, episcoporum, & diaconorum actionibus quibu[illegible]. Non omnes enim eorum actus spirituales sunt, nec dici debent, quinimo ipsorum sunt [illegible] ciuiles actus contentiosi, & carnales seu temporales. Possunt enim ipsi mutuare, deponere, emere, vendere, percutere, occidere, furari, mœchari, rapere, prodere, falsum testimonium perhibere, diffamare, in hæresim cadere, cæteraque committere scelera, crimina, & contentiones, quemadmodum etiam à non sacerdotibus perpetrantur. Propter quod interrogandum conuenienter ab e[illegible], si quales diximus actiones ipsorum possibiles, spirituales sint aut dici debeant ab aliquo sanæ mentis. Et constat quod minime, quin imo carnales & temporales. V[illegible] Apostolus *prima ad Corinth. tertio* de talibus actionibus loquens indifferenter ad omnes, inquit: *Cum enim sit inter vos [illegible] & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Cum igitur indubitata demonstret experientia, inter presbyteros inimicitias, & ad seculares, [illegible] zelos & contentiones ex prædictis aoralus continentibus actibus, manifestum, huiusmodi [illegible] episcoporum actus carnales seu temporales esse, & secundum veritatem non spirituales, nec dici debere. Signum autem, verum esse quod diximus etiam secundum sacerdotum sententiam, quoniam ad huiusmodi tollendas contentiones multæ humanæ ordinationes, quas *Decretales* appellant [illegible] tæ sunt per Romanos pontifices, & ante has, & his leges principum Romanorum. [illegible] enim & fieri possunt per diaconos & presbyteros seu episcopos, actiones multæ voluntariæ transeuntes in commodum & iniuriam alterius, pro statu vitæ præsentis. Et ideo talium mensura debet esse humana lex, quemadmodum 15. primæ dictum est, & dicetur amplius ad propositum octauo huius.

Restat autem distinguere nomina hæc *iudex* atque *iudicium*, quod illius actionem significat. Sunt enim [illegible] numero multiplicium, & [illegible] quæstitis diffiniedis ambiguitatem & impedimentum ipsorum multiplicitate præbentium. Dicitur autem in vna significatione *iudex* de omni d[illegible] cernens [illegible] secundum sententiam, maxime secundum habitum aliquem speculatiuum aut [illegible] Et hoc modo nomen *iudicium* de cognitione seu discretione talium, quo modo Geometer iudex est & [illegible] de [illegible] & [illegible] accidentibus, & medicus de sanis & ægris, & prudens de agendis & fugiendis, & domificator de domibus qualiter construendis. Sic quoque omnis sciens aut expertus dicitur iudex & iudicare de [illegible] ibus aut operabilibus suis. [illegible] secundum hanc significationem sumpsit Aristoteles [illegible] primo Ethicorum, cap. primo, cum dixit: *Vnusquisque iudicat bene quæ cognoscit, & horum est bonus iudex.* Alio[illegible] [illegible] hoc nomen *iudex* secundum a[illegible]

[illegible] habente scientiam iuris politi[illegible] seu ciuilis, qui etiam appellatione con-
sueta a [illegible] paci solet: licet in pluribus prouinciarum & maxime Italicarum *iudex* vo-
cetur. [illegible] itur hoc nomen *iudex* de principante & hoc nomen *iudicium* de princi-
pantis [illegible] siquidem autoritas est iudicare de iustis & conferentibus secundum leges
& conso[illegible]asque per ipsum sententias, præcipiendi & exequendi per potentiam coacti-
uam. [illegible] *Iudicum* dicitur *liber* quidam, sacri canonis seu bibliæ pars vna quædam existens.
[illegible] de iudice seu principante loquens Aristoteles primo Rhetoricæ cap. primo
[illegible] *Præs[illegible] autem & iudex iam de præsentibus & determinatis iudicant.* Sic etiam de principantis iudi-
[illegible] tinue subdit, *ad quos* (scilicet præfectum seu iudicem) *& amare iam & odire, &
pr[illegible]ium commodum annexa sunt sæpe, vt non adhuc possint videre sufficienter verum. Sed attendere in iudicio
proprium delectabile aut triste.* Sunt autem fortassis supradictorum nominum significationes aliæ, fa-
mosiores tamen [illegible]quisitioni propositæ magis necessarias, assignasse putamus.

CAP. III.

De oraculis canonicis & aliis quibusdam argumentationibus, quibus conuinci videtur episcopis siue presbyteris, inquantum huiusmodi principatum coactiuum deberi, etiam absque legislatoris concessione, & Romanorum episcopo siue papæ talium omnium principatuum supremum.

HOrum ergo nominum intentionibus, circa quas nostræ plurimum inquisitionis versabitur, sic distinctis, inde securius ad principale propositum accedentes, adducemus primum autoritates sacræ scripturæ, quibus alicui videri posset, Romanum episcopum vocatum *Papam*, iudicem esse supremum, & secundũ tertiam iudicis seu iudicii significationem, super omnes mundi episcopos seu presbyteros & ecclesiasticos ministros alios, Super omnes quoque huius seculi principantes, communitates, collegia, & singulares personas, cuiusque conditionis existant. Harum autem primam ponamus scripturæ seriem, quæ habetur Matthæi 16. qua Christus alloquens beatum Petrum, inquit: *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis.* Ex hac enim serie, assumpserunt sibi Romanorum episcopi quidam supremæ iurisdictionis iam dictæ autoritatem. Nam per *claues* beato Petro per Christum concessas, intelligi volunt sibi traditam plenitudinem potestatis [illegible]tius humani regiminis, quam sicut Christus habuit ad omnes reges & principes, ita concessit beato Petro & successoribus eius in episcopali sede Romana, tanquam Christi Vicariis generalibus in hoc mundo. Secunda vero scripturæ series ad idem propositum astruendum, sumitur ex verbis Christi Matthæi 11. cum dixit: *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Et rursum eiusdem. 23. cum dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Cum igitur beatus Petrus & ipsius successores in episcopal[illegible] Romana fuerint & sint Vicarii Christi, sicut hi dicunt, videtur quod omnis potestas seu plen[illegible]do potestatis eidem tradita sit, & consequenter cuiuslibet iurisdictionis autoritas. Tertia ve[illegible]s ad idem sumitur ex Matthæo 8. & Marci 5. vbi dicitur: *Dæmones autem rogabant eum,* C[illegible]cet,) *dicentes: Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum, & ait illis: Ite, at illi exe[illegible] abierunt in porcos. Et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis.* Ex quibus verbis ap[illegible]uod Christus de temporalibus disponebat, tanquam de suis omnibus, aliter n[illegible]que pe[illegible]ipans gregem porcorum. Christum autem, cuius caro corruptionem non v[illegible]has est dicere. Cum igitur beatus Petrus eiusque successores Romanorum epis[illegible] præcipui Christi Vicarii, vt aiunt quidam, de temporalibus omnibus tanquã tertiæ sig[illegible] iudices disponere possunt, & ipsorum habent plenitudinem potestatis atq; domini[illegible]. Rursum ostenditur idem per id quod habetur *Matth.* 21. *Mar.* 11. *Luc.* 19. quorum [illegible] est: *Tunc misit* (Iesus scilicet) *duos discipulos, dicens eis, Ite in castellum quod contra vos est. & sta[illegible] asinam alligatam & pullum eius cum ea.* Vel, *pullum asinæ alligatum, cui nemo hominum vnquam* [illegible] Marci & Lucæ. *Soluite & adducite mihi.* Ex quibus idem & eodem deductionis modo [illegible] potest, quod ex immediate prædicta serie conclusum est antea. Amplius argu[illegible] 22. vbi habetur hæc series: *Ecce duo gladii sunt,* dixerunt apostoli, responden[illegible] *respondit, Satis est.* Per quæ verba, secundum aliquorum in[illegible]tem, [illegible]telligi duo principatus in mundo præsenti: ecclesiasticus vnus seu [illegible] alius temporalis seu secularis. Cum igitur Christus ad apostolos sermonem dirigens [illegible] *satis est,* supple vobis de duobus gladiis his, significasse detur vtrumque gladium ad ipsorum [illegible] debere, & præsertim beati Petri tanquam principalioris eorum. Nam [illegible] ad [illegible] ipsos pertinere noluisset, dicere debuit, superfluum est.

[illegible] videtur [illegible]dem credendum, ex Ioannis 21. vbi dum Christus alloqueretur beatum [illegible] *oues meas, pasce agnos meos, pasce oues meas,* ter eandem sententiam replicans, sicut [illegible] quidem verbis accipiunt aliqui [illegible] sum hunc, videlicet beatum Petrum & ipsius [illegible] episcopos, simpliciter præesse debere omnibus ouibus Christi fidelibus, [illegible], horum vero maxime presbyteris atq; diaconi[illegible]

Adhuc videtur hoc aperte sententia beati Pauli primæ ad Corinth. sexto, cum dixit. *Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia.* Secularium ergo iudicia secundum tertiam significationem, ad presbyteros seu episcopos, ipsorum vero maxime primum, Romanum [illegible] licet pertinere videntur. Rursum *prima ad Corinth. nono,* idem sensisse videtur Apostolus, cum dixit *Nunquid non habemus potestatem manducandi, &c.* Idem *prima ad Thessa.* 3. in quibus expresse videtur intendere sibi datam à Deo potestatem super temporalia fidelium, & per consequens iurisdictionem eorum.

Amplius ostenditur idem *ex prima ad Timotheum quinto*, ad quem dixit Apostolus, *Aduersus presbyterum noli accipere accusationem, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Videtur igitur ex hoc quod episcopus saltem iurisdictionem habeat supra presbyteros, diaconos, & reliquos templi ministros, postquam ad eum accusationem ipsorum audire pertinet. De veteri autem scriptura seu testamento ad propositam conclusionem & ipsius oppositam, probationes omittemus in [illegible], propter quam vero caussam, assignabimus *nono huius.* Ex dictis itaque scripturæ sacræ autoritatibus, & aliis consimilibus, ipsarumque talibus interpretationibus videri posset alicui episcopo Rom[ano] deberi omnium principatum supremum. His consequenter adducere conuenit argumentationes aliquas quasi politicas, quæ fortasse quibusdam phantasiam facerent & credulitatem conclusionis prædictæ, harum autem prima sit hæc. Sicut se habet corpus ad animam, ita princeps corporum ad principem animarum, sed corpus animæ subest quantum ad regnum, ergo & princeps corporum secularis iudex subesse debet regimini iudicis seu principis animarum, & maxime primi omnium, videlicet pontificis Rom. Rursum ex eadem quasi radice, sicut se habent corporalia ad spiritualia, ita princeps corporalium ad eum qui spiritualium. Certum est autem corporalia indigniora & subesse spiritualibus secundum naturam. Igitur corporalium princeps secularis iudex ei qui spiritualium ecclesiastico subesse debet. Amplius sicut finis ad finem, lex ad legem, legislator ad legislatorem, ita iudex seu principans secundum horum alterutrum ad iudicem seu principantem secundum reliquum. Sed finis ad quem dirigit ecclesiasticus iudex, sacerdos seu episcopus, lex secundum quam dirigit legis illius lator, superiores sunt & perfectiores fine lege atque legislatore, ad quæ & secundum quæ dirigit secularis iudex, igitur iudex ecclesiasticus episcopus seu sacerdos, maxime primus, superior est quocunque iudice seculari. Finis enim ad quem dirigit ecclesiasticus iudex est vita æterna, lex secundum quam, diuina, & ipsius lator immediatus est Deus, in quo nec error aut malitia cadere potest, finis vero ad quem secularis iudex intendit dirigere est sufficientia huius vitæ mundanæ, lex secundum quam humana, & ipsius legislator immediatus homo vel homines, in quibus contingit error atq; malitia. Sunt igitur hæc inferiora & indigniora prædictis, ergo & secularis iudex, supremus etiam, ecclesiastico sacerdoti supremo. Adhuc cuius actio simpliciter est honorabilior, ipse simpliciter est honorandus, sed actio episcopi seu presbyteri est omnium honorabilissima quæ per hominem fieri possunt in vita præsenti, videlicet consecratio benedicti corporis Christi, ergo & sacerdos quilibet dignior est quolibet non sacerdote. Cum igitur dignius indigniori subesse non debeat, sed præesse, videtur quod iudex secularis non præesse in iurisdictione, sed subesse debeat sacerdoti, & ipsorum maxime primo R[omano] pontifici. Ostenditur autem idem rursum in specie magis de Romanorum principe, Imperatore vocato, quoniam ille superior est ad Romanorum principem, secundum tertiæ significationis iudicium, cuius est autoritas instituendi principatum hunc, ipsumque de gente in gentem pro[pter] to transferendi, Rom. pontifex se dicit huiusmodi, quoniam ipse hunc principatum transtulit [a] Græcis in Germanos, sicut expressum est *in 7. suarum Decretalium, de iureiur.* & idem dicit expresse modernus Romanorum vocatus Episcopus in quodam suo *edicto ad Ludouicum Ducem Bauariæ, Romanorum Regem* assumptum. Amplius ad idem, quoniam inconueniens grande videtur, Christi [illegible] carium, Romanum episcopum, aliosque successores Apostolorum episcopos, subesse debere iurisdictioni cuiuspiam principis secularis, cumque etiam secularis princeps peccare possit contra legem diuinam & humanam, vnde corrigendus, vt *in* 18. *prima:* nec superiorem habeat vel æqualem, qui supremus est omnium secularium, quoniam pluralitas principatuum reprobata est, 17. *prima.* videbitur in ipsum coactiua iurisdictio ad Romanum episcopum pertinere nullatenus e conuerso. Ex quibus quidem igitur videtur posse conuinci, episcopos seu presbyteros, coactiuam habere iurisdictionem, ipsorum vero supremo Romanorum pontifici, supremum omnium huius seculi principatum deberi, tam autoritatibus sacræ scripturæ, quam quibusdam quasi humanis & politicis argumentationibus sufficienter apposuisse videmur.

Cap. IV.

De canonicis scripturis, Christi mandatis vel consiliis & exemplis, & sanctorum ac approbatorum doctorum Euangelicæ legis expositorum, quibus demonstratur euidenter, Romanum aut quemuis Episcopum siue presbyterum vel clericum omnem virtute verborum scripturæ, nullum coactiuum principatum seu iurisdictionem contentiosam, nedum supremum omnium supra quenquam clericum aut laicum sibi vendicare vel ascribere posse, & quod Christi consilio & exemplo, præsertim in communitatibus fidelium, talem principatum, si eisdem offeratur aut conferatur, per auctoritatem eius habentem, debeant recusare: Rursumque quod omnes Episcopi, & indifferenter vocati nunc clerici, subesse debeant coactiuo iudicio siue principatui dominantis autoritate legislatoris humani, præsertim fidelis.

EX aduerso autem consequenter adducere volumus veritates scripturæ sacræ, præcipientis aut consulentis expresse, tam literali sensu suo, quam mystico, secundum sanctorum interpretationem, ac aliorum approbatorum doctorum Christianæ fidei expositionem, Romanũ Episcopum vocatum papam, aut aliorũ quemlibet episcopum, seu presbyterum, vel diaconum, nullum habere debere principatum seu iudicium vel iurisdictionem coactiuam cuiusquam sacerdotis, principantis, cõmunitatis, collegii, vel personæ singularis alicuius cuiuscunq; conditionis existat. Intelligendo per *coactiuum iudicium*, id quod secundum tertiam significationem iudicis aut iudicii, *secundo huius* diximus importari.

Verum propter intentionem hanc euidentius explicandam, oportet nos non latere, quod ea hac inquisitione, non quæritur quid Christus, qui verus Deus & verus homo fuit, habuerit & habeat in hoc seculo potestatis & autoritatis, nec quid aut quantum horum conferre potuerit beato Petro, & reliquis apostolis, ac ipsorum successoribus, episcopis seu presbyteris, quoniam de his non dubitant Christi fideles in propositis quæsitis. Sed volumus & debemus inquirere, quam potestatem & autoritatem exercendam in hoc seculo, Christus eisdem conferre voluerit, & de facto contulerit, & à qua ipsos excluserit & prohibuerit consilio vel præcepto. Eos enim talem potestatem & autoritatem habuisse à Christo, tenemur credere, qualem per verba scripturæ sibi traditam conuincere possumus non aliam. Certum enim est omnibus Christi fidelibus, quod Christus, qui verus Deus & verus homo fuit, conferre potuit, nedum apostolis, verum etiam quibuslibet aliis, autoritatem seu iurisdictionem coactiuam in hoc seculo, supra omnes mundi principes seu principatus & singulares personas alias omnes: & hac ampliorẽ fortasse, vt creãdi entia, destruendi atq; reparandi cœlum & terram, & quæ in eis sunt, & etiam angelis simpliciter imperãdi, quod tamen nec Christus contulit eis, nec conferre decreuit. Vnde Aug. in sermone decimo de verbis domini [illegible] Matthæum, sic inquit: *Discite à me non mundum fabricare, non cuncta visibilia & inuisibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, & mortuos suscitare: Sed quoniam mitis sum & humilis corde.* Ideoque secundum præsentem intentionẽ ostendere sufficit, & ostendam primo, quod Christus ipse non venit in mundum dominari hominibus, nec ipsos iudicare iudicio tertiæ significationis, nec [illegible] temporaliter, sed magis subiici secundum statum & cõditionem præsentis seculi, quinimo [illegible] iudicio seu principatu, secundum propositũ excludere voluit & exclusit seipsum & apostolos ac discipulos etiam suos, ipsorumq; successores consequenter episcopos seu presbyteros [illegible] omni principatu seu mundano regimine tali, coactiuo scilicet, exclusit exẽplo & per sermonẽ etiam consilio vel præcepto. Idem quoq; ostendam apostolos præcipuos tanquam Christi veros imitatores fecisse, suosq; successores facere docuisse. Amplius quoq; tam Christum, quam ipsos apostolos voluisse subesse atq; subfuisse continuo coactiuæ iurisdictioni principum seculi, realiter & personaliter, aliosq; omnes quibus legem prædicauerunt veritatis, aut per scripturam mandauerunt, idem facere docuisse atq; præcepisse sub pœna damnationis æternæ. Deinde vero capitulum faciam de potestate seu autoritate clauium, tradita per Christum apostolis, & ipsorum in officio successoribus, episcopis & presbyteris, vt tam Romani episcopi, quam aliorũ appareat, quæ, qualis, quantaue sit potestas huiusmodi. Ipsius etenim ignorantia extitit hactenus, & in præsentiarum est, origo multarum quæstionum & damnosarum litium inter Christi fideles, vt in huius dictionis primo aliqualiter tangebatur.

Prosequentes itaq; proposita monstrare volumus, quod ab officio principatus siue contentiosæ iurisdictionis, regiminis seu coactiui iudicii cuiuslibet in hoc seculo secundum propositum [illegible] sermonem, & operationem, seipsum & apostolos Christus excludere voluit & [illegible] autem primum apparet indubie per seriem euangelicam *Ioannis* 18. Dum enim [illegible] tus esset Pontio Pilato Vicario Romani principis in Iudæa, ea eo quod se dixisset [illegible] interrogante Pilato, an hæc dixisset, aut si se regem diceret, respondit inter cætera [illegible] Pilati quæsitum, verba hæc: *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est regn[illegible] non [illegible] temporali quomodo regnant mundani reges, cuius quidem probatio[illegible] Christus per signum euidens, cum dixit [illegible] *ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei [illegible] decertarent, vt non traderer Iudæis.* Quasi sic argueret Christus. Si venissem regnare

in hunc mundum mundano regimine seu coactiuo haberem ministros huius regiminis, decertatores scilicet, ac transgressorum coactores, quemadmodum cæteri reges habent, sed tales ministros non habeo, vt tu manifeste videre potes. Vnde Glossa interlinearis, *apparet quod nullus defendit.* Et hoc est quod iterato resumens Christus ait: *Nunc autem regnum meum non est hinc*, de quo scilicet docere veni. Quas siquidem euangelicas veritates sancti & Doctores exponentes, sic inquiunt, & primum beatus Augustinus in hæc verba, dicens: *Quod si Pilato interrogante continuo respondisset, non etiam Iudæis, sed solis gentibus hoc de se opinantibus respondisse videretur. Sed post responsionem Pilati iam Iudæis & gentibus opportunius aptiusque respondit. Quasi diceret: Audite Iudæi & gentes, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, quid vultis amplius? venite credendo ad regnum quod non est de hoc mundo, quid enim est regnum eius nisi credentes in eum?* Ecce de quo regno docere atque disponere venit, quoniam de actibus quibus peruenitur ad regnum æternum, fidei scilicet, ac reliquarum theologicarum virtutum: neminem tamen ad hoc cogendo, vt infra patebit. Duo nanque coactiua dominia respectu eiusdem multitudinis non subinuicem posita se impediunt, vt in 7. *primæ* monstratum est. *Christus autem horum dominium non venerat impedire*, vt dixit Augustinus. Vnde super illud Ioannis eodem: *Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi, quid fecisti? Satis*, inquit Augustinus, *ostendit illud pro crimine obiectum, tanquam diceret, si te regem negas, quid fecisti, vt traderent te mihi, quasi mirum non esset, si puniendus iudici traderetur, qui se diceret regem.* Ecce secundum Augustinum: quod nimirum, si puniendus fuisset Christus, si se regem secularem dixisset, ignorantibus præsertim ipsum esse Deum, & quod regem se fore negauit, & de quo regno seu regimine coactiuo videlicet legis transgressorum in hoc seculo. Vnde etiam super illud Ioannis eodem: *A temetipso dicis hoc, an alii tibi dixerunt? Dixit Christus Pilato*, inquit Theophylactes, *ac si diceret* (Christus scilicet Pilato: *Si hoc ex teipso loqueris, pande signa mea rebellionis, at si ab aliis percepisti, inquisitionem fac ordinariam.* Hoc autem, quod dicit Theophylactes, non debuisset dicere Christus, quod videlicet Pilatus inquisitionem de ipso faceret ordinariam, quinimo dicere debuisset hanc inquisitionem ad ipsum non pertinere, ex quo sibi secundum aduersantium opinionem de iure subiectus non erat vel esse nolebat in iurisdictione siue iudicio coactiuo. Rursum super illud, *regnum meum non est hinc*, dicit Chrysostomus: *Non priuat mundum à sua prouidentia & prælatione, sed ostendit regnum suum non esse humanum, neque corruptibile.* Omne autem regnum in hoc seculo cuiusquam constituum, est humanum corruptibile. Amplius super illud Ioannis eodem. *Tu dicis quia rex sum ego*; inquit Augustinus: *Non quia regem se timuit confiteri, sed ita libratum est, vt neque se regem neget, neque regem talem se esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo.* Dictum est enim, *tu dicis*, ac si diceretur, Carnalis carnaliter dicis de regimine carnali, & actuum temporalium contentiosorum & carnalium secundum tertiam significationem huius nominis *temporale* tales enim *carnales* vocabat Apostolus *prima ad Corinth. 3.* Apparet igitur ex prædictis quod de carnali seu temporali regimine, vel iudicio coactiuo Christus in mundum disponere non venit neque docere, sed de spirituali regno siue cælesti: de hoc enim solummodo loquebatur, & quasi prædicabat semper, vt ex euangelica serie palam est, tam ex ipsius literali quam mystico sensu. Et propterea sæpissime legimus ipsum dixisse: *Simile est regnum cælorum.* &c. de mundano vero rarissime, aut ipsum docendo spernere. In cœlesti nanque regno se præmia vel supplicia daturum promittebat, secundum merita vel demerita operantium, nunquam tamen talia promisit in hoc seculo se facturum, sed magis e contrario huius seculi principantibus agit. Quoniam vt plurimum iustos & bonorum opera ores affligit in hoc seculo, vel affligi sinit, & sic ad sui regni præmium perducit. *Omnes enim qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt*, vt scribitur Iudith 8 Econtrario vero principes huius seculi seu iudices regni mundani, faciunt & facere debent, seruando iustitiam. Quoniam legum obseruatoribus præmia, & malorum patratoribus supplicia in hoc seculo distribuunt, recte agentes, contraria vero facientes peccarent contra legem humanam atque diuinam. Rursum ad principale per id quod Christus opere seu exemplo monstrauit. Legitur enim Ioannis 6. quod Iesus, *cum cognouisset, quia venturi essent vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Vbi Glossa interlinearis: *A quo descendit pascere turbas, prospera mundi docens fugere, & contra ea orare.* Certum est igitur, quod Christus fugit principatum, aut suo nihil nos docuisset exemplo, quem sensum adiuuat expositio beati Augustini, dicentis, *quod fideles Christiani sunt regnum eius, quod modo colitur, modo emitur sanguine Christi. Erit autem aliquando manifestum regnum, quando erit aperta claritas sanctorum eius post iudicium ab eo factum. Discipuli autem & turba credentes in eum putauerunt eum sic venisse, vt iam regnaret.* Ecce quod sancti per regnum Christi in hoc seculo nunquam intellexerunt temporale dominium aut iudicium actuum contentiosorum, & executionem per coactiuam potestatē in legum transgressores in hoc seculo, sed per ipsius regnum; & *regnum* in hoc seculo intellexerunt doctrinam fidei & regimen secundum ipsam ad regnum cœleste. *Quod* quidem *regnum* dicit Augustinus *futurum manifestum post eius iudicium in alio seculo.* Iterum dicit, quod *putare ipsum regnare tunc, quemadmodum turbæ putabant, erat eum rapere*, id est indebite trahere, ac de ipso æstimare. Vbi Chrysostomus etiam. *Et propheta iam erat apud eos*, (Christus scilicet,) *& regem eum inthronizare volebant, propter gulam scilicet, quia pauerat eos, Christus autem fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates.* Amplius ostenditur idem euidentissime verbo & exemplo Christi, vbi Lucæ 12. habentur hæc series, *Ait autem ei quidam de turba. Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille*, (Christus scilicet,) dixit

dixit ei. Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Quasi diceret, propter hoc officium exercendum non veni, nec ad hæc missus sum, per iudicium scilicet lites ciuiles dirimere, quod tamen nulli dubium est opus propriissimum principantium seu iudicum seculi. Et licet re vera series Euangelica patentissime contineat & demonstret propositum nostrum, amplius quam glossæ sanctorum, eo quod sensum literalem, qualem dicimus, tamque manifestum supponentes, vbique se magis ad allegoricum seu mysticum conuerterunt, eas tamen induximus ad maiorem propositi confirmationem, & ne temerarie scripturam dicamur exponere. Hæc igitur verba Christi beatus Ambrosius exponens ait: *Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat, nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum.* Et parum post subdit: *Vnde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem cælestium gestiebat corruptibilibus occupare.* Ecce quid sentit Ambrosius de Christi officio in hoc seculo, dicit enim quod *bene terrena declinat*, id est iudicia contentiosorum agere, *qui propter diuina*, id est spiritualia docenda & ministranda, *descenderat*, in quo ipsius & suorum successorum signauit officium, cælestia videlicet seu spiritualia dispensare. Spiritualia inquam, de quibus dixerat idem *prima ad Corinth. nono*, & supra induximus *secundo huius* in significatione tertia huius nominis *spirituale*. Nunc vero consequenter restat ostendere, Christum ipsum non solum huius seculi principatum seu coactiuum iudicium in hoc seculo recusasse, propter quod sic agendi apostolis & discipulis suis ac ipsorum successoribus dedit exemplum, verum etiam ipsum sermone docuisse, ac exemplo monstrasse, cunctos tam sacerdotes quam non sacerdotes subesse debere realiter & personaliter coactiuo iudicio principum huius seculi. Sermone quidem igitur & exemplo sui monstrauit Christus hoc primum in realibus, per id quod habetur *Matth. 22.* nam interrogantibus Iudæis ab ipso: *Dic nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari an non?* His Christus inspecto denario & illius superscriptione, respondens ait: *Reddite ergo quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei Deo.* Vbi Glossa interlinearis, *id est tributum & pecuniam.* Ambrosius vero super illud: *Cuius est imago & superscriptio hæc?* inquit sic: *Sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic & Deus animam, lumine vultus sui insignitam.* Attende igitur quid Christus exigere venit in mundum. Chrysostomus autem sic ait: *Tu autem cum audieris, redde quæ sunt Cæsaris Cæsari. Illa scito dicere eum solum, quæ in nullo pietati nocent, quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli tributum.* Ecce quod in omnibus Cæsari subesse debemus, dum modo non repugnent *pietati*, id est diuino cultui seu mandato. In realibus ergo subiici voluit Christus principi seculari. Hæc quoque fuit palam sententia beati Ambrosii, huic Christi sententiæ innitens, dixit enim in epistola contra Valentianum, quæ intitulatur. Ad plebem: *Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Ostenditur autem rursum idem ex Matthæi 17. vbi sic scribitur: *Accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt, Magister vester non soluit didrachma?* & consequenter paucis interpositis, subditur quod Christus dixit Petro: *Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me & te*, nec dixit tantummodo dominus, *da eis*, sed dixit, *da eis pro me & te.* Hieronymus autem dicit hic; *dominus noster secundum carnem & secundum spiritum, filius regis erat, vel ex Dauid stirpe generatus vel omnipotentis patris verbum. Ergo tributa quasi regum filius non debebat.* Et infra subiungit. *Quamuis ergo liber esset, quia humilitatem carnis assumpserat, debuit omnem iustitiam adimplere.* Origenes autem super illud verbum Christi: *Vt autem non scandalizemus eos*; magis ad propositum & Euangelistæ sententiam, inquit sic. *Consequens autem est intelligere, (ex verbis Christi scilicet,) quoniam quoties exurgunt quidam, qui per iniustitiam tollant nostra terrena, Reges huius terræ eis transmittunt vt exigant à nobis quæ sunt ipsorum. Et suo exemplo, prohibet dominus aliquod scandalum fieri, etiam huiusmodi hominibus, siue ne amplius peccent, siue vt saluentur. Filius enim Dei, qui nullum opus fecit seruile quasi habens formam serui, quam propter hominem suscepit, tributum & censum dedit.* Quo igitur modo ex virtute verborum Euangelicæ scripturæ, sunt exempti Episcopi & presbyteri ab hoc, nec vniuersaliter à principum iurisdictione, nisi gratiosa eorum concessione, cum Christus & Petrus exemplum præbentes aliis, tributa soluerint? Et licet Christus secundum carnem de stirpe regia, hoc non debuisset fortasse, Petrus tamen de stirpe regia non existens, nec talem exemptionis habebat caussam, sicut nec habere voluit. Quod si Christus putasset inconueniens, futuros sibi successores in officio sacerdotali tributa soluere, ac ipsorum temporalia subiecta fore principibus seculi, potuisset ipse absque mali exempli exhibitione, videlicet subiiciendi sacerdotium iurisdictione principum seculi, aliter ordinasse atque expediuisse illos exactores didrachmæ, vtputa remouendo ipsis petendi talia intentionem, aut alio conuenienti modo. Sic autem facere non reputauit conueniens, quinimo soluere [illegible], singulariter inter Apostolos Petrum sibi associans in hoc. Qui tamen, secundum quod [illegible] *decimosexto huius*, Ecclesiæ præcipuus doctor & pastor futurus erat, vt tali exemplo, ali[illegible] nullus sic facere recusaret. Hinc scripturæ seriem ex *Matthæi decimoseptimo* iam adductam, [illegible] beatus Ambrosius, vt prædiximus in epistolæ, cui titulus, *De tradendis basilicis*, inqui[illegible] *Tributum petit* Imperator scilicet,) *non negatur, agri ecclesiæ soluunt tributum.* Et quibusdam interpositis ad propositum magis ait: *Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Hanc rursum præinductæ scripturæ, quam diximus fuisse sententiam, amplius exprimens beatus Bernardus in epistola quadam ad Archiepiscopum Senonensem,

ſic inquit. *Hac iſtis* (ſcilicet, qui ſuggerunt ſubditos ſuis ſuperioribus rebellare,) *Chriſtus aliter & iuſſit & geſſit. Reddite, ait, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Quod ore locutus eſt, mox opere implere curauit. Conditor Cæſaris, Cæſari non cunctatus eſt reddere cenſum. Exemplum enim dedit vobis, vt & vos ita faciatis. Quando vero Dei ſacerdotibus debitam negaret reuerentiam, qui hanc quoque ſecularibus poteſtatibus exhibere curauit?* Et debemus attendere quod dixit Bernardus, Chriſtum curando ſecularibus poteſtatibus tradere cenſum, ipſum exhibuiſſe *debitam reuerentiam*, nõ ergo coactam, quoniam huiuſmodi cenſus & triburum debetur principibus à quocunque. Vt ſequenti capitulo adducemus ex Apoſtolo *ad Romanos* 13. & *gloſſis* ſanctorum atque doctorum ibidem, quamuis forte non omnis cenſus à quibuſcunq; debeatur vbique, vt illius pedagii quod ab incolis non debebatur, quamuis cuſtodes ſeu exactores illud quandoq; à quibuſdam incolis ſiue terrigenis ſimplicibus, quales erant Apoſtoli, minus debite peterent & exigerent. Et propterea conformiter Origeni, quem credo in hac parte magis habuiſſe intentionem Euangeliſtæ, quam Hieronymum. Dico, quod conſuetum videbatur & fortaſſe ſtatutum communiter in omnibus regnis, incolas ſiue indigenas non ſoluere pedagia, ſed alienigenas. Et ideo dixit Chriſtus Petro: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum?* &c. per *tributum* ſignificans illud pedagium quod exactores didrachmæ colligebant, *tributum* namque ſecundum quod nomen commune eſt ad omnem cenſum, Chriſtus non negauit filios terræ indigenas debere, quinimo de tali poſtmodum dixit, neminem eximendo, *Reddite quæ Cæſaris ſunt Cæſari*, quod etiam Chriſto conformiter expreſſit Apoſtolus ad Romanos 13. dum dixit. *Ideo enim tributa præſtatis*, principib. ſcilicet, *miniſtri enim Dei ſunt.* Per *filios* ergo intellexit Chriſtus filios regnorum, ſiue terrarum, id eſt, inde natos ſiue oriundos, alioquin ſermo eius non videretur fuiſſe ad propoſitum, nam in plurali locutus eſt tam pro ſe quam pro Petro, quem conſtat nõ fuiſſe filium talium regum, de quibus dixit Hieronymus. Amplius, quoniam ſi Chriſtus erat de ſtirpe Dauid ſecundum carnem, ſic & alii plurimi Iudæorum, quamuis fortaſſe non Petrus. Rurſum, quoniam per Dauid nec aliquem ex ipſius ſemine, tunc exigebatur tributum, ſed per Cæſarem, quid ergo dixiſſet Chriſtus. *reges terræ*, &c. *Ergo filii liberi ſunt*, de rege cæleſti nihil dicens, conſtat autem etiam Chriſtum neq; Petrum filios fuiſſe Cæſaris ſecundum carnem, neque ſecundum ſpiritum. Adhuc quid quæſiuiſſet Chriſtus quæſtionem præmiſſam? omnibus enim conſtat, filios regum ſecundum ſemen, non ſoluere tributa parentibus. Non igitur fuiſſe videtur expoſitio Hieronymi ſic conſona ſcripturæ, quemadmodum Origenis. Voluit autem Chriſtus ex verbis prædictis, tributa etiam indebita alicui, & quandoque ſoluere potius, & apoſtolos & ſibi ſucceſſores ſoluenda docere, quam pro talibus contendere. Hæc enim fuit iuſtitia conſilii non præcepti, quam Chriſtus pro humilitate carnis quã ſumpſerat voluit adimplere ac impleri docere, quod etiam inſtar Chriſti docebat apoſtolus fieri. Vnde primæ ad Corinthios ſexto: *Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* quam vt prædixerat inuicem contendatis.

Amplius, nec ſolum quantum ad realia monſtrauit Chriſtus ſe ſubeſſe iuriſdictioni coactiuæ principis ſeculi, verum etiam id oſtendit in ſe, quantum ad perſonalem, qua nullam iuriſdictionem maiorem in ipſum aut alium princeps habere potuit, propter quod etiam vocatur hæc iuriſdictio à Romano legis latore *merum imperium*. Hoc autem poteſt euidenter oſtendi ex *Matth.* 27. nam vt ibidem legitur & apparet, Chriſtus ſe capi permiſit, ad Pilati duci prætorium, qui vicarius erat Imperatoris Romani, & per ipſum demum tanquam iudicem coactiuæ poteſtatis ſe ſuſtinuit extremo ſupplicio iudicari & tradi. Nec contra ipſum tanquam contra non iudicem reclamauit, licet fortaſſe ſignificauerit ſe pati minus iuſtum iudicium. Conſtat autem quod tale iudicium atque ſupplicium per ſacerdotes ſubire potuiſſet ſi voluiſſet, ſi inconueniens iudicaſſet futuros ſibi ſucceſſores principibus ſeculi ſubiici, & per ipſos iudicari. Quod quia ſententia hæc serioſius ſcripta eſt *Ioannis* 19. idcirco adducam hic, quod habetur ibidem. Dum ergo Chriſtus ad Pilatum Cæſaris Vicarium eſſet adductus, accuſatus etiam ex eo quod ſe regem Iudæorum atque filium Dei dixiſſet, Pilato quoque interrogante Ieſum, *Vnde es tu?* Ieſu autem ad hoc ei nullum dante reſponſum, dixit Pilatus ad ipſum verba conſequentia, & noſtro propoſito attinentia, quorum ſeries talis eſt: *Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris, neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere, & dimittere te? Reſpondit Ieſus. Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi datum eſſet tibi deſuper.* Ecce quod Ieſus non negauit Pilatum habere poteſtatem ipſum iudicandi, & in ipſum iudicium exequendi. Nec dixit, hoc nõ pertinet de iure ad te, imo de facto id facis. Sed addidit Chriſtus hanc poteſtatem Pilatum habere *deſuper*, quomodo deſuper? Reſpondet Auguſtinus. *Diſcamus ergo quod dixit*, (Chriſtus ſcilicet,) *quod & apoſtolum docuit*, (Paulum videl. ad Romanos 13.) *Quid ergo dixit Chriſtus? quid Apoſtolum docuit? quia non eſt poteſtas* (id eſt autoritas iuriſdictionis) *niſi à Deo, quicquid ſit de actu male vtentis ea. Et quia plus peccat, qui innocentem occidendum poteſtati liuore tradit quam ipſa poteſtas ſi eum timore alterius poteſtatis maioris occidit. Talem quippe Deus dederat illi poteſtatem* (Pilato ſcilicet,) *vt eſſet etiam ſub Cæſaris poteſtate.* Fuit ergo iudicialis coactiua poteſtas Pilati ſupra Chriſti perſonam à Deo, ſicut aperte Chriſtus confeſſus eſt, & Auguſtinus palam expreſſit. Et aperte dixit Bernardus ad Archiepiſcopum Senonenſem epiſtola quadam. *Cum*, vt inquit, *Romani præſidis poteſtatem, Chriſtus ſuper ſe quoque fateatur cælitus ordinatam*, loquens de poteſtate Pilati, & ſuper hunc locum ſcripturæ. Si ergo Pilati iudiciaria poteſtas coactiua in Chriſtum fuit à Deo, quanto magis & ſupra ipſius temporalia ſeu carnalia bona, ſi qua Chriſtus poſſediſſet aut habuiſſet. Quod ſi ſupra Chriſti perſonam & ipſius temporalia, quanto magis ſupra perſonas & temporalia

omnium

omnium apostolorum, & suorum successorum, omnium episcoporum seu presbyterorum? Fuit autem hoc non solum verbo Christi monstratum, sed operis consummatione firmatum. Nam per Pilatum eundem pro tribunali sedentem, lata fuit in Christum sententia capitalis, & per ipsius autoritatem, illius executio facta sententiæ, Vnde Ioannis eodem habetur hæc series: Pilatus ergo cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, & subditur paucis interpositis: Tūc ergo tradidit eis illum, (Iesum scilicet) vt crucifigeretur. Fuit autem de Christo talis Apostoli sententia, dum dixit ad Galatas tertio: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ergo & sub iudice, cuius erat iudicare atque præcipere secundum legem, qui tamen non erat episcopus aut sacerdos.

Nec à se tantum Christus excludere voluit seculi principatum seu iudicialem coactiuam potestatē, verū etiam à suis Apostolis hanc exclusit, tam ipsorū inuicem quàm ad alios. Vnde Matthæi vigesimo, & Lucæ vigesimo secundo habetur hæc series Facta est autem contentio inter eos, (id est apostolos) quis eorum esset maior. Dixit aūt eis, (Christus scilicet) Reges gentium dominantur eorū, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. In Matthæo vero habetur hæc clausula sic. Et qui maiores sunt potestatē exercent in eos, vos autem nō sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrorum sum sicut qui ministrat. Sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus; sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, id est seruire in temporalibus, non dominari vel par esse. Nam in ministerio spirituali erat primus, non seruus in medio apostolorum. Vbi Origines: Scitis quia principes gentium dominantur eorum, id est non contenti tantum regere suos subditos, violenter eis dominari nituntur, id est per potentiam coactiuam si oporteat. Inter vos autem qui estis mei, non erunt hæc; Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, spiritualia autem in voluntate, sic & qui principes sunt spirituales (id est prælati) principatus eorum in dilectione debet esse positus, non in timore. Chrysostomus autem inter cætera dicit hæc quæ ad propositum sunt: Principes mundi ideo sunt, vt dominentur minoribus suis, & eos seruituti subiiciant & expolient, (supple, si demeruerint) & vsque ad mortem eis vtantur ad suam (id est principantis) vtilitatem & gloriam. Principes autem ecclesiæ (id est, prælati) fiunt, vt seruiant minoribus suis & ministrant eis quæcunque acceperunt à Christo, vt suas vtilitates negligant & illorum procurent, & mori non recusent pro salute inferiorum. Primatum ergo ecclesiæ cōcupiscere neque iustum, neque vtile. Quis enim sapiens vult vltro subiicere se seruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni ecclesia? nisi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu suo ecclesiastico seculariter, ita vt conuertat illum in secularem. Quid ergo de secularibus iudiciis coactiuis habent se intromittere sacerdotes? non enim debent temporaliter dominari, sed seruire Christi exemplo & præcepto. Vnde Hieronymus: Denique suis proponit exemplum, (Christus scilicet,) vt si dicta (ipsius, supple) parupenderent (apostoli) erubescant ad opera, temporaliter dominari. Vnde Origines super illo: Et dare animam suam redemptionem pro multis, inquit sic. Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, & mulieribus loquentem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauantem, vt & ipsi similiter faciant fratribus. Nos autem tales sumus (loquitur de prælatis sui temporis) vt etiam principum mundi excedere superbiam videamur, vel non intelligentes vel contemnentes mandatum Christi, & quærimus sicut reges, acies præcedentes & terribiles. Quod quia hæc facere, contemnere, vel ignorare Christi mandatum est, primum sunt de hoc monendi prælati, quod faciemus ex hoc contractu, ostendendo quid ipsis autoritatis conueniat, deinde si contempserint, se corrigere, compellendi sunt atque cogendi per seculi principes, ne mores aliorum corrumpant. Hæc igitur dicta sunt super Matthæum. Super Lucam vero dicit Basilius: Docet autem & corporale obsequium ab his, qui præsident, offerri exemplo domini lauantis pedes discipulorum. Dixit ergo Christus, Principes gentium dominantur eorum, vos autem, (scilicet apostoli) non sic. Non igitur Christus rex regum & dominus dominantium eis potestatem exercendi secularia principum iudicia tradidit, neque in quenquam potestatem coactiuam; Sed hanc ipsis aperte prohibuit, cum dixit, Vos autem non sic. Et idem consequenter tenendum de omnibus apostolorum successoribus, episcopis siue presbyteris. Hoc est etiam quod beatus Bernardus aperte dicebat ad Eugenium, de consideratione, libro secundo capitulo quarto, tractans illud Christi iam dictum: Reges gentium dominantur eorum, &c. inquit enim inter cætera: Quod habuit apostolus, (Petrus videlicet) hoc dedit, sollicitudinem, vt dixi, super ecclesias, nunquid dominationem? audi ipsum. Non dominantes, ait, de clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, ne etiam veritate, vox domini est in euangelio. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Et infert: Vos autem non sic. Planum est, apostolis interdicitur dominatus, ergo tu vsurpare aude, aut dominus apostolatum, aut apostolicus dominatum, plane ab vtroque prohiberis si vtrunque simul habere voles, perdes vtrunque: alioquin non te illorum numero putes exceptum, de quibus queritur Deus sic. Ipsi regnauerunt & non per me: principes extiterunt, & non cognoui eos. Ex adductis itaque veritatibus euangelicis, & sanctorum & aliorum approbatorum doctorum interpretationibus earum, apparere debet omnibus euidenter, Christum seipsum exclusisse seu excludere voluisse, tam sermone quàm opere, ab omni principatu seu regimine iudicio coactiuo seu potestate mundana, ipsumque seipsum principibus & seculi potestatibus, coactiua iurisditione voluisse subiactum.

gustari. Et tamen non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent, vbi aliquando quispiam apostolorum, iudex sederit hominum, aut diuisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego. Erit illud non fuit, ita ne imminutor est dignitatis seruus si non vult esse maior eo qui misit se? Aut filius si non transgreditur terminos, quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicem? ait ille magister & dominus. Et erit iniuria seruo discipuloque, nisi iudicet vniuersos. Dixit ergo Bernardus, successorem apostolorum [illegible] sibi vsurpare officium iudiciale. Et hæc rursum subiungens ait: *Mihi tamen non videtur æstimator bonus rerum, qui indignum putat apostolis seu apostolicis viris non iudicare de talibus quibus datum est [illegible] maiora. Quidni contemnant iudicare de terrenis possessiunculis hominum qui in cælestibus & angelos iudicabunt?* [illegible] excepit quoque sanctus Apostolus, omnes indifferenter neminem excipiendo, episcopum, [illegible] sacerdotem, aut diaconum subesse debere in iudicio coactiuo, iudicibus seu principibus secularibus, nec illis resistendum, nisi quicquam contra legem salutis æternæ faciendum perciperent. Vide ad Romanos 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non .n. est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, a Deo, ordinata sunt. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui resistunt ipsi, sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, fac bonum, & habebis laudem ex illa. Dei .n. minister est tibi in bonum. si autem malefeceris, time non .n. sine causa gladium portat. Dei .n. minister est vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed propter conscientiam. Ideo .n. & tributa præstatis. ministri .n. Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.*

Volui autem super hæc apostoli notanda verba, inducere Glossam secundum sanctos atque doctores catholicos, quoniam ex his quæ dixit Apostolus & Glossator, tam aperte demonstratur propositum nostrum esse verum, vt nemo compositæ mentis, ipsis inspectis, debeat vlterius dubitare. Dixit ergo Apostolus: *Omnis anima* &c. nullam excipiendo. Vbi Glossa secundum Aug. primo: Et quandoque, vicissim secundum Amb. inquit sic. *Et hic ad humilitatem instruit. Videbatur .n. quibusdam, quod malis dominis, & maxime infidelibus, non deberent fidelibus dominari. Et si boni & fideles essent, boni & fidelibus essent pares. Quorum et superbiam remouet hic Apostolus a parte superiore, id est anima, significans totum hominem. Quis .n. est omnis anima, nisi omnis homo? quasi dicat, omnia prædicta facienda sunt, & si ita perfecti sitis in corpore Christi, tamen omnis anima subdita sit, id est omnis homo subditus sit. Quem nomine animæ ideo significo, vt non solum corpore, sed & voluntate seruiatis. Omnis ergo anima subdita sit vt et voluntate seruiat potestatib. secularibus bonis & malis, scilicet, regibus principibus tribunis, centurionibus, & aliis huiusmodi. Ecce ergo quid intelligit Apostolus per potestates sublimiores quoniam seculares principes tunc subiungit. Si .n. bonus fuerit qui tibi præest, nutritor tuus est. malus si fuerit, tentator tuus est. Et nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approbare. Esto ergo aurum & attende mundum istum. quasi fornacem artificis, Sic ergo omnis anima subdita potestatib. sublimioribus, id est in hoc quod sublimes sunt, id est in mundanis, vel notatur causa cum dicit, sublimiorib. id est quia sublimiores sunt. Non est .n. probat quod debent subiici hoc modo quia potestas omnis est à Deo. Sed quæ à Deo sunt, ordinata sunt, igitur potestas est a Deo ordinata, id est quicunque habet potestatem, Dei ordinationem habet. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et hoc est quod dicit, quasi ideo debet subiici, quia non est potestas alicui homini bono vel malo, nisi à Deo data. Vnde Pilato dominus ait. Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper.* Quod et Bern. [illegible] Senonens. repetens ait *Secularios nemo Pilato, cui dominus astitit iudicandus. Non haberes, inquit, [illegible] potestatem [illegible], nisi tibi esset data desuper. Iam tunc pro se loquebatur, & in se experiebatur, quod post per apostolos [illegible] ecclesiam, non est potestas nisi à Deo. Et qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Et infra parum ibid. [illegible] *Christus super se quoque, fateatur cælitus ordinatam.* &c. Sequitur in glossa. [illegible] *Deo ordinata sunt id est rationabiliter à Deo disposita sunt. Itaque qui resistit vi vel dolo potestati, id [illegible] potestatem, in his scilicet, quæ ad potestatem pertinent vt in tributo & huiusmodi, Dei ordinationi [illegible] habet potestatem Dei ordinatione, non ergo secundum Dei ordinationem agit. De potestate bona patet, quod eam [illegible] rationabiliter: de mala et videri pot, dum & boni per eam purgantur & mali damnantur, & ipsa deterius [illegible]. Et nota, quod nomine potestatis interdum accipitur potestas ipsa, quæ data est aliquando à Deo, aliquando [illegible] habens potestatem, quod diligens lector distinguat. Qui aut quasi qui resistit potestati, Dei ordinationi [illegible] H [illegible] autem est, quod qui ei resistunt, ipsi sibi acquirunt damnationem. Et ideo non debet quis, id est aliquis seu [illegible] tamen illud subeat, quod non debet facere, hic sane contemne potestatem, timendo potestatem maiorem. [illegible] gradus aduerte. Si quid iusserit curator nunquid faciendum est, si contra proconsulem iubeat? [illegible] subeat, & aliud Imperator iubeat nunquid dubitatur illo contempto, id est proconsule, illi, [illegible] esse obsequendum? Ergo si aliud Imperator, aliud Deus iubeat, contempto illo, obtemperandum est Deo.* [illegible] aliud Imperator, & aliud episcopus seu papa iubeat, quod tamen dicere debuisset, si papa [illegible] superiorem esse, tamen voluit Aug. quod si præcepit Imperator aliquid faciendum con[illegible] quæ Dei præceptum est immediatum, in hoc Imperatori non esse obtemperandum [illegible] præcipienti secundum hanc legem, sc. diuinam magis esset obtemperandum, quam [illegible] quicquam agendum contrarium legi diuinæ. Sed papæ præcipienti aliquid [illegible] in quantum huiusmodi, nihil obediendum contra Imperatoris seu legum [illegible], vt hic aperte liquet, & nono huius amplius deducetur. Tunc Glossa: *Quasi [illegible] acquirunt damnationem [illegible] principes boni vel mali non sunt timori boni operis sed mali, id est non sunt ad timorem his qui bene [illegible] his qui male. Si enim bonus est princeps bene operantem non punit, sed diligit. si vero malus, non nocet [illegible] purgat eum. Malus vero debet timere, quia instituti sunt principes vt mala puniant.* Principes [illegible] corrigendam vitam & prohibenda aduersa creantur, Dei habentes imaginem, vt [illegible] sub vno sint. *Vobis autem quasi male operantibus sunt timori. Tu autem vis*

non

non timere potestatem, quæcunq; sit, siue bona, siue mala: Fac bonum, & non est vnde timeas, imo habebis laudem ex illa, etiam si mala est, dum tibi causa est maioris coronæ. Si autem iusta est potestas, habebis laudem ex illa etiam ipsa laudante. si iniqua est, habebis laudem ex illa, non ipsa laudante, sed ipsa tibi laudis occasionem præbente, vere ex illa habebis laudem. Dei enim minister est tibi in bonum, id est tibi est factus bonum, siue bonus, siue malus sit, quia tibi datus est in bonum tuum a Deo, vt tueatur te & tua. Manifestũ est enim, quod ideo dati sunt a Deo rectores, ne malum fiat bonis. si autem quasi bono, non est timendum, est enim, id est quia portat gladium id est habet iudiciariam potestatem, non sine causa, sed vt malos puniat. Et hoc ostendit sudens, Dei .n. minister est id est loco Dei vindicat. Ipse dico existens vindex in iram Dei, id est propter offensam Dei vindicandam, vel in iram Dei, id est futuram ostendendã, id est propter vindictam Dei futuram ostendẽdam, quia hæc punitio iudicat persistentes in malis, grauius puniendos Dico quod vindex est, & ei, id est ad damnũ eius & correctionẽ, qui malum agit, & quia est minister Dei. Ideoq; subditi estote ei, quasi ex necessitate vel necessitati, id est necessaria ordinationi subditi estote et hoc non solũ propter irã principis vel Dei vindicandã, sed & propter conscientiam scilicet vt munda sit mens vestra. Prælatum à Deo, id est eum qui sic præest per Dei ordinationẽ diligendo. Licet .n. omnes fideles, in quantum fideles sunt, vnũ sint in Christo, in cuius fide nõ est distantia Iudæi, Græci, domini, & serui, & huiusmodi, differentia tamen est in conuersatione mortali, & eius ordinẽ in huius vitæ itinere seruandũ esse. apostoli præcipiunt. alia sunt .n. quæ seruamus in vnitate fidei. sine vlla distãtia, & alia in ordine huius vitæ tanquam in via ne nomen domini & doctrina blasphemetur. Ideo .n. hæc est probatio subiectionis quare subditi esse debetis, quia & ideo ad ostendendam subiectionẽ præstatis tributa quod est signũ subiectionis. non ait soluitis, sed præstatis quasi redditur is quia reddunt seruiẽdo in defensione, dũ pugnant pro patria, & dum agunt iudicia, præstatis tributa Vos dico seruientes Deo in hoc ipsum, id est per hoc ipsum seruitis Deo quod illis tributa datis. Vere per hoc seruitis Deo, ministri .n. sunt Dei, ad hoc enim instituti sunt, vt boni laudẽtur, & mali puniantur. Vel ita, ministri enim, quare debetis præstare tributa, quia ministri Dei sunt, ipsi dico seruientes vobis, dum patriam defendunt, in hoc ipsum, id est propter hoc scilicet, propter tributum seruiunt vobis in defensione patriæ, & quia ministri Dei sunt.

Ex hac itaq; Apostoli lectione, ac sanctorum expositionibus præinductis non volenti nomen & doctrinam domini blasphemari, tanquam iniustam & contra ciuiles leges prædicantem, vt dixit hic glossa Augustini, *& prima ad Timoth. sexto* absq; dubitatione aliqua tenendum est, Omnes homines cuiuscunq; status aut conditionis existant, realiter & personaliter subesse debere iurisdictioni principum seculi, & eisdem obedire in his omnibus, quæ non contradicunt legi salutis æternæ, secundum humanas leges maxime, aut cõsuetudines approbatas & honestas, de his enim loquitur Apostolus aperte, cum dixit: *Omnis anima subdita sit*, &c. Et quod *non sine causa gladium portant*, & reliqua, quæ de ipsis protulit tam patriæ defensione, quam tributorum eisdem exhibitione secundum sanctorum expositiones. Hæc autem nusquam de quoquam episcopo seu presbytero dixit Apost. Nã domini quib. in iurisdictione coactiua obedire tenemur, sunt q per armata potẽtiã defendere debent patriam, q nullo modo conuenit episcopo aut presbytero. Vnde B. Ambr. *ad Valẽtianum, epist. 2.* q̃ intitulatur, *Ad plebẽ*, sic inquit: *Dolere potero flere potero, gemere potero. aduersus arma, milites, Gothosque, lachrymæ meæ arma mea sunt, talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Rursum domini tales quibus sic obedire tenemur, possent esse infideles, vt dixit glossa circa principium, tales autem non sunt, nec esse possunt episcopi. Et ideo palam omnibus, quod de presbyteris seu episcopis non loquebatur Apostolus, imo de regibus & principibus, sicut dicebat August. Ab hac subiectione etiam neminem Apostolus excipit cum dixit: *Omnis anima.* Si ergo resistentes huiusmodi potestatibus, etiam infidelibus & malis, sibi damnationem æternam acquirunt, quanto magis indignationem omnipotentis Dei, & huius apostoli Pauli atq; Petri acquirunt sibi, qui hac Dei & horum apostolorum contempta doctrina, dudum turbauerunt & turbant continuo fideles reges & principes, & maxime ac inexcusabiliter Romanorum Principes enim *ministri sunt Dei*, vt dixit Apostolus, nec dixit, ministri nostri sunt, vel Cephæ aut alterius apostoli. Et ideo nec in iudicio coactiuo subiecti alicui episcopo vel presbytero sed magis econuerso. Quod etiam glossa secundum Aug. explicauit, dum dixit: *Ergo si aliud Imperator, aliud Deus iubeat*, &c. nullum episcopum aut archiepiscopum vel patriarcham nominando in talibus iurisdictionibus, quod tamen fecisset aut facere debuisset, si Christus rex regum & dominus dominantium hanc potestatem sibi concessisset super Imperatorem, vt ipsi fabulantur in suis *Decretalibus*, quæ secundum veritatem nihil aliud sunt, quam ordinationes quædam oligarchicæ, quibus in nullo tenentur obedire Christi fideles, inquantum huiusmodi, quemadmodum *ex 12. primæ* demonstratum est, & in consequentibus specialibus apparebit.

Non tamen ex his dicere volumus, quin doctori seu pastori ecclesiastico debeatur reuerentia & obedientia in his quæ præcipit, seu docet obseruanda secundum legem euangelicam, non aliter aut in contrarium, vt *Matth. 23* & per Hieronymum ibid. satis apparet, quamuis etiam ipse ad talium obseruatione neminem debeat nec possit arcere in hoc seculo, pœna vel supplicio, quoquam reali vel personali. Quoniam talem potestatem arcendi & dominandi cuiquam in hoc seculo, sibi ex euangelica scriptura concessam, non legimus, sed potius interdictã consilio vel præcepto, vt ex hoc & præcedente c. liquet. Talis .n. potestas in hoc seculo datur legibus seu legislatore humano, quæ etiam data episcopo vel presbytero ad compellendum homines in his quæ sunt diuinæ legis inutilis esset. Nam coactis nihil tale proficeret ad æternam salutem. Et hæc palam [illegible]mens Apost. 2. ad Corint. primo cũ dixit: *Ego aũt testem Deũ inuoco in animam meam, quod parcens vobis non veni vltra Corinthũ, nõ quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudii vestri, nã fide st[illegible].* Vbi glossa

[illegible] Aim. *Ego inuoco Deum testem in animam meam, non contra corpus sed etiam in, id est contra animam meam, si mentior in his quae loquor. Quod non veni in Corinthum vltra, id est postquam a vobis discessi. Et hoc feci parcens vobis, sciens me contristarem multos aspere corripiendo, in quo poperit cum me eo asperiore versantur in seditionem. Vult ergo eos prius mitigari, & ideo non est ex leuitate vel carnali cogitatione non impleuit quae disposuit. Spiritualis tenens tunc dispositum non implet, quando aliquid ad aliud in prauis lenitur meditatur. Et ne indignentur quasi de dominio, ea quod dixerat parcens vobis non veni subdit, non ideo dico parcens quia dominemur fidei vestrae, id est quia dominium & coactionem patiatur fides vestra, quae voluntatis est, non necessitatis Sed ideo dico, quia adiutores sumus, si vultis cooperari gaudii vestri aeterni, vel gaudii emendationis vestrae, quia gaudens emendatis Bene dixi quae fidei vestrae, nam fide, per dilectionē operatur statis non dominio.* Hanc eandē sententiam ex verbis Apostoli supradictis accepit & omnib. euidenter ea expressit: B. Ioannes Chrys. in suo *lib. dialogorum, qui etiam de dignitate sacerdotali* intitulatur *lib. 2 cap. 3.* inquit enim ibidem, postquam induxerat illud Apostoli. *Non quia dominamur fidei vestrae, sed adiutores sumus,* &c. *Hi qui foris sunt iudices seculares cum sunt, malignos quosque cum subdiderint. ostendunt in eis plurimam potestatem, & inuitos eos à prauorum morum prauitate compescunt, in ecclesia vero non coactum. sed adquiescentem oportet ad meliora conuerti. Quia nec nobis à legibus data est talis potestas, vt autoritate sententiae cohibeamus homines a delictis.* Et loquitur in persona omnium sacerdotum, assignans primam causam iam dictam, quare scilicet neminem cogere possunt quia coactiuam in hoc seculo cuiusquam autorem non habent, eo quod *a legibus*, id est legislatoribus eis data non erat illis temporibus, aut in locis illis siue prouinciis. Tunc aliam causam assignans subiungit: *Nec si data esset,* (talis potestas scilicet) *haberemus* [illegible] videlicet episcopi seu presbyteri) *vbi exerceremus eiusmodi potestatem, cū Deus noster,* (Christus) [illegible] *non necessitate,* (id est violentia) *subnixos à peccato, sed propria sese sponte abstinentis remuneraturus sit.* Nec tamen ex his dicere volumus inconueniens esse coerceri haereticos aut aliter infideles, sed autoritatem hanc esse solius legislatoris humani. Non igitur conuenit sacerdoti vel episcopo cuiquam coactiua potestas, sed debēt tam ipsi quam alii secularibus iudicibus in hac subesse, quemadmodum dictū est. Vnde iterum apostolus primae ad Timot. 2. dicit: *Obsecro igitur primū omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnib. hominibus, pro regibus, & omnib. qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillā vitam agamus.* Vbi Glossa Tim. haec verba dirigens in illo omni ecclesiae formam tradit. Et tunc secundum Aug. subiungit: *Pro omnibus hominibus, id est pro hominibus omnis generis, & specialiter pro regibus, & si mali sint, & pro omnibus qui in sublimitate sunt constitute, vt ducibus & comitibus, & si mali sint;* cū non inter positos in sublimitate seu iudiciaria tali potestate, nec quia Apost. & Aug. episcop. aut presbyterum aliquē nominet, sed solummodo principes seculares. *Quare autē,* inquit Aug *pro regibus & sublimibus etiam malis orari velit, reddit causam,* (Apostolus) [illegible] *iudens, quia hoc nobis proderit, vt quietam vitam agamus à persecutione & tranquillā, id est sine inquietatione aliqua.* Ecce testimonium eius quod diximus *vltimo prima,* videlicet q causa tranquillitatis actiua & conseruatiua est actio principantis debita non impedita. Tūc subiungit Aug. quod est [illegible] propositum, dicens: *Ideo apostolus ecclesiam orare pro regibus admonuit & omnibus sublimibus* [illegible] *afflatus, quo & Hieremias, qui misit epistolam Iudaeis, qui erant in Babylone, vt orarent pro vita regis Nabuchodonosor filiorumq; eius, & pro pace ciuitatis, inquiēs, quia in pace illorum erit pax vestra Hoc aūt* [illegible] *ecclesiam in omnibus sanctis eius, qui sunt ciues caelestis Hierusalem seruiturā sub regib. huius seculi* [illegible] *apostolus eā monet pro eis orare, vt quietam agant vitam* Ecce indubie Apostoli atq; Aug. fuisse [illegible] quod ecclesia seu Christi fideles omnes subesse debeant principibus seculi, maxime [illegible] & eorum obedire praeceptis, non contrariis legi salutis aeternae Quod si Apostolus [illegible] episcopos seu presbyteros principari debere, ac homines realiter aut personaliter co[illegible] iudicio, in statu & pro statu vitae praesentis, dixisset Timotheo quem episcopum [illegible] *ecro* &c. *pro regibus & episcopis omnibus, qui in sublimitate sunt.*

Amplius ad Titum tertiū dicebat Apostolus, *Admone illos,* (quibus praedicas,) *subditos esse principibus* [illegible] *tatibus* non dixit Apostolus, admone seculares tantum, nec rursum dixit, admone [illegible] d eos esse nobis & principibus, bene enim nouit Apostolus quod nec ipse vel alii [illegible] presbyteri debent principari aut alios iudicare litigioso seu secularium actuum iu[illegible] ipsos a secularibus negotiis quibuslibet reuocauerat, ne dum à principatu seu in[illegible] dixerat 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis.* Vnde Lin[illegible] *quasi: & si tu habes imperium spirituale, id est praecipere de spiritualibus, tamen* [illegible] *ditos esse principibus scilicet regibus, ducibus, & potestatibus minoribus Quid Christiana re*[illegible] *iure* [illegible] quod pro tanto dicit Ambrosius quia etiam fideles, dominis & [illegible] aut malis voluit & docuit Apostolus subesse sicut dicit ipse primae [illegible] *unque sunt sub iugo serui,* &c. Vbi Glossa secundum Augustinum *Sciendum* [illegible] *causse communem omnibus in Christo libertatem esse, quod de spirituali libertate vtique verum* [illegible] *, vt illi inde ligebant. Ideo contra eos loquitur hic Apostolus iubens seruos dominis suis sub*[illegible] *exigant serui Christiani, quod de Hebraeis dicitur, vt sex annis seruiant & gratis dimit*[illegible] *m est. Et quare hoc praecipiat Apostolus, supponit, ne blasphemetur nomen domini quasi* [illegible] *trina Christiana, quasi iniusta & cōtra leges praedicet,* ciuiles scilicet. Quo igitur mo[illegible] ū conscientia vult aliquis sacerdos quicunq; sit ille, absoluere subditos à iu[illegible] s fidelibus astringuntur. Est. n. haec haeresis manifesta, vt in sequent b. amplius a[illegible] Apostulus, *admone illos, subditos esse principibus,* non dixit laicos solum, sed ind[illegible]-

indiff [illegible], quia secundum ipsum, omnis anima sub[illegible] est eis in iudicio [illegible] contentioso. Si vero non, dic mihi, in quo dixit, *omnis anima sub[illegible]* &c. Quod [illegible] Timotheo & Tito in hoc subtici debuisset, frustra dixisset. *Admone il.* & [illegible] quosdam vo[illegible] subesse potestatibus secularibus, quosdam vero minime, insufficienter fuisset locutus, non faciens in sermone suo differentiam hanc, quam nusquam in sua scriptura factam reperiet quis, sed oppositum magis, dixit enim. *Omnis anima subdita sit*, &c. in quo inconuenienter & falsè locutus fuisse Apostolus, quod absit, si qui à talium subiectione fuissent exempti. Hæc quoq; cõformiter sententia & doctrina B. Petri apostoli prima canonica sua, ca 2. cum dixit: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum*, constitutæ videlicet in principatu, de quib. eum intelliex.[illegible] apparet per exempla quæ immediate subintulit, dum dixit: *Siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam maleficiorum, laudem vero bonorum, quia sic voluntas Dei est.* Glossas autem sanctorum non adduxi super hunc locum, quia totum quod hic dicunt, continetur in Glossa, quam supra induximus ad Apost. *Ro.13.* Ecce quod B. Petrus & Paulus conformiter dicunt reges & duces missos à Deo *ad vindictam malefactorum*, id est ad sumendum de ipsis vindictam per coactiuam potentiam in hoc seculo. nusquã vero dixerunt hoc ipsi, nec sancti expositores suorum dictorum ad hoc missos esse episcopos aut presbyteros, sed oppositũ magis, vt dicto præcipue Chrysost. superius euidenter apparuit. Cũ igitur malefactores possint esse presbyteri sicut non presbyteri secundum omnia transgressionũ genera, nobis enumerata secũdo huius, p necessitatem sequitur, ipsos subesse debere in iudicio coactiuo regibus, ducibus, aut aliis principantibus secularibus. quos legislatoris humani autoritate statuendos ostendimus 15. *prima.* Hos .n. misit Deus *ad vindictam malefactorum laudem vero bonorum*, vt dixit B. Petrus: *Sic .n.* id est, illis obedire, *voluntas Dei est*, vt dixit ibidem. Hunc rursum confirmat sermo & exemplum operis manifestum B. Pauli Apost. nam de ipso legitur Actuum 25. q ipse refugiẽs sacerdotum iudicium coactiuum, dixit aperte: Cæsarem appello. Et [illegible] sum: *Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me iudicari oportet*, dicit Glossa interlinearis, *quia hic est locus iudicii.* Ergo sacerdotum refugiens iudicium, fassus est se coactiuæ iurisditioni Cæsaris su[illegible] subiectum [illegible] credendum est ne Apostolum ficte dixisse, *Ibi me iudicari oportet*, id est apud Cæsarem metu mortis, qui iam pro veritate mori elegerat & deliberauerat, vt apparet *Act. 21.* dum dixit: *Ego n. non solum alligari, sed & mori paratus sum in Hierusalem propter nomen domini Iesu Christi.* Quis n. demens æstimaret Apostolum suo verbo tantum crimen commisisse protelandæ vitæ gratia. vt omne sacerdotium indebite subiiceret sui exemplo & doctrina iurisditioni principum seculi, si hoc inconueniens [illegible] indebitum reputasset? Melius.n. fuerat illi non ascendere in Hierosolymam, quia à nullo co[illegible] lebatur quam ascendere & mentiri contra seipsum & proximum. Et ideo quia hoc nefas est æstimare de ipso, apparet ipsum id sensisse mente quod ore protulit. Et secundum imitat[illegible] magistri sui, quo noluit esse superior, (Christo videlicet,) qui nedum Cæsarem, verum etiam Pilatum eius vicarium suum mundanum iudicem recognouit, dum dixit, Io. 19. *Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datam esset tibi.* &c. *id est nisi à Dei superna ordinatione*, vt supra dicebat Aug. ad R[illegible] 13. *quia non est potestas alicui homini bono vel malo, nisi à Deo data.* Quod etiam Bernardus *ad episcopum Senonensem* amplius explicauit, & supra induximus *parte quarta.* Cum igitur nulli episc[illegible] iurisd[illegible] coactiua cuiusquam potestas in hoc seculo concessa sit lege diuina, sed potius in[illegible] tdicta c[illegible] vel præcepto, vt patenter ostensum est in *hoc & præcedenti ca.* Nec etiam potestas c[illegible]usmodi [illegible] scopis seu presbyteris in quantum episcopis conueniat successione patria seu paterna. Per ne[illegible] tarem sequitur ipsos in hac subiectos esse principibus seculi, sicut ex dictis apostolorum Petri & Pauli & aliorum sanctorum euidenter apparuit. Et ratione demonstrata c[illegible] potest ex his quæ dicta sunt 15. & 17. *prima.* Nec in quenquam presbyterum aut non presbyterum coactiuam in hoc seculo iurisdictionem habere quenquam episcopũ siue papam, nisi ead[illegible] sibi per hu[illegible] a num legislatorem concessa fuerit, in cuius potestate semper est hanc ab ipsis reuocare, interueniente rationabili causa, cuius plena determinatio ad eundem legislatorem præse[illegible] n con[illegible] nitatib. fidelium pertinere dignoscitur. Quod quidem igitur principatum seu coactiuam iurisdictionem cuiuscunq; in hoc seculo Christus abdicauerit, suisq; apostolis ac ipsorum successoribus episcopis seu presbyteris interdixerit consilio vel præcepto, ipsumq; seipsum ac apostolus [illegible] principum seculi coactiuæ iurisditioni subesse voluerit, id quoq; obseruandum docuerit, ac [illegible] apostoli præcipui Petrus & Paulus tam opere quam sermone, per euangelicas veritates [illegible] stimonia per sanctorum quoq; ac reliquorum approbatorum fidei Christianæ doctorum interpretationes seu expositiones, euidenter monstrasse nos credimus.

CAP. VI.

De autoritate clauium Sacerdotalium, & qualem in excommunicand[illegible] sacerdos aut episcopus habeat potestatem.

CONsequens autem dictis est ostendere, quid potestatis, autoritatis, & quale iudicium super [illegible] deles Christus eisdem apostolis & ipsorum successoribus concedere v[illegible]t, & de ta[illegible] cesser[illegible] ex virtute verborum scripturæ sacræ. Inter cætera vero quæ de ho[illegible] expressiorem [illegible] ca[illegible]ionem habere [illegible]dentur sunt ea quæ Christus protulit ad Petrum Matth. 16. *Tibi dabo claues* [illegible] Si[illegible]liter quoq; dicta per eundem Christum ad apostolus omnes, *Mat. 18. & Ioan. 20.* dum d[illegible]

C[illegible]-

[illegible] *potestate*, quem sibi R[illegible] [illegible] & n[illegible] ius possi[illegible] [illegible] Christus verus De[illegible] [illegible] *mundum* [illegible] Io. 18. veritati [illegible] & ip[illegible] humano [illegible] con[illegible] [illegible] sermone [illegible] demū [illegible] & suos in apost[illegible] scripturam, ipsius [illegible] efficiunt [illegible] Matt. [illegible] & [illegible] *docete omnes gentes, baptizantes eos* [illegible] *mandaui vobis*. Verum per ba[illegible] quod Christus per ap[illegible] fecit eos intellige[illegible] [illegible] sacramentorum administrationem [illegible] propter humanam salutem æternam [illegible] pœnitentiæ sacramentum, qu[illegible] humanæ [illegible] culpa mortalis & [illegible] ipsa propter culpam corrup[illegible] refo[r]matur, absq; qua humana u[illegible] Deo, mer[illegible] vitam [illegible] æternam. Vnde ad Ro. 6. *Gratia Dei vita æterna*. [illegible] sacerdotes [illegible] presbyteri, tanquam [illegible] orum Christi, quibus [illegible] Petri & reliquorum apostolorum [illegible] conferendi pœni[tenti]æ [illegible] soluendi vel ligandi homines à [illegible] prædicta. Vnde Hier. super Matt. [illegible] *dabo claues regni cælorum* [illegible]: *Habent quidem eandem iudiciariam potestatem alii apostoli, quibus* [illegible] *resurrectionem ait: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &* [illegible] *tenta sunt. Habet etiam omnis ecclesia* [illegible] *presbyteris & episcopis, sed ideo Petrus eam specia*[illegible] *ut omnes intelligant, quod quicunque ab unitate fidei se separauerit* [illegible] *peccatis absolui, nec cælum ingredi potest*. [illegible] dixit Hieron. *ab vnitate fidei*, nec dixit [illegible] vnitate Petri vel Romani episcopi, quo[illegible] qui poterant hæretici fore, aut aliter peruersi, & iam de facto cooperti sunt ta[illegible] iudiciaria potestas est clauium autoritas secundū Hier. & Aug ibidem, de quib. Aug. [illegible] *scientia & potentia, qua dignos recipere* [illegible] *indignos excludere debet à regno*, sacerdos [illegible] et autem recipere, & qualiter excludere possit [illegible] regno consequenter patebit: & ex hoc, [illegible] harum clauium, per Christum Petro & apostolis concessarum potestas. Primum [illegible] quod in anima peccantis mortaliter generatur culpa, & corrumpitur diuina [illegible] prius. Qua siquidem culpa peccator [illegible] debito damnationis æternæ, pro [illegible] In qua etiam culpa persistens à consortio fidelium in hoc seculo præciditur per [illegible] apud Christi fideles, vocatam *excommunicationem*. Et econtra debemus [illegible] quod peccator per [illegible] sui delicti & exteriorem confessionem factam sacerdo[illegible] simul & diuinam dicitur hoc [illegible] *pœnitentia*. triplex beneficium confe[illegible] quoniam ab interiori culpa [illegible] Dei gratia reformatur. [illegible] debito damnationis æternæ [illegible] quam [illegible] culpa obligatus fuerat, absol[illegible] autem, quoniam ecclesiæ reconciliat[illegible] fidelium consortio reunitur seu re[illegible] in peccatore facere, [illegible] & æternæ damnationis debito sol[illegible] aliqua[illegible] habere [illegible] sacerdoti concessam, quem[illegible] [illegible] Pœnitentiæ [illegible] sic præmissis, ad pro[illegible] fundamentum [illegible] sententiarum, qu[illegible] scripturæ atq; sancto[illegible] loquitur *lib. 4. di.* [illegible] & etiam secundum intentionem Richardi in quodam [illegible] *de clauium sacerdotalium potestate*, dicamus, quod verā pœnitentiā [illegible] peccat[illegible] de com[illegible] del[i]ctum, *ipsum per* [illegible] sacerdo[illegible] quia non adesset, [illegible] sacerdoti cum ipsius [illegible] ideo [illegible] vere pœnitente, id [illegible] propo[illegible] omnem sacerdo[illegible] [illegible] *gratiæ* [illegible] *& debiti æterna da*[illegible] [illegible] prædi[illegible] *4. di.* [illegible] *ca. 4.* per au[illegible] [illegible] Primum [illegible] in persona Dei [illegible] *peccata* [illegible] *Verbum Dei di*[illegible] [illegible] *Sacerdos* [illegible] *extrees*. Ad[illegible] [illegible] *peccata qui* [illegible] *mortui* [illegible] Augu[st]. [illegible] *peccata* [illegible] *Christ*[illegible] [illegible] psalmo: [illegible] inquit [illegible] *pœnitentem soluit à debi*[illegible] [illegible] habent [illegible] [illegible] vita. [illegible] aut

simul dignus est vita & morte. Non est igitur tunc [illegible] delin[quens] a [illegible] sen[illegible] esse desiit, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Ex tunc igitur salutis est ab ira. quæ non [illegible] illum qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. Non igitur post [illegible] tem cum confitetur ab ira æterna liberatur, à qua liberatus est iam p[illegible] [illegible] fitebor. Solus igitur Deus hominem interius mundat à macula peccati, & a deb[ito] [illegible] soluit. Consequenter autem repetit Magister autoritates Psalmistæ atq; san[ctorum] [illegible] ctas, post quæ etiam epilogans inquit: *His aliisq; pluribus testimoniis docetur.* [illegible] *dimittere. Et si, ut dimittit quibusdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.* Ex[illegible] Deus [illegible] te, propositum confitendi delicta sacerdoti, cum illius primum facul[tas] affuerit, sicut dic[it] M[agister] *lib. quarto 17. ca 4.* vbi quærit, an sufficiat soli Deo confiteri peccata & de[illegible] scripturæ, quod non, si facultas affuerit sacerdotis. Quod si non affuerit, suffi[cit] soli Deo [illegible] sum esse, habito tamen semper proposito confitendi si posset. Hoc etiam, conformiter Magistro, [sen]sit Ricardus in suo libello prædicto, & ex determinatis ab eo in diuersis capitulis colligitur, qu[od] *à vere pœnitente*, id est contrito de peccato, *Deus aute quodcunque ministerium sacerdotis culpam to[llit] debitumque mortis soluit æterna, sub conditione tamen quod sacerdoti postmodum debeat confiteri delicta [cum] illius primum facultas affuerit.* Quam si quidem conditionem vocauit Magister *firmum propositum [con]fitendi delicta, cum sacerdotis facultas adesset.* Hanc autem sententiam conclusit Magister *eodem q[uarto] dis. 18. capitulis quinto & sexto.* respondens cum hoc rationabili quæstioni, qua dubitat [quid] quid officium siue actio sacerdotis in pœnitentia requiratur, si solus Deus ante omne [min]isterium culpam tollit, & æternæ damnationis debitum soluit. Et dixit Magister. *In hac autem tanta varietate,* (quoniam de hoc iam sancti quam doctores dissentire videbantur, licet non [in] veritate dissentiant,) *quod tenendum, hoc sane dicere ac sentire possumus, quod solus Deus dimittit peccata & retinet. Et tamen ecclesia* (id est sacerdotibus, qui dicuntur ecclesia, secundum vnam significationem, vt apparuit secundo huius) *contulit potestatem ligandi & soluendi. Sed aliter ipse soluit vel [lig]at, a[li]ter ecclesia* id est sacerdotes. *Ipse enim per se tantum dimittit ita peccatum: quia & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis soluit, non autem hoc sacerdotibus concessit, quibus tamen [tribuit po]testatem ligandi & soluendi,* id est ostendendi homines solutos vel ligatos. In qu[o] ex[illegible] propter quid requiratur in pœnitentia officium seu ministerium sacerdotis. & consequen[ter] declarans dixit, *Vnde etiam dominus leprosum prius sanitati per se restituit, deinde ad sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderetur mundatus: ita etiam Lazarum iam viuificatum, obtulit discipulis soluendum. quia & [si] apud Deum sit solutus, non tamen in facie. id est in notitia ecclesiæ solutus habetur, nisi per iudicium sacerdotis.* [In] soluendis igitur culpis aut retinendis ita operatur sacerdos ecclesiasticus & iudicat, sicut o[lim le]galis in illis qui contaminati erant *lepra*, quæ peccatum significat. Hanc quoq; sententiam [Ma]gister *circa finem, ca. 6.* ipsamq; confirmat autoritate Hieronymi super illud Matt. 16. *Et tibi dabo claues regni cœlorum,* inquit Hieron. *Idem sacerdotes & officii habent euangelici sacerdotes, quod olim sub lege habuerunt legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa à Deo vel retenta iudicant & ostendunt.* Vnde in *Leuitico*, ostendere se sacerdotibus iubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos vel non mundos, sed discernunt qui mundi vel immundi. Requiritur ergo sacerdotis officium ad pœnitentiæ, propter causam prædictam vt per ipsum videlicet ostendatur in ecclesiæ facie, quibus Deus peccata retinuit vel dimisit.

Est aliud etiam quod Deus operatur ad peccatorem, non sine ministerio sacerdotis, vt idem Magister atq; Ricardus senserunt, videlicet commutatio temporalis pœnæ purgatorii quam peccatis subiturus erat peccator, quantumcunq; bene pœnitens & confessus, in aliquam [h]uius [se]culi satisfactionem, vt ieiunium, orationem, aut eleemosynam peregrinationem, vel consimile aliud. Et secundum hoc iota potestatis in pectore sacerdos exercet. Vnde Magist. di. 18. [ca.] 7 sic inquit: *Et notandum quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt, quia non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quem sacerdos vere pœnitentem arbitratur. alii non imponit & eo ipso peccata à Deo retineri iudicat. Commutat quoq; sacerdos pœnas purgatorii peccatori debitas in aliquas huius [sæ]culi [pœ]nas. Et peccatores postmodum ecclesiæ, id est communioni fidelium reconciliat in quo similiter potestatem in peccatores exercet, si tamen id secundum discretionem egerit.* Vnde Magister vbi supra. *Ligant quoque sacerdotes dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt. Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt vel per eam purgatos ad communionem sacramentorum admittunt, quem admodum, soluendi scilicet vel ligandi superius [no]tatum est. Secundum hunc modum dicuntur sacerdotes peccata dimittere vel retinere.* Vnde [et] [Augu]stinus dixit: *Quibus remittunt, remittit Deus,* &c. *Opus enim iustitiæ exercent in peccatores, cum eos iusta pœna ligant. opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorum communioni conciliant, alia opera in peccatores exercere nequeunt.* Vnde [et] [iam] patere potest, quod iuxta mentem pœnitentium, non plus de culpa vel pœna relaxare potest Romanus episcopus, quam alter quicunq; [sa]cerdos.

Ex dictis itaq; sanctorum autoritatibus magistri atq; Ricardi, apparet [quod] solus [Deus] [c]ulp[am] & debitum æternæ damnationis solus Deus peccatori vere pœnitenti remittit absq; ope[ra] sacer[do]tis præcedente vel interueniente simul, quemadmodum ostensum est [illegible] demonstrationem infallibilem assignare secundum scripturam & iuxta [illegible] [doc]torum atque doctorum. Quoniam solus Deus est, qui non potest ignorare, [illegible] [quando] [remitten]dum sit peccatum. Et solus qui affectione peruersa neque mouetur [illegible] quenquam [illegible]ste

[illegible] siue [illegible] Romano [illegible] eft [illegible] quam [illegible] perversa vel [illegible] propter [illegible] de [illegible] pro [illegible] fiendi [illegible] tine- [illegible] culpa & [illegible] æternæ [illegible] sacerd [illegible] mali [illegible] et persæpe fide[illegible] & euang [illegible] omni [illegible] a bonis præmia æternæ [illegible] sicut [illegible] dixit [illegible] frequenter euenit econ- [illegible] mal[illegible] quem [illegible] indebi[illegible] & sic sacerdotis ignorantia [illegible] abs[illegible] & bene [illegible] cep[illegible] totum alium quen- [illegible] peccata conf[illegible] sacerdotem, ignoran- [illegible] de [illegible] ab [illegible] re. Nunquid sunt si [illegible] & posterius vere pœnit[illegible] pec[illegible] infiniter & indubie [illegible] mine. Vnde C[illegible] annis [illegible] *Accipite spiritum sanctum, & quo-* [illegible] &c. ic inquit *Non enim sacer[illegible] neque angel[illegible] aut archangelus operari potest* [illegible] *sunt à Deo. Sacerdos autem suam [illegible] & [illegible] tribuit, non enim in-* [illegible] *tam circa [illegible] eos qui ad [illegible] veniunt.* Idem quoque H[illegible] Matt. 16. *Et [illegible] dabo claues regni cœlorum, &* [illegible]: *Hunc locum qui-dam non intelligentes aliquid sumunt de supercilio pharisæorum, vt damnare innoxios, vel soluere se putent nox[illegible], cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur.* Quibus verbis sub-[illegible] Mag[illegible] 18. capit. 6. letitem hanc notabilem: *Ita & hic aperte ostenditur, quod non sequitur Deus ecclesiæ iudicium, quæ per surreptionem & ignorantiam interdum iudicat ecclesia*, id est sacerdotum in ea. Hoc etiam addens octauo eiusdem: *Interdum enim qui foras mittitur, id est extra ecclesiam per sacerdotem esse inducatur intus est: & qui foris est secundum veritatem scilicet, intus re-tineri videtur per falsum videlicet iudicium sacerdotum.* Hanc etiam de clauium sacerdotalium po-testate, [illegible] quam ex dictis sanctorum atque doctorum collegimus & recitauimus pri-d[illegible], resumens Magister in quarta dist. 18. capit. 8. sic inquit. *Iam ostensum est qualiter sa-cerdotes dimittunt peccata, vel retinent. Et tamen retinuit sibi Deus quandam singularem potestatem di-[illegible] vel retinendi, quia ipse solus per se debitum æternæ mortis soluit, & animam interius purgat.* I-[illegible] capit. nono atque finali eiusdem distinctionis. *[illegible] ergo*, inquit, *dissimilitu-do, [illegible] animæ [illegible] peccato, & à Deo elongatio, autem macula intelligitur, à qua purgatur impœniten-[illegible]. H[illegible] autem [illegible] eus facit, qui solus suscitat animam & illuminat, quod sacerdotes nequeunt, qui sunt* [illegible] autem & alius modus ligandi atque soluendi, ad quam similiter requiri-[illegible] per excommunicationem scilicet. *Hæc autem*, vt dicit Magister in quarto, di. [illegible] *et, cum quis secundum canonicam disciplinam, tertio vocatus ad emendationem ma-[illegible] sententia ecclesiæ à loco orationis & sacramentorum communione, & [illegible] consortio [illegible], vt erubescat, & pudore sceleris conuersus pœniteat, vt spiritus eius saluus sit. Qui [illegible] pr[illegible], [illegible] negata communioni admittitur & ecclesiæ reconciliatur.* Hæc autem e[illegible] hanc pœnam illis, qui digne percelluntur, infligit, quia Dei gratia & pro[illegible] ac sibiipsis relinquitur, vt sit eis liberum ruere in interitu pec-[illegible] maior datur sæuiendi potestas. Orationes quoque ecclesiæ & be-[illegible] suffragia, eis nequaquam suffragari putantur. Circa prædicta [illegible] quorum sit & secundum quem modum excommunicandi pote-[illegible] excommunicatione iudi[illegible] reus ad pœnam pro statu futuri se-[illegible] quo expressius *nono huius* dicetur, & eidem infligitur pœna quæ-[illegible] pro statu vitæ præsentis, vt quia diffamatur publ[illegible] interdicitur a-[illegible] n. Ex quo etiam eiusdem communione atque commod[illegible] priuatur. Et licet [illegible] pœnæ [illegible] vt quæ infligitur [illegible] qui percelli[illegible] indigne, [illegible] noceat pro statu fu-[illegible] non semper [illegible] ecclesiæ, id est sacerdotum iudicium, dum scilicet [illegible] quemadmodum sufficienter ostensum est prius. Læderetur tamen [illegible] sacerdote pro statu vitæ præsentis grau[illegible] vt quia diffama-[illegible] ratione priuatur. Et propterea dicendum, quod licet ad tale iudi-c[illegible] vox & actio sacerdotis, non tamen ad aliquem [illegible], aut [illegible] egium pe[illegible] iudi[illegible] acceptum dare de [illegible] sit reum vocare ac ex[illegible] aut condemnare, [illegible] dum, aut [illegible] con-[illegible] ad [illegible] qua debet ali-[illegible] ad[illegible] vel ad [illegible] ve untamen de-[illegible] fuerit propter [illegible] beat [illegible] necne, si ti [illegible] ex [illegible] numero e-[illegible] Sac[illegible] de-[illegible] qui [illegible]

non ad medicum quenquam, aut ipsorum tantummodo collegium iud [illegible] est coactiua potestas expellendi leprosos, statuere pertinet, sed ad ciuium fidelium [illegible] tem aut ipsorum partem valentiorem, quemadmodum demonstratur est *decimo quinto pr* [illegible] quoq; propter animæ morbum, vt crimen notorium expellendorum [illegible] dicium aut iudicem, cuius sit horum coactiua potestas, ad nullum sacerd[illegible]em [illegible]um aut ip[illegible] tantummodo collegium statuere pertinet in communitate fidelium, quanquam ex ipsorum consilio debeat tale iudicium procedere, quoniam ipsi tenentur scire legem diuinam, in qua de[illegible]minata sunt crimina propter quæ debet alicui criminoso fidelium [illegible] criminosorum int[illegible] di[illegible] consortium. *Labia namque sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius*, Malachiæ se[illegible]u[illegible]do Vtrum autem huiusmodi crimen commiserit is cui crimen imponitur, non oportet per solum episcopum aut sacerdotem iudicari, sed per fidelium vniuersitatem in communitate illa, vel per iudicem ab eadem institutum ad hoc vel superiorem quemadmodum diximus, siue sa[illegible]tem siue non sacerdotem, Secundum tamen probationes inductas, & si per testes conuictus fuerit, & tale fuerit crimen propter quod debeat excommunicari, in quo solo stari debet indicio collegii sacerdotum aut sanioris partis illius. Tunc per supradictum iudicem à fidelium vniuersi[illegible]te illius loci statutum ad hoc, debet sic criminosus excommunicandus per sententiam nun[illegible]iari. Et fieri debet executio talis sententiæ voce sacerdotis, pro quanto tangit reum etiam pro statu venturi seculi. Demonstrat autem verum esse quod diximus: scriptura, ex qua omn[illegible]u[illegible]plisse videtur hæc correctionis species, & est Matthæi decimo octauo, cum dixit Christus: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si eos non audierit, dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Dixit ergo Christus, *dic ecclesiæ*, nec dixit, apostolo vel episcopo seu presbytero aut ipsorum soli collegio. Et intellexit ibi Christus *ecclesiam* fidelium multitudinem aut iudicem ad hæc illius autoritate institutum, quo modo vsi sunt hoc nomine apostoli & ecclesia primitiua, sicut plene ostensum est *secundo huius*. Et quod sic Christus intellexerit *ecclesiam*, id est credentium seu fidelium vniuersitatem, Et quod huius sit talem iudicem statuere, aut tale iudicium ferre in contumaces, aut taliter criminosos demonstro per Apostolum *prima ad Corinthios quinto*, vbi causam, formam & modum, & per hoc iudi[illegible]m in quenquam ferri debeat, tradit Apostolus magis expresse, Christi verborum sequens & ex[illegible]la nans sententiam [illegible] dum dixit: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens eum qui sic est operatus in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini Iesu, tradere huiusmodi satanæ.* criminosum scilicet quendam, qui pa[illegible] sui vxorem cognouerat carnaliter. Vbi Glossa secundum Augustinum. *Hoc modo iudicaui, vt nos congregati in vnum, absque aliqua dissensione, quibus mea autoritas & virtus Christi cooperatur, tradatis satanæ huiusmodi.* Ecce ergo propter quid, quibus, & qualiter aliquis excommunicandus est secundum intentionem & doctrinam Apostoli, in cuius mandato fortassis magis attenditur consilium quàm præceptum, etiam secundum legem diuinam. quoniam esto quod illum criminosum tolerassent inter ipsos conuersari propter ipsorum patientiam quamuis non sine scandalo & periculo infectionis aliorum, nil minus saluari & meritoria opera facere po- 40
terant. Amplius, esto quod præceptum stricte sumendo fuisset secundum legem diuinam, non tamen fuit præceptum hoc fieri per solum sacerdotem aut episcopum vel ipsorum tantummodo collegium. Et ideo cum dixit Apostolus: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui*, &c. intelligi debet iudicio primæ significationis, non tertiæ. propterea quod subdit, *Congregatis vobis & meo spiritu*. Vnde & eis formam tradidit ex qua [illegible] ex hoc contentio non posset oriri. Quoniam ipsis congregatis in vnum, maxime [illegible] per mo[illegible]du iudicii coactiui hoc fieri debeat, propter quod Augustinus, *Vt vos congregati in vnum absque aliqua dissensione, id est de communi consensu per vos fiat vel per iudicem ex communi consensu per vos statuto ad hoc, quod idem est.* Et ideo non mandauit hoc Apostolus fieri per presbyterum aliquem, nec alicui episcopo seu presbytero scripsit hoc fiendum per ipsum, tum tamen ad ipsos [illegible] tertei [illegible] Timotheum, qui episcopus erat, vt *eadem quarto* palam. quod tamen fecisset, si hoc iudi[illegible] ma[illegible] lius sacerdotis autoritatem pertinere nouisset, quemadmodum in aliis fecit [illegible] iam ex *prima ad Timotheum tertio*, & ad *Titum primo* induximus [illegible] præcedente. [illegible] tem, quam tenemus, probabiliter dicta sententia ratione [illegible] iuxta [illegible]. [illegible]niam certius & absque suspicione magis sit tale iudicium, vt diximus, quam per [illegible] voluntatem vnici sacerdotis aut ipsorum solius collegii, cuius aut quorum iud[illegible]um amor vel odio, aut inspecto commodo proprio citius peruerteretur, quam vniuersitatis [illegible], ad quam semper appellare contingit. Quamuis, vt diximus executio [illegible] sententiæ per sacerdotem fieri debeat, pro quanto inuocatur in hoc seculo diuina virtus ad [illegible] quam criminoso infligendam in hoc seculo, quæ per hominum potestatem n[illegible] post [illegible] [illegible] vt dæmonis vexationem. Et quia pro statu futuri seculi [illegible] ad pœnam, & quoniam priuatur ecclesiæ suffragiis, quod forrasse per solius [illegible] De[illegible] instituit fieri: Amplius, quoniam si cuiuis episcopo seu presbytero [illegible] collegio clericorum liceat quemlibet excommunicare absq; fideliū vniuersitatis con[illegible]

[illegible]eo,

exco [illegible] collegium, [illegible] principatus ab habentibus [illegible] principibus [illegible]. Excommunicato, nanque [illegible] principe, subiecta sibi multitudo [illegible] excommunicata, si excommunicato principi [illegible] uerit, sicq; cuiuslibet principis erit cassa potestas. Cuius oppositum voluit doctor gentium *ad Ro. 13.* & *prima ad Timotheum sexto*, & Aug [illegible] in glossa, quemadmodum induximus *quarto huius, parte septima & octaua*. Instantiae vero [illegible] determinationem possent apparentur induci, fac le repellentur ex dicendis, nono, [illegible], decimoquarto & 17. huius. Est rursum autoritas quaedam sacerdotum, ea qua panis & [illegible] corpus Christi benedictum transubstantiatur ad sacerdotis orationem, post [illegible] verborum ab ipso prolationem. Haec autem autoritas, character est animae, sicut ea quae [illegible] clauium. Et dicitur potestas conficiendi eucharistiae sacramentum. Hanc siquidem Theo[illegible] cum quibusdam dicentibus esse ab eodem charactere cum clauium potestate, de qua dictum est [illegible]. Alii vero, quod diuerso charactere alio etiam tempore atque verbis Christi, collato apostolis, vt in[illegible] quae ad apostolos protulit *Matthaei 26. Marci 14. & Lucae 22.* dum dixit ad [illegible] *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem, hoc facite*, id [illegible] potestatem habere. Qualitercunque tamen de hac diuersitate veritas habeat, non [illegible] considerationem, quantum enim sufficiens nobis est ad propositum de autoritate [illegible] seu potestate [illegible] presbyteris seu episcopis per Christum collatis, quod ex scriptura sacra [illegible] est rememorasse putamus. Caeterum quae de clauium sacerdotalium potestate [illegible] per Christum apostolis tradita, summam facientes, recolligentes, dicamus quod in peccatore [illegible] poenitente, id est, de peccato commisso dolente aliqua solus Deus operatur [illegible] absque sacerdotis aliquo praeueniente ministerio, mentis videlicet illuminationem, culpae [illegible] peccati purgationem, & aeternae damnationis remissionem. Alia vero sunt quae Deus [illegible] eodem peccatore non secundum se solum operatur, sed per ministerium sacerdotis, [illegible] ostendere [illegible] ecclesiae facie, quis solutus vel ligatus a peccatis habeatur in hoc seculo, ligan[illegible] solutus in alio, id est utrum Deus peccata retinuerit aut dimiserit. Amplius est & aliud [illegible] Deus operatur circa peccatorem per ministerium sacerdotis, commutatio scilicet poenae [illegible] debitae peccatori, pro statu futuri seculi in aliquam satisfactionem temporalem seu [illegible] poenam relaxat secundum partem aut totum iuxta satisfactiones iniunctas & [illegible] quae omnia per sacerdotem fieri debent, cum claue potestatis secun[illegible]. Sed etiam a sacramentorum communione per sacerdotem excluduntur contumaces & [illegible] admittuntur, quomodo dictum est circa finem capituli praecedentis. Hec [illegible] Magister libro quarto, dist. 18. octauo capitulo, cum dixit: *Secundum hos [illegible] & soluendi modos, quomodo verum est quod dicitur, Quodcunque solueritis super terram, solutum erit & in coelis: & quodcunque ligaueritis super terram, ligatum erit & in coelo. Aliquando enim ostendunt so[illegible] presbyteri scilicet) qui non sunt apud Deum, & poena satisfactionis interdum indignos li[illegible] & indignos sacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum est illis quo[illegible] ligari postulant. Quos cunque ergo soluunt vel ligant, adhibentes clauem discretionis r[illegible] soluuntur vel ligantur in coelis, id est apud Deum, quia diuino iudicio sententia sacerdotis sic pro[illegible]*. Et dixit Magister consequenter quasi epilogans, *Ecce qualis & quan[illegible] clauium.*

[illegible] eiusdem iam ampliorem habendam inducemus exemplum seu compara[illegible], quae etiam verbis & sententiae Christi atque sanctorum, quorum [illegible] Ambrosii, multum attinere videtur. Inquit enim ille, [illegible] *peccata, sacerdos quidem officium exhibet suum sed nullius potestatis iura exercet, [illegible] quasi proportionaliter peccatorem liberat cla[illegible] Nam sicut per verbum siue sententiam [illegible] Sic per verbum diuinum aliquis simpliciter soluitur aut ligatur [illegible] status futuri seculi. Et sicut actione clauigeri mundani principis nemo a [illegible] damnatur per [illegible] tamen actionem, qua carcerem claudit vel aperit, reus osten[illegible] per sacerdotis actionem, nullus soluitur aut ligatur culpa & debito damnatio[illegible] quis solutus aut ligatus habeatur a Deo, dum sacerdotis benedictionem [illegible] communionem admittitur*, quemadmodum praediximus circa finem capituli [illegible] mundani iudicis aperiendo vel [illegible] carcerem, officio [illegible] potestatis absoluendi vel damnandi non exercet, quo[illegible] talium reo non absoluto per iudicem, [illegible] populo ab[illegible] propter hoc reus solutus esset a poena vel culpa ciuili. Ete[illegible] [illegible] verbo nunciaret non esse absolutum, sed damnatum, [illegible] sententiam, non propter hoc [illegible] culpae aut [illegible] sacerdos, clauiger caelestis iudicis [illegible] [illegible] [illegible]

tamen potestatis iura exercet, quoniam vere solutos aut soluendos apud Deum quandoque in ecclesiæ facie sacerdotes pro futuro seculo ligatos aut ligandos pronunciant & econtra, vt supra diximus autoritate sanctorum, atque Magistri *libro quarto, distinctione decima octaua, & nono capitulo.* Et propterea iura potestatis non exercet sacerdos. Sic enim quandoque diuina iustitia & repromissio perire posset. Ille igitur solus iura potestatis exercet in his, & iudex est, coactiuam habens potentiam, qui solus nec falli de humanis cogitationibus & operationibus potest. Nam ad Hebræos 4. *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius*, & qui solus nec quicquam vult peruerse. *Quoniam iustus es domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium*, Tobiæ tertio. ideoque vnicus ipse iudex est talis. Vnde Iacobi quarto *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.* quod Iacobus nec de seipso aut aliquo [illegible] apostolorum, cum tamen esset vnus de his tribus, *qui videbantur esse columnæ ecclesiæ*, vt dicit Apostolus ad Galatas secundo. Voluit autem Christus huiusmodi sententias per ipsum latas aut ferendas in alio seculo, per sacerdotes pronunciari quodam iudicio significationis primæ, quasi pronostico, vt ex hoc peccatores in hoc mundo terreantur & à sceleribus & criminibus reuocentur ad pœnitentiam, ad quod exigitur, & valet multum officium sacerdotum. Quo modo, si medicus corporalis sanitatis, cui docendi & operandi secundum artem medicinæ potestas est data, ex institutione iudicis seu legislatoris humani, de futuris sanis aut morituris iudicium secundum medicinalem scientiam in populo promulgaret, vt ex hoc homines sobriam [illegible] vitam, & ab intemperata reuocarentur, propter corporis sanitatem conseruandam, aut [illegible] rendam, præcepta quoque seu documenta talium exhiberet. Præciperet vtique tali medicus obseruari & obseruatores futuros sanos & transgressores infirmos vel morituros iudicaret, quos ille neque sanaret, aut infirmaret principaliter, sed naturæ hominum actio, ministerium [illegible] aliquod exhiberet. Nec rursum posset medicus sui autoritate sanum aut infirmum a [illegible] facienda quantumcunque corporali sanitati conferentia compellere, sed solummodo [illegible] & docere atque terrere per sui iudicium primæ significationis pronosticum, eis an[illegible] sanitatem ex quorundam obseruatione, mortem vero aut ægritudinem ea talium [illegible] ne. Sic etiam proportionaliter medicus animarum, sacerdos scilicet, de his quæ ad æ[illegible] sanitatem perducunt, vel mortem æternam aut pœnam temporalem pro statu ven[illegible] culi, iudicat & hortatur. Ad quæ tamen iudicio coactiuo neminem arcere potest [illegible] in hoc seculo, vt Apostoli & Ambrosii autoritate probauimus 2. *ad Corinth pri*[illegible] cum his Chrysostomi sententiam expressam induximus *quinto huius, parte sexta.* [illegible] cerdos secundum sui officium non debet similitudinarie corporali iudici tertiæ [illegible] nis sed primæ, habenti scilicet autoritatem docendi aut operandi, quemadmodum [illegible], non tamen inquantum per potentiam coactiuam. Sic enim Christus [illegible] vocauit *m*[illegible] principem. Vbi Lu. 5. dixit de se loquens: *Non egent medico qui sani sunt, sed qui male habent*, [illegible] dixit, iudice indigent. Quoniam in mundum de contentiosis coactiuum iudicium exe[illegible] veneram, Vt ex *Luca* 12. induximus *quarta huius, parte octaua.* Sed viuos & mortuos [illegible] iudicaturus est in die illa, de qua dixit Apostolus 2. Timotheum vltimo *In reliquo re*[illegible] *mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex.* Tunc enim coact[illegible] dicio pœnas infliget his, qui legem latam per ipsum immediate in hoc seculo [illegible] rint. Et propterea signanter dixit Christus Petro: *Tibi dabo claues regni cœlorum.* nec di[illegible] dabo iudicium regni cœlorum. Et inde iam diximus, neque clauigerum mundani [illegible] aut superni habere iudicium coactiuum, quod tertiæ significationis vocauimus, e[illegible] qu[illegible] his potestatis iura exercet, vt de sacerdote palam dixit Ambrosius, & [illegible] etiam [illegible] ctorum autoritate monstratum est satis. De autoritate itaque sacerdotum [illegible] apostolicarum clauium potestate per Christum sibi concessa, determinatum sit hoc modo.

CAP. VIII.

Qua diuisione actuum humanorum, & qualiter referantur ad humanam legem, & iudicem seculi huius.

QVoniam autem omne iudicium coactiuum est de humanis actibus volun[illegible] aliquam legem aut consuetudinem. & de his quidem, vel in quantum ad finem [illegible] ordinabilibus vitæ mundanæ scilicet sufficientiam, aut quantum ad finem ven[illegible], quam vitam seu gloriam vocamus æternam, vt amplius appareat distinctio in [illegible] seu [illegible] benrium, & secundum quas leges, quo iudi[illegible], & qualiter de ipsorum actuum diff[illegible] qualiter differamus. Ad pr[illegible] determinationem horum deter[illegible] parum proficiet. Dicamus igitur quod *actuum humanorum* prouenientium per [illegible] desiderium quidam proueniunt absque mentis imperio, alii vero per humanæ mentis imperium. Primorum quidem sunt cogni[illegible]nes, desideria, & delectiones [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] intellectos aut apperitus [illegible] ipsis facto, q[illegible] cogit[illegible] affectiones [illegible] dum excitatur à somno, vel alite facta [illegible]

[illegible] etiam assequuntur cognitiones, con[illegible] & affectiones aliquæ de [illegible] actibus con[illegible]s aut quibusdam inquirendis & comprehandendis, vt in actione quæ [illegible] rememorationem [illegible], & hæ sunt & dicuntur *mentis imperia seu præcepta*, tum quia nostro imperio fiunt seu eliciuntur, aut [illegible] psis alia quædam, veluti prosecutiones & [illegible]gæ.

Est autem *Imperatorum actuum & non Imperatorum* differ[illegible], ex eo quod pridem diximus, quoniam non Imperatorum actuum non omnino est in nobis libertas seu imperium vt fiant aut non. Imperatorum vero secundum Christianam rel[illegible] [illegible] potestas in nobis est. Et dixi primo rum actuum non omnino potestatem in nobis, quoniam nun est in potestate nostra, totaliter horum euentum prohibere, quamuis per secundus actus qui dicuntur imperii, & his [illegible] tes, sic animam disponere possimus, vt non facile sit factiua vel receptiua priniorum, videlicet cum horum oppositos fuerit assuetus sibi quisque præcipere, diligere, aut considerare. *Imperatorum* vero *actuum* quædam sunt & dicuntur immanentes, & alii transeuntes. *Immanentes* autem sunt & dicuntur imperatæ cognitiones, affectiones, & horum habitus facti ab humana mente, eo quod in subiectum aliud ab ipsu faciente non transeunt. *Transeuntes* autem sunt & dicuntur omnes prosecutiones desideratorum, & ipsorum omissiones & motus facti per aliquod organorum corporis exteriorum, maxime secundum locum motorum. Rursum *transeuntium actuum* quidam sunt & fiunt absque nocumento vel iniuria singularis personæ, collegii, vel communitatis alterius à faciente, veluti sunt omnium factibilium geoeta & pecuniarum datio, peregrinatio, & [illegible] poris proprii castigatio, verbere seu percussione aut alio quouis modo, & his similes reliqui. Alii vero transeuntium sunt & fiunt, cum opposita circunstantia, nocumento videlicet vel iniuria in alterum a faciente, quales sunt percussio, furtum, rapina, falsum testimonium, & reliqui plures secundum modos & species.

Omnium autem prædictorum actuum ab humana mente scilicet prouenientium, Imperatorum maxime, adinuentæ sunt quædam regulæ, seu mensuræ, vel habitus, quibus conuenienti [illegible] debite fiant & proueniant tam pro sufficienti vita huius seculi quam venturi cõsequendis ex his. Verum istorum habituum seu regularum quædam sunt, secundum quas docentur & regulantur actus humanæ mentis, tam immanentes quam transeuntes in fieri vel omitti absque pœna vel præmio operanti vel omittenti distribuentis ab alio per potentiam coactiuam, quales [illegible] plurimæ disciplinæ operatiuæ, actiuæ atque factiuæ. Aliæ vero dictarum regularum [illegible] secundum quas præcipiuntur actus huiusmodi fieri vel omitti sub pœna vel præmio operantibus [illegible] distribuendo per alterius potentiam coactiuam. Harum autem rursum [illegible] secundum quas afficiuntur ipsarum obseruatores aut transgressores pœna vel [illegible] in statu & pro statu vitæ præsentis, quales sunt omnes leges & humanæ con[illegible]es ciuiles. Aliæ vero harum sunt secundum quas pro solo statu & in statu futuri seculi pu[illegible] aut p[illegible] antur operatores. Quales sunt diuinæ leges vt plurimum, quæ communi no[illegible] cantur, inter quas vt diximus *sexto primæ*, ea quæ Christianorum sola continet veri[illegible] etiam, pro futuro seculo spectandorum. Est igitur pro vita seu viuere sufficienti [illegible] a regula humanorum actuum Imperatorum transeuntium fieri possibilium ad [illegible] incommodum, ius aut iniuriam alterius à faciẽte præceptiua, & transgressorum [illegible]o siue pœna pro statu præsentis seculi tantum. Quam *legem humanam* communi [illegible] *in decimo primæ*. Cuius etiam finalem necessitatem, & causam agentem assigna[illegible] *imo & 12. & 13. primæ*. Pro vita vero seu viuere in hoc seculo, pro statu tamen futuri se[illegible] posita est lex per Christum. Quæ siquidem lex regula est humanorum actuum Im[illegible] sunt in potestate actiua nostræ mentis, tam immanentium quam transeuntium, [illegible] possunt vel omitti, debite aut indebite in hoc seculo, pro statu tamen siue [illegible] coactiua & distributiua pœnæ vel præmii, & horum [illegible]latiua in futuro seculo non [illegible] merita vel demerita obseruatorum aut transgressorum illius in vita præsenti. [illegible] leges hæ coactiuæ tam diuinæ quam humanæ anima carent & mouente principio [illegible] indiguerunt habere subiectum seu principium aliquod animatum, quod [illegible] um ipsas humanus actus præcipiat, reguler, seu iudicet, ac etiam exequetur iu[illegible] um arceat transgressores. Hoc aut subiectum aut principium *iudex* vocatur, quem [illegible] significationem secundo huius. Vnde quarto Ethicorum, tractatu [illegible] *iudex velut iustum animatum*. Secundum humanas ergo leges oportet haber[illegible] iu[illegible] autoritatem habentem iudicandi tertiæ significationis iudicio, de [illegible] actibus exequendi iudicata, & legis transgress[illegible]m quemlibet per co[illegible]. Hic enim iudex *Dei minister est, & vindex in iram, & qui malum agit*, [illegible] ad Rom. 1[illegible] *& à Deo missus ad hoc*, vt dicitur primæ Petri. 2. & dixit Apostolus, [illegible] indifferenter hoc intelligens de omnibus. Et ideo [illegible] que[illegible] n[illegible] communi nomine [illegible] vel o[illegible] malum age[illegible] & ag[illegible] qui, vtinam [illegible] nocumentũ & iniuriam alteri[illegible] Sunt & [illegible] suppositi vindictæ [illegible] est coactiua potentia [illegible] legem humanam transgre[illegible] dicit Apostolus ad Rom. 1[illegible] Vnde *omnis anima*, inquit, *subdita sit* [illegible] præ[illegible]bus & tribunis, secundũ [illegible] expulit[illegible]

Eadem nanque propria materia debet eiusdem agentis [illegible] formam suscipere, quod [illegible] ordinatum est in illam agere propter finem ad quam apta est, ut apparet in *secundo* [illegible] ibidem dicitur, *agitur vnumquodque sicut natum est agi, & econuerso*. Nunc autem legis transgressor materia est siue subiectum, in quod natus est & ordinatus agere iudex seu principans [illegible] tionem propter æqualitatem siue proportionem faciendam ad pacem seu tranquillitatem [illegible] conuictum siue congregationem hominum conseruandam, demum propter humanæ vitæ sufficientiam. Et propterea vbi unque talis materia seu subiectum reperiatur in prouincia subiecta iudici, debet illam iustificare. Cum igitur sacerdos possit esse propria seu per se materia talis, verbi gratia, legis humanæ transgressor, debet illius subesse iudicio. Esse enim sacerdotem vel non sacerdotem, accidit transgressori secundum comparationem ad iudicem, sicuti esse agricolam aut domificatorem, quemadmodum sanabili aut ægrotabili, musicum aut non musicum esse in comparatione ad medicum. Non enim tollitur id quod est per se, neque variatur per id quod accidit, alioquin essent infinitæ iudicum species atque medicorum. Debet ergo [illegible] sacerdos seu episcopus quilibet legis humanæ transgressor iustificari & arceri per iudicem, cuius est in hoc seculo transgressorum humanæ legis coactiua potestas. Hic autem est seculi princeps inquantum [illegible] huiusmodi non presbyter aut episcopus, vt demonstratum est *quarto huius & quinto*, ergo per principem presbyteros seu episcopos omnes humanæ legis transgressores oportet arceri. [illegible] solum velut secularis ex transgressione debet plecti sacerdos, seu alter spiritualis minister, sed tanto amplius quanto grauius & indecentius peccat, quoniam *magis sciens & eligens, qui præcepta fugiendorum & agendorum amplius nosse debet*. Et rursum, quoniam *turpius peccatum est debentis docere quam discere*. Hoc autem sustinet presbyteri peccatum ad eum qui non presbyterum, peccat igitur grauius sacerdos, & eo amplius puniendus. Nec recipi debet instantiis sermo, qui dicat iniurias verbales, reales, aut personales, & reliqua humana lege prohibita, per sacerdotem in quenquam illata, spirituales fore actiones, & eo non pertinere ad seculi principem in sacerdotem talia vindicare. Quoniam huiusmodi lege prohibita, vt quæ adulterii, percussionis, homicidii, furti, [illegible] rapinæ, ignominiæ, detractionis, proditionis, fraudis, hæresis, & reliquorum similium per sacerdotem commissa carnalia sunt & temporalia, vt notissimum est experientia, & supra id monstrauimus secundo huius per Apostolum *prima ad Corinth. tertio, & ad Rom. 15.* Et eo etiam carnaliores atque temporaliores iudicandæ magis quanto secundum ipsa presbyter aut episcopus, grauius & turpius peccat his quos à talibus reuocare debet, delinquendi præbens occasionem & facilitatem sui exemplo peruerso. Subest igitur & subesse debet sacerdos quilibet seu episcopus iurisdictioni principum in his quæ præcepta sunt humana lege seruari, quemadmodum cæteri seculares. Nec est exemptus ipse à talium iudicio coactiuo, nec quenquam alium autoritate sua eximere potest, quod demonstro per additionem ad ea quæ dicta sunt 17. *primæ*, deducendo contradicentem ad inconueniens maximum. Quoniam si Romanus episcopus, aut alter quiuis presbyter sic esset exemptus, vt coactiuo principantium iudicio non subesset, sed esset ipse iudex huiusmodi absque humani legislatoris autoritate, posserque omnes spirituales ministros, quos clericos vocant communi nomine, à principum iurisdictione separare, sibique subiicere, quemadmodum faciunt modernis temporibus Romani pontifices, sequitur per necessitatem, principantium secularium iurisdictionem quasi totaliter annullari, quod rep[illegible] [illegible] & omnibus principibus & Communitatibus importandum: quoniam *Christiana [illegible] non privat iure suo*, vt ex Ambrosio supra illud ad Titum secundo, *Admone illos subditos [illegible] potestatibus*, induximus *quinto huius*. Inconuenientis autem istius consequentiam [illegible] quoniam lege diuina prohibitum non reperitur, quinimo concessum presbyterum aut [illegible] episcopum esse, qui habet vxorem, præsertim si non vna plures habuerit, vt habetur [illegible] *1. Timoth. 3.* Quod autem humana lege seu constitutione statum est eadem autoritate [illegible] inquantum huiusmodi. Poterit igitur Romanus episcopus, qui legislatorem [illegible] ex plenitudine potestatis, si quis tamen hanc ipsum concedat habere, presbyteri [illegible] diaconis, & subdiaconis vxores concedere: Nec solum his, verum [illegible] non ordinatis sacerdotio vel diaconatu, aut aliter consecratis, quos *clericos tonsura simp*[illegible] [illegible]ant. quinimo & his decentius, quod & de facto Bonifacius octauus [illegible] videtur, vt [illegible] secularium potentatu [illegible] laugeret. Omnes enim qui virginem duxerant [illegible] & [illegible] volentes, al[illegible] [illegible] un, & per suas ordinationes, quas *Decretales* appellant, ab [illegible] uequ[illegible] ad [illegible] similibus, las[illegible] quidam, quos [illegible] *Fratres gaudentes*, a[illegible] *Beguinos* [illegible] ab humanis legibus [illegible] bus [illegible] exem[illegible] cetunt. Sic [illegible] spiritualiorum [illegible] plures [illegible] ordines, [illegible] & eos [illegible] decem [illegible] prohibito pa[illegible] fac[illegible]. Quod [illegible] omnes huiusmodi [illegible] exempti [illegible] principantium iurisdictione [illegible] Decretales ipsorum ([illegible] exemptis immunitates qual[illegible] tribuunt [illegible] deti[illegible] maiorem hominum multitudinem ad horum collegium declinare, [illegible] hos tam literatos quam [illegible] raros ind[illegible] assumant. Etenim qui[illegible] dum [illegible] proprium prosequendum, & incommodum fugiendum. Maior [illegible] pluralitate ad cle[illegible] collegium declinante principantium iuris[illegible] inualida [illegible] quod est grauissimum inconueniens, & p[illegible]

[illegible] tibus commodis, vt pace actum a legislatore humani ab [illegible] ne, non debet eximi absq; determinatione legislatoris [illegible]. Propter quod [illegible] andum, fateri oportet secundum veritatem, iurisdictionem in episcopos seu presbyteros & clericos omnes, legislatoris autoritate principantem habere, ne principatuum etiam pluralitate [illegible] ordinata posterius solui contingat, quemadmodum determinatum est [illegible] *primæ*. Numerum [illegible] quoque certum ipsorum in subiecta sibi prouincia, principantem determinare debere, sicuti & personarum cuiusuis alterius politiæ partis, ne sua excrescentia indebita, potestati coactiuæ principantium resistere valeant, aut aliter politiæ turbationem inferre, vel sua insolentia & actione necessariorum operum ciuitatem aut regnum priuare commodo, quemadmodum ex *secundo quinti [illegible]*, induximus [illegible] *primæ*. Sic igitur humana lege ac iudice, qui tertiæ significationis regulari habent actus humani transeuntes in commodum vel incommodum, ius aut iniuriam alterius à faciente. Cuius quidem coactiuæ iurisdictioni subesse debent omnes seculares & clerici. Sunt autem & alii iudices quidam secundum humanas leges, qui primæ significationis iudices dicti sunt, [illegible] secundæ, vt ipsarū doctores, autoritate tamen coactiua carentes, quos in vnica quamuis communitate etiam non subordinatos inuicem, nihil prohibet esse plures.

Cap. IX.

De humanorum actuum relatione ad legem diuinam, & iudicem alterius seculi, Christum videlicet, qualiter etiam ad doctorem legis eiusdem, episcopum siue sacerdotem in hoc seculo comparentur.

Secundum hanc igitur rationē, iudex etiam quidam est, coactiuam habens autoritatem transgressorum secundum legem diuinam, quam etiam humanorum actuum aliquorum tam immanentium quam transeuntium coactiuam regulam diximus. Hic autem vnicus est, Christus scilicet, nullus alius. Vnde Iacobi quarto: *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.* Verum huius iudicis coactiua potestas in quenquam nō exercetur in hoc seculo ad pœnam seu supplicium aut præmium distribuenda transgressoribus aut obseruatoribus legislatæ per ipsum immediate, quam euangelicam persæpe diximus. Voluit enim sua misericordia Christus, vsque ad extremum cuiusque periodum cōcedere mereri, & de commissis in ipsius legem pœnitere posse, [illegible] etiam ex sacræ scripturæ autoritatibus in sequentibus ostendetur. Est alius secundum euangelicam scripturam *iudex*, qui primæ significationis proportionaliter humanæ legi, *sacerdos* scilicet, doctor in hoc seculo diuinæ legis, & agendorum aut fugiendorum quæ sunt ad vitam æ[illegible]endam, & pœnam declinandam secundum ipsam præceptorum. Non tamen ha[illegible] potestatem in hoc seculo arcendi quenquam ad præceptorum secundum ipsam [illegible] Frustra enim ad hæc quenquam cogeret, quoniam obseruatori talium coacto, [illegible] erent ad æternam salutem, quemadmodum per Chrysostomum, quinimo per A[illegible] er ostendimus *quinto huius*. Ideoq; iudex hic conuenienter assimilatur medico, [illegible] tas docendi atq; præcipiendi, & pronosticandi seu iudicandi de his quæ sunt v[illegible] mitti [illegible] corporalem sanitatem consequendam, & mortem aut ægritudinem declin[illegible] P[illegible] pter quod etiam Christus in statu & pro statu vitæ præsentis vocauit se medicum [illegible] atq; iudicem. Vnde *Lucæ quinto*, & supra induximus *cap. præcedente*, de se loquens [illegible]: *Non egent medico qui sani sunt, sed qui male habent.* Non enim ordinauit Christus [illegible] ad legislatæ per ipsum obseruationem in hoc seculo. Et propterea nec iudicem [illegible] m potentiam huius legis transgressores arcendi statuit in eodem. Vnde atten[illegible] *euangelica lex* potest dupliciter comparari ad homines, super quos est lata per Christum [illegible] do ad ipsos in statu & pro statu vitæ præsentis. Et vt sic rationem habet ma[illegible] ulatiuæ aut operatiuæ vel vtriusque, quantum ad diuersas sui partes, quam le[illegible] priam et vltimam significationem, quamuis lex possit dici secundum alias [illegible] s, vt secundam & tertiam, de quibus diximus decimo primæ. Et causa eius quod [illegible] lex secundum vltimam & propriæ dictam significationem, dicitur de regu[illegible] m quam transgressor arceatur per potentiam coactiuam, traditam se[illegible] debeat. Nunc autem per euangelicam doctrinā seu latorem legis ipsius, [illegible] seculo ad eorum obseruationem, quæ in ipsa præcipiuntur in hoc [illegible] ad statum hominis in hoc & pro hoc seculo comparata, dici debet [illegible] secundum quem modum diximus. Et fuit hæc Apostoli sententia 2. ad Ti[illegible] *Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum [illegible] um in iustitia.* Nunquam vero dixit Apostolus [illegible] cogendum vel puniendum [illegible] ad Corinth. primo: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudii vestri.* Vbi Ambrosius, & supra induximus *quinto huius*, nec frequenter iterate [illegible] Corinthii scilicet *quasi de dominio, eo quod dixerat Apostolus, Parcens vobis [illegible] stius, non ideo dico parcens quia dominemur fidei vestræ, id est, quia dominium &* coac'io-

coactionem patiatur [illegible] vestra, quæ voluntatis est, non necessitatis. [illegible] *ideo dico, quia* [illegible] *vultu cooperari. Et [illegible] adiutores, per doctrinam scilicet, & [illegible] vultu cooperari.* [illegible] *peratur, statu, non dominio.* Alio vero modo comp[illegible] non isto [illegible] nes pro ip[s]orum statu in [illegible] seculo, in quo [illegible] non isto [illegible] qui eam transgressi fuerint in vita præsenti, & [illegible] nomen le[gi]s p[illegible] qui secundum ipsam iudicat tunc propriissime iudex, ut qui secundu[m] [illegible] coactiuam habens potentiam. *Sacerdos* autem seu episcopus quicunque [illegible], qui [illegible] dum hanc disponit & regulat homines solummodo in statu vitæ præsentis, [illegible] tam, nec [illegible] secundum ipsam arcere quenquam in hoc seculo conc[illegible] est ab illius [illegible] latore, Christo videlicet, ideirco nec proprie iudex dicitur, ut qui tertiæ [illegible] uam habens potentiam, nec quenquam tali iud[ici]o in hoc seculo [illegible] aut per[illegible] nec debet arcere. Quo etiam vel proportionali modo doctor aliquis operatiuus [illegible] habet ad iudicium sanitatis corporalis hominum absque coactiua cuiusquam potentia [illegible] modum diximus circa principium capituli huius.

Hæc quoque iuxta mentem Apostoli 2. *ad Corinth. primo,* fuit aperte sententia bea[ti] [illegible] Chrysostomi in suo *libro Dialogorum*, qui etiam *de dignitate sacerdotali* intitulatur *libro* [illegible] *cap.* [illegible] vero seriem, quam induximus *quinto huius, parte sexta*, non reiterauimus hic propter a[illegible] nem sermonis, sed quod addit ad seriem supradictam subiunximus hic. Inquit ergo Ch[illegible] mus: *Propter hoc ergo multum opus est artis auxilio, ut persuadeatur hominibus, & se ultro sum[illegible] cerdotum præbeant medicinæ, nec solum hoc, sed & gratificentur curandi, siue enim aliquis resultet [illegible] quippe in hoc liberam potestatem, malum suum deterius facit, siue ea verba quæ vice ferri erant [illegible] spreuerit, alius sibi de contemptu vulnus adiungit, fitque curationis occasio, morbi perniciosioris instrumentum.* [illegible] *est enim qui curare possit inuitum.* Et tunc aliquibus interpositis quæ corrigendo, n[illegible] do debet attendere pastor animarum, infra subiungit: *Homo vero si a fide recta fuerit abductus,* [illegible] *sacerdoti imminet exhortationis, industriæ & patientiæ, quia non potest errantem ad talem [illegible] reducere,* [illegible] *suadere conabitur, ut ad fidem rectam reuertatur, a qua primitus corruit.* Ecce qualiter [illegible] iudicium sacerdotum a iudicio principantium, quoniam sacerdotum iudicium c[oacti]uum ne[c] est nec esse debet, caussam quam persæpe diximus assignans. Primum quoniam c[oacti]ua pot[estas] à legibus seu legumlatoribus est, quæ sacerdotibus suo tempore vel prouincia co[n]cessa [non] [illegible] Secundo, quoniam si concessa foret eisdem, frustra itaque secundum illam ag[er]ent in sub[ditos]. Nam coactus nihil spirituale proficit ad æternam salutem. Idemque dixit supra illud Lucæ [illegible] *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Seriem autem propter dictarum sufficien[ti]am o[mi]si, & propter abbreuiationem. Hæc rursum fuit aperte sententia beati Hilarii ad Constantium [Imp]e ratorem, in qua epistola inter cætera scripsit eidem: *Deus cognitionem sui docuit potiusquam exegit* [illegible] *operationum cœlestium admirationem præceptis suis consilians autoritatem coa[ct]am confiten[di]* [illegible] *est.* Ecce quod vult Deus cognitionem sui & confessionem homines doceri, per [illegible] co[acta]m vero quenquam minime, sed hoc aspernatur. Eadem quoque parum infra repet[it] [di]cens: *Non re quirit Deus coactam confessionem.* Rursumque infra eadem in persona omnium sacerdotum, [illegible] qui[t] sic: *Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare.* Non vult ergo Deus co actam sui confessionem, nec quenquam ad hoc trahi per violentiam [illegible] ionem [illegible] sionem. Vnde idem *contra Auxentium Mediolanensem episcopum*, quem Ar[ianum] [illegible] per armatam potentiam homines fateri quæ suæ opinionis erant circa, imo [illegible] catholicam, ut dixit, procurabat arceri, ipsumque arguens etiam [illegible] *nium misereri licet nostræ ætatis laborem, & præsentium temporum stultas congemiscere* [illegible] *pa trocinari Deo, humana creduntur, & ad tuendam Christi ecclesiam, ambitione seculari lab[or]a[tu]r.* [illegible] eundem ibidem: *At nunc proh dolor diuinam fidem suffragia terrena commendant,* [illegible] *stus, dum ambitio nominis suo consiliatur, arguitur. Terret exiliis & carceribus ecclesia, credi[illegible] qua exiliis & carceribus credita est.* Et loquitur de ecclesia pro collegio sacerdotum seu episc[opor]u[m], & reliquo [illegible] templi ministrorum, quos vocant clericos. Hoc etiam Ambrosius *ad Valentinianum Imperatorem epistola secunda*, quæ intitulatur *Ad plebem*, sensit aperte, cum dixit: *Dolere potero, flere potero, gemere potero aduersus arma, milites, Gothos quoque, lachrymæ meæ arma mea sunt, talia enim [su]nt munimenta [su]nt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Ecce quod *non debet*, esto quod p[ossit], arma ve[l] potentiam coactiuam in quenquam mouere aut moueri, iubere vel exhortari [illegible] a ximè contra Christi fideles, cuius oppositum contra documentum sacri cano[nis] [illegible] m omnis ste mundus de quibusdam sacerdotibus sentire potest. Secundum v[illegible] apertam inte[ntio]nem Apostoli atque sanctorum, qui doctores ecclesiæ [illegible] nt, aliorum præcipui, nemo cogi præcipitur in hoc seculo pœna vel supplicio [illegible] æ p[illegible] p[illegible] ruanda, per sacerdotem præcipue, nedum [illegible] his, verum etiam [illegible] p[illegible] pter q[illegible] huius [illegible] is minist[illegible] pu presbyteri, nec quenquam iu[illegible] c seculo, tertiæ [illegible] at[illegible] c quenquam ad præceptorum d[illegible] 6
nem [p]ræsertim absque humani legislatoris autoritate, quoniam tale iu[dicium] secund[um] le gem diuinam [illegible] in hoc seculo [illegible] non debet, aut eius executio fieri, [illegible] futuro [illegible] do. Vnde Matth. [illegible] *autem dixit illis*, id est apostolis: *Amen [dico] vobis, [quod] vos, qui secuti [estis me, in] regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sed[ebitis] [illegible]*

antes [illegible] in tribubus Israel. Ecce quando [illegible] Christo [illegible] ces [illegible] significationis, quoniam in alio seculo, non [illegible], *in regeneratione.* [illegible] *quando mortui resurgent incorrupti.* Vnde secundum Gloss. duas [illegible] orationes. *Prima ex qua & spiritu sancto [illegible] secunda in resurrectione. Vnde sedebitis & vos* di[illegible] secundum Aug. *Forma serui quæ iudicata est,* [illegible] scilicet, qui in hoc seculo iudicatus fuit [illegible] iudicio, *non iudicans, cum iudicandi iam [illegible] venerit potestatem,* in resurrectione scilicet, [illegible] *& vos mecum iudicei.* Ecce ergo secundum C[illegible] oraculum euangelicum, & sanctorum expositionem, quod Christus non exercuit in hoc seculo iudicianam potestatem, coactiuam scilicet quam tertiæ significationis diximus. Sed [illegible] tus in forma serui existens, ab alio iudicatus est tali iudicio, & quod talem [illegible] iudiciariam potestatem coactiuam, cum exercuerit in alio seculo, tunc apostoli cum ipso sedebunt ad iudicandum tali iudicio, non antea.

[illegible] admiratione dignum est valde, cur sibi assumat episcopus seu presbyter aliquis quicunque [illegible], maiorem aut aliam autoritatem quam Christus aut eius apostoli habere voluerint in hoc seculo, ipsi enim in forma seruorum iudicati [illegible] per seculi principes, eorum vero successores pre[illegible], principibus non solum subesse recusant contra Christi & apostolorum exemplum at[illegible] præceptum, verum etiam principibus & potestatibus supremis coactiua iurisdictione præcelle[illegible], cum tamen dixerit Christus Matth. 1[illegible]. *Et ad reges & ad præsides ducemini propter me,* nec [illegible] præsides [illegible] egeseritis. Et infra subiungit, *non est discipulus supra magistrum, nec seruus super dominum suum.* Nullum ergo iudicium, principatum, seu dominium coactiuum potest aut debet in hoc seculo presbyter seu episcopus aliquis, inquantum huiusmodi exercere. Fuit etiam hæc aperte sententia Aristot. 4. Politicæ, cap. 11 inquit enim *Propter quod non omnes neque electos neque sortiales ponendum principes, puta sacerdotes primo: Hos enim aliquid præter politicos principatus ponendum, adhuc & distributores & præcones. Eliguntur autem & legati. Sunt autem hæc quidem politica curarum vel omnium ciuium ad quandam operationem.* Et parum infra subdit, *hæ autem œconomica sunt.*

Testantur autem d[illegible]ctis, quoniam si voluisset Christus sacerdotes nouæ legis iudices esse secundum ipsam tertiæ significationis iudicio coactiuo videlicet contentiosos hominum actus in hoc seculo per talem definiendo sententiam, tradidisset vtique in lege huiusmodi specialia præcepta talium, quemadmodum Moysi fecit in antiqua lege, quem oraculo suo & non per hominem, Deus principem & Iudæorum iudicem coactiuum instituit. Sicut habetur *Actuum septimo,* propter quod etiam illi legem Deus tradidit obseruandorum in statu vitæ præsentis, ad contentiones h[illegible] dirimendas, præcepta talium specialiter continentem, & in hoc proportionaliter se habentem humanæ legi quantum ad aliquam sui partem. Ad quæ siquidem obseruanda [illegible] bantur & arcebantur homines in hoc seculo per Moysen & ipsius substitutos iudices [illegible]uos, pœna vel supplicio, minime non per sacerdotem aliquem, sicut *Exodi* 18. euidenter ap[illegible] huiusmodi præcepta in euangelica lege non tradidit Christus, sed tradida vel tra[illegible] in humanis legibus, quas obseruari & principantibus secundum eas omnem a[illegible] obedire præcepit, in his saltem quæ non aduersarentur legi salutis. Vnde Mat[illegible] 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari,* per *Cæsarem* significans quemlibet principantem. [illegible]us ad Rom. 13. nec reiterare piger: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus.* [illegible] ad Timoth. vltimo, *Etiam dominis infidelibus.* & ibidem Glossa secundum Augu[illegible] *quinto huius* induximus *parte octaua.* Ex quibus apparet liquido intentionem Christi, [illegible] sanctorum fuisse humanis legibus, & secundum ipsas iudicibus cunctos homines [illegible]ere.

Am[illegible] ex [illegible] palam, quoniam non omnia quæ in lege seu testamento veteri Iudaico po[illegible] ta vel custodiri præcepta fuerunt, obseruare tenentur Christi fideles. Quinimo quo[illegible] est pas[illegible] obseruatio interdicta, vt quæ ceremoniarū sub pœna perditionis æternæ. quem[illegible] docet Apostolus *ad Rom.* 3. *&* 7. *ad Gal.* 2. *&* 5. *ad Ephe.* 2. *& ad Heb.* 7. *&* 10. Cuius et[illegible] es [illegible] beati Hiero. & Augustini, in ipsorum mutuis *epistolis* 11. *&* 13. concor[illegible], asserunt talium ceremoniarum obseruatores, siue veros siue simulatos post [illegible] euangelicæ legis fore in diaboli barathrum deuolutos. Ad legalium quoque simi[illegible] [illegible] atione minime tenentur Christi fideles, vt apparet per Apostolum vbi supra. & per [illegible] prædictum primæ ad Timoth. vltimo, cum dixit: *Non ergo exigant, id est, quia [illegible] ant eius Christiam, quod de Hebræis dicitur,* &c. Cum igitur nec in lege gratiæ tradita [illegible] er pro contentiosis actibus hominum in hoc seculo dirimendis, relinqui[illegible] re[illegible] er humanas leges tantummodo, & iudices secundum has ab humano [illegible] atem habentes. Fuerunt autem & alia quædam in lege Mosaica obseruati præ[illegible] eculi, velut ea quæ sacrificiorum aut hostiarum seu oblationum qua[illegible] demptione peccatorum, maxime occultorum, quæ per immanentes actus com[illegible] iæ implenda nemo cogebatur pœna vel supplicio præsentis seculi. Et his pro[illegible] bent omnia nouæ legis tam consilia quam præcepta [illegible] eo quod ad alium ob[illegible] seculo neminem Christus voluit n[illegible] præcepit arceri, licet legum humanarum [illegible] ra[illegible] mandat [illegible] præcipiat obseruari [illegible] sub pœna tamen aut supplicio in alio [illegible] us infligendo. Vnde [illegible] transgressor humanæ legis [illegible] plu[illegible]ibus

pec[illegible]t

peccat [illegible] m, licet e conuerso non [illegible]
tens aut [illegible] ns pe[illegible] at contra legem diuinam, quæ de [illegible]
stra præciperet: quales sunt quos pridem d[illegible] us nimium nètes, [illegible]
bari nequeunt, cum tamen Deum latere non possint. [illegible] lide [illegible]
mittendis lex diuina lata fuit conuenienter propter hominum [illegible]
culo quam venturo.

Obiiciet autem aliquis imperfectionem [illegible] ter regulari nequeant actus humani [illegible]
camus, quod per legem euangelicam [illegible] ter dirigimur [illegible] ad [illegible]
senti, pro statu tamen venturi seculi seu [illegible] salutis [illegible] qui [illegible]
propter quæ lata est non quidem pro contentiosis actibus hominum eiu[illegible]
qualitatem aut commensurationem debitam pro [illegible] h[illegible] ntia vitæ [illegible]
Christus in mundum non venit ad huiusmodi regulandos [illegible] ro [illegible] ta præsenti [illegible]
modo. Et propterea diuersa est temporalium & humanorum actuum regul[illegible]
gens ad hos fines. Vna enim, diuina [illegible] licet, nullo modo [illegible] ntendere aut [illegible]
cio, licet non prohibeat. Ideoque nec de talibus speci[illegible] præcepta, vt diximus [illegible]
vero horum actuum regula hæc docet, tradit [illegible] transgresso [illegible] præcipit, hu[illegible]
licet, propter quod Lucæ 12. petenti à Christo humanum iudicium inter [illegible]
spondit ipse: *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem inter vos?* quasi diceret, non [illegible]
iudicium exercendum. Vnde Glossa: *Non dignatur esse iudex litium, non arbiter f[illegible] tatum, [illegible] rum & mortuorum habet iudicium, & mortuorum arbitrium.* Non ergo per [illegible] vel cu[illegible]
legem commensurari possunt sufficienter actus humani pro [illegible] præ[illegible]. Qu[illegible]
regulæ talium actuum commensuratiuæ ad proportionem, quam volunt [illegible] & [illegible]
statu vitæ præsentis, sunt in ea traditæ, sed ab humanis legibus supponitæ [illegible]
tradendæ sine quibus etiam propter defectum iustitiæ contingeret ex h[illegible]
contentione ipsorum pugna & separatio, ac humanæ vitæ mundanæ [illegible]
omnes refugiunt secundum naturam. Nõ potest ergo propterea dici secundum [illegible]
gelica lex siue doctrina imperfecta: quoniam non est nata habere perfectio[illegible]
beat. Est enim lata vt per ipsam dirigamur immediate de his & in his quæ sunt [illegible]
minibus consequendæ & miseriæ declinandæ, in quibus est valde suffic[illegible] & pe[illegible]
tem lata fuit nec est ad ciuilia litigiosa negotia dirimenda, propter [illegible]
& licite in vita mundana. Si enim ex hoc diceretur im[illegible] a, æque [illegible] imper[illegible]
dici posset, quoniam per ipsam medicari corporales ægr[illegible] es aut [illegible] u[illegible]
vel oceanum nauigare nescimus. Quamuis hoc [illegible] quod ipsa non [illegible] est
perfecta, quia non est tale aliquid ens nisi vnicum, Deus [illegible]
indubie veræ testatur glossa secundum Gregorium super [illegible] ad [illegible] vbi [illegible]
Ad reuerentiam vestram dico: vt videlicet hi terrenas causas examinent, qui exteriorum [illegible] tiam ceperunt, qui autem spiritualibus donis dotati sunt, terrenis non debent negocijs implicari. [illegible]
tiam rerum exteriorum & terrenarum causarum seu contentionum int[illegible] llexisse [illegible]
non dixisset, *qui autem spiritualibus donis dotati sunt*, vt est scriptura sacra, *terrenis no[illegible] plicari*, nec tales secundum has doctrinas inuicem separasset. Amplius, quia [illegible]
bentes, exteriorum rerum videlicet, prius vocauerat Apostolus & sancti [illegible]
sirionem, contemptibiles in ecclesia, quod tamen nec Apostolus aut [illegible]
tiem, senserunt de doctis in sacra scriptura. Quot quidem igitur, & quales [illegible]
mani, quibus etiam legibus atque iudicibus, qualiter [illegible] quan[illegible], & per qu[illegible] & [illegible]
gendi, sufficienter ad intentionem propositam monstrasse putamus.

CAP. X.

De coactiuo hæreticorum iudice, cuius videlicet sit ipsos iudicare in hoc seculo, arcere ac p[illegible] as reales aut personales illis in[illegible] gere, exigere, & cui ac[illegible] beat [illegible] appli[illegible] art.

S[illegible] quibus diximus, merito dubitatur. [illegible] m si arcendorum omnium in [illegible] ita p[illegible]
[illegible] o ac realium aut personalium pœnarum [illegible] & exac[illegible]
mo[illegible] legislatoris autoritate pertineat iur[illegible] io, [illegible] admodum in p[illegible] e[illegible]
Hæ[illegible] um igitur aut alicui infidelium v[illegible] iud[illegible] e[illegible]
ac [illegible] pœnæ [illegible] io, exactio ac a[illegible]
si[illegible] em inconuenientis faciem habe[illegible] Cum e[illegible] m c[illegible]
li[illegible] tum cognoscere, iudicare [illegible] tqu[illegible] e [illegible] acerd[illegible] is autem p[illegible]
discernere crimen, nullius alt[illegible] ius ad sacerdotem seu episcopum [illegible]
criminis & consilium iudicium coa[illegible] um & corre[illegible] io pertin[illegible]
iudicium & pœnæ delinquentis exa[illegible] pertinere, in quem [illegible]

[illegible]auerit, nec autem presbyter est seu episcopus. Est enim legis [illegible] minister & iudex, in quam per se peccat hæreticus, [illegible]hismaticus, aut aliter infidelis sit peccans, collegium aut singularis persona. Relinquitur [illegible] hoc fore iudicium sacerdotis, [illegible]rincipantis vero nequaquam. Et videtur hæc aperte [illegible] beati Ambrosii *ad Valentianum Imperatorem epistola prima*, & quia quasi per totam illius epistolæ seriem id sentire apparet, eam inducere omisi propter abbreuiationem.

Nos autem d[illegible]camus, quod peccans quilibet in legem diuinam, iudicandus est secundum illam, corrigendus & arcendus, verum secundum ipsam duplex est iudex. Vnus quidem qui tertiæ [illegible]ificationis coactiuam habens potentiam, transgressores huius legis arcendi, & ab ipsis exigendi supplicia: & hic vnicus est Christus scilicet, quemadmodum ex Iacobi quarto induximus capitulo præcedente. Qui tamen omnes huius legis transgressores voluit & ordinauit iudicari iudicio coactiuo in seculo venturo, & in eodem tantummodo arceri pœna vel supplicio non in isto, vt ex præcedenti capitulo sufficienter apparuit. Alius vero iudex est secundum hanc legem, presbyter videlicet seu episcopus, non quidem tertiæ significationis, vt ipsius sit arcere quenquam huius legis transgressorem in hoc seculo, pœnam aut supplicium exigere per potentiam coactiuam, quemadmodum quinto huius, & cap. præcedente autoritate Apostoli atque sanctorum aperte monstratum est, ac inuincibili ratione ipsorum. Iudex tamen est ipse secundum primam significationem, cuius est docere, exhortari, arguere, atque corripere delinquentes seu transgressores illius, ipsosque terrere iudicio futuræ sibi damnationis & pœnæ inflictionis per iudicem coactiuum, Christum scilicet in seculo venturo, quemadmodum declarauimus *sexto huius & 7.* in quibus agebatur de clauium sacerdotalium potestate, & in capitulo præcedente, vbi medico corporum comparauimus sacerdotes, qui medici sunt animarum, vt dicit Augustinus autoritate prophetæ, & recitat Magister in *quarto, distin. 18. cap. nono*. Cum igitur hæreticus, schismaticus, aut infidelis alter, quicunque transgressor sit euangelicæ legis, in eo persistens crimine per eum iudicem punietur, cuius est transgressores diuinæ legis arcere, inquantum huiusmodi, cum suum videlicet iudicium exercebit. Hic autem iudex Christus est, qui iudicaturus est viuos, & iam mortuos & morituros, in futuro tamen seculo, non in isto. Quoniam vsque ad vltimum ex hoc seculo transitum, mortem scilicet, misericorditer peccatoribus posse mereri & pœnitere concessit. Per reliquum vero iudicem, pastorem scilicet, episcopum seu presbyterum, docendus & exhortandus est homo in vita præsenti, arguendus, corripiendus peccator, atque terrendus, iudicio seu pronostico futuræ gloriæ, vel damnationis æternæ, nequaquam vero cogendus, vt ex priori capitulo palam. Quod si humana lege prohibitum fuerit hæreticum aut aliter infidelem in regione manere, qui talis in ipsa repertus fuerit, tanquam legis humanæ transgressor, pœna vel supplicio huic transgressioni eadem lege statutis, in hoc seculo debet arceri. Et per eum [illegible]m quem legislatoris autoritate humanæ legis demonstrauimus esse custodem *15. prima*. Si [illegible]cum, aut aliter infidelem, commorari fidelibus eadem prouincia non fuerit prohibi[illegible] a [illegible]ege, quemadmodum hæreticis ac semini Iudæorum iam humanis legibus permis[illegible] temporibus Christianorum populorum, principum atque pontificum, dico [illegible]ere hæreticum aut aliter infidelem quenquam iudicare vel arcere pœna vel sup[illegible]er[illegible]onali pro statu vitæ præsentis. Et causa eius generalis est: quoniam nemo [illegible]e peccans contra disciplinas speculatiuas aut operatiuas qualscunque punitur [illegible]lo præcise inquantum huiusmodi, sed inquantum peccat cōtra præceptum [illegible]m inebriari aut calceos facere vel vendere cuiuscunque modi, prout pos[illegible] & docere, ac similia reliqua officiorum opera exercere pro libito, [illegible]na lege, nequaquam arceretur ebriosus aut aliter peruerse agens in [illegible]preterea [illegible]ndere, quod in quolibet huius seculi iudicio co[illegible]tionis vel damnationis seu [illegible] sententia, quantum pertinet ad propo[illegible] inquirenda sunt aliqua. Vnum quidem, si dictum aut factum alicui [illegible]it, quale dicitur. Hoc autem est præscire quid est quod commissum di[illegible] huiusmodi sit humana lege prohibitum fieri. Tertium autem an accu[illegible]c autem sequitur iudicium seu sententia damnationis in reum vel absolu[illegible] aliquis accusatus tanquam hæreticus, aut vasorum aureorum, vel me[illegible] antequam per sententiam coactiuam damnetur aut absoluatur, in[illegible]m impositum illi sit hæreticum, aut non. Secundo vero an sic tale ali[illegible] prohibitum. Tertio vero, an tale aliquid crimen commissum sit per [illegible]. Demum vero ad hæc sequitur absolutionis vel damnationis iudi[illegible] quidem horum certificari debet principans per eos qui periti sunt se[illegible] disciplinam, quorum est considerare per se quidditatem seu naturam [illegible] ac usu ro imponitur, quoniam hi sunt iudices primæ significationis ta[illegible]ximus secundo huius, & ipsorum naturam [illegible] tenentur, quibus do[illegible] ciuitate per principantem data est autoritas, quam in disciplinis libe[illegible]ntiam appellamus, quod & in aliis omnibus artibus factiuis seu [illegible]naliter habet, vt demonstratum est *15. prima*. Si enim medicus nosse [illegible]ndum corporis h[illegible] sic sac[illegible]os sermo[illegible]em [illegible] do[illegible]nam

ctrinam hæreticam & catholicam, sic aurifex seu argentarius de metallis, vt etiam de mutuo aut depositis & aliis consimilibus actibus ciuilibus iurisperitus seu doctor. Talis enim principans in quorum huiusmodi, non tenetur cognoscere quamuis secundum legislatorem si lex perfecta fuerit, debet certificari de natura sermonum, operum & actuum per disciplinarum doctores aut operatores. Tunc ad propositum quæsitum dico, quod an crimen impositum alicui sit hæreticum vel non, iudicare potest & debet, primæ tamen significationis iudicio quilibet diuinarum scripturarum doctor, qualis est aut esse debet sacerdos quicunque. Vnde Malachiæ secundo *Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem,* (diuinam scilicet,) *requirent ex ore eius*. Tales enim esse debent apostolorum successores episcopi seu presbyteri, quibus dictum est à Christo Matth. 28. *Euntes ergo docete omnes gentes &c. docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Sic etiam primæ ad Timoth. 3. oportet ipsum inter cætera, *doctorem esse*, sacræ legis scilicet. Sic etiam ad Titum primo oportet episcopum esse *amplectantem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sancta, & eos qui contradicunt arguere.* Sunt enim *multi seductores, quos oportet redargui.* Secundum vero, an scilicet tale commissum sit lege prohibitum aut non, nosse oportet principantem ex lege dicta secundum vltimam & propriam significationem, secundum quam legislatoris autoritate principari quis debet. Tertium autem quod scire oportet, est, an crimen dicti vel operis hæretici, dixerit aut exercuerit is, cui crimen imponitur. Et hoc quidem iudicium per sensus exteriores & interiores consequentur tam à doctis quam ab indoctis ind[illegible] potest, quos *testes* vocare solent. Post hæc autem per principantem ferendum est iudicium seu sententiam damnationis aut absolutionis pœnæ aut supplicii, exactio quoque vel relaxatio illius ab eo qui ex crimine delatus fuerat, fienda. Non enim propterea quod in legem diuinam tantummodo peccat quis, à principante punitur. Sunt enim multa peccata mortalia & in legem diuinam [illegible] fornicationis, quæ permittit etiam scienter legislator humanus, nec coactiua potentia prohibere nec prohibere potest aut debet episcopus vel sacerdos. Sed peccans in legem diuinam hæreticus scilicet tali peccato etiam humana lege prohibito, punitur inquantum peccans in legem humanam. Est enim hæc causa præcisa seu per se prima, cur aliquis arcetur pœna vel supplicio [illegible] eius seculi, quoniam posita ponitur effectus, & remota remouetur. Sicut econuerso, peccans in legem humanam peccato aliquo, punietur in alio seculo non inquantum peccans in legem humanam: multa enim sunt humana lege prohibita, quæ sunt diuina lege permissa. Vt si non restituerit quis mutuum statuto tempore propter impotentiam, casu fortuito oblitione, ægritudine, vel aliquo quodam impedimento, non punietur ex hoc in alio seculo per iudicem coactiuum secundum legem diuinam. Qui tamen per iudicem coactiuum secundum legem humanam in hoc seculo iuste punitur. Et ideo peccare in legem diuinam est per se prima caussa, quæ in philosophia, secundum quod ipsa dici solet, quoniam ipsa [illegible] ponitur, & remota remouetur effectus pœnæ vel supplicii pro statu & in statu futuri seculi.

Est igitur in hæreticos schismaticos aut aliter infideles quoscunque iudicium & arcendi a exigendæ ab ipsis pœnæ vel supplicii temporalis, sibique aut communitati non alteri appli[illegible] di potestas, solius principantis autoritate legislatoris humani, non autem presbyteri seu [illegible] pi cuiusquam, propterea quod in legem diuinam peccent. quæ ad homines comparata [illegible] & pro statu vitæ præsentis, lex est, non quidem secundum vltimam significatione[illegible] habens cuiusquam potentiam in hoc seculo, vt palam est ex *capitulo præcedenti & quinto huius.* Se[illegible] *lex* est dicta secundum tertiam legis significationem, vt apparuit ex *decimo primo.* Se [illegible] quam etiam in hoc seculo sacerdotes iudices sunt secundum primam iudicis aut iudicii significationem, nullam coactiuam habentes potentiam, vt ex quinto huius ostensum est [illegible] stolum, Ambrosium, Hilarium, & Chrysostomum, *capitulo præcedente.* Si namque forent [illegible] ces coactiui seu principantes in hæreticos, quia tales peccant in eam disciplinam, cuius [illegible] doctores, & secundum ipsam aliquorum operatores in alios, sic esset aurifaber, tal[illegible] tis aureæ sculptilia, iudex coactiuus & principans, quod absurdum est valde. Sic quoque [illegible] dicus praue agentes secundum artem medicinæ posset arcere, foretque tanta [illegible] multitudo quot & officiorum ciuitatis in quæ peccare contingit, cuius tamen [illegible] superfluitas ostensa est 17. *primæ.* Non enim arcerentur sic peccantes in officia ciuita[illegible] rentur propterea, nisi aliud interueniret, verbi gratia legislatoris seu legis humanæ [illegible] Si enim peccata huiusmodi non essent humana lege prohibita, ea committen[illegible] qu[illegible] punirentur. Est autem quod diximus in exemplo familiari videre, esto namque [illegible] prohibitum leprosos aliis ciuibus commanere. nunquid medicus qui horum [illegible] lus iudicare potest secundum ipsius disciplinam, vtrum scilicet lepro[illegible] si sint a[illegible] sos esse iudicauerit primæ significationis iudicio, poterit per coactiuam potentiam [illegible] te propria, vt quia doctor est medicinalis scientiæ ab aliorum arcere consortio [illegible] & constat quod minime. Sed hoc is solummodo potest, cui legis humanæ [illegible] commissa est, principans scilicet. Non enim priuatæ populo aut col[illegible] quam iudicare aut arcere, vel pœnam exigere sed soli principanti. Qui tamen [illegible] culis, criminibus, seu peccatis, & ipsorum natura iuxta legis determinationem [illegible] erit si fuerit lex perfecta, vel per suam prudentiã, si lege omissum fuerit, [illegible]

[illegible] etiam operum, [illegible] actant [illegible] theologi de criminibus [illegible] signantur in facia [illegible] expositionem. Similiter [illegible] metallicorum sophisticatorum [illegible], & in consimilibus [illegible] rel qua operabilium & [illegible] igitur de hæreticis auralite [illegible] care debet medicus animarum, [illegible] siquidem primæ signi[illegible] nendo videlicet sermonem aut [illegible] non hæretico. De his vero iudic[illegible] significationis iudici, damnando [illegible] do accusatos supplicio aut pœna temporali, ipsisque arcere ad tal a persul[illegible] fuerint, [illegible] lius est principantis humana lege exacta, quoque pœnas si reales [illegible] odum eas quæ propter alia crimina exiguntur, applicare secundum legislato[illegible] determinationem. His autem quæ diximus [illegible] scriptura in *Actibus aposto-lorum* [illegible] Dum enim Apostolus à Iudæis accusatus esset tanquam hæreticus, licet falso [illegible] deductio, applicatio, & dissi[illegible] ta est [illegible] iudice ad iudicem & pe[illegible] legislatoris autoritate statuum [illegible] quemadmodum ad reliquos actus [illegible] Contraria vero his non est difficile soluere, cum enim dicebatur, ad e[illegible] tanquam iudicem hæretici iudicium pertinere, cuius est hæreticis cognoscere crimen. Hæc di[illegible] ingnenda [illegible] propter multiplicitatem huius dicti [illegible] iudex aut iudicium, & secundum vnum [illegible] vera est, accep[illegible] scilicet his nominibus secundum primam eorum significationem: si ve[illegible] secundum [illegible] sumatur, falsa est. Ideoque nihil contra nostram determinationem ex hoc [illegible] garo concluditur. Ad reliquum vero, quod subiungebatur, ad illum spectare iudicium de-linquentis, & exactionem pœnæ, ac illius si realis fuerit sibi applicationem, contra quem seu in cuius [illegible] peccat delinquens, verum est si in ipsum tanquam tertiæ significationis iudicem, & in ipsius leg[illegible] secundum vltimam legis significationem, coactiuam scilicet. Et cum assu-mit [illegible] quod hæreticus peccat in legem diuinam, concedendum. Et ideo iudicabitur per iudicem tertiæ significationis secundum ipsam, Christum scilicet, in alio tantummodo seculo non isto, iuxta ipsius legislatoris ordinationem, quæ talis fuit. Per ipsum etiam arcebitur pœna vel suppli-cio aut præmiabitur secundum legis præceptorum & consiliorum obseruationem vel transgres-sionem. Talis autem iudex huius legis, diuinæ scilicet, non est episcopus aut sacerdos aliquis, sed primæ significationis tantummodo quasi doctor, maxime comparata lege hac ad homines in sta-tu & pro statu vitæ præsentis. Rursum maiori huius syllogismi supposita tanquam vera, secundum quem [illegible] diximus sensum, ad eum scilicet tanquam iudicem coactiuum pertinere iudicium trans-gressoris, in quem aut in legem cuius custos est, peccat transgressor, legem inquam etiam dictam secundum vltimam legis significationem tantummodo: tunc subsumenda est hæc propositio ve-ra, videlicet quod in iudicem huius seculi dictum secundum tertiam iudicis significationem & [illegible] cuius est custos, dictam etiam secundum vltimam eius & propriam significationem, co-actiuam [illegible] tantummodo, non in aliam in hoc seculo coactiuam legem aut iudicem peccat hæreticus. [illegible] deo per talem in hoc seculo iudicandus iudicio coactiuo, sic huius legis ordinante [illegible] ab [illegible] quoque transgressore per eundem iudicem pœna exigenda, quæ si realis fuerit [illegible] iudicem ei, cui legislator humanus illam in lege statuit applicandam. Vel [illegible] maiorem secundum æquiuocationem, vt in priori paralogismo. Sic igitur non [illegible] statem, aliquis damnandus aut iudicandus est tanquam hæreticus in hoc [illegible] coactiuo realiter aut personaliter, vel vtroque modo. Ergo per sacerdo-[illegible] quempiam, nisi fortasse vt diximus primæ significationis iudicio. Nec sequi-[illegible], ergo damnati tanquam hæretici carnalia seu temporalia bona, quæ ab eo [illegible] exigu[illegible] pœna vel pars pœnæ delicti, applicari debent episcopo seu presbytero [illegible] hic iudicandus est tanquam monetæ falsarius, ergo per monetarios, [illegible] primæ significationis iudicio, non quidem tertiæ, coactiuo videlicet. Nec etiam se-quitur [illegible] temporalia quæ ab illo exiguntur in pœnam, debeant monetariis applicari, collegio aut [illegible], sed coactiuo iudicio iudicari debet per principantem, & applicari pœna [illegible] determinationem.

A[illegible] dicendum, quod intellexit hæreticum seu crimen hæresis ad sacer-d[illegible] iudicium pertinere, iudicio primæ significationis, non tertiæ. Hoc enim [illegible] propria nunquam vsus est episcoporum seu pontificum aliquis circa statum [illegible] postmodum ad talia processerint occasionaliter ex quibusdam con-[illegible] sibi factis. Ideoque talium vera considerantibus initia, quæ nunc ex ab-[illegible] iuris habere videntur, velut somniorum phantastica videbuntur.

[illegible] itaque, ac iudicio, & coactiua potestate infidelium & hæreticorum, determinatum sit hoc modo.

CAP. XI.

De quibusdam signis, testimoniis, & exemplis tam ex canonica quam humana scriptura, quibus ostenditur verum esse, quod determinatum est quarto huius, & quinto, octauo, nono, & decimo eius, circa statum episcoporum & generaliter sacerdotum: & cur Christus ipsorum sta- 5
tum, paupertatis scilicet, a statu principantium separauit.

QVoniam autem ex prioribus demonstratum est nobis tam canonicæ scripturæ autoritatibus, quam aliis quasi politicis euidentibus argumentis quibusdam, nulli episcopo aut presbytero vel alteri clerico iurisdictionem cuiusquam coactiuã in hoc seculo conuenire. Nunc volumus id declarare signis & testimoniis manifestis: quorum euidens est, quia nec Christum aut ipsius apostolorum aliquem vnquam aut vsquam quenquam iudicem aut ipsorum vicarium pro tali regimine seu iudicio faciendo instituisse legimus: cum tamen iam necessarium in humano conuictu, nec ipsum ignorasse aut neglexisse, nec ipsius apostolos, verisimile videatur. Si hoc ad ipsorum officium pertinere nouissent, & si ad suos successores episcopos aut presbyteros id spectare voluissent super hoc præceptum aut consilium tradidissent, verum de instituendis spiritualibus ministris, episcopis, presbyteris & diaconis formam tradiderunt & modum. Et hoc ad ipsorum officium pertinere, satis noscitur ex Apostoli sententia *prima ad Timotheum tertio, ad Titum primo*, & in 2 plerisque scripturæ locis apparet. Separauit autem Christus presbyterorum seu episcoporum officium ab eo quod principum, cum tamen potuisset ipse si voluisset, statum principis & officium sacerdotis exercere, & apostolos idem facturos similiter ordinasse. Sed sic noluit, imo tanquam conuenientius, qui simpliciter melius cuncta disposuit, hæc officia supposito & ratione distingui voluit. Quia enim humilitatem & huius seculi contemptum Christus docere venerat, tanquam viam meriti salutis æternæ, vt prius humilitatem & mundi seu rerum temporalium contemptum exemplo quam verbo doceret. In summa quidem humilitate ac temporalium contemptu hunc mundum ingressus est, sciens ipse, quod non minus, imo magis opere seu exemplo docentur homines quam sermone. Vnde Seneca epistolarum nona: *Quid faciendum, a faciente discendum.* Voluit igitur Christus, vt suo nos prius exemplo quam sermone doceret, in summa humilitate et contemptu seu paupertate nasci. Vnde Lucæ secundo: *Pannis eum inuoluit, beata [illegible] & reclinauit eum in præsepio.* Ecce quod in aliena domo, ecce quod in præsepio, nisi [illegible] bestiæ locus erat & pabulum. Et verisimile quod alienis pannis, quia beata Virgo & [illegible] peregrini & viatores erant ibidem, pauper etiam natus, pauper viuit ætate prouectus. [illegible] loquens de sui paupertate Matthæi octauo, & Lucæ nono dixit: *Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos, filius hominis non habet vbi reclinet caput.* Et hunc statum, tanquam eum qui perfectionis, cæteris obseruatis vt decet præceptis atque consiliis, docuit Christus eligere eos, qui sui vellent esse discipuli & imitatores præcipui, & maxime successores ipsius in officio, quod in mundo [illegible] nerat exercere. Vnde Matthæi 19. Marci decimo, & Lucæ 18. cuidam interroganti ab ipso, *Magister bone, quid faciens, vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Mandata nosti. Non occides* [illegible] 4 *ait; Hæc omnia custodiui à iuuentute mea, quo audito, Iesus ait ei: adhuc vnum tibi deest, vel [illegible] perfectus* vt dicitur in Matth. *Omnia quæcunque habes vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* R[illegible] eiusdem Lucæ 14. dicebat discipulis. Sic ergo inquit Christus, *Omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Ecce ergo quod statut paupertatis & mundi contemptus decet omnem perfectum, præ- 4 cipue Christi discipulum & successorem in officio pastorali, quinimo quasi necessarius est [illegible] ti suadere aliis mundi contemptum, si sua doctrina seu prædicatione proficere v[illegible] [illegible] diuitias possideat & principatus ambiat, qui eos quos alloquitur hæc spernere do[illegible] dem sui actione sermonem proprium manifeste redarguit. Vnde Chrysostomus [illegible] libro *de compunctione cordis*, inquit: *Dicere & non facere, non solum lucri nihil, sed & damni [illegible] dis quidem enim condemnatio est componenti sermonem suum, vitam vero negligenti.* [illegible] philosophorum eximius decimo Ethicorum, cap. primo dicens: *Cum enim dissonent [illegible]* scilicet *), ab his quæ secundum sensum.* (id est ab operibus dicentis, quæ [illegible] (id est componenti sermones.) *verum interimunt.* Et parum post subdit: *Conuenientes [illegible] ribus credentur*, sermones scilicet. Et ideo qui nouit omnia qualiter fienda conuenie[illegible] 55 scilicet, volens sermones credibiles fieri, quibus mundi docetur contemptus, va[illegible] & ca[illegible] nalium voluptatum spretus & fuga, opera monuit sermonibus conformari. Vnde [illegible] linm futuros doctores in apostolorum persona, dicebat Matth. 5. *Sic luceat lux vestra [illegible] bus*, id est doctrina, quæ luci comparatur. Sic, et quam, *luceat, vt videant opera vestra bona.* [illegible] *Opera requiro vt videantur, & sic confirmetur doctrina [illegible] alit. r enim sermonibus & doctrina parum cre-* 6 *ditur.* Vnde Glossa super illud Matthæi decimo *Nolite possidere aurum neque argentum* [illegible] causam reddens, inquit, *Si hæc haberent, viderentur non causa salutis prædicare, sed lucri.*

Talia enim possidentes aliorum [illegible] ctores siue pastores, [illegible] s de st uunt [illegible] & deuotionem suis oppositis operibus [illegible]

oper[illegible] [illegible]nt, ad quæ magis attend[illegible] [illegible]ies quam ad [illegible] [illegible] valde, q[illegible] de[illegible] [illegible] fidelem populum deducant [illegible] [illegible]alis exemplis ipsorum ad desperationem futuri seculi. Talia namque operantur quasi om[illegible] [illegible]esiarum ministri, episcopi seu presbyteri & reliqui clerici consequenter. Manifestius au[illegible] ipsorum, qui super maiores thronos ecclesiæ sedent, vt futurum Dei iudicium in alio seculo nullatenus credere videantur. Qua enim, dicant quæso secundum Deum, conscientia, & si futurum credunt venturi seculi iustum Dei iudicium, Romani pontifices plurimi, & ipsorum Cardinales, aliique presbyteri seu episcopi, ad curas animarum & ecclesiastica temporalia pauperibus distribuenda præfecti, reliqui quoque quasi omnes, diac[illegible]i & clerici quilibet secundum sui facultatem ex furto vel rapina temporalium, quę per deuo[illegible]s [illegible]deles statuta sunt & legata propter euangelizantium, & reliquorum pauperum su[illegible]e[illegible]ationem, quantas possunt denariorum summas, tradunt viuentes aut legant morientes n[illegible]g[illegible]nibus, sed sibi sanguinis affinitate coniunctis, aut aliis quibuslibet, eisdem bonis nul[illegible] dn[illegible] pauperes spoliantes? Qua etiam secundum Christianam religionem conscientia flagito, dicant [illegible]nies, si temporaliter, qui propter euangelii ministerium côtenti debent esse alimentis & his quibus tegantur secundum Apostolum *prima ad Timotheum vltimo*, in tot præter necessitatis bona pauperum consumunt, equis, familiis, conuiuiis, ac reliquis vanitatibus & voluptatibus manifestis & occultis? Quæ vero de ecclesiasticorum officiorum & beneficiorum seu temporalium distributione fiunt inconuenientia pertranseo. Nam ipsorum plurima prece vel fauore potentum seculi obtinendis, aut pretio si phas sit dicere distributoribus aut intercessoribus Magi Symonis ministris oblato talia conferuntur ignorantibus, criminosis, pueris, incognitis, & inutilis ac idiotis manifeste secundum totius vulgi sententiam. Cum tamen Apostolus *prima ad Timotheum tertio* præcipiat, officiales ecclesiasticos debere cognosci tanquam probatos & perfectos vita seu moribus & doctrina. Vnde vbi supra: *Oportet autem illum*, id est presbyterum seu episcopum, *& testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*, quanto magis & ab his qui sunt intra ecclesiam? Et infra parum eodem: *Diacones similiter pudicos. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes.* Verumtamen hoc conuenienter potest dicere quis, quod bene probantur horum plurimi vt nouit mundus, quantum scilicet pretium aut precem valeant exhibere. Quod ne singula inconuenientium denumerare tentemus tanquam impossibilium aut difficillimum valde, de presbyterorum seu episcoporum, cæterorumque templi ministrorum quasi omnium actibus summam facientes, coram Christo testamur, eius si mentimur iudicium innocantes, præfatos episcopos & reliquos fere omnes modernis temporibus, omnium quasi opposita perpetrare, quæ secundum doctrinam euangelicam aliis prædicant obseruanda. Voluptates namque vanitates, temporalia & seculi principatus exardent, & omni conamine, non iure, sed iniuria, occulta & man[illegible]festa prosequuntur & occupant, quæ tamen omnia Christus & veri eius imitatores apostoli spreuerunt & spernere docuerunt & præceperunt, eos maxime qui aliis euangelizare debent mundanorum contemptum. Poterat enim Christus si voluisset, si euangelizanti expedire vid[illegible]er, seruasse statum principis in hoc seculo, & in eo statu pati similiter. Sed fugit in m[illegible]ntem, [illegible]sta[illegible]m talem abiiceret & abiici doceret, sicut ex *Ioannis sexto* supra induximus *quarto huius*. T[illegible]lem e[illegible] statum gerere non decet euangelizantes ipsius contemptum, sed potius sub[illegible] & [illegible]m[illegible]lium, qualem in hoc seculo tam ipse quam ipsius apostoli seruauerunt. Econtra [illegible]e[illegible]ati exterioris & abiectus nô decet principantem, quoniam expedit illi status quem b[illegible]eantur, & mali vereantur, per quem etiam si oporteat rebelles legum transgressores [illegible]: quod nec facere posset conuenienter, si statum pauperem & deiectum habe[illegible]am illi non conu[illegible]nit euangelizantis officium. Si enim principans in po[illegible]ad[illegible] paupertatis & abiectum, adhuc si quod percussus in vna maxilla percutienti offerrat [illegible] & rursum quod au[illegible]ent sibi tunicam, det quis pallium potius quam aduersus [illegible]ndat iudicio, talia nec sibi faciliter crederentur quia statu quem decet ipsius [illegible] q[illegible] suo repugnaret sermoni: amplius, sic inconuenienter ageret. Cum enim sua [illegible] [illegible]am iniuriantes arcere, id etiam non requirentibus passis iniuriam, si prædicater [illegible]as re[illegible]das iniuriis & prauis occasionem quandam amplius delinquēdi præberet: & [illegible] iniustum, dubitationem aut suspicionem iustitiæ c[illegible]equendæ, propter quod C[illegible] semper meliori modo dispositum, officia principantium & sacerdotum in eod[illegible] [illegible]noluit, sed potius separari. Hæc autem videns beati Bernardi expressa [illegible]deratione ad Eugenium papam libro secundo cap. quarto, vbi sic ait: *Ergo tu & [illegible] [illegible] aut dominus apostolatum, aut apostolicus dominatum, plane ab vtroque prohiberis, si v[illegible] [illegible]e voles, perdes vtrunque: Alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus q[illegible] regnauerunt, & non per me, principes extiterunt & non cognoui eos.* Testantur au[illegible] [illegible] historia quædam Romanorum pontificum, ipsis enim inscriptum reperi[illegible] [illegible]probatum priuilegium quoddam Constantini Romanorum Imperatoris, [illegible] Romano pontifici concess[illegible] [illegible] super omnes mun[illegible] [illegible] presbyteros seu episcopos [illegible] Cumque concessionem eam fuisse [illegible] papa Romanus, & cum eo presbyterorum seu episcoporum reliquus [illegible] ipsis conce[illegible] est [illegible] Constantinum hanc iurisdictionem seu p[illegible]tus habu[illegible], [illegible] [illegible] virtute verborum scripturæ sacræ

 nulla

nulla talis iurisdictio in quenquam clericum aut laicum pertinere noscatur. Et hoc est quod beatus Bernardus dicit expresse *ad Eugenium de consideratione libro & cap. quarto*, inquit enim ibi *Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando, vel gemmis ornatus, vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen satis credidit posse impleri salutare mandatum. Si amas me, pasce oues meas. In his enim, secularibus videlicet apparatibus & potestatibus, successisti non Petro, sed Constantino.* Principatuum igitur officium non est sacerdotale inquantum huiusmodi, nec econuerso, de quorum tamen differentia rememoratum sit hoc modo:

CAP. XII.

De distinctione quarundam dictionum necessaria propter determinationem quaesitorum, circa statum paupertatis suprema.

SIc igitur singulariter nobis ostenso, Christum & ipsius Apostolos viatores, statum paupertatis & humilitatis docuisse atque seruasse: certumque tenendum sit fidelibus, doctrinam seu consilium omne Christi & apostolorũ æternæ vitæ meritorium aliqualiter extitisse: Conuenienter vtique inquirendum videtur de ipsorum paupertate, quæ, qualis, quantave fuerit, ne imitari volentes eosdem, hanc lateat viatores.

Huiusmodi ergo tentantes inquisitionem, primum dicturi sumus, quid est quod dicitur, & quot modis paupertas aut pauperem esse, similiter autem & diuitem esse. Videntur enim hæc inuicem opponi quandoque velut habitus & priuatio, quandoque vt contraria: deinde vero nominum horum vtrunque distinguemus in suos modos, & ipsorum descriptiones subiungemus Vt si qua sit paupertas meritoria, & ipsius modorum aliquis perfectionis ordo inuicem, quisque aliorum summus aut primus nobis appareat. Et quoniam *diuitem* omnes eum dicunt, qui licitam seu de iure potestatem habet vel dominium aut possessionem rerum temporalium, quas vocant diuitias in proprio vel communi, aut vtroque modo. *Pauperem* autem vocant illum, qui bonis talibus priuatus est, ne propter vsus varietatem quorundam iam dictorum nominum, quibus ad propositum nostrum indigebimus vti sententia, quam explicare volumus, extet ambigua Distinguemus primum significata seu modos eorum. Sunt autem nomina hæc, *ius*, *dominium*, *possessio*, *proprium*, & *commune*, *diues*, & *pauper*.

Incipiemus autem distinguere significata *iuris*, quoniam ipsis indigebimus in aliorum assignationibus & distinctionibus, non econuerso. *Ius* igitur in vna sui significatione dicitur de lege dicta secundum tertiam & vltimam legis significationem, de qua fuit habitum decimo primæ, quæ siquidem duplex est, vna quidem humana, reliqua vero diuina, quæ etiam secundum aliquod tempus & modum venit in vltimam legis significationem, vt dictum est vbi supra. De harum vero legum natura & qualitate, ipsarumque conuenientia & differentia sufficienter diximus octauo huius & nono.

De quibus etiam resumentes ad propositum, dicamus ipsarum conuenientiam in eo primum, quod vtraque lex est præceptum vel prohibitio aut permissio actuum qui prouenire sunt nati ab imperio mentis humanæ. Differunt autem, quoniam primum coactiuum est in hoc seculo transgredientium illud: secundum vero, diuinum scilicet minime, sed in futuro tantummodo. Dicitur autem *præceptum* dupliciter, vno quidem modo actiue, de actu scilicet præcipientis, quomodo solemus dicere, velle aliquod imperantis expressum esse præceptum, vt regis aut alterius principantis. Alio modo dicitur *præceptum* de ipso volito per actum præcipientis, quo modo solemus dicere seruum fecisse præceptum domini, non quidem quod actum domini qui est præcipere aut imperare fecerit seruus, sed quoniam volitum fieri per actum seu imperium domini fecit seruus. Et propterea quoties hoc nomen præceptum refertur ad præcipientem, idem est quod actus imperandi: quoties vero ad subditum, idem est quod volitum fieri per actum imperandi, passiue dictum.

Hoc ergo nomen *præceptum* actiue sumptum & communiter dicitur de ordinatione seu statuto legislatoris tam affirmatiuo quam negatiuo ad pœnam obligante transgressorem, secundum tamen vsum modernum proprie sumitur pro statuto affirmatiuo. Quoniam statutum affirmatiuum non habet ex vsu nomen proprium, sed nomen commune sibi retinuit. Statutum vero negatiuum sibi nomen habet proprium, quoniam *prohibitum* dicitur.

Voco autẽ *affirmatiuum statutum*, quo fieri aliquid ordinatur; *negatiuum* quo aliquid ordinatur non fieri, ꝙ si fuerit talis ordinatio affirmatiua obligans transgressorẽ ad pœnam, vocatur *præceptum*. Si vero negatiua sit, etiam obligans vocatur *prohibitum*, quod siquidem prohibitũ [illegible] liciter dicitur actiue atq; passiue, quemadmodũ & *præceptum*. Hæ autem duæ ordinationes obl[illegible] ad pœnam scilicet, vt plurimũ in legibus sunt expressæ, vel secundũ propriam speciẽ vel secundum similem aut proportionalem. Aliu vero modo sumitur *præceptum* magis str[illegible] in lege diuina, similiter & *prohibitũ* pro eo solo statuto, siue affirmatiuo siue negatiuo, ꝙ obligat ad pœnam æternam, quomodo vsus ipsorũ est apud Theologos, dicẽtes *præcepta fore de necessitate salutis*, id est obseruanda

[illegible] cessari [illegible] quis saluari. Vnde Lucæ 18 *Si vis ad vitam ingredi, serua mādata*, [illegible] præcepta sunt autem [illegible] quædam ordinationes expressæ vel intellectæ tantum in legibus, tam affirmatiuæ quam etiam negatiuæ, siue circa eundem actum, siue circa diuersum facientem aut omittentem, non obligantes ad pœnam, vt actum liberalitatis exercere vel omittere. Similiter & aliorum plurimorum quorundam. Et talia proprie dicuntur *lege permissa*, quamuis hoc nomen *permissum* communiter sumptum, quandoque dicatur de statutis obligantibus ad pœnam. Nam omne quod lege fieri præcipitur, fieri permittitur, licet non econuerso. Sic etiam quod lege prohibetur fieri, lege permittitur non fieri. Horū vero rursum permissorum proprie, nō obligātium [illegible], quædam sunt meritoria secundum legem diuinam & vocantur consilia, quædam vero [illegible]me, absoluto nomine vocata permissa, quæ etiam sic sumpta & proprie dupliciter dicū tur actiue atque passiue, quemadmodum prohibita & præcepta. Hæc tamen vt plurimum secundum suam speciem non exprimuntur in legibus, præsertim humanis propter eorum multitudinē, & quoniam ipsorum ordinatio generali sufficiens est in hoc. Omne .n. quod lege non est præceptum aut prohibitum, intel[l]igitur legislatoris ordinatione permissum. Est igitur *præceptum* secundum legem in propria significatione statutum affirmatiuum, obligans ad pœnam transgressorem [illegible]ius: *Prohibitū* vero proprie statutum negatiuum ad pœnam obligans est: *Permissum* vero proprie dicitur ordinatio legislatoris ad pœnam neminem obligans, iuxta quas significationes, proprias scilicet, his nominibus vtendum est. Ex his autem conuenienter apparere potest, quid est quod licitum dicitur, quoniam omne factum iuxta legis præceptum aut permissionem, vel omissum iuxta legis prohibitionem vel permissionem licite factum vel omissum est, & licitum dici potest, eius vero contrarium seu oppositum *illicitum*. Hinc etiam nobis apparere potest, quid est quod *phas* appellari solet: est enim *phas* in vna significatione id quod licitum quasi conuertibiliter. In alia vero significatione importat hoc nomen phas, id quod legislator in aliquo casu permisisse rationabiliter præsumitur, quamuis tale aliquid sit absolute prohibitum seu regulariter, vt per alienum agrum transire quandoque, aut rem alienam contrectare absque domini expresso consensu phas [illegible], licet non sit ius dictum regulariter secundum aliquem dictorum modorum. Nam ali[enæ rei] [illegible] rectatio regulariter prohibita est, in casu tamen *phas* est, in quo rei dominus rationabiliter præsumitur consentire, quamuis hoc non concedat expresse propter quod in talibus quandoque opus est epieikeia. Sic igitur secundam vnam significationem ius idem est quod lex diuina vel humana, seu secundum has præceptum aut prohibitum & permissum. Est autem & alia quædam *iuris* & proprie humani diuisio in ius naturale atque ciuile. Et dicitur *ius naturale* secundum Aristot. quarto Ethicorum, tractatu de iustitia, *statutum illud legislatoris, in quo tanquam honesto & obseruando quasi omnes conueniunt*, vt Deum esse colendum, parentes honorandos, humanas proles vsque ad tempus parentibus educandas, nemini iniuriandum, iniurias [li]ce repellendum, & similia reliqua: quæ licet sicut ab humana institutione pendentia [illegible] *iura* dicuntur *naturalia*, quoniam eodem modo creduntur apud omnes regiones [illegible] & [illegible] opposita illicita, quemadmodum actus naturalium non habentium propositum co[illegible] omnes proueniunt, velut ignis qui sic ardet hic, sicut in ipsis.

S[illegible] qu[i]dam, qui *ius naturale* vocant, rectæ rationis agibilium dictamen, quod sub [illegible]t, propterea quod omne factum secundum legem diuinam, & secundum re[ctam r]ation[em] [illegible]um simpliciter est licitum. Non tamen omne factum secundum leges humanas, quoniam in quibusdam à recta ratione deficiunt, verum *naturale* hic & supra æquiuoce dicitur. Multa enim sunt secundum rectæ rationis dictamen, vt quæ videlicet non omnibus sunt [illegible], & per consequens neque confessa, quæ non ab omnibus nationibus conceduntur [illegible] honesta. Sic etiam secundum legem diuinam sunt quædam præcepta prohibita vel [illegible] quæ se habent in hoc conformiter humanæ legi, quod quia notum est in pluribus, ex[empla] [illegible] misi propter abbreuiationem sermonis.

[illegible]de etiam est, quod quædam licita sunt secundum legem humanam, quæ non licent [secundum le]gem diuinam, & econuerso. Veruntamen licitum & illicitum simpliciter attenden[dum] [illegible] dum legem diuinam potius quam humanam, in quibus dissonant præceptis pro[illegible]s. Dicitur autem ius secundo modo de omni humano actu, potestate vel [illegible], imperato, interiori vel exteriori, tam immanente quam transeunte in rem [illegible], aut in rem aliquid puta vsum aut vsufructum, acquisitionem, deten[tionem] [illegible]ationem aut commutationem, & reliqua similia, conformiter iuri di[illegible] [illegible] significationem. Quod autem sit rei vsus aut vsusfructus cum a[illegible] [contr]ectationibus seu de iure à scientia ciuilium actuum supponatur ad præ[illegible]

[illegible] quidem significationem soliti sumus dicere, *hoc ius aliquem esse*, cum tem [illegible] modo dicto conformiter vult aut tractat. Vnde talis contrectatio vel vo[illegible] quoniam iuri conformatur in eo quod præcipit, prohibet, aut permit[illegible] columna dextra dicitur aut sinistra, cum animalis dextro vel si[nistro] [illegible]am propinquior extiterit. Ius igitur dictum hoc modo secundó, nil [illegible]itum præcepto, vel prohibitione aut permissione actiua legislatoris, [illegible] [pr]æceptum prohibitum aut permissum passiue pridem diximus. Est

nulla talis iurisdictio in quenquam clericum aut laicum pertinere noscatur. Et hoc est quod beatus Bernardus dicit expresse *ad Eugenium de consideratione libro & cap. quarto*, inquit enim ibi: *Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando, vel gemmis ornatus, vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen satis credidit posse impleri salutare mandatum. Si amas me, pasce oues meas. In his enim, secularibus videlicet apparatibus & potestatibus, successisti non Petro, sed Constantino.* Principantium igitur officium non est sacerdotale inquantum huiusmodi, nec econuerso, de quorum tamen differentia rememoratum sit hoc modo:

Cap. XII.

De distinctione quarundam dictionum necessaria propter determinationem quaesitorum, circa statum paupertatis supremæ.

SIc igitur singulariter nobis ostenso, Christum & ipsius Apostolos viatores, statum paupertatis & humilitatis docuisse atque seruasse: certumque tenendum sit fidelibus, doctrinam seu consilium omne Christi & apostolorũ æternæ vitæ meritorium aliqualiter extitisse: Conuenienter vtique inquirendum videtur de ipsorum paupertate, quæ, qualis, quantave fuerit, ne imitari volentes eosdem, hanc lateat viatores.

Huiusmodi ergo tentantes inquisitionem, primum dicturi sumus, quid est quod dicitur, & quot modis paupertas aut pauperem esse, similiter autem & diuitem esse. Videntur enim hæc inuicem opponi quandoque velut habitus & priuatio, quandoque vt contraria: deinde vero nominum horum vtrunque distinguemus in suos modos, & ipsorum descriptiones subiungemus. Vt si qua sit paupertas meritoria, & ipsius modorum aliquis perfectionis ordo inuicem, quisque aliorum summus aut primus nobis appareat. Et quoniam *diuitem* omnes eum dicunt, qui licitam seu de iure potestatem habet vel dominium aut possessionem rerum temporalium, quas vocant diuitias in proprio vel communi, aut vtroque modo. *Pauperem* autem vocant illum, qui bonis talibus priuatus est, ne propter vsus varietatem quorundam iam dictorum nominum, quibus ad propositum nostrum indigebimus vti sententia, quam explicare volumus, existat ambigua. Distinguemus primum significata seu modos eorum. Sunt autem nomina hæc, *ius*, *dominium*, *possessio*, *proprium*, & *commune*, *diues*, & *pauper*.

Incipiemus autem distinguere significata *iuris*, quoniam ipsis indigebimus in aliorum assignationibus & distinctionibus, non econuerso. *Ius* igitur in vna sui significatione dicitur de lege dicta secundum tertiam & vltimam legis significationem, de qua fuit habitum decimu primæ, quæ siquidem duplex est, vna quidem humana, reliqua vero diuina, quæ etiam secundum aliquod tempus & modum venit in vltimam legis significationem, vt dictum est vbi supra. De harum vero legum natura & qualitate, ipsarumque conuenientia & differentia sufficienter diximus octauo huius & nono.

De quibus etiam resumentes ad propositum, dicamus ipsarum conuenientiam in eo primum, quod vtraque lex est præceptum vel prohibitio aut permissio actuum qui prouenire sunt nati ab imperio mentis humanæ. Differunt autem, quoniam primum coactiuum est in hoc seculo transgredientium illud: secundum vero, diuinum scilicet minime, sed in futuro tantummodo. Dicitur autem *præceptum* dupliciter, vno quidem modo actiue, de actu scilicet præcipientis, quomodo solemus dicere, velle aliquod imperantis expressum esse præceptum, vt regis aut alterius principantis. Alio modo dicitur *præceptum* de ipso volito per actum præcipientis, quomodo solemus dicere seruum fecisse præceptum domini, non quidem quod actum domini qui est præcipere aut imperare fecerit seruus, sed quoniam volitum fieri per actum seu imperium domini fecit seruus. Et propterea quoties hoc nomen præceptum refertur ad præcipientem, idem est quod actus imperandi: quoties vero ad subditum, idem est quod volitum fieri per actum imperandi, passiue dictum.

Hoc ergo nomen *præceptum* actiue sumptum & communiter dicitur de ordinatione seu statuto legislatoris tam affirmatiuo quam negatiuo ad pœnam obligante transgressorem, secundum tamen vsum modernum proprie sumitur pro statuto affirmatiuo. Quoniam statutum affirmatiuum non habet ex vsu nomen proprium, sed nomen commune sibi retinuit. Statutum vero negatiuum sibi nomen habet proprium, quoniam *prohibitum* dicitur.

Voco autẽ *affirmatiuum statutum*, quo fieri aliquid ordinatur; *negatiuum* quo aliquid ordinatur non fieri, ꝙ si fuerit talis ordinatio affirmatiua obligans transgressorẽ ad pœnam, vocatur *præceptum*. Si vero negatiua sit, etiam obligans vocatur *prohibitum*, quod siquidem prohibitũ d[illegible] liciter dicitur actiue atq; passiue, quemadmodũ & *præceptum*. Hæ autem duæ ordinationes obligãt ad pœnam scilicet, vt plurimũ in legibus sunt expressæ, vel secundũ propriam specie, vel [illegible] similem aut proportionalem. Alio vero modo sumitur *præceptum* magis stricte in lege diuina similiter & *prohibitũ* pro eo solo statuto, siue affirmatiuo siue negatiuo, ꝙ obligat ad pœnam æternam, quomodo vsus ipsorũ est apud Theologos, dicẽtes *præcepta fore de necessitate salutis*, id est obseruanda

[illegible] necessaria [illegible] debeat quis saluari. Vnde Lucæ 18 *Si vis ad vitam ingredi serua mãdata*, [illegible] cepta. Sunt autem [illegible] quædam ordinationes expressæ vel intellectæ tantum in legibus, tam affirmatiuæ quam etiam negatiuæ, siue circa eundem actum, siue circa diuersum facientem aut omittentem, non obligantes ad pœnam, vt actum liberalitatis exercere vel omittere. Similiter & aliorum plurimorum quorundam. Et talia proprie dicuntur *lege permissa*, quamuis hoc nomen *permissum* [illegible] muniter sumptum, quandoque dicatur de statutis obligantibus ad pœnam. Nam omne [illegible]uod lege fieri præcipitur, fieri permittitur, licet non econuerso. Sic etiam quod lege pro[illegible]etur fieri, lege permittitur non fieri. Horũ vero rursum permissorum proprie, nõ obligãtium [illegible]et, quædam sunt meritoria secundum legem diuinam & vocantur consilia, quædam ver[illegible]e, absoluto nomine vocata permissa, quæ etiam sic sumpta & proprie dupliciter dicũtur actiue atque [illegible]assiue, quemadmodum prohibita & præcepta. Hæc tamen vt plurimum secundu[illegible] suam speciem non exprimuntur in legibus, præsertim humanis propter eorum multitudiné, & quoniam ipsorum ordinatio generali sufficiens est in hoc. Omne .n. quod lege non est præceptum aut prohibitum, intelligitur legislatoris ordinatione permissum. Est igitur *præceptum* secundum legem in propria significatione statutum affirmatiuum, obligans ad pœnam transgressorem illius: *Prohibitũ* vero proprie statutum negatiuum ad pœnam obligans est: *Permissum* vero proprie dicitur ordinatio legislatoris ad pœnam neminem obligans, iuxta quas significationes, proprias scilicet, his nominibus vtendum est. Ex his autem conuenienter apparere potest, quid est quod licitum dicitur, quoniam omne factum iuxta legis præceptum aut permissionem, vel omissum iuxta legis prohibitionem vel permissionem licite factum vel omissum est, & licitum dici potest, eius vero contrarium seu oppositum *illicitum*. Hinc etiam nobis apparere potest, quid quod *phas* appellari solet: est enim *phas* in vna significatione id quod licitum quasi conuertibiliter. In alia vero significatione importat hoc nomen phas, id quod legislator in aliquo casu permisisse rationabiliter præsumitur, quamuis tale aliquid sit absolute prohibitum seu regulariter, vt per alienum agrum transire quandoque, aut rem alienam contrectare absque domini expresso consensu phas est, licet non sit ius dictum regulariter secundum aliquem dictorum modorum. Nam a[illegible]contrectatio regulariter probibita est, in casu tamen *phas* est, in quo rei dominus rationabiliter præsumitur consentire, quamuis hoc non concedat expresse propter quod in talibus quandoque opus est epieikeia. Sic igitur secundam vnam significationem ius idem est quod lex diuina vel humana, seu secundum has præceptum aut prohibitum & permissum. Est autem & alia quædam *iuris* & proprie humani diuisio in ius naturale atque ciuile. Et dicitur *ius naturale* secundum Aristot. quarto Ethicorum, tractatu de iustitia, *statutum illud legislatoris, in quo tanquam honesto & obseruando quasi omnes conueniunt*, vt Deum esse colendum, parentes honorandos, humanas proles vsque ad tempus parentibus educandas, nemini iniuriandum, iniu[illegible] [illegible]re repellendum, & similia reliqua: quæ licet sicut ab humana institutione pendentia tran[illegible] [illegible] dicuntur *naturalia*, quoniam eodem modo creduntur apud omnes regiones [illegible] opposita illicita, quemadmodum actus naturalium non babentium propositum [illegible] omnes proueniunt, velut ignis qui sic ardet hic, sicut in ipsis.

S[illegible] quidam, qui *ius naturale* vocant, rectæ rationis agibilium dictamen, quod sub iu[illegible], propterea quod omne factum secundum legem diuinam, & secundum [illegible] rationis [illegible]um simpliciter est licitum. Non tamen omne factum secundum leges humanas, quoniam in quibusdam a recta ratione deficiunt, verum *naturale* hic & supra æquiuoce di[illegible]. Multa enim sunt secundum rectæ rationis dictamen, vt quæ videlicet non omnibus sunt [illegible] & per consequens neque confessa, quæ non ab omnibus nationibus conceduntur [illegible] honesta. Sic etiam secundum legem diuinam sunt quædam præcepta prohibita vel [illegible] quæ se babent in hoc conformiter humanæ legi, quod quia notum est in pluribus, exempla [illegible]ætermisi propter abbreuiationem sermonis.

Et inde etiam est, quod quædam licita sunt secundum legem humanam, quæ non licent [illegible] legem diuinam, & econuerso. Veruntamen licitum & illicitum simpliciter attenden[illegible] legem diuinam potius quam humanam, in quibus dissonant præceptis pro[illegible]s. Dicitur autem ius secundo modo de omni humano actu, potestate vel hab[illegible] acquisito, imperatu, interiori vel exteriori, tam immanente quam transeunte in rem [illegible]cem, aut in rei aliquid, puta vsum aut vsufructum, acquisitionem, deten[illegible] [illegible]ationem, aut commutationem, & reliqua similia, conformiter iuri di[illegible] [illegible]tem significationem. Quod autem sit rei vsus aut vsusfructus cum a[illegible] [illegible]ctationibus seu de iure à scientia ciuilium actuum supponatur ad præ[illegible].

[illegible] hanc quidem significationem soliti sumus dicere, *hoc ius alicuius esse*, cum rem [illegible] modo dicto conformiter vult aut tractat. Vnde talis contrectatio vel vo[illegible]itur [illegible]uoniam iuri conformatur in eo quod præcipit, prohibet aut permit[illegible] [illegible]odum columna dextra dicitur aut sinistra, cum animalis dextru vel si[illegible] [illegible]um propinquior extiterit. Ius igitur dictum hoc modo secundo, nil [illegible] volitum præcepto, vel prohibitione aut permissione actiua legislatoris, [illegible]ceptum prohibitum aut permissum passiue pridem diximus. Et est

hoc etiam quod prius licitum dicebamus. Importat autem rursu [illegible] dicantium secundum legem seu iudicia ipsorum secundum ius di [illegible] nem quomodo dicere solent iudicem seu principantem ius alicui [illegible] plum per sententiam legalem damnauit aut soluit. Dicitur aut [illegible] particularis iustitiæ, quomodo ius aut iustum velle dicimus eum, qui æquale aut [illegible] vult in commutationibus aut distributionibus.

Huic vero habitum est distinguere modos seu signata *dominii*: quod quidem si [illegible] sumptum, potestatem principalem vendicandi rem aliquam quæsitam iure dicto se [illegible] mum modum: potestatem inquam scientis & non dissentientis in hoc, volentis et [illegible] alteri licere rem illam contrectare absque sui dominantis scilicet, dum illi dominatur, exp[illegible] consensu. Hæc autem potestas nil aliud est quam actuale aut habituale velle sic habendi rem iure quæsitam, vt diximus: quæ siquidem alicuius ius dicitur, quoniam iuri primo modo dicto conformis, secundum quem modum etiam columnam dextram aut sinistram esse iam diximus, cum ad animalis dextera aut sinistra secundum propinquitatem vere fuerit comparata. Dicitur autem rursum hoc nomen communiter magis de potestate iam dicta, siue fuerit [illegible] rem tantum, siue in vsum aut vsumfructum tantum, siue in hæc omnia simul. Dicitur amplius idem nomen de potestate iam dicta, non tamen scientis aut consentientis, neq; dissentientis expresse seu renunciantis: quo modo infanti & absenti aut alteri cuilibet ignoranti, capaci [illegible] acquiri potest res aliqua vel ei⁹ aliquid cũ dominio seu potestate ipsam mendicandi ab auferẽte seu auferre volente per se vel aliũ corã iudice coactiuo. Dictũ est aũt non dissentientis, quoniam expresse dissentienti seu renũtianti rẽ aliquam aut rei aliquid, non acquiruntur talia, neq; ipsa vendicandi dominiũ aut potestas. Potest. n. quilibet renũciare licite iuri pro se introducto secundum humanas leges, neq; ad iuris beneficium compellitur quis inuitus secundum legem aliquam. Sunt [illegible] autem iam dicta dominia legalia, quoniam legis seu ipsius latoris ordinatione, ac hominum electione acquiruntur seu acquisibilia sunt. Adhuc dicitur nomen *dominii* de humana voluntate seu libertate secundum se, cum ipsius executiua seu motiua organica potestate nõ impedita. His enim possumus in actus aliquos & ipsorum oppositos, propter quod etiam dicitur homo inter animalium cætera, suorum actuum habere dominium: quod siquidem à natura inest homini, non voluntate seu electione quæsitum.

Consequenter distinguendum est hoc nomen *possessio*, quod quidem sumptum large significat vno modo idem quod dominium dictum secundum primam aut secundam significationem vel tertiam, aut rem temporalem aliquam in comparatione ad sic habentem & habere volentem, quemadmodum dictum est in duabus prioribus dominii significationibus. Vnde Gen. 13. *Erat autem diues valde in possessione auri & argenti*, & eiusdem 17. *Dabo tibi & semini tuo omnem terram Chanaam in possessionem æternam.* Alio modo & magis stricte dicitur possessio de dominio iam dicto cum actuali contrectatione corporali, præsenti vel præterita rei vel vsus aut vsusfructus ipsius, quo modo nomine hoc vtuntur plurimum in sciẽtia ciuilium actuum. Amplius dicitur hoc nomen de licita contractione corporali rei suæ, vel etiam alienæ. Vnde Actuum quarto: *Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Dicitur autem rursum possessio, licet improprie de re detentione illicita in præsenti vel præterito, per se vel alium corporaliter contrectata.

Nunc autem sequitur distinguere nomen *proprii & communis.* Dicitur autem *proprium* siue *proprietas* vno modo de dominio dicto secundum primam significationem, quomodo vtuntur [illegible] pso in scientia ciuilium actuum Dicitur rursum magis large sumẽdo, ẽt de dominio d[illegible] secundum eius significationem tam primam quam secundam, quomodo vsus eius est apud Theologos, etiam in sacra scriptura plerunque. Amplius dicitur hoc nomen *proprium* & *proprietas* famose magis apud Theologos de singularitate personæ vel rei, aut rei aliquo pertine[illegible] us ad vnã personam tantum, non cum alia. Sic enim sumunt proprium, distinguentes ipsum contra commune, qui quærunt, vtrum perfectius seu magis meritorium æternæ vitæ sit habere temporalia in proprio, id est singulariter quam habere talia cum alio vel aliis in communi. Dicitur autem rursum hoc nomen proprium siue proprietas de accidente alicui subiecto inhærente per se quo modo vtuntur philosophi nomine hoc, in eo tamen famosius quod conuertitur cum [illegible] c autem nomen *commune* quantum ad propositum pertinet, sumitur opposite duabus [illegible] onibus proprii posterius dictis.

Reliquum vero nobis est distinguere modos horum nominum *pauper* & *diues* di[illegible] tur autem hoc nomen *diues* famose magis de habente sibi superabundantiam rerum temporalium [illegible] quas vocant *diuitias* simul pro quolibet tempore: præsenti atq; futuro & licite. Alio vero di[illegible] tur *diues* de habente sibi licite res prædictas solum sufficientes simul pro quolibet præsenti atq; [illegible] futuro. Dicitur autem adhuc *diues* dupliciter & magis proprie, primum quidem de habente res iam dictas superabundantes etiam vt dictum est, vel sic eas habere volente, [illegible] rursum mo[illegible] d[illegible] habente iam dictas res sufficienter solum vt etiam dictum est in secundo modo, vel [illegible] c eas habere volente His autem quasi opposite priuatiue duobus prioribus modis dicitur *pauper*: vn[illegible] quidem, qui priuatus est superabundantibus solum: alio vero modo, qui etiam sufficientia pro [illegible] non simul habet. Te[illegible] o vero modo d[illegible] *pauper* opp[illegible] e diuiti, quasi co[illegible] ra[illegible] e, [illegible] dẽ

de eo

[illegible] abundantibus [illegible] Quarto [illegible] pro quolibet præsenti [illegible] habere, [illegible] [illegible] carere. debes autem attendere [illegible] secundum & 4. modum pau[illegible] est [illegible] & 3. paupertatis modus [illegible] licet modus paupertatis [illegible] pauperes opponitur cuilibet modo diuitis [illegible] oportet omittere, quod *pauperum* [illegible], sunt quidam abdicantes [illegible] propter finem honestum, & [illegible] modo. Alii vero talia videntur [illegible] propter hu[illegible], sed propter ina[illegible] aut aliam aliquam mundanam [illegible] ndam. Est enim cum his at[illegible] quod rerum temporalium, quas vocan[illegible] quædam sunt quæ [illegible] & communi [illegible] vnico aliquo actu vel vsu consumptibiles sunt, quemadmodum cibi, po[illegible] medicinæ, ac reliqua similia: quædam vero sunt quæ manentia pluribus vsibus deseruiunt sunt [illegible] & domus, lecutis & vestis, equus aut seruus. Sunt autem iam dictorum nominum [illegible] alię fortasse, famosiores tamen istarum & modos nostro proposito magis atti[illegible] putamus: quas siquidem secernere atque describere vel diffin[illegible] e proprie, dif[illegible] propter [illegible] eorum varietatem apud diuersos & eosdem etiam artifices loca & tempo[illegible] *Fere.n.quidem igitur nominum vnumquodq; dicitur multifariam,* vt in *De generatione* scribitur *lib. primo.*

CAP. XIII.

De statu tam dictæ paupertatis, quem euangelicam perfectionem dicere solent, & quod hunc Christus & ipsius apostoli seruauerunt.

1 His itaq; modis & significationibus doctorum nominum sic distinctis, conclusiones aliquas [illegible] pri[illegible] quidem quod rem aliquam temporalem aut temporale aliquid, puta vsufructu [illegible] proprio vel communi suam vel alienam, non potest aliquis licite contrectare siue [illegible] habens in ea vel eius aliquo ius dictum secundum primam & secundam iuris signi[illegible]. Nam omne factum, non præceptum aut permissum iure fieri, est non licitum, vt ex [illegible] cuilibet euidenter apparet: nec oportet immorari ad hoc probandum, quoniam [illegible] per se notum est. Secundo possumus ex dictis inferre, quod rem aliquam aut eius aliquid [illegible] licite contrectare secundum vnam legem, puta diuinam, & illicite se[illegible] humanam. Similiter e conuerso. Rursum idem facere licite aut idem etiam [illegible] vtranque. Hoc autem videre non est difficile, quoniam præcepta, pro[illegible] quæque diuersantur & dissonant in his legibus inuicem, quandoque con[illegible] vnius præceptum aut permissionem operans licite operatur secun[illegible] quod alia lege prohibitum extet, idem illicite secundum legem aliam operatur: [illegible] tale aliquid vtraque lege permissum fuerit, secundum vtranque licite operatur. Si vero [illegible] idem operatur illicite secundum vtrunque. Vtrum aut secundum le[illegible] quicquam fieri vel omitti, quod humana lege præceptum aut pro[illegible] quemadmodum e conuerso, considerandum relinquitur, non est enim hoc præ[illegible] certum est autem multa fore permissa humana lege, quemadmodum forni[illegible] & reliqua quædam peccata, quæ lege diuina prohibita sunt. His consequen[illegible] quod rem quamcunque temporalem, aut eius aliquid siue vnico aliquo vsu [illegible] siue non propriam alicuius iuxta tertium modum proprii, siue communem sibi [illegible] m, id est, sibi iure acquisitam vel alienam, ex consensu tamen eius, cui iure [illegible] quæsita est. Potest aliquis contrectare in proprio dicto secundum tertiam si[illegible] vel etiam cum aliorum [illegible] habet [illegible] secundum tertiam possessionis [illegible] atque corrumpere licite absque omni eius rei, aut eius ali[illegible] dominio secun[illegible]

4 [illegible] dam, vel tertiam dominii [illegible] ationem. Hoc autem demonstro sic. Quoni[illegible] temporalem aut eius aliquid secundum omnem eius dictum modum potest quis [illegible] atque corrumpere absq; dominio secundum iam dictos tres modos, tam in p[illegible] quam contrectat vel habet absq; iam dictis dominiis secundum legem di[illegible] humanaq;. Sed rem aliquam suam, & rei aliquid ac alienam consentien[illegible] potest aliquis contrectare secundum leges, vt dictum est absque om[illegible] licite [illegible]. Prima propositio [illegible] deductionis per se nota est ex li[illegible] am probatione sumpta [illegible] ctione, primum quidem in re sua seu a[illegible] alienam in propria [illegible] in communi, vt dono vel legato, [illegible] Rem enim aliquam sic alicui esse

5 [illegible] ipsam ca[illegible] secundum leges, quoniam mo[illegible] acquirit [illegible] ex inductione palam. Constat etiam quod quili[illegible] pro se [illegible] quoniam *beneficium non confertur inuito*, se[illegible] vel eius vsus dominium acquiri [illegible] dem si voluerit acquiratur tam

6 [illegible] potestas [illegible] altero prohibendi, potest licite [illegible] vero prohibendi, quæ nihil aliud [illegible] indum tres [illegible], non renunciata potestate vin[illegible] potest [illegible] secundam eius significatio[illegible] per ius vtendi iurementibus do[illegible] iam dictarum [illegible] onum. Am-

Amplius re quæ in nullius bonis est, potest aliquis licite vti secundum leges, sed a ... cuius potestatem vendicandi & ab altero prohibendi renunciauit quis, potest esse in nullius bonis, ergo ipsa potest quis licite vti. Cum igitur renuncians potestatem prædictæ non habeat rei dominium, apparet quod rem aliquam potest quis licite contrectare, ac ea vti absque omni legali iam dicto dominio.

Rursum illa separantur inuicē, quorum vnum per licitum votū abdicari potest pro quolibet tempore, reliquum vero minime. Sed iam dictum rei dominium seu vendicandi & prohibendi rem temporalem aut eius aliquid potestas per licitum votum abdicari potest pro quolibet tempore. Habere vero rem licite seu eius simplicem vsum, non pro quolibet tempore abdicari potest per licitum votum, ergo hæc ab inuicem separare conuenit. Prima propositio huius deductionis est per se nota ex liciti diffinitione: non enim potest idem secundum eandem legem simul licitum & illicitum esse. Secundam propositionem probo quoad vtranq; sui partem & primo quod abdicatio dominii per votum licita sit pro quolibet tempore, quoniam de Christi consilio potest emitti licitum votum: sed talis abdicatio est Christi consilium, vbi Matthæi ... dixit: *Omnis qui dimisit domum aut agros, &c. propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Idem habetur Matthæi quinto & Lucæ sexto, cum dixit Christus: *Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Et ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte ei & pallium.* vbi Augustinus *si pro necessariis imperat, id est non ubi non contendere, quanto magis pro superfluis?* Iuxta quam etiam Christi sententiam dixit Apostolus primæ ad Corinthios sexto: *Iam quidem*, inquit, *omnino delictum est in vobis quod iudicia habetis inter vos. quare non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini:* supple, quam iudicio, etiam iusto aduersus quenquam contendere, pro rei temporalis veodicatione? vbi Glossa secundum Augustinum inducit euangelium in locis præassignatis. Et tunc addit hoc, *id est contendere iudicio, iuste scilicet, secundum veniam infirmis concedit Apostolus, cum sint in ecclesia talia iudicia fieri inter fratres fratribus iudicantibus.* Consequenter propter quoddam dictum August. dubium subdit Glossa: *Vt autem prædicta verba Augustini, quibus ait, peccatum est iudicium habere contra fratrem, ne intelligantur, dicendum est hic quid in huiusmodi conueniat perfectis & quid non, & quid liceat infirmis & quid non. Perfectis igitur licet repetere sua simpliciter scilicet sine causa, sine lite, sine iudicio, non conuenit eis inde mouere causam ante iudicem. Infirmis vero licet & sua repetere mouendo causam ante iudicem, & iudicium habendo contra fratrem.* Potest igitur de abdicatione dominii licitum votum emitti. Quod si etiam perfectis non est licitum contendere coram iudice coactiuo, ergo potestatem licite vendicandi non habent, quæ dominium est iam dictum: tali enim potestati iam per votum renunciauerunt contra quod eis vllo tempore veoire non licet, præcipue stante voto. Quod autem rei vel eius vsus, habitus licitus seu simplex facti vsus abdicari nequeat pro quolibet tempore, satis apparet, quia nullum prohibitum lege diuina potest licite cadere sub voto, sed talis abdicatio est prohibita lege diuina, eo quod species quædam homicidii. Tale enim votum obseruans seipsum fame aut frigore vel siti perimeret scienter, quod lege diuina prohibetur expresse vt *Mat.19. Mar.10. Luc.18.* vbi Christus aliqua præcepta legis antiquæ confirmans ait: *Non occides*, &c. Separatur igitur rei scilicet vsus simplex seu habere licitum ab omni iam dicto dominio seu vendicandi & prohibendi rem aut eius aliquid potestate. 4

Ex quo etiam per necessitatem sequitur manifeste, insanam hæresim esse, asserentis rem ... sus vsum haberi non posse absq; iam dicto dominio. Sic enim dicens, nil aliud sentit quam Christi consilium adimpleri non posse, quod apertū mendacium est, & vt diximus tanquam perniciosum & hæreticum fugiendū. Nec obstat sermo dicentis, quod de actu contentioso possit abdicatio ... eita per votum fieri, non tñ de habitu seu actiua potestate legali ad vendicandū & prohibendum ... ab alio coram iudice coactiuo, quam prudentia e dominium esse diximus, hoc.n. ... quoniam omnis habitus seu potestas legalis acquisita vel acquisibilis, cuius habitus ... abdicari potest, eodem modo abdicabilis est, sicut inductione apparet in omnibus ... voto cadentibus. Nam vouens castitatem aut obedientiam, non solum per votum abdicat ... verum etiam potestatem licitam ad tales actus sibi iure primo modo dicto ... 5 Rursum inconsonum veritati est dicere quenquam habere licitam potestatem ad actus ... sunt illiciti, cum potestas non dicatur licita vel illicita, nec aliter harum ... nisi per actus licitos aut illicitos pro uenientes, aut prouenire possibiles ... actus licitæ potestatis, quam quis habuit ante votum, sint post votum illiciti, apparet ... nulla potestas licita remansit apud vouentem. Deinde ostendo quod rei aut eius vsum ... tum ad omne dominium supradictum, potest aliquis habere ... licitum ... summantē, si hunc vsum consentiente domino in reo exerceat absq; omni ... dicto. Nam ex quo supponitur esse omnino in alterius dominio seu potestate ... est quod tale dominium nō transfertur in alium, nisi facto domini & expresse ... sentiente etiam, in quem rei talis aut eius vsus, tale dominium seu iudicandi ... debet. Esto igitur dominum non velle transferre rei vel eius vsus tale dominium ... quam. Esto etiam alium dissentire tale dominium, vt qui expresso voto ... iam dictum abdicauit dominium, sicut ... consentit ... perfectum aliqua ... sua vti etiam ... ad ... consumptionem, perfectum ...

[illegible] abdicauit tali re velle vti consentiente [illegible] vtentem re illa licite vti ea, & [illegible] illius [illegible] vsus nullum supradictum [illegible] dominium. Quod autem nullum [illegible] aut eius vsus habeat dominium, apparet ex præmissis, [illegible] ex habentis domini voluntate, quam ex recepturi rei vsum conditione, qui talis [illegible] abdicauit dominia. Quod autem ea [illegible] vtatur, apparet ex liciti diffinitione, quoniam [illegible] permissum est vnicuiq; vti aliena re etiam vsq; ad eius consumptionem, si ad hoc [illegible] dominantis eam consensus expressus. Quod si sumatur dominium vltimo modo, pro voluntate scilicet seu libertate humana, cum ipsa [illegible] potentia naturalis non acquisita, sed connata nobis: dico quod rem aliquam aut [illegible] neq; licite neq; [illegible] contrectare possumus sponte sine tali dominio, neq; tale dominium abdicare possumus. Et quia hoc secundum se quasi notum est omnibus, quoniam sine [illegible] hic nemo in esse mundi esse potest absq; probatione aliqua, de hoc pertranseo propter abbreuiationem [illegible]. Ex his itaq; apparere potest, quod non omnis rei temporalis aut eius vsus potestas [illegible] seu de iure primo aut secundo modo dicto vel vtroq; in dominium, quamuis econuerso dominium omne licitum secundum iam dictos tres modos legales in rem vel eius vsum aut vtrumque sit potestas licita, seu de iure iam dicto. Vnde sic inferens, Est potestas in rem aut eius vsum licita seu de iure, igitur est in rem aut eius dominium licitum seu de iure, paralogismum incidit consequentis. Est enim rem licite habere & contrectare tam suam in proprio vel communi quam [illegible] alienam, domino vel eo cui quæsita licite fuerit consentiente absq; omni legali dominio acquisito. His ergo præmissis ad propositum ingredientes amplius, primum dicimus [illegible] aut paupertatem aliquem fore quasi per se notorium, & in scriptura repertum plerumque, [illegible] vt ex omnibus de hoc vnum inducere sufficiat, ex Marc. 12. vbi Christus: *Amen dico vobis, quoniam mulier hæc pauper plus omnibus misit.* Deinde ostendo similiter per scripturam, pauper[illegible] meritoriam esse ad vitam æternam. Quoniam dixit veritas Lucæ 6. *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei*, merendo scilicet, quia nemo præter Christum in hac vita beatus efficitur sed meretur.

Et ex hoc sequitur per necessitatem, paupertatem esse virtutem, si ex multis actibus, sic volendi carere re[illegible] temporalibus bonis habituata fuerit, aut actu virtutis factiuū aut elicitum a virtute, qa omne meritoriū virtus est aut actus eius. Rursum omne Christi cōsiliū pertinet ad virtutē per se, paupertas est huiusmodi, vt Matt. quinto, 19. & alijs plerisque locis euāgelicæ scripturæ satis apparet.

Ex quo sequitur per necessitatem, hanc esse paupertatem spontaneam dictam secundum tertium & quartum modum paupertatis, eo quod non est virtus aut eius opus sine electione, electio vero non sine consensu, vt ex *secundo & tertio Ethicorum* satis apparet. Cuius et cōfirmatio sumi potest ex Matth. 5. vbi Christus *Beati pauperes spiritu*, intelligens per *spiritum* voluntatem seu con[illegible] sanctorum exponant per *spiritum* superbiam, quod tamen non multum est [illegible] propositum, quoniam in eadem sensu subiungitur immediate, *beati mites.* Quicquid [illegible] nemini dubium, & secundum sententiam sanctorum, quod [illegible] meritoria sit regni cœlorum, quemadmodum Christus ait, oportet hanc esse [illegible] temporalium priuationem principaliter, sed interiorem mentis habitum, quo [illegible] propter Christum. vnde Basilius super illud Lucæ sexto. *Beati* [illegible]: *Non omnis quem paupertas premit, beatus est. Plures enim pauperes sunt in substantia* [illegible] *vero secundum affectum, quos non saluat paupertas, sed damnat affectus, nihil enim* [illegible] *voluntariorum beatificabile est, eo quod omnis virtus libero designatur arbitrio.* Est ergo paupertas [illegible] virtus & spontanea per consequens, non autem exterior priuatio secundum [illegible] non saluat sine affectu debito, posset enim quis talibus pri[illegible] & inuitus & propter horum tamen inordinatum affectum damnari. Sic etiam [illegible] Apostolus. 2. ad Corinth. 8. cum dixit: *Si enim voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est*, id est, meritoria. Debet etiam hæc electio priuationis temporalium [illegible] propter Christum si futura sit meritoria. Vnde veritas Matth. 19. *Et omnis qui reliquit do*[illegible] *propter nomen meum.* Vbi Hieronymus. *Qui carnalia pro saluatore reliquit, spiritualia recipiet, quæ merito & comparatione sui, quasi paruo numero centenarius numerus, comparantur.* Et in[illegible] *euangelii prædicat* [illegible] *omnes affectus contempserint, atq; diuitias & seculi voluptates* [illegible] *accipient, & æternam vitam possidebunt.* Rursum quod opponitur auaritiæ per se [illegible] spontanea propter Christum est huiusmodi [illegible] proportionem autem habet virtus hæc ad moralem liberalitatem, [illegible] differat & rei medio [illegible] species eius perfectior quædam, vt ex sequentibus [illegible] in eadem atoma specie reponi non possunt. [illegible] quidem [illegible] paupertas meritoria virtus est, qua quis propter Christum priuati [illegible] temporalibus, quæ [illegible] vocantur, superfluis suæ sufficientiæ. [illegible] virtutem [illegible] habitum [illegible] charitatis, quod visi [illegible] habitus aut actus [illegible] Dei odio actuali aut habituali [illegible] opponerentur [illegible] primo. Nam quamuis charitati [illegible] oppositum [illegible] theologicæ, non tamen propter hoc ipsa est [illegible] logica, quoniam talia sibi primum opponuntur. Non [illegible] sermo dicens, eandē esse virtutē [illegible] qua in Deum tendimus p dilectionē, & qua

& qua recedimus ab inordinato rerum temporalium desiderio, [illegible] motum [illegible] liter fure, quo aliquid exit ab aliquo termino & in oppositum [illegible]. Cum [illegible] se tendamus in Deum, eadem igitur non alia virtute ab amore temporalium [illegible]. Ex iam enim præmisso nobis sermone patere potest huius deductionis infirmitas [illegible] & si charitate per se primo tendamus in Deum per dilectionem, eadem [illegible] exitus [illegible] posito per se primo, quod quidem odium Dei est, non amor illicitus rerum tempo[illegible] quamuis quandoque ad charitatem sequatur hic exitus, propterea quod ad ipsum [illegible] diosa paupertas. quæ talis temporalium est per se primo abdicatio spontanea, [illegible] necessitatem sequitur exitus ab opposito per se primo, sc. ab amore illicito temp[illegible]. Si enim disputantis sermo verum inferret, ex veris concluderet [illegible], charitate [illegible] quam [illegible] né virtutem, quoniam ad charitatem plurimæ sequuntur per necessitatem, vt fides & spes, [illegible] bus per se primum eximus ab hæresi & desperatione. Amplius charitas non [illegible] sub voto quia præceptum est. Iam dicta paupertas præcipue quarto modo dicta, cadit sub voto, non igitur est charitas essentialiter studiosa paupertas nec e conuerso, quamuis hæc sequatur charitatem sicut aliarum theologicarum plurimæ. Huius autem virtutis summum modum aut speciem esse dico votum viatoris expressum, quo propter Christum renunciando priuari & carere vult tam in proprio quam etiam in communi omni legali iam dicto dominio acquisito seu potestate vendicandi & ab alio prohibendi coram iudice coactiuo res temporales quas vocant diuitias. Votum inquam etiam, quo propter Christum tam in proprio, quam etiam in communi priuari vult & carere omni potestate, habitu, & contrectatione vel iussu ipsarum superfluo in quanto & quali præsenti sufficientiæ. Nec talia bona quantumcunque sibi licite aduenientia, pro pluribus futuris necessitatibus seu indigentiis supplendis propter se solum, nec propter se cũ aliquo vel determinatis aliquib. in cõmuni vult habere simul, sed pro vnica tãtũ simul vt immediate instante quasi præsente indigentia alimenti atq; tegmenti. Hoc tamen duntaxat excepto q sit hic vouens in loco, tempore, aut sui dispositione tali, vt vicissim successiue singulis diebus sibi de temporalibus tantum quærere possit, quo suam indigentiam iam dictam, solum tamen vnicam simul, non plures supplere possit. Hic siquidem modus aut species *meritoriæ paupertatis* status est, quem ad euangelicam perfectionem necessarium dicere volunt, vt ex sequentibus aperte patebit. Quem etiam iam dictum modum meritoriæ paupertatis siue habẽtis in proprio tertio modo dicto, siue etiam cum alio in communi modo communis huic opposito, deinceps propter abbreuiationem vocabimus *summam paupertatem*, sic vero habere v[illegible]entem more Theologorum *perfectum* dicemus. Quod autem iam dictus modus paupertatis meritoriæ sit aliorum summus, ostendi potest ex hoc, quoniam secundum ipsum aliorum maxime omnia Christi meritoria consilia obseruantur. Omnia nanque primum temporalia a[illegible] possibilia viatori per votum abdicantur, plurima diuinæ charitatis sic vouentibus amoue[illegible]r impedimenta pluribus seculi passionibus & ignominiis, ac sustinendis incommodis di po[illegible]tur, pluribus quoque ipsius voluptatibus & vanitatibus sponte priuantur: & ad vnum dice[illegible] ad obseruanda Christi tam præcepta quam consilia omnia maxime se disponuntur. Quod autem temporalia simpliciter & quantum viatori possibile ac licitum est, abdicet sic voue[illegible]s, euidens est, quoniam nihil nisi quod præsenti aut quasi præsenti alimenti ac tegmenti supplendæ indigentiæ vnicæ necessarium fuerit, habere vult simul, minus autem habere non li[illegible]et alicui viatori fideli, quoniam si minus habere vellet sibi necessario ad vitæ sustentationem sui esset homicida scienter, quod diuina saltem lege non licet alicui. Qui ergo sic habere vult temporalia, quod eorum minus non licet habere, minimum vult ex ipsis: Et qui tantum abdicat ex eis, quod amp[illegible]us abdicare non licet maximum abdicat. Sic autem facit viator secundum iam dictum modum meritoriæ paupertatis, quem *summum* diximus. Quod autem sit hoc se[c]undum Christi consilium apparet, nam de hoc voto consilium dedit. Lucæ 14. cum dixit: *Sic igitur omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Quod autem plurima charitatis diuinæ sibi amoueat impedimenta euidens est, quoniam amor & voluntas conseruandi temporalia conuertit hominem ad ipsa, & per consequens magis auertit in tantum ab amore seu Dei dilectione. Vnde veritas Matthæi sexto: *Vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum.* Nec valet ex [illegible]s, quod habens has, non conuertet suum amorem [illegible] illas. [illegible] Christum Matth. 13. & Marci quarto dicentem, quod *fallacia diuitiarum* [illegible] *verbum.* Vbi Hieronymus: *Blandæ enim sunt diuitiæ aliud agentes, aliud poscentes* propter qu[illegible] [illegible]am ipsas simpliciter abdicare, volen[illegible] p[illegible] esse. Christus consuluit Lucæ 18. cum [illegible] *Omnia quæcunque habes vende, & da pauperi[bu]s.* Vbi Beda: *Quicunque ergo perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet: non ex parte sicut Ananias fecit & Saphyra, sed totum.* E[t] ibidem q[uod] est ad propositum, subdit Theophylactus: *Summam paupertatem suadet, si quid enim re[liquum] erit,* (temporalium scilicet,) *illius seruus est*, supple, qui seruat talia propter [illegible]. S[illegible] hu[i]usmodi rara inordinate monetæ detinentis affectum. Eidem quoque s[e]ntentiæ Raban[us] super idem Christi oracul[um] in M[att]h. 19 add[it] qu[o]d est ad propositum valde [illegible] *Inter pecunias habere, & pecunias amare nonnulla distantia est. Tutius autem est, nec habere, nec amare* [illegible] *tias.* Qu[o]niam vt ib[id]em sub[dit] Hieronymus: *Diuitiæ habitæ difficile contemnuntur.* Sunt enim *visca tenaciores*, vt dicit [T]homas *Luc.* 18. super eodem Christi consilio. Plurima ergo

ubi

sibi charitatis impedimenta subtrahit, qui diuitias quantum viatori possibile ac licitum est, subtrahit. Pluribus etiam seculi passionibus, ignominiis, & incommodis exponit se pluribus voluptatibus & mundanis commodis sponte se priuat. Hoc autem quamuis per se notum sit, experientia sensata, dicit tamen Sapiens Ecclesiastes decimo: *Pecuniæ enim*, inquit, *obediunt omnia*, id est habenti pecunias. Ex opposito autem Prouer. 15. *Omnes dies pauperis mali. quoniam pauper afflictionibus abundat*, vt Glossa dicit ibidem. Rursum eiusdem 19. ait: *Diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem & hi quos habuerit separantur.* Quod autem tristia sustinere in hoc seculo, & à delectabilibus abstinere propter Christum, sit meritorium & consultum, apparet euidenter, *Matt. quinto, & 19. ac Luc. 6.* vnde quantum ad tristium tolerantiam: *Beati pauperes, Beati qui lugent, Beati qui persecutionem patiuntur, Beati qui esuriunt*, cum cæteris quæ ibidem annumerantur his: quantum vero ad delectationum abstinentiam: Quoniam *omnis qui reliquit domum aut fratres*, cum reliquis ibidem annumeratis, *centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Hanc eandem sententiam explicant ibidem Glossæ sanctorum, quas omisi propter abbreuiationem sermonis, & eo quod res hæc est nota satis. Hæc quoque fuit Apostoli sententia ad Rom. 6. *Existimo enim*, inquit, *quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* ergo meritoriæ sunt aduersitates huius seculi tolerantibus sponte. Idem 2. ad Corinth. primo. cum dixit: Quoniam *sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis.* Vbi Ambr. *Quia æqua gloria labori vestro retribuetur*, id est proportionalis. Ad hæc autem seculi tristia & incommoda sustinenda non se omniquaq; sic disponunt collegia personarum habentium dominium temporalium in communi, quinimo minus multis pauperibus in seculo coniugatis, habentibus quandoque propria, eis tamen quæ ad vitæ sufficientiam sæpius egentibus his qui talia solum possident in communi. Quod autem secundum hunc modum paupertatis meritoriæ, quem supremum diximus aliorum, maxime omnia præcepta & Christi consilia obseruari possint, apparebit discurrenti per seriem euangelicam, præcipue in capitulis assignatis. Qui enim talem paupertatem elegit, quomodo erit auarus aut superbus, qualiter incontinens aut intemperatus, ambitiosus, immisericors, & cur iniustus, timidus, accidiosus, aut inuidus, cur etiam mendax, impatiens, & alteri propter quid maliuolus? quinimo ad omnes virtutes sic disposito, ianua reserata videtur ad omnia quoque præcepta & consilia æquanimiter adimplenda. Quod quia palam fit inducenti, probare omitto propter abbreuiationem sermonis. Sic igitur summus modus aut species meritoriæ paupertatis est, quem prius descripsimus: quoniam secundum ipsum possunt amplius & securius omnia Christi præcepta & meritoria consilia obseruari. Ex qua si quidem descriptione primum apparet, quod temporalia quantum ad dominium per votum expressum renunciare debet perfectus, tum quia Christi consilium, vt ex *Luca* 14. pridem induximus, tum quia ex hoc suam paupertatem notificans, se amplius in aliorum conspectu contemptibilem reddit, & secularib. honorib. magis cædit. Vnde Lucæ nono: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* Ex quo sequitur amplius, quod nemo summam paupertatem obseruare potest ante perfectum rationis vsum. Sequitur etiam ex hac descriptione, quod perfectus existens nihil habere neque quærere debet aut conseruare propter se, ad futuram scilicet suam necessitatem supplendam, nisi instantem quasi præsentem: excepto duntaxat in casu quem pridem in descriptione diximus. Vnde Matth. 7. *Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi.* Vbi Glossa, *in crastinum, id est, in futurum. de præsentibus concedit, de futuris quadiuina procurat ordinatio, non conuenit solicitari, sed præsentia grate suscipientes, curam futurorum quæ incerta est, Deo relinquimus: Cui de nobis cura est.* Idem eodem septimo, cum dixit Christus ad discipulos: *Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa.* Et paulum infra subiungit: *Nolite ergo soliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt.* Diximus autem perfecto nihil licere *propter se* ad crastinum custodire, non quidem intelligentes sic, vt si quid ex eo quod illi aduenit ex quæstu diurno licito, residuum fuerit, id reiicere debeat & nullo modo custodire, sed quod tale residuum non debeat sibi sic custodire, quin illud pauperibus sibi occurrentibus & prius indigentibus quam ipse proponat firmiter tribuere atque dispensare conuenienter. Vnde Lucæ tertio: *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui escas, similiter faciat.* Intelligens per *duo vestimenta & escas*, id vel de eo quod superest indigentiæ præsentis proprio supplemento. Cuilibet autem dictum est, quoniam communitas seruantium aut habentium pro aliquibus determinatis solum: vt quæ monachorum & canonicorum & similium, non est perfecta communitas, perfecta enim, vt quæ Christi & apostolorum ad omnes fideles extitit, vt apparet *Actuum quarto.* Et si ad infideles in casu se extenderet, adhuc forte esse magis meritoria foret, iuxta illud Lucæ sexto: *Benefacite his qui oderunt vos.* Potest autem licite perfectus custodire residua & debet: ea tamen intentione seu proposito firmo quod diximus. Vnde Ioannis sexto: *colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.* Sic etiam sentit Glossa super Matthæi 18. *Staterem illum assumens*, &c. inquit enim: *Tantæ paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non haberet. Iudas quidam communia in loculis habebat. Sed res pauperum in suos vsus conuertere nephas duxit.* Ecce quod reseruata erant pauperum, id est ea intentione custodiebantur. Et ex hoc apparet illos errare, qui dicunt attinere perfectioni votum nihil recipiendi ad distribuen-

dum pauperibus infirmis aut aliter quærere sufficientia impotentibus. Nam hunc quæstum exercuit Apostolus, & licite ac meritorie nulli dubium, quemadmodum palam est *secunda ad Corinthi. octauo & nono.* Et apparet etiam ex Glossa super illud Ioan. 21. *Pasce oues meas*, &c. Series autem horum omitto propter abbreuiationem. Sequitur etiam ex iam dicta descriptione necessario, quod perfectus nullam rem immobilem, vt domum aut agrum in sua potestate existentem seruare aut retinere debet nec potest nisi firmo proposito, cum primum potuerit id alienandi seu commutandi ad pecuniam vel rem aliam conuenienter pauperibus immediate distribuibilem. Nam quia domus aut ager non possent immediate distribui pauperibus conuenienter, quin in eo contingeret peccare per superabundantiam & defectum, in talibus est Christi consilium attendendum, dum dixit Mathæi decimonono, Lucæ decimooctauo, & Marci decimo: *Vade & vende*: Nec dixit, omnia quæ habes da pauperibus: nec dixit, omnia quæ habes dimitte deperdi, sed *vade & vende*, quoniam vendendo conuenientior distributio fieri potest: sic etiam fieri consulebant apostoli. Et quibus consulebatur, sic etiam faciebant, sua volentes pauperibus distribuere conuenienter. Vnde Actuum quarto: *Quotquot enim possessores agrorum domorum erant, vendentes, afferebant pretia eorum. Diuidebantur autem singulis, prout cuique opus erat.* Appatet etiam ex iam dictis, quod nullius rei temporalis dominium acquisitum, iuxta primam, secundam, & tertiam dominii significationem iam dictam perfecto conuenire potest, vt ex *Mathæi quinto, & Lucæ sexto* probauimus prius. Et per Apostolum idem confirmauimus *prima ad Corinth. sexto.* Idem q; per Augustinum & Glossam ibidem patefecimus sufficienter: quorum series omisimus inducere propter rei euidentiam & sermonis abbreuiationem. Nec est auscultandus sermo dicentis, immobilia licite à perfectis seruari posse: vt ex ipsis prouentus annui pauperibus distribuantur: quoniam amplioris est meriti propter Christi dilectionem & proximi misericordiam distribuere pauperibus rem simul & prouentum quam alterum tantum. Et adhuc magis rem solam quam solum eius prouentum: Quoniam sic pluribus pauperibus actu egentibus simul subueniri potest, qui fortasse ante futurum rei prouentum propter defectum incurrerent ægritudinem aut mortem, stuprum, furtum, aut aliud inconueniens. Rursum quoniam infra tempus futuri rei prouentus fortasse morietur qui eam reseruauit, & sic ex ea nonquam merebitur quod mereri poterat idem penitus sentiendum de mobilibus quibuscunque, quæ etiam sic retenta cum aliis similiter inordinate mouere sunt nata detinentis affectum. Quod si tamen hæc virtus charitas esse credatur, vt quidam sentire videntur nulli, dubium, quin hic modus charitatis, cum summa scilicet paupertate perfectior sit habitu dominii rei temporalis in proprio vel communi, vt ex prioribus rationibus palam.

Nunc autem ad principale propositum accedentes, ostendere volumus, Christum viatorem summam meritoriæ paupertatis speciem vel modum seruasse: quoniam primum in vnoquoque aliorum est maximum, Christus autem sub noua lege primus viatorum merentium vitam æternam: fuit ergo aliorum perfectione maximus, ergo statum hunc ad temporalia obseruauit, cum absque ipso mereri maxime, secundum legem communem impossibile sit. Rursum si hunc non obseruasset modum paupertatis, fuisset alter viator, esset vel esse posset Christo secundum communem legem perfectior in merendo, quod nephas est credere. Hoc enim Christus ad perfectionem meriti asseruit pertinere, cum dixit vbi supra: *Si vis perfectus esse, omnia quæcunque habes vende & da pauperibus.* nec addit proprium aut commune, sed hoc vniuersaliter intelleait, propter quod etiam significatum vniuersale geminauit, dicens: *Omnia quæcunq;*. Nam qui habet in communi cum aliquo vel aliquibus dominium aut reseruationem temporalium extra modum dictum non abdicauit temporalium omne abdicari possibile, nec tot passionibus seculi exponitur, aut commodis priuatur, sicut temporalibus renuncians vtroq; modo, nec sic ab horum solicitudine liberatur, nec omnia Christi consilia seruat æqualiter omnimode abdicanti Post hæc ostendere volo Christum habuisse aliquid in proprio, & etiam in communi, summam tamen paupertatem seruando in proprio quidem dicto secundum tertiam significationem per id quod habetur Marci secundo: *Erant autem multi qui sequebantur eum scribæ & pharisæi videntes quia manducauerat cum publicanis & peccatoribus.* Certum est autem ipsum licite ac sibi proprium seu singulariter habuisse quod ori suo applicabat & manducabat. Amplius & vestimenta sibi propria seu singulariter habuit, vt ex *Matthæi 27. Marci 15. Lucæ 23. & Ioannis 19.* satis apparet. Vnde in Mathæo vbi supra. *Exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis eius.* Sic et in Marco & Luca, quorum series omittantur propter deuitationem in sermonis. Temporalia igitur in proprio Christus habuit licite seu de iure summam etiam paupertatem obseruans, & talia voluit habere & velle debuit, alioquin mortaliter peccaturus, quia verus homo existens esuriit, vt appatet ex *Matthæi 21. & Marci decimo octauo.* Ideoque cibo indiguit, quem non sumens; sumere potens peccasset grauiter, se ipsum videlicet perimendo scienter. In communi quoque Christus habuit licite, summam etiam paupertatem obseruans. Vnde Ioannis 12. *Dixit autem hoc Iudas, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens*, communes scilicet Christo & apostolis, & pauperibus reliquis, quod apparet ex eo quod de his Christus iussit distribui famescentibus pauperum turbis, vt Mathæi decimoquarto satis apparet. *Loculi* autem erant repositoria, in quibus pecunia eleemosynaria sibi data reseruabatur. Idem rursum eiusdem 14. *Quidam autem putabant quia loculos habebat Iudas.* Idem etiam Glossa super illud Math. 28. *Stateram illum sumens*, &c. *Iudas*, inquit Glossa, *communia in loculis habebat.* Sic etiam apostoli

post

post Christ[illegible] tem communia inuicem & cum aliis pauperibus habuerunt, summam paupertatem [illegible]antes. Vnde Actuum quarto: *Erant autem illis omnia communia.* Propria quoq; si[illegible] ha[illegible], victum scilicet atque vestitum, quos sibi proprie applicuerunt, quemadmodum Ch[illegible].

Dein[illegible]quam principale intentum ex hoc & præcedente atque immediate sequente capitulo [illegible] per necessitatem Christum viatorem, summam perfectionis præcipue monstrante[illegible] *dominium* aliquod acquisitum, secundum primam vel secundam aut tertiam d[illegible]atione[illegible], dictum in proprio vel cum alio in communi rei alicuius temporal[illegible] dominium sibi assumens non omnia consilia, & præcipue summa[illegible] seruasse. Christus autem hæc [illegible]ia perfectissime viatorũ seru[illegible] temporal[illegible] Christus habuit, nec habere voluit, quod scriptur[illegible] Lucæ 4. *Qui non renunciat omnibus quæ possidet.* Sic etiam Matthæi [illegible] *Nol[illegible] aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis vestris*, id est, conseruare [illegible], ea scilicet intentione atq; necessitatibus, quas pridem diximus, vt p[illegible] pauperes, quemadmodum fecit Paulus, aut temporis vel loci & personæ di[illegible] vrgente, de quibus in *sequenti capitulo* [illegible] apparebit. Quamuis tamen *dominium* ta[illegible] etiam in prædictis casibus summe pauperi habere non liceat: quoniam tale dominium [illegible] circa summam paupertatem excludit Christi consilium. Non habuit ergo Christus temporalium dominium iam dictum, nec habere potest eius aliquis imitator, [illegible] paupertatem [illegible]eruare volens. His consequenter dico, quod ex scriptura sacra [illegible] Christum quantumcunque condescendentem infirmis, habuisse tempora[illegible] dominium [illegible]essionem in proprio vel communi, quamuis hoc credantur [illegible] ratione concludi posset, Christum exercuisse omnia permissa, ne statum [illegible] exercentium [illegible] videretur. Sic ergo seculi principatum seu seculare iudicium [illegible] acceptasset ac exercuisset, cuius oppositum ostensum est irrefragabiliter *quarto huius.* Sic [illegible]gium, sic a[illegible]nem contentiosam coram iudice coactiuo, sic reliqua permissa omnia [illegible] Christum exercuisse nemo per scripturam conuincere potest, sed oppositum m[illegible]. Non enim [illegible] ipsum oportuit aut decuit exercere, ne statum exercentium, quos vocant [illegible], damnasse videretur: Quoniam non sequitur, Christus non fuit coniugatus, ergo statu[illegible] coniugatorum visus fuit damnare, similiter & in reliquis. Nã ipse sufficienter expressit differentiam inter ea, quæ sunt de necessitate salutis fienda vel omittenda, præcepta vel prohibita, & ea quæ non sunt de necessitate salutis apud sanctos vocata *supererogationis.* Cum enim interrogatus fuisset à quodam de necessariis ad salutem æternam, respondit Christus: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Interroganti vero [illegible] de his quæ sunt supererogationis, non respondit Christus, *si vis ad vitam ingredi,* sed dixit ei, *si vis perfectus esse.* In quibus verbis *Matth. 19. Luc. 18. & Marci* [illegible] fecit intelligere, quod obseruatio mandatorum sufficiebat ad vitam æternam, [illegible] erro[illegible] aliud respondit quam *serua mandata, si vis ad vitam ingredi.* Ideoque [illegible] o[illegible]a permissa Christum oportuit aut decuit exercere, ne statum eiusmodi exer[illegible] videretur, quia iam expresserat ipsos ex solis mandatis seu præceptis, com[illegible] præceptum affirmatiuum & negatiuum, posse saluari, sed magis decuit ipsum [illegible] summam paupertatem seruare, coniugium omittere propter talium ex[illegible] omnibus præbendum exemplum, quemadmodum ipsum de facto fecisse atqu[illegible]. Nam Matth. 8. Lucæ nono de sua paupertate loquens, ait: *Vulpe[illegible] cœli nidos. Filius autem hominis non habet vbi reclinet caput.* vbi Glossa, *Cum ita [illegible] vbi eum [illegible] habeam quod meum sit. Tanta enim paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non* [illegible] Matth. 18. *[illegible]aterem illum assumens da eis pro me & te.* Nusquam [illegible] vel agros, aut cumulos thesaurorum, ne statum sic haben[illegible]

[illegible] permissa potuisset hoc facere [illegible] minus omnibus con[illegible] legislator [illegible], poterat [illegible] exercere, ne statum [illegible] quemadmodum volunt [illegible] quemadmodum [illegible] propter aliud, & ea [illegible] propter se [illegible] propter [illegible] dictam causam. Reliqui vero [illegible] tale dominium nullo modo possunt velle conuenienter, summam consiliorum [illegible]. Non enim id possunt velle, ne statum [illegible] damnare videantur: quoniam [illegible] approbare vel damnare non pertinet, eo quod legislatores non fue[illegible]. Si ergo tale dominium vellent, id vellent quemadmodum infirmi, [illegible] Christus si voluisset hæc exercere permissa, summam omnium [illegible] minime licere potest propter causam iam di[illegible] temporalium velit habere, [illegible]. Dico, quod Christus & [illegible] *via [illegible] angusta, & pauci ingre[illegible]* [illegible] volunta[illegible]

V [illegible] Ca[illegible]

Cap. XIV.

De quibusdam instantiis ad determinata in cap. præcedenti & ipsarum solutionibus, ac confirmatione dictorum in eodem capitulo.

AD dicta vero sic intendentibus obiiciet aliquis, quoniam si ministrantes euangelium, statum perfectionis etiam seruare volentes episcopi atque presbyteri nihil seruare possint pro [illegible] suam futuram necessitatem supplendam, quin illud firmo proposito velle debeant tribuere pauperi, vel pauperibus occurrentibus primum & magis indigentibus cum reliquis quæ in des[illegible]ptione *summæ paupertatis* iam diximus. Quomodo poterunt intendere prædicationi verbi [illegible], & quotidianam vitam procurare, quod necessarium videtur si nihil illis pro futuro sibi [illegible] liceat? Videntur enim hic simul fieri difficilia vel impossibilia quædam. Vnde Actuum sexto: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Innuentes apostoli quod duo hæc simul fieri nequeunt. Licitum est ergo perfectis propter suam necessitatem futuram supplendam temporalia reseruare. Amplius ostenditur idem ex alia: quoniam Ioannis 14. [illegible] d. Quia *loculos in quibus oblata seruabantur*, &c. dicit Glossa: *In quo forma datur ecclesiæ seruandi necessaria.* Cum igitur in hoc loco *ecclesiæ* nomine intelligantur perfectius, præcipue sacerdotes & episcopi, videtur quod necessaria pro futuro sibi licite seruare possint. Rursum super illud [illegible] 7. *Nolite solliciti esse in crastinum*, dicit Glossa: *Sed nemo debet scandalizari, si quem iustorum viderit hæc necessaria sibi suisque procurare, nec iudicet eum de crastino cogitare, quia ille qui hoc præcepit, cui ministrabant angeli, propter hoc exemplum dandum, loculos habuit, vnde necessaria vsibus præberet.* Adhuc [illegible] idem ex Ioannis decimo quarto, vbi dicitur sic: *Quidam autem putabant quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum.* ergo pecuniam reseruatam habebant Christus & Apostoli, vnde talia emere poterant. Adhuc ostenditur idem ex a[illegible] niam Matthæi sexto, super illud: *Respicite volatilia cæli*, &c. dicit Glossa, *Non prohibet prouidentiam & laborem, sed sollicitudinem: vt tota spes nostra sit in Deo.* Perfectis igitur d[illegible] futuris [illegible] necessarius prouidere licet. Amplius ostenditur idem ex *Matthæi 14. Marci sexto & octauo, & Lucæ decimo.* Dixit enim Christus ad apostolos: *Quot panes habetis? Qui dixerunt, septem.* [illegible] etiam extra præsentem necessitatem, ergo perfectis pro futuro sibi temporalia seruare licet. Deinde ostenditur per necessitatem, quod perfecti habeant vel habere possint etiam perf[illegible]entes, dominium dictum secundum primam aut secundam vel tertiam speciem domini[illegible] temporalium vel vsus earum in proprio aut cum alio vel aliis in communi, & maxime rerum quæ vnico aliquo vsu consumptibiles sunt. Primum quidem apparet hoc ex Lucæ 22. cum lo[illegible]ns Christus ad Apostolos ait: *Et qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium:* sed qui emit aut vendit aliud, dominium rei vel pretii transfert in alterum, nullus autem in alterum transf[illegible] quod prius non habuit. Dominium igitur habuerunt Christus & Apostoli [illegible]. Deinde ostendo idem ex alio sic: quoniam qui habuit vsum licitum alicuius rei ab eius dominio iam dicto inseparabilem ex necessitate habuit rei dominium, sed Christus & apost[illegible] rerum habuerunt vsum, ergo per necessitatem ipsarum dominium: prima propositio huius deductionis famosa est, secunda vero probatur, ex eo vsu rerum consumptibilium, qu[illegible] & apostoli habuerunt: Quoniam vel habuerunt vsum rei suæ de iure, vel non suæ, de iure. Si vsum rei suæ de iure, ergo habuerunt simul cum vsu rei dominium. Si vero rei non [illegible] alienæ, aut rei quæ in nullius bonis erat ante vsum eius. Si rei quæ in nullius bonis erat, cum ta[illegible] occupanti concedatur de iure: Christus autem & apostoli per necessitatem pri[illegible] pore cum vsu rem occupauerunt, ergo ipsius do[illegible] ante vsum vel simul cum vsu habuerunt. Si vero vsus talis fuit in rem alienam, aut fuit hic concedente d[illegible]cedente, & maxime in vsu rem consumente aut alio quem dominus de iure prohibuisse præsumitur: talis vsus esset illicitus, quod nephas esset de Christo aut apostolis dicere. Si vero huiusmodi vsus rem aliquam consumens, fuerit concedente domino, [illegible] cessit vtenti vsum solum absque dominio aut vsum cum dominio simul: Si vsum ab[illegible] vsus fuisset illicitus, quoniam ex tali vsu priuatur dominus do[illegible] rei. [illegible] licite seu de iure fieri non potest. Si vero vsum cum dominio con[illegible] dominus [illegible] manifeste quod sic vtens, perfectus existens, etiam simul cum v[illegible] per necessitat[illegible] dominium. Amplius, si perfectus nullum haberet rei dominium, [illegible] ab ipso etiam actualiter indigente, rem temp[illegible] licite auferret. quoniam de iure. Nam quæ in nullius bonis sunt licite seu de iure, à quolibet occupari pos[illegible] cati possunt in nullius bonis sunt, talia vero sunt quæ habet perfect[illegible] bus satis apparet. Amplius qui debent hospitalitatem [illegible] rorum & aliquorum dominium opo[illegible]et habere. Omnes ap[illegible] pi scilicet, ad hospitalitatem tenentur. Vnde prim[illegible] *piscopum oportet hospitalem esse.* Adh[illegible] runt enim agros & possessiones [illegible] dominio [illegible] in communi cum aliis [illegible]

atq; presbyteris. Vnde Ambrosius in epistola de tradendis basilicis, ait: *Agri ecclesiæ soluunt tributum*, ergo agros & immobilia possidebant viri perfecti, qui etiam ecclesiæ nomine designantur aut designari debent, præcipue sacerdotes. Ostenditur autem hoc de Christo in speciali primum quidem: quoniam secundum leges etiam humanas, qui aliquem redimit à morte, illius dominus efficitur, & per consequens omnium suorum temporalium, sed Christus nos à morte redemit, non quacunque, sed ab æterna, ergo nostrorum corporum & temporalium acquisiuit dominium. Rursum Apocalypsis decimonono scribitur de ipso, quod *habebat scriptum in vestimento, rex regum, & dominus dominantium.* Vbi glossa: *In vestimento scilicet humanitatis.* Cum igitur rex & dominus omnium eorum habeat dominium, apparet quod Christus in rebus temporalibus hoc habuerit.

Ex prius autem diffinitis à nobis de summa paupertate temporalium atque dominio respondeti poterit conuenienter his quæ obiecta sunt ex *præsenti capitulo*, secundum Christi tamen & Apostoli sententiam, primum apponentes, quod ministri euangelii, presbyteri seu episcopi, cum reliquis inferioris ordinis, contentari debent alimento quotidiano, & necessario tegumento statum perfectionis seu summam paupertatem custodire volentes. Vnde .1. ad Tim. vltimo: *Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.* Quæ siquidem euangelizantibus ministrare tenentur secundum legem diuinam saltem, quibus euangelica prædicatio ministratur. Hoc enim figuraliter dictum Deuteronomii 24. *Non alligabis os bouis triturantis in area fruges tuas.* Exponens Paulus primæ ad Corinthios nono, tanquam dictum propter futuros euangelii doctores atque ministros, sic ait: *Nunquid de bobus cura est Deo, an propter nos vtique dicit?* Idem apparet ex Matthæi decimo, dum ad hoc & propter hoc propositum dixit Christus: *Dignus est operarius cibo suo.* Debent ergo suscipientes euangelium, victum quotidianum, atque vestitum euangelizanti ministrare si possint. Et hoc tanquam debitum ex lege diuina petere possunt euangelizantes licite, quamuis non in iudicio coactiuo præsentis seculi, idque quibus euangelium ministratur si possint exhibere recusantes, in legem diuinam committunt. Vnde primæ ad Corinthios nono: *Ita & dominus ordinauit his qui euangelium enunciant de euangelio viuere. Sicut qui pascit gregem, de lacte gregis manducat: & qui plantat vineam de fructu eius edit.* Ad aliam vero, decimam aut partem aliquam suorum prouentuum nemo fidelium euangelizantibus, secundum scripturam tenetur. Quod si quibus euangelium ministratur, tantæ paupertatis essent, vt euangelizantis sufficientiam, victus atque vestitus ministrare nequirent: non obligantur ad hoc lege diuina, sed debet ipse aliunde sibi quærere necessaria vitæ, vt alia doctrina vel arte operatiua si quam nouerit exercere, aut alio quodam honesto & conuenienti modo. Sic enim faciebat Apostolus, ne pauperibus quibus euangelizabat onerosus redderetur. Vnde Actuum 20. de se loquens ait: *Aurum & argentum aut vestem nullius concupiui, ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, laborauerunt manus istæ.* Idem dixit secundæ ad Thessalonicenses vltimo: *Neque*, inquit, *panem gratis manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus.* Verum aucto iam fidelium deuotorum numero, & præcipue temporibus his, nec laborare manibus neque mendicare necesse est doctrinæ sacræ ministros. Nam statuta sunt & ordinata in fidelium communitatibus, tam per legis humanæ latorem, quam personas aliquas singulares prouentus quidam, tam ex mobilibus, quam ex immobilibus, ex quibus sufficienter, quinimo abundanter ministri euangelium sustentari possunt. Interrogabit autem aliquis, cuius aut quorum sit horum temporalium, præcipue immobilium iam dictum dominium seu vendicandi potestas coram iudice coactiuo præsentis seculi, cum tale dominium ministris euangelicis perfectis existentibus conuenire non possit, secundum determinationem capituli præcedentis. Nos vero dicimus dominium temporalium, quæ sunt pro ministrorum euangelicorum sustentatione statuta, legislatoris esse aut eius vel eorum qui per legislatorem ad hoc fuerint deputati, vel per eos qui talia dederunt, si fuerint singulares personæ, quæ supradicta temporalia dederint & ordinauerint ex bonis suis ad vsum prædictum: qui siquidem sic statuti ad ecclesiasticorum temporalium defensionem & vendicationem vocari solebant *ecclesiarum patroni*. Nam antiquitus viri sancti atque perfecti ministri euangelici, Christum imitari volentes, contra nullum voluerunt contendere iudicio. Ideoque nec temporalium dominium assumpserunt, sed solum vsum necessarium ad suæ vitæ præsentis & impotentium pauperum sustentationem. Si.n. immobilia temporalia fuissent in ipsorum potestate alienandi, etiam sine dominio aliquo seu vendicandi proposito, & ea non alienassent ad pauperibus occurrentibus statim distribuendum, minime seruassent Christi consilium, in quo dixit: *Vade & vende omnia quæcunq; habes, & da pauperibus*, siue talia fuissent ab eis habita in proprio siue etiam in communi. Hoc tamen est opinandum, quod huiusmodi patroni, quos dominus vendicandi talia diximus, habeant potestatem alienandi ea, vel ad vsus illos conuertendi, quoniam peccarent in legem diuinam saltem, & in humanam fortasse, quibus non est ad hoc concessum dominium, sed solummodo prohibendi & vendicandi coram iudice coactiuo ab auferentibus aut auferre vel aliquid contrectare volentibus. Et propterea si prouentuum custodia distributio concedatur alicui perfectorum per legislatorem, aut personam singularem, cuius fuerit potestas huiusmodi, dico perfectum summam paupertatem seruando, licite posse quinimo meritorie hanc curam suscipere propter proximi charitatem, & misericordiam exercendam in eum. Sed dicet alius perfectum sibi prouidere de crastino aut de

craſtinis multis, quoniam ſuum anouum victum, atq; veſtitum ſuſcipit & ſuſcipere intendit ex ſibi eoucceſſu prouentu. Et dicendum eſt quod talia tempora ſic ſibi diſtribuenda conceduntur, vt ex eis reſeruetur quod ſufficiat euangelizanti ſingulis diebus ad victum & veſtitum decentem, reſiduum vero illi committitur diſtribuendum pauperibus. Et quoniam perfectus propter communem fidelium vtilitatem ad æternam ſalutem ſtatutus vel electus eſt ad euangelizandum ſuper certum populum & in loco certo, ſeu determinato, inquantum euangelizans proponit conuenienter ſingulis diebus vnicam ſimul tantom ſumere ſufficientiam quam deſeruit, non autem proponeret ſimul plores aut ſucceſsioe ſumere ex eadem re quæſita ſimul ſi poſſet vacare quæſtui quotidiano, & ſimul euangelizare, ſed qoia ſimol his vacare non poteſt, oportet ipſum ex eadem re intendere plures ſufficientias quotidianas cibi & potus ſomere, ſucceſsiue tamen ex eadem re. Nam ſi quod ſupereſt vni ſuæ ſufficientiæ, diſtribueret pauperibus, non habetet in craſtino vnde ſumeter ſufficientiam vitæ, quam quærere coactus neceſſario haberet mittere aſſumptam populi curam, in quo peccaret mortaliter, faciendo commuoe detrimentum animatum. Deinde vero in eo quod aliena diſtribueret præter, imo contra intentionem eorum qui talia ſibi diſtribuenda commiſerunt. Quia ergo ſecundom decretum fidelium, quorum eſt autoritas ordinandi, viſum eſt expediens, determinatum populum habere determinatum miniſtrum euangelii atque ſacramentorum, qui eis miniſtrare debens in his, alendus eſt per eos, non conſeruat ipſe ad craſtinum ex intentione propria propter ſe aliquid quod in ſua poteſtate ſit diſtribuere. Rurſum, quoniam non eſt in diſpoſitione, ſecundum quam quotidianam vitam ſibi quætere poſſit propter iam dictam cauſam, perfectus permanens, poteſt ex re commiſſa ſuæ cuſtodiæ plures ſufficientias ſumere, ſemper tamen cum propoſito id diſtribuendi quod ſibi ſupereſt præſenti ſuæ ſufficientiæ, ſi foret in ſua poteſtate, foreiq; ipſe in diſpoſitione ſibi acquirendi futurum quotidianum victum, quemadmodum etiam dicebatur in ſummæ paupertatis deſcriptione. Sufficere debet igitur euangelico miniſtro victus atq; veſtitus quotidiani ſufficientia, quam ſibi miniſtrare tenentur ſuſcipientes illius miniſterium. Et hanc iure diuino ſibi debitã licite petere poteſt, quãuis non humano iure vendicare ſibi debeat hanc coran iudice coactiuo, etiam ſi iure humano id foret præceptum. Vnde in Gloſſa ſecundum Aug. ſuper eodem 2. ad Tim. 3. *Nemo militans Deo*, &c. dicitur ſic: *Hoc ideo dicit Apoſtolus, ſcribens Timotheo ne forte cum indigeret Timotheus, & nollet victu quotidiano ſuſtentari ab eis quibus euangelium miniſtrabat, nec in opere corporis laborare poſſet aliqua negotia ſibi quæreret, quibus animus eius implicaretur intentio, ex quo ſibi relinquebatur mendicandum.* Ecce ergo, quod ſi noluiſſent Timotheo miniſtrare victum, non dixit eos cogendos, nec quod ipſe hoc requirere deberet coram iudice coactiuo. Quoniam *auferenti tunicam dandum eſt & pallium*, iuxta Chriſti conſilium, Matth. 5. & Lu. 6. potius quam in iudicio contendendum. Sic etiam dicebat Apoſtolus ſecundæ ad Corinth. 8. & nono, pro pauperibus petens ab ipſis, *Non quaſi imperans dico*: & infra, *in hoc conſilium do.* talem collectam appellans gratiam. propter quod etiam ſignans eam ſpontaneam, dixit: *Vnuſquiſq; autẽ prout deſtinauit in corde ſuo, nõ ex triſtitia vel neceſsitate.*

Nunc autem reſtat ſingulariter dicere ad præmiſſas inſtantias. Ad eam ergo primum, quæ inducebatur ex Actuũ ſexto; *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei*, &c. dicendum eſt hoc dixiſſe apoſtolos, nõ quia vellent quicquam ſibi acquiri tẽporaliũ reſeruandũ pro futuro, niſi quõ diximus in ſũmæ paupertatis deſcriptione, ſed quia pñtis aut ĩmediate inſtantis quaſi pñtem ſimul vnicã ſibi quæ volebant per aliquos neceſsitatis ſufficientiam, eo quod hoc per ſe ipſos facere non poterant debentes ſimul inſiſtere pdicationi euangelicæ. Ad aliã quæ inducebatur ex Gloſ. ſuper *Io.* 14. quod *eccleſia datur forma ſeruandi neceſſaria*, &c. Dico *eccleſia*, i. e. viris pfectis tam in pp. 10 quam et in cõmum, datam eſſe formam ſeruandi, quod ſupereſt præſenti aut quaſi præſenti ſufficientiæ, ſi ſuperfluum aliquid eis licite adueniat vt datum, aut corporis proprii opere ſeu labore quæſitom. Et hoc perfectis licitum eſt ex cauſa & intentione, quas diximus in ſommæ paupertatis deſcriptione, quamuis non debeant pfecti ex intentione propter ſe quicquã ſuperfluum præſenti aut quaſi pñti neceſsitati quærere: Quod tñ licite aduenit ſuperfluum, potius cuſtodire aut aliis cuſtodiendũ & diſtribuendum cõmittere, quos ad hoc nouerint magis idoneos quam reiicere debent. Vnde ſuper id Matth. decimo: *Dignus eſt operarius cibo ſuo* inquit Hieron. *Ergo neceſſaria tantum accipite, vt inde ſecuri æternis mentis vacetis.* Deinde vero ſuper idem, inquit Auguſtin. *Illa loquebatur apoſtolis* (Chriſtus ſcilicet.) *vt ſecuri non poſſiderent neque portarent huic vitæ neceſſaria, nec magna ac minima, oſtendens à fidelibus omnia deberi miniſtris ſuis nulla ſuperflua requirentibus.* Et ideo ſi decimæ frugum nõ ſint neceſſariæ ad ipſorum ſuſtentationem ſed ſuperfluæ in toto vel parte, quod ex eis ſuperfluit virtute verborum ſacræ ſcripturæ, nequaquam exigere poſſunt euangelici miniſtri, nec ad eius exhibitionem tenentur Chriſti fideles. Quod autem intellexerit Chriſtus eos poſſe petere ſolum quæ ſunt præſentis neceſſitatis, victus aut veſtitus vel quaſi præſentis apparet, eodem ſuper id, *neque duas tunicas.* Vbi B. Hieron. *In duabus tunicis duplex mihi videtur innuere veſtimentum, non quod in locis Scythiæ & glacialis niue rigentibus vna quis tunica debeat eſſe contentus: Sed quod in vna tunica veſtimentum intelligamus, ne alio veſtiti, aliud nobis futurorum timore reſeruemus.* Prohibet ergo duas tunicas ſimul, id eſt duplicia veſtimenta, quorum alterum ſeorſum ſufficiat pro tempore. Idemque de victu & eadem ratione intelligendum ſecundum determinationes ſcripturæ atque ſanctorum expoſitiones in prioribus adductas.

Non

Non conuenit igitur perfectis Christi & apostolorum successoribus in sup dominio sibi reseruare agros, ciuitates, aut castra, nec vnquam opere seu exemplu Christi aut apostolorum fuit data forma ecclesiæ, i. e. euangelicis ministris habendi dominium immobilium nec ipsa reseruandi ad futurum in ipsorũ existentia potestate. Sed oppositũ huius bene reperimus in scriptura ex Christi consilio, dum dixit: *Vade & vende.* Et rursum: *Nolite possidere aurũ* &c. Amplius & Actuũ quarto: *Vendentes offerebant pretia.* Datur ergo forma ecclesiæ seruandi acquisita mobilia propter causas iam dictas, immobilia vero nequaquã, quæ in sui dominio vel simplici potestate alienandi fuerint, quin ea debeant alienando cõmutare, cum primum potuerint. Hæc etiam fuit sententia Bedæ super illud Lucæ 22. *Quando misi vos sine sacculo* &c. *Non eadẽ*, inqt Beda, *viuendi regula persecutionis, qua pacis tẽpore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via, id est secum portarent, præcepit: ordinans, vt qui euangelium nunciat, de euangelio viuat. Instante vero mortis articulo & tota illa gente simul pastorem & gregem persequente, congruam tempori regulã decernit, permittẽs, vt tollant necessaria victus, donec sopita persecutorum insania tempus euangelizandi redeat.* *Quo sc. tempore non indigent tollere seu portare aliqua pro necessitate futura, eo quod à suscipientibus euangelium sustentari debent, & hoc ab ipsis licite quotidie petere possunt.* Si ergo quolibet tempore licuisset apostolis & ipsorum successoribus pro futuro quolibet necessaria reseruare, frustra & inconuenienter dedisset eis aliam regulam tempore quietis, & aliam in casu, tẽpore sc. persecutionis. Et hoc est, ꝙ in *summæ paupertatis* descriptione iam diximus, perfectis videl. non licere temporalium reseruationem, si fuerint in loco, tempore, ac sui dispositione tali, ꝙ quotidianum victum sibi successiue conuenienter quærere possint. Ad aliam instantiam quæ inducebatur ex Glos. super Matt. 7. cum dixit: *Sed nemo debet scandalizari* &c. dicendum, quod necessaria & suis ad instantẽ aut immediate instantem quasi præsentem necessitatem, perfectus licite ꝓcurare potest. Residuum vero si ꝙ fuerit ex quæsito pauperibus reseruando, absque tamen omni proposito dominii, & hoc magis expediens ac meritorium est quam illud deperdi sinere, misericordiæ enim opus est hoc & supererogationis. vnde Matth. 5. *Beati misericordes.* Et cum subiungitur in eadem Glossa, quod *Christus habuit loculos, vnde necessaria vsibus præberet*, concedendum vtique, sed talia in loculis reseruari fecit, vt quia loci vel temporis conditio, ac reliquæ adiicientiæ hoc exigebant, vel vt pauperibus occurrentibus inde prouideret. Sicut expresse patet ex Glossa super illud Matth. 18. *Staterem illum assumens* &c. *Tanta enim*, inquit, *paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non haberet. Iudas quidem communia in loculis habebat, sed res pauperum in suos vsus conuertere nephas duxit.* Ecce quod res illæ seruatæ pauperum erant, id est, propter pauperes, nec tantum ligas ex pauperibus solos apostolos, sed alios quoscunque, præcipue fideles, quibus etiam ipse cum apostolis præbebant de reseruatis manducare, sicut apparet *Matthæi decimo, Marci sexto & 8. ac Ioan. 6.* Vnde ait Christus *Date vos illis manducare.* Sic etiam, vt ibidem, quæ superfuerunt, reseruari præcepit, ne deperirent. vnde Ioannis sexto: *Colligite quæ superauerunt fragmenta ne pereant. Collegerunt ergo*, (apostoli videlicet) *& impleuerant duodecim cophinos fragmentorum.*

Ad reliquam vero instantiam ex Glossa super Matth. 7. cum dixit: *Non prohibet prouidentiam & laborem.* ad eam quoque inductam ex Ioannis 14 *Quidam autem putabant* &c. rursum ad eas quæ inducebantur ex *Matth. 14. Marci sexto & octauo, ac Lucæ nono*, cum dixit Christus ad apostolos *Quot panes habetis*: &c. dicendum per omnia similiter, quemadmodum ad priorem immediatam instantiam dictum fuit. Ad eas vero instantias quibus deducebatur, perfectum summam paupertatem etiam obseruantem, rerum temporalium habere posse iam dictum dominium in proprio vel cum alio in cõmuni, dicendum consequenter. Ad earum igitur primam, quæ sumpsit exordiũ ex *Luca 22.* cum dicebatur: *Omnis qui emit & vendit, vel emere aut vendere potest aliquid rei alicuius temporalis & eius pretii, habet dominium de necessitate.* Hanc nego, & cum ꝓbatur, quia omnis emens aut vendens transfert rei vel pretii alicuius dominium. Hoc nego ab omnibus viris perfectis, quamuis enim per se rem licite transferant aut cõmutent in pretium aut econuerso, nõ propter hoc transferunt in alios, aut in se suscipiunt dominiũ rei alicuius, nisi forte secundũ accidens trãsferre dicantur, vt quia ipsis rem licite transferẽtibus, domini fiunt in quos trãsfertur, aliũde tñ per se, vt infra patebit, dominium autẽ nullo modo suscipiunt, nec suscipere possunt perfecti manentes.

Sed dicet disputans, qui emit rem à perfecto, vel vendit, suscipit quod transfertur à perfecto, & nihil aliud, similiter autem & imperfectum transfert quod habebat, cum igitur emens suscipiat rei quam emit dominium aut eius quam perfecto vendit, prius habebat & nunc desinat habere dominium, per necessitatem sequitur perfectum rei venditæ per ipsum prius habuisse dominium, aut emptæ iam dominium habere posterius. Primam vero propositionem huius paralogismi concedo, si intelligatur per nihil aliud, id est nullam rem aliam. Et similiter quod perfectus suscipit ab alio rem quam transfert, & habere desinit vendens, sed cum additur. Emens suscipit rei dominium, ergo à perfecto transfertur in ementem, committitur figura dictionis, quoniam suscipere rei dominium aut rem cum dominio, non est suscipere quod, sed quomodo. Vnde similis est paralogismus ei quem format Aristot. in *secundo Elenchorum* iuxta locum sophisticum, qui dicitur *figura dictionis.* Est autem hic: *Quoniam tradidisti mihi solum denarium, solum denarium non habuisti, ergo tradidisti quod non habuisti.* differt tamen hic ab illo, quoniam in præsenti mutatur quid in aliquid, in eo vero quem format Aristot. econuerso. Veruntamen vt amplius satisfiat quæstioni, quoniam quærentis sophisma dissolutum est, & propter minus doctos in arte sophistica. Dico quod dum perfectus rem aliquam vendit, commutando,

rem licite transfert in alterum, quoniam rem sibi iure quæsitam, & contrectari lege concessam, cuius tamen nunquam habuit dominium. Quoniam ex præcedente capitulo monstratum est, quod rei alicuius aut eius vsus vel vtriusque simul, conuenit habere potestatem licitam seu de iure, primo & secundo modo dicto, etiam rei corruptiuam absque dominio, dicto secundum tres sæpe dictas significationes, & ideo licitam potestatem habet rem sibi iure quæsitam commutandi, dum tamen illa in nullius alterius sit dominio. Tu dices, vnde acquirit emens illius dominium? Dico quod iuris primo modo dicti permissione tam humani quam diuini. Nam quæ in nullius bonis sunt, occupanti & volenti conceduntur quantum ad dominium, quanto ergo magis, quæ sunt in bonis alicuius aliquo modo? vt iure primo & secundo modo dicto, quamuis non domino eo concedente ac consentiente possunt accipienti & volenti acquiri quantum ad dominium iure primo modo dicto, & translatione perfecti, secundum accidens tamen. Sic etiam econuerso dico quod dum perfectus aliquid emit, rei potestatem licitam accipit, non tamen dominium, neque per se, neque secundum accidens, esto quod dominium desinat in vendente, ac in quolibet alio.

Sed dices, ergo licite res venalis aut alia quælibet potest auferri à perfecto, etiam actualiter ipsa indigente, quoniam in nullius bonis est, ex quo in nullius dominio, seu vendicandi potestate, similiter autem pretium aut res empta per ipsum, quod absurdum videtur. Ad hoc dicendum, quod res in nullius bonis existens, occupanti iure conceditur: & cum dicitur rem quam habet seu tenet perfectus, in nullius bonis esse, quoniam in nullius dominio de iure præsertim humano. In hoc committitur paralogismus consequentis, quoniam non sequitur, hoc non est in dominio alicuius de iure, ergo non est in bonis alicuius de iure: potest enim vt diximus, aliquid acquiri alteri iure primo modo dicto, absque omni iam dicto dominio. Quod si tamen humana iura hoc permitterent, videlicet vt res quæ in nullius est dominio iam dicto, in nullius bonis intelligatur, & consequenter quod iure occupanti concedatur: Dico, quod rem quamcunque apud perfectũ existentem potest quilibet capax occupare, ac suam facere licite secundum ius humanum primo modo dictum, quod apparet ex liciti diffinitione, quamuis ipsam non consentiente perfecto, præsertim indigente, licite secundum ius diuinum illam nequeat occupare aut suam facere, quinimo peccat sic faciens mortaliter, committens lege diuina prohibitum sub pœna damnationis æternæ. Possunt autem hæc simul cõtingere, vt secundum vnam legem scilicet aliquid liceat quod secundum alteram prohibitum est. Sunt enim fornicationes solutorum humana lege permissæ, propter aliquid maius inconueniens declinandum, quæ tamen lege diuina prohibitæ sunt cum pœna iam dicta. Ad aliam instantiam qua dicebatur: qui habuit licitum vsum alicuius rei à domino eius inseparabilem, per necessitatem habuit rei dominium. Hæc concedenda est si referatur inseparabilitas dominii ab vsu in personam vtentis, quo modo dominium actiue dicitur, vt videlicet quod ad omnem vtentem sequatur dominium. Si vero hæc inseparabilitas referatur ad rem quo modo passiue dicitur, eiusdem rei omnino potest esse vsus & dominium, non tamen propter idem est dominus & vtens. Potest enim aliquis licite vti re non sua consentiente domino rei, vt ex præcedente capitulo palam fuit, & ideo in hoc sensu neganda est. Secundum primum ergo sensum concessa propositione, sicut etiam videtur intendere disputans, ad minorem qua dicitur Christum & apostolos quarundam rerum habuisse vsum licitum, quarum dominium non separabatur ab vsu in vtente scilicet hanc nego tanquam hæreticam, sumendo dominium secundum tres priores iam dictas significationes. Et cum additur, *aut habuerunt vsum rei suæ de iure, aut non suæ de iure*: dico, quod vtrarumque, vt quandoque suarum de iure, quandoque alienarum consentientibus earum dominis. Et cum dicitur, *si suarum de iure, cum vsu igitur earum habuerunt dominium*: paralogismus consequentis committitur hic, vt pridem diximus. Non enim sequitur, hoc est alicui iure quæsitum vel eius vsus, ergo ipsius est dominium, quamuis bene sequatur, dominium rei, aut dominium vsus eius est alicui iure quæsitum, ergo res vel ipsius vsus sua seu sibi iure quæsita est. Et cum vlterius dicitur, *si re non sua vtitur, aut ergo aliena vel ea quæ in nullius bonis est*. Dico quod vtraq; licite potest vti, aut simul aut successiue. Et cum destruitur vtraque pars consequentis dicendo primo, quod re in nullius bonis existente perfectum vti non posse sine dominio, eo quod prius aut simul cum vsu oportet ipsum rem occupare, & sic ipsius habere dominium. Dico perfectum eiusmodi rem prius occupare, cum vero infertur, ergo eius fit dominus, Paralogismus consequentis est vt prius: posset enim piscem capere perfectus atque comedere, cum expresso tamen prius voto, nunquam prædictum piscem aut rem aliquam temporalem vendicandi contentiose coram iudice coactiuo. Tu dices, occupanti conceditur rei dominium. Dico quod verum est volenti, non volenti autem non, quia spernere dominium vnicuique permissum est lege diuina & etiam humana, vt ex *priori capitulo* palam. Deinde ad alteram partem consequentis, videlicet, quod in rem alienam non conueniat vsus perfecto absque rei iam dicto dominio: Quoniam dicet aliquis disputans, aut concedente domino rei seu consentiente vel non, Dicendum, quod consentiente domino, aliter enim illicitus esset vsus, maxime si dissenti ei tacite vel expresse: Si vero consentiente domino, dicet disputans, aut ipso concedente dominium ipsi perfecto vel non concedente; Dico quod vtroque modo licite contingere potest, etiam in re vnico vsu consumptibili. Esto quidem igitur vsum concessum alicui perfecto, quem exercet in rem, esse vsum, rem consumentem, si concesso sibi dominio rei cum vsu vtatur, ergo

[illegible] vsu [illegible] iam di[illegible] dominium. [illegible] in consequentis [illegible] prius, q[illegible] sequitur: hic concedit ali[illegible] & dominium alicuius rei, ergo [illegible] conceditur [illegible] dominus rei, quia potest vnu[illegible] potestatem scitam vsus, & al[illegible] rum renuere, [illegible] dum tenuisse per votum, puta do[illegible]. D[illegible] ergo di[illegible] putans aliquis, [illegible] ius est erg[illegible] rei [illegible] ium? Dico quod domini cuius erat a[illegible] te [illegible] ssionem exp[illegible] iam quam fecerat perfe[illegible], non volens suscipere, vel nu[illegible] tali expre[illegible] [illegible] ssione, priuetur dominus de iure humano rei dominio, potest tamen n[illegible] perfectus re vti vsu etiam consumente & [illegible] tanquam sibi iure quæsita, quamuis [illegible] ius domin[illegible] nullius bonis existente. Quod [illegible] dominium rei perfecto alicui concess[illegible] vsum rei [illegible] consumentem absque dominio: Adhuc dico Christum & aposto[illegible] os & vnumquemque perfectum in summa paupertate manentem, licite posse in rem illam exercere vsum [illegible] consumentem & destruentem. Et [illegible] ur vsum licitum fieri, quia priuat [illegible] minium [illegible] facto suo, rei suæ dominio. Hic [illegible] ndend[illegible], quod dominus rei alicuius vnico co[illegible] perf[illegible] vsum & concedere potest [illegible] cum proposito sibi retinen[illegible] dominium quam diu res extat, sed quam [illegible] fieri, siue in facto esse, non intendit sibi seruare dominium, sed illi renunciat ex nunc prout [illegible] solum non antea, quod etiam faciunt concedentes eleemosynam perfectis, ne aliq[illegible] ab ipsis auferant, eo quod potestate talia repetendi contentiose seu coram iudice [illegible] sunt, quamuis sponte perfecti. Si enim dominus rei semper rei suæ dominium intende[illegible] habere, nunquam concederet aut concedere deberet perfecto vsum destruentem ea[illegible] anus: Quoniam rei non existentis, nemo dominus esse potest. Similiter etiam [illegible] perfectus talem vsus conce[illegible] ssionem non susciperet, si hanc domini fore nosceret intentionem. Et ide[illegible] dic[illegible], quod rei dominus facto suo priuatur [illegible] dominio in fieri vel facto esse, dum res consumitur aut perfecto consumpta est, quia sic priuari v[illegible] & exprimit. Et ideo nullam patitur iniuriam, [illegible] oportet quod etiam vsus perfectorum in res alienas, sic volentibus rerum dominis, nequaquam [illegible] licitus est, quinimo sanctus & honestus, & tamen sic eis licite vtuntur absque iam dicto dominio.

A [illegible] sequentem vero instantiam iam perfecte dictum est in solutione primæ instantiæ circa finem. Ad a[illegible] instantiam sumentem originem ex primæ ad Timoth. 3. & ad Titum secundo, quod *oportet episcopum hospitalem esse.* Supponendo semper & vbique episcopum summe pauperem seu pe[illegible] bere, si Christi & apostolorum imitator perfectus existat, dico, quod oportet [illegible] episcopum &c. potest dupliciter intelligi, & secundum mentem Apostoli. Vno [illegible] simpliciter & absolute. Alio modo ex conditione. Rursum vel quantum ad [illegible] propositum, vel quantum ad affectum & exteriorem effectum. Si ergo in[illegible] itate absoluta, quod oportet episcopum hospitalem esse secundum affectum, [illegible] Apostolum intellexisse. Si vero intelligatur, quod oportet &c. quan[illegible] ex[illegible] effectum, dico quod oportet siue debet non absolute, sed ex conditione, vt [illegible] ssi hospitalitatem exhibere. Quod si ad hospitalitatem quantum ad exterio[illegible] um te[illegible] eretur episcopus absolute per necessitatem oporteret ipsum habere atque in[illegible] re temporalia, & per consequens sibi vendicare contentiose atque talibus do[illegible] enetur ad hoc absolute, sed ex conditione. Nam summus pontificum secun[illegible] ectum quandoque hospitalitatem non tenuit, cum dixit: *Filius hominis non [illegible] caput*, & quoniam, vt supra induximus, *Tanta paupertatis fuit dominus, vt vnde da[illegible] ta n[illegible] haberet.* De quo igitur & in quo tunc seruasset hospitalitatem secundum exteriorem eff[illegible] m, [illegible] quamuis secundum interiorem affectum illam semper obseruauerit. Et ideo [illegible] mi dicendum, quod qui ex [illegible] nditione debet hospitalitatem exteriorem [illegible] et orem, non oportet fieri don[illegible] um alicuius rei temporalis, prouisorem autem [illegible] ut eseruatorem omnem episcopum esse oportet ex conditione si potuerit, non ta[illegible] sed propter pauperes, sicut apparet ex glossa super illud Iohannis 12. *Pasceones* [illegible] di[illegible] batur episcopos sanctos immobilium habuisse dominium, vt ex episto[illegible] *de tradendis basili[illegible]* supra in[illegible] ctum est, Dic[illegible] quod sancti episcopi, vt Ambro[illegible] os & reliqua quæ d[illegible] non dix[illegible] ecclesiæ quia in dominio [illegible] aut vendicandi potest [illegible] episcoporum in proprio vel communi, [illegible] li[illegible] nantur per sæpe [illegible] paupertatis obseruauerunt, quod ad [illegible] ius, s[illegible] p[illegible] *agri [illegible] sia*, quon[illegible] prouentus inde veniens, ad [illegible] nem ministr[illegible] atque [illegible] mplorum statutus erat per [illegible] al[illegible] d[illegible] atorem, [illegible] remanebat dominium de[illegible] a quocunque alter talia [illegible] ctare volenti quemadmodum dictum [illegible] us. [illegible] hæc erat intent[illegible] sanctorum, vnde Ambrosius ea[illegible] ducta ver[illegible] a, sicut: *Si agros [illegible] erat Imperator, potestatem habet vendican[illegible] rum*, [illegible] presbyterorum seu e[illegible] *interuenit, potest, superbus colla[illegible] e, non faciat de agris inuidiam, tollat eos si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego.* [illegible] episcopi mode[illegible] norum, & [illegible] sset se peccare mortaliter in non [illegible] e[illegible] os: Imperat[illegible] quod [illegible] sibi neg[illegible] sset præcipue si ad [illegible] exteriorem fuisset simpliciter obligatus quemadmodum qui[illegible] videu-

videntur, *qui tamen in Israel magistri sunt*, nec talia ignorare deberent, nec [illegible] magis homini quam Deo placere student. Quod autem ostend[illegible] batur de [illegible] quod secundum leges humanas, qui aliquem redimit à morte, illius domin[illegible] temporalium: Christus autẽ omnes homines à morte redemit, [illegible] quod nun est vniuersaliter vera, etiam secundum leges ciuiles, nisi appo[illegible] iure permissum omni redempto ri alterius fieri dominum eius, qui à morte [illegible] temporalium. Dico quod redimens aliquem à morte non necessario [illegible] eius dominus [illegible] tia si non voluerit aut renunciauerit, propter quod etiã esto Christum omnes homines [illegible] re redemisse, vt dicunt humanæ leges, & per consequens omnium posse dominium effici. [illegible] men quod Christus perfectus existens, dominus non fuit temporalis [illegible] acquisito dominio, eo quod omni tali dominio Christus renunciauit [illegible] rebus, vt ex quarto huius, & etiam immediate præcedenti capitulo satis ap[illegible] quod Christus pro eo statu omnium dominus efficitur, pro quo nos a morte rede[illegible] est pro statu alterius seculi & non præsentis, non enim redemit nos à morte hum[illegible] etiam leges humanæ loquuntur. Et ideo pro statu seculi huius ex sua reder[illegible] dominium hominum, nec suorum temporalium. Quo enim modo dixisset veru[illegible] dixit de seipsu Matth. 8. & Lucæ nono: *Filius autem hominis non habet vbi reclinet caput*, si dominus [illegible] omnium humanorum temporalium? Et ideo vel nunquã acquisiuit tale dominium, vt in [illegible] da solutione dicitur, vel si acquirere potuisset, noluit & renunciauit, quem admodum facere p[illegible] set etiam quilibet alter perfectus. Aut apertum dixisset mendacium, quod nephas est creder[illegible] vltimam instantiam, ex Apoc. 19. vbi accipiebatur de Christo, quod *habebat scriptum in vestim*[illegible] *Rex regum* &c. & hoc *in vestimento humanitatis*, secundũ Gloss. Dico quod *scriptũ* habuit hoc Ch[illegible] *in vestimento humanitatis*, quia verbum Dei iunctum fuit cum pelle humana, ratione cuius [illegible] minium sibi debebatur sicut verbum scriptum est cum pelle omnia similitudinarie, [illegible] pellis aliquid habet venerandum, vt disciplinam signare, aut aliam veritatem qu[illegible] dicendum quod de tali dominio, scilicet temporali, non sentit ib[i] beatus I[illegible] pro regni æterni, vel quantum ad regnum æternum. Vnde Glossa subdit, *Rex regum, id est* [illegible] *mnes sanctos*. Non igitur erret, nec secum alios errare faciat Rom. Papa vel al[illegible] nam si temporalia possidere quærit hisque dominari, hoc licite fortassis potest, et [illegible] lutis existens, non tamen summæ paupertatis seu perfectionis, instar Christi & aposto[illegible] tum obseruans. Quid quidem igitur sit paupertas meritoria, quisve summus eius m[o]dus [illegible] fectissima species, & quod hunc Christus, ipsumque imitantes apostoli seruauerunt in via, [illegible] sufficienter determinasse putamus.

Cap. XV.

De sacerdotalis officii, per essentialem & accidentalem, separabilem & inseparabilem autoritatem diuisione, & quod in essentiali dignitate quicunq; presbyter episcopo non sit inferior, sed in accidentali tantummodo.

Est autem his habita quæstio difficilis, & ad considerandum necessaria valde D[illegible] nobis 15. *prima*, & æqualiter rememoratum *octauo huius in fine*. leg[illegible] secundum se aut per partem principantem causam agentem esse [illegible] rum [illegible] ratis, cum his quoque meminimus nos dixisse in vl[illegible] ti [illegible] seu sacerdotal[e] officium nouæ legis à solo Christo primum institutum [illegible] omnem [illegible] principatum, omneque temporalium dominium ab[illegible] & 11. 13. & 14. *huius*, & [illegible] que humanum legislatorem [illegible] *duodecimo & 13. prima* [illegible] noo[illegible] iusl[illegible] bet officii [illegible] institutorem & [illegible] legislatore[m] [illegible] pe[illegible] videmur [illegible] merito dub[illegible] aliquis ex his, [illegible] quidem [illegible] di[illegible] cardonu[illegible], & in c[o]mmunitatibus [illegible] lium maxime, quoniam [illegible] pugna[re] videntur. Hanc itaq; dictorum apparentem [illegible] amouere [illegible] mo[illegible] eorum quæ diximus sexto & septimo primæ, [illegible] iusl[illegible] officiorum ciui[ta]tis, secundum quod officia nominant habitus a[illegible] secundum quod partes sunt ciuitatis [illegible] propter sufficientia[m] hab[illegible] pro[illegible] rtionaliter [illegible] attendere [illegible] sacerdotio, quem a[illegible] Nam sacerd[illegible] q[u]od animæ nom[illegible] quendam [illegible] sacræ scripturæ do[illegible] effi[illegible] per se immediat[illegible] mens [illegible] humano tamen quodam præuio ministerio, qu[illegible] dum [illegible] noua [illegible] qui verus Deus & verus homo [illegible] nus sa[illegible] ententes nunc exhibent sace[illegible] ve[illegible] rum quo[illegible] sacer[illegible] nunu[illegible] [illegible]

ſacerdotes omnes, per miniſterium tamen apoſtolorum, & reliquorum ſibi ſuccedentium in hoc officio. Nam apoſtolis aut reliquis ſacerdotibus manum aliis imponentibus, & debita verba ſeu orationes ad hæc proferentibus, Chriſtus in quantum Deus hunc habitum ſeu characterem ſacerdotalem digne ſuſcipere volentibus, imprimit. Et ſimiliter opinandum eſt in reliquorum ordinum collatione, ex quibus character aliquis imprimitur in animam ſuſcipientis. Hic ſiquidem *character ſacerdotalis* ſit vnus aut plures, poteſtas eſt, per quam ſacerdos conſecrare poteſt ex pane & vino, corpus & ſanguinem Chriſti benedictum cum certa verborum pronunciatione ac reliqua eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrare, per quem etiam ſoluere poteſt & ligare homines à peccatis.

Hunc autem characterem ſeu poteſtatem ſuſceperunt apoſtoli ſecundum quorundam ſententiam, cum dixit eis Chriſtus, quod ſcriptum eſt *Matth. 26. Marci 14. & Luc. 22.* Quod quia ſeries huius perfectius apparet in Luca, ipſam adducamus ibidem, vt habetur hic, *Accepto pane. gratias egit & fregit,* (Chriſtus ſcilicet,) *& dedit eis,* (apoſtolis videlicet,) *dicens, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. hoc facite,* id eſt, hoc faciendi poteſtatem habete. Quibuſdam vero viſum eſt, hanc autoritatem apoſtolis fuiſſe datam, per id quod ſcriptum eſt *Ioannis* 20. dum dixit Chriſtus ad eos. *Accipite ſpiritum ſanctum: & quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Alii autem dicunt hoc factum fuiſſe per id quod habetur *Matth.* 16. dum dixit Chriſtus ad eos in perſona Petri: *Tibi dabo claues regni cœlorum* &c. Vel per id quod dictum eſt eis à Chriſto, eiuſdem 18. *Amen dico vobis: quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cœlo.* Alii vero rurſum dicunt, duas eſſe poteſtates ſeu autoritates ſacerdotales prædictas: Vnam quidem, qua ſacramentum euchariſtiæ conficere poſſunt: Reliqua vero, qua ligare vel abſoluere poſſunt homines à peccatis. Quas ſiquidem etiam diuerſis temporibus & Chriſti ſermonibus dicunt apoſtolis fuiſſe collatas. Quod tamen horum probabilius exiſtat, non refert ad præſentem intentionem. Nam qualitercunque aut quandocunque huius officii facta fuerit inſtitutio in apoſtolos, conſtat, ipſis per Chriſtum hanc poteſtatem fuiſſe traditam: ſic quoque ipſorum miniſterio iam dicto, & ſuorum ſucceſſorum conſequenter cæteris, qui ad hoc officium aſſumuntur. Vnde primæ ad Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, per impoſitionem manuum presbyterii.* Eodemque modo, ſuum quendam characterem recipiunt diaconi per impoſitionem manuum presbyterii. De quibus Actuum ſexto: *Hos,* (ſcilicet diaconos futuros,) *ſtatuerunt ante conſpectum apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus.* Hunc ſiquidem ſacerdotalem characterem ſiue vnum ſiue plures, quem diximus poteſtatem conficiendi ſacramentum euchariſtiæ ſeu corporis & ſanguinis Chriſti, ac poteſtatem ſoluendi atque ligandi homines à peccatis, & quem etiam deinceps appellabimus *auctoritatem eſſentialem* ſeu *inſeparabilem* presbytero, inquantum presbyter eſt: probabiliter mihi videtur, quod omnes ſacerdotes habent eundem ſpecie, nec ampliorem habet hunc Romanus epiſcopus, aut alter aliquis quam ſimplex dictus ſacerdos quicunque. Nam in hac autoritate ſiue vna ſiue plures extent, *epiſcopus à ſacerdote non differt*, teſte Hieronymo, imo verius Apoſtolo, cuius etiam eſt aperta ſententia, vt infra parebit. Inquit enim Hieronym. ſuper illud Matth. 16. *Et quodcunque ligaueris ſuper terram &c. Habent quidem eandem iudiciariam poteſtatem alii apoſtoli,* (ſupple, quam habuit Petrus,) *quibus poſt reſurrectionem ait,* (Chriſtus ſcilicet,) *Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis,* &c. *Habet omnis eccleſia, presbyteros & epiſcopos;* præponens in hoc presbyteros, quoniam autoritas hæc debetur presbytero inquantum presbyter primo & ſecundum quod ipſum. De poteſtate vero ſacramenti euchariſtiæ nemo contendit quin æqualis ſit in quouis ſacerdote illi, quæ Romani pontificis. Ideoque mirandum eſt, cur contendant aliqui pertinaciter aſſerentes, minus tamen rationabiliter, Romanum pontificem reliquis ſacerdotibus ampliorem clauium à Chriſto poteſtatem habere, cum id ex ſcriptura conuinci nequeat, ſed oppoſitum magis. Propter quæ etiam euidentius intuenda, debet vos non latere, quod hæc nomina *presbyter* & *epiſcopus* in primitiua eccleſia fuerunt ſynonyma, quamuis à diuerſis proprietatibus eidem impoſita fuerint. Nam *presbyter* ab ætate nomen impoſitum eſt, quaſi ſenior, *epiſcopus* vero à dignitate ſeu cura ſuper alios, quaſi ſuperintendens. Vnde Hieronymus in epiſtola quadam ad Euandrum presbyterum, quæ intitulari ſolet, *qualiter presbyter & diaconus differant,* inquit ſic: *Presbyter & epiſcopus aliud ætatis, aliud dignitatis eſt nomen. Vnde & ad Titum & ad Timotheum de ordinatione epiſcopi & diaconi dicitur, de presbyteris omnino reticetur, quia in epiſcopo presbyter continetur.* Hoc etiam manifeſte apparet per apoſtolum ad Philippenſes primo, cum dixit: *Omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, cum epiſcopis & diaconibus.* Ecce quod ſacerdotes non aliter nominauit quam epiſcopos. Certum enim eſt, quod epiſcopi plures in vnica ciuitate non aliter erant, niſi quia plures ſacerdotes. Idem rurſum palam per eundem ad Titum primo, cum dixit: *Huius rei gratia reliqui te Creto, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui, ſi quis ſine crimine eſt.* Et immediate ſubiungens conſtituendorum presbyterorum qualitatem ait: *Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem.* Ecce quod conſtituendum presbyterum non niſi epiſcopum vocauit. Idem Actuum 20. loquens ad vnius eccleſiæ ſacerdotes, Epheſi videlicet, inquit: *Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.* Ecce quod in eccleſia vnius municipii,

vide-

videlicet Ephesi, plures allocutus est apostolus tanquam episcopos, quod non fuit nisi propter sacerdotum pluralitatem, qui omnes *episcopi* dicebantur, propter hoc quod superintendentes esse debebant populo, quamuis hoc nomen in posteriori ecclesia sibi solum retinuerit qui primus sacerdotum eiusdem ciuitatis aut loci, per reliquos sacerdotes & populum instituebatur. Vocabat autem Apostolus eos magis episcopos quam presbyteros, vt ad eorum memorias reduceret, curam & solicitudinem quam habere debent reliquorum fidelium. Seipsum presbyterum vocabat, non episcopum propter humilitatem, vt apparet ex præinducta serie primæ ad Timotheum quarto, cum dixit: *Noli negligere gratiam* &c. Sic etiam Petrus atque Iohannes se vocarunt *seniores*, id est presbyteros, quoniam nomen hoc ab ætate impositum fuit. Vnde primæ Petri quinto: *Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro consenior, & testis Christi passionum.* Et 2. Iohannis primo: *Senior electæ dominæ & natis eius.* Et rursum eiusdem 3. primo: *Senior Caio charissimo.* Verum vbi communis litera canonis habet *senior* aut *consenior*, beatus Hieronymus in epistola prædicta vbique habet *presbyter* aut *conpresbyter*, quoniam his nominibus tanquam synonymis vtebantur apostoli. Post hæc autem apostolorum tempora numero sacerdotum notabiliter aucto, ad scandalum & schisma euitandum elegerunt sacerdotes vnum ex ipsis, qui alios dirigeret & ordinaret quantum ad ecclesiasticum officium & seruitium exercendum, & oblata distribuendum, ac reliqua disponendum conuenientiori modo, ne istud quolibet pro libito faciente iconomia & seruitium templorum turbaretur, propter affectionum diuersitates. Hic siquidem electus ad alios sacerdotes regulandos, ex posteriorum consuetudine retinuit sibi soli nomen *episcopi* quasi superintendentis, eo quod non solum fi..i populo superintendens erat, propter quod omnes sacerdotes in ecclesia primitiua dicebantur episcopi, verum etiam quia superintendebat reliquis cum presbyteris suis, propter quod talis Antiochiæ sibi soli nomen *episcopi* retinuit, cæteris sibi postmodum simplex nomen retinentibus *sacerdotis*. Verum iam dicta electio seu institutio per hominem, sic electio nihil amplioris meriti essentialis seu sacerdotalis autoritatis, aut prius dictæ potestatis tribuit, sed solum ordinationis iconomicæ in domo Dei seu templo potestatem quandam, alios sacerdotes, diaconos, & officiales reliquos ordinandi & regulandi quomodo Priori datur potestas in monachos temporibus his, potestas inquam non coactiua cuiusquam, nisi quantum de hoc sic electo concessum fuerit per legislatorem humanum, vt *quarto huius & octauo* demonstratum est, & in *sequenti capitulo* amplius apparebit, neque aliqua intrinseca dignitas alia siue potestas. Hoc etiam modo militantes in bellicis sibi eligunt capitaneum quem præceptorem seu imperatorem antiquitus solebant dicere, quamuis nomen hoc, Imperator scilicet, ad regalis monarchiæ modum quendam aut speciem, aliarum quasi supremam translatum fuerit, & taliter his temporibus vtentur. Sic quoque diaconi ex ipsis *archidiaconum* eligunt, cui meritum essentiale seu sacrum ordinem diaconatu ampliorem talis electio minime tribuit, sed solum qualem quandam, vt diximus, humanam potestatem ordinandi seu regulandi diaconos reliquos. Vnde non plus sacerdotalis autoritatis essentialis habet Roman. episcopus quam alter sacerdos quilibet, sicut neque beatus Petrus amplius ex hac habuit cæteris apostolis. Omnes enim hanc eandem autoritatem à Christo susceperunt æqualiter & immediate, vt dictum est prius autoritate Hieronymi super illud Matth. 16. *Et tibi dabo claues regni cælorum*, & amplius declarabitur *capitulo consequenti.* Fuit autem hæc aperte sententia beati Hieronymi *epistola supradicta*, in qua postquam ex multis apostolorum prædictorum autoritatibus demonstrauerat eundem esse penitus in essentiali dignitate à Christo data presbyterum & episcopum in ecclesia primitiua seu apostolorum tempore, reddens caussam dictorum, inquit: *Quod autem vnus electus est, qui cæteris preponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens, Christi ecclesiam rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco euangelista vsque ad Heraclam & Dionysium episcopos presbyteri semper vnum de se electum in excelsiori gradu collocatum, episcopum nominabant, quomodo, si exercitus Imperatorem faciat*, (id est præceptorem seu capitaneum secundum modernum vsum, non quidem secundum quod Imperator modum monarchæ dicit vsu moderno:) *aut eligant diaconi de se quem industrium nouerint & archidiaconum vocent. quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faceret?* quantum scilicet ad actus essentialis autoritatis: Non enim intellexit ibi Hieronymus per *ordinationem* potestatem conferendi, seu collationem sacrorum ordinum, quoniam præter hanc multa faciunt, & faciebant etiam suis temporibus episcopi, quæ non faciunt sacerdotes, quamquam ad omnia sacramenta conferenda diuina potestate sic possit sacerdos quilibet sicut episcopus. Sed intellexit ibi per ordinationem potestatem iconomicam, de qua diximus prius, ab homine vel hominibus sibi datam *immediate*, quod etiam confirmo ratione cum eiusdem Hieronym. autoritate: Ratione quidem, quoniam iam multi fuerunt electi episcopi à tota plebe, sicut beatus Clemens, beatus Gregorius, beatus Nicolaus, & reliqui multi sanctorum, quibus constat per plebem aut etiam sibi compresbyteros maiorem sacrum ordinem non fuisse collatum, aut intrinsecum characterem aliquem: sed solam potestatem ordinandi ecclesiæ ritum, atque personas regulandi, quantum ad exercitium diuini cultus in templo seu domo Dei: propter quod etiam tales electi ad alios sacerdotes dirigendum in templo, & populum instruendum in his quæ sunt fidei vocati episcopi, ab antiquis legumlatoribus, vt à Iustiniano & Romano populo, tunc vocabantur *iconomi reuerendi*, quorum etiam supremus vocatus est *iconomus reuerendissimus* ab eisdem. Et ideo secundum veritatem & intentionem Hieronymi non aliud

est

est *Episcopus* quam *archipresbyter*. Quod autem non altera sit essentialis dignitas Episcopi quam Sacerdotis, neque inuicem episcoporum seu sacerdotum amplior, expressit etiam Hieronymus epistola prædicta, cum dixit: *Nec altera Romanæ vrbis Ecclesia, & altera totius orbis existimanda est, & Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Persis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes vnum Christum adorant, vnam obseruant regulam veritatis. Si autoritas quæritur, orbis maior est vrbe. Vbicunque fuerit Episcopus siue Romæ, siue Eugubii, siue Constantinopolis, siue Regii, siue Alexandriæ, siue Rathanis: eiusdem sunt meriti, eiusdem sunt sacerdotii. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem episcopum facit, cæterum omnes Apostolorum successores sunt.* Alia vero quædam aut aliæ sunt sacerdotalium officiorum institutiones non essentiales, qualem quandam iam dictam electionem diximus, qua vnus ex ipsis ad aliorum ordinationem seu gubernationem assumitur, quantum ad ea quæ diuino cultui attinent, quales etiam sunt ipsorum quorundam electiones & institutiones ad docendum & instruendum, ac nouæ legis sacramenta ministrandum certo populo & in determinato loco maiori aut minori, similiter quoque ad dispensandum tam sibi, quam reliquis pauperibus temporalia quædam, per legislatorem aut singulares personas statuta & ordinata pro sustentatione pauperum euangelizantium in certa prouincia vel communitate, nec non propter aliorum etiam pauperum ibi sufficere impotentium, propter ætatem aut infirmitatem vel alteram miserabilem causam, sustentationem, ex eo tamen quod superest euangelizantium sufficientiæ, quæ siquidem temporalia sic statuta vocantur ex vsu moderno *ecclesiastica beneficia*, de quibus habitum est decimo quarto huius. Hæc enim templorum ministris dispensanda committuntur in vsus prædictos, ministris inquam ad hæc statutis, electis, & ordinatis in certa prouincia, per eam enim autoritatem essentialem, qua successores sunt Apostolorum, non magis determinantur ad vnum locum aut populum instruendum, & sacramenta nouæ legis ministrandum quam ad reliquum, quemadmodum nec Apostoli omnino fuerunt determinati, quibus dictum fuit Matthæi vltimo; *Euntes ergo docete omnes gentes.* Non determinat eos Christus ad loca, sed ipsi postmodum inter se sibi condiuiserunt populos & prouincias, in quibus verbum Dei seu legem Euangelicam annunciarent, quandoque vero reuelatione diuina id etiam perceperunt. Vnde etiam ad Galatas secundo: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis*, (Iacobus videlicet, Cephas, atque Ioannes, *) vt nos in gentes, ipsi autem in circuncisionem.* Sic igitur ex prædictis apparet, à quo tanquam efficiente sit institutio sacerdotii & aliorum ordinum, quos sacros appellant, quoniam à Deo seu Christo immediate, quamuis præuio quasi præparante quodam humano ministerio, vt manuum impositione atque verborum pronunciatione, quæ ad hoc fortasse nihil efficiunt, sed sic præmittuntur ex quodam pacto seu ordinatione diuina. Apparet etiam ex iam dictis, quod alia est quædam humana institutio, qua sacerdotum vnus aliis præfertur, qua etiam sacerdotes ad certas prouincias & populos erudiendos & instruendos in lege diuina, & ministrandis sacramentis, ac dispensandis temporalibus, quæ beneficia ecclesiastica diximus, statuuntur.

Apparuit rursum ex his, quoniam in autoritate prima, quam ex principio essentialem diximus, omnes Sacerdotes æquales sunt merito atque sacerdotio, quemadmodum Hieronymus dixit in *epistola prædicta*, causam assignans, quoniam omnes Episcopi Apostolorum successores sunt. In quo innuere videtur, omnes Apostolos æqualis autoritatis fuisse: sicque consequenter, neminem ipsorum singulariter in alterum aut supra reliquum vel reliquos autoritatem habuisse, nec quantum ad essentialem institutionem, quam primam diximus, nec quantum ad secundarias institutiones.

Vnde etiam similiter opinandum videtur de ipsorum successoribus inuicem, ad quos siquidem & in quos, vnde perueniant institutiones huiusmodi, quas secundarias & autoritate humana factas iam diximus, quæue rationabiliter sit earum effectiua causa, determinandum vtique restat.

Cap. XVI.

De Apostolorum æqualitate in officio siue dignitate quacunque, per Christum illis immediate collata, vnde probatur quod de successorum omnium æqualitate dictum est capitulo præcedente, & qualiter Episcopi omnes indifferenter successores sint Apostoli cuiuscunque.

A Prioribus itaque inchoantes, in hoc ostendemus primum Apostolorum neminem ad alios habuisse præeminentiam in essentiali dignitate sacerdotali scilicet sibi datam à CHRISTO, deinde vero quod in nulla institutione alia, quam *secundariam* diximus, & eo minus in iurisdictione aliqua coactiua, quamuis hoc proximum sufficienter demonstratum fuerit *quarto huius & quinto*. Ex quibus etiam per necessitatem deducemus, Episcoporum sibi successorum, neminem singulariter autoritatem seu potestatem aliquam iam dictarum in reliquos sibi coëpiscopos seu compresbyteros habere, nec oppositum huius virtute verborum scripturæ, sed magis propositum posse conuinci. Demum vero ex hoc quod & præcedenti capitulo finaliter intendimus, deducemus per necessitatem ad humanum legislatorem fidelem pertinere has institutiones, quas secundarias sæpe vocauimus, tanquam ad causam per se factiuam illarum, sicuti & aliarum partium ciuitatis. Primum quidem igitur propositorum conuincitur, ex *Lucæ* 22. Nam tribuens Christus Apo-

stolis potestatem ad eucharistiæ sacramentum, inquit ad eos: *Hoc est enim corpus meum quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem*, id est, hoc faciendi potestatem habete, proferendo tamen verba consimilia, quando actum hunc exercere debetis, videlicet. *Hoc est enim corpus meum.* Nec dixit hæc verba plus ad beatum Petrum quam ad alios. Non enim dixit Christus, fac & aliis apostolis sic faciendi potestatem tribuas; sed dixit, *facite*, in plurali & omnibus indifferenter. Idem quoque per omnia sentiendum de clauium potestate, siue his eisdem verbis tradita fuerit apostolis siue aliis, aut alio tempore, vt his quæ habentur *Ioannis vigesimo.* Postquam enim Christus dixit Apostolis, *Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Insufflauit & dixit eis Accipite spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Dixit ergo Christus, *Mitto vos. sicut pater me misit*, nec dixit Petro aut alteri Apostolo singulariter, Mitto te sicut pater, &c. & tu alios mitte. Nec rursum dicitur, Christus insufflauit ei, sed dixit *eis*, non vni per alterum. Nec dixit Christus ad Petrum, accipe spiritum Sanctum & aliis postmodum tribue, sed dixit, *accipite*, in plurali & indifferenter omnibus loquens. Et hoc est etiam quod habetur Matthæi vltimo, dum dixit Christus ad eos: *Euntes ergo docete omnes gentes*, & dixit *euntes* pluraliter & indifferenter, non dicens Petro, vade ergo & alios mitte. Quod amplius exprimens Apostolus ad hanc quæstionem diffiniendam, ne videlicet nemo crederet aliquem Apostolorum hanc habuisse prærogatiuam seu autoritatem super alios, eam expresse remouens à Petro, de quo fortasse videbatur hoc magis, propter aliqua sibi à Christo singulariter dicta, & quia senior cæteris erat, secundo ad Galatas inquit sic: *Mihi n. qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt, sed econtra, cum vidissent quod creditum est mihi euangelium præputii sicut Petro circuncisionis. Qui n. operatus est Petro in apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et cum cognouissent gratiam quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, &c.* Qui ergo fuit operatus Petro in apostolatum, operatus fuit & Paulo, hic autem fuit Christus, ergo huiusmodi officium non suscepit à Petro, & similiter nec apostoli reliqui. Vbi etiam Glossa secundum Aug. hoc amplius exprimens, inquit: *Illi qui videbantur esse aliquid, scil. Petrus & alii qui fuerunt cum domino, nihil contulerunt, id est. addiderunt mihi, in quo patet, quod non illis inferior sum, qui à domino, a Deo perfectus sum, vt nihil esset quod in collatione meæ perfectioni adderent.* Ecce quod Paulus non fuit inferior Petro nec aliis. Consequenter ad hanc intentionem subiungit Glossa: *Cum vidissent, quod euangelium præputii creditum est mihi vt fideli, ita principaliter, sicut & Petro euangelium circuncisionis.* Ecce quod æque principaliter missus fuit Paulus quemadmodum & Petrus, & non à Petro aut apostolorum aliquo, sed à Christo immediate, quod amplius exprimens Apostolus *eadem primo*, sic ait: *Paulus Apostolus non ab hominib. neq; per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem.* vbi Glossa secundum Ambr. *Paulus apostolus non electus vel missus ab hominib scil. ab Anania, vt quidam dicebant, vel ab aliis, vt quidam ab apostolis electi & missi fuerunt* Deinde parum infra subdit secundum August. *Cæteri n. apostoli videbantur esse maiores, quia priores, iste minimus, quia nouissimus Sed inde apparet dignior, quia priores constituti sunt per Christum adhuc ex parte hominem, id est mortalem. Nouissimus vero Paulus per Christum iam totum Deum, id est, ex omni parte immortalem. & Deum patrem qui hoc fecit per filium, atq; vt aperiret, cur dixerit neq; per hominem, subdit, qui suscitauit eum a mortuis Et ita dignius constituit me per immortalem Christum, quam alios per mortalem.* Rursum confirmans hoc apostolus infra eodem ait: *Notum n. vobis facio euangelium. fratres quod euangelizatum est à me. quia non est secundum hominem, neq; n. ego ab homine accepi illud neq; didici, sed per reuelationem Iesu Christi.* Vbi Glossa secundum Augustin. *Notum n. vobis facio euangelium, fratres quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem docentem me, & vere non est ab homine. Neq; n. accepi illud neq; didici ab homine, vt homo me eligeret ad euangelizandum, vel mihi iniungeret, neq; didici ab homine docentem me, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ecce quod neq; Petrus neq; alius apostolorum aut homo quisquam elegit, misit, aut iniunxit Paulo ministerium euangelii Idem quoq; iudicandum est de apostolis reliquis. Nullam ergo potestatem, eoq; minus coactiuam iurisdictionem habuit Petrus à Deo immediate sup apostolos reliquos, neq; instituendi eos in officio sacerdotali, neq; segregandi eos seu mittendi ad officium prædicationis, nisi quod hoc sane concedi potest, ipsum fuisse priorem aliis ætate vel officio fortasse secundum tempus, aut apostolorum electione qui eum propterea reuerebantur merito, quamuis hanc electionem ex scriptura nemo conuincere possit. Signum autem verum esse quod diximus, est, quoniam beatus Petrus nullam sibi assumpsisse singulariter autoritatem supra reliquos apostolos, inuenimus ex scriptura, sed magis cum ipsis æqualitatem seruasse. Non n. sibi assumpsit autoritatem determinandi, quæ dubia erant circa euangelii prædicationem, quod pertinet ad doctrin. Sed quæ dubia fuerunt in hoc, ex communi deliberatione apostolorum & aliorum fidelium magis doctorum determinabantur, non Petri aut alterius apostoli seorsum determinatione. Vnde *Actuum decimo quinto*, dissentione orta inter prædicatores euangelii, an oporteret circuncidere incircuncisos fideles ad salutem æternam consequendam; Quibusdam dicentibus oportere, Paulo vero & Barnaba reclamantibus contra hoc, conuenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc, super quo locuti sunt Petrus & Iacobus non oportere, quorum sententiæ seniores & reliqui consenserunt Apostoli, vnde subditur infra: *Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia eligere viros & mittere Antiochiam, &c. scribentes per manus eorum.* Et fuit modus scribendi modo deliberandi conformis & talis: *Apostoli & seniores fratres his qui sunt Antiochiæ. & Syria, & Cilicia fratribus ex gentibus, salutem. &c.* Simile etiam habetur infra eodem continuata sententia, cum dicitur: *Placuit ergo nobis collectis in vnum eligere viros & mittere ad vos.* Rursum idem eodem i t a parum: *Visum est enim spiritui Sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris.* Non ergo determinauit Petrus supra-

ſupradicta dubia circa fidem *de plenitudine poteſtatis*, quam quidam ſomniantes magiſtri in Iſraël habere dicunt Romanum Epiſcopum, qui pronunciauerunt in non ſcriptis dogmatibus, ipſum per ſe ſolum, quod non auſit Petrus, ea quæ circa fidem dubia ſunt, determinare poſſe, quod falſum apertum eſt, & ſcripturæ diſſonans palam, de quo etiam *ſequenti capitulo & huius vigeſimo* diffuſe dicemus. Deliberauit ergo, dubium determinauit, elegit, & ſcripſit fidelium doctorum congregatio. Et hac autoritate validum fuit ſic determinatum atque mandatum. Congregatio enim Apoſtolorum amplioris fuit autoritatis, quam ſolus Petrus, aut alter Apoſtolus. Vnde ab ipſa Petrum legimus miſſum in Samariam, vt apparet Actuum octauo: *Cum autem audiuiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem.* Cur ergo & vnde aſſumunt adulatores ſacrilegi quidam, dicere quenquam Epiſcopum habere à CHRISTO plenitudinem poteſtatis, etiam in clericos, nedum in laicos, cum Beatus Petrus aut alter Apoſtolus nunquam talem ſibi poteſtatem aſcribere præſumpſerit opere vel ſermone? Hoc enim aſſerentes deridendi ſunt, nihil credendi, minusque timendi, cum ſcripturæ oppoſitum clament in literali & manifeſto ſenſu ipſarum. Nam Beatus Petrus nunquam ſuper Apoſtolos aut alios talem habuit poteſtatem, ſed cum ipſis potius, vt iam diximus, æqualitatem iuxta Chriſti præceptum ſeruauit. Vnde Matthæi vigeſimo tertio: *Nolite vocari rabbi. Vnus eſt enim magiſter veſter Chriſtus: Omnes autem vos fratres eſtis*, id eſt æquales. Et dixit *omnes*, excipiendo neminem. Confirmatur autem ſententia hæc per Apoſtolum ad Galatas ſecundo, vbi ſic ait: *Aſcendi autem ſecundum reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus*, vbi Gloſſa ſecundum Auguſtinum: *Et non didici ab illis tanquam maioribus*, (à Petro ſcilicet, nec ab aliis principalioribus Apoſtolorum, de quibus infra dicetur) *ſed contuli cum eis tanquam amicis & paribus.* Idem rurſum infra eodem, cum dixit Apoſtolus, *Cum autem veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat, &c.* vbi Gloſſa ſecundum Hieronym. *Ipſi nihil mihi contulerunt, ſed ego contuli Petro.* Et ſubiungitur conſequenter: *Ego reſtiti ei, tanquam par. Hoc enim non auderet facere niſi ſciret ſe non imparem fore.* Ecce ergo quod Paulus fuit par officio & dignitate, Petro non inferior, licet Petrus fuerit ætate ſenior & tempore prior paſtor.

Similiter apparet, Beatum Petrum aut alium Apoſtolorum neminem ſuper reliquos habuiſſe præeminentiam ſeu poteſtatem in diſtribuendis temporalibus oblatis eccleſiæ primitiuæ, vnde Actuum 4. *Quotquot enim poſſeſſores agrorum & domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, diuidebantur autem ſingulis, prout cuique opus erat.* Ecce quod diſpoſitio temporalium oblatorum eccleſiæ fiebat per Apoſtolos communiter non à ſolo Petro. Non enim dicitur, *ponebant ante pedes* Petri, ſed *Apoſtolorum.* Nec dicitur, diuiſit autem Petrus, ſed *diuidebantur.*

Dic igitur mihi, vnde Romano Epiſcopo venit autoritas talia pro voto diſtribuendi, vel legata in hominum teſtamentis ad pias cauſas, aliis tamen commiſſa conſeruari aut diſtribui, tanquam ſibi ſoli debita repetendi, cum nec ſibi ſoli aut cum alio liceat diuino aut humano iure talia petere, quæ aliorum fidei cuſtodiæ per leges rationabiles commiſſa ſunt, vt teſtantium aut ſic ordinantium voluntate? *Dicat enim teſtator*, de ſuo ſcilicet. *& lex erit*, ſicut in aliis ſcriptum eſt. Non enim poteſt ratio ſumi ex ſcriptura ſacra, fidem faciens, hanc poteſtatem Romani aut cuiuſquam alterius Epiſcopi fore, ſed oppoſiti magis. Quod ſi hæc legata commiſſa fuerint eccleſiæ diſtribuenda determinatæ diœceſis, ad eos pertinebit Epiſcopos, qui ſic determinatæ diœceſi præſunt, ad Romanum vero nequaquam. Huius autem cauſa eſt, quoniam Romanus Epiſcopus ſupra reliquos ſibi coepiſcopos aut compresbyteros nullam habet à Chriſto, nec habuit poteſtatem aut autoritatem, quod erat vnum propoſitorum ex *principio capituli huius.* Nam ſicut Petrus hanc non habuit ſupra reliquos Apoſtolos, ita nec Petri ſucceſſores in epiſcopali ſede Romana ſupra ſucceſſores reliquorum Apoſtolorum. Non enim habuit Petrus poteſtatem, ſacerdotium, apoſtolatum, aut epiſcopatum illis conferendi, quoniam omnes à Chriſto poteſtatem ſeu autoritatem hanc immediate non per Petri miniſterium plusquam econuerſo ſumpſerunt, quemadmodum ex ſcriptura patenter probauimus ſupra. Quod etiam expreſſe dicit Auguſt. *de quæſtionibus noui & veteris Teſtamenti.* q. 84. vbi ſic ait: *Eodem die*, (id eſt penthecoſten,) *lex lata eſt, quo & ſpiritus Sanctus decidit in diſcipulos, vt autoritatem caperent, ac ſcirent euangelium ius prædicare.*

Amplius ſicut Petrus Antiochiæ legitur electus in Epiſcopum per fidelium multitudinem, aliorum Apoſtolorum confirmatione non indigens: ſic & Apoſtolorum reliqui præfuerunt in aliis prouinciis abſq; Petri ſcientia, inſtitutione, vel conſecratione aliqua, fuerant enim per Chriſtum conſecrati ſufficienter, propter quod ſimiliter opinandum horum Apoſtolorum ſucceſſores non indiguiſſe aliqua confirmatione ſucceſſorum Petri, quinimo multi ſucceſſores aliorum Apoſtolorum fuerunt electi & inſtituti Epiſcopi tire, ipſorumq; prouincias ſancte rexerunt abſq; alia inſtitutione vel confirmatione de ipſis facta per ſucceſſores Petri. Et extitit hoc ſic legitime obſeruatũ vſq; quaſi ad tempora Conſtantini Imperatoris, qui quandam præeminentiam & poteſtatem tribuit Epiſcopis & Eccleſiæ Romanorum ſuper cæteras mundi eccleſias ſeu presbyteros omnes. Hanc ſiquidem Petri & Apoſtolorum æqualitatem ſignificauit Apoſtolus ad Galat. 2. cum dixit: *Dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, Iacobus, Petrus, atq; Ioannes, vt nos in gentes, ipſi autem in circumciſionem. Dextras ſocietatis* ergo *& æqualitatis*, vt ex Gloſſa ſecundum Aug. ſatis oſtenſum eſt ſupra, quamuis in hoc dictum Apoſtoli ſic ſit apertum, vt Gloſſa non egeat, quod etiam ſupra induximus

mus ex epistola Hieronymi *ad Enandrum*, dicentis omnes Episcopos siue Romæ siue alibi, eiusdem sacerdotii atque meriti seu potestatis à Christo collatæ.

Quod si tamen beatus Petrus à quibusdam sanctorum *princeps Apostolorum* scribatur, dictum est large, ac improprie sumendo vocabulum *principis*, etiam si sic aperte contra Christi sententiam & oraculum, vbi Matth. 20. & Lucæ 22. inquit: *Principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Ideoque dicendum sic sanctos locutos fuisse, non propter potestatem aliquam à Christo super Apostolos sibi datam: sed fortasse quia ætate senior, aut quia Christum prius confessus est, fuisse verum Dei consubstantialem filium, vel quia fortasse fuit in fide feruentior atq; constantior, aut quia cum Christo conuersatus & frequentius vocatus in consiliis & secretis. Vnde Apostolus ad Galat. 2. *Iacobus & Cephas*, (id est Petrus) *& Ioannes, qui videbantur columnæ esse.* vbi Glossa secundum Ambrosium, *Quia honoratiores erant in Apostolis, quia semper in secretis cum domino fuerunt.* Cuius rei exemplum conueniens sumi potest ex principatibus seculi, qui nec præsunt sibi inuicem aliqua potestate, vt Comites eiusdem regni, quorum vnus alteri non subest iurisdictione vel autoritate, sed omnes immediate regi. Cum tamen quandoq; inter alios vnus aut plures cæteris honoratiores habeantur, vt quia seniores aut aliqua vel aliquibus virtutibus excellentiores, vel magis obsequiosi regi aut regno, propter quod à rege vel populo magis diliguntur, & reuerentiores habentur. Quo etiam modo debemus opinari de Apostolis inuicem & ad Christum. Omnes enim sub Christi potestate & autoritate fuerunt, immediate ab ipso suam institutionem sacerdotii & apostolatus suscipientes non ab inuicem, vt in aperto clamat vbique scriptura, & sancti sequentes ipsam, quamuis inter eos beatus Petrus honoratior fuerit propter iam dictas causas, non tamen propter aliquam sibi à Christo super reliquos traditam potestatem. Hanc enim eis inuicem interdixit, vt supra induximus ex *Matth. 23.* cum directe ad propositam nunc intentionem dixit eis: *Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester, vos autem omnes fratres estis.*

Similiter autem neq; iurisdictionem coactiuam habuit in reliquos apostolos plusquam econuerso, nec per consequens ipsorum successores inuicem. Hanc enim sibi Christus penitus interdixit *Matth. 20. & Luc. 22.* ad propositas intentiones directe. *Cum enim facta esset contentio inter eos, quis eorum esset maior, dixit eis Christus: Reges & principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, vos autem non sic*, nec posset Christus hoc magis aperte negare. Cur ergo credet aliquis de hoc magis humanæ traditioni, siue sancti siue non sancti, quam apertissimo Christi eloquio? Contra talem n. vel tales loquitur Christus *Marci septimo*, cũ dixit directe ad propositam intentionem: *In vanum autem me colunt docentes doctrinas & præcepta hominum. Relinquentes enim mandatum Dei tenetis traditiones hominum.* Et parum infra: *Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis*, quod faciunt docentes humanas *Decretales*, quæ Romano Episcopo dicunt conuenire potestatem & dominium temporalium non solum ecclesiasticorum, verum etiam & imperialium atque regalium, facientes irritum Dei præceptum, vt ex *decimo quarto* demonstratum est, & ex *præsenti capitulo* liquet aperte, vt suam traditionem de bonis temporalibus ad ipsorum commodum seruent. Quod si tamen Apostoli beatum Petrum tanquam sibi Episcopum elegissent, aut principaliorem propter ipsius ætatem & sanctitatem acquisitam, excellentiorem, vt habetur ex quodam Anacleti Papæ *Decreto*, in Isidori codice contento, cuius series est: *Cæteri vero Apostoli cum eodem*, (Petro scilicet,) *pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumque principem eorum esse voluerunt*: Non tamen ex hoc sequeretur, quod ipsius successores in Romana sede vel alia, si alibi fuit Episcopus, hanc prioritatem habeant super aliorum successores, nisi à reliquorum successoribus eligerentur ad hoc, maioris enim virtutis fuerunt aliqui successores aliorum quibusdam successoribus Petri, quamuis proprie quilibet Episcopus indifferenter sit successor cuiuslibet Apostoli quantum ad officium, licet non locum. Rursum cur magis conueniret hoc successoribus eius in sede Romana, quam in Antiochena vel Hierosolymitana vel alia, si Episcopus in pluribus extitisset? Amplius quilibet Episcopus quantum ad intrinsecam dignitatem, inseparabilem scilicet, indifferenter successor est cuiuslibet Apostoli, & eiusdem meriti siue perfectionis, quantum ad dignitatem prædictam siue characterem, quoniam omnes hunc habent eundem ab vno efficiente siue datore secundum numerum immediate, videlicet à Christo, non ab eo qui manus imposuit. Neque refert quis Apostolorum manus imposuerit. Vnde primæ ad Corinth. tertio: *Nemo in hominibus glorietur siue Paulus siue Apollo, siue Cephas, &c.* vos baptizauerit, vel aliter, manus imposuerit, non refert. Vnde subdit, *vos autem Christi estis*, id est, interius signaculum habetis à Christo. Vbi Glossa: *Vos autem Christi non hominum, in creatione vel recreatione*, quæ per sacramenta fit, supple.

Amplius propter manuum impositionem Romanus Episcopus non est aut dici debet singulariter beati Petri successor, quoniam Romanum Episcopum esse conuenit, cui non imposuit manus beatus Petrus, nec mediate nec immediate: nec rursum propter sedem siue loci determinationem, primum quidem, quia nullus Apostolorum lege diuina determinatus fuit omnino ad populum aliquem vel locum, nam Matthæi vltimo dictum est omnibus: *Euntes ergo docete omnes gentes.* Amplius quoniam Beatus Petrus prius legitur Antiochiæ fuisse quam Romæ. Rursum quoniam si Roma fieret inhabitabilis, non propterea periret Petri successio. Adhuc quia neq; lege diuina, neq; scriptura, quanquã de necessitate salutis ad sui credulitatẽ inuitante, conuinci potest per

Christum,

Christum, a[illegible] Apostolo [illegible] aliquem vel ipsorum collegium [illegible] fu isse statutum, episcopum alicuius determinatæ [illegible] siue diœcesis [illegible] debere vocari vel esse Petri aut alterius apostoli singulariter successorem, [illegible] priorem, esto quantumcunque apostolos autoritate impares extitisse, sed ille [illegible] magis [illegible] aliquo modo beati Petri & reliquorum apostolorum successores, qui vitæ & ipsorum [illegible] moribus amplius conformantur. Tales enim, respondebant beati apostoli, fore [illegible] de his, instar Christi eorum magis, qui *Matth 12.* respondens, dicenti sibi: *Mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te,* ait: *Quæ est mater mea & fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Quis ergo episcoporum au[illegible] doctum magis meretur Apostolorum dici successor? is certe, qui eos amplius moribus & operibus im[illegible]atur. Quod si dicatur, Episcopum aliquem eo fieri Beati Petri singulariter & principaliter successorem, quia per Romanum clerum, aut per ipsum cum reliquo populo ad episcopatum eligitur: & eo fieri Episcopum vniuersalis Ecclesiæ, quanquam specialius ciuitatem Romanam respiciat, quam diu extiterit ipsa. Dicendum quod, quamuis hoc dictum multiplices possit pati calumnias, vnico tamen modo sufficienter repelli potest, quoniam ex sacra scriptura conuinci non potest, sed op[illegible]um magis, quemadmodum supra monstratum est, & immediate sequenti capitulo amplius ostendetur. Propter quod eadem vel consimili facilitate qua dicitur, negari potest. Vnde tamen & propter quid principalitas peruenerit, si debeatur Episcopo & Ecclesiæ Romanorum super cæteras, 22. *huius* [illegible] dicetur. Iam dictis autem audiri desuetis mirabilius est, quia desuetum amplius & in[illegible]abile fortassis videbitur, si non falsum: Quod ex certo scripturæ [illegible] conuinci potest, Romanos Episcopos magis esse successores quantum ad prouinciam & gentem, Apostoli Pauli quam Petri, præsertim in episcopali sede Romana: Rursumque quod iam dicto super admirabilius videbitur, quod per scripturam probari nequit, Romanos Episcopos successores esse singulares beati Petri, propter sedis siue prouinciæ determinationem, sed propter hoc potius eos, qui sederunt aut sedent in episcopali Antiochena sede, quam Romanos Prioris autem nunc dictorum fides esse potest ex eo quod, quamuis beatus Paulus generaliter missus fuerit ad omnes nationes, quemadmodum apostolorum quilibet reliquorum (vnde Actuum 9. *Vas electionis est iste mihi, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel*) singulariter tamen & principaliter fuit Apostolus gentium, quemadmodum Petrus Iudæorum, tam per reuelationem quam secundum Apostolorum inuicem ordinationem. Vnde ad Galatas secundo, *Cum vidissent Iacobus, Petrus, & Ioannes, quod creditum est mihi Euangelium præputii,* (id est gentium,) *sicut Petro circumcisionis*, id est Iudæorum; & intendit Apostolus vtrobique tam Petro quam sibi principaliter, quoniam & Petrus gentibus & Paulus Iudæis poterant prædicare, si causa vel necessitas extitisset, quamuis principalitas in gentibus per dispensationem esset Pauli & ad Iudæos esset beati Petri, sicut Glossa secundum August. exponit *ibidem*. Rursum Act. 22. dictum est Paulo in stupore mentis [illegible] per reuelationem: *Vade, quoniam in nationes longe mittam te.* Amplius Act. 28. & vl[illegible] *Et sic venimus Romam.* Et infra parum loquens Apostolus Iudæis in Roma, inquit: *Notum er[illegible] vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei & ipsi audient, mansit autem biennio toto in suo conductu, & su[illegible]piebat omnes qui ingrediebantur ad eum prædicans regnum Dei.* Rursum testatur hoc ipse magis [illegible] ad Rom. 11. *Vobis enim,* inquit, *dico gentibus, quam diu quidem ego sum apostolus gentium, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam*, id est, licet quandoque et[illegible] dæo[illegible] h[illegible]rter ad hoc, principaliter tamen ad gentiles apostolus sum. Adhue ad Galatas 2. *Iacob[illegible] Cephas & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos [illegible]entes,* id [illegible] Gentiles,) *ipsi autem in circumcisionem*, id est ad Iudæos irent Euangelium prædi[illegible] P[illegible] o vero legitur idem *prima ad Timoth. 2. & 2. ad eundem primo*, & series omissi pro[illegible]tionem.

[illegible]tur per scripturam constet euidenter, Paulum Romæ fuisse biennio, & ibidem om[illegible] Gentiles conuerti volentes, idemq; prædicasse, constat ipsum fuisse Romanum e[illegible] specialiter, eo quod ibidem officium pastoris exercuit, autoritatem huius habens à Christo [illegible]tione mandatum, & apostolorum aliorum electione consensum. De beato vero Petro [illegible] quo [illegible] propositorum apparebit, dico per scripturam sacram conuinci non posse ipsum [illegible] Romanum episcopum, & quod amplius est, ipsum vnquam Romæ fuisse. Admirandissimũ [illegible]nq; videtur, si secundum quandam vulgatam ecclesiasticam *legendam sanctorum* beatus Petrus præuenerit Romam beatum Paulum, ibidem prædicans verbum Dei, & postmodum captus, de[illegible] quod beatus Paulus in suo aduentu Romam, vna cum beato Petro tot conflictus habuerint [illegible] Simone Mago, & simul tantum pro fide certarunt aduersus Imperatores & ipsorum mini[illegible]r vtriq; secundum eandem historiam, quod ambo simul capite priuati, propter Christi [illegible] dormierunt in domino, & sic Romanam Christo consecrauerunt ecclesiam: Admi[illegible]quam, dico, quod beatus Lucas, qui *actus apostolorum* scripsit, & Paulus Apostolus [illegible] Petri nullam prorsus mentionem fecerunt. Amplius quod beatus Petrus Romam non p[illegible] eos, credere facit probabiliter valde, quod *Actuum vltimo* scribitur. Dum enim Paulus [illegible] primo alloqueretur Iudæos inter cætera, sui aduentus Romam volens assignare [illegible] *Contradicentibus autem Iudæis coactus sum appellare Cæsarem.* At illi dixerunt ad eum *Nos neque literas accepimus de te à Iudæa, neque veniens aliquis fratrum nunciauit aut locutus est quid de te malum. Rogamus autem à te audire quæ sentis, nam de secta hac notum est nobis, quia vbique ei contradicitur.* Dicat

ergo mihi veritatis inquisitor, non quærens contendere solum si probabile sit alicui beatum Petrum Romam præuenisse Paulum & nihil nunciasse de Christi fide, quam Iudæi loquentes ad Paulum *sectam* vocabant? Amplius Paulus in reprehendendo ipsos de incredulitate, si nouisset Cepham ibidem fuisse & prædicasse, quomodo non dixisset aut ipsum huius testem induxisset negotii, qui resurrectionis Christi testis extiterat? vt apparet *Actuum tertio*. Et ipsum, de quo iam diximus quis opinabitur, quod biennio existens ibidem Paulus nonquam conuersationem collationem aut contubernium habuerit cum beato Petro? Et si habuisset, quod de ipso nullam penitus mentionem fecisset, qui *Actuum* scripsit *historiam*? In aliis enim locis minus famosis, dum Paulus Petrum inuenit, mentionem de ipso fecit, & cum eo conuersatus est, vt in Corintho. *prima ad Corinthios tertio*, & in Antiochia, vt *ad Galatas secundo*, & sic de reliquis plerisque locis: In Roma vetu inueto tum, quomodo non nominasset, quæ omnium vrbium famosissima erat, & in qua secundum iam dictam historiam beatus Petrus præerat tanquam episcopus? Sunt enim hæc incredibilia quali, propter quod historia illa siue *legenda* non videtur in hac parte probabiliter posse teneri, & cum apocryphis computari debere. Sed per scripturam faciam indubitanter tenendum, beatum Paulum fuisse Romanum Episcopum: & si quis alter cum ipso Romæ fuerit, tamen Paulum singulariter & principaliter propter causas prædictas fuisse Romanum Episcopum, beatum vero Petrum Antiochiæ, vt apparet ad Galatas secundo. Romæ vero non contradico, sed verisimiliter tene ipsum in hoc non præuenisse Paulum, sed potius econuerso. Quod autem omnium maxime attendendum propter propositum principale, est: quoniam & si aliquæ sint congruentiæ, propter quas appareant quomodocunque singulariter vocati successores Beati Petri, successoribus aliorum reuerentiores, & præcipue in episcopali sede Romana: nulla tamen, vt eisdem subiecti credantur secundum aliquam potestatem iam dictam aliorum Apostolorum successores, faciæ scripturæ necessitas vocat. Esto adhuc Apostolos autoritate impares extitisse. Non habuit ergo beatus Petrus aut Apostolus alter virtute verborum scripturæ super alios potestatem instituendi aut deponendi, neq; quãtum ad sacerdotalem dignitatem quam essentialem diximus, neq; ad eorum missionem seu determinationem ad locum aut populum, neq; ad scripturæ seu fidei catholicæ interpretationem, neque quantum ad coactiuam cuiusquam in hoc seculo iurisdictionem. Vnde per necessitatem sequi videtur, quod nec virtute verborum scripturæ, successor aliquis ipsorum alicuius singulariter quomodocunque vocatus, in successores reliquorum aliquam supradictarum habeat potestatem. Potest autem hoc patenter astrui autoritate Hieronymi, quam ex *epistola* ... *ad Euandrum circa finem quarta capituli præcedentis* induximus.

CAP. XVII.

De autoritate instituendi Episcopos & alios curatos, ac reliquos Ecclesiæ ministros quantum ad vtranque dignitatem siue officium, separabilem siue inseparabilem.

De primæ quidem igitur sacerdotalis autoritatis, quam *essentialem* diximus, factiua causa iam dictum est nobis. De reliqua vero, qua scilicet certis sacerdotibus aut populo vel vtrisque in certa prouincia seu loco præferuntur ipsorum aliqui, amplius vnde conueniat eisdem tempori illa quædam, iam vocata ecclesiastica beneficia, dispensare: vnde etiam rursum ad ipsos seu ipsorum quosdam coactiuæ iurisdictiones peruenerint, ad quem etiam, aut quos, & qualiter conuenientius sacræ scripturæ dubios sensus, in his præcipue quæ ad salutis necessitatem attinent, determinare pertineat, reliquum nobis est diffinire. Sufficienter enim manifestatis his, apparebit quodam huius operis initio propositum manifestare fuerat.

Ante tamen quam hic proposita singulariter prosequamur, expedit narrare primæ institutionis & determinationis Episcoporum seu presbyterorum modum circa statum & initium ecclesiæ primitiuæ, vnde cætera postmodum deriuata sunt. Horum autem omnium principium, accipiendum est à Christo, qui *caput est & petra, super quam fundata est Ecclesia catholica*, secundum quod dicit Apostolus *ad Ephesios quarto & quinto: & prima ad Corinthios decimo*. Quod etiam dicit Glossa quædam super illud Matthæi decimo sexto: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Hoc inquam, caput Ecclesiæ petra & fondamentum, Christus scilicet, Apostolis contulit sacerdotium & autoritatem episcopalem super omnes gentes & populos cuilibet seorsum neminem ad certum locum seu populum determinando sic, quin etiam sibi liceret vbilibet prædicare, quamuis aliqui magis deputati fuerint in gentes, alii vero in circumcisionem ipsorum inuicem, aut spiritus Sancti ordinatione. Quod etiam videtur sentire Glossa super illud secundæ ad Galatas *Et cum cognouissent gratiam quæ data est mihi inter gentes*. Inquit enim Glossa: *Christus enim dedit Paulo vt ministraret gentibus, qui etiam Petro dederat vt ministraret Iudæis. Ita tamen dispensatio distributa est illis, vt & Petrus gentibus prædicaret, si causa fuisset, & Paulus Iudæis*. Quod similiter videtur Apostolus intellexisse ad Romanos vndecimo, cum dixit. *Ministerium meum honorificabo, si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, (id est, Iudæos,) ex quibus natus erat secundum carnem*, vt Glossa dicit ibidem. Ex quibus verbis sentiendum videtur, quod ea potestate seu charactere, qua quis sacerdos instituitur, iudicem tenere habet potestatem vbique ministrandi, & super omnem populum, quamuis diuina reuelatione, vel humana quadam ordinatione quidam ad certum locum aut populum magis determinentur, quam ad reliquum præcipue temporibus his. Hæc autem videntur scripturæ ac rationi consona.

[illegible] vnicuique Apostolorum tradens Christus administrationem, Mat-[illegible] dixit Apostolis indifferenter: *Euntes ergo docete omnes gentes*, neminem deter-minando [illegible] aut populum. Quandoque vero ad specialem gentem aut populum diuina reuelatione [illegible]minari fuisse videntur, cum dicat Apostolus de se Actuum 22. *Factum est autem reuertenti [illegible] in Hierusalem, & oranti in templo fieri me in stupore mentis, & videre illum*, (Christum scilicet, [illegible] *dicentem mihi: Festina & exi velociter ex Hierusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me.* Et partim [illegible] a subiungitur sibi dictum à Christo: *Vade, quoniam in nationes longe mittam te.* Ecce quod per reuelationem accepit quandoque Paulus aliquam loci & populi determinationem, sic etiam eandem su[illegible]cepit determinationem ipse cum aliis Apostolis, humana quadam ordinatione. V[illegible] ad Galatas secundo dixit: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, Iacobus, Cephas, atque Ioannes, vt nos in gentes, ipsi autem in circuncisionem.* Ecce determinationem Apostolorum ad certum populum & prouincias, humana ordinatione factam immediate. Constat autem, quod ex tali determinatione sine facta immediata Dei reuelatione, siue ipsorum inuicem ordinatione, ipsos non recepisse perfectionem per spiritum Sanctum, quam prius non habuissent. Apparet hoc siquidem ratione, quoniam esto, Episcopum aut alium curatum quemlibet determinatum ad aliquam prouinciam aut populum, extra prouinciam sibi commissam exiuisse, sicut frequentius quam oporteat, euenire videmus, obuiet autem casu aliquo vel à proposito etiam alicui non fideli neque baptizato, baptizari tamen petenti per se vel alium, si quidem hunc baptizet, seruata forma sacramenti, constat hunc vere baptizatum esse, quamuis forte mortaliter peccet sic baptizans in non sibi subiecta seu commissa prouincia. Non ergo determinatus est quisquam ex episcopali seu sacerdotali potestate, quam essentialem diximus, ad locum aut populum, sed indifferenter respicit omnes. Determinata fuerunt tamen huiusmodi quandoque diuina reuelatione, vt in Ecclesia primitiua, frequentius tamen humana ordinatione præcipue modernis temporibus. Et hoc ad scandalum euitandum inter Episcopos & sacerdotes inuicem, & propter alias euidentes vtilitates, quas in sequentibus assignabo.

His itaque sic præmissis ad proposita in principio huius capituli singulariter accedentes, ostendemus primum determinatæ institutionis Apostolorum ad certos populus atque prouincias causam factiuam conuenientiorem immediatam fuisse Christi reuelationem, aut ipsorum inuicem concordem ordinationem: Deinde vero quod suorum successorum primorum ante populi conuersionem, determinatæ institutionis causa factiua immediata fuit expressa voluntas omnium Apostolorum aut plurium, si omnes aut plures præsentes fuerunt simul in loco seu prouincia, in qua sacerdotem aut Episcopum oportebat statuere, vel ipsorum Apostolorum vnicus secundum loci & populi ac temporis dispositionem: Demum vero quod post mortem Apostolorum aut in ipsorum absentia, episcoporum & aliorum Ecclesiæ seu spiritualium ministrorum institutio secundum [illegible] modorum conuenientissimo possibilium humanæ conuersationi, facta est per vniuersitatem fidelium in loc[illegible] prouincia, super quam iam dicti ministri debent institui, quam per aliquod [illegible] collegium aliud vel personam. Sicque postmodum ostendentur reliqua consequenter. H[illegible] ergo primum apparere potest, quod videlicet non alia conuenientior huius determinationis causa potest assignari quam diuina reuelatio, aut ipsorum conueniens deliberatio, quoniam [illegible] harum neutra error aut malitia interuenisse videtur. De diuina siquidem reuelatione nemini dubium, de Apostolorum autem electione videtur probabile, atque credendum, quoniam spiritu Sancto [illegible] nauerant, vt ex Ioannis vigesimo pridem induximus.

D[illegible] dic[illegible] quod suorum successorum primorum, maxime ante populorum conuersionem, [illegible]utionis secundariæ seu determinationis causa factiua immediata fuerunt & esse debuerunt [illegible] aut plures Apostolorum vel ipsorum vnicus secundum modum prædictum, vt si simul o-[illegible]es, [illegible]sorum plures aut vnicus tantum reperti fuerint ibidem. Hoc autem conuincitur primu[illegible] ex [illegible]ptura, nam ipsos sic egisse legimus *Actuum sexto* in diaconorum institutione, etiam [illegible] primam institutionem, quam essentialem iam diximus, vnde: *Hos statuerunt ante con-[illegible]um [illegible]rum, & orantes*, Apostoli (scil.) *imposuerunt eis manus.* Non ergo adduxerunt eos ad Pe[illegible] sed *ante conspectum Apostolorum.* Nec solus Petrus sibi assumpsit singulariter autoritatem [illegible]ndi eis manus, sed Apostoli imposuerunt eis manus, est autem & hoc rationi co[illegible]

V[illegible]le enim est omnes aut plures Apostolorum simul certius deliberasse, ac minus errasse [illegible] iam promouendam siue ad sacerdotium siue ad alium sacrum ordinem, quolibet i-[illegible]m accepto, quemadmodum supra induximus *cap. præcedente*, ipsos propter hoc simul [illegible] aliis senioribus ad diffiniendum dubium circa legem euangelicam in facto circu[illegible]. R[illegible]sum ex hoc tollebatur scandali & contentionis materia, quæ verisimiliter inter eos [illegible] quis eorum in aliorum præsentia potestatem aut prioritatem præter reliquos assume-[illegible]uam Christo viuente inter ipsos ortam ex hoc Christus diffiniuit, ipsorum exprimens [illegible] vt ex *Math. 22. & Luce 22.* induximus, per Apostolum quoq; ac sanctorum expositio-[illegible]s manifestauimus *cap. præcedente.* Amplius rationabilius sic agere fuit, vt ex hoc ab omnibus [illegible]ssoribus præsumptionem huius singularitatis auferens, & similiter faciendi exempl[illegible]ent, vt ex Glossa [illegible] per *Act. 6.* monstrabitur infra *parte nona.*

Q[illegible]tamen non simul omnes aut plures [illegible]ssent, vbi Episcopum m[illegible]tudini alieni fide-

lium custodiendæ ac seruandæ in fide oportebat præficere. Dicendum sane hoc ipsorum vnum licite facere potuisse, maxime vbi multitudo fidelium pauca erat, rudis & imperita discernere conuenientiorem personam ad episcopatus officium, & præcipue vbi sufficientium personarum ad hoc officium quasi nulla pluralitas erat, quemadmodum Paulo & suis successoribus primis sæpe contigit propter causas prædictas, vt ex *Actibus Apostolorum* & suis *epistolis ad Timotheum & Titum* satis apparet. Quod autem per ipsorum vnicum talis institutio fieri potuerit & debuerit [illegible] ostendi potest, quoniam ex hoc eligebatur melior & conuenientior pastor. Aut enim præsbyterare se aliis in ministerio Euangelii, licitum erat vnicuique pro voto, aut hoc fieri debebat per electionem subiectæ multitudinis, aut per Apostolorum aliquem ibi præsentem. Ex primo modo scandalum & error contingere potuisset, scandalum quidem, si duo vel plures hanc sibi autoritatem assumere voluissent. Error quidem seu pastoris insufficientia similiter: quoniam vt plurimum stulti aut ambitiosi præsidatum appetunt & assumere tentant amplius studiosis & sapientibus viris. Ex secundo vero modo, videl. ex illius multitudinis electione constituisse prælatum, error & [illegible] entia verisimiliter contigisset, propter multitudinis illius imbecillitatem in quantum & qualitate [illegible] enim erant à principio in pluribus prouinciis, præsertim extra Iudæam, & [illegible] vt ex tota *epistola ad Galatas* & pluribus aliis satis apparet. Vnde Apostolus prim. æ ad Corinthios tertio: *Et ego fratres non potui vobiscum loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac potum dedi, nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis.* Tutius ergo & sanius fuit hanc institutionem fieri electione seu determinatione alicuius Apostolorum, cuius vita & sapientia præponderans & amplior erat (propter habitum sancti Spiritus) ea quæ simul omnium in tali multitudine, quamuis non sit negandum, expediens fuisse Apostolum consuluisse multitudinem de moribus præferendi.

His consequenter ostendere volo, quod post tempus Apostolorum & priorum patrum [illegible] quasi prope succedentium in officio, & præcipue communitatibus fidelium iam perfectis huius institutionis seu determinationis præsidis siue maioris, quem vocant *Episcopum*, siue minoris, quos *curatos sacerdotes* appellant, simul & reliquorum minorum, causa factiua immediata sit & esse [illegible] at vniuersa eius loci fidelium multitudo per suam electionem seu voluntatem expressam [illegible] vel illi, cui vel quibus iam dicta multitudo harum institutionum autoritatem concesserit. Et quod eiusdem autoritatis sit, vnumquemque iam dictum officialem ab huiusmodi officiis licite amouere siue priuare, ac ad illius exercitium compellere, si expediens videatur. Veruntamen oportet attendere, quod quamuis in potestate cuiuslibet sacerdotis sic sit suum exhibere ministerium, vt alterum quemlibet fidelem volentem, promouere possit ad sacerdotium, ipso ministrante quasi præparante, Deo autem simpliciter & immediate sacerdotalem potestatem seu characterem imprimente. Dico tamen id sibi pro voto non licere conferre cuilibet, neque diuina neque humana lege in communitatibus fidelium iam perfectis, vt diximus, quinimo [illegible] aliter insufficienti cooperans peccat plectibiliter contra legem diuinam & humanam. Quod autem contra legem diuinam plectibiliter peccet, apparet per Apostolum primæ *ad Timotheum tertio*, & ad Titum primo: Quoniam *Episcopum oportet sine crimine esse*, cum reliquis sufficientiis [illegible] enumeratis, idemque aut proportionale de diaconis opinandum, vnde ad Timotheum vbi supra: *Diaconos similiter pudicos, &c.* Quod autem contra humanam legem delinquat plectibiliter [illegible] entem promouens ad ecclesiasticum ordinem, apparet ex his quæ ostensa sunt *octauo huius*. Committit enim aliquid transiens in alterius nocumentum pro statu præsentis & etiam futuri [illegible] mul, quod sibi probari potest in esse, id etiam ipso negante, promouere [illegible] ad [illegible] officium talem, qui aliorum vtriusque sexus, fœminini maxime, vitam & mores corrumpere [illegible] aut quantum expedit & necesse est pro statu tam præsentis quam futuri seculi, mores hominum formare nequit, qualis est peruersus vel aliter insufficiens diaconos aut sacerdos.

Ex his amplius per necessitatem inferre volo, quod in communitatibus fidelium iam perfectis ad legislatorem humanum solummodo seu fidelium multitudinem eius loci, super quem intendere debet promouendus minister, pertineat eligere, determinare ac præsentare personas promouendas ad ecclesiasticos ordines. Et quod nemini sacerdoti vel Episcopo singulariter, neque ipsorum soli collegio cuiquam cooperari liceat ad huiusmodi suscipiendos ordines absque legislatoris humani vel ipsius autoritate principantis licentia. Hoc autem primum ex scriptura sacra demonstrabo, demum vero ratione probabili confirmabo, autoritate siquidem scripturæ hoc apparet *ex Act. sexto*. Indigentes enim sancti Apostoli diaconis pro ministerio ipsorum & populi, requisiuerunt fidelium multitudinem tanquam eam, cuius erat personas huiusmodi [illegible] ac etiam determinare, vnde vbi supra: *Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum*, [illegible] fidelium, qui tunc discipuli vocabantur omnes, vt habetur in Glossa, *dixerunt; Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem plenos spiritu Sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide & spiritu Sancto, & Philippum*, reliquosque similiter. Quod [illegible] præsentibus apostolis talis electio commissa fuit multitudini, minus perfectæ, vt certius eligerentur magis apti, quoniam tota multitudo aliquid scire potest, præcipue de moribus & vita vnius hominis, quod vnus multorum doctorum ignorat persæpe, quanto magis electio sacerdotum, qui amplioris necessitatis sunt in virtute ac sapientia

dra[illegible]nia

diaconis & abſentibus talibus prælatis, quales fuerunt Apoſtoli in communitate fidelium perfecta, debet electio hæc vniuerſitati committi, vt de promouendo amplius & certius teſtimonium habeatur: *Conuocantes ergo duodecim*, non ſolus Petrus, vbi Gloſſa, *de communi conſenſu. Multitudinem diſcipulorum*, vbi Gloſſ. *Conſenſum quærunt multitudinis, quod in exemplum debet aſſumi. Hos ſtatuerunt, &c.* vbi Rabanus; *Hic ordo ſeruandus eſt in ordinandis. Eligat populus, ordinet Epiſcopus*, & hoc eſt, quod etiam dicit Apoſtolus aperte primæ ad Timotheum tertio: *Oportet autem illum*, (id eſt presbyterum) *teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt*, id eſt extra Eccleſiam, vnde Gloſſa: *Non ſolum a fidelibus, ſed etiam ab infidelibus.* Vbi etiam de diaconibus parum infra dicitur: *Et hi autem probentur primum & ſic miniſtrent.* Nunc autem ratione probabili, ſi neceſſarium probabile liceat dicere, oſtendere volo, promouendi cuiuslibet ad ſacrum ordinem, electionem, atque approbationem pertinere ad iudicium tertiæ ſignificationis, ſententiam ſcilicet humani legiſlatoris in communitatibus fidelium iam perfectis: & cum hoc ſimul ſecundariam eius inſtitutionem, qua ſcilicet fideli populo alicui & in certo loco præficitur Epiſcopus aut curatus, ſicque in reliquis minoribus eccleſiaſticis officiis, ab ea quoque remotionem ſeu priuationem, ad exercitium quoque ſecundum eam eccleſiaſticos ſi oporteat arcere miniſtros. Deinde vero monſtrabitur ad quem vel quos eccleſiaſtica temporalia, vocata *beneficia*, diſtribuere pertineat. Primum quidem conuinci poteſt eiſdem aut conſimilibus demonſtrationibus qualibus 12.13. & 15. *primæ* ad vniuerſitatem ciuium legumlationem & principantium inſtitutionem oſtendimus pertinere, ſola demonſtratione mutata extremitate minori, vt videlicet electio ſeu perſonæ ad ordinem ſacrum promouendæ approbatio, ipſiusque inſtitutio ſeu determinatio ad certæ plebis atque prouinciæ præſidatum, eiuſque priuatio ſiue remotio ab eiſdem propter delictum vel rationabilem alteram cauſam aſſumantur in demonſtrationibus pro termino legis, aut principantis inſtitutione. Eſt autem & in his tanto euidentior neceſſitas talium fiendorum per legiſlatorem ſeu ciuium vniuerſitatem, quanto periculoſior eſt error circa propriam in ſacerdotali aut altero eccleſiaſtico gradu atque præſidatus officio ſtatuendam, quam circa humanam legem aut principatutum ſecundum ipſam inſtituendum. Nam ſi ad ſacerdotium promoueatur peruerſus more & ignorans aut vtrinq; deficiens, ſicque curando & dirigendo fideli populo præferatur, ex eo periculum imminet populo mortis æternæ ſiquidem, quoniam ipſius eſt docere atque dirigere in his & de his quæ attinent ad neceſſitatem æternæ ſalutis. Vnde Malachiæ ſecundo; *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius*: diuinam ſcilicet, in qua continentur præcepta, & prohibita obſeruari aut omitti, de quibus tranſgrediens non excuſaretur per ignorantiam aut malitiam ſacerdotis. Ideoque diſcernere debet populus, qualem ſibi præferat paſtorem, eo quod ex ipſius officio vnicuique commodum aut incommodum atque periculum euenire poteſt. Cuius quidem diſcretionis ſeu cautelæ, populus fidelis habet & rationabiliter habere debet poteſtatem, aliter nanque inconueniens hoc euitare non poſſet. Eſt autem quam diximus, plane Auguſtini ſententia in libro *de pœnitentia*, quinimo & Chriſti verius, cuius autoritate loquitur, & affirmat quod dicit. Inquit enim, & recitat Magiſter ſententiarum libro quarto, decimoſeptimo. diſt. cap. ſexto. *Qui vult peccata confiteri vt inueniat gratiam quærat ſacerdotem, qui ſciat ligare & ſoluere: ne cum negligens circa ſe extiterit, negligatur ab illo.* (Chriſto ſcilicet,) *qui eum miſericorditer monet & petit, ne ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit.* Eſt ergo vel eſſe debet in poteſtate cuiuslibet, miniſtrum pœnitentiæ conuenientem eligere, ſimiliter & aliorum ſacramentorum, vt dicit etiam Magiſter *ibidem.* Cum igitur electio præſtantior fieri poſſit per fidelium vniuerſitatem quam per vnicum, apparet quod ad ipſam magis quam ad vnicam ſingolarem perſonam, aut ſingulare collegium talis electio ſeu præſidis inſtitutio debeat pertinere. Amplius poteſt hoc eſſe ad ciuile incommodum grande, quoniam ſacerdotes confeſſionis titulo, mulierum habent perſæpe ſecreta colloquia. Quod quia facile ſeducibiles ſunt, præſertim ipſarum iuuenes tam virgines quam etiam coniugatæ (vt apparet *Geneſ.* 4. & inducit Apoſtolus primæ ad Timotheum tertio: *Adam enim ſeductus non fuit, ſed mulier in præuaricatione*) ſacerdos peruerſus exiſtens, ip[...]um mores & pudicitiam facile corrumpere poterit, quod etiam frequenter his temporibus propter ſacerdotum qualitatem euenire videmus, hoc autem eſt ciuile incommodum nõ modicum conſiderare volenti, quæ ſequuntur ex hoc inconuenientia. Vnde & Ariſt. 1. Rhetoricæ [o]ctauo capitulo: *Quibuſcunque enim ea quæ ſecundum mulieres ſunt praua, quemadmodum Lacedæmoniis fere ſecundum dimidium vita non ſunt felices. Mulier enim eſt quaſi domus medietas*, vt apparet ex illius *Yconomia.* Vnde ſi propter temporale commodum aſſequendum per legiſlatorem, expedit determinari perſonas ad reliqua ciuitatis officia promouendas, ac etiam principantis inſtituere et [de]terminare perſonam, vt potior fiat electio, & propterea conuenientior ad officium aſſumatur, quemadmodum demonſtratum credimus 15. primæ: videtur eo magis ad eundem legiſlat[o]rem humanum, ſeu fidelium vniuerſitatem pertinere determinationem promouendorum ad officium ſacerdotis, & ſacerdotum inſtitutionem in officio præſidatus. Quoniam & ſi peruer[ſu]s princeps afferre poſſit graue incommodum pro ſtatu præſentis ſeculi, puta temporalis mortis, [ſa]cerdotis & peruerſi eccleſiaſtici paſtoris actio eo grauius inducere poteſt, quoniam mortis æternæ. Sic etiam propter periculum cogendus eſt & rationabiliter per humanum legiſlatorem aut principem cogi poteſt eccleſiaſticus miniſter ad exhibenda & miniſtranda ſacramenta, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vt baptiſmum, ſi peruerſus exiſtens hoc facere recuſaret. Poſſunt autem confirmati prædicta de promouendis ad ſacros ordines, & inſtituendis ad anima-

rum

rum curas maiores siue minores, per ea quæ de Isidori *codice* induximus 21. *huius parte. quarta & quinta.* Testantur autem dictis institutiones gloriosissimorum sanctorum, factæ secundum modum quem diximus, vt Beati Gregorii & Nicolai, ac reliquorum plurimorum, quemadmodum ex ipsorum *legendis* & approbatis apparet *historiis*.

Nec obstat, quod sacerdotes aut ipsorum collegium, de promouendorum sufficientia, tam ad sacerdotium quam ad officium pastoratus & reliqua minora, magis nouerint iudicare. Similiter & reliquæ consimiles instantiæ adductæ. 15. *prima*, qualibus argui videbatur ad ciuium vniuersitatem, legum lationem, aut principantium institutionem, minime pertinere, potest enim ad has, quemadmodum ibidem consimiliter respoderi. Quoniam, esto sacerdotes de talib. amplius & certius habere iudicium, reliqua ciuium multitudine quod tamen fallit his diebus plerunq;, non tamen ex hoc inferri potest solum collegium sacerdotum, horum certius habere iudicium tota multitudine, cuius pars existunt, vnde reliquæ multitudini coniuncto sacerdotum collegio, certius & securius habebitur iudicium, quam ex solo seorsum. Veruntamē hoc sane tenendum, quod bene posita lex conformiter legi diuinæ statuere debet, principantem de hoc credere, iudicio sacerdotum, aut legis diuinæ doctorum & aliorum honestorum virorum, quemadmodum de promouendis in reliquis disciplinis, tam de disciplina, quam de morib. iudicio peritorum & approbatorum debet examine vti, Iudicio inquam peritorum dictu secundum primam iudicis aut iudicii significationem. Quoniam iudicio tertiæ significationis, autoritate legislatoris habet principans approbare vel reprobare personas statuere vel remouere ab officiorum exercitio, quemadmodum ostensum est *decimoquinto prima.* Secus autem tot essent in communitate vnica principantes supremi, quot iudicantes primæ significationis iudicio, de sufficientia vel defectu, secundum vnum quodq; officiorum ciuitatis, quod est inconuenientium & impossibilium si debeat manere ciuitas, & recte disponi, velut demonstratum est *decimo huius & decimaseptimo prima.*

Sunt ergo legislatoris, aut eius autoritate principantis sententia seu iudicio, tertiæ significationis approbandæ vel reprobandæ personæ ad ecclesiasticos ordines promouendæ. Instituendæ quoque vel remouendæ a cura seu prælatura maiori vel minori, & ab exercitio eius prohibendæ, aut etiam, si ex malitia desisterent ab officii exercitio, exercere cogendæ, ne sui peruersitate possit aliquis incidere periculum mortis æternæ, vt defectu baptismatis vel alterius sacramenti, Quod sane intelligendum est in communitatibus fidelium iam perfectis. Nam in quo loco legislator & eius autoritate principans infideles existerent, quemadmodum erat in communitatum plurimis, & quasi omnibus circa statum ecclesiæ primitiuæ, personarum promouendarum ad ecclesiasticos ordines, approbatio vel reprobatio cum reliquis institutionibus iam dictis, & officiorum exercitiis sacerdoti vel Episcopo cum saniori parte fidelis multitudinis existentis ibidem aut illi soli, si solus esset, autoritas hæc conueniret absque consensu vel scientia principantis, vt ex huiusmodi promotione, ac prælatorum seu curatorum institutione, fides Christi & doctrina salutaris diuulgaretur, quæ legis custodis autoritate, studio vel præcepto non fierent sed magis prohiberentur, quo etiam modo, id fecerunt apostoli, circa initium Ecclesiæ Christi. Et facere tenebantur præcepto diuino, & tenerentur ipsorum successores, in legislatoris defectum. Vnde Apostolus primæ ad Corinthios nono: *Nam si euangelizauero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit. Væ mihi, si non euangelizauero.* Vbi tamen legislator fidelis, & legis custos, talia voluit fieri dico ipsorum esse autoritatem, secundum iam dictum modum, propter assignatas causas seu probationes, tam ex scriptura sacra, quam ex humana, probabili & necessaria ratione.

De distributione vero temporalium, quæ beneficia ecclesiastica vocari solent, oportet præscire, quod talia temporalia, vel ordinata sunt per legislatorem, ad sustentandum euangelicos ministros & reliquas personas miserabiles, de quibus diximus 14 & 15 *huius*, vel ordinata sunt ad hunc vsum, per personam aliquā, aut collegium aliquod singulare. Quod si huiusmodi tēporalia ex dono, & legislatoris ordinatione sic statuta fuerint, dico, quod de ipsis distribuendis, autoritatem cui vult & quando, licite secundū legem diuinam cōmittere potest: Et ex causa, cū voluerit, autoritatem ab eo vel eis, cui vel quib. personæ singulari vel collegio cōmiserat, reuocare, nec posset huius oppositum, sed magis propositum ex scriptura conuinci. Sicut etiam autoritate Ambrosii ex *epistola de tradendis basilicis* supra monstrauimus 14. *huius*. Nec solum talium temporalium autoritatem distribuendi, ab eo vel eis cui commiserat, reuocare potest licite, secundum legem diuinam legislator fidelis, verum etiam, vendere aut aliter alienare, propter rationabilem causam superuenientem, quoniam sua sunt & in ipsius semper potestate de iure, nisi fortasse rem ipsam simpliciter, aut etiam cum dominio in alterius collegii, aut personæ singularis transtulerit potestatem. His tamen semper adiiciendo, secundū omnē euorum fidelem populum lege diuina obligari, si potens fuerit, ad euangelicorū ministrorum sustentationem, in victu & tegmento decenti, quib. contenti debēt esse, vt ex *prima ad Timotheum vltimo* monstratum est. Si vero huiusmodi temporalia statuta fuerint ad pia opera ex dono vel legato personæ, vel personarum singularum, dico talia debere conseruari, custodiri, atq; distribui, secundum donantis aut legantis intentionem. Quod si quis error, in distributoribus horum correctione indigens, appareat iuxta donantis vel legantis intentionem, debet error huiusmodi per humanum legislatorem, aut eius autoritate principantē corrigi. Quinimo id sciens & potens, peccat omittens, quoniam non pertinet hoc, aut fieri debet per collegium aut personam aliam singularem aliquā cuiuscunq; conditionis existant, excepto duntaxat,

sita-

si talium correctio per donatorem aut legatorem alicui personæ vel collegio commissa foret, quorum etiam error si contingeret, tandem corrigi debet per principantem. Quamuis etiam persona singularis aut collegium basilicam construere, ibiq; legis euangelicæ quemquam ministrum statuere nequeat, absque legislatoris concessione, propter pridem assignatas causas. Amplius, proposita de ministrorum ecclesiasticorum institutione, ac temporalium seu beneficiorum distributione vel collatione ostendere volo, autoritate catholicorum Franciæ Regum, non spernenda, sed potius attendenda. Asserunt enim ipsi de iure, quod etiam de facto vsque in præsens tempus volunt & faciunt immutabiliter obseruari, aliquorum officiorum ecclesiasticorum & temporalium seu beneficiorum ad se sic pertinere autoritatem institutionis & distributionis, vt à nemine singulari vel collegio mortalium cuiuscunq; conditionis existat, in ipsos aut ad ipsos hæc autoritas deriuetur. Non enim lege diuina prohibitus est legislator aut princeps, ab horum institutione, collatione, seu distributione Quinimo autoritas hæc in perfectis fidelium communitatibus ex legislatoris concessione deriuata est, si licita fuerit, non subdole vsurpata in personas aut collegia sacerdotum. Vnde *in legibus principum Romanorum* status est modus & forma eligendi seu instituendi Episcopos, curatos, decanos, & reliquos ordinandi tēplorum ministros, numerus quoq; ipsorum determinatus & præfinitus. Hoc enim ad humanum legislatorem & principantem pertinet, vt demonstratum est *octauo huius, & decimoquinto primæ*. Sic etiam de modo tractandi ecclesiastica temporalia seu beneficia, & actuum contentiosorum inter presbyteros inuicem, & ad quoscunque alios leges statutæ sunt, contra quas priores Romani antistites, sanctæ & suæ libertatis consulti, non ignari, nimime reclamarunt, sed illis fuerunt & esse voluerunt, sicut etiam & iuste debuerunt, sponte subiecti. Vt etiam vicesimoprimo huius, parte secunda declarabitur amplius, vsque in octauam. Vnde vero tanta peruenerit alteras, vt sacerdotale collegium, non solum legibus & principum seculi consuetudinibus se dicat exemptum, verum etiam super illos, iam se legislatorem constituat, idque pertinaciter asserat & defendat, posterius dicturi sumus. Rursum etiam ex præmissis, nos latere non debet, humanum legislatorem, aut eius autoritate principantem, ex temporalibus ecclesiasticis, præsertim prouentibus immobilium quæ beneficia diximus, si qua residua fuerint sufficientiæ ministrorum euangelicorum, tallias & collectas suscipere posse licite secundum legem humanam atque diuinam, pro patriæ defensione, aut captiuorum in fidei obsequium redemptione, vel supportandis oneribus publicis, ac alus rationabilibus causis, secundum legislatoris fidelis determinationem. Non enim qui talia temporalia, legato vel dono ad pias causas statuit, & alicui vel aliquibus distribuenda commisit, ea potuit cuiquam collegio, vel singulari personæ cum immunitate maiori tribuere, quam habuerit dum extiterunt in ipsius potestate. Sed pro tunc nunquam fuerant à publicis oneribus immunia, ergo nec postquam per donatorem aut institutorem translata fuerint cuiusuis alterius potestatem. Hanc autem testatur Ambrosius in epistola *de tradendis basilicis*, cum dixit: *Soluimus quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Et rursum eadem: *Si tributum petit imperator, non negamus. Agri Ecclesiæ soluunt tributum.* Quod tamen Imperatori negasset, si hoc sibi iure non deberi credidisset, quemadmodum sibi templa negauit, seu sacerdotum institutionem in eis propterea quod Arrianis videbatur fauere, etiam contra plebis sententiam, de quo amplius in sequentibus dicturi sumus est. Idem dicit Hugo de sancto Victore tractatu *de sacramentis*. Inquit enim: *Ecclesia licet fructum terrenæ possessionis in vsum accipiat, potestatem tamen exercendæ iustitiæ per ecclesiasticas personas aut iudicia secularia exercere non potest. potest tamen ministros habere, laicas personas, per quos iura & iudicia ad terrenam potestatem pertinentia secundum tenorem legum & debitum iuris terreni exerceantur, sic tamen vt & ipsum quod potestatem habet, à principe terreno se habere cognoscat, & ipsas possessiones nunquam ita à regia potestate elongare possit intelligat, quin, si ratio postulauerit & necessitas, & illis ipsa potestas debeat patrocinium: & illæ ipsæ possessiones debeant in necessitate obsequium. Sicut enim regalis potestas patrocinium, quod debet alius, non potest non dare, sic ipsa possessio ab ecclesiasticis, &c.*

Cap. XVIII.

De origine ac statu primo Ecclesiæ Christianæ, & vnde Romanus Episcopus & Ecclesia prædictam autoritatem, ac super cæteros sibi quendam primatum assumpsit.

NVNC autem restat ex propositis intentionibus manifestare ortum & initium, ex quibus iurisdictio coactiua & omnium sacerdotalium institutionum secundariarum, non essentialium vocatarum, ecclesiasticorum quoque temporalium omnium distribuendi potestas in Episcopos seu presbyteros aliquos peruenerit, talium quoque potestatum supremam vnde sibi Papa Romanus ascribat. His consequenter adiiciendum, cuius aut quorum scripturæ sensus dubios interpretari, & interpretatos fidelibus credendos & obseruandos tradere atque præcipere sit iusta potestas. Supponentibus igitur primum ex determinatis à nobis *decimoquinto & decimoseptimo primæ, quarto, quinto, octauo, nono & decimo huius*, ad nullum Episcopum, aut presbyterum, vel ministrum ecclesiasticum aliquem, in quantum huiusmodi, iurisdictionem aliquam cuiusquam coactiuam in hoc seculo pertinere. Rursumque monstratum sufficienter *decimoquinto, decimosexto, & decimoseptimo huius*, nullum Episcopum aut presbyterum immediata ordinatione Christi, alteri Episcopo vel presbytero subesse quantum ad aliquam sacerdotalium potestatum essentialem, aut nō essentialem iam dictam, id quoq; quod de temporalium ecclesiasticorū distributione iam

iam diximus *capitulo præcedenti*: sufficienter patere posset inspicientibus solutio quæsitorum, veruntamen ad horum dissolutionem accedere volumus singulariter magis, propter minus introductorum in talibus tarditatem.

Quæsita ergo proposita reddere tentaturis oportebit de ipsis intendere primum quatenus processerunt de facto, & circa ipsorum origines. Deinde vero quantum iuri diuino & humano, ac recte rationi sic facta, conformiter se habuerint aut habere debuerint, quæ etiam his contrarie atq; difformiter, vt damum conformia tanquam probanda & obseruanda, difformia vero velut nociua seculo & fidelium quieti ac licite detestanda & declinanda noscamus. De his autem quantum de facto & iure processerint, principium quærendum est ex canone sacro. De consequentibus vero colligere possumus ex approbatis historiis. Harum autem plurimum ea Isidori *codice* supradicto, & demum aliqua recitare, quæ disciplinarum experientia magistra nos docuit. A sacro itaque canone tanquam à fonte veritatis quæsitæ facientes exordium, suscipiemus oraculum Christi, Ioannis vigesimo, quo siquidem sacerdotalem autoritatem aut clauium potestatem vel vtrumq; indifferenter apostolis tribuit, dum eisdem dixit insufflans: *Accipite spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Huic quoque adiecit eamandatum eiusdem, quo ii. docere et etiam prædicationem euangelicam per vniuersum orbem iniunxit eis, cum ad eos Matth. vltimo dixit: *Euntes ergo docete omnes gentes, &c.* Quibus siquidem postmodum immediata vocatione adiunxit Paulum tanquam vas electum, spiritus Sancti videlicet, vt ex *Actuum nono* [illegible]cis apparet. Hic autem, simul & alii iam dictum Christi mandatum exequentes Apostoli, vt ex ipsorum *actibus & epistolis* palam, in Iudæa primum nunciauerunt & docuerunt Euangelium seu fidem Christianam, ad quam multos etiam conuerterunt ibidem. Deinde vero reuelatione diuina & ipsorum ordinatione inuicem ipsorum quidam in Iudæa remansere. Reliqui vero diuisim ad diuersos se transtulerunt populos, in quibus confidenter & constanter prædicantes Euangelium profecit in personarum vtriusque sexus conuersione, quantum potuit & Deo placuit vnusquisque, velut in ipsorum *legendis* seu de ipsis approbatis *Historiis* recitatur, quamuis inter cæteros sua prædicatione notabiliter profecerint ipsorum duo beati scilicet Petrus & Paulus, qui siquidem Paulus, quamuis ex duodecim non fuerit, à Christo nil minus vocatus & missus fuit æque immediate ac principaliter, sicut aliorum Apostolorum quicunq;, quemadmodum apparet *Actuum nono* & ex *secundo ad Galatas*, cum dictis sanctorum exponentium, sufficienter ostensum est *decimosexto huius*. Ab his, inquam, duobus Apostolis Petro & Paulo primum, quamuis tamen secundum *canonis* seriem à Paulo manifestius, & præsertim ad Gentiles (Augustinus 14. *de ciuitate Dei, capitulo nono*) Ecclesiæ Christianæ deriuatus est ritus: nam & ipse Paulus principalis & primus Apostolus fuit ad gentes, siue Gentiles, seu præputium, quemadmodum Petrus in circuncisionem, vt apparet *secundo ad Galatas*, & *Romanos vndecimo*. Ex Glossa quoq; sanctorum *ibidem*. & aliis plerisq; scripturæ locis. Hi vero apostoli duo cum reliquis omnibus suum magistrum imitantes, Christum videl. sub principum seculi coactiua iurisdictione vixerunt, & alios sic viuere docuerunt, vt aperte monstratum est *quarto huius & quinto*. Sic quoq; vixerunt ipsorum successores presbyteri seu Episcopi, cum suis diaconib. & reliquis ministris euangelicis successiue vsq; ad tempora primi Constantini Rom. Imperatoris, vt ex prædicto Isidoris *codice* satis apparet. Ita quod nemo Episcoporum per omne tempus illud, in alios Episcopos coactiuam iurisdictionem exercuit. Quamuis tamẽ aliarum prouinciarum Episcopi plures, in quibus dubitabãt, tam de scriptura sacra, quam de ritu ecclesiastico, non audentes se publice congregare, consuluerunt Episcopum & Ecclesiam fidelium existentem Romæ, propter maiorem ibidem forte fidelium multitudinem, & magis peritiorem, eo quod studia scientiarum omnium tunc multum Romæ vigebant. Vnde ipsorum episcopi & sacerdotes peritiores, & in taliũ numero plus cæteris abundabat ipsorum ecclesia. Erant etiam & reuerentiores, tum quia beatus Petrus apostolorum senior, meritis perfectior & reuerentior ibidẽ tanquam episcopus sedisse legitur, & beatus Paulus similiter, de quo amplius constat, quemadmodum apparuit decimosexto huius. Tum etiam propter Romanæ vrbis principalitatem & famositatem ampliorem ad certas mundi prouincias. Vnde etiam prouinciarum aliarum fideles, sufficientia personarum carentes, ad ipsorum ecclesias gubernandas ab episcopo & Ecclesia Romana fidelium postulabant personas, sibi ad episcopatum præficiendas, eo quod ecclesia fidelium Romæ personis talibus, vt iam diximus, amplius abundabat. Episcopi vero & ecclesia Romanorum sic requisiti consilium & auxilium, tam circa fidem, quam circa ecclesiasticum ritum & personarum prouisionẽ indigentib. & requirentib. charitatiue atq; fraterne subueniebant in his, episcopos scil. eis mittendo, qui vix inueniebantur acceptare volentes. Ordinationes etiam, quas super ecclesiasticum ritum sibi fecerant, aliis communicando prouinciis, & quandoq; etiam in aliis prouinciis contentionem aut schisma fidelium inter se audientes charitatiue mouendo. Hæc autem aliarum prouinciarũ ecclesiæ grate suscipiebant, vt ex quibusdam *historiis* & serie prædicti *codicis* à Clemente Papa, qui primus ibid. scribitur episcopus Petri vel Pauli aut vtriusq; successor vsq; ad tempora iam dicti Constantini, satis apparet. Hoc etiam modo vel consimili quasi, suscepit à Græcis Rom. populus gratuite non coacte *leges* quasdam vocatas *decem tabularum*, à quib. tanquam ab origine leges reliquæ Romani populi processerunt. Et tamen constat Rom. populum, Græcis nulla iurisdictione vel autoritate subiectum. Sic ẽt qui librum nunc in lucem deduxit, Studiosorum Vniuersitatem Aurelianis degentẽ vidit, audiuit, & sciuit per suos nuncios & epistolas requirentem & supplicantẽ Parisien.

Vniuer-

vniuersitati tanquam famuli sui & veneratione, pro ipsius habendis regulis, priuilegiis, atque statutis, cum tamen [illegible] vniuersitati, nec ante nec post esset [illegible] in autoritate apostolica vel iurisdictione subiecta. Ex iam dicta vero quasi consuetudinaria [illegible] autoritate, aliarum Ecclesiarum consensu spontaneo, Romanorum Episcopi secundum ipsorum vlteriorem a principio processum, autoritatem quandam, Decreta, seu ordinationes constituendi super vniuersalem Ecclesiam, quantum ad ecclesiasticum ritum & actus etiam sacerdotum, & illarum obseruationem præcipiendi ampliorem sumpserunt vsque ad tempora Constantini prædicti, vtrum autem id facere potuerint Romanorum Episcopi sola ipsorum autoritate, an aliorum oportuerit ad hæc interuenire consensum, in sequentibus dicturi sumus. Constantinus vero prædictus, vt ex iam dicto *Codice, capitulo de primitiua Ecclesia, in concilio Niceno* narrat Isidorus, & in *edicto domini Constantini Imperatoris* inscripto pariter continetur, primus fuit Imperator, qui fidem Christi, ministerio beati Syluestri tunc Papæ Romani patenter adeptus est. Et qui sacerdotium à iurisdictione coactiua principum exemisse videtur: qui etiam per prædictum edictum, Ecclesiæ Romanæ ac ipsius Episcopo similiter tribuisse videtur autoritates [illegible] potestates super alios Episcopus & Ecclesias omnes, quas sibi conuenire nunc asserunt aliunde, vt *decimanono prima, parte octaua & nona* supra narrauimus. Cum his quoque iurisdictiones coactiuas super eosdem agros, prædia, & possessiones plurimas cum quarundam etiam prouinciarum seculari dominio, vt palam se offert inspicienti prædictum edictum. Hic etiam, vt supra legitur, primus Imperator fuit, qui Christianis concessit licentiam se publice congregandi, templa seu Ecclesias construendi, & cuius præcepto primum concilium Nicenum extitit congregatum. De quo siquidem cum reliquis quæ facta sunt in processu Ecclesiæ ab Apostolorum vsque in præsentia tempora, consequenter in suis locis quantum proposito nostro conueniet, tangemus & inducemus historias. Ex ipsis quidem quæ legi diuinæ ac rectæ rationi consona fuerint, recipientes: quæ vero dissona, reiicientes. Qualiter autem & quæ facta sunt se habere tradentes. Sic itaque diffiniendorum à sui origine aliqualiter recitato progressu, ad ipsorum determinationem ingredientes amplius, Suppositionem cum Apostolo faciemus indubiam, fidem catholicam vnam esse, non plures, vnde ad Eph. 4 *Vnus dominus, vna fides*. Hanc quoque rursum in vnitate secundum eundem sensum, videlicet credendam & ab omnibus confitendam, vt vbi supra, paulum post inquit Apostolus. Donec occurramus omnes in vnitate fidei, & agnitionem filii Dei. Ex quibus quidem per necessitatem inferemus primum, quod legis diuinæ præsertim euangelicæ dubios sensus atq; sententias, & si quæ fuerint inter doctores ipsius contentiones vel controuersiæ probabiles, quemadmodum quorundam ignorantia vel malignitate aut vtrisque iam euenisse legimus iuxta Christi & Apostoli prophetiam, expedit terminare: huic autem per necessitatem assequi mõstrabimus, ad solum generale concilium, fidelium omnium vel eorum, qui omnium fidelium autoritatem habuerint, determinationem hanc tantummodo pertinere. Deinde ostendam, secundũ legem diuinam & rationem rectam, quod generale concilium conuocare, idq; si expediat per coactiuam potentiam congregare, ad solius humani fidelis legislatoris superiore carentis, autoritatem pertineat, non autem ad personam aliquam aut collegium aliquod singulare, cuiuscunq; dignitatis [illegible] conditionis existant, nisi eidem aut eisdem, per supradictum legislatorem, autoritas concessa [illegible]. Amplius ostendam per certitudinem nihil statui posse circa ecclesiasticum ritum & humanos [illegible], quod omnes homines ad obseruationem obliget sub aliqua pœna, pro statu præsentis [illegible] ntuti, nisi per solum generale concilium seu supremum legislatorem fidelem immediate, [illegible] de sumpta prius autoritate. Ex quo etiam monstrabitur consequenter, quod nullus [illegible], prouincia vel communitas aliqua, interdici aut excommunicari possit nec debeat per aliquem [illegible] sacerdotem quicunque sit ille, nisi secundum modum, per supradictum generale conciliũ [illegible] natũ n. Deinde monstrabitur euidenter, ad nullius vnici siue solius Episcopi vel alterius vnicæ [illegible] is personæ aut particularis vnius collegii cuiusquam autoritatem pertinere, in cunctis [illegible] di ecclesiasticis officiis personas instituere, neque pro eisdem ecclesiastica temporalia, vocata [illegible] a, [illegible] tribuere seu conferre, sed autoritatem hanc, solius esse fundatoris seu donatoris, [illegible] legislatoris fidelis, aut eius vel eorum, cui vel quibus & secundum quam formam & [illegible] dem donatur aut legislator hanc concesserit potestatem. Deinde vero monstrabitur, q̃ [illegible] pum & Ecclesiam, quales & quorum autoritate, aliorum principaliorem sine caput [illegible] conuenien[illegible]s est instituere. Cuius quidem cum ipsius Ecclesia sit insinuare, reliquis omnibus Episcopis & ecclesiis ea, quæ per generalia concilia circa ritum ecclesiasticum & alios humanos actus ad communem [illegible] delium vtilitatem, tranquillitatem, & quietem ordinata fuerint & apparenda. Demum vero ex his per necessitatem inferemus, tam determinata circa scripturam [illegible] catholicam, quam circa ritum ecclesiasticum, cum reliquis institutis per generale [illegible] generalis concilii autoritate, non autem alterius particularis collegii vel personæ [illegible] mutari posse, augeri, minui, vel suspendi, aut totaliter reuocari. Ex quibus [illegible] bis ad vniuscuiusque, quasi sensatam notitiam deducetur, Romanum Episcopum [illegible] vel quemuis alium Episcopum aut Ecclesiam, in quantum huiusmodi, nul[illegible] ut autoritatem iam dictarum habere, super reliquos Episcopos & Ecclesias, dul[illegible] ar[illegible], nisi quæ sibi simpliciter vel ad tempus concessa fuerit per supradictum con[illegible] ra[illegible]. Propter quod etiam apparebit, Romanum Episcopum aut quemuis alium in[illegible] g[illegible] us [illegible] ebite, ac præter, imo contra scripturarum diuinarum & humanarum demonstrationum

tionum sententiam, sibi alliabere, siue per pri[illegible] eius con[illegible] m[illegible] persona[illegible] latem, plenitudinem potestatis. Et quod ab ip[illegible] atq[illegible] [illegible]tem Epi[illegible] & [illegible] cunque penitus est, etiam per monitionem & [illegible] [illegible] potest, ab h[illegible] gumlatoribus, seu ipsorum autoritate pri[illegible]ipantibus, cohibendus.

CAP. XIX.

De prauio quodam propter determinationem autoritatis & primatus iam dicti, cui [illegible] licet dicto vel scripto veritatis sit præstanda cr[illegible]dulitas atque confe[illegible]io de nec[illegible]tate salutis æternæ.

ANTE vero quam ad demonstr[illegible]anda proposita procedamus, oportet attend[illegible] [illegible]rutil[illegible] quidam quinimo necessarium, ad eorum omnium cer[illegible]m quæ in seq[illegible] [illegible]us [illegible]mus. Est autem hoc, quod nullam scripturam irreuocabiliter vera[illegible] credere vel [illegible] tenemur de necessitate salutis æternæ, nisi eas, quæ canonicæ a[illegible] pella[illegible]tur, vel eas quæ ad h[illegible]s ex [illegible] sequuntur, aut scripturarum sacrarum [illegible] dubium h[illegible] be[illegible], eis [illegible] determinationibus, quæ per generale fi[illegible]lium seu catholic[illegible] [illegible] [illegible], in his præsertim, in quibus error damnationem æternam ind[illegible]ceret [illegible] Christianæ.

Quod autem sacris scripturis firma sit veri[illegible]is præstan[illegible] [illegible], & [illegible] tum supponitur omnibus Christianis, quod quia prob[illegible] non posset aliter [illegible] tatibus, series prætermissi propter abbreuiationem. Quod vero ip[illegible]rum [illegible] facti s, vt diximus, eadem sit præstanda credulitas, [illegible] [illegible] quoniam [illegible] reuelatas, pie tenendum videtur. Quod etiam ex scrip[illegible] & [illegible] ta, ostendere possumus. Ex scriptura quidem, dicente veritate Matth. [illegible] *[illegible]scum sum omnibus diebus, vsq; ad seculi consummationem.* Vbi Raban[illegible] *[illegible] seculi non fuit d futuri in mundo, qui diuina mansione & [illegible]* [illegible] conseruationem, spiritum Sanctum pie tenendum est [illegible] *vsque ad consummationem seculi cum discipulis suis se promit[illegible], & [illegible] à credentibus recessurum.* Idem aperte [illegible] ex *Actuum* [illegible] um congregatione, post ambiguitatis [illegible] determinationem: *Vi[illegible] [illegible]* Asseruerunt enim & asserit scriptura ipsorum determinatione[illegible] ctam esse à spiritu Sancto. Cum igitur fidelium congreg[illegible] nem, vere repræsentet congregationem Apostolorum & [illegible] in determinandis scripturæ sensibus dubiis, in quibus pericul[illegible] induceret error verisimile. Quinimo certum est, deliberationi [illegible] dirigentis & reuelantis adesse virtutem. Hoc etiam deduct[illegible] mente, patere potest: quoniam frustra dedisset Christus legem [illegible] lectum, & quem credere fidelibus est necessarium ad salutem, non [illegible] bus. & pro ipso inuocantibus simul, sed circa ipsum fidelium plura[illegible] ralis lex non solum ad salutem foret inutil[illegible], sed in hominum æterni[illegible] tur. Et ideo pie tenendum, determinationes conci[illegible] [illegible] generalem [illegible] spiritu Sancto, suæ veritatis originē sumere. Ab hunc non vero le[illegible] tur, suæ obseruationis in confessione, autoritatem coactiuam, [illegible] earum à sacerdotib. & euangelicis ministris, h[illegible] [illegible] vero maxime ab[illegible] statuerit fidelis legislator humanus [illegible] re careret, aut conc[illegible] pturis aliis, quæ scilicet humano spiritu t[illegible] uelatæ sunt & trad[illegible] nemo [illegible] titatis confessionem præbere teneatur apparet. [illegible] tenti, tenetur quis firmiter credere, aut ipsam tan[illegible] [illegible] patiuntur scripturæ innitentes humanæ inuentioni [illegible] sunt enim à veritate deficere, vt experientia palam, & habetur [illegible] *cessu meo, omnis homo mendax.* Scripturæ vero canonicæ non [illegible] ne, sed immediata Dei traditæ inspiratione, quinec [illegible]lli potest, [illegible] diximus sententiam & differentiam humanarum [illegible] Augustinus 13. epistolarum ad Hieronymum, cum d[illegible] xit: *Ego enim fateor [illegible] pturarum libris, quæ iam canonica appellantur, didici hunc honorem timoremq; [illegible] rem, scribendo aliquid errasse, firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendatur [illegible] ruati, nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecu[illegible] nime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantacunq; sancti[illegible] rum putem, quia ipsi ita senserunt. Sed quia mihi, vel per illos autores canoni[illegible] ro non aberret persuadere potuerunt.* Hoc idem replicat & admon[illegible] dixit: *Noli, lector (scil.) meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, [illegible] non credis, cum inueneris, incunctanter crede: In istis autem quod certum nō habebas, nisi certu[illegible] noli tenere.* Idem quoq; dixit in *epistola ad Fortunatianum,* & aliis pleri[illegible] propter abbreuiationem. Id quoq; videtur sensisse Hieronymus, in *exposit*[illegible]

[illegible]it: *Nouum & vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sancta catholica Ecclesia tradidit autoritas*. Intellexit [illegible] Beatus Augustinus per *canonicas scripturas*, eas solas, quæ in volumine *Bibliæ* continentur, non quidem *Decretales* aut *Decreta* Romani Pontificis, & suorum collegii clericorum, quos *Cardinales* appellant, neq; alia quæuis humana statuta, de humanis actibus aut contentionibus, & humano spiritu adinuenta. Canon enim regula est & mensura, mensura vero, quoniam certa, quod solius diuinæ scripturæ inter cæteras proprium est, vt ex August. induximus pridem. Ideoque Augustinus idem scripturas proprias à canonicis separauit nec ipse qui tantæ fuit sanctitatis, autoritatis, & [illegible]entiæ, suas traditiones, canonicas appellare præsumpsit. Hoc enim impium est, & sacrilegii modus quidam, quoniam in humana traditione dicta vel scripta, error & falsum contingere potest, quod in canone secundum veritatem dicto aut eiusmodi, quam per generale concilium c[illegible]nonicæ scripturæ interpretationem factam diximus, nullatenus euenire contingit. Propter quod etiam ex concilio Carthaginensi tertio prohibitum reperitur rationabiliter valde, *ne sub nomine harum*, canonicarum scilicet, *alia quæuis scriptura legantur*. Vnde legitur ibidem, & in Isidori [illegible] codice continetur series hæc: *Item placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis*, & cæteræ, quæ de volumine Bibliæ [illegible] ibidem.

Nec obstat [illegible], quod dicit Augustin. contra Manichæos *in epistola fundamenti*, inquit enim ibi: *Ego vero non crederem Euangelio, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoueret autoritas*, in quo humanam autoritatem præferre videtur autoritati scripturæ. Semper enim *propter quod vnumquodque est, & illud magis*. Nos autem dicamus, quod aliud est credere sermonem aut scripturam aliquam esse traditionem alicuius, seu ab aliquo factam: & aliud est credere illam esse veram, vtilem vel nociuam, obseruandam, aut omittendam. Vnum quidem enim horum recipere potest quis ex hominum testimonio absq; secundo, & econuerso, & vtrunq; similiter quandoq;. Velut oblatam & sibi præsentem scripturam aliquam, credet quis esse patriam legem ab incolarum cõmuni testimonio, quam tamen esse veram, obseruandam, & non transgrediendam addiscere potest signo sensibili aliquo, vt pœna quam illius transgressoribus infligi vidit sua ratiocinatione recta, præter hominum persuasionem aut dictum. Sic etiam econuerso, videns aliquem hominem librum aut domum construere, vel alterum aliquid, credet ex se absq; hominum testimonio, librum aut domum ab hoc esse constructum. Quod autem in libro contenta sint vera vel falsa, vtilia vel nociua, prosequenda vel fugiẽda, ab hominum, præsertim fide dignorum testimonio credere potest. Rursum & vtrunq; quandoq; ab hominum testimonio suscipere potest quis, vt quod hic sit Hippocratis liber atq; doctrina, credet qui nunquam viderit Hippocratem ab hominum testimonio. Quod autem in eo cõtenta [illegible] sint vera vel falsa, seruanda vel omittenda propter sanitatẽ conseruandam, & ægritudinem declinandam, suscipiet idem à testimonio peritorum. Eodem quoq; vel quasi consimili modo [illegible] aliquam in Biblia contentam, Dei credere traditionem, seu legem à Christo [illegible] vel [illegible]ctam, potest accipere quis ex fidelium cõmuni testimonio seu ecclesiæ catholicæ, [illegible] nec Christum vidit nec audiuit, aut alio exteriori sensu percepit. Hanc tamen scripturã [illegible] se vel obseruandam, credet ex fide vel signo aliquo sensibili, puta miraculo, absque testimonio cuiusquam, quemadmodum Paulus, qui legem quam persequebatur prius, Christi fuisse doct[illegible] nam credebat ex prædicantium quos persequatur testimonio, nec eam propterea verum cõ[illegible] credebat. Credidit autem postmodum veram esse, primum ex sensibili miraculo, consequenter ex fide quam habuit. Similiter autem & vtrunq; quandoq; susceptum est ab humano testimonio, vt hanc scripturam esse legem à Christo traditam & latam, in ipsa quoq; contenta vera [illegible] obseruanda propter æternam salutem consequendam, & miseriam fugiendam, creditur & cred[illegible] est à multis, qui nec Christum viderunt, aut exteriori sensu cognouerunt, nec vnquam [illegible] seu signum de hoc sensibile perceperunt.

Quod ergo dicit Beatus Augustinus: *Non crederem Euangelio, &c.* potest secundum prædicta d[illegible] sensum habere, vnum quidem, quia scripturam illam credidit euangelium esse, id est C[illegible] traditionem ex testimonio ecclesiæ catholicæ siue vniuersalis, quamuis hanc scripturam seu euangelium verum continere principalius crediderit ex miraculo forsan, vel reuelatione aliqua, vel ex [illegible]de, qua Christum credidit esse verum Deum, & per consequens omnem eius traditionem esse veram atq; [illegible]uandam. Alium vero sensum possunt habere Augustini verba prædicta, vt quod vtrunq; testimonio catholicæ ecclesiæ primum accepit & credidit. Licet primus sensus sen[illegible] Apostoli *ad Galatas primo* magis conuenire videatur, non enim dicta Christi siue Dei vera [illegible] causaliter, eo quod eisdem testificetur ecclesia catholica vero testimonio: sed testimonium ec[illegible] causaliter verum est, dum dicit dicta Christi vera, propter veritatem dictorum Christi, vnde [illegible] vbi supra: *Sed licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus [illegible] anathema sit.* [illegible] consimiliter intelligendum, quod etiam si tota Ecclesia aliud euangelizasset, [illegible] illud non fuisset verum, & causa est, quia sibi constabat, illud Euangelium esse [illegible] seu reuelationem, in qua falsitas esse non poterat, quamuis ex necessitate conse[illegible] posteriori bene sequatur: Ecclesia catholica dixit hanc orationem, Deus est trinus in p[illegible] veram, ergo est vera, vel de quouis alio Christi dicto siue præcepto, quod dicat esse seruand[illegible] eo quod dicta ecclesiæ Catholicæ in his quæ circa fidem vertuntur, à spiritu Sancto immediate reuelata fore, pie tenendum est, vt apparuit ex præmissis. Et ideo secundum quemuis

sensum,

sensum exponantur Augustini verba proposita, non aduertantur [illegible] sententiæ quam d[illegible] niam dictis Ecclesiæ de his quæ circa fidem sunt credere, magis [illegible] credere spiritui Sa[illegible] homini. Dicit autem Augustinus pro tanto se credere Euange[illegible] propter Ecclesiæ catholicæ [illegible] toritatem, quia suæ credulitatis initium inde sumpsit, quam spiritu sancto dirigente [illegible] Fides [illegible] quandoq; incipit ex auditu. Vocat autem *catholicam ecclesiam* eam, quæ proprie sime atq; vet [illegible] dicitur ecclesia secundum vltimam significationem ecclesiæ, dictam secundo huius.

CAP. XX.

Cuius sit vel fuerit autoritas diffiniendi seu determinandi dubias scripturæ sacræ sententias.

HIs itaque sic præmissis concludenda iam proposita resumentes, ostendere volumus, quod dubios sensus siue sententias scripturæ sacræ iam exortas aut oriturus, eum orte fuerint, præsertim circa fidei articulos, præcepta & prohibita, sit expediens & necessarium terminare, quoniam expediens est, quinimmo necessarium sine quo fidei vnitas minime saluaretur, error & [illegible] contingeret circa fidem inter Christi fideles. Hoc autem est determinatio dubiarum, & quando [illegible] contrariarum sententiarum doctorum quorundam circa [illegible] diuinam. In [illegible] num diuersitates aut contrarietates, diuersas sectas inducentes [illegible] ut ex iam dicto Isidori codice capitulo, intitulato, *Incipit præfatio Niceni concilii*, recitatur [illegible] Alexandrino presbytero, Arrio nominato, Christum sic [illegible] dicente, [illegible] ipsum existimare pure creaturam existere, & per consequens patre Deo inæqualem atq; minorem. Huius [illegible] diuulgatione, numerosa multitudo Christianorum labefacta fuit, fuisset que ampl[illegible] re reuocata, nisi verus in hoc scripturæ sensus a falso determinatus fuisset. Si quoque [illegible] Sanctum, & circa personæ ac essentiæ vnitatem & pluralitatem in Christo, insanas quidam [illegible] lere sententias, propter quarum discretionem a veris & ipsarum reprobationem ac dan[illegible] conuocatæ ac congregatæ sunt quatuor primæ Synodi, Nicena, Constantinop[illegible] & Calcedonensis. Has etenim controuersias intereceleræ Christi [illegible] doctores, [illegible] fideles, prophetauit Christus, *Lucæ 21.* & Apostolus *prima ad Timoth. 4. & secunda ad eundem* [illegible] quorum series prætermisi propter ipsarum notitiam, & [illegible] breuitatem [illegible] Hoc [illegible] sequenter ostendo, quod huius determinationis autoritas principalis, mediata vel in[illegible] lius sit generalis concilii Christianorum, aut valentioris partis, suorum vel eorum quib. ab vniuersitate fidelium Christianorum autoritas hæc concessa fuerit, sic vt [illegible] licet, vt omnes mundi prouinciæ seu communitates notabiles secundum sui legislatoris humani determinationem [illegible] siue pluris & secundum ipsarum proportionem in quantitate ac qualitate personarum [illegible] gant fideles, presbyteros primum, & non presbyteros consequenter, idoneos tam [illegible] vita [illegible] tiores, & in lege diuina peritiores, qui tanquam iudices secundum iudicis [illegible] vicem vniuersitatis fidelium repræsentantes, iam dicta sibi per vniuersitates autoritat[illegible] conuenientes ad certum orbis locum, conuenientiorem tamen secundum [illegible] terminationem, vel suorum legislatorum, in quo simul ea quæ circa legem diuinam [illegible] bia, vtilia, expedientia, & necessaria terminari, diffiniant. & reliqua [illegible] cultum diuinum, quæ futura sint ad quietem & tranquillitatem [illegible] habeant [illegible] Oportet nanq; ac inutiliter ad congregationem hanc conueniret multitudo [illegible] tem, quoniam turbaretur ab operib. necessariis ad vitæ corporalis sufficientiam [illegible] set, aut importabile forte [illegible] ad hanc congregationem, fideles [illegible] obligentur [illegible] propter finem prædictum, licet diuersimode, sacerdotes quidem [illegible] doecre secundum ipsius verum sensum, & procurare quæ [illegible] errores contrarios reprobare, ab ipsis quoq; suis exhortationibus, arguitionibus, & increpationibus homines reuocare. Vnde Matth. vlt. ad sacerdotes [illegible] veritas: *Euntes docete omnes gentes*, propter quod in persona [illegible] omnium Apostolorum loquens Apostolus prima ad Corinth. 9. dicebat: *Necessitas mihi incumbit, væ mihi si non euangelizauero.* [illegible] autem sacerdotibus consequenter amplius [illegible] multitudine, qui periti fuerint in lege d[illegible] debent enim [illegible] aliquos excitare & conuenire cum sacerdotibus [illegible] requisiti fuerint vel mandati. Quoniam *scienti bonum facere, & non facienti peccatum est illi*, [illegible] tur Iacobi 4. Pro reliquis etiam diffiniendis extra legem diuinam, quæ sunt ad fidelium communem vtilitatem & pacem, interesse possunt & debent concilio, quia ad hoc statuti fuerint per humanum legislatorem fidelem. Legislatores vero ad hoc etiam obligantur, eligendi personas idoneas ad concilium integrandum, eisq; de necessariis temporalibus prouidendum & venire recusantes, ad hoc tamen idoneos & electos, tam sacerdotes quam non sacerdotes [illegible] publicam, si oportuerit, compellendum. Quod autem solius generalis tanti concilii sit autoritas prædicta diffiniendi & ordinandi secundum dictum modum, nullius vero [illegible] personæ singularis, aut alterius particularis collegii, consimilibus demonstrationibus [illegible] autoritate bus conuinci potest, qualib. legumlatorem & [illegible] dariam, 12. *prima, & 7. huius* monstrauimus pertinere, sola demonstrationum minori extremo mutata, vt videlicet circa legem diuinam determinanda seu diffinienda dubia cum [illegible] ritum ecclesiasticum siue cultum diuinum ac fidelium pacem & vnitatem ordinandis assum[illegible]

[illegible] ecclesiasticorum [illegible] institutionis. Tanto amplior [illegible] necessitate [illegible] de lege seu fide [illegible]da, & his quæ omnibus fidelibus proficere vel nocere [illegible] discretio & cura diligentior est habenda. Sic nanque fecerunt Apostoli cum senioribus [illegible] quæ dubia circa Euangelium occurrerunt, vt apparet *Act.1* & letiole induaimus *16.huius.* [illegible] dubium illud de circumcisione beatus Petrus aut alter Apostolus, seorsum aut singulariter [illegible], sed conuenerunt super his omnes apostoli & seniores siue peritiores in lege. Signum a[illegible]um esse quod diximus, est, quoniam & conciliis principalib. in diffiniendis scripturæ dubiis, aderant Imperatores & Imperatrices fideles cũ suis officialib. vt ex Isidori sæpe dicto *codice* satis apparet, vbi [illegible] *equenti c.* indnaimus ipsum *à secunda in octauã*, q̃ nis eo tempore non tanta vocaret necessitas, non sacerdotum psentiam, quanta moderno ꝓpter instantium sacerdotum & epi[illegible]porum turbam maiorem, diuinæ legis, quantum oporteret, ignaram. Vnde sacerdotib. inuicem dissidentib. de credendis ad salutem æternam, de ipsorum saniori parte, fidelium pars valentior habet iudicare, q̃ui ipsis omnib concordantib. credendum sit in prædictis, sic tamen promotis ad ordines, quemadmodum diximus 7 *huius.* Propter ꝙ etiam ostendere volo rursum determinationem hanc nullatenus ad solum Rom. episcopum pertinere, neq; ad ipsum ẽt cum solo Cardinaliũ cœtu, & con[illegible]quenter ex hoc, quod ad nullum episcopum alium vnicum siue solum, sine ipsum & [illegible]lud aliquod particulare collegium. Esto nanq;, sicut euenire contingit, hæreticum aliquem ad Rom. Pontificem assumi, vel postquam assumptus fuerit, si non antea, in hanc cadere labem, ignorantia vel malitia, vel vtriusq;, quales iam quidem assumpti leguntur, videl. Liberius, natiuitate Romanus. Siquidem solus hic Pontifex, aut cum solo suo cœtu Cardinalium, quos sui complices erroris verisimiliter fore continget, quia sibi quales vult absq; cuiusquam determinatione assumit [illegible] se dicit assumere posse. aliquid determinauerit circa dubiam aliquam scripturæ sententiam: nunquid huius Episcopi aut eius & sui solius collegii sententiæ standum erit, qui forte ignorantia vel malitia cupiditate aut ambitione vel alia quauis erunt affectione sinistra seducti? De quo ne longe petatur exemplum, id contigisse videmus cuidam Papæ Romano. Ipse enim per se singulariter, aut eum solo suorum Cardinalium cœtu, ne summam Christi paupertatem & perfectionis statum deserere videretur, cum hoc volens temporalia etiam immobilia in suo vendicandi retinere dominio & seculariter principari, edictum emisit circa summæ paupertatis siue perfectionis statum, cuius sententia per falsam interpretationem Christi Euangelio contradicit, sicut palam ostendimus *13.&14.huius* Propter quod soli cuiuis Episcopo aut sibi & suo soli collegio clericorum hac autoritate concessa fidelium vniuersitas naufragii circa fidem periculo subiacebit, vt ex iam dictis atque dicendis compositæ mentis quilibet intelligere potest. Amplius si solius Romani Papæ, a[illegible] alterius cuiusuis solius Episcopi, quemadmodum dictum est, talis esset autoritas, v[illegible] undum Isidorum prædicto *Codice, capitulo*, cui titulus, *Prefatio Isidori in sequenti opere:* [illegible] d[illegible] reta Romani Pontificis æqualia vel non imparia forent autoritate, his, quæ de[illegible] & diffinita sunt per concilium generale, omnes seculi principatus omnia regna & mun[illegible] personæ singulares cuiuscunque dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis ex[illegible], an[illegible] Romano primo forent coactiua iurisdictione subiecti. Decreuit enim hoc octauus [illegible]s Papa Romanus, per ipsius epistolam siue decretum quoddam, cuius initium: *Vnam san[illegible]am [illegible]am Ecclesiam*, eius vero finis: *Porro subesse Romano pontifici omnem humanam creaturam, declara[illegible]mus, & diffinimus omnino esse de necessitate salutis.* Cum igitur semel determinata circa scri[illegible] per [illegible] concilium generale rite vocatum, congregatum, & secundum formam debitam c[illegible] [illegible] consumatum, præsertim quæ ad salutem æternam vera credere necessarium sit, im[illegible]ibilis veritatis existant, quemadmodum demonstratum est *circa principium 19.* [illegible] neret igitur *epistola hæc Bonifaciana* certam & indubiam ac irreuocabilem veritatem. [illegible] meam ab initio nunc & semper constat esse falsam, erroneam, cunctisque ciuiliter vi[illegible] [illegible] dicialissimam omnium excogibilium falsorum, sicut indubie demonstratum est [illegible] & no[illegible] huius.

[illegible]lam esse [illegible]ac dictum Isidori, nisi fortassis illud pia interpretatione i[illegible]tur, ma[illegible] rat[illegible]anti Clementis successoris eiusdem Bonifacii epistola siue decretum, cuius [illegible] *chariss[illegible]mi filii nostri Philippi Regis Francorum Illustris*, eius vero finis: *Tanquam tam ad Ec[illegible]siam, qu[illegible] et iam quo ad regem & regnum superius nominatos.* Hac enim dictus Clemens exprimit dif[illegible] do *Bonifacianam epistolam*, in nullo præiudicare regi ant regno prædicto. Cum ergo nec Rex dictus, ne[illegible] suus successor aliquis vel regnicola suus quisquam, iuxta dicti Clementis conscien[illegible]nium Christianorum scientiam verum crediderint, aut credituri fuerint, sed falsum a[illegible] quod [illegible]ntinet epistola supradicta in eo articulo, quo cunctos sibi subiicit principatus [illegible] necessitatem sequitur, quod credere id, non sit de necessitate salutis, nam si sic, præiu[illegible] credenti. Amplius consid[illegible]ranti, videbuntur tales epistolæ siue decreta insa[illegible]am e[illegible] quæ Bonifacii verum cont[illegible]nente, ad ipsius credulitatem omnes mundi prin[illegible] [illegible]at, ea vero quæ Clementis, non omnes, quoniam ab [illegible]ac credulitate Fran[illegible] [illegible] regni[illegible] [illegible] toti[illegible] ex[illegible]itur. Su[illegible] igitur aliqua d[illegible] necessitate salutis, auto[illegible] u[illegible]am credenda, quibusdam vero [illegible] [illegible]on ergo [illegible] nus dominus, nec vna [illegible] n[illegible]ate fidei, omnes tenentur occurrere, cuius opposi[illegible]um dicit aperte doctor [illegible].

Est rursum [illegible] rogandum Clement[illegible] eundem, quem sanum [illegible] si potuit Francorum Rex, cum populis sibi subiectis, non obligati erdem [illegible] necessitate salutis. Aut igitur ex fide meruerunt hæretici & infideles [illegible] continere apertum mendacium, *& ficista quæ a veritate non veniunt, plerunq; etiam nullo* [illegible] *subuertunt*, vt dicit Augustinus 7 *de ciuitate Dei, cap* 16

Amplius dignum est admirari cæteros reges & populos, ipsis [illegible], conuenienter [illegible] quis locus aut sensus scripturæ, ipsos præter Francorum Regem constituat Romano [illegible] ctione subiectos, cur ne illud vnus reliquo magis ad suæ au[illegible] [illegible] edere [illegible] enim velut figmento simile multa sunt & [illegible] ne [illegible] & ex [illegible] ne, ac principandi seculariter ardore ac supradicti Francorum Regis Il[illegible] strissimi [illegible] dens.

Quod autem prædiximus, generale concilium etiam per non sacerdotes inte[illegible] liberaudis quoque per concilium conuenienter [illegible] na cum sacerdotibus suum appo[illegible] positum decretum, suadebimus primum ex Isidoro [illegible] *educ, capitulo*, cui titulu[illegible] *Canones*, id est regulæ ecclesiasticæ. Continentur enim in eo inter cætera [illegible] hæc *Deinde* [illegible] *laici, qui electione concilij interesse meruerunt.* Multo magis igitur qui fuer[illegible] [illegible] & [illegible] ge [illegible] periti, quamquam non sacerdotes existant. Sic [illegible] ap[illegible] [illegible] duximus. Vnde oportet attendere, quod in ecclesia primitiua & antiqua tem[illegible] [illegible] te tempora Constantini sol[illegible] sacerdotes & qua[illegible] omnes [illegible] [illegible], & [illegible] gis diuinæ doctores, iuxta illud Malachiæ 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem* [illegible] *requirent ex ore eius*. Vnde etiam Apostolus 1 ad Tim 3 & ad Tit 1. *Oportet Episcopum* [illegible] dorem, *doctorem esse, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem, sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere* Propter quod tot tales existentes sacer[illegible] ad [illegible] lia vel dubia circa scripturam & fidem interpretanda & diffinienda, quasi [illegible] Nonne vero propter ecclesiastici regiminis corruptionem, plurima pars sacerdotum & epi[illegible] in sacra scriptura periti sunt parum, & si dicere [illegible] insuf[illegible] iter, eo quod tem[illegible] a[illegible] be[illegible] rum, quæ assequuntur officiis ambitiosi, cupidi, & causidici quidam obt[illegible] & ub[illegible] obsequio prece vel pretio, vel seculari potentia. Et Deo teste ac fide[illegible] [illegible] sac[illegible] plurimos, abbates & ecclesiasticos [illegible] quosdam me vidisse ac audiuisse m[illegible] a[illegible] ntos, vt etiam nec grammatice congruum scirent proferre sermonem. F[illegible] od [illegible] dum est, in ecclesiastico ritu scivi & vidi hominem citra vig[illegible] simum ætatis suæ a[illegible] m [illegible] ignarum quasi penitus, cui tamen in famosa & populosa ciuitate commissa est p[illegible] pal[illegible] eo non solum sacerdotali ordine carenti, verum etiam diaconatus & [illegible] dam asseruit se licite posse. Hoc etiam & quasi consimile inconueniens [illegible] fact[illegible], propter potentum fauorem sibi quærendum, qui super ecclesiasticorum o[illegible], & beneficiorum distributionem, Romanus Episcopus habere se dicit, velut C[illegible] *ple nitudinem potestatis* A quo siquidem conuenienter intelligendum [illegible] tales ep[illegible] dotum in generali concilio congregabitur turba? Et qualiter in du[illegible] circa [illegible] a re nouerit veros sensus a falsis, propter quod in horum defectum non [illegible] ceidotes [illegible] les, iuxta fidelis legislatoris determinationem scripturæ sacræ doct[illegible] ficienter, v[illegible] & [illegible] etiam talibus episcopis & sacerdotibus præpollentes, peritis [illegible] necessarium [illegible] a rectæ rationi consonum est tali concilio interesse, ipsorumq; deliberatione cum [illegible] circa fidem & quæsita cætera diffiniri.

Cap. XXI.

Cuius sit vel fuerit autoritas hactenus coactiua congregandi generale concilium sacerd[illegible] Episcoporum, ac reliquorum fidelium, cuiusue sit autoritas in [illegible] al quid statuendi [illegible] obliget ad pœnam aut culpam pro statu præs[illegible] seculi vel venturi [illegible] cuius rursum [illegible] culo statutorum aut diffinitorum in generali concilio, q[illegible] emlibet [illegible] quod nullus Episcopus aut sacerdos excommunicare pot[illegible] principem aut populum [illegible] quam, nec ecclesiastica temporalia beneficia, vel decimas, aut disciplinarum cuiqu[illegible] ferre licentias, nec offi[illegible] ia ciuilia quenquam, n[illegible] iuxta genera[illegible] concilij aut latoris, vel vtriusq;, determinationem atq; concessionem.

NVnc autem ostendere [illegible] ad [illegible] humanis legislatoris fidelis [illegible] tem pertinere, aut e[illegible] eorum, cui [illegible] quibus per tam d[illegible] missa fuerit generale concilium conuocare personas ad hoc idoneas d[illegible] congregari, celebrari & [illegible] und[illegible] formam [illegible] facere consumar[illegible] ad[illegible] dum & iam dicta necessaria [illegible] facienda, determinatorum q[illegible] concilij transgressores tam sacerdotes quam non sacerdotes, cle[illegible] dum diuinam & humanam legem, per coactiuam arcere po[illegible] fit [illegible] 9 ac [illegible] in quib. per demonstrationem osten[illegible] & [illegible] ficatum amplius [illegible] ctiones coactiuas [illegible] per omnes indiff[illegible] personarum determinationes & approbationes, officiorum [illegible] in[illegible] utiones [illegible]

[illegible] hus [illegible] [illegible] ore nitatem, [illegible] vero [illegible] sacerdotalis collegii solius, inquantum huius [illegible] ete, [illegible] mus tamen nunc ea persuadere per iam dictum Isidori codicem plerisq; locis, [illegible] vero in quibus ea quæ facta sunt, legi diuinæ ac rectæ rationi consona recitat. Primum [illegible] [illegible] tur, in capitulo cui titulus, *Incipit præfatio Niceni concilii*, vbi [illegible] inquit: *Ibiq; Arrium [illegible] ex [illegible] [illegible] ntibus [illegible] scopus adesse iubet,* (Constantinus videlicet,) *ac de eius propositionib. iudicare,* [illegible] *copos* [illegible] *licet.* E[illegible] e quod [illegible] legislatoris congregati fuerunt Episcopi & Sacerdotes in concilio [illegible]. Idem [illegible] capitulo, cui titulus, *Incipit concilium 63. Episcoporum*, vbi sic inquit: *Sancta & magna & venerabilis synodus, quæ secundum gratiam Dei ex decreto piissimorum Imperatorum Valentiani & Martiani congregata est:* Amplius ex capitulo, cui titulus, *Explicit concilium Toletanum septimum incipit octauum*: vbi sic inquit, *Anno vero orthodoxi atque gloriosi, & vera clementia dignitate præcipui Recesuinthi Regni, cum omnes nos diuina ordinatio voluntatis, eiusdem Principis Serenissimo iussu, in basilica sanctorum Apostolorum ad sacrum Synodi coegisset aggregari conuentum.* Idem adhuc ex capitulo cui titulus *Explicit concilium Toletanum vndecimum, incipit 12.* Idem rursum ex eo, cui titulus, *Explicit concilium Bracharense primum, incipit secundum.* Amplius idem ex *epistola Leonis Papæ Romani ad Ephesinam synodum.* Idem rursum ex *epistola Leonis Papæ Romani, ad Theodosium Imperatorem.* Adhuc idem ex *epistola Leonis Epi[illegible] Martiano augusto*, cuius initium est, *Popo[illegible]eram.* Idem amplius in *epistola ad Martianum au[illegible]*, cuius initium est *Multa mihi in omnibus.* Idem in aliis plerisque locis, dicti codicis & [illegible], quarum series propter rei notitiam & sermonis abbreuiationem omitti.

Quod autem ad solum Romanum Episcopum vel ipsum & suorum Cardinalium solum collegium, non pertineat autoritas supradicta, suaderi potest cum prædictis, ex eo, quod si reus esset [illegible] collegium criminis alicuius propter quod expediret huiusmodi concilium conuocare, ver[illegible] est, ipsum tale concilii c[illegible]cationem quantum posset differre vel auferre totaliter, quod [illegible] grauamen & præiudicium redundaret. Hoc autem fideli legislatori seu fidelium [illegible] non potest, eo quod ipsa vel ipsius valentior pars non sic seducibilis est, neq; in c[illegible]bus, quemadmodum ostendimus decimotertio primæ, neq; in spiritualibus, præsertim circa fidem, vt ostensum est 19 & 20 huius.

Quod vero diffinitorum seu iudicatorum, & reliquorum ordinatorum primæ signi[illegible] ationis iudicio per generale concilium, obseruationis coactiuum ferre præceptum seu dare Decretum super omnes indifferenter, tam Sacerdotes quam non Sacerdotes eiusque præcepti siue decreti transgressores attere pœna reali aut personali vel vtraque, in hoc etiam seculo transgressoribus inflig[illegible]enda, sit autoritas humani legislatoris fidelis, superiore carentis, suadere volumus pr[illegible]um ex his quæ rationabiliter dicta sunt. Et recitat Isidorus *codice* prædicto plerisque locis. Est enim ho[illegible] v[illegible] ere palam ex capitulo, cui titulus: *Edictum Martiani Imperatoris in affirmatione concilii* [illegible], in quo continetur inter cætera series hæc: *Nemo itaque, vel clericus militans & alterius* [illegible] *de fide Christiana, publice terminata, coadunatis & audientibus tractare conetur in posterum* [illegible] *tumultus & perfidiæ occasionem requirens.* Vbi etiam parum infra subiungitur: *Nam in contemptorem* [illegible] *pœna non deerit.* Et infra rursum: *Igitur si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus* [illegible] *clericorum remouebitur. Si vero militia præditus sit, cingulo militiæ expoliabitur*, & sic de reliquis [illegible] statuit. Idem apparet rursum ex capitulo immediate subnixo, cuius titulus: *In*[illegible] *Valentiniani & Martiani augustorum post concilium Calcedonense, in confirmatione eiusdem concilii,* [illegible] *hæreticorum*; in qua series talis habetur: *Hac lege decernimus eos qui Euticetis errore decipiuntur* [illegible] *Apollinaristarum, quos Eutices secutus est, quos venerabiles patrum regula,* (id est ecclesiastici [illegible]) *duorum principum sacratissima sanctione condemnant, nullum episcopum, nullum presbyterum,* [illegible] *appellare clericos, ipsumq; Euticen nomine presbyteri, quo indigne vicem expoliatus est, in totius ca*[illegible] *contra diffinita nostra, episcopos, presbyteros, cæterosq; clericos ausi fuerint ex his creare, tam fa*[illegible] *vel præsumentes sive clericorum bonorum amissione, periculo subiacere exilii perpetui præcipi*[illegible] m apparet verum esse, quod de promouendis ad sacerdotium & reliquos ordines [illegible] legislatoris aut principis autoritatem diximus pertinere. Amplius idem ex habito [illegible] capitulo, cui titulus: *Item alia Martiani Imperatoris cōtra eosdem hæreticos.* Adhuc idem ex [illegible] lus. *Edictum regis de confirmatione concilii*, vbi hoc inter cætera continetur: *Si quis* [illegible] *barum sanctionum obediens esse noluerit, si Episcopus, presbyter, diaconus, aut clericus fuerit* [illegible] *communicationi subiaceat. Si vero laicus & honestiorum loci persona fuerit, medietatem* [illegible] *amittat* [illegible] *propriis profuturam.* Ex quo etiam manifeste apparet, quod pœnas [illegible] hæreticis infligere, ipsasque exigere, sibiq; applicare licite possunt & solere [illegible] tores humani, quemadmodum diximus decimo hoius. Hoc rursum ex [illegible] *Explicit concilium Toletanum 13.* cuius initium est: *Charitatis instinctu*, & aliis pluribus [illegible] prætranseo propter abbreuiationem, & quoniam prænducta sufficiunt. Nec [illegible] his quæ per concilium diffinita fuerunt, coactiuum ferre decretum ad hu[illegible] eius autoritate principantem pertinet, verum etiam formam & mo[illegible] dem apostolicam ord[illegible]nandi, seu Romanum eligendi pōtificem statuere. Quod [illegible] Romanum pontificem cum instantia postulasse legimus, non reclamasse, vt [illegible] capitulo cui titulus; *Incipiunt Decreta Bonifacii Papæ. Epistola deprecatoria ad Honorium* [illegible] *constituatur à principe in vrbe Romana, quatenus per ambitum nunquam Pontifex*

 ordinetur.

et dimetur. Et ex capitulo immediate subiuncto, cuius titulus: *Constantius, Honorius Imperatoris ad Bonifacium Papam missa, vt si denuo Romæ duo Episcopi ordinati fuerint, ambo ciuitate pellentur*, cuius initium. *Victor Honorius inclytus triumphator semper augustus, sancto ac venerabili Bonifacio Papæ vrbis Romæ.* In quo quidem decreto dictus Imperator parum infra subinfert. *Illud autem pietati nostræ satis placuisse cognosce, quod sanctimonia tua de ecclesiarum aut populi perturbatione sollicita est. Quæ ne aliqua ratione possit euenire, satis clementia nostra credidit esse prouisum. Denique, prædicante beatitudine tua, id ad cunctorum clericorum notitiam volumus peruenire, vt si quid forte religioni tuæ (quod non optamus) humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. Ac si duo forte contra phas, temeritate certantium fuerint ordinati, nullum ex eis penitus futurum sacerdotem*, (id est Romanum Episcopum.) *Sed illum in sede apostolica permansurum, quem ex numero clericorum noua ordinatione diuinum iudicium, & vniuersitatis consensus elegerint.* Ex quo etiam apparet verum esse quod diximus 17. huius, ad vniuersitatem fidelium siue humanum legislatorem fidelem pertinere institutionem secundam, sacerdotum, episcoporum, & reliquorum ministrorum Ecclesiæ ad curas animarum maiores siue minores.

Amplius proposita suadere possumus ex epistola, cui titulus: *Item ad Martianum Augustum gratias agens, quod eius industria per Calcedonense concilium pax Ecclesiæ reddita sit*, cuius initium est. *Leo Episcopus Martiano augusto. Multa mihi in omnibus clementia vestra litteris causa gaudii est.* In qua etiam circa finem legitur, quod idem Leo sic ait: *Quia vero omnibus modis obediendum est pietati vestræ & religiosissimæ voluntati, constitutionibus synodalibus, quæ mihi de confirmatione fidei catholicæ, & de hæreticorum damnatione placuerunt, libens adieci meam sententiam. Quæ vt in notitiam omnium sacerdotum, ecclesiarum suo perueniant, vestra clementia præceptio ordinare dignabitur.* Ecce quod suam sententiam siue iudicium ... mæ significationis adiecit Romanus Pontifex diffinitis per concilium, præceptionem tamen obseruationis ad Ecclesias & Sacerdotes supplicans fieri per Romanum Principem, quod tamen non fecisset, si hæc illius non fuisset autoritas. Ex quo etiam apparet verum esse, quod diximus quarto, quinto, & nono huius, autoritatem scilicet coactiuam, tam in sacerdotes quam non sacerdotes ad humanum legislatorem seu eius autoritate principantem pertinere, neque ... clamauerunt Romani Pontifices antiquis temporibus, sed pro talibus ibi dandis regulis ... gibus per Imperatores potius supplicabant. Eadem rursum euidenter apparet sententia ex capitulo, cuius principium: *Imperatores, Cæsares, Theodosius & Valentinianus.* In quo parum infra subiicitur: *Quoniam igitur in præsenti subita emergente dubitatione ad catholica & apostolica doctrina ac nostra fidei custodiam. Quæ vt sit diuersis sententiis impugnata conturbat & confundit hominum sensus & animas intolerabile duximus huiusmodi delictum contemnere, ne per talem negligentiam, ipsi Deo inferri contumelia videretur. Ideoque sancimus in vnum sanctissimos & Deo placitos conuenire viros, quibus proprietati catholica, atque vera fide plurimus sermo est, vt vniuersa quidem talis & vana dubitatio subtili proposito & inquisitione ... Vera autem & Deo amica catholica fides firmetur. Igitur & tua sanctitas, sumptis secum decem reuerendissimis Metropolitanis qui sub tua degunt diœcesi, & aliis similiter decem sanctis Episcopis, sermone & vita ornatis, qui in doctrina & scientia recta & immaculata fidei, præ cunctis apud cunctos eminent proximis Kal. Augusti Ephesum, Metropolim Asiæ, conuenire absque vlla dubitatione festinent: nullo scilicet alio præter prædictos viros, sanctam synodum molestante, quatenus vniuersis, sanctissimis & beatissimis Episcopis, quos conuenire per sacras nostras ... ancimus ad prædictam concurrentibus ciuitatem, & subtilissime inuestigantibus & quærentibus, omnis de medio error contrarius auferatur, catholica autem doctrina & orthodoxa fidei saluatoris nostri Christi amica ... lidetur & consueta fulgeat, quod vniuersi in posterum inconcussum Deo propitio & intemeratum custodiant. Si quis vero tam necessariam & vere Deo amicam synodum prætermiserit, & omni virtute secundum præfinitum tempus ad præfinitum locum non peruenerit, nullam excusationem neque apud Deum neque apud nostram inueniet pietatem. Sacerdotalem enim conuentum, non nisi qui mali propria conscientia sauciatus euitat. Theodoretum sane Episcopum Syriæ ciuitatis, quem pridem iussimus suæ soli vacare Ecclesiæ, sancimus, non prius ad sanctam Synodum conuenire, nisi vniuerso complacuerit conuenienti concilio & ipsum concurrere, & pariter interesse. Si vero aliqua discordia de eo emerserit, absque illo sanctam synodum conuenire, & quæ iussa sunt, ordinare præcipimus.* Ex hoc autem edicto attendenti apparet intentio trium conclusionum iam ... vnius quidem, quod dubia: quæ circa legē diuinā fuerint, expedit diffiniri. Secundæ ... diffinitio hæc non ad singularis personæ vel collegii autoritatem pertinet, sed ad concilium generale. Tertiæ quidem, quod huiusmodi cōuocare seu præcipere concilium, & per ipsum diffinita ordinata seruari statuere, statutorum quoque transgressores arcere in statu & pro statu præsentis seculi, autoritas sit solius humani legislatoris fidelis, seu eius autoritate principantis.

His consequenter ostendere conuenit, nihil per hominem aliquem singularem cuiuscunque dignitatis aut conditionis existat, statui posse circa ecclesiasticum ritum, quod homines ad obseruationem obliget sub aliqua pœna pro statu præsentis seculi vel venturi, nisi per generale concilium immediate, aut inde sumpta prius autoritate: ad hæc etiam fidelis humani legislatoris ... aut eius autoritate principantis, interueniente decreto, nihilque circa humanos actus alios, velut ieiunia, esus carnium, abstinentias, sanctorum canonizationes ac venerationes, operum mechanicorum aut aliorum quorumcunque prohibitiones seu vacationes (Augustinus *decimo quinto de ciuitate Dei, capitulo decimosexto*) matrimoniorum copulas intra certos cognationis gradus, ordines quoque siue collegia religiosorum approbare vel reprobare, reliquaque similia lege diuina ... cita seu permissa, statuere sub aliqua ecclesiastica censura, vt interdicti vel excommunicationis aut alterius pœnæ consimilis maioris aut minoris, eoque minus ad ea quenquam obligare ... ob

pœna

[illegible] statui [illegible] legislatore [illegible] potestas est [illegible] gere ac exig[illegible]te tales pœnas, *vt ex decimoquinto primæ* [illegible] decimo [illegible] apparet. Hæc autem eisdem [illegible] rationibus [illegible] autoritatibus suppo[illegible] [illegible] & dubi[illegible] locis diuinæ scientum determinationem ad supradictum [illegible] [illegible] nes actus circa ritum ecclesiasticum per coacti[illegible] ad decreta ordinare, a [illegible] monstrauimus p[illegible] tinere, [illegible] tat [illegible] m inoori exti emi[illegible] [illegible] [illegible] ita per [illegible] a, n[illegible] ubentur ne[illegible] ilia [illegible] t per le[illegible] gis [illegible] ltus quoniam nullus Episc[illegible] us in alium autoritate habet aliquam [illegible] demonstratum est *decimoquinto & decimosexto huius*, neque coa[illegible] os intri[illegible] onem, vt *quarto, quinto, & nono huius* ostendimus prius. Ex [illegible] potest [illegible] onuenit ad solius iam dicti concilii, non autem ad solius Epi[illegible] scop[illegible] el aliurus ipsorum particularis colle[illegible] gii autoritatem pertinere, principem, [illegible] [illegible] munitatem [illegible] am [illegible] dem excommunicare, vel diuinorum officiorum vsum [illegible] [illegible] que vo[illegible] presbytero seu Episcopo vel particulari aliquo i[illegible] [illegible] principem aut [illegible] excommunicare vel interdicere, magnum inde scan[illegible] [illegible] contingit. Quod etiam quasi nouissime iam re[illegible] [illegible] dum octauus Bonifacius Papa Romanus claræ memoriæ [illegible] Catholicum Regem excommunicare tentauit, eiusque re[illegible] [illegible] ficiorum officiorum interdictis supponere, reclamante præ[illegible] [illegible] narratione [illegible] ar dam scripturam, cui principium, *Vnam sanctam Catholicam Ec[illegible] clesiam*, [illegible] prædicto Bonifacio, aut ab [illegible] dem cum suorum Cardinalium cœtu, inter cæte[illegible] [illegible] nimo finaliter [illegible] dentem, *omnes mundi principes, communitates, & personas sin[illegible] [illegible] Papæ coactiua iuri ditione subiectas*. Quamuis [illegible] nam temporibus illis proponeret idem [illegible] ipem [illegible] ad hærentes singulariter tendere, te[illegible] [illegible] principes & populos fideles, teste immortali veritate, ac [illegible] tate, [illegible] de medio forte mortalium sublatus fuisset. Hæc aut [illegible] tempestas [illegible] tius quam potestas grandis schismatis [illegible] scandala prorsus est, temperandaque. Interdictorum & excom[illegible] [illegible] forma sub Christianorum generali concilio relinqui debet, cuius iu[illegible] [illegible] to Spiritu, ignorantia vel malignitate aliqua peruerti non potest. His au[illegible] [illegible] sequitur ordinata & diffinita tam circa fidem siue legis euangelicæ sensum, [illegible] ricum ritum siue cultum diuinorum & reliqua omnia per concilium generale [illegible] mediate vel immediate, implicite vel explicite, aut alio quouis modo, autoritate ac ordi[illegible] [illegible] copi, aut alterius particularis collegii, concilii, vel congregationis, eoque mi[illegible] [illegible] latis cuiuscunque conditionis aut dignitatis extet, posse immutari, augeri, mi[illegible] [illegible] interpretationem recipere, præsertim in arduis, aut penitus reuocari: sed quæ [illegible] t, si ad immutandum aut simpliciter reuocandum vocet necessitas eorundem, ad [illegible] lium conuocandum debere referri. Hoc autem eisdem rationibus & autorita[illegible] [illegible], quibus per solum iam dictum concilium eiusmodi ordinanda, diffinienda, [illegible] au [illegible] is.

[illegible] loque [illegible] m scripturæ autoritatibus & humanis rationibus demonstrari potest [illegible] s [illegible] us Episcopi vel personæ singularis aut particularis alicui collegii autori[illegible] [illegible] lique tam d[illegible] generalis concilii vel fidelis humani legislatoris determinatio[illegible] [illegible] undi ecclesiasticis officiis personas instituere seu præfere, neque pro eisdem [illegible] m ecclesiastica temporalia, vocata *beneficia*, distribuere, neque vocatas disciplina[illegible] [illegible] ariatus, aut reliqua officia publica seu ciuilia conferre cuiquam, nisi autoritate [illegible] quamuis *decimoquinto primæ, ac huius decimoseptimo* secundum modum aliquem o[illegible] [illegible] nrer, eatamen amplius explicandum & confirmandum ex immediate præ[illegible] [illegible] uldam probabilibus argumentis in hac parte decreuimus. Nam illud non est, ne[illegible] [illegible] itas Romani vel alterius cuiusuis Episcopi, aut particularis cum ipso colle[illegible] [illegible] ter quod omnia regna omnesque policiæ maiores siue minores hæresis & dis[illegible] [illegible] expo[illegible] tur periculo. Sic autem sit Romano aut alteri soli cuius Episcopo, absque de[illegible] [illegible] tione ve[illegible] islatoris, vel concilii generalis tali potestate permissa. Esto nanque, vt fu[illegible] [illegible] us, [illegible] icum aliquem aut necromanticum, cupidum, & superbum, aut aliter crimi[illegible] [illegible] iuriani in episcopos Romanos præfici visum est, & leguntur assumpti. Siquidem [illegible] autoritatem habeat absque determinatione legali aliqua generalis concilii aut fi[illegible] [illegible] mortalis in omnibus ecclesiasticis officiis personas statuere qualescunque volue[illegible] [illegible] videtur, eiusmodi pontificem eos in ecclesiasticis officiis, præcipue maioribus [illegible] copatu aut presbyteratu præferre, quos suorum criminum complices nouerit, [illegible] nib. fauere votis. Erit igitur inde vniuersus grex fideliū expositus periculo sub [illegible] [illegible] quemadmodum etiam aliqualiter ostensum est *vndecimo huius*. Et hoc præser[illegible] [illegible] us ignorantia, vel malitia interpretationis diuinæ legis habeat potestatem, [illegible] nduxi[illegible] us *vigesimo huius*. & ex præsentium memoria & conspectu de duo[illegible] bus R[illegible] pis omnibus liquet. Rursum si Romano Episcopo diuina vel humana lege

non

non reperitur concessa potestas, sed potius interdicta instituendi sibi successorem in episcopali sede Romana. Cum tamen ea ea prouincia magis nosse possit & debeat sufficientias personarum, & quid eidem prouinciæ magis expediat. Cur igitur Episcoporum aut aliorum Prælatorum, curatorum, & etiam ministrorum in alienis & remotis prouinciis, quibus expedientia minus noscit, & ea ipsis sufficientias personarum successores instituendi, potestas siue autoritas eidem Episcopo permittetur. 5

Amplius, cuiuis Episcopo soli, aut etiam cum solo particulari aliquo clericorum cœtu conferendi omnia mundi ecclesiastica temporalia, vocata *beneficia*, pro suo voto absque iam dicta determinatione legali aut generalis concilii & humani legislatoris vel fidelis principantis autoritate sibi concessa, omnia regna & omnes politiæ maiores & minores solutionis exponantur periculo. Rursumque ritus hic ad ecclesiarum siue animarum regimen ditiores & excellentiores seculari potentia vel fauore, quantumcunque ignorantes & more peruersos, pauperibus, rustis & humilibus quantumcunque doctis & vita pollentibus præferri faciet. Esto enim Romanum Episcopum superbum aut aliter criminosum, volentem etiam seculariter principari. Quales eos & qualia sectari videmus modernis temporibus ipsorum quam plures. Propter suam siquidem auaritiam insatiabilem & explenda reliqua sua vota peruersa iam dicta, & propterea potentum fauores & gratias acquirendis ecclesiastica officia & beneficia venalia ponet. Ipsa quoque potentibus, violentis & bellicosis, aut iuxta ipsorum requisitionem, cognatis, affinibus, & amicis eorum conferet quos ad sua praua desideria perficienda suffragari tam velle quam posse putabit. Hæc autem, vt diximus, sic euenire possibile, non solum argumenta probant, verum etiam sic euenisse dudum ac euenire continuo, experientia rerum magistra docet, quasi fidelibus omnibus incognita. Rursum hac illi officiorum institutionis, & temporalium seu beneficiorum distributionis, gratia & immoderata potestate permissa, regna & politiæ omnes solutionis aut immensæ per[illegible] periculo subiacent, si talis Episcopus seculares principatus sibi subiicere quærat, quos omnes secundum suam narrationem scriptam, *decretalem* vocatam nobis præmissam, octauus B[illegible]cius, 2 sic Romano cuilibet Episcopo coactiua iurisdictione subiectos expressit, vt *id credere* fidelibus pertinaciter *fore* asseruit *de necessitate salutis*. Idemque in suis *edictis* aduersus inclytum Ludouicum ex Ducibus Bauariæ Romanorum regem assumptum, impliciter quidam vocatus Papa Romanus quamuis hoc solum exprimere videatur de regno siue Imperio Romanorum. Reliqua tamen omnia comprehendens per eum, quo sibi hoc cum aliis rationibus præmissum ascribit titulum *plenitudinem* scilicet *potestatis*, hoc enim titulo non magis superest coactiua iurisdictione principi Romanorum quam reliquis regibus, quemadmodum euidenter ostensum est vltimo primæ. Hic inquam ergo Episcopus hanc super principes seculi iurisdictionem, quamuis minus debite quærens talium temporalium seu beneficiorum & decimarum, quæ ad o[illegible] regna mentem conuertenti, iam quasi facta sunt inæstimabilis: pars distributione seu donatione seditionem magnam concitare potest, & de facto hactenus concitauit & concitat, præcipue in vniuerso Romanorum imperio, quemadmodum magis in sequentibus seriose dicturi sumus. 5

Et propterea oportet humanum legislatorem aut ipsius autoritate principantem attendere in decimarum & reliquorum temporalium ecclesiasticorum acceptione, siue assumptione, an huiusmodi ecclesiastica temporalia superfluant sufficientiæ pauperum, Euangelii ministrorum, & reliquorum etiam pauperum impotentum, propter quos statuta sunt talia, vel non superfluant. Et 4 rursum attendere debet, an talibus bonis de necessitate indigeat ad rempublicam defendendam aut aliter sustentandam, vel non necessario his egeat propter finem iam dictum. Quod si eguerit his temporalibus ex necessitate propter finem prædictum, superfluis omnibus sufficientiæ iam dictorum ministrorum & pauperum vti, & autoritate propria sumere possunt licite secundum legem diuinam legislatores siue principantes, nulla obstante contradictione sacerdotum aut talium ministrorum, nec solum decimas, verum etiam quartas & tertias, & ad vnum dicere, ipsorum 4 & pauperum impotentum sufficientiæ quodcunque superfluum. *Alimenta* enim *& his quibus tegantur contenti sint* sacerdotes, vt dicit Apostolus *prima ad Timoth. sexto.* Quod si huiusmodi bonis ad vsum siue finem prædictum non egent, peccant mortaliter suscipientes, sibique consentientes vel ipsos inducentes ad hoc. Non est igitur ecclesiasticorum temporalium potestas soli Romano Episcopo vel alteri permittenda, nec sibi & suo soli collegio sacerdotum, ne tali potestate seculares fa- 5 uores in præiudicium principum & populorum sibi quærere possint, & inter Christi fideles inde contentiones & scandala suscitare. Ad hæc enim sibi non modicum, quinimo magnum instrumentum est iam dicta potestas, eo quod plurimi, quamuis seducti, credentes talia per ipsum sic posse distribui, seque ipsa suscipere iuste, ad acquisitionem & receptionem ipsorum faciliter inclinantur. Propter quod illi Episcopo & alteri cuicunque per generale concilium & legislatorem humanum fidelium hæc quieti perniciosa potestas penitus subtrahenda est, aut debite moderanda, præsertim cum eidem lege diuina minime debeatur, sed, sicut est, fuerit potius interdicta, quemadmodum ostensum est sufficienter *decimotertio, decimoquarto, & decimoseptimo huius.*

Propter eandem quidem igitur causam conferendi licentias in disciplinis, iam dicto Episcopo, & alteri cuicunque presbytero ac ipsorum soli collegio debeat ac licite potest reuocari potest. Est enim hoc humani legislatoris aut eius autoritate principantis officium, quoniam hæc ad commune ciuium commodum aut incommodum cedere possunt pro statu præsentis seculi, quemadmodum

[illegible] m [illegible] a [illegible] et [illegible] umet [illegible] is in [illegible] ipalitus [illegible] pt supradi [illegible] rum titulos perdere appetitu commodi & gloriæ [illegible] e a [illegible] se non aliunde [illegible] red [illegible] utes, votis horum [illegible] a [illegible] dicem [illegible] b. aduersantor tam seculi princi- [illegible] endi [illegible] inarum licentias est hu- [illegible] atorum & sapientum fauore caterit, [illegible] udos & def [illegible] ndendos pri [illegible] s & [illegible] di [illegible] as oli debent & licite præsunt [illegible] um & [illegible] orum magistratuum siue officiorum ciuili- [illegible] uiu [illegible] ui que dignitatis, aut conditionis, vel collegio p. [illegible] quantum huiu [illegible] di, quemadmodum demonstratum est *de* [illegible]

C A P. XXII.

[illegible] & [illegible] si es [illegible] sit caterarum caput & principalior, & [illegible] iam autoritas [illegible] is conueniat.

D[illegible] autem his, [illegible] te volumus conseque [illegible] ter, expediens & perutile, fore v- n [illegible] um [illegible] & [illegible] eam siue c [illegible] legium [illegible] dotum aliarum caput siue prin- [illegible] em [illegible] tamen oportet diuidere [illegible] odos & intentiones, quibus vnicam Ec- [illegible] omn [illegible] caput, intelligi potest, vt ipsorum conuenientem ab [illegible] ped [illegible] ntibus [illegible] p. [illegible]. E [illegible] e autem vnicum Epis [illegible] um aut Ecclesiam o- [illegible] at, v [illegible] mo [illegible] inte [illegible] p [illegible] t, vt videlicet secundum ipsorum diffinitionem & [illegible] in quibus dub [illegible] a [illegible] t, præcipue de [illegible] edendis & obser- [illegible] s o [illegible] di [illegible] ecclesiæ ac [illegible] e [illegible] gulares credere teneantur, ritu- [illegible] um [illegible] se [illegible] ipsorum ord [illegible] ationem seruare. Iuxta quem [illegible] s aut Ecclesia [illegible] vn [illegible] ca cuiusquam prouinciæ, inquantum huius- [illegible] er [illegible] tum cap [illegible] alia [illegible] ex [illegible] umæ [illegible] s, ne secundu [illegible] exemplum [illegible] le [illegible] quam vnicam expedit esse. Neq; [illegible] aliter legislatoris [illegible] ani [illegible] delis [illegible] seu de [illegible] to Sic enim cum reliquis [illegible] o [illegible] uc [illegible] ntib. quæ sequun [illegible] a [illegible] æc, ex [illegible] teneatur [illegible] mnes prin [illegible] ipes, communitates, & populi, sec [illegible] ndum o [illegible] ta- [illegible] *R mano* [illegible] *coacti* [illegible] *scitos.* Rursumq; [illegible] ndum cu- [illegible] tutiones *non esse* [illegible] *consi* [illegible] *speri ere* [illegible] *renunciare in* [illegible] *ommu- um* [illegible] *tem* [illegible] *statem* [illegible] *per* [illegible] *unt, possessioni siue dominio seu potestati licite* [illegible] *dican* [illegible] *coram* [illegible] *suo*, quorum vnum [illegible] sum horrendissi- [illegible] hæc [illegible] dum quemadmodum ex *13.14.16. & vige-* [illegible]

[illegible] v [illegible] Ep [illegible] opum & E [illegible] clesiam siue collegium caput siue [illegible] nes m [illegible] ndi [illegible] collegia cler [illegible] orū sibi sint iurisdictione [illegible] po vel [illegible] diu [illegible] a co [illegible], [illegible] magis interdi- [illegible] d [illegible] ostensum est [illegible] icienter *4 5 8.9. & 1 huius.* Alio quo- [illegible], vt ad vnicum episcopum aut ecclesiam siue collegium [illegible] sticorum institutio, & tēporalium beneficior [illegible] distribu [illegible] io, [illegible] oé [illegible] o [illegible] e dum a conuin [illegible] non potest episcopum a [illegible] quem aut eccle- [illegible] e [illegible] et [illegible] ositam magis. [illegible] ad vnum dicere, virtute ve [illegible] borum scriptu- [illegible] u [illegible] pi [illegible] opos [illegible] ecundum vllam autoritatem siue p [illegible] testatem, aut [illegible] siue [illegible] m aut aliarum, quemadmodum osten [illegible] est [illegible] *.16.17. &* [illegible] *e.* V [illegible] neque [illegible] um epis [illegible] opum plus excomm [illegible] unicare potest al- [illegible] æ d [illegible] na interd [illegible] cere sacramenta vel [illegible] quam econ- [illegible] p [illegible] b [illegible] alterum aut [illegible] bi commissum popolum, q [illegible] am econuerso, [illegible] m [illegible] ut [illegible] le [illegible] islatorem huma [illegible] r al [illegible] um aut al [illegible] autoritas [illegible] e pot [illegible] as [illegible] a foret. *Omnes enim Episcopi æquales meriti sunt* [illegible] *autoritatis, inquantum Epi- scopi sunt*, vt ex e [illegible] Hieronymi ad Euandrum induxi [illegible] us *decimoquinto huius.* Nec perfectior

est

est aut fuit cui perfectior Apostolus aut Episcopus manus impoluit, vt apparet primæ ad Corinth. tertio. *Nemo enim*, inquit Apostolus, *in hominibus glorietur. Omnia enim vestra sunt siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, &c. vos autem Christi*, vbi Glossa. *Vos autem Christi non hominum in creatione vel recreatione.* Propter quod non refert ad aliquod sacramentum, an perfectior vel minus perfectus presbyter manus imponat, dummodo autoritatem habeat, quia solus Deus effectum dat sacramenti. Vnde eadem & eodem, inquit Apostolus, soluens ad dubitationem hanc: *Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit.* Sicut plantans arborem aut irrigans, non dat quidem germinare seu opera vitæ facere tribuit, sed qui dat animam vegetantem plantæ. ita vult Apostolus, quod imponentes manus, docentes aut benedicentes, non dant opera meritoria, sed qui dat characterem aut gratiam interiorem, Deus ipse, quamuis & hi adiuuent, quemadmodum irrigantes. Et quoniam vnus est dator interioris autoritatis & characteris eiusdem speciei & gratiæ Deus ipse, ideoque omnes Episcopi siue sacerdotes æqualis sunt autoritatis & meriti à Deo dati, secundum quem modum Hieron. intellexit. Non est igitur Episcopus aliquis aut Ecclesia caput siue principalior aliorum inquantum huiusmodi virtute verborum scripturæ. Caput enim Ecclesiæ simpliciter & fidei fundamentum Dei ordinatione immediata, secundum scripturam siue veritatem vnicum est Christus ipse, non aliquis Apostolus, Episcopus, aut sacerdos, vt aperte dicit Apostolus *ad Ephesios quarto & quinto, ad Collossenses primo, & prima ad Corinthios decimo.* Vnde omnes Apostolos, prophetas, doctores reliquosque fideles dicit constituere *corpus Christi*, quod est Ecclesia, tanquam reliqua membra, neminem autem sicut *caput*, nisi solum Christum. Vnde ad Ephesios quarto: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei &c.* Et parum infra subiungit. *Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate.* a Rursum quinto: *Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ, ipse saluator corporis. Sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.* Nusquam tamen Cepham dixit ecclesiæ caput, nec ecclesiam illi tanquam capiti fore subiectam, cum tamē hæc dicta fuerint, postquam Christus surrexit à mortuis, & super cœlos ascendit. Vnde parum infra eodem, in persona omnium fidelium loquens Apostolus, ait: *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis eius.* Amplius ad Collossenses primo: *Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens.* Idem dixit aperte beatus Petrus prima canonica sua, capitulo 5. *Et cum apparuerit princeps pastorum,* Christus scilicet, *percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.* Est rursum & fuit Christus solus ecclesiæ siue fidei fundamentum & petra. Vnde primæ ad Corinth. 3. *Fundamentum enim aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Et rursum eiusdem decimo, *Petra autem erat Christus.* Et hæc planè fuit Augustini sententia *decimo de ciuitate Dei, cap. sexto & vigesimo.* Idem *decimo tertio, cap. vigesimo tertio.* Idem 17 *capitulo quarto, nono, duodecimo, decimo octauo, & vigesimo.* Idem 18 *cap. 45 & 52.* Idem *vigesimo secundo, capitulo decimo octauo*, & aliis plerisque locis, de quibus pertranseo propter abbreuiationem sermonis. Alio vero modo Episcopum aliquem aut ecclesiam esse vel statui caput, & cæteris principaliorem, autoritate generalis concilii, aut fidelis legislatoris humani, conueniente intelligi potest, sicut videlicet ipsius sit officium, cum suo tamen collegio sacerdotum, quos sibi fidelis legislator aut generale concilium ad hoc associare voluerit, deliberatione præhabita, si casus emiserit dei, aut fidelium euidens necessitas, sibi delatus, propter quem expediens omnino videatur generale concilium conuocare, id insinuare atque significare debeat fideli legislatori, superiore carenti, iuxta cuius coactiuum præceptum id debeat, quemadmodum diximus, congregari: cuius etiam officium sit in dicto concilio, inter episcopos & clericos primam sedem seu locum tenere, deliberanda proponere, deliberata in præsentia totius concilii recolligere in scriptis sub sigillis authenticis, & tabellionum signaculis redigi facere, cunctis requirentibus ecclesiis, talia communicare atque insinuare: ea quoque scire, docere, ac de talibus respondere: de libertatorum quoque tam circa fidem quam ritum ecclesiasticum siue cultum diuinum, & reliquorum ordinatorum ad pacem atque fidelium vnitatem, transgressores per ecclesiasticam aliquam arcere censuram, vt excommunicationis vel interdicti, aut alterius pœnæ consimilis, secundum concilii tamen determinationem, & per ipsius autoritatem, nequaquam vero potestate aliqua coactiua pœnæ realis aut personalis infligenda pro statu & in statu præsentis seculi. Cuius etiam, cum sibi per legislatorem fidelem dat & instituti collegii parte valentiori siue maiori iudicare sit super episcopos & ecclesias, adinuicem positas de contentionibus spiritalib. propriè dictis, iuxta secundam scil. acceptionem huius nominis *spiritualis* significationem, assignatis *secundo huius.* In quibus cadunt ea quæ circa ritum ecclesiasticum ordinata fuerint per concilium obseruari, quamuis eiusmodi Episcopo Ecclesiæ siue collegio circa tale officium secundum apertam, verisimilem, & quasi communem aliarum ecclesiarum sententiam, peruerse nimis aut negligenter habente liceat ecclesiis reliquis humanum legislatorem fidelem appellare, si per legislatorem aut ipsius autoritate principantem corrigi possit conueniente, generale concilium requirere, si casus ille per reliquarum ecclesiarum ampliorem partem, & legislatoris iudicium exigat concilium huiusmodi congregari.

Hoc igitur solo & vltimo modo Episcopum aut Ecclesiam aliquam vnicam statuere aliarum caput seu

[illegible] cura pastorali, absque iurisdictione coactiua, quamuis [illegible] diuina præceptum [illegible] & sine hoc fidei vnitas, licet non [illegible] saluari [illegible] ad hanc vnitatem [illegible] & decentius obseruandam. Deinde vero mostrandum [illegible], qualem Episcopum [illegible] ecclesiam, siue collegium sacerdotum & [illegible] Et ex qua [illegible] provincia communitatis expediat aliorum caput siue principaliorem statuere. Demum vero [illegible] cuius aut quorum sit autoritas huius institutionis, correctionis, & depositionis etiam, si [illegible] fuerit expediens. Horum autem primum videl. quod tale caput ecclesiarum vnicum expedit [illegible], supposita necessitate, conuocandi quandoq; generale fidelium concilium & sacerdotum [illegible] propter vtilitates prædictas circa ecclesiasticum ritum siue fidem & cultum diuinum, persuaderi [illegible] ex eo quod frustra occuparentur plures Episcopi aut ecclesiæ in officio quod per vnicum Episcopum aut ecclesiam, æque conuenienter exerceri potest, atq; compleri. Nunc autem insinuatio conciliorum prædicta cum reliquis, quæ ad huius capitis ecclesiæ officium diximus pertinere, æque conuenienter, aut conuenientius per vnicum exerceri possunt & perfici quam per plures. Amplius & huiusmodi capitis siue principalioris super episcopos & ecclesias institutione, contentio tollitur, & scandalum [illegible] possibile. Nam in generali concilio congregato, agendorum dare formam & modum [illegible] poterit. Hæc autem ordinare aut præcipere, si quilibet indifferenter posset & vellet, inter eos verisimiliter [illegible] scandalum, [illegible] atq; contentio, & rursum quoniam in generali concilio [illegible] gradu [illegible] ordine [illegible] in sedendo vel standa sermonis etiam, vt in proponendo & deliberando, & aliqua præcipere quandoq;, vt nimis garrulis, silentium imponendo. Amplius quoniam & per concilium determinata [illegible] oportet, ac in scriptis per [illegible] redigi facere [illegible] & authenticis signaculis & sigillis, expediens fuit vnum esse aliorum priorem cuius sit autoritas cæteros ordinandi, & reliqua expedientia præcipiendi circa concilium celebrandum & debite [illegible] nandam, ne propter talium diuersitatem & quandoq; contrarietatem publicam fidelium turbetur aut differatur vtilitas. Adhuc videtur id expedire propter consuetudinem ecclesiæ Christianæ, in hoc. Et quoniam ex eo fidei vnitas magis apparet sensibili signo.

Quem vero episcopum & qualem cuiusq; prouinciæ siue diœcesis ecclesiam, sic caput aliarum instituere magis conueniat, qualem primum assignátes, dicamus secundum veritatem eum qui cæteris vita & sacra doctrina, cum [illegible] præpulleret, in quo tamen est bonæ vitæ potius attendendus excessus, cuius autem loci siue prouinciæ ecclesia præferri debeat, dicendum eam, cuius sacerdotale siue clericorum collegium, & vt plurimum honestioris vitæ ac lucidioris doctrinæ sacræ, viris abundat. Quibus cæteris parib. aut non multum distantib. etiam Romanus Episcopus & ipsius Ecclesia, [illegible] habitabilis exter, plurib. congruentiis videatur meruisse præferri. Primum quidem propter Episcopi sui primi beati Petri aut Pauli, vel vtriusq; excellentem fidem & charitatem, [illegible] atem, & per Apostolos reliquos illis impensam reuerentiam: deinde vero propter Roma[illegible] & quam dudum super cæteras obtinuit principalitatem & abundantiam [illegible] illustrium, sanctorum atq; doctorum fidei Christianæ, secundum temporis pluri[illegible] constitutæ, qui aliarum ecclesiarum in augmento fidei & eius vnitate ser[illegible] gentem atq; laborem assiduum præbuerunt, rursum etiam propter sui populi ac [illegible] monarchiam & autoritatem coactiuam super reliquos omnes mundi [illegible] & populos, qui de obseruatione fidei & eorum quæ per generalia diffiniebantur con[illegible] omnibus coactiuum ferre præceptum, & illius vbilibet transgressores arcere, sic [illegible] & ecclesiam ex modico in rem magnam auxerunt, quanquam ab ipsorum ali[illegible] persecutionem fideles sint passi quandoq; propter quorundam malitiam et[illegible]. Demum vero congruit Episcopo Romanu & illius Ecclesiæ principalitas hæc, p[illegible] quod hunc Episcopum & Ecclesiam fideles omnes præ cæteris didicerunt [illegible] tius reuereri, & illius exhortationibus atque munitionibus ad virtutes & [illegible], eiusq; arguitionibus seu increpationibus & comminationibus æternæ [illegible] a vitiis & sceleribus reuocari.

[illegible] autem priotitatem instituendi priotitatem hanc. Dicendum, quod generalis concilii aut [illegible] tamen fidelis legislatoris humani superiore carentis. Ad quos etiam pertinet de[illegible] primum illum clericorum cœtum siue collegium, secundum quem modum Romanæ vrbi [illegible] diu extiterit, obicemque ad hoc non apposuerit populus ille, propter beatorum Pe[illegible] reuerentiam, & quas pridem diximus conuenientias poterit licite ac debebit iam di[illegible] alitas in Episcopo & Ecclesia continue reseruari.

[illegible] nc autem fore legislatoris quam diximus potestatem, testatur *edictum* primi Constantini [illegible] Imperatoris, insertum *codici* Isidori supradicto, in quo continetur inter cætera se[illegible] *decernentes sancimus*, (nos videlicet, Imperator Romanus,) *vt principatum teneat* (ecclesia [illegible], *tam super quatuor præcipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Constantinopolitanam, &* [illegible] *atque etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Dei Ecclesias. Et pontifex, qui pro tempore* [illegible] *sanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat. Et* [illegible] *ad cultum Dei, vel fidei stabilitatem procurandam fuerint, disponantur.* Dixit autem signanter *pro* [illegible] scriptum fidei siue legis diuinæ *stabilitatem*; nec dixit secundum su[illegible] suæ soli[illegible] ecc[illegible] sententiam determinandam. Quoniam vt pridem diximus solicitari & inquietare [illegible] exigentes circa scripturã & fidem, quę schisma vel aliud scandalum afferre possunt,

& fidelium quietem ac vnitatem turbare, idque denunciate fi[illegible] legislatori, au[illegible] principanti, & ab ipso concilium requirere propter huiusmodi detet minanda, & [illegible] rit, corrigenda, ad sui pertinet officii prioritatem, quam diximus. Si igitur principa[illegible] tribuit Constantinus Episcopo & Ecclesiæ Romanorum: & cum princi palitate hac p[illegible] tionem, autoritates alias quam plurimas etiam coactiuas, ad q[illegible] vel humano iure minime tenebantur. Hanc siquidem etiam principalitatem [illegible] po & ecclesia Romanorum, reuocatam f[illegible] tasse per successores aliquos Con[illegible] gustus Phocas ecclesiæ supradictæ, vt ex *Chronica Martini de Romanis Pontificibus & imperatoribus* [illegible] denter apparet: Vbi legitur inter cætera, *Bonifacius quartus natus Marsorum, &c.* & parum inf[illegible] *obtinuit ab Augusto Phoca Imperatore, vt Ecclesia beati Petri Apostoli caput esset omnium ecclesiarum, quia C[illegible] stantinopolitana primam omnium se scribebat.*

Huius autem rursum institutionis autoritatem esse legislatoris humani fidelis, iuxta c[illegible] & determinationem generalis concilii, cōuinci potest eisdem rationib. & autori[illegible] sum est 21. huius, ad ipsi⁹ autoritatem pertinere generale concilium conuocare, re[illegible] niendum sacerdotes & non sacerdotes omnes, ac ordinatorum per concilium tran[illegible] te per coactiuam arcere potentiam, sola rationum mutata extremitate minori. E[illegible] necessitatem sequitur, eiusdem fore autoritatis, iam dictum Episcopum principal[illegible] siue collegium corrigere, ab officio suspendere ac priuare seu deponere licite, si vilum fuerit [illegible] nabiliter expedire. Non est autem prætereundum silentio, quod sub ii fidelib. legislatorib. [illegible] rum autoritate principantib. constituti fideles, tam sacerdotes quam non sacerdotes, qui [illegible] lege diuina periti, eadem diuina lege videlicet obligantur, si congrue [illegible] sensus dubios diffiniendum, & determinandum, ac reliqua ordinandum, quæ ad [illegible] augmentum & vnitatem atq; communem vtilitatem, pficere possint, [illegible] ligentur sacerdotes, & debeant alios excitare. Quoniam ipsorum officium est [illegible] docere, [illegible] tari, arguere, & si oportuerit increpare. Tenentur etiam consequenter ad hoc [illegible] lege diuina, & per sacerdotes ad hoc requirendi sunt, quoniam *scienti bonum facer*[illegible] *non* [illegible] *catum est illi*, vt scribitur Iacobi 4. Quemadmodum enim ad ciuilem libertatem d[illegible] pugnam corporalem tempore necessitatis, humana lege non solum obligantur q[illegible] officio militari, pedestri aut equestri, verum etiam qui ex aliis officiis ciuitatis ex[illegible]. E[illegible] amplius qui ad hoc sunt magis idonei, præcipue eum per militares aut ipsorum ducem [illegible] siti. Sic etiam ad fidei defensionem & declarationem & reliquum ritum ecclesiasti[illegible] dum, non soli sacerdotes obligantur lege diuina, verum etiam qui non sacerdotes peri[illegible] in ea, præsertim eum ad hæc per sacerdotes fuerint requisiti, quamuis hoc sit prop[illegible] sacerdotum officium.

Quo vero conuocante sacerdotum collegium & reliquorum fideliū idoneorum congre[illegible] tur, merito quæret vtiq; quis, cum nullus sacerdotum aut reliquorum fidelium, lege d[illegible] teris prior secundū determinata pri⁹, neq; humana, eo q; legislator humanus vbiq; fu[illegible] delis. Nos autem dicamus iuxta scripturæ sensum, per nullum episcopum siue [illegible] tem super alios sacerdotes & episcopos autoritatem, futuram conuocationem aut congrega[illegible] prædictam, nisi forsitan eo casu, quo per iam dictam fidelium pluralitatem huiusmodi aut[illegible] alicui sacerdotum concessa foret. Esto igitur neminem sic aliis omnibus per sacerdotem & re[illegible] quorum fidelium multitudinem fuisse prælatum, sed præsentendum expedire, aut aliud quid [illegible] fidem & ecclesiasticum ritum expediens ordinandum. Dico vocationem congregationis [illegible] vel ab omnibus sacerdotibus pronunciaturam, si fortasse tantæ charitatis fuerit vnusquisq;, quod propter fidem conseruandam & augendam velit alios excitare, sic, vt hoc sibi condi[illegible] sentientibus omnibus, nulli dubium ipsos faciliter congregari. Aut si forte non o[illegible] rint charitatis, vt seipsos & alios ad dictam congregationem mouere velint, ab aliquo ve[illegible] reliquis feruentioribus amore diuino prouenier, aliis vero presbyteris aut non presby[illegible] perantib. sibi tanquam benedicentibus & cōsulentibus recte. Quo etiam alternitro[illegible] dorum conuenerunt apostoli & seniores videre, an oporteret ad salutem æternam [illegible] fratres circumcidi, sicut apparet *Actuum* 15. Nusquam u. legitur, quod vocante aposto[illegible] per suam autoritatem alii conuenerint. Sed solum hoc, quod *conuenerunt apostoli & [illegible] verbo hoc.* Et rursum quod *conuocantes duodecim multitudinem discipulorum.* Q[illegible] mus excitator seu exhortator fuerit ad huius congregationes fiendas, ex scriptura non habetur expressum. Esto tamen hunc fuisse beatum Petrum propter ampliorem in ipso [illegible] pterea sequeretur ex hoc, ipsum habuisse super apostolos alios autoritatem al[illegible] te quam sibi per ipsorum electionem super cæteros tribuissent, quemadmod[illegible] ostensum est 15. & 16. *huius.* Sunt enim in claustris & ciuitatibus plurimi, merito vitæ a[illegible] sacræ perfectiores, aut virtute politica præstantiores, qui tamen minus perfectiores [illegible] principes aut prælati, sed plerunque subiecti, quod in sacerdotalibus officiis, nescio vel [illegible] noui, qua peste frequenter euenit temporibus his. Amplius, sicut quandoque in ciui[illegible] congregatione studiosioribus, antiquioribus, & magis approbatis vi[illegible] suis ciuibus, nulla [illegible] autoritate subiectis, sed propter solam reuerentiam quæ ampliori virtuti & ætati debetur [illegible] prærogatiua sedendi, loquendi, & deliberandi conceditur, & in aliis honorationibus def[illegible]

[illegible] ac [illegible] A[illegible]o [illegible] lam sanctis, [illegible] *collegii Apostolorum* [illegible] nisi secun- [illegible] ptem [illegible] vo uerior [illegible] uoca- [illegible] ad eundem [illegible]m [illegible] pa- [illegible] latem hominē, [illegible] habentes autoritatem [illegible] & exhortatione [illegible] um virorum [illegible] ad hoc, ex se post- [illegible] s exe[illegible]s, & alios [illegible] naturaliter inclina- [illegible] suadent bus faci[illegible] *primo Politicæ, 1. & quarto eiusdem cap.* [illegible] *capitulo 12.* [illegible] *tertio, quarto, septimo &* [illegible] *3. prima.* Sic quoque [illegible] multitudinem apostolorum atque fidelium conuenisse, suadente tor- [illegible] aliquo vel a [illegible] ribus, reliqua quoq; multitudine [illegible] & [illegible] natio [illegible] te faci[illegible]. Q[illegible] etiam modo post apostolorum tem- [illegible] pibus, fortasse fecerunt Episcoporum siue sacerdo- [illegible] tate C[illegible] abundant[illegible]s, *cum quibus se mansurum vsq; ad seculi con- summa[illegible]* Christus [illegible] nouissimo verbo. Hi enim sunt, de quib. Raba- [illegible] *quesitum* [illegible] *non* [illegible] *in mundo, qui diuina mansione & inhabitatio- ne sunt digni* [illegible] ad [illegible] sacerdotum, si congrue possit. Omnibus [illegible] hoc dat[illegible] est [illegible] Matth. vltimo, dum ad eos dixit Christus; *Euntes ergo docete omnes gentes.* [illegible] apostolus primæ ad Corinth. [illegible] dicebat: *Væ mihi si non euangelizauero, necessitas enim mihi incumbit.* [illegible] laborem circa fidei au[illegible] R[illegible]anæ, parum attendunt, Chri- sti [illegible] posse[illegible]nt securius, quamuis illicite ac [illegible] par[illegible]

Ex [illegible] R[illegible] ipsius e[illegible]lesiam aliarum hactenus extitisse prin- cipa[illegible] & [illegible] in quibus esse debuerit & debeat esse caput, sufficienter ostensum est. Vnde ve[illegible] ad [illegible] secundum quem mod[illegible] autoritas hæc, & vsq, ad quantum de facto, [illegible] debi[illegible] subrep[illegible] pretensa, resumentes dicamus, quod Episcopus & Ec- [illegible] Romanarum, secundum ea quæ induximus 18. *huius, parte 5. 6. & 7.* ab initio sui vsq; ad tem- [illegible] buit licite prioritatem hanc ex aliarum ecclesiarum, quasi electione p. [illegible] consensum & obedi[illegible]tiam, sponte tamen, non quidem, quia eidem aliqua forent au- [illegible] d propter a[illegible] Petri & Pauli præeminentiam charitatis, & in fide con- [illegible]um propter multitudinem solennium personarum in ea, honestate præpollentium [illegible] etiam propter ipsorum charitatem immensam, curam & sollicitudinem assum- [illegible] ecclesiarum prælatos & singulares fideles alios instruere, ac fraterne monere. His [illegible] monita [illegible] doctiorum, [illegible] ipientib. ipsorum etiam ordinationes circa eccle- [illegible] videbantur & iustæ, postmodum susceperunt, & demum ipsorum [illegible] censura e[illegible] cōmunionis [illegible] propter fidelium vnitatem seruan- [illegible], quæ [illegible] obedientia spo[illegible] per longam consuetudinem obtinuit vim [illegible] Vnde [illegible] et circa initium [illegible] Episcopi & Ecclesiæ fidelium neque [illegible] na lege aliqua obligatæ [illegible] obedire mandatis aut institutis Ecclesiæ vel Episco- [illegible] ecōtrario inualescente tamen hac vtili [illegible] consuetudine, [illegible] seruabantur, eo quod tunc fideles [illegible] fuerunt legislatore ipsos ad ordinem [illegible] ante obligati fuerunt posteriori lege diuina ad huiusmodi obedientiam [illegible], ac si [illegible] Episcopum & Ecclesiam per electionem sibi iudic[illegible] statuissent [illegible]um, & hoc præsertim vsq in ea tempora quib. posset publice cōgregari, & de [illegible] ordinare. De contentiosis autem actib. altera quidem ratio est, in il[illegible] [illegible]eles, siue sacerdotes siue non sacerdotes aliud consilium dedit apostolus [illegible] [illegible] ex [illegible] *ad Cor. 6.* induximus aliqualiter *9. huius, & eiusdem 19.* ex[illegible] amplius. [illegible] Apostolus esse officium sacerdotis seu episcopi cuiusquam [illegible] ipsorum colle- [illegible] ac sanctorum expositionib. euidenter apparet ibi 1. Sic ergo Romanus E[illegible] [illegible] lesia prioritatem [illegible] à principio, per quandam sui charitatiuam [illegible] [illegible] postmodum propter [illegible] deuotionem, reuerentia, [illegible] obedientiam [illegible] quasi robur assumpsit. Nu[illegible] ex [illegible] præcepto [illegible] apostolorum [illegible] debuerent Eccle- [illegible] R[illegible] debi- [illegible] Rom. Episcopi, nec solum circa [illegible] non tantum super clericos, verum ēt [illegible] apostolos hoc præ- [illegible] apostoli aperte statuere [illegible] oppositum, [illegible] vt ex [illegible] ostensum est *4. huius, 5. &* [illegible] debet sic sermo

dicen-

dicentium cum *apocryphis fabulis* coputari. Tempore vero Constan[illegible] Rom[illegible] teuter Christi fid[illegible] & baptismũ assumpsit, primũ fideles inceperunt p[illegible] ice [illegible] gre[illegible] ca fide diffinire, ac ecclesiasticũ ritum ordinare, vt [illegible] dorii [illegible] codice apparet ca[illegible] *tiua ecclesia, in synodo Nicena*, ab hoc, quidẽ Constan[illegible] per *edi[illegible] imperiali* [illegible] & antiquam consuetudinem obs[illegible] ep[illegible] scop[illegible] & [illegible] Rom. pr[illegible] itatem, q[illegible] retminauimus conue[illegible]. E[illegible] vltra [illegible] dominia, quamuis ante tempora Const[illegible] *decretis* quibusdam prioritatem, q̃ super alios [illegible] conuenient[illegible] trouib. principum sibi singulariter absq. [illegible] legi cuiusquam vel personæ singularis cuiusuis præ[illegible] diuina lege deberi, cuius tamen oppositum mo[illegible]stratum [illegible] sufficien[illegible] et capitulo præc[illegible]. Post tempora vero Constantini I. & præcipue imperiali sede vac[illegible]te, hanc sibi [illegible] doq; lege diuina, quandoq; vero concessi[illegible] principum [illegible] *epistolis* exp[illegible] cop[illegible] quidam. In quibus autem & qualibus hæc sit attend[illegible] prioritas, [illegible] antibus & aliqualiter exprimentib. hanc esse circa l[illegible] gis e[illegible] gelicæ i[illegible]terpretatio[illegible] dinationem ecclesiastici ritus, tam circa d[illegible] cultum [illegible] mnem ipsorum institutionem, inseparab[illegible] cundariam ac ipsius priuationem, q[illegible] tam separabil[illegible] etiam extendentes autoritatem in omnes episcopos, & eccl[illegible] sententiam excommunicationis & interdi[illegible] rum ministris siue prælatis, ac alie[illegible] in supradictos fideles ferendum. Consequenter vero [illegible] risdictione seu coactiua potestate, super omnes ecclesiarum mundi mi[illegible] ea quidem vtentes tanquam sibi conuenienti ex concessione [illegible] Romanorum princeps, ipsiusq; regnum integrum, & plena [illegible] & præcipue imperiali sede vacante, per tempo[illegible] diuina lege concessa. Quod cum tam varie cont[illegible] *sequenti cap.* [illegible] *lis* expresserunt, sibi conuenire temporalium omnium [illegible] butionem, pro voto absq; collegii cuiusquam aut per[illegible] ritatis requi[illegible] consensus. Quibus etiam ipsorum [illegible] præsserunt *Epistolas* siue *Decreta*, autoritatem siue iurisdictionem coactiuam supe[illegible] mundi principatus, populos & singulares personas, sibi lege diuina debe[illegible] principantium iam dictorum, iurisdictionem hanc coactiuam, quam vocant [illegible] ralem præter aut contra ipsorum consensum siue dictamen, licite valeat [illegible] aut contrarium facientes, principantes & populos excommunicationis [illegible] vocaliter pronunciando subiectos, asserunt enim se solos in mundo Christi vi[illegible] regum & dominus dominantium, hic latenter intendentes per eum q[illegible] sulum plenitudinis potestatis, propter quod etiam ad suam autoritat[illegible] mundi regna & principatus conferre, ac auferre licite posse, regibus & cæte[illegible] ipsorum mandata transgredientibus, quamuis impia sint secundum veritatem & [illegible] autem inter cæteros Romanos Episcopos, non minus temeratie qu[illegible] scripturæ sensum literalem, metaphysicis eius expositio[illegible] sum expressit & asseruit, vt hanc Romanis Episcopis debe[illegible] *dendum & confitendum esse de necessitate salutis æternæ.* Cuius sententiam [illegible] Clemens quintus, & dicti Clementis vocatus Ioannes [illegible]mediate su[illegible] explicite videantur dicere de solo imperio Romanorum. [illegible] prædicto, plenitudinis videlicet sibi datæ potestati a Christo, indubitan[illegible] autoritatem, si qua talis ex hoc illis conueniat, omnia mundi regna & [illegible] re, quemadmodum Christi potestas, sicuti scriose satis [illegible]stendimus *decimonono, & vicesimo primo.*

Cap. XXIII.

De modis plenitudinis potestatis, & secundum quem modum & ordinem [illegible] rit Romanus Episcopus, & summarie, qualiter hu[illegible] sus [illegible]

DE quantis quidem igitur & qualibus potestatibus [illegible] cerd[illegible] *huius.* Amplius de prioritum inuicem potestatis & dignitatis æqualitat[illegible] *huius.* Et rursum de vnius Episcopi, E[illegible] cel[illegible] siue colle[illegible] sacerdo[illegible] & [illegible] super cæteros omnes expedienti & conueni[illegible] ni p[illegible] tate seu principalitate [illegible] hucautem de illius indisconuenientem [illegible] oritat[illegible] formam & [illegible] pigine, vsq; quasi ad grauissimum [illegible] tabilem secularium potest[illegible] iuodetatumq; amplius & i[illegible] lerabile futurum penitu[illegible] eorum d[illegible] vocal tes iam expressum, d[illegible] est al[illegible] *capitulo præcedente.* [illegible] occupandis secula[illegible] bus p[illegible] statibus & principatib. ad quos, vt omnium [illegible] apparet, omni cona[illegible] tendunt E[illegible] Romanorum, quamuis [illegible] modi um

... de ... am ... de ... , de ... vnū ... dy ... eat ... nis, ... pro- ... V ... potestas ... no- ... est, ... Data est mihi o- ... potestas, ad propo- ... voluntarium ... potestatem ... in omnem actum iam ... subiectam, vel ... quam liceat ... non omne ... sed ... specie, ... omnem ... em & tem omn ... hu- ... Tertio vero ... plenitudo potestatis, ea quæ supremæ iu- ... omnes mundi ... communitate, collegia, & ... u- ... um in aliqua horum ... imperium vo... Quin- ... vero modo ... potest, ea quæ ... modum super omnes ... omnes ad ec- ... officia ... deponendi, & ec- ... tempor ... ebene ... dictum. Quinto au- ... test intell ... vt ea quæ ... homines à culpis & pœ- ... communicandi, interdicendi, & ... de quo ... huius, & 7. Sexto quidem ... potest, ea qua manus imponere ... omnib. ad ... ordines suscipiendos, & ec- ... sacramenta conferendi vel prohibendi, de qua ... est ... 16. & 17. huius. Septimo ve- ... ea quæ ... interpre... scripturæ sensus, præsertim in his quæ sunt de necessita- ... sanos ab insanis diffinire seu determinare, ... omnem ecclesiasti- ... ordinat ... observationis coactiuum vel sub anathemate generaliter ferre ... o vero & ... quantum propositio nostro attinet intelligi potest ple- ... curæ ... generalis ad omnes mundi populos ... pro- ... est 9. & ... huius. Possent autem rursum plenitudo potestatis ... tonum ... ea quæ nulla sit determinata lege, non plena vero, quæ lo- ... humanam aut diuinam, ... qua etiam recta ratio potest ... autem ... quidam & combinationes ... plenitudinis potestatis, ... intentionem ... propositam pertinent, enumerasse ... Hisitaque ... potesta- ... Dico plenitudinem potestatis secundum iam dictus modos ... Rom. ... cuiquam sacerdoti, præter Christum ... minime con- ... quidem, propter ... euidentiam, & quoniam certificatum est ex diuina & hu- ... moralis scientia, pertranseo etiam propter abbreuiationem. Dicere ... qui- ... potestatis per demonstrationem ostensum est 15. primæ, per scripturæ ... ibile quarto, quinto, & 8. huius, amplius confirmatum ... 16. ... 21. eiusdem ... tum, quoniam sacerdoti aut episcopo inquantum huiusmodi ... clericum aut ... iam absolute, neque cum plenitudine aliqua lege diuina ... conueniunt. ... cuiquam, episcopo, vel ... sacerdoti ... cundum aliquem modum possibile quidem concedi, & causa ... ut ... tenucari, cer- ... andum est & humanis legibus & ... Dicimus autem ... & ... modo, ... potest ... soluere ... à culpis & pœnis, ... quemquam, ... dare. ... quoniam ... sed ... quam ... ostenditur ... dos ... tamen ... huius ... plenitudine ... deter ... modus ... illam.

illam. De te[illegible] huius autem septimo & octauo modo ple[illegible] itudini [illegible] testis [illegible] 12. *huius*, eos nulli Episcopo aut sacerdoti cum plenitudine conuenire [illegible] undum [illegible] determinationem tam diuinae quam humanae legis. Non igitur E[illegible]po Romano [illegible] cui quam plenitudo conuenit potestatis, inquantum [illegible] plenitudinem potestatis, prioritatem seu principalitatem, quam [illegible] Ecclesiae super reliquas omnes, fidelis legislatoris humani autoritate, 21. huius monstrauimus [illegible] nite. Vnde vero & à qua significatione per Romanum Pontificem [illegible] est huius ascribendi sibi titul. *plenitudinis potestatis*, cum tamen vere [illegible] significationum illi conueniat, consequenter dicendum. Videtur autem [illegible] Pontifice secundum significationem [illegible] conuenientiae, originem extitisse id Christi oraculum, quod habetur Ioannis [illegible] ttum alloquens, inquit, *Pasce oues meas*. [illegible] *dabo claues regni caelorum, &c.* Rursus [illegible] 18. *Conuerte gladium in vaginam*. [illegible] ex d scripulorum responso ad [illegible] *ecce duo gladii*. [illegible] pretationes, quidam intelligi volunt [illegible] & totius orbis [illegible] delium, soli Petro fuisse commissam, & [illegible] Romano Pontifici [illegible] tio singulari reliquis vero apostolis & [illegible] Episcopis [illegible] vniuersitatem ouium, sed singulis [illegible] singulum gregem atque [illegible] nandam, fuisse commissam. Quorum [illegible] Bernardus [illegible] ctum, ad Eugenium Papam Romanum [illegible] libro secundo [illegible] *& pastorum tu modo vnus omnium. Vnde id probem, quaeris ex verbo Domini [illegible] etiam Apostolorum sic absolute & indiscrete, tota commissa sunt [illegible] me amas Petre, [illegible] ciptur, vbi nihil distinguitur.* Parum etiam infra subiungens: *intellexit, quod [illegible] plebes scientes sacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur [illegible] lyma, Petro vniuersitatem cedens.* Consequenter autem propositum inferens [illegible] *nes tuos alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es.* [illegible] *nitudo potestatis*, administratio seu cura generalis omnium animarum.

• Secundum hanc quidem significationem [illegible] non secundum verum scripturae sensum, quem adi[illegible] odum 12. *huius* sufficienter [illegible] praesumptione transiuit in alium Romanus Episcopus [illegible] di aut excellentiae super alios vsurpandae, assumendo videlicet, ac publice [illegible] singulariter à poenis debitis seu infligendis pro statu futuri seculi, iuxta peccat[illegible] verbo vel satisfactionis in hoc seculo, quo sibi libeat modo taxato simpliciter ex[illegible] & absoluere posse.

His autem [illegible] sumptis sub quadam pietatis & misericordiae specie. Prima qu[illegible] te sollicitari & curare de omnibus videantur. secunda vero vt omnibus [illegible] dantur, priuilegiis & concessionibus principum fulti, praecipue Impe[illegible] consequenter extenderunt Episcopi Romanorum. Primum quidem ad ordinan[illegible] siasticum ritum lationes legum quasdam in clericos ab initio vocata De[illegible] dum rogationum seu exhortationum ordinationes quasdam laicis sua[illegible] tens temporib. abstinentiae ciborum quarundam propter diuinum [illegible] impetrandam, ad quasdam tollendas tunc ab hominib. epidimi[illegible] *genda beati Gregorii*, & aliorum quorundam sanctorum [illegible] patet. H[illegible] sponte, ac propter deuotionem obseruantib. inu[illegible] ctas rogationes per modum praecepti coeperunt indicere, [illegible] humani legislatoris licentia, vocalis sui anat[illegible] seu diuini cultus specie, terrore sente. Cre[illegible] nandi, attendentib. etiam deuotos fideles hu[illegible] gis imperitiam, quia de ea quae per sacerdotes [illegible] aeternae praesumpserunt vlterius Episcopi Romanorum cum [illegible] dam *edicta* siue *ordinationes* circa ciuiles actus statuere, quib. [illegible] um clericatus assumentes quosliber, etiam mere laicos [illegible] publicis, ad hoc promouentes officium, [illegible] nitatib. gaudeant onerum publicorum, vnde non mo[illegible] particulam, subtrahentes principantium potestan. Rursumque, a[illegible] lis pronunciauerunt *edictum*, anathematis poena feriri eos qui personale[illegible] rint his, qui clericorum collegio sunt [illegible] quoq[illegible] lericis inimi[illegible] nicationem in templis publi[illegible] amantes, nec minus [illegible] humanarum legum poenis arceri. Horum autem [illegible] valde, quod Romanorum & Epi[illegible] stum turpissimum in Dei contem[illegible] principantium [illegible] clericos, vel neglig[illegible] poten[illegible] tum [illegible] ecclesiasticis [illegible]

[illegible] mut [illegible] promot [illegible] presbyteros, non enim sic fecit qui omnib [illegible] vt omni [illegible] mitia voluit peccatore [illegible] duximus [illegible] huius. Quibus etiam n [illegible] praeceptor [illegible] consilium peccatores [illegible] prorupuerunt, omnem clerum [illegible] premorum pluralitatem in- [illegible] experientiam [illegible] tes, [illegible] prima. Haec n. pestilentia [illegible] est & [illegible] ex qua cuncta scandala [illegible] prodeunt, & q [illegible] flatos nunquam ciui [illegible] dem cessabunt dissidiae, potestatis [illegible] ad quam paulatim & latenti praeuaricatione admittaur ex consuetudine aut

4 ab [illegible] one vero [illegible] modum detinuit Romanorum Episcopus, eademq; sibi per principem reuocati [illegible] tuitans, & merito propter omnis os excessus, ct [illegible] onem, atq; promotionem Romani principis [illegible] mortma [illegible] ucitudi [illegible] etat, & in tantam demum ipsorum quidam prorupit audaciam, [illegible] uis e [illegible] exp [illegible] erit *Romanum principem sibi iuramento fidelitatis astringi, tanquam coactiua iurisdictione subiectum*, tes [illegible] num, quas *Decretales* appellant, dein [illegible] & contemni [illegible] rsus *inuoluero* [illegible] *primo, de sententia & re iudicata*, palam [illegible] ientium [illegible] fert. Cui praecipiti temeritati [illegible] recusans Christiani [illegible] Imperator ille, virtutum omnium vir, per omne tempus, [illegible] ocum & [illegible] singulariter [illegible] principes [illegible] obatus, felicis & diuae memoriae 7. Henricus, [illegible] quam praesu [illegible] fimulans, [illegible] transgressor de [illegible] uer per [illegible] quam tem [illegible] nainac [illegible] quandam, *decretalem* vocatam, cui titulus *de iurisiurando* [illegible] amut potius de [illegible] peratori, [illegible] successorib. & assinibus [illegible] ita, [illegible] Nam *a canonum* vocatis conditorib. quo niam peritus [illegible] in calumniatorum huiusmodi [illegible] Has siquidem oligarchicas ordinationes non auctoritate [illegible] Romanorum cum [illegible] cardin [illegible] b. vocare *leges*, sed *decretales* appellarunt, quamuis e-

5 [illegible] dem [illegible] es ad poenam ob [illegible] intendant pro statu praesentis seculi & per potentiam coactiuam, [illegible] modum haec intendunt [illegible] latores humani. Id autem vocabulo *legum* a principio [illegible] unt [illegible] timere, formidantes re [illegible] ntiam & correctionem legislatoris praedicti, quoniam ex hoc in principantes & legislatores committerunt crimen laesae Maiestatis, vocauerunt rursum huius [illegible] ordinationes a principio *iura canonica*, vt ex vocabuli colore, quamuis impie appositi, magis habeantur authenticae, ipsarumq; credulitatem & reuerentiam atq; obedientiam fidelibus [illegible] ant amplius. Si igitur [illegible] clanculum se transferentes, vt omnia concludamus, sex [illegible] es significationes plenitudinis potestatis de se praedicant Romanorum Episcopi, per has [illegible] one monstruosa committentes contra legem diuinam & humanam, ac [illegible] cuiuslibet rationem habentis. De quorum aliquibus, quamuis non omnibus, [illegible] m, rememorationem fecimus capitulo praecedenti.

Cap. XXIV.

4 *[illegible] in speciali Romanus Episcopus vsus sit assumpto primatu & plenitudine potestatis infra ecclesiasticos limites siue sacerdotalem iconomiam.*

A[illegible] couens est manifestare, qualiter & in quibus plenae potestatis sibi modis as- [illegible] hactenus Romanorum Episcopi, vtantur & nisi veterur, verisimiliter [illegible] in ecclesiasticis officialibus statuendis & beneficiis, seu temporalib. [illegible] siasticos ministros, quam alias miserabiles personas, propter quas etiam, [illegible] temporalia tradita sunt & statuta fuere sic per ministros ecclesiasticos [illegible] o monstrandum, qualiter his plenis potestatibus vsi sint hactenus & v- [illegible] ad eos qui ciuiliter viuunt tam principes quam subiectos. Secundum [illegible] potestatis hactenus & in praesentiarum Romanis Episcopis actione [illegible] us omne mysticum infecerunt, & si dicere liceat, corruperunt. Electionem [illegible] potterem quintmo in quo solo securitas est simpliciter bene instituen- [illegible] unque, diminuerunt, corruperunt & demum quasi totaliter extinxerunt, [illegible] num reliqua [illegible] elinm multitudine diaconorum institutionem effe- [illegible] *A luum sixto*. Diminuerunt quidem primo, in solum clerum conuertendo [illegible] multitudinem fieri solebat & debet, quemadmodum ostensum est [illegible] erunt autem rursum diminuendo, vt in quorundam imperitorum & exotti- [illegible] quos Canonicos vocant ex lusis prouinciae sacerdotibus, eligendi Epi [illegible] terendo, nisi fortasse casu contingeret, quod rarum est & in paucioribus, [illegible] tem atque canonicum, ad solius vnius Ecclesiae siue templi clericos in [illegible] onis autoritatem, quae saltim per omnem prouinciae clerum fieri [illegible] es praecipue, quos debitum est esse diuinae legis doctores, vt vbi supra monstratum [illegible] autem quasi totaliter, quoniam omnium fere praelationum ecclesiasticarum, [illegible] oc [illegible] m & minorum officiorum [illegible] quae [illegible] contingere possunt, [illegible] collectionem & ex his temporalium benefici orum [illegible]

med[illegible] te[illegible] reseruant episcopi Roma[illegible] ne[illegible] cer[illegible] rectiones quaslibet, quamuis [illegible] horum vice[illegible] tentes de sue plenitudine potesta[illegible] ignorantis a[illegible] vel amore, t[illegible], obsequio exhibito, aut obtineo[illegible] re, vel pe[illegible] & im ignaros, idiotas & indi[illegible] matos, & plerunq; homines mente [illegible] sos, qui plebibus et[illegible] quib. præficiuntur, non communicant [illegible] sponsa at ipse Christo *Ioannis decimo*, qui contra vel post factas au[illegible] monstra, quæ fecit & facit, de lingua sua Occitana duos instituit [illegible] pos, vn[illegible] in Angl[illegible], reliquum Londensem in Dacia, cum populis [illegible] communicar[illegible] les autem doctrina & moribus, non mea re[illegible] interest, quamuis Londen[illegible] ec[illegible] lesia & diocesis, spoliata [illegible] mnium armentorum gregibus necessariis ad agrorum [illegible] dom exigentiam patriæ, per ven[illegible] itionem [illegible] olle[illegible] iod [illegible] thesau[illegible] s [illegible] ecclesia de[illegible] reuersus in regionem suam. Respondeat, inquam Romanus Ep[illegible] copus, quomodo [illegible] prias oues vocabit nominatim, mores ipsarum [illegible] cognosce[illegible] do per ipsorum con[illegible] guere oportet reprehendendo aut q[illegible] o le[illegible] uent[illegible] llum ou[illegible], eius vocem [illegible] doctrinæ intelligendo. Nec mod[illegible] pr[illegible] pte[illegible] n[illegible] rem siue def[illegible] m ho[illegible] u[illegible] tiquis temporibus, oportet ex a[illegible] s prou[illegible] s mendicare pastores. E[illegible] præstantiores vita, & sacra doct[illegible] doctiores eo qui vocum seu sermonu[illegible] expers nec sacræ [illegible] turæ d[illegible] us quidam præfectus est i[illegible] is, [illegible] & in [illegible] liquis pr[illegible] incus de [illegible] in errore con[illegible], in occulta possent induci testimonia p[illegible] tamen pe[illegible] anseo prop[illegible] er a[illegible] tationem. [illegible] is enim non admirabitur aut stupebit, [illegible] scripturarum ignaro[illegible] iuniores, morum conuenienti grauitate carentes, in[illegible] pert[illegible] io [illegible] & quandoque notorie criminosos, ad maiores ecclesiæ th[illegible] no[illegible] le præ[illegible] o Simoniaca [illegible] tate, vel prece potentum, non dico quandoq; terrore, obs[illegible] vel sangu[illegible] n[illegible] itat[illegible] re[illegible] neglectis scripturæ sacræ doctoribus, viris honestate probatis. [illegible] ita ne l[illegible] fal[illegible] a[illegible] ranti quippe prouinciarum Epi[illegible] opos aut archiep[illegible] opos, patriarchas & [illegible] infe[illegible] latos, Sacræ Theologiæ Doctor, aut in ipsa sufficienter instructus, non reperietur vnus ex [illegible] Et quod referre podet, quamuis non pigeat quia verum, Episcopi moderno[illegible] ne[illegible] ue præ[illegible] populo verbum Dei, nec hæreticorum, si qui apparuerint, nouerunt erroris a[illegible] ria[illegible] do[illegible] sed in prædictis euentibus impudenter mendicant aliorum doctrinas, cum tame[illegible] gentium primæ ad Timoth. tertio, quod *oportet Episcopum esse doctorem, amplectentem [illegible] qui e[illegible] secundum doctrinam fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui [illegible] arguere* [illegible] dem scripsit ad Titum primo. De reliquis vero Prælatis inferioribus, ab[illegible] s & [illegible] reliquis Ecclesiarum curatis, testem inuoco Deum, immortalem ve[illegible] at[illegible] m, n[illegible] to [illegible] m multitudinem, vitæ atque doctrinæ sufficientis exortem, sic etiam, vt [illegible] at[illegible] ne[illegible] ant[illegible] rum qua[illegible] plures congruum proferre sermonem. Sed quibus rursum d[illegible] d[illegible] e pote-statis, plerunq; conceduntur maiores Ecclesiæ dignitates, & qui [illegible] has [illegible] s[illegible] tes putantur, caosidici sunt. Hos enim tanquam vtiles significat Roman[illegible], & [illegible] so[illegible] es, qui pro temporalibus conseruandis vel amplius vsur[illegible] andis, c[illegible] te[illegible] ru[illegible] Sacræ vero theologiæ doctoribus tanquam inutilibus reiectis ab eo, *simplices enim* [illegible] n[illegible] e[illegible] u[illegible] fu-rum Cardinalium cœto, *& ecclesiam dilapidare finerent*, cum tamen *ecclesia* n[illegible] temp[illegible] ra[illegible] ia [illegible] d Christi fideles, pro qua non pro temporalib. iuxta Christi consi[illegible] conte[illegible] re [illegible] Episcopus, vt in *Ioannis decimo*, ac ex apostolo, vbi supra, & aliis innume[illegible] is [illegible] turæ lo[illegible] uæ in ducere omitto propter euidentiam & sermonis abbreuiationem [illegible] ia[illegible] reditas apostolorum, quam conseruandam successoribus suis Epi[illegible] p[illegible] [illegible] e[illegible] un[illegible] ra sponsæ Christi, fastigia imperialia & secularia dominia, quæ sub hum[illegible] u[illegible] modernus Romanorum Episcopos se, vt defendat, imo potius vt[illegible] polu[illegible] me inclyto Ludouico ex Bauariæ ducibus Romanorum Regi. V[illegible] de Bern[illegible] *consideratione libro secundo, capitulo quarto*, cum de animarum seu [illegible] c[illegible] n[illegible] me l[illegible] us fu[illegible] quam sancti Apostoli successoribus dimiserunt, inquit *Nam quid aliu[illegible] dimis[illegible] A[illegible] od habeo, inquit, hoc tibi do, quid illud? vnum scio, non est aurum neque argentum, cum d[illegible] A[illegible] tum [illegible] aurum non est mihi.* Et infra parum subdit: *Esto vt alia quacunque ratione l[illegible] vend[illegible]* [illegible] cet, *) sed non apostolico iure.* Et i[illegible] fra ru[illegible] sum *Quod habuit hoc dedit* [illegible] *re di[illegible] per [illegible] esi is* Quid autem de dominio seu principatu? audiad[illegible] ientem Bern[illegible], [illegible] *minati nem? audi ipsum. Non dominantes, ait, de clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum* [illegible] *ne et am veritate, vox domini est in Euangelio, Reges gentium dominantur eorum, & qui* [illegible] *ber[illegible] er e s, ben[illegible] p[illegible] vocantur. Et infert: Vos autem non sic. Planum est, apostolis interdicitur d[illegible] m[illegible] atus.* [illegible] pl[illegible] ao- 5
m[illegible] om admiratione ac attentione dignom [illegible] & p[illegible] r princ[illegible] pe[illegible] ad f[illegible] mam debitam reduceodum in concilio generali, est [illegible] e omni Po[illegible] ru[illegible]. Car-dinalium scilicet, institutione quos caput & principaliores cæteri[illegible] s dix[illegible] s, pr[illegible] cipaliter ad fidei veritatem & vnitatem seruandam atque d[illegible] c[illegible] te[illegible] tione concili supradicti. [illegible] d iunc eorum dignitatis apicem non [illegible] m[illegible] e[illegible] su[illegible] scripturæ D[illegible] præfuerit, sed plerun[illegible] ue [illegible] imit[illegible] ex cau[illegible] lic[illegible] od [illegible] ptur[illegible] inconsonum est omnino rectæ [illegible] tioni d[illegible] onu[illegible] in [illegible] fac[illegible] 6

[illegible] Cardinalium [illegible] quam [illegible] exe[illegible] [illegible] Pontific[illegible] habitat [illegible] ars [illegible] num [illegible] is aut [illegible] arum [illegible], non vtinam [illegible] [illegible] ectis & in [illegible] ibus etiam Simoniaca prauitate [illegible] [illegible] ction [illegible] sinistra. Maioribus [illegible] ac principalioribus [illegible] [illegible] intrusione ceteræ minores curæ siue officia [illegible] polluta redduntur. *Gaudentes enim similibus, quemad-* [illegible] [illegible] en [illegible] oraculum, ad ecclesiastica offi[illegible]ia eam, [illegible] nam [illegible] referant idi[illegible] & mor[illegible] peruersis [illegible] prium, quem non mutauit dignitas, sed plerunque [illegible] pertal[illegible] in semitam domum Dei intrare non quærunt, [illegible] de[illegible]nant & premunt. Quoniam, vt inquit veritas, [illegible] pus, fauore ac gratia potentum sibi [illegible] pecun[illegible], quosdam iuuenes diuinæ legis & a- [illegible] [illegible]quam ordinem promotos, adhuc in famosis [illegible] dicat Hieronymus, *presbyterum in Epi-* [illegible] [illegible] fecto, vn[illegible] corpus Christi mysticum ægro- [illegible] [illegible] m Pr[illegible] exhortationes, obsecratio- [illegible] nam, communitentibus autem det[illegible] standa & abomi- [illegible] exe[illegible]p[illegible] ia velut signum sagittatoribus, [illegible] ple- [illegible] ure [illegible] den Matthæi quint[illegible] inquit *Sic luceat lux vestra* [illegible] *omnibus, vt videant* [illegible] *bona.* Et hinc est [illegible] detnotum morum [illegible] & p[illegible]ma per- [illegible] [illegible] d[illegible] mum [illegible] æterna damnatio. Quoniam, vt ait Christus Matthæi quinto: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Quid autem de temporalium dispensatione di- [illegible] um d[illegible]beant [illegible] m ministrorum sufficientiæ residua pauperibus impotenti [illegible] sæpe [illegible] bus [illegible] quod neminem quasi latet. [illegible] in eos [illegible] sabul[illegible] dixero, de quibus serm[illegible] fui vndecimo huius: quibus adiice nouum eleemo- [illegible] m [illegible] mercenar[illegible] in lites eq[illegible]es, & pedites, horum plurima consumuntur ad [illegible] rist[illegible] fideles conc[illegible]andas, & continue nutriendas, vt eos suæ tandem subiicere va- [illegible] p[illegible] itur ex prædictis apparet propter plenitudinem potestatis corpus [illegible] un[illegible] am materiam siue membra principalia, maxime (verbi causa Prælatos [illegible] & [illegible] ni propinquum

[illegible] po[illegible] his sua forma dictatis, quæ in suorum membrorum ordine, ac situ de- [illegible] Hoc [illegible] tanquam inuen[illegible] tum ac deforme monstrum videbitur diligen- [illegible] alis corpus, cuius singula membra suo capiti nexu immediate iun- [illegible] m & mutuo ad operationes conuenientes esse non æstimet. Digitus nanque [illegible] mediate n[illegible] taiut, situ sibi debito carens, virtute, motu & opere conueni- [illegible] autem, [illegible] os manui, manus brachio, brachium humero, humerus ceruici, [illegible] et conuenientes nectantur iuncturas. Sic enim corpus re[illegible] sua forma de- [illegible] em[illegible] is rel quis conuenientem virtutem [illegible] per residuum secundum eorum [illegible] m [illegible] potest. Et ipsa quidem [illegible] conuenientes operationes perfi- [illegible] m[illegible] ma[illegible] & modum in eccl[illegible] o, necnon & ci[illegible] qu[illegible] libet regimine o- [illegible] n[illegible] m p[illegible] est vniuersalis pastor aut princeps [illegible] nediate in omnibus prouin- [illegible] os a[illegible] ere, [illegible] immediate di[illegible] te, sed oport[illegible] decenter, i[illegible] efficien- [illegible] nt, [illegible] debitum subiti[illegible] is & specialibus ad ea iuuari mini- [illegible] um per[illegible] anere potest & cre[illegible] ere co[illegible] pus [illegible] cl[illegible]æ. Quod sentiens doctor [illegible] s qu[illegible] sic inquit: *Crescamus in illo, qui per omnia caput est Christus, ex quo* [illegible] *um* [illegible] *connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in* [illegible] *membri augmentum corporis facit.* Verum de plenitudine potestatis Romano [illegible] s [illegible] io seu forma sublata est, absoluto [illegible] ipse à potestate seu cura & cor- [illegible] e[illegible] spiciatos & ordines, vt à patriarchis archiepiscopos, ab archiepiscopis [illegible] ero suorum capitula seu collegia clericorum, & rursum abbates & mona- [illegible] ne autem, non vtinam pessime, religiosos qui *paupertatis ordines* appellan- [illegible] perturbato suæ curæ atq; immediatæ correctioni submittens, nulla qui- d[illegible] tate [illegible] notoria potius sibi lites accumulandi auiditate, in pecuniarum con-
60 [illegible] elat[illegible] expoliationem, & ipsorum ampliorem subiugationem intendens. [illegible] de[illegible] secuta insolentia, quasi nullus ignorat. Carentes etenim hi superiori [illegible] contumaces, inobedientes & irreuerentes fiunt, quibus merito subesse debe- re[illegible] al[illegible] s facultatem pec[illegible] andi liberius, hinc etiam assumentes. Quibus vero cura [illegible] de[illegible] [illegible] debita potestate priuatis, torpendi & negligendi præbetur occasio, vt de vexa-

vexat [illegible], tantaque contingunt [illegible] propter [illegible] incomprahensibilem quasi variet [illegible] prætermi [illegible] quamuis ipsorum plurima, se volentib. i [illegible] seo, iam ex abusu faciem gerens honesti, quod mensaru [illegible] s qu [illegible] vo-atos, sede ac reuerentia episcopis & sacerdotib. præs [illegible] arrend [illegible] hoc, ec quantum detestabile sit illud secundum Hieron. *ad Euandrum epist.* 1a. de q [illegible] Et his adiice nouum germen iam dicti radicis, quod Romanus Episcop [illegible] ex hac [illegible] testatis, beneficium ecclesiasticum obtinentib. vbi [illegible]; lucorum, absq. [illegible] licentia, int [illegible] se testamenta, & intestatorum simpliciter, aut sic ad suam sedem immediate decreuit [illegible] ui & debere deferri. Et quod amplius à malu est, quoniam Simonia, quamuis post fa [illegible] plea- tur, amplissima est, quud eadem potestate redditus & prouentus beneficiorum omn [illegible] vb q quo primum anno vacantia fuerint, sibi reseruat, secundum hunc modum sibi congr [illegible] omn [illegible] mundi thesauros, & eisdem omnia regna spolians, atque prouincias in quib. distrib [illegible] ent [illegible] nistris euangelicis & personis miserabilibus, aut in republicę, de qua sumuntur, subs [illegible] ter conuerti, quoniam ad hoc statuta & ordinata fuerunt. Hoc rursum intolerabil [illegible] s qu [illegible] in testamentis fidelium laicorum, pro vltramarino transitu vel alias pias causas, [illegible] um [illegible] minatarum personarum dispositionem, quas *Commissarios* vocare solet, ad sui ordinat [illegible] nere dicit, eadem plenitudine potestatis: nec mirum, cum eadem omnium regum, pr [illegible] gnotum, se quidam ipsorum asseruerit habere dominium, vt induximus 10. *huius*, [illegible] ta [illegible] dictorum omnium nullum ad sui pertineat potestatem, vt ostensum est 15. *primæ*, & 1 [illegible] *huius*. A [illegible] dem quoq, radice his ampliora & grauiora conti [illegible] gent, quæ omnia narrari nequeu [illegible] ipsorum tam variam esse naturam. *Vno enim inconueniente dato*, præsertim eo, in quo cætera [illegible] lia circa ciuiles a [illegible] us humanos, *inconuenientia continentur alia quæcunq. contingere*, nihil d [illegible] genti [illegible] is sapientis oraculum. Hac enim sibi debita potestate plena, illi sequitur licere [illegible] propter quod humanas omnes ordinationes & leges, etiam per generale concilium [illegible] at [illegible] cundum sui votum suspendit & reuocat, quod tanquam vltimum inconueniencium [illegible] dano regimine, tam sancti q philosophi refugerunt, vt in vndecimo primæ p demo [illegible] sti [illegible] quinto huius, autoritate Augustini, 1. *ad Tim.* 6. fuit amplius confirm [illegible] um. Sic igitur ex [illegible] pe [illegible] sa plenitudine potestatis vniuersum corpus ecclesiæ infectum est. Omnis eccl [illegible] siasticæ [illegible] n [illegible] præuaricatus est ordo, & omne ciuile regimen impeditum simpliciter, aut in part [illegible] tamen huius Episcopi, & ipsius Ecclesiæ siue collegi sermones & opera consti [illegible] ut [illegible] x plum omnium aliorum. In quos siquidem, velut quæso, fideles conuertant lu [illegible] na, qu [illegible] dum honestatis sophisticæ plurimorum ex ipsis obumbrata velamine, cernen [illegible] qui Romanæ curiæ, imo verius cum veritate dicam, domus negociationis, & ea q [illegible] rribilioris speluncæ limina visitarunt, aut qui ab hac abstinuerunt, numerosæ fide dig [illegible] tudinis relatione discent, eam pene sceleratorum omnium & negotiatorum, tam spi [illegible] temporalium receptaculum esse factam. Quid n. aliud ibi, quã Simoniacorum vn [illegible] u [illegible] sus? quid aliud q causidicorum strepitus & calũniatorum insultus, & iust [illegible] mpu [illegible] tatur innocentum iusticia, vel in tantum differtur, si eam pretio redimere nequeant, [illegible] hausti innumeris fatigati laborib. iustas & miserabiles ipsorũ causas [illegible] an [illegible] r dese [illegible] re [illegible] bi [illegible] alte intonant leges humanæ, silent, aut rarius resonant diuinæ d [illegible] æ, [illegible] & [illegible] inuadendi prouincias Christianorum, & per armatam & viole [illegible] p [illegible] ntiam [illegible] dr ab his, quorũ custodiæ licite sunt cõmissæ. Acquirendarum a [illegible] lla [illegible] eq [illegible] lia. Et adde q ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Q [illegible] ver [illegible] d [illegible] or, quam *Dan.* 2. Nabuchodonosor terribilem statuã in somnio [illegible] v [illegible] u [illegible] bentem aureũ, brachia vero & pectus argentea, ventrem autem & fœmor [illegible] as pedumq; partem vnã ferream, & reliquam fictilem. Quid n. aliud in [illegible] ens hæc [illegible] a, [illegible] personarum curiæ Romanæ seu summi pontificis, q olim peruersis hominum ter [illegible] is [illegible] cunctis studiosis horribilis est aspectu. Huius n. statuæ superiora me [illegible] b [illegible] caput, p [illegible] us [illegible] quid sunt aliud in conspectu, in affectu & in amplexu quam aurum & ar [illegible] ct [illegible] im & [illegible] hominum? Eius vero venter & fœmora, quid aliud, quam secularium [illegible] ium [illegible] cu caularu [illegible] rum ve, ac Simoniacarum negotiationum, tam spiritalium qua [illegible] rnali [illegible] m [illegible] ium [illegible] on tu [illegible] & tumul- tus? Nec modo dicã excommunicationum & anathematum, t [illegible] m voc [illegible] um quam [illegible] hum. toni- trua & fulmina in Christi fideles Romano pontific & ip [illegible] ius ecc [illegible] nlante [illegible] bi [illegible] ip [illegible] ium carnal [illegible] siue temporalia, quamuis iuste recusantes [illegible] buere. [illegible] d [illegible] ea [illegible] ora, quam voluptatum, luxus & vanitatum quasi omnium, etiam laicis i [illegible] de [illegible] ratos p [illegible] posus, quem sensib. hominum imprimunt, qui cęt [illegible] ris esse debent cal [illegible] atis & [illegible] exem [illegible] un [illegible] us autem ferreę tibiæ ac pedes & digiti, quibus statua h [illegible] rur, se [illegible] un [illegible] u [illegible] pa [illegible] es & test [illegible] in quid aliud tendunt, quam secularium principatuum [illegible] norum & prout [illegible] usurpatione inuasionem & occupationem, per armatorum seu ferreaturum viu [illegible] iam potentiam, se [illegible] u [illegible] o tantes in hoc superiora membra, auri & argenti exhibitionem, armat [illegible] s ad huc inuitante, ve [illegible] quoq; ac femora ęnea talium, sonora promissione ac peccat [illegible] rum & [illegible] narum vocali, qua [illegible] laci, absolutione, ppriam vero libertatem defendentium, suis [illegible] principib. debitam fidem ob [illegible] uare volentium, iniusta, quamuis Deo protegente prorsus [illegible] no [illegible] a condẽnatione ac maledi- [illegible]

[illegible] Peda[illegible]sés & digiti tales, fictiles & proinde fragiles, quid aliud repræsentant, quam in[illegible]stantiam [illegible] curiæ? quid aliud notant quam quibus [illegible] nititur Romanus Pontifex aduer[illegible] Christi [illegible] opprimendos, occasionum debilitatem, non modo dicam falsitatem & iniquitatem omnib[illegible] manifestam? Verum eodem testante propheta, *super hanc statuam casurus est lapis sine manibus abscissus de monte*, id est, Rex, quem de hominum vniuersitate per suam gratiam electum suscitabit Deus, [illegible] scilicet conferendo potestatem, & cuius regnum alteri non tradetur, hic inquam magis [illegible] virtute siue gratia trinitatis quam opere seu potestate manuum hominum, huius terribilis & horribilis ac monstruosæ statuæ primum contereta[illegible]q; comminuet testeam partem, pedū videl. quib. [illegible] nuenter [illegible] innititur, falsas scil. ac iniquas causas, & occasiones caluas verius dixero cum [illegible]ta, omnib. populis, & principib. ipsarum teserato sophismate ac humanis demonstrationibus impugnato, & scripturæ sacræ veritatib. annullato, innotescere faciendo, deinde vero ferrum ipsius, [illegible] atrocem & impiam potestatem accudo: æs autem consequenter, id est maledicendi, quam [illegible] præsumptit in principes & populos, authoritatem: secularium quoq; iurisdictionum vsurpata[illegible] [illegible] causa [illegible] & vexationum tumultum silere ac obmutescere faciet: luxus quoq; vo[illegible]luptat[illegible] & pompas vanitatum cessare: Demum vero argentum & aurum, id est, auaritiam & rapinam Romani Pontificis & superiorum membrorum curiæ Romanæ compescet, temporalium quoq; [illegible]um modera[illegible]ne [illegible] concedet. Sicq; pariter secundum prophetam conterentur ferrum, [illegible]sta, argentum & aurum, omnia scil. supradictæ curiæ vitia & excessus extinguentur, quasi redacta in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento. Quod enim tam contra naturam, legem humanam atq; diuinam & omnem rationem est, diu permanere non potest.

Cap. XXV.

Qualiter in speciali prædictis sit vsus Romanus Episcopus extra ecclesiasticos limites ad laicos siue ciuilia.

SVperest autem nobis exquirere, qualiter & in quibus plenitudine sibi potestatis assumpta extra limites ecclesiasticos vsi sint hactenus & vtantur Episcopi Romanorum, rememorabimur tamé primum Ecclesiæ primitiuæ ritus eiusq; processus a sui principio & capite quod est Christus, & à primis suis promotoribus, apostolis sanctis. Hic enim, Christus videlicet, venit in mundum, sacerdotale siue pastoris animarum officium instruere, ac etiam exercere. Legis nanque lator æternæ, salutis existens, sacramentorum ritum & exercitium præcepta quoque atque consilia credendorum, agendorum & spernendorum ad merendam simpliciter aut excellenter felicem seu beatam vitam, quam vocamus æternam, sub eadem lege perstrinxit, Iudicium quidem ciuilium actuum siue principatus officium huius seculi abdicans & eidem expresse renuncians, & consimiliter abdicare præcipiens aut consulens, omnes apostolos & sui ac ipsorum alios successores in officio supradi[illegible], [illegible]sumq; subiectam exprimens ordinatione diuina, iudicio seu coactiuæ potestati principa[illegible] [illegible], sic quoq; suos apostolos, sic ipsi seipsos tam opere quam sermone, quemadmo[illegible] e[illegible]ent[illegible] ostensum est ex scriptura, cum sanctorum & doctorum expositionib. & autositat[illegible] & humanis rationib. 8. & 9. *eiusdem* aliqualiter declaratum. Eas vero potestates c[illegible] [illegible]is ac ipsorum successorib. in eorum persona exercendas concedens, de quib. ce[illegible] 15 & 16. *huius*, summamque cursum paupertatem obseruans, ipsisq; ac ipsorum [illegible] [illegible]are docens, præcipiens, aut consulens secundum rememoratum & declaratum a[illegible] [illegible] & 14. *huius*. Hanc siquidem formam & modum viuendi, & iam dictum officiu[illegible] ex[illegible] [illegible]cundum potestates prædictas, obseruauerunt apostoli, tanquam obedientiæ filii; ob[illegible] [illegible]am Romanorum Episcopi & Apostolorum cæteri successores plurimi, quam[illegible] [illegible] omnes, vsque quasi ad tempora Constantini primi Romanorum Imperatoris, ipsorum n[illegible] [illegible] possederunt quorum primus legitur fuisse primus Vrbanus, Romanus Episcop⁹, [illegible] [illegible]us vixerat ecclesia siue sacerdotale collegium instar vitæ Christi & apostolorum, q[illegible] [illegible]*iam & summam* diximus *paupertatem*. Hoc quamuis fortasse faciens principaliter præ[illegible] [illegible] propter pietatem & pauperum subuentionem seu misericordiam, vt ipsius intentionem [illegible] [illegible]ius referamus ad bonum, [illegible] tamen huiusmodi prædiorum aut ex ipsis prouen[illegible] [illegible] coactiuo, vendicandi potestatem assumpsit, vel ipsa vendendi & preciū distri[illegible] [illegible]b. habuit potestatem, nec vendidit & distribuit, à summa paupertate iam dicta siue [illegible] [illegible]tu scienter aut ignoranter hæc fecerit, indubie decliuauit. Quemadmodum etiam [illegible] Rom. Episcoporum quam plures in hoc vsq; in tempora Constantini. Quo siquidé inte[illegible] [illegible] admodū diximus 8. 10. & 22. *huius*, ordinationes quasdam circa ritum ecclesiastic[illegible] [illegible]rum, & statum honestum sacerdotalis collegii sibi statuerint cum suo collegio R[illegible] [illegible]. Et eas tanquam vtiles communicauere reliquis ecclesiis requirentib. maxime l[illegible] [illegible]oq; mundi ecclesiarum iuxta possibilitatem propter pietatem & charitatem, cu[illegible]ta [illegible] ipse uni, eo quod rectorib. siue pastorib. sufficientibus carebant frequentius, p[illegible] [illegible]m personas exhortabantur atq; monebant in his quæ pertinebant ad honestatem & [illegible] [illegible]m vero monitiones gratae ac sponte sumebant ecclesiarum reliquæ propter causas a[illegible]natas [illegible] & 22. huius. In quibus quidem etiam ecclesiis, quandoq; discolis existentibus sacerdotum seu Episcoporum aut diaconorum vel reliquarum personarum aliquibus, neque ab aliorum

aliorum turbatione circa mores aut fidem, fraterna præsentium monitione pessimis [illegible] fortasse ipsorum discretiores, ac pie volentes in Christo viuere, per Romanum [illegible] us Ecclesiam. quorum monitu propter iam dictas causas magis verebantur fideles, c[illegible] tiones se [illegible] anathemata ferri, & mandari super rebelles & aliorum turbatores vel ali[illegible] vel id per seipsos zelo fidei fecerunt episcopi Romanorum. In aliis ergo locis, fideles existent[illegible] eundum plurimā partem ipsorum, concordauerunt obedire Rom. episcopo, & ipsius ecclesi[illegible] pter fidei vnitatē & ipsorum inuicem quietem seruandam. quoniā hæc potestate coactiua [illegible] do conuenientiori alio seruare poterant, eo q infidelis esset quasi vbiq; tunc legislator hu[illegible] Adueniente vero tempore Constantini I. Rom. Imperatoris, q primus Romanorum princip[illegible] misit & concessit, fideles Christi publice congregari: facta sunt primitm concilia general[illegible] rum seu episcoporum, præcepto & autorita e principis supradicti: Quibus quidem conciliis d[illegible] sunt & determinari scripturæ sacræ sensus ambigui, & ipsorum veri à falsis & erronei sequ[illegible] Quos siquidem falsos & insanos sacerdotum aliqui, quandoq; quidem propter ignorantiam & plerumq; propter superstitionem atq; malitiam seminauerant inter Christi fideles. In quib. tur[illegible] concilius factæ sont ordinationes circa ecclesiasticum ritum, vt circa cultū diuinum, diaconoru[illegible] & sacerdotum honestatē & disciplinā, ipsorumq; ad officia ecclesiastica, tam inseparabilia, q̄ vocant ordines, q̄ separabilia, q̄ vocant prælationes, siue curas animarum, & huiusmodi reliqua, in certis locis siue prouinciis promouendi, ac temporalia seu beneficia, vt oblationes ac reliqua quæ [illegible] ministerium euangelii tradebantur, iam mobilia quam immobilia distribuendi, determin[illegible] siue statutus est modus & forma. De quo siquidem obseruando legislator humanus seu principan[illegible] autoritate, præceptum coactiuum siue legem tulit, obligantem quemlibet sacerdote[illegible] aut n[illegible] sacerdotem, secundum exigentiā cuiusq; pœna reali vel personali, pro statu & in statu præsentis [illegible] transgressorib. infligenda. Ferebantur n. huiusmodi leges in sacerdotes & episcopos mag[illegible] quam in alios, quoniam & ipsi tunc erant, qui frequentius causam dabant talibus edictis: ne[illegible] legislatorem humanum reclamantib. episcopis Romanorum, aut aliis quibuscunq; ta[illegible] qua[illegible] non subiectis principum legib. & edictis, sed instanter supplicantib. ad principes pro legib. [illegible] huiusmodi, quemadmodum ex *codice* Isidori supradicto, & aliis approbatis apparet h[illegible] storiis, de quib. induximus plures *vigesimo primo huius.* Amplius per eosdem principes statuebantur & statu[illegible] leges de ipsorum numero certo secundum prouincias, & de ipsorum temporalibus [illegible] b. bonis, tam mobilibus quam immobilibus, quę sibi per prædictum Constantinum donata fuere, ac per reliquos principes Romanos aut alios, & successiue etiam per personas aliquas sing[illegible] sumque de ciuilibus seu contentiosis ipsorum actibus, quamuis specialibus ex humani le[illegible] gratia moderatæ fauorib. Attendentes nanque legislatores sacerdotalis characteris dignitat[illegible] & reuerentiam, quoniam per ipsum secundum veritatem, Christi repræsentatur officium, att[illegible] tes etiam grauitatem morum, & simplicitatem ac innocentiam person[illegible] rum, quæ tunc in euangelio ministrabant, & iam dictum gerebant officium: etiam in consimilib. actibus leges min[illegible] rigorosis pro his statuebant, ipsisq; quam plurima priuilegia concedentes, ne à laicis calumniat[illegible] ibus vexarentur, vel à diuinis officiis turbarentur. Erant n. numero pauci deu[illegible], & propter humilitatē facile causidicorum cedentes insultib. nec violenta seu armata propter sui defensionem aut aliorum offensionem vallati potentia. Nam clericos, præsertim sacerdotes aut Episcopos, arma sumere, vel per se sumi iubere, grande nephas, & quasi monstrum ciuile visum fuisset pris[illegible] is tem[illegible] orib. vnde Ambrosius, vbi supra induximus nono huius: *Dolere potero, flere potero, gemere potero, aduersus arma, milites, Gothos quoque, lachryma mea arma mea sunt, talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Propter quod fauoribus & priuilegiis specialibus indigebant, ad quietę ac tute viuendum, & calumniatorum vexationes euadendum [illegible] quamuis mode[illegible] ipsorum ad laicos in hoc conuersio facta sit in oppositam qualitatem. Sic ergo sub legib[illegible] & ordinationibus ciuilibus principum vixerunt antiquis temporibus & dudum totum sacerdotale collegium ab eisdem & à populo collationes, confirmationes, & inuest[illegible] uras suorum officiorum separabilium, vt prælationum, curarum & reliquorum similium, aut ntino[illegible] um: ac [illegible] seu beneficiorum distribuendi & dispensandi potestatem suscipientes, nec propter [illegible] subiectiones contendebant pastores antiqui Romanorum episcopi ad[illegible] principes R[illegible] ano um, neq; aduersus populum aut singulares personas ecclesiarum patronos, quoni[illegible] ad [illegible] teneri nouerant diuina & humana lege, quemadmodum *quarto, quinto, & octauo huius, ac decimo septimo* per scripturam & humanas rationes sufficienter ostendimus. Sic enim legimus de Symacho, natiuitate Sardo. Hic enim Laurentio cuidam coelectus discorditer per Theod[illegible] ricum regem, facto iudicio, confirmatus est in Papam Romanorum. Sic etiam scribit Martinus de bear[illegible] rio. *Hic, inquit, in Papam eligitur, & ipse.* Mauritius videlicet Imperator,) *imperiali [illegible] suum affirmat consensum.* Sic etiam suorum priuilegiorum confirmationem ab Imper[illegible] lebant [illegible] episcopi Romanorum, vt de Vitelliano, natiuitate Signeno, & Constantino, nati[illegible] Syro, & aliis pleris[illegible] Romanis Pontificibus legitur, quinimo pro his & aliis suppli[illegible] suis confir[illegible] onibus impetrandis ad Imperatores per loca distantia plurimum pers[illegible] bant, accede[illegible] vt de ipsorum quam pluribus legitur in *chronicis* & approbatis *historiis.* Et quod amplius est, Ioannes duodecimus per Ottonem primum Romanum Imperatorem [illegible] is exigentibus demeri[illegible] consentiente omni populo, tam clero quam laicis, à papatu depositus est, sic etiam vbi d[illegible] Benedicto

[illegible] *[illegible]na* Mar[illegible], [illegible] de duobus [illegible] [illegible]ncentiose, atque de[illegible]tus Imperiali ce[illegible] cum [illegible] principe R[illegible]anorum. E[illegible]dem enim autoritatis primæ est aliquid sta[illegible] cum expediens fuerit [illegible], cum igitur Episcopus quilibet per principem & o[illegible] m [illegible] el[illegible]gi debeat, ipsorum aut[illegible]tate destitui siue deponi p[illegible]test quemadmodum cer[illegible] est *decimoseptimo huius*. Itaque ergo Christi & Apostolorum vixerunt Romani, & cæterarum pro[illegible]nciarum Episcopi & sacerdotes, ac clericorum omne collegium, sub regimine coactiuo [illegible] ntium autoritate legislatoris humani. Verum suadente ac stimulante huius mundi prin[illegible], superbiæ, ac a[illegible]nis prin[illegible] pucute, reliquorum quoque vitiorum omnium sug[illegible]te [illegible]bolo, in alienam [illegible] quæ Chr[illegible] Apostolorum, deducti sunt, quinimo seducti veritas Romanorum Episco[illegible]dam. Nam ipsorum animos inuadens cupiditas & auaritia, inde [illegible]ons expulit, quam Christus in [illegible] tertio modo dicta, plantauerat & statuerat, summam me[illegible]oriam paupertatem. Rursum q[illegible] inuadeus eosdem superbia & ambitio seculariter principao[illegible], expulit inde summam humilitatem, quam Christus indixerat, & obseruare mandauerat eo[illegible] m E[illegible] sue vniuer[illegible]tui sacerdotum. Quorum quidem primus hoc passus, si eo prior [illegible] hoc noual[illegible]er extiterat, [illegible]tur Sim[illegible]s quidam, Tibertinus cognomine, Romanus Epi[illegible], v[illegible] n[illegible]o autoritat[illegible]ta, quamuis certissime nouerim, nisi per ignorau[illegible]ut, vnd[illegible] pi[illegible] a statuit *nullum clericum inuestituram à laico debere suscipere.* I[illegible] *[illegible]uram* siquidem [illegible]endo bene[illegible]orum & officiorum, de quib. diximus prius, quamuis [illegible]us statuto [illegible], prædecessores suos humilitatem & reuerentiam debit[illegible]bus e[illegible]ibere volentes, inuestituras prædictas à laicis recipere soluisse. Huius siquidem [illegible]ssor, quamuis non immediatus, Pelagius primus statuit, vt hæretici per seculares p[illegible] puni[illegible]atur. De quo etiam statuto mirandum, quoniam nõ latuit illum huiusmodi leg[illegible] Iustiniani Romani principis in hæreticos latam fuisse. Et quoniam suæ non erat autor[illegible]tate hanusmodi [illegible]ges inquantum Episcopi, nisi forrasse hoc sibi autoritate humani legisl[illegible]otes indultum, quemadmodum duodecimo & decimo tertio primæ ostensum est, & vigesimo primo huius. Ideo quemadmodum iam dictus Simplicius in alienam messem falcem iniecit, a[illegible]tem sibi, videlicet quæ alterius, vsurpando. Cui rursum Adrianus tertius, licet non immediate, [illegible]ccessit in vsurpatione prædicta. Statuit enim, vt nullus Imperator se intromitteret, & de electione Papæ, vt dicti Martini verbis vtamur. Quod siquidem statutum omnino nullum, eo q; à carent[illegible] autoritate leg[illegible] lariua [illegible]t, emanauit. Apertum etiam inconueniens continebat, qu[illegible]admodum ex *decimo septimo huius* ostensum est, fueratque illius oppositum longa & laudabili consuetudine roboratum. Quamuis enim dicat Martinus, vbi legit de Leone decimo, quod *Romani ex praua consuetudine petebant ab Imperatore pontificem sibi dari; consuetudinem* confessus, quod ve[illegible]ru[illegible]c dimus, *prauam* tamen autoritate propria dicens, quantum petens iustificare vsu[illegible]ne[illegible]dictas Romanorum pontificum, & iura principum siue humani legislatoris obfuscans, magis [illegible] Deo & veritati placere nisus, non verum dicit. Sed huius rei ortum & mysterium [illegible] m[illegible]e demõstrat. Nam licet ad principem aut alteram personam singularem, inquantum hu[illegible], non conueniat diuino vel humano iure, nec aliqua laudanda consuetudine, secundu[illegible] p[illegible]us solius imperium ad officium aliquod instituere seu determinare personam, maxime ad Ro[illegible]um e[illegible]copatum, quemadmodum *decimoquinto primæ, ac decimoseptimo & vigesimo huius* suffi[illegible]stensum est: ad principem tamen autoritate legislatoris humani sibi concessa secundu[illegible] ce[illegible]tam formam & modum determinatum à lege, vt videlicet vsuto collegii sacerdotalis & a[illegible]um [illegible]apientum, & studiorum consilio, ipsorumq; valentioris partis determinationi credituro p[illegible] valde Romani Pontificis institutio pertinere. Nec in hoc Martino credendum est, [illegible] ipse, cum sui ordine vsurpationis huiusmodi particeps erat, obtinuerunt namq; vel obtinu[illegible]dant ordines, quos *paupertatis fratres* appellant, à Romanis Pontificibus exemptionem, vt [illegible] p[illegible]storibus Episcopis aut aliis superioribus prælatis nulla sint iurisdictione subiecti, q[illegible]ptionem, quæ à principum iurisdictione obtineant ex solis priuilegiis, quibus cler[illegible]u[illegible] legi[illegible]tore [illegible]itur exemptus.

V[illegible]d[illegible]en v[illegible]no prius, non praua neq; illaudabilis consuetudo fuit per Imperatores, vt d[illegible], ecclesiæ Romanæ pasto[illegible] instituit. Hanc u. autoritatem & ampliori modo iam dicto le[illegible]s, [illegible] concedu[illegible] q[illegible] Martine veritati huic aduersari nituntur per omnem Romanum [illegible] vt per [illegible]c[illegible]cerum, & alias seculares personas Carolo Magno, & Otthoni I. Regi [illegible]rum, [illegible] Ro[illegible]rum Imperatori postmodum fuisse concessam. Vnde in approbatis [illegible]riu, & verum e[illegible] *[illegible]tam* hoc emanasse de populi Romani consensu communi: *Leo Papa [illegible] congregata Romæ in [illegible]sia sancti Saluatoris ad exemplum beati Adriani apostolicæ sedis Ep[illegible]opi, qui d[illegible] Carolo victorio[illegible]simo [illegible] Francorum & Longobardorum patriciatus dignitatem ac ordinationem apo[illegible] & inuestituram conce[illegible]it. Ego quoq; Leo seruus seruorum Dei Episcopus cum cuncto clero, ac p[illegible]pulo Roma[illegible] [illegible]nimus, confir[illegible]amus, & roboramus, & per nostram apostol[illegible]am autoritatem concedimus atque l[illegible]ino Otthoni p[illegible] R[illegible] Theutonicorum, eiusque successoribus huius regni Italiæ in perpe[illegible] tam s[illegible] facult[illegible] el[illegible]ndi [illegible] ce[illegible]rem, p[illegible]am summæ [illegible] dis apostolicæ pontificem ordinandi, ac per hæc Ar[illegible]s seu [illegible] ipsi ab eo inuestituram suscipiant, consecrationem autem [illegible]nde d[illegible] bent, exceptis his [illegible] tos Imperator Ponti[illegible] & A[illegible]episcopis concessit. Et nemo deinceps cuiuscunque sit dignitatis vel religiositatis el[illegible] di[illegible] el patritium seu Ponti[illegible]em summæ sedis apostolicæ vel quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem absque*

Aa *consensu*

consensu ipsius Imperatoris, qui tamen fiat absque omni pecunia, & vt ipse sit patritius & Rex. Quod si à clero quis Episcopus eligatur, nisi à supradicto rege laudetur & inuestiatur, non consecretur. Si quis contra hanc autoritatem aliquid moliatur, hunc excommunicationi subiacere decreuimus: & nisi resipuerit irreuocabili exilio puniri, vel vltimis suppliciis puniri. Hoc siquidem edictum confirmauit Stephanus Papa, prædicti Leonis successor, & Stephani successor quidam Nicolaus, ipsumque sub terribilis anathematis pœna seruari præcipiens, *Vt videlicet eius violatores seu transgressores cum impiis, qui non resurgent, debeant computari.* Ex hoc autem edicto singulariter notandum est, quod autoritas hæc, quam de inuestituris Romanus Episcopus cum vniuerso populo in Imperatorem transtulit, quantum erat ex parte Papæ, fuit renunciatio quædam, quoniam autoritas huius prima fuit & est principis siue legislatoris humani, qui hanc autoritatem, inuestiendi scil. Episcopos & Archiepiscopos iam Papæ concesserat, eo quod omnia temporalia per quemcunq; translata fuerint in quamuis Ecclesiam, quantum ad hoc subiecta fuerant & sunt legislatori humano, prouinciæ, in qua sita sunt. Signatur autem hoc ex edicto prædicto, vbi dicitur, *exceptis his, quos Imperator Pontifici & Archiepiscopis concessit.* Sic etiam sedis apostolicæ Pontificem instituere, pertinet ad Romani principis & populi potestatem, vt *decimoseptimo huius* ostensum est. A quo siquidem populo non excluditur sed includitur clerus cum pars sit illius, quam quidem potestatem seu autoritatem, si transferre voluerunt in principem, aut simpliciter, aut cum determinatione legali, eam princeps Romanus licite sumpsit, nec ab ipso per Decretalem siue legem cuiusquam Romani Pontificis, absq; decreto populi potuit licite reuocari. Non enim Romano populo, vel sibi cum clero tantummodo in communitate fidelium conuenit leges aut decretales aliquas condere, quenquam obligantes ad pœnam, vt ex *decimotertio primæ, ac vigesimoprimo huius* ostensum est. Has tamen ferre ac promulgare, licet indebite, tam in ipsa latione, quam in legibus latis, iurisdictionem populorum & principum vsurpantes tentauerunt Rom. Episcopi quidam, & paulatim in his processerunt, maxime imperiali sede vacante, quemadmodum deduximus *vigesimo secundo huius*. Hinc autem plurimum, & propter temporalium quorundam occupationem, quantum ex *chronicis* siue approbatis *historiis* comprehendi potest, ... itatæ sunt lites inter Romanorum Imperatores & ipsorum Episcopos, quamuis contra Christi & Apostolorum consilium aut præceptum in hoc egerint, qui sibi succedere debent in apostolatus siue sacerdotis officio, summam paupertatem & humilitatem seruare debentes, qui quidem in a... am quandam & illi oppositam diuertentes viam ignorantia vel malitia vel vtrisq;, vt ex præmissis ostendimus, hanc inierunt aduersus iam dictos principes immortalem contentionem & pugnam, quam inter cæteros magis aggressus est Rom. Episcopus quidam, nomine Paschal... contra Henricum IV. Theutonicorum regem. Hunc enim secundum historias prohibuit dictus Episcopus ad imperialem apicem scandere, aduersus illum concitans Romanum populum, vsque quo præfatus Henricus in Tuscia existens per nuncios & literas inuestituras episcoporum, abbatum, & omnium clericorum quasi coactus eidem concessit Episcopo. A quo rursum postquam ingressus est vrbem, super extortis ab ipso iuramentum exigens Papa prædictus, cum suorum Cardinalium cœtu captus est: Et demum liberatus pacem habuit cum Imperatore prædicto, cui rursum suscitans pristinam litem, tandem contendendo, laboriose finiuit.

Huius vero successori *Calixto* cuidam, narrat Martinus, *Imperator prædictus ad cor rediens*, vt Martini verbis vtamur, *inuestituram Episcoporum & aliorum prælatorum per annulum & baculum libere resignauit, & concessit per omne imperium in omnibus Ecclesiis, canonicam fieri electionem, possessiones & regalia beati Petri, quæ propter suam vel aliam cum Ecclesia discordiam alienata fuerant, Romana Ecclesia restituit, & alias possessiones tam clericorum quam laicorum eisdem occasione guerræ sublatas, restituit fideliter disposuit.* Has siquidem postmodum concessiones & priuilegia ex causa fortasse legitima reuocare volentes, aut reuocantes simpliciter aut in parte, Ottho quartus & Federicus secundus Romanorum Imperatores, Episcoporum & cleri Romani plurimas insidias, persecutiones, & impedimenta sunt passi, & eorum prædecessores aliqui minus aduti per populos subditos propter ipsorum aut suorum officialium & ministrorum regimen, quandoque fortassis tyrannidem sapuisse. Est igitur, vt iam diximus, & fuit fomes hic primus præsentis litis atque discordiæ inter Imperatores & Romanos Pontifices. Hisque propter legem diuinam, & quorundam principum hæresim contentionibus extinctis omnino. Volunt enim Romanorum Episcopi minus debite ac excessiue temporalia possidere, nec legibus & edictis subesse principum seu legislatoris humani contra Christi & Apostolorum exemplum atque doctrinam, vt in quarto huius, & quinto, & decimo quarto eiusdem ostensum est prius, cum tamen in his quæ sua non sunt, suis existentibus potius cedere quam contendere debeant iuxta consilium Apostoli ad omnes fideles primæ ad Corinthios sexto: *Sic non est*, inquit, *inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Iam quidem omnino delictum est in vobis: quod iudicia habetis inter vos? Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* Et subdit, quod potest ad Romanos Episcopos & reliquos clericos quasi omnes conuenienter dici: *Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratrib. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neq; fornicarii, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt.* Quod parum attendentes Romani Episcopi cum reliquis aliis, si quando per Romanos principes sibi videantur grauari per decimarum aut tributorum talium temporalium sumptionem, ad suos milites sustentandos, instante necessitate bellorum, pro sus

cepta gratia & beneficio carnalium rerum quas sibi contulerunt gratiose Romani principes, in superbiam elati, suæ conditionis immemores, & ingratissimis omnib. magis ingrati, effrenata quadam præsumptione in horribiles blasphemias & anathemata proruperunt tam in principes quam ipsis subditos Christi fideles, quamuis in ipsorum animas infelices & corpora potius redeuntes, quam in principes & innocentem gregem fidelium transeuntes.

Nec sibi per principes concessis temporalibus contenti propter eorum esse insatiabilem talium appetitum, multa temporalium ad imperiale ius pertinentium prouinciarum, vt quæ Romandiolæ ciuitatum, vt quæ Ferrariæ atque Bononiæ, ac plurium aliarum possessionum, necnon etiam prædiorum & aliarum iurisdictionum occuparunt, maxime imperiali sede vacante. Et quod omnium ciuilium inconuenientium est extremum, principes & legislatores se constituerunt, vt leges & populos in suam, quamuis intolerabilem & turpissimam seruitutem redigere valeant. Eorum enim plurimi ex humili plebe trahentes natalia, dum ad statum pontificalem sumuntur, prælidatum seculi nescientes, quemadmodum neq; diuitias, indiscreti nuper ditati, fidelibus omnibus importabiles fiunt.

Amplius credentes sibi licere quodlibet de plenitudine potestatis, quam sibi debitam asserunt, ordinationes quasdam oligarchicas, *Decretales* vocatas, statuerunt & statuunt, quibus ea quæ suo & suorum clericorum ac reliquorum laicorum, de quorum exemptione diximus 8. *huius*, temporali commodo conuenire credunt, quamuis in principantium & reliquorum fidelium grande præiudicium seruanda decernunt. Inobedientes vero his suo, quemadmodum prædiximus anathemate ferientes, vocaliter aut in scriptis, in tantam quoq; dementiam demum & insaniam prorumpentes ipsorum aliqui, vt omnes mundi principes & populos, his decretalibus pronunciauerunt sibi coactiua iurisdictione subiectos. Et hoc credere tanquam verum fore cuilibet de necessitate salutis æternæ. Quod tamen quanta sit irrisione dignum, supra monstrauimus 10. *huius*, 8. *et* 13. Hos itaq; quos narrauimus per Rom. Episcopos cum suorum clericorum cœtu in cunctos principes & populos patratus excessus, quamuis amplius & manifestius in Italicos populos & principes Romanorum conseruare volentes ipsi, & pertinaciter velut obstinati defendere. Nec hos tantummodo, sed per [illegible] ceptus & optatos eosdem aut ampliores in reliqua regna sibi quærere volunt, omnique sollicitudine tendunt, & quam audent omnium ad hoc exteriorem operam præbent. Sane tamen [illegible] attendentes atq; noscentes, quamuis hoc dissimulent, & quibusdam verborum poeticis boatibus & inuolucris, tam obscurare quam negare conentur humani legislatoris eiusdem esse autoritatem, priuilegia & concessiones quascunq; conferre & auferre. Cum id iudicauerit expedire, Romani principis creationem atq; promotionem omni solicitudine maligna & conamine prohibent, suæ vel prædecessorum suorum ingratitudinis & demeritorum conscii, priuilegia & concessiones reuocari & auelli sibi per Romanum principem formidantes, & inde meritas disciplinas subire. Rursumq; propter iam dictam formidinem, & quoniam priuilegiis supradictis ad aliorum regnorum dominia, iurisdictiones & possessiones occupandas, non sine calumnia sibi pateret ingressus, reclamantibus [illegible] traffe quibusdam principum exemptionem à principe Rom. alia quadam astuta meditatione ad hæc quæ lierunt intrare. Assumpserunt n. titulum quem de se prædicant, & hu9 nequitiæ instrumentum facere student, *plenitudinem* videl. *potestatis*, quam a Christo in persona beati Petri ai[illegible] sibi tanquam huius apostoli successorib. singulariter fore concessam. Quo siquidem execrab[illegible] titulo & oratione sophistica secundum æquiuocum, omnibusq; fidelib. nihilominus tanquam f[illegible] cundum omnem eius sensum semper & vbiq; neganda: paralogizauerãt hacten9, paralogizant & a[illegible] paralogizare nituntur, & in ipsorum seruitutem redigere omnes mundi principes & popul[illegible] cgia & singulares personas. In eo namq; sensu, secundũ quem *plenitudo potestatis* signare videtur [illegible] niue talem animarũ curam seu pastoratus vniuersalitatem, & rursum secundum quẽ sensum p[illegible] estatem importat: omnes n. homines singulariter absoluendi à culpis & pœnis sub specie pietatis, [illegible] tis, & misericordiæ dicto titulo plenæ potestatis per Rom. Episcopos sibi primum a[illegible] mpr[illegible] ex[illegible] paulatim atq; latenter, vt deduximus *vigesimotertio huius*, transiuerunt, & demum sibi [illegible] p[illegible] erunt hunc titulum in eam & secundum eam significationem, qua *potestatis plenitudo* per ipsos int[illegible] *autoritas vniuersalis & suprema iurisdictio siue principatus coactiuus, omnium principum, populorum, & temporalium rerum.* Eius quidem transitus & præsumptionis inde, quamuis in conuenienter, per metaphoricas expositiones suscipientes exordium. vnde diximus *vigesimotertio huius. parte* 5. Signum autem omnibus inocculum, Romanos Episcopos iuxta sensum hunc d[illegible] e prædicat[illegible] plenitudinem potestatis, supremæ scilicet iurisdictionis seu coactiui principatus autoritatem sibi vel e[illegible] er omnes principes, populos, & singulares personas ex hac potestatis plenitudine c[illegible] nue[illegible] iam in suarum narrationum, quas *Decretales* appellant, *inuolucro septimo, de sententia & re iudicata*, Clemens quintus Papa Romanus, qui conditor eius perhibitur, & qui [illegible] modum p[illegible] op[illegible] eiusdem vocatus successor, quantum in ipsis extitit, re[illegible] nies sententiam quandam diui [illegible] septimi Romanorum Imperatoris inter cætera ipsorum iam soli[illegible] mo[illegible] præmissis quamplu[illegible] is contumeliæ, ignominiæ ac irreuerentiæ verbis in præfatum Henricum, tam vocaliter quam in scriptis protulerunt hanc seriem: *Nos tam ex superioritate quam ad imperium non est dubium nos habere, quam ex potestate, in qua vacante imperio, Imperatori succedimus, & nihilominus ex illius plenitudine potestatis, quam Christus rex regum & dominus dominantium, nobis, licet immeritis, in persona beati Petri concessit, sententiam & processus prædictos, & quicquid ex eis secutum est, vel occasione ipsorum de fratrum nostro-*

rum consilio declaramus fuisse, sic esse omnino irritos & inanes. Quod ne deinceps lateat horum [illegible] scoporum fallacia, tanquam veritatis preco, clamo valenter & vobis dico, regibus, princi[illegible] populis, tribubus, & vniuersis linguis per Romanos Episcopos cum suorum clericorum seu [illegible] dinalium cœtu, hac ipsorum scriptura, secundum omnem eius suppositionem apertissime [illegible] sum num omnium præiudicium fieri. Vos enim tentant in suā redigere subiectionem, si eam [illegible] nere passi fueritis, præsertim vim ac robur legis habere. Attendite nanq; per necessitatem se [illegible] habentem autoritatem primam eiusuis principis siue iudicis reuocandi sententiam, super eu[illegible] habere iurisdictionem & coactiuum principatum, potestatem quoq; sui principatus instituen[illegible] deponendi. Hanc autem Rom. Episcopus sibi autoritatem ascribit super omnes princ[illegible]pes mun[illegible] & principatus indifferenter: quoniam ab ea potestate plena, quam sibi Christum in pers[illegible]na bea[illegible] Petri concessisse asserit, sententiam ciuilem reuocauit Henrici præfati. Quam siquidem e[illegible]m p[illegible] testatem, per necessitatem sequitur non sibi minus fuisse concessam super reliquos omnes mundi reges & principes, quam super principem Rom. quoniam Christus non minus est vel fuit, aut er[illegible] rex aut dominus aliorum regum & principum, quam regis aut principis Rom. Quod etiam ipsorū sermo siue scriptura testatur aperte, dum dicunt aut scribunt, *rex regum, & dominus dominantium.* Si enim ipsorum sermo vel [illegible]criptum habuisset singulariter, quod de plenitudine potestatis sibi co[illegible] cessæ per Christum regem & dominum, regis siue Imperatoris Romani, &c. posset ex eo rel[illegible] qu[illegible] regum atq; regnorum aliqualiter exceptio comprehendi. Nunc autem, quoniam pluraliter, [illegible] lute ac indifferenter orationem protulerunt, quemadmodum ab Euangelista scribitur, q[illegible]am[illegible] is non ad eam quam Episcopi Rom. intendunt sententiam, nulla potest ea ea regis aut principis exceptio fieri, sicut nec ipsi quenquam ab hoc exceptum intelligunt, sed conceptum quemlibet, vt alibi prædecessor ipsorum octauus Bonifacius distincte protulit, & induximus *1o huius, part*[illegible] quos tamen ne propter ipsorum sermonem vel scripturam quisquā infestus an[illegible] n[illegible] a[illegible]at. Q[illegible] quanquam verum dixerit Euangelista, Christum enuncians *regem regum, & dominum dominantium* [illegible] si addidisset omnium creatorum. falsum tamen & apertum mendacium contra Christi [illegible] [illegible]stolorum Petri, Pauli, & Iacobi manifestam sententiam dicit & scripsit, qui potestatem [illegible] patus seu coactiuæ iurisdictionis aliquam, ne dum plenam asseruit fore traditam in person[illegible] be[illegible] Petri aut alterius cuiusuis apostoli, Romano vel alteri Episcopo cuiquam. Sed est, fui[illegible] & ei[illegible] [illegible]piscopo Romano, & reliquis omnibus in Apostoli cuiuscunque persona, talis per Christum [illegible]te[illegible] cta potestas, quemadmodum indubie certificauimus per scripturam, & sanctorum aut[illegible]ri[illegible]tes, 4. 5. & 9 *huius* In ea vero noua, & prius semper inandita fictione Romanus Episcopus non minus false, quam temerarie contra suam mentem & omnium quasi fidelium, consideratione ha[illegible] partici-pantium, non veretur enunciare palam, dum pertinaciter asserit *non esse dubium se superioritatē*, quam coactiuæ iurisdictionis siue principatus intendit, *ad Imperatorem Romanum habere:* rursumque *vacante Imperio, sed succedere Imperatori prædicto.* His enim manifeste monstratur iniqua & iniusta vsurpatio iurisdictionum imperialium, quam hactenus Episcopi Romanorum exercuerunt, & in præsentiarum exercent, vt diximus, maxime imperiali sede vacante. Quis enim tam effrons siue verecundia proferret indubium verum esse, quod nunquam à seculis est auditum, neque diuina vel humana lege aut recta ratione firmatum, & cuius oppositum secundum has semper est conceptum & enunciatum, tanquam signum omnibus creditæ veritatis? Vnde proportionaliter medicorum prouerbio, sicut *plures sanat ille, de quo plures confidunt*, sic reuera dicere possumus: Plures seducere vult & fallere, cui plurima credulitas, modernis temporibus adhibetur.

Cap. XXV.

Qualiter eisdem specialius sit vsus Rom. Episcopus in principem & Romanum Imperium.

IAM dicta quidem igitur plenitudine potestatis, & in deterius continuo secundum processum sic hactenus vsi sunt Romanorum Episcopi & vtuntur, magis tamen aduersus prin[illegible]ipem & principatum Romanum. Quoniam in eum amplius hanc suam, sibi scilicet [illegible]bmittendi principatus, possunt exercere nequitiam, propter regnicolarum inuicem, & aduer[illegible]s co[illegible]m principem per hos vocatos *pastores*, seu *patres sanctissimos*, suscitatam hactenus, & conti[illegible]uo suscitat[illegible] atq[illegible] nutriti discordiam. Et rursum, quoniam hoc principatu submisso ipsis, facile credunt ad [illegible]ganda reliqua regna patere ingressus, quamuis principi & principatui Romanorum ex [illegible]cep[illegible]is [illegible]eneficiis amplius & singulariter, vt notum est omnibus, obligentur. Verum ne vlli rem tn[illegible]g[illegible]itam aut nostræ vocis egentem loquamur, cupiditate seu auaritia, superbia & ambitione pe[illegible]cussi, ingratitudine peiores effecti quam mali, omnimode quærunt prohibere Romani prin[illegible]ipis creationem, ipsiusque demum quærentes soluere principatum, aut in aliam formam sibi subiectam amplius transferre tentantes, ne per iam dicti principis potestatem corrigantur. quo[illegible] imperium patrauerunt excessus, & inde meritas subeant disciplinas. Quod quamuis [illegible]a. quam di[illegible]imus, intentione patenter obicem ponant vndecunq, principi supradicto. id tamen dolose prætendentes, se facere aiunt *vt sponsa Christi*, ec[illegible]lesiæ videlicet, *iura defendant*, quanquam sophistica pietas hæc derisibi[illegible]. Q[illegible]oniam tempor[illegible]ia vel eorum cupiditas, iur[illegible]sdi[illegible]ionis aut principatus ambitio sponsa Ch[illegible] non est, neq; hanc Ch[illegible]stus sibi matrimonio copulauit, sed tanquam alie[illegible]m re[illegible]auit capesse, quemadmodu[illegible] ex diuinis scripturis ostensum est *quarto & quinto, 1[illegible]. & 14. huius.* Non e[illegible] hæc

etia[illegible]

etiam Apost[illegible] hæreditas, quam suis veris non fictis successoribus reliquerunt, vt aperte dicit beatus Bernardus ad Eugenium Papam, de consideratione libro, & cap. quarto: *Petrus hic est*, inquit Bernardus, *qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus vel sericis: nec tectus auro, vel vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris, absque his tamen credidit satis posse adimplere salutare mandatum: Si amas me, pasce oues meas. In his*, (auro, vel gemmis & reliquis, temporalibus scilicet,) *successisti non Petro, sed Constantino.* Sic igitur propter temporalia contendendo, non vere defenditur sponsa Christi[illegible] enim quæ vere Christi sponsa est, catholicam fidem & fidelium multitudinem, non [illegible]dunt mod[illegible] ini Romanorum Pontifices, sed offendunt, illiusque pulchritudinem, vnitatem [illegible]et, non [illegible]uant, sed fœdant, dum zizanias & schismata seminando, ipsius membra [illegible]icem separant, Christi quoque veras comites, paupertatem, & humilitatem, dum[illegible] unt, sed excludunt penitus, se sponsi ministros non ostendunt, sed potius inimicos. [illegible]unc [illegible] principatum quærentes subuertere Romanorum Episcopi, supponunt quod ex suis narrat[illegible] pridem induximus, se diuino vel humano iure, aut vtroque fortassis, *superioritatem habere ad Romanum* principem seu *Imperatorem*, siue creatum siue creandum, Imperialem quoque potestatem, siue iurisdictionem illis conuenire, *vacante imperio.* Quæ tamen suppositiones a[illegible] sunt falsæ, & nullo iure diuino vel humano, aut recta ratione firmatæ, sed oppositum per demonstrationem ostensum est 12. *prima, quarta, quinta, & nona huius*, per scripturam amplius confirmatam. Fuit autem cum aliis iam dictis harum suppositionum, imo verius præsumptionum [illegible]ccasio [illegible] sua dicam deuotio quædam: Voluerunt enim Romanorum principum quidam circa tempora Constantini, electionem de se factam ami[illegible]abiliter signare Romanis Pontificibus, vt in eorum persona Christo singularem reuerentiam exhibentes, ab eo per Pontificum intercessionem ampliorem benedictionem & gratiam ad suum gubernandum imperium obtinerent: eidemque [illegible] confirm[illegible] quasi modo, propter suæ inthronizationis solennitatem & signum, & ampliorem Dei gratiam obtinendam, Romanorum quidam Imperatores, diadema regium imponi sibi fecerunt per Romanos Pontifices: quam siquidem impositionem Pontifici Romano plus autoritatis tribuere super Romanum principem, quam Remensi archiepiscopo super regem Francorum, quis dicet? Non enim conferunt huiusmodi solennitates autoritatem, sed habitam vel collatam significant. Ex hac quidem igitur reuerentia sic sponte per Romanos principes exhibita, quærentes sæpius quæ sua non sunt, Episcopi Rom. induxerunt consuetudinem, & abusum verius, propter principum simplicitatem, non modo dicam ignauiam, laudationem electæ personæ ac benedictionem, quam super illam mittebant vocaliter aut in scriptis vocare confirmationem electionis prædictæ. Nec attendentibus olim Romanis principibus, quæ sub hac appellationis figura præiudicialis latebat intentio, sic ipsam successiue subinduxerunt: latenter, nunc vero patenter Rom. Pontifices, vt nullus quantumcunq; conuenienter electus in Romanorum regem, *Rex* vocari debeat, neque *regis Romanorum* autoritatem habeat aut exerceat, nisi per Romanum Episcopum fuerit approbatus. Quæ siquidem approbatio in Episcopi Romani solius mera voluntate consistit, vt dicit, quoniam in terris superiorem neminem aut æqualem in tali iudicio recognoscit, neque suorum fratrum, quos Cardinales appellant, consilium inuocat aliis, quamuis eo vtatur imitari tenetur, sed op[illegible]tum agere se posse in quibuscunq;, si voluerit de suæ plenitudine potestatis. Verum in hoc [illegible]undum suum morem falsum ex veris, & malum ex bonis concludit Romanus Episcopus, non enim ex hac illi per Romanum principem propter deuotionem sponte impensa reuerentia, [illegible] sibi [illegible] electionem, & ipsius postulando benedictionem, & apud Deum inte[illegible]m, [illegible] electionem Rom. principis ab ipsius voluntate pendere. Non n. esset hoc aliud quam R[illegible] [illegible]luere principatum, & principis creatione in perpetuo prohibere. Nam si e[illegible] pendere à solius Ro. episcopi voluntate inane penitus est officium eligentium [illegible] [illegible]ctus neq, rex est, neq; rex vocari debeat antequam per suam voluntaté siue a[illegible] *sedem apostolicam*, confirmetur, neq; regalem autoritaté aliquam sic elect[illegible] ex[illegible] [illegible] ne sum pati, verum etiam audire onerosum est valde, nemini licebit ele[illegible] [illegible] episcopi licentia, quotidianos sibi sumere sumptus. Quid ergo [illegible] autoritat[illegible] principum electio quam nominationem, ex quo ipsorum determina[illegible] [illegible] voluntate dependet? Tantam n. septem tonsores aut lippi possent Ro[illegible]no [illegible]atem tribuere. Ne tamen hoc in contemptum ipsorum, sed ipsos autoritate sibi [illegible] priuar[illegible] [illegible] dixerimus. Ignorat n. ipse, quæ sit electionis virtus & ratio & propter [illegible] parte debentium eligere, constat potestas ipsi[illegible]. Et quoniam eius effectus ab [illegible] tate solius dependere non debet nec potest, si fuerit rationabiliter instituta, [illegible] per quem principans debet instatui: vel ab [illegible] tantumodo, quibus idem le[illegible] [illegible] concessit, quemadmodum certificatum est per demonstrationem 12. [illegible] S[illegible] Romanus [illegible] opus palam [illegible] vult officium electorum, quamuis ipsi[illegible]anda vero [illegible] excæcare ac [illegible]nitat[illegible] Inquit n. suis quibusdam [illegible], atq; [illegible] *nullus electus in Romanorum regem rex est, nec rex vocari debet ante confirmationem, cuius autoritatem ad [illegible]am [illegible] pertinere asserit*, (& electorum [illegible] iam institutionem ad eandem [illegible]) *Quoniam imperium a Græcis in personam magni Caroli transtulit in Germanos* [illegible] Episcopus. In aliis [illegible] quibusdam edictis pronunciando, quendam per ipsos [illegible] & à sua sede priuatum est omni autoritate, quam electores illi tribuere potuerunt,

runt, subdol[illegible] sub[illegible]it: *Ac per hoc nullum volumus electorib. seu ipsorum officio præiudicium generari*, [illegible]
ste tamen illis præiudicando, quinimo verius ipsorum penitus officium annullando, du[illegible]
xit *per ipsorum electionem nemini regalem Romanorum autoritatem conferri*. Et dum per ipsos [illegible]
absq; ipsorum [illegible]nsensu & determinatione priuat electionis iure per ipsos imperi[illegible]. S[illegible]
ludens, non aliter præiudicat, quam eruens alterius oculum, id patienti noceat [illegible]q[illegible]m [illegible]
dicat se illi n[illegible]cere non velle. Est rursum, hanc sibi Romani regi electi confirmationem [illegible]
ac absq; ipsa regem non esse quenquam, nec regem vocari debere, neq; regalia ministrare, ne[illegible]
quam dicti principis creationem & promotionem perpetuo prohibere vel iam dictum principa[illegible]
sui Rom. episcopi totalem redigere seruiturem. Quoniam Rom. episcopus neminem electu[illegible]
manorum regem, si non voluerit approbabit aut confirmabit, cum se omnib. superiorem a[illegible]
& in hoc nulli subesse collegio vel singulari personæ: volet autem neminem semper, eo quod ab ele[illegible]
rege certa pacta & iuramenta, priusquam approbet, exigere vult, & inter cætera iuramentum, quo[illegible]
Ro. Imperator se illi episcopo asserat & exprimat fidelitate seu temporali siue coactiua iuris[illegible]
ne subiectum, & quarundam prouinciarum o[illegible]cup[illegible]tiones illicitas & iniustas conseruari vult sibi[illegible]
dictum electum, idq; promittit, & ipsius electi iuramento firmari. Quæ siquidem illicita pacta[illegible]
iuramenta, nec salua conscientia regiæ Maiestatis, & licito iuramento præstito in sui creat[illegible]
libertates imperij conseruandas fieri possibilia, neq; facta teneri, nullus vnquam electus, n[illegible]
here mollior, & manifeste talia iurando vel promittendo periurus, Romano vel alteri cui[illegible]
stabit Pontifici, propter quod electorum regum nullum vnquam in regem Rom. [illegible]reabitur au[illegible]
imperii merebitur, si ab Episcopo Romano regalis seu imperialis autoritas electo[illegible] u[illegible]
quam diu enim dictus Episcopus, quamuis hoc iniquissime agens, & quæ sua non sunt quæ[illegible]
[illegible]os poterit impedire ac prohibere, impediet tam opere quam sermone.

[illegible]his autem grauius præiudicium & importabile nocumentum assequitur cunctos p[illegible]
munitates, & singulos Romano subiectos imperio. Cum n. vacante eodem, asserat [illegible]m d[illegible]
scopus *se in officio succedere Imperatori* prædicto, per necessitatem sequitur, ad ipsi⁹ au[illegible]
re, iuramenta fidelitatis à cunctis principib. & fœdatariis imperialib. reliquis exigen[illegible]
pellendi ad præstandum iuramenta prædicta: necnon ab eisdem petendi tributa & [illegible]
tia, per eosdem Romanis principib. fieri consueta, cum hisdem quod vltra consuetud[illegible]em [illegible]a
hug[illegible]re voluerit iam dictus Episcopus, de sua, quam de se prædicat, plenitudine potestatis. Co[illegible]a-
tionem quoq; principatuum, fœdorum & aliorum iurium, quæ propter defectum ma[illegible]
redum aut alia quauis ratione vel causa princeps Romanus conferre potest ad autoritatem hu[illegible]
piscopi, vacante imperio, similiter pertinere. Amplius horum præiudicialissimum [illegible]m,
quod vacante imperio, iuxta Rom. episcoporum potentiam & solicitudinem, v[illegible] per-
petuum vacaturo: contendentes inuicem ciuiliter principes, collegia, communitates & [illegible]ares
personæ, imperio Romano subiectæ, per interpositas appellationes aut de ipsis a[illegible] curiam Romani 3
Episcopi delatis querelis, tam realib. quam personalib. iam dicti episcopi per ipsius citationes ad re[illegible]
curiam & subire ciuile iudicium compellentur. Nullam quoq; sententiam poterit princeps [illegible]com-
munitas aut iudex Romano subiectus imperio, executioni mandare ad Ro. curiam [illegible]
tentus ciuilib. appellationes semper interponentib. condemnatis. N[illegible]lentes an[illegible] R[illegible]
mano subiecti, iam dicto Episcopo parere aut in prædictis sub[illegible]sse, quemad[illegible]ne tenere [illegible] 4
per anathematum seu blasphemiarum, excommunicationum, heresum, interdictorum, & d[illegible]
temporalium priuationis seu amissionis vocatas sententias, eiusmodi temporalia [illegible] &
concedendo quomodocunq; potentib. rapere, ipsosq; persequentib. cum [illegible] & [illegible]en-
t[illegible]s, qualitercunq; etiam occidentib. cuiuslibet culpæ aut pœnæ veniam, inanem quamuis, atq;
fal[illegible]acem concedendo subditos eorum à iuramentis sibi præstitis aut præstandis [illegible] 4
absoluendo, incessanter & omni suo maligno ac proteruo natu, sæpe dictus E[illegible]
[illegible]r. Quod si dixerit Rom. Episcopus more solito, curam plebis & pietatem præ[illegible]
nere ad se Romani principis electionem confirmare, siue probare, ne fo[illegible]
eem hæreticus [illegible] valeat, communitati fidelium inde quam p[illegible]
dendum vtiq; conuenienter, propter quod talis electio sui p[illegible]batione non eget, [illegible]
tur & fiat p[illegible] tres solennes Archiepiscopos Christianos, quorum qu[illegible] et æqua[illegible]
autoritatem episcopalem seu sacerdotalem Rom. Pontifici, quemadmodum o[illegible]6.
huius. Et rursum per quatuor fideles principes seculares, cum q[illegible]b. vna conuen[illegible]is [illegible]-
ligiosis pastorib. siue prælatis, electio prædicti Ro. principis consum[illegible] Hos a[illegible]elt
verisimile sic errare, aut [illegible]ne peruersa monen, [illegible] Ro. L[illegible] suo 5
inniti solo iudicio sibi credidesur[illegible] licere, per cam q[illegible] sibi a[illegible] n.
quencunq; pro[illegible] posse hæreticum iudicare. ac electionis [illegible]
[illegible]um reddere erat nullum, & electi creati[illegible]
las prædictas. Esto tamen secundum aduersarium R[illegible]manum pr[illegible]
nem in hæreticam incidisse, aut in[illegible]dere labem, [illegible]
dum, nequ[illegible] quam propter[illegible]
pertinere. Nec rursum e[illegible] autoritas hæc illius [illegible]
cœtu vel synodo, sed con[illegible] generalis, [illegible]
iam dictas causas & [illegible] assignatas 21. *huius*. Nam & a[illegible]

consensu [illegible] atque participant, propter quod [illegible] rerum est, electionem hanc, talium libellis [illegible] quærendum, cur etiam non aliorum regum [illegible] personarum suo dicto [illegible] respondeo, ipsos intendere, quamuis hoc [illegible] attentare, sed [illegible] tempus obseruent, de quo etiam fortassis aliquid [illegible] tx d [illegible] supp [illegible] vias viam [illegible] & in quietatis ingrediens, iam [illegible] modernus [illegible], vocatus Papa Romanus, totis suis studiis & nisibus [illegible] ex Bauariæ Ducibus Romanorum regis assumpti, processum ad posse [illegible] imperatoriæ dignitatis. Interimit [illegible] & merito dictus Ludouic⁹ tam [illegible] Episcop [illegible]. Nam quamuis nondum per illius verba [illegible] maius [illegible] exitit, sicut pridem euiden ter ostendimus, nec indiget [illegible] electionis [illegible] per electores tempore citra se regem Romanorum con [illegible], sicut secundum [illegible] fuit, & est, scribi ac nominari facit ac fecit. Imperialia q [illegible] quæque, [illegible] de iure tenetur, & potest, in omnibus administrat. Vnde ad [illegible] quamuis tam [illegible] principium sen prædecessores ipsius, *calefactus coluber* in suis prædecessores [illegible] iuxta E [illegible] propositio conuenientem apologum, ex quanta pau[illegible] probris, ac persecutione, per Romanos principes, ad temporalitatem [illegible] tatem, & honorem, potestatem, & tranquillitatem releuat⁹, non [illegible] tanquam ing [illegible] & immemor, Romanus hic vocat⁹ episcop⁹ se [illegible] more in dictum principem expuens, verba ignominiosa [illegible] sub melle venenum porrigens, speciem pietatis [illegible] dum inquit in suis quibusdā epistolis, quas vocat [illegible] *dictum Ludouicum ab errore deuio, ad callem suæ semitam veritatis* [illegible] loquitur, & cui loquitur non attendens. Ad quem [illegible] veritatis & cuiuslibet æquitatis exortem, conuenienter & cum [illegible] illud Matth. 7 & Lucæ 8. *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides: aut quo modo dicis fratri tuo, frater sine eyciam festucam de oculo tuo, & trabs est in oculo tuo. Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. Non est arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum, vna quæque arbor de fructu suo cognoscitur.* Quid igitur h[illegible] arbor pessima, fructus omnis malitiæ, ac seditionis, & discordiæ portans vbiq, vt sensi [illegible] est omnibus, virum virtutum, insontem, catholicum, & probarum [illegible] & charitatis specie nititur diffamare. Eiiciat n. primo à sui mente caliginosa & quasi [illegible] summam scil. ignorantiam & errorem, & à sui affectione [illegible] quasi obstinata & [illegible] malitiā & furorem: tuncq; aliorum minutias peccatorū cernere [illegible], & per suas exhortationes & monitiones poterit aptius & conuenientius expurgare. [illegible] vero, qui non [illegible] sed mortem ciuilem his sermonib. dolosis & fictis [illegible] principem Christianissimum, venena quæ credidit illi mortifera ciuilis vitæ supradict [illegible] episcop [illegible] cum sibi singulariter adhærentib. excommunicat [illegible] eidem tanquam regi Rom. præstantib. aut præstituris au[illegible] aut fau [illegible] officiorum exercitium interdixit: parum aut nihil attendens [illegible] et Ambrosius in libro, qui *de sacerdotali dignitate* intitulatur. Tractans enim il[illegible] tertio *Si quis episcopatum desiderat,* inter cætera 8. dicti libri capitulo in[illegible] *id est non linguam ad conuicium relaxet Episcopus, neque per tandem linguam, per quam laudes* [illegible] *venena proferat. Quia non decet de ore Episcopi benedictionem simul & [illegible] neque per eandem linguam qua Deus laudatur, homo maledicatur, quia non potest de vno [illegible] aquam.* Demum [illegible] suæ malitiæ aculeum, quem in nocumento [illegible] fortassis, in prædictum principem figere cre[illegible] quandam, ab ipso vo[illegible] sententiam, licet re vera supremam de[illegible] principem cum adhærentibus, aut obedientibus, & fauentibus sibi o[illegible] hæreticos & [illegible] rebelles, suorumq; tempo[illegible] iure priuati, ea quidem per [illegible] dictā sententiam indi[illegible] occupantib. concedendo, & hoc licite [illegible] voces [illegible] per se vel per [illegible] quosdā prædicatores alios, [illegible] ipsos; rursum morte damnando, & occidentib. aut inuaden[illegible] omnium criminum, veniam concedendo. Et si viui [illegible] in seruitutem capientium redigendo. Amplius officia ecclesiastica ma[illegible] archiepis [illegible] patriarchatus, mediocria & minora concedit, ec lesia[illegible] fundit, vt aduersus d[illegible] rebellionem, & guerram atq; [illegible] ordinem conciter vniuersos, cum ta[illegible] ad [illegible] proferre sententiam, vt [illegible] Præter has autem malignitates horrendas no[illegible] manifest [illegible] hæreticam [illegible] labem. Concit [illegible] fideles, per suā [illegible] vel [illegible] en apostolica [illegible] fidelitatis, quib. [illegible] absolutiones vbiq; diuulgat &

prędicat per quosdam ministros facinorum, ex tali exercitio sperantes, per iam dictum episcopum ad ecclesiastica officia & beneficia ꝓmoueri. Hoc siquidem non op⁹ apostolicum, sed diaboli esse extat: quoniam secundum hoc & ex hoc episcop⁹ iste cum omnib. sibi complicib. ordinatorib. consensorib. & executorib. sermone, scriptura, vel opere, cœci existentes cupiditate, auaritia, superbia, cum ambitione, summaq́; , vt omnib. constat, iniquitate repleti, ducatum pbent sibi credentib. & assequentib. opere, in omnib. supradictis ipsorum sermonib. atq; scripturis ad casum & præcipitationem in foueam mortalium peccatorum. Primum quidem in periurium manifestum, deinde vero in proditionem & iniustitiam omnib. inoccultam, consequenter autem in rapinam, homicidium, & omnia quasi scelerum genera incidere faciunt, in quib. morientes nec pœnitentes, per hunc sanctissimum patrem, & illi⁹ seducti ministros, nec propter ipsorum crassam fuisse ignorātiam excusabiles apud Deum, præcipitantur & submerguntur in gehennam ignis, foueam videl. perpetuo damnatorum. Nam certum est & esse debet vnicuique rationem habenti, & ea vti potenti, neque Romanum Episcopum aut alium sacerdotem ab huiusmodi & quouis alio licito iuramento præstito siue ꝓmisso quenquam absq; causa rationabili absoluere posse. Nunc autem vnicuiq; constat, qui ꝓpriæ conscientiæ stare voluerit, & quem sinistra non perturbat affectio, causam quam Romanus prætendit episcopus aduersus pium principem Ludouicum, & alium quemcunque in casu consimili, rationabilem minime fore, sed iniquam, præcipitem & iniustam. Vnde ducatus siue doctrina & exhortatio hui⁹ Episcopi & sibi ministrantium in talib⁹ cauendus est, & omnino spernendus tanquam is qui ad æternum animarum perducit interitum. Sanæ n. doctrinæ ac verbis & sententiæ Apostoli *ad Romanos 13. ad Ephesios sexto, prima ad Timotheum sexto, 2. ad Titum 2.* & 3. repugnat palam. Aperte namque vbi supra, præcipit Apostolus, *subditos obedire debere dominis suis carnalibus, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis*, vt beatus Petrus dicit *prima canonica sua, secundo capitulo.* Quanto igitur magis cum fuerint illis per iuramentum astricti? quod etiam Glossæ secundum sanctos ibidem amplius explicant, manifeste dicentes, quod dominis etiam infidelibus & quantumcunque malis obedire tenentur & debent subiecti. Hoc sane tamen intelligendum, in quibus obedientia non repugnet sermone vel opere legi diuinæ. Indubium autem est, sermones & opera, quibus Romanus Episcopus aduersus Romanum principem inuehitur & procedit, nec diuinæ legis fore mandata, neq; illi consona, sed dissona potius & repugnantia manifeste, quemadmodum per scripturam monstratum est, capitulo quarto, quinto, & nono huius. Hæc rursum docenti seu prædicanti Romano aut alteri cuius Episcopo credere vel obtemperare, nihil aliud est quam omnium principatuum radicem succidi sinere, vinculum & nexum cuiuscunq; ciuilitatis & regni dissolui. Non n. radicem & nexum huiusmodi arbitror alium, nisi mutuum iuramentum & fidem subditorum & principum. *Hæc enim*, fides scil. vt inquit Tullius de officiis, libro primo, *Omnis est fundamentum iustitiæ*, quam inter principantes & subditos soluere nitens, nil minus sibi quærere tentat, quam pro sui libito principatuum omnium potestatem euertere posse, & hinc eos in suam redigere seruitutem. Et hoc etiam ciuiliter viuentium omnium pacem seu tranquillitatem turbare, ac inde præsentis seculi sufficienti vita priuare, demumq; , vt iam diximus, sic animo dispositos finaliter perducere ad æternam perniciem animarum: Propter quod huius Episcopi & suorum complicum peius quam Pharisæorum veniæ promissionem inanem, perniciosam & insanam doctrinam, quinimo seductionem animarum verius dicam, omnes Christiani contemnant & caueant attendentes Christum id consulentem aut præcipientem, *Matthæi* [illegible], dum ad [illegible] fideles [illegible] Apostolorum persona tamen, ait: *Sinite illos*, id est, Pharisæos, qui tunc Mosaicæ legis doctores [illegible] putabantur erroneæ tamen sentientes in ea, & Christo aduersantes quasi continuo. Per quos quidem significabantur & intelligebantur omnes sophistici & falsi doctores sacræ scripturæ, quales sunt hi persecutores Romani principis & aliorum innocentum vere fidelium, in quorum persona etiam hi nequam Christum persequuntur, & illi aduersantur. Subdit autem causam Christus, quare hos falsos doctores spernere debemus, dum inquit, *cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Sic igitur iuxta præceptum dominicum [illegible] & spernendi sunt hi falsi doctores, tanquam cæci cupiditate, auaritia, superbia, & ambitione, *cæcorum*, auarorum scilicet, ac superborum & rebellium duces. Qui etiam non attendentes aut attendere non volentes præceptum apostolicum, quinimo diuinum sine metaphora, dicentis aperte ad Romanos decimo tertio: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*, docent & prædicant subditos aduersus ipsorum principes esse rebelles. Tales enim sic rebelles & alios ad rebellionem suis dolosis & iniquis persuasionibus inducentes, ordinationi Dei resistunt. Nam Apostolus vbi supra, *qui potestati*, id est, secularíter principanti, *resistit, Dei ordinationi resistit.* de quibus prophetauit idem prima ad Timoth. quarto, & eundem secundo, tertio, dum dixit: *Hoc scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes*, sub parentibus principes comprehendens, vnde Tullius de officiis, libro primo: *Principes sunt patriæ, sunt parentes, quorum maximis beneficiis obligamur. Parentibus* ergo siue principibus *non obedientes, ingrati, scelesti, infideles, pactum non custodientes, sine affectione*, (supple bona,) *sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, procaces, proterui, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis*, id est, apparentes agere quæ faciunt, propter cultum Dei, reuerentiam, & amorem, *virtutem autem eius*, [illegible] pietatis, *abnegantes.* Quod de facile omnibus cognuscere c[illegible] ab ipsorum operib. [illegible] *Attendite vobis,*

cavebis, inquit, *a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos.* Et subdit Apostolus conformiter Christi consilio vel præcepto præmisso: *Fili h[illegible] deuita*, id est, his noli credere, neque in talibus obedite. Sed proh dolor, quod propter [illegible] sanctitatem [illegible] pietatis, in tantum homines [illegible] duxerunt, vt iam violenta fieri potentia, quam sub specie pietatis obtinuerunt gratis in parte, plurimum vero latenter vsurpauerunt, & nunc patenter atq; violenter [illegible] vsurpant, deuitari non possunt, violentiam Christi fidelib. inferentes. Qui &c *ingrati, superbi, sine pace, ac immites*, & cætera quales eos per omnia descripsit Apostolus, *Ponentes bonum malum, & lucem tenebras*, secundum illud [illegible]. Ecclesiasticorum officiorum, maiorum, mediocrium, & minorum, collatione, ac temporalium seu beneficiorū, tam rerum mobilium, q̄ immobilium, ac decimarum, q̄ propter bonum finem statuta fuerunt, exhibitione, promissione, ac horum prius interueniente conuentione nephanda: concitant aduersus fideles principes sibi subditos, & affines etiam nō subiectos. Quod quamuis cum sibi cōplicib. nec solum aduersus Rom. principem facere videantur, illius tamen exemplo, qui Rom. Episcopo, & ipsius Ecclesiæ, in tantum beneficus extitit, cæteri principes discant, eadem sibi [illegible] obab[illegible]iter contingere posse, & aduersus eosdem, eadem satagare prædi[illegible] Episcopum, sine affectione bona in quemlibet existentem, dum se illi huius insultus facultas offeret. Asserens n. ipse, tam suis sermonib. quam scripturis pridem inductis, propter suæ, quam sibi quamuis inconuenienter ascribit plenitudinem potestatis, omnes principes & populos suo principatui siue iurisdictioni coactiuæ subiectos. Hoc etiam ad effectum perducere cupiens & anhelans, obseruat tempora quib. principum fidelium inuicem aut populorum inuicem schismata & contentiones, aut subditorum aduersus ipsorum dominos rebelliones appareant, quas etiam nonnunquam concitari procurat, vt sic altera dissidentium inuicem partium, debilior vel aduersanti resistere nequiens suum cogatur implorare subsidium & subire dominium. Quamuis n. sub ficta specie pietatis ac misericordiæ videatur impotentes, iniq; forsassis oppressos, aliquando protegere, [illegible] sq; fauorem secularem impendere, non tamen hunc præstat, nisi prius ipsi constiterit sui fauoris egentes, eumq; requirentes, suum subituros principatum seu seculare dominium: Sperans inde demum per mutuam oppressionem & inuidiam, vtrunq; sic aduersantium ipsius potestatem cogi subire, propter [illegible] q cauendæ sunt contentiones & actiones, quæ suorum fauorum cuiquam necessitatem inducant, quoniam tandem conuertuntur in libertatis perniciem & eos suscipientium seruiturem.

Secundum hunc igitur modum per regna mundi successiue repetit episcopus hic, vt omnes tandem, quos incessanter ardet, principatus sibi subiicere valeat. In omnib. nanq; vel plurib. simul inau[illegible] let huiusmodi tentare processus, sed paulatim sibi tantam expectat secularem subcreuisse potentiam, vt reliquorum residuam videat & posse credat absq; sui discrimine superare. Tunc n. fiducialiter aperiret super reliqua regna sensum præsumpti à se tituli *plenitudinis potestatis*. Et quemadmodum meum qui Romanorum, sic reliquos principatus explicite profert et suo dominio seu coa[illegible] iurisdictioni fore subiectos, sibiq; subiici, quanquam licite recusantes per blasphemias & cō[illegible] iam præmissis sententias in Rom. principem & sibi fideles, per violentam quoq; siue armatā vsq; ad [illegible]em & exterminium persequeretur potentiam. His igitur modis & viis iam dict9 episcopus [illegible] sibi complicib quasi omnes Italiæ principatus, communitates & populos in cōtentionem ac [illegible]ma seduxit, idemque in Alamania iam facere cœpit, & continuo perficere studet. Quosdam n. subditorum proditores & sceleratos, fauorib. secularib. vt officiorum ecclesiasticorum [illegible]ationib. decimarum & pecuniarum exhibitione in rebellionem aduersus Ro. principem con[illegible] inde[illegible]nenter quoscunq; potest maiores, medios, & minores concitare procurat, eosq; q sic [illegible]m [illegible] du[illegible] ferint & eidē obtemperauerint, ecclesiæ filios & vere fideles appellat & vocat: qui vero in debita fidelitate suo principi obedientes persistunt, & persistere volunt, *schismaticos & hæreti[illegible]* & tanq̄ ecclesiæ inimicos persequitur, blasphemando, quantum in ipso est, diffama[illegible], e[illegible] scan lo, & per sententiam secularem personaliter atq; realiter condemnando, cū tamen [illegible] tale iudicium illi taliter debeatur, inquantum huiusmodi diuina vel humana lege, [illegible] ex [illegible] æce[illegible]bus patet, & rememoratum est prius.

Est autem [illegible] e q[illegible] optidem aliquid diximus, omnium nequissimum & grauissimum nocumentū generaliter in[illegible]erens, nec taceri potest à lege charitatis excidere non volenti: quod videl. Romanus exercens episcopus, *omnes Christi oues*, quas ad pascendum salutari doctrina sibi dicit fore cōmissas, æternaliter confundit & deuorat. *Ponens* n. rursum *malum bonum, & lucem tenebras*, concedit ipse vocaliter in scriptis *absolutionem culpæ ac pœnæ cuiuslibet* militantibus omnibus tempore certo, equitibus aut pedi[illegible]bus a[illegible] rsus iam dictos Christi fideles, Romano principi subditos, & constanter illi tanquam regi [illegible]hed[illegible]ent[illegible]s & obedire volentes, quos etiam velut *hæreticos*, & crucis Christi rebelles im[illegible]re quomodo cunque licitum esse spoliare ac exterminare finaliter, per se vel alios, sermon[illegible]pro, quam non scripto pronunciat. Et quod horret auditus, id prædicat, & per quosdam [illegible] id fratres, scientes ecclesiasticas dignitates, tanquam Deo sit acceptum, quemadmodum in [illegible]is partibus expugnare paganos, prædicari facit vbique. Quam siquidem fallacem ven[illegible]one [illegible] similiter dictus Episcopus, non potentibus propter corporis debilitatem id scelus exp[illegible]d proprios ipsorum sumptus, id per alios vsq; in idem tempus procurauerint perpetr[illegible]i, aut [illegible]m[illegible]am illam ad hoc sufficientem exhibuerint nephariis exactoribus suis. Cum tamen secundu[illegible] catholicam religionem nulli dubium esse debeat, sic militantib. atq; pugnanti-

bus

bus ha[illegible]bilem & inanem absolutionem nihil proficere, sed nocere. Sic tamen fal[illegible] simplices ad e[illegible]enda sua impia desideria, quod in sui potestate non est vocaliter concedendo, quinimo sic ipsos deducit atq; seducit ad æternam perniciem animarum. Alienæ namq; patriæ inuasores existentes, & expugnatores iniusti pacis, & quietis innocentum fidelium turbatores, quos etiam no[illegible] ignorat vere catholicos fore, sed propria patriæ defensores, & ipsorum vero & legitimo domino fidelitatis obseruatores spoliando & occidendo, vel aliter impugnando, non sunt Christi, sed diaboli pug[illegible]les. Rapinas enim, incendia, furta, homicidia, fornicationes, adulteria, cætera quoq; quasi omnia criminum genera incidunt & committunt. Vnde cõstat indubie, non ipsos mereri veniam, sed eo potius reos & debitores fieri damnationis æternæ: ad quæ tamen patranda seducuntur ipsi per illius oraculum atq; scripturas, qui, quamuis non existat, se Christi vicarium dicit in terris. Neque his iam horrendis suo imperio vel inductione per laicos exerceri contentus, *vir sanguinum hic & dolosus* quendam presbyterum ex suis fratrib. siue complicibus, quos *Cardinales* appellant, cum equitum & peditum numerosa caterua, transmisit in prouinciam Lombardiæ, similiter quoq; abbatem, monachum quendam, in Marchia quadam Italiæ q̃ cognominatur Anchone propter impugnandos & exterminandos Christi fideles, quos suis impiis & iniquis iussib. aduersus ipsorum principem parere nolentes, iam dictis persecutionib. omnimodis incessanter inf[illegible]stat, ips[illegible]rumque pium principem Ludouicum prædictum, illis compatientem, ipsosq; pro posse [illegible]ouentem, *fautorẽ hæreticorum* ob hoc solita temeritate, in suis dictis & scriptis appellare præsumpsit. In quos siquid[illegible] atq; consimiles vsus ecclesiastica temporalia, quæ deuoti fideles tam principes quam subiecti, c[illegible]munitates & singuli statuerunt ad sustentationem ministrorum euangelii & subuentionem pauperum impotentum, episcopus hic consumit atq; conuertit: & in testamentis ad pias causas legata temporalia, vt vltra marinum transitum, captiuorum per infideles redemptionem, & similia te[illegible]qua, tanquam suæ potestatis existentia iniuste vendicans, conuertere quærit. Cum tamen apostolicum & sacerdotale opus non sit, neq; sacerdotem aut virum Deo dedicatum deceat arma m[illegible]uere vel moueri iubere inter Christi fideles, & inique præsertim, sed eosdem potius, si discord[illegible]s aut diffidentes inuicem fuerint, per conuenientes exhortationes, ad concordiam reuocare, quemadmodum per Apostolum, Chrysost. & Hilarium, atq; Ambrosium sufficienter ostens[illegible]m est 5. *huius & 9.* Non est igitur de cætero permittendum huic Episcopo, vel alteri cuiquam, sic generalem absolutam & tantam potestatem ecclesiastica ipsi alia conferendi, & distribuendi, sed per principes & legislatores, vel hanc simpliciter reuocandum ab ipso, vel moderandum, sic, vt quæ ad [illegible]utem fidelium præsentem atq; futuram statuta, & ordinata sunt hactenus, statuuntur & ordinantur continuo, vel in futurum ordinabuntur, non cedant in continuam ipsorum vexationem temporalem, & demum in perpetuum cruciatum. Talibus quoq; processibus sic laudabilibus, & Deo gratis, quantum vnusquisq; [illegible]anæ mentis neq; peruersus affectu comprehendere potest, modernis temporibus processit, & continuo procedit, vocatus modernus Papa Romanus cum suis ministris, quos legatos appellat, aduersum sæpe dictum Ludouicum Rom. regem: sic quoq; aduersus eiusdem vicarios, & fideles subditos, maxime in prouincia Lõbardiæ, Thusciæ, ac Anchonitanæ Marchiæ processerunt. Quorum tamen singularius persecutus est hactenus generosum, nobi[illegible]em, & illustrem virum catholicum, morum honestate, ac grauitate inter cæteros Italicos singularem, bonæ recordationis Matthæum Vicecomitem imperiali autoritate Mediolanens[illegible] [illegible]carium cum plurima sibi adhærentium multitudine fidelium populorum. Hunc n. quamuis iniquissime, prædictus episcopus suis prophanis sermonibus & scripturis damnatæ vitæ fuisse, ac damnatæ memoriæ fore pronunciat: verum non ille Matthæus, sed ipse per quem scandala veniunt, & qui pr[illegible]fert de suæ thesauro malitiæ semper mala, damnatæ pœnitentiæ apud Deum & h[illegible]mines patenter habeat, estq; amplius ante mortem & post mortem futurus haberi, id sibi con[illegible]inante veritate Matthæi [illegible]8. dum inquit: *Va homini per quem scandalum venit.* Et rursum eodem: *Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Quæ etiam non attendens, sicut nec cætera monita Christi, qui pertinax & impœnitens est, indesinenter persequitur, blasphemat viros alios quamplures clari[illegible]imos, fidelitatis atque constantiæ ad ipsorum iam dictum Romanorum principem sectatores. Quorum famam apud Deum & homines redolentem prædictis suis prophanationibus atq; blasphemiis nititur [illegible]maculare. Hic enim est Episcopus, cuius & ipsius Ecclesiæ non sequitur iudicium Deus, quoniam *per surreptionem & ignorantiam iudicat,* sicut dicit Magister sententiarum, *libro quarto, dist. 18. capitulo sexto.* Et huius causam reddit Hieronymus super illud Matthæi 16. *Et tibi dabo claues regni cælorum.* Inquit enim, quod nec repetere piget: *Hunc locum quidam non intelligentes,* (sicut, supplendum, nec Episcopus iste,) *aliquid sumunt de supercilio Pharisæorum, vt damnare innoxios, vel soluere se putent noxios.* Et subdit ad propositum: *tum apud Deum, non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur.* Non igitur sequitur Deus talis sacerdotis seu Episcopi vel Ecclesiæ iudicium iam iniquum. Propter quod ipsius ac suorum complicum blasphemiæ verendæ non sunt, nec ab aliquo fideli timendæ, quemadmodum diximus, quoniam non transeunt in fidelium gregem, sed prorumpentium in has fœda corpora sceleratas & infelices animas, diuina virtute referre potius didicerunt. Sunt igitur quæ iam narrauimus quæsitorum initia vera. Et quæ etiam tam debite quam indebite processerunt post hæc, vel ab his, quamuis propter temporis longitudinem, hominum ignauiam & inaduertentiam, exciderint ab ipsorum conspectibus siue memoriis, horumque vice propter consuetudinem

tudinem audiendi falsa sine figmenta quædam in animabus fidelium plurimorum subinducta sint & inserta veritatis opposita. Quorum siquidem origo & fomes, auaritia, siue cupiditas, & ambitio siue superbia fuit. Incrementi vero atque horum tutelæ non paruum instrumentum, execrabilis illa opinio & enunciatio, qua Romanus Episcopus & suorum clericorum cœtus siue collegium eidem asserunt, in persona tamen beati Petri apostoli, à Christo fore traditam plenitudinem potestatis. Verum post multam diligentem atq; laboriosam perscrutationem, & ea quisitionem scripturarum, diuinas ab humanis separantes, quas Romani pontifices quidam in vnum cõfuderant, credentes ea permixtione hac commouicare suis propriis institutis, eam q̃ soli sacro canoni debetur autoritas enunciationis iam dictæ sen tituli, sensus determinauimus, & sufficienter aperuimus vigesimo tertio huius omnibus ratione vtentibus, saltem quos sinistra non perturbat affectio sallos esse, aliorum vero maxime eum sensum ad quem vltimo prædictam orationem transtulit Romanus Episcopus, ea ea sibi videlicet ascribendo vniuersalem siue supremam iurisdictionem coactiuam, quam sub verborum metaphora vocat gladium temporalem super omnes mundi principes, communitates, & populos. Quamuis, vt diximus, & quibus ex causis in solum principem Romanorum nunc explicet titulum hunc. In omnes tamen reliquos explicaturus eundem, dum in ipsorum regnis siue ditionem prospexerit, ea quoque vsurpandi & occupandi violentam sibi viderit potestatem adesse. Sic ergo plenitudine potestatis propter ignauiam permissa Romanis Episcopis, circa seculares actus ciuiles vsi sunt hactenus, vtuntur continuo, sunt & in deterius, nisi prohibeantur vsuri. Leges enim oligarchicas statuerunt, quibus videlicet clericorum collegium & aliorum coniugatorum quosdam à legibus ciuilibus rite latis exemerunt in principum & populorum præiudicium summum. Nec his contenti limitibus, iam laicos citari faciunt coram suis vocatis officialibus siue iudicibus, & iustificare volunt, in hoc principantium iurisdictionem penitus destruentes. Hæc autem litis seu ciuilis discordiæ causa est singularis & occulta in sui origine valde, quam ex principio proponebamus ostendere. Propter diuinarum enim & humanarum scripturarum inuolucrum paralogizati fidelium plures inducti sunt credere, Romanum Episcopum cum suis clericis, quos *Cardinales* appellant, *super fideles statuere posse quod volunt, ad id quoque seruandum omnes obligari lege diuina, transgredientes vero reos fieri damnationis æternæ*, quod tamen in prioribus, & præcipue *duodecimo & decimo tertio primæ, ac huius vigesimoprimo, parte octaua* monstrauimus per certitudinem non esse verum, nec vero propinquum, sed veritatis oppositum manifeste. Hæc rursum causa est, vt proœmialiter diximus, qua regnum Italicum dudum laborauit, laboratque continuo vehementer contagiosa nil minus & prona serpere in reliquas omnes ciuilitates & regna, & ea omnia iam infecit vtcunque, demumque nisi prohibeatur, ea totaliter velut Italicum infectura, propter quod principibus omnibus & populis per generale concilium, vt prædiximus conuocandum, Expedit hunc titulum interdicere, ac simpliciter prohibere Romanorum Episcopo, & alteri cuicunque, ne propter consuetudinem audiendi falsa, de cætero populus seducatur. Reuocandaq; sibi est potestas, ecclesiastica officia, & temporalia siue beneficia conferendi & distribuendi. Quoniam his abutitur Episcopus hic in dispendium corporum, & animarum damnationem fidelium Christianorum. Ad hæc enim obligantur omnes iurisdictionem habentes, præcipue reges, lege diuina. Quoniam propter hoc constituti sunt, vt faciant iudicium & iustitiam, quod etiam negligentes facere, deinceps inexcusabiles sunt, cum scandalum ea huiusmodi omissione prouenięns, non ignorent. Qui vero Romanus Episcopus cum sibi successoribus in sede prædicta, omnesque reliqui sacerdotes atque diaconi & spirituales ministri: ad quos sermones hi sunt, non tanquam inimicos, testem inuoco Deum in animam & corpus meum, sed potius *patres, & fratres in Christo*, studeant imitari Christum & Apostolos, seculares principatus & temporalium dominia simpliciter abdicantes. Eos enim peccantes coram omnibus, iuxta doctrinam Christi & Apostoli argui & increpaui palam. Et ad veritatis callem præco veritatis existens, per diuinarum & humanarum scripturarum concordiam tentaui reducere, vt cauere possint, maxime Romanus Episcopus, qui amplius tamen deuiasse videtur, eam indignationem omnipotentis Dei & Apostolorum Petri & Pauli, quam ipse singulariter cæteris persæpe comminatur.

Vnde attendat ordinem charitatis, sicut ipsam sibi præcauens, alios cauere doceat consequenter. Ipse enim non ignorat, vel ignorabit de cætero, quod præter, quinimo contra Christi & Apostolorum consilium aut præceptum, Romanum aggreditur principatum, & principem minus iuste prohibet atque perturbat. Neque rursum ignorat, quod propter scandalũ per suos quosdam prædecessores & ipsum in Italia concitatum, bellicæ pugnæ sunt ortæ, vnde violenta morte tot millia fidelium sunt extincta quos æternæ damnationis reos extitisse verisimiliter præsumi potest, eo quod subita morte præuenti sunt ipsorum plurimi fratrum odio & maliuolentia pleni, eorumque superstites infelices, nisi medica diuina manus adiuuet, eundem, quasi consimilem periculosum casum & exitum miserabilem expectantes. Ipsorum enim animos inuasit odium, lis atq; contentio, vnde postmodum pugnæ sequuntur, honestis quoq; iam corruptis morib. & disciplinis vtriusq; sexus mentes & corpora, vitiorum, dissolutionum, scelerum, & errorum quasi omnia genera totaliter occuparunt. Recisa est ipsis reparatiua successio prolis, consumptæ substantiæ, diruptæ domus, atq; subuersæ ciuitates quam magnæ atq; famosæ, vacuæ, suis incolis destitutæ, inculti agri & iam desarti nequeunt reddere solitos fructus. Et q̃ omnium deflendissimum est, diui-

nus

nus cultus quasi omnino ibidem cessauit abolitus, & Ecclesiæ sine templa in solitudinem destitutæ rectoribus seu animarum curatoribus remanserunt. Ad quæ omnia miserabilia in[illegible]gauit & instigat continuo miseros incolas vndecunque, propter odium & discordiam ipsorum inuicem mente cæcos, *draco ille magnus, serpens antiquus, qui digne vocari debet diabolus & satanas*, quoniam omni conamine seducit & seducere tentat vniuersum orbem.

Quis igitur tam agrestis huius patriæ siue matris tam pulchræ olim & nunc adeo deformis & laceratæ, filius hæc cernens, sciens & potens aduersus sic ipsam trahentes & lacerantes in[illegible]e poterit & clamoris spiritum ad dominum continere? Huic nanque cum Apostolo dicetur ve[illegible] m[illegible] quod *fidem negauit, & omni foret deterior infideli* De *plenitudine* quidem igitur *potestatis*, & m[illegible]d[illegible] ip[illegible] adhuc autem de illius origine atque progressu, amplius secund[illegible] ni quos modos & qual[illegible]ter c[illegible] sibi sumpserit Romanus Episcopus, & eadem sit vsus, tam circa ecclesiasticum ritum quam circa seculares hominum actus ciuiles, determinatum sit hoc modo.

Cap. XXVII.

De quibusdam instantiis ad determinata in decimoquinto huius, & in reliquis capitulis consequenter.

VErum de quibus diximus 15. *huius*, & sic in reliquis capitulis consequenter, merito quis dubitans, primum ostendet ampliorem & alteram esse specie dignitatem episcopi, ea quæ simpliciter siue tantummodo sacerdotis, nec solum humana institutione, quam separabilem diximu[illegible] verum etiam ordinatione diuina, quam essentialem vocauimus prius. Videtur autem [illegible] posse conuinci ex Lucæ 10. vbi series hæc habetur: *Post hæc autem designauit dominus & alios 72. & misit illos binos ante faciem suam.* Vbi Beda: *Sicut autem duodecim Apostolos formam Episcoporum præmonstrare, nem[illegible] e[illegible] qui dubitet, sic & hos 72. figuram presbyterorum secundi ordinis sacerdotum gessisse.* Amplius ostendi[illegible]m ex primæ ad Timotheum quinto, cum dixit Apostolus: *Aduersus presbyterum noli accipere [illegible] nem, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Ergo Timotheus erat dignitate superior presbyteris al[illegible]s, non tamen presbyterorum, aut fidelium multitudinis electione, igitur ordinatione diuina. Rursum apparet idem ex *epistola* Clementis Papæ, *ad Iacobum fratrem Domini* superscripta. Vid[illegible]tur autem & [illegible] fuisse sententia quasi omnium Episcoporum, qui beato Petro aut Paulo successisse dicuntur in episcopali sede Romana, vt ex Isidori *codice* supradicto euidenter apparet.

Deinde vero videtur ostendi posse, beatum Petrum potestate siue autoritate per Christum immediate, non per hominem aut homines alios sibi tradita, superiorem fuisse cæteris Apostolis, & per consequens successores ipsius successoribus aliorum. Videtur autem hoc pri[illegible]m ex Matthæi 16. dum ad ipsum Christus singulariter inquit: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum, &c.* Per quæ verba Christus expressisse videtur, beatum Petrum futurum caput & fundamentum Ecclesiæ, præsertim mortuo Christo. Vbi Glossa: *specialiter eam*, (scilicet potestatem,) *Petro conce[illegible], ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apostolorum constituit, vt Ecclesia vnum principale[illegible] Christi haberet vicarium, ad quem diuersa membra Ecclesiæ recurrerent, si forte inter se dissentirent. Quod si diuersa capita in Ecclesia essent, vnitatis vinculum rumperetur.* Amplius ostenditur idem ex Lucæ 22. cum ad ip[illegible] specialiter Christus inquit: *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuer[illegible] confirma fratres tuos.* Suorum ergo fratrum, apostolorum scilicet, ac aliorum fidelium prima cur[illegible]a storalis & confirmatio beato Petro commissa fuit, propter suæ fidei firmitationem, pro qua, ne deficeret, singulariter Christus orasse videtur, ne deficeret inquam in ipso, neque in ipsius aliquo successore. Vbi Glossa: *Confirma fratres tuos, cum te principem Apostolorum constituerim. Hoc autem non solum intelligendum de apostolis, qui tunc erant, vt roborarentur a Petro, sed de omnibus fidelib.* Et parum infra subdit: *Per pœnitentiam obtinuit*, (Petrus scil.) *vt esset antistes mundi.* Rursum ostenditur idem Ioan. 21. inquit n. ad ipsum Christus singulariter, *Pasce oues meas, Pasce agnos meos, Pasce oues meas*, [illegible]er replicans idem verbum. Non determinatis igitur ouibus, primus & vniuersalis omnium pastor immediat[illegible] a Christo institutus fuisse videtur. Vbi Chrysost. etiam inquit sic: *Eximius n. apostolorum erat Petrus, & os discipulorum, & vertex collegii, vnde negatione deleta, committit ei prælationem fratrum.* Demum c[illegible]firmatur hoc autoritate plurimorum sanctorum, super illud Ioannis 21. *Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu autem sequere me.* Inquit enim Augustinus: *Duas vitas sibi diuinitus prædicatas n[illegible]it Ecclesia, quarum vna est in fide, alia in spe. Ista*, (scil. in fide,) *signata est per Apostolum Petrum propter [illegible] apostolatus primatum.* Rursum Theophylactus ibid. *cunctorum fidelium prælaturam ei instituit.* Ch[illegible]y[illegible]stomus autem: *Si vero dixerit quis, qualiter igitur Iacobus thronum assumpsit Hierosolymorum: id vtiq. dicam, Quoniam Petrum orbis terrarum inthronizauit magistrum.* Et infra inqu[illegible]t idem: *Huic*, [illegible] l. Pe[illegible] *& præpositura fratrum credita est.* Amplius idem, *Quia igitur ei magna prædixerat dominus*, Petro videl. *& orbem terrarum commiserat.* Et rursum Theophylactus super illud [illegible] an. [illegible]1. *Sic eum volo ma[illegible]ere*, [illegible] qu[illegible]t si: *Tenet q. nunc dimitto ad orbis pontificatum, & in hoc sequere me.* Am[illegible]us, quoniam [illegible] h[illegible] [illegible]eccl[illegible] caput n[illegible] instituisset, in [illegible]ius absentia ipsam acephalam reliquisset, nec videretur ipsam [illegible]dinal[illegible] secu[illegible] mel[illegible]te[illegible] dispositionem aut optimam, nunc autem ipsam opti[illegible] c di[illegible] si am & o[illegible]atame[illegible] reliquisse credendum, ergo & il[illegible] caput aliquod instituisse tenendu, non ali[illegible] con[illegible]eni[illegible] tius [illegible]eato Petro. Igitur fuit ipse Christi determinatione [illegible]ediate, cæteris apostolis a[illegible]o[illegible]rat[illegible] su[illegible]r.

Deinde vero idem in specie conuincere possumus, ostendentes Paulum beato Petro [illegible]g[illegible]te siue

siue autoritate non fuisse parem. Ad Galatas enim secundo habetur hæc series: *Deinde*, inquit Paulus, *post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.* Et parum infra eodem subdit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba assumpto Tito, ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus, seorsum autem his, qui videbantur esse aliquid, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.* Vbi Glossa: *Ostendit*, Paulus scilicet, *se non habuisse securitatem Euangelii, nisi esset autoritate Petri confirmatum, & aliorum roboratum.* Cum igitur Paulus securitatem Euangelii sumpserit à Petro secundum Glossam, apparet ipsum non fuisse parem Petro in autoritate. Vnde per necessitatem sequi videtur tam ex hoc, quam aliis supra dictis, reliquos omnes Episcopos mundi Romano Episcopo tanquam singulari successori B. Petri diuina ordinatione fore subiectos, Ecclesiam quoq; Rom. esse aliarum omnium caput & primam, propter ipsius Episcopi Beati Petri successoris in ea authoritatē, & omnium aliorū esse iudicē & pastorem, quod amplius exprimens Isidorus in *codice* supradicto, capitulo, cui titulus, *Incipit præfatio Nicени concilii*, sic ait: *Sciendum est sane ab omnibus catholicis, quoniam Sancta Ecclesia Romana nullis synodicis decretis prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri primatum obtinuit, vbi dixit Beato Petro Apostolo, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum &c.* Quo siquidem primatu, absq; principum concessione aliqua, vsi sunt hactenus omnes Episcopi Romani à tempore Beati Petri vsq; ad tempora Constantini primi Romanorum Imperatoris, condendo scilicet canones, & illorum obseruationem, per omnem præcipientes Ecclesiam, vt ex serie iam dicti codicis patenter apparet. Hoc rursum ratione confirmo, quoniam *fides vna est* secundum Apostolum ad Ephesios quarto, ergo & Ecclesia vna: non autem est aliter vna, nisi propter vnum caput atque principium, quo nullum conuenientius aut æque conueniens est Episcopo Romanorum singulari successori Beati Petri, qui petra fuit, super quam Christus se dixit suam Ecclesiam fundaturum. Confirmatur autem hoc ex eo, quoniam velut temporalia in vnum reducuntur principium, puta in principatum, sic & spiritualia in aliquod vnum primum videntur debere reduci, puta Episcopatum. Amplius ex alio, quoniam sicut in vnico templo vel vnica diœcesi oportet vnicum Episcopum esse, ne ibidem sacerdotum vnusquisq; ad se trahens, Christi rumpat Ecclesiam, vt ex *Epistola* Hieronymi *ad Euandrum* induximus *decimo quinto huius*: sic eo magis necessarium est in vniuersa Christi Ecclesia vnicum esse caput, propter fidelium vnitatem seruandam. Quanto enim communius est bonum eiusdem modi, tanto diuinius & eligibile magis. Vnde Ioannis decimo: *Et fiet vnum ouile & vnus pastor.* Hic quidem pastor, & hoc quidem caput aliorum conuenientissimum videtur Romanus Episcopus propter causas in prioribus assignatas. Ex prædictis autem per necessitatem sequi videtur, Romanum Episcopum solum causam effectiuam primam esse institutionis secundariæ omnium aliorum, tam mediate quam immediate propter ipsius vniuersalem autoritatē super reliquos omnes Episcopos, Presbyteros, & alios Ecclesiarum siue templorum ministros. Cui siquidem sententiæ suffragatur autoritas Ambrosii, *de tradendis Basilicis*, vbi sic ait: *Ecclesia Dei est, Cæsari vtiq; non debet ascribi. Ius Cæsaris esse non potest Dei templum*, nec per consequens institutio sacerdotum in eo, quam secundariam ipsorum autoritatem vocauimus decimo quinto huius. Quod si Basilicarum traditio ius Cæsaris esse non potest, eo minus alterius cuiusuis principantis. Erit igitur autoritas hæc illius, qui caput est, & primus omnium sacerdotum, Romani pontificis autoritate diuina, si nullius principis ius esse potest. Hinc etiam necessario sequi videtur ipsius autoritatem fore distribuendi seu conferendi beneficia, seu Ecclesiastica temporalia, quoniam propter exercenda officia conferuntur huiusmodi. Ex supradictis etiam inferri posse videtur, eiusdem Episcopi primi fore iurisdictionem coactiuam super reliquos omnes Episcopos mundi & alios templorum ministros. Sunt enim ordinatione diuina sibi subiecti, vt ex prioribus rationibus palam. Quod etiam potest astrui ex prædicto Isidori *codice* atque capitulo. Inter cætera nanque ibidem scripsit hanc seriem: *Sed in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus pene locis Episcopi conuenissent, & vt fieri solet, diuersis ex causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur frequenter, à singulis offerebantur libelli, culpæ offerebantur, & magis ad hæc quam ad id pro quo venerant fuerat, animos dabant. At ille videns, quod per huiusmodi iurgia causa summi negotii frustraretur, diem certum statuit, quo vnusquisque Episcoporum, si quid querimoniæ habere videretur, deferret. Cumque resedisset, suscepit à singulis libellos, quos simul omnes in suo sinu continens, nec in eis quid contineretur aperiens: Ait ad Episcopos, Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit, de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari, propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium. Et vestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dii.* Conueniens non est, vt homo iudicet Deos. Ad eum ergo, qui talium Deorum Deus est in terris, vt dicitur Romanum Episcopum pertinebit coerciuæ iurisdictionis autoritas.

Ex eisdem quoque videtur eiusdem Episcopi autoritatem fore, generalia sacerdotum concilia conuocare atque præcipere, in ipsis etiam proponere ac determinare, quæ sibi proponenda & determinanda videntur circa legem diuinam & Ecclesiasticum ritum. De autoritate siquidem congregandi concilii loquens Isidorus in præfatione operis iam dicti codicis, inquit sic: *Synodorum vero congregandarum autoritas, Apostolicæ sedis priuata potestate commissa est, nec vllam synodum ratam esse legimus, quæ eius non fuerit autoritate congregata vel fulta. Hæc Canonica testatur autoritas, hæc ecclesiastica roborat historia, hæc sancti patres confirmant.* De ea vero potestate siue autoritate determinandi siue diffiniendi Scripturæ sensum, loquens idem, eodem codice atque cap. dicit. *Deinceps diuersorum conciliorum*

liorum Græcorum ac Latinorum, ſiue quæ ante vel poſtmodum facta ſunt, ſub ordine numerorum ac temporum capitulis ſuis diſtincta ſub huius voluminis aſpectu locauimus, ſubiicientes etiam reliqua decreta præſulum Romanorum vſque ad ſanctum Gregorium, & quaſdam Epiſtolas ipſius, in quibus pro culmine Sedis Apoſtolicæ non impar conciliorum extat autoritas. Poteſt igitur ſummus pontifex ſui autoritate ſolius id determinare, quod poteſt autoritas concilii generalis, ex quo non impar eſt eius autoritas, ei quæ concilii generalis, ſecundum Iſidorum. Poteſt autem & debet autoritas generalis concilii ſcripturæ Sacræ dubias determinare, diffinire, ac interpretari ſententias, quemadmodum oſtenſum eſt vigeſimo huius. Eadem quoque videtur in hoc fuiſſe ſententia Hieronymi in Epiſtola intitulata, *de expoſitione Catholicæ fidei*, vbi ſic inquit: *Hæc fides eſt, papa beatiſſime, quam in Catholica Eccleſia didicimus quam ſemper tenuimus, in qua ſi minus perite aut parum caute aliquod forte poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem & ſedem tenes. Sin autem hæc noſtra confeſſio Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, ſe imperitum vel maleuolum, vel etiam non catholicum, non me hæreticum comprobabit.*

De poteſtate vero ſtatuendi, quæ ad Eccleſiaſticum ritum & æternam ſalutem pertinent, apparet ex oraculo Chriſti Lucæ decimo. Inquit enim Apoſtolis, & in ipſorum perſona cunctis Epiſcopis ſiue Preſbyteris: *Qui vos ſpernit, me ſpernit: qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit.* Sunt ergo de neceſſitate ſalutis ſacerdotum obſeruanda ſtatuta. De his quidem igitur poteſtatibus aſſignatis Romano pontifici, & eis amplioribus, collectionem faciens Beatus Bernardus ad Eugenium Papam, de conſideratione libro ſecundo, ſic ait: *Nunc iam repetenda reliquiæ, ſi quæ ſunt, locis quem diſtulimus. Age indagemus adhuc diligenter quis ſis, quam geras videlicet pro tempore perſonam in Eccleſia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, ſummus pontifex. Tu princeps Epiſcoporum: Tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraam, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, autoritate Moſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus.* Et ſubdit infra eodem continua ſententia: *Nec modo ouium, ſed & paſtorum, tu vnus omnium paſtor. Vnde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui enim? non dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum ſic abſolute & indiſcrete, tota commiſſa ſunt oues? Si me amas Petre, paſce oues meas.* Et parum infra ſubiungit: *Cui non planum, non deſignaſſe oues? nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil.* Et infra rurſum eodem, *Inde eſt quod alii ſinguli ſingulas ſortiti ſunt plebes ſcientes ſacramentum: denique Iacobus, qui videbatur columna vna Eccleſiæ, vna contentus eſt Hieroſolyma, Petro vniuerſitatem cedens.* Deinde vero concludens, ait ſexto: *Iuxta canones tuos, alii in partem ſollicitudinis, tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es, aliorum poteſtas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipſos qui poteſtatem ſuper alios acceperunt. Nonne ſi cauſa extiterit, tu Epiſcopo cœlum claudere, tu ipſum ab Epiſcopatu deponere, etiam & tradere Sathanæ potes? Stat ergo inconcuſſum priuilegium tuum tibi, tam in datis clauibus, quam in ouibus commendatis.* Neque ſolum in Eccleſiaſticos miniſtros, vt Epiſcopos, ſacerdotes & inferiores ordines reliquos, autoritatem dixit Bernhardus habere Roman. pontificem, verum etiam & coactiuam iuriſdictionem ſuper omnes principantes, quam *temporalem gladium* idem Bernhardus ſub metaphora vocat, eidem Epiſcopo videtur aſcribere. Vnde idem ad eundem Eugenium libro quinto, capitulo quarto ſic ait: *Quid tu denuo vſurpare gladium tentes, quem ſemel iuſſus es reponere in vaginam? quem tamen, qui tuum negat, non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis ſic: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipſe forſitan tuo nutu, ſi non tua manu euaginandus. Alioquin, ſi nullo modo ad te pertineret, & his dicentibus Apoſtolis: Et ecce gladii duo hic, non reſpondiſſet Dominus, ſatis eſt, ſed nimis eſt. Vterque ergo Eccleſiæ, & ſpiritualis ſcilicet gladius & materialis, ſed is quidem pro eccleſia, ille vero & ab eccleſia exercendus, ille ſacerdotis, is militis manu, ſed ſane ad nutum ſacerdotis & iuſſum Imperatoris.* Sunt autem ad ſupradicta firmanda ſanctorum aliæ autoritates quam plures, harum tamen ſeriem inducere omiſi, propter eandem aut conſimilem earum eſſe cum inductis virtutem & eundem aut conſimilem modum ſoluendi, & propter abbreuiationem ſermonis. Amplius videntur hæc poſſe firmari per *Decretales* & *decreta* quædam *pontificum Romanorum*. His enim cauetur omnia officia Eccleſiaſtica, & propter hoc inſtituta beneficia, per Epiſcopum Romanum & alios, nequaquam vero per humanum legiſlatorem, aut eius autoritate principantem, ſtatui vel conferri debere. Cauetur & rurſum eiſdem Decretalibus & Decretis, ſacerdotes & clericos non debere ſubire iudicium coactiuum iam dicti legiſlatoris aut principantis, ſed potius e conuerſo. Eiſdem quoque aſtruitur omnes poteſtates conuenire Romano pontifici, quas eidem in ſuis *ſermonibus* aſcribit Bernhardus.

CAP. XXVIII.

De reſponſionibus ad prædictas inſtantias.

RESiduum autem huius dictionis eſt, Scripturæ ſiue canonis autoritates conuenienter exponere, ac humanas rationes diſſoluere, quæ tertio huius, & capitulo præcedente inductæ, noſtris determinationibus contrariæ videbantur. Ante tamen bene ſe habet reminiſci, quod diximus *decimo nono huius*, iuxta ſententiam beati Auguſtini & infallibilem rationem in ſcriptura firmatam, videlicet, quod *nullis ſermonis vel ſcripturæ ſiue credulitatem certam, aut confeſſionem veritatis præſtare tenemur de neceſſitate ſalutis, niſi eis, quæ canonicæ appellantur.*

id

id est quæ in volumine Bibliæ continentur, & in eis quæ ad has per necessitatem sequuntur, & scripturarum sacrarum dubium sensum habentium eis interpretationibus, quæ per generale fidelium seu catholicorum concilium essent factæ, præsertim in his clausulis, in quibus error damnationem æternam induceret, quales sunt articuli fidei Christianæ, cum suis interpretationibus, factis in conciliis generalibus rationabiliter conuocatis, celebratis, & consummatis. Propter quod autoritates canonis sacri siue Scripturæ, quæ mystica expositione non egent, secundum ipsarum sensum literalem manifestū sequemur omnino, in quibus vero mystica expositione indigent sanctorum, probabiliori adhærebo sententiæ. Quas vero ipsorum autoritate propria præter scripturā protulerunt sententias, Scripturæ siue canoni consonas, recipiam. Quas vero dissonas reuerenter abiiciam: non tamen aliter quam autoritate scripturæ, cui semper innitar, quoniam & ipsi quandoq; circa scripturam & præter scripturam sententiis ad inuicem dissident, vt Hieronymus & Augustinus super illud 2. ad Galat. *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et rursum Ambrosius cum Hieronymo *de virginitate Ioseph.* Amplius & idem ipsi sibi sanctorum aliquis quandoq; dissona profert, vt ex sequentibus manifeste patebit. Hinc ergo primum ad instantias, quæ inductæ sunt *capitulo præcedenti.* Cum enim ea *Luca decimo* sumebatur, Episcopos esse maioris dignitatis quam simplices sacerdotes, ea eo quod ibidem habetur: *Post hæc autem designauit Dominus & alios 72.* per quos secundum Bedam figuratur ordo Presbyterorum, quem *secundum* appellat, post episcoporum ordinem scilicet. Dicendum, quod iuxta sententiam Apostoli, & ea quæ de sanctis inducta sunt *15. huius*, conuenientius figuratur per 72. Diaconorum ordo, quam sacerdotum. Vel potest dici conuenienter, quod non propter hoc sequitur Episcopū, ordinem essentialem ampliorem habere Presbytero. Vnde illa missio, qua Christus eos misit in mundum, signauit electionem siue institutionem humanam, qua vnus eorum cæteris præfererut in Ecclesiastica iconomia. Non enim contulit Christus eis, cum dixit, *Euntes ergo docete omnes gentes*, dignitatem essentialem, sed prius tradiderat. Et esto quod simili tempore vtranq; tradidisset, dico quod illa missio non addidit intrinsecā perfectionem, quam prius non habuissent cum sacerdotium per Spiritum sanctum receperunt. Fuit autem de Apostolis super reliquos futuros sacerdotes, facta per Christū hæc institutio secundaria, quoniam nulla tunc erat multitudo fideliū, per quam posset huiusmodi electio celebrari. Nec si fuisset, adhuc æque conuenienter fieri potuisset per aliquam multitudinem, sicut per Christum. Vnde Apostoli etiam post Christi passionem & resurrectionem, ad electionem in diuidendis prouinciis se reduxerunt. Nam ad Galatas secundo legitur: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos quidem in gentes, ipsi vero in circumcisionem, Iacobus, Cephas, & Ioannes.* Et ideo esto quod figura fuisset, qualem dixit Beda de statu sacerdotii. Dico quod intrinsecam dignitatem siue perfectionem aut characterem à Deo immediate, non habet ampliorem Episcopus quam sacerdos, & horum ratio sufficiens assignata est *15. huius.* Ad reliquam vero instantiam ea primæ ad Timoth. quinto: *Aduersus Presbyterum.* &c. Dico quod secundam institutionem non essentialem acceperat ab Apostolo super Presbyteros alios in illa prouincia, cuius siquidem Apostoli voluntas & institutio, electioni æquiualebat propter defectum & insufficientiam, siue ruditatem multitudinis fidelium. Vnde Apostolus primæ ad Corinthios 3. *Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo vobis lac potum dedi non escam. Nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim estis carnales.* Hoc autem explicauimus amplius *17. huius, parte 7.* Quod autem inducebatur de Clementis *Epistola*, quæ intitulatur *ad Iacobum fratrem Domini*, non recipio tanquam certum, nam Epistolam fuisse Clementis, valde suspectum est, propter plura in ipsa contenta. Rursum suspecti sunt hi canones seu Epistolæ, quoniam in ea quæ de sacramentis, vestibus & vasis *ad Iacobum fratrem Domini*, & in ea quæ de *communi Apostolorum vita* intitulantur, scribitur, ac si Clemens Iacobo narret ea quæ Christus cum Apostolis egit. Hæc autem fuisset magna ignorantia, non modo dicam præsumptio Clementis, quod ea quæ tantum audiuerat, significare vellet, quasi per modum doctrinæ, illi qui præsens interfuerat, & Christum cum Apostolis, quorum vnus fuerat, ipse viderat. Quis enim discipulos, qui Hierosolymis erant, melius instruere poterat de vita Christi & Apostolorum, quis de ritu Ecclesiastico plus nosse debuit, an Apostolus aut successor Apostoli, nemo est qui dubitet, propter quod ipsæ sunt cum Apocryphis computandæ. Sed esto quod Clementis fuerint, vt quidam asserunt, fabularibus innisi sermonibus, etiam prorumpentes in tantum, vt Clementem dicant, quia Romanus erat Episcopus, maioris autoritatis in Ecclesia Dei, Apostolo Iacobo. A quibus quærendum conuenienter, cur *Epistolæ Clementis* in contextu Sacri Canonis positæ non sunt, sicut ea quæ Iacobi? Dicemus tamen ad ea quæ in dictis *Epistolis* conuenientia videbuntur Christi & Apostolorum sententiæ, cum autoritates scripturæ tractabimus, quibus inniti videntur. Ad id autem quod dicebatur, hanc fuisse sententiam omnium Episcoporum, qui Beato Petro successerunt in Episcopali sede Romana, dicendum est, quemadmodum diximus ad primam instantiam, sic eos intellexisse, si vero aliter, ipsis relictis, sequimur Apostolum & Hieronymum *15. & 16. huius.*

Ad eas vero canonis autoritates, quibus videtur ostendi, beatum Petrum superiorem dignitate cæteris Apostolis, non solum humana electione, verum etiam immediata Christi ordinatione, cum primo inducebatur ex Matthæi 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cælorum,* &c. Per quæ verba Christus ipsum videretur instituisse in sui saltem absentia, caput & fundamentum Ecclesiæ, dico *caput & fundamentum Ecclesiæ* vnicum esse & fuisse ordi-

locum inquit, *Sicut ego te orando protexi ne deficeres, sic tu infirmiores fratres exemplo tuæ pœnitentiæ conforta, ne de venia desperent, intelligens per fratres indifferenter fideles. Quod etiam dicens Petro fecit, alios Apostolos intelligere facturos.* Vnde Marci decimotertio. *Quod vni dico*, vel secundum aliam literam, sensum tamen eundem, *quod vobis dico, omnibus dico.* Aut fortasse id Petro singulariter dixit, sicut etiam Glossa sentire videtur, quoniam præsciebat Christus Petrum se negaturum. Vnde, *tu conuersus aliquando*, id est, exemplo tuæ pœnitentiæ, eo quod verbo & sui exemplo, qui veniam meruerat, infirmos in fide singularius confortare seu confirmare volebat, ne scilicet de venia desperarent. Ad reliquam autem canonis autoritatem sumptam *Ioan. vigesimo primo*. perquam idem quod prius quidam nituntur conuincere, ex eo quod Christus beato Petro dixit, *Pasce oues meas, pasce agnos meos, &c.* Dicendum primo secundum Glossam hunc esse sensum huius seriei, quod *pascere oues est credentes ne deficiant confortare, terrena subsidia si necesse est, subditis prouidere, exempla virtutum prabere, aduersariis obsistere*, fideles scilicet, *peccantes corrigere* Et subditur in Glossa, *& cum tertio audit à Petro se diligi, iubet pascere oues, trina negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori.* Ex hoc autem non conuincitur, nisi quod ipsum pastorem ouium Christus instituit: non tamen ex hoc sequitur quod ipsum super reliquos Apostolos autoritate vel dignitate priorem: nec rursum sequitur ex hoc alios Apostolos non fuisse institutos pastores. Oppositum enim vtriusq; consequentis iam dicti stat cum antecedente, videlicet cum sermone Christi prædicto. Testatur autem dictis, quod Ecclesia Catholica cantat de omnibus Apostolis indifferenter, *Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, te quidem omni tempore suppliciter exorare, vt gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias. Vt eisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Ecce *Apostolos* in plurali, *rectores, vicarios, & pastores, per Christi collationem immediatam.* Non autem solum aliquem rectorem, vicarium, aut pastorem constitutum per Christum. Interroganti vero, cur Christus hoc Petro singulariter dixit, dicendum vtique, quod Christus quandoque sermonem dirigebat ad hominem in persona propria, vt in remissione peccatorum, sanatione infirmorum, & suscitatione mortuorum, quandoq; vero dirigebat sermonem ad alterum in persona omnium aut plurium, vt in Ioan 5. *Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat.* Vnde id officium Christus committendo Petro, illi loquebatur in persona omnium Apostolorum, sicut ipsemet testatur hunc modum loquendi suum, Marci 13. cum dixit, *Quod autem vni vel vobis dico, omnibus dico* Specialiter tamen ad Petrum sermonem direxit, quia senior erat, vel quia charitate ardentior, vel vt significaret Ecclesiæ futuræ quales debeant pastores institui, quoniam ætate maturi, ex qua signatur prudentia, seu scientia, & charitate pleni, ex qua significatur cura & diligentia quam debent habere pastores, aut fortasse ne videretur abiectior, quia Christum negauerat, quod sapere videtur Glossa, cum dixit, *trina negationi redd tur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quam timori* Hoc enim certissime constat, quod omnibus, *Matt. vl.* dictum est indifferenter. *Euntes ergo docete omnes gentes*, nec dixit Petro, Vade & alios mitte, in quo significauit omnibus autoritatis æqualitatem, sicut etiam ex *Matt. 13.* pridem induximus, dum ad eos inquit Christus, *Nolite vocare Rabbi*, supple inuicem aut vnus super reliquum vel reliquos. *Vnus enim est magister vester, vos autem omnes fratres estis.* Aut dicendum & valde probabiliter, atq; secundum veritatem mihi videtur, quod pro tanto dixit Petro, Pasce oues meas, vt sibi specialiter propter sui constantiam committeret populum Israel, qui & duræ ceruicis populus fuit versus Deum, vt apparet *Exodi 33.* Et Inducit Apostolus per Esaiam *Actuum vltimo* Et quoniam propter hunc populum conuertendum & saluandum principaliter venerat Christus. Vnde Matt. 15. *Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt Domus Israel. Non sum missus*, principaliter, supple. Ideoq; huius populi curam beato Petro specialiter commisisse videtur, cum dixit, *Pasce oues meas.* Et videtur hæc fuisse Apostoli aperta sententia, cum ad Gal. 2. dixit, *Cum vidissent quod creditum est mihi Euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis &c.* vbi Glossa secundum Aug *Cum vidissent quod Euangelium præputii creditum est mihi ve fideli, ita principaliter, sicut Petro Euangelium circumcisionis.* Christus enim dedit Paulo, vt ministraret gentibus, qui etiã dederat Petro vt ministraret Iudæis, ita tamen dispensatio distributa est illis, vt & Petrus gentibus prædicaret, si causa fecisset, & Paulus Iudæis. Nec video quod Paulus, vel alter sanctus aliunde sumere potuerit ex scriptura, populum Iudaicum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum, nisi ex eo quod Christus dixit illi, *Pasce oues meas.* Cum dicat Paulus ad Gal. 2. *sibi creditum Euangelium præputii, quemadmodum Petro circumcisionis.* Si namq; creditum erit Petro Euangelium vniuersaliter plusquam Paulo, vel aliis, inconuenienter vtiq; dixisset Paulus verba prædicta, quinimo totus eius sermo fuisset inanis, & comparatio quam fecit, neq; ad glossas sanctorum & reliquorũ doctorum, Super hæc tria puncta scripturæ iam dicta dicemus in fine capituli huius, ne idem sæpius iterare contingat. Ad dictum vero Apostoli *ad Gal. 2.* per quod videbatur ipsum autoritatẽ fuisse minorẽ Apostolo Petro, per id quod dixit, *Contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus, ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem &c.* dicendum primo secundũ Glossam Aug super hunc locum, Inquit enim, *& non didici ab illis tanquam maioribus, sed contuli cum eis tanquam amicis & paribus.* Quod autem secundum Hiero. Glossa inducit super id. *Ne in vacuum currerem &c. Ostendit*, inquit Glossa secundum Hieronymum, *se non habuisse securitatem Euangelii, nisi etiam autoritate Petri confirmatum & aliorum roboratum.* Dico eum reuerentia, q; hæc Glossa vel sibi contradiceret, in eo quod infra dicitur secundum eundem Hieronymum si sic intelligatur, quemadmodum qui aduersatur sententiæ, quam dicimus, videtur intendere. Vel oportet Glossam hanc secundum Hieron. intelligi, secundum id quod in ea subditur secundum Aug. Non enim fuit

humanam, vt *22. huius.* sufficienter ostendimus. Ad huius vero confirmationem, quoniam sic vnum episcopum aut episcopatum oportet esse, tanquam spiritualium principium, quemadmodum vnum principem aut principatum, temporalium omnium primum, potest negari comparatio, quoniam primi principantis aut principatus vnitas numeralis necessaria est propter contentiosos hominum actus, vt demonstratum est *17. primæ.* Quæ siquidem vnitas non est necessaria in aliquo vel reliquorum officiorum ciuitatis aut regni. Amplius concessa comparatione secundum similitudinem seu proportionem, quæ primum assumitur ad id quod subiungitur, vnum esse primum principem aut principatum, dici potest quod verum est humana institutione, non aliqua Dei siue legis diuinæ ordinatione, seu statuto immediate. Quo modo conclusimus etiam *22. huius*, expediens fore vnum episcopum aliquem & vnum ecclesiam, secundum certam formam, & ad certum opus instituere omnium aliarum principaliorem & caput. Ad aliam vero ratiocinationem, quoniam vt in vnico templo est vnus episcopus, sic in orbe vniuerso fidelium. Dicendum primo in vnico templo, neque de necessitate salutis, neque legis diuinæ præcepto est vnus episcopus, imo possent esse plures, sicut *15. huius* ex *Actuum 20.* & aliis plerisque locis per Apostolum, & ex *epistola* Hieronymi *ad Euandrum* monstrauimus. Quod vero vnicus in vnico templo vel diœcesi posteriori tempore instituatur episcopus anthonomatice in iconomia templi præferendo illum prouenit ex humana institutione immediate: non quidem, vt diximus ex necessitate imposita per legem diuinam. Neq; si esset talis imposita necessitas, lege diuina tenet simile. Non enim eadem necessitas est vnius iconomi numero in vnica domo, & in tota ciuitate aut prouinciis pluribus, quoniam non existentes in eadem familia domestica, non egent vnitate numerali cuiusquam iconomi, eo quod sibi inuicem cibos & reliqua victui necessaria mansionem accubitum & reliqua non inuicem participant, nec in tali vnitate, sicut qui sunt eiusdem domesticæ familiæ insimul conuersantur. Concluderet enim ratio hæc, pariter oportere vnum numero esse iconomum in orbe vniuerso, quod non est expediens neq; verum. Sufficiunt enim ad conuictum humanum quietum, vnitates numerales principatuum secundũ prouincias, quemadmodum diximus *17. primæ.* Vnũ autem esse iudicem coactiuum omnium, nondum demonstratũ videtur esse de necessitate salutis æternæ, cum tamẽ huius amplior videatur necessitas inter fideles, quam vnius vniuersalis episcopi, eo quod vniuersalis princeps magis in vnitate potest conseruare fideles, quam vniuersalis episcopus. Antiquis nanq; temporibus per principes coacti sunt schismatici ad fidei vnitatem seruandam, quemadmodum ostensum est *21. huius.* Per episcopos autem cogi non poterant, eo quod autoritate coactiua carebant, quæ nec ipsis debetur in quantum huiusmodi, quemadmodum demonstratum *15. primæ*, & per scripturam & sanctorum autoritates & alias rationes, amplius confirmatum, *quarto, quinto, octauo, nono & decimo huius.* Vnitatem vero numeralem atq; principalitatem episcopi & ecclesiæ siue collegii clericorum, & secundum quem modum instituendam, expedire monstrauimus *22. huius*, quamuis vt diximus determinatus sacerdos nullus, neq; collegium ad hoc institutum sit lege diuina, sed humana electione seu institutione talis determinatio facta fuerit, quemadmodum *22. huius* veraciter & euidenter ostendimus. Quod vero addebatur ex Ioannis decimo, *& fiet vnum ouile & vnus pastor*, dicendum, quod loquebatur Christus de seipso. Ipse enim solus fuit vniuersalis pastor, & princeps pastorum, non alius post ipsum, sicut ipse solus fuit caput, & fundamentum ecclesiæ, quemadmodum *16. huius* monstrauimus, & aliis plerisq; locis repetiuimus. Et fuit hæc aperta & literalis sententia beati Petri, inquit enim sua canonica prima capitulo quinto: *Cum venerit princeps pastorum,* (de Christo loquens,) *percipietis immarcescibilem gloriam.* Hæc etiam est sententia sanctorum super hunc locum. Inquit enim Glossa secundum Gregorium, *Quasi ex duobus gregibus vnum ouile efficit, quia Iudaicum & Gentilem populum in sua fide coniungit.* Ecce qualiter ouile fit vnum, quoniam in fidei vnitate. Non dixit Gregorius vnum ouile fieri, quia sub episcopo Romano vel alio vnico præter Christum omnes fideles sint positi. Adhuc secundum Theophylactum: *Idem namque omnibus est baptismi signaculum, vnus pastor, verbum Dei. Attendant ergo Manichæi, quoniam vnum ouile & vnus pastor est noui & veteris testamenti.* Nusquam enim nominatus est ad hanc vnitatem ouilis Petrus aut Paulus, vel alter Apostolus, sed sola fidei vnitas, & Christi persona, qui solus ordinatione immediata Dei caput est & fundamentum, & omnium princeps Pastorum, vt ex præmissis diximus, & per certitudinem ostendimus *16. huius.* Ad aliam vero illationem, qua concludebatur, Romanum episcopum solum, aut cum suorum clericorum solo collegio esse primam causam effectiuam institutionis secundariæ omnium aliorum ministrorum ecclesiæ, & eisdem assignare seu determinare templa in ipsius potestate mediata vel immediata, vel vtraq; fore, negando respondeo. Et dum confirmatur per Ambrosium, *de tradendis basilicis*, qui sacerdotes ad templa siue basilicas determinare siue instituere, dicit *ius Cæsaris esse non posse, quoniam ecclesia Dei est.* Dicendũ sane, quod hoc propterea dixit Ambrosius, quoniã temporibus illis nõ erat tutũ, talia officia, scil. animarũ curas, permittere Romanis principib. conferenda, & ꝙ nondũ erãt in fide cõfirmati sufficiẽter, quinimo ipsorũ principũ quidã magis fauebãt quãdoq; sacerdotibus hæreticis, quam vere fidelibus, velut idẽ Valentinianus Imperator, ad quẽ epistolã dirigebat Ambr. Veruntamen fide radicata & firmata, tam in subditis, quã in principatibus, & tali existente cõmunitate: tutius, & vtilius, & magis conformiter legi diuinæ fit episcoporũ & aliorũ animæ curatorũ electio siue institutio, per autoritatẽ vniuersitatis fideliũ, quã per vnicum & partiale ciuitatis seu communitatis collegiũ, vel per vnius solius hominis voluntatẽ, ꝙ prece aut pretio, amore, vel odio, aut alia quauis affectione sinistra, leuiter & quasi quotidie videmus peruerti. Cõuenimus ergo cũ beato Ambr. in hoc, ꝙ curatores animarũ, episcopos aut sacerdotes reliquosq; tẽplorũ ministros

instituere, non sit ius Cæsaris, inquantum persona talis, aut alterius singularis personæ, sed vniuersitatis fidelium, aut illius vel illorum, cui fidelium vniuersitas autoritatem huiusmodi sponte tradiderit, neque hoc negauit ipse. Vnde aduersus Imperatores semper recurrebat ad plebem fidelem, per quam etiam idem ipse fuerat institutus episcopus, secundum quem modum determinauimus *17. huius*. Neq; vnquam dixit autoritatem hanc fuisse Romani aut alterius cuiusquam pontificis, sed propter causam prædictam dixit, Ecclesiam siue templum solius Dei esse, ac ipsius fidelium multitudinis tanquam ecclesiæ principaliter & primo dictæ, cuius ecclesiæ caput est Christus, & ius, id est possessionem de iure Cæsaris esse non posse. Omnia enim quæcunq; sint illa temporalia possessionis Cæsaris siue fidelis, siue infidelis esse possunt. Sed templum siue institutio sacerdotum in eo, ad solius multitudinis fidelium autoritatem pertinet, quemadmodum ostensum est 17. *huius*. Huius autem signum propterea solum contendisse Ambrosium, tanquam pastorem fidelium, vt scilicet malo seu hæretico sacerdoti grex fidelium non committeretur regendus, quod dixit ad Valentinianum epistola prima. Inquit enim: *Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis ecclesia minime traderetur, sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio*. Quod autem sic ipsum intellexisse oporteat circa basilicarum traditionem, vt nunc diximus, & 17. *huius* manifeste demonstrauimus. Quoniam si basilicam occuparet in communitate fidelium, qui hæresis labe factus existeret episcopus aut sacerdos credere nolens, constat huiusmodi iuste compelli posse per iudicem coactiuum & armatam potentiam, secundum leges humanas. Hoc autem coactiuum iudicium atque potentia nullius est sacerdotis autoritas, vt idem & vere testatur Ambros. in epistola, quæ intitulatur *ad plebem*, inquit enim: *Aduersus Gothos, milites quoq;, lachrymæ meæ arma mea sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere*: quamuis hoc etiam demonstratione conclusum sit *15. & 17 prima*, & autoritate scripturæ atq; sanctorum cum aliis quoq; probationibus confirmatum *quarto, quinto, octauo, & nono huius*. Et ideo sane tenendum sic sensisse Ambrosium, vt diximus, nam & Apostolus Cæsarem appellauit, vt ex *Actuum* 25. induximus prius. Vnde vel sic dicendum, in communitatibus fidelium, aut singulos permittendum de fide docere quod volunt, sicut videtur sensisse Hilarius ad Constantium, *epistola* quadam. Sic igitur ad fidelis vniuersitatis autoritatem vel principantis secundum eius ordinationem pertinere videtur, basilicas siue templa disponenda tradere, ac sacerdotes in illis statuere, quod etiam catholici Francorum reges faciunt in quibusdam Ecclesiis, nullum sacerdotem seu episcopum recognoscentes, à quo deriuetur ad eos autoritas hæc. Sic etiam beatum Ambrosium intellexisse, & si vere intelligere oportuisse credimus. Et si contrarie huic, quam canonis scimus & credimus esse sententiam senserit, eius opinione relicta, quam credere non compellimur ad salutem, cum ipsius scriptura canonica non sit, scripturis canonicis inhærentes, eam quam diximus, tanquam veram tenemus sententiam. Et cum ab eadem autoritate Ambrosii videbatur inferri ad Romanum Episcopum pertinere, autoritate diuina immediate supremam iurisdictionem ecclesiasticorum temporalium, quæ propter officia ministria euangelicis conferuntur. Apparet ex dictis illationem inualidam fore, sicut etiam 17. huius sufficienter conclusimus, quam in hoc etiam sententiam confirmat Ambrosius iam dicta epistola *de tradendis basilicis*, vbi sic inquit; *Si tributum petit*, Imperator scilicet, *non negamus, agri ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interueniet, potest pauperibus collatio populi redundare, non faciant de agris inuidiam, tollat eos si libitum est, Imperatori non dono, sed non nego*. Sed forte obiiciet, qui semper agros defendere quærit, dicens hos esse *iura sponsæ Christi*, parum curans de vera sponsa, fide scilicet catholica defendenda, vt rex & regnum Armeniæ sibi manifeste testificari potest, quod beatus Ambrosius dixit hæc, non quia agri ecclesiæ de iure debeant tributum, sed quia per vim & oppressionem Imperatorum exigebatur ab ipsis. Hæc profecto falsa expositio est, qua quidam etiam Romani episcopi cum suis complicibus ad effugiendam & declinandam coactiuam principum iurisdictionem, frequenter vtuntur, dicentes se de facto violenter, non iure in seculare deductos iudicium, quorum oppositum dixit Christus, *Iohan. 19.* & supra induximus, *4. huius*, & hoc est quod iuxta sententiam quam secundum canonem tenemus, subdit Ambrosius, *Soluimus*, inquit, *quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtique non debet adscribi*, sed fideli supple sacerdoti, secundum iudicium fidelis multitudinis, quemadmodum pridem diximus, & *17. huius* euidenter astruximus. Est igitur tributum & iurisdictio principantis super ecclesiastica temporalia non violenter, sed de iure.

Ad aliam vero illationem qua videbatur concludi, omne collegium clericorum Romano episcopo coactiua iurisdictione subiectum, eo quod diuina ordinatione sit omnium princeps, negandum est antecedens. Ostensum enim est prius, quod nullus episcopus aut sacerdos immediata Dei ordinatione seu lege diuina inferior est aut subditus episcopo Romanorum, autoritate aliqua, essentialiter aut accidentaliter debita sacerdoti. Et quod inducitur consequenter ex Isidori *codice*, de verbis Constantini, dicendum, quod verbum fuit exhortationis & monitionis, quo siquidem deuotus Constantinus ostendit, quales esse deberent episcopi & sacerdotes, tales enim esse deberent inuicem & ad alios, quod in seculari iudicio non oporteret ipsos contendere, secundum doctrinam Apostoli primæ ad Corinth. *6. Quare*, inquit, *non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini, quam inter vos habere iudicia?* Et quod additur ex dicto Constantini, *vobis Deus dedit de nobis iudicandi &c.* Dicendum, quod verum est iudicio primæ significationis, nullius in hoc seculo coactiuo, de quo siquidem dictum est sufficienter *6. 7. 8. & 9. huius*. Nec tamen ex prædicta serie,

quam

quam inducit Isidorus siue dicta à Constantino, siue non dicta, sequitur, reliquos episcopos Romano fore iurisdictione subiectos. Inquit enim Constantinus, *Deus solus inter vos expectate iudicium. & vestra iurgia quæcunque sunt, ad id diuinum reseruentur examen*, non dixit ad iudicium vel examen Romani pontificis. Et quod additur, *Romanum episcopum esse vicem Dei gerentem in terris*, dicendum, quod ordinatione diuina immediate non plus ipse vicem Dei gerit, quam alter episcopus, vt sæpe dictum & ostensum est prius. Neque si vicem Dei gereret in terris, quam ad spiritualia docenda & ministranda, propter hoc Dei vicem gerit, quam ad iudicium coactiuum, super quenquam clericum aut laicum, vt ex *4. & 5. huius*, & aliis plerisque locis ostensum est prius, sed in hoc ministri Dei sunt principes, quemadmodum dixit Apostolus Paulus *ad Romanos 13.* & beatus Petrus *prima canonica sua, cap. 2.* Adhuc esto quod Constantinus hoc asserendo aperte dixisset esse verum, negarem ipsius dictum, quoniam nec canonicum est, nec ad canonicum consequens. Quod si hoc per modum statuisset edicti, id obseruari expediret, sicut reliquas humanas leges, non tanquam Dei ordinatione immediate statutum. Verum ex ipsa Isidori serie liquet aperte, cunctos episcopos Romano principi coactiua iurisdictione subiectos. Ad ipsius enim iudicium, non autem Romani pontificis, spontanei, non coacti suas contentiones & iurgia detulerunt, ipsius interpellantes examen atq; iudicium, vt Isidorus narrat ibidem. Et cum infertur vlterius ex eisdem antecedentibus, ad solius Romani episcopi, aut eius cum suo solo collegio sacerdotum autoritatem pertinere, generalia conuocare concilia sacerdotum & aliorum fidelium, & reliqua ordinare in eisdem, de quibus in argumentatione prædiximus. Neganda est illatio cum suo antecedente. Nam antecedentis & consequentis oppositum est *16. & 21. huius.* Ad confirmationes horum innisas autoritati siue sententiæ Isidori, quoniam interpretationem non patiuntur, eo quod hanc expressit sententiam. Dico, negando eas omnes tanquam canoni sacro, & demonstrationi super hunc firmatæ dissonas, quemadmodum *20. 21. & 22 huius* seriose ac manifeste deduximus, & ex his etiam quæ ipsemet inducit *codice* supradicto. Id autem quod dixit Hieron. in *expositione catholicæ fidei*, in qua sermonem dirigens ad Romanum episcopum, inquit, *Emendari cupimus à te, qui fidem & sedem tenes*, in quibus videtur innuere, Romanum episcopum singulariter beati Petri successorem. Dicendum, pro tanto dixisse Hieronym. Romanorum episcopum tenere fidem & sedem Petri, quia in Romana ecclesia hæc statuto humano aliarum est caput, ipsam & suum episcopum denominat successorem ab Apostolo digniore siue perfectiore, quamuis immediata Dei ordinatione non sit, aut fuerit, autoritate aliqua sibi per Christũ immediate collata, superior reliquis Apostolis, vt supra induximus & plene probauimus 16. huius. Et quod addit Hieronymus, *Sin autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur* &c. In quo videtur innuere Hieronymus, ad solius Romani pontificis autoritatem pertinere, legis diuinæ, etiam in articulis fidei, dubias diffinire seu determinare sententias. Dicendum, nec istud sensisse Hieronymum, sed hæc pro tanto dixit, quoniam ad Romanum episcopum pertinebat dare responsum de his quæ circa fidem catholicam, dubia & circa ritum ecclesiasticum diffinita seu determinata erant per concilium generale. Nam Romanus episcopus & ipsius ecclesia propter hoc instituta erat caput siue principalior aliarum, secundum quem modum diximus *22. huius*. Signat autem, quod dicimus, intellexisse Hieronymum, quoniam in *epistola ad Euandrum*, vbi reprehendens quosdam ritus circa Diaconos ecclesiæ Romanæ, dixit expresse: *Si autoritas quæritur, orbis maior est vrbe*, id est, autoritas omnium ecclesiarum orbis maior est ea quæ vrbis Romanæ. Per illam ergo solam autoritatem, quæ aliarum maxima est & certissima, debent circa fidem dubia diffinire, quemadmodum ostensum est *20 huius*. Vnde & idem Hierun. in *expositione catholicæ fidei* plane sequitur quæ sunt approbata per generalia concilia, ea vero declinat & reprobat, quæ sunt per eadem concilia reprobata. Quod si tamen sensisset Hieron. solius Romani pontificis autoritatem esse iam dictam, ipsius declino sententiam, tanquam non canonicam, neque per canonicam ex necessitate deductam. Non enim, vt in prioribus diximus atque probauimus, nec repetere piget, beatus Petrus aut alter Apostolus per se solum, autoritatem assumpsit, quæ dubia circa fidem esse poterant diffinire. Sed pro talibus conuenerunt Apostoli & seniores, vt *Actuum 15.* inspicienti se offert. Quod vero inducebatur ex Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit* &c. Dicendum, *Qui vos audit* &c. verum est, *vos*, id est, generale concilium, quod solum repræsentat Christum legis æternæ latorem vel Apostolorum & ipsorum ecclesiæ congregationem. Diuisim vero, *Qui vos audit* &c. verum est, loquentes secundum legem diuinam, non blasphemantes iniuste. Quomodo dixit Christus de Pharisæis, *Quæ dicunt, facite, quæ dicunt secundum legem*, diuinam videlicet, vt inquit Hieronymus *Matth. 23.* super præmissum immediate Christi oraculum. Vel sic, *Qui vos audit* &c. in præceptis aut prohibitis lege diuina, obligatur. In conciliis vero, qualia sunt ieiunia, non obligatur, nisi fidelium omnium, aut valentioris partis in generali concilio interueniente consensu. Ad rationes autem Bernhardi, & primum ad eam quæ ad Eugenium est, de consideratione lib. 2. *Quis es?* loquit Bernhard. & idem respondens, ait, *Sacerdos magnus, summum pontifex*. Dicendum, quod si intellexerit hoc immediata Dei ordinatione, aut legis diuinæ præcepto, neganda est eius responsio, quoniam sic non esset sacro canoni consona, nec deductis per necessitatem ex ipso *16. & 22. huius*. Si vero intellexerit hunc primatum illi conuenire humana electione siue institutione, concedenda est sua responsio, secundum quem modum dictum est *22. huius*. Et cum addit: *Tu princeps Episcoporum*,) verum est, accipiendo principem large, id est, principaliorem institutione prædicta, stricte vero accipiendo principem non est concedenda Bernhardi oratio,

nam

nam & ipse idem ab eodem Eugenio, & consequenter à quolibet episcopo principatum negat, vt ab eodem Bernhard. ad eundem *Eugenium libro primo, capitulo quinto* supra induximus quinto huius. *Tu hæres Apostolorum*, sic & alii episcopi quamuis hic principalius, secundum modum dictum quinto, 16. & 22. huius. *Tu primatu Abel*, (verum est assumptus pro illo, humana tamen electione, vel propter illius reuerentiam, qui tempore fuit apostolus. *Gubernatu Noe*,) verum est in ministrandis spiritualibus tantum, & humana institutione. Tu omnium patrum spiritualium pater. *Ordine Melchisedech*,) verum est quantum ad sacerdotium, quod figuratum est per illum de Christo, quomodo & cæteri sacerdotes omnes, non autem quantum ad regnum. Quoniam secundum hoc solum Christum & nullum alium sacerdotem figurauit Melchisedech, qui rex simul & sacerdos erat, nec tamen Christum figurauit his quantum ad regnum mundanum, quia nec sic Christus regnare venit aut voluit, vt in 4. *huius* ostenditur, sed ille Melchisedech simul sacerdos & mundanus rex, Christi sacerdotium, & cœleste regnum non mundanum figurauit, & eo minus in aliquo sacerdote vel Episcopo, tale enim regnum negat ab Episcopo Romano Bernhardus, vbi supra, & magis expresse, neque etiam quantum ad primatum sacerdotii, quenquam alium à Christo figurauit Melchisedech, sed hic primatus in aliis est, vt diximus ab humana institutione. *Dignitate Aaron*) verum est quantum ad similitudinem primatus inter sacerdotes, differenter tamen vt diximus, quoniam Aaron immediate institutione Dei, sed non sic quisquam Romanus aut alter Episcopus Apostolorum successor. *Autoritate Moses*) huius oppositum aperte dixit idem, vbi supra *de consideratione libro primo, capitulo quinto & libro 3. capitulo primo.* Moses enim princeps fuit secundum legem coactiuam, vt apparet *Actuum* 7. quod Bernhardus negauit à quolibet Apostolorum successore, vbi supra. Rursum Moses hoc habuit Dei ordinatione immediata, & super omnem Israel. Romanus autem episcopus hoc immediata habet humana concessione solum, & super solos euangelicos siue templorum ministros *Iudicatu Samuel*, verum est ad similitudinem, differenter tamen dupliciter, primo quidem, quoniam non immediata Dei ordinatione, quemadmodum Samuel: Secundo quoniam super solos sacerdotes, & reliquos euangelicos inferiores ministros. Samuel autem super omnem populum Israel indifferenter. *Potestate Petrus*, verum est essentiali & immediate Dei actione, & sic etiam quilibet alter episcopus aut sacerdotes, primatum tamen super alios sola humana institutione immediate obtinet quilibet Romanus episcopus, siue hunc beatus Petrus habuerit immediate institutione Dei siue non, sed apostolorum electione, quod credimus secundum scripturam, si tamen hunc etiam sic habuerit, quemadmodum ostensum est 16. huius. *Vnctione Christus*, si vnctionem intendat gratiæ, vel Spiritus sancti, quæ datur cum sacerdotali charactere, verum est, quam quilibet Sacerdos etiam suscipit. Si vero per vnctionem intelligat primatum super omnem ecclesiam, immediata Dei non hominum institutione, quem Christus solus habuit super omnes sacerdotes, ipsius declino sententiam propter Apostolum dicentem oppositum, in plerisque scripturæ locis, quemadmodum ostensum est 16. huius. Quod vero subdit, *non modo ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor*: si intelligeret humana institutione immediate, concederem; si autem Dei ordinatione seu legis diuinæ statuto, quemadmodum videtur intendere, ipsius declino sententiam, quoniam non est canonica nec ex canone per necessitatem deducta, sed oppositum magis. Et cum eam ex canone nititur astruere, subiungens: *Vnde id probem quæris? ex verbo Domini, Si me amas Petre, pasce oues meas. Cuienim*, inquit, *non dico episcoporum, sed etiam apostolorum, sic absolute & indiscrete totæ commissæ sunt oues? Cui non planum, non designasse oues? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.* Dicendum, & cum reuerentia semper, quod miranda est interrogatio hæc, quæ quærit, cui apostolorum, non modo dicit episcoporum, sic absolute & indiscrete totæ commissæ sint oues. Dico quod omnibus apostolis communiter & diuisim. Vnde id probem quæritis? ex verbo Domini euidentius quam ipse. Nam Matthæi vltimo, & omnium quasi præceptorum nouissime dixit Christus ad apostolos omnes, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. Euidentius autem dico, quoniam Iohan. 20. dixit, *Pasce oues*, nec addit omnes. Certum est autem, quod plures comprehendit oues, qui omnes tradit vniuersaliter, quam qui solum indefinite, dicens, *Pasce oues.* Propter quod rursum cum reuerentia, videtur scriptura, quam inducit Bernhardus, aliam & magis scripturæ conuenientem interpretationem recipere, quam supra tetigimus *parte nona*, nec repetere piget. Nam Christus Matth. 15. dixisse legitur, *Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.* Quod siquidem oraculum, iuxta sanctorum interpretationes debet intelligi, *non quidem*, vt inquit Hieronymus. *quin & ad gentes missus, sed quod primum ad Israel missus est* &c. Remigius vero & magis ad propositum & literæ consonum: *Specialiter missus est ad salutem Iudæorum, vt etiam corporali præsentia eos doceret.* Quamuis ergo secundum sanctorum expositionem, Christus missus fuerit ad salutem omnium, specialiter tamen & primum ad salutem Iudæorum, sicut etiam sonant verba Christi secundum Matthæum, dum dixit, *Non sum missus nisi ad oues* &c. Has igitur oues inter cæteras sibi appropriauit, cum subdit, *Quæ perierunt domus Israel.* Et quoniam hic populus semper fuit duræ ceruicis, vt apparet *Exodi 32.* & prophetarum occisor, vt veritas ipsamet dixit *Lucæ 13.* Petrum vero quoniam Christus nouerat constantiorem fide, ac charitate sui & proximi feruentiorem, eidem singulariter has oues recommendauit, dum dixit, *Si amas me, pasce oues meas*, id est, insiste specialiter ad docendum populum Israel. Signat autem hoc verum esse, quod scribitur ad Galatas 2. *Cum vidissent quod creditum est mihi euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis* &c. Nec aliunde per euangelium posset dictum apostoli confirmari. Et rursum, *Dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos*

in gentes, ipsi vero in circuncisionem, id est, ad Iudæos. Non igitur ex hoc quod dixit Christus, *Pasce oues meas*, beato Petro generaliorem curam commisit, imo specialiorem alicuius populi: Ea enim, quã dedit omnibus Apostolis, Matthæi vltimo, & Iohan. 20. dũ dixit, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. Et, *accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata remittuntur* &c. nulla generalior esse potest. His enim verbis autoritatem & curam pastoralem acceperunt omnes Apostoli, & ad omnes indifferenter, quemadmodum etiam dixit Aug. *de quæstionibus noui testamenti. q. 94.* & supra induximus *16. huius.* Quam etiam dicat Bernhard. generaliorem curam commisit Christus alicui, ea quam Paulo actuum 9. dum dixit: *Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel.* Et quod infra subdit Bernhard. *Inde est, quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes*, apparet scripturæ dissonum, nec id consentit series epistolarum Pauli, nisi posset ea scriptura conuinci, sed oppositum, vt pridem ostendimus. Et quod infra subiungit 6. *iuxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis* &c. Si intellexerint immediata institutione Dei, ipsorum dicta declino, tam scilicet Eugenii scripturam, quam sibi consentientis Bernhardi, eo quod canonicæ non sunt, nec vocari debent, nisi scripturæ, de quibus diximus. 19 *huius*, & quoniam oppositum eius quod dicunt, sæpe probauimus per scripturam. Si vero intellexerint humana institutione immediate plenam illam potestatem, secundum quem modum diximus 22. *huius.* Ecclesiarum curam vniuersalem, concedimus eius dictum. Et rursum quod addit: *Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt, nonne si causa extiterit, tu episcopo cœlum claudere? Tu ipsum* &c. Dicendum, vt prius, quod Dei ordinatione immediata non plus habet Rom. episcopus aut quiuis alter autoritatis in reliquos quam econuerso. Non enim ex crimine potest Rom. episcopus alium episcopum excommunicare vel deponere autoritate sibi per Christum immediate collata, magis quam econuerso, vt 15. & 16. *huius.* per scripturam ostensum est, & pridem etiam repetitum. Si vero intelligat Bernh. hunc primatum ab humana concessione immediate, tunc illum habet super reliquos episcopos, in spiritualibus ministrandis, qui sibi per generale concilium concessus fuerit: & in temporalibus eum qui eidem super reliquos per mortalem legislatorem concessus extiterit. Et quod additur vltimo, quantum ad hanc orationem, *Stat ergo inconcussum priuilegium tuum tibi* &c. Dicendum quod verum est, nam potestatem ligandi & soluendi homines à peccatis ipsosq; ducendi & sacramenta legis æternæ salutis ministrandi potestatem habet Romanus episcopus & sacerdos. Si vero per *priuilegium* intelligat Bernhardus, primatum aliquem Romano episcopo lege diuina seu Dei ordinatione immediata super reliquos episcopos debitum, eius velut prius, & propter assignatas causas declino sententiam. Ad aliam vero eiusdem Bernhardi orationem, qua *libro & capitulo 4. ad eundem Eugenium* innuere videtur, ad Romanum episcopum pertinere iurisdictionem coactiuam, quam sub metaphora *temporalem gladium* appellauit, non modo super clericos, verum etiam super laicos, eum dixit, *Quem tamen*, (gladium scilicet,) *qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini* &c. Et in fine concludens, inquit, *vterq; ergo ecclesiæ spiritualis*, (scilicet gladius) *& materialis*: cum reuerentia nec minus cum admiratione dicendum, quod idem Bernhardus sibi de hac materia dissone, quinimo contrarie pronunciauit aperte, inquit enim de hac autoritate seu potestate loquens, vbi supra immediate: *Quid tu denuo* (papa scilicet) *vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es reponere in vaginam?* Constat autem, quod quis *vsurpas*, ad suam autoritatem minime pertinere. Sed dicet Bernhardus aut eius interpres, iuxta id quod dixit in fine sermonis huius, quod quamuis autoritas iam dicta ad sacerdotem pertineat, tamen executio per ipsum fieri non debet, quod exercere materialem gladium dixit. Verum responsio hæc non est ad intentionem scripturæ. Nun solum enim hanc gladii materialis extractionem Christus à se negauit, verum etiam & iudicium id, atque præceptum de illo exercendo, dum dixit Lucæ 12. petenti ab ipso tale iudicium: *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* Quod verbum cum quibusdam aliis, tam Christi quam Apostolorum, tractans Bernhardus *ad Eugenium de consideratione libro primo, capitulo quinto*, & supra induximus *quinto huius*, sic ipsum exponentis in hoc loco interpretationem intersimit. Inquit enim ad eundem Papam; *Audi Apostolum quid de huiusmodi autoritate*, scilicet temporalia iudicandi) *sentiat, & est prima ad Corinth. 6. Sic non sapiens inter vos, aut ille, qui iudicet inter fratrem & fratrem.* Et infert, *Ad ignominiam vobis dico, contemptibiliores qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicium. Itaque secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu Apostolicus officium vile, gradum contemptibilium.* (Attende quod de officio loquitur, non de executione.) *Vnde & dicebat episcopus* (Paulus scilicet,) *episcopum instruens*, (Timotheum videlicet,) *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor, sed possibilia. Putas ne hæc tempora sustinerent, si hominibus litigantibus pro terrena hæreditate, flagitantibus abs te iudicium voce Domini responderes, ô homines quis me constituit iudicem super vos. In quale mox iudicium tu venires, quid diceret homo rusticanus & imperitus: Ignoras primatum tuum, inhonoras summam & præexcelsam sedem, derogas apostolicæ dignitati. Et tamen non monstrabunt puto, qui hoc dicent, vbi aliquando quispiam Apostolorum iudex sederit hominum, aut diuisor terminorũ, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego, erit illud, non fuit. Ita ne imminutæ est dignitatis seruum, si nõ vult esse maior Domino suo. aut discipulus si nõ vult esse maior, eo qui se misit, aut filius, si nõ transgreditur terminos quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicẽ. ait ille magister & Dominus. & erit iniuria seruo, discipuloq; nisi iudicet vniuersos?* Nõ solũ ergo remouet Bernh. quinimo verius Christus & Apostoli à successorib. sacerdotib. & episcopis, executionẽ secularis iudicii, verũ etiã officiũ, siue autoritatẽ de talibus iudicandi, propter q; infra subiungit idẽ:

Habent

natione immediata Dei: & hoc Christum, Apostolorum vero neminem, etiam in absentia Christi, quemadmodum per scripturam indubie conuicimus in sexto & 22. huius. Ad canonem ergo, cum dicitur, super hanc petram &c. dico secundum Glossam, *super hanc petram, id est super Christum, in quem credo*. Vbi Glossa interlinearis addit, *Tu es Petrus, id est à me petra, ita tamen vt mihi retineam fundamenti dignitatem*. Petrum autem vocauit eum Christus, id est constantem in fide, quod non negamus. Esto enim quod aliis constantior & merito perfectior, non propter hoc dignitate prior, nisi tempore forte, vt euidentior per scripturam probauimus, vbi supra. Eum autem quem diximus fuisse scripturæ sensum, adiuuat expositio beati Augustini super hunc locum, inquit enim Augustinus, & sumptum est ex libro Retractationum: *Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra ædificata sit Ecclesia, sed scio me postea sæpissime sic exposuisse, quod à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, vt super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus filius Dei viui, ac si Petrus ab hac petra appellatus, personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur. Non enim dictum est illi, tu es petra, sed tu es Petrus, petra autem erat Christus, quem confessus Simon. Sicut et,* (Christo scilicet) *tota Ecclesia confitetur dictus est Petrus.* Et potest huius ratio assignari secundum scripturam, quoniam Petrus quamdiu viator extitit, errare potuit & peccare per sui arbitrii libertatem, vnde Christum negasse legitur, & quandoque ad veritatem Euangelii ambulasse non recte: tale autem non poterat esse fundamentum Ecclesiæ, sed ille solus fuit Christus, vt apparet *prima ad Cor. 3.* qui aberrare non potuit, eo quod ab instanti suæ conceptionis impeccabilis fuerit confirmatus. Vnde Apostolus vbi supra: *Fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus*. Et quod addebatur, *tibi dabo claues regni cælorum*, nullam Petro super reliquos Apostolos autoritatem tribuit, quoniam hanc eandem iudiciariam potestatem cæteris Apostolis tribuit, secundum Hieron. & Rabanum, quorum Glossas induximus *sexto huius, parte 3.* Amplius, quoniam Christus potestatem clauium illi non videtur tradidisse per hæc verba, inquit enim, *tibi dabo*, quod sonat futurum, dixit, Dom. Sed Iohan. vigesimo indifferenter omnibus dixit: *Accipite Spiritum sanctum, & quorum remit. peccat.* &c. Esto tamen quod Petrus his verbis potestatem hanc recepisset, non concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus, & quod illi singulariter has tradiderit Christus claues, signare voluit *Ecclesiæ vnitatem in fide, ad quam fideles inuitauit Christus per singularem clauium traditionem siue promissionem*, vt Glossa dicit: vel fortasse, quia Christum Dei Filium esse primum constanter & manifeste confessus est, primum tempore dotatur clauibus & honoratur aut honorari promittitur, vt sic etiam confitendi Christum palam & constanter per huiusmodi præmium promissum, cæteris præberetur exemplum, non tamen propter hoc conuincitur, ipsum fuisse cæteris dignitate siue autoritate priorem, quamuis hoc plures Glossatorum dicere videantur à se, non habentes hoc ex Scriptura. Significat autem infallibiliter nos verum dicere sequens Euangelii series, quæ habetur eiusdem Matth. vigesimo vbi Christus quæsitum hoc aperte diffiniens, dixit, nullum ipsorum esse superiorem aliis. Facta enim erat contentio inter eos, quis eorum esset maior. Idemque 22. ad quos sic inquit Christus: *Vos autem* (inuicem, supple,) *nolite vocari rabbi, vnus est enim magister, vester omnes autem vos fratres estis. Omnes autem fratres*, id est æquales, non ergo excepit aliquem. Et est mirandum, si magis credere debeamus autoritati Glossatoris quam Christi, quicunque fuerit ille Glossator etiam sanctus, & maxime, cum hoc non dicat tanquam Glossator, sed proprio sensu. Series enim scripturæ iam manifesta est, quod Glossa non eget in hoc. Amplius, quoniam & ipsæ Glossæ oppositum dicunt, ad *Galatas* exponentes secundum, sicut apertum est *16. huius*. Tractauimus autem istud sufficienter & seriose *4. & 16 huius*, nec reiterauimus omnes probationes propter rei notitiam & abbreuiationem sermonis. Ad aliam vero canonis autoritatem sumptam ex *Luca vigesimo secundo*, Dixit enim Christus beato Petro, *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos*. Ex qua quidem serie inferunt aliqui duo: vnum quod solius Ecclesiæ Romanæ fides deficere nequit, eo quod de fide Petri Christus intellexit etiam fidem successorum, & consequenter Episcopum sibi successorem, aliorum primum: secundum vero quod ex hoc Christus ipsum reliquorum Apostolorum prælatum fecerit. Dico neutrum sequi ex verbis Christi per virtutem sermonis. In hac enim consequentia stat oppositum consequentis cum antecedente. Secundo probo per scripturam neutrum sequi, & per verba Christi, non alia. Primum quidem iam dictorum non sequitur, propterea quod omnibus dixit Christus Matth. vltimo, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. *Et, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus ad vsq; ad consummationem seculi*. Si Christus ergo spospondit se cum aliis futurum, vsq; in seculi consummationem omnibus diebus, ergo intellexit etiam de aliorum successoribus, si de successoribus Petri hoc debet intendi. Amplius, quoniam si successor beati Petri singulariter dicatur Romanus Episcopus, constat hæreticum quendam aut quosdam in sede illa tanquam Episcopum fuisse præfectum, vt de Liberio & quibusdam aliis ostensum est *28. huius* Rursum quia *16. huius* monstratum est, Romanum Episcopum non esse singulariter successorem beati Petri, propter causas secundum scripturam assignatas ibidem. Reliqua consequentia similiter nulla est, quod probo etiam per scripturam. Contulit enim Paulus Petro in Euangelio, non econtra, vt ex 2. *ad Galatas* induximus satis *16.* huius. Et quod euidentius est, huius consequentiæ destructiuum est sermo Christi pridem inductus, ex *Matth. vigesimo, & Luc. vigesimo secundo*, per quem ex aperto sui sensu determinauit Christus & diffiniuit oppositum. Vnde Glossa exponens hunc locum,

locum inquit, *Sicut ego te orando protexi ne deficeres, sic tu infirmiores fratres exemplo tuæ pœnitentiæ conforta, ne de venia desperent, intelligens per fratres indifferenter fideles. Quod etiam dicens Petro fuit, alios Apostolos intelligere facturos.* Vnde Marci decimo tertio. *Quod vus dico*, vel secundum aliam literam, sensum tamen eundem, *quod vobis dico, omnibus dico.* Aut fortasse id Petro singulariter dixit, sicut etiam Glossa sentire videtur, quoniam præsciebat Christus Petrum se negaturum. Vnde, *tu conuersus aliquando*, id est, exemplo tuæ pœnitentiæ, eo quod verbo & sui exemplo, qui veniam meruerat, infirmos in fide singulatius confortare seu confirmare volebat, ne scilicet de venia desperarent. Ad reliquam autem canonis autoritatem sumptam *Ioan. vigesimo primo.* per quam idem quod prius quidam nituntur conuincere, ex eo quod Christus beato Petro dixit, *Pasce oues meas, pasce agnos meos, &c.* Dicendum primo secundum Glossam hunc esse sensum huius sericei, quod *pascere oues est credentes ne deficiant confortare, terrena subsidia si necesse est, subditis prouidere, exempla virtutum præbere, aduersariis obsistere,* fidei scilicet, *peccantes corrigere* Et subditur in Glossa, *& cum tertio audit à Petro se diligi, iubet pascere oues, trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori.* Ex hoc autem non conuincitur, nisi quod ipsum pastorem ouium Christus instituit: non tamen ex hoc sequitur quod ipsum super reliquos Apostolos autoritate vel dignitate potiorem: nec rursum sequitur ex hoc, alios Apostolos non fuisse institutos pastores. Oppositum enim vtriusq; consequentis iam dicti stat cum antecedente, videlicet cum sermone Christi prædicto. Testatur autem dictis, quod Ecclesia Catholica canit de omnibus Apostolis indifferenter, *Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, te quidem omni tempore suppliciter exorare, vt gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias. Vt eisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Ecce *Apostolos* in plurali, *rectores, vicarios, & pastores, per Christi collationem immediatam.* Non autem solum aliquem rectorem, vicarium, aut pastorem constitutum per Christum. Interroganti vero, cur Christus hoc Petro singulariter dixit, dicendum videtur, quod Christus quandoque sermonem dirigebat ad hominem in persona propria, vt in remissione peccatorum, sanatione infirmorum, & suscitatione mortuorum, quandoq; vero dirigebat sermonem ad alterum in persona omnium aut plurium, vt in Ioan 5. *Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat.* Vnde id officium Christus committendo Petro, illi loquebatur in persona omnium Apostolorum, sicut ipsemet testatur hunc modum loquendi suum. Marci 13. cum dixit, *Quod autem vus vel vobis dico, omnibus dico* Specialiter tamen ad Petrum sermonem direxit, quia senior erat, vel quia charitate ardentior, vel vt significaret Ecclesiæ futuræ quales debeant pastores institui, quoniam ætate maturi, ex qua signatur prudentia, seu scientia, & charitate pleni, ex qua significatur cura & diligentia quam debent habere pastores, aut fortasse ne videretur abiectior, quia Christum negauerat, quod sapere videtur Glossa, cum dixit, *trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quam timori* Hoc enim certissime constat, quod omnibus, *Matt. vl.* dictum est indifferenter. *Euntes ergo docete omnes gentes,* nec dixit Petro, Vade & alios mitte, in quo significauit omnibus autoritatis æqualitatem, sicut etiam ex *Matt. 13.* pridem induximus, dum ad eos inquit Christus, *Nolite vocari Rabbi,* supple inuicem aut vnus super reliquum vel reliquos. *Vnus enim est magister vester, vos autem omnes fratres estis.* Aut dicendum & valde probabiliter, atq; secundum veritatem mihi videtur, quod pro tanto dixit Petro, Pasce oues meas, vt sibi specialiter propter sui constantiam committeret populum Israel, qui & duræ ceruicis populus fuit versus Deum, vt apparet *Exodi 33.* Et inducit Apostolus per Esaiam *Actuum vltimo* Et quoniam propter hunc populum conuertendum & saluandum principaliter venerat Christus. Vnde Matt. 15. *Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt Domus Israel. Non sum missus,* principaliter, supple. Ideoq; huius populi curam beato Petro specialiter commisisse videtur, cum dixit, *Pasce oues meas.* Et videtur hæc fuisse Apostoli aperta sententia, cum ad Gal. 2. dixit, *Cum vidissent quod creditum est mihi Euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis &c.* vbi Glossa secundum Aug *Cum vidissent quod Euangelium præputii creditum est mihi vt fideli, ita principaliter, sicut Petro Euangelium circumcisionis.* Christus enim dedit Paulo, vt ministraret gentibus, qui etiã dederat Petro vt ministraret Iudæis, ita tamen dispensatio distributa est illis, vt & Petrus gentibus prædicaret, si causa fecisset, & Paulus Iudæis. Nec video quod Paulus, vel alter sanctus aliunde sumere potuerit ex scriptura, populum Iudaicum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum, nisi ex eo quod Christus dixit illi, *Pasce oues meas.* Cum dicat Paulus ad Gal. 2. *sibi creditum Euangelium præputii, quemadmodum Petro circumcisionis.* Si namq; creditum erit Petro Euangelium vniuersaliter plusquam Paulo, vel alus, inconueniente vtriq; dixisset Paulus verba prædicta, quinimo totus eius sermo fuisset inanis, & comparatio quam fecit in eo ad glossas sanctorum & reliquorũ doctorum, Super hæc tria puncta scripturæ iam dicta dicemus in fine *capituli huius,* ne idem sæpius iterate contingat. Ad dictum vero Apostoli *ad Gal. 2.* per quod videbatur ipsum autoritatẽ fuisse minorẽ Apostolo Petro, per id quod dixit, *Contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus, ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem &c.* dicendum primo secundũ Glossam Aug super hunc locum, Inquit enim, *& non didici ab illis tanquam maioribus, sed contuli cum eis tanquam amicis & paribus.* Quod autem secundum Hiero. Glossa inducit super id. *Ne in vacuum currerem &c. Ostendit,* inquit Glossa secundum Hieronymum, *se non habuisse securitatem Euangelii, nisi etiam autoritate Petri confirmatum & aliorum roboratum.* Dico cum reuerentia, ꝙ hæc Glossa vel sibi contradiceret, in eo quod infra dicitur secundum eundem Hieronymum si sic intelligatur, quemadmodum qui aduersatur sententiæ, quam dicimus, videtur intendere. Vel oportet Glossam hanc secundum Hieron. intelligi, secundum id quod in ea subditur secundum Aug. Non enim fuit

humanam, vt *22. huius* sufficienter ostendimus. Ad huius vero confirmationem, quoniam sic vnum episcopum aut episcopatum oportet esse, tanquam spiritualium principium, quemadmodum vnum principem aut principatum, temporalium omnium primum, potest negari comparatio: quoniam primi principantis aut principatus vnitas numeralis necessaria est propter contentiosos hominum actus, vt demonstratum est *17. primæ*. Quæ siquidem vnitas non est necessaria in aliquo vel reliquorum officiorum ciuitatis aut regni. Amplius concessa comparatione secundum similitudinem seu proportionem, quæ primum assumitur ad id quod subiungitur, vnum esse primum principem aut principatum, dici potest quod verum est humana institutione, non aliqua Dei siue legis diuinæ ordinatione, seu statuto immediate. Quo modo conclusimus etiam *22. huius*, expediens fore vnum episcopum aliquem & vnum ecclesiam, secundum certam formam, & ad certum opus instituere omnium aliarum principaliorem & caput. Ad aliam vero ratiocinationem, quoniam vt in vnico templo est vnus episcopus, sic in orbe vniuerso fidelium. Dicendum primo in vnico templo, neque de necessitate salutis, neque legis diuinæ præcepto est vnus episcopus, imo possent esse plures, sicut *15. huius* ex *Actuum 20.* & aliis plerisque locis per Apostolum, & ex *epistola* Hieronymi *ad Euandrum* monstrauimus. Quod vero vnicus in vnico templo vel diœcesi posteriori tempore instituatur episcopus anthonomatice in iconomia templi præferendo illum proueniunt ex humana institutione immediate: non quidem, vt diximus ex necessitate imposita per legem diuinam. Neq; si esset talis imposita necessitas, lege diuina tenet simile. Non enim eadem necessitas est vnius iconomi numero in vnica domo, & in tota ciuitate aut prouinciis pluribus, quoniam non existentes in eadem familia domestica, non egent vnitate numerali cuiusquam iconomi, eo quod sibi inuicem cibos & reliqua victui necessaria mansionem accubitum & reliqua non inuicem participant, nec in tali vnitate, sicut qui sunt eiusdem domesticæ familiæ insimul conuersantur. Concluderet enim ratio hæc, pariter oportere vnum numero esse iconomum in orbe vniuerso, quod non est expediens neq; verum. Sufficiunt enim ad conuictum humanum quietum, vnitates numerales principatuum secundũ prouincias, quemadmodum diximus *17. primæ*. Vnũ autem esse iudicem coactiuum omnium, nondum demonstratũ videtur esse de necessitate salutis æternæ, cum tamẽ huius amplior videatur necessitas inter fideles, quam vnius vniuersalis episcopi, eo quod vniuersalis princeps magis in vnitate potest conseruare fideles, quam vniuersalis episcopus. Antiquis namq; temporibus per principes coacti sunt schismatici ad fidei vnitatem seruandam, quemadmodum ostensum est *21. huius*. Per episcopos autem cogi non poterant, eo quod autoritate coactiua carebant, quæ nec ipsis debetur in quantum huiusmodi, quemadmodum demonstratum *15. primæ*, & per scripturam & sanctorum autoritates & alias rationes, amplius confirmatum, *quarto, quinto, octauo, nono & decimo huius*. Vnitatem vero numeralem atq; principalitatem episcopi & ecclesiæ siue collegii clericorum, & secundum quem modum instituendam, expedire monstrauimus *22. huius*, quamuis vt diximus determinatus sacerdos nullus, neq; collegium ad hoc institutum sit lege diuina, sed humana electione seu institutione talis determinatio facta fuerit, quemadmodum *22. huius* veraciter & euidenter ostendimus. Quod vero addebatur ex Ioannis decimo, *& fiet vnum ouile & vnus pastor*, dicendum, quod loquebatur Christus de seipso. Ipse enim solus fuit vniuersalis pastor, & princeps pastorum, non alius post ipsum, sicut ipse solus fuit caput, & fundamentum ecclesiæ, quemadmodum *16. huius* monstrauimus, & aliis plerisq; locis repetiuimus. Et fuit hæc aperta & literalis sententia beati Petri, inquit enim sua canonica prima capitulo quinto: *Cum venerit princeps pastorum*, (de Christo loquens,) *percipietis immarcessibilem gloriam*. Hæc etiam est sententia sanctorum super hunc locum. Inquit enim Glossa secundum Gregorium, *Quasi ex duobus gregibus vnum ouile efficit, quia Iudaicum & Gentilem populum in sua fide coniungit*. Ecce qualiter ouile fit vnum, quoniam in fidei vnitate. Non dixit Gregorius vnum ouile fieri, quia sub episcopo Romano vel alio vnico præter Christum omnes fideles sint positi. Adhuc secundum Theophylactum: *Idem namque omnibus est baptismi signaculum, vnus pastor, verbum Dei. Attendant ergo Manichæi, quoniam vnum ouile & vnus pastor est noui & veteris testamenti.* Nusquam enim nominatus est ad hanc vnitatem ouilis Petrus aut Paulus, vel alter Apostolus, sed sola fidei vnitas, & Christi persona, qui solus ordinatione immediata Dei caput est & fundamentum, & omnium princeps Pastorum, vt ex præmissis diximus, & per certitudinem ostendimus *16. huius*. Ad aliam vero illationem, qua concludebatur, Romanum episcopum solum, aut cum suorum clericorum solo collegio esse primam causam effectiuam institutionis secundariæ omnium aliorum ministrorum ecclesiæ, & eisdem assignare seu determinare templa in ipsius potestate mediata vel immediata, vel vtraq; fore, negando respondeo. Et dum confirmatur per Ambrosium, *de tradendis basilicis*, qui sacerdotes ad templa siue basilicas determinare siue instituere, dicit *ius Cæsaris esse non posse, quoniam ecclesia Dei est*. Dicendũ sane, quod hoc propterea dixit Ambrosius, quoniã temporibus illis nõ erat tutũ, talia officia, scil. animarũ curas, permittere Romanis principib. conferenda; & quod nondũ erãt in fide cõfirmati sufficiẽter, quinimo ipsorũ principũ quidã magis fauebãt quãdoq; sacerdotibus hæreticis, quam vere fidelibus, velut idẽ Valentinianus Imperator, ad quẽ epistulã dirigebat Ambr. Veruntamen fide radicata & firmata, tam in subditis, quã in principãtibus, & tali existente cõmunitate: tutius, & vtilius, & magis conformiter legi diuinæ fit episcoporũ & aliorũ animæ curatorũ electio siue institutio, per autoritatẽ vniuersitatis fideliũ, quã per vnicum & partialẽ ciuitatis seu communitatis collegiũ, vel per vnius solius hominis voluntatẽ, quod prece aut pretio, amore, vel odio, aut alia quauis affectione sinistra, leuiter & quasi quotidie videmus peruerti. Cõuenimus ergo cũ beato Ambr. in hoc, quod curatores animarũ, episcopos aut sacerdotes reliquosq; tẽplorũ ministros

instituere, non sit ius Cæsaris, inquantum persona talis, aut alterius singularis personæ, sed vniuersitatis fidelium, aut illius vel illorum, cui fidelium voiuersitas autoritatem huiusmodi sponte tradiderit, neque hoc negauit ipse. Vnde aduersus Imperatores semper recurrebat ad plebem fidelem, per quam etiam idem ipse fuerat institutus episcopus, secundum quem modum determinauimus *17. huius*. Neq; vnquam dixit autoritatem hanc fuisse Romani aut alterius cuiusquam pontificis, sed propter causam prædictam dixit, Ecclesiam sine templum solius Dei esse, ac ipsius fidelium multitudinis tanquam ecclesiæ principaliter & primo dictæ, cuius ecclesiæ caput est Christus, & ius, id est possessionem de iure Cæsaris esse non posse. Omnia enim quæcunq; sint illa temporalia possessionis Cæsaris siue fidelis, siue infidelis esse possunt. Sed templum siue institutio sacerdorum in eo, ad solius multitudinis fidelium autoritatem pertinet, quemadmodum ostensum est 17. *huius*. Huius autem signum propterea solum contendisse Ambrosium, tanquam pastorem fidelium, vt scilicet malo seu hæretico sacerdoti grex fidelium non committeretur regendus, quod dixit ad Valentinianum epistola prima. Inquit enim: *Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis ecclesia minime traderetur, sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio.* Quod autem sic ipsum intellexisse oporteat circa basilicarum traditionem, vt nunc diximus, & 17. *huius* manifeste demonstrauimus. Quoniam si basilicam occuparet in communitate fidelium, qui hæresis labe factus existeret episcopus aut sacerdos credere nolens, constat huiusmodi iuste compelli posse per iudicem coactiuum & armatam potentiam, secundum leges humanas. Hoc autem coactiuum iudicium atque potentia nullius est sacerdotis autoritas, vt idem & vere testatur Ambros. in epistola, quæ intitulatur *ad plebem*, inquit enim: *Aduersus Gothos, milites quoq;, lachryma mea arma mea sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere*: quamuis hoc etiam demonstratione conclusum sit *15. & 17. prima*, & autoritate scripturæ atq; sanctorum cum aliis quoq; probationibus confirmatum *quarto, quinto, octauo, & nono huius*. Et ideo sane tenendum sic sensisse Ambrosium, vt diximus, nam & Apostolus Cæsarem appellauit, vt ex *Actuum* 25. induximus prius. Vnde vel sic dicendum, in communitatibus fidelium, aut singulos permittendum de fide docere quod volunt, sicut videtur sensisse Hilarius ad Constantium, *epistola* quadam. Sic igitur ad fidelis vniuersitatis autoritatem vel principantis secundum eius ordinationem pertinere videtur, basilicas siue templa disponenda tradere, ac sacerdotes in illis statuere, quod etiam catholici Francorum reges faciunt in quibusdam Ecclesiis, nullum sacerdotem seu episcopum recognoscentes, à quo deriuetur ad eos autoritas hæc. Sic etiam beatum Ambrosium intellexisse, & si vere intelligere opotuisse credimus. Et si contrarie huic, quam canonis scimus & credimus esse sententiam senserit, eius opinione relicta, quam credere non compellimur ad salutem, cum ipsius scriptura canonica non sit, scripturis canonicis inhærentes, eam quam diximus, tanquam veram tenemus sententiam. Et cum ab eadem autoritate Ambrosii videbatur inferri ad Romanum Episcopum pertinere, autoritate diuina immediate supremam iurisdictionem ecclesiasticorum temporalium, quæ propter officia ministris euangelicis conferuntur. Apparet ex dictis illationem inualidam fore, sicut etiam 17. huius sufficienter conclusimus, quam in hoc etiam sententiam confirmat Ambrosius iam dicta epistola *de tradendis basilicis*, vbi sic inquit; *Si tributum petit*, Imperator scilicet, *non negamus, agri ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit, potest pauperibus collatio populi redundare, non faciant de agris inuidiam, tollat eos si libitum est, Imperatori non dono, sed non nego.* Sed forte obiiciet, qui semper agros defendere quærit, dicens hos esse *iura sponsæ Christi*, parum curans de vera sponsa, fide scilicet catholica defendenda, vt rex & regnum Armeniæ sibi manifeste testificari potest, quod beatus Ambrosius dixit hæc, non quia agri ecclesiæ de iure debeant tributum, sed quia per vim & oppressionem Imperatorum exigebatur ab ipsis. Hæc profecto falsa expositio est, qua quidam etiam Romani episcopi cum suis complicibus ad effugiendam & declinandam coactiuam principum iurisdictionem, frequenter vtuntur, dicentes se de facto violenter, non iure in seculare deductos iudicium, quoniam oppositum dixit Christus, *Iohan. 19.* & supra induximus, *4. huius*, & hoc est quod iuxta sententiam quam secundum canonem tenemus, subdit Ambrosius, *Soluimus*, inquit, *quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtique non debet adscribi*, sed fideli supple sacerdoti, secundum iudicium fidelis multitudinis, quemadmodum pridem diximus, & *17. huius* euidenter astruximus. Est igitur tributum & iurisdictio principantis super ecclesiastica temporalia non violenter, sed de iure.

Ad aliam vero illationem qua videbatur concludi, omne collegium clericorum Romano episcopo coactiua iurisdictione subiectum, eo quod diuina ordinatione sit omnium princeps, negandum est antecedens. Ostensum enim est prius, quod nullus episcopus aut sacerdos immediata Dei ordinatione seu lege diuina inferior est aut subditus episcopo Romanorum, autoritate aliqua, essentialiter aut accidentaliter debita sacerdoti. Et quod inducitur consequenter ex Isidori *codice*, de verbis Constantini, dicendum, quod verbum fuit exhortationis & monitionis, quo siquidem deuotus Constantinus ostendit, quales esse deberent episcopi & sacerdotex, tales enim esse deberent inuicem & ad alios, quod in seculari iudicio non oporteret ipsos contendere, secundum doctrinam Apostoli primæ ad Corinth. *6. Quare*, inquit, *non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini, quam inter vos habere iudicia?* Et quod additur ex dicto Constantini, *vobis Deus dedit de nobis iudicandi &c.* Dicendum, quod verum est iudicio primæ significationis, nullius in hoc seculo coactiuo, de quo siquidem dictum est sufficienter *6. 7. 8. & 9. huius*. Nec tamen ex prædicta serie,

quam inducit Isidorus siue dicta à Constantino, siue non dicta, sequitur, reliquos episcopos Romano fore iurisdictione subiectos. Inquit enim Constantinus, *Dei solius inter vos expectate iudicium, & vestra iurgia quæcunque sunt, ad id diuinum referuentur examen*, non dixit ad iudicium vel examen Romani pontificis. Et quod additur, *Romanum episcopum esse vicem Dei gerentem in terris*, dicendum, quod ordinatione diuina immediate non plus ipse vicem Dei gerit, quam alter episcopus, vt sæpe dictum & ostensum est prius. Neque si vicem Dei gereret in terris, quam ad spiritualia docenda & ministranda, propter hoc Dei vicem gerit, quam ad iudicium coactiuum, super quenquam clericum aut laicum, vt ex *4. & 5. huius*, & aliis plerisque locis ostensum est prius, sed in hoc ministri Dei sunt principes, quemadmodum dixit Apostolus Paulus *ad Romanos 13.* & beatus Petrus *prima canonica sua, cap. 2.* Adhuc esto quod Constantinus hoc asserendo aperte dixisset esse verum, negarem ipsius dictum, quoniam nec canonicum est, nec ad canonicum consequens. Quod si hoc per modum statuisset edicti, id obseruari expediret, sicut reliquas humanas leges, non tanquam Dei ordinatione immediate statutum. Verum ex ipsa Isidori serie liquet aperte, cunctos episcopos Romano principi coactiua iurisdictione subiectos. Ad ipsius enim iudicium, non autem Romani pontificis, spontanei, non coacti suas contentiones & iurgia detulerunt, ipsius interpellantes examen atq; iudicium, vt Isidorus narrat ibidem. Et cum infertur vlterius ex eisdem antecedentibus, ad solius Romani episcopi, aut eius cum suo solo collegio sacerdotum autoritatem pertinere, generalia conuocare concilia sacerdotum & aliorum fidelium, & reliqua ordinare in eisdem, de quibus in argumentatione prædiximus. Neganda est illatio cum suo antecedente. Nam antecedentis & consequentis oppositum est *16. & 21. huius*. Ad confirmationes horum innisas autoritati siue sententiæ Isidori, quoniam interpretationem non patiuntur, eo quod hanc expressit sententiam. Dico, negando eas omnes tanquam canoni sacro, & demonstrationi super hunc firmatæ dissonas, quemadmodum *20. 21. & 22 huius* seriose ac manifeste deduximus, & ex his etiam quæ ipsemet inducit *codice* supra dicto. Id autem quod dixit Hieron. in *expositione catholicæ fidei*, in qua sermonem dirigens ad Romanum episcopum, inquit, *Emendari cupimus à te, qui fidem & sedem tenes*, in quibus videtur innuere, Romanum episcopum singulariter beati Petri successorem. Dicendum, pro tanto dixisse Hieronym. Romanorum episcopum tenere fidem & sedem Petri, quia in Romana ecclesia hæc statuto humano aliarum est caput, ipsam & suum episcopum denominat successorem ab Apostolo digniore siue perfectiore, quamuis immediata Dei ordinatione non sit, aut fuerit, autoritate aliqua sibi per Christũ immediate collata, superior reliquis Apostolis, vt supra induximus & plene probauimus 16. huius. Et quod addit Hieronymus, *Sin autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur* &c. In quo videtur innuere Hieronymus, ad solius Romani pontificis autoritatem pertinere, legis diuinæ, etiam in articulis fidei, dubias diffinire seu determinare sententias. Dicendum, nec istud sensisse Hieronymum, sed hæc pro tanto dixit, quoniam ad Romanum episcopum pertinebat dare responsum de his quæ circa fidem catholicam, dubia & circa ritum ecclesiasticum diffinita seu determinata erant per concilium generale. Nam Romanus episcopus & ipsius ecclesia propter hoc instituta erat caput siue principalior aliarum, secundum quem modum diximus *22. huius*. Signat autem, quod dicimus, intellexisse Hieronymum, quoniam in *epistola ad Euandrum*, vbi reprehendens quosdam ritus circa Diaconos ecclesiæ Romanæ, dixit expresse: *Si autoritas quæritur, orbis maior est vrbe*, id est, autoritas omnium ecclesiarum orbis maior est ea quæ vrbis Romanæ. Per illam ergo solam autoritatem, quæ aliarum maxima est & certissima, debent circa fidem dubia diffinire, quemadmodum ostensum est *20 huius*. Vnde & idem Hieron. in *expositione catholicæ fidei* plane sequitur quæ sunt approbata per generalia concilia, ea vero debere & reprobat, quæ sunt per eadem concilia reprobata. Quod si tamen sensisset Hieron. solius Romani pontificis autoritatem esse iam dictam, ipsius declino sententiam, tanquam non canonicam, neque per canonicam ex necessitate deductam. Non enim, vt in prioribus diximus atque probauimus, nec repetere piget, beatus Petrus aut alter Apostolus per se solum, autoritatem assumpsit, quæ dubia circa fidem esse poterant diffinire. Sed pro talibus conuenerunt Apostoli & seniores, vt *Actuum 15.* inspicienti se offert. Quod vero inducebatur ex Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit* &c. Dicendum, *Qui vos audit* &c. verum est, *vos*, id est, generale concilium, quod solum repræsentat Christum legis æternæ latorem vel Apostolorum & ipsorum ecclesiæ congregationem. Diuisim vero, *Qui vos audit* &c. verum est, loquentes secundum legem diuinam, non blasphemantes iniuste. Quomodo dixit Christus de Pharisæis, *Quæ dicunt, facite, quæ dicunt secundum legem*, diuinam videlicet, vt inquit Hieronymus *Matth. 23.* super præmissum immediate Christi oraculum. Vel sic, *Qui vos audit* &c. in præceptis aut prohibitis lege diuina, obligatur. In consiliis vero, qualia sunt ieiunia, non obligatur, nisi fidelium omnium, aut valentioris partis in generali concilio interueniente consensu. Ad rationes autem Bernhardi, & primum ad eam quæ ad Eugenium est, de consideratione lib. 2. *Quis es?* inquit Bernhard. & idem respondens, ait, *Sacerdos magnus, summus pontifex.* Dicendum, quod si intellexerit hoc immediata Dei ordinatione, aut legis diuinæ præcepto, neganda est eius responsio, quoniam sic non esset sacro canoni consona, nec deductis per necessitatem ex ipso *16. & 22. huius*. Si vero intellexerit hunc primatum illi conuenire humana electione siue institutione, concedenda est sua responsio, secundum quem modum dictum est *22. huius*. Et cum addit: *Tu princeps Episcoporum*,) verum est, accipiendo principem large, id est, principaliorem institutione prædicta, stricte vero accipiendo principem non est concedenda Bernhardi oratio,

nam

in gentes, ipsi vero in circumcisionem, id est, ad Iudæos. Non igitur ex hoc quod dicit Christus, *Pasce oues meas*, beato Petro generaliorem curam commisit, imo specialiorem alicuius populi. Ex enim, quã dedit omnibus Apostolis, Matthæi vltimo, & Iohan. 20. dũ dicit, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. Et, *accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata remittuntur* &c. nulla generalior esse potest. His enim verbis autoritatem & curam pastoralem acceperunt omnes Apostoli, & ad omnes indifferenter, quemadmodum etiam dixit Aug. *de quæstionibus noui testamenti. q. 94.* & supra induximus *16. huius.* Quam etiam dicat Bernhard. generaliorem curam commisit Christus alicui, ea quam Paulo actuum 9. dum dixit? *Vas electionis est mihi ille, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel.* Et quod infra subdit Bernhard. *Inde est, quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes*, apparet scripturæ dissonum, nec id consentit series epistolarum Pauli, nisi posset ex scriptura conuinci, sed oppositum, vt pridem ostendimus. Et quod infra subiungit 6. *iuxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis* &c. Si intellexerint immediata institutione Dei, ipsorum dicta declino, tam scilicet Eugenii scripturam, quam sibi consentientis Bernhardi, eo quod canonicæ non sunt, nec vocari debent, nisi scripturæ, de quibus diximus. 19 *huius*, & quoniam oppositum eius quod dicunt, sæpe probauimus per scripturam. Si vero intellexerint humana institutione immediate plenam illam potestatem, secundum quem modum diximus 22. *huius.* Ecclesiarum curam vniuersalem, concedimus eius dictum. Et rursum quod addit: *Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt, nonne si causa extiterit, tu episcopo cœlum claudere? Tu ipsum* &c. Dicendum, vt prius, quod Dei ordinatione immediata non plus habet Rom. episcopus aut quiuis alter autoritatis in reliquos quam econuerso. Non enim ex crimine potest Rom. episcopus alium episcopum excommunicare vel deponere autoritate sibi per Christum immediate collata, magis quam econuerso, vt 15. & *16. huius*, per scripturam ostensum est, & pridem etiam repetitum. Si vero intelligat Bernh. hunc primatum ab humana concessione immediate, tunc illum habet super reliquos episcopos, in spiritualibus ministrandis, qui sibi per generale concilium concessus fuerit: & in temporalibus eum qui eidem super reliquos per mortalem legislatorem concessus extiterit. Et quod additur vltimo, quantum ad hanc orationem, *Stat ergo inconcussum priuilegium tuum tibi* &c. Dicendum quod verum est, nam potestatem ligandi & soluendi homines à peccatis ipsosq; docendi & sacramenta legis æternæ salutis ministrandi potestatem habet Romanus episcopus & sacerdos. Si vero per *priuilegium* intelligat Bernhardus, primatum aliquem Romano episcopo lege diuina seu Dei ordinatione immediata super reliquos episcopos debitum, eius velut prius, & propter assignatas causas declino sententiam. Ad aliam vero eiusdem Bernhardi orationem, qua *libro & capitulo 4. ad eundem Eugenium* innuere videtur, ad Romanum episcopum pertinere iurisdictionem coactiuam, quam sub metaphora *temporalem gladium* appellauit, non modo super clericos, verum etiam super laicos, cum dixit, *Quem tamen*, (gladium scilicet,) *qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini* &c. Et in fine concludens, inquit, *vterq; ergo ecclesiæ spiritualis*, (scilicet gladius) *& materialis:* cum reuerentia nec minus cum admiratione dicendum, quod idem Bernhardus sibi de hac materia dissone, quinimo contrarie pronunciauit aperte, inquit enim de hac autoritate seu potestate loquens, vbi supra immediate: *Quid tu denuo* (papa scilicet) *vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es reponere in vaginam?* Constat autem, quod quis *vsurpat*, ad suam autoritatem minime pertinere. Sed dicet Bernhardus aut eius interpres, iuxta id quod dixit in fine sermonis huius, quod quamuis autoritas iam dicta ad sacerdotem pertineat, tamen executio per ipsum fieri non debet, quod exercere materialem gladium dixit. Verum responsio hæc non est ad intentionem scripturæ. Non solum enim hanc gladii materialis extractionem Christus à se negauit, verum etiam & iudicium id, atque præceptum de illo exercendo, dum dicit Lucæ 12. petenti ab ipso tale iudicium: *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* Quod verbum cum quibusdam aliis, tam Christi quam Apostolorum, tractans Bernhardus *ad Eugenium de consideratione libro primo, capitulo quinto*, & supra induximus *quinto huius*, sic ipsum exponentis in hoc loco interpretationem intersimit. Inquit enim ad eundem Papam; *Audi Apostolum quid de huiusmodi autoritate*, scilicet temporalia iudicandi) *sentiat, & est prima ad Corinth. 6. Sic non sapiens inter vos, aut ille, qui iudicet in ter fratrem & fratrem.* Et infert, *Ad ignominiam vobis dico, contemptibiliores qui sunt in Ecclesia illos constituite ad iudicium. Itaque secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu Apostolicus officium vile, gradum contemptibilium.* (Attende quod de officio loquitur, non de executione.) *Vnde & dicebat episcopus* (Paulus scilicet,) *episcopum instruens*, (Timotheum videlicet,) *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor, sed possibilia. Putas ne hæc tempora sustinerent, si hominibus litigantibus pro terrena hereditate, flagitantibus abs te iudicium voce Domini responderes, ô homines quis me constituit iudicem super vos. In quale mox iudicium tu venires, quid diceret homo rusticanus & imperitus? Ignoras primatum tuum, inhonorat summam & præexcelsam sedem, derogas apostolicæ dignitati. Et tamen non monstrabunt puto, qui hoc dicent, vbi aliquando quispiam Apostolorum iudex sederit hominum, aut diuisor terminorũ, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego, erit illud, non fuit. Ita ne imminutor est dignitatis seruus, si nõ vult esse maior Domino suo, aut discipulus si nõ vult esse maior, eo qui se misit, aut filius, si nõ transgreditur terminos quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicẽ, ait ille magister & Dominus, & erit iniuria seruo, discipuloq; nisi iudicet vniuersos?* Nõ solũ ergo remouet Bernh. quinimo verius Christus & Apostoli à successorib. sacerdotib. & episcopis, executionẽ secularis iudicii, verũ etiã officiũ, siue autoritatẽ de talibus iudicandi, propter q infra subiungit idẽ:

Habent

Habent hæc infima & terrena iudices suos, reges & principes terræ. Quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis? Hanc rursum sententiam repetit & confirmat, *libro 2. capitulo 4.* & supra induximus *quinto, 11. & 22. huius.* Vbi ad propositam intentionem, sic inquit; *Nunquid dominationem,* (supple reliquit Apostolus Petrus,) *successoribus suis? audi ipsum,* (Petrum videlicet,) *Non dominantes, ait, de clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, ne etiam veritate, vox Domini est in Euangelio, reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Et infert, Vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vsurpare aude, aut Dominus apostolatum, aut apostolicus dominatum, plane ab vtroque prohiberis,* supple simul habendo, & hoc est quod subdit ibidem Bernar. *Si vtrumque simul habere voles, perdes vtrunq;, alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic, Ipsi regnauerunt & non per me, principes extiterunt, & non cognoui eos.* Amplius eandem profert sententiam in epistola quadam ad Archiepiscopum Senonensem, vbi sic inquit; *Hac isti suggestores,* (inobedientiæ scilicet,) *sed Christus aliter & iussit & gessit: Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quod ore locutus est, mox opere implere curauit. Conditor Cæsaris non tunctatus est Cæsari reddere censum. Exemplum enim dedit vobis, vt & vos ita faciatis. Quomodo vero Dei sacerdotibus debitam negaret reuerentiã, qui hanc quoque secularibus potestatibus exhibere curauit? Noluit ergo Christus principibus huius seculi temporaliter dominari, sed subiici, & debitum illis censum atque reuerentiam reddere, id faciendi cunctis eius successoribus, apostolis primum, demum sacerdotibus, & episcopis præbens exemplum.* Adhuc expressius eandem sententiam infra subiungens, ait. *Quid igitur vos, ô monachi sacerdotum grauat autoritas, metuitis infestationem? sed si quid patimini propter iustitiam, beati secularitatem contemnitis, id est principantes in seculo. Sed secularior nemo Pilato cui Dominus astitit iudicandus. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi tibi data esset desuper. Iam tunc pro se loquebatur, & in se experiebatur, quod post per apostolos clamauit in ecclesiis, non est potestas, nisi à Deo. Et qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Ito nunc ergo resistere Christi vicario, cum nec suo aduersario Christus restiterit, aut dicite si audetis, sui præsulis Deum ordinationem nescire, cum Romani præsidis potestatem Christus quoque super se fateatur fuisse cælitus ordinatam.* Vsurpat ergo episcopus alienum officium & in alienam messem falcem extendit, dum se iudicio secularium actuum ingerit inter homines, cuiuscunque conditionis existant. Et quod addit Bernhardus in præmissa instantia: *Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini,* &c. Dico quod nullus quem viderim aut audiuerim, id negauit aut negare potest expressius, vt ex ipsius præinductis orationibus liquet. Quibus etiam adiungendum, cum reuerentia, semper conuenientiorem esse aliorum sanctorum expositionem super hunc locum: Fuit enim (vt omnes concordant) locutio Christi metaphorica, dum dicentibus discipulis, *Ecce duo gladii,* respondit Dominus, *satis est.* Vnde Chrysost. *Equidem si humano volebat eos vti præsidio, nec centum sufficerent gladii. Quod si nolebat eos vti humano subsidio, etiam duo superuacui sunt.* Vnde apparet verborum Christi sensum fuisse mysticum, quod etiam signat manifeste ipsius sermo, dum *Matt. 26. & Ioan. 18.* tempore defensionis, si qua per illos gladios fieri debuisset, inquit Petro, *Conuerte gladium tuum in locum suum,* vel *in vaginam,* in quo significauit se non præcepisse, munitionem fieri per apostolos gladiorum, sed mystice fuisse locutum, secundum quem sensum sufficienter attendens verbum Domini, beatus Ambrosius exponit verba prædicta, sic inquiens; *Duo gladii permittuntur, vnus noui, alter veteris testamenti, quibus aduersus Diaboli munimur insidias. Et dicitur, satis est; quia nihil deest ei, quem vtriusq; testamenti doctrina munierit.* Verum, quia ad vsurpandos principatus sacerdotes anhelant, & toto exteriori conamine, licet indebite, tendunt: peregrinas expositiones Scripturæ, quæ ipsorum opinionem corruptam & affectionem peruersam sapere videantur, libenter recipiunt. Quod si tamen literaliter verba Christi sumantur, nihil sunt contra nostram sententiam, quoniam gladius materialis non est principatus neq; iudicium secularium actuum, neq; etiam secundum metaphoram, iuxta Christi sententiam, principatum siue officium secularis iudicii, quod Christus Petro aut alteri Apostolo commiserit, signare potest, vt idem Bernhardus probauit alibi manifeste, vbi supra induximus, & etiam per Scripturam indubie monstrauimus *4 huius & quinto.* Et quod subiungit, *Forsitan tuus, & tuo nutu exerendus,* dico quod dixit *forsitan,* quamuis non debuisset in hoc dubitare, nisi fortasse hoc sane intelligat, quod princeps in exercendo gladium ad nutum sacerdotis, id est, ad consilium sacerdotis, in generali vel speciali consilio secundum exigentiam facti emergentis attendere debet: vt in mouendo bellum, dubitans vtrum iuste secundum legem diuinam, debet vti consilio sacerdotum, ne mortale peccatum incurrat, sicut & in reliquis suis actibus monasticis & ciuilibus, præsertim etiam in quibus dubitat per ignorantiam mortale peccatum incurrere, non quidem quod propterea sacerdoti subiiciatur in tali officio. Sic enim in conferendis disciplinarum licentiis & expellendis à ciuitate leprosis, vti debet consilio peritorum, quibus in iurisdictione non subiicitur, quemadmodum diximus decimo huius. Vnde Bernhar. in fine sermonis iam dicti ait, quod *nutu sacerdotis & iussu Imperatoris hic gladius exeri debet,* non ergo per nutum intellexit Imperium, siue autoritatem coactiuam, sed consilium, quoniam hoc ad Imperatorem, siue principem expressi pertinere, quamuis Romanus episcopus hunc gladium exeri persæpe etiam inter Christi fideles aduersus inuicem minus iuste præcipiat. Et ad vnum dicere, si Bernhardus ex his verbis intelligat tale officium siue iudicium ad sacerdotis siue episcopi cuiusquam autoritatem pertinere, tanquam in hoc superiorem alicui principanti, secundum tertiæ significationis iudicium in hoc seculo: Dico quod in manifesto, tam sibi quam Scripturæ sacræ quam inducit, contradicit aperte, vt ex prædictis apparet, propter quod simpliciter eius in hoc loco, si talis fuerit, declino

senten-

sententiam, tanquam non canonicam sed canoni dissonam atq; contrariam. Ad dicta vero sanctorum atq; doctorum, & præcipue super scripturam inductam ex Math. 16. *Tu es Petrus & super hanc petram* &c. Et rursum super illud Lucæ 22. *Ego autem rogaui pro te Petre* &c. Amplius & super illud Iohan. 21. *Si amas me, pasce oues meas.* Quibus siquidem dictis videntur intendere, beato Petro per Christum immediate super reliquos Apostolos traditam potestatem seu autoritatem, ipsum vocantes *apostolorum principem, & vniuersalem pastorem*, & ipsorum quidam *caput ecclesiæ*. Dicendum (cum reuerentia tamen) quod autoritatem nullam essentialem, quam sacerdotalem diximus, neq; accidentalem aliquam pastoratus præexcellentiam super reliquos Apostolos Christus immediate beato Petro tradidit, sed ab illo & cæteris inuicem remouit, vt 16. huius per scripturam & sanctorũ atq; doctorum expositionem euidenter ostendimus. Et modo quodam repetiuimus circa principium capit. huius. Vnde Christum & Apostolum & ipsorum quorundam alibi dicta sequens, quam super inducta iam scripturæ loca & alia quæcunq; similia dicere videntur sententiam de tali primatu seu principalitate, aliter quam *16. & 22. huius*, diximus, declino. Quoniam canonica nec est, nec canonicam sequitur, quinimo ipsorum aliqui oppositum dixerunt alibi, exponendo scripturam. Hic autem talia proferunt extra scripturam ex propria sententia, sequentes consuetudinem, & magis attendentes quædam dicta famosi, quam verba scripturæ. Quis enim non admirabitur, contendentibus Apostolis, quis eorum esset maior, Christum respondisse, semper inter ipsos æqualitatem & prioritatem autoritatis ab ipsorum quocunq; negasse, si intendebat beatum Petrum inter ipsos principaliorem & caput? Quid etiam Christus non dabat reliquis mandatum, vt Petro subessent in officio pastorali, ne tantum mysterium lateret eos & ipsorum successores, quantum erat caput ecclesiæ? Nusquam enim legitur in scriptura tale mandatum fuisse datum Apostolis. Quomodo etiam dexteras dedit Petrus Paulo societatis? imo mandatum dare debuit tanquam superiori. Et ad vnum dicere, tota scriptura, vbi tangitur materia hæc, huius sententiæ oppositum clamat aperte. Esto amplius, quod tamen secundum scripturam negauimus beato Petro, per Christum immediate fuisse commissam curam pastoralem aliorum Apostolorum, non tamen propterea per scripturã conuinci posset, Romanum aut alium quemuis episcopum post mortem beati Petri esse Pastorẽ omnium aliorum immediata Christi ordinatione, sed conuenit alicui talis autoritas per electionem humanam immediate, quemadmodum *16. 17. & 22. huius* ostendimus prius. Et cum inducebatur, ecclesiam acephalam esse, neq; fuisse ordinatam à Christo secundum optimam dispositionem, si eam absque capite in sui absentia reliquisset, possumus dicere secundum Apostolum vt prius, quod Christus semper caput remansit ecclesiæ: omnesq; Apostoli & ecclesiastici ministri, membra, vt plane patet *ad Ephesios 4.* & aliis plerisq; locis, de quibus sufficienter induximus *22. huius, parte quinta.* Et hoc etiam Christus ipse manifeste significauit Mathæi vltimo, dum dixit, *Ego autem vobiscum sum vsq; in seculi consummationem.* Et dicat disputans, nunquid etiam sit acephala, mortali capite vacante ab episcopo, Romana sede plerunque, & constat quod sic. Nec tamen propterea concedendum eam inordinatam, aut praue dispositam à Christo relictam, propter quod redire oportet ad prædicta, & ea quæ in solutione sequentis instantiæ dicturi sumus. Rationi vero quæ apparens est, vt amplius satisfaciat dicamus in forma. Cum enim ex ipsa deducitur & infertur, Christum non ordinasse ecclesiam secũdum optimam dispositionem, si caput mortale determinatum, in sui absentia non reliquisset idem. Neganda est illatio. Et cum videtur id astrui, propterea quod ecclesia est in meliori dispositione per huius capitis institutiuem, concedendum vtiq; credo, meliorem ecclesiastici ritus & obseruandæ fidei dispositionem, per huiusmodi capitis mortalis institutionem, non tamen immediate fiendam per Christum. Quoniam si sic, tunc semper, vel vt in pluribus hoc modo prouenire deberet, ex Christi ordinatione. Sed melius fuit determinandum & eligendum per fidelium institutionem, & hanc fuisse optimam dispositionem à Christo traditam ecclesiæ militanti, vt hic ad exemplum traherentur imposterum, & scandali materia tolleretur, tam ab Apostolis quam reliquis eorum successoribus atq; fidelibus. Quoniam Romanæ vrbis aut cuiusuis alterius, fortasse non semper sunt clerici sacra scriptura & vita præstantiores, cæteris mundi collegiis, vt in ipsorum comparatione ad Parisiensis vniuersitatis & cleri collegium satis apparet, propter quod relinquendo fidelibus institutionem talis capitis ecclesiæ quemadmodum diximus *22. huius, parte 8. & 9.* Christus eam in optima conuenientium humanæ conuersationi, dispositione reliquit, quo modo fortasse Apostoli Petrum caput instituerunt ecclesiæ, quemadmodum ex Anacleti *decreto* induximus *16. huius, parte duodecima.* Quod autem dixit Augustinus, super illud Iohan. 21. *Sic eum volo manere) quod vita quæ est in fide, signata est per Apostolum Petrum propter sui Apostolatus primatum.* Dico Christum intellexisse tempore, quoniam inter cæteros ad Apostolatum per Christum vocatus est primus, sicut etiam clauium promissionem tempore primus accepit, secundum eundem *Matth. 16.* super illud, *Tibi dabo claues regni cœlorum* Vita enim quæ est in fide, videlicet corruptibilis huius seculi, præcedit tempore illam, quæ est in spe incorruptibilem alterius seculi. Ad eam vero confirmationem obiectionum, quæ inducebatur ex *Decretis* siue *Decretalibus pontificum Romanorum*, dicendum generaliter ad omnes huiusmodi scripturas atque sermones, non quales diximus *19 huius*, quod ipsis veritatis credulitatem non tenemur præstare, neque in quibus sententiarum prædictarum, quas cum scriptura tenemus, oppositum continent, sed eas, quamuis cum reuerentia, declinamus, & aperte negamus. Et quod singulariter concludere volunt, ad Romanum Episcopum solum, aut cum suo clericorum collegio, pertinere autoritatem instituendi personas ad ecclesiastica officia, & pro illis

Cc tem-

temporalia ſine beneficia conferendi. Dicendum, quod ſi per *officia eccleſiaſtica* intelligantur ſacri ordines & characteres, qui cum his imprimuntur in anima velut habitus quidam. Hæc inquam officia, per ſolos epiſcopos ſiue paſtores poſſe conferri, ſiue à Deo per miniſterium eorum tantummodo, & nullius alterius collegii, vel ſingularis perſonæ. Et hoc credendum de neceſſitate ſalutis, vel non ipſius oppoſitum, quia ſic ordinatum reperitur lege diuina, non quidem quoniam ſic ſtatutum eſt, per humanas aliquas *Decretales* ſiue *Decreta*. Quamuis tamen vt diximus *17. huius*, perſonarum habilitans ad hæc ſuſcipienda officia examen & determinatio, non ſine legiſlatoris fidelis autoritate, vel eius principantis fieri debeat, vt vbi ſupra monſtrauimus, & *15. prima*. Si vero per *officia eccleſiaſtica* intelligantur determinationes ſeu inſtitutiones presbyterorum & aliorum iam dictorum officialium ad curas animarum, maiores aut minores, in certis locis & ad certos populos gubernandos, talia inſtituere officia, ſiue perſonarum ad hæc determinationes facere, & pro his eccleſiaſticis temporalia diſtribuere ſeu conferre, ad fidelem legiſlatorem pertinet, ſecundum quem modum diximus *17. huius*. Idq; generaliter & vbiq;, nullius vnici epiſcopi, aut collegii ſacerdotum, autoritatis eſſe nec expedire, quemadmodum *17. & 21. huius* oſtenſum eſt. Quod ergo obiicitur nobis oppoſitum horum, ex *Decretis & Decretalibus Romanorum pontificum*: Dicendum, quod quamuis huiuſmodi *Decretales* ſiue *Decreta*, & quæcunq; aliæ ſcripturæ ſiue ſermones conſimiles, nō quales diximus 19. huius, poſſint continere plurima documenta & conſilia, etiam vtilia etiam pro ſtatu præſentis ſeculi, quam venturi inquantum ab epiſcopo Romano, etiam cum ſuo collegio clericorum, præter licentiam fidelis legiſlatoris aut Principis, aut aliter ſeu contra formam dictam *21. huius*, ſtatuta huiuſmodi neminem obligare ad culpam vel pœnam, & præcipue temporalem. Sic nanq; diſponuntur eiuſmodi fetentes traditiones, quemadmodum Phariſæi & ſcribæ, ad quos Chriſtus Marci 7. inquit, *In vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones hominum*. Et parum infra, *Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis*; Decretales atq; Decreta videlicet de temporalibus vſurpandis. Non enim ſunt Decretales in quantum huiuſmodi, leges diuinæ aut humanæ, ſed narrationes aut documenta, & in pluribus obligarchica quædam ſtatuta. Propter quod talium ordinatores, contra formam, & præter autoritatem iam dictam, ad ipſorum quoq; obſeruationem quenquam inducentes verbis ſubreptitiis, quaſi cogentes, comminando ſimplicibus eorum transgreſſoribus, damnationem æternam, aut blaſphemias ſiue anathemata, vel alias maledictiones inſerentes in quenquam verbo vel ſcripto corporaliter ſunt extremo puniendi ſupplicio, tanquam conſpiratores & ciuilis ſchiſmatis concitatores. Eſt enim hæc grauiſſima ſpecies criminis læſæ maieſtatis. Quoniam in principatum directe committitur, ad eius etiam ſupremi pluralitatem, & conſequenter per neceſſitatem ad ſolutionem cuiuslibet politiæ perducens.

Cap. XXIX.

De ſolutione inſtantiarum, ex ſcriptura inductarum tertio huius, ad oſtendendum iuriſdictionem coactiuam epiſcopis, & ſupremam Romano epiſcopo in quantum huiuſmodi, conuenire.

AD reliquas vero inſtantias ex ſcriptura inductas *tertio huius*, propter quas fortaſſis alicui videretur poſſe conuinci, Romanum Papam vel alium quemuis epiſcopum, iudicem eſſe ſecundum tertiam ſignificationem ſuper omnes clericos, aut indifferenter ſuper reliquos omnes, abſq; tamen humani legiſlatoris inſtitutione, ſed Dei ordinatione immediata. Dicendum, & primo ad eam quæ ſumebatur ex *Matth* 16. dum dixit Chriſtus beato Petro, *Tibi dabo claues regni cælorum &c.* quod ex his verbis non aliam poteſtatem beato Petro aut alteri Apoſtolo tradidit Chriſtus, quam ligandi & ſoluendi homines à peccatis, ſicut expreſſe dicit beatus Bernhard. *ad Eugenium de conſideratione libro primo cap 5.* & ſupra induximus *quinto huius, parte ſecunda*, de qua etiam ſerioſe dictum eſt *6. huius & 7.* Nec illius plenitudinem aliter quam dictum ſit *23. huius*. Vnde propter hæc verba, Romanus aut alter epiſcopus vel ſacerdos, in Apoſtoli aut Apoſtolorum perſona, coactiuam in hoc ſeculo autoritatem ſiue iuriſdictionem in quenquam clericum aut laicum non accepit à Chriſto. Dictum enim eſt, *Tibi dabo claues regni cælorum*, ad differentiam regni mundani. Ab huiuſmodi namq; regimine ſui exemplo Chriſtus vnumquenq; Apoſtolum & eorum ſucceſſorem epiſcopum ſine presbyterum ſignificauit excluſum, dum dixit Lucæ 12. *Homo, quis me conſtituit iudicem*, terrenorum videlicet? Idemq; per alia præinducta *4. & 5. huius*. Eodem quoq; ſiue conſimili modo dicendum eſt ad autoritates ſumptas ex canone, *Matth.* 18. & *Ioh.* 20. dum dixit Chriſtus Apoſtolis, *Quæcunque alligaueritis ſuper terram &c. Et quorum remiſeritis peccata &c.* Non enim ex his verbis aliam, quam iam dictam & ſecundum quem modum diximus, Chriſtus illis tradidit poteſtatem. Ad aliam quæ ſumebatur ex *Matth.* 11. dum dixit Chriſtus, *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo*. Dicendum quod non ſequitur, *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo*, ergo poteſtatem omnium Apoſtolo vel Apoſtolis tradidi, ſicut etiam diximus *4. huius*. Non enim ex hac inquiſitione dubitatur, quid Chriſtus tradere potuerit poteſtatis & autoritatis, Apoſtolo vel Apoſtolis, & ipſorum ſucceſſoribus, ſed quid tradere voluerit & de facto tradiderit, & à qua ipſos prohibuerit conſilio vel præcepto. Hæc n. oſtenſa ſunt ſufficienter *4. 5. & 6. ac 9. huius*. Vnde Bernhard. etiam hoc intendens ad Eugenium de conſideratione lib. *3.* capit. primo ſic inquit, *Non enim reor omnem modum, ſed ſane quodamtenus, vt mihi videtur, diſpenſatio tibi ſuper illum credita eſt*, (videlicet ſuper orbem) *non data poſſeſſio. Si pergis vſurpare hunc, contradicit tibi qui dicit, Meus eſt orbis terræ & plenitudo eius. Non tu ille de*

que,

quo propheta, Et erit omnis terra possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat, & iure creationis & merito redemptionis. Et plura subiungit ad propositum, quæ omisi propter sufficientiam præmissorum & abbreuiationem sermonis. Non igitur Christus omnia, & secundum modum sibi tradita, tradidit Apostolo, vel Apostolis, sed certa solum & secundum certum modum. Amplius secundum Gloss. omnium sanctorum super hunc locum, *intendebat Christus, hanc traditionem sibi factam secundum diuinitatem, qua Dei filius æternus erat*: quod nulli Apostolorum aut successorum conuenire potuit. Propter quod hic sermo Christi nec etiam apparet, aliquid infert contra sententiam quam tenemus. Ad eam vero quæ sumebatur *Matth. 28. & vltimo*, dum dixit Christus, *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*. Dicendum, sicut diximus ad immediate præmissam. Non enim propter hoc sequitur, esto etiam quod secundum humanitatem omnem potestatem susceperit in terris, quod omnem potestatem Apostolo vel Apostolis tradiderit, sed solum eam, de qua dictum est *Matth. vltimo*, & *Ioh. 20.* quam etiam explicauimus *6. huius & 7.* Quoniam & secundum hanc solum regnare venit Christus, vnde Hieron. super hunc locum: *In cælo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credentium regnet in terris.* Quod autem ex *Matth. 8. & Marc. 5.* sumebatur, *Dæmones autem rogabant eum, dicentes* &c. Dicendum, nec id dictum obuiare sententiæ, quam tenemus. Esto nanque, sicut verum est, Christum habuisse si voluisset, etiam secundum humanitatem, dominium, & omnem potestatem temporalium, non ex hoc per necessitatem potest inferri, eum tradidisse Apostolo vel Apostolis, aut ipsorum successoribus consimilem potestatem, quinimo, tam opere quam sermone Christus illis monstrauit, temporalium fugere possessionem atque dominium, sic etiam iurisdictionem coactiuam cuiusquam in hoc seculo, siue iudicium, vt *4. huius & 5.* monstratum est, & repetitum *cap. præcedent.* Quod si tamen Christus aliquando vsus fuerit talium potestate siue dominio, non tamen humani principantis seu iudicis modo, sed miraculose ac raro valde diuina potestate potius quam humana, vt in proposito & in arefactione ficulneæ, suis Apostolis ex hoc significare volens sui diuinitatis naturã. vnde ipsos amplius in fide firmaret, vel etiam propter aliquod melius, occultum homini & inocceultum sibi; sicut dicunt ibidem Chrysost. & Hieron. *Vt fit*, inquit Hieron. *salutis hominum occasio per porcorum interfectionem.* Et ideo Christus, nec ipsos miracula facere docuit, vt ex Aug. *de verbis Domini, super Matth. sermone 10* supra induximus *4. huius*. Eoque minus ipsos voluit exercere potestatem in alienam iacturam & scandalum propter quod talia non exercuit, vt ipsi talia exercere deberent, sed vt illis se verum Deum ostenderet esse. Et vero instantiæ, quæ inducebatur ex Matth. 22. Marc. 11. & Lucæ 19. *Tunc misit duos discipulos, dicens eis Iesus. Ite in castellum quod contra vos est, & inuenietis asinam alligatam* &c. similiter dicendum est, quemadmodum instantiæ immediate præmissæ. Ea vero quæ de duobus gladiis, sumpta *Lucæ 22.* & quæ de pastu ouium ex *Ioan. 21.* nil contradicunt, aut contradicens inferunt necessario sententiæ, quam tenemus, sicut seriose monstrauimus *præcedenti cap.* Non n. ex his B. Petro vel alteri Apostolo, aut ipsorum successori coactiuam in hoc seculo cuiusquam iurisdictionem tradidit, siue iudicium, sed officium pastoratus, de quo traditum est sufficienter *9. huius*. Quod autem inquit Apostolus primæ ad Corinth. *6. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* nec contradictorium est sententiæ quam tenemus, nec contradictorium infert. Non enim sermone seu scriptura prædicta, monebat seu alloquebatur Apostolus, sacerdotes tantummodo, sed generaliter omnes fideles de Corintho. Nam iisdem generaliter, vt ex salutatione patet, scripsit epistolam. Contendebant enim inuicem de secularibus & ciuilibus, coram infidelibus iudicibus se trahentes, propter quod monebat ipsos Apostolus, tanquam pastor ipsis consulendo, vt ex cœtu fidelium sibi iudices constituerent, non quidem sacerdotes aut episcopos, sed alios ab his. Propter quod immediate subdit Apostolus: *Secularia igitur iudicia, si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum, ad verecundiam vestram dico, si non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre contendit iudicio apud infideles.* Quam siquidem Apostoli seriem exponens Gloss. secundum Aug. Amb. & Greg. inquit sic, *Secularia igitur &c. Sicut iam reprehendit eos, quia causas agebant apud infideles contemptis fidelibus, ita nunc reprehendit eos, quod contemptibiles iudices, licet fideles, constituebant, qui, & quia debetis iudicare. Igitur si habueritis secularia iudicia, ideo dicit, si habueritis, quia nec habenda sunt, sed potius sunt contemnenda, si inquam habueritis, constituite ad iudicandum illos contemptibiles, id est, indiscretos & viles, qui sunt in ecclesia, quid hoc est, quod vos fecistis. Vnde coacti fratres recurrerent ad illos, id est, ad infideles. Hoc redarguit eis Apostolus, ironice eis loquens, & quia non decet fieri, adiecit, ad verecundiam vel ad reuerentiam vestram dico, quasi non impero, sed memoro, vt verecundemini, & debetis erubescere, quia non est inter vos quisquam sic, id est, adeo sapiens, quod possit iudicare inter fratrem suum, vt ita necesse sit, vt stultos statuatis iudices. Et hi tamen potius statuendi sunt, quam ad infideles iudices eatur, si desint sapientes, sic inquam non est sapiens, sed frater cum fratre contendit in iudicio, quod malum est, etiam apud infideles, quod peius est, vel ita. Secularia igitur, quia dixerat Apostolus, eos posse de his minimis iudicare, determinat, qui ad huiusmodi diffinienda negotia sunt constituendi, scilicet contemptibiles qui sunt in ecclesia. Maiores enim spiritualibus intendere debent, qui, & quia iudicare debetis, igitur hoc modo facite, si secularia negotia habueritis, illos constituite ad iudicandum, qui sunt in ecclesia contemptibiles, id est, aliquos sapientes, qui tamen sunt minoris meriti, Apostoli enim prædicando circumeuntes talibus non vacabant. Sapientes ergo qui in locis consistebant fideles & sancti, non qui huc atq; illuc propter euangelium discurrebant talium negotiorum examinatores esse voluit. A quibus nos excusare non possumus & si velimus. Christum enim testem inuoco, quoniam mallem per singulos dies certis horis manibus aliquid opera-*

vt & certas horas habere liberas ad legendum & orandum, vel ad agendum aliquid de diuinis literis, quam tumultuosas perplexitates causarum pati de negotiis secularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis. Dico contemptibiles constituite, hoc autem ad reuerentiam vestram dico, vt videlicet, hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt, qui autem spiritualibus donis ditati sunt, terrenis non debent negotiis implicari, vt dum non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire. Sed tamen curandū magno opere est, vt hi qui donis spiritualibus emicant, nequaquam proximorum infirmantium negotia funditus deserant, sed hæc aliis, quibus dignum est tractanda committant, vel per se gerant. Sunt autem hæc Apostoli & sanctorum scripta notanda. Apparet enim ex ipsis primo, quod omnes contentiones inter quascunq; personas, de his quæ non pertinent ad legem diuinā, sunt seculares & non spirituales, & ad seculare iudicium pertinentes. Nam generaliter locutus est Apostolus, & sancti super hunc locum, non facientes differentiam, sicut necesse, inter contentiones temporales seu ciuiles, quæ sunt presbyterorum inuicem, & generaliter clericorum, aut quæ sunt inter presbyteros & laicos, & inter eas quæ sunt secularium inuicem. Dicat n. quæso sophista & vocabulorum abusor, qui spirituale vocat, quod est simpliciter seculare, secundum Apostoli & sanctorum appellationē, si presbyter iniuriam inferens fratri, sacerdoti, siue nō sacerdoti, verbo vel facto, facit iniuriā spiritualē, magis ea quā laicus intulerit, hoc n. dicere derisio est, credere vero summa vesania, quippe, quoniam carnalior seu secularior & detestabilior est iniuria, quæ per sacerdotem infertur illata per laicū. Nam turpius peccat & grauius qui aliū docere tenetur, tam opere quā sermone, iniuriā non inferre, quemadmodū seriosius ostensum est *8. huius.* Quod autē seculares, non spirituales sint, & dici debeant huiusmodi clericorum actus, aperte testatur Aug. in prædicta Glossa, dum causas contentiosas presbyterorū & clericorum, quæ corā ipso agebantur, qui episcopus erat, vocauit, *tumultuosas perplexitates causarū de negotiis secularibus*, non faciens harū causarū siue contentionū differentiam, propter personarū conditiones. Hæc n. differentia, presbyteri scilicet, ac nō presbyteri, quantū ad hoc accidentalis est, velut ea quæ circuli per aureū & argenteū, quā nullus artifex assignat, eo quod distinctionē non efficit in effectu per se. Apparet secundo quod horū actuū iudiciū, aut iudicē esse, non est sacerdotū, & quod talem iudicem instituere non plus, imo fortasse minus, ad ipsorū autoritatē pertinet, quam reliquorū fideliū, sed pertinet hoc ad fideliū vniuersitatē, quemadmodū ostensum est *15. primæ.* Et propterea dixit Apostolus, *constituite*, nec dixit alicui episcopo vel sacerdoti, *Constitue.* Vbi namq; agendū erat aliquid pertinens ad officiū sacerdotis seu episcopi, id facere mandabat singulariter illi non multitudini fideliū, sicut presbyteros seu episcopos, aut diaconos constituere, aut euangelium prædicare, ac reliqua exercere officia, quæ propria sunt presbytero aut pastori. Vnde ad Titum primo: *Huius gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas.* quantū videlicet ad doctrinā salutarem & mores. *Et constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui*, non tamen dixit illi, Constitue iudicē negotiorum secularium examinatorem. Nec Corinthiis scribens, dixit, Vobis constituet episcopus vel sacerdos, sed dixit Apostolus ad vniuersam fidelium multitudinem, *Constituite*, non quidem imperans, sed consulens siue memorans. Vnde Glossa super illud, *Ad reuerentiā vestram dico*, inquit, *quasi non impero, sed memoro vt verecundemini.* Bene n. nouerat Apostolus, tales iudices instituere, ad suū officiū minime pertinere, & eo minus, ad sacerdotem seu episcopum alium. Nec rursum ad huiusmodi officium exercendū alicui consuluit presbyterum aut episcopum quenquam, sed oppositū magis, quoniam *nemo*, vt inquit, *militans Deo implicat se secularibus negotiis.* Sed consuluit statui iudices, contemptibiles in ecclesia, id est, de numero fideliū, eos qui nō erant idonei ad euāgelizandū, quamuis nō omnes sed secundū Gloss. sanctorū, *illos terrenas causas examinare voluit apostolus siue consuluit, qui exteriorū rerū scientiā perceperunt*, qui autem spiritualibus donis dotati sunt, nō debent terrenis negotiis implicari, quod manifeste dicebat beatus Bern. *ad Eugeniū, de consideratione lib. 1. c. 5.* & pridē induximus *c. præcedenti.* Obiiciet autem aliquis Aug. dictū, in superioribus Glossis. Inquit n. ille, de seculariū contentiosorū actuū iudiciis loquens, *à quibus nos excusare non possumus, etsi velimus.* Cuius etiā sententiā ibid. confirmās Greg. addit: *Sed tamen curandum magno opere est &c. sed hæc* (scil. iudicia seculariū actuum,) *quibus dignum est, tractanda committant episcopi, vel per se gerant.* Sic talia iudicare ac taliū iudices cōstituere, ad episcopos seu presbyteros, in quantū huiusmodi pertinere videtur, ex quo ab his secundū sanctorū sententiam excusari nō possunt, & ipsis hoc magno curandū est opere. Nos autē ad hæc obiecta, & reliqua cōsimilia dicta sanctorū aut doctorū, dicamus, quod antiquis temporibus & iam dictorū sanctorū propter status sacerdotalis reuerentiā, & ipsorū moris siue virtutis cōfidentiā, ac reliquas causas, de quibus diximus *25. huius parte 5.* concessum fuit per fideles legislatores & principes, iudiciale officiū tertiæ significationis episcopis & principalibus animarū pastoribus supra clericorū personas, & tēporalia, vt minus vexarentur, aut turbarentur à diuinis officiis, & honestius in causis secularibus tractarētur. Et quoniā iam dictorū sanctorū aliqui constituti erant episcopi in prouinciis siue locis, quorū principes aut incolæ supradictū iudiciale officium illis contulerant, nisi episcopatui renunciassent, ab huiusmodi gerenda causarum secularium inter clericos cura, excusari non poterant rursus. Sed rursum dubitabit aliquis merito quærens, cur viri sancti, vt beatus Siluester, & aliorum plurimi iudicia & potestates seculares, ac temporaliū possessionē & administrationē assumpserint, si talia presbyterorū, episcoporū, & reliquorū euangelizantiū officio nō conueniunt neq; conuenerint. Dicendū arbitror, secundum veritates inductas prius, præsertim *17 & 25. huius*, quod fideliū ecclesia seu multitudo, modica existens circa principiū & consequēter, etiā tēpore multo, à principantibus & subditis infidelib. persecutiones plurimas vsq; ad mortalia martyria patiebatur frequēter & in multa paupertate viuebat. Propter quod sancti epi veri pastores propter gregis salutē, augmentū, cōseruationē & sustentationem ab Imperatoribus fidelibus, deuotis, & sibi propitiis, gratias, & fauores, cōcessiones, seu priuilegia impetrabant, aut oblatas suscipiebāt, non quidē vt penderent, sed vt prodesse possent, & fidelem prote-

gere populum atque fouere. Sic ergo iudicia secularium actuum inter clericos præcipue, propter iam dictas causas sancti episcopi susceperũt. Sic etiam quorundam temporalium administrationem absq; possessione siue dominio, seu autoritate vendicandi, curam acceperunt, vt posset hoc in fideles pauperes redundare. Vnde Ambr. *de tradendis basilicis*, vbi supra: *si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum, nemo nostrum interueniet, potest pauperibus collatio populi redundare.* Nemo ergo sacerdotum seu episcoporum interueniebat pro agris, quoniam Christũ & Apostolos imitantes, horum abdicabant dominium, pro fide vero agonizabant constanter vsque ad mortem, quamuis moderni episcopi & præcipue Romanorum, pro agris & secularibus dominiis fortissime pugnent, & pugnas vndiq; inter Christi fideles concitent, dicentes se in hoc iura sponsæ Christi defendere, cum tamen ipsius iura non sint, sed iniuriæ, veram sponsam, fidem videlicet, doctrinam & mores defendere, ne per prauos vsus aut actus, aut infidelium impetum corrumpatur, quasi totaliter negligentes, quemadmodum diximus *22. huius*. His ergo de causis, antiquis temporibus, huiusmodi officia & beneficia susceperunt sanctorum aliqui, quibus siquidem conuenienter renunciare possent moderni, ad minus in cõmunitatibus fidelium. Sufficienter n. per principantes ab oppressionibus defenditur clerus, quinimo vix ab offensionibus in aliquos reprimi possunt. Verum talibus renunciare secularibus officiis, possessioni atque dominio temporalium non est propositum modernorum pastorum, sed pro huiusmodi etiam armata pugnare potentia, non solum habitis conseruandis, verum etiam pro reliquis vsurpandis, sicut quilibet quantumcunq; rudis sensu, si non alio, doceri possunt: vniuersitatem fidelium etiam quamplurimum scandalizantes, ex hoc ambitionis exemplo, non attendentes Christi comminationem, *Matth. 18.* dum dixit, *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis* &c. Vbi Gloss. secundum Hieron. *Et quanquam generalis possit esse sententia aduersus omnes, qui aliquem scandalizant, tamen iuxta consequentiam sermonis etiam contra Apostolos dictum intelligi potest, qui interrogando, quis maior esset, videbantur inter se de dignitate contendere. Et si in hoc vitio permansissent, poterant eos quos ad fidem vocabant, per suum scandalum perdere, dum Apostolos viderent inter se de honore pugnare.* Quod autem de Apostolis Hieron. dixit, intelligendum est etiam de ipsorum successoribus omnibus, episcopis siue presbyteris. Qui si tamen sponte huiusmodi officia iudicialia, & autoritatem distribuendi temporalia relinquere nolint, ipsisq; abutantur, secundum diuinam & humanam legem, licite possunt & debent principantes aut fideles legislatores eadem ab ipsis renocare, quemadmodum demonstratum *15. prima, 17. & 21. huius.* Quod autem obiiciebatur ex Apostolo primæ ad Corinth. 9. & 2. Thess. 3. *Nunquid non habemus potestatem* &c. dissolutum fuit *14. huius.* Talis enim potestas, vt ibi dicebatur, non est iurisdictionis, sed licite petendi secundum legem diuinam, quamuis tamen non in iudicio coactiuo, alimentum & tegumentum sibi debitum propter euangelii ministrationem à potentibus exhibere. Ei vero quæ inducebatur ex *1. ad Timoth. 5.* dum dixit Apostolus: *Aduersus presbyterum noli accipere accusationem* &c. Dicendum, hic Apostolum intellexisse, si debeat sacerdos publice increpari à suo superiori, pastore siue doctore, non enim iurisdictionem coactiuam alicui sacerdoti vel episcopo in quenquam exercere mandauit, quoniam & hoc ad suam & cuiuslibet sui successoris autoritatem non pertinere nouit Apostolus. Significauit autem Apostolus, correptionem quæ ad Pastorem pertinet, solum esse verbalem, in eo quod subdit, *Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant*: nec dixit cape vel incarcera, sed incorrigibiles sermone docuit euitari. Vnde ad Tit. 3. *hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita, cum sit proprio iudicio condemnatus.*

CAP. XXX.

De solutione rationum eodem tertio ad idem etiam inductarum, & imperii Romani, ac alterius cuiuslibet principatus translatione, quantum secundum rectam rationem fieri debet & potest.

RElíquum vero & vltimum huius dictionis, est soluere rationes, quas etiam *3. huius* induximus, ad astruendum errorem dicentium, iurisdictiones coactiuas ad presbyteros siue episcopos, ipsarumq; supremam omnium in hoc seculo, ad Romanum episcopum, in quantum huiusmodi pertinere. Ad earum ergo primam, cum dicebatur, Sicut se habet corpus ad animam, sic princeps corporis ad principem animæ. Hæc propositio falsa est vniuersaliter sumpta. Nam quamuis anima distinguatur à corpore, quoniam anima non est corpus, nullus tamen est corporis princeps, quin sit etiam animæ aliquo modo princeps, & econuerso, sumendo principem proprie, quemadmodum apparet *8. & 9. huius.* Si vero per Principem corporis, secundum metaphoram intelligatur medicus, qui eius curam gerit tanquam doctor operatiuus, & quantum ad actus qui sunt particulæ irrationalis & nutritiuæ: per principem autem animæ, eum qui medicus est & doctor siue præceptor operatiuus, quantum ad actus partis rationalis & appetitiuæ tam in statu & pro statu præsentis seculi, quales sunt humanarum scientiarum vel disciplinarum doctores, quam pro statu futuri seculi, quales sunt pastores & sacerdotes: potest iam dicta propositio indefinite sumpta concedi, quoniam vniuersaliter sumpta semper instantiam multiplicem pateretur. Anima enim ad corpus, & rursum rationalis ad irrationalem, multas habet differentias, quas doctor aut curator secundum vnam, non habet ad doctorem seu curatorem secundum aliam. Etenim rationalis ad imaginem trinitatis est syllogizans, irrationalis vero minime, nec tamen inter harum curatores seu doctores est huiusmodi differentia, sic & in aliis. Ea ergo in aliquo sensu concessa, vt videlicet sicut anima ratio-

nalis & appetitiua nobilior est corpore, id est, animato secundū nutritiuam, in quantum huiusmodi, ita doctor vel curator animæ rationalis &c. dignior est eo qui curator & doctor irrationalis: siue etiā fiat comparatio hæc, inter doctorem animæ rationalis pro statu seu fine præsentis seculi tantum ad eum qui eiusdem doctor est, principaliter pro statu, seu fine futuri seculi. Esto sic inquam, alterū altero perfectiorem esse, non ex hoc sequitur, ipsorum perfectiorē iudicē esse super imperfectiorē iudicio coactiuo, sic n. mathematicus princeps esset coactiuus medici, & plurima manifeste inconuenientia sequerentur ex hoc. Quod si per principem corporū intelligatur principans siue iudex hominū coactiuus, seu tertiæ significationis, in statu & pro statu siue fine præsentis seculi tantum, aut principaliter: per principem vero animarū eum qui iudex est secundū tertiā significationē principaliter pro statu seu fine venturi seculi, sicut videtur intendere disputans, posset concedi cōparatio siue proportio secundū aliquē sensum, seu indefinite sumpta, quoniam vniuersaliter, vt prædiximus, multas pateretur instantias. Et cum assumitur corpus subest animæ vel irrationale omnino, aut secundum modum aliquē subest animæ, id est rationali, simpliciter concesso secundum perfectionem subesse, non ex hoc sequitur subesse secundum iurisdictionē, sic n. inferens peccaret secundū consequens. Esto tamen, quamuis non propter argumentationē hanc principem corporū, id est, hominū iudicem coactiuū pro statu præsentis seculi tantum, subesse secundum iurisdictionem iudici animarum coactiuo pro statu venturi, non propter hoc sequitur, quenquam huius seculi principem, siue iudicem coactiuū, subesse secundū iurisdictionem alicui episcopo vel sacerdoti. Quoniā nullus episcopus aut sacerdos, inquantum huiusmodi est princeps, seu iudex coactiuus cuiusquā pro statu præsentis seculi vel venturi, quemadmodū *4. 5. & 9. huius* ostensum est. Iudex n. coactiuus animarū siue pro statu futuri seculi Christus est solus, vnde Iacobi 4. quod nec repetere piget, *Vnus est legulator & iudex, qui potest perdere & liberare.* Hic autem neminem mortalem statuit iudicare irreuocabiliter, neminemq; punit aut præmiat in hoc seculo, sed punire aut præmiare in futuro tantūmodo statuit, vt diximus & per scripturam probauimus 9. huius. Romanus a. episcopus cum reliquis etiā pastoribus est animarū doctor, quemadmodū medicus, non iudex coactiuus aut princeps, vt vbi supra monstrauimus per seriem euangelicam, per Apostolū, Hilarium, atq; Chrysostomum, & ratione congenere. Quæ vero amplius inducebatur ratio, quoniam sicut corporalia spiritualibus comparantur, sic princeps corporaliū ad eum qui spiritualiū, quia eidem quasi radici cum priore innititur, quasi eodem aut consimili modo repellenda est, maior n. instantias patitur plurimas ad minorē, qua dicitur, Corporalia subdi spiritualibus, si accipiatur, subdi, pro esse minus perfecto, debet concedi iuxta proprias significationes horum nominum, temporale & spirituale. Cum vero subiungebatur, Romanū episcopū esse principē siue iudicē spiritualiū, si iudex sumatur secundū primā iudicis significationem, vtq; horū iudicator, speculatiuus aut operatiuus, verū est, Romanum episcopū & aliū quemlibet huiusmodi iudicē esse vel esse debere, & ex hoc concluditur, ꝙ perfectior est eo qui iudicat tali iudicio de corporalibus tantū, præsertim propter bonitatem iudicatarū rerum, sed propter hoc non sequitur, iudicē spiritualium talem superiorē esse altero iurisdictione seu iudicio coactiuo. Sicut. qui animalia speculatur princeps esset siue iudex coactiuus astrologi vel geometræ vel ecōuerso, cum tamen neutrum sit nec necessarium neq; verum. Si vero intendatur, Romanum aut quemuis aliū episcopum, iudicem esse spiritualium secundū tertiam significationē, videlicet coactiuum, neganda est tanquam manifeste falsa, vt ex *Iacobi 4.* pridem induximus, & *9. huius.* Solus n. Christus huiusmodi iudex est, cui iudicem huius seculi quantum ad coactiuā iurisdictionem pro statu futuri seculi, nusquam negauimus neque negamus subesse. Vnde Apostolus ad Ephes. *6.* & Colloss. vltimo. *Illorum & vester dominus est in cœlis.* Vbi tunc nullus erat Apostolus, aut sacerdos nouæ legis, alter à Christo. Propter ꝙ ab hoc iudice solo, iudicio coactiuo, iudicabuntur huius seculi iudices, & qui demeruerint arcebuntur per pœnam coactiuam, in alio seculo tamen secundum suam legem, vt apparuit *9. huius*, per æquiuocationem ergo huius nominis *iudex*, fallebat iam dictus paralogismus.

Ei autē argumentationi, quoniā sicut finis ad finem, lex ad legem &c. sic iudex ad iudicem negari posset, vniuersaliter sumpta. Ea tamen indefinite concessa, cū minore adiuncta, concluditur fortasse propter materiā, iudicē coactiuum secundū legem diuinam superiorem esse ad iudicē coactiuum secundum humanam legem, ꝙ concessimus prius. Quod si assumatur, Romanum aut alium quemuis episcopū iudicem esse secundum legem diuinam, distinguenda est oratio, secundum æquiuocationē huius dictionis iudex & interimenda in sensu, secundū quā disputans concludere quærit, Romanū aut alium quenquā episcopū iudicē esse coactiuū in hoc seculo vel futuro secundū legem diuinam. Quæ vero ratio accipit, eum cuius actio nobilior est siue perfectior, non debere illi subiici secundū iurisdictionem coactiuam, cuius actio minus nobilis est, siue minus perfecta: hoc a. sustinet episcopi seu presbyteri actio, ad eam quæ principantis Est n. nobilius & perfectius eucharistiā consecrare, cætera quoq; ministrare sacramenta ecclesiæ, quod est opus episcopi, siue sacerdotis, quā de ciuilibus seu contentiosis actibus humanis iudicare atq; præcipere, quod opus est principantis seu iurisdictionem actiuam habentis solummodo, in quantum huiusmodi. Primam propositionem, recipit fallam & negandā vniuersaliter sumptā, quoniā nec aliter ratiocinatio formā conuenientē haberet Minor etiā vniuersaliter sumpta, similiter pro quocunq;, scil. sacerdotio vel sacerdote, pateretur instantiā. Non n. actio sacerdotū in aliis legibus nobilior est actione principantis, eius n. oppositū ostensum est 15. primæ, sed in sola lege Christianorū actio sacerdotū est aliarū perfectissima, quod tamen sola fide tenemus. Est igitur huius argumentationis prima propositio falsa, nihil enim prohibet, nobiliorem seu perfectiorem simpliciter habens actionem quantum ad aliquid, dependere ab habente minus perfectam, & sic quod ad quid esse imperfectius. Corpus enim humanū, quod est perfectius simpliciter omni corpore simplici aut mixto, generabili saltē, quantū ad aliquid positū est, & minus

perfectum, multis mixtis atq; simplicibus. Est etiam hic videre in partibus eiusdẽ totius. Nã quãuis oculus sit membrum siue pars perfectior manu vel pede, quoniam perfectiorem efficit actionem, nil minus ab eis pendet & recipit aliquam actionem aut motum, è quoq; conuerso, hæc ipsa dependent ab oculo, quoniam in finem ad quem mouent aut mouentur, diriguntur per ipsum. Sic etiam dicebat Apostolus primæ ad Cor. 12. *Non potest autem oculus dicere manui, opera tua non indigeo.* Quo siquidem igitur seu proportionali modo, principatus etiam dependet ac recipit aliqua, per actiones aliquarum & inferiorum partium ciuitatis, de quibus diximus quinto primæ, quamuis non secundum iudicium coactiuum, cum tamen ipse secundum aliquid melius & perfectius à principatu dependeant & coactiuum iudicium, vt ostensum est 15. primæ. Sic ergo sacerdotium à principatu dependet ac recipit, & principatus à sacerdotio. Recipit enim sacerdotium à principatu iustificationem suorũ ciuilium actuum, & custodiam ab iniuria, ne siquidem hanc inferat alteri, nec illi ab altero inferatur in statu & pro statu præsentis seculi, quoniam hoc est officium principantis & nullius alterius partis ciuitatis, quemadmodum demonstratum est *15. prima.* Quod etiam expressit Apostolus *ad Roman. 13.* & prius induximus *quinto huius*, hoc etiam *ad Tim. prima, quinto cap.* sensit cum dixit: *Obsecro igitur primum fieri obsecrationes* &c. *pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus*, id est, habeamus. Conuersa vice indiget ac pendet principatus ab actione sacerdotii, recipit enim ab hoc, doctrinam videlicet cum sacramentis disponentibus homines in hoc seculo & contraria remouentibus ad salutem seu beatitudinem æternam pro statu venturi seculi. Verum differenter inuicem has agunt & recipiunt actiones, quoniam princeps iudex coactiuus existens in hoc seculo Dei ordinatione, quamuis immediate humani legislatoris aut alterius cuiusuis humanæ voluntatis institutione suam actionem, per coactiuam potestatem, supplicium vel pœnam inferendo imprimere potest licite in sacerdotem, etiam non volentem, si legis humanæ, non contrariæ diuinæ legi transgressor extiterit, vt demonstratum est *quinto, & 8. huius, & 15. prima.* Episcopus autẽ siue sacerdos quoniam secundum legem diuinam non est iudex coactiuus cuiusquam in hoc seculo, vt *15. prima, quarto, quinto, & nono huius* ostensum est, sed *iudex* est secundum primam iudicis significationem, quasi doctor operatiuus, vt medicus per suam actionem siue præceptum neminem cogere potest, nec debet pœna vel supplicio reali aut personali, secundum vitam præsentem. Sic igitur falsa fuit prima propositio iam dictæ argumentationis, qua sumebatur, Omne quod perfectiorem efficit actionem, secundum iurisdictionem non debere subesse minus perfectam actionem agenti. Cũ dictis enim ad ipsam sequitur per necessitatem aliud manifestum inconueniens, falsum videlicet, nullum speculatiuũ artificem, aut saltem primum Philosophum, seu Metaphysicum subesse iurisdictioni principantis secundum legem humanam, cum nullus habituũ operatiuorum aliorum à fide in principante vel alio, aut actio proueniens ab iis, sint æque perfecti habitui Philosophi primi, aut actioni ꝓuenienti per illum, quo tamen carere contingit principantẽ sufficientem & recte etiam institutum. Quod autem posterius obiiciebatur, inconueniens videri, vicariũ Christi singularem Romanum Episcopum, aut quemuis Apostolorũ successorẽ alium, subesse debere iudicio coactiuo principantis secundũ legem humanam. Dicendum, nullũ inconueniens, vicariũ alicuius, illi vel consimili subesse iudici, cui Dominus eiusdem vicarii sponte subesse decreuit, propter conuenientẽ seculi huius ordinationem obseruandam. Christus enim Deus & homo, sub Pilati Pontii, principantis secundum legem humanã, vicarii iudicium coactiuum sponte subiuit, sic etiam & Apostoli sancti fecerunt, & alios facere præceperunt secundum legem diuinam, quemadmodum liquide ostensum est per scripturam & dicta sanctorum atq; aliorum doctorũ *4. & 5. huius, & in 28.* repetitum. Vnde etiam cum *seruus non sit maior Domino, nec Apostolus eo, qui misit illũ*, vt ex scriptura per Bernh. induximus, *28. huius* (Bernhardus enim hęc inter cætera ad Eugeniũ de consideratione li. primo, c. 5. *Ita ne*, inquit, *imminutor est dignitatis seruus, si non vult esse maior Domino suo? aut discipulus, si non vult esse maior eo qui se misit? aut filius, si non transgreditur terminos, quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicem? ait ille magister & Dominus, & erit iniuria seruo discipuloq;, nisi iudicet vniuersos?*) nullum inconueniens, sed valde conueniens, quinimo necessarium ad ciuilitatis, seu politiæ quietem, omnem Episcopum atq; Presbyterum & clericum subesse iudicio coactiuo principantium secundum legem humanam, huius vero contrarium, inconueniens omnino est & impartibile, sicut demonstratum est *decimo septimo prima*, & vbi supra in hac pridem confirmatum testamentis æternis. Adhuc quoniam Romanus aut quiuis Episcopus, non est Christi vicarius, seu minister ad omne officium exercendum in hoc seculo, sed secundum determinatũ, verbi causa, Sacerdotium, in quo siquidem inquantum huiusmodi, non attenditur coactiuum iudiciũ, inferius aut superius secundum ipsum, vt ex Aristotele induximus palam, *9 huius, parte 8.* principans vero secundum legem humanam Dei vicarius seu minister est, secundũ principatus officium, in quo superius & subiectum attenditur quantum ad coactiuam potestatem, vnde *ad Romanos 13.* neminem excipiens Apostolus, Episcoporum aut Presbyterorum, inquit, *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*, causam subiungens, *Dei enim minister est.* Ecce vicarium Dei, non violentum, sed coactiuum malorum, in hoc seculo. Vnde subdit, *Vindex in iram & qui malum agit.* Sed malum agere potest Episcopus aut sacerdos, quibus nunquam Christus aut Apostolus aliquis, opere seu exemplo vel sermone, alium iudicem assignauit, vt in hac, vbi supra monstrauimus.

Ei vero, quæ per modum conclusionis proponitur, instantiæ, quod si expediat principantes secundum autoritatem humanam corrigere, dum delinquent in diuinam aut hominum legem, nõ videri nos corrigi posse conuenienter, cum superiore careant in politia, primi saltem, aut primus ipsorum. Et propterea eos subiici debere sacerdotum, aut Episcoporũ iudicio coactiuo. Dicendum,

quod principans delinquens in diuinam aut humanam legem corrigi potest & debet, conuenienter per ministrum Ecclesiasticũ, Episcopum, siue Presbyterum per sermonem exhortatorium aut increpatorium, modestum tamen, iuxta doctrinam Apostoli, *secunda ad Timoth. 2. & 4.* & Chrysostomi explicationem, quam induximus *nono huius*: per coactiuam vero potestatem nequaquam. Quoniam hæc ad Episcopum vel sacerdotem inquantum huiusmodi, super quenquam in hoc seculo minime pertinet, vt sæpe probatum & repetitum est in prioribus dictis. Corrigere vero principantem propter excessum in leges, & inquantum in legem humanam, vt in decimo huius diximus, secundum legem tamen humanam, & arcere quoq; si oporteat, pœna vel supplicio temporali, ad solius humani legislatoris autoritatẽ pertinet, vel ad hoc statutorum ab illo, *vt 18. prima* sufficienter ostensum putamus. Quæ autem finaliter addebatur deductio, quoniam secundum iurisdictionẽ ille superior est ad Romanum Imperatorem, ipsumq; de iure instituere atq; deponere potest, qui *transtulit Imperium à Græcis in Germanos in persona Magni Caroli*, vt iam dictum est. Hic autem Papa Romanus, ergo Imperatore superior, ipsumq; instituere atq; deponere de iure potest. Dicẽdum, quod si maior indefinite sumatur, ex ipsa cum minore nihil infertur, propter non fieri syllogismum similem ex indefinita cum particulari. Si vero sumatur vniuersaliter, vt dicatur, Omnis translator Imperii Romani à Græcis in Germanos, superior est &c. nisi determinetur subiectum, quam plures haberet hæc propositio veras instantias. Si enim quis de facto & non de iure transtulisset imperium, aut si aliena, ceu sibi ab altero tũc data potestate ad hoc, tanquam procuratori vel quasi, quis sic inquam transtulisset, non propter hoc solus superiorem iurisdictionem haberet, nec potestatem iustam, Romanum principem instituendi aut deponendi. Sic vero determinata iam dicta priori propositione, vt omnis mortalis qui transtulit aut transferre potest Romanũ Imperium à Græcis in Germanos iuste, autoritate propria, non sibi concessa per alterum, superior est secundum coactiuam iurisdictionem ad Romanum principem, ipsomq; iuste instituere atq; deponere potest, sit ipsa concessa. Quæ huic annectitur secunda, videl. Romanus Episcopus siue Papa est qui transtulit imperium, vt dictum est, neganda est tanquã omnino falsa. Nã eius opposita demonstrata est *15 prima*, & rursum tam ipsius quam ex ipsa illatæ conclusionis oppositum, per scripturã & dicta sanctorum atq; catholicorum doctorum certificatum est *4 huius & quinto*, & reperitum in aliis plerisq; locis: sicq; obseruatum de facto sine reclamatione fuisse per antiquos patres & pastores Romanos Episcopos, persuasimus ac huius ex approbatis historiis. Quod autem scribitur *in septimo* quarundam narrationum, quas *Decretas* appellant, *de iureiurando*, & in *Epistola* quadam vocati iam Papæ Romani *ad inclytum Ludouicum ex Bauariæ ducibus Romanorum regem assumptum*, *per Sedem Apostolicam siue Romanum Papam vel solum, aut cum suorum collegio clericorum, Romanũ Imperium à Græcis ad Germanos, in persona Magni Caroli fuisse translatum rationabiliter siue iuste*, supponatur ad præsens, quamuis non ipsorum autoritate propria, hac enim translatione quantum de facto præcesserit, dicturi sumus in aliquo quodam ab hoc tractatu seorsum. Esto igitur imperii translationem à Græcis in Germanos iuste factam. Dico tamen ꝙ non autoritate Romani Papæ solius, aut cum suo solo collegio clericorum, vt pridem diximus. Et propterea oportet attendere secundũ demonstrationes inductas *12. 13 & 15 prima*, quod eiusdem est autoritas prima, secundum rationem rectã intendentibus leges humanas statuendi, principatum instituendi, principem assumendi, autoritatem illi concedendi, & hæc omnia mutandi, destruendi, augendi, vel minuendi, suspendendi, corrigendi, deponendi, transferendi, reuocandi, & reliqua faciendi circa ea, quæ iam dictam autoritatẽ habentis principaliter non ab aliero expedire videntur & per suam expresserit voluntatẽ. Cuius autem sit autoritas supradicta, determinatum est duodecimo & 13 primæ. Propter quod vbicunq; legatur & à quocunq; dicatur translatum fuisse imperium, aut aliter quicunq; principatus vel princeps aliquis ꝗ per electionem assumitur, institutus per Papam vel aliam personam singularẽ, aut per collegium singulare aliquod prouinciæ siue regni. Si vera debeat esse scriptura vel sermo & valida seu iusta institutio, siue translatio talis, oportet fieri aut factam esse autoritate legislatoris primi in prouincia vel prouinciis, super quas, à quibus, & ad quas debet institutio aut translatio fieri aut facta fore. Ideoq; si translatio Imperii Romani vel Imperatoris alicuius institutio, dicatur aut scribatur rite facta fuisse per Papam Romanũ solum, aut per ipsum cum suo solo collegio clericorũ, & verum sit huiusmodi dictum aut scriptum, oportet translationem aut institutionẽ iam dictam per ipsos intelligere factam, per autoritatem illis concessam ad hoc à Romani Imperii legislatore humano supremo, per medium, aut sine medio, vel ab eis quidem non factam simpliciter, sed modo quodã, vt publicatam vel pronunciatã, autoritate tamen prædicta. Transtulit enim fortasse aut instituit circa imperium aliquid legislator prædictus, quod postmodũ soli Papæ Romano tanquã reuerentiori personæ vniuersitatis humanæ, vel sibi cum suis sacerdotibus, velut venerabiliori clericorũ collegio pronunciandũ & publicandum commisit, non quidẽ propter facti vel fiendi necessitatem, sed solennitatem tantummodo, cũ translationes principatus legum & principantiũ institutiones, similiter & officia ciuilia reliqua, inquantũ huiusmodi quantum ad eorum robur, ex sola legislatoris iam dicti electione seu ordinatione depẽdent, vt demonstratum est *12. & 13. prima, ac 26 huius, parte quinta*, cum declaratione quadam nõ inutiliter repetitũ. Sic quoq; per omnia sentiendum, de institutione officii principum eligentium Imperatorem Romanum, non enim aliam in hoc, neq; ab alio habent autoritatẽ, neq; ab ipsis per aliũm suspendi vel reuocari potest, quam à supremo Imperii Romani humano legislatore prædicto. De propositis quidem igitur dubitationibus *tertio & 27. huius*, sic pertransisse sufficiat. Et finem imposuisse quæsitis.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DEFENSORIS PACIS DICTIO SEV PARS TERTIA, QVÆ EST INDEX PRÆMISSORVM.

CAP. I.

De rememoratione principaliter intentorum & determinatorum, dictione prima & secunda, & dictorum cum dicendis consequentia quadam.

QVoniam autem in prioribus regnorum & communitatum quarundam singularem ciuilis discordiæ, seu intranquillitatis iam existentem assignauimus causam, omniumq; reliquarum, nisi prohibeatur, futuram existimationem, desiderium, atq; conatum, quibus Romanus Episcopus & suorum cœtus clericorum, singulariter ad seculares tendunt principatus, & temporalia possidenda superflue. Quorum etiam supremũ omnium sibi vendicare nititur memoratus Episcopus ex eidem præcipue, vt asserit, concessa per Christum, in persona beati Petri, plenitudine potestatis, vt in *vltimo prima* diximus, & in plerisq; *Dictionis secunda capitulis* non inconuenienter extitit repetitum: Cum tamen nullus principatus seu cuiusquam coactiuum iudicium in hoc seculo, nedum supremus omnium illi conueniat, neq; alteri cuiquam Episcopo, sacerdoti vel clerico, inquantum huiusmodi, communiter aut diuisim: Veluti viis certis humanis demonstrauimus *duodecimo, 13. & 15. prima*. Idemque *quarto & quinto secunda* firmauimus testimoniis veritatis æternæ, nec non sanctorum eius interpretum expositionibus, ac plurimorum approbatorum eiusdem doctorum, postq; etiam *sexto & septimo Dictionis secunda* assignauimus ex scripturis & rationibus certis, quæ, quanta ve sit, ac in quibus sacerdotum, seu Episcoporum potestas. Quibus omnibus etiam aut ipsorũ alicui, ostendimus *eiusdem 23.* nec cõmuniter vel diuisim, quam sibi sumpserant, præsertim Romanus Episcopus, conuenire plenitudinem potestatis. Propter quæ malignitatis illius singularis in dictis proœmialiter sæpius nominatæ sufficienter radices succisæ videntur. Nunc, vt quos hactenus pestilentia hæc regnis, & communitatibus palmites, & germina discordiæ siue litis adduxit, nec inducere cessat, arescant citius, & de cætero propagari non valeant: ex iam præmissis *dictionibus*, reliquam & tertiam producemus: Quæ nil aliud erit, quam ex antea positis per se notis vel demonstratis necessaria & explicita illatio conclusionum quarumdam, quibus adhibita diligentia attentione meditationis & opere, supradicta pestis, eiusq; sophistica causa, non difficulter excludentur à regnis, ipsisq; deinceps ad ea, reliquasq; ciuilitates præcluderur ingressus.

CAP. II.

De Conclusionum quarundam explicita illatione, ad determinata in prioribus dictionibus de necessitate sequentium quarum attentione facilius assequi possunt principantes & subditi finem per hunc librum intentum.

Harum autem inferendarum conclusionum hanc primam ponemus.

CONCLVS. I.

SOlam diuinam seu canonicam scripturam, & ad ipsam per necessitatem sequentem quamcunq; ipsiusq; interpretationem ex communi concilio fidelium factam, veram esse, ad æternam beatitudinem consequendam necesse credere, si alicui debite proponatur. Huius siquidem certitudo est, & sumi potest *19. secunda.*

CONCLVS. II.

LEgis diuinæ dubias diffinire sententias, in his præsertim, qui Christianæ fidei vocantur articuli, reliquisq; credendis de necessitate salutis æternæ, solum generale concilium fidelium, aut illius valentiorem multitudinem, siue partem determinare debere, nullumq; aliud partiale collegium, aut personam singularem cuiuscunq; conditionis existat, iam dictæ determinationis autoritatem habere. Huius autem certitudo habetur *vigesimo secunda.*

CONCLVS. III.

AD obseruanda præcepta diuinæ legis, pœna vel supplicio temporali, seu præsentis seculi nemo Euangelica scriptura compelli præcipitur. *nono secunda.*

CONCLVS. IV.

SOlius nouæ legis diuinæ præcepta, vel ad ipsa per necessitatem sequentia, & quæ secundum rectam rationem fieri aut omitti conuenit, propter æternam salutem necesse seruari, antiquæ vero legis nequaquam omnia, *nono secunda.*

CONCLVS. V.

IN diuinis nouæ legis præceptis, aut prohibitis, neminem mortalem dispensare posse, permissa vero prohibere, obligando ad culpam aut pœnam pro statu præsentis seculi vel venturi, solum posse generale concilium, aut fidelem legislatorem humanum, nullumq; aliud partiale collegium, vel singularem personam cuiuscunq; conditionis existat. *duodecimo prima, & 9. secunda, & 21. secunda.*

CONCLVS. VI.

LEgislatorem humanum, solam ciuium vniuersitatem esse, aut valentiorem illius partem, *duodecimo & 13. prima.*

CONCLVS. VII.

DEcretales vel Decreta Romanorum, aut aliorum quorumlibet pontificum, communiter aut diuisim absq; concessione legislatoris humani constituta, neminem obligare pœna, vel supplicio temporali, seu seculi huius, *duodecimo prima, & 28. secunda.*

CONCLVS. VIII.

IN humanis legibus solum legislatorem vel illius autoritate alterum dispensare posse. *duodecimo prima.*

CONCLVS. IX.

PRincipatum electùm aut alterum qualecunq; officium, à sola electione autoritatem habentis ad illam, nullaq; alia confirmatione seu approbatione pendere. *duodecimo prima, & 26. secunda.*

CONCLVS. X.

CViuslibet principatus aut alterius officii, per electionem instituendi, præcipue vim coactiuam habentis, electionem à solius legislatoris expressa voluntate pendere. *duodecimo prima, & res.*

CONCLVS. XI.

SOlum vnum numero supremum principatum esse debere in ciuitate vel regno, *decimoseptimo prima.*

CONCLVS. XII.

PErsonas & ipsarum qualitatem ac numerum ad officia ciuitatis, sic quoq; ciuilia omnia determinare, ad principantis fidelis autoritatem secundum leges aut probatas consuetudines, tantummodo pertinere. *duodecimo & quintodecimo prima.*

CONCLVS. XIII.

NVllum principantem, eoq; minus collegium partiale vel singularem personam cuiuscunque conditionis existat, alienorum actuum monasticorum aut ciuilium absq; mortalis legislatoris determinatione, imperii plenitudinem seu potestatis habere. *vndecimo prima, & vigesimo tertio secunda.*

CONCLVS. XIV.

PRincipatum seu iurisdictionem coactiuam, supra quenquam clericum aut laicum, etiam si hæreticus extet, nullum Episcopum vel sacerdotem, inquantum huiusmodi, vllam habere. *decimoquinto prima, quarto, quinto, & nono, ac decimo secunda.*

CONCLVS. XV.

SVper omnem singularem personam mortalem cuiuscunq; conditionis existat, atq; collegium laicorum ac clericorum, autoritate legislatoris solummodo principem iurisdictionem tam realem quam personalem, coactiuam habere. *decimo quinto, ac decimo septimo prima, quarto, quinto, octauo, ac vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XVI.

EXcommunicare quenquam aut diuinorum officia interdicere, absq; fidelis legislatoris autoritate, nulli Episcopo vel sacerdoti aut ipsorum collegio licere. *sexto & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XVII.

OMnes Episcopos æqualis autoritatis esse immediate per Christum, neq; secundum legem diuinam conuinci posse, in spiritualibus aut temporalibus præesse inuicem vel subesse. *decimo quinto & decimo sexto secunda.*

CONCLVS. XVIII.

AVtoritate diuina, legislatoris humani fidelis interueniente consensu, seu concessione, sic alios Episcopos communiter aut diuisim excommunicare posse Romanum Episcopum, & in ipsum autoritatem aliam exercere, quemadmodum è conuerso *sexto, 15. & 16 secunda.*

CONCLVS. XIX.

COniugia seu matrimonia diuina lege, noua præsertim, prohibita, per mortalem neminem dispensari posse, humano vero lege prohibita, ad solius legislatoris, vel per ipsius principantem autoritatem pertinere. *duodecimo prima, & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XX.

NAtos non ex legitimo thoro seu matrimonio, legitimos facere, sic, vt hæreditarie succedere possint, aliaq; suscipere ciuilia & Ecclesiastica officia & beneficia ad solum fidelem legislatorem noscitur pertinere. Vbi supra immediate.

CONCLVS. XXI.

AD Ecclesiasticos ordines promouendos, ipsorumq; sufficientiam iudicare iudicio coactiuo, ad solum

solum legislatorem fidelem spectare, ac sine ipsius autoritate quenquam promouere ad hoc, cuiquā sacerdoti vel Episcopo non licere. *decimo quinto prima, & decimo septimo, & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXII.

NVmerum Ecclesiarum siue templorum, ac in ipsis ministrare debentium, sacerdotum, Diaconorum, & reliquorum officialium, ad solum principantem secundum leges fidelium pertinet mensurare. Vbi supra immediate.

CONCLVS. XXIII.

ECclesiastica officia separabilia solius fidelis legislatoris autoritate debere conferri, & similiter auferri posse, sicut quoq; beneficia, & propter pias causas reliqua constituta. *decimo quinto prima, decimo septimo, & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXIV.

NOtarios aut alios officiales publicos ciuiles statuere, ad nullum Episcopum pertinere, inquantum huiusmodi, communiter aut diuisim. *decimo quinto prima, & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXV.

DOcendi aut operandi publice secundum artem aut disciplinam aliquam, neminem Episcopum, communiter aut diuisim, inquantum huiusmodi, licentiam concedere posse, sed hęc ad legislatorem saltem fidelem aut eius autoritate principantem, tantummodo pertinere. Vbi supra immed.

CONCLVS. XXVI.

PRomotos ad Diaconatum aut sacerdotium, reliquosq; Deo irreuocabiliter consecratos in Ecclesiasticis officiis & beneficiis, cæteris non sic consecratis debere pręferri. *decimo quarto secunda.*

CONCLVS. XXVII.

ECclesiasticis temporalibus, expleta sacerdotum & aliorum Euangelii ministrorum, & his quæ ad cultum diuinum pertinent, ac impotentum pauperum necessitate, licite ac secundum legem diuinam, pro communibus seu publicis vtilitatibus, aut defensionibus vti posse legislatorem humanum totaliter & in parte. *decimo quinto prima, & decimo septimo & 21. secunda.*

CONCLVS. XXVIII.

CVncta temporalia quæ ad pias causas seu misericordiæ opera statuta sunt, vt quæ testamentis leguntur pro vltramarino transitu ad resistendum infidelibus, aut pro captiuorum ab ipsis redemptione, vel pauperum impotentum sustentatione, cæterisq; similibus, ad solum principantem secundum legislatoris determinationem ac legantis, vel aliter largientis intentionem, disponere pertinet. Vbi supra immediate.

CONCLVS. XXIX.

COllegii cuiuscunq; vel religionis vacationem concedere, ipsamq; approbare vel reprobare, ad autoritatem pertinet solius legislatoris fidelis. *decimo quinto prima, decimo septimo, & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXX.

HÆreticos, omnesq; delinquentes, & arcendos pœna vel supplicio temporali, iudicare iudicio coactiuo, pœnasq; personales infligere, ac reales exigere, ipsasq; applicare, ad solius principantis autoritatem pertinet, secundum legislatoris humani determinationem. *decimo quinto prima, octauo, decimo, & 21. secunda.*

CONCLVS. XXXI.

NEminem subditum & per iuramentum licitum alteri obligatum, absq; causa rationabili per fidelem legislatorem tertiæ significationis iudicio iudicanda, per Episcopum aut Presbyterum aliquem solui posse, huiusq; oppositum aduersari sanæ doctrinæ. *sexto, septimo, & vigesimo sexto secunda.*

CONCLVS. XXXII.

EPiscopum, aut Ecclesiam aliquam metropolitanam simpliciter omnium statuere, atq; priuare seu deponere ab huiusmodi officio, ad solum generale concilium fidelium omnium pertinere. *vigesimo secundo secunda.*

CONCLVS. XXXIII.

GEnerale concilium, aut partiale sacerdotum & Episcoporum, ac reliquorum fidelium per coactiuam potestatem congregare, ad fidelem legislatorē aut eius autoritate principantem in communitatibus fidelium tantummodo pertinere, nec in aliter congregato determinata vim aut robur habere, ad obseruationem quoq; neminem obligare temporali aut spirituali pœna vel culpa. *decimo quinto, & decimo septimo prima, & octauo, & vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXXIV.

IEiunia & aliquorum ciborum prohibitiones, solius generalis concilii fidelium, seu fidelis legislatoris autoritate fieri debere. Opera quoq; mechanicarum artium ac doctrinas disciplinarum, quæ lege diuina, nulla dierum exerceri prohibita fuerint, solum prædictum concilium seu legislatorem prædictum, interdicere posse, ad obseruationem quoque talium, arcere pœna vel supplicio temporali, solum legislatorem fidelem, aut eius autoritate principantem. *decimo quinto prima, & vigesimo primo secunda.*

CON-

CONCLVS. XXXV.

CAnonizari, aut tanquam sanctum adorari quempiam per solum generale concilium statui & ordinari debere. *vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXXVI.

EPiscopis, aut Presbyteris aliisq; templorum ministris, si vxores interdicere conuenit, reliqua quoq; circa Ecclesiasticum ritum, per generale solum fidelium concilium id statui & ordinari, at illud solum collegium aut personam in hoc cum prædictis dispensare posse, cui data fuerit eius autoritas per concilium supra dictum. Vbi supra immediate.

CONCLVS. XXXVII.

A Iudicio coactiuo, Episcopo vel sacerdoti concesso, semper ad legislatorem contendentem liceat appellare, vel ad eius autoritate principantem. *decimo quinto prima, & 22. secunda.*

CONCLVS. XXXVIII.

PErfectionem Euangelicam summæ paupertatis seruare debentem, nihil immobilium in sua potestate habere posse absq; determinato proposito, quodlibet tale habitum vendendi, cum primum potuerit, preciumq; pauperibus tribuendi, mobilis autem, aut immobilis rei nullius habere Dominium seu potestatem, cum proposito scilicet vendicandi eam coram iudice coactiuo ab auferente vel auferre volente. *decimo tertio, & 14. secunda.*

CONCLVS. XXXIX.

EPiscopis, reliquisq; ministris Euangelicis quæ ad alimentum & tegumentum necesse fuerint, saltem quotidiana vitæ, quæ ministrat Euangelium, multitudo vel persona singularis secundum legem diuinam & suam possibilitatem exhibere tenetur, decimas vero vel alterum quid aliud, si superfuerit dictorum ministrorum necessitati supplendæ, nequaquam. *decimo quarto secunda.*

CONCLVS. XL.

LEgislatorem fidelem, aut eius autoritate principantem, in subiecta sibi prouincia cōpellere posse tam Episcopos quam reliquos Euangelicos ministros, quibus de sufficientia victus & tegumenti prouisum est ad diuina officia celebranda & sacramenta Ecclesiastica ministranda. *decimo quinto prima, & octauo secunda.*

CONCLVS. XLI.

EPiscopum Romanum & alium quemlibet Ecclesiasticum, seu spiritualem ministrum, secundum legem diuinam per solum fidelem legislatorem, aut eius autoritate principantem, vel fidelium generale concilium ad officium Ecclesiasticum separabile promoueri debere, ab eodem quoq; suspendi atq; priuari, exigente delicto. *decimo quinto prima, & vigesimo secundo secunda.*

CONCLVS. XLII.

POssent autem aliæ quamplures & vtiles conclusiones ex prioribus diuisionibus per necessitatem inferri, quas tamen deduximus, contenti sumus, quoniam ad prædictam pestem cum ipsius causa succidendam facilem atq; sufficientem præbent ingressum.

DEFENSORIS PACIS TERTIAE DICTIONIS FINIS.

LICENTII EVANGELI SACERDOTIS.

Ad Lectorem operis probatio.

H*Abes, candidissime Lector, Opus, etsi imperitum fortassis sermones, non tamen aspernanda prudentia, quod ipsi eius autori,* Defensorem pacis *placuit inscribere, eo quod in illo collegerit atq; digesserit, haud quaquam otiose omnes eas rationes, quibus potissimum Imperia, seu quaeuis alia ciuiles hominum inter se societates optime contineantur atq; fœderentur, perpetua quadam magistratuum, multitudinisq; gratia, citra vllum seditionis & discordiæ metum firmata, veriusq; iuribus suis velutis limitibus certis se continentibus, & neutro aliquid, præter id quod legibus licet sibi arrogantibus. Qua vna consensio inter ordines, plus æquo negligenter habita, dum alteri alteros licentius lædunt, quantum malorum, procellarumq; semper extiterit, non in rebus modo prophanis, verum etiam Ecclesiasticis, cum maiorum nostrorum, tum etiam hæc tempora præsentia multis ob hoc agitata incommodis, palam probant. Quibus malis, vtinam ante deploratam penitus salutem, mederentur, qui merito deberent, & possent. Tu vero, optime lector, (hunc hortor,)* Defensorem pacis*, studiose euoluas, inuenies in eo expressissimam horum temporum imaginem, & eadem Romanistarum tyrannide, quam nunc grauantur omnes boni, non sine funesta reipublicæ iniuria, diuexatos, iactatosq; etiam antehac, optimos quosq; perpetuo Cæsares. Anno Dom. M. D. XXII.*

PHILALETHES AD LIBRVM.

VAde liber manibus passim voluende bonorum,
  Et facili cunctis excipiende sinu,
Quîs sedet & fixum est, iustum verumq; tueri,
  Et stabilem contra sistere iniqua pedem.
Hi tibi tàm placidis occurrent mentibus omnes,
  Quàm Roma insano saucia felle gemet.

MA-

MAGISTRI GVLIELMI OCCAMI, MONACHI FRANCISCANI EX ORDINE MINORVM, DOCTORIS FAMOSISSIMI,

Anno Christi 1326. Al. 1336. quod verius puto.

OPERA DE ECCLESIASTICA ET POLITICA POTESTATE.

MAGISTRI GVILHELMI DE OCKAM SVPER POTESTATE SVMMI PONTIFICIS, OCTO Quæstionum decisiones, scriptæ circa annum M. CCC. XXVI.

Iodocus Badius Ascensius F. Marco Alexandrino de Beneuento, Cælestinorum ordinis Diui Benedicti obseruantissimo, artiumq; bonarum Professori inter eos quos Nominales vocant, peritissimo, salutem dicit.

REcte mediusfidius atq; prudenter suauissime ac longe venerande pater Marce, vitam tuam instituisse mihi comprobaris, qui tuis sacris lucubrationibus omnes artium bonarum Professores longe lateq; demeruisti. Enimuero nihil ista ætate tua dignius efficere posses, quam vt optimo cuiq; viro facile charissimus euadas: & ætati adhuc imbecilliori ad virtutem incumbenti, exe[...]tiori quodam loco dexteram miseratus porrigas. Quas res abundantissime expleuisti, non [...] quia optimos auctores aut hominum negligentia aut temporum iniuria pene laceros & situ [...] integros inuidisq; ac omni ex parte castigatos in lucem effers: verum etiam, atq; eo quidem candidius, quod coadiutores tuos pro meritis laude vndecunq; extollere conaris. Inter quos M. Ioannes Trechsel artis impressoriæ studiosissimus non minimam sibi partem agnoscit, quem tuis [...]onibus cohortationibusq; adeo incensum reddidisti, vt non sit fere terrarum angulus, quo pro compertendis professionis istius operibus non transmiserit. Beneficentia autem tua, qua laborum ac studiorum tuorum amplissimam gloriam in Expositionem veteris artis Magistri Guilhelmi de Ockam *nomini ipsius dedicasti, sine rubicundum atq; anxium dedisti. Rubicundum quidem, quod se tali nequaquam dignetur honore: anxium vero, quia dignas satis gratias pro teneritate tua referre non possit. Nouit enim vir ille prudentissimus, quæ in amicitia seruandæ sint leges: quippe qui more feracium agrorum longe plus, quam acceperit, reddidisse vel[...] Quocirca patienter ferre non potest, quod hactenus saltem parta ac tantundem retulisse datum non sit. Veretur enim pijssime, ne forte ingratitudinis vitium, quod non modo barbararum gentium, sed [...]tiam ferarum plurimæ deuitarunt, incurrisse censeatur. Cæterum tametsi quam plurima tua beneficentia iam pridem paret eidatq; munuscula; vna tamen atq; eo quidem ex [...]uo, [...]d non contemnendo opusculo Marcum suum interea donatum voluit. Impatiens etenim moræ [...] furum præceps semper ingenuus conspicitur amor. Atq; adeo ne te suspensum teneam, cum hæc dic[...]us, Summam de Ecclesia* Domini Ioannis de Turrecremata Cardinalis sancti Sixti, cum 73. quæstiunculis ex sancto Thoma *per eundem* collectis, *sensus pro veteri more compressus: in qua quidem summa multa de Romani Pontificis Conciliorumq; vniuersalium potestate atq; dignitate fideliter disquiruntur: in mentem venit* opusculi octo quæstionum super Apostolica atq; Imperiali [...]a estatibus *à supradicto Magistro Guilhelmo de Ockam Nominalium (vt aiunt) inceptore atq; principe, & docte & vafre compositi. In quo calliditate atq; acumine ingenij sui fretus, nonnullis imperitiorum turba hominibus labyrintheas fere ambages struxisse visus est, vt nesciant (quid enim sciant?) vnde ingressi reditum petant. Nam & auctor ipse in quam sententiam eat, vti in Dialogo, ita in hoc quoq; opusculo, latere voluit: Verum ne quis errore istoc deterritus pedem referat, Trechsel noster Dedalea & arte & pietate præditus filum, quo cæca vestigia [...] ingressuris præbuit; atq; (ne ipse quoq; labyrinthum facere videar) argumentationibus suis q[...]q; solutiones consignatas dedit. Et quantam maximam potuit diligentiam adhibuit, vt c[...]tius emitteret. Quod quidem opusculum, tametsi norit Marco s[...]o qu[...] in charissimum f[...] tamen ab imperitioribus qui molem non salem librorum emunt propter exilitatem vilipendatur, admonitos facere iussit, vti complura optimi m[...]*

Dei nostri ornamenta, maiorem sæpe gratiam maiusq; precium in oculis hominum obtinea[illegible] quod paruo & exili sint corpore. Nam & uniones exiguos longe pluris haberi conspicimus,

Ac sæpe ingentes solido de marmore Ianos,
Aut etiam excisos patia de rupe Colossos:

Sed hæc missa facio. Te vero Doctissime Marce exoratum velis, vt hoc tenue donum humaniori fronte suscipias, longe maiora sub nominis tui dexteritate ab ipso propediem imprimenda opitulaturus. Nam (sit modo vita comes) efficere prætendit, vt Marcus suus, qui non modo Bononiensi Gymnasio, sed vel toti Italiæ multo est ornamento, amplissimis Germaniæ, Galliarum, Hispaniarumq; regionibus olim tam notissimus, suis præconiis (quod ad eius fieri potest) multo reddatur notior. Quod quia effectum quam dictum mallt, finem facio. Vale. Ex Lugduno ad Calendas Octobris, Anno salutis nostræ M. CCCC. XVI.

OCTO QVÆSTIONVM SVPER POTESTATE AC DIGNITATE PAPALI OPVSCVLI ARGVTISSIMI, quod M. Guilhelmo de Ockam adscribitur, incipit ipsius Autoris præfatio, in qua institutum ac intentum suum explanat.

SAnctum canibus nullatenus esse dandum: & margaritas non esse mittendas ante porcos, diuinum ac sanctum eloquium testatur: ne videlicet margaritæ conculcentur à porcis, & mitt[illegible]s ac dantes sanctum canibus ab eis dirumpantur: quo velut probabili à sensu contrario, innuitu[illegible] solum margaritas (scilicet sanos sermones & iustos) propter canes & porcos, a fidelibus iu[illegible]tiam veritatem zelantibus non subtrahendas sed etiam coram ipsis porcis & canibus taliter esse spargendas, si fieri potest, vt verisimiliter præsumatur quod ab ipsis nō debeant turpiter conculcari, nec [illegible]argentes periculose disrumpi. Ea propter, quia sequens opusculum, vt desidero, ad manus forte perueniet æmulorum, qui odio stimulante, etiam quæ ipsis vera videntur (si dicerem) damnare, vel ad periculosum sensum trahere molirentur; tali modo in eo conabor procedere, vt ex modo loquendi non quis dicit, sed quid dicitur coacti attendere, mei ob odium nisi ipsos malitia vexauerit, inaudi tam nequaquam nequiter lanient veritatem: personam enim biuiam recitabo, & sæpius opiniones contrarias pertractabo: non solum eas quibus aduersor, sed etiam quibus mente adhæreo, hoc tamen nullatenus exprimendo: interdum scienter pro eis tentatiue siue sophistice allegando in persona confirmantium aliorum, vt pro vtraq; parte allegationibus intellectis, veritatis sincerus amator puræ orationis verum à falso habeat discernendi occasionem.

De causa scribendi.

VIr quidam venerabilis, octo tradidit mihi quæstiones, quarum à me solutionem dignatus est humiliter flagitare. Ego autem scientiæ meæ penuriam non ignorans, non solum soluendi, sed etiam sarcinam discutiēdi easdem, ad præsens quærerem declinare, si non seruire cuperem deprec[illegible]ti. In illo ergo habens fiduciam, qui nonnunquam reuelat paruulis, quæ à sapientibus & prudentibus absconduntur, ipsas breuiter conferendo tractare curabo: vel saltem occasionaliter aliis fru[illegible]ficans quædam eorum excitabo ingenia.

QVÆSTIO PRIMA.

CAP. I.

Probat quod suprema potestas spiritualis & potestas suprema laicalis ex natura rei non possunt cadere in eundem hominem, & probatur quinq; rationibus, ad quas respondetur infra, capitulo quinto & decimo octauo.

PRimo igitur quæritur, Vtrum potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, ex natura rei, in tantum ex opposito distinguuntur, quod non possint formaliter simul cadere in eundem h[illegible]nem. Circa hanc quæstionem, sunt vel esse possunt contrariæ opiniones, quarum vna est, quod [illegible] potestates prędictæ simul in eundem hominem cadere minime possunt: pro qua potest taliter a[illegible]gari, quæ ex opposito diuiduntur, in tantum distinguuntur ex natura rei, quod simul in eodem [illegible]se non possunt: sed potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, ex opposito diuidun[illegible] [illegible]stas enim humana coactiua, primo diuiditur in potestatem spiritualem & laicalem; ergo spiritu[illegible] potestas suprema, & laicalis potestas suprema, in tantum distinguuntur ex natura rei quod [illegible] eodem esse non possunt. Amplius, potestates illæ quæ duo capita diuersorum corporu[illegible] [illegible]stituunt, simul in eodem esse non possunt, sicut nec idem homo potest simul esse duo capi[illegible] uersorum corporum: Potestas autem spiritualis suprema & laicalis suprema constituun[illegible] capita diuersorum corporum, scilicet Imperatorem & summum Pontificem, quæ [illegible] d[illegible]pita diuersorum corporum, scilicet clericorum & laicorum, qui distincti debent esse [illegible] Hieronymi, quæ ponuntur *duodecim. quæst. prima, cap. duo*, & aliis sacris cano[illegible]bus [illegible]

ergo non possunt cadere in eundem hominem. Rursus, potestas laicalis suprema, ex natura rei includit dominationem, vnde & Imperator est *Dominus mundi: & iure Imperatorum ac regum vnusquisq; possidet quod possidet. 8. di. c. quo iure.* Sed suprema potestas spiritualis, dominationē excludit, sicut & omnis prælatio Ecclesiastica, testante Petro, qui in epistola sua *prima cap. 5.* vniuersis prælatis Ecclesiæ ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei.* Et post: *Neque vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo*: ergo istæ duæ potestates in eundem cadere non possunt: Preterea, idem ex natura respectu eiusdem non potest esse pater & filius; fungens autem laicali potestate suprema, est filius Ecclesiæ, si est fidelis, vt dicitur *di. 96. Si Imperator.* Si autem est infidelis, neque filius est Ecclesiæ, neque pater: summus autem Pontifex, pater est vniuersalis Ecclesiæ: ergo istæ duæ potestates non possunt cadere in eundem: Item, idem homo non est sibiipsi subiectus, nec esse potest ex natura rei: sed fungens suprema potestate laicali, est subiectus & inferior Papa: cum etiam Episcopo inferiori ipse submittat caput, *distinct. 63. cap. Valentinianus*, ergo istæ duæ potestates non possunt cadere in eundem hominem.

CAP. II.

Ponit opinionem tenentem quod Papa habeat plenitudinem potestatis tam in spiritualibus, quam in temporalibus: & hoc rationibus nouem, ad quas respondetur infra, ca. 7. & seqq. vt ad singulas annotabitur.

ALia opinio est, quod de facto potestas spiritualis suprema, & potestas laicalis suprema, cadunt in eundem hominem, scilicet in supremum Pontificem, non quod idem homo sit summus pontifex, scilicet Papa & laicus: sed quia idem homo possit fungi potestate spirituali suprema, & tanta potestate vel maiori respectu secularium tam rerum quam personarum, quantam Imperator, vel quicunq; laicus habet, & habere potest respectu earundem. Hoc vt videtur habent dicere illi qui ponunt, quod Papa in spiritualibus & temporalibus habet talem plenitudinē potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt expresse contra legem diuinam, nec contra ius naturale, licet sint contra ius gentiū, ciuile & canonicum: in tantum, quod licet interdum ipse faciendo vel iubendo quæcunq; ex natura rei indicta sunt & non sunt ea natura rei contra legem Dei, ad quam tenentur Christiani in noua lege, nec contra legem naturæ peccaret, vel propter intentionē corruptā, vel propter ignorantiam affectatam, vel crassam, & supinam: vel ea quacunq; alia causa: tamen ista, quæ de facto faceret, tenerent, & ista, quæ iuberet, essent ab aliis adimplenda: nam multa fieri non debent, imo absq; peccato fieri nequaquā possunt, & tamen facta tenent: vt testantur canonicæ sanctiones. *Extra de re & tran. ad teli. c. ad Apostolicam.* Qui enim in temporalibus habent talem plenitudinem potestatis, habent tantam potestatem super temporalia, quantam habet quicunq; laicus super quamcunque personam vel rem temporalem. Si ergo papa habeat huiusmodi plenitudinem potestatis, potestas laicalis suprema cadit in papam, quamuis non sit laicus, vt vere rem potestatis imperialis possideat, quamuis sibi nomen huiusmodi non assumat. In papam autem cadit potestas spiritualis suprema. Ergo quantum ad rem cadunt in eundem duæ potestates prædictæ.

Restat ergo ostendere quoad opinionem istam, quod papa habet in temporalibus huiusmodi plenitudinem potestatis, quod videtur posse probari multis modis. Christus enim nihil excipiendo nec quoad temporalia, nec quo ad spiritualia, dedit vel promisit beato Petro, & per consequens successoribus suis plenitudinem potestatis, vt habetur Matth. 16 *Tu es Petrus &c.* Et post: *quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* Ergo nec nos ab eius potestate debemus aliquid excipere: Papa ergo non solum habet in spiritualibus, sed etiam in temporalibus plenitudinem potestatis. Hęc videtur expresse sententia Inno 3. qui vt legitur *extra. de maio. & obe. ca Solitæ*, ait: *dixit Dominus ad Petrum, & dixit in Petro ad successores ipsius: Quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis.*

Rursus ille qui ordinatione diuina nihil excipiendo constituitur super omnes gentes & regna, in temporalibus habet plenitudinem potestatis, vel saltem tantam quantam habet quicunq; laicus. Sed ordinatione diuina, nihil excipiendo, constituitur Papa super omnes gentes & regna. Nam si sacerdoti in veteri lege fuit dictum immediate à Deo, *Ecce constitui te super gentes & regna*: Hieremiæ 1. non distinguendo inter has gentes & alias, nec inter hæc regna & alia, multo magis credendum est hoc esse dictum supremo sacerdoti nouæ legis. Igitur papa habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, vt absq; omni exceptione, omnia possit quæ non sunt contra legem diuinam nec contra ius naturale: cum sic sibi dictum est: *Ecce constitui te super gentes & regna vt euellas, & dissipes, & dispergas, & ædifices, & plantes.* Quibus verbis cum nulla addatur exceptio, quantum ad agenda & non agenda, plenitudo potestatis sibi videtur à Domino concessa.

Hoc expresse videtur velle Innocentius tertius *extra. de maio. & obedientia. c. solitæ.* In qua quidem sua decretali ait: *Non minoris quidem, sed longe maioris autoritatis est, ad credendum æternum Christi Pontificium in fundatissima Petri sede sub gratia reuelatum, quam inueteratum illud quod antiquis legibus temporaliter seruiebat, & tamen dictum est à Deo illius temporis Pontificatus fungenti: ecce constitui te super, &c.*

Amplius qui absq; omni exceptione habet secularia iudicare, habet in secularibus & temporalibus plenitudinem potestatis: Papa autem absq; omni exceptione habet secularia iudicare; Apostolus enim *prima Cor. 6.* non distinguendo nec excipiendo pro prelatis spiritualibus, & præcipue pro supremo pontifice ait: *Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Ergo Papa habet in secu-

secularibus plenitudinem potestatis. In hoc etiam se fundare videtur Innocentius 3. verbis superius allegatis. Sed Doctor gentium hanc plenitudinem non restringendam ostendit dicens: *An nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Innuens ad temporalia quoque potestatem datam eidem, qui in Angelos haberet potestatem, vt his intelligantur minora subesse, quibus subdita sunt maiora.

Item, quod Papa quo ad temporalia sit superior Imperatore, & ratione consimili quolibet alio fungente potestate laicali, & per consequens quoad rem, potestas suprema laicalis cadit in Papam, quod multipliciter conantur probare. Nam tam in Veteri Testamento apud Iudæos, quam etiã apud Turcas Pontificalis auctoritas præferebatur dignitati regali, & reges honorem pontificibus detulerunt, quibus etiam subiecti fuerunt. Vnde Samuel Saulem vnxit in regem & sibi omnem quam habuit, contulit potestatem: qui etiam Dauid postea reprobato Saule regem constituit. Ioiada etiam sacerdos, occisa Attalia Ioas regem constituit. Alexander etiam Magnus reuerentiam Ioiadæ Pontifici Iudæorum exhibuit. Totila rex Gothorum ob reuerentiam Leonis Papæ, de Italia, quam cœperat deuastare, recessit. Imperatores etiam deuoti super alios Constantinus, Iustinianus, & Carolus Magnus Ecclesiæ deuoti & subiecti fuerunt. Ergo Papa est superior, & Imperator inferior, quo ad potestatem temporalem.

Præterea Christus non solum fuit sacerdos, sed etiam rex supremus habens in temporalibus plenitudinem potestatis: tota autem iurisdictio Christi concessa est vicario eius: ergo Papa habet talem in temporalibus plenitudinem potestatis, quod nec aliquis Imperator habet aliquam iurisdictionem in temporalibus, nisi ab ipso: ergo potestas laicalis suprema, quantum ad rem, cadit in Papam, sicut dicit Innocentius tertius vbi prius, quod cum Imperator coronam recipit à summo Pontifice, recipit ensem in vagina, quem Imperator eximens & vibrans, innuit se habere omnem potestatem à Papa.

Amplius sicut anima se habet ad corpus, sic spiritualia se habent ad temporalia: sed anima vtitur corpore sicut instrumento, ergo fungens suprema potestate spirituali, vtitur suprema potestate laicali, tanquam instrumento solummodo: & per consequens, quantum ad rem, suprema potestas laicalis cadit in eundem, in quem cadit suprema potestas spiritualis.

Rursus, in eo qui omnibus legibus secularibus est solutus, & cuius leges non dedignantur quæcunque leges laicorum seu secularium imitari, cadit quoad rem, potestas suprema laicalis: Papa autem legibus quibuscunque positiuis est solutus, & eius sacros canones, leges imitari minime dedignantur: quia leges Imperiales, quæ supremæ sunt inter leges secularium, non dedignantur Sacros Canones imitari, *de iudic. c. clericis*: Ergo potestas suprema laicalis cadit in Papam.

Adhuc, iste cui oportet vniuersitatem fidelium, spiritualium, & temporalium, vel secularium, absque omni exceptione in omnibus obedire, fungitur suprema potestate laicali, quo ad rem: Papæ autem oportet vniuersitatem fidelium spiritualium & secularium obedire in omnibus, absque omni exceptione, prout colligitur euidenter, vt videtur ex sacris Canonibus & legibus ciuilibus, vt habetur *di. 12. c. præceptis Apostolicis. & distin. 19 in memoria. & c. enimuero & c. ita Dominus*, & aliis multis locis innumeris. Ergo, &c.

Item, in illum cadit potestas laicalis suprema, de cuius quocunque iudicio nemini licitum est iudicare, & à cuius sententia & iudicio aut facto, nulli penitus est licitum appellare: quia in omni causa ab illo qui suprema non fungitur potestate, sed habet superiorem, si male iudicauerit, licet appellare. *2. q. 6. can. placuit. 1.* de iudicio autem Papæ, nemini est licitum iudicare vel appellare *9. q. 3. c. potest. & c. ipsi sunt. c. cuncta. 17. q. 4. qui autem. & c. nemini autem.* Ergo in Papam cadit potestas laicalis suprema, &c.

CAP. III.

Probat quod potestas secularis suprema, & spiritualis suprema possunt cadere in eundem hominem, quantum ex natura rei.

ALia est opinio quodammodo media via inter prædictas opiniones incedens, in quibusdam concordans, in nonnullis discrepans ab vtraque. Tenet enim consentiens primæ quod de facto, potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, non cadunt nec cadere possunt simul in eundem hominem; sed recedit ab eadem dicens, quod istæ duæ potestates, non in tantum ex natura rei distinguuntur, quin formaliter simul cadere possint in eundem, & in hoc concordat cum opinione secunda, à qua tamen discordat, affirmans quod istæ duæ potestates, non cadunt in eundem hominem, scilicet in supremum Pontificem seu Papam: Primo ergo probare conantur, quod istæ duæ potestates, quantum ex natura rei, cadere possunt in eundem simul.

Nam omnis potestas spiritualis, quæ competit fungenti potestate spirituali: aut competit sibi ratione ordinis, aut ratione administrationis: sed potestas laicalis nec ordini, nec administrationi repugnat: Ergo, quantum ex natura rei, simul cadere possunt in eundem, puta in illum in quem cadit potestas spiritualis suprema. Quod enim ipsa ordini non repugnat, apparet. Nam potestas laicalis suprema, quantum est ex parte rei, maiorem repugnantiam

non videtur habere ad ordinem sacerdotalem, vel quemcunque alium, quam non suprema. sed potestas laicalis non suprema, quantum est ex natura rei, nullam repugnantiam habet ad quemcunque ordinem, alioquin si aliquis rex vel aliquis laicus fieret sacerdos, Episcopus, vel Papa, ipso facto amitteret omnem potestatem temporalem, quam habuisset super quamcumque rem vel personam, quod videtur absurdum.

Item, matrimonium ipsi non repugnat, vnde & in primitiua Ecclesia, sacerdotes & Episcopi licite habuerunt vxores. Quantum est ergo ex natura rei, potestas laicalis etiam suprema, quantum ad rem potestati spirituali non repugnat: cum matrimonium ad actum carnalem magis distantem a spiritualibus, quam potestas laicalis in temporalibus, ordinetur.

Item, ordo, & potestas laicalis, non magis repugnant quam spiritus & corpus, quæ reperiuntur in eodem homine: ergo non est ratio, quare ordo & potestas laicalis, siue in temporalibus etiam suprema, non possint, quantum est ex natura rei, cadere in eundem.

Item, actus ordinis qui videtur esse potestas quædam, & actus potestatis laicalis etiam supremæ, non habent repugnantiam, quantum est ex parte rei, quin possint cadere in eundem hominem: ergo multo magis ipsæ potestates, quantum ex natura rei possunt cadere in eundem. Assumptum probatur, quia nullus est actus potestatis supremæ laicalis, qui actui consecrandi corpus Christi; clericos ordinandi, virgines consecrandi, ligandi vel soluendi, vel alii cuicunque repugnat ex natura rei. Iudicare enim secularibus criminibus irretitos, maxime videtur ordini repugnare: & tamen non repugnat, cum actus huiusmodi, etiam de facto & de iure, propter negligentiam iudicis secularis, debeat iudici Ecclesiastico conuenire. Iudex enim Ecclesiasticus, supplet negligentiam iudicis secularis, *extra de foro compe. c. licet & sequenti.* Videtur ergo, quod potestas laicalis non repugnet fungenti spirituali propter ordinem quem habet. Nec sibi repugnat propter administrationem: Tum quia, potestas laicalis minus distat ab administratione, quam ab ordine. Tum quia, maior spiritualitas est in ordine quam in administratione. Tum quia nullus actus potestatis supremæ laicalis, repugnat cuicunque actui administrationis quam habet fungens potestate spirituali suprema. Iudicare enim criminosos, maxime videtur repugnare ei, cum tamen non repugnet, cum sicut dictum est, Ecclesiasticus debeat supplere negligentiam iudicis secularis. Ex prædictis concluditur, quod potestas laicalis suprema, & potestas suprema spiritualis, quantum est ex natura rei, possit cadere cum alia in eundem virum.

CAP. IV.

Probat secundam partem opinionis in præcedenti capitulo recitatæ, scilicet quod illæ potestates non cadunt, nec cadere debent in eundem hominem, & probatur tribus rationibus, quæ soluuntur cap. 19. per totum.

SEcundo, tenet ista opinio, quod istæ duæ potestates non cadunt, nec cadere debent in eundem hominem quod quidem non accidit ex natura rei, sed ex ordinatione Dei, & iure diuino, quo cauetur ne ordinarie & regulariter idem homo præsit omnibus secularibus, & etiam diuinis: licet casualiter fungens potestate spirituali suprema, ea quæ sunt potestatis laicalis supremæ, valeat exercere: ita tamen quod potestas suprema ordinata in ipsum non cadat: de potestate autem prædicto modo ordinaria & regulari non casuali, prædictas negatiuas intelligunt. Et quod sic istæ duæ potestates non cadant, nec cadere debeant in eundem, multis modis nituntur ostendere.

Primo, Fungens enim potestate laicali suprema ordinaria, debet se secularibus negociis implicare. *dist. decim. c. imperium. dist. nonagesim. sext. c. Si Imperator nono, q. 1. Sicut.* Fungens enim potestate spirituali, se debet minime secularibus negotiis implicare: cum etiam alii inferiores se talibus implicare non debeant, teste beato Paulo, qui 2. ad Timoth. 2. cap. ait: *Nemo militans Deo implicare debet se secularibus negotiis, vt ei placeat cui se probauit.* Hoc idem Petrus in Epistola Clementis, prout [illegible] *1. q. 1. cap. te quidem,* patenter videtur asserere, dicens; *Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere [illegible] studiosius, vt omnes occupationes huius vitæ abiicias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, ne [illegible] occupatione prorsus inueniaris mundani negocii occasione perplexus, neque enim iudicem, neque cognitorem [illegible] iudiciorum hodie te ordinare vult Christus. 9. q. 1.* sicut enim, ait, *Impietatis crimen [illegible] Clemens neglectis verbi Dei studiis, sollicitationes seculares suscipere.* Hoc etiam canon ab Apostolis [illegible] iubet in hæc verba, vt legitur di. 88. can. Episcopus: *Episcopus, aut Sacerdos, vel Diaconus, nequaquam seculares curas assumat sin aliter, deiiciatur.* His concilium Cartag. 4 vt legitur eadem di. can. E[illegible] videtur alludere, dicens, *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se reuocet, sed lectioni, & orationi, & verbo prædicationis tantummodo vacet.* Hoc etiam in aliis sacris canonibus & decretalibus continetur [illegible] *vt 21. q. 3. cap. vltimo & extra. ne clerici, vel mona. secularibus negotiis se immisceant. cap. 1 & c. nec [illegible].* Ergo istæ duæ potestates, secundum iura diuina fundata, iure diuino in eundem hominem cadere minime debent.

Amplius potestates istæ, quas Deus voluit esse distinctas, & distinctis personis competere, non

debent cadere in eundem. Christus autem voluit potestatem laicalem supremam, & spiritualem supremam, esse distinctas, & distinctis personis competere, quod Cyprianus, vt legitur *distin. [illegible]. quoniam,* & Nicholaus Papa, vt legitur *distin 96. [illegible]. cum ad verum,* fere sub eisdem verbis testatur. Videtur autem huius rationes (quare hoc voluit) assignare, sic enim scribit Nicholaus; *Cum ad verum ventum est, vltra sibi nec Imperator iura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium sibi vsurpauit: quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discreuit, propria volens homines medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum demergi: vt & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus, & Deo militans se negotiis secularibus minime implicaret: vt nec vicissim, homo ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.* Ex quibus verbis videtur patenter haberi, quod sicut Imperator sibi non debet vsurpare potestatem spiritualem, ita Papa non debet sibi vsurpare potestatem laicalem supremam. Et hoc ordinauit Christus, cuius ordinationem nemini transgredi licet: ne sibi damnationem acquirat, iuxta sententiam Apostoli *ad Roman. decimo terti[o].* Triplex autem inuenitur ratio, quare Christus ordinauit istas duas potestates supremas disti[nctis] debere competere personis, prima est, ne si Imperator vel pontifex haberet vtramque, superbiret. & hic Glossa ait: *Primus homo per superbiam cecidit, vnde in infernum omnes demergebantur; sed Christus humilitate sua sursum erexit: sed si haberent omnes eadem officia, superbirent, ita quod iterum demergerentur in infernum.* Secunda ratio est, vt distinctæ personæ distinctas potestates supremas habentes, [illegible] Imperator & pontifex, se inuicem deberent indigere. Tertia quæ in Scriptura sacra (sicut & a[lle]gatio præcedentium) fundari videtur, est *vt militans Deo secularibus negotiis se non implicet,* & secularibus intentus negotiis, supremam in spiritualibus non habeat potestatem. Ex quibus concluditur, quod secundum ordinationem Christi, illæ duæ potestates supremæ non debent cadere in eundem.

Rursus, ad potestatem laicalem supremam, spectat armis intendere, & iudicium sanguinis exercere, teste Apostolo ad Roma. decim. tertio. *Non frustra gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum facit.* Hinc Cyprianus, vt habetur *23. quæst. v. can. rex* ait, *rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, homicidas, & periuros non sinere viuere,* hinc Augustin. contra Manichæos, vt habetur *23. quæst. prima. cau. quid culpatur,* vult, quod belli suscipiendi auctoritas penes principes sit. Et per consequens primo est penes principem secularem supremum [illegible] enim ibi loquitur de principe seculari, patet per illud quod subiungit dicens. *Vir iustus [si] forte etiam sub rege homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare.* Hinc Salomon Prouerb. 2[0]. cap. ait *[Rex] qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Et iterum, *Impios dissipat rex sapiens, & incuruat super eos fornicem:* Armis autem intendere, & sanguinis iudicia exercere. Christus verbo & exemplo, Vicario suo & aliis Prælatis spiritualibus interdixit. Dixit enim Petro, v[t] le[gi]tur Iohan. d[e]cim. octau. *Mitte gladium tuum in vaginam.* & Matth. vigesim. sext. *Conuerte gladium tuum in locum suum, omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Non solum autem Petrum, sed alios Apostolos ab [v]su gladii prohibuisse videtur, teste Luca vigesim. secund. *Videntes autem qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixit ei Petrus, Domine, si percutimus in gladio, & percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem Iesus dixit: Sinite vsque huc:* [E]x quibus verbis [col]ligitur, quod Christus Petro & aliis Prælatis, potestatem gladii interdixit: & per consequens, [vol]uit vt ab effusione sanguinis abstinerent: quod etiam eis inhibuit, cum dixit eisdem, vt legitur M[atth.] vigesim. *Scitis quod gentium principes dominantur eorum, & qui maiores potestatem exercent in eos, non erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos fieri maior, erit vester seruus sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Ex quibus verbis duo colliguntur, Primum est, quod Christus Apostolis [supre]mam potestatem secularem inhibuit, aliquam enim potestatem ei[s] inhibuit, non omnem: [Tum] quia voluit quod inter alios maiores essent & primi, quia ipsis præcepit, vt potestatem aliquam per alios exerceant, cum dixit Petro, *Pasce oues meas.* & cum dixit vniuersis Apostolis Iohan. 2[0]. *[Sicut] misit me pater & ego mitto vos,* & post, *quorum remiseritis peccata remittuntur eis. & quorum retinueritis retenta sunt:* ergo supremam potestatem secularem Christus Apostolis interdixit, sed non omnem.

Secundo, colligitur ex verbis prædictis, quod Christus voluit, quod Apostoli imitarentur i[p]sum, in abdicatione exercendæ potestatis super alios: cum seipsum proponat eis in exemplum [di]cens: *sicut filius hominis non venit ministrari sed ministrare,* quasi diceret, [li]cite si[c]ut facere me vid[isti]s non maiorem potestatem exerceatis in alios, quam me exercere vidistis: Christus autem, in[quantum] homo mortalis, suo vicario exemplum præbens, quomodo gubernare deberet sibi subie[ctos], [nun]quam iudicium sanguinis, aut secularem potestatem exercuit, sed omnem potestatem, cu[m] oc[ca]sione sibi datam ab aliis declinauit. Nam sicut legitur Ioh. 8. adduxerunt Scribæ & Pharisæi [mulierem] adulteram, & statuerunt eam in medio & dixerunt, *magister hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. in lege autem Moyses mandauit huiusmodi lapidari, tu igitur quid dicis.* ipse se intromittere de causa sanguinis [illegible] tenuit, vt nec interrogantibus [illegible], quæ secundum legem [illegible] vel ab alio iud[icari] [deb]et in ipsam ferenda sententia, respondere. Etiam cum discip[uli] eius Iacobus & Iohannes, v[t] habetur Luc. 9. cuperent pœna mortis contemptum Samari[tanorum], qui eum in Iesum f[ece]rant, non recipiendo eum, vindicari: ipse increp[an]s illos dixit, *nes[citis] cuius spiritus estis: filius hominis non venit animas perdere, sed saluare,* quasi dic[er]et, non di[c]o q[uod] [co]ntemptus Sa[ma]ritanorum est [illegible]

morte non [illegible] inferam eam. quare? non veni in quantum homo mortalis pro [illegible]; criminevitam corporalem auferre, sed conferre. Tres enim mortuos suscitauit: sed nullum quantumcunque sceleratum, morte aut membri truncatione puniuit, licet nonnunquam in quosdam, aliquam aliam pœnam inferret corporalem. nam sicut scribitur Ioh. 11 facto flagel o de funiculis, vendentes oues & boues deiecit de templo: & nummulariorum effudit mensas. Ipse etiam cum traheretur ad mortem se defendere [illegible] vnde dicit Petro, vt legitur Matth. 26 *Putas quia modo non possum rogare Patrem meum, & exh bebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum*: & tamen hoc facere nullo modo volebat: licet itaq; Christus exemplo docuerit, quod prælati ecclesiæ spirituales, pœnis leui [illegible] corporali corrigere valeant sceleratos: facto tamen ostendit, quod non debent armis vti. nec mortem nec [illegible]ncationem membrorum inferre: quod sacri canones, Christi sequentes vestigia præcipere, & detestari videntur, sicut *23. q. 8. cap. His à quibus, &c. Si quis & extra. ne clerici vel monachi se negotiis secular. &c. c. clericis, &c. sententiam sanguinis, &c. extra. de excessibus prælatorum. cap. ex litteris. & 23. q. 5. c. 1. & c. pœna, & c. vnum, & c. incestuosi & can. sunt quidam.* Ex quibus & aliis quampluri mis colligitur, quod armis intendere, & causam sanguinis agitare, ad solos laicos, non ad prælatos pertinet spirituales. Quare concluditur, quod potestas laicalis suprema, & potestas spiritualis suprema in eundem cadere minime debent, vt patuit.

CAP. V.

Soluit rationes opinionis primæ capitulo primo recitatæ.

QVia autem in hoc opusculo, [illegible] solummodo recitando & allegando procedere: narrandum est, quomodo secundum prædictas opiniones, ad allegationes eis contrarias potest responderi: & quomodo secundum tertiam opinionem, ea quæ prima adducit opinio, dissoluantur.

Ad quorum primum dicitur, quod quamuis ea quæ ex opposito distinguuntur tanquam contraria ex natura rei, non possunt [illegible]dem subiectum supremum habere, licet possint cadere in diuersas personas eiusdē subiecti: tamē sæpe ista quæ distinguuntur ex opposito, tanquā diuersæ species, aut aliquo modo ex opposito inter se distincta, & ideo licet non secundū idem, tamē possunt cadere in eandem personam, immo nonnunquā in idem subiectum; primum patet, nam ordo sacer & ordo [illegible] sacer quodammodo ex opposito diuiduntur: & tamen in eundem hominem cadunt, imo in eandem animam, quæ est subiectum primum vtriusque. Sic etiam virtus intellectualis & moralis, aliquo modo ex opposito diuiduntur, & tamen cadunt in eundem hominem, & sic de aliis: quare ex hoc quod potestas [illegible] diuiditur in potestatem spiritualem & laicalem, non potest concludi, quod non possunt cadere in eundem hominem: licet ex hoc possit conuinci, quod non sunt eadem potestas. Et ita videtur esse dicendum de potestate spirituali suprema, & de potestate laicali suprema: [illegible] quod aliquo modo ex opposito diuiduntur, possit ostendi quod non sunt, nec esse [illegible] eadem potestas: non tamen quod non possint cadere in eundem hominem simul, quantum est ex natura rei.

Ad [illegible]undum dicitur, quod potestas spiritualis suprema, & potestas laicalis suprema, ex natura [illegible] con[illegible] duo capita corporum diuersorum, clericorum & laicorum: tamen, quia clerici [illegible] sunt vnum corpus, iuxta illud Apostoli ad Roma. 12 *Omnes vnum corpus sumus in Christo.* [illegible] debe[illegible] distincti clerici & laici, sunt tamen vnum corpus propter multitudinem C[illegible] [illegible], & [illegible] tempore beati Hieronymi: tamen putant quidam, quod non [illegible] & [illegible] a fide & quod solum remaneret vnum genus [illegible]orum, respectu [illegible] quantum est ex natura rei, idem homo habet etam potestatem supremam spiritualem [illegible]

A[illegible] respondetur vno modo, quod licet papatus & quælibet prælatio ecclesiastica, à se ex[illegible] dominationem, quæ est respectu non liberorū, ita vt nullus prælatus ecclesiæ, ex vi prælationis [illegible] potestati [illegible] sit tali dominatione dominus Christianorum quorumcunque, qui [illegible] vocatur Desp[illegible] secundū Aristote[illegible] *in politicis*, ex ordinatione Christi nō est despoticus, sed [illegible] regali, iuxta illud primæ Petri. 2. *Vos autem genus electum regale sacerdotium.* E[illegible] Apo[illegible] *[illegible] nos regnum [illegible]erdotale*, tamen prælatio ecclesiastica, dominationem [illegible] quæ est respectu [illegible]orum, quemadmodum rex est dominus sibi subditorum) à se non excludit. [illegible] autem Petrus [illegible] verbis præallegatis, excludit à Pastoribus dominationem primā, non secun[illegible] dicit: *neq; dominantes in cleris*: & si dicatur quod hoc repugnet sacris canonibus, secun[illegible] prælati ecclesiæ sunt Domini respectu seruorū, quæ ecclesia seruos habet: Respondetur [illegible], quod nullus est seruus ecclesiæ ex vi prælationis ecclesiasticæ institutæ à Christo: [illegible] ecclesiæ sit, est [illegible]us ex ordinatione humana vnde & nonnulli sunt serui [illegible] sunt sponte ecclesiæ.

A[illegible] respondetur ad tertium motiuum pro prima opinione, quod licet prælatio & clerica[illegible] Petri, im[illegible] verba Christi (qui voluit quod prælati ecclesiæ essent serui, & mi[illegible] dominationem talem, qualem habet potestas laicalis suprema, à se excludat, [illegible] quare p[illegible] nec est huiusmodi dominatio, nec [illegible] habet eam necessario annexam) tamen non [illegible] persona in qua est: & ideo licet secundum beatum Petrū talem dominationem non debeat [illegible] qui fungitur potestate spirituali, tamen sibi talis dominatio non repugnat, & ideo po[illegible] eandem personam cum potestate spirituali suprema, si aliud non obstaret.

Ad quartam respondetur, quod quia Imperator non debet esse summus prælatus spiritualis, ideo si est fidelis, est filius Ecclesiæ, sed hoc non est ex natura potestatis supremæ quam habet: & ideo quantum est ex natura rei illius potestatis supremæ, posset esse pater & non filius Ecclesiæ, decretum autem loquitur secundum modum, qui seruari debet circa Imperatorem, non qui conuenit ex natura rei.

Ad vltimum dicitur, quod Imperator habens supremam potestatem laicorum, non est subditus Papæ ex natura illius potestatis: sed qui illam potestatem supremam laicalem haberet, deberet carere potestate spirituali suprema, quam habet summus pontifex: & ideo de facto minor est supremo pontifice: non autem ex natura potestatis.

Cap. VI.

Arguit contra opinionem adductam supra, capitulo secundo, & hoc octo motiuis, probans illam opinionem esse hæreticam.

REstat nunc, secundum opinionem tertiam, respondere ad motiua opinionis secundæ, quorum nonnulla fundantur in hoc, quod Papa habet plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus, quam in temporalibus, quod intellectum, vt nonnulli intelligunt, quidam reputant hæreticum. Dicere enim, quod Papa talem habet (siue in spiritualibus, siue in temporalibus) plenitudinem potestatis, vt vniuersa (absq; omni exceptione) possit, quæ non sunt contra ius diuinum, quod Christiani de necessitate salutis seruare tenentur: hoc est, contra ius naturale indispensabile & immutabile scripturæ diuinæ; iuri humano canonico, & ciuili, ac euidenti rationi repugnat, vt illi multis modis probare nituntur. Aliqua motiua breuiter tangendo, absque prolixa discussione duxi præsentibus inserenda.

Primum autem quod aliqui fortius arbitrantur, tale est secundũ literas sacras, lex euangelica est lex libertatis respectu Mosaicæ legis; quod saltem debet necessario intelligi, vt non sit tantæ seruitutis, neq; in temporalibus, neq; in spiritualibus, quoad ceremonias & obseruantias exteriores, quantæ fuit lex Mosaica: ita quod quamuis Christiani quidam, vel omnes per se aut per aliquem causa de nouo emergente, seruituti possint subiugari tantæ vel maiori: tamen communitas fidelium per legem Euangelicam nequaquam tanta seruitute teneretur. nec aliquis mortalis virtute euangelicæ legis, præsertim sine culpa, & causa manifesta ac rationabili, potest eam tantæ subdere seruituti: etsi quicunq; hoc tentare præsumpserit, quod facit, ipso facto, & iure diuino nullũ est. Sed si Papa haberet talem plenitudinem potestatis à Christo & Euangelica lege, lex Euangelica esset intolerabilis seruitutis, & multo maioris quam lex Mosaica: omnes enim essent per ipsam serui Papæ, ita quod Papa haberet tantam potestatem super Christianos, quantam vnquam habuit, vel habere potuit quicunq; dominus super seruos: & Papa posset quoscunq; reges dare & vendere, & quorumcunq; subdere seruitutibus: posset etiã Papa ceremonias & obseruantias exteriores imponere communitati fidelium, quæ fuerunt statutæ in veteri lege: Et ita lex euangelica esset incomparabiliter maioris seruitutis, quam lex Mosaica, quod nonnullis apparet hæreticum: relinquitur ergo quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis.

Circa istud motiuum, non restat nisi ostendere, quod lex Euangelica, est lex libertatis: quod quidam tam per sacram scripturam, quam per sacros canones asserunt posse aperte probari. hoc enim, vt dicunt, testatur beatus Iacobus in *Canonica sua cap. 1.* & Apostolus Paulus 1. *Corinth. 3. & ad Galat. 3. 4. & 5. capit.* & in pluribus locis Bibliæ. Item Vrbanus Papa *19. q. 2. capit. 2.* & Innoc. 3 *extr. de regularibus cap. licet.* & beatus Aug. ad inquisitiones Ianuarii, & habetur *di. 12. c. omnia.* Has autem auctoritates gratia breuitatis non adduco, ex quibus, & quampluribus aliis, dicunt aperte patere, legem euangelicam esse legem libertatis, respectu veteris legis.

Amplius, licet Christus inquantum Deus, omnem habuit plenitudinem potestatis, tamen inquantum homo mortalis, abdicauit talem plenitudinem potestatis, cum dicit Ioh. 16. *Regnũ meũ non est de hoc mundo*, intendens per verba ista negare se esse regem in temporalibus; alioquin per verba ista nequaquam apud Pilatum exclusisset actionem Iudæorum accusantium ipsum, quod dixerat se esse regem in præiudicium Cæsaris, vt cum sic legitur Lucæ 23. Postquam Iudæi accusauerunt Christum, quod dixerit se regem, Pilatus dixit, *nullam inuenio in ipso causam*, aduertens quod Christus non dixerat se esse regem in temporalibus: sed alio modo quam in temporalibus, quemadmodum non reputabat Cæsari aduersari: & ideo non damnauit Christum, tanquam conuictum quod fecerat se regem in temporalibus, sed propter importunitatem Iudæorum petentium vt crucifigeret eum, teste Luca vbi prius, & dicente; *ille autem*, scilicet Pilatus, *tertio dixit ad istos, quid enim mali fecit iste? nullam enim causam mortis inuenio in eo, corripiam ergo eum, & dimittam: at illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur & inualescebant voces eorum: & Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorundem:* & post; *Iesum vero tradidit voluntati eorũ* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus non reputauit per verba eorum Christum conuictum de crimine, ac dignum morte, quod tamen fecisset, si Christus conuictus fuisset, vel confessus se temporale regnum habere siue ab hominibus, siue a Deo, siue in Iudæa vbi Cæsar noluit esse aliquem regem, nisi qui esset constitutus ab eo. Pilatus vero victus mira improbitate petentium & incutientium timorem, ne falso accusaretur apud Cæsarem à Iudæis, quod faueret alicui in Iudæa dicenti se regem in temporalibus, qui non esset

Cæsa-

à Cæsare constitutus, præsertim cum contra eum clamarent & dicerent illud Ioh. 19. *Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris; omnis enim qui se regem facit contradicit Cæsari*, cõtra conscientiã & etiam iustitiã, tradidit Iesum petentibus vt crucifigeretur: sciens quod licet Christus diceret sibi, *rex ego sum*, tamen intellexerit aliter regem quam illo modo quo intellexerunt Iudæi, quando accusauerunt eum, quod diceret se regem: vnde stupent nonnulli, quod istum sensum aduertit Pilatus homo mundanus & sine fide ex verbis Christi de regno suo; & tamen ipsum non perpendunt Christiani quidam, qui etiam volunt esse legis doctores: cuius vt ipsis videtur, non est alia causa, nisi quia sunt mala affectione excæcati. Papa autem ex ordinatione diuina, præcise non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit Christus, inquantum erat mortalis, cuius est vicarius: ergo Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis.

Rursum quod Papa non habeat in temporalibus talem plenitudinem potestatis, sacri canones testari videntur: nam ille non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, cuius iurisdictioni temporali aliquæ terræ sunt subiectæ, & aliquæ non: Papæ autem, quo ad iurisdictionem temporalem, aliquæ terræ sunt subiectæ, & non omnes. *extra. de hæreticis, capit. vergentis*; ergo, &c.

Item, contra illum, qui habet talem plenitudinem potestatis, non currit præscriptio; contra autem Papam, quo ad temporalia, currit præscriptio, saltem centenaria, *extr. de præscriptionibus, si diligentis*, ergo, &c.

Præterea, ille non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, qui feuda & alia bona temporalia sibi deputata alienare non potest: Papa autem alienare non potest bona ratione ecclesiæ. *12 q. 2. can. non liceat, ergo, &c.* Adhuc quod Papa non habeat talem plenitudinem potestatis, videtur posse probari per tria citiia: Nam si Papa haberet talem plenitudinem potestatis, omnia regna mundi, & imperium essent à Papa, quod canonibus obuiare videtur, cum dicant, imperiũ esse à Deo, *in autentica, quomodo omnes episcopos, in principio, Col. 1.* vbi sic legitur; *maxima in omnibus hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, sacerdotiũ & imperiũ: illud quidem diuinis mysteriis, hoc a. humanis præsidens, ac diligentiam exhibens: ex vno eodemq; principio, vtraq; procedentia humanam exornant vitam* Et C. de veteri iure enue. lib. 1. vbi habetur, *Deo auctore nostrum gubernante imperium, quod nobis a cælesti maiestate traditum est*: ergo Papa super imperiũ non habet talem plenitudinem potestatis.

Quod etiam ratione (vt quibusdam videtur) euidenti probatur, nã principatus Apostolicus siue spiritualis, non minus respicit fidelium vtilitatem subditorũ, quã principatus secularis. Sed secundũ Aristotelem *in politicis*, principatus secularis temperatus, rectus, & iustus, est institutus principaliter propter bonũ commune subditorũ: ergo multo magis principatus Apostolicus est institutus principaliter à Christo propter bonũ commune omniũ fideliũ: Sed si Papa haberet talẽ plenitudinẽ potestatis, principatus ipsius non esset propter bonũ commune, sed propter bonum proprium Papæ. Tum quia per talem principatum, magis esset prouisum Papæ, quam subditis: & esset magis dicendus mercenarius qui quærit proprium lucrum quam pastor: Tum quia talis principatus esset periculosus subditis: quia si Papa haberet talẽ plenitudinem potestatis, quamuis ipse omnes Christianos extra casum necessitatis extremæ vniuersis libertatibus spoliaret, & laboribus, seruitutibus & oneribus, & pœnis illis immensis subiiceret, tamen non liceret eis Papæ resistere: sed tenerentur de necessitate parere, quod eis periculosum existeret. Restat igitur, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis.

Amplius plenitudo potestatis, id est, totalis quæ est in omnibus supremis pontificibus, est illa scilicet, quam habent à Christo ratione papatus: sed aliqui fuerunt supremi pontifices, & adhuc possunt esse, qui non erant capaces prædictæ plenitudinis potestatis, puta monachi, & alii religiosi de religionibus perfectis assumpti; quare religiosi huiusmodi nõ sunt capaces proprietatis & dominii, neq; temporalium rerum propriarum, principaliter, cum per votum paupertatis, à quo absolui possunt, *extra. de statu monachorum. capit. cum ad monasterium*, talẽ proprietatem abdicauerint: quæ tamen in prædicta plenitudine potestatis necessario includitur: ergo nullus Papa ex potestate sibi concessa à Christo, huiusmodi habet plenitudinem potestatis. Sed forte diceret aliquis, quod monachus vel alter religiosus ad papatum assumptus, est simpliciter absolutus à voto paupertatis; quod probatur, quia ita necessario annexum est religioni perfectæ votum obedientiæ, sicut votum paupertatis: sed religiosus ad papatum assumptus, est totaliter absolutus à voto obedientiæ, quare non plus tenetur prælatis religionis suæ propter votum abdicationis, quã pro voto obedientiæ, & sic non tenetur pro voto paupertatis. Respondetur quod religiosus assumptus ad papatum, non est totaliter absolutus à voto obedientiæ, nec est ita liber, sicut si semper fuisset secularis: & ideo licet tempore papatus sui non teneatur obedire prælatis ordinis sui, tenetur tamen obedire regulæ quam vouit, quo ad aliqua, & illa quæ non impediunt officiũ ad quod est assumptus: tum quia esto quod votũ obedientiæ non respiciat proprie illa quæ præcipiuntur solũmodo aut præcipi possunt à prælatis, tamen religiosus factus Papa non est ita liber, sicut si fuisset secularis: quare si talis Papa efficeretur hæreticus, vel aliquo crimine diffamatus, in quo appareret incorrigibilis, & scandalizaretur ecclesia, & deponeretur per sententiã vel sponte renunciaret papatui: ipso facto, & iure, efficeretur de obedientia prælatorum ordinis sui: & ita, quia Papa talis potest effici, ideo Papa non est ita liber ab obedientia prælatorum ordinis sui, sicut si nunquam fuisset religiosus, & ideo non est simpliciter à voto obedientiæ absolutus: quare absque nouo voto, potest & tenetur ad obedientiam prælatorum reuerti: nec mirum, quia vnaquæque res, de facili ad naturam suam reuertitur.

Cum

Cum igitur votum paupertatis sit de substantia perfectæ regulæ, & exercitium pontificalis officii nequaquam impediat, tenendum videtur, quod religiosus ad Papatum assumptus, proprietatem habere non potest, præsertim extra casum necessitatis. Vnde, esto quod aliquis casus posset accidere, in quo necesse esset Papam religiosum alicuius rei temporalis proprietatem in speciali assumere: tamen extra casum huiusmodi non licet proprietatem habere.

Cap. VII.

Respondet primæ rationi supra capitulo secundo adductæ.

VIso quomodo quidam tenentes opinionem tertiam, probare conantur quod Papa istam non habet plenitudinem potestatis, quæ exposita est superius: videndum est, quomodo ad rationes in contrarium respondere nituntur. Ad quarum primam dicitur, quod Christus per illa verba *quodcunque ligaueris super terram &c.* non dedit nec promisit Petro talem plenitudinem potestatis: & ideo talem etiam non dedit nec promisit Papæ in beato Petro, talis enim potestas, nec Papæ nec subditis expediret, sed periculosa esset vtrisq;: Esset enim periculosa Papæ, quia ipsum in superbia nimis efferret, & esset sibi occasio mala nimia perpetrandi: Esset etiam periculosa subditis, quia cum inter fideles multi sunt spiritualiter debiles & infirmi: pluresque sunt, qui onera quæ eis absque culpa sua, & sine causa, Papa posset imponere, absque maxima difficultate sufferre non possent, (quia tale iugum nimis periculosum existeret) timendum esset ne potius iugum obedientiæ omnino abiicerent, quam tam grauia sustinerent. Cum igitur Christus non dedit Papæ aliquam potestatem sibi periculosam & aliis: sibi talem non contulit plenitudinem potestatis. Aliam ergo sibi dedit plenitudinem potestatis. Dicunt enim quidam, quod Christus per verba præmissa non dedit beato Petro vel promisit aliquam potestatem, nisi respectu peccatorum, respectu quorum solummodo dedit potestatem conferendi pœnitentiæ sacramentum & potestatem ligandi atque soluendi homines à peccatis; non quidem expellendo culpam, vel gratiam conferendo, ac remittendo debitum damnationis æternæ (quia hoc solus Deus operatur) sed solummodo ostendendo homines esse solutos, vel ligatos in facie ecclesiæ, & aliquam satisfactionem in hoc seculo imponendo: puta orationem, vel ieiunium, vel aliquid aliud consimile; ac peccatores communioni fidelium reconciliando; & etiam interdum promulgando peccatores esse excommunicationi subdendos, non coactiuum iudicium exercendo.

Alii putantes non vacuũ esse restringere potestatem Papalẽ. Dicunt ꝙ Christus per verba ista, aut saltẽ per illa *pasce oues meas*, dedit vel ꝓmisit beato Petro & in ipso Papæ, omnem potestatẽ necessariã regimini fidelium, ꝓ adipiscendo vitam æternam, saluis iuribus & libertatibus rationabilibus honestis, vel etiam licitis aliorum quorumcunq; non delinquentium manifeste, nec perpetrantium scelus pro quo debetent iuribus aut libertatibus suis iuste priuari. Dicunt enim potestatẽ necessariã regimini fideliũ, non concessam esse Papæ ad excludendũ potestatem non solũ perniciosam aut periculosam, sed etiam in casu vtilem, non tamẽ necessariã in eodẽ casu: ꝓpter ꝙ Papa ex sola ordinatione Christi, non habet potestatẽ super fideles respectu illorũ quę inter opera supererogationis sunt extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ parificari debeat necessitati: Dicunt autẽ pro adipiscenda vita æterna, ad excludendã potestatẽ spiritualem respectu illorũ, quę ad vitã æternã non disponunt: & propter hoc Christus dixit Petro, *Tibi dabo claues &c.* quasi dicat omnis potestas, quam tibi dabo, est tibi vel aliis fidelibus necessaria ad adipiscendũ regnũ cœlorũ: propter quod sup temporalia nullã habet potestatẽ spiritualẽ sibi datã à Christo, nisi in casu in quo aliquo modo potest dici necessariũ respicere regnũ cœlorũ: puta in casu in quo necessariũ esset quod Papa de aliquibus temporalibus disponeret pro peccato aut periculo necessario euitãdo vel aliquo opere de necessitate agendo. Dicunt autẽ quidã, *saluis iuribus & libertatibus* &c. vnde notandũ est, ꝙ Papa per nullã potestatẽ sibi datã à Christo potest tollere iura & libertates regũ, aut imperatorũ, aut aliorũ quorumcunq; clericorũ, aut laicorũ, ipsis inuitis sine culpa, & absq; causa, extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ valeat parificari necessitati, dũmodo libertates & iura huiusmodi non sint contra legẽ diuinã, ad quã Christiani tenentur, quia quamuis essent contra illa quæ in veteri lege (ad quæ Christiani minime tenentur vel obligantur) ipsis gaudere deberent, nec contra ius naturæ, præsertim si sint consunæ iuri diuino, naturæ vel gentium vel ciuili? quia si essent contra iura gentium, vel ciuile, ipsis vti non deberent. Dicunt autem, *non delinquentium nec perpetrantium scelus &c.* Ad hoc est notandum, quod Papa à Christo habet potestatem infligendi pœnam debitam Christianis pro omni scelere, quando necessarium est bono communi fidelium talem pœnam infligi, saluo iure iudicum aliorum, suam non negligenter, nec damnabiliter exercentium potestatem: quia si alii iudices, ad quos spectat punire reos, parati fuerint facere iustitiæ complementum: Papa de eorum subditis puniendis, in præiudiciũ eorundem, se intromittere nullatenus potest per potestatẽ sibi collatã à Christo. Si etiã subditi, vel quicunq; in sublimitate constituti, nequaquam suis iuribus aut libertatibus abutuntur, Papa extra casum necessitatis ipsos priuare non debet, sic ergo secundũ illos habet Papa plenitudinem potestatis, ita quod ista potestas nec boni communi, nec proprio cuiuscunq; non delinquentis præiudicet. Statuere in vindictam malefactorum communi per ipsum consulitur & per consequens Papæ (qui cæteros homines meritis & sapientia debet præcellere) si talis poterit reperiri, videtur merito tribuendum: quia ista potestas videtur esse ad ædificationem, non ad destructionem boni: quam Apostolus *2. ad Corinth. vltimo* loquens in persona omniũ prælatorum ecclesiæ) dicit

dicit

cit sibi esse concessam: quia plenitudo non exeundo fines ipsius, vigere debet in Papa: tum quia debet velle prodesse non præesse secundum *Augustin, 19. de ciuit. Dei*, & habetur *8. q. 1. qui episcopatum*: Et tali potestate dicitur esse contentus, vt secundum maiorem inuitis fidelibus non vsurpet, licet capax sit maioris: etiam si in ipsum alii ampliorem voluerint sponte transferre, præsertim si maiorem per votum abdicauerit. Isti igitur respondentes ad allegationē præscriptam dicunt, quod licet verba Christi, *quodcunq; ligaueris*, aliter proferantur, non tamen debent generaliter, sicut quidam volunt, ab omni penitus exceptione intelligi, cum ipsimet dicant q aliquas exceptiones debent habere. Illa n. quæ sunt contra legem diuinam & euangelicam, & contra legem naturæ excipiuntur, vt illa Papa non possit, vnde concedunt quod prædicta sunt excipienda a potestate Papæ. Sic etiā, quamuis Christus, quando protulit ista verba, vocaliter nihil exceperit, tamen omnia ista sunt excipienda, quæ Christus verbo & exemplo excipienda docuit: & Apostoli scripturis canonicis, quorum verba, vt verba Christi recipienda sunt: quia à Spiritu sancto inspirati locuti sunt, & per eos debere recipi meruerunt: Christus autem & Apostoli esse excipienda prædicta omnia innuebant: potestatem enim non necessariam regimini fidelium esse excipiendam insinuat Christus, cum dominantium modum regendi à potestatibus seculi obseruandum, Apostolis interdixit, & ad humilitatem induxit, sicut ex *Matth. 20 & Marc. 10. & Lucæ 22. colligitur*. Quod etiam Petrus secutus Christū fecit cum dixit: *non dominantes in clerum*. Si enim aliquis præceperit alicui cui non tenetur: omni durationis munere careret. Qui enim de re aliqua vel persona facit quid vult, se aliquo modo esse Dominum ipsius ostendit. Potestates etiam iura & libertates aliquorum sine culpa & absq; causa esse excipienda à potestate Petri insinuauit Christus verbo pariter & exemplo: verbo quidem, cum dicit, vt habetur Matth. *22. reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*: quæ verba non tantum de illis, quæ debentur Cæsari, debent intelligi, sed de omnibus, quibuscunq; debentur: quod Apostolus, sequens doctrinam Christi ad Romanos, 13. manifestat, cum loquens de potestatibus infideliū, dicit: *reddite omnibus debita, cui tributū tributum, cui vectigal vectigal, cui timorē timorē, cui honorē honorē*. Si autē debita sunt reddenda, & iura & libertates sine culpa, & absq; causa tolli nō debent: quod etiā ostēdit Christus exēplo, cū tributū soluit, ad q minime tenebatur, vt patet *Matt. 17. c.* quo facto dedit exemplū Petro, & aliis volentibus sequi perfectionē vitæ ipsius, vt ad scandalū euitandū cedant iuri suo: quare multo magis monstrauit exemplo, ne Petrus tolleret iura aliorū & libertates ipsis inuitis: quia hoc absq; scādalo (quod Petrū oportuit vitare) minime fieri potuisset. Quis n. non scandalizatur, cui inuito suæ libertates & iura tollūtur? Ex prædictis & aliis quasi innumeris, quę quidā ad idē adducunt, concluditur quod Christus voluit prædicta esse excipienda a potestate, quā sub generalibus verbis indulsit Petro. Ex quo infertur q nec Petrus nec alius successor eius habuit à Christo, præsertim in tēporalibus illam plenitudinē potestatis, quæ exposita est supra *secundo capite* cum verbis insinuauerit atq; factis, q vicarius eius talē plenitudinē potestatis nō debuit exercere virtute alicuius potestatis ab ipso sibi cōcessæ, extra casum necessitatis: cum n. ipse dixerit Petro & omnibus aliis Apostolis, vt legitur, Matth. 10. *Non est discipulus super magistrum, neq; seruus super Dominum suum*, & Ioh. 13. *Non est seruus maior eo, qui misit eum*, & ipsu facto talē potestatē recusauerit exercere: quia legitur Ioh. 6. *Cum cognouisset quia venturi erant, vt raperent eum, & facerent eum regem fugit in montem*, qui etiā cuidā petenti vt iudicium in temporalibus faceret inter se & fratrē suū, respondit, vt legitur Luc. 12. *homo quis me constituit iudicē aut Dominū super vos?* quasi dicat, nullus teste Glossa ibid. *non dignabatur iudex esse litiū nō arbiter facultatū*: manifeste vt apparet cōuincitur, q vicarius eius talē potestatē in tēporalibus nō potest regulariter exercere: casualiter possit, secundū q Innocēt. 3. insinuare videtur, vt habetur *extr. qui filii sunt legitimi. Per venerabilem.*

CAP. VIII.

Dat duas replicas contra responsionem datam supra cap. præcedenti quæ etiam soluuntur.

INter præscripta sunt duo, quæ præcipue posse impugnari videntur: quorū primū est, quod talis plenitudo potestatis esset periculosa subiectis, quod non videtur verum, quia obediētia perfecta etiam cum voto, non est periculosa: sed ad obedientiam perfectam spectat, quod prælatus habeat talem plenitudinem potestatis: ergo talis plenitudo potestatis in Papa non est periculosa fidelibus. Secundū est, quod Papa potest talē potestatē in tēporalibus casualiter exercere: Hoc n. superioribus obuiare videtur, nam si vt allegatū est, *Non est discipulus &c.* & nec Christus in tēporalibus etiā casualiter exercuit huiusmodi potestatē; sequitur q Papa nō debet potestatē huiusmodi casualiter exercere. Ad primum illorum respondetur, quod sicut quædā sunt saluberrima bonis, quæ tamē sunt mortifera malis: sic quædam sunt perfectis expedientia, & periculo euitando carentia, quæ tamen imperfectis [illegible] cuntur periculosa: periculis, quæ ab imperfectis sunt euitanda implicita. Martyrium n. non [illegible] b[illegible] annexum periculū, quod fugiendo non debeat ipsum perfectus sumere & suscipere: & tamen [illegible] culo coniuncto martyriu, nō debet se exponere imperfectus: teste Beda, qui super illud Matt. *26. [illegible] cipuli relicto eo omnes fugerunt*, ait; *discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo prauenerunt, cautelam [illegible] docent eos, qui se ad supplicia minus senserint idoneos: quando tutius est latere, quam se discrimini exponere*: [illegible] est de tali plenitudine potestatis, quia esto quod talis plenitudo potestatis in supremo pontifice non [illegible] periculosa perfectis voluntate obediētiæ perfectissimæ se subdentibus, esset tamen periculosa mu[illegible] imperfectis: quibus etiā ad obedientiā perf[illegible]issimā obligari discriminosu[illegible] e[illegible] videtur. Cum ergo in congregatione fideliū multi imperf[illegible] existant, non expedit vt Papa, t[illegible] pe[illegible] lu omnium, talem habeat plenitudinem potestatis: quare talis potestas est periculosa, saltem imperfectis, quos etiam certum est ad obedientiam perfectissimam non magis teneri, quam ad perferēda onera & per[illegible]la, quæ Papa de iure (si huiusmodi haberet plenitudinem potestatis) malitiose vel ind[illegible]crete p[illegible]et iniungere, obligare.

Ad

Ad secundum [illegible] dicitur, quod Christus talem potestatem in temporalibus non exercuit, quia non accidit casus in quo expediret fidelibus, Christum potestatem huiusmodi exercere: qui tamen ab executione huiusmodi non abstinuisset in casu, in quo fuisset necessarium ipsam exercere. Ad [illegible] tamen forte insinuandũ quædam fecit, vel secundũ potentiam deitatis vel secundum potentiam humanitatis non regularem, sed casualem, quæ ad talem in temporalibus potestatem spectare videntur: sicut quando dixit dæmonibus, vt intrarent porcos aliquorum, quos suffocarent in aquis, & quando interdixit ne facerent aliis: & ideo Papa non regulariter sed casualiter in casu necessitatis habet in temporalibus, etiam quandam (licet non prædictam) plenitudinem potestatis.

Cap. IX.

Respondet ad confirmationem, capitulo secundo pro prima ratione, adductam.

Restat igitur respondere ad verba Innocentii 3. quæ contra prædicta videntur expressius militare: ad quæ dicitur, ꝙ nisi violenter & contra intellectum, quem prima facie sonant, exponantur, sapiunt hæresim manifestã: sicut & nonnulla alia verba eiusdẽ Innocentii, quæ insuper etiã aliis verbis ipsius contraria videntur. Cumq; n. dicit, *extra. Qui filii sunt legitimi capit. per venerabilẽ, cum Deuteronomium lex secunda interpretetur, ex vi vocabuli, cõprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari*, &c. quibus verbis, si intelligit quod sint obseruanda in nouo testamento, quo ad superficiem literæ, quomodo obseruanda erant in veteri testamento, quo ad multa, est erroneum reputandum, quia ibidem sunt multa cerimonialia, sicut patet *cap. 13.* & in multis aliis, quæ non obseruantur in noua lege, nec illo modo seruanda sunt illa quæ 3. Deuter. decernuntur, plus[illegible] illa quæ decernuntur in aliis libris Moysi: aut intelligit, quod obseruanda sunt secundũ intelligentiam mysticam vel moralem, & sic non solum seruari debent illa quæ in Deuterono[illegible], sed etiam omnia alia quæ in aliis libris Moysi decernuntur, vt legitur in decret. *Dist. 6. cap. Hu itaq;* &c. Cum igitur in his præmissis verbis innuit Innocentius quod magis obseruari debent illa quæ decernuntur in Deuteronomio, quam quæ decernuntur in aliis libris legis, præsertim cum [illegible] a præcipi[illegible] omnino impertinentia essent ad conclusionem, quam probare intendit, [illegible] sanius interpretentur hæretica sunt censenda. Cum *extra. de elect. capit. venerabile* dic[illegible] *propri[illegible] iuramentũ super quo nec consiliũ de sede apostolica requisiuit, ambitionis vitio regimen [illegible] vsurpare [illegible] sumsit, cũ super illo iuramento. prius Romanã ecclesiã cõsulere debuisset: nec valet ad plenã excusationẽ ipsius, si iuramentũ illud dicatur illicitũ, cũ nihilominus super eo nos prius consulere debuisset.* Quæ omnia, nisi contra intentio[illegible] quam verba sonare videntur,) exponantur, absurditates hæreticales videtur in[illegible]re: cum verba ista prætendant, quod nemo debeat venire contra iuramentum suum illicitum, antequam consulat summum pontificem: ex quo absurditates innumeræ contra bonos mores [illegible] videntur. Sequitur enim, quod si aliquis iuraret illicite se nolle abstinere à fornicatione, furto, homicidio, vel aliquo alio quocunq; peccato ab huiusmodi peccato nequaquam abstineret an[illegible]quam Papam consuleret. Sequitur etiam si aliquis iuraret se non laudare Deum vel proximum d[illegible]cturum, aut non redditurum aliena, vel aliam rẽ; quod huiusmodi nec laudare Deum, nec d[illegible]re proximum, nec reddere aliena deberet, antequam consuleret Romanam ecclesiam, quæ videntur hæresim sapere manifestam, & fomentum peccatis & iniquitati ministrare. Insuper verba [illegible] dicti Innocentii allegata pro prædicta plenitudine potestatis Papalis, aliis verbis e[illegible], nisi [illegible]ponantur, repugnare videntur: [illegible] extra. qui filii sunt legitimi. capit. causam d[illegible]at: *N[illegible] dentes quod ad regem pertinet non ad ecclesiam de talibus possessionibus iudicare*, &c. [illegible] quibus ver[illegible]gitur, quod ad Papam, qui est ecclesia, vel caput ecclesiæ, non pertinet de p[illegible]onibus iudi[illegible] & per consequens non habet in temporalibus talem plenitudinem pot[illegible], [illegible] etiam ex plu[illegible] aliis decretalibus eiusdem Innocentii patenter potest colligi, vnde dicitur, ꝙ [illegible] exponend[illegible] v[illegible]a Innocentii *Quodcunq; ligaueris* &c. cũ dicit, ꝙ Christus nihil excepit, cũ dixit [illegible] & [illegible] datur in hæresi manifesta, dupliciter ad sensum catholicũ exp[illegible]nun[illegible] vno modo [illegible] ꝙ tunc quando dixit Petro, *quodcunq; ligaueris* &c. nihil excepit [illegible] & [illegible] verbis & exẽplis, ostendit excip[illegible] esse plura, & ita illa excep[illegible] ꝙ Christus nihil excepit de his quæ sunt necessaria regimini fid[illegible] libertatibus aliorum: & ideo per ista verba, Christus nullam pot[illegible] regimini fidelium, nec præiudicialem aliis præsertim notanter seu notabili[illegible] bus iuribus & libertatibus suis, nec damnabiliter negligentibus ius suum vnicuiq; exhibere &c.

Cap. X.

Respondet rationi secundæ capitulo secundo adductæ, quam probat sophisticam.

Ad secundam ra[illegible]nem adductam supra capitulo secundo pro plenitudine potestatis, qu[illegible] in hoc fundatur, quia vt probatur auctoritate. Hieremiæ, Deus nihil excipiendo constituit Papam *super omnes gentes & regna*. Respondetur quod huiusmodi ratio propter multa est sophistica reputanda: Primo, quia [illegible] summo sacerdoti nullatenus [illegible] dictum, *ecce constitui te super omnes gentes & regna*. Dictũ n. fuit Hieremiæ, qui nõ erat summus [illegible] sacerdos. Secundo quia licet Hieremias fui[illegible] [illegible] tamen non fuit [illegible] quantum sacerdos erat, sed [illegible] quantum Propheta, d[illegible] fuerunt verba p[illegible] [illegible] Dominus *Prophetam in gentibus dedi te*. [illegible] Hiere[illegible] nequ[illegible] [illegible] lat[illegible], ne [illegible] se recepisse potestatem talem [illegible] mo[illegible]

concludere per ista verba, quod Papa habet talem potestatem à Deo, & quod quilibet sacerdos, & omnis Propheta habet à Deo talem plenitudinem potestatis, quam tamen non videtur concludere allegatio supradicta? quia licet ea, quæ ad spiritualia & ad cœlestia spectant, plenius debent refulgere in supremo Pontifice nouæ legis, tamen non congruenter matrimonio vterentur: & sicut in veteri lege summus sacerdos, armis, bellis, necibus hominum, truncationibus membrorum, vindictæ sanguinis, immiscuit se decenter: ita etiam deceret, vt summus sacerdos nouæ legis se huiusmodi implicaret; quæ tamen omnia & similia absurda sunt censenda: quamobrem ex potestate & dominio, quod habuit in temporalibus summus sacerdos veteris legis, concludi non potest, quod Papa in temporalibus aliquam habeat potestatem, quæ nec sibi nec aliis necessaria est credenda, & ideo non concludit: quia licet in illis verbis non addatur exceptio, ex aliis tamen verbis scripturæ colligi potest, quod alia est exceptio addenda.

Ad Innocentium diuersi diuerse respondent, quidam enim (vt videtur eis) verba eius sane intelligunt, dicentes eum intendere quod æternũ Christi Pontificium longe maioris potestatis est, etiam in temporalibus casualiter, quamuis non regulariter, quam Pontificium veteris legis: & ideo si dictũ est Pontifici veteris legis; *Ecce constitui te super gentes*, &c. vt euelleret, hoc est vt casualiter etiam in tẽporalibus, super gentes & regna, iurisdictionem exerceret, vt sit tamen iurisdictionem assignans nõ in præiudicium regum, ac etiam principum, sua legitime vtentium potestate. Quod hæc fuerit intentio sua, colligimus ex verbis suis quæ sequuntur, cum ait, Relinquitur igitur Romanum Pontificem etiam casualiter exercere Pontificale iudicium, in quemlibet Christianum, cuiuscunque conditionis existat, maxime ratione peccati: vt peccatorem quemcunque, postquam in profundum vitiorum venerit, propter contemptum, tanquam publicanum & ethnicum, haberi constituat à fideli corpore alienum: quibus verbis innuitur, quod non nisi casualiter Pontifex Romanus super omnes Christianos temporale exercet iudicium: ex quo concluditur, quod Papa non habet regulariter prædictam plenitudinem potestatis.

Alii non curant prædictum Innocentium excusare, præsertim cum videtur ipsis in eadem decretali sua hæresim manifestam inexcusabilem asserere & affirmare, dicens, quod extra ecclesiã, nulla est à Deo ordinata potestas aut iurisdictio, & quod non est concessa, sed permissa tantummodo, & quod nulla potestas temporalis regiminis extra ecclesiam potest reperiri: quæ omnia, vt isti dicunt, sunt hæretica reputanda: quod vt in aliis allegatis operibus quamplurimis numero nituntur ostendere, de quibus pauca perstringam. Ad euidentiam tamen allegationum ipsorum, est primo obseruandum, quod secundum ipsos ante aduentum Christi, & post apud infideles, fuit verum dominium temporalium rerum, & vera ac legitima & ordinara potestas, & gladii materialis vera iurisdictio temporalis, non tantum permissa à Deo, qualiter Deus permisit tyrannos, prædones, & inuasores alienarum rerum, etiam iurisdictionis sibi potestatem & dominium vsurpare: sed concesso quod quamuis talem potestatem habentes apud infideles illegitime & inordinate vsi fuerint semper aut frequenter: sed abusus vtentis, & legitima potestas eam habentis in nullo sibi obuiant & repugnant: sed simul in eodem tempore & in eundem hominem cadere possunt, teste August. qui vt legitur *14. q. 5. can. neque enim*, ait, *Neque tyrannica factionis peruersitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet: neque vituperabilis ordo regiæ potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæuiat: aliud namq; est iniusta potestate velle iuste vti & iusta potestate iniuste velle vti.* Ex quibus verbis patet, quod iusta potestas & abusus eiusdem potestatis, iuste compatiuntur se in eodem, quia esto, quod omnes ædificarent extra ecclesiam ad gehennam, & quod infideles penitus abuterentur omni potestate, non posset tamen ostendi, quod nullam haberent veram & legitimam potestatem.

Quod ergo etiam ante aduentum Christi & post, apud infideles fuit vera potestas gladii materialis, & verum dominium rerum temporalium, tali modo probatur. Dominium rerum determinatis hominibus sic datum est à Deo, quod ab eis illud auferre aliis etiam minime licet: est enim verum dominium, non solum permissum, sed etiam concessum ab illo, qui verum & legitimum dominiũ concedere & dare potest: Dominus autem, vt habetur in Deuter. dedit filiis Esau & filiis Moab, & filiis Amon, qui erant infideles, terras & regiones, quas ab eis auferre fidelibus non licebat: ergo ipsi, quamuis essent infideles, habuerunt verum & legitimum dominium temporalium rerum, quantumcunque abuterentur eodem. Amplius, qui præcepto spirituali diuino in regem vngitur, non solum ad hoc habet potestatem gladii materialis permissam, sed etiam concessam (quod vnctio regalis legitima non est sine potestate) Deus autem præcepit Heliæ propter hoc, vt legitur *3. Reg. 19.* vt vngeret Asahel regem super Syriam, qui tamen infidelis erat. Ergo Asahel legitimam habuit potestatem, de quo ibidem subiungitur: *Et erit, quicunque fugerit gladium Asahel, occidet eum Iehu.* Rursus, ille verum habet dominium temporalium rerum, & non solum permissum, cui fideles (illa quæ dicit) sua reddere obligantur (quia præmia quæ tyrannus aut prædo vendicat vel inuasor, non tenetur alius sibi dare) sed Christus voluit & præcepit fidelibus, vt redderent Cæsari illa, quæ sua esse dicebat, dicens: *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*: ergo Cæsar ille Tiberius, qui extitit infidelis, habuit verum & legitimum dominium temporalium rerum. Adhuc, ille cui fideles non solum propter periculum euitandum, sed etiam propter conscientiam debent esse subiecti, habet veram & legitimam potestatem: potestatibus autem infidelibus debuerunt, tempore Apostolorum, Christiani esse subiecti, non solum propter periculum euitandum, sed propter conscientiam, teste Apostolo *ad Rom. 13.* cum dicit; *ideoque necessitate subditi estote non solum propter periculum, sed propter conscientiã*: ergo infideles

 veram

veram & legitimam potestatem habuerunt: Et ꝙ Apostolus sub *potestatibus sublimiorib.* comprehēdit infideles, patet per illud quod scripsit 1. Tim. 6. dicēs, *Quicunq; sunt sub iugo serui dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui aūt fideles habent Dominos, non contemnant quia fratres sunt, sed magis seruiant, quia sunt fideles*: vbi apte insinuat, ꝙ dominorum verorū quidam erant fideles, & quidā infideles, & quod seruiendum est vtrisque, quare etiā cum dicit Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: voluit fideles esse subiectos etiā potestatib. infidelibus, quia dicit; *non est potestas nisi à Deo: quæ aūt sunt, à Deo ordinatæ sunt*: intellexit aperte, ꝙ potestas, quæ erat apud infideles, erat ordinata à Deo, & non solum permissa: quia dicit; *Qui aūt resistit potestati, Dei ordinationi resistit*: quod non de potestate permissa, sed de concessa habet intelligi. Non n. Patres in Veteri Testam. qui sæpe infidelibus habentib. super eos potestatem permissam à Deo restiterunt, Dei ordinationi restiterunt: quia resistendo illis nequaq̄ sibi damnationem acquisierunt: sed laudabiles & digni præmio extiterunt. Sic etiā Christiani, qui infidelibus opprimentib. eos, & potestatē permissam habentibus resistere tentauerūt, nullatenus ordinationi Dei restiterunt. Extra ecclesiam igitur apud infideles, potest potestas legitima & concessa (& non permissa) solummodo reperiri: quia infideles, vt frequenter illa potestate legitima abutuntur, quemadmodum nonnulli fideles peccatores habentes tñ potestatem legitimā, sæpius ea abutuntur. Hanc sententiā de potestate data aut concessa à Deo, tam infidelibus q̄ fidelibus malis, tenere videtur, & asserit August. *19. de ciuit. Dei.* Isti ergo putant Innocentium prædictum super prædicto errore excusari non posse, nec verba ipsius præscripta, ad aliū intellectum q̄ sonant, reputant intelligenda: quinimmo dicunt ipsa irrationabilia esse, & euidenter ostendunt inuentorem eorum pariter in Scripturis sacris fuisse ignarum ac inexpertum, quare non sequitur, quod Pōtificium summum sub gratia ordinatum fuerit longe maioris potestatis in temporalibus quam sacerdotium Aaron: immo regulariter est minoris potestatis in temporalibus, nam & temporalia plura & maiora, ex ordinatione diuina assignata fuerunt sacerdotio veteris legis, quam sacerdotio nouæ legis. Tum quia Pontificium Petri non fuit æqualis potestatis cum Pontificio Christi. Christus enim auctoritate sui Pontificii, noua potuit instituere sacramenta, quod nequaquam potuit Petrus, potuit etiam Christus in multis dispensare, in quibus Petrus dispensandi non habuit potestatem. Tum quia Pontificio fungenti, non erat dictum à Deo, *ecce constitui te super* &c quia Hieremias non erat Pontifex, sed de sacerdotibus inferioribus, &c.

Cap. XI.

Respondet ad allegationem tertiam, cap. 2. adductam.

AD tertiam rationem adductam superius respondetur, quod Apostolus dicens, *nescitis quoniā angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* non loquebatur in persona propria, aut summi Pontificis, vel etiam clericorum: sed in persona omnium fidelium clericorum & laicorum, quia de cœtu fideliū constituendi sunt iudices, qui debēt secularia iudicare, saluo iure iudicum infidelium, non negligentiū iustitiam facere in his quę spectant ad eos, antequā iuste sua iurisdictione priuentur. Nō quidem de necessitate in aliquo casu episcopus, vel sacerdos, sed magis aliquis laicus idoneus constitui debet, vel clericus idoneus, qui necessitate vrgente valeat secularia iudicare: nullus tamen debet constitui, qui in omni casu sine omni exceptione, habeat secularia taliter iudicare, vt super ea habeat talem plenitudinē potestatis: quia quemcunq; mortalē, talem potestatē habere super oēs fideles, esset periculosū cōmunitati fideliū. Vnde talē potestatem, nec Papa, nec Imperator habere debet sup cōmunitatem fidelium: quia nullus eorū valet tollere iura & libertates inferiorum, sine culpa, & absq; causa, nisi in casu necessitatis: cū igitur dicitur ꝙ Papa absq; omni exceptione habet secularia iudicare, hoc negāt: & cū probant, quia Apostolus nō distinguendo nec excipiendo ꝓ prælatis spiritualib. & præcipue ꝓ supremo Pontifice ait; *Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Respondetur, ꝙ Apostolus nō dicit ista verba ꝓ prælatis spiritualib. tantūmodo, nec præcise pro Pontifice supremo, nisi casualiter: sed dicit ista in psona communitatis fidelium, modo quo dictum est: qui quamuis nō distinxerit, nec exceperit, tamen voluit exceptiones quas alibi posuit, subesse intelligendas, ne sibiipsi inueniretur contrarius, imo etiam Christo: qui constituit Petrum supremum Pontificem cunctorum fidelium non ad dominandum, sed ad pascendum fideles, non propter vtilitatem, & exaltationē vel honorem Petri, sed principaliter propter vtilitatem fidelium: & ideo nullam constituit sibi potestatem, nisi ad ædificationem non ad destructionem, nec voluit propter multa pericula euitanda esse fideles subditos successoribus Petri, nisi in necessariis (saluis libertatibus & iuribus, non solum fidelium, sed etiam infidelium) nisi ex causa rationabili & manifesta propter culpam aliquam specialem: à principe laico, catholico clerico, vel in casu ecclesiastico iuste suis iuribus & libertatibus priuarentur: propter quod Apostolus in pluribus locis præcepit fidelibus, vt potestatibus etiam infidelibus, obedientiam & reuerentiam, ac subiectionem impenderent: manifeste insinuans quod cum dicit *prima Corinth. sext.* quod fideles debent secularia iudicare, non intelligit quod absque omni exceptione deberent fideles à fidelibus iudicari, & quod non esset potestas apud infideles. Dicit ergo quod Apostolus intendit hortari Corinthios vt faciant, quemadmodum ordinatur secundum canonicas sanctiones. Nam semper vt habetur *5. quæst. 2. cap. primates, distinctione nonagesim. studendum, extra de simonia cap. querelam. 23. quæstione quarta. Sicut.* Iudex debet partes prius concordare, quam ad iudicium veniant, si potest: quemadmodum melius faciunt immediate subiecti alicui iudici, vel principi seculari, vel ecclesiastico, inter se causas habentes, quæ possunt per arbitros expedi-

expediri absque indicio superioris : si antequam venirent ad iudicem superiorem negocia sua inter se per arbitros vel indices ecclesiasticos à partibus diffinitos negociis suis studuerint debitum finem imponere : sicut ipsi Corintbii, & eadem ratione fideles alii, habentes negocia etiam secularia inter se, si non tenerentur iniuriam sustinere & eandem pati, & vellent ius suum, si non possunt aliter, per indicium obtinere, si constituerent inter se iudices fideles, inter quos, vel apud iudices infideles ius suum acquirant absque præiudicio illicito indicum infidelium, quibus fuerunt subiecti. Et ideo in tribus casibus poterant fideles Corintbii, apud infidelem licite iudicium expostulare. Primus est, si infideles in casibus, in quibus er nt subiecti, ipsos ad indicium infidelium protrahebant : Secundus, si reus fidelis coactus ab a te fideli, licet iniquo in hoc, in iudicium infidelium trahebatur : Tertius, si actor tenebatur acquirere ius suum, quod non potest nisi per iudices infideles solummodo obtinere. In aliis casibos voluit Apostolus, quod iniuriam vterque acciperet & pateretur fraudem, vel quod iudicarentur apud fideles iudices à fidelibus constitutis : & vt inquantum licite possunt, vitarent apud infideles cum scandalo iudicari : ne infideles scirent fraudes & iniurias, quas Christiani mali & iniqui non verebantur facere Christianis : & si occasionem haberent, non solum Christianos, sed etiam doctrinam Dei blasphemandi.

Ad verba Innocentii Tertii adducta in fine allegationis præscriptæ, Dicunt quidam, quod exponenda sunt ad bonum sensum, vt scilicet potestas Papæ sit restringenda, quantum ad ea, quæ regulariter necessaria sunt regimini fidelium, (saluis præexposito modo iuribus & libertatibus aliorum) vel etiam casualiter sit minime restringenda, quantum ad necessaria agenda, quando non est alius qui velit, & possit, & debeat quod necesse est fieri expedire. Quidam aliter exponunt dictum Innocentii, quod ex aliis verbis eius patenter habetur, quod secundum ipsum, Christus in Apostolica sede regalem constituis monarchatum, propter quod nulla est potestas regulariter extra ecclesiam, quod hæreticum arbitrantur: quia contra Scripturam esse putant, vt superius est probatum. Dicunt igitur, quod Innocentius sæpe dictus errauit aperte, primo in hoc, quod dicit Apostolum ostendere huiusmodi plenitudinem non restringendam, cum Apostolus ipsam in pluribus locis voluerit esse restringendam, vt prius putatur esse probatum. Secundo dicunt eum errare, cum dicit quod intelliguntur minora subesse, quibus subiecta sunt maiora: quia hoc non est vniuersaliter & absque omni exceptione verum, licet sit verum in multis. Nam episcopi regulariter subiecti sunt archiepiscopo suo : & tamen subditi episcoporum non sunt illi subiecti nisi in casibus. Sæpe etiam maiora decent aliquos, quo minora non decent, teste Gregorio, *19. moralium*, qui tractans ista verba Apostoli: *Secularia iudicia*, &c. dicit sic, *Contemptibiles illi qui sunt in ecclesia, & nullis magnorum donorum virtutibus prædit, ipsi de terrenis negociis iudicent*: Et post: *Qui autem spiritualibus deputati sunt, profecto non debent secularibus negociis implicari : vt dum coguntur inferiora bona iudicare, non valeant bonis superioribus deseruire*. Ex quibus verbis concluditur, quod nequaquam regulariter, quibus subdita sunt maiora, eisdem subdita sint minora. Quod Apostolus innuit euidenter, cum dicit: *Nemo militans Deo implicet se secularibus negociis* : Et Petrus hoc etiam dicit aperte, vt habetur *11. quæst. 1. can. te quidem oportet*, &c. sicut allegatum est supra. Nequaquam ergo ex hoc, quod Papa est iudex in spiritualibus, inferri potest quod habet regulariter secularia iudicare. Ex hoc tamen concludi potest, quod in casu, si non esset alius inferior gradus, qui non ex officio possit & velit iuste secularia iudicare, potest Papa se huiusmodi immiscere iudicio: quemadmodum vnum membrum corporis naturalis, officium alterius membri ipso deficiente, vel non valente actum suum habere, si potest, assumit. Qui enim non potest pedibus ambulare, manibus conatur, & qui non potest manu cadente percutere, dentibus mordere conatur.

Cap. XII.

Respondet rationi quartæ cap. secundo positæ.

AD quartam allegationem inductam *capite secundo*, quæ quidem specialiter probare conatur, quod Papa auctoritate & potestate temporali præeminet aliis, quibuscunque potestatibus siue d minationibus, multipliciter respondetur. Vno modo, esto quod in veteri lege Pontificalis auctoritas prælata fuisset etiam in temporalibus dignitati regali; non tamen esset præferenda in noua lege uia auctoritas Pontificalis in noua lege spiritualior est, & magis à terrenis negociis elongata, quam fuerit auctoritas Pontificalis in veteri lege : quemadmodum lex noua magis est spiritualis, quam lex vetus. Sed prædicti videntur hanc rationem velle improbare dicentes, quod scripturæ Veteris Testamenti, actus, & quæcunque opera euangelica imitantur. quare ad Roman. 15. vnde sequ ur, quod qualiter se habuit in Veteri Testamento rex ad Pontificem; sic se debeat habere rex in Nouo Testamento ad Papam. Sed respondetur, quod ista allegatio hæreticalis est, quia sequitur ex ipsa, quod circumcisionem, discretionem ciborum, & alia cerimonialia & iudicialia veteris legis debere etiam imitari. Quia tunc sicut sacerdos veteris legis intendebat armis, & iudicium sanguinis exercebat. It deberet Papa in talibus occupari, quæ hæreticalia sunt. Nequaquam ergo actus & opera, quæ fecerunt Patres in veteri lege, imitari tenemur: nisi quo ad moralia, ad quæ

omnes homines indifferenter obligari nolcuntur. Cum autem allegatur Apostolus: Respondeo. *Quod quacunque scripta sunt, ad nostram* &c. non vt illa omnia ad litteram faciamus, sed *vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus*, & illa secundum spiritualem non carnalem intelligentiam impleamus.

Secundo respondetur ad allegationem prædictam, quod in Veteri Testamento, sacerdotalis gradus non præferebatur dignitati regali in temporalibus regulariter disponendis, & iurisdictione temporali regulariter exercenda: licet prælatus fuerit, quantum ad sacrificia Deo offerenda, & ea quæ ad cultum diuinum spectabant: per quem modum in noua lege auctoritas Pontificalis dignitati regali præfertur, non quoad iurisdictionem & regimen temporale. Isti enim nequaquam negant potestatem Pontificalem esse præferendam omni seculari potestati: sed dicunt ipsam non esse præferendam in temporalibus extra articulum necessitatis, quando laici potestatem sibi commissam rite & legitime ministrant. Cum vero acceperunt allegantes prædicti, quod Samuel cum esset summus Sacerdos & Pontifex in Israel, Saul de communi genere, regem instituit, & ipsum propter delictum regno deposuit: & Deus Dauid assumpsit in regem, multipliciter etiam errant contra sacram Scripturam, & eius, sic allegant, omnes videntur ignari. Primo, quia Samuel non e[...] summus Pontifex, nec sacerdos in Israel, sed Iudex tantummodo; imo etiam non fuit de genere Aaron: & per consequens, nec sacerdos, nec summus Pontifex, nec maior, vt colligitur ex *primi Paralipom. capite sexto.* Secundo, quod Samuel non constituit Saul regem tanquam pollens gradu & dignitate eminentiore, præsertim in temporalibus, quam sit dignitas regalis: sed tanquam diuino præcepto obediens, cui parere deberet etiam si esset infimus, nulla potestate puta ecclesiastica vel seculari præfulgens: quemadmodum vt habetur *quarto Regum nono*, quidam de filiis prophetarum ad mandatum Helisæi vnxit Iehu in regem Israel: & tamen, nec iste, nec ille, scil. Helisæus propheta, maiori, præsertim in temporalibus, dignitate eminuit, quam sit dignitas regalis. Ex quo euidenter concluditur, quod per vnctionem haberi non potest, quod Imperator vel quicunque rex in Nouo Testamento sit inferior illo qui vngit. Et similiter ex hoc, quod Samuel solummodo vnctus fuerit in ducatu, qui est inferior dignitate regali: nec etiam, esto quod Samuel deposuisset de mandato Dei Saulem propter delictum, fuisset eo quantum ad publicam potestatem & iurisdictionem temporalem superior: quia non deposuisset eum tanquam superior quoad regimen temporale: sed quo in hoc exercens & exequens mandatum & præceptum Dei, qualiter rusticus de potestate Dei po[...] Imperatorem, imo Papam deponere, quamuis nulla alia potestas, neque in temporalibus neque in spiritualibus daretur eidem à Deo. Errant tertio allegantes prædicti, cum dicunt, quod Samuel Saulē propter delictum à regno deposuit. nam in *libro Regum* non legitur, quod Samuel deposuit Saulem, sed quod Deus eum deposuit: & quod hoc Samuel executus fuit & nunciauit Sauli, quamuis legitur, quod constituerit eum regem, cum dicit Dominus Samueli, vt legitur 1. Reg. 8. *Audi vocem eorum & constitue super eos regem*, & ipsum vnxit in Regem, de depositione enim leguntur hæc verba, *1. Reg. 15* quod capitulum isti allegant, quæ dicit Samuel ad Saul: *Pro eo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne regnes.* Et post Samuel ad Saul: *& non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini: & proiecit te Dominus ne sis rex super Israel.* & post: *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie.* Et cap. 16. sic scribitu[r] *dixit Dominus ad Samuelem: Vsque quo tu luges Saul cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel?* Ex quib. verbis non habetur, quod Samuel deposuerit Saulē: sed quod nunciator fuit depositionis à Deo. E[t] ideo de ista depositione à Deo concludi non potest, quod Papa de plenitudine potestatis potest Imperatorem vel quemcunq; alium regem ad libitum suum deponere, nisi in casu: & hoc quando propria officia debite exercere nollet vel non posset, & propterea ex iniquitatibus suis regno vel regali seu imperiali potestati inutilis esset, propter quod Zacharias Papa (de quo legitur *15 q. 6. c. alius*) deposuisse dicitur regem Francorum quia *deponentibus consensit* vt dicit glossa. Quod autem adducunt de Ioiada sacerdote, qui, vt legitur *4. Regum 11.* fecit & vnxit Ioas regem, non concluditur quod Ioiada fuer[it] superior rege, præsertim, quoad iurisdictionem temporalem: quia sæpe videtur in scripturis diui[nis] & aliis, quod aliqui fecerunt & constituerunt reges, qui tamen regibus superiores nō fuerunt; imo erant subiecti constitutis ab eis. Nam filii Israel constituerunt Ieruboam regem, *3. Regum 16.* vbi dicitur, *fecit sibi regem omnis Israel*: Et post: *media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, vt constitueret eum regem*, &c. & 4. Regum cap. 21. sic scribitur: *Percussit autem populus ille omnes, qui coniurauerant contra regem Amon, & constituerunt sibi regem Iosiam filium eius pro eo.* Hieron. etiam *ad Euandrum*, & habetur *dist. 93. c. legimus*, dico quod *Imperatorem exercitus facit*. Ex quibus & aliis innumeris colligitur, quod inferiores constituunt & faciunt regem, cui sunt subiecti. quare ex hoc, quod Ioiada vnxit & fecit Ioas regem, inferri non potest, quod Ioiada fuit, quoad iurisdictionem temporalium, eo superior. Nam & alii quam Ioiada fecerunt & constituerunt omnes regem, de quibus dicitur: *feceruntque regem & vnxerunt & plaudentes manu dixerunt: viuat rex.* Nec valet si dicatur, quod Ioiada ostenditur esse ex hoc superior, quod occidit Athaliam, quæ sibi vsurpauerat regnum.

Nam hoc non fecit inquantum superior rege: sed in quantum tutor, rector & institutor consiliarius vel vicarius regis, qui tunc, eo quod non esset nisi septem annorum, per seipsum regere non valebat. Quod vero dicitur de Alexandro, qui fecit reuerentiam Ioiadæ sacerdoti, nullam apparentiam habere videtur, quia non fecit sibi reuerentiam tanquam superiori in temporalibus, sed quia sacerdos erat supremus, quemadmodum Imperatores & reges ac principes etiam spiritualibus sacerdotibus religiosis & secularibus reuerentiam in missis exhibent genu

fl[e]cten-

flectendo & osculando manus eorum : quos tamen superiores in temporalibus summe recognoscunt. Sic etiam Totila non recessit ab Italia ob preces Leonis Papæ, quia ipsum dominum suum in temporalibus reputabat : sed quia ipsum virum sanctum habebat : & ideo ipsum timebat offendere, vnde nonnulli mirantur, quod quicunque fideles literati per gentiles & ethnicos probare nituntur Papam etiam in temporalibus superiorem Imperatore : cum apud omnes ethnicos & gentiles, Imperatores & reges, qui non erant sacerdotes gentilium, semper se super sacerdotes reputauerunt : præsertim quo ad ea disponenda, quæ ad cultum Deorum suorum minime pertinebant & honorem : & tamen multi eorum modicam reuerentiam sacerdotibus exhibebant. Nam quidam eorum interdum inhonorauerunt sacerdotes & templa & ritus eorum sacerdotii : sicut legitur de Pompeio, qui reuerentiam debitam templo Dei & sacerdoti non exhibuit : & ideo non immerito prosperitatem extunc non habuit consuetam.

Quod vero prædicti Constantinum, Iustinianum & Carolum Magnum in exemplum adducunt, contra eos militare videtur. Nam licet isti Imperatores deuoti extiterunt non solum summis Pontificibus, sed etiam sacerdotibus & clericis vniuersis, nequaquam tamen se subiectos in temporalibus clero putabant : sed pro superioribus eis se gestabant. Et de Constantino quidem hoc expresse videtur, per istud sumptum ex gestis Siluestri Papæ, quod ponitur in decretis *distinctione nonagesima sexta. cap. Constantinus*. Ex quo videtur haberi patenter, quod nequaquam vt dicit ; immo Imperator Constantinus nunquam potestatem, qua prius vtebatur, ecclesiæ resignauit ; nec aliquam potestatem secularem aut temporalem, siue iura, siue res, à Siluestro recepit : sed aliquam potestatem & prædia sibi tribuit & concessit : cum vocabulum restringendum seu recipiendum aut æquipollens ibi non valeat reperiri : sed verbum tribuendum & æquiualens, quoad significationem ibidem sæpius inferatur. Vbi sic legitur : *Constantinus Imperator quarto die sui baptismi priuilegium Romanæ ecclesiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romano Pontifices vel sacerdotes* (alias *seculares*) *ita hunc* (alias *hanc*) *caput habeant sicut iudices regem, & ita tribuentes ei potestatem benignitatem & vigorem & honorificentiam imperialem* (alias *temporalem*) *atque determinate* (alias *decernentes*) *sancimus vt principatum teneat tam super quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Dei ecclesias.* Et infra : *Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri & Pauli pro continuatione luminariorum possessionum prædia contulimus & rebus diuersis eas ditauimus.* Et infra : *Ecce tam palatium nostrum, quam Romanam vrbem, & omnes Italiæ siue Occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, beatissimo Pontifici & Papæ Siluestro concedimus atque relinquimus : & ab eo & à successoribus eius per pragmaticum constitutum decreuimus disponenda : atque iuri sanctæ Romanæ ecclesiæ concedimus peragenda* (alias *permanenda*.) Et infra : *Hæc omnia vero quæ per hanc imperialem iussionem sacram : & per alia diualia decreta statuimus & confirmauimus vsque in finem mundi illibata & inconcussa manere decreuimus.* Quibus verbis (vt videtur) patenter habetur, quod Constantinus non intendebat quæcunque temporalia summo Pontifici, tanquam quæ ab eo prius possessa seu vsurpata fuerant quomodolibet resignare, aut tanquam ad summum Pontificem spectarent de iure restituere seu reddere : sed intendebat sibi illa, de quibus mentionem fecit, de nouo conferre, concedere, donare & tribuere. Ex quo infertur, quod Constantinus Papæ & clericis, quibus ista temporalia conferebat, se superiorem in talibus reputauit. Quare si ita verba eiusdem Constantini legantur, vt videantur innuere, quod Constantinus se inferiorem Papa reputauit : de inferioritate in spiritualibus debet intelligi, ne sibiipsi contrarius reputetur, quod ipse insinuare videtur cum dicitur, vbi prius. *Et Pontifex, qui per tempora ipsius sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus & totius mundi existat : & eius iudicio quæ ad cultum Dei & fidem Christianorum vel vnitatem & stabilitatem procuranda fuerint, disponantur.* Quibus verbis, per argumentum contrario sensu, videtur innuere, quod Papa pure temporalia omnia regulariter dispensare non debebat. Ex quo habetur, quod non habebat in temporalibus plenitudinem potestatis.

De Iustiniano autem nonnulli mirantur, quod adducitur ab istis in exemplum, quibus videtur, quod isti allegatores leges ipsius Iustiniani non legerunt, cum nullus Imperator fuerit Christianus, nec ante Iustinianum nec post, qui ita expresse tam magnam superioritatem & iurisdictionem & potestatem super res & personas Papæ, & clericorum, etiam super illa, quæ Papa vendicat ex collatione siue resignatione Constantini, magis sibi attribuat, quam Iustinianus in legibus ab eo editis, & per vniuersum orbem tanquam seruandis & recipiendis ab omnibus promulgatis. Ad superiorem autem spectat aliis statuere legem, quanto tempore subiecti res alienas [illegible] ab eis possint præscribere & subiectis mandare vt eandem legem obseruent. Hoc autem fecit Iustinianus circa Papam & alios & clericos & res Romanæ ecclesiæ, vel etiam ecclesiarum aliarum, vt habetur in *autent. vt ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione. coll. secunda.* igitur Iustinianus reputauit se superiorem in temporalibus, etiam Papa, quo ad res Romanæ ecclesiæ deputatas. Item superioris est scire, quæ regulæ vim legis debeant obtinere. hoc autem fecit Iustinianus de regulis generalibus, qui in quatuor conciliis generalibus, quo ad condendum legem pro superiori se gessit. Item ad superiorem & super clericos potestatem habentem spectat statuere, ordinare, præcipere & iubere, quid iuris debet esse clericorum in ecclesia, à quibus immunes debent esse ecclesiæ. & à quibus etiam liberæ esse non debent,

ncres [illegible] ecclesiæ alienentur; quantas liceat vnicuique donationes conferre [illegible] quibus loci [illegible] clerici debeant ordinari; qui punire debeant clericos delinquentes; quas [illegible] tes valeant clerici secum retinere, & quas norint sibi interdictas; quæ res clericorum de[illegible] tium non condito testamento debeant ecclesiis assignari, & quæ aliis; quod clerici non pr[illegible] scantur sine litteris ad vrbem alienam; Vbi sancta crux & reliquiæ martyrum debeant obse[illegible] quando episcopus & quando alius facultatem habeat exigendi ea, quæ pro redemptione capti[illegible] rum à testatoribus sunt relicta, qua pœna debeat puniri, qui ambitiose & pecuniæ interuen[illegible] fuerit episcopalem sedem adeptus; coram quibus iudicibus debeant clerici litigare; qui episco[illegible] pi habere debeant immunitatem tutelæ siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ; qualit[illegible] puniri debeat clericus, qui ante diffinitiuam sententiam frustratoriæ dilationis causa ad appel lationis auxilium conuolat; quod nec cogatur inuitus coram iudice litigare; quis debeat puni- re antistitem, iterantem sacramentum Baptismi. Hæc autem & plura alia, quæ ad habentem iu risdictionem spectant, Iustinianus in suis legibus ordinauit, iussit & præcepit, primum habetur C. *de sacrosanctis ecclesiis, & rebus & priuilegiis earum. l. non plures.* Secundum in *l. placet. eo tit.* Ter tium. *e. tit. in legë ad instructiones. & l. iubemus: & l. neminem.* Quartum. *e. tit. l. iubemus.* Q[illegible] tum. *e. tit. l. illud.* Sextum habetur C. *de episcop. & cleric. l. in ecclesiis.* Septimum. *eo tit. l. quicum- que.* Nonum. *e. tit. l. si qua per calumniam.* Octauum & Decimum. *e. tit. l. decernimus.* Vndeci mum & Duodecimum. *e. titulo l. nulli.* Decimumtertium. *eo. tit. l. si quenquam.* Decimum quar- tum. *e. titul. l. omnes.* Decimumquintum. *eo. tit. l. generaliter.* Decimumsextum. C *de episcop. aud. l si clericus.* Decimumseptimum. *e. tit. l. decernimus.* Decimumoctauum. C. *nec sacrum baptisma itere- tur l. 1.* Iustinianus igitur leges condendo priuatas & alias multas de clericis & rebus eorum, ac eis li- bertatem & immunitates & priuilegia indulgendo indicauit aperte, quod se superiorem Papa & [illegible]e ricis reputauit.

De Carolo Magno etiam non legitur, quod se reputauit in temporalibus inferiorem supremo Pontifice. cuius signum est, quod reges Franciæ qui dicunt se successores ipsius, superiorem in temporalibus minime recognoscunt, *extra, qui filii sunt legitimi. cap. per venerabilem.* Nec obstat capitulum eiusdem Caroli, quod ponitur in decretis, *distinctione decimanon. in memoriam,* vbi dicit, quod *licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, tamen ferendum est.* Ex quibus verbis vide- tur haberi, quod idem Carolus inferiorem se supremo Pontifice reputauit: sed non arbitratur Caro- lus, quod apostolica sedes poterat sibi indicere vel aliquid magnum inuito in temporalibus impo- nere, sed in spiritualibus, quod in *eodem capite* insinuare videtur cum præmittit: *In memoriam beati Petri honoremus sanctam Romanam ecclesiam & apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis matris & digni- tatis esse debeat & magistra rationis.* Quibus verbis videtur, quod in spiritualibus apostolica sedes est iudex & magistra, ergo si argumentum à contrario sensu tenet, in temporalibus non est iudex & magistra.

Cap. XIII.

Respondet quintæ rationi secundi capituli.

AD quintam allegationem adductam supra *capitulo 2.* quæ maiorem tractatum requireret, quam breuitas permittat istius opusculi, propter hoc quod plures allegationes, vt quibusdam appa- ret, affirmant errorem. Breuiter respondetur, quod deficit primo, eo quod Christus, in quan tum erat homo mortalis, non erat rex in temporalibus, nec habebat regulariter talem plenitu dinem potestatis: licet in quantum Deus habuit plenissimam potestatem: & in quantum homo pura inquantum erat iustificator nouæ legis, in spiritualibus habuit plenitudinem potesta[illegible] Secundo deficit allegatio supra scripta · quia non Petro, nec alicui supremo Pontifici conce[illegible] Christus omnem, quam habuit potestatem. Nam etiam inquantum homo & prælatus cuncto rum sacramenta nouæ legis instituit · quam potestatem nulli concessit. Potest etiam contra sta tuta à seipso edita dispensare; quod tamen non potest Papa quicunque. Potest etiam absque culpa illa, quæ supererogationis sunt, sibi subiectis imponere, quæ Papa non potest regulariter, & ita Christus multa potest, quæ non potest Papa: quia sicut etiam inquantum homo fuit Dominus veteris legis, quod insinuare videtur cum dicit Matthæi duodecimo. *Dominus est filius hominis etiam Sabbati.* Item, etiam fuit Dominus nouæ legis, cuius tamen Dominus non est Papa. Falsum ergo accipit allegatio memorata, cum dicit, quod tota iurisdictio Christi concessa est vi cario [illegible]. Raro enim aut nunquam Dominus totam iurisdictionem committit vicario suo: im mo [illegible] ulla ex necessitate fit, quod vicarius est minor potestate, quam ille, cuius est vicarius. Et si d[illegible] atur, quod Christus faciendo Petrum vicarium suum, & committendo sibi potestatem suam, ni- [illegible] epit: ergo totam iurisdictionem sibi concessit, videtur quibusdam, quod hoc patenter ex [illegible] sum est per prædicta verba, cum ostensum sit, quod Christus verbis & exemplis multa excepit. Cum i- [illegible]r Papa non habet in temporalibus rebus potestatem, sequitur quod in ipsum potestas laicalis ex [illegible]ema minime cadit. Ad minorem respondetur, quod cum Imperator coronetur à supremo Pont[illegible] fice, non ideo recipiens ensem in vagina eximit & vibrat eum, vt ostendat se in temporalibus infe riorem Papa: cũ non teneatur, nisi sponte voluerit ensem in vagina à Papa recipere, sicut nec ab ipso,

ni[illegible]

[illegible] ri tenetur, nam & multi fuerunt veri Imperatores, qui a [illegible] pontifice minime [illegible] imo summum pontificem omni honore putauerunt [illegible], sed Imperatorem [illegible] do placuit coronari a papa, etiam placuit vaginam & gladium suscipere, & ipsum eximere & vibrare, vt monstraret se paratum, quando oporteret mediante materiali gladio facere iustitiæ complementum, & alios, præcipue Christianos, in iustitia defendere.

Cap. XIV.

Respondet sextæ rationi secundi capituli.

AD sextam allegationem *secundi ca.* respondetur quod quantum ad multa sicut anima se habet ad corpus, ita spiritualia se habent ad temporalia: sed non quantum ad omnia, quia sicut anima est nobilior corpore, ita spiritualia temporalibus sunt digniora. Et sicut anima, quantum ad multa, regit corpus: ita temporalia in multis sunt secundum exigentiam spiritualium disponenda. Et sicut anima rationalis non habet plenitudinem potestatis super corpus, quia complures operationes habet corpus, quæ non sunt in potestate animæ rationalis: ita habens potestatem in spiritualibus non habet plenitudinem potestatem in temporalibus, & ideo in papam, qui habet plenissimam potestatem in spiritualibus non cadit nec debet suprema potestas laicalis, licet in multis laici a prædicta potestate regi debeant ab habente supremam in spiritualibus potestatem.

Cap. XV.

Respondet septimæ rationi secundi capituli.

AD septimam respondetur, quod papa non est absolutus absq; omni exceptione quibuscunq; legibus positiuis: licet sit absolutus quibuscunq; mere positiuis a supremis pontificibus institutis: quia nulla illarum ligare potest ipsum, cum non sit imperiũ paris in parem. Solutus est etiam legibus quibuscunq; generalium conciliorum, ac Imperatorum regum & quorumcunq; illorum, quæ conditæ erant super his quæ ad eius pertinent potestatem, & non super his quæ ad propria iura & libertates pertinent aliorum. Quæcunq; enim statuta essent a conciliis generalibus, & aliis quibuscunque, super his quæ in spiritualibus de necessitate facienda sunt pro regenda congregatione fidelium, papa dicitur solutus huiusmodi legibus positiuis; quia non tenetur eas seruare & posset abrogare, annullare easdem, & alias statuere, & in huiusmodi papa maior est generali concilio, imo toto residuo congregationis fidelium. Legibus autem institutis super his, quæ iura ac libertates & res respiciunt aliorum non est papa prædicto modo dupliei solutus, nam cum de se non fuerint iniquę, papa non potest abrogare eas; & ipsas nonnunquam, saltem conditionaliter, seruare tenetur. Si etiam Imperator vel rex aut princeps aut alius iura vel res proprias papæ tribuerit, certas leges & pacta rationabilia imponendo, easdem leges, si papa res illas aut iura voluerit recipere, seruare & tenere astringetur: eo quod quilibet in introductione rei suæ legem, quam vult, potest imponere: & tamen tradit rem ecclesiæ, *18. q. 2. Eleutherius, extra. de condi. appo. c. verum.* Cum autem dicitur in allegatione prædicta, quod *leges temporales non dedignantur sacros canones imitari* Respondeo: ꝙ hoc non est de necessitate verum, [illegible] um statueret leges super his, quæ ad pontificalem pertinent potestatem, super quibus si aliquid fuit constitutum ab Imperatore vel alio, etiam quod papę vel clericorum vel aliorum quorumcunque respiciat commodum vel fauorem, nullam continet firmitatem, nisi a summo pontifice fuerit approbatum. Aliæ autem leges absq; canonibus stabilem habent firmitatem: nec opus quod sacros canones imitentur: dum modo rationabiles sint & iustæ, si vero essent iniquæ possunt per iustos canones abrogari, & ideo licet papa casualiter habeat de legibus iudicare, regulariter tamen leges abrogare non potest, & ideo suprema potestas laicalis non cadit in papam, nec cadere debet: licet cadere posset, si per legem Dei iam non esset contrarium ordinatum.

Cap. XVI.

Respondet octauæ rationi capit. 2.

AD octauam allegationem adductam supra, c. 2. respondetur, quod non est necesse vniuersitatem fidelium sine omni exceptione in omnibus obedire papæ: sed necesse est sine omni exceptione obedire sibi in his quæ necessaria sunt congregationi fidelium, saluis iuribus & libertatibus aliorum. Et si quæratur, quis habet iudicare quæ sint illa necessaria congregationi fidelium? respondetur quod [illegible] iudicare per simplicem notitiam vel doctrinam spectat ad sapientes in lege diuina peritos, & [illegible] smodi scientiis & rationis iudicio eminentiam habentes, quicunq; sint, siue subditi, siue prælati, siue seculares, siue religiosi, siue magistri, siue paupetes, siue diuites & potentes. Hoc autem auctoritatiue (vt videtur) iudicare principaliter spectat ad supremum pontificem de consilio sapientum: qui si in iudicio errauerit, sapientes, imo quicunq; errare cognouerint, resistere obligantur pro loco & tempore & aliis circumstantiis: & quantum licet vnicuiq; pro gradu suo & statu suo, quia aliter debent resistere eruditi, aliter prælati, aliter reges: aliter principes, & alii simplices & temporali potestate destituti.

Cap. XVII.

Respondens 9. & vltimæ rationi secundi capituli, ostendit quibus modis Papa habeat superiorem.

AD aliam allegationem ibidem inductam respondetur, quod in casu est licitum etiam de iu[illegible]
summi pontificis & potestate iudicialiter per sententiam iudicare; & ab eo etiam ap[illegible]
Quod enim de iudicio summi pontificis licet in casu iudicare, quidam tali ratione nituntur proba[illegible]
Licet in casu iudicare de persona papæ: ergo & de iudicio eius. Antecedens patet per decretum [illegible]
nifacii martyris, quod ponitur *di. 40. c. si papa.* Vnde tribus casibus tenetur papa humanum subire iu
dicium secundum quosdam: primo in casu hæresis, sicut dicitur per allegatum capitulum, sed te[illegible]
in rei veritate an sit hæreticus, quia tunc ipso facto & iure, scilicet tam diuino quam humano, est pa
patu priuatus & omni dignitate ecclesiastica destitutus. Quod enim sit diuino iure priuatus papatu,
quidam multis rationibus demonstratiuis (vt eis videtur) ostendunt. Pro quibus omnibus vnam
auctoritatem & rationem sufficiat nunc tangere. Vnde Apostolus in epistola *ad Ti. 3.* testari videtur 1
cum dicit: *hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est qui
huiusmodi est & delinquit cum sit proprio iudicio condemnatus.* Item ille qui non est de corpore ecclesiæ, n[illegible]
est verũ caput ecclesiæ, licet putaretur ab omnibus, omnes enim tunc errarẽt, vniuersalis enim e[illegible] le
sia, licet in his, quæ iuris sunt, præsertim diuini, errare non possit: tamen errare potest in his quæ fa[illegible]
sunt, sicut errat, quando papa in rei veritate est peccator, & tamen sanctus ab omnibus reputatur, pa-
pa igitur verus, si postea efficiatur hæreticus, diuino iure secundũ q[illegible] infidelis est, abscissus & rese[illegible]s
de corpore ecclesiæ, papatu priuatur, qui etiã iure canonico omni dignitate ecclesiastica est priuatus
nam omnes hæretici quibuscunque nominibus censentur, sunt à generali concilio (quod etiam su-
pra papam hæreticum habet iudiciariam potestatem) damnati, *extra de hæreticis, c. excommunicamus.*
Cum igitur papa hæreticus non excipiatur à canone supradicto: nec nos ipsum debemus excipere. 2
si autem papa est de hæresi primo solummodo diffamatus: propterea non est ipso facto aliqua
dignitate priuatus. Si tamen facto conuincitur, & in eum fertur sententia, si non appellat, in rem
iudicatam transire videtur. Si quæreret aliquis coram quo iudice possit vel debeat papa ab hæresi
conuinci vel accusari: huic respondent quidam dicentes, quod papa coram diœcesano suo, in
cuius diœcesi moratur, potest de hæresi accusari: cum papæ hæretico nullum priuilegium speciale vl-
tra alios episcopos legatur in iure concessum: & aliquis sortitur forum ratione delicti, sicut alii epi
scopi, qui inueniuntur hæretici in diœcesi alicuius episcopi, iudicari possent ab episcopo, quamuis
non solenniter degradari: ita & papa si efficiatur hæreticus, præsertim notorius, si moratur in Roma-
na diœcesi, potest ab eo iudicari, q[illegible] si episcopus, in cuius diœcesi manet, aut non vult aut non potest
audire accusatores papæ hæretici: tunc alii episcopi fidei zelo accensi ipsos audire debent, quod ex-
emplo quidam probare conantur, nam cum beatus Marcellus, in papatu idololatriam notorie com-
misisset: & ideo merito non conuictus, sed suspectus de hæresi haberetur: conuenerunt episcopi,
vt habetur *di. 21. nunc autem*, ad inquirendum de ipso: quem quia non inuenerunt hæreticum, sed
solummodo idolatram, & correctum, ipsum iudicare nolebant, nequaquam autem inquisitionem
fecissẽt huiusmodi, nisi superiores ipso se putassent, si coram ipsis conuictus fuisset de hæresi. quare in
hoc casu episcopi super papam hæreticum obtinent potestatem. Si autem episcopi vel noluerint ve[illegible]
nequiuerint papam hæreticum iudicare, alii catholici, maxime Imperator, si catholicus fuerit, ipsum
iudicare valebis, nam no. gloss. *di. 18. super c. de conciliis.* vbicunque deficit ecclesiastica potestas, sem
per recurritur ad brachium seculare: quia quicunque canones, qui inferiores sunt iure naturali & d[illegible]
uino, sonantes quod papa eo quod clericus vel episcopus nequiuerit coram seculari iudice conue[illegible]
ri, exponendi sunt per epibatam hoc casu: vt quia sicut habetur, *ff. de legi. l. non possunt.* Legum la[illegible]
res non possunt omnes articulos prçuidere: & per consequens omnes casus non possunt comprehen-
di sigillatim in legibus, videtur ergo iuxta naturalem æquitatem ratione fultam & literis sacris [illegible] q[illegible]
nequaquam debent intelligi de papa hæretico, quando per impositam malitiam vel negligentia[illegible]
mnabilem constat cum ecclesiasticam vsurpare potestatem, in hoc enim casu non debet se defende[illegible]
per eam, vnde sicut habetur in Gloss. 11. q. 4. c. præsul. *non requiruntur tot testes contra papã, quot requi
runtur contra episcopos & cardinales Romanæ ecclesiæ: imo duo sufficiunt: & in hoc est deterioris conditionis. qui
ipse magnus siue comparatione aliorum creatus est: & ideo sine spe veniæ condemnatus est vt diabolus: vt dicitur de
pœn. di. 2 circa princ.* hoc Gloss. Sic in casu hæresis propter magnitudinem periculi, q[illegible] imminet vniuer-
sali ecclesiæ, si papa efficitur hæreticus: vtpote qui propter auctoritatẽ & potestatẽ tam spiritualem
quam temporalem, quibus alios putatur excellere, plurimos ad suam hæresim & nequitiam trahere 5
valeret, rationis igitur est vt papa in hoc potius deterioris quam melioris conditionis existat. vt spe
cial[illegible]ime de [illegible]lo Epiothes canones dirigendo dicat: quod de ipso canones in hoc casu non debena
inte[illegible]: q[illegible]a canonum conditores si de hoc casu cogitassent & ipsum timuissent venturum esse, i
psum excepissent omnino. Nec mirum, quia quemadmodum (vt habetur *extra de elect. c. licet*) in 6
R[illegible]mana ecclesia aliquid statuitur, quia in multis casibus non poterit ad superiorem recursus haberi
[illegible] irca papam hæreticum, quia vltra omnes nocere potest toti congregationi fidelium, non irratio-
[illegible]abi[illegible]iter [illegible]sta uetur aliquid speciale cum aliquis papali dignitate præditus in prauitatem hæreticam
[illegible]laberetur, quia vt habetur *extra de election. c. vbi. li. 6.* vbi periculum intenditur ibi proculdubio cautius

est [illegible]n

est consulendum, sicut & in magnis rebus est diligenter inquisitio & per dominos prouisio facienda *7.q.1.c.nuper.* Secundo tenetur papa humanum subire iudicium, quandocunq; crimen eius est notorium; & inde scandalizaretur ecclesia, & ipse sit incorrigibilis, vt dicit Gloss. *dist. 40. super c. si papa.* Si quæreret aliquis coram quo iudice posset papa accusari in hoc casu, respondent quidam quod propter reuerentiam officii, quo fungitur, est ipso facto exhortandus primo exemplo Leonis papæ de quo habentur *2. q. 1. nos*, vt alicui viro sapienti & prouido neq; aliis neq; sibi suspecto se submittat. Si autem noluerit, ex quo eius crimen notorium est, non opus adhibere testem, sed dicendum est ecclesiæ: & primo quidem videtur dicendum *ecclesiæ, id est* congregationi Romanorum, quorũ est quodammodo proprius episcopus, vt arguatur coram ipsis, qui possunt facilius conuenire ad iudicandum. Si autem Romani noluerint aut nequiuerint iudicare ipsum, tunc potestas iudicandi deuoluitur ad quemcunque catholicum, qui tanta sit præditus potestate, vt per temporalẽ potentiam ipsum valeat coercere, præsertim si papæ crimen vergit in periculum congregationis fidelium, quod multis rationibus fundatis in legibus tam diuinis, quam humanis probare conantur, quas dixi ad præsens abbreuiationis gratia supprimendas. Tertio vt dicunt quidam tenetur subire humanum iudicium, si rẽs aut iura aliorum inuadit aut detinet minus bene. Et si quæratur ab eis, coram quo in hoc casu respondere tenetur? respondetur dicendo, quia aut committit iniuriam in eum qui superiorem non habet in temporalibus, sicut Imperatores: aut in eum, qui habet superiorem. Si primo modo, tenetur se submittere alicuius iudicio neutri parti suspecti, aut eligere arbitros de voluntate alterius partis, qui inter eos potestatem habeant iudicandi. Si autem neutrum facere voluerit, Imperator propter culpam papæ potest vel ipsum iudicare vel delegare alteri qui super ipsum in hoc casu habeat potestatem. Si vero inuadit aut detinet rem vel ius superiorem habentis: conueniri potest coram superiore ipso. Hæc & plura alia, quæ tangunt illam materiam nonnulli multis modis nituntur ostendere, quæ omnia gratia breuitatis pertranseo. Ex hoc patet, quod papa in casibus supradictis tenetur humanum subire iudicium, quod moliuntur ostendere, quia in casu licet appellare à papa & agente sua pro papa: & extra iudicium, prouocare ipsum ad causam ne aliquid faciat in præiudicium appellantis vel prouocantis, quia ab omni illo, qui humanum tenetur subire iudicium, licet appellare tam à sententia, si male iudicauerit, quam à grauamine & præterito & futuro, siue appellans siue prouocans reputet ipsum iudicem siue reputet ipsum non iudicem. Nam omnis oppressus, vel probabiliter opprimi metuens, ab illo appellare potest in omni casu, in quo accusari potest, cum appellatio sit oppressorum releuamen, *extra de app. cum spirituali*, cum ergo in tribus casibus suprascriptis papa valeat accusari: sequitur quod in ipsis est licitum appellare ab ipso, dicunt ergo isti, quod si papa factus hæreticus gerat se pro papa, ab omni sententia, quam tulerit in omni causa & quocunq; grauamine quod intulerit vel comminatus fuerit, licet omni homini appellare, cuius interest tanquam à non iudice & nullam habente ecclesiasticam potestatem omnino: quia omnis hæreticus quantũcunq; occultus iure diuino est omni potestate ecclesiæ priuatus, licet non esset iure eodẽ priuatus dignitate seculari, si q̃ haberet: quia ecclesiasticã dignitatẽ nemo potest habere, nisi saltẽ sie de numero congregationis fideliũ, secularẽ tamen dignitatẽ supremam potest infidelis habere, sicut de facto [illegible] e vere habuit tẽpore Christi vel Apostolorũ. & hinc est, q̃ de iure diuino potest quilibet cui⁹ interest [illegible] omni causa appellare à papa, si efficiatur hæreticus: sed non oportet ꝓpter hoc iure diuino appellare, si Imperator aut rex efficiatur hæreticus, ab ipso, tanq̃ a non iudice seculari, licet secundum quosdã hoc fiat iure humano canonico, non. n. hæretici ipso facto priuantur iure diuino rebus tẽporalib[illegible] cõmunibus, q̃ data sunt cõmunitati fideliũ: vt sunt omnia bona & iura tẽporalia, q̃ ecclesiastica ab ecclesia, non q̃ est a papa, appellantur, denominantur. n. *ecclesiastica* ab *ecclesia*, non q̃ est papa, aut cõgregatio clericorũ: sed ab *ecclesia*, quæ est congregatio fideliũ, q̃ clericos & laicos, & viros, & mulie[illegible]s comprehendit. Illa enim ecclesia post Deum primo & principaliter est domina omnium bonorũ & iurium temporalium ecclesiasticorum: nisi aliqui concedentes bona sua & iura aperte expresserint: vel verisimile sit eos voluisse bona illa & iura alicui personæ vel collegio ecclesiastico appropriari debere, nam in concessione rerum suarũ & iurium possunt laici quæ voluerint pacta & conditiones imponere, quæ personis recipientibus congruant: & non sunt iuribus, ad quæ seruanda teneutur dantes & recipientes, approbata. In causa autem fidei licet cuilibet catholico à papa hæretico appellare: [illegible] ua eius interest: quia causa fidei omnes tangit & ad omnes omnino pertinet Christianos, *di. 96. c. vbi.* [illegible]am licet in hoc casu non sit simpliciter necesse appellare à papa hæretico: etiã si contra dignitatem [illegible]iasticã & di[illegible]nitiuã veritatẽ ꝓferat sententiam: quia omnia sententia talis eo q̃ esset contra ins[illegible]iu[illegible], nulla esset ipso facto: licet non esset appellatione suspensa: ideo in hoc casu sufficeret papã hæ[illegible]e[illegible] accusare, ideo si non reperiretur iudex: maxime qui vel eum accusare vellet vel auderet au[illegible]ire: sufficeret corã quocunq; verbo vel scripto papã esse hæreticũ putare; causam vel causas, quare esset hæreticus allegando: contra quẽ tamen opari deberet huiusmodi publicatio de iure diuino & naturali: ad q̃ obligantur oẽs catholici, quantũ in quacunq; alia causa contra quemcunq; & à quocũq; iudice appel[illegible]ẽ. Huiusmodi enim publicationi in fauorẽ fidei Christianæ & catholicæ oẽs catholici [illegible]n tantũ quantũ appellatione deferre deberent & publice nisi de friuola publicatione conuinceretur, [illegible]egitime [illegible]õtra gerentẽ se vere vel friuole ꝓ papa & oẽs publicãtes vel cõplices ei⁹ defendere tenerẽtur [illegible]e necessitate sal[illegible]is mõ cõgruo statui ꝑsonę cuiuslibet. Verumtamẽ dicunt isti, q̃ in hoc casu ꝓpter iu[illegible]s diuini & humani [illegible]naros solennitas appellationis nõ obesset, sed ꝓdesse valeret, ampli⁹ dicũt isti, [illegible] in secũdo casu, sc. [illegible]uãdo crimẽ papę quãtũcunq; esset notoriũ & de ipso scãdalizaretur ecclesia & es[illegible] incorrigibilis, sufficeret cuilibet accusare ipsũ, nisi esset tale crimẽ, ex quo aliq̃s grauari timeret: & [illegible]sc p̃t talis extra iudi[illegible] a futuro grauamine appellare nisi aliq̃s faceret in[illegible]iudiciũ ei⁹, in aliis ẽt cas[illegible]b⁹

ad hunc articulum spectantibus appellare licet, quos nunc exprimere non intendo, in hoc etiam casu secundum istos cum si papa inuaderet vel detineret iniuste res vel iura aliquorum, quandoque licet appellari ipsum & quandoq; appellare ab ipso: scilicet de hoc superſedendum est ad præsens, vbi prædicta itaque & ipsa contingentia diffinitiue isti probare conantur, patet secundum eos, quia in casu licet, imo regulariter licitum est, & de persona propria papæ & de eius iudicio iudicare: & ab ipso etiam appellare, & ideo ex his probari non potest quod potestas laicalis suprema cadat in ipsum de facto vel de iure diuino, ad omnes autem canones, qui in contrarium possunt adduci, dicunt quod canones veri, quales sunt canones antiquorum patrum, licet nonnullas *decretales* quorundam posteriorum hæreticales existimant, debent intelligi, quod regulariter in his, quæ spectant ad supremum pontificem, de cuius iudicio iudicare non licet; nec regulariter licet appellare ab ipso, scilicet casualiter tantum: iudicari tamen regulariter licet, nam cuilibet iudicare licet de manifestis eius criminibus quibuscunque, quæ bene fieri minime possunt, non quidem iudicialem sententiam proferendo; sed ipsa cordialiter detestando & nullatenus excusando; & multo minus illicite defendendo, ad hoc allegari potest Beda *extra, de reg. iur. c. ostote*, & Hieron. *11. q. 3. cap. si quis dixerit, & c. si quis hominem*, & gloss. *di. 15. super c. nos non.*

Cap. XVIII.

Ostendit quomodo secunda opinio respondet argumentis contra se factis capit. primo huius primæ quæstionis.

VIso quomodo opinio 3. ad ea quæ supra *primo & secundo capitulis* adducta sunt, contra ipsam nititur resurgere & respondere: vidēdum est quomodo opinio secunda ad illa quæ adducuntur cō tra ipsam, *1. 2. 3. & 4. c.* valeat respondere. Ad primum itaque quod adductum est, *c. 1.* responderi potest, quod *potestas spiritualis suprema* dupliciter accipi potest, vno modo potest accipi pro tota potestate, quæ à supremo spirituali concessa est, id est à Christo: & sic secundum ipsos potestas spiritualis suprema & potestas laicalis suprema ad rem ex opposito minime diuiduntur: scilicet potestas laicalis suprema, quantum ad rem, est pars potestatis spiritualis supremæ: ita quod potestas respectu temporalium non est simpliciter suprema: quia illa potestas, quæ est in Imperatore, est minor illa quæ est in papa: & est quidam effectus spiritualis potestatis primo modo dicto. Aliter accipi potest potestas spiritualis suprema pro potestate solummodo, quæ respicit spiritualia & non temporalia: & potestas laicalis suprema pro potestate quæ solummodo respicit temporalia & non spiritualia: & sic potestas spiritualis suprema & potestas laicalis suprema, hoc est potestas suprema solummodo respiciens temporalia, & non spiritualia, aliquo modo diuiduntur ex opposito: quæ tamen possunt cadere in eandem personā: secundum quod declaratum existit per opinionem secundam supra *c. 2.* Ad secundam dicitur quod istæ duæ potestates non constituunt duo capita duorum corporum diuersorum: sed vnum habens duplicem potestatem prædictam. Ad tertium dicitur quod papatus non dominationem includit, sed excludit dominationem tyrannicam & iniustam, de qua loquitur beatus Petrus *epistola sua prim. c. 5.* Ad quartum dicitur, quod fungens potestate laicali suprema præcise & non potestate spirituali, est filius ecclesiæ, si est fidelis & ideo imperator, qui pollet solummodo potestate laicali, si est fidelis, est filius ecclesiæ, sed pollens potestate suprema super temporalia & spiritualia, est caput omnium fidelium. Ad quintum dicitur, quod Imperator vocari potest vel ille, qui inter laicos supremam obtinet potestatem absque suprema potestate spirituali: & sic ille est inferior papa, & ille vocatur communiter Imperator, vel qui super omnes laicos supremam habet etiam in spiritualibus potestatem: & ille non est inferior papa: quamuis papa communiter non vocetur hoc nomine, sed quodam alio nomine digniori, sc. apostolicus, papa supremus pontifex vel sacerdos.

Cap. XIX.

Respondet argumentis factis c. 4. pro secunda parte opinionis tertia.

SEcundum etiam istam opinionem respondetur ad illa, quæ supra *ca. 4.* pro opinione tertia sunt adducta: quæ contra istam opinionem secundam militare videntur. Dicitur autem ad primum ꝙ papa non debet regulariter per seipsum negocia secularia exercere, secundum apostolum & canones sacros: sed huiusmodi negocia aliis debet committere, multi enim multa facere debent per alios quæ non debent ipsimet facere per seipsos, *5. q. 3. vl. di. 88. c. episcopus guber. 12. q. 1. præcipimus*, quæ tamen si fecerit per seipsos, tenent: licet faciendo peccent, & sæpe mortaliter, sic sæpe papa si in temporalibus aliquid fecerit, quicquid illud sit, nisi sit contra legem diuinam nec contra ius naturale, etiam de iure tenet: poterit tamen hoc faciendo peccare mortaliter: quia facit per seipsum quod debet facere per alium. Ad secundum dicitur quod illæ duæ potestates sunt distinctæ, tamen in eundem cadere possunt & cadunt de facto: licet non cadant nec cadere debeant in eundem regulariter quo ad exercitium: quia ille, in quem cadit potestas spiritualis suprema, non debet per seipsum aliam exequi

exequi potestatem, nisi forte casualiter. Ad tertium dicitur, quod armis inteudere & iudicium sanguinis exercere papa non debet per seipsum: hoc tamen potest aliis committere & debet: & ideo Christus vicario suo vsum gladii materialis regulariter interdixit: non autem potestatem hoc aliis committendi, & illo modo intelligunt & exponunt omnes canones & auctoritates alias, quę in contrarium sonare videntur.

CAP. XX.

Ponit solutiones eorum de prima opinione ad argumenta, quæ adducta sunt contra eam, cap. 2. & 3.

VLtimo videndum est, quomodo prima opinio ad illa quæ in *cap. 2. & 3.* contra illam adducuntur, nitirur respondere. Ad illa enim, quæ adducuntur ex *cap. 4.* pro opinione tertia, forsan respondetur, sicut respondeot illi de opinione tertia, ad illa quæ adducuotur, *cap. 3.* ad probandum quod istæ duæ potestates licet non debent, tamen possunt cadere io eundem: dupliciter respondetur: quia sicut potestas laicalis suprema repugnat habenti potestatem spiritualem supremam ratione status papalis: ita etiam repugnat potestati laicali supremæ: quamuis non repugnat omni potestati laicali: & hoc quia ad plura repugnantia statui papali se extendit potestas laicalis suprema, ad quæ non omnis potestas laicalis se potest extendere, propter hoc si aliquis rex fieret papa, amitteret potestatem laicalem supremam, licet noo laicalem ioteriorem seu minorem, eidem etiam statuī papali repugnat matrimonium: licet non repugnat ordini sacerdotali, vnde licet io primitiua ecclesia tam sacerdotes quam episcopi habuerunt vxores & vsi fuerunt matrimonio: noo tamen legitur quod aliquis papa vsus fuerit & papatu & matrimooio. Status autē papalis & potestas laicalis suprema repugnant magis quam spiritus & corpus: quemadmodum plus repugnant quam spiritus & mulier: & ideo quamuis corpus & spiritus valeant reperiri in eodem: status tamen papalis tam mulieri quam potestati laicali supremæ repugnat, inferre etiam mortem corporalem iudicialem statui papali repugoat: qui tamen est actus potestatis laicalis supremæ, & ita licet potestas laicalis suprema non repugnet pollenti potestate spirituali suprema: nec ratione ordinis sacerdotalis oecratione administrationis, repugnant tamen sibi ratione status papalis, qui non patitur secum plures actus iudiciales spectantes ad potestatem laicalē supremam: licet compatiatur secū eosdē actus quantum ad substantiam actuum: quemadmodum non compatitur secū concubitum coniugalem: licet statui quantum ad substantiam actus non repugnat: Et sic finis primæ q̄stionis, incipit secunda quæstio.

QVÆSTIO SECVNDA.

CAP. I.

Capus primum secundæ quæstionis proponit ipsam quæst. & circa eam duas opiniones recitat: circa quarum secundam ponuntur distinctiones de potestate proprie propria, & de immediatione qua quidem accipitur à Deo.

SEcunda quæstio est, vtrum suprema potestas laicalis proprietatem sibi proprie propriā habeat immediatē à Deo. Circa autem hanc q. sunt duæ opiniones cootrarię. Vna est quod suprema potestas laicalis proprietatem sibi proprie propriam non habet immediate à Deo: quia habet eam à Deo mediante papali potestate, papa vero habet plenitudinem potestatis tam in spiritualibus q̄ in temporalibus & ideo oemo habet aliquā proprietatē nisi ab ipso. Pro hac opinione adduci possunt illa q̄ allegata sunt, supra *q. 1. c. 2.* Alia est opinio quę per distinctiones respondet: quarum vna est ꝙ proprietas proprie ꝓpria alicuius potest dupliciter accipi, vno modo vt proprietas proprie ꝓpria alicuius vocetur illa, q̄ est proprietas ꝓprissime & strictissime accipiendo nomen *proprietatis*: aliter vt ꝓprietas proprie ꝓpria alicuius vocetur illa q̄ siue fuerit proprietas ꝓprissime accipiendo nomen *proprietatis* siue large accipiendo, magis ꝓprie conuenit alicui q̄ aliqua alia. Secunda distinctio est ꝙ aliq̄ proprietatē ticut & aliq̄ potestatē esse immediate à Deo tripliciter potest iotelligi, vno modo vt detur à Deo solo sine dooatione vel ministerio creaturæ, ꝑ quē modum Moyses habuit ducatū à Deo immediate & filii Israel proprietatē terræ ꝓmissionis, & Petrus summū sacerdotium, & 11. apostoli apostolatum, secundo potest esse aliq d immediate à Deo: quia à solo Deo datur, tamen ministerio creaturæ: ꝑ quē modū summus pontifex quilibet post Petrū pontificem, pontificium habet à Deo immediate: quia quis non habeat potestatē illam absq; electione humana: electores ramen illi sibi potestatē suā non tribuunt, sed solus Deus: sicut qui baptizatur gratiam accipit à solo Deo, non tameo sine mioisterio baptizantis: & tamen baptizans noo est creans gratiā illā: sicut plebanus habet ecclesiā à solo episcopo, & tamen non sine præsentatione patroni, hoc modo potest intelligi, aliquis habens potestatē vel ꝓprietatem aliq̄ à solo Deo: quia licet eā à principio habuerit cum concessione, donatiooe vel resignatione alterius, postq̄ sibi data est & resignata, à solo Deo dependet: ita ꝙ solus Deus quantum ad huiusmodi potestatē vel ꝓprietatem est eo supior: sic secoudū quosdā papa dicitur habere dominiū siue ꝓprietatē rerum temporaliū, quę concessæ sunt à fidelibus Romano pontifici immediate à solo Deo: quia licet eas primo receperit ex largitate fideliū: tamē postq̄ illas recepit, oullus alius quicq̄ iuris habet nisi solus Deus, ita ꝙ prædia & ciuitates & alias res, quas sibi dederunt fideles, nō ab homine sed à solo Deo tenet: ita ꝙ superiorē in huiusmodi temporalibus post Deū nullo modo recognoscit: sicut etiā quādo erat solus Noe cū filiis & vxorib. res quas habebar tunc siue iure hæreditario siue donatione aliorum aut quouis alio modo à Deo tenebat: oec in huiusmodi tunc superiorē babebat: licet habuisset ante diluuiū in his superiorē, regem, sc. aut aliū dominū principalē, quo fuisset inferior.

Cap. II.

Secunda q. recitat duas alias opiniones, ortas ex distinctionibus circa secundam opinionem positis.

HIs distinctiooibus visis videndum, quomodo non omnes tenētes imperium esse à papa, eodem modo respondēt ad propositum quęstionis. Dicuot enim quidam, quod quamuis ille, qui habet potestatem laicalem supremam, habeat eam ex alio quam ex suprema potestate spirituali: proprietatem tamen proprie propriā potest habere, sc. primo modo capiendo nomen *proprietatis* propriissime & strictissime: quia huiusmodi potestatem habere potest in bonis, quæ habuit antequam haberet vel obtineret supremam potestatem laicalem, & in aliis quæ postea acquireret per se & non dignitati seu supremæ laicali potestati: tamen propriissime & strictissime accipiendo nomen *proprietatis* suprema potestas laicalis oullam habet proprietatem: quia de proprietate strictissime sumpta potest habēs eam facere quod vult, *1. q. 1. eos*, quicquid enim fecerit de ea, eam sc. bene vel male exponendo, donando, legando, vel quomodolibet alienando: quamuis cum graui peccato talia facere valeat, tamen ad restitutiooem oon tenetur: sed sufficit quod aliis modis Deo satisfaciat de peccato, hoc autem faciens Imperator, qui summam potestatem contio et laicalem de iuribus & rebus imperii & boni communis: ipse de bonis propriis obligatur restituere: & ideo secundum illos potestas suprema laicalis: sicut nec suprema potestas spiritualis: nec mediate nec immediate à Deo, nec ab aliquo habet proprietatem sibi propriam illo modo. Cuius ratio assignatur: quia potestas suprema laicalis est principatus eiusdem perfectissimus: cuiusmodi est regalis, qui à principatu tam tyrannico quam despotico supreme distinctus hoc habet inter alia, vt instituatur propter bonum commune subiectorū & non propter bonum proprium principatus, de tali enim regimine dicit Arist. lib. 8. Ethicorum, *vtilia ergo sunt alia sibiipsi: quædam non vtiq, sed subditis.* Aut ergo finaliter bona imperii sunt à Deo concessa propter commune bonum subditorum, quare non potest ea expendere, nisi propter bonum commune seu vtilitatem omnium subditorum: & aliter si ea expendit ad restitutionem tenetur, nam qui bona concessa ab aliquibus ad certos vsus in aliis vsibus contra concedentium voluntatē consumpserit, restituere, si potest, eadem astringatur. Alia est opinio, quod potestas laicalis suprema habet aliq̄ proprietatem sibi proprie propriam modo prædicto accipiendo nomen *proprietatis*, nam constitutus in suprema potestate & eadem illis bonis abundare debet, quibus virtutum actus politicarum valeat exercere, hinc dicit Arist. 8. ethi. quod *non est rex, qui per se non sufficit & omnibus bonis superexcellens*, inter virtutes autem politicas necessarias in suprema potestate laicali constituto virtus liberalitatis nequaquā est minima, nam vt dicit Arist. 8. Ethi. *principatus & potestates & potentatus possessionibus maxime necessaria sunt amici*, quia, vt dicit ibidem, *bona fortuna quanto maior, tanto minus secatur*, nam sic habetur *extra de accusationibus qualiter & quando 2.* Prælati ecclesiastici odium multorum frequenter incurrunt & insidias patiuntur: sic etiam reges & principes, quia interdū iudicium sanguinis habeot inter potentes & diuites exercere: multi eis libenter parant iosidias, quare pro sua defensiooe & potestate etiam in malos intrepide exercenda sæpissime indigere noscuntur amicis, amici autem maxime acquiruntur & conseruantur per liberalem munificentiam: teste Salomone, qui prouer. 9. ait: *multi colunt personā potentis & amici sunt dona tribuentis*, & etiam *diuitiæ adducunt amicos plurimos*, igitur actus virtutis liberalitatis est actus oecessarius constitutis in suprema potestate laicali: quia cum potestas laicalis suprema debeat esse sibiipsi & fungenti sufficiens, tantis abundare debet vt præeminens ea actus liberalitatis valeat exercere, cuius actus est dare, dare autem spectat ad proprietatem habentem: quia suprema potestas proprietatem strictissimam propriissime accepto vocabulo debet habere.

Cap. III.

Huius secundæ quæstionis primo ponit declarationem opinionis dicentium quod suprema potestas laicalis sit à Deo. Deinde probatis quibusdam opinionibus probat 10. rationibus, quod imperium est à Papa, ad quas, vt annotabitur, suis locis respondetur.

POrro opiniones ambę præcedentes in hoc concordaot, quod suprema potestas laicalis habet proprietatem sibi proprie propriam secundo modo: quia alia bona temporalia sic sunt appropriata potestati laicali supremę quod ad alterius proprietatem vel dominium minime spectant. Sed nō ambæ eodem modo teoent, quod istam proprietatem habeat immediate à Deo: quia nullus eorum habuit huiusmodi potestatem. Quidam tamen dicuot, quod istam proprietatem oon habent immediate à Deo primo modo, sicut nec aliquis papa post beatum Petrum habuit potestatem spiritualem papalem immediate à Deo: quia nullus eorum habuit huiusmodi potestatem absque electione illius vel illorum, ad quem vel ad quos spectat eligere summum pontificem: eum potestas laicalis habet proprietatem propriam sibi primo modo vel secundo modo immediate à Deo, quomodo supremus pontifex habet auctoritatem sibi propriam immediate à Deo. Sicut enim quando papa eligitur eligentes ipsum nullam sibi tribuunt potestatem: sed celebrata electione & electo consentiente Deus immediate confert sibi omnem potestatem, quam habet: ita celebrata electione Imperatoris eligentes nihil conferunt sibi, sed ipso consentiente omnem potestatem, quę propria est Imperatoris dignitatis, sibi solus Deus confert. Hæc videtur opinio Glossę *di. 96. sup. c. si imperator*, quę

[illegible]ipe verbo *diuinitus* ait. *Non est a papa imperium, sed a solo Deo est, vt 23.q.4.c.quæsitum. Nam a cœlesti numine (aliis maiestate) habet gladii potest. item. C. de ve. iu. enu. lib. 1. in principio*, quod concedo de vero Imperatore. Pro ista opinione potest taliter allegari. Imperator non habet ab homine potestatem & proprietatem propriam potestatis laicalis supremæ: ergo habet eam a solo Deo, cõsequentia videtur manifesta, antecedẽs probatur: quia si haberet eam ab homine, aut ab electore, aut a coronatore, aut à confirmatore. Non ab electoribus, quia generaliter electores, quando sunt præcise electores, non dant electo dignitatem, ad quam eligitur, quando electio non indiget ab homine confirmari: & sic nec potestatem immediatam, sed solum capacitatem recipiendi dignitatem, ad quam eligitur, à Deo, sicut quando electo supremo pontifice nun indiget ab homine confirmari, electores non dant sibi potestatem papalem, sed solummodo capacitatem immediatam recipiendi a Deo huiusmodi dignitatem: quia secundum ordinationem Dei à se solo nõ est capax huius dignitatis Imperator, ergo ab electoribus neq; potestatem neq; proprietatem recipit. Nec habet eam a coronatore, nam nõ dat coronator proprietatem alicuius rei temporalis, sicut nec consecrator dat consecrato aliquã proprietatẽ vel etiam administrationem alicuius rei spiritualis, ergo Imperator à coronatore, qui non est confirmator, nullam recipit proprietatem. Nec habet eam à confirmatore, quia confirmatore non indiget, sicut isti supra ponunt. Hic propter rationes adductas, *6. c.* quod papa in temporalibus habet huiusmodi plenitudinem potestatis, dicendũ est, quod imperium est ab ipso. Ex quo inferri potest, quod potestas laicalis suprema, sc. imperialis, habet proprietatem sibi propriam a papa, & non immediate à Deo, sed habet ab eo potestatẽ à quo est. Restat ergo probare, quod imperium est à papa, quod multis modis ostenditur, primo sic: Ab illo est imperiũ, cui datę sunt cœlestis & terreni Impii claues: sed Petro & successorib. suis sunt datæ claues cœlestis & terreni imperii, *di. 22.c.1.* ergo impium erit a papa. Amplius, Impium est ab illo & in eius potestate perfectissime est imperiũ, qui ex ordinatione Dei cẽsetur caput primũ & iudex supremus cunctorũ mortalium: papa aũt & non Imperator ex ordinatione Dei est caput primũ & iudex supremus cunctorũ mortalium: ergo imperiũ est à papa. Rursus, ab illo est imperiũ, qui põt imperatorem deponere: papa aũt põt imperatorem deponere, *15.q.5.c. alius*: ergo impium est à papa. Item ab eo est imperium, qui põt transferre imperium de vna gente ad aliam: hoc autem põt papa, *ext. de electiõ c. venerabilẽ.* ergo imperiũ est à papa. Item ab illo est imperiũ, à quo imperator postquã electus est, examinatur, inungitur, consecratur, & coronatur: ergo imperiũ est à papa. Itẽ ab illo est imperium cui Imperator iurat tanquã vasallus: sed Imperator tanquã vasallus præstat papæ iuramentũ fidelitatis & subiectionis *dist. 63. tibi domino*, ergo imperiũ est a papa. Item ab illo qui habet vtrumq; gladiũ materialem & spiritualem est imperiũ: papa autem habet vtrumq; gladiũ, igitur imperium est à papa. Hæc videtur sententia Innocentii quarti qui in quadam decretali asserit quod in gremio fidelis ecclesiæ ambo gladii administrationis vtriusq; habentur repositi, vnde quisquis ibidem non fuerit neutrum habet, vterq; creditur iure Petri cũ de materiali eidem non dixerit amitte: sed conuerte gladiũ tuũ in vaginam tuã, vt imperiũ videlicet per teipsum non exerceas: [illegible] signanter vbi expresserit [illegible] uius potestas gladii materialis apud ecclesiã esse implicita: sed per imperatorẽ qui eam recipit [illegible]icatur. Item ab illo est impium ad quem se habet imperator sicut filius ad patrem: sicut di[illegible] ad ma[illegible] sicut plumbum ad aurum: sicut luna ad solem: sed has comparationes habet imperator ad papam [illegible] *46. si imperator & c. quis dubitet, &c. Duo sunt extra de ma. & obe. c. solitæ* ergo imperium [illegible] à papa. Item ab illo est imperiũ cui imperator tenetur caput submittere, papæ autem hoc tenetur, *di. 63. Valentinianus di. 46.* nunquam ergo imperiũ est à papa. Item ab illo est imperium à quo ex [illegible] tate propria & non ordinatione imperatoris vel alterius hominis regi habet imperium i[illegible] p[illegible] vacante, hoc autem facto papa vacante imperio, ergo imperium est à papa.

CAP. IV.

Recitat tres opiniones diuersimode opinantium de modo, quo imperium sit a Papa.

PОrro licet quidam dicant concorditer imperium esse à papa: non tamen omnino in modo ponendi concordãt, nec ex eadem ratione mouentur. Vna est opinio, quod propter hoc, quod dicitur papam habere tam in spiritualibus quã in temporalibus plenitudinem potestatis, de qua dictum est supra, *q.1.c.1.* ponit & concedit imperium & omnia alia regna taliter esse à papa, quod de plenitudine potestatis, quandocunq; voluerit, possit absq; causa & sine culpa ad suum libitum destituere institutum, [illegible] m alium subrogare, & sibiipsi imperium retinere, qualem etiã potestatem (vt dicunt) super omnia alia habet regna, aliter enim non haberet plenitudinem potestatis, sed haberet potestatem per [illegible] quam p diuina & per naturalia limitatã. Alii autem, quamuis putent opinionẽ prædictam [illegible] hæresim manifestam: tamen dicunt, imperiũ esse à papa: propter hoc quod secundum eos papa [illegible] and[illegible] aliam plenitudinem potestatis, quia licet (vt dicunt) imperium est à papa: tamen papa n[illegible] omnia sine exceptione, quæ non sunt prohibita: neq; per ius diuinum neq; p ius naturale: [illegible] erogationis sunt, non põt præcipere, nec aliquẽ priuare iure suo sine culpa: & nisi sub[illegible] c[illegible] n potest illa, quæ ad regendũ mortales minime dignoscuntur necessaria, licet p seipsum [illegible] in[illegible] os officiales ab ipso, etiam sine exceptione potest, quæ constant esse necessaria regimini [illegible] oru[illegible] e licet reges & principes iã iuste regentes & principatus habentes, absq; culpa, nisi su[illegible] u a, nequaquã potest regnis suis & principatibus priuare de plenitudine potestatis suæ: tamẽ si esset aliquis papa [illegible], principem aut caput in temporalibus n[illegible] haberet (licet [illegible] expediens sed etiã nece[illegible] cuilibet papæ esse in temporalibus caput, a quo de necessitate [illegible] gatur)

tu[illegible] et papa de plenitudine potestat[illegible] electione nominat[illegible] caput præficere maiorem vel minorem dignitatem vel potestatem [illegible], in similibus circa potestatem similiter est dicendum. Ex ista plenitudine potestatis, vt d[illegible] primo, habet papa potestatem super Imperatorem & imperium, non quod possit imperatorem, [illegible] causa necessaria, priuare sine culpa imperio: nec quod possit imperium ad libitum transferre de gente in gentem. sed quia pro culpa & ex causa necessaria potest imperatorem quibuscunq; aliis minime requisitis deponere: si hoc sit necessarium vtilitati communi, & non [illegible]lum tan[illegible] expediens de plenitudine potestatis, & non requisitis aliis quibuscunq;, de gente in gentem, vel de dominio in domini[illegible] um, vel de persona in personam transfe[illegible]e imperium: sed etiam ex aliqua causa euidenti, si necessa[illegible] um fuerit bono communi, vt nullus ad regnum vel imper[illegible]um el[illegible]gatur, potest ord[illegible]nare & præcipere quandiu necessarium fuerit, quod huius electio differatur, & [illegible]to modo imperium est [illegible] pa[illegible] q[illegible] papa in ipso habeat plenitudinem potestatis, de qua dictum est, *q. 1. c. 2.* quam etiã habet supra omnia regna & super quæcunq; temporalia, nec differt ista opinio a secunda, quæ recitata est super, *q. 1. c. 2.* quod secundum istam opinionem papa potest corrigere imperatorem, quando corrigendus est, & omnia facere circa temporalia quæcunq; necessaria sunt bono communi: licet non possit aliquem priuare iure suo sine culpa, nisi subsit causa. illa cõsequẽt[illegible]a tenet: quia papa in temporalibus præterq̃ iure exigente, nullam habet potestatem à Christo: nisi saluis non solum iuribus sed etiam libertatibus aliorum: ideo papa illa, quæ etiam necessaria sunt reipub. etiam in temporalib. minime potest, quamdiu sunt alii, qui ipsa poss[illegible]nt & volunt vtiliter expedire. Et ideo si esset aliquis populus, qui rectores in t[illegible] poralibus non haberet, papa non deberet nec posset super eos rectores constituere, [illegible] ipsimet vellen[illegible] sibiipsis rectorem constituere siue præficere idoneum eligendo. sic etiam quando corrigendus ess[illegible] Imperator, vel rex, aut princeps alius, aut etiam deponendus propter defectum aut crimen, qui vel q[illegible] ad spiritualia minime pertineret: papa auctoritate eius siue potestate concessa Christo se intromittere non deberet nisi propter negligentiam & malitiam laicorũ, vnde videtur verisimilite[illegible] dicun[illegible] sti) quod vt papa spiritualibus totaliter vacet, atq; etiam ne aliquo modo ad hoc se insufficientem [illegible] ueniat: se temporalib. quibuscunq; non debeat implicare negociis, quamdiu inueniuntur laici, [illegible] ea velint & possint iuste & legitime expedire, hoc habetur *11. q. 1. te quidem.* Alia est opinio, quod im[illegible] rium non est à papa de iure diuino: sed ex iure humano, ex voluntaria sc. successione vel conce[illegible] Romanorum, qui omnem potestatem quam habuerunt super imperium, supremo ponti[illegible] cesserunt, vel præscriptione humana, qua summus pontifex ius & potestatẽ sui imperii acquisiui[illegible] hinc est, ꝙ licet iure diuino papa in nullo maiorem potestatem habet super imperium, q̃ super [illegible] quæcunq;, tamen iure humano maiorẽ super ipso obtinet potestatem: quia nec populus aliquo[illegible] regnorum potestatem suam dedit papæ, nec ipse contra alia regna pscripsit legitime. [illegible]ce ergo opi[illegible] niones prædictæ discordant, ꝙ ponunt imperiũ esse a papa, vel iure humano vel iure diuino, & ideo concedunt, quod potestas laicalis vel suprema imperialis sibi ꝓpriam habet propri[illegible]etat[illegible]m pa[illegible] & non immediate à Deo: quia ab illo habet proprietatem propriam sibi, à quo est imperium [illegible] est à papa, vt patuit: ergo &c

Cap. V.

Recitat quartam opinionem circa dictum modum, cuius opin. duo membra seu puncta seorsum probat.

ALia est opinio tenens, ꝙ nec primo modo nec secundo habet potestas laicalis suprema pote[illegible] aliq̃ sibi propriam à Deo his modis, sed bene tertio modo solum: quia l[illegible]cet etiã habeat eã à [illegible] natione papæ, & non ex sola donatione Dei, papa. n. non solummodo de imp[illegible]o ordinauit, quod e[illegible] vna suprema potestas laicalis. nec populus eligit impatorem, quomodo cardinales eligunt solũmod[illegible] papã, nullam sibi de bonis ꝓpriis temporalia tribuendo, sc. ordinauerunt & statuerunt potestat[illegible] premam laicalẽ certa et temporalia de suis ꝓpriis largiendo, q̃ dignitati & non psonæ dederunt [illegible] deo impator, nisi in casibus, alienare illa nõ potest, sed ad restitutionẽ, si alienauerit, obligatur: & successor ipsius potest ipsa & debet cuicunq; data fuerit reuocare. Ista itaq; consideratio duo dicit, pr[illegible] mũ est ꝙ potestas suprema non habet proprietatẽ à Deo primo modo vel secundo, & ꝙ habet eã [illegible] mediate à Deo, tertio mõ. Pro primo potest taliter allegari. Nõ est dicendum ꝙ aliqua dignitas ve[illegible] sona habeat ꝓprietatẽ sibi ꝓpriam à Deo immediate à Deo primo modo vel secundo: nisi de hoc in dubitanter p reuelationẽ diuinã constiterit: eo ꝙ per rõem naturalem vel experientiam constare non pot. Cum. n. per scripturam diuinitus reuelatã: vt habetur *Gen* 1. constet ꝙ Dominus Deus dedit [illegible] humano generi dominiũ temporaliũ rerũ, & non est necesse ꝙ appropriatio quarumcunq; reru specialiter fiat à solo Deo absq; assensu & voluntate illorũ quib. datum est cõe dominiũ, ergo sequit[illegible] ꝙ nõ est tenendũ aliq̃ appropriationẽ talẽ factã esse à solo Deo absq; voluntate illorũ quib. erat dat[illegible] dominiũ in cõi: nisi de hoc constet per reuelationẽ diuinã, p quem modum constat ꝙ Deus priuaui[illegible] Cananæos terra ꝓmissionis, & ipsam specialiter contulit filiis Israel, p quem ẽt modum scimus ꝙ De[illegible] alias terras dedit specialiter filiis Israel, Esau, Aaron, & Moab: sicut patet *Deut. 1.* Sed per nullam re[illegible] lationẽ diuinam constat nobis, ꝙ Deus specialiter aliq̃ bona dedit seu appropriauit impio [illegible] premæ potestati laicali: nec etiã ꝙ iusserit, quod specialiter aliquod sibi appropriari deberet. ne[illegible] haberet imperium al[illegible] proprietatem à solo Deo plusquã alia regna, quæ ante imperium extiter[illegible] 5
de ho[illegible] in sc[illegible]pt[illegible]is diuinis, in quib. donationes diuinæ scribuntur, nihil habemus, er[illegible] ten[illegible] quo[illegible] [illegible]beat aliq̃ proprietatẽ à Deo immediate primo modo & secundo mo[illegible] te d[illegible] ꝙ imperium [illegible]be[illegible] ꝓprietatẽ tali modo à Deo imm[illegible]

à Christo. Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod Christus, qui est verus Deus, aliqua specialiter iussit dare Cæsari: ergo illa habuit Cæsar immediate à Deo, quia à Christo, hic respondetur, quod per illa verba Christus nihil dedit specialiter Cæsari, sed iussit illa, quæ prius fuerunt donata per humanam ordinationem Cæsari, sibi reddi: & ideo non dixit, *date Cæsari, sed reddite*, illi quæ sua sunt quæ [illegible] sibi ab hominibus collata fuerunt. Illi enim, qui constituerunt ipsum Imperatorem vel prædecessorem suum, ordinauerunt vel iure naturali vel iure humano, quæ ratione potestatis laicalis supremæ vendicare debebat, & hoc Christus approbauit, qui autem approbat, nihil nouum constituit: sicut qui confirmat, nullum nouum ius tribuit, *extra. de fi. instru. inter dilectos extra de confirma. vti. c. cum dilecta & c. examinata.* Secundum quod tenet ista opinio, est, quod potestas laicalis suprema habet potestatem sibi propriam immediate a Deo, tertio modo: quia licet in principio institutionis potestatis laicalis supremæ Deus immediate nec per seipsum nec per aliquod mandatum spirituale miraculose reuelatum quibuscunq; hominibus, sed per homines æquitatem naturalem sequentes, considerantes reip. expedire vnum principem in spiritualibus, aliis præsidere, potestati laicali supremæ determinata temporalia tribuit: quibus traditum sibi officium exercere valeat: ita quod tunc nõ a solo Deo, sed etiam ab hominibus proprietatẽ recepit: eorum tamen post traditionem illam à solo Deo tenuit ea: & quantum ad illa solum Deum habuit recognoscere superiorem, assignans omnem proprietatem illam & omne ius positiuum, quod habebat in ipsis, in potestatem supremam institutam à Deo per ipsos transferebat. Pro ista opinione taliter potest allegari. Si suprema potestas laicalis non esset illo modo immediate à Deo, haberet aliquem hominem vel communitatem in temporalibus superiorem, à quo vel à qua temporalia sua teneret: sed suprema potestas laicalis, nec ab homine nec à cõmunitate tenet temporalia sua. Quod non ab homine, patet: quia si ab homine teneret, & nõ posset alius assignari quam papa: ergo teneret ea à papa. Quod ostenditur esse falsum etiam de Imperatore fideli & Christiano: quia successor gaudet eodem iure, quo prædecessor, *extra de regu. iuris. qui in ius. lib. 6.* non enim esset vera successio, si verus successor minus quam prædecessor haberet. Imperator autem fidelis succedit Imperatori infideli: ergo illo iure, quo vtebatur infidelis, & fidelis vti debet, sed Imperator infidelis non tenebat temporalia sua à papa, cum ante fuerat Imperator quam papa. Tum quia Imperator infidelis tempore Christi non tenebat temporalia à Christo: quia Christus non venit tollere dominium regum seu Imperatorum, beato Aug. teste, qui super Ioh. ait loquens regibus mundi in persona Christi: *Regnum meum non est de hoc mundo, id est, non impedio dominationem vestram in mundo, vt vane sæuiatis & timeatis.* Cui concordat Leo papa, dicens: *Dominus mundi temporale non quærit regnum, qui præstat æternum,* quod ecclesia testari videtur, cum canit de Christo. *Non arripit mortalia qui regna dat cœlestia.* Tum quia religio Christiana nulli [illegible]deli tollit ius suum, teste beato Ambro. qui supra epistolam ad Cy. ait. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse di. q. d. Si habes Imperium, spirituale tamen, admone illos subditos esse principibus, ducibus & potestatibus minoribus quia Christiana religio neminem priuat suo iure.* Tum quia ante Christum & religionem Christianam fuit Imperator, quo tempore nullum superiorem habuit in temporalibus, ergo nec aliquis successor eius habet aliquem hominem superiorem in temporalibus: & per consequens non est vasallus papæ. Vnde si aliquis Imperator subiiceret se papæ recognoscendo tanquam vasallus papam superiorem in temporalibus, eo ipso renunciaret Imperio & potestati supremæ laicali; nec posset dici successor primi Imperatoris, nec *Augustus* vocari deberet, quia non augeret Imperium, sed [illegible]antum in eo esset destrueret. Quod autem Imperator proprietatem propriam supremæ potestati laicali non teneat ab alia potestate, posset hic apparentiam aliqualem habere: quia non videtur eam posse tenere de alia communitate quam de communitate Romanorum: de qua non potest veritatem habere: quia idem respectu eiusdem non potest esse vasallos & Dominus: præsertim eadem ratione vel causa, Romani autem inferiores & vasalli Imperatorum sunt, quorum ipse est Dominus: ergo nulla temporalia tenet ab eis immediate, ergo à Deo tertio modo habet proprietatem proprie propriam potestati supremæ laicali.

Cap. VI.

Respondet primæ rationi cap. tertii.

Visis rationibus in supradictis cap. præmissis, videndum est ad illa, quæ in contrarium allegantur, [illegible] primo ad illa, quæ supra, *cap. 4.* contra istam opinionem vltimam sunt adducta, ad quæ dicitur [illegible]od imperium non est à papa: quia ab eodem fuit Imperium post aduentum Christi & ante [illegible] dari [illegible]onsuit Imperium à papa, sicut allegatum est supra, ergo nec vnquam postea fuit a papa. Sed ad primum argumentum, cum dicitur quod Christus dedit potestatem siue commisit beato Petro iura terreni & cœlestis imperii. Ad quod secundum Antherium papã respondetur, quod verba Nicolai papæ aliter, quam prima facie sonare videntur, exponenda sunt, ne hæresim sapere videantur: quemadmodum & quædam alia eiusdem in *c. c.* cum se. ait, *illam,* (scilicet Romanam ecclesiam) *solus ipse instituit & fundauit & supra Petram fidei mox nascentis erexit.* Et cum dicit: *Omnes siue Patriarchæ cuiuslibet apicem, siue metropoleon primatus, aut episcopatuum cathedras, vel ecclesias cuiusque ordinis dignitatem constituit Romana ecclesia, illam vero solus ipse fundauit: & supra Petram fidei mox nascentis erexit,* &c. quæ

Verba nisi sanius intelligantur, scripturis diuinis & sanctorum Patrum obuiare videntur: quia Christus non fundauit Romanam ecclesiam supra Petram fidei mox nascentis: quia Romana ecclesia non fuit fundata in principio fidei, nec ipsa alias fundauit ecclesias, ante enim Romanam ecclesiam fundatæ fuerunt plures ecclesiæ: ante etiam plures fuerunt ad ecclesiasticas dignitates assumpti. Nã ante Romanam ecclesiam fuit beatus Matthias ad apostolatus dignitatem electus, *actor. 1.* etiam Diaconi ante Romanam ecclesiam ab apostolis electi fuerunt, *ibca. 6* ante Romanam ecclesiam beatus Paulus & Barnabas de præcepto Dei ad dignitatem apostolatus fuerunt sublimati, *actuum 13.* antequam Romana ecclesia potestatem haberet eligendi prælatos, Paulus & Barnabas per singulas ecclesias constituerunt presbyteros *actor. 14.* Romana ecclesia antequam aliquam auctoritatem haberet Apostoli & seniores constituerunt concilium, *actor. 15.* Antequam Romana ecclesia potestatem instituendi prælatos haberet, dicit beatus Paulus, vt habetur *act. 20.* maioribus natu, quos vocauerat de Epheso: *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiã Dei*, antequam Romana ecclesia primatum haberet, multiplicatæ fuerunt ecclesiæ Antiochiæ discipuli ita vt primo Christiani vocarentur ibidem *act. 11.* Vnde & beatus Petrus ibidem habuit sedem, antequam Romæ, *24. q. 1. c. rogamus*, & ita ecclesia Antiochena prius instituit ecclesias & dignitates ecclesiasticas, quam Romana. Interpretationem itaque sanam opus adhibere verbis præscriptis Nicolai papæ, vt non contradicant aperte scripturis diuinis. Et consimiliter alia eius verba, q̃ sequuntur, de iuribus *terreni simul & cælestis imperii* commissis Petro, sane exponenda sunt, ne videantur sapere hæresim manifestam. Si vero intelligantur vt prima facie sonant, ex ipsis duo sequuntur errores, primus est, quod cæleste imperium est à papa: quia dicit Nicolaus, quod Christus iura cælestis & terreni imperii commisit Petro. Sed constat quod dicere cæleste imperium esse à papa: maxime illo modo, quo quidam dicunt propter auctoritatem Nicolai papæ: aut terrenum imperium esse à papa, sic sc. quod habens terrenum imperium, tenet ipsum à papa in feudum, est erroneum: quia hæreticum esset dicere, quod aliquis tenet cæleste imperium à papa, sicut à domino, sicut isti dicunt quia terrenum dominium est à papa, sicut à domino, cum papa sit solummodo clauiger cælestis imperii, & nullatenus dominus. Secundus error qui sequitur ex verbis Nicolai est, sicut ipsa intelliguntur, quod omnia regna sunt à papa, quod in præiudicium omnium regum non facientium homagium papæ, multipliciter redundare dignoscitur, videretur enim Rex Franciæ periculose errare fide, cum in temporalibus minime recognoscat superiorem, *extra qui fi sunt le. c. per venerabilem.* Dicunt itaque isti, quod aliter, quam sonant, intelligenda sunt verba Nicolai præscripta, vnde dicunt quod secundum Gregor. *in homelia communi de virginibus*, quod regnum cælorum nonnunquam ecclesia militans debet intelligi, sic etiam per cæleste imperium specialiter boni in ecclesia militante possunt intelligi, quare etiam per terrenum imperium designantur specialiter mali in ecclesia: & sic, vt dicunt, intelligi debent verba prædicta: vt sc. Christus commiserit beato Petro potestatem aliquam super bonos & super malos in ecclesia. Aliter dicunt quidam, quod Nicolaus papa per cæleste imperium intelligit spirituales, quorum conuersatio est in cælis: & per terrenum imperium terrenos secularibus negotiis implicitos, & super vtrosq; habet papa potestatem. Aliter dicunt, q̃ Christus commisit Petro iura cælestis imperii, in quantum habet in spiritualibus potestatem supra viatores prædestinatos sc. ad cæleste imperium, commisit iura terreni imperii, in quantum constituit eum superiorem in spiritualibus Imperatore terreno, quem etiam casualiter coercere potest. Sed sicut cæleste imperium nullus tenet à papa in feudum: ita etiam nullus tenet ab ipso terrenum imperium in feudum.

CAP. VII.

Respondet secundæ rationi tertii capituli.

AD secundam allegationem, quæ in hoc consistit: quod papa ex ordinatione Christi, & non Imperator est caput primum, & supremus iudex cunctorum mortalium Respondetur, quod hoc nõ continet veritatẽ. Cum quia contradicit scripturæ sacræ, dicẽte Apostolo, *1. Cor. 5.* in persona cunctorum fidelium: *Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare.* Sed forte diceret aliquis, quod saltem papa est supremus iudex cunctorum fidelium: ergo papa est Imperatoris iudex, si est fidelis. Hic tripliciter respondetur. Vno modo dicitur, quod papa non est iudex cunctorum fideliũ, nisi in spiritualibus, quæ ad eius pertinent potestatem: & ideo si auctoritate papali extra necessitatis casum & vtilitatis (quæ parificari debeat necessitati) aliquam sententiam tulerit in temporalibus, vel super temporalia, sententia nulla est ipso iure, tanquam à non suo iudice lata: quia in talibus non est iudex: & si talia faceret, nulla esset illo iudice vel iure, iuxta regulam *extra, de regulis iuris*, libro sexto: *Ea quæ à iudice fiunt, si ad eum non spectant officium, viribus non subsistunt*, non ergo papa, sed Imperator, non solum cunctorum fidelium sed etiam vniuersorum mortalium in his est Iudex supremus: ita etiam quod in his papa nõ est iudex, quia enim religio Christiana neminem priuat iure suo, vt dicit Ambro. secundum quod allegatum est supra: & fundatur in dicto Apostoli, qui primæ ad Cor. 7. ait, *vnusquisq; in qua vocatione vocatus est in ea permaneat, seruus vocatus es, nõ sit tibi cura.* Ex quibus verbis colligitur, q̃ religio Christiana seruos infideles a seruitute nõ liberat, *ne nomẽ Domini & doctrina blasphemetur*, vt dicit Apostolus *1. Tim. 6.* Multo fortius religio Christiana nõ liberat assumptũ ad papatum à subiectione, q̃ fideli Domino tenebatur: quia, sicut dicit Apostolus, *1. Tim. 6. qui fideles habent dominos, nõ contemnant, quia sunt fratres sed*

magis

magis seruiant quia fideles sunt & dilecti &c. Imperator ergo Romanus est Iudex papæ, sicut & fuit ante papatum ipsius. Neque enim papa, neq; clerici alii exempti sunt à iurisdictione Imperatoris: & ita iure diuino remanent subiecti Imperatori, sicut prius, in his quæ Christianæ religionis obseruantiam & exercitationem officiorum, ad quæ assumuntur, non impediunt. In huiusmodi enim, quia magis oportet obedire Deo quam hominibus: sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus hominibus, *dist. 8. c. vlt*. Nec conuersi Domino infideli: nec papa aut clerici Imperatori, vel alii infideli Domino, sunt subiecti. In aliis autem quantum est de iure diuino, subiecti sunt: & ideo libertatem maiorem, qua gaudent, habent ex iure humano solummodo. Sed forte diceret aliquis, quod ista responsio contradictioné implicat, quod sc. in casu necessitatis papa est iudex Imperatoris, & Imperator est iudex papæ, quæ sibiipsis sunt contraria: quia sequitur, quod idem respectu eiusdem sit superior & inferior: eo quod nemo potest iudicari nisi à superiori, *dist. 21. c. inferior. & c. submittitur*. Hic respondetur, quod inconueniens est eundem eadem ratione respectu eiusdem rei esse pariter superiorem & inferiorem, sed eundem eodem regulariter esse inferiorem, & casualiter superiorem, non debet inconueniens reputari. Rex enim superior est toto regno: & tamen in casu est inferior regno: quia in casu necessitatis potest regem deponere & in castro detinere, hoc enim habetur ex iure naturali, sicut ex iure naturali habetur, quod vim vi repellere licet: sicut etiam in multis religionibus prælati supremi sunt superiores cunctis fratribus ordinis sui, & tamen in aliquibus casibus generalia eorum capitula sunt superiora prælatis supremis; ita quod ipsos possunt absoluere, & ideo sicut in iure reperitur expresse, quod in multis casibus minor supplet negligentiam maioris: ita non est inconueniens, quod idem sit eodem regulariter inferior & casualiter superior: sicut delegatus sæpe ordinatione inferior est episcopo suo, qui tamen in casu delegato à papa potest esse superior. Et taliter respondetur ad illud, quod circa principium illius capituli assumitur, quod sc. papa est Iudex cunctorum fidelium. Dicitur enim, quod in temporalibus nemo est Iudex cunctorum fidelium, nemine excepto, quamuis enim Imperator sit supremus Iudex multitudinis fidelium: non tamen est Iudex supremus personæ papæ in temporalibus propter reuerentiam officii, quo fungitur papa, propter quod papa in spiritualibus est superior Imperatore, & modicum detrimentum est, si persona papæ non sit ei subiecta: eo quod modicum quid non nocet, nam modica res non inducit simoniam, *extra, de simonia, & si quæstiones*, iuri enim diuino congruit, etiam naturali, vt Imperator non sit iudex ordinarius papæ, & papa non est Iudex ordinarius in temporalibus Imperatoris, Ideo in hoc nemo est Iudex summus siue supremus cunctorum fidelium, nemine excepto.

CAP. VIII.

Respondet tertiæ rationi cap. tertii.

AD tertiam allegationem adductam supra, *cap. 3.* cum accipitur, quod papa potest Imperatorem deponere. Respondetur quod sicut papa regulariter deponere alios reges non potest à potestate concessa sibi à Christo: ita non potest regulariter deponere Imperatorem, quantumcunq; sit dignus deponi propter defectum quemcunq; vel crimen, quod non est inter spiritualia diuina computandum. Et ideo si Imperator committat crimen dilapidationis vel destructionis imperii aut damnabilis negligentiæ in periculum imperii tyrannidis, vel quodcunque aliud deponere dignissimum, Romani vel illi, in quos suam potestatem Romani dederunt, debent ipsum deponere, & non papa, nisi illi, ad quos spectat, sibi suam potestatem tribuerunt, vel nisi illi ad quos spectat, nollent vel non possent facere iustitiæ complementum: & talis immineret casus, in quo necesse esset talem circa Imperatorem iustitiam exerceri. Illud autem decretum, *15. q. 6. c. alius*, non facit ad propositum, vt videtur: quia non loquitur de Imperatore, sed de rege Franciæ, qui tamen superiorem in talibus minime recognoscit: quia non solum rex, sed regnicolæ communiter tenent, quod papa auctoritate propria non possit regem eorum extra casum necessitatis aliis non negligentibus deponere: & ideo papa, vt dicitur, proprie non deposuit regem Francorum, sed, vt dicit Gloss. dicitur deposuisse, quia *deponentibus consensit*, laudando eorum factum & propositum, & consulendo vt non timerent in hoc potestatem suam contra regem pro communi vtilitate omnino exercere. Illi igitur Franci dubii forsitan de propria potestate papam tanquam sapientiorem, quam ipsi essent, tu haberent, (nondum enim erat studium Parisius) consulebant & interrogabant, an eis secundum Deum liceret suum regem deponere. Nostris autem temporibus quidam de potestate sua nullatenus dubitantes regem suum deposuerunt, papa nullatenus requisito. Vt enim dicunt illi, nec instituere nec destituere regem spectat ad papam: quando ipsis circa institutionem, destitutionem regum suorum non interueniunt pericula: nec sunt damnabiliter negligentes. Sed forte diceret aliquis, quod Innocentius 3. Ottonem quartum & Innoc. 4. deposuit Fridericum Imperatorem. Hic tripliciter respondetur, quidam enim dicunt, quod Innoc. 3. & Innoc. 4 illas depositiones fecerunt auctoritate Romanorum, ad quos spectat correctio Imperatoria. Idcirco quod Principes Alemanniæ, quibus datum est ius eligendi Imperatores à Romanis, circa Imperatoris correctionem fuerunt damnabiliter negligentes. Alii dicunt quod simpliciter Innoc. 4. auctoritate concilii generalis deposuit Fridericum, quia in casu hæresis simpliciter habet potestatem super omnes Christianos. Alii dicunt, quod vter-

que male processit vsurpando sibi potestatem, quam non habuit: sicut sæpe faciunt Romani pontifices, vt dicit Gloss. *de foro compe. super c. si clericus*, dicens in hæc verba, *papa, siue sint negligentes laici siue non, quotidie concedit litteras clericis contra laicos supra quacunque quæstione: & ita vsurpat iurisdictionem aliorum: contra illud quod dicitur supra cap. proximo. nouit. in principio*, propter quam vsurpationem dicunt ordinem Christianitatis esse confusum: quia omnis ordo confunditur, si vnicuique sua iurisdictio non seruatur, vt testantur canonicæ sanctiones, *11. q. 1. peruenit*. Ex ista enim vsurpatione dicunt populorum strages, vastationes regionum, ciuitatum & terrarum & alias desolationes auctoritate prædicti Innocentii 4. in Italia accidisse, de quo, quicquid fuerit de Friderico, sc. siue hæreticus siue laicus fuerit, dicunt quod contra Fridericum edidetit *decretalem* vel scriptura compluribus contra fidem erroribus inexcusabilibus firmatam. Quod autem dicunt quidam à centum annis & citra in regionibus Galliæ siue Hispaniæ & in maiori Britannia per supremum pontificem à gente in gentem dominia esse translata, apertissimum est mendacium, non enim in maiori Britannia, neque quoad ipsam neque quoad Scotiam eidem subiectam, facta est per ipsum quæconque translatio: nec etiam illi de maiori Britannia in aliqua translatione vel destitutione, nec institutione supremum pontificē requirere voluerunt: & multa alia, quorum quædam ecclesiæ libertatibus & clericorum derogare videntur, quæ contra expressas diffinitiones, ordinationes & statuta summorum pontificum in maiori Britannia fiunt, vt nonnullis apparet. Quod autem in Hispania de translatione regni Aragoniæ per supremum pontificem extitit attentatum, iniquum fuisse putatur à multis, & nullatenus potuit ad effectum produci.

Cap. IX.

Respondet quartæ rationi cap. tertii.

AD quartam allegationem inductam cum dicitur, quod papa potest transferre imperium de vna gente in aliam: diuersimode respondetur. Vno modo, quod papa potest hoc casualiter, quia non est alius. Aliter dicitur, quod distinguendum est, quia aut imperium transferendum est à gente in gentem propter aliquod crimen speciale gentis, à qua est imperium transferendum: puta si gens illa inficiatur prauitate hæretica vel ad legem Iudæorum, ad ritum vel sectam gentilitatis, vel sectam aliam conuertatur, aut propter aliud simile: vel populi, qui crimen seculare aut negligentiam vel defectum alium, propter quod etiam iudicio sapientum gentilium vel non Christianorum gens illa nō esset digna alios gubernare. Si transferendum sit imperium propter crimen aliquod speciale; dicunt quidam, quod papa potest ex iure diuino transferre imperium, cum ipse in spiritualibus & annexis eis habeat plenitudinem potestatis, quantū ad ea quæ sunt de necessitate facienda. Alii dicunt, quod papa in hoc casu non potest transferre imperium, nisi laici fuerint damnabiliter negligentes vel fauentes genti, à qua necesse est transferre imperium: sed in hoc casu ad papam spectat de crimine speciali cognoscere vel denunciare eis ad quos spectat vt ipsum deponant, nisi ipsi voluerint committere papæ potestatem suam in hac parte. Si autem illi noluerint vel non potuerint transferre imperium, in hoc casu iure diuino deuoluta est potestas transferendi imperium ad summum pontificem, ex hoc quod ipse plenitudinem habet potestatis quantum ad omnia, quæ de necessitate sunt facienda, saluis iuribus & libertatibus aliorum non negligentium ea, quæ ad ipsos spectant in dispendium boni communis, papa autem iuxta canonem illum, *11. quæstione. 1. te quidem*, qui specialiter loquitur de papa, & plures alii, qui in scriptura Dei sunt fundati: & exemplis Christi & Apostolorum roborati: de secularibus negotiis, nisi propter defectum laicorum, se intromittere nullatenus deberet. Et hinc est, vt quædam assertio dicit, si à Romanis esset imperium transferendum ex causa manifesta, ista translatio facienda esset per laicos, non per papam; nisi laici essent damnabiliter negligentes: quod tamen admonere deberet; quia admonitio simplex, non multum eum à spiritualibus curis distraheret. Si vero imperium transferendum esset à gente in gentem propter crimen aliquod speciale, vel damnabilem negligentiam, vel propter defectum quemcunque secularem, papa auctoritate propria talem translationem non potest facere, nisi Romani omnes essent damnabiliter negligentes. Qualiter autem fuit processum per papam, cum imperium fuit translatum à Romanis de Græcis, in Germanos, an iuste an iniuste processerit, possit per certitudinem iste solus scire, qui acta temporis illius haberet: & tunc per processum, quantum ad omnia quæ concernebant translationem, cognosceret: licet pro facto papæ præsumendum sit, quod non possit probari contrarium: quemadmodum pro quocunque iudice præsumendum sit donec probetur contrarium, *extra de renun. in præsentia* propter hoc dicunt quidam, qui dictam *decretalem* non viderunt, quod papa absque iusta causa vel auctoritate, cum non ex commissione neque propter negligentiam translationem facere potuit: nec ex iusta causa eam facere attentauit, falcem suam præsumpsit damnabiliter in messem mittere alienam. Si autem causa manifesta exigens eam fecerit ex commissione vel assensu vel auctoritate Romanorum, vel ipsi Romani in faciendo eam fuerunt damnabiliter negligentes, iuste processit: quia in tanta necessitate poterat supplere negligentiam eorumdem, & ita solummodo casualiter & non regulariter potest transferre imperium, licet

cet sit imperium transferendum. Quod autem dicunt quidam, tenentes Papam regulariter posse transferre non solum imperium, sed etiam omnia alia regna. Respondetur quod in Gallia nun videtur talis translatio fuisse facta à quingentis annis & citra, &c.

CAP. X.

Respondet quinta rationi capituli tertii.

AD quintam allegationem *3. cap.* cum dicitur, ab illo est imperium, à quo Imperator postquam electus est examinatur & inungitur, consecratur & coronatur: dicitur hic, quod hoc non continet veritatem: quia nec per examinationem nec per consecrationem potest ostendi, quod imperiũ sit à Papa: nec quod in temporalibus Imperator sit inferior Papa, nec quod propter confirmari à Papa sit dicendus inferior in temporalibus. Sed an existimandus sit indigere confirmari à Papa, diuersimode dicitur à diuersis. Dicunt enim quidam, quod electio personæ electæ in regem Romanorum ad ecclesiam pertinet: non ad hunc finem, vt approbetur vel reprobetur electio vel electi persona: vel etiam ad hunc finem, vt possit approbatione ab eadem ecclesia habita administrare: cum ex electione concordi, vel à maiori parte principum electione sibi facta illud sibi competat, sed ad finem vt corrigat eum de criminibus notoriis, præsertim grauibus à se commissis, de quibus pœnitentiam non egit: & si correctionem contempserit nolendo agere pœnitentiam de peccatis seu criminibus eius ad requestam ecclesiæ tunc denegare potest vnctionem & coronationem imperialem, vel aliter contra ipsum procedere: Sed quando quis electus est à minore parte principum, tunc Papa posset reprobare talem electionem & ipsum electum: hoc est, declarare ipsum non habere ius, alii dicunt, quod examinatio illa non fit à Papa ad hunc finem: puta propterea, vt Papa corrigat electum de criminibus quibuscunque, nisi forte per accidens & ex consequenti: sed vt sciat an debeat ipsum pro Imperatore habere: vt sciat aliis, si necesse fuerit, per certitudinem indicare, quod ei sicut vero Imperatori obedire teneantur: non vt ei aliquam tribuat potestatem, sed coronam imperialem tantummodo, si electus eam voluerit ab ipso recipere. Quemadmodum illi, ad quos mittitur legatus, examinat litteras eius: & tamen legato nullam conferunt potestatem, nec de aliquo crimine corrigunt eum: sed vt sciant solummodo an debeant ei obedire, vt colligi potest ex *canon. 97. distinction. nobilissimus.* vbi dicit Glossa: *legati sine periculo non recipiuntur. vnde maior in eis est facienda examinatio.* sic etiam, vt habetur *extra de crimine falsi, ad falsariorum*, qui litteras Papales recipiunt, illas examinare debent, non tanquam vt superiores approbent vel reprobent eas, vel aliquid tribuant eis potestatis vel vigoris, sed vt sciant isti an sint veræ; ne in periculum suum litteris falsis vtantur. Sicut quando electio supremi Pontificis repræsentabatur examinanda Imperatori. Frustra enim esset repræsentatio illa, nisi vt examinaret Imperator electionem summi Pontificis: non vt eam tanquam superior in hoc approbaret: nec vt aliquam tribueret potestatem, quantum ad illa, quæ commisit Christus beato Petro, sed vt sciret an esset vere & rite electus: & an ipsum tanquam verum Papam deberet ab hæreticis & schismaticis & aliis maleuolis defensare, teste Gratiano, qui *distinctione 63.* ait: *principibus vero aut Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum atque aliquorum episcoporum referendas vsus & constitutio in ecclesia tradidit, pro schismaticorum atque hæreticorum dissensionibus, quibus nonnunquam ecclesia Dei commissa periclitabatur, contra quos legibus fidelissimorum Imperatorum ecclesia munita legitur.* Sic ergo videtur quibusdam, quod alii reges inunguntur consecrantur & coronantur ab episcopis, vel archiepiscopis, à quibus tamen regna sua tenent minime, &c.

CAP. XI.

Respondet ad sextam rationem cap. 3.

AD sextam allegationem *c. 3.* Respondetur diuersimode à diuersis. Quidam enim dicunt, quod Imperator non tenetur iurare tanquam vasallus Imperatori: præsertim pro prædiis, ciuitatibus, castris & villis, & omnibus aliis quæ superabundant vltra illa, quæ sibi necessaria sunt pro sua sustentatione bonorifica & executione sui officii, de quibus etiam cæteri clerici tenentur tributum reddere Imperatori. Nam ab imperiali dignitate huiusmodi immunitatem obtinent, quam dare potest Imperator, si non fuerit in notabile imperii detrimentum, omnibus sacerdotibus. Dixit enim Christus Matthæi 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Et Apostolus Romanor. 18. vniuersis præcepit fidelibus: *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal,* &c. Aliter dicitur, quod nec Imperator Papæ, nec Papa Imperatori iuramentum fidelitatis & homagii præstare tenetur. Ad illud autem quod adducitur *63. dist. c. tibi Domine.* Respondetur, quod illud iuramentum non erat iuramentum fidelitatis & homagii, sed fidelis defensionis; quale iuramentũ præstant alii reges in regnis suis iurantes q̃ fideliter defendet ecclesiã, qui tamen ab ecclesia non tenent sua regna in feudũ. Sed quæreret aliquis, an Imperator teneatur huiusmodi iuramentũ fidelis defensionis præstare? Quidã dicunt, q̃ Imperator in coronatione sua vel ante, tale iuramentũ summo Pontifici tenetur p̃bere:

aliis tenentibus quod ad hoc nō tenetur. Etsi fecerit ex deuotione vel simplicitate vel alia causa quacunque, successores suos ad hoc non poterit obligare, cum non habeat imperium par in parem, licet enim Imperator sit Papalis aduocatus, id est defensor Romanæ ecclesiæ, sicut & patroni ecclesiæ vel ecclesiarum sunt aduocati, id est defensores earum, tamen in nullo est Imperator magis subiectus Papæ quam alii. Alii autem reges ad hoc iuramentum minime obligantur, ergo nec Imperator. Vlterius sic, vnus qui succedit alteri, iure eo vti debet, quo succedit alterius dignitati: & libertatibus gaudere debet, quibus ille gaudebat. Sed Imperator Romanus succedit in iuribus Romanorum Imperatorum, tam fidelium quam infidelium, qui hac libertate gaudebant: & hoc iuramentum præstare non tenebantur, ergo & Imperator nunc huiusmodi iuramentum nullatenus tenetur exhibere, vt satis iam ostensum videtur.

Cap. XII.

Respondet septimæ allegationi capituli tertii.

AD septimam rationem adductam *tertio cap.* dicitur, quod Papa non habet regulariter vtrumque gladium materialem, scil. temporalem & spiritualem: licet habet vtrumque in casu. Nec ad hoc probandum sufficiunt verba illa Luc. 22. *Ecce gladii duo hic*, quod proferentes ista verba intelligebant ea de duobus gladiis materialibus secundum literam, quia intelligere ipsa de gladio materiali & spirituali esset mystice interpretari ipsa, sensus aūt mysticus non est proprie intellectus aliquorum verborum Scripturæ diuinæ. Et ad confirmandum ea, quæ in contentione veniunt, adduci non possunt nisi per alia verba scripturæ, vel per aliam rationem euidētem aperte probetur. Ad probandum autem, quod Papa habet gladium vtrumque, aliam probationem oportet inuenire. Ad Innocentii Tertii adductionem dicitur, quod eius verba admitti non debent, cum errorem contineant manifestum, scilicet quod nemo, nisi qui intra ecclesiam est, aliquem gladium, id est aliquam potestatem habet, eo quod potestas gladii materialis vere & de iure non solum intra, sed etiam extra ecclesiā valet reperiri. Vere enim infideles potestatem gladii materialis habebant, licet ea fuerunt frequenter abusi: sed abusus potestatis veram & legitimam potestatem non excludit. Neq; valet dicere, quod Imperator ipse accipit gladium à summo Pontifice in vagina, quem eximit & vibrat: quod hoc facere non tenetur: quia quamuis non faceret, verus Imperator existeret. Nec valet dicere, quod Dominus dicit Petro: *Conuerte gladium tuum in vaginam*, non alienam, sed *tuam*. Non enim propter hoc quod dicitur *vaginam tuam*, innuitur quod Petrus habuit gladium materialem, licet per seipsum non debuit exercere: quod illa verba Christi ad literam debent intelligi de gladio, quem Petrus per seipsum exercuerat, antequam esset Pontifex supremus: & per consequens nisi per alium locum Scripturæ ac rationem insolubilem aperte probetur, ad auctoritatem de Gratiano confirmandam adduci non potest.

Cap. XIII.

Respondet octauæ & nonæ allegationibus capitulo tertio adductis.

AD octauam rationem eiusdem capituli respondetur, quod nequaquam ab illo est imperium, ad quem se habet Imperator, vt filius ad patrem, sicut discipulus ad magistrum, sicut plumbum ad aurum, quia has comparationes non habet Imperator, ad quemcunque hominem purum propter suum terrenum imperium, vel saltem propter temporalia, sed propter spiritualia, in quibus ipse subiectus est. Consimiliter respondetur ad nonam negando, quod imperium est ab illo, cui tenetur Imperator caput submittere, vnde si per verba Valentiniani probari posset, quod imperium esset a Papa, probaretur per ipsum, quod imperium est ab episcopo Mediolanensi, quod de illo protulit Valentinianus verba illa.

Cap. XIV.

Respondet decimæ & vltimæ rationi cap. tertii.

AD decimam rationem respondetur, quod Papa vacante imperio, præsertim si non fuerit vicarius alius imperii ab Imperatore, vel etiam Romanis, vel ab illis quibus Romani contulerunt potestatem, assumpsit, quam tamen assumere debuisset, maxime tempore fidelium, qui non minus, quam modo, ecclesiæ & summo Pontifici in his, quæ debebant, parati fuerunt humiliter obedire, si potestas huiusmodi ad Papam ex ordinatione Christi spectasset, cum secundum beatum Cyprianum, vt habetur *8. q. 1. quam periculosum sit in diuinis rebus, vt quis cedat suo iuri & potestati.* Sed forte aliquis diceret, quod secundum Innocentium Tertium, vt habetur *extra de fo. compe. licet. Vacante imperio recurrendum est ad summum Pontificem pro iustitia obtinenda.* Ergo ad ipsum spectat de imperio se intromittere, quando vacat. Respondetur, quod Innocentius intelligit ad Papam habere recursum vacante Imperio, quando non est aliquis vicarius imperii, qui in temporalibus facit iustitiam his,

his qui opprimuntur iniuste, quod insinuare videtur cum dicitur, *appellandum ad Papam, quando vacante imperio ad iudicem secularem recurrere nequeunt, qui a superioribus opprimuntur, &c.*

Cap. XV.

Ponit solutiones alterius opinionis ad ea, quæ in contrarium adducta sunt, cap. 5. circa finem eius ad probationem secundi membri.

Dictum est, quomodo secundum opinionem tenentem, supremam potestatem laicalem tenere temporalia sibi appropriata à solo Deo ad illa, quæ sunt adducta in contrarium respondetur. Nunc dicendum est, qualiter secundum opinionem dicentem, potestatem laicalem supremam tenere temporalia appropriata sibi à supremo Pontifice: respondetur ad illa, quæ circa finem *quinti ca.* in contrarium adducta sunt. Vnde ad primum, cum dicitur, quod Imperator infidelis non tenebat temporalia sua à Papa. Respondetur, quod Imperatores infideles tenebantur recognoscere Papam suum superiorem in temporalibus: licet de facto nō faciebant. Et cum dicitur, quod ante fuit Imperator q̄ Papa. Respondetur dupliciter. Vno modo, quod ante Christum, qui fuit primus Papa & summus Pontifex, non fuit Imperator: quia nullus Imperator ante ipsum habuit verum dominium temporalium rerum, sed solummodo fuit possessor bonæ fidei, cum ipsi per bonam fidem tempore durante licuit vti reb. propriis. Sed ista responsio videtur sapere hæresim manifestam, eo quod apud infideles fuit verum dominium temporalium: licet plures illud tenerent ex intentione corrupta, sed intentio corrupta in accipiendo verum dominium non excludit. Emens enim ex intentione corrupta rem alienam à vero domino, verum dominium acquirit. Aliter respondetur, quod verum Imperium fuit ante Papam, & etiam ante Christum, quo tempore Imperator à nullo homine tenebat Imperium, sed postq̄ Christus venit, cui Deus dedit dominium temporalium rerum, Imperator tenebatur ab ipso recognoscere Imperium, & cum abesset, à generali vicario eius sc. supremo Pontifice. Sed forte diceret aliquis, Imperator, qui fuit tempore Christi, successit Imperatori qui fuit ante Christum, ergo isto iure, quo ille vsus est, debuit vti & iste, qui fuit tempore Christi: ergo sicut iste non tenebatur recognoscere ab homine imperium, ita nec ille, qui fuit tempore Christi. Respondetur ꝙ qui in ius alterius succedit eo iure vti debet, quo & alter, nisi per superiorem aliter ordinetur. Deus aūt, qui est supremus omnium Imperatorum ordinauit dando Christo dominium temporalium rerum, vt Imperator succedens Imperatori, qui fuit ante Christū, subiectus esset Christo & vicario eius. Et cum dicitur, quod Christus non venit tollere, nec etiā impedire imperium regum seu Imperatorum. Respōdetur ad argumentum, ꝙ Christus non impediuit dominationem regum, quādo libere, sicut prius, iuste dominationem præcedentē exercuerūt, licet dominationē ipsorum voluit depēdere ab ipso. Et ad auctoritatem Leonis Papæ respondetur, ꝙ Christus non quærebat temporale regnum, vt ipsum à temporalibus regnis auferret: sed voluit quod omne regnum temporale sibi esset subiectum. Sic etiā respondetur ad illud, quod canit ecclesia: *non eripit mortalia.* &c. ꝙ Christus non venerit eripere alicui mortalia, licet voluerit omnia mortalia sibi esse subiecta & à se recognosci. Per idem ad Ambros. respōdetur, quod *religio Christiana neminē priuat suo iure absq; culpa & sine causa*: intra tū, quæ prius erant aliena, dimittēdo ea eis, quorū erant sibi subiecit vt recognuscerētur ab ipso. Et p prædicta respondetur ad illud, quod dicitur, quod ante Christum & religionem Christianam fuit Imperator, qui tunc nullum superiorem habuit in temporalibus: quia illo tempore Imperator nulli homini fuit subiectus in temporalibus: quia tunc nullus erat homo, cui Deus in cuius sinu omnia sunt, dedit principaliter dominium temporalium rerum, postea fuit Christus in quantū homo factus Dominus principalis eorum.

QVÆSTIO TERTIA.

Cap. I

Primum caput tertiæ quæstionis proponit ipsam quæstionem, & circa eam primam opinionem, quæ tenet, quod omnis iurisdictionis auctoritas dependeat a Papa, quam quidem multis rationibus stabilire conatur.

Tertio quæritur, vtrum Papa & Romana ecclesia ex institutione Christi habeant, quod cōmittant Imperatori & aliis principibus secularibus iurisdictiones temporales: sic vt ipsi aliter non habeāt e[illegible]e. Circa istam quæstionem sunt opiniones contrariæ, quarū vna est, quod ecclesia Romana & P[illegible]pa [illegible]x ordinatione Christi habet Imperatori & aliis principibus iurisdictiones temporales cōmitte[illegible]e & [illegible]ne commissione eius iurisdictiones illas debere temere nullatenus exerceri. Hanc opinionem [illegible] v[illegible]etur, debent tenere isti, qui asserunt quod Papa habet tam in spiritualibus quam in tempora[illegible]bu[illegible]lam plenitudinem potestatis, quæ dicta est supra *quæst. 1. ca. 2.* vt ex ordinatione Christi possi[illegible]mnia, quæ non sunt contra ius naturale aut spiritnale, aut contra ius diuinum de necessitate salutis tempore gratiæ obseruanda. Quod vero secundum alios Papa possit committere Imperatori [illegible] aliis [illegible]incipib. iurisdictiones temporales, videtur aperte posse probari, si Papa talem habeat potestate[illegible]plenitudinem scilicet potestatis eum posse iurisdictiones temporales committere talis plenitud[illegible] potestatis includat: eo quod hoc posse nec iuri obuiat naturali, nec legi diuinæ repugnat. Quod etiam tales iurisdictiones, cum ipsas per seipsum nō valeat exercere, cōmittere teneatur, ostendi-

ostenditur: quia aliter opus Dei sibi a Deo commissum facere negligeret: nec imitaretur Christum dicentem Ioh. 18. *Opus consummaui quod dedisti mihi vt facerem.* Si autem ex ordinatione diuina Christi omnia possit, oportet quod omnia exequatur & faciat, vt quæ nequit exequi per seipsum, per alios studeat adimplere. Quod vero secundum illos Imperator & alii principes seculares huiusmodi iurisdictiones temporales, nisi vt sic committantur à Papa, non debeant exercere, videtur posse probari. 5 Nam qui assumit officium & administrationes dignitatis & honoris etiam secularis absq; principe, ad quem spectat de huiusmodi officiis ordinare, de ambitione merito est notandus. Ambitio autem etiam respectu secularium dignitatum siue iurisdictionum à legibus etiam humanis improbatur. Si ergo ad Papam ex institutione Christi spectat de huiusmodi officiis ordinare, non licite sine Papa exerceret eadem. Item sicut habetur *extra, de regulis iuris. non est licitum: Non est sine culpa qui rei quæ ad se non pertinet, se immiscet.* sed si ad Papam pertineat huiusmodi iurisdictiones Imperatori & aliis committere, ad nullum eorum spectat sine Papa, & per consequens illicite se immiscet. Quare nullus sine Papa debet huiusmodi iurisdictionem exercere. Rursus secundum Apostolum ad Heb. 6 *nemo sumat sibi honorem*, quod non tantummodo de spirituali vel etiam ecclesiastico: sed etiam de seculari debet intelligi, quod etiam ea ratione, quam ibidem tangit Apostolus, videtur probari. Nam nemo potest magis sibi assumere honorem secularem quam spiritualem, seu ecclesiasticum, cum nemo sit dignior honore seculari, quam Christus spirituali, quia Christus, vt testatur Apostolus, *non semetipsum clarificauit vt Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: filius meus es tu, ego hodie genui te.* ergo nemo debet sibi assumere honorem secularem absque Papa, nec ad Imperatorem spectat huiusmodi honores, cui voluerit, committere. aliter enim per ostium, id est per institutionem legitimam non intrabit, qui fur erit & latro, & non Imperator aut princeps, sed tyrannus & inuasor. Istam opinionem habent tenere illi, qui dicunt, quod licet Papa nō habeat illam plenitudinem potestatis, de qua dictum est: *q. 1. c. 1.* ne lex Christiana sit maioris seruitutis, quam sit lex Mosaica, tamen habet plenitudinem potestatis, quantum ad omnia quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda, & licet non possit quæ sunt supererogationis: tamen potest omnia sine quibus vniuersitas fidelium regi non potest. Et ita si Papa habeat plenitudinem talem potestatis ex institutione Christi, ad ipsum spectabit huiusmodi iurisdictiones temporales committere. Quare qui absque ipso sibi sumeret huiusmodi iurisdictionem, illicite sibi sumeret ipsam, & illicite eandem exerceret. Pro ista opinione potest sic argui. Communitas volentium communionem habere adinuicem, in qua omnes vel plurimi ad discordias, dissensiones & lites sunt proni, non est optime ordinata, nisi vni supremo rectori iudici & capiti, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat, sit subiecta. Istud videtur posse probari. Nam vnus populus, si est bene ordinatus, vni gubernatori & non pluribus debet esse subiectus, quod Salomon insinuare videtur Prouerb. 11 *Vbi non est gubernator, populus corruet.* Quod enim non dicit, vbi non sunt gubernatores, sed *vbi non est gubernator*, videtur innuere, quod vni populo vnus supremus debet esse gubernator, & non plures. 3 Totum autem genus humanus vnus populus est, non enim ad vnitatem populi requiritur, quod vnam ciuitatem aut villam inhabitent. Nam vt legitur 2. *Paral.* 18. ibi dicit rex Achab ad Iosaphat regem: *Sicut populus tuus, ita & populus meus.* & tamen nec vnius regis, nec alterius populus inhabitauit solummodo vnam ciuitatem aut villam. Ergo si totum genus humanum optime gubernaretur, oporteret quod vni supremo gubernatori esset, quoad omnia subiectum, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat. 4 Hoc etiam Saluator Ioh. 10. videtur innuere dicens: *Fiat vnum ouile & vnus pastor.* Ex quo sequitur & datur intelligi, quod vni regi & vni communitati quantumcunque magnæ debet vnus supremus pastor præesse. Hoc etiam Hieron. videtur sentire in epistola ad Rusticum monachum, vt habetur *7. q. 1 cap. in apibus*, vbi videtur asserere, quod in omni communitate debet esse supremus pastor, rector & iudex: quia secundum ipsum *Imperator est vnus Iudex, vnus prouinciæ vnus est: singularum ecclesiarum singuli sunt episcopi.* ex ratione consimili totius orbis debet esse vnus princeps, a quo omnium iurisdictio aliorum dependeat. Hoc etiam ratione probatur: quia si in toto orbe non esset summus Pontifex seu rector seu iudex, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat, ergo sunt vel esse debent plures superiores non habentes superiorem. Sed hoc optimo modo regendi obuiare videtur: quia si sunt plures superiorem non habentes, aut præsunt eidem, aut diuersis, si eidem, quemadmodum si multis in regno aliquo vel prouincia eadem saltem præest laicis rex & iudex secularis, & patriarcha aut episcopus vel alius ecclesiasticus, quamuis vnus in secularibus & alius in spiritualibus, videtur quod talis communitas non est bene ordinata: quia illa communitas non est optime gubernata, in qua subditi suo superiori in his, quibus tenentur obedire non possunt: sed si eidem præsint plures superiorem non habentes, eo facto subditos à se existentes in diuersis locis tempore eodem vocabunt. Non poterunt autem obedire cuilibet, ergo necesse erit, vt sint alterius vel illorum aliquibus inobedientes. Quare illa communitas non est optime ordinata. Restat ergo, quod nulla communitas est bene ordinata, nisi vni capiti subsit, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat. Vniuersitas autem mortalium est communitas quædam volentium communionem habere adinuicem, in qua plurimi ad discordias sunt proni. Ergo non est optime ordinata, nisi vni capiti subsit, à quo iurisdictio omnium dependeat: sed nullus potest esse alius, quam supremus Pontifex, cuius iurisdictio saltem quantum ad ea, quæ ad fidem & religionem Christianam spectant, à solo Deo dependet. Ergo à solo supremo Pontifice iurisdictio omnium aliorum dependet. Si vero præsunt diuersis plures superiorem non habentes, quemadmodum diuersi reges regnant in diuersis regnis, non potest dici, quod tota communitas sit optime

p[illegible]

[illegible] unitas comprehendens [illegible] diu[illegible] non habentium superiorem [illegible], quia cum natura humana [illegible] prona ad dissentiendum inter diuersos superiores [illegible] pariter poterit oriri discordia, quæ per superiorem sedari non poterit [illegible] superiorem non habentes periculosa est, secundum Aristotelem 6. polit. [illegible] in signum dissensionis consumere faciunt totam ciuitatem. quando enim tales [illegible] communitatem [illegible] & diuidunt, [illegible] talis communitas non est optime gubernata. [illegible] omnium aliorum depende[illegible] summo Pontifice, nec Imperator, nec alius princeps debet iurisdictionem temporalem exercere, nisi sibi á supremo Pontifice committatur.

Cap. II.

Capitulum secundum tertiæ quæstionis ponit opinionem secundam, tenentem oppositum superioris opinionis, cuius etiam probationes adducit, quæ soluentur cap. 8. huius quæstionis.

ALia est opinio, quod nec Papa nec Romana ecclesia habet ex institutione Christi, quod regulariter committat Imperatori & aliis principibus secularibus iurisdictiones temporales, & quod ipsi eas absque eo possunt exercere. Sed circa hanc assertionem sunt diuersi modi ponendi. Vnus est, quod nec Papa nec Romana ecclesia hoc habet á Christo seu ex institutione Christi. Et sic quod Romana ecclesia nullam habet potestatis plenitudinem penitus coactiuam, nisi sibi á Papa vel Imperatore, vel aliquo alio inferiore Imperatore committatur, & quod Imperatori aut populo in temporalibus est Papa subiectus, & si aliquod crimen siue spirituale siue seculare commiserit, subiectus pœna debita realiter est coercendus, & quod Imperator & alii principes seculares absque hoc, quod ex institutione eis aliquid a Papa committitur, iurisdictiones temporales habeant exercere. Alius modus ponendi est, quod ex institutione Christi habet Papa, vt tam spirituales censuræ [illegible] nales, quam aliæ ad ipsum pertineant, in quibus potestatem obtineat coactiuam. Sed de temporalibus [illegible] nec regulariter nec casualiter habet se intromittere, nisi sibi á populo vel Imperatore vel seculari alio committatur. Tertius modus ponendi est, quod Papa regulariter non habet, sed solummodo casualiter ex institutione Christi, quod iurisdictiones scilicet temporales committat Imperatori & aliis principibus, & quod in casu ipsi eas aliter non debeant exercere. Concordant[illegible]ue isti ponentes in hoc, quod nec Papa nec Romana ecclesia habet ex institutione Christi, quod regulariter committat Imperatori, nec aliis principibus secularibus iurisdictiones seculares siue temporales, & quod ipsi eas regulariter absque commissione valeant exercere. Pro quo taliter allegatur [illegible] Nemo quocunque modo iurisdictionem temporalem domino suo committere potest: Imperator autem est summus dominus summi Pontificis, cum Papa sit vasallus eius scilicet Imperatoris [illegible] debet, nisi ab imperiali dignitate immunitatem obtineat *11. quæst. 1. cap. Si tributum.* [illegible] us Papa, vt legitur *23. quæst. 8 cap. tributum*, fateri videtur, qui loquens de tributo [illegible] se & aliis clericis dicit *De exterioribus ecclesiæ, quod constitutum est antiquitus, pro* [illegible] *quan*[illegible] *tueri & defendere debent, Imperatoribus persoluendum est.* Ex quibus verbis colligitur [illegible] debet Imperatori dare tributum, quod est approbatio subiectionis, *extra, de cen*[illegible] *nima* ergo Imperator est dominus summi Pontificis, vnde & nonnunquam supremi [illegible] ratorem dominum suum appellauerunt, *11. quæstion. 1. cap. sacerdotibus, distinction. 63. cap. Salonitana.* Amplius, res transit cum onere suo, *extra, de pignoribus, ex li*[illegible] ens dignitatem & prædia quæ tributum & seruitium debent Imperatori, [illegible] odi est Imperatori subiectus. Rursus, religio Christiana á seruitute neminem [illegible] tum est supra, ergo si Papa ante Papatum fit subiectus Imperatori, remanet Im[illegible] & seruus, nisi Imperator libertatem & immunitatem ei concesserit. Sed diceret [illegible] ante Papatum assumptus in fauorem Christianæ religionis liberatur á ser[illegible] subiectione; sicut seruus factus presbyter á seruitute. Respondetur, [illegible] nihil iniustum statui debet: quia prætextu pietatis non est facienda [illegible] *on 6. cap. fur autem, & 1. quæst. 1. non est putanda.* cum [illegible] iniustum sit & in[illegible] is sine culpa priuetur iure suo, Ecclesia non potest statuere, vt Imperator vel [illegible] iure, quod habuit in personam Papæ antequam esset ad Papatum assumptus, *ne* (vt dicitur [illegible] primæ Timoth. 6. *nomen Domini & doctrina blasphemetur.* Cuius doctrinam Gelasius [illegible] *dist. 54. cap. generalis*, sequi videtur, affirmans quod *serui dominorum suorum iura* [illegible] *nullatenus* [illegible] *minime debent: ne per Christiani nominis institutum aut aliena iura videantur per*[illegible] *aut publica disciplina subuerti.* Videtur ergo, quod si seruus fiat presbyter vel summus [illegible] nullo neque iure naturali eripitur a seruitute. Nec á seruitute eripi potest iure [illegible] iura canonica leges seculares nequaquam tollere possunt, ergo si seruus [illegible] pa [illegible] presbyter in libertatem eripitur, oportet quod ipsam á iure humano in posterum assequatur.

Cap

Cap. III.

Respondet allegationi ad medium primi capituli positæ.

His opinionibus breuiter recitatis videndum est, quomodo secundum eas allegationes cōtra inductas, respondetur. Secūdum autem opinionem vltimo recitatam ad allegationem inductam supra c. 1. pro opinione prima diuersimode respondetur. Dicitur vno modo respondendo, quod nulla communitas est optime ordinata, nisi vni supremo sit subiecta, & ideo conceditur, quod omnium mortalium, si optimo regimine debeant gubernari, debet esse vnus supremus Iudex per electionem vniuersitatis mortalium vel sanioris vel maioris partis constitutus, qui non debet esse Papa, sed aliud qui supremo sacerdotio non fungatur: cui Papa, & omnes alii in omnibus, qui ad supremum spectant officium, sint subiecti, ita vt Papa ex institutione Christi nullam iurisdictionem aut potestatem neque regulariter neque casualiter, neque in spiritualibus habeat coactiuam, quamuis à Christo habeat potestatem absoluendi in foro pœnitentiæ à peccatis, ac cætera ecclesiastica sacramenta ministrandi, & docendi qualiter sit viuendum, vt vita perpetua acquiratur. Hæc responsio in diuinis scripturis fundari videtur, quia in eis legitur (vt dicunt) quod Christus Apostolis omnem potestatem coactiuam interdixit, cum dicit Matth. 20. *Scitis quod principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos: non ita erit inter vos.* Ex quibus verbis colligitur, quod Apostoli nullam habuerunt potestatem in alios exercere. Quod de potestate coactiua præcipue debet intelligi, quod nec Papa successor Petri ex institutione Christi per hoc potestatem habet coactiuam aliquā. Hoc etiam per hoc videtur posse probari, quòd Christus, cuius Papa est solummodo vicarius, nullam vnquam potestatem exercuit coactiuam, sed à iudice seculari voluit iudicari: ergo nec eius vicarius habet potestatem coactiuam aliquam, sed in omnibus iudici seculari subditus est. Aliter respondetur, quod Papa habet plenam potestatem in spiritualibus coactiuam, & alius Iudex habet solummodo in temporalibus, & tamen communitas mortalium, hoc non obstante, poterit esse optime regulata, & ideo negatur illa: Nulla communitas potest esse optime ordinata, nisi vni supremo Iudici sit subiecta. Aliter dicitur secundum secundam opinionem superius recitatam, quod nulla communitas diffidentias inter se habere valentium est optime regulariter ordinata, etiam si in omni casu vni supremo iudici esset subiecta: quia in tali communitate posset iste supremus Iudex in perniciem totius communitatis delinquere, & optimæ ordinationi communitatis eiuscunque tepugnate. Rursus optimæ ordinationi communitatis obuiat, quod aliqui alii à supremo Iudice potestatem regularem etiam habeant coactiuam, qui non sunt præiudiciales potestati supremi Iudicis. Ex his infertur, quod optimæ ordinationi communitatis non tepugnat, quod supremus Iudex & alii inferiores ipso & cuilibet alteri, quā supremo Iudici, casualiter sint subiecti, qui super eos potestatem habeant coactiuam. Adhuc optimæ ordinationi communitatis non obuiat, quod aliquis a iurisdictione coactiua supremi iudicis regulariter sit exemptus. Ad allegationem supradictam dicitur, quod nulla communitas diffentire valentium est optime ordinata, nisi tota vni supremo iudici sit subiecta, vel regulariter vel casualiter ita vt nullus alius à supremo iudice sit casualiter ab eius potestate exemptus, sed in nullo casu liceat supremo Iudici coercere eundem: sed quod à potestate supremi iudicis aliquis regulariter sit exemptus, & in casu necessitatis sit subiectus eidem, optimæ ordinationi communitatis generalis vel specialis non repugnat, nec etiam vt supremus in eadem communitate regulariter sit exemptus a potestate totius communitatis: & tamen quod in casu necessitatis sit eidem communitati subiectus, ideo vniuersitas mortalium non est optime ordinata, nisi vni supremo Iudici prædicto modo sit subiecta, licet in casu expediat ab huiusmodi optima ordinatione saltem ad tempus recedere.

Cap. IV.

Pro declaratione solutionis datæ in cap. præcedenti ostendit, quæ principatus supremo compossibilia, & quæ incompossibilia sint dicenda, & hoc primo meato.

Porro quia ista videntur non vsquequaque clare dicta, sed obscure, ita vt qualiter intelligi debeant, aliquis valeat dubitare, vt lucidius eorum pateat intellectus, ac per hoc an [illegible] falsus magis appareat, breuiter est dicendum secundum istam opinionem, quæ ad optimum principatum rectoriam seu regimen requiruntur, quæ sibi tepugnant & quæ [illegible] compossibilia reputari. Dicitur itaque, quod ad optimum principatum exigitur, quod [illegible] propter bonum commune subditorum, non propter principantis proprium institutus. Per hoc enim [illegible] tam generalis omnium mortalium, quam specialis, qui est respectu quorundam, [illegible] principatu illicito discolo & iniusto, verum etiam a principatu despotico, id est dominatiuo propter bonum proprium principantis, & ab omni alio etiam illicito qui [illegible] bonum, talis autem principatus est Papalis & episcopalis, quantum [illegible] Christus instituit, quando beatum Petrum [illegible] quasi diceret [illegible] oues meas principem te con[illegible]

cessitatibus tuis, iuxta illud primæ ad Corinth. 9. *Quis pascit gregem & de lacte gregis non manducat?* sed ad pascendum non ad exhauriendum easdem. Eandem etiam potestatem videtur Christus commisisse Petro, quando dicit eidem, vt habetur Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum*, quasi diceret, ad ædificandam ecclesiam meam, non ad dominandum ei, vt ipsemet Petrus in sua canonica prima capite quinto innuit dicens: *Neque vt dominantes in clero*, & vt introducas eas ad regnum cœlorum, cæteris te proponam & præferam, & ideo per verba Christi, quæ sequuntur, *Quæcunque ligaueris super terram erunt ligata & in cœlis*, intelligitur, Petro fuisse permissa potestas super sibi subiectos, non super alios, quæ esset ad ædificationem & non ad destructionem ipsorum: qualem potestatem Apostolus 1. *ad Corinth. vltimo* super sibi subiectos dicit sibi datam à Domino, non à Papa. Etiam beatus Petrus nullam potestatem recepit à Christo, nisi propter bonum sibi subiectorum ad obtinendum regnum cœlorum, vt nihil eis valeret imponere per præceptum, nisi quod esset eis necessarium ad consequendum regnum cœlorum, & ideo iura & libertates fidelium sunt à Deo & natura concessa, vt nihil eis nisi auctoritate Christi valeat iniungere: quia ad ædificationem, non ad destructionem iurium & libertatum à Deo & natura fidelibus concessarum recepit potestatem à Christo, ne ipsorum non solummodo pastor & seruus: sed & dominus videretur, contra illam doctrinam, qua ipse & alios episcopos informauit dicens: *Pascite qui est in vobis gregem Dei: prouidentes non coacte sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo*, propter quod si beatus Petrus, qui iura & libertates fidelium extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ necessitati comparari valet, aliquid in communi vel in speciali iussisset, huiusmodi iussio neminem obligasset. Etiam si in contradicentes sententiam aliquam protulisset, tanquam à non suo iudice lata, ipso iure nulla fuisset, iuxta regulam, extra, de regulis iuris libe. sext. *ea quæ fiunt à iudice, si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt.* Si enim quod à prælato exigitur, à sibi subiecto est liberum denegare (*extra, de excessibus prælatorum, cum ad quorundam*, in glossa expressa, quod accipi videtur ex textu) multo magis quod Petrus exegisset à sibi subiecto contra libertatem sibi à Deo & natura concessam, liberum extitisset eidem subiecto denegare: & sententia Petri contra priuilegium Dei sic etiam nulla fuisset, tanquam à non suo iudice lata. Nam quantum ad libertates fidelibus à Deo & à natura concessas, omnes à iurisdictione Petri exempti fuerunt, quia cum priuilegia & exemptio, quæ conceduntur à Deo & natura, magis debeant vnicuique seruire, quam quæ indulgentur à Papa vel à beato Petro: sequi videtur, quod omnis sententia Petri contra libertatem huiusmodi, tanquam à non suo iudice lata, ipso iure nulla fuisset, licet huiusmodi principatum, quæ bonum solummodo respicit subditorum, non proprium principantis, nisi inquantum in bono communi concluditur aliorum, Christus Apostolis minime interdixit: sed eis præceptorie vel consultorie imposuit, vt ab omni principatu propter honorem & commodum proprium abstinerent: dicens ad eos, vt habetur Matth. vigesimo. *Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos: non ita est inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, fit sicut minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Quibus verbis Christus Apostolis non omnem potestatem interdicit: sed magis aliquid appetendum ab eis ostendit, cum dicit: *quicunque voluerit inter vos maior fieri*: & quicunque *voluerit inter vos primus esse*, nam maioritas & primitas in principatu hærere noscuntur: quod etiam non ignorans doctor gentium innuit manifeste, primæ ad Timotheum decimo tertio dicens, *si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Qualem autem principatum Christus voluit ab Apostolis appeti, patefecit dum subdit: *Sicut filius hominis non venit ministrari*, honorem & munera, tributa & seruitia, præsertim non necessaria, præceptis, pœnis vel timoribus exigendo, qualia petunt principes seculi, qui obtinentes ius principandi, modum nullatenus amplectuntur. Nam à subiectis talia exigunt & extorquent, sæpius etiam violenter, sed ministrare venit non tantummodo corporaliter etiam pedes discipulorum suorum humiliter abluendo: sed etiam spiritualiter credentes in ipsum propter eorum vtilitatem, non suam, ex nimia charitate docendo, mouendo, ac præceptis & prohibitionibus, quæ ad principatum spectare noscuntur, saluberrime dirigendo, teste euangelio Matthæi decimo, vbi dicitur: *Hos duodecim misit Iesus præcipiens eis & dicens: In via gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel*, &c. Et post: *nolite possidere aurum*, &c. Quod etiam in compluribus aliis locis euangelicæ doctrinæ explicite inuenitur Christus præcepisse, ergo non obstat, quod dicit, se *venisse non ministrari sed ministrare.* Nequaquam enim omnem prælationem seu principatum à se remouet, sed solummodo propter vtilitatem propriam, gloriam vel honorem, sicut ipse sæpe testatus est, quamobrem cum ipse voluerit, quod ipsi essent imitatores sui fidelium vtilitatem procurando, nullatenus ipsos ab omni principatu prohibuit: sed ipsos præcepto vel consilio informauit, vt præcipiendo fidelibus non dominari propter propriam vtilitatem, gloriam & honorem appeterent. qualiter principes seculi semper vel frequenter quærere dinoscuntur. Huiusmodi autem principatus puritate propter bonum aliorum facti sunt Apostoli: sed secundum quosdam ad puritatem huiusmodi principatus absque omni promotione cuiuslibet alterius principatus, qui propter bonum proprium, gloriam & honorem assumitur, principatus successorum Apostolorum de necessitate salutis minime astringuntur, nisi aliqui, qui per votum vel iuramen-

tum à se omnem principatum huiusmodi abdicarent, licet quorundam assertio asserat, quod ad talem puritatem principatus illi, qui in principatu succedunt Apostolis, obligentur.

Cap. V.

Cap. 5 tertia quæstionis ostendit alio medio, quid ad optimum principatum requiritur: ostenditq; primum vno argumento, quod principatus monarchicus præcellit cæteros, & hoc circa principium cap. deinde circa medium intentum probat.

SEcundo ad optimum principatum tam generalem respectu cunctorum mortalium, quam specialem respectu quorundam secundum opinionem præscriptam requiritur, quod principans sit vna persona, sicut principatus est vnus, quapropter secundum philosophos principatus regalis, quo vna persona refulget, tam principatum aristocraticum quam politicum, quorum vtriq; præsident plures, superat & præexcellit. Pro quo posset tripliciter allegari: sed ad præsens vnam sufficiat allegationem adducere, quæ talis est. Ille principatus est optimus & cæteris præstantior reputandus, quo inter subditos charitas, amicitia, pax & concordia potissime procuratur, multiplicatur, crescit & seruatur: & quo seditio seu discordia, quæ est cuiuslibet communionis corruptio, præcipue deuitatur, propter hoc enim omnis principatus bonæ communioni expediens principaliter est institutus: & ita summo conatu plantare debet princeps & fouere in suis subiectis, vnde & princeps pacis Christus, super cuius humerum factus est optimus principatus corporaliter, ab Apostolis & cæteris fidelibus recessurus ipsis dilectionem & amicitiam singulariter imponebat, dicens: *hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Qui etiam ipsis pacem, quæ est caritatis & amicitiæ effectus, optauit sæpius, & præcepit illis inter se seruare, & aliis dare docebat. Dicit enim eis, vt habetur Iohannis 14. *pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis*, & 16. ait: *In me pacem habeatis.* Matt. 9. *pacem habete inter vos*, & Iohannis 20. sic legitur: *venit Iesus & stetit in medio discipulorum & dixit: pax vobis.* Et Matthæi decimo dixit Apostolis: *intrantes domum salutate eam dicentes: Pax huic domui.* Quod autem ex discordia, corruptio & destructio cuiuslibet communitatis perueniat, & per consequens ex concordia constructio communitatis optima: omnis communitatis bonæ auctor & rector Christus declarat dicens, vt habetur Matthæi duodecimo. *Omne regnum diuisum contra se desolabitur.* His sola ratione coactus concordat Aristoteles, qui quinto libro politicorum ait: *amicitiam putamus maximum esse bonum ciuitatibus: sic enim vtique sibi minime seditiones faciunt*, & septimo libro ethicorum dicit: *videtur autem & ciuitates continere amicitia, & legis positores magis circa ipsam student, quam circa iustitiam. Concordia enim simile aliquid amicitiæ videtur esse: hanc autem maxime appetunt.* Ex quibus probatur, quod principatus ad seruandam amicitiam, pacem & concordiam, & ad tollendum discordiam inter subditos principi potissime ostenditur. Hoc autem magis fit, si princeps fuerit vna persona, quam si plures existant, quemadmodum existit in aristocratia. Nam si vnus solus fuerit summus principans, nulla poterit omnino à capite discordia prouenire: nemo enim dissentit à seipso. Si vero fuerint plures supremi principantes, siue diuersi sint viri aristocratice vel politice præsidentes, inter rectores totius communitatis poterit amicitia & pax dissolui: ac discordia & seditio suboriri: quæ omnibus discordiis inter subditos & minus potentes grauior & periculosior esse dignoscitur. Omnis enim discordia inter minus potentes & subditos per principantem vel principantes sedari potest & sanari. Sed si inter principantes supremos fuerit suborta discordia, etiam ad omnes alios faciliter se diffundet: quia, vt testatur Aristoteles quinto politicorum capite nono. *Totaliter insignium assumere faciunt dissensiones totam ciuitatem: propter quod subditos oportet vereri talia & dissolui ne præsidentium & potentium sint dissensiones, vnum scilicet principem, si commode potest, omnibus præficiendo. In principio enim*, id est principantibus, *fit principatus in periculum & perniciem omnium, si fuerit dissidentes.* Principium autem dicitur esse dimidium totius: & ideo si inter principes discordia est, in tota communitate periculosissima reputatur, ergo ad principatum simpliciter optimum requiritur, quod persona principantis sit vna & vnica, sicut principatus est vnus. Plura alia ad principatum optimum requiruntur: sed ista ad præsens breuiter & grosse tractate sufficiat. Restat ergo inquirere, quæ optimo principatui per opinionem præscriptam debeant compossibilia reputari: & quæ ad eius essentiam nequaquam pertineant vel sibi possunt conuenire vel adesse. Ad cuius euidentiam dicitur ante omnia, quod licet ad principem multa pertineant, plura tamen sunt, quę statui eius repugnant, vt optimo principatui, de quibus perstringēda sunt pauca, quorum primum est, quod sibi repugnat habere seruos sibi subditos. Primo nonnullis apparet, quod nō stat cum potestate optimi principatus quemcunq; subditum, præsertim inuitum, absq; culpa sua esse seruum. Nam principatus optimus propter bonum subditorum principaliter est institutus: principatus autem seruorum, qui despoticus nominatur, est principaliter propter bonum principantis: sed huiusmodi principatus non est optimus iudicandus. Amplius principatus, qui institutus est contra naturam, non est optimus æstimandus: sed iniustum est & contra naturam, quam quis maioribus aut æqualibus & sibi similibus, vel de quibus spes probabilis esse potest: quia futuri sunt maiores aut æquales & sibi similes virtute & sapientia; principetur tanquam seruis: vt Aristoteles *tertio politica* aperte videtur asserere, quod etiam Hieronymus testatū

testari videtur, cum dicit, vt tangitur in decretis *distinct. 25. §. nunc autem: Talis eligatur in principem & prælatum, cuius comparatione cæteri grex dicantur*, & 1. q. 1. cap. *vilissimus*, habetur sic: *vilissimus reputandus est nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior.* hinc Sapiens *Ecclesiastic. 32.* rectores & principes instruens & informans ait: *Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Quare optimo principatui repugnare videtur, vt omnes subditi vnius principantis sint serui. Ad quod etiam probandum videtur sufficere ratio Aristotelis *primo politica*, qua probare conatur, quod melior est principatus liberorum quam seruorum: quia melior est principatus, qui est meliorum subditorum; sicut melior est principatus hominum quam bestiarum, liberi autem sunt meliores quam serui, quare principatus seruorum non est optimus iudicandus. Sed contra illud forte aliquis obiiceret, dicens, quod optimo principatui non repugnat perfecta obedientia in subditis, tunc enim optimus principatus non posset in religione perfectissima, quæ obedientiã perfectissimam permitteret, reperiri. Sed perfectissima est seruorum obedientia, quia qui perfectissimam obedientiam permittit & vouet, permittit in omnibus obedire: ad quod tenentur serui. Ergo principatus seruorum principatui optimo non repugnet. Hic respondetur, quod religio perfectissima non permittit simpliciter in omnibus obedire: sicut tenentur serui in omnibus obedire. Tunc etiam posset prælatus religiosum huiusmodi cogere vitam ducere secularem, perfectissima autem religio permittit obedire in omnibus, quæ non sunt contra Deum & regulam suam, præsertim in his quæ ad Deum & ad mores & vitam pertinent regularem.

Ex isto secundum opinionem præfatam videtur principatui optimo repugnare, quod principãs illam habeat plenitudinem potestatis, quæ descripta est supra *q. 1. cap. 6.* vt sc. de iure si voluerit omnia possit percipere & imponere subditis, quæ nec iuri naturali indispensabili, nec iuri diuino ad quod omnes catholici obligantur, obuiant vel repugnant, nam omnes subditi habenti huiusmodi plenitudinem potestatis super eos sunt serui ipsius, secundum strictissimam significationem vocabuli *serui*. Nam hac potestate nullus dominus super seruos potest habere maiorem de iure, ergo optimo principatui repugnat, quod omnes subiecti sint serui, ergo etiam repugnat, quod habeat huiusmodi plenitudinem potestatis.

Cap. VI.

Ostendit, quæ optimo principatui debeant compossibilia reputari. Et inferuntur quædam corrolaria notatu dignissima.

Consequenter restat inquirere, quæ secundum opinionem prædictam optimo principatui debeant compossibilia reputari: licet ad essentiam eius nequaquam pertinent, sed sibi adesse valẽt & deesse. Ad cuius euidentiam ante omnia est sciendum, quod licet ad principatum, de quo est sermo, multa pertinent, videlicet vnicuique sua iura tribuere & seruare: leges condere necessarias atque iustas: iudices inferiores & alios officiales constituere: quales artes & à quibus in communitate sibi subiecta debeant exerceri: omniumque virtutum actus præcipere, & alia multa: tamen ad hoc videtur esse principalissime constitutus, vt corrigat & puniat delinquentes. Si enim in aliqua communitate nullus pro delicto seu culpa puniri deberet, monitor ad bonum & doctor sufficeret: & principans superfluus omnino videretur, quod ex Scripturis colligitur. Ad illud enim lex & principans principalissime videtur institui. Lex quidem, quoniam non propter bonos sed malos corripiẽdos & puniendos instituitur, teste Apostolo, qui 1. Timoth 1. ait: *Lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis.* Et ad Galat. 5. ait, *si spiritu* (id est ratione) *ducimini* (nihil contra rationem & bonos mores agendo) *non estis sub lege*, & 2. ad Corinth. 3. ait: *vbi spiritus Domini, ibi libertas*: vt scilic. lex alterius principis ligare non valeat. vnde *habe caritatem & fac quod vis*, & per consequens *nulla lege teneberis, si caritate, quæ non agit perperam, fueris munitus.* dist. 4. c. factæ sunt leges, vt coerceatur humana audacia, & Aug. 23. qu. 5. ca. *ad fidem*, ait, *legibus benefacere non cogimini: sed malefacere prohibemini*, ergo similiter principans principaliter non propter bonos sed propter malos coercendos præesse debet, quod Apostolus ad Roman. 4 expresse videtur asserere, dicens, *principes non sunt timori boni operis sed mali.* & post: *si enim malefeceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male agit.* quod etiam Sapiens *Eccles. 7.* videtur innuere dicens: *noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates.*

His visis dicitur, quod optimo principatui non repugnat, sed est compossibile nonnunquam iurisdictionem seu potestatem alicuius vel aliquorũ ex istis de cõmunitate illa supremo principe eiusdẽ communitatis minime dependere, seu nõ institui ab eodem, dummodo per hoc nullus delinquens in illa cõmunitate iustam debitamq; debeat effugere vltionem, non obuiat. Nam illud, quod non derogat bono communi, licet aliquis de honore principantis vel potestate dirimat, non videtur optimo principatui repugnare, cum ille, qui optimo fungitur principatu, non potestatem propriam vel honorem, sed bonum commune & aliorum quærere teneatur, vt videatur Apostolum imitari, qui primæ ad Corinth. 10. sic ait: *non quærens quod vtile mihi, sed quod multis*, qui ad Philip. 2. ait: *Non quæ sunt sua singuli considerantes, sed quæ aliorum.* Nec mirum, quoniam *caritas*, quæ vigere debet in principe ad subditos, *non quærit quæ sua sunt*, 1. ad Corint. 13. quod Imperator insinuat de se ipso dicens, *voluntarios labores appetimus vt quietem aliis præparemus*, in autenticis *vt diuinæ iussiones subscriptio-*

nem habeant glorioſiſſimi quæſtoris, in principio, coll. 8. Et, *noctes ducimus inſomnes, vt ſubiecti ſub omni quiete ſubſiſtant*, in autenticis. *vt iudices ſine quoque ſuffragio*, in principio collat. 2. aliquam igitur iuriſdictionem, præſertim à ſuperiori vel poteſtatem, vel officium eſſe in aliqua communitate vel inſtitui & nõ dependere à ſupremo principe communitatis eiuſdem, dummodo per hoc nullus delinquens debitam euadat vltionem, bono communi non obuiat nec repugnat. Nam cum talis iuriſdictio vel poteſtas bono communi debeat expedire, non refert, à quo inſtituatur, dummodo iuſte exerceatur, & rite & nullatenus negligenter, quæ cuncta implentur, ſi nullus delinquens in eadem communitate punitionem ſupremi iudicis vel alterius ſubterfugere queat. Non enim refert ad commune bonum, à quo legitime inſtituatur exercitus ſeu princeps militiæ, dummodo pro ſalute reipublicæ prudenter & ſtrenue bella gerat. Nec ad bonum commune diſtat, à quo legitime Iudex inſtituatur inferior, dummodo legitime, quod iuſtum eſt, exequatur bene, & hoc in omni communitate ſeruari videmus. Nam cum quis ſuper aliquam communitatem, ſupremam accipit poteſtatem ſeu principatum, nequaquam omnino, qui in eadem communitate, iuriſdictione, poteſtate vel officio ſint functuri, de nouo inſtituit: ſed quos à prædeceſſore ſuo inuenit inſtitutos, ſua dimittit officia exercere, & nonnullos, ſi eſt conſuetudo vel lex, ab aliis de nouo inſtitui permittit. Et ſicut dictum eſt bono communi non derogat, à quo quis legitimam habeat poteſtatem: dummodo quæ bono communi expediunt, per poteſtatem acceptam exerceat diligenter, quare poteſtatem aliquam vel iuriſdictionem in aliqua communitate à ſupremo principante non dependere non repugnat: dummodo per hoc bonum commune nullatenus malo exponatur, quod accideret ſi fungens huiuſmodi poteſtate deliquerit, & valeat correctionem neceſſariam euitare, & cætera multa, vt patet.

Ex prædictis infertur, quod optimo principatui non repugnat aliquem in aliqua communitate à poteſtate coactiua principantis ſupremi regulariter eſſe exemptum, dum tamen caſualiter, ne delinquere valeat, exiſtat principanti ſupremo ſubiectus, quia talis exemptio bono communi non derogat: ex quo ſic exemptus, ſi deliquerit, neceſſariam bono cõmuni punitionẽ non valeret euadere.

Ex hoc concluditur vlterius, quod principatui optimo non repugnãt correctionem ſeu punitionem taliter exempti à poteſtate ſupremi principantis ad alium vel alios, quam ad principãtem ſupremum ſpectare, dummodo difficilius & inconuenientius, ſiue per malitiam, ſiue per impotentiam, ſiue negligentiam damnabilem, ſaltem caſualiter per ſupremum puniri valeat principantem: quia hoc bonu communi non derogat. Nihil enim refert bono cõmuni, à quo delinquentes legitime puniátur, cum enim princeps maiorem habẽs quam doctor & monitor poteſtatem, ſit principaliſſime inſtitutus ad corrigendum & puniendum legitime delinquentes, vt humana coerceatur audacia: & tuti ſint inter improbos innocentes, licet fiat talis exemptio: infertur quod optimo principatui non repugnet, cum propterea delinquentes in principantem, impunitatem periculoſam bono communi nullatenus valeant obtinere.

Cap. VII.

Oſtendit, quomodo ea, quæ de optimo principatu dicta ſint, non ſemper locum habeant, quia dabilis eſt caſus, quo ex tali principatu malum ſequatur: non autem dabilis eſt contra eum præſcriptio.

SAne licet præſcripta opinio prædicta omnia teneat de optimo principatu tam generali reſpectu diuerſorum mortalium, quam ſpeciali reſpectu quorundam, dicitur tamen, quod huiuſmodi optimus principatus non eſt ſemper inſtituendus, neq; in tota communitate cunctorum mortalium, neque in ſpeciali: quia ſicut ſæpe ſunt aliqua ſimpliciter bona, & tamen multis ſunt aliqua mala propter indiſpoſitionem illorum (bibere enim vinum & comedere carnes ſunt bona: & tamen ſunt mala ægrotis) ita optimus principatus non eſt ſimpliciter omnibus optimus, imo aliquibus eſt nociuus, & nonnunquam inductiuus corruptionis & periclitationis boni communis. Quod accidere poteſt tam ex malitia ſubiectorum, quam ex malitia & inſufficientia huiuſmodi aſſumentis. Quanquam enim ſubiecti ex ambitione cupientes indebite principari, vel aliqua alia malitia incitati principatũ optimum nullatenus ſuſtinerent: ſed ante ſeditiones & diſcordias corrumpentes rempublicam excitarent. Nonnunquam etiam perſona ſufficiens in bonitate & diſcretione inueniri non poſſet: & tũc aliquis alius principatus, puta ariſtocraticus vel politicus, quo funguntur ſimul plures, deberet ad tẽpus inſtitui, quia illud eſt pro tempore ſtatuendum, quod pro tempore magis proficit ad commune bonum de voluntate Dei: qui ſecundum congruentiam temporum cuncta diſponit. Vnde regnum filiorum Iſrael, quod fuit prius vnum, poſtea fuit in duo regna diuiſum. Si tamen optimus principatus cunctorum mortalium, ſiue aliquorum ſemel fuit inſtitutus, non eſt poſtea ſine cauſa vrgente deſtruendus: tamen in multis caſibus corrumpi poſſet. Ex quibus tamen deſtitutio non valeret, propter quod ad deſtruendum ipſum non valet præſcriptio: quia omnis pręſcriptio, quę eſt contra optimum principatum, videtur iniqua. Et ideo ſi contra multa minora non currit præſcriptio: multo magis non debet currere contra optimum, licet currere debeat pro ipſo: ſicut non contra libertatem, quia fauor libertatis eſt habendus, *extra, de coniug. ſeruorum. c. licet.*

CAP. VIII.

Respondet iuxta opinionem vltimo positam ad allegationes primi capituli circa medium eius positas. Ostenditque circa medium capituli: an iurisdictio Romani Pontificis à solo Deo dependeat.

PEr scripta, puta per opinionem memoratam & illa quæ dicta sunt *c. 4.* clarescere videtur, totam allegationem adductam *capite primo* exsufflari. Nam cum primo accipitur, quod communitas volentium communionem habere adinuicem, in qua omnes vel plurimi ad discordias, dissensiones & lites sunt proni, non est ordinata, nisi vni supremo rectori, iudici, & capiti, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat, sit subiecta. Dicitur quod non est necesse ad communitatem optime ordinatam, quod omnis iurisdictio à supremo rectore dependeat, iuxta illa quæ dicta sunt supra *c. 6. & 7.* Cum autem probatur per illud Prou. 11. *vbi non est gubernator, populus corruet.* Respondetur, quod per hoc probatur, quod totum genus humanum non est simpliciter optime ordinatum, nec super ipsum est simpliciter optime principatus institutus, cum non vni supremo principanti sit subiectus, à quo quilibet alius in aliquo casu, saltem si delinqueret, sit subiectus, sed quod aliqui populi sint subiecti optimo principatui, non requiritur quod omnium aliorum iurisdictio a primo principante dependeat: quia aliquis potest esse exemptus in omni casu à punitione inferenda per principantem supremum tanquam per supremũ principãtem totius cõmunitatis. Per idem respondetur ad illud Ioh. 10. *fiet vnum ouile & vnus pastor:* à quo cum aliquis potest esse exemptus in aliquo casu, in illo videlicet cuius exemptio non derogat bono communi. Et cum similiter debet intelligi Hieron. quod *in omni communitate debet esse vnus supremus iudex & rector*, à quo tamen absque derogatione optimi principatus potest aliquis quantũ ad aliquem esse exemptus. Cum autem secunda ratione probatur, quod oporteat vnum esse supremum, a quo iurisdictio omnium aliorum dependeat: quia si in toto orbe nõ est vnus, sic supremus. Ergo vel sunt vel esse debent plures superiorem non habentes, quod optimo videtur regimini obuiare: quia aut præessent eidem aut diuersis, quorum vtrumq; esse inconueniens videtur. Respondetur, ꝙ si totus mundus optimo principatu regeretur, quãuis non esset necesse, ꝙ vnus sc. supremus sit, à quo quantum ad institutionem & cõmissionem aliorum omnium iurisdictio dependeret, oporteret tamen ꝙ esset supremus principatus, cui tamen principanti supremo omnis alius casualiter ratione alicuius delicti esset subiectus, quis non ratione cuiuslibet, & non in omni casu, etiã non essent plures superiorem non habentes, si vnus esset simpliciter primus respectu omnium quantumcunq; diuersi, possunt diuersimode esse sibi subiecti: quia vnus illorum potest esse in multis exemptus absq; periculo boni cõmunis, & alii tali exemptione carere valerent. ille etiam vnus exemptus posset absq; præiudicio boni cõmunis magnam potestatem habere etiã coactiuam à simpliciter supremo principante regulariter nullatenus dependentem: cui sufficeret ratione alicuius delicti esse il[illegible] supremo tanq̃ principanti subiectus: & ita non essent plures simpliciter supremi superiorem non habentes, quare ratio adducta ad probandum, ꝙ optimo principatui cuiusq; cõmunitatis repugnat, ꝙ in eadem [illegible]onitate sint plures superiorẽ non habentes, siue præsint eisdem siue diuersis: secundũ istum [illegible] dicendi non procedit. Sed in contrarium forte obiiciet aliquis, quod imaginatio illa ideo co[illegible] modu[illegible] hunc opinandi procedit: quia si est vnus supremus & habet supra multos potestatem et[illegible] coactiuam, prædictus exemptus a supremo, & subie[illegible] illi exempto sunt exempti à iurisdictione [illegible] supremi aut non, si sint exempti a iurisdictione ipsius supremi principantis: ergo supremus neq[illegible] q̃ omnibus principatur, & ꝑ consequens respectu totius communitatis non est optimus princi[illegible] non sunt exempti a iurisdictione principantis supremi, procedit ratio supradicta, quia pot[illegible] contingere, ꝙ supremus principans & ille exemptus eodem tempore eosdem subiectos ad tribunal[illegible] sua [illegible]ocabunt siue citabunt. Respondetur, quod aut in vocatione huiusmodi vocantes exprimunt causam vocationis, aut non exprimunt, si non exprimunt, ad summum principantem ire debent: quia taliter exempto non tenentur obedire, ni[illegible] saluo omnium aliorum iure: quemadmodũ laici non tenentur obedire Papæ, nisi saluo iure principantis secularis: ita taliter exempto non irrogãt iniuriam subd[illegible] sui in tali casu, si ad eum non accedant, quemadmodum episcopus vocatus ad synodum, non facit iniuriam vocanti, si præceptione regia impeditur. *dist. 18. c. si episcopus*, vbi notat Glossa, [illegible]nod *hic defertur regiæ dignitati. 12. q. 2. de rebus.* Nam auctoritas maiorum excusat, vt notat Glossa *63. d[illegible] Salonitana.* Si autem sic, hoc est si vocantes eodem tempore causam vocationis expresserint, non p[illegible]test dari regula generalis pro omni casu, ad quem d[illegible]bent accedere, eo quod sæpe casus vocatum a[illegible] [illegible]rem ex[illegible]sat: & sæpe vocatus minime excusatur: propter quod sæpe vocatum à superiori exc[illegible]as, quem tamen vocatum ab inferiori non excusat: quia nulla apparet necessitas, quæ valeat [illegible], quapropter coram quo debet apparere, debeãt prudẽtum discretioni relinqui: quia in talibus propt[illegible] es, qui possunt accidere, casus, [illegible]gula generalis dari, quæ nunquam fallat, non potest. Cau[illegible] est, quia semper debet coram supremo principe comparere: nisi ratio dicter, quod [illegible] est propter quã [illegible] co[illegible]tem necessitatem, puta propter maius negocium vel aliud simile, & non [illegible]parendo cor[illegible] illo & non coram alio excusetur. Sed forte diceret ad hæc aliquis, si taliter exemp[illegible]modo casualiter est sic supremo principanti subiectus ratione delicti alicuius sequitur, quod [illegible] plus [illegible] sibi subiectus quã supremus principans [illegible]bi, qui etiam ratione alicuius de-

licti posset principantem supremum punire, quando sc. omnes alii deficerent, & correctio principantis supremi non posset sine periculo totius reipublicæ sub silentio vel dissimulatione transiri. Respondetur, quod magis esset sic exemptus principanti supremo subiectus, quam econuerso quia primus principans haberet punire sic exemptum nō solum de necessitate deficientib. omnibus sibi subiectis, sed etiam ratione principatus supremi, sic autē exemptus ex sola necessitate nō ratione officii sui haberet deficientibus omnib. aliis corrigere principantem supremum. Cum aūt accipitur in minore allegationis prædictæ, quod iste vnus supremus iudex seu principās non debet esse alius, quā supremus Pontifex, dicitur quod si vniuersitas mortalium esset optime ordinata & principatui optimo esset subiecta, stante ordinatione Christi, qua disposuit Pontificem supremum & cæteros clericos negociis secularibus, extra casum necessitatis nullatenus implicari, ille vnus supremus principans siue iudex non deberet esse vnus supremus Pōtifex, sed princeps Christianus secularis & laicus. Quod n. laicus esse deberet & non supremus Pontifex nec clericus, probatur per hoc, quod probatur supra *q. 1.* vbi probatur, quod clerici extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ necessitati valeat cōparari, debent esse à negociis secularibus alieni. Quod autē deberet esse Christianus, patet per hoc: quod si alter bonum cōmune spirituale non fouere, sed destruere niteretur; quod optimo principatui vniuersitatis mortalium obuiat & repugnat. Cum vero dicitur, quod iurisdictio supremi Pontificis, præsertim in his, quæ ad fidem & religionem Christianam spectant, à solo Deo dependet. Respondēt, quod quemadmodum aliqualiter tactum est supra, baptismum & alia sacramenta depēdere à solo Deo, diuersimode potest intelligi, & hoc quantū ad prius tripliciter. Vno modo, quod supremus Pontifex absq; ministerio humano accipiat iurisdictionē suam à Deo, vt in nullo casu neq; institui neq; destitui debeat ab homine, & sic non dependet iurisdictio eius à solo Deo, quia nullus post Petrum absque electione fuit ad Papam assumptus. Aliter potest intelligi, quod huiusmodi iurisdictio dependeat à solo Deo, quantum ad institutionem humano ministerio sc. electione canonica concurrente & sic procedit ista opinio, quod iurisdictio Papæ, quā habet ex ordinatione Christi, dependet à solo Deo. Tertio quod non solum sic, sed etiā quantum ad destitutionē à solo Deo dependeat, vt Papa à nemine in quocunq; casu, nisi à solo Deo, possit destitui, & sic non dependet à solo Deo: quia ipsemet seipsum destituit. Nam tam per prauitatem hæreticam, quā per renunciationem spontaneā seipsum destituere potest. Potest etiā ab homine accusari, de quocunq; crimine, si notoriū sit, & inde scandalizetur ecclesia, & incorrigibilis sit, vt notatur in gl. *dist. 40 sup. c. si Papa.* ita potest in casu huiusmodi ab homine iudicari & destitui & deponi. Omnis n. accusatio est corā iudice facienda. Nec de hoc debet Papa perturbari, ne præesse non prodesse quærere videatur: ne contra doctrinā Christi Apostolis pro se & pro prælatis ecclesiæ traditam velit, tanquā sal infatuatum mitti foras, & ab hominibus conculcari: ne cōtra præceptum eiusdem velit pro salute eius corporis mystici vt mambrū putridum amputari: ne desideret ipse potestatem, quasi se ex caritate correptum, quis etiam ecclesiam non audiret, tanquam ethnicus & publicanus. nolit nae se & carnes putridas resecari: & vt ouem scabiosam repellendum à stabulis: & expurgandum vt fermētum, quod totam massam corrumpit: sed velit vt sibi parcatur, vt vniuersa ecclesia ad interitū adducatur, quæ omnia à desiderio Papæ, qui animam suam tenetur pro subditis ponere, conuenit exulari. Papa ergo secundum opinionem istam, licet in his, per quę habet omnium saluti prospicere, ne à quoquā in eis valeat retardari, à potestate & iurisdictione principantis summi non immerito sic sit exēptus: contra quam exemptionem supremus principatus, si prodesse cupit non præesse, nullo modo attentare, sed laudare tenetur, cum ratione delicti non cuiuscunq; naturæ ipsius auctoritas contemptibilis videatur: & ne pro paruo commisso forsitan eius dominatio ab vtilitate communi valeat impediri: sed grauis & enormis præsertim sæpius iterati & in discrimen notabile præcipue boni communis editi, hoc expedit, vt Papa humano iudicio destitui valeat: & hoc maxime, si appareat incorrigibilis & de ipso scandalizetur ecclesia. Videtur autem rationabile, vt huiusmodi Papæ iudicium spectaret primo ad aliquas certas personas de clero, quibus deficientibus siue per malitiam siue per negligentiam damnabilem ad principantem pertineat, si fidei & Christianæ religionis sincerus est & feruidus æmulator, ipso autem deficiente siue per malitiam, siue per damnabilem negligentiam destitutio Papæ, vel saltem detentio aut prohibitio, ne insolescat, optime pertinet vel ad vniuersalem congregationem fidelium: vel ad quoscunque fideles, qui tantam super ipsum temporalem habere valeant potestatem: vt scilicet contra peccatum cuiuslibet Christiani siue parui, siue magni congruum remedium in ecclesia valeat reperiri, iuxta illud Apostoli, primæ ad Corinth. sext. *Auferte malum à vobis ipsis* Qui etiam ait: *Expurgate vetus fermentum*: nisi potestas deficiat temporalis, in quo casu seruandum est consilium Hieronymi. quod habetur *vndec. quæstion. 3. cap. quando igitur*, scilicet vt taceant Christiani etiam intelligentes atque prudentes, ne dent sanctum canibus, & mittant margaritas ante porcos, qui conuersi conculcent eas, & imitentur Hieremiam dicentem: *solus sedebam quod amaritudine plenus eram.* Signum autem, quod ratione delicti Papa in aliquo casu sortiatur forum principantis primi supremi, qui debeat esse laicus, ex diuinis Scripturis accipitur, in quibus legimus, Christum & Apostolos, cum essent de criminibus accusati, à secularibus iudicibus etiam infidelibus iudicatos. Nec legimus, quamuis crimina imposita sibi negarent, quod assererent vel protestarentur se in tali casu non teneri coram huiusmodi iudicibus respondere: imo magis in tali casu sibi subiectos innuisse videntur: dixit enim Christus Pilato, vt legitur Iohannis decimo nono: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Quibus verbis Christus insinuasse videtur, quod Pilatus in illo casu super eum ordinariam habuit potestatem, sibi datam desuper

a Deo.

à Deo, secundum expositionem quorundam Doctorum, vel ab Imperatore, secundum expositionem aliorum, quia super ipsum habuit Pilatus in illo casu non permissam & vsurpatam, sed concessam & datam potestatem, quod etiam de se Apostolus, cum de criminibus accusaretur coram iudicibus infidelibus, insinuasse videtur, vt legitur *actuum 24.* vbi dicit ad præsidem. *Ex multis annis te iudicem huic genti sciens, bono animo pro me satisfaciam.* Non dicit coram te non teneor respondere, sed dicit *pro me (alias per me) satisfaciam,* quare videtur facto & verbo recognouisse in illo casu iudicem suum. Et hoc habetur *cap. 25.* eiusdem, vbi dixit præsidi: *Ante tribunal Cæsaris sto: ibi me oportet iudicari. Iudæis non nocui sicut tu melius nosti: si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si vero nihil est eorum, quæ isti accusant: nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.* Quibus verbis Paulus tam Festum quam Cæsarem, suum iudicem recognouit, cum ergo nephas sit dicere, Paulum facto vel verbo fuisse mentitum, vere Cæsar erat iudex Pauli. Sed forte diceret aliquis, quod ex hoc manifesta absurditas sequeretur, quod scilicet imperator etiam infidelis in causa fidei esset iudex papæ. quia causa Pauli, quæ coram iudice tractabatur, erat causa fidei, nam propter Christianam fidem accusabatur à Iudæis. Hic respondetur, quod causa fidei coram imperatore fideli, deficientibus aliis, esset rite tractanda, quia, vt habetur *distinct. 96. Vbinam,* quæstio fidei non solum ad clericos, verum etiam ad laicos & ad omnes pertinet Christianos. Coram autem imperatore infideli causa fidei non in quantum respiceret solummodo veritatem reuelatam, sed in quantum posset tangere mores reipublicæ, derogare etiam bono communi aut alicui personæ iniuriam irrogare, videtur posse tractari. Quorum vtrunque prudenter innuisse videtur proconsul Achaiæ Gallio, qui, vt dicit *actor. 18* cum Paulus accusaretur à Iudæis, dixit ad eos: *Si iniquum quidem esset aliquid aut facinus pessimum, ò viri Iudæi, vos recte sustinerem. Si vero quæstiones sunt de verbo & de nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis. Iudex ego horum nolo esse.* Sic ergo dicitur, quod in casu ratione delicti papa imperatori est subiectus. Ad omnes vero canones & auctoritates alias, ex quibus colligitur, quod papa est à nemine iudicandus, dicitur, quod non debent intelligi sine omni exceptione, sed cum exceptionibus suis. quemadmodum aliæ regulæ in iure, & etiam auctoritates quamplurimæ diuinæ scripturæ, quamuis non solummodo indiffinite, sed etiam in verbis generalibus & cum signis vniuersalibus sint prolatæ, debent intelligi, vnde & glo. *9 q. 3. sup. c. nemo,* aliquas exceptiones enumerat, si tamen submittit se. vt. *2. & 7. uos si.* & cum subm[illegible]it se confessori suo, & etiam in casu hæresis, & hanc vltimam ponit glossa. *dist. 40. sup. c. si papa:* addens aliam comprehendentem innumeras, de qua dictum est superius, scilicet si crimen eius quodcunque esset notorium, & ipse incorrigibilis, & de eo scandalizaretur ecclesia. Sed inter exceptionem de hæresi & aliis criminibus est magna differentia attendenda, quod propter hæresim, quantumcunque occulta est, ipso iure sit sine omni sententia humana papatu & omni ecclesiastica prælatione priuatus: tanquam de congregatione fidelium secundum veritatem tam merito quã numero præcisus existens: licet secundum opinionem nescientium esse hæreticum, caput ecclesiæ reputatur: imo quod plus est, ipso iure excommunicationis sententiam & alias pœnas omnes à sacris canonibus & pontificibus contra hæreticos, præsertim episcopos, indistincte prolatas incurrit, hinc dicit glo. 24 quæst. 1. c. Achatius: *hic est casus in quo papa papam ligare potest: in quo papa in canonem latæ sententiæ incurrit,* nec huic obuiat regula illa: quia par parem soluere vel ligare non potest, quia si papa hæreticus est, in eo quod hæreticus, est minor quolibet catholico: quia lex factum notat etiam sine sententia. Sed propter alia crimina papa non est ipso iure papatu priuatus; sed per sententiam [illegible] priuandus.

Cap. IX.

Capite vltimo tertiæ quæstionis respondet ad rationes suprapositas capitulo secundo, pro approbatione secundæ opinionis post principium capituli.

Viso quomodo secundum opinionem supra *cap. 2.* recitatam, respondetur ad allegationem adductam *primo cap.* Videndum est quomodo respondetur secundum primam opinionem ad illa, quæ pro secunda opinione *cap. 2.* allegantur. Ad primum, cum dicitur quod imperator est Dominus supremi pontificis, dicitur quod non est verum, quia papa non est vasallus imperatoris, nec ei de iure tributum debet, nisi forte propter scandalum euitandum. Alii autem clerici habentes ab imperatore prædia, villas & superabundantes possessiones imperatori sunt subiecti, vt dicitur præal[illegible]. *cap.* quoniam sic intelligitur decretum Vrbani. *23. quæst. 8. c. tributum,* cum autem dicitur, quod [illegible]qui supremi pontifices Imperatores Dominos suos appellauerunt, dicitur quod ex humilitate hoc fecerunt.

Ad secundum autem cum dicitur quod res transit cum onere suo. Respondetur secundum illos, qui dicunt quod papa habet illam plenitudinem potestatis, de qua tactum est supra *quæst. 1.* hoc est verum quando res transit de dominio in dominium: vel de iure in ius nouum alterius. Sed illo modo nulla res temporalis potest transire in dominium papæ. quia pa-

pa est Dominus omnium temporalium rerum cuiuscunque, quæ de permissione [illegible] possidentur & ideo secundum opinionem istam nullus Imperator, aut rex, aut alius potest [illegible] quendo dare possessionem vel rem quamcunque supremo pontifici: sed si rem de permissione papæ possidet, resignare potest eidem: quemadmodum secundum Innocent. 4. Constantinus illam inordinatam potestatem, qua fortassis ante illegitime vtebatur, humiliter resignauit. Secundum vero illos, qui illam plenitudinem potestatis negantà papa: sed illam, qua possit omnia, quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda sibi attribuunt. Respondetur, quod res transit cum onere suo, nisi in fauorem fidei papæ aut ecclesiæ aut alicuius alterius specialiter à suo onere liberetur. quemadmodum seruus presbyter in fauorem clericalis ordinis liberatur, ita tamen vt peculii amissione mulctetur, *di. 54. ex antiquis.* Cum autem accipitur, quod religio Christiana neminem à [illegible] liberat, dicitur quod hoc non est verum. Cum vero dicitur, quod in fauorem ecclesiæ nihil iniustum statuitur, conceditur: sed dicitur, quod non est semper iniustum & iniquum, quod aliquis sine culpa priuetur iure suo, quando subest causa: & quando ius huiusmodi est totaliter in potestate superioris: quemadmodum omnia iura sua sunt in potestate papæ. Ad Gelasium respondetur, quod Gelasius intendit seruos dominorum suorum iura sub obtentu religionis fugere non debere absq; auctoritate supremi pontificis: & ita hoc iure canonico est statutum. Et cum dicitur, quod iura canonica leges seculares & iura secularia nequaquam tollere possunt. Respondetur secundum opinionem, quæ papæ illam plenitudinem potestatis attribuit, de qua dictum est supra quod iura canonica omnes leges seculares & omnia iura secularium principum tollere possunt & subuertere, & ea dare cui placuerit, & ita vt etiam omnia regna & quæcunque alia iura ac res temporales vniuersas pro suo libito voluntans de iure posset papa tollere ab his qui possident eas, & sibi retinere, & aliis quibuscunque conferre: ita quod quamuis hoc faciendo peccaret, tamen cum factum esset de iure teneret: ac reges & omnes alii sibi tenentur in hoc obedire. Secundum vero aliam opinionem, quæ dicit, quod papa habet huiusmodi plenitudinem potestatis, sc. illam qua possit omnia, quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda: respondetur, quod iura canonica leges seculares & iura secularia tollere possent ex causa, sed non absque causa rationabili & manifesta electione.

QVÆSTIO QVARTA.

CAP. I.

Quæstionis quartæ capitulum primum proponit ipsam quæstionem: & circa eius solutionem primo incidentaliter disquiritur, an inter Imperatorem & regem Romanorum sit distinctio. Et ponit diuersas opiniones, primam hic, & aliam capite sequenti. Ad prima autem probationes respondebitur capitulo 7. Sed capitulo 8. procedi-tur ad principalis quæstionis decisionem.

QVarto quæritur, Vtrum electio alicuius in regem Romanorum vel Imperatorem sibi [illegible] nam administrationem, ex quo sua potestas est immediate à Deo. Hæc quæstio quandam aliam videtur supponere, quod inter *regem Romanorum* & *Imperatorem* sit aliqua distinctio. Circa quam sunt opiniones diuersæ: quarum vna est, quod inter regem Romanorum & Imperatorem realis est distinctio, & quod primo est electus Rex Romanorum, quam sit Imperator. Nam Rex est postea in Imperatorem promouendus, *di. 23. in nomine Domini. & extra. de electione, venerabilem*, quod non esset verum, si non esset realis distinctio inter regem Romanorũ & Imperatorem: sed verbalis tantummodo, quod videtur absurdum: quia tunc lex esset imposita verbis & non rebus: & distinctio nominum non declararet distinctionem rerum, quod est contra iura *di. 21.* Dicitur ergo, quod promotio ad imperium, quæ fit per vnctionem & coronationem imperialem, non fit propter nomen imperatorũ tantummodo consequendum: sed Imperator post vnctionem & coronationem consequitur potestatem imperialem in omnibus regnis & etiam in populis, præsertim occidentalibus, qui non fuerunt sub iurisdictione & potestate Caroli Magni ante tempus translationis imperii, & adhuc sunt sub potestate imperii: & de facto in Italia & in aliis terris & prouinciis, quæ ante vnctionem & coronationem imperialem subiectæ erant Carolo Magno, primo habet Rex Romanorum eandem potestatem ante vnctionem imperialem, quam est postea habiturus: & ideo Imperator non tenet à papa prouincias & terras subiectas regno & Imperio, quas tenuit Carolus, siue iure hæreditario siue iure belli, ante translationem imperii in ipsum factam per papam. Sed Imperator tenet à papa nomen imperatoris & iura imperialia seu potestatem imperialem in aliis prouinciis & terris, quæ non erant sub potestate Caroli ante tempus translationis imperii: & ratione illius nominis *Imperii* ac iurium huiusmodi recipit ab eo vnctionem & coronationem imperialem. Sic etiam potestas eligendi Imperatorem, vt electus ab eis consequatur nomen Imperatoris & potestatem

testatem imperialem, seu potestatem actus Imperatori reseruatos exercendi in aliis prouinciis & terris, quæ non subsunt regno & Imperio Romanorum, & quas non habuit Carolus tempote translationis imperii, peruenit ad principes electores per ecclesiam, & quoad ista consequenda Rex Romanorum petere consueuit à papa & Romana ecclesia, post electionem suam sibi vnctionem & coronationem impendi.

Cap. II.

Recitat contrariam fere opinionem opinioni capituli præcedentis.

ALia est opinio, quæ videtur dicere, optimum principatum Germaniæ, de quo notatur *extra, de verb. sig.* super quibusdam hoc velle, quod inter *regem Romanorum* & *Imperatorem*, seu inter *regnum* & *Imperium* solummodo est verbalis distinctio: vt sint diuersorum nominum, sed eiusdem officii & potestatis: quemadmodum dicitur de primatibus & patriarchis, *dist. 99. prouinciæ*, vnde Imperatores antiquitus, antequam esset aut dubitatio, aut distinctio inter regem Romanorum & Imperatorem, aliquando vocabantur *reges*: aliquando *Imperatores*, & eorum dominium, aliquando *regnum*, aliquando *imperium* vocabatur: sicut patet ex *lib. Iudi. c. 1. & 2. & libro Hester. c. 1.* Pro ista opinione potest taliter allegari. In initio imperii Romanorum, & per longa tempora post, inter imperatorem & regem illorum, seu inter imperium & regnum Romanorum nulla erat distinctio, sed ista erant nomina eiusdem potestatis, ergo & nunc sunt nomina eiusdē potestatis, antecedēs non videtur aliqua probatione indigere, nam in nouo testamento, in quo semper de regno Romanorum & Imperio fit mentio, nec in scripturis aliis, fere vsque ad tempora moderna, nulla insinuatur nec implicite nec explicite inter imperium & regnum Romanorum distinctio, nec legitur in antiquis scripturis de hoc dubitationē etiam modicam fuisse motam. Consequētia probatur: quia reges Romanorum & Imperatores posteriores vsque ad tempora ista fuerunt successores eorum, qui primo non solummodo reges, sed Imperatores Romanorum facti fuerunt: scilicet Iulii Cæsaris, Augusti & cæterorum, qui ab illis vocabantur *Cæsares* & *Augusti*. Et in signum, quod sunt illorum successores, omnes isti successores vsque ad tempora ista *Augusti* & *Cæsares* vocabantur, & omnes scripserunt se *Augustos*. Rex autem, qui alteri regi in regno aliquo succedit, eodem iure, quo ille, vti debet, *extra, de regu. iuris. si quis lib. 6.* Aliter enim successor minus haberet, quam prædecessor: & sic non esset vera successio, vt arguit glo. in simili casu, *extra, de constitutionibus, super cap. cum omnes*, quare multi reges Romanorum vsi fuerunt omni iure in temporalibus, quo Imperator post vnctionem & coronationem vtitur, ergo vltimi reges Romanorum & omnes futuri, qui illorum regum, qui fuerunt primi Imperatores, fuerunt veri successores, obtinuerunt omnem potestatem, & habebant, quam Imperator habet, post quantamcunque vnctionem & coronationem.

Cap. III.

Deducit prædictas opiniones, ostendens, in quo discordent: & quid verisimilitudinis habeant. Multa præterea de regno Franciæ, an vsurpatitium sit, inferuntur. Et dictarum opinionum discordia iterum ostenditur. Et quomodo secundum secundam opinionem imperium Romanorum non distinguitur à regno Romanorum. Ponuntur etiam exceptiones, quibus gerentes iusta bella non efficiuntur domini expugnatorum.

VErum, quia primam opinionem munitam allegationibus & declaratam à quodam venerabili Doctore inueni, non autem secundam, quæ videtur fuisse principum Germaniæ, vt ex collatione secundæ ad primam inuentendi vel inuestigandi veritatem etiam circa iura imperii detur occasio: absque assertione tantummodo recitando fore vtile iudicaui aliqua, quæ exprimat prima opinio, breuiter absque assertione pertractare. In quibus apparet, quod secunda opinio secundum intentionem principum Germaniæ siue præter intentionem eorum contrariatur ei: quia integram pronunciationem eorum nescio iudicare. Contrariantur autem opinio prima & secunda in multis. Discordant enim prima, quia primo opinio vide-

videtur asserere quod Imperatores, qui fuerunt post Carolum Magnum, nihil iuris habent in regno & imperio, nisi in quantum sunt eiusdem Caroli successores: eius scilicet successores non solum in quantum fuit Imperator, sed etiam in quantum fuit Francorum Rex hæreditarie succedens patri suo Pipino, qui deposito Childerico Rex Francorum subrogatus fuit: & in quantum idem Carolus per bella sibi iusta & licita sibi multas terras & prouincias subiugauit, & regno Francorum adiunxit.

Secunda opinio tenet, quod Imperatores & reges Romanórum, qui fuerunt post Carolum Magnum, fuerunt principaliter successores primorum imperatorum & regum Romanorum, quorum nonnulli fuerunt temporibus Christi & Apostolorum eius. Non fuerunt autem in quantum Imperatores & reges Romanorum successores Caroli, nisi in quantum Carolus fuit successor primorum Imperatorum & regum Romanorum, & aliorum qui fuerunt post primos, licet quidam successores Caroli erant successores illius, non solummodo in quantum erat successor primorum Imperatorum, nec in quantum erat Imperator, sed in quantum erat Rex Francorum, vel alicuius partis regni Francorum: quemadmodum si filius Imperatoris ad imperium electi & assumpti postea fieret Imperator, dupliciter succederet patri. In quantum enim pater eius, antequam esset Imperator, fuerat Dux Bauariæ, succederet patri in Ducatum vt patri. In quantum vero pater eius Imperator erat, succederet ei in imperiū vt Imperatori. Ex hoc siquidem, quod Imperatores post Carolum fuerunt successores primorum Imperatorum & regum Romanorum, præsertim illorum, qui fuerunt tempore Christi & Apostolorum, in quo fundata est allegatio adducta in præcedenti capi. apparet quod Imperatores & reges Romanorum, multo magis stabilitatem & vigorem habere videntur, quam ex hoc quod sunt successores Caroli Magni. Ratio est, quia magis notum est, quod infideles erant veri Imperatores & reges Romanorum, quam quod Carolus fuit verus Imperator & Rex Romanorum: quia de illo vero Imperio siue regno testimonium magis habemus: cum testimonium Dei maius sit, quam testimonium hominum: vt habetur in Iohan. Nam de vero Imperio siue regno illorum Imperatorum infidelium habemus testimonium Christi siue Spiritus sancti, qui in Iohanne Baptista & Luca Euangelista loquebatur & Apostolis, dicit enim Christus de Tiberio Cæsare: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, non dicit: reddite, quæ Cæsar dicit esse sua: sed dicit, *quæ sunt Cæsaris*. Iohannes etiam Baptista: vt legitur Luc. 3. dixit publicanis & militibus, qui officium & stipendium à Tiberio Cæsare acceperunt, *nihil amplius faciatis quam statutum est vobis. Contenti estote stipendiis vestris.* Ex quibus colligitur, quod iste Tiberius & Rex Romanorum erat & verus Imperator. De Octauiano vero primo Augusto dicit Lucas Euangelista, euangelii sui secundo. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Et de alio quodam loqui videtur Petrus, dicens, 1. canonica sua, cap. 2. *Subiecti estote omni humanæ naturæ siue regi, quasi præcellenti.* Et iterum, *regem honorificate.* Et beatus Paulus de Nerone actuum 25. ait, *ad tribunal Cæsaris sto: ibi oportet me iudicari*, & iterum, *Cæsarem appello.* Tantum autem testimonium non habemus de Carolo Magno: sed longe minus de vero Imperio siue regno quocunque ipsius habemus, præsertim quantum ad regnum Francorum. Vnde etiam quidam ex *historiis & Chronicis* conantur probare, quod non est verum regnum, sed tantummodo vsurpatum, cum primi reges Francorum, in quorum locum successit Carolus Magnus, eiusdem regni fuerint inuasores, aut successores eorum, qui terras eiusdem regni aut prouincias contra obedientiam, quam Imperatori debebant, sibi contumaciter vsurpauerunt. Nam legitur in *chronica* Eusebii, quod *Sicambri, qui à quibusdam profugis traxerunt originem, propter victoriam, quam habuerunt de Alemannis, de Valentiniano Imperatore per decem annos facti liberi omni tributo, & Franchi vocati post expletum decennium tributum soluere recusantes, missos ab Imperatore ad recipiendum tributum occiderunt: & postea ab Imperatore & exercitu rebellantes venerunt in Turingiam, & primo post Rhenum transgressi Romanos, qui eo tempore in Gallia per suos magistratus vsque ad Rhenum fluuium imperabant, bello aggressi partim ipsos occiderunt & partim fugauerunt. Postea captis vrbibus Tornaco & Cameraco, atque paulatim aggressi & regressi Remis, Suessionem, Aurelianam, & Coloniam, quæ dicebatur tunc Agrippina, & Treuerim, ac postremo totam Galliam ab Aquitania vsque ad Bauariam sibi vendicant atque subiciunt. Ex iis, qui mixti sunt cum Teuthonicis, proprio vocabulo Franci: qui vero per connubia à Gallis sunt geniti, Francigenæ appellati sunt. Primus autem Rex Francorum fuit Pharamundus, nepos Priami, sub quo & cum duce suo Antenore fuit prædicta victoria de Alemannis, & regnauit iste anno domini 426. & ab illo tempore Germani vocantur.* Franci vero à tempore prædicti Pharamundi fuerunt reges Francorum vsque ad tempora Hilderici regis, qui fuit vltimus de genere illo, quo deposito Pipinus pater Caroli Magni substitutus est eidem. Ex quo patet, quod regnum Francorum ex tyrannico incepit initio, & videtur saltem antequam Carolus Magnus factus est Imperator nunquam fuisse verum & iustum regnum, sed tyrannicum & vsurpatum, quia si factum fuit legitimum, iustum & verum regnum, aut hoc fiebat per præscriptionem, aut electionem & consensum seu voluntatem populi Francorum, aut per substitutionem Pipini Hilderico rege iam deposito. Non per præscriptionem legitimam. Tum quia possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *extra de re iudic. possessor. lib. 6. extra de præscript. vigilanti.* Franci autem in principio bonam fidem acquirendo sibi regnum minime habuerunt, cum per violentiam terras subiectas Imperio inuaserunt & possederunt, quare origo præscriptionis extitit vitiosa: & per consequens præscriptio vera non fuit. Cum quia contra consuetam obedientiam vel subiectionem contra publicam vtilitatem, contra res principis non currit præscriptio: sed Franci constitu-

ſtituendo ſibi regem inobedientes Imperatori fuerunt & contra publicam vtilitatem fecerunt ius imperii, quod eſt tam publicum & vtiliſſimum minuendo ac res ac terras principis, ſcilicet Imperatoris, ſibi vſurpando iniuſte, quare regnum Francorum per præſcriptionem legitimam factum non fuit verum regnum. Nec per electionem & conſenſum ſeu voluntatem populi Francorum poterat fieri verum regnum: quia quamuis populus non habens ſuperiorem ſeu regem, ſi careat rege, poſſit conſtituere regem proprium de iure gentium: tamen populus habens de iure quamuis non de facto ſuperiorem ſeu regem, non poteſt conſtituere alium regem, populus autem Francorum de iure habuit ſuperiorem, ſcilicet imperatorem, cuius eſt reges conſtituere in terris ſubiectis imperio. Habuerunt etiam regem, ſcilicet imperatorem: ergo populus Francorum abſque auctoritate imperatoris non poterat conſtituere ſibi regem: & ita regnum Francorum non fuit de iure verum regnum, etiam per voluntatem populi Francorum. Nec fuit verum regnum per ſubſtitutionem, quia aut illa ſubſtitutio facta fuit à populo Francorum, aut à papa. Si à populo Francorum, nulla fuit: quia licet populus Francorum poteſt ſibi conſtituere regem; non tamen poteſt aliquem ſubſtituere alteri in regem. Sed populus Francorum, vt probatum eſt, propter hoc, quod de iure ſubiectus fuit imperatori, non poteſt ſibi conſtituere regem: ergo nec ſubſtituere. Si autem illa ſubſtitutio fieret à papa de iure, nulla fuit. Tum quia ſicut papa tollere iura imperatorum non poteſt: ita nec exercere, vt papa reſtatur, *extra, de iudiciis, nouit.* Tum quia de ſecularibus negotiis ſe intromittere non debet, iuxta illud Apoſtoli, 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negociis.* Cum quia conſimili ratione poſſet in quocunque regno conſtituere regem: & ita imperatores, ad quos ſolummodo pertinet conferre regiam dignitatem, ſibi vſurpare non poſſent cuius contrarium habetur *actu. 6.* Sed forte aliquis diceret, quod licet papa regulariter non poſſit conſtituere regem: poteſt tamen caſualiter, ſcilicet in caſu neceſſitatis, qualis fuit, quando Pipinus fuit conſtitutus Rex Francorum.

Hic dici poſſet, quod eſto, quod papa poſſit in caſu neceſſitatis conſtituere regem: tamen non poſſet in præiudicium illius vel illorum, ad quem vel ad quos ſpectat conſtitutio regum: præſertim illo vel illis inconſulto vel inconſultis, hoc etiam non poteſt, quando per alium modum poſſunt pericula præcaueri: vt ſi communis vtilitas nunc procurat. Ita concurrebat, quando Pipinus factus fuit rex, quia inſtitutio tunc pertinebat ad imperatorem: qui etſi fuiſſet negligens, tamen poteſtas conſtituendi regem non deuoluebatur ad papam: qui iuxta auctoritatem Apoſtoli præallegatam, & canones ſacros, ſe non debet implicare ſecularibus negociis: ſed deuoluebatur ad Romanos: ſi autem ipſi fuerunt negligentes, deuoluta fuiſſet ad Francos in caſu neceſſitatis: quibus omnibus deficientibus, deuoluta fuiſſet ad eos, qui in caſu neceſſitatis ſupplere poſſent negligentiam eorum, ad quos prius pertinet poteſtas aliquid faciendi. Item per alium modum, quam inſtituendo regem, qui inter actus reſeruatos Imperatori vel Romanis, deficiente imperatore, videtur eſſe præcipuus, vel de præcipuis, poterat in terris Francorum per illos præcaueri, & procurari vtilitas communis, igitur tunc non fuit caſus, in quo papa habuit poteſtatem conſtituendi regem. Sane prædicta de regno Francorum ſecundum opinionem ſecundam tantummodo allegando ſiue arguendo ſunt dicta: quia opinio ſecunda hæc tenet. Licet hæc dicat, eo quod imperatores magis gloriari poſſunt ſe eſſe imperatorum ſucceſſores & regum Romanorum, qui tempore Chriſti & Apoſtolorum eius fuerunt, quam Caroli Magni propter teſtimonia Chriſti & Apoſtolorum intelligendo de vero regno & imperio eorum, non de moribus eorundem, quibus debent ſuccedere non in infidelitate & prauis moribus, ſed in imperiali ſiue regia poteſtate, non permiſſa tantummodo, ſed conceſſa & à Deo pro pace publica ordinata, quod etiam ille rex magnus Artaxerxes, quamuis infidelis ſenſiſſe videtur, cum vt habetur Heſter vltimo, dicat, *maximi ſemperque viuentis Dei, cuius beneficio & patribus noſtris & nobis regnum eſt traditum & vſque hodie cuſtoditur.* Quibus verbis, & illis quæ habentur *Heſter. 13. capit.* inſinuauit, quare traditum eſſet ſibi regnum dicens, *cum plurimis gentibus imperem, & vniuerſum orbem mea ditioni ſubiugaſſem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, ſed clementia & lenitate gubernare ſubiectos, vt abſque vllo terrore vitam ſilentio tranſigentes optata cunctis mortalibus pace fruerentur.* Sed forte aliquis contra iſta obiiceret, dicens, quod imperatores fideles iniuſte gloriarentur in auctoritate, ſe eſſe imperatorum infidelium ſucceſſores, illorum ſcilicet, qui nihil poſſent poſſidere: cum apud infideles nullum ſit iuſtum dominium. Sed quomodo ſit iſti reſpondendum, ſecundum opinionem iſtam poterit ſtudioſus colligere ex iis, quæ tractata ſunt ſuperius.

Quod autem diſcordent opinio prima & ſecunda ex hoc patet, quod opinio prima tenet, ſicut pro parte recitatum eſt ſupra *cap. 5.* quod rex Romanorum ante vnctionem & coronationem imperialem eandem poteſtatem non habet in omnibus terris & prouinciis, quam habet imperator poſt vnctionem & coronationem imperialem, quia ante coronationem imperialem & vnctionem licet ex electione principum eandem habet poteſtatem, quam habet imperator in Italia & in aliis etiam terris, ſubiectis hodie regno & imperio: tamen non habet eandem poteſtatem, quã habet imperator, in omnib. regnis & prouinciis, præſertim occidentalibus, quæ ſub poteſtate Caroli Magni

non

Imperatores successores Caroli non succedebant Carolo inquantum erat rex Francorum, nec in quantum per iusta bella terras aliquas occupauit: aliquas assignauit Imperio, vt Imperator successor suus omnes illas eodem iure possideret. Aliquas autem attulit cuidam filio suo aut nepoti: ideo Imperatores Romanorum seu successores Caroli eodem iure vel diuerso possident omnes terras sibi subiectas, quo possidebat Carolus inquantum Imperator erat: & quas possidere debent inquantum reges seu Imperatores Romanorum. Vt autem sciatur, quare dicitur eodem iure vel diuerso, est notandum, quod Carolus, sicut & quidam alius Imperator, non habebat omnino idem ius seu potestatem in omnibus terris sibi subiectis. Quædam enim erant solummodo Imperii, non alicuius alterius regis aut principis, aut domini: quæ quidem quasi stipendia erant Imperatori, quas pro Imperialibus laboribus, ac etiam pro his exequendis, quæ ad Imperiale spectant officium, assignauit, de quibus habebat potestatem faciendi quæcunq; volebat: præsertim vbi videret reipublicæ expedire: & in destructionem seu mutilationem aut diminutionem Imperii nullatenus redundare. Aliæ vero terræ erant aliquorum regum vel principum ac dominorum: in quibus eo quod alii reges & principes ac domini non erant serui Imperatoris, sed erant liberi, propter quorundam aliorum vtilitatem: Imperium, si erat optimus principatus sic principaliter institutus, non habuit tantam potestatem, vt vltra illud, quod erat constitutum, facere posset de eis, & in eis quæ vellet: quia si Imperium fuit optimus principatus secularis, vltra debitum ordinarum non poterat de iure accipere aliquid ab inimicis: nisi pro vtilitate publica procuranda. Ex quibus colligitur, quod Carolus, antequam esset Imperator, non habuit regularem in Italia potestatem: & ideo Italia nunquam fuit à dominio regni Germaniæ regnum quasi accessorium principali, præsertim si Italia comprehendit etiam Romam, quæ est caput Imperii: sed aliquo tempore tam Italia quam Germania fuit prædictis causis imperio deputata ad onera Imperii sufferenda.

Cap. IV.

Mouet contra prædicta pro secunda opinione obiectionem, in cuius solutione ostenditur an regnum Francorum in Carolo Magno desiit: & qui fuerunt eiusdem successores.

SEd adhuc dicet aliquis contra istam secundam opinionem, quod secundum illam sequeretur, quod regnum Francorum cessasset post Carolum Magnum, quia videtur quod in regnum Francorum nullus sibi successit, nisi Imperator. Sed vt dicit opinio prædicta, nullus successit prædicto Carolo inquantum erat rex Francorum: sed solummodo inquantum erat Imperator: ergo regnum Francorum tunc cessasset. Hic respondetur, quod illud regnum Francorum, quod sic primitus vocabatur, cuius caput & principium fuit in Theutonia: & super quod primo, antequam esset Imperator, fuit Carolus rex, post mortem Caroli desiit esse regnum: & inde per multa tempora postea nullus fuit Francorum rex. *Carolus enim non solum regnum Francorum, sed etiam Imperium pro parte diuisit* (alias *dimisit*) Nam, vt in chronicis nonnullis habetur, *Carolus Magnus, dum morbo & senectute aggrauaretur: congregatis solenniter de toto regno Francorum proceribus, Ludouicum filium suum acquitanie: eumq; cunctorum consilio consortem sibi totius regni ac Imperialis nominis heredem sub anno domini octingentesimo vigesimotertio constituit: impositoque capiti eius diademate Imperatorem & Augustum appellari iussit. Post hæc ille Ludouicus mortuo patre suo generalem conuentum Aquisgrani sub Anno Domini 827. habens, filium primogenitum Lotharium nominis atque Imperii consortem constituit, & cæteros reges appellatos vnum Aquitaniæ, scil. Pipinum, alterum Bauariæ, scil. Ludouicum, præfecit: quarto vero filio, scil. Carolo, Alemanniam, Greciam & Burgundiam post concessit. Idem vero Lotharius post mortem Ludouici Imperatoris, assumpto sibi Pipino, filio fratris sui Pipini, cum Ludouico & fratribus suis occasione discordiæ inter ipsos super diuisione regni Francorum suborta, sub anno domini 841. apud pagum Altisiodorensem, in loco qui dicitur Fontbanich, bellum grauissimum commisit: cum Ludouicus & Carolus sine graui dispendio suorum vicerunt. Post hoc autem bellum supradicti fratres inter se pacificati imperium & regnum Francorum sub anno Domini 842. diuiserunt hoc modo: Carolus habuit regnum occidentale Francorum à Britannia maiore vsque ad Mosam fluuium: & vocatus fuit rex Galliæ. Ludouicus habuit Orientale regnum Francorum: scil. totam Germaniam vsque ad Rheni fluuium & nonnullas ciuitates cum adiacentibus pagis trans Rhenum: & vocatus est rex Germaniæ & Pannoniæ, Polonia, Bohemia & Morauia inclusis. Lotharius vero primogenitus, Imperator vocabatur, & à Mosa vsque ad Rhenum fluuium Belgicam, quasi medius inter duos incedens sortitus est, quæ vsque hodie Lotharingia ex eius nomine sortita est nomen. Habuit etiam prouincias & omnia regna Italiæ cum vrbe Romana. Sed Pipino prædicto filio fratris ipsorum Aquitania cessit. Post hæc vero Lotharius Imperator prædictus, conuocatis primatibus regni filio suo Ludouico sub anno Domini 855. Italiam tradidit: & Imperatorem constituit. Lothario vero fratri regnum Lotharingiæ, quod ex nomine suo sic vocatur, concessit.* Ex his aliisque quamplaribus colligitur, quod regnum Francorum cessauit esse regnum, & quod terræ, quæ immediate erant subiectæ Carolo tam vt imperatori quam vt regi Francorum, multis modis diuisæ fuerunt: & ideo nec in regno Francorum, nec in aliqua eius parte, aliquis successit Carolo inquantum Carolus fuit rex Francorum: sed vnus filiorum successit ei inquantum erat Imperator in partem Imperii: & in regnum vel in partem regni Francorum: non tamen vocabatur

batur rex Francorum : ſed tantummodo Imperator, vel iam Imperator, iam Rex Acquitaniæ, propter hoc quod prius fuerat Rex Acquitaniæ, quam Imperator. Alter vero filius Caroli vel nepos ſucceſſit Carolo in partem, quæ fuerat imperii, inquantum Carolus erat Imperator, habens poteſtatem ſeparandi partem imperii ab imperio, & quæ non immediate ſed mediate eſſet ſubiecta Imperatori. Italia vero, quæ prius erat pars imperii immediate ſubiecta Imperatori, nullum alium regem habens Dominum, tunc fuit data Bernhardo Buſonii, nepoti Caroli, qui fuit rex ſuper Italiam conſtitutus. Poſtea vero regnum Francorum fuit aliis modis diuiſum, ſicut patet per prædicta : ita tamen, quod in multis annis poſtea nullus vocabatur rex Francorum : & Italia, quæ prius fuerat à terris Imperatori immediate ſubiectis ſeparata, poſtea fuit vnita.

Cap. V.

Mouet & ſoluit tres quæſtiunculas incidentes ex dictis in ſuperioribus capitulis.

Circa prædicta poſſunt fieri quæſtiones. Quarum prima eſt, quomodo Carolus, ex quo dictus fuit *Auguſtus* ab augendo, poterat diuidendo minuere imperium.

Secunda, qua poteſtate aut iure poterat filium ſuum conſtituere Imperatorem. Tertia eſt an quilibet Imperator ſucceſſor Caroli habuit vel habeat eandem, quantum ad illa, poteſtatem. Ad primam illarum quæſtionum reſpondetur ſecundum opinionem ſecundam, quod Carolus, in quantum erat Imperator habuit tam plenam adminiſtrationem in rebus imperii, vt non poſſet ſolummodo facere pro ſuo arbitrio voluntatis, quicquid conferret ad bonum commune, ſed etiam vt poſſet facere de eis quicquid non eſſet in diſpendium boni communis. Et ideo quia ſeparatio Italiæ ab aliis terris & prouinciis immediate ſubiectis Imperatori non erat in diſpendium boni communis : quin immo ſeparatio Italiæ ab aliis terris & prouinciis, prout fortaſſis vidit Carolus, erat expediens bono communi. Ideo potuit eam ab aliis terris ſeparare : præſertim cum ipſe ſubieciſſet regnum Francorum immediate Imperatori, quod primo non erat ei ſubiectum immediate : & ita poterat Auguſtus ab augendo Imperium merito appellari, non obſtante, quod Italiam, quæ erat parua reſpectu aliarum ſeparaſſet. Vnde ſicut ciuitates aliquas potuit facere liberas abſque detrimento imperii : ita potuit Italiam tali modo ab aliis prouinciis immediate ſubiectis Imperatori ſeparare.

Ad ſecundam quæſtionem reſpondetur, quod Carolus illo iure & illa poteſtate potuit filium ſuum conſtituere Imperatorem, quo & qua Iulius Cæſar & Octauius primus Auguſtus, & alii quam plurimi ſucceſſores eorum quandoque filios ſuos, quandoque alios fecerunt interdum ſucceſſores, & nonnunquam conſortes imperii. Ex quo enim translatum fuit Imperium in Germanos & perſonam Caroli Magni, omne ius & omnem poteſtatem, quod & quam habuerunt primi Imperatores, habuit & Carolus Magnus. Et ſi dicatur, quod Imperium Romanum non fuit translatum in Carolum Magnum : quia ſi fuiſſet translatum, remanſiſſet apud Græcos : quod tamen non remanſit apud eos. Vnde & in quadam Chronica ſic legitur : *Imperatores Conſtantinopolitani Nichiforus, Michael & Leo vltro & amicitiam & ſocietatem eius expetentes, complures ad eum miſere legatos, conquerentes ipſum ſuſpectum à ſe Imperatorem nominari. Et ob hoc quaſi imperium eis capere vellet, eum habere ſuſpectum : cum quibus tamen fœdus firmiſſimum ſtatuit, vt nulla inter partes cuiuslibet ſcandali remaneret occaſio.* Et infra de eodem ſic habetur : *Romam veniens & Carolus Magnus propter recuperandum, quod minus circa eccleſia ſtatum, ibi hyemis tempore egerat : quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit. Quod primo tamen auerſatus eſt, vt affirmaret ſe eo die, quo prima feſtiuitas eſſet, eccleſiam non intraturum, &c.* Et paulo poſt : *Inuidiam tunc ſuſcepti nominis, illis Romanis Imperatoribus ſuper hoc indignantibus magna tulit patientia : vicitque eorum contumaciam magna virtute, qua eis proculdubio longe præſtantior erat mittendo ad eos crebras legationes : & in epiſtolis eos fratres appellando.* Ex hoc videtur haberi, quod Imperatores, qui in Conſtantinopoli morabantur, non ſolum fuerunt Imperatores Conſtantinopolitani, ſed Romani Imperatores, poſtquam Carolus factus fuit Imperator : & per conſequens Romanum Imperium non fuit translatum de Græcis in Carolum : quia quod transfertur ab vno, non manet poſt translationem apud illum, de quo transfertur. Reſpondetur, quod Imperium Romanum fuit vere translatum de Græcis in Carolum, & ideo Carolus fuit poſtea verus Imperator Romanus, & non Græci : licet forte aliqui nomine, non re fuerunt poſtea Imperatores Romani : & ideo Imperatores priores prædicta translatione priuati fuerunt iure & poteſtate, quam primi Imperatores habuerunt in vniuerſo orbe : & Carolus per dictam translationem ius & illam poteſtatem adeptus fuit. Ad illud, quod adducitur per chronicam ſupradictam de amicitia, ſocietate & confœderatione Caroli cum Imperatoribus Conſtantinopolitanis ſiue Romanis : & de crebris legationibus inter ipſos : Reſpondetur, quod Carolus propter ſcandala & inconuenientia multa vitanda tolerauit Conſtantinopolitanos in Græcia, immo Græciam poſſidere & ſe vocare Imperatores Romanos. Et propter hanc cau-

ſam vo-

ſam voluirtum eis amicitiam & ſocietatem habere: cum ipſe ſolus ſit verus Imperator Romanus, habens omne ius & poteſtatem, quod & quam babuerunt primi Imperatores, & alii ſucceſſores eorum ante Carolum. Si quæratur, authoritate cuius facta ſit buiuſmodi translatio? Reſpondetur ꝙ circa hoc ſunt opiniones diuerſæ. Vna eſt, quod dicta translatio facta fuit à Papa. A quo autē Papa facta fuit, ſunt diuerſæ opiniones. Hæc opinio fulcitur per decretalem, *venerabilem. Extra, de electione.* Alii autem dicunt, quod translatio iſta fuit facta principaliter à populo Romano, cuius Papa eſt pars, & etiam clerus, quod quædam chronica inſinuare videtur, in qua ſic legitur: *Illa die ſacratiſſima natalis Domini, cum rex miſſam ante confeſſionem (aliis confeſſionem) ſancti Petri Apoſtoli audiſſet, & ab oratione ſurgeret: Leo Papa coronam capiti eius impoſuit: & à cuncto Romanorum populo acclamatum eſt: Carolo ſereniſſimo, Auguſto à Deo coronato, vt pacifico imperatori, vita & victoria.* Quæ verba videntur innuere, quod Leo Papa Carolum coronauit de voluntate & ordinatione populi Romani, ad quem ſpectabat de imperio ordinare, & ſic translatio imperii de Græcis in Germanos facta fuit à populo Romano, non excluſis Papa & clero. Quod taliter videtur poſſe probari. Ad illos ſpectat translatio principaliter imperii, ſi transferri debet, à quibus fuit imperium inſtitutum: ergo à Romanis & non à Papa, niſi quantum à parte, quando eſſet pars Romanorum, debet fieri imperii translatio, quæ ad poteſtatem pertinet temporalem. Papa autem inquantum Papa de temporalibus, ſaltem regulariter, ſe intromittere nullatenus debet, ne videatur iuribus derogare. Quamuis ergo Papa teneatur, deficientibus Romanis, vel ſi nollent, transferre poſſet imperium: tamen vbi ipſi Romani ex neceſſitate eſſent prompti pro bono communi transferre imperium, nō debet: ſed vna cum aliis Romanis, inquantum Romanus, poſſet transferre imperium. Cum igitur, vt patet ex prææallegata *chronica*, Romani tunc fuerunt parati imperium transferre: Papa tunc auctoritate propria imperium transferre non potuit. Et ad decretalem, *venerabilem*: Reſpondetur, quod illa verba Innocentii 3. ſicut & alia plura verba eius ibi & alibi ſunt exponenda, ne verbis eius in aliis contraria demonſtrentur. Poteſt itaq; dici, ꝙ ideo dicit, ꝙ *Apoſtolica ſedes Romanum Imperium in perſonam magnifici Caroli à Græcis tranſtulit in Germanos*: quia Papa auctoritate Romanorum coronauit Carolum Imperatorem: vel quia populus Romanus Papæ, tanquam eminentiori perſonæ inter eos, poteſtatem tribuit ad transferendum: vel quia Papa & clerus cum aliis Romanis tranſtulerunt imperium: vel quia Papa perſuaſit & conſuluit translationem illam fieri in Germanos. Quare autem facta fuit dicta translatio, non eſt tractandum. Quis autem fuerit effectus dictæ translationis, non opus modo exquiſite diſquirere, ſed ſufficit nunc ſecundum opinionem illam breuiter dicere, ꝙ per dictam translationem Carolus non ſolum exemptus fuit ad obedientia & ſubiectione Imperatoris prædeceſſoris ſui: à cuius obedientia & ſubiectione, quamuis non habuiſſet eū pro ſuperiore, tamen non fuit exemptus: quia non habere ſuperiorem pro Imperatore non eximit aliquem à ſubiectione: ſed etiam ſi huius ſit Dominus ipſius, qui Imperator fuit ante eum, & omnium regnorum terrarumq; & prouinciarum, quarum Domini fuerunt illi, qui tenerunt monarchiam imperii: & ideo Carolus per talem translationem habuit poteſtatem de iure, licet non de facto, in omnibus, quæ Octauio Auguſto ſubiectæ fuerunt: & in prouinciis etiam, quas ante per bella licita ſubiugauit, habuit poteſtatem Imperialem, in quibus prius de iure nec Imperialem nec regalem poteſtatem habuerat. In terris autem & prouinciis, quas ex ſucceſſione paterna poſſidebat, nactus eſt poteſtatem Imperialem: ſed antea ſolummodo habuit poteſtatem regalem. Pro omnibus iſtis vna videtur allegatio talis, quæ ex præcedentibus implicite poteſt adduci. Antequam Carolus fuit ad Imperiale faſtigium ſublimatus, nequaquam fuit Romanum Imperiū conſecutus: ſed tale fuit nactus imperium, quale ipſum proceſſit. Aliter imperium non fuiſſet de aliquo nec de aliquibus translatum in ipſum: ergo omnem poteſtatem in quibuscunq; terris, quas habuerunt prædeceſſores ſui, ipſe per talē translationem obtinuit: quia in vniuerſo orbe Imperialem poteſtatem acquiſiuit. Sed forte aliquis quæreret, quomodo fuit Imperium translatum in Germanos: nonne ſic, quod nullus deberet eſſe Imperator, niſi Germanus? Hic reſpondetur, quod ſicut Romanum imperium non fuit translatum de Græcis ſic, quod nullus niſi Græcus debeat eſſe Imperator: ſic etiam non fuit ſic translatum in Germanos, quod nullus deberet eſſe Imperator, niſi Germanus. Talis enim ordinatio ſeu translatio optimo modo prouidendi imperio de Imperatore obuiaret, ac poteſtati Imperatoris non modicum derogaret: quia tunc non habuiſſet Carolus poteſtatem, nec aliquis alius promouendi alium in Imperatorem, quam Germanum: cum tamen de facto aliqui alii, quam Germani electi fuerunt. Frater enim Herel Reges Angliæ, proaui Erbrardi, qui modo regnat in Anglia, electus & coronatus fuit in regem Romanorū ſeu Imperatorem. Alphonſus etiam rex Caſtellæ fuit electus; quorum neuter fuit Germanus. Sed translatum fuit in Germanos, quia Carolus, qui tunc fuit Imperator, factus erat natione Germanus. Ad tertiam quæſtionem propoſitam in principio iſtius capituli, dicitur, quod ſecundum prædictam opinionem quilibet Imperator ſucceſſor Caroli eandem habuit poteſtatem, quam habuit Carolus, vel quicunque prædeceſſor Caroli; tum quantum ad dandum aliquam partem Imperii alii, dummodo remanerent Imperio ſufficientes terræ & prouinciæ ad omnia onera Imperii ſuſtinenda; tum quantum ad poteſtatem conſtituendi filium ſuum vel alium Imperatorem. Vtrumque probatur per allegationem, quæ ad aliā quæſtionem adducta eſt. Nam qui in ius ſuccedit alterius, eodem iure, quo ille, vti debet: aliter enim non eſt vera ſucceſſio. Ergo quilibet Imperator ſucceſſor Caroli, tam quantum ad illa duo, ſicut quantum ad alia quæcunq;, poteſt vti eodem iure & poteſtate, quo & quæ Carolus vel quicunque prædeceſſor ſuus

vsus fuit. Et specialiter probatur de potestate constituendi Imperatorem per hoc, quod sæpe de facto, quod per rationem reprobari non potest, successores Caroli tam ante institutionem principum Electorum, quam post filios suos & alios constituerant Imperatores consortes Imperii vel successores: sicut in *Chronica* Otthonis: & in aliis quibusdam gestis Imperatorum vsque post Fredericum vltimum legitur & habetur. Nam Ludouicus Pipini filius fecit Lotharium filium suum Imperatorem: & idem Lotharius Ludouicum filium suum constituit Imperatorem, qui simul fuerunt Augusti: vt habetur *dist. 63. in rubro.* Conradus omnium electione 79. ab Augusto, regimen scil. Romanorum accepit: & Henricus Dux Saxoniæ filius Otthonis Ducis in regnum prouehitur. Item de Otthone primo legitur sic: *Ottho primus ab Augusto. 89 filium suum Otthonem impuberibus annis regem constituit.* Item de quodam alio Conrado sic legitur: *Conradus 85. ab Augusto secundo regni sui anno filium de iure regem fecit.* Item de Henrico sic legitur: *Henricus Conradi tertii Imperatoris filius dudum patre viuente rex constitutus 86. ab Augusto patri succedit: filium quoque suum Henricum Romani pontificis cunctorumq; pontificum & principum regni electione regem constituit.* De Henrico quarto sic legitur: *Henricus quartus Henricum filium suum regem constitui fecit.* Item de quodam Conrado 90. ab Augusto legitur, quod filio suo sedem regni reliquit. De Frederico primo, sic legitur, *Fredericus primus 91. regum, regnum accepit magis ex delegatione patrui sui, quam ex electione principum, qui filium Henricum suum designauit fieri Imperatorem, qui de consensu principum coronari Aquisgrani incepit. Ista hæc procurant principes Alemanniæ pene omnium paruulum ipsius, (scil. Fredericum) adhuc in cunis vagientem in regno assumpserunt & ei fidelitatem iurauerunt.* Vnde postea: *Principes Alemanniæ, rex videlicet Bohemiæ, Dux Haustriæ, Dux Bauariæ, & Landtgrauius Turingiæ, & alii quamplures Comites eundem Fredericum regem Siciliæ elegerunt Imperatorem coronandum, cui etiam olim cum adhuc in cunis esset iuramentum & fidelitatem fecerunt.* De Henrico filio Frederici sic legitur: *Henricus vnicus filius Frederici circiter octo annos habens quorundam ministralium & aliorum principum interuentu à patre suo & principibus rex constituitur, & Aquisgrani coronatur cum patre suo Imperium adeptus.* Ex his colligitur, quod Imperatores post Carolum alios creauerunt Imperatores, tanquam habentes eandem potestatem in omnibus, quam habuit Carolus Magnus & prædecessores sui, qui quamplures Imperatores fecerunt. Nam ab Imperatoribus fuerunt infrascripti Imperatores, Reges, Cæsares & Augusti creati. Octauius seu vt nunc dicunt Octauianus, qui fuit primus Augustus, Anthonius, Lepidus, Drusus, Caius, Piso, Lucius, Marcus, Lucius Commodus, Anthonius, Alexander, Decius, Volusianus, Galienus, Cornelius, Claudius, Coruinus, Maximianus, Constantinus, Galienus, Maximus, Seuerus, Constantinus, Lucius, Crispus, Lixinianus, Maxentius, Constantinus, Dalmacius, Gallus, Vitalianus, Valerius, Gratianus, Valentinianus, Leo, Anthonius, Theodoricus, Martianus, Iustinianus, Tiberius, Constantinus, Mauritius, Germanus, Theodosius, Tiberius, Constantinus, Heraclius, Tiberius. Quibus ergo Imperator, si est verus Imperator Romanorum, Imperio succedens primis Imperatoribus: & est nunc tale Imperium, quale ab initio fuit, alios potest creare Imperatores, vel vt secum regnent & imperent: vel vt sint sui solummodo successores: & vtroque modo fuerunt per Imperatores alii Imperatores constituti.

CAP. VI.

Quarta quæst. contra ea, quæ in superiori cap. dicta sunt, duo obiicit & soluit: in quorum solutione inquiritur, an Imperator possit per successionem fieri: & an possit ordinare Apostolicam sedem.

SEd contra prædicta dupliciter obiicitur. Primo, quia secundum ista Imperatores fuere per successionem, & non per electionem: quod repugnat optimo principatui in prouidendo: & per consequens repugnat optimo principatui prouidendo de Imperatore. & per consequens repugnat optimo principatui, qualis debet esse principatus Imperialis.

Secundo obiicitur: quia secundum ista Imperator posset ordinare Apostolicam sedem, & facere Papam, & Archiepiscopos, & episcopos: quia illam potestatem habuit Carolus Magnus, vt *dist. 63. cap. Adrianus.* Ad primam istarum obiectionum respondetur secundum opinionem secundam, quod optimus modus prouidendi simpliciter de Imperatore est per electionem, & non per successionem: & ideo non legitur, quod aliquis fuerit aliter quam per electionem constitutus Imperator. Vnde etiam filii Imperatorum per electionem facti fuerunt Imperatores: sed non semper per electionem illorum, quibus regulariter data erat eligendi potestas, vacante Imperio: sed semper per electionem ipsorum Imperatorum. Nam ipsimet Imperatores habentes potestatem eligendi, elegerunt sæpe proprios filios vel alios: quia non minorem habet Imperator potestatem eligendi, quam quicunque alii inferiores eo. Ad secundam obiectionem diuersimode respondetur. dicitur enim vno modo, quod quilibet Imperator post Carolum & post Otthonem primum habuit potestatem eligendi summum pontificem: quia potestas ordinandi Apostolicam sedem pertinet ad ius publicum: sed ius publicum est in sac[...] & sacerdoti

sacerdotibus & magistratibus per consequens in Imperato[illegible] quæ [illegible] magistratus supremum locum obtinere n[illegible]untur. Sed iuri publico derogari n[illegible] [illegible]st quis renunciare iuri publ[illegible]o. *Extra, de foro compe. si diligenti.* Quare Imperator [illegible] minime renunciare potue[illegible] Al[illegible] di[illegible]r, quod illud [illegible]um Car[illegible] & Ot[illegible]nis [illegible] pe[illegible]sonale vel saltem quod imperatore[illegible] renunciare priuilegio [illegible]. Finali[illegible] di[illegible], quod nec Carolus nec Otho habu[illegible]unt pot[illegible]statem el[illegible]ndi [illegible] pre[illegible]um [illegible]ontific[illegible] [illegible]um erant imperatores: quia primi Impe[illegible]at[illegible]r, quorum [illegible]lus & Oth[illegible] [illegible]erunt [illegible], potestatem illam nullatenus habue[illegible]: & id[illegible] [illegible] Papam n[illegible] competiu[illegible], inquantum erant imperatores, sed in qua[illegible] R[illegible] [illegible]runt vice[illegible] [illegible] ode [illegible] dicitur de inuestitura epi[illegible] [illegible] p[illegible]m, q[illegible] specialiter secundum opinionem quandam veritatem habet, [illegible]lem, quam facere habet Imperator præsertim in terris imme[illegible] [illegible]non [illegible]pa. Quæ istarum responsionum maiorem euidentiam habeat, non est dicendum ad præ[illegible] n requirit d[illegible]ussionem.

CAP. VII.

Pontif[illegible] [illegible]lutiones, quas illi de secunda opinione dicant ad argumenta facta pro prima opinione superius cap. primo.

IN [illegible] [illegible]s, prima & secunda superius recitatæ discordant: de quibus non est nunc tract[illegible] [illegible] quibusdam [illegible]orum in posterum breuiter tractaturus sum. Modo autem [illegible] dicere [illegible] opinio secunda respondeat ad ea, quæ superius *primo capitulo* pro opinione prima sun[illegible]. Cum enim dicitur, quod rex Romanorum est post [illegible] in imperatorem promouendus [illegible] non est proprie dictum. Sed ideo dicitur, quod rex Romanorum est [illegible] [illegible]landu[illegible] [illegible] appellatio ex consuetudine non multum rationabili ante vnctionem & [illegible]nem posterioribus temporibus & non ab initio fuit admissa. Primi enim imperatore[illegible] & [illegible]ores [illegible] usque ad multa tempora post Carolum magnum non vocabantur reges R[illegible] [illegible]usquam Imperatores. Quare autem postea cœperunt prius reges Romanor[illegible], qua[illegible] [illegible], forte nescitur: & ideo supersedendum est ad tollendum dubitationes [illegible] huiusmodi appellationibus exoriri valerent. *Multa enim sunt constituta* [illegible] vt scri[illegible]ir A[illegible] c. omnia *quorum omnino vix aut nunquam inueniri causæ possunt* [illegible] *quas in eis [illegible]endis hominis secuti sunt*: quæ vbi facultas tribuitur, sine aliqua dubitatione æstimat resecan[illegible]tur er[illegible], quod proprie loquendo rex Romanorum est imperator [illegible] licet non sic ap[illegible] [illegible]d [illegible]tur dicitur, *dist. 23. c. in nomine* de rege Henrico Romanorum quod futu[illegible] [illegible]erator, intelligi debet quantum ad appellationem, vt sic communiter appella[illegible] [illegible]n appellabatur communiter, non quantum ad aliquam potestatem iurisdi[illegible] [illegible] nouo accipiendam vel accipiendum. Quemadmodum electus in Papam si antea [illegible] electione ante omnem inthronisationem seu coronationem & omnem po[illegible] [illegible]onem habet, quam per inthronisationem in Apostolicam sedem vel co[illegible] [illegible]unq, aliam solennitatem adepturus est. Nam Papa non nisi duplicem po[illegible] [illegible]et, [illegible] ratione ordinis & ratione potestatis, vt innuit Gloss. *dist. 23. in nomine.* Sed Papa [illegible]pur, per coronationem nihil iurisdictionis seu potestatis consequitur, quam[illegible] [illegible]is. Quod etiam probatur per hoc, quod beatus Petrus statim, quando fuit fa[illegible] ap[illegible] [illegible] habuit potestatem, nec aliquam de nouo post accepit. Sed electio [illegible]uo, respectu su[illegible]cessori Petri, succedit in locum in[illegible]ionis Petri a Christo, sine omni min[illegible] Er[illegible] Papa, [illegible] est episcopus (quemad[illegible] Petrus fuit antequam Papa, per el[illegible]m [illegible]uit potestatem, quam habuit post. Si autem aliquis, qui non est sacerdos [illegible] in Papam. oporte[illegible] quod consecretur in sacerdotem vel in episcopum [illegible] quantum ad illa quæ ordinis sunt. Rex igitur Romanorum non e[illegible] [illegible]uendus: & ideo promotio talis mag[illegible] verbalis quam realis [illegible] absurdum & ridiculosum. Respondetur quod non quemad[illegible] [illegible]s ad [illegible]ennitatem spectant quam ad [illegible]tatem sicut patet in ma[illegible] [illegible] *c. primo.* [illegible] ordinibus clericorum [illegible] episcopo[illegible] & in multis aliis quæ tamen non sunt absurda [illegible] [illegible] quia facere [illegible] [illegible]antia rei al[illegible] quæ sunt ad solennitat[illegible] de[illegible] [illegible] [illegible] in maiori admiratione, veneratione [illegible] reueren[illegible] [illegible]sum, sed sæpe necessarium vtile & [illegible] [illegible] pra[illegible] vtile & expediens: quod dim[illegible] d[illegible]atione imperial[illegible] R[illegible] [illegible]um imperiale a[illegible]imeret [illegible] p[illegible] [illegible]atore lege [illegible] nimium pr[illegible]m [illegible] tes ho[illegible], ex [illegible]ione [illegible] [illegible] re[illegible]p[illegible]bli[illegible] [illegible] re[illegible] Ron[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] E[illegible] d[illegible]r, quod [illegible] [illegible] impo[illegible] [illegible] [illegible]on[illegible]um R[illegible]sp[illegible]de[illegible] [illegible]od [illegible] [illegible] d[illegible] [illegible]du[illegible] sub[illegible]

sed ad declarandum [illegible]nitatem vel differentias solennitatum, quæ sunt circa substantia[illegible] cut patet de Papa, qui cum habeat eandem potestatem, primo vocat se electum · & postea ipse [illegible]catur Papa. Sic & Imperatores vocati sunt primo reges Romanorum: Postea n[illegible]nantur Imperatores: postea etiam aliquando Augusti, aliquando Cæsares appellantur. Et ista nomina nulla[illegible] differentiam potestatis habent: quare potius mens consideranda est quam verba, quæ deseru[illegible] intentioni; & non econuerso, *Extra, de verbo. sign. intelligentia.* Licet rex Romanorum non st[illegible] vocetur Imperator; nulla est sibi offerenda potestas: quia sic rei lex imposita est, non verbis. E[illegible] intelligenda sunt verba, vt res verbis non pereat, sed valeat quia non sermoni res, s[illegible]d re[illegible] debet esse sermo subiectus. Vt *extra, de verborum significatione. [illegible] intelligentia.* E[illegible] ideo, quia non medi[illegible]criter periret respublica, si rex Romanorum non statim esset imperator, propter hoc quod prius se voca[illegible] regem, quam Imperatorem, ex consuetudine quadam forte minus rationabili Non est dicend[illegible] quod quantum ad rem, sit differentia inter regem Romanorum & imperatorem. Et sic de quæ[illegible]ione principali est dicendum.

CAP. VIII.

Redit ad discussionem principalis quæstionis in principio propositæ. Circa quam recitatis diuersis opinionibus probat secundam.

NVnc tractandum est, vtrum electio alicuius in regem Romanorum vel Imperatorem [illegible] plenam administrationem: ex eo quod illa potestas est immediate à Deo. Circa hæc est opin[illegible]num diuersitas. Quarum vna tenet partem negatiuam propter hoc, quod ipsa ponit potestatem [illegible]gis Romanorum seu Imperatoris non esse immediate à Deo: quia tenet quod potestas sua e[illegible] P[illegible]. secundum quod tenet opinio, quæ recitata est *2. q. c. 5.* & ideo huiusmodi electio no[illegible] plenam administrationem: sed oportet quod confirmetur à Papa.

Secunda opinio, de qua modo tractatum est: quæ videtur dicere, quod electio alicuius in [illegible]gem Romanorum dat sibi administrationem in Italia & aliis terris & prouinciis, quæ subiectæ [illegible]runt Carolo ante vnctionem & coronationem imperialem. Et hoc quia potesta[illegible] sua in i[illegible] est immediate a Deo. quia rex Romanorum illas prouincias & terras non tenet [illegible] P[illegible]pa. Se[illegible] alicuius in regem Romanorum vel imperatorem non dat sibi plenam administ[illegible]ionem in p[illegible]ciis, quæ non erant subiectæ Carolo magno ante coronationem imperialem [illegible] quia al[illegible]as [illegible] & prouincias tenet a Papa: & quantum ad alias tacite illo facto confirmatur à Papa: [illegible]x eo [illegible]d Papa ipsum vngit & coronat. Porro quia illa opinio declarata est à quodam reuerendo Do[illegible]ore, transeo ad opinionem secundam, quæ tractata est supra *c. 2.* quæ sic dicit. Quod inter regem & Imperatorem, seu inter regnum Romanorum & imperium nulla est differentia. [illegible]ta etiam tenet quod potestas regni seu imperatoris immediata est a Deo, de quo dictum est, *2. cap.* Q[illegible]emadmodum Papatus immediate est à Deo. Rex enim Romanorum seu Imperator in quibuscunque terris v[illegible]l p[illegible]ouinciis nullum superiorem habet in temporalibus: nec quascunq; terras seu prouincias tenet ab alio quam à Deo. Et ideo dicitur, quod electio alicuius in regem seu Imperatorem dat sibi p[illegible]enam administrationem, quæ sibi competit de iure in quibusdam terris & prouinciis. Non enim eandem plenitudinē habet in omnibus terris & prouinciis: quia de iure plenior[illegible] habet administrationē [illegible]mediate in terris subiectis Imperio, quā in aliis: Sic & primi Imperatores plen[illegible]orem habuerunt potestatē & administrationē in terris immediate sibi subiectis, quæ ad Imperiū deputatæ erant a[illegible]ra Imperii perferenda, quam in aliis terris. Pro ista ass[illegible]rtione prædictæ opinionis secundæ p[illegible]st taliter allegari, sicut allegatum est prius. Quia illi, qui alteri [illegible] imperio vel regno succedunt, eodem iure, quo ille, vti debent. Sed electus in regem seu Imperatorē [illegible]uccedit [illegible]mperatoribus, qui fu[illegible]runt tam ante Carolum magn[illegible]m, quam etiam Constantinum. E[illegible]go eodem iure, quo illi, vt[illegible]bet. Electio autem dedit [illegible]is Imperatoribus plenam administrationem, [illegible]uæ competebat eis [illegible] in quibuscunq; terris & prouinciis. Ergo & modo electio dat [illegible]lenam administrationem elect[illegible] regem Romanorum seu Imperatorem. Aliter enim vel rex Romanorum seu Imperator [illegible] successor Imperatorum illorum seu regum: aut modo per electionem non succederet in iu[illegible]nis vel electionum priorum. Sed forte diceret aliquis, quod ista allegatio supponit falsum [illegible] Imperatores semper fiant per electionem. cum multi fuerunt Imperatores per successio[illegible]n[illegible] tam ante [illegible]arolum magnum, quam post. Hic respondetur, quod nunq[illegible]am [illegible]liquis fui[illegible] [illegible]perator Romanorum nisi per electionem: [illegible]on proprie loquendo per [illegible]essionem g[illegible]ner[illegible] enim Imperat[illegible]res, qui fac[illegible] videntur imperatores per [illegible]eneris successionem per el[illegible] [illegible]niam suorum vel aliorum ad Imperii fastigium pr[illegible] fuerunt. Vnde [illegible]udo[illegible]ici Car[illegible] iure primo[illegible]nituræ, nec ali[illegible] iure proprio, sed [illegible]r ele[illegible]ionem [illegible] fuit [illegible]us Imp[illegible] de si pater decessi[illegible] & nu[illegible]ū ad Imperium ele[illegible], L[illegible]icus. [illegible] primogenitu[illegible] habuisset ius vendicandi [illegible] num Francorum iure primo[illegible]uræ: quo iure in [illegible] bus succedunt prim[illegible]eniti p[illegible]bus. non [illegible] ha[illegible] vendicandi Impe[illegible] Romanorum. In hoc [illegible]nim, [illegible]od Imperium fu[illegible]num R[illegible]norum nemo ass[illegible]quer[illegible] ce[illegible]onem, [illegible]d p[illegible]r ele[illegible]ionem: [illegible] optim[illegible] m[illegible]do reg[illegible]s monarchiæ magis ap[illegible] quam regnum, [illegible]uod per gene[illegible] suc[illegible]ionem quæreretur.

Se[illegible] m quæstionem taliter allegatur [illegible] à Papa, quæ non [illegible] su[illegible] vn[illegible] nem Imperialem ipsius, & [illegible] illæ terræ & [illegible] hæ [illegible] oni [illegible] potestati Papæ non iure [illegible] naturæ non est [illegible] quam al[illegible] Iure enim naturali omnia [illegible], & commun[illegible] omn[illegible] est [illegible] as, id [illegible] naturæ. Nec [illegible] aliquæ terræ sun[illegible] [illegible]. T[illegible], sicut dicit Augustinus *super Iohan.* & [illegible]natur d[illegible] *diuino* [illegible] *& plenitudo eius pauperes & diuites vna terra portat.* T[illegible] emus. *distinct. 8. c. quo iure.* In [illegible] iuris aut[illegible] diuinis [illegible] quod Deus [illegible] subiugauerat iur[illegible] oni Papæ terras, quæ non erant [illegible] ronation[illegible], quam alias [illegible] pares [illegible] arum nec de iure [illegible] Christ[illegible] fuerunt [illegible] eandem nunquam fuerunt co[illegible] consequens [illegible] Papa [illegible] nullam habuit in [illegible] iuxta illud A[illegible] *quid ad nos [illegible] hu qu[illegible] sunt?* Ne[illegible] iure [illegible] magis sunt [illegible] quam a[illegible] nec iure Ciuili nec iure Canonico. Non de iure Ciuili: q[illegible] de ho[illegible] habetur. Nec iure Canonico, quia Papa, cum [illegible] condere Canones, non ha[illegible] *statem* [illegible] regna & prouincias p[illegible] subi[illegible]. Tunc enim pos[illegible] quod [illegible] um su[illegible] icere [illegible] ctio[illegible], & omnium Reg[illegible] potestati suæ subi[illegible], & [illegible] quod tamen non debet *Extra de iudicijs c. nouit.* Item, illæ [illegible] subiectæ Car[illegible] coronatio[illegible] Imperij, nec iure scripto nec non scripto [illegible] Papæ. [illegible] non iure scripto pat[illegible] quia tale ius scriptum minime in[illegible]tur. [illegible] iure non scripto scilicet consuetudine rationabili ac approbata aut scripta, quia super [illegible] nulla [illegible] do præc[illegible]. Imperatores enim prædecessores Caroli non magis recognosce[illegible] Papæ [illegible], quæ non erant subiectæ Carolo, quam alias. Nec inuenitur, quod aliquas [illegible] Papa. [illegible] minus videtur quod tenuerunt alias à Papa terras, quæ non erant subie[illegible] Ca[illegible] [illegible], q[illegible] & alia Occidentalia Regna, quæ erant subie[illegible] a Carolo: quia capitulum [illegible] *[illegible] dist. 96.* [illegible] videtur, quod Constantinus dedit Papæ Syluestro & successoribus [illegible] & Occidentalium Regionum prouincias & ciuitates & loca, & non Orientalium R[illegible] præ[illegible] cessores Caroli renuerunt a Papa potissime Italiam, etiam Occidentalia re[illegible] Papa. Sed forte diceres, quod virtute translationis Imperij in Carolum Ma[illegible] Ca[illegible] tenuit a Papa illas terras, quæ prius non erant sibi subiectæ. Et ideo in il[illegible] potestatem Imperialem per translationem Imperij factam à Papa, & non in [illegible] respondetur. [illegible] modo, quod illa translatio non fuit a Papa, sed a Roma[illegible] Imperium & a quibus Imperator primo accepit Imperium qui omnem [illegible] ter bonum commune transtulerunt in Imperatorem, non tamen in i[illegible] regendi despotice, nec à se abdicauerunt omnem potestatem calu[illegible]. Si enim hoc fecissent, seruos se fecissent Imperatoris strictissime acci[illegible] & [illegible] latenus liberi remansissent & per consequens Imperator nō [illegible] lem, [illegible] pure despoticum: quia secundum [illegible] responsionem Impera[illegible] tionis [illegible] nullas terras tenet à Papa. Aliter respondetur, quod esto quod [illegible] tamen ex hoc non sequitur, quod Imperator qua[illegible] terras ab illo debe[illegible] um sic opinantes sicut Papa transtulit Imperium de G[illegible] in Carolum, ita [illegible] rum de H[illegible] derico in Pipinum patrem Caroli quia ve[illegible] unt, illum depo[illegible] tamen non obstante tali translatione regnum Francorum non tenetur a [illegible] translationem Imperij a Papa non est dicendum, quod [illegible] tor quas[illegible]. Sed diceret aliquis: omnis [illegible] rens de iure [illegible] aliquam de vno in a[illegible] aliquam super eandem rem. Si ergo Papa de iure Imperium transtulit [illegible] M[illegible]: habuit aliquam potestatem de iure super Imperium. [illegible] Ca[illegible] Imperium à Papa: & per consequens tenuit aliquas terras [illegible] Papa.

[illegible] omnis transferens de iure casualiter vel regular[illegible] habet aliquam po[illegible] [illegible] si Papa transtulit Imperium, habuit saltem casualiter aliqua po[illegible] [illegible] non sequitur quod Imperator debeat tenere Imperium vel a[illegible] transferri de vno in alium, vt à transferente minime teneatur, [illegible] in alium. Sicut patet de venditione & donatione. per quan[illegible] sæpe [illegible], quæ postea a transferente non tenentur. Sic [illegible] Papa [illegible] debi[illegible] C[illegible] recognoscere Imperium a Papa: tanquam ab illo, a [illegible] pri[illegible] non t[illegible] quam ab illo, a quo tenet Imperium [illegible] el aliquas [illegible] eius [illegible] esse gratus, [illegible]etur recognoscere rem donatam à d[illegible] & per consequens quæstio principalis taliter confirmatur. Ver[illegible] g[illegible] aliter debet intellig[illegible] & non est aliqualiter restringendum *dist. 19.* [illegible] decretis, *extra de electione venerabilem.* in [illegible] dictum est, quod [illegible] in Carolum Magnum. Er[illegible] generaliter debet intelli[illegible], vt non [illegible] terras & prouincias. [illegible] Imperator à Pa[illegible] non [illegible] vel omnes terras Imperij tenet [illegible] Papa [illegible] vel nullas. Sed non omnes [illegible] ret, q[illegible] non [illegible] verba indiffinite prolata sed etiam g[illegible] erali[illegible]

I h [illegible] de[illegible]

debent restringi [illegible] non solum per iura ciuilia & canonica, sed etiam per [illegible] aperte probari, quare verba de translatione Imperii indiffinite prolata de[illegible] restringi. [illegible] dicere, quod quamuis verba etiam prolata generaliter debeant sæpe restringi, tamen quia [illegible] conuenit ampliari, *extra de Regul. Iur. c. odia li. 6.* super re fauorabili prolata indiffinite magis [illegible] ari debent, quam restringi, nisi restrictio per rationem vel authoritatem, quam negare no [illegible] euidenter ostendi. Imperium autem est res fauorabilis, quæ ad vtilitatem omnium mortalium [illegible] tuitur: quare verba indiffinite prolata in fauorem Imperii ampliari debent, non restringi. [illegible] quis, quod talis restrictio probari potest per rationem quia aliter promotio ad im[illegible] verbalis. Respondetur, quod esto, quod rex Romanorum, quando coronatur coro[illegible] Im[illegible] nisi aliquam potestatem de nouo acciperet, huiusmodi promotio esset tantum v[illegible] men ex hoc posset probari, quod Carolus Magnus aliquas terras tenebat à Papa, ant[illegible] uam [illegible] perator, quia non prius fuit rex Romanorum, quam Imperator.

C A P. IX.

Caput vltimum huius quartæ quæstionis, ostendit, quam potestatem consequatur electus [illegible] Romanorum Regem, ponens argumenta, quorum solutiones ad superiora remittuntur capitula.

TEnet itaq; opinio ista, quod quamuis non sit necesse de natura electionis cuiuslibe[illegible] quo[illegible] ctores etiam n[illegible] dicam dent administrationem, nedum plenam. Nam multi [illegible] nice atq; rite ante confirmationem, nullam administrationem habent omnino. Et ideo [illegible] dinati, quod electio alicuius in regem Romanorum vel in Imperatorem non daret [illegible] ministrationem, imo nullam: sed quod approbatio expeteretur alicuius vel aliquorum [illegible] firmationis habent, vel quod ante certum tempus electus non adipisceretur admin[illegible] de & nonnulli Imperatores aliquos videntur ad imperium elegisse, sic tamen, quod [illegible] & eligentibus viuentibus nullam administrationem haberent. Tamen quia non [illegible] stat, quod electio & potestas eligendi regem Romanorum seu Imperatorem pri[illegible] bus tali modo data fuerit vel concessa: sed quod absolute & indiffinite fuerit eis [illegible] stas: ideo dicit ista opinio, quod eum potestas regis Romanorum seu Imperato[illegible] Deo, isto modo tamen, quod imperium tenetur à solo Deo, ita quod [illegible] non habet. Ideo electio alicuius in regem Romanorum vel Imperatorem [illegible] nistrationem isto modo, quod electus statim, cum legitime consti[illegible] confirmatione vel approbatione vel examinatione aut coronatione seu vnctione habet [illegible] testatem administrandi, quæ regi Romanorum vel Imperatori post quamcu[illegible] ronationem de iure debetur: in tantum quod nulla consuetudo in hoc electo dero[illegible] de plenitudine potestatis sic posset de iure talem consuetudinem auferre, & venire con[illegible] est distinguendum inter terras & prouincias sibi subiectas, vel inter terras [illegible] diate subiectas, quin omnem habeat potestatem administrandi, quam de iure habe[illegible] postquam vnctionem & coronationem suscepit: tamen potestatem maiorem habet [illegible] immediate subiectis Imperio, quam in aliis, quia plura potest de iure in [illegible] terris, quam in [illegible] regibus & aliis principibus ac Dominis sunt immediate subiectæ proco quod rege[illegible] sunt liberi, & non sunt puri serui Imperatorum. Imo secundum nonnullos, [illegible] lis esset pure regalis principatui despotico & omni alii principatui humanius insti[illegible] perans nullum purum seruum: cum quilibet esset liber [illegible] haberet [illegible] ptet culpam: quamuis haberet multos *seruos* dictos [illegible] loquitur Arist. *primo polit.* cum dicit *quosdam esse naturaliter seruos.* [illegible] gem vel Imperatorem a quo modo det electio plenam administrationem [illegible] posse probari. Primo sic: Verbis indiffinite prolati [illegible] commodior seu vtilior applicanda. Tum quia sicut benigniora sunt præferenda, *ff. de* [illegible] *per.* sic etiam rationabiliora & vtiliora sunt præferenda. Tum quia in ob[illegible] pretatio, vt prosit præsertim bono communi. Sed rationabile est & vtile, vt ele[illegible] Romanorum seu Imperatorem sic fiat, vt electus non habeat superiorem i[illegible] rationabile est, vt aliquid [illegible] onstituatur circa electionem ipsiu[illegible] confirmatione indigeat. sed statim habeat plenam & liberam administr[illegible] propter hæc, cum Papa non habeat superiorem, ad quem possit habe[illegible] ctus, debet Pontifex Romanus haberi. *Extra de electionibus. c. licet.* Hoc enim [illegible] le, ne propter expectationem confirmationis, approbationis, vo[illegible] nes & guerræ vel alia ma[illegible] prouenirent in quacunq; parte [illegible] testatem haberet, vel cess[illegible] etiam ele[illegible] direntur [illegible] ribus sit data limitata [illegible] co[illegible] intelligenda [illegible] data [illegible] eligendi pote[illegible] propter [illegible]

habeat plenam administrationem. Confirmatur hæc allegatio: quia non minus plena est interpretario fundata in indulgentiis seu concessionibus, seu priuilegiis, quæ propter bonum commune [illegible]ceduntur, quam in beneficiis. Sed in beneficiis est plena interpretatio facienda *extra, de donationibus. cum dilecti*, ergo priuilegium principum electorum, quo concessum est, vt propter bonum commune ius habeant eligendi regem Romanorum aut Imperatorem, est plene interpretandum, vt secundum ius habeant istam electionem faciendi: cum qua electione detur plena administratio. Secundo ad idem etiam sic allegatur. Rex Romanorum seu Imperator fidelis non debet esse deterioris conditionis, quam fuerat rex Romanorum seu Imperator infidelis, cui succedit. Sed Imperatores infideles, statim facta electione habebant plenam administrationẽ: Ergo & Imperatores fideles statim habebunt plenam administrationem. Item, non minus dat electio Imperatori, quam successio generis, quæ dat aliis regibus plenam administrationem. Contra prædicta, multa possunt opponi: [illegible]d quomodo ad ipsa ista opinio secunda responderet, patere potest ex his, quæ dicta seu re[illegible]tata sunt secunda quæstione specialiter *capitulo 6. sequentibus. & q 3. ca. 4.* & quibusdam sequentibus.

QVÆSTIO QVINTA.

CAP. I.

Primo c. V. q. proposita quæstione recitat circa eam duos articulos principales, de quorum primo, qui in tres partiales diuiditur, tractatur in quatuor primis capitulis. Nam in hoc primo recitatur circa primum articulum partialem prima opinio, ad cuius probationes respondetur capitulo 3. De secundo autem articulo principaliter videbitur cap. 7. & seqq.

QVinto quæritur, vtrum rex hæreditarie succedens accipiat aliquam potestatem super temporalia, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, consecratur & coronatur: vel solum ex hoc aliquam consequatur gratiam doni spiritualis. Ista quæstio articulos duos principales includit. Primus est de potestate super temporalia. Secundus est de gratia doni spiritualis. Circa primum possunt formari tres articuli: quorum primus est; An rex hæreditarie succedens aliquam potestatem accipiat super temporalia ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur: Secundus, an ex eo quod consecratur: Tertius, an eo quod coronatur. Circa primum est vna opinio, quod rex hæreditarie succedens aliquam accipit potestatem super temporalia, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur. Pro qua opinione potest taliter allegari. Sic se habet vnctio regalis ad regem, sicut vnctio sacerdotalis ad sacerdotem, & Episcopalis ad Episcopum. Sed per vnctionem sacerdotalem & Episcop[illegible] aliqua potestas acquiritur. Ergo per consequens etiam per vnctionem regalem. Sed non potestas [illegible]tua[illegible]per consequens temporalis. Ergo rex eo quod sic inungitur, accipit aliquã potestatem super temporalia. Item, sicut natura nihil facit frustra; ita rationabiliter operans nihil facit frustra. Sed frustra fieret & ridiculose, nisi rex per ipsam aliquam potestatem acciperet super temporalia. Ergo, &c.

CAP. II.

Recitat secundam opinionem contrariam primæ: cuius duas conclusiones ponit & probat: quarum probationibus respondebitur capitulo 4. huius quæstionis.

ALia est opinio, quod rex hæreditarie succedens non accipit aliquam potestatem super temporalia, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, quæ duas conclusiones tenet: quarum prima est hæc Rex non accipit aliquam potestatem super temporalia, ex eo quod inungitur. Secunda, quod non ex eo, quod coronatur à persona Ecclesiastica, siue consecratur.

Pro prima taliter allegatur. Omnes reges in eodem regno hereditarie sibi succedentes habent eandem super temporalia potestatem in eodem regno. Aliter enim vnus non esset verus successor & [illegible]rus hæres alterius. Sed in multis regnis fuerunt sibi plures hæreditarie succedentes: quorum al[illegible] qui fuerunt infideles & pagani, qui non fuerunt inuncti: quia reges Paganorum non inunguntur. [illegible]er hoc, quod hæreditarie rex succedens inungitur, non recipit super temporalia potestatem. [illegible] non ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, taliter allegatur. Eadem vnctio à quocun[illegible]ur, habet eundem effectum: sicut baptismus, siue conferatur à persona Ecclesiastica, [illegible] siue [illegible] etiam [illegible], habet eundem effectum. Ergo vnctio regalis habet eundem ef[illegible] [illegible]r à persona Ecclesiastica, siue ab alia. Ergo vnctio ex hoc quod confertur à per[illegible]ca, non habet vnctus aliquam super temporalia potestatem. Sed forte dicet aliquis, [illegible]d vn[illegible]s non potest conferri nisi à persona Ecclesiastica: sicut nec vnctio sacerdotalis vel [illegible] forte diceretur, quod vnctio regalis potest conferri à persona non Ecclesiastica: qui[illegible]oducta est ex Veteri Testamento. In Veteri autem Testamento aliquando vi[illegible]rebatur à sacerdote vel Leuita tantum, quibus in Nouo Testamento succedunt personæ Ecclesiasticæ. Nam Samuel qui fuit Leuita, vnxit de præcepto Dei Saulem & Dauid in [illegible] & Sadoch sacerdos vnxit in regem Salomonem.

Non-

Noouoquam vero vnctio regalis fiebat ab aliis. Præceptum enim fuit Heliæ, vt vngeret Azael regem super Syriam, & Iehu filium Namsi regem super Israel. Quidam etiam adolescens puer Prophetæ, vt legitur, *4. Reg. 9.* vnxit Iehu regem super Hierusalem. Quare & nunc posset à persona non Ecclesiastica rex inungi.

Cap. III.

Respondet rationibus pro prima opinione capitulo primo factis.

ISta opinio respondet ad motiua primæ opinionis. Dicit namq; ad primum, quod non est necesse, quantum ad omnia, quod ita se habeat vnctio regalis ad regem, & vnctio sacerdotalis ad sacerdotem & Episcopalis ad Episcopum. Vnctio enim sacerdotalis & Episcopalis est ex institutione diuina. Vnctio vero regalis, licet fuerit in Veteri Testamento ea institutione legis, In Nouo tamen est ex institutione humana. Et ideo nullam potestatem super temporalia dat vncto, nisi hoc per voluntatem humanam fuerit voluntarie ordinatum. Quod si per ordinationem humanam non est sic institutum, vt vnctio regalis det potestatem super temporalia, nullam sibi dabit.

Ad secundum dicitur, quod vnctio regalis non fit frustra, quamuis nullam det super temporalia potestatem, sicut nec illa, quæ fit solummodo ad solennitatem, fit frustra, quamuis nullam conferat potestatem. Potest enim fieri vnctio regalis, vt rex maiori veneratione & reuerentia habeatur, quemadmodum in vnctione & coronatione fiunt conuiuia magna & solennitates magnæ, vt reges in maiori amore habeantur, & vt regalis magnificentia ostendatur, sicut rex Assuerus, vt habetur *Hester primo*, fecit grande conuiuium, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui ad magnificentiam atque iactantiam potentiæ suæ.

Cap. IV.

Respondetur ad motiua cap. secundo pro secunda opinione adducta.

SEcundum opinionem primam respondetur ad motiua adducta *capitulo secundo* pro opinione secunda. Ad primum enim, cum accipitur, quod in multis regnis fiunt plures reges sibi succedentes, quorum aliqui fuerunt vncti, & aliqui non fuerunt vncti. Respondetur diuersimode. Vno modo enim dicitur, quod reges Pagani, qui non fuerunt vncti, nec fuerunt reges veri: quia vt dicit Innoc. 4. *Extra Ecclesiam non est Dominium*, nec per consequens potestas ordinata & concessa, sed permissa tantummodo. Aliter dicitur, quod reges pagani, qui non fuerunt vncti, fuerunt veri reges. Quia, sicut pagani non tenentur ad constitutiones Ecclesiasticas. *Extra de diuortiis. c. gaudemus*: sic etiam consuetudinibus regum Christianorum non artantur: tamen Christiani non possunt fieri veri reges, nisi vngantur: quia ex eo quod sunt Christiani, ad consuetudines Christianorum obligantur, siue consuetudines Ecclesiasticas seruare tenentur. Ad secundum quando probatur, quod rex hereditarie succedens nullam habet super temporalia potestatē, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, per hoc quod vnctio regalis potest conferri ab alia persona quam ab Ecclesiastica. Dicitur, quod vnctio regalis non potest fieri ab alia persona quam ab Ecclesiastica: quia illa, quæ sunt propria legi diuinæ, nō debent fieri nisi à ministro legis diuinæ. Cuiusmodi fuerunt Sacerdotes & Leuitæ in Veteri Testamento, & personæ Ecclesiasticæ in Nouo. Et quando dicitur, quod Helias debuit vngere aliquos in reges, & similiter filius Prophetæ, qui non erat Sacerdos nec Leuita, vnxit Iehu regem super Israel. Respondetur, quod non habetur in Canone Bibliæ Heliam & filium Prophetæ supradictum non fuisse Sacerdotes nec Leuitas.

Cap. V.

Ostenso cur de secundo articulo partiali parum sit dicendum: de tertio articulo recitat & probat primam opinionem eiusdem.

SEcundus articulus circa primam partem quæstionis principalis est, an rex hæreditarie succedens aliquam percipiat super temporalia potestatem, ex eo quod consecratur à persona Ecclesiastica: circa quæ fiunt diuersæ opiniones: sicut circa primum, quæ fere eadem & consimilia motiua possunt habere. Propter quod ad tertium articulum, qui est, an rex hæreditarie succedens aliquam percipiat super temporalia potestatem ex eo quod à persona Ecclesiastica coronatur. Duxi breuiter hoc transeundum: quia videtur habere difficultatem, propter hoc, quod reges non solum Christiani & fideles coronantur, sed etiam pagani & infideles. Circa quem articulū est opinionum diuersitas: quarum prima est; quod rex succedens hæreditarie, accepit aliquam potestatem super temporalia ex hoc quod à persona Ecclesiastica coronatur. Pro quo potest taliter allegari. Quanto maior est dignitas, tanto in adeptione eius debet adhiberi maior solennitas, sine qua haberi non potest. Sed dignitas regalis est maior quam militia: circa autem militiam, quando quis adipiscitur eam, debet aliqua solennitas adhiberi, sine qua nullus potest esse miles. Ergo multo magis quando quis fit rex, aliqua solen-

nitas

nitas debet fieri circa eum, sine qua nemo potest esse rex. Illa autem solennitas est coronatio: quia sola coronatio videtur illa esse solennitas, quæ est communis omnibus regibus, quæ exhibetur sibi contra omnes paganos. Ergo ex eo, quod aliquis coronatur, aliquam accipit potestatem super temporalia.

Cap. VI.

Prosequitur tertium articulum minus principalem, recitando secundam eius opinionem, circa quam de diuersitate succedendi & de iure eius multa disquiruntur.

ALia est opinio, quod rex hæreditarie succedens non necessario aliquam potestatem super temporalia habet ex hoc, quod coronatur à persona Ecclesiastica, quasi ex hoc acciperet aliquam potestatem super temporalia. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod licet sint diuersimodi principatus regales; sicut docet Arist. *in polit.* Nullus tamen principatus regalis assimulatur in multis principatui naturali. De differentia autem principatuum patet: quia quidam leguntur facti institutione diuina: quidam vero humana. De diuina autem institutione legitur in *libris Regum.* vnde *1. Reg. 8.* habemus, quod Deus per Samuelem instituit principatum regalem: pandendo, quod deberet esse ius regis, qui constituendus erat. De humana patet tam in Veteri Testamento, quam in aliis Historiis atq; gestis, in quibus legitur, quod multi fuerunt per voluntatem hominum facti reges. Propter quod ad sciendum, qualiter & quando & vnde rex hæreditarie succedens super temporalia habeat potestatem: considerandum est, si est possibile, quomodo principatus regalis ab initio institutus fuerit. Nam si sit memoria de institutione laudabili, & non iniqua: tunc ea debet seruari in succedentibus. Si vero non est memoria, quomodo huiusmodi regnum fuerit ab initio institutũ, addenda est consuetudo, de qua est memoria, & illa est seruanda: dummodo, vt prius, non sit iniqua, nec contra leges superiorum: ad quas conseruandas rex huiusmodi tenetur. Si vero ex aliquo euentu ignoraretur hæc consuetudo: vel etiam primus rex moreretur, antequam per constitutionem ab initio constituisset legem pro se & suis hæredibus: si modo licito acquisiuisset regnum: vel antequam ordinasset, quem modum rex hereditarie succedens seruare deberet: accipiendum & seruandum esset illud: quod rationabilius & vtilius esset pro bono communi totius regni. Quia sicut benigniora & vtiliora, ita rationabiliora in huiusmodi sunt præferenda: nisi forte rex hæreditarie succedens vellet & posset cedere iuri, quod posset rationabiliter vendicare. Ex isto habetur, quod ad principatum regalem humanitus institutum: cuiusmodi est omnis principatus, qui *in politica* habetur; qui pendet & procedit ex ordinatione humana; qui ex causa rationabili variari potest: non est necesse, quod rex hereditarie succedens aliquam percipiat super temporalia potestatem, ex hoc quod coronatur siue à persona Ecclesiastica, siue ab alia. Tripliciter enim potest principatus regalis institui. Vno modo per voluntatem & ordinationem populi: quia quilibet populus carens lege proprio, qui non est subditus Imperatori, vel alteri regi, potest de iure gentium constituere sibi regem. Alio modo potest institui principatus regalis per Imperatorem vel regem, qui diuersos populos habet sibi subiectos. Imperator enim potest nouos facere reges in prouinciis, quæ non habent reges. Rex etiam habens sub se diuersas prouincias sic per ordinationem latinam populi vel predecessoris sui minime prohiberi potest creare nouos reges. Tertio modo potest institui principatus regalis per acquirentem plenum dominium super regionem, quæ conuenienter posset habere regem. Si enim aliquis potens per emptionem vel bellum iustum vel alio modo acquirit dominium super prouinciam aliquam, si per superiorem suum minime prohibetur, potest sibi nomen & rem regis assumere super eandem prouinciam vel alteri dare. Si primo modo instituitur principatus regalis: sicut in voluntate populi est ordinare, an reges fiant per generis successionem, an per electionem: sic in voluntate ipsius populi, si ordinauerit regem hæreditarie successurum, est ordinare quod defuncto rege filius successurus statim ante omnem coronationem vel quamcunque solennitatem habeat omnem debitam super temporalia potestatem: vel quod solummodo huiusmodi potestatem accipiat per coronationem vel aliam solennitatem fiendam circa ipsum. cuius coronatio est: quia quilibet in traditione seu donatione rei suæ potest imponere pactum vel legem, quam vult: quia in re propria quisq; est moderator & dispositor & arbiter. *L. in re mandata. Cod. mandati.* Ergo instituentes voluntate principatum regalem, ac sponte se subdentes regi & successoribus eius, possunt ponere legem, quam volunt: dummodo non sit irrationabilis & iniqua, nec contra ius superioris: quia populus subdens seipsum alicui regi & hæredibus suis, potest imponere legem, quod quilibet rex hæreditarie successurus statim defuncto prædecessore habeat omnem, quam habiturus est super temporalia potestatem absq; omni solennitate. Poterit etiam ponere legem; vt rex hæreditarie successurus non habeat sine coronatione super temporalia potestatem. Et propter eandem rationem dicitur, quod siue aliquis constituat in alio regno regem: siue acquirens super aliam regionem dominium, legitime potest imponere successoribus vnam legem vel aliam: vt sibi rex hæreditarie succedens statim habeat omnem, quam habiturus est super temporalia potestatem. Et ita per coronationem vel mediante coronatione potest conferri; vel potest non conferri aliqua potestas super temporalia, Et si per ipsam coronationem nulla confertur potestas: tunc ipsa non

fit,

fit, nisi ad solennitatem, vt rex in maiori honore & amore habeatur. Hoc probatur: quia fœminæ coronantur, sicut reginæ; & tamen per huiusmodi coronationem nullam recipiunt super temporalia potestatem. Ergo non est de natura coronationis, quod per ipsam detur aliqua potestas super temporalia. Et per idem probatur, quod per vnctionem & coronationem seu consecrationem nulla datur potestas super temporalia: quia Reginæ vnguntur & consecrantur: & tamen per vnctionem & coronationem & consecrationē nullam recipiunt potestatem super temporalia. Imo secundum leges ab omnibus quibuslibet officiis, etiam publicis, sunt remotæ. Vnde non possunt esse iudices, nec magistratus gerere, nec adoptare, nec postulare, nec fidem docere, nec prædicationes facere, nec arbitrium: licet per consuetudinem in aliquibus regionibus valeant iudicare.

CAP. VII.

Huius quintæ quæstionis prosequitur secundum articulum principalem quæstionis: cuius primam opinionem recitat & probat rationibus, quibus respondetur cap. 9.

CIrca secundum articulum principalem quæstionis propositæ: an rex hæreditarie succedens ex hoc quod à persona Ecclesiastica inungitur & consecratur & coronatur, gratiam consequatur doni spiritualis: sunt opiniones diuersæ. Vna tenet, quod rex per vnctionem & consecrationem & coronationem consequitur gratiam doni spiritualis. Pro qua potest taliter allegari. Nulli debetur reuerentia timoris spiritualis vel honoris, nisi propter eminentiam corporalem seu spiritualem, seu secularem. Sed regi consecrato & vncto debetur spiritualis reuerentia, timor & honor; teste Dauid rege, qui, vt habetur *1. Reg. 24.* noluit mittere manum & occidere regem Saul, quia erat *vnctus Domini,* dicens: *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Domino meo Christo, vt mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est.* Ex quibus verbis habetur, quod ideo reuerebatur, quia erat vnctus Christi Domini. Vnde & propter hoc eum habuit in tanta reuerentia, quod percussit cor suum, eo quod abscidisset oram chlamydis Saulis. Propter hoc etiam occidit adolescentem, qui dixit se occidisse Saul, vt habetur 2 *Reg. 1.* dicens: *Quare non timuisti mittere manũ tuam & occidere Christum Domini? Vocansq́ Dauid vnum de pueris suis ait: Accedens irrue in eum: qui percussit illum, & mortuus est. Et ait ad illum Dauid: Sanguis tuus super caput tuum. Os enim tuum locutum est aduersum te dicens: Ego interfeci Christum Domini.* Et si dicatur, quod non habuit Dauid Saul in reuerentiam & honorem, nec voluit habere eum in timore, quia per vnctionem factus fuit rex: sed propter regiam dignitatem, talem sibi exhibuit reuerentiam, & ab aliis voluit exhiberi. Hoc excludit ista opinio, dicens, quod Dauid non propter regiam dignitatem, sed propter vnctionem ipsam, inquantum erat diuinitus instituta, censuit Sauli talia exhibenda; secundum quod verba præallegata sonare videntur. Quod etiam probatur per hoc, quod Dauid aliis regibus, qui erant solummodo reges, non vncti, non exhibuit talia, nec reputauit ab aliis exhibenda, quia nonnullos censuit occidendos. Secundo pro opinione ista potest taliter allegari. Naturalis curatio ægritudinis corporalis, est gratia Dei spiritualis. Quibusdam autem regibus, scilicet Franciæ & Angliæ, sicut fertur, per vnctionem regalem confertur potestas curandi & sanandi specialiter scrophulas patientes. Ergo per huiusmodi vnctionem rex consequitur gratiam doni spiritualis.

CAP. VIII.

Recitat & probat secundam opinionem duabus rationibus, quibus respondetur cap. 10.

ALia est opinio, quod per vnctionem, consecrationem & coronationem regalem rex hæreditarie succedens non consequitur aliquam gratiam doni spiritualis. Pro qua potest taliter allegari. Per sola Sacramenta diuinitus instituta, non humanitus, consequitur aliquis gratiam doni spiritualis. Vnctio autem, consecratio & coronatio regales, quæ circa reges hæreditarie succedentes fiunt, non sunt diuinitus, sed humanitus institutæ: quia nec sunt constitutæ in Veteri Testamento: quia tunc etiam exercens talia officia iudicaret. Nec institutæ in Nouo Testamento: sicut patet perlegenti totum Nouum Testamentum. Ergo non consequitur aliquis gratiam doni spiritualis. Secundo pro eadem sic allegatur: Per vnctionem, quę in Veteri Testamento fiebat, non consequebatur rex aliquã gratiam doni spiritualis: ergo multo magis per consecrationem & coronationem, quæ per ordinationem humanã, & non de pręcepto Dei, fiunt circa reges, non consequitur rex hæreditarie succedens gratiam doni spiritualis. Consequentia videtur manifesta: quia minus consequitur quis gratiam doni spiritualis per ordinationem humanam, quam per diuinam. Vnctio autem in Veteri Testamento de pręcepto Dei fiebat etiam circa regem infidelem. Nam vt allegatum est supra *cap* a. Deus præcepit Heliæ Prophetæ vt vngeret Azael infidelem super Syriam. Ergo in Veteri Testamento per vnctionem non consequebatur rex gratiam doni spiritualis.

CAP. IX.

Respondetur ad rationes primæ opinionis cap. septimo inductas.

SEcundum istam opinionem respondetur ad motiua pro opinione prima. Ad primum enim dicitur, quod in Veteri Testamento debebatur reuerentia spiritualis, timor & honor regi vncto. Respon-

spondetur, quod huiusmodi reuerentia, timor & honor non debebatur propter gratiam doni spiritualis, quam sibi conferebat vnctio. Nam quamuis ponatur, quod Saul, eo quod fuit vnctus, recepisset huiusmodi gratiam: tamen quia fuit datus in reprobum sensum, & exagitatus à spiritu maligno, perdidisset eandē: & tamen Dauid postea voluit ipsum in reuerentia & honore habere, & haberi debebat. Ergo sibi reuerentia & honor debebantur, non propter gratiā doni spiritualis; sed quia huiusmodi vnctionem recepit de præcepto Dei: & quia per ipsam sibi dignitas regia deferebatur, à qua non erat depositus, quamdiu vixit. Quod enim dixit Samuel 1. *Reg.* 15. ad Saulem, *pro eo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis rex*: & consimilia verba, non sic debent intelligi, vt Saul fuerit tunc regno priuatus: sed sic, quod tunc fuerit lata sententia, vt eius progenies non regnaret post ipsum. Sic etiam exponitur illud, quod sequitur: *Scidit Dominus regnum Israel a te hodie.* id est, à progenie tua. Vnde etiam quod immediate sequitur. *Et tradidit illud proximo tuo meliori te*: non debet intelligi, vt tunc, quando Samuel protulit illa verba, fuerit regnum traductum de facto in Dauid, sed quia ordinatum fuit in prædestinatione diuina, quod tradendum esset ipsi Dauid post mortem Saul totaliter auferendum. Quin etiam verba consimiliter procedentia debēt sic intelligi, quod filii Saul nō erant regnaturi post mortē Saul. Ergo secundum ordinationem Dei regnaturus erat, quamdiu viueret. & propter hoc Dauid eū in reuerentia habuit & honore, quod per ipsum non debuit regno priuari nec occidi. [illegible]dam autem al i reges Dei iudicio interfici debuerunt: & ideo illos non habuit in reuerentia tali & honore. Ad secundum motiuum respondetur, quod si reges Angliæ & Franciæ habent gratiam curandi de scruphulis, non habent potestatem propter vnctionem regalem: quia multi alii reges, quamuis inunguntur, huiusmodi gratia non decurantur: sed sunt digni huiusmodi gratia propter aliā causam, quę nec licet, nec potest ab homine iudicari. Tenet igitur ista opinio, quod quamuis ex bona intentione & proposito, quod rex vnctus, consecratus & coronatus intendit illa sistincte ad honorē Dei & beatitudinē populi sibi subiecti, mereatur, si est in charitate: tamen ista nō habent spiritualiter conferre donum spirituale. sed propter bonam intentionem prodesse possunt etiam spiritualiter: quemadmodū omnes solennitates, etiā corporales, quæ fiunt circa nouos milites, nuptias, inthronizationes prælatorum, etiam secularium potestatum; circa magistros quando magistrantur, & circa quæcunq; alia, quæ cum solennitate fiunt, prodesse possunt etiam spiritualiter, si absq; permixtione vanitatis dissolutionis & nequitiæ fiant, cum debitis circumstantiis, ad honorem Dei, & vt talia, quæ laudabilia vel vtilia & necessaria sunt censenda, in deuotione & veneratione debita habeantur.

Cap. X.

In hoc capite ad rationes pro secunda opinione factas cap. 7. respondetur.

Viso quomodo secunda opinio respondet ad allegationes pro prima opinione adductas: nunc videndum est, quomodo prima opinio respondeat ad allegationes pro secunda opinione adductas. Ad primam dicitur, quod per sacramentum seu sacramentalia humanitus instituta potest quis consequi gratiam doni spiritualis. Nā aspersio aquæ benedictæ videtur solummodo humanitus instituta. & tamen per ipsam consequitur quis gratiā doni spiritualis. Similiter per exorcismū & catechismū assequitur quis catechizatus fidei indumenta: & per exorcismū expellitur ab exorcizato potestas diaboli. Vnde de catechismo dicit Rabbanus & Magister sententiarum recitat li. 4. di. 6. *ante baptismum catechizandi debent in homine præuenire officium. vt fidei catechumenus accipiat indumentum. & sciat cui debitor deinceps fiat de exorcismo.* Vt recitat idem Magister, dicit August. *paruuli insufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur diaboli potestas, ne iam contendat eos auertere, ne baptismum consequantur* Similiter per subdiaconat[illegible]m & accolitatum, cum sint Ecclesiastici ordines, consequitur quis gratiam doni spiritualis, & tamen non sunt diuinitus, sed solummodo humanitus instituti. vnde in *c. 1. dist. 21.* sic habetur: *Leuitas autem ab Apostolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos & ac[illegible]litos procedente tempore Ecclesia sibi constituit.* Sed contra textum obiicit ibidem Gloss. dicens. *Non videtur verum dicere, quod tempore Apostolorum aliqui non fuerunt subdiaconi, vt habetur 35. dist. c. Episcopus, quia illud capitulum est canon Apostolorum.* Et respondens dicit: *sed dic, quod subdiaconatus tunc fuit, sed non [illegible] sacer ordo adhuc. extra de ata. & qualit. c. a multis.* Si dicatur, ex illo cap. videtur haberi, quod sub[illegible]onatus non humanitus, sed diuinitus institutus est: Dici potest secundum opinionem istam, q[illegible]eus non immediate, sed mediate sibi subdiaconatum instituit, licet fuerit tempore Apostol[illegible]m [illegible]uia potuit ab aliis prælatis constitui, Apostolis non contradicentibus, sed approbantibus. [illegible]am [illegible]b ipsis Apostolis institui, non inquantum hoc spiritualiter erat eis inspiratum diuini[illegible] [illegible]nstitutio Leuitarum non erat eis spiritualiter inspirata, sed inquantū per humanam pro[illegible] [illegible]ua pollebant, considerabant, quod hoc Ecclesiæ conueniens esset. Et ideo constitutio [illegible] [illegible]on est tantæ auctoritatis, nec eis est æqualis veneratio exhibenda. Sicut non omnia [illegible] scripta Apostolica sunt eiusdem auctoritatis, nec eis eundem timorem & honorem est nec[illegible]e. Quædam enim dicta & scripta eorum in canone Bibliæ continentur: quædam vero [illegible] non habentur. Ista autē scripta, quæ sunt in canone Bibliæ, maioris auctoritatis sunt, quam illa quæ [illegible]nt habentur *di. 6 per totum.* quare dicta & scripta Apostolorum, de quibus solet esse dubitatio & al[illegible]catio, an sint & qualiter sint recipienda: sicut patet *di. 16.* non sunt tantæ auctoritatis, sicut alia dicta & scripta ipsorum. Quare humanæ prouidentię & non immediatæ inspirationi

diuinæ possunt attribui. Ad secundam allegationem adductam pro opinione secunda *cap. 8.* respondetur, quod per vnctionem regalem in Veteri Testamento consequebatur rex gratiã doni spiritualis si non ponebat obicem, maxime infidelitatem vel contemptum, propter quod reges fideles consequebantur huiusmodi gratiam, & non infideles.

QVÆSTIO SEXTA.

CAP. I.

Capitulo primo VI. q. proposita quæstione recitat & probat circa eam primam opinionem.

SExto quæritur, Vtrum rex hæreditarie succedens sit coronatori in aliquo subiectus. Circa quam possunt esse opiniones contrariæ. Quarum prima est, quod rex hæreditarie succedens suo coronatori in aliquo est subiectus. Pro qua potest taliter allegari. Rex hæreditarie succedens est in aliquo subiectus ei, ad quem spectat examinatio ipsius regis. Quia examinatio personæ alicuius non spectat ad inferiorem, nec ad parem, sed ad superiorem. Examinatio autem regis seu personæ regiæ hæreditarie succedentis pertinet ad coronatorem, teste Innoc. 3. qui, vt legitur *extra de elect. c. venerabilem*, ait: *Est enim regulariter ac generaliter obseruatum, vt ad eum examinatio personæ pertineat, ad quem impositio manus.* Cum igitur ad ipsum spectet examinatio personæ, sequitur per consequens quod huiusmodi rex suo coronatori aliquo modo est subiectus.

CAP. II.

Recitat & probat secundam opinionem.

ALia est opinio, quod rex hæreditarie succedens suo coronatori in nullo est subiectus. Pro qua potest taliter allegari. Illi rex hæreditarie succedens in nullo est subiectus, qui nihil iuris aut potestatis tribuit regi hæreditarie succedenti: sed coronator est huiusmodi: ergo &c. Item, rex hæreditarie succedens non tenet regnum suum à coronatore suo. Tum quia non est vasallus suus, cum non præstet sibi iuramentum homagii. Tum quia prædecessores, quibus tales reges hæreditarie succedunt in pluribus regnis, Francorum Anglicorum, & multis aliis, non tenebant regna sua ab aliquo coronatore: ergo nec isti. Aliter enim non essent veri successores priorum, & deterioris conditionis essent reges fideles, quam infideles. Ergo hæreditarie succedentes in nullo sunt subiecti coronatoribus suis. Item, nullus est subiectus illi, à quo subiectionis & fidelitatis recipit iuramentum. Coronator autem regis hæreditarie succedentis, sicut cæteri Episcopi eiusdem regni, iuramentum subiectionis & fidelitatis pro temporalibus, quæ à rege tenent, præstant ipsi regi. Ergo rex coronatori suo in nullo est subiectus. Item, coronari non est magis subiectionis; quam vngi, consecrari & ordinari, quæ non sunt subiectionis probatio: quia Papa, si non est sacerdos vel Episcopus, quando eligitur, postea vngitur & consecratur, coronatur & ordinatur: & tamen consecratori suo in nullo est subiectus. Metropolitanus etiam consecratur à Suffraganeis suis, quibus non est subiectus. Multi etiam clerici habentes literas dimissorias ab illo Episcopo suo, & à non Episcopo suo ordinantur, cui non sunt subiecti. Pueri seu liberi regum, & aliorum tam nobilium quam non nobilium, baptizantur & vnguntur à Presbyteris, quibus non sunt subiecti. Ergo multo magis coronari non est subiectionis probatio. Item, Imperatores multi sunt coronati à suis inferioribus, quibus non erant subiecti: ergo per hoc, quod rex hæreditarie succedens ab aliquo coronatur, non potest probari, quod eidem sit subiectus. Item, minus iuris & potestatis tribuit coronator regi coronato, quam electores electo; & facientes Imperatorem aut regem Imperatori: sed quamuis electus non habeat ius nisi per electores, tamen non est eis subiectus. Non enim Papa, qui nullum ius habet, nisi eligatur canonice, electoribus est subiectus. Similiter Episcopus vel alius prælatus vel potestas secularis sæpe aliquod ius non habent, nisi eligantur rite; & tamen electoribus minime sunt subiecti. Imperator etiam, inquantum populus transtulit suam potestatem, non habet ius Imperiale nisi à populo: & tamen populo non erit subiectus. Similiter primi reges diuersorum regnorum qui à populo voluntarie facti fuerunt reges, non habuerunt ius regale nisi à populo. Et tamen postea populis suis non fuerunt subiecti. Ergo multo minus, imo nullatenus rex hæreditarie succedens coronatori suo est subiectus.

QVÆSTIO SEPTIMA.

CAP. I.

Primo capitulo VII. q. proponit primo quæstionem. Deinde resoluit eam, tum circa primam opinionem recitat, & finaliter eandem probat.

SEptima quæstio, vtrum si talis rex coronetur ab aliquo altero Archiepiscopo, quam ab eo qui antiquitus coronare consueuit, vel sibiipsi coronam imponeret, per hoc perderet titulum vel potestatem regalem? Quæstio ista solummodo est, an rex si coronaretur ab alio, quam ab eo, qui consueuit coronare ipsum, ipso facto absq; sententia perdat titulum vel potestatem regalẽ? Circa quam

sic intellectam non videtur esse tanta difficultas, quanta esset, si quæreretur, an propter hoc deberet vel mereretur per sententiam perdere titulum vel potestatem regalem? Et ideo, vt inuestigandæ veritatis maior detur occasio, inuestigandum est, an propter talem culpã esset rex talis dignus priuari titulo vel potestate regali. Et est vna opinio, quod sic. Pro qua potest taliter allegari. Qui non per ostium ad aliquam dignitatem ascendit, nihil iuris acquirit. Vnde symoniaci symoniace dignitates Ecclesiasticas adipiscentes, quia non intrant per ostium, nihil iuris habent. Sed qui coronatur ab alio, quam ab illo, qui antiquitus coronare constituit vel consueuit, non per ostium ad regiam dignitatẽ ascendit. Ergo nihil iuris habet: & per consequens, quia de facto pro rege se gerit, de facto debet regia dignitate priuari. Item, si quis aliquid de iure Ecclesiæ alienare tentauerit, debet honoris sui amissione mulctari. *17. q. 4. quicunq́;* sed talis rex aliquid alienaret de iure Ecclesiæ illius Archiepiscopi, à quo coronari consueuit: quia tolleret illud ius Ecclesiæ. Ergo debet honoris sui amissione mulctari. Item qui perpetua debet damnari infamia, & incarcerari, & in exiliũ deportari, perdere debet titulum vel potestatem regalem. Sed rex talis, cum sit sacrilegus iura Ecclesię minuendo aut auferendo, debet perpetua infamia condemnari, & incarcerari, & in exilium deportari. *17. q. 4. attendendum. 17. q. 4. quicunq́;* Ergo debet perdere titulum vel potestatem regalem.

Cap. II.

Capitulo 2. & vltimo huius septimæ quæstionis, primo ponit secundam opinionem, pro cuius declaratione deinde ponit tres distinctiones. Post quas vltimo loco procedit per quatuor articulos sane diligenter notandos.

ALia est opinio, quæ non dicit ita districte talem regem post huiusmodi factum esse dignum priuari titulo vel potestate regali: sed duas ponit distinctiones, iuxta quas respondet ad quæstionẽ propositã. Prima distinctio est, quod Archiepiscopus aliquis aut coronat aliquem regem de iure, aut de pura gratia. Hæc distinctio probatur per hoc, quod Archiepiscopũ aliquem coronare regẽ quemcunq; non competit sibi ex iure diuino vel iure naturali: quia quantum ad ius diuinum, omnes Episcopi sunt pares & æquales. Ius etiam naturale commune est omnibus. *di. 1. ius naturale.* Iure autem diuino, quod est in scripturis sacris, inter Episcopum & Archiepiscopum non reperitur distinctio. Et si aliquis Archiepiscopus coronat licite aliquẽ regem, aut haberet à se, aut ab alio. Non à se: quia qua ratione vnus Archiepiscopus hoc posset facere, eadem & alius, quia non est maior ratio de vno, quam de alio; cum omnes Archiepiscopi (præsertim si non vnus est sub alio) sunt pares. Si autem hoc habet ab aliis: siue hoc habet à rege coronato vel coronando, vel à populo regni, siue ab Imperatore, vel ab alio rege. Sic rex coronatus in hoc sit subiectus: siue à quocunq; homine, vel populo, seu collegio, vniuersitate, vel communitate hoc habere potest de pura gratia, qua ad libitum concedentis valeat reuocari. Si tamen concedens talem habeat potestatem concedendi huiusmodi ius, vt nec ipse nec successor valeat reuocare. Circa hoc enim possunt esse opiniones, præsertim de Imperatore & Papa, quia secundũ vnam opinionẽ nec Imperator nec Papa potest concedere alicui aliquod priuilegium, ius vel libertatem, quod successor reuocare non possit. Secundum aliam opinionem, sicut Imperator, similiter & Papa, potest res temporales dare, quas successor reuocare non potest: sic non potest concedere priuilegia & libertates, quæ & quas successor reuocare non potest. Siue igitur ius vel auctoritas coronandi regem sic possit dari alicui, quod à nullo valeat libere reuocari, siue non possit sic dari: sic tamen potest dari, quod à nullo inferiore donante potest reuocari, & absq; noua donatione vel gratia tempore opportuno potest vti huiusmodi donatione, nisi à concedente prohibeatur tali modo, quod non posset dicere se debere coronare regem, & tunc noua gratia indigeret. Et sic non obstante varietate opinionum de potestate concedendi ius coronandi regem patet prædicta distinctio: quia scilicet Archiepiscopus coronat regem de pura gratia vel de iure. Secunda igitur distinctio. quod rex talis coronatus ab alio tali Episcopo, quam ab eo, qui antiquitus coronare consueuit, vel sibi coronam imponẽs, potest sic coronari sine culpa vel cum culpa. Hæc distinctio patet ex præcedenti: quia si talis Archiepiscopus ex pura gratia & donatione regum coronatorum maxime cum protestatione conuenienti præmissa: vel etiam ex pura gratia Imperatoris, vel populi, aut per ius, quod de coronatione habent ordinare, reges præcedentes coronauit: rex succedens potest sine culpa ab aliis coronari. Item, si non esset amplius talis sedes Archiepiscopalis: vel sedes vacaret, & non posset de Archiepiscopo conuenienti tempore prouideri: vel Archiepiscopus esset absens, vel infirmus, vel alio impedimento legitimo impeditus, quod non posset congruo tempore coronare regem: posset rex absq; culpa ab alio coronari. Non enim in fauorem Archiepiscopi deberet coronatio regis per tempus nimium prolixum differri, maxime si esset talis rex, quod ante coronationem suam non potest potestatem regiam exercere: quia talis fauor esset iniquus & iniustus, & reipublicæ periculosus ac perniciosus. Quare de iure concedi non posset: Sine culpa autem talis rex posset ab aliquo alio coronari. Si vero Archiepiscopus habet ius coronandi ipsum, & non apparet ratio, quare potestate coronandi regem etiam illa vice priuari deberet, tunc rex non esset sine culpa, si ab alio coronaretur. Quia non est sine culpa, qui sine culpa & absq; causa priuat aliquem iure suo, quod maxime non est ab ipso priuante.

Tertia distinctio est, quod rex talis, qui non sine culpa coronatur ab alio, quam ab illo Archiepiscopo,

piscopo, qui antiquitus coronare consueuit, aut est incorrigibilis aut corrigibilis. Iuxta istas distinctiones possunt formari diuersi articuli, de quibus habet dicere, quid sibi videtur ista secunda opinio.

Primus Articulus est, an si rex coronaretur ab alio Archiepiscopo, quam ab illo, qui antiquitus de pura gratia & non de iure coronare consueuit, per hoc perderet vel dignus esset perdere titulum vel potestatem regalem? Ad quod dicitur, quod non: quia cum denegatur alicui illud, quod habuit de gratia duntaxat, nullum fit ei præiudicium. Nam sua auctoritate quis potest detinere, quod de iure non præstitit, licet illud diu soluerit. *Cod. de agri. & cen. lisibus.* vt notat Gloss. *10. quæst. 6. quia cognouimus.* Tempus enim non inducit obligationem, *extra, de censibus. cap. peruenit.* & quod quis dat de gratia, potest reuocare, vt colligitur *extra, de postul. prælat. bonæ memoriæ*, secundo. Nemo enim tenetur facere gratiam nisi velit: quia nemo inuitus cogitur de suo facere beneficium. *10. q. 2. precaria.* quia si aliquis Archiepiscopus solummodo de gratia consueuit coronare regem, rex, si coronaretur ab alio, non esset dignus perdere aliquid propter hoc. Sed quæreret aliquis, quid si aliquis Archiepiscopus consueuit coronare talem regem, & nesciretur an de gratia, an de iure coronauerit eundem: nunquid rex tenetur coronari ab eodem? hic potest responderi, quod tenetur rex coronari ab illo Archiepiscopo.

Secundus Articulus potest esse. Si Archiepiscopus de iure habeat coronare talem regem, an pro culpa an ex causa possit priuare Archiepiscopum tali iure coronandi? Et circa hoc potest esse opinionum diuersitas. Vna est, quod rex pro culpa & ex causa potest priuare Archiepiscopum huiusmodi iure coronandi. Quia propter culpam, probatur hoc modo. Idem ius videtur esse de reuocatione iuris donati, & de reuocatione rei donatæ: quia eadem ratio est de vtroque. Vbi autem est eadem ratio, ibi debet esse idem ius: vt notatur *extra, de constit. translato.* sed res donata alicui propter culpam & ingratitudinem reuocari potest. *extra, de donat. cap. vlt.* igitur similiter ius coronandi propter culpam & ingratitudinem potest reuocari à rege. Alia est opinio, quod ius huiusmodi reuocari non potest à rege. Quia sacrilegus est, qui renocare vult ea, quæ Ecclesiis sunt concessa. *17. q. 4. sunt qui. & cap. sacrilegum.* Alia opinio responderet per distinctionem, quod aut Archiepiscopus talis habet ius coronandi regem à regibus prædecessoribus talis regis, aut à populo, vel à superiori, scilicet Imperatore, vel ab alio, cui tales reges sunt subiecti. Si habet ius coronandi à regibus eiusdem regni, rex pro culpa Archiepiscopi, præsertim à pluribus Episcopis vel Archiepiscopis iterata, maxime si ex aliquibus appareat probabiliter, quod successores erunt culpæ prædecessorum imitatores, poterit Archiepiscopum huiusmodi iure priuare, ius huiusmodi, quod à prædecessoribus fuit oblatum, liberaliter reuocando: præsertim si prædecessores regis potestatem reuocandi ius coronandi in Papam vel in alium transferendo à se nullatenus abdicauerunt: quia si priuatus potest rem donatam reuocare propter certas culpas: multo magis rex, qui est in suprema dignitate seculari post Imperatorem, poterit res & iura donata renocare propter certas culpas. Si autem Archiepiscopus non habet ius coronandi à regibus talis regni, sed ab Imperatore vel aliquo, cui tales reges sunt subiecti: rex non potest ius huiusmodi reuocare, sed Imperator vel alius superior rege tali propter culpam potest huiusmodi ius reuocare. Et consimiliter ex causa potest à rege vel Imperatore, vel ab alio superiore rege reuocari ius coronandi. Quia sicut aliquis propter culpam priuatur iure suo: ita etiam absque culpa ex causa priuatur quis iure suo: sicut in legibus & canonibus expresse habetur. Ad allegationem pro secunda opinione præscripta adductam, cum dicitur, quod sacrilegus est qui vult reuocare ea, quæ Ecclesiis sunt concessa: variis modis respondetur. Vno modo dicitur, quod ille est sacrilegus, qui sine causa & sine culpa vult reuocare ea, quæ ecclesiis sunt concessa. Nam quarumcunque aliqua sunt concessa, si incipiunt esse nociua, extirpari debent. Si enim quod ratione caret extirpandum est, *dist. 67. corepisc.* multo magis quod perniciosum est & nociuum seu noxium extirpari oportet. Præterea si illa, quæ concessa sunt Ecclesiis, siue iura siue priuilegia, siue libertates, si incipiunt esse onerosa, extirpari debent. Nam, vt Glossa super allegato cap. *corepisc.* dicit: *A quocunque auctore aliquid sit institutum, & quantumcunque diu obtentum: si non subest causa, vel si onerosum est, extirpandum est: extra. de censib. c. peruenit.* vnde etiam *63. dist. c. Quia secundam. §. verum.* sic legitur: *Magna auctoritas ista habenda est in Ecclesia: vt si nonnulli ex maioribus & prædecessoribus nostris fecerunt aliqua quæ illo tempore potuerunt esse sine culpa, & postea vertuntur in errorem & superstitionem, sine tarditate aliqua & cum magna auctoritate à posteris destruantur.* Vnde dicit Glossa super verbo *destruantur.* Argu. *successores debere mutare instituta antecessorum etiam bona, si viderint ea esse perniciosa.* Ex quo arguitur consimiliter. Si illa, quæ sunt in Ecclesiis, incipiunt esse perniciosa, reuocari debent & possunt. Item priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. *11. quæst. 3. cap. priuilegium. extra. de regularibus cap. licet.* Si igitur Ecclesiæ abutuntur priuilegiis eis concessis, ipsæ merentur ea amittere. Item, persona Ecclesiastica propter culpam debet perdere clericale priuilegium. Ergo consimiliter Ecclesia propter culpam potest perdere priuilegium: quia idem ius est in toto & in parte. Item, Ecclesia propter fauorem alterius Ecclesiæ potest perdere priuilegium & ius suum, *22. distinct. renouantes.* Ergo multo plus propter culpam potest perdere priuilegium suum: cum multo magis sit quis priuandus iure suo propter culpam propriam, quam propter honorem aut fauorem alterius. Sicut enim locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura. *extra, de Regul. iuris. locupletari. lib. 6.* Et si non potest alteri subueniri nisi alter lædatur: commodius est neutrum iuuari, quàm grauari alterum. *decimo quarto. quæst. sexto. denique.* & nulli est cum alterius

iniuria

iniuria consulendū. *22. q. 2. c. 1.* Similiter cum alterius dehonoratione non est alius honorandus: quia licet non obstante, quod nec Ecclesia nec persona propter fauorem alterius debeat regulariter priuari honoribus & priuilegiis: tamen casualiter priuari debet: multo fortius tamen regulariter puniendæ sunt culpæ & non solummodo casualiter. Ergo Ecclesiæ propter culpam possunt licite atq; debent in casu priuari priuilegiis, iuribus & libertatibus sibi concessis. Item, illis sunt priuilegia detrahenda, qui præceptis superiorum obuiare non timent, *extra, de priuilegiis c. dilecti*: vbi dicit Gloss. super verbo *decurtabimus*: *Non sunt ei iura sua seruanda, qui iura alienum violare non metuit.* Ecclesiæ ergo propter culpam inobedientiæ & irreuerentiæ priuari possunt priuilegiis sibi concessis. Item, communitas secularis propter culpam priuari potest iuste priuilegio & honore sibi concessis. Ciuitas enim propter occisionem Episcoporum suorum priuatur dignitate Episcopali. *95. q. 2 ita nos* in quo casu etiam ipsa Ecclesia priuata fuit honore Episcopali non propter delictum Ecclesiæ cathedralis, sed propter delictum ciuitatis. Ergo multo fortius Ecclesia propter delictum proprium potest priuari sibi concessis. Item frustra petit debitum, qui quod debet non impendit: vt allegando dicit Gloss. *dist. 95. esto.* Ad quod probandum diuersos canones allegat. Sic Ecclesiæ laicis, si non impendunt quod debent frustra petunt ab eis iura sua seruari. Item, laici, præsertim reges, Imperatores, principes ac personæ aliæ eminentes, qui Ecclesias honoribus, priuilegiis & libertatibus illustrarunt, ex sola donatione non magis quantum ad ius Ecclesiis sunt subiecti, quam subditi dominis suis: quia Ecclesiæ non dominantur huiusmodi laicis, iuxta illud Petri: *non dominantes in clero.* Et per consequens minus in populo: sed vt dicit Gloss. *22. quæst. vltima. super. c. de forma fidelitatis.* in fine: *Eadem fide tenetur quis subdito suo sicut subditus Domino. vt. 95. distinct. esto subiectus. extra, de iureiurando. peruenit. & 32. quæst. 6. nihil iniquius.* Et si non fecerit, priuatur illo dominio, quod habet in vasallo: & transit feudum ad superiorem: vt in *lib. de feudis. qualiter feudum amittatur.* Ergo multo magis Ecclesiæ, si non fuerint fideles laicis, qui eis honores, iura, libertates & priuilegia concesserunt, possunt iure priuari & iuste sibi concessis. Item, hosti non seruanti fidem, non est fides seruanda. Cum etiam ei fide seruata contra idem versetur. *extra, de iureiurando peruenit*: si igitur Ecclesiæ non seruando fidem laicis incipiant hostiliter persequi: eis non est fides seruanda: & per consequens priuari possunt illis, quæ sunt concessa sibi. Sed aliquis vno modo istis omnibus respondebit dicens, quod quamuis persona Ecclesiastica potuit committere culpam, tamen Ecclesiæ non possunt aliquam culpam incurrere: quia scilicet Ecclesia non potest culpa aliqua inquinari, cum sit sine macula, malitia & sine dolo. Sed hæc ratio impugnatur, quia quāuis Ecclesia vniuersalis, quæ est congregatio generalis cunctorum fidelium, non sic possit errare contra fidē, nec culpa maculari mortali, vt nullus omnino sit in vera fide & charitate: tamen Ecclesiæ particulares possunt taliter contra fidem & bonos mores errare, ita etiam vt sint à catholicis deserendæ, teste beato Ambrosio, qui, vt habetur *24. q. 1. c. quia dignior,* ait: *si qua Ecclesia est, quæ fidem respuat, vel Apostolicæ prædicationis fundamenta non possidet, ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est.* Ecclesiæ igitur propter culpam possunt priuari eis, quæ concessa sunt eis. Aliter dicitur, quod licet nulla Ecclesia debeat priuari eis, quæ concessa sunt sibi, tamen quælibet persona de Ecclesia propter culpam debet priuari his, quæ Ecclesiæ sunt concessa. Et ideo quilibet Archiepiscopus propter culpam potest priuari iuste potestate coronandi regem, licet Ecclesia huius potestate priuari non debet.

Tertius Articulus potest esse, An rex talis, qui non absq; culpa sua coronaretur ab altero Archiepiscopo, quam ab eo, qui antiquitus coronare consueuit: sibiipsi coronam imponens, per hoc perderet vel dignus esset perdere titulum vel potestatem regalem: quamuis obstinatus & etiam incorrigibilis in culpa nullatenus appareret? Et tenet prædicta opinio, quod non: quia talis culpa regis esset sacrilegium, non quidem ratione personæ, quale sacrilegium committit quis, cum verberat aut occidit clericum vel religiosam personā, sed solummodo sacrilegiū ratione iuris publici: quia si talis rex in hoc facto esset transgressor iuris publici, quod consistit in sacris & sacerdotibus. *di. 1. ius publicum,* quia videlicet auferret Archiepiscopo, qui consueuit coronare regem, ius suum. Pœna autē huius sacrilegii neq; secundū leges, neq; secundū canones est depositio à regno. Igitur rex talis, si est corrigibilis, non est dignus propter huiusmodi culpam perdere titulum vel potestatem regalem, sicut nec propter aliquas species vel modos sacrilegii est dignus maxima & grauissima pœna.

Qvartvs Articvlvs potest esse: An rex propter huiusmodi culpam si est incorrigibilis, sit dignus huiusmodi pœna. Et est vna assertio, quod sic, pro qua potest taliter allegari: vt dicitur Gloss. distinct. 40. super capitulo, *si Papa*: *Si notorium est crimen eius quodcunque & inde scandalizetur Ecclesia, & incorrigibilis sit, inde accusari potest.* Et per consequens, si potest accusari sic vt criminalia accusatio, quæ ad diminutionem capitulo t. ad degradationem intenditur: nisi legitima præcedat inscriptio, nullatenus dimittatur. *extra, de accusatoribus qualiter & quando.* multo magis quilibet alius siue regali siue quacunque alia dignitate præfulgeat, pro quocunque crimine, si est incorrigibilis, est dignus à dignitate deponi. Ex quo concluditur, quod rex talis pro huiusmodi sacrilegio, si est incorrigibilis, dignus est perdere titulum vel potestatem regalem. Ergo sequitur, quod quilibet siue laicus siue clericus & cuiuscunq; fuerit status, etiam Papa, propter hæresim est à dignitate sua deponendus. De aliis enim à Papa dicit Glossa. *extra, de hæreticis, super c. excommunicamus*: *Papa propter hæresim potest deponere omnes tam laicos quam clericos à dignitatibus suis.* Sed rex talis propter huiusmodi sacrilegium est excommunicatus, vel excommunicari potest, si est incorrigibilis: & si in excommunicatione extra annum persistat postquam fuerit

rit inter hæreticos computandus, præſertim ſi fuerit excommunicatus à Papa, & ſit incorrigibilis, inter ſchiſmaticos erit cōputandus. Schiſmaticus antè in ſchiſmate perſeuerans cenſetur hæreticus, vt ex Gloſſa colligitur *24.q 1. ſuper capitulo primo* in fine, vbi dicit: *eadem dic de ſchiſmatico, maxime cum ſchiſma non poßit eſſe ſine hæreſi, niſi fortè in ſummo pontifice: vt ſi duo crearentur, & vterq; crederet Eccleſiam apud ſe eſſe.* Hæc videtur eſſe beati Hieron. intentio; qui, vt habetur *eadem cauſa. quæſt. 3. c. inter ſchiſma,* ait: *Nullum ſchiſma eſt, niſi ſibi aliquã hæreſim confingat vt rectè ab Eccleſia receßiſſe videatur.* Vbi dicit Gloſſa: *Poteſt dici, quod hæc ſit differentia inter hæreſim & ſchiſma, quæ eſt inter diſpoſitionem & habitum. Primo enim dicitur ſchiſma: ſed cum poſt tempus pertinaciter adhæſerit ſuæ ſectæ, dicitur hæreſis.* dicit etiam Gloſſa: aſſignans rationem, quare, vt dictum eſt, pro quocunq; crimine notorio, ſi inde ſcandalizetur Eccleſia, & ſit incorrigibilis, poteſt accuſari: nam *contumacia dicitur hæreſis.* Ex quibus colligitur, quod talis rex per huiuſmodi ſacrilegium, ſi fuerit incorrigibilis, & in excommunicatione, præſertim lata à Papa perſtiterit, eſt inter hæreticos computandus. Quare dignus eſt perdere titulum vel poteſtatem regalem.

Alia eſt opinio, quod rex pro tali ſacrilegio, quamuis ſit incorrigibilis, non poteſt perdere titulum vel poteſtatem regalem. Pro qua poteſt taliter allegari. Talis rex incorrigibilis abſq; grauiſſimo ſcandalo eius deponi non poteſt à dignitate ſua: ſed pro ſcandalo euitando ceſſat rigor iudicij, cum etiam propter ſcandalum ſit deſiſtendum de iure. *extra, de præſcriptio. nihil.* Cum propter hoc etiã ſcandalum fugiendus cibus, qui magis neceſſarius eſt, quam vt talis rex incorrigibilis perdat titulum vel poteſtatem regalem ſit dimittendus, dicente Apoſtolo 1. Cor. 7. *Si eſca ſcandalizat fratrem: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.* Ergo quamuis talis rex eſſet dignus titulum vel poteſtatem regalem perdere: ipſum tamen perdere non debet. Sed forte hic aliquis reſpondebit dicens, quod quando ſcandalum naſcitur non ex ignorantia vel infirmitate, quod eſt ſcandalum puſillorum: ſed ex malitia, quod eſt ſcandalum perfectorum: non ſunt temporalia propter ſcandalum dimittenda. Nam propter ſcandalum, quod ex malitia oritur, non eſt rigor iuſtitiæ dimittendus: quia hoc noceret bono communi: quia daret malis audaciam delinquendi. Nam facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi. *extra, de vita & honeſtate clericorum. c. vt clericorum.* Sed ſi talis rex eſſet incorrigibilis, ſcandalum aliquod ex malitia orietur: quare tunc non eſſet talis punitio omittenda. Sed iſta reſponſio impugnatur: quia vt habetur *diſt. 50. vt conſtitueretur,* videtur quod *vbi per graues diſſenſionum ſciſſuras non huius aut illius hominis periculum, ſed populorum ſtrages iacet, detrahendum eſt aliquid ſeueritati, vt maioribus malis ſanandis charitas ſincere ſubueniat.* Siue ergo ſcandalum ex ignorantia & infirmitate, ſiue ex malitia oriatur, ſeueritas punitionis debet dimitti. Si ergo populorum ſtrages iacet, quia magis debemus diligere vitam populorum, quam vnius mali punitionem, vel pauca vel parua temporalia bona. Illud autem, quod minus diligendum eſt, eſt dimittendum propter illud quod magis eſt diligendum, quando ſimul haberi non poſſunt. Si, inquam, ex depoſitione talis regis à titulo vel poteſtate regali emineret populorum ſtrages, propter ſcandalum, quantumcunq; ex malicia orietur, talis ſeueritas dimittenda eſt.

QVÆSTIO OCTAVA.

CAP. I.

Caput primum Octauæ & vltimæ quæſtionis, proponit ipſam quæſtionem, circa quam recitat & probat primam opinionem, & duos eius modos ponendi. Quos etiam probat: ad quorum probationes reſpondetur ex ordine

cap. 5.

OCtauo & vltimo quæritur, Vtrum canonica electio principum electorum, ſeu eligentium, ex natura tantum det electo in regem Romanorum, quantum dat legitima ſucceſſio regi hæreditarie ſuccedenti. Quantum ad iſtam quæſtionem, quæ multum videtur eſſe vicina quæſtioni quartæ eſt opinionum diuerſitas. Vna eſt tenens partem negatiuam, circa quam ſunt diuerſi modi ponendi. Vnus eſt, quod canonica electio principum electorum illius, non dat electo in regem Romanorum tantum, quantum dat ſucceſſio regi hæreditarie ſuccedenti: quia huiuſmodi electio nullam dat electo adminiſtrationẽ, niſi per Papalẽ confirmationẽ vel comprobationẽ ſeu nominationẽ vel coronationem. Ad fulcimentum iſtius modi deduci poſſunt multæ allegationes, quæ hic ſolummodo ſunt tangendæ, pro eo quod qualiter confirmari & declarari poteſt, ſtudioſe ex præcedentibus quæſtionib' apparere poterit. Quod ergo nõ electio, ſed cõfirmatio vel approbatio nominatio aut coronatio à Papa adhibenda det adminiſtrationem electo in regem Romanorum: Patet primo ex hoc; quod electus huiuſmodi eſt vaſallus Papæ, & ei iuramentũ fidelitatis & homagiũ præſtare tenetur. Itẽ per hoc, quod Imperium eſt à Papa. Similiter per hoc, ꝙ electus in regem Romanorũ nihil petere tenetur à Papa. Item per hoc, quod Papa poteſt deponere Imperatorẽ & per conſequens conſtituere: quia licet aliquis poteſt ſolus aliquando dare honorem, qui eũ non poſſet ſolus auferre. *extra, de tranſlatione. inter corporalia*: tamen qui poteſt auferre honorem, poteſt dare eundem. Item per hoc, quod Papa habet plenitudinem poteſtatis tam in temporalibus quam in ſpiritualibus. Item per hoc, quod in vniuerſo mundo debet eſſe vnum caput, à quo omnis iuriſdictio & poteſtas dependeat: quod non eſt aliud, niſi Papa, cum ipſe à ſolo Deo habeat poteſtatem. Item per hoc, quod Papa habet

vtrum-

vtrumq; gladium, scil. spiritualem & temporalem. Alius modus ponendi istam negationem dicit sic: Quod imo canonica electio principum electorum non dat tantum electo in regem Romanorum, quantum dat legitima successio regi hæreditarie succedenti: quia potestas eligendi data est electoribus à supremo pontifice. *Extra. de elect. venerabilem.* Et ideo sicut inspicienda sunt priuilegia ad hoc, vt sciatur, quam potestatem habeant, siue quid contineatur in eis. *Extr. de priuilegiis cap. porro &c. recepimus*: ita vt sciatur, quam potestatem eligendi habeant electores, & quam potestatem ex eorum electione consequantur, inspiciendæ essent literæ, quibus data est electoribus potestas eligendi. Quæ si non reperiuntur, ipsius summi pontificis est declarare, quam potestatem ex eorum electione electus obtinet: quia eius est interpretari legem, cuius est condere, *extr. de priui. si Papa in 6.* Papa vero habet alios iudicare. *Extr. de iudiciis, cum venissent.* Cum ergo Papa declararet, quod electus in regem Romanorum debeat examinari per Papam: & per consequens declarat, quod ex sola electione non est aliquis rex Romanorum aut Imperator: sequitur quod eligens non dat electo in regem Romanorum plenam administrationem, nec regalem titulum, vel potestatem Imperialem; quæ omnia tamen dat legitima successio, regi hæreditarie succedenti. Pro isto modo ponendi istam negatiuam, quæ fundatur principaliter in hoc, quod electio principum dat tantam potestatem electo, quantam Papa vult per eam sibi dari, potest multipliciter allegari. Et primo specialiter quo ad regna & prouincias, quæ de facto regi Romanorum seu Imperatori obediunt. Nam Papa super omnia regna occidentalia, quorum aliqua Imperatori sunt de facto subiecta, habet eandem potestatem, quam habuit Constantinus Magnus super totius Imperii Monarchiam: quia ipsa Constantinus Magnus reliquit Siluestro & eius successoribus disponenda. *dist. 96. c. Constantinus.* Constantinus autem pro suæ voluntatis arbitrio potuit ampliare & restringere potestatem electorum, vt electio ab eis facta legitime maius vel minus daret electo: ergo & Papa hoc potest saltem quo ad occidentalia regna. Amplius, qui potest regem alicuius regni vel regnorum deponere; & fideles ipsius à iuramento fidelitatis absoluere; & quibus vult ius eligendi regem, & eiusdem regni vel regnorum dominia tribuere; & regem constituere; huiusmodi etiam quantum electio alicuius in regem debeat dare electo, potest instituere. Papa autem omnia supradicta potest, specialiter quantum ad occidentalia regna: quia non videtur, quod neq; à Deo neque ab homine habeat maiorem potestatem super regnum Francorum, quam super alia regna occidentalia præscripta. Potest autem exercere primo super regnum Francorum, & omnes prouincias ab Aquitania vsq; ad Bauariam. Comprehendit namq; illas propter Hildericum (alius Ildericum) regem Francorum, tam Orientalium (scil. Germaniarum) quam Occidentalium: & regem deponit, & sibi subiectos iuramento fidelitatis absoluit: & Pipinum patrem Caroli Magni in eius loco substituit. *15. q. 6. alius.* Electoribus etiam regis Romanorum ius tribuit eligendi. *Extr. de elect. venerabilem.* ergo Papa potest instituere, quantum tali electo dare debeat electio. Rursus, qui potest alicui regi potestatem dare eligendi sibi successorem: habet statuere, quando & quantam electus habere debeat administrationem: an mortem opus alterius expectare. Papa autem potest dare regi Romanorum seu Imperatori potestatem eligendi Imperatorem successorem, quo ad regnum Italiæ. *distinct. 63. in synodo.* Et simili ratione quo ad alia regna, scil. Occidentalia: ergo potest statuere quando & quantum electio dare debeat electo. Item electio illa, quæ indiget confirmatione ad hoc, quod electus habeat administrationem, non tantum dat electo, quantum legitima successio debet regi hæreditarie succedenti: quia rex hæreditarie succedens nulla indiget confirmatione ad hoc quod administret. Sed electio canonica principum electorũ indiget confirmatione papali ad hoc quod electus habeat administrationem. Item illa electio, virtute cuius electus non est rex, non dat tantũ electo, quantum legitima successio dat regi hæreditarie succedenti. Virtute autem electionis principum electus in regem Romanorum non est rex, sed tantum electus in regem, teste Ioh. 22. qui in processu contra Dominum Ludouicum de Bauaria, quem aliqui Bauari Imperatorem appellant, ait: *Præfatus Ludouicus à nobis, ad quem sua electionis sicut præsumitur, in discordia celebratæ, ac personæ ipsius examinatio & admissio, repulsio & approbatio noscitur pertinere: electione prædicta nequaquam approbata. nec eius admissa persona, sicut vulgari fama innotuerat, & publica facti euidentia manifestat: non quærens vt deberet per ostiũ regni seu Imperii conscendere dignitatis fastigium, sed potius aliunde nescimus quo ductus seu potius seductus consilio. præfati nomen sibi & titulum regis vsurpauit; quamuis, priusquam alterius eorum per sedem Apostolicam fuisset approbata persona, vel reprobata, neutri electorum ipsorum assumere licuit nomẽ vel titulum prælibatum: cum nec interim Romanorũ reges extiterint, sed in reges electi, nec sint habendi pro regibus: nec reges etiã nominandi &c.* Virtute vero successionis legitimæ hæreditarie succedens in aliquo regno statim est rex: nec personæ ipsius examinatio, approbatio vel admissio spectat ad Papam: ergo electio in regem Romanorum non dat electo tantum, quantum dat legitima successio regi hæreditarie succedenti. Aliæ plures allegationes ad prædictam assertionem possunt adduci: de quibus in discussione istarum forte tangetur.

Cap. II.

Recitat & probat secundam opin. de cuius probationibus pauca dicentur, cap. septimo.

Alia est opinio, dicens, quod canonica electio principum electorum tantum dat electo in regem Romanorum in terris & prouinciis quæ subiectæ erant Carolo Magno ante coronationem Im-

perialem, quantum legitima successio dat regi hæreditarie succedenti. Prima pars illius opinionis probatur sic. Electio, quæ dat electo in aliquibus regnis & prouinciis siue terris plenam administrationem, virtute cuius licet electo nomen regis assumere: tantum dat electo in terris illis, quantum dat legitima successio hæreditarie succedenti: quia legitima successio non plus dat regi hæreditarie succedenti, nisi quia potest licite sibi nomen regis assumere, ac iura & bona regni administrare. Sed canonica electio dat electo in regem Romanorum seu Imperatorem in prouinciis & terris, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialẽ, plenam administrationem, & virtute electionis electus potest sibi nomen regis assumere: igitur &c. maior, vt videtur, probatione non indiget. Minorem probat quidam Doctor venerabilis, de quo in præcedentibus facta est mentio: cuius verba, quamuis sint prolixa, absque omni immutatione propter reuerentiam dicentis, quia solo sincero veritatis & iustitiæ amore (vt arbitror) exquisitius, quam multi alii, conatus est iura Imperii declarare, duxi præsentibus inserenda, & breuiter pertractanda, vt ex ipsa discussione veritas elimatior discutiatur vel intelligatur: quia quærendo, opponendo & soluendo, ac diuersas artes & responsiones recitando, melius veritas inuenitur: & quod à pluribus quæritur, facilius inuenitur, *dist. 20. de quibus*. Dicit igitur prædictus Doctor in hæc verba: *Electus in regem: siue Imperatorem in concordia potest statim ex ipsa electione nomen regis assumere, & iura & bona regni & Imperii in Italia & in aliis prouinciis eius administrare. Ad huius articuli approbationem præmitto, quod Carolus Magnus rex Francorum, vt patet ex his quæ dicta sunt in primo cap. huius tractatus, Francorum regnum, quod protendebatur ab Aquitania vsque Bauariam, habuit ex successione paterna more & consuetudine quasi generali omnium aliorum regnorum occidentalium. quæ tunc, sicut & nunc, per successionem generis vt plurimum debebantur: & in hoc regno sibi suisq; successoribus Italiam & multas alias prouincias & terras per bellum licitum acquisiuit: ex eo videlicet, quod reges & principes & possessores illarum prouinciarum contra ecclesias Christianas, multimodas, vt ex diuersis historiis & chronicis apparet, Tyrannides suis temporibus exercebant: & hoc poterat facere idem Carolus de iure gentium, ex quo bella sunt inducta: vt patet, ff. de iusti. & iur. l. ex hoc iure. Instit. de iure na. gen. & ci. §. ius autem & §. ius gentium. Et conuentis prouincias & terras huiusmodi eodem modo fecit suas: ea enim, quæ in bello iusto capimus, iure gentium nostra fiunt, vt patet, ff. de acquirendo rerum Dominio. l. naturalem. §. vlt. Insti. de rer. diui. §. item ea quæ ex hostibus. ad idem 23. q. v. dicat. & q. 6. si qua de rebus. Et prius dictus Carolus elapsis pluribus annis, vt patet supr. c. 1. vnctus & coronatus fuit in Imperatorem Romanorum. Vnde notatur in constitutione Frederici Imperatoris hac edict. § iniuria in Gloss. secundum leges. colla. 10. quia Carolus stetit 10. annis rex Franciæ & Lombardiæ, antequã haberet Imperium: nec reperitur nisi fecisse 9. leges in Lombardia contentas. postquã fuit Imperator, vt ibi notatur. Qui Carolus reliquit regnũ & Imperiũ cum prouinciis licito acquisitis viuente dicta generalis cõsuetudinis filio suo Ludouico, recepta Italia, quã reliquit Bernhardo nepoti suo: & sic deinceps reges Imperatores de gratia dicti Caroli exeuntes habuerũt per successionem regnum Francorũ seu partem eiusdem regni per diuisionem eiusdem cum Italia & Imperio eodem iure & titulo quo illa Carolus tenebat vsque ad tempora Ludouici tertii, cuius tempore Italia defecerit à fidelitate sua. Regna autem Germaniæ habuerunt reges de genere dicti Caroli descendentes, quousq; defecit genus vel saltem potentia generis ipsorum in dicto regno. Quo genere deficiente principes & natu maiores Francorũ, Alemanorum, Bauarorum & Saxonum, qui repræsentabat totum populũ Germaniæ, elegerunt Henricũ Ducem Saxoniæ in regẽ Germaniæ & Francorũ, vt ex prius dictis in cap. 2. apparet. Quod facere poterant ex iure gentium: ex quo iura & regna condita sunt: scil. quod quilibet populus potest sibi eligere regem: vt patet ex his quæ leguntur & notantur ff. de iusti. & iure. l. ex hoc iure. Et deinde Ottho primus, filius eiusdem Henrici (vt etiã visum est superius in eodẽ capitulo) recuperauit Italiam ipsi regno Germaniæ. à quo & à cuius societate defecerat. & factus fuit postea Imperator, & ex iterato incepit regnum cum Italia & Imperio deberi ex successione generis vsque ad tempora Otthonis tertii, cuius tempore fuit institutũ quod per certos principes Germaniæ, scil. per Officiatos Imperii, eligeretur Imperator: vt etiam ex superius dictis plane patet. His itaq; præmissis, probo veritatẽ dicti articuli generaliter de administratione omniũ prouinciarũ regni & Imperii. Se. vnde principaliter de administratione regni Germaniæ. Primum sic probatur: quilibet populus carens rege potest sibi regem eligere de iure gentium: ex quo iure regna condita sunt, vt supra dictum est per l. ex hoc iure. quod non est aliud, quam nomen regis assumere & bona & iura illius regni administrare, vt de se patet. Sed in regno & Imperio (cum non habeat locum hodie successio generis) mortuo rege & Imperatore populus Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarum regni & Imperii. carentium rege: & principes & electores iam dicta institutionis habent eligere regem seu Imperatorem, repræsentantes omnes principes & populum Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarum & terrarum regni & Imperii, quasi vice omnium eligendo: vt ex dicendis infra. cap prox. clarius apparebit. Igitur concluditur, quod electus per eos concorditer ex electione huiusmodi potest de iure gentiũ licite nomine & re ipsa regnare. Quod non videtur aliud, quã nomẽ regis assumere, ac iura & bona regni & Imperii administrare: vt prædixi. Et ex his in iure gentium credo verificari dictum beati Hieron. dicentis, quod exercitus facit Imperatorẽ, vt patet in canone 93. dist. legimus: quia exercitus seu Romanus populus eo tempore repræsentabat totum populum Romanum Imperio subiectum. Vnde facere poterat Imperatorem. Sicut hodie principes electores ratione institutionis populũ huiusmodi repræsentant. Secundo potest idem probari aliunde sic. Illud quod subrogatur & succedit in locũ alterius rei, debet recipere & imitari ius & naturam illius rei, in cuius locũ succedit & subrogatur, vt patet ff. de con d. & demon. l. filia. ad idem extr. de vo. & vo redemp. magnæ. De Baptismo Maiores: cum suis concordantiis. Et hoc etiam non sit certum iure canonico & ciuili, satis dictat Ratio naturalis, apud omnes enim non potest dici aliquid proprie succedere in locũ alterius rei, si non haberet ius & naturã illius rei, in cuius locum succedit & subrogatur, vt de se notum est, & sic illud videtur esse de iure gentium. Quod enim ratio naturalis dictat, apud omnes idem est, vt ff de iusti. & iur. l. omnes Instit. de iure na. gen. & ciuil §. quod vero, sed electio regis & Imperatoris, quæ fit per principes electores succedit, & est subrogata in locũ successionis generis, quæ per multa tempora fuit in regno & Imperio, vt dictum est supr. in cap. 2. retinebit ergo il-*

la electionis & naturam successionis generis, quæ per multa tempora fuit in regno & Imperio. Sed tunc filius statim mortuo patre ex ipsa generis successione assumpsit nomen regis, & administrauit bona & iura Imperii in Italia & in aliis prouinciis regni & Imperii: immo interdum similiter cũ patre administrauit ex ipsius patris dispositione, vt ex superius dictis in cap. 2. patet: vel si non esset filius regis aut Imperatoris: tunc, eo decedente, alius de genere decedentis succedebat eidem regno & Imperio nomen regis assumendo, & bona & iura ipsius Imperii & regni iuxta consuetudinem generalem aliorum regnorum occidentalium; in quibus habet locum successio generis in administrando, vt etiã ex superius dictis satis patet. Igitur similiter & nostro tempore electus à principibus electoribus concorditer ex tali electione, quæ subrogata est de regno & Imperio, loco successionis generis, potest statim licite nomen regis assumere, ac iura & bona imperii administrare. Deinde illud probo specialiter de administratione regni & Imperii in Germania, scil. quod in ea posset electus à principibus in concordia ex electione huiusmodi licite administrare, dato sed non concesso, quod in Italia hoc non possit: & hoc modo. Nam apparet ex prædictis Chronicis omnibus, quod postquam defecit successio generis Caroli Magni in regno Germaniæ, Henricus primus ex electione principum & natu maiorum Germaniæ statim assumpsit nomen regis, & administrauit bona & iura dicti regni. Post hoc iterum desiciente successione eiusdem Henrici in regno Germania, institutisq; certis principibus ad eligendum reges: Henricus fundator secundus Ecclesiæ Bambergensis, ex electione principum sic assumpsit statim nomen regis, & administrauit iura & bona dicti regni. Post hunc etiam deinceps (vt ex chronicis prædictis patet) idipsum potuerunt alii eorundem regnum successores & reges à principibus electi concorditer assumpti. Præterea satis patet ex prædictis, quod Germania post diuisionem regni & Imperii Francorum, de qua supr. in c. 2. dictum est, fuit regnum per se, sicut regnum Galliæ Occidentalis, quod hodie regnum Francia nuncupatur: & est regnum per se. Et hoc regnum Germaniæ Ludouicus frater Lotharii Imperatoris & Caroli regis Galliæ in portione hæreditatis obtinuit: & post mortem eius filii sui tres, Carolus Magnus, Ludouicus, & Carolus: quorum vnus, scil. Carolus, Italiam & Imperium, & post eum Arnulphus, filius Caroli magni prædicti, Italiam simul cum Imperio obtinuit. Quam Italiam Ottho primus rex Germaniæ per Berengarium tertium postea recuperauit eam ad potestatem regni Germaniæ reducendo; & Imperator factus est. vt visum est in d. cap. 2. Ex hoc autem non debet esse deterior conditio regni & Imperii in Germania: quia reges ipsius fuerunt Italiam & Imperium assecuti: sed melior. Virtutibus enim reges ipsius promeruerunt Imperium. Virtutibus autem præmia debentur, in C. de statu. & ima. l. vl. & ff. de iusti. & iur. l. 1. Imperium, autem dispendia ex hoc sequi non debent, vt ex fideiusso prouenit. Sed constat, si electus ad Imperium non posset administrare bona & iura Imperii & regni in Germania statim ex ipsa electione: sed haberet ratione Italiæ expectare coronationem, nominationem & approbationem ecclesiæ Romanæ, quod ipsius Germaniæ & constitutio facta Italiæ per reges Francorũ deterior esset. Magna enim possent dispendia populo Germaniæ ex tali expectatione per guerras, ex quibus solent sequi cædes hominum, rapina & incendia generari, quæ per administrationẽ regis de facili cessare possent: vt de se notum existit. Quare concluditur, quod electus concorditer à principibus, dato etiã quod in Italia nõ posset administrare: id tamen in Germania facere poterit & debebit. Nec obstat, si iuxta præmissam suppositionẽ dicatur, quod licet electus in regẽ à principibus possit administrare in Germania, considerata ipsa Germania per se: & hoc ex electione principũ electorũ: tamen cũ Italia accedere videtur Germaniæ, hoc non poterit ex electione huiusmodi, sed potius ex ecclesiæ Romanæ approbatione: vt sic accessorium sortiatur naturã sui principalis Exte. de reg. iur. accessoriũ. lib. 6. & cũ concordantiis ibi notatis. Vnde ex hoc electus à principibus non rex Germaniæ sed rex Romanorũ appellatur, quod fieri videtur ratione Italiæ, in qua sita est Roma. Quia ad hoc respondendo dicitur, quod Germania seu regnum Germaniæ non fuit accessorium regno Italiæ. Regnum enim Germaniæ etiam post diuisionem regni Francorum, cum adhuc regnum Germaniæ erat de genere Caroli Magni obtinuerunt duo reges Germaniæ, scil. Carolus tertius & Arnulphus. Ipsum quod regnũ Italiæ Ottho primus aliquamdiu regno Germaniæ vi ablatũ recuperauit; vt patet ex dictis supr. c. 2. Reges vero Italiæ, qui ante tempora Caroli Magni fuerunt Longobardi, nunquam regnum Germaniæ & Francorũ sibi, vt ex supradictis chronicis patet, subiugasse noscuntur. Quod autem electus à principibus in regem Rex Romanorũ appellatur: illud non est factum ratione Italiæ, cum ipsa regno Germaniæ accesserit, vt est dictum: sed credo quod illud introductum est, tum propter reuerentiam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, quæ omnium ecclesiarum primatum & magistratum obtinet, vt patet dist. 16. quam dist. c. 1. & 2. extra, de summa trini. & fide cathol. damnamus: cũ similibus. Vt & Imperator asserit, Papã senioris Romæ esse primũ omnium sacerdotum, in auten. de eccle. ti. in princ. collati 9. Tum etiã propter honorem vrbis Romanæ, cuius populus olim tenuit monarchiam Imperii. Sed postquam translatum est Imperium ipsum Imperatorẽ confirmauit, vt patet de iure natu. gentium & ciuili. Sed & quod princip. Id autem, quod dixi de administratione regni & Imperii in Germania: idem dico de administratione regni & Imperii in Gallia Belgica, seu regno quondam Lotharii sito inter Mosam & Rhenum fluuios. De quo regno fit mentio in canone 63. dist. porro. Hoc enim Lotharii seu Lotharicense regnum post mortem Lotharii regis, filii Lotharii Imperatoris, de quo multotiens fit mentio in decretis, vt dixi supra cap. 2. Ludouicus secundus rex Germaniæ, & Carolus rex Galliæ Occidentalis, fratres inter se æqualiter anno Domini 871. diuiserunt. Post vero Ludouici mortem variis contentionibus super eodẽ regno inter regem Germaniæ & regem Galliæ habitis, Ludouicus & Carolus adolescens regis Caroli prædicti nepotes, in portionem dicti regni Lotharii, Ludouico Regi occidentalis Franciæ filio regis Ludouici iam dicti, ex integro successerunt. Postea vero deficiente genere Caroli in Regno Germaniæ, quidam rex Galliæ occidentalis, Carolus nomine, Henrico, qui primo de genere Saxonum cœpit regnare in Germania, confœderatus; eidẽ Henrico sub anno domini 974. reddidit dictum regnum, de post mortem eiusdem Henrici, variis discordiis contra Otthonem primum, filium dicti Henrici, pro regno Lotharii habitis, tandem regnum Lotharii totum fuit ad dictum regem Otthonem conuersum, & omnes reges Theutonici Belgicam Galliam ac regnum huiusmodi sine contradictione qualibet tenuerunt, prout in prædictis Francorum & Godefredi chronicis plenius enarratur. Idem etiam ex causa prius dicta ex omnibus aliis prouinciis & terris, quæ tempore diuisionis fuerunt adiuncta regno Germaniæ vel quæ post diuisionem

regni

regni Francorum prædicto regno Germaniæ in montanis partibus accesserunt, intelligo repetendum. Hæc sunt verba prædicti Doctoris, quibus probat & declarare conatur, quod electus in regem seu Imperatorem Romanorum à principibus electoribus in concordia potest statim ex ipsa electione licite nomen regis assumere: & iura & bona regni & Imperii & in aliis prouinciis eiusdem regni & Imperii, quæ subiectæ erant Carolo Magno ante coronationem Imperialem, administrare. Et hæc sententia est pars minoris rationis, positæ in principio istius capituli: ad probandum primam partem opinionis recitatæ: videlicet quod canonica electio principum electorum dat tantum electo in regem Romanorum in terris & prouinciis, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialem, quantum legitima successio generis dat regi hæreditarie succedenti. Secunda pars opinionis, secundum quod canonica electio principum electorum non dat tantum electo in regem Romanorum in terris & prouinciis, quæ non erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialem, quantum legitima successio generis dat regi hæreditarie succedenti, probatur: quia si electus in regem Romanorum virtute electionis ius haberet tantum in illis terris & prouinciis, quantum habet rex hæreditarie succedens virtute successionis legitimæ, tunc promotio regis in Imperatorem esset verbalis, & non realis, sicut dictum est quæstione quarta, cap. 9.

Cap. III.

Ponit tertiam opinionem & eius motiua, de quibus videbitur cap. vltimo.

ALia est opinio, quæ videtur fuisse opinio Principum Germaniæ prouinciæ, quod rex Romanorum post electionem concordem principum, vel à maiori parte illorum, de facto habet eandem potestatem omnino & simpliciter, quantum habet Imperator: & quod electio canonica principum electorum tantum, imo plus, quoad aliquid, dat electo in regem Romanorum, quantum legitima successio regi hæreditarie succedenti. Primo enim sic dicentes probare conantur, quod pronunciatio prædicta principũ Germaniæ est consona veritati, quod quamuis liqueat, vt videtur ex his, quæ dicta sunt, *q. 4. c. 2. & 3. & 9.* vbi probatum est, quod inter regem Romanorum & Imperatorem nulla est realis differẽtia, & quod electio alicuius in regem Romanorum dat sibi plenã administrationem, & quod Imperator nullas terras tenet à Papa: siue non esse dicendum, Imperatorem aliquas terras ab eo tenere: tamen nunc quasi replicando plura, quę tacta sunt ibi, dicendum est, quomodo per fundamenta probationum, quibus præfatus Doctor conatur probare, quod electus in regẽ seu Imperatorẽ à principibus electoribus regni & Imperii in cõcordia potest statim ex ipsa electione nomẽ regis assumere & iura & bona regni & Imperii in Italia & aliis prouinciis eiusdẽ regni & Imperii, quę scil. erant subiectæ Carolo Magno ante coronationẽ imperialẽ, administrare, videtur posse probari pronunciatio principũ Germaniæ, scil. quod rex Romanorũ post electionẽ eorundẽ principum, vel à maiori parte eorũ de se factã, habet eandem potestatẽ omnino & simpliciter, quam habet Imperator. Nam quilibet populus carẽs rege potest sibi regẽ eligere de iure gentiũ, ex quo inte regna cõdita sunt, *ff. de inst. & iur. l. ex hoc iure.* Ex consequenti potest electus talis eodẽ iure ex tali electione populi regnare nomine & re, quod non est aliud quã nomen regis assumere & bona & iura ipsius regni administrare. Sed in regno & in Imperio, cum non habeat locum successio generis; mortuo rege & Imperatore, populus Germaniæ, Italiæ, Indiæ, Persidiæ, Africæ, Græciæ & aliarũ prouinciarũ, quæ de iure regno & Imperio Romanorũ sunt subiectæ, caret rege supremo & Imperatore illo, scil. qui solus super omnes populos prædictarũ prouinciarum debet esse rex & Imperator. Et principes electores ratione institutionis, qua instituti sunt electores supremi regis & Imperatoris, habent eligere Imperatorem repræsentantes in hoc omnes principes & populũ Germaniæ, Italiæ, Indiæ, Africæ, Græciæ & aliarũ prouinciarũ, quæ de iure regno & Imperio Romanorũ sunt subiectæ, quasi vice omnium eligendo. Ergo electus per eosdem concorditer ex electione huiusmodi potest de iure gentium nomine & re ipsa regnare. Quod non videtur aliud, nisi nomẽ regis assumere, ac iura & bona regni omniũ prouinciarum, quæ sunt de iure subiectæ Romanorũ Imperio, administrare, quare prædicta pronunciatio principũ Germaniæ continet veritatẽ. Sed forte huic allegationi diceretur, quod principes electores nõ repræsentant nisi populũ Germaniæ, Italiæ & aliarũ prouinciarũ, quæ subiectæ erãt Carolo Magno ante coronationem Imperialẽ. Et ideo electio in Imperatorẽ virtute electionis non habet eandem potestatem omnino, quam habet Imperator: nec habet administrationem nisi in illis prouinciis, quarum principes & populos repræsentant. Sed hæc responsio impugnatur: quia illi, qui repræsentant solum partem alicuius populi, maxime si repræsentant paruam partem alicuius populi, non possunt eligere regem seu Imperatorem, nisi super illum populum, quæ præsentant. Aliter enim sequitur, quod repræsentantes principes & populum vel partem cuiuscunq; populi possent eligere regem seu Imperatorem super totum mundũ. Si igitur principes electores non repræsentãt, nisi principes & populum Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarum, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialem: sequitur quod principes electores possunt eligere solummodo regem seu Imperatorem super illas prouincias, & nõ super alias prouincias. Et etiam quidam Doctor tenet, quod principes electores non habent eligere Imperatorem Romanorum, sed quendam alium, qui de iure non est Imperator, nisi illarum prouinciarum, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialem. Quod non est consonum dictis istius Doctoris. Item qua ratione populus Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarũ, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialem, possunt sibi eligere regem de iure gentium, quando caret rege, eadem ratione residua pars mundi, quæ est in temporalibus maior quam Germania, Italia & aliæ prouinciæ,

ciæ, quæ erant subiectæ Carolo magno ante coronationem Imperialem, mortuo rege supremo eorum & Imperatore possunt de iure gentium sibi eligere regem & Imperatorem, qui potius tanquam electus à maiori parte erit Rex & Imperator Romanorum, quam electus ab illis. Igitur duo possunt eligi in reges Romanorum & Imperatores: quod est absurdum. Quare relinquitur, quod nisi principes electores repræsentét principes & populos vniuersos subiectos Romano Imperio, no possunt eligere Imperatorem Romani Imperii. Videtur igitur concludendum, quod principes electores repræsentát principes & vniuersos populos subditos vniuerso Romano Imperio, vel Romanos tanquam caput omniú aliorum. Et sic infertur, quod electio huiusmodi non plus dat electo administrationem in illis prouinciis, quam in aliis prouinciis, quæ non erant subiectæ &c. Sic igitur per fundamentum primæ allegationis præfati Doctoris videtur posse probari, quod rex Romanorum post electionem concordem habet eandem potestatem omnino & simpliciter, quá habet Imperator: & hoc idem probatur per fundamentum secundæ allegationis ipsius.

Nam illud, quod subrogatur & succedit in locum alterius, debet recipere & imitari ius & naturam illius rei, cui succedit & subrogatur, vt *ff. si quis cautionibus. l. si eum. §. qui iniuriarum & ff. de condit. & demon. l. filia. §. Titia.* Ad idem extra. *de voto & vo. re. magna, de baptismo, maiores.* Li magis expresse videtur *Extr. vt lite pendente. c. ecclesia. 1.* Vbi dicit Gloss. super verbo *successerunt* · *est hoc argum. quod res quæ succedit in locum alterius eodem iure censetur cum illa.* Et hoc etiá ratio naturalis dictat, quod non posset proprie dici aliquid succedere in locum alterius, si non haberet ius & naturam illius rei, in cuius locum succedit & subrogatur. Sed electio regis & Imperatoris, quæ nunc per principes electores succedit, subrogata est in locum successionis vel electionis, quæ quondam fiebat per populum Romanú, seu per exercitú, qui populus Romanus seu exercitus tunc repræsentabat totum populú Romano Imperio subiectú, secundum istum Doctorem: igitur electio, quæ modo fit per principes electores, retinebit ius & naturam electionis, quæ fiebat per populum Romanum seu exercitum. Sed per illam electionem, quæ fiebat à populo Romano vel exercitu, electus statim assumpsit nomen regis seu Imperatoris, & administrauit iura & bona regni & Imperii in omnibus prouinciis subiectis de iure imperio, & eandem omnino habuit potestatem in quantum rex Romanorum. Igitur & modo electus à principibus & electoribus concorditer a tali electione, subrogata, quæ est in locum illius electionis, quæ fiebat à populo Romano vel exercitu, habet omnino eandem potestatem in quantú rex Romanorú, & in quantum Imperator, ac posset licite nomen regis & Imperatoris assumere, & iura & bona Imperii non solum in Germania & Italia & in aliis prouinciis, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialem, sed etiam in aliis modo congruó administrare, scil. in prouinciis sibi mediate vel immediate subiectis. Sed forte huic allegationi respondebitur, quod electio, quæ modo fit per principes electores, non succedit nec subrogata est [illegible] locú alterius electionis, quæ fiebat à populo Romano vel exercitu, sed in locum successionis generis, quæ erat post tempora Caroli terni. Et ideo nó retinebat ius & naturam illius electionis prio[illegible] successionis generis. Sed hæc responsio impugnatur, quia si electio, quæ fit per principes electores, non succedit immediate illi electioni, quæ fiebat antiquitus per populum Romanú seu exer[illegible], tamen successit illi mediate, & in locu illius subrogata est mediáte electione, quæ tépore multo po[illegible] fiebat per imperatoré, vel mediante successione generis. Secundú n. illum Doctoré semper Imperator Romanorú ante Carolú fiebat per successioné generis, vel per electioné factam per Imperatoré. Quare [illegible] successio tempore Caroli sic fuit aut nulla: & quorundá successorú suorú secundum [illegible] Doctoré: vel electio facta per Imperatorem secundú alios successit aliter alii modo cóstituen[illegible] regem seu Imperatoré Romanorú: & per cósequens recipit ius & naturá illius & ille modus alius, [illegible] successionem generis, constituendi regé seu Imperatoré, erat electio à populo Romano vel exercitu: vel successit illi electioni. Igitur retinuit ius & naturam illius electionis, quæ facta fuit antiquitus a populo Romano vel exercitu, secundum illum Doctorem. Electio quæ modo fit per principes electores, recipit ius & naturam successionis generis, in cuius locum subrogata est successió [illegible] secundum illum Doctorem ex quo secundum ipsum successio generis subrogari potest [illegible] electioni illius. Ex quo sequitur, quod, sicut prædictú est in præcedenti allegatione, principes electores, qui modo sunt, non tantúmodo repræsentant principes & populú Germaniæ, Italiæ [illegible] prouinciarú, quæ erant subiectæ Romano Imperio ante coronationé Imperialé, sed etia repræsentant populos & principes aliarú prouinciarú, quæ nó erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialé, sed erant subiectæ Romano Imperio. Nam principes, qui modo sunt electores, quamuis non immediate, tamen mediate in eligendo succedunt populo Romano vel exercitui, [illegible] in eligendo retinét ius & naturá illius populi, scil. Romani, vel exercitus. Sed eligendo & secú[illegible] staté eligendi repræsentabant totú populú Romano Imperio subiectú, vt etiá dicit iste Do[illegible]tur & principes electores nunc repræsentát totú populú Romano Imperio subiectú. Ex quo [illegible] it antiquitus Imperator electus per popul[illegible] Romanú vel exercitum habuit plená po[illegible]pra totu Imperiú: ita & nunc habeat eandé potestaté omnino & simpliciter inquan[illegible] rex R[illegible] & inquantú Imperator. Tertio per fundamentú motiui, quo probat iste Doctor, quod electus [illegible] principes [illegible] pla electione statim potest licite assumere nomé regis in Germania, ac iura & bona [illegible] Germaniæ administrare, probatur, quod quoad aliá prouinciá electus per principes electores habet [illegible] eandé potestaté, inquantú rex & inquantú Imperator, & statim post iura & bona prouinciæ eiusdem modo cópetenti sibi, mediate vel immediate administrare. Ná nulla est prouincia siue regnum, quæ vel quod, antequam esset Romanum imperium, non habuit regé vel Imperatorem, qui statim, quod [illegible] esse rex constitutus siue per electionem siue per successionem, haberet potesta-

potestatem administrandi modo competenti sibi iura & bona prouinciæ eiusdem siue regni. Sed ex hoc, quod eadem prouincia subdebatur Romano imperio, non debuit esse deterioris conditionis: sicut nec conditio regni & Imperii in Germania, secundum illum Doctorem est deterior ex hoc quod reges ipsius assecuti fuerunt Italiam & imperium. Sed si electus per principes electores ad Romanum Imperium non possit statim modo sibi competenti mediate vel immediate administrare bona & iura ipsius prouinciæ, siue regni, sed expectare oporteret coronationem Imperialem quæ ex causa longo tempore differri valeret: conditio prouinciæ esset deterior ex hoc, quod esset subiecta Romano imperio: quia propter huiusmodi expectationem per guerras & discordias possent mala quamplurima prouenire, quæ per administrationem electi cessare valent. Relinquitur igitur quod electus in Imperatorem ne conditio regni alicuius vel prouinciæ fiat deterior propter hoc, quod est subiecta Romano Imperio, statim habet de iure administrationem sibi competentem, scilicet mediatam vel immediatam. Videtur igitur quod pronunciatio principum Germaniæ quod scil. rex Romanorum post electionem eandem habet potestatem omnino, quam habet Imperator, a veritate non discrepat, quia statim virtute electionis habet in prouinciis Romano Imperio subiectis administrationem competentem sibi mediatam, vel immediatam. Quod adhuc tali modo probatur. Eadem res dicitur eodem iure censeri, licet secundum diuersas partes posset diuerso iure censeri: vt scilicet Romanum Imperiū est vnum & idem, licet habeat diuersas partes. Ergo licet diuersæ partes Imperii Romani possent diuerso iure censeri, vt scil. electus in Imperatorem in vna parte Imperii idem homo prius habeat super illam potestatem regalem, & postea potestatem Imperialem. Quare rex Romanorum habet omnino eandem potestatem, quam habet Imperator super totum Imperium: & licet non habere eandem potestatem omnino super vnam partem, quam habet super aliam. Dicitur itaq; secundum istam opinionem ne oporteat concedere, quod Carolus Magnus fuit factus Imperator super nouum Imperium, vt antiquum Romanum Imperium a primis Imperatoribus & successoribus eorum possessum non fuit translatū in ipsum & ꝙ Carolus Magnus non habuit omnem potestatem Imperialem, quam habuerunt ante ipsum Imperatores Romani. Et quod Romanum Imperium ab illo tempore, quo mundus fuit sibi subiectus, quod fuit tempore natiuitatis Christi, pro ea quod tunc tota vniuersitas mortaliū vni regi seu Imperatori subdebatur, est vnum de potissimis, quæ ad principatū optimū requiruntur: non potuit de iure distrahi nec minui, nec per præscriptionem nec per consuetudinem, nec per diuisionem nec per translationem nec per aliquam ordinationem humanam, nisi forte singuli mortales huiusmodi distractioni vel diuisioni præberēt consensum. Nec potuit prouideri de Imperatore aliter quā per electionē: quia modus prouidendi per electionem potior est & melior, quam per generis successionem. Et ideo principes cunctorum mortalium per electionem non per generis successionē debent principatū supremum adipisci. Ius autem & potestas eligendi supremum principē vniuerso mortaliu principaliter est apud Imperatorem: quia populus huiusmodi ius & potestatē condendi leges transtulit in imperatorem. Vnde & in principio Romani Imperii, & per multa tempora post, Imperator elegit consortem Imperii vel successorem. Sic igitur Imperator habuit ius eligendi, vel alteri committendi ius eligendi, quando ipsemet non eligeret. Si autem Imperatore mortuo, & non substituto per ipsum Imperatore, cum nulli vel nullis commisisset in spirituali ius Imperatorē eligendi, populus Romanus vel exercitus Romanus tanquam caput totius Imperii, haberet ius eligendi Imperatorem, qui non solum posset tunc eligere Imperatorem, sed etiam aliis vices suas committere. Quam commissionem Romanoru potest Imperator electus tunc approbare & cōfirmare, & illi tanquam repræsentantes vniuersitatem mortalium habent ius eligendi Imperatorē, quando Imperator nullū elegit. Imperator insuper hanc habet potestatem, vt possit diuidere imperium, non quidem separando vnam partem ab Imperio, vt non subsit imperio vel Imperatori: sed potest diuidere Imperium in illam partem Imperii: quæ immediate subiecta est Imperatori, & quæ deputata est Imperatori ad onera Imperii ferenda, vt aliqua pars, illius partis non Imperatori, sed alicui inferiori Imperatore sit immediate subiecta, & Imperatori solummodo mediate: ita quod talis diuisio non redundet in detrimentum enorme Imperii. Et sicut potest tali modo diuidere Imperium, ita potest terras & regna quæ ex casu desinunt habere iustum regem & dominum, applicare & adiungere Imperio, hoc est illi parti Imperii, quæ deputata est Imperatori ad onera communia Imperii perferenda: qui etiam ... ser regna, terras & prouincias, quæ & quas habuit iuste antequam esset Imperator, adiungere & applicare tali modo Imperio. Pro illis omnibus & singulis posset allegari multipliciter, sed causa breuitatis transeo. Iuxta ista dicitur, quod ista, quæ narrant capitula chronicæ & historiæ, quas sæpe dictus Doctor allegat, vera sunt. Sed dicitur, quod quædam eorum possunt male intelligi. Verum est, quod Carolus Magnus reliquit regnum & Imperiū Ludouico filio suo, sed non virtute consuetudinis Regnorum occidentaliū, quæ per generis successionem debentur: sed virtute potestatis Imperialis, qua potuit sibi successorem suum eligere, vel consortem Imperii qua potestate Italiam separauit ab aliis partibus, quas deputauit Imperatoribus pro oneribus Imperii perferendis: ita tamen ꝙ Imperatori nō immediate, sed mediate esset subiecta. Vnde quia Carolus Magnus tunc volens ex iusta causa habere pacem cū Græcis, qui occupabant terras plures & fere omnes quæ erant subiectæ immediate Imperatorib. successoribus suis, terras omnes præter Italiā, quas habuit, cū esset Imperator, subiecit immediate Imperatori pro oneribus Imperii perferendis. Imo illæ terræ & prouinciæ erant de regno Francorū pro tunc: sed de regno seu Imperio Romanorum, licet quædam pars illarum terrarum postea per Imperatorem habentem Imperiale potestatem eandem, quam habuit Carolus

Magnus

magnus facta fuerit regnum per se vocatum Lotharienſe, & quædam pars alia fuit vocata regnum Germaniæ, quemadmodum Boemia quam tenuit Carolus magnus, quæ tunc non erat regnum per ſe, modo eſt regnum per ſe. Et ſicut illa facta fuerunt de terris imediate ſubiectis imperatori: ita nunc conſimilia fieri poſſent ex cauſa de terris imediate ſubiectis imperatori. Et de his, quę deſinunt habere dominos proprios imediatos, dummodo non eſſent in detrimentum enorme imperii: ſed de terris immediate ſubiectis imperio, quæ habent dominos immediatos alios, non poſſet hoc facere imperator, niſi pro culpa vel ex cauſa rationabili apparenti propter bonum commune poſſet priuare dominos terris huiuſmodi. quia quamuis omnia ſint imperatoris, tanquam ſupremi domini, tamen non omnia ſunt imperatoris iſto modo, quo bona ſerui ſunt domini. quia ſubiecti imperatori non ſunt ſerui imperatoris, ſed ſunt liberi; propter vtilitatem & commodum etiam principatus imperialis, ſi eſt vere regalis principaliter inſtitutus. Sicut autem filius Caroli magni ſucceſſit Carolo magno in imperio non virtute conſuetudinis regnorum occidentalium, quæ iure ſucceſſionis debetur, ſed per electionem Caroli magni, qui ſpecialiter filium elegit in imperatorem, & conſtituit eum imperatorem: ita etiam filius illius eodem modo ſucceſſit illi, & omnes filii imperatorum ſiue primogeniti ſiue alii, qui patribus in imperio ſucceſſerunt, non ſucceſſerunt iure primogenituræ vel iure ſucceſſionis. vnde & aliquando non habuerunt terras, quas habuerunt patres: ſed ſucceſſerunt tanquam electi à patribus ſuis vel aliis, qui nõ eligentibus patribus imperatoribus habebant ius & poteſtatem eligendi. Et propter id verum eſt, quod dicunt hiſtoriæ & chronicæ, quod licet aliquando Italia fuerit ſeparata à Germania, tamẽ poſtea fuit ſibi vnita, non tamen ſic quod Italia accederet tanquam regnum acceſſorium principali reſpectu alterius; ſed vniebatur ſic, quod vtrunq; accedebat vrbi Romanæ tanquã capiti; quia ipſa erat caput mundi. In cuius ſignum imperator non vocatur communiter imperator Germanorum vel Italorum, ſed Romanorum. Si igitur aliquando inuenitur, quod filius ſucceſſit in imperio patri ſuo iure hereditario, non debet ſic intelligi, quod filius habuit ius vendicandi imperium abſq; electione ſpeciali patris, qua ſpecialiter conſtitueretur imperator, quemadmodum in regnis & principatibus pluribus ac dominiis filius patri etiam de bonis ſuis ſpecialiter ordinanti ſuccedit. Sed propter hoc diceretur filius iure hereditario ſuccedere patri, quod pater eligendo filium ad imperium, & conſtituendo eum imperatorem & ſucceſſorem ſuum, quodammodo ipſum ſpecialiter heredem ſuum inſtituit dãdo ſcilicet ſibi in imperio ius, quod habet. Quod enim ſic conſtitutus imperator ab imperatore poteſt vocari heres imperatoris, quamuis nihil iuris penitus haberet in imperio, niſi ſpecialiter eligeretur & conſtitueretur imperator per imperatorẽ, probatur per hoc, quod heres nihil penitus haberet in imperio iuris aliunde, quam ſucceſſio in vniuerſum ius, quod defunctus habuit. *ff. de re. iuri. nihil.* Vnde illo modo quilibet imperator à quocunq; vel à quibuſcunq; eligatur, poſſet dici heres imperatoris defuncti, cum ſuccedat in vniuerſum ius, quod defunctus habuit. Et illo modo legitur in chronicis Otthonis Frigiſeñ. quod *Iulius Cæſar Octauianum nepotem ſuum adoptauit in filium, & nomen ſuum ferre iuſſit.*

CAP. IV.

Secundum opinionem ca. tertio recitatam dat ſolutionem ad principalem quæſtionem, & ſimiliter oſtendit, vter præſtantiorem conditionem habeat, an electus in regem, an hereditarie ſuccedens.

VISO, quomodo opinio recitata ſuperius *ca. præcedenti* propter motiua ante dicti doctoris, ſicut & propter quædam alia, quorum aliqua hic recitentur, non ſolum tẽ, quod electus in regem ſeu imperatorem Romanum à principibus electoribus poteſt ex ipſa electione ſtatim nomen regis aſſumere, & iura ac bona regni & imperii in Italia & in aliis prouinciis eiuſdem regni, quæ erant ſubiectæ Carolo magno, ante coronationem imperialem adminiſtrare: ſed etiam tẽ, quod poteſt ſtatim nomen regis aſſumere, niſi forte ſit ſolummodo propter aliquod ſcandalum euitandum, ac iura & bona totius imperii in Italia, Græcia, Francia, Iudæa, aliiſq; prouinciis Romani imperii modo competenti ſubiectis imperiali poteſtati mediate vel immediate de iure adminiſtrare. propter quod pronunciationem præſcriptam principum Germaniæ arbitrantur conſonam veritati. Videndum eſt. quomodo iſta opinio reſpondet ad formam propoſitæ quæſtionis. dicitur igitur, quod canonica electio principum electorum ex natura rei electionis, quę eſt ordinata, q̃uis minus rationabiliter poſſet alia ordinari, dat electo in regem Romanorum in terris & prouinciis; quæ tempore electionis ſunt immediate ſubiectæ imperio, quæcunq; ſint illæ, quantum dat legitima ſucceſſio regi hereditarie ſuccedenti, præſertim ſi regnum regis hereditarie ſuccedentis non plus ſuo modo deficiat ab optimo modo monarchiæ regalis, vel ei plus appropinquet quam regnum regis per electionem ſuccedentis, puta ſi ſubiecti huiuſmodi regis hereditarie ſuccedentis ſint ſeruientes, vel magis appropinquent conditioni ſeruili, quam ſubiecti imperio, qui illo mõ ſunt liberi quo ſubiecti optimo modo monarchiæ regalis ſunt facti liberi: vel minus appropinquent conditioni ſeruili, quam ſubiecti huiuſmodi regis: tunc canonica electio principum electorum quantum ad aliquid, daret minus electo in regem Romanorum, quam legitima ſucceſſio regi hereditario ſuccedenti, imo quantum ad aliquid daret ſibi minus, quã dat legitima ſuc-

cessio militi vel alicui habenti seruos puros hereditario iure. quia plus potest in multis despotes seu dominus super seruos; quia quicquid acquirũt, domino suo acquirunt; & dominus pro libito suo potest eos de iure dare vendere & legare modisq; aliis alienare; ꝙ non posset imperator super sibi subiectos: si quidem imperium continetur sub optimo modo monarchiæ regalis, & optimi principatus natura, qui in hoc consistit, quod est constitutus propter commune bonum subiectorum, & non propter vtilitatem & gloriam principantis, nisi forte ex continenti & secundario. & imo quanto subiecti gaudent maiori libertate, quæ non est corruptio tranquillitatis & pacis, nec repugnat bono communi subiectorum, tanto principatus est melior & nobilior. vnde imperator vel rex optimo præeminens principatu, qui sit omni alii principatui impermixtus, habet subiectos tam liberos, vt ipsi de iure absq; culpa eorum, nisi causa fuerit manifesta, non possint priuari rebus & libertatibus suis vel iuribus; nec quicquid acquirunt, regi vel imperatori acquirunt, sic vt pro libito suo de iure posset taliter acquisitum accipere & retinere vel dare, cui sibi placuerit: quamuis tamen secundario ex casu multa potest, quæ dominus potest super eos, qui sibi sunt conditione seruili subiecti. veruntamen hoc non obstante, canonica electio principum electorum plus quantum ad aliqua dat electo in regem Romanorum, quam dat legitima successio regi hereditarie succedenti, etiam si regnum Romanorum non sicut aliud regnum contineatur sub optimo modo monarchiæ regalis. & hoc supposito, quod aliud regnum sit subiectum regno seu imperio. quia multæ causæ in regno hereditarie succedentis per appellationem vel alio modo possent deferri ad imperatorem, in quibus imperator seu electus in regem Romanorũ haberet potestatem iudicandi, & non rex hereditarie succedens; sed tales causę in terris immediate subiectis imperio non possent oriri. ita igitur quantum ad potestatem huiusmodi electio canonica principum electorum plus dat electo in regem Romanorum, quam legitima successio regi hereditarie succedenti, propter hoc, quod rex Romanorum non habet superiorem, & rex hereditarie succedens habet superiorem super se. quantum vero ad terras, quæ sunt immediate subiectæ imperatori, electio in regem canonica electorum principum, quantum ad aliquid minus dat electo in regem Romanorum, quã legitima successio regi hereditarie succedenti, & quantum ad aliquid dat sibi plus. minus. n. sibi dat, quantum ad administrationem bonorum & iurium aliarum terrarum, quę cõsistunt in recipiendis fructibus earum, in instituendis iudicib. officialibus, in eisdem conferendis, & aliis pluribus ad iurisdictionem & principatum regalem & interiorem spectantibus. quãtum ad aliquid plus dat electio canonica principum electo in regem Romanorum, quã dat legitima successio regi hereditarie succedenti, cum dictum sit, quod imperator seu electus in regem Romanorum habet potestatem diffiniendi causas in ipso regno regis hereditarie succedentis: quia non potest diffinire ipse rex hereditarie succedens. potest etiam electus in regem Romanorum quosdam actus reseruatos imperatori exercere in terris non sibi immediate subiectis, quos non potest exercere rex hereditarie succedens, nisi ex concessione imperatoris vel consuetudine collata ab imperatore; quare quantum ad huiusmodi actus reseruatos imperatori, ipsa electio canonica plus dat electo in regem Romanorum, quam dat legitima successio regi hereditarie succedenti.

CAP. V.

Ponit solutiones ad probationes positas primo ca. pro prima opinione, quoad vtrunque modum ponendi. deinde recitat errores in extrauagantibus 10. 22. positos.

His opinionib. recitatis, secundum eas respondendum est ad allegationes, quæ contra eas militare videntur. Primo autẽ videndum est, quomodo per istam opinionem respondetur ad ea quæ supra *primo cap.* pro prima opinione adducta sunt. Vnde ad primum, cum probatur quod non electio, sed confirmatio vel approbatio seu nominatio vel coronatio à Papa habenda dat administrationem electo in regem Romanorum, cum sit vasallus Papæ & ei iuramentum fidelitatis & homagii præstare teneatur. Respondetur negando assumptum. non enim est vasallus Papæ, nec præstare tenetur huiusmodi iuramẽtum. Quod si præstaret sibi fidelitatis & homagii iuramentum, eo ipso faceret se non imperatorem Romanorum: quia non posset vti eo iure, quo poterant vti antiquitus imperatores Romani, & per cõsequens extunc non deberet reputari successor eorum. Ad secundum, cum dicitur, imperium est à Papa, negatur: quia sicut à principio nõ fuit ita, & nunc nõ est à Papa, quia idem est nunc ꝙ fuit ab initio. Ad tertium cum dicitur, electus in regem Romanorum nihil petere tenetur à Papa: Respondetur, ꝙ electus nihil tenetur petere à Papa de necessitate: sed tamen tenetur sequi informationes eius consonas fidei Christianæ, & ministrare sibi carnalia necessaria sibi. Ad quartum cum dicitur, quod Papa potest deponere imperatorẽ, dicitur ꝙ nõ potest regulariter deponere Imperatorem: sed si imperator deponẽdus est, hoc est per illos, qui repræsentant populos Romano imperio subiectos, siue sint Romani, siue sint principes electores, siue quicunq; alii. casualiter autẽ posset Papa deponere imperatorẽ. deficientib. omnib. aliis, ad quos prius depositio imperatoris spectaret. sed si imperator esset deponẽd & illi ad quos pertinet depositio eiꝰ, deficerẽt siue per ignorantiam siue per malitiã aut per negligen[illegible] dã-

nabilem

[illegible] rex [illegible] potestatem [illegible] al quo [illegible] ipsum depon[illegible] cui [illegible] la præd[illegible] imp[illegible] in aliquo casu. No[illegible] on [illegible] excep[illegible] ipsum deponere de [illegible] idem [illegible] tuere, [illegible] potest ei- [illegible] depo[illegible] vel [illegible] apal, & [illegible] Ad quintum, cum a[illegible] potestas tam i[illegible] quam in spiritualibus, Re[illegible] plu es opi[illegible] ca[illegible] ibus quæstionibus [illegible] Ad [illegible] dicitur, q[illegible] uer[illegible] vnum caput, habens potestatem à Papa, cum ipse à solo Deo [illegible] beat potestatem, R[illegible] on[illegible] larter & rationabiliter poner[illegible] vnum supremum caput ad [illegible] dum[illegible] eic[illegible] ud [illegible] en caput non debet esse Papa, quia Impera-tor[illegible] est [illegible] sus, qui a p[illegible] m est, ne regi[illegible] temporalibus nego-[illegible] plu[illegible] licet [illegible] alus d[illegible] ciens bus se p[illegible] ar, quando vi[illegible] ecc[illegible] as v[illegible] s vti itas, quæ necessi-t[illegible] parat [illegible] hoc po[illegible] quia sicut [illegible] vni membro de[illegible] ente aliud, [illegible] quo mod[illegible] potest, su[illegible] pius [illegible] potest pedibus ambulare, aliter [illegible] potest. & mancus ore, ac[illegible] e teria [illegible] alio loco, si potest, cibum ne-c[illegible] sibi: & q[illegible] potest cultello [illegible] scindit aur di[illegible] dentibus si [illegible] Sicut [illegible] & in c[illegible] legio seu [illegible] vno deficiente, alius si habet poten-[illegible] vbi autem non [illegible] pugnant pro patria, si possunt: & deficient[illegible] patriam & [illegible] Papa & [illegible] leuci, deficienti-[illegible] cularibus [illegible] tamen, quæ possunt à [illegible] tenetur. Ad [illegible] dicitur, quod Papa habet vtrunq; gladi-[illegible] Papa non habet vtrun[illegible] d tan[illegible] à Christo gladium spi-[illegible] aliorum [illegible] culpa & sine causa m[illegible] Papa [illegible] gladio [illegible] posset rusticus [illegible] gitur ex [illegible] Papa gladium [illegible] eum à negocus secularibus abst[illegible] etiam ex ordinatione Chri-[illegible] quamcunq; non debet din inuere vel turbare, nec etiam de rebus eorum [illegible] & vestitu & pro exercendo suo officio vendicare. Sed pro huius-mod[illegible] ebus, quas laici voluerint ad prædicta deputare, dummodo ipsius Pa-p[illegible] ania an[illegible], quæ vltra illa, quæ sibi necessaria sunt, possidet, sc. ciuita-t[illegible] abundantes, & iu[illegible] ctionem temporalem quamcunq;, sicut & [illegible] glo[illegible] mundauam [illegible] Papa nunc tutilat, vel habet ex largitate imperatorum, re-[illegible] m fidelium, vel [illegible] tyrannice & damnabiliter cōtra Deum & rationem ac bonos [illegible] quæ [illegible] possidet, non Pe[illegible] sed Constantino & alus imperatoribus [illegible] quia Papæ hæc con[illegible] runt, [illegible] succedit eis vt tanquam [illegible] possideat, [illegible] quia res supra has vi tutes [illegible] tenetur [illegible] necessar[illegible] ad [illegible] dantū dispen-[illegible] restitutionē tenetur. [illegible] probari per beatū [illegible] Papam [illegible] *potestas vestra* [illegible] *quid tu aliud dimisit* [illegible] *aurum & argentum: cum* [illegible] *dicat aurum* [illegible] *non ap[illegible]* [illegible] *Nec* [illegible] *dominatur* [illegible] *super ecclesias* [illegible] *dominat* [illegible] *dominā-te* [illegible] *Et nepottes hoc* [illegible] *non in veritate: lex est Do-mini* [illegible] *vos autem non* [illegible] *dominatui a-* [illegible] [illegible]

destruas, & diſsipes & ædifices & plantes: quæ horũ faſtũ ſonant? ruſticã magis [illegible] nant, in quib. labor ſpiritualis expreſſus eſt. Et nos igitur, vt multum ſentiamus de nobis, impoſitum ſentiamus miniſterium non dominium datum. Et ita diſce ſarculo opus eſſe modo ſuſcepto vt opus facias prophetæ. Item [illegible] *Non tamen ille de quo propheta: Et omnis terra poſſeſſio eius. Christus eſt qui poſſeſſionis ſibi vendicat, & [illegible] iure creationis & merito redemptionis & merito patris, cui alteri dictum eſt: Poſtula a me & dabo tibi gentes* &c. *An poſſeſſionem & dominium concedere habuit vi cavam illius habeas? Pars tua hæc vltima: ne extendas manum tuam vt præſis, ſed procura vt ſeruias & prouideas: præſis vt proſis vt fidelis ſeruus & prudens quem constituit dominus ſuper familiam ſuam. Ad hoc enim prælatus es vt diſpenſes non vt imperes. Hoc fac & dominari ne affectes omnibus hominibus, vt non dominetur homo cum omni iniuſtitia, ergo ſi te cognoſcis debitorem non dominatorem putandum ſemper operetis.* Ex his verbis B. Bernardi aliiſq; compluribus eiuſdem, quæ [illegible] auctoribus [illegible] teſtamenti dictiſque ſanctorum colliguntur: quidam credunt, quod omnino erroneum eſt dicere, quod Papa ex ordinatione Christi regulariter habeat vtrumq; gladium, & quod habet plenitudinem poteſtatis tam in temporalibus quam in ſpiritualibus, vt omnia poſſit, quæ non ſunt contra ius diuinum, & omnes obliget orthodoxos. Quorum quidam ex eis conantur concludere, quod Papa ex ordinatione Christi nullam habet poteſtatem coactiuam omnino. alii autem hoc non concedunt; ſed ex ſcripturis diuinis & auctoribus ſanctorum & ſacris canonibus credunt ſe demonſtratiue colligere, quod Papa ex ordinatione Christi habet principatum principaliter inſtitutum propter vtilitatem & commodum ſubiectorum, ſaluis iuribus & libertatibus aliorum, vt apoſtolicus principatus principatus mundanos præcellat in duobus. primo quia ſpiritualia adminiſtrat non temporalia, niſi caſualiter & ex neceſsitate. Secundo quia apoſtolicus princ[illegible] tus inſtitutus à Christo quantum ad hoc inſtitutus eſt propter vtilitatem & profectum ſu[illegible] rum excluſo omni principatu deſpotico, & qui non eſt optimus, nec eſt omnino impermixtus [illegible] ſic de illo principatu dominatiuo, qui vocabulo ſumpto ex idiomate græco vocatur *deſpoticus* nihil penitus habeat. Et hoc voluit (ſecundum iſtos) Bern. dicens: *forma apoſtolica hæc [illegible] dominatio interdicitur,* &c. Item, *nobis ſentiamus miniſterium non dominium datum.* Et quando dicit, *dominari [illegible] affectes omnibus hominibus.* ſed & ſic intelligenda ſunt ſecundum illos verba B. Petri *non dominantes in clero.* verũtñ ne iſtos damnare oporeat omnes ſummos pontifices, qui multum de principatu deſpotico habuerunt, nec omnem principatum deſpoticum abdicauerunt: quia in hoc B. Petrum & quoſdam alios principales nequaquam imitati fuerunt: Dicunt, quod verba B. Bern prædicta, & ſimilia tam ipſius quam aliorum patrum, ſicut & verba ſcripturæ diuinæ, in quibus funda[illegible] ſane debeant intelligi, vt ſcilicet Christus inſtituerit prædictum apoſtolicum ſtatum & principatum, vt ſummi pontifices, qui ipſo in ſua poteſtate abſq; omni permiatione cuiuslibet al[illegible] principatus vellent eſſe contenti, laudem & gloriam acquirerent ſingularem & [illegible] remunerandi in vita btã præmio ſpirituali: qui autẽ nollent ad hoc nõ eſſent aſtricti: & quantum ad illos qui ſe ad illud nequaquam voto aſtrinxerunt, magis eſt lex conſilii quam præcepti quia quamuis Christus nullum principatum deſpoticum impoſuerit vicario ſuo, non tamen ſibi per præceptum interdixit, ſed ſub conditione, ſc. ſi in hoc eius vellet ſeruare conſilium. Et ſic poteſt [illegible] illud verbum B. Bern. *Dominatio interdicitur,* ſcilicet volentibus ſequi conſilium Christi & apoſtolos, qui ſe ſponte inuitauerunt ad dictum conſilium imitari Christum.

Secundum iſtam opinionem reſpondetur etiam ad motiua adducta ſuperius *ca. primo,* quib. probatur, quod electio principum electorum dat electo in regem Romanorũ tantam poteſtatem quantã Papa vult per eam ſibi dari, & nõ maiorem. Ad primum, quod conſiſtit in hoc, quod Papa ſuper oĩa regna occidentalia habet eandem poteſtatem, quam hab uit Conſtantin. magnus ſuper monarchiam totius imperii: Reſpondetur quod Conſtantinus non dedit talẽ poteſtatem Papæ ſuper regna occidentalia, ſicut dictum eſt ſupra *q.* 1. *.12.* nec etiam dare potuit ſibi talem poteſtatem ſuper occidentalia regna. quamuis enim Imperator poſſet dare Papæ ſicut alteri per[illegible] poteſtatem eligendi imperatorem ſuper totum imperium: quamuis etiam imperator poſſi[illegible] cere imperatorem deputando ſibi imperii adminiſtrationem, quamdiu imperator eſſet, non tamen poſſet alicui cum ſucceſsione abſque omni noua electione dare aliquam partem imp[illegible] ita vt obtinens eam ſit verus imperator. quamuis enim imperator ſi non redundaret in d[illegible] mentum ipſi: ſed forte eſſet ad vtilitatẽ ipſi. qui ſic habetur in *auth vt iudi ſine quoquo ſuffragio* [illegible] *la 2.* imperium abundabit vtens ſubiectis locupletib. ſic per ſimilem rationem imperium [illegible] tens vtens ſubiectis potentib.) poſſe dare alicui perſonæ pro ſe & filiis ſuis aliquod regnum [illegible] immediate ſubiectum imperio, non tamen poſſet ordinare, quod talis rex cum ſu[illegible] neris ſui teneret imperium: quia hoc optimo mõ providendi ipſo. ſ. per electionem, repugnat [illegible] ſecundum motiuum ibidẽ adductum dicitur, quod Papa non depoſuit reg[illegible] Francorũ, nec eidẽ ſubſtituit poteſtate cõceſſa ſibi à Christo, ſed vel hoc non fecit, vel fecit poteſtate [illegible] à Francis. Papa. n. non abſoluit Francos à iuramento præſtito fidelitatis Hilderico regi ſed [illegible] uit & indicauit eis, quia forte de hoc dubitabant, quod illo iuramento poſt depoſitionem [illegible] non erant aſtricti. Ad tertium reſpondetur q[illegible] pie loquendo non dedit nec con[illegible] eſſi O[illegible] poteſtatem eligendi ſibi ſucceſſorem in Italia. [illegible] tamen conceſſit, quod non intendebat eu[illegible] electione hmo[illegible] turbare. Ad quartum dicitur q electio alicuius in regẽ romanorum n[illegible] get aliqua confirmatione ſicut eſt ſupra in d[illegible] is [illegible] cis ꝓbatũ. Ad quintu dupliciter [illegible] modo, q 10.2 [illegible] intelle erit de electione in regẽ romanorum in diſcordia, ſicut verba ei[illegible]

tendere. Alii quidam respondent dicentes, quod [illegible] us ille Iohan. 22. contra Ludouicum de Bauaria non est recipiendus, nec taliter allegandus principaliter propter tria. primo quia factus est ab hæretico manifesto. secundo quia continet intolerabilem errorem. tertio quia non est à suo iudice latus, quia nec etiam, vt dicunt si Iohan. 22. fuisset catholicus & verus papa, ipse non fuisset in illa causa iudex domini Ludouici, licet in quibusdam aliis fuisset iudex eius.

Ad præsens autem tantummodo dicendum vel potius tangendum est breuiter, quare prædicti dicunt Iohan. 22. fuisse hæreticum manifestum. Circa quod sciendum est, quod dicunt ipsum fuisse hæreticum tum propter errores, quos in *decretalibus* suis sub bulla redegit: tum propter errores, quos solummodo publice asseruit & dogmatizauit, quæ (vt dicunt) ad minus sunt circiter 90. de quibus dicunt aliquos tam ridiculosos esse & tam fantasticos, vt mirentur, quomodo vnquam homo potuit eos opinari. quos tamen dicunt hæreticales propterea, quod sacris literis contradicunt. De assertionibus autem Iohan. prædicti, quas isti dicunt esse erroneas et quas (vt dicunt) ad destruendum introduxit & damnandum regulam fratrum Minorum cum declaratione Nicolai tertii super eam, cuius verba quasi impugnanda ponit in principio primæ suæ *decretalis* de hac materia quæ incipit: *Ad conditorem*. paucas absque improbatione causa breuitatis duxi præsentibus inserendas. Prima itaque assertio hic ponenda, quam putant erroneam, est, quod vsus facti in rebus vsuconsumptibilibus non potest à proprietate & dominio separari. hanc ponit in decretali quæ incipit, *ad conditorem*, in his verbis: *dicere siquidem, quod in talibus rebus vsus iuris vel facti separatus à proprietate rei seu dominio possit constitui, repugnat iuri & obuiat rationi*. Secũda est, quod nec simplex vsus facti, qui est seruitus, nec ius vtendi in talibus rebus potest constitui vel haberi: hanc ponit [illegible] eisdem verbis *in decretali* sua prædicta. Tertia est, quod vti re nihil aliud est, quam percipere rei fructum, quæ potest ex ipsa salua eius substantia prouenire, quam ponit sub his verbis: *Cum enim vti re nihil aliud sit proprie quam fructum rei seu vtilitatem aliquam in solidum vel pro parte recipere, quæ ex causa potest salua substantia prouenire*. restat quod illa re vti quis nequeat, ex qua salua eius substantia nulla sibi prouenire potest vtilitas, quare res vsu consumptibiles esse constat. Quarta est quod ius vendendi nõ potest in rebus vsuconsumtibilibus constitui vel haberi. Quinta est, quod vsus facti in rebus vsuconsumptibilibus haberi non potest. quia nullus talis actus haberi potest. hanc ponit in eadem decretali sub his verbis. *Præterea quod simplex vsus rei sine iure vtendi a proprietate seu dominio separatus in rebus vsuconsumptibilibus haberi nequeat*. sic probatur: si enim haberi potest vsus talis, aut ante ipsum actum, aut in ipso actu, aut post completum actũ huius haberetur. Quod autem hoc nequeat fieri, ex hoc patet: quia quod non est, haberi nequaquam potest. patet autem, quod actus ille, antequam exerceatur vel postquam factus est, in rerum natura non est. ex quo sequitur, quod haberi minime potest. licet enim ante actum ipsum quis facultatem habeat [illegible] sum exercendi, post hoc tamen actus ipse in rerum natura, nisi in potentia, [illegible] cum enim actus est in fieri, nec adhuc est in rerum natura, quod rem perfectam significat [illegible] in fieri non potest actu conuenire. quod enim de actu, quæ est in fieri, præteriit, [illegible] non est. quod autem fit, instantaneum seu momentaneum est, & tale quid haberi non potest [illegible] pro [illegible] mento quodam magis intelligitur quam sensu percipi potest adhuc post actum completum [illegible] ex facto ipso producta res alia fuit, res ipsa facta haberi valeat) factum tamen [illegible] iam transit, non habetur. Sexta est, quod hæreticum est dicere, quod scripturæ [illegible] um est, Christum & apostolos non habuisse in rebus, quas habebant, ius vtendi, vendendi, donandi & ex ipsis alia acquirendi. Septima est, quod actus vtendi est iniustus, nisi vtens habeat ius vtendi, vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirẽdi. & has duas ponit in decretali [illegible] inter nonnullos. sub his verbis: *pertinaciter affirmare quod redemptori nostro prædicto eiusque apostolis* [illegible] *in his quæ eos habuisse sacra scriptura testatur nequaquam ius vendendi competierit: nec ipsi illa vendendi* [illegible] *habuerint aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse sacra scriptura testatur* [illegible] *facere supponit expresse, cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis* [illegible] *quæ vtique de vsu* [illegible] *seu factis redemptoris nostri Dei & bonis sentire nephas est, &* [illegible] *scripturæ* [illegible] *& doctrinæ catholicæ inimicum: assertionem ipsam pertinacem censendam merito &* [illegible] *fratrum eorundem consilio deinceps erroneam declaramus*. Octaua est, quod *ordo fratrum Minorum* [illegible] mihi, vt isti dicunt, orthodoxa ecclesia tam vniuersalis quam particularis [illegible] unitas, vniuersitas, multitudo aut collegium) *non potest aliquem actum* [illegible] Nona est, quod quia persona imaginaria repræsentata potest habere ius [illegible] ordo fratrum Minorum, & ratione consimili ortho[illegible] tata & imaginaria. huiusmodi assertio[illegible] *quorundam*, [illegible] a appellationem domini Ludouici de Ba[illegible] *cum enim dicatur in decretali* [illegible] *prædicta quod ordo vsum rerum habebat præ*[illegible] *singulorum* [illegible] *personam exigunt veram* [illegible] *est: sed* [illegible] *imaginaria potius est censenda quare qua fa*[illegible]

[illegible] aliqua [illegible] communi quomodo [illegible] pars totius congregationis fidelium, [illegible] Vide [illegible] Minorum [illegible]

bene dixit Innocen. 5. dicendo, altissimam paupertatem esse, quæ nihil habet in hoc mundo nec in proprio nec in communi. has tres assertiones ponit in decretali prædicta, Quia quorundam, in hęc verba Nec hoc (scilicet habere in cõmuni) et quod proprietatem aliquam derogat iuxta dictum Greg. 9. prædictæ altissimæ paupertati, quæ in quadam sua decretali dicitur expresse. extra de excep. præla c nimis praua. Prædicatores & Minores in altissima paupertate Christo famulari. & tamen constat ipsos Prædicatores habere in commune quoad proprietatem aliqua eorum regula & statuto non repugnat. Et ita non obstat, quod dicunt Inno. 5. prædecessorem nostrum dixisse, altam paupertatem esse habere pauca propria propter Deum: altiorem, quæ nulla habet propria, tamen habet in communi: altissimam quæ nihil habet in hoc mundo nec in communi nec in proprio. dicimus enim quod hoc dixerit non vt Papa sed vt Petrus de Tarentasia in quadam postilla sua. quare dicta præmissorum pontificum sunt præferenda. Decima tertia est, quod domus, agri & quæcunque immobilia, quæ credentes, de quibus Act. 2. & 4. fit mentio, in speciali vendebant pro fidelibus sustentandis, priusquam vendebantur fuerunt effecta totius communitatis credentium iure proprietatis seu dominii, quod possessores eorum in eis habebant. hanc ponit in decretali sua, quæ incipit: Quia vir reprobus, sub his verbis: Illis (scilicet credentibus) omnia quæ possidebant erant communia inter eos, & quod communia quoad dominium seu proprietatem intelligi debeant ex eo patet, quod illud, quod prius ante conuersionem eorum ipsis fuerat proprium postquam credentes facti sunt, fuit inter eos communicatum. Constat autem quod illa, quæ possidebant ante conuersionem, erant illis quantum ad dominium propria. aliter enim illa communicare non poterant. quare sequitur, quod fuerunt quo ad proprietatem seu dominiũ inter eos communicata. quia de rebus non consumptibilibus scriptura prædicta Act. 4. aperte dicit, nisi violentia sibi fiat. cum n. dixisset. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid esse suum dicebat, sed erant eis omnia communia. Ex quo sequitur quod nec quisquam egens erat inter ipsos: & huiusmodi volens reddire rationem subdit: Quotquot enim erant possessores agrorum aut domorum vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant & ponebant ante pedes apostolorum. Cum igitur prius dicit, quod inter credentes erant omnia communia. & post subiungit quod agri vendebantur & domus, euidenter apparet, quod illa communia, antequam venderentur, erant effecta.

Aliter enim sequeretur, quod remansissent eorum, quorum prius fuerunt, propria. & per consequens quod ipsi post illorum venditionem remansissent proprietarii, cuius tamen contrarium dicit sacra scriptura prædicta cũ dicit: nec quisquam eorũ quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Decima quarta est, quod apostoli post missionem sancti Spiritus pro aliquo tempore habuerunt prædia in Iudæa quoad dominiũ seu proprietatem in communi: & quod licuit eis postea habere & retinere proprietatem agrorum seu prædiorum. Hanc ponit in decretali prædicta sub his verbis: Si quæratur, quare agros apostoli non tenebant & domus in Iudæa, sed potius venditis illis habebant pretia in communi. Respondet Melchiades PP. ad hoc dicens, futuram id est transituram ecclesiam ad gentes apostolis prauidebant. ideirco prædia in Iudæa minime sunt adepti.

Et si dicatur, quod Melchiades videtur supponere, quod credentes etiam ante venditionem prædiorum illa nequaquam habuerunt in communi: cũ dicat, quod illa in Iudæa minime sunt adepti. Dicimus, quod Melchiades pro tanto dicit apostolos in Iudæa non esse adeptos prædia, quia non adepti fuerunt illa, vt ea sibi intenderent retinere. & ideo, quia non retinebant, non videbantur ea fuisse adepti: cum is qui rem adipiscitur vt eam in continenti abdicare debeat adeptus proprie non dicatur. Ex prædictis patet quod apostolis fuit licitum in Iudæa, si voluissent, prædia retinere: nec voto compulsi sunt, quia illa non retinuerunt, sed voluntate propria quia se non contracturos morã sed transituros prauidebant ad gentes. Decima quinta est, quod B. Petrus & apostoli post missionem Spiritus sancti fuerunt proprietarii, habentes in speciali proprietatem seu dominium pecuniarum & aliarum rerum. hanc ponit in decretali prædicta sub his verbis: videtur etiam quod probabiliter posset dici, quod post distributionem bonorum vsu consumptibilium quæ fiebat inter apostolos & credentes, vt dicitur act. 2. & 4. c. quilibet portionis sibi assignatæ proprietarius & dominus posset dici: cũ hoc scriptura actuum videtur expresse supponere, cum dicit. Nec quisquam egens erat inter illos, & quare hoc, reddit rationem dicens: Quotquot enim possessores agrorum & domorum erant vendentes afferebant pretia eorum & ponebant ante pedes apostolorum. diuidebant autem singulis prout cuique opus esset. Cum igitur daretur ab illis qui dare poterant, scilicet apostolis: & illis, qui recipere poterant ea quæ ad vita humana sustentationem pertinebant, videtur quod quilibet fuerit dominus eius portionis, quæ sibi fuerat assignata. aliter non videtur verum quod d[illegible] quod egentes non essent, nisi post diuisionem haberent proprietatẽ in assignata si[illegible] portione: Præterea [illegible] vestimenta quotidiana inter res vsu consumptibiles computãtur per conclusionem nunc præ[illegible]ctam, in qua fit mentio dict. c. act. 4. Item in actibus legitur quod angelus Petro dixit [illegible] gere & calcia te caligas tuas. Item dixit ei: circumda tibi vestimentum tuum &c. vb[illegible] nit angelus, quod caligæ & vestimentum assignata Petro propria quo ad dominiũ erant Petr[illegible] pecunia, panis, vinum, & res aliæ consumptibiles diuisim pro vitæ sustentatione assignatæ [illegible] citer eius essent.

Decima sexta est quod voluntas viuendi sine proprio non se extendit ad illa, qui[illegible] necessario indiget vita humana. hanc ponit sub eisdem verbis in decretal. prædicta. D[illegible] ma septima, quod Christus, in quantum homo, viator passibilis & mortalis, non solum pauca [illegible] paruarum & vilium rerum in speciali dominium habuit seu proprietatem, sed etiam in spe[illegible] regni temporalis & [illegible]liter omnium temporalium rerum.

Decima octaua est quod Christus fuit Dominus omnium rerum temporalium [illegible] quantum crucifixus. Decima nona est quod Christi regnum est vtile dominium, d[illegible]

nus enim ille fuit inquantum Deus ab æterno, eo ipso quod Deus pater genuit ipsum inquantum homo ex tempore, scilicet ab instanti conceptionis, scilicet ex Dei dono. Vigesima est, quod Christus nihilominus habuit dominium aliquarum rerum non ab instanti suæ conceptionis, sed postea successiue modis aliis, vtpote ex collatione fidelium & emptione acquisitarum. Vigesimaprima est, quod Christus non potuit renunciare regno ac dominio rerum temporalium: quia si hoc fecisset, contra ordinationem pa[tr]is fecisset. Vigesima secunda est, quod non carentia dominii fecit Christum egenum & pauperem, sed potius carentia fructus & obuentionis rerum quarum dominus erat. Vigesimatertia erat, quod nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rerum habentem non fecit diuitem. Vigesimaquarta est, quod dominium omnium temporalium ab omni perceptione cōmodi temporalis in perpetuum separatum est inutile reputandum. Vigesimaquinta est, quod Christus, quo ad præceptionem fructuum regni & temporalium rerum in quibusdam palam gessit se pro rege & domino. Has assertiones, quarum aliquas dicunt prædicti inter se repugnare, dicit Johannes 22. in decre. prædicta. *Quia vir*, in hæc verba: *Secundo quæritur, vtrum Christus aliquius rei temporalis habuit dominium & quale. Quod autem dominium rerum temporalium habuit, sacra scriptura tam in veteri testamento quam in nouo multis locis testatur. multi quidem eum regem futurum populi Israelitici: & per consequens habere regni dominium prophetarunt, dicentes: Ecce dominus iudex noster, ipse veniet & saluabit nos, & ita cum Pilatus interrogaret, vtrum esset rex Iudæorum, respondit, regnum meum non est hinc. non dicit: non est hic, sed dixit, non est hinc, quasi diceret, regnum meum a mundo non habeo, sed nec habebat, imo à Deo, sicut angelus eius genitrici prædixerat dicens Luc. 1. Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius. & ita cum rex & dominus fuerit factus, inquantum crucifixus: & crucifixus fuit, inquantum homo, sequitur, quod regnum & dominium, inquantum homini, Deus sibi concessit: & ita iuxta præmissa patet, quod regnum & vtile dominium habuit dominus Iesus, inquantum Deus ab æterno, eo ipso quod Deus pater genuit, similiter inquantum homo ex tempore, scilicet ab instanti suæ conceptionis ex Dei dono. & nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporalium non ab instanti conceptionis, sed postea successiue modis aliis, vtpote ex oblatione fidelium vel emptione acquisitarum, & ita iam ex his euidenter apparet, ipsum regno & dominio non renunciasse prædictis, imo videtur quod non potuisset renunciare, & fecisset contra ordinationem patris, dicendum est, quod non carentia dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum, quarum erat dominus. Nudum enim dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rerum, habentem non facit diuitem: cum sit inutile reputandum. vnde habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari. Et ita Christus rex regum & dominus dominantium, quo ad perceptionem fructus regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis pro rege & domino se non gessit. propter quod merito pauper dici potuit voluntarius & egenus, non propter dominii carentiam sive regni, sed propterea quia se fructibus rerum & prouentibus non intromittebat.* Vigesimasexta assertio est, quod Christus non aliam legem viuendi dedit apostolis, quam quibuscunque aliis [dis]cipulis suis siue viris siue mulieribus. Hanc ponit in decretali prædicta in hac verba: *De discipulis autem [consta]t quod habuerint aliqua temporalia. de Ioseph ab Arimathia legitur Iohannis 19. quod erat discipulus [Iesu]. M[at]th. autem 27. dicitur, quod erat diues homo & discipulus Iesu. Item constat quod Symon leprosus erat di[scipulus] Iesu & tamen legitur Matth. 27. quod Iesus erat in Bethania in domo eius. Item Lazarus, Martha & Ma[ria] Magdalena, qui erant discipuli eius, habebant multa bona. vnde de eis legitur Iohan. 11. quod castrum [erat] [Mari]æ & Marthæ. ... chas[tel]la erat Maria Magdalene, & Martha: & quod in Bethania fecerunt sibi magnam cœnam, in [qu]a Ma[rth]a ministrabat: Lazarus autē erat vnus de discumbentibus cum eo: Maria vero accepit libram vnguenti nardi pistici, & vnxit pedes Iesu, & tersit capillis suis pedes eius. Thabita autem, quæ interpretatur Dorchas, quam Petrus suscitauit à mortuis, legitur act. 9. quod erat discipula & plena bonis operibus & elemosynis, quas faciebat illis Dorchas. Ex quibus patet, non obstante, quod ista essent discipula, tamen temporalia habebat, de quibus faciebat elemosynas prædictas. nec reperimus, quod Iesus dominus noster aliam legem viuendi discipulis suis dederit, & aliam apostolis suis: immo beatus Clemens in quadam epistola sua, cuius pars recitatur. 12. quæst. 1. cap. dilectissimis, expresse dicit. quod eadem erat apostolorum & discipulorum vita, dicens. Communis vita omnibus est necessaria, & maxime his, qui vitam apostolorum imitari & eorum discipulorum volunt. nec cum ipsos apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse vitam aliam, quam prius habuerunt, sed potestatem aliam eis tribuisse. vnde cum Apostolos eos ordinauit, legitur Matth. 10. sic dixisse: Et conuocatis 12. discipulis dedit illis potestatem spirituum &c.*

Cap. VI.

Præmissa detestatione eorum, qui Ioan. 22. adhærebant, ponit alios errores ab eo in aliis operibus eius positos.

HÆ assertiones, quas prædicti erroneas arbitrantur, in eiusdem decretalibus contin[illegible] & multæ aliæ, quas non minus erroneas & culpabiles existimant, vt dicunt, quia [illegible] detunt aliquam scripturam assertiue prolatam, neque paganorum, neque h[illegible] [illegible]orum [illegible] quæ paucæ veritates falsitatibus non essent admixtæ. Reputant enim, quod in omnibus decretalibus supradictis paucissima verba dicentis sunt consona veritati, propter quod ir[illegible] [illegible], q[illegible] mul[illegible] tudo Christianorum, & maxime virorum literatorum, præcise in iure canonico [illegible] he[illegible] gi[illegible] ipsas approbat & confirmat: cum sint tam fantastica & absurda, quum esto quod nõ essent contra fidem & bonos mores, vilipendi omnino deberent. Sed beati Pauli sententia nunc locum habet, qui 2. Timoth. 4. ait: *Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad desideria sua coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur.* Q[illegible] vbi de potestate vel etiam de voluntate papæ fit sermo, non curant Christiani scite his diebu[illegible] Christus docuit, nec quod apostoli senserunt & sancti patres, quamuis ratione manifesta hoc d[illegible] ceretur: sed quod placet papæ, timore vel amore aut cupiditate carnis amplectuntur, & ad fabulas quas somniauerunt, scripturas & prophetias student trahere repugnantes & sic [illegible] pá[illegible] tans ferre videntur honorificentiam creatoris, fidem Christianam contra apostolum in [illegible] potius voluntate papæ, non voluntate scripturæ ponentes: cum dicant isti se leg[illegible] in h[illegible] [illegible] chronicis fide dignis circiter 18. à tempore beati Siluestri sedem apostolicam occu[illegible], qui [illegible] solum dicunt Iohannem 22. in prædict[illegible] errasse contra fidem & bonos mores, sed e[illegible] ipsum inter hæreticos computandum, licet aliquis alius posset ea erronea opinari [illegible] que [illegible] esset hæreticus iudicandus: pro eo quod ea sub bulla redigendo & per totam Christiani[illegible] promulgando conatus est cogere præceptis & minis vniuersos Christianos ad ipsa pe[illegible] defendenda sic errori suo pertinaciam adiungendo & tum eis non errorem tantummodo sed e[illegible] iam prauitatem hæreticam inruirendo. Præter autem istas assertiones, quas Iohannes 22 [illegible] decretalibus affirmauit, quas isti censent erroneas, dicunt isti ipsum alios prædi[illegible]asse errores, pr[illegible] pter quos etiam hæreticus est iudicandus. Quorum primus est (vt dicunt) quod animæ sanctorum in cœlo non vident nec videbunt diuinam essentiam vsque ad diem iudicii generalis. S[illegible] [illegible]ndus est, quod animæ damnatorum nec sunt nec erunt in inferno, nec cruciabuntur pœna æterna vsq; ad diem iudicii. Tertius est quod dæmones non puniũtur nec punientur ante diem iudi[illegible]. Qu[illegible]rtus est, quod Deus de potentia absoluta non potest aliud facere, nec aliter quam facit. Qui[illegible]tus est, quod Christus non regnabit post vltimum iudicium. Propter ista & alia dicunt sæpe isti istum esse inter hæreticos numerandum, nec, vt dicunt, potest excusari de hæretica prauitate, si [illegible]ratur quod ista dixit solummodo conferendo & recitando, quia (vt affirmant) si fieret [illegible] inquisitio, inueniretur per testes legitimos & legitima documenta, quod ista dixit asserendo. Nec iterum (vt dicunt) de istis & aliis, quæ in decretalibus suis inseruit, excusari potest per ho[illegible], quod in fi[illegible]e vitæ suæ reuocauit, quicquid male dixisset: tum quia illa reuocatio fuit conditionalis, qualem faceret quilibet hæreticus quantumcunque pertinax, cum quia quamuis fuisset suffic[illegible] catio, & per consequens excusasset eum de hæretica prauitate post præfatam reuocationem, vt ex tunc non fuisset reputandus hæreticus, tamen pro tempore præcedenti dictam reuoca[illegible] ipsum nullatenus excusasset: quin dicendus esset hæreticus ante dictam reuocationem. De [illegible]hanne 22. & assertionibus eius sunt hæc dicta, vt literati solerter legentes præsens [illegible] lum diligenter aduertant, an impugnantes decretales prædictas sint hæreticis aggreg[illegible] & processus illius Ioannis 22. à tempore, quo primo edidit decretalem de prædict[illegible] materi[illegible], quæ [illegible] cipit, *ad conditorem*, contra dominum Ludouicum de Bauaria & alios principantes [illegible]un[illegible] c[illegible] de iure tenere: & sunt recipiendi vel allegandi, tanquam à vero & catholico papa compo[illegible] que facti.

Cap. VII.

Pauca quæ secundam opinionem positam c. 2. respiciunt, tangit nihil discutiendo.

TEnentes opinionem prædictam non æstimant, quod eos oporteat ad motiua secun[illegible] [illegible]tionis adducta supra c. 2. respondere. Nam secundum ipsos motiua pro prima parte [illegible] opinionis secundæ verum [illegible]ncludunt, quod scilicet electus in regem R[illegible]man[illegible] [illegible] ipsa electi[illegible] n[illegible] n[illegible]men [illegible]egis [illegible]ssumere, & [illegible]ona & iura regni & impe[illegible] in It[illegible]a & in aliis p[illegible] cus, quæ [illegible] bi[illegible] Carolo [illegible]agno, ante coronationem imper[illegible]lem ad[illegible] [illegible]e, tamen [illegible] cundum ist[illegible]m vl[illegible]m opinionem, vt pat[illegible]e ex fundamentis n[illegible] [illegible]ide[illegible] tet con[illegible]di, quod [illegible] te electionis prædictæ possit electus in regem Ro[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] ante & post coronationem imperialem e[illegible] [illegible] prædece[illegible]ribus eius. Ad motiua pro secunda parte eius[illegible] [illegible] q[illegible]ud [illegible]

manorum non poterit virtute electionis illa statim in aliis terris, quæ non erant subiectæ Carolo magno ante coronationem imperialem, responsum est supra. q. 3. c. 6. Responsiones autem pro secunda opinione, ad ea quæ dicta sunt & adducta ab opinione prima & tertia, quæ contra ipsam militare videntur: quia ipsius auctor superstes est, & homo non mediocris scientiæ, decreui ipsius iudicio relinquere. Sufficiens enim est ad suam opinionem contra contrarias defendendam.

CAP. OCTAVVM,

Et vltimum, octaua & vltima quæstionis, respondet rationibus secundo & tertio cap. positis.

PORRO tenentes opinionem primã sunt multi, qui exquisire ad illa, quæ adducta sunt pro opinione secunda & tertia, diuersimode responderent, & forte nullatenus concordarent, proinde aliquas responsiones ad ipsas, quas ipsi vel aliqui ipsorum, vt alii cogitare possunt, breuiter recitabo quid de ipsis sentiam ad præsens minime exprimendo. Ad primum enim motiuum pro opinione secunda adductum c. 2. cum dicit quod quilibet populus carens rege potest sibi regem eligere de iure gentium, ex quo iure regna condita sunt: Forte aliqui responderent, quod hoc intelligitur de populo nõ habente superiorem, ad quem spectat constituere regem super populum, sicut fuit de multis populis, antequam mundus haberet verum dominium, tunc enim pertinebat ad populum super se constituere regem. Sed postquam Papa factus est dominus totius mundi, habẽs plenitudinem potestatis tam in temporalibus quã in spiritualibus, non est verum: quia ex tunc nõ ad populum carentem rege, sed ad Papam pertinuit constituere regem super populum. Ad legem adductam dicent aliqui, quod nulla lex potest derogare plenitudini potestatis papalis. Ad secundum, cum dicit quod tempore successionis generis in regno & imperio filius statim mortuo patre ex ipsa generis successione assumpsit nomen regis, & administrauit bona & iura imperii. Posset aliquis respondere, quod hoc fuit ex permissione Papæ; quia placuit Papæ etiam, quia electio regis & imperatoris quæ fit per principes electores succedit & subrogata est in locum prædictæ successionis generis. si placet Papæ, dat electo administrationem prædictam & potestatem assumendi nomen regis; & si non placet Papæ, non dabit electo administrationem. habet enim ius & naturam illius successionis, cuius natura fuit, quod dedit prædicta, quia placuit Papæ; & si non placuisset, non dedisset. Et quod innuitur, quod successio prædicta dabit iuxta consuetudinem regnorum occidentalium, non habet vim, nisi quia scienter toleratur à Papa, quæ quidem consuetudo nihil iuris daret, si ipsam Papa habens plenitudinem potestatis in temporalibus reuocaret. Per prædicta potest responderi ad tertium. Ex his patet, quomodo responderi potest ad illa quæ c. 3. pro opinione vltima inducuntur, quia inquantum sunt contra opinionem primam, non aliam difficultatem habere videntur, quam illa, quæ allegata sunt pro opinione secunda, ad quæ responsum est *c. præcedenti*.

Peroratio auctoris.

Hæc breuiter pro exigentia materiæ conferendo, allegando & disputando de prædictis sunt dicta, non quod aliqua certa veritas in dubium reuocetur, sed propter exercitium, vt aliqua habeatur occasio, qualiter valeat veritas confirmari, & falsitas confutari. Quid autem sentiam de prædictis non expressi; quia hoc (vt puto) nequaquam veritati prodesset; & si crederem, quod veritati quam reputo, non noceret, hoc promere vtique non differrem. Illum autem dominum mihi plurimum venerandum, qui hoc opus componere suis precibus me induxit, rogo & obsecro, vt mihi indulgeat, si præscriptas quæstiones ad intentionem suam sim minime prosecutus, qui eas discutiendas voluit, & mihi tradidit, & porrexit. Et si quid inuenerit, ex quo valuerit occasionem indagandi vel intelligendi veritatem accipere, Deo gratias agat; quæ autem confuse, vel aliter inordinate prolata competerit, non malitiæ sed imperitiæ meæ; aut si dignabitur benignius excusare, distractioni mentis vel festinantiæ aut inanimaduertentiæ deputet & ascribat. Et sic finis huius negocii.

Anno Christi 1328.

DIALOGVS MAGISTRI GVILLERMI DE OCKAM DOCTORIS FAMOSISSIMI.

RELIGIOSISSIMO ATQVE DOCTISSIMO VIRO, IOHANNI DE TRITTENHEIM ABBATI Spanhemensi ordinis sancti Benedicti de Obseruantia Burs[illegible]ensi, præsid[illegible] de cori dulcissimo, salutem plurimam dicit

IOANN. BABT. ASCENSIVS.

Qui priscam illam laudatissimam tempestatem, qua literarum studia maximoper[e] floruerunt, cum hac nostra, vir dignissime, cōferre voluerit, haud [illegible] ie di[illegible] illa ne huic, an hæc illi plus debere conuincatur. Siquidem vti in illa o[illegible] ta & sane egregia literarum volumina excogitata atq; consummata [illegible] re qu[illegible] tamen plurima superiorū seculi negligentia aut certe bellorum sanitia interciderū [illegible] stra prater noua, qua quotidie excuduntur compluria, vetera (qua quidem extant [illegible]om[illegible] libris quadam diuturnitate donantur. Enimuero ex quo diuina imprimendi [illegible] (vt verius dicam) in meliorem formam reuocata est, pretiosissima librorum [illegible] hac situ victa, & pene (proh Iupiter) è medio mortalium sublata, in pristin[illegible] multa nouitiorum operū fœtura rediit. tantumq; abest, vt boni libri diluuio bellorum ob[illegible] vt extra omnem temporis edacitatem, incendii obliuionisq; aleam, dum rerum m[illegible] mentum (quem mundum vocamus) persistet, sese in tutū receperint. Quo factum [illegible], brorū copia studiosissimo cuiq; nūc paruo medius fidius pretio à bibliopolis vul[illegible]o ob[illegible] qu[illegible] tam nemo sexcentos abhinc annos, ne sperare quidem vel maximo pecuniarum pondere qu[illegible]rit. Proinde quandoquidē quæ superiorib. annis propter librorum penuriā etiam summo [illegible] tempestate [illegible]ros latuerunt, nunc iuuenes mediocri ingenio freti perinde ac d[illegible]tos suos [illegible] circo argutissimi (qui nunc cōplures sunt viri) subtilissima queq; scripturarū [illegible] ante nos ce[illegible]sauerunt quotidiana ferme flagitatio te integerrimum & in hac arte solerti[illegible] ma[illegible] gistrum Ioannem Trechsel istinc (de Germania loquor) oriundum, cohorta[illegible] [illegible] le sollicitare, vt ingeniosissimi viri, Magistri Gulhelmi Ockam Dialog[illegible] pr[illegible]oni mandaret. quippe in quo eruditionis bona & argutiarū non cont[illegible] pelagus comperêrint. Scilicet (quod vigilem diligentiam tuā minime fu[illegible] incredibili animo, ita præditus fuit, vt qui ea disertissime & cum summa fi[illegible] de quibus alii fere vel modicum mutire piaculum duxerant. Siquidem de ina[illegible] pontificis & maximi imperatoris maiestate, quonam vsq; potentiarum sese [illegible]traq; pro[illegible] subtilitate in varias sententias disputauit, vt nescias [illegible] si quid nes[illegible]re po[illegible] illud effecerit. nam ne in haresi[illegible] n, de qua illi plurimus sermo e[illegible], inuidie qu[illegible] metur. hac via cauit, qua se nihil assertiue, sed omnia disputatiue d[illegible] [illegible] tamen scitu dignissima non obscura verborum ambage resoluit, vsque adeo, vt n[illegible] tiarum desidera[illegible] ima volumina, neq; alia multa sine Dialogi *huius le[illegible] qu[illegible] rit. [illegible] reper[illegible] ctā eum docti illi viri vrgentius & sine intermissionibus instaren. tus [illegible] ad[illegible] mendum [illegible] paulatim adduci. Ante tamē [illegible] ipsum per docti[illegible] se [illegible] aminari [illegible] comperium e[illegible], mut[illegible] qui prælibantur, tractatus haberi: territus tant[illegible] pedem retraxit, dum [illegible] dedita opera ap[illegible] tulos a[illegible] praterm[illegible] bant, quicquid bona[illegible] non mediocri campo desideretur, in his [illegible] tu[illegible] cont[illegible] rel[illegible] defensiones & accusationes amarior[illegible] [illegible] Neq. ver[illegible] bonam tamq[illegible] eram partem pr[illegible] dam, [illegible] Lo[illegible] Phidia. Zeuxi[illegible] [illegible] alteraq; in[illegible] minis amarentur quod n[illegible] crure [illegible] ero aut brachi[illegible] par[illegible] [illegible] ctione [illegible] humam [illegible] decora [illegible]*

quamuis bona pars in illis deperierit, complectūtur. His itaq; persuasus iam secundo loco prædictus Iohann. Trechsel. quanta maxima potuit diligentia opus hoc per studiosos & disertos Parisiensis gymnasii viros fideliter castigatum, ac tersissime impressum, cum quæstionum principalium totius operis repertorio ac (vt dicunt) tabula alphabetica præmissis: dignitati tuæ, vir excellentissime, destinatum voluit. Cognouit enim cum ex complurium laudatorum hominum testimonio, tum ex nostro (quantulum est) præconio, vt sis vir optimus, atq; studiosorum omniū vnicus amator: necnon & summus Germaniæ proceribus charissimus, & præter cæteros prauenerando in Christo patri domino Bertholdo Maguntinens. ecclesiæ Archiepiscopo & Romani imperii Electori prudentissimo, summa obseruatione & beneuolentia deuinctissimus. Quocirca nihil ambegerit Dialogon hunc tuo auspicio atq; præsidio fretum sane multis, etiam principibus viris, fore quam gratissimum. hæc summa est. Vale literarum decus.

Ex Lugduno pridie Idus Semprembrias, huius anni 1444.

IODOCI BADII ASCENSII, VT BONI IVVENES AD LITERARVM STVdia frequentius incumbant, Cohortatio; cum quadam huius operis, & Clarissimi Viri Ioannis de Trittenhem Abbatis in Spanhem commendatiuncula.

INgenui iuuenes fatis melioribus orti,
Quis acre ingenium Iuppiter ipse dedit:
Pellite segnitiem, veteresq; reuoluite libros,
Quorum instar licitum est condere cuiq; nouos.
Edite, quo noscant vixisse aliquando minores:
Triste etenim totum est morte migrare virum.
Nec mihi tam ignaua quisquam formidine dicat,
Quid faciam, quando facta perisse sciam?
Scilicet egregii periere volumina Crispi,
Et bona pars Plauti, diaq; verba Titi.
Denique si veterum repetas monumenta virorum,
Heu quota quæque extet portio codicibus!
At nihil excuses transacti oblitus secli,
Nec belli rabiem, nec rapidi astra poli.
Perpetuum siquidem cunctis extantibus æuum
Mira impressores arte dedere libris.
Ecce modo arguti liber optatissimus Ockam,
In quo de variis quæritur hæresibus:
Et maiestates Papalis & Imperialis
Pensantur trutinæ lancibus æquiferæ.
Atque incredibili panduntur dexteritate,
Vnde aliis visum est hiscere grande nephas.
Is liber, inquam, olim iam multum optatus, amicum
In Spanhemensis ouat Patris abire sinum.
Nempe viri auspicio tam magni præditus, orbem
Terrarum exigua sperat obire die.
Nam neque Germanis studiosis charior alter,
Nec magis Heroum dignus amicitia.
Illum & Magnifici Proceres mirantur, & omnis
Vt patria patrem Religiosus amat.
Proinde morer minime, quin nostro multa labori
Illius accedant commoda præsidio.

SEQVVN.

SEQVVNTVR QVÆSTIONES PRINCIPALES, QVÆ, IN PRIMA ET TERTIA PARTIBVS DIScutiuntur. In secunda autem parte sine quæstionibus de erroribus Ioannis 22. disputatur.

QVÆSTIO PRIMI LIBRI.

Trum ad theologos vel canonistas spectet diffinire, quæ assertiones hæreticæ, & quæ catholicæ sint habendæ.

Quæstiones secundi libri.

Quæ assertiones hæreticæ & quæ catholicæ dicantur. c. 1.

Quid sit hæresis. c. 6.

Vtrum qualibet assertio, quomodolibet sacræ scripturæ aduersa, sit hæretica. c. 11.

Vtrum hæresis sit species specialissima vel subalterna. c. 15.

Vtrum omnis hæresis sit per ecclesiam condemnata. cap. 17.

Cui vel quali fundamento Papa vel concilium generale debeat inniti, damnando explicite aliquam assertionem tanquam hæreticam prius non damnatã: & quando debeat in cõdemnatione poni hæc clausula, damnamus. c. 25.

Vtrum liceat Papæ alios errores, quam hæreses, condemnare. c. 31.

Vtrum liceat alteri quã Papæ tales errores condemnare c. 32.

Quæstiones tertii libri.

QVis sit catholicus censendus. c. 2.

Quis sit hæreticus habendus. c. 3.

Quæstiones quarti libri.

QVis sit pertinax. c. 1.

Quomodo quis possit de pertinacia conuinci c. 1.

Vtrum errans correptus à suo superiori ad solam monitionem superioris teneatur errorem suum publice reuocare. c. 14.

Vtrum sciens aliquam hæresim esse damnatam, putans eam esse ambiguam, & eam teneat in sensu damnato, in quo nescit eam esse damnatam, possit excusari per ignorantiam de prauitate hæretica. cap. 19.

Vtrum propter simplicem correctionem Papæ absque correctione legitima teneantur nescienter errantes suos errores reuocare. c. 20.

Quæstiones libri quinti.

QVi possint hæretica prauitate maculari. c. 1.

Vtrum collegium cardinalium possit hæreticari. cap. 6.

Vtrum Papa cum cardinalibus possit hæretica prauitate maculari. cap. 10.

Vtrum ecclesia Romana seu sedes apostolica possit hæreticari. c. 11.

A quo Romana ecclesia obtinuit principatum. c. 14.

Vtrum concilium generale possit hæreticari. c. 20.

Vtrum tota multitudo Christianorum possit hæreticari. cap. 35.

Quæstiones libri sexti.

VTrum Papa habeat iudicem superiorem in terris. cap. 1.

Vtrum ecclesia vniuersalis habeat potestatem super Papam de hæresi grauiter diffamatum. c. 10.

Vtrum cõcilium generale habeat potestatem super Papam de hæresi grauiter diffamatum. c. 12.

Vtrum propter appellationem aliquorum contra Papam pro caussa hæresis interiectam habeant catholici potestatem inquirendi de Papa. c. 16.

Vtrum à sententia Papæ hæresim quamcunque continente liceat appellare. c. 31.

Vtrum impugnantes Papam hæreticum sint à catholicis defendendi. c. 36.

Ad quos spectet inquisitio de Papa fienda, & quomodo Papa in tali casu se debeat habere. c. 58.

Vtrum Papa, si efficiatur hæreticus, ipso facto sit omni ecclesiastica auctoritate priuatus. c. 66.

Qualem potestatem habeat ecclesia vel alius super Papam hæreticum. c. 69.

Qua pœna Papa hæreticus, & similiter omnes alii hæretici sint plectendi. c. 74.

Quis sit competens iudex Papæ hæretici. c. 83.

Quæstiones libri septimi.

QVi sint fautores, receptatores, defensores, credentes hæreticorum. c. 1.

De impugnantibus doctrinam Papæ hæreticam, & quæ sint legitima documenta, per quæ quilibet hæreticus potest conuinci. c. 10.

Vtrum propter relationem detrahentium sit maior suspicio de aliquo habenda. c. 25.

Qui fautores hæreticorum sint reprobandi. c. 27.

Qui sint inter episcopos, prælatos & Doctores, fautores & consentientes doctrinæ Papæ hæretici. capit. 35.

Qui sint communicantes Papæ hæretico, & qua pœna sint plectendi. c. 58.

Qui sint receptatores hæreticorum, & qua pœna sint plectendi. c. 67.

Qui sint idonei impugnatores Papæ hæretici, & quibus debeant gaudere priuilegiis. c. 71.

Sequun-

Sequuntur quæstiones tertiæ partis.

Quæstio primi libri primi tractatus.

VTrum potestas Papæ se extendat ad omnia, quæ non sunt contra legem diuinam, neque contra ius naturale. c. 1.

Quæstiones libri secundi.

VTrum expediat toti communitati fidelium vni capiti principi & prælato fideli sub Christo subiici. cap. 1.

Quis debeat omnibus principari. c. 11.

Vtrum expediat communitati fidelium habere potestatem transmutandi principatum aristocraticum in principatum similem regali, & econuerso. c. 20.

Vtrum in aliquo casu liceat plures patriarchas seu primates nullum superiorem habentes institui.

Quæstiones libri tertii.

VTrum quibusdam scripturis nō canonicis fideles de necessitate salutis teneantur fidem adhibere. cap. primo.

Vtrum concilio generali sit fides indubia adhibenda. ca. 6.

Quomodo sint multa in scriptura sacra, quorum primus intellectus non potest nisi per reuelationem haberi. ca. 16.

Quæstio libri quarti.

VTrum Christus beatū Petrum instituerit principē & prælatum aliorum apostolorū & vniuersorum fidelium. c. 1.

Quæstiones primi libri secundi tractatus.

VTrum expediat toti orbi vni principi subesse. c. 1.

Vtrum quilibet imperator vel princeps debeat præeminere cæteris iustitia, veritate ac diuitiis. capit. 15.

Vtrum imperator pro quocunque crimine quamcunque pœnam siue pecuniariam siue aliam infligere possit. cap. 16.

Vtrum Romanum imperium processit à Deo vel ab hominibus. c. 17.

Vtrum Papa omnia possit. c. 22.

Vtrum imperium Romanorum possit transferri, destrui aut minui. c. 28.

Quæstiones libri secundi.

VTrum potestas Papæ & imperatoris sint potestates distinctæ. c. 1.

Vtrum imperator per vniuersum mundum habeat potestatem super omnia temporalia. c. 5.

Vtrum imperator valeat punire sibi subiectos pro quocunque crimine, siue seculari siue spirituali. capit. 10.

Vtrum omnes boni teneantur obedire imperatori. cap. 20.

Vtrum imperator sit dominus omnium temporalium, quæ non spectant ad ecclesiam. ca. 21.

Vtrum imperator in temporalibus habeat plenitudinem potestatis. c. 26.

Vtrum electus in imperatorem, antequam præsentetur aut notificetur Papæ, valeat seu debeat se intromittere de dispositione regni in temporalibus. c. 29.

Quæstiones tertii libri.

VTrum imperator habeat potestatem super aliquas personas spirituales. c. 1.

Vtrum imperator habeat ius in electione summi pontificis. c. 2.

Vtrum Romani habeant ius eligendi Papam. c. 6.

Vtrum in aliquo casu ius eligendi Romanum pontificem seu ordinandi de electoribus eiusdem possit reuerti ad Romanos. c. 8.

Vtrum cardinalibus seu aliis electoribus Papæ, reuertentibus post lapsum in hæresim, ad catholicam fidem reuertatur ius eligendi Papam. capit. decimo.

Vtrum ius eligendi Papam reuertatur ad Romanos, electoribus iure eligendi priuatis. c. 12.

Vtrum imperator super Papam in summo pontificio constitutum habeat aliquam potestatem. cap. decimo sexto.

FINIS quæstionum.

PROLOGVS IN DIALOGVM.

IN omnibus curiosus existis, nec me desinis infestare. Quamuis enim ob multos editos laboriose tractatus scias me non modicum fatigatum: quoddam tamen opus insolitum postulas importune. Nam vt de controuersia, quæ de fide catholica & multis incidentibus inter Christianos nunc vertitur quæstio: quam tibi summam exponam, impudenter exposcis, & audacter formam procedendi, modumque loquendi mihi (vt dicis) intendis imponere. Sane cum tuam fuerim importunitatem frequenter expertus, non eo quod amicus meus es, sed propter improbitatem tuam voluntati tuæ parere conabor. Quale ergo opus & cuiusmodi desideras manifesta.

DISCIP. Vehementer exulto, quod tu meis supplicationibus acquiescis. teneo ergo firmissime, quod opus futurum occasionem inueniendi veritates quamplurimas toti Christianitati perutiles ministrabit. Quod opto in tres distingui partes. quarum prima de hæreticis: secunda de dogmatibus Iohann. 22. tertia de gestis contra fidem altercantium orthodoxam, volo vocari. Totum vero opus *Dialogum* censeo appellandum. Peto enim, vt per interrogationem & per responsionem fiat. volo enim te interrogare; & tu mihi respondebis. Persona autem mea nomine discipuli: tua vero nomine magistri vocetur. In quo personam recitantis assumas. nec tantum vnam, sed plures quando tibi videbitur, ad eandem interrogationem narra sententias. Sed quod tua sapientia sentit, mihi velis nullatenus indicare. Quamuis enim velis omnino, vt cū diuersas & aduersas assertiones fueris discussurus, tuam conclusionem minime prætermittas: quæ tamen tua sit, nullatenus manifestes. ad quod petendum moueor ex duobus.

Primum est, quia tantam de tua doctrina æstimationem obtineo; quod propter sententiam, quam te omnino scirem asserere, intellectum proprium cogerer captiuare. In his autem, quæ modo gestio indagare, nolo auctoritate moueri: sed quid in me possint rationes & auctoritates, quas quis adduceret aut meditatio propria, experi

Secundum est, quia cum amor & odium, superbia, ira & inuidia, nec non aliæ animæ passiones ab inquisitione veritatis humanum impediant, immo & peruertant iudicium. Si sententiam tuam & etiam nomen occultare volueris, nec amici opus futurum plusquam debeant amplectentur: nec plusquam oporteat despicient inimici. Sed hi & illi non quis est alicuius sententiæ auctor: sed quid dicitur attendentes remotis zeli oculis, stupenda respicient & insistent sincerius indagare veritatem. propter quam etiam rationem in hoc opere quid de domino summo pontifice, ac de doctrina eius, suisque æmulis sentias, nunquam aperias. quod vt magis abscondas, cum de personis loqueris, eorum nomina supprimas officiorum, & primis litteris nominum propriorum appella. Vnde dominum Papam, dominum Ioann. Bauariæ dominum B. Fratrem Michaelem Generalem Fratrum Minorum. MAGIST. Fratrem Gerardum Othonis, Fratrem G. cura vocare. A te autem specialiter hoc opus efflagito, non solum quia te reputo præ aliis eruditum: sed etiam quia te video circa controuersiam præfatam singulariter occupatum.

Omnes enim libellos & opera aduersariorū contra dominū summum pontificem niteris cōgregare: in quibus sine intermissione studes. Ita vt aliquando occasionem habeam suspicandi, quod aliqua dubitatio in corde tuo de summo pontifice eiusque doctrina nascatur. Quia tamen a me (quem scis eiusdem domini summi pontificis sincerissimum zelatorem, & quod aduersarios complicesque eorum valde detestor) de prædictis nihil abscondis: mihi præbes materiam opinandi, quod ad reprobandum tempore opportuno omnia opera colligis æmulorum. Veruntamen propter motiua præscripta ante huius operis consummationem mihi mentem tuam minime pandas, nec propter hoc putes te culpam aliquam incursurum.

Primam ergo partem de hæreticis acceleres inchoare: materiam in septem diuide libros, quorum primus inuestiget ad quos (theologos videlicet vel canonistas) pertinet principaliter diffinire, quæ assertiones catholicæ, quæ hæreticæ. qui etiam hæretici & catholici debeant reputari.

Secundus inquirat, quæ assertiones hæreticæ, quæ catholicæ sunt censendæ. Tertius principaliter consideret, quis errans inter hæreticos est computandus. Quartus quomodo de pertinacia & prauitate hæretica debeat quis conuinci. Quintus, qui possunt prauitate hæretica maculari. Sextus agat de punitione hæreticorum, & maxime Papæ si efficiatur hæreticus. Septimus tractet de credentibus, fautoribus, defensoribus & receptoribus hæreticorum.

MAGIST. Affectas (vt video) quatenus ex serie dicendorum nemo possit colligere, quam partem dissentientium circa fidem catholicam reputem iustiorem, quod tuę satisfaciens voluntati vna cum aliis, quæ vel efflagitas vel affectas, seruare conabo. Primo tamen cum opus futurum per interrogationem & responsionem fieri roges, responsionem autem interrogatio antecedit, tuum erit incipere. Quod ergo tibi placet, interroga.

INCIPIT LIBER PRIMVS, QVI QVÆRIT, AD QVOS SPECTAT, SCILICET SIVE AD THEOLOGOS SIVE AD CANONISTAS, PRINCIPALITER DIFFINIRE, QVÆ ASSERtiones catholicæ & quæ hæreticæ, siue qui hæretici seu catholici sint censendi.

Cap. I.

In quo proponitur quæstio, ad quam respondetur sub distinctione huius termini diffinire, *& probatur quod hoc principaliter spectat ad canonistas tribus rationibus, ad quas respondetur capitulo tertio.*

DISCIP. Quoniam occasione dissensionis, quam in Christianitate conspicio, de assertionibus hæreticis & catholicis, ac etiam de personis hæreticis & orthodoxis, sum indagaturus quamplurimum, in primis duxi quærendum, ad quos (theologos videlicet vel ad canonistas) principaliter pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda. MAG. Ad interrogationem tuam propositam respondetur, quod hoc verbum *diffinire* plures habet significationes. de quibus ad propositum duæ videntur pertinere. Contingit enim aliquid diffinire auctoritate officii. & sic diffinire, quæ est assertio hæretica, quæ catholica est censenda, ad summum pontificem spectat & concilium generale. Aliquando contingit diffinire per modum doctrinæ, quo modo Magistri in scholis quæstiones diffiniunt & determinant. & sic accepto secundo modo diffiniendi circa propositam quæstionem diuersimode sentiunt literati. DISCIP. Ad præsens accipio verbum *diffiniendi* secundo modo. & sic accepto vocabulo diuersas sententias cum motiuis earum audire desidero. MAGIST. Quorundam opinio est, quod ad canonistas principaliter spectat, quæ assertio est catholica, quæ hæretica iudicare, pro qua tribus rationibus videntur posse moueri. Quarum prima est hæc. Ad illam scientiam principaliter spectat diffinire & discernere, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda, quæ principaliter tractat de approbatione veritatum catholicarum, & reprobatione hæresum damnatarum. huiusmodi est scientia canonistarum, & non the[illegible]. Secunda ratio est hæc. Ad istam scientiam pertinet diffinire, &c. cui fides, quantum [illegible] credibilia, principalius adhibetur. sed quantum ad ea, quæ sunt fidei, magis credendum est canonist[illegible] scientiæ, quam theologiæ. igitur. probo minorem, quia magis credendum est eccl[illegible] per quam edita est canonistarum scientia, quam euangelio, testante August. *contra epistolam fundamenti*, qui videtur asserere, maiorem esse ecclesiæ auctoritatem, quam euangelii. quia *nec euangelio crederem*, inquit, *nisi ecclesiæ auctoritas compulisset*. ergo &c. Tertia ratio. Ad illam scien[illegible] principaliter spect[illegible] discernere, quæ assertio &c. cuius auctor habet symbolum fidei ordi[illegible] articulos fidei rite diffinire. sed hoc spectat ad summum pontificem, qui auctor est sci[illegible] canonistarum. ergo ad scientiam canonistarum, & per consequens ad ipsos principalius, quam ad theologos pertinet diffinire quæ assertio catholica, quæ hæretica debeat reputari.

Cap. II.

Vbi probatur per octo rationes, quod ad solos theologos spectat talis diffinitio per modum doctrinæ.

MAGIST. Porro alii indubitanter tenent, quod ad theologos spectat, non per modum diffinitionis authenticæ: sed per modum doctrinæ principaliter diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica sit censenda. & quod ad canonistas non pertinet, nisi inquantum eorum scientia aliqua ad fidem pertinētia à theologia dignoscitur mendicare. hanc autem suam assertionem rationibus confirmare nituntur.

Quarum prima hæc est. Ad illius scientiæ Doctores (propter quam solummodo dici ... quæcunque assertio catholica vel hæretica) principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ quæ assertio est catholica reputanda. sed propter theologiam solummodo quæcunque asse... est catholica nuncupanda. illius enim assertio, quæ sola est consona theologiæ, est vere ... logica. illa vero sola, quæ theologiæ noscitur aduersari, hæretica esse dignoscitur. Si enim ... qua assertio aliquibus decretis summorum pontificum vel etiam generalium conciliorum ... etiam legibus imperatorum inueniretur aduersa, si theologiæ nullatenus obuiaret ... pro falsa & erronea vel iniqua posset haberi) non tamen deberet inter hæreses computa... go ad theologiæ tractatores principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ a... catholica & quæ hæretica est censenda.

Secunda ratio. Ad illius scientiæ Doctores pertinet diffinire &c. quæ tractat ... quæ tractantur in alia scientia, & plures alias, & non econtra. huiusmodi est ... non canonistarum. Multa enim, quæ ad fidem nostram spectant, in theo... explicite. de quibus in scientia canonistarum mentio non habetur. Nihil aut... gulam fidei in eorum scientia poterit reperiri, nisi quod à theologia recipiu... ergo ad ... gos talis diffinitio principaliter noscitur pertinere. ad canonistas autem non spectat, ni... aliqua theologica noscuntur à theologis mendicare.

Tertia ratio est hæc. De assertionibus, quas scientia superior & inferior tractan... tur, habet scientia superior principaliter iudicare. sed de quibusdam assertionibus ca... hæreticis theologia, quæ est superior, & scientia canonistarum, quæ est inferior ... tractant. ergo ad theologiam pertinet principaliter de assertionibus catholicis & hæreticis ... care: & per consequens ad theologos principalius pertinet diffinire, & per modum doctrinæ ... assertio catholica, quæ hæretica est censenda.

Quarta ratio est hæc. Ad illius scientiæ tractatores, per quam plures assertiones catholicæ explicite sub forma propria pertractantur, pertinet &c. huiusmodi est theologia ... scientia canonistarum, in quibus paucæ veritates catholicæ sub forma propria pertractantur ... go talis diffinitio ad theologos dignoscitur principaliter pertinere.

Quinta ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ per quam antequam esset ca... rum scientia, viri catholici veritates catholicas approbauerunt, prædicauerunt, ac oc... & publice docuerunt, doctrinasque hæreticales, & auctores earum confutauerunt, ... bauerunt & etiam damnauerunt, principalissime pertinet diffinire, quæ ... ca, quæ hæretica est censenda. huiusmodi autem est theologia. nam antequam canones ... derentur, apostoli aliique discipuli Iesu Christi, tanquam viri theologi, veritates c... approbauerunt, prædicauerunt ac occulte & publice docuerunt, doctrinasque hær... & auctores earum confutauerunt, reprobauerunt ac etiam damnauerunt. Vn... & b... Paulus, sicut legitur *ad Thimoth.* 2. hæreticum hominem post primam & secund... nem deuitandum docuit. *Prima* etiam *ad Thimoth.* 4. docuit manifeste doctri... rium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gra... delibus ad spiritum erroris & doctrinam dæmoniorum, & per consequens ad ... reticam pertinere. ergo ad theologiam, & per consequens ad theolog... net diffinitio talis.

Sexta ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ, cui quantum ad illa, quæ ... mnes alii cedunt, principaliter per modum doctrinæ pertinet diffinire, quæ ... lica &c. huiusmodi est scientia scripturæ diuinæ, quæ theologia vocatur ... tis *di.* 9. *per totum* & specialiter *capitul. noli.* & *capitul. negare.* & *capitul. ego ... lium.* ... *nescitur.* & *capitul nobis.* & *capitul. neque*, colligitur euidenter, quod ad ... ter talis diffinitio spectat. Septima ratio est hæc. Ad tractatores ... auctor immediatus DEVS est, a quo est ... principaliter ... nitio ante dicta ... autem est theologia, quia scriptores ... tus conscripserunt ex humano ingenio, sed solum ex diuina inspiratione ...

[illegible] canonica [illegible] *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* propter quod docet ibidem, quod prophetia scripturæ diuinæ propria interpretatione non fit. non enim volontate humana allata est aliquando prophetia. ergo ad theologos principaliter pertinet diffinitio ante dicta.

Octaua ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ principaliter pertinet diffinitio sæpe fata, cui non licet aliquid addere nec auferre. huiusmodi est autem theologia, Moyse in persona Dei dicente Deuteron. cap. 4. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo.* cui correspondet Salomon Prouerb. 3 de sermone Dei loquens ait: *ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax* hinc addentibus & auferentibus aliquid ex scriptura diuina, spiritus sanctus per beatum Iohannem Euangelistam Apocal. vltimo terribiliter comminatur dicens: *Si quis apposuerit adhuc super hæc, apponet super eum Deus plagas quæ sunt in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de ciuitate sancta.* Ex quibus omnibus euidenter col[illegible] quod ad sacram scripturam nihil est addendum, nec aliquid auferendum ex ea. [illegible] ad theologos scripturæ sacræ tractatores principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ asserti[illegible] catholica, & quæ hæretica est censenda. Ecce ad interrogationem tuam a[illegible]tiones co[illegible]trarias recitaui: & in fulcimentum vtriusque partis rationes tetigi fortiores. nunc vero ergo considera, quæ probabilior tibi videtur.

CAP. III.

In quo respondetur ad rationem primam in primo capitulo factam primo contra canonistas inuehendo.

DISCIP. Quamuis ex rationibus pro assertione secunda adductis mihi tribuas occasio[illegible] multa quærendi, fateor tamen, quod ipsa mihi videtur consona veritati. Licet ad rationes pro prima assertione nesciam respondere mihimetipsi. Vnde peto vt tu ad eas respondeas.

MAGIST. Tu videris tibiipsi contrarius. In principio enim petisti, vt quid de interrogationibus tuis sentirem, nullatenus indicarem: nunc autem poscis, vt ad aliquas rationes respondeam. Ex quo conosci potest, quod desideras, quatenus quid teneam in corde ape[illegible].

DISCIP. Quicquid petitio mea ex vi vocis insinuet, nullo modo volebam, quod quid mente [illegible]s indices: sed petere intendebam, vt responsiones aliorum, quæ cogitari possunt ab [illegible] nullatenus exprimendo an eas rationabiles vel irrationabiles putes esse censend[illegible].

MAGIST. Ex quo tuam petitionem concipio, faciam quod hortaris. Imprimis autem vol[illegible] quod auctores theologi moderni temporis canonistas, tanquam non intelligentes, [illegible], temerarios, fallaces, deceptores, cauillatores, & ignaros in cordibus suis valde [illegible] putantes quod sacrorum canonum intellectum ignorent. pro quo tali ratione m[illegible]. S[illegible]orum canonum dictatores viri acutissimi in scientia naturali, morali, & theol[illegible] que per nullam absque prædictis scientiis canones tam certæ tamque profund[illegible] et [illegible]onscripsissent. Cum ergo canonistæ moderni scientias ante dictas igno[illegible] al[illegible] canonum sacrorum retinere memoriam, ad intellectum tamen eorum n[illegible].

DISCIP. Nostri temporis canonistas non reputo contemnendos. Licet forte scite can[illegible]ectum [illegible] præcipue, qui ex theologia vel ratione naturali accipiun[illegible] magis ad theologos, quam ad canonistas pertineat: sed circa hoc [illegible] teris: quia forte de ista materia quæstionem habebo. Ad rationes er[illegible].

[illegible]oc opere non [illegible]nsum meum, sed tuam voluntatem sequi promisi, [illegible] perti[illegible]e. V[illegible] de ad primam nonnulli respondent theologi, di[illegible] [illegible]cientiam canonistarum principaliter spectat de approba[illegible]arum c[illegible]holicarum, & reprobatione hæresum damnatarum tractare. [illegible] quod assertio veritatis est approbatio veritatis. qui enim ali[illegible] esse ver[illegible] approbat idem dictum tanquam verum. Assertio enim veri[illegible] reprob[illegible]. quia qui [illegible] ap[illegible] veritatem, per consequens [illegible] & per consequens pro[illegible] *re. capitulo primo* [illegible] per quan[illegible] omnium hære[illegible] theologia [illegible] æ ass[illegible] ve[illegible]atum catholica [illegible] damnat[illegible] hære [illegible] principaliter a[illegible]

quamuis bona pars in illis deperierit, complectitur. His itaq; persuasus iam secundo loco praedictus Iohann. Trechsel. quanta maxima potuit diligentia opus hoc per studiosos & disertos Parisiensis gymnasii viros fideliter castigatum, ac tersissime impressum, cum quaestionum principalium totius operis repertorio ac (vt dicunt) tabula alphabetica praemissis: dignitati tuae, vir excellentissime, destinatum voluit. Cognouit enim cum ex complurium laudatorum hominum testimonio, tum ex nostro (quantulum est) praeconio, vt sis vir optimus, atq; studiosorum omnium vnicus amator: necnon & summis Germaniae proceribus charissimus, & praeter caeteros praeuenerando in Christo patri domino Bertholdo Maguntinens. ecclesiae Archiepiscopo & Romani imperii Electori prudentissimo. summa obseruatione & beneuolentia deuinctissimus. Quocirca nihil ambegerit Dialogon hunc tuo auspicio atq; praesidio fretum sane multis, etiam principibus viris, fore quam gratissimum. haec summa est. Vale literarum decus.

Ex Lugduno pridie Idus Semptembrias, huius anni 1444.

IODOCI BADII ASCENSII,

VT BONI IVVENES AD LITERARVM STVdia frequentius incumbant, Cohortatio; cum quadam huius operis, & Clarissimi Viri Ioannis de Trittenhem Abbatis in Spanhem commendatiuncula.

INgenui iuuenes fatis melioribus orti,
Quis acre ingenium Iuppiter ipse dedit:
Pellite segnitiem, veteresq; reuoluite libros,
Quorum instar licitum est condere cuiq; nouos.
Edite, quo noscant vixisse aliquando minores:
Triste etenim totum est morte migrare virum.
Nec mihi tam ignaua quisquam formidine dicat,
Quid faciam, quando facta perisse sciam?
Scilicet egregii periere volumina Crispi,
Et bona pars Plauti, diaq; verba Titi.
Denique si veterum repetas monumenta virorum,
Heu quota quaeque extet portio codicibus!
At nihil excuses transactis obliuia seclis,
Nec belli rabiem, nec rapidi astra poli.
Perpetuum siquidem cunctis extantibus aeuum
Mira impressores arte dedere libris.
Ecce modo arguti liber optatissimus Ockam,
In quo de variis quaeritur haeresibus:
Et maiestates Papalis & Imperialis
Pensantur trutinae lancibus aequifera.
Atque incredibili panduntur dexteritate,
Vnde aliis visum est hiscere grande nephas.
Is liber, inquam, olim iam multum optatus, amicum
In Spanhemensis ouat Patris abire sinum.
Nempe viri auspicio tam magni praeditus, orbem
Terrarum exigua sperat obire die.
Nam neque Germanis studiosis charior alter,
Nec magis Heroum dignus amicitia.
Illum & Magnifici Proceres mirantur, & omnis
Vt patria patrem Religiosus amat.
Proinde morer minime, quin nostro multa labori
Illius accedant commoda praesidio.

SEQVVNTVR QVÆSTIONES PRINCIPALES, QVÆ IN PRIMA ET TERTIA PARTIBVS DISCUTIUNTUR. In secunda autem parte sine quæstionibus de erroribus Ioannis 22. disputatur.

QVÆSTIO PRIMI LIBRI.

Quæstiones secundi libri.

Quæstiones tertii libri.

Quæstiones quarti libri.

Quæstiones libri quinti.

Quæstiones libri sexti.

Quæstiones libri septimi.

Sequun-

Sequuntur quæſtiones tertiæ partis.

Quæſtio primi libri primi tractatus.

VTrum poteſtas Papæ ſe extendat ad omnia, quæ non ſunt contra legem diuinam, neque contra ius naturale. c. 1.

Quæſtiones libri ſecundi.

VTrum expediat toti communitati fidelium vni capiti principi & prælato fideli ſub Chriſto ſubiici. cap. 1.

Quis debeat omnibus principari. c. 11.

Vtrum expediat communitati fidelium habere poteſtatem tranſmutandi principatum ariſtocraticum in principatum ſimilem regali, & econuerſo. c. 20.

Vtrum in aliquo caſu liceat plures patriarchas ſeu primates nullum ſuperiorem habentes inſtitui.

Quæſtiones libri tertii.

VTrum quibuſdam ſcripturis nõ canonicis fideles de neceſſitate ſalutis teneantur fidem adhibere. cap. primo.

Vtrum concilio generali ſit fides indubia adhibenda. ca. 6.

Quomodo ſint multa in ſcriptura ſacra, quorum primus intellectus non poteſt niſi per reuelationem haberi. ca. 16.

Quæſtio libri quarti.

VTrum Chriſtus beatũ Petrum inſtituerit principẽ & prælatum aliorum apoſtolorũ & vniuerſorum fidelium. c. 1.

Quæſtiones primi libri ſecundi tractatus.

VTrum expediat toti orbi vni principi ſubeſſe. c. 1.

Vtrum quilibet imperator vel princeps debeat præeminere cæteris iuſtitia, veritate ac diuitiis. capit. 15.

Vtrum imperator pro quocunque crimine quamcunque pœnam ſiue pecuniariam ſiue aliam infligere poſſit. cap. 16.

Vtrum Romanum imperium proceſſit à Deo vel ab hominibus. c. 17.

Vtrum Papa omnia poſſit. c. 22.

Vtrum imperium Romanorum poſſit transferri, deſtrui aut minui. c. 28.

Quæſtiones libri ſecundi.

VTrum poteſtas Papæ & imperatoris ſint poteſtates diſtinctæ. c. 1.

Vtrum imperator per vniuerſum mundum habeat poteſtatem ſuper omnia temporalia. c. 5.

Vtrum imperator valeat punire ſibi ſubiectos pro quocunque crimine, ſiue ſeculari ſiue ſpirituali. capit. 10.

Vtrum omnes boni teneantur obedire imperatori. cap. 20.

Vtrum imperator ſit dominus omnium temporalium, quæ non ſpectant ad eccleſiam. ca. 21.

Vtrum imperator in temporalibus habeat plenitudinem poteſtatis. c. 26.

Vtrum electus in imperatorem, antequam præſentetur aut notificetur Papæ, valeat ſeu debeat ſe intromittere de diſpoſitione regni in temporalibus. c. 29.

Quæſtiones tertii libri.

VTrum imperator habeat poteſtatem ſuper aliquas perſonas ſpirituales. c. 1.

Vtrum imperator habeat ius in electione ſummi pontificis. c. 2.

Vtrum Romani habeant ius eligendi Papam. c. 6.

Vtrum in aliquo caſu ius eligendi Romanum pontificem ſeu ordinandi de electoribus eiuſdem poſſit reuerti ad Romanos. c. 8.

Vtrum cardinalibus ſeu aliis electoribus Papæ, reuertentibus poſt lapſum in hæreſim, ad catholicam fidem reuertatur ius eligendi Papam. capit. decimo.

Vtrum ius eligendi Papam reuertatur ad Romanos, electoribus iure eligendi priuatis. c. 12.

Vtrum imperator ſuper Papam in ſummo pontificio conſtitutum habeat aliquam poteſtatem. cap. decimo ſexto.

FINIS quæſtionum.

PROLOGVS IN DIALOGVM.

IN omnibus curiosus existis, nec me desinis infestare. Quamuis enim ob multos editos laboriose tractatus scias me non modicum fatigatum: quoddam tamen opus in solitum postulas importune. Nam vt de controuersia, quæ de fide catholica & multis incidentibus inter Christianos nunc vertitur quæstio: quam tibi summam exponam, impudenter exposcis, & audacter formam procedendi, modumque loquendi mihi (vt dicis) intendis imponere. Sane cum tuam fuerim importunitatem frequenter expertus, non eo quod amicus meus es, sed propter improbitatem tuam voluntati tuæ parere conabor. Quale ergo opus & euiusmodi desideras manifesta.

DISCIP. Vehementer exulto, quod tu meis supplicationibus acquiescis. teneo ergo firmissime, quod opus futurum occasionem inueniendi veritates quamplurimas toti Christianitati perutiles ministrabit. Quod opto in tres distingui partes. quarum prima de hæreticis: secunda de dogmatibus Iohann. 22. tertia de gestis contra fidem altercantium orthodoxam, volo vocari. Totum vero opus *Dialogum* censeo appellandum. Peto enim, vt per interrogationem & per responsionem fiat. volo enim te interrogare; & tu mihi respondebis. Persona autem mea nomine discipuli: tua vero nomine magistri vocetur. In quo personam recitantis assumas. nec tantum vnam, sed plures quando tibi videbitur, ad eandem interrogationem narra sententias. Sed quod tua sapientia sentit, mihi velis nullatenus indicare. Quamis enim velis omnino, vt cû diuersas & aduersas assertiones fueris discursurus, tuam conclusionem minime prætermittas: quæ tamen tua sit, nullatenus manifestes. ad quod petendum moueor ex duobus.

Primum est, quia tantam de tua doctrina æstimationem obtineo; quod propter sententiam, quam te omnino scirem asserere, intellectum proprium cogerer captiuare. In his autem, quæ modo gestio indagare, nolo auctoritate moueri: sed quid in me possint rationes & auctoritates, quas quis adduceret aut meditatio propria, experi

Secundum est, quia cum amor & odium, superbia, ira & inuidia, nec non aliæ animæ passiones ab inquisitione veritatis humanum impediant, immo & peruertant iudicium. Si scientiam tuam & etiam nomen occultare volueris, nec amici opus futurum plusquam debeant amplectentur: nec plusquam oporteat despicient inimici. Sed hic illi non quis est alicuius sententiæ auctor: sed quid dicitur attendentes remotis zeli oculis, scribenda respicient & insistent sincerius indagare veritatem. propter quam etiam rationem in hoc opere quid de domino summo pontifice, ac de doctrina eius, suisque æmulis sentias, nunquam aperias. quod vt magis abscondas, cum de personis loqueris, eorum nomina supprimas officiorum, & primis literis nominum propriorum appella. Vnde dominum Papam, dominum Ioann. Bauariæ dominum B. Fratrem Michaelem Generalem Fratrum Minorum. MAGIST. Fratrem Gerardum Orhonis, Fratrem G. certa vocare. A te autem specialiter hoc opus efflagito, non solum quia te reputo præ aliis eruditum: sed etiam quia te video circa controuersiam præfatam singulariter occupatum.

Omnes enim libellos & opera aduersariorû contra dominû summum pontificem niteris côgregare: in quibus sine intermissione studes. Ita vt aliquando occasionem habeam suspicandi, quod aliqua dubitatio in corde tuo de summo pontifice eiusque doctrina nascatur. Qui tamen à me (quem scis eiusdem domini summi pontificis sincerissimum zelatorem, & quod aduersarios compliceſque eorum valde detestor) de prædictis nihil abscondis: mihi præbes materiam opinandi, quod ad reprobandum tempore opportuno omnia opera colligis æmulorum. Veruntamen propter motiua præscripta ante huius operis consummationem mihi mentem tuam minime pandas, nec propter hoc putes te culpam aliquam incursurum.

Primam ergo partem de hæreticis accelerés inchoare: materiam in septem diuide libros, quorum primus inuestiget ad quos (theologos videlicet vel canonistas) pertinet principaliter diffinire, quæ assertiones catholicæ, quæ hæreticæ. qui etiam hæretici & catholici debeant reputari.

Secundus inquirat, quæ assertiones hæreticæ, quæ catholicæ sunt censendæ. Tertius principaliter consideret, quis errans inter hæreticos est computandus. Quartus quomodo de pertinacitate & prauitate hæretica debeat quis conuinci. Quintus, qui possunt prauitate hæretica maculari. Sextus agat de punitione hæreticorum, & maxime Papæ si efficiatur hæreticus. Septimus tractet de credentibus, fautoribus, defensoribus & receptoribus hæreticorum.

MAGIST

MAGIST. Affectas (ut video) quatenus ex serie dicendorum nemo possit colligere, quam partem dissentientium circa fidem catholicam reputem iustiorem, quod tuę satisfaciens voluntati una cum aliis, quæ vel efflagitas vel affectas, servare curabo. Primo tamen cum opus futurum per interrogationem & responsionem fieri roges, responsionem autem interrogatio antecedit, tuum erit incipere. Quod ergo tibi placet, interroga.

INCIPIT LIBER PRIMVS, QVI QVÆRIT, AD QVOS SPECTAT, SCILICET SIVE AD THEOLOGOS SIVE AD CANONISTAS, PRINCIPALITER DIFFINIRE, QVÆ ASSERtiones catholicæ & quæ hæreticæ, sive qui hæretici seu catholici sint censendi.

CAP. I.

In quo proponitur quæstio, ad quam respondetur sub distinctione huius termini diffinire, *& probatur quod hoc principaliter spectat ad canonistas tribus rationibus, ad quas respondetur capitulo tertio.*

DISCIP. Quoniam occasione dissensionis, quam in Christianitate conspicio, de assertionibus hæreticis & catholicis, ac etiam de personis hæreticis & orthodoxis, sum indagaturus quamplurimum, in primis duxi quærendum, ad quos (theologos videlicet vel ad canonistas) principaliter pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda. MAG. Ad interrogationem tuam propositam respondetur, quod hoc verbum *diffinire* plures habet significationes. de quibus ad propositum duæ videntur pertinere. Contingit enim aliquid diffinire auctoritate officii. & sic diffinire, quæ est assertio hæretica, quæ catholica est censenda, ad summum pontificem spectat & concilium generale. Aliquando contingit diffinire per modum doctrinæ, quo modo Magistri in scholis quæstiones diffiniunt & determinant. & sic accepto secundo modo diffiniendi circa propositam quæstionem diversimode sentiunt literati. DISCIP. Ad præsens accipio verbum *diffiniendi* secundo modo. & sic accepto vocabulo diversas sententias cum motivis earum audire desidero. MAGIST. Quorundam opinio est, quod ad canonistas principaliter spectat, quæ assertio est catholica, quæ hæretica iudicare, pro qua tribus rationibus videntur posse moveri. Quarum prima est hæc. Ad illam scientiam principaliter spectat diffinire & discernere, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda, quæ principaliter tractat de approbatione veritatum catholicarum, & reprobatione hæresum damnatarum. huiusmodi est scientia canonistarum, & non theologia. igitur. Secunda ratio est hæc. Ad istam scientiam pertinet diffinire, &c. cui fides, quantum ad credenda, principalius adhibetur. sed quantum ad ea, quæ sunt fidei, magis credendum est canonistarum scientiæ, quam theologiæ. igitur. probo minorem, quia magis credendum est ecclesiæ, per quam edita est canonistarum scientia, quam evangelio, testante August. *contra epistolam fundamenti*, qui videtur asserere, maiorem esse ecclesiæ auctoritatem, quam evangelii. quia *nec evangelio crederem*, inquit, *nisi ecclesiæ auctoritas compulisset*. ergo &c. Tertia ratio. Ad illam scientiam principaliter spectat discernere, quæ assertio &c. cuius auctor habet symbolum fidei ordinare, & articulos fidei diffinire. sed hoc spectat ad summum pontificem, qui auctor est scientiæ canonistarum. ergo ad scientiam canonistarum & per consequens ad ipsos principalius, quam ad theologos pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica debeat reputari.

C A P. II.

Vbi probatur per octo rationes, quod ad ſolos theologos ſpectat talis diffinitio per modum doctrinæ.

MAGIST. Porro alii indubitanter tenent, quod ad theologos ſpectat, non per mod[illegible] diffinitionis authenticæ: ſed per modum doctrinæ principaliter diffinire, quæ aſſertio [illegible]tholica, quæ hæretica ſit cenſenda. & quod ad canoniſtas non pertinet, niſi inquantum eoru[illegible] ſcientia aliqua ad fidem pertinentia à theologia dignoſcitur mendicare. hanc autem ſuam aſſe[illegible]nem rationibus confirmare nituntur.

Quarum prima hæc eſt. Ad illius ſcientiæ Doctores (propter quam ſolummodo dic[illegible] quæcunque aſſertio catholica vel hæretica) principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ quæ aſſertio eſt catholica reputanda. ſed propter theologiam ſolummodo quæcunque aſſe[illegible] eſt catholica nuncupanda. illius enim aſſertio, quæ ſola eſt conſona theologiæ, eſt vere [illegible]logica. illa vero ſola, quæ theologiæ noſcitur aduerſari, hæretica eſſe dignoſcitur. Si enim al[illegible]qua aſſertio aliquibus decretis ſummorum pontificum vel etiam generalium conciliorum [illegible] etiam legibus imperatorum inueniretur aduerſa, ſi theologiæ nullatenus obuiaret [illegible] quam[illegible] pro falſa & erronea vel iniqua poſſet haberi) non tamen deberet inter hæreſes computa[illegible] go ad theologiæ tractatores principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ aſſe[illegible] catholica & quæ hæretica eſt cenſenda.

Secunda ratio. Ad illius ſcientiæ Doctores pertinet diffinire &c. quæ tractat [illegible] quæ tractantur in alia ſcientia, & plures alias, & non econtra. huiuſmodi eſt ſcien[illegible] non canoniſtarum. Multa enim, quæ ad fidem noſtram ſpectant, in theo[illegible] explicite, de quibus in ſcientia canoniſtarum mentio non habetur. Nihil au[illegible] gulam fidei in eorum ſcientia poterit reperiri, niſi quod à theologia recipiunt. ergo [illegible] gos talis diffinitio principaliter noſcitur pertinere. ad canoniſtas autem non ſpectat, n[illegible] qu[illegible] aliqua theologica noſcuntur à theologis mendicare.

Tertia ratio eſt hæc. De aſſertionibus, quas ſcientia ſuperior & inferior [illegible] tur, habet ſcientia ſuperior principaliter iudicare. ſed de quibuſdam aſſertionibus ca[illegible] hæreticis theologia, quæ eſt ſuperior, & ſcientia canoniſtarum, quæ eſt [illegible] aliqu[illegible] tractant. ergo ad theologiam pertinet principaliter de aſſertionibus cath[illegible] & [illegible] care & per conſequens ad theologos principalius pertinet diffinire, & per modum d[illegible] aſſertio catholica, quæ hæretica eſt cenſenda. 5

Quarta ratio eſt hæc. Ad illius ſcientiæ tractatores, per quam plures aſſe[illegible]tholicæ explicite ſub forma propria pertractantur, pertinet &c. huiuſmodi eſt theolog[illegible] ſcientia canoniſtarum, in quibus paucæ veritates catholicæ ſub forma propria pertractant[illegible] go talis diffinitio ad theologos dignoſcitur principaliter pertinere.

Quinta ratio eſt hæc. Ad tractatores illius ſcientiæ per quam antequam eſſet ca[illegible]rum ſcientia, viri catholici veritates catholicas approbauerunt, prædicauerunt, ac [illegible] & publice docuerunt, doctrinaſque hæreticales, & auctores earum confutauerunt, r[illegible]bauerunt & etiam damnauerunt, principaliſſime pertinet diffinire, quæ aſſer[illegible] ca, quæ hæretica eſt cenſenda. huiuſmodi autem eſt theologia. nam antequam canone[illegible] derentur, apoſtoli aliique diſcipuli Ieſu Chriſti, tanquam viri theologi, veritates ca[illegible] approbauerunt, prædicauerunt ac occulte & publice docuerunt, doctrinaſque hæ[illegible] & auctores earum confutauerunt, reprobauerunt ac etiam damnauerunt. Vnd[illegible] & b[illegible] Paulus, ſicut legitur *ad Thimoth.* [illegible]. hæreticum hominem poſt primam & ſecunda[illegible] c[illegible]nem deuitandum docuit. *Prima* etiam *ad Thimoth.* 4. docuit manifeſte doctrinam p[illegible]tium nubere, abſtinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum ac[illegible] delibus ad ſpiritum erroris & doctrinam dæmoniorum, & per conſequens ad [illegible] tericam pertinere. ergo ad theologiam, & per conſequens ad theologos, principal[illegible] net diffinitio talis.

Sexta ratio eſt hæc. Ad tractatores illius ſcientiæ, cui quantum ad illa, quæ [illegible] mnes alii cedunt, principaliter per modum doctrinæ pertinet diffinire, quæ aſſ[illegible] lica &c. huiuſmodi eſt ſcientia [illegible] ſcripturæ diuinæ, quæ theol[illegible]a vocatur, [illegible] patet [illegible] ris *dis. 9. per totum* & ſpecialiter *capitul. noli.* & *capitul. negare.* & *capitul. ego* [illegible]*lum.* & [illegible] *neſciat.* & *capitul. nobis.* & *capitul. neque*, col[illegible] euidenter, quod ad th[illegible] ter talis diffinitio ſpectat. Se[illegible] ratio [illegible] hæc. Ad tractat[illegible] auctor immediatus D[illegible] vs eſt, a quo [illegible] fides n[illegible], p[illegible]ipal[illegible] p[illegible] nitio ante dicta tal[illegible] ant[illegible] eſt theologia [illegible] tus conſcripſerunt ex humano inge[illegible] ſed ſolum ex d[illegible] a [illegible]ſpirat[illegible], [illegible]

qui in prima canonica sua ait: *Spiritu sancto inspirati locuti sunt [illegible] omnes.* propter quod docet ibidem, quod prophetia scripturæ diuinæ propria interpretatio[illegible] non fit. non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia. ergo ad theologos principaliter pertinet diffinitio ante dicta.

Octaua ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ principaliter pertinet diffinitio sæpe fata, cui non licet aliquid addere nec auferre. huiusmodi est autem theologia, Moyse in persona Dei dicente Deuteron. cap. 4. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo.* cui correspondet Salomon Prouerb. 3[illegible]. de sermone Dei loquens ait. *ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax* hinc addentibus & auferentibus aliquid ex scriptura diuina, spiritus sanctus per beatum Iohann. Euangelistam Apocal. vltimo terribiliter comminatur dicens: *Si quis apposuerit adhuc super hoc, apponet super eum Deus plagas quæ sunt in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ [illegible] huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de ciuitate sancta.* Ex quibus omnibus euidenter colligitur, quod ad [illegible]actam scripturam [illegible] est addendum, nec aliquid auferendum ex ea. [illegible] ad [illegible]eologos scripturæ sacræ tractatores principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ asser[illegible] catholica, & quæ hæretica est censenda. Ecce ad interrog[illegible]nem tuam a[illegible] contrarias rec[illegible]aui: & in fulcimentum vtriusque partis rationes tetigi fortiores. nunc vero ergo [illegible]dera, quæ probabilior tibi videtur.

Cap. III.

In quo respondetur ad rationem primam in primo capitulo factam primo contra canonistas inuehendo.

DISC[illegible]P. Quamuis ex rationibus pro assertione secunda adductis mihi tribuas occasio[illegible] multa quærendi: fateor tamen, quod ipsa mihi videntur consona veritati. Licet ad rationes [illegible] pr[illegible]a assertione nesciam respondere mihimetipsi. Vnde peto vt tu ad eas respondeas.

MAGIST. Tu videris tibiipsi contrarius. In principio enim petisti, vt quid de interrogationibus tuis sentirem, nullatenus indicarem: nunc autem poscis, vt ad aliquas rationes respondeam. Ex quo conuinci potest, quod desideras, quatenus quid teneam in corde aperiam.

DISCIP. Qu[illegible]quid petitio mea ex vi vocis insinuet, nullo modo volebam, quod quid ment[illegible]b[illegible]s indices: sed petere intendebam, vt responsiones aliorum, quæ cogitari possunt ab aliis [illegible], nullatenus exprimendo an eas rationabiles vel irrationabiles putes esse censen[illegible]a.

MAGIS[illegible] Ex quo tuam petitionem concipio [illegible] faciam quod hortaris. Imprimis autem [illegible] q[illegible]d auctores theologi moderni temporis canonistas, tanquam non intelligentes, [illegible]s, te[illegible]erat[illegible]os, fallaces, deceptores, cauillatores, & ignaros in cordibus suis valde [illegible] te[illegible]s quod sacrorum canonum intellectum ignorent. pro quo tali ratione [illegible] Sac[illegible]orum canonum dictatores viri acutissimi in scientia naturali, morali, & theo[illegible]ue per nullam absque prædictis scientiis canones tam certæ tamque profun[illegible]ter conscripsissent. Cum ergo canonistæ moderni scientias ante dictas igno[illegible]a cant canonum sacrorum retinere memoriam, ad intellectum tamen eorum [illegible]rc.

[illegible]. N[illegible]stri temporis canonistas non reputo contemnendos. Licet forte scire ca[illegible] intel[illegible]ectum, illorum præcipue, qui ex theologia vel ratione naturali accipiun[illegible] magi[illegible] a[illegible] theologos, quam ad canonistas pertineat: sed circa hoc [illegible]us immoreris. quia forte de ista materia quæstionem habebo. Ad rationes er[illegible]

[illegible] hoc opere non[illegible]nsum meum, sed tuam voluntatem sequi promisi, [illegible] pe[illegible]ctare. V[illegible]d[illegible] ad primam nonnulli respondent theologi, di[illegible] non [illegible] canonistarum p[illegible]incipaliter spectat de approba[illegible], & reprobatione hæresum damnatarum tractare. [illegible] quod al[illegible] veritati [illegible] approba[illegible] veritatis. q[illegible]im ali[illegible] approbat [illegible] dictum tanquam verum. A[illegible]o enim veri[illegible]s. quia q[illegible] qu[illegible] ve[illegible]rem, per consequens [illegible] qui [illegible]um, & [illegible] consequens pro[illegible] *decre capitulo primo* [illegible] per quan[illegible] omnium [illegible] Cum ergo [illegible] theologian[illegible]æ ass[illegible] [illegible] atum catholicarum [illegible] damnatio hæresum principaliter [illegible]

L[illegible] DISCIP

DISCIP. Ista ratio videtur mihi satis probabilis: vellē tamen scire, quare dicunt isti quod talis approbatio & damnatio principaliter pertineat ad theologiam. Ex quo insinuare vi[illegible] quod non tantum pertinent ad eam.

MAGIST. Ad istam tuam quæstionem respondent isti dicentes: quod ad scientiam canonistarum pertinent libri *decretorum* & *decretalium*, & aliæ *constitutiones summorum pontificum* & epistolæ: licet in prædictis libris minime sint insitæ. In prædictis autem libris, in nonnullis constitutionibus & epistolis summorum pontificum quædam veritates theologicæ asseruntur, & nonnullæ hæreses reprobantur. Licet tam istæ veritates quam hæreses sint paucæ respectu illarum, quæ in theologia habentur. & ideo non tantum ad theologiam, sed etiam ad scientiam canonistarum spectat aliquas catholicas veritates approbare, & aliquas hæreses licet paucas [illegible] probare. ad theologiam autem spectat omnes veritates catholicas approbare, & omnes hæreses reprobare. quare licet principaliter approbatio & reprobatio ad theologiam pe[illegible]ineant: pertinent tamen secundario nihilominus ad scientiam canonistarum. Aliam autem rationem adducunt dicentes: quod theologia veritates catholicas approbando, & hæreses reproba[illegible] a canonistarum scientia nihil omnino recipit, nihil mendicat. canonistarum vero scientia ve[illegible]tates catholicas approbando, & hæreses reprobando à theologia omnia mendicando proced[illegible] quare ad theologiam hæc principaliter & vtiliter pertinere noscuntur: ad canonistarum v[illegible] scientiam secundario & particulariter tantum.

Cap. IV.

In quo respondetur ad secundam rationem capitulo primo factam.

DISCIP. Hæc responsio videtur mihi probabilis: quare rationem secund[illegible]m peti[illegible]

MAGIST. Ad secundam rationem respondetur, quod quantum ad ea, quæ [illegible] magis credendum est theologiæ, quam cuicunque alteri scientiæ. nul[illegible]que [illegible] cumcunque scientiarum ita oportet credere, sicut scriptoribus theologiæ sacræ. A[illegible] ti August. quæ adducitur, vt nonnulli dicunt, frequenter à multis contra intelle[illegible] g[illegible]st. allegatur. ad cuius intellectum dicunt esse sciendum: quod nomen *Ecclesia* [illegible] eis variis scripturarum accipitur. Aliquando enim accipitur pro loco corp[illegible] deputato. Aliquando accipitur pro aliquo speciali collegio clericorum. A[illegible] collegio clericorum omnium. Aliquando pro aliqua multitudine speciali [illegible] quando pro tota congregatione fidelium simul in hac vita mortali deg[illegible]ntium. A[illegible] ro nomen *Ecclesia* non solum totam congregationem catholicorum viuentium, se[illegible] mortuos comprehendit.

Et isto modo vltimo accipit ecclesiam beatus August in *li. contra Manichæos* & re[illegible] 6. *palam*. Qui ait: *palam est quantum in re dubia ad fidem & certitudinem valeat catholica ec[illegible] aucto[illegible] quæ ab ipsis fundatissimis sedibus apostolorum, vsque ad hodiernum diem, succedentibus sibimet ep[illegible] porum serie & tot populorum consensione & assertione firmatur.* vbi ecclesia catholica episcopos & [illegible] temporе apostolorum vsque ad hodiernum diem sibimet succedentes importa[illegible] E[illegible] sic [illegible] pit nomen *Ecclesiæ* August. cum asserit, quod *non crederet euangelium, nisi eum auctor[illegible] c[illegible] pelleret.* Ista enim ecclesia scriptores euangelii & omnes apostolos comprehendit [illegible] est. Quare ex auctoritate August. sane intellecta inferri non potest, quod magis [illegible] summo pontifici canonum conditori, quam euang[illegible]lio. Et per consequens prob[illegible] quod maior fides exhibenda sit sacris canonibus, quam euangelio sancto. Conced[illegible] quod magis credendum est *ecclesiæ*, quæ est multitudo catholicorum omnium [illegible] temporibus prophetarum & apostolorum vsque modo, quam euangelio: non qu[illegible] lio sit aliqualiter dubitandum, sed quia totum maius est sua p[illegible]e. Eccl[illegible] ioris auctoritatis est, quam euange[illegible]sta, est illa ecclesia, cuius auctor euange[illegible] scitur.

Non est autem mirum, si maior est auctoritas totius, quam partis. Et ide[illegible] auctoritas totius congregationis comp[illegible]hendentis euang[illegible]las & omnes alios [illegible] vsque ad hæc tempora, quam vnius vel etiam plurium perso[illegible]narum [illegible] Quod au[illegible] conditos canonis non sit maioris auctoritatis, quam euangelium, sed [illegible] ris, ipsimet canonum conditores testantur aperte.

V[illegible]banus enim Papa, & habetur [illegible] quæst. 1 *Sunt quidem*, ait [illegible] *summopere est quia inde nouas leges potest condere pontifex sup[illegible] R[illegible]manus [illegible] vnde [illegible] quaquam dixerunt, ibi vero aperte d[illegible] qui d[illegible]ffinierunt, ibi non nouam [illegible] Romanus pontifex dat. potest [illegible] que ad animam & sanguinem confirmar[illegible] debet [illegible] quod docuerunt apostoli & prop[illegible]*

[illegible]re (quod absit) niteretur non sententiam dare, [illegible] errare magis conuinceretur. Ex his verbis colligitur euidenter, quod conditor canonum multo minoris auctoritatis est quam euangelium sacrosanctum, contra quod nouam legem nequaquam condere potest, sed ipsum defendere vsque ad animam & sanguinem sane obligatur: contra quod si nouam legem dare præsumeret, esset de errore per catholicos conuincendus. His Fabianus Papa concordat, qui vt habetur 13. q. 3. c. *qui omnipotentem*, ait *qui omnipotentem Deum metuit, nec contra euangelium Christi, nec contra apostolos, nec contra prophetas, nec contra sanctorum patrum instituta agere aliquid vllo modo consentit.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod conditor canonum si omnipotentem metuit, nihil contra euangelium præsumit statuere. Et ita non maioris, sed minoris auctoritatis quam euangelium esse dinoscitur.

Quod ex plurimis regulis *in libro decretorum* insertis clarius luce constat, sicut ex *dist. 9. ca. noli. & c. ego solus. & c. quis nesciat. & c. noli. & c. neque & 2 di. c. consuetudinem. & ex di. 14. ca. sicut. & 5. q. 3. sit qui præest.* Aliæ auctoritates quam plurimæ, quas longum esset narrare seu recitare, hoc idem asserunt manifeste. & propter easdem rationes dicunt, quod hæc tota multitudo Christianorum nunc vita mortali viuentium non est maioris auctoritatis, quam sit euangelium sanctum quia multitudo gentium viuentium euangelium debet vsque ad animam & sanguinem defendere.

Cap. V.

In quo respondetur ad tertiam rationem factam capitulo [illegible]imo.

DISCIP. Ad istam secundam rationem mihi videtur quod responsionem totalem fecisti. Nunc autem referas mibi (quæso) quomodo ad tertiam rationem respondetur. MAG. Ad tertiam rationem respondent nonnulli dicentes, quod summus pontifex debet sacrarum literarum habere noticiá. & in sacris canonibus debet esse peritus. & ideo symbolum ordinare, & articulos fidei recte distinguere, spectat ad ipsum; præcipue cum consilio & consensu concilii generalis etiam in symbolum ordinando & articulus fidei distinguendo, & eadem ratione in diffiniendo authentice, quæ assertio est catholica, & quæ hæretica reputanda, theologiæ principaliter debet inniti: secundario autem in sacris canonibus poterit se fundare. Et ideo ex illa ratione concludi potest, quod ad theologos principaliter spectat diffinire docendo vel legem aliis [illegible]onendo, quæ assertio inter catholicas, & quæ inter hæreticas debeat numerari. DISCIP. Puto quod quicunque intelligens hæc quæ scripsisti, perlegerit, tenebit indubie, ad canonistas non pertinet de multis assertionibus iudicare, an catholicæ vel hæreticæ sint censendæ, & de quibuscunque assertionibus canonistæ diffiniant, an inter catholicas vel hereticas debeant nu[illegible], necesse est eos ad theologiam recurrere, si voluerint ad profunda resoluere. p[illegible] cum nulla assertio vere catholica, vel hæretica sit habenda, nisi quia theologiæ con[illegible] vel [illegible]ugnat quare non arbitror, quod aliquis literatus qualitercunque opinetur, quod a[illegible], qui non sunt theologi, pertineat principaliter diffinitio sæpe fata.

Cap. VI.

Inuehit contra canonistas ostendens quid pertineat ad eos.

MAGIST. Multa nimis ignoras. scio enim quosdam canonistas, qui theologos deride[illegible] cum inuestigare nituntur de multis assertionibus, an debeant inter hære[illegible]putari [illegible]icentes quod talis inuestigatio ad canonistas, non ad theologos noscitur p[illegible]

[illegible] De hoc quod dicis vehementer admiror, quia dictum huiusmodi nullam vi[illegible] h[illegible]ete. narra tamen, si pro se aliquam rationem huiusmodi assertores al[illegible] MAGIST. Audiui quod ex hoc mouentur tantummodo, quia theologi, cum [illegible] [illegible]ntur vel aliquos accusare conantur, libellos accusationis, responsio[illegible]s & huiusmodi componere nesciunt nec formare: sed ad canonistas oportere[illegible] quae dicunt, quod ad canonistas, non ad theologos spectat discer[illegible]ere [illegible]holica vel heretica sit censenda.

[illegible]a ratio apparet mihi tam friuola, quod responsione non indigeat. Aliud e[illegible]quæ assertio est catholica, & quæ hæretica est censenda. Et aliud est scire [illegible]um & modum agendi contra hæreticos; ac etiam modum defen-

dendi 10 [illegible] accusatos de hæresi. Primum ad [illegible] logos, secundum ad [illegible] non [illegible] pertinere. Quemadmodum aliud est cognoscere de [illegible] veris [illegible], autem ab [illegible] calco, equos sanos ab ægris, ar[illegible] fortia & tabefacta ab aliis. & aliud est [illegible] si al quid de aliquo prædictorum voluerit aliquem in iudicio accusare, & accusa[illegible] us se fuerit [illegible], quomodo libelli accusationis, responsionis, appellationis, & huiusmodi, quibus [illegible] mum vti in iudicio, confici debeant & formari. Primum ad monetarios, auri fabros [illegible] bros, & fabricatores armorum pertinere dinoscitur. Secundum vero ad iuristas [illegible] est dubium pertinere. Vnde per istam probationem probare contingeret, quod ad [illegible] pertineret discernere, quod aurum est verum, & quod falsum. qui panni [illegible] facti, & qui non: quæ ædificia sunt vtilia, & quæ non & [illegible] concludam de omnibus mechanicis & rebus naturalibus vniuersis, quæ in vsum hominis veniunt [illegible] rent iuristæ principaliter discernere, qualia essent secundum naturam suam vel artem, quoniam de omnibus huiusmodi contingit in iudicio lit gare. in quo casu necesse est [illegible] libellis accusationis, responsionis, & appellationis ad iuristas habere recursum. [illegible] tem, quod iuristæ periti de rebus minimis an sint talia quales debent esse secundum naturam vel artem, à qua fiunt, nesciunt iudicare, qui tamen de talibus rebus [illegible] vel defendendis in iudicio, ordinant & formant libellos & alia, quæ spectant ad [illegible] vel defendendi coram iudice. *Mag.* Ecce interrogationem tuam iuxta form[illegible] quam mihi præfixisti, breuiter pertractaui: nunc autem propone aliam, vel quiescere me permittas.

CAP. VII.

In quo mouetur dubitatio, ad quos principalius & profundius spectat habere intellectum eorum quæ in decretis continentur, & arguitur, quod ad canonistas.

DISCIP. Quia aliqui canonistæ putant, vt dicis, quod ad ipsos principaliter [illegible] assertionem catholicam & hæreticam discernere, cum tamen (vt [illegible]) [illegible] am in messem mittant alienam, si hoc absque theologia attemptare præsum[illegible] absque theologia capitula decretis inserta, quæ de hæresibus loquuntur, intelligere vale[illegible] mihi obsecro parum à principali proposito disgrediendo, quid [illegible] illorum, quæ in decretis habentur, ad quos sc. principalius & profundius [illegible] ctum cognoscere. MAG. Circa quæstionem propositam inueniuntur opiniones [illegible]. Canonistæ.n. sentire videntur, quod ipsi non solum habent memoriam maiorem [illegible] iuris canonici inseruntur, sed etiam ista clarius & magis profunde [illegible] rum. ad ipsos spectat principaliter iudicare saltem per modum doctrinæ. Pro [illegible] nione videtur tali ratione moueri iuxta sapientis sententiam, *vnusquisque bene iudicat de [illegible] nit, & horum est bonus iudex:* canonistæ autem magis cognoscunt illa, quæ in libris eorum [illegible] tur quam alii. igitur ad ipsos de intellectu eorum pertinet principaliter iudicare. [illegible] opinione alia ratio posset adduci. Quoniam ad nullos magis spectat aliquorum [illegible] ad tractatores illius scientiæ, quæ ipsa considerat: igitur ad nullos magis [illegible] quæ in iure canonico habentur, quam ad tractatores iuris canonici, cuiusmodi sunt ca[illegible] go ad ipsos principaliter spectat de intellectu eorum discernere.

CAP. VIII.

In quo recitatur opinio canonistarum asserentium, quod ad eos spectat de [illegible] bris eorum continentur maiorem habere memoriam, & præsertim de positiuis.

DISCIP. Narra aliam opinionem. MAG. Aliis minime p[illegible] quod ad canonistas spectat de multis, quæ reperiuntur in libris eorum, [illegible] memoriam. De pluribus autem tenaciorem memoriam & profundi[illegible] theologos habere si pe[illegible] fuerint. Nonnulli vero seculari[illegible] intelligunt & non minori commendant memoriæ. Quidam [illegible] in philosophia morali [illegible] ac scientiæ naturalis nequaquam [illegible] & non min[illegible] n memoriæ imprimere. Nonnulli [illegible] dius, licet non [illegible] maiorem [illegible] rum memoriam [illegible] undam [illegible] valet explicare, ad quæ alii tardius, licet [illegible] cum [illegible] studio peruen[illegible].

Si autem aliqui canonistæ in scientia naturali & [illegible] gia pe[illegible] us e[illegible] instructi, ad illos principaliter pertinere [illegible] quod [illegible]

rum & [illegible] memoria retinerent, & de ipsis [illegible] ius & perfectius iudicarent. Ad [illegible]entiam autem prædictorum [illegible] d libri canonistarum non [illegible] quædam collationes ex au[illegible] alibus theologorum & sanctorum, & ex quibusdam legibus imper[illegible] ibus diffinitionibus seu det[illegible]ationibus conciliorum generalium [illegible], in quibus quædam theologica pure explicantur & declarantur, [illegible] damnantur & veritates theologicæ approbantur, vt patet *extra de sum. tri. & fi. catho. [illegible] damnamus. & extra de hæreticis. cum Christus.* & in pluribus alijs capitulis decretis insertis. Quædam vero pure [illegible]oralia traduntur in eis, quæ nulla possunt ratione [illegible], sicut patet in multis capitulis decretorum & decretalium.

Quædam autem præcipiuntur in eis & prohibentur, quæ sunt mere positiua ex humana voluntate dependentia, quæ pro necessitate & vtilitate possunt rationabiliter variari & penitus abrogari, vt patet *extra de consanguinitate & affinitate, c. non debet & di. 0. si ut quidem.* Ex his dicunt, quod de theologicis in libris canonistarum inuentis tam quantum ad memoriam quam quantum ad intellectum, theologi, si sint perfecti, canonistas excedunt, licet nunquam oporteat theologos illorum verborum memoriam, sub quibus sententia pure theologica in determinatione ecclesiæ explicatur, habere.

Quoad leges autem imperiales, quæ in libris præfatis reperiuntur, sicut patet 2. *q.* 6. *c. propter superfluam*, & in multis capitulis sequentibus, & in multis alijs locis, nec quantum ad memoriam, nec quantum ad intellectum, sunt canonistæ præferendi peritis in iure ciuili. Quantum vero ad moralia, quæ nulla possunt ratione mutari, si vniuersalia sunt nec in memoria nec in intellectu, possunt canonistæ naturali ratione præditos & in philosophia morali instructos & in scientia naturali perfectos excedere quoquo modo.

De illis vero quæ particularia sunt, & tamen nequaquam dispensationem seu mutationem recipiunt, canonistæ maiorem possunt habere memoriam, ac etiam de intellectu eorum promptius iudicare [illegible] ad alios, scilicet theologos, profundius, quia per principia priora, licet tardius & [illegible]um maiori labore, pertinet de intellectu eorum discernere. Illa vero quæ pure positiua sunt & quæ ex causa possent variari, canonistæ magis in memoria retinent, sed non habent profundius iudicare.

C A P. IX.

In quo primo obiicitur contra quoddam dictum capitulo præcedenti. quod etiam postea probatur rationibus & exemplo, scilicet quod ad theologos profundius spectat cognoscere, quæ in canonibus continentur.

DISCIP. Istam secundam opinionem pro parte libenter attendo: quia quantum ad illa, [illegible] de [illegible] theologicis & legibus imperialibus, & puris moralibus ac naturalibus, omni[illegible] rationalis æstimanda. Quantum vero ad moralia particularia & pure positiua, quæ in [illegible]m sunt solummodo tradita, non apparet probabilitatem habere. vnde posset [illegible]ne. Nullus enim non dico profundius, sed nec aliquo modo potest iudicare de illis, [illegible]. Cum igitur talia ad noticiam tractatorum aliarum scientiarum nequaquam per[illegible]llo modo spectat iudicare de ipsis. Veruntamen vellem scire, si pro illa as[illegible]rationes apparentes valeant cogitari.

MAGIST. Assertionem præfatam nonnulli ratione & exemplo probare nituntur. [illegible] Scientia superior de traditis in scientia inferiori subordinata sibi certius potest [illegible]re, quam scientia inferior. Sed scientia canonistarum, quantum ad multa [illegible]a, & quæ valent variationem recipere, est scientia inferior subordinata the[illegible]m ad multa subordinata est morali philosophiæ, sicut particularia subor[illegible]us. igitur de talibus potest theologia & moralis philosophia certius iudica[illegible]no[illegible] scientia.

[illegible] agibilibus particularibus, quæ variari possunt, potest illa scientia certissi[illegible], [illegible] aliquid iuique statutum, debet omnimode reprobari, & contra [illegible]uleri ordinari vel statui. huiusmodi autem est theologia & philosophia [illegible] agibilium particularium, & quæ mutari possunt in iure canonico repertorum. er[illegible] & philosophia moralis habent certissime iudicare. Maior videtur habere e[illegible]al[illegible]e probatur.

[illegible]stica non est minoris auctoritatis, dignitatis aut firmitatis q̄ ecclesiastica [illegible]us consuetudo tam veritati scripturæ diuinæ quam etiam iuri naturali, [illegible]ge & euangelio, sed etiam in vera philosophia morali habetur, cedit. sic et [illegible] consequēs si aliqua consuetudo fuerit theologiæ & veræ philosophiæ [illegible] omnimode reprobanda. igitur, si quæcunque consuetudo ecclesiasti[illegible] prædictarum probetur aduersa, damnata est. Ex quo infertur quod de om[illegible]us [illegible]bet theologia & vera philosophia moralis certissime iudicare. Confirmatur

firmatur auctoritate beati Cypriani, qui vt habetur 8. d. c. *consuetudo*, ait: *Consuetudo, quæ apud quosdam irrepserat, impedire non debet, quo minus veritas præualeat & vincat.* nam consuetudo sine veritate aut veritati contraria vetustas erroris est. Ex qua auctoritate & aliis quæ in *eadem d.* ponuntur in *c. veritati. & ca. pro consuetudinis & contra quæ contempta. & c. frustra. & c. si solus*, colligitur, quod omnis consuetudo veritati contraria, vbicunque reperiatur, siue in theologia siue in philosophia morali, est penitus contemnenda. Ex quo sequitur, quod etiam omnis constitutio ecclesiastica, si veritati fuerit inimica, debet respui & damnari. Hinc Gratianus. 8 d. c. *dignitate*, ait: *dignitate vero ius naturale præualet similiter consuetudini & constitutioni. quæcunque enim de moralibus accepta sunt, vel in scripturis comprehensa, si naturali iuri fuerint aduersa, vana & irrita sunt sunt censenda.* & 9. d. c. 1. ait: *liquido igitur apparet, quod consuetudo iuri naturali postponitur.* Quod autem consuetudo iuri naturali postponitur, multiplici auctoritate probatur per eundem, qui 9. d. c. vl. ait: Cum igitur in naturali iure nihil aliud præcipiatur, quam quod Deus vult fieri, nihilque vetetur quam quod Deus prohibet fieri; denique cum in canonica scriptura nihil aliud, quam quod in diuinis legibus inueniatur. diuinæ vero leges in illa consistent, patet quod quæcunque diuinæ voluntati seu catholicæ scripturæ contraria probantur, eadem iuri naturali inueniuntur aduersa. vnde quæcunque diuinæ voluntati seu catholicæ scripturæ seu diuinis legibus postponenda censentur, eisdem naturale ius præferri oportet. Ex his patenter habetur, vt istis apparet, quod quæcunque in iure canonico theologiæ & naturali iuri, quod non solum est in theologia, sed etiam in morali philosophia, inuenirentur contraria, per alteram scientiarum prædictarum essent penitus reprobanda cum inceperit ab exordio rationalis creaturæ, vt habetur *6. d. his continetur* igitur vtraque de talibus habet certissime iudicare, & eo certius scientiarum huiusmodi tractatores haberent de talibus iudicare, quam canonistæ, quo principus dignioribus, certioribus, prioribus & vniuersalioribus vti noscuntur. Secūdo principaliter isti moliuntur suam assertionem exemplo ostendere, referentes, quod cum Commentator librorum Dionysii de multis articulis à suis æmulis, qui Papam & cardinales muneribus corruperant, accusatus cogeretur in consistorio respondere, ipse tanquam purus philosophus & theologus omnis iuris ignarus a Papa petiit aduocatum. cui Papa respondit: absit vt tibi, qui inter omnes clericos; mundi literatior reputaris, hanc confusionem facias, vt alius pro te loquatur, pro te ipso loquaris. Qui cernens malitiam recepta copia obiectorum & acceptis ad deliberandum trium dierum induciis quarta die respondit ad omnium legum ciuilium & iurium canonicorum complurium contra ipsum allegatorum obiecta, quibus aduersarii insolubiliter (vt putabant) suam intentionem fundauerant, per theologiam & rationem naturalem ita patenter pro se intellectum assignans, quod iudicio omnium intelligentium omnes leges & iura quæ contra ipsum fuerant allegata pro ipso liquide concludebant. vnde vt fere cardinales sibi contrarii postmodum eius æmulos, arguentes dixerunt; vos dixistis istum philosophum nescire leges & iura, & ipse scit principia, radices & causas omnium iurium & legum. Ex quibus isti concludunt, quod iste theologus qui est magnus philosophus, multo certius, profundius & clarius iudicauit de intellectu iurium, quorum antea nullam habuerat scientiam & memoriam; quam theologiæ & rationis naturalis ignari; qui tamen ab infantia in illis fuerant enutriti.

Cap. X.

In quo respondetur ad rationem factam in principio capituli noni.

DISCIP. Nunc aduerto, quod assertiones, quæ apparent prima facie falsæ, non [illegible] penitus condemnandæ. Assertionem enim, pro qua fortiter allegasti in princip[illegible] no irrationabilem arbitrabar; nunc autem non videtur mihi omni probabilitate c[illegible] ad rationem contra eam, quam tetigi, qualiter ipsius respondeant defensores enarra. MA[illegible] tionem illam valde despiciunt, dicentes, quod est illorum, qui nullam originem & ord[illegible] entiarum nouerunt. aiunt enim, quod quemadmodum aliquis iudicat optime de me[illegible] & aliis, quæ tamen fere nescit, sicut multi, qui pingere, scribere, arma, naues, & alia ar[illegible] bricare ignorant, melius quam ipsi artifices iudicare noscuntur; ita [illegible] ientiæ superiores, tr[illegible] causas & principia istorum, quæ in istis inferioribus considerantur, certius & cl[illegible] care de illis, si eis proponantur, quam istæ scientiæ inferiores vnde [illegible] habentes perfe[illegible] notitiam scientiæ subalternantis certius iudicant de conclusionibus scientiæ subalte[illegible] theologi & veri philosophi propositis illis quæ in iure tractantur canonico, profun[illegible] & certius poterunt iudicare de illis, quamuis sæpe tamen cum maiori labore.

DISCIP. Video quod responsio quærit de scientia solummodo, quæ n[illegible] subalternata nec subordinata. nam vt euidenter aspicio, de scientia, cui alia [illegible] principatur [illegible] sicut de frenifactiua respectu equestris, & de illis quæ architectonicæ [illegible] tur, de quibus in *libr. ethic. & in li. politic.* fit mentio, & de [illegible] cuius principia in [illegible]

et

superiori traduntur, apparentiam non videtur habere. & ideo de theologia & scientia canonistarum dinoscitur colore carere. quia scientia canonistarum à theologia recipit sua principia, testante Innocentio tertio, qui vt habetur *extra de accusatione, qualiter & quando*, asserit manifeste, quod ex auctoritatibus noui & veteris testamenti processerunt postea canonicæ sanctiones. quamuis ego de istis possem quærere multa: quia tamen canonistæ aliarum scientiarum terminos ignorantes eorum intellectum non capient. Cupio autem in hoc opere quantum poteris, sic terminos proprios aliarum scientiarum à theologia & scientia canonistarum euites, quod omnia canonistæ intelligant. Idcirco illa, quæ dicta sunt de illa materia, sufficiant: nec curo, quod ad rationes pro prima opinione respondeas; quia modo valde debiles mihi videntur, & qualiter ad eas responderi potest per prædicta satis apparet. MAGIST. Considero quod si prædictam materiam exquirentius indagares, ad multas assertiones, quas aliquando facillimas reputasti, posses faciliter inclinari. Vnde si aliquid circa prædicta adhuc animum tuum anxerit, si placet propone.

Cap. XI.

In quo pertractatur, an ad theologos vel canonistas spectet inter hereticos & orthodoxos discernere. & recitantur duæ opiniones contrariæ.

DISCIP. Si omnia illa, quæ vellem in animo, tibi proponerem; & tu ad omnia respenderes, sicut cœpisti, librum maximum faceremus. ideo illis omissis ad aliam interrogationem præmemoratam accede. sæpe audiui, quod assertio hæreticalis alicuius dicitur, & tamen ipse inter hæreticos minime cõputatur. Ex quo videtur quod ad alios poterit pertinere: & ad alios, quis hæreticus est, & quis catholicus est censendus, & quæ assertio catholica, & quę hæreticalis discernere. Quamobrẽ interrogo, an ad theologos vel ad canonistas spectat inter hæreticos & orthodoxos discernere. MAGIST. Aliqui canonistæ tenere videntur, quod ad eos spectat inter hæreticos & catholicos iudicare, pro qua opinione põt sic argui. Ad illos principaliter spectat inter catholicos & hereticos diiudicare, qui de hereticis exquisitius & magis de intentione considerant. huiusmodi sunt canonistæ vnde in *libro decretalium* specialis titulus satis prolixus *de hereticis* est insertus. In *decretis* etiam de hæreticis sæpe diffuse tractatur. in theologia autem raro de hæreticis fit mentio. vnde & nomen hæretici solummodo in vno loco Bibliæ sc. ad *Timoth* 3. inuenitur. quare ad canonistas pertinet principaliter hæreticos discernere ab orthodoxis. Sed aliu opinionem prædictã reputant omnino falsam, dicentes, quod ad theologos spectat, quis reputari debeat hæreticus, & quis catholicus iudicare: sed canonistæ habent ostendere, qua pœna postquam aliquis fuerit factus hæreticus, debeat secundum canonica iura puniri. quemadmodum iudex secularis (licet nesciat aliquem conuincere esse hæreticum, postquam tamen sibi fuerit tanquam hæreticus ab ecclesia derelictus.) non ignorat, qua pœna secundum iura ciuilia sit plectendus. Iudex ergo ecclesiasticus si aliquis coram eo fuerit tanquam hæreticus accusatus, habet primo consulere theologos, quomodo oportet talem conuincere, & postmodum per canones habet eum condignæ pœnæ subiicere. Quia autẽ theologi principaliter super hæreticos & orthodoxos discernant, isti ostendunt dicentes: quia nullus est hæreticus habendus, nisi qui hæresi pertinaci animositate adhæret. Sed ad theologos non solum, quæ assertio inter hæreses est numeranda, sed etiam qui autor eius debet pertinax æstimari, principaliter spectat discernere. ergo &c.

Cap. XII.

In quo recitatur opinio canonistarum tenentium quod ad ipsos spectat iudicare quis pertinax sit censendus, & hoc probatur tribus rationibus, quæ soluuntur capitulo 14.

DISCIP. Licet mihi videatur probabile, quod ad theologos pertineat principaliter iudicare, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda. adhuc tamen ignoro, an ad ipsos principaliter spectet quis pertinaciter, quis non pertinaciter adhæret prauitati hæreticæ, diffinire. & [illegible] io, an ad eos principaliter pertineat inter hæreticos & orthodoxos diffinire. quia error absq; pertinacia errantis non reddit hæreticum. de hoc ergo velis disserere.

MAGIST. de hoc quidem canonistæ à theologis discordare videntur, dicentes, quod ad theologiam principaliter non pertinet iudicare, quis est pertinax iudicandus. Ad quod ponendum rationibus infra scriptis videntur posse moueri. Quarum prima talis est. nullus errans contra fidem catholicam est pertinax iudicandus, nisi qui corrigendus à suo prælato suum defendit errorem. Ad quod ergo spectat determi-

determinare, quomodo errantes corripi debeant à prælatis, ad illos principaliter spectat discernere, quis est pertinax iudicandus. Sed ad canonistas principaliter spectat determinare, quomodo errantes corripi debeant à prælatis; quia ipsorum est scire, quando & quomodo prælati debeant contra errantes procedere; quia ad theologos minime spectat. Canonistæ enim, non theologi, de accusationibus, denunciationibus, inquisitionibus prauitatis hæreticæ; & etiam de citationibus, interrogationibus, & examinationibus hæreticorum, & de aliis quæ spectant ad iudiciarium ordinem circa errantes seruandum, debent cognoscere. ergo ad canonistas pertinet principaliter scire, quis est pertinax & hæreticus iudicandus.

Secunda ratio est hæc. pertinacia est quædam contumacia, secundum Gregorium vt innuit. & habetur *di. 15. c. non licuit*: & per beatum Augustinum, vt legitur. 24. *q.* 3. *ca. Qui in ecclesia*. de contumacia autem principaliter tractant canonistæ; cum contumacia attendatur vel respectu non venientis vel respectu non restituentis, vel rectum non respondentis, vel respectu recedentis, vel respectu exhibentis: quæ omnia citationem præsupponunt ad hoc quod aliquis contumax reputetur. De citationibus autem in his, quæ ad iudiciarium ordinem pertinere noscuntur, non theologi, sed canonistæ considerant. ergo ad ipsos principaliter spectat scire, quis est contumax & hæreticus iudicandus.

Tertia ratio est hæc. ad quem spectat alicuius criminis punitio, ad eundem spectat eiusdem criminis puniendi cognitio; quia crimen incognitum puniri non debet. sed ad canonistas principaliter spectat, quomodo pro pertinacia quis debeat puniri. ergo ad eosdem spectat principaliter, quis est pertinax, iudicare.

CAP. XIII.

In quo pertractatur opinio theologorum scilicet, quod ad theologos spectat principaliter huiusmodi discernere.

DISCIP. Narra assertionem contrariam cum motiuis eiusdem. MAG. Alii dicunt, quod ad theologos spectat scire principaliter, quis pertinax est habendus.

Primum autem motiuum eorum est tale. ad theologos pertinet principaliter tractare de illis criminibus, quæ directe committuntur in Deum. quia cum theologia sit de Deo, sicut de principali subiecto, ipsa principaliter habet considerare crimina, quæ committuntur in ipsum. pertinacia autem prauitatis hæreticæ directe in Deum committitur. ergo ad theologos principaliter pertinet de pertinacia perscrutari.

Secundum motiuum est tale. eadem est scientia contrariorum. nam idem est iudex recti & obliqui. fides autem & hæretica prauitas sunt contraria, igitur ad theologos principaliter pertinet considerare de fide. ergo ad eosdem pertinet considerare de prauitate hæretica, & per consequens de pertinacia, sine qua hæretica prauitas minime reperitur.

Tertium motiuum est. quando scientia superior & inferior considerant de eodem: noticia illius principalius spectat ad scientiam superiorem quam inferiorem: quia cognoscit per causas superiores & per prima principia. sed de pertinacia hæresis considerat tam theologia quam scientia iuristarum. igitur cum theologia sit scientia superior; scientia vero canonistarum sit inferior: ergo ad theologiam principalius spectat, &c. maior est certa, vt videtur; minor ostenditur. nam quod de pertinacia consideret scientia canonum, est notum, & ipsi concedunt. Quod vero theologia consideret de eodem, patet aperte, cum apostolus *ad Tim.* 3. doceat hæreticum deuitandum. & in euangelio pertinaciam Iudæorum nolentium credere Christo, ipsemet veritas reprehendit.

DISCIP. In toto euangelio de pertinacia mentio non habetur: quomodo dicunt isti, quod Christus Iudæorum pertinaciam reprehendit. MAG. ad hoc respondetur, quod licet de hoc nomine *pertinacia* vel *pertinax* nulla in euangelio mentio fiat, tamen de re significata fecit Christus sæpe mentionem vel sermonem. DISCIP. Vbi? MAGIST. Ioan. 15. vbi ait de Iudæis: *si non venissem & locutus fuissem, peccatum non haberent. nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* vbi Christus declarat Iudæos fuisse in erroribus suis pertinaces, quia sibi credere noluerunt. vnde subdit: *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. nunc autem & viderunt & oderunt me & patrem meum.* vbi eos pertinaces ostendit, quia operibus credere noluerunt, maliciam & pertinaciam Iudæorum indicans (in communitate tamen) vt habetur *Matthæi* 11. exprobrat ciuitatibus, quæ sibi credere noluerunt.

Cap. XIV.

In quo ponuntur responsiones ad rationes Canonistarum in capitulo 12.

Discipulus. Quantum ad hoc, intelligo, vel plus placet mihi assertio ista secunda, & ideo indica, quomodo isti ad rationes tres contrarias respondere nituntur. *Magist.* Ad primam nonnulli respondent dicentes: quod licet in genere Theologi principaliter debeant scire, quis est pertinax iudicandus: tamen aliquem modum specialem errantem de pertinacia conuincendi magis ex intentione propter aliquas circumstantias considerant Canonistæ. Licet etiam si de tali modo inter Canonistas dubitatio oriretur, ad Theologos videretur applicandum, qui sciunt vniuersalia ac particularia profundius & certius iudicare: licet forte cum inuestigatione & deliberatione prolixa & magna. Vnde dicunt, quod multi sunt modi deueniendi ad notitiam pertinaciæ alicuius errantis contra fidem, quorum aliqui respiciunt ordinem iudiciarium, puta si errans citatus ad iudicium venire recusat, si veniens renuerit respondere & subterfugere iudicium & examinationem malitiose molitur. Similes autem modos conuincendi hæreticos, quantum ad circumstantias multas ordinem iudiciarium respicientes explicite magis tractant Canonistæ quam Theologi. In genere tamen & quantum ad multos alios modos conuincendi de pertinacia, magis spectat ad Theologos pertractare. *Discipul.* Potest aliquis conuinci de pertinacia extra iudicium? *Magist.* Nemo conuincitur auctoritate iudicii extra iudicium vel sine iudicis auctoritate, aliquis tamen extra iudicium conuincitur, quantum ad hoc, quod eius malitia propter euidentiã rei ad notitiam peruenit aliorum, in tantum vt liceat absque temeritate ipsum pertinacem hæreticum reputare. *Discipul.* Dic ad formam rationis illius opinionis. *Magist.* Ad formam dicitur, quod cum accipitur, quod nullus errans contra fidem est pertinax iudicandus, nisi qui corrigendus à suo prælato suum defendit errorem, quod hoc est manifeste falsum, quia sunt alii modi extra omnem iudicium deprehendendi errantem in pertinacia manifesta, nam qui iuraret se in perpetuum aliquam hæresim defensare vel defensurum, de qua in decretis & in tota scientia Canonistarum nulla fit mentio, sed in Theologia duntaxat: Theologi, non Canonistæ talem deprehenderent in pertinacia manifesta. Ad secundam rationem dicitur, quod omnis contumacia est pertinacia, sed non econtra: nec omnis pertinacia est sub vocabulo contumaciæ reputanda, & ideo licet Canonistæ de contumacia principaliter considerarent, non sequitur, quod de pertinacia principaliter perscrutarentur: quia sæpe scientia superior de vniuersalibus, & inferior de particularibus tractant, nec Greg. & Augustin. dicunt, quod omnis pertinacia est contumacia: sed intellexerunt, quod sæpe hæretici pro contumacia sunt iudicialiter condemnandi. Ad tertiam rationem respondetur, quod ad quem spectat alicuius criminis punitio, ad eundem spectat eiusdem criminis aliqualis cognitio, saltem generalis & confusa vel accepta ab alio, sed non oportet quod ad ipsum principaliter spectet eiusdem criminis perscrutatio scientialis vel subtilis & specialis cognitio & profunda. Ad iudicem namq; seculare spectat vltima punitio hæretici à suo errore resilire nolentis, postquam fuerit seculari relictus iudicio: & tamen ad iudicem secularem non spectat principaliter scire profunde, quis sit hæreticus reputandus. Iudices etiam seculares falsarios monetarum & mechanicos contra artes suas falsa opera facientes condigna pœna plectere debent: tamen monetarii & mechanici falsitatem monetæ & opera aliorum acutius quam iudices deprehendunt: sic licet Canonistæ considerent, quomodo pertinaces in errore contra fidem oportet iuste puniri, Theologi tamen multo fortius & certius errantes pertinaciter deprehendunt: quemadmodum tortores melius sciunt, quam iudices, quomodo debeant suspendi latrones: grauitatem tamen latrocinii minus cognoscunt.

Cap. XV.

In quo summarie quasi recapitulando narrantur ea, quæ spectant ad Canonistas in materia, quæ agitur de discussione prauitatis hæretica.

Discipulus. Dic breuiter quæ sunt illa secundum assertores istos, quæ habent Canonistæ de hæreticis indagare. *Magist.* Dicunt isti, quod non solum Canonistæ habent differere, qua pœna secundum iura canonica oportet hæreticos castigare: Sed qualiter sit contra hæreticos iudicialiter procedendum, quomodo scilicet contra hæreticos formandi sunt libelli accusatorii, & alii: quomodo producendi sunt testes: & alia quæ ad iudiciarium ordinem spectant, oportet eos cognoscere, propter etiam multas hæreses, quæ in libris eorum reperiuntur damnatæ, possunt de multis discernere an sint hæretici iudicandi, licet de hoc valeant Theologi profundius iudicare. Licet enim in Biblia de hæreticis sub nomine illo raro mentio habeatur: sancti tamen Bibliæ tractatores de hæreticis semper per principia in sacra scriptura tradita, quomodo sit aliquis hære-

hæreticus cognoscendus, magnos tractatus efficiunt. De quibus in libris Canonistarum plurima inferuntur, præter quæ & determinationes ecclesiæ in scriptura diuina fundatas fere omnia alia de hæreticis in libris eorum inuenta, non quis sit habendus hæreticus, sed quomodo sit contra hæreticos in iudicio procedendum, & qua debeant pœna feriri declarant, quod in titulo *de hæreticis*, qui in libro decretalium est insertus, patenter apparet. Prædicta autem, quia sunt positiua particularia & ex inuentione pendent humana, non sunt de consideratione Theologorum, qui talia principaliter non considerant: per rationes tamen vniuersales ad ipsos pertinet iudicare, vbi deficeret Canonistarum prudentia, an leges ecclesiasticæ de hæreticis certis modis plectendis, & modo procedendi contra eosdem scripturis sint aduersæ diuinis, quia si leges huiusmodi contrariarentur scripturæ sacræ, non essent aliter tolerandæ.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

INCIPIT LIBER SECVNDVS, QVI DOCET, QVÆ assertiones sint catholicæ, vel hæreticæ iudicandæ.

CAP. I.

In quo primum proponitur quæstio, quæ veritates sint catholicæ censendæ, ad quam respondetur secundum vnam opinionem, dicentem: quod illæ solæ veritates sunt catholicæ & de necessitate salutis tenendæ, quæ in canone Bibliæ explicite vel implicite continentur sub propria forma: aut ex contentis consequentia formali & necessaria sequuntur.

D*iscipulus.* Quæ recitasti circa quæsita, ad præsens sufficiunt mihi, & ideo ad aliud, quod magis cordi habeo, festino. Volo enim de hæresibus multa inquirere, sed quia nonnunquam cognitio vnius contrariorum ad cognitionem alterius conferre dignoscitur, quæro primo, quæ veritates sunt catholicæ censendæ. *Magist.* Quæstio tua vnum videtur supponere, & aliud quærere, videtur enim supponere, quod non omnes veritates sunt catholicæ iudicandæ, quod beatus Augustin. *in Enche.* expresse determinat. Quærit autem, quæ sunt illę veritates, quæ catholicæ sunt censendæ. *Discipul.* Cum beato Augustin. illud, quod supponit, firmiter teneamus, & circa quæsitum sententiam vnam vel plures enarra. *Magist.* Circa quæsitum sunt diuersæ & aduersæ sententiæ. Quarum vna est: quod illæ solæ veritates sunt catholicæ reputandæ & de necessitate saluris credendæ, quæ in canone Bibliæ explicite vel implicite asserun tur: ita quod si aliquæ veritates in Biblia sub forma propria minime continentur, ex solis tamen contentis in ea consequentia necessaria & formali possunt inferri, sunt inter catholicas connumerandę. Sicut hæc veritas: Christus est verus Deus & verus homo: in tota scriptura diuina sub hac serie verborum nullatenus inuenitur: quia tamen ex contentis in scriptura sacra consequentia necessaria & formali concluditur, catholica est censenda, & eam credere est necessarium ad salutem, omnes autem aliæ veritates, quæ nec in Biblia sunt insertæ, nec ex contentis in ea consequentia formali & necessaria possunt inferri, licet in scripturis sanctorum & in diffinitionibus summorum pontificum asserantur, & etiam ab omnibus fidelibus teneantur, non sunt catholicæ reputandæ: nec est necessarium ad salutem eis per fidem firmiter adhærere vel propter eas rationem vel humanum intellectum captiuare. Hanc suam sententiam rationibus & auctoritatibus confirmare nituntur. Auctoritas prima est Salomonis Prouerbio. 30. *omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax.* Ex quibus colligitur, quod verbis diuinis, quæ in diuina scriptura habentur, nihil penitus est addendum, tanquam necessarium ad credendum. Hoc etiam testari videtur Moyses *Deuterno. quart. capit.* & beatus Iohann. *Apocal. vltim.* quorum verba, *cap. secund.* sunt adducta *primi libri.* Ex quibus datur intelligi, quod sicut de scriptura sacra nihil penitus est auferendum, ita nihil est penitus addendum tanquam necessarium ad salutem. Hanc sententiam auctoritate Augustin. conantur ostendere, vnde Augustin. in quadam *epistola ad Hieronymum* & recitatur in decretis distinctio. 9. capit. *Ego*, ait: *Ego solis scripturarum libris* (qui iam canonici appellantur) *didici hunc timorem honoremque deferre vt eorum nullum auctorem aliquid errasse firmissime credam. Si aliquid autem in eis inuenero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam mendosum codicem esse vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est vel minime me intellexisse non ambigam*

alios au-

alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, quanta ve doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ita ipsi senserint: sed quia per alios auctores vel canonicas vel probabiles rationes quod à vero non aberrent, mihi persuadere potuerunt. His verbis colligitur, quod solum canonibus, qui in Biblia continentur, necesse est fidem certissimam adhibere & quod assertionibus aliorum non est necessarium ad salutem firmiter adhærere. Item hoc idem August. in lib. *de vnico Baptismo*, vt recitatur *dist. 9. cap. quis nesciat*, aperte sentire videtur, ait enim, *Quis nesciat sanctam Scripturam canonicam tam veteris quam noui testamenti certis terminis suis contineri eamque posterioribus omnibus episcoporum libris ita praeponi, vt de illa omnino dubitari & disceptari non possit, verum verum vel verum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit, episcoporum autem litteras, quæ post cõfirmatum canonem vel scriptæ sunt vel scribuntur, & per sermonem forte sapientiorem cuiuslibet in ea re peritioris: & per aliorum episcoporum grauiorem auctoritatem doctioremque prudentiam, & per concilia reprehendi licere, si quid in eis forte a veritate est deuiatum.* Ex his verbis colligitur, quod de sola sacra scriptura noui & veteris testamenti est illicitum dubitare, vtrum sit verum vel rectum, quicquid in ea scriptum esse constiterit. Ergo de omnibus scripturis conciliorum generalium, & consimilium, & quorumcunque aliorum expositorum scripturæ diuinæ, ac etiam Romanorum pontificum, & quorumlibet historiographorum, post canonem edita confirmatum, non est illicitum dubitare & discrepare, an à veritate exorbitent, quæcunque scriptura constiterit in eis, antequam scripturæ noui & veteris testamenti consona demonstretur. Item Aug. in epistola ad Vincentium, & allegatur *di. prædicta. ca. noli*, loquens de scripturis posterioribus nouo & veteri testamento, ait: *hoc genus literarum ab auctoritate canonis distinguendum est, non enim sic leguntur, tanquam ex eis ita testimonium proferatur, vt contra sentire non liceat, vbi forte aliter sapuerint quam veritas postulat.* Ex his habetur, quod contra omne genus literarum post canonem Bibliæ licet sentire. His concordare videtur August. in epistola ad Fortunatum, & habetur *dist. præfata. c. Neque*, qui ait: *neque quorumlibet disputationes*, (id est, exponens secundum glo. quamuis catholicorum & laudatorum hominum) *velut scripturas canonicas habere debemus, vt nobis non liceat* (salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus) *aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte inuenerimus, quod aliter senserunt, quam veritas habet diuino adiutorio vel aliis intellecta, vel à nobis.* Ex his concluditur, quod nullis assertionibus quorumcunque quæ in scripturis canonicis non habentur, firmiter assentire quis constringitur.

Item de veritatibus, quas docuit August. Quod nullus teneatur eas de necessitate salutis recipere, nisi in scripturis canonicis habeantur, secundum eundem August. ostendunt. Nam in libro *de trini.* vt in di. 19. recitatur ca. *noli*, ait: *Noli meis litteris quasi canonicis scripturis inseruire: sed in illis quæ non credebas, cum inueneris, incunctanter crede. In istis autem quod certum non habebas* (nisi certum intellexeris) *noli firmum tenere.* Et in epistola *ad Vincentium Victorem. libro 2.* & habetur *dist. 9. cap. negare*, ait: *negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus est, ita esse multa in tam multis opusculis meis quæ possunt iusto iudicio & nulla temeritate culpari.* Ex his concluditur, quod scripturis beati August. non est necesse incunctanter adhærere. Ergo eadem ratione nec scripturis aliorum quorumcunque, qui inter scriptores Bibliæ non habentur.

Sententiam memoratam etiam rationibus moliuntur ostendere. Quarum prima est hæc. Extra illam scripturam nulla catholica veritas inuenitur, in qua omnis veritas vtilis ad salutem habetur, & omnis falsitas inimica saluti damnatur. Sed secundum August. in scriptura diuina quicquid vtile est inuenitur: & quicquid noxium vel nociuum est, damnatur, ergo extra sacram scripturam nulla veritas catholica reperitur. Secunda ratio est hæc: Nõ minus sufficiens pro fidelibus Christianis est nouum testamentum vna cum veteri, quam fuit solummodo vetus testamentum pro Hebræis, sed tota fides, ad quam astringebantur Hebræi, fuit expressa in veteri testamento, ergo & tota fides, ad quam de necessitate saluris Christiani tenentur & arcentur, in nouo testamento & veteri cõtinetur, ergo Christianus de necessitate salutis non tenetur ad credendum nec credere, quod nec in Biblia continetur, nec ex solis contentis in Biblia potest consequentia necessaria & manifesta inferri. Tertio sic. Illud, quod eadem facilitate contemnitur, qua probatur, ad fidem catholicam minime spectat, esto quod sit verum, non debet inter veritates catholicas numerari, sed secundum Hieronymum de scripturis diuinis loquentem: *quod de scripturis auctoritatem non habet eadem facilitate contemnitur, qua probatur*, ergo nulla auctoritas, quæ ex Scripturis auctoritatem non habet, est inter veritates catholicas computanda.

Cap. II.

In quo ponitur opinio præcedenti contraria, distinguens diuersas veritates: sed magis & minus ad fidem catholicam pertinentes: quæ etiam capitulo sequenti probatur.

Magister. Sed alii sententiæ nequaquam consentiunt, dicentes: quod multæ sunt veritates catholicæ sapientes fidem catholicam, quæ nec in diuinis scripturis habentur explicite nec ex solis contentis in eis possunt inferri: quibus tamen fidem indubiam explicitam vel implici-

tam adhibere est necessarium ad salutem. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod præter veritates, circa quas licitum est sic vel aliter opinari, veritates, quas quilibet catholicus certa credulitate explicite vel implicite tenere astringitur, possunt in triplici differentia reperiri. Quædam enim sunt de Deo & Christo secundum humanitatem, ex quibus principaliter salus nostra dependet, sicut quod vnus est Deus & tres sunt personæ: quod Christus est verus Deus & verus homo, passus & mortuus, & quod resurrexit & ascendit &c.

Aliæ sunt veritates, ex quibus non ita principaliter pendet salus humana. eas tamen oportet firma fide tenere: quia ex reuelatione vel approbatione Dei (cui nullus debet catholicus di[illegible]n-ttre) ad orthodoxorum notitiam peruenerunt: quibus mediantibus eas fideles posteri susceperunt, huiusmodi veritates sunt complures in canone confirmato contentæ, in quo etiam multæ habentur de creaturis, etiam de infidelibus hominibus, quæ non directe sed indirecte quodammodo ad salutem humani generis pertinere noscuntur, sicut quod Pharao, Madianitæ, Chananei, & alii infideles quamplurimi multas terras occupauerunt, & filios Israel multipliciter afflixerunt, nonnullæ etiam veritates huiusmodi extra prædictum canonem continentur quæ tamen per reuelationem & approbationem diuinam mediantibus Apostolis ad catho[illegible]s peruenerunt: quia Christus dum viueret in carne mortali cum Apostulis, multa docuit eos [illegible] fecit coram eis, quæ tamen in Biblia non habentur. Ex reuelatione etiam Spiritus sancti [illegible] q[illegible]i secundum promissionem Christi *docturus erat* Apostolos *omnem veritatem*) multa, quæ non h[illegible]bentur in sacris literis, didicerunt, quæ postea catholicos docuerunt. Omnes veritates p[illegible]ctas & quæ ex eis consequentia necessaria omni tempore necessitatem habente possunt inf[illegible]ri dicunt isti catholicas esse tenendas. Præter veritates vero prædictas dicunt esse quasdam veritates alias, quæ ex solis contentis in scriptura diuina & veritatibus, quæ ad nos per Apostolos [illegible]r uenerunt, concludi non possunt, quæ tamen ex prædictis veritatibus, vel aliqua earum & quibusdam aliis veris, quæ in facto consistunt, quæ vera negari non possunt, man[illegible]f[illegible]ste sequuntur. Et de talibus veritatibus, quæ ad notitiam peruenerunt, exemplificare nituntur, dicentes, quod talis veritas est illa; Regulæ a sanctis Patribus; scilicet Basilio, Benedicto, Aug[illegible]stino, & Francisco institutæ, sunt licitæ, meritoriæ & perfectæ: quia licet ista veritas ex solis contentis i[illegible] [illegible]ptura sacra & veritatibus, quas ab Apostolis ecclesia vniuersalis accepit, inferri non possit, cum de istis sanctis & gestis ac regulis institutis ab eis, nulla in prædictis veritatibus mentio habeatur, illa tamen veritas simul ex scripturis diuinis & gestis & actibus prædictorum sanctorum, de quibus gestis & actibus Christiano rationali sufficienter potest fieri fides, videtur euidenter. Tales etiam veritates sunt illæ: fides, quam tenuit beatus Augustin. fuit & est catholica putanda. Symbolum Athanasii est catholicum reputandum & fidele. Sancta quatuor concilia generalia rite celebrata veritatem catholicam diffinierunt: & huiusmodi multæ, quæ ex solis [illegible]ontentis in diuina scriptura & doctrina Apostolica inferri non possunt: cum Augustin. & Athanasius tunc non fuerunt in rerum natura: nec tunc illa concilia fuerunt celebrata, ex contentis tamen in illis veris euidenter possunt concludi. Tales veritates dicunt esse quamplurimas. Q[illegible]rum aliquæ doctrinis autenticis sunt insertæ: nonnullæ vero in scripturis non habentur. I[illegible]tas veritates dicunt non esse catholicas, accipiendo vocabulum *catholicæ* strictæ. sed dicunt eas [illegible]pere catholicam veritatem, etiamsi ex veris aliis inferantur. Et ideo, vt dicunt, large ac[illegible]iendo *veritates catholicas*, possunt veritates catholicæ nuncupari, & illas veritates, quas dicun[illegible] sapere catholicam veritatem, existimant ab omni fideli tenendas, saltem implicite. Adhu[illegible] sunt aliæ veritates, quas dicunt solummodo in facto consistere: cuiusmodi sunt veritates d[illegible] gestis ecclesiæ & sanctorum, quæ in gestis, cronicis & historiis fide dignis habentur. quas et[illegible]am asserunt à fidelibus minime respuendas. Ex his omnibus isti concludunt, quod multæ sunt veritates catholicæ, quæ nec in scriptura sacra continentur explicite, nec ex [illegible]lis contentis in ea possunt inferri. Et multæ etiam sunt veritates aliæ, quas oportet certa fide t[illegible]nere.

Cap. III.

In quo probatur opinio posita capitulo præcedenti auctoritatibus & quinque rationibus.

D*iscipulus.* Satis diffuse narrasti illam secundam sententiam, sed vellem scire, an pro illa aliquæ auctoritates vel rationes valeant allegari, ad probandum scilicet, quod oporteat ad salutem aliquibus veritatibus adhærere, quæ nec in literis sacris habentur nec ex solis co[illegible]tentis in eis necessario argumento possunt inferri. Vtrum autem tales veritates stricte loquendo catholicæ debeant reputari, non curo quod inuestiges. *Magister.* Assertio

de qua interrogas, multis auctoribus & rationibus videtur posse probari, hoc enim Innocen. tertius, vt habetur *extra de ce. mis. ca. Cum Martha*, testari videtur, ait enim *multa tam de verbis, quam de factis dominicis, inuenimus ab Euangelistis omissa, quæ Apostoli vel suppleuisse vel facto expressisse leguntur*. Et infra idem: *Credimus ergo quod formam verborum, sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum acceperunt successores.* Ex quibus verbis colligitur, quod quamuis forma conficiendi sacramentum eucharistiæ nequaquam reperiatur secundum se totam in scriptura diuina: tamen quod illam formam Christus tradiderit est credendum, hoc etiam beatus August. sicut allegatum est supra, expresse sentire videtur, cum dicit: *palam est quod in re dubia ad fidem & certitudinem valeat catholicæ ecclesiæ auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis Apostolorum sedibus vsque in hodiernum diem succedentium sibimet episcoporum serie & tot populorum assertione firmatur*, his verbis datur intelligi, vt videtur, quod ad faciendam fidem sufficeret auctoritas ecclesiæ absque scriptura diuina. Item Agato papa, vt habetur di. 19. c. *Sic omnes*, ait, *sic omnes apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius diuina voce Petri firmatæ.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod omnes sanctiones apostolicæ sedis sunt eiusdem auctoritatis cum scriptura beati Petri, quæ inter scripturas diuinas censentur, ergo eis fides æqualiter est præbenda, sed in sanctionibus sedis apostolicæ veritates plures habentur, quæ in scripturis diuinis minime sunt insertæ, ergo pluribus aliis veritatibus est firmiter adhærendum. Item Nicolaus papa, vt habetur dist. 22. cap. 1. ait: *Qui autem Romanæ ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre conatur: hic proculdubio in hæresim labitur*, & parum post: *hic est dicendus hæreticus.* Ex quo datur intelligi, quod qui non vult hæreticus reputari, necessario credere debet, quod Romana ecclesia super omnes alias ab ipso Christo primatum accepit, de quo tamen in sacra scriptura nulla fit mentio, ergo veritates aliquæ sunt credendæ, licet ex scripturis sacris inferri non possint. In fulcimentum autem assertionis eiusdem isti rationes adducunt, quarum prima ducit ad inconueniens, quia si solis scripturis diuinis, & his qui ex solis contentis in eis possunt inferri, adstringerentur Christiani fidem indubiam adhibere: sequeretur, quod negare liceret Apostolos symbolum condidisse, beatum Petrum Romanum pontificem fuisse, sedem beati Petri de Antiochia Romam fuisse translatam, Romanos pontifices Petro successisse: cum de his in scripturis diuinis nil legatur, has tamen veritates vniuersalis ecclesia hactenus tenuit, probauit & docuit, & per consequēs ecclesia vniuersalis errasset; quod omnis catholicus ecclesiasticus pro inconuenienti debet habere. Secunda ratio est hæc. Non minus tenentur catholici determinationibus & diffinitionibus Romanorum pontificum (cum nihil contra fidem diffiniunt catholicam) credulitate indubia adhęrere, quam eorum statutis, quando nihil contra Dei voluntatem præcipiunt, obedire, sed omnibus statutis Romanorum pontificum, quando nihil contra Dei voluntatem præcipiunt, oportet cum omni humilitate & reuerentia obedire, sicut per sacros canones habetur *dist. 11. cap.* 1. & etiam *cap. præceptis*. Et alibi *in decretis* cap. innumeri. constat aperte, ergo determinationibus & diffinitionibus Romanorum pontificum, quando constat eos nihil contra fidem diffinire catholicam, oportet certissime adhęrere. Sed Romani pontifices multas veritates quæ ex solo canone confirmato probari non possunt, diffiniunt firmiter esse tenendas, ergo de necessitate salutis oportet nonnullis veritatibus, quæ ex solis scripturis diuinis probari non possunt, fidem indubiam adhibere. *Discipul.* Affecto scire, an isti assertores ponant exemplum de aliqua veritate, quæ firmiter sit tenenda: quæ tamen nec in scripturis diuinis habetur, nec ex solis scripturis diuinis illis potest aperte probari. *Magist.* Multa exempla eorum iam tibi monstraui, videlicet quod Apostoli symbolum condiderunt, quod beatus Petrus fuit Romanus pontifex, quod sedes beati Petri fuit de Antiochia Romam translata, quod beato Petro Romani pontifices successerunt. Aliud etiam ponunt exemplum de principatu Romanæ ecclesiæ, de quo in scriptura diuina nulla fit mentio: quia licet de papatu beati Petri scriptura sacra expresse loquatur, quod tamen beatus Petrus Romanam rexit ecclesiam, in eadem scriptura minime reperitur: & ita de papatu Romanæ ecclesiæ nihil per solam eandem scripturam potest ostendi: & tamen firmiter tenere debemus, quod Romana ecclesia papatum habet super alias vniuersas. *Discipul.* De illo papatu Romanæ ecclesiæ supersede; quia de ipso postea tibi aliquas quæstiones mouebo. Sed si isti assertores in aliqua alia ratione se fundant enarra. *Mag.* Adhuc aliis rationibus satagant se munire, vnde tertia ratio eorum est ista. Non in minori reuerentia & honore debet haberi Apostolorum doctrina, quam eorum canones & statuta, sed canones & statuta Apostolorum, siue ea quæ in scripturis redegerunt, siue solo verbo quæ ipsi seruari mandauerunt, firmiter sunt seruanda, ergo & omnes veritates, quas scripto vel verbo Apostoli docuerunt, tanquam verissimæ sunt habendæ, Apostoli autem plurima docuerunt, quæ in scripturis minime reliquerunt, ergo aliquæ veritates, quæ in scripturis canonicis non habentur, verissimæ sunt censendæ, quibus per consequens oportet adhæsione certissima consentire. Quarta ratio est hæc. Vniuersalis ecclesia non potest errare, ipsa testante veritate, quæ ait Apostolis Matthæo vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, quæ etiam pro fide Petri rogauit, ne vnquam deficeret, imo quicunque diceret ecclesiam vniuersalem errare in articulo fidei, in sanctam ecclesiam catholicam vehementer impingeret. Ecclesia autem vniuersalis multas prædicat veritates, quæ nec in scripturis diuinis habentur: nec ex eis solis possunt inferri, sicut per exempla prætacta patet, igitur huiusmodi veritates firmiter sunt tenendæ. Quinta ratio est hæc. Non minoris auctoritatis sunt scripta summorum pontificum & sanctorum doctorum, quæ pro suis dogmatibus conscripserunt, quam sunt quæcunque chronicæ & historiæ siue fidelium, siue infidelium,

quæ extra sacram scripturam habentur, sed omnino fatuus censetur, qui omnes cronicas & historias extra canonem Bibliæ reprobaret vel eas diceret minime approbandas, tunc enim liceret ea, quæ enarrantur de summis pontificibus, imperatoribus, regibus, regnis & aliis quibusannque qui non inueniuntur in Biblia, respuere & negare: quod inconueniens est censendum, argo multo magis scriptis summorum pontificum & sanctorum, quæ pro suis dogmatibus conscripserunt, quæ non inueniuntur in Biblia, est firmiter adhærendum. *Discipul.* Rationes & auctoritates, quas pro secunda sententia adduxisti, fortes mihi videntur. Et quamuis nolim, quod in toto hoc opere manifestes, quæ sit tua assertio, quando contrarias opiniones recitas & aduersas, verumtamen in generali cupio scire, an scilicet, quando illam assertionem, quæ tua est rationibus & auctoritatibus munire conaris, existimes omnes auctoritates & rationes, quas allegas, conclusionem tuam demonstratiue probare. *Magist.* Pro sententia, quam reputo veram, motiua quandoque demonstratiua, interdum probabilia tantum, nonnunquam solummodo apparentia, propter aliquos exercitandos aut probandos seu tentandos allego.

CAP. IV.

In quo recitantur duæ opiniones, quibus scilicet assertionibus sit assentiendum, & qui libri, seu sanctorum opuscula sint tanquam catholica habenda, de quibus ponuntur duæ conclusiones, quæ etiam probantur.

DIscipulus. Modus ille valde mihi placet: quia per hoc sæpe scientiam inflatorum experiar, porro cum quæsiuerim, quibus veritatibus oporteat firmiter assentire, super quo diuersas opiniones diuersorum referasti, quarum prima habet consequenter dicere, quod solummodo sacratum scriptoribus literarum est fides firmissima adhibenda. Secunda vero, quæ mihi placet magis, concedere debet etiam quod aliquid aliud est credendum. *Magist.* Ad interrogationem tuam à diuersis diuersimode respondetur, quidam enim dicunt vniuersis conciliis generalibus & omnibus summis pontificibus in his quæ diffiniunt, esse credendum, & omnibus sanctis scripturæ sacræ tractatoribus credere esse necesse; licet ea, quæ dicantur, per sacram scripturam nequeant demonstrare. Pro hac assertione videtur esse, quod legitur *dist. 15. cap. 1.* vbi de conciliis generalibus recipiendis habetur aperte. Et etiam *cap sicut*, & *cap. sancta Romana*. De assertionibus summorum pontificum recipiendis habetur *dist. 19. c. si Romanorum*. Et in pluribus aliis, de traditionibus autem sanctorum habetur *dist. 15. c. sanctam*. Alii vero prædictæ assertioni non vsquequaque consentiunt, asserentes quod licet assertionibus generalium conciliorum sit vniuersaliter adhærendum, licet etiam multis *decretis* seu etiam *decretalibus* ac diffinitionibus summorum Romanorum pontificum, ac pluribus opusculis sanctorum doctorum, pro eo quod omnia quæ inueniuntur in eis constat esse consona catholicæ veritati, oporteat catholicos consentire: non tamen eo ipso, quod Romani pontifices vel sancti tradunt aliquid esse tenendum, est huiusmodi (tanquam consonum veritati) necesse accipere. *Discipul.* De generalibus conciliis & summis pontificibus intendo aliqua postea ad materiam istam spectantia indagare: & ideo hic nihil loquaris de ipsis, sed de sanctis obsecro refera, quid prædicti sentiunt assertores. *Magist.* De sanctis duas conclusiones affirmant. Quarum prima est, quod non eo ipso, quod aliquis sanctus aliquid opinatur esse credendum, est à cunctis fidelibus tanquam veritati consonum approbandum. Secunda conclusio, quod non omnibus sententiis, quæ inueniuntur in sanctorum opusculis iam per ecclesiam diuulgatis, est firmiter adhærendum.

Prima conclusio probatur auctoritatibus Augustin. quæ ponuntur *distinct. 9. cap. noli. & cap. negare & cap. Ego & cap. noli & cap. neque.* In quibus manifeste asserit Augustin. quod nonnulla in opusculis sanctorum & suis inserta licet fidelibus iusto modo absque omni temeritate culpare.

Hoc etiam ratione moliuntur ostendere, nam non est necesse, putare aliquid esse verum propter hoc, quod illi, qui possunt errare, hoc sentiunt, nam propter solam existimationem illorum, qui possunt asserere falsum pro vero, non est eo ipso aliquid asserendum pro vero, quia tales sic sentiunt. Sed sancti, stante sanctitate, possunt errare, etiam contra catholicam veritatem, igitur hoc, quod sancti aliquid sentiunt esse verum, non est efficaciter adhærendum. Maior est aperta, minor exemplo & ratione probatur. Exemplo quidem de beato Augustin. qui sanctus existens plurima scripsit & docuit contra veritatem catholicam, quorum aliqua postmodum reuocauit, hoc etiam ratione probatur.

Nam error, qui pertinaciam non habet annexam, non obuiat sanctitati. Sed contingit aliquem errare contra catholicam veritatem absque pertinacia, ergo non est inconueniens affirmare sanctos stante sanctitate posse errare contra catholicam veritatem absque pertinacia, & ita non est necesse

necesse omnibus, quæ sancti dicunt firmiter adhærere. Secunda conclusio probatur, nemo debet contrariis assentire: sed sancti in suis opusculis iam per ecclesiam diuulgaris inter se inueniuntur contrarii, etiam in his, quæ ad fidem & doctrinam Apostolicam pertinere noscuntur, nam vt habetur *distinct. 26.* circa doctrinam beati Pauli dicentis, quod oportet episcopum vnius vxoris esse virum & non plurium, Hieronymus & Augustinus sententias contrarias protulerunt, hinc est quod Gloss. *distinct. prædicta. c. 1.* dicit, *male sentit hic Hieronymus, vnde Augustinus eum corrigit in proximo.* Isti etiam sancti multi, sicut patet in eorum epistolis, & recitat Gloss. *ad Gal. 11.* de reprehensione, qua B. Paulus dixit B. Petrum esse reprehensibilem, contraria sentiebant. Beatus etiam Cyprianus de baptismo hæreticorum aliter quam B. Augustinus scripsit, vnde & B. Augustin. eundem sanctissimum Cyprian. redarguit, loquens enim de sancto Cypriano & aliis, vt habetur de consec. dist. 4. c. *quomodo* ait, *non ob aliud visum est etiam quibusdam egregiis viris & antistitibus Christi, inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat, non esse posse apud hæreticos vel schismaticos baptismum Christi: vbi quia non distinguebat sacramentum ab effectu vel vsu sacramenti, & quod sacramentum atque eius vsum in liberatione à peccatis & cordis rectitudine apud hæreticos non inueniebat, ipsum quoque sacramentum illic non esse putabat.* Hæc autem est sententia Cypriani de sacramentis hæreticorum, cuius contrarium Augustin. ibidem dicit & asserit. Manifeste ergo sancti circa sacramenta ecclesiæ contraria dogmatizant, hinc dist. 33. c. *adhuc sciendum*, legitur: *Sciendum vero quod canones Apostolorum, quorum omnium auctoritate orientalis ecclesia & ex parte Romana vtitur, & insignis martyr Cyprianus & omnes episcopi cum eodem baptismum hæreticorum lauacrum diaboli appellat. Stephanus vero & Cornelius martyres & Pontifices Romani, & venerabilis Augustin. in libro de baptismate eundem Cyprianum & præfatos episcopos ob hanc causam vehementer redarguerunt, affirmantes baptisma siue ab hæretico, siue à schismatico, ecclesiastico more, traditum siue celebratum, esse ratum.* Ex his colligitur, quam Cyprianus & August. de sacramentis ecclesiæ contraria tradiderunt, quæ etiam reperiuntur in scripturis eorum, sicut ex prædictis, & ca. eiusdem Cypriani, quod habetur *1. q. c. si quis*, patet aperte, non ergo omnibus assertionibus in operibus sanctorum inuentis debet catholicus adhærere. *Discip.* De sanctorum libris tam aperte probasti, quod non sunt in omnibus approbandi, quod nequeo dissentire. Ex quo sequitur, quod nihil auctoritatis remansit in eis, quia sicut instrumenta, ita etiam Scripturæ quacunque in parte inueniuntur falsæ, in totum reprobantur vel saltem suspectæ redduntur. Vnde & de Scripturis sacris, vt habetur *distinct. 9. cap. si ad Scripturas sacras*, asserit Augustin. *quod si ad eas admissa fuerint vel officiosa mendacia, nihil auctoritatis remanebit in eis*, dic ergo, quomodo isti respondent ad illud, quod (de approbatione opusculorum sanctorum, inter quæ etiam opuscula Cypriani & Augustini & Hieronymi numerantur) *distinct. 15.* legitur manifeste. *Magist.* Dicunt isti, quod non omnia opuscula sanctorum, quantum ad omnia contenta in eis, sunt per ecclesiam approbata. Constat enim, quod in libris beati Augustini multa inueniuntur contraria veritati, quæ etiam ipse postmodum reuocauit, & ita illa minime approbantur. Et sicut est de libris beati Augustini, ita est de libris multorum aliorum sanctorum, qui nequaquam quo ad omnia approbantur, omnes tamen libri sanctorum, de quibus in *distinct. prædicta* fit mentio, approbantur quo ad omnia, quæ nec per auctoritatem, nec per alios sunt correcta. *Discipul.* Isto modo libros hæreticorum approbares, quoad omnia, quæ per catholicos minime sunt correcta, omnium enim veritatem est licitum approbare. *Mag.* Dicunt isti, quod non est simile de libris hæreticorum, & de libris sanctorum, quia in libris hæreticorum falsa principaliter tractantur & asseruntur: pauca autem vera inueniuntur inserta. In libris vero sanctorum vera principaliter intenduntur, & pauca reperiuntur contraria veritati, & ideo propter pauca inutilia non sunt tanta vtilia respuenda. *Discipul.* Explica mihi, an isti putant omnes veritates in libris sanctorum inuentas catholicas esse censendas. *Magist.* Nullatenus arbitrantur omnes veritates tractatas in libris sanctorum esse catholicas. Vnde dicunt, quod sancti aliqua tanquam catholica, quædam autem tanquam necessaria non ad fidem spectantia, nonnulla vero tanquam probata tradiderunt, hoc vlterius ex auctoritatibus Augustini, quæ *distinct. 9.* ponuntur, scilicet *cap. noli, & cap. negare, & cap. neque*, probatur etiam aperte, cui etiam concordat Anselmus *lib. c. Cur Deus homo*, dicens de peccato, quod *omnia quæ dico, sic volo accipi, vt si quid dixero, quod maior non confirmat auctoritas, quamuis illud ratione probare videar, non alia certitudine accipiatur, nisi quod interim mihi videtur, donec Deus mihi melius reuelet.* Ex quibus verbis colligitur, quod Anselmus nonnulla tanquam probabilia solummodo dicere intendebat, &c.

CAP. V.

In quo recitantur quinque genera veritatum, quibus non licet Christianum aliqualiter dissentire.

DIscipul. Ex verbis istis quæ narrasti, magnam occasionem cogitandi mihi dedisti, de ipsis tamen plura quærere nequaquam nunc intendo, sed quot generibus veritatis oportet Christianos catholicos assentire secundum sententiam prædictorum, absque omni probatione tibi placeat indicare. *Magist.* Tenent isti, quod quinque sunt genera veritatum, quibus non licet Christianis aliter dissentire. Primum est earum, quæ in Scriptura sacra dicuntur, vel ex eis argumento necessario

possunt inferri. Secundum est earum, quæ ab Apostolis ad nos per succedentium relationem vel Scripturas fidelium peruenerunt, licet in Scripturis sacris non inueniantur insertæ, nec ex solis eis possunt necessario argumento concludi. Tertium est earum, quas in fide dignis cronicis & historiis, relationibus fidelium inuenimus. Quartum est earum, quæ ex veritatibus primi generis & secundi tantummodo, vel quę ex eis vel alterius earum vna cum veritatibus tertii generis possunt manifeste concludi. Quintum est earum, quas Deus præter veritates reuelatas Apostolis; aliis reuelauit, vel etiam inspirauit, ac nouiter reuelaret, vel etiam inspiraret: quæ reuelatio vel inspiratio ad vniuersalem ecclesiam absque dubitatione peruenit, vel etiam perueniret. *Discipul.* Quamuis nō intenderim de istis te amplius molestare: quia tamen vnum genus veritatis, de quo nullus dubitat catholicus omisisti edicere, quare isti inter aliquas veritates illas, quæ in determinationibus & diffinitionibus ecclesiæ reperiuntur, nequaquam enumerant? *Magist.* De illis veritatibus mentionem non faciunt specialem, quia putant quod ecclesia rite procedens nullam veritatem determinat aut diffinit, nisi in Scriptura sacra aut traditionibus Apostolorum aut cronicis historiis vel reuelationibus indubitabilibus fidelium, vel his quæ sequuntur ex prædictis aut aliquo prædictorum, vel in reuelatione seu inspiratione diuina modo debito manifesta valeant se fundare, & ideo omnes veritates, quas determinat vel diffinit ecclesia, sub aliquo quinque generum præfatorum comprehendi noscuntur. *Discipul.* Illa quæ refers, vrgent me contra propositum præconceptum interrogare, quid de approbatione canonis Bibliæ & aliorum librorum postea conscriptorum ac omnium aliorum, quæ ecclesia noscitur approbare, assertores sentiunt memorati. *Magist.* Hoc pro certissimo tenent, quod non est in potestate ecclesiæ, quæcunque ad placitum approbare vel etiam reprobare: sed ecclesia rite approbando quęcunque in aliquo prędictorum generum quinque veritatum se fundauit. Vnde ad probationem, quantum ad rem, licet quantum ad nomen à determinatione vel diffinitione in proposito non discernuntur.

Cap. VI.

In quo ponitur descriptio hæresis, contra quam etiam obiicitur capitulo sequenti.

Discipulus. De veritatibus theologicis seu catholicis nonnulla quæsiui. Nunc vero ad hæreses eis contrarias transeamus. In primis autem affecto scire, si diffinitionem hæresis datam ab aliquo inuenisti. *Magist.* Quidam diffiniunt seu describunt hæresim dicentes, quod *hæresis est dogma falsum fidei contrarium orthodoxæ.* In qua descriptione loco generis ponitur *dogma falsum*, quia omnis hæresis est dogma falsum: sed non omne dogma falsum debet hæresis reputari, quod autem omnis hæresis sit dogma falsum, beatus Hieronymus vt habetur *24. quæst. 3. cap. inter hæresim*, testatur aperte dicens: *hæresis peruersum dogma habet*, dogma autem peruersum est falsum dogma, hæresis ergo est falsum dogma, sed non omne dogma falsum est hæresis, nam secundum Augustin. in Encher. *in multis rebus errare, nullum aut minimum est peccatum*, sed hæresis sicut infidelitas grauissimum est peccatum, ergo non omnis error est hæresis. Ex quo concluditur, quod non omne dogma falsum est hæresis, cum omnis error dogma falsum sit censendus, dogma ergo falsum in descriptione hæresis pro genere ponitur secundum istos, *fidei* autem *contrarium orthodoxæ* ponitur loco differentiæ, per hoc enim ab aliis falsis, quæ non sunt hæreses, conuenienter hæresis est distincta, nam aliqua dogmata falsa non sunt contraria fidei catholicæ, & ideo hæreses minime nuncupantur. *Discipul.* Ex verbis beati Hieronymi allegatis moueor ad quærendum, an beatus Hieronym. cum dicit, *hæresis peruersum dogma habet*: intenderet diffinitionem aut descriptionem assignare. *Magist.* Dicunt illi, quorum ad præcedentem interrogationem sententiam recitaui; quod large accipiendo *peruersum* pro qualicunque pernicioso seu nociuo, beatus Hieronymus non intendit ibi hæresim diffinire, multa enim sunt dogmata perniciosa, quæ hæreses nullatenus sunt censenda. Si autem *peruersum* accipiatur magis stricte pro illo, quod est perniciosum in doctrina religionis, quemadmodum secundum beatum Augustinum vnum genus mendacii est, quod inuenitur in doctrina religionis: sic potest concedi, quod beatus Hieronymus ibidem intendit descriptionem hæresis assignare, & sic *dogma peruersum* accipitur pro dogmate falso fidei catholicæ contraria orthodoxæ.

Cap. VII.

In quo obiicitur contra diffinitionem datam de hæresi, ad quam respondetur capitulo sequenti.

Discipulus. Libenter scirem an omnes concorditer reputant hæresim prædicto modo describi debere. *Magist.* Sunt quidam qui non putant hæresim taliter describendam: qui tali rationi inniti videntur, multa dogmata falsa fidei contraria orthodoxæ fiunt nouiter hæreses, quamuis non de nouo incipiant esse falsa fidei contraria orthodoxæ, ergo priusquam hæreses debeant reputari, sunt dogmata falsa fidei orthodoxæ contraria. Ex quo euidenter concluditur, quod non omnia dogmata

falsa

falsa fidei contraria orthodoxæ deberent hæreses reputari, antecedens videtur euidens, quia multæ sunt nouæ hæreses, quamuis prius falsa dogmata fuerint fidei orthodoxæ contraria. Vrbanus enim Papa, vt habetur *24. quæstion. 3. cap. notandum*, ait: *sanctus Augustinus cum legatis sanctæ Romanæ ecclesiæ, & cum sanctis episcopis suis Pelagium & Cælestinum nouam hæresim in sanctam Dei ecclesiam introducentes excommunicauit.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pelagius & Cælestinus opinionem, quæ tunc erat noua hæresis, in ecclesiam introduxerunt: & tamen illa opinio fuit prius contraria fidei orthodoxæ, ergo illa opinio seu assertio, priusquam esset hæresis, fuit dogma falsum fidei contrarium orthodoxæ, & ita illa non est descriptio conuertibilis cum hæresi, hinc Gratianus *24. quæst. 1. cap. 1. §. omnis enim*, ait: *Omnis hæreticus aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confingit.* Et Glossa ibidem dicit: *sed tn dic indistincte siue veterem* (scilicet hæresim) *siue nouam sequatur, excommunicatus est, licet sit occultus.* Glossa etiam dicit: *Si scirem prælatum meum esse hæreticum, quia nouam hæresim fingit, nec tamen prædicaret, si me excommunicaret, celebrarem in occulto.* Ex his habetur aperte, quod fuerunt & possunt esse hæreses nouæ, quæ tamen non sunt noua falsa fidei contraria orthodoxæ: & per consequens non omne falsum fidei contrarium orthodoxæ debet inter hæreses computari.

CAP. VIII.

In quo dupliciter respondetur ad obiectionem factam capitulo præcedenti.

DIscipul. His non obstantibus, diffinitio seu descriptio hæresis supra dicta congrua mihi videtur, qualiter igitur prædictis obiectionibus respondeatur, indicare digneris. *Magist.* Qui prædictam diffinitionem vel descriptionem assignant, dupliciter respondere conantur. Primo enim dicunt, quod aliqua hæresis dicitur nouiter esse noua, non quia in rei veritate incipiat hæresis esse nouiter: sed quia nouiter est asserta. Primo modo loquendi, quibus aliquæ veritates necesse dicuntur esse nouæ, non quando prius fuerint veritates, sed dicuntur nouæ, quia sunt nouiter publicatæ & dogmatizatæ. Etiam tali modo aliqui errores dicuntur esse noui, non quia prius fuerint in rei veritate errores, sed dicuntur noui, quia nouiter sunt asserti, & ille modus loquendi ex verbis Gelasii Papæ, vt habetur *24. q. 1. c. 1.* colligitur euidenter, ait enim: *Achatius non est factus inuentor noui erroris, sed veteris imitator*, cui concordat Felix Papa in *eisdem t. & c. & 9 c. Achatius*, dicens: *Achatius non fuit noui vel proprii inuentor erroris.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod si Acbatius fuisset erroris assertor, fuisset reputatus noui erroris inuentor, & tamen idem error fuit antea error censendos. Multi enim errores, antequam asserantur ab aliquo, ab aliis non errantibus reprobantur; & per consequens antequam habeant assertorem vel defensorem, sunt errores censendi: & tamen secundum istum modum loquendi, si aliquis inciperet eos defendere, dicerentur noui errores, & simili modo loquendi, quidam Athenienses, vt habetur *Act. 17.* dicebant de beato Paulo: *nouorum dæmoniorum videtur annunciator esse*, appellantes *noua dæmonia*, non quia putabant, quod antea non fuissent dæmonia, sed quia putabant antiqua dæmonia à Paulo nouiter prædicari, & ita dicunt aliqui aliquas hæreses vocari nouas, propter nouitatem assertionis vel defensionis, qua aliquis eas nouiter asserit, vel defendit; quæ tamen prius in rei veritate fuerunt hæreses reputandæ. Aliter respondent prædictis (vt dicunt) minime obuiando, quod quemadmodum notatur in Gloss. *extra, de sum. trin. & fid. c. c. 1.* fides aliter dicitur credulitas, secundum quam credimus, quod non videmus, & alio modo dicitur collectio articulorum fidei, licet etiam dicatur aliis sex modis, vt habetur ibidem, sic tam error, quam hæresis potest dupliciter dici, potest enim vno modo *error* dici actus vel habitus, quo quis errat, alio modo ipsum obiectum talis habitus vel actus primo modo errandi vocatur error, hæresis etiam potest accipi vno modo pro habitu vel pro actu hæresis, alio modo dicitur obiectum talis habitus vel actus primo modo accipiendo hæresim, & consimiliter errorem, multæ possunt esse nouæ hæreses & noui errores, quæ vel qui antea hæreses vel errores non fuerunt. Secundo modo accipiendo hæresim non dicuntur nouæ hæreses, nisi quia nouiter sunt assertæ, sicut dictum est in responsione priori: & consimiliter de multis erroribus potest dici, &c.

CAP. IX.

In quo iterum obiicitur contra descriptionem hæresis ex dicto Hieronymi.

DIscipulus. Vt mihi videtur, pertractata difficultas de hæresibus nouis magis est vocalis quam realis & ideo circa ipsam non amplius immoreris: sed qualiter obiiciatur contra descriptionem hæresis supra dictam non celare. *Magist.* Per verba beati Hieronymi, quæ ponuntur *24. q. 3. cap. hæresis*, dicta hæresis de[illegible] probari videtur, ait enim: *hæresis autem Græce ab electione dicitur, quod scilicet eam vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem* Ex quibus verbis duo dantur intelligi, primum est, quod ex quo hæresis ab electione dicitur, nullum falsum (tanquam ipsum elegerit dogmati[illegible] vel opinari aut asserere) debet inter hæreses computari, secundum est, quod cum non solum infideles, sed etiam catholici & fideles eligant disciplinam, quam putant meliorem non solum assertiones infidelium, sed etiam assertiones catholicorum & fidelium debent hære-

ses

ſes appellari, & ex vtroque iſtorum concluditur, quod deſcriptio hæreſis ſæpe dicta eſt incongrue aſſignata, &c.

Cap. X.

In quo reſpondetur ad dictum Hieronymi, vbi etiam oſtenditur, quod non omnis electio doctrinæ falſæ, & eccleſiæ catholicæ contrariæ debet hæreſis reputari, & quod aſſertiones infidelium non ſunt hæreſes.

Diſcipul. Iſta obiectio mihi fortis videtur, ſed qualiter reſpondeatur ad ipſam, non differas explicare. *Magiſt.* Dicunt illi, quod verba ſanctorum ſane intelligenda ſunt, quorum intellectus ſæpe ex diuerſis eorum dictis accipi debent, & ideo non ſemper intelligenda ſunt ſicut in ſuperficie ſonant, & ideo dicunt, quod licet prædicta verba B. Hieron. prima facie videantur prætendere, quod ante electionẽ actualem nullum falſum debeat hæreſis appellari, & quod omnis diſciplina, qu[illegible] qu[illegible] putat meliorem, ſiue ſit vera ſiue falſa, poſſit ad hæreſim pertinere, non tamen ſic intelligit H[illegible] Nam Hieronymus ſcribens prædicta verba ſuper epiſt. ad Galat. inter ſchiſma & hæreſim hoc [illegible] eſſe arbitratur, quod *hæreſis peruerſum dogma habet: ſchiſma poſt principalem diſſenſionem ab eccleſia pariter ſeparat*, & parum poſt: *cæterum nullum eſt ſchiſma, niſi ſibi aliquam hæreſim confingat, vt recte ab eccleſia receſſiſſe videatur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ſecundum B. Hieronymum hæreſis ſine peruer[illegible]o dogmate contrario eccleſiæ doctrinæ minime inuenitur. Quare verba Hieron. cum dicitur, *hæreſis autem Græce ab electione dicitur*, &c. de electione non cuiuſcunq; diſciplinæ falſæ, ſed contrariæ eccleſiæ diſciplinæ debet intelligi, & non debet intelligi de electione actuali, ſed etiam magis potentiali, qua aliquis poteſt diſciplinam falſam contrariam diſciplinæ eccleſiæ eligere, quam putat meliorem.

Cap. XI.

In quo inquiritur, vtrum omnes aſſertiones, quæ quomodolibet ſacræ Scripturæ aduerſantur, ſint inter hæreſes computandæ. & reſpondetur ſecundum vnam opinionem, quæ etiam probatur duabus rationibus, ad quas reſpondetur cap. 13.

Diſcipul. Video quod verba Hieronymi ſic intellecta prædictæ deſcriptioni hæreſis non repugnant. Ex qua ſequi videtur, quod omnes aſſertiones, quæ Scripturæ ſacræ quomodolibet aduerſantur, ſunt inter hæreſes computandæ, ſed an omnes Chriſtiani hoc ſentiant & affirmẽt ignor[illegible], quare ſi aliqui hoc non ſentiunt, enarra. *Magiſt.* Fuerunt Manichæi, qui Vetus Teſtam. minime receperunt: aliqui etiam hæretici multa in Nouo Teſtamento reſpuerunt. *Diſcipul.* Illi, de quibus nunc loqueris, fuerunt ab eccleſia hæretici condemnati, de quibus non curo: ſed libenter cognoſcerem, a[illegible] ſint aliqui catholici vel alii ab eccleſia nullatenus condemnati, qui non reputent omnes aſſertion[illegible] hæreticas, quæ ſacræ Scripturæ quomodolibet aduerſantur. *Magiſt.* Sunt quidam moderni dicentes quod multæ aſſertiones ſunt, qui in rei veritate aduerſantur diuinæ Scripturæ, quæ tamen ab eccleſia minime ſunt damnandæ, nec ſunt inter hæreſes numerandæ, quemadmodum multæ ſunt veritates conſonæ Scripturæ diuinæ (quæ tamen non ſunt per eccleſiam diffinitæ vel determinatæ) non ſunt inter veritates catholicas computandæ, ſed poſtquam aſſertiones diuinæ Scripturæ contrariæ ſunt & fuerunt per ſummum Pontificem condemnatæ, pro hæreſibus ſunt habendæ: & veritates conſonæ ſacræ Scripturæ, poſtquā fuerunt per ſummum Pontificem diffinitæ ſeu determinatæ catholicæ ſunt cenſendæ, propter quod dicunt, quod Papa poteſt facere nouum articulum fidei, & eadẽ rati[illegible] poteſt facere, quod eadem aſſertio quæ prius non erat hæreticalis, poſtea per condemnationem [illegible] hæreticalis incipiat. *Diſcip.* Hæc opinio multis priorib. aſſertionibus, quę videbātur mihi probabil[illegible] apparet omnino repugnans, ideo ſi rationibus vel auctoritatib. ſatagat ſe defendere declara. *M[illegible].* Vt audiui in duobus prædicti ſe fundant. Primo in cap. Alexandri Tertii, *extra, de hæreticis, cum Chriſtus*, vbi, vt dicunt facit nouum articulum, ſcil. Chriſtus eſt Deus & homo, quia ante tempora Alexandri prædicti licebat (vt dicunt) non credere Chriſtum eſſe Deum & hominem. Secundo fundant ſe in conſtitutione Domini Innoc. cum inter nõnullos, in qua diffinitur deinceps, eſſe hæreticū dicere, Chriſtum & eius Apoſtolos non habuiſſe aliquid nec in ſpeciali, nec in communi & per conſequens antea non fuit hæreticum. Ex quibus ſequitur, quod Papa poteſt nouos articulos fidei facere, & poteſt facere quod aſſertiones quæ non fuerunt hæreticæ, eſſe hæreticæ de nouo incipiant. *Diſc.* Exemplū adductum de conſtitutione Patris ſanctiſſimi domini Innoc. XXII. Papę peto quod nullatenus hic pertractes, quia vt dixi, poſtea de tota doctrina eiuſdẽ ſummi Patris tibi quæſtiones mouebo: ſed ſi pro quæſtione prædicta vel opinione aliquas rationes cogitaſti, profer eaſdẽ. *Mag* Opinio memorata poteſt aliter muniri. Primo ſic, pro aſſertione hæreſis eſt quis tanquam hæreticus condemnandus, ſ[illegible] ul[illegible] fuerunt aſſertiones falſæ, de quibus aſſertores earum (tanquam fuerint ab eccleſia condemnatæ [illegible] fuerunt tanquam hæretici condemnandi, ſed poſtquam dictæ aſſertiones fuerunt ab eccleſia condemnatæ, fuerunt aſſertores earum tanquam hæretici condemnandi, ergo tales aſſertiones ante [illegible]e mnationem eccleſiæ non fuerunt inter hæreſes computandæ, qui tamen poſt condemnatio[illegible]

hæ[illegible]

hæresibus fuerunt habendæ: & per consequens eadem assertio, quæ primo non est hæresis, per damnationem ecclesiæ cum hæresibus numeratur: *quare eadem ratione, eadem assertio qua primo non est catholica, postea per approbationem ecclesiæ fit catholica.* Huiusmodi autem approbatio & damnatio spectat ad summum Pontificem, ergo summus Pontifex de assertione non catholica potest facere catholicam, de assertione non hæretica potest facere hæreticam: & ita nouum articulum fidei facere potest, maior huius rationis est manifesta. Minor exemplis probatur aperte, nam Græci negantes Spiritum sanctum procedere à Filio, ante damnationem assertionis eorum non fuerunt hæretici reputati: qui tamen post damnationem eiusdem inter hæreticos deputantur, assertores etiam opinionis Ioachim à concilio generali damnatæ post damnationē hæretici iudicātur: ipse tamen Abbas Ioachim, quamuis ante damnationem & assertionem eandem tenuerit, non tamen fuit hæreticus, vt habetur *ext. de sum. tri. & fid. c. cath. damnamus.* Similiter quæ post constitutionem Alexandri III. quę habetur *extra de hæ. cum Christus,* tenuerunt, quod Christus non est aliquid secundum quod homo, sunt hæretici iudicandi, secundum quod Glossa notat ibidem, qui tamen antea pro hæreticis minime habebātur. Patet ergo, quod pro nonnullis assertionibus non sunt assertores ante damnationem hæretici reputandi, qui tamen post damnationem inter hæreticos computantur. Secundo sic. Ille, ad quem pertinet auctentice diffinire, quę assertio catholica, & quæ hæretica est censenda; de assertione non catholica, catholicam; & de assertione non hæretica, hæreticam facere potest, quia aliter diffinitio sua nihil videretur penitus operari, plus quam diffinitio vel determinatio doctorum, qui per auctoritates vel rationes declarant & probant, quæ assertio in rei veritate est catholica, & quæ hæretica æstimanda: sed ad summum Pontificem non solum per modum docentis vel doctrinæ: sed etiam auctoritate pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda, ergo summus Pontifex de non catholica catholicam, & de assertione non hæretica hæreticam facere potest, &c.

CAP. XII.

In quo ponitur opinio contraria opinioni præcedenti, qua probatur quatuor rationibus, vbi ostendit, quod veritates fidei sunt immutabiles & immutabiliter catholicæ.

DISCIP. Istę duæ rationes apparentiam habere vidētur: tñ conclusio est mihi difficilis ad tenendum, vnde si aliqui asserant contrarium, tibi placeat explicare. *Mag.* Sunt multi dicentes, quod sicut quantum ad ea, quę spectant ad fidem nostram, & nequaquam ex voluntate humana dependent, nō potest summus Pontifex, nec etiam tota ecclesia Dei de assertione non vera facere veram: nec de assertione non falsa facere falsam, ita non potest de assertione non catholica facere catholicam: nec de assertione non hæretica facere hæreticam, & ideo non potest nouum articulum fidei facere, nec de hæresi potest facere hęresim quocunq; modo, quia sicut veritates catholicæ absq; omni approbatione ecclesiæ ex natura sunt immutabiles & immutabiliter veræ: ita immutabiliter sunt catholicæ reputandæ, & consimiliter sicut hæreses absque omni damnatione ecclesiæ sunt falsæ: ita absq; omni damnatione ecclesiæ sunt hęreses. *Discip.* Cum ista sententia magis me alliciat, ideo si potest rationibus confirmari, eas non differas allegare. *Mag.* Illa sententia rationibus paucis ostenditur, quarū prima est hæc, Si aliqua veritas est catholica: aut est dicēda catholica, quia à Deo reuelata: vel quia in scripturis diuinis contenta: vel quia ab vniuersali ecclesia recepta, vel sequitur ex illis vel aliquo illorum, quæ sunt diuinitus reuelata, & in scripturis diuinis inuenta, & ab ecclesia vniuersali recepta, vel quia à summo Pōtifice approbata. *Si aliqua veritas ideo est* catholica, quia est à Deo reuelata: & reuelatio diuina nullatenus depēdet à summo Pontifice approbatiue, nec ex approbatione totius ecclesiæ, ergo approbatio summi Pontificis nihil facit ad hoc, quod talis veritas sit vere catholica. Si detur secundū sc. quod aliqua veritas est catholica: quia in scripturis diuinis inserta, & constat quod talem veritatem inseri in scripturis diuinis ex nulla approbatione ecclesiæ vel Papæ dependet, ergo talis veritas absq; omni approbatione tali est inter veritates catholicas numeranda. Si detur tertium, sc. quod aliqua veritas est catholica, quia in scripturis diuinis inserta, & ab ecclesia vniuersali acceptata vel recepta, quęrendum est, quare ecclesia vniuersalis talem recepit veritatem? vel quia sic diuinitus approbatur, reuelatur vel inspiratur, & tūc absq; tali receptione ecclesiæ vere est catholica, quia diuinitus inspiratur, vel etiam reuelatur, aut eā recipit vniuersalis ecclesia: quia eam in diuinis scripturis inuenit, & tūc absq; tali receptione adhuc est catholica iudicanda, aut eā recipit vniuersalis ecclesia, quia per experientiā vel rationem naturalē eam cognoscit, quod de multis veritatib. catholicis nullatenus dici potest: & tunc ecclesia in faciendo etiā veritatem aliam catholicā rationi vel experientię innititur vel inniteretur, quod dici non potest, sequeretur n. quod ecclesia vniuersalis omnem veritatē geometricam, & oēs alias quarumcunq; scientiarū demōstrationes probatas posset veritatib. catholicis aggregare. Ex quib. sequeretur, quod omnes assertiones falsas huiusmodi veritatib. naturaliter notis contrarias posset ecclesia vniuersalis inter hæreses cōputare, & omnē assertorē cuiuscūq; assertionis falsæ & veritati naturaliter notæ contrarię tanq̃ hæreticum condemnare: quod est inconueniens reputandū, aut talem veritatem recepit vniuersalis ecclesia, quia sibi placet, quod dici non potest, quia tunc ecclesia vniuersalis in recipiendo aliquā veritatē & faciendo ipsā catholicā inniteretur solūmodo humanæ volūtati, &

ita

ita fides nostra esset in voluntate hominum. Cum tamen asserat Apostolus, ꝙ fides nostra non est in sapientia hominũ *1. ad Cor. 2.* & multo fortius non est in voluntate hominũ. Ecclesia ergo vniuersalis nullã recipit veritatem tanq̃ catholicã, nisi quia diuinitus reuelatur, & quia in sacris literis inuenitur talis veritas: etiam si nulla esset ecclesia, vere esset catholica. Si detur quartum, sc. quod aliqua veritas catholica, quia sequitur ex illis vel aliquo illorum, quæ sunt diuinitus reuelata & in scripturis diuinis inserta, & ab ecclesia vniuersali recepta, palam est quod propter approbationẽ ecclesiæ nõ magis potest ab eis inferri, ergo per talem approbationem non fit catholica. Si detur quintum sc. quod ideo aliqua veritas est catholica, quia à summo Põtifice est approbata, tunc quærendum est, an sumus Pontifex approbando aliq̃ veritatem innititur alicui reuelationi vel etiam Scripturis sacris aut doctrinæ ecclesiæ vniuersalis, quodcunq; istorum detur, sequitur, ꝙ summus Pontifex ꝑ approbationem suam non facit talem veritatem fuisse & esse catholicam, q̃ determinat & diffinit, vel summus Pontifex approbando aliquã veritatem propriæ prudentiæ vel voluntati innititur, & si hoc datur, sequitur quod propter talem approbationem summi Pontificis non est aliqua veritas pro catholica accipiẽda, quia fides nostra nec in sapientia, nec in voluntate hominis potest consistere, patet ergo, quod nulla veritas est catholica, nisi quia diuinitus reuelata, vel quia in scripturis diuinis inserta, vel quia ꝑ certitudinem ecclesiæ vniuersali, innotuit, vel ex aliquo illorum necessario argumento concluditur. Nihil aũt prædictorum ex approbatione summi Pontificis vel etiam ecclesiæ noscitur dependere. Ergo per approbationem talem nulla veritas catholica potest fieri: sed per talem approbationem aliquã veritatẽ fuisse & esse catholicam dinoscitur & diffinitur. Et ita summus Pontifex non facit aliquam veritatem esse catholicam vel assertionem: sed ꝑ approbationem suam determinat & diffinit veritates & assertiones, quas approbat, esse & fuisse catholicas: per condemnationem suam determinat & diffinit assertiones, quas reprobat, fuisse & esse hæreticas, & ita non facit nouum articulum fidei: sed nouiter diffinit aliquem articulum pertinere & non pertinuisse ad catholicam veritatem, & ita quamuis talis veritas nouiter diffiniatur esse catholica, ea prius tamen fuit catholica. Secunda ratio est hæc, si aliqua veritas est catholica, quia est à Romano Pontifice solummodo approbata: aut ergo est catholica, quia est à Romano Pontifice implicite, siue explicite approbata: aut est tantummodo catholica, quia est à Romano Pontifice explicite approbata. Si detur primum, sequitur quod Romanus Pontifex non potest facere nouum articulum fidei de aliqua veritate, quæ ante necessaria existebat, quia omnes veritates diuinitus reuelatæ in Scripturis sacris insertæ, & quas ecclesia vniuersalis recipit, & quæ sequuntur ex aliqua vel ex aliquibus prædictarum, fuerunt ante implicite vel explicite per Romanos Pontifices approbatæ. Ipsi enim totam fidem ecclesiæ approbauerunt, & per consequens approbauerunt ea, quæ sequuntur; quia sicut qui vnum dicit, dicit & ea quæ sequuntur ex illo: ita qui vnum approbat, approbat omnia quæ sequuntur ex illo. Si autem detur secundum, scilicet quod omnino aliqua veritas solummodo dicitur catholica, quia est à Romano Pontifice explicite approbata: ergo tales veritates, Christus mortuos suscitauit, Christus fuit Deus & homo, Deus omnia præsciuit, & huiusmodi, non essent catholicæ reputandæ, nisi essent à Romano Pontifice explicite approbatæ, quod pro inconuenienti videtur hic habendum. Per illas itaq; rationes ostenditur, quod summus Pontifex non potest facere nouum articulum fidei, nec de veritate non catholica potest facere catholicam. Ex quo concludunt isti, ꝙ de assertione non hæretica Romanus Pontifex non potest facere hæreticam: quia omni assertioni catholicæ contradicit assertio hæretica, & econuerso, quia sicut si vna contradictoriarum est falsa, & econuerso, ita si vna contradictoriarum est catholica, altera est hæretica, sed, sicut probatum est, Romanus Pontifex non potest de veritate non catholica facere catholicam, igitur nec de assertione hæretica potest facere non hæreticam. Tertia ratio est ista si ideo solummodo aliqua assertio est inter hæreses computanda, quia est à Romano Pontifice vel ab ecclesia condemnata: aut ergo quia condemnata siue explicite siue implicite, aut solummodo, quia damnata explicite. Si detur primum, sequitur quod omnis assertio, quæ potest licite damnari, est modo hæresis: quia omnis talis est iam per ecclesiã & Romanos Pontifices (qui totam fidem approbando omnem infidelitatem contrariam damnauerunt) explicite vel implicite condemnata. Si detur secundum, id est quod aliqua assertio non ideo solummodo est hæretica; quia explicite condemnata: ergo ista assertio, Christus non est homo, non erat hæretica, tanquam esset per ecclesiam reprobata: quod isti pro maximo inconuenienti habent. Quarta ratio, quæ eis demonstratiua videtur, est hæc: omnis assertio, cuius pertinax defensator est vere hæreticus, est vere hæresis: sed oẽs pertinaces defensores assertionum, quæ possunt per ecclesiã rite & legitime tanquam hæreses condemnari, sunt vere hæretici, licet eorum assertiones non sint de facto explicite & sub propria forma ab ecclesia condemnatæ, ergo tales assertiones vel damnationes huiusmodi vere sunt inter hæreses numerandæ. Maior est manifesta: quia nemo est hæreticus, nisi propter hæresim, cui adhæret, minor auctoritate August. probatur, qui vt habetur *24 q. 3. c. dixit Apostolus. & c. q. in ecclesia*, asserit manifeste: quod *qui suam sententiam falsam atque peruersam, & qui morbidum aliquid & prauum sapiunt & corrigi nolunt, sunt hæretici*, sed omnis assertio, quæ potest per ecclesiam rite damnari, est falsa, morbida, peruersa, & praua, ergo omnis pertinax defensor talis assertionis, licet non sit de facto explicite per ecclesiam condemnata, est vere hæreticus. Ex his concludunt isti, quod ecclesia non potest de assertione non hæretica facere hæreticam: sed ecclesia aliquam hæresim condemnando determinat ac diffinit eam fuisse & esse hæreticam.

CAP.

Cap. XIII.

In quo ponuntur solutiones rationum capitulo undecimo adductarum.

D*iscipulus*. Istæ assertiones vltimæ apparent mihi fortes: & tamen rationes pro prima sententia videtur difficiles, & ideo refer quomodo respondetur ad ipsas. *Magist.* Ad primam illarum respõdent istius secundæ sententiæ assertores, dicentes, quod sicut sæpe aliquis est hæreticus, & tamẽ quia est tantummodo occultus hæreticus, non debet tanquam hæreticus iudicari, ita sæpe est aliquis hæreticus, quia hæresi pertinaciter adhæret: & tamen quia non est certum explicite, quod assertio sua est & fuit hæretica, tanquam explicite innotuerit ecclesiæ, quod assertio sua fuerit & est hæretica, nõ debet tanquam hæreticus condemnari. Postquam autem aliquis per diligentem considerationem innotuerit ecclesiæ, quod assertio sua est hæretica, si talis pertinax inuenitur, debet tanquam hæreticus condemnari. *Disc.* Ista responsio videtur mihi apparẽs; nisi quod dubito, de qua ecclesia isti loquuntur. *Mag.* Ipsi loquuntur de ecclesia, quæ est concilium generale vel Papa: quia non sufficit in hoc casu ad damnationem alicuius, quod innotescat alieni alteri, quam concilio generali vel Papæ, quod talis assertio fuerit hæretica. *Disc.* Dic quomodo respondẽt ad exempla de Græcis, Ioachim, & illorum qui dixerunt Christum non esse aliquid secundum quod homo. *Magist.* Dicunt quod assertiones istæ antea fuerint hæreticę; pertinaces etiam assertores earum fuerunt hæretici: quia tamen antea nõ innotuerat ecclesiæ, quod eorum assertiones fuerunt hæreticæ, non debuerunt tanquam hæretici condemnari, sed postea debuerunt damnari sicut hæretici. *Disc.* Intelligo respõsionem eorũ ad rationem illam, dicas ergo, quomodo respondent ad secundã. *Mag* Respondent quod licet ad summum Pontificem non solum per modum doctrinæ, sed etiam autentice pertineat diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda: non tamen potest facere de veritate non catholica veritatem catholicam, nec de assertione non hæretica hæreticam valet efficere, quo tamen non obstante diffinitio sua plus operatur, quam determinatio Doctoris: quia post determinationem Doctoris licet cuiuslibet (sicut prius) contrarium opinari, publice opinando tenere: hoc autem non licet post determinationẽ summi Pontificis. Aliud etiam operatur: quia post diffinitionem rectam summi Põtificis licet cuilibet episcopo & inquisitori prauitatis hæreticæ contra tenentes contrarium illius, quod rite per summum Pontificem diffinitum existit, procedere iuxta sanctiones canonicas: nisi tales offerrent se ad probandum, summum Pontificem errorem diffinisse: In quo casu esset ad concilium generale recurrendum, post determinationem autem cuiuslibet Doctoris non licet episcopis inquisitoribus prauitatis hæreticæ contra tenentes contrarium, magis procedere quam ante.

Cap. XIV.

In quo inuehitur contra Canonistas, asserentes quod Papa possit facere nouum articulum, vbi etiam distinguitur de duplici acceptione articuli.

D*iscipulus*. Licet quidam retulissent (de quibus miror) vnde & de his postea interrogare reseruo: tamen conclusio principalis secundæ sententiæ videtur mihi probabilis, & miror quod aliquis tenet, quod Papa possit facere nouum articulum fidei: tamen qualiter respondetur ad *ca. ext. de haret. cum Christus*, indica mihi. *Mag.* Volo te scire, quod ista allegatio est quorundã canonistarum, de quibus nonnulli Theologi scandalizantur, quando vident eos de Theologicis difficultatibus se intromittere vltra verba Theologorum, quæ in scripturis suis inueniunt, aliquid ex suo ingenio proferendo, quia enim in Theologia sunt minime eruditi, ideo auctoritates Theologiæ (quas in suis libris recipiunt) non debent exponere vltra sensum grammaticalem: nec ex eisdem aliquas conclusiones inferre; nisi sequantur tam patenter, quod quilibet illiteratus vtens ratione possit aduertere, quia cum sæpe talium auctoritatum Theologiæ non habeant intellectum: si ex eis voluerint aliquas conclusiones inferre, faciliter incident in errores, quod in istis canonistis accidit; qui ex prædicto capitulo Alexandri Tertii, *cum Christus*, volebant inferre, quod Papa potest facere nouum articulum fidei, nam ex illo capitulo, credebant posse concludi, quod ante istam constitutionem licebat dicere, Christum non esse Deum & hominem; cum tamen non dicat, nec ibi etiam inhibeat dicere Christum non esse Deum & hominem, licet non prohiberet dicere, Christum non esse aliquid secũdum quod homo. Cuius causam assignat, quia Christus est verus Deus & verus homo. Istæ autẽ sunt assertiones distinctę: Christus est verus Deus & verus homo; &, Christus est aliquid secundũ ꝙ homo, vna tamen sequitur ex alia. *Disc.* Clare video, quod prædicti canonistæ capitulũ prædictũ, *cum Christus*, male allegabant ad probandum, ꝙ ante tempora Alexandri licebat dicere, Christum non esse Deum & hominẽ. Sed videtur ꝙ bene allegauerunt ad probandum, Papam posse facere nouum articulũ fidei: quia ꝙ Christus est aliquid secũdum quod homo, ante tempora Alexandri III. non fuit articulus fidei: imo licebat contrariũ opinari, ipse aũt fecit, vt esset articulus fidei: & ꝙ non licet dicere contrarium, ergo ipse fecit nouum articulum fidei. *Mag.* Ad illam tuam obiectionẽ respondent secũdæ sententiæ assertores, dicentes: ꝙ *articulus fidei* accipitur stricte pro veritate catholica in symbolo autenti-

eo sub propria forma inserta: & sic non loquimur nunc de articulo fidei. Aliter potest accipi *articulus fidei* large pro omni veritate catholica, & isto modo est nunc sermo de articulo fidei. Et sic non potest Papa facere nouum articulum fidei, nec Papa Alexander fecit talem articulum: quia tunc non fecit nouam catholicam veritatem: sed fecit quod nec asserendo nec opinando diceretur contrarium illius, quod ante fuit catholica veritas: & quod dicentes contrarium, excommunicationis sententiæ subderentur, & ita ista, Christus secundum quod homo est & fuit aliquid, ante Alexandrum III. fuit vera catholica veritas. Sed ante tempora Alexandri non innotuit ecclesiæ, quod esset catholica. Ex illis enim, quæ in scripturis diuinis habentur, veritates multæ sequuntur, quæ tamen latent ecclesiam: & ideo catholicæ sunt, licet ecclesia nondum diffinierit, an catholicam sapiant veritatem.

Cap., XV.

In quo monetur dubitatio, vtrum hæresis sit species specialissima, an alias adhuc sub se habeat species, ad quam respondetur sub distinctione conformiter ad opiniones supra recitatas de veritatibus.

Discipul. Quia diffinitio hæresis (de qua disseruisti plura) inconueniens mihi videtur: nec tamen ex ea intelligo, an hæresis sit species specialissima, vel sub se species plures habens, de hoc quid sentiant literati, nunc postponas exprimere. *Mag.* De diffinitione specifica sunt plures opiniones. Quidam enim dicunt, quod eadem res sub diuersis speciebus collocari non potest: quidam autem dicunt contrarium. *Discip.* De talibus difficultatibus nullatenus te intromittas. Nam ad Philosophicas sententias spectat: quarum difficultates proprias quantum potes euita. Sed dic tamen nunc, quid tenetur de hæresibus: an omnes sub vno modo, vel nomine, vel genere, aut specie continentur: aut sub pluribus? *Mag.* Intentionem tuam aduerto: & ideo ad mentem tuam volo tibi opiniones contrarias recitare. Si recolis, de veritatibus catholicis opiniones narraui, quia quidam dicunt, quod illæ solæ veritates sunt catholicæ reputandæ, quæ explicite vel implicite in scripturis diuinis habẽtur. Alii autem asserunt, quod præter illas veritates sunt nonnullæ aliæ inter veritates catholicas numerandę, iuxta illas opiniones sunt etiam de hæresibus opiniones contrariæ. Quidam enim tradunt, quod hæresis solummodo habet tres species siue tres modos hæresum diuersarum: propter quas debet solummodo quis puniri. Prima species vel primus modus hæresum est, earum videlicet, quæ veritatib. sub forma propria in scriptura diuina repertis non solum quomodolibet aduersantur, sed etiam in eisdẽ terminis contradicunt, tales enim sunt illæ: verbum non est caro factum: Deus non creauit in Principio cœlum & terram: Christus non est assumptus in cœlum, & huiusmodi. Aliæ sunt hæreses, quæ parenter omni intelligenti & etiam illiterato, etiam his quæ in scripturis diuinis habentur, aduersantur & repugnant; quales sunt tales: Christus non fuit natus pro salute nostra: nulla est vita beata, & consimiles. Aliæ sunt hæreses, quæ non patent omnibus sed solũmodo literatis & sapientibus eruditis in scripturis diuinis per magnam & subtilem considerationem possunt sacris literis aduersari, cuiusmodi sunt tales: Christus non est aliquid secundum quod homo: duæ personæ sunt in Christo, & huiusmodi, multæ aliæ autem sunt, quæ prædictos modos hæresum asserentes dicunt, videl. quod præter hæreses iam dictas sunt aliæ duæ: videl. quod doctrinæ, quæ absque scripturis Apostolicis per reuelationem fidelium sibi succedentium vel per scripturas fidelium ad nos peruenit, quomodolibet aduersantur, sed etiam illi errores, qui alicui veritati post tempora Apostolorum reuelatæ repugnant: omnes illi sunt inter hæreses computandi.

Cap. XVI.

In quo ostenditur, quod præter hæreses prædictas sunt quidam errores mortiferi & hæresim sapientes, qui tamen stricte non debent hæreses appellari.

Discip. Ista secunda sententia magis mihi apparet consona veritati: sed dic mihi, an isti assertores omnes errores pestiferos, quos nulli licet Christiano fideli asserere, sub istis modis hæresum comprehendant. *Magist.* Præter hæreses supra dictas asserunt esse quosdam alios errores mortiferos: qui tamen non debent stricte hæreses appellari, tales errores dicunt esse illos, qui cronicis & historiis ecclesiasticis fide dignis ac probatis gestis fidelium, quæ rationabiliter negari non possunt, obuiari noscuntur. Alii adhuc sunt errores, qui veritatibus catholicis & cronicis vel historiis ecclesiasticis fide dignis ac gestis, quæ rationabiliter negari non possunt, incõpossibiles demõstrantur, cuiusmodi sunt tales Regulę religiosorũ non sunt catholicæ: fides B. Augustini nõ fuit vera nec fidelis: & huiusmodi, & istos errores quamuis stricte accipiendo vocabulum hæresis non reputant inter hæreses cõputandos: dicunt tamen quod sapiunt hæresim manifestã; quod non est aliud quam dicere, quod ex eis & aliis veris, quæ negari nõ possunt, sequãtur hæreses proprie dictæ, & ideo dicũt, quod isti errores possunt large hæreses appellari. *Di.* Enarra generales modos pestiferorũ errorũ, quos secundũ sniam illã nulli licet catholico & fideli pertinaciter defensare. *Magist.* Tales modi generales (quorum aliqui sub se plures

modos

modos continent speciales) sunt quinque. Quorum primus est error, qui solis contentis in Scriptura diuina repugnat, & ille plures modos continet speciales: sicut ex prædictis apparet, & omnes isti errores deberent hæreses appellari. Secundus est error eorum, qui doctrinæ Apostolicæ extra scripta eorum quoquo modo repugnant, & ille etiam continet plures modos. Tertius est eorum, qui reuelatur vel inspiratur ecclesiæ post Apostolos quomodolibet obuiant. Quartus est eorum, qui cronicis & historiis & gestis ab ecclesia approbatis contrariantur. Quintus est eorum, qui scripturæ diuinæ vel doctrinæ Apostolicæ extra scripturam eorum, vel inspiratis, vel reuelatis ecclesiæ & aliis veris, quæ negari non possunt, incompossibiles demonstrantur, licet ex forma propositionum solis contentis in scriptura diuina & doctrina Apostolica, & reuelatis seu inspiratis ecclesiæ incompossibiles nequaquam appareant, & isti errores possunt proprie dici, sapere hæresim manifestam: licet stricte sumendo nomen hæresis; non sunt hæreses nuncupandæ. Talis est iste error: castitas monachorum castitati non præeminet coniugali, nam ille error ex forma propositionis non repugnat alicui contento in scriptura diuina vel doctrina Apostolica, nec etiam repugnat alicui reuelato vel inspirato ecclesiæ (vt videtur) contentis tamen in scriptura diuina, & isti vero (quod nulla potest tergiuersatione negari stricte sumpto vocabulo hæresis) monachi seruant & vouent perpetuam continentiam propter Deum, incompossibilis esse dinoscitur, & ideo iste error licet non videatur (stricte vocabulo sumpto) hæresis appellanda: sapit tamen hæresim manifestam, quia ex ipso & quodam vero aperte sequitur hæresis manifesta.

Cap. XVII.

In quo requiritur, vtrum omnis hæresis sit per ecclesiam condemnata, ad quod respondetur secundum vnam opinionem, dicentem, quod sic. Vbi etiam ponuntur quatuor modi hæresum explicite damnatarum, & ibidem tractatur etiam de hæresibus damnatis implicite.

D*iscipulus*. Nunc quam vtile fuit inquirere, quæ veritates debeant catholicæ iudicari: quia ex solutione quæstionis ipsius potest intelligenti patere, qui errores debeant hæreses reputari. Ex inuestigatis etiam circa catholicas veritates sequi videtur, quod omnis hæresis sit damnata: quia cum omnis veritas catholica sit per ecclesiam approbata, videtur quod per eandem ecclesiã omnis hæresis est damnata: cum omnis hæresis alicui veritati catholicæ aduersetur, approbato autem vno contrariorum constat aliud reprobari & damnari, an ergo aliqui literati teneant, omnem hæresim esse damnatam, nequaquam occultes. *Magist*. Multi tenent (quod probare conantur) quod omnis hæresis est damnata, hoc enim concilium generale sub Innocent. Tertio, celebratum, de quo habetur *extra, de hæret. excommunicamus*, sentire videtur, ait enim: *excommunicamus & anathematisamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam catholicam & orthodoxam fidem, quam superius exposuimus*. Ex quibus verbis patenter habetur, quod omnis hæresis est excõmunicata & anathematisata, & per consequens omnis hæresis est damnata. *Disc*. Ex hac auctoritate non videtur, quod omnis hæresis sit damnata: sed solummodo quod omnis hæresis extollens se aduersus fidem, quam supra generale conciliũ exposuit in ca. quod habetur *extra, de sum. tri. & fid. cath c. firmiter*, sit damnata. *Mag*. Dicunt isti, quod per prædictum *c. excõmunicamus*, omnis hæresis sit simpliciter damnata ex hoc ipso, quod omnis hæresis extollens se aduersus fidem catholicam in dicto capitulo *firmiter*, est damnata. Nam in dicto capitulo *firmiter*, tota fides catholica approbatur, ergo omnis hæresis simpliciter per capitulum *excommunicamus*, quod damnat omnem hæresim extollentem se aduersus fidem, quam exposuit & approbauit in *ca. firmiter*, reprobatione damnatur. Quod autem *ca. firmiter*, approbet simpliciter totam fidem catholicam, patet expresse, cum asserẽdo & probando dicat, *hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta per Moysen & sanctos prophetas aliosque famulos suos iuxta ordinatissimam dispositionem temporum humano generi doctrinam tribuit salutarem, & tandem vnicus Dei filius Christus à tota Trinitate conuenienter incarnatus ex Maria semper virgine Spiritu sancto cooperante conceptus, verus homo factus ex humana anima rationali & humana carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit*. Ex his verbis datur intelligi, quod totam doctrinam Christi & famulorum suorum, qui veritates catholicas humano generi tradiderunt, prædictum concilium approbat manifeste, ergo & per capitulum, *excommunicamus*, simpliciter omnis hæresis est damnata, & per hoc Gloss. *24. q. 1. § 1.* notat aperte, dicens: *omnis hæresis damnata, & omnis hæreticus est excõmunicatus quantumcunque sit occultus*. *Disc*. Apparenter ostenditur, quod omnis hæresis damnata est, de quo tamen miror, eo quod sæpe audiui literatos distinguere inter illos fideles, qui incidunt in hæresim iam damnatam, & inter illos, qui incidunt in hæresim iam non damnatam. Vnde & Gratian. vt habetur 24. q. 1 c. 1. eandem distinctionem approbare videtur dicens: *omnis enim hæreticus aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confingit*. Cuius distinctionis primum membrum statim prosequitur eisdem c. & q §. *Si autem ex corde suo nouam hæresim confingit*, &c. dic an asserentes prædicti eandem distinctionem simpliciter negent. *Mag*. Non omnino negant dictam distinctionem, sed cum distinctione cõcedunt dicentes, quod quædam hæreses sunt damnatæ explicite: quædam vero solum sunt

damnatæ implicite, & ideo concedunt dictam diſtinctionem ſub iſto intellectu: quædam hæreſes ſunt damnatæ explicite, quædam non ſunt damnatæ explicite. *Diſc.* Quas vocant hæreſes damnatas explicite? *Magiſt.* Hæreſum damnatarum explicite ponunt quatuor modos. Primus eſt earum, quæ damnantur in ſpeciali, in qua damnatione de ipſis hæreſibus ſub forma propria fit mentio ſpecialis, iſto modo hæreſes Arrii, Neſtorii, Euticii, & Macedonii, & Dioſcori damnatæ fuerunt: ſicut ex *diſtinction. 15. cap. 1. & cap. ſicut ſunt & cap. ſancta Rom.* patenter habetur, ſicut etiam damnatus eſt error Ioachim. *extra, de ſumm. Trin. & fid. cap. damnatus.* & error dicentium, Chriſtum non eſſe aliquid ſecundum quod homo, *extra, de here. cum Chriſtus.* Secundus modus hæreſum damnatarum explicite eſt earum, quarum contrariæ ſub forma propria aſſeruntur ſeu approbantur: quia ex vna contradictoriarum approbata explicite altera explicite intelligitur reprobata, tales ſunt omnes hæreſes, quæ contradicunt veritatibus catholicis, quæ in conciliis generalibus, ſymbolis ac decretis & decretalibus opuſculis ſummorum etiam Pontificum tanquam catholicæ approbantur. Vnde iſta etiam hæreſis, Deus non eſt factor omnium viſibilium & inuiſibilium, eſt hæreſis explicite condemnata pro eo, quod explicite per ſymbolum condemnatur. Tertius eſt earum, quarum contradictoriæ in aliquo volumine vel libro aut tractatu ſpecialiter approbato tanquam catholico ſub forma propria cõtinentur. Et iſto modo omnes hæreſes, quarum contradictoriæ in canone Bibliæ confirmato ſub propria forma continentur, hæreſes damnatæ explicite ſunt cenſendæ: quia eo ipſo, quod canon Bibliæ explicite approbatur, omnes veritates in ipſo aſſertæ approbantur, & per conſequens earũ contradictoriæ explicite reprobantur & damnantur. Quartus eſt earum, ex quibus patẽter etiam omnibus laicis vſum habentibus rationis ſequitur aliqua hæreſis ſub aliquo trium modorum priorum cõprehenſa. *Diſcip.* Contra aliqua prædictorum poſſem dubia multa mouere, & forſan non eſſent multum ad rem: quia voces ſunt ad placitum, & ideo poſſunt vocare hæreſes damnatas explicite ſtricte & large, ſicut placet eis, dummodo in auctoritatibus non inueniatur expreſſe contrarium. Idcirco dicas, quas hæreſes vocant damnatas ſolum implicite. *Magiſter.* Hæreſes implicite damnatæ dicuntur illæ, de quibus viris literatis ſolummodo in literis ſacris eruditis per ſubtilem conſiderationẽ patet, quomodo veritati catholicæ, contentæ in ſacris Scripturis, vel doctrinæ expreſſæ vniuerſalis eccleſiæ aduerſantur: & quod ex eis ſequitur aliqua hæreſis aliquo prædictorum modorum damnata explicite, dicunt eſſe damnatas implicite & non explicite, talis hæreſis fuit hæreſis Græcorum dicentium, Spiritum ſanctum non procedere à Filio, antequam damnaretur explicite. Multæ etiam hæreſes, de quibus habetur in decretis, aliquando fuerunt huiuſmodi, quæ poſtea explicite damnatæ fuerunt, tales ſunt hæreſes nonnullorum Doctorum modernorum. Eſt enim notorium, quod moderni Theologi circa diuina opiniones tenent contrarias, quas putant in diuinis ſcripturis fundari, quarum altera in rei veritate ſcripturæ diuinæ repugnat, ſicut & tenent contrarium opinantes. Vnde & eam per ſcripturam diuinam improbare nituntur, ſicut in ſcripturis eorum patet aperte, & ita in rei veritate altera earum eſt damnata implicite: cum veritas contraria ſit implicite approbata ex hoc, quod doctrina eccleſiæ, ex qua infertur, noſcitur approbata.

CAP. XVIII.

In quo notatur vtilitas diſtinctionis capituli præmiſſi inquiſitoribus hæreticæ prauitatis, quos ſcil. hæreſes tenentes poſſunt condemnare.

DIſcipulus. Siue iſti deuient à proprio modo loquendi, ſiue non, video quod inter hæreſes, quas dicunt eſſe damnatas explicite, & quas dicunt eſſe damnatas implicite, ſolum eſt aperta diſtinctio: ſed ad quam vtilitatem iſtam diſtinctionem aſſignent ignoro; & tamen deſidero ſc re. *Magiſter.* Putant iſtam diſtinctionem eſſe ſumme neceſſariam epiſcopis & inquiſitoribus hæreticæ prauitatis, vt ſciant contra quos accuſatos de hæreſi debeant procedere, & contra quos poteſtatem procedendi non habent, nam omnes tenentes pertinaciter hæreſim aliquo prædictorum modorum explicite damnatorum poſſunt legitime iudicare. Tenentes vero hæreſes damnatas implicite tantummodo, iudicare non poſſunt, nec de talibus cauſam ventilare valent, nec inueſtigando diſcutere, nec de eiſdem ſententiam diffinitiuam proferre. Sed huiuſmodi hæreſim aſſerens vel defendens ſummi Pontificis vel generalis concilii eſt reſeruandus examini. *Diſcip.* Si iſti ſuam ſe n-tiam auctoritate vel ratione valeant confirmare, non tardes oſtendere. *Magiſter.* Poſſunt ſe fundare in vna ratione, quæ talis eſt. Ad illum ſolum ſpectat aſſertionem damnatam vel hæreſim damnatam implicite, de qua nunquam innotuit eccleſiæ, an debeat hæreſis reputari, tanquam hæreticam condemnare, ad quem ſpectat huiuſmodi hæreſes condemnare ſolenniter: quia videtur maxime veritati inhærere, quando inter catholicos literatos & in ſacra pagina eruditos in tali aſſertione an debeat cenſeri hæretica, opiniones habentur contrariæ. Sed aſſertio, quæ in rei veritate eſt hæretica: de qua tamen an ſit hæretica, inter doctores opiniones reperiuntur contrariæ, ſolenniter & explicite condemnare, pertinet ad ſummum Pontificem vel concilium generale, vel ad vniuerſalem eccleſiam, igitur ad nullum inferiorem ſummo Pontifice, nec ad collegium inferius ſummo concilio generali, vel vniuerſali eccleſia, ſpectat aſſertionem huiuſmodi tanquam hæreticam ex-

pli-

plicite condemnare. Maior istius rationis videtur esse certa: quia qui iudicialiter pronunciat aliquem hæreticum, potest pronunciare solenniter assertionem, pro qua iudicat eum esse hæreticam & inter hæreses computandam. Minorem ostendunt auctoritate & ratione. Primo auctoritate Innocentii Papæ, qui vt habetur vigesim. quart. quæst. 1. cap. *quotiens*, ait: *Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres episcopos non nisi ad Petrum sua rationis auctoritatem referre debere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod quæstio fidei ad inferiorem summo Pontifice referri non debet. hoc est quod Glossa dicit ibidem: *Aliud est quæstionem de fide motam terminare, quod non præterquam ratione fidei permittitur. Aliud est ipsam sine diffinitione ventilare, quod inferiores facere possunt.* Ex infra obiiciens ait: *videtur contra extra, de hære. ad abolendam. Nam ibi innuitur, quod illi iudicandi sunt tanquam hæretici, quos ipsi iudicandos dixerunt*, & respondens ait: *Sed dic, quod illud intelligendum est, quando tale quid dicunt, quod certum est dictum eorum esse hæresim: nec vlli est dubium.* Item ad idem videtur concordare Glossa prædicti capituli, super verbo *in fide*, quæ ait: *In fide, id est fideliter agitare causas fidei, & non procedere ad sententiam vel determinationem, qui sunt qui dubitant. Nam aliquibus videtur, quod episcopi possunt determinare, extra, de hæreticis, ad abolendam. & de iudiciis, at si clerici, & aliquando Papa, extra, de hære. cum Christus.* Ex istis colligitur, quod nullus inferior summo Pontifice potest determinare quæstionem motam de fide, præcipue quando literati dubitant & contrarie opinantur. Hoc etiam Innocentius Tertius, *extra de baptism. & eius effectu. cap. maiores*, sentire videtur, ait enim: *Maiores ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri sedem referentes intelligi, qui cum quærenti Domino, quem discipuli dicerent, ipsum esse, respondisse notatur, Tu es Christus filius Dei viui.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod ad sedem beati Petri est quæstio fidei referenda: & ita nec collegium inferius collegio generalis concilii: nec aliquis episcopus inferior Papa potest aliquam hæresim, de qua est dubium an sit hæresis, condemnare; & per consequens nullum talem hæresim asserentem valet, tanquam hæreticum condemnare, irrationabile enim omnino videtur, quod episcopus vel inquisitor hæreticæ prauitatis, qui sæpe sacræ Scripturæ imperitus existit, opiniones Doctorum Theologiæ posset tanquam hæreticas condemnare.

Cap. IX.

In quo fiunt tres instantiæ contra dicta in capitulo præcedenti de hæresum condemnatione, vbi etiam tractatur de articulis condemnatis Parisiis, ad quas respondetur capitulo 21. 22. & 23.

Discipulus. Quamuis ista sententia videatur fortiter esse probata, tamen contra ipsam negantes in mente instantias reuolui. Quarum prima est de Vniuersitate Parisiensi, quæ multas opiniones multorum, & etiam Thomæ ipso viuente, tanquam errores excommunicauit & damnauit. Secunda est de duobus archiepiscopis Cantuariensibus, quorum vnus erat Doctor Theologiæ de ordine Fratrum Prædicatorum, qui fuit postea Cardinalis. Secundus erat Doctor Theologiæ Fratrum Minorum, qui doctrinam Fratris Petri Iohannis damnauit, & ita videtur, quod tam ad collegium inferius concilio generali, quam ad alias personas inferiores summo Pontifice spectat opinatos errores theologorum condemnare, quamobrem qualiter ad ista respondetur manifesta. *Magist.* Ad primam instantiam de Vniuersitate Parisiensi, respondetur multipliciter. Vno modo, quod multas assertiones temerarie damnauit damnando veritatem. Nullo modo enim potest solenniter absque temeritate veritas damnari: licet quis possit & valeat absque temeritate damnabili veritatis contrarium opinari & de veritate dubitare. Nunquam tamen veritas solenniter & publice absque temeritate damnabili damnatur. Cum igitur multorum iudicio inter articulos damnatos Parisiis contineantur complures veritates, sequitur quod eadem Vniuersitas plures assertiones temerarie condemnauit, & istius sententiæ fuerunt illi, qui post reuocationem dictæ sententiæ, quoad opinionem Thomæ easdem opiniones Thomæ prius damnatas nunc Parisiis tenent & approbant publice & occulte. *Discipulus.* Miror quod dicunt, vt refers, aliquos ante reuocationem sententiæ sancti Thomæ assertiones damnatas Parisiis tenuisse, forte, quod hoc fecerunt ignoranter, nescientes tales assertiones ibidem fuisse damnatas. *Magister.* Volo te scire, quod multi scienter nonnullas assertiones damnatas Parisiis occulte & publice docuerunt. Vnde scio quendam Doctorem de ordine Prædicatorum assertionem damnatam Parisiis ante dictam reuocationem determinasse, & cum contra se obiiceretur, quod dicta assertio, quam tenuit, esse damnata Parisius: Respondit, damnationem illam nequaquam mare transisse. Istius etiam sententiæ fuit Magister Godfridus de Fontibus: & hoc determinasse videtur, vt in scripturis suis reliquit, quod articuli damnati erant corrigendi.

Cap. XX.

In quo inquiritur de sententia excommunicationis lata à condemnantibus huiusmodi articulos, vtrum liget tenentes huiusmodi articulos.

Discipulus. Verba, quæ faris, me cogunt incidentaliter interrogare, si aliqui tenentes huiusmodi veritates cum assertionibus eandem excommunicationem incurrerint, cum sententia lata ex causa iniqua neminem videatur inuoluere. *Magister.* Nonnulli putant, quod si dicta sententia excommunicationis fuerit iniqua, ipsa nullum tenentem veritatem damnatam de facto potuit quo quomodo ligare, nec talis debuit se reputare ligatũ, licet alii credentes sententiam dictam non esse iniquam, ipsum tanquam excommunicatum vitare debuerunt. Hanc assertionem triplici ratione probare nituntur: quarum prima est hæc, secundum Innocentium Tertium, vt habetur *extra, de sentent. excommunicat. cap. per tuas*: sententia excommunicationis continens intolerabilem errorem non ligat, sed excommunicare assertionem catholicam est intolerabilis error, ergo talis sententia nullum ligat. Secunda ratio est hæc, nullus potest cogi ad malum, negare autem assertionem catholicam, est de se malum, ergo ad hoc per nullam sententiam potest quis cogi, & per consequens sententia ad hoc cogẽs est nulla. Sententia aũt excommunicationis, qua excommunicatur catholica veritas, quantum est ex forma sententiæ, cogit negare catholicam veritatem, ergo talis sententia nulla est, & per consequens sententia ad hoc cogens est nulla, igitur non meretur dici sententia excommunicationis, qua excommunicatur catholica veritas, quantum est ex forma sententiæ: quia cogit negare catholicam veritatem, igitur talis sententia nulla est, & per consequens neminem ligat. Tertia ratio est hæc, sententia hæretici neminem ligat, vt habetur *24. quæst. 1. cap. audiamus*, sed si dicta sententia excommunicationis se extendat ad catholicas veritates ferentes eandem sententiam fuerunt hæretici: quia dubius in fidem est infidelis & hæreticus, ergo multo fortius damnans sententialiter catholicam veritatem hæreticus est censendus, si autem ferentes dictam sententiam fuerunt hæretici, ipsa omnino nullum ligauit.

Cap. XXI.

In quo respondetur ad primam instantiam, de vniuersitate Parisiensi factam supra capitulo decimo huius.

Discipul. An excommunicantes ignorantes assertionem catholicam sint censendi hæretici, postea diligenter inquiram, & ideo ad propositum reuertar, & modo ad præfatam sententiam seu instantiam de vniuersitate Parisiensi, qualiter respondetur enarra. *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod Vniuersitas Parisiensis multas assertiones temerarie excommunicauit, & ideo non, quia illas assertiones putant sapere orthodoxam veritatem: sed quia quoquomodo repugnant fidei orthodoxæ, non apparet. Alii dicunt, quod ideo dicta excommunicatio fuit temeraria reputanda, quia excommunicantes potestatem, quam non habebant, indebite vsurpauerunt, & ideo iuste fuit sententia postea eadem reuocata. Adhuc est quarta responsio, quod episcopus Parisiensis auctoritate Apostolicæ sedis rite eandem tulit sententiam, damnare autem assertionem hæreticam auctoritate Apostolicæ sedis ad inferiorem summo Pontifice potest licite pertinere. *Discipulus* Si tam damnans solenniter assertionem catholicam, quam reuocans ritam & iustam damnationem hæreticæ prauitatis sit iudicandus hæreticus, de quo inferius interrogationes tibi proponentur, necessario cõcedendum est, quod ferentes dictam sententiam excommunicationis contra opiniones Theologiæ, vel postea reuocantes eandem, sint inter hæreticos computandi. *Magister.* Quibusdam videtur, quod ferentes aliqui reuocantes sunt hæretici reputandi, sed qui verius dicant sciri non potest, nisi præcognoscendo an assertiones damnatæ & postea reuocatæ, hæreticæ vel catholicæ sint censendæ.

Cap. XXII.

In quo respondetur ad instantiam secundam supra cap. 19. factam.

Discipulus. De illa instantia non amplius te intromittas: sed dic, quomodo ad secundam instantiam respondetur. *Magister.* Illa instantia comprehendit duas, quarum prima est de primo archiepiscopo, qui fuit de ordine Prædicatorũ. Secunda est de secundo archiepiscopo, qui fuit ordinis minorum. De primo diuersis modis dicitur à diuersis. Dicunt enim quidam, quod damnatio sua temeraria existebat, eo quod veritates, vt dicunt, condẽnauit. Vnde quidam alius archiepiscopus ipsum de dicta damnatione acriter reprehendit, scribens ei epistolam, in qua manifeste asseruit, quod veritates damnauerat. Multi enim putantes ipsum veritates damnasse, quod fuerit hæreticus, nequaquam affirmant: quia (vt dicunt) nullam catholicam veritatem, sed plures veritates philosophi-

cas

cas condemnauit, de assertionibus autem grammaticalibus, logicalibus & pure philosophicis in eadem damnatione se (vt asserunt) temere intromisit. *Discipul.* An ille propter illam damnationem fuerit hæreticus reputandus, sciri non potest, nisi assertiones discuterentur, quas damnauit, quod ad præsens non intendo, sed posito quod damnasset aliquam assertionem, quæ in rei veritate est præcipue physica, tanquam hæreticam, nunquid fuisset hæreticus? *Magist.* Quidam dicunt quod sic: quia pertinaciter dicens aliquid esse de veritate fidei, quod ad fidem non pertinet, est hæreticus iudicandus. *Discipul.* De hoc postea perscrutabor: ideo ad propositum reuertere principale, & dic an aliqui alii præter archiepiscopos, de quibus dixisti, senserunt fuisse temerariam damnationem prædictam. *Magist.* Plures alii ipsam fuisse temerariam reputarunt, plures enim Parisienses Doctores & Scholares assertiones damnatas à dicto archiepiscopo publice tenuerunt, nam opinionem Thomæ *de vnitate formæ in homine* inter alias condemnauit: & tamen tu scis, quod plures Parisius ipsam publice tenent, & defendunt & docent: & ita est de multis aliis. *Discipul.* Dic aliam responsionem ad instantiam supradictam. *Magist.* Alii dicunt, quod dictus archiepiscopus dictos articulos temere condemnauit: non quia inter illas veritates aliquæ sint damnatæ: sed quia sibi potestatem, quam non habuit, vsurpauit. *Discip.* Illi reprehendendo dictam damnationem primo fundamento solummodo, quod scilicet nullus inferior summo pontifice habet potestatem aliquam assertionem tãquam hæreticam condemnandi, inniti videntur. *Magist.* Non est, vt dicis, quia isti non solum innituntur fundamento præfato, sed etiam asserunt, quod assertiones præcipue physicæ, quæ ad Theologiam non pertinent, non sunt ab aliquo solenniter condemnandæ seu interdicendæ, quia in talibus quilibet debet esse liber vt libere dicat quod sibi placet, & ideo quia dictus archiepiscopus damnauit & interdixit opiniones grammaticales, logicales & pure physicas, sua sententia fuit temeraria reputa .da. *Discip.* An liceat alicui tales assertiones damnare, nolo ad præsens inquirere: sed indica, si ad sæpe dictam instantiam aliter respondetur. *Magist.* Sunt quidam tenentes, quod quilibet episcopus habet potestatem damnandi hæreses, ex quo tibi patenter innotescit, quod fidei obuiant orthodoxę. *Discipul.* Isti negant, quod prius probasti, scilicet quod sola apostolica sedes potest terminare quęstionem motam de fide, vnde non curo, quod plus loquaris de illo archiepiscopo: sed dic, quid dicitur etiam de secundo. *Magist.* Quidam putant ipsum temerarie condemnasse opiniones Thomæ, quia continent veritatem, quidam autem, quia ad eum quamcunq; assertionem damnare minime pertinebat: Quidam vero dicunt, quod rite damnauit; quod illæ opiniones fidei obuiant orthodoxæ. Et quod illa opinio de vnitate formæ in homine doctrinæ ecclesię manifeste repugnat, quę docet quod idem fuit corpus Christi viuum & mortuum. Et quilibet episcopus habet potestatem damnandi assertiones doctrinæ ecclesiæ repugnantes.

Cap. XXIII.

In quo respondetur ad instantiam tertiam supra capitulo 19. factam.

Discipulus. Narra quomodo respondetur ad tertiam instantiam de ordine Minorum, qui damnauit doctrinam Petri Iohannis. *Magist.* Ad illam multipliciter respondetur. Ad cuius euidentiam debes scire, quod de doctrina Petri Iohannis diuersi diuersimode sentiunt. Quidam enim putant totam doctrinam suam esse catholicam. Quidam æstimant quod nihil in ea inuenitur, quod hæresim sapiat manifestam, multa tamen falsa & fantastica continet: & præcipue cum futura prædicit. Alii reputant, quod hæreses continet manifestas.

Primi & secundi tenent, quod ordo Minorum dictam doctrinam temerarie condemnauit: imo nonnulli putant quod damnantes incurrerunt hæreticam prauitatem: quia damnare sententialiter catholicam veritatem efficit damnantem hæreticum pertinacem. Tertii variant, quidam enim licet reputent doctrinam Petri Iohannis esse hæreticam, tamen Ordo antedictus temere condemnauit eandem potestatem, quam non habuit, vsurpando. Alii dicunt quod condemnantes nequaquam temere processerunt: quia processerunt auctoritate papæ, & dicunt quod Nicolaus quartus eandem doctrinam mandauit condemnari. Tertii dicunt specialiter de illo capitulo Massiliensi, quod non temere condemnauit prædictam doctrinam, quia solum damnauit vel potius damnata declarauit vel pronunciauit ea, quę prius per conciliũ generale vel per aliquem Romanum pontificem damnata fuerunt vel quæ aperte contradicebant scripturæ diuinæ. *Discip.* Illa vltima sententia magis mihi placet, pro eo præcipue, quod nec Ordini antedicto attribuit vsurpasse potestatem antedictam, quam non habuit, nec damnationi sanctissimi patris Domini Innocent. papæ 22. noscitur obuiare: & ideo ipsam, quantum poteris, fulcire nitere. *Magist.* Istam sententiam declarare non possem, nisi articulos damnatos & acta Ordinis sæpe dicti, ac etiam doctrinam fratris Petri præfati, de qua dicti articuli sunt accepti haberem, tu autem scis, quod nullum habeo prædictorum, & forte illi de Ordine nolunt mihi communicare prædicta.

Cap. XXIV.

Vbi inquiritur, si quis inferior Papa possit licite quamcunq; assertionem non damnatam explicite, tanquam hæreticam excommunicare vel damnare, vbi specialiter assignatur causa de opinione Thomæ, quare fuerit condemnata.

Discipulus. Ex quo illam sententiam vltimam declarare non potes, declarationem eiusdem vsq; ad aliud tempus (si forte prædicta ab eodem Ordine habere potueris) differamus: sed dic an aliqui sint, qui teneant quod aliquis inferior summo pontifice valeat licite quamcunque assertionem non damnatam explicite tanquam hæreticam excommunicare vel damnare. *Magist.* Ad hoc respondent quidam dicentes: quod quamuis non liceat alicui inferiori papa damnare &c. Licet tamen collegiis aliis & prælatis inferioribus papa assertiones erroneas ex causa rationabili interdicere, & præcipere, quod nullatenus publice defendantur. Et ideo dicunt, quod si Vniuersitas Parisiens. & Cantuariens. archiepiscopi sæpe fati ex causa rationabili opiniones Thomæ interdixissent, tantummodo præcipiendo quod publice eas non defenderent ac docerent Parisiis & ad sententiam excommunicationis & damnationis opinionum earundem nullatenus processissent, nil temerarie commisissent. *Discipul.* An potest esse causa rationabilis præcipiendi opiniones aliquas publice non teneri. *Magist.* Dicunt quod pro scandalo & schismate aliisq; malis & periculis euitandis possunt opiniones aliquæ & quæstiones veræ rationabiliter interdici. *Discip.* Nunquid fuit vnquam aliquod scandalum de opinionibus Thomæ? *Magist.* Sæpe audiui à multis Anglis & Britonibus enarrare, quod de opinione Thomæ de vnitate formæ, quando conclusiones, quæ ex ipsa sequuntur, explicabantur, scandalum fuit in Anglia prope infinitum. *Discipul.* Quæ fuerunt illæ conclusiones sequentes ex opinione Thomæ de vnitate formæ, quæ expresse scandalizabant populum. *Magist.* Secundum istos subscriptæ sunt. Quod corpus Christi non fuit idem numero viuum & mortuum: & quod corpus Christi, quod iacuit in sepulchro, in ipso triduo nunquam fuit corpus Christi dum viueret: quod corpus & reliquiæ, quæ à fidelibus pro corporibus sanctorum & reliquiis venerantur, nunquam fuerunt corpora nec partes sanctorum dum viuerent: nec corpora mortua vnquam fuerunt corpora viuentium, quod caro mortua nunquam fuit viua. *Discipul.* Satis certificasti de conclusionibus sequentibus ex opinione de vnitate formæ substantialis; & ideo ad propositum redeundo explica rationes (si quæ sunt) pro assertione supradicta. *Magist.* Assertionem suam probant tali ratione. Omne illud, quod potest licite prætermitti à subditis, potest ex causa rationabili à prælatis & iurisdictionem habentibus super subditos interdici, nam qui potest & debet omnibus vtilitatibus omnium intendere & prouidere; potest & periculis obuiare, & in talibus licitis & honestis omnes subditos obedire, vt colligitur ex sacris canonibus *9. q. 4. c. si autem & c. si quis & c. absit.* Sed opiniones aliquas non defendere, non docere, est licitum; imo quandoque expediens & necessarium, ergo potest à prælatis & collegiis iurisdictionem habentibus ex causa rationabili interdici. *Discipul.* Secundum hanc rationem liceret quandoque prælatis interdicere veritates, nam quandoque tacere veritatem est expediens. *Magist.* Interdicere veritatem omnibus & pro omni tempore non licet secundum istos: sed aliquibus tantum & pro aliquo tempore impedire, ne veritates aliquas docere præsumant, licet, sicut dicit Apostolus, *mulieri docere non permitto*, & Dominus in Euang. ait: *nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos.* Ex quibus verbis colligitur, quod nec omnibus nec omni tempore veritatem expedit vel prædicare aut docere vel defendere. *Discipul.* Ex hoc videtur, quod nulli licet opiniones seu assertiones aliquas damnare: neque omnibus & pro omni tempore interdicere, licet aliquibus & pro aliquo tempore licite ipsas interdicere possint. *Magist.* Hanc conclusionem ipsi concedunt, & ideo signanter dicunt, quod ex causa rationabili, licet inferioribus aliquas assertiones interdicere per hoc insinuantes, quod cessante causa cessat interdictum.

Cap. XXV.

Notat, quo fundamento debeat inniti Papa, vel concilium generale damnando aliquam assertionem explicite prius non damnatam, tanquam hæreticam, & ponuntur tres modi dicendi circa illud.

Discipulus. Licet circa prædicta mihi multæ dubitationes occurrant, illis tamen prætermissis ad intentum principale reuertor, mihi autem videtur probabile, quod nullus inferior papa potest aliquam assertionem non damnatam explicite tanquam hæreticam excommunicare vel damnare explicite: sed adhuc ignoro quo fundamento papa vel concilium generale in damnando explicite aliquam assertionem non damnatam tanquam hæreticam debet inniti. vnde de hoc quid sentiunt

tiunt literati dicere non postponas. *Magist.* Circa interrogationem tuam opiniones contrarias recitabo. Dicunt enim quidam tenentes, quod tantæ auctoritatis est papa, quod ad placitum potest quamcunque assertionem tanquam hæreticam damnare, & isti dicuntur esse imitatores papæ Sergii persecutoris papæ Formosi: qui, vt in quodam libro de antiquissima litera legi in tantum volebant papam extollere, quod asserebant *papam non posse damnari: sed quod quicquid faceret, saluaretur*, ita isti dicunt, quod quicquid papa diffinit esse tenendum, omnes tenere & credere, hinc dicit Gloss. distinct. 9. c. si Romanorum: *Illud quod papa approbat vel reprobat, nos approbare vel reprobare debemus.* *Discipul.* Ista assertio sonat, quod papa hæreticari non potest, de quo postea interrogationem specialem habebo. Ideo de hoc pro nunc transeamus, & monstra vt promisisti assertionem contrariam. *Magist.* Alii asserunt manifeste, quod papa & concilium generale ac etiam vniuersalis ecclesia, si recte damnat aliquam assertionem tanquam hæreticam, stricte loquendo de assertione hæretica, vni vel pluribus de tribus fundamentis debet inniti & se patenter fundare. Primum est super sacram scripturam, & isti fundamento innitebantur concilia generalia principalia, hæreses Arrii, Macedonii, Nestorii, Euticis & Diostori condemnando, sicut enim aliqua istorum conciliorum condendo symbola in auctoritate sacræ scripturæ se fundabant, teste Isidoro, qui, vt habetur dist. 15. c. 1. ait: *Sancti patres in concilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta fidem catholicam & apostolicam post Apostolos symbolum tradiderunt: isti hæreses condemnando pro fundamento sacras literas posuerunt.* Sic etiam Alex. tertius damnando assertionem dicentem, quod Christus non est aliquid secundum quod homo, in hac veritate à diuina scriptura accepta, Christus est verus Deus & homo, se fundauit. Sic etiam sancti Doctores reprobando ipsas per scripturas conuincere conabantur, sicut in libris eorum patenter habetur, vnde & Isidorus, vt habetur *24. q. 3. c. notandum*, plures hæreses per scripturas sacras arguit euidenter. Secundum fundamentum est, doctrina Apostolica in scripturis Apostolicis non redacta, sed relatione succedentium fidelium vel scripturis fide dignis ad nos peruenit, & isti fundamento innititur Nicolaus papa, qui, vt habetur *c. omnes, in decretis, dist. 22.* vbi patenter colligitur diffiniens, *hæreticum fore censendum, dicere ecclesiam Romanam non esse caput omnium ecclesiarum*, cum tamen de hoc in scripturis sacris mentio minime habeatur: sed hoc Apostoli tradiderunt & docuerunt fideles, quæ doctrinæ relatione fidelium sibi succedentium & scripturis sanctorum patrũ ad nos peruenerunt. Pro hoc faciunt rationes & auctoritates, quas supra (cum tractarem interrogationem tuam, quę veritates sunt catholicę reputandę) adduxi. Tertium fundamentum est, reuelatio vel inspiratio noua diuina. Si enim aliqua veritas æterna, quæ pertinet ad salutem, de nouo reuelaretur ecclesiæ: ista esset tanquam catholica approbanda & omnem falsitatem ei contrariam posset ecclesia & etiam papa tanquam hæreticam condemnare. Et quamuis isti exemplum nesciant inuenire (quod vnquam ecclesia aliquam hæresim condemnando se in tali reuelatione vel inspiratione fundauerit) tamen dicunt, quod hoc non est impossibile: quia posset Deus, si sibi placeret, multas veritates catholicas nouiter reuelare vel inspirare. *Discipul.* Quid si papa, vel etiam concilium generale dicat, sibi aliquam veritatem esse reuelatam à Deo, vel etiam inspiratam: nunquid alii fideles credere astringuntur? *Magist.* Dicunt isti, quod absque miraculo manifesto non est eis credendum: quia non sufficit nude asserere, quod eis est veritas reuelata vel etiam inspirata: sed oportet quod talem reuelationem seu inspirationem miraculi operatione confirment apta. *Discip.* Quid dicerent isti, si omnes Christiani nullo excepto aliquam assertionem tanquam hæreticam firmiter acceptarent, quam tamen nec ex scripturis diuinis, nec ex aliqua doctrina ab ecclesia procedente possent ostendere. *Magist.* Dicunt quod talis veritas esset tanquam catholica acceptanda: quia talis concors adhæsio omnium Christianorum nullo excepto alicui assertioni huiusmodi sine miraculo non potest contingere, cum enim omnes fideles firmissime teneant, quod iuxtà promissionem Saluatoris, Matthæi vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, ecclesia vniuersalis nunquam errabit, constat quod sine speciali inspiratione diuina nunquam ecclesia vniuersalis assertioni, quæ non dependet ex doctrina ecclesiæ præcedenti, firmiter adhærebit, & ideo tunc miraculum fieri esset credendum. *Discipul.* Quid sentiunt, si omnes Christiani propter paucos vel vnum assertioni tali (quæ ex doctrina ecclesiæ præcedenti probari non posset) adhærent? *Magist.* Dicunt, quod si vnus solus dissentiret, non esset talis veritas acceptanda. quia in vno solo potest stare tota fides ecclesiæ, quemadmodum tempore mortis Christi tota fides ecclesiæ in sola beata virgine remanebat, nec est etiam credendum, quod omni tempore post tempora Apostolorum fuerint aliqui magis accepti Deo, quam fuerint Apostoli ante mortem Christi. Si ergo Christus post crucifixionem suam permisit cunctos Apostolos à fide catholica deuiare, & solam beatam virginem firmiter permanere in fide: temerarium est asserere, quod nunquam ante finem mundi Deus permittat totam multitudinem Christianorum præter vnum à fide recedere orthodoxa. *Discipul.* Ista nescio improbare: sed videtur quod ad hoc, vt omnes catholici teneantur alicui veritati nouiter reuelatæ firmiter adhærere: non sufficit eam operatione miraculi confirmare: cum per malos & infideles fiant mirabilia, sicut ex verbis euangelii *Matt. 7.* colligitur, & apparet Christo dicente: *multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus, confitebor illis quia nunquam noui vos*: hoc est, nunquam approbaui vos, huic etiam concordat Glo. *ext. de hære. cum ex iniuncto*, vbi habet, quod *Quandoque mirabilia fiunt per malos.* *Mag.* Ad istam obiectioné respondent, dicentes, quod licet per malos fiant mirabilia: nunquam tamen fit verũ miraculum ad confirmationé falsitatis assertę per malos, & ideo qui docent aliquẽ errorem

errorem ad confirmationem illius erroris, nunquam fit verum miraculum, sed si prædicant veritatem, quamuis sint mali, fiunt aliquando mirabilia ad confirmationem veritatis, sicut Iudas proditor, quamuis fuerit malus, quia tamen docuit veritatem, miracula faciebat, quando ergo fit verum miraculum ad assertionem aliquam confirmandam, tenendum est indubie, quod talis assertio pro vera debet haberi, & hoc siue illi quibus reuelata fuerint inter bonos, siue inter malos computentur. *Discipul.* Ista responsio est apparens, vnde quæ dixisti de illa secunda sententia sufficiant: sed si nosti aliquos aliter dicere, non differas indicare. *Magist.* Nonnulli putant, quod tam concilium generale, quam etiam papa in damnando aliquam assertionem tanquam hæreticam in sacra scriptura diuina sola debet se fundare: quia solæ veritates in scriptura sacra contentæ & quæ sequuntur ex eis catholicæ sunt censendæ. De hac sententia tractatus præcedens te poterit informare.

Cap. XXVI.

Quærit de illa modificatione sc. damnamus, si necessario, requiratur ad hoc, vt ponatur explicite, quatenus catholici talem assertionem habeant reprobare vt hæreticam.

Discipulus. Satis aduerto ex præcedentibus, quomodo illa sententia fulciri potest, & quomodo etiam poterit improbari: & ideo ad quæstionem aliam me conuerto, adhuc enim nescio an ad hoc quod catholici aliquam assertionem habere debeant pro damnata explicite, oporteat in damnationem talem vel æquipollentem modificatione vel specificatione vel determinatione tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam adiungere taliter vel æquipollenter proferendo sententiam talem assertionem tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam damnamus, vnde circa hoc vnam vel plures monstra sententias. *Magist.* Ad hoc dicunt, seu respondent dupliciter, quidam enim dicunt, quod talis modificatio seu determinatio in sententia est ponenda ad hoc, vt assertio improbata pro hæresi damnata explicite habeatur, quia dicunt quod assertio, quæ non est damnata, tanquam hæretica haberi non debet. Alii dicunt quod ad hoc quod assertio, quæ non est damnata tanquam pro hæretica habeatur, sufficit (absque determinatione tali) quod ipsa falsa assertio reprobetur vel veritas contraria explicite approbetur, & quod talis approbatio vel reprobatio fundetur in catholica veritate. Sic Alexand. Tertius interdicens & reprobans, ne aliquis dicat Christum non esse aliquid secundum quod homo: suam reprobationem fundauit in catholica veritate, ista videlicet: Christus est verus Deus & verus homo. Et ideo voluit, quod dicta assertio pro hæretica haberetur, licet talem determinationem (tanquam hæreticam) condemnare vocaliter in sua probatione nequaquam expresserit.

Hac etiam ratione probatur, nam veritas explicite approbata & in veritate catholica fundata pro catholica debet haberi, ergo & falsitas contraria debet hæretica iudicari, sed siue approbetur veritas, siue damnetur contraria falsitas, veritas approbatur: quia reprobatio vnius contradictoriorum est alterius approbatio: & econuerso, ergo talis assertio contraria veritati in fide fundata catholica hæretica est censenda & pro damnata explicite.

Cap. XXVII.

In quo agitur de opinionibus Theologorum inter se diuersa sentientium, in his etiam quæ sunt fidei, & vtrum hoc eis liceat, & Papa licite illos taliter opinari sinat, & ibi ponuntur duæ opiniones circa prædicta.

Discipulus. Adhuc habeo quod de hæresum damnatione interrogem, mihi enim apparet, quod omnis error qualitercunque sic patenter, siue latenter scripturæ diuinæ obuians & repugnans, numero hæresum aggregatur, constat autem quod Theologi de his, quæ spectant ad scripturam sacram, contraria opinantur: qui tamen omnes opiniones suas scriptura sacra fulcire nituntur; & per eandem scripturam sacram opiniones contrarias reprobare moliuntur, ergo aliquæ dictarum opinionum contrariarum numero hæresum aggregantur, nunquid ergo papa damnabiliter peccat negligendo hæreses huiusmodi condemnare? *Magist.* Quidam dicunt, quod papa in nullo peccat permittendo Theologos huiusmodi assertiones (quæ sunt in rei veritate hæreticæ) opinando tenere, quod tali ratione videtur posse probari. Permittere

licita

licita non est peccatum: cum etiam quandoq; absq; peccato illicita permittantur, sed huiusmodi errores, qui non sunt damnati explicite, opinando tenere est illicitum, quia talis opinio, quando opinans paratus est corrigi, opinantem non reddit hæreticum, ergo absque peccato permittit huiusmodi, quæ in veritate sunt hæreses, opinando teneri. Alii sentiunt, quod plures Romani pontifices damnabiliter in hoc peccauerunt. Quod probant per hoc, quod non solum hæretici, sed etiam hæreses de ecclesia exstirpandæ sunt, testante concilio generali, quod (prout habetur *extra de hære. excōmunicamus*) episcopos indicat deponendos, q super exstirpando de suis diœcesibus hæreticæ prauitatis fermento negligentes fuerunt siue remissi. Ille ergo, ad quem spectat de officio sibi iniuncto hæreses exstirpare, si negligens fuerit vel remissus, de damnabili negligentia vel regimine excusari non potest, sed ad summum pontificem spectat totam ecclesiam de hæresibus non solum iam damnatis explicite, sed etiam aliis quibuscunq; expurgare, ergo qui tales hæreses sustinent teneri vel doceri, damnabiliter peccauerunt. *Discip.* Non videtur quod papa teneatur de omnibus hæresibus (quæ non sunt damnatæ explicite) purgare ecclesiam: sed sufficit sibi quod eam purget vel purgatam cōseruet ab omni prauitate hæretica explicite iam damnata. *Mag.* Hoc improbant isti dicentes, quod papa qui hæreses insurgentes de nouo negligit improbare & damnare, Apostolus & sanctos patres, qui hæreses pullulantes celerrime damnauerunt, nullatenus imitatur: quorum vestigiis tamen inhærere oportet Roman. Pontificem, si eis vult in cœlesti patri aggregari. Peccauerunt ergo summi pontifices, qui damnare hæreses neglexerunt. *Discip.* Apostoli & sancti patres ideo hæreses damnauerunt, quia inuenerunt pertinaces huiusmodi hæresum assertores, cum ergo Theologi hæresum, quas putant veritati catholicæ minime obuiare, pertinaces non fuerint assertores, non fuerunt hæreses (quas opinando solummodo docuerunt) per Romanos pontifices condemnandæ. *Mag.* Istam excusationem Romanorum pontificum isti dupliciter nituntur impugnare. Primo quia nescierunt an Theologi suis opinionibus hæreticis pertinaciter adhæserunt, ex quo de hoc nullam inquisitionē omnino fecerunt, ergo inquirendo veritatem (vt periculis fidei obuiarent) negligentes & remissi fuerunt. Secundo sic: maiori periculo est fortius diligentius & celerius obuiandum, sed ex hæresibus publice opinatis & dogmatizatis maius imminet periculum religioni Christianæ, quam ex consuetudinibus onerosis & prauis, quia esto quod dogmatizantes suis opinionibus minime pertinaciter adhærerent: tamen timendum est ne simplices Discipuli audientes assertiones huiusmodi à magnis doctorib. edoceri, & pro eis allegari fortiter, & à catholicis nullatenus condemnari, ex apparentia rationum, quas nesciunt soluere, in adhæsionē pertinacem eisdem hæresibus inducantur, & ne hæresis pestiferæ pro veritatibus catholicis incipiant venerari, & pertinaciter defensari sed consuetudines onerosæ & prauæ sunt celerrime comprimendæ, ne in priuilegiorum vius ab ipsis assumantur, vt asserit Nicolaus papa, vt habetur *dist. 8. c. male*, ergo multo fortius hæreses qualitercunque pullulauerint sunt euellendæ radicitus & damnandæ: ne à simplicibus & seducibilib. pro veritatibus catholicis approbentur. *Discip.* Ista ratio vltima est apparens: sed prima opinio apparentia carere videtur: quia secundum sacros canones non est aliqua inquisitio facienda, nisi prius fuerit diffamatus, vt habetur *extra de accu. c. qualiter & quando*, & in multis aliis locis, sed Theologi de hæresibus nullatenus diffamati fuerunt, ergo de eis summi pontificis non debuerunt inquirere. *Magist.* Dicunt illi, quod illa excusatio non est sufficiens, quia licet Theologi non fuerunt diffamati, quod essent hæretici, diffamabantur tamen: quia hæreses docuerunt, vnde etiam multi Theologi nunc putant, quod alii Theologi dogmatizant hæreses, quamuis nolint asserere quod sint inter hæreticos computandi. Multi etiam cum assertione forte putant, quod omnes opiniones Thomæ, qui quondam fuerunt damnatæ Parisiis, sint hæreticæ iudicandæ. Item nonnulli etiam credunt, omnes opiniones, quas Cantuarienses archiepiscopi damnauerunt, inter hæreses computandas, quidam enim firmissime credunt, quod dicere *voluntatem nihil posse velle contra actuale iudicium rationis*, sapiat hæresim manifestam: quia (vt dicunt) hoc omne meritum tollit & demeritum. Quidam etiam certitudinaliter credunt, quod dicere *in homine non esse nisi vnam formam substantialem*, veritati obuiat orthodoxæ. Quidam etiam putant, quod multæ opiniones Scoti sunt inter hæreses numerandæ, dicere enim, quod *sapientia Dei ab essentia Dei ex natura rei quomodolibet distinguatur*, contradicere putant simplicitati diuinæ: & per consequens veritati catholicæ repugnare. Idem sentiunt de vnitate minori, vnitate numerali, & prioritatibus, quas ponunt in Deo, & de aliis quæ opinantur quasi innumeris. Hoc idem de multis opinionibus Egidii multi æstimant, & ergo notorium est, quod Theologi hæreses dogmatizare notantur, quamuis hæretici minime reputantur, propter talem ergo famam debuerunt summi pontifices pro inquisitione facienda moneri. *Discipul.* Forte talis fama ad summos pontifices non peruenit. *Magist.* Dicunt illi, quod hoc omni probabilitate caret, nec verisimilitudinem habet, quod damnationes opinionum Thomæ & aliorum, quæ solenniter & publice plures factæ fuerunt Parisiis & in Anglia, summos pontifices latuissent, præsertim cum quidam de ordine prædicatorum contra damnationem latam in Anglia ab archiepiscopo Cantuariensi contra quasdam opiniones Thomæ ad curiam Romanam appellauerint: Et illa de causa accesserint ad eandem. Dicunt ergo, q quamuis fama (q opinantes essent hæretici) nō peruenerit ad Romanos Pontifices, ipsos tamē non latuit quod opiniones

eorum

eorum damnatæ fuerint Parisiis & in Anglia, quare ad inquisitionem faciendam procedere debuerunt exemplo sanctorum patrum, qui antequam Arrius, Eunomius, Macedonius, Nestorius, & alii multi pertinaces conuincerentur hæresum defensores, de eis & eorum dogmatibus inquisitionem fecere solertem: exemplo etiam Innocent. tertii, qui vt *extra de sum. tri. & fi. cath. c. damnamus*, quamuis Ioachimus sui erroris nunquam fuit pertinax defensor; & licet eidem erro ri sulemnis tunc temporis Doctor Ricardus de sancto Victore adhæserit, quamuis non pertinaciter, tamen ad inquisitionem & damnationem faciendas processit.

Cap. XXVIII.

Ponit excusationem summorum Pontificum in sacris literis minus peritorum.

Discipulus. Ista exempla animum meum fortiter angunt, vnde cupio scire, si aliqui aliter dictos summos pontifices excusare nitantur. *Magist.* Quidam per simplicitatem & imperitiam scripturarum eos excusant, dicentes quod à tempore Innocent. tertii non fuerunt aliqui summi pontifices in sacrarum literarum peritia excellentes, & ideo de intrinsecis & difficilibus quæstionibus se intromittere nullatenus debuerunt, sed talia discutienda Theologis reliquerunt, contenti his quæ explicite approbata noscuntur, de opinionibus vero nouis magis voluerunt iuxta consilium beati Hieronym. pie dubitare, quam aliquid temere diffinire. *Discipul.* Ista sententia correspondere videtur cum illis, qui dicunt, quod non ad Canonistas, sed ad Theologos principaliter perinet inter veritates catholicas & hæreses iudicare, plures enim post tempora Innocent. tertii fuerunt summi pontifices, qui peritissimi in iure canonico extiterunt, licet in Theologia non fuerunt excellentes, quare si ad Canonistas principaliter pertinet inter veritates catholicas & hæreses iudicare, ipsi non damnando hæreses inter Theologos damnatas (modo prædicto) excusari nequirent: sed nunquam, si fuissent magistri in Theologia, excusare valerent. *Magist.* Dicunt illi quod sic, quia multi, vt asserunt, sunt in Theologia doctoris nomen habentes, per fauores humanos & procurationes, indebitas aut ambitiones diabolicas ad magisterium exaltati, qui sacrarum litterarum sunt penitus imperiti.

Cap. XXIX.

Vbi inquiritur, si Pontifex minus peritus in litteris sacris, consilio tamen peritorum aliquam assertionem, tanquam hæreticam valeat condemnare, & ponuntur duæ opiniones.

Discipulus. Licet summi pontifices scripturæ notitiam non habuerunt excellentem, tamen per hoc non videntur aliqualiter excusandi, quia poterant doctos consulere & peritos, qui autem potest habere copiam peritorum, non potest per ignorantiam excusari, talis ergo ignorantia scripturæ diuinæ eos nequaquam excusat: nisi forte dicant, quod quia in Theologia & in Philosophia (antequam ad papatum essent assumpti) nequaquam exercitati fuerunt, non poterant ad intelligendum tam subtiles difficultates Theologiæ, etiam per informationem peritorum attingere. Sed etiam hoc sufficere non videtur: quia quamuis non potuissent intelligere informationes circa huiusmodi; debebant credere informationibus aliorum, vt apparet, & per consequens iuxta informationem peritorum (quamuis eas per intellectum non saperent) ad condemnationem hæresum procedere debuerunt. Vnde & de hoc vltimo, an scilicet si summus pontifex sacrarum literarum ignarus aliquam hæresim promulgatam (quamuis videre nequiret, quomodo veritati catholicæ aduersatur) de consilio peritorum valeat condemnare, quid de hoc teneant homines docti manifesta. *Magist.* Quidam dicunt, quod summus pontifex in hoc casu debet credere eruditis in scriptura sacra, & iuxta eorum consilium (quamuis non videat, quomodo hæresis dogmatizata veritati repugnat) ad condemnationem eiusdem procedere. Alii vero assumpserunt manifeste, quod à quibuscunque & cuicunque dicatur aliquam assertionem hæreticam esse censendam: ipse ad damnationem eius solennem nullo modo debet procedere: nisi ipsemet aperte consideraret vel diuina inspiratione, vel propria meditatione, vel librorum inspectione, aut aliorum informatione, aut aliquo alio modo, quod talis assertio veritati obuiat orthodoxæ.

Dicunt

Dicunt etiam, quod si omnes in generali concilio congregati præter ipsum assererent talē assertionem esse hæreticam, nisi suam sententiam miraculo confirmarent, vel per informationes suas facerent ipsum aduertere, quod catholicæ obuiat veritati, non deberet eam quantumcunq; omnes instarent solenniter condemnare: sed expectare teneretur, quousq; vel per reuelationem diuinam vel per mirabilem operationem facti ad talem hæresim reprobandam, vel propria meditatione vel aliena informatione aut quouis modo sibi innotescetet manifeste, quod talis assertio catholicæ veritati repugnat. *Discip.* Miror quomodo isti dogmatisare præsumunt, quod vnus homo mortalis quacunq; præditus dignitate magis debet adhærere propriæ fantasiæ, quam omnibus viris literatis & sanctis ad generale concilium conuocatis. *Magist.* Sententiam prædictam non capis, vt video. Non enim dicunt, quod Papa debet fantasiæ suæ adhærere, sed dicunt quod propter verba hominum nullam debet assertionem contra conscientiam vel præter conscientiam propriam damnare. *Discip.* Videtur quod Papa hoc casu tenetur se conscientiis tot & tantorum virorum conformare. *Magist.* Dicunt quod in his quæ fidei sunt, non debet Papa inniti conscientiis hominum, sed soli auctoritati diuinæ.

CAP. XXX.

Declarat quod Papa condemnando aliquam assertionem, tanquam hæreticam, non debeat inniti sapientiæ, vel scientia hominum, sed tantum auctoritati diuinæ vel miraculo manifesto.

Discipulus. Incipio magis aduertere sententiam memoratam. Vnde ipsam auctoritatibus vel rationibus munire coneris. *Magist.* Pro illa sententia plures rationes auctoritatibus cōmunitæ possunt adduci. Quarum prima est hæc. Omnes præter Papam in Concilio generali congregati non sunt maioris auctoritatis, quā Christus: nec omnibus illis magis est credendū, quam Christo. Sed si Christus venisset & catholicam veritatem inauditam prædicasset, & ad confirmandum doctrinam suam nullum fecisset miraculum, Iudæi prædicatione suæ minime credendo peccatum nullatenus habuissent. Ergo multo fortius potest Papa absq; peccato suæ sententiæ & omnium aliorum in generali concilio existentium (si per eos nullum fiat miraculum ad suam sententiam confirmandam, nec ipsi faciunt eum intelligere, quomodo sua sententia in veritate catholica est fundata) minime adhærere, & per cōsequens non tenetur eos in eadem sententia sequi. Maior istius rationis est omni catholico manifesta. Minor auctoritate ipsius Christi probatur. Quia, vt legitur, Iohan. 15. loquens Iudæis ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent,* (scil. non credendo:) *nunc autem & viderunt,* (scil. mirabilia manifesta quæ feci) *& oderunt me & patrem meum.* Ex quibus verbis colligitur, quod si Christus non fecisset miracula, Iudæi non credendo peccatum minime habuissent. *Discip.* Si illa ratio concluderet, sequeretur quod toti ecclesiæ vniuersali fides minime esset adhibenda. Imo posset aliquis assertionem absque peccato (quam hactenus prædicauit vniuersalis ecclesia, si non videret quomodo esset consona scripturæ diuinæ) negare: cum tota cogregatio quorumcunq; mortaliū, nō sit tantæ auctoritatis, quantæ solus Christus. Et ita si Christo non fuisset credendum absq; miraculo, nec toti ecclesiæ est credendum, nisi sententia ecclesiæ aperto miraculo confirmetur. *Magist.* Ad illam obiectionem tuam dicerent illi, qui prædictam tenent sententiam, quod adhærendo sententiæ vniuersalis ecclesiæ (nemine discrepante) quando eadem sententia aliquo miraculo minime confirmatur, principaliter creditur Christo, cuius doctrina tota est miraculis innumeris confirmata. Ex quo sequitur, quod nunquā ecclesia vniuersalis (nemine discrepante) docet aliquid esse tenendum, nisi propter auctoritatem ecclesiæ. Licet quodāmodo etiam propter auctoritatem ecclesię sit tenendum, inquantum firma fide tenetur, quod Christus docuit ecclesiam nunquam à fide catholica recessuram. *Discip.* Possem multa quærere de ecclesia, quæ errare non potest, & de concilio generali: sed omnia illa duxi ad aliud tempus differenda. Et ideo ad principale propositum reuertaris, & rationes compleas in quibus potest prædicta sententia se fundare. *Magist.* Secunda ratio pro prædicta opinione est hæc. Quia si Papa non propter miraculum aliquod, nec propter auctoritatē scripturæ diuinæ, nec propter aliquam auctoritatem quam videat, sed propter instantiam hominum aliquam assertionem damnat solenniter, eandem damnatione in sapientia aut voluntate hominum vel instantia fundare videretur. Si autem damnatio prauitatis hæreticæ & approbatio catholicæ veritatis eidem fundamento deberent inniti: ideo liceret Papæ approbando aliquam catholicam veritatem in sapientia hominum vel voluntate & instantia se fundare; quod doctrinæ Apostolicæ manifeste repugnat. Ait enim Apostolus 1. ad Cor. 3. *Prædicatio mea non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & veritatis vt fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in veritate Dei.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod fides Papæ non in sapientia hominum, & per consequēs multo magis nec in voluntate hominum aut instantia debet fundari & consistere. Quare nec approbatio catholicæ veritatis in sapientia hominum vel voluntate aut instantia debet fundari. Et eadem ratione damnatio hæreticæ prauitatis non debet fundari in aliquo prædictorum. Papa ergo ad hoc, vt rite damnet hæreticam prauitatem vel falsitatem, debet ad hoc vel per miraculum apertum induci, vel oportet eum manifeste cognoscere, quomodo talis falsitas veritati catholicæ aduersatur, ne fides sua in sapientia hominum vel voluntate consistat. Tertia ratio est hæc. Propter illos, qui possunt contra fidem errare, non est aliqua assertio neq; tanquam catholica

approbanda, neque tanquam hæretica condemnanda. Sed omnes Magistri in Theologia & etiam omnes alii à Papa in generali concilio non sunt tota illa ecclesia, pro qua Christus rogauit, ne fides eius deficeret; licet (si sint catholici) sint pars illius ecclesię. Ergo propter illos omnes non debet Papa aliquam assertionem neq; tanquam nõ catholicam neq; tanquã hæreticam condemnare; nisi aperte ostendatur Papæ vel per operationem miraculi, vel per testimonium catholicæ veritatis, ꝙ à veritate nequaquam exorbitet. Quarta ratio est hæc. Papa non debet aliquam assertionem tanquam hæreticam solenniter condemnare: nisi quam demonstratiue, vel firmissime credit esse hæreticam. Qui autem scit demonstrare aliquam assertionem tanquam hæreticam, rationi innititur. Qui autem credit, innititur auctoritati Papæ. Papa ergo in damnando aliquam assertionem tanquam hæreticã vel innititur rationi vel auctoritati. Sed Papa qui nõ videt quomodo dãnanda assertio fidei obuiat orthodoxæ, rationi inniti non potest, sicut omni intelligenti constat. Ergo oportet quod innitatur auctoritati. Aut ergo innititur auctoritati diuinæ aut humanæ. Non diuinæ: quia non videt, quomodo talis assertio auctoritati diuinæ repugnat. Ergo Papa, si damnaret aliquam assertionem prædicto modo tanquam hæreticam, inniteretur auctoritati humanæ. Sed auctoritati humanæ in his, quæ fidei sunt, est minime innitendum, quia fides nostra est supra intellectum humanum. Ergo intellectui humano in his quæ fidei sunt est nullatenus inhærendum. Quinta ratio est hæc. Omnes alii à Papa in generali concilio congregati non sunt maioris auctoritatis, quam fuerunt Apostoli & Moyses in veteri lege: sed Apostoli & Moyses doctrinam suam miraculis & testimoniis auctenticis ab auditoribus iam receptis (vt reddatur credibilis) confirmauerunt: nec aliter populus eis credidisset. Ergo Papa non tenetur eis adhibere fidem, qui nec miraculo nec testimonio catholicæ veritatis sibi notæ, faciunt eum de sua scientia certum. Si ergo omnes alii in generali concilio nec miraculo nec auctoritate catholica ostenderent Papæ assertionem hæreticam esse damnandam, non deberet Papa ipsam tanquam hæreticam condemnare. Maior istius rationis videtur aperta. Minor ostenditur manifeste per exemplum de beato Paulo, qui doctrinam suam tam miraculis quam scripturarum testimoniis confirmauit. Vnde ad Rom. 15. ait: *Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium verbo & factis in virtute signorum & prodigiorum.* Ex quibus verbis colligitur, quod beatus Paulus doctrinam suam signis & prodigiis confirmauit de scripturarum testimoniis, & quæ adducit beatus Paulus, patet ad *Rom. 9. 10. 11. 1. Cor. 1. & 3. ad Heb. 1. & 3.* & in multis aliis locis epistolarum suarum. Et quod etiam Apostoli doctrinam suam confirmauerunt, testatur Marcus in Euangelio suo, c. vlt. dicens: *illi autem profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, sermonem confirmante sequentibus signis.* Beatus etiam Petrus, vt patet *Act. 1.* auctoritatibus scripturarum receptarum à Iudæis coram ipsis doctrinam suam confirmauit. Moysi quoq; dixit Dominus, vt legitur Exod. 4. *quod si nec duobus quidē his signis crediderunt, nec audierunt vocem tuam: sume aquam fluminis, funde eam super aridam & quicquid hauseris de fluuio, vertetur in sanguinem.* Ex his aliisq; quampluribus patet aperte, quod illi, per quos Deus docuit populũ catholicam veritatem ad confirmationem suæ doctrinæ vel scripturarum testimonia adduxerunt, vel operatione miraculi veritatem ostenderunt, nec eis aliter populi credere artabantur. *Discip.* Ista responsio videtur probare tantummodo, quod Papa non tenetur sequi alios in damnando hæresim, quando nec miraculum faciunt, nec per se scripturam adducunt: sed si probant assertionem, quam petunt, damnari esse hæreticam, videtur quod Papa damnare debet eandem: nec per hoc (quod non intelligit) valet aliqualiter excusari. Sic enim possunt multi hæretici excusari, quod videre non possunt, quomodo hæreses suæ fidei obuiarent orthodoxæ. *Magist.* Ad hæc alii responderent, quod si Papa informationi catholicorum per scripturam probantium manifeste aliquam assertionem veritati obuiare catholicæ, pertinaci animositate (quia scilicet alicui errori irrationabiliter adhæreret) nollet acquiescere: esset hæreticus vel fautor prauitatis hæreticæ iudicandus: sed si ea sola simplicitate (quia nõ esset capax informationis, quæ ostendit assertionem esse hæreticam) minime consentiret, non esset reprehensibilis iudicandus, nisi recusaret de veritate informari. *Discip.* Quomodo sit censendus hæreticus, postea indagabo. Ideo alias rationes, si quas cogitasti, pro proposito principali adducas. *Magist.* Sexta ratio pro prædicta sententia est hæc. Non minus debet intelligere sententiam suam seu diffinitionẽ summus pontifex, qua dãnat hæreticã prauitatẽ, quam debet iudex intelligere sententiã, qua dãnat aliquẽ de crimine qualicunq;, sed iudici dãnanti quẽcunq; de crimine, nõ sufficit credere consiliis suis, sed debet videre & cõsiderare per seipsum, quomodo sentẽtia sua iustitiã & æquitatẽ contineat. Ergo similiter Papa in dãnanda hæreticã prauitatẽ nõ solũmodo debet credere aliis, sed etiã oportet cũ intelligere, quomodo dãnanda assertio repugnat catholicæ veritati. Et maior patet: quia in maioribus causis maior est adhibenda cautela. Minor patet: quia nisi iudex deberet intelligere sententiã, quã dat, non requireretur sapientia in iudice, sed sufficeret ꝙ esset bonæ fidei sapientũ acquiescens consiliis. Sed hoc est contra illud apostoli 1. ad Cor. 6 *Non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrẽ & fratrẽ?* Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ nullus nisi sapiens debet iudicare inter fratrẽ & fratrẽ. Et ita qui iudicat, debet habere saltẽ iudicandi peritiã, vt sententiã, quam iudicat, intelligat. Aliter non posset simplex & fatuus quicunq; iudex esse. Septima ratio est hæc. Qui potest contradicere congregatis in generali concilio, nõ tenetur acquiescere eorũ sentẽtiæ. Sed vnus etiam inferior Papa potest contradicere omnibus aliis in generali concilio congregatis. Ergo non tenetur acquiescere eorum sententiæ. Ergo multo magis Papa si omnium aliorum in concilio generali existentium videret erroneam esse sententiam, vel non intelligeret ipsam esse catholicam vel sanam, eos sequi non deberet. Maior patet. Minor ostenditur exemplo Pannucii, qui aliis in Nicena synodo contradixit, & ad partem suam traxit, vt habetur *dist. 31. cap. Nicenam synodum.*

Vbi Gloss. super verbo *sententiam*: *Vnus ergo potest contradicere toti vniuersitati, si habeat causam rationabilem.* Et sequitur: *nam vnus potest trahere alios ad partem suam.* Vnus igitur potest omnibus illis in Concilio generali existentibus contradicere, & eos trahere ad partem suam. Ergo Papa non debet alios sequi, nisi cognouerit eos à iustitia & veritate nullatenus aberrare. Ex prædictis concludunt isti, quod si Papa omnes alios in generali concilio congregatos sequi non debet, vt aliquam assertionem condemnet tanquam hæreticam, nisi videret quomodo dicta assertio catholicæ obuiet veritati: multo magis si Papa cognouerit aliquos theologos aliquam assertionem reputare hæreticam, non debet Papa informationem vel instantiam hominum omnium aliorum talem assertionem tanquam hæreticam condemnare, nisi aperte cognouerit, quomodo fidei obuiat orthodoxæ. *Discip.* Rationes prædictæ videntur esse difficiles ad soluendum: quas tamen nolo nunc amplius pertractare: quia postquam totum opus præsens compleueris, & ego eum summo studio cogitauero, volo tecum illas rationes & omnia alia recitare, & mentem tuam de omnibus perscrutari. Sed dic an isti censeant, quod liceat Papæ aliquam assertionem, de qua non constat sibi, an catholica vel hæretica sit censenda, interdicere & præcipere, quod minime publice dogmatisetur? *Magist.* Dicunt quod in casu si ex dogmatisatione alicuius assertionis magnum scandalum esset vel timeretur, quod multitudo pertinaciter adhæreret: liceret Papæ præcipere à tali assertione cessare, quousque innotesceret an inter veritates, vel hæreses computari debeat.

CAP. XXXI.

Inquirit an liceat Papæ alios errores, quam hæreses condemnare, & huiusmodi errores distinguuntur ibidem in tres differentias.

DIscipulus. Multa de damnatione hæresium retulisti. Nunc peto, quod de damnatione aliorum errorum aliqua narrare digneris. Cupio enim scire, an literati putant, quod liceat papæ errores alios quam hæreses condemnare. *Magist.* Errores alii sunt in triplici differentia. Quidam enim nec contrariantur his, quæ pertinent ad bonam fidem & ad bonos mores: nec eos tenere aliquod animæ affert periculum. Tales sunt errores in puris Philosophicis, & etiam errores aliqui circa aliqua dicta diuina, de quibus inueniri non potest, quid indubie sit tenendum. De talibus loquitur *Aug. in Encherid. dicens. In rebus in quibus nihil interest ad capescendum Dei regnum errare, aut nullum, aut minimum est peccatum.* De his etiam intelligit *Ansel. lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicens: *In illis rebus de quibus diuersa sentiri possunt sine periculo* (sicuti est istud, vnde nunc agimus) *si enim nescimus, vtrum plures homines eligendi sunt quam sint angeli perditi: an non alterum horum æstimamus plusquam alterũ nullum puto animæ esse periculum.* Sic inquantum in huiusmodi rebus si exposuerimus diuina dicta, vt diuersis sententiis fauere videantur, nec alicubi inuenitur nec quid indubitanter tenendum sit determinatur, non arbitror reprehendi debere. Tales errores, secundum multos, non licet Papæ damnare. Quia damnando animas illaquearet obligando fideles ad credendum aliquid forte contra conscientiam, vel negandum quod non tenere vel negare nullum parit periculum. Alii sunt errores repugnantes his, quæ in gestis fidelium cronicis vel historiis fide dignis habentur. Et de istis dicunt nonnulli, quod ipsos potest Papa damnare, non tanquam hæreticos, sed tanquam periculosos & ecclesiæ perniciosos. Damna enim permaxima & pericula tam corporalia quam spiritualia possunt fideles incurrere, si quæcunque contenta in gestis, historiis & cronicis cuilibet negare liceret. Cum ergo Papa damnis & periculis fidelium debeat obuiare, potest tales errores damnare & errantes debitæ subdere vltioni. Alii sunt errores, de quibus dictum est prius. Ex quibus & aliis veris, quæ negare non possunt, conuenit aliquem hæreticam prauitatem inferre etiam quæ proprie dicuntur sapere hæresim manifestam, & large possunt hæreses appellari. Et tales errores non tanquam hæreticos, (stricte loquendo) sed tanquam sapientes hæresim manifestam, licet proprie damnare. Si aliquis diceret castitatem, quam moniales vouerint, non esse altiorem castitate coniugii, deberet Papa tam asserentem pertinaciter quam assertionem damnare. Sic quidam errores negantes Fratres Prædicatores & Minores posse audire confessiones, sunt damnati: sicut summi pontifices Alex. tertius, Inno. 4. quosdam Magistros Parisienses & errores eorum contra statum & vitam Prædicatorum & Minorum solenniter damnauerunt.

CAP. XXXII.

In quo quæritur, an liceat alicui inferiori Papa prædictos errores condemnare, & circa hoc ponuntur sententiæ contrariæ.

DIscipulus. Hæc probabilia mihi videntur: sed videtur nonnullis, quod liceat alicui alii inferiori Papa errores huiusmodi condemnare? *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod hoc inferiori Papa non licet, ex quo non licet ei condemnare hæreses, quæ magis quam quicunque alii errores religioni aduersantur & nocent Christianæ, multo fortius non licet ei errores alios condemnare. Et hoc ratio videtur confirmare. Nam maiori periculo est fortius resistendum: sed hæreses sunt ma-

scire, quod omnis homo est risibilis, & tamen demonstrato aliquo homine, quem video à temporis quem puto esse asinum vel aliud animal (vt sæpe contingit) possum credere quod ille non est risibilis: quia puto quod ille non est homo. Et sic possibile est, quod aliquis credat hanc vniuersalem, omnia contenta in scriptura diuina sunt catholica & vera; & tamen credat hanc esse falsam, beatus Andreas fuit Apostolus Christi. Quia ignorat hanc veritatem; beatus Andreas fuit Apostolus Christi, contineri vel posse inferri ex scriptura diuina, quo posito si pertinaciter adhæreret quacunque ex causa huic; beatus Andreas non fuit Apostolus Christi, non Catholicus, sed hæreticus esset iudicandus, quantumcunq; firmiter hanc vniuersalem, omnia quæcunque docet scriptura diuina, sunt catholica & vera, crederet.

CAP. II.

Ponit distinctiones huius nominis hæreticus, & ponuntur quinque.

DIscipulus. Nunc magis, quam ante, perpendo, quod ad cognoscendum, quis sit censendus catholicus, portet scire, quis sit hæreticus reputandus. Et ideo de hæreticis volo aliqua pertractari: ne tamen per æquiuocationem decipiar, dic primo, si hoc nomen *hæreticus* habeat significationem vnam vel plures. *Magist.* Huius *nominis hæreticus* plures significationes assignantur. Vno modo enim omnis excõmunicatus, hæreticus vocatur *Vnde 4. q. c. 2.* dicit Nicolaus Papa: *hæreticos autẽ dicimus tam eos qui ab ecclesia vniuersali sunt proiecti, quã qui post hæc a nobis anathematizati sunt.* Et in eodẽ capitulo notat Glossa dicens: *Nota, quod omnis excommunicatus dicitur hæreticus.* Et hoc idem notat Glossa *24. q. 1. quia vero* Secundo modo dicitur *hæreticus*, peruersor sacramentorũ Et sic simoniacus dicitur hæreticus. Vnde Glossa, vt habetur *1. q. 1. Quisquis*, ait: *Quisquis per pecuniam ordinatur ad hoc quod fiat hæreticus promouetur.* Tertio modo dicitur hæreticus, quicunque dubitat vel putat fidem Christianam esse falsam vel fictam. Et sic omnes Iudæi, Sarraceni & Pagani sunt censendi hæretici. Hinc dicit Glossa *24. q. 3.* quando large: *Dicitur hæreticus omnis, qui non tenet articulos fidei: & per hoc Iudæi & Gentiles sunt hæretici*, & secundum hoc non omnis hæreticus est excõmunicatus Isto etiã modo dubii in fide sunt hæretici, quia sunt infideles, *extr. de hær. c. 1.* Sic etiam qui primo sunt catholici, & postea reputant fidem catholicam esse falsam, sunt hæretici: & sic qui apostatant ore & mente à fide, hæretici sunt censendi. Si quis autem ipsorum tantummodo ore apostataret, non esset apud Deum hæreticus, quamuis ecclesia ipsum deberet hæreticum reputare, nisi constaret ipsum timore mortis apostatare. Quarto modo dicitur hæreticus omnis Christianus, vel qui putat, aut qui putauerit se Christianum, errans pertinaciter contra veritatem. *Discip.* Quare dicitur, *qui putat vel putauerit se Christianum fuisse. Magist.* Dicitur propter illos, qui extra formam ecclesiæ baptizantur, qui Christiani non sunt, sed putauerunt aut putant se Christianos esse; & tamen sunt hæretici: aliter tamen, quam Iudæi, vel Pagani, & aliter sunt puniendi. *Discip.* Dic, si alias habet significationes hoc nomen *hæreticus Magist.* Quinto modo dicitur hæreticus, omnis pertinaciter adhærens errori, qui sapit hæreticam prauitatem.

CAP. III.

Quæritur quis sit hæreticus, secundum illam significationem, qua hæreticus propter errorem in fide dicitur excommunicatus.

DIscipulus C[illegible]re intueor plures significationes huius nominis *hæreticus*: quibusdam tamen earum non [illegible] sæpe de hæreticis mentio fiat. Dic ergo, si vidisti vel audisti descriptionem huius nominis *hæreticus* [illegible] illa significatione, in qua cõmunius accipitur. *Magist.* Tu forte intendis loqui de hæretico qui est excommunicatus & conuictus legitime, & non se correxerit secundum formam ecclesiæ, & [illegible]endus iudici seculari. *Discip.* Illũ describe si potes. *Magist.* Quidam describunt eum dicentes. *Hæreticus* [illegible] vere baptizatus vel pro baptizato se gerens, pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem. *Discip.* Particulas declara, & quas personas intendunt includere *Magist.* Per primam particulam, cum dicunt, *vere baptizatus*, excludunt baptizatos iocose, qui [illegible] baptizari [illegible] ntur. Comprehendunt autem per illam eandem particulam non solum Christianos à catholicis, sed etiam baptizatos ab hæreticis in forma ecclesiæ, & etiam illos, [illegible] formam ecclesiæ, quæ scil. extra formam ecclesiæ, puta sacramentu baptismi, nec quo ad [illegible] characterem quoquomodo suscipiunt, & pro baptizatis se gerunt. Per eandem [illegible] excludunt Iudæos, Sarracenos & Paganos, qui nunquam baptizari fuerunt, nec [illegible] runt; qui pœna hæreticorum, de quibus loqueris, minime sunt feriendi. [illegible] ulam, cum dicitur *pro baptizato se gerens*, comprehendunt illos, qui putant vel [illegible], & tanquam baptizati inter Christianos conuersantur. Qui si à fide rec[illegible] non vere baptizati, sunt plectendi. Per tertiam vero particulam, cum dicitur, *pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem*: excluduntur omnes, qui ex simplicitate vel ignorantia [illegible] non pertinacia dubitarunt, vel dubitant, vel errant contra fidem. Tales [illegible] non [illegible] endi hæretici: sed sunt de fide cum diligentia informandi. qui si postea pertinaciter dubitauerint, vel errauerint, sunt hæretici iudicandi.

CAP. IV.

In quo obiicitur contra dicta in præcedenti capitulo de seriose baptizato extra formam ecclesiæ, & ibidem declaratur, quomodo vario modo aliqui dicuntur extra ecclesiam.

DIscipulus. Vt materiam de hæreticis magis intelligam, contra prædictam descriptionem multis modis obiiciam. Prima enim particula, quæ ponitur loco generis, cum dicitur *seriose baptizatus*, non videtur conuenienter poni: quia multi sunt seriose baptizati extra formam ecclesiæ, qui quantumcunq; errauerint pertinaciter, non sunt hæretici iudicandi, secundũ quod nunc loquimur de hæreticis, quia nunc solum loquimur de hæreticis, qui sunt de foro ecclesiæ, & per ecclesiam iudicandi. Illi autem, qui sunt extra ecclesiam, & nunquam fuerunt Christiani, non sunt per ecclesiam iudicandi teste, Apostulo, qui 1. ad Corinth. 5. cap. ait; *Quid mihi de his qui foris sunt iudicare?* sed baptizati extra formam ecclesiæ semper fuerunt foris, & nunquam fuerunt Christiani. Igitur non sunt per ecclesiam iudicandi: & per consequens non sunt hæretici reputandi. *Magist.* Obiectio tua in æquiuocatione fundatur. Nam variis modis aliqui dicuntur *esse foris*. Quidam enim sunt, qui nunquam nec vero, nec falso baptismo baptizati fuerunt, nec pro baptizatis qualitercunq; se gesserunt. Et de his intelligit Apostolus: quia isti quantumcunq; pertinaciter errauerunt contra catholicam veritatem, non sunt per ecclesiam (sicut hæretici baptizati) plectendi. Alii sunt foris, qui nunquam verum baptismum acceperunt, habuerunt tamen falsum baptismum vel pro baptizatis se gesserunt. Et isti (sicut qui fuerunt intra) iudicio ecclesiæ sunt subiecti. Alii sunt foris, qui aliquando intus fuerunt, sed per censuram ecclesiasticam sunt ab ecclesia separati: & tamen aliquando manent intus. Et sic omnes excommunicati dicuntur foris. Hinc Hieron. vt habetur 24. q. 3. c. *Si quis*, ait: *sicut intus dum, vt ille, qui foras mittitur, intus sit, & iste foris, qui intus videtur retineri.* Isti etiam quantumcunq; sint foris, à iudicio ecclesiæ minime sunt exempti. *Discip.* Ista obiectio probabiliter soluta videtur; sed adhuc alia mihi occurrunt: quia amentes, dormientes & penitus contradicentes, quamuis baptizentur, si postea pertinaciter errauerint, & in errore pertinaciter permanserint, non videntur hæretici reputandi: immo nec ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinebunt. *Magist.* Dicunt isti describentes prædicto modo hæreticum, quod taliter baptizati, si in contradictione persistant, nec vero baptismo nec falso intelliguntur baptizati. Non falso, vt constat: nec vero, quia quicunque baptizatur vero baptismo, characterem suscipit sacramenti. *Discip.* Quid dicunt de catechumenis exprimentibus se habere propositum baptizandi; si, antequam baptizaretur, inciderent in hæreticam prauitatem, vel ad ritum priorem redierint hæretici puniendi, pro eo quod se pro catholicis habuerunt. Quare si postea pertinaciter errauerint, pro hæreticis sunt habendi. Item omnes adulti catholici & asserentes se habere propositum baptizandi vero baptizatis baptismo flaminis se gerunt (tanquam baptizati) iudicio ecclesiæ sunt subiecti, & per consequens si ad vomitum redierint, vel in errorem pertinacem inciderint, sunt per ecclesiam pœna debita plectendi. Alii dicunt, quod tales, antequam baptizarentur, ad ecclesiasticam iurisdictionem non pertinent. Quare absque metu pœnæ ecclesiæ & ad priorem possunt reuerti ritum & in aliis pertinaciter errare.

CAP. V.

In quo obiicitur contra vltimam particulam diffinitionis hæretici, scilicet pertinaciter, arguendo, *quod ad hoc quod aliquis sit hæreticus, sufficit quod sit dubius, vel errans in fide, & hoc pluribus auctoritatibus, ad quas respondetur responsione generali capitulo nono, capitulo vero 10. specialiter ad singulas.*

DIscipulus. Licet de ista materia possem quærere plura: quia tamen modo pauci vel nulli inueniuntur catechumi & non baptizari se pro baptizatis gerentes: & præsens opus volui fieri compendiosius, vt melius controuersias inter Christianos nostris temporibus ventilatas intelligerem: ad vltimam particulam descriptionis præmissæ me transfero. Videtur enim, quod superflue sit positum *pertinaciter*: eo quod omnis Christianus, si simpliciter dubitat vel errat contra catholicam veritatem, est hæreticorum numero aggregandus. Quod primo videtur posse probari auctoritate Innocent. 3 qui vt habetur, *extr. de verb. sig. c. 1* super quibusdam scribens Comiti Tholosano ait *Tua deuotio postulauit a nobis, qui sunt dicendi manifesti hæretici: super quo tibi duximus respondendum illos esse intelligendos hæreticos manifestos, qui contra catholicam fidem publice prædicant aut confitentur, seu defendunt errorem vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter damnati super hæretica prauitate.* In quibus verbis de pertinacia nulla fit mentio. Quicunque ergo prædicat publice contra catholicam fidem, licet non pertinaciter erret, est dicendus hæreticus. Hoc idem Cælestinus Papa, vt recitat Nicol. Papa, sentire videtur, qui. vt habetur 24. q. 1. c. *ait Cælestinus*, dicunt *si aliquis ab episcopo Nestorio aut ab aliis qui eum sequuntur, (ex quo talia prædicare cœperunt) vel excõmunicatus vel exutus est seu antistitis seu clerici dignitate in nostra communione & durasse & durare manifestũ est: nec iudicamus eum esse remotum: quia nõ poterat quenquã eius remouere sententia, qui iã se præbuerat ipse remouendum.*

Ex his verbis datur intelligi, quod quam cito quis intendit prædicare [illegible] [illegible] taciteexcludendi alios potestatem amittit. Ex quo sequitur, quod [illegible] tamen absq; pertinacia potest aliqua prædicate contraria catholicæ veritati. [illegible] quis sit censendus hæreticus, non requiritur quod erret pertinaciter aut dubitet. [illegible] Beatus Hieronym. vt habetur 24. q. 1. c. *hæc est fides*, testari videtur, cum ait scribens Papæ: *si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me culpare voluerit, se imperitum aut maleuolum [illegible] etiam non catholicum, sed hæreticũ comprobabit.* Hic etiam de pertinacia nulla fit mentio. [illegible] ponitur *pertinaciter* in diffinitione prædicta. Item: Nullus nisi hæreticus damnatione hæretica [illegible] inuoluitur teste Gelasio 24. quæst. 1. c. 1. *Quicunq, in hæresim semel damnatam labitur, in eius damnatione seipsum inuoluit.* vbi Papa inter labentem pertinaciter, vel non pertinaciter in hæresim [illegible] damnatam non distinguit & per consequens nos non debemus distinguere. Ergo quicunq; [illegible] pertinaciter siue non pertinaciter labitur in hæresim semel damnatam, hæreticus est [illegible]. [illegible] dem Gelasius, vt habetur in eisdem c. q. c. *maiores*, apte videtur asserere, dicens, *auctore [illegible] infamia aut pariter errore damnato sufficere iudicauerunt, vt quisquis huiusmodi errorum [illegible] ex [illegible] rec, principalis sententia damnationis eius esset astrictus.* Cui Felix Papa, vt habetur eadem [illegible] 2. q. [illegible] c. *Achatius secundus*, concordare dicitur, dicens: *itaque necesse est vt in illam iusta lance sententiam [illegible] quam cum suis successoribus per conuenientiam synodalem susceperat auctor errorum.* In [illegible] inter incidentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter isti summi pontifices non d[illegible]guunt: & tamen cum indiffinite & vniuersaliter dicant, sectatores hæreticorum simul [illegible] iacere. Ergo [illegible] ponitur in diffinitione prædicta *pertinaciter*. Item, Hieronym. super Epistolam ad Galat. 2. & ponitur 24. q. 3. c. *hæresis*, ait: *quicunque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est eligens quæ peiora sunt.* Et ex his verbis patet, quod omnis in[illegible] pertinaciter siue non pertinaciter scripturam aliter, quam sensus Spiritus sancti flagitat, est hæreticus. Ergo *pertinaciter* inconuenienter ponitur in prædicta diffinitione. Item, Stephanus Papa inter dubium pertinacem & non pertinacem, distinguens incidentaliter dicit, vt habetur extra de hæret. c. 1. *dubius in fide infidelis est.* Ergo omnis dubitans de fide siue pertinaciter, siue non pertinaciter est infidelis & per consequens hæreticus est censendus. Ex quo sequitur quod omnis errans contra fidem etiam non pertinaciter hæreticus est censendus. His concordat Gratianus 24. quæst. 1. §. *his auctoritatibus*, dicens: *His auctoritatibus perspicue monstratur, quod ex quo cœpit aliquis contra fidem aliqua docere, nec deiicere aliquem va'et nec damnare: & per consequens talis docens contra fidem quamuis non fuerit conuictus, est hæreticus censendus.* Item fides, quæ non est firma, non est vera fides. Hinc dicit concilium generale, vt habetur *extra de summa trini. & fide cathol. cap. firmiter credimus.* aperte insinuans, quod omnis catholicus firmiter credere debet. Et hinc etiam in Symbolo Athanasii [illegible] continetur: *hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* fides ergo debet esse firma. Sed dubitans in fide, quamuis non pertinaciter, non habet fidem [illegible], sed infirmam, teste Bernhardo, quo libro quinto ad Eugenium Papam ait. *Fides si habet hæsitationem, infirma est.* Ergo dubitans de fide non habet veram fidem. & per consequens non catholicus, sed hæreticus est censendus. Istæ sunt obiectiones, quæ mentem meam pulsant contra descriptionem hæretici memoratam: quia tamen prædicta descriptio videtur apparens, dic quomodo ad prædicta respondent hæreticum taliter describentes.

CAP. VI.

Ostendit auctoritate Augustini, quod ad hoc, quod aliquis sit hæreticus, requiritur quod sit pertinax. Vbi etiam ponuntur quatuor conditiones, quarum vna ad minus, vel omnes simul requiruntur, ad hoc, quod quis hæreticus sit censendus.

MAGIST. Si tibi exponerem, quomodo prædictam particulam probate nituntur, eorum [illegible] [illegible] ad prædicta melius forsitan intelliges. *Discip.* Expone. *Magist.* Quod pertinacia exigatur tam in dubitante vel errante ad hoc quod aliquis sit iudicandus hæreticus, multipliciter [illegible] nantur. P[illegible] auctoritate August. quæ ponitur 24. q. 3. c. *dixit Apostolus*, qui ait: [illegible] *aquamuis falsam atq; peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia [illegible] peperetunt, sed a seductis atq; in errorem lapsis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta [illegible] [illegible] corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus verbis, [illegible] colligitur euidenter, quod potest quis falsam & peruersam tenere sententiam, [illegible] nimis computari. *Discip.* Clare mihi videtur probatum, quod non omnis [illegible] errans contra fidem est hæreticus reputandus. Sed non est probatum, quod omnis hæreticus [illegible] dubitat vel errat contra fidem. Et ideo illam particulam vltimam diffinitionis prædictæ [illegible] ista verba Aug. minime probare possunt: quia omnis particula diffinitionis vel de[illegible] [illegible] nq; datæ conuenienter, probari debet de descripto vel sumpto. Quod autem non p[illegible] hæreticum pertinaciter dubitare vel errare contra fidẽ, ex verbis Beat. Aug. pa

tenter apparet. Nam secundum beatum August. ad hoc, quod aliquis tenens sententiam falsam atq; peruersam, non debeat reputari hæreticus, quatuor requiruntur. Primo quod sententiam falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendat. Secundo quod talem sententiam non audacia suæ præsumptionis inuenerit: sed à seductis parentibus atq; in errorem lapsis acceperit. Tertio quod quærat cauta sollicitudine veritatem. Quarto quod paratus sit corrigi cum inuenerit. Cuicunque ergo deficit aliquid istorum, est inter hæreticos reputandus. Quamuis ergo quis non sit pertinax sed cum audacia suæ præsumptionis aliquam falsam & peruersam sententiam inuenerit: vel non quærat cauta sollicitudine veritatem: aut si non sit paratus corrigi cum inuenerit: est inter hæreticos computandus, iuxta sententiam Augustini. *Magist.* Ad illam obiectioné faciliter respondetur. Ad cuius euidentiam dicunt isti esse sciendum, quod inter dubitantem & errantem pertinacem & inter errorem pertinaciter defendentem, differentia inuenitur. Quia multi hæretici dubitant vel errant pertinaciter, eo quod intus in mente sua dubitatione vel errore persistunt pertinaciter: qui tamen errorem suũ vel dubitatiuné neq; pertinaciter, neq; aliquo modo defendunt: imo aliquando vel timore vel ambitione aut cupiditate vel aliqua de causa negant exterius, quod irreuocabiliter in mente tenent. Multi etiam econuerso falsam sententiam atq; peruersam exterius pertinaci animositate defendunt vel defendere possunt, cui tamen nec pertinaciter nec aliquo modo in corde adhærent. Ná contingit aliquando scientem defendere falsum. Quemadmodum sæpe falsi & pessimi aduocati cupiditate ducti falsas causas & iniquas pertinacissima animositate defendunt. Et ita non omnis pertinaciter dubitans, vel errans falsam sententiam pertinaci animositate defendit, nec econuerso. *D*[illegible] Hoc quod nunc declaratum est, probabile puto, & ideo ad propositum applica. Dimittamus tamen loqui de dubitante, solummodo de errante loquendo. Quia forte dicunt isti, quod illa, quæ de [illegible]nte dicuntur, etiam de dubitante debent intelligi, prout dubitãtes de fide, sicut errantes contra fidem inter hæreticos computantur, vel ab hæreticorũ numero minime excluduntur. *Magist.* Sicut tibi placet solummodo de errante faciam mentionem, & qualiter sæpe dicto modo describentes hæreti[illegible] ad obiectionem tuam per præmissum notabile, quod tu approbare videris, respondeant, [illegible] Dicunt itaq;, quod beatus Augustinus quatuor conditiones enumerat, quæ requiruntur ad hoc, vt aliquis tenens falsam sententiam atq; peruersam contra catholicam veritatem, non sit per Ecclesiam inter hæreticos computandus: volens quod cuicunq; defuerit aliqua conditionum prædictarum, est hæreticus & etiam pertinax per Ecclesiam iudicandus: quamuis non omnis sit reputandus pertinax defensor prauitatis. Prima est, quod taliter errans errorem suum nulla pertinaci animositate defendat. Si enim errorem suum pertinaci animositate defenderet, catholici, qui de exterioribus non de interioribus motibus animæ iudicant, debent eum inter hæreticos computare, saltem præsumtione violenta, contra quam nulla est probatio in contrarium admittenda. Esto enim quod aliquis scienter contra conscientiam hæresim pertinaciter defensaret, vt ita in rei veritate apud Deum non esset hæreticus, quamuis mortalissime peccaret, hoc tamen probare non posset. & ideo Ecclesia debet eum inter hæreticos computare. *Discip.* Magis & magis intelligo differentiam inter hæreticum & pertinacem; & inter pertinaci animositate hæresis defensorem. Vnde videtur, quod potest aliquis etiam aliquam hæresim pertinaci animositate defendere, licet non debeant catholici ipsum hæreticum reputare. Sicut si quis metu mortis coactus ab infidelibus errores eorum contra fideles pertinaci animositate defenderet, hæresim defenderet, & tamen non esset hæreticus iudicandus. Quemadmodum beatus Marcellinus, qui metu mortis actum hæreticalem commisit, fuit hæreticus minime iudicandus. *Magist.* Dicunt isti, quod non bene intelligis, quis debeat reputari errorem pertinaci animositate defendere: quia ille solus, qui absq; metu mortis sponte & voluntarie errorem pertinaci animositate defendit. Et ideo ille, de quo tu ponis exemplum, quamdiu illum errorem defendit (& non nisi metu mortis) nullum errorem pertinaci animositate defendit. *Discip.* Illud non videtur bene dictum. Nam *pertinax* dicitur quasi impudenter tenax, & qui in sententia sua nimis persistit. Aliter enim nequaquam peccaret mortaliter errorem contra conscientiam defendendo. Ergo talis est erroris pertinax defensator: licet propter talem defensionem pertinacem non sit hæreticus iudicandus, si constat fidelibus, quod solummodo pro morte vitanda defendit errorem. *Magist.* Argumentum forte facis contra ipsos: & ideo forte dicerent, quod talis esset pertinax reputandus, [illegible]men non esset dicendum, quod errorem pertinaci animositate defenderet: quia voluntas animositatem spontaneam nullo metu coactam significare videtur. Et ita talis esset pertinax hæresis defensor, sed tamen non esset hæreticus, nec hæresim etiam pertinaci animositate defenderet propter metum mortis illatum. Aliter dicerent, quod sicut animositas, ita etiam pertinacia voluntatem spontaneam nullo metu mortis coactam importat. Et ideo talis minime pertinax est dicendus. *Discip.* Nunc dicas, quid sentiunt isti de secundo, quod ponit August. *Magist.* Dicunt secundum August. quod qui audacia suæ præsumptionis sententiam falsam inuenerint atq; peruersam (licet quandoq; talem sententiam nulla pertinaci animositate defendant) sunt pertinaces & hæretici iudicandi. Si autem non audacia suæ præsumptionis, sed ex simplicitate vel ignorantia aliquam hæresim inuenirent, & factum eorum nihil aliud aggrauaret, neq; per aliquod aliud possent conuinci: ita non essent pertinaces neque hæretici iudicandi. Qualiter autem innotescere possit, quod quis non ex audacia suæ præsumptionis, sed ex simplicitate & ignorantia errorẽ inuenerit, seu pepererit, non potest breuiter explicari. *Discip.* De hoc postea diligenter inquiram. Nunc autem isti ab intentione August. deuiare videntur. Nam in illa particula August. duo simul iungit, vt aliquos errantes à numero hæreticorum excludat

vt c

[illegible]delicet quod sententiam suam falsam non audacia suæ præsum[illegible] a parentibus seductis atq; in errorem lapsis acceperint. Ergo qui[illegible] sententi[illegible] seductis & in errore lapsis parentibus non accepit, est hæreticus iu[illegible] am peruersam audacia suæ præsumptionis peperit: est secundum istos hæ[illegible] C[illegible] matur hæc conclusio, quia omnis, qui non accepit sententiam suam peruersam [illegible] ex audacia suæ præsumptionis parit, quia aut [illegible] bet a se aut ab alio. Sed secundum ist[illegible] hære-sim de audacia suæ præsumptionis peperit, est hæreticus censendus. Ergo omnis e[illegible], qui errorem ab alio non acceperit, est inter hæreticos computandus. Et ita videtur, quod Augustin. ponit quinq; differentias, vt errantes à numero hæreticorum excludat. *Magist.* D[illegible] quod Augu. illa duo simul iungit, non quod secundum eorum (scilicet quod à seductis atq; in errorem lapsis parentibus errantes suam sententiam peruersam acceperint) necessario requiritur ad hoc, qu[illegible] er[illegible] tes de numero hæreticorum sint censendi minime: sed illud secundum etiam ponit [illegible] assignare vnum modum probandi aliquis sententiam suam falsam ex audacia suæ præ[illegible]nis minime peperisse: quia si à parentibus suis vel aliis quibuscunq; sententiam suam [illegible]am acce[illegible] constat quod eam ex audacia suæ præsumptionis minime pepererint. Addit etiam [illegible] lens innuere, quod pluribus modis possunt errantes (errorē a suis accipientes [illegible] quam alii. Et ideo Augustin. non ponit ibi quinq;, sed quatuor, per quorum qu[illegible]bet potest [illegible] pr[illegible]hari & conuinci hæreticus. Et quod quatuor ets contraria requirantur ad hoc quod aliquis errans non sit inter hæreticos computandus. Cum autem dic[illegible] quod omnis, qui non accipit sen[illegible] suā peruersam [illegible] ipsam ex audacia suæ præsumptionis pep[illegible] inuenit R[illegible] hoc non continet veritatem. Quidam enim absq; præsum[illegible]onis audacia ex [illegible] errores à [illegible]ipsis inuenerunt: quia tamen non sunt pertinaces, inter hæreticos minime [illegible]. *Discip.* [illegible] pone quomodo declarant tertium, quod ponit August. *Magist.* Secundum eos A[illegible] ad hoc, quod aliquis errans contra fidem non sit hæreticus, requiritur quod quær[illegible] di ne veritatem. Non est autem intelligendum, oportere errantem omni tempo[illegible] ne quærere veritatem, si velit catholicus reputari: sed tunc oportet eum [illegible] quærere veritatem, si cupit a numero hæreticorum excludi, quando sibi a catholicis cum dili[illegible] tus monstratur, quod errat contra catholicam veritatem, & ipse non habet impedimentum [illegible] mum, quare tunc non possit vel non debeat quærere veritatem. Alias enim haberetur co[illegible] præsumptio violenta, quod non ex simplicitate vel ignorantia, sed ex pertinacia sua adhæret e[illegible]. *Discip.* Dic de quarto. *Magist.* Quartum, quod etiam sufficit ad hoc, quod errans non sit numero hæreticorum aggregandus, est, quod paratus sit corrigi cum inuenerit veritatem: & sic nec pertinax [illegible] ons[illegible] qu[illegible] nec hæreticus est censendus. *Discip.* Ista [illegible] particula quarta reddit errantem perti-[illegible] hæreticum. Aliæ ergo s[illegible] superflu[illegible] videntur. *Magist.* Licet secundum istos ista vltima particula [illegible] errantem pertinacem & hæreticum, & non al[illegible]: tamen ex aliis habetur violenta præsum-[illegible] pertinaciter suo adhæreat errori: quia ex eo habetur præsumptio (cuius contra-[illegible] non potest) quod talis errans non est paratus corrigi, & per consequens inter pertina-[illegible]endus.

CAP. VII.

Probat idem quod sextum alia auctoritate August.

D[illegible]*ulus.* Ad pr[illegible]bandum, nullum errantem contra fidem esse hæreti[illegible] nisi pertinaciter suo [illegible] adhæreat, verba prædicta beati August. satis prolixe tractasti. Nunc ad eandem co[illegible] [illegible] probationes adducas, si quas cogitasti alias. *Magist.* Hæc eadem conclusio auctorita-[illegible] Au[illegible] M[illegible] heos, quæ recitatur 24. q. 3. c. *qui in Ecclesia Christi*, probatur, ait enim: *qui in Ec-cl[illegible] morbidum aliquid prauumq; sapuerint, si correcti vt sanum rectumq; aliquid sapiant resistunt con-tumaciter [illegible] & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici sunt.* Ex qui-bus verbis [illegible], non omnes, qui in Ecclesia Christi morbidum prauum[illegible] sapiunt [illegible] hæretici [illegible]: sed antea sunt de pertinacia conuincendi, secundum quod in verbis [illegible] in verbis prædictis August. innuere videtur, quod non omnes [illegible] pertinaciter hæretici sint censendi, cum videatur innuere, quod [illegible] requi-[illegible] Ecclesia Christi morbidum aliquid prauumq; sapiunt, [illegible] [illegible] sanum rectumq; quid sapiant, resistat contumaciter. S[illegible] Tertium est, quod eosdem errores pe[illegible] defendere. Si [illegible], quod aliquis sit hæreticus (vt August. in[illegible] videtur) & multi [illegible], qui tamen eos non defendunt, imo quando [illegible] [illegible] erroribus pertinaciter adhærentes hæreticorum numero aggregantur [illegible] g[illegible] Augustinum male intelligis. Non enim vult August. quod illa tria requirantur a[illegible] q[illegible] sit hæreticus: imo vult, quod quodlibet istorum hæreticum facit errantem. Illa [illegible]guuntur. Primum est quasi commune, & duo sunt quasi minus communia, expo-nentia q[illegible] primum. Nam quod correpti vt sanum rectumq; quid sapiant, [illegible] [illegible] potest contingere, vel quia emendare, id est reuocare nolunt, v[illegible] per[illegible] q[illegible] et istorum trium errantem reddit hæreticum & etiam pertinacem. Quare omnis pertinax [illegible]cus est censendus.

CAP

Cap. VIII.

Probat idem quatuor rationibus.

D*iscipulus*. Si adhuc sunt aliquæ auctoritates, vel rationes ad probandum, quod nullus errans nisi pertinax est hæreticus censendus, libenter auscultabo. *Magist*. Adhuc rationes aliquæ allegantur: quarum prima est hæc. Illi, qui non sunt à Catholicis repellendi, non sunt inter hæreticos computandi. Sed errantes & non pertinaciter non sunt à Catholicis repellendi. Ergo illi qui non sunt pertinaces, non sunt inter hæreticos computandi. Maior posset per Sacros Canones aperte probari: cum omnes hæretici sunt sententia excommunicationis innodati. Minor etiam clare probatur. Quia errantes, qui quærunt veritatem, non sunt à Catholicis repellendi, teste Pelagio Papa, qui vt habetur *24. q. 1. c. schisma*, loquens de abundantibus in suo sensu, & per consequens errantibus, ait. *si etiam ipsi (licet in suo sensu abundantes intra materna tamen positi viscera) quærerent veritatem, à nobis repellendi non essent*. Ex quibus datur intelligi, quod quamdiu errantes etiam suo sensu abundantes quærerent veritatem prætendentes se velle corrigi, si veritatem inuenerint, non sunt à catholicis repellendi. Et per consequens, quicunque non sunt pertinaces, non sunt à catholicis repellendi. Quicunque non est pertinax quærit veritatem pro loco & tempore, & à quibus tenetur quærere veritatem. Aliter enim pertinax esset censendus. Secunda ratio est hæc. Quicunque paratus est corrigi, non est censendus hæreticus. Sed quicunq; non est pertinax, paratus est corrigi. Ergo quicunq; non est pertinax, non est censendus hæreticus. Minor est euidens de se. Maior probatur per Gloss. *24. q. 3. c. dixit Apostolus*, quæ ait: *licet ergo teneat aliquis ea quæ sunt contra fidem (dum paratus sit corrigi) non est habendus hæreticus*. Et Gloss. e. c. & q. 1. c. *hæc est fides*, ait: *licet quis erret (si tamen paratus est corrigi) non est hæreticus*. Tertia ratio est hæc. Qui firmiter credit omnia, quę dicit vniuersalis Ecclesia, esse catholica sana & vera, & nulli errori adhęret pertinaciter, est catholicus reputandus. Et per consequens non est habendus hæreticus. Sed qui errat (& non est pertinax) credit firmiter omnia, quę dicit vniuersalis Ecclesia, esse catholica, vera & sana, & nulli errori adhęret pertinaciter. Ergo talis non est hæreticus iudicandus. Quarta ratio est hæc. Non est maior ratio, quod vnus errans contra fidem non pertinaciter sit hæreticus, quam alius: quia de similibus simile est iudicium. Sed multi contra fidem errauerunt, qui tamen (quia nequaquam pertinaciter errauerunt) non fuerunt hæretici reputati. Ergo nec aliquis errans contra fidem (si non est pertinax) debet inter hæreticos computari. Maior est manifesta. Minor multis probatur exemplis. August. enim in multis errauit, quæ postea retractauit: & per hoc se non fuisse pertinacem ostendit patenter. Et ideo non fuit hæreticus iudicatus. Idem patet de Hieronymo, de beato Cypriano, de quibus constat, quod pertinaces nullatenus extiterunt. Et propter hoc (quamuis errauerunt) hæretici non fuerunt.

Cap. IX.

In quo respondetur responsione generali ad auctoritates inductas capitulo quinto huius, & principaliter ad primam, distinguendo sex genera hæreticorum.

D*iscipulus* Ad probandū, quod solus errans pertinaciter est hæreticus censendus, nolo ad præsens plures rationes audire: quia tecū post opus præsens omnia iterū pscrutabor. Et ideo quomodo respondeas ad illa, quæ adduxi in contrariū manifesta. *Magist*. Prima auctoritas, quam in contrarium allegasti, est Innoc. tertii, *extra, de verbor. signif.* super quibusdam verbis. Innoc. enumerat sex genera hominum, quos asserit esse hæreticos manifestos: Videlicet contra fidem publice prædicantes, profitentes, & errorem defendentes, coram prælatis conuictos, confessus, & ab eis condemnatos de hæretica prauitate. Verba autem Innoc. deberent sane intelligi: quia aliter ex eis laberetur quis facile in errores. De prædicatoribus ergo publice contra fidem, debes distinguere: quia quod aliquis prædicet publice contra fidem quadrupliciter potest contingere. Vno modo, quod publice prædicet fidem Christianam esse falsam, dubiam, vanam & insanam. Et talis indubitanter est hæreticus manifestus: quia talis sine pertinacia inueniri non potest. Nam talis non est paratus corrigi per fidem Christianam, si non reputat eam veram, certam & sanam. Ergo pertinax & manifestus hæreticus est censendus. Secundo contingit aliquem prædicare contra fidem prædicando aliquem errorem, qui fidei obuiat Christianæ protestando, quod nunquam ab assertione sua desistet. Et talis est pertinax: quia non est paratus corrigi. Et ideo est hæreticus censendus. Tertio contingit aliquem prædicare publice contra fidem protestando, quod nihil intendit contra fidem orthodoxam tenere aut defendere temere. Et quia talis non ostendit se esse manifestum pertinacem: & quia non errat ex malitia & pertinacia: sed ex simplicitate vel ignorantia, non est hæreticus manifestus, nec ex sola tali publica prædicatione debet hæreticus reputari. Et propter hoc tales protestationes faciunt his temporibus (quibus quamplurimi ex odio, rancore, inuidia, malitia moliuntur meliores & sapientores sic de hæresi diffamare) complures docentes, prædicantes, & scribentes, vt coram omnibus se ostendant nullatenus pertinaces. Quarto contingit aliquem publice contra fidem prædicare simpliciter & absq; omni protestatione, quod non intendat vel intendit aliquid contra fidem temere defendere vel tenere. Et talis non est hæreticus censendus manifestus: sed examinandus est diligenter, an pertinaciter adhæreat errori, quem publice prædicauerit. Et si inuentus fuerit pertinax,

debet

debet hæreticus iudicari. Ante examinationem autem est catholicus reputandus: quia quilibet reputandus est bonus, antequam contrarium sit aperte probatum, Et ideo talis prædicans, cũ de assertione eius mentali constare non possit, non est hæreticus iudicandus, quousq; probetur contrarium. Sicut enim facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretari debemus, vt habetur *extra, de Reg. iur. c. estote*, ita cum nescimus quo animo prædicat quis aliquid contra fidẽ, animo scilicet pertinaciter adhærendi, vel animo corrigendi se (si errauerit) in meliorẽ partem interpretari debemus, suspicando videlicet quod paratus est corrigi, cũ veritas sibi fuerit manifesta. De secundo genere hominum, scilicet de profitentibus errorem, dicunt quod pertinaces sunt censendi hæretici manifesti. Professio enim à voluntate firmata solet procedere. Et ideo qui profitentur errorẽ contrarium catholicæ veritati, sunt reputandi firmati in errore. Quare pro pertinacibus sunt habendi. Et ex hoc sequitur, quod omnes iurantes se errorem aliquem fidei Christianæ contrarium seruaturos, & abiurantes quamcunq; veritatẽ catholicam, inter pertinaces & manifestos hæreticos sunt censendi. Sicut enim professio & iuramentũ, ita iuratio & abiuratio voluntatẽ supponunt firmatam. De tertio genere hominum, scilicet qui defendunt errorẽ, distinguunt dicentes: Quod defendere errorem contingit dupliciter. Vno modo absq; assertione temeraria, eo quod tunc ita apparet. Et tales defendentes errorem suum verbo siue scripto, non sunt hæretici manifesti: quia parati sunt corrigi, cũ inuenerint veritatẽ. Alio modo defendit quis errorem cum assertione temeraria, & talis est pertinax & hæreticus manifestus. De quarto & quinto generibus, scilicet de conuictis & confessis coram prælatis de hæretica prauitate, distinguunt. Quia illa prauitas potest attendi vel ex parte ipsorũ conuictorũ, vel confessorum, aut solummodo ex parte erroris, de quo sunt conuicti vel confessi. Si autem sit prauitas solummodo ex parte erroris, non ex parte confessorum vel conuictorũ, sic non sunt hæretici manifesti. Errores enim, quos tenuerunt Augustinus, Hieronymus, & Cyprianus, de quibus tactũ est supra, & de quibus poterant conuinci, praui fuerunt: ipsi tamen non fuerunt praui. Et ideo quamuis de illis erroribus coram prælatis conuicti fuissent vel confessi, nullatenus hæretici extitissent. De sexto genere, scilicet de condemnatis de hæretica prauitate, absq; distinctione dicunt, quod sunt hæretici manifesti, si rite & iuste fuerint condemnati. Quia nullus est sententialiter condemnandus de hæretica prauitate, nisi inueniatur prauitas non solum in errore, sed etiam in errante. Ista autem prauitas in errante est pertinacia. Et ideo soli pertinaces sunt de hæretica prauitate condemnandi. *Discip.* Ista probabilia mihi videntur: sed miror, quare Innoc. prædicto modo non distinxit. *Magist.* Respondetur, quod ideo, quia causæ breuitas hoc non distinxit: sed quod taliter oporteat distinguere, ex aliis sacris canonibus euidenter apparet.

CAP. X.

Singulis respondet auctoritatibus in speciali.

D*iscipulus*. Quamuis ex prædictis colligi possit, quomodo ad plures auctoritates, quas adduxi isto modo sæpe tacto describentes hæreticum responderent, volo tamen vt discurras per singulas. *Magist.* Ad auctoritatem Nicolai Papæ recitantis verba Cælestini respondent, quod illa verba intelligenda sunt de publice prædicantibus scienter contra determinata à concilio generali, & de publice prædicantibus errores ipsos, eosdem temere asserendo, vel protestando se nunquam reuocare eosdem, vel pertinaces se quomodolibet monstrando. Auctoritas vero Hieron. in oppositum allegatur: quia idem Hieron. in verbis adductis insinuare videtur, quod reprobans confessionem ab Apostolo approbatam non est eo ipso hæreticus reputandus, quia poterit esse imperitus. Et tali ex sola imperitia dixerit contra veritatem, non est hæreticus reputandus. Ad auctoritatem Gelasii dicunt, quod Gelasius intelligit de eo, qui scienter labitur in hæresim condemnatam. Talis enim est hæreticus iudicandus. Et cum dicitur, *Gelasius inter labentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter non distinguit: ergo neq; nos debemus distinguere:* Isti respondent, quod vbi Papa vel canon non distinguit, neq; aliqua distinctio ex aliis canonibus, nec ex sacra scriptura, nec ex dictis authenticis, nec ex ratione euidenti patenter colligi potest, non debemus distinguere. Vbi autem ex aliquo vel aliquibus prædictorum distinctio manifeste accipitur, & non debemus distinguere. Sic enim est in proposito: quia ex aliis sacris canonibus & ratione aperte colligitur luculenter, quod inter labentem in hæresim damnatam pertinaciter & non pertinaciter, est distinctio manifesta. Dicunt etiam, quod Gelasius in *cap. maiores*, loquitur de scita cõmunicatione erroris damnati, & etiã de pertinaci, siue sciat errorem esse damnatum siue ignoret. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondent, quod loquitur de Achatio, qui scienter damnato communicauit facinori. Et ideo fuit pertinax iudicandus: quia non erat paratus corrigi per doctrinam Ecclesiæ. Ad auctoritatem Hier. quæ ponitur *24. q. 3 c. hæresis*, respondetur quod sicut recessus à malis duplex est, scilicet corporalis & spiritualis, prout asserit Aug. prout legitur *23. q. 4. c. 1.* sic recessus ab Ecclesia duplex est, scilicet corporalis & spiritualis. Corporalis autem recessus ex multis causis potest fieri. Potest enim aliquis recedere corporaliter ab Ecclesia, & ad hæreticos corporaliter accedere: quia doctrinæ suæ vel opinioni Ecclesia non consentit aut reprobat. Et de isto recessu corporali ad præsens loquitur, non de aliquo recessu corporali, qui ex bona causa potest fieri. Alius est recessus ab Ecclesia spiritualis, & ille est duplex, scilicet manifestus & occultus, secundum quod hæreticus est duplex scilicet manifestus & occultus. Similiter aliter intelligere scripturã, quã sensus Spiritus sancti flagitat, cõtingit dupliciter, scilicet cũ pertinaci adhæsione & absq; hac.

Qui-

Quicunq; ergo cum pertinaci adhæsione aliter scripturam intelligit, quam sensus sancti Spiritus flagitat, licet ab Ecclesia non recesserit, propter hoc neq; corporaliter Ecclesia suo sensui non consentit vel reprobat eundem vel spiritualiter manifeste, quia se esse pertinacem nequaquam ostendit aperte: tamen hæreticus appellari potest, imo vere est hæreticus: quia ab Ecclesia recessit spiritualiter, licet occulte. Ad auctoritatem Stephani Papæ respondent dicentes, quod Stephanus Papa vocat illum dubium in fide, qui dubitat fidem Christianam esse veram vel sanam: non illum, qui dubitat de aliqua veritate catholica in speciali. Talis autem dubius in fide est pertinax seu pertinaciter dubitans: quia talis non est paratus corrigi per doctrinam, quam dubitat esse veram, cum nullus nisi per veritatem corrigi velit. Ille autem qui dubitat de aliquo articulo in speciali potest esse paratus corrigi per fidem Christianam, (quia per scripturam sacram) quam totam credit esse veram, licet dubitet de aliquo in speciali nesciens illud in sacris literis inueniri. Et ideo non est statim pertinax reputandus. Aliter est de illo, qui in genere vel vniuersaliter dubitat fidem Christianam esse veram. Et de tali dubio in fide loquuntur Glossæ, quarum vna 24. q. 1. super *§. qui vero*, ait: *Vno modo dicitur hæreticus, quicunq; dubius est in fide.* Et alia Glossa eisdem cap. & q. super. c. *apte*, ait: *nota hæreticum esse titubantem in fide.* Et post: *nam & hæretici vocabulo continentur qui leui etiam argumento à fide deuiant.* Omnes enim loquuntur de illo qui dubitat fidem Christianam esse veram. *Discip.* Miror quod plus oportet dubitantem in fide esse pertinacem, quam dubitantem de aliquo articulo in speciali. Præsertim cum ita possit quis absq; pertinacia dubitari de vniuersali, sicut de singulari. *Magist.* De hoc non reputant isti mirandū. Sicut enim inter propositiones est ordo, quia vna est prior & alia posterior; vna etiam fit nota per aliā: & sæpe nō econuerso. Et ideo qui de propositione simpliciter prima in aliquo ordine, quæ nullo modo potest fieri nota per aliam, dubitaret, non esset præsumendum, quod vnquam ad illius notitiā esset venturus: licet si dubitaret de propositione posteriori, esset præsumendū, quod ad eius notitiam per propositiones priores posset attingere. Sic quia primum, quod oportet fidelem credere, est quod fides Christiana est vera: si de hoc quis dubitat, nihil remanet per quod ad aliquid firmiter credēdum valeat reuocari. Et ideo taliter dubitans tanquam pertinax & nolens corrigi est censendus. Si autem nullatenus dubitat fidem Christianam esse veram (licet dubitet de aliquo articulo speciali) præsumendum (nisi contrariū manifeste appareat) quod si sibi ostensus fuerit articulus, de quo dubitat, ad fidem pertinere catholicam, absq; mora se corriget. *Discip.* Quid si nullus potest sibi patenter ostendere, quod talis articulus ad fidem pertinet Christianam *Magist* Dicunt quod quousq; sibi fuerit euidenter ostensum dictum articulum ad fidem pertinere catholicam, sufficit sibi credere eum implicite, paratus credere explicite, cum sibi manifestum fuerit quod ad fidem pertinet Christianam. *Discip.* Procede ad alias auctoritates. *Magist.* Ad capitulum *aperte*, respondent quod loquitur de prędicante & titubante in fide: quia dubitant fidem Christianam esse veram. Ad verba Gratiani eodem modo respondent, quod loquitur de prędicante fidē esse falsam vel incertam, vel de pertinaci docente aliqua contra fidem. Non autem loquitur de illo, qui ex simplicitate vel ignorantia docet aliqua, quæ fidei obuiant orthodoxæ. Ad rationē, qua innuitur, dicunt quod fides debet esse firma in vniuersali, vt cuilibet veritati catholicæ *firmiter*, hoc est per fidem firmam vel implicite fidelis adhæreat: sed non est necesse, quod cuilibet adhæreat firmiter explicite. Et sic intelligendæ sunt auctoritates adductæ de concilio generali, & de Symbolo Athanasii. Dubitans autem in fide esse veram, non habet fidem firmam. Et sic loquitur Bernhardus. Et ideo non catholicus, sed hæreticus est censendus. Dubitans de aliquo articulo speciali habet firmam fidem, quod tota fides Christiana est vera & recta. Habet etiam fidem firmam implicite de eodem articulo, de quo dubitat. Et ideo est catholicus, licet de tali articulo non habeat firmam & explicitam fidem.

CAP. XI.

Ponit tres instantias alias contra diffinitionem hæretici supra cap. 3 huius datam, quæ etiam soluuntur.

DIscipulus. Adhuc ad vnam instantiam, quæ totam descriptionem hæretici memoratam videtur elidere, cupio responderi. Beatus enim August. vt habetur *24. q. 3. cap. hæreticus*, diffinit hæreticum in hunc modum: *hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.* Ex qua diffinitione colligitur, quod qui tantummodo veteres hæreses imitatur, licet sint pertinaces, non sunt hæretici reputandi. Et ideo prior descriptio hæretici non est congrue assignata: quia competit multis (scilicet illis qui tantummodo veteres hæreses imitantur) qui tamen non sunt hæretici iudicandi, secundum diffinitionem August. eo quod nouas opiniones neq; gignunt neq; sequuntur. Item, multi baptizati pertinaciter errant ex sola credulitate vel deceptione, non gratia alicuius temporalis commodi, nec vanæ gloriæ, nec principatus, nec gratia sua. Et per consequens secundum August. non sunt hæretici iudicandi. Et tamen illis competit descriptio sæpe fata. Ergo non est vera descriptio. Item, aliquis certus de fide & in nullo dubitans, alicuius temporalis commodi & vanæ gloriæ maxime, principatusq; sui gratia, contra conscientiam, potest nouas & falsas opiniones gignere atq; sequi. Ergo certus de fide & in nullo dubitans potest esse hæreticus secundum intentionem August. male ergo describitur hæreticus, cum asseritur quod omnis hæreticus est pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem. *Magist.* Ad illa isti dicunt, quod August. non intendit in verbis præscriptis hæreticum diffinire.

finite: sed intendit assignare vnum modum cognoscendi hæreticum, vt scilicet quicunque alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur, censeatur hæreticus. Vnde licet in propositione, quã ponit Aug. intelligatur vel primo ponatur vocaliter *hæreticus* ante copulam, & ex hoc posset quis opinari, quod hæreticus sit subiectum: secundum tamen rei veritatem, vt isti dicunt, hæreticus debet esse prædicatum, & id quod sequitur, debet esse subiectum. Et isto modo sub bono intellectu concedenda est vniuersalis formata ex verbis August. ita videlicet: Quicunq; alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia non pertinaciter defendendi nouas opiniones, vel falsas contra fidem gignit vel sequitur, est reputandus hæreticus. Sed si contra conscientiam & in corde de aliquo pertinente ad fidem nullatenus dubitans prædicto modo hęreses gigneret vel sequeretur, nõ esset apud Deum, qui cor intuetur, hæreticus, quamuis mortalissime corã Deo peccaret. *Discip.* Quomodo debet quis hæreticus reputari, si non est coram Deo hæreticus? *Magist.* Ad hoc respondetur faciliter, quod de exterioribus habemus tantum modo iudicare: occulta autem ad iudicium spectant diuinum. Et ideo talis à nobis est censendus hæreticus propter illa, quæ nobis apparent exterius, licet apud Deum nõ sit hæreticus. Quamuis sæpe multos bonos arbitrari debemus, quia nullum malum in ipsis apparet nobis, qui tamen apud Deum sunt pessimi. *Discip.* Discurre per obiectiones, quas feci. *Magist.* Ad primam earum responderut, quod qui veteres hæreses imitantur pertinaciter sunt hæretici censendi. Et ideo non soli, qui quacunq; ex causa nouas & falsas opiniones gignunt vel sequuntur, sunt hæretici: sed etiam alii multi. Nam qui modo hæresim Arrii ab antiquo damnatam pertinaciter defensaret, esset hæreticus iudicandus. Nec obstant verba August. quia (vt dictum est) non intendit per illa verba neq; diffinitionem neq; descriptionem hæretici assignare. Vnde dicunt, quod sæpe multi falluntur de enunciationibus sanctorum & auctorum, putantes velle diffinitiones vel descriptiones aliquarum rerum vel nominum assignare, cum tamen nunquam hoc intendant, sed solummodo proponentes particulares veras asserere. Ad secundam respondetur, quod pertinaciter errantes ex sola credulitate vel deceptione sunt hæretici iudicandi: quia non soli illi, de quibus loquitur August. in verbis præmissis, sed etiam alii sunt censendi hæretici. Ad tertiam dicunt illi, qui in corde non dubitant, tamen alicuius temporalis commodi gratia, vel forte pro temporali periculo (citra mortem) vitando, assertiones hæreticales sequuntur, quales dicunt esse multos his diebus & maxime de ordine Fratrum Minorum, qui opiniones nouas de paupertate Christi & Apostolorum, ac etiam de animabus damnatorum & sanctorum, quas in cordibus suis putant hæreticas, & tamen ipsas pertinaci animositate sequuntur, non sunt in veritate hæretici, & tamen à fidelibus (qui non habent de occultis motibus animæ iudicare) sunt hæretici reputandi: & tamen in omnibus tanquam hæretici fugiendi: & si postea dicerent se dictas hæreses in mente minime tenuisse, sed pro assequendo aliquo commodo temporali vel pro vitando periculo se finxisse tenere, non esset eis fides aliqua adhibenda, sed essent ab omni assertione & testimonio tanquam falsi & duplices repellendi. *Discip.* De illis, quæ isti adducunt in exemplum, alias interrogabo sollicite, & ad probandum quod isti, qui sunt sectatores sanctissimi patris Domini Innoc. Papæ 22. non sunt hæretici nec errantes, sed catholici & fideles, fortiter allegabo. *Magist.* Vis ergo istius operis hic sit finis.

Explicit Liber tertius Dialogorum.

Incipit Quartus Liber eiusdem primæ partis, docens qualiter de pertinacia prauitatis hæreticæ quis debeat conuinci.

Cap. I.

In quo quæritur & ponitur diffinitio pertinacis, *secundum vnam opinionem.*

D*Iscipulus.* Volo hic istum librum finiri: & ad quartum me transferam. Intendo enim inquirere, quomodo de pertinacia debeat quis cõuinci ante omnia. Cupio tamen scire, quomodo *pertinacia* diffinitione exprimente quid nominis diffinitur. Ex tali namq; diffinitione (vt puto) multę difficultates debent solui: nec sine ipsius noticia potest sciri qualiter de pertinacia debeat quis conuinci. *Magist.* Pertinax à quibusdam diffinitur sic: *pertinax est qui persistit in eo, quod debet dimittere.* Istam diffinitionẽ declarant dupliciter. Primo modo auctoritate Isidori dicentis, quod *pertinax dicitur quasi impudenter tenax.* Ille autem est impudenter tenax, qui tenet quod debet dimittere. Ergo pertinax est ille, qui tenet & persistit in illo, ꝙ debet dimittere. Secundo sic: Perseuerantia & pertinacia opponuntur, & contrarias debent diffinitiones habere. Sed perseuerans est ille, qui persistit in illo quod debet. Ergo pertinax est ille, qui persistit in illo quod debet dimittere. *Disc.* Miror, quia isti volunt ꝓbare diffinitionẽ pertinacitatis de pertinace, cum diffinitio de diffinito probari non possit. *Magist.* Non intendunt probare proprie loquendo diffinitionem pertinacis de pertinacitate: sed volunt declarare, & per declarationes manifestare quodammodo diffinitionem pertinacis. *Discip.* De talibus diffinitionibus nolo me intromittere multum ad præsens: sed aliud mouet me contra diffinitionem prædictam: quia secundum eam omnis errans est pertinax. Omnis enim errans, quam diu est in errore, est pertinax. Sed nullus vnquam debet esse in errore: imo omnis errans debet errorem dimittere. Ergo omnis errans est pertinax. *Magist.* Dicunt per æquiuocationem te decipi. Est

 com

Ex his verbis datur [illegible], quod quam cito quis intendit prædicare [illegible] catholicam veritatem tacite excludendi alios potestatem amittit. Ex quo sequitur, quod talis est hæreticus reputandus [illegible] tamen absq; pertinacia potest aliqua prædicare contraria catholicæ veritati. Ergo ad hoc, quod aliquis sit censendus hæreticus, non requiritur quod erret pertinaciter aut dubitet. [illegible] Beatus Hieronym. vt habetur *24. q. 1. c. hæc est fides*, testari videtur, cum ait scribens Papæ: *si autem [illegible] nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me culpare voluerit, se imperitum aut maleuolum [illegible] etiam non catholicum, sed hæreticũ comprobabit.* Hic etiam de pertinacia nulla fit mentio [illegible] ponitur *pertinaciter* in diffinitione prædicta. Item: Nullus nisi hæreticus damnatione hæretici [illegible] inuoluitur teste Gelasio 24. quæst. 1. c. 1. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, in eius damnatione seipsum inuoluit.* vbi Papa inter labentem pertinaciter, vel non pertinaciter in hæresim semel damnatam non distinguit: & per consequens nos non debemus distinguere. Ergo quicunq; [illegible] pertinaciter siue non pertinaciter labitur in hæresim semel damnatam, hæreticus est censendus. [illegible] dem Gelasius, vt habetur in eisdem c. q. c. *maiores*, apte videtur asserere, dicens, *auctore cuius [illegible] infamia aut pariter errore damnato sufficere iudicauerunt, vt quisquis huiusmodi errorum communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset astrictus.* Cui Felix Papa, vt habetur eadem [illegible] q. [illegible] *Achatius secundus*, concordare dicitur, dicens: *itaque necesse est vt in illam iusta lance [illegible] quam cum suis successoribus per conuententiam synodalem susceperat auctor errorum.* [illegible] inter incidentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter isti summi pontifices non distinguunt: & tamen cum indiffinite & vniuersaliter dicant sectatores hæreticorum similiter [illegible] iacere. Ergo superflue ponitur in diffinitione prædicta *pertinaciter.* Item, Hieronym. super Epistolam ad Galat. 2 & ponitur 24. q. 3. c. *hæresis*, ait: *quicunque ergo aliter scripturam intelligit quam sensus Spiritus sancti flagitat, a quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est eligens quæ peiora sunt.* Et ex his verbis patet, quod omnis intelligens pertinaciter siue non pertinaciter scripturam aliter, quam sensus Spiritus sancti flagitat, est hæreticus. Ergo *pertinaciter* inconuenienter ponitur in prædicta diffinitione. Item, Stephanus Papa inter dubium pertinacem & non pertinacem, distinguens incidentaliter dicit, vt habetur extra de hæret. c. 1 *dubius in fide infidelis est.* Ergo omnis dubitans de fide siue pertinaciter, siue non pertinaciter est infidelis & per consequens hæreticus est censendus. Ex quo sequitur quod omnis errans contra fidem etiam non pertinaciter hæreticus est censendus. His concordat Gratianus 24. quæst. 1. §. *his auctoritatibus*, dicens: *His auctoritatibus perspicue monstratur, quod ex quo cœpit aliquis contra fidem aliqua docere, nec deiicere aliquem valet nec damnare: & per consequens talis docens contra fidem quamuis non fuerit conuictus, est hæreticus censendus.* Item fides, quæ non est firma, non est vera fides. Hinc dicit concilium generale, vt habetur *extra de summa trinit. & fide cathol. cap. firmiter credimus:* aperte insinuans, quod omnis catholicus firmiter credere debet. Et hinc etiam in Symbolo Athanasii continetur *hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* Fides ergo d[illegible] esse firma. Sed dubitans in fide, quamuis non pertinaciter, non habet firmam [illegible] firmam, teste Bernhardo, quo libro quinto ad Eugenium Papam ait: *Fides si habet hæsitationem, infirma est.* Ergo dubitans de fide non habet veram fidem: & per consequens non catholicus, sed hæreticus est censendus. Istæ sunt obiectiones, quæ mentem meam pulsant [illegible] contra descriptionem hæretici memoratam: quia tamen prædicta descriptio videtur apparens, dic quomodo ad prædicta respondent hæreticum taliter describentes.

CAP. VI.

Ostendit auctoritate Augustini, quod ad hoc, quod aliquis sit hæreticus, requiritur quod sit pertinax. Vbi etiam ponuntur quatuor conditiones, quarum vna ad minus, vel omnes simul requiruntur, ad hoc, quod quis hæreticus sit censendus.

MAgist. Si tibi exponerem, quomodo prædictam particulam probare nituntur, eorum rationes ad præmissa melius forsitan intelligeres. *Discip.* Expone. *Magist.* Quod pertinacia [illegible] tem in dubitante vel errante ad hoc quod aliquis sit iudicandus hæreticus, [illegible] [illegible] auctoritate August. quę ponitur 24. q. 3. c. *dixit Apostolus*, qui ait: *nam qui [illegible] quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia [illegible] sonis pepererunt, sed a seductu atq; in errorem lapsis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta [illegible] veritatem corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus [illegible] colligitur euidenter, quod potest quis falsam & peruersam tenere sententiam, & [illegible] in numero computari. *Discip.* Clare mihi videtur probatum, quod non omnis [illegible] ans contra fidem est hęreticus reputandus. Sed non est probatum, quod omnis hæreticus [illegible] dubitat vel errat contra fidem. Et ideo illam particulam vltimam diffinitionis præ[illegible] ista verba Aug. minime probare possunt, quia omnis particula diffinitionis vel de[illegible] nq; datæ conuenienter, probari debet de descripto vel sumpto [illegible] non probe[illegible] m hæreticum pertinaciter dubitare vel errare contra fidẽ, ex verbis Beat. Aug. [illegible]

menter apparet. Nam secundum beatum August. ad hoc, quod aliquis tenens sententiam falsam atque peruersam, non debeat reputari hæreticus, quatuor requiruntur. Primo quod sententiam falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendat. Secundo quod talem sententiam non audacia suæ præsumptionis inuenerit: sed à seductis parentibus atq; in errorem lapsis acceperit. Tertio quod quærat cauta sollicitudine veritatem. Quarto quod paratus sit corrigi cum inuenerit. Cuicunque ergo deficit aliquid istorum, est inter hæreticos reputandus. Quamuis ergo quis non sit pertinax: sed cum audacia suæ præsumptionis aliquam falsam & peruersam sententiam inuenerit: vel non quærat cauta sollicitudine veritatem: aut si non sit paratus corrigi cum inuenerit: est inter hæreticos computandus, iuxta sententiam Augustini. *Magist.* Ad illam obiectionē faciliter respondetur. Ad cuius euidentiam dicunt isti esse sciendum, quod inter dubitantem & errantem pertinacem & inter errorem pertinaciter defendentem, differentia inuenitur. Quia multi hæretici dubitant vel errant pertinaciter, eo quod intus in mente sua dubitatione vel errore persistunt pertinaciter: qui tamen errorem suū vel dubitationē neq; pertinaciter, neq; aliquo modo defendunt: imo aliquando vel timore vel ambitione aut cupiditate vel aliqua de causa negant exterius, quod irreuocabiliter in mente tenent. Multi etiam econuerso falsam sententiam atq; peruersam exterius pertinaci animositate defendunt vel defendere possunt, cui tamen nec pertinaciter nec aliquo modo in corde adhærent. Nā contingit aliquando scientem defendere falsum. Quemadmodum sæpe falsi & pessimi aduocati cupiditate ducti falsas causas & iniquas pertinacissima animositate defendunt. Et ita non omnis pertinaciter dubitans, vel errans falsam sententiam pertinaci animositate defendit, nec econuerso. *Di.* Hoc quod nunc declaratum est, probabile puto, & ideo ad propositum applica. Dimittamus tamen loqui de dubitante, solummodo de errante loquendo. Quia forte dicunt isti, quod illa, quæ de errante dicuntur, etiam de dubitante debent intelligi, prout dubitātes de fide, sicut errantes contra fidem, inter hæreticos computantur, vel ab hæreticorū numero minime excluduntur. *Magist.* Sicut tibi placet solummodo de errante faciam mentionem, & qualiter sæpe dicto modo describentes hæreticum ad obiectionem tuam per præmissum notabile, quod tu approbare videris, respondeant, declarabo. Dicunt itaq;, quod beatus Augustinus quatuor conditiones enumerat, quæ requiruntur ad hoc, vt aliquis tenens falsam sententiam atq; peruersam contra catholicam veritatem, non sit per Ecclesiam inter hæreticos computandus: volens quod cuicunq; defuerit aliqua conditionum prædictarum, est hæreticus & etiam pertinax per Ecclesiam iudicandus: quamuis non omnis sit reputandus pertinax defensor prauitatis. Prima est, quod taliter errans errorem suum nulla pertinaci animositate defendat. Si enim errorem suum pertinaci animositate defenderet, catholici, qui de exterioribus non de interioribus motibus animæ iudicant, debent eum inter hæreticos computare, saltem præsumptione violenta, contra quam nulla est probatio in contrarium admittenda. Esto enim quod aliquis scienter contra conscientiam hæresim pertinaciter defensaret, vt ita in rei veritate apud Deum non esset hæreticus, quamuis mortalissime peccaret, hoc tamen probare non posset: & ideo Ecclesia debet eum inter hæreticos computare. *Discip.* Magis & magis intelligo differentiam inter hæreticum & pertinacem; & inter pertinaci animositate hæresis defensorem. Vnde videtur, quod potest aliquis etiam aliquam hæresim pertinaci animositate defendere, licet non debeant catholici ipsum hæreticum reputare. Sicut si quis metu mortis coactus ab infidelibus errores eorum contra fideles pertinaci animositate defenderet, hæresim defenderet, & tamen non esset hæreticus iudicandus. Quemadmodum beatus Marcellinus, qui metu mortis actum hæreticalem commisit, fuit hæreticus minime iudicandus. *Magist.* Dicunt isti, quod non bene intelligis, quis debeat reputari errorem pertinaci animositate defendere: quia ille solus, qui absq; metu mortis sponte & voluntarie errorem pertinaci animositate defendit. Et ideo ille, de quo tu ponis exemplum, quamdiu illum errorem defendit, & non nisi metu mortis, nullum errorem pertinaci animositate defendit. *Discip.* Illud non videtur bene dictum. Nam *pertinax* dicitur quasi impudenter tenax, & qui in sententia sua nimis persistit. Aliter enim nequaquam peccaret mortaliter errorem contra conscientiam defendendo. Ergo talis est erroris pertinax defensator: licet propter talem defensionem pertinacem non sit hæreticus iudicandus, si constat fidelibus, quod solummodo pro morte vitanda defendit errorem. *Magist.* Argumentum forte facis contra ipsos: & ideo forte dicerent, quod talis esset pertinax reputandus. Sed tamen non esset dicendum, quod errorem pertinaci animositate defenderet: quia voluntas animositatem spontaneam nullo metu coactam significare videtur. Et ita talis esset pertinax hæresis defensor, sed tamen non esset hæreticus, nec hæresim etiam pertinaci animositate defenderet propter metum mortis illatum. Aliter dicerent, quod sicut animositas, ita etiam pertinacia voluntatem spontaneam nullo metu mortis coactam importat. Et ideo talis minime pertinax est dicendus. *Discip.* Nunc dic, quid sentiunt isti de secundo, quod ponit August. *Magist.* Dicunt secundum August. quod qui audacia suæ præsumptionis sententiam falsam inuenerint atq; peruersam (licet quandoq; talem sententiam nulla pertinaci animositate defendant) sunt pertinaces & hæretici iudicandi. Si autem non audacia suæ præsumptionis, sed ex simplicitate vel ignorantia aliquam hæresim inuenirent, & factum eorum nihil aliud aggrauaret, neq; per aliquod aliud possent conuinci: ita non essent pertinaces neque hæretici iudicandi. Qualiter autem innotescere possit, quod quis non ex audacia suæ præsumptionis, sed ex simplicitate & ignorantia errorē inuenerit, seu pepererit, non potest breuiter explicari. *Discip.* De hoc postea diligenter inquiram. Nunc autem istis ab intentione August. deuiare videntur. Nam in illa particula August. duo simul iungit, vt aliquos errantes a numero hæreticorum excludat,

vte

[illegible] sententiam suam falsam non audacia suæ præsumptionis [illegible] à parentibus [illegible] atq; in errorem lapsis acceperint. Ergo quicunq; [illegible] sententiam [illegible] à seductis & [illegible] lapsis parentibus non accepit, est hæreticus iudicandus: [illegible] sententiam peruersam audacia suæ præsumptionis peperit: est secundum istos hæreticus [illegible]. C[illegible] maturi hæc conclusio, quia omnis, qui non accepit sententiam suam peruersam ab [illegible] ipsam ex audacia suæ præsumptionis parit, quia aut habet à se aut ab alio. Sed secundum istos [illegible] hæresim de audacia suæ præsumptionis peperit, est hæreticus censendus. Ergo omnis errans [illegible]m, qui errorem ab alio non acceperit, est inter hæreticos computandus. Et ita videtur, quod Augustin. ponit quinq; differentias, vt errantes a numero hæreticorum excludat. *Magist.* Dicunt quod Augu. illa duo simul iungit, non quod secundum eorum (scilicet quod à seductis atq; in errorem lapsis parentibus errantes suam sententiam peruersam acceperint) necessario requiritur ad hoc, quod errantes de numero hæreticorum sint censendi minime: sed illud secundum etiam ponit volens [illegible] ipsam assignare [illegible] modum probandi aliquos sententiam suam falsam ex audacia suæ præsumptionis minime peperisse: quia si à parentibus suis vel alijs quibuscunq; sententiam suam falsam acceperint, constat quod eam ex audacia suæ præsumptionis minime pepererunt. Addit etiam illud [illegible] volens innuere, quod pluribus modis possunt errantes errorem a suis accipientes parentibus [illegible] quam alii. Et ideo Augustin. non ponit ibi quinq;, sed quatuor, per quorum quodlibet potest quis probari & conuinci hæreticus. Et quod quatuor eis contraria requirantur ad hoc quod aliquis errans non sit inter hæreticos computandus. Cum autem dicit quod omnis, qui n[illegible] sententiam suam peruersam [illegible] ipsam ex audacia suæ præsumptionis pe[illegible] inuen[illegible] R[illegible]d hoc non continet veritatem. Quidam enim [illegible] præsumptionis audacia ex [illegible] hæreticos [illegible] ipsi [illegible] quia tamen non sunt pe[illegible]ces, inter hæreticos minime [illegible]. *Discip.* Expone quomodo declarant tertium, quod ponit August. *Magist.* Secundum eos A[illegible] ad hoc, quod aliquis errans contra fidem non sit hæreticus, requiritur quod quærat cauta [illegible]dine veritatem. Non est autem intelligendum, oportere errantem omni tempore cauta sollicitudine quærere veritatem, si velit catholicus reputari: sed tunc oportet eum cauta sollicitudine quærere veritatem, si cupit a numero hæreticorum excludi, quando sibi à catholicis cum debitis [illegible] monstratur, quod errat contra catholicam veritatem, & ipse non habet impedimentum [illegible]mum, quare tunc non possit vel non debeat quærere veritatem. Alias enim haberetur contra [illegible] præsumptio violenta, quod non ex simplicitate vel ignorantia, sed ex pertinacia sua adhæret [illegible]. *Discip.* Dic de quarto. *Magist.* Quartum, quod etiam sufficit ad hoc, quod errans non sit numero hæreticorum aggregandus, est, quod paratus sit corrigi cum inuenerit veritatem: & sic nec pertinax, & [illegible] consequens nec hæreticus est censendus. *Discip.* Ista sola particula quarta reddit errantem pertinacem & hæreticum. Aliæ ergo superfluæ videntur. *Magist.* Licet secundum istos ista vltima particula [illegible] errantem pertinacem & hæreticum, & non aliæ: tamen ex alijs habetur violenta præsumptio [illegible] errans pertinaciter suo adhæreat errori: quia ex eo habetur præsumptio (cuius contrarium [illegible] probari non potest) quod talis errans non est paratus corrigi: & per consequens inter pertinaces [illegible]os habendus.

Cap. VII.

Probat idem quod sextum alia auctoritate August.

D[illegible]*ulus.* Ad probandum, nullum errantem contra fidem esse hæreticum, nisi pertinaciter suo [illegible] adhæreat, verba prædicta beati August. satis prolixe tractasti. Nunc ad eandem conclusionem [illegible] probationes adducas, si quas cogitasti alias. *Magist.* Hæc eadem conclusio auctoritate A[illegible] a M[illegible]eos, qui recitatur 24.q.3.c qui in Ecclesia Christi. probatur, ait enim: *qui in Ecclesia [illegible] morbidum aliquid prauumq; sapuerint, si correcti vt sanum rectumq; aliquid sapiant resistunt contumaciter [illegible] & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici sunt.* Ex quibus verbis datur [illegible], non omnes, qui in Ecclesia Christi morbidum prauumq; quid sapiunt, esse statim hæreticos [illegible]. sed antea sunt de pertinacia conuincendi, secundum quod in [illegible] capitulo innuit [illegible]. *Discip.* In verbis prædictis August. innuere videtur, quod non omnes errantes in Ecclesia Christi pertinaciter hæretici sunt censendi, cum videatur innuere, quod tria requirantur ad hoc, quod [illegible] in Ecclesia Christi morbidum aliquid prauumq; sapiunt, [illegible] est, quod correpti vt sanum rectumq; quid sapiant, resistat contumaciter. Secundum est, [illegible] emendare noluerint. Tertium est, quod eosdem errores persistant defendere. Si [illegible] quod aliquis sit hæreticus, vt August. innuere videtur, & multi [illegible], qui tamen eos non defendunt, imo quandoq; [illegible] erroribus pertinaciter adhærentes hæreticorum numero [illegible]. *Magist.* [illegible] intelligis. Non enim vult August. quod illa tria requirantur ad hoc, quod [illegible] sit hæreticus: imo vult, quod quodlibet istorum hæreticum facit errantem. Illa autem tria [illegible] ponuntur. Primum est quasi commune, & duo sunt quasi minus communia, exponentia quo[illegible] primum. Nam quod correpti vt sanum rectumq; quid sapiant, [illegible] resistant, [illegible] potest contingere: vel quia emendare (id est renouare) nolunt [illegible] pertinacem [illegible]bet istorum trium errantem reddit hæreticum & etiam pertinacem. [illegible] omnis pertinax hæreticus est censendus.

C A P.

debet hæreticus iudicari. Ante examinationem autem est catholicus reputandus: quia quilibet reputandus est bonus, antequam contrarium sit aperte probatum. Et ideo talis prædicans, cũ de assertione eius mentali constare non possit, non est hæreticus iudicandus, quousq; probetur contrarium. Sicut enim facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretari debemus, vt habetur *extra, de Reg. Iur. c. estote*, ita cum nescimus quo animo prædicat quis aliquid contra fidẽ, animo scilicet pertinaciter adhærendi, vel animo corrigendi se (si errauerit) in meliorẽ partem interpretari debemus, suspicando videlicet quod paratus est corrigi, cũ veritas sibi fuerit manifesta. De secundo genere hominum, scilicet de profitentibus errorem, dicunt quod pertinaces sunt censendi hæretici manifesti. Professio enim à voluntate firmata solet procedere. Et ideo qui profitentur errorẽ contrarium catholicæ veritati, sunt reputandi firmati in errore. Quare pro pertinacibus sunt habendi. Et ex hoc sequitur, quod omnes iurantes se errorem aliquem fidei Christianæ contrarium seruaturos, & abiurantes quamcunq; veritatẽ catholicam, inter pertinaces & manifestos hæreticos sunt censendi. Sicut enim professio & iuramentũ, ita iuratio & abiuratio voluntatẽ supponunt firmatam. De tertio genere hominum, scilicet qui defendunt errorẽ, distinguunt dicentes: Quod defendere errorem contingit dupliciter. Vno modo absq; assertione temeraria, eo quod tunc ita apparet. Et tales defendentes errorem suum verbo siue scripto, non sunt hæretici manifesti: quia parati sunt corrigi, cũ inuenerint veritatẽ. Alio modo defendit quis errorem cum assertione temeraria, & talis est pertinax & hæreticus manifestus. De quarto & quinto generibus, scilicet de conuictis & confessis coram prælatis de hæretica prauitate, distinguunt. Quia illa prauitas potest attendi vel ex parte ipsorũ conuictorũ, vel confessorum, aut solummodo ex parte erroris, de quo sunt conuicti vel confessi. Si autem sit prauitas solummodo ex parte erroris, non ex parte confessorum vel conuictorũ, sic non sunt hæretici manifesti. Errores enim, quos tenuerunt Augustinus, Hieronymus, & Cyprianus, de quibus tactũ est supra, & de quibus poterant conuinci, praui fuerunt: ipsi tamen non fuerunt praui. Et ideo quamuis de illis erroribus coram prælatis conuicti fuissent vel confessi, nullatenus hæretici extitissent. De sexto genere, scilicet de condemnatis de hæretica prauitate, absq; distinctione dicunt, quod sunt hæretici manifesti, si rite & iuste fuerint condemnati. Quia nullus est sententialiter condemnandus de hæretica prauitate, nisi inueniatur prauitas non solum in errore, sed etiam in errante. Ista autem prauitas in errante est pertinacia. Et ideo soli pertinaces sunt de hæretica prauitate condemnandi. *Discip.* Ista probabilia mihi videntur: sed miror, quare Innoc. prædicto modo non distinxit. *Magist.* Respondetur, quod ideo, quia causæ breuitas hoc non distinxit: sed quod taliter oporteat distinguere, ex aliis sacris canonibus euidenter apparet.

CAP. X.

Singulis respondet auctoritatibus in speciali.

DIscipulus. Quamuis ex prædictis colligi possit, quomodo ad plures auctoritates, quas adduxisti, isto modo sæpe tacto describentes hæreticum responderent, volo tamen vt discurras per singulas. *Magist.* Ad auctoritatem Nicolai Papæ recitantis verba Cælestini respondent, quod illa verba intelligenda sunt de publice prædicantibus scienter contra determinata à concilio generali, & de publice prædicantibus errores ipsos, eosdem temere asserendo, vel protestando se nunquam reuocare eosdem, vel pertinaces se quomodolibet monstrando. Auctoritas vero Hieron. in oppositum allegatur: quia idem Hieron. in verbis adductis insinuare videtur, quod reprobans confessionem ab Apostolo approbatam non est ex hoc ipso hæreticus reputandus, quia poterit esse imperitus. Et ita si ex sola imperitia dixerit contra veritatem, non est hæreticus reputandus. Ad auctoritatem Gelasii dicunt, quod Gelasius intelligit de eo, qui scienter labitur in hæresim condemnatam. Talis enim est hæreticus iudicandus. Et cum dicitur, *Gelasius inter labentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter non distinguit: ergo neq; nos debemus distinguere*: Isti respondent, quod vbi Papa vel canon non distinguit, neq; aliqua distinctio ex aliis canonibus, nec ex sacra scriptura, nec ex dictis authenticis, nec ex ratione euidenti patenter colligi potest, non debemus distinguere. Vbi autem ex aliquo vel aliquibus prædictorum distinctio manifeste accipitur, & non debemus distinguere. Sic enim est in proposito: quia ex aliis sacris canonibus & ratione aperte colligitur luculenter, quod inter labentem in hæresim damnatam pertinaciter & non pertinaciter, est distinctio manifesta. Dicunt etiam, quod Gelasius in *cap. maiores*, loquitur de scita cõmunicatione erroris damnati, & etiã de pertinaci, siue sciat errorem esse damnatum siue ignoret. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondent, quod loquitur de Achatio, qui scienter damnato communicauit facinori. Et ideo fuit pertinax iudicandus: quia non erat paratus corrigi per doctrinam Ecclesiæ. Ad auctoritatem Hier. quæ ponitur *24. q. 3. c. hæresis*, respondetur, quod sicut recessus à malis duplex est, scilicet corporalis & spiritualis, prout asserit Aug. prout l[illegible] *23. q. 4. c. 1.* sic recessus ab Ecclesia duplex est, scilicet corporalis & spiritualis. Corporalis autem recessus [illegible] multis causis potest fieri. Potest enim aliquis recedere corporaliter ab Ecclesia, & ad hæreticos corporaliter accedere: quia doctrinæ suæ vel opinioni Ecclesia non consentit aut reprobat. Et de isto recessu corporali ad præsens loquitur, non de aliquo recessu corporali, qui ex bona causa potest fieri. Alius est recessus ab Ecclesia spiritualis, & ille est duplex, scilicet manifestus & occultus, secundũ quod hæreticus est duplex scilicet manifestus & occultus. Similiter aliter intelligere scripturã, quã sensus Spirit. sancti flagitat, cõtingit dupliciter, scilicet cũ pertinaci adhæsione & absq; hac.

Qui-

finire: sed intendit assignare vnum modum cognoscendi hæreticum, vt scilicet quicunque alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur, censeatur hæreticus. Vnde licet in propositione, quã ponit Aug. intelligatur vel primo ponatur vocaliter *hæreticus* ante copulam, & ex hoc posset quis opinari, quod hæreticus sit subiectum: secundum tamen rei veritatem, vt isti dicunt, hæreticus debet esse prædicatum, & id quod sequitur, debet esse subiectum. Et isto modo sub bono intellectu concedenda est vniuersalis formata ex verbis August. ita videlicet: Quicunq; alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia non pertinaciter defendendi nouas opiniones, vel falsas contra fidem gignit vel sequitur, est reputandus hæreticus. Sed si contra conscientiam & in corde de aliquo pertinente ad fidem nullatenus dubitans prædicto modo hęreses gigneret vel sequeretur, nõ esset apud Deum, qui cor intuetur, hæreticus, quamuis mortalissime corã Deo peccaret. *Discip.* Quomodo debet quis hæreticus reputari, si non est coram Deo hæreticus? *Magist.* Ad hoc respondetur faciliter, quod de exterioribus habemus tantum modo iudicare: occulta autem ad iudicium spectant diuinum. Et ideo talis à nobis est censendus hæreticus propter illa, quæ nobis apparent exterius, licet apud Deum nũ sit hæreticus. Quamuis sæpe multos bonos arbitrari debemus, quia nullum malum in ipsis apparet nobis, qui tamen apud Deum sunt pessimi. *Discip.* Discurre per obiectiones, quas feci. *Magist.* Ad primam earum respondetur, quod qui veteres hæreses imitantur pertinaciter sunt hæretici censendi. Et ideo non soli, qui quacunq; ex causa nouas & falsas opiniones gignunt vel sequuntur, sunt hæretici: sed etiam alii multi. Nam qui modo hæresim Arrii ab antiquo damnatam pertinaciter defensaret, esset hæreticus iudicandus. Nec obstant verba August. quia (vt dictum est) non intendit per illa verba neq; diffinitionem neq; descriptionem hæretici assignare. Vnde dicunt, quod sæpe multi falluntur de enunciationibus sanctorum & auctorum, putantes velle diffinitiones vel descriptiones aliquarum rerum vel nominum assignare, cum tamen nunquam hoc intendant, sed solũmodo proponentes particulares veras asserere. Ad secundam respondetur, quod pertinaciter errantes ex sola credulitate vel deceptione sunt hæretici iudicandi: quia non soli illi, de quibus loquitur August. in verbis præmissis, sed etiam alii sunt censendi hæretici. Ad tertiam dicunt illi, qui in corde non dubitant, tamen alicuius temporalis commodi gratia, vel forte pro temporali periculo (citra mortem) vitando, assertiones hæreticales sequuntur, quales dicunt esse multos his diebus & maxime de ordine Fratrum Minorum, qui opiniones nouas de paupertate Christi & Apostolorum, ac etiam de animabus damnatorum & sanctorum, quas in cordibus suis putant hæreticas, & tamen ipsas pertinaci animositate sequuntur, non sunt in veritate hæretici, & tamen à fidelibus (qui non habent de occultis motibus animæ iudicare) sunt hæretici reputandi: & tamen in omnibus tanquam hæretici fugiendi: & si postea dicerent se dictas hæreses in mente minime tenuisse, sed pro assequendo aliquo commodo temporali vel pro vitando periculo se finxisse tenere, non esset eis fides aliqua adhibenda, sed essent ab omni assertione & testimonio tanquam falsi & duplices repellendi. *Discip.* De illis, quæ isti adducunt in exemplum, alias interrogabo sollicite, & ad probandum quod isti, qui sunt sectatores sanctissimi patris Domini Innoc. Papæ 22. non sunt hæretici nec errantes, sed catholici & fideles, fortiter allegabo. *Magist.* Vis ergo istius operis hic sit finis.

Explicit Liber tertius Dialogorum.

Incipit Quartus Liber eiusdem primæ partis, docens qualiter de pertinacia prauitatis hæretica quis debeat conuinci.

Cap. I.

In quo quæritur & ponitur diffinitio pertinacis, *secundum vnam opinionem.*

D*iscipulus.* Volo hic istum librum finiri: & ad quartum me transferam. Intendo enim inquirere, quomodo de pertinacia debeat quis cõuinci ante omnia. Cupio tamen scire, quomodo *pertinacia* diffinitione exprimente quid nominis diffinitur. Ex tali namq; diffinitione (vt puto) multę difficultates debent solui: nec sine ipsius noticia potest sciri qualiter de pertinacia debeat quis conuinci. *Magist.* Pertinax à quibusdam diffinitur sic: *pertinax est qui persistit in eo, quod debet dimittere.* Istam diffinitionẽ declarant dupliciter. Primo modo auctoritate Isidori dicentis, quod *pertinax dicitur quasi impudenter tenax* Ille autem est impudenter tenax, qui tenet quod debet dimittere. Ergo pertinax est ille, qui tenet & persistit in illo, ꝙ debet dimittere. Secundo sic: Perseuerantia & pertinacia opponuntur, & contrarias debent diffinitiones habere. Sed perseuerans est ille, qui persistit in illo quod debet. Ergo pertinax est ille, qui persistit in illo quod debet dimittere. *Disc.* Miror, quia isti volunt ꝓbare diffinitionẽ pertinacitatis de pertinace, cum diffinitio de diffinito probari non possit. *Magist.* Non intendunt probare proprie loquendo diffinitionem pertinacis de pertinacitate: sed volunt declarare, & per declarationes manifestare quodammodo diffinitionem pertinacis. *Discip.* De talibus diffinitionibus nolo me intromittere multum ad præsens: sed aliud mouet me contra diffinitionem prædictam: quia secundum eam omnis errans est pertinax. Omnis enim errans, quam diu est in errore, est pertinax. Sed nullus vnquam debet esse in errore: imo omnis errans debet errorem dimittere. Ergo omnis errans est pertinax. *Magist.* Dicunt per æquiuocationem te decipi. Est

enim debitor necessitatis & debitor congruitatis. In prædicta autem diffinitione accipi debet secundum quod importat debitum necessitatis, vt iste sit sensus: pertinax est ille: qui persistit in aliquo quod de necessitate debet dimittere. Esto ergo quod omnis errans (debito, quod congruitatis dicunt, oportet errorem dimittere (quod non est verum:) non tamen omnis errans de necessitate salutis omni tempore debet errorem suum dimittere. *Discip.* Video quod isti diffiniunt pertinacē communius, quam competat erranti in fide. Et ideo appropria diffinitionem prædictam in fide erranti. *Magist.* Appropriatur sic. Pertinaciter dubitans contra fidem est, qui persistit in dubitatione circa ea quæ sunt fidei, quam debet de necessitate salutis dimittere. *Discip.* Secundum prædicta omnes Iudæi & Gentiles essent pertinaces, quia omnes tenentur errorem suum dimittere. Ista est difficultas, quæ longum tractatum requireret propter illos, qui nunquam de fide vera informati fuerunt, nec est defectus istorum qui informationem minime habuerunt, si qui sunt tales. De aliis autem Gentilibus & Iudæis isti dicunt aperte, quod debent in numero pertinacium reputari.

C A P. II.

In quo quæritur, quomodo valeat quis de pertinacia conuinci. Et distinguitur de pertinacia interiori & exteriori: de pertinacia interiori tractatur capitulo tertio & quarto: de exteriore incipit tractare capitulo quinto.

D*iscipulus*. De illa difficultate ad præsens nolo tecum collocutionē habere, sed volo te interrogare de proposito principali, scilicet quomodo de pertinacia valeat quis conuinci. *Magist.* Circa illa quæ fidei sunt, duplex potest pertinacitas inueniri. Vna mentalis, quando quis scilicet pertinaciter corde adhæret prauitati hæreticæ vel pertinaciter dubitat de catholica veritate. Alia est pertinacitas exterior, quæ in facto vel in voce exteriori consistit. Prima pertinacia aliter quam per præsumptionē probabilem vel violentam conuinci non potest à nobis: quia in talibus non necessario interioribus exteriora correspondent, imo tenetur vnum sæpe interius, & aliud exterius similatur. *Discip.* Quamuis intentio mea fuerit interrogare de pertinacia exteriori solummodo: causa tamen exercitii dicas aliqua de pertinacia interiori & mentali, quis videlicet pertinaciter erret in mente. *Magist.* Sunt quidam dicentes quod tripliciter potest quis pertinaciter errare in mente. Et primo quidem. Si quis non obstantibus miraculis, quæ audiuntur fuisse facta pro fide firmanda, putat fidem esse falsam vel incertam. Secundo si in generali credit totam fidem esse veram, alicui tamen errori in speciali (quam nescit ad fidem explicite pertinere) adhæret tam fortiter, quod quantumcunq; sibi ostenderetur ad fidem pertinere, errorem nullo modo dimitteret huiusmodi, sed ante putaret fidem esse falsam. Sicut si in Veteri Testamento (quando fideles credere Trinitatem personarum cum vnitate Diuinitatis explicite minime tenebantur) aliquis credens totam doctrinam Moysi & fidelium esse veram in speciali, putasset quod tres personæ non sunt vnus Deus, & suo errori tam fortiter adhæsisset, quod ante doctrinam Moysi & Prophetarum credidisset esse falsam, quæ tenuisset tres personas esse vnum Deum. Iste (licet in genere credidisset totam fidem Moysi & Prophetarum esse veram) pertinax extitisset. Tertio potest quis mentaliter esse pertinax in errore, si alicui errori inhæret & negligit, quomodo & quando debet quærere veritatem. Quia talis non est paratus corrigi, si persistit in errore, quem debet de necessitate salutis dimittere. *Discip.* Inter negligentiam & pertinaciam differentia inuenitur. Sed ille vltimus est negligens. Ergo non est pertinax. *Magist.* Respondetur, quod quamuis negligentia & pertinacia distinguantur, tamen aliquis negligens est pertinax: nec est inconueniens, quod aliqua negligentia est pertinacia reputanda. *Discip.* Potest ne aliquis pertinaciter dubitare contra fidem. *Mag.* Dicitur quod tot modis potest quis pertinaciter dubitare cōtra fidē quot modis potest pertinaciter errare cōtra fidē. *Disc.* Nūquid aliquo modo potest distingui de pertinaci propter pertinaciā interiorē. *Mag.* Aliter distinguitur de tali pertinacia, saltem quantū ad verba. Quia sicut secundū Aug. quidā est hæreticus scienter, quidam vero inscienter: ita quidam est pertinax scienter, ille scilicet qui putat fidem Christianam pro aliqua sui parte esse falsam: & quidam est pertinax nescienter, qui scilicet credit in genere totam fidem Christianam esse veram in speciali, tamen alicui errori pertinaciter contra fidem adhæret. *Discip.* Quomodo potest quis scienter esse pertinax? Videtur enim, quod hoc contradictionem includat. Quia qui errat, putat esse verum circa quod errat, eo quod errare est approbare falsum pro vero. Nullus ergo scit se errare. Et ita scienter nullus est pertinax: quia nullus scit se esse pertinacem in errore. *Magist.* Ista clausula pertinacis, cum dicitur *scienter*, non debet referri ad pertinaciam errantis, vt scilicet aliquis sciat se pertinaciter errare: sed debet referri ad contrarietatem suæ pertinaciæ vel erroris ad fidem Christianam, vt dicatur scienter pertinax, qui scit assertionem, circa quam errat, esse contrariam fidei Christianæ. Quemadmodum quis dicitur hæreticus scienter, non quia scit se esse hæreticum, sed quia scit assertionem suam esse contrariam fidei Christianæ. Sic ille igitur vocatur scienter hæreticus, qui scit assertionem suam, quia in rei veritate est pertinax hæresis, esse contrariam fidei Christianæ. Sic ille dicitur scienter pertinax in errore hæreticali qui scit assertionem, quam putat veram, esse contrariam fidei Christianæ. Ille autem dicitur ignoranter siue nescienter pertinax in errore hæreticali, qui assertionem suam nescit esse contrariam fidei Christianæ.

C A P.

Cap. III.

In quo obiicitur contra dicta in capitulo praecedenti, arguendo, quod nullus sit pertinax, vel haereticus nisi scienter: ubi etiam distinguitur de nescienter haeretico.

DIscipulus. Distinctionem inter scienter pertinacem & nescienter pertinacem: & similiter inter scienter hæreticum & nescienter hæreticum, modo aliter quam prius in[illegible]lligo [illegible] quamuis putauerim prius nullum esse scienter pertinacem aut scienter hæreticum nunc mihi videtur quod omnis hæreticus, qui scit assertionem suam quæ in rei veritate est [illegible] hæret[illegible] esse contrariam fidei Christianæ. Et ita dicitur i[illegible]noran[illegible]r siue nes[illegible]enter hæreticus, qui [illegible]rtione[illegible] nescit esse contrariam fidei Christianæ, sed putat esse consonam fidei Christianæ [illegible] esse scienter pertinax in errore hæreticali, qui scit assertionem [illegible] quam putat veram, esse con[illegible] fidei Christianæ. Ille autem dicitur ignoranter siue nescienter pertinax in er[illegible] hæreti[illegible] nem, quam putat esse veram, nescit siue ignorat contrariam e[illegible] fidei. Et sic quil[illegible]lis & catholicus, quia omnis hæreticus est scienter perti[illegible] & sci[illegible]nter hæreticus [illegible] nescienter. Quod potest tali ratione probari. Nam [illegible], quod aliquis catholicus sit [illegible] sufficit fides implicita. Hoc patet per exemplum de Corn[illegible] centurione, de quo habetur *Actor.* [illegible] antequam de Christo fidem haberet explicitam, fuit [illegible], *quia iustus & timens D[illegible]um*, & per co[illegible]quens fidem habuit saltem implicitam. Et ita fides [illegible]plic[illegible] suffi[illegible], quod quis sit ca[illegible]o[illegible]cus & [illegible]is. Sed quicunq; non est scienter pertinax, neq; scient[illegible] hæreticus [illegible] modo prius exposito [illegible] fidem implicitam: quia ex hoc ipso, quod non putat se errar[illegible] contra fidem Chri[illegible]nam, credit totam fidem Christianam esse veram, licet in aliquo speciali erret. Q[illegible] autem cred[illegible] totã Christianam fidem esse veram, habet fidem implicitam. Ergo est [illegible]atholicus & fidelis, & per con[illegible]equens [illegible]n est pertinax neq; hæreticus. Confirmatur hæc ratio: quia qui [illegible] totam fidem Christian[illegible] esse veram, & habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Chr[illegible]anam, non est hæreticus, & per [illegible]sequens non est pertinax. Sed quicunq; non est scienter pertinax, neq; scienter hæreticus, credit totam fidem Christianam esse veram: ergo habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam, & per consequens nullo modo est pertinax nec hæreticus. *Magist.* Istæ obiectiones principaliter inducuntur ad probandum, quod nullus est scienter hæreticus. *Discip.* Ita est. *Magist.* Dimittamus ergo loqui de pertinacitate, & sufficiat de hæretico facere mentionem. *Discip.* Placet, qui potest videre, quomodo potest quis esse hæreticus nescienter, non dubitabit quin valeat quis esse hæreticus nescienter. *Magist.* De nesciente hæretico distinguitur. Quidam enim sunt vel esse possunt nescienter hæretici, quia scienter & explicite arbitrantur aliquas assertiones sub forma propria scriptas in scriptura diuina ad fidem Christianam nullatenus pertinere. Tales fuerunt Manichei, qui secundum Isidorum, prout legitur *24. q. 3. c. quidam autem*, Testamentum Vetus respuerunt, & nouum tantummodo ex parte receperunt, & ita putabant se catholicos & fideles Christianos: & ideo fuerunt nescienter hæret[illegible], quia assertionem contentam in Veteri Testamento asseruerunt ad fidem Christianam minime pertinere. Quidam autem sunt nescienter hæretici, qui assertionem nullam pertinentem ad fidem Christi[illegible]nam sub propria forma scriptam in scriptura diuina repertam dubitant esse veram, quia [illegible]tam scripturam diuina[illegible] recipiunt: sed tamen aliquas assertiones sequentes ex illis [illegible] propt[illegible] hoc, q[illegible]od aliter intelligunt scripturas diuinas, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, à quo sumptæ sun[illegible], [illegible]n[illegible]credunt esse veras, quia non putant, quod sequantur ex illis. Quia autem credunt irreuoca[illegible] [illegible]r contrarias assertiones esse veras, ideo hæretici sunt censendi, qui tamen in genere credunt totam fidem Christianam esse veram.

Cap. IV.

In quo ponitur responsio ad probata capitulo praecedenti: & ibi notatur distinctio de fide implicita.

DIscipulus. Ad quid valet ista distinc[illegible]io? *Magist.* Per istam distinctionem putant nonnulli demonstratiue probare, quod rationes tuæ non concludunt. *Discip.* Quomodo? *Magist.* [illegible]x primo mẽ b[illegible]p[illegible]bant, quod aliqui possunt esse nescienter hæretici, sic: Qui credunt in genere, quo[illegible] [illegible]ota fi[illegible]hristiana est vera; & tamen credunt Vetus T[illegible]stamentum vel Euangelium Lucæ multa con[illegible]nea, eo quod Vetus Testamentum vel Euangelium Lucæ putat[illegible] multa cont[illegible]ne[illegible], quæ ad [illegible]dem Christiana nullatenus pertinent, vere sunt hæretici, præsertim si sint pertinaces. Aliter e[illegible] n[illegible] impo[illegible] [illegible] hæretica prauitate dicere, ꝙ non omnia Euangelia ad fidem pertinent Christi[illegible]nam. [illegible]s non est scienter hæreticus, quia non credit se contrariari in aliquo [illegible]dei Christianæ. [illegible] potest esse hæreticus nescienter, quemadmodum Manichei [illegible]uerunt hæretici nescienter, qui [illegible] putauerunt se esse veraciter Christianos, & omnes alios Christianos, qui V[illegible]tus Testamentu[illegible] n[illegible] [illegible]tun[illegible] arbitrabantur hæreticos contra fidem Christianam errantes. *Discip.* Dic quomodo ad ob[illegible]ones ta[illegible] superius respondeatur. *Magist.* Dicunt enim, quod [illegible]iones illæ fi[illegible]dantur in æquiuoca[illegible] [illegible]impl[illegible]a, est enim vna fides implicita vera, omnem assertionem pertinacem, respectu [illegible] n[illegible]q; hæ[illegible]ticæ prauitatis, excludens. Et illa fides implicita sufficit ad hoc, quod

 ha-

tentet apparet. Nam secundum beatum August. ad hoc, quod aliquis tenens sententiam falsam atque peruersam, non debeat reputari hæreticus, quatuor requiruntur. Primo quod sententiam falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendat. Secundo quod talem sententiam non audacia suæ præsumptionis inuenerit: sed a seductis parentibus atq; in errorem lapsis acceperit. Tertio quod quærat cauta sollicitudine veritatem. Quarto quod paratus sit corrigi cum inuenerit. Cuicunque ergo deficit aliquid istorum, est inter hæreticos reputandus. Quamuis ergo quis non sit pertinax: sed cum audacia suæ præsumptionis aliquam falsam & peruersam sententiam inuenerit: vel non quærat cauta sollicitudine veritatem: aut si non sit paratus corrigi cum inuenerit: est inter hæreticos computandus, iuxta sententiam Augustini *Magist.* Ad illam obiectionē faciliter respondetur. Ad cuius euidentiam dicunt isti esse sciendum, quod inter dubitantem & errantem pertinacem & inter errorem pertinaciter defendentem, differentia inuenitur. Quia multi hæretici dubitant vel errant pertinaciter, eo quod intus in mente sua dubitatione vel errore persistunt pertinaciter: qui tamen errorem suū vel dubitationē neq; pertinaciter, neq; aliquo modo defendunt: imo aliquando vel timore vel ambitione aut cupiditate vel aliqua de causa negant exterius, quod irreuocabiliter in mente tenent. Multi etiam econuerso falsam sententiam atq; peruersam exterius pertinaci animositate defendunt vel defendere possunt, cui tamen nec pertinaciter nec aliquo modo in corde adhærent. Nā contingit aliquando scientem defendere falsum. Quemadmodum sæpe falsi & pessimi aduocati cupiditate ducti falsas causas & iniquas pertinacissima animositate defendunt. Et ita non omnis pertinaciter dubitans, vel errans falsam sententiam pertinaci animositate defendit, nec econuerso. *Disc.* Hoc quod nunc declaratum est, probabile puto, & ideo ad propositum applica. Dimittamus tamen loqui de dubitante, solummodo de errante loquendo. Quia forte dicunt isti, quod illa, quæ de errante dicuntur, etiam de dubitante debent intelligi, prout dubitātes de fide, sicut errantes contra fidem, inter hæreticos computantur, vel ab hæreticorū numero minime excluduntur. *Magist.* Sicut tibi placet solummodo de errante faciam mentionem, & qualiter sæpe dicto modo describentes hæreticum ad obiectionem tuam per præmissum notabile, quod tu approbare videris, respondeant, declarabo. Dicunt itaq;, quod beatus Augustinus quatuor conditiones enumerat, quæ requiruntur ad hoc, vt aliquis tenens falsam sententiam atq; peruersam contra catholicam veritatem, non sit per Ecclesiam inter hæreticos computandus: volens quod cuicunq; defuerit aliqua conditionum prædictarum, est hæreticus & etiam pertinax per Ecclesiam iudicandus: quamuis non omnis sit reputandus pertinax defensor prauitatis. Prima est, quod taliter errans errorem suum nulla pertinaci animositate defendat. Si enim errorem suum pertinaci animositate defenderet, catholici, qui de exterioribus non de interioribus moribus animæ iudicant, debent eum inter hæreticos computare, saltem præsumtione violenta, contra quam nulla est probatio in contrarium admittenda. Esto enim quod aliquis scienter contra conscientiam hæresim pertinaciter defensaret, vt ita in rei veritate apud Deum non esset hæreticus, quamuis mortalissime peccaret, hoc tamen probare non posset: & ideo Ecclesia debet eum inter hæreticos computare. *Discip.* Magis & magis intelligo differentiam inter hæreticum & pertinacem; & inter pertinaci animositate hæresis defensorem. Vnde videtur, quod potest aliquis etiam aliquam hæresim pertinaci animositate defendere, licet non debeant catholici ipsum hæreticum reputare. Sicut si quis metu mortis coactus ab infidelibus errores eorum contra fideles pertinaci animositate defenderet, hæresim defenderet, & tamen non esset hæreticus iudicandus. Quemadmodum beatus Marcellinus, qui metu mortis actum hæreticalem commisit, fuit hæreticus minime iudicandus. *Magist.* Dicunt isti, quod non bene intelligis, quis debeat reputari errorem pertinaci animositate defendere: quia ille solus, qui absq; metu mortis sponte & voluntarie errorem pertinaci animositate defendit. Et ideo ille, de quo tu ponis exemplum, quamdiu illum errorem defendit (& non nisi metu mortis) nullum errorem pertinaci animositate defendit. *Discip.* Illud non videtur bene dictum. Nam *pertinax* dicitur quasi impudenter tenax, & qui in sententia sua nimis persistit. Aliter enim nequaquam peccaret mortaliter errorem contra conscientiam defendendo. Ergo talis est erroris pertinax defensator: licet propter talem defensionem pertinacem non sit hæreticus iudicandus, si constat fidelibus, quod solummodo pro morte vitanda defendit errorem. *Magist.* Argumentum forte facis contra ipsos: & ideo forte dicerent, quod talis esset pertinax reputandus. Sed tamen non esset dicendum, quod errorem pertinaci animositate defenderet: quia voluntas animositatem spontaneam nullo metu coactam significare videtur. Et ita talis esset pertinax hæresis defensor: sed tamen non esset hæreticus, nec hæresim etiam pertinaci animositate defenderet propter metum mortis illatum. Aliter dicerent, quod sicut animositas, ita etiam pertinacia voluntatem spontaneam nullo metu mortis coactam importat. Et ideo talis minime pertinax est dicendus. *Discip.* Nunc dicas, quid sentiunt isti de secundo, quod ponit August. *Magist.* Dicunt secundum August. quod qui audacia suæ præsumptionis sententiam falsam inuenerint atq; peruersam (licet quandoq; talem sententiam nulla pertinaci animositate defendant) sunt pertinaces & hæretici iudicandi. Si autem non audacia suæ præsumptionis, sed ex simplicitate vel ignorantia aliquam hæresim inuenirent, & factum eorum nihil aliud aggrauaret, neq; per aliquod aliud possent conuinci: ita non essent pertinaces neque hæretici iudicandi. Qualiter autem innotescere possit, quod quis non ex audacia suæ præsumptionis, sed ex simplicitate & ignorantia errorē inuenerit, seu peperit, non potest breuiter explicari. *Discip.* De hoc postea diligenter inquiram. Nunc autem isti ab intentione August. deuiare videntur. Nam in illa particula August. duo simul iungit, vt aliquos errantes à numero hæreticorum excludat

vide

videlicet quod sententiam suam falsam non audacia suæ præsump[illegible] & [illegible] parentibus seductis atq; in errorem lapsis acceperint. Ergo qui [illegible] seductis & in errore lapsis parentibus non accepit, est hæreticus [illegible] am peruersam audacia suæ præsumptionis peperit. est secundum [illegible] matur hæc conclusio, quia omnis qui non ac[illegible] sententiam suam p[illegible] ex audacia suæ præsumptionis parit, quia aut habet a se aut ab alio. Sed [illegible] sim de audacia suæ præsumptionis peperit, est hæreticus censendus. Ergo omnis [illegible] m, qui errorem ab alio non acceperit, est inter hæreticos computandus. Et ita videtur, quod Au[illegible] n. ponit quinq; differentias, vt errantes à numero hæreticorum excludat. *Magist.* Dicunt quod Aug. illa duo simul iungit, non quod secundum eorum (scilicet quod a seductis atq; in errorem [illegible] rentibus errantes suam sententiam peruersam acceperint) necessario requiritur [illegible] quod er[illegible] res de numero hæreticorum sint censendi minime: sed illud secundum etiam poni[illegible] assignare vnum modum probandi aliquos sententiam suam falsam ex audacia suæ præsumptionis minime peperisse: quia si à parentibus suis vel aliis quibuscunq; sententiam suam [illegible] constat quod eam ex audacia suæ præsumptionis minime peperit. Ad[illegible] lens innuere, quod pluribus modis possunt errantes [illegible] errorē à suis accipientes [illegible] quam ab [illegible] ideo Augustin. non ponit ibi quinq;, sed quatuor, per quorum quod [illegible] pr[illegible] & conuinci hæreticus. Et quod quatuor eis contraria requirantur ad h[illegible] tans non sit inter hæreticos computandus. Cum autem dicit quod omnis, qui non acc[illegible] m suā peruersam ab alio, sed ipsam ex audacia suæ præsumptionis p[illegible] innenit R[illegible] hoc non continet veritatem. Quidam enim absq; præsump[illegible] audaci[illegible] ex ignorantia [illegible] rores a [illegible] ipsis inuenerunt: quia tamen non sunt pertinaces, inter hæreticos minime n[illegible] *Discip.* Expone quomodo declarant tertium, quod ponit August. *Magist.* Secundum eos A[illegible] d hoc, quod aliquis errans contra fidem non sit hæreticus, requiritur quod quærat [illegible] dine veritatem. Non est autem intelligendum, oportere errantem omni temp[illegible] cauta [illegible] ne quærere veritatem, si velit catholicus reputari: sed tunc oportet eum cauta sollicitudine quærere veritatem, si cupit a numero hæreticorum excludi, quando sibi a catholicis cum debitis c[illegible] tis monstratur, quod erat contra catholicam veritatem, & ipse non habet imped[illegible] mum, quare tunc non possit v[illegible] non debeat quærere veritatem. Alias enim haberetur contra [illegible] præsumptio violenta, quod non ex simplicitate vel ignorantia, sed ex pertinacia sua adhæret er[illegible] *Discip.* Dic de quarto. *Magist.* Quartum, quod etiam sufficit ad hoc, quod errans non sit numero hæreticorum aggregandus, est, quod paratus sit corrigi cum inuenerit veritatem: & sic nec pertinax, & [illegible] onsequens nec hæreticus est censendus. *Discip.* Ista sola particula quarta reddit errantem pertinacem [illegible] hæreticum. Aliæ ergo superflue videntur. *Magist.* Licet secundum istos ista vltima particula [illegible] errantem pertinacem & hæreticum, & non aliæ, tamen ex aliis habetur violenta præsumptio [illegible] od [illegible] ans pertinaciter suo adhæreat errori: quia ex eo habetur præsumptio (cuius contra[illegible] probari non potest) quod talis errans non est paratus corrigi: & per consequens inter pertinaces [illegible] endus.

Cap. VII.

Probat idem quod sextum alia auctoritate August.

D[illegible] Ad probandum, nullum errantem contra fidem esse hære[illegible] cum [illegible] pertinaciter suo [illegible] t, verba prædicta beati August. satis pro[illegible] tracta[illegible]. Nunc ad eandem conclu[illegible] nem [illegible] as [illegible] ationes adducas, si quas cogitasti alias. *Magist.* Hæc eadem c[illegible] nclusio auctoritate [illegible] contra Manicheos, qua recitatur *24. q. 3. c. qui in Ecclesia Christi*, probatur, ait enim. *qui in Eccl. sia* [illegible] *morbidum aliquid prauumq; sapuerint, si correcti vt sanum rectumq; aliquid sapiant resistunt contumaciter* [illegible] *a & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici sunt.* Ex quibus verbis datur [illegible] non omnes, qui in Ecclesia Christi morbidum prauum[illegible] statim hæreti[illegible] candi [illegible] antea sunt de pertinacia conuincendi, secundum quod [illegible] scriptis innu[illegible] In verbis prædictis August. innuere videtur, quod non omnes [illegible] esse in [illegible] Ch[illegible] hæretici [illegible] censendi, cum videatur innuere, quod [illegible] ad [illegible] Eccl[illegible] Christi morbidum aliquid prauumq; sapiunt, [illegible] est, [illegible] rectumq; quid sapiant, resistat contumaciter. [illegible] Tertium est, quod eosdem errores [illegible] [illegible] quod aliquis sit hæreticus (vt August. [illegible] videtur [illegible] qui tamen eos non defendunt, imo quand[illegible] pertinaciter adhærentes hæreticorum numero [illegible] quod [illegible] male intelligis. Non enim vult August. quod [illegible] sit hæreticus: imo vult, quod quodlibet istorum hæret[illegible] errantem. [illegible] untur. Primum est quasi commune, & duo sunt quasi minus communia, exponen[illegible] primum. Nam quod correpti vt sanum rectumq; quid sapiant, [illegible] erpo est [illegible] nungere. vel quia emendare (id est reuocare) nolunt, vel [illegible] istorum trium errantem reddit hæreticum & etiam pertinacem. Quare omnis p[illegible] hæreticus est censendus.

debet hæreticus iudicari. Ante examinationem autem est catholicus reputandus: quia quilibet reputandus est bonus, antequam contrarium sit aperte probatum, Et ideo talis prædicans, cũ de assertione eius mentali constare non possit, non est hæreticus iudicandus, quousq; probetur contrarium. Sicut enim facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretari debemus, vt habetur *extra, de Reg. iur. c. estote*, ita cum nescimus quo animo prædicat quis aliquid contra fidẽ, animo scilicet pertinaciter adhærendi, vel animo corrigendi se (si errauerit) in meliorẽ partem interpretari debemus, suspicando videlicet quod paratus est corrigi, cũ veritas sibi fuerit manifesta. De secundo genere hominum, scilicet de profitentibus errorem, dicunt quod pertinaces sunt censendi hæretici manifesti. Professio enim à voluntate firmata solet procedere. Et ideo qui profitentur errorẽ contrarium catholicæ veritati, sunt reputandi firmati in errore. Quare pro pertinacibus sunt habendi. Et ex hoc sequitur, ꝙ omnes iurantes se errorem aliquem fidei Christianæ contrarium seruaturos, & abiurantes quamcunq; veritatẽ catholicam, inter pertinaces & manifestos hæreticos sunt censendi. Sicut enim professio & iuramentũ, ita iuratio & abiuratio voluntatẽ supponunt firmatam. De tertio genere hominum, scilicet qui defendunt errorẽ, distinguunt dicentes: Quod defendere errorem contingit dupliciter. Vno modo absq; assertione temeraria, eo quod tunc ita apparet. Et tales defendentes errorem suum verbo siue scripto, non sunt hæretici manifesti: quia parati sunt corrigi, cũ inuenerint veritatẽ. Alio modo defendit quis errorem cum assertione temeraria, & talis est pertinax & hæreticus manifestus. De quarto & quinto generibus, scilicet de conuictis & confessis coram prælatis de hæretica prauitate, distinguunt. Quia illa prauitas potest attendi vel ex parte ipsorũ conuictorũ, vel confessorum, aut solummodo ex parte erroris, de quo sunt conuicti vel confessi. Si autem sit prauitas solummodo ex parte erroris, non ex parte confessorum vel conuictorũ, sic non sunt hæretici manifesti. Errores enim, quos tenuerunt Augustinus, Hieronymus, & Cyprianus, de quibus tactũ est supra, & de quibus poterant conuinci, praui fuerunt: ipsi tamen non fuerunt praui. Et ideo quamuis de illis erroribus coram prælatis conuicti fuissent vel confessi, nullatenus hæretici extitissent. De sexto genere, scilicet de condemnatis de hæretica prauitate, absq; distinctione dicunt, quod sunt hæretici manifesti, si rite & iuste fuerint condemnati. Quia nullus est sententialiter condemnandus de hæretica prauitate, nisi inueniatur prauitas non solum in errore, sed etiam in errante. Ista autem prauitas in errante est pertinacia. Et ideo soli pertinaces sunt de hæretica prauitate condemnandi. *Discip.* Ista probabilia mihi videntur: sed miror, quare Innoc. prædicto modo non distinxit. *Magist.* Respondetur, quod ideo, quia causa breuitas hoc non distinxit: sed quod taliter oporteat distinguere, ex aliis sacris canonibus euidenter apparet.

CAP. X.

Singulis respondet auctoritatibus in speciali.

D*iscipulus.* Quamuis ex prædictis colligi possit, quomodo ad plures auctoritates, quas adduxi isto modo sæpe tacto describentes hæreticum responderent, volo tamen vt discurras per singulas. *Magist.* Ad auctoritatem Nicolai Papæ recitantis verba Cælestini respondent, quod illa verba intelligenda sunt de publice prædicantibus scienter contra determinata à concilio generali, & de publice prædicantibus errores ipsos, eosdem temere asserendo, vel protestando se nunquam reuocare eosdem, vel pertinaces se quomodolibet monstrando. Auctoritas vero Hieron. in oppositum allegatur. quia idem Hieron. in verbis adductis insinuare videtur, quod reprobans confessionem ab Apostolo approbatam non est ex hoc ipso hæreticus reputandus, quia poterit esse imperitus. Et ita si ex sola imperitia dixerit contra veritatem, non est hæreticus reputandus. Ad auctoritatem Gelasii dicunt, quod Gelasius intelligit de eo, qui scienter labitur in hæresim condemnatam. Talis enim est hæreticus iudicandus. Et cum dicitur, *Gelasius inter labentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter non distinguit: ergo neq; nos debemus distinguere:* Isti respondent, quod vbi Papa vel canon non distinguit, neq; aliqua distinctio ex aliis canonibus, nec ex sacra scriptura, nec ex dictis autenticis, nec ex ratione euidenti patenter colligi potest, non debemus distinguere. Vbi autem ex aliquo vel aliquibus prædictorum distinctio manifeste accipitur, & non debemus distinguere. Sic enim est in proposito: quia ex aliis sacris canonibus & ratione aperte colligitur luculenter, quod inter labentem in hæresim damnatam pertinaciter & non pertinaciter, est distinctio manifesta. Dicunt etiam, quod Gelasius 10 *cap. maiores*, loquitur de scita cõmunicatione erroris damnati, & etiã de pertinaci, siue sciat errorem [illegible]e damnatum siue ignoret. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondent, quod loquitur de Achat[illegible], qui scienter damnato communicauit facinori. Et ideo fuit pertinax iudicandus: quia non erat par[illegible]tus corri[illegible] per doctrinam Ecclesiæ. Ad auctoritatem Hier. quæ ponitur *24. q. 3 c. hæresis*, respond[illegible]tu[illegible]uo[illegible] sicut recessus à malis duplex est, scilicet corporalis & spiritualis, prout asserit Aug. prout [illegible] *3. q. 4. c. 1.* sic recessus ab Ecclesia duplex est, scilicet corporalis & spiritualis. Corporalis autem [illegible]s [illegible] multis causis potest fieri. Potest enim aliquis recedere corporaliter ab Ecclesia, & ad hæreticos c[illegible]rporaliter accedere: quia doctrinæ suæ vel opinioni Ecclesia non consentit aut reprobat. E[illegible] de [illegible]to recessu corporali ad præsens loquitur, non de aliquo recessu corporali, qui ex bona causa possit fieri. Alius est recessus ab Ecclesia spiritualis, & ille est duplex, scilicet manifestus & occultus, secundũ ꝙ hæreticus est duplex scilicet manifestus & occultus. Similiter aliter intelligere scripturã, quã sensus Spirit. sancti flagitat, cõtingit dupliciter, scilicet cũ pertinaci adhæsione & absq; hac.

Qui-

finire: sed intendit assignare vnum modum cognoscendi hæreticum, vt scilicet quicunque alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur, censeatur hæreticus. Vnde licet in propositione, quã ponit Aug. intelligatur vel primo ponatur vocaliter *hæreticus* ante copulam, & ex hoc posset quis opinari, quod hæreticus sit subiectum: secundum tamen rei veritatem, vt isti dicunt, hæreticus debet esse prædicatum, & id quod sequitur, debet esse subiectum. Et istu modo sub bono intellectu concedenda est vniuersalis formata ex verbis August. ita videlicet: Quicunq; alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia non pertinaciter defendendi nouas opiniones, vel falsas contra fidem gignit vel sequitur, est reputandus hæreticus. Sed si contra conscientiam & in corde de aliquo pertinente ad fidem nullatenus dubitans prædicto modo hęreses gigneret vel sequeretur, nõ esset apud Deum, qui cor intuetur, hæreticus, quamuis mortalissime corã Deo peccaret. *Discip.* Quomodo debet quis hæreticus reputari, si non est coram Deo hæreticus? *Magist.* Ad hoc respondetur faciliter, quod de exterioribus habemus tantum modo iudicare: occulta autem ad iudicium spectant diuinum. Et ideo talis à nobis est censendus hæreticus propter illa, quæ nobis apparent exterius, licet apud Deum nõ sit hæreticus. Quamuis sæpe multos bonos arbitrari debemus, quia nullum malum in ipsis apparet nobis, qui tamen apud Deum sunt pessimi. *Discip.* Discurre per obiectiones, quas feci. *Magist.* Ad primam earum respondetur, quod qui veteres hæreses imitantur pertinaciter sunt hæretici censendi. Et ideo non soli, qui quacunq; ex causa nouas & falsas opiniones gignunt vel sequuntur, sunt hæretici: sed etiam alii multi. Nam qui modo hæresim Arrii ab antiquo damnatam pertinaciter defensaret, esset hæreticus iudicandus. Nec obstant verba August. quia (vt dictum est) non intendit per illa verba neq; diffinitionem neq; descriptionem hæretici assignare. Vnde dicunt, quod sæpe multi falluntur de enunciationibus sanctorum & auctorum, putantes velle diffinitiones vel descriptiones aliquarum rerum vel nominum assignare, cum tamen nunquam hoc intendant, sed solũmodo proponentes particulares veras asserere. Ad secundam respondetur, quod pertinaciter errantes ex sola credulitate vel deceptione sunt hæretici iudicandi: quia non soli illi, de quibus loquitur August. in verbis præmissis, sed etiam alii sunt censendi hæretici. Ad tertiam dicunt illi, qui in corde non dubitant, tamen alicuius temporalis commodi gratia, vel forte pro temporali periculo (citra mortem) vitando, assertiones hæreticales sequuntur, quales dicunt esse multos his diebus & maxime de ordine Fratrum Minorum, qui opiniones nouas de paupertate Christi & Apostolorum, ac etiam de animabus damnatorum & sanctorum, quas in cordibus suis putant hæreticas, & tamen ipsas pertinaci animositate sequuntur, non sunt in veritate hæretici, & tamen à fidelibus (qui non habent de occultis motibus animæ iudicare) sunt hæretici reputandi: & tamen in omnibus tanquam hæretici fugiendi: & si postea dicerent se dictas hæreses in mente minime tenuisse, sed pro assequendo aliquo commodo temporali vel pro vitando periculo se finxisse tenere, non esset eis fides aliqua adhibenda, sed essent ab omni assertione & testimonio tanquam falsi & duplices repellendi. *Discip.* De illis, quæ isti adducunt in exemplum, alias interrogabo sollicite, & ad probandum quod isti, qui sunt sectatores sanctissimi patris Domini Innoc. Papæ 22. non sunt hæretici nec errantes, sed catholici & fideles, fortiter allegabo. *Magist.* Vis ergo istius operis hic sit finis.

Explicit Liber tertius Dialogorum.

Incipit Quartus Liber eiusdem primæ partis, docens qualiter de pertinacia prauitatis hæreticæ quis debeat conuinci.

Cap. I.

In quo quæritur & ponitur diffinitio pertinacis, *secundum vnam opinionem.*

D*Iscipulus.* Volo hic istum librum finiri: & ad quartum me transferam. Intendo enim inquirere, quomodo de pertinacia debeat quis cõuinci ante omnia. Cupio tamen scire, quomodo *pertinacia* diffinitione exprimente quid nominis diffinitur. Ex tali namq; diffinitione (vt puto) multę difficultates debent solui: nec sine ipsius noticia potest sciri qualiter de pertinacia debeat quis conuinci. *Magist.* Pertinax à quibusdam diffinitur sic: *pertinax est qui persistit in eo, quod debet dimittere.* Istam diffinitionẽ declarant dupliciter. Primo modo auctoritate Isiduri dicentis, quod *pertinax dicitur quasi impudenter tenax.* Ille autem est impudenter tenax, qui tenet quod debet dimittere. Ergo pertinax est ille, qui tenet & persistit in illo, ꝙ debet dimittere. Secundo sic. Perseuerantia & pertinacia opponuntur, & contrarias debent diffinitiones habere. Sed perseuerans est ille, qui persistit in illo quod debet. Ergo pertinax est ille, qui persistit in illo quod debet dimittere. *Disc.* Miror, quia isti volunt ꝓbare diffinitionẽ pertinacitatis de pertinace, cum diffinitio de diffinito probari non possit. *Magist.* Non intendunt probare proprie loquendo diffinitionem pertinacis de pertinacitate: sed volunt declarare, & per declarationes manifestare quodammodo diffinitionem pertinacis. *Discip.* De talibus diffinitionibus nolo me intromittere multum ad præsens: sed aliud mouet me contra diffinitionem prædictam: quia secundum eam omnis errans est pertinax. Omnis enim errans, quam diu est in errore, est pertinax. Sed nullus vnquam debet esse in errore: imo omnis errans debet errorem dimittere. Ergo omnis errans est pertinax. *Magist.* Dicunt per æquiuocationem te decipi. Est

CAP. III.

In quo obiicitur contra dicta in capitulo præcedenti, arguendo, quod nullus sit pertinax, vel hæreticus nisi scienter: vbi etiam distinguitur de nescienter hæretico.

DIscipulus. Distinctionem inter scienter pertinacem & nescienter pertinacem, & similiter inter scienter hæreticum & nescienter hæreticum, modo aliter quam prius [illegible] . & ideo quamuis putauerim prius nullum esse scienter pertinacem aut scienter hæreticum, [illegible] mihi videtur quod omnis hæreticus, qui scit assertionem suam, quæ in rei veritate est per [illegible] hæretica, esse contrariam fidei Christianæ. Et ita dicitur ignoranter siue nescienter hæreticus, qui [illegible] nescit esse contrariam fidei Christianæ, sed putat esse consonam fidei Christianæ [illegible] esse scienter pertinax in errore hæreticali, qui scit assertionem, quam [illegible] veram, esse contra[illegible] fidei Christianæ. Ille autem dicitur ignoranter siue nescienter pertinax in errore hæreticali, qui [illegible] nem, quam putat esse veram, nescit siue ignorat contrariam esse fidei. Et sic [illegible] lis & catholicus, quia omnis hæreticus est scienter pertinax & scienter hæreticus. & [illegible] nescienter. Quod potest tali ratione probari. Nam [illegible] hoc, quod aliquis catholicus sit & [illegible], sufficit fides implicita. Hoc patet per exemplum de Cornelio centurione, de quo habetur *Act.* [illegible] antequam de Christo fidem haberet explicitam, fuit fidelis, *quia [illegible] & timens Deum*, & per [illegible] quens fidem habuit saltem implicitam. Et ita fides implicita sufficit, quod quis sit catholicus [illegible] lis. Sed quicunq; non est scienter pertinax, neq; scienter hæreticus [illegible] modo prius exposito, habet fidem implicitam: quia ex hoc ipso, quod non putat se [illegible] contra fidem Christianam, credit totam fidem Christianam esse veram, licet in aliquo speciali erret. Qui autem credit totam Christianam fidem esse veram, habet fidem implicitam. Ergo est catholicus & fidelis, & per consequens non est pertinax neq; hæreticus. Confirmatur hæc ratio: quia qui credit totam fidem Christianam esse veram, & habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam, non est hæreticus, & per consequens non est pertinax. Sed quicunq; non est scienter pertinax, neq; scienter hæreticus, credit totam fidem Christianam esse veram: ergo habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam, & per consequens nullo modo est pertinax nec hæreticus. *Magist.* Istæ obiectiones principaliter inducuntur ad probandum, quod nullus est scienter hæreticus. *Discip.* Ita est. *Magist.* Dimittamus ergo loqui de pertinacitate, & sufficiat de hæretico facere mentionem. *Discip.* Placet, qui potest videre, quomodo potest quis esse hæreticus nescienter, non dubitabit quin valeat quis esse hæreticus nescienter. *Magist.* De nesciente hæretico distinguitur. Quidam enim sunt vel esse possunt nescienter hæretici, quia scienter & explicite arbitrantur aliquas assertiones sub forma propria scriptas in scriptura diuina ad fidem Christianam nullatenus pertinere. Tales fuerunt Manichei, qui secundum Isidorum, prout legitur *24. q. 3. c. quidam autem*, Testamentum Vetus respuerunt, & nouum tantummodo ex parte receperunt, & ita putabant se catholicos & fideles Christianos, & ideo fuerunt nescienter hæretici, quia assertionem contentam in Veteri Testamento asseruerunt ad fidem Christianam minime pertinere. Quidam autem sunt nescienter hæretici, qui assertionem nullam pertinentem ad fidem Christianam sub propria forma scriptam in scriptura diuina repertam dubitant esse veram, quia [illegible] scripturam diuinam recipiunt: sed tamen aliquas assertiones sequentes ex illis, propter hoc, quod aliter intelligunt scripturas diuinas, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, à quo sumptæ sunt, non credunt esse veras, quia non putant, quod sequantur ex illis. Quia autem credunt irreuoca[illegible] contrarias assertiones esse veras, ideo hæretici sunt censendi, qui tamen in genere credunt totam fidem Christianam esse veram.

CAP. IV.

In quo ponitur responsio ad probata capitulo præcedenti: & ibi notatur distinctio de fide implicita.

DIscipulus. Ad quid valet ista distinctio? *Magist.* Per istam distinctionem putant nonnulli demonstratiue probare, quod rationes tuæ non concludunt. *Discip.* Quomodo? *Magist.* Ex pr[illegible] b[illegible]nbant, quod aliqui possunt esse nescienter hæretici, sic: Qui credunt in genere, quod tota fides Christiana est vera; & tamen credunt Vetus Testamentum vel Euangelium Lucæ multa con[illegible] a, eo quod Vetus Testamentum vel Euangelium Lucæ putant multa continere, quæ ad fidem Christiana nullatenus pertinent, vere sunt hæretici, præsertim si sint pertinaces. Alitere[illegible] n in p[illegible] uis abs[illegible], hæretica prauitate dicere, quod non omnia Euangelia ad fidem pertinent Christianam. [illegible] is non est scienter hæreticus, quia non credit se contrariari in al[illegible] quo fidei Christianæ. [illegible] teste esse hæreticus nescienter, quemadmodum Manichei fuerunt hæretici nescienter, quia putauerunt se esse veraciter Christianos, & omnes alios Christianos, qui Vetus Testamentum receperunt, [illegible] trabantur hæreticos contra fidem Christianam errantes. *Discip.* Dic quomodo ad obiectio[illegible] tius respondeatur. *Magist.* Dicunt enim, quod obiecti[illegible] nes [illegible] antur in æquiuocatione [illegible] implicita, est enim vna fides implicita vera, o[illegible] em a[illegible] rtionem [illegible] natem, respectu [illegible] ticæ prauitatis, excludens. Et illa fides implicita sufficit ad h[illegible], quod

habens eam sit catholicus & fidelis. Alia est fides implicita falsa, qua scilicet creditur hæc est vera: fides Christiana est vera. Sed alia fides, quam illa, quæ est vere Christiana pro Christiana habent: talem fidem habuerunt Manichæi; quia credebant fidem Christianam esse veram. Sed illam fidem vocauerunt Christianam, quæ in rei veritate non est Christiana, imo est contraria fidei Christianæ. Et sic est de omnibus hæreticis nescienter: quia licet credant hanc esse veram: fides Christiana vera: fides Eccl siæ est vera: tamen fidem reputant Christianam quæ in rei veritate non est Christiana, licet credant eam esse Christianam. Et ideo (quamuis nescienter) tamen hæretici sunt. Item patet de Bohemis) *Discip.* Nunquid aliqui credentes fidem Christianam esse veram, habent falsam fidem? *Magist.* Nullus propter hoc, quod credit fidem Christianam esse veram, habet falsam fidem: sed credens quandam fidem esse Christianam, quæ in rei veritate non est Christiana habet falsam fidem. Sicut Arrius in eo, quod credit quod fides Christiana est vera & Euangelium continet veritatem, non habuit falsam fidem: sed credendo quod Filius Dei non est æqualis Patri, & quod hoc pertinet ad catholicam fidem, habuit falsam fidem. *Disc.* Adhuc non sunt illa argumenta soluta, quæ fundantur in hac propositione: omnis fides implicita vera sufficit ad hoc, quod habens eã sit catholicus & fidelis. *Magist.* De fide distinguitur. Quod quædam ponitur fides infusa, quam etiam paruuli baptizati habere dicuntur. Et de hac posset concedi propositio, quam assumis: sed illam habet nullus hæreticus nescienter. Alia est fides acquisita, quæ est incredulitas quædam, qua quis absq; dubitatione alicui assertioni adhæret. Sicut est propositio falsa: quia non omnis fides talis implicita vera sufficit ad hoc, quod habens eam sit catholicus & fidelis. Quamuis enim nullus sit infidelis propter quamcunq; fidem veram, tamen poterit habens vnam fidem veram esse infidelis propter aliam fidem falsam. *Discip.* Nihil modo quantum ad illam materiam: sed indica mihi, quid dicitur ad aliam propositionem. Qui credit totam fidem Christianam esse veram, habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam? *Magist.* Hæc negatur de fide, quæ reddit aliquem catholicum nisi credens totam fidem Christianam, nullam reputet fidem Christianam, nisi quæ vere Christiana est.

Cap. V.

In quo tractatur de pertinacia exteriori secundum quam quis potest conuinci iudicio exteriori, ponendo primum modum de eo, qui abiurat facto vel verbo fidem Christianam.

D*iscipulus.* Postquam tecum collationem habui de pertinacia interiori: volo aliquam recipere de pertinacia exteriori, quando scilicet præter ea, quæ apparent exterius, debent catholici aliquem errantem contra fidem tanquam pertinacem habere: & quomodo de pertinacia in iudicio debeat quis conuinci. Inprimis autem cupio scire, an vno modo tantum vel pluribus possit constare errantem aliquem contra fidem esse pertinacem. *Magist.* Plures modi ponuntur, quibus possunt catholici præsumptionem accipere violentam de aliquo, quod est pertinax in errore. *Discip.* Primo tractemus vnum modum, postea alium modum. *Magist.* Primus modus, quo potest quis de pertinacia deprehendi, est, cum in facto vel in verbo monstrat quis se non firmiter credere fidem Christianam esse veram & sanam: puta si dicit fidem esse falsam vel dubiam, vel ad sectam aliam se conuertit, vt puta si facit se circumcidi, vel Mahometum adorat. De tali enim licet cuilibet iudicare, quod pertinaciter errat vel dubitat veritatem, & quod est scienter hæreticus manifestus. Et si conuictus fuerit vel confessus in iudicio, quod tale aliquid dixerit vel fecerit, sine vlteriori examine est tanquam pertinax & hæreticus condemnandus. *Discip.* Potest ne inueniri casus, in quo possit hæreticus de tali hæretica prauitate excusari? *Magist.* Vnus solus casus, quantum ad fidei abnegationem, excipitur, scilicet si metu mortis fidem negauit, dicendo, fidem Christianam esse falsam vel dubiam. Duo vero excipiuntur, quantum ad factum hæreticale. Primus est, si quis metu mortis actum hæreticalem commiserit: puta si pro morte vitanda quis adorauerit Mahometum. Et illo modo excusabatur Beatus Marcellinus, qui thurificando idolis non fuit factus hæreticus, licet peccatum mortale commiserit. Secundus casus est si absoluta coactione quis coactus fuerit actum hæreticalem committere: in quo casu etiam ab omni peccato excusatur. *Discip.* Vellem scire rationem, quare talis debet statim hæreticus & pertinax reputari: cum ita quis possit ambitione & cupiditate tractus facto vel verbo ostendere, se non tenere firmiter fidem Christianam esse veram, quam tamen in mente tenet esse veram, sicut quis potest hoc simulare metu mortis. *Magist.* Ratio assignatur: quia cum quis extra metum mortis aliquid dicit & facit, magis de voluntario habet, quam quando dicit aut facit aliquid metu mortis inductus. Et ideo nulla cupiditas vel ambitio excusat de pertinacia in humano iudicio hominem, quantumcunq; facto vel verbo monstrarit se fidem Christianam firmiter tenere. Et eodem modo dicitur, quod nec amor, nec odium, nec aliquid præter timorem mortis potest quemcunq; in hoc casu excusare, quin sit hæreticus reputandus, nisi dicatur quod per grauia illata tormenta vel metum eorum in hoc casu valeat quis excusari. *Discip.* Nunquid modo prædicto est dicendum de omni scienter hæretico. *Magist.* De omni scienter hæretico sunt intelligenda prædicta.

C A P.

CAP. VI.

In quo ponitur secundus modus, quo quis potest de pertinacia conuinci: scilicet de eo, qui negat aliquam partem veteris, aut Noui Testamenti.

Discipulus. Sufficiat dixisse prædicta de primo modo: dic nunc secundum, quo valeat de pertinacia quis conuinci. *Magist.* Qui dicit aliquam partem Noui vel Veteri Testamenti aliquod falsum asserere, aut non esse recipiendam à catholicis, est hæreticus & pertinax reputandus. Vnde & propter hoc fuerunt Manichei hæretici & iudicati, quia Vetus Testamentum respuerunt, & Nouum Testamentum pro parte solummodo receperunt. *Discip.* Nunquid si aliquis laicus, qui de libro Iosue forte nunquam audiuit fieri mentionem, diceret eundem librum Iosue ad Testamentum Vetus minime pertinere, esset censendus hæreticus? *Magist.* Differentia est inter dicentem aliquam scripturam ad Vetus vel ad Nouum Testamentum minime pertinere: & dicere aliquam partem Veteris Testamenti vel Noui non esse tenendā. Primus si esset laicus vel illiteratus, non esset statim censendus hæreticus, sed esset diligenter examinandus & etiam informandus. Et si post informationem cōuenientē non se corrigeret, esset pertinax reputandus. Si vero est literatus, sciens quos libros Ecclesia reputat esse de integritate Noui & Veteris Testamenti, & tamen hoc non obstante diceret librum Iosue vel alium ad Vetus Testamentum minime pertinere, esset statim hæreticus iudicandus & pertinax, nec esset expectandus, vt se corrigeret, sed statim pro incorrigibili esset habendus. Secundus autem, qui scilicet dicit aliquā partē Veteris vel Noui Testamenti non esse recipiendam, vel aliquid falsum asserere, siue literatus siue illiteratus existeret, esset statim iudicandus pertinax, nisi forte fuerit adeo simplex, quod nesciat quid per Nouum & Vetus Testamentum importetur, & seductus ab aliis dicat Nouum vel Vetus Testamentum aut aliam partem recipi non debere: firmiter tamen credens totam fidem esse Ecclesiæ recipiendam. Talis enim non est inter hæreticos computandus, sed per simplicitatem & ignorantiam excusandus. Et de talibus simplicibus ait August. vt habetur 24. q. 3. c. hæreticus: *Ille autem qui huiusmodi hominibus* (scilicet hæreticis) credit, imaginatione ve[...]is quadam est illusus. Et ideo non videtur, quod debeat pertinax iudicari, nisi credat fidem Ecclesiæ esse falsam, vel alio modo pertinax conuincatur.

CAP. VII.

Mouet dubitationem incidentem circa secundum modum præcedenti capitulo positum, ad quam etiam respondetur. Vbi etiam notatur distinctio de impœnitenti & incorrigibili.

Discipulus. Circa illum modum de pertinacia conuincendi nolo multum insistere, quia non audeo, ne illi, inter quos modo cōtrouersia vertitur, aliquid tale mutuo sibi imponant, nec aliquis alteri. Vnum tamen tetulisti, quod peto declarari: quia forte vtile erit, & ad multa genera hæreticorum applicari poterit, vt videtur. Dixisti namq;, quod si aliquis sciret, quos libros Ecclesia reputat de integritate Noui & Veteris Testamenti, & tamen hoc non obstante diceret, quod aliquis eorum ad Nouum vel Vetus Testamentum minime pertineret, esset statim pertinax & hæreticus iudicandus: nec esset expectandus, an correptus paratus esset se corrigere, sed statim pro incorrigibili esset habendus. De hoc enim vltimo miror, quomodo talis sit statim incorrigibilis reputandus. Qui enim corrigi potest, non est incorrigibilis. Talis autem corrigi potest. Ergo non est incorrigibilis reputandus. *Magist.* Multorum iudicio bene dixisti hoc, quod petis, vtile esse ad multa: quia nonnulli ex declaratione ipsius multa probare conātur. Dicitur itaq; quod sicut *impœnitens* dupliciter accipitur. Vno modo pro illo, qui pœnitere non potest, alio modo pro illo, qui est in proposito minime pœnitendi: sic *incorrigibilis* dicitur dupliciter. Vno modo ille, qui non potest corrigi. Et talis non est in hac vita, præsertim si non est alienatus à sensu. Aliter dicitur ille *incorrigibilis*, qui est in proposito [...] nus corrigendi, licet posset corrigi. Et omnis etiam talis incorrigibilis debet [...]nax reputari. Vnde talis incorrigibilis vocari potest pertinax, contumax, obstinatus, indura[...] Non ergo (sicut accepis[...] qui corrigi potest, non est incorrigibilis: imo multi sunt incorrigibiles, q[...] in proposito [...] nullatenus, qui tamen corrigi possunt, & sæpe incorrigibiles cor[...] Quia de [...]lo incorrigibili in vita præsenti est penitus desperandum: sicut nec de aliquo impœnitente, quamdiu vixerit, est desperandum.

CAP. VIII.

Ponit tertium modum pertinaciæ de eo, qui credit, seu asserit totam Ecclesiam errare, & ponuntur duæ contrariæ opiniones, quæ probantur capitulo sequenti immediate.

Discipulus. Dic alium modum, quo de pertinacia debeat quis conuinci. *Magist.* Dicunt nonnulli, quod ille debet pertinax iudicari, qui tenet vniuersalem Ecclesiam errare vel errasse, ex quo cœpit Ecclesia Christiana congregari: licet credat fidem Christianam traditam à Christo & ab Apo-

Apostolis in nulla sui parte mendacium continere. Talis enim, vt dicunt, non est examinandus, an paratus sit corrigi, sed eo ipso, quod dicit, est pertinax reputandus. *Discip.* Nunquid omnes Literati sic sentiunt? *Magist.* Quidam tenent contrarium dicentes, quod absq; pertinacia & hæretica prauitate potest quis ex simplicitate & ignorantia dicere, Ecclesiam errare vel errasse. Et ideo dicunt, quod sic est examinandus sollicite, an paratus sit corrigi an non. Et si quidem sit paratus corrigi, non est pertinax nec hæreticus iudicandus: si autem corrigi nolit, est inter pertinaces & hæreticos numerandus

Cap. IX.

Ponit duas opiniones sibi inuicem contrarias in præcedenti capitulo recitatas, & pro illis arguit.

D*iscipulus.* Quia nonnulli imponunt sanctissimo patri D. Ioann. Pa. 22. quod ipse habet dicere & asserere Ecclesiam errasse (de quo tamen aliquando collocutionem habebimus) pro assertionibus contrariis supra dictis allegationes aliquas adducas. *Magist.* Pro prima assertione potest taliter allegari, fides Christiana est fides vniuersalis Ecclesiæ, nec inter fidem Christianam & fidem vniuersalis Ecclesiæ potest aliqua differentia reperiri. Qui ergo dicit, Ecclesiam vniuersalem errare vel errasse, dicit fidem Christianam esse erroneam, & est statim absq; vlteriori examinatione pertinax & hæreticus reputandus. Igitur qui dicit, vniuersalem Ecclesiam errare vel errasse, est statim absq; aliqua examinatione pertinax & hæreticus iudicandus. Pro assertione contraria taliter allegatur. Qui dicit vel tenet aliquam assertionem, cuius contrarium non tenetur explicite credere, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus: quia qua ratione potest quis tenere vnam assertionem hæreticalem, cuius contrarium non tenetur explicite credere, absq; hoc, quod pertinax & hæreticus iudicetur, eadem ratione, aliam quamcunq; assertionem hæreticalem, cuius contrarium non tenetur explicite credere, potest dicere & tenere, absq; hoc quod statim debeat pertinax & hæreticus iudicari. Sed non quilibet Christianus tenetur explicite credere, quod vniuersalis Ecclesia non errat vel errauit. Ergo quamuis aliquis dixerit, quod Ecclesia vniuersalis errat vel errauit, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus, sed examinandus est an paratus sit corrigi. Maior istius rationis videtur esse manifesta. Minor probatur, quia nullus tenetur explicite credere conclusionem, qui nõ tenetur explicite credere antecedens, vel præmissas, propter quod vel quas tenetur conclusio. Sed quod vniuersalis Ecclesia non errat vel errauit, est conclusio, quæ ideo credenda est, quia Christus dicit Matth. vlt. *Vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi:* & quia rogauit pro Petro ne deficeret fides eius. Ista autem, ex quibus infertur, quod vniuersalis Ecclesia non errauit nec errat, multi non tenentur explicite credere quia multi sunt illiterati, qui verba prædicta nunquam audierunt. Ergo nec tenentur explicite credere, quod Ecclesia vniuersalis non errat nec errauit. Confirmatur hæc ratio: quia si quilibet Christianus tenetur explicite credere Ecclesiam vniuersalem non errare nec errasse: aut ergo tenetur hoc credere, quia in scriptura diuina asseritur, aut quia ad doctrinam pertinet vniuersalis Ecclesiæ; aut quia in doctrina vniuersalis Ecclesiæ vel scriptura diuina continetur, vel quia est ab Ecclesia vniuersali explicite approbatum; vel quia apud omnes catholicos tanquam catholicum diuulgatum existit. Non propter primum, quia multa in sacra Scriptura asseruntur, quæ non quilibet Christianus tenetur explicite credere: nec propter secundum, per eandem rationem: nec propter tertium vel quartum propter idem: nec propter quintum, quia hæc veritas: Ecclesia vniuersalis non potest errare, non est apud omnes Christianos simplices & alios diuulgata. Multi enim sunt, qui de ea loqui non audierunt omnino. *Discip.* Si hæc ratio procederet, videretur quod diuulgatio apud Christianos esset maioris auctoritatis, quam diuina scriptura: quia propter diuulgationem huiusmodi tenerentur omnes Christiani alicui veritati explicite assentire, cui tamen non tenerentur propter scripturam diuinam explicite adhærere. *Magist.* Ad hoc dicitur, quod diuulgatio apud omnes Christianos non est maioris auctoritatis, quam scriptura diuina: sed est pluribus nota quam scriptura Diuina. Et ideo quod omnes Christiani tenentur credere explicite veritatem apud omnes Christianos & simplices diuulgatam, & non tenentur omnes explicite credere omnes veritates contentas in Scriptura Diuina, non est propter maiorem auctoritatem talis diuulgationis, quam scripturæ Diuinæ. Sed quia talis diuulgatio ad notitiam plurium iam peruenit, & per hoc assignatur ratio, quare quisq; tenetur explicite credere fidem Christianam explicite esse veram: quia illa veritas apud omnes diuulgata existit, sicut & illa: fides quam Christus docuit vera est & sana. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad rationem pro assertione contraria. *Magist.* Respondetur, quod peccat per fallaciam figuræ dictionis: quia licet eadem sit fides Christiana & fides vniuersalis Ecclesiæ, quando Ecclesia non errat, tamen secundum istos vniuersalis Ecclesia consignat vel significat Christianos in recto, quos tamen non signat fides Christiana. Et ideo, vt dicunt, non sequitur: quilibet Christianus tenetur explicite credere fidem Christianam esse veram: ergo tenetur credere explicite Ecclesiam vniuersalem non errare nec errasse. *Discip.* Non diffundas te ad illa quæ ad rationalem spectat scientiam: sed dic quomodo ad rationẽ in contrarium respondetur. *Magist.* Ad rationem illã dicitur, quod quandoq; magis tenetur quis credere explicite conclusionem, quam præmissas ex quibus infertur: propter hoc, quod conclusio magis quam præmissæ apud Catholicos diuulgatur. Ita est de illa: Ecclesia vniuersalis non errat nec errauit. Hæc enim sub istis verbis vel æquipollentibus apud omnes catholicos diuulgatur. Quilibet enim Christianus putat illã esse vniuersalẽ Ecclesiã, quæ secũ in fide concordat

Et

Et ideo sicut quilibet credit explicite se tenere verã fidem & non falsam: ita quilibet credit explicite vniuersalem Ecclesiã seruare verã & catholicã fidẽ & non falsam fidẽ. Quare sicut illa fides Christiana est vera fides, est apud Christianos diuulgata, (& ideo tenetur eã quilibet explicite credere) ita, fides vniuersalis ecclesiæ est vera fides, est apud Christianos diuulgata. Quare quilibet Christianus tenetur eam explicite credere. Et ideo quicunque illam negat, est statim sine maiori examinatione pertinax & hæreticus reputandus *Discip.* Isti videntur distinguere inter vniuersalem ecclesiam & multitudinem Christianorum. Nunquid ergo concedunt, quod quilibet tenetur explicite credere, quod multitudo vel maior pars Christianorum non errat, nec errauit in fide? *Magist.* Respondetur, quod non est necessarium credere implicite nec explicite multitudinem Christianorum non errare nec errasse in fide, nec maiorem partem, pro eo quod fides catholica in paucis potest seruari: imo nonnulli dicunt, quod in vno solo posset consistere, quia propter vnum solum posset saluari, etiam quicquid Christus promisit Apostolis de fide catholica vsque ad finem seculi datura.

CAP. X.

Ponit quartum modum pertinaciæ de eo, qui assertionem catholicam apud eos, cum quibus moratur, diuulgatam, compos quidem rationis illam negat, aut oppositam asserit, & quod talis sit pertinax probatur tribus rationibus.

Discipulus. Nunquid est adhuc alius modus, quo de pertinacia valet quis conuinci? *Magist.* Quartus modus secundum nonnullos, quo statim aliquis pertinax & hæreticus iudicatur, est. Si quis Christianus capax rationis & maxime intelligens, neget quamcunque assertionem catholicam, quæ apud omnes catholicos & fideles, cum quibus conuersatur, tanquam catholica diuulgatur & à prædicantibus verba Dei publice prædicatur. Sicut apud omnes catholicos publice diuulgatur, quod Christus fuit crucifixus. Vnde in omni ecclesia ostenditur crucifixus, & prædicantes verbum Dei hoc publice nuntiant & affirmant. Et ideo si quis inter Christianos nutritus negaret Christum esse crucifixum, esset statim pertinax & hæreticus iudicandus. Et quanto magis esset inter Christianos conuersatus, & plures intrasset ecclesias, & verbum Dei à pluribus audiuisset, & maiorem literaturam in sacra pagina & iure canonico haberet, tanto fortius esset statim pertinax & hæreticus iudicandus. *Discip.* Quia quidam (vt scis) putant ista de causa sanctissimum patrem do. I. Papam esse hæreticũ, pro eo, videlicet q negat animas reproborum esse in inferno, & animas sanctorum in cœlo non videre Deum, & Dæmones non puniri, quas dicunt esse veritates catholicas apud omnes catholicos diuulgatas. Vnde etiam dicunt, quod quamuis sermones suos nequaquam bullauerit, tamen est hæreticus & pertinax iudicandus, peto quod prædictum modum de pertinacia conuincendi fortioribus allegationibus munire coneris, vt materiam habeam cogitandi, quomodo ad illas & alias pro defensionem Domini nostri summi pontificis valeam respondere. *Magist.* Quia negans aliquam assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam, vt statim absque examinatione vel discussione inter pertinaces & hæreticos sit computandus, ostenditur primo sic. Sicut nulli licet ignorare ea, quæ publice fiunt, secundum quod ex sacris canonibus colligitur euidenter. *dist. 16. quod dictu & 12. q. 3. qui habuisti*: sic non licet ignorare ea quæ publice diuulgantur, nuntiantur & tanquam catholica prædicantur. Qui autem negat assertionem catholicam, quam sibi ignorare non licet, est pertinax & hæreticus iudicandus. Ergo qui negat assertionem catholicam iam publice scilicet apud omnes catholicos diuulgatam, statim pertinax & hæreticus iudicandus est. Secundo sic negans assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam non potest per simplicitatem, & ignorantiam excusari, quod non per simplicitatem patet: quia ponitur, quod talis negans est capax rationis & intelligens. Si enim careret vsu rationis, vel esset alienatus à sensu, bene excusaretur. Sed intelligens & instructus per simplicitatem excusari non potest. Nec potest per ignorantiam excusari: quia ignorantia iuris diuini apud omnes promulgati non excusat: sicut nec ignorantia iuris naturalis non excusat, secundum quod legitur in decretis *1. q. § 4. & notandum.* Si ergo assertio negata sit apud omnes catholicos promulgata, negans eam nequit de pertinacia & prauitate hæretica excusari. *Discip.* Quid si in rei veritate ignoret talem assertionem ad fidem catholicam pertinere: nunquid apud Deum excusaretur, si absque pertinacia eam negaret? *Magist.* Respondetur quod apud Deum excusaretur, & etiam apud ecclesiam si probare valeret se ignorasse assertionem negatam apud catholicos esse tanquam catholicam diuulgatam. Sicut si quis inter aliquos Christianos in aliqua vna domo semper fuisset à pueritia nutritus, licet postea diceret ex ignorantia Christum non fuisse crucifixum, & non pertinaciter adhæreat, eum non deberet ecclesia pertinacem & hæreticum reputare, si omnes, cum quibus fuerat conuersatus, testimonium perhibent, quod nunquam aliquis eorum de crucifixione Christi sibi fuisset locutus *Discip.* Circa tales casus, qui forte nunquã euenerunt, minime te dilates. Sed loquamur de illis Christianis, qui cũ Christianis cõmuniter cõuersantur, ecclesias intrant, & de his quæ ad fidẽ pertinent Christianã sæpe audiunt conferentes. Et de talibus adhuc proba, si valeas, q negantes assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatã statim sunt pertinaces & hæretici iudicandi. *Magist.* Tertio hoc probatur sic. Qui negat assertionem

 catholicam

enim si non est probabile, quod oblitus fuerit illius quod didicerat, est præsumptio violenta, quod scienter negat catholicam veritatem. Et per consequens pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* De illo modo ponamus exemplum. *Magist.* Sunt nonnulli, qui de multis modernis ponunt exemplum, de omnibus videlicet illis, qui prius docuerunt Christum & Apostolos nihil ius ... proprietatem habuisse, dicentes quod hæc veritas ex scriptura diuina & determinatione ecclesiæ manifeste accipitur, & postea veritatem negauerunt eandem. Cum non sit probabile, quod scripturæ diuinæ & eiusdem determinationis ... sint obliti, propter quod dicunt pertinaces illos & hæreticos esse censendos. *Discip.* Istud exemplum tangit doctrinam sanctissimi patris Domini Ioannis. 22. de quo alias tecum exquisite tractabo. ideo illo exemplo dimisso, proba si potes, quod negantes catholicam veritatem, quam prius reputauerunt catholicam, statim absque maiori examinatione pertinaces & hæretici sunt censendi. *Magist.* Hoc probatur primo sic. Qui scienter negat catholicam veritatem, est pertinax hæreticus reputandus. Sed talis scienter negat catholicam veritatem. Non enim potest se per ignorantiam excusare, cum prius didicerit eandem veritatem ad fidem catholicam pertinere, si non est oblitus eorum quæ didicit. Ergo ex quo negat veritatem, quam prius didicerat & tenuerat, est pertinax & hæreticus reputandus. Secundo sic. Omnis apostata in catholica veritate, est pertinax & hæreticus reputandus: quia talis est apostata a fide. Apostata autem a fide inter hæreticos computatur: sed negans catholicam veritatem, quam prius catholicam reputauit, est apostata a catholica veritate: quia talis abiicit catholicam veritatem. Ergo est pertinax & hæreticus iudicandus. Maior videtur certa. Minor probatur: quia qui negat catholicam veritatem, quam prius agnouit esse catholicam, est peior infideli, qui nunquam nouit veritatem catholicam, teste Innocentio tertio, qui, vt habetur *extra, de Apostatis, c. quidam*, ait: *cum minus malum existat viam Domini non agnoscere quam post agnitionem retroire.* Hinc beatus Petrus canonica sua cap. 2. *melius enim est (vel, erat) eis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum reuerti.* Veritas autem catholica est via illa iustitiæ. Ergo maius malum est post agnitam veritatem catholicam retroire, quam nunquam ipsam agnouisse. Sed hoc non esset maius malum, nisi ratione detectionis infidelitatis. Ergo qui negat catholicam veritatem, quam prius nouit esse catholicam, infidelis est: & per consequens pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Videtur quod illæ rationes non concludant. Tum quia potest quis negare veritatem catholicam, quam prius putauit catholicam, quamuis non nouerit eam esse catholicam. Rationes autem prædictæ videntur procedere de eo, qui negat veritatem catholicam, quamuis non solum putauit, sed etiam agnouit eam esse catholicam. Secundo, quia talis potest esse paratus corrigi: immo potest offerre se paratum corrigi. Ergo licet erret, non est inter hæreticos computandus. *Magist.* Istæ duæ instantiæ per idem videntur excludi, per hoc scilicet quod non est tali in hoc casu credendum, siue dicat quod hoc prius putauerit, non tamen agnouit veritatem, quam modo negat esse catholicam siue dicat se paratum corrigi. Quod enim in primo dicto sibi non credatur, ostenditur, quia illi, qui inuenitur sibiipsi esse contrarius, non est credendum, saltem secundo dicto ipsius, teste Innocentio tertio, qui, vt habetur extra de probationibus cap. *per tuas*, ait: *Cum nimis indignum sit iuxta legitimas sanctiones, vt quod suo quisque voto dilucidum protestatus est, eundem casum proprio testimonio valeat infirmare.* Gloss. extra de præsumptionibus, cap. *literas*, notat, dicens, *hoc est notabile quod semper standum est pro dicto alicuius, si postea contrarium dicat, etiam in alio iudicio. supr. de test. cum in tua. & etiam extra iudicium supr. de probationibus, per tuas.* Ex his aliisque quampluribus patet, quod qui inuenitur sibiipsi contrarius, non est credendum secundo dicto eius. Sed qui negat catholicam veritatem, inuenitur sibiipsi contrarius: quia dum putauerit dictam veritatem esse catholicam, [illegible] aut verbo vel facto innuit se agnoscere illam veritatem esse catholicam. Ergo si postea dicat se non agnouisse dictam veritatem esse catholicam, non est sibi credendum. Et per consequens [illegible] excusari non potest, quin sit modo pertinax & hæreticus reputandus. Secunda vero instantia, quod etiam non valeat, si dicat se paratum corrigi, ostenditur sic. Nulli erranti est credendum, quod sit paratus corrigi, nisi quando putatur ignoranter a veritate catholica deuiare. Sed [illegible] præsumitur ignoranter a veritate aliqua, quæ est catholica, deuiare; sed præsumendum est, quod a fundamento, propter quod assertioni priori adhæserit, omnino recessit. Fundamentum autem, propter quod tali assertioni adhæsit, est sacra scriptura vel doctrina ecclesiæ. Ergo præsumendum, quod nunc reputat scripturam sacram vel doctrinam ecclesiæ esse falsam. Sicut illi qui [illegible] doctrinam traditam in decretali Nicolai tertii, quæ incipit: *exiit qui seminat*, putauerunt [illegible] ac docuerunt, quod Christus & Apostoli omnem proprietatem temporalium abdicauerunt, & modo tenent assertionem contrariam, reputant doctrinam traditam in decretali prædicta, *exiit*, esse falsam. Etsi dicerent, se putare eandem doctrinam esse veram, non esset eis credendum: quia sibiipsis contrarii probarentur. Præsumendum est ergo, quod negans catholicam veritatem, quam primo asseruit esse catholicam, non reputat sacram scripturam vel doctrinam [illegible] veram. Tali autem non est credendum, quantumcunque dicat se paratum corrigi. [illegible] & neganti veritatem catholicam, quam primo habuit pro catholica, non est credendum quamuis dicat se paratum corrigi: & per consequens inter pertinaces & hæreticos est [illegible]ndus. Et ita stant insolutæ rationes priores. *Discip.* Ista tantummodo probant, quod talis præsumitur pertinax & hæreticus. Propter præsumptionem autem non est aliquis dãnandus, nec grauiter puniendus. *Magist.* Sæpe ꝓpter solã præsumptionem violentam sententia

etiam

etiam diffinitiua perfertur. Vnde & Salomon legitur *3.Reg.3.* contendentibus duabus mulieribus coram eo pro puero, ex sola præsumptione diffinitiuam dedisse sententiam. Sic dicunt quidam in proposito, quod ex præsumptione violenta negans veritatem catholicam, quam prius asseruerat esse catholicam, est damnandus, & tanquam hæreticus puniendus.

C a p. XIII.

Ponit duos alios modos pertinaciæ, de eo scilicet, qui scienter negat doctrinam sanctorum: & de eo qui legitime correptus suum errorem reuocare negligit.

Discipulus. Ad alios modos conuincendi errantes de pertinacia & hæretica prauitate procede. *Magist.* Alius modus de pertinacia conuincendi dicitur esse, cum quis scienter negat doctrinam sanctorum. Quidam enim affirmant, quod talis est statim pertinax & hæreticus iudicandus. Aliis dicentibus, quod talis, licet corrigi nolit, non est pertinax nec hæreticus reputandus. *Discip.* Hæc difficultas dependet ex alia, quam supra tractauimus, an scil. tenere assertiones sanctorum sit necessarium ad salutem. Ideo circa illam hic noli insistere, sed ad alium modum de pertinacia quempiam conuincendi festina. *Magist.* Ille de pertinacia conuincitur, qui correptus legitime se non corrigit, nec emendat, suam scilicet hæresim reuocando. Hoc scil. ex verbis Augustini superius allegatis quæ ponuntur, *28.quæst. 3. c. qui in ecclesia*, colligitur euidenter. Quod etiam talis sit pertinax iudicandus, probatur aperte, quia qui non est paratus corrigi, debet pertinax iudicari. Qui autem correptus legitime hæresim suam non reuocat, non est paratus corrigi. Ergo talis est pertinax reputandus. *Discip.* Quia illum modum de pertinacia conuincendi sæpe audiui; & aliqua sunt mihi omnino noui, cupio illum modum exquisitius pertractari. Duo autem peto circa hunc modum discuti: ad quem videlicet spectat errantem corrigere. Et qualis debet esse illa correctio, quæ est legitima & sufficiens reputanda. *Magist.* Videndum primo de correctione: secundo de corripiente. *Discip.* Tene ordinem in procedendo, quem vis. *Magist.* Quantum ad correctorem, dicitur, quod illa sola correctio censenda est sufficiens & legitima reputanda, qua aperte erranti ostenditur, quod assertio sua catholicæ obuiat veritati, ita quod iudicio intelligentium nulla posset tergiuersatione negare, quin sibi sit sufficienter & aperte ostensum, quod error suus catholicæ veritati repugnat. Verbi gratia: si quis ex ignorantia Euangelii textum ignorans diceret, sicut quidam in Auinione publice prædicauit (vt fertur) quod milites fregerunt crura Christi. Et sibi per textum Euangelii Iohan. 19. vbi sic legitur: *Venerunt ergo milites & primi quidem fregerunt crura & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.* ostenderetur contrarium. Ista correctio deberet sufficiens reputari: quia iudicio cuiuslibet intelligentis talis nulla posset euadendo tergiuersatione negare, quin esset sibi aperte probatum, quod assertio sua euangelicæ obuiat veritati. Si quis etiam ex ignorantia dogmatizaret duas personas, sicut duas substantias, fuisse in Christo, sibi per textum synodi Ephesinæ ostenderetur, quod hoc est hæresis Nestorii per eandem synodum condemnata, nulla posset tergiuersatione negare, quod non esset sibi aperte probatum, quod assertio sua esset hæresis condemnata: & per consequens, quod veritati catholicæ aduersatur. Et ideo talis correctio esset sufficiens & legitima reputanda. Secundo videndum de corripiente: de quo distinguitur. Quidam corripiunt increpando, & pœna debita puniendo, quidam charitatiue monendo, & errorem tantummodo reprobando. Primus modus pertinet ad prælatos & iurisdictionem habentes: Secundus modus pertinet ad quemlibet Christianum.

C a p. XIV.

In quo tractatur specialiter de eo qui correptus à suo prælato de errore, an teneatur illum immediate reuocare, quanquam sibi non fuerit patenter ostensum, quod suus error contradicat catholicæ veritati. Et respondetur, quod non, secundum vnam opinionem, & probatur duabus rationibus.

Discipulus. Ex quo intelligo quæ est correptio sufficiens & legitima reputanda secundum multos, & distinctionem de corripiente errantem considero. Cupio scire an omnes sciant literati, quod errans correptus a prælato suo vel habente iurisdictionem super ipsum teneatur errorem suum reuocare, licet non fuerit sibi patenter ostensum per eundem, quod error suus catholicæ obuiat veritati, vtrum scilicet ad solam monitionem vel increpationem prælati sui errorem suum debeat reuocare. *Magist.* De hoc diuersimode opinantur Doctores. Dicunt enim nonnulli, quod nullus correptus a prælato iurisdictionem habente tenetur errorem reuocare, antequam fuerit sibi patenter ostensum modo prædicto, quod error suus est contrarius veritati. Hoc probant primo sic. Illi, qui in expositione scripturæ diuinæ, & per consequens in traditione eorum, quæ ad fidem pertinent orthodoxam, præferuntur prælatis & iurisdictionem habentibus, non tenentur nec debent, si errauerint ignoranter, opiniones suas tanquam hæreticas (licet sint in rei veritate erroneæ) reuocare, quamuis correpti fuerint à prælatis vel aliis; nisi eis patenter fuerit ostensum, quod opiniones suæ veritati obuiant orthodoxæ. Quia qui maioris auctoritatis est in aliquo, nequaquam in hoc minori

u

subiicitur. Ergo qui præferuntur prælatis in expositione scripturæ diuinæ, non subiiciuntur eis in hoc: sed Doctores & tractatores scripturæ diuinæ præferuntur prælatis & iurisdictionem habentibus in expositione scripturæ diuinæ: & per consequens in traditione illorum ad fidem pertinentium orthodoxam. Ergo doctores non tenentur opiniones suas, licet sint erroneæ, reuocare, [illegible] à prælatis correpti, nisi probatum fuerit eis euidenter, quod eorum opiniones obuiant veritati. Maior est certa. Et minor probatur primo auctoritate Gratiani in decretis dist. 20. c. 1. quæ [illegible] *aliud est causis terminum imponere, aliud scripturas sanctas diligenter exponere, & ita patet, quod diuinarum scripturarum tractatores, si scientia pontificibus præmineant, licet dignitatis eorum apicem non sunt [illegible] in sacrarum literarum expositionibus eis præponuntur, in causis vero diffiniendis secundum post eos locum merentur.* Ex his patenter habetur, quod doctores in expositionibus scripturæ pontificibus præferõtur. Quod etiam ratione eiusdem Gratiani ostenditur, quam ponit sub his verbis: *quia quicunque maiori ratione vititur, eo maioris auctoritatis eius verba esse videntur. Plurimi autẽ tractatores (quia sunt pleniori gratia spiritus sancti & ampliori scientia aliis præcellentes) rationi magis adhæsisse probantur. Vnde nonnullorum pontificũ constitutis Augustini, Hieronymi, atque aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.* His verbis ostenditur, quod in his, quæ ad fidem pertinent, Doctores sunt pontificibus præferendi. Et ita, nisi fuerint ab eis correpti legitime modo præexposito, non tenentur opiniones suas, si fuerint erroneæ, reuocare. *Discip.* Ista ratio videtur dupliciter deficere. Primo, quia Grat. loquitur de doctoribus ab ecclesia approbatis: sic de Augustino, Hieronymo, & aliis non modernis similibus doctoribus. Et ideo licet illi sancti sint in expositionibus scripturarum, pontificibus præponendi. Doctores tamen moderni temporis episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitatis præferri non debent. Secundo videtur deficere: quia non sequitur, Doctores non debent suas opiniones ad correptionem iurisdictionem habentibus reuocare, nisi modo prædicto fuerunt correpti legitime. Ergo alii simplices correcti à prælatis, non debent reuocare suos errores, nisi fuerint sæpe dicto modo correcti legitime. *Magist.* Ad illas instantias, vt apparet ex prædictis, est facile respondere. Ad primam dicunt, quod Grat. non loquitur solummodo de doctoribus ab ecclesia approbatis, sed etiam loquitur de aliis, sicut etiam loquitur de aliis pontificibus quam de illis, qui fuerunt temporibus doctorum, qui nunc sunt ab ecclesia approbati. Comparat enim in genere statum doctorum ad statum pontificum. Et ideo sicut antiquitus Doctores in traditione eorum, quæ spectant ad fidem, fuerunt pontificibus præferendi: ita & nunc sunt Doctores modernis pontificibus præferendi, dum modo sint Doctores propter scientiam excellentem & vitam laudabilem, & non propter munera & preces violentas vel fauores humanos ad magisterium sublimati. Vnde, vt suam intentionem aperte declarent, dicunt, quod Gratianus non loquitur de Doctoribus, prout his diebus nomen *Doctoris* accipitur, sed loquitur de intelligentibus scripturæ diuinæ tractatoribus, siue Magistri, siue Discipuli appellentur. Multi enim, qui vocantur Discipuli, in expositione scripturæ diuinæ sunt præferendi Magistris: & ideo sunt etiam pontificibus in huiusmodi præferendi. Vnde & ratio Gratiani ita concludit de eruditis modernis: sicut de antiquis tractatoribus scripturarum. Quia eruditi his temporibus scientia ampliori præcellunt. Ergo in huiusmodi sunt episcopis & inquisitoribus illiteratis & simplicibus præferendi. Ad secundam tuam instantiam dicunt: quod qua ratione periti correpti à prælatis vel iurisdictionem habentibus non tenentur suas opiniones reuocare, nisi legitime fuerint ab eis modo memorato correpti: eadem ratione nec simplices peritorum sequaces tenentur opiniones, quas de peritioribus acceperunt, aliqualiter reuocare, nisi fuerint correpti legitime. Ex quo sequitur, quod etiam alii simplices non tenentur (nisi correpti legitime) suas opiniones erroneas reuocare: quia omnes simplices consilii iure censeri videntur.

CAP. XV.

In quo ponuntur tres aliæ rationes, probantes eandem positionem, c. 14. assignatam.

D*iscipulus.* Si habes rationes plures pro conclusione præfata, illas adducas. *Magist.* Eadem conclusio sic probatur. Qui in his, quæ fidei sunt, non tenetur alteri fidem indubiam exhibere, non tenetur ad solam assertionem eius vel monitionem, aut increpationem, opinionem erroneam reuocare: quia qui opinionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide [illegible] & eadem ratione veritati catholicæ firmiter adhærere, & falsitati contrariæ dissentire. Sed subditi in his, quæ fidei sunt, non tenentur prælatis suis fidem indubiam adhibere: Tum quia tunc [illegible] in sapientia hominũ consisteret: Tum quia prælati tam ex simplicitate vel ignorantia, [illegible] ex pertinacia possunt contra fidem errare. Ergo ad solam assertionem eorum vel monitionem [illegible] pationem non tenentur subditi suas opiniones erroneas reuocare: Sed si reuocare tene[illegible] quod prælati per regulam fidei eis patenter ostendant, quod opiniones suæ fidei obuiant orthodoxæ. Tertio sic. Ad correptionem illius, quod debet esse paratus ad satisfactionem [illegible] rationem de fide, non tenetur quis opinionem suam erroneam reuocare, nisi idem [illegible] nem reddiderit, quod talis opinio est tanquam erronea reuocanda. Quia si aliquis [illegible] que red[illegible] ratione teneretur opinionem suam tanquam erroneam reuocare, aliis non tene[illegible] de opinione reuocanda reddere rationem. Sed prælati corripientes subditos de erroribus contra fidem debent esse parati ad satisfactionem poscenti ration[illegible]

de

de fide, & per consequens, debent esse parat ad satisfactionem poscenti rationem de his reuocandis, quæ dicuntur fidei aduersari, teste beato Petro, qui *canonica sua prima* cap. 3. scribens prælatis singulariter ait: *Dominum autem Christum sentite in cordibus vestris parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est fide.* Ergo subditi non tenentur opiniones suas erroneas contra veritatem catholicam reuocare propter correptionem prælatorum quamcunque, nisi fuerit legitima correptio modo supradicto. Quarto sic: Subditi non tenentur in illo casu ad correptionem prælatorum opiniones, quas ignorant esse erroneas, reuocare: in quo casu licitum est eis à prælatorum sententia appellare: quia cui licet licite ab aliqua sententia appellare, non tenetur eidem sententiæ obedire. Sed à prælato corripiente aliquem de errore, & non monstrante per regulam fidei, quod dictus error veritati repugnat, licet appellare. Ergo propter talem correptionem non tenetur quis opinionem, quam nescit esse erroneam, reuocare. Maior per sacros canones aperte probatur. Ait enim Victor, vt habetur 2. q. 6. c. *si quis putauerit se à proprio metropolitano grauari, apud primatem diœceseos aut penes vniuersalis ecclesiæ apostolicæ sedem iudicetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod si quis putauerit se à prælato de errore inique correptum, sibi licet appellare. Quod etiam multis aliis sacris canonibus posset copiose probari sed causa breuitatis pertransco. *Discip.* Per illam rationem probatur, quod correptus legitime de errore, non tenetur suum errorem reuocare, quia licet sibi appellare. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod correptus legitime à prælato de errore, si appellat frustratorie aut friuole, puniri debet per ecclesiam: quinetiam apud Deum peccat, qui videlicet quoquomodo maliciose (ex quo est legitime correptus) appellat. *Discip.* Vna obiectio, quæ totum processum prædictum videtur infringere, mihi occurrit. Nam cum dicunt isti, quod correptus legitime à prælato tenetur errorem reuocare, & aliter non quæritur ab eis, quia aut errans tenet hæresim damnatam explicite, aut tenet errorem damnatum duntaxat implicite. Si tenet hæresim damnatam explicite, eam statim reuocare tenetur, alioquin poterit eum suus prælatus debitæ subdere vltioni. Si autem tenet hæresim damnatam implicite duntaxat, non tenetur eam pro quacunq; correctione prælati inferioris summo pontifice reuocare. *Magist.* Ad hoc respondet, quod non tenetur aliquis statim reuocare hæresim damnatam explicite, quando ignorat eam damnatam esse explicite. Sed si sibi ostenditur, quod est damnata explicite, statim eam reuocare tenetur. Cum vero dicis, quod prælatus potest talem errantem debitæ subdere vltioni, verum est ordinem debitum conseruando: puta vt primo per regulam fidei ostendat erranti, quod error suus catholicæ obuiat veritati. Et si tunc errorem nequaquam reuocauerit, ipsum pœna digna compellat.

C A P. XVI.

In quo ponitur opinio contraria, seu arguitur contra dictum opinionis cap. 14. positam, & hoc tribus rationibus, ad quas respondetur cap. 18. huius.

D*Iscipulus.* Miror quod isti dicunt, tenentem hæresim damnatam explicite non debere statim (quamuis correptus fuerit à prælato) eandem hæresim reuocare. Hoc enim scripturæ diuinæ sacris canonibus, consuetudini ecclesiæ, & rationi repugnare videtur. Quod enim scripturæ diuinæ repugnet probatur. Nam omnis hæreticus tenetur hæresim suam reuocare. Qui autem tenet hæresim damnatam explicite, est hæreticus. Ergo talis statim tenetur de necessitate salutis hæresim reuocare. Maior est manifesta: quia qui non tenetur hæresim suam reuocare, non tenetur eam dimittere: & per consequens non peccat mortaliter, saltem tali hęresi adhærendo: ex quo sequitur, quod non est hæreticus. Minor probatur, quia magis est hæreticus reputandus, qui tenet hæresim damnatam explicite, quam qui non tenet doctrinam catholicam. Sed qui non tenet doctrinam catholicam, est hæreticus, quia vitandus, teste beato Iohanne, qui in canonica sua ita ait: *si quis venit ad vos & doctrinam suam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dicatis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus illius malignis.* Ex quibus verbis patet, quod qui non tenet doctrinam catholicam, est à fidelibus vitandus. Ergo & qui tenet hæresim damnatum explicite, est vitandus. Sed nullus propter hæresim, antequam sit hæreticus, est vitandus. Ergo qui tenet hæresim damnatam explicite, est hæreticus. Item quod dicta assertio sacris canonibus aduersetur, ostenditur. Ait enim Gelasius Papa, vt habetur 24. q. 1. c. t. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod qui lapsus fuerit in hæresim damnatam, explicite, est damnatus. Quod etiam idem Gelasius eisdem cap. & q. c. *maioris*, & Felix Papa c. Achatius, attestantur aperte, sed damnatus propter hæresim est hæreticus. Ergo lapsus in hæresim damnatam explicite, est hæreticus. Hæreticus autem tenetur statim hæresim suam reuocare. Ergo tenens hæresim damnatam explicite, tenetur eam statim reuocare. Hoc etiam per consuetudinem ecclesiæ declaratur. Nam inquisitores hæreticæ prauitatis conuictum quẽcunque, qui tenuerit hæresim damnatam explicite statim contra ipsum, sicut contra hæreticum manifestum procedunt, & reputant hæreticum quamuis paratus sit corrigi. Si autem hæreticus sit, tenetur suam hæresim reuocare. Ergo &c. Hoc etiam ratione probatur. Nam si tenens hæresim damnatam explicite, non tenetur statim suam hæresim reuocare, hoc non est, nisi quia se valet per ignorantiam excusare dicendo, quod talem assertionem esse explicite condemnatam nescit. Sed talis ignorantia non excusat. Tum quia ignorantia iuris non excusat, vt habetur *1. q. 4. §. & notandum*: Tum quia constitutio apostolicæ sedis omnes astringit, postquã publicata est, nec aliquis post duos menses valeret se per ignorantiã excusare,

[illegible] habetur [illegible] de constituet. cap. vicimo, [illegible] continuo [illegible] damnatio explicita omnes a[illegible] fiunt, non potest quis ignorantiam [illegible] explicita damnatio cuiuscunq; [illegible] per ignorantiam excusare. E[illegible] excusari, quin hæreticus sit censendus. Hæc sunt, [illegible] ra, dicunt quod aliquis potest ten[illegible] hæresim damnatam [illegible] ideo non statim ten[illegible] tur talem hæ[illegible] reuocare. Vnde qu[illegible] respon[illegible] ad illa [illegible] tas referare.

Cap. XVII.

Probat duabus rationibus, quod tenens hæresim damnatam explicite non sit statim inter hæreticos computandus.

Discipulus. Pro assertione prædicta argutum est supra *libro 3.* quo probatum est ibidem, Quia non omnis errans contra fidem, est hæreticus censendus. Illa autem argume[illegible] ducta concludunt, quod etiam tenens hæresim damnatam explicite non [illegible] est [illegible] andus. Ex quo sequitur quod non tenetur statim suam hæresim reuocare. *Discip.* Si [illegible] aliqua ratione speciali ad probandum, quod tenens hæresim damnatam explicite [illegible] inter hæreticos computandus istam libenter audirem. *Magist.* Vna earum ratio talis est. N[illegible] reputandus magis hæreticus propter hæresim damnatam ab ecclesia explicite, qu[illegible] hæresim explicite, cuius contradictoria in scriptura diuina sententialiter & vo[illegible] continetur, nisi talis damnatio sit magis diuulgata inter Christianos quam veritas [illegible] næ. Sed multæ sunt hæreses damnatæ explicite in concilijs generalibus quæ no[illegible] diuulgatæ quam scriptura diuina, & non semper est aliquis statim reputandus [illegible], si tenet aliquam hæresim, cuius contradictoria in sacris literis continetur, sed exa[illegible] an scienter vel ignoranter. Et si scienter an pertinaciter vel absque pertinacia te[illegible] hæresim. Igitur similiter licet quis teneat hæresim damnatam explicite, non est semper statim h[illegible] reputandus, sed inuestigandum est primo, an de pertinacia possit conuinci per testes vel a[illegible] documenta. [illegible] si non potest probari, quod sit pertinax, examinandus est, an sit paratus se co[illegible] si ostenderetur sibi aperte, quod hæ[illegible] sis sua sit explicite condemnata. Secunda ratio eorum est hæc. Nullus statum est reputandus hæreticus, si tenet hæresim, cuius contradictionem non tenetur explicite credere. Hæc n. est causa, quare si aliquis neget aliquam veritatem contentam explicite in scriptura diuina, non est propter hoc statim reputandus hæreticus. Sed nullus vel pauci tenentur explicite credere omnes veritates contra[illegible] orias hæresibus damnatis expl[illegible]: qu[illegible] a multi non habent libros, nec habere possunt, in quibus dãnationes explicite continentur. Ergo licet [illegible] ranter te[illegible] m damnatam explicite, non est statim pertinax hæreticus iudic[illegible] dus. *Discip.* Quo[illegible] potest quis negare veritatem exp[illegible] esse contentam in scriptura sacra, nisi sit hære[illegible]s. *Magist.* S[illegible] ere[illegible] omnem veritatem scripturæ diuinæ implicite. Sicut enim beatus August. [illegible] ve[illegible] tentas in scriptura nesciente negauit: & ideo non fuit hæreticus iudicandus. E[illegible] sicetiam [illegible] veritatem euangelii negare videtur, cum loquens de Redemptore nostro in q[illegible] da[illegible] d[illegible]: *& interrogabat di[illegible] ipul[illegible] suos sic dicens. quem dicunt homines esse filium hominis: non d[illegible], quem [illegible] cunt esse homines, ne iactanter de se quærere videatur.* Et tamen Lucas in eu[illegible] ca[illegible] rt, q[illegible] d I[illegible] sus interrogauit di[illegible] sipulos suos dicens. *quem me dicunt esse tur[illegible].* Vbi [illegible] in Lucam aperta contrarietas inuenitur: & tamen Hie[illegible] n. non est reputan[illegible], quia non pertinaciter, sed quia de textu euangelij Lucæ [illegible] nunc non recordabatur, negauit v[illegible] eua[illegible].

Cap. XVIII.

In quo ponuntur responsiones ad rationes in contrarium opinionis capitulo 14. huius superius posita, factas. cap. 16.

Discipulus. Per instantias, quas feci, di[illegible] te. *Magist.* Ad primam tuam respondetur, quod non [illegible] tenens [illegible] damnatam explicite, [illegible] hæreticus reputandus, licet multi tenentes hæ[illegible] is explicite per [illegible] va eant probari hæretici. Vi[illegible] et si p[illegible] cor[illegible] damnatam explicite. Cum vero dicis quod magis [illegible] damnatam explicite, quam qui non ten[illegible] am ca[illegible] verum est de illo, qui pertinaciter tenet hæresim damnatam ex[illegible] pertinacia tenet hæresim damnatam e[illegible], non [illegible] reputat doctrinam Christianam [illegible] de q[illegible] is adductis. Non enim loquitur beatus Hieron. de i[illegible]o, qui [illegible] cam veritatem non teneret, quia talis, nisi alias de pertinacia co[illegible] ce[illegible] citandus. Ad decreta, quæ adducis, breuiter respondetur, quod omnes [illegible] labuntur in hæresim iam damnatam. Ad consuetudinem [illegible] rum, [illegible] quod inquisitores nonnullique prælati sæpe inique procedunt

& iniuste. Multi, vt dicunt, sunt illiterati & simplices, cupiditate & auaritia excæcati: q[illegible] hæresi accusatos satagunt condemnare, vt bona eorum acquirant. Et ideo in eorum con[illegible]ne nulla assertio est fundata. Ad rationem tertiam, quæ magis vrgere videtur, dicunt quod [illegible] nentes hæreses condemnatas explicite possunt se per ignorantiam excusare; aliqui vero [illegible] sunt, quia quidam diuersis modis (sicut ex prædictis patet, & inferius, si interrogatione[illegible] materia fueris prosecutus, amplius apparebit) conuinci poterunt de pertinacia manifesta, i[illegible] qui prius eandē hæresim asseruerunt esse damnatam. Et qui alios ad tenendū eandē quomod[illegible] coegerūt, & qui protestabantur eandem se velle irrationabiliter defensare, & multi alii de qu[illegible]us dictū est supra, & si volueris dicetur inferius. Illi autē qui nullo modo de pertinacia possunt cōuin[illegible], & parati sunt corrigi, potuerunt se per ignorantiam excusare dicentes: nos ignoramus tales hæreses esse damnatas: imo ignoramus eas catholicæ veritati quomodolibet aduersari. *Discip.* Antequam procedas vlterius, dicas an in sacra pagina & in iure canonico eruditi valeant, si tenent hæreses damnatas explicite se per ignorantiam excusare. *Magist.* Dicitur quod sic: quia eruditi non t[illegible]nentur habere notitiam de omnibus hæresibus, quæ explicite sunt damnatæ, & ideo si ignorante[illegible] teneant eas parati corrigi, non sunt hæretici reputandi. *Discip.* Quomodo respondetur ad illa [illegible] p[illegible] quæ probaui, quod ignorantia non excusat. *Magist.* Ad primum dicitur, quod ignorantia iuris duplex est. Quædam est ignorantia iuris, quod oportet scire: & illa non excusat, alia est igno[illegible]rantia iuris quod non oportet scire: & illa excusat à peccato, licet forte in quibusdam aliis non excuset. Ille ergo, qui tenet hæreses, quarum contradictorias oportet eum explicite credere, non potest per ignorantiam excusari. Et ideo quicunq; inter Christianos conuenienter enutritus tenet fidem Christianam esse falsam, vel Christum non fuisse crucifixum, vel non fuisse incarnatum, ve[l] aliquid huiusmodi, cuius nullus Christianus debet esse ignarus, non potest per ignorantiam excusari. quia explicite tenetur credere quod fides Christiana est vera, & quod Christus fuit crucifixus, & huiusmodi: quæ facile est scire, & inter Christianos diuulgantur. Qui autem tenet hæreses, quarum contradictorias non tenetur credere explicite, posset per ignorantiam excusari, dummodo nullam pertinaciam adiungeret. Ad secundum de constitutione sedis Apostolicæ dicitur, quod omn[illegible] astringit, postquam est ita publice diuulgata, quod nullus potest ignorantiam allegare. Si au[illegible] non fuerit ita publice diuulgata, non astringit ignorantes, qui non laborant ignorantia cra[ss]a & supina. Quod ergo dicitur, quod omnes astringit post duos menses, verum est omnes scien[te]s & omnes ignorantes damnabili ignorantia laborantes. Alios autem non astringit, licet facientes c[o]ntrarium peccent contra Deum, licet forte astringat eus ad pœnam per ecclesiam infligendam. Du[illegible]rum enim videtur nonnullis dicere, quod omnes Christiani tenentur scire omnes determinati[o]nes summorum pontificum: cum nonnulli studentes in eis aliquando per duos annos & amplius multas earum ignorant. Multi enim ad earum copiam nullatenus possunt attingere. Ad tertium dicunt, quod etiam in his, quæ publice fiunt, contingit quandoq; ignorantiam allegare, prout ex sacris canonibus *9. q. 1. c. ordinationes & 1. q. 1. c. si quis a simoniacis*, & aliis aperte colligitur. Et nonnunquam talem ignorantiam sufficit solo iuramento probare. Et ita dicunt in proposito, quod quamuis quondam fuerunt aliquæ hæreses publice condemnatæ; tamen possunt etiam literati ignora[n]tiam allegare dicentes, se nescire tales hæreses fuisse damnatas. Et si petatur ab eis probatio, q[illegible] ignorent, sufficit quod iurent se ignorare. Et sic à prauitate hæretica per ignorantiam excusan[t]u[r].

Cap. XIX.

In quo inuestigatur de propositione, seu assertione duos sensus habente, vnum hæreticum & alium catholicum, vtrum tenens eam in sensu damnato, seu hæretico, nesciens tamen ipsam esse damnatam, sit hæreticus censendus, & respondetur sub distinctione.

D*iscipulus.* Adhuc de illa materia vnam difficultatem discutias, an videlicet sciens hæresim [illegible] damnatam, quam putat esse ambiguam duos sensus habentem, si teneat sensum damn[illegible] quem non putat esse damnatum, valeat de prauitate hæretica per ignorantiam excusari. *M[agist]*. Ad hoc respondetur, quod si sciens hæresim esse damnatam, non tenetur scire sub quo sensu [illegible]ata, licet tenuerit sensum damnatum, non est statim hæreticus iudicandus. Si autem tene[illegible]e sub quo sensu est damnata, non potest per ignorantiam excusari. Primum sic probatur. Damnata [illegible]ua assertione nullus per illam damnationem astringitur ad negandum aliam assertionem, quæ [illegible]a ass[e]r[t]ione damnata inferri non potest, sed ex assertione ambigua diuersos sensus habe[nte] [illegible] sus determinatos non potest inferri. Ergo damnata assertione ambigua non astringitur qui[illegible]ga e det[er]minatum sensum: quia potest probabiliter dubitare in quo sensu sit condemn[ata]. [Er]go si quis ex ignorantia absq; pertinacia tenet hæresim ambiguam condemn[a]tam in [illegible] su, in quo secundum intentionem condemnantium est damnata: si etiam [illegible]um sen[illegible] nime expresserunt, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus, sed antea ostendend[illegible] sibi aperte, quod non solum assertio ambigua est damnata, sed etiam quod ta[l]is sen[illegible] natæ veritati obuiat orthodoxæ. *Discip.* Isti videntur errare, cum dicunt ass[er]tio[illegible] [illegible]

esse damnatam. Cum assertio ambigua damnari non debeat, præsertim si habeat aliquem sensum catholicum. *Magist.* Respondetur tibi, quod tu erras aperte dicens, quod nunquam assertio ambigua habens aliquem sensum catholicum est damnata. Vnde & aliquando assertiones contradictoriæ secundum vocem sunt damnatæ, ex quo tamen contradictoriæ sunt secundum vocem altera istarum vel vtraq; habet sensum verum. *Discip.* De ista ponas exemplum, si potes. *Magist.* Isidorus, vt habetur 24. q. 3 c. *quidam autem*, ad hoc videtur exemplum adducere manifestum, aperte insinuans, quod vtraque istarum, *Deus creat mala. Deus non creat mala*, est hæresis condemnata. Vnd[illegible] assertores vtriusq; hæreticos reputat manifestos, dicens, *Colliciani à quodam Collicione nuncupati: qui dicunt Deum non facere mala contra illud quod scriptum est: ego sum Deus creans malum. Floriani à Floriano: qui econtrario dicunt Deum creasse malum, contra h[illegible]c quod scriptum est: fecit Deus omnia bona.* Ex his verbis colligitur, quod vtraque istarum, *Deus creat mala. Deus non creat mala* & hæresis explicite cōde[illegible]nata. Et tamen ista Deus creat mala, est assertio ambigua habens aliquem sensum catholicum, scilicet istum, Deus creat malum pœnæ. Et similiter ista, Deus non creat mala, habet sensum catholicum, scilicet istum, Deus non creat mala culpæ. *Discip.* Secundum ista videtur, quod isti concedunt, quod aliquis absque hæretica prauitate potest tenere, Deum creare mala culpæ: quia dicunt, quod aliquis potest tenere assertionem ambiguam damnatam in eo sensu, in quo est damnata absque hæretica prauitate. *Magist.* Male arguis secundum istos: quia arguis à particulari seu indefinita æquipollente particulari ad singularem determinatam. Non enim dicunt, quod semper potest quis tenere assertionem ambiguam damnatam in eo sensu, in quo est damnata absq; hæretica prauitate: sed quandoq;, quia, vt dicunt, si tenetur quis scire sensum, in quo est damnata assertio esse hæretica, si tenet talem assertionem in tali sensu statim est hæreticus iudicandus: si vero non tenetur hoc scire, non est hæreticus reputandus. *Discip.* Quomodo ergo est procedendum contra talem. *Magist.* Responsum est supra. quia, vt dicunt, non sufficit ostendere tali, quod assertio ambigua est damnata sed etiam oportet sibi aperte ostendere, quod talis sensus catholicæ veritati repugnat.

CAP. XX.

Quærit de simplici correctione non quidem legitima, qua quis admonetur à Papa, quatenus assertionem, quam quis nescienter profert, teneatur corrigere.

Discipulus. Vt cerno, secundum istos episcopi & inquisitores in vanum errantes corrigunt, nisi probauerint ea patenter doctrinæ catholicæ aduersari. Sed adhuc ignoro, quid putant de Papa, an scilicet ad simplicem correptionem Papæ absque tali correptione, quam vocant legitimā, teneantur nescienter errantes suas hæreses reuocare. *Magist.* Dicunt quod non. Tum quia Papa de fide te[illegible] reddere rationem: quia, sicut narrat Gloss. extra de rescriptis, si quando. *de omnibus redd[illegible] ratio debet si potest.* Tum quia in causa fidei à Papa licet appellare. Tum quia fides nostra non consistit in sapientia Papæ. Nullus ergo in his, quæ fidei sunt, tenetur credere Papæ, nisi per regulam fidei d[illegible] ratio[illegible] ē ostendat. *Discip.* Illud videtur consuetudini ecclesiæ repugnare. Nam Papa aliquando dam[illegible] hæreses, cuius damnationis suæ nullam reddit rationem; & concilia generalia, [illegible]bola c[illegible]diderunt articulos destinguentia. Quos tamen per regulam minime proobauerunt. I[illegible] v[illegible]etur quod Papa semper teneatur reddere rationem damnationis hæreticæ prauitatis. *M[illegible]* [illegible]ndetur, quod nunquam inuenitur, quod Papa aliquam hæresim damnauerit, & d[illegible] suæ nō reddiderit rationē: sed aliquādo ex dānatione, aliquādo cū eadē dānatione Sic [illegible] fecit A[illegible]xand tertius, sicut patet *de haeret. c. cū Christus.* Sic n. Innoc. tertius, *ext. de sum. tri. c. dānamus.* S[illegible] autē [illegible] r[illegible]ddat rationem in dannatione ipsa, debet in aliis assertionibus suis einsdē damnat[illegible] suæ r[illegible]ddere rationem de generalibus conciliis condentibus symbola, respondetur, quod licet [illegible] symbolis non probent per regulam fidei articulos symbolorum, tamen extra simbola manif[illegible]te probantur: quia vel condentes symbola ipsos articulos probant, vel probationes approbant aliorum [illegible]e vel expresse. *Discip.* Q[illegible]d si quis defenderet coram Papa hæresim, quam diceret se putare [illegible]nam fidei orthodoxæ. *Magist.* Dicunt, quod si millesies defenderet hæresim nes[illegible], c[illegible]m prot[illegible] star nne expre[illegible] vel tacita, quod paratus est corrigi, cum agnouerit opinio[illegible]nas catho[illegible] fidei obuiare, etiam cor[illegible]m Papa non esset hæreticus iudicandus, nisi per alia le[illegible] hæreticus probaretur, quia sicut prima vice licet sibi nescienter tali modo opi[illegible] defendere ita licet secunda vice & tertia & semper quousque fuerit sibi proba[illegible] qu[illegible]d sua opinio est inter hæreticas computanda. *Discip.* Forte diceret aliquis opinio[illegible] d[illegible]dens, etiam postquam opinio sua fuerit probata hæretica, quod non est sibi ostensum [illegible] opinio sua fidei [illegible] orthodoxæ: & ita nunquam posset conuinci. *Magist.* Non sufficit [illegible] opinionem [illegible] esse probatam hæreticam, sed cogitur stare iudicio peritorum; qui si reputau[illegible] esse probatū, quod opinio est hæretica, tenetur eam reuocare, alioquin inter pe[illegible]reticos [illegible] censendus. *Discip.* Quid si errent periti & omnes theologiæ Magistri v[illegible] a c[illegible] P[illegible]. *Magist.* Si de facto damnauerint innocentem, poterit scil. iura suam causam per appell[illegible] [illegible]. Si autem appellationi suæ legitimæ non defertur, non restat nisi v[illegible] [illegible], & non timeat de hominum societate (iudicio iniquo) deleri: quia de libr[illegible]uentium conscientia non delet iniqua. *Discip.* Quid si in scriptis hæresim manifestam de-

fenderet? *Magist.* Quidam dicunt, quod propter hoc non est pertinax nec hæreticus iudicandus, quia quantum ad hoc non refert an verbo vel scripto opinionem erroneam teneat vel defendat. Nam beatus Cyprianus opinionem hæreticam in scriptis reliquit: quia tamen eam pertinaciter non defendit, non fuit hæreticus iudicandus. Sic etiam abbas Ioachim. opinionem hæreticam scripsit, sicut testatur Innoc. 3. *de sum. tri. & fi. ca. c. damnamus*, & tamen non fuit hæreticus iudicandus, Gloss. super dicto *c. damnamus*, dicente de eodem Ioachim, *quia paratus fuit corrigi & correxit se, vt sequitur, non debet dici hæreticus, licet quandoque errasset in fide.* Sic etiam Petrus Iohannis, licet opiniones suæ quas in scriptis reliquit, fuerunt tanquam hæreticæ condemnatæ, ipse tamen nec pertinax nec hæreticus fuit iudicandus. Sic etiam beatus Hieron. licet opiniones erroneas scripserit, quas non legitur reuocasse, non est hæreticus reputandus. *Discip.* Secundum illa videtur, quod nullus post mortem posset de hæresi accusari: cuius tamen contrarium asserunt sacri canones manifeste. *Magist.* Respondetur, quod propter hoc solummodo, quod quis hæresim tenuerit verbo vel scripto, non esset post mortem accusandus de hæresi. Sed si quomodocunq; potest probari, quod hæresim verbo vel facto tenuerit pertinaciter, post mortem poterit de hæresi accusari, quia si per alium modum quam per verba vel scripta solam hæresim exprimentia, puta verba vel scripta vel facta declarauit, per quæ pertinacia valuerit ostendi pertinax fuisse, est damnandus. *Discip.* De hoc ponas exemplum, vt quod dicitur magis intelligam. *Magist.* Si de aliquo post mortem probatum extiterit, quod verbo vel scripto tenuerit, duas personas fuisse in Christo, non est propter hoc solum hæreticus reputandus, sed per simplicem ignorantiam poterit excusari. Si autem probatum fuerit, quod sciuerit dictam assertionem esse damnatam, & quod postea eam vel verbo vel scripto tenuerit, est de pertinacia & de prauitate hæretica condemnandus. *Discip.* Vt concipio, secundum istos eodem modo contra viuum & mortuum de hæresi accusatum oportet procedere: inquisitoribus tamen sufficit tantummodo, quod probetur aliquo modo, verbo vel scripto ipsum hæresim tenuisse. *Magist.* De inquisitoribus dicunt isti, quod sæpe inique procedunt: & quod sunt ecclesiæ Dei valde nociui, tanquam lucris temporalibus totaliter inhiantes.

Cap. XXI.

In quo consequenter agitur de correptione, qua quis à socio siue à quocunq; sibi non superiore, corripitur, vtrum suum errorem teneatur deponere. Et respondetur quod sic, si scilicet correptio fuerit legitima, & hoc probatur tribus rationibus.

Discipulus Dicas nunc de correpto à socio vel alio, qui super ipsum nullam iurisdictionem penitus noscitur obtinere. *Magist.* Dicunt prædicti, quod correptus legitime de hæresi à socio vel à subdito, vel à quocunq;, tenetur statim absque mora hæresim suam dimittere: ita quod si conuincatur post talem correptionem eandem hæresim scripto vel verbo tenere, aut verè quomodolibet reputare, est pertinax reputandus. Quod probant primo sic. Fides nostra non est in sapientia hominum secundum Apostolum 1. *ad Corinth. 2.* ergo ad hoc quòd quis teneatur hæresim suam deponere, non refert à quo homine sibi per regulam fidei ostendatur, quod opinio sua obuiat fidei orthodoxæ. Sed si alicui à prælato suo patenter ostenditur, quod opinio sua fidei obuiat orthodoxæ, eam statim tenetur dimittere, alioquin pertinax est censendus. Ergo tenetur ad id, à quocunq; est hoc patenter sibi demonstratum. Secundo sic. Qui non est paratus corrigi, si errat est pertinax. Sed ille, qui correptus legitime à quocunque hoc est si sibi patenter est ostensum (scilicet quod opinio sua fidei obuiat orthodoxæ) non statim opinionem suam dimittit, non est paratus corrigi. Ergo talis est hæreticus & pertinax iudicandus. Tertio sic: non minus tenetur quis errorem dimittere, si veritatem inuenerit per instructionem cuiuscunque alterius, quam si veritatem inuenerit per se ipsum. Qui autem per seipsum inuenerit veritatem, statim tenetur errorem dimittere, ex exemplo venerabilis Ansel. *lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicentis: *certus sum, si quid dico (quod sacra scriptura absque dubio contradicat) quod falsum est: nec illud tenere volo, si cognouero.* Ergo si veritatem inuenerit consonam scripturæ sacræ per informationem cuiuscunq; alterius siue socii, siue subditi, errorem contrarium debet absque mora dimittere. *Discip.* Secundum illud nulla videtur differentia inter correptum à prælato, & ab alio non prælato, etiam subdito. *Magist.* Respondetur: quod quantum ad hoc, quod error dimittatur, non est differentia; sed quantũ ad alia multa, magna differentia reperitur. Prælatus enim & iurisdictionem habens super alium potest ipsum citare ad rationem ponere, & vt suam informationem audiat coartare, & ad publicam reuocationem compellere ipsum, & si in prædictis & aliis ad suũ pertinentibus officium inuentus fuerit pertinax & rebellis, cum animaduersione condigna punire. Qui autem super errantem iurisdictionem non habet, in eo prædicta non poterit exercere. *Discip.* Ponunt ne aliquam aliam differentiã inter Papã corripientẽ & alios prælatos corripientes errantes? *Magist.* Quantum ad hæreses damnatas explicite, conformiter dicunt de Papa,

& aliis

& [illegible] prælat [illegible] ad hæreses damnatas solummodo implicite, magna differentia inuenitur quia [illegible] hæreses damnatas solummodo implicite, prælat [illegible] es nullam iurisdictionem [illegible] ntur vt eos p[illegible] possint vel ad aliquid coartar. Sed si in suis conscientiis eos pu[illegible] pertinaces, debe[illegible] postolico accusare vel denunciare. Apostolicus autem potest eos examinare, [illegible], condemnare.

Cap. XXII.

In quo ponitur [illegible] modus pertinaciæ, eius scilicet, qui per potestatem suam donis, minis seu quouis alio modo alios cogit, seu allicit ad suum errorem defendendum.

D*iscipulus.* [illegible] p o[illegible] e, si modu[illegible] al[illegible] s a[illegible] g natur errantem de pertinacia conuincendi. *Magist.* Septimo modo nonnullorum iudicio est quis de pertinacia iudicandus, puta si alios ad suum pertinaciter defendendum errorem præceptis, comminationibus, pœnis, præmiis, promissionibus iuratis, vel alio quouis modo artare molitur. Quod n. talis pertinax & hæreticus sit censendus, nonnullis rationibus prob[illegible] onantur. Quarum prima [illegible] hæc. Non minus de[illegible] qui alios [illegible] ad hæresim pertinaciter defendendam, quam [illegible] rant [illegible] t v[illegible] um possi[illegible]. Sed talis est non solum m[illegible] ntien[illegible] ns, [illegible] s. Qui autem cum [illegible] & hæresi [illegible] fende[illegible] per consequens pertinax & hæret[illegible] ndus. E[illegible] us seu com[illegible] ns alios hæresim pertin[illegible] s reputandus. Maior est manifesta. Minor [illegible] ano[illegible] n bu[illegible] probatur. Ait enim [illegible], vt habetur 21. q. 1. c. *Qui peccantibus consentit. Si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum,* E[illegible] o Papa vt habetur extra *de hæret. qui alios, ait: qui alios cum potest non reuocat ab errore, seipsum errare demonstrat.* Et Innoc. Papa, vt habetur [illegible] dist. 83. c. *Error, ait: Error cui non resistitur approbatur, & veritas cum minime defensatur, opprimitur.* Ex his aliisque pluribus [illegible] colligitur, quod qui consentit hæreticæ prauitati, in[illegible] computatur. Ergo multo magis qui compellit alios hæresim pertinaciter defendere, [illegible] hæret[illegible] tunc [illegible] st pertinax & hæreticus iudicandus. Secunda ratio est hæc. Non [illegible] qui alios cogunt minis, terroribus, iuramentis vel præceptis aut comminationibus ad peccan[illegible] am quemcumque alius aliquod crimen committere. Sed qui hoc faciunt, consimili crimine [illegible] Ergo qui cogunt alios ad peccatum quodcumque, consimili modo tenentur: [illegible] quam qui [illegible] ad prauitatem hæreticam pertinaciter defensare, fuot simili pertina[illegible] M[illegible] huius ration[illegible] est nota de se. Minor probatur auctoritate Alexand. tertii, qui, vt [illegible] *de sen. excom. c. mulier,* ait: [illegible] *vere communicat, cum auctoritate vel mandato delicta com*[illegible] quod qui mandat [illegible] alius, vt crimen committant, consimili crimine inuoluuntur [illegible]. Ille dicitur facere qui per alium facit. Vnde & ille dicitur vere occidere, qui per [illegible] Clemente tertio, qui, vt habetur *extra, de cler. pugnantibus in duello. cap.* hære[illegible] *tam facto quam præcepto siue consilio, aut defensione, non est dubium perpetrari.* Ergo [illegible] hæresim pertinaciter defensare, qui per alium hæresim pertinacem defen[illegible] d[illegible] hæresim pertinacem defendere, pertinaciter hæresim defendit per alios Er[illegible] pertinax defensator. Quarta ratio est hæc. Magis dicitur agere agens quam con[illegible] de[illegible] illo, cuius aliquod crimen committitur, dicitur illud crimen committere, [illegible] *de pœnitentia dist. 1. c. periculose, ait: periculose desipiunt qui existimant eos tantum* [illegible] *homicidio cedunt, & non potius eos per quorum consilium, fraudem & exhortatio*[illegible] *Nam Iudæi neq. quam Dominum propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est:* [illegible] *interfice*[illegible] *quenquam, sed tamen illis mors Domini imputatur, quia ipsum cum lingua interfece*[illegible] *crucifige, crucifige eum.* Ergo multo magis, qui cogit alium, vt crimen committat, ille [illegible] mittit, & ita qui cogit [illegible] n pertinaciter defensare, ipse noscitur hæresim per[illegible] intarat [illegible] pantes criminosis in crimine eodem crimine inuol[illegible] a[illegible] r defensare, participat in crimine hæresim pertina[illegible] & fau[illegible] rem. Ergo talis pertinax est reputandus. Sed qui [illegible] hæresim pertinaciter d[illegible] m, non est paratus [illegible] Ergo est pertinax [illegible] Sexta ratio est hæc. Q[illegible] sad hæresim irreuocabiliter defensare & [illegible]. T[illegible] ax. Ergo &c. *Disc.* [illegible] iones procedunt tantummodo de cogente alios hære[illegible] defensare [illegible] Ergo licet [illegible] cogat alios pœnis, minis, præ[illegible] hæresim necessitare, dummodo non cogat eos pertinaciter defensare, non [illegible] s reputandus. Quod videtur posse probari tali ratione. Qui cogit alium, & [illegible] m [illegible] ale, non cum [illegible] peccatum. Et per consequens non est [illegible] hæreticus reputandus: Cum omnis hæreticus in pe[illegible] d[illegible] n est [illegible] mortale. Ergo propter [illegible] *Magist.* Ad hoc respondetur, quod licet possit quis hæresim [illegible] pe[illegible] alios absolute hæresim defensare quantum [illegible] ip[illegible] ar, sicut qui cogit alium iurare ad aliquam assertionem q[illegible]

subiicitur. Ergo qui præferuntur prælatis in expositione scripturæ diuinæ, non subiiciuntur eis in hoc: sed Doctores & tractatores scripturæ diuinæ præferuntur prælatis & iurisdictio[illegible]m h[illegible]bentibus in expositione scripturæ diuinæ: & per consequens in traditione illorum ad fi[illegible]n pe[illegible]nt orthodoxam. Ergo doctores non tenentur opiniones suas, licet sint erroneæ, reuocare, si f[illegible] e[illegible] à prælatis correpti, nisi probatum fuerit eis euidenter, quod eorum opiniones obuiant veritati. Maior est certa. Et minor probatur primo auctoritate Gratiani in decretis dist. 20. c. 1. quæ at[illegible] *aliud est causis terminum imponere, aliud scripturas sanctas diligenter exponere, & ita patet, quod diuinarum [illegible]pturarum tractatores, si scientia pontificibus præmineant, licet dignitatis eorum apicem non sunt ad[illegible] in [illegible]crarum literarum expositionibus eis præponuntur, in causis vero diffiniendis secundum post eos locum merentur.* Ex his patenter habetur, quod doctores in expositionibus scripturæ pontificibus præferũtur. Qu[illegible]d etiam ratione eiusdem Gratiani ostenditur, quam ponit sub his verbis: *quia quicunque maiori r[illegible]one vitetur, eo maioris auctoritatis eius verba esse videntur. Plurimi autẽ tractatores (quia sunt pleni ori gratia spi[illegible]us sancti & ampliori scientia aliis præcellentes) rationi magis adhæsisse probantur. Vnde nonnullorum pontificũ constitutis Augustini, Hieronymi, atque aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.* H[illegible] verbis ulter[illegible] ditur, quod in his, quæ ad fidem pertinent, Doctores sunt pontificibus præferendi. Et ita, nisi fuerint ab eis correpti legitime modo præexposito, non tenentur opiniones suas, si fuerint erroneæ, reuocare. *Discip.* Ista ratio videtur dupliciter deficere. Primo, quia Grat. loquitur de doctoribus ab ecclesia approbatis: sic de Augustino, Hieronymo, & aliis non modernis similibus doctoribus. Et ideo licet illi sancti sint in expositionibus scripturarum, pontificibus præponendi: Doctores tamen moderni temporis episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitati præferri non debent. Secundo videtur deficere: quia non sequitur, Doctores non debent suas opiniones ad correptionem iurisdictionem habentibus reuocare, nisi modo prædicto fuerint correpti legitime. Ergo alii simplices correcti a prælatis, non debent reuocare suos errores, nisi fuerint sæpe dicto modo correcti legitime. *Magist.* Ad illas instantias, vt apparet ex prædictis, est facile respondere. Ad primam dicunt, quod Grat. non loquitur solummodo de doctoribus ab ecclesia approbatis, sed etiam loquitur de aliis, sicut etiam loquitur de aliis pontificibus quam de illis, qui fuerunt temporibus doctorum, qui nunc sunt ab ecclesia approbati. Comparat enim in genere statum doctorum ad statum pon[illegible]ficum. Et ideo sicut antiquitus Doctores in traditione eorum, quæ spectant ad fidem, fuerunt pontificibus præferendi: ita & nunc sunt Doctores modernis pontificibus præferendi, dum modo sint Doctores propter scientiam excellentem & vitam laudabilem, & non propter munera & preces violentas vel fauores humanos ad magisterium sublimati. Vnde, vt suam intentionem aperte declarent, dicunt, quod Gratianus non loquitur de Doctoribus, prout his diebus nomen *Doctoris* accipitur, sed loquitur de intelligentibus scripturæ diuinæ tractatoribus, siue Magistri, siue Discipuli appellentur. Multi enim, qui vocantur Discipuli, in expositione scripturæ diuinæ sunt præferendi Magistris: & ideo sunt etiam pontificibus in huiusmodi præferendi. Vnde & ratio Gratiani ita concludit de eruditis modernis: sicut de antiquis tractatoribus scripturarum. Quia erudi[illegible] i his temporibus scientia ampliori præcellunt. Ergo in huiusmodi sunt episcopis & inquisitoribus illiteratis & simplicibus præferendi. Ad secundam tuam instantiam dicunt: quod qua ratione periti correpti à prælatis vel iurisdictionem habentibus non tenentur suas opiniones reuocare, nisi legitime fuerint ab eis modo memorato correpti: eadem ratione nec simplices peritorum sequaces tenentur opiniones, quas de peritioribus acceperunt, aliqualiter reuocare, nisi fuerint correpti legitime. Ex quo sequitur, quod etiam alii simplices non tenentur (nisi correpti legitime) suas opiniones erroneas reuocare: quia omnes simplices consilii iure censeri videntur.

CAP. XV.

In quo ponuntur tres aliæ rationes, probantes eandem positionem, c. 14. assignatam.

D[illegible]*ipulus.* Si h[illegible]bes rationes plures pro conclusione præfata, illas adducas. *Magist.* Eadem conclusio sic probatur. Qui in his, quæ fidei sunt, non tenetur alteri fidem indubiam exhibere, n[illegible]n [illegible]tur ad so[illegible]am assertionem eius vel monitionem, aut increpationem, opinionem erro[illegible]neam [illegible]euocare: quia qui opinionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide [illegible]re: & eadem r[illegible]one veritati catholicæ firmiter adhærere, & falsitati contrariæ dissentire. Sed [illegible] n h[illegible]s, quæ fidei sunt, non tenentur prælatis suis fidem indubiam adhibere. Tum quia tunc fi[illegible] ub[illegible] o[illegible]um in sapientia hominũ consisteret: Tum quia prælati tam ex simplicitate vel ignorantia, qu[illegible]m [illegible]x pertinacia possunt contra fidem errare. Ergo ad solam assertionem eorum vel moni[illegible] v[illegible] inc[illegible]epationem non tenentur subditi suas opiniones erroneas reuocare: Sed si reuocare te[illegible] o[illegible] [illegible]d prælati per regulam fidei eis patenter ostendant, quod opiniones suæ fi[illegible]lei obu[illegible] or[illegible] [illegible]o sic. Ad correptionem illius, quod debet esse paratus ad satisfactio[illegible]m [illegible]ce[illegible] ra[illegible]onem de fide, non tenetur quis opinionem suam erroneam reuoc[illegible], nisi idem [illegible] [illegible]dderit, quod talis opinio est tanquam erronea reuocanda. Quia si aliquis abs[illegible]e red[illegible]tione teneretur opinionem suam tanquam erroneam reuocare, aliis non teneretur de [illegible]one reuocanda reddere rationem. Sed prælati corrip[illegible]ntes subditos de erroribus contra fidem debent esse parati ad satisfactionem poscenti rationem de

de fide, & per consequens, debent esse parati ad satisfactionem poscenti rationem de his reuocandis, quæ dicuntur fidei aduersari, teste beato Petro, qui *canonica sua prima* cap. 3. scribens prælatis singulariter ait: *Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est fide.* Ergo subditi non tenentur opiniones suas erroneas contra veritatem catholicam reuocare propter correptionem prælatorum quamcunque, nisi fuerit legitima correptio modo supradicto. Quarto sic: Subditi non tenentur in illo casu ad correptionem prælatorum opiniones, quas ignorant esse erroneas, reuocare: in quo casu licitum est eis à prælatorum sententia appellare: quia cui licet licite ab aliqua sententia appellare, non tenetur eidem sententiæ obedire. Sed à prælato corripiente aliquem de errore, & non monstrante per regulam fidei, quod dictus error veritati repugnat, licet appellare. Ergo propter talem correptionem non tenetur quis opinionem, quam nescit esse erroneam, reuocare. Maior per sacros canones aperte probatur. Ait enim Victor, vt habetur 2. q. 6. c. *si quis putauerit se a proprio metropolitano grauari, apud primatem diœceseos aut penes vniuersalis ecclesiæ apostolicam sedem iudicetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod si quis putauerit se à prælato de errore inique correptum, sibi licet appellare. Quod etiam multis aliis sacris canonibus posset copiose probari sed causa breuitatis pertransco. *Discip.* Per illam rationem probatur, quod correptus legitime de errore, non tenetur suum errorem reuocare, quia licet sibi appellare. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod correptus legitime à prælato de errore, si appellat frustratorie aut friuole, puniri debet per ecclesiam: quinetiam apud Deum peccat, qui videlicet quoquomodo maliciose (ex quo est legitime correptus) appellat. *Discip.* Vna obiectio, quæ totum processum prædictum videtur infringere, mihi occurrit. Nam cum dicunt isti, quod correptus legitime à prælato tenetur errorem reuocare, & aliter non quæritur ab eis, quia aut errans tenet hæresim damnatam explicite, aut tenet errorem damnatum duntaxat implicite. Si tenet hæresim damnatam explicite, eam statim reuocare tenetur, alioquin poterit eum suus prælatus debitæ subdere vltioni. Si autem tenet hæresim damnatam implicite duntaxat, non tenetur eam pro quacunq; correctione prælati inferioris summo pontifice reuocare. *Magist.* Ad hoc respondent, quod non tenetur aliquis statim reuocare hæresim damnatam explicite, quando ignorat eam damnatam esse explicite. Sed si sibi ostenditur, quod est damnata explicite, statim eam reuocare tenetur. Cum vero dicis, quod prælatus potest talem errantem debitæ subdere vltioni, verum est ordinem debitum conseruando: puta vt primo per regulam fidei ostendat erranti, quod error suus catholicæ obuiat veritati. Et si tunc errorem nequaquam reuocauerit, ipsum pœna digna compellat.

CAP. XVI.

In quo ponitur opinio contraria, seu arguitur contra dictum opinionis cap. 14. positam, & hoc tribus rationibus, ad quas respondetur cap. 18. huius.

D*iscipulus.* Miror q̃ isti dicunt, tenentem hæresim damnatam explicite non debere statim (quamuis correptus fuerit à prælato) eandem hæresim reuocare. Hoc enim scripturæ diuinæ sacris canonibus, consuetudini ecclesiæ, & rationi repugnare videtur. Quod enim scripturæ diuinæ repugnet probatur. Nam omnis hæreticus tenetur hæresim suam reuocare. Qui autem tenet hæresim damnatam explicite, est hæreticus. Ergo talis statim tenetur de necessitate salutis hæresim reuocare. Maior est manifesta: quia qui non tenetur hæresim suam reuocare, non tenetur eam dimittere: & per consequens non peccat mortaliter, saltem tali heresi adhærendo: ex quo sequitur, quod non est hæreticus. Minor probatur, quia magis est hæreticus reputandus, qui tenet hæresim damnatam explicite, quam qui non tenet doctrinam catholicam. Sed qui non tenet doctrinam catholicam, est hæreticus, quia vitandus, teste beato Iohanne, qui in canonica sua ita ait: *si quis venit ad vos & doctrinam suam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dicatis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus illius malignis.* Ex quibus verbis patet, quod qui non tenet doctrinam catholicam, est a fidelibus vitandus. Ergo & qui tenet hæresim damnatum explicite, est vitandus. Sed nullus propter hæresim, antequam sit hæreticus, est vitandus. Ergo qui tenet hæresim damnatam explicite, est hæreticus. Item quod dicta assertio sacris canonibus aduersetur, ostenditur. Ait enim Gelasius Papa, vt habetur 24. q. 1. c. 1. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod qui lapsus fuerit in hæresim damnatam, explicite, est damnatus. Quod etiam idem Gelasius eisdem cap. & q. c. *maioris*, & Felix Papa c. Achatius, attestantur aperte, sed damnatus propter hæresim est hæreticus. Ergo lapsus in hæresim damnatam explicite, est hæreticus. Hæreticus autem tenetur statim hæresim suam reuocare. Ergo tenens hæresim damnatam explicite, tenetur eam statim reuocare. Hoc etiam per consuetudinem ecclesiæ declaratur. Nam inquisitores hæreticæ prauitatis conuictum quẽcunque, qui tenuerit hæresim damnatam explicite, statim contra ipsum, sicut contra hæreticum manifestum procedunt, & reputant hæreticum, quamuis paratus sit corrigi. Si autem hæreticus sit, tenetur suam hæresim reuocare. Ergo & Hoc etiam ratione probatur. Nam si tenens hæresim damnatam explicite, non tenetur statim suam hæresim reuocare, hoc non est, nisi quia se valet per ignorantiam excusare dicendo, quod talem assertionem esse explicite condemnatam nescit. Sed talis ignorantia non excusat. Tum quia ignorantia iuris non excusat, vt habetur 1. q. 4. §. *& notandum*: Tum quia constitutio apostolicæ sedis omnes astringit, postquã publicata est, nec aliquis post duos menses valeret se per ignorantia excusare.

fare, vt habetur *extra de constitut. cap. vltimo*, & notat *Glo. 4. c.* [illegible] nisi tet damnatio explicita omnes astringit [illegible] post duos menses. [illegible] fiunt, non potest qui ignorantiam al[illegible], vt ex sacris canonibus [illegible]. explicita damnatio cuiuscunq. publica [illegible] non potest quis [illegible] cite se per ignorantiam excusare. Et per [illegible] quens statim [illegible] excusari, quin hæreticus sit censendus. [illegible] sunt, quæ nobis admirationem [illegible] rati dicunt, quod aliquis potest [illegible] damnatam explicite, quam [illegible] ideo non statim tenetur talem hæresim reuocare. Vnde qui [illegible] spondeat [illegible] referare.

CAP. XVII.

Probat duabus rationibus, quod tenens hæresim damnatam explicite non sit statim inter hæreticos computandus.

D*Iscipulus.* Pro assertione prædicta argutum est supra *libro* 3. quo probatum est [illegible] quod non omnis errans contra fidem, est hæreticus censendus. Illa autem argumenta ibidem [illegible] ducta concludunt, quod etiam tenens hæresim damnatam explicite non statim est hæreticus iudicandus. Ex quo [illegible] quitur quod non tenetur statim suam hæresim reuocare. *Disc.* Si fundant [illegible] in aliqua ratione speciali ad probandum, quod tenens hæresim damnatam explicite non sit statim inter hæreticos computandus illam libenter audirem. *Magist.* Vna earum ratio talis est. Nullus est [illegible] putandus magis hæreticus propter hæresim damnatam ab Ecclesia explicite, quam propter hæresim explicite, cuius contradictoria in scriptura diuina sententialiter & vocaliter continetur, nisi talis damnatio sit magis diuulgata inter Christianos quam [illegible] næ. Sed multæ sunt hæreses damnatæ explicite in conciliis generalibus quæ non sunt [illegible] diuulgatæ quam scriptura diuina, & non semper est aliquis statim reputandus [illegible], si tenet aliquam hæresim, cuius contradictoria in sacris literis continetur, [illegible] examinandus est, an scienter vel ignoranter. Et si scienter an pertinaciter vel absque pertinacia teneat hæresim. Igitur similiter licet quis teneat hæresim damnatam explicite, non est [illegible] statim hæreticus reputandus, sed inuestigandum est primo, an de pertinacia possit conuinci per testes vel alia [illegible] documenta. Et si non potest probari, quod sit pertinax, examinandus est, an sit paratus se corrigere, si ostenderetur sibi aperte, quod hæresis sua sit explicite condemnata. Secunda ratio [illegible] est hæc. Nullus statim est reputandus hæreticus, si tenet hæresim, cuius contradictionem non tenetur explicite credere. Hæc n. est causa, quare si aliquis neget aliquam veritatem contentam explicite in scriptura diuina, non est propter hoc statim reputandus hæreticus. Sed nullus vel pauci tenentur explicite credere omnes veritates contrarias totas hæresibus damnatis explicite: quia multi non [illegible] ros, nec habere possunt, in quibus dānationes explicite continentur. Ergo licet ignoranter [illegible] quis hæresim damnatam explicite, non est statim pertinax hæreticus iudicandus. *Discip.* Quomodo potest quis negare veritatem expressè contentam in scriptura sacra, nisi sit hæreticus. *Magist.* Sufficit credere omnem veritatem scripturæ diuinæ implicite. Sicut enim beatus August. aliquas veritates [illegible] contentas in scriptura nescienter negauit: & ideo non fuit hæreticus iudicandus [illegible] [illegible] Hieron. [illegible] veritatem euangelii negare videtur cum loquens de R[illegible] quadam [illegible] it. *& interrogabat discipulos suos, dicens: quem dicunt homines esse filium hominis: non dixit, quem me dicunt esse homines, ne iactanter de se quærere videatur.* Et tamen Lucas in euangelio cap. [illegible] quod Iesus interrogauit discipulos suos dicens: *quem me dicunt esse turbæ.* Vbi [illegible] Lucam aperta contrarietas inuenitur: & tamen Hieron. non est reputandus [illegible] quia non pertinaciter, sed quia de textu euangelii Lucæ tunc non recordabatur, ne[illegible] euangelii.

CAP. XVIII.

In quo ponuntur responsiones ad rationes in contrarium opinionis capitulo 14. huius superius posita, factas. cap. 16.

D*iscipulus.* P[illegible] instantias, quas [illegible] *Magist.* Ad primam tuam respondetur, quod non omnis tenens [illegible] damnatam explicite, est hæreticus reputandus, licet multi tenentes hæ[illegible] tas expl[illegible] aliqu[illegible] enta valeant probari hæretici. Vid[illegible] [illegible] hæresim damnatam explicite. Cum vero dicis, [illegible] st [illegible] os, qui [illegible] damnatam explicite, quam qui non tenet [illegible] ca [illegible] verum est de illo, qui pertinaciter tenet hæresim damnatam expli[illegible] [illegible] absque omni pertinacia tenet hæresim damnatam explicite, non [illegible] [illegible] de illo, qui non reputat doctrinam Christianam esse veram [illegible] de quo [illegible] [illegible] verbis adductis. Non enim loquitur beatus Hieron. de illo, qui ignoranter [illegible] [illegible] veritatem non teneret: quia talis, nisi alias de pertinacia conuinceretur [illegible] censendus. Ad decreta, quæ adducis, breuiter respondetur, quod omnes [illegible] [illegible] hæresim iam damnatam. Ad consuetudinem inquisitorum [illegible] quidam, quod [illegible] qui [illegible] ulliq; prælati sæpe [illegible] que [illegible] concedunt

& iniuste. Multi, vt dicunt, sunt illiterati & simplices, cupiditate & auaritia excæcati [illegible] hæresi accusatos satagunt condemnare, vt bona eorum acquirant. Et ideo in eorum [illegible] nulla assertio est fundata. Ad rationem tertiam, quæ magis vrgere videtur, dicunt quod [illegible] nentes hæreses condemnatas explicite possunt se per ignorantiam excusare; aliqui vero [illegible] sunt, quia quidam diuersis modis (sicut ex prædictis patet, & inferius, si interrogationem [illegible] materia fueris prosecutus, amplius apparebit) conuinci poterint de pertinacia manifesta, [illegible] qui prius eandē hæresim asseruerunt esse damnatam. Et qui alios ad tenendū eandē quomodolibet coegerūt, & qui protestabantur eandem se velle irrationabiliter defensare, & multi alii, de quibus dictū est supra, & si volueris dicetur inferius. Illi autē qui nullo modo de pertinacia possunt conuinci, & parati sunt corrigi, poterunt se per ignorantiam excusare dicentes: nos ignoramus tales hæreses esse damnatas: imo ignoramus eas catholicæ veritati quomodolibet aduersari. *Discip.* Antequam procedas vlterius, dicas an in sacra pagina & in iure canonico eruditi valeant, si tenent, hæreses damnatas explicite se per ignorantiam excusare. *Magist.* Dicitur quod sic: quia eruditi non tenentur habere noticiam de omnibus hæresibus, quæ explicite sunt damnatæ, & ideo si ignoranter teneant eas parati corrigi, non sunt hæretici reputandi. *Discip.* Quomodo respondetur ad illa per quæ probaui, quod ignorantia non excusat. *Magist.* Ad primum dicitur, quod ignorantia iuris duplex est, Quædam est ignorantia iuris, quod oportet scire: & illa non excusat, alia est ignorantia iuris quod non oportet scire: & illa excusat à peccato, licet forte in quibusdam aliis non excuset. Ille ergo, qui tenet hæreses, quarum contradictorias oportet eum explicite credere, non potest per ignorantiam excusari. Et ideo quicunq; inter Christianos conuenienter enutritus tenet fidem Christianam esse falsam, vel Christum non fuisse crucifixum, vel non fuisse incarnatum, vel aliquid huiusmodi, cuius nullus Christianus debet esse ignarus, non potest per ignorantiam excusari: quia explicite tenetur credere quod fides Christiana est vera, & quod Christus fuit crucifixus, & huiusmodi: quæ facile est scire, & inter Christianos diuulgantur. Qui autem tenet hæreses, quarum contradictorias non tenetur credere explicite, posset per ignorantiam excusari, dummodo nullam pertinaciam adiungeret. Ad secundum de constitutione sedis Apostolicæ dicitur, quod omnes astringit, postquam est ita publice diuulgata, quod nullus potest ignorantiam allegare. Si autem non fuerit ita publice diuulgata, non astringit ignorantes, qui non laborant ignorantia crassa & supina. Quod ergo dicitur, quod omnes astringit post duos menses, verum est omnes scientes & omnes ignorantes damnabili ignorantia laborantes. Alios autem non astringit, licet facientes contrarium peccent contra Deum, licet forte astringat eos ad pœnam per ecclesiam infligendam. Durum enim videtur nonnullis dicere, quod omnes Christiani tenentur scire omnes determinationes summorum pontificum: cum nonnulli studentes in eis aliquando per duos annos & amplius multas earum ignorant. Multi enim ad earum copiam nullatenus possunt attingere. Ad tertium dicunt, quod etiam in his, quæ publice fiunt, contingit quandoq; ignorantiam allegare, prout ex sacris canonibus *9. q. 1. c. ordinationes & 1. q. 1. c. si quis a simoniacis*, & aliis aperte colligitur. Et nonnunquam talem ignorantiam sufficit solo iuramento probare. Et ita dicunt in proposito, quod quamuis quondam fuerunt aliquæ hæreses publice condemnatæ; tamen possunt etiam literati ignorantiam allegare dicentes, se nescire tales hæreses fuisse damnatas. Et si petatur ab eis probatio, quod ignorent, sufficit quod iurent se ignorare. Et sic à prauitate hæretica per ignorantiam excusantur.

Cap. XIX.

In quo inuestigatur de propositione, seu assertione duos sensus habente, vnum hæreticum & alium catholicum, vtrum tenens eam in sensu damnato, seu hæretico, nesciens tamen ipsam esse damnatam, sit hæreticus censendus, & respondetur sub distinctione.

Discipulus. Adhuc de illa materia vnam difficultatem discutias, an videlicet sciens hæresim [illegible] damnatam, quam putat esse ambiguam duos sensus habentem, si teneat sensum damnatum, quem non putat esse damnatum, valeat de prauitate hæretica per ignorantiam excusari. *Magist.* Ad hoc respondetur quod [illegible] sciens hæresim esse damnatam, non tenetur scire sub quo sensu sit damnata, licet [illegible] sensum damnatum, non est statim hæreticus iudicandus. Si autem teneret [illegible] sub quo sensu est damnata, non potest per ignorantiam excusari. Primum sic probatur. Damnata [illegible] assertione [illegible] per illam damnationem astringitur ad negandum aliam assertionem, quæ ex illa assertione damnata inferri non potest, sed ex assertione ambigua diuersos sensus habente [illegible] sus determinatus non potest inferri. Ergo damnata assertione ambigua non astringitur quis [illegible] ga determinatum sensum: quia potest probabiliter dubitare in quo sensu sit condemnata. Ergo si quis ex ignorantia absq; pertinacia tenet hæresim ambiguam condemnatam in [illegible] su, in quo secundum intentionem condemnantium est damnata: si etiam illum sensum [illegible] nime expresserunt, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus, sed antea ostendendum [illegible] sibi aperte, quod non solum assertio ambigua est damnata, sed etiam quod talis sensus determinatæ veritati obuiat orthodoxæ. *Discip.* Isti videntur errare, cum dicunt assertionem ambiguam [illegible]

esse damnatam. Cum assertio ambigua damnari non debeat, præsertim si habeat aliquem sensum catholicum. *Magist.* Respondetur tibi, quod tu erras aperte dicens, quod nunquam assertio ambigua habens aliquem sensum catholicum est damnata. Vnde & aliquando assertiones contradictoriæ secundum vocem sunt damnatæ, ex quo tamen contradictoriæ sunt secundum vocem altera istarum vel vtraq; habet sensum verum. *Discip.* De ista ponas exemplum, si potes. *Magist.* Isidorus, vt habetur 24. q. 3. c. *quidam autem*, ad hoc videtur exemplum adducere manifestum, aperte insinuans, quod vtraque istarum, *Deus creat mala*, *Deus non creat mala*, est hæresis condemnata. Vnde & assertores vtriusq; hæreticos reputat manifestos, dicens, *Colliciani a quodam Collicione nuncupati: qui dicunt Deum non facere mala contra illud quod scriptum est: ego sum Deus creans malum. Floriani a Floriano: qui econtrario dicunt Deum creasse malum, contra hoc quod scriptum est: fecit Deus omnia bona.* Ex his verbis colligitur, quod vtraque istarum, *Deus creat mala*: *Deus non creat mala* & hæresis explicite condemnata. Et tamen ista Deus creat mala, est assertio ambigua habens aliquem sensum catholicum, scilicet istum, Deus creat malum pœnæ. Et similiter ista, Deus non creat mala, habet sensum catholicum, scilicet istum, Deus non creat mala culpæ. *Discip.* Secundum ista videtur, quod isti concedunt, quod aliquis absque hæretica prauitate potest tenere, Deum creare mala culpæ: quia dicunt, quod aliquis potest tenere assertionem ambiguam damnatam in eo sensu, in quo est damnata absque hæretica prauitate. *Magist.* Male arguis secundum istos: quia arguis à particulari seu indefinita æquipollente particulari ad singularem determinatam. Non enim dicunt, quod semper potest quis tenere assertionem ambiguam damnatam in eo sensu, in quo est damnata absq; hæretica prauitate: sed quandoq; quia, vt dicunt, si tenetur quis scire sensum, in quo est damnata assertio esse hæretica, si tenet talem assertionem in tali sensu statim est hæreticus iudicandus: si vero non tenetur hoc scire, non est hæreticus reputandus. *Discip.* Quomodo ergo est procedendum contra talem. *Magist.* Responsum est supra: quia, vt dicunt, non sufficit ostendere tali, quod assertio ambigua est damnata sed etiam oportet sibi aperte ostendere, quod talis sensus catholicæ veritati repugnat.

CAP. XX.

Quærit de simplici correctione non quidem legitima, qua quis admonetur à Papa, quatenus assertionem, quam quis nescienter profert, teneatur corrigere.

Discipulus. Vt cerno, secundum istos episcopi & inquisitores in vanum errantes corrigunt, nisi probauerint ea patenter doctrinæ catholicæ aduersari. Sed adhuc ignoro, quid putant de Papa, an scilicet ad simplicem correptionem Papæ absque tali correptione, quam vocant legitimá, teneantur nescienter errantes suas hæreses reuocare. *Magist.* Dicunt quod non. Tum quia Papa de fide tenetur reddere rationem: quia, sicut narrat Gloss. extra de rescriptis, si quando. *de omnibus reddi ratio debet si potest.* Tum quia in causa fidei à Papa licet appellare. Tum quia fides nostra non consistit in sapientia Papæ. Nullus ergo in his, quæ fidei sunt, tenetur credere Papæ, nisi per regulam fidei d[illegible]iration[illegible] ostendat. *Discip.* Illud videtur consuetudini ecclesiæ repugnare. Nam Papa aliquando damnat hæreses, cuius damnationis suæ nullam reddit rationem; & concilia generalia, symbola condiderunt articulos destinguentia. Quos tamen per regulam minime probauerunt. Ergo non vi[illegible]tur quod Papa semper teneatur reddere rationem damnationis hæreticæ prauitatis. *Magist.* Respondetur, quod nunquam inuenitur, quod Papa aliquam hæresim damnauerit, & damna[illegible]is suæ nõ reddiderit rationẽ: sed aliquãdo ex dãnatione, aliquãdo cũ eadẽ dãnatione Sic n. fecit Alexand. tertius, sicut patet *de heret. c. cũ Christus.* Sic n. Innoc. tertius, *ext. de sum. tri c. dãnamus.* Si [illegible] non reddat rationem in damnatione ipsa, debet in aliis assertionibus suis einsdẽ damnationis suæ reddere rationem de generalibus conciliis condentibus symbola, respondetur, quod licet in ipsis symbolis non probent per regulam fidei articulos symbolorum, tamen extra simbola manifeste probantur: quia vel condentes symbola ipsos articulos probant, vel probationes approbant aliorum tacite vel expresse. *Discip.* Quid si quis defenderet coram Papa hæresim; quam diceret se putare consonam fidei orthodoxæ. *Magist.* Dicunt, quod si millesies defenderet hæresim nescienter, cum protestatione expressa vel tacita, quod paratus est corrigi, cum agnouerit opinionem suam catholicæ fidei obuiare, etiam coram Papa non esset hæreticus iudicandus, nisi per alia le[illegible]a documenta hæreticus probaretur quia sicut prima vice licet sibi nescienter tali modo opi[illegible]erroneam defende[illegible]a licet secunda vice & tertia & semper quousque fuerit sibi proba[illegible]rte, quod sua opinio est inter hæreticas computanda. *Discip.* Forte diceret aliquis opinio[illegible] d[illegible], etiam postquam opinio sua fuerit probata hæretica, quod non est sibi ostensu[illegible] opi[illegible]a fidei [illegible]nuiat orthodoxæ: & ita nunquam posset conuinci. *Magist.* Non suffic[illegible]ponere suam esse probatam hæreticam, sed cogitur stare iudicio peritorum; qui si reputaue[illegible]nter esse probatam, quod opinio est hæretica, tenetur eam reuocare, alioquin [illegible] hæreticos est censendus. *Discip.* Quid si errent periti & omnes theologiæ Magistri vna cum Pap[illegible] *[illegible]st.* Si de facto damnauerint innocentem, poterit scil. iura suam causam per appellation[illegible] remedi[illegible] leuare. Si autem appellationi suæ legitimæ non defertur, non restat nisi vt g[illegible] d[illegible] secon[illegible]t, & non timeat de hominum societate iudicio iniquo deleri: quia de libro viuentium conscientia non delet iniqua. *Discip.* Quid si in scriptis hæresim manifestam de-

ſenderet? *Magiſt.* Quidam dicunt, quod propter hoc non eſt pertinax nec hæreticus iudicandus, quia quantum ad hoc non refert an verbo vel ſcripto opinionem erroneam teneat vel defendat. Nam beatus Cyprianus opinionem hæreticam in ſcriptis reliquit: quia tamen eam pertinaciter non defendit, non fuit hæreticus iudicandus. Sic etiam abbas Ioachim. opinionem hæreticam ſcripſit, ſicut teſtatur Innoc. 3. *de ſum. tri. & fi. ca. c. damnamus*, & tamen non fuit hæreticus iudicandus, Gloſſ. ſuper dicto *c. damnamus*, dicente de eodem Ioachim, *quia paratus fuit corrigi & correxit ſe, vt ſequitur, non debet dici hæreticus, licet quandoque errasset in fide.* Sic etiam Petrus Iohannis, licet opiniones ſuæ quas in ſcriptis reliquit, fuerunt tanquam hæreticæ condemnatæ, ipſe tamen nec pertinax nec hæreticus fuit iudicandus. Sic etiam beatus Hieron. licet opiniones erroneas ſcripſerit, quas non legitur reuocaſſe, non eſt hæreticus reputandus. *Diſcip.* Secundum illa videtur, quod nullus poſt mortem poſſet de hæreſi accuſari: cuius tamen contrarium aſſerunt ſacri canones manifeſte. *Magiſt.* Reſpondetur, quod propter hoc ſolummodo, quod quis hæreſim tenuerit verbo vel ſcripto, non eſſet poſt mortem accuſandus de hæreſi. Sed ſi quomodocunq; poteſt probari, quod hæreſim verbo vel facto tenuerit pertinaciter, poſt mortem poterit de hæreſi accuſari, quia ſi per alium modum quam per verba vel ſcripta ſolam hæreſim exprimentia, puta verba vel ſcripta vel facta declarauit, per quæ pertinacia valuerit oſtendi pertinax fuiſſe, eſt damnandus. *Diſcip.* De hoc ponas exemplum, vt quod dicitur magis intelligam. *Magiſt.* Si de aliquo poſt mortem probatum extiterit, quod verbo vel ſcripto tenuerit, duas perſonas fuiſſe in Chriſto, non eſt propter hoc ſolum hæreticus reputandus, ſed per ſimplicem ignorantiam poterit excuſari. Si autem probatum fuerit, quod ſciuerit dictam aſſertionem eſſe damnatam, & quod poſtea eam vel verbo vel ſcripto tenuerit, eſt de pertinacia & de prauitate hæretica condemnandus. *Diſcip.* Vt concipio, ſecundum iſtos eodem modo contra viuum & mortuum de hæreſi accuſatum oportet procedere: inquiſitoribus tamen ſufficit tantummodo, quod probetur aliquo modo, verbo vel ſcripto ipſum hæreſim tenuiſſe. *Magiſt.* De inquiſitoribus dicunt iſti, quod ſæpe inique procedunt: & quod ſunt eccleſiæ Dei valde nocui, tanquam lucris temporalibus totaliter inhiantes.

Cap. XXI.

In quo conſequenter agitur de correptione, qua quis à ſocio ſiue à quocunq. ſibi non ſuperiore, corripitur, vtrum ſuum errorem teneatur deponere. Et reſpondetur quod ſic, ſi ſcilicet correptio fuerit legitima, & hoc probatur tribus rationibus.

D*iſcipulus* Dicas nunc de correpto à ſocio vel alio, qui ſuper ipſum nullam iuriſdictionem penitus noſcitur obtinere. *Magiſt.* Dicunt prædicti, quod correptus legitime de hæreſi à ſocio vel à ſubdito, vel à quocunq;, tenetur ſtatim abſque mora hæreſim ſuam dimittere: ita quod ſi conuincatur poſt talem correptionem eandem hæreſim ſcripto vel verbo tenere, aut verã quomodolibet reputare, eſt pertinax reputandus. Quod probant primo ſic. Fides noſtra non eſt in ſapientia hominum ſecundum Apoſtolum 1. *ad Corinth. 2.* ergo ad hoc quod quis teneatur hæreſim ſuam deponere, non refert à quo homine ſibi per regulam fidei oſtendatur, quod opinio ſua obuiat fidei orthodoxæ Sed ſi alicui à prælato ſuo patenter oſtenditur, quod opinio ſua fidei obuiat orthodoxæ, eam ſtatim tenetur dimittere, alioquin pertinax eſt cenſendus. Ergo tenetur ad id, à quocunq, eſt hoc patenter ſibi demonſtratum. Secundo ſic. Qui non eſt paratus corrigi, ſi errat eſt pertinax. Sed ille, qui correptus legitime à quocunque hoc eſt ſi ſibi patenter eſt oſtenſum (ſcilicet quod opinio ſua fidei obuiat orthodoxæ) non ſtatim opinionem ſuam dimittit, non eſt paratus corrigi. Ergo talis eſt hæreticus & pertinax iudicandus. Tertio ſic: non minus tenetur quis errorem dimittere, ſi veritatem inuenerit per inſtructionem cuiuſcunque alterius, quam ſi veritatem inuenerit per ſe ipſum. Qui autem per ſeipſum inuenerit veritatem, ſtatim tenetur errorem dimittere, exemplo venerabilis Anſel. *lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicentis: *certus ſum, ſi quid dico, quod ſacra ſcriptura abſque dubio contradicat, quod falſum eſt: nec illud tenere volo, ſi cognouero.* Ergo ſi veritatem inuenerit conſonam ſcripturæ ſacræ per informationem cuiuſcunq; alterius ſiue ſocii, ſiue ſubditi, errorem contrarium debet abſque mora dimittere. *Diſcip.* Secundum illud nulla videtur differentia inter correptum à prælato, & ab alio non prælato, etiam ſubdito. *Magiſt.* Reſpondetur: quod quantum ad hoc, quod error dimittatur, non eſt differentia; ſed quantũ ad alia multa, magna differentia reperitur. Prælatus enim & iuriſdictionem habens ſuper alium poteſt ipſum citare ad rationem ponere, & vt ſuam informationem audiat coartare, & ad publicam reuocationem compellere ipſum, & ſi in prædictis & aliis ad ſuũ pertinentibus officium inuentus fuerit pertinax & rebellis, cum animaduerſione condigna punire. Qui autem ſuper errantem iuriſdictionem non habet, in eo prædicta non poterit exercere. *Diſcip.* Ponunt ne aliquam aliam differentiã inter Papã corripientẽ & alios prælatos corripientes errantes? *Magiſt.* Quantum ad hæreſes damnatas explicite, conformiter dicunt de Papa,

& aliis

& [illegible] ad hæreses damnatas solummodo implicare, [illegible] differentia inuenitur quia [illegible] hæreses damnatas solummodo implicite, prælati [illegible] nullam iurisdi[illegible]untur vt eos [illegible] possint vel ad aliquid coartare [illegible] conscientiis cos [illegible] debent [illegible] apostolico accusare vel denunciare. Apostolicus autem potest eos [illegible] uenerit, condemnare.

CAP. XXII.

In quo ponitur septimus modus pertinaciæ, eius scilicet, qui per potestatem suam donis, minis seu quouis alio modo alios cogit, seu allicit ad suum errorem defendendum.

DISCIPULUS. C[illegible]e, si modus alius assignatur errantem de pertinacia conuincendi. *Magist.* Septimo modo nonnullorum iudicio est [illegible]us de pertinacia iudicandus, puta si alios ad suum pertinacem defendendum errorem præceptis [illegible]mminationibus, pœnis, præmiis, promissionibus [illegible]ratis, vel [illegible] quouis modo artare molitur. Quod n. talis pertinax & hæreticus sit censendus, multis rationibus [illegible] antur. Quarum prima est hæc. Non [illegible] delinquit, qui alios [illegible] ad hæresim pertinacem [illegible] defendendam, quam qui [illegible] cum [illegible]. Sed talis est non solum [illegible] Quia [illegible] & hæc [illegible] de [illegible] In [illegible] po[illegible] in [illegible] & per consequens pertinax hæret[illegible]ndus. [illegible] ns seu compellens alios hæresim pertinaciter [illegible] maxime h[illegible] reputandus. Maior [illegible] manifesta. Minor sacris canonibus [illegible]. Ait enim [illegible], vt habetur 2. q. 1. *Qui pe cantes [illegible] consentit. Si quis alterius errori [illegible], ex se cum illo simul [illegible] culpabilem iudicandum,* Et Leo Papa vt habetur *extra de hæret. qui alios [illegible] qui alios cum potest non reuocat ab errore seipsum errare demonstrat.* Et Inno. Papa, vt habetur [illegible] 83. c. *Error,* ait. *Error cui non resistitur approbatur, & veritas cum minime defensatur, opprimitur* [illegible] aliisque pluribus [illegible] colligitur, quod qui consentit hæreticæ prauitati, in[illegible] imputatur. Ergo multo [illegible] qui compellit alios hæresim pertinaciter defendere, [illegible] est pertinax & hæreticus iudicandus. Secunda ratio est hæc. Non [illegible] quali[illegible] minis, terroribus, iuramentis vel præceptis aut comminationibus ad peccatum [illegible] quemquam aliis aliquod crimen committere. Sed qui hoc faciunt, consimili crimine inuoluuntur. Ergo qui cogunt alios ad peccatum quodcunque, consimili modo tenentur. [illegible] quem[illegible] ad prauitatem hæreticam pertinaciter defensare sunt simili pertina[illegible] hæresis [illegible]. Minor probatur auctoritate Alexand. tertii, qui, vt [illegible] *de sen ex. ap mulieres, [illegible] cum vere communicat, [illegible] auctoritate vel mandato delicta committ[illegible]*, quod qui mandat aliis, vt cum eo communicant, eodem crimine inuoluuntur. [illegible]. Ille dicitur facere, quod per alium facit. Vnde & ille dicitur vere occidere, qui p[illegible] Clemente tertio. qui, vt habetur *extra, de cler. pugnantibus in duello. cap. hære[illegible] tam facto quam præcepto siue consilio, aut defensione non est dubium perpetrari.* Ergo [illegible] hæresim pertinaciter defensare, qui per alium hæresim p[illegible] defendere [illegible] talis hæresim pertinacem defendere, pertinaciter hæresim defendit per alios [illegible] pertinax defensator. Quarta ratio est hæc. Magis dicitur agere agens quam con[illegible] consilio, cuius aliquod crimen committitur, dicitur illud crimen committere, [illegible] habetur *de pœnitentia d. 1. c. periculose,* ait: *periculose desipiunt qui existimant eos tantum ho[illegible] homicidas non esse, & non potius eos per quorum consilium, fraudem & exhortatione [illegible] tur. Nam Iudæi neque quam Dominum propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est: [illegible] interfi[illegible] quenquam, sed tamen illis mors Domini imputatur, quia ipsum cum lingua interfecerunt [illegible] crucifige eum.* Ergo [illegible] magis, qui cogit alium, vt crimen committat, ille [illegible] itaque [illegible] pertinaciter defensare, ipse noluit hæresim pertinaciter [illegible] participantes criminosis in crimine, eodem crimine inuoluuntur [illegible] alios [illegible] pertinaciter defensare participat in crimine hæresis pertinaciter [illegible] impendit [illegible] & fauorem. Ergo talis pertinax est reputandus. Sed qui [illegible] suam hæresim pertinaciter defendendam, non est paratus corrigi. Ergo est pertinax [illegible]. Sexta ratio est hæc. Qui cogit alios ad hæresim irreuocabiliter defensare & tenere. T[illegible] [illegible] ax. Ergo &c. *Disc[illegible]p.* [illegible] rationes procedunt tantummodo de cogente alios hære[illegible] defensare [illegible] pertinaciter. Ergo licet aliquis cogat alios pœnis, minis, præ[illegible] hæresim defensare, dummodo non cogat eos pertinaciter defensare, non est [illegible] reputandus. Quod videtur posse probari tali ratione. Qui cogit alium, & [illegible] tale, non committit [illegible] tum. E[illegible] consequens non est [illegible] hæreticus reputandus. Cum omnis hæreticus [illegible] peccat [illegible] mortale. Ergo propter talem [illegible] non est per[illegible] *Magist.* Ad hoc respondetur, quod licet possit quis hæresim [illegible] alium absolute hæresim defensare, quam [illegible] ipse h[illegible] tare sicut qui cogit alium iurare ad aliquam assertionem quæ [illegible]

hæretica, quod eam irreuocabiliter & in perpetuum defensabit: quantum in eo est cogit ipsam eandem assertionem pertinaciter defensare, licet in potestate ipsius tali modo coacti sit postea eandem hæresim minime defensare. Et imo talis cogens debet reputari pertinax hæresis defensator, licet coacti iurare vel ior postea eandem hæresim minime defensare, sed volunt venire contra illicitum iuramentum. Cum vero dicis, quod qui cogit alium, & non ad peccatum mortale, non committit peccatum mortale. Hoc tibi negatur, quia potest aliquis peccare mortaliter, etiam alium cogendo ad bonum. Nam qui cogit vouere castitatem vel paupertatem vel aliquid aliud supererogationis, potest peccare mortaliter: quia talia suaderi possunt, imperari non possunt. De talibus enim loquens dicit Aug. quod *nemo cogitur legibus bene facere, sed male facere prohibetur.*

C A P. XXIII.

In quo tractatur 8. modus pertinaciæ, scilicet eius qui alium veritatem catholicam vi aut metu abiurare cogit, vbi etiam probatur, quod talis per ignorantiam nequaquam excusari potest. Et probatur vnica ratione.

Discipulus. Est ne alius modus aliquem de pertinacia conuincendi? *Magist.* Potest octauo de pertinacia & prauitate hæretica quis conuinci, si cogat aliquem veritatem catholicam abiurare, aut pœnis vel præceptis catholicam veritatem negare compellit, quod enim cogens alios veritatem quamcunque catholicam abiurare, pertinax & hæreticus sit censendus, ostenditur. Nam qui cogit aliquem veritatem catholicam abiurare, cogit eundem hæresi contrariæ irreuocabiliter adhærere. Talis autem, sicut ex capitulo præcedenti apparet, est pertinax & hæreticus iudicandus. Ergo &c. Et per eandem rationem ostenditur, quod qui cogit alios minis, pœnis vel præceptis aliquam negare veritatem catholicam, est pertinax & hæreticus iudicandus. *Discip.* Potest ne talis compellens per aliquam ignorantiam excusari, puta si credit, quod assertio, quam cogit alium abiurare vel negare, sit hæreticalis. *Magist.* Dicitur quod talis per nullam potest ignorantiam excusari: quia nullus valet absque temeritate quomodolibet attentare cogere alium iuramento, pœnis, minis, vel præceptis aliquam assertionem abiurare vel negare nisi sit certus certitudine sufficienti, quod non est consona catholicæ veritati. Ergo temerarie cogit alium abiurare vel negare eandem. Temeritas autem in hoc casu pertinaciæ æquipollet. Ergo talis est pertinax & hæreticus iudicandus.

C A P. XXIV.

Ponit 9. modum pertinaciæ de eo, qui assertionem hæreticam, tanquam catholicam se iurat seruaturum, & quod neque talis per ignorantiam excusatur, & probatur duabus rationibus.

Discipulus. Sunt plures modi aliquem de pertinacia conuincendi? *Magist.* De pertinacia & prauitate hæretica ille conuincitur necessario, qui abiurat catholicam veritatem, vel iurat se quamcunque assertionem, quæ est in rei veritate hæretica, tanquam catholicam, in perpetuum seruaturum. Quod omnis talis sit pertinax & hæreticus reputandus tali ratione ostenditur. Qui firmat se propositio negandi assertionem, quæ est catholica, vel tenendi assertionem quæ est hæretica, pertinax est censendus. Talis autem est ille, qui abiurat veritatem, quæ est catholica, vel iurat se seruaturum assertionem, quæ est hæretica. Ergo pertinax est censendus. Item errans contra fidem catholicam, qui non est paratus corrigi, pertinax & hæreticus est censendus. Huiusmodi est abiurans catholicam veritatem, & qui iurat se hæresim defensurum, vel quod assertioni quæ est hæretica adhærebit, nec est paratus corrigi. Igitur pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Nonne potest talis aliquo modo de pertinacia excusari? *Magist.* Respondetur, quod metu mortis vel grauium tormentorum potest à pertinacia & prauitate hæretica excusari, sed non à peccato mortis. *Discip.* Videtur quod ignorantia talem poterit excusare. Ignorantia enim excusat a mendacio illum, qui dicit falsum, quod putat esse verũ vt asserit Augustin. vt habetur *22.q.18.Is autem*. Ergo similiter ignorantia poterit excusare illum, qui abiurat catholicam veritatem quam putat hæreticam, & illum, qui iurat se tenere assertionem hæreticam, quam putat catholicam. *Magist.* Respondeo tibi, quod aliquis potest excusari à mendacio, qui tamen à temeritate nullatenus excusatur, teste Aug. vbi allegas, qui ait: *Nemo mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quia quantum est in ipso, non fallit ipse, sed fallitur. Non ita mendacii, sed aliquando temeritatis arguendus est, qui falsa incaute credit aut pro veru habet.* Sic abiurans similiter iurans modo prædicto à mendacio poterit excusari, sed à temeritate minime excusatur. Et ideo nec à pertinacia poterit excusari. Potest enim pertinacia absque mendacio reperiri: sicut in his, qui sunt nescienter hæretici, reperitur. Tales enim cum putant esse vera, quæ dicunt, minime mentiuntur: & tamen pertinaces dicuntur seu censentur, quia nequaquam corrigi sunt parati.

CAP. XXV.

In quo ponitur decimus modus pertinaciæ, eius scilicet qui veritatem catholicam defendentes impedit: aut molestat: & probatur tribus rationibus, vbi etiam notatur, quod non est minor confirmatio catholicæ veritatis per Scripturam sacram, quam per miraculum.

D*iscipulus*. Ad alium modum errantem de pertinacia conuincendi procede. *Magist.* Decimo est quis de pertinacia conuincendus, si errans contra fidem prosequitur vel molestat aut impedit catholicam veritatem defendentes aut prauitatem hæreticam impugnantes. Quod enim tales sint pertinaces & hæretici reputandi, tali ratione probatur. Qui declarationem veritatis catholicæ & damnationem prauitatis hæreticæ satagit impedire, non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem: & per consequens pertinax est censendus. Sed errans, qui prosequitur aut molestat aut impedit catholicam veritatem defensantes, & prauitatem hæreticam impugnantes, declarationem veritatis catholicæ & damnationem prauitatis hæreticæ satagit impedire. Ergo talis est pertinax & hæreticus reputandus. Item errantes contra fidē, qui damnabiliter veritati resistunt, sunt pertinaces & hæretici iudicandi: quia reprobi contra fidem sunt; & inter pertinaces & hæreticos computandi. Huiusmodi sunt errantes, qui damnabiliter veritati resistunt, teste Apostolo 2. *ad Tim.* 3. qui de talibus ait: *quemadmodum Iambres & Mambres restituerunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti, mente reprobi circa fidē.* Sed qui persequuntur aut molestant vel impediunt catholicā veritatem defendentes, & prauitatem hæreticam impugnantes, damnabiliter veritati resistunt. Ergo si errant, pertinaces & hæretici sunt censendi. Confirmatur hæc ratio: quia magis delinquunt, qui catholicæ veritati resistunt, quam qui resistunt publicæ potestati. Sed secundum Apostolum ad Rom. 13 *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ergo multo magis, qui catholicæ veritati resistunt, sibi damnationem acquirunt: sed non nisi propter pertinaciam. Quia non pertinaciter resistere veritati, damnabile non videtur. Ergo tales pertinaces & hæretici sunt censendi. Item, eadem ratio confirmatur, quia non minus peccat, qui catholicæ veritati [illegible]sistit, & acquiescit hæreticæ prauitati, quam qui non acquiescit veritati & credit iniquitati. Q[illegible] autem non acquiescit veritati & credit iniquitati, peccat mortaliter, teste Apostolo ad Rom. 2. qui ait: *[illegible] autem qui ex contentione & qui non acquiescunt veritati, credunt iniquitati, ira, tribulatio [illegible] & a[illegible]* [illegible]go qui catholicæ veritati resistit, & credit hæreticæ prauitati, peccat mortaliter: sed [illegible] non [illegible]ne pertinacia. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus.

Amplius, Christiani qui propter persecutionem, quam inferunt defendentibus catholicam veritatem, & impugnantibus hæreticam prauitatem, sunt peiores his, qui carnali immundicia sunt infecti. Illa patet: quia non sunt minus mali, quam illi qui prædicatores veritatis audire recusant, qui tamen recusantes veritatis prædicatores audire, peiores sunt illis, qui peccatis carnis sunt infe[illegible] veritate ipsa testante, quæ ait prædicatoribus Euangelicæ veritatis Matth. 10. *Quicunque non receperit vos, nec audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel de ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorreorum in die iudicii quam illi ciuitati.* Ergo [illegible] declarationem veritatis & detectionem hæreticæ prauitatis impediunt pertinaces & hæretici [illegible]: quia prauitas peccati eorum ad aliud genus peccati, quam infidelitatis, hæresis vel pertinaciæ [illegible] poterit reduci. *Discip.* Ista ratio non videtur habere apparentiam, nisi de Apostolis & prædicatoribus miracula facientibus: quia veritas ipsa Apostolis facturis miracula loquebatur. Et [illegible]eo qui impugnaret veritatem catholicam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes, [illegible]m sermones & operationes Deus miraculis confirmaret, esset peior enormibus peccatoribus [illegible]andus: non autem qui impugnat alios miracula minime facientes. *Magist.* Istam obiectionem [illegible] po[illegible]nem alii euacuare conantur, dicentes, quod non minoris auctoritatis est confirmatio veritatis catholicæ per Scripturam sacram, quam per operationem miraculi: ita vt qui non credit scripturæ diuinæ, nec operationi miraculi per fidem firmiter adhæret, ipso Abraham testante, qui diuiti [illegible] petenti operationem miraculi, scilicet mortui resurrectionem propter fratres ad pœnitentiam [illegible]cendos, sic Lucæ 18. ait: *[illegible] Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexit,* cr[illegible] Innoc. tertius hoc sentire videtur, vt habetur *extra, de hæret. cum ex iniuncto,* affirmat q[illegible]andum inuisibilem visionem à Deo sufficit operatio miraculi, & ita etiam [illegible] [illegible] dicens in hæc verba: *oportet affirmet illam inuisibilem operationem miraculo vel per testimonium [illegible].* Ergo consimiliter, vt veritatis catholicæ defendentes & impugnantes hæreticæ prauitatis [illegible]tenus molestentur, sufficit eis suas assertiones testimoniis confirmare absque operatione mira[illegible] & [illegible] pote Antichristi, electi miracula minime sunt facturi, sed loco miraculi [illegible]uræ test[illegible] fulcientur. *Discip.* Alio modo videntur omnes rationes prædictæ posse infringi. Nam veritatem catholicam defendere, & prauitatem hæreticam impugnare, ad Doctorum spectat officium, [illegible] habetur *extra, de hær. cum ex iniuncto.* Sed vt habetur ibidem, cum doctoris ordo sit præcipuus in Ecclesia, non debet sibi quisquā indifferenter prædicatoris officiū vsurpare. Ergo licite

conuenit ver[illegible]em catholicam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes impedire & per consequens tales impedientes non sunt propter hoc pertinaces, nec hæretici iudicandi. *Magist.* Prædictis videtur al[illegible]rioribus, quod rationes eorum nequaquam intelligis. Non enim intendunt, vt asserunt, quod quilibet sibi posset indifferenter officium Doctoris assumere: sed affirmant, quod nullus propter hoc, quod veritatem confitetur catholicam, & hæreticam reprobat prauitatem, est quomodolibet molestandus: licet posset quis merito molestari, scilicet vbi non debet, aut quando non debet, aut quouis alio modo, quam debet catholicam veritatem confiteri vel prauitatem hæreticam impugnare. De illis ergo persequentibus intendit principaliter. Et ideo sequitur, *& suis assertionibus aduersantur*: quia debitis circumstantiis obseruatis quilibet Christianus debet habere libenter veritatem defensare, id est confiteri catholicã, & prauitatem hæreticam detestari. Nec propter hoc debet persecutionem aliquam à catholicis sustinere. Qui propter hoc alicui persecutionem inferret, esset inter hæreticos computandus.

Cap. XXVI.

In quo ponitur xi. modus pertinaciæ, scilicet eius qui errat, nolens tamen se submittere correctioni eius, seu eorum, quorum interest corrigere errantes. vbi etiam notatur de Papa qui concilium impedit, ne forte eius assertio condemnetur.

Discipulus. Satis audiui de isto modo errantem de pertinacia conuincendi & ideo alium m[illegible]m expone. *Magist.* Vndecimo est quis de pertinacia conuincendus, si errans contra fid[illegible] [illegible]licam correptioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, subiicere se re[illegible]t. Hoc tali ratione probatur. Ille, qui iudicium subterfugit, pro nocenti debet haberi, teste B[illegible] Papa, qui, vt habetur *extra, de præsump. [illegible] nullus dubitat* ait: *nullus dubitat, quod ita nocens iudicium [illegible]terfugit, quemadmodum vt absoluatur, qui est innocens. quæri.* cui concordat Pelagius Papa, qui, v[illegible]tur 11. q. 1. *Christianus*, ait: *qui iudicium refugit, apparet eum de iustitia diffisum.* Hoc etiam ex au[illegible] Bonif. Papæ, qui ponitur 3. q. 9. c. *determinamus*: & ex verbis Greg. quæ ponuntur 74. *dist. c. hon[illegible]mus*, colligitur euidenter. Errans ergo contra fidem, qui iudicium subterfugit, pertinax & h[illegible]e[illegible]s est censendus. Qui autẽ correptioni & emendationi illius vel illorum, cuius, vel quorum interest, [illegible]cere se recusat, iudicium subterfugit. Ergo pertinax & hæreticus est censendu[illegible] *Discip.* Ista ra[illegible] detur procedere de vocato ad iudicium, & si per contumaciam absentante, & de aliis nih[illegible]icb[illegible] videtur. *Magist.* Non solum de vocato ad iudicium, & se per contumaciam absentante: sed eti[illegible] impediente, ne fiat iudicium, vt dicunt isti, conuincit ratio supra dicta. Quia sicut ille non e[illegible] nimus à crimine, qui iustitiam fieri nititur impedire, quamuis ad iudicium minime sit vocatu[illegible] habetur *extra, de officio & potestate iudicis delegati. c. 1.*) ita errans contra fidem, & ne de error[illegible] su[illegible] iudicium impediens; non potest à crimine excusari. Sed illud crimen non videtur nisi aliud, q[illegible] pertinacia. Ergo talis est merito pertinax iudicandus. Item errans contra fidem, qui non est pa[illegible] corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, est pertinax & hæreticus iudicandus, [illegible] ve[illegible] August. quæ ponuntur 24. q. 3. c. *dixit Apostolus*, colligitur euidenter, quod qui correctioni & e[illegible] dationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, subdere se recusat, impediens quoq[illegible]o ne error suus rite & legitime examinetur, quamuis non sit vocatus ad iudicium, non est par[illegible] rigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem. Ergo pertinax hæreticus est censendus. Amp[illegible] tate testante, vt habetur Ioh. 3. *Qui male agit odit lucem & non venit ad lucem, vt non arguantur opera* Ex quibus colligitur, quod qui non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius, male agit. [illegible] non male ageret, faceret veritatem. Si autem faceret veritatem, veniret ad lucem, ibidem veritat[illegible] d[illegible]cente: *qui autem facit veritatem venit ad lucem.* Errans ergo contra fidem, si non venit ad lucem [illegible] cti & clari examinis illorum, quorum interest illuminare errantem: male agit. Ista aut[illegible] non est nisi pertinacia. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Per istam rat[illegible] paret, quod omnis errans, nisi statim veniat ad lucem, petens suam assertionem per illos, [illegible]terest, examinari & discuti, est pertinax & hæreticus reputandus. Quod nimis videtur d[illegible]a 5 multos Theologos crimine pertinaciæ implicaret. *Magist.* Sicut scis, præcepta affirmati[illegible]a obligant semper, sed non pro semper. Et ideo errans, quamuis teneatur venire ad lucem iusti iudi[illegible], ta[illegible]n nõ pro omni tempore ad hoc tenetur. Sed non impedire iudicium fieri, cum sit preceptum [illegible]atiuu[illegible] pro omni tempore obligat. Non differendum autem est venire ad lucem, quando exped[illegible] & [illegible]tet. Et ideo licet non omni tempore veniat ad lucem petendo suam assertionem discuti d[illegible]nte[illegible] non est pertinax reputandus: sed quandocunq;, ne sua assertio arguatur, nititur impedire, ne [illegible]xamen debitum deducatur, est habendus odire lucem. Ex prædictis isti inferre conantur, quod Papa aliquam hæresim dogmatisat, vel impedit generale concilium celebrari ne sua assertio discutiatur, pertinax & hæreticus est censendus.

Cap

CAP. XXVII.

In quo ponitur modus 12. pertinaciæ eius, scilicet, qui de suo errore reprehenditur à peritis, & nihilominus de veritate renuit informari, & de eius doctrina scandalizatur fides, & probatur 4 rationibus.

DIscipulus. Si aliter potest errans de pertinacia conuinci, non differas declarare. *Magist.* Duodecimo potest quis conuinci pertinax, vt nonnulli dicunt) si de veritate damnab... renuit informari. Ad cuius euidentiam distinguunt dicentes, quod aut errantis assertio tanquam hæretica lis reprehenditur à peritis, & de eius dogmatisatione scandalisentur fideles, aut nequaquam reprehenditur à peritis, nec de eius dogmatisatione aliquod scandalum est exortum. In ... do casu quamuis de veritate interdum apud Deum pertinax habeatur, tamen in foro Ecclesiæ non videtur, quod sit hæreticus iudicandus, licet postea tanquam hæresis eadem assertio damnaretur. In primo casu dicunt, quod renuens de veritate informari etiam in foro Ecclesiæ est pertinax & hæreticus reputandus. Quod multis rationibus probare nituntur. Quarum prima est hæc. Errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, est pertinax & hæreticus iudicandus 23. *q.* 1. *cap. dixit Apostolus.* Qui autem de veritate renuit informari, si eius error reprehenditur à peritis, & non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Ista ratio videtur concludere etiam de illo, qui de veritate renuit informari, cuius opinio non reprehenderetur à peritis, & de qua opinione nullum scandalum est ...rum: quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod ... prædicta de tali non concludit: quia talis præsumitur esse paratus corrigi, & etiam cauta ... ne quærere veritatem, quando non apparet, quod damnabiliter nolit corrigi, vel negligat corrigi: nec appaeret ex sui erroris amore, quod omittat quærere veritatem. Talis autem est ille, de cuius opinione nullum est scandalum: nec eius opinio tanquam hæreticalis reprehenditur a peritis. Ille autem, qui à peritis reprehenditur, & de cuius dogmatizatione scandalum est exortum, si quando oportet, & quomodo oportet, & vbi oportet, non quærit cauta sollicitudine veritatem, est violenta præsumptio, quod nollet veritatem suæ opinioni contrariam declarari; sed magis vellet opprimi veritatem. Quia si (teste Inno. Papa, vt habetur *dist.* 83. §. 3.) veritas cum minime defensatur, opprimitur, multo magis cum minime veritas quæritur, quando quæri debet, opprimitur. Oppressor autem veritatis catholicæ pertinax & hæreticus est censendus. Secunda ratio est hæc. Magis vel non minus delinquit, qui seipsum, cum potest & debet, ab errore non reuocat, quam qui alios, cum potest & debet, ab errore non reuocat. Sed qui alios cum potest, ab errore non reuocat, inter errantes damnabiliter numeratur, vt sacri canones testantur aperte. Ergo qui seipsum cum potest & debet, ab errore non reuocat, inter errantes damnabiliter numeratur. Sed errans, de cuius errore scandalum est exortum, & qui tanquam hæreticus reprehenditur à peritis, si de veritate renuit informari, seipsum, cum potest & debet, ab errore non reuocat. Ergo inter errantes damnabiliter est censendus. Talis autem est pertinax errans: quia errare absq; pertinacia errantem non reddit damnabilem. Talis ergo pertinax & hæreticus est censendus. Tertia ratio est hæc. Qui inique opiniones hæreticales sapit & impias, pertinax est reputandus: quia absq; pertinacia nemo opiniones impias inique sapit. Qui enim absq; pertinacia sapit opiniones impias, quamuis sapiat impia, non tamen inique impia sapit. Sed errans contra catholicam fidem, qui de veritate renuit informari, inique & impie sapit, vt ... Leo Papa, qui, vt habetur 24 *q.* 3. *c. quid autem iniquius, ait: quid autem iniquius quam impia sapere & doctoribus sapientibus non credere.* Sed in hanc insipientiam cadunt, qui nec ad veritatem agnoscendam aliquo impediuntur obstaculo, nec ad Propheticas voces, nec ad Apostolicas literas, nec ad Euangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Ex his verbis colligitur euidenter, quod qui impia sapit, & non credit sapientibus, non ad scripturas recurrit authenticas, nequissimus est censendus. Sed qui de veritate renuit informari, non credit sapientibus, nec ad scripturas recurrit autenticas. Ergo talis nequissimus, & per consequens pertinax est censendus. Quarta ratio est hæc. Qui ideo ... erroris existit, quia non vult esse discipulus veritatis: per consequens est pertinax reputandus. Talis enim ... vltra ignorantiam intellectus) in voluntate malitia inuenitur. Ista autem malitia ... vel est pertinacia, vel non est sine pertinacia. Sed errans, qui cum potest & debet veritatem ... informari, ideo magister est erroris: quia non vult esse discipulus veritatis. Qui enim non ... dire veritatem, non vult esse discipulus veritatis. Ergo pertinax est reputandus.

CAP. XXVIII.

Ponit tres alios modos pertinaciæ.

DIscipulus. Nunquid est alius modus conuincendi errantem de pertinacia? *Magist.* Tredecimo potest quis de pertinacia conuinci, si verbis vel factis protestatur se assertionem suam (quæ est hæreticalis) nunquam reuocaturum; quia talis non est paratus corrigi. Et per consequens pertinax est censendus. *Discip.* Dic alium modum. *Magist.* Quartodecimo conuincitur quis errans de pertinacia & hæretica prauitate, si in hæreticæ prauitatis fauorem prohiberet legi scripturas

ſcripturas catholicas, vel probiberet prædicari, aut publicari catholicas veritates: quia talis eſt defenſor hæreticæ prauitatis, & uppreſſor catholicæ veritatis. *Diſcip.* Eſt ne alius modus conuincendi aliquem errantem de pertinacia? *Diſcip.* Quintodecimo quis conuincitur de pertinacia, qui in defenſione hæreticæ prauitatis nouos errores fingit: quia talis non eſt paratus corrigi, nec quærit cauta ſollicitudine veritatem. Ergo eſt pertinax cenſendus.

C a p. XXIX.

Ponit 16. modum ſpecialiter de Papa conuincendo de pertinacia, ſi ſcilicet errorem contra fidem ſolenniter aſſerendo, tanquam catholicum illum præcipit à Chriſtianis teneri. Et probatur quinque rationibus.

Diſcipulus. Alium modum vellem audire. *Magiſt.* Dicunt nonnulli, quod decimoſexto poteſt Papa ſpecialiter conuinci, ſcilicet de pertinacia & hæretica prauitate, ſi errorem, quem contra fidem diffinit ſolenniter, à Chriſtianis aſſerit tanquam catholicum eſſe tenendum. Quod enim talis Papa ſit hæreticus reputandus, probatur primo ſic. Quia, qui artat alios ad errorem pertinaciter defendendum, eſt pertinax. Hoc ex ſuperioribus colligitur euidenter. Sed Papa ſolenniter aliquem errorem diffiniens eſſe catholicum artat catholicos ad errorem, quantum in eo eſt, pertinaciter defendendum & ſeruandum. Quia ſicut conſtitutio Sedis Apoſtolicæ legitime facta omnes aſtringit, vt habetur *extra, de conſtitut. cap. vlt.* ita Papa vel gerens ſe pro Papa diffinitiue pronuntians aſſertionem hæreticam eſſe tenendam, quantum in ipſo eſt, omnes aſtringit ad eandem aſſertionem hæreticam irreuocabiliter defendendam & tenendam. Ergo pertinax & hæreticus eſt cenſendus. Secundo ſic: ille, qui per ſe vel per alios proſequitur, punit vel moleſtat catholicam veritatem confitentes & prauitatem hæreticam deteſtantes, eſt pertinax & hæreticus reputandus. Hæc in ſuperioribus eſt fundata. Papa autem, qui ſolenniter diffinit aliquam aſſertionem, quæ eſt hæretica, eſſe tenendam per ſe vel per alios, quantum in ipſo eſt, per ſuam conſtitutionem omnes contradicentes reddit anathematizari dignos. Niculao Papa in vniuerſali Synodo præſidente, qui, vt habetur *25. q. 2.* . *ſi quis*, ait: *ſi quis dogmata, mandata, interdicta, ſanctiones vel decreta pro catholica fide vel Eccleſiaſtica doctrina, pro correctione imminentium vel futurorum malorum à Sedis Apoſtolicæ præſule ſalubriter promulgata contempſerit anathema ſit.* Catholicos etiam contradicentes ſuæ diffinitioni, quantum in ipſo eſt, ſubmittit multis pœnis. Quia præceptis & diffinitionibus Apoſtolicis reſiſtentes pœnis variis puniuntur, secundum quod ex verbis Gregor. quæ ponontur *diſt. 12. c. præceptis.* & *diſt. 9. c. nulli.* & ex verbis Adriani Papæ quæ recitantur *25. q. 1. c. generali*, & aliis ſacris canonibus colligitur euidenter, per alios etiam contradicentes catholicos, quantum in ſe eſt, punitur, perſequitur & moleſtat: quia quantum in ipſo eſt inferiores prælatos aſtringit, vt contradicentes ſuæ aſſertioni pœnis omnibus, quas prælati deben inobedientibus, Apoſtolicis mandatis infligere, plectant. Ergo talis ſe gerens pro Papa, pertinax & hæreticus eſt cenſendus. Tertio ſic. Errans contra fidem eſt pertinax & hæreticus reputandus: qui facto vel verbo proteſtatur ſe nolle corrigi per illos, quorum intereſt: quia talis non eſt paratus corrigi, & per conſequens pertinax & hæreticus eſt cenſendus. Sed Papa poteſt eſſe huiuſmodi. Igitur &c. minor aperte probatur. Qui autem gerit ſe pro Papa & ſolenniter hęreſim diffinit eſſe tenendam facto proteſtatur & verbis ſe nolle corrigi per illos, quorum intereſt, puta per concilium generale ad quod ſpectat etiam Papam emendare. Ergo pertinax & hæreticus eſt cenſendus. Maior patet & minor aperte probatur. Quia ex quo (quantum in ipſo eſt) per conſtitutionem ſuam omnes Chriſtianos: & per conſequens concilium generale (cum ſoli Chriſtiani in generali concilio debeant intereſſe) artat ad ſuam aſſertionem tenendam, facto proteſtatur & oſtendit, quod per generale concilium non vult ſuam aſſertionem reuocare. Hoc etiam verbo proteſtatur, cum in fine Bullæ nul[...] ceat contraire. Etiam diffinitur per eum: qui talia verba vel æquipollentia in conſtitutionum [...]apalium Literis conſueuerunt poni & ſubintelliguntur, licet non ponantur. Ergo talis eſt hæreticus & pertinax cenſendus. Quarto ſic, qui in aliqua aſſertione hæreſi ſe firmauit vltimate pertinax & hæreticus eſt cenſendus: quia talis irreuocabiliter aſſertionem affirmat hæreticam. Sed diffiniens eam eſſe tenendam in eandem aſſertionem per vltimatam deliberationem ſe firmat. Ergo pertinax & hæreticus eſt cenſendus. Quinto, qui nimis in errore perſiſtit: quia ad diffiniendum errorem eſſet tenendum nullus poteſt abſq; temeritate procedere. Ergo talis pertinax & hæreticus eſt cenſendus.

C a p. XXX.

In quo ponitur 17. modus de Papa ſpecialiter, ſi quis eius tali diffinitioni conſentit aliquo modo, & ibidem ponitur modus 18. de Epiſcopis etiam taliter diffinientibus tali aſſertioni eſſe aſſentiendum.

Diſcipulus. Tracta alium modum, errantem de pertinacia conuincendi. *Magiſt.* Decimoſeptimo de pertinacia & prauitate hæretica poteſt quis conuinci, ſi tali diffinitioni Papæ conſentit conſulendo, cooperando, inducendo, vel diffiniendo eſſe taliter aſſerendo.

Hoc

... probatur, facientes & consentientes con... fi... & eos ... consti... git, secundum quod sacri canone, ... un... di... ens ass... m hæreticam pro catholica esse tenendam, pertina... . Ergo omnes ... entes eidem sunt inter pertinaces & hæreticos computandi ... pro isto modo sufficiat. Ideo dic alium modum de pertinacia conuincendi. ... quis pertinax reputandus, si inferior Episcopus summo Pontifice aliquam assertionem ... m per sententiam diffinitiuam determinat esse tenendam, iniungens aliis & imponens, quod ... ant ipsam, & reputent eam esse catholicam. Quicunque etiam tali determinationi ... pertinax & hæreticus est censendus. Hoc ex præcedentibus satis apparet; quia si Papa taliter determinans & sibi consentientes sunt pertinaces & hæretici reputandi: multo magis inferior Papa taliter ... nans, officium vsurpando Papale, & sibi consentientes, sunt pertinaces & hæretici iudicandi.

CAP. XXXI.

Ponit ... modum, scilicet eius qui potestatem habens hæreticæ prauitati non resistit, qui magis fautores, quam hæretici sunt censendi.

DISCIPULUS. Describe alium modum de pertinacia conuincendi errantem. *Magist.* Decimonono potest de pertinacia quis conuinci, si potestatem habens prauitati hæreticæ non resistit. Hoc per sacros canones multipliciter videtur posse probari. Ait enim Innoc. Papa, vt habetur di... 83. c. *error: Error cui non resistitur, approbatur.* Qui autem errorem approbat, videtur pertinax iudicandus. Ergo qui errori non resistit, si potest, pertinax est censendus. Item, Leo Papa, vt habetur extra, de hæret. *qui alios,* ait: *qui alios cum potest ab errore non reuocat seipsum errare demonstrat.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui potest hæreticos ab errore reuocare, & non reuocat, est inter hæreticos computandus: & per consequens pertinax est censendus. Item, Iulian. Papa *dist. 86. c. facilitet,* ait: *Facit ... procul dubio culpam habet qui potest corrigere & negligit emendare.* Qui itaque pertinaces hæreticos, ... potest corrigere, negligit emendare, pertinaciæ & hæreticorum culpam habet: & per consequens inter pertinaces & hæreticos est habendus. *Discip.* Vellem scire, an omnes literati sentiant tales esse hæreticos. *Magist.* Quidam dicunt, quod magis proprie debent vocari fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis quam hæretici: tamen pertinaces, etiam secundum eos, poterunt appellari, quia pertinacia ad plura vitia quam ad hæresim se extendit.

Explicit Liber Quartus primæ partis.

INCIPIT LIBER QVINTVS EIVSDEM PARTIS, DOCENS QVI POSSVNT PRAVITATE hæretica maculari.

CAP. I.

Capitulum primum quærit, vtrum Papa canonice electus hæreticari possit. Quod sic: primo auctoritatibus, deinde exemplis ostenditur. Et hoc capitulo secundo.

DISCIPULUS. Quia mihi videtur, quod qui non resistunt prauitati hæreticæ, cum possint, sunt potius fautores ... iam hæretici nuncupandi, de ipsis hic nolo plus inquirere: sed postea, quando ... ut ... us receptoribus & defensoribus hæreticorum interrogabo, quam plurima de ipsis etiam ... re curabo. Nunc autem postquam quæsiui, quomodo potest quis conuinci esse hæreticus, ... e propono, qui possint prauitate hæretica maculari. Et quia omnes Christiani sentire videntur, quod tota multitudo Christianorum hæreticari non potest: Quidam autẽ secundo, quod nec ... ium generale. Aliqui vero tertio quod Romana Ecclesia: Nonnulli autem quarto quod nec ... m Cardinalium: Aliqui vero quinto quod nec etiam Papa potest hæretica pollui prauitate. ... istis quinque, qui sentiant Christiani, cupio vt mihi reueles. Primo autem dicas. An omnes ... nt Papam intrantem canonice hæreticari non posse. *Magist.* De hoc sunt opiniones contrariæ. ... enim quidam dicentes, quod Papa intrans canonice errare potest contra catholicam veritatem ... prauitati hæreticæ pertinaciter adhærere. Alii autem dicunt, quod Papa intrans canonice ... m errare non potest. *Discip.* Quomodo primi opinantes se muniunt, non differas explicare. ... A... ionem prædictam ... ritatibus & exemplis ac etiam rationibus fulcire nituntur. ... oritate Beati Pauli conantur ostendere, quia *Hebr. 7.* sic legitur: *Omnis pontifex ... assumptus pro omnibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat Deo sacrificia pro peccatis ... his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.* Ex ... ur, quod *omnis pontifex ex hominibus assumptus*, qualis est summus pontifex, ... *qui ignorant & errant*, ita & infirmitate, id est, potentia ignorandi & ... ndi circumdatus ... Item, *prim. Corinth. decim.* Apostolus generaliter admonet omnes ... s *qui se existimat stare, videat ne cadat.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ... gratia minime confirmatus potest cadere in peccatum: & per consequens ... dem. Item, Apostolus *ad Gal. 6.* vniuersitatem erudiens prælatorum, quo-

fenderet? *Magist.* Quidam dicunt, quod propter hoc non est pertinax nec hæreticus iudicandus, quia quantum ad hoc non refert an verbo vel scripto opinionem erroneam teneat vel defendat. Nam beatus Cyprianus opinionem hæreticam in scriptis reliquit: quia tamen eam pertinaciter non defendit, non fuit hæreticus iudicandus. Sic etiam abbas Ioachim. opinionem hæreticam scripsit, sicut testatur Innoc. 3. *de sum. tri. & fi. ca. c. damnamus*, & tamen non fuit hæreticus iudicandus, Gloss. super dicto *c. damnamus*, dicente de eodem Ioachim, *quia paratus fuit corrigi & correxit se, vt sequitur, non debet dici hæreticus, licet quandoque errasset in fide.* Sic etiam Petrus Iohannis, licet opiniones suæ quas in scriptis reliquit, fuerunt tanquam hæreticæ condemnatæ, ipse tamen nec pertinax nec hæreticus fuit iudicandus. Sic etiam beatus Hieron. licet opiniones erroneas scripserit, quas non legitur reuocasse, non est hæreticus reputandus. *Discip.* Secundum illa videtur, quod nullus post mortem posset de hæresi accusari: cuius tamen contrarium asserunt sacri canones manifeste. *Magist.* Respondetur, quod propter hoc solummodo, quod quis hæresim tenuerit verbo vel scripto, non esset post mortem accusandus de hæresi. Sed si quomodocunq; potest probari, quod hæresim verbo vel facto tenuerit pertinaciter, post mortem poterit de hæresi accusari, quia si per alium modum quam per verba vel scripta solam hæresim exprimentia, puta verba vel scripta vel facta declarauit, per quæ pertinacia valuerit ostendi pertinax fuisse, est damnandus. *Discip.* De hoc ponas exemplum, vt quod dicitur magis intelligam. *Magist.* Si de aliquo post mortem probatum extiterit, quod verbo vel scripto tenuerit, duas personas fuisse in Christo, non est propter hoc solum hæreticus reputandus, sed per simplicem ignorantiam poterit excusari. Si autem probatum fuerit, quod sciuerit dictam assertionem esse damnatam, & quod postea eam vel verbo vel scripto tenuerit, est de pertinacia & de prauitate hæretica condemnandus. *Discip.* Vt concipio, secundum istos eodem modo contra viuum & mortuum de hæresi accusatum oportet procedere: inquisitoribus tamen sufficit tantummodo, quod probetur aliquo modo, verbo vel scripto ipsum hæresim tenuisse. *Magist.* De inquisitoribus dicunt isti, quod sæpe inique procedunt: & quod sunt ecclesiæ Dei valde nociui, tanquam lucris temporalibus totaliter inhiantes.

CAP. XXI.

In quo consequenter agitur de correptione, qua quis à socio siue à quocunq. sibi non superiore, corripitur, vtrum suum errorem teneatur deponere. Et respondetur quod sic, si scilicet correptio fuerit legitima, & hoc probatur tribus rationibus.

D*iscipulus* Dicas nunc de correpto à socio vel alio, qui super ipsum nullam iurisdictionem penitus noscitur obtinere. *Magist.* Dicunt prædicti, quod correptus legitime de hæresi a socio vel à subdito, vel à quocunq;, tenetur statim absque mora hæresim suam dimittere: ita quod si conuincatur post talem correptionem eandem hæresim scripto vel verbo tenere, aut verã quomodolibet reputare, est pertinax reputandus. Quod probant primo sic. Fides nostra non est in sapientia hominum secundum Apostolum *1. ad Corinth. 2.* ergo ad hoc quod quis teneatur hæresim suam deponere, non refert à quo homine sibi per regulam fidei ostendatur, quod opinio sua obuiat fidei orthodoxæ. Sed si alicui à prælato suo patenter ostenditur, quod opinio sua fidei obuiat orthodoxæ, eam statim tenetur dimittere, alioquin pertinax est censendus. Ergo tenetur ad id, à quocunq; est hoc patenter sibi demonstratum. Secundo sic. Qui non est paratus corrigi, si errat est pertinax. Sed ille, qui correptus legitime à quocunque hoc est si sibi patenter est ostensum (scilicet quod opinio sua fidei obuiat orthodoxæ) non statim opinionem suam dimittit, non est paratus corrigi. Ergo talis est hæreticus & pertinax iudicandus. Tertio sic: non minus tenetur quis errorem dimittere si veritatem inuenerit per instructionem cuiuscunque alterius, quam si veritatem inuenerit per se ipsum. Qui autem per seipsum inuenerit veritatem, statim tenetur errorem dimittere, exemplo venerabilis Ansel. *lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicentis; *certus sum, si quid dico (quod sacra scriptura absque dubio contradicat) quod falsum est: nec illud tenere volo, si cognouero.* Ergo si veritatem inuenerit consonam scripturæ sacræ per informationem cuiuscunq; alterius siue socii, siue subditi, errorem contrarium debet absque mora dimittere. *Discip.* Secundum illud nulla videtur differentia inter correptum à prælato, & ab alio non prælato, etiam subdito. *Magist.* Respondetur: quod quantum ad hoc, quod error dimittatur, non est differentia; sed quantũ ad alia multa, magna differentia reperitur. Prælatus enim & iurisdictionem habens super alium potest ipsum citare ad rationem ponere, & vt suam informationem audiat coarctare, & ad publicam reuocationem compellere ipsum, & si in prædictis & aliis ad suũ pertinentibus officium inuentus fuerit pertinax & rebellis, cum animaduersione condigna punire. Qui autem super errantem iurisdictionem non habet, in eo prædicta non poterit exercere. *Discip.* Ponunt ne aliquam aliam differentiã inter Papã corripientẽ & alios prælatos corripientes errantes? *Magist.* Quantum ad hæreses damnatas explicite, conformiter dicunt de Papa,

& aliis

& [illegible] hæreticos damnatas solummodo implicite, [illegible] inue- niuntur [illegible] hæreticos damnatas solummodo implicite, prælati inferiores nullam iurisdictionem [illegible] vt eos [illegible] possint vel ad aliquid coarctare. Sed si in suis conscientiis eos [illegible] pertinaces, debent eos [illegible] apostolico accusare vel denunciare. Apostolicus autem potest eos examinare, & si pertinaces inuenerit, condemnare.

Cap. XXII.

In quo ponitur septimus modus pertinaciæ, eius scilicet, qui per potestatem suam donis, minis seu quouis alio modo alios cogit, seu allicit ad suum errorem defendendum.

Discipulus. [illegible] re, si modus alius assignatur errantem de pertinacia conuincendi. *Magist.* Septimo modo nonnulli [illegible] eius de pertinacia iudicandus, puta si alios ad suum [illegible] defendendum [illegible] præceptis, comminationibus, pœnis, præmiis, promissionibus iuratis, vel alio quouis modo artare molitur. Quod n. talis pertinax & hæreticus sit censendus, multis rationibus probare [illegible]. Quarum prima est hæc. Non minus delinquit, qui alios cogit ad hæresim pertinaciter defendendam, [illegible] cum possit. Sed talis est non solum [illegible] & impedit. Qui autem peccat [illegible] & hæresim [illegible] pertinaciter [illegible] Ergo [illegible] reputandus. Maior [illegible] sacris canonibus [illegible]. Ait enim [illegible] vt habetur 21. q. 1. c. *Quæ pe cantibus consentit. Si quis alterius errori consentit, [illegible] culpabilem iudi[illegible].* Et Leo Papa vt [illegible] extra de hæret. *qui alios, ait: qui alios cum potest non reuocat ab errore, seipsum errare demonstrat.* Et Innoc. Papa, vt habetur [illegible] 83. c. *Error, ait: Error cui non resistitur approbatur, & veritas cum minime defensatur, opprimitur.* Ex [illegible] aliisque pluribus [illegible] colligitur, quod qui consentit hæreticæ prauitati, inter [illegible] computatur. Ergo multo [illegible] qui compellit alios hæresim pertinaciter defendere, [illegible] & hæreticus iudicandus. Secunda ratio est hæc. Non [illegible], qui alios [illegible] terrore [illegible] aut comminat ominus ad peccandum [illegible] aliquod crimen committere. Sed qui hoc faciunt, confimili criminis [illegible] ad peccatum quodcunque, consimili modo tenentur. [illegible] qui cogunt [illegible] hæreticam pertinaciter defensare, sunt similiter pertinaces. [illegible] M[illegible] notatur. Minor probatur auctoritate Alexand. tertii, qui, vt [illegible] *ex cap mulieris [illegible] vere communicat, qui auctoritate vel mandato delicta com[illegible]* [illegible] quod qui mandat talis, vt crimen committant, eo[illegible] crimine inuoluuntur. [illegible] Ille dicitur facere, qui per alium facit. Vnde & ille dicitur vere occidere, qui p[illegible] Clemente tertio, qui, vt habetur *extra, de cler cup gnantibus in duello. cap. hære[illegible] tam factoquam præcepto siue consilio, aut defensione, non est dubium perpetrari.* Ergo [illegible] hæresim pertinaciter defensare quæ per alium hæresim pertinacem defendit [illegible] hæresim pertinaciter defendere, pertinaciter hæresim defendit per alios. Ergo [illegible] pertinax defenditor. Quarta ratio est hæc. Magis dicitur agere agens quam con[illegible] consilio, [illegible] commititur, dicitur illud crimen committere. [illegible] *de pœnitentia dist. 1. c. periculose, ait: periculose desipiunt qui existimant eos tantum [illegible] homines [illegible] consilium, fraudem & exhortatio[illegible]. Nam Iudæi neque quam Dominum propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est: nobis [illegible] interficere quenquam, sed tamen illi mors Domini imputatur, quia ipsum cum lingua interfece[illegible] crucifige, crucifige eum.* Ergo multo magis, qui cogit alium, vt crimen committat, ille [illegible] & ita qui cogit alium hæresim pertinaciter defensare, ipse noscitur hæresim per[illegible] [illegible] Participantes criminosis in crimine, eodem crimine inuoluuntur [illegible] defensare, participat in crimine hæresim pertina[illegible] errorem. Ergo talis pertinax est reputandus. [illegible] hæresim [illegible] defendam, non est pa[illegible] corrigi [illegible] ergo est pertinax [illegible] hæc. [illegible] hæresim irreuocabiliter def[illegible] [illegible] pertinax. Ergo [illegible] procedunt tantum [illegible] cogit alios hære[illegible] defensare [illegible] pœnis, minis, præ[illegible] hæresim [illegible] cogat eos pertinaciter defensare, non [illegible] reputandus. Quod videtur posse probari tali ratione. Qui cogit alium, & [illegible] committit peccatum, [illegible] per consequens non [illegible] reputandus. Cum omnis hæreticus in pec[illegible] semper peccatum mortale. Ergo propter [illegible] non est p[illegible] *Mag.* Ad hoc respondetur, quod [illegible] possit quis [illegible] alium absolute [illegible] cogit alium iurare ad aliqua [illegible] quia [illegible]

Qq [illegible] hæretica,

hæretica, quod eam irreuocabiliter & in perpetuum defensabit: quantum in eo est cogit ipsam eandem assertionem pertinaciter defensare, licet in potestate ipsius tali modo coacti sit postea eandem hæresim minime defensare. Et imo talis cogens debet reputari pertinax hæresis defensator, licet coacti iurare velint postea eandem hæresim minime defensare, sed volunt venire contra illicitum iuramentum. Cum vero dicis, quod qui cogit alium, & non ad peccatum mortale, non committit peccatum mortale. Hoc tibi negatur, quia potest aliquis peccare mortaliter, etiam alium cogendo ad bonum. Nam qui cogit vouere castitatem vel paupertatem vel aliquid aliud supererogationis, potest peccare mortaliter: quia talia suaderi possunt, imperari non possunt. De talibus enim loquens dicit Aug. quod *nemo cogitur legibus bene facere, sed male facere prohibetur.*

Cap. XXIII.

In quo tractatur 8. modus pertinaciæ, scilicet eius qui alium veritatem catholicam vi aut metu abiurare cogit, vbi etiam probatur, quod talis per ignorantiam nequaquam excusari potest. Et probatur vnica ratione.

DIscipulus. Est ne alius modus aliquem de pertinacia conuincendi? *Magist.* Potest octauo de pertinacia & prauitate hæretica quis conuinci, si cogat aliquem veritatem catholicam abiurare, aut pœnis vel præceptis catholicam veritatem negare compellit, quod enim cogens alios veritatem quamcunque catholicam abiurare, pertinax & hæreticus sit censendus, ostenditur. Nam qui cogit aliquem veritatem catholicam abiurare, cogit eundem hæresi contrariæ irreuocabiliter adhærere. Talis autem, sicut ex capitulo præcedenti apparet, est pertinax & hæreticus iudicandus. Ergo &c. Et per eandem rationem ostenditur, quod qui cogit alios minis, pœnis vel præceptis aliquam negare veritatem catholicam, est pertinax & hæreticus iudicandus. *Discip.* Potest ne talis compellens per aliquam ignorantiam excusari, puta si credit, quod assertio, quam cogit alium abiurare vel negare, sit hæreticalis. *Magist.* Dicitur quod talis per nullam potest ignorantiam excusari: quia nullus valet absque temeritate quomodolibet attentare cogere alium iuramento, pœnis, minis, vel præceptis aliquam assertionem abiurare vel negare, nisi sit certus certitudine sufficienti, quod non est consona catholicæ veritati. Ergo temerarie cogit alium abiurare vel negare eandem. Temeritas autem in hoc casu pertinaciæ æquipollet. Ergo talis est pertinax & hæreticus iudicandus.

Cap. XXIV.

Ponit 9. modum pertinaciæ de eo, qui assertionem hæreticam, tanquam catholicam se iurat seruaturum, & quod neq; talis per ignorantiam excusatur, & probatur duabus rationibus.

DIscipulus. Sunt plures modi aliquem de pertinacia conuincendi? *Magist.* De pertinacia & prauitate hæretica ille conuincitur necessario, qui abiurat catholicam veritatem, vel iurat se quamcunque assertionem, quæ est in rei veritate hæretica, tanquam catholicam, in perpetuum seruaturum. Quod omnis talis sit pertinax & hæreticus reputandus tali ratione ostenditur. Qui firmat se propositio negandi assertionem, quæ est catholica, vel tenendi assertionem quæ est hæretica, pertinax est censendus. Talis autem est ille, qui abiurat veritatem, quæ est catholica, vel iurat se seruaturum assertionem, quæ est hæretica. Ergo pertinax est censendus. Item errans contra fidem catholicam, qui non est paratus corrigi, pertinax & hæreticus est censendus. Huiusmodi est abiurans catholicam veritatem, & qui iurat se hæresim defensurum, vel quod assertioni quæ est hæretica adhærebit, nec est paratus corrigi. Igitur pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Nonne potest talis aliquo modo de pertinacia excusari? *Magist.* Respondetur, quod metu mortis vel grauium tormentorum potest à pertinacia & prauitate hæretica excusari, sed non à peccato mortali. *Discip.* Videtur quod ignorantia talem poterit excusare. Ignorantia enim excusat à mendacio istum, qui dicit falsum, quod putat esse verũ vt asserit Augustin. vt habetur *22.q.2.Is autem*. Ergo similiter ignorantia poterit excusare illum, qui abiurat catholicam veritatem quam putat hæreticam, & illum, qui iurat se tenere assertionem hæreticam, quam putat catholicam. *Magist.* Respondeo tibi, quod aliquis potest excusari à mendacio, qui tamen à temeritate nullatenus excusatur, teste Aug. vbi allegas, qui ait: *Nemo mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quia quantum est in ipso, non fallit ipse, sed fallitur. Non ita mendacii, sed aliquando temeritatis arguendus est, qui falsa incaute credit aut pro veris habet.* Sic abiurans similiter iurans modo prædicto à mendacio poterit excusari, sed a temeritate minime excusatur. Et ideo nec à pertinacia poterit excusari. Potest enim pertinacia absque mendacio reperiri: sicut in his, qui sunt nescienter hæretici, reperitur. Tales enim cum putant esse vera, quæ dicunt, minime mentiuntur: & tamen pertinaces dicuntur seu censentur, quia nequaquam corrigi sunt parati.

CAP. XXV.

In quo ponitur decimus modus pertinaciæ, eius scilicet qui veritatem catholicam defendentes impedit: aut molestat. & probatur tribus rationibus, vbi etiam notatur, quod non est minor confirmatio catholicæ veritatis per Scripturam sacram, quam per miraculum.

D*iscipulus*. Ad alium modum errantem de pertinacia conuincendi procede. *Magist.* Decimo est quis de pertinacia conuincendus, si errans contra fidem prosequitur vel molestat aut impedit catholicam veritatem defendentes aut prauitatem hæreticam impugnantes. Quod enim tales sint pertinaces & hæretici reputandi, tali ratione probatur. Qui declarationem veritatis catholicæ & damnationem prauitatis hæreticæ satagit impedire, non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem: & per consequens pertinax est censendus. Sed errans, qui prosequitur aut molestat aut impedit catholicam veritatem defensantes, & prauitatem hæreticam impugnantes, declarationem veritatis catholicæ & damnationem prauitatis hæreticæ satagit impedire. Ergo talis est pertinax & hæreticus reputandus. Item errantes contra fidê, qui damnabiliter veritati resistunt, sunt pertinaces & hæretici iudicandi: quia reprobi contra fidem sunt; & inter pertinaces & hæreticos computandi. Huiusmodi sunt errantes, qui damnabiliter veritati resistunt, teste Apostolo 2. *ad Tim.* 3. qui de talibus ait: *quemadmodum Iannes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti, mente reprobi circa fidê.* Sed qui persequuntur aut molestant vel impediunt catholicā veritatem defendentes, & prauitatem hæreticam impugnantes, damnabiliter veritati resistunt. Ergo si errant, pertinaces & hæretici sunt censendi. Confirmatur hæc ratio: quia magis delinquunt, qui catholicæ veritati resistunt, quam qui resistunt publicæ potestati. Sed secundum Apostolum ad Rom. 13 *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damna acquirunt.* Ergo multo magis, qui catholicæ veritati resistunt, sibi damnationem acquirunt: sed non nisi propter pertinaciam. Quia non pertinaciter resistere veritati, damnabile non videtur. Ergo tales pertinaces & hæretici sunt censendi. Item, eadem ratio confirmatur, quia non minus peccat, qui catholicæ veritati resistit, & acquiescit hæreticæ prauitati, quam qui non acquiescit veritati & credit iniquitati. Qui autem non acquiescit veritati & credit iniquitati, peccat mortaliter, teste Apostolo ad Rom. 2. qui ait: *his autem qui ex contentione & qui non acquiescunt veritati, credunt iniquitati, ira, tribulatio* [illegible] *& angustia.* Ergo qui catholicæ veritati resistit, & credit hæreticæ prauitati, peccat mortaliter: sed non est sine pertinacia. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus.

Amplius, C[illegible]ani qui propter persecutionem, quam inferunt defendentibus catholicam veritatem, & [illegible]antibus hæreticam prauitatem, sunt peiores his, qui carnali immunditia sunt infecti. Illa pa[illegible] q[illegible] non sunt minus mali, quam illi qui prædicatores veritatis aud[illegible] recusant, q[illegible] tamen [illegible]es veritatis prædicatores audire, peiores sunt illis, qui peccatis carni[illegible] sunt infe[illegible] veritate ip[illegible]stante, quæ ait prædicatoribus Euangelicæ veritatis Matth. 10. *Quicunque non receperit vos ne[c] aud[ier]it sermones vestros, exeuntes foras de domo vel de ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorreorum in die iudicii quam illi ciuitati.* Ergo [illegible]larationem veritatis & detectionem hæreticæ prauitatis impediunt pertinaces & hæretici [illegible]nsen[illegible] quia prauitas peccati eorum ad aliud genus peccati, quam infidelitatis, hæresis vel pe[rti]naciæ non poterit reduci. *Discip.* Ista ratio non videtur habere apparentiam, nisi de Apostolis & prædicatoribus miracula facientibus: quia veritas ipsa Apostolis facturis miracula loquebatur. Et ideo qui impugnaret veritatem catholicam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes, q[illegible]rum sermones & operationes Deus miraculis confirmaret, esset peior enormibus peccatoribus iudicandus, non autem qui impugnat alios miracula minime facientes. *Magist.* Istam obiectionem [illegible]e responsi[illegible]nem al[illegible] euacuare conantur, dicentes, quod non minoris auctoritatis est confirmatio ve[ritat]is catholicæ per Scripturam sacram, quam per operationem miraculi: ita vt qui non credit scri[ptur]æ diuinæ, nec operationi miraculi per fidem firmiter adhæret, ipso Abraham testante, qui diuiti [illegible] petenti operationem miraculi, scilicet mortui resurrectionem propter fratres ad pœnitentiam [a]ducendos, sicut Lucæ 18. ait: *[S]i Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexit,* [illegible]nuc tertius hoc sen[tir]e videtur, vt habetur *extra, de hæret. cum ex iniuncto,* affirmat [illegible] ad [illegible]dum inuisibilem visionem à Deo sufficit operatio miraculi, & ita etiam su[ff]icit [illegible]ens [h]æc verba: *oportet affirmet illam inuisibilem operationem miraculo vel per testimonium [Scri]pturæ [speci]ale.* Ergo consimiliter, vt veritatis catholicæ defendentes & impugnantes hæreticæ prauitatis [illegible] molestentur, sufficit eis suas assertiones testimoniis confirmare absque operatione miraculi. [V]nde [te]mpore Antichristi, electi miracula minime sunt facturi, sed loco miraculi [Scri]pturæ [illegible] fulcientur. *Discip.* Alio modo videntur omnes rationes prædictæ posse infringi. Nam [ve]ritatem catholicam defendere, & prauitatem hæreticam impugnare, ad Doctorum spectat officium, vt habetur *extra, de hær. cum ex iniuncto.* Sed vt habetur ibidem, cum doctorū ordo sit præcipuus in Ecclesia, no[n] d[eb]et sibi quisquā indifferenter prædicatoris officiū vsurpare. Ergo liceite

conuenit veri[illegible] catholicam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes impedire & per consequens tales impedientes non sunt propter hoc pertinaces, nec hæretici iudicandi. *Magist.* Prædictis videtur assertoribus, quod rationes eorum nequaquam intelligis. Non enim intendunt, vt asserunt, quod quilibet sibi posset indifferenter officium Doctoris assumere: sed affirmant, quod nullus propter hoc, quod veritatem confitetur catholicam, & hæreticam reprobat prauitatem, est quomodolibet molestandus: licet posset quis merito molestari, scilicet vbi non debet, aut quando non debet, aut quouis alio modo, quam debet catholicam veritatem confiteri vel prauitatem hæreticam impugnare. De illis ergo persequentibus intendit principaliter. Et ideo sequitur, *& suis talis assertionibus aduersantur*: quia debitis circumstantiis obseruatis quilibet Christianus debet habere libenter veritatem defensare, id est confiteri catholicã, & prauitatem hæreticam detestari. Nec propter hoc debet persecutionem aliquam a catholicis sustinere. Qui propter hoc alicui persecutionem inferret, esset inter hæreticos computandus.

CAP. XXVI.

In quo ponitur 11. modus pertinaciæ, scilicet eius qui errat, nolens tamen se submittere correctioni eius, seu eorum, quorum interest corrigere errantes: vbi etiam notatur de Papa qui concilium impedit, ne forte eius assertio condemnetur.

Discipulus. Satis audiui de isto modo errantem de pertinacia conuincendi: & ideo aliũ mihi modum expone. *Magist.* Vndecimo est quis de pertinacia conuincendus, si errans contra fidem catholicam correptioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, subiicere se recusat. Hoc tali ratione probatur. Ille, qui iudicium subterfugit, pro nocente debet haberi, teste Bonif. Papa, qui, vt habetur *extra, de præsumpt. c. nullus dubitat* ait: *nullus dubitat, quod ita nocens iudicium subterfugit, quemadmodum vt absoluatur, qui est innocens, quærit.* cui concordat Pelagius Papa, qui, vt habetur 11. q. 1. *Christianus*, ait: *qui iudicium refugit, apparet eum de iustitia diffisum.* Hoc etiam ex auctoritate Bonif. Papæ, qui ponitur 3. q. 9. c. *decernimus*: & ex verbis Greg. quæ ponuntur 74. *dist. c. honoratus*, colligitur euidenter. Errans ergo contra fidem, qui iudicium subterfugit, pertinax & hæreticus est censendus. Qui autẽ correptioni & emendationi illius vel illorum, cuius, vel quorum interest, subiicere se recusat, iudicium subterfugit. Ergo pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Ista ratio videtur procedere de vocato ad iudicium, & se per contumaciam absentante, & de aliis nihil probare videtur. *Magist.* Non solum de vocato ad iudicium, & se per contumaciam absentante: sed etiam impediente, ne fiat iudicium, vt dicunt isti, conuincit ratio supra dicta. Quia sicut ille non est immunis a crimine, qui iustitiam fieri nititur impedire, quando ad iudicium minime fit vocatus, vt habetur *extra, de offi. & potestate iudicis delegati. c. 1.* ita errans contra fidem, & ne de errore suo iudicium impediens, non potest à crimine excusari. Sed illud crimen non videtur tibi aliud, quam pertinacia. Ergo talis est merito pertinax iudicandus. Item errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, est pertinax & hæreticus iudicandus, vt ex verbis August. quæ ponuntur 24. q. 3. c. *dixit Apostolus*, colligitur euidenter, quod qui correctioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, subdere se recusat, impediens quoquo modo ne error suus rite & legitime examinetur, quamuis non sit vocatus ad iudicium, non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem. Ergo pertinax hæreticus est censendus. Amplius veritate testante, vt habetur Ioh. 3. *Qui male agit odit lucem & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Ex quibus colligitur, quod qui non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius, male agit. Nam si non male ageret, faceret veritatem. Si autem faceret veritatem, veniret ad lucem, ibidem veritate dicente: *qui autem facit veritatem venit ad lucem.* Errans ergo contra fidem, si non venit ad lucem [illegible] & clari examinis illorum, quorum interest illuminare errantem, male agit. Ista autem [illegible] non est nisi pertinacia. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Per istam rationem apparet, quod omnis errans, nisi statim veniat ad lucem, petens suam assertionem per illos, quorum interest, examinari & discuti, est pertinax & hæreticus reputandus. Quod nimis videtur [illegible] multos Theologos crimine pertinaciæ implicaret. *Magist.* Sicut scis, præcepta affirmatiua obligant semper, sed non pro semper. Et ideo errans, quamuis teneatur venire ad lucem iusti iudicii, tamen non pro omni tempore ad hoc tenetur. Sed non impedire iudicium fieri, cum sit preceptum negatiuum, pro omni tempore obligat. Non differendum autem est venire ad lucem, quando expedit & oportet. Et ideo (licet non omni tempore veniat ad lucem petendo suam assertionem discuti) tamen non est pertinax reputandus: sed quandocunq;, ne sua assertio arguatur, nititur impedire, ne examen debitum deducatur, est habendus odire lucem. Ex prædictis isti inferre conantur, quod si Papa aliquam hæresim dogmatisat, vel impedit generale concilium celebrari, ne sua assertio discutiatur, pertinax & hæreticus est censendus.

CAP.

CAP. XXVII.

In quo ponitur modus 12. pertinaciæ eius, scilicet, qui de suo errore reprehenditur à peritis, & nihilominus de veritate renuit informari, & de eius doctrina scandalizatur fides, & probatur 4 rationibus.

DIscipulus. Si aliter potest errans de pertinacia conuinci, non differas declarare. *Magist.* Duodecimo potest quis conuinci pertinax, vt nonnulli dicunt, si de veritate damnabiliter renuit informari. Ad cuius euidentiam distinguunt dicentes, quod aut errantis assertio tanquam hæreticalis reprehenditur à peritis, & de cuius dogmatisatione scandalisentur fideles, aut nequaquam reprehenditur à peritis, nec de eius dogmatisatione aliquod scandalum est exortum. In [illegible] do casu quamuis de veritate interdum apud Deum pertinax habeatur, tamen in foro Ecclesiæ non videtur, quod sit hæreticus iudicandus, licet postea tanquam hæresis eadem assertio damnaretur. In primo casu dicunt, quod renuens de veritate informari etiam in foro Ecclesiæ est pertinax & hæreticus reputandus. Quod multis rationibus probare nituntur. Quarum prima est hæc. Errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, est pertinax & hæreticus iudicandus *23. q. 1. cap. dixit Apostolus.* Qui autem de veritate renuit informari, si eius error reprehenditur à peritis, & non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Ista ratio videtur concludere etiam de illo, qui de veritate [illegible] informari, cuius opinio non reprehenderetur à peritis, & de qua opinione nullum scandalum [illegible] tum: quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod [illegible] prædicta de tali non concludit: quia iste præsumitur esse paratus corrigi, & etiam cauta [illegible] ne quærere veritatem, quando non apparet, quod damnabiliter nolit corrigi, vel negligenter corrigi: nec apparet ex sui erroris autore, quod omittat quærere veritatem. Talis autem est ille, de cuius opinione nullum est scandalum: nec eius opinio tanquam hæreticalis reprehenditur a peritis. Ille autem, qui à peritis reprehenditur, & de cuius dogmatizatione scandalum est exortum, si quando oportet, & quomodo oportet, & vbi oportet, non quærit cauta sollicitudine veritatem, est violenta præsumptio, quod nollet veritatem suæ opinioni contrariam declarari; sed magis vellet opprimi veritatem. Quia si (teste Inno. Papa, vt habetur *dist. 83. § 3.*) veritas cum minime defensatur, opprimitur, multo magis cum minime veritas quæritur, quando quæri debet, opprimitur. Oppressor autem veritatis catholicæ pertinax & hæreticus est censendus. Secunda ratio est hæc. Magis vel non minus delinquit, qui seipsum, cum potest & debet, ab errore non reuocat, quam qui alios, cum potest & debet, ab errore non reuocat. Sed qui alios cum potest, ab errore non reuocat, inter errantes damnabiliter numeratur, vt sacri canones testantur aperte. Ergo qui seipsum cum potest & debet, [illegible] non reuocat, inter errantes damnabiliter numeratur. Sed errans, de cuius errore scandalum est exortum, & qui tanquam hæreticus reprehenditur à peritis, si de veritate renuit informari, seipsum, cum potest & debet, ab errore non reuocat. Ergo inter errantes damnabiliter est censendus. Talis autem est pertinax errans: quia errare absq; pertinacia errantem non reddit damnabilem. Talis ergo pertinax & hæreticus est censendus. Tertia ratio est hæc. Quicunque opiniones hæreticales sapit & impias, pertinax est reputandus: quia absq; pertinacia nemo opiniones impias inique sapit. Qui enim absq pertinacia sapit opiniones impias, quamuis sapiat impia, non tamen inique impia sapit. Sed errans contra catholicam fidem, qui de veritate renuit informari, inique & impie sapit, teste Leone Papa, qui, vt habetur *24. q. 3. c. quid autem iniquius*, ait: *quid autem iniquius quam impia sapere & doctoribus sapientibus non credere.* Sed in hanc insipientiam cadunt, qui nec ad veritatem agnoscendam aliquo impediuntur obstaculo, nec ad Propheticas voces, nec ad Apostolicas Literas, nec ad Euangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Ex his verbis colligitur euidenter, quod qui impia sapit, & non credit sapientibus, nec ad scripturas recurrit authenticas, nequissimus est censendus. Sed qui de veritate renuit informari, non credit sapientibus, nec ad scripturas recurrit authenticas. Ergo [illegible] nequissimus, & per consequens pertinax est censendus. Quarta ratio est hæc. Qui ideo [illegible] erroris existit, quia non vult esse discipulus veritatis: per consequens est pertinax reputandus. In tali enim (vltra ignorantiam intellectus) in voluntate malitia inuenitur. Ista autem malitia [illegible], vel est pertinacia, vel non est sine pertinacia. Sed errans, qui cum potest & debet de veritate [illegible] informari, ideo magister existit erroris: quia non vult esse discipulus veritatis. Qui enim non [illegible] veritatem, non vult esse discipulus veritatis. Ergo pertinax est reputandus.

CAP. XXVIII.

Ponit tres alios modos pertinaciæ.

DIscipulus. Nunquid est alius modus conuincendi errantem de pertinacia? *Magist.* Tredecimo potest [illegible] de pertinacia conuinci, si verbis vel factis profiteatur se assertionem suam (quæ est hæreticalis [illegible]); quia talis non est paratus corrigi. Et per consequens pertinax est censendus. *Discip.* Dic alium modum. *Magist.* Quattuordecimo conuincitur quis errans de pertinacia & hæretica prauitate, si in hæreticæ prauitatis fauorem prohiberet legi scripturas

H[illegible]batur, facientes & consentientes con[illegible] si [illegible] & eos par pœna con[illegible]t, secundum quod sacri canones al[illegible] run[illegible] d[illegible] ens assertionem hæ[illegible]eticam pro catholica esse tenendam, pertin[illegible] Ergo omnes consentientes eidem sunt inter pertinaces & hæreti[c]os co[illegible] sto modo sufficiat. Ideo dic alium modum de pertinacia conuincen[illegible] est quis pertinax reputandus, si inferior Epi[sco]pus summo Pont[ifi]ce [illegible] m per sententiam diffinitiuam determinat[illegible] tenendam, in[illegible] rus al[illegible] aut ipsam, & reputent eam ess[e] catholicam. Quicunq; etiam tali de[illegible] & hæreticus est censendus. Hoc ex præ[ce]dentibus satis apparet; quia si Papa [illegible] sibi consentientes sunt pertinaces & h[æ]r[e]tici reputandi: multo magis inferior Papa[illegible] nans, officium vsurpando Papale, & sibi consentientes, sunt pertinaces & hæretici [illegible]

Cap. XXXI.

Ponit 19. modum, scilicet eius qui potestatem habens hæreticæ prauitati non resistit, qui magis fautores, quam hæretici sunt censendi.

Discipulus. Describe alium modum de pertinacia conuincendi errantem. *Magist.* Decimonono potest de pertinacia quis conuinci, si potestatem habens prauitati hæreticæ non re[si]st[it]. Hoc per sacros canones multipliciter videtur posse probari. Ait enim Innoc. Papa, vt habetur di. 83. c. *error:* *Error cui non resistitur, approbatur.* Qui autem errorem approbat, videtur pertinax iudicandus. Ergo qui errori non resist[i]t, si potest, pertinax est censendus. Item, Leo Papa, vt habetur *extra, de hæret. qui alios,* ait: *qui alios cum potest ab errore non reuocat seipsum errare demonstrat.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui potest hæreticos ab errore reuocare, & non reuocat, est inte[r] [hæ]reticos comp[u]tan[d]us: & per consequens pertinax est censendus. Item, Iohan. Papa *dist. 80. c. facientes,* ait: *Facien[tis pro]culdubio culpam habet qui potest corrigere & negligit emendare.* Qui itaq; pertinaces hæreti[c]os, [qui]a potest corrigere, negligit emendare, pertinaciæ & hæreticorum culpam habet: & per con[se]quen[s] inter pertinaces & hæreticos est habendus. *Discip.* Vellem scire, an omnes [il]li[t]erati [illegible] tales esse hæreticos. *Magist.* Quidam dicunt, quod magis propriedebent vocari fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis quam hæretici: tamen pertinaces, etiam secundum eos, poterunt appellari, quia pertinacia ad plura vitia quam ad hæresim se extendit.

Explicit Liber Quartus primæ partis.

INCIPIT LIBER QVINTVS EIVSDEM PARTIS, DOCENS QVI POSSVNT PRAVITATE hæretica maculari.

Cap. I.

Capitulum primum quærit, vtrum Papa canonice electus hæreticari possit. Quod sic primo auctoritatibus, deinde exemplis ostenditur. Et hoc capitulo secundo.

Discipulus. Q[ui]a [mi]hi videtur, quod qui non resistunt prauitati hæreticæ, cum possunt, sunt po[tius] [illegible] fau[tores] [illegible]am hæretici nuncupandi, de ipsis hic nolo plus inquirere: se[d] postea, quando d[illegible] us [illegible] p[illegible]ribus & defensoribus hæreticorum interrogabo, quam plu[ri]ma de ipsis [illegible]iam [illegible] curab[o]. Nunc autem postquam quæsiui, quomodo potest quis conuinci esse [h]æreticus, [illegible] c[illegible]opo[n]o, qui possint prauitate hæretica maculari. Et quia omnes Christian[i] [s]entire videntur [illegible] qu[illegible] [to]ta multitudo Christianorum hæreticari non potest: Quidam autẽ secundo, quod nec [illegible]m generale. Aliqui vero tertio quod Romana Ecclesia: Nonnulli autem quart[o] quod nec [illegible]m Cardinalium. Aliqui vero quinto quod nec etiam Papa potest hæretica pollui prauitate. [illegible] de istis quinq; qui[d] sentiant Christiani, cupio vt mihi reueles. Primo autem dicas. An omnes [illegible]n[illegible] [P]apam intrantem canonice hæreticari non posse. *Magist.* De hoc sunt opiniones con[tr]ariæ. [illegible] enim quidam dicentes, quod Papa intrans canonice errare potest contra catholicam veritatem [illegible] [p]rauitati hæreticæ pertinac[i]ter adhærere. Alii autem dicunt, quod Papa intrans canonice [illegible]m errare non potest. [*Disci*]*p.* Quomodo primi opinantes se muniunt, non di[ff]eras explicare. [illegible] Asse[rti]onem præd[ict]am [a]uc[tori]tatibus & exemplis ac etiam rationibus fulcire n[it]untur. P[illegible] [auct]oritate Beati Pau[li] [c]onantur ostendere, quia *Hebr. 7.* sic legitur: *Omnis ponti[fex] [illegible]us pro omnibus [c]onstituitur in his quæ sunt ad Deum, vt o[ff]erat Deo sa[c]rifi[ci]a pro pec[c]a[tis] [illegible]r his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.* Ex [illegible] [qu]od *omn[is] pont[if]ex ex hominibus assumptus* qualis est summus ponti[fe]x, [illegible] *[i]gnorant [&] errant,* ita & *infirmitate,* id est, potentia ignorandi & [er]randi *circum[datus]* [illegible] [Co]*rinth decim.* Apostolus generaliter admonet om[n]es in gratia in[illegible] *qui se existimat stare, videat ne cadat.* Ex quibus verbis da[tu]r intel[ligi] [illegible]tia m[illegible] confirmatus potest cadere in peccatum: & per consequ[illegible]. Item, Apostolus *ad Gal. 6.* vniuersitatem erudiens præl[at]o[ru]m,

quu-

quomo [illegible] instruere suos, a[illegible] *praeoccupatus fuerit homo in aliquo de[illegible] [illegible] estis, instruit huiusmodi in spiritu lenitatis considerans teipsum ne & tu tenteris.* Ex qui[illegible] dat[illegible] gt, quod de omni d[illegible]o, de quo praeoccupatus fuerit subditus homo potest prae[illegible] consimile delictum committere. Cum ergo a praedicta admonitione Apostoli Papa min[illegible] ptus, & subditi possint errare contra fidem, considerare debet etiam si nisi Pontifex, n[illegible] te contra fidem tentatus in haereticam incidat prauitatem. Item hoc probatur au[illegible] nifacti, qui legit *in dist. 40. c. si Papa*, qui loquens de Papa ait: *huiusmodi culpas redarguere pra[illegible] lus mortalium: quia cunctos ipse iudicaturus a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide deuius.* Ex verbis euidenter colligitur, quod Papa a fide deuiare potest catholica, & haereticam incur[illegible] uitatem. Quod Gloss. ibidem asserit manifeste, dicens super verbo *a fide*, quod *intelligit Hug. cum Pa[illegible] vult corrigi. Si enim paratus esset corrigi, non posset accusari.* Et infra: *sit specialiter inuicto de haeres. [illegible] etsi occulta esset haeresis, de illa posset accusari.* Et infra quaerit dicens: *Nunquid posset Papa [illegible] non posset accusari de haeresi.* Et respondet dicens: *Respondeo quod non: quia ex hoc periclitaretur tota [illegible] sia.* Ex his verbis patenter habetur, quod Papa potest de haeresi accusari, & per consequens p[illegible] prauitate haeretica irretiri. Item, eandem assertionem auctoritate Vrban[illegible] Papae, quae pos[illegible] *sunt quidam*, nituntur astruere. Ait enim Vrbanus Papa: *Sciendum summopere est, quod inde no[illegible] potest condere, unde Euangelista aliquid unquam dixerint. Ubi vero aperte Dominus, vel eius Ap[illegible] sequentes sancti Patres sententialiter aliquid dixerunt, ibi non nouam legem Romanus ponti[illegible] x da[illegible] sed potius quod praedicatum est usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuer[illegible] & Propheta, destruere quod absit [illegible] nitteretur, non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur.* E[illegible] nuatur, quod quamuis Romanus pontifex non debeat, tamen potest errare contra A[illegible] Prophetas: & ita potest haeretica infici prauitate. Quod Gloss. multae super decre[illegible] ter & vocaliter asserunt & affirmant. Glossa enim 24. q. 1. c. *hac quando quis intendit in haer[illegible] tam, est casus, in quo Papa suam Papam ligare potest: & in quo Papa canonem lata sententia [illegible] la regula, par parem soluere vel ligare non potest. Quia si Papa haereticus est, in eo quod haereticus [illegible] cunque catholico.* Item eadem *cap. 24. q. 1. c. recta*: & dicit Gloss. *quaero de qua Ecclesia intelliga[illegible] quod non possit errare? non de ipso Papa: quia Ecclesia dicitur, vt supra eodem. Quicunq. C. 27. q. 1 [illegible] quod certum est, quod Papa potest errare, si ut 19 di. c. Anastasius. & 40. dist. si Papa.* Item, 24. q. 1. *qua s[illegible] tuam.* dicit Gloss. quod *Papa contra generale Ecclesiae statutum dispensare non potest, nec contra arti[illegible] de. Nam & si omnes assentiant ei, non valet statutum, sed omnes haeret. essent 1[illegible] dist. sicut.*

CAP. II.

In quo probatur, quod Papa canonice electus haereticare potest, exemplis.

Discipulus. Istae auctoritates sufficiant pro assertione praedicta. ideo adducas exempla, [illegible] quod Papa intrans canonice potest errare contra catholicam veritatem multis exemp[illegible] dic[illegible] Apertum autem exemplum est de Apostolorum principe Beato Petro, quem ide[illegible] tur diuina prouidentia, postquam ipsum ad Papatum assumpsit, errare permisit, ne fuge[illegible] fide, constantia & sanctitate longe inferiores, se non posse errare putarent. Q[illegible] Beatus Petrus contra veritatem Euangelii errauerit, Beatus Paulus *Gal. 2.* asserit manife[illegible] *cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* E[illegible] quod repre[illegible] erat, [illegible] patet: quia errauit contra Euangelicam veritatem. Et quod errauit contra Euan[illegible] ostendit subdens: *Cum vidissem quod non recte ambularet ad veritatem Euangelii, [illegible] omnibus: si tu, cum Iudaeus sis, gentiliter viuis & non Iudaice quomodo cogis gentes Iudaizare [illegible]* intelligi, quod Beatus Petrus a veritate deuiauit. V. de quod a fide Christi[illegible] in decretis 2. q. 7. *cap. [illegible] testes. ecce:* Ubi Gratia. allegat, quod *subditi valeant repr[illegible] per exemplum de Paulo qui reprehendit Beatum Petrum.* Cui allegationi respondet dic[illegible] *licet, quando praelati a fide exorbitant. quemadmodum exorbitauit Beatus Petrus.* Unde dicit [illegible] *Paulus Petrum reprehendit, qui princeps Apostolorum erat. Unde datur intelligi quod [illegible] reprehendere praelatos si fuerint reprehensibiles.* Et isti allegationi respondet dicens *[illegible] vnde si reprehensus, aduertitur. Petrus cogebat gentes Iudaizare & a veritate Euangel[illegible] gentes facientes [illegible] a cibis [illegible] latenter se subtrahens. Par autem est in se a fide exorbitare [illegible] verbo a fide deuiare. Ergo hoc exemplo non probatur praelatos [illegible] a subditis, nisi [illegible] a fide[illegible] vel exorbitare coeg[illegible].* Ex his verbis patet, quod Beatus Petrus errauit non re[illegible] gelium ambulando. Discip. Nunquid Doctores moderni tenent, quod Beatus Petrus [illegible] fidem. *Magist.* Thomas de Aquino hoc tenet manifeste. Nam 2. 2. q. 33. art. 4. dicit [illegible] *faciem resistere coram omnibus excedit modum fraternae correctionis. Et ideo Paulus Petrum [illegible] nisi aliquo modo esset ei par quantum ad fidei defensionem.* Et subdit: *Sciendum tamen est quod [illegible] periculum fidei, etiam publice essent praelati a subditis arguendi. Unde & Paulus, qui erat [illegible] imminens periculum scandali circa fidem Petrum publice arguit.* Discipulus. [illegible] isti praesumunt Beatum Petrum inter haereticos numerare. *Magist.* [illegible] falsum, quod minime dicunt. Non enim sentiunt, quod Beatus [illegible]

licet er[illegible] pertinaciter nequaq. adh[illegible]t, n[illegible] ad [illegible] B. Pauli statim se correxit, & [illegible] libenter audiuit nec B. Paulum [illegible] veritatem in aliquo molesta[illegible] secundum illos, si B. Petrus suo errori pe[illegible] adhæsisset, fuisset inter hæreticos [illegible] ad al[illegible] exempla te conuerte. *Mag.* Secundum exemplum de B. Marcellino Papa, qu[illegible] em errauit idola adorando, de quo Nicolaus Papa, vt habetur *dist.* [illegible] *nunc autem, ait: tempore* [illegible] *cletiani & Maximiani Augustorum Marcellinus episcopus vrbis Romanæ, qui postea insignis martyr e*[illegible]*ctus est, adeo compulsus est a paganis vt templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret.* Et in L[illegible] eiusdem [illegible] legit[illegible]r: *Marcellinus ad sacrificandum ductus est, vt thurificaret, quod etiam fecit.* Et in c[illegible] habetur: *qui compulsus a Diocletiano incensum idolis dedit.* Et intra, *ad scelus, inquit, idololatriæ iudico me deponendum, & anathematizo, quicunque corpus meum tradiderit sepulturæ, & flens dixit: hen me anathemati*[illegible]*, & non possum in sacerdotio remanere.* Ex his colligitur, quod beatus Marcellinus Papa contra fidem errauit, scelus idololatriæ committendo. *Disc.* Per illa non probatur, quod B. Marcellinus tunc errauit in mente prauitati hæreticæ adhærendo, sed quia actum idolatriæ commisit. *Magist.* Verum est, quod B. Marcellinus non errauit in mente prauitati hæreticæ adhærendo, ex hoc tamen, quod facto negauit Christum, dum timuit confiteri se esse Christianum, infertur quod potuit errare in mente, & quod potuit effici hæreticus, sicut idolatra fuit effectus. *Discip.* Dic alia exempla. *Magister.* Tertium exemplum ponitur de Liberio Papa, qui consensit perfidiæ Arrianæ, sicut in *Cronicis* legitur manifeste. *Discip.* Non dicitur, quod Liberius existens verus Papa Arrianis consenserit, sed solummodo postquam renunciauit Papatui. *Mag.* Dicunt illi, quod nullus Papa manens Papa potest errare pertinaciter contra fidem, quia eo ipso, quo pertinaciter contra fidem erraret, esset Papatu priuatus de iure, licet de facto gereret se pro Papa, ideo non intendunt isti, quod Papa possit fieri hæreticus, cum manet Papa: sed quod verus Papa postea potest hæreticari, quod contigit de Liberio supradicto, qui primo verus Papa & postea hæreticus est effectus. Quod [illegible] renunc[illegible]auerit Papatui, hoc accidit, poterat enim hæreticari, licet nunq. renunciasset Papatui. *Disc.* Sunt ne plura exempla? *Mag.* Quartum exemplum ponitur de Anastasio II. qui propter hæreticam prauitatem [illegible] à Romana repudiatus ecclesia. De quo in *decre. dist. 19.* sic legitur: *Anastasius secundus natione Roman.* [illegible] *temporibus Theodorici regis, eodem tempore multi clerici se a communione ipsius abegerunt, eo quod communicasset sine consilio episcoporum vel presbyterorum ecclesiæ cunctæ catholicæ, decano Thessalonicensi nomine Fotino, qui in scelere communicauerat Achatio. & quia voluit occulte reuocare Achatium, & non potuit, nutu Dei percussus est.* Quia, vt dicit Gloss. & accepit a Cronicis, *dum assellaret, emisit viscera.* Ex his patet, quod iste Anastasius prauitate hæretica extitit maculatus: propter quam clerici catholici se ab eius communione [illegible] abegerunt. *Disc.* Ex his non habetur, quod Anastasius fuerit hæreticus: sed quod communicauit hæretico, sc. Fotino, multi enim communicant hæreticis, qui hæretici minime sunt censendi. *Magist.* Iste communicauit pertinaciter hæreticis in crimine. Vnde dicit Gloss. *hic communicauit in manifesto*, sc. in hæresi, & ideo fuit hæreticus: quia scienter communicauit in hæresi per ecclesiam condemnata, [illegible] patet ex hoc, quod Achatium, quem sciuit propter hæresim iam damnatam ab ecclesia cõdemnatum, voluit reuocare, & ideo ille Anastasius incidit scienter in assertionem, quam sciuit esse damnatam, quare fuit hæreticus reputandus. *Disc.* Ex Cronicis & glossis super decretis satis apparet Anastasium fuisse hæreticum, ideo aliud pone exemplum. *Mag.* Quintum exemplum adducitur non ad probandum, quod Papa de facto errauit: sed ad verificandum, quod potuit hæreticari, & de prauitate hæretica accusari. Nam sic legitur in *decretis 2. q. 7. c. non incompetenter §. cum Balaam*, Romana synodus ordinauit, quod Simachus Papa accusatus accusantium propositionibus responderet. Vnde [illegible] idem: *Simachus Papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus prius statui pristino reddi decer*[illegible]*, vt tunc expoliatus veniret ad causam, & si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet,* [illegible] *a est maximo numero sacerdotum atque meretur effectum & cum postmodum ordinarent,* [illegible] *esse accusandus præfatus Papa, vt causam diceret, occurrebat, sed ab æmulis est impeditus.* E[illegible] his verbis [illegible], quod [illegible]machus Papa extitit accusatus, & quod iudicio synodali poterat accusari, de quo a[illegible] crimine fuerit accusatus, explicat Gloss. *dist. 1*[illegible]*. § hinc etiam*, dicens quod *Simachus Papa prius* [illegible] *accusatus de hæresi: sed cum appareret calumnia accusantis, fuit postea absolutus*, [illegible] ergo quod ex his, [illegible]dus reputauit Simachum Papam posse de hæresi accusari & [illegible] Papa potest [illegible] Sextum exemplum ponitur de Leone, quem conuicit B. Hilarius episcopus Pictauiensis [illegible] quibusdam dicentibus, quod non fuit verus Papa, [illegible] equam in hæc [illegible] Septimum exemplum ad probandum, quod Papa potest hæreticari: probatur de Syl[illegible] quod [illegible] magnum, quem etiam in Papatu exercens [illegible] x [illegible] hæreticari [illegible] omnis dæmonum inuocator & cultor, habensque cum [illegible] potest hæreticam incurrere prauitatem. Octauum exemplum est [illegible] p[illegible] P[illegible] bus contra ea, quæ fidei [illegible] tiones [illegible] vel d[illegible] a [illegible] patre, & de Nicolao III. aliisque quamplurimis ex alteris [illegible] ciuis contrariam sententiam diffinierunt vel approbauerunt ab aliis diffini[illegible] q[illegible]m [illegible]iam [illegible]us Ioh. 22. reprobat manifeste. Ex quo infertur, quod vel Ioh. 22. vel [illegible] x quo [illegible]rum errauit in fide, fuit hæreticus reputandus. Nam ille eorum, qui errauit [illegible] nn [illegible] ad tenendum artando pertinaciter suo errori adhæsit, aliter eorum erra[illegible] fuit hære[illegible] iudicandus. [illegible]em ponitur exemplum de Innoc[illegible] I. & eodem Ioh. 22. quod [illegible] eorum e[illegible]auit. Nam Innocentius III. sicut legitur *ext. de co*[illegible] *nem*[illegible] *cap.* [illegible]

 Matthæ.

Marthæ, ponit & asserit manifeste, quod sancti in cœlo sunt perfecte beati, & quod omnia ... succedunt: & per consequens vident Deum. Iterum in *li. de contemptu mundi*, idem Inno. do... quod animæ reproborum sunt nunc in inferno, vbi grauiter puniuntur. Iohan. 22. docet & ... animæ sanctorum non vident Deum, & quod animę reproborum nō sunt in inferno, nec an... neralis iudicii puniuntur, cū ergo contradictoriæ simul verę esse nō possunt, cōstat quod alter ... uit, & ita liquet aperte, quod Papa potest errare. Item ponitur de Ioh. 22. & de B. Grego. io, ... *Dialogorū* B. Gregorii clare patet, ipse sensit, quod animæ sanctorum in cœlo vident Deum, & ... reproborum puniuntur in inferno. Ioh 22. negat vtrunque, ergo alter eorum errauit. Item exemplum de eodem Ioh. 22. & multis aliis summis Pontificibus, qui sibi circa rerum ... contradicunt, nam Ioh 22. dogmatizat & probat, quod omnia de necessitate eueniunt, ... præordinata sunt à Deo, ordinatio aūt Dei impediri non potest. Vnde & propter hoc in ... ne sua, *quia vir reprobus*, tenet expresse, quod Christus inquātum homo, regno temporali & domin... uersali rerum renunciare nō potuit, quia contra ordinationē Patris fecisset. Propter hoc etiam d... ctionem Theologorum *de potentia Dei absoluta & ordinata* impugnat. Propter hoc etiam di..., quod Deus necessario prædestinauit electis vitam æternam, & minime cōtingenter, & ita plane putat ... omnia de necessitate eueniunt, cui tñ plures summi Pontifices contradicunt, ait n. Iohan Papa VII, ... vt habetur di. 8. c. *facientis quoq; proculdubio culpam habet, qui potest corrigere & negligit emendare*. Ex quib. verbis colligitur euidenter, quod quandoq; quis non corrigit, quod potest corrigere, & ita potest corrigere & nō corrigere, quare nō omnia de necessitate eueniunt. Item Greg Papa, vt dicitur di. 83. ... *consentire videtur*, ait: *consentire videtur erranti, qui dum ad resecanda quæ corrigi debent, non occurrit*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod potest aliquis corrigere & non corrigere, quæ tñ debet, & per consequens potest corrigere & potest nō corrigere. Item Leo Papa, vt habetur *ext. de hæret c. qui alios*, ait: *qui alios cum possit ab errore, non reuocat*. Item Eleutherius Papa, vt habetur 2. q. 7. c. *negligere*, ait: *negligere quippe cum possis perturbare peruersos nihil aliud quam fouere*. Item Innoc. III. vt habetur *ext. de sent. ex c. c...* ait: *Facientes & consentientes pari pœna plectendos catholica damnat auctoritas: eos delinquentibus fauere interpretans qui cum possint manifesto facinori desinunt obuiare*. Item Innoc. Papa, vt habetur 83. di c. *error*, ponit eadem verba cum Eleutherio, dicens: *Negligere quippe cum possis peruersos perturbare*, &c. Item Simachus Papa, habetur ead. di. c. s. ait: *mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit non excludit* ... summi Pontifices sententialiter & vocaliter asserunt manifeste, quod potest quis facere, quod non ... eit, quod eti... sententialiter multi alii Papæ in scripturis suis affirmant, & per consequens secundum eos non omnia de necessitate eueniunt, sicut asserit Ioh. 22. ergo vel ille errauit, vel alii errant: & constat quod hoc tangit fidem, ergo aliquis summus Pontifex contra fidem errauit.

CAP. III.

In quo eadem conclusio, scil. quod Papa canonice electus potest manens Papa errare à fide, & hæreticari, hoc probatur 15. rationibus.

Discip. Illa, quæ tangunt sanctissimum Patrem dominum Iohan 22. volo vsq; ad tractatum de... gmatib. ipsius differre: nunc vero rationes pro assertione prędicta producas in mediū. *Mag.* ... Papa intrans canonice potest ante omnē renunciationem spontaneam non solum errare, sed ... prauitate hæretica fœdari, multis rationib. in scripturis autenticis fundatis assertores præfa... pr... conātur Prima talis est. Quis purus viator habens vsum rationis non cōfirmatus in gratia pot... tra fidem errare, & eidem errori pertinaciter adhærere, quia talis potest à veritate, quæ nō est nota, ... per experientiam certā accepta, nec est sibi demōstratiue probata, si voluerit, diuertere, & eius c... riū opinari, quia secundum B. August. *credere nullus potest, nisi volet*, sed Papa est purus viator & ... prehensor, si n. esset cōprehensor, errare non posset. Papa etiam est habens vsum rationis ... niter) si enim per infirmitatem aut senectutem, vel per aliquam aliam causam perderet vsu... & tunc quā diu vsu rationis careret, hæreticari non poterit: quemadmodum pueri amentes & ... tes, statu isto durante hæreticari non possunt. Papa insuper non est confirmatus in gratia, ... peccare & damnari, ergo talis Papa potest veritati, quæ non est per se nota, nec per experientiā ... accepta, nec est sibi demonstratiue probata, si voluerit, dissentire. Multæ autem sunt catholicæ veritates, quæ nec per se sunt notæ, nec per experientiam certam acceptæ, nec sunt Papæ demonstrati... probatæ: cum dicat beatus Gregorius, *fides non habet meritum, cui ratio humana præbet experimentum*, ergo huiusmodi veritatibus Papa potest, si voluerit, dissentire: & per consequens prau... hæretica poterit irretiri. Secunda ratio est hæc. Cōstitutus in officio, per quod non necessario ... tur, nec necessario augentur gratia & virtutes, potest labi in hæreticam prauitatem, si ante ... officium potuit hæretica prauitate fœdari, hæc est nota, quod sine gratia vel virtute non pote... qu... viator ... prauitate hæretica præseruari, qui prius poterat eandem prauitatem incurrere... perderet vsū ra... sed in susceptione Papalis officii non necessario conferuntur gratia & virtu... nec etiam nec... tunc augentur, ergo cum Papa ante susceptum Papale officium potuit h... tica prauitate inuolui, sequitur etiam, quod post susceptum officium, si non perdiderit vsum rationis, possit ... eadē labe fœdari, maior patet, minor ratione & auctoritatib. probatur. Ratione qui... quia su... ipiēs Papatus officiū potest esse in peccato mortali, existēs aūt in peccato mortali g...

virtutes minime conferuntur, neque etiam stante in peccato mortali augentur virtutes in ipso, ergo potest contingere, quod in assumpto ad Papatum neq; virtutes & gratiæ augeantur, neq; tunc conferãtur eidem. Quod etiam multis testimoniis sanctorũ videtur aperte probari. B. enim Gregor. vt habetur *dist. 40. ca. non loca*, ait: *non loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt: sed nos aut merita nostra bona ei coniungunt, aut mala disiungunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod nulla dignitas ecclesiastica absque bonis meritis facit Deo proximos ad idem officium vel dignitatem assumptos. Ex quo manifeste concluditur, quod in susceptione Papalis officii gratia & virtutes non necessario conferũtur, neque de necessitate augentur: cum absq; bonis meritis & cum demeritis possit ambitiosus vel aliquo alio crimine irretitus ad officium Papatus assumi. Hinc etiam idem Greg. vt habetur dist. prædicta, ca. *Nos*, ait, *nos, qui præsumus, non ex locorum vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, nec vrbium claritate, sed fidei puritate*, & B Ambros. vt habetur ea dist. *c. illud*, ait: *illud autem aduerte, quod extra Paradisũ vir factus est, mulier intra Paradisum; vt aduertas, quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute vnusquisq; gratiam comparat sibi.* Et B Hieron. vt habetur dist. præfata, *c. non est facile*, ait: *non est facile stare in loco Petri & Pauli sed tenere cathedram cum Christo regnantium: quia hinc dicitur non sanctorũ filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.* Et idem Chrysost. ead. dist. *c. multi*, ait: *non facit cathedra sacerdotem, sed sacerdos cathedram: nõ locus sanctificat hominem, sed homo locum.* Et idem prout recitatur eadem di. c. vlt. ait: *non qui maior fuerit in honore, ille est maior, sed qui fuerit iustior, ille maior est.* Ex his aperte patet, quod in susceptione ecclesiasticæ dignitatis neq; gratia & virtutes necessario conferuntur, neq; ipsas necesse est augeri. Quod etiam per scripturam diuinam probari videtur, vt habetur 2. Mach. 5. *non propter locum gentem, sed propter gentem Dominus locum elegit.* Ex quo sequitur, ꝙ propter dignitatẽ prælatorum, sed propter merita prælatorum Deus approbauit dignitatem, & ideo susceptione dignitatis non est necesse gratiã vel virtutem infundi vel augeri. *Disc.* Ex illa ratione sequitur, ꝙ in susceptione ordinũ, nec in alicuius dignitatis ecclesiasticæ susceptione gratia cõfertur vel augetur. *Mag.* Ex illa ratione nõ sequitur, quia ex collatione ordinũ gratia non confertur nec augetur: sed sequitur, sicut in collatione baptismi & aliorũ sacramentorum propter indispositionẽ baptizati, puta si in peccato mortali præexistit, potest cõtingere ꝙ gratia nõ cõferatur nec augeatur, & ita potest hoc accidere & in ordinum, & cuiuscunq; dignitatis ecclesiæ susceptione. *Disc.* Alias rationes adducas *Mag.* Tertia ratio est hæc, qui nõ est cõfirmatus in fide, si vsũ habeat rationis, potest errare cõtra fidẽ, sed Papa nõ est confirmatus in fide, quia si esset cõfirmatus in fide, p aliquod donũ supnaturale cõfirmaretur in fide, sed nullũ donum supernaturale apparet collatũ Papę p quod cõfirmetur in fide. Inter omnia n. dona supnaturalia, quæ de lege cõi puris viatorib. conferentur, præcipua & maxime stabilientia recipientẽ in fide, sunt gratia & virtutes Theologicę sc. fides, spes & caritas, & dona Spiritus sancti. Sed p illa purus viator minime cõfirmatur in fide, cum illa pfectiora & maiora sæpe inueniãtur in aliis, q̃ in Papa, qui tñ p ipsa minime cõfirmatur in fide, ergo Papa minime cõfirmatur in fide, & ita nullũ donũ supnaturale collatum ipsum cõfirmat in fide, quare contra fidẽ potest errare. *Disc.* Ista ratio non concludit, quia probaretur per ipsam, ꝙ concilium generale, imo tota cõgregatio fidelium, potest errare contra fidẽ: quia nullũ donũ supnaturale apparet collatũ cõcilio generali, nec congregationi fideliũ, per ꝙ confirmetur in fide, cũ gratia & virtutes, & dona Spiritus S. viatores nõ confirmẽt in fide: quæ tñ inter oia dona supnaturaliter collata cõcilio generali & cõgregationi fideliũ noscuntur esse præcipua. *Mag.* Assertores prædicti cõcedunt, ꝙ ratio illa sic vniuersaliter sumpta non cõcludit: quia possibile est apud Deum non solũ congregatione fideliũ, sed & Papã & quẽlibet aliũ viatorẽ absq; dono supnaturali animã informante ab errore & hæresi præseruare, per q̃ congregatio fideliũ vsq; ad consummationẽ seculi pmanebit immunis: hoc tñ non debet de psona, nec de collegio affirmari, nisi de quo vel qua Deus reuelauit, ꝙ nunq̃ errabit contra fidẽ. Deus aũt hoc reuelauit de congregatione fideliũ, non de Papa, & ideo temerariũ est dicere; ꝙ Papa intrans canonice nunq̃ errabit contra fidẽ. *Disc.* Alias rationes allega. *Mag.* Quarta ratio eorũ est hæc, non minoris efficaciæ & virtutis respectu actus fidei sunt ecclesiastica sacramẽta, q̃ quęcunq; dignitas ecclesiastica, sed p susceptionẽ actus fidei (qui vocatur sacramentũ, *ext. de baptismo & eius effectu*) nullus cõfirmatur in fide, quin postea possit errare contra fidẽ, ergo p susceptionem dignitatis ecclesiasticæ, etiam Papalis nullus cõfirmator in fide. Quinta ratio est talis, nõ minus repugnat errori fides & gratia, q̃ quęcunq; dignitas ecclesiastica, ergo non magis cõfirmatur, quis per dignitatẽ ecclesiasticã contra errorẽ & hæresim, q̃ per fidẽ & gratiam sed nullus purus viator cõfirmatur in fide p fidem & gratiã, q n possit errare & infici prauitate hæretica, ergo nullus per dignitatẽ ecclesiasticam etiã Papalem cõfirmatur in fide, q n postea possit hæretica pra[illegible]cedari. Sexta ratio est hæc, tã Papa iuste depositus, q̃ Papa, qui sponte renunciauit Papatui, potest errare contra fidẽ, ergo Papa ante depositionem vel renunciationẽ spontaneam potest errare contra [illegible]. Antecedens patet: quia si Papa depositus, & qui renunciauit Papatui, nõ potest errare cõtra fidẽ, sequeretur quod aliquis purus viator multis inuolutus peccatis alius à Papa non posset contra fi[illegible] errare, consequẽtia probatur: quia per actum meritorium non acquiritur potestas viatori erranti contra f[illegible]: sed iã depositio Papæ q̃ renunciatio spontanea potest esse meritoria, cum n. Papa dignus depositione suã depositionẽ acceptat, vel propter Deũ sustinet patienter, in hoc meretur, vnde si Ioh. [illegible]. qui deponebatur de Papatu, amore Dei patienter tolerasset, apud Deum meritũ habuisset, probabile est etiã, ꝙ tam Symachus Papa, qui renuncians Papatui adhæsit vndecim milib. quam Cælestinus V. renunciando Papatui merebatur corã Deo. Ergo nec per depositionẽ, nec p renunciationẽ huiusmodi acquiritur potestas errandi contra fidẽ, & ita Papa ante depositionẽ vel renunciatio-

nem habet potestatē errandi contra fidem. *Disc.* Ista ratio videtur vnā affirmationem falsam accipere, q Papa sc. possit ante depositionē contra fidem errare. Nā videtur secundū iura, q quamcito Papa errat contra fidē, tamcito esset depositus. *Mag.* Ad illam instantiā nonnulli respondent dicentes: q duplex est depositio, sc. ab homine & à iure, ante depositionem ab homine potest Papa errare contra fidē, & hæreticā incurrere prauitatē, & de illa depositione procedit ratio supradicta, q a primo effectus hæreticus, & postea cōuersus & sacrificans Deo potest deponi ab homine, & depositionem meritorie acceptare, ante depositionē aūt à iure potest Papa ex simplicitate vel ignorantia contra fidem errare, sed non hæreticorū numero aggregari, quare licet à fide ex ignorantia vel simplicitate deuiauerit (si tamen paratus est corrigi) non est Papatu priuatus, sed si pertinaciter errori contra fidem adhæserit, est ipso facto deposit[9], & de iure omni auctoritate nudatus; sed nō ab homine, sed à iure. *Disc.* Adde alias rationes. *Mag.* Septima eorum ratio est hæc, nullus per dignitatem acceptam indigne, illegitime & inique confirmatur in fide, sed contingit aliquem indignum ad Papatum ascendere illicite & inique: quia per ambitionem & simoniam, & per vias alias impias & iniquas, ergo talis per Papatum in fide nullatenus confirmatur. Octaua ratio eorum est hæc. Ille status, per quem assumens ipsum confirmatur in fide; & in quo nullus potest errare, non est fugiendus à viro perfecto, sed toto desiderio appetendus, quia talis status vel est omnino ab omni periculo spirituali securus, vel est minus periculosus statu, in quo nō est quis cōfirmatus in fide: eo q propter defectum fidei & imperfectior sit & ad peccandū procliuior, sed Papatus non est appetendus, sed est fugiendus, nec minus periculosus q̃ alii status, in quib. conuenit errare contra fidē, propter quod & B. Clemens recusauit fieri Papa, ergo per Papatum nemo confirmatur in fide. Nona ratio eorum est. Ille, qui contra fidem errare nō potest, ad diffiniendū & determinandum dubia, quę contra fidem emergunt, non indiget aliorum cōstitutorū in hac vita mortali peritia; sicut qui in geometria vel alia facultate errare nō potest, ad diffiniendum dubia in eadem aliorum consilio minime indigeret, sicut etiam quia congregatio fidelium contra fidem errare non potest, aliorum q̃ Christianorum sapientiam non requirit ad diffiniendum illa, quæ sunt consona catholicæ veritati, sed Papa ad multa dubia, quę circa fidē emergunt catholicam, declaranda & diffinienda indiget aliorum peritia, aliter enim pro dubiis declarandis & hæresib. extirpandis frustra fuissent generalia concilia congregata: frustra etiam vocaret in sacra pagina studiosos, ergo Papa potest contra fidem errare. Decima ratio eorū est hæc, omnis porus viator, qui potest actuale peccatum & mortale contra legem cōmittere, potest incurrere hæreticā prauitatē, quia talis potest damnabiliter excæcari, cum vt habetur *Sapien. 2.* malitia peccatorum eos excæcat, de impiis enim ibi scribitur: *Excæcauit eos malitia eorum*, & ita in tantam deduci poterunt cæcitatem, vt catholicam abnegent veritatem, sed Papa potest peccatum actuale & mortale cōmittere, secundum quod Bonifacius martyr, prout legitur *di. 44. c. si Papa*, & Simachus Papa, vt habetur *9. q. 3. c. aliorum*, testantur aperte, q etiam Ecclesia catholica insinuat euidenter, cum pro ipsius spirituali salute preces ad Deum fundere nō desistat, ergo Papa potest incurrere hæreticā prauitatem. Vndecima ratio eorum est hæc, illi, qui exponendis scripturis sunt præferendi Papæ, possunt errare contra fidem, igitur multo magis ille potest errare cōtra fidem. Consequētia patet. Tum quia tenet per locum à minori. Tū quia ille, qui nō potest errare contra fidē, præferendus est in expositione diuinarum scripturarū illi, qui potest errare. Tū quia sicut mendax est veraci nullatenus præponendus, ita qui cōtra ea quæ fidei sunt, potest mentiri, nullo modo præponendus est illi, qui mentiri nō potest, antecedēs autē probatur aperte. Nā sicut allegatū est prius, secūdū q habetur in *decr. di. 20. c. 1.* tractatores scripturarū diuinarū in expositione scripturæ sunt Pontificibus summis præferendi, dicti aūt tractatores possunt errare contra secundū q prius de B. Cypriano & August. ac etiā Hieronymo probatum extitit. Origenes tractator diuinæ scripturæ non minus errauit aperte & in hæreticam incidit prauitatē, ergo multo magis summi Pontifices, qui sæpe sunt illiterati & sanctarum diuinarum scripturarum ignari, possunt in hæreticam incidere prauitatem. Duodecima ratio est hæc, qui potest de hæresi accusari, & pro hæretico condemnari, potest contra fidem errare catholicam, & prauitate hæretica maculari, hoc patens est de se: quia de crimine, quod quis non valet cōmittere, nulla est accusatio, Papa autē potest de hæresi accusari, & pro hæresi potest cōdemnari, secundū q ex superiorib. probatur aperte, ergo Papa potest hæreticari, Papa aūt potest actum hæreticalem committere, patet p exemplum de B. Marcellino & de Siluestro secundo, ergo Papa potest hæreticari. Tredecima ratio est hæc, de nulla persona est licitum affirmare ipsam non posse errare contra fidem, de qua ipsam non posse errare neque per scripturam sacram nec per doctrinam ecclesiæ vel sanctorum, neq; per rationem in dicta doctrina fundatā potest ostēdi, sed q Papa nō possit errare cōtra fidē, nullo prędictorū modorū potest ostēdi. Si n. posset ostendi, optime probaretur p illas auctoritates Saluatoris: *Vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Luc. 22. *Simon ecce Sathanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*, sed per illas auctoritates non potest ostendi, quod Papa non possit errare cōtra fidem, non per primam: quia auctoritas non intelligitur de Papa: cum vacante sede nullus sit Papa, & ita non dicit Christus pro Papa, sed pro ecclesia militante, *vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Item Christus non solum intellexit se permansurū cum ecclesia militante vsq; ad consummationē seculi p fidē solūmodo: sed etiā p caritatem & bonā vitam. Constat aūt, quod Christus non est cū Papa per caritatem & bonam vitam: cum Papa sit nepharius extra caritatem existens, ergo de Papa non debent verba prædicta intelligi. Nec secunda auctoritas potest de Papa intelligi, vt Christus rogauerit, vt fides Papæ non deficeret.

Tum [illegible] Apostolica sæpe vacat, & tamen tunc non deficit fides, pro qua Christus rogauit. Tū quia Papa [illegible] re Papatui, vel deponi, & postea contra fi[illegible] [illegible]rare, cum nullo tempore deficiat [illegible] pro qua rog[auit] Christus. Verba vero prædicta dicit Christus beato Petro pro persona ipsius Petri: quia fides eius finaliter non defecit, licet ad tempus defecerit, propter quod dicit sibi Christus: *Et tu aliquando conuersus*, postquam scilicet fides tua defecerit, et [illegible] tu ad fidem rediens *confirma fratres tuos.* Eadem etiam verba, scil. *ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua*, dicit Christus Petro pro congregatione fidelium: quia fides Petri fuit, & est in congregatione fidelium absque interruptione vsque ad consummationem seculi duratura. Nam fides, quam beatus Petrus tenuit, prædicauit & docuit, nunquam deficiet, sed in aliquibus Christianis clericis vel laicis, viris vel mulieribus, vsque ad finem seculi remanebit. Quartadecima ratio est hæc, qui potest hæreticorum & hæresis fautor & defensor existere, potest hæretica prauitate fœdari: imo talis hæresiarcha est censendus, teste Vrbano Papa, qui vt habetur *24. q. 3. cap. qui aliorum*, ait: *Qui aliorum errorem defendit, multo est damnabilior illis qui errant: quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde qui magister erroris est, non tantum hæreticus, sed hæresiarcha dicendus est*, sed Papa non potest hæreticorum prauitatis hæreticæ fautor & defensor existere. Quod per duo exempla probatur. Primum est de Anastasio, qui fuit fautor Fotini & Achatii hæreticorum, secundum quod habetur *distinct. 19. ca. Anastasius*. Secundum exemplum ponunt aliqui de Ioh. 22. qui Nicolai Tertii & decretalis suæ, quæ incipit: *Exiit qui seminat*, necnon & Clementis V. & decretalis suæ, quæ incipit: *Exiuit de Paradiso*, fautor fuit aliquando & defensor, & tamen in dictis decretalibus, *Exiit & Exiuit*, plures hæreses de paupertate Christi & Apostolorum eius, necnon & de voto abdicationis proprietatis omnium temporalium in speciali, & etiam in communi loquendo continentur, vt nonnulli dicunt & scribunt. *Disc.* Isti malitiose contra dominum Ioh. 22. procedunt, nituntur enim, quod vel fuit vel est hæreticus, monstrare. *Mag.* Volo te scire, quod nonnulli putant non malitiose, sed veraciter & infallibiliter demonstratur, quod Ioh. 22. vel fuit vel est modo hæreticus: quia (vt asserunt) nulla potest tergiuersatione negari, quando doctrina sua de paupertate Christi & Apostolorum eius, & de abdicatione proprietatis omnium temporalium in speciali & etiam in communi & de paupertate euangelica, doctrinæ Nicolai Tertii, & aliorum summorum Pontificum aduersetur, cum ergo omnia prædicta ad fidem pertineant, vel ad bonos mores, necesse est quod altera istarum doctrinarum contineatur sub hæretica prauitate, aut ergo doctrina Ioh. 22. est hæretica: aut doctrina Nicolai Tertii, & aliorum summorum Pontificum cum eo concordantium circa prædicta, est hæretica, si doctrina Ioh. 22. est hæretica: cum enim diffiniuerit solenniter eam esse tenendam, sequitur quod pertinax & hæreticus est censendus. Si autem doctrina Nicolai Tertii, & aliorum summorum Pontificum est hæretica, ergo Iohan. 22. quando eam per declarationem suam solenniter approbauit, & multipliciter mandauit, fuit hæreticus reputandus: quia prauitatis hæreticæ defensor & fautor, vnde nonnulli ex prædictis formant decimamquintam rationem sic. Qui circa ea, quæ fidei sunt, est sibi ipsi contrarius, potest errare circa fidem, Papa autem potest circa ea, quæ fidei sunt, esse sibi ipsi contrarius, hanc probant per exemplum de Ioh. 22. qui sibi contrarius inuenitur, cum prius approbat doctrinam Nicolai Tertii de paupertate Christi & Apostolorum eius, & de abdicatione proprietatis Christi omnium temporalium in speciali & in communi; & postea contradicit eidem.

CAP. IV.

In quo ponitur opinio, quæ in contrarium arguit, probando, quod Papa canonice electus non potest manens Papa errare à fide & hæreticari. Et hoc probatur octo rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti.

D[iscipulus.] Quamuis rationes, quæ impugnare videntur sacratissimum patrem nostrum dominum Papam, non putem concludere, licet sint difficiles ad soluendum (de quarum solutione [illegible]e cogitabo) tamen aliæ quædam efficaces apparent. Vnde & probabile mihi videtur, quod nō [illegible] [im]possibile, quod Papa primo intret canonice, & postea efficiatur hæreticus, verum quia [illegible] [illegible] [illegible] magis splendescat in lucem, peto vt in contrarium allegare nitaris. *Mag.* Pro assertione [illegible], quam tenet (vt dicitur) Ioh. 22. & etiam frater G. (vt fertur) multis modis arguitur. Primo [illegible] a comunitate nō potest esse iudiciū certū sine vacillatione de dubiis, quæ emergūt, circa quæ [illegible] fundamenta eoru quilibet in illa cōmunitate existens potest errare, sed in ecclesia militante [illegible] [illegible]um certum absque vacillatione de dubiis, quæ circa fidem emergunt, aliter enim nulli de[illegible] diffinitioni seu declarationi ecclesiæ militantis circa ea, quæ fidei sunt, esset firmiter ad[illegible] quia illi, qui potest errare, non est indubitata fide credendum, ergo non quilibet [illegible] [mi]litante potest errare, ergo est aliquis in ecclesia militante, qui errare non potest; & non [illegible] [illegible] [Pa]pa, ergo Papa circa ea, quæ fidei sunt non potest errare. Secundo sic. Ille ad quem [illegible] omnes [illegible] fidei defendendæ, non potest contra fidem errare, nec hæreticam incurrere prauitatem, sed [illegible] [illegible] contra fidem, de his, quæ fidei sunt, recte diffinire non poterit, sed ad summum Pontificem [illegible] omnes causæ fidei deferendæ & diffiniendæ per ipsum *24. q. 1. cap. quoties, extra de baptismo. cap. maiores*, ergo Papa errare non potest contra fidem. Tertio sic. Cuius scripturæ in-

tes scrip... canonicas computantur, contra fidem errare non potest: quia qui potest ... errare, potest à fidelibus reprobari, auctore autem reprobato reprobantur scripta eius, *extr. de* ... *cũ Celestinus*, scripturæ aũt, quæ reprobari possunt, non sunt inter catholicas scripturas numeran... ille ergo, cuius scripturæ sunt censendæ canonicæ contra fidẽ errare non potest, scripturæ autem P... pæ & decretales eius inter scripturas canonicas nuncupantur, teste August. qui *lib. 2. de doctrina Ch... stiana*, prout habetur *dist. 19. c. in canonicis*, ait: *in canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum, quam plur... mum diuinarum scripturarum solertissimus indagator auctoritatẽ sequatur, inter quas sane illæ sunt, quas Aposto... lica sedes habere, & ab ea accipere meruerunt epistolas*, cui etiam concordat Agatho Papa, prout habetur ead. di. c. sic omnes, *omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiẽdæ sunt tanquã ipsius diuina voce Petri firmatæ*. ei... Papa, cuius scripta sunt iam autentica, contra fidem errare non potest. Quarto sic, non minoris au... ctoritatis, dignitatis, sanctitatis, firmitatis putandus est summus Pontifex in noua lege, quã fuerit sa... cerdos summus aut Iudex in veteri lege, sed summus Pontifex aut Iudex in veteri lege tantæ ... ta... ctoritatis & firmitatis habendus, quod nulli licebat de eius diffinitione aut iudicio, in quacunque cau... a ardua dubitare, vel ei quasi contraire, teste ipso Deo, qui, vt habetur *Deuter. 17.* dixit populo vniuer... so, *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudiciũ intra portas tuas videris verba variari surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis ad iudicem, qui fuerit illo tempore quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem & facient quodcunque dixerint ... qui præsunt loco quem elegerit Dominus & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum: nec declina... bis ad dexteram, neque ad sinistram, qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore mi... nistrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus au... diens timebit, vt nullus deinceps intumescebat superbia*. Ex his verbis colligitur, quod in veteri lege dignus erat morte, qui in quacunque conclusione difficili & ambigua sacerdotis & iudicis imperio minime obedisset. Ex quo sequitur, quod nulli dubitare licebat, an sacerdos & iudex recte d... ffiniuisset, ergo multomagis in noua lege, quæ perfectiores nositur habere ministros, nulli licet dubitare cath... lico, an Papa de inquisitione fidei recte diffinit, quod nõ esset verum, si Papa contra fidem posset errare. *Dis.* Auctoritas Deuter. allegata non videtur ad propositum: quia illa non loquitur de causa fidei, sed de causis ciuilibus & criminalibus. *Mag.* Hoc non impedit rationem: quia ille, de cuius iudicio in cau... criminalibus & ciuilibus non est aliqualiter dubitandum, de eius etiam iudicio in causa fidei est nu... latenus trepitandum, nam qui in huiusmodi causis non potest errare, & in causa fidei errar... non ... terit, eo quod omnis, qui contra fidem potest errare, & in aliis potest deuiare: cum errantibus i... Christi, in aliis minime sit credendum, quia sicut sacri canones potestantur, infideles & hæretica... iudicare nec testimoniũ ferre in causis fideliũ valent quoquo modo. *Disc.* De hoc postea colloc... nem tecum habebo: ideo ad alias rationes transi. *Mag* Quinto sic arguitur. Constitutus in digni... qui huic confert innocentiæ sanctitatem, hæreticari non potest, sed Papatus confert Papæ in... centiæ sanctitatem, teste Symacho Papa, qui vt habetur *dist. 40. c. non nos*, ait: *quis sanctum dubitet quem apex tanta potestatis extollit, in quo si desint bona acquisita per meritum sufficiunt, quæ à loci prædecesso... testantur, aut enim claros ad hæc fastigia erigit, aut qui eriguntur illustrat*. Ex his verbis intelligitur, quod q... dignitas Papatus extollit (etsi malus prius extiterit) sanctitate illustrat, quare nisi renunciaueri... patui, hæreticari non potest. Sexto: si Papa contra fidem potest errare, & hæretica infici prauitate, e... dem ratione & multo fortius quilibet Christianus poterit hæresi damnari, vbi autem quilibet de ... liquo collegio hæreticari potest, etiam totum collegium hæreticari valebit, quare sequeretur, qu... tota congregatio fidelium potest incurrere hæreticam prauitatem; quod doctrinæ euangel... æ ... uersatur aperte. Septimo sic: qui potest errare contra fidem, potest contra præcepta aliquid impe... re, ei autem, qui potest contra diuina præcepta imperare, non est necesse in omnibus obedir... q... secundum sententiam beati Petri *Act. 5.* potius obediendum est Deo, quam contra Deum iube... ergo Papa potest errare contra fidem, non est necesse Papæ in omnibus obedire: quia sacris can... bus obuiare videtur. Gregor. enim, vt habetur *dist. 19. c. nulli*, ait: *nulli fas est vel velle vel posse tran... Apostolicæ sedis præcepta*, & idem Greg. vt habetur dist. 19. c. 1. *præceptis Apostolicis non superbia resi... tur, sed per obedientiam quæ à sacra Romana ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt salutifere impleantur*. E... his verbis patet, quod præceptis Papæ est in omnibus obediendum, & per consequens err... non p... test. Octauo sic: si Papa potest hæreticari, posset ab homine iudicari, sed Papa non potest ab homine iudicari, sicut sacri canones attestantur, ergo Papa hæreticari non potest.

Cap. V.

In quo ponuntur responsiones ad præcedentes quarti capituli rationes.

D*isc.* Quãuis illæ rationes videãtur mihi difficiles; tñ conclusioni nequeo assentire. Vnde qualit... respondeatur ad eas declara. *Mag* Ad primã earũ respõderur, quod in illa communitate, quæ n... e... sibi ipsi relicta, sed est præseruata ab eo, qui errare nõ potest, potest esse iudiciũ certũ de dubiis, ... qlibet de illa cõmunitate sigillatim possit errare, & hoc, quia nullus eorũ specialiter pseruatur, ... n... errare sicut cõmunitas pseruatur, sic est de ecclesia militãte: quia quilibet in ecclesia militate in m...

[illegible] condum suæ voluntatis arbitrium [illegible] diuina, vel à fide catholica deuiare, communitas autem Christianorum sic [illegible], quod si vnus à fide exorbitauerit, alius firmus in fide diuino munere permanebit, vnde si papa contra fidem [illegible]rtauerit, alius Christianus, vir vel mulier, minime à fide recedet. *Discipul.* Nonne talis modus arguendi valet, quilibet Christianus potest errare contra fidem, ergo tota Christianorum communitas potest errare contra fidem. *Magist.* Talis modus arguendi vt multi dicunt non valet, sed est fallacia figuræ dictionis, quia sæpe a nomine, quod non est collectiuum, ad nomen collectiuum est fallacia figuræ dictionis, sicut hoc, quilibet de populo potest sustentari de vno pane in die, ergo populus potest sustentari de vno pane in die. Et sicut hoc, vtraq; pars contradictionis potest esse vera, ergo contradictoria possunt esse vera. *Discip.* Non placet mihi, quod circa rationalem scientiã te diffundas, ideo refer quomodo ad alias rationes respondetur. *Mag.* Ad secundam rationem respondetur, quod quamuis ad hæreticum causæ sint minime deferendæ, ad illum tamen, qui hæreticus potest fieri, antequã efficiatur hæreticus, sunt causæ fidei deferendæ. Et ideo licet possit in prauitatem labi hæreticam, antequam tamen labatur, sunt causæ fidei deferendæ ad ipsum, sed si hæreticam incurrerit prauitatẽ, tunc non est ad ipsum quæstio fidei deferenda. Ad tertiam rationẽ dicitur, quod illæ scripturæ & decretales papæ inter scripturas canonicas, hoc est autenticas & veneratione dignas, sunt recipiendæ, quæ scripturæ diuinæ aut sacris auctoritatibus patrũ sanctorum non inueniuntur aduersæ, & de huiusmodi sanctionibus, scripturis & epistolis papæ loquitur Aug. & Agatho papa, & alii sancti patres, scripturæ autem & epistolæ papæ, quæ sacræ paginæ & sacris dogmatibus contradicunt, sunt à cunctis fidelibus respuendæ, teste Gratiano, qui *di. 19. c. hoc autem*, ait: *hoc autem* (scilicet quod decretales paris auctoritatis sint cum canonibus) *intelligendum est de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec præcedentium patrum decretis nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur*, & ibidem § *quia ergo*, ait: *Quia ergo illicite & non canonice, sed contra decretum prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, vt probat Felix & Gelasius, qui Achatium ante Anastasium excommunicauerunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achatium postea damnauit, ideo a Romana ecclesia repudiatur & a Deo percussus esse legitur.* Ex his verbis colligitur, quod papa potest scribere decretales, quæ non sunt à catholicis acceptandæ, quod quidam exemplo probare conantur, nam decretales seu etiam scripta Ioh. 22. decretalibus & rescriptis Gregorii 9. Innoc. 4. Alexand. 4. Nicolai 3. & Clementis 5. & quorundam aliorum summorum pontificum, & ad ea quæ ad dogmata fidei spectant, obuiant & repugnant, contraria autem non sunt à catholicis recipienda, ergo vel scripta Iohan. 22. vel prædictorum summorum pontificum sunt à catholicis respuenda. Ad quartam rationem respondetur, quod summo pontifici in veteri lege & iudici oportebat omnes in talibus difficultatibus & ambiguis obedire, quando iuxta legem diuinam & veritatem iudices iudicabant, si autem contra diuinam legem aliquid præcepissent, non fuisset obediendum eisdem, sicut ex *li. Deuterono. c. 13. & 17.* colligitur euidenter. Quod autem sacerdotes summi veteris legis, & etiam iudices principales poterant contra legem Dei iubere, & contra fidei veritatem errare, constat ex hoc, quod plures eorum à veritate iudicii & fidei deuiauerunt, sicut per plura exempla posset ostendi, quod plures summi pontifices sacerdotes circa tempora Machabeorum legem Domini reliquerunt. Vrias enim sacerdos obediens regi Achas cõtra legem extrexit altare, sicut habetur *4. regum 16.* Summi etiam sacerdotes tempore Christi in multis contra legem errauerunt, iudices etiam Hebræorum nonnulli post Iosue contra legem egerunt, & omnes reges præter Dauid Ezechiam & Iosiam, idololatriam commiserunt, quare & summi sacerdotes & iudices in veteri lege cõtra legem potuerunt iubere: in quo etiã non erat obediendum eisdẽ: & consimiliter est de summo pontifice tenendum, quod errare potest contra legem diuinã: si tamen non errauerit, eius est standum sententiæ. Ad quintam dicitur, quod papatus officiũ non necessario confert suscipienti sanctitatem, plures enim summi pontifices in officio exercentes flagitia enormia commiserunt. Beatus enim Marcellinus idololatrauit. Anastasius secundus hæresim fautoriam hæreticorum incurrit. Stephanus papa Formosum papam defunctum persequebatur inique, omnes ordinationes eius irritas discernendo. Quin etiam corpus Formosi in concilio positũ, & papali [illegible]xutum, [illegible]icali habitu indui: & duobus digitis dexteræ eius abscissis manus eius in Tiberim [illegible] præcepit. Sergius 4. papa Formosum papam de sepulchro extractum, & in sede pontificali ha[illegible] d[illegible] tali[illegible] du[illegible]ũ ipsum decollari præcepit, & in Tiberim iactari, & omnes per Formosum pa[illegible]atos deordinauit inique, Ioh. 3. venator & lubricus fœminas publice tenuit, Iohanni Diaco[illegible]li nasum, & cuidam subdiacono manum amputari præcepit, qui tandẽ extra papatu pri[illegible] B[illegible]us septimus deprædata primũ ecclesia sancti Petri Iohanni Cardinali Diacono ocu[illegible]r secundus Dæmones in papatu consuluit. Liquet ergo quod papatus non confert [illegible]itatem. Ad decretum autẽ Symachi respondetur, quod nequaquam Symachus papa [illegible]re quod nemo possit esse papa, nisi sanctus: cum constet multos scelestissimos viros fuisse [illegible]o residentes, sed vult asserere Symachus papa, quod ad papatus officiu sublimatus p[illegible] [illegible]nctus, etiam licet prius fuisset malus, nisi contrarium euidenter appareat, & ideo [illegible] sanctũ, sed *quis sanctum esse dubitet?* quasi dicat nemo debet dubitare male suspica[illegible] assumptus ad papatũ sit sanctus, nisi contrariũ constiterit euidenter, & sic ex[illegible] *si quandoq; forte Apostoli non essent boni, semp præsumuntur esse boni*, obiiciens in [illegible] *[illegible]ariũ est 19. di. Anastasius & 26. di. c. 1. §. nunc autẽ?* ad quã obiectionẽ respõd[illegible]s ait: *[illegible] p[illegible]nt, sed quod sancti præsumuntur, donec contrariũ cõstet*, & infra, *quod hoc dicitur quod*

præsumuntur semper benefacere: intelligitur de his quæ bene possunt retorqueri ad bonum & ad mal[illegible] *semper in dubio pro ipsius facto præsumitur, sed certe hec idem est in quolibet sacerdote, vt 13. q. 3. absit, & eadem dist. c 1. & c. 16. q. 1. si clericatus, respondeo: hoc verum est, sed tamen hoc magis præsumitur pro papa, vt 93. di.* [illegible] *vnde sacrilegii instar esset disputare de facto suo, vt 18. q. 4. c. qui autem* Ad sextam rationem respon[illegible] sicut ad primam, quod non est vniuersaliter verum quod si quilibet de collegio potest errare, qu[illegible]d totum collegium potest errare, sed quandoque collegium specialiter præseruatur, si etiam Domin[illegible]us aliquis temporalis posset aliquod monasterium conseruare impediendo omnes similiter occid[illegible] quamuis nullam vnam singularem personam, quamdiu essent multi, vellet defendere, sed si contingeret omnes occidi præter vnum, illum defenderet quousque alius sibi in eodem monasterio iungeretur; & ex tunc illum sibiipsi relinqueret: talis Dominus monasterium conseruaret, & tamen n[illegible]lum de monasterio conseruaret, nisi tantum ad tempus. Ad septimam rationem respondetur, quod non est obediendum papæ, si aliquid præcipit contra legem Dei vel bonos mores, si enim præci[illegible] fornicari, aut idolis immolare, vel dæmones inuocare, aut fidem Christi negare, vel aliquid de se malum, non esset sibi obediendum. sacri autem Canones loquuntur in casu, in quo papa præcepit aliquid licitum ad suum spectans officium. Ad vltimam respondetur, quod in casu potest papa iudicari ab homine.

Cap. VI.

Vbi proponitur secunda quæstio huius libri, scilicet vtrum collegium Cardinalium possit hæretica prauitate maculari. Quod non, decem rationibus hic probatur: ad quas respondetur cap. 8. huius.

D*iscipulus.* Post prædicta de papa cupio scire, quid de collegio cardinalium sentiant littera[illegible]n scilicet omnes existiment, quod collegium Cardinalium possit hæretica prauitate respergi. *Mag.* De hoc sunt opiniones contrariæ, nam aliqui arbitrantur, quod totum collegium cardinalium hæreticari non potest, & huius opiniones videtur esse frater G. qui (vt à quibusdam de ordine Fratrum Minorum audiui) hoc in quodam processu facto contra Fratrem M. asserit manifeste. P[illegible]o h[illegible] autem assertione multis modis arguitur. Primo sic: ecclesia Romana hæreticari non potest, *24. q.* [illegible] *pudenda & c. à recta & c. memor,* vbi dicit Sixtus papa: *Memor sum sub illius nomine præsidere ecclesia, cuius confessio à Domino Iesu Christo glorificata est: Et cuius fides nullam hæresim vnquam fouet, sed omnes quidem* [illegible] *reses destruit,* ista autem ecclesia (cui præfuit Sixtus) fuit ecclesia Romana, ergo ecclesia Romana [illegible]reticari non potest, sed illa Romana ecclesia non est papa; quia papa præest Romanæ ecclesiæ, [illegible]lus autem sibiipsi præesse potest, ergo papa non est Romana ecclesia, quæ hæreticari non potest [illegible] vniuersalis ecclesia est Romana ecclesia: quia Romana ecclesia est magistra aliarum ecclesiarum caput, vniuersalis autem ecclesia non est caput aliarum ecclesiarum, sed est totum corpus, nec p[illegible] dici, quod Romana ecclesia est populus Romanus, vel clerus cum populo, vel totus clerus, con[illegible] hendens totum collegium Cardinalium tanquam partem, nam ad Romanam ecclesiam spe[illegible] d[illegible] aliis ecclesiis ordinare, sicut ex sacris canonibus colligitur euidenter, hoc autem non pertin[illegible] ad [illegible]pulum Romanum, nec ad clerum & populum, nec ad totum clerum Romanum qui comprehe[illegible] collegium Cardinalium tanquam partem, ergo per ecclesiam Romanam solummodo collegium [illegible]dinalium debet intelligi: & per consequens idem collegium hæreticari non potest. Secundo si[illegible] des Apostolica hæreticari non potest, teste Eusebio papa, qui, vt habetur *24. q. 1 c. in sede,* ait: *In sede postolica extra maculam semper est seruata catholica religio,* sedes autem Apostolica non est papa, qui præsidet Apostolicæ sedi: nec est populus Romanus, nec clerus, ergo est collegium Card[illegible] e[illegible] collegium Cardinalium hæreticari non potest. Tertio sic. Illud collegium, quod solu[illegible]m mo[illegible] non aliud) habet potestatem eligendi summum pontificem, qui est caput ecclesiæ, hæreticar[illegible] test: quia si illud collegium esset hæreticum, esset priuatum potestate eligendi summum pontifice[illegible] quia hæretici summum pontificem non debent eligere, & per consequens tota ecclesia car[illegible] p[illegible] state eligendi summum pontificem: quod est inconueniens reputandū, sed ad solum co[illegible]gium [illegible]dinalium spectat potentia eligendi summum pontificem, vt ex decreto Nicolai papæ [illegible]quod po[illegible]ur *di. 79.* colligitur, ergo collegium Cardinalium hæreticari non potest. Quarto sic: illud [illegible]ium, a[illegible] quod spectat papam, si exorbitauerit à fide, corrigere & iudicare, non potest contra [illegible]em [illegible]are [illegible] si potest contra fidem errare, non est papa eorum subiectus iudicio: immo etiam alii Constiani [illegible] essent necessario eorum subiecti iudicio in causa fidei, quia posset ab [illegible]is, si errarent, ap[illegible]ellare e[illegible] multo fortius papa non esset eorum subiectus iudicio, sed collegium Cardinalium pot[illegible] p[illegible]p[illegible] rentico iudicare, quod probatur exemplo eorum: qui Anastasium secundum, vt habetur *dist 19.* [illegible] diauerunt propter hæreticam prauitatem, illi autem fuerunt Cardinales. ergo ad Car[illegible]al[illegible] spe[illegible] papam de prauitate hæretica iudicare, & per consequens collegium Cardinalium hæreticari [illegible] test. Quinto, illud collegium hæreticari non potest, quo hæreticato collegio tota mul[illegible] [illegible]stianorum hæreticaretur: quia, vt habetur *6. q. 1. c. verum.* capite languente facilite reliqua m[illegible] [illegible]ia c[illegible] poris inficiuntur, collegium autem Cardinalium est caput Christianitatis, ergo hæreticato c[illegible] Cardinalium faciliter hæreticaretur tota Christianitas, sed tota Christianitas hæreticari non po[illegible] ergo collegium Cardinalium hæreticari non potest. Sexto sic: si collegium Cardinalium pos[illegible]t hæreticari, multo magis quodlibet aliud collegium potest hæreticari, & ita nullum esset colleg[illegible]

ſtianorum, quod non poſſet hæreticam prauitatem incurrere, ergo tota Chriſtianitas poteſt hæretica prauitate reſpergi: quod eſt minime concedendum, ergo collegium Cardinalium hæreticari non poteſt. Septimo ſic: Illud collegium hæreticari non poteſt, cui nullus Chriſtianus in his, quæ fidei ſunt, audet reſiſtere, nec contra ipſum fidem catholicam defendere: quia tali collegio hæreticato tota fides periclitaretur, ſed collegio Cardinalium nullus audet in his, quæ fidei ſunt, reſiſtere Chriſtianus, nec contra idem collegium aliquid tangens fidem defendere, ergo &c. Octauo ſic: Collegium Cardinalium eſt nobilius & dignius collegio epiſcoporum, nam Cardinales in Romana curia ipſis præferuntur, ſed collegium ipſorum epiſcoporum ſuccedit collegio Apoſtolorum, quod hæreticari non potuit, ergo nec collegium epiſcoporum poteſt hæreticari: & per conſequens multo fortius nec collegium Cardinalium. Nono ſic: Illud collegium, quod de hæreſi accuſari nullatenus poteſt, non poteſt hæreticari, ſed collegium Cardinalium accuſari non poteſt de hæreſi, niſi ab inferioribus, inferiores autem ſuperiores accuſare non poſſunt, ſecundum Canonicas ſanctiones, ergo collegium Cardinalium de hæreſi accuſari non poteſt: & per conſequens hæreticari nequit. Decimo ſic: Illud collegium, in cuius fide ſaluantur ſimplices, hæreticari non poteſt: quia illo hæreticato collegio ſimplices ſaluari nequirent, ſed ſimplices ſaluantur in fide maiorum, inter maximos autem maximi ſunt Cardinales, ergo ſimplices ſaluantur in fide Cardinalium, ergo collegium Cardinalium hæreticari non poteſt.

CAP. VII.

In quo ſecundum opinionem aliorum ad oppoſitum arguitur decem rationibus, probando quod collegium Cardinalium poſſit hæretica prauitate fœdari: ad quas reſpondetur, c. 9. huius.

Diſcip. Narra aſſertionem contrariam cum motiuis ſuis. *Mag.* Quidam indubitanter tenent, quod collegium Cardinalium in fide eſt nullatenus confirmatum: ſicut nec collegium Monachorum & aliorum clericorum, & ideo hæreticari poteſt, nec eſt certum, quod nunquam contra fidem errabit; ſicut nec eſt certum, quod errabit contra fidem. Iſti aſſertores hanc aſſertionem multis rationibus fulcire nituntur. Quarum prima eſt hęc: Nulli particulari collegio per ſummum pontificem voluntarie & ad placitum inſtituto debet attribui, quod contra fidem errare non poteſt. Quia quod aliquod collegium contra fidem errare non poſſet, aliter probari non poteſt, niſi quia Chriſtus promiſit fidelibus catholicam fidem vſque ad finem ſeculi permanſuram. Verba autem Chriſti promittentis fidem vſque ad finem ſeculi permanſuram de nullo collegio particulari à ſummo pontifice inſtituto debent intelligi: quia Chriſtus promiſſionem ſuam in ordinatione ſummi pontificis nequaquam inſtituit, collegium autem Cardinalium eſt collegium particulare à ſummo pontifice voluntarie & ad placitum inſtitutum. Quia nec à Chriſto nec ab Apoſtolis legitur inſtitutum: eo quod nec in ſcriptura ſacra nec in geſtis Apoſtolorum de Cardinalibus aliqua mentio reperitur. Ergo temerarium eſt dicere, quod collegium Cardinalium nunquam contra fidem errabit. Secundo: Illud collegium, quod ſummus pontifex poteſt deſtruere vel caſſare, non eſt illa eccleſia, quæ errare non poteſt, quia illa eccleſia, quæ non poteſt errare, non poteſt eſſe nulla *24. q. 1. putanda*, & per conſequens à ſummo pontifice deſtrui & caſſari non poteſt, ſummus autem pontifex ſicut collegium Cardinalium inſtituit, ita poſſet illud collegium deſtruere vel caſſare: quia poſſet Cardinalibus morientibus alios minime ſubrogare, nec in hoc diceretur præcepti diuini transgreſſor; eo quod de Cardinalibus creandis nullum inuenitur præceptum diuinum, ergo collegium Cardinalium non eſt illa eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt. Tertio ſic: Illa eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt, poſt tempora Apoſtolorum non incepit, quia eccleſiæ, quæ erat temporibus Apoſtolorum, promiſit Chriſtus ſe cum ea vſq; ad finem ſeculi permanſurum, cum dicitur Matt. vltim. *vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi.* In quibus verbis Chriſtus innuit manifeſte: quod ab illo tempore vſq; ad finem ſeculi nunquam eccleſia à fide catholica eſſet receſſura, & illa eccleſia, quæ errare non poteſt, poſt tempora Apoſtolorum nequaquam incepit, collegium autem Cardinaliũ poſt tempora Apoſtolorum incepit, ergo collegium Cardinalium non eſt illa eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt. Quarto ſic: Illud, quod eſt inferius papa, non eſt eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt, quia ſicut papa contra fidem poteſt errare, ita omne collegium inferius ipſo poteſt contra fidem errare, collegium autem Cardinalium eſt inferius papa, ergo poteſt contra fidem errare. *Diſcip.* Per hanc rationem probaretur, quod tota congregatio fidelium poteſt contra fidem errare, qa tota eſt inferior papa. *Mag.* Reſpondetur quod non procedit ratio de tota congregatione fidelium: quia quando ſedes Apoſtolica non vacat, tota congregatio fidelium non eſt inferior papa, quia comprehendit papam: ſed tota fidelium multitudo præter papam eſt inferior papa, & de illa conceditur, quod poteſt errare contra fidem, quia ſecundum eos fides poteſt in ſolo ſummo pontifice permanere. *Diſcipul.* Compleas alias rationes. *Magiſt.* Quinta ratio eſt hæc, de illa ſola eccleſia firmiter eſt tenendum, quod non poteſt contra fidem errare, de qua firmiter eſt credendum, quod extra ipſam non eſt ſalus, ſed extra collegium Cardinalium poteſt eſſe ſalus, multi enim ſaluantur, qui Cardinales non ſunt, ergo collegium Cardinalium non eſt illa eccleſia, quæ errare non poteſt. Sexto ſic: ſicut omnis perſona, quæ poteſt errare in moribus, poteſt etiam errare contra fidem, ita etiã omne collegiũ, quod poteſt peccare contra bonos mores, poteſt peccare contra fidẽ, ſi enim eſſent

duo

duo vel tres Cardinales tantummodo non esset necesse quod aliquis eorum esset in caritate; nimo potest quilibet eorum esse in peccato mortali, constat autem, quod nonnunquam viri sceleratissimi ad Cardinalatus officium assumuntur, ergo idem collegium potest contra fidem errare. Septimo sic: Illud collegium, quod potest errare contra minora & faciliora, potest etiam errare contra maiora & difficiliora, minus autem & facilius est eligere summum pontificem, quam causas fidei diffinire, collegium vero Cardinalium potest errare contra electionem summi pontificis, manifeste enim errauit, quando mulierem in papam elegit, potest etiam papam per symoniam eligere, sicut aperte insinuat Glo. *di. 59. c. si quis pecunia*, ergo collegium Cardinalium in diffiniendo causas fidei potest errare. Octauo collegium Cardinalium nec sanctitate nec fidei firmitate collegium Apostolorum excedit, hæc considerantibus vitam & mores eorum est tam nota, quod probatione non indiget, sed collegium Apostolorum potuit errare, & errauit, tempore enim passionis Christi nullus eorum fixus in fide remansit, ergo collegium Cardinalium potest errare contra fidem. *Discip.* Ista ratio non videtur concludere, quia collegium Apostolorum, licet ante missionem sancti Spiritus errauerit, tamen post dictam missionem non errauit. *Magist.* Non videtur illis, quod hoc impediat argumentum: quia collegium Apostolorum non solum post missionē sancti Spiritus, sed etiam ante passionem Christi ... beriori gratia sanctitatis & veritatis illuminatione maiori præfulgebat, quam collegium Cardinaliū, ipsos enim ante Christus multipliciter commendauit, dicens Matt. 5. *Vos estis lux mundi, vos estis sal terræ*, & Ioh. 15 *Iam non dicā vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius, vos autē dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui a patre meo nota feci vobis*. Et de firmitate eos commendauit, Luc. 22. dicens: *vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis*, si ergo Apostoli, qui comparantur cedris, secundum beatum Greg. a fide poterant deuiare: temerarie Cardinales (qui in omni vēto doctrinæ tanquam arundines agitantur,) dicuntur non posse à veritatis tramite aberrare. Nono sic: nulla dignitas ecclesiastica viatorem sanctificat, nec Inobliquabilem à fide constituit, hæc ex auctoritatibus allegatis supius approbatur aperte, quod etiam ex verbis Chrys. quæ ponuntur *di. 19 c. multi*, colligitur, ait enim *non locus sanctificat hominem*, & infra: *qui bene sederit super cathedram, honorem cathedræ accipit: qui autem male sederit, iniuriam cathedræ facit.* Ex his verbis datur intelligi, quod dignitas ecclesiastica nō attribuit sanctitatem: & per consequens non confert impossibilitatem errandi contra fidem, sed tota multitudo Cardinalium ante dignitatem Cardinalatus adeptam potuit errare contra fidem, ergo eadem multitudo post dignitatem Cardinalatus adeptam, potest contra fidem errare. Decimo sic: collegium eminentius & superius collegio Cardinalium sc. collegium archiepiscoporum & episcoporum, potest errare contra fidem, ergo multo magis collegium Cardinalium potest errare contra fidem. Hic essent duo prænotanda. Primum sc. quod collegium archiepiscoporum & episcoporum est eminentius collegio Cardinalium; quod ex hoc ostenditur, quod olim Cardinales Romanæ ecclesiæ ad archiepiscopatus electi & assumpti fuerunt, secundum quod ex *Registro* Innocentii, & *gestis Romanorum pontificum* habetur, non debet autem aliquis eligi de statu maiori ad minorem, licet e conuerso, ergo status archiepiscoporum est maior statu Cardinalium. Secundum prænotandum est: quod collegium aut communitas archiepiscoporum & episcoporum potest contra fidem errare, quod patet ex hoc, quia Christus non ꝓmisit, quod fides catholica esset in episcopis vsq; ad finem seculi permansura. Vndecimo sic: de vna sola ecclesia militante dicitur, ꝙ non potest errare contra fidem, collegium autē Cardinaliū non est ista ecclesia, licet sit pars huius ecclesiæ: sicut etiam ecclesia Parisiens. est pars istius ecclesiæ, ergo congregatio Cardinalium potest errare contra fidem. Confirmatur hæc ratio: quia quod competit toti ecclesiæ, non est attribuendum parti ecclesiæ, etiam principali, nisi hoc possit per rationem necessariam vel auctoritatem apertam ostendi, collegium autem Cardinalium est pars ecclesię, quæ errare non potest contra fidem, ergo non posse errare contra fidem non debet attribui collegio Cardinalium: cum nec per rationem necessariam, nec per auctoritatem apertam possit ostēdi. Duodecimo sic: Illud collegium, quod contra fidem errare non potest, non indiget aliorum consilio pro conclusionibus fidei terminandis, collegium autem Cardinalium sępe in conclusionibus fidei terminandis aliorum consilio orthodoxorum indiget, aliter enim pro conclusionibus huiusmodi superfluum esset generalia concilia celebrare, ergo concilium Cardinalium potest contra fidem errare.

CAP. VIII.

Soluit rationes sexti capituli tenendo, quod collegium Cardinalium possit errare, vbi nota, quod ecclesia Romana & sedes Apostolica multipliciter sumuntur.

D*iscipul.* Durum mihi videtur asserere, collegium Cardinalium posse contra fidem errare: & tamen rationes ad hoc inductæ apparent difficiles, quamobrem qualiter ad rationes vtriusq; partis respondetur, ostende. Et primo quomodo respondetur ad rationes pro prima assertione. *Magist.* Ad primam istarum respondetur, ꝙ *Romana ecclesia* multipliciter accipitur, aliquando enim accipitur pro vniuersali ecclesia: aliquando pro papa: aliquando pro clero & Romano populo: aliquando ꝓ collegio Cardinalium. Illa autem ecclesia Romana, quæ errare non potest, est vniuersalis ecclesia & non collegium Cardinalium. *Discip.* Circa illam materiam non dicas hoc amplius: quia de ea postea te interrogabo, sed dic quomodo respondetur ad secundam rationem. *Mag.* Ad secundam dicunt quidam: quod per *sedem Apostolicam* aliquando intelligitur papa: aliquando diœcesis sua: aliquando papa cū collegio Cardinalium: aliquando vniuersalis ecclesia, illa autem sedes Apostolica, quæ erra

re non

re non potest contra fidem, secundum aliquos, est vniuersalis ecclesia, secundum quosdam vero, est Romana dioecesis. *Discip.* De hoc etiam ad præsens supersedeas, & dic ad tertiam rationem. *Magist.* Ad tertiam rationem respondetur, quod sicut Imperator (qui aliquando habuit potestatem eligendi summum pontificem vt habetur *in decre. di. 63. c. Adrianus & c. in synodo,*) potuit hæreticam incurrere prauitatem, ita etiam illud collegium, quod nunc habet potestatem eligendi summum pontificẽ, potest prauitate hæretica maculari. *Discip.* Si illud collegium hæreticaretur, nullus haberet potestatem eligendi summum pontificem: & ita in ecclesia Dei de eligendo summo pontifice non esset sufficienter prouisum. *Mag.* Respondetur, quod sufficienter prouisum est, quia si collegium Cardinalium hæreticaretur, electio deuolueretur ad Romanus, si autem (sicut dicunt aliqui) esset possibile, quod omnes Romani hæreticarentur, potestas eligendi summum pontificem deuolueretur ad alios orthodoxos. *Discip.* De hoc tecum post collocutionẽ habebo, narra, quomodo respondetur ad quartam rationem. *Mag.* Respondetur ad illam rationem distinguendo: quia aut papa publice & notorie incidit in hæresim manifestam explicite iam damnatam, & in illo casu non solum collegium Cardinalium (si in fide permanserit) sed etiam dioecesanus loci, in quo moratur papa, haberet papam effectum hæreticum iudicare, & tunc negatur maior illius rationis, quia sicut papa effectus hæreticus est subiectus iudicio dioecesani fidelis, qui tamen potest errare: ita etiam papa effectus hæreticus est subiectus iudicio collegii Cardinalium in fide manentium, quod tamen potest hæreticari: quo hæreticato non haberet de papa iudicare, aut papa incidit in hæresim damnatam solummodo implicite, & tunc non collegium Cardinalium, sed collegium generale habet iudicare de ipso. *Discip.* Quomodo potest aliquis, qui errare potest, de papa hæretico iudicare? *Magist.* Respondetur quod sicut episcopi & inquisitores hæreticæ prauitatis, de quibus non est dubium, quin possint errare contra fidem, si tamen non errauerint, sed in fide permanserint orthodoxa, possunt de aliquo alio, ita & de papa effecto hæretico iudicare. *Discip.* Dic ad alias rationes. *Magist.* Ad quintam respondetur, quod hæreticato collegio Cardinalium non propter hoc hæreticatur tota multitudo Christianorum, quod autem dicitur capite languente &c. hoc de multis membris continet veritatem, non tamen semper de omnibus membris verificatur, tempore enim Anastasii tertii caput (scilicet Anastasius, qui fuerat papa) languebat hæretica prauitate, & tamen multa membra sana & integra permanebant. Ad sextam rationem respondetur dupliciter, vno modo, concedendo quod nullum est collegium neq; prælatorum, neq; religiosorum, neq; laicorum, neq; clericorũ, neq; virorum, neq; mulierum, quod non possit errare contra fidem, collegium tamen vniuersaliter Christianorum, quod de facto comprehendit viros & mulieres, Deus nunquam permittet contra fidẽ errare, aliter dicitur, quod totum collegium Romanæ dioecesis non potest errare contra fidem, neque valet consequentia: collegium Cardinalium potest errare contra fidem, ergo quodlibet aliud Collegium particulare potest errare contra fidem. Interdum est aliqua prærogatiua, quæ competit toti, q̃ non est attributa parti, & ideo licet secundum istos tota Romana dioecesis non possit errare contra fidem: tamen collegium Cardinalium, quod est pars dioecesis, poterit errare contra fidem. Ad septimam respondetur, quod si collegium Cardinalium contra fidem erraret, inuenirentur alii Christiani, qui eis auderent resistere: quia timor mortis eos nequaquam retraheret à confessione & defensione catholicæ veritatis, sicut temporibus imperatorum, qui erãt Domini mundi & multo maioris potestatis temporalis, quam sint cardinales, multi sancti martyres confitebantur fidem catholicam & pro viribus defensabant. *Discip.* Nunc non inuenirentur tales. *Mag.* Dicitur quod sic, si enim nunc quamplurimi seculares se ꝓ defensione temporalium contra totum collegium Cardinaliũ opponunt, non est incredibile reputandum, quin aliqui se exponerent ꝓ defensione fidei, si collegium Cardinaliũ fidem catholicam expugnaret. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad octauam rationem. *Mag.* Ad octauam rationem dicitur, quod collegium episcoporum potest errare contra fidem, nec est certũ nec per scripturam diuinam, nec per doctrinam vniuersalis ecclesiæ, nec per doctrinam sanctorũ, quod omnes episcopi tempore Antichristi vel aliquo alio tempore à fide catholica minime errabunt: imo existimant aliqui, quamuis ad hoc fundamentum solidum haberi non possit, quod sicut pontifices & Pharisæi crucifixerunt Christum, ita episcopi & religiosi & clerici erunt principales sectatores Antichristi, nec aliquis clericus vel religiosus sibi opponet. *Disc.* Hoc est temeratie dictum, etiam esto q̃ non sit certum, an aliqui clerici Antichristo resistant: ideo transi & indica, quomodo respondetur ad rationem nonam. *Mag.* Ad nonam dicitur, quod collegium Cardinalium posset accusari de hæresi, & cum dicitur, inferiores superiorem accusare non possunt, hoc negatur in multis casibus. Ad decimã [illegible] ndetur, quod simplices non saluarentur in fide Cardinalium, sed saluarentur si hæreticarentur i[illegible] e Apostolorum, vel aliorum sanctorum, qui credebant explicite illud, quod simplices credunt imp[illegible] vnde quod dicitur, quod simplices saluantur in fide maiorum, vel in ecclesiæ, debet intelligi, q[illegible] d[illegible] an ur in illa fide, quæ fuit in Apostolis explicite, & adhuc est in maioribus, si maiores nõ [illegible] ces in lege diuina, & sunt catholici & fideles, si enim soli illiterati, vel paruã habentes notitiam [illegible] lege [illegible] na essent catholici, & omnes episcopi & religiosi ac clerici essent hæretici, quamuis illiterati [illegible] n[illegible] ederent explicite multa, quæ spectant ad fidem: credentes tamen illam esse veram fidem, qua [illegible] prædicauerunt Apostoli, pro qua sancti martyres sunt occisi, saluarentur in h[illegible] orum, scilicet Apostolorum & aliorum sanctorum, qui credebant explicite, quod credunt isti implicite.

Cap. IX.

Soluit rationes septimi capituli defendendo pro prima opinione, quod collegium Cardinalium hæreticari non potest.

Discipulus. Audiui, quomodo tenentes aliam assertionem respondeant ad rationes pro prima assertione, nunc affecto scire, quomodo primi assertores nituntur soluere rationes inductas pro secunda assertione. *Magist.* Ad primam dicitur, quod sicut secundum patres sanctos Christus im[illegible]diate dedit papatum Romanę ecclesiæ, & tamen de hoc nulla mentio in scriptura diuina habetur [illegible] Christus promisit, quod Romana ecclesia esset vsq; ad finem seculi duratura, Romana autem ecclesia est collegium Cardinalium, cum vero dicitur, collegium Cardinalium est constitutum a summo pontifice. Respondetur, quod quamuis ita sit, tamen succedit priori collegio, quod errare non potuit: & ideo nec ipsum potest errare contra fidem. Ad secundam dicitur, quod summus pont[illegible]x non potest collegium Cardinalium destruere vel cassare, sicut nec potest statutum ecclesiæ immutare *5. q. 1. quæ ad pœnitentiam.* Ad tertiam autem dicitur, quod collegium Cardinalium succed[illegible] [illegible]li ecclesiæ, quæ temporibus Apostolorum errare non potuit, & ideo non potest errare. Ad quartā conc[illegible]ditur, aliqua ecclesia inferior papa non potest errare contra fidem, sicut ecclesia Romana, cui præsidet papa, est inferior papa, & tamen non potest errare in fide. Ad quinta dicitur, quod nullus, qui est sic extra collegium Cardinalium, in his, q̄ concedit collegium Cardinalium, aduersatur fide, potest saluari, q̄uis saluari possit, licet non sit Cardinalis. Ad sextam dicitur, q̄ collegium totum Cardinaliū, etiā si non essent nisi duo, non possent errare cōtra bonos mores, q̄a præseruarentur à Deo. Ad septimam dicitur, quod sicut aliquando ecclesia præseruātur circa maiora & non circa minora, ita congregatio a Deo præseruatur, ne fidei catholicæ iacturam sustineat, quam tamen Deus patitur in multis pressuris & angustiis corporalibus tribulari: ita collegium Cardinalium præseruatur, ne er[illegible] in electione summi pontificis. Ad octauam dicitur, quod nec ex sanctitate, nec ex fidei firmitate Cardinalium maiori, quam habuerunt Apostoli, est quod collegium Cardinalium errare non potest, sed ex promissione Christi, vnde illud argumentum, si valeret concluderet, quod omni tempore post Apostolos potuit congregatio fidelium errare contra fidem, quia in congregatione fidelium post[illegible] pota Apostolorum nec maior sanctitas nec maior fidei firmitas quam in Apostolis fuit inuenta. Ad nonam dicitur, quod dignitas ecclesiastica nec sanctificat nec inobliquabilem in fide instituit aliqua personam, tamen Christus præseruat ab errore contra fidem aliquod collegium habens aliquam specialem dignitatem, quemadmodum religio Christiana nec sanctificat nec inobliquabilem reddit aliquam personam, Christus tamen præseruat collegium suscipientium religionem Christianam [illegible] erret contra fidem. Ad decimam dicitur dupliciter, vno modo, quod collegium archiepiscoporum & episcoporum non potest contra fidem errare, & isti concedunt, quod præter congregationem fidelium sunt plura collegia particularia, quæ contra fidem errare non possunt, sc. collegium [illegible]dinalium & collegium episcoporum. Aliter dicitur, quod collegium Cardinalium, quantum ad [illegible] qua, est eminentius collegio episcoporum, licet quantum ad aliqua sit inferius ipso, & ideo licet [illegible]dinales valeant eligi ad episcopatus, poterit tamen collegium episcoporum vel ipsorum cardinal[illegible] esse confirmatum in fide. Ad vndecimam dicitur, quod de vna sola ecclesia militante in generali [illegible]seritur, quod non potest contra fidem errare, cum hoc tamen stat, quod sit aliqua ecclesia partic[illegible]ris, quæ non possit errare contra fidem, sicut conceditur quod congregatio fidelium errare non [illegible]test, & tamen simul cum hoc conceditur, quod concilium generale contra fidem errare non pot[illegible] Ad vltimam dicitur, quod collegium Cardinalium in quæstionibus fidei terminandis requirit al[illegible]rum concilium, vt magis autenticetur per consensum plurium determinatio eorum.

Cap. X.

In quo ponitur alia quæstio incidens ex præcedentis tractatione, vtrum sc. Papa cum collegio Cardinalium simul possit hæretica prauitate maculari, & circa hanc ponuntur duæ opiniones.

Discip. Exiguitati meæ videtur, quod ad rationem septimam, octauam & nonam f[illegible] re[illegible]sponsum extitit, sed ad rationes alias responsiones nequaq̄ intelligo: quarum tamen v[illegible]q, a[illegible]pu discussionem maiorem volo differri, nunc autem occasione prędictorum [illegible]re de[illegible] [illegible] sentiunt Scholastici de collegio Cardinalium vna cum papa sc. an papa & h: Cardin[illegible] prauitate hæretica irretiri? *Mag.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones. Qui enim d[illegible]unt, quo[illegible] potest errare contra fidem, etiam illi qui asserunt, quod collegium Cardi[illegible]lium non pote[illegible] [illegible] fidem errare, habent dicere consequenter, quod papa vna cum collegio Car[illegible]inal[illegible]um non potest c[illegible]tra fidem errare, cuius ratio videtur esse præcipua: quia ecclesia Romana non potest c[illegible]ntra fi[illegible] errare, ecclesia autem Romana est papa vna cum collegio Cardinalium, e[illegible]g[illegible] &c.

Item sedes Apostolica errare non potest contra fidem, sedes au[illegible]em Apost[illegible] a papam & [illegible]gium Cardinalium tantummodo comprehendit, ergo &c. Alii ass[illegible]unt mani[illegible] p[illegible]a vna cum collegio Cardinalium potest errare contra fidem, quorum rationes fu[illegible]ament[illegible]es t[illegible]tæ prius. Tum, quia si papa cum Cardinalibus non potest contra fidem err[illegible] frustra ad [illegible] [illegible] dei terminandas generalia concilia cong[illegible]regarentur. Tum quia, de vna [illegible]la [illegible]

p[illegible]ra

ptura diuina, quod errare non potest. Tum quia extra papam & Cardinales est salus. Tum quia omnes possent simul crimine irretiri, ergo omnes etiam possent simul contra fidem errare.

CAP. XI.

In quo ponitur tertia quæstio principalis huius, vtrum ecclesia Romana, seu sedes Apostolica valeat hæretica infici prauitate, & circa hoc sunt 4. principales assertiones, sed subdiuiditur in duas.

Discip. Vtcerno, proposita mea interrogatio dependet ex alia: an scilicet ecclesia Romana seu sedes Apostolica valeat hæretica infici prauitate, ideo de illa differere non postponas. *Mag.* Ex prædictis potes euidenter elicere, quod circa illam interrogationem tuam non omnes consentiunt. Vnde quidam dicunt absque distinctione, quod nec ecclesia Romana, nec sedes Apostolica potest errare contra fidem: intelligentes per Romanam ecclesiam & sedem Apostolicam, papam tantum vel collegium Cardinalium tantummodo, vel simul papam & Cardinales. Alii dicunt, quod ecclesia Romana contra fidem errare nõ potest, intelligentes per Romanam ecclesiam, clerum Romanum, qui papam & Cardinales & alios clericos comprehendit. Alii dicunt, quod ecclesia Romana, quæ comprehendit omnes clericos in quibusdam mundi partibus constitutos, errare non potest. Et quidam istorum dicunt, quod licet aliqui clerici possent errare contra fidem, tamen maior pars nunquã contra fidem errabit. Alii vero dicunt, quod multitudo clericorum potest errare; sed semper aliqui clerici in fide manebunt. Alii autem de ecclesia Romana distinguunt dicẽtes, quod aliquando papa, quandoq; collegium Cardinalium, aliquotiens papa cum Cardinalibus, quandoq; totus clerus Romanus, interdum tota Romana diœcesis, nonnunquam tota congregatio fidelium nomine *Romana ecclesiæ* importatur. Et de ecclesia Romana illo vltimo modo dicta dicunt, quod non potest errare, de papa autem & Cardinalibus, de tota Romana diœcesi, quæ est distincta ab aliis diœcesibus in prouinciis aliis constitutis, concedunt quod potest errare contra fidem. Nec est certum nec per scripturam, nec per doctrinam vniuersalis ecclesiæ, quod ciuitas Romana cum tota regione, quæ spectat ad episcopatum Romanum, cum venerit Antichristus, sibi minime adhærebit: nec etiam ante tempora Antichristi tota discedet à fide Catholica.

CAP. XII.

In quo probatur, quod vniuersalis ecclesia potest Romana ecclesia appellari, duabus rationibus.

Discipul. Miror quod isti dicunt, totam Romanam ecclesiam aliquando congregationem fidelium importare, vnde si hoc possunt trahere ex scripturis autenticis, aperire digneris. *Mag.* Quod per Romanam ecclesiam congregatio fidelium valet importari, ex scriptura nituntur ostendere. Primo sic: Omnis ecclesia Romanorum potest ecclesia Romana appellari, sed omnes fideles possunt appellari Romani. Vnde & beatus Paulus extra totam Italiam natus, antequam Romam venisset, se esse Romanum ciuem asseruit, *actor. 6.* ergo tota congregatio fidelium potest Romana ecclesia appellari. Secundo arguunt sic: Illa ecclesia, quæ non habet maculam neq; rugam neq; aliud huiusmodi, potest Romana ecclesia appellari, teste Pelagio papa, qui, vt habetur *dist. 22. c. quamuis*, loquens de Romana ecclesia ait: *Est ergo prima Apostoli Petri sedes Romana ecclesia, non habens maculam neq; rugam nec aliquid huiusmodi.* Vbi dicit Glo. Ord. *quod vbicunq; sunt boni, est Romana ecclesia.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod tota congregatio bonorum, vbicunque sint, potest ecclesia Romana appellari, & per consequens tota congregatio fidelium potest ecclesia Romana appellari.

CAP. XIII.

In quo probatur quod ecclesia Romana vt distinguitur à tota congregatione fidelium, non potest contra fidem errare, & hoc octo rationibus & quibusdam auctoritatibus, ad quas respondetur infra cap. 14.

Discipulus. Circa interrogationem propositam considero sententias hominum multipliciter variari, de quibus duas tantummodo pertractes ad præsens. Primo enim allega pro prima sentẽtia, qua asseritur, quod Romana ecclesia, quæ distinguitur à congregatione fidelium, sicut pars a suo toto, non potest contra fidem errare, postea pro assertione contraria allegare coneris. *Mag.* Quod ecclesia Romana (quæ distinguitur à tota congregatione fidelium, sicut pars a suo toto) contra fidem errare non possit, multis modis ostenditur. Primo sic: Illa ecclesia, quæ voce euangelica Domini & Saluatoris nostri cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem errare non potest, quia (vt habetur *actor. 5.*)

opus Dei dissolui non potest ab hominibus, si autem illa ecclesia, quæ voce diuina cæteris ec[illegible] prælata, contra fidem erraret, desineret esse caput aliarum ecclesiarum, & ita opus Dei dissolueretu[r]. Sed Romana ecclesia, quæ distincta est contra alias ecclesias: & per consequens contra totam co[n]gregationem fidelium (sicut pars contra suum totum) voce Domini cæteris ecclesiis est prælata, t[e]ste Pelagio, qui, vt habetur *distin. 21. c. quamuis*, ait: *quamuis vniuersa per orbem catholica ecclesia constit[uta] vnus thalamus Christi sint, tamē sancta Romana ecclesia catholica & apostolica nullis Synodicis constitutionibus cæteris ecclesiis prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri principatum obtinuit*, ergo hæc ecclesi[a] Romana errare non potest. Secundo sic: Illa ecclesia contra fidem errare non potest, quę priuilegiu[m] super alias ecclesias non potest amittere, quia eo ipso, quod aliqua quæcunq; eccl[es]ia hær[e]ticaretu[r], o[m]ne priuilegium super quoscunq; orthodoxos amitteret, cum omnes hæretici quibuscunq; cath[o]licis sint minores, *24. q. 1. c. si autem*, ecclesia autem Romana super alias ecclesias priuilegiū non potest amittere. imo esset hæreticus reputandus, qui priuilegium auferre sibi conaretur: cum ꝑ ass[erti]one illius, φ potest veritatem habere, non sit inter hæreticos numerandus. Sed qui priuilegium Romanę ecclesiæ auferre conatur, in hæreticā labitur prauitatem, teste Nicolao papa, qui, vt habetur *22. di. c. omnes*, loquens de Romana ecclesia, q̄ est distincta contra alias ecclesias, ait: *non est dubium, quia qui [ius] cuiuslibet ecclesiæ ius suum detrahit, iniustitiam facit. Qui autem Romanæ ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum pontifice traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur, & cum ille vocetur iniustus, hic est dicendus hæreticus.* Ex quibus verbis habetur, quod qui conatur auferre priuilegium eccl[e]siæ Romanæ, hæreticus est censendus, & per consequens tale priuilegiū à Romana ecclesia auferri nō potest. Et per consequens ipsa hæreticari non potest, quia eo ipso, φ hæreticaretur, omne priuilegiū pderet. Tertio sic: Illa ecclesia contra fidē errare non potest, sine qua nulla ecclesia catholica valet re[g]gi: quia Deus ecclesiā vniuersaliter non rectam nunq̄ vsq; in finem seculi dereliquit. Igitur nec vsq; in finem seculi derelinquet illā ecclesiā, sine qua nulla ecclesia regitur, sed sine ecclesia Romana non esset ecclesia catholica rite disposita, [teste] Anacleto papa, q. vt habetur *di. 22. c. sacrosancta*, ait *[h]ęc vero Apostolica sedes caput & cardo, vt præfatum est, a Domino & non ab alio constituta est, & sicut cardine ostium regitur, sic huius sancta Apostolica sedis auctoritate omnes ecclesiæ (Domino disponente) reguntur*, ergo hę[c] [sede]s Apostolica, quæ est Romana ecclesia, contra fidem errare non potest. Quarto sic: illa ecclesia con[tra] fidem errare non potest, à qua quicunq; dissentit non est inter episcopos computandus cath[olicos]: quia propter dissensionem ab hæreticis nemo à numero catholicorum excludēdus est, sed qui [vn]ab ecclesia Romana dissentit, non est de catholicis episcopis reputandus, teste beato Ambro. qui [vt] habetur *24. q. 1. c. aduocauit*, ait: *aduocauit ad se Cyprianus episcopum Satyrum, nec vllam putauit veram n[isi] veræ fidei gratiam. percunctatusq; est eum, vtrum nam de catholicis episcopis esset, hoc est, si cum ecclesia Roma[n]a communicaret.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod nemo potest esse ex catholicis episcopis, ni[si] ecclesia Romana communicet, igitur Romana ecclesia errare non potest. Quinto: Illa ecclesia erra[re] non potest, extra q̄ nemo saluatur, sed extra Romanam ecclesiam nemo potest saluari, teste Hier[onymo], qui, vt habetur *24. q. 1. c. quantum vetus*, loquens de Romana ecclesia ait: *Ego nullum præmium nisi Christum sequens beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione, consortio & super illam Petram fundatam ecclesiam scio, quicunq; extra hanc domum agnum comederit prophanus est, si quis in Archa Noe non fuerit, peri[bit] [regnante] diluuio regnante.* Et infra: *quicunq; non colligit mecum, dispergit.* Ex quibus datur intelligi, quod quicunq; n[on] fuerit per conformitatem & vnitatem fidei intra Romanam ecclesiam, de qua loquitur Hieron. [sal]uari nequit. ergo Romana ecclesia de qua loquitur Hiero. contra fidem errare non potest: quia si erraret, qui esset intra eam, minime saluaretur. Sexto. Illa ecclesia non potest contra fidem errare, a [qu]a omnis Christianus discedens, est inter schismaticos computandus, sed quicunq; à Romana ecc[lesi]a discedit, est inter schismaticos computandus, seu computatur: quia extra ecclesiam reputatur, t[este] Cypria. qui, vt legitur *di. 93. c. qui cathedram Petri*, ait: *qui cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia deserit, in ecclesia se esse non confidat*, & Innoc. tertius, vt recitatur *extra, de maioritate & obedientia*, omnes ab ouili Christi asserit alienos: & per consequens schismaticos, qui Petri successores & magi[st]ros non cognoscunt & pastores, ergo Romana ecclesia contra fidem errare non potest. Septimo sic: Corpus sine membris consistere non potest, ecclesia autem fidelium est corpus mysticum, ergo ecclesia sine membris esse non potest, membrum autem principale noscitur esse caput, ecclesia vero Romana est caput totius ecclesiæ Dei, ergo ecclesia Dei sine ecclesia Romana esse non potest, [ill]a autem ecclesia, sine qua ecclesia Dei esse non potest, non potest errare contra fidem, ergo ecclesia Romana contra fidem errare non potest. Octauo sic: Illa ecclesia non potest contra fidem errare, quam nulla malitia valet extinguere, sed ecclesiam Romanam nulla malitia valet extinguere, teste Pelagio papa, qui, vt habetur *24. q. 1 c. pudenda*, ait: *cum ecclesia vna sit, nullam aliam esse constat, nisi quæ in Apostolica illa radice fundata*, & infra recitans verba Aug. subiungit: *si nullo modo recte potest dici ecclesia in qua schisma est, restat vt quoniam ecclesia nulla esse non potest, ea sit, quam in Apostolica sedis per successiones eorum constitutam, nulla hominum malitia, etiam si nota, excludi non possit, sed pro temporis ratione iudicatur toleranda, nullo modo valet extinguere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ecclesiam in radice sedis Apostolicæ constitutam per successionem episcoporum, quæ est Romana ecclesia, nulla m[al]itia [homi]num valet extinguere, ergo papa contra fidem errare non potest. Conclusionem prædictam [qu]od ecclesia Romana er[ra]re non potest, auctoritatibus fulcire nituntur, ait enim Hieronym. [illegible] *[illegible] sancta & Apostolica mater ecclesiarū omnium Christi ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam [illegible] Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis nouitatibus damnata succumbit, sed [illegible] ab exter-*

exordio normam fidei suscepit ab auctoribus Apostolorum Christi principibus illibata fide hactenus manet, & ibidem Hieronym. vt habetur 24. q. 1. c. *haec est fides*, ait: *sancta Romana ecclesia (quae semper immaculata permansit) Domino prouidente & beato Petro opem ferente in futuro seculo permanebit sine vlla haereticorum insultatione firma & immobilis omni tempore persistet.* Ex his videtur, quod Romana ecclesia nunquam contra fidem errauit, nec errabit.

CAP. XIV.

In quo ponitur quaedam alia quaestio incidens ex praecedenti tertia quaestione principali, à quo scilicet Romana ecclesia super omnes alias obtinuit principatum, de qua quinque assertiones, seu conclusiones ponit, quae iuuant praecedentis capituli assertionem, & quae probantur sigillatim in capitulis sequentibus.

D*Iscipulus.* Si non fallor, ad sciendum an Romana ecclesia possit contra fidem errare, confert non modicum indagare, à quo Romana ecclesia super omnes alias obtinuit principatum. Quia si habuerit principatum à Deo, non videtur quod possit isto principatu priuari, nisi à solo Deo. Et ita vsque in finem seculi est habitura principatum, & per consequens nunquam contra fidem errabit. Si autem habuerit principatum ab homine, non video quare ipsa non possit errare contra fidem, sicut aliae ecclesiae particulares. Nunc igitur peto, vt (aliqualiter à principali proposito digrediendo) de hac re cures differere, quid Scholastici sentiant indicando. Bene enim postea ad propositum principale faciam te reuerti. *Mag.* De principatu ecclesiae Romanae diuersi diuersas & aduersas affirmant sententias, quibusdam dicentibus, quod nec beatus Petrus, nec aliquis successor eius, nec Romana ecclesia super alias habuit à Deo seu à Christo principatum: imo dicunt, quod nec beatus Petrus ex ordinatione Christi superior fuit aliis Apostolis, nec aliquis Episcopus ex ordinatione Christi est superior alio. Vnde quinque assertiones c[illegible] hanc materiam probare nituntur. Prima est, quod beatus Petrus ex ordinatione Christi non habuit super alios Apostolos principatum. Secunda, quod Petrus non fuit Romanus episcopus. Tertia quod beatus Petrus ex ordinatione Apostolorum super alios Apostolos papatum obtinuit. Quarta est, quod ex ordinatione Christi nullus sacerdos supra alios habet maiorem potestatem. Quinta est, quod Romana ecclesia ab ipso Constantino Imperatore super omnes alias ecclesias primatum accepit.

CAP. XV.

In quo ponitur & probatur prima conclusio, scilicet quod beatus Petrus non habuit super alios Apostolos ex ordinatione Christi principatum, tribus rationibus, & aliquibus auctoritatibus: Ad oppositum huius ponitur opinio contraria capitulo 16. immediate sequenti.

D*Iscipul.* De istis conclusionibus valde miror, quod quis literatus tenere praesumit: Veruntamen ad excitanda ingenia motiua eorum audire desidero, quia ex ipsis forsitan veritas clarius elucescet. *Magist.* Primam assertionem; quod videlicet beatus Petrus super alios Apostolos ex ordinatione Christi non habuit principatum, auctoritatibus scripturae diuinae & sanctorum probare nituntur. Talem autem possunt facere rationem. Beatus Petrus super illos à Christo non habuit principatum, qui aequalem potestatem seu principatum potestati Petri seu primatui receperunt à Christo, quia par super parem nullum noscitur habere principatum, Apostoli autem potestatem aequalem beati Petri potestati receperunt à Christo &c. Hinc auctoritatibus scripturae diuinae & sanctorum moliuntur ostendere. Primo autem hanc declarare conantur auctoritate Christi dicentis cunctis Apostolis, Matth. 18. *Amen dico vobis, quaecunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo.* Ex quibus verbis dicunt manifeste patere, quod potestas ligandi & soluendi aequalis potestati beati Petri fuit data Apostolis à Christo, beatus autem Petrus nullam potestatem, in qua dicatur alios excellere, recepit à Christo, nisi potestatem ligandi & soluendi, ergo beatus Petrus & omnes alii Apostoli aequalem potestatem habuerunt à Christo. Hoc etiam Iohann. Euangelista (recitans verba Saluatoris) videtur asserere 20. c. dicens: *Dixit iterum, pax vobis, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, insufflauit & dixit: accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus claues, quas promiserat beato Petro, tunc dedit omnibus Apostolis, & cum beato Petro dixit: *tibi dabo claues regni caelorum*: omnibus Apostolis in persona Petri promisit claues regni caelorum, quare cum claues promissae, & postea datae beato Petro eius potestatem designent, sequitur quod alii Apostoli aequalem potestatem cum beato Petro acceperunt a Christo, & ita Petrus potestatem seu principatum aut primatum super alios Apostolos à Christo non habuit. Amplius: Recipere potestatem super alios, quam non debet in eos recipiens

exercere, [illegible] fluum, vanum & inutile reputandum in operibus autem Christi nihil [illegible]
van- & in- [illegible] e potest reperiri. Christus autem non dedit B. Petro aliam potestatem super alios A-
postolos, quam in eos debuit exercere: imo talem potestatē B. Petro & omnibus aliis Apostolis super alios A-
postolos interdixit, dicens Mat. 20. *Scitis quia principes gentiū dominantur eorū, & qui maiores sunt potesta-
tem exercent in eos, non ita erit inter vos*, & Mar. 10. ita legitur: Iesus autem vocans eos ait illis: *Scitis quod
hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. non ita est au-
tem in vobis*, Luc. 22. c. recitat verba Christi dicētis: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem ha-
bent super eos benefici vocantur: vos autem non sic.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod nullus Apostolus
debuit potestatem in alios exercere, ergo nec beatus Petrus habuit a Christo potestatem super alios
Apostolos seu primatum. *Discip.* Istæ duæ auctoritates non videntur facere ad ꝓpositum, nam verba
Christi prædicta debēt intelligi de potestate temporali: beatus autē Petrus non habuit a Christo [illegible]
alios Apostolos potestatē temporalē, sed spiritualem, quare p auctoritates præmissas ꝓbari nō pot[est]
nisi ꝙ beatus Petrus non habuit potestatē temporalem sup alios Apostolos, qualē reges & prin[cipes]
gentium noscuntur habere. *Mag.* Hanc rationem nituntur excludere ostendentes ꝙ Christus [illegible]
bet Apostolo super alios Apostolos potestatem temporalē & spiritualem interdixit. Nam, [illegible]
tio, vt habetur *extra de verb. significationibus*, intelligentia dictorū ex causis est assumēda dicend[i] [illegible]
ba ergo Christi præmissā ex causa dicendi debent intelligi, Christus autē dixit verba ꝓdicta occasi[one]
accepta ex contentione Apostolorū. quis eorū videretur esse maior. Ita enim legitur Luc. 22. *Facta*
contentio inter eos, quis eorū videretur esse maior. Dixit autē eis &c. Inter eos autem non fuit contentio d[e]
maioritate temporali, sed spirituali. Ergo Christus potestatē interdicens eisdē sub potestate non
temporalē, sed etiā spiritualē cōprehendit, ergo B. Petrus potestatē super alios Apostolos nec tē[pora]-
lē nec spiritualē accepit à Christo. Rursus: si aliqua potestas vel principatus fuit data B. Petro a [Chri]-
sto sup alios Apostolos, data fuit sibi p illa verba Ioh. vlt. *Pasce oues meas*, sed p illa verba nulla fuit d[a]-
ta potestas spiritualis vel principatus sup alios Apostolos, ergo principatū super alios Apostolos n[on ac]-
cepit a Christo. Maior huius rationis conceditur. Minor ꝓbatur: quia spiritualiter pascere oues n[on]
contingit nisi tripliciter sc. salutari doctrina, & vita exemplari, & disciplina seu correctione regul[ari],
sed quilibet istorum modorū pascendi oues Christi, communis fuit omnibus Apostolis. Vniuersi enim
Apostoli oēs oues Christi doctrina pascere debuerunt, ipsa veritate testante, quæ omnibus præcepit A-
postolis, Mat. vlt. dicens: *Euntes ergo docete oēs gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus [sancti]*
docentes eos seruare omnia quæcunq; manifestaui vobis. Oēs etiā debuerunt pascere vita exēplari, ipso Chri-
sto dicente Mat. 5. *Vos estis lux mundi*, & sequitur: *Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera ve[stra]*
bona, & glorificent patrē vestrum qui in cœlis est. De modo pascendi correctione & disciplina re[illegible]
betur Iohan. 20. vbi Christus dixit omnibus Apostolis: *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis,*
& quorum retinueritis, retenta sunt, vbi videtur Christus omnibus Apostolis potestatem co[rrigendi]
alios commisisse. *Discip.* Ista ratio non concludit, quia beato Petro fuit collata potestas c[orrigendi]
cunctos Christianos non solum in foro conscientiæ, sed etiam in foro ecclesiæ: aliis autem Apo[sto]-
lis, cum Christus dixit eis, *Quorum remiseritis peccata* &c. potestas corrigendi in foro con[scientiæ]
tantum fuit commissa. *Mag.* Hanc responsionem ipsi improbare nituntur hoc modo: Vbi Chri[stus]
ordinauit modum corrigendi in foro ecclesiæ, nihil speciale beato Petro commisit, sed pote[statem]
corrigendi in foro ecclesiæ commisit non solum beato Petro, sed communitati eccl[esi]æ 4
Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit lu[c]ratus*
eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos: vt in ore duorum vel trium stet omne
verbum, quod si non audierit eos, dic ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus [& publi]-
canus. Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus dedit ecclesiæ potestatem corrigendi in [fo]-
ro ecclesiæ, & non alicui Apostolo in speciali. *Discip.* In his verbis agitur de correctione fraterna
non de correctione iudiciali in foro ecclesiæ. *Magist.* Respondent isti, quod in principio all[e]g[ati] [illegible]
ait Christus de fraterna correctione, quæ debet præcedere saltem correctionem iudicialem [illegible]
autem loquitur de correctione iudiciali in foro ecclesiæ, cum dixit: *& si non audierit eos dic eccl[esiæ]*
si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Discip. Quomodo potest stare quod
Christus potestatem corrigendi in foro ecclesiæ solummodo commiserit ecclesiæ, cum Apostolus 5
Paulus Corinthum excommunicauit, & in epistola *ad Timotheum primo* asserit se quo[sd]am Sa[tha]-
næ tradidisse? *Mag.* Ad hoc respondetur, quod ex commissione Christi sola communitas fideliū ha-
buit potestatem corrigendi in foro ecclesiæ, Christus tamen non arctauit communitatem fideliū ad
certum modum corrigendi, quando scilicet posset per se totam, quando esset expediens, v[el] [illegible]
quam singularem personam, quæ gereret vicem communitatis, corrigere delinquentes & ita d[icunt]
beatū Paulum potestatē corrigendi accepisse a cōitate fidelium vnius ꝓuinciæ vel diuersarum [ꝓuin]-
ciarum. *Discip.* Secundū hoc sequitur, ꝙ Christus non reliquit aliquod caput ecclesiæ. *Mag* Conced[unt]
isti, ꝙ Christus non reliquit caput ecclesiæ, quod ex ordine Christi haberet potestatē coercendi delin-
quentes in foro ecclesiæ: nec tñ insufficienter ꝓuidit ecclesiæ, quia ordinando ꝙ ecclesia haberet pot[e]-
statē corrigendi, disposuit quod ecclesia sibi vnū caput vel plura secundū diuersitatē ꝓuinciarum [illegible]
ret: imo dicunt ꝙ pro bono cōmunitatis ecclesiæ est, ꝙ in potestate ecclesiæ sit sibi vnū caput vel plu-
ra eligere, quod etiam vel quæ quādo expediens videretur ecclesiæ posset deponere. cum ergo Chri-
stus optime prouiderit ecclesiæ, in potestate posuit ecclesiæ sibi vnum caput vel plura eligere, sic

cum

enim sæpe expedit communitati, vnum caput habere: ita interdum potest esse expediens communitati regi a pluribus. Sicut enim nonnunquam expedit rectorem habere perpetuum, ita aliquando expedit rectorem habere non perpetuum, sed ad tempus habere. Et ideo in quibusdam communitatibus secularibus non improuide ordinatur, quod rectores annis singulis vel post tres menses vel alium numerum mensium vel annorum vel dierum suum resignent officium, vel penitus deponantur; in quibusdam communitatibus non vnus solus, sed plures præficiuntur regentes. Ratio autem prædictorum assignatur; quia in prouidendo regimini alicuius communitatis non solum conditionem & mores subditorum, sed etiam mores & conditiones præficiendorum oportet attendere. Et ideo quia potest contingere, quod in communitate non inueniatur aliquis idoneus, vt solus regimen super communitatem accipiat, in tali casu non vnus, sed plures communitatem vtiliter gubernabũt. Quando autem in communitate inuenitur idoneus, vt solus regat, & subditi sponte vnius regimen patiuntur, tunc melius est vnum quam plures communitati præesse, ergo propter multiplicem varietatem personarum, locorum & temporum non potest in his certa regula dari. Cum ergo Christus, vbi certa regula dari non potest conuenienter, nequaquam ecclesię certam regulam tradiderit, relinquitur quod Christus minime ordinauit semper vnum caput ecclesiæ præficiendum, cum hoc sæpe possit in præiudicium ecclesiæ redundare. *Discip.* Isti omnino nituntur potestatem summi pontificis annullare: sed de hoc transeamus ad præsens, & si aliter assertores præfati suam opinionem, quod beatus Petrus non accepit à Christo super alios Apostolos potestatem seu primatum, fulcire nituntur enarra. *Magist.* Eandem assertionem auctoritatibus sanctorum munire conantur. Et primo auctoritate beati Anacleti, qui fuit vicinus temporibus Apostolorum, & ideo gesta Apostolica sibi cognita fuerunt, ait enim idem Anacletus, vt recitatur di. 21. cap. in nouo: *In nouo testamento post Christum Dominum a Petro cœpit sacerdotalis ordo: quia ipsi primo pontificatus in ecclesia Christi datus est, dicente Domino: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cœlorum. Hinc ergo ligandi & soluendi potestatem accepit, primus autem à Domino, primusque ad fidelẽ populum virtute suæ prædicationis adduxit: cæteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorẽ & potestatem acceperunt.* Ex quibus verbis colligunt isti, quod beatus Petrus nullam super alios Apostolos ex ordinatione Christi habuit potestatem: tum quia asserit Anacletus, ipsos pares in potestate fuisse: tum quia asserit pontificatum ecclesiæ datum beato Petro in potestate ligandi & soluendi cõsistere, omnes autem Apostoli in hac potestate pares fuerunt, ergo quantum ad pontificatum erant pares. *Discip.* Ista auctoritas non facit pro eis: quia, vt dicit ibi Glo. *enim omnis episcopus est par Apostolico quantum ad ordinem & rationem consecrationis, Petrus tamen fuit maior aliis in administratione.* *Mag.* Nonnulli prædictorum assertorum dicunt hic Glossam errare, quia textum aperte corrumpit: quia textus affirmat omnes Apostolos cum beato Petro pares in potestate fuisse, administratio autem est potestas quædam vel potestatis actus. Ergo Petrus alios Apostolos nullatenus in administratione præcellebat.

Item prædictam assertionem, quod beatus Petrus alios Apostolos minime præcellebat, probant auctoritate beati Cypriani, qui, vt habetur 28. q. 1. c. *loquitur*, ait: *loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi quia tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, super vnum ædificat ecclesiam, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: sicut misit me pater & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit hoc: erant vtique Apostoli cæteri, quod Petrus fuit, pari consortio præditi honoris & potestatis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod licet Petrus prius tempore habuerit potestatem à Christo, postea tamen Apostoli parem potestatem acceperunt, & ita Petrus ex tunc eos ex ordinatione Christi in potestate (& per consequens nec in administratione) nullatenus præcellebat. Item hoc probant auctoritate beati Aug. quæ ponitur 24. q. 9. c. *Paulus*, ait: *Paulus enim Petrum reprehendit: quod non auderet, nisi se non imparem esse sciret.* *Discip.* Ad hoc respondet Glo. ibi dicens, quod *sciuit se non imparem meritu, non tamen administratione.* *Mag.* Hanc rationem reputant falsam & friuolam, falsa est enim, vt dicunt, quod licet Paulus sciuisset se esse in charitate & multa merita habuisse, non tamen sciuit se esse parem beato Petro in meritis: imo probabile est, quod tanquam vere humilis reputauit beatum Petrum se præcellere sanctitate, etiam non nisi per reuelationem valuit scire, se non imparem meritis beato Petro, non autem legitur, quod Deus reuelauerit beato Paulo, quod meritis fuerit par beato Petro: quia quod de scripturis autenticis non profertur, temere affirmatur. Est etiam friuola: quia [illegible] quod aliquis reprehendat alterum, non requiritur paritas meritorum, tunc enim nunquam vnus homo potest licite reprehendere meliorem. Intendit enim Aug. quod Paulus par fuit beato Petro [illegible], & [illegible] erat subiectus, nec in administratione, nec in aliis quibuscunque, quæ ad superiorit[illegible] & potestatem spectant.

Cap. XVI.

In quo ponitur opinio contraria, quare ad oppositum arguitur probando, quod beatus Petrus habuit ex ordinatione Christi super alios Apostolos principatum, & hoc quinque rationibus.

Discip. Non putabam pro illa opinione hæretica, quod tot auctoritates vocales sonarent pro ipsa: tamen nolo nunc plures allegationes audire, quamuis velim eam magis diligenter discutere.

exercere, [illegible] uum, vanum & inutile reputandum in operibus autem Christi nil [illegible] vanum [illegible] de poterit reperiri. Christus autem non dedit B. Petro aliam potestatem super alios Apostolos, quam eos debuit exercere: imo talem potestatē B. Petro & omnibus aliis Apostolis super alios Apostolos interdixit, dicens Mat. 20. *Scitis quia principes gentiū dominantur eorū, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos*, & Mat. 10. ita legitur: Iesus autem vocans eos ait illis *Scitis quod hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. non ita est autem in vobis*, Luc. 22. c. recitat verba Christi dicens. *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur: vos autem non sic*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod nullus Apostolus debuit potestatem in alios exercere, ergo nec beatus Petrus habuit à Christo potestatem super alios Apostolos seu primatum. *Discip*. Istæ duæ auctoritates non videntur facere ad propositum, nam verba Christi prædicta debēt intelligi de potestate temporali: beatus autē Petrus non habuit a Christo [illegible] alios Apostolos potestatē temporalē, sed spiritualem, quare per auctoritates præmissas probari nō potest nisi quod beatus Petrus non habuit potestatē temporalem sup alios Apostolos, qualē reges & principes gentium noscuntur habere. *Mag*. Hanc rationem nituntur excludere ostendentes quod Christus [illegible] bet Apostolo super alios Apostolos potestatem temporalē & spiritualem interdixit. Nam, teste [illegible] rio, vt habetur *extra de verb. significationibus*, intelligentia dictorū ex causis est assumēda dicendi. Verba ergo Christi præmissa ex causa dicendi debent intelligi, Christus autē dixit verba prædicta occasione accepta ex contentione Apostolorū, quis eorū videretur esse maior. Ita enim legitur Luc. 22. *Facta contentio inter eos, quis eorū videretur esse maior. Dixit autē eis* &c. Inter eos autem non fuit contentio [illegible] maioritate temporali, sed spirituali. Ergo Christus potestatē interdicens eisdē sub potestate non solū temporalē, sed etiā spiritualē cōprehendit, ergo B. Petrus potestatē super alios Apostolos nec temporalē nec spiritualē accepit à Christo. Rursus: si aliqua potestas vel principatus fuit data B. Petro a Christo sup alios Apostolos, data fuit sibi per illa verba Ioh. vlt. *Pasce oues meas*, sed per illa verba nulla fuit data potestas spiritualis vel principatus sup alios Apostolos, ergo principatū super alios Apostolos nō accepit a Christo. Maior huius rationis conceditur. Minor probatur: quia spiritualiter pascere oues non contingit nisi tripliciter sc. salutari doctrina, & vita exemplari, & disciplina seu correctione regulari, sed quilibet istorum modorū pascendi oues Christi, communis fuit omnibus Apostolis. Vniuersi enim Apostoli oēs oues Christi doctrina pascere debuerunt, ipsa veritate testante, quæ omnibus præcepit Apostolis, Mar. vlt. dicens: *Euntes ergo docete oēs gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis*. Oēs etiā debuerunt pascere vita exēplari, ipsis Christo dicente Mat. 5. *Vos estis lux mundi*, & legitur: *Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum qui in cœlis est*. De modo pascendi correctione & disciplina regulari [illegible] betur Iohan. 20. vbi Christus dixit omnibus Apostolis: *Quorum remiseritis peccata remittuntur [illegible] & quorum retinueritis, retenta sunt*, vbi videtur Christus omnibus Apostolis potestatem corrigendi alios commisisse. *Discip*. Ista ratio non concludit, quia beato Petro fuit collata potestas corrigendi cunctos Christianos non solum in foro conscientiæ, sed etiam in foro ecclesiæ: aliis autem Apostolis, cum Christus dixit eis, *Quorum remiseritis peccata* &c. potestas corrigendi in foro conscientiæ tantum fuit commissa. *Mag*. Hanc responsionem ipsi improbare nituntur hoc modo: Vbi Christus ordinauit modum corrigendi in foro ecclesiæ, nihil speciale beato Petro commisit, sed potestatem corrigendi in foro ecclesiæ commisit non solum beato Petro, sed communitati ecclesiæ [illegible] Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos: vt in ore duorum vel trium stet omne verbum, quod si non audierit eos, dic ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus [illegible] publicanus*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus dedit ecclesiæ potestatem corrigendi in foro ecclesiæ, & non alicui Apostolo in speciali. *Discip*. In his verbis agitur de correctione [illegible] non de correctione iudiciali in foro ecclesiæ. *Magist*. Respondent isti, quod in principio [illegible] ait Christus de fraterna correctione, quæ debet præcedere saltem correctionem iudicialem [illegible] autem loquitur de correctione iudiciali in foro ecclesiæ, cum dixit: *& si non audierit eos dic ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*. *Discip*. Quomodo potest stare, quod Christus potestatem corrigendi in foro ecclesiæ solummodo commiserit ecclesiæ, cum Apostolus Paulus Corinthum excommunicauit, & in epistola *ad Timotheum primo* asserit se quosdam Sathanæ tradidisse? *Mag*. Ad hoc respondetur, quod ex commissione Christi sola communitas fidelium habuit potestatem corrigendi in foro ecclesiæ, Christus tamen non arctauit communitatem fidelium ad certum modum corrigendi, quando scilicet posset per se totam, quando esset expediens, vel per aliquam singularem personam, quæ gereret vicem communitatis, corrigere delinquentes & ita [illegible] beatū Paulum potestatem corrigendi accepisse a cōitate fidelium vnius prouinciæ vel diuersarū [illegible] ciatum. *Discip*. Secundū hoc sequitur, quod Christus non reliquit aliquod caput ecclesiæ. *Mag*. Concedunt isti, quod Christus non reliquit caput ecclesiæ, quod ex ordine Christi haberet potestatē coercendi delinquentes in foro ecclesiæ: nec tamen insufficienter prouidit ecclesiæ, quia ordinando quod ecclesia haberet potestatē corrigendi, disposuit quod ecclesia sibi vnū caput vel plura secundū diuersitatē prouinciarum [illegible] ret: imo dicunt quod pro bono cōmunitatis ecclesiæ est, quod in potestate ecclesiæ sit sibi vnum caput vel plura eligere, quod etiam vel quæ quādo expediens videretur ecclesiæ posset deponere, cum ergo Christus optime prouiderit ecclesiæ, in potestate posuit ecclesiæ sibi vnum caput vel plura eligere [illegible]

c

enim sæpe ex[illegible] communitati, vnum caput habere: ita interdum potest esse expediens communitati regi à pluribus. Sicut enim nonnunquam expedit rectorem habere perpetuum, ita aliquando expedit rectorem habere non perpetuum, sed ad tempus habere. Et ideo in quibusdam communitatibus secularibus non improuide ordinatur, quod rectores annis singulis vel post tres menses vel alium numerum mensium vel annorum vel dierum suum resignent officium, vel penitus deponantur: in quibusdam communitatibus non vnus solus, sed plures præficiuntur regentes. Ratio autem prædictorum assignatur; quia in prouidendo regimini alicuius communitatis non solum conditionem & mores subditorum, sed etiam mores & conditiones præficiendorum oportet attendere. Et ideo quia potest contingere, quod in communitate non inueniatur aliquis idoneus, vt solus regimen super communitatem accipiat, in tali casu non vnus, sed plures communitatem vtiliter gubernabũt. Quando autem in communitate inuenitur idoneus, vt solus regat, & subditi sponte vnius regnum patiuntur, tunc melius est vnum quam plures communitati præesse, ergo propter multiplicem varietatem personarum, locorum & temporum non potest in his certa regula dari. Cum ergo Christus, vbi certa regula dari non potest conuenienter, nequaquam ecclesię certam regulam tradiderit, relinquitur quod Christus minime ordinauit semper vnum caput ecclesiæ præficiendum, cum hoc sæpe possit in præiudicium ecclesiæ redundare. *Discip.* Isti omnino nituntur potestatem summi pontificis annullare: sed de hoc transeamus ad præsens, & si aliter assertores præfati suam opinionem, quod beatus Petrus non accepit à Christo super alios Apostolos potestatem seu primatum, fulcire nituntur enarra. *Magist.* Eandem assertionem auctoritatibus sanctorum munire conantur. Et primo auctoritate beati Anacleti, qui fuit vicinus temporibus Apostolorum, & ideo gesta Apostolica sibi cognita fuerunt, ait enim idem Anacletus, vt recitatur di. 21. cap. in nouo: *In nouo testamento post Christum Dominum à Petro cœpit sacerdotalis ordo: quia ipsi primo pontificatus in ecclesia Christi datus est, dicente Domino: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hinc ergo ligandi & soluendi potestatem accepit, primus autem à Domino, primusq; ad fidelẽ populum virtute sua prædicationis adduxit: cæteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorẽ & potestatem acceperunt.* Ex quibus verbis colligunt isti, quod beatus Petrus nullam super alios Apostolos ex ordinatione Christi habuit potestatem: tum quia asserit Anacletus, ipsos pares in potestate fuisse: tum quia asserit pontificatum ecclesiæ datum beato Petro in potestate ligandi & soluendi cõsistere, omnes autem Apostoli in hac potestate pares fuerunt, ergo quantum ad pontificatum erant pares. *Discip.* Ista auctoritas non facit pro eis: quia, vt dicit ibi Glo. *cum omnis episcopus est par Apostolico quantum ad ordinem & rationem consecrationis, Petrus tamen fuit maior aliis in administratione. Mag.* Nonnulli prædictorum assertorum dicunt hic Glossã errare, quia textum aperte corrumpit: quia textus affirmat omnes Apostolos cum beato Petro pares in potestate fuisse, administratio autem est potestas quædam vel potestatis actus. Ergo Petrus alios Apostolos nullatenus in administratione præcellebat.

Item prædictam assertionem, quod beatus Petrus alios Apostolos minime præcellebat, probant auctoritate beati Cypriani, qui, vt habetur 28. q. 1. c. *loquitur*, ait: *loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi quia tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, super vnum ædificat ecclesiam, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: sicut misit me pater & ego mitto vos; accipite Spiritum sanctum: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit hoc: erant vtiq; Apostoli cæteri, quod Petrus fuit, pari consortio præditi honoris & potestatis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod licet Petrus prius tempore habuerit potestatem à Christo, postea tamen Apostoli parem potestatem acceperunt, & ita Petrus extunc eos ex ordinatione Christi in potestate (& per consequens nec in administratione) nullatenus præcellebat. Item hoc probant auctoritate beati Aug. quæ ponitur 24. q. 9. c. *Paulus*, ait: *Paulus enim Petrum reprehendit: quod non auderet, nisi se non imparem esse sciret. Discip.* Ad hoc respondet Glo. ibi dicens, quod *sciuit se non imparem meritis, non tamen administratione. Mag.* Hanc rationem reputant falsam & friuolam, falsa est enim, vt dicunt, quod licet Paulus sciuisset se esse in charitate & multa merita habuisse, non tamen sciuit se esse parem beato Petro in meritis: imo probabile est, quod tanquam vere humilis reputauit beatum Petrum se præcellere sanctitate, etiam non nisi per reuelationem valuit scire, se non imparem meritis beato Petro: non autem legitur, quod Deus reuelauerit beato Paulo, quod meritis fuerit par beato Petro: quia quod de scripturis autenticis non profertur, temere affirmatur. Est etiam friuola: quia ad hoc, quod aliquis reprehendat alterum, non requiritur paritas meritorum, tunc enim nunquam [illegible] omnino potest li[illegible] reprehendere meliorem. Intendit enim Aug. quod Paulus par fuit beato Petro [illegible]e, & ei non erat subiectus, nec in administratione, nec in aliis quibuscunque, quæ ad supe[illegible] & potestatem spectant.

Cap. XVI.

In quo ponitur opinio contraria, quare ad oppositum arguitur probanda, quod beatus Petrus habuit ex ordinatione Christi super alios Apostolos principatum, & hac quinq; rationibus.

D*iscip.* Non putabam pro illa opinione hæretica, quod tot auctoritates vocales sonarent, ꝑ ipsa: tamen nolo nunc plures allegationes audire, quamuis velim eam magis diligenter discutere.

Sed [illegible] cam [illegible] lius [illegible] gam, quomodo [illegible] adem veri [illegible] tate mun[illegible] inde mihi, nu latenus manifesta[illegible] quam assertionem [illegible] putes veriorem [illegible]. Quod beatus Petrus super Apostolos habuit potestatem & primatum a Christo, multis modis [illegible] ditur. Primo sic: ille, cuius cur[illegible] & regimini [illegible] ore Apostolorum [illegible] totus grex Domi[illegible] commissus à Christo, etiam super Apostolos, q[illegible] tunc erant [illegible] Domini[illegible] [illegible] pit a Christo. Sed curæ & regimini beati Petri totus grex Dominicus commissus fuit a Ch[illegible] dicente eidem Ioh. vltim *Pasce oues meas*, [illegible] illas oues & has non dist[illegible] ens ergo & Apo[illegible] extra numerum ouium nequaquam censendi fuerunt curæ & regimini beati Petri [illegible] fuerunt. Secundo sic: illi, cui terreni simul & cælestis imperii iura commissa fu[illegible] pore Apostolorum, ipsi Apostoli subiecti fuerunt. Sed B. Petro tempore Ap[illegible]rum [illegible] cta iura commissa fuerunt, teste Nicolao papa, qui, vt habetur 22. distin. ca. 1. *omnes* [illegible] *mox nascentem erexit, qui beato Petro clauigero terreni imperii iura commisit*. ergo Apost[illegible] [illegible] beato Petro subiecti extiterunt. Tertio sic: Caput super alia membra princ[illegible]atum [illegible] tur, beatus autem Petrus caput fuit Apostolorum, teste Leone papa, qui, vt habetur 19. dist. [illegible] *mimus*, ait; *Ita Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas, quæ antea [illegible] phetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut [illegible] mnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ, sed huiusmodi muneris sa[illegible] ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium [illegible] palitere collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet.* [illegible] parenter habetur, quod beatus Petrus institutus fuit caput Apostolorum à Christo, & [illegible] buit primatum à Christo. Quarto sic: Ille, qui tempore Apostolorum omnium ec[illegible] tuit sacerdotes, super ipsos Apostolus habuit principatum. Sed temporibus Apostolorum b[illegible] Petrus omnium ecclesiarum constituit sacerdotes, iuxta tenorem Innocen. papæ, qui, vt [illegible] *quis nesciat*, ait: *cum sit manifestatum, omnem Italiam, Gallias & Hispaniam & A[illegible]cam atque [illegible] sulas interiacentes, nullum instituisse super ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus [illegible] stituerunt sacerdotes.* Ergo beatus Petrus super alios Apostolos habuit principatum. Q[illegible] beatus Petrus acceperat potestatem regendi omnes Apostolos, teste Gregor. qui, [illegible] 7. c. *Petrus*, ait: *Petrus potestatem regendi acceperat, & tamen idem Apostolus Apostolorum primus quæstion[illegible] contra eum &c.* Ergo beatus Petrus super Apostolos potestatem habuit & princip[illegible] Non curo, quod pro veritate prædicta multas rationes adducas, cum auctoritas debe[illegible] ad [illegible] nendam sufficere. Canit enim ecclesia vniuersalis de beato Petro, *Tu es pastor ouium princeps A[illegible] lorum*. Ideo ad alias quatuor assertiones, de quibus fecisti mentionem procede, & in [illegible] compendiose declara.

CAP. XVII.

In quo pro secunda, tertia & quarta assertionibus prædictis arguitur: & præcipue pro quarta.

MAGIST. Secunda assertio prædictorum est proposita sc. supra c. 14. quod beatus Petrus no[illegible] Romanus episcopus. Ad quod ponendum mouentur ex hoc, quod in tota scriptura d[illegible] & in Apostolicos describente minime reperitur, quod beatus Petrus fuerit Romæ, & non [illegible] verisimile, quod beatus Petrus rexisset Romanam ecclesiam: & tamen beatus Lucas de [illegible] lam omnino fecisset mentionem. Tertia assertio est, quod beatus Petrus ex ordinatione A[illegible] rum super eos habuit principatum. Et auctoritate beati Anacleti, quæ ponitur 2. dist. in nouo [illegible] tur, ait enim loquens de beato Petro: *cæteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem & pot[illegible] ceperunt, ipsumq; principem eorum esse voluerunt.* Ergo ex electione Apostolorum beatus Pe[illegible] princeps eorum. Quarta assertio eorum est, quod ex ordinatione Christi nullus sacerdos super [illegible] habet potestatem aliquam. Nec vnus habet maiorem potestatem super gr[illegible] quam alius, ex constitutione Christi. Sed omnis superioritas vnius sacerdotis super [illegible] um schismatis est propter bonum commune ab ipsis etiam sacerdotibus in[illegible] uta. Hæc [illegible] ritate Hieronym. quæ ponitur di. 93. c. *legimus*) probare nituntur, ait enim: *Cum Apostolus* [illegible] *ceat eosdem esse episcopos, quos presbyteros, quid patitur mensarum & viduarum minister* &c. Et [illegible] aliud *est iuuenium, in quo etiam manifestissime declaratur vel comprobatur eundem esse episcopum & p*[illegible] *pter hoc reliquerit Cretæ, vt ea quæ deerant corriperes & constitueres presbyteros per ciuitates, sicut* [illegible] *dauit, si quis sine crimine, vnius vxor vir, filios habens fideles, & non in accusatione luxuriæ, aut* [illegible] *portet enim episcopum sine crimine esse quasi Dei dispensatorem*, 1. ad Tim. 4. *Noli negligere gratiam, quæ [illegible] ta est tibi per prophetiam & per impositionem manus mei presbyterij. Sed & Petrus in prima c*[illegible] *qui in nobis sunt precor ego compresbyter, & infra. Parua tibi videntur tantorũ virorum te*[illegible] *euangelica filius tonitrui quem Deus amauit plurimum qui de pectore Saluatoris doctrinarum fluenta p*[illegible] *presbyter electæ Dominæ & filiis eius quos ego diligo in veritate. Et in alia Epistola presbyter Caio car*[illegible] *quem ego in veritate diligo. Quod autem postea vnus electus est qui vt præponeretur cæteris in* [illegible] *factum est, ne vnusquisq; ad se trahens ecclesiam Christi rumperet. nam & Alexandriæ a Marco Eua*[illegible] *que ad Heracleum & Dionysium episcopos presbyteri semper ex se vnum eligebant* [illegible] *in* [illegible] *collocabant, quem episcopum nominabant, quomodo si exercitus imperatorem faciat.* Ex h[illegible] bis [illegible] isti, quod inter presbyteros, de qb. exemplificat beatus Hieron. nulla erat superio[illegible]

Ch[illegible] [illegible] omnia supradicta dicat Hiero. *quod aũt vnus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis [illegible].* Ex quibus datur intelligi, quod prælatio vnius presbyteri super alios post ordinationem [illegible] ab ipsis presbyteris extitit instituta. Beatus autem Hiero. exemplificat de B. Petro & de B. Iohanne Euangelista, & de a[illegible] presbyteris per Timotheum constituendis. Ergo B. Petrus super alios presbyteros qualescunq; ex ordinatione Christi nullam habuit superioritatẽ. Ex quo concluditur, quod nullus presbyter ex ordinatione Christi est superior alio, sed ex ordinatione humana so[illegible] [illegible]. Item specialiter, quod episcopi super presbyteros superioritatem nõ habeant ex ordinatione Christi, auctoritate Hiero. super epistolam ad Thimo. quæ ponitur *di. 95. ca. olim*, ostendunt. *[illegible] olim [illegible] presbyter & episcopus, & antequam diaboli instinctu studia in religione vel schismata fierẽt, & diceretur in populis, ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego Cephæ, communi presbyterorum concilio gubernabãtur. postq[illegible] [illegible] vnu[illegible] [illegible] eos, quos baptizauerat suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris superponeretur & [illegible] schismatum [illegible] tollerentur.* Et paulo post: *sicut ergo presbyteri sciunt se ex ecclesiæ [illegible] [illegible] ei qui sibi præpositus fuerat esse subiectos, ita episcopi ipsi nouerunt se magis consuetudine, quã dispen[illegible] [illegible] Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in cõmuni debere ecclesiam regere.* His verbis, vt videtur, [illegible] [illegible] natur, quod ex institutione diuina inter presbyteros & episcopos nulla est distinctio. V[illegible] quod olim quilibet episcopus erat presbyter, & quilibet presbyter erat episcopus, & [illegible] [illegible] ctio inter Papam & patriarcham, archiepiscopos & episcopos, & inter episcopos & presbyteros solummodo ex ordinatione humana est, & non ex ordinatione Christi.

Cap. XVIII.

In quo arguitur pro quinta & sexta assertionibus.

Disc. Quinta assertio prædictorum est: Quod Romana ecclesia ante tempora Constantini super alias ecclesias non habuit principatum. Sexta vero assertio eorum est: Quod Romana ecclesia à Constantino Imperatore super alias ecclesias primatum & principatum accepit. Istas aũt duas assertiones simul quidã sic nituntur probare. Constantinus Imperator constituit, vt Romanus Pontifex esset caput omnium ecclesiarum. Ergo Romana ecclesia à Constantino & non aliter super alias ecclesias habuit principatum. Antecedens probatur per illud in *decre. di. 96.* & accipitur *de gestis* B. Siluestri, vbi sic habetur: *Constantinus Imperator quarto die sui baptismatis priuilegium Romanæ ecclesiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romano Pontifices vel sacerdotes ita caput suum habeant, sicut iudices regem.* Et infra: *Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita & eius sacrosanctam ecclesiam Romanam decreuimus venerantes honorare & amplius, quam nostrum imperium terrenumque tronum sedem sacrosanctam B. Petri gloriose exaltari, tribuentes ei potestatẽ & gloriam & dignitatem atque vigorem, & honorificentiam, imperialem atque decernentes san[illegible], vt principatum teneat tam super quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam & Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Dei ecclesias. Et Pontifex qui pro tempore [illegible] [illegible] sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus & totius mundi existat, & eius iudicio, quæ ad cultum vel fidem Christianorum & stabilitatem procreanda fuerint, firmiter disponantur.* I[illegible] datur intelligi, vt videtur, quod Romana ecclesia non nisi à Constantino super alias ecclesias obtinuit principatum.

Cap. XIX.

Vbi ponitur contraria super principatu Romanæ ecclesiæ assertio, siue opinio, scil. quod Romana ecclesia non accepit à Constantino Imperatore super alias ecclesias principatum, sed hanc habuit à conciliis generalibus.

Disc. [illegible] de principatu Romanæ ecclesiæ mihi non placet, ideo assertionem contrariã allegatio[illegible] conteris. *Mag.* Pluribus modis ponitur, quod Romana ecclesia ante tempora C[illegible] [illegible] super ecclesias alias habuit principatum, sed vnus modus est, quod habuit principatum a[illegible] [illegible] generalium. Vnde in decre. sic legitur 1. di 17. §. *hinc etiam scientes, quod eius sedi primam [illegible] Apostoli meritu, deinde secuta iussione Domini conciliorum venerandorum auctoritas singularem [illegible] tradidit potestatem.* Ex quibus verbis habetur, quod veneranda concilia tradiderunt sedi B. Pe[illegible] [illegible] [illegible]latem super ecclesias potestatem.

Cap. XX.

Vbi deducitur auctoritatibus, quod ecclesia Romana super alias ecclesias habuit principatum immediate à Christo per euangelium, & ante ascensionem.

Disc. A[illegible] Romana ecclesia à Christo imediate, qñ ordinauit B. Petrũ in summum Põtificẽ, d[illegible] *Pe[illegible] [illegible] hanc Petrã ædificabo ecclesiã meam,* sup oẽs ecclesias primatũ & principatũ accepit. H[illegible] [illegible] pa in *decr. di. 21. c. quãuis,* aperte sentire videtur, cũ dicit: *Sancta Romana ecclesia catholica & Apostolica nullis synodicis cõstitutionib. cæteris ecclesiis prælata est, sed euãgelica voce Domini & Salua-*

cotis nostri [illegible] *atum obtinuit tu es, inquiens Deus Petrus, & super hanc Petram ad[illegible]ficabo eccle[illegible]* [illegible] N[illegible]aus Papa videtur asserere, qui [illegible] legitur *22. di. c. 1.* ait: *omnes siue Patriarchæ in cuiusli[illegible] [illegible]tem, metropoleos primatus, ac episcopatus cathedras, vel ecclesiarum cuiuslibet ordinis instituit Romana eccle[illegible]iam vero solus ipse fundauit, & supra Petram fidei mox nascentis erexit*, & parum post. *non ergo que terrena sententia, sed illud verbum, per quod constitutum est cœlum & terra, per quod dicitur, quæ condita s[illegible] omnia elementa, ecclesiam fundauit Romanam.* His etiam verbis Anacletus consentire videtur, qui, [illegible] h[illegible]betur *22. dist. ca. sacrosancta*, ait: *sacrosancta ecclesia & Apostolica non ab Apostolis: sed ab ipso Domino no[illegible] saluatore primatum obtinuit: sicut beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo e[illegible]l[illegible]siam meam.* Hoc etiam Gelasius Papa, vt legitur *9. q. 3. c. cuncta*, comprobare videtur. Ait eni[illegible] *A[illegible]stolica sedes sine vlla synodo præcedente & soluendi quod synodus inique damnauerat, nulla synodo exercente qu[illegible] oportuit habuit facultatem, & hoc nimirum pro suo principatu quem beatus Petrus Domini voce & tenuit s[illegible] & tenebit.* Item Leo Papa, vt habetur *24. q. 1. c. cum beatissimus*, ait: *cum beatissimus Petrus Apostolus* [illegible] *mino acceperit principatum, & Romana ecclesia in eius remaneat institutis.* Ex his omnibus d[illegible]tur i[illegible] quod Romana ecclesia ab ipso Christo ante ascensionem eius in cœlum recepit & habuit [illegible] mnes alias ecclesias principatum.

Cap. XXI.

In quo probatur, quod ecclesia Romana super omnes alias ecclesias habuit principatum imme[illegible]te a Petro se transferente in ecclesiam Romanam, quo probato deducuntur corrollaria tres c[illegible]sio nes, vbi postea notatur si eam possit transferre sedem à Roma ad aliam ciuitatem, vbi respondetur secundum opinionem quorundam, cui oppositum dicit quod sic, opinio secunda.

MAg. Tertius modus dicendi est, quod Romana ecclesia non habuit imme[illegible]iate a Chri[illegible] alias ecclesias principatum: imo per plures annos Domini post ascensioné [illegible] ecclesiæ [illegible]iecta, nec etiá habuit primo principatum à conciliis, vel etiá à co[illegible]legio Apostolorum. Sed p[illegible]diate habuit principatum à B. Petro transferente sedem suá In Romanam ecclesiá, eam o[illegible]suis aliis præferente, & ideo à Christo habuit immediate principatum. B. enim Petrus el[illegible] & prælatú totius ecclesiæ à saluatore ante ascensioné pro se & pro suis successorib. ac etia pr[illegible] vbi sedé suam disponeret collocare, primatú habuit. Et ideo quia transtulit sedem suá de Antio[illegible] ex tunc Romana ecclesia super alias ecclesias obtinuit principatum. Hoc Marcellinus scribe[illegible]o[illegible]bus episcopis p Antiochiam constitutis, vt habetur *24. q. 1. c. rogamus*, ait enim: *Rogamus v[illegible] fratr[illegible]ctissimi, vt non aliud doceatis neq; sentiatis, quá à B. Petro Apostolo & reliquis Apostolis & patribus accepisti[illegible] est caput totius ecclesiæ: cui Dominus ait: Tu es Petrus, & super &c. Eius n. sedes primitus fuit apud vos, quæ [illegible] iubente Domino Romá translata est, cui adminiculante gratia diuina hodierna die ipsi præsidemus. Si vero [illegible]tiochia, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est quæ nó sit subiecta eius ditioni.* Ex his plures [illegible] ad suú propositú pertinentes isti nituntur colligere. Quarú prima est, ꝙ Dominus ante ascen[illegible] B. Petrum caput cóstituit totius ecclesiæ. Et hoc etiá Anacletus Papa, vt habetur *di. 22. c. sacro[illegible] an[illegible]am*, asserit manifeste dicens, *inter B. Apostolos quædam fuit dissensio, & licet oés Apostoli essent cú B. Petro, tam[illegible] a Domino concessú est (& ipsi inter se idipsum voluerunt) vt reliquis omnib. præesset Apostolis, & Cephas, [illegible] & principatum teneret Apostolatus, quod Christus promisit dicens: tu vocaberis Cephas.* Secu[illegible]da asse[illegible] colligunt ex prædictis est, ꝙ ecclesia Antiochena super alias ecclesias habuit princip[illegible] Petrus fuit prælatus & princeps Christianorum omniú, ita eius sedes prima fuit inter oés e[illegible] aút Petrus prius q̃ Romæ habuit sedem Antiochiæ, sicut hic dicitur. Quod etiá asse[illegible] A[illegible] 4 vbi prius: *tertia vero sedes Antiochiæ eiusdé B. Petri Apostoli habetur honorabilis, quá illic pri[illegible] [illegible]am Roma[illegible] re niret habuit.* Et his concordat Anteros Papa, vt scribitur *7. q. 1. c. mutationes*, dicens, *Petr[illegible] [illegible]ctus ma[illegible]ster meus, tibi princeps Apostolorú de Antiochia ciuitate vtilitatis causa est translatus Romam, vt ibi[illegible] pot[illegible] pr[illegible]ere posset.* Ex his habet, ꝙ sedes Petri primo fuit Antiochiæ: vbi, sicut in Cronicis reperitur [illegible] e- 5 ptem, & ista eccle[illegible]ia Antiochena septem annis super oés ecclesias & super Romaná [illegible] ali- qui Romani conuersi fuissent, obtinuit principatú. Tertia assertio, q̃ colligunt ex [illegible] est, quod Romana ecclesia post Antioc[illegible] obtinuit principatú. & sic post pass[illegible]oné Domi[illegible] [illegible]ndecim anni, anteq̃ [illegible]cclesia Romana haberet super alias ecclesias principatú. Ex quo con[illegible]d[illegible]nt, ꝙ ante ascensioné Domini nequaquá habuit principatú. *Disc.* Si prædicta vera ess[illegible]t, ec[illegible]ta [illegible]er[illegible]sol[illegible]tana super alias ecclesias quatuor annis haberet principatu: quia sicut habe[illegible]ur in Cr[illegible]trus post passioné Domini anteq̃ Antiochiæ sibi sedé eligeret, cathedrá quatuor a[illegible]n[illegible] te[illegible] legit vbi sederit ni[illegible] Hierosolymis, ergo Hierosolymitana ecclesia super alias eccle[illegible]as tun[illegible] [illegible]btinu[illegible] p[illegible]cipatú: quod tñ veritatem non videtur habere. *Mag.* Ad hoc respondetur, ꝙ B. Pe[illegible] tenuit cathedrá, nullam sibi ecclesiam eligendo, sed tanq̃ prælatus & prince[illegible] s[illegible] [illegible]at vb[illegible] que vol[illegible]bat. Sed post quatuor annos sibi in Antiochia sedé elegit, vole[illegible] sa[illegible]tu[illegible] dum[illegible] ibid[illegible] p[illegible]cere ipsum, & ideo nó Hierosolymitana ecclesia fuit prima: quia, sicut legitur in [illegible]genda[illegible]. Iac[illegible], [illegible] Iacobus statim post passioné Domini ab Apostolis Hierosolymitanorú fuit ep[illegible] ita Petrus [illegible]e[illegible]siam sibi non appropriauit: sed illi, sicut cæteris omnibus, præfuit, & ita n[illegible]

c[illegible]o-

episcopum habuit specialē. aliter fuisset de ecclesia Antiochena *Dis.* Adhuc cupio scire, an secundū istos Papa potest transferre sedem Papalē de Roma in aliam ciuitatē. *Mag.* Ad hoc quidam eorum dicunt, ꝙ bene potest fieri auctoritate summi Pontificis, quorum ratio est, quia Papa respectu sedis Apostolicæ est tantæ potestatis, quantæ fuit B. Petrus, sicut ergo B. Petrus vtilitatis causa transtulit sedē suam de vna ciuitate ad aliam: ita potest Papa sedem Papalem de Roma transferre ad aliam ciuitatē. *Disc.* Nunquid secundum istos esset concedendum, si Papa transferret sedē Parisios, ꝙ ecclesia Parisiens. voce euangelica Domini obtinuit principatū? *Mag.* Diceretur quod sic: quia illo modo dicūt de Romana ecclesia, quod voce euangelica Domini obtinuit principatum, propter hoc quod Deus ante ascensionem suam (vt Euangelia testantur) B. Petro contulit principatum, cui dedit potestatem præficiendi quamcunq; ecclesiam, in qua sibi sedem eligeret in ecclesiis vniuersis, ita ecclesia Parisiens. diceretur obtinere super alias ecclesias voce Euangelica Domini principatum, quia Dominus ante ascensionem suam cuilibet successori B. Petri in ipso Petro dedit potestatem quamcunq; ecclesiam præficiendi aliis ecclesiis vniuersis. *Disc.* Tenerent omnes isti, quod Papa posset sedem transferre de Roma. *Mag.* Multi eorum affirmant, quod Papa non potest: quia B. Petrus non auctoritate ꝓpria, sed iubente Domino de Antiochia sedem transtulit Romam, & ideo non posset transferre eandem sedē de Roma, nisi Dominus ipse iuberet. *Disc.* Dic aliam rationem, qua ostenditur, quod ecclesia Hierosolymitana super omnes alias ecclesias quatuor annis habuit principatum. *Mag.* Alia ratio est, quod verum est, etiam ecclesiam Hierosolymitanam tanto tempore habuisse super alias omnes ecclesias principatum, eo quod tot annis ibi sedit beatus Petrus.

Cap. XXII.

In quo reuertitur ad præcedentis tertiæ quæstionis principalis decisionem, ponendo probandoque contrariam priori assertionem, scilicet quod Romana ecclesia, quæ est à totali congregatione fidelium distincta, potest contra fidem errare, & hoc quidem probat hic vnica tantum ratione.

DIsc. Omissa ista materia de principatu Romanæ ecclesiæ, ad propositum principale reuertere, & motiua tenentiū, ꝙ Romana ecclesia, quæ est distincta à congregatione fidelium (sicut caput à corpore) possit contra fidem errare, adducas in medium. *Mag.* Ad probandum ecclesiam Romanam contra fidem posse errare, nonnulli plures rationes adducunt. Quorundam autem ratio fundamētalis est quædam ratio sæpe tacta superius ad illas assertiones ostendendas, quæ talis est. Illud, ꝙ promittitur toti & nulli parti, non debuit alicui parti attribui, etiam principaliori. Sed nunquam errare contra fidem toti cōgregationi fidelium promissum fuit à Christo, & nulli parti fuit hoc promissum à Christo, ergo non debet hoc alicui particulari ecclesiæ catholicorū attribui, cum ergo Romana ecclesia sit pars ecclesiæ, & nō sit tota ecclesia, non posse errare contra fidem, non est attribuēdum Romanæ ecclesiæ. *Disc.* Nonne qō Christus dixit Petro: *ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua*, ꝓmisit ecclesiæ, cuius Petrus erat futurum caput, quod nunq̄ fides sua deficeret? *Mag.* Dicunt ꝙ hoc dixit Christus Petro non in persona alicuius ecclesiæ particularis, sed pro vniuersali ecclesia. Cuius rationē assignant dicentes: quia qñ Christus dixit verba prædicta Petro, Petrus non magis fuit caput ecclesiæ Romanæ, q̄ Antiochiæ: quia tunc habiturus erat primo sedē in Antiochia, & postea in Roma. Cum ergo in verbis prædictis non plus fiat mentio de Roma quā de Antiochia, non plus debet intelligi de Roma q̄ de Antiochia: Quia verba generalia ad omnia particularia æqualiter se habent, sed prędicta verba nō debent intelligi de Antiochia: quia fides illius ecclesiæ iam defecit, ergo nec de Romana ecclesia debent intelligi. *Disc.* Quomodo dicunt, ꝙ fides ecclesiæ Antiochiæ defecit, cū adhuc sit patriarcha Antiochenus, qui potest vocari ecclesia Antiochena? *Mag.* Quod sit aliquis patriarcha Antiochenus, non est ex promissione Christi, sed ex voluntaria summi Pōtificis ordinatione, qui creat patriarcham talem, licet ecclesia Antiochena defecerit & sæpe accidit, ꝙ nullus est partiarcha Antiochenus. *Disc.* Licet moriatur patriarcha Antiochenus, non tñ moritur ecclesia Antiochena, quia adhuc remanet aliquis, qui potest creari in patriarcham Antiochenum. *Mag.* Per talem modum potest dici, quod nunquam potest deficere fides ecclesię Massiliens. quia semper est aliquis, qui posset creari in episcopū Massilien. Dicunt ergo isti, cū ex solis scripturis diuinis teneatur, ꝙ ecclesia Christiana nunq̄ errauit contra fidē: quia semper erunt in ecclesia Christi fideles & verba scripturæ diuinæ intelligentes. Ex his colligitur, ꝙ ecclesia nunquā errabit contra fidē. Et cum nullā de Romana ecclesia faciāt penitus mentionem, nō plus quam de ecclesia Antiochena, sicut temerarium fuit asserere ꝙ ecclesia Antiochena nō errabit contra fidem, ita & nunc temerarium est asserere, quod Romana ecclesia nūquam errabit contra fidem. *Disc.* Licet scriptura diuina, quæ insinuat quod ecclesia nunquam errabit contra fidem, de Romana ecclesia non vocalem faciat mentionē: tñ de Romana ecclesia verba illa scripturæ debent intelligi: quia scriptura diuina est intelligenda, sicut à sanctis patribus est exposita, sancti autem intelligunt verba de Romana ecclesia. Vnde & asserunt, quod Romana ecclesia nūquam errabit contra fidem. *Mag.* Ad hoc tripliciter respōdetur. ꝙ sancti non exponūt verba ista scripturæ de Romana ecclesia prout Romana ecclesia est pars distincta contra ecclesias: sed exponunt verba scripturæ de materia illa loquentia de ecclesia catholica & Apostolica, quæ comprehendit omnem ecclesiam tenentem fidem Apostolorum, siue Romæ, siue in Hispania, siue in Anglia, siue in Gallia,

Gallia, siue in Alemania. Nec dicunt, quod Romana ecclesia, quæ est Romæ vel de facto gerit se pro Romana ecclesia, non posset errare vel nunquam errabit contra fidem. Licet aliquando affirment ꝙ non inueniatur errasse secũdum se totã, q̃uis aliquando pro maiori parte errauerit. Tempore n. Liberij, postquam consensit fidei Arrianæ, maior pars Christianorum Romę hæreticæ prauitati cõsensit, tunc n. pauci Romani Imperatori Liberio resistebãt: & illi pauci clerici, qui erant contrarij Liberio, occidebantur. Licet etiam sancti asseruerint, quod ecclesia Romana secundum se totam in tẽpore præterito non errauerit contra fidẽ, nunquam tñ affirmant ꝙ non errabit in futuro. *Disc.* Hi errant aperte: quia sicut allegasti prius, B. Hiero. loquitur de futuro dicens, *B. Petro opem ferenti in futuro seculo permanebit sine vlla hæreticorum insultatione. Mag.* Dicunt te decipi per sermonem ambiguum, cuius sensus nescis distinguere. Verba B. Hiero. secundum vnum sensum æquipollent conditionali tali: si B. Petrus opem tulerit, in futuro seculo permanebit, &c. & ille sensus est verus, licet temerarium sit asserere, quod B. Petrus opem feret, quia nescitur an Deus & similiter B. Petrus deseret Romanam ecclesiam, quemadmodum iam multis temporibus deseruit ecclesiam Antiochenam. Alius sensus æquipollet causali tali: quia B. Petrus opem feret, in futuro seculo permanebit &c. & sic non intelligit Hieron. Tertius sensus est temporalis talis: dum B. Petrus opem feret &c. & ille sensus etiam est verus. Sed nescitur, quanto tempore B. Petrus opem feret Romanæ ecclesiæ contra insultationem hæreticorum. Et ideo temerarium est asserere, quod vsque ad finem seculi opem feret ecclesiæ Romanæ, quæ est pars ecclesiæ vniuersalis, contra hæreticos.

Cap. XXIII.

In quo præcedentis capituli assertionem aliis nouem difficilibus rationibus probat, sc. quod Romana ecclesia specialiter partialiterve sumpta potest contra fidem errare.

Disc. Vellem scire, an isti aliis rationib. satagunt munire suam assertionem. *Mag.* Pluribus aliis rationibus suam assertionem fulcire nituntur. Vnde ratio eorum talis est. Omnis ecclesia, quæ incipit post passionẽ Christi, potest contra fidem errare: quia illa ecclesia, q̃ dixit Christus vsq; in fine seculi in fide pmansuram, fuit etiam in sui parte ante ascensionẽ Christi. Christus n. prædicens ecclesiã suam vsq; ad finem seculi pmansuram in fide cum dixit Matt. vlt. *Vobiscũ sum omnib. diebus vsq; ad cõsummationem seculi*, nõ solum intelligebat de ecclesia futura post suam ascensionẽ, sed etiam intelligebat, ꝙ pro nullo tempore nec ante ascensionem, nec post erat tota ecclesia Christianorum a fide catholica recessura. Non ergo intellexit de ecclesia, quæ incipit post ascensionem, sed ecclesia Romana incepit post ascensionẽ Domini: quia Apostoli & alii discipuli Christi post ascensionem Christi prius prædicauerunt in aliis locis q̃ Romæ. Ergo verba Christi de ecclesia in fide vsq; in finẽ seculi pmansura, non debent de ecclesia Romana intelligi determinate, sed sub disiunctione & in cõmuni de Roma & aliis debẽt intelligi. Quia fides catholica in ecclesia Romana, vel in ecclesia Pisana, vel in aliqua alia vsq; in finem seculi permanebit, semper n. erit aliquis catholicus & fidelis. Tertia ratio eorum est hæc: Ecclesia Romana postquam inchoata fuit, potuit contra fidem errare, ergo adhuc potest errare contra fidem. Antecedens patet, quia ante aduentum B. Petri Romana ecclesia, inchoata ibidem, errare potuit contra fidem, non n. tunc magis erat ecclesia Romana confirmata in fide, quam aliæ ecclesiæ. Cõsequentia patet: quia non legitur, ꝙ in fide postea fuerit cõfirmata, ergo temerarium est asserere quod errare non poterit. *Disc.* Videtur quod ex quo Apostoli Petrus & Paulus consecrarunt & fundarunt Romanam ecclesiã errare non potuit. *Mag.* Hoc non videtur secundum istos veritatẽ habere: quia Apostoli Petrus & Paulus non aliter fundarunt ecclesiam Romanam, nisi Romanos in fide sollicite instruendo, & eos ad fidem & bona opera, doctrina & exemplo, hortando, doctrinã miraculis confirmando, & tandem ciuitatẽ Romanam suo martyrio consecrando. Sed prædicta omnia fecit Christus Hierosolymitanæ ecclesiæ, quia ipsam diligenter in fide instruxit, ipsamq; ad fidem & bona opera doctrina & exemplis & miraculis hortabatur: pro qua etiam, sicut pro cæteris, mortem accepit, & sic Hierosolyma sua passione & morte cõsecrata fuit. Et tamen per omnia illa ecclesia Hierosolymitana in fide minime extitit confirmata, cum tamen opera, vita & doctrina & mors Christi multo maioris efficaciæ fuerint, quam doctrina, opera & vita & martyrium Apostolorũ Petri & Pauli. Etiam alii Apostoli fundauerunt ecclesiam Antiochenam. B. enim Paulus plures fundauerat ecclesias, alii etiam Apostoli alias ecclesias suo martyrio consecrarunt, & tamen nulla earum erat in fide confirmata. Ergo consimiliter non apparet aliud fuisse factum in ecclesia Romana, vnde in fide debeat reputari confirmata. Multa enim maiora & ad stabilitatem fidei facta fuerunt Hierosolymis & in Iudæa, quam in Romana ecclesia. Si ergo nec Hierosolyma nec Iudæa confirmata fuit in fide, temerarium est dicere, quod ecclesia Romana confirmata sit in fide. Vnde etiam ex hoc quarta ratio sic formatur: non magis electa fuit à Deo ecclesia Romana, quam ecclesia Hierosolymitana, sed Deus permisit ecclesiam Hierosolymitanam totam à fide recedere, ergo est temerarium dicere, quod Deus nunquam permittet omnes Romanos à fide recedere. Et ita Romana ecclesia errare poterit contra fidem. *Disc.* Q[illegible]uis omnes Romani, qui conuersantur Romæ, contra fidem errarent, Romana tamen ecclesia non erraret: quia tunc Romana ecclesia non esset Romæ, sed alibi; sicut Romana ecclesia est apud Auinionem. *Mag.* Dicunt isti, quod in hoc cauillose per æquiuocationem c[illegible]naris p

ced

cedere. Quia quærunt, quam ecclesiam vocas Romanam ecclesiam. Aut enim vocas Romanam ecclesiam, Papam; seu multitudinem, siue clericorum siue aliorum in partibus Romanis degentium, vel domicilia ibidem habentium. Aut vocas Romanam ecclesiam, clericos, titulos habentes in Roma. Aut vocas Romanam ecclesiam, Papam cum cardinalibus, vel Papam solum, vel collegium cardinalium. Aut vocas ecclesiam Romanam illos, qui tenent fidem, quam Apostoli fundauerunt & prædicauerunt Romæ. Si primo modo vocas ecclesiam Romanam, stat argumentum: quia omnes Romani habentes domicilia Romæ possent contra fidem errare: sicut & omnes Hierosolymitani aliquando errauerunt. Si secundo modo, adhuc stat argumentum: quia non sunt magis electi clerici a Deo habentes titulos in Roma, quam fuerunt clerici habentes titulos Hierosolymis, illi autem sunt errantes, ergo & omnes habentes titulos in Roma possunt errare. Item temerarium est dicere, quod non possunt omnes habentes titulos in Roma à paganis vel aliis malis occidi, ergo tunc nõ esset fides in clericis habentib. titulos Romæ. Et (cum tunc deficeret fides) de illis non sunt intelligenda verba Christi, quib. promisit fidem vsq; in finem seculi duraturã. Si vocas ecclesiam Romanam, Papã cum cardinalibus, vel Papam solum, vel collegium cardinalium solum: adhuc potest errare, quia temerarium est dicere, Papam cum cardinalibus, si non essent plures, non posse contra fidem errare. Si autẽ voẽas ecclesiam Romanã, quæ tenet fidem, quam Apostoli prædicauerũt & fundauerunt Romæ, sic concedunt, ꝙ Romana ecclesia errare non potest, sed illa Romana ecclesia vniuersalis est, vbicunq; fuerint catholici & fideles. Et hæc ecclesia est, quæ vocatur *ecclesia catholica & Apostolica*, quæ errare nõ potest, ita cõprehendit Pisanos & Lombardos, & Hispanos, sicut Romanos, & de illa sola cõcedunt isti, ꝙ errare non potest. Quinta ratio eorum est hæc: Ecclesia Romana, quæ est vna ecclesia particularis, siue cõprehendat omnes Romanos, siue clerum Romanum tantummodo, siue Papam cũ cardinalibus, non est magis electa à Deo, q̃ fuerit gens Iudæorum, de qua Christus fuit suscepturus carnẽ humanam, quos principaliter ipse saluare venerat, ipso dicente Matt. 15. *Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israel*, sed gens illa non fuit confirmata in fide, quin potuerit errare, ergo nec ecclesia Romana est confirmata in fide, quin possit errare. *Discipul*. Per istam rationẽ probaretur, quod tota multitudo Christianorum posset cõtra fidem errare: sicut tota multitudo gentis Iudæorum potuit errare contra fidem. *Mag*. Respondetur, quod argumentum non procedit de tota multitudine Christianorum, sicut de Romana ecclesia: quia extra vniuersalem ecclesiam non est salus eo ꝙ Christus nunquã aliam legem præter Christianam est daturus: quemadmodum daturus fuit aliam legem præter legem Iudæorum, extra aũt ecclesiam Romanã, quæ est ecclesia particularis, potest esse salus, multi n. præter Romanos saluantur, & ideo licet argumẽtum prædictũ concludat de ecclesia Romana, quæ potest errare, sicut potuit errare multitudo Iudæorũ, non tñ concludit de ecclesia vniuersali. Sexta ratio eorum accipitur ex prædictis: quia omnis ecclesia, extra q̃ potest esse salus, potest cõtra fidem errare, extra ecclesiã aũt Romanam potest esse salus, quemadmodũ post ascẽsionem Christi fuit salus, antequã Romana ecclesia inchoaretur, ergo Romana ecclesia poterit contra fidẽ errare. Septima eorum ratio est hæc, illa ecclesia, quæ contra fidem errare non potest, non indiget aliorum consilio pro quæstionib. fidei terminandis, ecclesia aũt Romana indiget aliorum consilio in quæstionibus fidei terminandis, aliter n. ad determinandas & diffiniendas quæstiones motas de fide congregarentur inutiliter cõcilia generalia, ergo ecclesia Romana potest errare contra fidẽ. Octaua ratio eorũ est hæc: Illa ecclesia, quæ potest fieri auctoritate papæ aliis ecclesiis inferior, potest contra fidẽ errare, illa n. ecclesia, quæ nõ potest contra fidẽ errare, non habet aliam ecclesiã superiorem, ecclesia aũt Romana auctoritate papæ potest fieri inferior aliis ecclesiis, posset n. papa sedem transferre papalem de Roma ad aliam ciuitatem: quo facto, Romana ecclesia alteri esset subiecta, ergo Romana ecclesia potest contra fidem errare. Nona ratio eorum est hæc, temerarium est dicere, illam gentem non posse cõtra fidem errare, quæ est ante diem iudicii peritura, sed gens Romanorum ante diem extremam peribit, sicut enim legitur Num. 24. *Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos & ad extremum etiam ipsi peribunt*. Ista verba de solis Romanis possunt intelligi, Romani ergo peribunt, & per consequens temerarium est dicere, quod inter Romanos fides vsque ad finem seculi remanebit. *Discipulus*. Verba prædicta possunt intelligi de Romanorum imperio temporali, quia illud peribit: sed non oportet dicere, quod intelligantur de ecclesia Romanorum. *Magister*. Isti non intelligunt verba prædicta de ecclesia Romana, quod nunquam errabit contra fidem: quia, sicut reputant temerarium dicere, quod ecclesia Romana errabit contra fidem: quia neutra pars istius contradictionis ex scripturis autenticis potest inferri, & ideo verba prædicta de potentia Romanorum temporali intelligunt. ex his arguentes, quod temerarium est asserere, ecclesiam in Roma nullatenus defecturam: quia licet Deus possit sua sola potentia contra infidelium potentiam conseruare loca fidelium, tamen temerarium est dicere, quod Dominus de facto aliquem vel ciuitatem fideliũ miraculose contra irruentes potentias infidelium cõseruabit, maxime tempore Antichristi, quia pseudochristi & pseudoprophetæ Antichristi dabunt signa magna & prodigia, & electi non habebunt gratiam faciendi mirabilia, sicut habuerunt Apostoli & alii martyres Christi. Temerarium est ergo asserere, quod Deus ciuitatem Romanam à iugo infidelium preseruabit, quare cum potentia Romanorum temporalis inceperit dudum deficere, & continue magis ac magis deficiat, & potentia infidelium & malorum præualeat, non apparet quin ciuitas Romana possit ab infidelibus subiugari, quemadmodum antiquitus Romana ciuitas sibi alias prouincias subiugauit, quia sicut sine temeritate nequaquam asseritur, quod ciuitas Romana ad dominium veniet paganorum, ita temerarie (diui-

diuinando de futuris nobis incognitis) asseritur, quod nunquam infideles sunt ciuitatem occupaturi Romanam, & cunctos de eadem ciuitate fideles expulsuri, & ita temerarium est dicere, quod nunquam de Roma omnes catholici expellentur. Et sicut temerarium est dicere, quod nunquam omnes Christiani expellerentur de ciuitate Romana nequaquam amplius reuersuri: ita temerarium est dicere, quod si potentia infidelium omnes Christiani Romani præter decem vel duodecim essent expulsi de Roma nunquam in perpetuo reuersuri: quod illi decem vel duodecim remanentes non possunt contra fidem errare. *Disc.* Si modo omnes Christiani de ciuitate Romana per potentiam infidelium expellerentur, non propter hoc ecclesia Romana desineret: sicut nec expulsi desinerent esse Romani. *Magist.* Concedunt quod propter hoc non desineret Romana ecclesia, expulsis tamen mortuis sine prole (quod non est impossibile) desineret Romana ecclesia, & amplius non essent aliqui Christiani Romani. *Disc.* Mortuis omnibus illis sine prole adhuc possunt ordinari clerici loco priorum, & illud collegium clericorum posset vocari Romana ecclesia. *Magist.* Hoc impugnatur dupliciter, primo, quia per talem modum posset dici, quod ecclesia Pisana non posset contra fidem errare: quia siue Pisani oēs expellerentur de Pisis, siue omnes fierent hæretici, siue vniuersi morerentur, possent clerici ordinari, & vocaliter titulus priorum Pisanorum deputari. Secundo quia dicunt nonnulli, quod fides ecclesiæ posset in puris laicis remanere: imo dicunt quidam posse saluari in mulieribus, quemadmodum tempore passionis Christi saluata fuit in sola matre Christi. *Disc.* Dic rationem illorum decimam, quā habent pro assertione sua principali. *Mag.* Decima ratio eorum est hæc Ecclesia militans non magis est accepta Deo, quam fuerit tota multitudo angelorum ante confirmationem bonorum & casum malorum, sed nulla pars totius multitudinis angelorum ante confirmationem bonorum & casum malorum, sic à Deo extitit accepta, quin pars illius totius multitudinis labi potuerit in peccatum & æternaliter condemnari: licet Deus ordinauerit, quod tota multitudo angelorum nullatenus laberetur, ergo consimiliter nulla pars multitudinis ecclesiæ sic præseruatur à Deo, quin possit contra fidem errare, Romana autem ecclesia est pars multitudinis ecclesiæ, ergo Romana ecclesia, quæ est pars ecclesiæ, potest contra fidem errare.

CAP. XXIV.

In quo respondetur ad rationes 13. cap. probantes, quod ecclesia Romana partialiter sumpta contra fidem errare non potest.

DIsc. Licet firmiter teneatur, quod ecclesia Romana contra fidem errare non possit, secundum quod rationes & auctoritates prius inductæ, probant aperte, tñ quomodo asserentes Romanā eccles. a posse errare contra fidē, respōdent ad eas, velis exponere. Cum n. omnes responsiones eorū ad ipsas irrationabiles esse cognouero, magis veritatē earum intelligam. *Mag* Ad primā earum respōdent dicentes, istam esse falsam: Illa ecclesia, quæ voce euangelica Domini & Saluatoris nostri cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem errare non potest, nam ecclesia Antiochena ita fuit ecclesiis a voce euangelica Dei & saluatoris nostri prælata, sicut ecclesia Romana. Quia non inuenitur, quod aliter ecclesia Romana voce Saluatoris fuerit prælata aliis ecclesiis, nisi quia beatus Petrus à Deo nostro cunctis prælatus fidelibus sedem tenebat in Roma. Sed beatus Petrus primo sedem tenebat Antiochiæ. Ergo pro illo tempore, quo Petrus sedit Antiochiæ, ecclesia Antiochena voce euangelica Domini Saluatoris nostri fuit cunctis prælata ecclesiis. Sed ecclesia Antiochena non fuit confirmata in fide, sed errare potuit contra fidem. Ergo non obstante, quod ecclesia Romana voce euangelica Domini nostri & saluatoris sit prælata vniuersis ecclesiis, ipsa tamen non est confirmata in fide, sed contra fidem posset errare. Et ideo dicunt, quod temerarium est dicere, quod nunquam errabit contra fidem: & etiā temerarium est dicere, quod errabit: quia vtrunque est nobis ignotum, quia nec vnū nec alterum illorū reuelatum est à Deo. Cum vero dicitur, quod opus Dei ab hominib. dissolui non potest: Respondent, quod multa opera Dei ab hominibus possunt dissolui, charitas enim & aliæ virtutes infusæ viatori, sunt opera Dei, & tamen per liberum arbitrium dissolui possunt, quia homo habens primo charitatem & virtutes potest peccare mortaliter, per peccatum autem mortale caritas expellitur. Sic dicunt de Romana ecclesia, quod licet in beato Petro receperit principatum, tamen Romana ecclesia potest ab infidelibus vsque ad finem seculi occupari. Nec scitur an infideles totam Romam vnquam sint capturi, & vsque in finem seculi retenturi. Posset etiam tota Romana ecclesia & omnes Christiani in ipsa ad aliam sectam conuerti, nec scit aliquis nisi Deus aut cui reuelasset, an tota Romana ecclesia tempore Antichristi conuertetur ad ipsum: imo nescitur vtrum aliquando tota Roma & omnes habitantes in ipsa conuertentur ad sectam Machometi, vel ad aliquam prauitatem. Cum aūt in eadem ratione accipitur, quod si illa ecclesia, quæ voce diuina cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem erraret, desineret esse prælata & caput aliarum ecclesiarum, respondent: quod si tota Roma ad sectā Saracenorum vel ad aliquā aliam prauitatem hæreticam, & Papa & omnes cardinales & omnes clerici titulos Romæ habentes in prauitatem hæreticam laberentur: adhuc posset dici, quod Romana ecclesia aliquo modo desineret esse caput aliarū ecclesiarum, nō quod tūc de facto esset aliquis Papa, vel aliquod collegiū, vel aliqua persona circa Romam, vel aliquā ecclesiā particularem, qui vel quę vel quod esset caput ecclesiarum aliarum: sed quia eligendus est summus Pontifex per catholicos, qui posset conuenienter, qui caput esset omniū catholicorū, & de iure, licet nō de facto,

cto, sedem Romæ tenere deberet. quemadmodum nunc creantur patriarchæ Antiochenus, Alexand. & Hierosolymitanus, qui de iure in prædictis ciuitatib. sedere deberent. & ideo qoemadmodum nunc dicitur, quod ecclesia Constantinopolitana est secunda post Romanam; & Alexandrina, tertia, & Antiochena, quarta, & Hierosolymitana quinta. quia si ciuitates pdictæ essent à infidelib. occupatæ, prætatæ ecclesiæ ordinem talem haberent. & de facto patriarchæ à prædictis ciuitatibus appellati, quando creantur, talem ordinem tenent inter se. Ita si omnes Romani essent auersi a fide, adhuc summus [illegible] ex esset caput fidelium. & si Romana ciuitas iterum conuerteretur ad fidem, debere[illegible]tatem respectu aliarum ecclesiarum habere. DIS. Si tota Roma esset ab infidelib. occu[illegible] vel ad aliam sectam conuersa: nunquid secundum istos oporteret creare clericos loco [illegible] qui fuerunt Romæ, sicut oporteret creare summum pontificem, qui de iure deberet Ro[illegible] habere. MAG. Respondent, quod sufficeret solummodo summum pontificem eligere: quia alii tituli Romæ præter papatum possunt variari, & voluntarie minui, & augeri. vnde & modo sunt plures, quam fuerunt temporibus Apostolorum. nec [illegible] liquis istorum fuit tempore Beati Petri, & ideo si Romana ecclesia esset auersa à fide, sufficeret catholicis eligere Papam Romanum. quemadmodum nunc creatur patriarcha Antiochenus, nec titulos aliquos Romæ oporteret aliquibus clericis assignare. sicut nec modo clericis, qui quondam fuerunt in ciuitatibus patriarchalibus, deputantur. Concedunt ergo isti, quod verba Pelagii continent veritatem, quod Romana ecclesia & apostolica ecclesia nullis synodicis constitutis subiicitur principaliter: sed euangelica voce domini & saluatoris nostri primatum obtinuit in Petro, quando dominus præfecit B. Petrum fidelibus vniuersis. nec per alium modum obtinuit primatum super alias ecclesias, nisi quia dominus beatum Petrum prætulit omnibus, nullam tunc de Romana ecclesia faciens mentionem. sed B. Petrus, postea ibidem elegit sedem. & ideo ex tunc auctoritate Dei, qui voluit illam sedem quam Petrus eligeret, esse primam, Romana ecclesia primatum obtinuit. Ad secundam rationem multipliciter respondetur. vno modo dicitur, quod Romana ecclesia super alias ecclesias priuilegium potest amittere. quia Papa potest transferre sedem papalem de Roma ad aliam ciuitatē, sicut B. Petrus transtulit de Antioch[illegible] sedem in Romam. Aliter dicitur, quod licet Romana ecclesia possit ad tempus de facto amitt[illegible] priuilegium super alias ecclesias, non tamen simpliciter: quia si Romana ecclesia rediret a[illegible] recuperaret idem priuilegium, quod habuit ante. Tertio dicitur, quod si Romana eccle[illegible] ret ad fidem, distinguendo ipsam contra Papam, qui gubernat ipsam, amittere potest [illegible] er priuilegium absque translatione sedis. quia illud priuilegium consistit principaliter [illegible] state eligendi summum pontificem & ordinandi apostolicam sedem. sed hoc p[illegible] pōt amittere absq; translatione sedis; sicut quondam amisit. nā sicut habetur di. 64 c[illegible] ius habuit Carolus magnus, & postea obtinuit Otho primus rex Theutonico[illegible] 8 *di. c. in synodo* ergo ecclesia Romana priuilegiū suū pōt amittere.

Ad auct[illegible] N[i]colai Papæ dicitur, quod Nicolaus papa loquitur de ecclesia Romana, quæ est Papa [illegible] illi soli ecclesiæ Romanæ, quæ est Papa, in B. Petro immediate fuit traditum priuilegium. illa autem ecclesia Romana, quæ est subiecta Papæ, nullum priuilegium habet, nisi à Papa: quod Papa potest, quando sibi placet auferre. Vnde ergo Nicolaus Papa vult asserere, quod qui Romanæ ecclesiæ, quæ est Papa, priuilegium conatur auferre, asserendo videlicet ipsum non esse prælatum omnium Christianorum, hæreticus est; quia incidit in assertionem erroneam, quæ sapit hæresim manifestam: quia ex ipsa & quibusdam veris, quæ nulla possunt tergiuersatione negari, sequitur hæresis manifesta, quod B. Petrus videlicet non fuit à Christo omnibus prælatus fidelibus. & ideo illi qui dicunt, quod Papa non potest transferre sedem pap[illegible]m de R[o]ma, dicunt quod talis sic sentiens auferre priuilegium ecclesiæ Romanæ (quæ est Papa) est hæreticus, stricte sumpto hæretico. qui autem dicunt, quod Papa potest auferre sedem, dicunt quod est hæreticus large sumpto hæretico, secundum quod aliquis dicitur hæreticus qui pertinaciter tenet assertionem, quæ non est hæresis stricte sumpta hæresi: sed est hæresis, secundum quod omnis assertio sapiens hæresim manifestam hæresis appellatur. qualiter autem tales assertiones distinguantur, ex superioribus, vbi actum est de hæresibus, patere potest. Ad tertiam respondetur, quod sine ecclesia Romana, quæ est Papæ subiecta, & quæ non est Papa, potest regi vniuersalis ecclesia. Ad Auctoritatē B. Anacleti respondetur, quod *apostolicā sedem* vocat [illegible] um pontificem: & summus pontifex, siue sit Romæ Papatus siue sit alibi, est caput & cardo, quo omnes ecclesiæ domino disponente reguntur, quando est verus Papa. hæc tamen ecclesia contra fidem errare potest: quia Papa potest hæreticā incurrere prauitatem. sed tunc substituendus est et alius à catholicis catholicus, qui ecclesiā regat catholicam, siue fuerit in Italia, siue fuerit in Hispania. Ad quartam rationem dicitur, quod hæc est falsa; illa ecclesia errare non potest contra fidem, à qua quicunque dissenrit, non est inter catholicos episcopos computandus. Sed illa de inesse est vera: illa ecclesia non errat contra fidem. à qua quicunque dissentit ab ea &c. Et ideo quamdiu Romana ecclesia non errat contra fidem: quicunque dissentit ab ea in fide, non est inter catholicos computandus. Sed si erraret contra fidem, non haberet veritatem. Beatus autem Hieron. loquebatur pro tempore suo quando ecclesia Romana firma mansit in fide. Si autem erraret contra fidem, dissentientes ab ea in fide essent inter catholicos numerandi. Ad quintam rationem dicitur, quod aliquem esse extra Romanam ecclesiam dupliciter potest in-

diuinando de futuris nobis incognitis) asseritur, quod nunquam infideles sunt ciuitatem occupatu- Romanam, & cunctos de eadem ciuitate fideles expulsuri, & ita temerarium est dicere, quod nunq de Roma omnes catholici expellentur. Et sicut temerarium est dicere, quod nunquam omnes Christiani expellerentur de ciuitate Romana nequaquam amplius reuersuri: ita temerarium est dicere, ꝙ si potentia infidelium omnes Christiani Romani præter decem vel duodecim essent expulsi de Roma nunquam in perpetuo reuersuri: quod illi decem vel duodecim remanentes non possunt contra fidem errare. *Disc.* Si modo omnes Christiani de ciuitate Romana per potentiam infidelium expellerentur, non propter hoc ecclesia Romana desineret: sicut nec expulsi desinerent esse Romani. *Magist.* Concedunt quod propter hoc non desineret Romana ecclesia, expulsis tamen mortuis sine prole (quod non est impossibile) desineret Romana ecclesia, & amplius nõ essent aliqui Christiani Romani. *Disc.* Mortuis omnibus illis sine prole adhuc possunt ordinari clerici loco priorum, & illud collegium clericorum posset vocari Romana ecclesia. *Magist.* Hoc impugnatur dupliciter, primo, quia per talem modum posset dici, quod ecclesia Pisana non posset contra fidem errare: quia siue Pisani oẽs expellerentur de Pisis, siue omnes fierent hæretici, siue vniuersi morerentur, possent clerici ordinari, & vocaliter titulus priorum Pisanorum deputari. Secundo quia dicunt nonnulli, quod fides ecclesiæ posset in puris laicis remanere: imo dicunt quidam posse saluari in mulieribus, quemadmodum tempore passionis Christi saluata fuit in sola matre Christi. *Disc.* Dic rationem illorum decimam, quã habent pro assertione sua principali. *Mag.* Decima ratio eorum est hæc: Ecclesia militans non magis est accepta Deo, quam fuerit tota multitudo angelorum ante confirmationem bonorum & casum malorum, sed nulla pars totius multitudinis angelorum ante confirmationem bonorum & casum malorum, sic à Deo extitit accepta, quin pars illius totius multitudinis labi potuerit in peccatum & æternaliter condemnari: licet Deus ordinauerit, quod tota multitudo angelorum nullatenus laberetur, ergo consimiliter nulla pars multitudinis ecclesiæ sic præseruatur à Deo, quin possit contra fidem errare, Romana autem ecclesia est pars multitudinis ecclesiæ, ergo Romana ecclesia, quæ est pars ecclesiæ, potest contra fidem errare.

Cap. XXIV.

In quo respondetur ad rationes 13. cap. probantes, quod ecclesia Romana partialiter sumpta contra fidem errare non potest.

Disc. Licet firmiter teneatur, quod ecclesia Romana contra fidem errare non possit, secundum ꝙ rationes & auctoritates prius inductæ, probant aperte, tñ quomodo asserentes Romanã ecclesiã posse errare contra fidẽ, respõdent ad eas, velis exponere. Cum n. omnes responsiones eorũ ad ipsas irrationabiles esse cognouero, magis veritatẽ earum intelligam. *Mag* Ad primã earum respõdent dicentes, istam esse falsam: Illa ecclesia, quæ voce euangelica Domini & Saluatoris nostri cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem errare non potest, nam ecclesia Antiochena ita fuit ecclesiis à voce euangelica Dei & saluatoris nostri prælata, sicut ecclesia Romana. Quia non inuenitur, quod aliter ecclesia Romana voce Saluatoris fuerit prælata aliis ecclesiis, nisi quia beatus Petrus à Deo nostro cunctis prælatus fidelibus sedem tenebat in Roma. Sed beatus Petrus primo sedem tenebat Antiochiæ. Ergo pro illo tempore, quo Petrus sedit Antiochiæ, ecclesia Antiochena voce euangelica Domini Saluatoris nostri fuit cunctis prælata ecclesiis. Sed ecclesia Antiochena non fuit confirmata in fide, sed errare potuit contra fidem. Ergo non obstante, quod ecclesia Romana voce euangelica Domini nostri & saluatoris sit prælata vniuersis ecclesiis, ipsa tamen non est confirmata in fide, sed contra fidem posset errare. Et ideo dicunt, quod temerarium est dicere, quod nunquam errabit contra fidem: & etiã temerarium est dicere, quod errabit: quia vtrunq; est nobis ignotum, quia nec vnũ nec alterum illorũ reuelatum est à Deo. Cum vero dicitur, quod opus Dei ab hominib. dissolui non potest: Respondent, quod multa opera Dei ab hominibus possunt dissolui, charitas enim & aliæ virtutes infusæ viatori, sunt opera Dei, & tamen per liberum arbitrium dissolui possunt, quia habens primo charitatem & virtutes potest peccare mortaliter, per peccatum autem mortale caritas expellitur. Sic dicunt de Romana ecclesia, quod licet in beato Petro receperit principatum, tota tamen Romana ecclesia potest ab infidelibus vsque ad finem seculi occupari. Nec scitur an infideles totam Romam vnquam sint capturi, & vsque in finem seculi retenturi. Posset etiam tota Romana ecclesia & omnes Christiani in ipsa ad aliam sectam conuerti, nec scit aliquis nisi Deus aut cui reuelasset, an tota Romana ecclesia tempore Antichristi conuertetur ad ipsum: imo nesciunt vtrum aliquando tota Roma & omnes habitantes in ipsa conuertentur ad sectam Machometi, vel ad aliquam prauitatem. Cum aũt in eadem ratione accipitur, ꝙ si illa ecclesia, quę voce diuina cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem erraret, desineret esse prælata & caput aliarum ecclesiarum, respondent: ꝙ si tota Roma ad sectã Sarracenorum vel ad aliquã aliam prauitatem hæreticam, & Papa & omnes cardinales & omnes clerici titulos Romæ habentes in prauitatem hæreticam laberentur: adhuc posset dici, ꝙ Romana ecclesia aliquo modo desineret esse caput aliarũ ecclesiarum, nõ quod tũc de facto esset aliquis Papa, vel aliquod collegiũ, vel aliqua persona extra Romam, vel aliquã ecclesiã particularem, qui vel quę vel quod esset caput ecclesiarum aliarum: sed quia eligendus est summus Pontifex per catholicos, qñ posset conuenienter, qui caput esset omniũ catholicorũ, & de iure, licet nõ de fa-

cto,

cto, sedem Romæ tenere deberet. quemadmodum nunc creantur patriarchæ Antiochenus, Alexand. & Hierosolymitanus, qui de iure in prædictis ciuitatib. sedere deberent. & ideo quemadmodum nunc dicitur, quod ecclesia Constantinopolitana est secunda post Romanam; & Alexandrina, tertia, & Antiochena, quarta, & Hierosolymitana quinta. quia si ciuitates prædictæ essent à infidelib. occupatæ, præfatæ ecclesiæ ordinem talem haberent. & de facto patriarchæ à prædictis ciuitatibus appellati, quando creantur, talem ordinem tenent inter se. Ita si omnes Romani essent auersi à fide, adhuc summus [illegible]tifex esset caput fidelium. & si Romana ciuitas iterum conuerteretur ad fidem, debe[illegible] tem respectu aliarum ecclesiarum habere. DIS. Si tota Roma esset ab infidelib. occu[illegible] [illegible]l ad aliam sectam conuersa: nunquid secundum istos oporteret creare clericos loco [illegible] qui fuerunt Romæ, sicut oporteret creare summum pontificem, qui de iure debe[illegible] Ro[illegible] [illegible] habere. MAG. Respondent, quod sufficeret solummodo summum pontificem eligere: [illegible] tali tituli Romæ præter papatum possunt variari, & voluntarie minui, & augeri. vnde & modo sunt plures, quam fuerunt temporibus Apostolorum. nec [illegible] [illegible] quis istorum fuit tempore Beati Petri, & ideo si Romana ecclesia esset auersa à fide, sufficeret catholicis eligere Papam Romanum quemadmodum nunc creatur patriarcha Antiochenus, nec titulos aliquos Romæ oporteret aliquibus clericis assignare. sicut nec modo clericis, qui quondam fuerunt in ciuitatibus patriarchalibus, deputantur. Concedunt ergo isti, quod verba Pelagii continent veritatem, quod Romana ecclesia & apostolica ecclesia nullis synodicis constitutis subiicitur principaliter: sed euangelica voce domini & saluatoris nostri primatum obtinuit in Petro, quando dominus præfecit B. Petrum fidelibus [illegible]. nec per alium modum obtinuit primatum super alias ecclesias, nisi quia dominus beatum Petrum prætulit omnibus, nullam tunc de Romana ecclesia faciens mentionem. sed B. Petrus postea ibidem elegit sedem. & ideo ex tunc auctoritate Dei, qui voluit illam sedem quam Petrus eligeret, esse primam, Romana ecclesia primatum obtinuit. Ad secundam rationem multipliciter respondetur. vno modo dicitur, quod Romana ecclesia super alias ecclesias priuilegium posset amittere. quia Papa p[illegible] transf[illegible]re sedem papalem de Roma ad aliam ciuitatẽ, sicut B. Petrus transtulit de Antioch[illegible] [illegible] in Romam. Aliter dicitur, quod licet Romana ecclesia possit ad tempus de facto amitt[illegible] [illegible]uilegium super alias ecclesias, non tamen simpliciter: quia si Romana ecclesia rediret ad [illegible] recuperaret idem priuilegium, quod habuit ante. Tertio dicitur, quod si Romana eccle[illegible] [illegible]ret ad fidem, distinguendo .plam contra Papam, qui gubernat ipsam, amittere potest [illegible] [illegible]er priuilegium absque translatione sedis. quia illud priuilegium consistit principaliter [illegible] [illegible]state eligendi summum pontificem & ordinandi apostolicam sedem. sed hoc p[illegible] [illegible] pot amittere absq; translatione sedis; sicut quondam amisit. nã sicut habetur *di. 63 c.* [illegible] [illegible]c tus habuit Carolus magnus, & postea obtinuit Ottho primus rex Theutonico[illegible] [illegible] 8 *di. c. in synodo* ergo ecclesia Romana priuilegiũ suũ põt amittere.

Ad auctori[illegible] [illegible] Nicolai Papæ dicitur, quod Nicolaus papa loquitur de ecclesia Romana, quæ est Papa [illegible] quia illi soli ecclesiæ Romanæ, quæ est Papa, in B. Petro immediate fuit traditum priuilegium. illa autem ecclesia Romana, quæ est subiecta Papæ, nullum priuilegium habet, nisi à Papa: quod Papa potest, quando sibi placet, auferre. Vnde ergo Nicolaus Papa vult asserere, quod qui Romanæ ecclesiæ, quæ est Papa, priuilegium conatur auferre, asserendo videlicet ipsum non esse prælatum omnium Christianorum, hæreticus est; quia incidit in assertionem erroneam, quæ sapit hæresim manifestam · quia ex ipsa & quibusdam veris, quæ nulla possunt tergiuersatione negari, sequitur hæresis manifesta, quod B. Petrus videlicet non fuit à Christo omnibus prælatus fidelibus. & ideo illi qui dicunt, quod Papa non potest transferre sedem pap[illegible]m de Roma, dicunt quod talis sic nitens auferre priuilegium ecclesiæ Romanæ (quæ est Papa) est hæreticus, stricte sumpto hæretico. qui autem dicunt, quod Papa potest auferre sedem, dicunt quod est hæreticus large sumpto hæretico, secundum quod aliquis dicitur hæreticus qui pertinaciter tenet assertionem, quæ non est hæresis stricte sumpta hæresi: sed est hæresis, secundum quod omnis assertio sapiens hæresim manifestam hæresis appellatur. qualiter au[illegible] tales assertiões distinguantur, ex superioribus, vbi actum est de hæresibus, patere potest. Ad tertiam respondetur, quod sine ecclesia Romana, quæ est Papæ subiecta, & quæ non est Papa, posset regi vniuersalis ecclesia. Ad Auctoritatẽ B. Anacleti respondetur, quod *apostolicã sedem* vocat [illegible] [illegible]um pontificem: & summus pontifex, siue sit Romæ Papa, siue sit alibi, est caput & cardo, quo omnes ecclesiæ domino disponente reguntur, quando est verus Papa. hæc tamen ecclesia contra fidem errare potest: quia Papa potest hæreticã incurrere prauitatem. sed tunc substituendus est ei alius à catholicis catholicus, qui ecclesiã regat catholicam, siue fuerit in Italia, siue fuerit in Hispania. Ad quartam rationem dicitur, quod hæc est falsa; illa ecclesia errare non potest contra fidem, à qua quicunque dissentit, non est inter catholicos episcopos computandus. Sed illa de inesse est vera: illa ecclesia non errat contra fidem, à qua quicunque dissentit ab ea &c. Et ideo quamdiu Romana ecclesia non errat contra fidem: quicunque dissentit ab eam fide, non est inter catholicos computandus. Sed si erraret contra fidem, non haberet veritatem. Beatus autem Hieron. loquebatur pro tempore suo, quando ecclesia Romana firma mansit in fide. Si autem erraret contra fidem, dissentientes ab ea in fide essent inter catholicos numerandi. Ad quintam rationem dicitur, quod aliquem esse extra Romanam ecclesiam dupliciter potest intelligi,

telligi, vel quia est contrarius pertinaciter quantû ad ea quæ fidei sunt, vel quia nô est Romanus, sed est de aliqua ecclesia particulari. Qui primo modo est extra ecclesiam Romanam, quamdiu ecclesia Romana non errat, saluari non potest, nisi redierit. & sic loquitur Hieron. Qui secundo modo est extra Romanam ecclesiam, saluari potest. Hiero. autem principaliter loquitur de Papa successore B. Petri, & de illo habet veritatem: quicunque est sibi contrarius pertinaciter in his quæ fidei sunt saluari non potest. Ad sextam rationem dicitur, quod B. Cyprianus loquitur de cathedra Petri, qui est summus pontifex catholicus tenens sedem B. Petri, siue fuerit Romæ siue Lugduni. Innocentius enim tertius, vt de se patet, loquitur de successoribus beati Petri catholicis. Ad septimam dicitur, quod licet quantum ad multa sit similitudo inter corpus Christi mysticũ, quod est ecclesia, & corpus materiale hominis; non tamen est quantum ad omnia simile. Corpus ergo hominis nec ad tempus manet viuum sine capite. corpus autem Christi mysticum sine capite ad tempus viuum manere potest: sæpe caret capite in terris, quamuis tunc habeat caput in cœlis, scilicet Christum, qui est caput ecclesiæ, vt habetur *ad Ephes.* 1. Crebro enim caret summo pontifice, qui est caput ecclesiæ: nec tamen tunc desinit esse spiritualiter viua; imo viuit vita gratiæ. Debet tamen, quando conuenienter poterit, sibi constituere caput. Corpus ergo Christi mysticum potest esse sine multis membris. quælibet enim ecclesia particularis est membrum ecclesiæ. Vnde ecclesia Parisiensis, Lugdunensis, Lingoniensis, Lucensis, Ianuensis, Constantiensis, &c. sunt membra ecclesiæ; & tamen sine istis posset esse corpus Christi mysticum. quamuis enim prædictæ ecclesiæ à fide discederent, non propter hoc corpus Christi mysticum deperiret. Et ideo quamuis Romana ecclesia post Papam sit membrum principale ecclesiæ; sine ipsa tamen posset ecclesia esse. Ad octauam dicitur, quod Romanam ecclesiam potest malitia extinguere. cum vero dicit Pelagius Papa, quod nulla alia ecclesia, nisi quæ in apostolica est radice fundata, est catholica; hanc concedunt, quia omnis catholica, siue sit Parisiana, siue Neapolitana, in apostolica radice est fundata; quia in doctrina apostolorum. Cum vero allegat Augustinum, respondetur per idem, quod ecclesiam constitutam in radice apostolicæ sedis per successores episcoporum, hoc est ecclesiam tenentem doctrinam apostolicam, quam tenuerunt successores episcopi (quamuis aliquando tale regimen fuerit interruptum) & regent in futurum (licet forte cum magna interruptione regiminis) nulla malitia hominis valebit extinguere. Et illa ecclesia siue fuerit Romæ, siue Eugubii, siue in Hispania, siue in Britannia, nô poterit esse nulla. quamuis omnes Romani & tota Italia ac Francia & Hispania & Alemania à catholica fide recederent. Quia si non fuerit in regionibus supradictis omnibus, erit in Syria vel in Ægypto, vel Æthiopia, vel India, vel alibi, vbi Deo placuerit. Ad auctoritatem primam Hiero. respondetur, quod B. Hiero. loquitur pro tempore præterito ante sua tempora: & non loquitur pro futuris temporibus. Et si loqueretur pro temporibus futuris, posset intelligi sane, q loqueretur de ecclesia apostolica, quæ fidem sequitur apostolorum. Ad aliam auctoritatem Hiero. responsum est supra, quod verba Hieron. intelligenda sunt sub conditione; si B. Petrus opem ferat.

Cap. XXV.

In quo ponitur quarta quæstio principalis, scilicet vtrum generale concilium ecclesiæ in hæreticam prauitatem labi possit; quod sic quinque rationibus hic arguitur, & c. sequentibus quatuor exemplis.

DISCIP. Satis, quantum desidero ea opere isto, disseruimus de Romana ecclesia, an valeat hæreticari. ideo nunc de generali concilio conferamus: an queat labi in hæreticam prauitatem. MAG. De generali concilio sunt assertiones contrariæ. Vna est. quod hæreticari non potest; alia est. quod hæretica potest labe respergi. DIS. Quamuis firmissime putem, quod concilium generale hæreticari non potest, tamen rationes pro assertione contraria libenti animo auscultabo. MAG. Quod concilium generale possit errare contra fidem, rationibus & exemplis videtur posse probari. Prima autem ratio, quæ etiam ad alias assertiones superius est inducta talis est: Vna est ecclesia militans, quæ contra fidem errare non potest: quia de sola vniuersali ecclesia militante inuenitur in scripturis authenticis, quod errare non potest. concilium autem generale licet sit pars ecclesiæ militantis vniuersalis, tamen non est ecclesia vniuersalis. igitur temerarium est dicere, quod concilium generale contra fidem errare non potest. DIS. Licet concilium generale non sit ecclesia vniuersalis, tamen repræsentat ecclesiam vniuersalem, & eius vices gerit. & ideo sicut ecclesia vniuersalis contra fidem errare non potest; ita etiam concilium generale contra fidẽ errare non potest. MAG. Hæc responsio impugnatur primo. quia sicut concilium generale repræsentat ecclesiam vniuersalem, & eius vices gerit; ita etiam Papa repræsentat ecclesiam vniuersalẽ & eius vices gerit: quia est persona publica totius cõitatis gerens vices & curam. Sed Papa, hoc nõ obstante, potest contra fidem errare. igitur & generale concilium, hoc non obstante, poterit contra fidem errare. Secundo: quia non omni prærogatiua gaudet persona vel collegium, quæ vel q gerit vices alterius, qua gaudet communitas, cuius vices gerit. ergo ex hoc quod ecclesia vniuersalis non pôt cõtra fidẽ errare, infertur nõ pôt q conciliũ gñale nõ pôt contra fidẽ errare licet gerat vices vniuersalis ecclesiæ. Secunda rõ est hæc: Illa congregatio quæ pôt voluntate hũana dissolui, potest contra fidem errare: quia illa ecclesia, quæ contra fidem errare non potest, vsque ad finẽ seculi permanebit, iuxta promissionem Christi *Matth. vlt.* sed concilium generale potest humana voluntate dissolui; sicut & dissoluitur. ergo generale concilium potest contra fidem errare. Tertia

tia ratio est hæc. Illæ personæ, quæ in diuersis locis existentes pussunt contra fidem errare, etiam si ad eundem locum conueniunt, poterunt contra fidem errare. quia concursus ad eundum locum non reddit aliquos inobliquabiles à fide: quia sicut locus non sanctificat homines, ita & locus nullos confirmat in fide. sed omnes ad generale concilium conuenientes, antequam conuenirent, poterant contra fidem errare. quia si conueniant centum vel ducenti episcopi, constat quod omnes ex arbitrio voluntatis poterant in hæreticam incidere prauitatem. ergo etiam postquam conueniunt, poterunt labi in hæreticam prauitatem. DIS. Ista ratio non procedit, quia Deus specialiter congregatis in vnum assistit, ipsa veritate testante, quæ ait Matth. 18. *vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.* & ideo licet conuenientes ad concilium generale ante poterunt contra fidem errare: postquam tamen conueniunt in nomine Christi, errare non poterunt. MAG. Ista responsio impugnatur: quia licet Deus assistat specialiter congregatis in vnũ in nomine Christi: ipsi tñ in gratia & fide minime confirmantur, etiam dum simul localiter remãserint, quin possint per liberum voluntatis arbitriũ à gratia Dei & fide recedere. & ideo quãuis Deus specialiter assistat ad generale concilium congregatum in nomine Christi, tamen per talẽ assistentiam diuinam in fide nullatenus cõfirmantur, quin possint labi in errorem. Vnde per istam responsionem haberetur, quod nullum prouinciale concilium posset errare contra fidem; quia si in vnum conuenerint in nomine Christi in prouinciali concilio congregati, Deus specialiter assistit eisdem; sequeretur etiam per illud medium, quod nullum generale ac prouinciale capitulum clericorum vel religiosorum Mendicantium posset contra fidem errare: quia nonnunquam in Christi nomine congregantur. Quarta ratio eorum est hæc: nulla vocatio humana certarum personarum, nec etiam aliqua humana commissio facta specialibus personis potest eas in fide confirmare, vel ab errore præseruare: quia sola potentia Dei ecclesia catholica ab errorib. præseruatur. sed certæ personæ in generali concilio congregatæ non vocantur nisi vocatione humana, nec aliquam auctoritatem, nec potestate accipiunt, nisi ex commissione humana igitur per hoc, quod in generali concilio conueniunt, non cõfirmantur in fide, nec necessario ab errorib. præseruantur. ergo ita poterunt, postquam fuerunt ad generale concilium congregati, incidere in hæreticam prauitatem, sicut ante poterant. Quinta ratio est hæc: Si in generali concilio congregati contra fidem errare non possunt: aut hoc est ratione sapientiæ, qua præfulgent; aut ratione sanctitatis, qua pollent; aut ratione auctoritatis seu potestatis, quã habent; aut ratione promissionis Christi, qua promisit apostolis fidem vsque in finem seculi duraturam. non propter primum: tum quia sæpe multi sapientes catholici inueniuntur extra concilium generale, qui possunt defendere fidem, licet omnes errarent in generali concilio congregati. Tum quia Deus sæpe reuelat paruulis, quæ à sapientib. & prudentibus absconduntur. licet ergo omnes in generali cõcilio errarent, & solum paruuli & illiterati ad concilium minime conuenirent, non esset adhuc desperandum, quin Deus veritatem catholicam paruulis reuelaret, vel eisdem veritatem notam defendere inspiraret. Hoc enim esset ad gloriam Dei: qui in hoc ostenderet, fidem nostram non esse in sapiẽtia hoĩm ad concilium generale vocatorum, sed in virtute Dei, qui nonnunquam quæ stulta sunt mundi elegit, vt confundat sapientes. Nec propter sanctitatem ad concilium generale vocatorum, est dicendum, quod non possunt contra fidem errare: tum quia interdũ ad gñale conciliũ sanctiores nequaq̃ conueniũt: tũ quia sctitas in ecclesia militãte nullos cõfirmat in fide. Nec propter tertium est dicendum, quod non pñt contra fidem errare; quia auctoritas vel ptãs in hac vita nullos cõfirmant in fide, sicut p auctoritates inductas supra (vbi inq̃situ fuit, an Papa possit contra fidẽ errare) sufficiẽter videtur ostensum. Nec propter quartũ: quia Christus pmittẽdo apostolis fidem vsq; ad finem seculi duraturam, de generali concilio nullã fecit penitus mentionem.

CAP. XXVI.

In quo probatur eadẽ conclusio, scilicet quod generale conciliũ errare potest contra fidem, quatuor exẽplis ostẽditur.

MAG. Secundo ostenditur exemplis, quod generale concilium potest contra fidem errare. Primum exemplũ est de synodo Stephani Papæ septimi, quæ erroneas oẽs ordinationes factas per Formosum Papam irritas esse decreuit. Vnde & postea synodo celebrata Rauennę per Iohan. Papam nonum extitit reprobata. Igitur concilium generale poterit errare: quia constat, quod altera istarũ synodorum, quarum vna alteram reprobauit, errauit. DIS. Altera istarum synodorũ errauit, sed non contra fidẽ; quia errauit tantum contra ordinationes Formosi Papæ. MAG. Hæc rñsio impugnatur; quia oĩs congregatio, q̃ põt errare cõtra bonos mores, põt errare contra fidem. Quia mali mores excæcant intellectũ: & ita quæ põt pecare, põt incidere in errorẽ ẽt contra fidẽ. Si ergo altera istarũ synodorũ errauit cõtra mores impie & iniq; approbãdo vel reprobãdo ordinationes factas p Formosum Papam, sequitur quod ẽt poterat contra fidẽ errare. DIS. Aliter põt rñderi ad exemplum pmissum: quod synodus celebrata p Stephanũ septimũ non fuit cõciliũ gñale, sed fuit q̃dam synodus particularis quorundã episcoporũ ad synodũ pticularem per eundẽ Stephanum vocatorũ. MAG. Hoc nõ videtur aliis stare posse: quia omnis synodus autoritate Papæ congregata cõcilium gñale vocatur, vt notat Glo. *di.* 17. c. 1 quod conciliorum quædã sunt generalia, quædã particularia siue pũincialia, quædam epalia. Vñ e est, quod à Papa vel eius legato cum oĩbus epĩs pñtibus statuitur. Nunquam et legitur ad aliquod conciliũ gñale oẽs epos conuenisse. cum igitur synodus Stephani auctoritate Papæ fuerit celebrata; sequitur quod concilium gñale debuit appellari. DIS. Adducuntne plura exẽpla, quod conciliũ gñale põt errare? MAG. Adducunt ẽt in exemplũ synodum Ephesinam

secundam. quæ errauit. & ideo reprobata fuit, secundum quod notat Glo. di. 15 c. 1. Tertium exemplum eorum est de generali concilio Lugdunensi sub Greg. 10. celebrato: quod contra bonos mores errauit approbando ordines prædicatorum & Minorum, vt habetur *extra de regularib. c. religionum.* Quod .n. errauit, probant ex hoc, quod status Fratrum Minorum est illicitus, secundum quod ex constitutionib. Iohan. 22. (*Ad conditorem.* &, *quia quorundam*: & *quia vir reprobus*) cōstat aperte. Quartum exemplum est de concilio Vieunensi, quod errauit, constitutionem Nic. 3. quæ incipit: *Exiit qui seminat approbando*, quod per constitutionem Io. 22. probare nituntur.

CAP. XXVII.

Vbi ad oppositam assertionem, scilicet quod generale concilium non potest contra fidem errare, arguitur septem rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti.

DE istis duobus exemplis vltimis, quæ tangunt constitutionem domini Ioh. Papæ tecum, quādo te interrogabo de tota doctrina eiusdem domini nostri Papæ, collationem habebo. Et ideo de istis ad præsens supersedeas, & pro assertione contraria, quod concilium generale contra fidem errare non possit, allegare nitaris. MAG. Quod concilium generale contra fidem errare non possit, multis viis videtur posse probari; quarum prima est. Illa congregatio, cuius iudicio in causa fidei Romanus pontifex est subiectus, contra fidem errare non potest, quia Papa non tenetur parere mandatis alicuius congregationis, quæ potest contra fidem errare. Si enim posset errare contra fidem, posset Papa illud iudicium merito recusare. Sed Papa in causa fidei iudicio generalis concilii est subiectus, vt notatur di. 19. c. *Anastasius*, quod synodus in causa fidei sit maior Papa. ergo synodus generalis contra fidem errare non potest. Secunda ratio est hæc. In ecclesia militante est certum iudicium de difficilibus & obscuris, quæ circa fidem emergunt. aliter enim tota ecclesia militans potest contra fidem errare. sed vltimum iudicium circa difficilia & obscura circa fidem emergentia penes concilium residet generale. ergo concilium generale contra fidem errare non potest. Tertia ratio est. Illa congregatio, à qua in causa fidei non est licitum appellare, contra fidem errare non potest. Omnis vero causa vitiata est per appellationis remedium subleuanda. 2. q. 6. *licet.* Causa autem fidei tractata coram illa congregatione, quæ contra fidem valet errare, potest vitiari. ergo licet causam fidei tractatam coram tali congregatione (si fuerit vitiata) per appellationis remediū subleuare, & ita licet ab ea appellare. Sed a concilio generali in causa fidei appellare non licet. Si enim appellare liceret, aut appellandum esset ad aliud concilium, aut ad Papam, aut ad vniuersalem ecclesiam. non ad aliud concilium generale; quia eadem ratione ab illo alio concilio generali appellare liceret; & ita finis tali causæ imponi non posset. nec esset appellandum ad Papam: quia Papa in facto fidei est inferior concilio generali. ergo à generali concilio ad ipsum appellare non licet. nec est appellandum ad ecclesiam vniuersalem; quia frustra esset talis appellatio, cum vniuersalis ecclesia simul in vnum conuenire non possit. Quarta ratio est hæc: Congregatio quæ non potest de hæresi accusari non potest errare contra fidem. concilium autem generale non potest de hæresi accusari. non enim inuenitur persona vel collegium, cui in causa fidei generale concilium sit subiectum. ergo generale concilium contra fidem errare non potest. Quinta ratio est hæc; Illa congregatio, cuius opera omni manent stabilita vigore, contra fidē errare nō pōt: quia error contra fidem nullo pōt stabilitatis manere vigore. Sed opera generalis cōcilii omni manent stabilita vigore, teste Isidoro. qui. vt recitatur *di. 15. c. 1. ait; hæ sunt quatuor synod. principales fidem nostram plenissime continentes. sed si qua sunt similia alia, quæ sancti patres spiritu Dei pleni sanxerunt, omni manent stabilita vigore.* ergo concilium generale contra fidem errare non potest. Sexta ratio est hæc. Illa congregatio contra fidem errare non potest, cuius diffinitiones & determinationes tanquam vniuersali consensu constitutæ sunt censendæ. vniuersalis autem congregatio est concilium generale, teste Greg. qui vt habetur *di. 15. c. sicut. ait, uncitas vero, quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. quia cum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumpserit absoluere, quos ligant aut ligare, quos absoluunt.* ergo concilium generale contra fidem errare non potest. DIS. Ista auctoritas Gregorii non videtur ad propositum; quia B. Greg. loquitur ibi solummodo de quatuor conciliis principalibus, non de omnibus. MAG. Ad hoc respondetur, quod licet Greg. loquatur de quatuor principalibus conciliis, tamen assignat rationem, quare sunt recipienda. quia scilicet sunt vniuersali consensu constituta. sed vnum concilium generale non est magis vniuersali consensu constitutum quam aliud: imo vnum non esset generale. Eadem autem ratio & causa eundem habet effectū. Si autem ea quatuor principalia concilia sint recipienda omnino, quia sunt vniuersali consensu constituta. ergo omnia generalia concilia sunt recipienda, quia sunt vniuersali consensu instituta, si ista quatuor fuerunt vniuersali consensu instituta. Concilium autem quod est omnino recipiendum & amplectendum, contra fidem errare non potest. igitur nullum concilium generale potest contra fidem errare. Septima ratio est hæc. Illa congregatio, cuius institutiones & opera conseruanda & custodienda discernuntur, nō potest contra fidem errare. opera autem & constitutiones omniū generaliū conciliorū obseruanda & custodienda discernuntur, teste Gelasio, q vt habetur *dist. 15. c. sancta rom. ecc. ait: si quæ sunt concilia à S. pat. hactenus instituta, post istorū quatuor auctoritates & obseruāda & custodiēda decernimus.* Ergo conciliū generale contra fidē errare nō pōt. Octaua ratio est hæc. Illa congregatio contra fidē errare nō pōt, qua errāte vniuersalis erraret ecclesia: sed errāte generali cōcilio vniuersalis erraret ecclesia, quia ista errāte nullus inueniretur, qui auderet vel posset fidem defendere orthodoxā. ergo generale cōciliū cōtra fidē errare non potest. Ca-

Cap. XXVIII.

In quo ad rationes præcedentis capituli probantis, quod generale concilium errare non potest contra fidem, respondent tenentes contrarium.

DISCIP. Quamuis indubitanter existimem, concilium generale contra fidem errare non posse; qualiter tamen tenentes assertionem contrariam ad rationes inductas pro veritate respondeant, non differas propalare.

MAG. Ad primam rationem respondetur, quod hæc est falsa: illa congregatio, cuius iudicio in causa fidei Romanus pontifex est subiectus, contra fidē errare non potest. quia licet Papa nō sit subiectus alicuius congregationis iudicio, quæ errat contra fidem: quia episcopo, quod contra fidem pertinaciter erraret, nullus catholicus in causa fidei esset eius subiectus iudicio; illius tamen congregationis recto iudicio non falso parere tenetur, quæ potest errare contra fidem licet non erret. Quemadmodum quilibet Christianus in causa fidei subiectus est Papæ, quando non errat contra fidem, licet possit contra fidem errare Sic etiam subditi episcoporum, quantum ad ea, quæ certa sunt esse fidei consona orthodoxæ, subsunt episcopis: qui tamen episcopi, quantum ad illa, de quibus certum est, quod sunt hæreses damnatæ explicite, possunt contra fidem errare. Cum vero accipitur, quod Papa non tenetur stare mandatis alicuius congregationis, qui potest contra fidem errare, hoc negatur: licet parere nōdebeat mandatis alicuius congregationis, quæ errat cōtra fidem, sicut nec aliquis alius Christianus. Nec Papa potest recusare iudicium illius congregationis, quæ potest contra fidem errare; licet posset recusare illius iudicium, quæ errat contra fidem. DIS. Quid si de facto concilium generale erraverit condemnando Papam de hæretica prauitate inique & falsè? MAG. Dicunt quod in tali casu nihil restaret eidem, nisi aliud concilium generale vocare, vel per potentiam se tueri, vel omni humano deficiente consilio & auxilio se diuinæ gratiæ committere, & patienter illam iniuriam tolerare. Ad secundam rationem dicitur quod licet iudicium multis modis accipiatur, ad præsens tamen sufficit duos modos exponere. est siquidem iudicium certæ & veridicæ cognitionis, quo vnusquisq; bene iudicat, de quo quis noscit. & illud iudicium pertinet ad quemlibet in qualibet arte peritum. Est aliud iudicium auctoritatis siue iudicialis sententiæ. Primo modo loquendo de iudicio. In ecclesia militante est certum iudicium, quantum ad ea, quæ necesse est credere explicite ad salutem æternam consequendam: quia semper vsq; ad finem mundi erunt aliqui catholici, qui tali modo in vera fide explicite permanebunt. Sed circa illa, quæ non sunt necessaria explicite credere, non est necesse, quod semper in ecclesia militante sit tale iudicium. Quia multa sunt, de quibus melius est pie dubitare, quam vnam partem contradictionis vel aliam temere affirmare: nunquam tamen circa quæcunq; talia catholica omnes Christiani neq; pertinaciter errabunt, neq; pertinaciter dubitabunt: sed superterunt aliqui in ecclesia, qui circa huiusmodi loco & tempore opportunis quærent cauta sollicitudine veritatem, parati etiam tenere explicite, si eam inueniunt siue per propriam meditationem, siue per occasionem acceptam à scripturis, siue aliis hominibus quibuscunque, siue per diuinam reuelationem, [illegible] ideo nunquam omnes incident in hæreticam prauitatem. Iudicium vero auctoritatis siue iu[illegible] sententiæ non oportet, quod sit semper certum in ecclesia militante; imo potest [illegible]cere aliquando, vt videtur, etiam aliquando defecit. Tempore enim Liberii Papæ, qui postquā c[illegible]nsentiat [illegible]erhdiæ Arianæ, tenuit Papatum sex annis. verum iudicium auctoritatis & iudicialis senten[illegible]æ [illegible] fuit de his, quæ pertinebant ad fidem. Ante etiam tempora Constantini tute iu[illegible]s quæ fidei sunt, defecisse videtur: quia teste Isid. vt habetur di. 15. c. 1. illis temporibus C[illegible]ist a[illegible] d[illegible]uersas hæreses scissa fuit: quia non erat catholicis facultas conueniendi in vnum. DI[illegible] di[illegible] tibi, quod episcopis non erat facultas conueniendi in vnum. & ideo Christianitas [illegible]d[illegible]fas hæreses scissa fuit. Ex quo datur intelligi, quod si tūc fuisset facultas conueniendi ad c[illegible] generale, Christian[illegible]tas in diuersas hæreses scissa non fuisset. Et ita videtur, quod co[illegible]u[illegible] g[illegible]n[illegible]le contra fidem errare non potest. MAG. Ad hoc respondetur, quod Isido. loquitu[illegible] p[illegible] te[illegible]pore pro quo episcopi fuerunt catholici. & verum est, quod concilium generale ep[illegible] catholicorum, quamdiu permanserint in catholica veritate, errare non potest. o[illegible] nes [illegible] episcopi possunt contra fidem errare, etiam cum omnibus clericis suis. DIS. Dic qu[illegible]modo [illegible]espondetur ad tertiam rationem. MAG. Ad tertiam rationem respondent isti, quod si c[illegible] ge[illegible] le contra fidem erraret, ab ipso appellare liceret. Et cum dicitur, quod ad aliud c[illegible] n g[illegible]nerale appellare non liceret: Dicunt, quod ad aliud concilium generale, i[illegible]ut [illegible] ltas concilium congregandi, appellare liceret. Et si iterum illud concili[illegible], liceret ad aliud appellare. & sic semper quousque catholici conuenirent. Iterum si[illegible] præ[illegible]ns in concilio generali; si concilium erraret contra fidem, ad ipsum Papam a[illegible]r. [illegible]el ad Papam cum alio concilio congregando. Ad ecclesiam etiam vniuersalem, [illegible]flet, esset principaliter appellandum Si vero Christianitas tantum esset prauitate [illegible]h[illegible]ca quod Papa & cardinales & prælati & clerici, & principes & potentes essent hæ[illegible]mp[illegible]ces & pauperes in fide manerent catholica, & concilium reputatum general[illegible]m[illegible]aret, aliud non restaret fidelibus quam dolor & gemitus: consil[illegible]umq; tenere B.[illegible]dat viro ecclesiastico & prudenti, quando in ecclesia, quæ domus Dei vocatur, [illegible]t iniquitas, iusticia omnino deprimitur. qui vt recitat [illegible]11. q. 3. c. quando ergo vir,

ait *Quādo vero vir ecclesiasticus & prudēs atq; intelligens multas impietates in ea, quæ vocatur domus Dei, esse cognouerit, & non solùm [illegible] tas, sed etiam fortes, & quæ opprimere possunt iustitiam: & in tantū [illegible] ab eā pro- [illegible] accipiant [illegible] in iudicio, & omnia pro muneribus faciant pauperes [illegible] audire contemnant, taceat in illo tempore, ne det sanctum canibus, & ne mittat margaritas inter [illegible] conculcent eas, & imitetur Ieremiam dicentem: solus sedebam, quia amaritudine repletus eram.* Sic [illegible] & fidelis, quādo multas hæreses esse in Christianitate cognouit: & corruisse veritatem [illegible] in plateis. & iterum prælatorum, doctorum, clericorum, potentium & principum [illegible] cessisse vt fidem conentur destruere orthodoxam, doctrinam patrum sanctorum audire [illegible] neant, veritatis catholicæ doctores occidant, tribulent, persequantur & [illegible] tempore nec publice coram eis appellet, ne det sanctum canibus, & mittat margaritas ante porcos qui conuersi conculcent eas, scripturas sanctas perperam exponendo, & ipsas [illegible] ad falsitatem hæreticam distorquendo. & imitetur Ieremiam dicentem: solus sedebam quia amaritudine repletus eram. Ad quartam rationem respondetur, quod concilium generale de iure potest de hæresi accusari. Si enim concilium generale conuocatum primo fidele ante [illegible] talem dissolutionem eiusdem in hæresim laberetur, posset de iure coram Papa [illegible] non esset præsens) de hæresi accusari; & iuxta sanctiones canonicas iudicari. Si vero Papa [illegible] concilio interesset & vna cum illa congregatione in hæreticam [illegible] iudicandi omnes esset ad catholicos deuoluta. Sicut si omnes prælati & c[illegible] efficerentur hæretici, potestas iudicandi omnes deuolueretur ad catholicos [illegible] & [illegible] Concilium ergo generale, dum manet fidele, nulli personæ vel particulari collegio in[illegible] dei est subiectum, licet ipsum manens in fide vniuersali ecclesiæ [illegible] subiectum [illegible] sum conuenientium ad inuicem corporaliter, talis congregatio in hæresim ab[illegible] ista congregatio [illegible] de iure esset alii personæ vel collegio aut congregationi [illegible] rationem respondetur, quod Isidorus loquitur de [illegible] generalibus [illegible] celebratis absque omni errore in bonis & in catholica veritate. Ad sextam [illegible] similiter, quod Greg. loquitur de conciliis generalibus [illegible] catholicis cel[illegible] dicitur eodem modo, quod Gelasius loquitur de conciliis [illegible] à sanctis patribus c[illegible] fu[illegible] hæretici, nequaquā fuissent sancti. Ad octauam respondetur, quod [illegible] liberatur, rem [illegible] alii catholici, qui occulte vel publice [illegible] expedi[illegible] dem defendent orthodoxam. Ille autem, qui reprobat [illegible] filios [illegible] Abrahæ [illegible] de dibus [illegible] filios Abrahæ spirituales, iuxta Baptistæ sententiam, potens est [illegible] gen[illegible] tales [illegible] omnibus in hæresim lapsis. imo omnibus cler[illegible] & [illegible] bus secularibus [illegible] hæretica, de lapidibus, id est, la[illegible] & de [illegible] catholicis, Deus nos suscitare. Sicut enim in idiotis [illegible] ac [illegible] dutam) fide [illegible] fundauit catholicam [illegible] omnibus [illegible] tam tenuium, potest dare pauperes simplices illiteratos & rusticos in [illegible] tionem ecclesiæ orthodxæ.

CAP. XXIX.

[illegible] ad tractationem quintæ assertionis superius primo capitulo huius libri allegatæ accedi[illegible] ur, per quā formari potest quinta quæstio principalis huius, scilicet, vtrum tota mul[illegible] ndo [illegible] reticari possit. Pro cuius decisione prius [illegible] tractat: vtrum [illegible] otus cleri[illegible] tica falsitate irretiri: pro qua ponitur talis conclusio. Quod tota multitudo clericorum pot[illegible] contra fidem catholicam errare. & per consequens totus clerus non est illa ecclesia, quæ contra fidem errare non potest. quod probat decem rationibus.

DISCIP. Admiratione permoueor, quod isti præsumunt asserere, totum clerum no[illegible] te hæreticæ irretiri. Et quia [illegible] nunquam [illegible] n otiuo assentir[illegible] mouentur pro opinione præd[illegible] MAG. Pro[illegible] mo [illegible] eorum est h[illegible] multis assertoribus est inductiua quod vna tota est vnde et ecclesia nulla [illegible] dem errare non potest. constat autem, quod congregatio fidelium, quæ cle[illegible] bendit de [illegible] v[illegible] comprehend[illegible] q[illegible] contra fidem errare. Multi[illegible] clericorum non est illa congregatio, licet sit pars eius, quemadmodum & mu[illegible] rum est pars eius. ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

DISCIP. Habent ne alia fundamenta minus [illegible] principalia pro asserti[illegible] MAGIST. A[illegible] nibus [illegible] nituntur. Vnde secundum motiuum eoru[illegible] ta [illegible] multitudo Christianorum, quæ in omnibus locis ponitur [illegible] al[illegible] [illegible] & qu[illegible] dante [illegible] & po[illegible] de [illegible] un[illegible] est [illegible] no est multitudo clericorum, teste B. Hieron. qui vt recitatur 24. [illegible] ait [illegible] *sentari [illegible] inueniri non [illegible] esse et [illegible] fiam & de dom Do[illegible] præter eos, qui sacerdotes à Deo positi [illegible] erant & prophetæ, id est, speculatores.*

runt in laqueum tortuosum in omnibus locis ponentes scandalum. Ex quibus verbis datur intelligi, quod sacerdotes & speculatores, id est, doctores, consueuerunt ecclesiam Dei scindere, & populus de domo Dei seducere, scandalū fidei otth[illegible] exp[illegible] tiendo vbique. ergo omnes sacerdotes possunt contra fidem errare. Nomine autem *sacerdotum* intel[illegible]guntur inferiores clerici; quod notat Gloss. *ext. de cohabitatione clericorum & mulierum. ca. 1. quisque sacerdotum.* ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Tertium motiuum est tale: tota multitudo illorum qui sunt deteriores laicis, potest contra fidem errare. quia nulla apparet ratio, quare Deus talem [illegible]ultitudinem ab errore contra fidem specialiter præseruaret. Sed clerici sunt deteriores laicis, secundum quod notat Gloss. *de pæ. di. 1. c. quia aliquando*, dicens: *habes ex hoc ca. quod clerici sunt deteriores laicis. 24. quæst. 3. transferunt.* ergo tota multitudo c[illegible]ricorum potest contra fidem errare.

Quartum motiuum eorum est: tota multitudo illorum, à quibus om[illegible]ia mala procedunt, potest contra fidem errare: quia ab illis præcipue hæretica prauitas noscitur prouenire. Sed omnia mala a sacerdotibus processeruot, vt notat Gloss. *di. l. ca. purgabit.* ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Quintum motiuum eorum est hoc: tota multitudo illorum potest cōtra fidem errare, quos valent lai[illegible]dicare. Sed malos clericos valent laici iudicare, teste Hiero. qui vt habetur *di. 8. q. 1. c. rector, ait: Vt ecce quomodo regina Austri venerus à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, iudicatura est homines temporis sui: & viri Niniuitæ acta pœnitentia ad prædicationem Ionæ condemnabunt eos, qui mai ore etiam Iona sa[illegible]uatorem contempserunt sic plurimi in populo episcopos iudicabunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, [illegible] temerarium [illegible] asserere, qood nunquam laici episcopos in comparatione vitæ iodicabunt. [illegible] erg[illegible] possunt in moribus & fide errare, [illegible] etiam episc[illegible] & etiam eadem ratione alii cleric[illegible] bonos mores & fidem possunt errare. Ergo temerarium est asserere, quod nunquam tota [illegible]udo clericorum errabit.

S[illegible] motiuum eorum est hoc: multitudo illorum potest contra fidem errare, quibus laic[illegible] meliores.sed laici possunt esse meliores clericis, teste beato Hier. qui, vt habetur. 8. [illegible] c. qualis, [illegible] *Qu[illegible] erit ædificatio discipuli, si intelligat mag[illegible]strum se esse maiorem.* & infra: *Vehementer e[illegible] Dei distruit hoc.* [illegible] meliores esse laicos quam clericos. Ex quibus verbis innuitur aperte, quod laici possunt esse clericis meliores. sicut ergo tota [illegible] ultitudo laicorum potest con[illegible]ra fidem er[illegible] tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Septimum motiuum est tale: multitudo illorum potest contra fidem errare, qui possunt peccare, & de quibus vix aliquis inuenitur vere pœnitens p[illegible] pec[illegible] atum quia peccatum ex[illegible] [illegible]ntel e[illegible]m: & [illegible]a tandem poterit, si per pœnitentiam minime deleatur, ad errorem contra fidem deducere. S[illegible] cleri[illegible] omnes possunt peccare, & de clericis vix inuenitur aliquis vere pœnitens p[illegible] [illegible] teste Iohann. Chrysost. qui, vt habetur *de pœnitentia di. 1. c. quia à iquando vidi clericum [illegible]o pœnitentiam agentem: & si deprehensus humiliauerit se, non ideo dolet quod peccauit: sed confunditur, quia [illegible]rdidit gloriam suam.* Ex his verbis datur intelligi, quod clerici raro inueniuntur vere p[illegible] [illegible] est temerarium asserere, quod multitudo tota clericorum nunquam contra fidem err[illegible]

Oc[illegible]m motiuum est tale: multitudo illorum potest contra fidem errare, qui sola dignitat[illegible] [illegible]irtutes & gratiam minime conferente nec augente alios [illegible] catholicos & fideles no[illegible] [illegible]. Quia ex quo per talem dignitatem gratia & virtutes nec conferuntur neq[illegible] [illegible] nihil habent. Quare non possunt (sicut prius) contra fidem errare. Sed cleri[illegible] [illegible] fideles & catholicos nihil necess[illegible] obtinent, nisi clericatum, quæ dignitas ecclesiasti[illegible]tor. Nulla autem dignitas ecclesiastica in ecclesia militante confert necessario [illegible] [illegible] tutes nec necessario auget, sicut in superioribus per auctoritates plurimas est ostensum. E[illegible] [illegible] multitudo clericorum potest contra fidem errare, sicut poterant omnes contra fidem e[illegible] [illegible] quando laici extiterunt.

N[illegible] motiuum est tale: si multitudo tota clericorum non potest contra fidem [illegible] tot[illegible] [illegible] titudo laicornm potest contra fidem errare; aut hoc est ratione regiminis & au[illegible]ritatis, quam habent clerici super laicos; aut ratione maioris sanctitatis, qua clerici pollent; [illegible] pientiæ & literaturæ, quam habent clerici vltra laicos; aut quia tota multi[illegible] [illegible]rum errante tota fides periclitaretur catholica. Non propter primum[illegible] tum quia, [illegible]st, dignitas aut regimen ecclesiasticum non necessario confer[illegible] h[illegible]bent[illegible] nec [illegible] gratiam & virtutem. Tum quia summus pontifex, quantum ad regi[illegible]tat in ecclesiasti[illegible]am, plenitudinem obtinet potestatis: & tamen Papa potest hæ[illegible]ca [illegible] [illegible] ergo & tota multitudo clericorum, non obstante tali regimine, prauit[illegible] [illegible] maculati.

[illegible]am non obstat: quia multi inueniuntur lai[illegible] clericis sanctiores & in fide stab[illegible] A[illegible]brosio, qui, vt habetur. *8 quæst. 1. c. quid autem*, ait: *quid autem ego vos arguo, cum [illegible] conuincere? conuincor enim, cum in hac parte clericos vobis video magis negligentes. quo[illegible] [illegible] filios, cum fratres emendare non possim? aut qua fiducia succenseam laicis, cum à [illegible] pudoris verecundia) conticescam?* Ex quibus verbis datur intell[illegible]g, quod laici possunt

 esse

esse clericis [illegible]ores. Ergo propter maiorem sanctitatem non dicitur, quod t[illegible] ricorum non potest contra fidem errare. Nec propter maiorem sapientiam seu litera[illegible]a clerici pollent, debet dici, quod tota multitudo clericorum errare non potest contra [illegible]a sicut sapientia vel literatura est sæpe occasio stabilitatis in fide, ita est sæpe occasio hæ[illegible] prauitatis. vnde communiter inuentores hæresum sunt viri literati, scripturarum noticiam [illegible]arum habentes, suos errores ex ipsis sacris literis assumentes, ipsosque errores per sacras [illegible] fulcire conantes, secundum quod testatur beatus Clemens, & legitur di. 28. ca. relatum. E[illegible] beatus Hieron. insinuat in prologo Bibliæ asserens nonnullos ad voluntatem suam sacram [illegible]ram trahere repugnantem. Propter maiorem ergo noticiam scripturarum non est dicend[illegible], quod si tota multitudo clericorum erraret, periclitaretur fides. Quia, sicut testificatur beatus [P]aulus. 1. Corinth. 2. Fides nostra non est in sapientia hominum, sed est in virtute Dei. Sed virtu[illegible] De potest fides catholica sustentari in laicis, sicut in literatis & clericis. Præsertim cum sæpe simp[illegible]s laici & pauperes stabiliores in fide inueniantur, quam clerici: maxime cum Christus fidem p[illegible] idiotas & illiteratos fundauerit. Ergo quamuis omnes clerici deuiarent à fide, non peri[illegible]itaret fides. Decimum motiuum eorum est tale: tota multitudo clericorum non est sanctior nec fide stabilior, quam fuit collegium apostolorum. Collegium autem apostolorum tempore passionis Christi errauit in fide. ergo & multitudo clericorum potest in fide errare. Dicunt ergo isti, quod sicut temerarium est dicere, quod tota multitudo clericorum non errabit contra fidem, ita temerarie dicitur, quod multitudo clericorum nec tempore Antichristi, nec alio tempore cõtra fidem errabit. De nulla enim congregatione multitudinis vel collegio firmiter est tenendum, quod nunquam contra fidem errabit, nisi inquantum hoc potest colligi ex verbis Christi promitte[illegible] apostolis, quod fides catholica est vsque ad finem seculi permansura. In promissione autem [l]icet Christus locutus fuerit apostolis, qui erant episcopi, non tamen loquebatur præcise pro ipsis [s]ed locutus est pro futuris. inter illos autem futuros nullam de clericis specialem fecit mentionem. Nec verba sua intelligenda sunt de aliqua multitudine speciali Christianorum, sed de to[illegible] multitudine: quia hæc nunquam erit vera: tota multitudo Christianorum errat in fide; sed an hæc erit vera: tota multitudo clericorum errat in fide, nescitur à nobis, sed à Deo, qui omnia futura [n]ouit. Prædictæ assertioni concordat Gloss. 28. quæst. 1. ca. à recta: Quæro de qua ecclesia inte[illegible]tur, quod dicitur, quod non possit errare. Et respondens ait: Respondeo quod ipsa congreg[illegible] fidelium hic dicitur ecclesia. Ex quibus verbis colligitur, quod congregatio fidelium est i[ll]a [ec]clesia, de qua dicitur, quod errare non potest. Ad congregationem autem fidelium ita per[tin]ent laici fideles, sicut clerici. igitur de multitudine clericorum non debet intelligi, quod er[ra]re n[o]n possit.

Cap. XXX.

Ponit opinionem contrariam, scil. quod totus clerus contra fidem errare non potest. vbi etiam ponitur hæc conclusio, scil. quod soli clerici sunt ecclesia. quæ probatur septem rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti.

DISCIP. Pro ista assertione, quam existimo falsam, satis allegasti. ideo quæso quod pr[illegible] sertione contraria alias allegationes adducas. MAGIST. Duo sunt fundamenta principalia assertionis contrariæ: ex quibus sequitur, quod multitudo clericorum contra fidem errare [no]n potest. Primum est, quod ecclesia contra fidem errare non potest. Secundum est quod [m]ultitudo clericorum est ecclesia. DISCIP. Quod ecclesia non possit errare contra fidem, concedu[n]t aduersarii. ideo solum proba, quod soli clerici sunt ecclesia. MAGIST. Quod soli clerici su[nt ec]clesia, ex verbis sanctorum patrum colligitur manifeste. Ait enim Adrianus Papa, vt legitur d[illegible] c. 1. quisquis secularium principum vel potentum, vel alterius dignitatis laicus aduersus [co]mmunem vel consonantem atque catholicam electionem ecclesiastici ordinis agere tem[illegible] anathema sit, donec obediat & consentiat quicquid ecclesia de electione aut ordinati[illegible] his se velle monstrauerit. Ex quibus patet, quod ecclesia contra laicos est d[istin]cta [illegible] rici sunt ecclesia. Item Inno. tertius vt habetur ext. de consti. c. ecclesia, ait: non atte[illegible] quod laici super ecclesias, & personas ecclesiasticas nulla sit attributa facult[a]s. Ex [illegible]s datur intelligi, quod laici super ecclesiam vel personas ecclesiasticas nullam haben[t] pe[illegible] facultatem. Constat autem, quod nonnulli laici super alios laicos obtinent potest[illegible] n[o]n sunt personæ ecclesiasticæ nec sunt de ecclesia: & ita soli clerici dicuntur eccle[illegible] [D]ISCIP. Notum est, quod soli clerici vocantur ecclesia & ecclesiastici viri. quare, cum constet, quod ec[cle]sia non potest contra fidem errare, sequitur quod tota multitudo clericorum nunquam deuiab[illegible]e. Ideo circa istud medium amplius non insistas, sed alia media coneris adducere. MA[GIS]T. Secundum medium pro assertione prædicta est: tota multitudo illorum non potest errare co[illegible] dem, ad quos & non ad alios spectat quæstiones fidei terminare, & contra fidẽ errantes cor[ri]gere: qua multitudine totali errante, tota fides periret. Sed ad solos clericos & nõ ad laicos [illegible] stiones fidei terminare, & errantes contra fidem corrigere. Ergo tota multitu[do] clerico[illegible] contra fidem errare, cum fides perire non possit. Maior videtur certa, quia nunqu[illegible]

Dei vsq; ad finem seculi absq; auctoritate quæstiones terminandi & hæreticos corrigendi. Minor quoad vtramq; partem probatur. Quod enim ad solos clericos spectat quæstiones fidei terminare, patet quia ad solam sedem apostolicam, cui soli clerici præsident, spectat quæstiones fidei terminare. 24. q. 1. *c. quotiens. & ext. de baptisme & eius eff. cu. maiores.* Secunda pars etiam probatur, quod hæresis est crimen hæreticum. ergo ad solos clericos spectat de crimine illo cognoscere. DISC. De hac materia quæram postea multa. ideo de illa pertranseas: & aliud motiuum pro assertione prædicta inducas. MAGIST. Tertium motiuum eorum est tale. Tota multitudo illorum non potest contra fidem errare, qui nullius iudicio extra illam multitudinem sunt subiecti. quia si tota illa multitudo contra fidem erraret, nullus esset, qui hæreticos punire valeret. sed clerici nullius alterius, quam clericorum sunt subiecti iudicio, vt sacri canones attestantur. ergo tota multitudo clericorum contra fidem errare non potest. Quartum medium eorum est tale. Tota multitudo eorum non potest contra fidem errare, qui soli & non alii potestatem habent eligendi caput ecclesiæ: quia nunquam ecclesia ad statum illum perueniret. quin possit sibi caput eligere: cũ quælibet congregatio possit sibi statuere caput. sed soli clerici & non laici habent potestatem eligendi caput ecclesiæ. scil. summum pontificem, iuxta canonicas sanctiones. ergo tota moltitudo clericorum nunquam errabit contra fidem. Quintum motiuum eorum est tale. domus Dei, quę est ecclesia militans, non potest esse nulla, sicut nec ecclesia potest esse nulla, 24. q. 1. *c. petenda,* teste Hieron. vt legitur 24. q. 1. *c. omnibus,* qui ait: *omnibus consideratis puto me temere non dicere, alios esse ita in domo Dei vt ipsi sint eadem domus Dei quæ dicitur ædificari super petram, quæ vnica & columba appellatur.* Et parum post: *quæ domus etiam claues accepit ac potestatem ligandi & soluendi.* Ex quibus verbis colligitur, quod domus Dei, quæ vnica columba vocatur, quam constat esse ecclesiam catholicam, claues habet ac potestatem ligandi & soluendi. claues autem & prædicta potestas in solis sacerdotibus inueniuntur. ergo vsque ad finem seculi erunt in ecclesia catholica aliqui sacerdotes. & per consequens nunquam tota multitudo clericorum contra fidem errabit. Sextum motiuum est tale: Christus vsque ad finem seculi in ecclesia militante permanebit non solum per fidem & dilectionem, sed etiam per suam præsentiam sacramentalem. ergo semper erunt in ecclesia aliqui sacerdotes, qui potestatem habebunt conficiendi corpus Christi. sed si tota multitudo clericorum hæreticaretur, non esset in ecclesiis, qui potestatem haberet conficiendi corpus Christi, quod nunquam accidet. ergo nunquam tota multitudo clericorum exorbitabit à fide. Septimnin eorum inoriunm est tale: ecclesiastica hierarchia vsque in finem seculi permanebit. sed in solis prælatis & sacerdotibus & cæteris clericis consistit ecclesiastica hierarchia. ergo vsque ad finem seculi aliqui prælati & sacerdotes & alii clerici fideles & catholici permanebunt. Tota vltima motiua confirmantur vna ratione tali: si tota multitudo clericorum posset hæreticari, eadem ratione tota multitudo clericorum posset per mortem extingui, immo occidi. Sed nunquam ante finem mundi tota multitudo clericorum erit extincta: quia si tota multitudo clericorum esset extincta, non solum ecclesia esset actu priuata clauibus regni cœlorum, & potentia ligandi & soluendi, ac etiam sacramento corporis Christi & ecclesiastica hierarchia; sed etiam priuata esset potestate habendi prædicta. Quamuis etiam si tota multitudo clericorum hæreticaretur, vel ecclesia careat prædictis, de facto tamen si remanserint alii clerici hæretici, possent aliqui catholici ordinati ab eis, quod, vt videtur, aliquibus esset licitum in illo casu, sicut in articulo necessitatis licet ab hæreticis baptismum accipere. quibus ordinatis possent omnia prędicta reparari. sed si nulli clerici nec catholici nec hæretici remaneant, nunquam posset aliquis in ecclesia habere claues, neque potestatem ligandi atque soluendi, nec conficere corpus Christi. & cessaret omnis ecclesiastica hierarchia. & ita inconueniens est dicere, quod tota multitudo clericorum potest per mortem extingui. quare inconueniens est asserere totam multitudinem clericorum posse in hæreticam incidere prauitatem. Octauum motiuum est tale: tota multitudo eorum nequit contra fidem errare, à qua quicunque separatur, pacẽ cum ecclesia Dei habere nõ potest. sed qui separatur à tota multitudine clericorum, pacem cum ecclesia Dei habere non potest, teste Cypriano, qui, vt recitatur. 7. *quest. 1. c. nunciamus,* ait, *qui ergo nec coniunctionem pacis, nec vnitatem spiritus obseruat & se ab ecclesiæ vinculo & sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere nec honorem, qui episcopatus nec vnitatem habere voluit nec pacem.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui separat se à collegio sacerdotum, nec honorem nec pacem nec vnitatem cum ecclesia Dei potest habere. Ergo tota multitudo clericorum, quæ intelligitur nomine sacerdotum, contra fidem errare oon potest.

CAP. XXXI.

In quo respondetur ad præcedentis capituli rationes, probantes quod totus clerus sit ecclesia, quæ contra fidem errare non potest.

DISCIP. Ista media pro assertione, quam reputo esse veram, mihi sufficiunt. nec puto, quod aduersarii ad ipsas responsiones inuenire poterint apparentes. Tamen, vt melius veritatem eorum intelligam, dic quomodo ad ipsas aduersarii respondere nituntur.

MAG. Primum omnino friuolum arbitrantur: quia per æquiuocationem procedere videtur. Nam hoc nomen, *ecclesia,* habet varias significationes. quandoq; n. accipitur pro domo materiali. & sic

sic accipitur ecclesia. 1. *ad Corinth.* 3. cum dicit apostolus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut etiam ecclesiam Dei contemnitis.* Secundo modo accipitur hoc nomen, *ecclesia*, pro congregatione Christianorum fidelium generali vel particulari, quæ tam viros quam mulieres comprehendere potest. & sic accipitur ecclesia *Act.* 2. cum dicit apostolus: *Maioribus natu attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei.* vbi nomine *ecclesiæ* comprehendit tam viros quam mulieres. Sicut etiam accipit apostolus nomen ecclesiæ in epistola ad Philemonem, cum dicit *ecclesiæ quæ in domo tua est.* quia in domo Philemonis erant tam viri quam mulieres: & forte nullus clericus erat in ea, nisi episcopus. fortasse quia nec ipse Philemon præditus erat ecclesiastica dignitate. Sic etiam ipse apostolus accipit in aliis epistolis suis *ecclesiam.* Et isto modo accipitur ecclesia *Prouerb.* 10. cum dicitur: *Pene fui in omni malo in medio ecclesiæ & synagogæ.* Sicut etiam in canone accipitur ecclesia, *de consecr. di.* 1. *c. ecclesia*, vbi dicit Nicolaus Papa: *Ecclesia i. catholicorum collectio, quomodo sine apostolicæ sedis intituletur nutu, quando iuxta sacra decreta, nec ipsa debet absque præceptione Papæ basilica nouiter construi, quæ & ipsam catholicorum intra semet amplexa catervam dignoscitur.* vbi *ecclesia* accipitur pro collectione catholicorum, quæ mulieres & laicos nequaquam excludit. In duabus significationibus prædictis dicunt isti, nomen *ecclesia* accipi in scriptura diuina. & ideo dicunt quod ad ecclesiam, secundum quod in scriptura diuina (quæ est totius fidei catholicæ fundamentum) accipitur, ita laici & mulieres fideles pertinent, & sunt personæ ecclesiasticæ, sicut clerici. In iure autem canonico hoc nomen *ecclesia* significationes habet alias à prædictis: quia clerici nomen ecclesiæ ad clericos restrinxerunt, clericos solummodo vocantes ecclesiam: cum tamen, sicut dictum est, secundum quod scriptura diuina vtitur nomine *ecclesia*, ita sunt personæ ecclesiasticæ laici & mulieres, sicut clerici. Quia ita sunt de ecclesia, sicut clerici. Et sic accipiendo ecclesiam solummodo pro clericis, adhuc plures habet significationes, secundum quod notatur *ext. de ver. sig. ca. clerici.* Quia quandoque significat tantum episcopum. 7. *q.* 1. *c. scire.* Quandoque ponitur pro maiori parte capituli. 56. *di. c. apostata.* Quandoque restringitur ad canonicos ministros ecclesiæ. 6. *di. ca. vlt. &* 10. *q.* 1. *c. antiquos.* Quandoque designat quamlibet ecclesiam prouinciæ. *ext. de vsu pallii, cum super.* Per hoc respondent ad rationem primam dicentes, quod aliqua ecclesia potest contra fidem errare: & aliqua ecclesia non potest contra fidem errare. Clerici autem sunt illa ecclesia, quæ potest contra fidem errare, sed non sunt illa ecclesia, quæ non potest errare, licet sint catholici. sicut pars illius ecclesiæ quæ non potest errare. Quod vero sit aliqua ecclesia, quæ potest hæreticari auctore beati Ambrosii, probare nituntur. ait enim Ambrosius vt recitatur 24. q. 1. c. quæ dignior: *si qua est ecclesia, quæ fidem respuat, neq; apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, neque quenquam labe perfidiæ possit aspergere, deserenda est.* Quod apostolus quoque apparenter siue euidenter asseruit, dicens: *Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita.* Ex quibus verbis euidenter apparet, quod aliqua ecclesia potest infici hæretica prauitate. & illam ecclesiam dicunt esse clericorum, quæ tunc non esset vera ecclesia, sed esset ecclesia malignantium nuncupanda. Cum vero dixisti, notum esse, quod soli clerici vocantur ecclesiastici viri, dicunt quod contrarium per scripturam diuinam, & etiam per decreta sanctorum patrum est notũ: sicut ostensum est. DISCIP. Ista ratio non est ita fortis, sicut videbatur: quia clare probatum est, quod sæpe vocabulum ecclesiæ laicos & mulieres etiam comprehendit. ideo indica, quomodo ad secundum membrum respondetur. MAGIST. Ad secundum respondent negando maiorem dicentes, quod quamuis (quando clerici sunt catholici & in sacra pagina periti, & laici sunt illiterati diuinarum scripturarum ignari) laici de quæstionibus fidei se non debeant principaliter intromittere, sed à clero addiscere, quæ fidei sunt: nec debeant errantes contra fidem principaliter corrigere, sed exequi ea, quæ ad correctionem hæreticorum ordinantur prouide à prælatis: tamen si clerici omnes in hæreticam inciderent prauitatem, omnia prædicta, quantum suppetit notitia laicorum, pertinent ad eosdem. DISCIP. De ista materia interrogabo postea plura. ideo transi ad rationem tertiam. MAGIST. Ad rationem tertiam respondetur, quod clerici non sunt exempti à iudicio laicorum, nisi ex voluntate laicorum. & ideo si omnes clerici essent effecti hæretici, omnes essent iudicio laicorum subiecti. quia nunquam fuit intentio laicorum concedere clericis immunitatem, quando omnes fidem catholicam impugnarent. DISCIP. De hoc conferam postea tecum. ideo dic, quomodo respondent ad quartum motiuum. MAGIST. Respondetur quod si omnes clerici hæreticarentur, potestas eligendi summum pontificem deuoluta esset ad laicos: sicut etiam laici habuerunt potestatem summum pontificem eligendi. DISCIP. De hoc etiam specialiter indagabo. ideo qualiter respondetur ad quintum motiuum, responde. MAGIST. Tria motiua sequentia eandem difficultatem continere videntur, propter quam dicunt nonnulli: quod quamuis maior pars, immo fere tota multitudo clericorum possit contra fidem errare, & fidem catholicam pertinaciter impugnare, tamen semper permanebit saltem vnus episcopus sacerdos catholicus, qui illa, quæ ordinis sunt, licite valeat exercere. Et ideo concludunt illi, quod omnes magistri theologiæ & inferiores clerici episcopo sacerdote possunt contra fidem errare. Deus tamen semper conseruabit aliquem sacerdotem episcopum orthodoxum, ne ecclesia potestatem habendi claues regni cœlorum, & auctoritatẽ ligãdi & soldi, ac potestatem conficiendi corpus Christi, & habendi ecclesiasticam hierarchiam, amittat. Sed tenentes, quod tota multitudo clericorum potest hæreticari, dicunt quod quamuis omnes clerici hæreticarentur, propter hoc ecclesia potestatem habendi prædicta nequaquam amitteret,

licet

licet illa nunquam posset habere per humanam potentiam, sed per miraculosam operationem diuinam. Deus enim posset (si omnes clerici essent facti hæretici) diuersis modis de aliquibus laicis catholicis sacerdotes & episcopos ordinare. Sola enim voluntate posset hoc facere: quod etiam posset suæ ecclesiæ reuelare. Quã reuelatione facta & per miraculũ confirmata, omnes catholici deberent taliter ordinatos à Deo, sicut veros episcopos & sacerdotes habere. DISCIP. Istud non est probabile, quod Deus taliter sacerdotes & episcopos ordinaret. MAGIST. Dicunt isti, quod sicut temerarium est asserere, quod Deus taliter sacerdotes & episcopos ordinaret: ita ẽt temerarium est hoc negare: quia hoc est de futuris temere diuinare. Dicere vero, quod Deus hoc nõ possit facere, reputant hæresim manifestam: quia articulum fidei de omnipotentia Dei impudenter impugnat. DISCIP. Dic responsionem istorum ad vltimum motiuum. MAGIST. Ad vltimum motiuum respondetur, quod qui separat se à tota multitudine clericorum, quando sunt catholici, non potest cum ecclesia Dei pacem habere. Et in hoc casu debent intelligi verba Cypriani. Cum autem omnes clerici essent hæretici, qui non separaret se ab eorum collegio saltem spiritualiter, & ignorantia probabili minime laboraret, cum ecclesia Dei pacẽ nequaquã haberet.

CAP. XXXII.

In quo probatur tribus rationibus, quod tota multitudo virorum, tam clericorum quam laicorum, potest contra fidem errare, & fides catholica in mulieribus conseruari.

DISCIP. Licet teneam, quod tota multitudo clericorum non possit contra fidem errare, nolo tamen ad rationes in contrarium respondere: Quia conabor per meditationem propriam responsiones ad ipsas rationabiles inuenire, de quibus post præsentis operis completionem intendo tecum collocutionem habere. Nunc autem quia in superioribus videbaris innuere aliquos affirmantes, quod tota multitudo virorum & clericorum & laicorum potest contra fidem errare: peto vt aliqua motiua pro prædicta assertione inuenire nitaris. MAGIST. Verum est, quosdam tenere, quod tota multitudo virorum potest contra fidem errare, & quod fides catholica posset in mulieribus catholicis conseruari. Pro quibus principale motiuum est in promptu. ꝙ est tale (sicut sæpe tactum est prius) Vnica est ecclesia militans, quæ contra fidem errare nõ potest, quia nunquam inuenitur, quod sint plures ecclesiæ militantes, quæ contra fidem errare non possunt, multitudo autem virorum non est illa ecclesia vnica, quæ contra fidem errare non potest; sed solummodo pars illius ecclesiæ quando viri sunt catholici. Si enim viri non essent pars illius ecclesiæ, sed tota illa vnica ecclesia, quæ errare non potest, nulla mulier saluaretur: quia nulla persona vir vel mulier saluatur, nisi sit de illa ecclesia militante, quæ errare non potest. Si autem multitudo virorum non est illa vnica ecclesia, quæ errare non potest, sequitur quod tota multitudo virorum potest contra fidem errare. Secundum motiuum eorum est tale: tota multitudo clericorum potest contra fidem errare. ergo tota multitudo virorum potest contra fidem errare. Consequentia probatur: quia tota multitudo virorum, & tota multitudo clericorum nõ differunt, nisi sicut duæ partes ecclesiæ militantis; quarum vna est maior, & alia minor. Sed non apparet ratio, quare non ita pars maior possit errare, sicut minor. Quia quod tota multitudo virorum non possit errare, nõ potest alia ratio cogitari, nisi propter maiorem sapientiam virorum quam mulierum, vel propter maiorem sanctitatem, vel propter maiorem capacitatem ecclesiasticæ potestatis. sc. ordinum, & clauium ecclesiæ, & potestatis conficiendi corpus Christi, & dispensandi ecclesiastica sacramẽta. Sed ex omnibus istis non potest concludi, quod tota multitudo clericorum non potest contra fidem errare: sicut ꝙ tota multitudo virorum, sicut ex præcedentibus patere videtur. Si ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare, etiam tota multitudo virorũ poterit hæreticari, sed tota multitudo clericorum potest hæreticari, sicut dicunt superius esse probatum. igitur &c. Tertium motiuum est tale: Istud quod semel accidit, & non est reuelatum à Deo, ꝙ nunquam de cætero eueniat, nec per rationem naturalem potest probari quod non sit venturum, temerarium est asserere quod nunquam eueniet. sed aliquando tota multitudo virorum contra fidem errauit, in tempore passionis Christi. tunc enim tota fides Christianæ ecclesiæ in matre Christi remansit. non est autem iam reuelatũ à Deo, quod hoc nunquam postea fiat. & constat ꝙ per rationem naturalem probari non potest. Ergo absq; temeritate minime affirmatur, ꝙ nunquam tota multitudo virorum contra fidem errabit. DISCIP. Christus reuelauit apostolis, ꝙ nunquam tota multitudo virorum errabit, cum dicit Mat. vlt. *Ecce vobiscum sum cunctis diebus vsq; ad consummationem seculi.* non enim dixit hoc eis pro ipsis apostolis, quia ipsi erant ante finem seculi morituri. ergo dixit eia pro succedentibus eorundem. MAGIST. Hoc non reputant isti concludere: quia Christus, cum dixit verba prædicta apostolis pro fidelibus credentibus & credituris in eum. ita enim erant mulieres crediture in ipsum, sicut viri: quia verba Christi ad viros restringi non debent. propter idem dicunt, quod verba Christi, cum dixit Petro: *Ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua:* ad viros sunt minime coarctanda.

Cap. XXXIII.

In quo ad oppositum arguitur duabus rationibus, quod tota multitudo virorum & clericorum & laicorum contra fidem errare non possit.

MAGIST. Non est autem modo credendum, quod tota multitudo virorum contra fidem errabit: sicut non est credendum, quod infideles vnquam totam Christianitatem occupabunt. Hoc enim scripturæ diuinæ & verbis Christi videtur apertissime obuiare. Christus enim, vt legitur *Matth.* 24. prædicans destructionem Iudaici populi, quæ facta postea fuit per Titum & Vespasianum, dicit: *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis nunquam fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet, & nisi breuiati fuissent dies illius, non fieret salua omnis caro.* Ex quibus verbis colligitur, quod nunquam futura est tanta tribulatio, quanta fuit facta per Romanos. Si autem tota Christianitas, quantum ad viros, destrueretur, multo maior esset tribulatio Christianorum, quam illa, quam fecerunt Romani. Ergo nunquam tota multitudo virorum Christianorum destruetur. & per consequens nunquam errabit contra fidem. Item, futura maxima Christianorum auersio a fide erit tempore Antichristi, sed tempore eius remanebunt plures viri fideles Christiani, ipsa veritate testante, quæ, vt habetur *Matth.* 24. loquens de persecutione futura tempore Antichristi, ait: *Surgent pseudoChristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur (si fieri potest) etiam electi.* Ex quibus verbis colligitur, quod tempore Antichristi aliqui erunt sancti viri electi, qui in errorem minime inducentur. quod beatus Iohann. *in apocal.* in diuersis locis testari videtur. hæc sunt inter alia, quæ assertionem præfatam de improbabilitate conuincunt aperte. DISCIP. Licet de conclusione non dubitem, tamen quomodo potest ad ista responderi, vt clarius veritatem intelligam, ac de multis quæ ad istam spectant materiam occasionem cogitandi habeam, pandere velis.

Cap. XXXIV.

Vbi respondetur ad duas præcedentes rationes, quibus probatur quod non tota multitudo virorum contra fidem errare possit.

MAGIST. Vis vt tibi quid sentiam de prædictis aperiam. DISCIP. Nolo vt quod tenes in mente, reueles: sed responsiones aliquas, quæ cogitari vel teneri potuerint à quocunque non differas recitare. MAGIST. Hoc pacto vt omnia quæ narrabo non aliter accipiantur, nisi quod aliquis quæstionum difficilium indagator potest dicẽdo computare consona veritati, quomodo ad prædictas instantias respondere contingat ostendam. Volo etiam quod dicenda fratri MAGIST. & eius sequacibus nequaquam imponas. sicut in præcedentibus multas recitaui sententias, quæ assertionibus domini Iohann. & suorum sequacium obuiant manifeste; quas tamen frater MAGIST. & sui sequaces minime opinantur: immo nonnullas impugnare nituntur. ita in parte futura operis huius (si tu volueris) plura referam, quæ frater MAG. & sui sequaces satagunt improbare. DISCIP. Quod istum modum teneas, à principio acceptaui. quia sententias contrarias quorumcunque catholicorum & hæreticorum & interdum alia, quæ a nullo Christiano tenentur, licet possint habere catholicos & hæreticos defendentes, te desidero recitare. sic enim multiplicius & efficacius exercitabimus studiorum ingenia. MAGIST. Pactis suppositis memoratis quomodo ad instantias allegatas poterit responderi, tuæ curiositati satagam explanare. Ad primam dupliciter dicitur vel dici potest. primo, quod verba Christi præfata, *erit tunc tribulatio magna,* &c. ad literam intellecta de persecutione facta per Titum & Vespasianum non debent intelligi, manifeste videtur posse probari. Primo, quia tribulatio facta per diluuium, quando in vniuerso mundo octo sc. animæ tantummodo saluabantur, erat multo maior quam facta per Titum & Vespasianum; eo quod multæ animæ tunc saluatæ fuerunt. DISC. Verba Christi prædicta non intelliguntur de tribulatione generali vniuersorum mortalium, qualis fuit illa, quæ fuit facta per diluuium: sed de tribulatione particulari & speciali Iudæorum, quorũ non fuit maior, quam illa, quæ fuit facta per Romanos. MAG. Hæc responsio potest dupliciter impugnari. Christus enim ibidem nõ loquitur de tribulatione speciali tantummodo Iudæorum, sed loquitur etiam de tribulatione aliarum gentium & regnorum. & præmittit ibidem dicens: *consurget gens contra gentem* &c. quæ verba de Iudæa tantummodo, quæ fuit vnicum regnum, non possunt intelligi. igitur Christus cũ dicit: *erit enim tunc tribulatio magna* &c. de tribulatione Iudæorum, quã intulerunt Romani, non debent intelligi. intelligũtur ergo vel de tribulatione generali cunctorum viuentium, vel de tribulatione alicuius gentis specialis, vel aliarum gentium determinatarum. non possunt intelligi de tribulatione generali: quia illa, quæ facta fuit per diluuium, maior fuit, quam illa quam fecerũt Romani. nec possunt intelligi de tribulatione in speciali gentis vel gentium facta per Romanos: quia tribulatio Sodomorum, in qua omnes perierunt, maior

fuit

fuit quam tribulatio per Romanos illata. ergo verba Christi prædicta de tribulatione, quæ facta est per Romanos, non debent intelligi. DISCIP. De qua ergo tribulatione debent intelligi? MAGIST. Debet dici, quod verba illa specialiter debent intelligi de tribulatione fidelium, qui scilicet rectam fidem tenent de Deo: inter quos quidam sunt electi, & alii per pœnam æternam sunt præsciti. Et non de quacunque tribulatione: sed de tribulatione, quæ sub Antichristo erit, quando tantam tribulationem habebunt, quantam certe fidem tenentes nunquam habuerunt, licet sæpe infideles maiorem tribulationem habuerint, & sicut forsitan sunt habituri. Tribulatio autem facta per diluuium respectu infidelium erat maior, quam erit tribulatio Antichristi respectu fidelium. quia tunc omnes infideles pariter perierunt: sed respectu fidelium non erit tanta tempore Antichristi; quia non omnes fideles tunc peribunt. Maior etiam fuit tribulatio Sodomorum, quando quinque ciuitates subuersæ fuerunt, quam erit tribulatio fidelium tempore Antichristi. & ita sæpe maior fuit tribulatio infidelium, quam erit illa tribulatio, quam Christus prædixit futuram: quæ tamen forsitan erit tanta, quod fideles pauci remanebunt firmi in fide. Et an isti fideles erunt viri vel mulieres, solus Deus nouit, & illi, quibus Deus specialiter reuelauit. Ad secundam rationē potest dici, quod electi comprehendunt viros & mulieres. & ideo per hoc, quod iuxta promissionem Christi tempore Antichristi remanebunt electi, non potest concludi, quod illi electi erunt viri, quia mulieres tunc poterunt esse electæ. DISCIP. Videtur quod illi qui tenent prædictam assertionem, non multum reputant stabilitatem ecclesiæ & constantiam Christianorum. MAGIST. Est quædam assertio, quæ affirmatur aperte, quod temerarium est asserere omni tempore futuros Christianos, qui erunt constantiores in fide quam Iudæi fuerunt. quamuis enim fuerunt in fide constantissimi, & aliqui firmi in fide sint futuri; tamen nescitur in aliquo viatore (nisi alicui Deus reuelauerit) an multitudo catholicorum ad illam paucitatem deueniet, in qua fuit tempore Noe & temporibus Patriarcharum & in veteri lege: & an Sarraceni & alii infideles omnes regiones Christianorum & fidelium occupabunt. Ideo aliquid in ista parte diffinire, & de futuris aliquid temere diuinare vanum est. Poterit enim Deus exigentibus Christianorum demeritis permittere omnes ab infidelibus subiugari: & (paucis exceptis) ad sectam eorum conuerti; qui postea poterit (si voluerit) sua pietate totum mundum ad fidem conuertere. Quemadmodum per paucos apostolos siue discipulos magnam partem mundi fidei subiugauit. Et ideo sunt quidam dicentes, quod si Sarraceni & alii infideles Christianitatem inuaserint, temere Christiani præsumant se per dimidiam potentiam protegentes, si terras suas disseminatas tam vbique terrarum hæresibus, symoniis, persecutionibus, diffamationibus & calumniis, innocentum violentiis, iudiciis, guerris, dissensionibus, & discordiis, rerum & dominiorum ac iurium occupationibus & inuasionibus alienorum, ambitionibus, acceptionibus personarum, distributionibus impiis & iniquis bonorum, iracundia & inuidia, iniustitiis ac aliis vitiis spiritualibus ac carnalibus innumerabilibus, quibus tota vel fere tota Christianitas videtur infecta, neglexerint expurgare. Omnibus enim hæreticis & fautoribus eorum ac nequitiis aliis inuolutis extinctis; terrisque omnium Christianorum ab infidelibus occupatis: poterit Deus etiam per duos aut per tres vel plures (quos elegerit) orthoxos multiplicare plusquam fuerint vnquam Christianos ac terram sanctam: & maiores quam vnquam habuerint regiones (infidelibus extirpatis) eorum subdere ditioni. Quid autem de prædictis eueniet, nolunt dicere se spiritum prophetiæ habere; nec reputant diuinare. Et ideo concedunt, quemadmodum etiam prædixisti, quod non est credendum, quod infideles nunquam totam Christianitatem nullatenus occupabunt. neutrum enim est certum, nisi Deo & cui Deus reuelabit. Quamuis dicant nonnulli, quod tempore Antichristi tanta erit persecutio & extinctio catholicorum, quod omnis regio in vniuerso orbe erit per infideles vel per apostatas occupata. Et an simile quid eueniet vel non eueniet ante tempus Antichristi, dicunt quod per scripturam diuinam vel doctrinam vniuersalis ecclesiæ sciri non potest. DISCIP. Certum est, quod fides Christi vsque in finem seculi permanebit. ergo certum est, quod nunquam infideles totam Christianitatem occupabunt. MAGIST. Respondent dicentes: male arguis, quia fides catholica Christi poterit remanere in catholicis dispersis & latitantibus in terris ab infidelibus occupatis: quemadmodum nunc Iudæi aliqui & Sarraceni etiam publice in terris Christianorum manent.

Cap. XXXV.

Vbi probatur quinque rationibus, quod tota multitudo fidelium vsum rationis habentium potest contra fidem errare.

DISCIP. Istam assertionem tam absurdam æstimo, quod ipsam dignam reprobatione maiori non censeo. Ideo ipsa dimissa ad complendam materiam, quam incepi, volo te aliam magis rationabilem pertractare. Quæso enim, vt mihi reueles, an aliqui sentiant, quod tota multitudo Christianorum valeat hæretica prauitate fœdari. MAGIST. Iudæi, Sarraceni, & etiam Pagani firmissime tenent, fidem Christianam esse erroneam. DISCIP. Non intendo

quærere de illis, sed de Christianis: sub Christianis [illegible] hæreticos comprehendendo. MAG. Nescio aliquem Christianum, qui hoc teneat. DISCIP. Licet nescias Christianum, a quem hoc tenere, tamen pro hoc aliquas rationes excogitare nitaris. MAGIST. Ad quæstionem solam tenere, nulla ratio nisi sophistica potest adduci. DISCIP. Concedo quod pro assertione prædicta nulla valet ratio nisi sophistica allegari: tamen sæpe rationes apparentes & difficiles ad soluendum pro falsis inducuntur. vnde qualescunque inuenire coneris. MAGIST. Quod tota multitudo Christianorum vsum rationis habentium possit contra fidem errare, tali [illegible]ne probatur. quantum ad possibilitatem errandi & peccandi idem iudicium est habendum de multis & paucis arbitrii libertatem & peccabilitatem habentibus. sed pauca multitudo Christianorum propter libertatem arbitrii & peccabilitatem potest contra fidem errare. ergo propter eandem causam tota multitudo Christianorum potest contra fidem errare. Confirmatur hæc ratio, quia vbi est eadem causa, d[illegible] bet esse idem effectus. causa quare Christianus potest contra fidem errare, est, quia nemo credit n[illegible]i volens. eo quod articuli fidei non sunt de se euidentes. sed illa causa reperitur in tota multitudine Christianorum: & articuli fidei sunt ineuidentes toti multitudini. & ideo illa non credit nisi volens. ergo ita poterit tota multitudo Christianorum errare sicut vnus solus. Secunda ratio talis est. Illa multitudo, quæ non est confirmata in fide, potest contra fidem errare, sicut illa [illegible] titudo vsum rationis habentium, quæ non est confirmata in gratia, potest peccare. tota autem multitudo Christianorum non est confirmata in fide: quia nullus Christianus in hac vita est confirmatus in fide. ergo multo fortius tota multitudo non est confirmata in fide. & ergo tota potest contra fidem errare. Tertia ratio est hæc. Illa multitudo quando est sola, potest contra fidem [illegible] rare, quæ valet errare contra fidem, postquam sibi alii sunt adiuncti, per quos nihil [illegible] [illegible] sitatis aut virtutis diminuitur, sed magis accrescit: quia eadem multitudo est fortior cum aliis sibi consentientibus, quam sola sed tota multitudo Christianorum, quæ nunc est (illa manent[illegible] [illegible]gra, nec vno ex ea penitus pereunte) postquam multi alii fuerunt Christiani & sacerdotes & [illegible] scopi, poterit contra fidem errare. ergo eadem multitudo, si sola manserit, nullo alio eff[illegible] [illegible] stiano, antequam aliquis alius fidem susceperit, poterit contra fidem errare. E[illegible] hæc est po[illegible] bilis, tota multitudo Christianorum errabit contra fidem. Quarta ratio est hæc. nulla auct[illegible] rate videtur posse probari, quin possibile sit omnes Christianos, præter duos episcopos contra fidem errare: quia omnes promissiones Christi de fide vsque ad finem seculi duratura saluari possent [illegible] omni tempore ad minus duo episcopi catholici fuerint in fide. Ponatur ergo, quod omnes [illegible] stiani efficiantur hæretici præter duos episcopos. quo posito probatur quod illi duo episcopi [illegible] tequam aliquis alius efficiatur catholicus) possunt contra fidem errare, sic: Non maior cura e[illegible] Deo de illis duobus episcopis, eo quod essent fideles soli: quam fuerit de duobus primis pa[illegible] bus, quando erant. Sed primi parentes, quando erant soli fideles, potuissent contra fidem [illegible] re. ergo & illi episcopi possent contra fidem errare. Quinta ratio probat specialiter, quod to[illegible] multitudo virorum & mulierum vsum rationis habentium potest contra fidem errare: qu[illegible] tota multitudo potest contra fidem errare, qua errante saluantur omnes promissiones Chr[illegible] fide vsque ad finem seculi permansura. sed errante tota multitudine Christianorum [illegible] m & mulierum vsum rationis habentium, possunt saluari promissiones Christi de fide Christi m[illegible] ta. Nam Christus vere est spiritualiter cum paruulis baptizatis per gratiam & virtutes. Fides etiam beati Petri, pro qua Christus rogauit, nequaquam deficeret, quia reperiretur in paruulis. P[illegible] enim habent habitum fidei. ergo errante tota multitudine Christianorum vsum rationis habentium, possunt saluari promissiones Christi per paruulos baptizatos. ergo temerarium est asserere, quod nunquam tota multitudo Christianorum vsum rationis habentium contra fidem errabit.

Explicit liber quinntus.

INCIPIT

INCIPIT LIBER SEXTVS, IN QVO AGITVR DE PVNITIONE ET POENIS HÆRETICORVM ET

maxime Papæ, si efficiatur hæreticus. Et habet iste liber duas partes. in prima de Papa mendaciter diffamato de hæresi agitur vsque ad capitulum 66. In secunda de eodem veraciter diffamato.

CAP. I.

Quærit, an Papa habeat iudicem superiorem in terris, vbi ponuntur quatuor modi respondendi, duo tamen sunt principales, & primus modus dicendi probatur sex auctoritatibus & tribus rationibus. ad quas respondetur infra 62. c. huius, scilicet quod Papa non habeat superiorem in terris.

DISCIP. Solutiones prædictarum rationum per memetipsum satagam inuenire. & ideo qui possunt hæreticari, te interrogare desistam, nonnulla de puniendis hæreticis amodo quæsiturus. Porro quia istud opus volui fieri principaliter propter dissensionem inter sanctissimum patrem dominum Iohann. Papam. 22. & quosdam qui ipsum de prauitate hæretica diffamant, cum quibus conuenio in hoc, quod Papa potest hæretica labe respergi, licet prædictum dominum virum catholicum reputem & fidelem. Ideo principaliter in hoc sexto libro, qualiter quis (si efficiatur hæreticus) feriendus sit, intelligere curabo. Veruntamen quia Papa valet de hæresi mendaciter infamari, primo inquiram de Pa[illegible] crimine hæresis mendaciter diffamato. Secundo (sc. infra c. 66.) de Papa vere hæretic[illegible] labe fœdato. In primis autem cupio scire, an Papa habeat iudicem superiorem in terris. vnde de hac re vnam velis vel plures assertiones cum suis motiuis mihi referre. MAGIST. Circa interrogationem tuam discrepant literati: quibusdam dicentibus, quod papa non habet superiorem in terris: aliis dicentibus, quod licet nulla persona in terris sit superior papa, vniuersalis tamen ecclesia & conc[illegible]lium generale est supra papam. Asserentium autem papam non habere superiorem in terris; quidam dicunt, quod cum quis semel est canonice ad papatum assumptus, nisi abrenu[illegible]auerit spontanea voluntate papatui, nunquam poterit nisi per diuinam potentiam a pa[illegible] iuste priuari, etiam si efficiatur hæreticus. Alii dicunt, quod quamuis papa non habeat superiorem in terris, quamdiu est papa; si tamen efficiatur hæreticus, ipso facto iure diuino non h[illegible]mano [illegible] papatu priuatus, & inferior factus catholicis. DISC. Allega primo pro assertione, in qua diu[illegible] conueniunt. sc. quod papa non habeat iudicem superiorem in terris. MAGIST. Hoc auctoritatib. & rationib. nonnulli probare conantur. h[illegible] enim Inno. papa vt habetur. 9. q. 3. c. *nemo*. sentire videtur. ait enim: *nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem. neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neq; à Regibus neq; à populo iudex iudicabitur.* Ex quibus verbis datur [illegible] etiam viuue talis ecclesia non est pap[illegible] superior, cū clerus & papa, qui secundū prędict[illegible] Innoc. papam nequeant iudicare [illegible] vniuers[illegible] cōstituant. Ex quo sequitur, quod [illegible] generale nō est supra papam. Item Simachus papa, vt habetur eisdē causa & quæ[illegible] *alterum hominū Deus causas voluit per ho[illegible] terminare, licet sedis istius præsulem suo (sine quæstione) seruauit arbitrio.* Ex quo habetur, quod solus Deus est superior sedis apostolicæ. DISC. D[illegible] alii, quod Simachus loquitur de aliis causis, quam de causis hæreticis. & ideo non obstantib[illegible] verbis eius [illegible], papa habet superiorem in causis hæresis. MAGIST. Ista responsio impugnatur; quia sicut ex dictis sanctorum patrum colligitur, vbi canon non excipit, nec nos debemus excipere. cum ergo canon Simachi papæ causam hæresis nequaquam excipiat, nec nos causam hæresis debemus excipere. Hoc etiam patet. quia verba indistincte prolata generaliter debēt intel[illegible], vt [illegible]apa in omni causa diuino seruetur arbitrio. Tertia auctoritas ad prædictam assertionem [illegible] A[illegible]heri papæ, qui, vt in prædictis *c. & q. c. facta*. ait: *facta s[illegible] aliorum iudicantur à nobis nostra vero à D[illegible] iudicantur*. papa ergo superiorem iudicem non habet in terris. Quarta auctoritas est Consta[illegible] [illegible]ratoris, qui, vt [illegible]gitur. 13. q. 1. c. *futura*, præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicenam con[illegible], cum quetelam quorundam aspiceret contra [illegible] deferendam. ait: *vos à nemine diiudicari p[illegible] Dei solius iudicio seruamini. dii etenim vocati estis & idcirco non potestis ab hominibus iudicari.* Ex q[illegible]bis c[illegible]gitur, quod clerici non p[illegible] a laicis iudic[illegible] & per consequens multo fortius [illegible] summus pontifex nequ[illegible] po[illegible] ab ali[illegible] iudicari. Quinta auctoritas a[illegible], & habetur 9 q. 3 c. [illegible], & loquens de apostolic[illegible] sede, ait: *ipsi sunt sibi canones q[illegible] ecclesiæ ad h[illegible] sedis examen voluerunt deferre. ab [illegible] vero nunquam prorsus appellari d[illegible] verunt: a[illegible] per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius*

vnquam præceperunt iudicio iudicare. Ea quibus verbis datur intelligi, quod de summo pontifice non licet toti ecclesiæ iudicare; sed ipse habet de tota ecclesia iudicare. cum ergo nec persona, nec aliqua congregatio in terris sit superior tota ecclesia; nec papa, qui est supra totam ecclesiam, potest alia congregatio vel persona superior reperiri. Sexta auctoritas est Nicolai papæ, qui, vt habetur *causa & quæst. prædictis, ca. patet,* ait: *patet perfectio sedis apostolicæ, cuius auctoritate maius non est iudicium à nemine forte retractandam, nec cuiquam de eius iudicio iudicare.* Ea quibus habetur, quod nulli licet de summo pontifice iudicare: & per consequens non habet superiorem in terris.

DISCIP. Puto, quod qui posset ad istas auctoritates rationabiliter respondere, omnes alias eandem rationem prætendentes seu sententiam sine difficultate dissolueret. ideo ista sufficiant. Signes tamen, vbi poterunt aliæ inueniri, quæ sonare videntur, quod papa non habet iudicem in terris superiorem.

MAGIST. Ad hoc poterit allegari auctoritas Nicolai papæ, *di. 21. nunc autem, & di. 23. contradictionem. & 2. q. 7. Petrus.* DISCIP. Pro eadem assertione rationes adducas. MAGIST. Prima ratio talis est. à quo non licet appellare, non habet superiorem in terris: quia ab omni inferiore ad superiorem licitum est appellare. *2. q. 5. placuit* sed à papa appellare non licet *9. q. 3. cuncta ipsi & c. cuncta.* ergo papa non habet superiorem in terris. Secunda ratio talis est. Ille, qui est omnibus superior, non habet superiorem: quia non potest respectu eiusdem vel eorundem esse superior & inferior. sed papa est omnibus catholicis superior, cum sit omnium caput. ergo non habet iudicem superiorem. Tertia ratio est hæc. Qui non potest ab aliquo accusari, non habet iudicem superiorem. sed papa non potest ab aliquo accusari: quia pastor ab ouibus accusari non potest *6. q. 1. oues. & 2. q. 7. Petrus.* omnes autem catholici sunt oues curæ & regimini papæ commissæ, ipsum igitur accusare non possunt, & per consequens à nemine potest iudicari.

CAP. II.

Vbi ponitur opinio contraria, scil. quod papa habeat iudicem etiam ordinarium in terris. & circa hoc sunt duo modi ponendi. & primus modus probatur vnica ratione, cuius maior probatur capitulo 3. sc. quod papa nullam habeat iurisdictionem coactiuam. Secunda ratio ad probandum idem notatur capitulo 4. tertia & quarta ponuntur capitulo 5. etiam ibidem probatur exemplo Ioh. 12.

DISCIP. Nolim multiplicare rationes pro hac parte: sed motiuum dicentium, quod papa superiorem habet in terris, enarra. MAGIST. Quod papa etiam manens papa habeat iudicem superiorem in terris, nonnulli etiam multis rationibus probare nituntur. Modi tamen ponendi sunt diuersi. Quidam enim dicunt, quod imperator, vel aliquis alius iudex & princeps secularis, aut populus seu multitudo aliqua, est iudex ordinarius papæ. Alii vero dicunt, quod nec ecclesia vniuersalis, nec aliqua alia congregatio aut persona habeat potestatem iudicandi vel coercendi papam, nisi in duobus casibus. Primus est, si papa fuerit de hæresi grauiter infamatus, licet f[illegible] Secundus est, si in aliquo crimine, de quo scandalizetur ecclesia, sit notorie deprehensus, & se incorrigibilem ostendat. DISCIP. Prosequere primo primam opinionem. & quamuis putem eam hæreticam, qualiter tamen assertores ipsius eam fundare conantur, & quomodo ad [illegible] & auctoritates in contrarium respondere nitantur, gratia exercitii, vt acutius veritatem intelligam, scire desidero. MAGIST. Pro prædicta opinione vel assertione potest primo sic argui. [illegible] nullam habet iurisdictionem coactiuam, imperatori, aut regi, vel alii principi aut populo [illegible] iectus quia qui nulli alteri est præpositus, alicui est subiectus. aliter autem nullum ordinem ad homines nec superioritatis nec inferioritatis haberet. vbi autem non est ordo, ibi est confusio; confusio autem inter homines inueniri non debet. qui autem quantum ad iurisdictionem coactiuam nulli est præpositus, quantum ad iurisdictionem coactiuam alicui est subiectus. sed papa [illegible] natione Christi super alios nullam habet iurisdictionem coactiuam. ergo quantum ad iurisdictionem coactiuam alicui est subiectus: & non nisi imperatori, aut regi, vel principi [illegible] prædictorum est papa subiectus; & ita aliquis prædictorum est iudex ordinarius papæ

CAP. III.

In quo probatur minor assumpta in ratione pro opinione prima ca. præcedentis, scil. quod papa super alios non habet iurisdictionem coactiuam. & hoc rationibus & auctoritatibus. & est valde notandum.

DISC. Quamuis asserere, quod papa super alios nõ habet iurisdictioné coactiuam, sit hæreticum [illegible] purandum (vt arbitror), dic tñ. quomodo prædicti assertores hoc probare [illegible]. MAGIST. [illegible] ritate scripturæ diuinæ & sanctorũ moliũtur ostẽdere. Primo auctoritate Christi di[illegible]

Matth. 20. *Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt potestatē exercent in eos: non ita erit inter vos, sed quicunque inter vos voluerit maior esse, sit minister vester. & quicunque voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod maioritas & primitas illius, qui est maior & primus inter omnes discipulos Christi (cuiusmodi sunt omnes Christiani) in ministrando & seruiendo consistit. & per consequens iurisdictionem coactiuam super alios nullatenus habet. DISCIP. Ministerium & seruitium Papæ consistit in regendo & gubernando gregem sibi commissum: quod nequaquam facere posset, nisi iurisdictionem coactiuam haberet. Nec obuiat, quia Papa debet esse minister & *seruus seruorum Dei.* nam etiam iudex temporalis puniendo malefactores minister est, iuxta sententiam apostoli *ad Rom.* 13. MAGIST. Secundum hanc responsionem debent Christum excludere, cum sic ministerium & seruitium imponit maiori. & ideo suis discipulis exercendi potestatem in alios interdicit dicens: *qui maiores sunt, potestatem exercent in illos: non ita erit inter vos* &c. Ex quibus colligitur, quod Christus ministro & seruo aliorum Christianorum potestatem exercendi in alios interdicit. & ita ab eo iurisdictionem coactiuam excludit. quia inutilis & superflua est iurisdictio coactiua, quæ non debet potestatem in malefic[illegible] exercere. Cum vero dicis, quod iudex temporalis est minister secundum apostolum: Respondetur, quod male allegas apostolum; quia non dicit apostolus, quod est minister subditorum [illegible] dicit, quod est minister Dei. Christus enim voluit, quod inter Christianos esset minister non [illegible] Dei, sed etiam aliorum. DISCIP. Probant ne aliter, quod Papa non habet iurisdictionem coactiuam super alios. MAGIST. Hoc etiam probant sic. Papa non habet iurisdictionem coactiuam maiorem, quam habuerit Christus, cuius est Vicarius. sed Christus non habuit inquantum homo mortalis iurisdictionem coactiuam. Tum quia iurisdictio coactiua sine diuitiis vel adiutorio habentium diuitias conuenienter exerceri non potest. & per consequens [illegible] retineretur. Christus autem omnes diuitias necessarias ad iurisdictionem coactiuam ex[illegible]dam, quoad Deum, penitus abdicauit victu & vestitu contentus. Adiutorio etiam diuitum ad candem iurisdictionem exercendam minime vtebatur. ergo iurisdictionem coactiuam in[quantum] homo mortalis non habuit: Tum quia ipso testante, ministrare venit non ministrari. ergo non venit iurisdictionem coactiuam exercere. ergo eam non habuit. Tum quia Christus opus, quod sibi pater imposuit, consummauit, ipso testante, qui ait Iohann. 17. *consummaui opus, quod dedisti mihi vt facerem.* Christus autem iurisdictionem coactiuam nequaquam exercuit. ergo iurisdictionem coactiuam à patre non accepit inquantum erat homo mortalis: quia si eam accepisset & nequaquam exercuisset, de malitia vel negligentia fuisset merito arguendus: quia officium sine opere tenuisset. DISCIP. Hi errant aperte; quia euangelica testatur historia, quod Christus iurisdictionem exercuit coactiuam, cum Christus de templo vendentes & ementes violenter eiecit, vt legitur *Matth.* 21. *Mar.* 11. *Lu.* 19. & *Iohann.* 2. MAGIST. Ipsi asseruunt te hic errare propter duo. Primo quia eiicere vendentes de templo & alia facere, quæ tunc Christus exercuit ad iurisdictionem coactiuam non pertinent: nec tunc Christus officium prælati vel summi sacerdotis exercuit, sed officium hostiariorū tunc assumpsit, teste Magistro sententiarum, qui, vt habetur *li.* 4. *di.* 3. ait *hoc officium* (scilicet hostiariorum) *Deus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes de templo eiecit. ipse enim se hostiarium significans dicit: Ego sum hostium: per me si quis introierit* &c. Prædictum ergo officium, quod Christus tunc exercuit, ad hostiarios spe[illegible] hostiarii autem ex officio suo nullam iurisdictionem coactiuam noscuntur habere. ergo per illud exemplum probare non potes, quod Christus iurisdictionem habuit coactiuam. Secundo [illegible] quia Christus inquantum summus sacerdos, si habuerit iurisdictionem, non habuit eam nisi respectu fidelium & in eum credentium [illegible] de his quæ foris erāt, inquantum summus sacerdos, non pertinebat iudicare. Christus autem eiecit tunc infideles de templo. ergo [illegible] non [illegible] inquantum sacerdos, sed inquantum [illegible] hostiarius, cuius est absque iurisdictione non [illegible] malos fideles, sed etiam infideles de templo [illegible]ere. Ex his verbis cōcludunt, quod Christus inquantum sacerdos nunquam iurisdictionem [illegible] ctiuam exercuit. ergo non habuit. DISCIP. Licet Christus habuit iurisdictionem coactiuam, eam tamen nequaquam exercuit, quia tunc sui discipuli non erant malefici. inter quos debuit iurisdictionem coactiuam exercere. nec tamen propter hoc caruit iurisdictione [illegible] non haberet subditos, nisi bonos, propter hoc [illegible] carere iurisdictione. MAGIST. [illegible] excludunt per hoc, quod nonnulli discipuli [illegible] grauiter deliquerunt apostatantes a fide quam susceperant. Iohann. enim 6. legitur. *Multi discipulorum eius abierunt retro.* non enim propter defectum materiæ, sed propter [illegible] coactiuæ carentiam Christus in delinquentes potestatem aut vindictam nequaquā ex[ercuit]. Ex his verbis concludunt, quod Christus inquantum summus pontifex, iurisdictionem non habuit coactiuam. ergo nec Papa iurisdictionem [illegible] coactiuam. Quod etiam auctoritatibus probare nituntur. Origenes enim super illud Matth. [illegible] *Reges gentium dominantur eorum* &c. ait [illegible] *quia principes gentium dominantur eorum & non sunt contenti tantum regere suos subditos, violenter eis dominari nituntur. inter vos autem, qui estis mei, non erunt hæc* [illegible] *quemadmodum sicut omnia corporalia in necessitate* [illegible] *sita. spiritualia autem in voluntate:* [illegible] *sunt spiritualia & prælati, principatum eorum in di*[illegible] *debet esse positus, non in timore.* Ex [illegible] prælatorum [illegible] Scripturæ [illegible], & per consequens [illegible] & [illegible], non in timore, debet consistere. ergo diligi debent, [illegible] coactiua

Vv ventur,

vtatur, à malis non emitur, teste apostolo ad Rom. 13. qui ait: *si autem mal feceris, time* ... potestatem. ... prælatis ... coactiua ... debent ... sentire videtur. ait enim: *principes mundi non sunt, vt dominentur minoribus* ... *expoliare, & vsque ad mortem cruciantes ad suam voluntatem & gloriam* ... *minoribus seruiant & ministrent eis quæcunque acceperint à Christo, vt suas vtilitates negligant* ... *curent*. Ex quibus verbis patet distinctio inter principes seculares & principes ecclesiarum, quia principes seculares suis subditis dominantur: principes autem ecclesiæ ... non dominantur ... ergo in eos iurisdictionem coactiuam exercere non valent. Hoc etiam Ambrosius ... sentire videtur, qui vt recitatur 24. q. 8. c. conueniebar, ait: *dolere potero, flere potero, gemere potero: aduersus arma, milites Gothosque, lachrymæ meæ arma mea sunt. talia enim instrumenta sunt sacerdotis. aliter autem nec debeo nec possum resistere*. Ex quibus verbis videtur, quod sacerdos orationibus & lachrymis debet ... resistere, & non per potentiam temporalem, & per consequens non habet iurisdictionem coactiuam. Quod etiam Chrysostom. in li. suo Dialogorum, qui *de dignitate sacerdotali* intitulatur ... c. 5. super illud Apocal. 2. & ad Corinth. 1. *non dominamur fidei vestræ*, aperte sentire videtur. Ait enim: *hi, qui foris sunt, iudices malignos quosque cum subdiderint, ostendunt in eis plurimam potestatem: & cos inuitos à priorum morum prauitate compescunt. in ecclesia vero non coactum, sed acquiescentem oportet ad meliora conuerti: quia nec nobis à legibus data est talis potestas, vt auctoritate sententiæ cohibeamus homines à delictis*. ... non posset, quod ecclesia non haber iurisdictionem coactiuam, ... nullus debeat ad meliora cogi, nec aliquis debeat cohiberi per iudicialem sententiam à delictis. Item, ad habentem iurisdictionem coactiuam spectat negociis secularibus implicari, quia ad ipsum spectat contentiones & lites dirimere contentiones autem, lites & rixæ inter ... secularia computantur, *ext. ne clerici vel monachi secularibus negociis se immisceant*. ... sed ad summum pontificem non pertinet secularibus negociis implicari, teste apostolo 2. *ad Timo.* 2. qui ait: *nemo militans Deo implicat se negociis secularibus*. ergo ad summum pontificem ex ordinatione ... tinet iurisdictio coactiua. Item, papa non habet maiorem iurisdictionem ex ordinatione Christi, quam habuit beatus Petrus & alii apostoli. sed beatus Petrus & alii apostoli iurisdictionem coactiuam à Christo minime acceperunt. ergo nec papa habet iurisdictionem coactiuam ex ordinatione Christi. minor probatur auctoritate beati Bernardi, ... qui ... Eugenium papam ait: *non monstrabunt, puto, qui hi dicerent, vbi aliquando quispiam apostolorum iudex sederit hominum*. & parum post: *stetisse denique lego apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego. & illud fuit*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod apostoli iudices hominum non fuerunt, qui ... sentire videtur. tractans enim illa verba apostoli: *secularia igitur iudicia si habueritis &c.* in M... bus ait: *hi terrenas causas, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt. qui autem spiritualibus dotati sunt, terrenis non debent negociis implicari, vt dum non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire*. Cum ergo apostoli maximis bonis fuerunt dotati, ipsi non erant circa causas hominum & lites aliqualiter occupati. quod Glo. II. super illud 1. Corinth 6. *secularia ergo iudicia si habueritis &c.* aperte sentire videtur. ait enim: *Contemptibiles vel contemptibiles, i. e. aliquos sapientes, qui tamen minoris meriti) constituite ad iudicandum. apostoli enim circumeuntes ... non vacabant. ... in locu constituebant fideles & sancti, non qui huic atque illuc propter constituendum discurrebant. ... aminatores esse volunt*. his verbis ostenditur, quod apostoli causis hominum terminandis ... insistebant. Ex quo infertur, quod non acceperant iurisdictionem coactiuam à Christo, quam ... mine officium iniunctum eis à Christo diligentissime perfecerunt.

DISCIP. In scriptura diuina habetur aperte, quod beatus Petrus iurisdictionem ... habuit coactiuam, cum ex potestate officii Ananiam & Saphyram morti tradiderit, teste beato Gregorio in Dialogo, qui, vt recitatur 11. q. 3. c. *Petrus*, ait: *Petrus qui Tabitham mortuam orando ... Ananiam & Saphiram mentientes morti increpando tradidit. neque enim orasse in eorum extinctione ... solummodo culpam, quam perpetrauerant, increpasse. constat ergo quia aliquando talia ex potestate ... aliquando ex postulatione, dum & istis vitam increpando abstulit, & illi reddidit orando*. Ex quibus verbis habetur, quod beatus Petrus ex potestate vsus est iurisdictione coactiua.

MAGIST. Ad hoc respondent, quod verba Greg. male intelligunt ... quod beatus Petrus ex potestate officii sui prædictos Ananiam & Saphyram morti ... enim iudex in causa sanguinis constituit, quod vniuersis clericis noscitur interdictum ... Petrus non ex potestate officii, sed ex potestate faciendi miracula, quam Deus ... officio papatus concesserat) morti tradidit supradictos. nonnunquam autem facta ... oratione miracula: & ita ex hoc probari non potest, quod Petrus iurisdictionem habuit coactiuam.

Ca-

Cap. IV.

In quo ponitur secunda ratio principalis ad probandum dictum primæ opinionis recitatæ ca. 2. scilicet quod Papa habeat superiorem in terris & hoc specialiter, quod huiusmodi sit aliquis secularis.

DISCIP. Circa hanc rationem primam te nimium dilatasti: ideo compleas alias rationes. nam de potestate Papæ in *ia tractatu secundo de doctrina domini Papæ* magis diffuse tractabimus. MAG. Secunda ratio ad probandum, quod imperator vel princeps alius secularis, aut populus sit ordinarius iudex Papæ, talis est. Papa non est magis exemptus à iurisdictione imperatoris, quam fuit Christus. sed Christus, in quantum homo mortalis, subiectus fuit iurisdictioni imperatoris. ergo & Papa modo modo simili. & per consequens imperator est iudex ordinarius domini Papæ. Maior istius rationis probatione videtur nullatenus indigere, quia vicarius non est maior illo, cuius est vicarius; sicut nec seruus maior est domino suo, nec discipulus maior est magistro. Minor probatur auctoritate Christi dicentis ad Pilatum Iohan 19. *non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper. propterea qui tradidit me tibi, maius peccatū habet.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus iurisdictionem habuit coactiuam super Christum: quia de potestate coactiua intelliguntur verba Christi, cum ad verba Pilati dicentis. *mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo dimittere te?* respondit. constat autem quod Pilatus loquebatur de potestate coactiua. ergo Christus locutus est de eadem. DISCIP. Duplex est potestas coercendi, scilicet ordinata & vsurpata. Christus autem concessit Pilatum habuisse potestatem vsurpatam, quam Pilatus forte credidit ordinatam; sed in hoc errauit. MAG. Istam responsionem [illegible] excludere. Primo auctoritate B. August. qui super verba prædicta ait: *discamus ergo quod dixit, quod & apostolus docuit: quia non est potestas nisi à Deo & quia plus peccat qui innocentem ad occidendum potestati tradit inuidia quam potestas ipsa si eum timore alterius potestatis maioris occidit. talem quippe Deus dederat illi potestatem, vt esset ipse etiam sub Cæsaris potestate.* Ex quibus verbis colligitur, quod sub tali potestate Cæsaris & Pilati erat Christus in quantum homo mortalis, de quali potestate loquitur apostolus ad Rom. 13. cum dixit; *non est potestas nisi à Deo.* Sed apostolus non loquitur de potestate vsurpata, sed ordinata, cum dicat aperte: *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* quæ verba de potestate ordinata, non vsurpata, debent intelligi. nam qui potestati vsurpatæ resistit, nequaquam Dei ordinationi resistit: quia tunc secundum apostolum sibi damnationem acquireret, quod est erroneum. tunc enim [illegible] inuasori Papatus nec alicui tyranno licet resistere. loquitur ergo apostolus de potestate ordinata, non vsurpata. Ergo Christus de potestate sic locutus est. Et ita concessit, quod Pilatus super ipsum potestatem habuerit ordinatam. Insinuat tamen, quod illa potestate ordinata [illegible] abutebatur, cum dicit: *qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.* quasi diceret: tu habes peccatum [illegible] m[illegible] lando me non confessum, neque legitime conuictum de crimine digno morte, quia tamen [illegible] timore hoc facis, & alii me tibi ex malitia & inuidia tradiderunt: ideo illi maius peccatum [illegible] & ita Pilatus potestatem ordinatam super Christum, in quantum erat mortalis, habuit [illegible] Theophilus super illud Ioh. 18 *A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me,* sentire [illegible] ce[illegible]: *ac si diceret Christus: scilicet, si hoc ex teipso loqueris, pande signa rebellionis meæ, aut si ab aliis [illegible] in inquisitionem fac ordinariam.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus habuit potestatem ordinariam [illegible] inquirendi de criminibus Christo impositis. qui autem potestatem habet inquirendi [illegible] de aliquo infamato, habet iurisdictionem coactiuam super eundem. ergo Pilatus h[illegible] super Christum iurisdictionem coactiuam. Item Bernardus ad epi[illegible] & archiepisco[illegible] m ait: *eam autem,* inquit, *Romani præsidis potestatem Christus super se quoque fatetur [illegible] ordinatam* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod potestas Pilati non fuit vsurpata, sed cœlitus ordinata. & ideo super Christum iurisdictionem coactiuam habuit. quam tamen in Christum exercere minime potuisset iuste, nisi Christus coram eo legitime, quantum iudici constare p[illegible] conuictus de crimine. Si autem Christus per testes, qui secundum leges repelli non [illegible], fuisset de crimine damnationis dignissimus ordine iudiciario seruato conuictus, Pilatus Christum condemnando non peccasset, quia fuisset per falsos testes deceptus. iudex autem iudicans secundum allegata amore iustitiæ non peccat, licet condemnet innocentem.

Cap. V.

In quo ponitur tertia ratio principalis ad probandum, quod ali[illegible] secularis & specialiter Imperator sit iudex ordinarius Papæ. & similiter quarta.

DIS[illegible] to ista assertione quæ adduxisti, ad præsens sufficiat. & ideo aliam rationem adducas. [illegible] probandum, quod imperator est iudex ordinarius Papæ. Tertia ratio talis est. Ille [illegible] d x [illegible] tius Papæ, à quo Papa habet super alias ecclesias principatum. sed hūc habet Papa ab imperatore. q probat p priuilegium Constantini imperatoris cōcessum Romano pontifici, q

est superius allegatum. ergo imperator est ordinarius iudex summi pontific[illegible]. Qu[illegible] lis: imperator fuit iudex ordinarius beati Petri. ergo est iudex ordinarius Pap[illegible] euidens; quia Papa non est magis exemptus quam fuit B. Petrus. a[illegible] nes apostoli, quantum ad hoc, quod essent subiecti vel non subie[illegible] fuerunt pares. sed beatus Paulus fuit subiectus iurisdictioni imperatoris, q[illegible] Cæ[illegible] quam ad superiorem appellauit. ergo beatus Petrus fuit subiectus. DIS. Dice[illegible] lus appellauit, non quia esset subiectus iurisdictioni imperatoris, sed quia [illegible] Iudæorum euadere. MAG. Hoc impugnatur sic secundum B. Am[illegible] 22. q. [illegible] *cauete: non solum in falsis verbis sed etiam in simulatis operibus mendacium est.* [illegible] *timur, sicut & verbis.* Beatus igitur Paulus si non erat vere subiectus imperatori, [illegible] cum simulauerit se subiectum iudicio Cæsaris appellando. Tale autem crimen [illegible] imponendum. igitur beatus Paulus vere fuit subiectus imperatori. Hanc eti[illegible] per exemplum ostendunt. nam sicut legitur in Chronicis Iohan 12. *erat venator &* [illegible] *adeo quod fœminas publice tenebat. propter quod quidam cardinalium & Romanorum scripserunt occulte* [illegible] *Imperatori Saxonum, vt scandalo compatiens ecclesiæ sine mora Romam properaret.* [illegible] *Iohanni diacono cardinali, tanquam huius facti consiliario, nasum, & alteri* [illegible] *scripserat, manum amputari fecit. Hic cum frequenter per imperatorem & clerum de sua correctione* [illegible] *tus, non correctus, præsente imperatore, de Papatu destitutus communi voto Leo Papa eligitur.* Ex q[illegible] bis colligitur, quod imperator iudex est ordinarius Papæ. aliter enim imperator [illegible] Papam nullatenus deposuisset. DIS. Dicerent aliqui, quod imperator iniuste processi[illegible] Papa fuit vere depositus, sed de facto fuit tantummodo à Papatu spoliatus. MAG. Hæc [illegible] impugnatur: quia si Papa Iohan. remansisset verus Papa, ille, qui sibi successit, [illegible] fuisset verus Papa, sed Papatus inuasor. ex quo sequitur, quod omnia, quæ egit, nulli[illegible] roborationis vel momenti, sed debeant omnia irrita reuocari: quod tamen minime fuit [illegible] Imo quod successor ipsius Iohan. ipso viuente fuit verus Papa, tota tenet ecclesia. ergo Pa[illegible] fuit vere depositus.

Cap. VI.

In quo arguitur in contrarium. scilicet quod nullus secularis etiam imperator est iudex ordinarius Papæ. & hoc probatur auctoritatibus & quinque rationibus ca. isto & sequenti ad quas respondetur in confuso c. 8. & 9. c. specialiter ad singulas.

DISCIP. Puto quod fortiores rationes pro opinione prædicta fecisti. ideo ad assertionem [illegible] trariam te conuerte. & quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius [illegible] pæ nitatis ostendere. hanc enim assertionem puto consonam veritati. MAGIST. Quod nec im[illegible] rator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius Papæ, auctoritatibus & rationibus nonnu[illegible] p[illegible] bare nituntur. Est autem prima ratio talis. Imperator non est iudex ordinarius illius, [illegible] habet superiorem in terra. sed Papa non habet superiorem in terra. ergo &c. maior probat[illegible] non indiget: quia iudex est superior illo, cuius est iudex. minor est probata superius per pl[illegible] ritates & rationes. DIS. Prius ostensum est generaliter, quod Papa non habet superiore[illegible] ris: nunc autem specialiter proba, quod imperator vel aliquis laicus vel populus non e[illegible] dinarius ipsius. MAG. Quod specialiter imperator non sit iudex Papæ, ostendi[illegible] ferior non est iudex ordinarius sui superioris. sed imperator est inferior Papa, & [illegible] subiectus. ergo &c. maior est manifesta. vnde dicit Nicolaus Papa, vt habetur dist. 2[illegible] *Sole clarius exhibuimus, non posse quicquam, qui minoris auctoritatis est, in eum, qui maioris est potesta[illegible] iudi-cium suis adducere, aut propriis diffinitionibus subiugare.* Minor vero sanctorum auctoritatibus [illegible] p[illegible]batur. ait enim Greg. Nazianzen. vt habetur di. 10. c. *suscipitis*, scribens imperatoribus C[illegible] politanis: *suscipitis ne libertatem, verbi libertatem accipitis, quod lex Christi sacerdotali vos* [illegible] *atque istis tribunalibus subdidit. dedit enim nobis potestatem dedit principatum multo perfectiorem* [illegible] *vestris.* Item Felix Papa, vt habetur *eadem di. c. certum*, ait: *Certum est hic rebus vestris ac salutare* [illegible] *de causis Dei agunt iuxta ipsius constitutionem, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeat* [illegible] *non præferre.* & infra: *neque eius sanctionibus velle dominari, cuius Deus voluit clementia tua piæ* [illegible] *col la submittere.* hoc idem habetur *di. 90. c. duo sunt, & c. si imperator.* Ex quibus ver[illegible] & n[illegible] aliis habetur, quod imperator est inferior Papa.

Quod etiam multis rationibus nonnulli probare nituntur. Primo quia, qui [illegible] litatem, est inferior illo cui iurat. imperator præstat iuramentum fidelitatis Papæ [illegible] *no lo. &c.* Secundo imperator est inferior illo, qui habet potestatem transferendi [illegible] gente in gentem. hanc potestatem habet Papa, extra de elec. ergo &c. Tertio qui h[illegible] tem a[illegible] excommunicandi, est superior. sed Papa potest excommunicare im[illegible] ma[illegible] patet, & minor probatur di. 96. *duo sunt.* Quarto, qui potest deponere a[illegible]

eo. imperator autem potest deponi à Papa. 15. q. 1. *alius*, &c. Quinto, imperator est inferior illo, qui temporalibus & spiritualibus potest subditos imperatorum & regum legitimare. hoc potest Papa, *extra qui filii sunt legitimi, per venerabilem*, ergo, &c.

Cap. VII.

In quo probatur idem, quod capitulo praecedenti.

DISCIP. Omittas istam materiam, & alias rationes adducas ad probandum, quod imperator non est iudex ordinarius Papæ. MAG. Secunda ratio ad hoc principalis talis est. Imperator non est iudex ordinarius illius, qui imperialibus legibus est solutus: quia leges superioris subiectos astringunt: nisi specialiter per superiorem sint exempti. Papa autem à legibus imperialibus minime est astrictus, *di. 18. c. 1. & c. quoniam*. ergo imperator non est iudex ordinarius Papæ

Tertia ratio est ista. Imperator non est iudex ordinarius aliquorum clericorum inferiorum Papa. ergo multo magis non est iudex ordinarius Papæ. consequentia est euidens. antecedens vero per innumeros canones sacros posset ostendi. Vnde in concilio Carthaginensi, vt habetur 12. q. 1. *c. placuit*, sicut legitur: *placuit ne quicunque clericus ab imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio priuetur*. Ex quibus verbis colligitur, quod imperator non est iudex ordinarius clericorum, &c. Quarta ratio est hæc. Ille iudex non est ordinarius Papæ, ad quem à Papa appellare non licet. sed non licet appellare à Papa ad imperatorem. 9. q. 3. *ca. ipsi & c. cuncta*. ergo imperator non est iudex ordinarius Papæ. Quinta ratio est hæc. Imperator non est iudex illius cui Christus iura imperij commisit. sed iura imperij B. Petro & eius successoribus Christus commisit, *di. 23. c. 1*. ergo imperator non est iudex ordinarius Papæ.

Cap. VIII.

Respondet in generali sub duplici opinione ad rationes & auctoritates, c. 6. & 7. adductas. in hoc capitulo incipit respondere ad primam.

DISCIP. Licet non dubitem nullum mortalium esse superiorem summo pontifice; tamen cupio scire quomodo ad rationes hoc probantes aduersarij respondere conantur. MAG. Non omnes, qui tenent imperatorem esse superiorem & iudicem ordinarium Papæ, in modo ponendi concordat. & ideo non eodem modo ad rationes præscriptas respondent. DIS. Dic illos diuersos modos ponendi. MAG. Sunt quidam dicentes, quod Papa in spiritualibus imperatori minime est subiectus; sed quantum ad iurisdictionem temporalem est sibi subiectus, & quantũ est ex ordinatione Christi: quia nec Christus quantum ad iurisdictionem temporalem, nullum apostolum à iurisdictione temporali imperatorũ exemit: sed omnes in huiusmodi voluit principibus secularibus esse subiectos, in cuius signum ipse soluit pro propria persona tributum. Alii dicunt, quod imperator in quantum gerit personam populi Christiani, in omnibus tam spiritualibus quam temporalibus est superior Papa & iudex ordinarius eius. DIS. De iurisdictione temporali Papæ & imperatoris pertranseas, quia in *tractatu de opinabilibus. lib. 22.* de hoc bis plures quæstiones mouebo. MAG. Tu forsitan aliter accipis iurisdictionem temporalem, quam isti. DIS. Accipio iurisdictionem temporalem pro illa, qua aliquis est subiectus ratione prædiorum, quæ de imperatore tenet. MAG. Aliter accipiunt ipsi. DIS. Quomodo? MAG. Dicunt quod iurisdictio temporalis non solum respicit prædia & temporales diuitias, sed etiam personas: quia omnes personæ in dominio alicuius principis commorantes, siue sint diuites, siue pauperes, iurisdictioni principis sunt subiectæ: à quo (si deliquerint) condigna debent animaduersione puniri, nisi per principem vel superiorem alium sint exemptæ. DIS. Video quid per iurisdictionem temporalem intendunt: sed ignoro quæ spiritualia vocant. MAG. Spiritualia vocant illa quæ religioni Christianæ sunt propria; quæ in nulla secta alia sunt reperta, nec ad legem naturæ sunt spectantia: sicut quæ pertinent ad sacramenta ecclesiastica dispendenda, & ad causas fidei terminandas, quæ directe in criminibus, quæ contra Christi religionem committuntur. de huiusmodi enim imperator (nisi sicut cæteri Christiani) se intromittere non debet: quia imperator Christianus ratione suæ dignitatis maiorem potestatem vel iurisdictionem nullatenus habet, quam habuerunt imperatores pagani. illis enim imperatores Christiani successerunt: & ideo idem ius cum illis, & non aliud ratione imperij possidere noscuntur: quia ergo de huiusmodi spiritualibus se intromittere ad imperatores paganos minime pertinebat, nec ad imperatorem Christianum in quantum imperatorem, spectant talia. DISCIP. Ergo secundum istos, si Papa homicidium, furtum, adulterium, & consimilia crimina quæ imperatores & reges palam punire solebant committeret, imperator ipsum punire valeret

MAG. Hoc nonnulli concedunt, licet dicant quidã eorum, quod non deberet eum deponere, nisi

nisi incorrigibilis probaretur. DIS. Modo opinionem istorum intelligo. & quam... hæreses reputem numerandam; de illa tamen tecum in *tractatu de dogmatibus Ioban.* 22. ...us disputabo. nunc autem dic qualiter ad rationes per auctoritates pro assertione con... isti respondent. De secundo modo probandi nihil dicas ad præsens, sed infra. c. ... MAG. Ad ... mam negant minorem, cum accipitur, quod imperator est inferior Papa, & eius iurisdictioni ...iectus quantum ad iurisdictionem temporalem ex ordinatione Christi. & ideo in hoc P... a non est iudex imperatoris, in quantum commissarius vel delegatus populi Romani. DIS. Ista ... verba mirabilia & inaudita, nec ego ea intelligo: sed si potes, fac vt intelligam illa & tunc ... is citius iudicabo. MAG. Vt ea intelligas, scire debes, quod secundum istos imperator & qui... rex temporalis habet à Deo quodammodo mediate iurisdictionem suam temporalem ...qu... cundum apostolum ad Rom. 13. *non est potestas, nisi a Deo*: cum immediate iurisdictionem ... habet Imperator à populo Romano; Rex Franciæ à populo suo; rex Angliæ à populo suo; ... stellæ à populo suo. & sic quilibet à populo suo habet iurisdictionem suam, nisi sit aliquis rex, ... ius populus alicui alteri sit subiectus, qui possit populo suo dare regem: quemadmodum imp... ratores quondam diuersis populis Reges dederunt, quia illi populi imperatori & populo Roma... no subiecti fuerunt. imperator suam iurisdictionem à populo Romano obtinuit. ...s ... Romanus ex causa rationabili, sicut imperatorem instituit, ita eum potuit destituere, ...iurisdictionem minuere & augere. Ex quo sequitur, quod populus Romanus ex causa ra... potuit imperatorem in aliquo casu alterius, cuius committeretur iurisdictioni, subiicere. ... potuit Papæ causam imperatoris delegare. in quo casu Papa tanquam delegatus seu co... us auctoritate populi Romani super imperatorem iurisdictionem potuit obtinere. q... ctionem beatus Petrus à Christo non suscepit. & ideo Papa inquantum successor ... a Pet... minime habet. DIS. Nûc verba prædicta intelligo, quãuis ea reputem erronea. & ideo a... a... factas accede. MAGIST. Propter diuersas opiniones antequam narrem, quomo... nes explicite respondeatur, oportet illas opiniones exprimere. DIS. D... nes. MAGIST. Sicut tactum est prius; sunt quidam dicentes; quod Romanus Pon... lam iurisdictionem vel potestatem ex ordinatione Christi habuit vltra alios quoscun... byteros: sed omnem dignitatem suam & potestatem vltra alios habuit ab imperatore ... sia, scilicet ex concilio generali. Alii dicunt quod beatus Petrus pro se & suis suc... gnitatem Papalem & primatum super omnes alios fideles recepit à Christo. Sed ista ... primatus, vt dicunt, consistit in ordinando & præficiendo episcopos, presbyteros & do... populo Christiano nullam habens ex ordinatione Christi iurisdictionem coactiuam a... sicut nec habet res temporales annexas. sed sicut Papa temporalia à fidelibus obt... pit, ita à communitate fidelium solummodo habuit iurisdictionem coactiuam. Omnis e... munitas potest sibi aliquem præficere, qui habeat potestatem maleficos coercendi. Ec... tem fidelium ad hoc officium Papatus sibi præfecit, in nullo tamen iurisdictionem imperat... rum disrumpendo vel diminuendo, etiam paganorum: quia hoc non potuit, eo quod o... cs ... tholici tunc temporis imperatoribus infidelibus subiecti fuerunt. DIS. Ego omnino ... istam materiam de iurisdictione imperatoris, & ad alium differre tractatum, & tu ... per plus & plus trahis ad ipsum. vnde istis omnibus omissis breuiter narra, quomodo a... & auctoritates inductas respondetur. MAG. Sunt quidam vnam rationem dantes ge... omnes auctoritates, asserentes quod Papa habet iurisdictionem super imperato... & ... quantum ad iurisdictionem est superior: dicentes, quod tales auctoritates non ... tatem, & ideo sunt nullatenus admittendæ. Alii autem intellectu... ru... par... consonum veritati: sed dicunt, quod nonnulli clerici in ambitione & auaritia exce... rum nimis large contra mentem eorum sumunt. DIS. Istorum responsiones volo ... Ista ad euidentiam rationum suarum dicunt esse sciendum: quod pœnitentia vnu... a sanctis sacramentis: & ideo pertinet ad prælatos qualiter ad ipsos spectat in foro con... nitentium peccata cognoscere, & ipsis debitam pœnitentiam iniungere & pr... nitentiam & potestatem. quam sacerdotes in foro conscientiæ habere noscuntur, ... stiani eis sunt subiecti. extra autem forum conscientiæ nullam habent iurisdictionem ... immediate: sed illam habent à communitate fidelium, vel ab illo in quem commu... s fidelium suam transtulit potestatem.

CAP. IX.

In quo specialiter respondetur ad singulas auctoritates & rationes inductas ca. 6. & 7. probantes, quod nullus secularis etiam imperator: sit iudex ordinarius Papa.

DISCIP. Adhuc tu trahis me ad materiam, quam nollem hic tractare: & ideo qu... a... rationes & auctoritates inductas respondetur: narra succincte. Ad primam au... Gregorii Nazianzeni respondetur, quod per tribunal & principatum prælatorum inte...

testatem, quam in foro conscientiæ super pœnitentes noscuntur [illegible]. ista vero potestas quia spiritualis est, & ordinatur ad vitam consequendam æternam, multo perfectior est illa iurisdictione temporali coactiua regum & principum, quæ principaliter instituta est ad tẽporalia disponenda. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondetur, quod illa voluntas in fide catholica addiscenda, & sacramentis ecclesiasticis suscipienda, debet esse subiecta sacerdotibus, si sacerdotes fidem retinent orthodoxam, nihil contra fidem seu iustitiam imperantes. Si vero à catholica [illegible] veritate, vel sibi quam de iure non habent vsurpauerint potestatem, reges in huiusmodi nullatenus sunt subiecti. Verba ergo Felicis Papæ sane intelligenda sunt, & non sunt ex ambitione clericorum cupientium in populis & in clero propter doctrinam beati Petri apostoli dominari in præiudicium regum & principum exponenda. Consimiliter respondetur ad *c. duo sunt*, & ad *c. si imperator.* nam dicunt isti, Papam à concilio generali & vniuersali ecclesia aliquam potestatem habere super principes vltra illam, quam habet à Christo, & in quantum est successor B. Petri. Ad primam vero rationem inductam ad probandum, quod imperator est inferior Papa: Respondetur primo, quod maior non est vniuersaliter vera, sed capit instantiam, quando aliquis sponte iurat alii fidelitatem. talis enim ante iuramentum non est inferior illo semper, cui iurat, quamuis per iuramentum quodammodo seipsum inferiorem illo efficit. Ad minorem vero dicitur dupliciter. vno modo, quod imperator nunquam iurauit fidelitatem Papæ, nisi spontanea voluntate. & ideo sibi successoribus legem consimilem per tale iuramentum nequaquam imposuit. Aliter respondetur, quod ex ordinatione Romanorum, à quibus Imperator suam habuit iurisdictionem, potuit Imperator Papæ iurare, & in hoc tenuisset Papa non vicem beati Petri nec in hoc fuit vicarius Christi, sed in hoc fuisset commissarius Romanorum. Ad secundam respondetur similiter, quod Papa non transtulit imperium à Græcis in Germanos in quantum vicarius Christi & successor beati Petri; quia ratione vicariatus illius & successionis huius non habet maiorem auctoritatem super imperium, quam super regnum Francorum vel Anglorum. sicut ergo in quantum vicarius Christi & successor beati Petri non potest transferre regnum Francorum de vna domo in aliam, ita ratione vicariatus & successionis non potuit de gente in gentem transferre imperium Romanorum, qui sibi ex causa rationabili potestatem huius contulerunt. Ad tertiam respondetur tripliciter. Sunt enim quidam dicentes, quod cum excommunicatio sit potius iurisdictionis, quam ordinis: idcirco Papa in quantum vicarius Christi & successor beati Petri neminem excommunicare potest, sed potestatem excommunicandi habet ab ecclesia vniuersali, quæ in eum transtulit talem potestatem. Alii autẽ dicunt, quod non Papa, sed Imperator in imperio, & rex in regno suo potestatem habet excommunicandi. DIS. Istas opiniones puto erroneas: sed tamen secundam magis abhorreo. de ipsis tamen in alio tractatu collocutionem habebo; nunc autem dic tertiam responsionem. MAG. Tertia responsio est, quod Papa in quantum vicarius Christi habet potestatem excommunicandi. sed pœnam maiorem nullatenus inferendi. Dicunt enim quidam, quod est vltima pœna, quam possunt ecclesiastici exercere. isti dicunt ergo quod Papa in hoc est imperatore superior: sed tamen in aliis est inferior ipso scilicet in omni iurisdictione temporali. Ad quartam rationem respondetur, quod Papa non potest imperatorem deponere ratione Papatus: sicut nec ratione Papatus potest deponere regem Franciæ, sicut Zacharias Papa regem Francorum auctoritate populi regni illius deposuit: & ita illi principaliter deposuerunt, & vt testatur Glo. 15. q. 6. c. alius *dicitur deposuisse, quia deponentibus consensit.* ita Papa auctoritate Romanorum posset imperatorem deponere. Ad quintam rationem respondetur, quod Papa ratione Papatus non potest illegitimos in temporalibus legitimare: si autem hoc fecit de facto, ratione alicuius alterius potestatis quæ non est annexa Papatui, hoc fecit. DIS. Responde ad secundam principalem rationem. MAG. Ad secundam rationem respondetur, quod Papa ratione Papatus non est solutus legibus imperialibus, quæ diuinis legibus minime repugnant: licet aliunde forsitan sit solutus. Ad tertiam rationem principalem respondetur, quod clerici, nisi sint exempti auctoritate regum vel concilii generalis, pertinent ad forum secularium potestatum. Ad quartam rationem respondetur, quod in temporalibus licet appellare à Papa ad imperatorem, nisi per vniuersalem ecclesiam sit exemptus. Ad quintam dicitur, quod Christus commisit Petro iura imperii terreni, hoc est, potestatem super malos in spiritualibus, non in temporalibus.

CAP. X.

Vbi probatur rationibus, auctoritatibus & exemplis, quod Papa de crimine hæresis falsa accusatus seu diffamatus non sit iudicio vniuersalis ecclesiæ subiectus, ad quas etiam respondetur capitulo 63. huius.

DIS. Mihi placet, quod expediuisti te breuiter de rationibus supradictis: tum quia in alio tractatu super ipsis redibo: tum quia non audiui quod frater MAG. de Zelena & sequaces sui, quos dicta contra dominum Papam principaliter examinare propono, dogmatizãt, vel tenuerũt, quod Papa non habeat iurisdictioné coactiuã, vel quod imperatori subiectus sit. Ideo ad secũdã assertioné, quã recitasti in secundo *ca. huius sexti*, te conuerte, & rationes illius enarra. MAG. Illa assertio, continet duas, quarum prima est. quod si Papa esset de hæresi grauiter diffamatus, ecclesia vniuersalis, & etiam concilium generale, & etiam aliqua alia congregatio vel persona potestaté inquiré-di & coercédi ipsum haberet. DIS. Circa hãc partẽ peto, vt differas primo, an ecclesia vniuersalis, si Pa-

si Papa esset de hæresi grauiter diffamatus, super ipsum potestatem haberet. MAG. [illegible] vt dixi, est vna assertio, quod sic. aliorum autem est assertio, quod non, dicentium quod [illegible] pa effectus hæreticus ecclesiæ sit subiectus, quia eo ipso quod fit hæreticus fiet non Papa [illegible] falso fuerit de hæresi diffamatus, non est subiectus ecclesiæ, nec ecclesia in hoc casu hab[illegible] ratem aliquam super ipsum. DIS. Motiua vtriusque assertionis audire tabo libenter, [illegible] tem allega motiua secundæ assertionis. MAG. Primum motiuum est tale. nulla falsa in[illegible] potest personæ vel collegio vel congregationi iurisdictionem aut potestatem conferre. se[illegible] de hæresi minime diffamatus non est de iurisdictione ecclesiæ, nec subest ei. ergo nec Papa [illegible] de hæresi diffamatus est ecclesiæ subiectus. Secundum motiuum est tale. Ille qui in al[illegible] ca[illegible] est alius superior, nō est in eadem causa inferior illi: quia in eadē causa idem respectu eiusdem [illegible] eorundem non potest esse superior & inferior. manens vere Papa in causa fidei est omnibus a[illegible] superior, quia si omnes Christiani sibi in causa fidei erronee dissentirent, omnes de iure [illegible] cet facto non potest) coercere deberet. ergo Papa propter nullam falsam infamiam fit subiectu[illegible] clesiæ in causa hæresis. Tertiū motiuum est tale. si Papa de hæresi diffamatus iudicio ecclesiæ esse[illegible] subiectus, ecclesia posset iudicare de ipso. hoc autem non potest fieri; quia cum ecclesia vniuer[illegible] salis simul conueniri non potest, oportet generale concilium conuocare ad diffiniendum de causa Papæ. sed nullus potest absque Papa generale concilium vocare, nec ipse potest compelli [illegible] aliquem concilium generale congregare. quia si aliquis posset eum compellere generale con[illegible] um congregare, ille esset superior Papa. & ita aliqua persona esset superior Papa. quod non est verum, vt dicunt. ecclesia ergo vniuersalis de Papa iudicare non potest. & ita Papa quantumcunque fuerit de hæresi diffamatus, ecclesiæ minime est subiectus. Prædicta assertio auctoritatibus & exemplis videtur posse probari. plures namque auctoritates hoc expresse sonantes, sup. primo capitulo huius sexti sunt inductæ. Hoc etiam alia auctoritate simul & exemplo probatur nam (prout recitatum est sup. vbi inquisitum est, an Papa posset hæreticari) Nicolaus Papa, [illegible] legitur *di. 21. c. nunc autem* ait: *Tempore Diocletiani & Maximiani Augustorum Marcellinus episcopus v[illegible] Romana, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus fuit à paganis, vt templum eorum ingressus th[illegible] grana super prunas imponeret cuius rei gratia collecto vniuersorum concilio episcoporum, & inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est. nullus tamen illorum in eum proferre sententiam ausus est. dum ei [illegible] pissime omnes dicerent, tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio: sed collige in sinu tuo causam tuam. [illegible] sui, quomodo ex te (inquiunt) iustificaberis, aut ex ore tuo damnaberis. Item dicunt: Prima sedes non iudicabitur à quoquam.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod beatus Marcellinus fuit de hæresi diffamatus [illegible] nec mirum, cum actum hæreticum commiserit. Ex quo enim idolis immolauit, fuit de apostatica perfidiæ vehementer suspectus: quia potuit de hæresi grauiter diffamari. huic tamen nunc [illegible] te, nemo episcoporum fuit ausus in ipsum proferre sententiam. ergo quandocunque Papa [illegible] rit diffamatus de hæresi, nullius subiectus est iudicio.

DISCIP. Ista ratio non videtur concludere, quod Papa de hæresi diffamatus non sit subiectus ecclesiæ vniuersali & concilio generali: quia auctoritas Nicolai non loquitur de ecclesia vniuersali & concilio generali, sed de quibusdam episcopis, qui conuenerunt ad inquirendum de causa Papæ Marcellini.

MAG. Dicunt alii, quod auctoritas prædicta Nicolai manifeste declarat, quod Papa de hæresi diffamatus est ecclesiæ vniuersali vel collegio generali minime subiectus: quia secundum B. Hilarium, *intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi.* ad intelligendum verba præ[illegible]a, quæ Nicolaus Papa recitat, recurrendum est ad causam dicendi. causam autem quare [illegible] qui conuenerant ad inquirendum de facto Papæ, cum dixerunt, *tuo ore iudica causam tua[m], non nostro iudicio,* ipsimet assignant dicentes: *prima sedes non iudicabitur à quoquam.* in verbis [illegible] nuant aperte, quod summus pontifex etiam in casu illo, in quo fuerunt, scilicet, si summus [illegible] tifex fuerit de hæresi diffamatus, à nullo est penitus iudicandus. & ita nec ab ecclesia vniuersali, nec à concilio generali est Papa diffamatus de hæresi iudicandus. quia ex quo ipsi, q[illegible] er[illegible] ba approbantur, à canone minime distinxerunt, nec debemus distinguere. Secund[illegible] [illegible]atur eadem assertio de Simacho Papa, de quo legitur. *di. 17. §. hinc,* in hæc verba: *episcopi in[illegible]do residentes congregata auctoritate eiusdem Simachi dixerant. Simachus Papa sedis apostolicæ præsul ab huiusmodi propositionibus impeditus, quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio seruamus.*

Ex quibus verbis colligitur, quod Simachus Papa iudicio synodi non erat subiectus, licet fuerit hæresi diffamatus. Præterea quia vt Glo. notat ibidem, istæ opiniones, quibus fuerit Simachus impeditus, causam hæresis contingebant. ait enim: *primo fuit* (scilicet Simachus) *accusatus de hæresi. sed cum appareret calumnia accusantis, fuit postea absolutus,* vt ibidem dicitur.

CAP. XI.

Vbi arguitur ad oppositum, quod Papa de hæresi diffamatus sit iudicio vniuersalis ecclesiæ subiectus: & hoc 5. rationibus.

DISCIP. Ad præsens sufficiant istæ allegationes pro assertione prædicta. & ideo motiua assertionis contrariæ non differas allegare. MAG. Quod Papa sic de hæresi diffamatus sit subiectus iudicio ecclesiæ vniuersalis, nonnulli conantur ostendere. Primo sic. Ille, qui potest accusari & iudicari de hæresi, est subiectus iudicio vniuersalis ecclesiæ, si fuerit de hæresi diffamatus. Papa autem potest de hæresi accusari & iudicari. *di. 4. si Papa.* ergo, &c. Secundo sic: Qui potest ab aliquo reprehendi pro hæresi, est subiectus in eadem causa iudicio vniuersalis ecclesiæ. sed Papa potest pro hæresi ab aliquo reprehendi. hoc probatur per exemplum de B. Petro, quem B. Paulus (quia non ambulabat ad veritatem euangelii) reprehendit *ad Gal. 2.* ergo Papa, si fuerit de hæresi diffamatus, iudicio vniuersalis ecclesiæ est subiectus. Tertio sic: Minor iudicio superioris est subiectus. sed Papa est minor ecclesia vniuersali, sicut orbis maior est vrbe. ergo, &c. Quarto sic: Nulli corpori sufficienter est prouisum, nisi membra putrida, quæ totum corpus valent inficere, possint abscindi. sed tota ecclesia militans vnum corpus est, teste apostolo qui Ro. 12. ait: *vnum corpus sumus in Christo.* istius autem corporis Papa est membrum. ergo non est sufficienter prouisum ecclesiæ, nisi Papa possit abscindi per ecclesiam, si hæreticam prauitatem incurrat. cum ergo Christus non defecerit in necessariis ecclesiæ militantis, sequitur quod per ecclesiam militantem Papa, si efficiatur hæreticus, pōt abscindi: & per consequens si fuerit de hæresi diffamatus, iudicio vniuersalis ecclesię est subiectus. Quinto sic: Ille, qui est de aliquo crimine denūciandus ecclesiæ iudicio vniuersalis ecclesiæ est subiectus, si fuerit diffamatus. sed Papa potest pro crimine hæresis denunciari ecclesiæ, Christo dicente Math. 18. *Si peccauerit in te frater tuus.* & post: *si non audierit te, dic ecclesiæ.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum Papa censendus sit frater, ipse potest pro crimine potissime hæresis denunciari ecclesiæ. ergo si fuerit de crimine hæresis diffamatus, iudicio ecclesiæ est subiectus.

CAP. XII.

In quo agitur de concilio generali, vtrum habeat potestatem super Papam de hæresi diffamatum, & probatur quinque rationibus, quod non: ad quas respondetur infra capitulo 64 huius.

DISCIP. De Ecclesia vniuersali, an sibi summus pontifex sit subiectus; quæ dixisti sufficiant. Nunc autem sententias per totum de concilio generali, an super Papam de hæresi diffamatum iurisdictionem vel potestatem obtineat, aperire digneris. MAG. Sunt nonnulli dicentes, quod concilium generale super Papam de hæresi infamatum nullam habet iurisdictionem omnino. quod pluribus rationibus nituntur ostendere. Est autem prima ratio talis. ecclesia vniuersalis nullam habet iurisdictionem super Papam de hæresi diffamatum. quod nituntur per rationes post adductas ostendere. ergo multo fortius concilium generale non habet iurisdictionem super Papam de hæresi diffamatum. Secundo: nulla congregatio specialis in quacunque causa habet iurisdictionem super Papam; cum in omni causa qualibet congregatio particularis Papa inferior sit censenda. concilium autem generale est quædam congregatio particularis seu specialis: quia omnes Christianos minime comprehendit. ergo concilium generale non habet iurisdictionem super Papam. Tertio sic: illa congregatio, quæ potest contra fidem errare, non habet iurisdictionem super Papam de hæresi mendaciter diffamatum. generale autem concilium potest contra fidem errare, sicut nonnulli per plures rationes probare nituntur. ergo, &c. Quarto sic: illa congregatio, quæ in causa hæresis est inferior Papa etiam de hæresi diffamato, non est in eadem causa Papa superior. sed totum concilium generale præter Papam est in causa hæresis Papa inferius. quia si totum concilium generale præter Papam etiam de hæresi mendaciter diffamatum contra fidem erraret, ipse omnes de iure punire deberet. Ergo in causa hæresis Papa concilio generali est superior. DIS. totum concilium generale præter Papam non potest contra fidem errare: quia Deus, qui promisit fidem catholicam vsque ad finem seculi duraturam, non permitteret. MA. [illegible] responsio impugnatur. tum quia esto, quod totum concilium generale præter Papam erraret, nequaquam fides Christiana deficeret, quia saluaretur in Papa, & in multis aliis. fides autem in [illegible] Papa potest seruari; quemadmodum tempore passionis Christi in vnica muliere remansit. tum [illegible] vnus potest ad se trahere totum concilium generale, & vnus potest toti residuo concilii generalis [illegible] radicere, sicut notatur *di. 13. c. Nicena.* ergo multo fortius Papa, qui est principalis [illegible] concilii generalis, potest toti residuo contradicere. & per consequens residuo minime [illegible] ctus. Quinto sic: illa congregatio, quæ nullam auctoritatem habet, nisi à Papa, & quæ [illegible] Papa [illegible] egari non potest, nullam habet iurisdictionem super Papam, nisi Papa sponte [illegible] se [illegible] bmittat. sed concilium generale nullam habet iurisdictionem seu potestatem aut auctoritatem nisi a Papa; nec potest absque eius mandato aliqualiter celebrari. ergo si Papa non voluntarie se submittat iudicio generalis concilii, minime ei est subiectus.

Xx CAP.

CAP. XIII.

In quo probatur duabus rationibus & aliquibus auctoritatibus, quod Papa de haeresi diffamatus subiicitur concilio generali.

DISCIP. Quomodo allegatur in contrarium, manifesta. MAG. Quod Papa iudicio generalis concilii sit subiectus, quidam moliuntur ostendere. Primo sic: Ecclesia vniuersalis iurisdictionem obtinet super Papam de haeresi diffamatum: igitur & illa congregatio, quae vicem gerit vniuersalis ecclesiae, habet iurisdictionem super Papam de haeresi diffamatum. concilium autem generale tenet vicem ecclesiae vniuersalis. ergo &c. Secundo sic: diffamatus de aliquo crimine est iudicio concilii generalis subiectus, & eidem concilio super obiecto crimine respondere tenetur. Papa autem diffamatus de haeresi generali concilio respondere tenetur. Vnde & in decre. 2. q. 7. c. nos, sic legitur; *Simachus Papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus prius statui pristino reddi praecipitur, vt tunc veniret ad causam. & si ita rectum videtur, atim [illegible] propositionibus responderet. digna res visa est maxime numero sacerdotum, atque mere ut effectum & cum postmodum ordinaretur, quomodo esset accusandus prafatus Papa, vt causam diceret occurrebat, sed ab aemulis est impeditus.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Simachus Papa, qui fuit de haeresi accusatus, sicut notatur in Glo. *di.* 17. § *hinc*, coram synodo respondere debebat. ergo in causa haereseos concilium generale est super Papam de haeresi diffamatum. Tertio per glossas super decretis hoc probatur ait enim Glo. di. 19. c. Anastasius: *Papa tenetur requirere concilium episcoporum. quod verum est, vbi agitur de fide: & tunc synodus maior est Papa.* his verbis patenter asseritur, quod in [illegible] fide synodus maior est Papa. Item Glo. di. 15. c. *sicut*, dicit in haec verba; *videtur quod Papa non posset destruere statuta concilii: quia orbis maior est vrbe. vnde requirit Papa consensum concilii 19. di. Anastasius. 1. ar. 19. di. 1. §. hinc, & ex. ra de electione significasti, vbi dicitur: concilium non potest Papa legem imponere, & 15. q. 9. veniam. sed intelligo quo ad hoc dictum circa articulos fidei.* Ex quibus verbis colligitur, quod circa articulos fidei maior synodus est Papa, & sibi legem potest imponere: & consequens in causa fidei synodus iurisdictionem habet super Papam. Item Glo. 2. [illegible] autem, ait: *quare isti non deposuerunt Papam, cum esset confessus de haeresi, vt 6 [illegible] di. si Papa. dicens [illegible] paratus erat corrigi. Et enim sit Papa haereticus vel alius, si tamen paratus est corrigi, non deponitur, [illegible] 24. q. 3. dixit apostolus. vel ideo non debebat ipsum deponere, quia coactus fecit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod episcopi potestatem habent deponendi Papam de haeresi accusatum, licet debeant ipsum seu per deponere, quia aliquando non est dignus deponi. causam tamen Papae habent audire, & ita potestatem obtinent super ipsum.

CAP. XIV.

Ponit vnum modum dicendi de Papa taliter diffamato, quod non solum concilium generale sed etiam episcopi in tali casu habent potestatem inquirendi de ipso & causam huius & modum assignat.

DISCIP. Allegationes praescriptae me fere ad perplexitatem inducunt. Durum [illegible] mihi videtur asserere, quod oues super pastorem, membra super caput, filii [illegible] discipuli super magistrum, subditi super praelatum iurisdictionem aut potestatem [illegible] obtineant: praesertim cum iniqua & falsa infamia iurisdictionem [illegible] [illegible] & ideo graue apparet dicere, quod Papa de haeresi mendaciter diffamatus [illegible] [illegible] cuiuscunque vel quorumcunque subdatur iudicio; maxime cum impossibile minime videtur, quod tota fides catholica in solo Papa remaneat, saltem pro aliquo tempore breui. Ex alia parte zelus fidei christianae me subtiliter angit; ne dicam nulla [illegible] inquiri [illegible] aut iudicium de Papa super haeresis crimine diffamato. quare [illegible] teneam, Papam posse haereticam prauitatem incurrere. si de ipso nulla posset inquisitio [illegible] ta fides posset periclitari. vnde si aliqui istam perplexitatem intuitus dissoluere, [illegible] MAG. Est quaedam assertio, quod propter nullam infamiam talem hab[illegible] [illegible] super Papam. si tamen Papa fuerit de haeresi taliter diffamatus, quod [illegible] lo [illegible] fiae vel periculo fidei tolerari non posset, non solum vniuersalis ecclesia aut concilium generale, sed etiam episcopi habent potestatem inquirendi de ipso. Quem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipsum debent coercere, vel alius denunciare prauitatem [illegible] [illegible] traditionem concludere. vna enim pars aliter apparet [illegible] [illegible] Papam de haeresi diffamatum habet iurisdictionem, nulla [illegible] [illegible] inquirere, quia non [illegible] teriorem, nec ad parem, sed ad [illegible] [illegible] inquisitioni spectare dinoscitur. MAG. A[illegible] [illegible] ad superiorem spectat, ita etiam citatio pertinet [illegible] par vel inferior potest regulariter suum superiorem citare, sed citare est iurisdictionis [illegible]

Et tamen, hoc non obstante, potest in casu quis iurisdictionem minime habens super alium, citare eum. Si autem dubitatur probabiliter, an iudex haberet iurisdictionem super aliquem, tamen ipsum debet & potest citare, & citatus ire tenetur & ostendere, quod citatio non tenet. Quod si non fecerit, poterit ipsum excommunicare. & propter contumaciam iudex, qui nullam habet iurisdictionem super ipsum, iurisdictionem super eum haberet, quantum ad hoc, quod ipsum potest excōmunicationis sententia innodare, *extra de appel. duobus*. Sic dicūt de inquisitione, dicendum, quod licet inquirere regulariter ad superiorem pertineat, si tamen probabiliter dubitatur de aliquo, qui non potest recurrere ad superiorem, an habeat super alium iurisdictionem & potestatem inquirendi, & non aliter, nisi inquirendo (an scilicet super alium habeat iurisdictionem) ad veritatem poterit peruenire; licebit sibi de ipso inquirere, vt cognoscat, an ille ad eius iurisdictionem pertineat. Sic dicunt, quod est in proposito: quia eo ipso, quod Papa de hæresi tam grauiter diffamatur; quod talis infamia absque scandalo ecclesiæ & periculo fidei dissimulari aut tolerari non posset, prælati possunt probabiliter dubitare: an Papa sit catholicus vel hæreticus. Quia de diffamato dubitandum est ante examinationem causæ, an fama veritati innitatur. Et per consequens dubitandum est, an diffamatus crimen, super quo diffamatur, commiserit. Si autem prælati probabiliter dubitant, an Papa de hæresi diffamatus sit catholicus vel hæreticus, sequitur, quod probare habent, an Papa sit de iurisdictione ipsorum effectus. Nam si fama est falsa, non est de iurisdictione ipsorum: quia Papa manens Papa propter falsam infamiam non est de iurisdictione quorumcunque. falsa enim infamia nullam iurisdictionem tribuit. Si autem fama continet veritatem, Papa talis diffamatus est vere hæreticus. si autem vere hæreticus, est de iurisdictione catholicorum. Sicut igitur prælati catholici probabiliter dubitant, an Papa de hæresi diffamatus sit catholicus vel hæreticus, ita dubitant probabiliter, an sit de iurisdictione ipsorum effectus. Ea quo autem probabiliter dubitant, an sit de iurisdictione ipsorum effectus, ipsi tenentur de ipso inquirere, an scilicet Papa de hæresi sic diffamatus sit hæreticus vel catholicus. Ergo in hoc casu prælati catholici habent potestatem inquirendi de Papa super hæresi mendaciter diffamato, licet in rei veritate iurisdictionem non habeant super ipsum: sicut potest quis citare alium, cuius tamen in rei veritate non est iudex.

Cap. XV.

In quo ostenditur, quod de Papa super crimine hæresis diffamato catholici potestatem habent inquirendi veritatem. & quod ab eo inquisitio est facienda.

DISCIP. Ea prædictis mihi data est occasio manifesta quærendi. ante tamen ea postulo, vt ostendas, quib. rationib. vel auctoritatib. possit assertio supradicta muniri. MA. Per rationes fundatas in scriptura diuina & dictis sanctorum patrum prædicta assertio videtur posse probari. Quam tamen exemplo patentissimo, vt nonnullis apparet, quidam monstrare nituntur. Nam sicut allegatum est supra, de beato Marcellino Papa de hæresi diffamato, eo quod actum hæreticalem Idolatriæ videretur commisisse, plures episcopi conuenerunt, & inquisitionem de ipso fecerunt. & inquisitione facta (quia ipsum nō deprehenderunt hæreticum) ipsum iudicare nolebant, sicut nec poterant. Ex quo datur intelligi, quod de Papa de hæresi diffamato catholici potestatem habent inquirere, an fama contineat veritatem. DIS. Notum fuit, quod B. Marcellinus commiserat Idolatriam: & per consequens quod esset hæreticus. & ita non est simile de Papa Marcellino, & de Papa mendaciter de hæresi diffamato. MAG. Istam rationem excludunt dicentes, quod quamuis esset notum apud fideles, & etiam apud quosdam catholicos, quod B. Marcellinus sacrificasset Idolis; tamen hoc non erat notorium apud episcopos, qui ad concilium conuenerunt: nec erat notorium apud quosdam, quod ipse esset hæreticus. & ideo dubitabant episcopi, an esset hæreticus. & forte magis credebant, quod esset hæreticus. quia tamen nesciuerunt veritatem, ipse fuit de hæresi diffamatus & conuenerunt catholici, & inquisiuerunt sollicite veritatem. si ante veritatē sciuissent, superflue cōuenissent, vel inquisiuissent. inquisierūt ergo de facto Papæ; & ita de Papa infamato de hæresi est inquisitio facienda. DIS. Adhuc instat contra dictum exemplū: quia B. Marcellinus non fuit infamatus de hæresi, sed de idolatria tantummodo. & ita exemplum positum nequaquam concludit intentum illorum. MAG. Istam instantiam excludunt dicentes, quod eo ipso, quod fuit diffamatus de idolatria, fuit diffamatus de hæresi. quia omnis idolatra, de quo [illegible] utrum timore mortis vel sponte immolauerit idolis, de hæresi est suspectus. & ita diffamatus [illegible] de idolatria antequam constet ipsum idolatrare solum timore mortis, est ipsum infamatum de hæresi. Cum ergo B. Marcellinus commiserit idolatriam, antequam rediret, & pœnitentiam ageret, & confiteretur se idolatrasse timore mortis tantummodo, nesciebatur an prauitatem hæreticam incurrisset. & ita constat, quod B. Marcellinus fuit de hæresi diffamatus. Item, vt dicunt, dato quod B. Marcellinus non fuerit de hæresi diffamatus; habent tamen intentum, per [illegible] eum exemplum, quia catholici potestatem habent inquirendi de Papa de hæresi diffamato. nam non est maior ratio, quod catholici habeant maiorem potestatem inquirendi de

di de Papa de crimine idolatriæ diffamato, quàm de Papa super crimine hæresis diffamato. cum ergo catholici habeant potestatem inquirendi de Papa super crimine idolatriæ diffamato, sequitur quod habent potestatem inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato. DIS. Dicerent aliqui, quod certum est vel fuit beatum Marcellinum idolatrasse & ideo potuerunt catholici inquirere merito de facto eius. sed si Papa aliquis esset diffamatus de hæresi, non esset propter hoc certum ipsum sensisse hæreticam prauitatem. & ita non est simile de beato Marcellino & de Papa super hæresi diffamato.

MAG. Istam instantiam dicunt esse malam: quia inquisitio non debet esse de certis, sed de dubiis. qui enim scit, certificari non debet. & per consequens superflue quis inquirit propter sua vel aliorum dubia excludenda. sic igitur quia fuit certum & notorium episcopis, qui conuenerant ad concilium, beatum Marcellinum idolatrasse, de hoc non quæsierunt; sed inquisierunt, quod erat eis ignotum, an timore mortis idolatrauerit. item, si Papa aliquam hæresim prædicaret & esset notorium, de hoc non esset inquisitio facienda: sed esset inquisitio facienda, an pertinaciam errori adiungeret. & ita dum Papa super crimine hæresis diffamatur, est inquisitio per catholicos facienda. Quam etiam assertionem pluribus rationibus isti confirmare nituntur: quarum prima talis est. Ad vnumquemque prælatum & pastores spectat cognoscere, quæ oues sunt suæ, & qui sunt sibi subiecti. aliter enim exempli pastoris summi dicentis Iohan. 10. *Ego sum pastor bonus & cognosco oues meas*, erit nullatenus imitator. nec præceptum Salomonis implebit dicentis Prouer. 27. *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.* Debet ergo prælatus cognoscere, qui sunt subiecti sui. ergo quando dubitatur de aliquo, an sit subiectus alicuius prælati, idem prælatus constringitur, ne forte subditus suus per negligentiam pereat, & secum alios pertrahat in interitum, diligenter inquirere & inuestigare an ad gregem suum pertineat. sed si Papa de hæresi grauiter diffamatus sit prælati debent probabiliter dubitare, an Papa taliter diffamatus sit de iurisdictione eorum effectus: quia dubitare habent, an sit hæreticus, licet non statim debeant credere ipsum esse hæreticum. ergo in hoc casu tenentur inquirere, an Papa taliter diffamatus sit de iurisdictione ipsorum. hoc autem facere possunt nequaquam, nisi inquirendo an sit factus hæreticus. ergo tenentur inquirere, an Papa taliter diffamatus incurrit hæreticam prauitatem. Secunda ratio est. ad illum spectat scire, qui sunt subditi sui, ad quem spectat corrigere omnium subditorum suorum excessus. sed ad prælatos catholicos spectat corrigere omnium subditorum suorum excessus, vt sacri canones protestantur aperte. ergo ad ipsos spectat scire de omnibus qui sunt subditi sui. ergo ad ipsos pertinet inquirere de illis, de quibus dubitatur, an sint sibi subditi, verum in rei veritate sint subditi sui vel non. si autem Papa grauiter de hæresi diffamatur, probabiliter dubitant, an sit subiectus catholicorum: quia probabiliter dubitatur, an sit hæreticus. ergo ad catholicos pertinet inquirere, an Papa de hæresi diffamatus sit eis subiectus. Tertia ratio est hæc. prælati catholici tenentur ex officio suo oues suas contra luporum rabiem custodire. ergo tenentur subditos suos contra hæreticorum insidias conseruare: & per consequens, quando nunciatur prælatis catholicis per publicam famam, quod aliquis nititur gregem suum inuadere, & corrumpere per hæreticam prauitatem; debent inquirere diligenter veritatem, ipso domino præcipiente Deut. 13. *si audieris in vna vrbium, quas dominus Deus tuus dabit tibi habitandam, dicentes aliquos; egressi sunt filii Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis tuæ, atque dixerunt: eamus & seruiamus diis alienis, quos ignoratis. quære sollicite & diligenter rei veritate perspecta. si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladii.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod si à prouidis & honestis Papa, vel quicunque alius, publice diffamatur, quod velit catholicos à fide auertere orthodoxa, est veritas diligenter inquirenda. Ergo de Papa super crimine hæresis grauiter diffamato est inquisitio facienda. DISCIP. Prælati non habent inquirere, nisi de illis, quos constat esse subditos suos. & ita de Papa non habent inquirere.

MAGIST. Respondetur tibi, quod quilibet prælatus debet inquirere de omnibus, qui gregem suum inuadunt, siue sint subditi, siue non. saltem ad resistendum eisdem. quemadmodum rex debet omnes repellere, qui regnum suum inuadunt, quamuis sint de alio regno. & quilibet etiam nullam habens iurisdictionem debet pro patria omnes inuadentes pro posse repellere. quamuis nullam super eis iurisditionem habeat. Et ex hoc quarta ratio sic formatur. Non minus sollicite debent prælati catholici gregem suum contra spirituales inimicos defendere, & ea, quæ ad defensionem pertinent, exercere: quam reges & principes eorum subditos debent terras suas contra inuadentes iniuste defendere, licet de eorum iurisditione nequaquam existant. ergo multo fortius & animosius debent prælati contra inimicos spirituales greges suos defendere, & ea facere, quæ ad spiritualem defensionem spectare noscuntur. Sed ad defensionem noscitur pertinere inuestigare sollicite, qui sunt isti hostes spirituales, qui gregem nituntur inuadere: maxime si est publica fama per viros honestos & prouidos suscitata, quod aliqui volunt dominicum gregem inuadere. si ergo Papa per viros prouidos & honestos de hæresi publice diffamatur, catholici deberent diligenter inquirere veritatem.

Quinta ratio talis est. cui periculosum est renunciare iuri suo, ei periculosum est non inquirere, ad quos extenduntur iura sua, quando dubitatur de aliquibus an extendantur ad ipsos. Sed prælatis religiosis periculosum

losum est renunciare, aut cedere iuri suo, quod in causa Dei susceperunt à Deo, teste B. Cypriano. qui vt recitatur. 5. q. 1. c. *quam periculosum sit.* ait: *quam periculosum sit in diuinis rebus, vt quis cedat iuri suo & potestati scriptura diuina declarat, cum Esau primatus suos perdiderit, nec inde percipere vel petere postmodum potuit quod semel concessit.* Ergo periculosum est prælatis catholicis non solicite inquirere, ad quos extenduntur iura eorum in causis Dei, quando de aliquibus dubitatur, an potestati catholicorum sint subiecti. si autem Papa publice per viros prouidos & honestos de hæresi diffametur, probabiliter dubitandum est. an sit potestati catholicorum subiectus. ergo de hoc in hoc casu debent catholici quærere veritatem diligenter. Et ita habent de Papa taliter diffamato inquisitionem facere diligentem.

Cap. XVI.

In quo consequenter agitur de appellatione à summo pontifice pro causa hæresis interiecta, & ponuntur duo modi dicendi. primus est, quod in nullo casu est deferendum appellationi contra summum pontificem, & probatur duabus auctoritatibus & sex rationibus, ad quas respondetur capitulo 55. secundus modus dicendi ponitur capitulo sequenti, scilicet 17.

DISCIP. Audiui rationes, quibus ostenditur, quod potestatem habent catholici inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato: occasione quarum accidit mihi voluntas indagandi specialiter, an propter appellationem aliquorum contra Papam pro causa hæresis interiectam catholici habent potestatem inquirendi de summo pontifice. Cum enim appellatio sit diffamatoria Papæ: videtur, quod si prælati habeant potestatem inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato, quod etiam propter talem appellationem eandem obtinent potestatem. vnde de hoc quid sentiant literati, indicare digneris. MAGIST. Circa hoc sunt assertiones contrariæ. quibusdam dicentibus quod in nullo casu est appellationi contra summum pontificem deferendum. Aliis dicentibus, quod appellationi pro causa hæresis contra summum pontificem interiectæ debent prælati deferre. & per consequens oportet eos de iure de tali appellatione cog[illegible] DIS. Motiua primæ assertionis allega. MAG. Prima assertio auctoritatibus & rationibus videtur posse probari. Prima auctoritas est Gelasii Papæ. & ponitur. 9. q. 3. c. *ipsi*, qui ait; *ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiæ ad huius sedis examen voluerunt deferre: ab ipsa vero nunquam prorsus appellari debere sanxerunt.* Secunda est eiusdem ca. sequenti, qui ait: *Cuncta per mundum nouit ecclesia, quod sacrosancta Romana ecclesia fas de omnibus habeat iudicandi: nec cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est: ab ista autem nemo est appellare permissus.* Ex quibus verbis colligitur, quod in nullo à Papa appellare licet, quia canones supradicti absolute sine omni discussione vel distinctione affirmant, quod à Romana ecclesia appellare non licet: ergo nec eos debemus distinguere. DIS. Pro eadem assertione rationes adducas. MAG. Prima ratio talis est. ab illo, qui non habet superiorem in terris, appellare non licet 2. q. 8. c. *anteriorum.* sed Papa non habet superiorem in terris: cum ipse sit caput & iudex omnium Christianorum. ergo à Papa appellare non licet. Secunda ratio est hæc. qui licite pro causa hæresis appellat ab aliquo, est totaliter à iurisdictione ipsius exemptus: quia omnis appellans in eo, super quo appellat, est exemptus à iurisdictione illius à quo appellat, *extra de appel. cum teneamus. & c. propositi.* qui autem appellat super causa hæresis, appellat super tota iurisdictione illius, à quo appellat. quia si est hæreticus, nullam habet iurisdictionem omnino. ergo qui appellat ab aliquo super causa hæresis, à iurisdictione ipsius est exemptus omnino. sed nullus Christianus est exemptus à iurisdictione Papæ, ergo non licet appellare ab ipso. Tertia ratio est hæc. ab illo appellare non licet, à cuius obedientia non licet recedere. quia appellans recedit ab obedientia illius, à quo appellat. sed nulli Christiano licet recedere ab obedientia Papæ. *di. 13. c. præceptis.* ergo nulli Christiano licet à summo pontifice appellare. Quarto sic. ab illo appellare non licet, ad quem est ab omnibus (si oppressi fuerint) appellandum. quia non licet eidem in eadem causa appellare ab illo quo ad ipsum. sed omni Christiano in causis hæresis (si oppressus fuerit) licet appellare ad Papam. 2. q. 6. *ca. quisquis c. omnis. & ca. ad Romanam.* ergo nulli Christiano licet in causa hæresis appellare à Papa. Quinto sic. sicut imperator primatum habet in temporalibus, ita Papa in spiritualibus primatum noscitur obtinere. sed nulli pro aliqua causa temporali licet appellare ab imperatore. secundum leges ergo nulli licet appellare pro causa spirituali à Papa. [illegible] consequens pro causa hæresis non est à Papa appellandum. Sexto sic. ab illo, ad quem sunt omnes causæ fidei deferendæ, non est pro causa fidei appellandum. sed omnes causæ fidei sunt ad [illegible]mmum pontificem deferendæ. 24. q. 1. c. *quoties.* & *extra, de baptismo & eius effectu. maiores* 2. *di*[illegible] *multis.* pro causa ergo fidei non est à summo pontifice appellandum. Ex quo concluditur, q[illegible] si contingeret aliquem contra Papam temere appellare, tali appellationi esset minime deferendum, & non esset de Papa aliqualiter inquirendum, nec aliquid aliter innouandum.

Cap. XVII.

Ponit opinionem contrariam capitulo præcedenti positam sub tribus conclusionibus. Quarum prima tres habet partes, quæ in hoc capitulo suo ordine pertractantur. Secunda vero pertractatur capitulo octauo, & sequentibus. tertia capitulo 45.

DISC. Istæ allegationes pro assertione prædicta videntur fortes. quarum virtutes magis a[illegible]uertam, si recitaueris, quomodo responderetur ad illas, & qualiter assertio contraria ful[illegible] Vnde primò assertionem contrariam munire nitaris. Secundò narra, quomodo ad ra[illegible]ones præscriptas respondetur. MAG. Assertionem contrariam melius intelliges, si tibi fuer[illegible] per pa[illegible] las explicata. DIS. Hoc pero vt facias: MAG. In assertione contraria medullitus explicata [illegible] continentur conclusiones, quarum prima est, quod à Papa catholico, quamuis de hæresi p[illegible] diffamato, pro causa hæresis directæ appellare non licet: nisi forte aliquis decep[illegible] habe[illegible] [illegible]stam causam credendi Papam esse hæreticum. Secunda conclusio est: quod à Papa hæreti[illegible]o lice[illegible] appellare. Tertia conclusio est: quod si aliquis de facto appellaret à Papa catholico, antequam [illegible] staret appellationem eius non esse legitimam, esset eidem appellationi deferendum. DIS. [illegible] tres conclusiones cupio per ordinem pertractari. primam autē cupio expl[illegible]ari: q[illegible] plures par[illegible] continere videtur, quas nō bene intelligo: imo etiā quare illud aduerbium *directe* ponitur. MAG. Bene dicis, quod prædicta cōclusio tenet plures partes: quia tres cōtinet explicite vel implicite. [illegible] prima est, quod qui nō est deceptus de fidelitate Papæ (quia videlicet nō habet probabilē causam [illegible]dēdi Papā esse hæreticū) non debet ab eo directe pro causa hæresis appellare, sibi videlicet hære[illegible] imponendo vel ipsum de hæresi accusando, aut quomodo libet diffamando. Secunda [illegible] quod in casu liceret non decepto de fidelitate Papæ indirectè contra ipsum pro causa hæ[illegible] [illegible]pellare. puta si sciret Papam de hæresi mendaciter diffamatum nolle se purgare, vel iud[illegible] mittendo vel alio modo debito scandalum de ipso sedare. tunc talis posset pro causa hæresi[illegible] [illegible]pam iudicio prouocare, non sibi hæresim imponendo, sed allegando, quod Papa super [illegible] ne hæresis mendaciter diffamatus exortum scandalum sedare tenetur. Tertia pars est [illegible] qu[illegible] [illegible]ceptus habens iustam causam credendi Papam esse hæreticum, potest licite à Papa cath[illegible] appellare. DISCIP. Noua quidem & irrationabilia (vt mihi videtur) infers auribus [illegible] prima enim pars apparet mihi vera; sed duas sequentes reputo falsas; & tamen pro [illegible] allegationes audire desidero. MAG. Pro prima sic arguitur. appellans directe pro ca[illegible] [illegible]sis ab aliquo hæresim imponit eidem. sed nulli non decepto licet hæresim imponere Papæ c[illegible]lico. ergo, &c. Pro secunda parte sic arguitur: salos catholicæ fidei præferend[illegible] est [illegible] m[illegible] [illegible]tifici, quantumcunque sciatur catholicus. si ergo Papa catholicus super hæresim diff[illegible] ex qua infamia periclitaretur fides (si nollet se catholicum declarare in fauorem fid[illegible] h[illegible] næ) licet contra Papam appellare prouocando eum ad iudicium, vt cogeretur pro fa[illegible] [illegible]am innocentiam declarare. & ita directè licet pro causa fidei à Papa catholico [illegible]ppellar[illegible] P[illegible] [illegible]tia parte allegatur sic. Cui licet pro causa aliqua appellare (si non est deceptus) eidem lice[illegible] eadem causa appellare, si absque culpa sua est deceptus. sicut iudex deceptus per falsos [illegible]tes ve[illegible] falso instrumento eandem potest licite proferre sententiam, quam liceret sibi proferre, si eade[illegible] causa esset per testes legitimos vel vera instrumenta probata. Propter quod ecclesia dece[illegible] [illegible]sam proferendo sententiam non peccat; imo peccaret si decepta sententiam, quæ est iniust[illegible] parte rei non ex parte ferentis non ferret. Sed qui scit Papam esse hæreticum, potest con[illegible] licite appellare. Ergo deceptus habens iustam causam credendi aliquem esse hæreticum [illegible] [illegible]uis non sit) potest contra eum pro causa hæresis licite appellare. Ad probandum autem, qu[illegible] aliquis potest habere iustam causam credendi aliquem esse hæreticum, quamuis in rei veritate non sit hæreticus: quære argumenta, libro primo *de optimo genere addiscendi.*

Cap. XVIII.

In quo ponitur, quod à Papa hæretico liceat appellare. vbi nota appellationis multiplicem significationem & acceptionem, & quid sit appellatio.

DISCIP. Non requiro pro nunc plures allegationes, pro tribus allegationibus supra [illegible], quia de aliquibus earum postea occasionem loquendi habebo. ideo ad secundā con[illegible]nem principalem te conuerte. & ad probandum, quod licet à Papa hæretico app[illegible] coneris. MAG. Antequam aduertantur allegationes, quod à Papa hæretico lice[illegible] expedit tibi (forte vt melius eas intelligas) modum ponendi explicite aperiri. D[illegible] MAG. Ponentes licere à Papa hæretico appellare, nollent ad strictissimam signi[illegible]cation[illegible] [illegible]pellationis attari. DIS. Ergo appellatio habet plures significationes. MAG[illegible] men *appellationis* habeat plures significationes, Alexander tertius *extra de appel. ca. cum* [illegible] *mana*, aperte [illegible]uat, dicens: *sacri canones etiam extra iudicium passim appe[illegible] per[illegible] non solum huiusmodi appellationis, sed prouocationes ad causam* vbi dicta Glo. *loquitur de ap[illegible]*

tionibus, quæ fiunt ext. iudicium ab aduersario, ne aliquid fiat in præiudicium appellantis super eo, pro quo appellat. Et tales appellationes quasi prouocationes sunt ad causam & talibus appellationibus est deferendum. 14. *bona. & tales appellationes faciunt clerici frequenter inter se, & in electionibus pro aliis negociis ecclesiæ supra, de electi & considerationibus, bona auditionis: & infra, de his quæ fi. à maio. par. capituli. c.* 1. Ex quibus colligitur, quod *appellatio* plures habet significationes. Aliqua enim *appellatio* est, quæ continet querelam iniquæ sententiæ, & fit à iudice. Aliqua autem est *appellatio*, quæ continet querelam aliquæ sententiæ, quæ quandoque non est à iudice, sed est etiam prouocatio quædam ad causam, ne aliquid fiat in re. DISCIP. Applica ista ad propositum. MAGIST. Dicunt assertores prædicti, quod largissime vti nolunt nomine *appellationis*, ne videantur concedere, quod appellans ab hæretico papa eo ipso quod appellat habeat papam hæreticum pro iudice. quia eo ipso, quod aliquis appellat, habet ipsum pro non iudice; quem tamen ad causam prouocare intendit, ne in præiudicium appellantis & omnium catholicorum papali vtatur officio. DISCIP. Hoc vltimo dictum videtur contraria includere. nam si licet appellare à papa hæretico, maxime liceret appellare ab ipso si (aliquo licite coram ipso contendente) super quæstione fidei contra fidem diffinitiuam proferret sententiam. puta si aliquis accusans alium, quod teneret, Christum non fuisse natum de virgine; si papa daret sententiam diffinitiuam pro eo, quod Christus non fuit natus de virgine, liceret actori à papæ sententia appellare. talis autem appellatio esset appellatio proprissime dicta: quia esset prouocatio iniquæ sententiæ querelam continens. ergo isti non tantum debent loqui de appellatione largissime sumpta, sed etiam de appellatione strictissime sumpta. MAGIST. Ista obiectio, vt dicunt, est tam friuola, quod responsione non eget. nam quamuis dicant se nolle loqui de appellatione largissime sumpta, non propter hoc dicunt, se nunquam velle loqui de appellatione stricte sumpta. porro ex obiectione prædicta datur mihi occasio explicandi modum ponendi eorum. DISCIP. Explica. MAGIST. Duo dicunt. Primum est, quod à papa hæretico in casu licet appellationem stricte sumptam emittere. illam appellationem videlicet, quæ est prouocatio iniquæ sententiæ querelam continens. puta si aliquibus litigantibus coram ipso super quæstione fidei pro altero istorum accusatore vel accusato diffinitiuam contra fidem proferret sententiam. Secundum est: quod si papa fiat hæreticus, ex causa quacunque etiam qui non litigat coram ipso potest appellare contra ipsum. & ista appellatio est prouocatio. & non erit proprie dicta appellatio. DISCIP. Probabilitatem videtur habere, quod si papa in præiudicium litigantis coram ipso super quæstione fidei iniquam contra fidem catholicam diffinitiuam proferret sententiam, liceret eidem à tali iniqua sententia appellare. sed alii appellare non liceret: quia sua non interest contra eum cum non sit probata sententia. Item, quamuis nunc (de crimine commisso extra iudicium) possit aliquis accusari, non est contra eum tamen appellandum. Quamuis ergo papa extra iudicium factus hæreticus de hæresi valeat accusari, non tamen est appellandum ab ipso: sicut neque est appellandum à quolibet criminoso, licet quilibet criminosus valeret accusari. MAGIST. Ad primam istarum obiectionum respondetur, quod quæstio fidei est quæstio communis, & ad omnes pertinet Christianos. *di. 96. c. vnam*, vbi Nicolaus papa ait: *vbi nam que legistis imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forsitan de quibusdam, vbi de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis, quæ non solum ad clericos, verumetiam ad laicos & ad omnes omnino pertinet Christianos.* ideo non solum licitum, sed etiam cuiuslibet catholici interest contra iniquam sententiam papæ contra fidem prolatam appellare: quia talis sententia cuilibet Christiano præiudicium noscitur generare. Ad secundam respondetur, quod nunquam ad vnum finem fit accusatio criminosi, & appellatio ab aliquo criminoso. accusatur enim criminosus, vt de commisso crimine puniatur: sed appellatur ab aliquo, ne aliquid in futurum in præiudicium appellantis attemptet. & ideo si papa hæreticus omnino cessaret à papali officio renunciando papatui, posset de hæresi accusari: sed non esset necesse appellare ab ipso. sed si papa hæreticus à papali non cessaret officio, cum hoc redundat in præiudicium cuiuslibet Christiani, quilibet Christianus ab ipso vel contra ipsum poterit appellare, ipsum ad causam & iudicium prouocando.

DISCIP. Ad quid distinguitur inter appellationem, quæ fit post diffinitiuam sententiam & appellationem quæ fit extra iudicium. MAGIST. Ideo distinguitur, quia in appellatione, quæ fit post diffinitiuam sententiam, non oportet in speciali allegare causam, sed sufficit dicere sententiam esse iniquam. vnde si duo litigarent coram papa super aliqua certa quæstione fidei (puta si vnus accusaret alium, quod esset hæreticus, quia pertinaciter asseruisset vsuram non esse peccatum, vel Christum non contingenter sed necessitate absoluta fuisse passum & crucifixum, aut apostolos nunquam post missionem spiritus sancti per vnam diem integram duxisse vitam communem cum aliis, aut legem Christianam non esse veram vel sanctam, vel Christum falsum prophetam fuisse) & papa diffinitiuam daret sententiam pro eo, quod non esset hæreticus, quia assertio sua esset catholica, liceret à papa actori appellare, allegando solommodo, quod sententia sua esset iniqua & contra fidem catholicam, nec oporteret specialiter explicare, in quo sua sententia fidei obuiaret.

Si autē extra iudicium, aut ante sententiam diffinitiuā voluerit q̃s appellare, oportet ꝙ causam talē in speciali alleget. quę si esset ꝓbata, deberet legitima reputari. nō n. sufficit in tali appellatiōe dicere ad hoc vt legitima reputet̃, ꝙ papa est hęreticꝰ; sed oportet exprimere, in quo est hæreticus

puta quod est hæreticus, quia pertinaciter docet aut tenet fidem Christianam non esse [illegible] Christum non descendisse de Dauid, aut in Christo non fuisse duas substantias, aut aliqu[illegible] modi, quod fidei obuiat orthodoxæ.

CAP. XIX.

In quo probatur, quod à papa hæretico in aliquo casu liceat appellare, 13. rationibus: & nota quod propter illum terminum licet moueantur plures difficultates infra capitulo 23. & sequentibus vsque ad 28.

DISCIP. Modum ponendi illorum aliqualiter incipio aduertere: tamen vt eum magis [illegible] ligam, primo probate conetis, quod à papa hæretico in aliquo casu liceat appellare. & p[illegible] de eadem materia plura interrogabo. MAGIST. Quia manifesta (sed aliqui de ei dubitauerunt) sunt primo probanda, vt per ipsa ad ignotorum perueniatur notitiam: ideo primo [illegible] to casu apertissimo) ostenditur, quod à papa hæretico liceat appellare. DISCIP. Pone casum tuum possibilem. MAGIST. Ponitur quod aliquis accuset alium coram papa, quod est [illegible] cus eo quod tenet & asserit, fidem Christianam falsam & legem Saracenorum esse tenendam, & Christum falsum fuisse prophetam & damnandum. quo accusato & lite contestata papa p[illegible] ret sententiam diffinitiuam, quod accusatus non est hæreticus, quia omnia prædicta, quæ dicit & asserit, continent veritatem. DISCIP. Quamuis iste casus nunquam contigerit, & nunquam forte eueniet: tamen durum mihi videtur asserere, quod sit impossibilis. nam apparet, quod [illegible] ex scriptura diuina, nec ex doctrina ecclesiæ potest ostendi aperte, quod nullus papa futurus erit Antichristus: quod etiam de tribu Dan (de qua nonnulli Antichristum æstimāt nasciturum) mul ti forte Christiani mediantibus parentibus diuersis ad fidem traxerunt iam dudum originem, de quibus posset procreari Antichristus. Et adhuc posset forte de illa tribu aliquis fidem Christianam suscipere, de quo possit nasci filius, qui primo valeret eligi in summum pontificem: & postea posset se palàm ostendere Antichristum. & ita nescitur, an aliquis Christianus futurus papa de [illegible] Dan tracturus originem erit Antichristus. constat autem, quod Antichristus manifeste docebit quod lex Christianorum erit falsa; & quod Christus fuit falsus propheta. casus autem præd[illegible] non videtur impossibilis. quia nescitur quod nullus papa futurus sectam Saracenorum acci[illegible] posset enim accidere, quod papa, qui fuisset primo catholicus, inciperet reputare sectam S[illegible] notum esse meliorem lege Christianorum; qui tantam posset cōtrahere primo amicitiam occu[illegible] tam cum Saracenis, quod eorum potentia ad se vocata auderet patenter asserere, legem Christianam esse falsam & iniquam, & ad legem Saracenorum sumendam cogere Christianos. Cum autem constet, Christianos clericos & religiosos ad sectam Sarracenorum fuisse conuersos, non video quin etiam posset papa ad tantam infamiam deuenire. Cum enim papa non sit confirmatus in fide, sicut nec cæteri: ideo quantum ad possibilitatem conuertendi se ad Sarracenos de ip[illegible] & de aliis idem videtur esse tenendum. Posito ergo casu prædicto pro assertione præfata fata ga[illegible] al legare. MAG. Quod à papa prædicto modo hæretico liceat appellare, multis modis ostendi tur. Primo sic: à papa à iure deposito est licitum pro causa fidei appellare. sed propria d[illegible] finitione pr[illegible] nuncians, fidem Christianam esse falsam, & legem Sarracenorum esse tenendam, est de iure depositus. ergo à tali licet appellare. DISCIP. De isto modo, an scil. papa hæreticus sit ipso iure depositus, post inquiram. ideo aliam rationem inducas. MAG. Secunda ratio talis est. ab omni [illegible] ce vel pro iudice se gerente, qui iudicem habet superiorem, licet contra iniquam sen[illegible] ipsius appellare. sed papa diffinitiue pronunciās legem Christianorum esse falsam habet iud[illegible] superiorem. ergo à tali papa licet appellare. Maior ostenditur auctoritate Iulii papæ, quæ ponitur 2. q. 6. c. placuit, qui ait: *placuit vt à qu. bus cunq, iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos, vbi maior est auctoritas, fuerit prouocatum [fuerit] audientia non negetur.* Ex quibus verbis colligitur, quòd à minori iudice ad maiorē appellare licet. minor probatur: [illegible] quia omnis hæreticus habet iudicē [illegible], cum sit minor omni catholico. 24. q. 1. *si autē.* Tū quia vniuersalis ecclesia est maior pa[illegible] bis est maior vrbe, *di. 93. c. legimus.* tum q[illegible] concilium generale est supra papā, vt notatur in [illegible] 19. *Anastasius.* Tertio sic: ab illo licet pro causa fidei appellare. qui nec iudex, nec testis, nec a[illegible] in causa fidei vel alia esse potest. hoc patet, quia ab illo, qui se gerit pro iudice, & tñ iudex [illegible] teste, licet appellare. sed papa pnuncians legē [illegible] falsam, nō potest esse iudex, nec testis [illegible] sator, quia est hæreticus. hæretici autem iudices esse nō possunt, cum nihil habēt pote[illegible] tis, 24. q. 1. c. *dicimus.* nec possunt esse testes, *ext. de hæret. c. 1.* nec possunt esse accusatores. [illegible] q. 7. *ca. alieni. & c. pagani. & c. nō potest.* ergo à papa pronunciante legem Christianam esse falsam, appe[illegible] Quarto sic: ab omni apostata, qui se pro iudice in causa fidei gerit, licet appellare [illegible] er causa fidei vitiata subleuari nō potest. sed papa diffinitiue pronuncians fidem Chr[illegible] falsam, est manifestus apostata à fide Christiana. ergo si gerit se pro iudice in causa fide[illegible] licet a[illegible] re ab ipso. Quinto sic: omnis causa vitiata est per appellationis remediū subleuanda, [illegible] Fabiano papa, qui, vt habetur 2. q. 6. c. ait: *licet appellare & vitiatam causam appellationis reme[illegible] & ea. licet, ait: licet in criminal.b. causis appellare: nec vox appellandi denegāri ea, quē in [illegible] sententia.* sed à papa diffinitiue pronunciante pro reo legē Christianam esse falsam, caus[illegible] tissime vitiata. ergo licet actori in tali iniqua sententia lata contra [illegible] catho[illegible] app[illegible]

DI[illegible]

DISC. Per istam rationem liceret à papa pro quacunque sententia in aliis causis, quam in causa fidei appellare, si omnis causa vitiata per appellationis remediũ poterit subleuari. MAG. Respondetur quod omnis causa vitiata per appellationis remedium poterit subleuari, quando ferens iniquã sententiam habet iudicem superiorẽ. ergo &c. DISC. Video quod hæc ratio fundatur in aliis rationibus vnde alias rationes adducas. MAG. Sexta ratio talis est. ab eo est licitum pro causa hæresis appellare, qui potest de hæresi accusari. sed papa potest de hæresi accusari. ergo licet à papa pro hęresi appellare. DISC. Ista ratio æqualiter probat, quod à papa licet pro omni hæresi appellare, & non solũ in casu prædicto. MAG. Omnes rationes allegatæ & allegandæ secundum rei veritatem concludunt, quod à papa hæretico licet appellare, qualicunque hæresi fuerit maculatus. vnde ille casus non est positus, nisi vt rationes potentiores & probabiliores videantur. DISC. Alias rationes adducas. MAG. Septima ratio talis est. ab illo licet appellare, à cuius obedientia licet recedere. sed ab obedientia & à cõmunione papæ hæretici pronunciantis legem Christianam esse falsam, licet recedere, exemplo illorum Romanorũ, qui pro minori excessu, quam pro fautoria hæreticorum damnatorum à communione & ab obedientia Anastasii etiam laudabiliter sese abegerunt, vt habetur di. 19. *Anastasius* ergo à papa pronunciante diffinitiue legem Christianam esse falsam, licet appellare. Octauo sic: ab illa sententia licet appellare, quam licet publice impugnare: quia appellare videtur esse quidam modus specialis impugnandi iniquam sententiam. sed sententiam papæ pronunciantis fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse falsum prophetam, licet illi, contra quem lata est sententia, sicut & omnibus Christianis, publice impugnare. sicut enim omnibus licet publice confiteri Christum, ipso dicente Matt. 10. *omnis ergo qui confitebitur me coram omnibus hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis est*: sic licet oẽs blasphemos Christi impugnare. papa autem pronuncians legem Christi esse falsam, & Christum falsum fuisse prophetam, est blasphemus Christi, ergo licet cuilibet ipsum impugnare; & per consequens licet ab ipso appellare. Nono sic: ab illo appellare licet, si in causa fidei se pro iudice gesserit, qui in causa fidei iudex esse non debet. sed papa diffinitiue pronuncians Christum falsum fuisse propheram, nullã debet exercere potentiam in Christianos. Ergo ab eo licet appellare. Maior videtur certa. minor probatur: Quia nullus blasphemus Christi debet exercere potestatem in Christianos, teste Inno. tertio, qui in concilio generali, vt habetur *ext. de Iudæis, cum sit*, ait: *cum sit nimis absurdum, vt blasphemus Christi in Christianos vim potestatis exerceat* &c. sed papa diffinitiue pronuncians Christum fuisse falsum prophetam, est blasphemus Christi. ergo in Christianos vim potestatis exercere nõ debet. DISC. Ista ratio non videtur concludere, quia Inno. tertius loquitur de Iudæis. Papa autem, licet pronunciaret Christum falsum fuisse prophetam, non esset propter hoc Iudæus. ergo per dictum ca. non potest probari quod non possit in Christianos vim potestatis exercere, quamdiu ab ecclesia toleratur. MAG. Hæc tua responsio per hoc excluditur, quod licet Inno. loquitur in illo capit. de Iudæis, statuens quod eis officia publica nullatenus committantur. Statuti tamen sui rationem assignans asserit manifeste, quod nullus blasphemus Dei, seu Christi, debet in Christianos vim potestatis exercere. & quod ideo Iudæis non sunt officia publica committenda. vbi autem est eadem ratio, debet esse idem ius. cum ergo papa diffinitiue pronuncians Christum fuisse falsum prophetam, sit manifeste blasphemus Christi: sequitur euidenter, quod sicut Iudæi propter hoc, quod sunt blasphemi Christi, non debent in Christianos vim potestatis exercere, ita papa diffinitiue Christum pronuncians falsum prophetam fuisse, propter hoc quod est blasphemus Christi, non debet in Christianos vim potestatis exercere. Decimo sic: ab illo in causa hæresis licite appellatur, si se gerit pro iudice, & iniquã profert sententiam contra fidem, ad quem in causa fidei non licet prouocare. quia ad illum se gerentem pro iudice licite prouocatur, quod ab aliquo appellare non licet. sed ad papam diffinitiue pronunciantem legem Christi esse falsam, & legem Sarracenorum esse tenendam, nequaquam licite prouocatur, cum sint alterius fidei, quam catholici. ad iudicium autem hominis alterius fidei catholicis prouocare non licet, testante concilio Carthaginen. vt habetur 2. q. 6. ca. catholicus: *catholicus, qui causam suam siue iustam siue iniustam ad iudicium alterius iudicis prouocat, excommunicetur.* ergo ad papam pronunciantem diffinitiue legem Sarracenorum esse tenendam, prouocare non licet. & per consequens licet appellare ab ipso. Vndecimo sic: ab excommunicato pro iudice se gerente licet appellare. sed papa pronuncians diffinitiue fidem Christianam esse falsam, est excommunicatus, sicut & ille, qui incidit in hæresim iam damnatam, teste Glo. 24. *q. 1. c. qui* ait: *hic est casus, in quo papa incidit in canonem latæ sententiæ.* ergo ab ipso appellare licet. Duodecimo sic: contra illam sententiam appellare licet, quæ nec est tenenda, nec est seruanda, nec timenda; quia illa sententia, à qua non licet appellare, est timenda. sed sententia diffinitiua, qua papa pronunciat legem Christianam esse falsam, nec est seruanda, nec est timenda, nec tenenda, quia sententia contra legem diuinam prolata non est timenda: sicut nec aliquod pactum contra leges Dei est tenendum. ergo à tali sententia appellare licet. Tredecimo sic. ab illo est licitum appellare, qui potest licite recusari. sed pronuncians legem Christianorum esse falsam, in omni causa fidei potest licite recusari. talis autem papa Christianorum omnium & totius legis Christianæ esset inimicus manifestus. ergo à tali licet in causa fidei appellare.

Cap. XX.

Adducit instantiam contra conclusionem & casum positum capitulo præcedenti, ad quam datur duplex responsio. prima ponitur in hoc capitulo. secunda vero habetur infra capitulo 28. vbi etiam nota inter respondendum, quod quandoq; in casu licet in causa fidei ad infidelem appellare.

DISCIP. Videtur quod hic argumentis abundas pro assertione prædicta. ideo non multiplices amplius argumenta: sed quomodo ad quandam instantiam, quam faciam contra prædicta secundum assertionem præscriptam, debeat responderi, indicare digneris. Videtur namque quod omnia argumenta nihil concludunt: quia papa pronuncians diffinitiue legem Christianam esse falsam, est inter infideles indubie numerandus. ab infideli autem fideles appellare non debēt Nusquam enim legitur, quod sancti martyres, cum cogerentur negare fidem, ab infidelibus iudicibus appellassent: nec etiam apostoli contra principes sacerdotum, cum protulissent contra fidē sententiam, appellauerunt. ergo à papa pronunciante diffinitiue legem Christianam esse falsam, non debent catholici appellare. MAGIST. Ad istam instantiam potest dari duplex responsio. prima est, quod non est necessarium absolute appellare à papa iniquam contra fidem proferente sententiam: propter quod multi fideles contra infideles & hæreticos minime inueniuntur appellasse. Sed sufficit in multis casibus sententiā papæ vel alterius contra fidem simpliciter impugnare, detestari & horrere. Quemadmodum sancti patres absque appellatione hæreticorum assertiones iniquas per sacras literas impugnarunt. Veruntamē aliquando expedit appellare exemplo beati Pauli, qui ad Cæsarem appellauit. DISCIP. Non videtur, quod beatus Paulus appellauit pro causa fidei, sed pro aliis criminibus, quæ sibi imponebantur mendaciter à Iudæis. ergo per exempla beati Pauli probari non potest, quod expediat pro causa fidei à papa hæretico appellare.
MAGIST. Nonnullis apparet, quod beatus Paulus pro causa fidei appellauit, quod ex serie actuum apostolorum videtur posse probari. nam 23. c. act. apostolorum sic legitur scripsisse tribunus Claudius præsidi Felici de Paulo: *virum hunc comprehensum à Iudæis & incipientem interfici ab eis superueniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est. volensque scire causam, quam obiiciebant illi, deduxi eum in consilium eorum, quem inueni accusari de quæstionibus legis eorum, nihil vero dignum morte, aut vinculis habentem crimen.* Ex quibus verbis colligitur, quod super causa fidei inter Iudæos & Paulum quæstio vertebatur. pro ista autem causa Paulus postea appellauit. ergo super causa fidei appellauit ad Cæsarem. Rursus 24. c. habetur expressè, quod Paulus de causa fidei accusabatur à Iudæis. vnde & orator eorum accusans Paulum dicit: *inuenimus hunc hominem pestiferum & concitantem seditiones omnibus Iudæis in vniuerso orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazareorum, qui etiam templum violare conatus est.* Ex quibus verbis apparet, quod Paulus accusabatur de fide. Et quod pro illa causa appellauit patet. 25. c. sic legitur: *Paulo autem omnibus reddente rationem, quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quicquam peccaui. Festus autem volens præstare Iudæis gratiam, respondens Paulo dixit: vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? dixit autem Paulus, ad tribunal Cæsaris sto, [illegible] me oportet iudicari. Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti. si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est horum, de quibus hi accusant me, nemo potest illis me donare. Cæsarem appello.* & post Festus loquens de Iudæis accusantibus Paulum, ait: *Cum ergo huc conuenissent sine vlla dilatione, [illegible] quenti die sedens pro tribunali iussi adduci virum, de quo cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum. quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant aduersus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere. hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione dicebam, si [illegible] ire Hierosolymam, & ibi iudicari de istis. Paulo autem appellante, vt seruaretur Augusti cognitioni, iussi [illegible] eum, donec mittam eum ad Cæsarem.* Ex quibus verbis colliguntur duo. primum, quod pro illa quæstione, quæ vertebatur inter Iudæos & Paulum, Paulus Cæsarem appellauit. Secundum est, [illegible] super fide Christi inter ipsos quæstio vertebatur. Ex quibus sequitur, quod pro causa fidei Paulus Cæsarem appellauit.

Cap. XXI.

Dat instantiam ex dictis in ca. 20. vbi potest inferri, quod ad papam hæreticum po[illegible] appellari, ac per consequens ab eo, nemini licet appellare, quod videtur contrarium dictis capitulo 18. huius.

DISCIP. Stuporem mihi prædicta ingerunt vehementem, quia penè incredibile mihi videtur, quod pro causa fidei in quocunque casu ad hominem contrariæ sectæ liceat appellare. & tamen apparenter ostenditur, quod Paulus pro causa fidei Cæsarem, qui erat sectæ c[illegible]a-tiæ, appellauit. Ex quo sequi videtur, quod non est inconueniens ad papam hæreticum a[illegible]llare. & per consequens ab eo appellare non licet; quia pro eadem causa non [illegible]st ab eodem & ad eu[illegible]dem appellandum. & ita prædictæ assertioni, quæ dicit, quod licet à papa hæretico appel[illegible] [illegible]trariari videtur. Vnde quomodo ad istam contrarietatem respondere contingat, enarra. [illegible]

Pro dissoluenda contrarietate præfata, dicunt quidam esse notandum, quod dupliciter contingit ad aliquẽ pro aliqua causa fidei appellare. Vno quidẽ modo, vt ad eum, qui habet quæstiones [illegible] oras de fide iuxta sanam doctrinam ex officio terminare. & isto modo ad nullum hominem alterius sectæ, siue fuerit paganus, siue hæreticus, est pro causa fidei appellãdum, quia ad solos summos pontifices catholicos & fideles ac generale concilium catholicorum spectat quęstiones fidei terminare, sicut in sacris canonibus patenter apparet. Aliter contingit aliquem ad alium pro causa fidei appellare, non quidem sicut ad illum, qui habet causas fidei terminare, sed tanquam ad illũ, qui ex officio, vel electione appellantis, aut alio quouismodo potest cognoscere, an appellans debeat pro causa huiusmodi ab æmulis accusari vel in iudicio aliquo appellatus [illegible] detineri. Sic dicũt, ꝙ si aliquis super aliquo dubio fidei (ꝙ non est certum esse hęresis, nec est hęresis damnata explicite, licet sit hæresis damnata implicite) accusaretur corã episcopo, talis pro quæstione huiusmodi posset ad metropolitanũ appellare. Non quidem tanꝗ ad illum, qui habet tale dubium diffinire, [illegible] tanquam ad illum, ad quem spectat scire & iudicare, ꝙ talis quæstio non per episcopum, nec [illegible] metropolitanum debet determinari, sed ꝙ est summo pontifici, vel generali cõcilio reseruanda. Per prædicta supradicta contrarietas dissoluitur, quia ꝓ causa fidei in nullo casu est ad hominem sectæ contrariæ appellandum, tanquam ad illum, qui quæstionem fidei habeat diffinire. nec isto modo Paulus Cæsarem appellauit [illegible] ꝙ Cæsar fidem Pauli falsissimam reputabat. Aliquando tamen licuit pro causa fidei ad hominẽ sectæ alterius appellare, tanquã ad illum, qui ex officio vel electione appellantis, vel alio quouis modo cognoscere potuit, quod iudices sui de quæstione fidei se intromittere minime debuerant. & hoc modo Paulus ad Cæsarem appellauit. Sciebat enim Paulus, quod nulla ꝑsecutio adhuc per Romanos aut Cæsarem fuerat contra Christianos excitata. & ideo sciebat, quod iudices Cæsaris de tali quæstione secundum leges Cæsaris se [illegible] nõ debebant. propter ꝙ, vt habetur *Act. 18.* Galio proconsul Achayæ, cum Paulus sibi accusaretur à Iudæis, quod contra legem persuaderet colere Deum, accusationem eius audire [illegible], dicens: *siquidem iniquum aliquid aut facinus pessimum, ô viri Iudæi, recte vos sustinerem. si vero quæstiones sunt de verbo & nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis. iudex horum verborum nolo esse & minauit eos a tribunali.* [illegible] quibus verbis colligitur, quod iudices missi a Cęsare de his, quę pertinebant ad legẽ, [illegible] potestatem minime habuerunt. vnde & Pilatus, sicut euangelica patefacit historia, ꝓpter nulla accusationẽ, quæ de lege deferebatur contra ipsum, reputauit se iudicare debere Christum. sicut etiam ex actib. apostolorum. c. 23. 25. & 26 tribunus Lysias, Felix præses, Festus præses, [illegible] Agrippa, propter illa, quæ obiiciebantur contra Paulum de lege & de doctrina Pauli iudicabant [illegible] minime puniendum. Paulus ergo sciens, quod talis quęstio etiam secundum leges & consuetudines Romanorum ad iudices & publicas potestates inferiores Cæsaris nullatenus pertinebat, Cæsarem appellauit, tanquam ad illum, qui iudicaret talem quæstionem ad iudices, coram quibus Paulus fuerat accusatus, minime pertinere.

CAP. XXII.

In quo ponuntur quatuor obiectiones siue instantiæ contra ea, quæ dicta sunt in responsione capituli præcedentis ad obiectionem ibi factam.

DISCIP. Contra prædicta quatuor mihi obiectiones occurrunt. Primo, quibusdam videtur, quod [illegible] ex quo præses Festus sciebat, quod talis quæstio ad illum non spectabat, non oportuit propter [illegible] Paulum appellare ab ipso; quia appellatio vel est à grauamine, vel est à sententia. Paulus autem [illegible] appellauit à sententia Festi, quia nullam tulit: nec a grauamine, quia nullum volebat [illegible] Paulus non appellasset, volebat ipsum dimittere. Secundo videtur, quod Paulus [illegible] Cæsarem appellare; quia sciebat ipsum inimicum fidei suæ, & ꝙ sententiam daret [illegible] Tertio apparet, quod Paulus facto mentiebatur recognoscendo Cæsarem iudi[illegible] præsertim in causa fidei non fuerit iudex suus, nec superior. Quarto videtur, ꝙ [illegible] hominem alterius sectæ liceat appellare, tanquã ad illum qui possit quęstionẽ fidei terminare, [illegible] nguere, vel diffinire. Nam ad illum licet pro causa fidei illo modo appellare, qui potest esse [illegible] ex in causa fidei habens potestatem diffiniendi, quod pertinet ad veritatem fidei orthodoxæ. [illegible] hominem alterius sectæ. nam sicut patet in li. *de altercatione Athanasii contra Arrium.* Atha[illegible] paganum in iudicem pro causa fidei elegerunt. ergo & ad hominem alterius [illegible] pro causa fidei appellare. hæc sunt, quæ mouent me contra prædicta. tu autem [illegible] do respondetur ad illa. MAG. Ad primam obiectionem respondetur; quod Paulus [illegible] ad Cæsarem propter grauamina, quæ timebat. timuit enim, quod quemad[illegible] quamuis nullam caussam mortis reputaret in Christo, tamen tradidit Iu[illegible] ita Festus traderet Paulum Iudæis accusantibus occidendum; quamuis [illegible] Paulum crimen dignum morte nullatenus commisisse. quod Paulus aperte in [illegible] est: *si vero nihil est eorum, de quibus hi accusant me, nemo potest me illis dare: Cæsarem appello.* DISCIP. Vnde timuit Paulus, quod Festus vellet eum tradere Iudæis.

MAGIST

MAGIST. Ex hoc, quod interrogauit Paulum, an vellet ascendere Hierosolymam, & [illegible] subire apud ipsum de impositis, & ex hoc quod fauorabilis esset Iudæis accusantibus Paulum [illegible] hoc enim ipso, quod volebat Festus se intromittere de quæstione, quæ ad ipsum etiam secundum leges & consuetudines Romanorum minime pertinebat, ipsum suspectum habebat. & ideo appellauit: quamuis etiam aliud motiuum habuit appellandi, vt scil. per appellationem liberatus à persecutione Iudæorum in Iudæa, deduceretur Romam, vt ibi euangelium prædicaret iuxta præceptum Christi, vt apparet act. 23. demandãtis & dicentis: *constans esto Paule. sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic oportet etiam te Romæ testificari.* Ad secundam obiectionem dicitur, quod Paulus nesciuit Cæsarem manifestum inimicum doctrinæ suæ, quia nondum Cæsar persecutus fuerat Christianos. esto etiam, quod sciuisset eum inimicum, potuisset Cæsarem appellare: quia ex causa rationabili licet ad inimicum appellare. sicut etiam licet alicui ex causa se iudicio inimici submittere. Paulus ergo volens à Iudæis liberari, & Romam ad euangelium prædicandum adduci, appellauit. & licet sciuisset Cæsarem fidei inimicum, appellasset. Ad tertiam respondetur dupliciter. vno modo, quod Paulus erat inferior Cæsare, & Cæsar erat iudex suus ordinarius. Aliter dicitur, quod licet Cæsar non fuerit iudex ordinarius Pauli, tamen Paulus potuit se submittere iudicio Cæsaris, quemadmodum papa potest se submittere iudicio subditi sui. 2. *q.* 7 *nos* & ideo Paulus appellando Cæsarem, submisit se iudicio Cæsaris, quod sibi licitum erat ex causa rationabili. DISCIP. Quomodo licuit Paulo se submittere iudicio Cæsaris infidelis, cum non liceat clericos se submittere iudicio secularium potestatum fidelium. MAGIST. Respondetur, quod quamuis hoc non liceat clericis in multis causis se submittere iudicio secularium potestatum, non tamen est ex lege diuina, nec ex ordinatione Christi, neque ex lege naturæ: sed ex iure positiuo humano, ad quod ius Paulus minime tenebatur respondere: quia nec [illegible] tunc extitit introductum, & ideo sibi licuit se iudicio Cæsaris submittere. quod fecit de facto, Cæsarem appellando. Ad quartam respondetur, quod dupliciter aliquis potest esse iudex in causa fidei. vno modo est aliquis ordinarius iudex in causa fidei habens ex officio potestatem quæ[illegible] determinandi. & ad talem iudicem licet pro causa fidei appellare. sed talis iudex in causa [illegible] non potest esse alterius sectæ. Alio modo potest esse aliquis iudex quasi arbiter electus. & hoc contingit dupliciter: quia dupliciter contingit committere in aliquem super causa fidei: vel [illegible] promittendo, quod illud tenebitur, quod ipse secundum conscientiam suam reputauit [illegible] esse tenendum: vel quod illud tenebitur, quod ipse iudicauit consonum esse fidei Christianæ [illegible] primo modo liceret compromittere in aliquem infidelem, si nulla humana constitutio obuiaret. Secundo modo licuit compromittere aliquando in aliquem infidelem: sicut Athanasius [illegible] hæretici sui æmuli in quendam paganum industrem & literatum promiserunt, promittend[illegible] quod illud tenerent, quod ipse iudicaret esse consonum fidei Christianæ. qui auditis alleg[illegible] nibus vtriusque partis pro Athanasio tulit sententiam, diffiniendo videlicet quod assertio A[illegible] nasii erat consona, & necessario sequebatur ex libris Christianorum, quos tam Athan[illegible] suis q[illegible] sui aduersarii receperunt, quamuis ipse iudex ipsos nullo modo susciperet. DISCIP. V[illegible] quod Athanasius compromittendo in paganum peccauit mortaliter, se videlicet obligand[illegible] a[d] hæresim sustinendam, si ipse paganus dedisset sententiam, quod assertio hæreticorum erat consona fidei Christianæ. MAGIST. Respondetur quod Athanasius non peccauit quia licet [illegible] mitteret stare sententiæ pagani prædicti, non tamen promisit stare iniquæ sententiæ eius. & [illegible] non se obligauit ad hæresim sustinendam, si diffinisset assertionem hæreticorum [illegible] esse co[nsonam] fidei Christianæ. quia iniquum arbitrium nullatenus est seruandum, *ext. de arbi. c. non sunt compositi.* in tali enim promisso subintelligenda est talis ordinatio, licet non exprimatur, ni[si] ar[illegible] fuerit arbitratus inique. DISCIP. Videtur quod Athanasius non debuit compromittere [in pa]ganum super quæstione fidei, cum secundum iura canonica etiam super rebus spiritualibus [illegible] liceat compromittere in laicum, *ext. de arbi. c. contingit* MAG. Respondetur quod de rebus s[illegible] non potest cõpromitti in laicũ ex ordinatione ecclesiæ; & nõ ex lege diuina. & Athanas[ius in] paganũ compromisit, quia tunc non erat prohibitum. DISC. Miror quod Athanasius vol[uit com]mittere in paganũ, cum pagani nequeãt esse testes contra Christianos. MAG. Responde[tur] quod [ec]clesia, postquã habuit fauorẽ imperatorũ & regum, multa statuit contra paganos, quæ [illegible] diuina nec ex ordinatione Christi erant antea constituta. & ideo multa sunt modo illicita quæ [illegible] licita erant. tunc n. licitũ erat sub imperatore apostata militare. vnde & multi sancti m[illegible] Christiani sub Iuliano apostata militabant, & sibi in his, quæ nõ erant contra legẽ diuin[am] [illegible] runt sine peccato. nunc autẽ nulli Christiano licet sub imperatore apostata militare [illegible] illicitũ de fide, cõpromittere in paganũ: tẽpore autẽ Athanasii non erat illicitũ. DISC [illegible] tas fuit quod Athanasius cõpromisit in paganũ. MAG Respondetur quod multiplex fuit [illegible] catholici post sententiã pagani pro Athanasio fide poterãt liberius prædicare; & hæretici [illegible] ferũt fauorẽ. vnde a. hoc accidit, g[illegible] sta illorũ temporũ te poterũt edocere. DISC. V[illegible] q[illegible] Athanasius cõpromittendo se in paganũ. fidẽ catholicam magno periculo exponebat: quod [illegible] tare. MAG. Respond. quod Athanasius periculo probabili se minime exponebat. [illegible] illũ virũ esse magnæ fidelitatis & cõstantiæ, ac eximiæ intelligẽtiæ cõtra [illegible] vna sequitur ex alia; & ẽt repugnantiã assertionũ, quarũ vna alteri aduer[illegible] & ideo Athanasius sciens prędictum paganum virtutib. politicis & rationali scien[tia] [illegible]

ipsius iudicio modo prædicto absque periculo probabili se commisit; licet non absque omni periculo qualitercunque possibili. periculum autem qualitercunque possibile, nullus vitare tenetur, quia per hoc à bonis impediretur permaximis. esset enim similis illi, de quo dicit Sapi. Ecclesiast. primo, Qui obseruat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet, &c.

Cap. XXIII.

Vbi quæritur, quare potius dicatur in positione eorum, qui ponunt quod à Papa causa hæresis interiectæ liceat seu expediat appellare, cuius assignantur tres rationes.

DISCIP. Ad principalem responsionem, quam dedisti ad instantiam meam, quod non est appellandum à Papa pronunciante diffinitiue legem Christianam esse falsam, nolo redire, nec eam magis discutere. Cupio ergo audire, quare assertores prædicti asserunt expedire, quod a tali sententia Papæ hæretici appelletur. MAG. Huius dicti inter alias rationes tres assignantur: Prima est: vt contra sententiam iniquam in causa fidei adhibeatur remedium, quod consueuit contra iniquas alias sententias adhiberi. Secunda est: vt cum manifesta solennitate iniqua sententia contra fidem prolata catholicam impugnetur. Tertia est: vt satisfaciat simplicibus & iuristis, qui forte non crederent aliquem posse licite impugnare sententiam iniquam contra fidem, & huius impugnantem esse a catholicis defendendum, nisi contra eadem appellaret.

Cap. XXIV.

In quo inuestigatur, quare dicatur in conclusione, quod licet seu expedit, quæ posita est c. 18. vbi probatur quod non sit necessarium à tali sententia iniqua appellare, & probatur quinque rationibus, ad quas respondetur infra capitulo 29.

DISCIP. Intelligo rationes, quas isti dicunt, quod nonnunquam expedit a tali sententia appellare: sed nescio motiua eorum, quare dicunt quod non est absolute necessarium a tali sententia appellare. ideo qua ratione mouentur, enarra. MAG. Quod non sit absolute necessarium a tali sententia iniqua appellare, seruando scilicet formam & puncta, quæ in appellationibus secundum iura humana oportet obseruare, sic ostendunt. non magis est necessarium appellare a sententia prolata contra legem Dei & fidem Christianam, quam a sententia prolata contra canones & leges humanas. sed a sententia prolata contra canones & leges humanas non est necessarium appellare, teste Gregorio nono, qui, vt habetur extra de sen. & re iudic. c. 1. ait: sententia contra canones legesve prolata (licet non sit appellatione suspensa) non potest subsistere ipso iure. Vbi dicit Glos. sententia lata contra leges. i. e. ius constitutionis, ita quod sententia exprimatur, nulla est ipso iure, & citra appellationem rescinditur. ergo multo magis sententia lata contra fidem nulla est ipso iure absque omni appellatione ergo non est necesse absolute appellare a sententia lata contra fidem catholicam. Secundo sic: a sententia, quæ non potest transire in rem iudicatam, nec valet firmitatem sententiæ obtinere, non est absolute necessarium appellare. hæc enim ratio assignatur in decretis .quæst. 6. c. si quis. §. diffinitiuas, quare a pluribus sententiis non est necesse appellare, vbi sic habet. Si sententia lata fuerit contra res prius inductas, a quibus prouocatum non est, sententiæ auctoritatem non obtinebit. & ideo appellare non est necesse. & ita si plures iudices dati fuerunt, & vnus tantum ex eis pronunciasse proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia firmitatem iuris non contineat. Ex quibus verbis colligitur, quod à sententia, quæ non potest transire in rem iudicatam, nec valet firmitatem sententiæ obtinere, non est necesse appellare. sed sententia lata contra fidem non potest transire in rem iudicatam, nec valet auctoritatem seu firmitatem sententiæ obtinere. ergo ab illa non est necessarium appellare. Tertio sic: In nulla causa, contra quam nulla præscriptio currere potest, est necesse appellare ab iniqua sententia. sed contra fidem nulla præscriptio currere potest, quin sententia lata contra fidem catholicam reuocetur, quandocunque veritas fuerit manifestata: quia omne, quod est fidei contrarium orthodoxæ, vanum & irritum est habendum. ergo à sententia lata contra fidem non est necesse appellare.

Quarto sic: Iniqua sententia lata contra fidem non potest esse magis priuilegiata, quam sententia lata contra matrimonium. sed sententia lata contra matrimonium, tale priuilegium obtinet, vt ab ea appellare non sit necesse: quia à sententia lata contra matrimonium, licet non sit appellatum, ipsa tamen reuocanda est, quandocunque ostensum fuerit fuisse iniquam, secundum quod colligitur manifeste ex canonibus sacris, extra de sent. & re iudic. c. lator. & c. consanguinei, & quamplurimis aliis. hic Gloss. c. prædicto lator, notat dicens: contra matrimonium non currit præscriptio. 35. q. 5. quando patri, etiam si ab illa sententia non fuerit appellatum, quia sententia lata contra matrimonium non transit in rem iudicatam, quin reuocetur quandocunq; fuerit error detectus. ergo multo magis à sententia lata contra catholicam fidem non est necesse appellare. Quinto sic: causa fidei est magis fauorabilis: & per consequens priuilegiis debet gaudere maioribus,

bus, quam causæ matrimonii & nonnullæ ciuiles. sed nonnullæ causæ ciuiles tali [illegible] dent; quod non est necesse ab iniqua sententia appellare. ergo multo magis causa fidei tali [illegible] gaudere priuilegio, vt ab iniqua sententia contra fidem non sit appellare necesse.

Cap. XXV.

Inquirit circa supradicta in modo dicendi de appellatione. scil. quare modificatur conclusio. q[illegible] non sit necesse appellare secundum formam iuris. vbi etiam distinguitur de appellatione lata contra fidem. ad formam vero quæstionis respondetur infra capitulo 27. huius.

Discip. Rationes aduerto, quare dicitur, quod non est absolute necessarium appellar[illegible] sententia lata contra fidem. Sed ignoro, quare ista assertio taliter modificatur; non est neces[illegible] pellare seruando formam & puncta, quæ in appellationibus secundum iura humana opo[r]tet [illegible] uare. vnde rationem istius modificationis assigna. Mag. Ad intelligendum illud, quod quæ[illegible] distinguitur, quia appellatio lata contra fidem quadrupliciter accipitur. Primo accipitur pr[illegible] bello continente formam appellationis, quæ communiter consueuit in aliis appellationibus o[b]seruari, notante videlicet personam appellantem, & contra quam appellat, & causam pro qua a[p]pellatur, vel sententiam à qua appellatur, & tempus quo appellatur, etiam alias circumsta[n]tias, quæ ad appellationis formam debitam requiruntur.

Secundo modo accipitur appellatio pro voce, qua quis absolute in præsentia iudicis dic[it] appello. vnde Gloss. 2. quæst. 6. cap. potest appellatione, §. formam appellationis, dicens. si cor[am] iudice appellat, sufficit si dicat, appello.

Tertio modo accipitur appellatio pro impugnatione iniquę sententiæ latæ contra fidem sic quicunque impugnaret sententiam Papæ latam contra fidem, intelligitur appellare ab eodem licet non diceretur, appello. Quarto modo potest dici appellatio a sententia Papæ lata [co]n[tra] fidem, omne factum, quo patiens se ostendit Papæ sententiam reprobare, detestari, seu horrere & illo modo clerici Romani, qui se à communione Anastasii, etiam de quo habetur dist. 19. A[na]stasius, abegerunt, dici poterant appellatores, quia facto ipsum tanquam hæreticum reprobau[e]runt.

Discip. Duo prima membra istius distinctionis intelligo. Sed alia duo non videntur c[onue]nienter assignari: quia secundum tertium membrum omnis impugnans verbo alicuius iudi[cis sen]tentiam diceretur appellare ab eodem, quod nullam verisimilitudinem habet. Secundu[m] [illegible] rum vero membrum inobediens sententiæ iudicis absque omni verbo appellandi diceretur [ap]pellans. Mag. Ad hoc soluendum dicitur esse notandum: quod secundum iura dupliciter appe[l]lare contingit; scilicet verbo & facto. Quod verbo appellare contingit, tu concedis. quod e[tiam] facto valeat quis appellare, asserit Innoc. tertius manifeste, qui, vt habetur extra. de appella. c. d[ile]cti, ait: cum autem plus sit ad sedem apostolicam facto prouocare, quam verbo. &c. vbi dicit [illegible] plus est factis demonstrare, quam verbis dicere. & Gloss. 5. q. 3. c. æstimant, ait: ipso facto appella[illegible] ex quibus verbis patet, quod quartum membrum est congrue assignatum, quia scil. facto co[illegible] appellare à sententia Papæ lata contra fidem. non autem aliter contingit appellare à sententia [Pa]pæ lata contra fidem, nisi facto ostendendo, quod talis sententia est tanquam hæretica c[onte]mnen[da]. ergo ille quartus modus appellandi congrue assignatur. ex isto modo patet etiam, quo[d] te[rtius] modus etiam congrue assignatur. quia vel plus vel non minus est manifeste & constanter as[serere] viua voce vel scripto sententiam Papæ esse hæreticam. sed, sicut ostensum est, qui facto [illegible] sententiam esse hæreticam, facto intelligitur appellare. ergo & qui verbo vel scripto senten[tiam] Papæ tanquam hæreticam constanter impugnat, intelligitur appellare, licet verba non [illegible] vel proferat appellandi. Discip. Dic quomodo ad ista inconuenientia (quę intuli) respond[eatur].

Mag. Vt responsiones ad illa percipias, duo dicuntur esse notanda. Primum est, qu[od] [illegible] libet Christiano interest sententiam Papæ latam contra fidem catholicam detestari, [illegible] reprobare & horrere: ita & cuilibet Christiano licet (si voluerit) ab iniqua sententia [illegible] a fidem catholicam lata appellare, primo & secundo modo accepta appellatione: quia ab [illegible] sententia Papæ quilibet potest (cuius interest) appellare. Secundo dicitur esse notandu[m] [illegible] papale officium dicitur esse supremum in ecclesia, nec est aliquis qui ex officio sit [illegible] pe-rior in spiritualibus, ideo quando Papa profert sententiam contra fidem, subtilitates [illegible] tra prælatos inferiores proferentes sententiam contra fidem seruant, non sunt stricte se[r]uan[dæ] [illegible] et litera legum ciuiliũ & canonicorum in hoc casu est omnino seruanda. sed oportet ad [illegible] & rationem naturalem, ac intentionẽ legislatoris, & ad legem q̃ instituisset (si legem spec[illegible] Papa proferente sententiam contra fidem cõstituisset) recurrere. Propter hoc responden[illegible] mũ inconueniens: quia non omnis impugnans verbo alicuius iudicis sententiam dicere deb[et ap]pello: tum quia non cuiuslibet interest appellare à sententia iudicis vel etiam reprobare [illegible] modo appellandi à sententiis iudicis inferioris, sunt positæ leges expressæ. & ideo qui [illegible] libus non seruat huiusmodi leges, non intelligitur appellare. secus est de [o]mni Ch[illegible] impugnante [a]bsque verbo appellandi sententiam Papæ cõtra fidem. tum quia cu[i]libet Ch[illegible]

no licet ([illegible]) à tali sententia appellare, quia talis sententia est præiudicialis omni catholico. & ideo sua interest sententiam talem impugnare. & per consequens sibi licet, si voluerit, à tali sententia appellare, exprimendo vocabulum appellandi. tum quia de modo appellandi à sententia Papæ contra fidem non sunt leges speciales institutæ: imo secundum leges à tali sententia, cum in rem iudicatam transire non valeat, non est necesse appellare. & ideo quicunque sententiam Papæ contra fidem latam verbo vel scripto constanter impugnat absque verbo appellandi, intelligitur appellare tertio modo: & tantum valet secundum rem, ac si verbum appellandi proferret. Per prædicta etiam patet ad secundum inconueniens, quod intulisti. quia inobediens sententiæ iudicis [illegible] verbum appellandi nequaquam omittens non intelligitur facto appellare, quia cautum est in iure, quod in hoc casu ad hoc, quod aliquis intelligitur appellans, oportet quod infra certum tempus viua voce, vel scripto cum debitis circumstantiis vocem appellationis adhibeat. [illegible] modo appellādi à sententia hæreticali Papæ, nihil est in iure statutum. Et ideo eo ipso, quod quis facto ostendit se reprobare sententiam Papæ tanquam hæreticam, facto intelligitur appellare.

CAP. XXVI.

Assignat duas rationes, quare non sit assignatum aliquod speciale statutum in iure de modo appellandi à sententia Papæ hæreticali, & assignantur duæ causæ.

DISCIP. Quare non est aliquod speciale statutum in iure de modo appellandi à sententia Papæ hæreticali. MAG. Huius duæ assignantur causæ. Prima est: quia non est necesse a tali sententia appellare, primo modo vel secundo accepto vocabulo appellationis, eo quod talis sententia in rem iudicatam transire non potest. Secunda, quia leges fiunt ex his, quæ sæpius accidunt. raro autem accidit Papam ferre sententiam hæreticalem. ideo non est necesse de hoc legem statuere.

DISCIP. Leges generaliter factæ sunt de modo appellandi. quare ergo non sunt illæ leges seruandæ, cum quis vult à sententia Papæ hæretici appellare.

MAG. Ad hoc responsum est prius. dictum enim est, quod quia verus Papa non habet superiorem in terris: ideo cum sententiat contra fidem, non est necesse regulas generales de appellationibus datas seruare. hoc enim posset in periculum fidei redundare.

DISCIP. Videtur quod regulæ datæ de appellationibus strictius sunt seruandæ, cum quis vult à Papa appellare, quam si vult ab alio appellare quia maior reuerentia adhibenda est Papæ, quam aliis inferioribus. ergo regulæ quæ possunt derogari honori Papæ, strictissime sunt seruandæ, eo quod nullus debet gaudere maiori priuilegio, quam Papa.

MAG. Respondetur, quod leges canonicæ & ciuiles secundum diuersitatem causarum, personarum, [illegible] & periculi quod imminet, ac etiam circa alias circunstantias sunt magis strictè [illegible] strictè seruandæ, vel penitus non seruandæ. & ideo quia Papa ferens sententiam contra [illegible], grauius peccat quam alius: quia peccatum ex dignitate augetur. facilius est etiam habere [illegible] de inferiori, quam de Papa, si tulerit contra fidem sententiam. maius etiam periculum [illegible] omnibus Christianis ex sententia hæreticali Papæ. ideo si quis voluerit in communi forma [illegible] sententia appellare in fauorem fidei, cui magis fauendum est quam Papæ, minus ar[illegible] formam appellationis, quam si a sententia iudicis inferioris duxerit appellandum. [illegible] fauorem fidei, quantum ad multa, minor reuerentia est exhibenda Papæ, & min[illegible] gaudere. quemadmodum si accusetur, minori priuilegio gaudet, quam nonnu[illegible]les, quia, vt habetur. 2. quæst. 4. c. præsul, præsul non nisi. 72. testibus debet damnari [illegible] priuilegio minime gaudet, teste Gloss. ibidem, quæ ait: nunquid contra Papam du[illegible] testes: quinimo duo sufficiunt, & in hoc est deterioris conditionis: quia ipse sine comparat[illegible] aliorum creatus est. & ideo sine spe veniæ damnandus est, vt diabolus. Ex quibus verbis patet, quod nonnunquam Papa propter crimen ipsius minori priuilegio gaudet, quam inferiores Episcopi. quod præcipue seruandum est, quando ex crimine Papæ maius periculum imminet Christianitati: quod accidit, quando Papa contra fidem profert sententiam.

CAP. XXVII.

In quo ponitur ad longum responsio ad formam quæsiti in 25. capitulo positi.

DISCIP. Applica supradicta ad interrogationem meam, quare supra dicitur, quod à sententia Papæ hæretici non est necesse appellare, seruando formam & puncta, &c. MAG. Ad interrogationem præpositam taliter applicantur: quod videlicet non est necesse appellare à tali sententia Papæ, primo modo & secundo modo accepto vocabulo appellationis. & propter hoc in assertione prædicta est addita modificatio memorata. necesse tamen est appellare tertio modo vel

CAP. XXX.

Ponit responsiones ad rationes 28. capituli probantes, quod necesse sit in forma, quem appellare etiam infra tempus statutum à iure a sententia Papæ hæretici.

Discip. Istę responsiones videntur mihi valde debiles: quas tamen pro nunc nolo amplius pertractare. imo dic quomodo ad rationes in contrarium respondetur. Mag. Ad primam respondetur, quod quando sententia transit in rem iudicatam (nisi fuerit appellatione suspensa) tunc qui a sententia iniqua infra tempus statutum à iure absq; causa rationabili neglexerit appellare, per interpretationem iuris latæ sententiæ parere videtur. sed quando sententia iniqua nullo modo potest transire in rem iudicatam, nec aliquo modo potest firmitatem sententiæ obtinere, ille, qui à tali sententia non appellat, non intelligitur per interpretationem iuris parere eidem. talis est sententia Papæ lata contra fidem: quia nullo modo potest transire in rem iudicatam, nec vnquam potest aliquis per talem sententiam obligari, imo non est necesse appellare: sed sufficit absque verbo appellandi vel facto pro loco & tempore sententiam detestari. & eo ipso intelligitur quis eidē sententiæ dissentire: & talis dissensus loco appellationis est habendus. Ad secundam dicitur, quod remedium appellationis est ad præsidium innocentiæ institutum, quando aliter quam per appellationem non potest innocentia esse tuta. sed quando innocentia potest aliter esse secura, quam per remedium appellationis, non est simpliciter necessaria appellatio. licet nonnunquam possit esse vtilis, etiam licet innocentia possit esse aliter tuta. nunc autem innocentia catholici, contra quē Papa pronunciaret legem Christianam esse falsam, aliter quam per appellationis remedium potest esse tuta: quia de iure talis sententia ipsum nequit aliquo modo ligare. ideo de iure sufficit catholico absq; verbo appellandi talem sententiam verbo vel facto impugnare, & ei nullatenus obedire. Discip. Quid si de facto catholicus non est tutus, nisi appellaret à tali sententia Papæ. Mag. In hoc casu tenetur propter defensionem fidei & suæ innocentiæ appellare, si enim taliter damnatū à Papa alii Christiani nollent defendere, nisi vocem appellationis emitteret, necesse esset quod appellaret, non quod de iure teneatur, sed quia aliter de facto tutus esse non potest. Ad tertiā respondetur, quod si quis debet vti aliquo, vtendum est eo ad illum vsum, ad quē institutum est. medicina enim instituta est ad sanitatem consequendam. & imo qui debet vti medicina, debet vti ipsa ad sanitatem consequendā: non tamen debet quis omni tempore vti medicina intentione sanitatis cōsequendę, quia hoc sæpe esset impedimentum sanitatis, & inductiuum infirmitatis. sic qui debet vti appellatione, debet vti ipsa, vt ab oppressione releuetur, vel ne irrationabiliter opprimatur. non tamen est necesse semper vti appellationis remedio, si alio modo ab oppressione quis valeat releuari, & imo ab iniqua sententia Papæ pronunciantis fidem Christianam esse falsam non est absolute necesse appellare: licet in casu quando oppressus aliter releuari non posset, esset appellare necesse.

CAP. XXXI.

Capitulum 31. probat, quod appellare cuilibet Christiano à Papa sententiam hæreticam proferente licet, quatuor rationibus.

Discip. Postquam asseruisti, quantum volui, an ille, contra quem Papa diffinitiuam fert sententiam, quod lex Christiana est falsa, posset licite appellare à tali iniqua sententia, & ibidem recitasti, quod licet cuilibet Christiano à tali sententia appellare: sed motiua illius assertionis minime adduxisti, ideo rogo vt eandem assertionem fulcire nitaris. Mag. Quod cuilibet Christiano à tali sententia licet appellare, videtur multis modis posse probari. Primo sic: à sententia lata contra alium cuilibet licet appellare, cui per talem sententiam fit præiudicium manifestum, extra de sent. & re iud. cap. cum super. sed per sententiam Papæ (quod lex Christiana est falsa) latam contra aliquem fit cuilibet Christiano præiudicium manifestum quia cum teste apostolo vna sit fides omnium, sententia lata contra fidem est in præiudicium cuiuslibet Christiani: ergo à tali sententia lata contra alium licet Christiano cuilibet appellare.

Discip. Non videtur, quod per talem sententiam aliis præiudicium generetur: quia res inter alios acta, aliis non nocet in multis casibus, secundum quod Gloss. notat *extra de fid. instrum. cap. inter dilectos*. ergo sententia iniqua contra fidem lata contra aliquem, aliis catholicis non nocet: & per consequens non interest eorum à tali sententia appellare.

Mag. Respondetur, quod illa regula, *Res inter alios acta, aliis non nocet*, fallit in multis casibus, secundum quod Gloss. notat, & *de sent. & re iudic. cap. quamuis, nocet enim*, vt ibid. dicit Gloss. *cum causa sunt connexa*, & per consequens multo magis, cum causa est vna & eadem: cuiusmodi est causa fidei, quæ omnibus est communis. & imo cum fides catholica condemnatur, omnibus catholicis præiudicium generatur. quare omnibus licet (si voluerint) à tali sententia appellare. Discip. Alia motiua adducas.

Mag. Secundo sic arguitur. cuilibet licet (appellando & defendendo) iniuriam suam prosequi iniuriam. sed per talem iniquam sententiam Papæ cuilibet catholico fit iniuria. ergo cuilibet licet à tali sententia appellare. Tertio sic vnusquisq; catholicus magis tenetur defendere fidem catholicam, quam filios consanguineos vel parentes, quia fides est illis omnibus præferenda. ergo non minus

 licet

licet appellare, seu prouocare pro fide catholica condemnata, quam pro patente fi[illegible] consanguineo condemnato. Sed mulier, licet non possit pro filio agere, pro filio tamen con[illegible] appellare 2. quæst. 6. cap. non solent, vbi sic dicitur: quod si mulier ex pietate prouocauerit [illegible]dum est hanc audiri debere. vbi dicit Gloss. super verbu pro filio: pro filio condemnato, [illegible] consanguineo possunt appellare alii. ergo multo magis pro fide catholica condemnata, licet [illegible] Christianu catholico appellare seu prouocare.

Quarto sic: non minus licet appellare a sententia inferente iniuriã, quæ maxime est [illegible]licis vindicanda, quam a sententia inferente iniuriam, quæ minus est à catholicis vindicanda. quia appellatio vel est vindicta quædam, vel via quædam ad vindictam [illegible]tendam. sed iniuria illata per sententiam iniquam Papæ diffinitiue pronunciantis legem Christianam esse falsam, est magis vindicanda à catholicis, quam quæcunque iniuria propria alicui illata per sententiam iudicis inferioris. ergo si licet appellare a sententia iudicis inferioris iniqua, qua sententiaret, aliquem esse priuandum bonis suis temporalibus, vel puniendum in persona, multo magis licet cuilibet catholico appellare a sententia Papæ pronunciantis legem Christianam esse falsam. Maior istius rationis apparet. Minor (scilicet quod iniuria illata per talem sententiam Papæ magis vindicanda est, &c.) probatur, quia illa est iniuria Christi & Dei directe. iniuria autem Dei est magis vindicanda quam propria, teste beatu Gregorio, qui, vt habetur 23. quæst. 4. cap. si is, sic ait: Si is qui prælatus est dominico debitori culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit qui debita cœlestis regis & domini sua præsumptione resoluit. ea namque, quæ in nobis committuntur, facile possumus dimittere: ea vero quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec tamen sine pœnitentia possumus relaxare. Et Chrysostomus super Matth. ait: In propriis iniuriis esse quempiam patientem laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Augustin. etiam, vt habetur 23. quæst. 4. cap. si ea, ait: Si ea de quibus vehementer offenditur Deus, insequi vel vlcisci differimus, ad irascendum vtique deitatis patientiam prouocamus. Ex quibus patet, quod iniuria Dei est præcipue & magis, quam propria vindicanda. & ita si licet [illegible] sententia inferioris iudicis inferente iniuriam propriam appellare, multo magis licet [illegible] sententia inferente Deo iniuriam (cuiusmodi est sententia illa Papæ, qua condemnatur fides catholica) appellare.

Cap. XXXII.

Dat tres instantias contra assumpta in ratione quarta capituli præcedentis, vbi etiam notatur quorum intersit iniuriam vindicare.

DISCIP. Hæc vltima ratio tripliciter videtur deficere. Primo: quia auctoritates non loquuntur de omnibus Christianis, sed tantummodo de prælatis, qui debent Dei iniuriam vindicare. Secundo, quia si concluderet, probaretur per illam, quod necesse esset cuilibet catholico a tali sententia appellare, sicut quilibet catholicus tenetur iniuriam Dei vindicare. Tertio, quia ex ipsa sequeretur, quod quilibet criminosus excommunicatus & infamis, potest propriam insequi iniuriam. ergo multo magis iniuriam illatam Deo, si ratio procedit. Hæc sunt, quæ rationem illam impedire videntur. tu autem dic qualiter potest responderi ad ipsa.

MAG. Ad primam istarum posset aliquis dicere, quod superius auctoritates allegatæ insinuant iniuriam esse vindicandam à prælatis. etiam manifestant, quod omnes catholici inquantum licet & expedit pro gradu & officiu vniuscuiusq; debent iniuriæ illatæ Deo occurrere. Et ideo appellare ab iniqua sententia non solum conuenit prælatis, sed etiam subditis. eo enim ipso, quod prælati debent iniuriam Dei vindicare, licebit subditis, sed plus non possunt vel statui eorum non competit à tali sententia appellare, quia minus est appellare, quam vindictam exercere. si ergo prælati debent vindictam exercere in eos, qui iniuriantur Deo, licebit eis à tali sententia appellare. Ad [illegible] secundam dicitur, quod per dictam rationem non probaretur, quod aliquis teneatur à tali [illegible] appellare, nisi quando non potest conuenienter aliter, quam appellãdo, tali iniquæ sententiæ obuiare. & in hoc casu conceditur, quod necesse est a tali sententia appellare. nec intendunt [illegible], qui dicunt non esse necesse appellare à tali sententia iniqua, quod in nullo casu sit necesse appellare: sed non est regulariter necesse appellare ab aliqua sententia iniqua: quia quando regula[illegible] est necesse appellare, hoc est, ne talis sententia transeat in rem iudicatam. ob hanc autem causam non [illegible] est necesse appellare à sententia lata contra fidem. sed ob aliam causam potest alicui incumbere necessitas appellandi: puta si aliter propter maliciam vel negligentiam vel imperitiam aliorum vel ob aliam causam non posset talem sententiam iniquam impugnare. Ad tertiam potest dici, quod si non esset alius, quam criminosus & infamis, qui vellet causam fidei prosequi contra Papam pronunciantem, fidem Christi esse falsam, criminosis & infamibus liceret a tali sententia appellare, & prosequi suam appellationem, essentq; tales audiendi. Idemq; posset dici de ini[illegible]s in fauorem fidei Christianæ. tales tamen ad testificandum non essent aliquatenus admittendi. si autem essent alibi bonæ famæ & non inimici, non essent prædicti audiendi, si à tali sententia appellarent. [illegible] tamen essent audiendi, si propriam prosequerentur iniuriam: quia non essent alii, qui eorum prosequerentur iniuriam.

Cap.

Cap. XXXIII.

In quo ponitur quæstio, si liceat appellare à sententia quacunque Papæ hæretica, ad quam respondetur sub duplici opinione. & secundam prosequitur, scilicet quod ab omni sententia Papæ, qualemcunque hæresim contineat, siue damnatam explicite, siue implicite, licet appellare. & probatur quatuor rationibus.

DISCIP. Satis disputauimus, an licet a sententia Papæ appellare, si diffinitiue pronunciaret contra catholicos fidem Christianam esse falsam. ideo ad interrogationem aliam me conuerto, an à sententia quacunque Papæ qualemcunque hæresim continente liceat appellare. vnde de hoc vnam vel plures narra sententias. MAG. Teneotes, quod nunquam licet appellare a Papa, dicerent, quod nulli liceret a tali sententia appellare. Alii autem dicerent, quod ab omni sententia Papæ (qualemcunque hæresim contineat, siue damnatam explicite, siue solummodo implicite) licet appellare. DISCIP. Pro ista secunda sententia rationes allegare. MAG. Quod a tali sententia liceat appellare, sic probatur. ab omni sententia Papæ licet appellare, quam licitum est impugnare. sed talem sententiam licet impugnare: quia licet omnem hæresim damnatam explicite vel implicite impugnare. ergo a tali sententia licet appellare.

Secundo sic: idem videtur esse in paruis, quod in magnis. *extra de preben. cap. maioribus. & 24. q. vltima c. si* ergo idem iuris est in hæresi quę videtur maxima, & in hæresi quę videtur parua. sed a Papa diffinitiue pronunciante & declarante maximam hæresim esse tenendam (quod fides Christiana videlicet esset falsa) licet appellare. ergo a Papa pronunciante quamcunque hæresim cuicunque catholicæ veritati aduersantem esse tenendam licet appellare. Tertio sic: idem iuris est in parte, quod in toto. ergo idem iuris est de hæresi, quæ partem fidei catholicæ videtur destruere, & de hæresi quæ totam negat catholicam fidem. sed à Papa pronunciante totam fidem Christi esse falsam licet appellare. ergo à Papa pronunciante quamcunque hæresim cuicunque catholicæ veritati aduersantem esse tenendam, licet appellare. Quarto sic: ratio, quare à Papa pronunciante fidem Christianam esse fallam, licet appellare, est, quia talis Papa est hæreticus & destruit catholicam fidem. sed Papa pronuncians diffinitiue quamcunque hæresim esse tenendam, est hæreticus & destruit catholicam fidem. vbi autem est eadem ratio, debet esse idem ius. ergo à Papa quamcunque hæresim pronunciante diffinitiue esse tenendam licet appellare. Pro ista assertione possunt adduci rationes supra c. 18. inductæ: quia illæ probant, quod ab omni Papa hæretico licet appellare. quamuis patentius quodammodo concludant, quod à Papa pronunciante fidem catholicam Christianam esse falsam, licet appellare, &c.

Cap. XXXIV.

Inquirit, si Papa non pronunciaret aliquam hæresim diffinitiue sed tantummodo prædicaret vel doceret publice, vtrum ab ipso liceat appellare. & notatur ibi de hæresi, cuius oppositum tenetur quis explicite vel implicite credere: & hoc in responsione.

DISCIP. Ex prædictis aduerto quod secundum istos non refert ad hoc, quod liceat ab hæretico appellare, an Papa diffinitiue pronunciat fidem Christianam esse falsam, vel quamcunque hæresim, quæ fidei obuiat orthodoxæ; quamuis etiam plures tenerent, talem assertionem fidei catholicæ nullatenus repugnare. MAG. Verum dicis, quia indubitanter tenent, quod cum hæresis quantacunque à Christianis etiam eruditis & in scriptura sacra peritis reputetur catholica, est à quolibet catholico scienti eam veritati contrariari catholicæ impugnanda. & ideo licet omni catholico à Papa pronunciante diffinitiue quamcunque hæresim esse tenendam appellare. DISCIP. Quid si Papa non pronunciat diffinitiue aliquam hæresim esse tenendam, sed publice docet & tenet vel prædicat aliquam hæresim esse tenendam: nunquid appellare licet ab ipso?

MAG. Respondetur, quod appellare licet; qualiter tamen & quando liceat appellare oportet attendere diligenter. aut enim Papa docet, prædicat, dogmatizat, aut asserit hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur explicite tenere, & tunc statim licet appellare non solum à doctrina sua, etiam à docente tanquam hæretico. quia talis Papa sine examinatione maiori est hæreticus reputandus. si enim Papa asserit non esse in diuinis tres personas distinctas, tamē tenetur explicite credere Patrem & Filium & spiritum Sanctū esse distinctas personas; statim Papa censendus est hæreticus. Aut Papa prædicat vel dogmatizat hæresim contrariam veritati, quam non tenetur explicite credere: puta si prædicaret Dauid non fuisse filium Isay, vel Ieroboam non fuisse regem Israel. & tunc non est statim appellandum à Papa. Sed si de assertione oritur scandalum, est subtiliter indagandum, an paratus sit corrigi suam assertionem reuocando. Si autem non est paratus corrigi, tunc licet appellare, impugnando videlicet doctrinam hæreticam & docentem hæresim, si fuerit pertinax deprehensus.

Cap. XXXV.

Capitulum 35. dat unam instantiam probando, quod ab ipso non sit appellandum propter talem dogmatizationem. ad quam etiam respondetur ibidem. ubi etiam notatur, qualis posset esse vel fieri talis appellatio.

Discip. Non videtur, quod in hoc casu sit appellandum à Papa. sed magis videtur, quod accusandus est Papa. nam appellatio seu prouocatio vel fit à iudice, vel à gerente pro iudice, vel extra iudicium, ne aliquid fiat in præiudicium appellantis super eo quod appellat. Sed primo modo non est appellandum à Papa, si doceat aut prædicat hæreticam prauitatem: quia docendo, vel prædicando non tenet locum iudicis, nec se gerit pro iudice, sed se gerit pro doctore, vel prædicatore, vel assertore. Nec secundo modo est in hoc casu appellandum à Papa: quia talis appellatio est respectu alicuius futuri ne fiat, sicut quando aliquis appellat, ne electio aliqua fiat in præiudicium appellantis. talis appellatio respicit electionem futuram, ne videlicet fiat. sed assertio Papę hæretica, quam prædicauit, aut docuit, est præterita. ergo à Papa taliter prædicante non est appellandum secundo modo.

Mag. Dicunt nonnulli, sicut tactum est prius, quod non intendunt loqui de appellatione stricte, secundum quod in iure positiuo accipitur, quando dicunt, quod non licet appellare à Papa docente hæreticam prauitatem: sed intendunt loqui de appellatione largissime, secundum quod omnis impugnatio facto vel verbo Papæ docentis hæreticam prauitatem, potest dici appellatio, & isto modo licet appellare à Papa hæresim prædicante: quia licet cuilibet catholico talem hæresim impugnare, & Papã, si fuerit pertinax, accusare. Discip. Isti loquuntur improprie, cum dicunt quod omnis impugnatio Papæ potest dici appellatio, quia manifestum est, quod omnis accusatio est impugnatio, accusatio autem distinguitur ab appellatione. ergo non omnis impugnatio est appellatio. Mag. Isti, prout dixi, de proprietate locutionis in hac materia non curant. Discip. Quare: Magist. Quia, vt dixi prius, non reputant esse necessarium absolute appellare, quantum est de iure, in quocunque casu ab hæretico Papa vel hæresim prædicante, notando appellationẽ, quando verbum appellandi emittitur. sed si quis voluerit vocare appellationem, omnem impugnationem Papæ hæretici, sic dicunt quod necesse est appellare. si autem dicat quis, quod non sit vtendum appellatione in isto sensu, de verbis contendere nolunt. & imo in hoc sistunt, quod Papa prædicans hæresim prædicto modo est à catholicis impugnandus.

Cap. XXXVI.

in quo proponitur talis quæstio, si Papam hæreticum impugnantes sint a catholicis defendendi, & respondetur sub duplici opinione. Prima probatur in hoc capitulo duabus rationibus. Secunda probatur capitulo 37. huius nouem rationibus.

Discip. Ex præmissis intelligo, quod dicentium, licere catholicis appellare à Papa hæretico. Dicunt quidam, quod non est necesse verbum appellandi emittere, licet aliquando expediat. Quidam vero dicunt, quod hoc est necesse. Primi autem diuersas patiuntur difficultates notabiles propter varias significationes, quas nomini appellationis attribuunt. omnes autem præfati in hoc conueniunt, quod omnem doctrinam Papæ hæreticam licet fidelibus impugnare. imo misso vocabulo appellationis & appellantis, volo in quibusdam interrogationibus, quas tibi de materia præcedenti proponam, vti vocabulo impugnationis & impugnantis. In primis autem interrogo an impugnantes Papam hæreticum sint à catholicis aliis defendendi, etiam contra Papam taliter impugnantes punire volentem.

Magist. Circa hanc interrogationem sunt assertiones contrariæ. vna est, quod impugnantes Papam hæreticum, qui verbum appellandi nequaquam emittunt, non sunt à catholicis defendendi. Alia est contraria, scilicet quod sunt à catholicis defendendi.

Disci. Pro istis assertionibus contrariis rationes libenter audio allegare. Magist. Prima assertio videtur posse probari tali ratione. Maius est defendere impugnantes Papam hæreticum, quam eorum impugnationi differre. sed catholici non tenentur differre impugnationi Papæ hæretici, nisi impugnantes interposuerint appellationem legitimam. ergo nec tenentur taliter impugnantes defendere. Secundo sic: per impugnationem non eximitur impugnans à iurisdictione prælati, quem impugnat, sed propter appellationem legitimam eximitur appellans à iurisdictione prælati à quo appellat. ergo per solam impugnationem Papæ hæretici non eximitur impugnans à iurisdictione Papæ: sed per appellationem Papæ eximitur, catholici autem non debent defendere contra Papam, nisi solos exemptos à iurisdictione Papæ. ergo licet teneantur defendere appellantes, non tamen tenentur defendere impugnantes, qui non appellant.

Cap. XXXVII.

In quo ponitur & probatur secunda opinio.9.rationibus probans, quod impugnantes Papam haereticum debitis circumstantiis, licet non appellent, sunt a catholicis defendendi.

DISCIP. Sufficiant istae allegationes pro assertione praedicta. ideo pro contraria allegare conare. MAGIST. Quod omnes impugnantes Papam haereticum circumstantiis debitis, licet non appellent, sint à catholicis defendendi, videtur multis rationibus posse probari. Est autem prima ratio talis. qui secrete & rite legitime causam omnium fidelium prosequuntur, sunt ab omnibus fidelibus defendendi. qui enim negocium alicuius gerit vtiliter, auxilium & fauorem ab eo meretur: aliter eum erit ingratus & nequam, non reddens bonum pro bono. Sed impugnantes Papam haereticum, causam omnium fidelium prosequuntur: quia causa fidei est causa omnium catholicorum ergo sunt ab omnibus catholicis defendendi. Secundo sic: magis tenentur catholici & fideles defendere prosequentes causam fidei, quę est causa omnium, quam teneatur Papa defendere illos, qui causas proprias prosequuntur. sed Papa debet defendere illos, qui causas proprias prosequuntur, teste Zepherino Papa, qui, vt habetur. 2.q.6.c.*ad Romanam*, sic: *ad Romanam Ecclesiam maxime ab oppressu est appellandum & concurrendum quasi ad matrem, vt eius vberibus nutriantur, & auctoritate defendantur, & a suis oppressionib. releuentur.* ergo multo magis impugnantes Papam haereticum, ad quoscunq; concurrerint orthodoxos, sunt ab eis defendendi. Tertio sic: magis sunt defendendi à catholicis impugnantes haereticam prauitatem (ne propter impugnationem huiusmodi patiātur) quam sint socii à sociis. sed socius socium debet defendere, teste Ambrosio, qui in libro *de officiis*, vt legitur 23.q.3. c. *non inferenda*, ait: *qui non repellit à socio iniuriam (si potest) tam est in vitio quam ille qui facit.* Ex quibus verbis colligitur, quod socius socium debet contra iniuriantē defendere. ergo multo magis catholici debent impugnantes haereticam prauitatem (ne propter impugnationem huiusmodi iniuriam patiantur) defendere. Quarto sic: non minus tenentur catholici defendere impugnantes haereticam prauitatem, quam Ecclesia teneatur defendere sceleratos & impios, qui ad eam confugiunt, cum boni magis defendendi sunt quam mali. sed Ecclesia tenetur defendere malos fugientes ad ipsam, 17 q.4 c. *frater vester*. & c. *sicut*. Et in multis aliis decretis sanctorum patrum idem habetur. ergo multo magis catholici tenentur defendere impugnantes haereticam prauitatem.

DISCIP. Quod Ecclesia defendat malos fugientes ad ipsam, est ex priuilegio speciali, quale non habent impugnantes haereticam prauitatem. MAG. Haec responsio impugnatur, quia vbi est eadem ratio, debet esse idem ius. sed ratio, quare Ecclesia defendit malos fugientes ad ipsam, est vt honor Ecclesiae conseruetur. 17.q 4 c. *reum*. honor autem Ecclesiae, & vtilitas omnium catholicorum, & etiam Dei magis conseruatur per defensionem impugnantium haereticam prauitatē, quam per defensionem malorum quantumcunq; ad Ecclesiam cōfugerint. ergo magis defendendi sunt, quam tales mali praedicti. DISCIP. Alias rationes adducas. MAG. Quinto videtur probari posse eadem assertio sic. fides catholica magis defendēda est, quam patria. vnusquisq; autem debet defendere patriam, iuxta illud Catonis: Pugna pro patria, &c. cui Ambrosius concordat primo de officiis, qui, vt legitur 23. quaest. tertia, cap. *fortitudo*. ait: Fortitudo, quę bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronib. socios, plena iusticia est. ergo multo magis fides catholica est ab omnibus catholicis defendenda. non autem defenditur fides, nisi defendentur impugnantes haereticam prauitatem. ergo omnes catholici pro loco & tempore impugnantes haereticam prauitatem debent defendere. Sexto sic: hoc debet quilibet catholicus impugnantibus Papam haereticum facere, sine quo dilectio Dei & proximi non habetur. sed absque defensione impugnantium Papam haereticum dilectio Dei & proximi non habetur. quod non dilectio Dei, patet: quia quod non fit impugnantibus Papam haereticum propter Deum, non fit Deo, iuxta illud Christi Matth. 25. Quam diu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. vbi Christus asserit manifeste, quod opera misericordiae, quae non fiunt suis fidelibus, intelliguntur non fieri sibi: propter quarum omissionem impii deputabuntur aeternis suppliciis. ergo defensio, quae non exhibetur impugnantibus Papam haereticum, intelligitur non exhiberi Deo. qui autem non exhibet defensionem debitam honori diuino, Deum non diligit. ergo qui non defendit impugnantes haereticam prauitatem, caret dilectione diuina. nec etiam habetur dilectio proximi, si impugnantes haereticam prauitatem minime defenduntur: quia qui proximo in sua necessitate non subuenit, charitatem proximi minime habet. impugnantes autem Papam haereticum, maxime indigent defensione. ergo qui eos negligunt defendere, charitatem ad ipsos [illegible] minus habent.

Septimo sic arguitur. non defendere Christum, & non defendere discipulos Christi veritatem catholicam [illegible] nunciantes, ad idem genus criminis pertinet: sic spernere Christum & spernere discipulos Christi. sed spernere Christum & spernere discipulos Christi ad culpam spectat consimilem, pro Christo testante, qui, vt habetur Lucae 10. dixit discipulis suis: Qui vos spernit, me spernit. hoc etiam patet: quia non defendere alium est quidam modus specialis contemnendi. qui enim non defendit, spernit. non defendere enim, quem quis potest, ex contemptu procedit, sicut defendere ex amore procedit. sed omnes catholici Christum debent defen-

[illegible] stante Augusto [illegible] ad [illegible] tem, non defendit. qui [illegible] betur 23. [illegible] [illegible] facere, qui per [illegible] principibus [illegible] catholica [illegible] non [illegible] Papam hæreticum [illegible] quia [illegible] ab omnibus catholicis defen[illegible]

O[illegible] fer[illegible] alicuius compatitur, subuenit sibi, & def[illegible] cum cum po[illegible] verum corporis Christi [illegible] patitur alicui membro in per[illegible] [illegible] iuxta Apostolum, quod si [illegible] patitur vnum [illegible] corporis [illegible] omnia membra, 1. ad Corinth. [illegible] ergo si aliqui pat[illegible] propter impu[illegible] veritatis, omnia membra sana eo potius Christi [illegible] compatiuntur ei[illegible] per [illegible] subueniunt, & ipsos defendunt, si possunt.

N[illegible] :Opera misericordiæ sunt omnibus impendenda. ergo defensio (cum sit opus [illegible] est omnibus impendenda. & per consequens defensio impugnantibus Papam h[illegible] cum est præstanda.

Cap. XXXVIII.

Ponit quatuor instantias contra rationem nonam capituli immediate præcedentis, [illegible] ferentis, quod opera misericordiæ omnibus sint impendenda, quæ soluuntur capitulo immediate sequenti.

DIscip. Per istam rationem probaretur, quod impugnantes catholicam fidem vel v[illegible] essent a catholicis defendendi, quia opera misericordiæ non solum bonis, sed et[illegible] potest catholicos exhibere. cum ergo defensio sit opus misericordiæ, oporteret catholicos [illegible] te hæreticos veritatem catholicam impugnantes. Item, opera misericordiæ [illegible] sub præcepto [illegible] enim qui non daret eleemosynam, aut non redimeret [illegible] tali [illegible] si ergo defensio est opus misericordiæ: catholici ad talem defensionem de necessi[illegible] minime astringuntur. Amplius, sicut punire delinquentes pertinet solummodo ad [illegible] lares vel ecclesiasticos: ita defendere bonos ad superiores & potestates publicas no[illegible] ergo non ad omnes catholicos pertinet defendere Papam hæreticum.

Rursus, oppressorum defensio exhibetur, cum illatæ vel inferendæ iniuriæ p[illegible] iurias propulsare ad viros perfectos minime pertinet: tum quia prima ve[illegible] Ego autem dico vobis non resistere malo: tum quia armis iniuria propul[illegible] [illegible] sicut [illegible] non licet arma mouere. ergo saltem ad viros perfectos minime [illegible] gnantes Papam hæreticum defendere. Ista sunt, quæ rationem factam de operibus [illegible] nonnullas alias (vt mihi videtur) impediunt. [illegible] ideo quomodo responde[illegible] ad ea [illegible] fure.

Cap. XXXIX.

Ponit responsiones ad obiectiones præcedentis capituli, vbi etiam ponuntur 3. [illegible] da, & quomodo malis impendenda sunt opera misericordiæ, & qui & quando teneantur homines ad opera misericordiæ.

MAgist. Dicunt nonnulli, quod istæ obiectiones tuam insipien[illegible] [illegible] non [illegible] assertionem prædictam, ostendunt. Ad cuius euidentiam [illegible] tanda, qu[illegible] [illegible]mum est: quod sicut diuersa sunt opera iustitiæ, quorum quæ[illegible] d[illegible] possunt congrue conuenire: sicut cum subditus siue præpo[illegible] be[illegible] iustitiæ restituere habet, nisi ex causa rationali excusetur. Quædam [illegible] pera [illegible] quæ non conueniunt omnibus, sed solum præpositis: sicut iudicare [illegible] pet[illegible] periori. Sic sunt quædam opera misericordiæ & beneficientiæ, quæ omn[illegible] tere po[illegible] sicut orare, intercedere pro aliquo, & nonnulla alia. quædam vero sunt [illegible] quæ non omnibus competere debent, cuiusmodi est opus nonnunquam [illegible] dere. Se[illegible] do dicunt [illegible] notan[illegible] dum, quod licet præcepta affirmatiua obligent [illegible] pro semper, & ideo [illegible] per teman[illegible] quilibet obligatus ad opera miser[illegible] quæ [illegible] tu[illegible] exhibenda; non tamen tenetur quilibet talia opera misericordiæ [illegible] ex[illegible] loco & tempore opportunis aliis circum[illegible] debite obseru[illegible] [illegible] ndum, quod mul[illegible] odis potest quis def[illegible] dere. vno mod[illegible] armis [illegible] alio [illegible] verbis pro alio allegando vel impugnare [illegible] lentes ve[illegible] bis [illegible] [illegible] to [illegible] seu aliis quibuscu[illegible] que a violentia reprehendendo: al[illegible] proden[illegible] aut in domum vel locum tutum recipiendo: aliisq; [illegible] enarrare [illegible] conuenit [illegible] os defendere. Discip. Narra, quomodo ad [illegible] bilia respo[illegible] detur. Mag. Ad primam dicunt, quod quamuis inte[illegible] opo[illegible]

misericordiæ exhibere; non tamen opera omnia misericordiæ sunt omnibus malis & impiis exhibenda. intercedere enim apud iudicem pro puniendis reis, est opus misericordiæ: & tamen pro sceleratis incorrigibilib. liberandis nullus intercedere debet. 23. q. 4. c. est iniusta. & ideo licet hæreticis impugnantibus catholicam veritatem sint quædam opera misericordiæ impendenda, defensio tamen, quę in fauorem hæreticæ prauitatis, vel in præiudicium fidei Christianæ potest aliqualiter redundare, est omnino substrahenda: quæ tamen catholicis Papam hæreticum impugnantibus in fauorem fidei orthodoxæ à fidelibus est præbenda. Ad secundam potest dici, quod omnia opera misericordiæ pro aliquo tempore cadunt sub præcepto. quemadmodum amor proximi, ex quo omnia opera misericordiæ procedere debent, cadit sub præcepto. & ideo defensio impugnantium Papam hæreticum circumstantiis debitis obseruatis, cadit sub præcepto, licet tale præceptum nō intelligitur pro omni tempore obligare. DISCIP. Pro quo tempore secundum istos obligat hoc præceptum? MAG. Respondetur, quod sicut dare eleemosynam tenetur de necessitate ille, qui potest, cum ex parte indigentis apparet euidens & vrgens necessitas, nec scit alium, quem probabiliter credit velle & posse necessitatē habenti iuxta indigentiam subuenire: sic tunc tenetur quilibet, qui potest modo defensionis sibi congruo & possibili impugnantes Papam hæreticum defendere, quando tali defensione necessario indigent, nec apparet alius, qui eis velit & possit tuitionem impendere. sicut etiam quando imminet periculum fidei, essent prælati à subditis arguendi, & fides catholica esset fideliter confitenda. sic quando ex omissione defensionis impugnantium Papam hæreticum, periculum fidei immineret, vel subtraheretur honor Dei, essent impugnantes Papam hæreticum ab omnibus, qui possunt, si non appareret alius, qui eos protegeret, defendendi. & quicunque eis in aliquo casu, videlicet prædictorum, defensionem debitam denegaret in peccatum mortale, & fautoriam prauitatis hæreticæ laberetur, nec possent aliqui, nisi per solam impotentiam, excusari.

DISCIP. De ista in septimo huius inquiram. ideo refer, quomodo ad aliam instantiam respondetur.

MAG. Ad illam instantiam respondetur seu dicitur, quod aliquod genus defensionis solummodo pertinet ad iurisdictionem habentes; quemadmodum ad eosdem pertinet tantummodo regulariter petere, plectere delinquentes: sed præter talem defensionem, sicut dictum est in tertio notabili suprascripto, sunt multi alii modi defendendi Papam hæreticum impugnantes, qui aliis à iudicibus competere possunt. sæpe enim aliqui à violentiis aliorum solum precibus defenduntur. vnde de tali modo defensionis habetur dist. 87. c. eos, vbi sic legitur: eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportet, sed loci sancti reuerentia & intercessione defendi. Ex quibus verbis colligitur, quod nonnunquam eo ipso, quod aliqui non traduntur, vel pro eis interceditur, defenduntur. multis etiam aliis modis potest quis defendi, qui non solum ad iurisdictionem habentes, sed etiam ad quoscunque alios pertinere noscuntur. possunt ergo catholici nullam iurisdictionem habentes, & etiam maiores multis modis defendere Papam hæreticum impugnantes. quia interdum non tradendo, occultando ab eorum persecutione verbis molestantes multifariis reuocando, & aliis modis quos longum esset enarrare. Et per idem respondetur ad quartam: quia præter defensionem, quæ fit armis, multi sunt alii modi defendendi impugnantes prædictos. cum vero accipis, quod iniuriam propulsare ad viros perfectos minime pertinet: negatur de multis modis iniuriam propulsandi. & cum allegas auctoritatem Christi, respondetur secundum August. super Ioan. vt legitur 23. q. 1. c. paratus, quod dictum Christi præceptum magis est ad præparationem cordis, quam ad opus. cum autem dicis, quod armis iniuria propulsatur, verum dicis: sed præter istum modum propulsandi iniuriam sunt multi alii, viris perfectis & clericis congruentes.

CAP. XL.

In quo assignatur alia ratio, quæ est 10. pro opinione secunda cap. 37. recitata, probans quod quilibet catholicus taliter impugnantes teneatur de necessitate salutis defendere modo sibi possibili, & ista ratio sumitur ex his, quæ dicta sunt in capitulo 39. vbi respondebatur ad obiectiones per tria notanda, & alia ibidem dicta.

DISCIP. Considero ex prædictis, quod isti largissime nomine defensionis vtuntur, cum dicunt, quod impugnantes Papam hæreticum sunt à catholicis defendendi. & ideo magis quam prius assertionem prædictam intelligo. adhuc tamen vellem scire, si amplius, quam prius, sæpe dicta assertio explicatur.

MAGIST. Videtur quod vltimate sic valeat explicari: quilibet catholicus & fidelis impugnantes zelo fidei orthodoxæ Papam hæreticum, cum euidenter indigēt, & necessario vel periculum immineret fidei Christianæ, tenetur necessitate salutis modo sibi possibili & congruenti defendere, si alius non apparet in promptu, quem probabiliter credat velle vel posse taliter impugnantes Papam hæreticum defensare.

DISCIP. Quid si quis credat tales ex rancore & odio, aut aliis ex mala radice Papam hæreticū mala intentione impugnare, nunquid tenetur eos prædicto modo defendere? MAG. nullus debet præsumere talem Papam hæreticum mala intentione impugnare, nisi sibi constet legitime

& non

& non ex leui iudicio. Si tamen constaret sibi, quod ex mala intentione hæreticum Papam impugnarent, eos deberet defendere, ne propter impugnationem prauitatis hæreticæ patere otu... maxime si ex omissione defensionis ipsorum periculum fidei videtur imminere. quia in hoc magis veritas defenditur catholica, quam prauitatem hæreticam impugnantes. ad veritatem autem catholicam defendendam vniuersi catholici sunt astricti.

Discip. De quo periculo fidei imminenti intelligitur dicta assertio, cum dicit, quod taliter impugnantes Papam hæreticum sunt tuendi, quando periculum fidei imminet.

Magist. Respondetur quod intelligitur de periculo fidei in vna regione vel regno: imo etiam vni soli homini imminenti, quia si aliquis probabiliter æstimaret, quod vnum regnum vel regio aut ciuitas, vel etiam vnus homo auerteretur à fide, vel faueret hæreticæ prauitati, nisi taliter impugnantes Papam hæreticum defenderet, ipsos non tuendo (si posset) mortaliter peccaret.

Cap. XXXXI.

In quo assignantur tres aliæ rationes idem quod prius probantes: & sic in numero habentur rationes 14. probantes quod impugnantes Papam hæreticum, etiam si non appellent, catholici tales defendere tenentur.

Discip. Assertionem prædictam (vt æstimo) clare intelligo: quamuis non sit mihi demonstratum, quod contineat veritatem, pro qua adhuc allegare coneris, vt sciam fundamenta, quibus frater Michael & sui sequaces probare nituntur, quod sunt à catholicis contra summum Pontificem defendendi. Mag. Assertio memorata vndecimo tali ratione videtur posse probari. Illud, sine quo periclitaretur tam fides catholica quam humana societas, magis est à catholicis impendendum pro fide catholica conseruanda, quam pro societate humana conseruanda: eo quod quilibet catholicus magis zelare tenetur pro fide, quam pro societate humana. absque mutua autem defensione periclitatur tam catholica fides, quam humana societas. pro humana autem societate conseruanda Christiani auxilium mutuum sibi debent impendere: quia quemadmodum, veritate restante, vt habetur Matth. 12. omne regnum diuisum desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se non stabit: sic omnis societas per mutuam defensionem minime colligata non stabit. quod veritas ipsa prius insinuare videtur aperte, cum dicit: qui autem non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, dispergit. Ex quibus verbis colligitur, quod qui non est cum aliquo, ipsum modo conuenienti & possibili defendendo contra ipsum esse dignoscitur. Ex quo sequitur, quod talis societas minime stabit. & ita pro humana societate seruanda debet vnus alteri defensionem impendere. ergo multo magis pro seruanda fide catholica debet vnusquisque al... defensionem & tuitionem (cum potest) impendere. Ex quo infertur, quod impugnantibus Papam hæreticum est defensio adhibenda.

Duodecima ratio talis est: qui debet alteri auxilium & consilium in aliqua causa impendere, debet eidem defensionem congruam exhibere. catholicus autem debet impugnantibus Papam hæreticum auxilium & consilium impendere. aliter enim zelator fidei catholicæ nequaqua... existeret. ergo debet eis defensionem etiam impendere.

Tredecima ratio talis est: quilibet tenetur defendere, si potest, patientem quamcunque iniuriam. ergo multo magis quilibet tenetur defendere, si potest, patientem iniuriam propter iusticiam: quia defendendo fidem catholicam Papã hæreticũ nititur impugnare. consequẽtia est manifesta & euidens: quia patiens iniuriam est maxime defendendus, si propter iusticiam & fidem catholicam iniuriam noscitur suscipere. Antecedens autem auctoribus sanctorum patrum videtur aperte probari. ait enim Simachus Papa, vt habetur di. 83. c. presbyter: mortem enim languentib⁹ probatur infligere, qui hanc (cum possit) non excludit. & per consequens iniuriam videtur inferre, qui hanc (cum possit) non excludit. nullus autem debet iniuriam inferre. ergo quilibet tenetur iniuriam patientem (cum possit) defendere. Item Ambros. in lib. de officiis, & ponitur d. 86. c. Pasce, ait: *quisquis enim pascendo hominem potes seruare: si non paueris, fame occidisti.* Ex quibus verbis colligitur, quod ille dicitur occidere alium, qui sustentationem (cum possit) non exhibet corporalem. ergo similiter ille intelligitur iniuriam irrogare, qui cum potest iniuriam non excludit. & ita quilibet, si potest, debet defendere iniuriam patientem. Item Innoc. tertius, vt habetur extra, de sent. excom. quantæ, asserit manifeste, quod facientes & consentientes pari pœna plectendos catholica condemnat auctoritas, eos delinquentibus fauere interpretans. qui cum possunt, manifesto facinori desinunt obuiare. Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui primum ab inferenda iniuria non defendit, cum potest, est pari pœna cum iniuriante plectendus. & ita quilibet, cum potest, patienti iniuriam debet defensionem impendere.

Cap.

Cap. XLII.

Ponit unam euasionem, videlicet quod talis defensio non spectat nisi ad illos qui habent iurisdictionem super iniuriantes. & hoc probatur auctoritatibus & rationibus. vbi etiam probatur, quod socius socium defendere non debet, & per consequens non tenetur. cuius oppositum probatur capitulo immediate sequenti. & ad has auctoritates & rationes respondetur infra c. 44. huius.

DISCIP. Auctoritates prædictæ de solis iudicibus vel prælatis habentibus super alios potestatem intelligi debent: non autem de illis, qui potestatem vel iurisdictionem super iniuriantes nullam habent. Quod pluribus modis videtur posse probari. Primo autem auctoritate beati Augustin. quæ ponitur 23. quæst. 4. cap. forte, ostenditur. ait enim: Forte in populo Dei stat iuxta te auarus, raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, & fidelis est, vel fidelis potius vocatur. non eum potes de Ecclesia pellere: non habes aliquem aditum castigando vel corrigendo ipsum corrigere. accessurus est tecum ad altare, noli timere. & infra eodem. c. si iudex es, si iudicandi potestatem accepisti, ecclesiastica regula si apud te accusatur, si veris documentis testibusque conuincitur, coherce, corripe, excommunica, & degrada. Ex quibus verbis datur intelligi, quod non ad socios, sed ad prælatos spectat corrigere delinquentes: & per consequens non ad socios, sed ad prælatos spectat defendere passos iniurias. quia cuius est defendere patientem iniuriam, eius est reprimere: & per consequens plectere iniuriam inferentem.

Secundo probatur idem sic: si socius tenetur defendere socium, videns aliquem verberare clericum, & non defendens ipsum, sententiam excommunicationis incurrit, iuxta auctoritatem Innocentii tertii allegatam superius. sed hoc est inconueniens, sicut Gloss. ibidem ratione tali probat: nullus excommunicatur ex facto alterius, nisi participando in locutione, vel oratione, aut in crimine fuerit ei compar; vel eius mandato obediendo, vel auctoritate prædicando. supra cap. mulieres. sed hic nullo tali modo participat. ergo non est excommunicatus. & per consequens socius non tenetur defendere socium.

Tertio probatur idem ratione, quam innuit Gloss. vbi supra. & eandem tangit Gloss. 23. quæst. 3. cap. non inferenda. quæ potest sic formari. nullus tenetur ad id, pro quo potest ex pacto recipere pecuniam: quia illud, ad quod quis de necessitate absque omni pacto tenetur, debet gratis impendere. sed pro defensione socii socius licite recipit pecuniam; nec receptam pecuniam tenetur restituere. ergo socius non tenetur de necessitate socium absque pacto defendere.

Quarto probatur idem sic: non magis tenetur socius socium de necessitate defendere, quam tenetur medicus periclitantem infirmum gratis curare. sed medicus non tenetur gratis infirmum curare, quia de suo non tenetur quis ferre beneficium. 10. quæst. 2. precarie. ergo nec socius tenetur gratis socium defendere.

Quinto sic: defensio socii est quædam militia vel aliquid simile militiæ. sed nemo tenetur suis stipendiis militare, teste Apostolo 1. ad Corinth. 9. qui ait: quis militat suis stipendiis? quasi diceret, nullus. ergo nemo tenetur alium gratis defendere.

Sexto sic: defendere socium est benefacere. sed nemo tenetur alii benefacere gratis: quia per leges nemo cogitur benefacere, sed malefacere prohibetur, vt testatur August. contra Pelagium, & ponitur 22. quæst. 5. ad fidem. ergo nemo tenetur socium gratis defendere. Ex quo sequitur, quod non tenentur omnes catholici impugnantes Papam hæreticum defendere. DISCIP. Porro quia, vt æstimo, Frater. MAGIST. Et adhærentes sibi illos, qui ipsos contra summum Pontificem non defendunt, reprehensibiles arbitrantur, putantes quod non solum pro causa fidei patientes, sed etiam alii pro leuioribus causis sustinentes persecutiones & iniurias non tantum à prælatis, sed etiam à sociis & aliis sunt pro viribus defendendi: pero quod assertionem prædictam, quod socius videlicet tenetur defendere socium, allegationibus quantum potes fortioribus munire coneris, & quomodo ad rationes in contrarium, quas adduxisti, frater.

MAG. Et sui respondeant, studeas propalare, vt per huiusmodi impugnationes, quibus prædicti frater. MAG. Et sui, dominum summum Pontificem & sibi adhærentes impugnare conantur, magis profunde intelligam, & quomodo debent reprobari & refelli, euidentius aduertam.

Cap. XLIII.

In quo probatur oppositum, quod socius socium defendere debet auctoritatibus plurimis & sex rationibus & exemplis quinque.

MAGIST. Nequaquam decipetis existimando, quod frater MAG. & adhærentes sui valde reprehensibiles nonnullos reputant Christianos, & à peccato mortali nullatenus excusandos: pro eo quod eis defensionem contra dominum Innoc. non impendunt, dicentes, quod quilibet (cum potest) modo congruenti & sibi compossibili tenetur socium iniuriam patientem defendere

& à periculo liberare. Ex quo moliuntur inferre, quod cum ipsi propter iustitiam & fidem catholicam persecutiones grauissimas patiantur, sunt à catholicis defendendi, & à periculis liberandi.

Quod autem socius socium iniuriam patientem (cum potest) modo sibi congruenti & possibili teneatur etiam gratis defendere, auctoritatibus, rationib. & exemplis videtur posse probari. Hoc enim Ambrosius, vt allegatum est superius, notabiliter & sententialiter videtur asserere, dicens: qui enim non repellit à socio iniuriam (si potest) tantum est in vitio quantum ille, qui facit. Ex quibus verbis colligitur, quod qui non defendit socium, culpam incurrit.

MAG. Istam Gloss. exponam, quia repellere iniuriam est defendere reputandum.

DISCIP. Ad hoc respondet Gloss. ibidem dicens: si potest, id est, si est in potestate positus. ex quibus verbis Gloss. datur intelligi, quod Ambrosius loquitur de prælatis.

MAG. Glossa super illam expositionem hoc non asserit; sed tantummodo recitat, quod in fine illius notulæ reprobare videtur, dicens: sed istis asserentibus expositionē prædictā obuiat infra eodem. cap. vlt. ex quo capitulo colligitur euidenter, quod turba Iudæorum, quæ non defendit Christum contra principes ipsum volentes occidere, nequaquam fuit immunis à scelere. ex quo sequitur, quod non solum prælati, sed etiam plebeii tenentur defendere Christum contra Prælatos eorum: & ita socius etiam tenetur defendere socium. Quod etiam illa expositio corrumpat textum, patet aperte, cum loquitur expresse de illo, qui à socio iniuriam non repellit. DISCIP. Ad idem plures auctoritates adducas. MAG. Hoc idem Ambrosius, vt superius est adductum, asserit manifeste: quia dicit, quod tueri à latronibus socios plena iustitia est. opus autem iustitiæ tenetur quilibet exercere. ergo de necessitate iustitiæ sunt socii defendendi. Item, idem habetur dist. 86. c. non satis, loquens qualiter opus misericordiæ tenetur proximo impendere, qualis est non solum prælatus, sed etiam subditus, ait: si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat quam vita morituri, non est leue peccatum. Ex quibus verbis colligitur, quod debet quis socium à morte redimere: & per consequens eadem ratione tenetur eum, si potest, defendere. Item ista videtur esse Salomonis, qui in prouerbiis secundum Hier & in prologo paruulum carissimum docens: & per consequens non ad prælatum, sed ad alium sermonem dirigens, ait: erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non cesses. Ex quibus verbis colligitur, quod non solum prælati, sed etiam alii persecutiones & iniurias patientes defendere tenentur. DISCIP. Sufficiunt ad præsens auctoritates istæ pro assertione prædicta: ideo rationes inducas.

MAG. Prima ratio talis est: Qui debent sibi mutuum iuuamen, auxilium & fauorem impendere, & sibi mutuam defensionem tenentur impendere. omnes autem Christiani siue catholici sibi debent mutuum auxilium, consilium & fauorem impendere. Tum, quia omnes catholici sunt membra vnius corporis. membra autem pro se inuicem sollicita sunt. 1. Corinth. 12. Tum quia Episcopi, quorum vnus est prælatus alterius, auxilium mutuum sibi debent impendere, teste Innocent. secundo, qui, vt dicitur. &c. di. c. præcipimus, ait: Præcipimus vt Episcopi ad solum Deum & salutem populi habentes respectum illum omni tepiditate semota ad pacem firmiter tenendam mutuum consilium sibi & auxilium præbeant: nec hoc alicuius amore vel odio permittant. quod si quis in hoc opere Dei tepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat. Cui etiam concordat Alexand. Papa, qui, vt legitur 3. quæst. 1. c. nulli, ait: Qui autem ex nostro fuerit collegio & ab auxilio vestro se subtraxerit, magis schismaticus quā sacerdos esse probatur. Ecce, inquit, Propheta, ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum. illi vero non habitant in vnum, qui à fratrum se solatio subtrahunt. Ex quibus verbis datur intelligi, quod Episcopi & sacerdotes, quorum etiam vnus alteri minime est subiectus, auxilium sibi mutuum debent impendere & per consequens sibi debent defensionem mutuam congruentem præstare. Ex quo sequitur, quod socius socium debet defendere. Secunda ratio talis est: Magis tenetur socius socium (à suo non inferiori patientem iniuste) defendere, quam viri ecclesiastici teneantur defendere sceleratos, qui eis minime sunt subiecti. sed viri ecclesiastici sceleratos & impios ad ecclesiam fugientes, licet eis nullatenus sint subiecti, defendere tenentur. ergo multo magis socius socium innocentem debet defendere. minor probatur auctoritate Gregor. qui vt habetur 23. quæst. 5. cap. reos, ait: Reos sanguinis defendat ecclesia. vbi dicit Gloss. omnes fugientes ad ecclesiam tenetur defendere, vt 17. quæst. 4. reum. & hoc est verum, siue sint rei siue non.

DISCIP. Hoc dicit Greg. quia viri ecclesiastici ecclesiam defendere tenentur, & ideo tenentur prohibere ne fugientibus ad ecclesiam violentia fiat. MAGIST. Tu aliam causam assignas, quam Gregorius, quare rei sunt ab Ecclesia defendendi. nam Gregorius causam assignat sui dicti, cum immediate post verba prædicta subiungit, ne effusionis sanguinis fiat particeps. Ex quibus verbis colligitur, quod ideo viri ecclesiastici debent defendere reos ad Ecclesiam fugientes, ne homicidii fiant participes. Quia qui non resistit, cum potest, consentit, iuxta sanctorum patrum sententias. ergo consimiliter qui non defendit socium iniuriam patientem, cum possit, iniuriæ crimen incurrit. Vnde ex hoc tertia ratio formatur. Quilibet catholicus ad hoc tenetur, sine quo etiam in crimine participat criminoso. sed qui non defendit (cum potest) socium iniuriam patientem, participat in crimine iniuriam inferentis. ergo socius socium (cum potest) tenetur defendere. maior est manifesta. minor auctoritatibus sanctorum

patrum

patrum ostendi videtur. ait enim Eleutherius Papa, vt habetur 2. quæst. 7. cap. negligentia: Negligentia cum possis perturbare peruersos, nihil est aliud quam fauere. nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. eadem sententia verbaliter ponitur dist. 83. cap. error. & 23. quæst. tertia, cap. qui potest, ponitur sub his verbis: qui potest obuiare & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud quam fauere impietati eorum. nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Ex quibus verbis colligitur, quod qui non resistit iniuriam facienti, eidem communicat in crimine atq; fauet.

DISCIP. Verba quæ allegasti, de prælatis tantummodo debent intelligi, secundum quod notat Gloss. 2. quæst. 7. negligentia.

MAGIST. Hæc responsio dupliciter impugnatur. Primo quia Gloss. hoc non asserit, sed tantummodo dicit, quod ista videtur de prælatis tantum loqui. Secundo quia perturbare peruersos contingit dupliciter. Vno modo ipsos pro sua peruersitate pœna congrua puniendo. & sic perturbare peruersos regulariter solummodo pertinet ad iudices vel prælatos. Alio modo exhortatione malum reprobando, & illo modo saltem eis expedit verbis monitoriis resistendo. & istud spectat ad omnes, Gloss. ibidem aperte insinuante, quod quilibet tenetur perturbare, id est, prohibere & remouere à malo: & hoc cum commode illud facere potest. aliter enim peccat, qui sic non prohibet. & subdit, secundum hoc quilibet tenetur prohibere iniuriam à proximo. & per consequens proximum saltem verbis (si potest) defendere debet, licet non sit prælatus ipsius.

Quarta ratio est hæc. ille tenetur (si potest) defendere socium iniuriam patientem, qui tenetur corrigere & corripere iniuriam inferentem. nam corrigendo iniuriari volentem defendit, quantum in se est, ipsum qui esset passurus iniuriam. sed alii, quam iudices vel prælati (si possunt) tenentur corrigere iniuriari volentem. ergo si commode possunt, debent defendere alium, qui est passurus iniuriam. maior euidens esse videtur primo auctoritate beati Augustin. qui li. de verbis domini, & ponitur 23. quæst. 4. cap. primo tolerandi quidam sunt mali; nec corporaliter ab eis recedatur, sed spiritualiter, spiritualiter autem exire est facere quod pertinet ad correptionem malorum. quantum licet pro gradu cuiuslibet salua pace. vbi dicit Gloss. super verbo pro gradu, id est pro dignitate & officio cuiuscunque. alio tantum modo debent prælati corrigere delinquentes: alio modo socii. prælatus corrigit increpando, verberando, vt infra c. quæst. c. forte. socius vero monendo & reprobando factum. Ex quibus verbis datur intelligi, quod non solum prælati, sed etiam alii tenentur corrigere delinquentes & iniurias aliis facientes. quod etiam idem August. vt habetur 23 quæst. 5. cap. non putes, sentire videtur. ait enim: non putes te tunc amare seruum tuum, quando eum non cædis. & infra: aut tunc amare vicinum tuum, quando non corrigis eum; non est ista charitas, sed languor. Ex quibus verbis habetur, quod vicinum vicinus tenetur corrigere. Item Anacletus, vt habetur 24. quæst. 3. c. tam sacerdotes, ait: tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes summam debent habere curam de his qui pereunt. ergo ad omnes spectat corrigere iniuriam inferentes.

DISCIP. Scis quia multi istis diebus tenent doctrinam Thomæ de Aquino. quare dic, quid ipse sentit de hac re, an scilicet ad omnes spectat corrigere delinquentes.

MAGIST. Ipse tenet quod sic. nam secunda secundæ, quæst. 33. art. 3. dicit sic: Duplex est correctio. vna quidem quæ est actus charitatis, quæ specialiter tendit ad emendationem fratris delinquentis per simplicem admonitionem. Et talis correctio pertinet ad quemlibet charitatem habentem, siue sit subditus, siue prælatus. Et articulo quarto dicit sic: correctio fraterna, quæ est actus charitatis, pertinet ad vnumquemque respectu personæ, ad quam charitatem debet habere, si in eo aliquid corrigibile inueniat.

DISCIP. Non adducas plura ad probandum, quod omnes tenentur corrigere iniuriari volentem: sed adhuc proba, quod socius tenetur socium iniuriam patientem defendere.

MAG. Quinta ratio pro assertione prædicta est hæc. ad eundem spectat malum proximi remouere (si potest) ad quem spectat bonum eiusdem (si potuerit) procurare. sed quilibet tenetur proximi bonum procurare. quia aliter charitatem ad ipsum minime habet. ergo quilibet tenetur malum alterius remouere, si potest. & ita tenetur remouere malum iniuriam patientis. sed sæpe hoc non fit, nisi ipsum defendendo. ergo quilibet tenetur alium defendere, si potest.

Sexta ratio est hæc: non minus indiget in periculo constitutus contra volentem iniuriari defendi, quam esuriens cibari & sitiens potari. sed quilibet, qui potest, tenetur esurientes cibare & sitientes potare, si per alium illis minime subuenitur. ergo quilibet tenetur alium defendere, si potest, si non appareat aliquis, qui velit & possit eum defendere.

DISCIP. Adducas exempla pro eadem assertione.

MAGIST. Primum exemplum est de Abraham, qui, vt legitur Genes. 14. quamuis non haberet iurisdictionem super capientes Loth fratrem suum, & alios, tamen non solum Loth defendit, sed etiam irruit super capientes, eosque percussit & reduxit Loth cum substantia eius.

Secundum est de Moyse, qui Hebræum percussum ab Ægyptio defendit, & occidit Ægyptium, vt legitur Exod. 2. de quo scribit Ambrosius, vt habetur 23. quæst. 3. cap. non inferenda, dicens: cum vidisset Hebræum ab Ægyptio recipientē iniuriam, defendit vt Ægyptium prosterneret. & tamen super Ægyptios, aut Hebræos tunc Moyses nullam iurisdictionem habuit potestatem.

statem. de quo etiam, vbi prius, Exod. 7. scribitur, quod filias sacerdotis Madian à pastoribus defensauit: cum tamen neque super puellas, neque super pastores iurisdictionem habuit.

Tertium exemplum de Raab meretrice, quæ, vt habetur Iosue 2. exploratores filiorum Israel abscondendo defendit.

Quartum exemplum est de beato Petro, qui etiam arma mouendo Christum defensare satagebat, Matth. 26. & non videtur de voluntate defendendi reprehensus à Christo, sed quia hæsitate videbatur, an Christus aliter quam per arma poterat defensari. propter quod Christus ipsum acriter increpando, dixit: an putes quia non possum rogare patrem meum & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum?

Quintum exemplum est de discipulis Damasci, qui, vt legitur Act. 9 beatum Paulum submittendo illum in sporta contra Iudæorum insidias defendebant. Alia complura exempla, quod alii quam prælati in periculo positos defendebant, tam in scriptura diuina quam in aliis scripturis autheuticis, scribuntur aperte.

CAP. XLIV.

Ponit responsiones ad auctoritates & rationes capituli 42. probantes huius oppositum, scilicet quod socius socium defendere non tenetur.

DISCIP. Volo plures allegationes audire pro assertione prædicta. & ideo die, quomodo possunt obiectiones, quas feci, dissolui.

MAGIST. Prima auctoritas Augnst. quam allegas, non loquitur specialiter de iniuriantibus aliis, sed de delinquentibus in communi. quia tamen assertores prædicti consimiliter dicunt de omnibus peccantibus corrigendis & de passis iniuriam defendendis. ideo ad auctoritatem Augustin. prædictam respondent dicentes, quod in prima parte loquitur August. de his, qui aucturitatem iudiciariam non habent, corrigendo secrete apud delinquentes nequaquam proficerent, sed eos deteriores efficerent. in hoc enim casu non debet aliquis (iurisdictionem nullatenus habens) corrigere delinquentes. consimiliter vbi aliquis intendendo defendere patientes iniuriam ipsos defendere non posset, & ad deteriora inferentes iniuriam prouocaret, deberet defensionem subtrahere. sed sicut subditi peccant mortaliter, si timore temporalium aut humanum fauorem perdendi, aut personale periculum euitandi, vel ob aliquod terrenum habendum socios vel prælatos, cum probabiliter putant, quod possunt eos à peccato retrahere, negligunt secreto corrigere. ita peccant mortaliter, qui, cum conuenienter possunt, ex timore vel cupiditate defensionem in periculis constitutis vel patientibus iniuriam non impendunt.

DISCIP. Est ne aliquis doctor modernus, qui teneat, quod non corrigentes in casu prædicto peccantes peccant mortaliter?

MAG. Thomas de Aquino hoc sentit expresse. dicit enim 2. 2. quæst. 33. art. 2. quod prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali, quando scilicet formidatur iudicium vulgi & carnis excruciatio, vel peremptio: dum tamen hæc ita dominentur, quod fraternæ charitati præponantur. & hoc videtur contingere, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente probabiliter, quod posset eum à peccato retrahere: & tamen propter timorem vel cupiditatem prætermittat. Ex quibus verbis colligitur, quod etiam pro morte vitanda non debet quis dimittere corrigere delinquentem, si probabiliter credit, quod potest eum per secretam correctionem retrahere a peccato. Ex quo concluditur, quod quilibet catholicus debet (si potest) corrigere inferentem iniuriam & per consequens defendere iniuriam patientem. DISCIP. Quid dicitur ad hoc, quod accipitur in illa obiectione, quod videlicet, cuius est defendere patientem iniuriam, eius est reprimere: & per consequens plectere iniuriam inferentem.

MAG. Ista negatur tanquam falsa: quia ad plures pertinet defensio patientium & in periculis positorum, ad quos tamen quamuis pertineat reprimere iniuriantes cum moderamine inculpatæ tutelæ, ad eos tamen non spectat plectere iniuriam facientes. quemadmodum cuilibet licet vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ. dist. 1. c. tutelæ. & c. ius naturale, ad quem tamen non semper pertinet illatam iniuriam vindicare.

DISCIP. Dic ad secundam obiectionem. MAGIST. Ad illam potest dici, quod quamuis videns clericum verberari non incurrat excommunicationis sententiam, si ipsum (quamuis possit) non defendat, tamen peccat mortaliter, si ipsum non defendit cum possit. quod non habet tantum veritatem de clerico verberato, sed & de laico verberato iniuste. quia ex charitate fraterna quilibet, cum conuenienter potest, tenetur in omni periculo subuenire. & hæc responsio ex Gloss. super præallegato capitulo quanto colligitur, quæ ait: videtur peccare omnis, qui non defendit alium (si potest) 23. q. 3. non inferenda. & cap. vlt. & si non possit aliter defendere, saltem defendat clamore. & infra: si ergo non habeam aliquam potestatem, video quod aliquis vuluit verberare clericum, siue percutere sine meo consilio vel auxilio: non credo quod sim excommunicatus, si non prohibeo, licet alias forte peccem, quia ipsum non defendo, cum possum. Ex quibus verbis colligitur primo, quod sunt diuersi modi defendendi; cum aperte dicatur, quod potest quis defendere clamore. & eadem ratione contingit quis defendere verbis monitoriis mouendo infe-

tente

rentem iniuriam, quod desistat. quod etiam Gloss. ibidem asserit manifeste dicens: *alia est prohibitio sociorum & aliorum: quia solummodo verbis & non factis vindicando iniuriam illatam licet factis, si possint, teneantur defendere, saltem expositum periculo occultando.* sicut enim secundum Augustin. vt habetur 23. *quæst. 4. cap. ipsa pietas*, quilibet tenetur alium se volentem occidere liberare, & de periculo, si potest, etiam violenter extrahere; ita tenetur quilibet alium quæsitum occidi de periculo liberare, si potest, saltem si non potest aliter occultando. sunt ergo diuersi modi defendendi alium in periculo constitutum. Secundo ex verbis Glossæ colligitur, quod videns clericum verberari, & non defendens, si potest, licet peccet, tamen excommunicationis non incurrit sententiam. & per hoc respondetur ad rationem Glossæ superius allegatam. quia per illam rationem non concluditur, quod non defendens clericum, si potest, non peccat: sed quod non incidit in excômunicationis sententiam.

Discip. Videtur quod ista ratio non concludit, quod non incidit in excômunicationis sententiam: quia iudex vel iurisdictionem habens non defendendo clericum, cum potest, incidit in excommunicationis sententiam. & tamen nullo prædictorum modorum participat clericum verberanti: quia nec locutione, nec oratione, nec in crimine, nec eius mandato cleric° verberatur, nec auctoritatem præstat: quia plus est auctoritatem præstare, quam non defendere. Mag. Potest dici (vt innuit Glossa) quod iudex & superior non defendendo, auctoritatem præstat. & ideo incidit in sententiam excommunicationis. Discip. Hæc sententia non videtur sufficiens: quia si iudex nô defendendo auctoritatem præstat, eadem ratione socius non defendendo causam vel occasionem præstat. qui autem causam præstat vel occasionem, ita punitur sicut faciens: sicut qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, *extra, de iniuriis & damno dato, si culpa.* ergo si iudex, qui non defendit clericum verberatum (cum potest) sententiam excômunicationis incurrat, & quilibet ali°, qui non defendit clericum, excommunicationis sententia innodatur.

Magist. Tu tangis vnum motiuum fundamentale quorundam dicentium, quod quilibet, qui potest, debet defendere impugnantes Papam hæreticum, quamuis nesciat Papam esse hæreticum.

Discip. Ex quo est istud vnum de motiuis illorum, maiorem tractatum de isto vsque ad illam materiam censeo differendum: tamen nunc dic breuiter, quomodo per Gloss. prædictam ad hoc respondere contingat. Mag. Potest dici, quod quamuis iudex siue alius, qui clericum non defendit, si potest, mortaliter peccat: ex lege tamen naturæ neuter sententiam excommunicationis incurrit: quia pœna excommunicationis solummodo ex iure positiuo infligitur. pœnæ autem iuris positiui sunt restringendæ, & nullatenus ampliandæ. & ideo salua lege positiua sententia excômunicationis lata per canonem contra non defendentes clericum, ad pauciores (quantum permittit canon) debet extendi. cum ergo canon prædictus aperte saluari possit, intelligendo ipsum tantummodo de potestatem & iurisdictionem habentibus, quod grauius peccant non defendendo, quâ alii: de aliis non debet intelligi, licet alii non defendentes clericum, cum possunt, peccent mortaliter.

Discip. Dic ad tertiam rationem. Magist. Ad tertiam respondetur quod hæc non est vera: nullus tenetur ad illud, pro quo potest ex pacto pecuniam recipere si quis enim indigeret alium in articulo extremæ necessitatis ex fame posset licite sibi vendere panem: & tamen si alius non haberet vnde emeret vel etiam nollet, teneretur sibi gratis dare panem pro vita sustentanda, si tamen in necessitate constitutus extrema haberet, vnde sibi necessaria vitæ ab aliis emere posset, essentque præsentes qui vendere vellent necessaria: iste non tenetur gratis sibi necessaria exhibere. sic in proposito licet recipere pecuniam pro defensione socii, si socius potest & vult dare pecuniam, vel aliquis alius, qui potest & vult eum defendere, vel ipse potest defendere semetipsum. si autem non potest semetipsum defendere, vel non potest aut non vult dare pecuniam, pro defensione sua, alius tenetur eum defendere absque pecunia. poterit tamen postea ab eo petere pecuniam, & alius sibi dare tenebitur.

Ad quartam respondet Gloss. dist. 83. cap. primo, dicens: patet hoc quod medicus debet curare pauperem infirmum; quia plus debet valere apud eum vita illius, quam propria pecunia. sed si infirmus diues [illegible]st, & nihil vult dare Medico, nunquid gratis eum tenetur curare? cum nemo de suo cogatur facere beneficium, vt 10. quæst. 2. præcariæ, cum etiam licite potest recipere mercedem, vt 14. quæst. 5. non sane, dico quod tenetur eum curare suis expensis. & si conualuerit, repetat expensas, quia vtiliter gessit negotium eius.

Discip. Ista videtur mihi fortis allegatio pro assertione præfata, quod scil. quilibet tenetur in periculo constitutum defendere & iuuare. cui repugnare videtur, quod Gloss. asserit, dicens: nemo de suo cogitur facere beneficium. 10. q. 2. præcariæ. vnde quomodo ad hoc respondetur, expone.

Ma[illegible] Dicitur quod illa auctoritas truncate allegatur: quia verba illius capituli 10. q. 2. præc[illegible]iæ, s[illegible] hæc: Cum ratio & vsus obtineant neminem cui non vult contra vtilitatem & rationem cogi de pr[illegible]prio facere beneficium. quæ longe aliam sententiam continent, quam dicere quod nemo de pro[illegible]io co[illegible]tur facere beneficium. sæpe enim lege diuina pariter & naturæ ac lege humana cogitur qu[illegible] de suo beneficium facere. aliter ei nemo eleemosynam de suo facere aliis teneretur, quod legi diuinæ & naturæ ac humanæ noscitur obuiare. nemo tamen contra vtilitatem suam & contra rationem cogitur de proprio beneficium facere. non enim eleemosynam dare de proprio

 est con-

est contra rationem nec contra vtilitatem spiritualem el[illegible]emosynam [illegible] contra vtilitatem temporalem. sicut etiam d[illegible]fendere [illegible]ocium grat[illegible]s absq; m[illegible] est contra vtilitate[illegible]n saltem spiritualem defendentis, nec contra rationem. & ideo [illegible] liquis lege naturæ & diuina tale beneficium alijs gratis impe[illegible]dere.

Discip. Ista responsio videtur apparens. ideo dic, qualiter a[illegible] quintam ration[illegible] detur.

Magist. Respondetur, quod regulare est neminem teneri suis stipendi[illegible] militare [illegible] sona priuata. fa[illegible]lit tamen in casu, quia si aliquis militando potest saluare vitam al[illegible]e[illegible]ius, q[illegible] potest sibi reddere stipendium, debet pro eo stipendiis proprijs militare saluando vitam eiu[illegible] si enim miles viderit socium in bello ab aduersariis fortiter impugnatum, & in mortis pericul[illegible] constitutum, debet, si potest, non sperando ab ipso stipendium ipsum de periculo liberare.

Discip. Miles recipit stipendium à principe pro principe & alijs fidelibus defendendis, quando potest. quare debet absque stipendio recipiendo à socio ipsum, quando expedierit, defendere.

Mag. Sicut miles recipit stipendium a principe etiam pro alijs commilitonib. quando expedierit, defendendis: ita quilibet recipit præceptum à Deo & à lege naturæ pro socijs, quando necesse fuerit, defendendis. non minus autem obligatur quis ex præcepto diuino & lege naturæ quam ex stipendio recepto à principe. quare sicut miles tenetur commilitones defendere, qu[illegible]do conuenienter potest: ita socius socium, quando conuenienter potest, tenetur de[illegible]ndere.

Discip. Dic qualiter ad obiectionem vltimam respondetur. Mag. Respond[illegible], quod quamuis per leges nemo cogatur benefacere, tamen sæpe per leges cogitur quis bonu[illegible]e. lex enim neque diuina neque humana cogit benefacere. quia dicit Augustin. post verba, quæ[illegible] benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit; quod est in libera voluntate. Ex quibus ve[illegible] colligitur, quod sicut voluntas non potest cogi: ita nemo potest cogi benefacere. & qua[illegible] d[illegible] quidem absolute, quandoque autem conditionaliter. & sic per leges diuinas & humanas cogitu[illegible] quis conditionaliter benefacere, scilicet si voluerit vitare pœnam temporalem vel æternam, [illegible]tur socium, cum potest, defendere.

Discip. Istam responsionem rationabilem arbitror: cui tamen Gloss. super illo verbo, co[illegible]ui, repugnare videtur, cum dicit: *qui ex timore benefacit, reputatur non facere.* Ex quibus verbis co[illegible]tur, quod aliquis potest benefacere ex timore. & ita saltem aliquis timore conditionaliter c[illegible]tur benefacere, quemadmudum cogitur bonum facere.

Magist. Respondetur, quod Glossa intentionem textus August. expressius habuisset, [illegible]xisset. *qui ex timore bonum facit, reputatur non facere*, sicut dicit August. vt habetur *extra de reg. iur* [illegible] *timore facit præceptum aliter quam debeat facit, & ideo non iam facit* potest tamen dici, quod Glo[illegible] p[illegible] benefacere pro bonum facere. non est autem dubium, quin leges cogant sæpe bona facere & [illegible] sæpe metu legum & timore nonnulli benefaciunt accipiendo benefacere pro bonum facere. [illegible] August. aliter accipit, quia pro meritorie & ex bona voluntate facere.

Cap. XLV.

In quo pertractatur tertia conclusio cap. 17. posita scilicet quod deferendum sit appella[illegible] P[illegible] catholico pro causa hæresis interiecta, antequam constet ipsam non esse legitimam. & pr[illegible]batur rationibus. Oppositum vero huius probatur capitulo immediate sequenti, scilicet quod non [illegible] ferendum tali appellationi. in principio tamen capituli proponitur, quomodo quædam de nescientibus Papam esse hæreticum, vtrum tales teneantur defendere impugnantes ipsum, ad quam respondetur infra cap. 50. huius.

Discip. Allegationes, quas supra in diuersis capitulis adduxisti ad probandum, qu[illegible] liet, qui possunt, de necessitate tenentur Papam hæreticum impugnantes defende[illegible] modo de scientibus & credentibus Papam esse hæreticum videtur concludere, quod [illegible] licet qui credunt aut sciunt Papam esse hæreticum, tenentur de necessitate salutis i[illegible]m [illegible]gnantes, si possunt, defendere: non autem videntur ostendere, quod nescientes Papam [illegible] ticum, teneantur defendere ipsum de prauitate hæretica impugnantes. ideo quid de h[illegible] literati propalam.

Mag. Rationes illæ saltem multæ non tantum de scientibus Papam esse hæreti[illegible]um. [illegible] nescientibus (tamen dubitantibus) videntur procedere. vnde nonnulli putant, [illegible] qu[illegible]s de facto à Papa catholico appellaret, ipsi hæresim imponendo antequam c[illegible]ate[illegible] a[illegible]tionem huiusmodi non esse legitimam esset appellationi deferendum eiusde[illegible] gnant P[illegible]pam hæreticum, alij catholici nescientes ipsum esse hæreticum, & [illegible] impugnantes veraciter & iuste impugnent, tenentur, si possunt tal[illegible] ug[illegible]s [illegible]dere.

DISCIP. Secundum ista, quæ dicis, hic est locus congruus pertractandi quæstionem tertiam illorum, quid sentit, quod licet appellare à summo Pontifice, quam supra c. 7. tractasti. & nunc iterum repetiisti. ideo pro illa conclusione primo rationes allegare.

MAGIST. Quod deferendum sit appellationi à Papa catholico pro causa hæresis interiectæ, antequam constet ipsam non esse legitimam, multis modis videtur posse probari. Primo sic: non minus deferendum est appellationi pro causa hæresis interiectæ, quam aliis appellationibus pro grauaminibus spiritualib. & ceteris interiectis, quia appellatio pro causa fidei interiecta spectat ad totum publicum & vtilitatem communem. ergo non minori priuilegio gaudere debet, quam appellatio interiecta pro vtilitate priuata. sed aliis appellationibus est deferendum, quamuis non constet, quod non sunt legitimæ, eo quod causa allegata non est probata. ergo multo fortius appellationi à Papa pro causa hæresis interiectæ est deferendum, dummodo non constet, quod non est legitima.

DISCIP. Tardiores exemplis apertis sæpe mouentur. ideo pone exemplum apertum de appellatione à Papa catholico interiecta.

MAG. Sicut in principio istius materiæ tibi apertius indicaui, tenentes istam assertionem, quod appellationi à Papa catholico est deferendum, antequam constet appellationem non esse legitimam, non sumunt ad strictissimam significationem appellationis acram, sed vtuntur nomine appellationis prout potest largius, scilicet pro prouocatione largissime sumpta: imo etiam vsus permittit pro recusatione. intendunt ergo quod appellationi seu prouocationi à Papa catholico, vel recusationi, quando allegatur causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, tali appellationi vel recusationi est omnino deferendum. Tali modo loquendi supposito, ponatur, quod aliquis appellet à Papa, vel recuset eum allegando, & se velle probare firmiter offerendo, quod Papa tenuit & asseruit fidem Christianam esse falsam & fictam. & ideo non potest nec debet officium papatus exercere. Quo posito dicunt isti, quod tali appellationi seu prouocationi vel recusationi, quantumcunq; causa allegata sit falsa, quia tamen est talis, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, quam allegans eam fuerit de calumnia conuictus, vel in probatione defecerit, aut per aliam exceptionem legitimam, vel alium modum congruum appareat repellendus, tam Papa quam alii catholici debent tali appellationi vel recusationi deferre circa taliter appellantem vel recusantem. pro quam eum malitiose contigerit processisse, nihil penitus innouando: imo pro tempore illo a iurisdictione summi Pontificis est exemptus. hoc exemplo posito probatur, quod modo prædicto tam summus Pontifex, quam alii tali appellationi vel recusationi deferre tenentur.

Et primo sic: secundum leges fauore religionis multa constituuntur contra rationem. quod sano intellectui inconsonum veritati dinoscitur, quia religio Christiana maiori fauore dinoscitur esse digna, quam quæcunque causa priuata. Ex quo concluditur, quod verba iuris in fauorē religionis [illegible] sunt, & nullatenus restringenda & per consequens omnia iura canonica & ciuilia [illegible] appellantis interpretāda sunt largissime: quia appellans pro religione Christiana [illegible] catholica se asserit appellare. constat autem secundum iura canonica & ciuilia, quod [illegible], ex pro re alia, quam pro fide, si talem causam allegat, quæ si esset probata, de[illegible] iudex, a quo appellat, & alii deferre tenentur. ergo per eadem iura proba[illegible] à Papa allegans quod Papa tenet & asserit fidem Christianam esse falsam: Papa & [illegible] recusationi deferre tenentur, quia si hæc causa esset probata, de[illegible] talis appellans probaret legitime Papam tenere fidem Christianam [illegible] Papa nec super ipsum, nec super alium iurisdictionem haberet.

[illegible] unda ratio talis est. sicut appellationi, vel recusationi legitimæ, deferendum est: ita etiam omni appellationi & recusationi, quam non constat illegitimam esse, deferendum est, antequam constet eum frustratorie seu malitiose procedere & licet pro causa, quam alleget, ab aliorum [illegible] recuset. & quia sic omni appellationi vel recusationi legitimæ deferendum [illegible] licet a Papa appellare, vel Papam recusare, si Papa asserit fidem Christianam [illegible] pro causa hac quis appellat, appellationem vel recusationem non esse legitimam [illegible] erit causam allegatam esse falsam. igitur deferendum est appellationi vel recusationi [illegible].

[illegible] talis est. si appellationi vel recusationi huiusmodi est minime deferendum; [illegible] quia causa assignata, si esset probata, non deberet legitima reputari; aut quia ille [illegible] vel qui recusatur, est talis persona, a qua pro causa tali appellare non licet; vel [illegible] vel recusans est talis persona, cui specialiter est interdictum à iure, [illegible] appellaret, vel quia appellans vel recusans infra tempus statutum à [illegible] vel non recusat, vel suam appellationem vel recusationem nequa[illegible] vel quia in forma appellationis aliqua deberent inferri, quæ omit[illegible] appellatio vel recusatio repellitur, aut est repellenda propter causam [illegible] probata; vel propter defectum appellationis, aut prosecutio[illegible] tempore à iure statuti, vel propter conditionem personæ, à qua [illegible] propter conditionem personæ appellantis vel recusantis. sed propter [illegible], quod tali appellationi vel recusationi est minime deferendum: quia

causa assignata, quod Papa videlicet tenet & asserit fidem Christianam esse falsam, est talis, quæ si esset probata, deberet ab omnibus catholicis sufficiens & legitima reputari. Nec propter secundum: quia à Papa, si asserit & tenet fidem Christianam esse falsam, licet appellare; imo est ab omnibus catholicis euitandus. Nec propter tertium est tali appellationi vel recusationi minime deferendum: quia ponatur, quod appellans seu recusans sit bonæ famæ, quando appellat vel recusat, & talis contra quem nihil obijci possit imo ponatur, quod sit rex, vel Episcopus, vel talis opinionis & famæ, quod contra personam non possit exceptio legitima allegari. Nec propter quartum est tali appellationi vel recusationi à iudice minime deferendum: tum quia, sicut probatum est, tali appellanti, vel recusanti non potest currere tempus, cum non sit simpliciter necesse appellare pro tali causa: tum quia ponitur, quod infra tempus statutum à iure appellet vel recuset, & appellationem vel recusationem prosequitur. Nec propter quintum est tali appellationi vel recusationi minime deferendum. tum quia in hoc casu in fauorem fidei Christianæ non est necesse obseruare subtilitates iuris; tum quia ponatur, quod talis appellans vel recusans nihil de contingentibus & subtilitatibus iuris obmittat. Patet igitur, quod nulla ratio potest allegari, quare tali appellationi sit minime deferendum. quia nec ex parte causæ assignatæ, nec ex parte appellantis, nec ex parte personæ à qua appellatur, nec ex parte temporis, nec ex parte formæ appellationis. & ita dicendum est secundum ipsos, quod tali appellationi seu recusationi est deferendum omnino.

DISCIP. Potest dici, quod ratio dari vel reddi, quare tali appellationi est minime deferendum ex parte causæ, quia causa est falsa, eo quod Papa est catholicus secundum casum.

MAG. Ista responsio friuola reputatur, quia falsitas causæ non impedit, quo minus appellationi vel recusationi sit deferendum, antequam falsitas sit probata; vel offerens se probaturum causam in probatione defecerit. aliter enim nonquam esset aliqua appellatio reprobanda, an iudex vel alius rationabiliter detulisset; quod tamen constat esse falsum. si enim iudex iusta[illegible] contra aliquem proferret sententiam; si ille duxerit appellandum, allegans quod sententia est iniqua, iudex, quamuis sciat appellationem iniquam & causam esse falsam: quia tamen adhuc non est probata causa esse falsa, nec etiam appellans in probatione defecit, iudex appellationi suæ deferre tenetur: qui tamen postquam de iniqua appellatione fuerit conuictus, exigente iustitia est grauiter puniendus.

DISCIP. Alias rationes addneas. MAGIST. Quarta ratio pro assertione prædicta talis est. [illegible]ius appellationi vel recusationi est deferendum, qui appellat, vel recusat ex causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari; cuius accusatio vel testimonium contra superiorem in eadem causa debet admitti. sed qui voluerit Papam de prædicta hæresi accusare, vel contra eum testificari: si alius est persona idonea, eius est accusatio & etiam testificatio admittenda. ergo si ex eadem causa duxerit appellandum, vel eundem iudicem duxerit recusandum, eius appellationi vel recusationi est deferendum. Maior est manifesta: quia æque leuibus causis vel æqualibus contingit contra aliquem appellare & recusare ipsum, ex quibus contingit eum accusare vel contra eum testimonium ferre. sæpe enim licet aliquem iudicem recusare vel testificari contra ipsum, vt patet [illegible] nor etiam videtur certa: quia constat, quod Papa potest de hæresi accusari secundum iura. & per consequens contingit contra ipsum de hæresi testimonium ferri: quod maxime veritatem habet, si Papa tenet fidem Christianam esse falsam.

Quinta ratio est hæc: ille, cuius appellationi, vel recusationi merito non defertur, de appellatione iniqua vel frustratoria vituperandus censetur. quia solummodo appellationi vel recu[illegible]on frustratoriæ vel iniquæ est minime deferendum. sed qui appellat vel recusat Papam pro ind[illegible]e getente scilicet offerens probaturum, quod Papa tenet & asserit fidem Christianam esse [illegible], ante examinationem causæ & antequam conuincatur de falsi criminis impositione, vel in p[illegible]batione defecerit, non est vituperandus, iuxta sententiam sapientis, qui, vt habetur Eccl[illegible] ait: Priusquam interroges, ne vituperes quenquam. ergo tali appellationi vel recusationi [illegible]quam ostendatur iniqua) est deferendum.

Sexta ratio talis est: in dubiis via securior est tenenda, extra de regulis iuris, estote. & [illegible] de homicidio, ad audientiam. sed deferre appellationi vel recusationi Papæ ex causa prædi[illegible]a est securior via. nam ea hoc, quod tali appellationi vel recusationi defertur, nullum pericu[illegible] imminet, neque fidei Christianæ, nec summo Pontifici, si est innocens. si autem talibus appel[illegible]tionibus vel recusationibus minime est deferendum, magna pericula possent fidei cath[illegible]æ imminere. posset etiam Papa absque metu stricti iudicii, & pœnæ condignæ, catholicæ fidei corrumpere puritatem. ergo (securiorem viam sequendo) in fauorem fidei Christianæ talibus est appellationibus vel recusationibus deferendum.

DISCIP. Videtur quod talis via non sit securior: quia summo Pontifici, si talibus esse[illegible] appellationibus & recusationib. deferendum, multiplicia & magna imminerent d[illegible]spe[illegible]dia. po[illegible] quilibet Papam catholicum tanquam hæreticum recusare. ex quo fama summi Ponti[illegible]is mu[illegible]pliciter læderetur, & ipse suam innocentiam declarando modis variis vexaretur

MAGIST. Ista responsio impugnatur: quia talis via non est se[illegible]rior quod sic probatur: illa via, quæ est in fauorem fidei Christianæ, & non probabile di[illegible]pen[illegible]um so[illegible]mi Pontificis innocentis, est securior, quam illa via, quæ potest ve[illegible]te [illegible]

[illegible]tabi-

notabile dispendium fidei orthodoxæ & periculum & in fauorem Papæ prauitate hæretica maculati. sed deferre huiusmodi appellationib. & recusationibus interiectis ex causa prædicta (antequam legitime constet causam esse falsam) est in fauorem fidei Christianæ, & non est in personale dispendium vel periculum summi Pontificis innocentis: Quia summo Pontifici innocenti plurimæ viæ patent omne periculum euadendi. non deferre autem huiusmodi appellationibus & recusationibus potest vergere in notabile dispendium fidei orthodoxæ, & in fauorem Papæ hæretici. Poterit enim libere Papa hæreticus prauitate hæretica corrumpere orthodoxos, si nemo contra eum est super crimine hæresis audiendus. deferre igitur huiusmodi appellationibus & recusationibus est via securior, & ideo est tenenda.

DISCIP. Ista ratio videtur deficere dupliciter. Primo quia (sicut ego dixi) deferre appellationibus & recusationibus huiusmodi, potest vergere in personale periculum summi Pontificis innocentis: quia quilibet poterit eum diffamare & multipliciter fatigare.

Secundo deficit: quia quamuis non sit talibus appellationibus & recusationibus deferendum, non tamen poterit Papa hæreticus libere prauitate hæretica corrumpere orthodoxos: quia si aliqui, qui sint minime repellendi, eum accusare voluerint de hæretica prauitate, eis non debet audientia denegari.

MAGIST. Prima instantia tua friuola multis apparet: quia sicut quemadmodum notatur extra, de præsumptionibus. cap. quia verisimile, quia sicut de nemine præsumendum est, quod bona sua iactet, supra de renunciatione, super hoc. & supra. de re. spol. sollicite: ita de nemine præsumendum est quod gratis confusioni & totius amissioni honoris ac pœnæ prauitatis hæreticæ se exponat. Sed qui appellaret à Papa, vel ipsum tanquam hæreticum recusaret, eidem imponendo quod Christianam fidem asserat esse falsam, se confusioni Papæ ac totius amissioni honoris ac pœnæ prauitatis hæreticæ se exponeret. Talis enim propter tanti criminis impositionem tantæ personæ omnibus prædictis esset dignissimus. De nemine ergo qui fuerit bonæ discretionis & famæ est præsumendum, quod tale quid velit mendaciter imponere summo Pontifici. Quare quantumcunque talibus appellationibus & recusationibus deferatur, probabile periculum nequaquam imminet summo Pontifici innocenti. Quia nullatenus oportet probabiliter formidare, quod vnquam aliquis tantum crimen summo Pontifici innocenti audebit imponere. Et si contingeret, quod semel vel bis aliqui ad tantam deuenirent insaniam: quod mendaciter tale crimen imponerent summo Pontifici innocenti, & propter hoc ab ipso appellarent vel recusarent eundem, non essent propter hoc tales appellationes vel recusationes regulariter repellendæ. Quia sicut in legibus statuendis, ita in interpretatione legum ea quæ frequenter, & non quæ raro accidunt, sunt pensanda. quare cum raro vel nunquam accidat, quod aliquis appellando, vel recusando Papam sibi imponat, quod fidem abnegauerit Christianam, cum ista sit causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari. concluditur quod iura, quæ asserunt, quod est appellationibus & recusationibus deferendum, in quibus assignatur causa, si esset probata, deberet legitima reputari ad appellationem & recusationem Papæ, in qua pro causa assignatur, quod Papa fidem Christianam asserit esse falsam, sunt omnimode extendenda. Et instantia tua secunda per rationem quartam superius factam repellitur. nam ostensum est, quod cuilibet licet accusare Papam de hæretica prauitate, & eius appellationi & recusationi pro causa hæresis est omnimode deferendum; cum minus sit appellare vel iudicem recusare, quam accusare eundem.

CAP. XLVI.

In quo ponitur & probatur conclusio contraria duabus rationibus probando scilicet, quod non sit deferendum tali appellationi contra summum Pontificem, ad quas respondetur capitulo immediate sequenti.

DISCIP. Ex quo allegasti pro assertione dicente, quod deferendum est appellationi seu recusationi Papæ, antequam constet talem appellationem vel recusationem non esse legitimam: quia causa videlicet allegata non est probata, licet talis sit, quod si esset probata, deberet legitima reputari: peto vt pro assertione contraria aliquas allegationes adducas.

MAGIST. Quod nescientes & dubitantes talem appellationem vel recusationem non esse legitimam eis deferre non debeant; maxime si Papa sciens causam esse falsam non deferret eidem; videtur posse probari.

Primo sic: præceptis Papæ oportet non solum in certis, sed etiam in dubiis obedire: cum etiam in dubiis præcepto regis sacrilegi miles debeat obedire, teste Augustin. qui, vt habetur 23. quæst. 1. cap. quid culpatur, ait: vir iustus si forte etiam sub rege & homine sacrilego militet; recte potest illo iubente bellare.: si vice pacis ordinem seruans quod sibi iubetur vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit certum non est ita vt forsasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiédi. Ex quib. verbis colligitur quod miles regi sacrilego in dubiis obedire tenetur. ergo multo magis in dubiis est obediendum summo Pontifici. ex quo concluditur, quod dubitantes talem appellationem vel recusa-

cusationem esse legitimam, si Papa non defert ei, & aliis mandat ne deferant, ipsi ei obedire debent.

Secundo sic: nulli clerico licet ante tempus sententiæ ab Episcopo suo discedere. 8. quæst. 4. propter nullam appellationem vel recusationem ante decisionem causæ licet catholicis ab obedientia Papæ recedere. ergo post recusationem vel appellationem huiusmodi est in omnibus obediendum Papæ, sicut prius. ergo si Papa præcipit tali appellationi vel recusationi nequaquam deferri, dubitantes talem appellationem vel recusationem non esse legitimam, tenentur ei non deferre. aliter oporteret catholicos nescientes Papam hæreticum esse ab obedientia ipsius recedere, quod nullatenus est tenendum.

Cap. XLVII.

Vbi ponitur responsio ad rationes præcedentis capituli probantes, tali appellationi non esse deferendum. vbi nota. de ignorantia.

DISCIP. Non puto, quod fortiores rationes, quam sint istæ duæ, pro assertione prædicta valeant inueniri. ideo plures non adducas: sed dic quomodo respondetur ad istas.

MAGIST. Ad primam respondetur de dubiis distinguendo. nam sicut distinguitur de ignorantia, prout legitur. 1. quæst. 4. cap. crimen. §. notandum, quod alia est ignorantia facti, alia est iuris. Ignorantia facti, alia est eius quod oportet scire, & alia eius quod non oportet scire. Et similiter ignorantia iuris, alia est iuris naturalis, alia ciuilis. Sic est alia dubitatio facti, & alia dubitatio iuris. & alia dubitatio facti quod oportet scire, & similiter alia est dubitatio quod quis scire non tenetur. & alia est iuris, quod quis scire tenetur. & alia est dubitatio iuris quod quis scire non tenetur. Per hoc respondetur ad primam rationem, quod quædam sunt dubia, quæ oportet scire: & quædam sunt dubia quæ non oportet scire. In dubiis autem, quæ non oportet scire, est obediendum superiori. & in tali casu loquitur Augustin. in verbis superius allegatis. In dubiis vero, quæ oportet scire, non est semper obediendum superiori. Si enim Rex vel alius præciperet adorari Machometum, vel seruare legem Iudæorum, quamuis subditus dubitaret tale præceptum esse contra legem Dei & iniquum, nullatenus excusaretur à peccato obediendo, sicut Iudæi & alii minime excusantur, licet non sciant se malefacere. Sic dicunt in proposito, quod si aliquis dubitet, an sit obediendum Papæ præcipienti, quod tali appellationi vel recusationi minime deferatur, dubitat de illo, quod oportet scire & nullatenus dubitare. quilibet enim capax rationis scire tenetur, quod magis fauendum est legi diuinæ quam cuicunque mortali. & ideo occurrendum est magis, vbi imminet periculum legis diuinæ quam vbi imminet periculum hominis cuiuscunque mortalis. Quare quilibet scire tenetur, quod in derogationem & subuersionem legis diuinæ nulli oportet obedire prælato. Tenetur etiam quilibet scire, quod si non esset deferendum appellationi vel recusationi huiusmodi, antequam constet eam non esse legitimam, posset legis diuinæ subuersio imminere. Posset enim libere Papa hæreticus absque resistentia legem diuinam subuertere, & introducere sectam catholicæ fidei aduersantem: quia quilibet scire tenetur, quod tali præcepto est minime obediendum. Et ideo si dubitans obediat, à peccato minime excusatur, quia dubitat vbi dubitare non debet.

DISCIP. Omnino videtur irrationabiliter dictum, quod quilibet tenetur scire, quod tali præcepto Papæ non sit obediendum: cum pauci vel nulli hoc teneant. ea autem quæ quilibet tenetur scire, cognoscuntur esse contraria his quæ paucis sunt ignota. ergo non quilibet tenetur scire, quod non est obediendum tali præcepto summi Pontificis. Quod etiam ratione videtur posse probari; quia spectantia ad mores, quæ quilibet scire tenetur, vel pertinent ad ius naturale vel ad ius diuinum. Ea vero quæ sunt de iure positiuo, non quilibet tenetur scire: sed non obedire tali præcepto non pertinet ad ius naturale: quia tunc naturaliter esset notum. nec pertinet ad ius diuinum: quia ius diuinum in scripturis sacris habetur. in tota autem scriptura diuina nulla de hoc fit mentio. ergo non spectat ad ius diuinum.

MAGIST. Respondetur, quod sicut natura humana est corrupta per peccatum, ita & cognitio humana in multis per varia vicia quoad multa penitus est amissa. & ideo si nulli vel pauci tenent, quod non est obediendum tali præcepto Papæ, hoc ex corruptione accidit vitiorum. pauci enim vel nulli inueniuntur, qui velint pro veritate indignationem incurrere summi Pontificis. si autem summus Pontifex hoc teneret, omnes vel multi de hoc nullatenus dubitarent: si etiam vellent ad conscientiam suam recurrere, inuenirent esse tenendum, quod nulli mortali est obediendum in subuersione legis diuinæ, & per consequens quod tali præcepto Papæ cum possit esse in subuersionem legis diuinæ non est obediendum quoquo modo.

Cum vero dicis, quod spectantia ad mores, quæ quilibet scire tenetur, vel pertinent ad ius naturale, vel ad ius diuinum: dicitur quod verum est aliquo modo: quia vel sunt principia, aut conclusiones iuris naturalis vel diuini, aut sequuntur similiter ex iure naturali & diuino. & ita est de assertione ista: non est obediendum huiusmodi præcepto Papæ; quia sequitur ex his, qui sunt ex dictamine iuris naturalis, & ex aliquibus contentis in iure diuino. & quia per rationem naturalem

scitur,

scitur quod quilibet debet præferre legem, quam reputat diuinam, omni mortali. per legem autem diuinam scitur, quod lex Christiana est lex diuina. igitur per rationem & legem diuinam similiter scitur, quod lex Christiana est omni homini præferenda. & per consequens nulli præcepto Papæ in der gationem vel subuersionem legis Christianæ est aliqualiter obediendum. & ita spe-ct quodammodo ad ius naturale & ad ius diuinum. Cum vero probatur, quod non pertinet ad ius naturale quia nunc esset naturaliter notum. Respondetur, quod non est verum: quia multa spectant ad ius naturale, tanquam ad conclusiones, quæ non sunt naturaliter nota. cum autem dicis, quod de hoc in iure diuino nulla fit mentio. Respondetur, quod de hoc non fit mentio vocaliter in iure diuino. in iure tamen diuino (sicut conclusio) virtualiter continetur.

Disc. Dic quomodo respondetur ad rationem secundam.

Mag. Dicitur, quod non est generaliter verum, quod nulli clerico licet ante tempus sententiæ ab Episcopo suo discedere, teste Gloss. 2. q. 7. c. sacerdotes, quæ ait: Si prælati sunt hæretici vel excommunicati, vel non seruant canones, vel simoniaci vel notorii fornicatores, tunc potest recedi ab eis 16. q. fin. sane. & 23 dist. nullus. Ex quibus verbis patet, quod licet clericis in casu ante tempus sententiæ latæ ab homine ab Episcopo suo vel prælato recedere. & ideo quandoque à Papa ante sententiam latam ab homine licet discedere.

Discip. Ista responsio non videtur apparens: quia quamuis clerico liceat quandoque ante tempus sententiæ latæ ab homine. id est, ab Episcopo suo vel Prælato recedere: hoc tamen non licet ante tempus sententiæ latæ à iure. vnde si Prælati sint hæretici, vel excommunicati, vel simoniaci, vel notorii fornicatores, licet sententia non sit lata contra eos ab homine, sententia tamen lata est à iure. sed propter appellationem vel recusationem alicuius nulla est sententia lata contra Papam à iure neque ab homine. ergo non obstante tali appellatione & recusatione est Papæ obediendum, sicut prius. & ita si præcipit ne appellationi vel recusationi huiusmodi defferatur, obediendum est.

Mag. Dicitur quod secundum iura & dictamen rectæ rationis ante sententiam latam ab homine vel à iure non licet alicui simpliciter a suo Prælato recedere. veruntamen sicut sæpe per appellationem vel recusationem suspensa est iurisdictio alicuius & potestas, vel quantum ad aliquam causam determinatam, vel quantum ad omnem causam: ita propter appellationem, vel recusationem potest potestas Papæ suspendi quo ad quædam præcepta, ne videlicet aliquid præcipiat aut determinet esse in præiudicium appellantis vel etiam recusantis. & quemadmodum propter appellationem & recusationem huiusmodi est suspensa potestas Papæ quo ad præcepta in præiudicium appellantis: ita omnes subditi Papæ scientes appellationem vel recusationem huiusmodi interiectam, licet nesciant causam esse legitimam, absoluti sunt ab obedientia Papæ quo ad præcepta in præiudicium appellantis & recusantis, & ideo sicut tunc Papa non debet præcipere aliquid in præiudicium appellationis vel recusationis huiusmodi, ita subditi sui quo ad hoc nullatenus sibi obedire tenentur.

Cap. XLVIII.

Vbi inquiritur, à quo possit quis suspendi, & quid importetur nominè suspensionis.

Discip. Miror quod dicitur, potestatem Papæ posse suspendi per appellationem vel recusationem cuiuscunque: cum nullus debeat suspendi, nisi ab homine, vel à iure. Papa autem ab homine suspendi non potest, cum nullus sit eo superior: nec potest suspendi à iure, quia quicunque suspenditur à iure, vel est suspensus a iure naturali, vel à iure diuino, vel à iure positiuo. sed potestas Papæ per huiusmodi appellationem vel recusationem non est suspensa à iure naturali: cum appellationes vel recusationes non sint à iure naturali, sed ab inuentione humana. nec est suspensa à iure diuino propter idem. nec à iure positiuo, quoniam in toto iure positiuo de tali suspensione nulla penitus [illegible] reperitur.

Mag. Isti de vocabulo suspensionis volunt contendere. & ideo qualitercunque accipiatur in iure, ipsi in hoc casu vtuntur nomine suspensionis scilicet quod importat potestatem in alium ex causa [illegible] exercendam. Et isto modo dicunt potestatem Papæ aliquo modo suspensam per talem ap[pel]lationem vel recusationem: quia scilicet Papa de necessitate salutis tenetur non exercere potestatem in appellantem vel recusantem in præiudicium appellationis vel recusationis ipsius. Et ita suspensio est [à iure] naturæ: quia est de dictamine naturali. dictat enim ratio naturalis, quod si aliquis appellat vel recusat iudicem ex causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, iudex, antequam appellans vel recusans de malicia conuincatur, non debet potestatem exercere in ipsum in præiudicium appellationis, vel recusationis ipsius. & cum dicis quod appellationes & recusationes non sunt à iure naturali, sed ab inuentione humana: respondetur, quod ex hoc non sequitur, quod [ta]lis suspensio non sit à iure quia sicut licet peccatum non sunt à iure naturali, cohibitio tamen peccatorum sic est à iure naturali pro statu naturæ corruptæ, licet non pro statu institutæ. Similiter posset dici, quod talis suspensio est à iure diuino, quia ex iure diuino potest ostendi, quod Papa non debet in talem potestatem suam (in suæ appellationis vel recusationis præiudicium) exercere.

Cap.

Cap. XLIX.

Dicit quod Papa tenetur deferri appellationi tali contra eum factæ, & probatur tribus rationibus.

DISCIP. Apparet quod isti per talem suspensionem non aliud intelligunt, nisi quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur: ideo omittamus verbum suspensionis, & conare probare, quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur, appellantem videlicet & recusantem propter appellationem vel recusationem, nullatenus molestando ante decisionem causæ.

MAG. Quod Papa teneatur tali appellationi vel recusationi deferre, videtur posse probari primo sic: Papa in his quæ sunt ad alterum, non debet dominium vel potentiam contra iusticiam vel misericordiam exercere, iuxta illud beati Petri: Non dominantes in clero. sed si Papa appellationi vel recusationi huiusmodi non deferret, erga appellantem vel recusantem, nec iusticiam nec misericordiam, sed dominium & potentiam exerceret. quod non iusticiam, patet, quia ad iusticiam minime spectat appellationi vel recusationi non deferre, antequam constet eam non esse legitimam. nec exercet misericordiam, constat: quia nullá misericordiam facit taliter appellanti vel recusanti minime appellationi vel recusationi deferendo. exercet ergo potentiam & dominium absque ratione. imo contra rationem. ergo damnabiliter peccat. Secundo sic: si Papa non tenetur tali appellationi vel recusationi deferre, aut hoc est, quia nulli appellationi vel recusationi pro causa hæresis interiectæ deferre tenetur, aut quia scit talem appellationem vel recusationem esse iniquá, & causam assignatam esse falsam. Nō propter primum, quia si causa assignata esset vera, puta quod teneret fidem Christianam esse falsam, tali appellationi vel recusationi deferre deberet. nec propter secundum; quia falsitas causæ non impedit, quo minus quis appellationi vel recusationi deferre deberet, dummodo sit talis, quæ si esset probata, deberet legitima reputari. relinquitur ergo, quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur. Tertio sic: Iudex debet illi appellationi, aut recusationi deferre (quamuis sciat causam esse iniquam & causam assignatá esse falsam) cui alii deferre tenentur. sed alii à Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenentur. ergo etiam Papa debet deferre eidem. ad hoc etiam possunt allegari rationes supra capitulo 45. inductæ.

Cap. L.

Quærit, an nescientes Papam esse hæreticum teneantur ipsum de hæresi impugnantes defendere; quærebatur superius cap. 55. & acceptis in bona modificatione vocabulis respondetur sub conclusione, quod sic. quod probatur vnica ratione in capitulo vero sequenti ponuntur decem aliæ. vbi etiam ab aliis probatur quædam alia conclusio, scilicet quod tales etiam si ducantur ad mortem, sunt liberandi à catholicis, vbi etiam notatur, si latro ductus ad mortem debeat liberari. etiam nota ibidem, de quo magis sit præsumendum in tali impugnatione.

DISCIP. Post prædicta ad interrogationem, quam supra proposui, an nescientes Papam esse hæreticum teneantur impugnantes Papam de hæretica prauitate defendere, volo redire. Porro quia fundamenta æmulorum summi Pontificis discutere cupio, diligenter vnum autem de fundamentis eorum est: quod appellantes, recusantes, accusantes, & testificantes contra Papam de hæretica prauitate, ac adhærentes & fauentes eisdem sunt à cunctis catholicis & nescientibus Papam esse hæreticum defendendi. Ideo posco, vt ostendas, quomodo possit probari, quod impugnantes Papam de hæretica prauitate, sunt iuuandi à cunctis catholicis, quando non constat legitimis documentis, quod taliter impugnantes inique procedunt. Volo autem sub nomine impugnantium comprehendere appellantes, recusantes, accusantes, testificantes contra Papam, & adhærentes & præbentes auxilium, consilium & fauorem supradictis & impugnationi eorum. Volo etiam vti nomine defensionis largissime pro defensione scilicet, quæ fit quocunque modo, verbo vel facto, vel taciturnitate vel omissione, secundum quod dicitur aliquis alium defendere, qui eum non producit vel non manifestat.

MAGIST. Sic acceptis vocabulis impugnationis & defensionis, quod omnes catholici teneantur defendere impugnantes Papam etiam catholicum de hæretica prauitate (antequam constet legitimis documentis eos malitiose procedere) ostenditur primo quadam ratione, quæ tacta est prius cap. 44. quæ talis est. Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, extra, de iniuriis & damno dato, si culpa. ergo similiter qui occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat, persecutionem vel molestiam vel iniuriam intulisse videtur. sed non defendens impugnantes Papam de hæretica prauitate (cum potest) occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat; quia si defenderet (ex quo potest) perse-

cutionem

cutionem vel molestiam vel iniuriam illatam, vel inferendam excluderet. Ergo talis non defendens prædictos prædicta intulisse videtur vel dignoscitur. Sed nullus debet impugnantibus Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit eos malitiose procedere, persecutionem aut molestiam vel iniuriam irrogare. Ergo quilibet, qui potest, eos tenetur defendere. *Discip.* Dare occasionem damni vel persecutionis aut iniuriæ aut nocumenti, contingit dupliciter: aut positiue aliquid agendo, vel loquendo; vel negatiue aliquid omittendo. Qui primo modo dat occasionem damni, damnum dedisse videtur, & reprehensibilis reputatur, qui autem dat occasionem damni vel persecutionis, vel nocumenti, vel molestiæ siue iniuriæ aliquid omittendo, non videtur damnum vel molestiã intulisse, nec culpabilis est tenendus. Tunc enim quicunq; non iuuaret alium vel non ditaret, & ex hoc accideret damnũ alterius, videretur damnũ dedisse, & esset reprehensibilis iudicandus, quod est nimis durum. *Magist.* Ista responsio assertionibus sanctorum patrum obuiare videtur: quia ipsi intelligunt, ꝙ non solum damnum dat, qui occasionem damni dat aliquid faciendo vel loquendo, sed etiã qui occasionẽ damni dat aliquid omittendo, & quod inde tenetur saltem in conspectu Dei. Hnc auctoritatibus multis videtur posse ꝓbari Greg. enim nonus, vt legitur *extra, de iniuriis & damno dato. si culpa,* ait: *si culpa tua datũ est damnũ vel iniuria irrogata seu aliis irrogantibus opẽ ferre distulisti. aut hoc imperitia tua seu negligentia euenerit, iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam [illegible] verisimiliter posse contingere vel iacturã.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod non solũ damnum intelligitur dare, q verbo vel facto occasionem damni dat, sed etiã qui per negligentiã aliquid omittendo occasionẽ damni dat, intelligitur damnum dare, & ex hoc culpabilis iudicatur. Item, qui occasionẽ mortis dat, solũmodo omittendo aliquid, reus homicidii iudicatur, teste Ambrosio, qui, vt habetur 86 *di. pasce,* ait: *quisquis enim pascendo hominem seruare poteras (si non pauisti) occidisti.* Ergo consimiliter qui occasionem damni dat vel nocumenti, solummodo aliquid omittendo, hic damnum vel nocumentũ dare videtur, & exinde reus & culpabilis est tenendus. *Disc.* Quãuis allegationes istæ magnam apparentiã videantur habere, modo video tamen, ꝙ generaliter, qui occasionẽ damni dat aliquid omittendo sit culpabilis iudicandus: cũ etiam absq; culpa possit quis occasionem damni dare aliquid faciendo. *23. q. 5. c. de occidendis.* Et ita ex hoc, ꝙ aliquis non defendit eos, qui Papã de hæretica prauitate impugnant, quamuis ex hoc quod non defendit, sequitur damnum vel nocumentum eorũ, non potest inferri, ꝙ talis non defendens sit culpabilis reputandus. *Magist.* Istã responsionem vel obiectionem nonnulli nituntur excludere. Ad cuius euidentiam prædictæ regulæ, scilicet *qui occasionẽ damni dat* &c. intellectum exponunt. Et primo quidem, quando aliquis dat occasionẽ damni solummodo aliqd omittendo. Secundo, quando quis dat occasionem damni aliquid faciẽdo vel loquendo. Quantũ ad primũ dicunt: quod si aliquis dat occasionem damni solummodo aliquid omittendo, aut tenetur illud facere & tunc ex tali omissione culpã incurrit. Hinc in Exodo legitur, & [illegible] itatur *extra, de iniuriis & damno dato. si bos alienus cornupeta esset ab heri & nudius tertius, & non custodierit Dominus eius, reddet bouem pro boue.* Vbi dicit Glos. super verbo *non custodierit: supple, & alterius bouem occiderit, vnde tenetur. quia culpa [illegible] negligentia damnũ datum est, qui debuit diligentiam exhibere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod [illegible] Dominus bouis, non custodiendo tenetur, si bos suus damnum [illegible] quia debuit diligentiam adhibere [illegible] ex quo sciuit bouem suum cornupetam. Si autẽ quis dat occasionem damni, solummodo aliquid omittendo, si non tenebatur facere quod omisit: qualecunq; d[illegible] occasione data, ille qui occasionem damni dedit, est immunis à culpa. Quod [illegible] Lex D[illegible] videtur. vbi sic legitur: *si bos cornupeta percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius. Dominus quoq; bouis innocens erit, quod si bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & contestati sunt Dominum eius, nec eum incluserit, occideritque virum aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod [illegible] us, quando Dominus ipsum recludere non tenetur, mors viri vel mulieris ac[illegible] Domino non recludenti minime imputatur. Et ita qui occasionem damni dat aliquid omittendo, quod facere non tenetur, culpabilis minime iudicatur. Secundo dicunt, quod si quis dat occasionem damni aliquid faciendo, aut dat operam rei licitæ, aut rei illicitæ, si rei illicitæ, omne damnum, quod sequitur, ei imputatur. Si dat operam rei licitæ, aut adhibet diligentiam quam debet, [illegible] nullum damnum quod sequitur imputatur. Si autem non adhibet diligentiam debitam, tunc damnum quod sequitur ei imputatur. *Discip.* Ista valde rationabilia mihi videntur: sed non video quo modo [illegible] um debeant applicari.

[Magi]st. Nonnullis apparet, quod demonstratiue potest ostendi, quod impugnantes Papam de hæ[retica prauitate deb]ent a catholicis defendi. Vt tamen ratio eorum magis appareat, probant primo [illegible] tem: quod videlicet taliter impugnantes Papam de prauitate hæretica, si quæruntur [illegible] ad mortem, sunt à morte corporali per catholicos, (si valuerint) liberandi. Et ex conclu[illegible] ab omni persecutione & periculo sunt à catholicis eruendi. *Discip.* Proba pr[illegible] sunt [illegible] corporali liberandi. *Mag.* Hoc ostenditur auctoritate Salomonis, quæ al[illegible] ait: *erue eos qui ducuntur ad mortem &* [illegible]. Hoc Aug. vt legitur *23. q. 4. c. ipsa pietas,* videtur asserere [illegible] *si duo fuerint in domo ruitura si possumus, ambos liberare tenemur.* Quia, vt dicit ibid[illegible] *mus, [illegible] iudicaremur.* Si etiam duo fuerit in aliqua domo ruitura, [illegible] vult exire [illegible] cipium, si alter fuerit liberatus, illum vnum à morte liberare debemus. Similiter si [illegible] in domo ruitura: & si vnus solus liberaretur, omnes alii seipsus præcipitio vellent occidere, illum vnum eruere debemus. Ergo quilibet tenetur alium etiam inuitum & no-

len-

Cap. XLIX.

Dicit quod Papa tenetur deferri appellationi tali contra eum facta, & probatur tribus rationibus.

DISCIP. Apparet quod isti per talem suspensionem non aliud intelligunt, nisi quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur: ideo omittamus verbum suspensionis, & conare probare, quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur, appellantem videlicet & recusantem propter appellationem vel recusationem, nullatenus molestando ante decisionem causæ.

MAG. Quod Papa teneatur tali appellationi vel recusationi deferre, videtur posse probari primo sic: Papa in his quæ sunt ad alterum, non debet dominium vel potentiam contra iusticiam vel misericordiam exercere, iuxta illud beati Petri: Non dominantes in clero. sed si Papa appellationi vel recusationi huiusmodi non deferret, erga appellantem vel recusantem, nec iusticiam nec misericordiam, sed dominium & potentiam exerceret. quod non iusticiam, patet, quia ad iusticiam minime spectat appellationi vel recusationi non deferre, antequam constet eam non esse legitimam. nec exercet misericordiam, constat: quia nullã misericordiam facit taliter appellanti vel recusanti minime appellationi vel recusationi deferendo. exercet ergo potentiam & dominium absque ratione. imo contra rationem. ergo damnabiliter peccat. Secundo sic: si Papa non tenetur tali appellationi vel recusationi deferre, aut hoc est, quia nulli appellationi vel recusationi pro causa hæresis interiectæ deferre tenetur, aut quia scit talem appellationem vel recusationem esse iniquã, & causam assignatam esse falsam. Nõ propter primum, quia si causa assignata esset vera, puta quod teneret fidem Christianam esse falsam, tali appellationi vel recusationi deferre deberet. nec propter secundum; quia falsitas causæ non impedit, quo minus quis appellationi vel recusationi deferre deberet, dummodo sit talis, quæ si esset probata, deberet legitima reputari. relinquitur ergo, quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur. Tertio sic: Iudex debet illi appellationi, aut recusationi deferre (quamuis sciat causam esse iniquam & causam assignatã esse falsam) cui alii deferre tenentur. sed alii à Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenentur. ergo etiam Papa debet deferre eidem. ad hoc etiam possunt allegari rationes supra capitulo 45. inductæ.

Cap. L.

Quærit, an nescientes Papam esse hæreticum teneantur ipsum de hæresi impugnantes defendere: quærebatur superius cap. 55. & acceptis in bona modificatione vocabulis respondetur sub conclusione, quod sic. quod probatur unica ratione in capitulo vero sequenti ponuntur decem aliæ. ubi etiam ab aliis probatur quædam alia conclusio, scilicet quod tales etiam si ducantur ad mortem, sunt liberandi à catholicis, ubi etiam notatur, si latro ductus ad mortem debeat liberari. etiam nota ibidem, de quo magis sit præsumendum in tali impugnatione.

DISCIP. Post prædicta ad interrogationem, quam supra proposui, an nescientes Papam esse hæreticum teneantur impugnantes Papam de hæretica prauitate defendere, volo redire. Porro quia fundamenta æmulorum summi Pontificis discutere cupio, diligenter unum autem de fundamentis eorum est: quod appellantes, recusantes, accusantes, & testificantes contra Papam de hæretica prauitate, ac adhærentes & fauentes eisdem sunt à cunctis catholicis & nescientibus Papam esse hæreticum defendendi. Ideo posco, vt ostendas, quomodo possit probari quod impugnantes Papam de hæretica prauitate, sunt tuendi à cunctis catholicis, quando non constat legitimis documentis, quod taliter impugnantes inique procedunt. Volo autem sub nomine impugnantium comprehendere appellantes, recusantes, accusantes, testificantes contra Papam, & adhærentes & præbentes auxilium, consilium & fauorem supradictis & impugnationi eorum. Volo etiam vti nomine defensionis largissime pro defensione scilicet, quæ fit quocunque modo, verbo vel facto, vel taciturnitate vel omissione, secundum quod dicitur aliquis alium defendere, qui eum non producit vel non manifestat.

MAGIST. Sic acceptis vocabulis impugnationis & defensionis, quod omnes catholici teneantur defendere impugnantes Papam etiam catholicum de hæretica prauitate (antequam constet legitimis documentis eos malitiose procedere) ostenditur primo quadam ratione, quæ tacta est prius cap. 44. quæ talis est. Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, extra, de iniuriis & damno dato, si culpa. ergo similiter qui occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat, persecutionem vel molestiam vel iniuriam intulisse videtur. sed non defendens impugnantes Papam de hæretica prauitate (cum potest) occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat: quia si defenderet (ex quo potest) perse-

cutionem

cutionem vel molestiam vel iniuriam illatam, vel inferendam excluderet. Ergo talis non defendens prædictos prædicta intulisse videtur vel dignoscitur. Sed nullus debet impugnantibus Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit eos malitiose procedere, persecutionem aut molestiam vel iniuriam irrogare. Ergo quilibet, qui potest, eos tenetur defendere. *Discip.* Dare occasionem damni vel persecutionis aut iniuriæ aut nocumenti, contingit dupliciter: aut positiue aliquid agendo, vel loquendo; vel negatiue aliquid omittendo. Qui primo modo dat occasionem damni, damnum dedisse videtur, & reprehensibilis reputatur, qui autem dat occasionem damni vel persecutionis, vel nocumenti, vel molestiæ siue iniuriæ aliquid omittendo, non videtur damnum vel molestiã intulisse, nec culpabilis est tenendus. Tunc enim quicunq; non iuuaret alium vel non ditaret, & ex hoc accideret damnũ alterius, videretur damnũ dedisse, & fieret reprehensibilis iudicandus, quod est nimis durum. *Magist.* Ista responsio assertionibus sanctorum patrum obuiare videtur: quia ipsi intelligunt, q non solum damnum dat, qui occasionem damni dat aliquid faciendo vel loquendo, sed etiã qui occasionẽ damni dat aliquid omittendo, & quod inde tenetur saltem in conspectu Dei. Hoc auctoritatibus multis videtur posse probari. Greg. enim nonus, vt legitur *extra. de iniuriis & damno dato, si culpa,* ait. *si culpa tua datũ est damnũ vel iniuria irrogata seu aliis irrogantibus opẽ ferre distulisti. aut hoc imperitia tua seu negligentia euenerit, iure super his satisfacere te oportet. nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo inde iniuriã verisimiliter posse contingere vel iacturã.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod non solũ damnum intelligitur dare, q verbo vel facto occasionem damni dat, sed etiã qui per negligentiã aliquid omittendo occasionẽ damni dat, intelligitur damnum dare, & ex hoc culpabilis iudicatur. Item, qui occasionẽ mortis dat, solummodo omittendo aliquid, reus homicidii iudicatur, teste Ambrosio, qui, vt habetur 86 *di. pasce,* ait: *quisquis enim pascendo hominem seruare poteris (si non paueris) occidisti.* Ergo consimiliter qui occasionem damni dat vel nocumenti, solummodo aliquid omittendo, hic damnum vel nocumentũ dare videtur, & exinde reus & culpabilis est tenendus. *Disc.* Quãuis allegationes istæ magnam apparentiã videantur habere, modo video tamen, q generaliter, qui occasionẽ damni dat aliquid omittendo sit culpabilis iudicandus: cũ etiam absq; culpa possit quis occasionem damni dare aliquid faciendo. *23. q. 5. c. de occidendis.* Et ita ex hoc, q aliquis non defendit eos, qui Papã de hæretica prauitate impugnant, quamuis ex hoc quod non defendit, sequitur damnum vel nocumentum eorum, non potest inferri, q talis non defendens sit culpabilis reputandus. *Magist.* Istã responsionem vel obiectionem nonnulli nituntur excludere. Ad cuius euidentiam prædictæ regulæ, scilicet *qui occasionẽ damni dat* &c. intellectam exponunt. Et primo quidem, quando aliquis dat occasionẽ damni solummodo aliqd omittendo. Secundo, quando quis dat occasionem damni aliquid faciẽdo vel loquendo. Quantũ ad primũ dicunt: quod si aliquis dat occasionem damni solummodo aliquid omittendo, aut tenetur illud facere. & tunc ex tali omissione culpã incurrit. Hinc in Exodo legitur, & [illegible] tur *extra de iniuriis & damno dato: si bos alienus cornupeta esset ab heri & nudius tertius, & non custodierit Dominus eius, reddet bouem pro boue.* Vbi dicit Gloss. super verbo *non custodierit: supple, & alterius bouem occiderit, vnde tenetur. quia culpa sine negligentia damnũ datum est, qui debuit diligentiam exhibere.* Ex quibus verbis [illegible] intelligi, quod [illegible] Dominus bouis, non custodiendo tenetur, si bos suus damnum fe[illegible] quia d[illegible] diligentiã adhib[illegible] ex quo sciuit bouem suum cornupetam. Si autẽ quis dat occasionem damni, solummodo aliquid omittendo, si non tenebatur facere quod omisit: qualecunq; damnum [illegible] ac[illegible] omissione data, ille qui occasionem damni dedit, est immunis à culpa. Quod *Exo. 21.* [illegible] Dominus insinuare videtur, vbi sic legitur: *si bos cornupeta percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius. Dominus quoq; bouis innocens erit, quod si bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & contestati sunt Dominum eius, nec eum incluserit, occideritque virum aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod [illegible] bouis, quando Dominus ipsum recludere non tenetur, mors viri vel mulieris ac[illegible], Domino non recludenti minime imputatur. Et ita qui occasionem damni dat aliquid omittendo, quod facere non tenetur, culpabilis minime iudicatur. Secundo dicunt, quod si quis dat occasionem damni aliquid faciendo, aut dat operam rei licitæ, aut rei illicitæ, si rei illicitæ, omne damnum, quod sequitur, ei imputatur. Si dat operam rei licitæ, aut adhibet diligentiam quam debet, sibi nullum damnum (quod sequitur) imputatur. Si autem non adhibet diligentiam debitam, tunc damnum quod sequitur ei imputatur. *Discip.* Ista valde rationabilia mihi videntur: sed non vi[illegible] modo ad [illegible] um debeant applicari.

[illegible]st. N[illegible] apparet, quod demonstratiue potest ostendi, quod impugnantes Papam de hæ[illegible] sunt à catholicis defendendi. Vt tamen ratio eorum magis appareat, probant primo [illegible] quod [illegible] impugnantes Papam de prauitate hæretica, si quæruntur [illegible] ad mortem [illegible] morte corporali per catholicos, (si valuerint) liberandi. Et ex con[illegible] persecutione & periculo sunt a catholicis eruendi. *Discip.* Proba pri[illegible] corporali liberandi. *Mag.* Hoc ostenditur auctoritate Salomonis, quæ al[illegible], [illegible] ait: *erue eos qui ducuntur ad mortem* &c. Hoc Aug. vt legitur *23. q. 4. c. ipsa pietas,* videtur asserere [illegible] *si duo fuerint in domo ruitura si possumus, ambos liberare tenemur.* Quia, vt dicit ibidem [illegible] *mus.* [illegible] *udeles iudicaremur.* Si etiam duo fuerint in aliqua domo ruitura, & neuter vult exire, si [illegible] seipsum, si alter fuerit liberatus, illum vnum à morte liberare debemus. Similiter si mu[illegible] in domo ruitura: & si vnus solus liberaretur, omnes alii seipsos præcipitio vellent occidere, illum vnum eruere debemus. Ergo quilibet tenetur alium etiam inuitum & no-

pluribus mortis periculis se exponens, zelo fidei orthodoxæ (quam vitæ corporali videtur facto proponere) moueatur. Et ideo omnes impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit legitimis documentis, quod zelo malo moueantur, sunt à catholicis, qui possunt, defendendi: qui etiam eius zelo fidei orthodoxæ (prout statim ex officio cuiuslibet congruit) tenentur impendere auxilium, consilium & fauorem. Et consimiliter si taliter impugnantes fuerint deprehensi malo zelo moueri, quia de falsitate conuincuntur, vel in probatione eorum quæ imponunt Papæ deficiunt, sunt acerrime puniendi: & videtur quod essent curiæ seculari tradendi. Patet ergo secundum illos, quod si impugnantes Papam de hæretica prauitate quæruntur ad mortem, sunt à catholicis defendendi. Ex quo infertur, quod etiam ab omni sunt persecutione & periculo liberandi, quia consimiliter & eadem ratio videtur, quod & sint liberandi à maiori periculo & minori.

Cap. LI.

In quo ponuntur aliæ rationes 10. probantes conclusionem positam capitulo immediate præcedenti, scilicet quinquagesimo, & sic in toto sunt 11. rationes probantes, quod nescientes teneantur defendere impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam eis constiterit, quod malo zelo procedunt.

D*iscipulus.* Puto, quod si omnes rationes pro assertione prædicta, quantum possemus, profundius discutere moliremur, librum maximum faceremus, & forte omnes difficultates tactas à Iuristis de appellationibus, recusationibus, denuntiationibus, inquisitionibus & testibus, exceptionibus, accusationibus, diffamationibus, calumniis, prouocationibus, præsumptionibus & purgationibus, discutere cogeremur. Ideo absq; perscrutatione subtili aliqua media breuissime tange, quibus videatur ostendi assertio memorata. Nam illis omnibus intellectis melius sciam Dominum summum pontificem ab opinionibus æmulorum defendere. Secunda ratio ad probandum, quod omnes catholici, qui congrue possunt, tenentur defendere impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit, quod malo zelo procedunt, si fuerint in periculo constituti, talis est. Vnusquisq; tenetur alii facere, quod sibi vult fieri, teste veritate, quæ Matth. 7. ait: *Omnia ergo quæcunq; vultis vt faciant vobis homines & vos facite eis similiter. Hoc est enim lex & Prophetæ.* Luc. 6. ait: *Prout vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis similiter.* Sed vnusquisq; propter zelum bonum periculis mortis vel aliis quibuscunq; malis expositus rationabiliter vellet ab aliis defendi, foueri & iuuari. Ergo quicunq; videt alium in mortis periculo vel aliis constitutum propter impugnationem Papæ de hæretica prauitate, quam præsumit vel præsumere debet ex bono zelo procedere, tenetur eum, si potest, defendere, fouere & iuuare. Tertia ratio est hæc: Qui sunt audiendi in aliqua causa, sunt etiam si quærantur ad mortem pro tali causa, defendendi. Sed volentes Papam impugnare de hæretica prauitate, sunt in fauorem fidei audiendi: ergo sunt etiam defendendi. Quarta ratio est hæc. Sicut ad legislatorem pertinet prouidere subiectis, ne criminentur iniuste: ita ad ipsum cauere spectat, ne delinquere valeant insolenter. Sed Deus est perfectissimus legislator, cuius subiecti sunt summus pontifex & vniuersi catholici. Ergo sicut ad legem Diuinam omnibus datam catholicis spectat prouidere summo pontifici, ne à subditis suis criminetur iniuste, ita ad legem Diuinam spectat cauere ne summus pontifex in suorum subditorum perniciem & fidei periculum Christianæ delinquere valeat insolenter. Sed si impugnantes Papam de hæretica prauitate non essent à catholicis defendendi, Papa libere absq; metu legis cuiuscunq; potest prædicare, docere & tenere hæreticam prauitatem insolenter in catholicorum perniciem & periculum fidei orthodoxæ &c. Ergo taliter impugnantes Papam sunt à catholicis defendendi. Quinta ratio est hæc: Ad charitatem fraternam spectat proximis in cunctis suis necessitatibus subuenire, iuxta illud Beati Iohan. in canonica 1. c. 3. *qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Quasi diceret nullo modo. Et ideo subdit: *Non diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnes tenemur proximis, cum indigent, si possumus non solum verbo aut lingua, sed etiam veritate & opere subuenire. Quod maxime continet veritatem, quando præsumimus vel præsumere debemus proximos nostros absq; culpa sua & ex bonitate sua necessitatem vel indigentiam, quam sustinent, incidisse. Sed si videmus impugnantes Papam de hæretica prauitate in grauibus periculis constitutos: si non constet nobis legitime, quod ex malo zelo procedunt, oportet præsumere ipsos ex bono zelo & bonitate sua in talia pericula incidisse. Ergo tunc eis maxime subuenire tenemur. Et per consequens eos, si possumus, defendere & liberare tenemur. Sexta ratio est hæc: Magis tenetur catholicus catholicū defēdere, ne pro fide catholica patiatur iniuste, quam teneatur seruus defendere Dominum suum, ne sibi pro causa temporali iniuria inferatur. Sed seruus quamuis iurisdictionem non habeat, debet defendere Dominum suum, ne sibi pro causa temporali iniuria inferatur. Ergo multo magis catholicus non prælatus catholicum debet defendere, ne pro fide catholica contra iustitiam patiatur. Septima ratio est hæc: illum debet vnusquisq;, si potest, defendere, qui patitur pro causa, quam quilibet tenetur vitæ corporali præponere. Ergo pro fide patientem catholica quilibet debet, si potest, defendere. Sed qui cernit impugnantes Papam de hæretica prauitate (antequam conuincantur de zelo malo) periculis propter

huiusmodi impugnationem expositos, præsumere debet, quod pro fide catholica patiantur. Ergo tunc eos, si potest, tenentur defendere. Octaua ratio est hæc: Qui tenetur alterius bonum procurare, debet malum eius, si potuerit, remouere. Sed quilibet catholicus tenetur bonum impugnantium Papam de hæretica prauitate procurare. Aliter enim non diligeret ipsos, sicut seipsum. Ergo si viderit in periculo constitutos, debet eos, si potest, à periculo liberare. Nona ratio est hæc: Quilibet catholicus magis tenetur diligere personam proximi propter impugnationem Papæ hæretici de prauitate hæretica in periculo cõstitutam, quam teneatur asinum vel iumentum inimici, si prostratum viderit, subleuare. Sed quilibet tenetur asinum inimici sui, si prostratum viderit, subleuare, teste lege diuina, quæ vt habetur Exod. 23. ait: *Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eum.* Ergo multo fortius si viderit catholicum, quem nescit errare, pati iniuriam vel in periculo constitutum propter zelum fidei orthodoxæ, ipsum liberare tenetur si potest. Decima ratio est hæc: vnusquisq; proximum suum, sicut seipsum, debet diligere, *Matth. 22.* ergo quilibet debet facere alii in extremo periculo constituto, quod vult facere pro seipso. Sed quilibet vult seipsum defendere: Ergo quilibet tenetur defendere proximum suum in periculo constitutum, maxime si propter iustitiam periculum sustinere videtur. Quilibet ergo si viderit proximum suum in periculo constitutum, propter hoc quod impugnat Papam de hæretica prauitate, non constat sibi quod malo zelo mouetur, ipsum defendere tenetur. Vndecima ratio est hæc: Id quod extra necessitatis tempus est licitum, tempore necessitatis extremæ est debitum: cum videamus multa, quæ extra tempus necessitatis extremæ sunt illicita, tempore necessitatis extremæ esse non solum licita, sed etiam debita. Dare enim rem alienam pauperi pro sustentatione sua extra tempus necessitatis est illicitum, secundum quod sacri canones testantur aperte & ratio manifestat. Dare tamen rem alienam pauperi pro sustentatione naturæ tempore necessitatis extremæ, quando, scilicet aliter ille pro tempore sustentari non potest, est debitum. Qui enim videret pauperem mori fame, & non posset sustentare ipsum, nisi dando sibi panem alienum, si non appareret alius, qui vellet aut posset pauperi subuenire, peccaret mortaliter, nisi panem alterius præberet. Id ergo quod extra tempus extremæ necessitatis est licitum, pro tempore necessitatis est debitum. Sed defendere impugnantes Papam de hæretica prauitate extra tempus necessitatis extremæ est licitum, saltem si Papa non præcipit contrarium. Ergo tempore necessitatis extremæ defendere taliter impugnantes Papam, siue Papa præcipiat siue non, est debitum. Papa enim non potest præcipere contra id, quod homo debet alii tempore necessitatis extremæ, nisi ipse per se vel per alium necessitatem extremam patienti voluerit ministrare. Non enim Papa posset præcipere cuicunq; non pascere de alieno pauperem constitutum in necessitate extrema, si aliter non posset pascere eum; nec Papa per se vel per alium vellet pascere; nec appareret alius, qui posset eius indigentiæ subuenire. Nihil enim Papa potest præcipere, quod obuiat charitati fraternæ. Ergo consimiliter non potest Papa præcipere alicui, quod non defendat (modo sibi congruente) impugnantem Papam de prauitate hæretica, si est in extremo periculo constitutus, & non constat sibi, quod talis impugnans malo zelo mouetur. Et si Papa daret tale præceptum, sibi non esset obediendum quoquo modo, quia præciperet contra legem Diuinam.

Cap. LII.

Ponit quæstionem de prælatis, qui habent subditos impugnantes Papam de hæretica prauitate, si eos defendere teneantur. Et respondetur quod sic, quod probatur etiam 4. rationibus.

D*iscipulus.* Desine allegare pro assertione prædicta, & dic quomodo potest ostendi, quod prælati iurisdictionẽ habentes debent defendere sibi subiectos, si Papã de prauitate hæretica [illegible] nouerint impugnari. *Mag.* Nonnullis videtur, quod tales prælati teneantur suos subditos taliter impugnantes defendere. Et hoc videtur posse probari, primo sic: Qui oues suæ curæ commissas, quas reputat innocentes, vel reputare debet, non defendit, cum potest, mercenario comparandus, de quo dicit Christus Ioh. 14. *Videt lupum venientem & dimittit oues & fugit, & lupus rapit & dispergit oues mercenarius autem fugit, quia mercenarius est.* &c. Sed prælati debent esse pastores, non mercenarii. Ergo tenentur oues suas, præcipue quas reputant innocentes vel reputare debent, ab [illegible] aforibus defensare. *Discip.* Prælati debent defendere oues contra lupos, non contra Papam. [illegible] Papa mandauerit impugnantes ipsum de prauitate hæretica captiuari, vel incarcerari, aut pœna [illegible] plecti, eos non debent defendere. *Magist.* Ex ista responsione tua putant nonnulli demonstratiue probare assertionem prædictam: quia prælati debent defendere oues suas contra lupos, si possint. Sed si Papa mandauerit captiuari, & male tractari ipsum de hæretica prauitate impugnare volentes absque causæ cognitione, vel antequam de malo zelo fuerint aperte conuicti, inter lupos gregem Dominicum crudeliter inuadentes est merito computandus. Quia propter opus, quod licitum inuenitur, nullus debet puniri, priusquam conuincatur, tale opus non bene, sed impie perpetrasse. Constat autem, quod impugnare Papam de prauitate hæretica potest esse licitum: quia Papa potest esse hæreticus, & de hæresi licite impugnari. Si igitur appareat, quod talis impugnatio ex malitia & ex iniquitate non procedit, puniri non debet. Ergo Papa puniens & male tractans ipsum taliter impugnare volentes, antequam ostenderit, quod male mouentur contra ipsos potestatem tyrannicam exercere dignoscitur. Et per consequens est inter lupos

merito

merito numerandus. Ex quo sequitur, quod prælati contra ipsum tenentur oues suas in hoc casu defendere. *Discip.* Prælati inferiores supponere debent, quod Papa iuste facit, quicquid facit: & ideo præsumere debent, quod iuste mandat ipsum impugnare volentes pœna debita plecti. *Magist.* Sunt autem nonnulli dicentes, quod hic incidis in hæresim manifestam, in quam, (vt dicunt) plurimi modernis temporibus sunt prolapsi: quemadmodum fertur de multis, qui asserunt, Papam Deum reputandum in terris. Et ideo nulli licet iudicare, quod vnquam aliquod peccatum committat. Dicunt ergo quod hæc est manifesta hæresis, scilicet quod prælati inferiores debent supponere, quod Papa iuste facit, quicquid facit. Ex hoc enim sequeretur, quod si prælati viderent Papam Dæmones inuocare, Christum blasphemare, fidem negare, adulterium committere, innocentem occidere, peiorare Ecclesias, beneficia vendere, ad vsuras dare pecuniam, deberent ipsum excusare, & quod bene faceret indicare, quod est hæresis manifesta. Dicunt ergo, quod iuxta sententiam Bedæ, de criminibus manifestis quorumcunque, Papæ & aliorum permittitur iudicare. Quod etiam exemplo Beati Pauli constat aperte, qui de facto Beati Petri iudicauit aperte. Et ideo ipsum male fecisse publice reprehendit. Si ergo Papa mandaret ipsum impugnare volentes male tractari, antequam eos indebite se impugnare monstraret: liceret cuilibet iudicare Papam impie & iniuste procedere. Imo de principali imposito, scilicet de prauitate hæretica suspectum habere deberent: & prælati suas oues ab eo tanquam à lupo crudeli defendere tenerentur. *Discip.* Mirum est quod isti dicunt, cum asserunt, cuilibet licere iudicare Papam in hoc impie & iniuste procedere: & quod prælati debent taliter impugnantes contra Papam defendere, cum Papa sit magis immediatus prælatus taliter impugnantium, quam quicunq; alius prælatus inferior. Quare qui eos defendit contra Papam, iniuriam Papæ noscitur irrogare à iurisdictione Papæ suos subiectos subtrahendo. *Magist.* Respondetur ad hoc, quod taliter impugnantes sunt pars contra Papam. Quare in hoc Papa iudex eorum esse non debet: cum nullus esse debet iudex in propria causa. *Discip.* Hoc non videtur verum de Papa: quia potest esse iudex in propria causa, teste Innoc. tertio, qui, vt habetur, *extra, de iudic. cum venisset*, ait: *cum super priuilegiis Sedis Apostolicæ causa vertitur, nolumus de ipsis per alios iudicari.* Ergo Papa potest esse iudex in propria causa. Et per consequens si aliqui volunt impugnare Papam, ipse Papa potest esse iudex. Et ita si dat sententiam contra eos mandando, quod detineantur vel incarcerentur, vel alias puniantur, standum est sententiæ eius. *Magist.* Hoc quibusdam apparet contra rationem omnino. Nam licet Papa debeat iudicare inter litigantes super interpretandis priuilegiis, quia eius est interpretari, cuius est condere: licet etiam posset esse iudex in propria causa, quæ de rebus temporalibus verteretur; non tamen cum de crimine impugnatur. Et ita Papa nullo modo debet esse iudex, quando apparet ipsum de hæresi impugnare volentes. Quare si ipsos Papa ex hoc punit, licet cuilibet iudicare, quod iniuste & impie agit, & quod iudicium subterfugere quærit. Quare etiam de hæresi esset merito suspectus habendus. *Discip.* Alias rationes allega. *Magist.* Secunda ratio pro eadem assertione talis est. magis tenentur prælati defendere impugnantes ipsum de hæretica prauitate, antequam constiterit sibi ipsos ex malo zelo procedere, quam teneantur defendere viduas & pupillos. Sed prælati viduas & pupillos tenentur defendere, *dist. 87. c. 1. & ca. defensionis.* Ergo multo magis tenentur defendere Papam de hæresi impugnantes, antequam sibi constiterit quod sint nocentes. Tertia ratio est hæc. Prælati tenentur defendere sibi subiectos (etiam contra Papam) contra quos nulla causa iniquitatis obiicitur. Si enim Papa aliquos vellet confundere absq; omni causa, prælati eorum si possint, eos defendere tenentur. Ergo multo magis tenentur prælati defendere sibi subiectos, si pro causa, quæ præsumenda est iusta, à Papa ad mortem vel ad aliam confusionem quæruntur iniuste. Sed qui impugnare desiderant Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit, quod malo zelo moueantur, præsumendi sunt causam iustam habere. Ergo tunc à prælatis sunt potissime defendendi. Quarta ratio est hæc. Illi, qui tenentur Papam de hæretico crimine corrigere, tenentur volentes ipsum de eodem crimine impugnare defendere: nisi constiterit eis, quod malo zelo moueantur. Sed prælati tenentur Papam de hæresi corrigere, si eum sciuerint hæreticam prauitatem incurrisse: quia aliter Papa de hæresi accusari non posset. Ergo tenentur eum volentes de hæresi impugnare defendere.

CAP. LIII.

In quo probatur quod etiam ad idem tenentur Reges & cæteræ potestates, & hoc vnica ratione.

DIscipulus. Nunquid reges & principes & aliæ publicæ potestates tenentur, volentes Papam de hæresi impugnare defe[illegible] *Magist.* Dicunt quidam quod sic: fundantes se in hoc, quod causa fidei per [illegible] canones e[illegible] vniuersorum fidelium. Et ideo omnes fideles tenentur causam fidei d[illegible]re, [illegible] etc. [illegible] etiam debent defendere causam fidei prosequentes si non constat, quod eandem [illegible] prosequuntur & inique. Qui autem impugnant Papam de hæretica prauitate, ca[illegible] prosequi. Ergo reges & aliæ publicæ potestates eos tenentur defen[illegible] constiterit eis, quod fouent causam iniustam. Hoc etiam probant plures rationes supra adductæ.

Cap. LIIII.

Ubi inquiritur, utrum reges & principes pro tali defensione debeant arma mouere? & quod sic, respondetur, & probatur tribus rationibus.

Discipulus. Nunquid reges & principes debent arma mouere pro defensione illorum, qui volunt Papam de hæresi impugnare? *Magist.* Respondent quidam sic, dicentes, quod si apparent [illegible] dicentes se velle Papam de hæresi legitime impugnare: qui sunt tales, quod ab actione seu impugnatione Papæ sunt nullatenus repellendi: reges & principes ac aliæ publicæ potestates, in quorũ dominio seu iurisdictione morantur, pro eorum defensione res & personas, si oportuerit, tenentur exponere. Quod tali ratione nituntur ostendere. Pro defensione illorum debent reges & principes arma mouere, si oportuerit, & etiam res & personas suas exponere, qui cum sint à regibus & principibus defendendi, prosequuntur causam pro qua reges & principes debent, si oportuerit, arma mouere, ac etiam res & personas suas exponere. Quia cum tales ex tali causa defenduntur, magis defenditur causa quam ipsi. Sed reges & principes debent arma mouere, ac res & personas suas exponere pro causa, quam taliter impugnantes Papam prosequuntur: quia pro causa fidei ad talia facienda tenentur. Ergo pro defensione eorum consimilia facere astringuntur. Item, reges pro iustitia vsq; ad mortem certare tenentur, iuxta illud Eccles. 4. *vsq; ad mortem certa pro iustitia.* Sed sicut iustum est reges & principes defendere fidem catholicam, ita iustum est eos defendere illos, qui causam fidei prosequuntur: cuiusmodi sunt inter alios illi, qui Papam de hæresi impugnare volunt. Ergo pro defensione eorum reges & principes vsq; ad mortem certare tenentur: & per consequens pro eis arma mouere, ac res & personas suas exponere, si oportuerit, de necessitate iuste compelluntur. Amplius non minus tenentur reges & principes repellere à subditis suis violentiam inferendam, quam teneantur vindicare illatam iniuriam. Sed reges & principes ad vindicandam iniuriam illatam volentibus Papam de prauitate hæretica impugnare, arma mouere tenentur. Ergo etiam ad repellendam violentiam inferendam taliter impugnantibus Papam deberent arma mouere. Et ita pro eorum defensione arma mouere tenentur. Maior videtur aperta. Minor ostenditur sic. Non minus tenentur reges & principes arma mouere pro vindicanda iniuria subditis illata in contemptum fidei Christianæ, quam pro iniuria illata subditis in contemptum regiæ maiestatis. Sed pro secundo reges arma mouere tenentur, exemplo Dauid regis, qui, vt legitur 2. *Reg* 10. Amonitas potenter inuasit propter iniuriam factam nuntiis eius. Ergo reges & principes pro vindicanda iniuria illata in contemptum fidei Christianæ arma mouere tenentur.

Cap. LV.

In quo respondetur ad auctoritates & rationes, quibus probatur, quod à Papa appellare non licet, c. 16. positas.

Discipulus. Multa scrutati sumus de appellationibus à summo pontifice, & de impug[illegible] ipsum, motiuaq; quædam illorum, qui asserunt, quod sæpe expedit à Papa hær[illegible] a [illegible] licet (quantum est de iure diuino & humano) non oporteat appellare, sed sufficit impug[illegible] quod impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit eos malo zelo mou[illegible] a catholicis defendendi, iuuandi & fouendi. Quæ omnia & eis annexa tecum post comple[illegible] operis iterum pertractabo: & quid tu de omnibus sentias, indagabo. Ideo finem istius materiæ [illegible] eudo, dic quomodo ad allegationes, quibus ostenditur, quod à Papa appellare non licet, resp[illegible]tur. *Magist.* Illæ allegationes positæ sunt supra *c. 16.* vbi per rationes & auctoritates ostenditur, q[illegible] nullo casu licet à summo pontifice appellare. Ad intelligentiam autem auctoritatum dicu[illegible] esse notandum, quod non semper verbum generale est generaliter intelligendum: quod pe[illegible] exempla scripturæ diuinæ dicunt posse probari, de quibus adducam pauca. Legitur enim 4 [illegible] *Iuit ergo Azael in occursum eius* (scilicet Helisei) *habens secum munera, & omnia bona Dama*[illegible] D[illegible] men constat, q in Damasco etiam multa bona reliquit. Nec etiam de omni genere bono[illegible] habuit secum. Non enim portauit aliqua secum de omni specie lapidum, vasorum, in[illegible] rum, [illegible]gnorũ, animalium, ciborum, metallorum, & cæterarum rerum, quæ erant in D[illegible] Marc 1 de Ioh. legitur: *Egrediebatur ad illum* (scilicet Iohannem Baptistã) *omnis Iudææ r*[illegible] *lymitæ vniuersi, vt baptizarentur ab illo* Et tamẽ Hierosolymitæ multi à Iohanne m[illegible] runt: & patet, quod nulli sacerdotum & seniorum, qui erant Hierosolymis, ab ipso b[illegible] quia sibi nullatenus credebant, teste Saluatore, qui vt habetur Matt 21. dicit *Venit ad* [illegible] *iustitiæ, & non credidistis ei.* Et ita verba prædicta non sunt generaliter intelligenda. [illegible] data generali iussione nonnulla intelliguntur, *extra, de officio legati, quod translationem* [illegible] neralia non semper debent generaliter intelligi. Per hoc ad auctoritatem Ge[illegible] dam dicentes, quod ab Apostolica Sede, hoc est à Papa, nunquam prorsus est appe[illegible] ueniatur contra fidem errare, vel in aliquo crimine, de quo scandalizetur Eccles[illegible], inc[illegible] se ostendat. Aliter dicunt aliqui, quod Gelasius loquitur de appellationibus, absq; [illegible] tia iudicis transit in rem iudicatam. Tali enim appellatione non est appellandum à P[illegible] fidẽ errauerit orthodoxam: quia talis sententia contra fidẽ, siue appellatur, siue non, non [illegible] re in rem iudicatam, & ideo dicunt, quamuis liceat, tamen non est necesse à talia senten[illegible]

Et quamuis à tali sententia aliquis non appellaret, in quodcunq; tempus [illegible] licebit tamen sententiam impugnare. Aliter dicunt nonnulli, quod Gelasius loquitur de [illegible] pro causis particularibus, non pro causis, quæ tangunt totam Christianitatem [illegible]. Non enim licet appellare (vt dicunt) nisi Papa errauerit contra fidem, vel [illegible] de alio crimine, de quo omnes Christiani læduntur. Pro alijs autem causis appellare n[illegible] quidam dicant, quod si Ecclesia vniuersalis conueniret in vnum, ipsa haberet Papam de omni [illegible] iudicare. *Discip.* Quamuis non audierim, quod frater M. & adhærentes [illegible] illud [illegible] opinentur, tamen alias super isto volo tecum diligentius disputare, & motiua eorum ad [illegible] sollicite perscrutari. Nunc vero dic, quomodo ad aliam auctoritatē Gelasii respond[illegible]. *Magist.* Ad illam auctoritatem Gelasii respondetur, sicut ad præcedentem, quod loquitur [illegible] causis, [illegible] in causis fidei, vel de appellationibus, sine quibus sententia transit in rem iudicatam. S[illegible] nonnulli, qui horrent audire, quod quamuis Papa assereret legem Christianam esse [illegible] & Christum fuisse pseudo Prophetam, modo liceret appellare ab ipso. *Discip.* [illegible] tentes, & totam fidem catholicam eneruantes, quod non est negandum, quin pro talibus à summo pontifice appellare liceat: tamen, vt videtur, pro alijs appellare non licet. *Magist.* D[illegible] nonnulli, quod hic erras aperte; quia si licet pro maxima hæresi appellare à summo pontifice, [illegible] pro minima hæresi appellare licebit. Quia idem iuris est in paruis, sicut in magnis. Quod Alexander tertius, vt habetur *extr. de appel. c. de appel.* aperte testari videtur dicens: *De appellationibus pro causis minimis interpositis volumus te tenere, quod eis pro quacunque leui causa fiant, non minus est quam si [illegible] rent pro maioribus deferendum.* Vbi dicit Gloss. *Pro quocunque appellante ita potest quis grauari in paruo, sicut in magno. Quantitas causæ non facit, quare introducta sit appellatio, sed iniquum grauamen supr. cap. 4. ad nostram. Et infra eodem cum speciali. cap. porro. Sicut etiam in minima re furtum committitur. 14. quæst. 5. cap. vltimo.* Ex his colligitur, quod si licet a summo pontifice appellare pro maxima hæresi: puta si pronunciaret vel assereret legem Christianam esse falsam & malam; vel Christum fuisse pseudoprophetā: licebit pro minima hæresi appellare ab ipso. E[illegible] consimili ratione licet impugnare & accusare Papam, si minimam hæresim qualitercunque [illegible] obuiantem præsumpserit affirmare. Per eandem rationem dicunt, quod si impugnantes etiam & accusantes Papam asserentem, quod fides Christiana est mala & falsa, sunt à catholicis defendendi: impugnantes etiā & accusantes de minima hæresi quantumcunq; latente sunt à catholicis defendendi. *Discip.* Ista nimis me vrgent, de quibus post opus istud mentem tuam exquiram. Nunc vero dic, quomodo ad rationes, quibus ostenditur, quod à Papa appellare non licet, respondetur. *Magist.* Ad primam respondetur, quod si Papa fieret hæreticus, superiorem habet in terris. Et [illegible] ab eo appellare licet. Et ita licet impugnare & accusare ipsum. Ad secundā respondetur, quod a iurisdictione [illegible] hæretici sunt omnes catholici absoluti. Et ideo à Papa hæretico licet cuilibet appellare, non vt eximatur à iurisdictione Papæ hæretici: qui non per appellationem, sed per apostasiam Papæ [illegible] à iurisdictione sua est exemptus. Licet tamen appellare à Papa hæretico, quia forte videt, quod per appellationem vtilius & efficacius Papam hæreticum poterit impugnare. Si autem Papa [illegible] esset [illegible], appella[illegible] ab ipso false & inique non est à iurisdictione Papæ simpliciter & absolute [illegible] ad tempus, vt Papæ innocentia declaretur, & calumniator euidentius conuincatur, & [illegible] puniatur. Nec est habendus pro exempto. Alii autem nescientes illum inique procedere, [illegible] fidei Christianæ & vt vel Papæ innocentia declaretur, vel eius malitia confundatur, debent [illegible] defendere, qui vt postquam fuerit de iniquitate conuictus, vt acerbe puniatur [illegible] laborare. *Discip.* Quid si Papa tenuerit aliquam assertionem contrariam veritati catholicæ, quam non tenetur explicite credere: & alius ipsum de tali errore impug[illegible]: [illegible] impugnans à iurisdictione Papæ est exemptus. *Magist.* Respondetur q[illegible] hoc casu talis impugnans non est à tota iurisdictione Papæ exemptus etiam ad tempus: quia in omnibus, quæ non sunt in derogationem impugnationis suæ, sicut prius obedire tenetur. Quantum vero ad illa, quæ suam impugnationem impedire valerent, Papæ deberet minime obedire: quia fides catholica est summo pontifici præferenda. Imo etiam qualibet minima veritas catholica est summo pontifici etiam catholico præponenda. Et ideo impugnantes assertionem Papæ hæreticam contrariam veritati, quam Papam explicite credere non tenetur (& propter hoc Papa in tali casu n[illegible] esset hæreticus, sed catholicus reputandus) in nullo debet obedire Papæ in præiudicium impugnationis suæ legitimæ: licet sibi in alijs teneantur obedire. *Discip.* Dic qualiter ad tertiam rationem respondetur. *Magist.* Dicitur quod ab obedientia Papæ hæretici licet recedere, exemplo [illegible] rum, qui ab obedientia Anastasii secundi laudabiliter recesserunt. Ab obedientia autē Papæ catholici [illegible] contra fidem, quo ad aliquid, quod non tenetur credere explicite, non licet absolute, licet [illegible] assertionem suam liceat impugnare. Et si aliquid præciperet, quod esset in præiudicium impugnat[illegible] tum ad hoc, non esset obediendum eidem. Capitulū autem *dist.* [illegible] assumptum loquitur de Papa hæretico super hoc præcipiente, quod fit in derogationem diuini honoris & fidei orthodoxæ. Ad quartā rationē respondetur, quod nō licet eidē pro eadē causa eodē tempore absolute appellare ab aliquo & ad ipsum. Et ideo qui appellaret à Papa pro hæresi, modo liceret sibi tūc pro hæresi appellare ad ipsum. Et si de facto appellaret, esset tanquā sibimet cōtrarius repelēdus. Pro diuerso autē tempore licet eidē pro eadē causa appellare ab aliquo & ad ipsum: & ecōuerso. Vnde sæpe quis appellat ad epm suum vel metropolitanū, qui tamen postea, si senserit se grauatū indebite, vel reputauerit

 senten-

sententiam datam iniquam, appellat ab illo. Sic aliquis reputans Papam catholicum, p[illegible] ipsum pro causa hæresis appellare: à quo tamen si aliquiquid diffinierit & asseruerit fidei co[illegible]rium orthodoxæ, sibi appellare licebit. Ad quintam rationem respondetur, quod pro aliqua causa temporali appellare ab imperatore liceret: sicut etiam de aliqua posset coram Papa appellare. Nam & populus posset ex causa Imperatorem deponere, quemadmodum diuersa regna suos reges d[illegible] posuisse leguntur. Ad sextam respondetur, quod ab illo, ad quem sunt omnes causæ fidei defe[illegible]dæ, non est appellandum, si non contra fidem errauerit orthodoxam. Si autem errauerit, lice[illegible] pellare ab ipso, & etiā licet ipsum fortiter impugnare. Et tali impugnationi est ab omnibus ca[illegible]cis deferendum. Et tales impugnantes sunt ab omnibus catholicis (quantum congruerit c[illegible]) defendendi. *Discip.* Nunquid secundum illos tenentur catholici talibus impugnationibus [illegible] pontificis adhærere? *Magist.* Respondetur, quod multi tenentur taliter impugnantes Papam d[illegible]fendere, & eorum impugnationibus adhærere. Quia ad hoc, quod aliquis teneatur tal[illegible] impugnantes Papam hæreticum defendere, & impugnationibus eorum deferre, sufficit quod [illegible] malo zelo Papam de hæresi impugnare. Cum etiam iudex quandoq; sciens appellationem [illegible] & falsam debeat eidem deferre. Ad hoc autem, quod teneatur quis impugnationibus adhærere [illegible]quiritur quod sciat, quod talis impugnatio continet æquitatem & veritatem. Et ideo qui sc[illegible] quos Papam de hæresi impugnare, quamuis non debeant impugnationibus eorum adhære[illegible]bent tamen eos defendere, quousq; causa fuerit terminata, & iterum quærere sollicite veritat[illegible] iuxta legem diuinam, quæ vt habetur *Deut. 13.* sic præcepit: *Si audieris in vna vrbium tuarū[illegible] Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos, egressi sunt filii Belial, & auerterunt habitat[illegible]bis, atque dixerunt: Eamus & seruiamus diis alienis, quos ignoratu.* Ex quibus verbis datur intelligi [illegible] si aliqui asserunt Papam vel alium velle fidem corrumpere orthodoxam, non sunt statim rep[illegible]di, nec incontinenti cruciandi, vel alias male tractandi: sed prius est veritas sollicite indaganda, & per consequens ipsi interea sunt defendendi. 25

C A P. LVI.

Quærit, si Papa prauitate hæretica diffamatus impedierit inquisitionem de ipso fiendam, quid agendum sit catholicis, vbi nota de iniectione manuum violentarum in Papam, seu clericum, quomodo & quando fieri possit.

Discipulus. Non modicam apparentiam habere videtur ex auctoritate *Deuteron. 13.* scriptura v[illegible] trahere fulcimentum, quod si aliqui maxime viri literati & hactenus bonæ opinio[illegible] constanter affirment & se offerant se probaturos Papam esse prauitate hæretica vitiatum ve[illegible]tum: alii catholici debent in fauorem fidei sollicite quærere veritatem. Ideo ad primam [illegible] a qua (ex quo de appellationibus à summo pontifice & impugnantibus ipsum tractau[illegible]liter disgressi videmur: volo reuerti & diligenter discutere, qualiter si Papa fuerit diffa[illegible]bent catholici inquirendo veritatem procedere: quia sic limpidius inspiciam veritatem. I[illegible] autem cupio scire, quid secundum istas assertiones catholicis sit agendum, si postquam [illegible] zelo fidei Christianæ accensi, inquirere cœperint de Papa super crimine hæresis diffamato [illegible]liter diffamatus eos totis viribus molitus fuerit impedire. *Magist.* Respondent aliqui, quo[illegible] quod Papa in hoc casu niteretur catholicos impedire, ne de ipso inquirerent veritatem [illegible] rent ipsum magis suspectum habere, eo quod ostenderet se lucem odire, & quod noller[illegible] districti iudicii venire, ne arguerentur ipsius errores. Et propter hoc deberent magis [illegible]re veritatem, & auxilium brachii secularis requirere pro inquisitione securius facienda[illegible] si Papa nullo modo vellet desistere ab impediendo, ne ad inquisitionem proced[illegible]spondetur, quod si non possent catholici al[illegible]ter ad inquisitionem procedere, nisi p[illegible] pontificem captiuarent, ipsum deberent capere & tenere, si potentiam talem posse[illegible] cato auxilio brachii secularis. *Discip.* Hi[illegible] videntur contradicere assertioni prion[illegible]runt, quod nulla persona aut collegium habet iurisdictionem de hæresi super P[illegible]ter diffamatum, licet debeant catholici dubitare, an habeant iurisdictionem super [illegible] teneantur ad inquisitionem procedere faciendam. Nunc autem dicunt, quod habe[illegible] ipsum capiendi. Potestas autem capiendi nunquam est sine iurisdictione. Ergo [illegible]cunt aperte. *Magist.* Dicunt quod hic ostendis te scripturarum & rationis naturalis [illegible] quaquam habere. Nam potestas detinendi capiendi & ligandi freneticum & Dom[illegible] præcipitare volentem, vel in aqua submergere, vel alio modo occidere semetipsum, [illegible] quod ex verbis beati August. quæ ponuntur *5. q. 5. non omnis, & 23. q. 4. c. ipsa pietas &* [illegible] colligitur euidenter, ad omnes in charitate existentes pertinet. *Discip.* Istud exemplum [illegible] propositum: quia secus est de aliquo subdito se volente occidere, quia perdidit vsum r[illegible] Papa, qui est omnium caput, in quem in nullo casu licet manus iniicere violen[illegible]. *Mag.* [illegible] dicis, vt dicunt, cum asseris, quod in nullo casu licet in Papam manus iniicere vi[illegible] uis non licet in ipsum manus iniuriosas inniicere, si Papa siue effectus freneticus, aut [illegible] à sensu non habens vsum rationis ex desperatione vel tristitia vel alia causa quacun[illegible]

occidere semetipsum de muro præcipitando, vel aliter, violenter [illegible]. [illegible] in aliqoa domo, quam quis sciret certissime ruituram, & ille sibi prænun[illegible] domum ruituram; si Papa nollet credere, nec exire, Papa in hoc casu esset extrahendus inuitus, & [illegible]a maous violenta iniicienda esset in Papam. In pluribus etiam casibus aliis licite posset quicunque seruus manus iniicere violentas in Papam, ipsumqne ligare, & fortiter detinere. Et ita manifeste potestas capiendi & detinendi ab omni iurisdictiooe poterit separari. Non enim per phrenesim Papæ vel alterius volentis oecidi seipsum, tribuitur alicui iurisdictio supra volentem se occidere, & tamen tunc habet etiam seruus potestatem capiendi, ligandi & etiam detinendi Papam. *Discip.* Cogor concedere, ꝙ potestas capiendi, ligandi & detinendi ab omni iurisdictione poterit separari. Sed hoc non accidit, nisi quis velit seipsum occidere. *Magist.* Quid si Papa vellet absq; necessitate in seipsum manus iniicere, ocolos eruere, aut manus vel pedes abscindere? *Discip.* Etiam tunc posset licite ab alio absque iurisdictione ligari. *Magist.* Si Papa vellet alium occidere sine causa, nunquid illi liceret vim vi repellere absq; iurisdictione? *Discip.* De hoc vellem scire, quid prædicti assertores dicant. *Magist.* Dicunt, quod liceret regi saltem vel laico vim vi repellere; & tamen per talem repulsam iurisdictionem super Papam repellendi vim vt minime obtineret. *Discip.* Non adducunt exempla, nisi vbi ipsi immineret mors corporalis, vel saltem læsio grauis. *Magist.* Si licet pro morte corporali, uno pro graui ioiuria corporali propria & aliena fidelium euitanda manus iniicere violentas in Papam absq; iurisdictione speciali multitudinis fidelium: multo magis pro morte spirituali euitanda licebit in casu maous iniicere violentas in Papam. Consimili enim modo arguendi arguit beatus August. ad probandum, quod licet in hæreticos exercere vindictam, vt habetur *23. q. 4. c. ipsa pietas*, fundans se in isto medio: omne quod debemus impeodere hominibus pro morte eorum temporali vitanda, debemus eisdem dependere pro morte æterna vitanda, dicit in hæc verba: *quid igitur de opere misericordia pro vita æterna adipiscenda & pœna æterna vitanda hominibus impendere iudicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiam breui & ad tempus exiguum liberanda, si nos subuenire hominibus ratio vera & benigna compellit?* Ex quibus verbis & Augustin. processi[illegible] ibidem, vbi per multa probat exempla, qnod debemus etiam illos, qui minime sunt de iurisdictione nostra, liberare à morte inuitos, & in eos iniicere manus vioteotas pro morte vitanda, colligunt isti, quod si pro vitanda morte Papæ & alterius licet manus iniicere violentas in Papam, ipsumque captiuare, tenere & ligare; multo fortius licebit in casu pro morte spirituali vitanda ipsius Papæ & alteriorum pro vita æterna adipiscenda, saluandoque grege dominico manus iniicere violentas in Papam ipsumq; fortiter ligare & tenere. *Discip.* Illud videtur apparens, si constaret Papam velle spiritualiter corrumpere orthodoxos, quod capi posset & teneri: sed propter infamiam falsam, de qua non constaret, quod non esset falsa, non esset hoc agendum. *Magist.* Non dicunt isti, quod propter infamiam Papa captiuari deberet: sed asserunt, quod si patenter impediret inquisitionem debitam fieri de ipso pro salute totius Christianitatis, deberet detineri per illos, qui tantam haberent potestatem temporalem: nec detinentes essent excommunicati. Sicut nec illi sententiam excommunicationis incurrerent, qui Papam volentem seipsum, vel alium innocentem absque causa occidere, detinerent. Absque n. temeritate vel dolo non incidit quis in canonem propter iniectionem manuum in Papam vel alium clericum. *Discip.* Violentia non videtur esse sine temeritate vel dolo. *Magist.* Respondent, quod æquiuocas de vocabulo violentiæ, & aliter vis vti vocabulo, quam ipsi accipiant. Episcopi enim accipiunt iniectionem manuum violentam pro omni iniectione manuum in inuitum, & sic constat, quod iniecto manuum violeota in aliquem potest esse charitatiua absque omni temeritate & dolo.

Cap. LVII.

Docet, ad quos spectat inquirere veritatem de eo, scilicet summo pontifice, si hæretica prauitate fuerit maculatus, seu grauiter diffamatus.

Discipulus. Ex qoo secundū istos super Papa de crimioe hæresis diffamato catholici habent inquirere, & ipsum etiam captiuare, si propter resistentiam eius aliter non possunt procedere ad inquisitionem faciendam, peto vt dicas, ad quos secundum istos assertores spectat inquisitio supradicta. *Magist.* Dicunt quod spectat ad illos catholicos, ad quos Papæ spectaret punitio, si esset manifeste in hæresi deprehensus. Vnde, vt dicunt, prædicta inquisitio primo & principaliter spectaret ad vniuersalem ecclesiam, si essent ita pauci catholici, quod omnes cooueniren in vnum, vel possent leuiter conuenire. Secundo pertineret ad concilium generale, quod vicem tenet vniuersalis ecclesiæ. Tertio si nec vniuersalis ecclesia conueniret io vnum, nec generale conoocaretur concilium, spectaret ad diœcesanum, in cuius diœcesi moraretur Papa cum consilio vicinorum episcoporum, si esset oecesse. Si autem Diœcesanus negligeret, pertineret ad sedem, vel clerum, vbi Papa moraretur. Si vero clerici omnes essent damnabiliter negligentes, talis ioquisitio spectaret ad laicos.

Cap. LVIII.

Vbi ostenditur, quæ & qualis debeat esse infamia, propter quam de Papa sit inquisitio facienda. Vbi nota de ortu famæ alicuius, secundum distinctionem personarum, & qualis debeat fieri per iudicem processus in primo genere famæ.

DIscipulus. Video, quod isti proportionabiliter dicunt de inquisitione facienda de Papa s[illegible] hæresi diffamato, sicut dicunt de punitione Papæ in manifesta hæresi deprehensi. Ideo ist[illegible] materiam censeo differendam, quousque inuestigauero, quis debet punire Papam, qui manif[e]ste deprehenditur de hæresi. Nunc autem dicas, propter quam infamiam secundum istos est de Pap[a] inquisitio facienda. *Magist.* Vt ad tuam interrogationem perfecte respondeant, distinguunt: quod aut fama est orta à certis personis prouidis & discretis, integræ opinionis & famæ, ante infamiam Papæ volentibus Papam accusare de hæresi: aut orta est ab incerto auctore volente contra Papam inscribere, seu denunciare volente. Si primo modo, dicunt quod omnino procedendum est ad inquisitionem, nisi Papa sponte se velit iudicio bonorum virorum submittere, si a[u]tem orta est fama ab incerto auctore, vel certo denunciare volente, & non est t[a]nta i[nfa]mia, quin absque scandalo ecclesiæ & periculo fidei valeat tolerari, vel etiam dissi[mula]ri non videtur quod sit ad inquisitionem procedendum, aliter de necessitate salutis tene[tu]r [illegible] cuius interest, & potest, diligenter inquirere veritatem. *Discipul.* Dic quomodo sec[undum] istos procedere debet iudex iuxta primum membrum. *Magist.* Dicunt, quod cum aliq[ui]s [Pa]pam vult de hæresi accusare, tunc ille, qui esset iudex Papæ in hæresi deprehensi, debet suam in[ten]tionem exprimere: quam iudex, quæcunque sit ille, siue ecclesiasticus, siue laicus, debet [dili]genter examinare. Et si inuenit ipsum ad accusandum idoneum, denunciet Papæ quod de hæretica prauitate impetitur, rogando eum quod iudicio eligendorum se submittat exemplo sanctorum patrum, qui pro minoribus criminibus se aliorum iudicio subiecerunt. Quod si Papa de sua confidens innocentia pro omni scandalo amouendo consenserit facere; eliganrur iudices à Papa & accusare volente, qui secundum iustitiam sine personarum acceptione procedant. Si autem papa nolu[eri]t quoquomodo se submittere iudicio, ille, qui esset iudex manifeste Papæ in hæresi deprehen[si], [si] habeat tantam potestatem temporalem, vel habere poterit ratione dubii: quia dubitatur [illegible] de iurisdictione iudicis supradicti, citet eundem, & tandem, si potuerit, compellat [P]apam respondere. *Discip.* Ista narratio multos videtur includere errores. Talis enim processus non [illegible] circa aliquem alium à Papa habendus. Ergo nec circa Papam. Item quomodo potest aliquis [cita]re Papam, qui non est iudex Papæ? Amplius, non videtur, quod Papa teneatur iudicio cuiuscunq[u]e se submittere. Rursus: talis processus non videtur in legibus præfinitus. Quare tem[e]re [illegible] modum procedendi præfigunt. *Magist.* Istas obiectiones & multas alias isti assertores faciunt co[ntra] seipsos. Respondentq; ad ipsas dicentes, primo ad vltimam, quod non intendunt aliquam [illegible] procedendi circa Papam præfigere: sed quia Papa superiorem in causa hæresis, quamdiu mane[t Pa]pa, non habet. Et qualiter sic, proceditur circa Papam, contra quem apparet legitim[us] a[ccusator] de hæresi in legibus minime inuenitur, ne Papa contra fidem errare possit insolenter, & ca[illegible] secum trahere in errorem, oportet modum aliquem specialem rationi consonum, non v[illegible] gum totaliter innitentem, nec ab intellectu penitus discrepantem, circa accusationem summi po[n]tificis inuenire. Quemadmodum si regnum aliquod ex causa rationabili regem suum vellet c[om]pellere in iudicio coram populo respondere: quia in legibus regnorum de hoc casu nihil pen[itus h]abetur, oporteret modum aliquem specialem excogitare, qui esset in tali casu seruandus. M[illegible] autem superius recitatus de Papa, quem cupit aliquis idoneus accusare, rationabilis ist[is] a[illegible] Quare videtur illis, quod modus prædictus circa Papam congrue poterit obseruari. Nec tan[illegible] uident cuicunq;, qui modum magis rationabilem excogitare valebit. Et forte in aliquo casu [pro]pter aliquas circumstantias non esset prædictus modus vsquequaq; seruandus: nec for[te] pro[illegible] statem vel auctoritatem Papæ poterit dari modus certus in omni casu seruandus. Pr[illegible] cunt, quod male arguis: alis processus non est tenendus circa alium à Papa: Ergo ne[c illegible]m. quia non constat, quod non habet superiorem in hac causa; eo quod non constat ipsu[m illegible] [hære]ticum, necesse est aliquid speciale seruare, & modo speciali procedere. Cum vero d[illegible] nul lus potest citare Papam, qui non est iudex Papæ: Respondent, quia non solum qui est [illegible] ve[re] iudex alicuius, sed etiam qui dubitatur esse iudex, potest ipsum citare. Ideo potest quis c[ita]re [P]a pam, quando dubitatur probabiliter, an sit iudex eius. *Discip.* Nemo debet dubitare [se esse] iudicem Papæ: quia debet esse certus, quod non est iudex Papæ antequam conuincatur. *Magist.* Videtur quod quamdiu non apparet quis idoneus, qui vellet accusare Papam, nec est grauiter [illegible] debet quilibet esse certus, se non esse iudicem Papæ. Quam cito autem appareret accusa[tor illegible] de quo præsumitur quod bono zelo Papam accusare proponitur; vel Papa est de hæresi gra[uiter dif]famatus, ita quod talis diffamatio conuenienter dissimulari non potest, quicunq; ess[et illegible] pæ, si Papa esset manifeste in hæresi deprehensus, posset probabiliter dubitare, se ess[e iudicem Pa]pæ. Postquam autem Papa esset aperte in hæresi deprehensus, talis non debet dubitare, [illegible] esse certus, quod est iudex Papæ. Non ergo in hoc casu quilibet debet esse certus, se non e[sse iudi]cem Papæ. Imo potest probabiliter dubitare, Papam ex suo delicto esse effectum d[e] iuri[illegible]

iu

ius, & propter [illegible] rationem probabilem habet potestatem in [illegible] Disip. Quod si non audet citare ipsum id est Papam. *Magist.* Respondent, quod si [illegible] potestates ac cieri & laici causam Dei negligerent, & fauor Papæ indebitos ita multitudinem occuparet, quod Papa nec ad submittendum se iudicio, nec ad respondendum quomodolibet in luci vel [illegible] non restaret illis, qui eum de iure citare deberent, nisi dolor & gemitus, & esse eis fer[illegible] consilium beati August. quod dat catholicis, quando potestas habet multitudinem sociorum, qui lib. 2. contra Episcopum Parmenianum vt recitatur 23. q. 4. c. *non potest*, ait: *non potest esse a multis salubris correctio, nisi cum ipse corripitur, qui non habet sociam multitudinem.* Cum vero idem morbus plurimos occupauerit, *nihil aliud bonis restat, quam dolor & gemitus.* Et infra: *veruntamen cum contagio peccandi multitudinem inuaserit diuinæ disciplinæ vera misericordia necessaria est. Nam consilia separationis & inania sunt ista & perniciosa, atque sacrilega, quia impia & superba, & plus perturbant bonos infirmos, quam corrigant animosos malos.* Et infra: *turba autem iniquorum, cum facultas est in populo promendi sermonem, generali obiurgatione ferienda est, & maxime si occasionem atque opportunitatem præbuerit Deo, qua eos apparent pro suo merito vapulare.* Sic si contra Papam appareat idoneus accusator, vel ipse fuerit de hæresi grauiter diffamatus, si multitudo sibi faueret, vt nec induci vel cogi possit in iudicio parere, nihil aliud accusatori illius, qui esset iudex suus, si esset manifeste in hæresi deprehensus, & aliis catholicis bonis restaret quam dolor & gemitus. Tunc enim citatio & accusatio essent inanes: & tamen non solum occulte, sed etiam publice, cum facultas haberetur, absque perturbatione bonorum essent fautores Papæ grauiter increpandi, & modis omnibus [illegible] docendi, vt laborarent fideliter, quantum liceret pro officio cuiuslibet, quatenus in fauorem fidei Christianæ Papa iudicio se submitteret illius, qui esset iudex suus, si esset manifeste in hæresi deprehensus, respondere cogeretur. Cum autem dicis, quod Papa non tenetur se submittere iudicio cuiuscunque: respondent, quod in casu pro scandalo euitando, & veritate catholica declaranda & exaltanda, ac pro communi vtilitate procuranda, tenetur Papa de necessitate salutis se iudicio inferiorum submittere.

CAP. LIX.

Ostendit, quod Papa in casu illo de necessitate salutis tenetur se submittere iudicio suorum inferiorum, si accusator appareat idoneus. Et probatur vnica ratione.

Discipulus. Ostende rationem eorum, quare si appareat accusator idoneus, Papa de necessitate salutis se iudicio inferiorum suorum submittere tenetur. *Magist.* Non putes, quod ipsi intendant dicere, Papam in omni casu ad voluntatem cuiuslibet se debere submittere iudicio aliorum: sed volunt quod absque causa rationabili Papa non debet iudicium recusare, quando ex submissione sua declaretur veritas & iustitia. Et talis submissio nulli speciale præiudicium generaret, & accusatoris [illegible] vel malitia panderetur. Ad hoc autem dicendum tali ratione mouentur. Vtilitas propria & [illegible] communis sunt præferendæ malitiæ propriæ & alienæ, omnique vtilitati Papæ temporali. Nam [illegible] vtilitas præferenda est veritati vnius, vt habetur 7. q. 1. *scias*, & 8 *quæst.* 1. *in scripturis* & 25. q. [illegible]. Ergo multo fortius vtilitas propria & communis præferendæ sunt vtili[illegible] [illegible] suæ præferendæ sunt malitiæ propriæ & alienæ. Sed Papa, quem accusator idoneus de hæresi accusare, submittendo se iudicio catholicorum procurat vtilitatem propriam [illegible] quia procurat declarationem veritatis & iustitiæ, quæ est vtilitas propria & com[illegible] vtilitatem propriam vtilitatem non impedit. Ergo Papa ad hoc tenetur in casu hoc de [illegible] Hoc autem faciendo, si est innocens, ab omni imputatione super crimine falso [illegible] accusantis malitiam vel innocentiam manifestat, & veritatem exaltat, ac bo[illegible] subditos ædificat vniuersos, dum ex zelo veritatis & iustitiæ suorum inferiorum iu[illegible]. Si ergo Papa reus, multo magis tenetur se submittere aliorum iudicio, vel [illegible] papatui: quia absque periculo animæ non potest papatui præsidere: eo quod [illegible] & [illegible] omni ecclesiastica dignitate priuatus. *Discip.* Ista assertio [illegible] per prædictam rationem Papa pro omni iniuria, quam faceret alicui, [illegible] se subdere aliorum iudicio. Si enim pro crimine falso teneretur se subd[illegible] vera iniuria & vero excessu se subdere iudicio teneretur. Sed hoc [illegible] & per [illegible] Aug. euidenter conuincitur, qui in libro *De vita clericorum*, vt recita[illegible] quod cum prælatus corrigendo subditos suos modum excedit, ab eis [illegible] a subditis expostulet. Ergo multo magis si Papa de crimine falso [illegible] quod inferiorum iudicio se submittat. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod [illegible] & nonnullis aliis criminibus, & de hæresi: quia iniuriæ & alia crimina mul[illegible] deponunt, Papa aliter satisfacere passis iniuriam, & de suis scandal za[illegible] alicuius iudicio submittendo. Et ideo quando potest, non tenetur se submitt[illegible] crimen hæresis Papam de papato deponit ipso facto. Et ideo si non potest [illegible] volenti, & scandalizatis de ipso, nisi se submittat iudicio, ad hoc de ne[illegible] Et consimiliter dicunt, quod si Papa de aliqua iniuria vel aliquo exce[illegible] satisfacere illi vel illis, cui vel quibus tenetur, quam se submittendo iudi[illegible] necessitate salutis astrictus. Si vero Papa se nullius subdendo iudicio possit satisfacere [illegible] hæresi accusare volenti, & aliis scandalizatis de ipso potent alium modum tenere. Ad Augustin. dicunt, quod prælatus, qui in corripiendo modum excedit, aliter potest

potest satisfacere [illegible] quam ab eis veniam postulando. Et ideo non exigitur de [illegible] postulet ab eis. *Discip.* Quomodo secundum istos posset Papa satisfacere accusare vi[illegible] deret se alicuius iudicio? *Magist.* Respondetur, quod sæpe potest negatiua probari: [illegible] talis casus, quod contrarium illius, quod accusare volens intendit, posset Papa pr[illegible] ret Papæ talem negatiuam probare, nec tunc tenetur se subdere alicuius iudicio.

C A P. LX.

In quo declaratur, quomodo se debeat habere summus pontifex, si se sponte arbitrorum [illegible] submiserit, si accusans ipsum in probatione defecerit. Et ponuntur duæ conclusiones & prima, scil. quod de necessitate salutis se teneatur purgare, si graue scandalum apud catholicos generaretur, probatur octo rationibus.

DIscipulus. Puto quod intelligam istorum in hac parte sententiam. Sed quæso indica mihi q[illegible] isti iudicant agendum, si Papa se sponte iudicio arbitrorum submiserit, & accusator [illegible] p[illegible] tione defecerit: an scil. Papa teneatur se purgare. *Magist.* Dicunt, quod si Papa apud bonos & [illegible] est enormiter de hæresi diffamatus, ita quod graue scandalum apud catholicos est exortum, [illegible] necessitate salutis se purgare tenetur, si aliter famam suam recuperare non potest. Si autem [illegible] non est diffamatus, ad purgationem minime obligatur. *Discip.* Pro primo membro [illegible] qua motiua, profer in medium. *Magist.* Dicta assertio pluribus rationibus videtur p[illegible] Quarum prima talis est: qui famam suam integram & illæsam seruare tenetur, si potest, etiam i[illegible] si absque culpa sua vel etiam ex negligentia læsa est vel perdita de necessitate salutis reparare [illegible] staurare, si potest, astringitur. Sed Papa de necessitate salutis (si absque crimine potest) tenet[illegible] mam suam illæsam & integram custodire. Ergo si fama Papæ est ex aliquo casu l[illegible] vel pe[illegible] ipse est immunis, de necessitate salutis si potest famam suam recuperare vel restaurare & [illegible] re tenetur. Et per consequens si non potest aliter, quam se purgando hoc facere [illegible] se p[illegible] me de necessitate tenetur. Maior videtur euidens. Minor probatur auctoritate Au[illegible] gitur 12. q. 1. cap. nolo, ait: *nolo vt aliquis de nobis inueniat occasionem male viuendi. Prouide [illegible] ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, propter nos [illegible] ria est: propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in nobis. Duæ res sunt, conscientia [illegible] Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui confidens conscientia sua negligit famam [illegible]* est. Item G[illegible] q. 5. cap. *Non sunt audiendi siue viri siue fœminæ, qui quando re[illegible] in aliqua negligentia, per quam fit, vt in malam veniant suspitionem (vnde vitam suam longe ab[illegible] cunt coram Deo sufficere sibi conscientiam puram, existimationem hominum non solum impudenter [illegible] crudeliter contemnentes, cum occidant animas aliorum.* Et infra: *Prouide quisquis a [illegible] facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit: quisquis etiam famam, aliis misericors est. [illegible] cessaria vita nostra, aliis fama.* Ex his alijsq; quamplurimis colligitur euidenter quod [illegible] stianus, quantum in ipso est, famam suam seruare debet illæsam. Ergo po[illegible] pontifex obligatur. Quoad illa, quæ sunt de iure naturæ & ad vtilitatem pro[illegible] minus quam alii, est astrictus. Et ex hoc euidenter infertur, quod famam suam [illegible] ta si non potest aliter per purgationem restaurare debet.

Secunda ratio est hæc, non minus debet Papa bonis satisfacere & modest[illegible] ap[illegible] hæresi grauiter infamatus, quam detractoribus maleuolis & malignis, teste Gr[illegible] 11. q. 3. c. inter verba: *Quid enim si homines nos non laudant, & conscientia nostra li[illegible] infra: quid enim aliud detrahentes faciunt, nisi in puluerem sufflant, vt in oculis suos terram [illegible] plus detrectationis perflant, inde magis nihil veritatis videant. Vocandi tamen sunt etiam [illegible] monendi, eisq; satisfieri modis omnibus debet, scientes quod de Iudæis veritas dicit, ne [illegible]* Ex quibus verbis patenter habetur, quod innocens à detrectatoribus maleuolis & m[illegible] citer diffamatus ipsis modis omnibus satisfacere debet. Ergo multo magis [illegible] bonos & honestos est de hæresi grauiter vel mendaciter diffamatus. Et per conse[illegible] aliter excusare [illegible] purgando satisfacere debet.

Tertia ratio est hæc. Papa non minus quam alii peccatum mortale vitare tene[illegible] diffamatus de crimine recusat se purgare (cum non potest sua innocentiam al[illegible] carum mortale; cum hoc sit scandalizare pusillos & infirmos: & etiam mag[illegible] & p[illegible] nem scandali dare. Tale autem scandalum est peccatum mortale. Quod ex g[illegible] debetur [illegible] constat aperte, cum Saluator dicat Matth. 6. *Qui autem scandalizauerit vnum [illegible] me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profund[illegible]* pa tale scandalũ de necessitate salutis vitare [illegible]. Et ita debet se purgare, [illegible] innocentiam de[illegible] rare, & infamiã exortam se[illegible] are *Discip.* Dicerent forte ali[illegible] tus non [illegible] se purgare, & alii scandalizantur ex hoc [illegible] dalum [illegible] non est datum [illegible] propter tale [illegible] non tenetur Papa se purgare. *Magist.* [illegible] respo[illegible] m [illegible] tur probantes, quod tale scandalũ est datũ non acc[illegible] quia ille, q[illegible] & de crimine, scandalizat infirmos actiue, quan[illegible] Qui autẽ [illegible] niter diffamatus, de crimine reddit se suspectum. In o videtur, quod [illegible]

quia non minus ſe reddit conuictum de crimine, qui diffamatus renuit ſe purgare, quam qui vocatus in ius iudicium nititur ſubterfugere, cum grauius & periculoſius ſit ſubire iudicium, quam purgationem præſtare, ſed qui iudicium ſubterfugit, oſtendit ſe conuictum, *extra de præſump. nullus, & 11. q. 1. Chriſtianus, & 3. q. 9 decreuimus, & di. 74. c. honoratus*, ergo multo fortius qui diffamatus eſt, & ſe purgare recuſat, oſtendit ſe conuictum, & per conſequens ſcandalum generat manifeſtum.

Quarta ratio eſt hæc. Illa oportet papam facere, quæ ſunt facilia ad agendum: & ſibi nec temporaliter nec ſpiritualiter obſunt; ſed ſpiritualiter proſunt; & quorum omiſſio eſt periculoſa ſubditis & nociua, ſed quod papa diffamatus de hæretica prauitate ſe purget, ſaltem per proprium iuramentum, eſt facile, & ſi eſt innocens, ſibi nec temporaliter, nec ſpiritualiter obeſt: imo ſpiritualiter prodeſt, talis autem purgationis omiſſio eſt ſubditis periculoſa pariter & nociua, ergo talem purgationem papa exhibere tenetur. Maior videtur manifeſta: quia qui talia ſubditis negligit exhibere, oſtendit aperte ſe vtilitatem ſubditorum non amare: cum ſine damno proprio temporali & ſpirituali & labore graui vtilitatem propriam deſpiciat procurare. Maior quantum ad omnes ſuas partes veritatem continere videtur, nam purgatio, præſertim per proprium iuramentum, nulli debet videri difficilis, talis autem purgatio exhibenti nec temporaliter nec ſpiritualiter nocet: ſed ſpiritualiter prodeſt, cum ſit actus meritorius ſubiectos ædificans, & ab infamia liberans exhibentem. Quod autem talis purgationis omiſſio ſit ſubditis periculoſa, patet de ſe, quoniam offendiculum præbet infirmis, & conſcientias percutit ſubditorum.

Quinta ratio eſt hæc, qui ex debito charitatis tenetur proximo exhibere illud, quod minus eſt vtile ſibi, tenetur etiam illud, quod magis eſt vtile, exhibere proximo, ſi eſt æque facile, nec ſibi, nec alicui præiudiciale in aliquo magis quam illud, quod eſt minus vtile, vbi enim ex debito charitatis tenetur aliquis proximum ſuum veſtire, & ex eiuſdem debito caritatis tenetur eundem paſcere & potum dare, ſi æque faciliter poteſt, & non maius damnum aut periculum ſibi vel alii imminet ex vno quam ex alio, ſed magis vtile eſt fidelibus, quod papa de hæreſi diffamatus ſuam innocentiam ſe purgando declararet, quam ſit veſtiri ab ipſo, paſci & potari, ſed papa tenetur ad opera miſericordiæ corporalia & ſpiritualia, ſi habet: ergo magis tenetur ad purgationem, quæ non immerito ſpiritualis miſericordia eſt cenſenda, ſi æque faciliter abſque damno & periculo aliorum & proprio eam valeat exhibere.

Sexta ratio eſt hæc, qui tenetur ſcandala euitare & minime ſuſtinere, tenetur ſuſcitata tollere & ſedare ſi poteſt, ſed papa tenetur ſcandala euitare & minime ſuſtinere: quia non erit aliter imitator Chriſti dicentis: *vt autem non ſcandalizemus eos* &c. Matth. 17. neque Apoſtoli Pauli dicentis, 1. ad Corinth. 8. *ſi eſca mea ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem ſcandalizem*, neque illud Apoſtoli ad Rom. 14. *hoc iudicate, iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel ſcandalum*, ergo papa tenetur ſcandala ſuſcitata à ſubditis remouere, ſi poteſt. & maxime quæ de perſona ſua ſunt exorta, ſed ſi eſt de hæreſi diffamatus, graue ſcandalum de ipſo eſt exortum, ergo hoc ſcandalum remouere debet, ſi poteſt: & ſi non poteſt aliter remouere, niſi ſeipſum purgauerit, ſe purgare tenetur.

Septima ratio eſt hæc. Ille qui propter ſcandala euitanda debet bona ſpiritualia dimittere, multo magis propter idem debet ſpiritualia bona perficere, papa autem propter ſcandala euitanda debet nonnulla ſpiritualia bona omittere, ſaltē ad tempus, ſicut prædicationē verbi Dei, punitionē malorū, & nonnulla alia, ergo multo magis ꝓpter ſcandala euitanda debet ſpiritualia bona ꝑficere, ſed ꝙ diffamatus ſe purget, eſt bonū ſpirituale, ergo ꝓpter ſcandala euitanda pariter & ſedanda debet papa, ſi eſt diffamatus, ſe purgare. *Diſc.* Iſta ratio dupliciter videtur peccare, primo quia ſi concluderet, ſequeretur quod propter ſcandalum euitandum aliquis tenetur religionem intrare, & proprietatem omnium temporalium in perpetuum abdicare: quod non videtur verum. Secundo deficit: quia quod papa purget ſe, non videtur bonum ſpirituale: quia talis purgatio poſſet eſſe ſibi nociua, nullum autem bonum ſpirituale eſt alicui nociuum. *Magiſt.* Primam tuam inſtantiam iſti nituntur excludere dicentes, quod ratio illa concludit de bonis ſpiritualibus, quæ non ſunt ſupererogationis, huiuſmodi autem eſt purgatio canonica, quando aliquis eſt de crimine diffamatus, & ideo quando papa eſt de hæreſi diffamatus, debet ſe purgare propter ſcandalum euitandum: non tamen tenetur proprietatem omnium abdicare, quia hoc eſt ſupererogationis: & ideo ad hoc non tenetur. Secundam inſtantiam excludunt dicentes, quod purgatio non debet eſſe nociua papæ, niſi propter malam voluntatem papæ, quemadmodum & omnia bona ſpiritualia propter caritatem poſſunt eſſe occaſio nocumenti, ſunt tamen inter bona ſpiritualia computanda.

Octaua ratio eſt hæc, prælatus, qui tenetur ſubditos ſuos à minori damno vel periculo liberare, debet eos a maiori damno vel periculo eripere, ſed papa ſubditos ſuos tenetur à damno & periculo corporali & temporali, ſi potuerit, liberare, ſicut & quilibet Chriſtianus, iuxta illud Exo. 23. *Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed leuabis cum eo*, & iuxta illud Prou. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non ceſſes*, & iuxta illud Pſal. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatorum liberate*, ergo multo magis debet papa ſuos ſubditos ſcandalizatos de ipſo à damno & periculo ſpirituali, ſi potuerit, liberare. Hoc autem poteſt ſe purgando, ergo tenetur ſeipſum purgare. Dicunt ergo iſti propter iſtas rationes & alias, quarum multiplicitate te nolo grauare: quod papa de hæreſi grauiter diffamatus propter famam propriam reſtaurandam & propter

scandalum euitandum pariter & sedandum, & propter exaltationem & dilatationem [illegible] næ. ac etiam propter subditos ab omni periculo spirituali præseruandos debet se purga[illegible] enim, vt dicunt, papa pro fide catholica dilatanda, & pro omnibus suis animam suam [illegible] ret, si non curat pro eis se a crimine purgare? aut quomodo cum Apostolo carnem non [illegible] in æternum, ne fratrem suum scandalizaret, si non curat famam propriam declarare, [illegible] curam debitam subditorum suorum censendus est habere, si negligendo se purgare anima[illegible] eorum.

Cap. LXI.

Facit vnam instantiam contra dicta cap. 60. eam deducendo in duplici exemplo, ad quam tripliciter respondetur, vbi etiam contra responsiones instatur, quæ etiam soluuntur.

DIS. Ista sententia decretis sanctorum priorum summorum pontificum obuiare videtur na[illegible] tus papa & Leo papa licet se purgauerint, ad hoc tamē minime tenebātur. Vnde Sixtus [illegible] benso omnibus episcopis, vt recitatur 2. q. 4. c. *mandastis*, ait: *mandastis vt scriberem vobis, qualiter* [illegible] *surgium contra me instigatum sit, vel à quo, vt vestro adminiculo pelleretur, & causa mea firmaretur,* [illegible] *criminari a quodam Basso, & iniuste me persequi, quod audiens Valentinianus Augustus nostra auctoritate* [illegible] *dum congregari iussit: & facto concilio cum magna examinatione satisfaciens omnibus (licet euadere aliter potuissem) suspitionem tamen fugiens coram omnibus me purgaui scilicet me a suspitione & æmulatione lib*[illegible] *sed non aliis, qui noluerint aut sponte hoc non elegerint faciendi formam dans.* Item Leo papa [illegible] vt habetur [illegible] dem ca. & q. c. *auditum*, ait: *auditum est fratres charissimi, qualiter mali homines in me grauia crimina confinxerunt, quamobrem ego Leo pontifex sanctæ Romanæ ecclesiæ purifico me in conspectu vestro coram Deo & Angelis eius, quia istas criminosas & sceleratas res, quas mihi obiiciunt illi, nec perpetraui, nec perpetrari feci vel in* [illegible] *autem faciēs non legem præscribo cæteris quia id facere cogantur.* Ex quibus auctoritatibus vid[illegible]tur ma[illegible] ste probare, quod summus pontifex diffamatus ad purgationem nequaquā astringitur, licet [illegible] si voluerit, valeat se purgare, qualiter tamen ad ista prædicti assertores respondeant, manife[illegible] Prædictas instantias multis modis refellere moliuntur, primo dicentes: quod prædicti summ[illegible] tifices Sixtus & Leo sponte non de necessitate se purgare volebant, & ideo in tali casu, in qu[illegible] & Leo erant, formam faciendi consimilem aliis minime præfixerunt. Ad cuius euidenti[illegible] m di[illegible] esse sciendum, quod, sicut notat Glos. 11. q. 3 c. *in cunctis*, infamia orta ab [illegible] is non indu[illegible] tionem, *extra de purgatione c. inter immunitate & 2. q. 5 c. omnibus.* Nec ab omnibus etiam [illegible] ab illis qui de facili credunt. Quod etiam Innoc. tertius, vt habetur *extra de accu*[illegible]*tione* [illegible] *quando.* testari videtur dicens, quod *cum prælatus excedit. si per clamorem & famam ad au*[illegible] *uenerit, non quidem à maleuolis & maledicis, sed à prouidis & honestis: nec semel tantum* [illegible] *innuit & diffamatio manifestat) debet coram ecclesia superioribus veritatem diligentius perscrutari.* [illegible] verbis datur intelligi, quod propter infamiam ortam ab inimicis maledicis & leuibus per[illegible] est necesse purgationem præstare. Ex quo isti respondent ad prædictas instantias dicentes [illegible] prædicti pontifices Sixtus & Leo diffamati fuerint, illa infamia orta fuit ab ini[illegible] is & m[illegible] tractoribus. Quod euidenter Sixtus de se insinuat dicens, *scitote me criminari a quodam Basso* [illegible] *persequi.* Hoc etiam Leo de se aperte demonstrat dicens: *mali homines, qui in me grauia cri*[illegible] *runt.* Ex quibus verbis apparet, quod si isti pontifices diffamati fuerint, illa infamia a m[illegible] quare propter talem infamiam non fuit necesse vt se purgauerint. Secundo dicunt qu[illegible] cti pontifices non erant diffamati, sed solum modo accusati, & ideo non fuit necess[illegible] qno[illegible] nem præstarent, quia accusatore deficiente, non cogitur reus se purgare, nisi fuerit diff[illegible] ma[illegible] tio dicunt, quod prædicti summi pontifices se purgando legem similem faciendi aliis [illegible] ficibus minime præbuerunt: quia nec potuerunt eis legem imponere [illegible] cum non h[illegible] par in parem, præbuerunt eis tamen exemplum simile faciendi [illegible] & summi pon[illegible] hoc ex lege diuina & iure naturæ, ac debito charitatis necessario sunt adstricti. *Disc.* [illegible] sponsionum videtur satisfacere, prima non: quia videtur, quod vndecunque illius [illegible] exorta, debet diffamatus purgationem exhibere, vnde & rationes, quas adduxisti de labo[illegible] decunque exorta æque videntur concludere, quod etiam Glos. *de accusationibus,* [illegible] *quando,* [illegible] sinuare videtur, dicens: *Satis potest dici, quod indicenda est purgatio, vndecunque procedat* [illegible]*amia, saltem* [illegible] *pter scandalum ar. primum de purgatione c. accedens.* Secunda autem responsio vid[illegible]tur [illegible] quia [illegible] cundum Greg. sicut supius allegasti, de detractoribus modis omnibus satisfi[illegible] pr[illegible] sati suis detractoribus & criminatoribus satisfacere debuerunt: & per consequ[illegible] debuerunt se purgare. Tertia responsio non procedit: quia Sixtus non solum asserit, se a[illegible] formam minime dare, sed etiā dicit, quod aliter euadere potuisset. *Mag.* Ista & plura al[illegible] seipsos; quæ etiam conantur dissoluere. Ad euidentiam primæ obiectionis dicunt [illegible] quod infamia aliquando vsque ad bonos & honestos procedit. Interdum vero p[illegible]ouidi & d[illegible] ex infamia suscitata nihil mali suspicantur contra taliter diffamatum in primo casu [illegible] sue [illegible] mia exorta sit ab in certo auctore, siue a certo auctore prouido & honesto [illegible] siue a cert[illegible]

ctore maleuolo, [illegible], maledico, vili persona vel à personis suspiciosis & quæ facile credunt, sicut vndecunq; purgatio est præstanda, & de taliter diffamato apud prouidos & honestos, vndecunq; fama mala procedat, loquitur Glossa inducta, & de tali rationes inductæ superius videntur concludere. In secundo autem casu, quando solummodo apud inimicos detractores, maleuolos & suspectos, & qui facile credunt, aliquis diffamatus existit, purgationem præstare non oportet, & in hoc casu loquitur Innoc. tertius, & Glos. *11. q. 3. in cunctis*. Ad secundam obiectionem respondetur, quod detractoribus inimicis & maleuolis satisfieri debet absque onere satisfacientis & periculo, quando de eorum correctione spes habetur, si vero de eorum correctione nequaquam spes habetur, non debet satisfacere ipsis. Et ideo prædicti summi pontifices suis detractoribus debuerunt satisfacere absque onere purgationis eis veritatem indicando & monendo, ne ipsi mendaciter diffamarent, si habeatur spes de correctione ipsorum. Ad tertiam respondetur, quod Sixtus aliter potuisset euadere, quam se purgando, quia apud prouidos & honestos non extitit diffamatus, & criminator ipsius incorrigibilis putabatur. *Discip.* Quid est agendum secundum istos, si papa de hæresi grauiter diffamatus nullo modo voluerit se purgare? *Mag.* Dicunt quod pro conuicto debet haberi: & ideo papatu est priuandus. *Discip.* Quomodo probant quod pro conuicto debet haberi? *Mag.* Hoc probant sic: magis debet haberi pro conuicto papa diffamatus, qui se purgare recusat, quam ille qui cupit se purgare, cum purgatores habere non potest, iste enim prętendit, quod paratus est corrigi, nec in hoc peccat quod desiderat se purgare, præsertim si est innocens, licet ex aliquo casu purgatores habere non possit, ille vero incorrigibilem se ostendit, & nouum scandalum & peccatum committit, cum se purgare recusat, sed qui cupit se purgare, cum purgatores habere non possit, pro conuicto haberi non debet, *extra de purgatione canonica, cum per & c. inter eit*, etiam *extra de Symo. insinuatum & c. de hoc*, ergo multo fortius si papa de hæresi diffamatus est grauiter, & se nullatenus vult purgare, pro conuicto debet haberi. Per hoc enim est contra ipsum præsumptio violenta, propter quam poterit merito condemnari. *Discip.* Quis secundum istos debet papam se purgare nolentem damnare? *Mag.* De hoc sunt diuersæ opiniones, vna est, quod papa eo ipso, quod diffamatus esset de hæresi & requisitus nollet se purgare, esset ipso facto papatu priuatus, tanquam hæreticus. Alia est, quod non esset ipso facto depositus, sed esset per iudicem deponendus. *Discip.* Per quem? *Mag.* Vna est opinio, quod per concilium generale. Alia est, quod per diœcesanum, vel per illum qui est iudex papæ, si esset per euidentiam rei in hæresi deprehensus, vnde quidam dicunt, quod esset deponendus à Romanis.

CAP. LXII.

In quo ponitur responsio ad auctoritates & rationes primi capituli huius, vbi probatum fuit, quod Papa non habeat superiorem in terris.

DIscip. Dic quomodo ad auctoritates in contrarium *primo capitulo huius sexti* adductas præfati respondent assertores. *Mag.* Ad omnes auctoritates, quæ contra præfatam assertionem sonare videntur, vnicam dant responsionem generalem, dicentes quod intelligi debent, quando papa non est diffamatus de hæresi, nec in aliquo crimine, de quo scandalizaretur ecclesia, incorrigibilis notorie reperitur. *Discip.* Ista generali responsione non obstante, dic quomodo ad singulas auctoritates responsiones dant speciales: & quomodo eas pertractare conantur. *Mag.* Dicunt, quod prima auctoritas sumpta ex [illegible]lo *cap. 9. & c. nemo*, soluit seipsam, cum dicit expresse: *nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem*. Ex quibus verbis intelligitur, quod illud capitulum loquitur de papa, quando des[illegible]erat iustitiam temperare, tunc autem non est incorrigibilis, nec hæreticus, licet enim papa etiam notorie deliquerit, si tamen desiderat iustitiam temperare, non est ideo incorrigibilis reputandus. *Discip.* Secunda auctoritas eiusdem expresse insinuat, quod papa in nullo casu est iudicandus, cum dicit, *à quoquam, neque enim ab Augusto*, &c. Ex quibus verbis datur intelligi, quod papa in n[illegible]llo [illegible]su est iudi[illegible]ndus à quoquam. *Mag.* Isti respondent dicentes, quod sane debes intelligere ver[illegible]a prælata, vt intelligas ea, quæ in casu, in quo loquuntur præcedentia verba, quando sc. papa desiderat iustitiam temperare, vnde quod non sic generaliter nullo casu excepto debeant intelligi, Gloss. ibidem asserit manifeste dicens: *nemo iudicabitur, nisi se alicuius iudicio submittat, vt 2. q. 7. nos. si etiam in causa hær*[illegible] *40. di. si papa*, & eum submittit se confessori suo, tenetur ei parere, hic exprimunt tres casus, [illegible] quibus potest papa ab alio iudicari. Quartum casum exprimit Gloss. *dist. 40. si papa*, sicut est dictum [illegible] quan[illegible]o scilicet de crimine notorio papæ scandalizatur ecclesia, & ipse est incorrigibilis, & ita patet, quod verba prædicta non debent sine exceptione intelligi, quando tamen ipsemet papa vult & potest facere iustitiam, non esset ab aliquo iudicandus. *Discipul.* Quid si papa esset hæreticus, & vellet se corrigere iustitiam temperando, esset ne ab alio iudicandus? *Magist.* Respondent dicentes, quod [illegible]apa, si efficiatur hæreticus, eo ipso non est papa, & ideo quantumcunque tunc cuperet facere iustitiam, esset ab alio iudicandus, sed si manet verus papa, & vult facere iustitiam, non debet ab aliquo iudic[illegible] *Discipul.* Si papa manens papa quocunque crimine inuolutus (volens facere institiam) non est ab [illegible]liquo iudicandus, ergo nullus [illegible]lius habet super ipsum iurisdictionem coactinam: quia inco[illegible]rigibi[illegible]itas papæ non tribuit alicui iurisdictionem. *Magist.* Dicunt quod sicut

ratione delicti fic aliquis prius non subditus alicuius de iurisdictione [illegible] ius, ita papa ratione [illegible] rigibilitatis & criminis, de quo scandalizatur ecclesia, fit de iurisdictione illorum, qui [illegible] sibi subiecti. *Disc.* Quid si papa primo incorrigibilis appareret, & postea [illegible] cum causa sua [illegible] ventilari, correctionem promitteret, & corrigi vellet: nunquid quum ceperunt discutere [illegible] ipsum iudicare deberent? *Magist.* Circa hoc sunt assertiones diuersæ, vna est, quod [illegible] incepissent ventilare causam papæ, habuissent iurisdictionem super papam [illegible] propter [illegible] papæ) nequaquam dictam iurisdictionem amitterent: & ideo ipsum iudicare valerent. Alia [illegible] sicut per incorrigibilitatē papæ acquiritur iurisdictio super ipsum, ita per corrigibilitate amittitur [illegible] Quomodo secundū istam assertionem est nota incorrigibilitas papæ? *Mag.* Respondetur [illegible] cum per præsumptionem violentam constat, quod habet propositum se nullatenus c[illegible] quod asserit, quod non vult se corrigere. vel quia sæpe monitus non se corrigit. Sic enim [illegible] & Romani Papā Iohannē 12. incorrigilem iudicauerunt, quia sæpe monitus nullatenus [illegible]

Discip. Dic quomodo respondetur ad auctoritatem Symachi papæ. *Mag.* [illegible] telligenda est: quando papa non est de hæresi grauiter diffamatus, nec in aliquo crimine [illegible] de scandalizetur ecclesia, incorrigibilis inuenitur, cum vero dicitur, quod vbi canon non [illegible] nos debemus excipere: Respondetur, quod illa regula est regulariter vera: fallit tamen, [illegible] sus non excipit, & vbi scriptura diuina excipit, vel etiam vbi ius naturale, vel ratio euidens na[illegible] dictat excipiendum. Sic autem est in proposito: quia ratio naturalis & ius naturale dictant [illegible] bi papa esset notorie hæreticus, vel criminosus, & scandalizaret ecclesiam, & se nollet corrigere, [illegible] iiciendus esset, quæ ratio scripturæ diuinæ concordat approbanti assertionem Cayphæ [illegible] cerdotum dicentis: *Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat.* Ex quibus [illegible] colligitur, quod sicut fuit expediens, quod Christus innocens pro populo moreretur [illegible] periret, ita etiam expedit, quod papa hæreticus & criminosus & incorrigibilis moriatur, [illegible] de papatu proiectus, & non tota gens pereat. *Discipul.* Quæ est illa ratio naturalis [illegible] papam criminosum & incorrigibilem abiiciendum? *Mag.* Dicitur quod ratio est il[illegible] quod membrum incurabile totius corporis infectiuum est pro salute corporis amputandum. [illegible] Salus Christianorum à Deo dependet, Deus autem potest conseruare salutem e[illegible] absque [illegible] putatione membri incurabilis. *Magist.* Respondetur, quod vbi fideles possunt human[illegible] um inuenire, non debent ad potentiam diuinam recurrere, hoc enim esset Deum te[illegible] re si aliquod membrum apparet incurabile, debet humanitus amputari.

Discipul. Dic quomodo respondetur ad tertiam auctoritatem Antheri papæ. *Ma*[illegible] spondetur, quod Antherus papa loquitur, quando papa vult seipsum corrigere. Vnde h[illegible] ferentia inter papam & alios corrigendos; quia alii licet non sint incorrigibiles, iudicantur [illegible] papa autem, qui non est incorrigibilis, à Domino solo iudicatur. *Discipul.* Dic quom[illegible] quod papa in causa hæresis, licet non probetur incorrigibilis, ab alio iudicatur. *Magist.* [illegible] quod male intelligas assertionem prædictam, tenet enim assertio sæpe dicta, quod nu[illegible] papa iudicandus ab homine, nisi submittat se iudicio, vel nisi incorrigibilis ostendatur, & [illegible] pa existens papa non est pro causa hæresis alicuius subiectus iudicio. licet si papa de hæ[illegible] diffamatus, & recusauerit se subdere iudicio aut purgare, alii potestatem habeant in[illegible] pso, imo etiam citandi ipsum, sed antequam apparuerit incorrigibilis, vel hære[illegible] us [illegible] rigere non possunt. *Discipul.* Istud omnino est irrationabile reputandum, quod al[illegible] potestatem inquirendi de aliquo & citandi ipsum; & tamen non habet potestatem [illegible] dem: cum inquirere & citare non pertineant, nisi ad iurisdictionem habentem, qui a[illegible] iurisdictionem super aliquem ratione alicuius criminis, habet potestatem iudicandi & [illegible] eundem, aliter enim talis iurisdictio esset omnino inutilis iudicanda &c. *Magist.* Ad [illegible] iectionem responsum est prius, vbi ostensum est, quod quando dubitatur de iuri[illegible] illius dubitationis potest quis habere potestatem inquirendi & citandi alium, [illegible] iurisdictionem non habeat super ipsum. *Discipul.* Ista responsio videtur cont[illegible] quia quando dubitatur de iurisdictione alicuius, eo ipso non est Iudex: sicut quan[illegible] tutela duorum, neuter est tutor. *Magist.* Dicunt te aperte errare contra iura: quia sæpe [illegible] tationis fit, quod alias non fieret: & præcipue ratione dubitationis de iurisdictione [illegible] nim aliquis, qui in rei veritate non est subiectus alicuius episcopi, grauiter (licet m[illegible] ma-matur deliquisse in diœcesi episcopi non sui: talis episcopus sup diffamatum iurisd[illegible] habet, quia falsa infamia; & tamen episcopus propter infamiam habet potestatē inquirend[illegible] matū, si fuerit in diœcesi sua. *Disc.* Istud exēplum est ad opposi[t]ū, quia talis episcopus habet [illegible] p taliter diffamatū: eo quod si crimen fuerit probatum contra ipm, poterit de hoc eum c[illegible] non fuerit probatum legitime, poterit eu absoluere, non solū aūt sententia condēnation[illegible] centia absolutionis spectat ad iurisdictioné habenté. *Mag.* Respondetur tibi, quod in [illegible] ca[illegible] pro diffamato non profert sententiam absolutionis tanquam habens iurisdictioné s[illegible] pe[illegible] bet diffamatū, eo quod nullū crimen est probatum contra ipsum ad suam iurisdictio[illegible] *Disc.* Hæc responsio non videtur sufficiens, quod talis episcopus potest indicere purgati[illegible] nato, indi[illegible] aūt purgationem pertinet ad iurisdictionem habentem, ergo &c. *Ma*[illegible] citer respondetur, vno modo, quod episcopus non potest tanquam iurisdictioné habens [illegible] purgationem ind[illegible]e, sed potest eum rogare, quod propter scandalum vitan[illegible] vel [illegible]

purget, quod si ipse n[illegible], ratione scandali, quod præstat nolendo se purgare, fit de iurisdictione episcopi: quia illud scandalum non est sine delicto. Aliter dicitur, quod debet diffamatum ad suum superiorem remittere, & ille sibi debet purgationem indicere. *Discip.* Satis tractauimus istud exemplum, & ideo pone aliud, quod ratione dubitationis de iurisdictione potest quis inquirere vel citare aliquem, super quem tamen iurisdictionem minime habet. *Magist.* Aliud exemplum ponitur *extra de rescript. c. pastoralis*: vbi asseritur, quod quando de reuocatione literarum ambigitur, tam priores iudices quam posteriores, si neuter voluerit differre, de huiusmodi reuocatione cognoscere possunt: & tamen alteri nullam iurisdictionem habent omnino. Aliud exemplum est de legatis, ad quos literæ tacita veritate vel suggesta falsitate per fraudem & malitiam impetrantur, qui antequam de hoc eis fuerit facta fides per tales literas, possunt citare partem aduersam, eo quod dubitant an literæ sint legitime impetratæ: qui tamen postquam sciuerint, quod non sunt impetratæ legitime, eis vti non debēt, *extra de rescriptis. super literis*, sic dicunt esse de papa, quod propter nullam infamiam de hæresi est alicuius iudicio subiectus: de quo tamen catholici, eo quod dubitatur, an sit hæreticus, & per consequens an sit subiectus eorum iurisdictioni, possunt & debent inquirere, possuntque citare ipsum, quod si nec vult se iudicio submittere, nec purgare, eum pro conuicto interpretatione iuris debent habere: & ideo tunc poterunt eum legitime coercere.

Discip. Sufficiunt ad præsens ista de auctoritate Antheri: & dic ad illam de Constantino. *Mag.* Respondetur, quod Constantinus non loquitur specialiter de summo pontifice, sed generaliter de omnibus clericis, qui tamen possunt ab homine iudicari.

Discip. De illa materia, an scilicet clerici debeant à laicis iudicari, alias disputabo: ideo dic quomodo respondetur ad auctoritatem Gelasii papæ. *Mag.* Respondetur, quod illa verba Gelasii papæ intellecta de summo pontifice non possunt generaliter absq; omni exceptione intelligi. Tunc enim papa non posset alterius iudicio se submittere. Tunc etiam, si papa iudicaret fidē Christianam esse falsam & fictā, & publice idolis immolaret, nulli liceret iudicare de ipso. Debent ergo intelligi, si manens papa incorrigibilis minime reperitur. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem Nicolai papę, & similiter respondetur ad alias auctoritates, quæ idem sonare videntur. *Discipul.* Dic quomodo respondetur ad rationes, quæ eodem *capitulo primo huius sexti* sunt adductæ. *Magist.* Ad primam dicitur, quod in casu hæresis licet appellare à summo pontifice, iura autem adducta loquuntur in alio casu, quam in casu hæresis. *Discip.* De hac materia transi: quia dudum contuli tecum de ipsa, ideo ad secundam rationem te conuerte. *Magist.* Ad secundam rationem respondetur, quod idem respectu eiusdem & eorundem potest esse superior & inferior in diuersis causis, sic enim delegatus est inferior ordinario iudice in multis causis, & in aliqua causa est eo superior. Sic papa de hæresi diffamatus & notorie criminosus, de quo scandalizatur ecclesia, si incorrigibilis fuerit, in causa sua est inferior catholicis aliis: in aliis tamen causis & ante pronunciationem sententiæ in causa sua omnibus est superior. Ad tertiam rationem dicitur, quod papa potest accusari, nec obstat quod quædam decreta dicunt, quod oues pastorem accusare non possunt: quia illa capitula sane intelligenda sunt, & in multis casibus capiunt instantias, sicut per sacros canones declaratur aperte.

Cap. LXIII.

In quo ad rationes probantes, quod Papa de hæresi falso diffamatus non sit iudicio ecclesiæ subiectus, respondetur, quæ tactæ sunt supra 10. c. huius.

Discipul. Quomodo secundum prædictam assertionem ad rationes adductas in contrarium in *decimo huius sexti* respondetur, non differas explicare. *Magist.* Ad primam illarum rationum respondetur, quod falsa infamia non tribuit alicui super alium iurisdictionem coactiuam, nonnunquam tamen mouet rationabiliter iurisdictionem habentem ad inquirendum de aliquo, an ad eius iurisdictionem pertineat: sicut si aliquis exemptus à iurisdictione episcopi falso fuerit accusatus de crimine, ratione cuius esset de iurisdictione huius episcopi: talis infamia non tribuit iurisdictionem episcopo super exemptum, & tamen rationabiliter mouebit episcopum ad inquirendum de taliter diffamato. Sic dicunt in proposito, quod nulla infamia falsa tribuit alicui iurisdictionem super papā, tamen debet mouere catholicos fidei zelatores ad inquirendum, an talis infamia contineat veritatē. N[illegible] enim vi[illegible]ur eis, quod aliquis Christianitatis amator debeat asserere, quod (si papa esset publi[illegible] & [illegible] diffamatus, quod vellet Sarracenos super Christianos inducere, & per eos Christianos vni[illegible]os [illegible] recipiendam sectam Sarracenorum, & negandum Christum) non debeāt Christiani ve[illegible] at[illegible] rere, nec periculo futuro occurrere. *Discipul.* Propter solam infamiam non deberent [illegible] procedere ad talem inquisitionem de summo pontifice faciendam, nisi apparerent præsu[illegible]es [illegible]lentæ, quod papa vellet prædicto modo, vel alio consimili Christianitatem destruere. *Magist.* Si concedas, quod propter infamias & præsumptiones violentas in quocunque casu sit de summo pontifice inquirendum, putant isti habere propositum: quod licet in casu de summo pontifice inquisitionem facere diligentem, antequam sit ipso iure papatu priuatus, ergo propter infamiam & propter præsumptiones violentas non est ipso facto papatu priuatus, nec à sacer-

dorio fummo [illegible] gendus, ergo adhuc manet verus papa, & tamen concedis, quod [illegible] miam & præsumptiones huiusmodi de ipso licet inquirere veritatem, ergo in casu [illegible] quirere, licet in rei veritate non fit alicuius iurisdictioni subiectus, in quibus autem ca[illegible] & propter quam infamiam, & propter cuiusmodi præsumptiones h[illegible] isti nequaqu[illegible] cant, nisi duos casus generaliter assignando: si scilicet est de hæresi grau[illegible] diffamatus, & [illegible] gibilem de aliquo crimine se ostendit.

Discip. Dic quomodo respondetur ad secundam rationem. *Magist.* Respondetur, q[illegible] na & eadem causa numero & eodem tempore idem respectu eiusdem vel eorundem [illegible] or & inferior: idem tamen respectu alicuius vel aliquorum in vna causa vel in vno tempo[illegible] rior & in alia causa eiusdem speciei & in alio tempore respectu eiusdem vel eorundem est [illegible] Rex enim alicuius regni, quod alteri quam regi non est subiectum, licet non habeat supe[illegible] nam, potest tamen in aliqua causa esse inferior regno, vnde & regnum in casu iuste po[illegible] incorrigibilem deponere: & tamen quando Rex inueniretur immunis à tali delicto, [illegible] gno suo culpabiles in delicto, consimiliter probaretur quod Rex esset superior omnibus, [illegible] posset de iure iuste punire, si tantam haberet potentiam temporalem. Sic etiam dicitur [illegible] nibus Mendicantium, quod capitulum generale pro aliquo delicto potest prælatum suum [illegible] deponere: & tamen si ipse immunis esset à delicto tali, & omnes in generali capitulo [illegible] sent culpabiles, ipse in omnes & singulos iustitiam posset exercere. *Discip.* Istud exemplum n[illegible] tur conueniens: quia quod generalia capitula Ordinum Mendicantium possint [illegible] prælatos suos supremos deponere, habent ex priuilegio speciali Romani pontificis. *Mag.* Hoc [illegible] isti) non impedit dictum eorum: quia vndecunque habeat, concedendum est, quod [illegible] eiusdem vel eorundem est in vna causa & in vno tempore superior: & in alia causa [illegible] inferior alio tempore. Ex quo concludunt, quod non est inconueniens, quod idem [illegible] dem in vna causa sit superior, & tamen alias in causa alia eiusdem speciei [illegible] qui sunt [illegible] beant potestatem inquirendi de superiori suo. Ex ita dicunt esse de papa: quod si omnes Ch[illegible] errarent in fide præter papam, ipse omnes de iure punire deberet: & tamen in alio casu [illegible] fide perseuerarent catholica, & papa esset de hæresi grauiter diffamatus, catholici hab[illegible] tem inquirendi de ipso, si tamen ipsum inuenirent innoxium, nullam iurisdictionem [illegible] haberent.

Discip. Video intentionem istorum ad secundam rationem. Dic quomodo re[illegible] tertiam. *Mag.* Ad tertiam dicitur, quod non solum ecclesia vniuersalis habet potestatem [illegible] di de papa super crimine hæresis grauiter diffamato, sed etiam alii, qui haberent [illegible] set manifeste in hæresi deprehensus, habent potestatem inquirendi de ipso, quemadmo[illegible] vniuersali ecclesia & concilio generali episcopi conuenerunt ad inquirendum de [illegible] cellini, qui idololatriam commiserat. *Discip.* Istud peccatum fuit ita horrendum, quod [illegible] non poterat. *Mag.* Si concedas, quod pro quocunque peccato sit inquirendum de papa [illegible] assertionem euertas, quæ dicit, quod papa in nullo casu habet superiorem in terris quia [illegible] quod papa pro publica idololatria, vel si publice & manifeste prædicaret Christum fui[illegible] sum prophetam, aut fidem Christianam esse falsam, aut sectam Sarracenorum esse tene[illegible] se circumcideret & Iudæum efficeret, vel corpus Christi in lacum proiiceret, vel resu[illegible] turam negaret, aut aliquid tale omnibus fidelibus detestandum præsu[illegible]eret pe[illegible] licorum subiectus iudicio: oportet consequenter concedere, quod papa potest in[illegible] riorem in terris. Ex quo sequitur, quod posset accidere casus, quod de papa diffam[illegible] deles inquirere veritatem. *Discipul.* Nunquid secundum istos est concedendum, quo[illegible] sona habet potestatem inquirendi de papa super crimine hæresis diffamatu? *Mag.* [illegible] quod sic: sicut concedunt, quod si papa esset in hæresi notorie deprehensus, aliqua per[illegible] iurisdictionem super ipsum. *Discip.* Dic, quomodo respondetur ad exempla de Marce[illegible] cho. *Magist.* Respondetur, quod per vtrumque exemplum habent isti propositum, nam [illegible] cellino de hæresi diffamato inquisitionem fecerunt episcopi, & ipsi propter tal[illegible] uerunt se potestatem habere inquirendi de papa, sed postquam inquisierunt & in[illegible] scilicet quod beatus Marcellinus non erat hæreticus, & quod idololatrauera[illegible] timo[illegible] tummodo constabat eis, quod licet antea haberent potestatem inquirendi verita[illegible] pter dubitationem in cordibus exortam, & ex infamia præcedenti, tamen post[illegible] habuerunt potestatem iudicandi ipsum, nec sibi de iure debebant aliquam pœ[illegible] tam pro[illegible] missio infligere. Consimiliter dicunt de Symacho papa, quod (quia in generali con[illegible] congregati non inuenerunt ipsum hæreticum) non habuerunt potestatem iudicandi ip[illegible] prius ta[illegible] propter infamiam suscitatam de ipso habuerunt potestatem inquirendi & [illegible] cogendi ipsum oppositionibus respondere, quod ex verbis superius allegatis (vt videtur istis) euidenter apparet.

Cap. LXIV.

In quo respondetur ad rationes probantes, quod concilium generale non habet iurisdictionem supra Papam de crimine hæresis diffamatum, superius c. 12. huius adductas.

Disc. De istis responsionibus sollicite cogitabo, & post istud opus de ipsis tecum cõferam diligenter. Nunc aũt quæso vt dicas, quomodo isti assertores respondent ad rationes adductas sup. *12. c. huius sexti*, quibus ostenditur, ꝙ concilium generale non habet iurisdictionem super Papam de crimine hæresis diffamatũ. *Mag.* Ad primam illarum respondent, ꝙ ecclesia vniuersalis si esset simul cõgregata, sicut aliqñ potuit simul congregari (& nescitur an ad tantã paucitatem deueniet, quod posset insimul conuenire) potestatem haberet inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato: & si probaretur hæreticus, ipsum punire deberet. Ad rationes aũt in contrarium responsum est prius. Ad secundã dicitur: ꝙ in casu non solum congregatio particularis, sed etiã aliqua psona potestatẽ haberet super Papã. si n. (vt dicunt) Papa publice prædicaret & assereret fidem Christianam vanã esse & falsam, & fictã, & iniquã, Diœcesanus catholicus, cui hoc cõstaret, haberet potestatẽ de iure capiẽdi & detinendi ipsum. Si etiam Papa esset Iudæus vel Sarracenus, deficientib. prælatis ecclesiasticis ipsum potestas secularis captiuare deberet, si aũt Papa de tali flagitio esset grauiter diffamatus, nõ solũ concilium generale, sed etiam prælatus specialis haberet potestatẽ inquirendi de Papa, non captiuãdi vel puniendi. Ad tertiam respondetur, quod etiã persona, quæ potest contra fidem errare, dum tñ non erret de facto, posset in casu supra Papam habere iurisdictionem. Ad quartam respondetur, vt patet per illa, quæ sunt dicta in *capitulo præcedenti*, quia sicut, si Papa esset in hæresi notorie deprehensus, conciliũ generale haberet iurisdictionem super ipsum, & tñ si Papa esset fortis in fide, & omnes alii de concilio generali errarent, essent sibi subiecti: ita si Papa esset in hæresi diffamatus, conciliũ generale haberet potestatem inquirendi de ipso: & tamen si Papa non erraret, & omnes alii errarent; Papa ipsos de iure iudicare deberet, & hoc quia (sicut dictum est) in diuersis causis eiusdem speciei diuersis temporib. idem respectu eiusdem & eorundem potest esse superior & inferior. Ad quintum dicitur, quod concilium generale habet potestatem principaliter ab ecclesia vniuersali, cuius vicem gerit, & cuius auctoritate principaliter cõuocatur; sed immediate per Papam, si est catholicus, & desiderat sequi iustitiam, congregetur, vnde & absque Papa congregari posset in casu.

Cap. LXV.

In quo assignantur modi, in quibus fideles habent iurisdictionem, seu potestatem super Papam, vbi ponuntur 4. casus, vbi notatur, quæ sit potestas simpliciter & secundum quid.

Disc. Recitasti nonnulla, de quibus inuestigationem specialem habebo, veruntamen antequam proponã, numera modos, in quibus catholici & fideles habent potestatem super Papã. *Mag.* Intendis solummodo loqui de Papa, qui est verus; vel generalius de illo, qui postquam fuit Papa verus, gerit se pro Papa, siue de iure fuerit siue non? *Disc.* Loquor de omni illo, qui postquam fuisset verus Papa, gereret vel niteretur se gerere pro Papa. *Mag.* Adhuc volo scire, de qua potestate intelligis, an de pote[illegible] quæ est iurisdictio? an de omni alia, quam potest quis licite in alium exercere? Minister enim iudi[illegible] potest exercere potestatem in damnatum per iudicem; & tñ iurisdictionem habet minime [illegible] per eum, potest etiam quis licite insidiantẽ occidere: & tamen ex hoc iurisdictionem super insidiantem minime habet, contingit etiã quandoq; licite absq; iudicis auctoritate latrones occidere, super quos occidens iurisdictionẽ minime habet, licet enim non habenti iurisdictionem vim vi repellere. *Disc.* Aperte conspicio, quod contingit non habentẽ iurisdictionem licite potestatem in aliquem exercere, & ideo loquor de potestate iuridica communiter dicta. *Mag.* Nunc video intentionẽ tuã; & ideo ad mentẽ tuam respondebo. Dico, ꝙ assertores prædicti asserunt manifeste, quod cõtingit licite exercere potestatẽ simpliciter, vel secundum quid in Papam. *Disc.* Expone, q̃ potestatem vocant potestatẽ simpliciter, & q̃ secundum quid. *Mag.* *Potestatem simpliciter* vocãt, quã quis vel ordinarie vel aliquo casu pro aliquo tempore determinato contingit in aliũ exercere ipso nolente, & à principio [illegible] renitente. *Potestatem secundum quid* vocant, quã potest quis in alium exercere ipso volente. *Disc.* [illegible] distinctionem eorum. & ideo explica, in quibus casibus contingit fideles licite exercere potestatem in Papam verum, vel in eum, qui fuit vel gerit se pro Papa. *Magister.* Dicunt quod potesta[illegible]um quid possunt catholici exercere in Papam, si eorum iudicio vel potestati inquirendi [illegible]bmittat, sicut enim Leo Papa iudicio Imperatoris & suorum se submisit. Vnde etiam, vt legitur *2. quæstion.* [illegible]*. cap. nos*, scribens Ludouico Imperatori ait: *Nos si incompetenter aliquid egimus in subditis, iust[illegible] tramitem non obseruauimus, vestro ac Missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio.* Etiam G[illegible]ius se cupiebat se subdere aliorum iudicio, qui, vt habetur causa, & quæ. prædictis, *cap. si quis*, ait. [illegible] *super his nos redarguere voluerit, vel extra auctoritatem nos facere contenderit, veniat ad sedem Apostolicam, vt ibi ante confessionem beati Petri mecum iuste decertet, quatenus ibi vnus ex nobis sententiam suscipiat suam.* Ex his datur intelligi, quod cum Papa iudicio se submittit, alius in ipsum susci-

suscipit potestatem, sicut autem Papa potest submittere se iudicio aliorum, ita valet ... his potestatem inquirendi de ipso. *Discip.* Refer casus, in quibus haberet ... tem in Papam. *Magister.* Ponunt quatuor casus, nec tamen alios negant. Primus est, si Papa alium manus crudeles cupit mittere: puta, si seipsum vult occidere, aut grauiter vulnerare ... tilare, vel alium sine omni causa vult occidere. In hoc enim casu licet Papam, siue fuerit alien... seu sui siue non, compescere & modo debito coercere. Secundus casus est, si Papa, hic est ... verus Papa, & cupit se gerere pro Papa, in hæresi manifeste deprehenditur, tunc enim licet eum ... tinere, & de sede deiicere violenter, & debitæ subdere vltioni. Tertius est, si Papa in aliquo ... fuerit deprehensus, de quo scandalizatur ecclesia, & ipse incorrigibilem se ostendit ... rit de hæresi diffamatus, & mendaciter, tunc enim catholici habent potestatem inquirendi ... licet non habeant potestatem iudicandi ipsum, nisi cum scandalo ecclesiæ irreuocabiliter siue ... nacitet se submittere vel purgare renuit. Præter istos casus forte ponerent alios, sed ad istos, vel ... liquem istorum poterunt forte reduci.

Cap. LXVI.

Vbi incipit secunda pars principalis huius libri sexti, in qua inuestigare intendit de punitione Papa hæretici. Et primo de pœna depositionis eius à Papatu & omni ecclesiastica dignitate. Qualiter Papa vel alius si efficiatur vere hæreticus, & non solum sit falso diffamatus, ferundus sit canonice & puniendus. Pro cuius determinatione primo quærit, vtrum Papa, si efficiatur vere hæreticus, sit ipso facto omni auctoritate & ecclesiastica dignitate priuatus? Quod sic: primo ostendit quia ex iure diuino deduci patet prædicta quæstionis prima assertio seu conclusio ... quod Papa si vere efficiatur hæreticus, eo facto non est verus Papa, sed iure diuino & Christi sententia est ea facto à Papatu priuatus, quod 15. rationibus ostenditur.

Discipulus. Postquam de Papa super crimine hæresis mendaciter diffamato pluta quæsiui & quædam interserui de Papa effecto hæretico; volo nunc plura de Papa vere hæretico indagare ... primis autem exordiis differas, an Papa, si efficiatur hæreticus, ipso facto sit omni auctoritate ... ecclesiastica dignitate nudatus. *Magist.* De hoc videntur esse diuersæ sententiæ. Vna est, quod Papa efficiatur hæreticus siue manifestus, siue occultus, ipso facto est Papatu priuatus, quamuis ab ... sia toleretur. *Discipu.* Quo iure dicunt Papam Papatu esse priuatum si hæreticam incurrerit pravitatem? *Mag.* Dicunt quod iure diuino est priuatus. *Discip.* Quomodo possunt hoc dicere, cum ... scriptura diuina nulla mentio de Papa hæretico penitus habeatur? *Mag.* Respondent, quod ... scriptura diuina nulla mentio de Papa hæretico specialis & vocalis inuenitur, plura ta... salia in Scriptura sacra reperiuntur, quæ possunt ad Papam hæreticum applicari. Ex quibus ... vel consimili (Papa est hæreticus) concluditur euidenter, quod Papa hæreticus non est Papa & per consequens quod est Papatu priuatus. *Disc.* Hoc scire desidero, quomodo ex con... ptura diuina probare nituntur, quod Papa, si efficiatur hæreticus, non est verus Papa. *Mag.* ... plures rationes probare conantur. Quarum prima est hæc, verus Papa quantumcunque ... & impius à catholicis est sequendus: quia licet eius opera imitanda non sint, eius tamen do... seruanda. Ipsa veritate testante, quæ Matth. 23. ait: *super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum vero opera eorum nolite facere.* Ex ... verbis colligitur, quod sacerdotes veteris legis sequendi fuerunt, quantum ad doctrinam & præcepta, ergo multo magis sequendus est, quamdiu manet Papa. Sed si Papa efficeretur hæ... tenus est sequendus: præcipiente Christo, qui vt habetur Luc. ... ait: *multi venient in nomine meo dicentes, ego sum: & tempus appropinquabit: nolite ergo ire post illos.* Ex quibus verbis colligitur ... nerit in nomine Christi, & tamen est aduersarius Christi, non est eundum post eum. Sed ... esse vicarium Christi, venit in nomine Christi, & si errat contra fidem, est aduersarius ... non est eundum post illum, nec est aliquo modo sequendus, & per consequens non est ... vicarius Christi, quia verus vicarius Christi est sequendus, & ita Papa, quam cito fit hæreticus ... sti Papatu est priuatus. *Disc.* Ista ratio videtur tripliciter deficere, primo, quia male ... ba Christi, cum dicit: *Multi venient in nomine meo dicentes, ego sum.* Non enim ... quitur de ... qui venturi erant in nomine Christi, asserentes se esse vicarios Christi, quales sunt summi P... sed loquitur de illis, qui venturi erant in nomine Christi, dicturi se habere potestatem & ... ac sublimitatē Christi, & illi nullo modo sunt sequendi. Si enim aliquis Papa pro ... ea diceret ... esse Christum, & quod honor diuinus esset impendendus, nullo modo ... post ipsum. Secundo videtur deficere præd. cta ratio: quia ire post Papam contingit ... sequendo d... vel præceptum eius. quamuis ergo P... pa ef... hæretic... dum post ... sum ... do eius doctrinam: quia doctrina hæretica est ... men eundum post ipsum, ... ius obediendo præceptis; & ita manere ... verus Papa. Ter... supra dicta qui... si ipsa concluderet, probaret ... perte, quod ... pa ab ... que omni per...

con[illegible] Papatu [illegible]atus. Nam qui dicit falsam do[illegible] non pertinaciter [illegible] & ita qui [illegible] nomine [illegible] Papa & vicarius [illegible] docunq; do[illegible]nam contra fi[illegible] & per consequens [illegible] quod est omnino contrarium [illegible]tias quidam friuolas [illegible] putantes per ipsas demonstratiue probare [illegible] intentam. Per primam enim [illegible] eis videtur aperte) quod Papa, si efficiatur hæreticus, voce Christi est Papatu priua[illegible] namq; faciunt rationem. Idem ius est de hæresi minima & de maxima, quia idē est ius in pa[illegible] magnis, sic etiā deferendum est pro causa minima, sicut pro maxima interiectæ appellatio[illegible] etiam committitur in re minima sicut in maxima, sed si al quis Papa hæreticus effectus diceret se Christum & verum Deum, sicut Christus fuit verus Deus, voce Christi esset Papatu priuatus, eo die t. *Nolite ire post illos*, [illegible] his n. verbis Christus non [illegible] præcepit esse sequēdum, qui diceret se Ch[illegible] & Deum, & per consequens eisdem verbis Pap[illegible] Papatu priuauit, si præsumeret se Christum & verū Deum ergo [illegible]iliter Christus eisdē verbis Papatu priuauit omnē Papam, qui in quātamcunq; [illegible] minimam hæresim laberetur. E[illegible] p hoc respondent ad instanti[illegible] memorat[illegible] dic[illegible] ntes, q̃ verba C[illegible] prædicta debent intelligi ta de illis, qui dicturi erant se dignitatē Christi habere, q̃ de omnibus hære[illegible] asserere[illegible] se sē doctrinam verā astruere. Per secundam etiam instantiam intentum probare nituntur, quia si Papa est sequendus, aut sequendus est quantum ad doctrinam, aut quantū ad præcepta, sed neutro modo Papa hæreticus est sequendus, ergo non est verus Papa. Maior videtur aperta, minor probatur, quod non sit sequendus quo ad doctrinam, patet, quia nulla hæretica doctrina est sequenda. Quod etiam non sit sequēdus, quo tum ad præcepta, patet, quia vnum de principalibus præceptis Papæ est, vt vbi[illegible] eius doctrinam serueni: si ergo Papa hæreticus non est sequendus, quo ad doctrinam, nec etiam quo ad præcepta est sequendus, & per hoc patet responsio ad instantiam, quam adducis. Ad tertiam respondetur, quod Papa non est in omnibus sequendus, si enim male viuit, eius vita nullatenus est sequenda, & ideo si docet aliquid absque omni pertinacia contra fidem, in hoc minime est sequendus. Papa tamen manet Papa. quantum autem ad illa, quæ contra fidem docet irreuocabiliter, non est sequendus, & ideo si aliquid irreuocabiliter docet contra fidem, sic eo ipso non est verus Papa, & est Papatu priuatus, si autem aliquid docet contra fidem & paratus est corrigi, non est Papatu priuatus. *Disc.* Quomodo scietur hoc, quod Papa docet aliquid irreuocabiliter contra fidem, & aliquid non irreuocabiliter? *Mag.* Ad hoc dicitur, quod hoc iudicari debet per verba & per opera eius, quandoque enim conuincendus est per verba, quæ dicit: quandoque per opera quæ agit, sicut ex *quarto huius* potes aduertere.

Discipul. Sunt ne plures rationes pro assertione prædicta? *Magist.* Secunda ratio in sacra Scriptura fundata est talis, vniuersi pseudoprophetæ & pseudochristi à cunctis fidelibus sunt vitandi, ipsa veritate testante, quæ vt habetur Matthæi 24. ait: *Surgent enim pseudochristi & pseudopropheta, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, ecce prædixi vobis, si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est: nolite exire, ecce in penetralibus: nolite credere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod pseudoprophetæ & pseudochristi sunt vitandi. Sed Papa, si efficiatur hæreticus, inter pseudoprophetas & pseudochristos est censendus, ergo veravoce Christi quam cito sic fuerit esse talis a [illegible] catholicis est vitandus. Et per consequens voce Christi est Papatu priuatus: quia verus [illegible] nullatenus est vitandus.

Te[illegible], qui est de medio fidelium auferendus, non est verus Papa: cum verus Pa[illegible]bus honorandus. Sed Papa hæreticus etiam si signa faceret, & prædiceret [illegible] est de medio fidelium auferendus: eo quod sententia diuina lata est [illegible] Deuter. nom. 13 vbi sic legitur: *Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium [illegible] prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod est & dixerit tibi: eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester*, & infra: *propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur, quia locutus est, vt vos auertere à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo [illegible], vt errare te faceret de via, quam præcepit tibi Dominus Deus, & auferes malum de medio tui.* [illegible]us ver[illegible] igitur, quod quicunque nullo excepto visus fuerit à via Domini, & à veri[illegible] catholica fideles auertere est de medio fidelium auferendus. Sed Papa, si est hæreticus & [illegible] tem docuerit hæreticam, à fide conatur fideles auertere, ergo est de medio fidelium auferendus & per consequens verus Papa minime est censendus. *Discipulus.* Si Papa doceret ser[illegible] vel colere idola, videtur quod eo ipso non esset reputandus verus Papa: sed propter [illegible] hæresim non videtur, quod sit statim Papatu priuatus. *Magister.* Hic concedis, quod [illegible] hæresis, quam si Papa incurreret, ità tum ipso facto est Papatu priuatus voce Dei, ergo [illegible] cui pertinaciter adhæserit, est ipso facto per diuinam sententiam Papatu priuatus [illegible] & alia quantum ad hoc consimiliter est dicendum.

[illegible] Antichristus non est verus Christi vicarius, sed Papa hæreticus est veraciter A[illegible] Iohannes in canonica sua 1. c. 9. ait: *omnis spiritus qui soluit Iesum ex Deo non [illegible] de eo audistis quoniam iam venit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui[illegible] Antichristus est [illegible] censendus, Papa ergo hæreticus est Antichristus, & per consequens non est [illegible]icarius Christi. Ex quo sequitur, quod est Papatu priuatus.

Quinta

Quinta ratio est hæc, ille non est verus Papa, cui fideles minime communicare [illegible] pæ est communicandum & obediendum, sed Papæ hæretico minime fideles communicar[illegible] ergo Papa hæreticus non est verus Papa. Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate B[illegible] in canonica sua ait: *Si quis venerit ad vos, & hanc doctrinam suam non affert, nolite recipere eum in d[illegible] nec aue ei dixeritis, qui enim dixerit ei aue, communicat operibus eius malis*, quæ verba Beda, vt legitur 24. q. 1. c. *omnis*, exponens ait: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis, qui enim dixit illi aue, communicat illius operibus malis, hæc enim Iohan. de schismaticis siue hæreticis deuitandis, quæ verbis docuit & factis exhibuit, narrat enim de illo auditor eius sanctissimus vir & martyr fortissimus Polycarpus Smyrneorum antistes, quod tempore quodam cum apud Ephesum balnea lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cherinthum: exiit continuo, & discessit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne balnea ipsa corruant, in quibus Cherinthus lauatur inimicus veritatis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ei qui non affert doctrinam Christi, est nullatenus communicandum, Papa autem hæreticus non affert doctrinam Christi, ergo ei nullatenus est communicandum: & per consequens non est verus Papa. *Disc.* Beatus Iohannes non loquitur de Papa hæretico: sed de aliis hæreticis, quibus non est communicandum. *Magist.* Hæc responsio impugnatur, primo, quia beatus Iohannes inter Papam non afferentem doctrinam Christi & alium non distinguit: sed dat pro regula generali, quod quicunq; non attulerit doctrinam Christi non est communicandum eidem. Secundo ostenditur ex ratione beati Ioh. quod regula sua magis intelligenda est de Papa hæretico, quam de aliis hæreticis. Assignatur enim pro ratione, quare hæreticus est vitandus, & non est dicendum ei aue, dicit: *qui enim dixerit sibi aue: communicat operibus suis malis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui dicit aue hæretico, communicat suis operibus malignis, sed operibus malis neque Papæ hæretici neque aliorum hæreticorum communicandum est, eo quod propter dignitatem, qua fungitur Papa hæreticus, magis nocere valeret fidei orthodoxæ, si fautores, sequaces & defensores haberet quam alii hæretici, teste beato Augustino, vt legitur *distinct. 83. c. nemo*, ait: *nemo quippe in ecclesia Dei amplius nocet, quam qui peruerse agens nomen vel ordinem sanctitatis vel sacerdotii habet, delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit: & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.* Ex quibus verbis infertur, quod nemo amplius nocere potest ecclesiæ Dei, quam Papa peruerse & hæresim dogmatizans, si pro reuerentia Papalis officii honoratur. Si ergo operibus malis aliorum hæreticorum catholici communicare non debent: multo magis communicare non debent operibus malis Papæ hæretici, & per consequens ei dicere aue non debent: quia secundum beatum Ioh. qui dicit cuicunque h[æ]retico aue, communicat operibus illius malignis.

Discip. Alias rationes adducas. *Magist.* Sexta ratio est hæc. Ille non est verus Papa, qui neque in spiritualibus, neque in temporalibus debet esse iudex fidelium, quia verus Papa est verus Iudex omniũ Christianorum. Sed Papa hæreticus neque in spiritualibus, neque in temporalibus debet esse Iudex fidelium. Quia non in temporalibus, patet per Apostolum, qui primæ ad Cor. 6 Corinthios reprehendit, quod coram infidelibus litigabant, dicens sic: *Non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre contendit in iudicio: & hoc apud infideles.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod fideles etiam pro temporalibus non debent coram infidelibus contendere, si inter se sapientem habuerint, qui inter ipsos sciat & valeat iudicare. Ex quo concluditur, quod multo fortius infidelis in spiritualibus non debet esse iudex fidelium, Papa autem hæreticus est infidelis, ergo non debet esse iudex fidelium: & per consequens non est verus Papa.

Septima ratio est talis, ille qui tanquam proprio iudicio condemnatus est, est à fidelibus euitandus, Papa hæreticus tanquam proprio iudicio condemnatus est, ergo est a fidelibus euitandus, teste Apostolo, qui ad Titum 3. ait: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correctionem deuita, sciens quod subuersus est, qui eiusmodi est & derelinquit cum sit proprio iudicio condemnatus*, ergo est euitandus. Qu[o]d etiam Ambros. vt habetur *24. q. 1. c. quia dignior*, asserit manifeste ita dicens: *fides ergo in primis ecclesiæ quærenda mandatur: in qua si Christus habitator sit, haud dubie sit legendum. Si vero perfidus populus aut præceptor hæreticus deformet ecclesiæ habitaculum, vitanda hæreticorum communio; fugienda synagoga censetur; excutiendus pedum puluis, ne fatiscentibus perfidiæ sterili siccitatibus tanquam humi arida arenosaque mentis tuæ vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet euangelii prædicator, iuxta quod scriptum est: quis infirmatur & ego non infirmor? & ita si qua est ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, ne, quem labe perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque asseruit euidenter, dicens, hæreticum hominem post vnam & alteram correctionem deuita.* Ex quibus verbis potest intelligi, quod Papa hæreticus etiam absque omni humana sententia est [deuit]andus. Ratio enim, quare Ambrosius asserit hæreticos esse deuitandos, est, ne quos l[a]be per[fi]d[iæ] [ve]l prauitatis hæretic[æ] possit aspergere. Papa autem hæreticus inter omnes hæreticos [illegible], fortius, celerius, & vniuersalius potest aspergere prauitate hæretica populos C[hristi]anos, ergo P[a]pa hæreticus ante omnem humanam sententiam est à catholicis [tan]quam diu[in]a co[nd]emnatus sententi[a] deui[t]ãdus; & per consequens verus Papa minime est censendus. *Disc.* Verb[a] Aposto[l]i videntur ostendere, quod Papa hæreticus non est sententia diuina condemnatus, cum [d]icat Apostolus hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita, aperte insinuans, quod ante primam & secundam correctionem non est à fidelibus deuitandus. Ex quo infertur, quod Papa hæreticus ante primam & secundam correctionem diuina sententia non est condemnatus. *Mag.* Ad istam obiec[tionem] [illegible] detur, quod prima & secunda correctio minime requiruntur ad condemnationem [Pa]pæ [hæretici], n[illegible]

[illegible] unt [illegible] eius. quia absq; omni corr[illegible] Papa h[illegible] est damnatus, [illegible] onis nequaq[illegible] contineat, [illegible] absq[illegible] sententia diuina [illegible]. Si Papa hæreticus post primam & [illegible] vitandus, [illegible] correctionem primam & secundam Papa hæ[illegible]ticus ali[illegible] diuina vel hu[illegible] condemnatus & ita prima & secunda correctio non præcedunt [illegible] sententiam condemna[illegible] Papæ hæretic[illegible] sed sæpe quando aliquis fit hæreticus, q[illegible] negat veritatem, quam non tenetur explicite credere [illegible] hoc, quod [illegible] esse damnatus diuina sententia & per consequens, vt constet, quod est à catholicis deuitandus. requiritur prima & secunda [illegible] quia sæpe aliter constare nō potest. quod est prauitat[illegible] hære[illegible] interit[illegible], quandoq; [illegible] correctionem minime in[illegible]otescit, quod errans cont[illegible] fidem pertinaciter errat, & ideo adhuc non con[illegible] quod est vitandus. P[illegible] secundam aut[illegible] correctionem constat an paratus sit corri[illegible], vel [illegible] sententia pert[illegible]naciter p[illegible]euerare, & ideo tu[illegible] citur an sit diuina sententia condemnatus, & per consequens an sit a fidelibus euitandus. Per [illegible]mam ergo & secundam correctionem intell[illegible]git Apostolus omnem correctionem, in qua [illegible] errantem esse in sua sententia pertinacem, & per consequens qua constat illum es-
5 se diuina sententia condemnatum, & à catholicis deuitandum.

D[illegible]. S[illegible]nt ne plures rationes pro assertione prædicta? *Mag.* Octaua ratio est hæc, Qui est anathematizatus, non est verus P[illegible]pa: quia talis est ab ecclesia separatus. Verus autem Papa est ab ecclesia [illegible]ime separatus, cum sit caput ecclesiæ, caput autem ab ecclesia separatum non est amplius caput, [illegible] put à corp[illegible] separatum est amplius caput, quemadmodum homo mortuus non est ho[illegible] di[illegible] A[illegible]stoteles, *caput est capitati caput.* Sed Papa hæreticus est anathematizatus, teste Aposto[illegible], qui ad Gal[illegible] ait: *licet nos autem angelus de cælo euangeliz[illegible]t vobis præterquam, quod euangelizauimus [illegible], anathema sit sicut prædiximus, & nunc iterum dico: si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit,* ergo Papa hæreticus non est papa. *Discip.* Videtur, quod ista ratio non concludit: quia Apostolus n[illegible] concludit, quod talis euangelizator anathema est, sed dicit *anathema sit*, insinuās quod ta[illegible] non est anathematizatus, sed anathematizandus, & ita papa hæreticus non est anathematizatus, sed anathematizandus. *Mag.* Respondetur quod verba Apostoli non recte intelligis, non enim dicit Apostolu[illegible] *Anathema sit*, quia euangelizator hæreticalis doctrinæ est anathematizandus, non anathemati[illegible]tus. [illegible] d[illegible]eo dicit, *anathema sit*, quia vult verba sua intelligi conditionaliter, scil. si aliquis eu[illegible] [illegible] tra Apostolicam doctrinam, sequitur quod sit anathema, ita quod talis conditionalis [illegible] ve[illegible] quis euangelizaret contra doctrinam Apostoli, ipse est anathema. Aliter dicitur, & præ[illegible] uiat [illegible]um dicit Apostolus, *anathema sit*, hoc est tanquam anathema sit habendus, & per [illegible] talis est ab ecclesia fidelium separatus.

[illegible]as audiam libenter rationes. *Mag.* Nona ratio est talis, homo alterius sectæ non debuit es[illegible] [illegible]eo [illegible]stitutorum sub veteri lege, papa autem est caput omnium cōstitutorum sub noua [illegible] alterius sectæ potest esse verus papa, sed papa verus est caput omnium Christiano[illegible] [illegible]reticus est alterius sectæ, ergo hæreticus non est verus papa. Quod autem homo [illegible] debuit esse rex fidelium constitutorum sub veteri lege, lex diuina manifestat aper[illegible] [illegible]ter. 16. *Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.* ergo cō[illegible] [illegible]us sectæ non est verus papa.

[illegible]æc, nemo alterius sectæ est verus propheta & doctor Christian[illegible]m, ergo mul[illegible] [illegible]s sectæ est verus papa catholicorum, papa autem hæreticus est alterius sectæ, [illegible]a. Quod autem nemo alterius sectæ possit esse propheta aut doctor catholico[illegible] [illegible]s videtur aperte probari. Ait enim Dominus Moysi Deut. 18 *Prophetam susci[illegible] [illegible] fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius.* Ex quibus verbis col[illegible]igitur, [illegible] omnium Christianorum catholicorum est de medio tantummodo fide[illegible] & [illegible] alterius sectæ esse non potest, & per consequens homo alterius sectæ non est [illegible] pa sit propheta verus, id est doctor fidelium, quia verbo pascere debet ca[illegible] [illegible]te Petro: *pasce oues meas.*

[illegible]æc. ve[illegible]us papa est verus pastor ouium Christi, papa autem hæreticus non est [illegible] papa hæreticus non est verus papa. Maior est manifesta: quia est suc[illegible] [illegible]s papa à Christo cōstitutus. Minor probatur, quia ver[illegible]s pastor ouiū Chri[illegible] [illegible] Christo, qui, vt legitur Ioh. 10. de vero pastore loquens, ait: *Oues eius vocē au[illegible] [illegible] nominatim & educit eas & cū proprias oues emiserit ante eas vadit & oues eū sequun[illegible]* [illegible] est sequendus, papa aūt hæreticus non est sequendus, ergo non est verus [illegible] verus pastor: quia veritas (vbi prius) furem à vero pastore distinguit. Sed pa[illegible] [illegible] qui papa hæreticus tanquam fur non venit nisi vt furetur & mactet & perdat, [illegible] est verus pastor, & per consequens non est verus papa.

[illegible] hæc, qui non est de corpore ecclesiæ mil[illegible]tanti[illegible], non est ver[illegible]s papa: [illegible] quod [illegible] ecclesiæ. Sed papa hæreticus [illegible] nulla etiam contra eum h[illegible]mana lata sen[illegible]
6 [illegible] ecclesiæ quantumcunque putetur esse de corpore ecclesiæ, ergo papa h[illegible]pa. Maior est eadem[illegible] Minor ostenditur sic. Nullus hæreticus est de cor[illegible] hæreticus non [illegible]st de corpore ecclesiæ. Antecedens probatur aperte au[illegible]tor[illegible] quod licet mali catholici pertineant ad ecclesiam, quę comprehendit bonos & [illegible] non sunt de soci[illegible]tat[illegible] ecclesiæ. Ait enim Greg. in omelia de parabola z z[illegible]nio-

Papa. Maior est euidens. Minor ostenditur auctoritate Cypriani, qui vt legitur *24. q. 1. ca. didicimus*, ait: *didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris.* *Discipulus.* Bene probatur, quod Papa hæreticus non est verus Papa: & quod est papatu priuatus. Sed non probatur per auctoritatem prędictam, quod papa hæreticus sit per diuinam sententiam papatu priuatus. Quod beatus Cyprianus non dicit, didicimus ex scriptura diuina omnes omnino hæreticos; sed sine determinatione ait: *didicimus*, &c. Potuit autem in canonibus sacris addiscere, quod omnes omnino hæretici nihil habeant potestatis aut iuris, quia licet per scripturam diuinam hæretici non sunt omni potestate priuati: sunt tamen per sacros canones omni potestate ac iure nudati. *Magister.* Videtur nonnullis, quod si sequentia beati Cypriani pensares subtiliter, inuenires quod beatus Cyprianus asserit manifeste, se in sacra scriptura didicisse: *omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis.* Nam ad probandum verba prædicta subdit: *inuenimus in tali facinore non solum duces & auctores, sed etiam participes eorum pœnis destinari, nisi à communione eorum se separauerint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculo hominum istorum durissimorum, & nolite tangere de omnibus quæ sunt eorum, ne simul pereatis in peccatis eorum, & quod locutus per Moysen Dominus fuerat, impleuit, vt quisquis se à Chore & Datan & Abiron non separasset, pœnas statim ipsa communione persolueret. Quo exemplo ostenditur, & probatur obnoxios omnes pœna, & per consequens culpa futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerunt. Sicut etiam per Oseam prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea contaminabuntur: docens scilicet & ostendens, omnes cum auctoribus suis supplicus mergi, qui fuerunt eorum peccatis contaminati.* Et infra: *si autem foris cuncti hæretici & schismatici sunt, Spiritum sanctum non habent, & ideo apud nos manus eis imponitur, vt hic accipiatur, quod illic non est nec dari potest, manifestum est, nec remissionem peccatorum per eos dari posse, quos constat Spiritum sanctum non habere.* Ex quibus verbis colligitur, quod beatus Cyprianus ad declarationem assertionis, scilicet quod *omnes omnino hæretici & schismatici nihil habent potestatis aut iuris*, auctoritates diuinæ scripturæ adducit. Ex quo sequitur euidenter, quod in scriptura diuina didicit, quod omnes hæretici nihil habeant potestatis aut iuris, hæc à scriptura accipere diuina dicuntur. Item, quod beatus Cyprianus intelligat se in scriptura diuina didicisse, quod hæretici nihil habent potestatis aut iuris, ex aliis verbis eius colligitur. Nam, vt habētur *1. quæstion. 7. cap. si quis*, idem Cyprianus ait: *si quis de ecclesia hæretica præsumptione exierit, à semetipso est damnatus, cum huiusmodi (secundum Apostolum) nec cibum quidem debemus accipere. Declaratur hoc in libro Regum tertio, vbi cum homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui peccata sua exprobraret, atque vltionem futuram prædiceret; panem apud ipsum edere & aquam bibere prohibitus est.* Et infra: *an debet quisquam dicere sacramentum salutare, & gratiam cœlestem communem cum hæreticis esse posse, cum quibus nec terrestris cibus, nec secularis potus debet esse communis.* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod beatus Cyprianus in scriptura diuina se fundauit asserens, quod hæreticorum communio est vitanda, & per consequens nihil potestatis aut iuris habet. Ex quo sequitur euidenter, quod sicut papa hæreticus per scripturam diuinam communione fidelium est priuatus, ita per scripturam diuinam est omni potestate & ecclesiastica dignitate nudatus, cum vero etiam papa communicandum est; nullus etiam à communione veri papæ fugere tenetur, ergo ille, qui est communione fidelium auctoritate diuinæ scripturæ priuatus, non est verus papa.

Quartadecima ratio est hæc. Ad verum papam sunt causæ fidei deferendæ, *24. q. 1. c. quoties*, sed ad Papam hæreticum non sunt causæ fidei deferendæ: quia ad aduersarium fidei, causæ fidei sunt minime deferendæ. Papa autem hæreticus est aduersarius fidei Christianæ, ergo ad Papam hæreticum nō sunt causæ fidei deferendæ. Et ideo Papa hæreticus non est verus Papa. *Disc.* Ista ratio videtur fortis, si ex iure diuino haberet papa verus, quod ad ipsum sint quæstiones fidei deferendæ. Quia non video quod hoc (sc. quod ad papam hæreticum non sunt causæ fidei deferendæ) probari indigeat. Et ideo proba mihi, quod ex iure diuino verus papa illam prærogatiuam obtineat, quod ad ipsum sint causæ fidei deferendæ. *Mag.* Hoc videtur posse probari per hoc, quod eodem iure habet verus Papa, quod ad ipsum sint quæstiones fidei deferendę, ex quo iure super omnes fideles dignoscitur habere principatum. Sed verus papa ex iure diuino super omnes fideles obtinet principatum *disti. 21. quamuis, & distinct. 22. c. omnes, & c. sacrosanctam*, igitur de iure diuino habet, quod ad ipsum sunt causæ fidei deferendæ.

Decima quinta ratio est hæc. Ille, cui secundum legem diuinā catholici debent se opponere maxime in his, quæ ad religionē pertinent Christianam non est verus Papa: cum verus papa sit caput omnium Christianorū, præcipue in his, quæ spectant ad religionem specialiter Christianam. Sed papæ hæretico secundum legem diuinam catholici se opponere astringuntur. Vnde & Dominus per Ezechiel. prophetam ca. 13. illos qui non resistunt hæreticis acriter reprehendit, dicens: *non ascendistis ex aduerso. nec opposuistis vos murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini*, ex aduerso enim ascendere & pro domo Israel se murum opponere est pro defensione catholicæ veritatis, cuicunq; hæretico domum Israel (quæ est ecclesia) cupienti destruere, totis viribus obuiare, quod euidenter Vrbanus Papa videtur innuere, qui vt legitur *1. q. 3. c. Saluator*, ait: *Saluator prædixit in euangelio circa finem seculi pseudo Apostolos & pseudoprophetas surgere & multos seducere, & fideles suos in mundo multas habituros pressuras, sed tamen portas inferni non præualituras. Proinde, vt ait* Apostolus; *Oportet esse hæreses, vt qui probati sunt, manifesti fiant: oportet & nos cum propheta ex aduerso consurgere & murum pro domo Israel opponere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod contra quascunq; hæreses insurgentes oportet catholicos ex

adnerso consurgere, & se murum opponere pro defensione fidei orthodoxæ. Ergo si Papa fiat hæreticus, & fidem molitus fuerit destruere orthodoxam, oportet catholicos ei animosius obuiare. Et per consequens hæreticus non est verus Papa censendus, secundum testimonium sacrarum scripturarum.

Cap. LXVII.

In quo contraria assertio, siue opinio illi priori septem rationibus probatur, scilicet quod Papa hæreticus non sit iure diuino Papatu priuatus.

DISC. Pro ista assertione fortiter allegasti: & puto quod apparentiores rationes pro ipsa non est facile inuenire, ideo vt mihi detur occasio cogitandi pro assertione contraria aliquas rationes excogitare conare. *Mag.* Quod Papa hæreticus nō sit iure diuino Papatu priuatus, videtur multis modis posse probari. Primo sic: sicut Papa est caput fidelium, qui sunt sub noua lege, ita summus sacerdos quantum ad illa, quæ spectant ad legem diuinam caput, erat fidelium, qui erant sub veteri lege constituti. Sed summus sacerdos in veteri lege quamuis errasset à fide, non fuisset sacerdotio summo iure diuino priuatus. Quia vt videtur plures summi sacerdotes in antiqua lege deuiauerunt à fide, & tamen postea summo sacerdotio fungebantur. Ergo licet Papa erraret à fide, & efficeretur hæreticus, non esset iure diuino Papatu priuatus. Confirmatur hæc ratio: quia non magis per scripturã diuinã probari potest, quod Papa hæreticus est Papato priuatus, quam quod summus sacerdos veteris legis effectus hæreticus fuerit sacerdotio summo priuatus. Quod rationes sumptæ ex scriptura diuina maxime ex Veteri Testamento non magis concludunt de summo sacerdote nouæ legis, quam veteris. Sed summus sacerdos in antiqua lege effectus hæreticus non fuit iure diuino sacerdotio summo priuatus. Secunda ratio est hæc, Papa non est deterioris conditionis, quam alii prælati & episcopi, sed alii prælati & episcopi, si fiant hæretici, non sunt iure diuino omni dignitate priuati. Maior videtur certa. Minor probatur: quia si episcopi & alii prælati effecti hæretici essent iure diuino omni dignitate priuati, non possent absque noua electione ad suas recipi dignitates, vel saltem suas dignitates minime retinerent. Sed nonnulli prælati effecti hæretici absque noua electione ad suas dignitates recepti fuerunt vel retinuerunt easdem *1. quæst. 7. maximum, & qu. 1. omnes cuiuslibet, & c. quam quidam.* Ergo & Papa quamuis efficiatur hæreticus Papalem retinet dignitatem, & ita nequaquam est iure diuino Papatu priuatus. Tertio, non deterioris conditionis est Papa, quam Imperator vel princeps secularis. Sed Imperator effectus hæreticus iure diuino non est imperiali dignitate priuatus. Nec reges, nec principes seculares si efficiantur hæretici, iure diuino suis dignitatibus sunt priuati. Ergo nec Papa hæreticus est iure diuino dignitate Papali priuatus. Maior videtur certa. Minor ostenditur manifeste. Nam in veteri lege multi reges idololatræ & hæretici effecti fuerunt, & tamen veri reges remanserunt. Iulianus quoque apostata hæreticus de Christiano fuit effectus: Et tamen fuit verus Imperator *11. quæstion. 3. cap. Iulianus.* Ergo principes seculares hæretici nequaquam suis dignitatibus iure diuino priuantur. Ergo nec Papa quamuis efficiatur hæreticus, iure diuino Papatu est priuatus. Quarto; si Papa hæreticus esset iure diuino Papatu priuatus: hoc non esset propter aliam causam, nisi quia hæreticus catholicis præesse non potest. Sed hæreticos & infideles præfuisse catholicis, & catholicos infidelibus obedisse in sacris literis & aliis scripturis autenticis legitur manifeste. Ioseph enim seruiuit & obediuit Pharaoni: & Daniel Nabuchodonosor: & Christiani plures fidelibus Imperatoribus seruierunt. Ergo non est contra legem diuinam, quod hæreticus vel infidelis fidelibus præsit, ergo non est contra sacram Scripturam, quod Papa hæreticus remaneat verus Papa. Quinto sic: Ad quem pertinet institutio alicuius, ad eundem destitutio spectat eiusdem, *extra, de hæreticis, cum ex incerto.* Sed Papa non instituitur iure diuino, sed eligentium electione canonica & concordi. Ergo nec Papa destituitur iure diuino: sed si est destituendus, oportet quod ipsum destituant electores. Sexto sic: Illa assertio nullatenus est tenenda, ad quam sequi potest totius ecclesiasticæ Hierarchiæ confusio, cui tota ecclesia subuenire non posset. Sed si Papa hæreticus iure diuino esset Papatu priuatus, posset sequi totius ecclesiasticæ Hierarchiæ confusio, posset enim Papa esse occultus hæreticus, cuius ordinationes, promotiones, consecrationes, & cætera facta eius nullius essent momenti, si iure diuino esset Papatu priuatus, & ita si Papa occulte efficitur hæreticus, nullus prælatus per ipsum factus esset verus prælatus. Et per consequens totus ordo ecclesiasticus esset confusus, quare nullus esset verus prælatus: nec tota ecclesia Dei, quæ de occultis iudicare non potest, valeret tali confusioni ecclesiastici ordinis obuiare, ergo non est tenendum, quod Papa hæreticus statim iure diuino sit Papatu priuatus. Septimo sic: Illa pœna Papæ hæretico per scripturam diuinam minime est inflicta, de qua in tota Scriptura nulla mentio reperitur, sed de pœna priuationis officii & beneficii nulla penitus in Scriptura sacra mentio reperitur, ergo per Scripturam sacram Papa hæreticus Papatu nullatenus est priuatus.

Cap.

CAP. LXVIII.

In quo ad septem rationes praecedentis capituli respondetur: ubi nota differentiam inter Papam haereticum, & summum sacerdotem haereticum veteris legis.

DISC. Ista assertio pure est negatiua, & ideo cum asserit, quod in sacris literis minime reperitur Papam hęreticum ipso facto esse Papatu priuatum, videtur, quod contra proteruum probari non posset, nisi per singula loca Scripturæ sacræ, præsertim tractantia de hæreticis vel infidelibus discurrendo, hoc autem nolo quod facias, ideo cum pro ista parte rationes vt mihi videtur allegaueris fortiores, quæso vt indices qualiter ad ipsas respondere contingat, de rationibus allegatis etiam pro alia parte tecum post completionem istius Dialogi collocutionem habebo. *Mag.* Ad primam istarum rationum dupliciter respondetur, dicitur enim vno modo, quod summus sacerdos veteris legis eo ipso quod efficiebatur hæreticus, fuit sacerdotio summo priuatus, nec tunc erat verus summus Pontifex secundũ rei veritatẽ, licet extiterit secundum opinionem hominum summus sacerdos. Veruntamen inter ipsum & summum Pontificem nouæ legis talis fuit differentia, quod summus sacerdos veteris legis effectus hæreticus, si postea conuertebatur ad fidem veram, sacerdotium recuperabat amissum, quemadmodum excommunicatus & executione priuatus officii, quando absoluitur, officii recuperat executionẽ, sed si summus Pontifex nouæ legis efficitur hæreticus, quomodocunq; occultus, sic Papatum amittit, quod quantumcunq; postea cõuertatur ad fidem, Papatum nequaquam recuperat. *Disc.* Istud videtur ratione carere, cum nequeat neq; auctoritate scripturæ diuinæ, neq; ratione muniri. Quod non ratione, de se patet: quia talia, quę sunt positiua, per rationẽ probari non possunt, neque auctoritate scripturæ diuinæ: quia talis differentia inter summum Pontificem veteris legis & Papam in tota scriptura non poterit inueniri. *Magister.* Respondetur, quod talis differentia ex Scripturis sacris accipit fulcimentum. Constat enim secundum scripturam diuinam, quod summum sacerdotium veteris legis certæ cognationi & generi debebatur, nullus enim præter filios Aaron debuit esse summus Pontifex, Papatus autem certæ cognationi aut generi non debetur. Petrus enim nequaquam pro se & filiis suis Papatum recepit à Christo: Ex quo ergo iure successionis, qui erat summus sacerdos in veteri lege sacerdotium summum obtinuit, & non erat statutum in veteri lege, quod summus sacerdos effectus hæreticus (ipso ab hæresi desistente) non recuperaret illud, quod [illegible]bebatur iure successionis hæreditariæ, conueniens fuit, vt videtur, quod ipse ad fidem reuersus recuperaret sacerdotium, quod per hæreticam prauitatem amiserat. Papa autem iure successioni hæreditariæ Papatum minime habet, & ideo si propter perfidiam hæretis Papatu priuatur, nequaquam Papatum recuperat, nisi eligeretur de nouo. Aliter dicitur, quod quia summus sacerdos an[illegible] quæ legis sacerdotium habuit iure successionis: ideo executionem officii amittere potuit [illegible]r hæreticam prauitatem. Officium autem, quamdiu vixit, non amisit. Sed Papa non habet o[illegible]m Papatus iure successionis, ideo amittendo executionem Papalis officii, ipsum officium Papale amittit. Et ista differentia est inter Papam hæreticum & summum sacerdotem hæreticum in veteri le[illegible]

Di[illegible]pulus. Intelligo responsionem istorum ad primam rationem, ideo indica qualiter respondetur [illegible]undam rationem. *Mag* Ad secundam rationem dicitur, quod omnes episcopi & prælati ecclesiastici incurrentes hæreticam prauitatem, siue publice, siue occulte iure diuino suis dignitatibus [illegible]nt p[illegible]iuati. Quia in his, quæ sunt propria religioni Christianæ, nulla potest esse communicatio hæ[illegible]i ad fidelem. Et ideo quantum ad illa quæ spiritualia sunt, hæreticus fidelibus præesse n[illegible]n potest. Distin[illegible]io enim fidelis & infidelis non est ex iure humano, siue canonico & ciuili, sed [illegible] iure diuino. Et ideo quod infideles (qualis est omnis hæreticus) fidelibus in spiritualibus [illegible] non d[illegible] beant, est ex iure diuino. Quare iure diuino omnis hæreticus omni prælatione ec[illegible]c[illegible] p[illegible]atus, quod Apostolus *secund. Corinth. sext.* insinuare videtur, ait enim: *Nolite in[illegible] du[illegible]e cum infidelibus, quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tene[illegible] quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? quis autem consensus templo [illegible] c[illegible] idolis.* In o[illegible]ibus verbis Apostolus videtur insinuare & præcipere fidelibus vniuersis, ne sub[illegible]libus, [illegible] ne communicent eis. Quod potissime veritatem habet quantum ad spiritualia [illegible]æ propria sunt religioni Christianæ, quamuis enim in temporalibus possint fideles sub[illegible]bus, & communicare in spiritualibus: tamen ipsis subesse non debent. Et ita omnis [illegible]um [illegible]t infidelis, iure diuino omni prælatione ecclesiastica est priuatus, & ita maior il[illegible]l[illegible]al[illegible] s[illegible]cundum assertionem illam. Ad probationem eius respondetur, quod licet [illegible]es summo Pontifice & alii prælati (si hæreticam incurrerint prauitatem) sint iure [illegible]siastica prælatione priuati: tamen ex causa rationabili per ordinationem conci[illegible] summi Pont[illegible]cis possunt, (si conuersi fuerint) ad suas restitui dignitates, quamuis enim [illegible]uino hæretici sunt omni ecclesiastica prælatione priuati; restitutio tamen eorum ad pristi[illegible]itatem (si conuersi fuerint) ex iure diuino nullatenus est interdicta, & ideo per ecclesiam re[illegible]tui possunt, & talis restitutio vel est noua electio, vel æquipollet electioni noui. *Disc.*

Ista responsio [illegible] canonibus obuiare videtur. Nam [illegible] quod episcopus factus hæreticus [illegible] diuino non [illegible] episcopatu priuatus. Quia qui iure diuino est episcopatu priuatus, statim absque [illegible] tia quacunque episcopatui renunciare teneretur. Qui enim auctoritate superioris est dignitate priuatus, non debet petere ab inferiori cedendi licentiam. Sed episcopus factus hæreticus, non potest renunciare sine licentia Papæ, qui est inferior lege diuina, *ext. de renunciat. cap. nisi & ca. post translationem*, ergo episcopus factus hæreticus, non est per legem diuinam episcopatu priuatus. Item, si episcopus hæreticus esset iure diuino episcopatu priuatus; quilibet, qui sibi subditus eius, sciret ipsum esse hæreticum, ipsum vitare deberet; nec deberet sibi quomodolibet obedire. Sed hoc canoni Symachi Papæ, qui ponitur *8 q. 4. c. nonne*, aperte repugnat, qui iubet nullum clericum ante tempus sententiæ ab episcopo suo discedere, dicens: *nonne directa sunt verba canonum? Si quis clericorum ab episcopo suo ante tempus sententiæ pro dubia suspitione discesserit, manifestam in eum manere censuram, lex enim ecclesiastica Pontificem ab aliis accusatum priusquam sub luce obiecta constiterint, exigit non relinqui*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod ante tempus sententiæ non est ab obedientia episcopi hæretici recedendum, & per consequens non est iure diuino episcopatu priuatus. *Mag.* Ad euidentiam primæ obiectionis tuæ, quæ fundatur in hoc, quod pro nullo crimine potest episcopus renunciare episcopatui sine licentia Papæ, dicitur esse sciendum, quod sicut recitat Gloss. in c. præallegato, *ext. de renunciatione c. nisi*, de hoc sunt opiniones contrariæ: quibusdam dicentibus, quod nullus criminosus, nullus irregularis potest renunciare sine licentia Papæ: etiam si titulum non habeat, vt simoniacus & intrusus, & secundum istos videtur, quod episcopus factus hæreticus non potest renuntiare sine licentia Papæ. Alii dicunt, quod quidam renunciare possunt sine licentia Papæ. Vnde dicunt, quod symoniacus & intrusus non habent titulum, sed fures & inuasores sunt *1. qu. 1. c. ordinationes*, & ideo quanto plus tenent, tanto plus peccant, quia fur est semper in mora. Vnde dicunt, quod isti renunciare tenentur auctoritate canonis *1. q. 1. si quis*, etiam absque licentia Papæ, sed in illis, qui titulum habent, secus est, ibi enim necessaria est licentia Papæ, patet ergo quod de petenda cedendi licentia sunt opiniones diuersæ. Hoc visodicitur distinguendo, vt videtur concordando cum Gloss. quæ opiniones recitat, supradictas, quia episcopus criminosus, aut habet titulum secundum veritatem, aut secundum hominum opinionem, sicut Symoniacus saltem non notorius, sed occultus vel non notorius hæreticus: aut non habet titulum neque secundum veritatem, neque secundum opinionem hominum; sicut publice intrusus. In secundo casu videtur, quod talis statim cum habet conscientiam & propositum renunciandi, statim renunciare debet, nec videtur quod vnquam teneatur petere cedendi licentiam, si autem criminosus habeat titulum secundum veritatẽ, nullo modo potest cedere absque licentia petita & obtenta, si autẽ habeat titulum non secundũ veritatem, sed secundum opinionem hominũ ab omni administratione & executione officii statim cessare tenetur, & nihilominus in manu superioris, scilicet papæ, renunciare debet, & ita quodãmodo petere cedendi licentiam vel verius renunciare, quare non potest deserere officium explicite allegando, & hoc debet non quia sit dignitate priuatus, sed quia debet satisfacere illis, qui ipsum reputant verum titulum habuisse, præsertim cum possit esse occultum, quod non habuit titulum verum: & nullus debet diffamare seipsum, quare non diffamet seipsum debet petere cedendi licentiam & auctoritate superiorum renunciare solenniter. His Gloss. concordare videtur, quæ ait: *licet titulum non habeat symoniacus, tamen videtur habere titulum, cum enim per electionem habuit ecclesiam, quo ad communem opinionem habet titulum, si occulta fuerit symonia. Vnde propter hoc saltem tenetur licentiam petere, & causa potest subesse: quia si bene administrauerit, Papa de facili dispensabit cum eo. & per hoc posset dici, quod intrusus omnino cedere debet. quia nec quantum ad opinionem, nec quantum ad veritatem titulum habet*. Ex his patet, quod quandoque occupans dignitatem debet statim cedere: quandoque non debet statim cedere publice scilicet renunciãdo, licet nunquam ante talẽ renũciationẽ cessare debet ab omni administratione & officii executione, propter hoc ad tuã obiectionẽ taliter respondetur, quod interdũ episcopus iure diuino episcopatu priuatus licet statim debet cessare ab administratione officii, potest [illegible] debet publice ea causa petere cedẽdi licentiã à superiori iure diuino: nõ quia nõ est priuatus iure diuino, sed ex alia rationabili causa, sic est de episcopo prauitatẽ hæreticã incurrẽte, qui debet petere licentiã cedendi. Non quia nõ sit de iure diuino priuatus, sed quia ante perfidiã hęresis habuit verũ titulũ; & post habuit secundum hominum opinionẽ, & ideo debet statim cessare ab omni administratione & executione episcopalis officii. Sed nõ debet statim publice & solẽniter renũciare; præsertim si est occultus hæreticus, ne prodat & diffamet seipsum: sed debet a Papa petere licentia renuntiandi, vt sic auctoritate Papæ publice & solenniter renuntiet, ne credatur quod renuntiet propter hæreticã prauitatem. *Disc.* Propter hanc rationem non deberet cessare ab executione episcopalis officii: quia si sic procederet, diffamaret seipsum. *Magist.* Dicitur quod absque diffamatione sui ipsius de hæretica prauitate potest cessare ab executione episcopalis officii. Et ideo debet cessare: quia sibi non licet quantumcunque sit pœnitens exequi officium episcopale, ex quo fuit hæreticus & per superiorem vel potestatẽ habentem est minime restitutus. Sed petere licentiam renunciandi vel renunciare in manu Papæ, licet sibi quantumcunque fuerit hæretica prauitate fœdatus, & ideo hoc debet facere, tum propter statutum ecclesiæ, tum propter scandala euitanda. Ad secundã obiectionem dicitur, quod quicunque scit episcopum suum esse hæreticum, ipsum debet non episcopum reputare & sibi minime obedire, sicut notat Gloss. *2. quæstion. 7. cap. sacerdotes*, & Glossa *24. quæst. 1. cap. 1.* quæ ait: *si scirem prælatum meum esse hæreticum, quia nouam hæresim fingit, nec tamen prædicaret, si me excommunicaret, celebrarem in occulto, sed non in aperto*. Ex quibus verbis clare apparet, quod episcopo hæretico non debet [illegible]

ip[illegible]

[illegible] licet ab ip[illegible]dere, quo[illegible] iam [illegible]s. Nec huic ob[illegible] no[illegible] licet verba [illegible] e patet, ipse loquitur de illis, [illegible] ac ab episco- [illegible] constiterint, præsumunt tcced[illegible] faciendum. [illegible] aliquis fuc[illegible] effectus hæretic[illegible]s, n[illegible] bia suspi- [illegible] pus [illegible]nturæ. Secus est de illo, [illegible] episco- [illegible] hæ[illegible] e[illegible]se

D[illegible] ationem tertiam respondetur. *Mag.* Ad [illegible]: quod se- [illegible] est de [illegible] one [illegible] & seculari. Nam prælatio ecclesiastica [illegible] iure diuino [illegible] ex ordination[illegible], quod vnus fidelis aliis fidelibus in spiri[illegible]bus præesse debet: præla- [illegible] vero secularis in[illegible] cta est à iure humano. Et ideo quia distinctio debet esse inter fideles & in- fideles quoa[illegible] spir[illegible], nec in spiritualibus communicant vel concordant, sed dissentiunt, pos- sunt autem in [illegible]mporalibus concor[illegible]are, ideo [illegible]cet principes seculares, quamuis efficiantur hæreti- ci, non sint iure diuino principat[illegible] seculari priuati, prælati tamen ecclesiæ si efficiantur hæretici iure diuino, ipso facto principa[illegible]u ec[illegible]lesiastico sunt priuati. *Discipulus.* Ista responsio tripliciter videtur defi[illegible]ere. Primo, quia aliqu[illegible] [illegible]m princ[illegible]patus secularis fuit a iure diuino: & tamen quamuis [illegible] effect[illegible] hæ[illegible] no[illegible] principatu seculari i[illegible]re diuino priuari, ergo non est hæc causa, [illegible]are principes ec[illegible], [illegible] hær[illegible], iure diuino sunt priuati: quia eorum scilicet [illegible]atus e[illegible] a iure [illegible]no. Secundo videtur etiam, quod principes seculares, si efficiantur hære- [illegible]o suis p[illegible]ipatibus sunt priuati, quia illi sunt iure diuino priuati principatu suo, qui- [illegible]x [illegible]æcepto iuris diuini fideles communicare non debent. Sed ex præcepto iuris diuini fideles [illegible]bus communicare non debent, teste Apostolo, qui sicut allegatum est prius, ait: *nolite iugum* [illegible]*um infidelibus*: ergo principes seculares, si efficiantur hæretici, iure diuino suis principatibus [illegible]ati. Tertio videtur, quod propter hoc, quod fideles & infideles, quoad spiritualia dissen- [illegible] discordant, non est dicendum, quod infideles quoad spiritualia fidelibus præesse non pos- [illegible]am boni & mali, quoad spiritualia dissentiunt & di[illegible]cordant, & tamen mali bonis, quo ad [illegible] præesse possunt, ergo consimiliter lice[illegible] fideles & infideles, quo ad spiritualia dissen- [illegible]ordent, tamen quoad spiritualia infideles fidelibus præesse valebunt. *Magister.* Ad [illegible]pondetur, quod non ideo prælati ecclesiastici, cum efficiuntur hæretici, omni præ- [illegible]astica sunt iure diuino priuati, quia sint prælati à iure diuino. Sed quia prælatio [illegible] iure diuino solummodo sumpsit originem, nec humanitus est inuenta, quamuis [illegible]t prælati ecclesiastici habeant à iure humano. Quod enim vnus sit episcopus & [illegible]a v[illegible]untate humana eligentium & consentientium. Prælatio autem secularis est in- [illegible]otuit humanitus ordinari, licet quidam fuerint principes seculares ex speciali ordi- [illegible]na. [illegible]t ideo idem dicendum est de illis principibus secularibus, qui ex ordinatione [illegible]ina [illegible]icut & de aliis regibus siue principibus, qui ex ordinatione præfuerunt huma- [illegible]ius vel prælationem habuerunt aliam, licet consimile ius vel prælationem ha- [illegible], quam alii. Prælati autem ecclesiastici aliud ius & aliam prælationem ha- [illegible]s seculares: quia prælationem habent inuentam diuinitus, quam infideles [illegible]n debent. Et causa apparentior assignatur: quia fideles & infideles in spi- [illegible]t prælatio ecclesiastica, non communicant, sed discordant. Et ideo sicut [illegible]bus suis doceri & regi ab aliquo ritus contrarii: ita non debent fideles, [illegible]us religionis suæ aliquo modo infideli subesse. Ad aliam obiectionem re- [illegible]es seculares infideles, siue nunquam fidem susceperint, siue fidem su- [illegible] pertinaciter contra fidem errauerint, non sint principatibus iure diui- [illegible]ter ex præcepto iuris diuini fideles vitare eos tenentur, quia in tempo- [illegible]n necessario astringuntur regulariter ex iure diuino: licet ex iure diuino a- [illegible]t specialiter deuitandi, sed in spiritualibus & in his, quæ contra religionem [illegible]s [illegible]itare tenentur. Quod enim infideles ex iure diuino non sunt in omni- [illegible]uat Paulus, cum dicit prima ad Corinth. septim. *Si quis frater vxorem* [illegible] *hæc con*[illegible]*entit habitare cum illo; non dimittat illam, & si qua mulier habet virum in-* [illegible] *h*[illegible]*c conf*[illegible]*itare cum illa, non dimittat virum.* Ex quibus datur intel[illegible]igi[illegible] quod licet [illegible]nfide[illegible]ibus, quod etiam in plerisque locis epistolarum suarum innuit [illegible]tien[illegible]us Dominis & etiam infidelibus obedire, veruntamen in his, quæ erant [illegible]n[illegible]c[illegible]is [illegible]ommunicare, nec eis obedire debebant, teste beato Augustino, qui [illegible]*nasti*[illegible]*n.* [illegible]*ap. imperatores,* ait: *Iulianus extitit Imperator infidelis: nonne extitit apostata ini-* [illegible]*milit*[illegible] *hristiani seruierunt Imperatori infideli, vbi veniebant ad causam Christi non agno-* [illegible]*m q*[illegible]*i in cœl*[illegible]*erat, quando vol*[illegible]*bat vt idola colerent & thurificarent præponebant illi Deum, quan-* [illegible] *pro ducit*[illegible] *aciem. ite contra illam gentem: statim obtemperabant & distinguebant Deum ater-* [illegible]*em*[illegible]*ra*[illegible] [illegible]x [illegible]uibus verbis col[illegible]itur: quod [illegible]nfidelibus etiam hæreticis in noua lege li- [illegible]bus [illegible]bedire, sed non in spiritualibus, & ideo quantum est ex iure diui- [illegible] hære[illegible]e[illegible]ar[illegible]e[illegible] d[illegible]i. Et per hoc patet responsio ad obiectionem [illegible]d [illegible]e[illegible], & etiam B. [illegible]priano, qui (vt allegasti ratione 13. p [illegible]a[illegible] lame[illegible]tum, quod infidelibus etiam in temporalibus non

d[illegible] m [illegible] fuit à [illegible] in exp [illegible] sap [illegible] pericis [illegible] bus [illegible] nicar [illegible] cem [illegible] fc [illegible] cessi [illegible] gen [illegible] non [illegible] aut [illegible] generale est, quod [illegible] Ch [illegible] obe[illegible]te, neque sube[illegible] valemus, ni[illegible] precep[illegible] legis di[illegible] ve[illegible]

D[illegible] in pl[illegible] q[illegible] om[illegible] o ad alias [illegible] nes respondetu[illegible] *Mag.* Ad qu[illegible] m[illegible] tionē [illegible] per[illegible] q[illegible] st [illegible] tra legem diuinam hæreti[illegible] & alios in[illegible] es [illegible] re[illegible] Ioseph & Daniel & a[illegible] catholici & [illegible] s, tam [illegible] Nou[illegible] Testam[illegible] n o q[illegible] tere[illegible] absq; transgressione legis diuinæ infid[illegible] s in tem[illegible] o[illegible] bus [illegible] A[illegible] ra[illegible] quod hoc non est generaliter verum [illegible] quem spe[illegible] t [illegible] nstituti[illegible] cuius, [illegible] spe[illegible] o eiusd[illegible]. Nam metropolitanus pote[illegible] firmare, consecrar[illegible] & [illegible] ere c[illegible] in [illegible] tamen eundē destituere minime valer[illegible] esto, quod hæc esset ve[illegible] gen[illegible] tame[illegible] omnino [illegible] ad illum pertinet destitutio alicuius, ad quem [illegible] tinnio [illegible] at eiusd[illegible] institutio [illegible] spectat ad episcopū, & tamē superior[illegible] opu po[illegible] d[illegible] m ita eligentes [illegible] destituere ipsum; ex hoc non sequitur, quod non potest desti[illegible] n[illegible] omne ius humanum & omni[illegible] n elig[illegible] potestat[illegible] A[illegible] ext[illegible] vni[illegible] regitur a Spiritu S. & ideo ecclesia vniuc[illegible] q d[illegible] lis, quæ n[illegible] ess[illegible] salut[illegible] c in aliis deficere possit par[illegible] r & err[illegible] & [illegible] P[illegible] tieus [illegible] & p[illegible] seq[illegible] Papatu priuatus, & i[illegible] co [illegible] non pos[illegible] t, quamuis po[illegible] cere[illegible] a, quæ ordinis sunt, Deus ec[illegible] ouide[illegible] t; vel [illegible] lando ecclesiæ per [illegible] Papæ & valuerun[illegible] qu[illegible] ntum [illegible] d ea, [illegible] sunt il[illegible] quæ [illegible] vel co[illegible] fe[illegible] n [illegible] per aliu[illegible] modum sibi [illegible] t [illegible] ignot[illegible] or[illegible] e[illegible] ast[illegible] us [illegible] salut[illegible] vniu[illegible] erc[illegible] multa, [illegible] P[illegible] eri. [illegible] d[illegible] V[illegible] illa [illegible] oc[illegible] r, [illegible] mun[illegible] n[illegible] potest putari P[illegible] & [illegible] pa, q[illegible] [illegible] n[illegible] it haberi pro P[illegible] a. [illegible] ber[illegible] a, [illegible] a [illegible] craret episcopos, & o[illegible] ret C[illegible] s[illegible] cas[illegible] ro[illegible] funderetur ecclesiastica Hi[illegible] rar[illegible] Papa [illegible] cu[illegible] no[illegible] Papa, & Papale offic[illegible] um n[illegible] re[illegible] lia, quasi hæreticus iure [illegible] P[illegible] atus p[illegible] se P[illegible] rd[illegible] de facto & [illegible] onsecr[illegible] d[illegible] nulli r[illegible] ordi[illegible] em [illegible] e [illegible] immodo seruaret ordinem eccle[illegible] a [illegible] m ac[illegible] g[illegible] nus [illegible] n[illegible] a[illegible] ur[illegible] diam[illegible] s, nec executionem ne[illegible] al[illegible] ue[illegible] or[illegible] rum[illegible] n[illegible] re[illegible] [illegible] chiæ, cum ei[illegible] n stat, quod [illegible] mulier [illegible] s pu[illegible] batur Papa[illegible] r[illegible] s paganus vel Iudæus re[illegible] ne[illegible] corde [illegible] ham [illegible] puta[illegible] nu[illegible] Papa assumi, non [illegible] ncre[illegible] e, [illegible] qua[illegible] b[illegible] ar[illegible] pro Papa. [illegible] Pap[illegible] eo quod iure [illegible] o c[illegible] P[illegible] s. S[illegible] [illegible] aturp[illegible] o[illegible] p[illegible] q[illegible] m [illegible] Papa[illegible] vi[illegible] de[illegible] r, quod [illegible] pr[illegible] de p[illegible] ius v[illegible] ncr[illegible] nul[illegible] habeatur [illegible] ta[illegible] na[illegible] p[illegible] er[illegible] t. Quare e[illegible] oc[illegible] lo, quod [illegible] quod [illegible] est in s[illegible] ualibus co[illegible] tui[illegible] Papa [illegible] n[illegible] c[illegible] tp[illegible] iuatus. [illegible] ia Papa v[illegible] iu[illegible] tus, e[illegible] iedet[illegible] in spiritualibus sequ[illegible] & [illegible] in te[illegible] s, [illegible] municandum, & est obed[illegible] autem p[illegible] scr[illegible] pturam sacra[illegible] cus, quando scitur e[illegible] uendus n[illegible] c e[illegible] in spiritual[illegible] ergo per Scripturam [illegible] o[illegible] priuatus.

Cap. LXIX.

In quo [illegible] secunda quæstio præambula huius secundæ partis, sc. quam potest[illegible] tem habet ec[illegible] sia [illegible] supra Papam hæreticum. Quæ quidem quæstio consequenter [illegible] onfor[illegible] te[illegible] ue præcedentem varios habet opinantes, & sunt 4 in numero, quorum quilibet ponit vnam conclusionem responsiuam: primam [illegible] in hoc 6. secundam 70. tertiam 71. & quartam 72.

D[illegible] allegasti mult[illegible] ad proband[illegible] de[illegible] endum [illegible] ssertionem, quæ di[illegible] it [illegible] Papa h[illegible] [illegible] tus [illegible] st de iure diuino Papat[illegible] priuatus. [illegible] unc a[illegible] pet[illegible], vt referas, q po[illegible]

[illegible] re [illegible] en [illegible] d uno [illegible] hær [illegible] epi co [illegible] erale, [illegible] epi- [illegible] us [illegible] quis in tota [illegible] um hæreticum fiat distin[illegible]io. [illegible] umanum inter papam hæret[illegible] & alium epi[illegible] gaudet [illegible] hæret [illegible] spec[illegible] *Discipul.* [illegible] papa [illegible] spec[illegible] tur quam [illegible] *24. q. [illegible] c. qui [illegible]* [illegible] detur [illegible] punien[illegible] quam [illegible] mer [illegible] q[illegible] rationem [illegible] est [illegible] hæ[illegible]icus [illegible]rior. Et ita gaudet ali quo pr[illegible] na [illegible]on concl[illegible]it proposit[illegible]n sed ma[illegible] po[illegible]m [illegible] *[illegible]tra de hæret. excommunicamus*, vbi sic[illegible] *in quo [illegible]* [illegible] hæ[illegible]tica gra[illegible]ior [illegible]st in papa, quan[illegible] ali[illegible] inferior episco[illegible] [illegible]dum rectam ration[illegible] grauius punir[illegible]. Quia, vt notat [illegible] *2. q. [illegible] præl[illegible]* [illegible] m[illegible] id [illegible] terioris con[illegible] est [illegible] ne [illegible]operatione aliorum [illegible] est [illegible] condemnan[illegible] est [illegible] ergo tuam respondetur, quod q[illegible] [illegible] est [illegible] e de nobili & [illegible] de papa [illegible] alio [illegible] & [illegible] le [illegible] E [illegible] qua [illegible] quod [illegible] ut nonn[illegible] pec[illegible] gra- [illegible] nobili quam inign[illegible] hær[illegible] o qui fuo papa, [illegible] in ali- [illegible] po & ideo scu[illegible] ad [illegible] quam g[illegible]uius p[illegible]nitur [illegible] nobi- [illegible] per præ[illegible] m [illegible] *aut con[illegible] p[illegible]cem* [illegible] hær[illegible] grauius est pu- [illegible] co[illegible] u[illegible] quan[illegible] ad [illegible] per pec- [illegible] ideo [illegible] pœna [illegible] punitur quam [illegible] nobi- [illegible] pœna aliqua speci[illegible] con[illegible] [illegible] sicut ign[illegible] [illegible] ere suo [illegible] papa [illegible] hær[illegible] [illegible]gnitatem papal[illegible] [illegible] prop[illegible] pœna: & [illegible] [illegible] papa [illegible] alius ep[illegible]pus hæreticus, nec aliquo gau[illegible] priuile-

Cap. LXX.

[illegible] opinionem & responsionem suam ad quæsitum capitulo præcedenti, respondet sub tribus conclusionibus, quæ etiam probantur secundum ordinem.

[illegible] erto [illegible] em meam [illegible] nes contrarias, [illegible] asti vnam [illegible] ergo a- [illegible] inio [illegible] ntium quod [illegible] hæreticus non est iure diuino papatu [illegible] ua- [illegible] super papam [illegible] potestatem, nisi ecclesia vniuersalis vel [illegible] m [illegible] conueniret in vn[illegible]m, & etiam conc[illegible]ium generale habet [illegible] pœnas alias infligendi. Aliæ autem congregationes [illegible] personæ [illegible] per vniuersalem ecclesiam aut concilium generale fuerit papa [illegible] tus, [illegible] nullam obtinent potestatem: sed postqu[illegible] fuerit [illegible] tus iurisd[illegible] su- [illegible] fice [illegible] hæretici est [illegible]iectus: ni[illegible] ecclesia vniuersalis vel concilium [illegible] punitionem papæ hæresi[illegible] sibi [illegible] reseruaret. *Discipul.* [illegible] es illam [illegible] nionem tria pr[illegible]bare [illegible] papa [illegible] uino papatu priua[illegible]us. Secundum [illegible] ecc[illegible]a vniuersalis & etiam c[illegible]li- [illegible] tem deponendi papam hæreticum. Tertium est, quod nul[illegible] cong[illegible]io [illegible] niue[illegible]sali & concilio generali potestatem habe[illegible] papam hæreticũ [illegible] cætera [illegible] plana. De prim[illegible] autem [illegible] upta, [illegible] ad- [illegible] papa hæreticus non est iure diuino papatu priua[illegible]us. [illegible] quod ecclesia vniuersalis & concilium generale pote[illegible]tem ha- [illegible] alias rationes exco[illegible]ta. *Mag.* Ad satisfaciendu[illegible] [illegible] m [illegible] un[illegible]st, quod eccle[illegible]a vniuersalis habe[illegible] [illegible] Secundum[illegible] quod concilium generale talem obt[illegible]net p[illegible] P[illegible] [illegible] con[illegible], quæ pot[illegible]statem habet [illegible] papam de[illegible] ma[illegible] tem habet super papam [illegible] [illegible] eccle- [illegible] ndi de papa [illegible] hæresis [illegible] ato. [illegible] icet [illegible] oe [illegible] magis [illegible] ecclesia [illegible] potestatem

 depo-

deponendi papam de hæretica prauitate conuictum. *Discipul.* Certo, quod rationes illæ *cap. 2. huius sexti* adductæ magis concludunt de papa hæretico, quam de crimine hæresis mendaciter diffamato. Ideo ad præsens nolo pro assertione hac alias rationes audire, quare transi ad secundum. *Magist.* Secundum scilicet quod concilium generale habet potestatem deponendi papam hæreticum [illegible] batur. Concilium generale est supra papam de hæresi diffamatum, sicut ostensum est supra c. [illegible] multo fortius habet potestatem vere hæreticum deponendi. *Discip.* Illæ etiam assertiones in capitulo illo adductæ, sunt, vt arbitror, fortiores, quæ potuerunt cogitari ad probandum, quod concilium generale habet potestatem super papam hæreticum. Ideo accede ad tertium probandum: scilicet quod nulla congregatio vel persona ecclesiastica ecclesia vniuersali & concilio generali inferior habet potestatem papam hæreticum deponendi. *Mag.* Hoc probatur primo sic, inferior iudicare non potest superiorem, *distin. 21. ca. inferior & c. denique & c. submittuntur & c. in tantum.* Sed papa etiam hæreticus si non est iure diuino papatu priuatus, est superior omni congregatione inferior vniuersali ecclesia & concilio generali: est etiam superior omni persona alia ecclesiastica, ergo a nulla illarum poterit iudicari. Secundo sic: Non minor auctoritas requiritur in iudicante papā hæreticum quam in iudicante alium episcopum hæreticum. Sed episcopus hæreticus iudicari non potest ab aliqua persona vel congregatione inferiori se, si non esset hæreticus. Quia episcopus hæreticus non potest deponi ab aliquo sacerdote vel congregatione suæ diœcesis. Igitur nec papa potest deponi ab aliqua persona vel congregatione inferiori concilio generali. Tertio sic. Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari: ita causa, quæ omnes tangit, ab omnibus tractari debet: sed causa papæ hæretici omnes tangit Christianos. Ergo per omnes Christianos vel congregationem, quæ gerit vicē omnium Christianorum, cuiusmodi est concilium generale, tractari debet: & per consequens nulla persona vel congregatio inferior concilio generali, potest deponere papam hæreticum.

Cap. LXXI.

Ponit tertiam opinionem, quæ respondet sub vnica conclusione duas continente particulas, quas etiam probat exemplo & duabus rationibus.

Discipul. Suntne plures opiniones circa interrogationem meam, quam tibi proposui. *Mag.* Tertia est opinio, quod non solum vniuersalis ecclesia & concilium generale sed diœcesis Romana collegium Cardinalium & Imperator & etiam episcopus, in cuius diœcesim moraretur papa hæreticus, posset eundem deponere. Hæc opinio quantum ad Romanos probatur per exemplum de Ioan. 12. quem priuauerunt Romani papatu, & alium elegerunt. Quantum autem ad episcopum, in cuius diœcesi moraretur, probatur primo sic. Ex iure diuino ad quemlibet spectat episcopum suam diœcesim de prauitate hæretica expurgare, ergo quilibet hæreticus trahens moram in episcopatu cuiuscunque episcopi est subiectus iudicio illius episcopi. Aliter enim non haberet episcopus potestatem suam diœcesim de omni hæretica prauitate purgandi. Ergo papa hæreticus est subiectus iudicio episcopi, in cuius diœcesi commoratur, ergo episcopus ille potest deponere papam hæreticum. Secundo sic: Episcopi vicini diœcesi, in qua papa hæreticus moratur, haberent potestatem papam hæreticum deponendi. Ergo multo magis episcopus, in cuius diœcesi moratur papa hæreticus saltem cum vicinorum episcoporum consilio, haberet potestatem deponendi papam hæreticum. Antecedens patet per exemplum de episcopis tempore beati Marcellini, qui, vt legitur *dist. 21. c. nunc autem,* & allegatum est supra, cum venerunt ad inquirendum de beato Marcellino, qui idolatrauerat quem deposuissent, si eum in perfidia hæresis inuenissent.

Cap. LXXII.

In quo ponitur quarta opinio, quæ respondendo ad quæsitum talem ponit conclusionem scilicet quod Papa hæreticus, nisi sponte renunciare voluerit, a quacunque congregatione vel persona deponi non potest, quæ probatur duabus rationibus fundamentalibus opinantium.

Discipul. Si sunt plures opiniones circa interrogationem meam, enarra. *Magist.* Est vna opinio, quod papa hæreticus nisi sponte renunciare voluerit, a quacunque congregatione vel persona deponi non potest. Fundamentum autem istius opinionis est hoc: quia inferior suum superiorem deponere non potest, papa autem hæreticus cum non sit de iure diuino papatu priuatus, secundum istam opinionem est superior omni congregatione & persona Christiana, tota enim ecclesia distincta a papa est inferior papa, ergo tota ecclesia distincta a papa non potest deponere papam, qui

non

[illegible] re diuino [illegible]. Secundum fundamentum di[illegible] est tale. Omnes subditi [illegible] cuius [illegible] vel Metropolitani non possunt depo[illegible] talem Patriarcham vel Metro[illegible] m hæ[illegible], si non est de iure depositus, ergo omnes subditi papæ non possunt papam hæ[illegible] deponere, si non est de iure diuino depositus.

Cap. LXXIII.

In quo probatur, quod Papa hæreticus est iure humano à papatu & omni ecclesiastica dignitate priuatus.

D*iscipul.* Prima istarum opinionum, scilicet quod papa hæreticus est iure diuino papatu & ecclesiastica dignitate priuatus (vt videtur) fortior est fundata. Secunda etiam opinio & tertia tolerari videntur. Quarta autem (in præiudicium fidei orthodoxæ) ad fauorem papæ hæretici videtur inducta, quia si papa hæreticus non esset iure diuino papatu priuatus, nec ab aliqua congregatione vel persona deponi valeret, posset papa hæreticus libere absque timore pœnæ temporalis vel coer[illegible]onis humanæ fidem abnegare catholicam, & cogere Christianos ad sectam Saracenorum vel Iudæorum vel aliorum infidelium acceptandam, quod horrerent audire catholici & fideles, ideo illa [illegible] tione [illegible] uarta pro nunc dimissa, volo opiniones alias quantum ad aliud pertractari. Videtur enim [illegible] o [illegible] omnes illæ in hoc conueniunt, quod si in his diebus quis papa efficeretur hæreticus, ipso facto [illegible] e de iure papatu priuatus. Vnde quid de hoc sentiant literati non differas iudicare. *Magist.* [illegible] rum dicis, quod tres opiniones prædictæ tenent pro firmo: quod si papa nunc incurreret hæreti[illegible]cam prauitatem, esset de iure papatu & omni ecclesiastica dignitate priuatus. Prima enim tenet, q[illegible] esset de iure diuino papatu priuatus. Secunda & tertia tenent, quod esset iure humano pri[illegible]tus. Pro primo istorum argumentatum est multipliciter supra *cap. 68.* Secundum probatur [illegible] Concilium generale habet potestatē deponendi & damnandi papam hæreticū, sicut probatum [illegible] ergo si sententia vel damnatio generalis concilii indistincte lata fuerit contra hæreti[illegible] ad papam hæreticum extendenda. Vbi enim canon generalis concilii non distinguit, nec [illegible] mus distinguere. Sed omnes hæretici, nullo excepto, sunt per generale concilium con[illegible] c generali concilio sub Innocentio tertio celebrato, qui, vt habetur *extra de hæreticis, ex[illegible]camus* [illegible] it: *Excommunicamus itaque & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus* [illegible] *m & catholicam fidem, condemnantes vniuersos hæreticos quibuscunque nominibus censeantur.* [illegible] m [illegible] tiam huiusmodi contra omnes hæreticos indistincte tulit concilium Carthaginense [illegible] legitur *24 q. 3. c. clericus*, ait: *Clericus hæreticorum ac schismaticorum tam conui[illegible] euitet, æqualiter eorum conuenticula non ecclesia, sed concilia sunt appellanda, cum eis neque ora[illegible] neque psallendum.* His etiam concordat concilium Martini papæ, vt habetur *7. q.* [illegible], ait: *Non liceat clericis vel laicis ab hæreticis eulogias* (id est benedictiones) *accipere:* [illegible] *ma*[illegible] *sunt magis quam benedictiones, neque liceat aut cum hæreticis aut cum schismaticis ora[illegible]re* [illegible] um Africanum, vt habetur *extra de hæreticis*, ait: *Si quis episcopus hæredes instituerit ex*[illegible] *anguinitate sua vel hæreticos, vel consanguineos aut paganos prætulerit, saltem post mortem* [illegible] *atur.* Item in eodem concilio, vt habetur *2. c. in eos*, sic loquitur: *In eos, qui catholi[illegible] non [illegible] etiam si consanguinei episcopi fuerint, prælati vel presbyteri nihil conferant.* Item in concilio [illegible] betur *1. quæst. 1. c. non oportet*, sic scribitur: *non oportet hæreticorum benedictiones accipere,* [illegible] *iam maledictiones sunt magis quam benedictiones.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, [illegible] r [illegible] ticos indistincte per generalia concilia sententiæ plures sunt prolatæ. Ergo [illegible] generalia & alia sunt ad papam hæreticum extendenda. Quod Gloss. super [illegible] ulum, *si quis episcopus*, videtur asserere manifeste dicens: *Idem iuris est de paganis* [illegible] *em* [illegible] *omnibus qui catholici non sunt.* Cum ergo paganus non sit verus papa, nec hæreti[illegible] Et ita papa hæreticus est papatu priuatus, & per consequens sententia diuina vel [illegible] ntra ipsum. Secundo probatur eadem conclusio sic: Quicunque in hæresim [illegible] tur, eius damnatione seipsum inuoluit, *4. q. Abbatius.* Sed papa hæreticus in[illegible] rc[illegible] m per generale concilium damnatam explicite vel implicite, quia omnis [illegible] g[illegible] neralia concilia iam condemnata. Ergo papa hæreticus incidit in hære[illegible] [illegible] o si eius damnatione inuoluitur per generalia concilia papa hæreticus est

[illegible] n ista ad damnandum papam hæreticum, non oporteret generale concilium [illegible] amnandum hæresim iam damnatam non est necesse generale concilium con[illegible] ulla e[illegible] conuocanda congregatio, ex quo iam damnatus est papa hæreticus: cuius tamē [illegible] ctur veritatem habere. Nam ad inquirendum de papa super crimine hæresis diffama[illegible] on [illegible] um generale vel aliud cōuocari: exemplo istorum, qui ad inquirendum de bea[illegible] qu[illegible] n [illegible] idololatra conuenerunt. Ergo etiā ad deponendū papam hæreticum oportet [illegible] uocari. *Mag.* A[illegible] ho[illegible] respond[illegible] r sic, q̃ papa hæreticus vel iure diuino secundū primam opinio-

opinionem, vel iure humano, concilii videlicet generalis, (secundum alias opiniones) est damnatus & papatu priuatus, quia omni ecclesiastica dignitate est nudatus. Et ideo ad deponendum papam de iure non est necesse concilium congregari. Oportet tamen in casu concilium conuocari ad potenter pellendum papam hæreticum de Apostolica sede ad ecclesiam Dei salubriter disponendam, vel ad audiendam causam & accusationem papæ hæretici, & ad probandum ipsum esse hæreticum. Sicut enim episcopi conuenerunt ad inquirendum de beato Marcellino, non quia fuisset damnatus, si fuisset hæreticus: sed quia volebant inquirere veritatem, quem si inuenissent esse hæreticum, pronunciassent ipsum esse damnatum. *Discip.* Est ne aliquod exemplum de aliquo papa hæretico, qui absque conuocatione noui concilii generalis fuerit ab ecclesia hæreticus condemnatus? *Magist.* Exemplum ponitur de Anastasio, quem clerici Romani absque congregatione noui concilii generalis reputabant condemnatum; & se ab eius communione laudabiliter abegerunt, vt habetur *dist. 19. Anastasius*, vt notat Glos. quod *clerici illi non recesserunt ante sententiam, quia inciderat* (scilicet Anastasius) *in hæresim iam damnatam.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod ad damnandum papam hæreticum non est necesse concilium generale nouiter congregari. Quia quemadmodum verberans clericum ipso facto nulla denunciatione noua vel sententia expectata, imo si ipse solus esset conscius facti sui, excommunicationis sententia est ligatus, quia incidit in canonem latæ sententiæ: ita papa hæreticus ipso facto nulla alia expectata sententia vel conuocatione est iure diuino vel humano damnatus. *Discip.* Exemplum istud non videtur esse ad propositum: quia Anastasius inciderat in hæresim iam damnatam, posset autem papa effici hæreticus, licet non incideret in hæresim iam damnatam. *Magist.* Respondetur, quod ista instantia dictum exemplum non impedit: quia omnis hæresis est damnata, vt supra *2. huius* est ostensum. Et ideo quicunque papa efficeretur hæreticus, incideret in hæresim iam damnatam, licet possit incidere in hæresim damnatam implicite. Inter hæresim autem damnatam implicite & damnatã explicite non est differentia: ad hoc quod incidens in hæresim damnatã solummodo implicite sit damnatus. Sed quantum ad hoc potest esse differentia, quod incidens in hæresim explicite non solum est damnatus, sed etiam pro damnato est habendus. Incidens autem pertinaciter in hæresim damnatam solummodo implicite, quamuis esset damnatus, non tamen esset pro damnato habendus: sed ad habendum ipsum pro damnato oporteret concilium generale congregari. Anastasius autẽ secundus incidit in hæresim iam damnatam explicite, & ideo non solum fuit damnatus, sed etiam pro damnato fuit habendus. Est ergo exemplum ad propositum quantum ad hoc, quod papa quantumcunque efficeretur hæreticus, esset damnatus: non est tamen ad propositum quantum ad hoc, quod sit pro damnato habendus, nisi incidat in hæresim damnatam explicite, cuiusmodi est omnis hæresis, quæ in eisdem terminis alicui veritati scripturæ diuinæ contradicit aut quæ contradicit alicui veritati, quę patenter omnibus iudicio rationis vtentibus sequitur ex contento vel contentis in scriptura diuina, vel contradicit veritati, quæ est apud omnes catholicos tanquam catholica diuulgata.

Cap. LXXIV.

In quo quæritur in generali, qua pœna Papa hæreticus sit plectendus.

Discipul. Postquam disseruimus de papa hæretico, an sit papatu priuatus; peto vt secundum opiniones prædictas exponas, qua pœna papa hæreticus est plectendus. *Mag.* Respondetur quod papa hæreticus omnibus pœnis est subditus & subdendus, quibus alii hæretici saltem episcopi inuoluuntur vel sunt inuoluendi. Quia, sicut dictum est, papa hæreticus non gaudet priuilegio speciali nec in taxatione pœnarum hæreticorum papa prauitate hæretica irretitus excipitur. Quare cum sit damnatus siue iure diuino, siue iure humano, omnibus pœnis hæreticis indistincte per ius diuinum & ius naturale per generalia concilia & canones summorum pontificum inflictis noscitur subiacere. *Discip.* Aperte video, quod si papa hæreticus est damnatus siue a iure diuino & à statutis generalium conciliorum, quod pœnis inflictis hæreticis à iure diuino & à statutis generalium conciliorum inuoluitur. Sed dic, quomodo subiacet pœnis illatis hæreticis per summos pontifices? *Mag.* Sic probatur, si papa hæreticus est damnatus, siue per ius diuinum, siue per canonem conciliorum generalium, factus est inferior summo pontifice, si alius papa catholicus eligatur. Ex quo sequitur, quod omnibus pœnis, quas idem summus pontifex de nouo electus diceret indistincte hæreticis imponendas, papa hæreticus est plectendus. Prædecessores noui summi pontificis fuerunt eiusdem auctoritatis, cuius est iste, ergo si papa hæreticus subiaceret pœnis per suum successorem impositis, ita subiaceret omnibus pœnis prædecessorum suorum hæreticis indistincte inflictis.

CAP. LXXV.

Quaeris in speciali qua scilicet pœna talis Papa haereticus debeat plecti.

DIscipul. Ex quo modum prædictum ponendi intelligo, discurramus per pœnas, quibus papa hæreticus est plectendus. *Mag.* Vt ordinatius procedatur, duæ distinctiones secundum primam opinionem dicuntur esse notandæ. Quarum prima est, quod pœnarum hæreticis debitarum, quædam taxantur & determinantur in iure diuino vel naturali, quædam in iure humano. Secunda distinctio est quod hæretici aliquas pœnas incurrunt ipso facto, sed sunt eis etiam per catholicos vel per catholicum infligendæ. *Discipul.* Incipias ergo à pœnis hæreticorum, quæ taxantur in iure diuino vel in iure naturali secundum primam opinionem. *Magist.* Pœna hæreticorum, quam incurrit omnis hæreticus, siue papa siue alius, est priuatio omnis ecclesiasticæ prælationis. Quia omnis hæreticus licet non sit priuatus charactere, qui confertur in ordinibus, est tamen omni ecclesiastica prælatione priuatus. Si enim secundum iura human[illegible] iure diuino & naturali fundata qui præest, & alii quibus præest debent esse eiusdem professionis spiritualis, propter quod abbas Monachorum debet esse Monachus, & Canonicorum Canonicus, vt ex sacris Canonibus colligitur, *extra de elect. c. cum causam & c. cum in magistrum, & 16. q. 7. & extra de institutis in ecclesia*: multo magis secundum ius diuinum qui præest in spiritualibus, & illi quibus præest, debent esse eiusdem professionis saltem generalis, hæreticus autem & catholicus non sunt eiusdem professionis etiam generalis, hæretici enim & catholici in nulla vna professione conueniunt, sed discrepant & discordant, ergo hæreticus catholicis præesse non potest. Quod etiam aperte in lege veteri figuratum est *Deuter. 22.* vbi dicitur: *non arabis in boue & asino: non indueris vestimento quod ex lana linoque contextum est.* In quibus verbis innuitur, quod in vna eademque congregatione non debet esse dispar professio, quare hæreticus præesse catholicis non potest. *Discipul.* Per istam rationem probaretur, quod catholicus hæreticis præesse non potest, cuius tamen videtur oppositum, cum Iudæi sint serui Christianorum, *extra de Iudæis*. Et per eandem rationem infideles fidelibus in temporalibus præesse non possent, nec vnquam poterunt: cum fideles & infideles diuersæ professionis existant. *Magist.* Ad primam instantiam respondetur, quod catholicus præesse non debet hæreticis ad informandum & regendum in sua superstitione eosdem: licet possit eisdem præesse ad puniendum eos, si contra Deum vel bonos mores deliquerint, ergo consimiliter hæreticus præesse non debet catholicis ipsos instruendo & regendo in obseruantia religionis Christianæ. Cum ergo prælatus fidelium in religionis obseruantia Christianæ fidem catholicam docere debeat & regere Christianos, nullo modo secundum legem diuinam & rationem naturalem in diuina lege & in propositionibus naturaliter notis simul fundatam hæreticus præesse poterit catholicis orthodoxis: quia omnis hæreticus etiam secundum legem diuinam omni prælatione est priuatus. Ad secundam instantiam respondetur, quod licet fideles & infideles diuersæ professionis existerent, & ideo nec fidelis infidelium nec infidelis fidelium debet esse doctor & rector, quoad illa, quæ ad suam professionem spectare noscuntur: tamen in temporalibus, quæ omnia communia sunt Christianis fidelibus & infidelibus, & quæ nullam sibi professionem certam determinant, & infidelis fidelibus & fidelis infidelibus, quod est ex lege diuina, præesse valebit. Et ita per vtramque instantiam tuam, vt videtur, potest patenter inferri, quod quemadmodum legi diuinæ repugnat, quod fidelis sit doctor & rector infidelium quantum ad illa, quæ ad professionem infidelium spectant, tunc enim in talibus communicaret eisdem: Ita legi diuinæ repugnat quod infidelis sit doctor & rector fidelium, quantum ad illa quæ ad religionem pertinent Christianam. Quare per legem diuinam omnis hæreticus omni prælatione ecclesiastica est priuatus. Et est hæc pœna ad papam hæreticum extendenda: tum quia maius periculum imminet fidei orthodoxæ, si esset verus papa, quam si esset verus episcopus: tum quia si hæreticus non potest esse in minori officio propter repugnantiam, quam habet ad religionem Christianam, multo magis non poterit fungi officio maiori. Et ita non poterit esse verus papa.

CAP. LXXVI.

In quo probatur, quod omnes haeretici incurrunt pœnam infamia.

DIscipulus. De ista pœna satis dixisti: ideo dic aliam pœnam, quam iure diuino vel iure naturali pa[illegible] hæreticus & generaliter omnes hæretici ipso facto incurrunt. *Magist.* Vna assertio est, quod omnes hæretici incurrunt pœnam infamiæ. Dicitur enim esse sciendum, quod, sicut notat Gloss. *3. quæst. 7. porro*, alia est infamia iuris, alia facti. Infamia facti est, quando quis infamatur apud bonos & graues viros. Infamia iuris est diminutio status alicuius. Primam infamiam hæretici, præsertim occulti, non semper incurrunt: quia nonnulli hæretici non semper apud bonos & graues diffamantur. Apud quos tamen interdum catho-

catholici grauissime infamantur. Secundam autem infamiam, papa hæreticus & generaliter omnes hæretici incurrunt. Ad euidentiam dicitur esse sciendum, quod infamia iuris quandoque irrogatur ipso facto, quandoque per sententiam. Et vtroque modo incurrunt infamiam vniuersi: quia ex hoc ipso, quod efficiuntur hæretici, hæretici, committunt peccatum dignum infamia. Etiam per sententiam eis infamia irrogatur, dum per legem diuinam de crimine maximo condemnatur, & illæsæ dignitatis statu priuatur. *Discip.* Videtur secundum istos, quod infamia iuris est duplex, igitur vt intentionem eorum melius aduertam, expone istos duos modos infamiæ iuris. *Mag.* Vt clarius eorum habeas intellectum, scire debes, quod infamia per sententiam irrogata duplex est, quędam est, quæ est irrogata per sententiam latam à iure, quædam per sententiam latam ab homine. Primam infamiam incurrunt semper hæretici. Secundam infamiam non incurrunt semper, quam tamen non in quantum viri catholici & ab omni crimine innocentes non incurrunt: quia sæpe catholici condemnantur ab homine, & hæretici exaltantur & honorantur. Ex his enim dicunt, quod infamia sit læsæ dignitatis status moribus ac legibus comprobatus. Infamia iuris est duplex, secundum quod status hominis dupliciter lædi potest: quia aut læditur per actum infamiæ, committendo videlicet actum infamiæ, quemadmodum de iniquis dicunt Salomon Prouerb. 2. *Quorum via peruersa & infames gressus eorum.* Et 8. & cap. dicit: *Ambulans recto itinere & timens Deum respicitur ab eo, qui infami graditur via*, patenter insinuans, quod omnes gressus & viæ prauorum sunt infames. Et hæc est infamia quamuis non semper habeant annexam infamiam facti, quia omnes actus malorum in quantum mali sunt, iure diuino aut iure naturali vel humano damnantur. Et hæc infamia iuris potest vocari infamia irrogata per sententiam latam à iure. Aliter læditur status hominis per superiorem suum ipsum de crimine condemnantem & dignitate famæ illæsæ priuantem, licet interdum nihil commiserit, propter quod infamia lædi debeat. Et hæc infamia potest vocari infamia iuris irrogata per sententiam iudicis. *Discip.* Intelligo distinctionem eorum de duplici infamia iuris, per quam patenter aduerto, quod papa hæreticus & omnes hæretici infamia iuris primo modo dicta sunt infames: quia eorum viæ & pertinaciæ sunt infames: sicut & alii actus praui malorum sunt infames secundum sententiam Salomonis. Sed ex hoc non sequitur, quod sint infames infamia iuris secundo modo dicta. Et ideo quomodo hoc probare nituntur, ostende. *Magist.* Videris velle transire ad pœnas, quæ irrogantur à iure humano.

Discipul. Quia aliquotiens eadem pœna iure diuino, naturali & humano infertur: ideo vndecunque infamia hæreticis irrogetur, dic qualiter probetur quod omnes hæretici sunt infames. *Magist.* Hoc multis auctoritatibus & rationibus videtur posse probari. Dyonysius enim papa, vt legitur *2. q. 7. alieni*, hoc videtur asserere manifeste, ait enim: *infames esse omnes censemus, qui suam fidem aut Christianam legem præuaricantur*, omnes autem hæretici legem Christianam pręuaricantur, ergo omnes sunt infames. His etiam concordat Stephanus papa, qui, vt habetur *9. q. 2. c. infames*, ait: *infames omnes personas etiam dicimus, quæ pro aliqua culpa notantur infamia, id est omnes qui Christianæ legis normam abiiciunt.* Omnes ergo hæretici sunt infames. Quod etiam rationibus videtur posse probari. Quarum prima est hæc. Omnes iniqui qui regnum Dei minime possidebunt, sunt infames, teste Fabiano papa, qui, vt habetur *6. q. 1. c. illi*, ait: *Illi, qui illa peccata perpetrant, de quibus Apostolus ait, Quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequuntur, valde cauendi sunt, & ad emendationem si venire noluerint, compellendi sunt, quia infamiæ macula sunt aspersi & in baratrum dilabuntur.* Sed hæretici sunt iniqui, qui regnum Dei non consequentur, ergo hæretici sunt infames. Secunda ratio est hæc. Minoris culpæ est peccatum luxuriæ quam peccatum hæresis, sed incontinenter viuentes sunt infames, quia non sunt bonæ famæ, dicente Hely sacerdote ad filios suos, qui dormiebant cum mulieribus quæ obseruabant ad hostium tabernaculi, vt legitur 1. Reg. 2. *Et quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio pessimas ab omni populo, nolite filii mei, non enim est bona fama, quam audio*, ergo multo magis hæretici sunt infames.

Cap. LXXVII.

In quo probatur, quod omnes hæretici sunt ab omni testimonio repellendi.

D*iscipulus.* Dic, si papa hæreticus & alii hæretici alia pœna plectuntur secundum ius diuinum, vel ius naturale, vel etiam humanum. *Mag.* Sunt nonnulli dicentes, quod papa hæreticus & generaliter omnes hæretici hac pœna plectuntur ipso iure, quod sunt ab omni testimonio repellendi, nec eis in quocunq; negocio est credendum. *Discip.* Moliuntur ne hanc assertionem aliquibus rationibus vel auctoritatibus munire? *Mag.* Hanc assertionem pluribus rationibus in scripturis fundatis auctenticis & auctoritatibus multis probare nituntur. Est autem prima ratio talis. Nullus criminosus est ad testimoniũ admittendus, nec ei in quocunq; negocio est credẽdum, omnes autẽ hęretici sunt & criminosi, ergo nullus hæreticus est ad testimonium admittendus: sed est ab omni testimonio repellendus: & ei in nullo negocio est credendũ. *Dis.* Sola maior istius rationis probatione

indi-

indigere videtur. Nam sæpe in scripturis legi autenticis (nec tamen vnde habeat firmitatem inueni) vtrum scilicet ex iure diuino vel naturali aut solummodo ex constitutione humana habeatur: quod tamen scire à multis temporibus affectaui. Et ideo circa istam maiorem primo eam auctoritatibus munire nitaris. Secundo, an ex sola constitutione humana dependeat, vel ex iure diuino aut naturali capiat fulcimentum, velis disserere. Sic enim fortassis ad veritatem perueniam. *Magist.* Fateor quod quia multos noui scelestos igne vel perpetuo carcere notorie dignos, qui de personis innocentibus grauia confinxeront & mendaciter imposuerunt ex odio vel rancore, illam materiam libenter secundum opiniones hominum discutiam. Et quid ego sentiam, toti mundo alias explicabo. De hac enim materia librum intendo facere specialem. *Discip.* Et ego huiusmodi criminatores & detractores agnoui. De quibus in *tertia parte huius operis*, scilicet tractatu de gestis circa fidem altercantium orthodoxam, in speciali tibi plures quæstiones proponam. Quia impositores & relatores falsorum criminum in tantum odio habeo, quod mihi videtur eos esse dignos pœna maiori, quam illi qui essent impositis criminibus irretiti. Nunc vero circa maiorem præscriptam, sicut dixi, procede. *Magist.* Quod omnes criminosi sunt à testimonio repellendi, multis auctoritatibus videtur posse probari. Ait enim Damasus Papa, vt habetur 2. q. 7. cap. testes: *Testes absq; vlla infamia aut suspitione vel manifesta macula, cum vera fidei plenitudine instructi esse debent.* Item Cælestinus Papa tertius, vt legitur *extr. de exceptionibus c. 1.* ait: *Cum sicut canonica instituta declarant, testes absq; vlla infamia vel suspitione vel manifesta macula inferendo testimonium requirantur.* Item Pontianus Papa, vt habetur *3. q. v. c. suspectos*, ait: *suspectos aut inimicos aut facile litigantes & eos qui non sunt bonæ conuersationis, aut quorum vita est accusabilis, & qui rectam non tenent aut docent fidem, accusatores esse & testes, antecessores nostri Apostoli prohibuerunt, & nos eorum auctoritate submouemus, atq; temporibus futuris prohibemus.* Ex quibus verbis patet aperte, quod criminosi sunt à testimonio repellendi. *Discip.* Scio quod sæpe inuenitur in iure, quod criminosi sunt à testimonio repellendi, & quod etiam sunt ab accusatione penitus submouendi: ad quod tamen probandum alias auctoritates adducas. Et alias signa, vbi debeant reperiri. *Magist.* Quod criminosi sunt ab accusatione penitus repellendi, restatur Iulianus Papa, qui, vt legitur *3. q. v. c. similiter*, ait: *Similiter in prefixa synodo est decretum, ne suspecti aut infames aut criminosi, aut gratiosi, aut calumniatores vel affines aut scelerati aut facile litigantes suscipiantur accusatores: sed tales qui omni careant vitio aut suspitione.* Item Eusebius Papa, vt habetur eadem causa & *q. c. constituimus*, ait: *constituimus cum omnibus qui nobiscum sunt episcopis, vt homicidæ, malefici & fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incestuosi, venefici, suspecti, criminosi, domestici, periuri, & qui raptum fecerunt, vel qui falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilegos diuinosq; concurrunt, similesq; eorum, ad nullatenus accusandum vel ad testimonium sunt admittendi, quia infames sunt & iuste repellendi, quia funesta est in talibus vox eorum.* Ex quibus patet expresse, quod criminosi tam ab accusatione quam à testimonio sunt penitus repellendi. Quod etiam asseritur manifeste *3. q. 4. c. nulli & cap. si quis & c. sanguinei*, & *3. q. 4. canonica & 6. q. 1. omnes & c. quiescite, & extr. de desponsatione impuberum, cum in tua, & 22. q. 1. prohibentur, & extr. de accusationibus, cum oporteat*, in textu & Gloss. & *extr. de testibus, veniens.* Quod etiam criminosi non sunt in testimonium admittendi, probatur ratione, Minus sunt admittendi, crimine conuicti, quam quibus crimina opponuntur. Sed illi, quibus crimina opponuntur, siue in modum exceptionis siue in modum accusationis non sunt in testimonium admittendi, *extr. de testibus c. super eos & c. testimonium, & c. vltimo & extr. de exceptione, c. denique*. Ergo multo magis notorie criminosi & victi vel confessi de crimine, non sunt in testimonium admittendi.

Discip. Istæ allegationes pro assertione sufficiant. Ideo ad secundum te conuerte. Et vnde accipitur, quod criminoso in nullo negocio fides debeat adhiberi secundum beatorum sententias manifesta. *Magist.* Circa hoc contigit diuersimode opinari. Est enim vna opinio, quod non ex constitutione humana, sed ex recta ratione & iure diuino nulli criminoso est credendum. Quia de nullo criminoso est firmiter præsumendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri vel etiam periurare. Illi autem in præiudicium alterius nullatenus est credendum, de quo non est præsumendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri. Igitur nulli criminoso in quocunque negotio præcipue in alterius præiudicium est credendum. *Discip.* Ista opinio duo probare debet: quorum primum est, quod de nullo criminoso est firmiter credendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri vel periurare. Secundum est, quod illi non est credendum, de quo non est firmiter præsumendum, quod verax est, & quod nolit mentiri. *Magist.* Primum declaratur sic. Ille, de quo constat, quod careat aliqua vera virtute, non est præsumendum, quod careat vitio opposito saltem secundum præparationem cordis, licet constare possit quod careat contrario vitio, quantum ad opus exterius. Multi enim sunt, de quibus constat, quod non sunt vere iusti: quia constat quod exercent opera iusta ex timore vel cupiditate. De quibus tamen per consequens constat, quod non sunt iniusti, quo ad opus exterius, quia nullum faciunt iniustum: sed non constat quod non sunt iniusti secundum præparationem cordis. Criminosus autem caret illa virtute, scil. veritate, quæ est vera virtus. Ergo de criminoso est nullatenus præsumendum, quod non sit falsus & mendax & quod nolit mentiri. *Discip.* Ista ratio videtur mihi mirabilis. Nam sequitur ex ipsa, quod nunquam de aliquo pagano vel infideli constat, quod habuerit veram virtutem, quæ est veritas seu veracitas: quia nulla est virtus sine sana fide. Ideo sicut nec iustitia est sine sana fide, teste Aug. vt habetur *3. q 1. c. vbi*, ait: *Vbi sana fides non est, ibi non potest esse sana iustitia.* Ergo consimiliter vbi sana fides non est, veritas seu veracitas esse non potest. Constat autem quod pagani veram fidem minime habuerunt. Ergo

de nullo illorum præsumendum fuit, quod vnquam esset ad testimonium admittendus, quod constat esse falsum. *Magist.* Ad istam instantiam respondetur distinguendo de vera virtute. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod bonum actum exteriorem, sicut dicere veritatem recte iudicare, pascere pauperem, & actus alios bonos exercere, contingit tripliciter, vel propter Deum, vel quia dictatur à ratione recta, vel quia neque propter hoc quod Deo placet, neq; quia dictatur à ratione recta, sed propter aliquod bonum vtile aut delectabile consequendum, vel propter aliquod malum ac periculum euitandum. Actibus bonis primo modo elicitis correspondent virtutes perfectæ. Qui enim ex habitu veritatem loquitur propter Deum, habet veritatem seu veracitatem, quæ est virtus perfecta, quam habent soli fideles; quia illi soli propter Deum verum ex caritate veritatem loquuntur. Et ista virtus nullum vitiū secum compatitur. Quia habens talem virtutem secundum præparationem cordis habet omnes virtutes & actus eorum omni vitio caret. Quemadmodum habens charitatem secundum præparationem cordis habet omnes virtutes & omni vitio caret. Actibus bonis secundo modo elicitis correspondent virtutes veræ, sed imperfectæ respectu virtutum primarum. Qui enim ex habitu veritatem dicit propter hoc, quod ratio recta dictat veritatem esse dicendam (licet de Deo non cogitet) habet veritatem seu veracitatem, quæ est vera virtus. Habens taliter veritatem secundum præparationem cordis, habet omnes virtutes morales & omni vitio caret. Et ideo talis veritas omne vitium excludit, & potest vera virtus vocari; sed est imperfecta, sicut actus in tali dicente est imperfectus. Velle enim dicere veritatem propter Deum est multo perfectior actio, quam tantummodo velle dicere, quia recta ratio dictat veritatem esse dicendam: quemadmodum Deus est perfectior quam ratio recta, & ideo ista veritas est imperfectior alia. Virtutes autem isto modo dictæ fuerunt secundum alios in Philosophis multis & paganis quampluribus, quia plures eorum ideo fecerunt actus bonos ex genere, quia secundum rationem rectam viuere voluerunt. Actibus autem bonis exterioribus tertio modo elicitis correspondent veræ virtutes neque perfectæ neque imperfectæ: quia nec virtutes generantur ex eis, nec ipsi ex virtutibus generantur. Qui enim loquitur veritatem, vel vt honoretur, vel ditetur, vel vt infamiam aut aliquod malum euitet; non ideo verax & virtuosus est. Quemadmodum ambitiosi, hypocritæ, auari & alii multis criminibus inuoluti veritatem dicunt, & actus bonos aliquos operantur: non autem habent veritatem, quæ est virtus vera nec perfecta neque imperfecta. Tales enim non sunt virtuosi, sed ambitiosi, timidi vel auari. Omnia namque opera sua faciunt vel vt videantur ab hominibus & honorentur laudentur & exaltentur ab eis, vel vt acquirant pecuniam, aut vt infamiam & confusionem temporalem euadant. *Disc.ip.* Antequam ista ad propositum applicentur, ad istam instantiam respondeas: an scil. sic dicentes teneant virtutes perfectas & imperfectas esse distinctas specie, vel solo numero propter maiorem & minorem gradum eiusdem perfectionis secundum speciem. *Magist.* Circa istam opinionem habentur assertiones contrariæ, quibusdam asserentibus quod non distinguuntur specie: aliis opinantibus quod specie distinguuntur. Quemadmodum actus voluntatis quo elicitur vel imperatur bonus actus exterior, quia à recta ratione dictatur. Illi enim ponunt omnes veras virtutes esse in voluntate: & quod quibuslibet distinctis actibus bonis voluntatis distincti habitus correspondent.

Discip. Opiniones prædictas intelligo, quarum discussionem curiosis reputo relinquendam: quia parum vtilitatis habent. In hoc autem opere vtilia tantū reputo pertractanda. Ideo dic, quomodo per illa, quæ de virtute perfecta & imperfecta dicta sunt, ad instantiam factam respondetur. *Magist.* Respondetur, quod non solum qui habet virtutem perfectam (quæ sine fide & caritate minime reperitur) sed etiam qui habet virtutem quamcunque moralem veram (licet imperfectam respectu virtutis, quæ est in fidem & caritatem habentibus) habet secundum præparationem cordis omnes virtutes morales & omni morali vitio caret. Et ideo talis virtuosus secundum præparationem cordis est verax, neque est falsus neque mendax. Tales autem virtutes morales, vt quidam putant, in multis fuere paganis. Multi enim eorum secundum rationem rectam viuere nitebantur & vixerunt. Quare veraces fuerunt: & ideo in testimonium admittendi fuerunt. Quia ergo quilibet etiam paganus præsumendus est virtuosus virtute morali imperfecta, nisi constet contrarium, Pagani, qui non fuerunt aliquo crimine morali inuoluti, ad testimonium admittendi fuerunt, Quando autem dicit Augustin. *Vbi fides sana non est, non potest esse iustitia*: ipse loquitur de iustitia perfecta, cui correspondent actus iusti ex charitate Dei eliciti. Talis enim iustitia in paganis & in quibuscunque carentibus sans fide non fuit. Tamen iustitia, quæ vocatur iustitia politica vel ciuilis, fuit in pluribus. Multi enim eorum multa fecerunt, non propter aliquod lucrum vel commodum vel honorem, vel propter aliquod exterius malum vel periculum euitandum, sed quia rectam rationem sequi volebant.

Discip. Licet prælcripta apparentia & subtilia videantur, contra ipsa tamen aliquæ mihi obiectiones occurrunt. Quarum prima est hæc: quod secundum assertiones sanctorum patrum pagani non sunt ad testimonium admittendi *2. q. 7 pagani.* Secunda ratio est, quia omnes pagani sunt & fuerunt criminosi: quia infidelitas species criminis dignoscitur esse. Et tamen secundum prædicta aliqui pagani fuerunt in testimoniū admittendi. Ergo criminosus est ad testimonium

admit-

admittendus. Tertia ratio est: quod si ideo pagani aliqui fuerunt reputandi veraces & non falsi neq; mendaces, quia secundum rationem rectam viuere nitebantur. Et constat quod multi criminosi secundum rationem viuere moliuntur. Qui enim ex sola ignorantia peccant secundum rationem viuere conati videntur. Multi autem criminosi ex sola ignorantia peccant. Ergo multi criminosi, omnes scilicet ex ignorantia delinquentes, sunt in testimonium admittendi. *Magist.* Ad primam istarum respondetur, quod pagani, quos à testimonio decreta sanctorum patrum excludunt, fuerunt ex malitia Christianis infesti. Et ideo tanquam inimici suspecti non fuerunt contra Christianos in testimonium admittendi coram iudice Christiano. Ad secundam dicitur, quod nonnulli fuerunt pagani, qui nequaquam criminosi fuerunt. Nam & Iob paganus fuit: & multi alii boni, qui ad legem Mosaicam nequaquam astricti fuerunt. Et ideo eis adhibenda fides fuit. Si etiam aliqui essent in puris naturalibus constituti secundum rationem viuere satagentes, non essent criminosi censendi. Et ideo esset credendum eisdem: quia virtutes morales haberent imperfecte. Illi autem pagani, qui crimine infidelitatis irretiti fuerunt, de stricto iure non fuerunt in testimonium à fidelibus admittendi: sed tamen infideles, qui infidelitatem crimen esse minime putauerunt, eos recipere debuerunt. *Discip.* Nunquid secundum istā opinionē aliqui philosophi vel Imperatores & alii pagani, qui idola coluerunt, habuerunt aliquam virtutem, licet imperfectam? *Magist.* Respondetur quod nullus idolatra siue paganus siue alius dum erat idolatra, habuit veram virtutem etiam imperfectam. Nam omnes tales criminosi fuerunt, & nullum damnabile vitium stat cum vera virtute. Quia sicut dictum est, quicunq; habet vnam veram virtutem, habet secundum præparationem cordis omnem aliam virtutem. Et ideo omni vitio caret. *Discip.* Contra hoc est obiectio tertia, quam feci: & ideo indica, quomodo respondetur ad ipsam. *Magist.* Ad ipsam dicitur, quod nulli criminoso viuere secundum rationem donatur. Cum vero dicitur, quod qui ex sola ignorantia peccat, secundum rationem viuere conari videtur: Respondetur, quod quædam ignorantia excusat, vt actum, qui communiter est peccatum, reddat ab omni peccato immunem, vel saltem faciat veniale peccatum. Et qui ex tali ignorantia peccat, vel facit actum qui communiter est peccatum, non est criminosus. Alia est ignorantia, quæ non excusat, vel saltem non excusat à peccato mortali. Et ex tali ignorantia multi criminosi peccant. Sed nullus peccans ex ignorantia tali nititur viuere secundum rationem. Si enim secundum rationem viuere conaretur: quomodo esset viuendum, inquireret diligenter. Si autem inquireret, inueniret. Si inuenire non posset, ipsum ignorantia inuincibilis excusaret. Et propterea Philosophi & alii idolatrantes non fuerunt à crimine excusati. Quia aut sciuerunt idola non esse colenda, quemadmodum Philosophi plures docuerunt in scholis, nihil diuinitatis esse in Idolis, & quod eis non esset honor diuinus aliqualiter exhibendus; & tamen cum aliis idola coluerunt. Et de illis constat, quod criminosi fuerunt, & secundum rationem viuere nullatenus conabantur. Aut huiusmodi idolatrantes ignorauerunt huiusmodi idola non esse colenda. Et constat quod ignorantia inuincibili minime laborabant: quia per rationem naturalem poterant inuenire, quod nihil diuinitatis erat in idolis manus factis: & quod eis honor diuinus non debuit exhiberi. Ergo laborabant ignorantia affectata & crassa & supina. Talis autem ignorantia non excusat, imo talis igno[illegible]tia est damnabilis. Et ideo criminosi fuerunt. Et ideo secundum rationem nullatenus [illegible] antur. Quare nullam veram virtutem etiam imperfectam, quæ potest esse sine fide & ch[illegible]tus habuerunt. Et ideo districto iure in nullo negotio debuerunt fideles & virtuosi [illegible] credulitatem aliqualiter adhibere. *Discip.* Ista vltima dicta prioribus repugnare vid[illegible] D[illegible] enim prius, quod multi Philosophi habuerunt veras virtutes, licet imperfectas. N[illegible] au[illegible] eritur, quod nullus Idolatra habuit veram virtutem. Constat autem quod omnes Phi[illegible] erunt idolatræ. Ergo secundum vltimo dicta nullam habuerunt veram virtutem: & sic [illegible] us contradicunt. *Magist.* Respondetur, quod non constat omnes Philosophos fuisse Id[illegible] a. Ideo probabile est, quod aliqui non fuerunt Idolatræ. Quicunq; enim secundum rationem viuere nitebantur, idolatriam euitauerunt. Si ergo aliqui Philosophi vel alii secundum rationem viuere conabantur, Idolatræ non fuerunt.

Cap. LXXVIII.

In quo probatur, quod omnis criminosus secundum præparationem cordis, omni vitio irretitur.

D[illegible]pulu[illegible]m rationem, per quam probatur, quod de nullo criminoso est firmiter præsumen[illegible] verax, [illegible] lligo. Quæ in hoc mihi fundari videtur, quod omnis criminosus se[illegible]arat[illegible]m cordis omni crimine irretitur: quemadmodum habens charitatem vel [illegible]am [illegible]tem secundum præparationem cordis habet omnem actum virtutis sibi [illegible]em [illegible]am mirabile mihi apparet, quod nullus intellectus hoc debeat opinari, cum [illegible] omnino contraria. Qui autem habet vnum contrariorum, non habet etiam se[illegible] on[illegible] cordis reliquum contrariorum. Propterea quædam sunt vitia penitus di[illegible] habet vnum disparatorum, non propter hoc dignoscitur habere reliquum, etiam [illegible] præparationem, Ergo non omnis criminosus habet secundum præparationem cordis [illegible] vitia. Item sæpe videmus aliquos vno crimine irretitos, qui alia crimina in se & in

aliis detestantur in tantum, quod ante se morti exponerent, quam crimina talia committerent quocunque modo. Ergo sunt etiam secundum præparationem cordis omni crimine irretiti. Ista sunt per quæ patenter ostenditur, vt videtur, quod non omnis criminosus secundum præparationem cordis omni crimine irretitur. Quæ quamuis euidentia & insolubilia mihi appareant, peto tamen vt gratia exercitii, quomodo ad ipsa respondeatur, enarres. *Magist.* Responsiones ad ista melius intelliges, si tibi fuerit declaratum, quid est secundum opinionem contrariam, *secundum præparationem cordis aliquo vitio irretiri.* *Disc.* Rogo quod declares. *Magist.* Dicunt quod *irretiri aliquo vitio secundũ præparationem cordis* non est aliud, quam habere aliquam dispositionem vel principium inclinans naturaliter ad vitium, & per nullam veram virtutem à tali vitio refrenari: sicut habere actus virtutum secundum præparationem cordis non est aliud, quam habere dispositionem vel principium inclinans ad actus virtutum. Propter quod qui habet charitatem habet secundum præparationem cordis omnes actus virtutum sibi possibiles. Intantum quod qui habet charitatem exit in omnem actum virtutis, quando tenetur. Quod si dimitteret quemcunq; actum virtutis, quando tenetur, caritatem amittit. Sic homo iracundus habet secundum præparationem cordis actus omnium vitiorum, quæ dicuntur filii esse iræ: quia habet dispositionem inclinantem ad actus omnium vitiorum illorum, licet per passionem aliquam parumper & pro tempore retrahatur. *Discip.* Intelligo, quid isti vocant secundum præparationem cordis aliquo vitio irretiri. Ideo quomodo ad prædictas instantias respondetur expone. *Magist.* Ad prædictas instantias repellendas dicunt isti esse notandum, quod quemadmodum in speculabilibus quædam sunt principia vniuersalia, ex quibus conclusiones plurimæ demonstrantur (propter quod dicitur, quod principia sunt minima in quantitate & maxima in virtute: quia ex vno principio cum aliis propositionibus assumptis immediate aut mediate conclusiones innumerabiles inferuntur) Et sicut in naturalibus quædam sunt causæ vniuersales & quodammodo illimitatæ, ex quibus diuersi & innumeri causantur effectus, quandoq; quidem ex illis solis quandoq; ex illis & aliis particularibus causis concurrentibus: Ita vt eadem causa vniuersalis vel propter diuersitatem passiuorum, vel propter diuersitatem particularium agentium sit causa contrariorum. Ita in moralibus sunt quædam dispositiones ad plures actus virtutum vel vitiorum naturaliter inclinantes. Quemadmodum charitas imperat & inclinat ad omnes actus virtutum omnium, & ira ad contumelias, rixas, contentiones, detractiones, percussiones, homicidia, & plures alios vitiosos actus inclinat. Et per hoc ad tuas instantias respondetur. Ad primam dicitur, quod quamuis quædam vitia sint contraria, & ideo actus eorum simul esse non possunt: tamen habens vnum vitium, habet vnam malam dispositionem inclinantem ad actum vitii contrarii, nisi impediatur vel deficiat aliquid ad actum vitii contrarii requisitum. Verbi gratia: Prodigalitas & tenacitas sunt vitia contraria: & tunc tenax potest habere actum prodigalitatis secundum præparationem cordis: quia in tenace propter ipsam tenacitatem est desiderium pecuniam acquirendi. Et ideo si tenax videt, quod per actum prodigalitatis potest multa acquirere, ea desiderio acquirendi plura, exit in actum prodigalitatis. Sic etiam videmus, quod vitia & virtutes contrariantur: & tamen sæpe vitiosus habet actus virtutis secundum præparationem cordis. Sæpe enim mendax, vt sibi credatur, loquitur veritatem: & ambitiosus, vt magnos honores acquirat, paruos honores spernit & respuit. *Discip.* Clare video, quod licet aliqua vitia sint contraria: tamen habens vnum vitium potest omnes actus vitii contrarii habere secundum præparationem cordis. Imo etiam videtur secundum prædicta, quod qui habet vnam virtutem, habet actum vitii contrarii secundum præparationem cordis, sic habens vitium, habet actum virtutis, secundũ præparationẽ cordis. *Magist.* Respondetur quod quia non est simile de actibus vitiorũ exterioribus, & de actibus virtutum interioribus. Nam multi sunt actus vitiorum exteriores, qui nullo modo bene fieri possunt. Sicut mentiri nullo modo potest fieri bene. Actus fornicandi & multi alii nequaquã bene fieri possunt. Nullus autem est actus virtutis exterior, quin male fieri possit. Nam orationes ieiunia, eleemosynæ, male fieri possunt, imo actus martyrii male suscipi potest. Propter quod criminosus habet actus virtutum exteriores, sed non interiores secundum præparationem cordis. Vnde hypocritæ, ambitiosi, auari, superbi, & alii criminosi, nonnunquam mirabiles actus virtutum exteriores exercent. Vnde de hypocritis dicit Christus Matth. 5. *Exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Et de ambitioso dicit Innoc. tertius: *Humanitatem simulat & honestatem mentitur; affabilem se exhibet, benignitatem ostendit.* Ex quibus verbis patet, quod vitiosi possunt actus virtutũ exteriores secundum præparationem cordis exercere. Sed virtuosus actus vitiorum non habet secundum præparationem cordis, quia illi à virtuoso nequaquam fieri possunt. *Discip.* Ista instantia non est ita fortis, sicut ante putaui: ideo dic, quomodo respondetur ad secundam. *Magist.* Respondetur ad secundam, quod nulli actus vitiorum sunt taliter disparati, quin quocunq; crimine irretitus habeat aliquã dispositionem malã inclinantem naturaliter (nisi impediatur) saltem alia causa concurrente ad quemlibet actum vitiosum. Et ideo quilibet criminosus habet actus cuiuslibet vitii secundum præparationem cordis. *Discip.* Quæ est illa dispositio mala, quæ inclinat ad omnem actum vitiosum? *Magist.* Respondetur quod tales dispositiones malæ sunt plures, scilicet contemptus rationis, amor sui, auersio à Deo, & huiusmodi, quæ nullo vitio separantur, quemadmodum plures conditiones bonæ omni virtuti sunt annexæ. Propter quas quicunq; habet vnam veram virtutem, habet actum omnis virtutis sibi possibilis secundum præparationem cordis. Qui enim est castus, quia vult viuere secundum rectam rationem, ipse etiam vult facere omnem actum virtutis cuiuslibet: quando recta ratio dictat quod actum virtutis facere debet. Et sine tali voluntate & dispositione inclinante

ad

ad omnem actum cuiuslibet virtutis secundum dictamen rectæ rationis non babet castitatem, quæ est virtus vera, quantumcunq; ab omni actu venereo impudico abstineat. Et ita qui habet veram castitatem, quæ est virtus, quantumcunq; non exerceat actum cuiuslibet virtutis, tamen secundum præparationem habet omnem actum cuiuslibet virtutis sibi possibilem.

Discip. Dic quomodo respondetur ad instantiam tertiam, quam feci. *Magist.* Respondetur quod non ideo dicitur quis habere actum vitiosum secundum præparationem cordis, quia semper est paratus in omnem euentum actum huiusmodi exercere. Sic enim mendax nō haberet secundum Papam ratione cordis actum mendacii. Nequaquam enim vult semper mentiri. Neque aliquis criminosus haberet secundum ꝓpriā rationem cordis actus vitii, quo noscitur irretiri. Neq; enim luxuriosus, neq; gulosus, neq; iracundus, neque inuidus, neque superbus semper vult actus vitiosos exteriores elicere: & tamen quilibet vitiosus habet secundum præparationem cordis actus vitii, quibus noscitur irretiri. Dicitur ergo (sicut dictum est) quis habere actus vitiosos secundum præparationem cordis: quia habet dispositionem malam inclinantem naturaliter ad actus vitiosos exteriores: & per nullam veram virtutem ab actu huiusmodi cohibetur. Non tamen semper exercet huiusmodi actus: quia sæpe ab actibus exercendis huiusmodi prohibetur, vel propter absentiam causæ particularis, quæ ad actum talem requiritur: vel propter aliquam aliam causam prædominantem & impedientem talem actum. Verbi gratia: Luxuriosus quærens delectationem in actibus venereis, in nullo propter rationē rectam à libidine se refrenans, habet dispositionem malam ad omnes actus venereos inclinantē, scilicet desiderium delectandi in actu venereo qui tamē sæpe ab actu venereo restringitur, vel quia deficit sibi obiectū quod concupiscit, vel quia timet cōfusionē. Propter timorem n. pœnæ vel confusionis aut inhonorationis vel dāni tēporalis multi abstinent à peccato luxuriæ, qui alias nunquam abstinerent. Sicut etiam multi mendaces sæpe minime mentiuntur, vel non indignantur contra aliquem, cui nocere desiderant, vel quia timent in mendacio deprehendi. Sicut etiam fures sæpe non furantur, quia nihil inueniunt quod furentur, vel quia pœnam furti formidant. Omnes tamen prædicti habent actus huiusmodi vitiosos secundum præparationem cordis. Sic est de multis criminosis, qui antea morerentur quam crimina quædam committerent, non ex amore virtutis, sed quia habent aliquas passiones, vel dispositiones malas vel non virtuosas ad actum contrarium inclinantes: vtpote vel quia timent inhonorationem, vel confusionem, aut aliquid aliud, quod antequam illud incurrerent, mortem susciperent. Et tamen cum hoc stat, quod habeant huiusmodi actus secundum præparationem cordis modo prædicto, quemadmodum hypocritæ & occulte luxuriosi & mendaces, antequam deprehenderentur in actu luxuriæ vel mendacii, morti se exponerēt; & tamē habent huiusmodi actus secundum præparationē cordis, à quibus sæpe se strictissime restringunt, quia timor confusionis & verecundiæ in eis dominantur passioni & vitio ad actum luxuriæ vel etiam mendacii inclinanti. *Discip.* Ista opinio intellecta modo præscripto maiorem apparentiam habere videtur, quam antea arbitrabar. Ideo pro ipsa sic intellecta allegare coneris. *Magist.* Ista opinio multis rationibus munitur. Quarum prima est hæc. Omnis superbus habet secundum præparationem cordis omnes actus vitiosos. Sed omnis criminosus est superbus. Igitur omnis criminosus habet secundum præparationem cordis actus omnium vitiorum. Maior probatur sic. Qui habet initium omnis peccati, habet secundum præparationem cordis actum vitiosum. Habere autem secundum præparationem cordis actum vitiosum est habere dispositionem inclinantem ad omnia peccata, & per nihil virtuosum retrahitur à peccato. Igitur qui habet initium omnis peccati, habet omnia peccata secundum præparationem cordis. Omnis autem superbus habet initium omnis peccati, teste Sapiente, qui Eccles. 18. ait *Initium omnis peccati est superbia.* Igitur omnis superbus habet omnem actum peccati secundum præparationem cordis. Item, qui habet matrem omnium vitiorum habet omnem actum vitiosum secundum præparationem cordis: quia ex matre omnium vitiorum omnes actus vitiosi oriuntur vel oriri possunt. Omnis autem superbus habet matrem omnium vitiorum; quia secundum beatum Greg. *superbia est mater omnium vitiorum.* Igitur omnis superbus habet omnem actum vitiosum secundum præparationem cordis. Minor vero, quod omnis criminosus est superbus, probatur primo sic, ex præcedentibus. Quia omnis criminosus habet initium omnis peccati. Quia sine initio neq; est medium, neq; finis, superbia autem est initium omnis peccati. Igitur omnis criminosus habet superbiam. Secundo probatur auctoritate Innocentii, qui loquens de superbia ait: *Importabilis superbia omnibus odiosa, inter alia vitia tu semper es prima; tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, te recedente dimittitur. Scriptum est enim: initium omnis peccati superbia primogenita mors.* Ex quibus verbis colligitur, quod nullum peccatum absq; superbia reperitur: & ita omnis criminosus est superbus. Quod etiam tertio sic probatur: Omnis criminosus auertitur à Deo. Quicunq; autem à Deo auertitur, eo quod Deum contemnit & contra Deum erigitur, superbia eleuatur. Igitur omnis criminosus est inter superbos merito computandus. Quod veritatem habet secundum quosdam, prout omnis auersio à Deo vocatur superbia, nō prout solus appetitus propriæ excellentiæ superbia appellatur. *Discip.* Puto quod ad probandum tam maiorem quam minorem huius rationis multas scires tam rationes quam auctoritates adducere. Sed nolo eos pro nunc audire: cupio tamen scire, an aliquis doctorum, qui sequelam habuit, & tamen à pluribus improbatur, sentiat quod omnis superbus secundum præparationem cordis omni crimine irretitur. *Magist.* Nonnullis apparet quod hoc est de intentione Thomæ de Aquino. Nam *secunda secundæ q. 16. art. a. 2.* ait sic: *Superbia potest considerari se-*

cundum redundantiam, quemadmodum & alia peccata. Et secundum hoc habet quandam generalitatem, in quantum scilicet ex superbia oriri possunt omnia alia peccata duplici ratione. Vno modo per se, inquantum scilicet omnia alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia, ad quam potest ordinari illud, quod quis inordinate appetit. Alio modo indirecte & quasi per accidens, scilicet removendo prohibens inquantum scilicet per superbiam homo contemnit diuinam legem, per quam prohibetur à peccando, secundum illud. Confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti non seruiam. Ex quibus verbis colligitur, quod ex superbia possunt oriri omnia peccata. Ex quo sequitur quod omnis superbus secundum præparationem cordis omnibus criminibus irretitur; licet à quibusdam criminibus aliquando per aliquas passiones non per virtutes veras prohibeatur. *Discip.* Sufficiant ista pro assertione prædicta, & si aliæ tibi rationes occurrunt, de illis breuiter te expedias. *Magist.* Secunda ratio ad probandũ, ꝙ omnis criminosus secundũ præparationẽ cordis omni crimine irretitur, talis est. Non est maior ratio de vno crimine, quã de alio ꝙ criminosus aliquo speciali crimine irretitus sit secundũ præparationẽ cordis omni alio crimine inuolutus. Sed criminosus cupiditate, quæ est speciale peccatum implicitus omni alio peccato inuoluitur secundum præparationem cordis, teste Apostolo, qui ait, vt legitur Thim. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas.* Vbi Glossa obiiciens ait: *alibi dicit sic scriptura: quod superbia est initium omnis peccati. Hic vero dicitur. quod auaritia siue cupiditas radix est omnium malorum, quæ non videntur conuenire.* Et respondens ait: *Secundum nobis est vtrumq; vere dictum esse si peccatorum genera attendantur. Nullũ enim genus peccati est. quod aliquando nõ proueniat ex cupiditate. Et est vtiq; aliquis homo qui ex cupiditate fit superbus, & aliquis est qui ex superbia fit cupidus. Est enim aliquis homo qui non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse. Et est qui non amaret excellentiam, nisi putaret per hoc maiores diuitias habere.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnia peccata ex cupiditate seu auaritia oriri possunt. Quare omnis cupidus seu auarus secundum præparationem cordis est omni crimine irretitus. Hoc est dictum, nullum crimen est quod auarus seu cupidus propter habendam pecuniam non committeret, si nulla eum passio timoris seu erubescentiæ aut aliqua alia nequaquam rationis iudicio regulata eum à committendo crimine prohiberet, ita quod per nullam veram virtutem à quocunq; committendo crimine retrahitur. Tertia ratio est hæc. Homo iracundus secundum præparationem cordis est omni crimine irretitus. Igitur per rationem consimilem omnis criminosus secundum præparationem cordis est omni crimine irretitus. Antecedens probatur: quia qui est in ianua omnium vitiorum omnibus criminibus secundum præparationem cordis inuoluitur. Homo autem iracundus est in ianua omnium vitiorum, teste Glossa super illo verbo Prouerb. 29. *Vir iracundus prouocat rixas.* Vbi ait: *Ianua omnium vitiorum iracundia, qua clausa virtutibus intrinsecus dabitur quies, qua aperta ad omne facinus armabitur animus.* Igitur homo iracundus in ianua vitiorum existens ad omnia genera peccatorum armatur. Et per consequens secundum præparationem cordis omni crimine irretitur. *Discip.* Mirum est quod dicit Glossa, scilicet quod clausa iracundia intrinsecus virtutibus dabitur quies, cum multos videamus mansuetos, qui tamen multis aliis criminibus inuoluuntur. *Magist.* Respondetur, quod nunquam iracundia, quæ est ianua omnium vitiorum, vere est clausa, nisi per mansuetudinem, quæ est vera virtus, quæ nullum vitium secum patitur, quia nullus est vere mansuetus, nisi mansuetudinem propter Deum vel propter rationem rectam conseruet. Qui autem est mansuetus propter Deum, omni vitio carnali caret: & secundus similiter, scil. qui est mansuetus, vt rationi rectæ se conformet, nulli vitio subiacet criminali. Multi autem videntur mansueti, qui ab omni iracundia exteriori se cohibent, vt aliquod malum aut periculum euitent, vel vt honorem aut aliquod bonum vtile vel delectabile consequantur. Sermones tales non sunt mansueti mansuetudine, quæ est virtus vera. Quemadmodum multi actum fortitudinis exteriorem perficiunt, vel quia magnitudinem periculi non perpendunt, vel propter alicuius passionis impulsum, vel propter aliquod temporale commodum acquirendum aut incommodum euitandum, qui in rei veritate fortitudine, quæ est virtus, carent, licet fortes plerumq; putentur. *Discipul.* Per istam rationem de nullo potest sciri, quod habeat virtutem, & quod non sit criminosus. Itaq; si nulli criminoso est credendum, nulli hominum certa fides est adhibenda. *Magist.* Dicitur quod absq; operatione miraculi facti in testimonium sanctitatis alicuius de nullo potest per certitudinem sciri, quod non sit criminosus; quia tamen ea, quæ fieri possunt bene & male in meliorem partem interpretari debemus, *extr. de reiu. estote:* Ideo multi sunt virtuosi censendi, quia omnes, qui nullum actum faciunt, qui non possit bono animo fieri, & quo animo illos faciant ignoramus, illos virtuosos censere debemus. Et ideo tales sunt ad testimonium admittendi. *Discip.* Compleas alias rationes. *Magist.* Quarta ratio pro prædicta assertione est hæc. Ille qui in minori crimine inuolutus est, eo ipso secundum præparationem cordis maiori crimine irretitur. Igitur & omnibus criminibus secundum cordis præparationem noscitur irretitus: quia omnia crimina vel sunt maiora, vel sunt minora, vel sunt æqualia. Si igitur minori crimine inuoluitur, criminibus maioribus secundum præparationem cordis noscitur inuolutus: multo magis secundum præparationem cordis minoribus & æqualibus esse inuolutus est putandus: & ita secundum præparationem cordis omnibus criminibus irretitur, secundum ꝙ minori crimine irretitur eoipso secundum præparationem cordis maiori crimine irretitur, ipsa veritate testante, quæ Luc. 18. ait: *Qui in modico iniquus est. & in maiori iniquus est.* Quæ verba secundũ actũ nequaquã possunt intelligi: quia multi crimina minora committunt, qui tamen non faciunt actu maiora. Ergo illa verba quantum ad præ-

parationem

parationem cordis debent intelligi. Vt iste sit sensus: Qui in modico iniquus est, secundum præparationem cordis etiam in maiori iniquus est: hoc est, per nullam veram virtutem à maiori crimine coercetur. Et quicunq; minori crimine irretitur, si possit & tentatus fuerit & non timeat confundi, nec aliquod vtile delectabile amittere, à crimine maximo & enormissimo se nullatenus continebit. Quia si criminosus à crimine quocunque de quo tentatur se cohibet propter aliquem finem, vel aliquod motiuum se cohibet ab eodem, & non propter finem virtutis, nec propter motiuum dictatum ratione recta. Ergo propter aliquem alium finem vel aliud motiuum se cohibet. Illo ergo fine vel motiuo remoto se minime cohibebit. Et ita criminosus secundum præparationem cordis omni crimine alio irretitur: licet quandoque ab actu pro tempore refrenetur. Quia tamen non refrenatur propter Deum, nec propter bonum virtutis siue propter rationem rectam, siue aliunde, dicitur habere talem actum secundum præparationem cordis. Quemadmodum (sicut dictum est prius) luxuriosus habet actum luxuriæ secundum præparationem cordis, licet interdum ex aliqua alia causa quam ex ratione recta ab actu luxuriæ se refrenet. Quinta ratio est hæc: Qui habet radicem omnium criminum, habet omnia crimina secundum præparationem cordis. Omnis criminosus habet radicem omnium criminum, quia amorem sui, non Dei, qui est radix omnium criminum. Quod expresse insinuat Beatus Paulus 2. Thim 3. dicens: *Erunt homines seipsos amantes cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, voluptatum amatores magis quam Dei.* Vbi Gloss. *Ex eo enim quod seipsos & non Deum amant, ex qua radice hæc quæ sequuntur mala oriuntur.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnia mala, quæ Apostolus enumerat, ex amore sui oriuntur. Cum ergo omnia peccata spiritualia & corporalia valeant ad illam reduci; sequitur quod ex amore sui omnia peccata oriri possunt. Ergo amans seipsum, non Deum, habet omnia peccata secundum præparationem cordis, licet aliquando ab aliquibus non propter bonum virtutis se abstineat. Sexta ratio est hæc: Qui est reus omnium criminum, habet omnia crimina secundum præparationem cordis vel secundum actum. Sed omnis criminosus est reus omnium criminum, teste Beato Iacobo, qui ait: *qui offenderit etiam in vno, factus est omnium reus.* Ergo omnis criminosus habet omnia crimina secundum actum. Ergo habet omnia crimina secundum cordis præparationem. *Discip.* Cessa allegare pro ista assertione, quæ tenet quod omnis criminosus est secundum præparationem cordis omni actu criminis irretitus. Ex quo sequitur primum, quod assumptum est circa rationem, quæ probatur in principio huius capituli, quod non ex constitutione sola humana, sed ex ratione recta & iure Diuino accipitur, quod nulli criminoso in quocunq; negotio est credendum. Quia ex illa assertione sequitur, quod de nullo criminoso est firmiter præsumendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri. Ideo nunc proba secundum istam opinionem, scilicet quod illi non est credendum, de quo non est firmiter præsumendum, quod sit verax & quod nolit mentiri. *Magist.* Hoc probatur sic: nulli nisi qui reputatur verax est credendum. Illi ergo de quo non est firmiter præsumendũ, quod sit verax, non est credendũ.

CAP. LXXIX.

In quo probatur secunda pars, scilicet maioris primæ rationis huius capituli in principio positæ, scilicet an hoc accipiatur ex iure Diuino, seu humano, quod nulli criminoso sit credendum. Et ponuntur duæ opiniones contrariæ præcedentibus capitulo 78. positis.

Discipulus. Ista assertio euidens mihi videtur. Ideo pertractata assertione dicente, quod ex ratione recta & iure Diuino accipitur, quod nulli criminoso est credendum, differ opinionem contrariam. *Magist.* Circa opinionem contrariam sunt duo modi ponendi. Vnus modus ponendi est, quod ex ratione recta & iure Diuino absq; omni constitutione humana accipitur, quod aliquibus criminosis in nullo negotio est credendum Ex constitutione autem humana sola habetur, quod quibusdam criminosis non est credendum. *Discip.* Opinionem istam expone. *Magist.* Opinio ista ponit, quod ex recta ratione accipitur absq; omni constitutione humana, quod illis criminosis, qui inuoluuntur criminibus, quæ ad falsitatem vel mendacium, quod committitur factis vel verbis, pertinent quoquomodo, non est credendum in quocunq; negotio. Huiusmodi sunt periuri, mendaces, hypocritæ, simulatores, ficti, qui libellos famosos componunt, retinent, diuulgant, & qui falsum testimonium dixerunt, vel ad dandum falsum testimonium alios induxerunt, & qui sic aliis sunt subiecti, vt probabile sit quod de facili possunt induci vt falsum testimonium dicant, & omnes qui cupiunt placere hominibus, quales sunt ambitiosi, dolosi, bilingues, proditores, criminatores, diffamatores, falsorum criminum impositores, detractores, libenter audientes susurratores, murmuratores, adulteri, conspiratores, contentiosi & contumeliosi, suspitiosi, temere iudicantes, interpretantes in peiorem partem, quæ bono animo fieri possunt, qui secreta reuelant, & consimiles. Isti sunt ab omni testimonio repellendi. Et quæcunq; constitutio humana constitueret, quod aliqui istorum essent ad testimonium admittendi, esset constitutio iniqua, nec esset seruanda. Alii criminosi à ferendo testimonio per rationem rectam vel per ius diuinum nullatenus prohibentur: licet prohibeantur per constitutionem humanã. Tales sunt gulosi & luxuriosi & alii pauci. Ista opinio fundatur in hoc, quod ꝓpter illa crimina, quæ veritati repugnant, & nõ propter alia, est q

per ius naturale & diuinum à testimonio repellendus. Sed sola crimina quæ ad mendacium (quod verbis vel factis committitur) spectant, veritati repugnant. Ergo de iure naturæ & Diuino propter sola huiusmodi crimina est quis à testimonio repellendus. *Discip.* Ob prolixitatem vitandam dimitte opinionē istam, & transi ad aliā. *Mag.* Alia opinio est, quod propter nullum crimen ex iure naturæ, vel Diuino est quis à testimonio repellendus. Sed quod aliquis criminosus repellitur, est solummodo ex iure humano. *Discip.* Pro ista assertione nitere allegare. *Magist.* Pro ista assertione arguitur. Nihil à principe aut à prælato rite statui potest, quod iuri naturali vel Diuino repugnat. Sed in legibus ciuilibus & canonicis inuenitur, quod in aliquo casu quicunq; criminosi etiam & hæretici & alii ad accusandum & testificandum debent admitti. Ergo non est contra ius naturale nec contra Diuinum, quod criminosi ad accusationem & testimonium admittantur. Maior videtur certa. Minor per plura iura probatur. Nam Papa ius dedit, vt habetur *extrà, de symonia c. tanta*, ait: *Tanta est labes huius criminis* (scilicet symoniæ) *quod etiam serui aduersus Dominum & quilibet criminosi ad accusationem admittantur*. Et infra: *quem quilibet* (scilicet symoniacum) *vt ab ordine male accepto remoueatur accusare potest, vel etiam meretrix*. Ex quibus colligitur, quod interdum criminosi debent ad accusandum admitti. Item, Iulius Papa, vt habetur 15. q. 3. c. nemini: *Nemini præterquam de crimine maiestatis læsæ confesso super alienum crimen credi oportet*. Vbi dicit Gloss. *& præterquam in crimine symoniæ*. Et infra: *Item, falsarius auditur contra socium*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod nonnunquam criminosis est credendum. Et per consequens sunt ad testimonium admittendi: quia illi recipiendi sunt, quibus est credendum. Item, 2. q. 7. *si hæreticus*, sic legitur: *Si hæreticus contra hæreticum litiget, liceat cuicunq; eorum hæreticum testem adducere. Si autem orthodoxus litiget contra hæreticum, pro orthodoxo quidem hæretici valeat testimonium, contra orthodoxum autem solius orthodoxi testimonium valeat*. Ex quibus verbis habetur, quod testimonium hæretici non solum valet pro hæretico contra hæreticum: imo etiam pro orthodoxo valet. Ergo interdum admittendum est testimonium criminosi. Item, socii criminis quandoque ad testimonium admittuntur, *extra, de testibus, quoniam aliqua. & 6. q. 1. c. quæro, scilicet si quis cum militibus, & extra de testi. cogendis. c. vlti.* dicitur. Quod sicut notat Gloss. *extra, de actionibus. c. cum*, quod *in exceptis criminibus, scilicet in crimine læsæ maiestatis, symoniæ & hæresis, viles personæ recipiantur*. Quod etiam extra, *de symonia. c. licet hæresis. & c. per tuas*, innuitur, vt videtur. Et ita habetur, quod non est ex iure naturali vel Diuino quod criminosis fides non debet adhiberi.

Discip. Quamuis ista appareant mihi consona veritati: peto tamen indices, quomodo ad ista secundum opinionem contrariā respondetur. *Magist.* Ad intelligentiam prædictorum aliquæ dicuntur distinctiones esse notandæ. Quarum prima est, quod aliqui admittuntur ad accusandum vel denunciandum, aut ad inquisitionem aliquam prosequendum: aliqui autem tantum audiuntur ad testificandum. Secunda distinctio est, quod criminosi aut emendati sunt à crimine, aut non sunt emendati de crimine. Tertia est, quod ille, contra quem debet aliquis audiri, aut est bonæ famæ, aut est apud viros probos & honestos grauiter diffamatus. Quarta est, quod aliquis auditur vel de rigore iuris, vel de temperantia æquitatis. Per prædictas distinctiones respondetur ad rationes pro ista secunda opinione adductas. Ad primam enim dicitur, quod propter immanitatem quorundam criminum, scilicet hæresis, læsæ maiestatis, symoniæ, & etiam aliorum, ex quibus periculum imminet, congrue criminosi etiam de crimine minime emendati, quantum est de iure naturali & Diuino, possunt audiri, præcipue contra grauiter infamatum ad accusandum & denunciandum & etiam inquisitionem prosequendum, sed non ad testimonium. Et huius ratio assignatur: quia qui ad accusandum admittitur, non ideo admittitur, vt sibi credatur, sed vt per informationem ipsius ad veritatem perueniatur. Sæpe enim per informationes malorum veritatem inuenire contingit. Et ideo nonnunquam sunt criminosi propter bonum commune & periculum & malum bonis communis vitandum ad accusandum admittendi. Sed aliter dicitur de teste: quia semper fides adhibetur testi admisso. Criminoso autem nunquam est credendum. Et ideo criminosus admitti nō debet. Et huic concordare videtur Gloss. *6. q. 1. c. quare*, quæ ait: *Tota vis negotii pendet in testimonio, sed non in accusatione*: quia scilicet testi adhibetur fides. Fides autem accusatori minime adhibetur. *Discip.* Si accusatori fides nullatenus adhibetur, quare non indifferenter criminosus accusator admittitur contra quemcunq; de crimine qualicunq;? *Magist.* Ideo non est criminosus ad accusandum admittendus, quia omnis accusatus multipliciter fatigatur ac grauatur ac impeditur, dum oportet ipsum coram iudice comparere, & accusanti respondere. Non debet autem quis absq; causa antequam de crimine conuincatur propter verbum illius, cui non est credendum, taliter fatigari. Et ideo criminosus non est indifferenter ad accusandum admittendus. *Discip.* Per istam responsionem probaretur, quod in nullo casu criminosus erit admittendus, quia nunquam debet aliquis puniri vel aliqualiter fatigari propter verbum illius, cui non est credendum. Imo per istam rationem videtur posse probari, quod nullus esset ad accusandum admittendus: quia nullus puniri debet aut grauari antequam constet ipsum esse dignum pœna. Sed omnis accusatus punitur & grauatur multis laboribus eundo ad iudicem, respondendo accusanti. Ergo secundum prædicta (cum fides accusanti non adhibeatur) non est propter verbum ipsius accusatus quoquo modo vexandus. Et ideo nullus esset ad accusandum admittendus. *Magist.* Ad ista respondetur, quod sæpe ex iusta causa & ratione recta: imo ex iure naturæ & pro statu naturæ corruptæ aliqui fatigantur & vexantur absq; omni culpa. Quia aliter respublica & bonum commune conseruari non potest. Propter quod rationabile est, quod interdum propter verbum illius, cui non est credendum, fatigetur aliquis, vt per talem modum præcaueatur periculo

comp-

communis boni. Propter hoc dicitur, quod rationabile est, quod propter solum verbum ipsius, cui non est credendum, aliquis, qui nescitur esse innocens, fatigetur. Et ille cui non est credendum, ad accusandum debet admitti. Quia aliter pax communis conseruari non posset. *Discip.* Illud vltimum videtur prioribus repugnare. Nam prius dictum est, quod accusantibus minime fides adhibeatur. Hic autem dicitur, quod ille cui credendum non est, ad accusandum debet admitti. Ergo aliquando accusatoribus est credendum. *Magist.* Respondetur, quod multi sunt fide digni, in quibus est credendum: quibus tamen non debet fides in omni casu, maxime in præiudicium alterius adhiberi. Nullus enim ad testimonium est admittendus, nisi fuerit fide dignus. Et tamen si vnus solus quantumcunq; fuerit fide dignus contra aliquem testificetur, non sibi credendum est in præiudicium alterius, vt propter testimonium eius reus culpabilis reputetur. Sicut quantumcunq; accusator fuerit fide dignus, non est sibi credendum, vt propter accusationem ipsius accusatus culpabilis iudicetur. *Discip.* Dic quomodo ad secundam instantiam respondetur. *Magist.* Respondetur, quod Iulius Papa in illo *decreto* non accipit stricte *credi*, sed communiter pro audiri. Quia etiam in crimine læsæ maiestatis, quando accusatur socius à socio, non est accusanti credendum, vt propter accusationem talē debeat pro conuicto haberi: cum tamen etiam quantumcunq; accusans esset bonæ famæ & immunis à crimine læsæ maiestatis auditur: non vt sibi credatur, sed vt vias ostendat, per quas posset veritas inueniri. Socii enim criminis scientes secreta sociorum suorum sæpe sciunt ostendere, quomodo socii per euidentiam rei poterant deprehendi in facto: vel quomodo aliter eorum nequitia possit probari legitimis documentis. *Disci.* Per hoc videtur, quod quilibet criminosus esset audiendus contra quemcunq;: quia crimina propter bonū commune sunt sollicite indaganda. Ergo quilibet (vt corrigantur) debet audiri. *Mag.* Respondetur, quod dupliciter potest quis audiri. Vno modo in iudicio: & tali modo non est quilibet criminosus audiendus contra omnē, quem accusare voluerit. Quia talis audientia nunquam est sine fatigatione ac grauatione ac aliquali infamia illius, contra quem datur. Nunquā autem sine manifesta & patente causa est aliquis bonæ famæ grauandus propter verbum cuiuscunq;, cui non est credendū. Cuiusmodi est omnis criminosus. Aliter quis posset audiri extra iudicium in secreto. Et sic potest omnis criminosus audiri contra quemcunq;: quia per talem auditionem nec opinio generatur, nec infamia aggrauatur, vt in aliquo fatigetur: quia nec est citandus, nec ad rationē ponendus: sed ideo prælatus audire potest tales, vt sit magis sollicitus ad informandum illū & instruendū, cuius crimen sibi refertur. *Discip.* Videtur quod si audiretur extra iudiciū in secreto, quod opinio alterius est grauata saltem apud illū qui audit. *Magist.* Respondetur, quod sicut apud audientē alicuius confessionem non debet opinio confitentis esse grauata: ita etiā multo fortius apud audientem in secreto narrationem alicuius criminosi de aliquo crimine, non debet opinio eius esse grauata, licet possit esse magis cautus obseruando secrete vias eius, maxime si narrans sibi crimen aliquam apparentiam veritatis videatur habere. *Discip.* Nunquid debet scribere talem accusationem secretam? *Magist.* Dicitur quod non, quia talis scriptura posset in aliquo casu ad aliorum notitiam etiam æmulorum & ad accusati infamiam deuenire. *Disc.* Dic quomodo respondetur ad illā, quæ dicit Glos. super præallegato capitulo Iulii Papæ. *Mag.* Respondetur, quod in crimine simoniæ auditur socius criminis ad accusandū, si socius fuerit diffamatus: sed non auditur ad testificandum. Similiter confessio vnius latronis auditur contra alios, non vt sibi credatur sicut testi, sed vt detegatur quomodo possunt alii deprehēdi. Similiter familiaris contra Dominum auditur non ad testificandum, sed accusandum secrete vel publice. Similiter falsarius contra [illegible]um auditur, non ad testificandum, sed ad accusandum secrete vel publice. Cum autem dicitur, quod illi recipiendi sunt, quibus est credendum: verū est, sed non illi soli sunt recipiendi ad accusandum. Quia in quibusdam criminibus recipi possunt ad accusandum illi, quibus non est credendum: quia interdum tales manifestant vias, quibus veritas reperitur.

Discip. Dic quomodo ad tertiam respondetur. *Mag.* Respondetur secundum Glos. ibidem, quod ista auctoritas est falsa: quia hæreticus nunquam admittitur ad accusandum. Aliter potest dici, quod in casu criminosus potest admitti, quando scilicet aduersarius non potest eum repellere. Et ideo hæreticus contra hæreticum potest admitti: quia hæreticus propter crimen hæresis non potest contra ipsum excipere: sed contra orthodoxum nequaquam recipi debet. Quia orthodoxus propter crimen hæresis contra ipsum excipere potest. Aliter dicitur, quod lex illa iniqua est simpliciter, [illegible] hæretici pro [illegible] testimonium ferre valeant in præiudicium cuiuscunq;. Licet posset valere pro aliquo [illegible]erando, vbi nulli neq; bono neq; malo per testimonium eius posset præiudicium generari. Ad quartam respondetur, quod socii criminis, qui nō sunt de crimine emendati, contra socium, qui non est a[illegible] bonos & prouidos diffamatus, non sunt vnquam ad testimonium admittendi: licet in [illegible]am criminibus debeant ad accusandum admitti. Socii autem criminis qui sunt de crimine emendati de rigore iuris non sunt ad testimonium recipiendi: licet de temperantia æquitatis [illegible]nt admitti, præsertim si accusatus per modum exceptionis contra eos nequaquam [illegible] opponit. Ad c. autem *extra, de testibus*, respondetur, quod mulieres cum quibus dicitur [illegible] casse, non sunt ad testimonium admittendæ: nec hoc in illo capitulo habetur: sed [illegible] mulieres tales sunt audiendæ, vt scilicet dicant aliqua indicia, quibus possit veritas deteg[illegible] [illegible]eo assertionibus mulierum huiusmodi non est adhibenda fides: licet quandoque viam [illegible] valeant veritatis. Ad illud *6. q. 1. c. si quis commitionibus*, respondetur, quod talis [illegible] [illegible] audiri debet, sed ad testificandum admitti non debet. Et per hoc respondetur ad *capitulum vltimum extra, de testibus cogendis.* *Discip.* Si nec socii criminis, nec quicunque alii

criminosi

criminosi essent ad testimonium admittendi, nullus criminosus posset conuinci de crimine. Hoc autem in communis boni periculum redundaret. Ergo & socii criminis & etiam criminosi sunt ad testimonium admittendi: aliter multi criminosi euaderent impuniti. Hoc etiam scilicet quod socii criminis & etiam criminosi in testimonium admittuntur, quædam religiones nunc obseruant, nec est præsumendum quod religiones aliquid obseruent iniquum. Ergo &c. *Magist.* Ad primum eorum respondetur, quod melius est multos criminosos occultos absq; pœna transire, quam vnum innocentem iniuste condemnari. Et ideo cum constet multos sæpe dicere testimoniũ falsum, cum magna diligentia examinari testes oportet, vt, quantum possibile est, sit omnino probabile, quod nullomodo vellent asserere falsitatem. De criminoso autem talis probabilitas haberi non potest. quod videlicet nullo modo velit asserere falsitatem. Cuius ratio inter alias assignatur talis. Tanta est nequitia & superbia criminosi, quod cum semel confusus fuerit & infamis, omnes alios vellet in reuelationem suę confusionis & infamiæ similiter confusione & infamiæ subiacere. Quare non solũ propter hoc, quod criminosus secundum præparationẽ cordis est omnibus vitiis irretitus, & per consequens pronus est ad testificandum falsum: sed etiã propter hoc quod (vt communiter) socios in confusione & infamia cupit habere: non est probabile, ꝙ criminosus nullo modo velit asserere falsitatẽ. Criminosus autem ad testimonium dicendũ nullo modo debet admitti, quod maxime veritatẽ habet: quando criminosus contra aliquẽ vel habet causam aliquã, vel qualemcunq; discordiã. Si enim vt communiter criminosus socios in confusione & infamia cupit habere, non est dubiũ quin desideret illos, quibus inimicatur, socios habere. Aliquibus enim inimicatur in speculabilibus solis confusioni similiter subiacere. Quare contra tales ad testificandum nullo modo debet admitti. *Discip.* Non videtur quod criminosi communiter desiderent eos, contra quos causam vel iniuriam habent, notari de crimine: cũ multos criminosos cernamus, qui alios etiam quibus inimicantur non diffamant. *Magist.* Respondetur ꝙ licet communiter criminosi vellent alios notari infamia: tamen ab infamatione & detractione ac mendaciis sæpe retrahuntur: vel quia timent in mendaciis deprehendi, vel quia timent illos vel amicos eorum quos infamare desiderant; vel quia dubitant quod eis nõ credatur, vel propter aliam causam quæ ad timorem vel amorem sui noscitur pertinere: qui etiam propter aliquam causam nullum vnum diffamant & de alio modo mala loquuntur: quare non est eis adhibenda fides. Nec, si statueret quicunq; Imperator vel rex, aut Papa statuere, quod criminosus ad testimonium præcipue contra illum cuius est amicus vel cõtra quem causam habet, vel rancorem, reciperetur quoquo modo. Quod adhuc tali ratione probatur. Maxime debet esse sollicitudo in superioribus, ne succumbant per falsum testimonium innocentes. Cuius ratio est: quia nemo neq; per voluntatem aut sanctitatem vitæ, neq; per honestam conuersationem, neq; per sapientiam, neq; per testimonium multorum laudabile, neq; quocunq; alio modo præter Diuinum miraculum potest contra infamationes, criminationes, criminũ impositores & detractores, mendacia & falsa testimonia se munire, testante Sapiente, qui ait:

Non est arbitrii nostri quod quisq; loquatur:

Imo sanctitas, bonitas, sapientia, iustitia & veritas, sicut summæ ad inuidiam prouocant criminosos, ita ex eis scelerati viri ad mentiendum de virtuosis & innocentibus incitantur. Et ita sancti viri per virtutes contra criminosorum diffamationes & mendacia minime muniuntur. De quo tam in veteri lege quam in scripturis sanctorum autenticis manifesta habemus exempla. Ioseph enim sanctus ab infamia & à falso testimonio non potuit custodiri. Nec Susanna per castitatem contra infamiam & falsa testimonia valuit se munire. Sanctus etiã Athanasius neq; per sanctitatem neq; per fidei sinceritatem hæreticos refrenauit, ne mulierem inducerent, quæ eum de fornicatione publice accusaret, & se ab eo prægnantem assereret. Nullo ergo modo humanæ fragilitati possibile est, vt possit se quia contra mendacia & falsa testimonia communire. Quia secundum iudicium sapientis *honor est in potestate honorantis & non in potestate honorati*, ita vituperium est in potestate vituperantis & non in potestate vituperati. Et ideo in nullius potestate est, ꝙ non crimine infametur vel cõtra ipsum falsum testimonium proferatur. Quare superiores, qui debent innocentiam defendere & tueri, summe cauere tenentur, ne innocentia per infamiã aut falsum testimonium maculetur. Hoc autẽ non facerent, nisi omnes criminosos, & præcipue de iniuria aut discordia vel [illegible] suspectos repellerent. Igitur tales ad testimonium non debent admittere. Quod adhuc auctoritate confirmatur. Constantinus Imperator, vt legitur *2. q. 1. c. iudex*, ait. *Iudex criminosum discutiens, non ante sententiam diffinitiuam proferat, quam aut reum ipse se confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur.* Ex quibus verbis patenter colligitur, quod nunquam debet quis per criminosos testes conuinci. Huic concordat Felix Papa: qui, vt habetur *causa & q. & c.* supradictis, *primates*, ait: *Primates accusatum discutientes Episcopum non ante sententiam damnationis proferant, quam aut reum ipse se confiteatur, aut per innocentes canonice examinatos regulariter testes conuincatur.* Ex quibus aliisq; quam pluribus patet aperte, quod testes debent esse innocentes omni infamia & suspitione carentes. Cum autem dicis, quod nisi socii criminis aut alii criminosi essent ad testimonium admittendi, non possent conuinci de crimine criminosi. Respondetur, quod hoc non continet veritatem, quia multi criminosi per euidentiam rei, multi per testes idoneos, multi etiam per indicia & documenta legitima conuinci possunt de crimine. Nec aliter sunt quicunq; de crimine publice accusandi, secundum quod *extra* legitur *l. 2. de probatio.* & recitatur *4. q. 8. c. sciant*, vbi sic dicitur: *Sciant cuncti accusatores, eam se rem deferre per publicam vocationem, quæ munita sit testibus idoneis vel instructa apertissimis documentis vel indiciis ad probationem indubitatis & luce clarioribus expedita.* Nullus ergo criminosus ad testimonium est

idoneus

idoneus reputandus. Quod etiam tali ratione probatur. Crimen magis repugnat idoneitati quam conditio, consanguinitas & familiaritas, quæ possunt in viris optimis & verissimis inueniri. Sed conditio, puta seruitus, famulatio & consanguinitas, obuiant idoneitati testium & repugnant. Quia serui & cõsanguinei & familiares ac domestici accusantis ad testificandum contra accusatum admitti non debent, *3. q. 2. c. 1. & r. de accusationibus. & c. nullus. & c. accusatoris.* Ergo multo magis criminosi ad testificandum nõ debent admitti. Admittuntur tamen sæpe, quia de facto multotiens debitus ordo iuris contra innocentes & criminosos non seruatur. Cum vero dicis, quod quædam religiones criminosos & socios criminis ad testificandum admittunt. Respondetur à nonnullis, quod tales consuetudines & statuta sunt iniqua ex zelo indiscreto vel hypocrisi ortum habentia. Multi enim religiosi sceleratissimi & alii criminosos, non seruato recto ordine iudiciario, prosequuntur, detestantur & execrantur, vt sancti & zelatores sanctitatis & honestatis ab omnibus reputentur. Et ideo facta vel statuta eorum ad exemplum minime sunt trahenda: quia non exemplis, sed legibus consonis rectæ rationi iudicare oportet. Ratio enim recta (maxime in scriptura Diuina fundata) omnibus exemplis, legibus & statutis humanis omnimode est præferenda. Cum igitur ratio dictet, quod criminoso in nullo negotio est credendum, propter nulla exempla debet quis in præiudicium alterius credere criminoso: maxime periuro, mendaci, detractori, falsorum criminum impositori, calumniatori, compositori falsorum libellorum, & similibus, qui factis vel verbis mentiri noscuntur. Noui enim nonnullos, qui hac arte vtuntur, quod quando contra aliquem offenderunt, statim ipsum de aliquo crimine per infamiam maculare nituntur. Et si non audent in publico, ad detractiones occultas se conuertunt. *Discip.* Nunquid tales postquam de crimine sunt emendati ad testificandum debent admitti & eis in aliquo negotio est credendum? *Magist.* Vna est assertio quod talibus & vniuersaliter illis, qui in quocunq; periurio vel mendacio perniciioso semel fuerint legitime deprehensi, nunquam in perpetuum est credendum, nisi per apertam operationem miraculi facti vel testimonium sanctitatis eorum ostensi fuerint de tali crimine emendati. Cuius assertionis ratio tacta est supra, quia scilicet nullus potest se contra aduersarios custodire: maxime qui habet inimicos, æmulos, contrarios & aduersarios, etiam in opinionibus, vel qui alios quomodocunque offendit. Et ideo vix aut nunquam potest sufficiens adhiberi cautela, ne mendaciis occulte vel publice diffametur. Propter quod videmus, quod fere omnes magnæ personæ & in quacunq; gratia excellentes, quæ malos offendunt, infamia facti de aliquo crimine infamantur: licet sæpe talis infamia nihil aut parum nocere queat. Alia est assertio, quod mendaces & periuri, detractores, falsorum criminum impositores, libellorum famosorum compositores, & alii qui factis vel verbis in mendaciis fuerint deprehensi, postquam diu viis exquisitis fuerint de veritate probati, possunt ad testimonium assumi. Alia assertio est, quod omnes huiusmodi possunt ad famam & ad testimonium auctoritate principis admitti: & ex tunc eis sicut aliis est credendum.

CAP. LXXX.

In quo ponuntur sex alia rationes ad probandum idem, quod in capitulo 77. in principio proponebatur, scilicet quod Papæ hæretico in nullo est credendum. Probatur etiam auctoritatibus.

Discipulus. Aperte conspicio, quod ista assertio, criminoso in nullo negotio est credendum: difficultates habet quamplurimas, quas nolo amplius pertractare: sed ad librum, quem de hac materia & ei connexis es facturus, censeo differendas. Ideo prædictam assertionem aliis assertionibus & auctoritatibus fulcire nitaris, non specificando an ex iure naturali & Diuino aut humano procedant, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. *Magist.* Secunda ratio, qua specialiter ostenditur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum, in præiudicium catholici est. Inimico in nullo negotio est credendum contra aliquem. *3. q. 5. c. accusatores & c. suspectos. & c. canonica. & extra, de accusationibus. c. cum pro. & c. meminimus.* Papa autem hæreticus omnium catholicorum est inimicus: quoniam hæretici catholicos grauiter persequuntur. Ideo Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Tertia ratio talis est: mendacibus in nullo est credendum negotio. Papa hæreticus, sicut quilibet alius hæreticus, periculo pessimo & pessimo genere mendacii noscitur laborare. Mendacio videlicet in doctrina religionis, de quo August. in *li. de mendac.* & ponitur *22. quæst. 3. cap. primum,* ait: *Primum capitale est mendacium & longe fugiendum, quod fit in doctrina religionis & ad quod mendacium nulla conditione quis debeat adduci.* Ergo Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Quarta ratio est hæc: Apostatis minime est credendum. *3. quæst. 4. c. beatus.* Papa autem hæreticus est apostata à fide. Igitur sibi minime est credendum. Quinta ratio est hæc: Nulli excommunicato est credendum, teste Stephano, qui, vt legitur *3. quæst. 4. c. nullus,* ait: *nullus anathematizatorum suscipiatur, nec à quocunq; credantur quæ ab eis dicuntur vel scribuntur.* Papa autem hæreticus est excommunicatus. Igitur ei in nullo negotio est credendum. Sexta ratio est hæc: Nulli in nullo negotio est credendum, qui non est ad accusandum admittendus; quia minus est recipere aliquem ad accusandum; quam credere ei. In plerisque enim negotiis multi non fide digni accu-

accusare possunt: sed soli fide digno est credendum. Illi enim qui non est fide dignus, credi non debet. Papa autem hæreticus ad accusandum nullatenus debet admitti: quia nullus hæreticus aut in fide suspectus debet ad accusandum admitti. *3. q. 4. c. si quis. & 2. q. 6. c. suspectos. & ca. nullus.* Ergo Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Septima ratio est hæc: Non magis est credendum hæreticis quam fautoribus & defensoribus hæreticorum. Sed fautoribus & defensoribus eorum minime est credendum, nec sunt ad testimonium admittendi. *extra, de hæreticis. c. excommunicamus.* Igitur multo fortius hæreticis minime est credendum. Ex quo sequitur, quod Papæ hæretico fides nullatenus debet adhiberi. Quod etiam auctoritatibus videtur sic posse probari. Ait enim Papa Stephanus vt habetur *extra, de hæreticis. c. 1. Nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.* Papa autem hæreticus fidem veritatis ignorat; imo fidem veritatis impugnat. Ergo ei in nullo negotio est credendum. Item, Aug. ad Bonifacium scribens, vt habetur *23 q. 4. c. ipsa pietas,* ait: *qui Diuina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt.* Papa autem hæreticus Diuina testimonia non sequitur; cum Diuina testimonia destruere & impugnare nititur. Igitur ad testimonium perhibendum non debet admitti. Et per consequens sibi credi non debet. Item, in concilio Toletano, vt habetur *2. q. 7. c. non potest,* sic legitur: *Non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis.* Sed Papa hæreticus Deo infidelis extitit. Igitur erga homines fidelis esse non potest. Illi autem non est credendum, qui erga homines fidelis esse non potest. Igitur Papæ hæretico in nullo negotio, maxime contra catholicum est credendum. Item, ibidem subiungitur: *sicut in fide suspecti Christi sunt, ita in testimonio humano dubii habentur.* Igitur multo magis de quibus certum est per experientiam, quod contra fidem errant, certi in humano testimonio non debent haberi. Et per consequens Papæ hæretico minime est credendum. Item, vbi prius subditur: *infirmari oportet eorum testimonium, qui in fide falsi habentur.* Papa autem hæreticus est falsus in fide. Igitur infirmari oportet testimonium eius. Et per consequens nullatenus ei est credendum. Item, vbi prius legitur: *nec est eis credendum, qui veritatis à se fidem abiecerint.* Papa autem hæreticus à se fidem abiecit. Igitur Papæ hæretico nullo modo est credendum.

Cap. LXXXI.

Quærit quomodo Papa hæreticus sit excommunicatus & à quo, scilicet siue à iure Diuino vel humano, & quot sint excommunicationes.

Discip. De ista materia, quæ allegasti, ad præsens sufficiant. Ideo dic, si Papa hæreticus aliqua pœna alia est puniendus. *Magist.* Vna est assertio, quod Papa hæreticus de facto sententiam excommunicationis incurrat, quemadmodum verberans clericum. Licet nequaquam nominatim excommunicetur de nouo, vel etiam denuncietur, ipse de facto excommunicationis sententia est ligatus. *Disc.* Videtur secundum istã assertionem, quod Papa hæreticus sententia excõmunicationis lata à iure inuoluitur: sed minime explicatur à quo iure, scilicet Diuino vel humano sit lata ista sententia. Ideo dic, quo iure secundum istam assertionem Papa hæreticus excommunicationis sententia innodatur. *Magist.* Respondetur distinguendo, quod excommunicatio sit separatio ab actu legitimo. Quot sunt actus legitimi, tot poterunt esse excommunicationes. Est autem vnus actus legitimus inter Christianos, qui est participatio sacramentorum. Alius autẽ instructio seu informatio in fide & moribus publica vel occulta. Alius est cõmunio fidelium in comedendo & bibendo & conuictu. Alius est testimonium perhibere. Plures sunt alii actus legitimi: sed de prædictis ad præsens loqui sufficiat. Dicitur ergo quod quædam est separatio seu excommunicatio à participatione sacramentorum Ecclesiæ. Quædam ab instructione Christianorum in fide & in moribus publica vel occulta. Quædam à testimonio perhibendo. Quædam à communione fidelium. Primam & secundam incurrit excommunicationem Papam hæreticus à iure Diuino: quia Papa hæreticus est extra Ecclesiam & à corpore Ecclesiæ separatus tanquam destructor Ecclesiæ & subuersor. Et ideo nec suscipere nec administrare debet Ecclesiastica sacra, nisi in necessitate sacramentũ baptismi, nec Christianos docere debet publice vel occulte. De tertia separatione sunt opiniones, de quibus dictum est prius, quibusdam dicentibus quod Papa hæreticus ex iure Diuino & naturali à testimonio perhibendo excluditur, aliis asserentibus quod solummodo ex iure humano repellitur. Quartam separationem incurrit Papa hæreticus solummodo ex iure humano, quo omnes hæretici à communione fidelium separantur. *Discip.* Istam sententiam plane intelligo, circa quam duo tantummodo probare nitaris. Primum quod excommunicatio, quæ est separatio à communione omnium fidelium iure Diuino nequaquam infligitur. Secundo quod hæreticus hanc excommunicationem de facto incurrit. *Magist.* Primum huius multis modis posset probari. Primo modo exemplis sanctorum, qui infidelibus & hæreticis in temporalibus communicauerunt: sicut multi viri sancti cum Iuliano hæretico, postquam fuit Imperator, communicauerunt. *Discip.* Istud exemplũ sufficit mihi pro nunc; ideo pro secundo allegare coneris. *Magist.* Secundum probatur. Omnes hæretici, qui sententiis generalium conciliorum & summorum pontificum sunt subiecti, ipso facto sententiam talis excommunicationis incurrunt. Quia ipso facto incidunt in canonem latæ sententiæ contra omnes hæreticos indistincte prolatæ, *extra, de hæreticis. c. ad abolendam, &c. excommunicamus. 1. & 2. &c. sicut, & extra de sententia excom. c. nouerit.* Sed Papa hæreticus est subiectus sententiis generalium conciliorum & summorum pontificum: quemadmodum (ipso viuente) si esset generale concilium aggregatum. Et si summus Pontifex nouus erit creatus iurisdi-

ctio-

ctioni tam concilii quam summi pontificis esset subiectus. Igitur Papa hæreticus ipso facto sententiam excommunicationis incurrit. Quod Gloss. (*24. q. 1. c.* super illo verbo: *quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit*) insinuare videtur dicens: *hic est casus in quo Papa Papam ligare potest: & canonem latæ sententiæ incidit.* Nec obuiat regula illa, quia par parem soluere aut ligare non potest: quia si Papa est hæreticus (in eo quod hæreticus) minor est quocunq; catholico. Ex quibus colligitur, quod Papa effectus hæreticus sententia prædecessoris sui contra hæreticos indistincte prolata ligatur. Et ideo non est maior ratio, quod ligetur vna sententia sui prædecessoris contra hæreticos indistincte prolata quam alia. Ergo Papa hæreticus omni sententia Romanorum Pontificum contra hæreticos indistincte prolata subiacet. vt probatum est supra. Igitur Papa hæreticus ipso facto sententiam excommunicationis incurrit. Ex quo concluditur, quod omnes, qui scirent ipsum esse hæreticum, ipsum tanquam excommunicatum excommunicatione maiori vitare deberent, nec licet sibi aliqualiter obedire.

CAP. LXXXII.

De tribus aliis pœnis Papæ hæretico infligendis.

DIscipulus. Dic an secundum dicentes Papam hæreticum ipso facto esse Papatu priuatum, Papa hæreticus aliqua pœna sit plectendus. *Magist.* Dicunt, quod multiplici pœna (quam de facto incurrit) per iudicem competentem puniri debet secundum canonicas sanctiones. *Discip.* Numera pœnas aliquas grauiores, quibus est Papa hæreticus feriendus secundum assertores prædictos. *Magist.* Dicunt quod de Sede Apostolica est repellendus per potentiam temporalem: quia magis repugnat catholicæ sedi & dignitati Papali labes hæretica, quam intrusio; cui hæretica prauitas minime est annexa. sed huiusmodi intrusus de eadem Sede Apostolica est pellendus, *dist. 79. Si quis pecunia.* Ergo multo magis Papa hæreticus de Sede Apostolica per temporalem potentiam est repellendus. Secundo dicunt, quod est ab omni ordine Ecclesiastico degradandus: & nisi ad fidei veritatem redierit, tradendus est curiæ seculari. Si autem redierit, est perpetuo carceri mancipandus. Probantur hæc *extra, de hæreticis, ad abolendam. & c. excommunicamus.* Tertio dicunt, quod bona eius, si habuerit quædam propria, sunt penitus confiscanda, *extra, de hæreticis.* Omnia ista vna ratione, quæ tacta est prius, [illegible] renituntur: quæ hæc est. Papa hæreticus non gaudet beneficio vel priuilegio speciali vltra alios Episcopos labem hæreticam incurrentes: Quia in nulla sententia canonis generalis concilii vel summi pontificis contra hæreticos lata specialiter excipitur Papa hæreticus magis quam alii Episcopi. Cum igitur Papa hæreticus sit subiectus sententiis omnium generalium conciliorum ac summorum pontificum, sequitur quod quæcunq; pœna Episcopis hæreticis debet infligi, infligenda est Papæ hæretico. Sed pœnæ prædictæ Episcopis hæreticis debent infligi. Igitur eisdem pœnis est Papa hæreticus feriendus. Et ita licet Papa hæreticus ipso facto de Apostolica Sede non sit expulsus, nec omni prærogatiua ordinis Ecclesiastici degradatus, nec sit traditus curiæ seculari, nec sit perpetuo carceri mancipatus, nec bona ipsius propria confiscentur: tamen omnes pœnæ prędictæ per iudicem competentem sibi debent infligi. *Discip.* Nunquid secundum istos Papa hæreticus aliquas alias pœnas præter pœnas hæreticis infligendas debet sustinere? *Magist.* Respondetur, quod si Papa de nullo alio crimine, quam de crimine prauitatis hæreticæ potest conuinci, pœnis est hęreticorum solummodo complectendus. Si autem de aliquo alio crimine, puta de homicidio facto consilio, præcepto vel defensione commisso, aut crimine læsæ maiestatis, aut simonia. vel rapina, aut deprędatione, seu guerrarum concitatione, aut innocentium damnatione, vel persecutione, vel quocunq; alio crimine poterit legitime conuinci, pœnis huiusmodi criminum est plectendus.

CAP. LXXXIII.

De competenti iudice Papæ hæretici.

DIscipulus. Aduerto, quod isti assertores inter Papam hæreticum puniendum & Episcopos hæreticos puniendos paruam aut nullam differentiam arbitrantur, quantum ad pœnas hæreticis & [illegible] is aliis infligendas. Ideo post prædicta ad interrogandum de iudice competenti Papæ hæretici [illegible] quem sciunt pœnæ prædictæ sibi imponi debeant, me conuertam. Quamuis in *principio huius* [illegible] multa dixisti de iudice veri Papæ super crimine hæresis mendaciter diffamati: & supra c. [illegible] 75. aliqua dixisti de habente potestatem hæreticum Papam deponendi: volo tamen nunc [illegible] ce, qui pœnis hæreticorum Papam hæreticum debet exponere, magis exquisite inquirere. [illegible] primis, an ad vnum vel plures iudices de iure pertineat Papæ hæretico prędictas pœnas [illegible] pulsionem de Apostolica Sede, degradationem, incarcerationem vel traditionem curiæ secu[illegible] bonorum propriorum confiscationem infligere. Vna opinio tenet, quod prædictas pœnas infligere Papæ hæretico de iure spectat ad generale concilium, si fuerit congregatum: & ad Papam catholicum si fuerit electus canonice. Si autem nec concilium generale fuerit congregatum, nec electus fuerit Papa catholicus, præfatis pœnis ferire Papam hæreticum spectat ad collegium cardinalium. Et si illi fuerint negligentes, pertinet ad Episcopum, in cuius diœcesi Papa hæreticus commoratur. Si autem prælati & clerici damnabiliter Papam neglexerint coercere, per principes seculares

& laicos est debite expellendus. Ista assertio habet multas particulas, de quibus sin[illegible] ga- se propono. Primo autem disseramus de concilio generali, ad quem scilicet (si Papa fuerit [illegible] hæreticus) spectat generale concilium congregare. *Magist.* Quod Papa fiat hæreticus multis m[illegible] potest contingere: quia aut est occultus hæreticus, aut manifestus & notorius. Si est occultus hæreticus, ita quod de hæresi conuinci non potest, dicunt quidam, quod si Papa est de hæresi diffamatus, exemplo Simachi Papæ, ipse & non alius debet conciliū generale cōgregare ad semetipsum purgandum. Et si noluerit se purgare, & de sua infamia intolerabile scandalum generatur, per alios debet generale concilium congregari. Si autem Papa est hæreticus manifestus, ita quod probari potest per testes idoneos & legitima documenta, nō tamen est hæreticus notorius, quia pauci sciunt ipsum hæreticū, tot tamen sciunt, quod possunt ipsum conuincere: dicunt quidā, quod Papa hæreticus debet conc[illegible] conuocare, quod si noluerit, est per alios congregandū. Si vero Papa est notorius hæreticus per euidentiam rei vel confessionem: puta quia publice aliquam assertionem, quæ est hæresis manifesta, cuius contrarium tenetur credere explicite, tenet vel tenere fatetur: vt puta si publice & notorie prædicaret Christum non fuisse natum de virgine, aut legem Christianorum esse falsam, vel fateretur publice se hoc tenere vel tenuisse, vel etiam de tali aliquo dubitasse. Dicunt nonnulli quod Papa hæreticus in hoc casu nō debet conciliū generale conuocare: sed illi, qui sciūt ipsum esse notoriū hæreticū, debent aliis catholicis intimare, vt ipsi ad concilium generale conueniant: nisi prius electores summi pontificis alium in Papam elegerint orthodoxum. Tunc enim ille electus in Papam debet generale concilium (si necesse fuerit) conuocare. Si autem electores prauitate hæretica vna cum Papa fuerint inuoluti, vel sibi fauorem præstiterint; alii fideles debent ad generale concilium pro facienda iustitia conuenire, si propter maliciam hominum alio modo de ipso iustitia fieri nequit.

Cap. LXXXIV.

In quo inquiritur per quem concilium generale possit congregari, si Papa fuerit hæreticus, & electores Papæ sibi adhæreant. Vbi etiam probatur, quod concilium generale possit absq; Papa congregari.

Discipulus. Quia à manifestioribus expedit inchoare: ideo primo dicas de concilio, quomodo si Papa est notorie hæreticus, & electores summi pontificis in hæretica prauitate sibi consentiant, vel eidem indebite fauent: nec patet alia via, per quam possit Papa hæreticus coerceri, per quem scilicet generale concilium debeat cōgregari. *Mag.* Dicunt, quod hoc in casu quilibet catholicus, qui scit Papam hæreticum esse notorium, vel audit publice diuulgari, quod Papa est notorie hæreticus, debet esse paratus, si expedit, ad generale concilium conuenire, debetq; quilibet inquantum sibi competit pro gradu suo alios exhortari catholicos, vt ad conciliū generale conueniant. Veruntamen spectat principalius ad prælatos & in Diuina lege peritos. Secundo spectat ad reges & principes & alias publicas potestates. Tertio autem spectat ad omnes catholicos viros & mulieres. Vnde etiam mulieres catholicæ scientes Papam esse hæreticum, & electores circa electionem summi pontificis negligentes, debent si expedit catholicos exhortari, vt ad generale concilium pro Ecclesia ordinanda cōcurrant: imo & ipsæmet ire debent, si poterint bono communi prodesse. *Discip.* Ista assertio mirabilis mihi videtur. Tria enim absurda continet, vt apparet: quorum primum est, quod generale concilium absq; auctoritate Papæ debeat congregari. Secundum est quod reges & principes & alii laici ad generale concilium debeant conuenire. Tertium quod mulieres debeant ac valeant generali concilio interesse. Quod enim primum sit absurdum, per sacros canones probatur aperte. Nam sicut habetur *di. 17.* per totum, Concilium generale absq; auctoritate summi pontificis congregari nō potest. Ait enim Pelagius Papa: *multis denuo Apostolicis & catholicis atq; Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absq; licentia Romani pontificis concilia celebrari.* In quibus verbis clare patet, quod generale concilium absq; Papa congregari non debet. Quare cum puto quod assertores prædicti sine motiuo nō dicunt contrariū, dic motiua eorū. Ipsis namq; argumentis intelligā clarius veritatē. *Mag.* Quod absq; auctoritate Papæ possit generale concilium congregari nonnullis rationibus videtur posse pro[illegible] Quarum prima est hæc: Concilium particulare potest licite congregari absq; auctoritate Papæ ad iud[illegible]ū de eodē vero Papa. Ergo multo magis generale cōcilium poterit congregari ad iudicandū de [illegible] Papa hæretico absq; eius auctoritate. Antecedens duobus manifestis exemplis videtur probari. Primū est de Episcopis, qui cōuenerunt ad inquirendū de facto & idolatria beati Marcellini quorū congregatio fuit particulare conciliū congregatum absq; auctoritate eiusdē Papæ Marcellini. Secundum est de illorum congregatione, qui conuenerunt ad iudicandū & deponendum Papam Iohannem 12. quæ congregatio non fuit concilium generale, sed particulare solummodo. Ergo multo magis posset [illegible] ri concilium generale ad iudicandum de Papa hæretico in hæresi notorie deprehenso. *Discip.* Ista ratio videtur aperte probare, quod absq; auctoritate pseudo Papæ hæretici possit generale concilium congregari: sed non probat quod valeat con[illegible] absque auctoritate veri Papæ. Vnde & videtur, quod si Papa fuerit hæreticus, eligendus est [illegible] catholicus, antequam generale concilium conuocetur. *Magist.* Nonnullis apparet, quod ratio [illegible] secundum supra dicta) ostendit patenter, quod absque auctoritate cuiuscunque Papæ veri & falsi potest generale concilium conuenire.

Nam si licitum est concilium particulare fieri absq; auctoritate Papæ ad inquirendum vel iudicandum de vero Papa: multo magis licitum est generale concilium celebrari tempore vacationis Apostolicæ Sedis absq; auctoritate Papæ ad pseudo Papam debite coercendum: præsertim si pseudo Papa aliter coerceri non potest. Sed primum licitum est, sicut per duo exempla probatum existit. Ergo & secundum licitum debet reputari. Secunda ratio est hæc. Omnis populus & omnis cõmunitas & omne corpus, quod absq; consensu vel auctoritate cuiuscunq;, qui nõ est de corpore, potest sibi ius statuere, potest aliquos eligere, qui vicem gerant totius cõmunitatis aut corporis absq; alterius auctoritate. Sed omnes fideles sunt vnũ corpus, Paulo dicente ad Ro. 12. *Multi vnũ corpus sumus in Christo*: & sunt vnus populus & vna cõmunitas. Ergo possunt eligere aliquos, qui vicẽ gerant totius corporis. Tales autem electi si simul cõuenerint, conciliũ generale constituent: quia conciliũ generale nõ videtur esse aliud quàm congregatio aliquorũ, qui vicem gerant totius Christianitatis. Potest ergo conciliũ generale cõgregari absq; auctoritate cuiuslibet, qui non est catholicus & fidelis. Et p consequens absq; auctoritate Papæ hæretici. Tertia ratio est hæc: Vniuersalis Ecclesia in vnũ cõueniens ad aliquid ordinandũ potest ad conciliũ generale conuocari. Sed vniuersalis Ecclesia posset ad tã paruum numerũ deuenire, quod posset in simul conuocari. Nam in tam paruo numero fuit aliquando post ascensionẽ Christi. Igitur non est impossibile, quod ad talẽ numerũ iterum perueniat. Et p consequens nõ est impossibile, quod vniuersalis Ecclesia ad conciliũ generale conueniat, etiã si nullus esset verus Papa. Sicut nõ est impossibile, quod sede vacante vniuersalis Ecclesia simul conueniat. Non minoris autẽ potestatis seu auctoritatis vniuersalis est Ecclesia, quando nõ posset in simul conuenire propter magnã multitudinẽ quàm quando potest simul conuenire. Igitur quicquid posset vniuersalis Ecclesia p se, si posset in simul conuenire, potest per aliquos electos à diuersis partibus Ecclesiæ. Igitur posito quod diuersæ partes vniuersalis Ecclesiæ eligerent aliquos, qui conuenirent in vnũ ad ordinandum de Ecclesia Dei: Illi sic electi conuenientes in vnũ (non obstante quod nullus esset verus Papa) possent concilium generale appellari. Et ita potest concilium generale, quando non esset verus Papa, absq; auctoritate Papæ congregari. *Discip.* Aliqualiter modum ponendi prædictum intelligo, vt tamen eum magis intelligam, & sic clarius perueniam ad veritatem, declara per quem modum secundum assertionem prædictam debeat concilium generale conuocari. *Magist.* Dicitur, quod rationabile esset de qualibet parrochia vel aliqua cõmunitate (quæ posset faciliter in vnum conuenire) mitti aliquem vel aliquos ad concilium Episcopale vel ad Parlamentum regis ac principis, aut alterius publicæ potestatis, quæ eligeret vel eligerent aliquos mittendos ad concilium generale: qui taliter electi à conciliis Episcopalibus vel Parlamentis secularium potestatum in vnum locum conuenientes possunt generale concilium appellari. *Disc.* Quid si aliqua parrochia vel etiam diœcesis nollet aliquos mittere ad concilium generale? *Magist.* Respondetur, quod propter contradictionem ipsorum non esset communis vtilitas omittenda: imo est assertio dicens, quod si multæ diœceses, vel regna contradicerent generali concilio congregando, potestas congregandi concilium generale esset de iure ad alia regna vel diœceses deuoluta: quia impedientes communẽ vtilitatem fidei Christianæ potestatem conueniendi ad generale concilium merito priuarentur. *Discip.* Istam opinionem intelligo, licet eam non reputem consonam veritati. Tamen qualiter respondetur secundum eam ad auctoritates, quibus asseritur manifeste, quod absq; auctoritate summi pontificis non debeat concilium generale congregari, aperias. *Magist.* Respondetur, quod regulariter concilium generale nequaquam congregari debet absq; auctoritate summi pontificis. Fallit tamen in casu, qui accidit, quando scilicet Papa efficeretur hæreticus; & electores summi pontificis negligerent Papam eligere; nec posset aliter quam per generale concilium Ecclesiæ prouideri. Propter quod, vt dicitur, auctoritates summorum pontificum asserentium quod concilium generale absq; auctoritate Papæ congregari non debet, nequaquam sunt negandæ: sed sunt sane intelligendæ, vt nullo modo interpretentur in præiudicium fidei Christianæ, quę summo pontifici, etiam catholico, est modis omnibus præferenda.

CAP. LXXXV.

In quo probatur, quod reges & principes & alii laici ad generale concilium debeant, si voluerint, conuenire.

Discip. Aduerto, quomodo probari potest primum, quod circa assertionem in præcedenti capitulo recitatam irrationabile videbatur. Ideo dic, an secundum hoc possit aliquo modo probari, [illegible] quod reges & principes & alii laici ad generale concilium debeant, si voluerint, conuenire. *Magist.* Antequam motiua dictæ assertionis adducam, ostendam tibi, quare secundum quosdam vna congregatio dicatur & non alia concilium generale, quo declarato motiua quæ profetam magis intelliges. Dicitur autem quod congregatio quæcunq; non ideo solum modo vocatur concilium generale, quia auctoritate summi pontificis conuocatur. Tunc enim nunc consistorium cum Papa esset concilium generale. Illa igitur congregatio esset concilium generale reputanda, in qua diuersæ personæ gerentes auctoritatem & vicem vniuersarum partium totius sanitatis ad tractandum de communi bono rite conueniunt, nisi aliqui noluerint vel non potuerint conuenire. Vnde si aliquæ prouinciæ nollent vel non possent personas habentes auctoritates & vicem earum transmittere, non minus esset concilium generale censendum. Isto viso videtur posse probari, quod reges & prin-

cipes ac nonnulli laici possunt si voluerint ad generale concilium conuenire: & eiusdem concilii tractatibus interesse. Quod probatur primo auctoritate Nicolai Papæ, quæ ponitur *di. 96. c. vbinam*, qui ait: *Vbinam legistis Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnibus communis est, quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos & omnes pertinet Christianos.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod conciliis, in quibus de fide tractatur, possunt laici interesse. Quod etiam auctoritatibus simul & exemplis ostenditur. Gelasius enim Papa, vt habetur dist. 15. c. *Sancta Romana Ecclesia post illas Noui & Veteris Testamenti scripturas, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet: synodum sanctam Nicenam 318. patrum, mediante maximo Constantino Augusto, in qua Arrius hæreticus condemnatus est: sanctam synodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit.* Et infra: *Sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Martiano Augusto, Anastasio Constantinopolitano Episcopo, in qua Nestoriana & Eutiçiana hæreses simul cum Dioscoro eiusq; complicibus damnatæ sunt.* Item, Isidorus 6. *li. Ethimo. c. 19* & habetur dist. prædicta c. 1. ait: *Tertia synodus Ephesina 70 Episcoporum sub minore Theodosio Augusto edita est.* Et infra: *Quarta synodus Chalcedonensis 63. sacerdotum sub Martiano principe est habita.* Item, vt habetur *dist. 96.* in alia actione Chalcedonensis synodi Martianus Imperator dixit: *nos ad confirmandam fidem, non ad potentiam ostendendam exemplo religiosissimi principis Constantini synodo interesse voluimus, vt veritate inuenta non vltra multitudo prauis attracta doctrinis discordet.* Item, vt habetur *12. quæst. 1. cap. futuram*, de Constantino sic legitur: *Idem vero præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam conspiceret totam se deferendam, ait: vos à nemine diiudicari potestis* &c. Item, Nicolaus Papa, vt habetur *dist. vigesim. prim. ca. nunc autem*, ait: *cum tempore quodam contra Sixtum Papam tentassent quidam malitiosorum obiicere, & in concilio, cui Valentinianus interesset, dictum fuisset, non licere aduersus pontificem dare sententiam, surrexit protinus idem Imperator, & in arbitrio præfati pontificis tribuit iudicare iudicium suum.* Ex quibus omnibus tam auctoritatibus quam exemplis ostensum videtur, quod Imperatores licite interfuerunt conciliis generalibus: & per consequens licite possunt laici (si voluerint) conciliis generalibus interesse. Quod etiam ratione videtur posse probari, quæ talis est. Quod omnes tangit, ab omnibus tractari & approbari debet, vt notatur in Gloss. *di. 96. c. vbi nam.* Et *extra de maior. & obedientia. c. inter quatuor*, notat Gloss. quod omnes, quos negotium tangit, vocandi sunt. Sed ea quæ tractantur in concilio generali omnes tangunt: quia in concilio generali tractari debet de fide & de aliis quæ ad omnes pertineant Christianos. Igitur laici quos tangunt generalia concilia licite si voluerint poterunt interesse. *Discip.* Per rationem istam quilibet laicus posset interesse concilio generali, si vellet: si illa quæ tractantur in generali concilio ab omnibus tractari debent. *Magist.* Ad istam instantiam respondetur, quod hæc regula, *quod omnes tangit ab omnibus tractari debet*, intelligenda est, si ab omnibus potest & non apparet ratio manifesta, quare aliquis debeat ab huiusmodi tractatu repelli. Nunc autem non possunt omnes neq; laici neq; clerici ad generale concilium conuenire. Et ideo non omnes debent interesse per seipsos. Debent tamen omnes, qui voluerint, nisi appareat ratio manifesta repellendi eos per procuratores & alios gerentes mediate vel immediate in speciali, vel cum aliis vices eorũ concilio interesse. Et ideo cum dicitur de regibus & principibus & aliis magnis personis laicis, nisi appareat ratio quare debeant repelli, poterint per seipsos si voluerint conciliis generalibus interesse. Vnde si reges voluerint poterunt per seipsos conciliis generalibus interesse, nec est necesse quod procuratores vel alios habentes potestatem eorum mittant ad concilium generale. Regnũ autem & aliæ communitates, quæ regibus non subsunt, quæ interesse per se non possunt, debent mittere, si volunt procuratores aut subditos vel alios quocunq; nomine censeantur, qui eorum habeant potestatem quantum ad ea quæ tractanda sunt in concilio generali. *Discip.* Ista opinio seipsam impugnat. Nam si ipsi non debent concilio interesse, de quibus apparet ratio manifesta, quare debent repelli: sequitur quod laici interesse non debent. Nam de illis est ratio euidens, quare sunt à concilio generali excludendi: quia videlicet causa Dei ad laicos nequaquam spectat. Vnde Felix Papa, vt legitur *dist. 10. c. certum est*, ait: *Certum est huiusmodi rebus vestris esse salubre, vt cum de causis Dei agitur iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod laici de causis Dei se intromittere non debent. Et per consequens à generali concilio tenentur excludi. Item, ea consuetudine hactenus obseruata hoc constat aperte. Nam ad generalia concilia soli clerici consueuerunt venire: & soli clerici sola concilia celebrauerunt, sicut & ipsi soli vocantur. *Magist.* Ad primam istarum respondetur, quod causæ fidei non solum ad clericos, sed etiam spectant ad laicos. Sicut etiam Deus non solum est Deus clericorum: sed etiam & laicorum. Veruntamen causæ Dei principalius spectant ad clericos, quam ad laicos, si clerici in causis Dei non errent pro eo quod clerici Diuinis sint specialiter deputati. Et sic intelligenda sunt verba Felicis Papæ. Si autem clerici in causis Dei & præcipue contra fidem errent catholicam: causa Dei etiam spectat ad laicos & non ad clericos contra fidem errantes. *Discip.* De hoc postea interrogabo per plura. Ideo dic quomodo ad secundam rationem respondere contingat. *Magist.* Dicitur quod circa celebrationem generalium conciliorum multa fuerunt seruanda temporibus retroactis, quæ non sunt nunc de necessitate seruanda, quamuis antea rationabiliter fuerint obseruata: & adhuc talia poterunt venire tempora, quod congruum essent quod seruentur. Et ideo conceditur, quod temporibus præteritis, quibus prælati & clerici sanctitate vitæ doctrinæ & zelo boni communis, & etiam circa temporalia magna industriæ

dustriæ

dustria & experientia daruerunt: congruum fuit vt ipsi soli generalia concilia celebrarent; & vt laici (nisi in casibus specialibus) subtraherentur à tractatoribus concilii generalis. Et tamen in potestate extitit laicorum generalibus conciliis interesse. Sed si vices suas tacite vel expresse clericis commiserunt, arctari minime debuerunt. Et ideo quantumcunq; placeret rectoribus & communitatibus laicorum generalibus conciliis interesse, clerici eos excludere de iure non possunt. *Discip.* Quomodo potest ostendi, quod laici vnquam commiserunt potestatem & vices suas clericis ad generale concilium conuocatis. *Magist.* Videtur quod ex hoc clare potest ostendi, quod in multis conciliis generalibus ordinata fuerint, quæ absq; consensu laicorum tacito vel expresso non poterant ordinari. Cum igitur non sit aliqualiter præsumendum, quod generalia concilia præsumpserint ordinare ea, quæ potestatem exercebant eorum: videtur dicendum, quod in generalibus conciliis congregati commissionem aliquam & potestatem à laicis habuerint. *Discip.* Pone aliqua exempla de ordinatis in conciliis generalibus, quæ absq; consensu expresso vel tacito laicorum minime statui debuerunt. *Magist.* Ponitur exemplum de pluribus libertatibus Ecclesiasticis, quibus clerici absq; consensu laicorum gaudere non debent: cum sit in manifestum præiudicium laicorum. Clerici autem absq; consensu laicorum nihil in præiudicium eorum possunt statuere: quia, teste Innocentio tertio, vt habetur *extra, de iudiciis. c. nouit*, sicut laici iurisdictionem clericorum perturbare; ita clerici iurisdictionem laicorum non debent minuere. Quare clerici in præiudicium laicorum absq; eorum consensu nihil possunt de rebus temporalibus & libertatibus eorum disponere. *Discip.* Quo iure clerici gaudeant libertatibus Ecclesiasticis, an scilicet iure Diuino vel humano, & an iure solummodo canonico, vel iure regum & principum secularium, *secundo tractatu istius operis* diligenter inquiram. Ideo materiam istam dimitte. Et dic breuiter, quare dicitur, quod mulieres non sunt simpliciter contra voluntatem eorum à generalibus conciliis excludendæ. *Magist.* Dicitur quod hoc est propter vnitatem fidei virorum & mulierum, quæ omnes tangit: & in qua non masculus nec fœmina, secundum Apostolum ad Collo. 3. *In nouo homine non est masculus & fœmina.* Et ideo vbi sapientia, bonitas, vel potentia mulierum esset tractatui fidei (de qua potissime est tractandum in concilio generali) necessaria, non est mulier à generali concilio excludenda.

CAP. LXXXVI.

In quo quæritur, quam potestatem habeat concilium generale supra Papam in hæresi deprehensum.

Discipulus. Istam assertionem de mulieribus (quæ secundum Apostolum docere non debent) tam irrationabilem æstimo, quod nolo eam amplius pertractari. Ideo ipsa dimissa: dic quam potestatem habeat concilium generale super Papam in hæresi deprehensum. *Magist.* Ad hoc responsum est prius, quod concilium generale debet Papam hæreticum de Apostolica Sede expellere (si aliter non poterit) per potentiam temporalem. Et illam pœnam sibi non potest remittere; licet secundum quosdam, si Papa hæreticus rediret ad catholicam vnitatem, concilium generale, si non esset Papa ipsum de facto nouiter in Papam eligere, & in Sedem Apostolicam collocare posset. Aliis dicentibus, quod ad concilium generale electio summi pontificis minime spectat, sed specialiter ad Romanos. Secundo potest concilium generale Papam hæreticum expulsum de Apostolica Sede ab omni Ecclesiastico ordine degradare; sed istam pœnam potest absolute sibi retinere. Sicut & potest ipsum curiæ tradere seculari vel perpetuo carceri mancipare, & omnia bona eius propria confiscare. Quibus tamen pœnis non de necessitate tenetur hæreticum Papam percellere: quia istæ sunt pœnæ non à iure Diuino, sed à iure positiuo taxatæ. Istud autem continet veritatem, si Papa interfuerit generali concilio, sed si sede vacante fuerit celebratum concilium generale videtur, quod concilium generale prædictas pœnas Papæ hæretico non potest remittere. Quia in huiusmodi pœnis (hæreticis infligendis) concilium generale minime Papam comprehendens, est inferius & minoris iurisdictionis quam sit Papa. Et ideo cum huiusmodi pœnæ à Papa vel à conciliis generalibus præsente Papa sint taxatæ, per generale concilium sede vacante remitti non possunt. *Discip.* Secundum ista vnum concilium generale maiorem potestatem haberet, quam aliud. Et per consequens aliud non esset generale. *Magist.* Respondetur quod non est inconueniens, vnum concilium habere maiorem potestatem quam aliud: & tamen vtrumq; esse generale. Quemadmodum vsq; ad finem seculi Ecclesia vniuersalis vno tempore habet maiorem potestatem & maiorem auctoritatem quam in alio. Nam Ecclesia vniuersalis maiorem potestatem habet & auctoritatem Apostolica Sede vacante, quam quando non vacat.

CAP. LXXXVII.

Quod Papa nouiter electus canonice potest alium Papam hæreticum punire. Et quas pœnas potest ei remittere & quas non.

Discip. Dic de summo pontifice, si fuit nouiter electus, quam pœnam potest Papæ hæretico infligere? *Magist.* Tenent nonnulli pro certissimo, quod Papa electus canonice quamuis in Sede Apostolica intronisatus non fuerit, potest Papæ hæretico omnes pœnas prædictas & alias impone-

re, quas tamen omnes præter primam, ſcilicet eapulſionem de Sede Apoſtolica, valet ſibi remittere de plenitudine poteſtatis. Quomodo etiam Papam hæreticum, ſi ad fidei vnitatem redierit abſq; degradatione, licet non abſq; pœnitentia & abnegatione prauitaris abſq; incarnatione & bonorum ſuorum confiſcatione, imo etiam abſq; abiuratione prauitatis hæreticæ poteſt recipete. *Diſcip.* De ſummo pontifice ſi eſſet electus canonice dubium non videtur, quin poſſet Papam hæreticum debita pœna punire: ſed non videtur, quod ante iuſtitiam factam de Papa hæretico vel ante mortam eius poſſet alius Papa rite ſubſtitui. *Magiſt.* Nonnulli habent quod non eſt dubitatio apud intelligentes, quin poſſet eligi verus Papa pro hæretico Sedem Apoſtolicam occupanti: quia ſede vacante notorie poteſt eligi verus Papa. Sed quam cito Papa ſit notorie hæreticus, Sedes Apoſtolica notorie vacat. Igitur quantumcunq; hæreticus Papa de facto occuparet Sedem Apoſtolicam, eſt Papa catholicus eligendus.

Cap. LXXXVIII.

In quo oſtenditur, quam poteſtatem habet collegium Cardinalium ſupra Papam.

D*Iſcipulus.* Hęc materia locum habet in *tractatu De geſtis circa fidem altercantium orthodoxam.* Ideo ad collegium cardinalium te conuerte: & quam poteſtatem habeat ſuper Papam hæreticum manifeſtum expone. *Magiſt.* De hoc ſunt aſſertiones contrariæ. Vna eſt, quod collegium cardinalium ſuper Papam hæreticum nullã poteſtatem habet ſpecialem, niſi ſicut cæteri Epiſcopi, Preſbyteri & Diaconi. Cuius ratio aſſignatur talis. Collegiũ cardinalium nullã poteſtatem aut iuriſdictionẽ habet ex ordinatione Diuina vel ea iure Diuino: cum ea iure Diuino ſit nullatenus inſtitutum: imo nec in toto iure Diuino de ipſo ſit mentio. Omnẽ igitur poteſtatem aut iuriſdictionem habet collegiũ cardinalium à ſummo pontifice. Sed non legitur quod ſummus pontifex aliquam poteſtatem vel iuriſdictionem ſpecialem dederit collegio cardinalium ſuper Papam hæreticum. Igitur nullam iuriſdictionem habet ſuper Papam hæreticum. Item, conſiliarii alicuius prælati vel principis ex hoc, quod conſiliarii ſunt, non habent iuriſdictionem ſpecialem ſuper prælatum vel principẽ delinquentẽ. Sed cardinales ſunt tantũmodo cõſiliarii Papæ: & in hoc ſolũmodo pcellunt alios clericos & prælatos ſaltẽ Romanos. Igitur collegiũ cardinalium non habet ſpecialiter corrigere vel punire Papã, ſi hæreticã incurrerit prauitatẽ. *Diſc.* Iſta ratio accipit manifeſte falſum, ſcil. ꝙ cardinales ſolũmodo præcellunt alios clericos in hoc, ꝙ ſunt conſiliarii Papæ: q̃a conſtat, ꝙ in hoc pręcellunt, quod habent ius eligendi ſummũ pontificẽ. Multa etiã alia priuilegia habent vltra clericos alios & prælatos. *Mag.* Reſpondetur, quod p accidens eſt, ꝙ collegiũ cardinalium habet ius eligendi ſummũ pontificẽ. Vnde & aliquando ius illud nequaq̃ habuit: & adhuc poſſet illo iure priuari. Poſſet enim ius eligendi ſummũ pontificẽ concedi Imperatori vel aliis Epiſcopis aut clericis q̃ quam cardinalibus. Et ita eſt p accidens, quod collegiũ cardinaliũ habet ius eligendi ſummũ pontificem. Et ſic eſt p accidens, quod cardinales multa priuilegia habent, q̃bus alii p̃lati & clerici minime gaudent. Quare per hoc, quod cardinales habent ius eligendi ſummũ pontificẽ & alia priuilegia multa concludi nõ poteſt, quod habent iuriſdictionẽ ſpecialẽ ſuper Papam hæreticũ. Et ideo cum non habeatur in iure, quod cardinales ſuper Papã hæreticum ſpecialem obtineant iuriſdictionẽ, non eſt eis talis iuriſdictio tribuenda. *Diſc.* Prima ratio fortis mihi videtur: nec ſcio reſpondere ad ipſam. Quid autẽ ſentis de ipſa, poſt hoc opus inquiram. Nunc autem dic. q̃d haberet facere collegium cardinaliũ ſecundum iſtam aſſertionem, ſi Papa efficeretur hæreticus. *Mag.* Secundũ iſtã aſſertionem, ſi Papa efficeretur hæreticus, vltra illa quæ alii clerici & p̃lati eorundẽ ordinũ & graduum deberent facere circa Papam hæreticũ cardinales nihil haberent facere, niſi ea quæ eis cõpetunt, quando Sedes Apoſtolica vacat p mortem naturalẽ ſummi pontificis. Et ideo ſicut moriente Papa cardinales habent eligere ſummũ pontificem, ita ſi conſtiterit collegio cardinaliũ Papam eſſe hæreticũ manifeſtum, ad electionẽ veri ſummi pontificis deberent ꝓcedere. *Diſc.* Iſta opinio apparentiã videtur habere. Et prima ratio eſt tam fortis, ꝙ ad ipſam neſcio reſpõdere. De qua q̃d ſentias, poſt completionẽ huius operis indagabo. Nunc autem enarra aſſertionẽ contrariam. *Mag.* Alia aſſertio eſt, ꝙ ſi Papa efficeretur hæreticus, collegiũ cardinalium deberet ſpecialiter ipſum debita pœna punire. Cuius ratio aſſignatur talis. Ad quẽ ſpectat inſtitutio alicuius, ad eundẽ pertinet deſtitutio eiuſdẽ, ſi ille nõ habeat ſuperiorem. Primas enim habet inſtituere Epiſcopũ, quẽ tamen nõ poteſt deſtituere: quia tã primas quam conſtitutus ab eo habent ſuperiorẽ, q reſeruat ſibi deſtitutionẽ taliter inſtituti. Sed ſi primas non haberet ſuperiorẽ, qui inſtituit Epiſcopũ, poſſet ex cauſa deſtituere. Inſtitutio autẽ ſummi pontificis ſpectat ad collegiũ cardinalium, ꝙ non habet ſuperiorem, qui ſibi reſeruet deſtitutionẽ ſummi pontificis, ſi efficeretur hæreticus. Igitur ad collegium cardinalium ſpecialiter ſpectat deſtitutio, ſi hæreticam incurrat prauitatem. Et per conſequens punitio Papæ hæretici ad collegium cardinalium ſpectat. Item, non minoris iuriſdictionis eſt capitulum cardinalium, quam capitulum alicuius Eccleſiæ cathedralis. Sed capitulum (ſede vacante) poteſt punire hæreticos, qui in eadem diœceſi ſunt reperti, *extra, de hæreticis. c. ad abolendam*: vbi habetur, quod clerici ſede vacante poſſunt hæreticos iudicare. Ergo multo magis collegium cardinalium ſede vacante poteſt Papam hæreticum iudicare. *Diſcip.* Per iſtam rationem probaretur (ſede vacante) per hoc quod Epiſcopus hæreticam incurreret prauitatem, poſſet capitulum ſuum Epiſcopum iudicare. *Magiſt.* Reſpondetur, quod Epiſcopi habent priuilegium ſpeciale, quod ſcilicet non poſſunt iudicari, niſi per Epiſcopos vel Papam: cum inquiſitores hæreticæ prauitatis non habeant poteſtatem inquirendi de

dide

di de episcopis. Et ideo capitulum non habet potestatem iudicandi episcopum suum hæreticum, sed in collegio cardinalium sunt plures episcopi. Et ideo poterit Papam hæreticum iudicare. *Discip.* Nunquid capitulum (si episcopus efficeretur hæreticus) obediet ei, ex quo eum iudicare non potest? *Magist.* Respondetur, quod capitulum, si constet ei episcopum in labem hæreticam incidisse, ei obedire non debet: nec tamen iudicabit ipsum, sed insinuabit & accusabit eum superiori, qui habet potestatem iudicandi ipsum.

CAP. LXXXIX.

In quo quæritur; qualiter Romani possunt Papam hæreticum punire. Et quod similiter est dicendum de eis, sicut de collegio cardinalium, vt in præcedenti capitulo.

D*iscipulus.* Nunquid Romani, si Papa fiat hæreticus, possunt eum pœnis prædictis punire? *Magist.* De hoc possunt esse diuersi modi dicendi. Vnus, quod si Papa efficitur hæreticus, Romani possunt & debent Papam hæreticum expellere de apostolica sede, eumq; vitare tenentur, & alium Papam sibi possunt eligere, illi scil. Romani, quibus ius competit eligendi. Sed alias pœnas, scil. degradationem, incarcerationem, & bonorum suorum confiscationem sibi non possunt infligere. Alius modus dicendi potest esse, quod Romani omnibus prædictis modis & pœnis possunt Papam hæreticum coercere. Isti modi dicendi fulciuntur similibus rationibus, quibus assertiones contrariæ de collegio cardinalium recitatæ in *priori cap.*

CAP. XC.

Vbi inquiritur, vtrum episcopus Diœcesanus posset Papam hæreticum punire. Quod sic, tribus rationibus probatur. Et ibidem ponitur opin. contraria, & probatur vnica ratione, ad quam etiam respondetur.

D*iscipulus.* Istam materiam duxi ad alia tempora reseruandam. Ideo tracta de Diœcesano, in cuius Diœcesi hæreticus Papa moraretur, scil. si Papa hæreticus de facto teneret curiam in Parisiis, vel in Florentia, vel alia ciuitate episcopum habente: an episcopus ciuitatis posset de iure Papam hæreticum coercere pœnis præfatis. *Magist.* Sunt nonnulli dicentes, quod Diœcesanus episcopus, in cuius Diœcesi Papa hæreticus notorie moraretur, de iure valeret, & deberet inuocato auxilio brachii secularis, si tantam posset habere potentiam, Papam hæreticum captiuare, ipsumque denunciare ab omnibus catholicis deuitandum. Probatur hoc primo sic: Hæreticus, qui nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra hæreticos episcopos, quantum ad prædicta, est subiectus Diœcesani iudicio. quia alii episcopi in his subiecti sunt iudicio Diœcesani. Sed Papa hæreticus nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra alios episcopos, sicut ostensum est supra *c. 71.* Igitur Papa hæreticus quantũ ad prædicta subditur iudicio Diœcesani. Item quantũ ad prædicta est Papa subiectus iudicio illius, qui tenetur terram ad sui iurisdictionem spectantem de omni prauitate hæretica expurgare: quia sine prædictis terra de hæretica prauitate purgari non potest. Ad episcopum autem spectat totam suam diœcesim de omni hæretica prauitate expurgare, *extr. de hæreticis cap. excommunicamus.* in fine, vbi sic legitur: *si quis autem episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit & ab episcopali officio deponatur: & in locum ipsius alter substituatur, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem.* Igitur Papa hæreticus quantum ad prædicta iudicio episcopi est subiectus. Tertio probatur idem sic: Ratione delicti fit aliquis de foro alterius, *extr. de raptoribus c. 1. & 13. q. 6. c. 1. & extr. de foro competenti, postulasti & 6. q. 3 c. placuit.* Igitur si Papa hæreticus in Diœcesi alicuius episcopi male docẽdo vel Parrochianos episcopi ad prauitatem inducendo delinquit, fit de foro eiusdem episcopi & eidem est subiectus. Episcopus autem potest sibi subiectos hæreticos captiuare. Igitur de iure potest episcopus captiuare Papam hæreticum in sua diœcesi commorantem. *Discip.* Licet sit regula generalis, quod ratione delicti fit quis de foro alterius: tamen, sicut dicit Gloss. *extr. de raptoribus cap.* 1. ab hac generalitate excipitur quilibet superior, qui vbicunque crimen committat non potest iudicari nisi a Papa si agatur ad depositionem. Cum ergo nullus sit superior Papa, nullus inferior poterit iudicare ipsum quantumcunque in diœcesi delinquat alterius. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod licet de intellectu Glossæ (quantum prima facie sonat) inter Iuristas fuerint opiniones diuersæ, secundum quod innuit Gloss. *9 q. 3. cap.* 1. Vnde & Gloss. vbi prius, scil. *extr. de raptoribus c.* 1. dicit, opinionem huiusmodi fuisse, quod si archiepiscopus committit crimen aliquod in parochia alterius archiepiscopi, vel episcopi suffraganei alterius archiepiscopi iudicari potest ab alio archiepiscopo vel episcopo archiepiscopi. Ad hoc enim *96. dist. cap. duo*, vbi Ambrosius ratione criminis commissi in sua parrochia excommunicauit Imperatorem: quod alias non auderet. Tamen de illo, qui non est maior, imo minor omni episcopo, videtur tenendum, quod ratione delicti fit de foro episcopi illius, in cuius diœcesi probatur delinquere. Cum igitur Papa hæreticus non sit maior, sed minor omni episcopo, quia omnis hæreticus minor est omni catholico *24. quæst. 1. cap.* Si autem, sequitur quod Papa hæreticus ratione delicti fit de foro diœcesani, in cuius diœcesi commoratur. Glossa igitur, quæ dicit, quod *à generalitate istius regulæ excipitur quilibet superior &c.* intelligẽda est de superiori, qui non

obstante delicto permanet superior. De illo autem, qui fuit superior, & per consequens delictum ipso facto fit inferior, & omni superioritate spirituali priuatur ipso iure: non debet intelligi, vt videtur. Quare cum Papa hæreticus ipso facto factus est inferior omni catholico, in Papa hæretico non habet dictum Glossæ locum. Et ideo episcopus, in cuius diœcesi Papa hæreticus moraretur, posset ipsum detinere, non tamen solenniter degradare, sicut nec eum deponere posset. Quod ex hoc probatur, quod depositiones episcoporum solummodo pontifici reseruantur: *extra de transactionibus 23 q. 7. c. quāuis & c. dudum & c. discutere.* Et propter hoc etiam episcopus non posset Papam hæreticum seculari curiæ tradere: quia nullus episcopus, antequam fuerit ab omni ordine ecclesiastico degradatus, curiæ seculari est tradendus. *Discip.* Narra assertionem contrariam. *Magist.* Assertio contraria tenet, quod nullus potest Papam hæreticum detinere, nec aliquam in eum dictare sententiam. Quæ tali ratione probatur. Ille non est iudex alterius, nec aliquam potestatem habet super ipsum, cuius sententia lata contra ipsum (sine examinatione, vtrum sit iusta vel iniusta) est penitus reprobanda, & nullo modo seruanda. Sed sententia cuiuslibet episcopi lata contra ipsum, qui habetur pro Papa, siue sit hæreticus siue catholicus, absq; examinatione vtrum sit iusta est penitus reprobanda. Igitur nullus episcopus est iudex Papæ hæretici. Maior videtur esse manifesta: quia de sententia illius, qui se asserit iudicem alicuius alterius, & allegat causam possibilem, ex qua esset iudex eius, est inquisitio facienda, an causa, quam allegat, sit vera. Et per consequens est inquisitio facienda, an sententia eius sit iusta vel iniusta. Minor vero exemplo probatur. Nam Dioscorus sententiam excommunicationis in Papam Leonem dictauit: & videtur probabile, quod contra eum allegauit hæreticam prauitatem: & tamen absq; omni examinatione vel inquisitione, an sententia Dioscori esset iusta vel iniusta, fuit eadem sententia reprobanda, teste Nicolao Papa, qui, vt habetur *dist. 21. c. in tantum*, referens verba concilii Chalcedonensis, ait: *quoniam secundum excessibus priorem iniquitatem valde transcendis, præsumpsis enim excommunicationem dictare etiam aduersus archiepiscopum magna Roma Leonem* &c. Nunquam ibi legis inquisitionem fuisse factam, vtrum iuste vel iniuste Dioscorus ipsam excommunicationem dictasset: non plane, sed absq; controuersia hoc in eo vlti sunt, quia cum esset inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere iniuriis. Ex quibus verbis datur intelligi, quod si aliquis episcopus ex quacunq; causa Papam præsumpserit captiuare, vel excōmunicare, vel lacessere qualicunq; iniuria, non est inquirendum, an Papa sit catholicus vel hæreticus: quia de sententia talis episcopi vel alia iniuria seu molestia illata Papæ, nulla est inquisitio certe penitus facienda. Ergo siue Papa sit hæreticus, siue catholicus, nullus episcopus debet ei molestiam inferre qualemcunq;. Et per consequens eum detinere non debet. *Discip.* Ista ratio non videtur concludere. Et tamen dic, quomodo respondetur ad ipsam *Magist.* Respondetur, quod notorium fuit Dioscorum esse hæreticum. Et ideo nullam penitus habuit iurisdictionem super Papam, etiam si fuisset hæreticus. Quare de sententia eius non fuit inquisitio facienda, an esset iniusta, hoc est an esset ex causa iusta, quamuis notorium fuerit quod non fuit iusta ex origine. Secus autem esset de episcopo catholico: quia si esset episcopus catholicus, vel episcopus de quo non esset manifestum, quod esset hæreticus: si Papam captiuaret vel denunciaret tanquam hæreticum excommunicatum & excommunicationis sententiam incurrisse, esset inquisitio facienda, an iuste vel indebite processisset. Et si inueniretur, quod Papa esset manifeste hæreticus, factum episcopi esset à catholicis approbandum. *Discip.* Nunquid Papa hæreticus posset appellare ab episcopo taliter ipsum detinente. *Magist.* Respondetur quod de iure non posset, nisi allegaret causam probabilem, quæ si esset probata, deberet sufficiens reputari.

CAP. XCI.

In quo inquiritur vtrum principes seculares & laici habeant potestatem coercendi Papam hæreticum & puniendi. Prima opinio est quod non: quæ probatur octo rationibus. Ad quas respondetur capitulo 100.

Discipulus. Hæc de potestate Diœcesani super Papam hæreticum manifestum ad præsens sufficiant. Et ideo ad principes seculares & laicos me conuerto: de quibus festina differere, an potestatem habeant Papam coercendi. *Magist.* De hoc opiniones reperiuntur contrariæ. Vna est, quod coertio papæ hæretici ad principes seculares & laicos minime spectat. Quod multis modis ostenditur. Primo sic: Coertio Papæ hæretici non spectat ad illos, de quorum foro non est Papa hæreticus. Sed Papa hæreticus non est de foro secularium potestatum. Ergo coertio eius ad principes seculares & laicos minime spectat. Maior videtur nota. Minor probatur. Clerici non sunt de foro iudicis secularis a. q. 1. fere per totum. Et Cœlestinus Papa, vt habetur *extr. de iudiciis c. cum non ab homine*, ait: *Si clericus in quocunque ordine constitutus in furto vel homicidio vel periurio seu aliquo crimine fuerit deprehensus legitime & conuictus, ab ecclesiastico iudice deponendus est.* Et per consequens clericus pro nullo crimine apud secularem iudicem est iudicandus. Papa autem hæreticus est clericus. Ergo non est de foro iudicis secularis. Secundo: Papa hæreticus non est de foro illius iudicis, ad quem non spectat de causa prauitatis hæreticæ cognoscere. Sed ad iudicem secularem non spectat cognoscere de causa hæreticæ prauitatis: sicut ad ipsum non pertinet causa fidei. Ergo Papa hæreticus non est

de

de foro iudicis secularis. Maior est nota. Minor auctoritatibus sanctorum patrum probatur aperte. Ait enim Felix Papa, vt allegatum est supra, prout legitur distinct. 10. certum est. ait: Certum est hoc nostris rebus esse salutare, vt cum de causis Dei agitur, iuxta ipsius constitutum, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre. Et Nicolaus Papa, vt legitur distinct. 96. cap. denique, ait: hi quibus tantum humanis rebus & non diuinis praeesse permissum est, quo modo de his per quos diuina ministrantur, iudicare praesumant penitus ignoramus. Item distinct. 96. cap. satis euidenter, sic legitur: Deputatum est Candidianus magnificentissimus Comes strenuorum domesticorum transire vsque ad sanctissimam synodum nostram, & in nullo quidem qua facienda sunt de piis dogmatibus quaestiones seu potius exposit ones communicare. Illicitum namque est eum qui non sit in ordine sanctissimorum episcoporum ecclesiasticis intermisceri tractatibus. Item Nicolaus Papa, vt habetur distinct. 10. imperium, ait: Imperium in finium suis publicis rei quotidianis administrationibus debet esse contentum, non vsurpare qua sacerdotibus Domini solummodo conueniant.

Item Iohannes Papa, vt legitur distinctione 96. cap. si Imperator ait: Si Imperator catholicus est, quod salua pace ipsius dicimus, filius est non praesul ecclesiae. Quod ad religionem competit, discere ei conuenit non docere. Habet priuilegia potestatis suae, quae administrandis legibus publicis diuinitus est consecutus, vt eius beneficiis non ingratus circa dispositionem caelestis ordinis nihil vsurpet. Ad sacerdotes enim Deus voluit, quae ecclesia disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates. Et infra: non a legibus publicis non a potestatibus seculi, sed a pontificibus & sacerdotibus omnipotens Deus religionis Christianae clericos & sacerdotes voluit ordinari, & discuti, & recipi de errore remeantes. Item beatus Cyprianus, vt legitur dist. 10. cap. quoniam, scribens Iuliano sic ait: quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit propria volens medicinali humilitate corda sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, vt etiam Christiani Imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus incursibus distaret, & Deo militans minime se negociis secularibus implicaret: ac vicissim non ille rebus diuinis praeesse videretur, qui esset secularibus negotiis implicitus. Ex quibus aliisque pluribus videtur aperte probari, quod principes seculares & laici de causis Dei rebus diuinis piis dogmatibus & religione Christiana se intromittere minime debent. Ex quibus verbis patenter infertur, quod causa fidei & haereticae prauitatis ad ipsos non spectat. Quare Papa haereticus nec alius haereticus est de foro iudicis secularis. Tertio sic: crimen ecclesiasticum non pertinet ad iudicem secularem. Sed prauitas haeretica est crimen ecclesiasticum. Et per consequens nec Papa haereticus est de foro iudicis secularis. Minor huius rationis est tam nota, quod probatione non indiget. Maior auctoritate & ratione probatur. Auctoritate quidem patet, quia 11. quaest. 1. cap. si quis cum clerico, sic legitur: Si autem crimen ecclesiasticum est secundum canones ab episcopo sua causa examinatio & poena procedat, nullam communionem aliis iudicibus in huiusmodi causis habentibus. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod crimen ecclesiasticum ad iudicem secularem non spectat. Quod etiam ratione probatur. Quia causa quaecunque solummodo ad iudicem peritum & exercitatum in ea pertinere dignoscitur. Vnde secundum Alexandrum tertium, vt habetur extr. de cons. san. cap. 1. non sunt causae matrimonii tractandae per quoslibet, sed per iudices discretos. Vbi Gulli. notat, quod duo exiguntur ad cognoscendum & videndum de causa matrimoniali, scilicet scientia canonum & quod habeat iurisdictionem. Et infra dicitur, quod causa non est deleganda nisi perito & exercitato. vt habetur 2. quaest. 2. cap. vltim. de poenitentia distinct. 6. cap. 1. Ex quibus verbis colligitur, quod causa non debet committi nisi perito. Vnde & Gloss. distinct. 20. cap. 1. notat, quod nullus potest esse iudex maxime ecclesiasticus, nisi sit peritus. Sed iudex secularis in causa criminis ecclesiastici minime est peritus, cum noticiam scripturarum (per quam conuincitur crimen ecclesiasticum) constet eum non habere. Igitur crimen ecclesiasticum ad iudicem secularem minime spectat. Et per consequens crimen haeresis (quod per solam diuinam scripturam cognoscitur) cuius non habet noticiam secularis iudex, ad ipsum non spectat. Quarto sic: Maiores causae sunt ad maius iudicium deferendae: quod tam ex scripturis diuinis, quam ex sacris canonibus colligitur euidenter.

Nam, vt legitur Exod. 18. Ietro cognatus Moysi dedit eidem consilium dicens: esto tu populo in his quae ad Deum pertinent vt referas quae dicuntur ad eum. Et post: prouideas de omni plebe viros potentes ac timentes Deum in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam & constitue ex eis tribunos. Et post: quicquid autem maius fuerit referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent. Cuius consilio Moyses acquieuit, dum sic legitur ibidem: quibus auditis fecit Moyses omnia quae ille suggesserat & electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos, centuriones, quinquagenarios & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore. Quicquid autem grauius erat, referebant ad eum faciliora tantummodo iudicantes & Deuter. 1. dixit Moyses iudicibus constitutis ab ipso, ita paruum audietis sicut magnum: nec accipientes cuiusquam personam: quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis aliquid fuerit visum, referte ad me, & ego audiam. Et cap. 17. sic scribitur: si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit DOMINVS DEVS tuus: veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad

iudicem

iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eo, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem. Ex quibus aliisque auctoritatibus scripturæ diuinæ patenter colligitur, quod maiores causæ sunt ad superiores iudices deferendæ. Quod etiam sacri canones protestantur. Anacletus enim Papa, vt legitur *2.q.6.c. omnis oppressus*, ait: *Si autem difficiles causæ aut maiora negotia orta fuerint, ad maiorem sedem referantur.* Item Pelagius Papa, vt habetur *dist. 17.c. multis*, ait: *Si vero in qualibet prouincia orta fuerint quæstiones, & ipsius intra prouinciam episcopos discrepare cœperit ratio; atque intra ipsos dissidentes non conueniant, ad maiorem sedem referantur.* Et infra: *maiores vero & difficiliores quæstiones (vt sancta synodus statuit, & vt beata consuetudo exigit) ad sedem Apostolicam semper referantur.* Ex quibus aliisque quampluribus patet aperte, quod maiores causæ sunt ad maius iudicium deferendæ. Sed causa hæresis est inter maximas computanda. Ergo causa hæresis est ad maius iudicium deferenda. Iudicium autem ecclesiasticum est maius iudicio seculari, teste Gregorio Nazianzeno, qui, vt habetur *extr. dist. c. suscipitis*, scribens Imperatoribus Constantinupolitanis ait: *Libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiecit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod iudicium ecclesiasticum est maius iudicio seculari. Ergo causa hæresis non ad iudicem secularem, sed ad iudicem ecclesiasticum debet deferri. Quinto sic: Potestas iudiciaria seu secularis & potestas iudiciaria sacerdotalis sunt potestates distinctæ, secundum quod testatur beatus Cyprianus, vt habetur *dist. 10. c. quoniam*, prout allegatum extitit. Ad potestates autem iudiciarias distinctas spectant causæ distinctæ. Ad iudiciariam autem potestatem sacerdotalem pertinet causa hæresis. Ergo causa hæresis non pertinet ad potestatem iudiciariam secularem. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis. Sexto sic: non aliam potestatem iudiciariam habent seculares iudices Christiani, quam habent seculares iudices pagani. Nam Imperatores Christiani successerunt paganis, & reges Christiani successerunt regibus paganis. Successores autem eodem iure & potestate gaudent, qua prædecessores. Ergo iudices seculares Christiani non habent aliam iudiciariam potestatem, quam pagani habuerunt. Cum igitur causa hæresis ad iudices paganos minime pertineat: Igitur nec causa hæresis spectat ad seculares Christianos. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis. Septimo sic: In illa causa, quæ spectat ad Imperatores, reges & iudices, Imperialibus & secularibus legibus est vtendum. Quia vnaquæque causa terminanda est per leges huiusmodi fori, ad quod dicitur pertinere. Sed in causa hæresis non est Imperialibus seu secularibus vtendum legibus, teste Nicolao Papa, qui, vt habetur *dist. 10. c. 1.* ait: *Lege Imperatorum non in omnibus ecclesiasticis controuersiis vtendum est.* Et infra: *Imperiali iudicio non possunt iura ecclesiastica dissolui.* Ergo causa hæresis ad iudicem secularem minime spectat. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis. Octauo sic: Ad eundem spectat causa hæresis, ad quem pertinet causa fidei; quemadmodum eadem scientia est contrariorum. Sed causa fidei ad iudicem secularem minime spectat, cum videatur ad solum summum pontificem pertinere *24.q.1. quotiens*. *Et extr. de baptismo & eius effectu c. maiores.* Ergo ad iudicem secularem causa hæresis minime spectat. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis.

C A P. XCII.

Opinionem contrariam ponit, cuius duos modos dicendi recitat. Et primum prosequitur, scil. Quod coertio Papæ hæretici & punitio principaliter spectat ad laicos, in hoc capitulo. Secundum vero capitulo sequenti.

D*iscipulus.* Dixisti, quod de potestate principum secularium & aliorum laicorum super Papam sunt opiniones contrariæ. Recitasti autem vnam: ideo recita aliam contrariam. *Magist.* Circa opinionem contrariam sunt modi ponendi contrarii: quibusdam dicentibus, quod coertio principaliter spectat ad laicos, qui communitatum causas gerunt, cuiusmodi sunt principes seculares & publicæ potestates. Aliis dicentibus, quod coertio Papæ hæretici & aliorum hæreticorum principaliter spectat ad summum pontificem & prælatos: secundario autem spectat ad seculares principes & laicos. Et hoc in duobus casibus. Vno quidem, si principes seculares & laici super hoc à prælatis ecclesiæ fuerint requisiti. Et etiam in alio casu, si videlicet fuerint hæretica prauitate maculati, vel hæreticorum fautores aut in corrigendo Papam hæreticum damnabiliter negligentes. *Discip.* Secundus modus videtur apparens. Primum autem hæreticalem æstimo: & tamen motiua illius modi dicendi audire desidero. *Magist.* Motiua huius modi dicendi virtualiter continentur supra in rationibus in *principio huius sexti, c. 3. 4. & 5.* contentis, quibus ostenditur, quod Imperator est iudex ordinarius Papæ. Et quod Papa ex ordinatione Christi nullam iurisdictionem coactiuam habet. Ad hoc etiam posset adduci ratio fundamentalis quorundam, quæ tacta est supra *lib. quinto cap. 15.* per quam probatur, quod ecclesia Romana nō habet ex institutione Christi super alias ecclesias principatum. *Discip.* Ea quo illa ratio fundamentalis quorundam est plana, applica eam ad quæstionem hic propositam. *Magist.* Ratio illa ad conclusionem propositam taliter applicatur. In tota scriptura non inuenitur aliquid ordinatum de potestate coercendi delinquentes, nisi Matt. 18. cum Christus dicit: *si peccauerit in te frater tuus vade & corripe ipsum inter te & ipsum solum. Si te audierit,*

dierit, lucratus es fratrem tuum: si autem non audierit, accipe adhuc vnum tecum vel duos: quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem non audierit ecclesiam [illegible] sicut ethnicus & publicanus. In quibus verbis Christus potestatem coercendi [illegible] ecclesiæ. In ecclesia autem in scriptura diuina vbique comprehe[illegible] laici, nec vnquam in scriptura laici à nomine ecclesiæ excluduntur. Si ergo potestas [illegible] ista est ecclesiæ: nec est commissa clericis in speciali: ergo communitas [illegible] principaliter potestatem coercendi hæreticos, sicut & alios delinquentes. [illegible] tunt communitati principaliter & primo, non deriuantur nisi in eum, [illegible] communitatis. Talis autem est princeps secularis. Ergo principi seculari [illegible] principaliter potestas coercendi hæreticos. Et ad ipsum pertinet princip[illegible] hæreticos: & ita ad ipsum pertinet principaliter Papā hæreticū coercere. *Dis.* [illegible] rationabilis, & militat contra seipsam: quia si potestas coercendi hæreticos & alios delinquentes [illegible] est primo à Christo communitati ecclesiæ, & cōmunitas potest transferre potestatē suam in quem vo luerit: ergo cōmunitas ecclesiæ ita poterit transferre illā potestatem in clericum vel clericos, sicut in laicum vel laicos. Cum ergo non legatur, quod cōmunitas fidelium talem potest[illegible] hæreticos transtulit in laicos, non est dicendum, quod talem potestatē habeant [illegible] fidelium, tum quia per Christi verba prædicta non est commissa ecclesiæ potest[illegible] quentes, sed tantūmodo videtur iniungi, quod delinquentes, qui incorrigibiles [illegible] te utur. Quod patet per illud, quod vltimo dicitur *Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut [illegible] cus & publicanus.* Per quæ verba intelligitur, quod delinquentes incorrigibiles, sicut ethnici & publicani sunt habendi. Cōmunitas autem fidelium per verba præfata non recipit potestatem coercendi ethnicos & publicanos à Christo. Igitur per eadem verba non recipit potestatem coercendi delinquentes credentes. Sed videtur per illa imponi fidelibus, quod sicut ethnici & publicani sunt ab eis vitandi, quantum ad hoc, quod non sunt eis secreta fidei cōmunicanda, iuxta illud Matt. 7 *Nolite sanctum dare canibus:* ita etiā credulis incorrigibilibus secreta fidei cōmunicari non debent. *Magist.* Istis [illegible] obstantibus nonnulli putant, quod ratio prædicta concludat si perficiatur. Nam sicut percipi[illegible] ondum eos sic perfici debet: contra rationem & veritatem rei publicæ est, quod diuersæ [illegible] næ habentes potestates omnino distinctas, quæ nec integrant vnam potestatem, nec vna d[illegible] habeant iurisdictionem coactiuam super eandem cōmunitatem etiam pro diuersis [illegible] us. Quia posset concurrere, quod se mutuo impedirent, & quod pax & concordia com[illegible] per tales distinctas potestates solueretur. Posset enim accidere, quod eadem persona esset [illegible] criminibus ita diuersis, quorum vnum pertineret ad vnam potestatem, & aliud ad aliam. [illegible] si itaque potestas vellet exercere iustitiā circa delinquentem eandem personam, opor[illegible] na potestas caperet vel defenderet delinquentem contra aliam potestatem: & ita pax & [illegible] communitate dissiparetur. Si enim idem sit fur & hæreticus, & ratione hæresis pertinet ad [illegible] ecclesiasticum, & ratione furti ad iudicem secularem: si neuter iudex voluerit alteri defer[illegible] ult trahere reum ad ius suum: vnus propter hæresim, alius propter furtum: inter [illegible] seditio. Cum ergo cōmunitas seditionū occasiones & scissionum & schismatum tollere te[illegible] non licet eidem cōmunitati concedere taliter clericis potestatē coercendi hæreticos & in [illegible] arem transferre potestatem malefactores alios castigandi. Sed constat quod princi[illegible] bent iurisdictionem coactiuam super quamplurimos criminosos. Ergo clerici pro [illegible] ne habent iurisdictionem coactiuam super eosdem. Et ita si subditi alicuius regis vel [illegible] t hæretici, ab eodem rege vel principe puniri debent, pro hæresi sicut pro criminibus [illegible]. *Disc.* Per plures leges habetur, quod hæretici non per reges & principes, sed per clericos iu[illegible] de[illegible]ent. *Magist.* Dicunt quidam, quod tales leges sunt iniquæ iuri naturali & recto dictami[illegible] rat[illegible] nis obuiantes manifeste: & ideo pro legibus non sunt habendæ.

Cap. XCIII.

[illegible] quo ponitur secundus modus, siue secunda opinio & verior, quod coertio Papa hæretici & punitio spectat principaliter ad clericos & ordinarie. Secundario vero & in casu ad laicos. Et ponuntur tria probanda. Secundum probatur capitulo 94 & sequentibus duobus, tertium vero capitulo 97.

Discip. Quia de isto modo ponendi, quem puto omnino erroneum, in aliis [illegible] opinionem [illegible] abeo loquendi, & ideo isto modo dimisso nitere declarare secun[illegible] qui minus veritati repugnare videtur. *Magist.* Dicunt quidam, quod si Papa man[illegible] incideret in hæreticam prauitatem, puta si publice prædicaret & doceret contra [illegible] om apud catholicos diuulgatam (vtpote determinaret aut prædicaret vel tene[illegible] corpus Christi in sacramento altaris minime contineri, aut resurrectionem [illegible], vel animas reproborum non affligi aut cruciari, vel non esse in [illegible], aut aliquid

aliquid huiusmodi, cuius contrarium tenetur explicite credere, vel quia apud catholicos publice tanquam catholicum diuulgaret vel diffinitiue terminaret quemcunque errorem quantumcunq; paruum diuinæ scripturæ ac doctrinæ vniuersalis ecclesiæ obuiantem: si clerici crederent vel fauerent eidem, ac circa correctionem aut cohibitionem ipsius essent damnabiliter negligentes, principes seculares, in quorum dominio moratur, & etiam populus, qui sciret ipsum hæreticum, coercere debent, si possent, inuocato auxilio (si oportet) vicinarum regionum. Si autem princeps, in cuius dominio Papa moraretur, crederet vel faueret eidem aut ipsum damnabiliter negligeret coercere, alii principes & laici, qui scirent Papam esse hæreticum, inquantum eis potentia & vires suppeterent, ad coercendum ipsum essent astricti. Vnde circa istum modum tria probare & declarare nituntur. Primo enim nituntur ostendere, quod causa fidei aliquo modo spectat ad laicos. Secundo satagunt explanare, quomodo causa fidei spectat ad laicos. Tertio moliuntur ostendere, quod coertio Papæ hæretici in aliquo casu spectat ad laicos, etiam à prælatis ecclesiæ minime requisitos. Primum probatur primo sic: Ad illum quodammodo spectat quæstio fidei vel causa, qui potest concilio generali, in quo tractatur de fide, interesse. Imperatores autem (& per rationem consimilem reges & laici) aliquo modo possunt generali concilio (in quo tractatur de fide) interesse, sicut ostensum est prius *c. 85.* Ergo ad imperatores, reges & laicos aliquo modo causa fidei noscitur pertinere. Secundo ad illum aliquo modo pertinet quæstio causæ fidei, qui fidem defendere tenetur. Quia nullus rem ad ipsum impertinentem omnino tenetur defendere, teste Sapiente, qui Eccles. 2. ait: *De ea re, quæ te non molestat, ne certaueris*: qualis est omnis res, quæ ad te omnino non pertinet. Sed laici fidem suam defendere tenentur: alioquin proditores veritatis & hæretici sunt censendi *1. q. 3. c. nolite*, vbi Iohannes Chrysostomus ait: *sicut sacerdos debitor est vt veritatem, quam audiuit à Deo, legitime prædicet: sic laicus debitor est vt veritatem, quam audiuit a sacerdotibus prolatam quidem scriptura defendat. Quod si non fecerit, prodidit veritatē.* Ergo quæstio fidei quandoq; spectat ad laicos. Tertio sic: ad ipsum spectat aliquo modo quæstio fidei, qui pro veritate fidei defendenda leges potest statuere. Sed Imperator & laici possunt statuere leges ꝓ veritate fidei defendēda. Ergo ad populum & laicos aliquo modo quæstio fidei noscitur pertinere. Maior videtur euidens, s. ꝙ nemo de re, quæ ad eū omnino nō pertinet, valet legem statuere. Maior auctoritatibus & exemplis & rationibus videtur posse probari. August. enim, vt habetur *11. q. 3. cap. Imperatores*, ait *Imperatores si in errore essent (quod absit) & pro errore suo contra veritatem legem darent, per quā iusti probarentur & coronarentur, non tamen faciendum est, quod illi iubent.* Et infra: *quando autem Imperatores veritatem tenent, & pro ea contra errorem iubent, quod quisquis contempserit ipse sibi iudicium acquirit.* Item Idem ad Vincen. ait, vt habetur *23. q. 4. cap. non inuenitur*, ait: *Quis enim vestrum non laudat leges Imperatorum datas ab eis aduersus sacrificia paganorum, quæ per conuenientiam pro fide datæ videntur?* Item Idem ad Bonifacium, vt habetur *dist. 9. r.* ... de Imperatoribus, ait: *quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sæuientes & corriguntur intelligentes.* Et alibi: *quicunq; vero legibus Imperatorum, quæ pro veritate feruntur obtemperare non vult, grande acquirit supplicium.* Et, vt habetur *23. q. 4. c. si ecclesia*, ait: *quod autem dicunt* (... licet hæretici, qui contra suas impietates leges iustas institui nolunt) *non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc temporis, & omnia suis temporibus conuenire. Quis enim in Christum crediderat tunc Imperator? quis enim pro pietate contra impietatem leges ferendo seruiret? tunc enim adhuc propheticum complebatur: quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum. Et nondum illud agebatur, quod paulo post in eodem Psalmo dicebatur: & nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: quomodo ergo reges Domino seruiant in timore, nisi ea quæ contra Deū iussa sunt religiosa seueritate prohibendo atq. plectendo. Aliter n. seruit, quia est rex. & aliter quia est homo. Quia est homo seruit Deo fideliter viuendo: Quia est rex, seruit leges iusta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo.* Ex quibus patet aperte, ꝙ Imperatores & publicæ potestates licite ꝓ fide possunt leges statuere. Quod etiā exēplis ostenditur. Nā tā reges infideles quā fideles leges pro fide laudabiliter ediderunt. Nā Nabuchodonosor legē edidit ꝓ fidei veritate, qui vt legitur Danielis 3. ait: *A me ergo positum est hoc decretum, vt omnis populus, tribus & lingua quæcunque locutus fuerit blasphemiam contra Deum Sydrach, Mysach & Abednago, dispereat & domus eius vastetur. Neque enim est alius qui possit ita saluare.* Rex etiam magnus Artaxerxes, vt legitur Hester vltim. legem edidit dicens: *Hoc autem est edictum, quod emittimus in cunctis vrbibus, vt liceat Iudæis vti legibus suis.* Reges etiam fideles leges pro fidei veritate condiderunt. Quod testatur August. aperte in Epistola ad Vincentium, vt habetur *23. quæst. 6 cap. vides*, ait. *Ciuitas mea, quæ cum tota esset in partes Donati, ad vnitatem catholicam legum imperialium timore conuersa est.* Igitur Imperatores leges pro fide catholica ediderunt. Quod etiam ratione videtur posse probari. Nam ille potest leges pro fide constituere, qui non solum contemplatione hominum, sed contemplatione Dei potest iura statuere. Sed Imperator & populus contemplatione Dei possunt leges statuere, *dist. 1. cap. ius ciuile*, vbi sic dicitur: *Ius ciuile est quod quicunque populus vel quæcunque ciuitas sibi proprium humana diuinaque causa constituit*, id est, *contemplatione Dei & hominum*, secundum Gloss. ibidem. Ergo laici in fauorem fidei leges condere valent. *Discip.* Ista sententia, quod laici possunt aliquas leges pro fide statuere (quæ aliquam habeant firmitatem nisi à summo pontifice vel prælatis ecclesiæ fuerint confirmatæ) sacris canonibus obuiare videtur. Quia Innocent. tertius, vt habetur *extr. de constitutionibus cap. ecclesia*, ait *nos attendentes quod laicis & religiosis super ecclesiis & personis ecclesiasticis nulla est*

attributa

[illegible] *ltas, apud quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: a quibus si quid [illegible] statutum fuerit, quod ecclesiarum respiciat commodum & fauorem, nullius firmitatis esse constat, [illegible] ab ec[illegible] fuerit approbatum.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod super his, quæ ad ecclesiam spectant statutum laicorum nullam obtinet firmitatem, nisi ab ecclesia fuerit approbatum, quæstio autem fidei ad ecclesiam spectat, ergo statutum laicorum in fauorem etiam Dei editum nullius est momenti, nisi ab ecclesia fuerit confirmatum. Item in synodo Simachi Papæ, vt habetur *16. quæstion. vltim. cap. non placuit*, sic legitur: *non placuit laicum statuendi in ecclesia habere aliquam potestatem, cui obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* Ex quibus verbis potest intelligi, quod laic[illegible] nihil potest statuere de his, quæ ad ecclesiam spectant, quæstio autem fidei ad ecclesiam spectat, ergo laicus in fauorem fidei nihil potest statuere. Item in synodo Eugenii Papæ, vt legitur *extra de iudiciis, cap. decreuimus*, sic habetur: *Decreuimus vt clerici tractare ecclesiastica negocia non præsumant, & vt episcopi, abbates, & archiepiscopi & alii ecclesiarum prælati de negociis ecclesiasticis, maxime de illis quæ spiritualia esse noscuntur, laicorum iudicio non disponant.* Ex quibus colligitur, quod nec etiam laicorum iudicio sunt spiritualia disponenda, ergo cum inter negocia spiritualia sit quæstio fidei potissime computanda, videtur quod laici de his, quæ ad fidem spectant, se intromittere minime debent, & per consequens pro fide nihil statuere possunt. Item minus est disponere de ecclesiasticis dignitatibus, & rebus ecclesiarum, quam de fide, qui autem non potest minus, neque maius potest. Quod autem laici de dignitatibus ecclesiasticis & rebus ecclesiarum nihil disponere valeant, sacris canonibus affirmatur. Nam *16. quæstion. vltim. ca. las.* [illegible], sic legitur: *Laicis quamuis religiosis nulla de dignitatibus ecclesiasticis aliquid disponendi legitur attributa facultas.* Item Innocentius Tertius, vt habetur *extra, de arbitru. cap. decern.* ait: *Adhuc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum: quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur*, ergo multo magis non decet, vt laicus de fide & dignitatibus ecclesiasticis & rebus ecclesiarum aliquid legem statuendo decernat. Item *sexta distinction.* de statuto Basilii in fauorem ecclesiæ edito sic legitur: *Scripturam, quæ in sacerdotali concilio recitata est, euidentissimis documentis constat [illegible] inualidam, primum quidem, quia contra patrum regulas à laicis quamuis religiosis, quibus nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur vnquam attributa facultas, facta videatur.* Item Innocentius Tertius, vt legitur *extra de rebus ecclesiæ non alienandis*, ait: *Nulla fuit laicis attributa potestas de rebus ecclesiasticis disponendi, apud quos subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur euidenter, quod non solum de fide, sed etiam de dignitat[illegible] & rebus ecclesiæ laici leges condendi nullam habent penitus potestatem. Et quamuis hæc conclusio mihi videtur certa secundum canonicas sanctiones, tamen quomodo ad allegationes præscriptas respondere contingat, non differas recitare. *Magister.* Allegationes tuæ præd[illegible] puerules & friuolæ reputantur, quia videtur eis, quod sacrorum canonum non ha[illegible]ctum. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod rem aliquam ad alium pertinere [illegible] potest contingere, res enim aliqua ad aliquem pertinet tanquam in potestate illius al[illegible] existens, vt scilicet de ea sicut sibi placuerit, dum modo non contra Deum vel rationem [illegible] aut leges iustas seu consuetudines rationales valeat ordinare, & isto modo dignitates e[illegible]sticæ, & res ecclesiarum pertinent ad prælatos ecclesiæ. Alio modo pertinet res aliqua ad alium tanquam ab eo defendenda, & sic res ecclesiarum pertinent ad laicos: quia laici debent defendere res ecclesiarum, sic fides pertinet ad laicos: quia eam diligenter & potenter defendere astringuntur. Ex his respondetur ad omnes allegationes tuas, quod laici possunt statuere [illegible] subditos artius obligando, ne personas ecclesiasticas, vel res earum offendant, vel molest[illegible] iniuste: quos in contrarium facientes pœnis possunt debitis coercere: quamuis huiusmodi [illegible] personas ab eorum exceptas potestate nequeant castigare, sic principes & reges, ac publicæ potestates & communitates leges possunt statuere pro fide salubrius defendenda possuntque punire suos subditos fidem nequiter impugnantes, quamuis punire non valeant eos, qui a sua iurisdictione sunt exempti. *Discipulus.* Nitere allegare pro assertione prædi[illegible] *Magister.* Quia reges & principes & publicæ potestates ciuitates aliæque communitates, [illegible]statem [illegible]bent condere leges de temporalibus statuere leges queant pro veritate fidei [illegible] & de[illegible]n lenda & nullatenus impugnanda vel reiicienda; eisdemque legibus suos subditos obligare, sic videtur posse probari. Omnis persona & vniuersitas iurisdictionem habens [illegible] d[illegible]his, ad quæ per se & subditos faciendo obligatur, legem potest statuere, & ad ea [illegible] subditos sub pœna rationabili obligare, sed omnis persona fidelis & etiam vniuersitas [illegible]onem habens coactiuam per se & subditos tenetur fidem catholicam defendere, igitur [illegible]endenda potest legem statuere & subditos ad fidem defendendam sub pœna rationa[illegible] Secundo probatur idem sic: Quilibet habens iurisdictionem coactiuam ad ea per [illegible]otest subditos suos obligare, quæ pacem & tranquillitatem procurant & conseruant: [illegible] contraria pacem & tranquillitatem omnimodam dissipant & conturbant, sed fidem [illegible]pugnare & abiicere, pacem & tranquillitatem ciuium dissipat & conturbat: quia [illegible] diuersarum sectarum minime pacifice insimul viuunt, ergo omnis personæ & commu[illegible]ns iurisdictionem coactiuam potest per leges subditos obligare, ne fidem catholicam [illegible]nare aut abiicere quoquo modo præsumant. Tertio sic: non minorem potestatem habet [illegible]l princeps super subditos suos in his, quæ sunt contra fidem & bonos mores, quam ha-

 beat

beat maritus super vxorem, vel pater super prolem suam, sed maritus coniugem suam errantem contra fidem & bonos mores potest & debet corrigere: & pater prolem suam errantem contra fidem & bonos mores habet corrigere, ergo rex & princeps subditos suos errantes contra fidem & bonos mores potest corrigere, sed rex aut etiam princeps de his, propter quæ subditos potest corrigere, valet legem statuere, ergo rex & princeps pro fide tenenda à subditis suis legem possunt eis imponere.

Discipulus. Prædicta assertio non ita mihi videtur irrationabilis, sicut antea videbatur: & ideo cupio ipsius intellectum pleniorem habere: quia per hoc manifestius animaduertam, an sit consona vel dissona veritati, magis autem explicabis eam, si indicaueris, quomodo ad singulas allegationes contra eam adductas responderi contingat, ideo per omnes discurre. *Magister.* Ad auctoritatem Innocentii Tertii respondetur, quod ecclesiæ & personæ ecclesiasticæ a iurisdictione laicorum sunt exemptæ, & ideo super ecclesiis ordinandis vel conferendis, vel aliqua commutatione circa ecclesias facienda, seu etiam super personis ecclesiasticis puniendis, vel quomodolibet gubernandis, aut ad aliquid faciendum vel non faciendum artandis: laici nihil in earum commodum respicientes & fauorem possunt statuere, quod firmitatem obtineat, nisi ab ecclesia fuerit approbatum: quin tamen aliqua possint statuere in ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum commodum & fauorem sub certis pœnis suos subditos prohibendo, ne ecclesiis & personis ecclesiasticis molestiam inferant vel grauamen, Innocentius minime negat, nonne potest rex absque inquisitione cuiuscunque prælati ecclesiæ statuere, quod quicunque clericum occidit, pœna capitali plectatur? Nunquid potest statuere absque inquisitione ecclesiæ, quod qui res ecclesiasticas furatus fuerit; pœna mortis vel alia puniatur? Si ergo laici possunt statuere leges pro rebus temporalibus ecclesiæ & personis ecclesiasticis à suis subditis nullatenus molestandis: multo fortius pro fide catholica, quam magis defendere & tueri tenentur, quam res ecclesiarum & personas ecclesiasticas quascunque, possunt leges statuere, ne quis subditus eorum fidem negare vel impugnare audeat quoquomodo.

Quod etiam tali ratione probatur, magis spectat ad principem constitutum à Deo (qualis est princeps vtens legitima potestate) vlcisci iniuriam Dei quam ciuium suorum, vt habetur *vigesim. tert. quæstion. tert. cap. si ea*, sed rex & princeps possunt & debent legem statuere, ne vnus subditorum peccet in alterum, ergo multo magis potest condere leges, ne quisquam subditorum suorum fidem impugnet, exemplo Nabuchodonosor regis, qui legem dedit, ne quisquis Deum verum præsumeret blasphemare. Ad auctoritatem sumptam ex synodo Simachi Papæ respondetur etiam per idem, quod laici non habent potestatem aliquid in ecclesia statuendi, quod immutationem circa ecclesias inducat; habent tamen statuere, ne quis eis subditus fidem catholicam impugnet, neget aut blasphemet, vel fidem quoquomodo subuertat. Ad auctoritatem ex synodo Eugenii Papæ similiter respondetur, quod laici ecclesiastica negocia de rebus ac personis ecclesiasticis vel regendis, vel aliter immutandis se intromittere vel tractare non debent, nec clerici talia negocia laicorum iudicio, hoc est eorum auctoritate disponere debent, possunt tamen laici ordinare, vt clerici in ecclesiasticis disponendis negociis minime infestentur: possuntque eis aliquas libertates conferre exemplo principum antiquorum, qui, vt testatur Innocentius Tertius, *extr. de rebus ecclesiasticis non alienandis, cum laicis*, ecclesiasticam libertatem multis priuilegiis muniuerunt, sic etiam possunt laici in fauorem fidei Christianæ plura ordinare, ad quæ seruanda suos subditos possunt legibus coartare. Si enim laici extra deuotionem, quam habent ad fidem catholicam, possunt in fauorem clericorum nonnulla statuere, & eis libertates plures tribuere: multo fortius possunt in fauorem fidei quamplurima statuere, & ad ea restringere sibi subditos. Ad auctoritatem, quæ ponitur *16. quæstion. vltim. cap. laicus*, respondetur: quod laici non possunt aliquid statuere circa dignitates immutandas: possunt tamen statuere plura pro dignitatibus ecclesiasticis defendendis, ad quæ subditos (& non alios à potestate eorum exemptos) possunt constringere, nisi in casu. Cum vero dicitur · qui non potest minus, nec maius potest, dicitur quod ista fallit, quia sæpe aliqua maiora spectant ad iurisdictionem vel potestatem aliquorum, ad quorum iurisdictionem vel potestatem quædam minora non pertinent. In proposito tamen non fallit: quia sicut possunt laici quædam statuere pro defensione ecclesiasticarum dignitatum, ita possunt nonnulla statuere pro defensione fidei orthodoxæ. Ad auctoritatem Innoc. III. *ext. de arbitris*, respondetur, quod arbiter recipit potestatem ordinandi aliquid esse faciendum, & ideo in rebus spiritualibus laicus arbiter esse non potest: tamen cuilibet, cum hoc constat, quod laicus valeat ordinare, ne subditi sui res spirituales inuadant vel impugnent. Ad auctoritatem *6. dist.* de statuto Basilii respondetur *16. quæstion. vltim. cap. laicus*, vbi dicitur, quod ideo statutum extitit reprobatum, quia plura agenda circa electionem summi Pontificis & res ecclesiasticas ordinauit, si autem solum statuisset, quod nullus sibi subditus de rebus ecclesiæ se intromittere, vel electionem summi Pontificis impedire præsumeret, statutum suum non fuisset vllatenus reprobatum. Ad vltimam auctoritatem Innocentii Tertii consimiliter dicitur, quod laici de rebus ecclesiæ distribuendis vel exponendis non possunt penitus ordinare, non tamen negat, quin potestatem habeant statuendi, ne res ecclesiæ à suis subditis inuadantur.

CAP. XCIV.

In quo tractatur secundum probandum, scilicet quomodo quæstio siue causa fidei spectet ad laicos, & nota ibidem, quot modis quæstio fidei ventilari potest.

Discip. Satis disseruisti, an quæstio fidei spectat ad laicos an non: nunc dic (secundum quod promisisti) per quem modum videli. fidei quæstio vẽtilari potest seu spectat ad laicos. Per hoc aũt de prædictis magis aduertam, an aliquid contineant veritatis. *Mag.* Dicitur quod quæstionem ventilari multis modis potest accipere. Aut enim ventilatur quæstio de aliquo pertinẽte ad fidem, quod apud omnes catholicos tanquam catholicum extitit hactenus diuulgatum, puta si aliqui incipiant vertere in quæstionẽ, an Christus sit verus Deus & verus homo; vel an Christus fuerit natus de virgine, vel beata vita sit futura: vel aliud consimile, de quo notum sit apud omnes catholicos literatos & illiteratos, quod ad fidem pertinet orthodoxam. Aut ventilatur de aliquo, quod est ab aliqua ecclesia explicite approbatum, licet talis approbatio non sit apud omnes catholicos diuulgata. Puta si aliqui incipiant vertere in quæstionem, an Salomon fuerit filius Bersabeæ, vel vir eius, audiui enim à quodam fide digno, quod asseruit se fuisse præsentem, quando quidam Magister in Theologia Parisius tenuit in scholis, quod Bersabeæ erat vxor Salomonis, dicens, quod illud quod dicitur in genealogia Saluatoris: *David autem rex genuit Salomonem,* &c. debet sic punctuari: *David autem rex genuit Salomonem,* vt ibi sit finis versus, & alius versus sic incipiat; *ex ea quæ fuit Vriæ, Salomon genuit Roboam,* quamuis igitur hæc veritas; Salomon fuit filius Bersabeæ, sit ab ecclesia explicite approbata, quemadmodum scriptura diuina est explicite approbata: tamen potest ab insipientibus nonnunquam verti in quæstionem, sicut posset verti in quæstionem veritas Scripturæ diuinæ, quæ non est apud catholicos omnes tanquam catholica diuulgata, sicut etiam potest verti, an in Christo fuerunt duæ voluntates, quamuis in Christo non esse duas voluntates sit explicite pro hæresi condemnata. Aut ventilatur quæstio de aliquo, quod non est implicite approbatum, nec est hæresis explicite condemnata, sicut quæstio fidei inter Theologos sæpissime ventilatur, sicut ante determinationem ecclesiæ de processione Spiritus sancti à Filio inter Græcos & Latinos quæstio vertebatur. Loquendo de quæstione fidei primo modo dicta dicitur, quod talis quæstio multipliciter spectat ad laicos, vno modo, vt laici eandem assertionem apud catholicos diuulgatam pro loco & tempore fateantur: quia secundum Apostolum ad Roman. decim. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* & veritas ipsa Lucæ vndecimo ait: *Qui erubuerit meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua & Patris & sanctorum angelorum.* Ex quibus verbis colligitur, quod quilibet fidelis astringitur veritatem fidei sibi notam solenniter confiteri, quare laici in quæstione tali fidei veritatem sibi notam confiteri tenentur. *Discipulus.* Dic in quibus casibus laici tenentur veritatem fidei, de tali quæstione simplici confiteri. *Magister.* Respondetur, quod in duobus casibus laici, sicut & omnes Christiani, ad talem quæstionem de necessitate salutis sunt astricti. Primus est, quando per omissionem huiusmodi confessionis subtraheretur honor fidei, quando videlicet per omissionem huiusmodi confessionis auerterentur alii à fide, vel couerterentur ad hæreticam prauitatem. Secundo sunt laici ad confessionem talem astricti, quando per omissionem confessionis huiusmodi fideles aliquod detrimentum incurrerent, aut subtraheretur à fidelibus aliquod subsidium impendendum, vtpote si defendentes aliquam veritatem catholicam in tali quæstione mota per confessionem principis sui prouocarentur ad defendendum, iuuandum, & fauendum confitentibus catholicis veritatem & impugnantibus hæreticam prauitatem, per omissionem autem talis confessionis, seu per taciturnitatem subditi principis prouocarentur ad impugnandum defendentes catholicam veritatem, & ad subtrahendum eis fauorem, auxilium & consilium oportunum, in hoc casu de necessitate salutis deberet princeps catholicam veritatem circa talem quæstionem publice confiteri: & consimiliter de aliis laicis est dicendum. *Discipulus.* Vellem scire an aliquis Doctor modernus præter Doctores autenticos concordat cum ista sententia. *Magister.* Ista sententia videtur esse Thomæ *secunda secundæ quæstion. tertio, articulo secundo,* [illegible] *confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis: sed aliquo loco & tempore, quando scilicet per omissionem huiusmodi confessionis subtraheretur honor Dei & vtilitas proximis impendenda: puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur, vel quod non habet fidem, vel quod fides non est vera, vel alii per taciturnitatem auerterentur à fide, in huiusmodi casibus confessio fidei est de necessitate salutis:* & post dicit, quod *quando honor Dei & vtilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, vt per fidem suam ipse diuinæ veritati coniungatur: sed debet fidem exterius confiteri:* & post [illegible] *dicendum est, quod in casu necessitatis vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium, siue confirmationem, vel ad reprimendum infidelium insultationem:* & post: *si aliqua vtilitas fidei præpararetur, aut necessitas adsit (contempta turbatione infidelium) debet homo publice fidem confiteri. Vnde Matth. decimoquinto dicitur, quod cum discipuli dixissent Domino quod Pharisæi audito eius verbo scandalizati sunt, Dominus respondit: sinite eos, scilicet turbari, cæci sunt & duces cæcorum.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod principes & alii laici siue in-

terrogentur siue non interrogentur (si per omissionem confessionis veritatis eis notæ circa quæstionem motam de fide, alii à fide vel à defensione necessaria fidei auertantur, vel fideles aliqua dispendia patiantur) de necessitate salutis veritatem notam publice confiteri tenentur, & nun solum viri ad confessionem publicam veritatis eis notæ, sed etiam mulieres in supradictis obligantur casibus. *Discipulus.* Quid si prælati ecclesiæ mandarent laicis, quod à tali confessione cessarent? *Magister.* Respondere deberent verbum Petri dicentis Actorum quinto, *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* *Discipulus.* Nonne laici debent sequi doctrinam prælatorum ecclesiæ, cum dicat Cælestinus Papa, distinct. 62. cap docendus: *Docendus est populus non sequendus?* *Magister.* Respondetur, quod docendus est populus in his quæ ignorat, ab eis autem quæ didicit à fideli ecclesia, non est auertendus. *Discipulus.* Et quibus credet populus, nisi prælatis ecclesiæ? *Magister.* Respondetur, quod populus magis credet scripturæ diuinæ, quam omnibus clericis: quia scriptura diuina est omnibus mortalibus præferenda. Item magis credet populus toti communitati fidelium præcedẽtium, quam multitudini existentium in vita præsenti, & ideo si multitudo clericorũ recedat ab illis, quæ priores nunc regnantes cum Christo concorditer tenuerunt, non essent vllatenus audiendi, sed essent pœnis debitis coercendi. *Disc.* Dixisti vnum modum, per quem quæstio fidei mota de aliquo apud omnes orthodoxos, tanquam catholica diuulgata spectat ad laicos, ideo nunc dic alium modum secundũ opinionem prius recitatam. *Mag.* Dicitur quod quæstio talis sic secundo spectat ad laicos, ideo consequenter dicitur quod laici omnes constringantur, tenentes, prædicantes, docentes, seu etiá dubitantes assertionem, quæ est contraria veritati, esse veram; & omnes negantes vel dubitantes catholicam veritatem taliter diuulgatam esse de substantia fidei, tanquam excommunicatos & hæreticos vitare & pro non prælatis habere: & eis nullatenus obedire tenentur. Verbi gratia: si aliqui prædicarent, docerent, vel assererent quoquomodo, vel etiam dubitarent Christum non fuisse natum de virgine, vel non fuisse passum, aut non resurrexisse à mortuis, laici autem omnes tales (etiam si aliquis eorum Papali fuisset præditus dignitate) tanquam hæreticos & excommunicatos vitare, & eis nullatenus obedire tenentur. Quod enim tales sunt reputandi hæretici, ex his quæ dicta sunt *libro 4. cap. 2.* colligitur euidenter. Quod autem sint excommunicati, ex *cap. 61. huius sexti* apparet. Ex quibus sequitur luculenter, quod laici scientes Papam vel alios clericos prædicare, docere, vel qualitercunque tenere aliquam assertionem, quæ catholicæ veritati apud omnes orthodoxos vulgatæ contradicit, non debent aliqualiter obedire. *Discipulus.* Dic, quid si principes & alii laici nesciunt per scientiam certam Papam tenere vel docere contra talem veritatem catholicam: sciunt tamen Papam esse de tali doctrina pestifera publice diffamatum, nunquid ipsum vitare tenentur? *Magister.* Respondetur, quod non propter verba paucorum, sed propter publicam famam laicorum, ad quos talis fama peruenerit, Papam talia prædicantem vitare tenentur, quia ad hoc, quod aliquis excommunicatus vitetur, sufficit publica fama, *extra, de sententia excommunicat. cum desideres, libro quinto*, vbi Clemens Tertius dicit in hæc verba: *Tuæ quæstioni hunc finem duximus imponendam, quod si publica fama est aliquem verberasse clericum, nec episcopus nec alius communicare sibi debet, nisi ad arbitrium episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur*, ergo a simili, si fama publica est, Papam vel alium prædicare, docere, vel tenere contra veritatem apud omnes catholicos diuulgatam, nec laici nec clerici sibi communicare debent, nisi se purgauerit, vel absolutionis beneficium rite & debite consequatur. *Discipulus.* Mirum videtur, quod propter famam Papa debeat euitari, præsertim cum fama probationem non faciat: & per consequens nec certitudinem faciat, antequam igitur aliquis sit certus, Papam ab homine vel à iure esse depositum, eum vitare non debet. Præterea in dubiis via tutior est tenenda, tutius enim est obedire, quam non obedire, quando dubitatur an aliquis sit verus Papa, licet ergo propter famam de Papa, quod prædicet contra talem veritatem catholicam, possit quis dubitare, an sit verus Papa, tamen propter tale dubium non debet ab obedientia eius recedere. *Mag.* Dicitur ad primum, quod quamuis per solam famam, quantumcunq; publicam nemo de crimine cõuincatur, tamen sunt propter famã nonnunquam quædam agenda, & aliqua omittenda. Nam fama impedit matrimonium contrahẽdum, *ext. de consangui. & affinita. super eo*, & propter famam est diffamato purgatio indicenda, *2. qu. 3. si mala fama*, sic etiam propter famam est obedientia deneganda. Cum autem dicitur, quod in dubiis via tutior est tenenda, respondetur, quod ex hoc aperte cõcluditur, quod Papa hæreticus propter solam famam publicam est vitandus, & ei est nullatenus obediendum. Nam si in dubiis via tutior est tenenda, illa autem via, qua est minus periculum, est tutior reputanda, igitur via, quæ maiori caret periculo, est tenenda, obedire autem hæretico Papæ & communicare eidem maius habet periculum, quam eum vitare, & ei minime obedire: quia ex obedientia & communione cum Papa hæretico immineret periculum fidei orthodoxæ, tale autem periculum est maius omni periculo, ꝙ potest personæ (Papæ etiam catholici) imminere, igitur periculum fidei orthodoxæ est summe vitandum, igitur cum propter famam publicam dubitatur, an Papa inciderit in prauitatem hæreticam, vitandus est, ne ex communione eius periculum immineat fidei orthodoxæ. *Discip.* Nunquid propter omnem famam publicam laici tenentur Papam hæreticum deuitare? *Magister.* Videtur nonnullis probabile, quod quia Papa tanquam signum est positus ad sagittam: & multos habet offendere, ideo est cautela diligens adhibenda, ne criminetur inique; ita tamen vt caueatur ne delinquere valeat insolenter, igitur apparet, quod propter famam ab incerto auctore vel certis auctoribus maleuolis & maledicis ortam, non est Papa hæreticus à nescientibus eum esse hæreticum, euitandus,

d[illegible] propter famam ortam ex certis auctoribus bonæ fam[illegible] quí sunt in sa-[illegible] eruditi) valentibus Papam de prauitate hæret ca accusare; seipsos ad pœnam talionis [illegible] probatione defecerint, obligare, est Papa hæreticus deuitandus, etiam antequam in iudicio de [illegible] conuincatur. *Discipulus.* Dic secundum priorem assertionem, an quæstio fidei de qua est sermo, alio modo spectat ad laicos. *Magist.* Dicitur quod quæstio fidei, de qua sermo habitus est prius, sic spectat ad laicos, quod & principes seculares & alij laici debent defendere catholicos prauitatem hæreticam impugnantes, in tantum quod scientes Papam hæreticum, vel ad quos peruenit fama publica (modo præfato) quod Papa est hæreticus, tenentur de necessitate salutis in fauorem fidei Christianæ omnes accusantes Papam hæreticum, & pro ipsa causa hæresis appellantes, ac ipsum de hæresi impugnantes, si possunt, ab omni molestia eis per Papam hæreticum, vel eius complices inferenda & illata defendere. *Discipulus.* Illa quæ tractauimus supra in isto *sexto a capitulo decimo vsque ad capitulum vigesimum quintum*, ad istum modum poterunt applicari, vt videtur, ideo dic alium modum, quomodo quæstio fidei spectat ad laicos. *Magister.* Dicitur, quod quæstio fidei talis, de qua sermo habitus est prius, sic spectat ad laicos, quod tractantibus de tali quæstione (maxime si clericos suspectos habuerint) possunt si voluerint interesse, quia, sicut tactum est prius, quod omnes tangit, ab omnibus debet tractari, talis autem quæstio fidei tangit omnes laicos, ergo laici (maxime curam aliorum gerentes) possunt tractatoribus, de tali quæstione fidei interesse. *Discipulus.* Quamuis de hoc videatur esse dictum, supra, cum de concilio generali ageretur, vbi allegationes adduxisti, quod laici, si voluerint, possunt generali concilio, in quo tractatur de fide catholica, interesse tamen adhuc ad assertionem prædictam allegare conare. *Magister.* Quod laici tractantibus de huiusmodi quæstione fidei valeant interesse, nititur posse probari tali ratione. Illi possunt tractantibus de quæstione fidei interesse, qui loqui de his, quæ spectant ad quæstionem fidei sunt minime prohibendi, quia tales si non sunt prohibendi, sunt audiendi, si loqui voluerint, sed laici non sunt prohibendi loqui quæstiones fidei, teste Gloss. quæ super illud ad Thessalonicens. vltim. *spiritum nolite extinguere*, ait: *Si cui Spiritus sanctus ad horam quid reuelauit, nolite prohibere loqui: quia Deus qui os asinæ aperuit, sæpe reuelat minori quod melius est.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible] in quæstione fidei loqui prohiberi non debet, cui Deus quandoque meliora reuelat, sed Deus reuelat quandoque laicis meliora. Vnde & Dauid regi quamuis non esset sacerdos, Spiritus sanctus [illegible] plurima reuelauit, laicis etiam alijs tam in Veteri, quam in Nouo Testamento plura ad fidem [illegible]ctauria, & ad catholicam fidem reuelata fuerunt. Vnde & Christus dicit Matthæi vndecimo. *Con[fi]teor tibi pater Domine cæli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruu[lis].* Igitur laici in sacra pagina maxime eruditi à tractantibus de quæstione fidei, quæ ad omnes pertinet Christianos, excludi non debent. *Discipulus.* Ista assertio consuetudini ecclesiæ maxime repugnare videtur. Tum, quia secundum assertionem præcedentem etiam mulieres à tractat[ib]us [fi]dei non sunt excludendæ. Tum, quia quandoque quædam absconduntur à viris, quæ mulier[ibus] reuelantur: & tamen mulieres ad tractatus fidei sunt nullatenus admittendæ, cum etiam mulieres [in] ec[cles]ia loqui non debeant, sed solum domi interrogare viros suos de ignotis, teste Apostolo, qui pr[ima] ad [Co]rinth. 14. ait: *Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse si[c]ut lex di[cit]: Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent, turpe autem est mulieri in ecclesia loqui.* [Ergo] ut mulieres tractatibus de quæstionibus fidei interesse non debent. *Magister.* Ad primum isto[r]um respondetur, quod non est ex consuetudine ecclesiæ, quod ad tractatus fidei vnquam lai[ci] [non re]cipiantur: quia, sicut probatum est prius, sæpe conciliis generalibus, in quibus tractabatur de quæstionibus fidei, Imperatores fuerunt præsentes, sæpe tamen quæstiones fidei per solos cleric[os] tractabantur: quia tunc tëporis clerici de fide non fuerunt suspecti, qui vita, scientia, & zelo [f]ei catholicæ præfulserunt: & laici interesse non curabant, scientes quod quæstiones fidei sufficienter per clericos ad honorem Dei & exaltationem fidei tractabantur. Si enim principes ex ze[lo] [f]idei se tractatib. huiusmodi ingessissent, clerici tunc tëporis fidei zelatores eos nullatenus repu[lissent], sed libenti animo audiuissent. Ad secundum respondetur, quod mulieres non sunt pas[sim] ad tractatus fidei admittendæ, si tamen sunt aliquæ mulieres sapientia, sanctitate, potentia & [[illegible]]tibus præcellentes, petentes ex zelo fidei audientiam, cum fides pertractatur, non sunt repe[lle]ndæ, si enim Iudith vidua petens audientiam à presbyteris, cum de liberatione patriæ tracta[retu]r, non fuit repulsa, sed audita: multo magis in casu nostro, quia maior debet esse sollicitud[o d]e saluatione fidei, quam de liberatione patriæ. Si mulier sapientia, potentia & sanctitate [exce]llens ex zelo fidei petierit audientiam cum de quæstione fidei tractatur, repelli non de[bet] [illegible] audiri, imo nonnunquam cum quæstio fidei agitatur pro consilio & auxilio obtinendo, a[d] [mulier]es sapientia, sanctitate & potentia præcellentes expedit recursum habere pro quæstione [illegible] laudabiliter terminanda, exemplo Mardochæi, qui pro saluatione populi Dei auxilium ab [illegible]ina suppliciter postulauit. Quamuis igitur mulieres non sint passim ad tractatus fi[dei] [illegible], non sunt tamen omni tempore repellendæ: cum quæstio fidei ad eas pertinere [illegible], [illegible]nium quod si omnes viri diffinirent & assererent esse tenendum, quod Christus [illegible] de virgine, aut quod animæ damnatorum non cruciantur in inferno, aliquid hu[iusmodi], [mu]lieres deberent resistere, & illa tenere quæ ab orthodoxis didicerant. Cum vero dicit [illegible] quod *mulieres in ecclesiis taceant,* &c. Respondetur, quod Apostolus loquitur, cum ad au[diendum] v[er]bum Dei conuenerint, volens quod mulieres [illegible] in ecclesiis taceant, quod officium docen-

docendi non habeant, & ideo vbi verbum Dei proponeretur à catholico & fideli, licet m[illegible] gnorent aliqua, quæ proponuntur à prædicante, non debent in ecclesiis interrogare, quæ [illegible]rant: sed domi viros suos & aliquos Doctores vel doctos interrogent, aliter est vbi tractatu[illegible], q[illegible] modo fides est seruanda & defendenda, tunc enim possunt nonnullæ mulieres esse vtiles & cau[illegible] fidei multipliciter promouere, & ideo à talibus tractatibus non sunt omnes & omni tempore ex[illegible]dendæ. *Disc.* Spectat ne quæstio fidei alio modo ad laicos? *Mag.* Quæstio fidei cum aliquid apud catholicos tanquam catholicum diuulgatũ in quæstione vertitur, sic spectat ad laicos, quod pro[illegible]bere possunt & statuere leges, ne aliquis in terris eorum subiectis dominus contra veritatẽ aliter [illegible]nulgatam prædicare aut docere præsumat, exemplo Nabuchudonosor regis, qui q̃uis [illegible] on esset [illegible]ricus nec prælatus ecclesiæ, legẽ statuit, ne quis Deũ Sydrach, Mysach, & Abdenago præsumeret b[illegible]phemare, hoc ex his, quę dicta sunt prius, vbi ostensum est, quod laici possunt pro fide leges statuere, colligitur euidenter. *Disc.* Nunquid possunt laici coercere transgressores præceptorum & legum sua rum huiusmodi? *Mag.* Respondetur, quod transgressores huiusmodi, qui à iurisdictione laicorum sunt exempti; puta clericos, non possunt regulariter coercere; in casu tamen possunt.

Cap. XCV.

In quo agitur consequenter de quæstione fidei secundo modo non totaliter diuulgata: sed tamen ab ecclesia approbata, quomodo illa spectat ad laicos.

Disc. De hac materia interrogabo te, ideo postquam disseruisti de quæstione fidei, vbi aliqu[illegible] apud omnes orthodoxos tanquã catholicum diuulgatum in quæstione vertitur, dic an quæst[illegible]o fidei spectet ad laicos, cum aliquid catholicum non totaliter diuulgatum, sed tñ ab ecclesia exp[illegible]te approbatum in quæstione vertitur. *Mag.* Respondetur, quod talis quæstio fidei postquã laicis c[illegible]terit veritas huiusmodi quæstionis sic spectat ad eos, quod pro loco & tempore veritatem tenentur simpliciter confiteri, sc. cum honor Dei & vtilitas proximi hoc exposcit. Secundo talis quæstio sic spectat ad laicos, quod tales omnes prædicantes, docentes, tenentes pertinaciter contra veritatẽ huiusmodi quæstionis vitare tenentur, & eis nullatenus obedire. Vnde quamuis audirent & scirent Papa prædicare & docere, Pilatum nõ misisse Christum ad Herodem tempore passionis, aut Apostolos & alios credentes, de quib. fit mentio *Act. 4.* fuisse proprietarios & Dominos portionum sibi assignatarum; aut Christum inquantum homo mortalis fuisse regem in temporalibus; non deberent propter hoc statim Papam tanquã hæreticum euitare, quantumcunq; constaret eis, quod tales sun[illegible] inter hęreses damnatas explicite computandæ, si tamen scirent eum diffinitiue docere ipsum tanquam hæreticum vitare deberent. *Discipulus.* Video quod opinio istorum in hac parte dependet ab [illegible]is, quæ dicta sunt *libro quarto*, in quo tractatur, quomodo de pertinacia debeat quis conuinci. *Magister.* Verum dicis, quod non constat laicis aliquam assertionem, de qua est quæstio, esse catholi[illegible]a[illegible] & hæreticam simul: cum hoc constat, quod docens prædicans & tenens contra catholicam [illegible] in est pertinax in sua assertione. Et per omnia dicunt de quæstione fidei secundo modo di[illegible] di[illegible]ctum est de quæstione primo modo dicta, quia illis duobus suppositis, eisdem modis pe[illegible]tin[illegible]t quæstio fidei, secundo modo dicta ad laicos, quibus modis pertinet ad eos quæstio fidei primo mod[illegible] dicta. Veruntamen quamuis assertio fidei vtroq; modo prædictis modis spectat ad laico[illegible], princip[illegible]s tamen spectat ad prælatos ecclesiæ, quibus ex officio incumbit magis intelligere catholicas [illegible]itates, & eas frequentius aliis propalare, ac circa punitionem hæreticorum magis diligenter in[illegible]

Cap. XCVI.

In quo agitur de quæstione fidei tertio modo dicta, an talis spectet ad laicos & quomodo.

Disc. Dic de quæstione fidei tertio modo dicta, an spectat ad laicos. *Mag.* Dicitur, quod quã[illegible]o aliquid, quod non est ab ecclesia explicite approbatum, nec per consequens eius con[illegible]rarium est explicite condemnatum, vertitur in quæstionem, laici non tenentur publice confitendo, o[illegible]ando, statuendo, prohibendo, præcipiendo, se de tali intromittere quæstione, nisi euidenter aduerterent, quod aliter graue periculum fidei, vel reipublicæ immineret. Si quis vero aperte cognosceret, quod ex tali quęstione fidei seditiones, bella, & schismata prouenirent, nisi laici per potentiam temporalem occurrerent, ad ipsos talis quæstio fidei pertineret. Quod sic ostẽditur, qñ pax aliter haberi non potest, est ad regalẽ prouidentiam recurrendũ. Igitur si ex quæstione fidei (modo prædicto) oriuntur sectæ, seditiones & schismata in cõmunis pacis dispendiũ, quæ absq; laicorũ potentia sedari non possunt, ad regal[illegible] seu laicalẽ potentiã oportet recurrere, & per c[illegible]sequens in hoc casu saltẽ talis q[illegible]æstio spectat ad laicos. Antecedens istius rationis testimoniis & exemplis probatur aperte. Onias [illegible]nim sacerdos, vt legitur *2. Machabaeor. 4* ad regem infidelem se [illegible]ntulit, non vt ciuium accusator, se[illegible] vt communem vtilitatem (apud semetipsum) immensæ multitudinis considerans [illegible] videbat enim sine regali prouidentia impossibilem rebus pacem dari. Item, vt legitur *dist. 17. cap. consilia §. hinc etiam*, Theodorus rex aduertens seditiones & dissensiones in clero propter Simachum [illegible]pam commi[illegible]t potestati pontificum, vt siue propositum vellent audire negatiuum, siue noll[illegible], quod

magis

[illegible] is [illegible] dummodo venera[illegible] prou[illegible] Romana [illegible]ta-[illegible]retur. Ex quibus [illegible]que quamplurimis patet, quod qua[illegible] qu[illegible] dei oriuntur diui-[illegible]es, sectæ & schismata, quæ absque laicorum sententia sedari non possunt, necesse est pro pace te-[illegible] ad prouidentiam laicalem.

Cap. XCVII.

In quo probatur, quod in casu aliquo spectat ad laicos coertio Papæ hæretici, etiam si minime fuerint requisite à prælatis ecclesiæ, vbi etiam ponitur opinio contraria, pro qua arguitur, & rationes pro eadem soluuntur.

DIscipul. In capitulo 93. dixisti, quod tria sunt declaranda circa opinionem dicentem, coertionem papæ hæretici & quorumcunque hæreticorum in casu speciali ad laicos pertinere, de duobus autem primis sumus satis breuiter expediti, ideo modo tractemus de tertio, in quo scilicet casu spe[illegible]at ad laicos coertio papæ hæretici & aliorum hæreticorum. *Magist.* Sicut dictum est prius, secundum quandam opinionem non eodem modo est de hæreticis omnibus sentiendum, nam hæretico[r]um quidam sunt laici, & alii sunt clerici, laici hæretici etiam quantum ad crimen hæresis sunt de foro iudicis secularis, hæretici autem clerici non sunt de foro iudicis secularis, nisi in specialibus [illegible]ibus. *Discipul.* Intende primo probare, quod hæretici laici sunt de foro iudicis secularis. *Magist.* [A]d hoc allegatum est supra *cap. 93.* *Discipul.* Peto vt ad eandem assertionem aliquas alias ratio-[illegible] cogitare studeas. *Magist.* Hoc videtur posse probari. Primo sic: Ille, qui est minister Do-[illegible] regis, præcipue habet iudicare peccata, quæ subditi sui committunt in Deum, reges autem sunt [illegible]ri Dei, quibus dicitur Sapient. 6. *cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis* &c. ergo ad re-[illegible] pertinet præcipue punire peccata, quæ subditi sui committunt in Deum, hæresis autem est pec-[illegible] in Deum, ergo ad reges spectat hæreticos sibi subiectos debita animaduersione punire. Se-[illegible]o [i]lle habet punire hæreticos subiectos sibi, cuius est omne malum iudicare vel dissipare, sed [illegible]n erest regis, teste Salomone Prouerbio. 20. cum dicat, *rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo*, ergo ad ipsum spectat omnes hæreticos sibi subiectos debite punire. Ter-[illegible] Ad eosdem spectat hæreticos in noua lege punire ad quos in veteri lege idololatras & [illegible]mos condigna pœna punire spectabat. Sed ad reges in veteri testamento spectabat [illegible], idololatras, blasphemos condigna pœna punire, ergo & hoc spectat ad reges in nou[o test]amento. Maior videtur apparens. Minor probatur exemplis apertis, nam de rege Aza [legi]tur; Regum 15. quod *fecit rectum in conspectu Domini, sicut Dauid pater eius, & abstulit effœminatos de terra, purgauitq; vniuersas sordes idolorum, quæ fecerunt patres eius, insuper & Maacham matrem suam, ne [esset] princeps in sacris Priapi amouit, & in luco eius, quem consecrauerat, subuertitq; specum eius, & confregit simulachrum turpissimum.* Ex his verbis habetur aperte, quod rex Aza de idololatris, qui erant inter hæ[illegible]di, zelo Dei fecit iustitiam. Item, vt patet *3. Reg. 18.* Helias omnes prophetas Baal oc-[illegible] Si laici quoad crimen hæresis à iurisdictione regum & principum sunt exem-[illegible]tio est à iure diuino, aut à iure humano, non à iure diuino, quia de tali exemptione [illegible] in quibus continetur ius diuinum) nihil penitus inuenitur, igitur talis exemptio non [illegible]uino, nec à iure humano, quia si est à iure humano, aut est à iure Canonico, aut à iure ui[illegible] et regum & principum secularium aut pontificum vel vniuersitatum, nō est talis exem-[illegible]onico: quia conditores iuris Canonici sic non debent minuere iurisdictionem secu-[illegible] *[ind]uctus, nouit*, itaq; non debent subditos secularium ab eorum iurisdictione eximere, n[illegible]io est à iure ciuili secularium: quia in iure ciuili de tali exemptione non legitur, & i-ta[illegible]ctione regum & principum quo ad crimen hæresis minime sunt exempti. Quinto sic: n[illegible] de foro iudicis secularis laicus hæreticus quam clericus hæreticus, sed clericus hæretic[illegible]o degradatus est, est sic de foro iudicis secularis, quod est per eum debite puniendus, er[go] [la]icus [sem]per est de foro iudicis secularis: & per consequens ideo laicus potest & debet punire laicum hæretic[um]. *Discip.* Tenent ne omnes, quod laici quo ad crimen hæresis sunt sub foro iudicis secu-[l]an[is] qua[m] a iudice ecclesiastico foro iudicis secularis relinquantur. *Magist.* Multi tenunt, quod [illegible] Pro ista assertione aliquas allegationes adducas. *Mag.* Ista assertio videtur expresse de intē-tione [L]uc[ii] papæ, qui, vt habetur *extra de hæreticis ad abolendam*, ait: *laicus autem nisi (prout dictum est ab-[illegible]are[t] & satisfactione exhibita confestim ad fidem confugit orthodoxam,) iudicis secularis arbitrio relin-[illegible]bitam recepturus pro qualitate facinorum vltionem.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod laicus [illegible]m hæreticum punire non debet, antequam sibi ab ecclesiastico iudice relinquatur. Huic [illegible]lo. concordare videtur dicens: *Laici enim per ecclesiam damnandi sunt de hæresi: sed iudex secularis [illegible] debet*, ergo hæretici antequam per ecclesiam fuerunt condemnati non spectant ratione hæ-resi[s] [illegible] iudicis secularis. Item sicut causæ seculares non spectant ad iudices ecclesiasticos: sic nec e[illegible]cclesiasticæ pertinent ad iudices seculares, sed hæresis est causa ecclesiastica, teste Glo. quæ [illegible] *causarum alia ecclesiastica, alia secularis, & ecclesiasticarum alia est spiritualis, alia criminalis, a-[illegible] Spiritualis est vbi agitur de decimis vel matrimoniis. Criminalis vero vbi agitur de cri-[illegible]e ec[cl]esiastico scilicet hæresis vel vsurarum, cuius examinatio spectat ad iudicem ecclesiasticum, infra c. si [illegible] clerico, & 6. quæst. [illegible] cap. 1.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ecclesiastica causa spe-

ctat ad iudicem ecclesiasticum: & per consequens non spectat ad iudicem secularem, causa autem hæresis est causa ecclesiastica, sicut in verbis prædictis habetur expresse, igitur causa hæresis non spectat ad iudicem secularem, & ita iudex secularis laicos hæreticos, antequam fuerint per ecclesiam cõdemnati, punire non debet. *Discip.* Quamuis istam assertionem secundam reputem consonam veritati, tamen qualiter contingat respondere ad motiua istius assertionis secundæ, libenter audirem. *Magist.* Respondetur quod secundum Greg. vt recitatur dist. 29. c. regulæ: *Regula sanctorum patrum pro tempore & loco & persona ac negocio (instante necessitate) tradita sunt*, cui concordat Isidor. vt habetur dist. eadem c. 1. dicens: *Sciendum est quod plura capitula tam ex persona, ex loco & ex tempore consideranda sunt, quorum modi (quia medullitus non indagantur) in errorum labyrinthum nonnulli intricando impingunt: cũ ante iudicant quam intelligant*, ideo auctoritates Lucii papæ & maiorum dicta, ex qua causa & fine & quo tempore intelligenda sunt, videre oportet, quo visu patebit, quod iudices seculares laicos hæreticos sibi subditos poterunt coercere. Dicitur ergo quod ideo Lucius papa negat laicum hæreticum, nisi ad fidem confugerit orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquendum: quia pro tempore, & forte semper fuit ita, quod iudices seculares de hæreticis, antequam essent à iudice ecclesiastico condemnati, se nullatenus intromiserunt, propter negligentiam igitur secularium iudicum, ecclesia se de hæreticis laicis intromisit inquirendo & conuincendo ipsos: sed nullam pœnam voluit eis inferre, sed voluit quod pœna debita inferretur per iudicem secularem. Sicut igitur iudex ecclesiasticus sæpe propter negligentiam iudicis secularis nonnunquam compellit eundem iustitiam exercere: ita & modo facit ecclesia laicos punire hæreticos, quos tamen iudices seculares possent debite coercere. Cum igitur dicit Glos. quod laici per ecclesiam condemnandi sunt de hæresi, verum dicit de facto: quia iudices seculares quamuis de iure possent inquirere & corrigere laicos hæreticos sibi subiectos, id tamen de facto sæpe omittunt, & ideo ne hæretici laici remaneant impuniti in præiudicium fidelium & periculum fidei orthodoxæ, iudex ecclesiasticus supplet negligentiam iudicum secularium, & de ipsis inquirit, eosque quos conuincit damnat, iniungens iudici seculari, quod eos debita pœna percellat. Et ad hoc insinuandum Glossa prædicta post verba præscripta immediate post subiungit: *hoc verum, nisi vbi traditur laicus curiæ seculari, sed clericus solummodo, infra de verborum signi. c. nouimus: quia laicus semper est de foro seculari.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod laicus non est exemptus à foro seculari pro crimine hæresis, sed cum iudex secularis laicos hæreticos negligeret coercere, damnandi sunt primo à iudice ecclesiastico: & postea compellendus est iudex secularis punire eosdem, & propter hoc subiungit Glossa ibidem: *sed in casu isto executio fit solummodo per secularem iudicem*, hoc est, quod quamuis condemnatio valeat fieri per iudicem ecclesiasticum supplentem in hoc negligentiam iudicis secularis, tamen executio punitionis fieri debet à seculari iudice tantummodo. Cum vero alia Glossa dicit, quod causa hæresis est causa ecclesiastica, conceditur quantum ad clericos hæreticos, quia clerici hæretici non sunt de foro iudicis secularis, nisi in quibusdam casibus determinatis, quantum ad laicos autem causa hæresis est causa secularis & etiam causa ecclesiastica: quia iudex secularis habet punire laicos hæreticos: & ideo est causa secularis, est etiam aliquo modo causa ecclesiastica: quia iudex ecclesiasticus supplendo negligentiam iudicis secularis, potest hæreticos laicos condemnare. *Discipul.* Istud apparentia videtur carere, nam crimen hæresis nullo modo est crimen seculare. Cum, quia committitur directe in Deum. Tum quia est peccatum in religionem Christianam solummodo. Tum quia apud iudices seculares paganos non esset crimen, igitur nullo modo est crimen seculare, ergo est solummodo crimen ecclesiasticum. Ex quo patenter infertur, quod solummodo ad ecclesiasticum iudicem spectat, & non ad secularem. *Magist.* Licet crimen sit ecclesiasticum, & non seculare: tamen spectat ad iudicem secularem, quia ad iudicem secularem non tantum spectat crimina secularia punire, sed etiam crimina commissa in Deum & in personas & in res ecclesiasticas, hoc enim habet omnis lex & secta, quod reges & principes distincti à sacerdotibus non solum puniunt crimina secularia, sed etiam crimina quæ reputant in Deum vel in Deos suos & in sectam commissa, propter hoc etiam reges in veteri testamento idololatras punierunt, Imperatores etiam iudices paganorum Christianos tanquam contra Deos suos & sectam grauiter delinquentes acerbissime persecuti sunt. Sic etiam reges Christiani homicidas sacerdotum & furantes res ecclesiasticas plectunt pœna debita, & tamen homicidium sacerdotis & furtum rei ecclesiasticæ sunt crimina ecclesiastica, ergo multa crimina ecclesiastica ad secularem iudicem spectant, & ita per hoc, quod crimen hæresis est crimen ecclesiasticum & in Deum committitur, probari non potest quod ad iudicem secularem minime spectat. Huic August. concordare videtur, prout legitur 23. q. 5. si propterea, ait: *Si propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor rex, quia scelus in sanctum Danielem commissum vindicauit iustissime: quomodo vindicandum est à regibus, quod Christi sacramenta exsufflantur, si prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicare meruerunt?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod multo magis vindicandum est à regibus peccatum, quod in Deum committitur, quam peccatum quod in prophetam vel in sacerdotem committitur. Si igitur rex potest & debet absque inquisitione prælatorum punire homicidam sacerdotis sibi subiectum multo magis potest & debet debita animaduersione ferire sibi subiectos, si per prauitatem hæreticam Dei offenderint maiestatem.

Cap.

Cap. XCVIII.

In quo quaeritur, an Papa haereticus, seu quiuis alter clericus possit per iudicem secularem coerceri etiam si à praelatis ecclesiae minime fuerit requisitus, & recitantur tres opiniones & prima probatur auctoritatibus, ad quas respondetur ca. 100. in principio. Dictum vero secunda & tertia opinionis probatur cap. sequenti.

Discip. Postquam indagauimus de haereticis laicis, an iudicio regum & secularium iudicum absque inquisitione praelatorum ecclesiae sint subiecti, vertamus stylum ad clericos: & specialiter ad papam haereticum, an in aliquo casu papa vel clericus alius haereticus per iudicem secularem debeat coerceri, si iudex secularis super hoc à praelatis ecclesiae minime fuerit requisitus. *Mag.* Circa hoc sunt opiniones diuersae, quarum vna est, quod nec de clericis haereticis nec quibuscunque aliis laici nisi per praelatos ecclesiae fuerint requisiti, in nullo casu intromittere se debent. Alia opinio est, quod laici, deficiente ecclesiastica potestate, de clericis etiam de papa haeretico possunt diffinitiuam proferre sententiam, & executioni eandem sententiam demandare. Tertia opinio est haec, quod deficiente ecclesiastica potestate laici possunt & debent papam haereticum, & eadem ratione alios clericos haereticos, detinere, & ne virus suae iniquitatis effundant in alios prohibere: sed diffinitiuam contra ipsum vel ipsos non debent nec possunt proferre sententiam: nec per consequens sententiam executioni mandare. *Discipul.* Pro prima opinione, quam puto veram, allega. *Magist.* Haec videtur sententia Lucii papae esse, qui, vt habetur *extra de haereticis, ad abolendam*, ait: *Statuimus de haereticis, vt Comites, Barones, Rectores & Consules ciuitatum, & aliorum locorum, iuxta monitionem episcoporum (praestito corporaliter sacramento) promittant quod fideliter & efficaciter (cum ab eis fuerint requisiti) ecclesiam contra haereticos & horum complices adiuuabunt bona fide secundum posse suum, si vero illud obseruare noluerint, honore, quem obtinent, spolientur, & ad illos nullatenus assumantur (eis nihilominus excommunicatione ligandis) terris eorum interdicto ecclesiae supponendis, ciuitas autem quae his institutis duxerit resistendum vel (contra monitionem episcopi) punire neglexerit resistentes, aliarum careat ciuitatum commercio, & episcopali se nouerit dignitate priuandam.* Ex his verbis datur intelligi, quod laici & iudices seculares de punitione clericorum se intromittere non debent, nisi per praelatos ecclesiae fuerint requisiti. Cui concilium generale sub Innocen. 3. papa celebratum, vt legitur supradicto *c. excommunicamus*, concordare videtur, in quo sic scribitur: *moneantur*, inquit, *& inducantur, & si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam compellantur seculi potestates (quibuscunque fungantur officiis) vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei praestent publice iuramentum, quod de terris suae iurisdictioni subiectis vniuersos haereticos ab ecclesia damnatos bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quod à modo quandocunque aliquis in potestatem siue per potentiam temporalem assumptus fuerit, hoc teneatur totum iuramentum firmare, si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab haeretica foeditate, per metropolitanum vel comprouinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur* &c. Ex quibus verbis datur intelligi, quod punitio haereticorum non spectat ad laicos, nisi fuerint per ecclesiam requisiti.

Cap. XCIX.

In quo quaeritur consequenter, an laici deficiente ecclesiastica potestate, habeant Papam haereticum seu alios clericos haereticos detinere & prohibere ne suam prauitatem in alios diffundant.

Discipul. Ista mihi sufficiant pro assertione praedicta, praesertim cum clerici à iurisdictione laicorum sint exempti, sane quia opinio secunda & tertia in hoc concordant, quod laici deficiente ecclesiastica potestate habent papam haereticum & eadem ratione alios clericos haereticos detinere & etiam prohibere, vt non valeant in alios haereticam infundere prauitatem, de hoc solo omissis aliis, in quibus discrepant opiniones praedictae, dicere non postponas. *Magist.* Assertionem dictam magis intelliges, si fuerit declaratum, quomodo intelligant ecclesiasticam posse deficere potestatem.

Disc. Dic quomodo hoc debet intelligi. *Mag.* Quod papa effecto haeretico ecclesiastica potestas deficiat quatuor modis potest intelligi, videlicet per impotentiam, per maliciã, per damnabilẽ negligentiam & per ignorantiam. Per impotentiam quidem, si papa haereticus tanta vteretur potentia tẽporali, vt nullus praelatus ecclesiae (nec illius dioecesis in qua papa haereticus moraretur) nec alius posset ad brachium seculare recurrere: vtpote si omnes praelatos catholicos teneret in vinculis, vel aliis modis impediret, ne ad seculare volarent auxilium. Alio modo potest ecclesiastica potestas defice-

deficere per impotentiam, puta si aliqui prælati catholici impotentes & pauperes requirerent laicos aliquos pro papa hæretico coercendo, & illi nollent eos iuuare. Secundo modo potest intelligi deficere potestas ecclesiastica per malitiam: puta si omnes prælati ecclesiæ & clerici papæ hæretico adhærerent eius errores vel personam pro viribus defendendo. Tertio potest deficere ecclesiastica potestas per damnabilem negligentiam, vtpote si prælati & clerici qui possent per se (inuocato auxilio brachii secularis) papam hæreticum coercere: & tamen conculcationem fidei nullatenus attendentes, vel non accusantes ipsum permittant libere in suis erroribus remanere. Quarto potest deficere ecclesiastica potestas per ignorantiam: vtpote si prælati ecclesiæ, saltem multi qui possent papam hæreticum coercere, nescirent ipsum in prauitatem hæreticam incidisse. Istis quatuor modis (papa hæretico existente) potest intelligi potestas ecclesiastica deficere. *Discipul.* Intelligo quomodo dicunt ecclesiasticam potestatem posse deficere, ideo nunc allega pro assertione præfata. *Magist.* Quod deficiente ecclesiastica potestate aliquo prædictorum modorum laici valeant papam hæreticum captiuare, & ne prauitate hæretica inficiat alios prohibere, multis modis, tam scilicet aliorum testimoniis, quam rationibus videtur posse probari. Hoc enim Glossa *distin. 17. c. non licuit*, sententialiter & verbaliter videtur asserere, ait enim: *Vbicunque deficit ecclesiastica potestas, semper recurritur ad brachium seculare*, siue ergo deficiat ecclesiastica potestas per impotentiam, siue per malitiam, siue per damnabilem negligentiam, coertio papæ hæretici, ne valeat fideles inficere, ad laicos aliquos pertinebit. Item hæc videtur sententia Isidor. qui, vt legitur *23. quæst. 5. c. principes*, ait: *Principes nonnunquam intra ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, vt per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant*, vbi dicit Gloss. in hæc verba: *Et ecce laici habent iurisdictionem multipliciter intra ecclesiam, quandoque in personis, cum sunt incorrigibiles, vt 23. distinct. eos qui, & infra eadem de legislatoribus. Item quandoque propter ambitionem alicuius, vt 79 distinct. c. si quis pecuniam. Item cum fidem volunt subuertere. 8. dist. quo iure, & eadem cap. c. & 17. distinct. vbi licuit, & infra. Item cum falsarius est clericus, & extra de crimine falsi, ad falsariorum, & cum schisma faciunt: & cum contemnunt excommunicationem, vt infra de legislatoribus, & vbicunque ecclesiastica potestas deficit, vt hic. & cum tributum petunt ab ecclesia, vt infra ca. q. 8. c. conuenior.* Ex quibus verbis habetur non solum sententialiter, sed etiam verbaliter, quod vbicunque ecclesiastica potestas deficit, laici habent iurisdictionem intra ecclesiam, hoc est super clericos & deficiente per consequens ecclesiastica potestate siue per impotentiam siue per malitiam siue per ignorantiam, laici super papam hæreticum obtinent potestatem, sed & ex eisdē verbis colliguntur diuersæ rationes, quare papa hæreticus ad iurisdictionem pertinet laicorum, quod debet intelligi, deficiente ecclesiastica potestate. Quarum prima est: quia papa hæreticus est incorrigibilis, ex hoc enim quod est pertinax, debet incorrigibilis reputari: etiam cum omnes incorrigibiles debeant coerceri deficiente ecclesiastica potestate est papa hæreticus per laicos coercendus. Secunda ratio assignatur ambitio, nam papa hæreticus per ambitionem occupans Apostolicam sedem (ne totus ordo ecclesiasticus confundatur & fides periclitetur) deficiente ecclesiastica potestate coerceri debet per prouidentiam laicorum. Tertia ratio propter hoc quod papa hæreticus fidem subuertere cupit, potestate ecclesiastica deficiente, est à laicis prohibendus. Quarta propter hoc, quod excommunicationem contemnit, ne excommunicatione cum eo catholici maculentur, per principes seculi quando ecclesiastica potestas deficit coerceri debet. Item Isidor. vbi prius, dicit in hæc verba: *cæterum intra ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi vt quod sacerdotes non præualent efficere per sermonem doctrinæ, potestas imperet per disciplinæ terrorem, sæpe enim per regnum terrenum cœleste regnum proficit: vt qui intra ecclesiam positi contra fidem & disciplinam agunt, rigore principum terreantur, ipsamque disciplinam, quam vtilitas ecclesiæ exercere non præualet, ceruicibus superborum potestas principalis imponat.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod quando circa correctionem eorum, qui contra fidem & disciplinam agunt, deficit ecclesiastica potestas, tales sunt per principes comprimendi. Si igitur papa est hæreticus, & sacerdotes per doctrinæ sermonem eum non valent vel nolunt corrigere: per potestates publicas comprimi debet. Item Pelagius papa, vt habetur *23. quæst. 5. c. quali*, ait: *Hoc etiam diuinæ & humanæ leges statuerunt, vt ab ecclesiastica vnitate diuisi & eius pacem iniquissime perturbantes, à secularibus potestatibus etiam comprimantur, nec quicquam maius est, vnde Deo sacrificium possitis offerre, quam si ordinetis vt hi qui in suam & aliorum perniciem debachantur, competenti debeant vigore compesci.* Ex quibus verbis euidenter habetur, quod secundum leges diuinas ab ecclesiæ vnitate diuisi & eius pacem perturbantes per seculares debent comprimi potestates, papa autem hæreticus ab vnitate ecclesiæ est diuisus, cuius pacem iniquissime nititur perturbare, quia dum fides ecclesiæ corrumpitur & laceratur, vera pax ecclesiæ perturbatur, igitur papa hæreticus, vbi deficeret ecclesiastica potestas, esset per potestates publicas compescendus.

Discip. Quæ sunt illæ leges diuinæ, quibus statuitur, quod ab ecclesiæ vnitate diuisi & eius pacem iniquissime perturbantes, sunt per potestates publicas comprimendi? *Magist.* Respondetur, quod illæ leges diuinæ specialiter de hæreticis perturbantibus ecclesiam habentur *Deut. 13. & 17.* nam Deut. 13 non solum sacerdotibus, sed etiam generaliter omnibus & specialiter in potestate constitutis sic præcipitur: *si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum & portentum, & venerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis, non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum, an non in toto corde & in tota anima vestra*, & post ait: *Propheta*

autem

autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis, vt errare te faceret de via quam praecepit tibi Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio eius, ibi immediate subiungitur: *si voluerit te persuadere frater tuus Filius matris tuæ, aut Filius tuus, vel Filia, siue vxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diliges vt animam tuam, dicens: eamus & seruiamus diis alienis quos ignoras tu & patres tui cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta vel procul sunt ab initio vsque ad finem terræ, non acquiescas ei, neque audias neque parcat ei oculus tuus & miserearis, & auscultes eum: sed statim interficies eum,* & post sic legitur: *si audieris in vna vrbium tuarum, quas Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos, egressi sunt filii Belial, & auerterunt habitatores vrbis atque dixerunt: eamus, seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære sollicite & diligenter (rei veritate perspecta) si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis eius in ore gladii.* Item Deuterono. 17. sic scribitur: *Cum reperti fuerint intra vnam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, aut vir aut mulier, qui faciunt malum in conspectu Domini Dei eius, vt transgrediantur pactum eius, vt vadant & seruiant diis alienis & adorent eos & solem & lunam & omnem militiam cœli quam non præcepi, & hoc tibi fuerit nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse reperetis abominationem factam esse in Israel, educes virum & mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrauit ad portas ciuitatis tuæ & lapidibus obruentur.* Hæ sunt leges diuinæ contra omnes auertentes & conantes auertere à veritate legis diuinæ, inter quos constat hæreticos computandos indistincte cunctos constringentes catholicos, vt vniuersos à lege Dei apostatantes delere conentur, quæ leges non esse ordinem iuris in hoc obseruandum aperte declarant, vt scilicet quicunque viri vel mulieres, vel sacerdotes, vel non sacerdotes, vel prophetæ, id est doctores, vel alii de prauitate hæretica, seu apostasia à fide accusantur vel etiam diffamantur, omni diligentia & sollicitudine veritas inquiratur per quoscunque fideles, ad quos accusatio vel diffamatio talis peruenerit, si non sint superiores, qui velint vel possint inquirere de veritate, iustitia minime differatur, sed tales maledicti pro suis demeritis puniantur. *Discipul.* Talis iustitia & punitio non debet fieri per quoscunque: sed solummodo per iudices, quibus talia ex officio suscepto incumbunt. *Magist.* Conceditur quod talia primo spectant ad iudices: si tamen iudices non possunt vel nolunt in hos iustitiam exercere, ad subiectos spectat facere de hoc iustitiæ complementum, propter quod verba prædicta legum, non ad iudices tantummodo pertinent, sed indistincte ad cunctos catholicos diriguntur, vt intelligant vniuersi fideles, quod huiusmodi iustitia in nullo casu debet differri: sed quicunque fideles subditi vel alii iustitiam facere debent, si tantam habuerint potestatem vt queant leges diuinas executioni mandare, propter quod Helias propheta, quamuis non esset sacerdos nec iudex, iussit populo, non iudicibus, apprehendere prophetas Baal: quos comprehensos duxit ad torrentem Cyson, & interfecit eos ibi, vt legitur *3. Regum. 18.* ergo leges diuinæ prædictæ non solum iudices, sed subiectos vniuersos constringunt: ordine tamen quodam, vt primo ad talem iustitiam faciendam iudices obligentur, secundo autem subiecti, si iudices non possunt vel nolunt iustitiam exercere.

Discipul. Istæ leges diuinæ cum pertineant non ad moralia, sed ad iudicialia legis diuinæ antiquæ fideles sub lege libertatis constitutos nequaquam constringunt. *Magist.* In legibus supradictis aliquid est morale & aliquid est iudiciale, morale est, quod fideles hæreticis & apostaticis à fide cupientibus alios à lege Dei auertere, nullo modo consentire tenebantur, sed eis obuiare & resistere modis sibi conuenientibus, legemque diuinam obseruare, defendere & tueri tenebantur. Iudiciale autem erat, quod occidi debebant, licet ergo fideles sub lege libertatis constituti ad id quod est iudiciale in legibus memoratis minime astringantur: quia ratione illarum legum non tenentur hæreticos aut à fide apostatantes neci tradere corporali: ad illa tamen quæ in illis legibus moralia sunt cuncti Christiani necessario sunt astricti, & ideo nec hæreticis consentire debent nec fauere nec obedire: sed ipsis resistere pro viribus & prohibere, ne fidem corrumpere valeant orthodoxam principes seculi: & propter eorum negligentiam vel malitiam ad id omnes Christiani tenentur.

Discipul. Nunquid aliquis doctorum ab ecclesia receptorum tenet prædictas leges veteris testamenti nunc à catholicis vniuersis esse seruandas? *Magist.* Beatus Cyprianus, vt habetur *23. q. 5. c. si audieris*, hoce videtur expresse sentire, ait enim: *si audieris in vna ex ciuitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare illic dicentes, eamus & seruiamus diis alienis, quos non nouistis interficies, necabisque omnes qui sunt in ciuitate in cæde gladii, & incendes ciuitatem igni: & erit sine habitaculo, in æternum non readificabitur, etiam nunc vt auertatur Dominus ab indignatione iræ suæ & dabit tibi misericordiam, & miserebitur tui & multiplicabit te, si audieris vocem Domini Dei tui & obseruaueris præcepta, cuius præcepti & vigoris memor Mathathias interfecit eum qui ad aram sacrificaturus accesserat, quod si ante aduentum Christi circa Deum colendum & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt: quanto magis sunt post aduentum Christi circa Deum colendum seruanda, quando ille veniens non solum verbis nos hortatus sit, sed etiam factis.* Ex quibus verbis colligitur quod leges præscriptæ sunt magis seruandæ post aduentum Christi quam ante, quod intelligendum est de moralibus, quæ in prædictis legibus continentur.

Disc. Quamuis ista moralia seruanda sunt à iudicibus, non tamen ab omnibus. *Mag.* Contra hoc videtur

videtur Glossa in præallegato capitulo: quæ super verbo *necabit*, ibi ait: *Tu quicunque sis. Et sic quandoque qui non est iudex potest punire maleficos, vt infra eo q. vltim. legi.* ex quibus verbis datur intelligi, quod non solum ad iudices, verum etiam ad alios pertinet in hoc casu, scilicet cum volunt subuertere hæretici fidem, & non apparet qui eis resistat, punire maleficos. Et ita cum papa est hæreticus, & clerici non possunt vel nolunt ipsum coercere, ipsius coercio spectat ad laicos, quamuis per clericos non fuerint requisiti. *Discip.* Si plura testimonia maiorum sonant eandem assertionem, ipsa non differas allegare. *Magist.* Hoc Pelagius papa, vt legitur *23. q. 5. c. non vos*, sentire videtur, cum dicit: *malum autem schisma esse & per exteras etiam potestates huiusmodi opprimi debere homines & canonica scriptura auctoritas & paternarum nos regularum veritas docet*, igitur hæretici etiam clerici sunt per potestates exteras comprimendi, & per consequens papa hæreticus (si potestas deficiat clericorum) per principes laicorum compesci deberet. Item papa Pelagius infra eo *cap.* de Liguribus scribens Narso principi ait: *regula patrum hoc specialiter constituerant, vt si qua ecclesiastici officii persona, cui subiectus est, restiterit, vel seorsum turbas collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur atque damnetur, omnes schismaticos etiam per exteras potestates opprimendo. Quod si forte hoc contempserit, & permanserit diuisiones & schismata faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce Domine, quia animus noster forte timidus est, nec persequi videaris, de patrum auctoritate vobis hæc breuiter scribenda curaui: cum mille alia exempla & constitutiones fiat, quibus euidenter cognoscitur, vt facientes scissuras in sancta ecclesia, non solum exilio sed etiam inscriptione rerum & dura custodia per publicas potestates debeant coerceri.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod episcopi, de quibus fuit sermo in capitulo supradicto Pelagii, si excommunicationem & damnationem contemnendo scissuras & schismata fecerint, quales sunt episcopi hæretici, auctoritate canonum sanctorum patrum debent per potestates publicas coerceri, ergo si papa fiat hæreticus, quantumcunque prælati ecclesiæ noluerint vel non potuerint ad ipsum coercendum auxilium inuocare brachii secularis, publicæ potestates non solum auctoritate diuinæ legis, & rationis simul ex lege diuina & naturali dictamine rationis acceptæ: sed auctoritate constitutionum patrum sanctorum possunt & debent papam hæreticum coercere. Item Augustin. vt legitur *11. q. 3. cap. Imperatores*, scribens Donatistis, qui erant clerici & quidam eorum episcopi, ait: *ipse Nabuchodonosor post miraculum trium puerorum commotus atque commutatus pro veritate contra errorem edictum proposuit, vt quicunque blasphemarent Deum Sydrach, Mysach & Abdenago, in interitum irent & domus eorum in ruinam, & non vultis vt aliquid tale contra vos iubeant Imperatores Christiani, cum sciant à vobis, quos rebaptizatis, Christum exsufflare?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod quemadmodum Nabuchodonosor rex infidelis edictum proposuit contra blasphemantes Deum verum, sic possunt imperatores Christiani punire clericos hæreticos & episcopos Christum exsufflantes, sed Nabuchodonosor tale poterat edictum proponere à sacerdotibus minime requisitus, ergo imperatores possunt punire clericos hæreticos, & ita si papa fuerit hæreticus, & prælati non velint ipsum vel non poterint ipsum coercere, est per laicos comprimendus. Item Glossa *23. dist.* dicit, quod *clerici propter hæresim facti sunt de foro iudicis secularis.*

Discipul. Si pro assertione ista rationes aliquas cogitasti, ipsas adducas in medium. *Magist.* Assertio supradicta multis videtur rationibus posse probari: quarum prima est hæc. Contra crimen, quod est grauius in se & toti communitati fidelium periculosius & perniciosius oportet catholicos & fideles cum maiori vigore & sollicitudine & cautela resistere, sed crimen hæresis in papa grauius est & toti communitati fidelium perniciosius & periculosius, si circa eius correctionem ecclesiastica potestas deficit, siue per malitiam siue impotentiam siue per damnabilem negligentiam siue per ignorantiam, quam sit crimen apostasiæ ab ordine etiam post trinam monitionem, ergo cum maiori vigore, sollicitudine & cautela debent catholici vniuersi rescindere crimen hæresis in papa; quam crimen apostasiæ in clerico etiam post trinam admonitionem, sed publicæ potestates punire possunt clericos apostatas ab ordine post trinam admonitionem, ergo multo fortius deficiente ecclesiastica potestate publicæ potestates papam hæreticum compescere possunt, maior primi Syllogismi patet aperte, nam sæpe videmus crimina leuiora in se grauius puniri propter hoc quod sunt communitati periculosiora, & ita magis resistitur crimini leuiori propter hoc solum, quod est communitati periculosius, vnde & in multis regionibus, regnis & terris furtum grauius punitur quam adulterium: quoniam furtum punitur pœna capitali, quia est periculosius: adulterium vero non sic punitur, furtum autem licet sit periculosius communitati, tamen est leuius, teste Salomone, qui Prouerbio. 6. ait: *non grandis est culpa cum quis fuerit furatus, furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet & liberabitur, qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam, turpitudinem & ignominiam congregabit sibi, & opprobrium eius non delebitur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod crimen furti est minus graue, quam adulterium. Sic etiam licet detractio lenius puniatur, quam furtum vel rapina: tamen grauius crimen est censendum, teste Anacleto papa, qui, vt habetur *6. quæst. 1. c. deteriores*, ait: *deteriores sunt qui doctorum vitam moresque corrumpunt his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt, ipsi enim ea quæ extra nos sunt (licet nostra sint) auferunt: nostri quoque detractores & morum corruptores nostrorum, siue qui aduersus nos armantur, propriè nos ipsos diripiunt*, & ita constat, quod minora sæpe (quæ magis nocent rei publicæ) grauius puniuntur, quod Glossa *extra, de immunitate ecclesiarum cap. vltimo*, insinuare videtur, quærit enim dicens:

dicens: *quare publicus latro & depopulator agrorum potius extrahuntur ab ecclesia quam alius malefactor, qui forte deterior est?* Et respondens ait: *Quoniam plerumque interest illos puniri, quam alios malefactores: cum pluribus exitia cogitent, quam alii, 23. quaest. 4. c. est iniusta*, quod est capitulum Ambrosii, vbi ait: *Si quis latronem filiis deprecantibus motus & lachrymis coniugis eius inflexus absoluendum putat: cui adhuc latrocinandi aspirat affectus, nonne innocentes tradet exitio, qui liberat exitia multorum cogitantem?* Ex quibus verbis colligitur, quod ideo aliqua crimina grauius vindicantur, quia sunt grauius communitati nociua, & ita patet maior Syllogismi primi. Minor (scilicet quod crimen hæresis in papa non solum est in se grauius, sed etiam periculosius & perniciosius communitati) est de se manifesta & ex verbis Augustin. quæ ponuntur *distinct. 83. capitulo nemo*, patenter habetur. Ait enim: *Nemo quippe in ecclesia amplius nocet, quam si peruerse agens, nomen & ordinem sanctitatis & sacerdotii habet, delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia peccator honoratur.* Ex quibus inferri potest, quod nemo amplius in ecclesia nocet, quam qui peruerse docens nomen papæ habet, quia doctrina eius pestifera vehementer diffunditur, si pro reuerentia summi pontificis hæreticus honoratur.

Quod autem publicæ potestates punire debeant apostatantem ab ordine clericum post trinam monitionem (quæ est minus periculosa & minus nociua quam crimen hæreticæ prauitatis in papa) patet aperte ex eo, quod *extra de senten. excommun. capitul. in audientia*, sic legitur: *huiusmodi clerici si à prælatis suis tertio moniti militaria arma noluerint deponere, de priuilegio clericorum subsidium aliquod habere non debent*, igitur multo fortius si papa à fide catholica apostatauerit, prauitatem hæreticam incurrendo, & docendo si prælati ecclesiæ eum noluerint vel non potuerint coercere, compesci debet per publicas potestates.

Discipul. Ista ratio falsum videtur accipere, cum innuit, quod peccatum leuius aliquotiens grauius vindicatur: & quod peccatum periculosius est grauius puniendum, vtrumque enim istorum scripturis autenticis repugnare videtur. Ait enim Hieronymus, vt legitur *24. q. 1. c. non affectamus: quis iam dubitet hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum?* Ex quibus verbis patenter videtur haberi, quod grauius peccatum grauius vindicatur. Quod etiam secundum, scilicet quod peccatum magis nociuum grauius debeat vindicari, scripturæ diuinæ repugnat, patet, nam furtum est peccatum magis nociuum communitati quam adulterium: & tamen adulterium pœna capitis punitur, non autem furtum. *Magist.* Ad primum istorum respondetur, quod regulare est illud, quod est sceleratius commissum, esse grauius vindicandum, fallit tamen in casu secundum quod notat Glos. *1. quæst. 1. c. cito*, nam interfector propriæ vxoris punitur grauius quam matricida *33. q. 2. admonere*, etiam in multis aliis casibus fallere inuenitur. Ad secundum autem dicitur, quod accidit furto quod sit magis nociuum communitati quam adulterium, aliquando est magis nociuum & aliquando minus nociuum, & ideo aliquando minus punitur in aliquibus regionibus, & quandoque grauius vindicatur, sed crimen hæresis in papa est periculosissimum: ideo contra crimen hæresis papæ est vigilantissime occurrendum, & ideo nullum crimen clericorum minus hæresi in nullo casu debet magis spectare ad laicos, quam crimen hæresis in papa, quando clerici nolunt aut non possunt papam hæreticum coercere.

Secunda ratio est hæc: Qui ecclesiam Dei à Deo recipiunt defendendam, nec propter clericorum impotentiam nec propter eorum malitiam nec propter eorum ignorantiam nec propter eorum negligentiam debēt circa defensionem negligentes existere vel remissi esse, principes autem seculi a Deo suscipiunt ecclesiam defendendam, teste Isidoro, qui, vt legitur *23. q. 5. c. principes*, ait: *Cognoscant principes seculi Deo se debere rationem esse reddituros propter ecclesiam, quam Christo tuendam suscipiunt, nam siue augeatur pax & disciplina ecclesiæ per fideles principes siue soluatur: ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam credidit committendam*, igitur principes populi deficiente ecclesiastica potestate siue per impotentiam siue per malitiam siue per ignorantiam vel negligentiam, defensionem ecclesiæ negligere minime debent, non autem defendunt ecclesiam nisi papam hæreticum cupientem fidem & veritatem ecclesiæ dissipare à conatu maligno curauerint prohibere, ergo deficiente ecclesiastica potestate aliquo prædictorum modorum principes seculi papam hæreticum, ne fidem corrumpat ecclesiæ, prohibere tenentur.

Tertia ratio est hæc: Non minorem potestatem habent laici super papam hæreticum sedem Apostolicam occupantem inique, quam super papam intrusum sedem Apostolicam inuadentem, nam vterque sedem Apostolicam occupat inique, sed papa hæreticus vltra occupationem sedis iniustam catholicos nititur trahere ad hæreticam prauitatem, ad quod intrusus papa non conatur. Laici autem potestatem habent papam intrusum de Apostolica sede pellendi, teste Nicolao papa, qui, vt legitur *distin. 79. c. Si quis pecunia*, ait: *Si quis pecunia vel gratia humana, aut populari seu militari tumultu, sine concordi & Canonica electione Cardinalium & sequentium religiosorum clericorum fuerit Apostolicæ sedis intronizatus, non Apostolicus sed Apostaticus habeatur. Liceat itaque Cardinalibus, & aliis clericis Deum timentibus & laicis inuasorem illum anathematizare: & humano auxilio à sede Apostolica pellere*, ergo multo magis laici potestatem habent pellendi à sede Apostolica papam hæreticum eandem sedem indignius occupantem: quam si solummodo absque hæretica prauitate esset sedis inuasor, præsertim si prælati ecclesiæ noluerint vel non potuerint papam hæreticum debite coercere.

Quarta ratio est hæc; Gregorius in concilio generali Lugdunensi, vt habetur *extra, de electionibus*

nibus: *Vbi periculum intenditur in periculo est plenius agendum & consulendum*, sed maius periculum immineret Christianitati, si papa hæretica prauitate fuerit maculatus, & clerici ipsum noluerint vel non potuerint coercere, quam si sacerdos enormitatibus se miscuerit. Sacerdos enim se enormitatibus immiscendo potest licite per principes seculi coerceri, *extra, de sentent. ex. communicationis, perpendimus*, vbi sic dicitur: *perpendimus ex literis tuis, quod quidam sacerdos pro eo, quod filium regis se nominare præsumpsit, & armis acceptis seditionem fecit & guerram, ab Comite iussus est fustigari, qui postea de eius mandato tractus patibulo expirauit. Et ideo sic duximus respondendum, quod si memoratus sacerdos tali modo processit, & non propulsando sed inferendo iniuriam fuerit occisus, non videtur nobis quod interfectores eius propter hoc ad obtinendam absolutionem apostolicam sedem adire cogantur*, vbi dicit Glos. quod *clericus immiscendo se enormitatibus priuilegium amittit*, igitur multo magis si papa est hæreticus, & si ipsum clerici noluerint, vel non potuerint coercere, est per principes seculi coercendus.

Quinta ratio est hæc: Publicę vtilitatis interest ne crimina remaneant impunita, *extra, de sentent. excommunicationis*, vt *fama*, quod potissime de illis criminibus potest intelligi, quæ in dispendium salutis omnium vergere dignoscuntur, crimen autem hæresis in papa præcipue noscitur vergere in dispendium omnium Christianorum: cum fides catholica, quam papa hæreticus satagit extirpare, sit fundamentum salutis omnium Christianorum, igitur crimen hæresis in papa impunitum nullatenus debet remanere, & per consequens si clerici non potuerint vel noluerint papam hæreticum coercere, per fideles laicos comprimi debet.

Sexta ratio est hæc: Sicut secundum canonicas sanctiones potius consideranda est causa facti quam ipsum factum: ita in legibus statuendis, interpretandis & intelligendis causa statuendi considerari debet, teste Isidoro, qui, vt allegatum est superius, *distinct. 19. capitulo primo*, ait: *sciendum est quod pleraque capitula ex causa, ex persona, ex loco & tempore consideranda sunt*, in pluribus autem decretis generalium conciliorum & summorum pontificum habetur, quod Domini temporales terras sibi subiectas ab hæretica prauitate studeant expurgare, *extra, de hæreticis, c. ad abolendam, & c. excommunicamus*, talia autem statuta non sunt in fauorem alicuius personæ: sed in fauorem vel in defensionem aut saluationem fidei catholicæ ordinata, igitur quandocunque imminet periculum fidei orthodoxæ, Domini temporales siue requirantur per prælatos, siue non, terras suas purgare tenentur ab hæretica prauitate. Ex quo patenter infertur: quod si clerici noluerint, vel non potuerint papam hæreticum coercere: principes seculares & laici in fauorem & saluationem fidei Christianæ papam hæreticum debent coercere. Confirmatur hæc ratio: quia posita causa ponitur effectus. Et vbi est ratio eadem, debet esse idem ius, scilicet causa & ratio quare principes seculi & publicæ potestates, cum fuerint requisiti à prælatis ecclesiæ, debent terras suas ab hæretica prauitate purgare, est ne fides periclitetur ecclesiæ, sed si papa fuerit hæreticus & clerici noluerint vel non potuerint ipsum coercere, periclitabitur fides ecclesiæ, nisi papa hæreticus prohibitus fuerit alios hæretica prauitate inficere per potentiam laicalem, ergo in hoc casu cum clerici noluerint, vel non potuerint papam hæreticum coercere, ipsum comprimere debet potentia laicalis.

Septima ratio est hæc: Magis defendenda est catholica fides, si eiusdem fidei periculum immineat, quam propria persona, hoc patet: quia catholici in multis casibus pro defensione fidei orthodoxæ proprias personas tenentur morti exponere, sed laicis catholicis licet clericos attentantes eos occidere potenter repellere & detinere eosdem, si alio modo eorum violentiam non possunt euadere, quia licitum est vim vi repellere, *dist. 1. ius naturale*, igitur multo magis si papa hæreticus fidem conatur subuertere: & clerici nolunt vel non possunt ipsum comprimere, est per laicos comprimendus, ac in firma custodia detinendus, si alter nequit pro sua insania prohiberi.

Octaua ratio est: Sicut (iuxta promissionem Christi) fides catholica vsque ad finem seculi permanebit: ita in ecclesia Dei potestas de iure coercendi hæreticos vsque ad finem seculi remanebit, sed si papa cum omnibus clericis esset hæreticus, potestas coercendi de iure hæreticos non esset in papa & in clericis: quia illi omni potestate spirituali essent priuati, igitur in isto casu potestas coercendi hæreticos de iure esset ad laicos deuoluta, & ita laici in hoc casu haberent de iure potestatem papam hæreticum coercendi, & clericos sibi credentes.

Nona ratio est hæc. Principes seculares & laici arctius astringuntur fidem defendere orthodoxam, quam propriam patriam. Hoc probatione non indiget, sed principes seculares propriam patriam, cum periculum imminet, tenentur defendere, ergo multo magis cum periculum imminet fidei propter impotentiam vel malitiam, aut damnabilem negligentiam vel ignorantiam clericorum ex perfidia & potentia papæ hæretici fidem subuertere molientis, principes seculares & laici quamuis non fuerint per clericos requisiti debent resistere viriliter & cum potenter à sua velania prohibere.

Decima ratio est hæc: Qui debitor est, vt catholicam veritatem defendat, debitor est vt potenter resistat catholicam veritatem impugnanti. Laicus autem debitor est, vt catholicam veritatem sibi notam defendat, igitur debitor est vt resistat viriliter & potenter catholicam veritatem impugnanti, & per consequens laici (licet fuerint per clericos nullatenus requisiti) si ipsi clerici papam hæreticum noluerint vel non potuerint coercere, ipsum debent comprimere. Maior apparet aperte: quia secundum Innocent. vt habetur *distinctio. 83. error. Veritas*

cum mi-

cum minime defensatur, opprimitur, negligere quippe, cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quam fouere, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, & per consequens eis, qui debent veritatem defendere, licet impugnanti veritatem pro viribus obuiare. Minor probatur auctoritate Iohannis Chrysost. qui, vt legitur *11. q. 3. c. nolite*, ait, sicut superius allegatum existit: *nam sicut sacerdos debitor est vt veritatem, quam audiuit à Deo, libere prædicet, sic laicus debitor est vt veritatem quam audiuit à sacerdotibus (probatam quidem in scripturis) defendat fiducialiter, quod si non fecerit prodidit veritatem.* Ex quibus verbis patet aperte, quod laicus debitor est vt defendat catholicam veritatem.

Discip. Ista ratio non probat, quod laicus sit debitor vt defendat veritatem, nisi fuerit à sacerdotibus requisitus, quod innuit Chrysost. cum dicit: *Laicus debitor est vt defendat veritatem, quam audiuit à sacerdotibus probatam quidem in scripturis*, ergo solum debet veritatem defendere, quando sacerdotes probant sibi veritatem per scripturas: & ipsum vt defendat requirunt. *Magist.* Nonnullis apparet quod friuola est instantia seu responsio, tum quia si laicus est debitor vt defendat veritatem, quam audiuit à sacerdotibus, multo fortius debitor est vt defendat veritatem quam legit in scripturis sacris. Tum quia laicus potuit audire veritatem à sacerdotibus ante omnem impugnationem veritatis. Igitur etiam mortuis sacerdotibus laicus debitor est vt veritatem quam audiuit ab eis in scripturis probatam, defendat. Ad defendendum enim veritatem non debet mouere laicum auctoritas sacerdotum, sed auctoritas & veritas scripturarum, & ita debet veritatem defendere, quamuis minime à sacerdotibus requiratur. *Discipul.* Alias rationes ad assertionem prædictam adducas. *Magist.* Vndecima ratio est hæc: ad illos spectat papam coercere hæreticum, qui ipsum minime coercendo à scelere nullatenus sunt immunes, sed laici non sunt immunes à scelere, si papam hæreticum cum eum clerici noluerint vel non potuerint coercere, non coerceant, ergo in hoc casu debent papam hæreticum coercere. Maior probatione non indiget. Minor probatur sic, qui habent auctoritatem coercendi summos sacerdotes occisores Christi, habent & auctoritatem coercendi hæreticos negantes fidem Christi. Populus autem habuit auctoritatem coercendi summos sacerdotes occisores Christi, aliter non coercendo à scelere fuissent immunes, cuius contrarium dicit Augustin. *Psalmo 60.* & ponitur *23. q. 3. c. vltim.* ait: *ostendit propheta nec illos immunes à scelere esse, qui permiserunt principibus Christum crucifigere & interficere, cum pro multitudine timerentur: & possent illos à facto & se à consensu liberare. Qui enim desinit obuiare cum potest peruersis & non facit: consentire videtur*, ergo consimiliter populus habet auctoritatem coercendi papam hæreticum, & alios hæreticos fidem catholicam destruentes, si clerici noluerint, vel non potuerint eos coercere, nec est immunis à scelere si permittit papæ hæretico fidem corrumpere orthodoxam. Duodecima ratio est hæc: Non minus tenentur principes seculi fidem catholicam contra papam hæreticum defendere, quam teneantur socii socios, & infirmos contra latrones defendere, sed socii tenentur socios infirmos contra latrones defendere, teste Ambros. qui, vt legitur *22. q. 3. cap. fortitudo*, ait: *fortitudo quæ bello tuetur à barbaris patriam vel domi defendit infirmos vel à latronibus socios, plena iustitia est*, igitur multo magis principes fidem catholicam contra papam hæreticum, quem nolunt vel non possunt clerici comprimere, tenentur coercere. Tertiadecima ratio est hæc: qui alium tanquam excommunicatum vitare tenentur, ipsum à se in firma custodia sequestrare deberent, si aliter eius communionem euitare non possunt, sed principes seculares laici scientes papam esse hæreticum, ipsum tanquam excommunicatum vitare tenentur, quia omnis hæreticus sententia excommunicationis inuoluitur, igitur principes seculares & laici scientes papam esse hæreticum, ipsum sub firma custodia sequestrare tenentur, si eius communionem aliter vitare non possunt, quantumcunque non fuerint à clericis requisiti.

Cap. C.

In quo respondetur primo ad auctoritates capitulo 98. & consequenter ad rationes & auctoritates capitulo 91. in contrarium adductas.

Discipulus. De istis rationibus post completionem huius operis collationem habebo, nunc autem peto, vt indices quomodo in contrarium respondere contingat, & primo dic ad illa, quæ allegantur superius *capitul. 98.* *Magist.* Ad illa vnica ratione respondetur: quod illæ auctoritates ibidem adductæ sunt puræ affirmatiuæ, & ideo ista negatiua: *hæretici non sunt puniendi per laicos, nisi fuerint à prælatis ecclesiæ requisiti*, inferri non potest. *Discipul.* Ista est breuis responsio, de qua alias tecum conferam diligenter, ideo ostende, quomodo respondetur ad allegationes supra *capitulo 91.* adductas. *Magist.* Ad primam dicitur, quod papa hæreticus in casu præscripto, scilicet quando clerici nollent vel non possent eum corrigere, est de foro iudicis secularis, quantum ad hoc, quod potest ipsum in firma custodia detinere & prohibere ne in alios virus prauitatis hæreticæ effundat: potest etiam de ipso inquirere, ipsumque sollicite

examinare & audire, sed non potest degradare, neque diffinitiuam contra ipsum proferre sententiam, & in hoc deferretur futuris prælatis catholicis zelum ex fidei charitate habituris, quia secundum nonnullos degradatio papæ hæretici, & prolatio diffinitiuæ sententiæ contra ipsum essent à prælatis ecclesiæ (quibus Spiritus sanctus infunditur) reseruatæ. Cum vero accipitur, quod clerici non sunt de foro iudicis secularis: Respondetur, quod hoc fallit in multis casibus, *extra de sentent. excommunic. cum vero ab homine, & c. perpendimus, & extra, de aposta. capitul. 1. & extra, de vita & honesta. cleric. capitul. vltimo.* vnde sicut allegatum est prius, Glossa *23. quæstion. 5. cap. principes*, plures casus notat, in quibus laici habent iurisdictionem super clericos, inter quos est vnus, cum clerici volunt fidem subuertere, ad forum pertinent iudicis secularis, potissime papa hæreticus, quem clerici nolunt, vel non possunt corrigere, ad forum spectabit iudicis secularis, quia si periculis minoribus oportet occurrere, multo fortius necesse est maioribus periculis obuiare, vt colligi potest ex verbis beati Gregorii in generali concilio Lugdunensi *extra de electionibus, vbi periculum, libro 6.* Sed minus periculum immineret fidei, si clerici inferiores fuerint prauitate hæretica irretiti, quam si papa conatus fuerit totam ecclesiam labe hæretica maculare, igitur si quicunque clerici inferiores in quocunq; casu spectant ad forum iudicis secularis: potissime debent iudices seculares & laici resistere papæ hæretico, quando eum clerici nolunt vel non possunt coercere.

Discipul. Per istam rationem laici in hoc casu possent papam hæreticum neci tradere corporali: quia in nonnullis casibus laici clericos hæreticos licite possent occidere. *Magist.* Respondetur, quod in omnibus causa est consideranda, causa autem quare clerici hæretici in nonnullis casibus fiant de foro iudicis secularis, est vt ad terrorem aliorum debite comprimantur. Similiter causa, quare papa hæreticus, quem clerici nolunt vel non possunt coercere, est per laicos comprimendus, est, ne fides catholica per papam hæreticum comprimatur, & ideo vbi fides saluaretur catholica per solam vinculationem, vel captiuationem papæ hæretici, laici ad aliam pœnam procedere non deberent, vbi autem à papa hæretico in sola captiuitate detento periculum fidei probabiliter timeretur, & per eius mortem fides saluaretur, ad mortem corporalem papæ hæretici possent procedere laici zelo fidei orthodoxæ.

Discipul. Licet sæpe reperiatur cautum in iure, quod clerici non spectent ad forum iudicis secularis, tamen in multis casibus hoc fallit, qui per conditores legum, quibus cauetur, quod clerici non pertinent ad forum iudicis secularis, plures casus excipiuntur, inter quos non inuenitur casus de papa hæretico, quia de illo casu in iure nunquam fit mentio, ideo casus de papa hæretico non debet inter alios casus computari, & ita papa hæreticus nunquam spectabit ad forum iudicis secularis, nisi per prælatos ecclesiæ fuerit traditus curiæ seculari. Confirmatur hæc ratio: quia eius est interpretari legem, cuius est condere, cum igitur conditor legum, quibus cauetur, quod clerici non spectant ad forum iudicis secularis, nunquam dictas leges taliter interpretetur, vt casum de papa hæretico excipiat, in nullo casu papa hæreticus spectabit ad forum iudicis secularis, nisi in quo secundum exceptiones sacrorum canonum aliquando clerici hæretici fiunt de foro iudicis secularis. Illi autem non fiunt de foro iudicis secularis, quin scilicet primo fuerint degradati: & postea traditi curiæ seculari, *extra, de hæreticis, ad abolendam, & capit. excommunicamus*, igitur similiter papa hæreticus non spectabit ad forum iudicis secularis, nisi antea fuerit degradatus, & curiæ seculari traditus.

Magist. Respondetur, quod non illius solius est interpretari legem, cuius est condere, quod Glossa *extra, de apostatis capitul. primo*, insinuat manifeste, nam diuersas interpretationes legum enumerans, quarum prima est principis legem condentis, alia consuetudinis, alia iudicis, subiungit: *alia est qua non est generalis, nec redigenda in scriptis magistrorum.* Ex quibus verbis habetur, quod non solius condentis legem est interpretari eandem. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod interpretatio legis non videtur esse, nisi quædam declaratio intellectus legis seu expositio apertior, vnde tunc solum videtur interpretatio legum, quando ignoratur intellectus legis. Ex tribus autem causis potest ignorari intellectus legis. Quandoque enim verba legis propter aliqua verba æquiuoca vel multiplicia in ipsa contenta, possunt habere diuersos sensus, quorum nullus repugnat iuri diuino, nec iuri naturali, nec iuri positiuo minime abrogato, & in hoc casu interpretatio legis solummodo spectat ad conditorem legis vel superiorem, qui eandem legem condere posset. Quia sicut aliorum non est condere legem ambiguam, sic non est aliorum condere eandem sub determinato sensu, & per consequens non est aliorum asserere talem sub tali sensu debere intelligi, quandoque autem ignoratur vltimus intellectus legis per ignorantiam iurium positiuorum: quando scilicet nesciuntur exceptiones legum, quæ ex iure positiuo dependent, & ideo necesse est declarare, & exponere siue interpretari quomodo lex debet intelligi. Et talis interpretatio, expositio siue declaratio intellectus legis spectat ad consuetudinem, quæ est optima legum interpres: Et ad iudicem, cuius est legum & consuetudinum habere peritiam: Et ad magistros, hoc est iurisperitos, ad quos spectat notitiam legum habere. Interdum autem ignoratur intellectus legum propter ignorantiam iuris diuini, vel iuris naturalis, siue rationis naturalis, aut rationis acceptæ simul

à iure

à iure diuino & naturali dictamine rationis, verbi gratia, vt habetur *extra de sponsalibus c. veniens*, papa mandat statuendo legem: quod si quis inueniatur cognouisse mulierem, cui fidem dedit de matrimonio contrahendo, debet remanere in eadem. Si quis autem attendat verba legis, & nesciens ius diuinum, quo conceditur, quod licet causa fornicationis dimittere vxorem, intellectum legis verum nequaquam habebit. Item vt habetur *extra de deposito c. 2.* depositori licet pro voluntate sua depositum reuocare: tamen ignarus iuris naturalis (quo cauetur ne ad patriam expugnandam depositum reposcatur) nequaquam vltimate intelligit. Cum igitur ex ignorantia iuris diuini & iuris naturalis ignoratur intellectus legis: & ob hoc necessaria est interpretatio siue expositio & declaratio intellectus legum: principalissime spectat ad peritos in iure diuino & philosophia morali in tantum, quod si institutor legis non sufficienter fuerit instructus in scriptura diuina & philosophia morali, interpretatio talis ab eo conditę legis principalius spectat ad aliquos eruditos quam ad ipsum, imo ipse posset & deberet in casu interpretationem legis suæ ab eis recipere. Quemadmodum secundum mundi sapientem ad *ἐπιεικείαν* spectat dicere, quo casu verba legis non sunt seruanda, quod fit per agnitionem æquitatis naturalis. Vnde si illitteratus experientia rerum & negociorum peritia carens, statuit legem, solum considerans ea quæ communiter accidunt, philosophus eruditus & expertus melius dicet, in quibus casibus verba legis non sunt seruanda, & profundiorem intellectum legis habebit, quam rex qui statuit eam. *Discipul.* Narratio supra dicta plura dubia, imo falsa continere videtur, quorum duo tantum ad præsens reprobare conabor, quorum primum est. Quod dicit aliquam legem esse ambiguam duos sensus habentem, quod Isidorus reputare videtur falsum. Isidorus enim (vt habetur *distinct. 4. c. erit*) asserit, quod lex debet esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captiuatione contineat, lex enim ambigua diuersos sensus habens est obscura, igitur lex non debet esse ambigua. Secundum est, quod dicit interpretationem legis ad peritos spectare.

Hoc enim Augustin. cuius verba ponuntur di. supradicta c. *in istis temporalibus*, ait enim: *In istis temporalibus legibus quanquam de his homines iudicent, cum eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ ac firmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod de legibus temporalibus iudicare non licet: & per consequens eas interpretari non li[..]. *Magist.* Ad primum istorum respondetur, quod quamuis quantum conuenienter fieri potest lex debeat esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat: tamen non est dicendum, quin leges multæ sic sint ambiguæ quod in eis verba multiplicia diuersos habentia sensus ponantur, cum etiam in lege diuina talis diuersitas & multiplicitas reperiatur, teste Gloss. ad Gal. 6. super illud Apostoli, *vnusquisque onus suum portabit*, ait: *quod dicitur, videtur contrarium præcedentibus, vbi ait: alter alterius onera portate*, & declarans, quod non est contrarium dicit: quod *non est hoc contrarium præcedentibus: quia nomen oneris multis modis accipitur. Multa enim sunt verba quæ in diuersis locis posita variè intelliguntur: sicut hoc nomen oneris, quod nisi sub diuersis significationibus acceperis, proculdubio putabis eundem sibi in loquendo esse contrarium. Et hæc est causa, quare cum Paulus ante diceret: alter alterius onera portate: hic dicit, vnusquisque onus suum portabit.* Ex quibus verbis patet aperte, quod verba ambigua & multiplicia reperiuntur in lege diuina, igitur nec ab humanis legibus hoc est negandum, & non est inconueniens, quod lex humana possit diuersis modis intelligi.

Ad secundum dicitur, quod quamuis secundum sententiam beati Augustin. de temporalibus legibus, quæ sunt puræ positiuæ, postquam fuerunt institutæ & firmatæ, nec iudex nec alius debeat iudicare, an sunt seruandæ vel non seruandæ: quia constat quod seruandæ sunt, licebit tamen non solum iudici & eruditis & doctis iudicare & indagare secundum quem intellectum seruandæ sunt, & secundum quem intellectum seruandæ non sunt, sicut secundum mundi sapientum *ἐπιεικεία* indicat, in quo casu verba legis non sunt seruanda, vtens naturali dictamine rationis, hoc est vtens iure naturali: quia ex quo nulla lex positiua iusta potest esse contraria iure naturali, lex quæcunque humana in nullo casu, in quo si seruaretur, sicut verba sonant, esset contraria, minime est seruanda, sicut dictum est supra, similiter lex humana, imo & lex naturæ, vt innuit Isidorus, prout recitatur *dist. 1. ius naturale*, statuit quod res deposita, quando deponitur, restituatur: & tamen si quis gladium depositum reposceret ad occidendum seipsum vel alium innocentem iniuste, gladius depositus sibi restitui non deberet. Quia qui in hoc casu restitueret depositum, ageret contra ius naturale, quo quilibet obligatur flagitium & dispendium proximi prohibere, si potest.

Discipul. Dic quomodo per prædicta contingat repellere rationem, quam feci. *Magist.* Respondetur, quod licet in iure contra regulam, qua dicitur quod clerici non spectant ad forum iudi[cis se]cularis excipiantur casus, in quibus regula illa fallit, non fiat mentio de papa hæretico, debet tamen [in]ter alios computari. Cuius ratio est: quia sicut licet de multis quæ spectant ad ius naturæ, non fiat mentio in iure scripto, tamen facienda sunt, cum occurrerit necessitas faciendi: ita licet in iure scripto non fiat mentio de casu, in quo papa esset hæreticus: tamen casus ille excipi debet, quando papa incurrit hæreticam prauitatem, & clerici nollent vel non possent eum coercere. *Disc.* Quare non excipitur casus de papa hæretico, si clerici nollent vel non possent eum coercere: quando cum conditoribus canonum, glossatoribus & doctoribus excipiuntur casus, in quibus illa regula fallit, quod clerici non sunt de foro iudicis secularis? *Magist.* Respondetur quod sicut leges non feruntur nisi de his quæ sæpe accidunt: & non de illis quæ accidunt raro vel nunquam:

ita

ita sæpe à conditoribus legum & glossatoribus eorundem ac doctoribus non excipiuntur casus, in quibus regulæ generales fallunt, nisi illi qui sæpe accidunt: & non illi qui raro, vel nunquam accidunt. Casus autem de papa hæretico, quem clerici nolunt vel non possunt corrigere raro accidit. De nullo enim papa hæretico ante tempora nostra vnquam legitur, quod clerici saltem omnia in coercendo papam hæreticum fuerint negligentes. Nam & Liberio papæ hæretico multi viriliter restiterunt, & Anastasium hæreticum multi clerici fortiter impugnauerunt, & à communione eius laudabiliter abegerunt, & ita iste casus ante tempora nostra non videtur accidisse, & propter hoc conditores legum & glossatores earundem aliique doctores excipiendo casus, in quibus regula fallit, qua dicitur, quod clerici non sunt de foro iudicis secularis, de papa hæretico, quem clerici nollent vel non possent corrigere, non fecerunt mentionem, & ideo iste casus multo magis excipiendus est, quam alii casus, quos conditores canonum & glossatores excipiunt. *Discipul.* Quare debet excipi iste casus? *Magist.* Respondetur quod ideo debet excipi, quia exceptio casus ex ratione euidenti (cui nulla lex humana præiudicare potest) quoquomodo patenter infertur. *Discipul.* Quæ est illa ratio? *Magist.* Ratio est hæc. Ille casus à regula generali excipi debet: quo non excepto detrahitur honori diuino, fides periclitatur catholica, ac detrimentum & periculum & dispendium spirituale omnium fidelium procuratur. Hæc est manifesta: quia contra honorem diuinum nulla regula est obseruanda. Iterum: nulla lex humana, quæ cedit seu vergit in periculum fidei, & dispendium salutis æternæ, ab homine statui potest. Si enim pacta, promissiones, vota & iuramenta, quæ vergunt in interitum salutis æternæ, seruanda non sunt secundum Canonicas sanctiones: ratione consimili leges quæcunque in illo casu, in quo vergerent in periculum fidei catholicæ, & dispendium spirituale fidelium, non sunt seruandæ. Sed in casu prædicto de papa hæretico, quem clerici nolunt vel non possunt coercere, non excepto à regula illa: *clerici non sunt de foro iudicis secularis:* honori diuino detrahitur, quia inferiores cum facile sequantur exempla maiorum à vero cultu (papam hæreticum imitando) se subtraherent. Fides etiam periclitatur catholica: quia sicut teste beato Hieronymo, vt legitur *24. quæst. 3. c. resecanda*, Arrius, qui in Alexandria vna scintilla fuit, sed quoniam non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma populata est: multo magis papa hæreticus, si non fuerit statim extinctus, eius flamma hæreticæ prauitatis totum depopulabitur orbem inficiendo labe hæretica Christianos, & ita si casus ille non excipitur à regula memorata, fides periclitatur ecclesiæ, & per consequens periculum & detrimentum ac dispendium spirituale omnium fidelium procuratur. Quare ille casus est excipiendus omnino: nec papa de plenitudine potestatis posset facere, quod casus ille non exciperetur, vt notat Glossa *distinct. 40. si papa*, dicens: *nunquid posset papa statuere, quod non posset accusari de hæresi? Respondetur quod non posset statuere quod non posset accusari: quia ex hoc fides periclitaretur ecclesia.* Iterum quod casus ille debeat excipi, probatur ex hoc: quia teste Isidoro, vt habetur *dist. 3. ca. erit*, nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate ciuium lex debet conscribi. Lex igitur quæ esset contra vtilitatem ciuium, non esset lex, sed si casus ille de papa hæretico, quem nollent vel non possent clerici corrigere, ab ipsa lege qua cauetur quod clerici non sunt de foro iudicis secularis, non exciperetur, esset contra vtilitatem Christianorum, igitur non esset vera lex, sed falsa, iniqua & iniusta, quare non esset seruanda, quia secundum Esaiam 10. c. scribitur: *væ qui condunt leges iniquas.*

Discipul. Contra prædicta impugnatio fortis occurrit, quia si verba legum in quibusdam casibus, qui non sunt excepti in legibus, non essent seruanda, posset ad libitum quilibet excipere casus a lege, quos vellet, & dicere: in istis casibus verba legis sicut sonant non sunt seruanda, & ita ex lege nulla haberetur certitudo, quando verba legis non essent seruanda, & quando essent seruanda. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod non licet excipere cuilibet casum ad libitum & dicere; verba legis in tali casu non sunt seruanda, sed si dicit in tali casu verba legum non sunt seruanda, oportet quod hoc ostendat per legem superiorem vel per rationem euidentem, & si altero illorum modorum patenter ostendit verba legum in tali casu non esse seruanda, standum est dicto suo: non quia ipse dicit, sed quia hoc lex superior vel ratio euidens ostendit. Et ratio huius est: quia nulla potest esse lex, quæ legi superiori, vel apertę rationi repugnet, vnde quæcunque lex ciuilis repugnat legi diuinæ vel rationi apertæ, non est lex, eodem modo verba legis canonicæ vel ciuilis, in illo casu quo repugnarent legi diuinæ, scilicet scripturæ sacræ vel rationi rectæ, non essent seruanda. *Discipul.* Ad quem pertinet iudicare verba legis canonicæ vel ciuilis scripturæ diuinæ repugnare vel rationi rectę? *Magist.* Respondetur quod hoc iudicare per modum doctrinæ & simplicis assertionis spectat ad eruditum in scriptura diuina & ratione naturali ac philosophia morali pollentem, hoc autem iudicare ex auctoritate officii obligando ad hoc seruandum & tenendum spectat ad conditorem legis cum consilio peritorum in scripturis sacris & naturali ratione pollentium.

Discipul. Igitur secundum prædicta Theologi & Philosophi haberent iudicare de intellectu legum ciuilium & canonum. *Magist.* Conceditur quod vltimum iudicium de intellectu legum ciuilium & canonum est seruandum Theologis & Philosophis, quemadmodum vltimum iudicium de aliquo dubio in scientia inferiori reseruandum est scientiæ superiori eo modo, quo per principia iudicandum est de conclusione, quæ sequitur ex principiis.

Discipul.

Discipulus. De hac materia dictum est supra *libro primo*, ideo transi & monstra, quomodo respondetur ad secundam rationem, supra adductam *cap. 91.* *Magister.* Respondetur, quod nonnunquam ad iudicem secularem spectat cognoscere de causa hæreticæ prauitatis: & hoc dupliciter, vno modo per seipsum, quia & ipse tenetur multa scire, per quem potest in causa prauitatis hæreticæ in casibus multis iudicare, etiam absque aliorum consilio peritorum. Si enim aliquis Christianus diceret fidem Christianam falsam & malam: Iudex secularis non debet indigere consilio, vt sciat, an talis sit tanquam hæreticus condemnandus: sed ipse tenetur scire, quod talis est hæreticus reputandus & de hæresi condemnandus. Similiter si quis docuerit, quod Christus non sit natus de virgine: vel quod non fuit passus: vel quod non resurrexerit: vel quod non est vnus Deus: vel quod non sunt tres personæ in Deo: Iudex secularis tenetur scire, quod talis est hæreticus, & ita sicut iudex secularis multa ad fidem spectantia orthodoxam credere tenetur explicite, ita in multis casibus per seipsum potest cognoscere, quid est tenendum in causa hæreticæ prauitatis. Alio modo potest cognoscere de causa hæreticæ prauitatis requirendo consilium peritorum, quemadmodum de multis criminibus contingit ex informatione aliorum, in quibus nesciret per seipsum, quid rectum, quid obliquum, nisi per informationem aliorum discutere, cum enim coram iudice aliquis accusatur de falsa moneta: nescit discernere per seipsum an moneta, de qua fit quæstio, sit vera & falsa, & ideo antequam sententiam proferat, requirit monetarios, quos iuramento vel alio modo astringit, vt sibi de tali moneta indicent veritatem, & ita in pluribus casibus iudex secularis, qui non habet omnes artes & naturas rerum scire de consilio aliorum profert sententiam, quia in talibus casibus quam pluribus per seipsum non posset cognoscere, quomodo oporteat iudicare. Sic dicunt de iudice seculari in casibus multis respectu causæ prauitatis hæreticæ: quia in multis casibus indigeret consilio in sacris literis peritorum. Si enim aliquis Christianus accusaretur coram iudice seculari in Biblia minime erudito: quod pertinaciter asseruit beatum Paulum fuisse conuersum ante passionem Christi, quemadmodum quidam magnus canonista dixit, & in scripturis suis reliquit, quod beatus Paulus fuit vnus de duodecim Apostolis, qui sequebantur Christum antequã pateretur: Iudex secularis nesciret per seipsum dare sententiam: sed de requisito consilio peritorum in Scripturis sacris, ex quibus penderet quæstio supradicta, posset scire dare sententiam. Vbi autem iudex secularis, nec per consilium suum posset scire aperte, quæ esset veritas in aliqua quæstione mota de fide, in tali casu se intromittere non deberet. Ad propositum igitur applicando dicitur, quod si Papa hæreticus teneret fidem Christianam esse falsam, non esse tres personas distinctas in diuinis, aut aliquid huiusmodi, quod iudex secularis per seipsum, vel per consilium peritorum posset aperte cognoscere esse hæreticum: secure posset Papam hæreticum iudicare, si clerici nollent vel non possent ipsum debite coercere: Cum vero dicitur, quod ad iudicem secularem non pertinet causa fidei vel Dei: Respondetur, quod dicere causam fidei vel Dei nullo modo spectare ad iudicem secularem, vel laicos, omnino esset insanum, & est verbum clericorum auarorum & superborum; qui ideo ab ecclesia Dei laicos conantur excludere, vt ipsis laicis exclusis possent ab ecclesia laicorum Domini reputari, cum (sicut sæpe allegatum est) in Scriptura sacra nunquam laici ab *ecclesia* nomine excludantur, sed vbicunque in Scripturis sacris nomen *ecclesia* viros & mulieres & laicos comprehendat. Causa igitur fidei & Dei secundum istos spectat ad laicos. Et sicut Deus est Deus clericorum, ita est Deus laicorum. Sic causa fidei quæ spectat ad clericos, etiam spectat ad laicos. Si etiam causa fidei & Dei nullo modo spectaret ad laicos: laici nec fidem Domini defendere, nec hæreticos euitare, nec in persecutione fidei prælatis assistere, nec in aliquo se intromittere de hæreticis etiam per ecclesiam condemnatis deberent; quæ sunt insana censenda. Causa igitur quæ est causa Dei, aliquo modo spectat ad laicos: principalius tamen spectat ad prælatos ecclesiæ, quia prælati ecclesiæ non solum hæreticos laicos coercent, sed etiam clericos possunt debite coercere: de quibus laici iudicare non possunt, nisi clerici noluerint vel non potuerint castigare. Secundario autem causa fidei spectat ad laicos: quia laici etiam clericos, imo Papam hæreticum possunt & debent (ne virus suæ perfidiæ transferant in alios) prohibere, si enim clerici noluerint vel non potuerint coercere.

Discipulus. Dic, quomodo respondetur ad auctoritates supra adductas. *Magister.* Respondetur, quod cum de causis fidei agitur: & sacerdotes Christi suum officium digne & sollicite exequuntur: Imperatores & reges debent voluntatem suam sacerdotibus Christi, recipiendo eorum informationem & consilia eorum iudicio in his, quæ ad ipsos pertinent iudicare, subdere, non præferre, vbi autem sacerdotes auerterentur à fide, vel in causis Dei essent damnabiliter negligentes: Imperatores & reges voluntatem suam sacerdotibus non subdere, sed præferre debent. Et sic intelligenda sunt verba Felicis Papæ; qui per sua verba honorem Dei intendebat. Et ideo quia esset contra honorem Dei, quod reges voluntatem suam subderent sacerdotibus hæreticis & negligentibus seu laborantibus ad subuersionẽ fidei orthodoxæ, noluit Felix Papa, quod reges in hoc casu suo subderent sacerdotib. voluntatem. Ad auctoritatem Nicolai Papæ dicitur, quod verba eius non possunt nec debent sine omni exceptione intelligi, tunc enim clerici incorrigibiles & hæretici per ecclesiam condemnati, & traditi curiæ seculari per iudices seculares nullo modo iudicari deberent, quæ tamen constat falsa esse. Verba igitur Nicolai Papæ cum exceptionibus suis debent intelligi. Potissima autem exceptio est, quando Papa est hæreticus: & clerici nolunt vel non possunt corrigere, igitur cum

ista exceptione potissime verba Nicolai debent intelligi. Ad tertiam auctoritatem respondetur, quod Theodosius minor scribens synodo Ephesinæ noluit, quod Candidianus Comes de piis degradationibus, quæ in eadem synodo tractabantur, se intromittere attentaret, quia eius impia dogmata, de quibus tractabatur, poterant sufficienter terminari per sacerdotes, qui conuenerant, cum vero dicit: *illicitum est enim eum, qui non est in ordine sanctissimorum episcoporum ecclesiasticis intromisceri tractatibus*: respondetur quod hæc verba non possunt nec debent intelligi, sicut prima facie sonant, tum quia nunquam magister Theologiæ aut alius literatus in decretis & scripturis diuinis, qui non esset episcopus, deberet interesse ecclesiasticis tractatibus: tum quia etiam Imperatores non deberent interesse concilio generali, in quo tractaretur de quæstione fidei; quæ falsa sunt & absurda, debent igitur verba prædicta, sicut præcedentia, intelligi. quia illicitum est eum, qui non sit in ordine episcoporum, tanquam sit episcopus, ecclesiasticis intermisceri tractatibus: & quando per episcopos rite & ordinate tractantur; vbi autem episcopi conuenirent in subuersionem fidei catholicæ, deberet laicus catholicus non solum eis præesse, sed eos debite coercere; quando per alios clericos coerceri non possunt. Ad quartam auctoritatem respondetur, quod Imperatores non debent indebite vsurpare, quæ solis sacerdotibus conueniunt, sed detinere Papam hæreticum (quando clerici nollent vel non possent eum corrigere) non conuenit solis sacerdotibus: sed competit laicis orthodoxis, ideo &c. Ad quintam auctoritatem dicitur, quod Imperator catholicus est filius (secundum Iohannem Papam) ecclesiæ catholicæ non hæreticæ, & non est præsul ecclesiæ catholicæ, sed præsul, hoc est superior est & Iudex ecclesiæ hæreticæ: quando clerici nolunt vel non possunt ecclesiam hæreticam corrigere. Et ideo quoad religionem competit ei discere à catholicis, non docere, tanquam habens prædicandi officium, quia habet priuilegia potestatis suæ, ad quæ ministrandum legibus publicis diuinitus constitutus est, nec inquantum solummodo Imperator, sed inquantum Imperator Christianus est: non solum ad administrandum legibus secularib. debet intendere, sed ei incumbit hæreticos clericos, etiam Papam hæreticum (quando ecclesiæ potestas deficit) coercere. Et ideo Imperator circa dispositionem cœlestis ordinis nihil vsurparet indebite, quia ad sacerdotes catholicos, non autem hæreticos Deus voluit, quæ in ecclesia dispensanda sunt pertinere principaliter: non ad seculi potestates principaliter, nec etiam non principaliter quãtum ad sacramenta ecclesiæ dispensanda. Quantum vero ad clericos ordinatos (qui hæretici facti sunt) corrigendos & recipiendos, si remanserint in errore: de errore non debent se Imperatores intromittere, nisi supplendo malitiam, vel negligentiam, aut impotentiam, vel ignorantiam sacerdotum. Verba igitur hæc Iohannis Papæ sane debent intelligi, vt in detrimẽtum fidei orthodoxæ nullo modo redundent. *Disc.* Quomodo possent in detrimentum redundare? *Magister.* Respondetur, quod verba Iohannis Papæ in detrimentum fidei redundarent, si in nullo casu Imperator vel Iudex secularis posset Papam hæreticum coercere, sed si Papa esset hæreticus, & omnes clerici vna cum Papa, exceptis duobus vel tribus episcopis, quos Papa hæreticus in vinculis detineret, in multitudine populi Christiani periclitaretur fides, nisi laici possent compescere hæreticos & catholicos liberare. *Discipulus.* Dic, quomodo respondetur ad auctoritatem Cypriani. *Magister.* Respondetur, quod beatus Cyprianus loquitur in casu, in quo Pontifices non sunt hæretici, nec in suo officio negligentes.

Discipulus. Video quod omnes auctoritates de hac materia vno modo exponuntur: quia videlicet intelligendæ sunt, quando non deficit potestas ecclesiastica, quando autem deficeret potestas ecclesiastica, non habet locum, ideo dic, quomodo ad rationem tertiam respondetur. *Mag* Respondetur, quod omne crimen ecclesiasticum spectat in aliquo casu ad iudicem secularem, aliter non omnis pater filium pro crimine hæresis coercere posset, aliter etiam Iudex laicus clericum condemnatum pro hæresi & curiæ traditum seculari iudicare non posset. *Disc.* Executio sententiæ latæ contra clericum pro crimine ecclesiastico, puta pro crimine hæresis, spectat ad laicum, sed examinatio causæ & sententiæ pronunciatio non spectat ad laicum. Vnde illa punitio hæreticorum fit auctoritate ecclesiæ, & ita eam magis fecit ecclesia, quam iudex secularis. *Magister.* Videtur nonnullis, quod minime habeas sacrorum canonum intellectum, quia Iudex secularis puniendo clericos ab ecclesia condemnatos & curiæ seculari traditos: non est tantum executor sententiæ per ecclesiasticum Iudicem latæ, tunc enim nullam pœnam posset infligere, nisi per ecclesiasticum Iudicem taxatam, quod falsum est. Iudex igitur secularis non est in hoc casu merus executor: & per consequens habet in hoc casu de clerico hæretico iudicare. Ad conuincendum tamen ipsum de hæretica prauitate, sufficit quod conuictus fuerit in alio iudicio, & ideo solum sibi iudicialiter debitam pœnam imponit, & ita videtur, quod crimen ecclesiasticum in aliquo casu ad iudicem secularem spectat, quare tunc potissime spectat, cum Papa esset hæreticus, & clerici nollent vel non possent coercere eundem. Ad decretum autem (*2. quæstion. 1. cap. si quis in hoc*) respondetur, quod decretum illud loquitur in casu, quando tota potestas ecclesiastica non deficit. Quando autem tota potestas ecclesiastica deficit, aliter esset tenendum. *Discipulus.* Hoc videtur contra iura, dicit enim Glossa *11. quæstion. 1. cap. 1.* quod propter negligentiam iudicis ecclesiastici clericus non potest conueniri coram laico, licet econuerso propter defectum iudicis secularis, causa secularis coram iudice ecclesiastico sit tractanda. *Magister.* Respondetur, quod Glossa loquitur in casu, in quo non tota ecclesiastica potestas deficeret, licet enim episcopus negligeret facere iustitiam de clerico, non esset ad secularem iudicem recurrendum, quia ad Papam posset haberi recursus, sed si nullus esset Papa, & nullus clericus esset, qui posset

set

fet & nollet de clerico publice delinquente iustitiam facere, deberent laici iustitiam adhibere, & sic etiam vbi tantum periculum fidei immineret, esset clericus per laicos detinendus. Ad rationẽ vero, qua probatur, quod crimen ecclesiasticum ad iudicem secularem non spectat: Respondetur, ꝙ ad decentiam iudicis, qui per seipsum ea consuetudine audit & examinat, & diffinit causas, spectat quod habeat noticiam illarum legum & iurium: secundum quæ est in causis huiusmodi iudicandum. Et ideo qui ea consuetudine per seipsum audit, examinat & diffinit in causis criminalibus & ecclesiasticis (& maxime de crimine hæresis) decet vt non solum in notitia canonum; sed etiam in scripturis diuinis sit peritus & exercitatus. Sed non est simpliciter necessarium, quod ille, qui non ea consuetudine per seipsum huiusmodi causas examinat, sed aliis committit, notitiam habeat, præsertim excellentem legum & iurium notitiam: secundum quæ oportet iudicem iudicare in huiusmodi, sed sufficit quod habeat peritiam iudicandi. Aliter enim quis non posset eligi in summum Pontificem, nisi esset in scripturis diuinis excellens: cum tamen constet, sæpe in sacra pagina simplices fuisse ad Papatum assumptos, constat enim, quod ad summum Pontificem sunt causæ fidei deferendæ *24. quæstion. 1. quotiens.* In causis enim fidei potissime & principalissime oportet secundum sacras literas iudicare, ergo si iudex in talibus causis debet habere noticiam præcellentem iuris, secundum quod posset iudicare, nullus posset eligi in summum Pontificem, nisi esset excellens in sanctarum notitia scripturarum. Item nullus posset eligi in episcopum, nisi haberet notitiam decretorum & decretalium: quia secundum decreta & decretales oportet in causis ecclesiasticis iudicare, videtur ergo dicẽdum, quod cum aliquis tractat aliquas causas aliis cõmittendo, & de consiliis aliorum, non est necesse quod habeat legum (secundum quas debet iudicare) notitiam excellentẽ, ergo qñ aliquæ causæ non spectant ad iudicem, nisi in casu speciali, qui raro accidit: non est necesse, quod iudex iuris secundum quod iudicare debet notitiam habeat præcellentẽ, causæ autem fidei in casu speciali, & qui raro accidit spectant ad iudicem secularẽ: vt sc. iudex secularis per seipsum causam fidei examinet, & in ea diffiniat absq; consilio aliorum in sacra pagina peritorum, hoc enim nunquam debet facere, nisi quando omnes in sacris literis eruditi, quorum posset consilium habere, aperte contra fidem errarent, & ideo non est necesse, quod iudex secularis notitiã habeat præcellentẽ scripturæ diuinæ: sed sufficit sibi pro multis casib. (qui tamen raro vel nunquam accidunt) quod aliqualẽ notitiam explicitam fidei habeat orthodoxæ, quam habere tenetur, quẽadmodum oẽs Christiani aliqua credere tenentur explicite, quæ debent tam firmiter credere, ꝙ si oẽs clerici mundi in sacra pagina eruditi contraria affirmarent, docerent, prædicarent, assererẽt & tenerent, laici credere non debent, sed eos redarguere, reprobare & acriter reprehendere tenentur explicite, omnes laici Christiani ratione vtentes, quales debent esse iudices, in quibuscunque causis habent sufficientem peritiam iudicandi in talibus causis de clericis quibuscunque. *Magister.* Mirabile est, quod idiota de clerico, imperitus de perito, illiteratus de litterato in his, quæ ad sacras literas spectant, debeat & valeat iudicare: & tamen si ad hoc aliqua exempla possunt adduci, libenter scirem. *Magister.* Ad hoc probandum exempla plurima allegarentur. Si omnes eruditi in sacra pagina vna cum Papa & cardinalibus omnibus prædicarent, assererent & docerent fidem Christianam esse falsam & malam: & legem Iudæorum vel Sarracenorum esse seruandam: laici illiterati per notitiam fidei, quam in ecclesia didicerunt, essent iudices eorum idonei, quantum est ea parte scientiæ vel peritiæ seu notitiæ: licet aliqui non essent iudices eorum idonei propter carentiam iurisdictionis & potestatis. Item si omnes clerici mundi assererent Christum non fuisse crucifixum, vel non esse venturum ad iudicium, vel animas reproborum non esse in inferno, vel aliquid huiusmodi, quod omnes Christiani ecclesiastici & laici credere tenentur explicite; puri illiterati, quantum est ea parte notitiæ essent iudices eorum idonei. *Discip.* Tu ponis exempla, quæ nunquam acciderunt. *Magister* Respondetur, quod propter duo talia ponuntur exempla, primo, quia talia licet nunquam acciderunt, tamen possunt accidere, secundo, quia per exempla tam aperte manuducitur intellectus ad discernendum, quod in aliis est tenendum.

Disc. Puto me intelligere responsionẽ datam ad rationẽ illam, ideo dic quomodo respondetur ad rationẽ quartam. *Mag.* Respondetur, quod maiores causæ sunt ad maius iudicium deferendæ, qñ iustitia & veritas in maiori iudicio poterit inueniri, & iudicium maius non deficit. Quando autem non inueniretur maius iudicium, tunc maiores causæ essent ad iudicium inferius deferendæ. Et ideo si Papa & omnes clerici (ad quos posset haberi recursus) contra fidem errarent, aperte docentes vel tenentes aliquid contra aliquam veritatem, quam eodem modo omnes clerici tenentur credere explicite: huiusmodi causa non ad Papam hæreticum, sed ad laicos catholicos esset omnino deferẽda. Cum vero accipitur, quod causa hæresis est inter causas maximas computanda: Respondetur, ꝙ causa hæresis sicut causa fidei duplex est, quandoq; n. vocatur causa hæresis, quando quæstio agitatur de aliquo, quod manifestum est esse hæresim, quia est hæresis explicite condemnata, & hęc causa hęresis vel causa fidei inter causas maximas minime computatur, quia hęc causa ad episcopos spectat, & inquisitores hęreticę prauitatis, & ideo hęc causa in casu speciali potest competere laicis super Papam hęreticum: quem clerici nolunt, vel non possunt coercere. Alia est causa hęresis siue fidei, quando quęstio de aliquo efficitur, quod non est certum esse hęresim: quia non est hęresis explicite condemnata: nec eius contrarium est veritas catholica explicite approbata, & talis causa hęresis vel fidei inter causas maximas computatur, nec diffinitio seu determinatio talis causę, vnquam spectat ad laicos illiteratos, sed solummodo spectat ad ecclesiam vniuersalem & concilium genera-

nerale, vel Romanum Pontificem, & ita talis causa nunquam deferenda est ad iudicium seculare, & ideo quantum ad talem causam, iudicium ecclesiasticum maius est iudicio seculari, sicut scribit Gregorius Nazianzenus. Si tamen iudicium ecclesiasticum propter infidelitatem clericorum deficeret; talis causa tunc minime est tractanda.

Ad quintam rationem respondetur, quod licet potestas iudiciaria sacerdotalis & secularis sint potestates distinctæ, non tamen taliter sunt distinctæ, quod nunquam vna habeat iudicare de alia, & quod nulla causa, quæ spectat ad vnam potestatem in nullo casu spectat ad aliam potestatẽ, quia hoc est expresse contra canonicas sanctiones, quibus asseritur manifeste, quod potestas ecclesiastica nõnunquam habet de potestate seculari iudicare, nonnunquam habet iudicare de causis spectantibus ad iudicem secularem, ergo per distinctionem istarum potestatum non potest probari, quod in nullo casu spectat ad iudicem secularem de Papa hæretico iudicare.

Ad sextam rationem respondetur, quod sicut ad Imperatores, qui erant pagani, spectabat non in quantum erant pagani, sed in quantum erant homines, Deum colere & idola relinquere: ita ad Imperatores & reges, qui erant pagani, non inquantum erant pagani, sed inquantum erant Imperatores & reges, pertinebat catholicos defendere, propter quod ad Imperatores & reges Christianos, qui succedunt Imperatoribus & regibus paganis, non in paganismo, sed in Imperiali & regali dignitate; spectat etiam Papam hæreticum, quem clerici nolunt vel non possunt, corrigere vel coercere.

Ad rationem septimam respondetur, quod in eadem causa contigit vti legibus diuersis, & in causa consimili vnus Iudex tenetur vti aliquibus legibus, quibus alius vti non tenetur. In eadem ergo causa seculari aliis legibus vtitur Iudex in Italia, & aliis legibus Iudex in Francia, & ideo licet Papa vel Iudices ecclesiastici non teneantur vti legibus imperialibus, seu secularibus in causa hæresis: tamen iudices seculares in huiusmodi causa, quando spectat ad eos, vti possunt & legibus diuinis & ecclesiasticis & etiam secularibus, quæ non sunt contrariæ diuinæ legi vel ecclesiasticis, ad quas omnes catholici astringuntur.

Ad octauam rationem respondentur eadem, quæ dicta sunt in responsione ad rationem quintam, quod vna causa fidei, quæ est de aliquo, quod nec est explicite condemnatum nec explicite approbatum, nunquam pertinet ad diffinitionem iudicis secularis.

Explicit liber sextus.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS, IN QVO TRACTATVR DE CREdentibus, fautoribus, defensoribus & receptatoribus hæreticorum.

CAP. I.

Vbi ponitur differentia credentium hæreticis: & assignatur duplex, quarum quælibet sub se plures continet, per quas etiam aperitur, qui vere sint credentes hæreticis censendi.

D*iscipulus:* Hactenus de punitione (& præcipue Papæ, si efficeretur hæreticus) quamplurima quæsiui, licet multa omiserim, post hoc opus sollicite mentem tuam inquiram, nunc vero de credentibus, fautoribus, defensoribus & receptatoribus hæreticorum inuestigare propono, & primo de credentibus, de quibus ante omnia disseras, qui sunt censendi *credentes*. *Magister.* Nonnullis apparet, quod *credentes* possunt in duplici differentia reperiri, quidam enim explicite hæreticorum credunt erroribus, quemadmodum Arriani credebant explicite, quod filius Dei non est verus Deus, sicut error Arriani hæretici, & de his videtur loqui Gregorius (vt habetur *extra de hæreticis, excommunicamus*) cum sic ait: *Credentes autem eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus.* Alii vero videntur esse credentes; qui licet non credant explicite hæreticorum erroribus, credunt tamen hæreticis, censentes eos inter catholicos reputandos, & eorum doctrinam catholicam reputant: sed in quo explicite discrepent à doctrina catholica ignorant, & isto modo videtur mihi, quod illi qui ad hæreticos causa addiscendi accedunt, quia secundum leges minus puniuntur quam Doctores, inter credentes debeant numerari. *Disc.* Distinctionem de credentibus, siue vera sit, siue falsa intelligo, & ideo de vtroque membro te interrogare intendo, dic ergo inprimis de primis credentibus: an omnes sint inter hæreticos computandi: cum hæc auctoritas superius allegata videatur asserere, cum indistincte non distinguendo inter hos hæreticos credentes & illos dicat, *credentes autem eorum* (scil. hæreticorum) *erroribus hæreticos similiter iudicamus.* *Magister.* Est quædam assertio, quod non debet dici indistincte, quod omnes credentes explicite hæreticorum erroribus sunt censendi hæretici, sed illi tantum, qui scienter & explicite credunt hæreticorum erroribus. Vnde eis distinguendum apparet. Credentium etiam hæreticorum erroribus, quidam sciunt ipsos errores ab ecclesia condemnatos: quidam vero nesciunt, quod sunt ab ecclesia condemnati, & istorum quidam adhærent pertinaciter talibus erroribus: quidam vero non adhærent pertinaciter, sed corrigi sunt parati, primi creden-

tes

tes hæreticorum erroribus (absque alia examinatione) sunt inter hæreticos computandi. Cuius ratio assignatur: quia errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, est inter hæreticos computandus *24. quæstio. 3. dixit Apostolus*, sed credens hæreticorum erroribus, quos scit ab ecclesia condemnatos, non est paratus corrigi, quia quilibet errans contra fidem debet esse paratus corrigi per doctrinam ecclesiæ: aliter est pertinax reputandus, sed qui scit errorem aliquem ab ecclesia cõdemnatum: & tamen credit eidem errori, non est paratus corrigi per doctrinam ecclesiæ, ergo talis est pertinax reputandus. *Discipulus*. Secundum ista quicunque crederet errori damnato contra fidem à Papa Romano, esset hæreticus reputandus, & ita per consequens nullo modo licet sententiæ summi Pontificis contraire. *Magister*. Respondetur, quod sententiæ catholicę à Romano Pontifice latæ cõtra errorem infidelium nulli licet absque hæretica prauitate resistere, sed sententiæ erroneæ Papæ contra fidem debet quilibet catholicus (qui scit sententiam eius esse erroneam) obuiare. *Discipul.* Si licet sententiæ Romani Pontificis obuiare, & Romanos Pontifices non semper sequi, schisma sequetur inter Christianos, quod est omnino vitandum, ergo quilibet tenetur (saltem propter schisma vitandum) acquiescere sententiæ Papæ. *Magister*. Respondetur, quod si sententia Papæ fuerit erronea contra fidem, schisma sequetur tale, quale semper fuit inter hæreticos & catholicos, quale schisma catholici compescendo hæreticos sedare debent, si possunt; si autem non possunt, propter nullum schisma vitandum debent acquiescere sententiæ falsæ: licet in casu, quo viderent periculosam oriri turbationem absque vtilitate fidelium cessare deberẽt (saltem ad tempus) à diuulgatione catholicæ veritatis. *Discipulus*. Si non est credendum Papæ in his quæ fidei sunt, cui credetur? *Magister*. Respondetur, quod credetur scripturæ diuinæ, & doctrinæ quam vniuersalis ecclesia hactenus tenuit, prædicauit & docuit, scriptura enim diuina & doctrina præcedentium patrum ab vniuersali ecclesia approbata, doctrinæ Papæ posterioris est anteponenda, quod in decretis (*distinct. 19. c. secundum ecclesia*) insinuari videtur expresse, vbi sic legitur *hæ autem* (scli. decretales epistolæ) *sunt paris auctoritatis cum canonibus*, & per consequens quod est eis adhibenda fides. Hoc autem intelligendum est de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec præcedentium patrum decretis vel euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur. Anastasius enim secundus fauore Anastasii Imperatoris Acbatius post sententiam in se prolatam sacerdotes & Leuitas ordinauit: acceptis officiis rite fungi debere decreuit, de cuius constitutione eadem distinct. § *quia ergo*, subiungitur: *quia ergo illicite & non canonice, sed contra Dei decreta prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, vt probat Felix & Gelasius, qui Acbatium ante excommunicauerunt, & Ormisda qui ab ipso Anastasio tertius eundem Anastasium postea damnauit, ideo ab ecclesia Romana repudiatur, & à Deo percussus fuisse legitur*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod si Papa constitutionem condiderit in his, quæ ad doctrinam fidei spectant, doctrinæ præcedentium patrum contrariam, non est sibi credendum: sed talis eius constitutio est à fidelibus reprobanda: suntq; credentes & scientes doctrinam suam dogmatibus orthodoxorum præcedentium patrum esse contrariam inter hæreticos computandi, quemadmodum ipse Papa, si aliquid tale diffinitiue tenet, est hæreticorum numero aggregandus. *Discipulus*. Quid si aliqui scientes talem diffinitionem Papæ esse obuiantem diffinitioni ecclesiæ: & tamen credentes in corde determinationem ecclesiæ esse veram, exterius ore vel timore, vel ambitione, vel aliqua alia causa tenent aut docent diffinitionem Papæ determinationi ecclesiæ contrariam. *Magister*. Respondetur, quod licet tales apud Deum sint deteriores hæreticis, eo quod negant agnitam veritatem (& ideo peccant in Spiritum sanctum) tamen apud Deum non sunt hæretici: quia mentaliter contra fidem minime errant, hoc tamen non obstante, si coram ecclesia probatum fuerit, quod ipsi non ignorant determinationem ecclesiæ, & tamen tenent diffinitionem Papæ contrariam ecclesiæ (quæ de manifestis iudicat, non de occultis) debet eos hæreticos reputare, & tanquam hæreticos condemnare, etiam si post assereret, se hanc diffinitionem Papæ contrariam determinationi ecclesiæ nunquam corde tenuisse, quia tali assertioni eorum de occultis cordium fidem tenetur minime adhibere.

CAP. II.

Vbi inquiritur de propositione ambigua habente duos sensus, vnum sc. catholicum, alterum vero hæreticum, quam Papa sub sensu hæretico diffinit tenendam, vtrum talis dictæ assertioni credens sit hæreticus censendus, & respondetur secundum duplicem opinionem.

DIsip. Quid si determinatio Papæ est ambigua habens diuersos sensus: quorum vnus est hæreticalis de intentione Papæ, quem in aliis scriptis posterioribus vel prioribus explicat manifeste: alius autem sensus talis determinationis seu diffinitionis Papæ est catholicus: nunquid credens tali determinationi Papæ putans suum sensum catholicum, esse de intentione Papæ, est hæreticus reputandus, si scit alium sensum ab ecclesia esse condemnatum? *Magister*. Vna assertio tenet, quod talis est hæreticus reputandus, quod tali ratione videtur posse probari. Sicut nihil differt in vitio dicere bonum malum, & malum dicere bonum, ita non videtur distare in vitio dicere scripturam catholicam esse hæreticam, & dicere scripturam hæreticam esse catho-

catholicam, qood Esaias propheta ca. 5. videtur testari, cum hoc facientibus imprecatur væ damnationis æternæ, dicens: *væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, amarum dulce, & dulce amarum.* Ex quibus verbis colligitur, qnod quemadmodum vterqoe damnabili crimine irretitur, scil. qui dicit malum esse bonum, & qni dicit bonum esse malum: ita vterque damnabilis est, scil. & qui ponit tenebras, hoc est prauitatem hæreticam esse lucem, id est catholicā veritatem: & qui dicit lucem, id est catholicam veritatem, esse tenebras, id est hæreticā prauitatem, sed qni dicit scripturam catholicam esse hæreticam, trahendo eam videlicet ad sensum hæreticum, & aliter exponendo, quam sensus Spiritus sancti efflagitat: est hæreticus censendus, *24. qu. 3. hæresis*, igitur ille, qui scripturam hæreticam trahit ad sensum catholicum eius errorem exponendo, hæreticus est censendus, & ita qni determinationem Papæ secundum mentem eius hæreticam reputat catholicam, sciens, quod ille sensus, qui secundum rei veritatem est de mente Papæ, est damnatus, debet hæreticus iudicari: licet nesciat, quod ille sit sensus Papæ hæretici. Alia assertio, quæ tenet, quod talis sic exponens determinationē Papæ hæreticam, & trahit eam ad sensum catholicum, qnem putat esse de mente Papæ, non est hæreticus indicandus, videtur tali ratione posse probari. Ille qui non errat contra fidem, non est hæreticus iudicandus, licet erret contra intentionem alicuius hæretici vel catholici, sed qui determinationem Papæ habentem diuersos sensus, vnum catholicum & aliom hæreticum, trahit ad sensum catholicum, putans eum esse de mente Papæ, quamuis non sit, oon errat contra fidem, sed tantum contra mentem Papæ: quia tenet quicquid spectat ad fidem, io hoc tamen errat, quod putat sensum catholicum esse de mente Papæ: qui tamen non est, ergo talis non est hæreticus reputandus. *Discipul.* Quæ prædictarnm assertionnm sit verior, post consummationem istius operis sollicite indagabo, nunc autem dican peccet mortaliter ille, qui trahit determioationem Papæ, secundum mentem Papæ hæreticam ad sensum catholicum: quem tamen non credit esse de intentione Papæ: sed credit quod hæreticus sensus est de mente Papæ. *Magister.* Respondetur, quod talis qui non tantummodo recitaodo, sed exterius affirmando trahit determinationem hæreticam ad sensum catholicum, quem noo credit esse de mente taliter determinantis, peccat mortaliter, qnia committit crimen mendacii, siue adulando, siue timore, siue ambitione taliter mentiatnr: nec potest à peccato mortali quomodolibet excusari, qnia omne tale mendacium est peccatum mortale, & si ex desiderio complacendi Papæ hæretico mendacium tale procedat, grauius est, quam si ex timore solummodo emanaret, quare in pusillanimo timor aliquo modo diminuit peccatum, in illo autem, qui homini placere desiderat, per crimen mendacii, crimen adulationis aut cupiditatis, aut ambitionis adiungitur, & ideo talis grauius & multiplicius peccat.

Cap. III.

In quo agitur de eis, qui assertionem in omni sensu hæreticam traherent ad sensum catholicum, scientes tamen quod in rei veritate talis assertio in omni sensu, quem posset habere, est hæretica & respondetur secundum duplicem opinionem.

Discipulus. Post interrogationem de trahentibus diffinitionem Papæ hæreticam, habentem diuersos sensus, vnum hæreticum, & alium catholicum, ad sensum catholicum: peto vt dicas, quid sentiendum esset de illis, qui diffinitionem Papæ hæreticam in omni sensu, quem talis diffinitio posset habere, de virtute verborum traherent ad aliquem sensum catholicum, scientes quod quilibet illorum sensuum, qui secundum rei veritatem possunt elici ex verbis determinationis Papæ, est hæreticus. *Magister.* Respondetur, quod est quædam assertio dicens, quod tales essent credentes errori Papæ hæretici, & etiam hæretici reputandi, nisi sollicite quærerent veritatem, & parati essent corrigi, quam cito veritatem inuenirent. Quod enim tales credentes hæreticorum errori debeant hæretici reputari, videtur sic posse probari. Ille, qui credit hæreticorum errori, qui nullum potest habere sensum catholicum, est inter credentes hæreticorum errori merito computandus, sed ille, qui pertinaciter defendit hæreticorum errorem, qui nullum potest habere sensum catholicum, est hæreticus reputandus, *24. quæstion. 3. qui aliorum.* Cum ergo per positum tales credant errori, qni nullum potest habere sensum catholicum, inter credentes sunt merito computandi. Et per illud patet, qnod tales nisi sollicite quærant veritatem parati corrigi, cum inuenerint, sunt hæretici iudicandi, quoniam errans contra fidem, nisi quærat veritatem paratus corrigi cum inuenerit, est inter hæreticos numerandus, *24. quæstion. 3. dicit Apostolus.* Ex quo infertur, qnod qui exponerent & traherent determinationem Papæ hæreticam in omni sensu, quem potest habere de virtute verborum ad sensum catholicum, si simul cum hoc non persequerentur & molestarent qualitercunque diffinitionem Papæ hæreticam impugnantes, essent inter hæreticos reputandi: quia non quærerent cauta sollicitudine veritatem. Alia est assertio, quæ de trahentibus taliter diffinitionem Papæ hæreticam ad sensum catholicum dicit esse distinguendum, quia aut tales sunt periti in arte distinguendi assertiones ambiguas diuersos sensus habentes: aut in tali arte sunt minime eruditi. Primi excusari non possunt de crimine mendacii, nec de crimine hæreticæ prauitatis: sed

sunt

ſunt cenſendi ſibiipſis contrarii, quemadmodum hæretici ſæpe reperiuntur ſibiipſis contrarii, quia ſecundum Auguſtinum 24. quæſtion. ſept. cap. *quod autem: Haretici adeo calumniandi cupiditate cacantur, vt non attendant, quod ſint inter ſe contraria, qua loquuntur*, & ideo cum tales ſint periti in arte diſtinguendi aſſertiones ambiguas, præſumptio eſt violenta, quod tenens aſſertionem Papæ hæreticam ſub aliquo ſenſu, quem ſonat: & quod ſimul cum hoc tanquam contrarii ſibiipſis tenent catholicam veritatem. Si autem tales non ſunt periti in arte diſtinguendi aſſertiones ambiguas, non ſunt ſtatim hæretici iudicandi, ſed ſi pertinaciter defenderent talem aſſertionem eſſe ſub tali ſenſu ſuſtinendam, deberent hæretici iudicari. *Diſcipulus.* Quomodo conuincetur talis de pertinacia? *Magiſter.* Reſpondetur, quod de pertinacia conuincetur, ſi poſtquam oſtenſum ſibi fuerit euidenter, quod aſſertio Papæ hæretici talem ſenſum habere non poteſt, adhuc in ſua opinione permanſerit. Dicitur etiam, quod multis aliis modis poteſt conuinci de pertinacia, puta ſi de veritate (quando conuenienter poteſt) renuit informari: ſi impugnatores hæreticæ prauitatis perſequitur vel moleſtat: ſi alios minis, præceptis, pœnis, vel alio quouis modo compellit ad ſuam opinionem pertinaciter defendendam, & forte aliquibus aliis modis, de quibus dictum eſt ſupra *libro quarto*, eſt de pertinacia conuincendus. *Diſcipulus.* Quid ſi aliquis promittit vel iurat, quod tenebit ſemper talem aſſertionem hæreticam, & intendit tenere ſub ſenſu catholico: quem tamen ſenſum catholicum de virtute verborum habere non poteſt. *Magiſter.* Reſpondetur, quod talis eſt hæreticus iudicandus: quia ex quo tenet aſſertionem hæreticam in omni ſenſu, quem de virtute verborum habere poteſt, & promittit ſeu iurat quod ſemper tenebit eandem, non eſt paratus corrigi, & per conſequens hæreticus eſt cenſendus.

Cap. IV.

In quo agitur de pralatis inferioribus Papa ſtatutum tale non approbando, ſed ſuis tantummodo pracipiendo, ne ipſum reprobare audeant, & vt de perſona Papa ſemper reuerenter loquantur, vbi etiam nota, ſi quandoq; aliquem liceat ludificare, & ad huiuſmodi quaſitum etiam reſpondetur ſub duplici opinione, ibidem etiam nota de iuramento, de mendacio & peccato infidelitatis.

Diſcipulus. Ponatur quod Papa diffiniret aliquam aſſertionem hæreticam eſſe tenendam, tanquam catholicam: & alius prælatus (puta archiepiſcopus, vel epiſcopus, vel alius ſciens diffinitionem Papæ eſſe hæreticam) ordinet, ſtatuat, præcipiat, aut mandet ſub graui pœna, quod nullus ſubditorum ſuorum audeat diffinitionem Papæ aliqualiter reprobare, ſed de ea, & etiam de perſona Papæ, quilibet ſubditus ſuus loquatur omnino reuerenter, nomen tamen Papæ in tali ordinatione, ſtatuto, præcepto vel mandato nullatenus exprimendo, nunquid talis prælatus eſt credens errori Papæ & hæreticus reputandus? *Magiſter.* Circa hoc ſunt diuerſæ opiniones, vna eſt, quod talis prælatus eſt credens errori Papæ & hæreticus reputandus, quod enim inter credentes errori Papæ debeat computari, ex hoc probatur, quod ſtatuit diffinitionem Papæ nullatenus reprobandam: ſed quod de ea cum reuerentia eſt loquendum, error autem eſt reprobandus, & non eſt cum reuerentia de eo [...]loquendum, ergo talis ordinans, ſtatuens, præcipiens ſiue mandans credit diffinitionem Pap[...] tenendam, & per conſequens inter credentes errori Papæ eſt merito computandus. Quod vero talis prælatus ſit hæreticus reputandus, tali ratione probatur. Credens errori contra fidem & ad eundem errorem tenendum alios minis compellit, ſtatutis & præceptis, eſt hæreticus computandus, vt ex his quæ dicta ſunt *libro quarto*, videtur poſſe probari, talis autem prælatus eſt credens errori Papæ: & ad eundem errorem tenendum alios compellit ſtatutis & præceptis, ergo non eſt ſolum credens errori Papæ: ſed hæreticus eſt cenſendus. Alia eſt opinio; quod ſi prælatus inferior, puta archiepiſcopus aut aliquis prælatus, præciſe talibus verbis vel æquipollentibus vtatur: *ſtatuo, mando*, vel *pracipio*, vel *ſub pœna excommunicationis*, vel *etiam carceris, vt nullus mihi ſubiectus diffinitiones Domini ſummi Pontificis audeat reprobare: vel ex eis de perſona Papa qualitercunque male loqui, ſed loquatur cum omnimoda reuerentia de eiſdem*, talis prælatus ſine maiori examinatione, non eſt inter credentes errori Papæ, nec inter hæreticos computandus. Cuius ratio aſſignatur: quia propter verba generalia talia, quæ ita poſſunt intelligi de diffinitionibus catholici Papæ, ſicut de diffinitionibus Papæ heretici, non eſt aliquis inter credentes erroribus Papæ hæretici, vel hæreticos computandus: ſed prædicta ita poſſunt intelligi de diffinitionibus Papæ catholici, ſicut de diffinitionibus Papæ hæretici, ergo propter talia verba generalia non eſt aliquis inter credentes vel hæreticos computandus. *Diſcipulus.* Iſta regula eſſet apparens; ſi, quando fit tale ſtatutum, eſſet aliquis Papa catholicus, ſicut eſt Papa hæreticus. *Magiſter.* Reſpondetur, quod hoc non obſtat, quia ſicut eſt prudenter futuris talibus occurrendum *diſtinct. 23. in nomine*, & ad cautelam futurorum eſt aliquid faciendum, *extra de electionibus, licet*: ita ex cauſa aliqua ſtatuuntur & etiam præcipiuntur, quæ non in tempore, quo ſtatuuntur & etiam præcipiuntur, ſed in tempore futuro locum valebunt habere, & ideo talia ſtatuta non pro tempore, quo fiunt, ſed pro tempore futuro debent intelligi, & ideo licet aliquis prælatus, quando Papa eſſet hæreticus, ſtatueret ſub graui pœna, quod nullus ſubdito-

ditorum suorum diffinitiones Papæ audeat reprobare, tale statutum, quantum est ex forma verborum, oon deberet intelligi pro tempore, quo fit; nec etiam pro tempore, quo Papa esset hæreticus: sed pro tempore, qoo erat summus Pontifex catholicus, & catholice de diffinitionibus circa fidem diffiniret, tale enim statutum, quantum est ex forma verborum, taliter debet intelligi, qualiter intelligeretur, si non solum secundum veritatem, sed etiam secundum opinionem omnium fidelium vacaret Apostolica sedes; & qualiter intelligeretur, si non solum secundum veritatem, sed etiam secundum opinionem omnium catholicorū Papa, qoi est hæreticus, esset omni auctoritate & dignitate priuatus, & ideo sicut tunc non intellligeretur de diffinitionibus Papæ hæretici: ita nec nūc debet intelligi de diffinitionibus Papæ hæretici, quantumcunq; à multitudine Christianorum minime crederetur, quod vacaret Apostolica sedes, aut quod Papa esset hæreticus. *Disc.* Ex qua causa liceret concedere tale statutum tali intentione, quod statutum illud non debet intelligi de diffinitionibus Papæ qui est hæreticus: sed de diffinitionibus futuri Papæ catholici? *Magist.* Respondetur, quod hoc liceret in casu ad dilucidandum sententiam Papæ hæretici, si enim aliquis prælatus sciens diffinitiones Papæ esse hæreticas, vel etiam dubitans eas esse hæreticales, probabiliter ex certis coniecturis & causis æstimaret, quod Papa eum & sibi subiectos male tractaret, nisi tale quid statueret, posset idem prælatus condere tale statutum, non intelligens statutum de illo, qui habetur pro Papa, nec de diffinitionibus suis; sed de futuro Papa catholico, & de diffinitionibus eius orthodoxis, verbis enim generalibus & figuratiuis locutionibus, atque ambiguis etiam verbis æqoiuocis ac multiplicibus licet deludere sententiam perfidorum. *Magister.* Licet videatur, quod talis prælatus suam intentionem occultando deludens Papam (etiam hæreticum) grauiter peccet, quia non videtur à vitio simulationis immunis: tamen motiua dicentium, quod taliter liceat aliquos deludere, oon differas inducere.

Magister. Quod liceat taliter deludere tales ad eorum sententiam declinandam, sic videtur posse probari. Cui licet vti iosidiis ad hostes seu æmulos expugnandos: eidem licet vti verbis generalibus ac æquiuocis, & multiplicibus, atque sermonibus figuratiuis ad malignorum sententiam declinandam, sed omni iusto, & sancto licet vti iosidiis ad hostes seu æmulos expugnandos *24. quæstion 3. Dominus noster*, ergo homini iusto & sancto licet vti verbis generalibus & æquiuocis, ac multiplicibus, & etiam sermonibus figuratiuis ad malorum sententiam declinandam. Secundo sic, dolus qui potest esse absque mendacio, verbo & facto est licitus contra hostem, sed delusio, quæ fit verbis generalibus, æquiuocis, multiplicibus & figuratiuis, est dolus quidam: & potest esse absque mendacio, verbo & facto, ergo huiusmodi delusio hostis est licita. Maior dictis maiorum ostenditur, ait enim beatus Hieronymus, vt habetur 23. quæstion. 2. cap. *videm: Vtilem simulationem & in tempore assumendam Hiehu regis Israel nos doceat exemplum, qui cum non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi finxisset se idolum velle colere, finxit dicens: congregate mihi omnes sacerdotes Baal*, &c. Et infra: *Achab seruiuit sibi in paucis, & ego seruiam sibi in multis, & Dauid quando mutauit faciem suam coram Abimelech, & dimisit eum & abiit*, nec mirum, si licet iustos homines sibi aliqua simulare pro tempore ad suam & aliorum salutem, cum & ipse Dominus noster Iesus Christus non habens peccatum nec peccati carnem, simolationem carnis peccatricis assumpsit, condemnans in carne peccatum. Vnde Glossa super Psalmum secundum articul. dicit, quod *dolus contra hostem bonus est.* Ita Origenes, vt legitur *distinction 43. cap. in mandatis*, loquens de viro malis moribus inuoluto se ingerente ad scrutandum secreta fid[illegible]ait: *Si ingesserit se & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus agentem recte non oporteat audire, prud[illegible] eum debemus eludere*, vbi dicit Glossa: *nota dolum esse bonum contra hostem.* Item Glossa *22. quæ*[illegible] *2. cap. Dominus noster*, ait sic: *Igitur per insidias & per dolum possumus licite vincere hostes nostros: dum tamen fidem non rumpamus hosti.* Ex quibus patet, quod dolus, qui potest esse absque peccato, facto vel verbo est licitus contra hostem. Minor, sc. quod delusio quæ fit generalibus verbis, etiam est dolus, qui potest esse absque mendacio, verbo & facto, patet. Quia verba, in quibus potest veritas reperiri, possunt omni carere mendacio, sed in verbis æquiuocis & multiplicibus atque ambiguis, ac etiam figuratiuis potest veritas reperiri: aliter vir iustus nunquam eis vti deberet, ergo talia verba omni possunt carere mendacio, ergo ad hostis malitiam declinandam licitum est vti talibus, quæ bonum intellectum possunt habere.

Discipulus. Non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, ergo si talia verba communiter intellecta habeant malum sensum, sub malo sensu deberent intelligi. Item, non licet eum decipere, cui fidelitas est seruanda, sed hosti cuicunque seruanda est fidelitas, sicut etiam fides sibi promissa est ei seruanda, ergo nulli licet hostem quemcunque per verba generalia, æquiuoca, multiplicia, seu ambigua, vel figuratiua decipere. Item, verba cuiuscunque intelligenda sunt, sicut ea Deus accipit, Deus autem accipit verba alicuius, sicut intelligit ille cui dicuntur, sed subditi, quibus dicerentur verba talis statuti, intelligerent ea de Papa, qui à multitudine Christianorum haberetur pro Papa, ergo sic deberent intelligi. Quod autem Dominus Deus accipiat verba hominis, sicut ille intelligit, cui dicuntur, patet. Nam Deus non facit differentiam inter verba iuramenti & simplicis loquelæ, teste Chrysostom. qui (vt habetur *22. quæstion. quint. cap. iuramenti*) ait: *Dominus noster inter iuramentum & loquelam nullam vult esse distinctionem*, quia sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium, sed Deus accipit verba iuramenti, sicut ille intelligit cui iuratur, teste

Isid.

Isidor. qui (vt legitur 22. *quaestion. quint. cap. quacunque*) ait: *quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiae testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit*, ergo etiam Deus sic accipit verba talis statuti, sicut illi, qui illo astringuntur, intelligunt. Et confirmatur haec ratio, quia statutum non debet esse captiosum, vt scilicet aliter intelligatur, quam illi quibus dicitur intelligunt *distinctione quarta. erit*, sed subditi talis praelati, nescientes Papam esse haereticum, neque scientes diffinitionem eius esse haereticam, intelligerent tale statutum de illo qui habetur pro Papa, & de diffinitionibus eius, ergo sic deberet intelligi. Et haec sunt, quae mouent animum meum ad tenendum, quod sermonibus ambiguis, & generalibus nullius est deludenda malitia, ad quae gratia exercitii stragas respondere. *Magister.* Sunt nonnulli, qui ista friuola putant: quorum tibi responsiones breuiter recitabo. Ad primum itaque dicitur, quod ambiguitas, & similiter generalitas verborum quandoque incidit in iudiciis, quandoque in contractibus, quandoque in legibus constitutis, quandoque in doctrina alicuius scribentis aut docentis, quandoque in simplici assertione, seu narratione alicuius verbi. Quando igitur ambiguitas, vel generalitas verborum incidit in iudiciis vel contractibus, non est semper recurrendum ad mentem loquentis: quem scilicet ex virtute verborum potest habere sensum, secundum quod ex verbis Glossae, *extra de sponsalibus, cap. ex literis*, colligitur euidenter. Quando vero ambiguitas vel generalitas verborum in statutis vel legibus repetitur: si fuerit talis ambiguitas, vel generalitas verborum, quod sensus qui ex virtute verborum huiusmodi potest haberi, neque legi naturae, nec legi humanae (minime abrogatae) repugnat: neque potest vergere in nocumentum iustum alterius: recurrendum est ad intentionem legem statuentis, & sic intelligenda est lex, quemadmodum ipse intelligit, & si quis aliter intelligit, talis intellectus in damnum vel periculum, aut infamiam statuentis redundare non debet, quia in talibus, in quibus ambiguitas vel generalitas verborum incidit, vbi virtus verborum permittit verum sensum, qui neque iuri diuino, neque iuri naturali, nec humano (nullatenus abrogato) repugnat: neque potest vergere in nocumentum iniustum alterius: quia cuius est condere, eius est interpretari, & quem in condendo habeat sensum exprimere. *Discipulus.* Quid si conditor legis talis est mortuus, antequam sensum, quem habeat in condendo legem, expresserit. *Magister.* Respondetur, quod sicut facta quae possunt fieri bene vel male, in meliorem partem interpretanda sunt: ita peritus in arte distinguendi diuersos sensus legum talia verba generalia & ambigua, in meliorem partem interpretari debet, vt scilicet lex condita talis magis valeat & putetur iusta & licita, quam illicita vel iniusta. Similiter dicitur, quod vbi incidit ambiguitas vel generalitas verborum in doctrina alicuius scribentis aut docentis, recurrendum est ad intentionem loquentis, vt ipse seipsum exponat, & si quidem exprimit sensum verum, quem permittit virtus verborum, est nullatenus reprobandus, nisi conuinci posset, quod talis sensus verus aliis dictis eius esset contrarius vel impertinens: & quod talibus verbis generalibus vel ambiguis vsus fuisset ad aliquem introducendum errorem, tunc enim putandum esset, quod talem sensum verum contra conscientiam exprimeret, vel taceret alium sensum ad aliquod incommodum vel periculum euitandum, vel ad aliquod commodum consequendum. De ambiguitate etiam verborum, quae incidit in simplici loquela vel narratione, recurrendum est ad intentionem loquentis, vt stetur interpretationi & intellectui suo, nisi probetur aperte, vel violenter aut probabiliter praesumatur, quod tali modo loquendi generali & ambiguo vsus est ad aliquem decipiendum iniuste, vel ad aliquem alium malum finem. Per hoc respondetur ad primam tuam instantiam, quia cum dicis, non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, dici potest, quod haec regula fallit in multis casibus: secundum quod ex Glossa praedicta *extra de sponsalib. ca. ex literis* potest haberi patenter, & ideo quando quis legem statuit, vel etiam loquitur, vt iuste & licite hostem suum deludat, non est recurrendum ad communem intelligentiam verborum: sed recurrendum est ad intentionem loquentis siue legem statuentis, & siquidem exprimit sensum, quem permittit sensus verborum, quantumcunque non sit sensus, quem homines conuenienter de talibus verbis concipiunt, sed sensus valde extraneus & inusitatus, ita tamen quod virtus verborum ita permittat: standum est conditioni statuentis & sensui loquentis, si talis sensus solummodo sit ad sensum loquentis, & non vergat in nocumentum, vel praeiudicium illicitum aut iniquum alterius: & quantumcunque esset in nocumentum seu praeiudicium aliorum iustum & licitum. *Discipulus.* Si posset probari, quod in verbis ambiguis recurrendum esset ad intentionem loquentis: & non ad communem intelligentiam verborum, praedicta ratio apparentiam videretur habere, ideo quae ad hoc allegare contingat, ostende. *Magister.* Quod recurrendum sit ad intentionem loquentis, & non ad communem intelligentiam loquentis, dicta maiorum sonare videntur, ait enim Glossa *extra de verborum significationibus, cap. ... Non statim debemus intelligere verba, vt prima facie sonare videntur; maxime vbi ambigua sunt, sed debemus recurrere ad intentionem loquentis, & hoc dat argumentum bonum supra de praebendis, c. vltim. & cap. cum tamen*, & in fine dicit sic: *argumentum quod verba ad extraneum sensum sunt trahenda, vt res aliter salua esse non potest.* Et consimiliter verba sunt trahenda ad sensum extraneum, quando aliter veritas verborum, vel aequitas saluari non potest, quod intelligendum est, quod talis sensus extraneus nulli nocet iniuste: & verba ad introducendum errorem minime sunt adiecta, ideo in hoc standum est interpretationi seu expositioni loquentis. Item Glossa, *extra, de procura. cap. petitio*, ait: *quando verba generalia sine dubia ponuntur in huiusmodi instrumentis procuratorum recurrendum est*

ad intentionem constituentis, sicut & in priuilegiis, infra de decimis, cap. ex multiplici, cap. cum tamen. Item Glossa *extra, de praebendis, cap. cum tamen,* ait: *recurrendum esse ad intentionem loquentis, mandantis, & scribentis.* *Discipulus.* Scio Glossas in multis locis asserere, recurrendum esse ad intentionem loquentis, mandantis & scribentis: sed vellem scire, in quibus auctoritatibus se fundare nituntur. *Magister.* Fundant se in diuersis auctoritatibus sanctorum, quae in decretis & decretalibus inseruntur. Prima est Gregor. quae ponitur *22. quaestion. 5. cap. humanae,* qui ait: *certe nouerit ille, qui intentionem & voluntatem alterius variis verbis explicat, quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni.* Secunda est beati Hieronymi, qui, vt legitur *1. quaestion. 1. cap. Marcion,* ait: *nec putemus in verbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Tertia est beati Clementis, quae ponitur *distinction. 37. cap. relatum,* qui ait: *Sunt multa verba in scripturis diuinis, quae possunt trahi ad eum sensum, quem sibi sponte vnusquisque praesumpserit, sed non oportet.* Quarta est Hilarii, quae ponitur *extra, de verborum significatione cap. intelligentia,* qui ait: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei subiectus est sermo.* *Discipulus.* Desine plures auctoritates adducere, quia in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* super materiam hanc reuertar, vbi in speciali de peruertentibus scripturam, & dicta aliorum inquiram. *Magister.* Si interrogaueris me de hoc in illo tractatu: narrabo tibi opinionem aliquorum de quibusdam magistris & praelatis in particulari, quos probare nituntur: imo videtur eis, quod probant eos propter tale vitium esse peiores & grauioribus inuolutos criminibus, quam sint fures, latrones, praedones, fornicatores, & adulteri, & maiori poena & confusione plectendos. *Discipulus.* Isti grandia respondent, quae nunquam valebunt persoluere, & tamen quomodo persoluere conabuntur (cum ad illum tractatum veniemus) gratia exercitii, libenter auscultabo, nunc autem qualiter ad instantias alias supra inductas respondetur, expone. *Magister.* Ad secundam dici potest, quod decipere aliquẽ contingit dupliciter, vel falsum dicendo, quod nullum sensum potest habere verum: aut aliquid illicitum committendo, & sic nulli est licitum decipere alium, cui fidelitas est seruanda: vel veritatem & mentem, ac intentionem & consilium occultando, aut aliquid licitum faciendo, per quem modum in publicis bellis decipiuntur hostes: quia & eis consilia occultantur, & bellatores vbi hostes non aestimant, collocantur: multisque aliis modis licitis decipiuntur hostes. Et isto modo condens statutum vtens verbis generalibus & ambiguis, quae ita possunt intelligi ex forma verborum de Papa catholico futuro, sicut de Papa haeretico: si Papa superstea esset haereticus, deludit Papam haereticum non falsum dicendo, nec iniustum ius aliquod statuendo, sed mentem suam & intentionem & sensum, quem habet de verbis sui statuti celando: ideo nullum committit illicitum, sed pro salute sua caute deludit hostis nequitiam. Ad tertiam respondetur, quod non semper Deus accipit verba iuramenti, sicut ille cui iuratur intelligit, teste Gratiano, qui (*22. quaestion. quint. cap. qui periurare*) ait: *ex his omnibus colligitur, quod iuramenta secundum intentionem praestantis non recipientis à Deo iudicantur.* Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sicut iurans, ita conditor legis, doctor & simpliciter loquens aliquando vtitur calliditate iniqua ad alium malitiose & iniuste decipiendum, & in isto casu verba iurantis, legem condentis, scribentis & loquentis sic intelligenda sunt, sicut & ille, qui simplici intentione & pura recipit verba & intelligit, & in isto casu loquitur Isidorus, cum dicit: *quacunque arte verborum* (scilicet iniqua & callida ad iniuste & impie decipiendum alios) *quis iuret; Deus tamen, qui conscientiae* (scilicet tam callide iniqua iurantis, quam simplici intentione recipientis) *testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur, intelligit,* sic etiam quando quis calliditate iniqua ad decipiendum alios aliquid statuit, docet vel loquitur, Deus sic accipit verba, sicut illi quibus dicuntur, intelligunt, aliquando autem sicut iurans, ita conditor legis, docens, scribens, & loquens vtitur calliditate bona, non ad alium decipiendum iniuste, sed ad salutem suam vel aliorum, absque hoc, quod cuicunque iniuste officiat, & in isto casu intelligenda sunt verba, sicut iurans, legem condens, Doctor aut scribens, vel loquens intelligit: quando scil. forma verborum talem sensum permittit, quantumcunque sit extraneus & communi intelligentiae verborum non correspondet. Ad confirmationẽ quę difficilior esse videtur, potest dici, quod quando subditi alicuius praelati vel omnes, vel multi sunt pestilentes, insidiantes suo praelato, & ad insidiandum, & impugnandum eundem dispositi & parati: in quo casu sicut liceret praelato inferiori Papam si esset haereticus licita cautela deludere, ita si essent sui subditi pestilentes, liceret sibi per tale statutum eosdem deludere, aliquando autem subditi sunt beneuoli, rationabiles, prae oculis diuinum timorem habentes, & in hoc casu praelatus tale statutum ambiguum absque declaratione & interpretatione conuenienti apud subditos suos nequaquam publicare deberet. Vnde si vellet statutum condere ad deludendam malitiam persequentia sensum rectum, deberet subditis explicare. *Discipulus.* Recitasti diuersas sententias de statuto inferioris praelati sub verbis generalibus: quae de omni Papa praesente vel futuro, ac etiam diffinitionibus eorundem possunt intelligi, obligare sibi subiectos ad reuerenter loquendum de Papae persona: nullum tamen nominando & diffinitionibus eius nullatenus reprobandis. Nunc autem dic, quid est tenendum de tali statuto, si de nullo alio, quam de Papa haeretico posset intelligi, quia nomen Papae haeretici expresse exprimitur in eodem. *Magister.* Ad hoc secundum aliquos respondetur, quod talis praelatus credens & haereticus est censendus. Quod autem inter credentes debeat computari, videtur tali ratione posse probari. Ille, qui expresse asserit, mandat, aut praecipit errores alicuius haeretici esse tenendos

tenendos

nendos inter credentes eius errorib. est censendus, sed talis prælatus per tale statutum assereret, præciperet & mandaret errores Papæ hæretici esse tenendos, ergo inter credentes computari deberet. Quod etiam esset hæreticus reputandus probatur ex hoc: quod qui cogit aliquos pœnis, præceptis, statutis ad pertinaciter errores contra fidem tenendos, est inter hæreticos computandus, talis esset prælatus, qui conderet statutum, de quo est sermo, ergo esset inter hæreticos computandus.

Cap. V.

In quo inquiritur, quid sit sentiendum de eo, qui tantummodo ex mandato Papæ hæretici eius assertiones hæreticas inter sibi subiectos diuulgat, tanquam tenendas.

Disc. Dic de prælato inferiori, qui sciens diffinitiones Papæ esse hæreticas ipsas de mandato eiusdem Papæ hæretici tanquam tenendas solummodo diuulgaret inter sibi subiectos. *Mag.* Diuersimode respondetur. Dicitur enim vno modo, quod quantumcunq; talis coram Deo non esset hæreticus, nec credens erroribus Papæ hæretici: tamen apud fideles, qui de occultis iudicare non possunt, esset credens erroribus Papæ hæretici iudicandus. Quod enim esset credẽs censendus ex hoc probatur. Quia qui diuulgat aliquem errorem tanquam tenendum asserit verbo vel facto talem errorem esse tenendum, sed qui asserit aliquem errorem esse tenẽdum, debet reputari credens tali errori, ergo qui diuulgat talem errorem tanquam credendum est hæreticus censendus: & inter credentes merito cõputatur. Quod vero talis hæreticus sit censendus ostenditur, quia qui verbo vel facto cogit alios ad pertinaciter errores tenendos, quibus credit, est hæreticus reputandus, talis autem prælatus, quantum in se est cogit alios ad pertinaciter tenendos errores contentos in diffinitionibus Papæ hæretici: quibus dicit se credere, ergo hæreticus est censendus. *Disc.* Talis prælatus nullum cogeret ad tenendos errores Papæ. quia si solum diuulgat illos errores, non cogit alios ad tenendum eosdẽ. *Magi.* Respondetur, quod qui solum diuulgat errores & non diuulgaret præceptũ, quo mandatur sub graui pœna, quod certi teneantur errores, quodammodo cogit audientes tenere errorem, hoc autem faceret, qui tales diffinitiones Papæ hæretici diuulgaret, quia in eisdem diffinitionibus præciperetur sub graui pœna, quod tenerentur illi errores contenti, ergo talis diuulgans cogeret alios ad pertinaciter tenendos errores, & per consequens esset hæreticus reputandus. Aliter dicitur, quod talis prælatus diuulgans diffinitiones Papæ, quas scit esse hæreticas, mortaliter peccat & inter credentes apud catholicos est reputandus: sed non est inter hæreticos computãdus. Quod autem mortalissime peccat, probatur. Nam qui sciẽter alios inducit inquantum in se est ad negandum catholicã fidem, mortaliter peccat, sed qui diuulgat diffinitiones Papæ hæretici, quas scit hæreticas, quantũ in se est, scienter inducit alios ad negandum catholicam veritatem: quia quantum est ex forma diuulgationis per diuulgationem huiusmodi audientes ad tenendas diffinitiones Papæ hæretici inducuntur, ergo talis diuulgans mortalissime peccat. Item secundum Apostolum ad Rom. 1. non solum peccant, qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, sed talis diuulgans diffinitiones Papæ hæretici consentit Papæ hæretico, & inducit catholicos ad tenendos errores. Igitur talis diuulgans grauissime peccat. Quod vero talis diuulgans debeat à catholicis inter credentes errorib. Papæ hæretici computari, licet in rei veritate non sit credens, patet, quia licet corde non credat, tamen diffinitiones Papæ hæretici exterius confitetur, catholici autem non de corde, sed de exteriori confessione iudicare debent, ergo talis inter credentes est à catholicis numerandus. Quod autem non sit hæreticus iudicandus, probatur per hoc, quia talis qui solummodo diffinitiones Papæ hæreticales diuulgat, licet possit probari errans, non tamen de pertinacia: & quod non sit corrigi paratus potest conuinci, ergo hæreticus non est iudicandus. *Disc.* Aduerto quod ad sciendum, an talis diuulgans diffinitiones Papæ hæreticales sit pertinax & hæreticus iudicandus, oportet ad illa quæ tractauimus superius *libro quarto* recurrere: quæ hic non reputo replicanda: sed peto scire an idem sentiendum sit de prælato diuulgante diffinitiones Papæ hæreticas, quas scit esse hæreticas; & de alio diuulgante diffinitiones easdem, quas nescit esse hæreticas. *Magister.* Quantum ad ecclesiam, idem est tenendum de vno & alio, quia inter vnum & alium in actibus exterioribus nulla appparet distantia: sed apud Deum magna est inter eos distantia, sicut coram Deo magna differentia reperitur inter corde credentem & confitentem eundem; & non credentem corde, tamen expressius confitentem.

Cap. VI.

In quo specialiter inquiritur de eis, qui credunt corde errori explicite damnato, aut qui non corde credunt, nihilominus tamen extrinsecus publice confitentur, eundem errorem timore seu minis coacti aut ambitione allecti, qui scilicet inter eos grauius peccent. pro cuius responsione ponuntur duæ opiniones.

Disc. Parum disgrediendo à proposito principali te interrogare studebo de cõparatione credentis corde errori damnato explicite Papæ hæretici, vel aliorum hæreticorum, quem scit esse da-

 mnatum:

mnatum: & non credentis corde tali errori, quem scit esse damnatum explicite: tamen timore vel ambitione, aut ex aliqua causa tracti, talem errorem occulte, vel publice confitentis, docentis, prædicantis, vel laudantis tanquam catholicum & consonum veritati. Primo enim quæro, quis eorum grauius peccat coram Deo? *Magister.* Circa hoc sunt diuersi modi dicendi. Vnus est, quod grauius peccat ille, qui corde credit errori tali damnato Papæ hæretici vel alterius hæretici: quam ille, qui non credit corde, & tamen exterius confitetur. Cuius ratio assignatur talis, tale peccatum infidelitatis est grauissimum peccatorum, quod Augustin. sentire videtur, qui (super illud Iohan. 15. *si non venissem & locutus eis non fuissem peccatum non haberent*) ait: *magnum quidem peccatum sub generali nomine vult intelligi. Hoc est peccatum infidelitatis, quo tenentur cuncta peccata*, qui credit in corde errori, quem sciuit esse damnatum, peccat peccato infidelitatis, ergo grauius peccat, quam ille qui non credit corde: & tamen solummodo talem errorem exterius confitetur, prædicat, docet vel laudat. Secundo sic. Grauius peccatum pœna grauiori punitur, secundum illud Deuteronom. 20. *pro mensura peccati erit & plagarum modus*, sed qui timore mortis inter Sarracenos vel alios infideles constitutus negaret Christum, & Machometum laudaret, & veneraretur, minus puniretur, quam si solum corde hoc faceret. Primus enim non esset excommunicatus, nec omni gradu ecclesiastico priuaretur, quemadmodum beatus Marcellinus, licet negasset Christum & sacrificasset idolis timore mortis, non fuit excommunicatus, nec omni gradu & ecclesiastica dignitate priuatus, ergo qui corde credit errori damnato grauius peccat, quam qui in corde non credit, & exterius tantum confitetur & tenet. Alius modus dicendi circa propositam interrogationem est: quod ille peccat grauius, qui non credit corde tali errori: & tamen talem errorem exterius confitetur, docet, prædicat, aut laudat: & maxime si promittit aut iurat, quod talem assertionem, quam putat corde erroneam, in perpetuum tenere proponit. Cuius ratio assignatur, quia scienter peccans grauius peccat, quam peccans ignoranter. Vnde Augustinus dicit (vt habetur *6. quæstion. 1. cap. quæro*) regulam esse, quare peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, sed qui corde non credit errori & exterius confitetur, scienter peccat, alius autem peccat ignoranter credens verum esse quod tenet, ergo grauius peccat, qui non credit corde, & tamen exterius tenet talem errorem: quam ille qui credit corde eundem. Secundo sic. Grauius peccat, qui mentitur, quam ille, qui solummodo dicit falsum credens esse verum quod dicit, secundum quod ex verbis beati August. in Ench. quæ ponuntur *22. quæst. 2. c. his autem*, colligitur euidenter, nam qui mentitur, vult fallere: qui autem dicit falsum, quod putat esse verum, non vult fallere, grauius autem est velle fallere, quam non velle fallere, ergo mentiens grauius peccat: quam proferens falsum quod putat esse verum. Ille autem qui non credit erroribus hæreticorum siue Papæ, siue aliorum: & tamen exterius tenet tales errores, mentitur; quia contra id, quod in animo sentit, loquitur voluntate fallendi. Ille autem, qui credit tali errori confitendo tamen exterius, non mentitur: quia contra id quod in animo sentit non loquitur, ergo grauius peccat, quam qui corde non credit hæreticorum erroribus. *Disc.* Rationes pro vtroque modo ponendi prædicto apparentes mihi videntur, & ideo dic quomodo ad vtrasque potest responderi. *Magister.* Ad primam pro primo modo dicendi, dicerent forte alii, quod infidelitas non esset grauissimum peccatorum, nam odium Dei videtur multo grauius. Ad August. autem dicitur quod ipse non dicit infidelitatem esse grauissimum peccatorum: sed dicit esse magnum peccatum, quo tenentur cuncta peccata causaliter vel dispositiue aut occasionaliter, sæpe autem peccatum minus est causa, dispositio vel occasio grauioris. Ad secundum potest dici, quod multum refert ex qua causa vel occasione quis negat Christum. Qui enim timore mortis negaret Christum, minus peccaret quam negans absque tali timore, quia talis negatio parum haberet de voluntario, & ideo diminueretur peccatum: & esset minus peccato infidelitatis seu hæresis: & minus putari deberet, & ideo beatus Marcellinus negando Christum & sacrificando idolis timore mortis nec fuit excommunicatus, nec dignitate Papali priuatus, sed non ita diminuit voluntarium peccatum, quando quis negat amore precationis, honoris, vel dignitatis, aut status, aut cupiditate commodi temporalis, vel honoris adipiscendi, & ideo qui negat Christum in tali casu, vel etiam scienter, tenet errorem damnatum & sententiam excommunicationis incurrit, & omni dignitate ecclesiastica & auctoritate priuatur, nec talis minus peccat, quam qui credit mente errori damnato: imo magis peccaret, licet qui timore mortis ore non corde diceret se credere tali errori damnato, minus peccaret quam mente credens. *Discipulus.* Dic quomodo potest ad rationes in oppositum responderi. *Magister.* Ad primam illorum dicitur, quod regula illa quandoque fallit, interdum enim peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur. Crucifixores enim Christi licet se præstare obsequium Deo crediderunt: grauius tamen peccauerunt, quam fures vel latrones & ebriosi scienter, quia, vt videtur innuere August. *hoc facit in quibusdam criminibus scelerum magnitudo, quod facit in quibusdam aliis, quantum ad actū exteriorem scienter commissio.* Ad secundam potest dici, quod licet quantum ad crimen mendacii exterioris grauius peccat, qui mentitur, quam qui loquitur falsum, quod putat esse verum, tamen quantum ad aliquem modum peccandi interius potest grauius peccare ille, qui loquitur falsum, quod putat esse verum, quam ille qui mentitur. Vnde qui dicit se credere erroribus alicuius hæretici, vt talis hæretici gratiam consequatur vel indignationem euitet: & tamen mente non credit eisdem erroribus: grauius peccat quantum ad crimen mendacii, quam ille qui credit & dicit se credere eisdem erroribus, quantum tamen ad credulitatem interiorem minus peccat quam alius, quia primus non habet credulitatem mentalem erroneam, secundus autem habet credulitatem mentalem damnabilē,

&

& ita quantum ad hoc, minus peccat. *Discipul.* Hic restaret eadem quæstio quæ prius: vtrum scilicet crimen mendacii in mentiente huiusmodi sit grauius, quam error mentalis in illo qui loquitur falsum quod putat esse verum, quam tamen quæstionem ad præsens noli tractare: quia eam ad aliud opus censeo differendam, nunc autem dicas, qua pœna feriendus est vterque prædictorum, scilicet ille qui mentiendo dicit se assertionibus alicuius hæretici adhærere: & ille qui mente huiusmodi credit erroribus. *Magist.* Respondetur quod vterque puniendus est pœna hæreticorum, quia vnus est hæreticus apud Deum & ecclesiam, alius autem licet non sit hæreticus coram Deo: est tamen apud catholicos hæreticus reputandus: & ideo sicut hæreticus condemnandus. *Discipul.* Nunquid sunt æqualiter puniendi: vel vnus est grauius feriendus quam alius? *Magist.* Respondetur quod si ille qui non credit erroribus alicuius hæretici, & tamen (vt eius gratiam consequatur vel indignationem euitet) dicit se tenere assertiones easdem, postea resiliit volens se forsitan excusare, quod non credidit erroribus eisdem, grauius est plectendus quam ille qui credit & fatetur se eisdem erroribus credidisse, si vterque redit ad fidei veritatem. Cuius ratio assignatur, quia qui fatetur se non credere erroribus, nec credidisse, si vtrique cedit erroribus, quibus prius se dixerat adhærere: puniendus est tam pro peccato in fide, quam pro peccato in moribus, quia prius exterius tenebat pertinaciter hæreticam prauitatem, & ideo catholici, qui de manifestis & non de occultis iudicare debent: ipsum punient pro hæretica prauitate, est etiam puniendus pro crimine in moribus: quia pro crimine mendacii, alius autem crimine mendacii non irretitur asserens se tenuisse mente ꝙ corde dedebat, primus autē mentiebatur aperte de seipso dicens se tenere quod nequaquam corde credebat, & ideo non solum tanquam hæreticus: sed tanquam falsus & mendax, bilinguis & duplex, est grauius puniendus, putandusque est omni dolositate, proditione, falsitate, periurio & similibus (saltem secundum præparationem cordis) iniquitatibus inuolutus, quare nunquam in quocunque negotio est sibi credendum: sed pro infami & ignominioso est in perpetuum habendus.

Cap. VII.

Inquirit de ignorantibus huiusmodi errores esse damnatos, neque eis pertinaciter adhærent: vtrum tales sint hæretici censendi.

D*iscipul.* Audiui diuersas sententias dè credentibus hæreticorum erroribus, quos sciunt ab ecclesia condemnatos, nunc autem discutias de credentibus, qui non sciunt hæreticorum errores esse damnatos, nec pertinaciter adhærent eisdem: an scilicet tales hæretici sint censendi, cum Gregor. 9. vbi prius de credentibus hæreticorum erroribus non distinguit. *Magist.* Si loquaris de erroribus, qui obuiant veritatibus catholicis, quas credens non tenetur explicite credere, sed solum implicite. Dicunt quidam quod credentes huiusmodi erroribus non sunt hæretici reputandi, tales enim credentes videntur esse illi, de quibus loquitur Augustin. vt habetur 24. q. 3. c. hæreticus: *ille autem, qui huiusmodi hominibus credit, imaginatione quadam veritatis est illusus*, & ideo deceptus, non hæreticus videtur esse putandus. Si autem loquaris de erroribus, qui opponuntur catholicis veritatibus, quas quis tenetur explicite credere, videtur quibusdam quod tales credentes quamuis non pertinaciter adhæreant, sunt hæretici reputandi, aliis dicentibus quod nullus potest credere errori contrario veritati catholicæ, quam tenetur explicite credere, nisi pertinaciter eidem errori adhæreat, quia eo ipso quod quis credit errori contrario veritati catholicæ, quam tenetur explicite credere, non est paratus corrigi, & per consequens pertinax est censendus. *Discip.* Sunt ne credentes eisdem erroribus reputandi hæretici: vel omnes pro hæreticis nequaquam habendi? *Magist.* Respondetur quod non: quia aliqui credentes aliquibus erroribus sunt hæretici reputandi, & alii credentes eisdem erroribus non sunt hæretici reputandi, & hoc potest contingere dupliciter, primo quia aliqui tenentur credere explicite veritates contrarias illis erroribus: alii non tenentur explicite credere veritates illas. Secundo potest hoc contingere, quod aliqui pertinaciter adhærent, aliqui non pertinaciter adhærent. *Discipul.* Quia, vt æstimo, ad sciendum quis credens hæreticorum erroribus censendus hæreticus: & quis non est censendus: oportet scire, quis credens est pertinax: & quis credens non est pertinax, eo quod pertinax credens est hæreticus. Ille autem qui non credit pertinaciter credens non est hæreticus reputandus, quis autem sit pertinax: & quomodo de pertinacia debeat quis conuinci, tractatum superius est *lib. 4.* ideo circa hanc materiam hic nolo insistere, propter quod dic breuiter, quomodo debet intelligi auctoritas Gregorii 9. *ca. 1. huius libri* allegata. *Magist.* Breuiter respondetur, quod debet intelligi de credentibus hæreticorum erroribus, quos sciunt esse damnatos, vel quibus pertinaciter credunt, quo etiam modo dicitur, quod debet intelligi auctoritas Gelasii papæ posita 24. q. 1. c. 1. *quicunq; in hæresim damnatam semel labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.*

CAP. VIII.

In quo quaeritur de credentibus ipsis haereticis, eos reputantes catholicos, ignorantes tamen in quo discreparent à doctrina catholica, an scilicet tales sint haeretici, aut qua debeant plecti poena, & respondetur sub duplici opinione.

DIscip. Postquam vidimus de credentibus explicite haereticorum erroribus: consideremus de credentibus ipsis haereticis, qui scilicet reputarent ipsos catholicos; licet ignorarent, in quo discrepant à doctrina catholica atque sana, an scilicet tales sint haeretici reputandi: & qua poena debeant plecti. *Magist.* Circa hoc possunt esse diversi modi dicendi, unus est, quod tales, si nullum errorem haereticorum explicite credunt, qui nesciunt in speciali, qui sint errores eorum, non sunt inter haereticos computandi stricte loquendo de haereticis: large tamen accipiendo haereticos pro implicite pertinaciter tenentibus errores, qui sapiunt haeresim manifestam, haeretici sunt censendi. Primum istorum declaratur sic, sicut ille, qui nullam veritatem catholicam explicite credit, quamvis credat in genere fidem catholicam esse veram, non est catholicus reputandus: sic ille, qui nullum errorem contrarium veritati catholicae explicite credit, non est inter haereticos computandus, sed ille, qui credit aliquos catholicos, qui tamen sunt haeretici: & nescit in speciali aliquem errorem eorum nulli errori contrario fidei explicite credit, ergo talis non est inter haereticos computandus nomine haereticorum stricte sumpto. Secundum, scilicet quod large accipiendo nomen haereticorum pertinaciter credentes haereticis, licet nullum errorem ipsorum in speciali & explicite credant, sunt haeretici iudicandi, sic videtur posse probari, tenentes pertinaciter errorem, ex quo & quibusdam veris, quae negari non possunt, sequitur haeresis manifesta, possunt haeretici nuncupari large accipiendo vocabulum, sed tales credunt errorem, ex quo & quibusdam veris sequitur haeresis manifesta, verbi gratia: si aliquis haereticus teneret pertinaciter animas reproborum in inferno minime cruciari, & quod animae sanctae non vident Deum in coelo, & quod omnia de necessitate eveniunt, credentes pertinaciter talem esse catholicum tenerent errorem: ex quo & quodam vero (quod negari non potest) sequitur haeresis manifesta. Sequitur enim: talis, puta Martinus vel Iacobus, est catholicus: & Martinus vel Iacobus tenent irrevocabiliter, quod animae reproborum non cruciantur in inferno: & quod animae sanctorum in coelo non vident Deum: & quod omnia de necessitate eveniunt, ergo animae reproborum non cruciantur in inferno: nec animae sanctorum in coelo vident Deum: & omnia de necessitate eveniunt. Conclusio ista concludit haereses manifestas: & isti credentes (de quibus est sermo) pertinaciter explicite tenent maiorem, & minor potest aperte probari, ergo isti credentes large sumpto vocabulo sunt haeretici iudicandi. Alius modus ponendi potest esse, quod tales credentes nec uno modo nec alio modo sunt haeretici reputandi: quia sicut nullus est reputandus catholicus, nisi habeat fidem de veritate incommutabili, quae falsificari non potest: ita nullus est haereticus reputandus, nisi adhaereat errori, qui verificari non potest, tales autem credentes non adhaerent nisi erroribus, qui verificari non possunt; si enim Iacobus vel Iohannes hodie est haereticus: cras posset esse catholicus, ergo tales non sunt haeretici reputandi.

CAP. IX.

Agit de taliter credentibus, i. praecedenti modo expresso, quomodo graviter peccent, ubi etiam notatur de ignorantia supina, & quomodo cognosci possit, quando quis ea laborat: ibidem etiam notatur de criminosis quomodo in iudicio sint audiendi.

DIscipul. Ista difficultas, an scilicet tales credentes sint censendi haeretici, videtur mihi magis esse de nomine, quam de re, ideo ipsa dimissa dic, an omnes credentes haereticis modo praedicto (licet in speciali nullum sciant errorem ipsorum) graviter peccent: & an sint acriter puniendi. *Magist.* Respondetur, quod si tales credentes sciant haereticos esse damnatos, graviter & mortaliter peccant, si autem nesciant eos esse damnatos, nec sciunt quod sunt haeretici, & non laborant ignorantia crassa & supina, non peccant mortaliter, si vero laborant ignorantia crassa & supina, peccant mortaliter. *Discipul.* Quomodo scietur, qui credentes haereticis, quos nesciunt esse haereticos, laborant ignorantia crassa & supina & qui non? *Magist.* Respondetur, quod illi dicuntur esse credentes haereticis ignorantia crassa & supina sive damnabili laborantes, qui nolunt scire vel non curant, quos putant catholicos esse, & quos haereticos. *Discipul.* Et quomodo scietur, quod aliqui credentes haereticis nolunt scire ipsos esse haereticos? *Magist.* Respondetur quod illi no-

illi nolunt scire esse aliquos hæreticos, qui veram informationem de hæreticorum perfidia nolunt audire, vnde si sint aliqui scientes hæreticorum perfidiam, qui laburant, & parati sunt ostendere, quod sunt prauitate infecti hæretica, qui nolunt eos andire: & multo magis qui tales volentes eos de hæreticorum perfidia informare, repellunt, persequuntur & molestant, igoorantia daninabili & affectata laborant.

Discip. Videtur qnod tales repellentes, persequentes, & molestantes eos, qui cupiunt eos informare de illis, quos putant catholicos esse, & ostendere quod sunt hæretici, non peccant: imo faciunt quod debent, nam ex quo putant tales catholicos esse, reputare debent illos esse detractores: qui eos cupiunt de prauitate hæretica diffamare. Detractores autem repellere, molestare, & persequi non est peccatum, sed virtus, teste Psalmista: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Cui Salomon concordare videtur, qni Pronerbio. 25. ait: *Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.* Et Pronerbio. 4. c. *Labia detrahentium sint procul à te.* Et c. 3. dicit: *Cum detractoribus non misceatur.* Quibus consonat illud Ecclesiast. 20. *Sepi aures spinis, & noli audire linguam nequam.* Ex quibus aliisque quamplurimis testimoniis scripturarum sacrarum patenter colligitur: quod detractores non sunt audiendi, sed compellendi & molestandi, qnod Anteros papa (vt habetur *6. quæst. 1. ca. ex merito*) aperte insinuat dicens: *caueat itaque vnusquisque ne aut linguam, aut aures habeat prurientes*: id est, ne aut aliis ipse detrahat, aut alios detrahentes audiat.

Hoc etiam ex octaua Synodo probatur, pront legitur *11. q. 3. capitu. non solum*, colligitur euidenter, quod non solum ille reus est, qui falsum de aliqno profert, sed etiam is qui aurem criminibus cito præbet. Quæ etiam Augustin. sentire videtur, vt habetur eisdem *cap. & q. c. in cunctis*, scribens archiepiscopo Mediolanensi in hæc verba: *sanctitas vestra debet mentem suam à maledicorum hominum rumoribus atque obtrectationibus disiungere.* Ex quibus aliisqne quamplurimis patenter infertur, quod detractores, calumniatores, diffamatores, & criminum impositores non sunt aliqualiter audiendi, sed omnimode repellendi. Igitur si apparent aliqni, qui volunt alios informare de papa, qnod sit prauitate hæretica irretitus, quantumcunque papa esset hæreticus: illi, qui nescirent papam esse hæreticum, non debent tales informatores audire. Ex qno sequitur, quod tales propter quod nolunt de perfidia papæ hæretici informari: non essent dicendi ignorantia damnabili ignorantes. Hæc inter alia mouent me ad tenendum, quod volentes ignorantes papam vel alios prauitatem hæreticam incurrisse de veritate informare, non sunt aliqno modo audiendi: sed tanquam detractores repellendi, qualiter tamen contingat ad ista responderi, explana. *Magist.* Ad omnes auctoritates, quibus suadetur, detractores esse minime audiendos: respondetur vnico verbo, quod omnes debent intelligi, quando sciuntur esse detractores, quia illi de quibus scitur qnod detractionis vitio sunt infecti, absque magna causa audiri non debent, cum volunt de aliis aliquid narrare sinistrum, illi autem de quibus ignoratur an sint detractores, sunt omnino andiendi: præcipue cum aliquid, qnod in dispendium potest vergere boni communis, cupiunt enarrare, & multo magis sunt audiendi illi, qui hactenus discreti & bonæ famæ reputati fuerunt, si intendunt aliquid sinistrum de aliquo reserare, quare si tales laborant ostendere, quod papa est hæretica prauitate maculatus, sunt audiendi omnino.

Discipul. Non obstante ista responsione generali dic quomodo ad auctoritates singulariter respondetur.

Magister. Respondetur, ad primam dicitur, qnod Psalmista loquebatur de illo, qnem sciebat esse detrahentem, & ideo tanquam malum iuste persequebatur eundem. Ad secundam dicitur, qnod auditor per faciem tristem debet repellere illum, qnem esse trahentem agnoscit. Ad tertiam per idem respondetur, quod labia detrahentium, quos scit esse detrahentes, debent esse procul à quolibet bono viro. Ad quartam respondetur, quod nullus debet scienter cum detractoribus commisceri. Ad qnintam, quod non est audienda lingua nequam, quæ scitur esse nequam. Ad sextam de Antero papa respondetur, quod nemo debet scienter audire aliis detrahentes. Ad aliā respunde-[illegible], quod aurem cito præbere criminibus contingit dupliciter: vel absque credulitate solummodo [illegible]udiendo; vel adhibendo fidem & credendo, primo modo nemo debet cito aurem præbere cri[illegible]ibus, quando narrantur ab illis, qnos scit mendosos, falsos, detractores, vel in quocunque cri[illegible]ine irretitos: quia omnes tales debet habere suspectos, ne falso vel mendaciter vel mala intentio[illegible] [illegible]mina referre nitantur, & ideo illos debet repellere, & quantum sibi competit pro gradu suo & officio ad correctionem & punitionem eorum tenetur fideliter laborare. Si vero criminum relato[illegible] non fuerint antea aliquo crimine, puta nec detractione, nec mendacio, nec aliquo alio [illegible], cito eis auris est præbenda, solummodo audiendo & ad cautelam in memoria retinendo. Sed secundo modo, scilicet fidem adhibendo & credendo nullus debet aurem cito præbere criminibus, hoc enim vitio criminali minime caret. Ad vltimam auctoritatem respondetur, quod vir sanctu[illegible] mentem suam ab obtrectationibus & rumoribus illorum hominum, quos sciuit esse maledicos, debet disiungere, non solummodo eis fidem minime adhibendo, sed nec eos absque causa magna aliqualiter andiendo. *Discipulus.* Quare dicitur, qnod tales absque causa magna audiri non debent: cum per hoc innuatur, quod ex causa magna detractores & maledici debeant audiri? *Magist.* Respondetur quod quemadmodum nullus criminosus est regulariter adac-

ad accusandum & testificandum in iudicio admittendus, tamen in quibusdam criminibus enormibus ad accusandum & denunciandum deberet admitti, licet nunquam fides ei debeat adhiberi, nisi per legitima documenta suæ assertionis probauerit veritatem, ita detractores regulariter audiri non debent; in casu tamen magno pro magno periculo euitando, præsertim si aliqua indicia veritatis præcederent, deberent audiri ad aperiendum vias inuestigandi citius veritatem, nullus tamen debet credere eis.

Cap. X.

Vbi inuestigatur de his, qui impugnant Papam hæreticum, vtrum tales sint audiendi etiam ab ignorantibus Papam esse hæreticum, & respondetur, quod sic, & probatur 9. rationibus.

Discipulus. Licet Dominum summum pontificem nunc Dei prouidentia in cathedra sancti Petri sedentem, Dominum videlicet Iohannem 22. catholicum atque sanctum ab omni hæretica prauitate alienum absque omni dubitatione existimem, & ideo omnia quæ dicta sunt de papa hæretico & dicentur, de ipso nullo modo intelligam, quia tamen probabiliter existimo, quod papa (cum non sit confirmatus neque in gratia neque in fide) in hæreticam valeat incidere prauitatem, in quo cum Fratre Michaele quondam generali Ministro Fratrum Minorum complicibusque suis conuenio, qui (vt audio) probare nituntur, quod in his, quæ proponunt contra Dominum summum pontificem, sunt à catholicis audiendi: eorumque scripta contra doctrinam ipsius & personam eius à fidelibus sunt videnda, & cum deliberatione prouida discutienda & examinanda, quod & Dominus noster summus pontifex de scriptis eorum fecisse dignoscitur, cum ad scripta eorum etiam sub Bulla subtiliter & sufficienter respondit: peto vt motiua dicentium, quod volentes informare ignorantes papam esse hæreticum de erroribus eiusdem papæ hæretici atque pertinacia eius, si periti & bonæ famæ reputati ante fuerunt, sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi, forsitan enim pro tempore, quo aliquis papa futurus efficeretur hæreticus, posset esse vtilius vel ad probandum vel ad improbandum, expedit enim nonnunquam scire motiua impugnantium veritatem. *Magist.* Mihi videtur, quod intendis ponere casum, quod papa in rei veritate sit hæreticus, & quod aliqui catholici satagunt eius errores & perfidiam publicare. *Discipul.* Ita est vt dicis: vnde procedas ac si papa esset hæreticus, quamuis in rei veritate non sit. *Magist.* Quod catholici imponentes papæ (quantumcunque fuerit hæreticus) prauitatem hæreticam sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi: illi præcipue, qui antea bonæ famæ fuerunt, videtur multis modis posse probari, primo quidem sic. Illi, qui sunt pro aliqua causa ab aliquibus defendendi, sunt multo fortius audiendi ab eisdem, cum minus sit audire aliquos, quam defendere eosdem, sed catholici imponentes papæ hæreticam prauitatem, sunt etiam ab ignorantibus papam esse hæreticum, defendendi, ergo multo fortius audiri debent ab eisdem. *Discipul.* Video, quod ratio ista dependet ab illis, quæ dicta sunt, supra *libro 7. a. c. 37. vsque ad c. 55.* quia per illa videtur minor posse probari, ideo istam rationem noli amplius pertractare: sed si aliquas cogitasti, adducas. *Magist.* Secunda ratio ad eandem conclusionem talis est, velox ad audiendum debet præbere aures illis, qui errores & perfidiam papæ hæretici impugnare nituntur, sed omnis homo debet esse velox ad audiendum, tardus vero ad loquendum, ergo &c.

Discipul. Ista auctoritas beati Iacobi pro istis non facit: quia homo velox debet esse ad audiendum bona: non autem ad audiendum mala, ergo per hanc auctoritatem probari non potest, quod ignorantes papam esse hæreticum debeant audire illos, qui volunt eius errores & perfidiam publicare. *Magist.* Respondetur, quod auctoritas beati Iacobi non tantum de bonis, sed etiam de malis audiendis debet intelligi, quia dicit beatus Iacobus: *debet esse quisque velox ad audiendum: sicut debet esse tardus ad loquendum*, nam eodem modo proportionabiliter debet intelligi, quod beatus Iacobus dicit, sit omnis homo velox ad audiendum mala, non vt credat vel approbet: sed vt caueat & euitet. Et ex hoc potest tertia ratio formari, homo debet esse velox ad audiendum illa quæ scire potest esse vtilia sibi & toti communitati, sed scire papam esse hæreticum (quando est hæreticus) potest esse vtile cuilibet fideli & toti communitati fidelium: quia per hoc facilius & melius eius malitiæ resisterent, ergo quilibet debet libenter audire volentes errores & perfidiam papæ hæretici publicare. Quarta ratio est hæc. Illa debet homo catholicus libenter audire, quæ debet velle scire, illa autem quæ cauenda sunt, debet catholicus velle scire, quia cauenda nisi sciantur caueri non possunt, non tantum autem debet catholicus cauere peccatum in se: sed etiam debet quantum in se est cauere pericula, quæ communitati vel fidei imminere dicuntur, si autem papa infectus fuerit hæretica prauitate: periculum imminet fidei orthodoxæ, & per consequens offerentes se ad prodendum & ad monstrandum perfidiam papæ hæretici, debent libenter audiri. Quinta ratio est hæc. Hoc debet catholicus libenter inquirere, cuius veritatem (cum non sciat) tenetur inquirere, sed si catholicis etiam ignorantibus papam esse hæreticum nunciatur eius perfidia, ipsi tenentur veritatem inquirere, ergo tales nunciantes papam hæreticum debent audiri. Maior

videtur

videtur probatione minime indigere. Minor auctoritatibus diuinæ scripturæ videtur posse probari, nam sicut supra allegatum existit, Deut. 13. sic legitur: *Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: egressi sunt filii Belial de medio tui: & auerterunt habitatores vrbis tuæ atque dixerunt: eamus & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære sollicite & diligenter rei veritatem perspecta.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod cum aliqui [illegible]unt, quod aliqui volunt fidem corrumpere, veritas est sollicite inquirenda, ergo si aliqui asserunt papam hæreticum velle fidem corrumpere orthodoxam: illi fideles & ignorantes papam tali respectum perfidia, debent sollicite quærere veritatem, quod etiam Iob. 29. innuitur, cum ipsemet Iob dicit: *causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum alicuius causæ, quæ potest esse in detrimentum omnium, veritas ignoratur, debet diligentissime inuestigari, hinc Salomon Prouerbio. 25. ait: *gloria regum est inuestigare sermonem*, quod verum est, cum periculum imminet publicæ vtilitatis. *Discipul.* Istæ auctoritates nihil faciunt pro conclusione intenta, quia auctoritates prædictæ & consimiles de prælatis & iudicibus siue regentibus (duntaxat) debent intelligi, quia illorum & non aliorum est inquirere subditorum excessus, cum mala fama de eis exierit secundum canonicas sanctiones. *Magist.* Dicunt alii, quod verba auctoritatum prædictarum, & etiam sacrorum canonum, quibus asseritur quod prælati ad corrigendos subditorum excessus debent assurgere, nequaquam intelligis, quia correctio est duplex, vna est potestatiue per publicam punitionem, & hæc pertinet ad prælatos, & in sublimitatibus constitutos, alia est per simplicem monitionem, & hæc pertinet ad omnes charitatem habentes, quia vnicuique præcipitur amouere malum cuiuslibet subditi & prælati (si potest) sic inquisitio siue inuestigatio peccati alterius, vna est potestatiua & iudi[illegible]lis, qua quis compellit alios ex officio, vel potest compellere dicere veritatem de peccato, & [illegible]iam de mala intentione alterius: vel etiam periculi, quod potest sibi & aliis imminere, alia [illegible] per simplicem interrogationem absque omni præcepto & solennitate, seu compulsione & puni[illegible]ione nolentium, quam sciret dicere veritatem, & ista inquisitio, seu inuestigatio peccati vel periculi (quod sibi potest & aliis imminere) spectat ad omnes, qui curam de se & aliis h[illegible]re debent, omnes autem non solum de ipsis: sed etiam de proximis, quos (sicut seipsos debent diligere) tenentur aliquam curam & sollicitudinem pro loco & tempore (& cum aliis cir[illegible]stantiis determinatis requisitis) habere, iuxta illud Apostoli ad Roman. 12. *sollicitudine non pigri*, quod non tantum dicitur ad prælatos, sed etiam ad subditos, quorum est aliquam so[illegible]itudinem non solum pro se, sed etiam pro omnibus aliis inferioribus, æqualibus & superioribus, quando conuenienter possunt, habere.

Discipul. Ista responsio apparentiam videtur habere, si quilibet teneretur pro omnibus superioribus & aliis aliquam sollicitudinem & causam habere, & ideo indica si hoc potest aliquo modo probari.

Magist. Hoc Apostolus in diuersis locis insinuare videtur. Nam 1. Corinth. 12. expresse, vt apparet, probare conatur, quod exemplo membrorum corporis, quorum quodlibet aliquam sollicitudinem videtur habere de alio debet esse sollicitus. Vnde ibidem Apostolus: *Non sit schisma in corpore: sed in idipsum pro se inuicem sollicita sint membra, & si quid patitur vnum membrorum: compatiuntur omnia membra, siue dum glorîatur vnum membrorum: congaudent omnia membra.* Ex quibus verbis [illegible] euidenter, quod cum simus membra vnius corporis, quilibet pro omnibus debet esse [illegible]us, hoc dicit Glos. *non sit schisma, id est discordantia in corpore humano vel in ecclesia, vbi debet esse vnitas sed omnia membra potius sollicita sint, ita vt tendant in idipsum: id est in id sollicitudinis, quod sit ipsum indifferens, vt non minus pro alio quam pro seipso sollicita sint.* Ex quibus apperte colligitur, quod omnes d[illegible]licitudinem debent habere, quod etiam Apostolus ad Ephes. 4. aperte insinuare vid[illegible]ur, [illegible] dicit: *digne ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate & mansuetudine, cum pati[illegible]tia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Ex quibus patenter ha[illegible]r, quod sicut omnes se debent inuicem supportare, ita pro inuicem debent esse solliciti, ne v[illegible]as in eis rumpatur, vnitas autem spiritus in catholicis rumpitur, si papa efficeretur hæreticus, ergo [illegible]es, qui sunt membra corporis Christi, debent esse solliciti, ne fides catholica, quæ est fundamen[illegible] vnitatis spiritus, & omnium bonorum spiritualium, corrumpatur, & ita omnes tenentur audi[illegible] qui volunt perfidiam papæ hæretici satagentis fidem corrumpere orthodoxam ad occupan[illegible]culo fidei publicare. *Discipul.* Debent ergo catholici aliquas occupationes dimittere & in[illegible]is, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare? *Magist.* Non dicunt isti, quod omnes [illegible] omnes alias occupationes dimittere: sed dicunt, quod iudicandum est de audientia [illegible], qui volunt perfidiam papæ hæretici publicare: sicut iudicandum est de aliis actibus [illegible], qui cadunt sub præcepto, quod non obligant ad semper: sed loco & tempore cum [illegible]niis debitis requisitis, & ideo non est facile certam regulam dare in speciali, quo tempore [illegible] quis de necessitate salutis audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare. Potest tam[illegible] dici, quod tunc ad hoc tenetur vnusquisq;, quando nõ habet rationabilem excusationem, quare [illegible]unc eos minime audire teneatur. Si enim sit aliis occupationibus vtilibus & vrgentibus occu[illegible] p[illegible]test rationabiliter respondere: *modo mihi non vacat audire*, si aũt non sit aliqualiter occupatus [illegible]peditus: se excusare non põt, si autẽ dimittit illos audire, vel qa de periculo fidei minime curat, a[illegible]t qa reputat facta fidei ad se nullatenus pertinere, vel quia reputat papam catholicum, vt

ei com-

ei complaceat aut saltem ei nullatenus displiceat, non audiendo peccat mortaliter, & inter credentes damnabiliter papæ hæretico (licet nulli errori eius explicite credat) est merito computandus.

Disc. Cerno, quod isti non damnant omnes istos, qui nolunt audire eos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare: sed tantummodo illos, qui absque rationabili causa eos audire recusant, putantes quod nec timor papæ, quem reputant catholicum: nec dilectio ad ipsum: nec odium ad publicantes perfidiam eius: nec aliquid tale eos valeat excusare: sed solummodo vtilior occupatio, cui sunt intenti, aut alicuius periculi maioris vitatio, diuulgationis inutilitas vel aliud simile eosdem apud Deum valeat excusare, & ad istam intentionem aliquas rationes (si quas audisti vel vidisti, aut etiam cogitasti sine magna discussione causa abbreuiationis breuiter tangendo) allega. *Magist.* Sexta ratio est hæc. Qui non est ex se sufficiens ad agendum recte ea, quæ incumbunt sibi, aliorum qui eum cupiunt informare debet audire consilia, sed quilibet debet esse sollicitus, sicut probatum existit, de fide catholica, ne per quemcunque aliqualiter subuertatur: debetque corrumpere fidem volentibus quantum sibi licet pro gradu suo & officio obuiate viriliter, ergo si non est sufficienter informatus de illis, qui volunt fidem destruere, debet audire eorum consilia, & informationes, qui eum cupiunt de talibus informare. Minor ex his quæ dicta sunt supra in ratione quinta videtur posse probari. Maior autem auctoritatibus diuinæ scripturæ insinuatur aperte. Eccles. 32. sic scribitur: *fili sine consilio nihil facias: & post factum non pœnitebis*, & Prouerbior. 13. c. vbi ait Salomo. *qui autem sapiens est audit consilia*, & idem in eodem ait: *qui autem cum consilio agunt, reguntur sapientia*, &, vt legitur Tobiæ 4. Tobias filium suum instruens ait: *consilium autem a sapiente semper perquire.* Ex quibus aliisque verbis quam pluribus colligitur euidenter, quod in arduis negotiis non solum audienda, sed etiam requirenda sunt consilia peritorum, cum ergo negotium fidei, quando scilicet fides catholica impugnatur præcipue ab illo, qui plurimos trahere potest ad suos errores, cuiusmodi est papa hæreticus, sit arduissimum negotium: in hoc casu oportet non solum audire, sed requirere consilium & informationes eorum qui perfidiam papæ hæretici non ignorant, vodecunque innotuit eis.

Discipul. Quamuis antea cogitauerim, quod rationes istæ nequaquam discuterentur prolixe: volo tamen contra istam mouere duas instantias, quarum prima est: quod quamuis in arduis peritorum sunt informationes & consilia requirenda: non tamen sunt requirenda, nisi ab his, ad quos huiusmodi spectant negotia. Negotium autem fidei quando papa esset hæreticus, non spectat nisi tantummodo ad prælatos, & non ad simplices nec ad laicos, vnde ad religiosos pauperes & ad alios, nisi essent Cardinales vel Patriarchæ aut episcopi, nullatenus pertineret, & ideo alii non tenerentur audire volentes perfidiam papæ hæretici declarare; præsertim si fuerit à superioribus eis iniunctum vel præceptum, quod eos audire non debeant. Secunda instantia est, quod quamuis in arduis sint consilia requirenda, non oportet consilia quærere, nisi quando videtur periculum imminere, & ideo illi qui nesciunt papam esse hæreticum, cum non sentiant ex perfidia papæ hæretici aliquod periculum imminere: non tenentur eos audire, qui volunt eos de perfidia papæ hæretici informare, hæ sunt instantiæ quæ rationem prædictam totaliter videntur refellere: & tamen quomodo respondere contingat ad ipsas, enarra. *Magist.* Putant nonnulli, quod istæ instantiæ ex ignorantia intelligentiæ scripturarum emanant, primam autem instantiam dicunt absurditatem perniciosam & periculosam & hæreticalem ac etiam stultissimam continere, quæ est illorum assertio & inuentio, qui suam desidiam, immo nequitiam pessimam palliare nituntur, est autem hæc absurditas, quod negotium fidei, quando papa esset hæreticus, nullo modo spectat ad simplices & pauperes, sed solummodo ad prælatos, puta Cardinales, archiepiscopos, & episcopos: & non ad pauperes religiosos, nec ad laicos, nec ad clericos sub episcopis constitutos, quam absurditatem Diabolicam arbitrantur ex astutia Diaboli ad subuersionem fidei adinuentam, quomodo enim defensio patriæ pertinebit ad omnes, si defensio fidei, quæ est amplius quam patriam defendere, non spectat ad omnes? aut quomodo defensio propriæ vitæ pertinebit ad subiectos simplices & pauperes, si defensio fidei, quæ debet esse vnicuique carior, quam vita corporalis non spectat ad omnes?

Discipul. An negotium fidei spectat ad omnes, discussum est *libro 6.* ideo de hoc ad præsens pertranseas: & tantummodo dic, quomodo respondetur ad hoc, quod dicitur quod si superiores iniunxerint subditis ne audiant illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare, non debent eos audire. *Magist.* Respondetur, quod in hoc casu est magna cautela & prudentia procedendum, & forma mandati est diligentissime inspicienda: aliæque circumstantiæ subtiliter sunt pensandæ. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sicut ex sacris canonibus *3. quæst. 3. si quis episcopus &c. non enim, &c. si Dominus*, & aliis innumeris colligitur euidenter, non esse superioribus obediendum in omnibus, si enim aliquid præcipiunt, quod est contrarium scripturis diuinis, aut iuri naturali, aut vergat in patens dispendium honoris vel fidei orthodoxæ, vel communis boni, aut in salutis spiritualis & corporalis detrimentum: non debent eis subditi obedire: sed sententiam beati Gregorii debent in memoria retinere, qui (vt legitur *2. quæst. 7. capitul. admonendi*,) ait: *Admonendi sunt subditi, ne plus quam expediat sint subiecti: ne dum student plus quam necesse hominibus subiici compellantur vitia eorum venerari*, & ita in dispendium communis boni subditi superioribus nullatenus debent obedire. Per hoc ad propositum respondetur. Quod si subditus

man-

mandant superiores, nedum vt tales volentes perfidiã Papæ hæretici declarare, nullatenus audiant, nullam causam rationabilem (quare audire non debeant) assignantes: subditi (tanquam sinceri fidei zelatores & fidem omni homini præferentes) eis rescribent, quod eos intendunt audire ad instar prælati, cui mandat Alexander tertius, vt habetur *extr. de hæreticis c. si quando*, quod si mandatum apostolicum adimplere non debeat, causam rationabilẽ (quare adimplere nõ valcat) per literas studeat intimare: ita in hoc casu subditi debent suis superioribus intimare, quod eorum mandatum adimplere non debeant, dum tamen in audiendo tales nullum sit periculum. Non audiendo enim posset grande fidei periculum imminere. Si autem in tali mandato causa rationabilis exprimatur, quare subditi audire non debeant volentes Papæ hæretici perfidiam declarare, quia sunt de calumnia, mendaciis vel detractione aut inimicitia conuicti, non essent (saltem in publico) audiendi: nisi verisimiliter appareat, quod vias scirent dare probabiles, quibus perfidia Papæ hæretici panderetur. In omnibus enim talibus non voluntatem prælatorum, qui forte timore, ambitione, vel cupiditate essent corrupti, sed honorem Dei, & defensionem fidei deberent attendere, & illud dictum Pet. Actor. 5. *obedire oportet Deo magis quam hominibus*, memoriter retinere. *Discip.* Dic ad secundam instantiam. *Magist.* Respondetur quod non solum arduis in negociis, vbi peritia propria non suppetit: tunc sunt peritorum consilia requirenda, quando quis videret periculum imminere: sed etiam quando eminens periculum nunciatur, maxime si à fide dignis & prouidis intimatur non volentibus denunciato periculo obuiare, attendat illud apostoli 1. ad Thessal. 15. *Cum dixerint pax & securitas, tunc & repentinus superueniet etiam interitus*, scil. Fidei orthodoxæ. Sicut in corporibus infirmorum postquam conualuerint, forte superueniet nonnullorum interitus corporalis. *Discip.* Breuiter tange alias rationes. *Magist.* Septima ratio est, quæ ex prædictis accipit fulcimentum. Quæ potest sic formari. Illi debent audiri, qui grande periculum omnibus imminere asserunt & affirmant, ne audire nolentes cum eos apprehendit periculum necessitate dicant intra se illud Sapient. 5. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gementes his scilicet qui nobis nunciauerunt pericula quæ super euenerunt nobis: *hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii nos insensati vitam illorum existimabamus sine honore.* Vnde de nolentibus audire pericula nunciantes dicitur Ezech. 33. *audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ & non obseruauerit veneritque gladius & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ipsius erit: sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit.* Ille audit sonum buccinæ, qui audit in confuso, quod sunt aliqua imminentia pericula putantes: sed non obseruat se quicunque in speciali ad occurrendum periculis annunciantibus renuit informari. Et ideo cum periculum apprehendit ipsum, se per ignorantiam non potest excusare: sed sanguis ipsius super caput eius erit, sicut sunt aliqui volentes catholicos de perfidia Papæ hæretici informare, & grandia pericula futura populo Christiano prædicunt. Ergo qui non audierint diligenter informationes eorum, nequaquam poterunt per ignorantiam excusari, si Papa hæreticus infecerit populum Christianum. *Discip.* Auctoritas Ezechiæ loquitur de speculatore super specula, seu populum constituto. Et ideo si episcopus vel prælatus, qui est speculator super subditos constitutus nunciaret Papam esse hæreticum, & illi informationes nolint audire non essent per ignorantiam excusati. Secus est de illis, qui nunciant Papam esse hæreticũ, & non sunt speculatores super populum constituti. Quia tales audiri non debent. *Magist.* Dicitur quod ista responsio non impedit rationem prædictam: quia licet prædicta verba Ezechielis principalius intelligantur de speculatoribus super populum constitutis: tamen debent etiam de quibuscunque nuncitantibus imminentia pericula Papæ vel personæ cuiuscunque intelligi. Cuius ratio assignatur, quia propter charitatem & amicitiam, qua vnusquisque debet proximum suum diligere, sicut seipsum, quilibet quantum ad simplicem admonitionem & informationem ac simplicem instructionem mutuamque defensionem, & subuentionem, quantum licet cuicunque pro gradu suo & officio debet esse alterius speculator, custos, defensor, protector, adiutor, informator, consiliarius, & instructor: licet nullus debeat super proximum suum iurisdictionem, potestatem aut auctoritatem indebite vsurpare. Cum ergo quilibet debeat speculatorem nunciantem gladium venientem audire: quod non est verum tantummodo de speculatore, qui iurisdictione & potestate fungitur super alios, sed de quocunque speculatore ingruentia pericula aduertente: sequitur quod qui nunciant pericula, quæ intendit Papa hæreticus, licet non sint prælati, debent audiri. Octaua ratio est hæc. Vnusquisque tenetur audire illum, qui eum informare tenetur. Sicut discipulus tenetur audire doctorem: qui doctor tenetur discipulum informare. Et filius tenetur audire patrem: qui filium debet instruere. Sic etiam vicinus debet vicinum audire: si vicinus vicinum informare tenetur, quod sacra scriptura insinuare videtur Eccl. 32. vbi scribitur, *vbi auditus non est, non effundas sermonẽ.* Ex quibus verbis colligitur, quod vbi auditores nequaquã tenẽtur audire, nullus tenetur sermonẽ effundere. Quare vbi aliquis tenetur sermonẽ effundere, ibi sunt aliqui qui tenentur sermonem audire. Sed scientes Papam hæreticum niti fidem orthodoxã corrumpere, & seducere fideles de necessitate salutis tenentur (certis circumstantiis obseruatis) instruere fideles ignorantes de perfidia & intentione iniqua Papæ hæretici, vt se obseruent & pro loco, & tempore, modis sibi conuenientibus eidem hæretico toto posse resistant. Ergo & ignorantes Papam esse hæreticum debent audire eos, qui eos volunt de perfidia & iniquis conaminibus Papæ hæretici informare. Quod autem scientes Papam esse hæreticum teneantur ignorantibus eius perfidiam reuelare, probatur ex hoc, quia non minus debet vnusquisque præseruare (si potest) proximum à morte spirituali,

quam à morte corporali. Sed si videt alium volentem proximum suum neci tradere corporali, debet hoc ei vt sibi præcaueat intimare. Ergo multo magis si scit Papam hæreticum satagere omnes Christianos occidere spiritualiter eos inficiendo hæretica prauitate: debet inscios, (si conuenienter potest) de iniqua malitia Papæ hæretici informare. Nona ratio est hæc. Si quis tenetur peccata vitare, ita (si potest) tenetur pericula tam corporalia quam spiritualia tam in se quantum in aliis præcauere. Sed propter hoc quod quilibet tenetur vitare peccata debet corrigentem se audire. Ergo similiter tenetur audire illum, qui pericula tam corporalia quam spiritualia denunciare conatur. Sed declarantes perfidiam Papæ hæretici & pericula omnium fidelium, tam corporalia quam spiritualia denunciare noscuntur. Ergo audire eis negare non debet.

Cap. XI.

Vbi inquiritur de eis, qui laborant ignorantia damnabili, nolentes scil. scire Papam esse hæreticum, qui tamen vere est hæreticus, & quales sint censendi, & qualiter puniendi.

D*iscipulus*. Quantum intelligo omnes rationes prædictæ, etiam forte omnes aliæ quæ possunt fieri ad conclusionem eandem, duobus fundamentis inniti videntur. Quorum primum est, quod vnusquisque tenetur proximos suos sicut seipsum diligere, & eis facere quod vellet sibi fieri. Secundum est, quod fides catholica est omni homini præferenda, vt ob timorem, amorem, & fauorem, vel gratiam cuiuscunq; mortalis nullatenus omittatur, quod ad saluationem, exaltationem & dilatationē fidei Christianæ noscitur pertinere. Quare pro conclusione prædicta desine allegare: quia aliæ rationes eandem virtutem forte cum prædictis haberent. Nunc dic qua pœna secundum assertionem prædictam ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum, & de eius perfidia nolentes informari, sunt plectendi, & an sint hæretici vel credentes, aut fautores Papæ hæretici reputandi. *Magist*. Respondetur, quod ad sciendum qua pœna ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum: quia nolunt scire, vel etiam quia non curant aut contemnunt scire, sint plectendi, oporteret primo videre, an sint hæretici credentes, an fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi.

Disc. Ab hoc primo incipias. *Magist*. Nonnullis apparet, quod tales non sunt hæretici stricte accipiendo hæreticorum vocabulum. Nec sunt proprie fautores vel defensores Papæ hæretici. Quia fautio & similiter defensio aliquem actum positiuum exteriorem importare videntur. Tales autem ignorantes per hoc solummodo, quod nolunt vel non curant aut contemnunt scire Papam esse hæreticum, nullum actum exteriorem exercent. Ergo propter hoc solummodo non sunt fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi. Dicitur ergo quod sunt credentes, non quidem explicite erroribus Papæ (cum nesciant eum errare) sed sunt credentes ipsi Papæ hæretico ipsum esse catholicum damnabiliter reputantes. Et isto modo videtur accipi nomen credentium extr. *de hæreticis c. excommunicamus primo*. Aliter autem accipitur nomen credentium eodem *capitulo excommunicamus 2*. Quod vero tales Papam esse catholicum, quando est hæreticus damnabiliter, reputantes credentes valeant nuncupari, videtur posse probari. Nam omnes damnabiliter errantes (& potissime ex adhæsione ad personam Papæ hæretici) vel sunt credentes, vel fautores, vel defensores, vel receptatores. Nō enim plures inueniuntur, qui propter crimen ex adhæsione ad personas hæreticorum secundum iura sunt puniendi. Sed qui damnabiliter reputat Papam esse catholicum, qui est hæreticus, non est ex hoc solummodo fautor vel defensor Papæ hæretici, sicut dictum est prius. Nec est propter hoc receptator Papæ hæretici. Ergo propter hoc solummodo debet inter credentes merito computari. Nec propter hoc est hæreticus iudicandus. Quia erroribus Papæ hæretici minime credit. Nec forte crederet, si sciret errores eius. Quia ex hoc solummodo peccat, quia non vult, aut contemnit, vel non curat Papam esse hæreticum. Nullum etiam præstando auxilium, consilium, defensionem, receptationem, vel fauorem: nec forte actu ei obedit, licet forsitan sit obedire paratus: imo potest contingere quod ex alia causa quam ex causa hæresis, puta propter contentionem inter eum & Papam hæreticum de temporalibus vel ex causa alia ei renuit obedire, paratus eum totis viribus impugnare: nolens tamen scire quod sit hæreticus: nec volens permittere quod hæreticus publicetur.

Discip. Dixisti secundum vnam assertionem, quod reputantes damnabiliter Papam esse catholicum (qui in rei veritate est hæreticus) debent censeri credentes. Ideo nunc dic secundum assertionem eandem, qua pœna tales sunt plectendi. *Magist*. Pœna eorum secundum assertionem præscriptam taxatur, *extra de hæreticis cap. excommunicamus primo*, cum dicitur: *credentes præterea, receptatores, defensores & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: statuentes firmiter, postquam quilibet talium fuerit excōmunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos huiusmodi, nec ad testimoniū admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionē accedat:*

nullus

nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententiæ nullam obtineant firmitatem, nec causa aliqua ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, nullatenus eius patrocinium admittatur. si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum actore damnato damnentur. Et in similibus idem præcipimus obseruari. Ex quibus verbis colligitur, quod credentes, de quibus hic fit mentio, pœna hæreticorum sunt minime puniendi. Ex quo videtur patenter inferri, quod credentes, quorũ pœna hic taxatur, non sunt hæretici iudicandi: quia si essent hæretici, pœna hæreticorum essent merito percellendi. Et ita videtur aperte ostendi, quod aliter accipitur nomen credentium in isto *c. 1. & 1. cap. eiusdem c. excommunicamus 2.* vbi credentes hæretici iudicantur. Hic autem non reputantur hæretici. Patet ergo hic qua pœna credentes, qui damnabiliter reputant Papam esse catholicum (qui tamen est hæreticus) sint plectendi. Verumtamen circa pœnas credentium & aliorum in scripturis taxatas sunt diuersæ opiniones. Vna est quod credentes, receptatores, defensores & fautores hæreticorum ipso facto sunt solummodo excommunicationis sente ntentia inuoluti, & si nunquam nominatim à prælatis ecclesiæ fuerint denunciati excommunicati: alias pœnas non incurrunt, si satisfacere contempserint infra annum. Alia est opinio, quod omnes prædicti omnes alias pœnas ab excommunicatione post annum incurrunt, si satisfacere infra annum contempserint, siue fuerint denunciati, siue non, excommunicati. *Discip.* Dixisti secundum vnam opinionem de illis, qui reputant Papam hæreticum esse catholicum: quia nolunt scire vel non curant scire eum esse hæreticum: nunc dic de illis, qui putant Papam esse hæreticum, qui tamen non contemnunt scire. *Magist.* Respondetur, quod si sint aliqui, qui nesciunt Papam esse hæreticum, & ignorantia eorum non est affectata, neq; crassa & supina: quia in nullo resisterent illis, qui eos vellent de perfidia Papæ hæretici informare, sed parati essent eos audire, non sunt pœna aliqua feriendi, propter hoc, nisi in aliquo alio delinquere conuincantur. Ignorantia enim talis eos excusat.

CAP. XII.

In quo ponuntur tres rationes probantes, quod talibus impugnantibus Papam hæreticum non est credendum. Quarum prima infra c. 24. huius soluitur. Secunda & tertia c. 26. soluuntur.

D*iscip.* Supra recitasti opinionem dicentem, quod volentes perfidiam Papæ hæretici declarare, debent audiri. Et quod nolentes eos audire credentes Papam hæreticum esse catholicum, sunt sententia excommunicationis inuoluti. Nunc autem dic, an talibus volentibus perfidiam Papæ hæretici declarare, fides debeat adhiberi. *Magist.* Vna assertio est, quod talibus minime est credendum. Quod probatur primo sic. Illud non debet quis facere, q̃ sacra pagina reprehendit. Sed fidem adhibere narrantibus aliquid sinistrũ de aliquo sacra pagina reprehendit. Eccl. 19. vbi sic scribitur: *Qui cito credit, leuis est corde & minorabitur.* Ergo homo nõ debet credere referentibus & narrantibus Papam esse hæreticum. Item, minus credenda sunt mala quæ referuntur de aliquo, quam bona: quia vnusquisque pronior esse debet ad iudicandum bene de proximo quam male. Sed bona relata de aliquo non sunt statim credenda. Vnde & regina Saba cum multa excellentia audiuisset de Salomone, laudabiliter dicit ad Salomonem, vt legitur 3. Reg. 10. *Verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis & super sapientia tua: & non credebã narrantibus mihi donec ipsa veni & vidi oculis meis: & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerat.* Ergo multo magis non debet quis credere narrantibus mala de aliquo. Et ita referentibus Papam esse hæreticum, minime est credendum. Secundo sic. Illud quod dissuadetur in scriptura diuina, minime est agendum. Sed credere narrantibus siue bona fide siue mala dissuadetur in scriptura diuina. Ergo non debet quilibet narrantibus fidem adhibere: & per consequens referentibus Papam esse hæreticum, fides est nullatenus adhibenda. Maior est manifesta: quia nihil dissuadetur in scriptura diuina, nisi peccatum, quod catholicus minime facere debet. Minor diuersis auctoritatibus scripturæ diuinæ aperte videtur posse probari Eccl. 19. si[...]ribitur: *Non omni verbo credas.* Et Ierem. 12. legitur: *Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.* Et M[...] *Nolite credere amico.* Et Iohan. 4 *Nolite enim omni spiritui credere.* Ex quibus aliisque quampu[...] colligitur, quod credere narrantibus dissuadet scriptura diuina. Quare licet aliqui narrent, quod Papa est hæreticus, eis nullatenus est credendum. Tertio sic. Nullum crimen est credendum de aliquo, antequam ordine iudiciario obseruato probatum extiterit. Sed per solam narrationem illorum, qui asserunt Papam secundum ordinem iuris minime est probatum. Igitur talibus referentibus Papam esse hæreticum fides debet nullatenus adhiberi. Minor, vt videtur, probatione non indiget: quia absque iudice vel non secundum ordinem iuris nullus debet condemnari. Maior per la[...]ctos canones videtur aperte posse probari. Nam, vt legitur *30. quæst. 5. cap. 1. §. in certa*, Papa ait *Quamuis enim vera sint non tamen credenda sunt: nisi quæ manifestis indiciis comprobantur: nisi quæ manifesto iudicio conuincuntur: nisi quæ iudiciario ordine publicantur.* Idem narrat Sixtus Papa, qui (vt legitur *c. & q. prædictis c. nullum*) ait: *mala itaque audita nullum moueant: nec passim dicta absque certa probatione quisque vnquam credat, sed ante audita diligenter inquirat: nec præcipitando quisquam aliquid agat.*

agat. Item Augustinus (vt habetur *2. q. 3. c. in cunctis*) Constantino Mediolanensi episcopo, ait: *De vestra igitur sanctitate absit à Christianorum iudicio ta quæ maledicorum hominum rationibus conficta credimus in qualicunque modulo suspitionis adduci & sacri eloquii testimonium tenemus, vt mala malorum cum forsitan dicuntur nisi probata credi non debeant, sed citius probata vlcisci. Hæc igitur dixi, vt nimia leuitatis esse ostenderem, si qui mala gratia credere studeant, quæ probari non possunt.* Item Gregorius (vt legitur *distinct. 96. cap. si quid vero de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iuste possit offendere, facile non credas, nec te ad vindictam rei accendat incognita: sed præsentibus ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda* Et eadem sententia sub eisdem verbis habetur *extr. de symonia, licet Heli*. Item Augustinus in epistola ad Vicentium (vt habetur *23. q. 4. quam magnum*) ait: *Falsa nocentium quæ innocentibus demonstrari vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quenquam.* Ex quibus aliisque quam pluribus videtur aperte probari: quod mala de aliquo credi non debent, antequam secundum ordinem iuris manifeste probentur: & per consequens referentibus extra iudicium Papam esse hæreticum minime est credendum. *Discip.* Videtur quod istæ vltimæ auctoritates non faciunt ad propositum: quia loquuntur solum de iudicibus & prælatis: qui non debent credere ea, quæ deferuntur ad ipsos, antequam probentur aperte: cum hoc tamen stat, quod alii debeant credere his, quæ de perfidia Papæ hæretici nunciantur. *Magist.* Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia illi qui leuius decipi possunt, non debent esse promptiores ad credendum narranti quam alii. Sed alii quam iudices & prælati leuius decipi possunt: quia minorem peritiam & experientiam rerum habent, quam iudices & prælati. Ergo minus debent credere huiusmodi relationibus, antequam clare secundum iudiciarium ordinem sint probatæ.

Cap. XIII.

Ponitur pro conclusione seu assertione c. 11. quinq. distinctiones & septem conclusiones. Prima probatur hic, secunda & tertia, c. 14. quarta c. 15. quinta c. 16. sexta c. 17. septima probatur c. 21.

D*iscipulus*. Quamuis præscripta assertio videtur bene fundata, tamen peto vt assertionem contrariam recitare digneris: & eam æque fulcire nitaris. *Magist.* Tenentes assertionem contrariam variis modis reputant distinguendum. Quorum prima distinctio sumitur ex Glossa *dist. 65. c. si quis*, quod duplex est credulitas: vna quæ spectat ad iudicem: alia quę spectat ad socios. Credulitas quæ spectat ad iudicem est illa, secundum quam iudex debet proferre sententiam. Credulitas quæ spectat ad socios est illa, qua quis extra iudicium credit socio. Secunda distinctio est: quia aut referentes perfidiam Papę hæretici vel quodcunque crimen alterius fuerunt ante prouidi & discreti & bonæ famæ: aut fures, criminosi & malæ famę: Tertia distinctio est: quia aut narrarit tantum secundum famam, aut secundum certam scientiam. Quarta distinctio est, quia si referentes sunt criminosi & malæ famæ: aut ad assertionem relationis suæ adducunt alia legitima documenta, aut nulla. Quinta distinctio est: quia aut referunt notoria, aut illa quæ non fuerit notoria, quæ tamen probari possunt. Iuxta has distinctiones tenent isti septem conclusiones. Quarum prima est, quod loquendo de credulitate, quæ spectat ad iudicem, nullus debet credere referentibus Papam esse hæreticum: nisi sit notorium, aut iudiciario ordine obseruato probatum. Secunda conclusio est, quod loquendo de credulitate, quæ est inter socios (secundum quod vnus socius extra iudicium credit alteri) nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ vel opinionis existat, asserens Papam esse hæreticum. Tertia conclusio, quod vni soli bonæ famæ & opinionis referenti per certam scientiam Papam esse hæreticum: potest quis credere absq; peccato, licet ei credere minime teneatur. Quarta conclusio est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per certam scientiam Papam esse hæreticum, tenetur quis credere. Quinta conclusio est. quod referentibus prouidis, & honestis, per famam publicam Papam esse hæreticum, debet quis credere. Sexta conclusio est: quod quibuscunq; criminosis adducentibus legitima documenta, quod Papa est hæreticus, credendum est. Septima conclusio est: quod quibuscunque criminosis vel malæ famæ, si non declarauerint per legitima documenta Papam esse hæreticum, non est credendum.

Discip. Si prolixe istas conclusiones septem nitaris ostendere, librum nimis prolixum efficeres. Ideo eas succinctè probes. *Magist.* Prima conclusio per auctoritates allegatas in capitulo præcedenti pro assertione contraria, sufficienter videtur esse probata. Nam auctoritates vltimæ asserunt manifeste, quod iudex non debet credere his quæ dicuntur, nisi probentur. Hoc est, non debet reputare sententiam super his quæ subiiciuntur esse ferendam, antequam sint aperte probata. Quod intelligendum est de illis quæ non sunt notoria: similiter aliis. Et ideo quicunque esset iudex Papæ hæretici, non deberet contra eum

diffinitiuam

diffinitiuam sententiam ferre, antequam conuinceretur legitime, vel esset confessus: nisi esset notorium, ipsum esse hæreticum. In notoriis enim non est necesse ordinem iudiciarium obseruare. *Discip.* Nunquid ille qui esset iudex Papæ hæretici, potest absque manifesta probatione in iudicio Papam hæreticum detinere: vel aliter circa diffinitiuam coartare. *Magist.* Respondetur quod tanta & talis posset fieri iudici fides extra iudicium de perfidia Papæ hæretici & de imminente per eum periculo: quod iudex ante sententiam iudicialiter captam posset Papam hæreticum detinere. Quod probatur sic. Æque vel magis potest iudex detinere illum, de quo est facta sibi fides extra iudicium, qui maiori & periculosiori & perniciosiori crimine alligatur, quam alium de maiori solum suspectum. Quia fides de maiori crimine magis debet mouere iudicem ad detinendum criminosum quam sola suspitio de minori. Sed iudex potest detinere illum qui de minori crimine & minus periculosiori, quam sit crimen hæresis, est ei suspectus. Ergo multo magis potest detinere Papam hæreticum, de quo est sibi facta fides certa extra iudicium, quod est hæreticus; quod intendit fideles auertere à fide orthodoxa. Maior probatur auctoritate Alexandri tertii, qui (vt habetur *extra, de deposito c. 1.*) mandauit, vt furem suspectum iudices vel legati sub quæstione ad rationem ponerent, etiam si oporteret vinculis alligatum, donec reddere compelleretur pecuniam. Vbi dicit Glossa super verbo *quæstione: Nota quod suspecti torquendi sunt & in vinculis detinendi.* Ex quibus verbis patet, quod Alexander loquitur in casu, in quo non fuit conuictus, sed suspectus tantummodo. Et ita suspecti solummodo possunt in vincolis detineri. Item ex c. Caroli Imperatoris, vt *distinct. 19. cap. in memoriam*, sic habetur: *si vero (quod non decet) quilibet siue sit presbyter siue diaconus aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando redarguatur falsam ab Apostolica sede detulisse epistolam, vel aliud quod inde non venerit salua fide & integra apud Apostolicum humilitate, penes ipsum sit potestas, vt eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam: vsque quo per episcopum vel per idoneos sua partis legatos apostolicam interpellet sublimitatem, vt potissimum sua sancta legatione dignetur discernere, & quid de talibus Romana lex statuit diffinire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ante sententiam, & antequam sit certum, aliquem esse falsarium, licite in carcere detinetur. Quod Glossa super verbo *carcerem*, aperte insinuat dicens: *si certum eum falsarium, deponitur 50. distinct. si episcopus, extra, de crimine falsi, ad falsariorum.* Sed vbi dubium est, fit, quod hic dicitur, in casu qui tantum sunt suspecti licite detinentur. Quod etiam *extra, de rescriptis, ex literis*, innuitur manifeste. Et hoc obtinuit consuetudo iudicum fidelium ecclesiasticorum & secularium. Igitur multo fortius si Papa est hæreticus: & suo iudici facta est fides de eius perfidia, etiam extra iudicium licebit eidem iudici præcipere (si periculum viderit imminere) Papam hæreticum etiam in vinculis detineri.

Discip. Contra hoc duæ occurrunt instantiæ. Prima est, quod aliter tractandus est Papa (quamuis efficiatur hæreticus) quam alii in ecclesiastica dignitate constituti. Ergo licet aliquando criminosi crimine hæresis irretiti valeant detineri: tamen Papa est nullatenus detinendus. Secunda est instantia, quod licet Papa efficitur hæreticus, tamen antequam degradetur, & traditus fuerit curiæ seculari, gaudet priuilegio clericali. Et per consequens absque excommunicationis vinculo nullus eum detinere valebit. *Magist.* Istæ instantiæ friuolæ reputantur. Vnde ad primam dicitur, quod quia Papa (si efficiatur hæreticus) ipso facto tam iure diuino quam iure humano est omni dignitate & auctoritate priuatus: & nullo gaudet priuilegio vltra alios episcopos effectos hæreticos: imo videtur, quod si non sit alius Papa, quando Papa est hæreticus, non potest recursus haberi ad Papam verum: quando autem Papa manente catholico, si alii episcopi efficiantur hæretici, potest haberi recursus ad Papam verum: oportet in hoc casu speciali aliquid obseruare circa Papam hæreticum, vt scilicet contra eum strictius & rigidius, quam contra episcopos, quando Papa est catholicus per inferiores iudices procedatur. Quia tunc non possunt habere recursum ad Papam verum. Si vero Papa labente in hæresim manifestam electores alium Papam nouum elegerint catholicum, videtur eodem modo procedendum per iudices inferiores Papa circa Papam hæreticum & circa alios episcopos hæretica labe respersos: nisi Papa hæreticus maiori vteretur potentia temporali. Tunc enim animosius & efficacius esset procedendum contra ipsum. Quia vbi instat maius periculum, ibi est fortius & plenius consulendum. Ad secundam instantiam respondetur, quod licet Papa hæreticus non careret omni priuilegio clericali, non propter hoc tamen iudex eius vel alius auctoritate iudicis detinens ipsum sententiam excommunicationis incurreret: quia licet iudici & aliis auctoritate eius violenter clericos detinere, *extr. de sen. excommunicationis, vt famæ.*

Discip. Illa decretalis non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate prælatorum possunt capere clericos violenter. Ergo saltem nullus laicus siue sit rex siue princeps, vel alius valet capere Papam hæreticum absque sententia excommunicationis. *Magist.* Respondetur quod hoc generale est, quod omnis superior habens iurisdictionem coactiuam potest subditum detinere & capere absque sententia excommunicationis. Et ideo quia reputant se sufficienter probare, quod in caso laici habent iurisdictionem coactiuam super Papam hæreticum: de qua probatione visum est *libr. 6.* ideò dicunt, quod in casu possunt laici etiam absque auctoritate clericorum violenter Papam hæreticum detinere & in vinculis custodire. Cum vero dicis, quod decretalis allegata non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate superiorum possunt absque excommunicationis sententia clericos detinere, respondetur quod in illa decretali vnus solummodo casus excipitur, in quo licet laicis in

clericos manus inijcere violentas. Cum quo stat, quod multi alii casus excipiantur. Et ita potest aliquis laicus in casu in Papam hæreticum absque excommunicationis causa vel sententia manus inijcere violentas.

Disc. Miror quod cum nulla lex loquitur de Papa hæretico, isti ita turpiter de punitione Papæ hæretici loqui præsumunt, cum vbi leges deficiunt, oportet ad conditorem legum recurrere. Aliter enim liceset cuilibet in tali casu, vbi leges deficiunt, ad sensum suum recurrere, & propriæ inniti prudentiæ, contra illud Prouerb. 3. *ne innitaris prudentia tua.* *Magist.* Responderetur quod vbi est aliquid necessario agendum, si leges potissime deficiunt: quia in tali casu generali & singulari nulla lex specialis est edita: nec potest conuenienter absque periculo haberi recursus ad conditorem legum in scripturis diuinis ratione & industria naturali ac rationabili scientia præcellentem: securrendum est ad peritos in prædictis & in legibus, si possunt haberi. Si autem iudex est omnibus prædictis instructus, ipse suo sensu vti potest in tali casu. Et ideo quia de Papa hæretico leges non sunt editæ speciales, quando Papa esset hereticus & ex perfidia eius periculum imminet: & non esset Papa catholicus, ad quem conuenienter posset haberi recursus: alii iudices inferiores scriptis diuinis & iuri naturali innitendo ipsum debite debent corrigere. *Discip.* Secundum ista magis esset innitendum in casu isto Theologis & in philosophia & scientia morali peritis quam Iuristis. *Magist.* Hoc nonnulli concedunt, sicut tactum est prius, quod vbicunque emergit dubitatio inter Iuristas, quæ per aliquam legem expressam solui non potest, ad Theologos & Philosophos est vltimo recurrendum: ad quos spectat, si fuerint præcellentes, (licet nullum gradum in theologia & philosophia habuerint) de legibus quibuscunque profundius & certius (licet non promptius) iudicare, quam ad Iuristas, nisi Iuristæ in aliis scientiis fuerint excellentes.

CAP. XIV.

Probat secundam & tertiam conclusiones positas capitulo præcedenti: quæ etiam immediate in principio capituli ponuntur.

Discipulus. De hoc disputatum est *libro primo*. Ideo conuertas te ad conclusionem in principio *cap. præcedentis* propositam. *Magist.* Secunda conclusio in proposito est hæc, loquendo de credulitate extra iudicium, secundum quod vnus socius credit alteri, nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ aut opinionis existat narranti Papam esse hæreticum. Hoc videtur posse sic probari. Nullus tenetur credere alium esse malum, antequam probetur. Ergo nullus tenetur credere Papam esse hæreticum, antequam probetur. Sed relatio vnius nihil probat. Ergo propter relationem vnius nullus tenetur credere Papam esse hæreticum. *Discip.* Istam conclusionem nolo discuti amplius, quia satis apparet mihi certa. Ideo tertiam conclusionem probare nitaris. *Magist.* Tertia conclusio est, quod vni soli bonæ famæ & opinionis asserenti Papam esse hæreticum potest quis credere absque peccato: licet sibi credere minime teneatur: quæ videtur sic posse probari. Si duo æqualis famæ & opinionis sibi contrariantur circa idem, licet alicui credere, cui vult illorum. Sed possibile est, quod Papa & aliquis alius apud eundem eiusdem famæ & opinionis, quo ad veritatem & bonitatem vitæ existunt. Ergo si vnus se gerit pro Papa catholico & alius dicit eum esse hæreticum, licet ei apud quem æqualis famæ & opinionis existunt credere, cui illorum voluerit. Et ita licet sibi credere asserenti Papam esse hæreticum. Item frustra alicuius peccatum alteri reuelatur, nisi liceat illi cui reuelatur credere reuelanti. Sed peccatum alicuius etiam occultum licite in secreto alteri qui potest prodesse & non obesse, reuelatur: imo nonnunquam reuelare debet. Ergo licet cui reuelatur credere reuelanti: & per consequens si aliquis etiam in secreto reuelet alii perfidiam Papæ hæretici licet credere reuelanti.

Discip. Hæc ratio in vno falso fundari videtur, quod videlicet licet alicui reuelare peccatum alterius occultum. Quod tamen esse illicitum multis modis videtur posse probari. Primo quidem, quia proditionem facere nulli est licitum. Sed reuelare crimen occultum est proditionem facere, teste Augustin. qui, vt legitur *2. quæst. 1. cap. si peccauerit*, ait: *Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quoque sit quando tu corrigis, quia peccauit in te. Nam si solus nosti, quia peccauit in te, eum vis coram omnibus arguere, non eris corrector, sed proditor.* Ergo non licet peccatum occultum alicuius alteri reuelare: quia sicut contigit aliquem prodere multis: ita conuenit prodere aliquem vni soli. Si igitur ille est proditor peccati occulti, qui multis reuelat: ita est proditor, qui vni soli reuelat. Item, quod fidelitati repugnat, nulli est licitum. Sed reuelare peccatum alicuius occultum, fidelitati repugnat, teste Salomone, qui Prou. 2. ait: *Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana. Qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Ergo non licet peccatum proximi alteri reuelare. Item, non solum est detractor, qui falsum dicit, sed etiam qui peccatum occultum reuelat. Sed non licet verba detractoria loqui. Ergo nulli licet crimen occultum alicuius

alterius

alterius reuelare. Ex quo patenter infertur, quod nulli licet perfidiam Papæ heretici alteri reuelare, si est occulta. Quia si quis perfidiam Papæ hæretici occultam reuelare præsumit, peccat mortaliter, Et ille, cui reuelat secreto, debet ipsum reputare peccare mortaliter. Quare ipsum pro criminoso debet habere in corde suo. Et per consequens ipsi nullatenus credere debet. Quia criminoso nunquam est credendum. Hęc sunt, quæ mouent me ad tenendum, quod nullus debet credere asserenti secrete esse Papam hereticum. Porro quia non solum assertiones veras, sed etiam falsas debeam audire. Per ipsas enim nostra excitantur ingenia, iuxta sententiam Sapientis. Ideo pro assertione cōtraria satage allegare. *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod licet non debeat quis passim crimen alicuius occultū alteri reuelare: tamen in casu, quando q̄s per certitudinem, non solummodo per famam scit aliquē aliquod crimen cōmisisse, vel etiā velle cōmittere: licet sibi nō omnibus, sed alicui reuelare secrete. Et ideo si Papa perfidia heresis est resperlus, & intēdit Christianos a fide auertere orthodoxa, licet vnus solet sciret, sibi liceret alicui principi aut regi vel alteri qui posset prodesse & non obesse crimen & intentionē Papæ maleuolam reuelare. Quod enim licet crimen alicuius occultum alteri reuelare, Aug. videtur asserere, qui in *Regula* sua docet, quod peccatum fratris prius præposito debet ostendi, q̄ testibus. Ergo licet alteri crimen fratris occultum pręposito reuelare. Itē, verus Christianus Christum debet in suis operibus imitari. Sed Christus crimen & intentionē proditam Iudę occultam non solū vni, sed etiam pluribus reuelauit, cū dixit de ipso Mar. 14 *Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino me tradet.* Et Iohan. 12. sic legitur Christus dixisse Apostolis: *Amen amen dico vobis quod vnus ex vobis me tradet.* Et sequitur: *Ille est cui intinctum panem porrexero.* Et tamen intinxit panem, & dedit Iudæ Simonis Scariotis. Igitur licet peccatum alterius occultum aliis reuelare. *Discip.* Per istam rationem probaretur, quod liceret non vni soli, sed etiam omnibus reuelare peccatum alicuius occultum. Quia Christus non vni solum, sed omnibus aliis Apostolis peccatum Iudæ reuelauit. *Magist.* Respondetur, quod peccatum alicuius occultum non solum vni, sed etiam multis reuelare licet: quia omnibus illis qui possunt prodesse & non obesse. Hinc est quod quia omnes Apostoli præter Iudam erant tales, quod poterant prodesse & non obesse. Ideo omnibus reuelauit peccatū Iudæ. Hanc rationem videtur innuere Gloss. *2 q. 1. ca. si peccauerit.* Quæ super verbo *promptior* obiiciens ait: *sed nunquid Dominus prodidit crimen Iudæ cum dixit: qui intingit mecum manum?* &c. post respondens ait: *respondetur: poterant prodesse.* Ex quibus verbis colligitur, quod illis licet reuelare crimen alicuius occultum, qui possunt prodesse. Et ideo si multi sunt, qui prodesse possunt, multis crimen occultum licite reuelatur. Sed quia nonnunquam inuenitur, quod omnes possunt prodesse & non obesse: imo multi obessent: ideo omnibus nunquam debet reuelari crimen occultum, quod probari non potest. Quare cum magna cautela est crimen alicuius occultum alteri reuelandum. Quia nulli criminoso quantumcunq; sit prælatus, nulli de quo sciens peccatum occultum suspicatur, quod non sit constans in amore ad omnem proximum amicum & inimicum est pandendum peccatum occultum alterius. Quia de omni tali dubitandum est, an velit tantum prodesse & non obesse. *Discip.* Ergo secundum ista discipulus non tenetur reuelare peccatum occultum prælato suo in secretu. *Magist.* Conceditur quando sciens peccatum occultum alterius cognoscit prælatum suum aliquando peccasse mortaliter & etiam in secreto: vel dubitat eum nolle etiam pro morte vitanda peccare mortaliter. Si autem subditus in conscientia sua reputat prælatum suum esse talem, quod nec pro aliquo temporali commodo consequendo, nec pro morte corporali vitanda vellet peccare mortaliter: tunc crimen occultum fratris non posset prælato suo reuelare secrete, & omni alii, quem talem putat, si non decipitur, potest peccatum occultum reuelare: Quia talis est ille, qui potest prodesse & non obesse. Si autem alicui alteri crimen reuelat occultum, proditor & detractor est censendus: nec debet de peccato mortaliter aliter excusari, nisi probabiliter credat, quod reuelando bono communi aut peccatori proficiat.

CAP. XV.

Vbi ponitur quarta conclusio supra c. 13. posita, & probatur 4. rationibus, scilicet, Quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hereticum, tenetur aliquis credere extra iudicium, & nota ibidem de testibus adducendis.

Discipulus. Puto, quod ista materia multas habet difficultates annexas, quæ succincte dilucidari non possunt. Ideo ipsam vsque ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* (in quo de detractoribus, impositoribus falsorum criminum, calumniantibus & proximorum diffamātibus seu diffamatoribus in particulari sollicite indagabo) sentio differendam. Nunc vero ad quartam conclusionem assertionis *cap. decim. tertio.* recitatæ accede. *Magist.* Quarta conclusio ibi posita est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum tenetur aliquis credere extra iudicium. Quod videtur sic posse probari.

In actibus humanis illud, quod habet maiorem probabilitatem, magis credendum est. Sed maiorem probabilitatem habet, quod dictum multorum sit verum, quam quod dictum vnius. Cum ergo Papa sit vnus, licet ipse negaret se esse hæreticum, si multi assererent ipsum esse hæreticum, magis esset credendum multis, quam Papæ hæretico. Et ita credendum est Papam hæreticum esse. *Disc.* Ista ratio nihil probat. Quia nonnunquam plus credendum est vni, quam multis. *Mag.* Si hoc esset verum rationem præfatam minime impediret. Nam si plus credetur vni quam pluribus, hoc non est præcipue propter maiorem dignitatem. Quia quilibet in dignitate constitutus plurium testimonio potest conuinci. Quod nō esset verū, si ex hoc ipso, quod aliquis est in dignitate maiori cōstitutus, plus esset sibi soli credendum quam aliis multis. Ergo si est plus credendum vni quam multis: hoc est vel quia meliorē rationē habet pro se, vel quia melioris vitæ, vel quia de causa est magis instructus, vel propter aliquā rationem consimilem. Si ergo Papa non est melioris vitæ, quam multi, qui dicunt eum esse hæreticū, nec magis literatus in scripturis Diuinis, nec in aliquo alio excellit: nisi in sola dignitate Papali & annexis dignitati: non est magis sibi credendum quam multis. Igitur si multi asserunt, quod Papa est hæreticus, est eis credendum, Item, non minus est credendum aliquibus extra iudicium, quam in iudicio. Sed multis in iudicio asserentibus Papam esse hæreticum esset credendum. Aliter enim Papa nunquam posset conuinci de hęretica prauitate. Ergo multis asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Discip.* Ista ratio videtur peccare dupliciter. Primo, quia testes in iudicio sunt iurati. Extra vero iudicium non iurant. Magis autem credendum est iuratis, quam non iuratis. Ergo magis credendum est multis in iudicio, quam extra iudicium. Secundo, ad condemnandum Papam non sufficeret duos testes adducere: cum præsul non debeat condemnari nisi cum 72. testibus a. *q. 5 præsul* Ergo nec duobus asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Mag.* Non habes mentem asserentium conclusionem supra scriptam. Non enim intendunt, quod quilibet audiens aliquos asserentes Papam esse hæreticum, statim fidem eis debeat adhibere. Sed volunt quod huiusmodi asserentes Papam esse hæreticum: antequam credatur eis, sunt cum maxima diligentia examinandi: vtrum scilicet sint parati iurare illa, quæ asserunt de Papa esse vera: vel vtrum possunt ea apertis ostendere documentis, pro qua hæresi dicunt Papam esse hæreticum: quomodo sciunt Papam huiusmodi hæresim affirmare: quomodo sciunt eum esse in sua hæresi pertinacem. Et tandem videtur expediens, quod talibus asserentibus Papam esse hæreticū, antequam credatur eis, examinentur extra iudicium, & exigant iuramentū quod circa ipsum Papā hæreticū manifestam dicant veritatem, vt forte non minus tales asserentes Papam esse hęreticū, anteq̄ credatur eis examinentur extra iudicium, quam essent examinandi in iudicio. Quamuis ad iurandum & alia facienda non debeant compelli extra iudicium, sicut in iudicio compelli valerent. Quibus rite factis credendum est eis extra iudicium, sicut in iudicio creditur. Licet credulitas in iudicio aliquem alium effectum possit & debeat habere, quam credulitas sola extra iudicium. Hæc maxime seruanda sunt circa extraneos ignotos, circa quos est sollicite inquirendum, cuius vitæ & opinionis extiterint. An etiam pro alia causa quam pro causa fidei habuerint occasionem male volendi Papæ. Per hoc respondetur ad primam instantiam, quam fecisti: quia ab asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, videtur ad maiorem cautelam debere exigi iuramentum. Ad secundam videtur respondere Glossa super præallegatum *c. præsul.* quæ quærens ibidem: *Nunquid contra Papam duplicantur testes?* Et infra respondetur dicens: *non, imo duo sufficiunt, & in hoc est deterioris conditionis, quia ipse sine comparatione aliorum creatus est: & ideo sine spe veniæ damnandus est, vt Diabolus.* Dicunt tamen quod si duo tantum testes apparent Papam de hæretica prauitate accusantes, examinandi essent multum stricte, propter hoc quod Papa, qui est positus quasi signum ad sagittam, habet multos offendere. Et sic etiam dicunt, quod si quis audit duos viros sibi notos, bonos, sanctos & veraces, qui nec amore nec odio alicuius, nec timore nec cupiditate vellent alicui crimen imponere, asserentes se scire Papam hæresim manifestam & determinatam pertinaciter tenuisse, declarantes modum hæresis & pertinaciæ, debet credere eis & reputare Papam esse hæreticum. *Discip.* Quare dicunt isti, quod asserentes Papam esse hæreticum, examinandi sunt, an ea quæ dicunt de Papa possunt aperte ostendere documentis? *Magist.* Hoc dicunt propter hoc, quod asserunt dupliciter posse aliquos perfidiam Papæ hæretici declarare. Vno modo per testimonium proprium, si videlicet affirmant se audisse Papam asserentem pertinaciter hæresim determinatam & apertam; vel etiam docentem hæresim contrariam veritati catholicę, quam credere tenetur explicite. Puta si dicunt se audiuisse Papam asserere, quod fides Christiana est falsa: vel quod Christus non est verus Deus. Vel quod Christus non fuit passus: vel aliquid huiusmodi. Vel etiam si affirmant se audisse Papam pertinaciter asserere vel defendere quantamcunq; hæresim scripturę sanctæ aduersantem. Aliter possunt aliqui perfidiam Papæ hæretici declarare per testimonium proprium, seu per legitima documenta: puta si ostenderent Bullam Papę in qua diffiniretur hæresis manifeste: vel si ostenderēt copiam Bullæ per regiones fidelium publicatam: etiam si ostenderent instrumentum vel scripturam autenticam modum quo Papa fuerit conuictus de prauitate hęretica continentem. *Discip.* Si habes alias rationes ad conclusionem prædictam adducas. *Magist.* Adhuc tertia ratio est hęc: Ad illa quę innocentiæ sunt, quilibet obligatur. Sed credere viris bonæ famæ & opinionis, cum aliquā asserunt & affirmant, ad innocentiam spectat, teste Ambrosio, qui, vt habetur 22. *q. 4. c. innocens*, ait: *innocens credit omni verbo. Non vituperanda facultas, sed laudanda bonitas.* Cum ergo viri boni & veraces asserunt & affirmant modo prædicto Papam esse hęreticum, eis audiens fidem adhibere tenetur. Quarta ratio est hæc: Illud non est omitten-

ten.

tendum, sine quo societas humana & conuersatio mutua hominum rite non posset conseruari. Sed nisi vnus alteri credat, nec humana societas, nec mutua conuersatio hominum rite potest conseruari. Igitur tenetur vnus alteri credere: nisi sit aliquo crimine irretitus, propter quod de falsitate debeat haberi suspectus. Cum autem credendum est in vno, & in omnibus: quia si aliquibus in vno credendum est, hoc non est, nisi quia præsumerentur veraces. Si enim non præsumerentur veraces, non esset eis credendum. Qui autem præsumitur verax, in omnibus dictis suis præsumitur verax. Ergo veracibus asserentibus Papam esse hæreticum est credendum. *Discip.* Per istam rationem probaretur quod vni soli asserenti modo præexposito Papam esse hæreticum esset credendum. Quia præsumitur verax. Ergo in omnibus est sibi credendum. *Magist.* Respondent quod secus est de vno & de pluribus. Quia plus est credendum pluribus quam vni. Et ideo propter assertionem multorum potest quis credere licite malum de alio quem plures asserunt esse malum. Sed quando vnus profert malum de aliquo, propter talem relationem non est magis præsumendum de illo, de quo malum narratur, eum esse malum, quam illum esse veracem, qui narrat. Et ideo nullus tenetur credere vni soli referenti Papam esse hæreticum. *Discip* Non adducas plures rationes pro ista assertione seu conclusione: sed dic quem effectum debet habere ista credulitas. *Magist.* Respondetur distinguendo: quia aut illa credulitas fit iudici Papæ hæretici, aut alii qui non est iudex eius. Si fit iudici Papæ hæretici, & qui faciunt talem credulitatem iudici sunt parati in iudicio eadem asserere, iudex ad condemnationem Papæ hæretici debet procedere. Si autem ista credulitas fit alii quam iudici, & sit talis credulitas quod Papa potest conuinci legitime: illi, qui taliter credunt Papam esse hæreticum, ipsum tanquam excommunicatum vitare tenentur. Et ideo ei nullatenus obedire debent: sed pro defensione fidei inquantum possunt modis sibi conuenientibus laborare tenentur: ne videlicet Papa hæreticus inficere valeat orthodoxos.

CAP. XVI.

Probat quintam conclusionem, c. 13. huius positam, scilicet quod viris prouidis & honestis referentibus per famam honestam Papam esse hæreticum, est credendum:

Discipulus. Conclusionem quintam supra *c. 13.* præmissam discutias. *Magist.* Quinta conclusio est hæc. Viris prouidis & honestis referentibus per famam honestam Papam esse hæreticum, est credendum. Quæ sic probatur. Illis est credendum Papam esse hæreticum, propter quorum relationem Papa tanquam hæreticus est vitandus, *extra, de sententia excommunicationis, cum desideres.* Papa autem hæreticus est excommunicatus. Ergo propter solam famam publicam est vitandus. Et per consequens videtur quod referentibus Papam esse hæreticum per publicam famam est credendum. *Discip.* De hoc tactum est *libro sexto. c. 68.* vbi recitasti virtualiter opinionem eandem, quæ videtur mihi falsa. Nam quia constat quod sæpe publica fama est falsa, & sæpe ita diffamantur de crimine innocentes sicut nocentes, nullo modo videtur quod propter relationem publicæ famæ debeat Papa hæreticus censeri. Quia ita potest diffamari Papa catholicus, sicut hæreticus. *Magist.* Licet argumentum tuum non videatur habere colorem: tamen conclusio supradicta clarius, quam prius, ab aliquibus explicatur. *Discip.* Dic primo, quomodo argumentum meum non videatur habere colorem. *Magist.* Dicitur quod non obstante, quod ita diffamentur innocentes sicut nocentes, est tamen aliquis propter famam publicam euitandus, quemadmodum non obstante quod ita conuincuntur sæpe innocentes per testes, qui veraces creduntur sicut rei: tamen priusquam aliquis conuictus & damnatus fuit, siue innocens fuit siue reus, sententia est seruanda. Et si est sententia quæ sequestratione à fidelium cœtu includat, est vitandus. *Disc.* De hac responsione in alio tractatu faciam mentionem. Ideo dic, quomodo prædicta conclusio explicatur. *Magist.* Distinguitur de referentibus per famam publicam, Papam esse hæreticum. Quia aut narrant famam publicam, quam sciunt à quibus orta fuit: aut quam nesciunt a quibus orta fuit, nec an aliæ aliquæ personæ possunt veritatem famæ probare. In primo casu videtur quod propter talem narrationem sit Papa hæreticus ab audientibus euitandus. In secundo casu non videtur quod debet euitari.

CAP. XVII.

Probat conclusionem sextam supra c. 13. positam, scilicet quod quibuscunque criminosis adducentibus legitima documenta, vel indicia manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum, & quomodo & qualiter, exponitur ibidem. Et etiam notatur distinctio inter legitima documenta & indicia manifesta. De legitimis documentis tractatur in 15. c. & 18. de indiciis manifestis c. 20.

Discipulus. Illa conclusione dimissa, de qua te alias diligenter interrogabo seu interrogare intendo, differe conclusionem sextam, supra *cap. decimo tertio.* recitatam. *Magist.* Conclusio sexta est, quod quibuscunque criminosis adducentibus legitima documenta vel indicia mani-

manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum. Non quidem quod propter assertionem criminosorum, sed propter ipsa documenta legitima & indicia manifesta credatur Papa esse hæreticus. *Discip.* Quæ sunt illa documenta legitima & indicia manifesta, propter quæ credendum est Papam esse hæreticum? *Magist.* De hoc tactum est supra *c. 15.* vbi dictum est, quomodo possunt aliqui perfidiam Papæ hæretici declarare per legitima documenta. *Disc.* Si illis aliquid est addendum secundum taliter opinantes, non differas explanare. *Magist.* Inter legitima documenta & iodicia manifesta distinguunt. Nam *legitima documenta* vocant scripturas perfidiam Papæ hæretici absq; pallio comprobantes. *Indicia manifesta* vocant suspitiones seu præsumptiones, probabiliter perfidiam Papæ hæretici comprobantes. *Discip.* Pone exempla de prædictis. *Magist.* De legitimis documentis supra c. 15. posita sunt exempla. Quorum primum est de Bulla Papæ hæretici, in qua aliquis error contra doctrinam Ecclesiæ affirmatur. Secundũ est de copia Bullę eius. Tertium est de aliquo instrumento vel scriptura autẽtica modum, quo fuit Papa hæreticus cõuictus de hæresi, continente. Et quartũ potest esse vel scriptura autentica alicuius prælati vel principis transsumptum Bullæ, vel illius particulæ in qua error hæreticalis asseritur, continens. *Discip.* Antequam exemplifices de indiciis manifestis, peto vt tractes duo exempla prima de legitimis documentis: & primo primum. *Magist.* Quod propter talem Bullam Papæ hæresim asserentem sit credendum Papam esse hæreticum, sic videtur posse probari. Quia quod non esset credendum Papam esse hæreticum propter huiusmodi Bullam, aut hoc est quia Papa posset sub Bulla hæresim asserere absq; hæretica prauitate: aut quia aliter Bullæ fides minime esset adhibenda. Non propter primum, quia supra *lib. 4.* vides probatum aperte, quod Papa sub Bulla asserens hæresim est pertinax. Et per consequens hæreticus reputandus: quia non est paratus corrigi, & vltimata deliberatione hæresim diffinuit. Nec propter secundum: quia Bullæ Papali fides debet adhiberi. *Discip.* Videtur quod isti sint sibiipsis contrarii. Nam asserere videntur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Ergo nec Bullæ suæ fides debet aliqualiter adhiberi. Et ita Papa propter suam Bullam minime est hæreticus reputandus. *Discip.* Dicunt quod ipsos nequaquam intelligis. Cum enim dicunt, quod Papæ hæretico nullo modo est credendum, intelligendum est pro se vel contra alium. Ei tamen sicut cuilibet criminoso credendum est contra se. Vnde si criminosus confiteatur factum suum, creditur sibi, quia aliter propter confessionem propriam minime damnaretur. Si tamen criminosus confiteatur vel asserat crimen alterius, sibi nullatenus est credendum. Similiter dicunt, quod diffinitioni hæreticali Papæ hæretici bene credendum est contra Papam, vt propter eam hæreticus iudicetur: sed Bullę huiusmodi in aliis non est credendum. Si enim in eadem Bulla vel alia Papæ hæretici aliquid asseratur contra fidem, vel etiam in præiudicium cuiuscunq; catholici, sibi nullatenus est credendum: quia nullo negotio supra alium Papæ hæretico est credendum.

Cap. XVIII.

In quo ponitur secundum documentum legitimum, scilicet de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur. Vbi etiam ponuntur duæ conclusiones, prima scilicet, quod de constitutione hæreticali Papæ solenniter & publice promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Vbi notantur sex casus, in quibus ignorantia non excusat. Secunda vero conclusio probatur c. 19.

Discipulus. Dicas secundum exemplum de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur: quod propter talem copiam siue transsumptum Papa debeat hæreticus iudicari. *Magist.* Hoc videtur posse probari sic. In omnibus credendum est copiæ siue transsumpto Bullæ Papæ catholici. Ergo credendum est copiæ siue transsumpto Bullę Papę hæretici, in his quæ sunt contra ipsum. Antecedens videtur probatione minime indigere. Consequentia probatur propter hoc, quod tantum valet copia siue transsumptum Bullæ Papæ catholici (quantum ad omnia quæ continet) quantum valet ipsa Bulla hæretici Papæ contra se. Sed ipsa Bulla Papæ catholici valet quantum ad omnia quæ continet & includit. Ergo sicut in omnibus credendum est Bullæ Papæ catholici, ita quantum ad illa quæ sunt contra Papam hæreticum credendum est Bullæ Papæ hæretici. *Discip.* Videtur quod nec transsumptum Bullæ Papæ catholici, nec transsumptum Bullæ Papæ hæretici à criminosis vel infamibus diuulgatum fidem facere debeat cuicunque: quia sicut vita criminosorum debet esse suspecta, ita etiam tales transsumptiones statutorum vel ostensiones transsumptorum Papalium debent esse suspectæ, vt nullus talibus ostensionibus statutorum Papalium fidem debeat adhibere. Quia non debet quis propter criminosos credere illa esse vera transsumpta. *Magist.* Ad hoc respondetur distinguendo de diffinitionibus Papæ siue hæretici, siue catholici: quia aut sunt publice & solenniter promulgatę, aut non. De primis dicitur, quod ignorantia talium non excusat post duos menses. De secundis dicitur: quod de eis potest per ignorantiam excusari. Et per hoc dicitur ad argumentum, quod fecisti concedendo quod propter criminosos siue ostensionem transsumptorum Papalium à criminosis factam, nullus teneatur credere

vnquam

vnquam Papam esse hæreticum. Tamen propter huiusmodi ostensionem transsumptorum Papalium continentium prauitatem hæreticam à criminosis factam, si aliquis in rei veritate ignorat Papam talem diffinitionem dedisse, debet inquirere veritatem. *Discip.* Hic deberent isti duo probare. Quorum primum est, quod de constitutione hæreticali Papæ publice & solenniter promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Secundum est, quod propter verba criminosorum ignorantes talem constitutionem hæreticalem Papæ deberent quærere veritatem. Vnde de istis duobus velis differere: & non solum referas circa ipsa sententiam prædictorum, sed etiam aliorum. *Magist.* Circa primum sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod nullus de constitutione hæreticali Papæ post duos menses potest per ignorantiam se excusare. Nec potest in hoc casu ignorantiam allegare. Si allegat non est sibi credendum, nisi ignorantiam probauerit: quemadmodum nullus potest ignorantiam allegare de constitutione Papæ catholici post duos menses: quia eam omnes scire tenentur, & omnes ad eius obseruantiam obligantur. Et ista videtur sententia fuisse Glossatorum *decretalium* & *decretorum*. Vnde de sententia publice promulgata cardinalium infra legationem suam, de qua minus videtur, dicit Gloss. *extra, de postulationibus, ca. prim. Cum publice sententia illa fuerit publicata, eam ignorare non potest nec debet: & præsumitur eam scire 13. q. 2. qui & humanis. 18. dist. quod dicitis.* Et infra: *vbi enim allegatur ignorantia circa ea quæ plurimi sciunt & publice fiunt, non creditur nisi hoc fieri probet.* Item, Gloss. *extra, de constitutionibus. c. cognoscentes*, loquens de constitutione Papæ ait: *ex quo publice publicata est, tenetur ad ipsius obseruantiam. Et omnes obligat post duos menses à tempore publicationis elapsos.* Item, Gloss. *19 dist. ca. vltim.* ait: *nulli licet ignorare ea, quæ publice facta sunt.* Item, Gloss. *8. quæst. prim. cap. licet*, ait: *In his quæ publice facta sunt, non potest contradici.* Item, Gloss. *dist. 54. vbi*, ait: *vbi aliqua sunt publice facta, nemo auditur contradictor.* Ex quibus aliisque quamplurimis colligitur (vt habetur) quod non solum non auditur, qui allegat se ignorare constitutionem Papæ publice promulgatam, sed etiam qui allegat se ignorare alia quæcunque, quæ tamen publice facta sunt. Quia quamuis dicat se nescire Papam edidisse constitutionem, in qua assertio quæ est hæretica diffinitur, non est sibi credendum: quia ex quo talis constitutio hæreticalis est publice promulgata, quilibet præsumitur scire ipsam. *Discip.* In quo fundant se Glossæ prædictæ. *Magist.* In legibus ciuilibus & canonicis quampluribus se fundant: de quibus sufficiat adducere Epistolam Innocentii tertii ad Decanum & Capitulum Senonense, quæ ponitur *extra de postulationibus. cap. prim.* in qua ponens allegationes procurationi Episcopi Altisiodorensis, volentis eundem Episcopum per ignorantiam excusare, & eam excludens sic ait: *Quoniam antequam idem Magister ad Sedem Apostolicam accessisset (nobis quasi pro certo constabat) quod Episcopus interdicti sententiam non seruasset: quod & idem Magister non negauit in fratrum nostrorum præsentia requisitus a nobis in ipsius Episcopi excusationibus allegans, quod sententiam latam nullatenus contra nos seruare tenebatur, quod ad eius notitiam nec per cardinalem tunc Apostolicæ Sedis legatum, qui eandem sententiam promulgauit, nec per deputatis ad hoc executoris mandatum vel literas peruenisset.* Et infra: *quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationem prædicti Episcopi, cum cardinalis idem sententiam interdicti præsentibus multis solenniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti sententia in regno Franciæ iam à multis publice cœperit obseruari: nec sit necessarium, cum constitutio solenniter editur ac publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare: sed illud solum sufficit, vt ad eius obseruantiam teneantur, qui nouerint eam solenniter editam ac publice promulgatam, & esset contra quosdam, qui Sardicense concilium non seruabant, tanquam illud non habuerunt aut perceperunt canonica auctoritate, in quo eis non facile facultas credendi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum fuit & receptum.* Ex quibus verbis colligitur, quod constitutione aliqua publice ac solenniter promulgata, nulli eam ignorare licet: ita quod si fuit constitutio Papæ omnes ligat & omnes eam scire tenentur. Si autem fuit prælati inferioris omnes de sua iurisdictione debent scire ipsam. Ex eisdem etiam infertur, quod illa quæ publice fiunt nemini commoranti in loco vbi publice fiunt, licet ignorare. Ex quibus concluditur, quod si Papa constitutionem hæreticalem publice & solenniter promulgat, nemini licet ignorare ipsam.

Discip. Non apparet, quod omnes debeant scire constitutiones Papæ hæretici: cum non sit verus prælatus omnium. Ad nullius autem constitutiones constringuntur Christiani, nisi veri Papæ. Quia constitutio solius veri Papæ omnes astringit. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum constitutiones Papæ hæretici quilibet, qui nescit eum esse hæreticum, & reputat eum verum Papam, est astrictus. Sed postquam scit Papam esse hæreticum, non tenetur scire constitutiones eius posteriores, nisi sicut cæterorum hæreticorum scripta & dicta. In casu autem catholicus obligatur ad sciendum constitutiones & dicta hæreticorum: non ad probandum, sed ad improbandum. Ex quibus infertur, quod quilibet tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ nisi sint aliqui, qui per alium modum quam per constitutionem hæreticalem sciant ipsum esse hæreticum. Quod enim quilibet alius tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ probatur: quia aut antequam scit constitutionem hæreticalem ipsius reputat eum verum Papam, aut non reputat eum verum Papam. Si reputat eum verum Papam: ergo tenetur scire constitutionem eius. Si non reputat eum verum Papam: hoc non est, nisi quia scit vel tenetur scire constitutionem hæreticalem eius. Et ita vel scit & tenetur scire constitutionem hæreticalem eius, si nescit eum esse hæreticum per alium modum.

Discip.

Discip. Nunquid secundum Glossam in nullo casu potest quis allegare se ignorare constitution[es] Papæ, vel ea quæ publice fiunt. *Magist.* Respondetur quod secundum Glos. aliquando contingit talem ignorantiam allegare. Sed taliter alleganti minime est credendum, nisi ignorantiam probauerit, quam allegauit. Quam quidem aliquando potest probare iuramento: aliquando autem iuramentũ non sufficit. De hoc tamen Gloss. *di. 83.* diuersas recitat opiniones, dicens: *cum constitutio fit publice promulgata, quilibet tenetur eam scire vsq; ad duos menses, vt in autent. & noua constitut. §. 1. secundum canones vero ad sextum mensem, vt 18. di. decreuimus. Quia ergo præsumebatur peruenisse ad istos, tenebantur ipsi probare ignorantiam, vt hic, & extra de electione, innotuit, & 1. q. 1. si quis autem. si nouerint.* Et infra: *Sed qualiter probatur aliquis se ignorasse dicto suo sacramento, vt 34. q. 2. in literis, vt no. 4. q. 5. quisquis. in fine. c. vlti. etiam alio modo si potest probando se fuisse in alio loco: & forte si præsumptio est contra eum, non crederetur suo iuramento.* *Discip.* Si conuentus aliquis vel collegium diceret se ignorasse, nunquid omnes iurabunt? *Magist.* Dico quod sufficit, quod Episcopus cum maioribus de capitulo iuret, vt *ff. de di. q. & de renunciatione.* Alii dicunt, quod eo ipso probatur ignorantia, quod non probatur scientia. *Disc.* Durum mihi videtur asserere, quod omnes teneantur scire constitutiones Papæ: quia tunc tenerentur omnes scire omnia decreta & omnes decretales summorum pontificum: quod rationabile non videtur: quia cum multis annis sciri non possunt. Ideo circa p̄dicta aliam narra sententiam *Mag.* Quorundam aliorũ est sententia, q̃ Episcopi inferiores non tenentur scire q̃cunq; constitutionem Papæ, neq; hæreticalẽ neq; aliam, nisi fuerit per Episcopũ publicata. Dicunt enim q̃ prælati immediate sub Episcopo constitui nõ tenentur scire constitutionẽ Papæ, nisi prælati sui indicauerunt eis: & sic vsq; ad laicos & alios curam animarũ non habentes, qui non tenentur scire constitutionẽ Papæ nisi [ple]bani seu rectores eorum, aut alii prælati superiores publicant eandẽ constitutionẽ Papæ inter ipsos. Sic etiã dicunt de religiosis, q̃ religiosi subditi nullam constitutionẽ Papæ scire tenentur, antequam prælati eorũ publicauerunt eã inter ipsos, hæc sententia videtur posse ꝓbari. Primo sic: si q[uilibet] tener[e]tur scire constitutionẽ Papæ post duos menses vel post sex: frustra Episcopi tenerentur eã publicare. Sed Episcopi tenentur publicare constitutionẽ Papæ. Ergo ante publicationem non omnes tene[n]t[ur] scire constitutionem Papæ. Maior videtur manifesta. Minor ostenditur sic. Nõ minus tenentur Episcopi publicare constitutionẽ Papæ q̃ ea quæ in conciliis prouincialibus singulis annis aguntur. Sed illa debent Episcopi publicare, sicut in concilio tali decernitur, vt habetur *di. 18. decernimus.* Ergo constitutiones Papæ nouiter editas publicare tenentur. Itẽ, nõ transitur ab extremo in extremũ, nisi per mediũ. Sed Episcopi sunt medii inter Papã & suos subiectos. Ergo non tenentur subiecti scire cõstitutiones Papæ, nisi eis p Episcopos tanq̃ per mediũ intimentur. Tertio sic. Nullus potest ad impossibile obligari. Sed impossibile est illiteratos intelligere constitutiones Papæ: nisi prælati exposuerint eis. Ergo non tenentur eas scire, antequã per prælatos eorum fuerint eis expositæ. *Disc.* Ista sententia decreto Innocentii tertii superius allegato aduersari videtur, cum dicitur: *nec fit necessarium, cum constitutio solenniter editur & publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare.* Ex quibus verbis colligitur, quod nonnulli tenentur scire constitutionem solenniter editam & publice promulgatam, licet eorum auribus neq; ab ipso, neq; ab aliquo inferiori per speciale mandatum, vel literis fuerit intimata. Et ita ad hoc, quod teneant scire constitutionẽ Papæ, illa publicatio præter primam quæ fit in curia Papæ requiritur. Item, non est consuetudo Ecclesiæ, q̃ omnes constitutiones Papæ nouiter editæ priusquam obligent per Episcopos diuulgentur. Ergo prima solennis diuulgatio sufficit ad hoc, q̃ constitutio Papæ obliget vniuersos. Hoc etiam Glos. super dicto capitulo Innoc. tertii videtur asserere, quæ dicit, quod *videtur sufficere quod per solam famam ad ipsum peruenit.* Item, præceptum superioris non minus obligat, quam præceptum inferioris. Ergo simpliciter diuulgatio facta p superiorẽ non minus obligat, q̃ diuulgatio facta per inferiorem. Sed diuulgatio constitutionis Papæ facta per Episcopum ligat inferiores Episcopo. Ergo non minus ligat omnes diuulgatio facta per Papã. Itẽ, sicut Episcopi sunt superiores Abbatibus, Decanis, Archidiaconis & huiusmodi inferioribus p̄latis, ita Archiepiscopi sunt superiores Episcopis. Sed constitutio Papæ l[i]gat Episcopos, licet ad eos per Archiepiscopos nequaquã perueniat, *extra, de postul. c. 1.* Ergo & constitutio Papæ ligat inferiores Episcopis, licet Episcopi non publicauerint constitutionẽ eandẽ. Hæc inter alia mouent me cõtra p̄dictam sententiã. Ideo aliã sententiam libenter audirẽ. *Mag.* Sunt q[ui]dam, q[ui] Glossas de ista materia negare nolunt. Sed eas, vt affirmant, explanant de constitutione Papæ dupliciter diffinientes, aut enim publice feruntur non solũ in curia Papæ, sed in vniuersis regionibus Christianorum Papã de aliqua determinata materia constitutionẽ nouiter edidisse: aut talis rumor ad omnes regiones Christianorum vel aliquas non peruenit. Item, aut constitutio Papæ noua omnes tangit, aut aliquas determinatas personas vel aliqua collegia certa. Si itaque aliqua constitutio noua Papæ in eius curia solenniter & publice promulgatur, quæ omnes tangit, & publicus rumor, aut sermo de tali constitutione ad omnes regiones Christianorum peruenit: omnes conclusiones constitutionis huiusmodi scire tenentur, præcipue illi qui de facili per se vel per alios eam scire possunt. Ab hac tamẽ regula secundum quosdam excipiuntur milites, rustici, iuniores, & mulieres, qui constitutionem talẽ scire non tenentur. Et secundum quosdam vero, si eam de facili possunt scire, eam ignorare non debent: præcipue si sit constitutio, quæ bonum commune respiciat. Huius ratio assignatur talis. Ignorantia crassa & supina & peior nullum excusat. Sed ignorantia iuris quantumlibet tangat quod per se potest de facili scire, est ignorantia crassa & supina vel peior. Ergo talis ignorantia nullum excusat. Maior probatur auctoritate Alexandri tertii: qui, vt habetur *extra, de ordinato*

ab eo

ab eo qui renunciauit epiſcopatui, c.1. ait: Si ab eodem ſacros ordines ſcienter quis acceperit, qui indignum ſe facit, executionem officii non habebit. vbi autem non ſcienter, poterit, niſi craſſa & ſupina fuerit ignorantia, diſcretus pontifex diſpenſare. Ex quibus colligitur, quod ignorantia craſſa & ſupina diſpenſationem licitam impedit: & per conſequens ignorantia craſſa & ſupina non excuſat. quod Gloſſ. extra de electione. cap. innotuit, aſſerit manifeſte dicens: ignorantia craſſa & ſupina vel peior non excuſat. minor, ſcilicet quod ignorantia iuris quantumlibet tangeret quod poteſt de facili ſcire, eſt ignorantia craſſa & ſupina vel peior. & talis ignorantia eſt damnabilis. teſte Auguſtin. qui, vt habetur diſtinct. 37. cap. vlti. ait: non omnis ignorans immunis eſt à pœna. ille enim poteſt excuſari à pœna, qui quod diſceret non inuenit. illis autem ignoſci non poteſt, qui habentes à quo addiſcerent, operam non dederunt. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ignorantia illa, quæ ſpectat ad ipſos, qui poſſunt faciliter ſcire, minime excuſatur. quod etiam Apoſtolus 2. ad Corinth. 15. aperte inſinuat, cum dicit: vt etiam recitatur diſt. 37. §. vt itaque. qui ignorat ignorabitur. quod Gratianus ibidem dicit intelligendum de eo, qui noluit intelligere, vt bene ageret. vbi dicit Gloſſ. qui ignorat & qui negligit ſcire, vel qui contemnit ſcire. & infra: nec etiam excuſatur quis per ignorantiam, qui poteſt habere copiam peritorum. ff. de iur. & fac. igno. regula, vel ſi ſua prudentia faciliter poteſt id ſcire. Ex quibus verbis colligitur, quod omnes illos ignorantia non excuſat, qui nolunt ſcire. qui ideo ignorant, quia non dant operam ad ſciendum, qui negligunt ſcire, qui contemnunt ſcire, qui habent copiam peritorum, qui ſua prudentia poſſunt ſcire. & ita omnis talis ignorantia eſt damnabilis: & per conſequens eſt craſſa & ſupina vel peior. Ex quo infertur, quod conſtitutio Papæ quantum ad ſubiectum conſtitutionis contentæ in ipſa omnes tenentur ſcire, ſi omnes tangit & rumor de tali conſtitutione ad omnes regiones Chriſtianorum peruenit: & nemini licet ignorare ea, de quibus in regione vbi moratur ignorare eſt publicus rumor. ſi autem rumor de tali conſtitutione non ad omnes regiones Chriſtianorum peruenit, commorantes in regionibus in quibus nullus eſt rumor de conſtitutione talis Papæ eam ſcire non tenentur: quia ignorantia probabilis eos excuſat. ignorans enim ſicut errans quemadmodum inſinuat Gloſſ. 1. q. 4. §. notandum, non eſt neceſſe quod ſit nimis ſcrupuloſus & diligens & curioſus in inquirendo: nec quod ſit nimium negligens & diſſolutus in inquirendo. ille autem, qui in regione moratur, vbi de conſtitutione Papæ noua nulla fit mentio, non eſt nimium negligens & diſſolutus. ergo in inquirendo, ignorantia probabili laborat: & per conſequens eſt merito excuſandus, licet conſtitutionē Papæ non ſciat. Si vero conſtitutio Papæ non tangit omnes, ſed aliquas determinatas perſonas, puta tantummodo Epiſcopos, vel tantum̃odo monachos, vel tantummodo preſbyteros, ſeu rectores, vel aliquas alias certas perſonas, vel collegia, non omnes tenentur ſcire conſtitutionem eius. ſed tantum̃odo illi quos conſtitutio tangit: & illorum ſubiecti ſolum̃odo, qui in regionib. manent, vbi inter tales perſonas de conſtitutione huiuſmodi eſt publicus rumor. Per hoc dicitur ad propoſitum de conſtitutione hæreticali, propter quod cum talis conſtitutio Papæ omnes tangit, quia fidem omnium quantum in ſe eſt deſtruit & eneruat, omnes illi qui in regionibus commorantur in quibus eſt rumor publicus de conſtitutione tali ſcire tenentur nō ad ſeruandum, ſed ad reſiſtendum pro poſſe. Illi autem qui morarentur in regionibus, vbi non eſt rumor de tali conſtitutione, eam ſcire non tenentur. & ideo ſi eam non impugnant, per ignorantiam probabilem excuſantur. DISCIP. Nunquid ſecundum iſtos ad hoc quod aliqui teneantur ſcire conſtitutionem hæreticalem Papæ, requiritur quod in omnibus ciuitatibus illius regionis fiat talis rumor? MAG. Reſpondetur diſtinguendo, quod manentium in aliqua regione quidam ex conſuetudine in vna ciuitate morantur continue non tranſeundo de ciuitate in ciuitatem, quidam vero ad ciuitates diuerſas proficiſcuntur. primi non tenentur ſcire conſtitutionem hæreticam Papæ, antequā rumor de tali conſtitutione Papæ hæreticali ad ciuitatem peruenit. alii vero tenentur ſcire ſi in aliquam ciuitatem ſunt ſoliti proficiſci vbi rumor talis fuerit diuulgatus. DISCIP. Iſta non videntur bene dicta, quia ſubditi & ſimplices non tenentur habere explicitam fidem de multis, quæ credit Eccleſia. ergo multo fortius non tenentur habere notitiam explicitam de conſtitutionibus Papæ hæreticalibus, quantumcunq; fuerit rumor, quod de fide conſtitutiones hæreticales edidit. MAG. Reſpondetur diſtinguendo de conſtitutionibus Papæ hæreticalibus: quia aut continent hæreſim contrariam veritati catholicæ quam quilibet tenetur ſcire explicite, puta ſi diffiniret, quod fides Chriſtiana eſt falſa, vel quod Chriſtus non fuit mortuus, aut quod animæ reproborum minime cruciantur, aut quod non eſt alia vita futura, etiam talem conſtitutionem omnes manentes in ciuitatibus, ad quas rumor vel fama de conſtitutione tali peruenit, ſcire tenentur. quemadmodum veritatem contrariam tenentur explicite credere veritatem catholicam & pro illo loco & tempore eam exterius confiteri: ita hæreſim contrariam debent diſcredere & mente & pro loco & tempore exterius reprobare & horrere. ſi vero non contineat talem hæreſim contrariam veritati catholicæ. quam omnes tenentur credere explicite, eſt hæreſis quæ contrariatur veritati quam aliqui credere tenātur explicite, & aliqui ad hoc non tenētur. illi qui non tenentur explicite credere veritatem contrariam hæreſi diſtincte in conſtitutione Papæ non tenentur ſcire conſtitutionem Papæ hæreticalem: niſi in caſu. illi vero qui tenentur credere explicite veritatem, tenentur etiam ſcire conſtitutionem Papæ hæreticalem, ſi fama de tali conſtitutione ad ciuitatem vbi morantur peruenit.

Cap. XIX.

In quo probatur duabus rationibus conclusio secunda posita cap. 18. immediate praecedent. scil. quod propter verba criminosorum ignorantes talem constitutionem haereticalem Papae debent quaerere veritatem.

DISCIP. Nunc tracta secundum praemissa secundum quaesitum praecedentis capituli: an scilicet propter verba criminosorum asserentium constitutionem haereticalem Papae esse nouiter editam debeant ignorantes inquirere veritatem.

MAG. Respondetur, quod si aliqui criminosi diffamant Papam in genere dicentes: quod in constitutione sua haeresim diffinit, neque constitutionem neq; haeresim specificando, non est necesse propter verba eorum inquirere veritatem. si autem in speciali tam haeresim quam constitutionem specificant dicendo, *in tali constitutione Papa talem haeresim diffinit*: videtur quod illi, qui veritatem contrariam credere tenentur explicite, licet non debeant credere criminosis, debent tamen cauta sollicitudine quaerere veritatem, legendo scilicet in statuto constitutionem eandem. Hoc probatur primo sic. In dubiis via tutior est tenenda, *extra de spon. iuuenu. & de poen. dist. 7. c. si quis positus. & extra de homicidio, significasti. & c. ad audientiam.* sed quaerere veritatem de constitutione Papae, cum nuntiatur haeresim continere, est via tutior. quia omni caret periculo. non quaerere autem veritatem, magnum habet periculum: propter hoc nisi quaereretur veritas posset in nonnullis periclitari fides. ergo propter huiusmodi famam veritas sollicite est quaerenda. Secundo sic. propter assertionem de constitutione haereticali Papae est quaerenda veritas extra iudicium, propter quorum denuntiationem coram iudice esset veritas iudiciaria inquirenda. sed propter denunciationem criminosorum debet iudex Papae haeretici inquirere veritatem. nam criminosi in exceptis criminib^9, inter quae est haeresis, ad denunciandum debent admitti. ergo etiam extra iudicium propter assertionem talem criminosorum veritas est quaerenda. DISCIP. Secundum canonicas sanctiones de nullo est inquisitio facienda, nisi fuerit grauiter diffamatus. ergo propter verba criminosorum nō est de Papa inquisitio facienda, nisi taliter fuerit diffamat^9: quod absq; scandalo tolerari nō posset. MAG. Respondetur, quam iudicialis inquisitio, quae absq; grauatione & nota illius, de quo inquiritur, nequaquam fieri potest, non erit aliter facienda, nisi fuerit diffamatus. & de illa inquisitione loquuntur canonicae sanctiones: quia inquisitio veritatis quae fit extra iudicium quae in casu proposito solum per inspectionem scandalum & studium constitutionis haereticalis Papae fieri potest, facienda est etiam absq; praecedente infamia Papae: quia per talem inquisitionem veritatis nullum grauamen vel non infertur illi de quo inquiritur, licet postea inuenientes veritatem debeant Papam haereticum euitare. DISCIP. Ista responsio non videtur sufficere, quia propter verba criminosorum non est credendum, quod transsumpta ostensa sint vera transsumpta. ergo licet in illis transsumptis per criminosos ostensis inueniatur aliqua haeresis diffinita, non est credendum Papā esse haereticum. MAG. Ad hoc respondetur, quod in hoc casu non solum audiens relationem ostēdentium transsumpta huiusmodi debet illa transsumpta legere & studere, sed etiam diligenter inquirere, an sint vera vel falsa transsumpta: quod quia potest fieri absq; nota & grauamine Papę, & si est innocens ex abundanti cautela tenetur audiens huius criminosi huiusmodi inquirere veritatem huius.

Cap. XX.

Vbi ponuntur indicia manifesta, quae narrata & etiam visa causant vehementem suspicionem de assertione haereticali Papae & quod reuelantibus illa est credendum.

DISCIP. Quia raro aut nunquam inuenitur criminosus, qui publicè se auderet offerre ad conuincendum Papam catholicum statuta haereticalia edidisse: & propter hoc ex hoc ipso, quod criminosi, si publice & manifeste etiam extra iudicium de Papa talia affirmarent, esset quaedam praesumptio, quod eorum assertio esset à veritate extranea. quapropter circa istam materiam nolo amplius immorari. ideo de indiciis manifestis, de quibus dictum est *supra* 17. velis dicere.

MAG. Sententia praedictorum, quod asserentibus extra iudicium indicia manifesta declarantia perfidiam Papae haeretici est credendum. Cuius ratio assignatur talis. Magis credendum est asserentibus indicia manifesta ad aliquod comprobandum, quam assertioni simplici aliquorū fide dignorū, cum et nunquam credatur vni, *de con. di. 4. paruulos. & c. tum itaq;*. ergo multo fortius asserētibus Papam esse haereticum, & similiter cum hoc asserentib. indicia manifesta, hoc est suspiciones & praesumptiones probabiles, quibus eius perfidia declaratur, est credendum. DISCIP. Pone exemplum, vt melius praedicta intelligam. MAG. Exempla multa possent poni, secundum q suspiciones seu p̄sumptiones possunt esse quamplurimę, imo innumerae. Vnū autem potest esse tale. Ponatur quod Papa publice praedicet, quod Christus non fuerit verus Deus, aut quod nō fuerit passus aut aliquid tale, q est haereticū manifeste. Insuper omnes tenentes contrariū persequatur, destruat & cōfundat. omnes et suam doctrinam pestiferā defendentes, p̄dicantes & docentes diligat, p̄moueat & exaltet. sint et aliq. q ignorent Papam talem haeresim praedicare, tenere & docere: & tamen

sciunt

sciunt quosdam alios de eadem doctrina inter se altercationem habere: quorum quidam tenent catholicam veritatem & alii eam impugnant. hoc posito: si taliter ignorantes Papam hæreticã doctrinam pdicare, asserere vel tenere audierint post aliquos referentes, quod talis est doctrina Papæ, & ad hoc confirmandum inducentes, quod defensores veritatis catholicæ Papa deprimit & confundit, docentes vero contrariam hæreticam prauitatẽ pmouet & exaltat. sicut ipsi ignorantes et Papã esse hæreticũ manifeste conspiciunt taliter adducentib. indicia manifesta ad pbandũ Papã esse hæreticum est credendum. quia p dicto eorum est psumptio violenta. Ex quo Papa talem doctrinam hæreticam defendentes diligit, iuuat & exaltat: & tenentes veritatem catholicã odit, psequitur & molestat. q psumptio magis ostẽditur violenta, si nulla ratio appareat, quare istos deprimit & illos exaltat: nisi quia isti doctrinã talẽ negãt, & alii tenent eandem. quo et nimis vrgeri videntur, si Papa alios, quos ante diligebat, odit vel psequit, ex quo doctrinã suã hæreticã impugnare cœperũt: & e-conuerso eos, quib. fauorabiliter videbat, cariores babet, ex quo doctrinã suam hæreticã defenderunt, docuerunt, diuulgauerunt, asseruerunt vel tenuerunt. qa per talem psumptionem credendũ est Papam esse hæreticum. Item, si Papa de hæresi diffamat, maxime p viros literatos & in sacra pagina eruditos, petentes instanter & totis virib. laborantes, vt generale cõcilium celebretur ad discutiendum & examinandum illa, q Papæ tanquam hæreticalia imponuntur, se subiicere generalis concilii iudicio idem generale concilium ne celebretur impedire recusat: est contra ipsum præsumptio violenta. quod est hæretica labe respersus. Item si de hæresi manifesta publice diffamatur, & ipse de tali hæresi se non purget, sed etiam prædicat, tenet & docet, est contra eum præsumptio violenta, quod est hæreticus manifestus. & ita asserentib. tales præsumptiones apertas ad probandum Papam esse hæreticum, videtur esse credendum.

DISCIP. Videtur quod ista dicta inter se repugnant. nam suspicio siue præsumptio non est credulitas, nec est causa credulitatis. cum ergo indicia manifesta non sint nisi quædam suspiciones seu præsumptiones, propter indicia manifesta non debet quis credere Papam esse hæreticum.

MAGIST. Respondetur quod differentia est inter scientiam & credulitatem. quia scientia est ex euidentia rei: credulitas autem non est ex euidentia rei. & ideo licet indicia manifesta, quæ sunt suspiciones seu probationes probabiles vel violentæ nunquam causant scientiam: causant sæpe tamen credulitatem: sæpe tamen non causant tam certam credulitatem, quod credens à sua credulitate neq; debeat nec possit recedere.

DISCIP. Quomodo posset probari, quod præsumptio probabilis vel violenta causet aliquam credulitatem? MAG. Hoc videtur aperte posse probari. Primo per hoc, quod iudex absque credulitate, quod reus sit damnandus, non debet ad sententiam condemnationis procedere: sed sæpe etiam diffinitiua sententia condemnationis de aliquo fertur propter solam præsumptionem, *extra de præsump. cap. afferte.* vbi dicit Gloss. super verbo *data*: hæc enim fuit sententia diffinitiua lata per solam præsumptionem. & c. quanto. & infra Glossa: violenta præsumptio quandoque sufficit ad condemnationem. ergo ad credulitatem nonnunquam sufficit violenta præsumptio.

Secundo probatur idem sic. Compurgatores alicuius se purgantis licite, iurant se credere, quod purgans se dicit veritatem, extra, de purgationibus vel de purgatione canonica. cap. de testibus. & cap. quotiens. & cap. vltim. sed talem credulitatem non habent, nisi ex sola præsumptione; qua præsumunt quod purgatus noluit peierare. ergo sola præsumptio sufficit ad credulitatem.

DISCIP. Videtur quod hic possit fieri difficultas de differentia inter præsumptionem & credulitatem. quia tamen nõ reputo eam multum vtilem ad propositum, quod intendo, nolo vt eam discutias: sed dic quem effectum habebit ista credulitas de perfidia Papæ hæretici, quæ solis præsumptionibus probabilibus vel violentis seu indiciis manifestis habetur. MAG. Respondetur, quod talis credulitas talem effectum debet habere. respectu personæ Papæ hæretici duplicem potest habere effectum, secundum quod varia potest esse præsumptio de perfidia Papæ hæretici. quia aut est talis præsumptio, quod non sufficit ad condemnationem, etiam si esset ordine iudiciario seruato probata: aut est præsumptio violenta, quod sufficit ad condemnandum Papam hæreticum, si probata extitit. propter primam præsumptionem & credulitatem Papa secreto est vitandus, sed non in publico. Quod enim sit in secreto vitandus, patet per hoc, quod quilibet qui creditur esse excommunicatus, est vitandus saltem in secreto. sed Papa propter credulitatem creditur esse excõmunicatus. igitur à tali credulitate saltem in secreto est vitandus. Quod autem non sit vitandus in publico propter talem credulitatem, videtur sic posse probari. nullus debet alium in publico tanquam hæreticum & excommunicatum vitare, nisi possit probari excommunicatus: vel nisi publica fama de excommunicatione eius possit probari excommunicatus. sed Papa propter talem præsumptionem soluni neq; post potest probari excommunicatus: neq; pot est probari fama quod est excommunicatus. ergo propter talem præsumptionem non est in publico vitandus. DISCIP. Potest esse, quod talis præsumptio sit publica vel etiam notoria. ergo fama est quod Papa est hæreticus: & per consequens fama est quod est excommunicatus. propter famam autem est aliquis tanquam excommunicatus, &c. etiam in publico deuitandus, *extra de sen. excom. cum consideres.* ergo propter talem præsumptionem debet Papa etiam in publico deuitari.

MAG. Respondetur, quod non propter solam præsumptionem talem, quæ non sufficit ad

 condemna-

condemnationem Papæ hæretici, quantumcunque publica sit, notoria potest haberi, quod Papa sit tanquam hæreticus publice diffamatus. aliter enim ex præsumptione nulla continget infamia. & ideo propter tales præsumptiones solas non est Papa reputandus hæreticus vel excommunicatus.

DISCIP. Nonne lex dicit, ex leni causa probatur quis hæreticus? ergo propter præsumptionem probabilem est Papa reputandus hæreticus.

MAG. Ad hoc respondet Gloss. *extra de præsump. c. literas*, quod lex debet intelligi, quantum ad hoc, quod suspectus de hæresi habeatur: sed non vt condemnetur de hæresi. quod Innocent. tertius *cap. literas*, satis aperte insinuare videtur: *propter solam suspicionem quamuis vehementem noluimus eum de tam graui crimine* (scilicet hæresis) *condemnare*. Ex quibus verbis patet, quod non propter omnem præsumptionem est quis hæreticus reputandus, licet propter eam suspectus de hæresi habeatur.

DISCIP. Dixisti de præsumptione, quod non sufficit ad condemnandum eum de hæretica prauitate: nunc dic de alia. MAG. Dicitur, quod si est præsumptio tam violenta contra Papam, quod sufficeret ad condemnandum eum de hæretica prauitate, si fuerit in iudicio comprobata, credens propter talem præsumptionem Papam esse hæreticum, si potest eam probare in iudicio, tenetur Papam in publico tanquam hæreticum & excommunicatum vitare. DISCIP. Hoc videtur repugnare assertioni concilii generalis sub Innocent. tertio celebrati, quod, vt legitur *extra de hæreticis. cap. excommunica*. ait: *qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis qualitatem personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur: ita quod si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici condemnentur.* Ex quibus verbis colligitur, quod propter nullam præsumptionem seu suspicionem de hæretica prauitate est aliquis excommunicatus, licet sit excommunicandus. MAG. Ad hoc respondetur, quod verba præmissa concilii generalis intelligenda sunt de suspicione probabili, quæ non est adeo violenta, quod ad condemnationem sufficiat, non de illa quæ sufficit ad condemnationem. Quod non sit aliqua suspicio seu præsumptio, quæ ad cõdemnandum aliquem tanquam hæreticum sufficiat, & propter quam debeat hæreticus reputari, patet per verba, quæ immediate sequuntur verba præscripta, cum dicit concilium generale: *ita quod si per annum in excommunicatione perstiterit, ex tunc velut hæreticus condemnetur.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod est aliqua præsumptio, quæ sufficit ad condemnandum hæreticos: quia scil. ex hoc, quod aliquis in excommunicatione persistit per annum. propter suspicionem autem præcedentem de hæretica prauitate non habetur per certam scientiam, quod est hæreticus, sed solummodo præsumptiue.

CAP. XXI.

Vbi probatur septima conclusio supra c. 13. posita, scil. Quod quibuscunq; criminosis & existentibus malæ famæ, si non declararent per legitima documenta aut manifesta indicia, Papam esse hæreticum, minime est credendum.

DISCIP. Postquam recitasti quem effectum debet habere credulitas hæretica per solã præsumptionem respectu Papæ: dic quem effectum debet habere respectu aliorum. MAG. Dicitur quod credentes propter solam præsumptionem Papam esse hæreticũ, debent illis, qui Papam impugnant de prauitate hæretica, nisi constiterit eis legitimis documentis, quod calũniose vel malitiose procedunt, præbere defensionem, quam possunt, ac etiam consilium, auxilium & fauorem, & eos in nullo molestare. DISCIP. Hæc assertio mihi dependere videtur ex his, quæ dicta sunt *lib. 6. c. 33. vsq. ad c. 55.* vbi allegasti quod impugnantes Papam hæreticum de hæretica prauitate sunt à catholicis defendendi. ideo circa primam nolo insistere: sed circa septimam conclusionem *c. 13. istius septimi* recitatam. MAG. Septima conclusio est, quod quibuscunq; criminosis & existentibus malæ famæ, si non declararent per legitima documenta aut manifesta indicia Papam esse hæreticum, minime est credendum. Hoc videtur posse probari sic. Nulli criminoso in quocunque negotio est credendum. igitur nec criminosis contra Papam est credendum de hæretica prauitate, si dictum suum nec per legitima documenta, nec per indicia manifesta probauerit. antecedẽs probari potest, vt videtur, per illa quæ dicta sunt *lib. 6. c. 79.* consequentia nullatenus probatione videtur indigere.

CAP. XXII.

In quo correspondenter etiam agitur de scriptis eorum, qui Papã hæreticum impugnant, & eum hæreticum esse nituntur conuincere, vtrum scil. talia sint videnda & prælegenda. & quod sic, probatur tribus rationibus.

DISCIP. Quantum ad opus istud mihi sufficiunt ea, quæ dicta sunt in genere. prædicto c. 19. huius. ideo ad materiam aliam annexam præcedentib. me conuerto. inquisiuimus enim supra, an imponentes Papæ hæretico perfidiam hæresis sint audiendi, & an eis fides debeat adhiberi. nunc autem interrogo, an scripta eorum, quæ perfidiam Papæ hæretici declarare nituntur, sint videnda, si in scripturis personam Papæ hæretici & doctrinam eius conati fuerint reprobare.

MAGIST.

MAGIST. Respondetur, quod scripta talium cum diligentia & studio sunt videnda. quia eisdem rationibus, quibus ostenditur, quod imponentes Papæ hæretico prauitatem hæreticam, debeant audiri, videtur posse probari.

DISCIP. Allega rationes speciales, si quas habes.

MAG. Hoc videtur posse probari sic. magis legenda & videnda sunt scripta catholicorum hæreticam impugnantium prauitatem, quam scripta paganorum infidelium & hæreticorum, quæ catholicam reprobant veritatem. sed scripta paganorum & hæreticorum sunt legenda & videnda, non ad approbandum vel tenendum, sed ad reprobandum vel ad conuincendum. ergo multo magis scripta perfidiam Papæ hæretici impugnantium & reprobantium sunt legenda & videnda. Maior probatione non indiget. Minor auctoritatibus manifestis videtur posse probari. Hieronymus enim, vt legitur dist. 37. cap. qui de mensa, ait: *qui de mensa & vino regis nolunt comedere ne polluantur, vtique si sapientiam atque doctrinam Babyloniorum scirent peccatum esse, nunquam acquiescerent discere, quod non licebat. discunt autem, non vt sequantur: sed vt iudicent & conuincant. quomodo si quispiam aduersus mathematicos velit describere imperitus mathefeos risui pateat: & aduersus philosophos disputans, si ignorat documenta philosophorum. discant ergo ea mente documenta & doctrinam Chaldæicam, qua etiã Moyses omnem sapiẽtiam Aegyptiorum didicerat.* item Ambrosius, vt habetur *dist. prædicta, legimus, ait: legimus aliqua ne negligamus, legimus ne ignoremus, legimus non vt teneamus, sed vt repudiemus.* Ex quibus verbis patet, quod scripta philosophorum, paganorum & hæreticorum, & sunt legenda & videnda, non vt probentur, sed vt reprobentur. ergo multo magis scripta catholicorum declarantium perfidiam Papæ hæretici sunt legenda & videnda.

DISCIP. Hæc ratio non procederet, nisi constaret scribentes esse catholicos. quando autem non constaret eos esse catholicos, scripta eorum videnda non essent.

MAG. Nonnullis apparet, quod omnino hic deciperis. quia arguentes alios contra posuisse libros aduersus Papam & doctrinam eius aut reputant eos catholicos, aut hæreticos: aut dubitant nescientes an sint catholici vel hæretici. Si reputant eos catholicos, libros eorum non debent respuere, sed videre. si reputant eos hæreticos, libros eorum videre debent ad reprobandum errorem, & ad respondendum sophisticis argumentis eorum. exemplo sanctorum & Moysi & Danielis, qui libros infidelium perlegerunt. quomodo enim hæreticorum fallaciæ dissoluantur, nisi legantur? Si autem dubitant nescientes eos esse neque catholicos neque hæreticos, debent libros eorundem legere & videre, vt approbent, si sint catholici, vel reprobent, si fuerint hæretica labe respersi. DISCIP. Facias alias rationes.

MAG. Secunda ratio specialiter probat, quod ignorantes Papam esse hæreticum, scripta aliorum contra ipsum debent legere & videre. nam dubia de his maxime, quæ sunt necessaria ad salutem, sunt diligenter discutienda, teste apostolo primo ad Thessalon. *omnia autem probate, quod bonum est tenete.* vbi dicit, *probate.* Gloss. i. *ratione discutite, omnia probando incerta. certa enim non indigent discussione. & quod bonum est, id est, quod bonum inuenitur, tenete.* Ex quibus verbis colligitur, quod dubia, præsertim, si fidem & salutem tangant, sunt discutienda diligenter. sed illa quæ scribuntur contra Papam hæreticum, sunt necessaria ad salutem, quia spectant ad fidem, quæ est necessaria ad salutẽ. ergo nescientes an tales scribentes sint catholici vel hæretici, debent eorum scripta diligenter discutere & examinare. Tertia ratio est hęc. Illorum scripta sunt videnda, cum quibus est licitum disputare quia per easdem rationes ore quis profert & scribit. quod autem debet audiri, debet etiam legi, si scribitur. Sed cum illis, qui dicunt & scribunt Papam esse hæreticum, licitum est disputare ad veritatem inueniendam. ergo & eorum scripta debent legi & videri.

CAP. XXIII.

Vbi consequenter agitur de illis, qui tali dicto vel scripto Papam, qui vere est hæreticus, impugnantibus minime credere vellent, aut certe eosdem audire recusarent, vtrum tales credentes Papæ hæretico sint censendi, & qua præterea plectendi.

DISCIP. Quia istæ rationes videntur mihi apparentiam aliqualem habere, reputo probabile, quod scripta catholicorum contra Papam hæreticum sunt nullatenus condemnanda, sed cõtra prædicta aliquæ obiectiones mihi occurrunt. nolo tamen hic eas tractare: sed inferius dabo tibi occasionem discutiendi eas. Ideo dic nunc breuiter, an illi, qui nolunt credere referentibus Papam esse hæreticum, quando in rei veritate esset hæreticus, & qui nolunt scripta catholicorum contra Papam hæreticum legere, nec videre, sunt inter damnabiliter credentes Papæ hæretico numerandi, & qua pœna sunt plectendi. MAG. Iuxta pertractatis duas interrogationes proponis. ad quarum primam distinguendo respondetur, quod nolentium credere Papam esse hæreticum, quando esset hæreticus, quidam sunt qui damnabiliter nolunt hoc credere: vel quia nolunt de eius perfidia informari, vel quia licet sint informati, nolunt informationib. sufficientibus & fidem facientibus de perfidia Papæ hęretici adhibere fidem. quidam autem sunt vel esse possunt, qui absq; crimine nolunt credere Papam esse hæreticum: vtpote illi, per quos non stat, quin de perfidia Papæ hæretici informentur, & eisdem informationibus fidem facientibus de perfidia Papæ hære-

tici credant & fidem adhibeant. Item damnabiliter recusantium credere Papam esse hæreticum, quidam sunt qui quamuis credant Papam esse hæreticum, in nullo possunt ei vel eius errorib. obuiare publice vel occulte: aliqui vero possent eius erroribus publice vel occulte obuiare. Dicitur ergo, quod nolentes credere informationibus rationabilibus facientibus fidem de perfidia Papæ hæretici, si possunt sibi vel eius erroribus obuiare, non solum credentes damnabiliter Papæ hæretico, sed etiam fautores eiusdem sunt censendi. Si vero in nullo possunt Papæ hæretico, nec eius erroribus obuiare, credentes & non fautores reputari debent. si vero aliqui sint, qui nolunt credere Papam esse hæreticum, quia non sunt de eius perfidia informati, nec per eos stat quod non informentur: nec fautores nec damnabiliter credentes Papæ hæretico sunt censendi.

Discip. Intelligo responsionem istorum quantum ad hoc. ideo dic, qua pœna illi qui damnabiliter renuunt credere Papam esse hæreticum sunt plectendi.

Mag. Ad hoc patet responsio per illa, quæ dicta sunt hic & superius. cap. 2. quia, vt dictum est ibi, tales sunt damnabiliter credentes. ibi autem dictum est, quod credentes sunt excommunicationis sententia innodati. igitur qui damnabiliter renuunt credere Papam esse hæreticum, sunt excommunicationis sententia & vinculo allegati.

Discip. Dic ad secundam interrogationem.

Magist. Ad ipsam respondetur, quod illi qui damnabiliter renuunt legere vel videre aut audire scripta catholicorum contra Papam hæreticum, si possunt obuiare Papæ hæretico vel eius erroribus, non solum credentes, sed etiam fautores eiusdem sunt habendi. si autem obuiare non possunt, solummodo credentes sunt putandi. & tam illi quam hi excommunicationis sententia sunt ligati. Discip. Nunquid quę dicta sunt prius secundum ista debent intelligi? Mag. Liquet quod grauius peccent illi qui credunt Papæ hæretico, quam aliis, eo quod Papa hæreticus est magis nociuus & magis periculosus quam alii hæretici.

Cap. XXIV.

Soluit rationem primam factam supra c. 12. probantem quod impugnantibus Papam hæreticum non sit credendum. notatur etiam ibidem de detractoribus: & quomodo vel quando malum de aliquo dictum sit credendum vel non credendum.

Discip. Propter illa, quæ in hoc loco dicta sunt, hic esset locus quærendi de fautoribus hæreticorum. sed antequam inquiram de his peto vt respondeas ad rationes supra c. 12. allegatas, quibus ostenditur, quod volentibus declarare perfidiam Papæ hæretici minime est credendum. puto enim, quod per responsiones, quas narrabis, siue aliquæ earum sint rationabiles siue irrationabiles totam materiam de credentibus hæreticis clarius & magis profunde intelligam.

Mag. Ad primam dicitur, quod sacra pagina minime reprehendit omnes adhibentes fidem narrantib. aliquid sinistrum de aliquo, sed eum qui cito credit narrantib. mala de alio sacra pagina reprehendit, propter quod scribitur, quod qui cito credit, leuis est corde. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum: quod non ideo dicitur aliquis damnabiliter cito credere, quia statim credit, quando aliquid siue bonum siue malum narratur de alio. nam & Dauid, vt legitur 2. Reg. 3. vt audiuit, Ioab interfecisse Abner, credidit, nec tamen in hoc peccauit. sed qui credit cito malum de proximo, leuis corde est & si malum quod cito credit de proximo est peccatum mortale, credendo cito mortaliter peccat. Est ergo videndum, quis credit cito malum de proximo, & quis non credit cito. Dicitur igitur quod aliquis potest credere malum de aliquo dupliciter. quia vel credit malum de aliquo, quod ipsemet percipit de ipso, vel solummodo ex relatione seu narratione aliorum. Si autem aliquis credit malum de aliquo ex aliquo, quod ipsemet percipit de ipso, hoc potest esse dupliciter. aut illud potest fieri bene & male, aut tantummodo male. Si potest fieri bene & male: ergo vt communiter illud non fit, nisi male (licet in casu singulari & speciali & raro posset fieri bene.) Aut frequenter fit bene & frequenter fit male. sicut frequenter homines cum mulieribus bona intentione loquuntur: Sæpe etiam bona intentione visitant eas, & dant munera ipsis, ac diuersa solacia habent cũ eis: & sæpe cum eis mala intentione talia fiunt. si in hoc casu vel consimili aliquis credat peccatum mortale de alio, peccat mortaliter, quod est iudicium temerarium contra charitatem, quam habere debet ad proximum, quia illa quæ possunt fieri bene & male, in meliorem partem interpretari debemus, sicut dicit Beda, vt habetur *extra de regulis iuris, estote.* Si autem illud, ex quo quis credit malum de alio, est tale quod vt communiter fit male: raro autem vel nunquam fit bene, licet posset fieri bene, sic non peccat quis suspicando malum de alio peccat tamen firmiter credendo malum de ipso. & multo magis peccat credendo malum grauius, quam sit illud, quod videt de alio: maxime si illud malum, quod credit de alio, est aliquod enorme excedens peccata, quæ ab hominibus communiter fiunt. sicut si quis videns aliquem multum iratum contra alium, crederet quod ille iratus intenderet eundem occidere, multo magis peccaret, quam solummodo credendo iram, quam videt esse peccatum mortale. & tamen credendo ipsum ex hoc solo, quod irascitur, peccare mortaliter (si iratus vltra non procedat) peccat mortaliter. Potest enim quis irasci multum & interesse contra alium zelo iustitiæ & intentione bona absque peccato mortali, & quandoque venialiter solum. veruntamen suspicando vel dubitando talem iram esse peccatum

mortale

mortale in ipso [illegible] peccatum mortale. Si etiam ex illis quæ habent aliquam speciem mali, quæ tamen possunt in casu fieri absque peccato mortali, quis credat aliud peccatum graue committere, pe[illegible] grauiter & de hoc videtur poni exemplum. 34. dist. c. 1. vbi Nico. Papa scribens Aldino Archiepiscopo de immoderata familiaritate, quam habuit quidam Episcopus cum filia sua, noluit c[illegible]re, quod idem Episcopus carnaliter peccauerat cum filia sua eadem, licet illa immoderata f[illegible]tas habuit speciem mali, sed vult propter scandalum, quod eãdem familiaritatem dimittat, [illegible]ns in hæc verba: Nicolaus, &c. relatum est apostolatui nostro de hoc Episcopo, quod cum [illegible] filia sua immoderatam tenuit familiaritatem. & ob illud mala fama orta sit ei: pro q[illegible] castitate tua cæterisque coepiscopis tuis ammonitus correctusque est: sed nullatenus emendatus quæ res in hoc maxime displicet, & magis ac magis de se reddit opinionem deteriorẽ, qui [illegible] caritudini tuæ & coepiscoporum tuorum rationibus non obedit, & per inobedientiam in c[illegible] pam prothoplausti relabitur. oportet igitur fraternitatem tuam synodale cũ Episcopis & suffraganeis tuis conuocare consilium, & salutarib. eloquiis Episcopum conuenire, atq; illi pastorali auct[illegible]tate præcipere, quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat [illegible] ab immoderata filiæ suæ familiaritate se omnino cohibeat. quod si patere contempserit, & [illegible] pro vestrationis inclinatione quam pro immoderata filiæ suæ conuersatione vitanda vobis am[illegible] obedire distulerit, a vestro collegio excommunicatus abscedat. quod si in hoc contumax apparuerit, à ministerio cessare debebit. Ex his verbis colligitur, quod Episcopus immoderatam familiaritatem habuit cum filia sua. & qualis fuit illa immoderata familiaritas, Glossa super [illegible] *fama* exprimit dicens: coram omnib. eam deosculabatur & ponebat manum in gremio eius. quod speciem mali videtur habere, quia vt communiter osculum mulieris nimium iteratum & positio manus in gremium siue sinum ex immundo corde procedit, & cor impudicum prætendit, & tamen ex tali specie mali noluit nihilominus Nicol. Papa non solum credere, sed nec etiam suspicari quod idem Episcopus in lapsum carnis inciderit, & etiam noluit quod ei indiceretur purgatio, n[illegible] stante mala fama ex hoc orta de ipso, testante Glossa, quæ ibidem ait: *non quod aliquid in ipso [illegible]minaretur propter sexum naturale, sed quia coram omnibus eam nimis osculabatur & ponebat manum in gremium eius, & ideo non fuit ei indicta purgatio.*

DISCIP. Quare non fuit ei indicta purgatio, ex quo extitit diffamatus, teste Nicolao, qui in [illegible] præmissis dicit, ob illud mala fama orta est ei?

MAG. Respondetur, quod purgatio non debet diffamato indici, nisi quando de crimine diffamatur. iste autem Episcopus de crimine, puta de lapsu criminis, minime extitit diffamatus: sed e[illegible]tan[illegible]modo diffamatus de immoderata familiaritate filiæ suæ, quæ quamuis fuerit immoderata, & [illegible] uniter immoderata familiaritas mulieris sit cum peccato mortali: tamen talis immoderatio po[illegible] ca[illegible]re peccato mortali: quia non omnis immoderatio est peccatum mortale. ideo iste Episcopus non fuit de crimine diffamatus. quare sibi non debuit indici purgatio: sed debuit ammoneri, q[illegible]ta c[illegible]m de venialibus ammonitio fieri potest.

D[illegible]P. Vnde accidit, quod aliquis credit malum de alio, ex illo quod frequenter fit bene & m[illegible]o quod habet speciem mali & frequenter fit male, & nunquam vel raro bene.

MA[illegible] Respondetur, quod vt communiter hoc prouenit ex duobus, ex hoc videl. quod taliter credentes malum de alio consimilibus criminib. publice vel occulte aut voluntate sunt infecti: & ideo [illegible]nt de aliis, sicut sentiunt de seipsis. & quia credunt alios esse tales in actibus exterioribus etia[illegible] in differentibus, quales sciunt esse seipsos publice vel occulte, aut secundum voluntatem [illegible] cordis. vnde sunt quidam, qui omnes suspiciosos & cito credentes crimina qu[illegible] pro[illegible] ximo reputant actu vel voluntate eisdem criminibus irretitos. prouenit etiam talis cr[illegible]itas mala ex inimicitia vel odio aut ira, quam habent sic credentes ad illos, quos credunt esse mal[illegible] quia vnusquisq; malus cito credit malum de illo, quem odit.

DISC[illegible] Dic de credente aliquem esse malum ex aliquo, quod non potest fieri nisi m[illegible].

MAGIST. Dicitur quod qui credit aliquem esse malum, quia percipit per seipsum aliquid [illegible] quod non potest fieri nisi tantummodo male: non peccat ex hoc quod credit malum de ipso. quia propter illa, quæ non possunt fieri bene, licitum est cuilibet iudicare & reputare malum [illegible] hæc est sententia Bedæ, vt habetur extra de regulis iur. estote. qui ait: quod scriptum est, Ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono [illegible]mo fieri, vt stuprum, blasphemia, furtũ, hæresis, & similia, de quibus nobis permittitur iudicare. [illegible] bus verbis colligitur, quod propter illa, quæ non possunt fieri bene, licet credere aliquem e[illegible]m.

[illegible] SC P. Dic de isto, qui credit malum de alio solummodo propter relationem vel narrationem [illegible]cuius v[illegible] aliquorum.

MA[illegible] De hoc, scilicet quando quis debeat credere malum de aliquo propter relationem v[illegible] em alicuius vel aliquorum, & quando non debet, difficile vel impossibile est dare r[illegible] ralem, quæ in nullo casu deficiat. quia aliquando credendum est extra iudicium di[illegible] quando non est credendum dicto vnius etiam extra iudicium: aliquando credendum est [illegible]orum, & aliquando non: quandoque etiam credendum est famæ, & quandoq; non est crede[illegible]m famæ: interdum etiam credendum est præsumptionibus, quæ narrantur &

interdum illis minime est credendum. ista omnia, vt nonnullis appatet, per rationes apertas, exempla & iura possent copiose probari: sed propter prolixitatem vitandam videtur non esse insistendum. dicitur igitur, quod quemadmodum, vt habetur extra de testibus. c. præterea, iudex circumspectus & discretus debet formare motum animi sui ex argumentis & testimoniis, quæ rei aptiora esse competerit, ita etiam vnusquisq; audiens extra iudicium referentes malum de aliquo ad hoc, quod credat vel non credat, sæpe ex multis conscientiam suam formare tenetur: quia sæpe extra iudicium sicut in iudicio ad faciendum fidem de malo alterius, & si non possunt singula, tamen multa collecta simul iuuant.

Discip. Applica prædicta ad propositum.

Magist. Secundum ista dicitur aliquis cito credere malum de proximo, qui ex his solummodo, quæ possunt fieri bene & male, credunt ipsum esse malum. qui autem credunt ipsum esse malum ex his, quæ nunquam bono animo fieri possunt, non cito credunt. Iterum qui ex his, quæ possunt fieri bene & male & aliis multis concurrentibus simul, ex quibus simul potest quis licite informare conscientiam suam de malo proximi, non cito credit eum esse malum. Item si ex sola relatione malorum inimicorum aduersariorum causam habentium contra aliquem absq; aliis amminiculis quis ipsum credit esse malum, cito credit. qui autem credit ex relatione virorum fideliũ, præsertim sub iuramento asserentium per certam scientiam malum de proximo etiam extra iudicium, nõ cito credit. Iterum qui ex relatione malorum vel inimicorum aliis concurrentib. indiciis & amminiculis, quæ simul iuncta faciunt fidem credit, non cito credit. Discip. Satis apparet, ꝙ non est facile dare regulam generalem, qua cognoscatur, quando quis credit cito vel non credit cito extra iudicium, quia alio modo dicitur vnus credere cito in vno casu, & alio modo idem vel alter in alio casu. hac generali omisso, dic alias vias secundum istos, quib. in speciali cognoscitur, quod credens Papam esse hæreticum credit cito vel non cito.

Magist. De hoc dicitur, quod videns Bullam hæreticalem Papæ & videns Papam esse hæreticum, non credit cito, nec peccat in aliquo, imo peccaret, si hæreticum eum non crederet, quia scire tenetur, quod quamuis non omnis errans contra fidem sit hæreticus, tamen errans contra fidem & suum errorem solenniter vltimata deliberatione diffiniens, hæreticus est. Item videns transumptum bullæ hæreticalis, & cognoscens quod est transsumptum bullæ, ac credens in ipso hæresim diffiniri: & ex hoc credens Papam esse hæreticum, non cito credit, imo credere tenetur de necessitate salutis: sicut credere tenetur, si videret bullam talis Papæ hæretici. Iterum si quis audit alios, qui hactenus bonæ famæ sunt, publice & constanter asserere, & paratos iurare, Papam hæresim manifestam, quam in speciali exponunt & exprimunt, solenniter diffinisse, quamuis neque bullam hæreticalem neq; transsumptum ostenderent, & ex hoc credens Papam esse hæreticum, non cito credit nec peccat credendo. Item audiens Papam publice ex determinata hæresi diffamari: nec Papa negat se illam docere, nec purgat in aliquo famam suam, non cito credit, si credit ipsum esse hæreticum. Item audiens à fide dignis Papam publice prædicare hæreses manifestas, & quod tenentibus, docentibus, prædicantibus & diuulgantibus ipsas fouet & eos diligit, promouet & honorat: tenentes autem contrarias veritates odit, persequitur & molestat, non credit cito, si credit ipsum Papam esse hæreticum. Item sciens quod Papæ à viris literatis hactenus prouidis & discretis reputatis hæreses manifestæ imponuntur, qui etiam petunt cum instantia fieri concilium generale: si Papa impedit celebrari concilium generale, nec suam declarat innocentiam de impositis criminibus manifestis, non cito credit, si ipsum credit esse hæreticum. qui autem videns in bulla Papæ assertionem aliam contineri, quæ sensum hæreticum potest habere: & nec ex antecedentibus, nec ex sequentibus, nec ex aliis dictis vel scriptis talis Papæ potest patenter inferri, quod sensus hæreticus de mente Papæ est, cito credit & peccat mortaliter, si sic credit eum esse hæreticum, quia maliciose peruertit assertionem Papæ. & idem est tenendum de assertionibus & opinionibus aliorum. Item qui videt aliquod scriptum Papæ, in quo nihil diffinitiue tanquam Papa determinat, sed tanquam priuata persona de diuersis tractandis docet & inquirit & in eodem scripto hæresim reperit manifestam, cuius contrariam veritatem non tenetur Papa explicite credere; si propter talem hæresim credit Papam esse hæreticum, cito credit, licet non cito credat credendo ipsum errare. Si autem in scripto Papæ quæ reperiat hæresim manifestam, cuius contrarium tenetur credere explicite, & non solummodo recitatam, sed assertam aut opinatam vel etiam dubitatam, non credit cito, si credit Papam hæreticum ante dictum. vnde si quis legeret in libro, sermone seu scripto Papæ quocunque, quod Christus non fuit mortuus: quod non ascendit in cœlum: aut quod mortui non resurgent: quod non est infernus, vel aliquod tale, cuius contrarium Papa tenetur explicite credere, non crederet cito, qui statim crederet Papam esse hæreticum, postquam sibi constaret tale scriptum esse Papæ. Item, qui videns solummodo aliquas reportationes sermonum vel determinationum aut assertionum Papæ, in quibus hæresis, de qua non est mentio principalis, asseritur, si credit Papam esse hæreticum, cito credit & peccat mortaliter. si vero audit à fide dignis talem hæresim esse de mente Papæ, & quod est veraciter reportata & non ex errore, non credit cito, si credit Papam esse hæreticum. Item, qui audit aliquos criminosos, pestilentes, inimicos Papæ, lenes, vel detractores conspirantes malum de aliis credentes faciliter referentes Papam esse hæreticum, cito credit, licet in rei veritate esset hæreticus. talibus enim nunquam in præiudicium alterius est credendum.

Discip.

DISCIP. Videtur quod credendum sit eis, quia non est verisimile, quod aliquis sit immemor tam sanitatis corporalis, quam spiritualis. sed tales si mendaciter Papam de hæresi diffamarent, essent in periculo tam corporis quam animæ quia & damnabiliter mentirentur, & Papa de eis grauissimam sumeret vltionem.

MAGIST. Distinguitur de hoc: quia aut tales criminosi, pestilentes & huiusmodi solummodo in occulto diffamant Papam de hæretica prauitate, aut publice in speciali sibi imponunt hæreses manifestas, offerentes se probaturos Papam esse hæreticum, & tamen petentes iustitiam in primo casu non esset eis credendum. & qui eis credit, cito credit: nec etiam propter eorum verba in occulto est aliquo modo suspicandum vel præsumendum Papam esse hæreticum, quia verba in tali occulto non debent facere fidem, sed debent esse suspecta, vt nequaquam in præiudicium cuiuscunque credatur eisdem In secundo vero casu, licet talibus minime sit credendum, propter eos tamen licet suspicari Papam esse hæreticum, & dubitare de fidelitate eius in tantum quod quilibet quantum sibi licet pro gradu suo & officio tenetur de hoc quærere sollicite veritatem.

CAP. XXV.

Pertractat vnam difficultatem, scilicet an propter relationem detrahentium maior sit suspicio de aliquo habenda, vbi etiam notantur quædam valde necessaria de mendacio.

DISCIP. Aliqualiter distinguendo interrogo, an propter verba criminosorum & detractorum & huiusmodi pestilentium publice hæresim siue aliud crimen de aliquo asserentium maior suspicio sit habenda de Papa siue de alio prælato vel subdito diuite & potente vel paupere.

MAG. Ad hoc dicitur distinguendo, quod aut imponentes vel referentes crimen de alio sunt læsi, turbati vel prouocati qualitercunque ab eo, cui crimen imponunt, siue etiam sunt æmuli, inimici, aduersarii vel quocunque modo siue in agibilibus siue in speculabilibus notabiliter contrariantes eidem, siue in causa amici sui subditi prælati vel quomodolibet talibus adhærentes aut imponentes vel etiam referentes crimen de alio non sunt læsi. nec per aliquod factum aut dictum eius vel amicorum eius sunt prouocati contra ipsum, nec aliquam intentionem notabilem siue contrarietatem neque in speculabilibus neque in agibilibus habent contra ipsum. Si itaque aliqui diffamant vel imponunt siue referunt crimen de paupere amico secundum veritatem secundum opinionem ipsorum læsi vel quomodolibet perturbati contra ipsum: vel sunt inimici æmuli, aduersarii, perturbati vel aliquo modo contrariantes eidem, minus credendum est eis, quam si imponerent vel referrent crimen de Papa etiam dictis modis Papæ æmuli existentes, siue non. similiter si referentes crimen de Papa & de paupere nec ab vno nec ab alio sunt offensi nec aliquam rationem contrarietatis vel inimicitiæ plus habent supra vnum quam supra alium, magis præsumendum est de referentibus crimen Papæ quam pauperis quod minime mentiantur si vero referentes crimen de paupere contra ipsum nullam rationem contrarietatis vel inimicitiæ habẽt contra Papam, quem simpliciter infamant, habent rationem contrarietatis prædictæ; magis præsumẽdum est tunc de crimine pauperis quam de crimine Papæ, quod à veritate nequaquam aberrant, nec eidem proportionabiliter esse credendum, dicitur de omnibus supradictis, scilicet prælato & subdito & paupere.

DISCIP. Primum probare breuiter coneris.

MAG. Primum scil. quod minus credendum est aduersariis, qui erga pauperem sunt offensi vel turbati, quam aduersariis Papæ. Probatur primo sic. Tanto minus credendum est aduersariis alicuius imponentibus siue referentibus crimen de eo, quanto habent pauciora ipsos retrahentia à talibus diffamationib. & relationib de ipso. sed aduersarii pauperis sunt huiusmodi. quia quicquid retraheret aduersarium pauperis à talibus, etiam retraheret aduersarium Papæ. si enim ex conscientia dimittit aduersarius pauperis referre talia de paupere: hoc etiam dimitteret aduersarius Papæ de Papa si etiam dimittit ne inueniatur mendax, eadem ratione ne mendax inueniatur de Papa. si etiam dimittit ne scandaliset vel offendat: multo magis ex hoc silebit de Papa. & sic consimiliter quicquid tales retraheret à referendo malum de paupere, retraheret aduersarium Papæ ad referendum malum de Papa. multa vero retrahunt aduersarium Papæ à referendo malum de Papa quæ non retrahunt aduersarium pauperis à referendo de paupere: puta timor potentiæ Papæ. vnde per experientiam quotidianam videtur, quod nonnulli aduersarii Papæ timore potentiæ Papæ à rel[illegible]ne criminum eius se compescunt: qui tamen contra pauperes eis crimen imponendo vel im[illegible]ferendo linguas suas laxare impudenter non desinunt. similiter spes obtinendi benefici[illegible] v[illegible]norem a Papa potest retrahere aduersarium eius à prædictis relationibus: non autem aduersarium pauperis, a quo beneficium vel honorem magnum sperare non potest. plura etiam alia retraherent & retrahunt aduersarium Papæ, quæ nequaquam aduersarium pauperis retrahere dinoscuntur. ergo minus credendum est aduersariis pauperis imponentibus sibi crimen vel impositum referentibus, quam aduersario Papæ sibi eadem facientibus.

Secundo sic. minus credendum est aduersariis eorum, qui citius & facilius & communius ca-

lumniam

lumniam, odium, persecutionem & infestationem aliorum incurrunt, quantum ad opus exterius, quam aduersarius illius, qui non ita cito, nec ita faciliter calumniam, odium & cætera incurrit. sed huiusmodi est pauper respectu Papæ. ergo minus aduersariis eius in talibus est credendum. Maior est manifesta: quia homines facilius maxime loquuntur de illis, quos calumniantur, persequuntur & odiunt, quam de aliis. Propter quod secundum iura testimonium inimici nullatenus est admittendum. Minor autem per scripturas diuinas probatur aperte. vnde Prouerb. c. 14. dicitur: *etiam proximo suo pauper odiosus erit, amici vero diuitum multi.* quod præcipue verum est de odio exteriori: quia licet sæpe diuites odium interius plurimum incurrant, quam pauperes, pro eo quod plures offendunt, sæpe tamen odientes diuites odium in exteriori opere minime manifestant. Item Salomon ibidem c. 4. *Diuitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi quos habuit separantur.* & post: *multi colunt personam diuitis & amici sunt dona tribuentis: fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici lõge recesserunt ab eo.* Ex quibus patet, quod pauperes citius quam diuites odium incurrunt. Item Ecclesiastici 13. scribitur: *diues locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertunt illum.* Item ibidem: *Diues commotus confirmatur ab amicis suis, humilis autem cum ceciderit expelletur & à notis. diuiti decepto multi recuperatores, locutus est superba, & iustificauerunt illum; humilis deceptus est, insuper & arguitur, locutus est sensate & non est ei datus locus.* Et Amos 4. sic scribitur: *Vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confunditis pauperes.* Ex quibus aliisque verbis quamplurimis aperte colligitur, quod pauperes cõmuniter persecutionem, infestationem & calumniam patiuntur, quam diuites & potentes: & ideo minus credendum est aduersariis eorum, quam diuitum de ipsis sinistra narrantibus. magis igitur præsumendum de aduersariis Papæ, cum publice crimen hæresis vel aliquid sibi imponunt, quod dictum eorum non est à veritate totaliter alienum, quamuis si sint criminosi, eis sit fides nullatenus adhibenda, & multo minus crederet pauperibus crimen imponentibus, aut ab aliis impositum narrantibus vel diuulgantibus quoquo modo, quod maxime continet veritatem, quando pauper multos offendit & plurimos habet aduersarios diuites & potentes. In hoc enim casu sceleratus homo mundi vnico verbo potest de paupere infamiam falsissimã absq; diuino miraculo indelibilem sustinere. si enim mendacissimus crimen quodcunq; de paupere odioso confinxerit, & vni soli asserendo retulit. ille aliis diuulgabit, dicens, tale crimen tali imponitur, quod postea alii certissime narrabunt: & sic tale mendacium tanquam verum & certum ad omnes eius inimicos deueniet, & amicos tandem non latebit: & sic erit apud omnes (quamuis mendaciter) diffamatus. quare causa pauperis odiosi est diligentissime & strictissime perscrutanda, ne per potentiam & mendacia opprimatur.

Discip. Nunquid peccant mortaliter, qui conficta mendacia absque assertione solummodo recitando publicant & diuulgant.

Mag. Respondetur, quod peccant omnes tales mortaliter.

Discip. Istud videtur durum, cum videamus fere omnes relata crimina etiam non probata aliis narrare. Quod etiam hoc non sit peccatum mortale, videtur posse probari. quia relatio criminis, pro qua nullum damnum neq; in persona neq; in bonis temporalibus neq; in fama incurritur, non videtur peccatum mortale. sed sæpe crimina referuntur absque prædictis damnis illius de quo referuntur. ergo talis relatio non est semper peccatum mortale.

Magist. Ad primum istorum concedo, quod fere omnes adulti detractionis vitio quod est peccatum mortale sunt implicati. quod Gloss. super illud Prouerb. 24. (cum detractoribus non commisceatis) testari videtur dicens: *Hoc sæpe vitio periclitatur pene genus humanum. vnde quamplurimi reperiuntur qui reputant se sanctos & sine peccato mortali: & tamen decies aliquando vna die aliis detrahendo & relata crimina enarrando, peccant mortaliter.*

Discip. Et quo ignorant grauitatem relationis criminum, quæ minime sunt probata, excusari videntur.

Mag. Respondetur quod ignorantia iuris, præcipue naturalis, non excusat: & ideo quamuis ignorent grauitatem criminis huius, non sunt excusati: quia de iure naturali est, quod nemo debet referre crimen de alio, nisi notorium vel confessum vel manifeste probatum, nisi constaret certitudinaliter, vel saltem probabiliter, quod ex tali relatione criminis ille, de quo refertur, nunquam imperpetuum iacturam in honore vel aliquo alio esset passurus. ignorantia ergo huius non excusat, quæ tamen in multis minime reperitur: quia multi legunt in scripturis grauitatem detractionis & à prædicantibus & docentibus verbum Dei: & tamen se ab huiusmodi vitio non compescunt & ideo conceditur, quod sæpe omnes adulti hoc vitio damnabiliter sunt infecti. & sæpe magis ac grauius isto vitio laborant, qui sanctiores cupiunt reputari, vt de multis qui raro vel nunquam reputant se peccare mortaliter vel volunt absq; peccato mortali censeri, & pro sanctis haberi, ita vt liceat viris sanctis & discretis iudicare, asserere & sentire, quod sæpissime peccant mortaliter & quod sunt homines malæ & reprobæ vitæ. Sicut enim licet ei, qui videt alium furari vel percutere innocentem aut etiam fornicari, aut audiuit alium blasphemare & fidem negare: licet absq; vitio iudicare quod furans, percutiens, fornicans, blasphemans, & fidem negans peccat mortaliter: ita ei qui audierit alium crimen falsum vel occultum, quod non est notorium neq; confessum, neq; potest aperte probari de proximo referẽtem, licet absq; vitio iudicare, quod peccat mortaliter cuiuscunque dignitatis, præeminentiæ, conditionis, status, opinionis aut famæ est. sic referens aut edictus.

etiam

[illegible] d Deus nulla miracula fecisset pro eo [illegible] modo [illegible] ferret crimen alte[illegible] tum, quod certitudinaliter vel saltem probabiliter crederetur, quod talis re[illegible] deceret obesse, neque in fama neque in alio modo ei, de quo tale crimen refer[illegible].

D[illegible] P. Si ista essent vera, pauci his diebus saluarentur.

MA[illegible] Respondetur, quod his diebus verificata est auctoritas Salomonis, qui Ecclesiastici [illegible] ait: *Stultorum infinitus est numerus*; quanquam principalissime intelligendam nonnulli putant [illegible] qui di[illegible] entes se esse sapientes, stulti facti sunt, quales præcipue arbitrantur illos, qui iuxta [illegible] Saluatoris *colantes culicem camelum deglutiunt, qui similes sunt sepulchris dealbatis, quia à foris [illegible] apparent hominibus iusti, intus autem pleni sunt hypocrisi & iniquitate.* quia foris & in incessu, veste, [illegible] nibus & ceremoniis diuersa exempla sanctitatis ostendunt: intus autem pleni sunt [illegible] odio, ira, ranc[illegible] re, superbia, inani gloria & ambitione, ex quibus in persecutionem inno[illegible], detractiones, susurrationes, adulationes, simulationes, schismata, contentiones, & dis[illegible] os, proditiones, variaque crimina spiritualia deteriora furto & fornicatione prorum[illegible] amen sancti volunt omnino putari.

[illegible] P. De hac materia in speciali interrogabo te plura in tractatu *De gestis circà fidem alter[illegible]cantium [illegible] oxam.* ideo dic breuiter, quomodo respondetur ad secundum, quod tetigi.

MAG. Respondetur quod sicut *extra de iniuriis & damno. c. vlt.* qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur: sic qui aliquid facit, ex quo potest verisimiliter damnum contingere vel iactu[illegible] non est immunis à culpa, quia quilibet de necessitate salutis cauere tenetur, ne aliquid fa[illegible] maxime absque commodo proposito, ex quo potest damnum vel iactura proximo prouenire. [illegible] oc enim in lege diuina præcipiebatur, quod fodiens cisternam operiret eam, sicut habe[illegible] quia ipsa operta non poterat bos vel asinus in eam cadere. propter hoc etiam, vt habe[illegible] præcipitur, vt dominus bouis quem sciret cornupetam recluderet eum, quia ipso non [illegible] hominem vel mulierem occidere. vnde & in hoc casu dominus non recludens i[illegible] aliquem occidebat, præcipitur occidi, cum sic legitur ibidem: *si bos cornupeta fuerit ab heri & [illegible] tertium, & contestati sunt dominum eius, nec recluserit eum dominus: occideritque virum, aut mulierem, [illegible] obruetur, & dominum eius occident.* & ob eandem rationem cauebatur in lege, vt faci[illegible] am domum faceret murum tecti per circuitum. vnde Deutro. 22. sic legitur: *Cum ædificaue[illegible] nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio [illegible] ruente.* Ex quibus aperte colligitur, quod quilibet de necessitate salutis ea tenetur face[illegible] us omissis potest damnum verisimiliter vel iactura proximo prouenire. ergo per eandem [illegible] n quilibet de necessitate salutis tenetur ea omittere, quibus non omissis, sed factis, potest [illegible] iter proximus damnum vel notabilem læsionem incurrere. sed ex relatione falsi criminis [illegible] maxime publica, potest verisimiliter damnum in fama vel honore siue aliis proximo [illegible] c[illegible] t forte tunc, quando refertur, nullum tale inferatur. quia aliquis eorum, qui audie[illegible] ferentie, potest postea idem crimen in notabile detrimentum alterius enarrare. quare [illegible] iminis talis de necessitate salutis quilibet abstinere tenetur, nisi forte ex leuibus & [illegible] oniecturis & vrgentibus arbitretur, quod nunquam in posterum nec ex ipso nec ex [illegible] um ex occasione talis relationis aliquod eueniet detrimentum.

[illegible] Circa hanc materiam magis quam proposuerim euagati sumus. ideo cæteris [illegible] solummodo obiectionem contra primam conclusionem principalem pro se[illegible] m prædictam dissolui. Est autem obiectio talis. minus credendum est referen[illegible] ad cuius condemnationem est cum cautela & diligentia procedendum, quam refere[illegible] de illo ad cuius condemnationem non oportet cum tanta cautela procedere. [illegible] caute procedendum est ad condemnationem Papæ & Prælatorum ac diuitum [illegible] u[illegible] iam [illegible] bditorum & pauperum. ergo minus credendum est referentibus crimen [illegible] bus & diuitibus & prælatis, quam referentibus de pauperibus & subditis, siue re[illegible] nnosi & infames, siue fuerint bonæ famæ. Maior videtur aperta. Minor au[illegible] te Innoc[illegible] tertii probatur, quæ ponitur extra de accusationibus. cap. qualiter, secundo, [illegible] cet aut[illegible] hoc sit obseruandum in subiectis, diligentius tamen obseruandum est in prælatis, [illegible] uasi signum sunt positi ad sagittam, & quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio [illegible] eant ii non [illegible] lum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnun[illegible] gare, frequenter odium multorum incurrunt & insidias patiuntur. & ideo sancti patres [illegible] ruerunt, vt ne accusatio prælatorum facile admittatur, ne concussis columnis corruat [illegible] nisi diligens adhibeatur cautela. propter quam non solum falsæ, sed maligne crimi[illegible] uni ianua perecludatur. Ex quibus colligitur, vt videtur, quod in procedendo contra [illegible] ior est adhibenda cautela, quam contra alios procedendo. quare minus credendum [illegible] tibus crimen de Papa, quam referentibus crimen de aliis quibuscunque.

M[illegible] Ad hoc respondetur, quod Innocentius in decretali prædicta considerauit ea, quæ f[illegible] dunt, non ea quæ raro. & ideo quia sæpius accidit quod prælati multos offendunt, p[illegible] qui timent sibi, cauent ab offensis: & ideo tot nec tam potentes offendunt, [illegible] h[illegible] vt frequenter de facto maior cautela adhibenda est, cum prælatus ac[illegible] nunciatur vel diffamatur, quam cum pauper. si tamen de facto pauper abie[illegible]ctus

ctus & oppressus offenderet, tot & tam potentes & tam grauiter, sicut prælatus, maior cautela adhibenda esset, quando talis pauper diffamaretur vel etiam accusaretur ab æmulis vel potentibus contra ipsum aut ab inimicis eorum, quam si prælatus diues & potens accusaretur vel diffamaretur à talibus. quemadmodum si aliquis omni auxilio destitutus impugnaretur iniuste ab æmulis æque potentibus, magis iuuandus esset quam diues & potens, quia per potentiam posset ab impugnantibus se tueri. si enim rex vel princeps tam pauperem rusticum quam Comitem diuitem potentem contra aduersarios æque potentes debeat defensare: necesse est quod maius auxilium pauperi quam Comiti potenti exhibeat. sic si pauper tot & tantos vel plures vel potentes habeat æmulos ipsum grauiter diffamantes vel quantumlibet impedientes, quapropter maiori auxilio indiget quam Papa & ideo minus credendum est talibus æmulis pauperis, quam æqualibus vel minoribus æmulis Papæ.

Cap. XXVI.

Vbi soluuntur duæ aliæ rationes supra cap. 12. positæ, probantes quod talibus impugnantibus non sit credendum, vbi etiam notatur, quomodo & quando mala siue bona de aliquo narrata sint credenda.

DISCIP. De ista materia & annexis eidem puto quod scires quamplurima recitare, quæ ad tractatum *De gestu circa fidem altercantium orthodoxam* volo differri. ideo dic, quomodo respondetur ad rationes alias, quibus supra *cap.* 12. videtur ostendi, quod volentibus perfidiam Papæ hæretici declarare fides non debeat adhiberi.

MAG. Ad secundam rationem adductam ibidem respondetur, quod sæpe neque bona narrata de aliquo neque mala sunt credenda. quando enim nescitur, vnde vel à quibus fama siue bona siue mala habeat ortum, non est famæ credendum, neque bonæ neque malæ. similiter quando scitur, quod fama bona vel mala orta est ab inimicis, criminosis, maliuolis, maledicis, vel ab his qui faciliter credunt, vel rumores incertos libenter narrant & asserunt, vel à mendacibus & falsis hominibus, aut adulatoribus, ambitiosis vel auaris, histrionibus vel aliis quibuscunque, qui hominibus placere desiderant, non est tali famæ credendum. quando autem quis scit vel per se vel per alios fide dignos, quod fama bona vel mala ortum habet à fide dignis personis, nec sunt amici speciales nec inimici eius cuius famam diuulgant bonam vel malam, nec sunt ambitiosi nec hominibus placere desiderant, nec sunt mendaces nec detractores nec maledici, credere tali famæ bonæ vel malæ non videtur illicitum, ita tamen quod propter famam malam de aliquo absq; certitudine sufficienti nullus ad actum præiudicialem illi, de quo est mala fama, prorumpat. & ideo personis fide dignis quæ non odio nec rancore asserunt & cupiunt declarare perfidiam Papæ hæretici est credendum, nisi aliquid eis contingat obiicere, quare eis minime est credendum. ad illud autem quod dicitur de regina Sabba, respondetur, quod quædam fama vaga de excellentia Salomonis saltem quantum ad ipsam peruenerat, de qua nesciebat, vnde vel à quibus ortum habuerit: & ideo eis tanquam prudens & sagax fidem adhibere nolebat. secus est de fama Papæ hæretici, quando bullam hæreticalem vel transsumptum per vniuersum orbem promulgatum ostendit. & ideo in hoc casu credere Papam esse hæreticum est licitum, debitum atq; iustum.

Ad tertiam rationem breuiter respondetur: quod credere narrantibus siue bona siue mala non vniuersaliter dissuadetur in scriptura diuina. sed omnibus & semper credere dissuadetur, propter quod signanter dicitur Ecclesiast. decimonono, non omni verbo credas, quia alicui credendum est & alicui verbo minime est credendum. ad aliud autem, quod adducitur de Hieremia 12. patet ex serie textus, quod loquitur de inimicis. nam ibidem præmittitur: fratres tui & domus patris tui etiam ipsi pugnauerunt aduersus te, & clamauerunt post te plena voce. & tunc immediate subiungitur, ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. & ita patet, quod loquitur de inimicis, quod nunquam eis est credendum iuxta illud Sapientis Ecclesiast. 12. non credas inimico tuo in æternum. sicut autem tu non debes credere inimico tuo in æternum: ita nec in æternum credere debes inimico alterius contra ipsum. Ad illud Mich. 7. Nolite credere amico: respondetur, quod loquitur de amico trahente ad infidelitatem vel peccatum. ad dictum Iohan. 4. Nolite omni spiritui credere. patet quia signanter dicit, omni spiritui credere: quia alicui spiritui nullatenus est credendum. propter quod subdit ibidem cui est credendum: sed probate spiritum si ex Deo sit. quamuis si qui dixerint Papam esse hæreticum, non statim credendum est eis, sed quia nunciant periculum esse oppositum orthodoxorum, probandi sunt, hoc est examinandi sunt sollicite, si legitima documenta attulerit ad probandum Papam esse hæreticum: puta si bullam ostenderint hæreticalem vel transsumptum ipsius publice & solenniter promulgatum, est credendum & dicendum Papam esse hæreticum.

Ad quartam rationem respondetur, quod maior falsa est, propter tres instantias, tum quia notorium est credendum, licet secundum ordinem iudiciarium minime sit probatum: tum quia confesso de crimine absque omni ordine est credendum: tum quia extra iudicium & in multis est credendum absque ordine iudiciario obseruato. ad omnes igitur auctoritates vnico verbo respondetur,

[illegible] sunt de credulitate iudicis [illegible] quando [illegible] impositum [illegible] confitetur crimen impositum. & [illegible] crimen hæresis Papæ imponi- [illegible] accusatur, iudex, nisi sit notoria hæresis Papæ, vel ipse confiteatur, non [illegible] illa credulitate, quæ habenda est in iudicio, antequam ordine iudiciario obseruato [illegible] credulitate quæ spectat ad aliquem non tanquam ad iudicem credere possit in ca- [illegible] hæreticum. si enim aliqui fide digni, de quorum fidelitate iudex non dubitat, refe- [illegible] se audiuisse Papam negare fidem vel resurrectionem mortuorum, iudex po- [illegible] illa credulitate, quæ inter socios habenda est, sed non debet habere illam creduli- [illegible] iudicem spectat, antequam in iudicio probatum legitime extitit, nisi sit notorium [illegible] vel nisi Papa in iudicio hæresim confiteatur.

Cap. XXVII.

In quo quæritur, qui sint probandi inter hæreticorum fautores, de quibus etiam distinguitur.

Discip. Quamuis cogitauerim per singula quæ allegata sunt pro sententia *supra cap. 13.* recitatâ [illegible] discurrere: quia tamen prolixitatem magnam volo vitare, illis vsque post completionem hu- [illegible] remanentibus indiscussis, ad fautores hæreticorum & præcipue Papæ hæretici me con- [illegible] quibus in primis peto vt dicas secundum vnam sententiam vel plures, qui fautores hære- [illegible] debent reputari.

Magist. De fautoribus hæreticorum distinguitur, quia aut fauent tantummodo per- [illegible] hæreticorum, eis scilicet præbendo consilium & auxilium qualecunque, nihil de eorum er- [illegible] penitus intromittendo, quomodo sæpe Christiani Iudæis, Sarracenis & aliis infidelibus [illegible], quamuis eorum erroribus penitus nun faueant, nec adhæreant. sæpe enim reges & princi- [illegible] Iudæis & infidelibus eos in officiis publicis præfecerunt: quamuis eorum errores mi- [illegible] [illegible] probarent. Christiani etiam qui, vt habetur *extra, de Iudæis & Sarracenis. c. ad liberandam*, Sar- [illegible] consilium vel auxilium ad terræ sanctæ stipendium impendere arma, ferrum & galearum [illegible] deferentes eisdem. illi etiam, qui eis galeas vel naues vendebant, poterant fautores Sar- [illegible] non immerito approbari: & tamen erroribus contra fidem non fauebant: nec fuerunt [illegible] fautores prauitatis hæreticæ vel infidelitatis iudicati. aut fautores hæreticorum fa- [illegible] erroribus ipsos approbando, docendo, diuulgando, animo alliciendi vel attrahendi a- [illegible] ad probationem eorum: & hi non solum fautores hæreticorum, sed etiam sunt fautores hæ- [illegible] prauitatis. primi autem sunt fautores hæreticorum duntaxat: sed non sunt censendi fautores [illegible] prauitatis.

Discip. Mihi apparet secundum prædicta, quod aliqui sunt vel possunt esse fautores hæ- [illegible] quamuis non sint fautores hæreticæ prauitatis. sed nunquid econuerso aliqui sunt vel [illegible] fautores hæreticæ prauitatis, quamuis non sint fautores hæreticorum?

Magist. Respondetur quod sic. sicut enim potest quis tenere doctrinam alicuius non [illegible] quia reputat eam veram: & tamen in nullo est fautor & amicus eius: imo potest [illegible] inimicus eius mortalis, ita potest quis fauere erroribus aliquorum, licet personis [illegible] sed penitus adhærentur.

Discip. Ex his mihi videtur, quod isti habent de fautoribus ponere distinctionem trimem- [illegible] [illegible] sunt fautores hæreticorum tantummodo & non hæreticæ prauitatis: aliqui hæ- reticæ prauitatis & non hæreticorum: aliqui vero sunt fautores hæreticorum & hæreticæ prau- tatis.

Mag. De hoc ita dicunt, vt eis imponis. Discip. Dic ergo secundum istos, quomodo fauto- res à credentibus, de quibus supra inquisiuimus, distinguuntur. Mag. De quibus fautorib. interro- [illegible] Discip. Primo dic de fautoribus hæreticorum. Mag. De fautoribus hæreticorum adhuc di- [illegible] quidam scienter fauent hæreticis, hoc est scientes eos esse hæreticos. quomodo mul- [illegible] fauent scienter Iudæis & Sarracenis, quos sciunt esse Iudæos & Sarracenos: sicut et- [illegible] sæpe parentes fauent filiis & filii parentibus, quamuis sciunt eos esse hæreticos. Alii ignotan- [illegible] quia ignorant esse hæreticos. primi scilicet, si qui fauent scienter & non fauent hæreticæ [illegible] non sunt credentes nec hæreticis nec eorum erroribus: quia non approbant ipsos errores, [illegible] inter catholicos numerandos. qui autem ignoranter fauent hæreticis, hoc est [illegible] hæreticos, sunt aliquo modo censendi credentes: quia ipsos, qui sunt hæretici, [illegible] inter catholicos computandos. & sic laborant ignorantia damnabili affectata, videl. aut [illegible] damnabiliter sunt credentes hæretici & excommunicationis sententia sunt liga- [illegible] laborant ignorantia probabili aut inuincibili, quæ non est damnabilis, sunt aliquo mo- [illegible] sed non damnabiliter censendi credentes. nec sunt de numero illorum credentium [illegible] *c. excommunicamus.* primo, excommunicationis sententia innodantur.

[illegible] Dic quomodo fautores hæreticæ prauitatis à credentibus distinguuntur. Mag. Fau- [illegible] hæreticæ prauitatis sunt censendi credentes hæreticorum erroribus, de quibus legitur *extra de hæ- [illegible] c. excommunicamus.* Secundi sunt credentes hæreticis, de quibus etiam fit mentio *extra de*

hæreticis. cap. excommunicamus, primo, quia fautores hæreticæ prauitatis & prauitatem [illegible] putant catholicam veritatem, & ipsos auctores reputant catholicos vel saltem recte te[illegible]

DISCIP. Dic de fautoribus tam hæreticorum quam hæreticæ prauitatis quomo[illegible] dentibus distinguuntur.

MAGIST. Respondetur ad hoc, sicut dictum est de fautoribus hæreticæ prauitatis.

CAP. XXVIII.

In quo agitur de fautoribus hæreticæ prauitatis, vbi etiam datur distinctio inter credentes & fautores.

DISCIP. Iuxta distinctionem prædictam de fautoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis de omnibus interrogabo diuersa. incipiam autem primo à fautoribus hæreticæ prauitatis iudicandis.

MAGIST. Omnes modos fauendi hæreticæ prauitati non est facile numerare. & ideo videtur difficile dare regulam generalem, qua de omnibus cognuscitur an faueant vel non faueant hæreticæ prauitati.

DISCIP. Dic aliquos modos fauendi hæreticæ prauitati, ex quibus alii faciliter agnoscantur.

MAGIST. Quamuis fauere hæreticæ prauitati aliquomodo distinguatur à credere hæreticæ prauitati, quia fauor videtur actum exteriorem respicere, credere autem actum interi[orem]: tamen in omnibus modis exterioribus quibus aliquis ostendit aut declarat se credere hæreticorum erroribus, eisdem modis videtur fauere eisdem erroribus. & ideo quicunque dicit se erroribus adhærere, aut laudat eos tanquam catholicos, vel diuulgat tanquam consonantes veritati, vel legit, docet aut prædicat tanquam tenendo, vel scribit animo adhærendi, vel suadet, præcipit, cōsulit, aut quouis modo inducit alios ad tenendum eos, videtur hæreticæ prauitati adhærere. qui etiam quoquomodo prosequitur impugnantes errores eosdem, aut propter impugnationem huiusmodi quomodolibet aduersatur vel etiam infestat docentes, tenentes, & prędicantes con[tr]ariam veritatem, fautor prauitatis hæreticæ est tenendus.

DISCIP. Sunt aliqui modi speciales, quibus sit quis dicendus fautor prauitatis hæreticæ à [P]apa hæretico si essent hæretici ad inuicem?

MAG. Difficile vel fere impossibile est secundum quosdam, quod aliquis faueat al[i]quo [m]odo errori Papæ, quin possit eodem modo fauere errori alterius, quamuis si Papa esset hæreticus de facto aliquibus modis, aliqui fauerent erroribus eius, qui non fauerent de facto erroribus al[i]orum.

DISCIP. Qui sunt isti modi? MAG. Vnus modus est consentiendo affirmationi diffinitioni erroneæ Papæ hæretici contra fidem. si enim Papa esset hæreticus & contra fidem aliquid diffiniret: quicunq; diffinitioni suæ erroneæ consentiret, esset fautor hæreticæ prauitatis. Quicunq[ue] etiam consuleret vel induceret, aut hortaretur eum ad diffiniendum aliquid contra fidem esset fautor hæreticæ prauitatis. Quicunq; etiam solenniter in scholis diffinitionem suam hæreticalem legeret, & tanquam tenendam, vel super ipsam non approbando, vel approbando, Glossas, a[p]paratus, literam, vel scripta quæcunq; componeret, esset fautor hæreticæ prauitatis. Quicunq; etiam (cum posset conuenienter) eandem diffinitionem hæreticalem minime impugnaret, esset inter fautores prauitatis hæreticæ numerandus, qui etiam impugnantes, detestantes & reprobantes diffinitionē prædictam, ꝓpter hoc quomodolibet infestaret, diffamaret, reprobaret, vitaret vel vitandos aut quocunq; modo molestandos putaret, non esset à fautoria prauitatis hęreticę alienus. Qui etiam scripturas catholicas contrarias prædictæ diffinitioni, eo quod contrariæ essent eidem, ten[e]ri, legi, prædicari vel doceri præsumeret prohibere, inter fautores prauitatis hæreticæ ess[e]t non immerito computandus. Qui iuraret vel promitteret, quoquomodo diffinitionem talem Papæ se esse in perpetuum seruaturum, esset fautor hæreticæ prauitatis. qui etiam catholicas scripturas ad reprobandum diffinitionem hæreticalem Papæ positas in detestationem earum combureret tanquam erroneas, aut aliquod circa eas lubricum exerceret, à fautoria prauitatis hæreticæ nequaquā esset immunis. qui etiam in fauorem Papæ hæretici nouos errores confingeret, quemadmodum Sergiani in fauorem Sergii Papæ Episcopi secundum multos finxerunt errores, d[i]centes Papa non posse damnari, sicut in quodam antiquissimo opere edito contra Sergianos legi, esset inter fautores prauitatis hæreticę numerandus.

CAP. XXIX.

In quo specialiter agitur de fautoribus consentientibus diffinit[io]ni Papæ hæreticali. vbi etiam de quadruplici distinguitur consensu.

DISCIP. Quoniam iuxta canonicas sanctiones ad caute[lam] fut[u]rum est aliquid faciendum quia vt leges imperiales insinuant, & recta ratio dictat, prou[id]ere quis debet, quod cont[illegible]

pot-

potest. vnde & viri prudentes & prouidi & discreti pacis in tempore munitiones parant, fortes ædificant, ciuitates fabricant, diuitias congregant, & thesauros, propinquos & amicos confœderant, vt si eis rabies bellorum ingereret, hostilis aggressio facilius reprimatur. Ideirco quamuis his temporibus a Papa catholico fides catholica defendatur viriliter, & hæretica prauitas animosius expurgetur, quia tamen potest contingere, vt si nostris diebus vel futuris Papa surgat hæreticus, sequaces & fautores quam plures habebit vel habiturus, qui veritatem catholicam reprobare & destruere aut extirpare, aut ad hæreticam prauitatem inducere satageret toto posse contra huiusmodi causam possibilem cupio me & alios præmunire, vt si vnquam talis casus accidarit, ego & alii orthodoxi sciamus, quos debeamus fautores hæreticæ prauitatis & Papæ hæretici reputare: propter quod de fautoribus hæreticæ prauitatis discurrere: & in speciali te interrogare propono. Dic ergo primo de consentientibus diffinitioni hæreticali Papæ hæretici, an aliquis absque peccato mortali diffinitioni valeat consentire.

MAGIST. Ad euidentiam interrogationis tuæ nonnulli dupliciter distinguunt de consensu. Contingit enim dupliciter consentire diffinitioni hæreticali Papæ, scil. vel consentiendo quod Papa diffiniat assertionem, quæ est hæretica, vel consentiendo assertioni quæ per Papam hæreticum diffiniretur. Si enim volens hæresim diffinire requirat aliorum consensum, posset vnus dicere; consentio assertioni, quia reputat eam veram: Et, consentio cum diffiniatis eam. & iste proprie consentiret diffinitioni Papæ hæretici. Alius vero posset respondere tali assertioni: quia reputo eam veram, sed non consentio quod diffiniatis eam. & iste non assentiret proprie diffinitioni, quæ est actus diffiniendi, consentiret tamen diffinitionē quæ potest vocari assertio diffinitiua. Quemadmodum fides aliquando vocatur actus credendi: & aliquando ipsum obiectum creditum. vnde & collectio articulorum, quos credimus, aliquando vocatur Fides, vt notat Gloss. *extra de sum. trin. & fid. cathol. cap. firmiter.* Alia distinctio ponitur de consensu, quam ponit Glossa *extra de officio dele. c. 1. dicitur: Nota quod quadruplex est consensus. scil. negligentiæ, consilii, cooperationis, & auctoritatis siue defensionis.*

DISCIP. Puto quod istas distinctiones, & diffinitiones intelligo. ideo iuxta membrum earum te interrogare studebo. dic ergo primo, an solummodo consentientes assertioni hæreticali Papæ non consentiendo quod diffiniat eam semper peccat mortaliter.

MAGIST. De assertione Papæ hæretici distinguitur. quia aut est talis assertio, quod consentiens tenetur credere explicite contrariam veritatem. & in hoc casu consentiens peccat mortaliter, & est hæreticus reputandus, secundum quod colligi potest *quarto huius c. 21. & 71.* aut assertio Papæ hæreticalis est talis, quod assentiens non tenetur credere explicite contrariam veritatem. & tunc aut in consensu est pertinax, aut non est pertinax. si est pertinax, peccat mortaliter & est hæreticus reputandus, & pœna hæreticorum plectendus. si vero non est pertinax, sed paratus est corrigi: & solummodo est deceptus, & quærit cauta sollicitudine veritatem, non peccat mortaliter, nec per consequens est hæreticus reputandus, nec Papæ fautor hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Quid de illo qui exterius consentit assertioni Papæ, vel vt placeat vel vt saltem non displiceat, & corde dissentiat?

MAG. Respondetur, quod peccat mortaliter, quia in doctrina relationis aperte mentitur. & ideo magis peccat quam ille, qui ore & mente consentit. quia ille licet dicat falsum, tamen non mentitur: & ideo non peccat nisi venialiter: vel minus peccat quam ille qui ore consentit, & dissentiret corde. iste enim est falsus duplex, mendax & proditor agnitæ veritatis. & ideo merito est infamis omni spoliandus honore, & in perpetuum ab omni testimonio repellendus.

CAP. XXX.

In quo declarantur 4. modi consensus capitulo præcedenti positi, & in c. 31. agitur de consensu negligentiæ etiam in 32. de consensu consilii & cooperationis.

DISCIP. Hæc quæ dicta sunt de consentientibus assertioni Papæ tantummodo ex his quæ dicta sunt prius de credentib. & ex illis quæ tractata sunt *lib. 4.* dependere videntur. ideo transeas ad consentientes, quod Papa hæreticam diffiniat prauitatem, qui scilicet requisiti à Papa cōsentiunt, quod assertio, quæ in rei veritate est hæreticalis, diffiniatur solenniter tanquam catholica. & quod illis omnibus iniungatur, vt eam sicut catholicam teneant, sentiant & acceptent.

MAGIST. Dixi prius, quod quadrupliciter quis potest consentire. de quo igitur consentiante niteris?

DISCIP. Licet istam distinctionem quadrimembrem in genere aliquo modo intelligam: tamen ad consentientem diffinitionem hæreticalem Papæ hæretici ipsam nescio declarare. ideo in primis declara quomodo contingit quadrupliciter diffinitioni hæreticali Papæ hæretici consentire. MAGIST. Quod quadrupliciter consentire contingat diffinitioni hæreticali Papæ hæretici, nonnulli declarant dicentes, quod ille consentit consensu negligentiæ diffinitioni prædictæ, qui sciens eam esse hæreticalem non resistit.

DISCIP. Quomodo potest ostendi, quod non resistens ei consentit? MAG. Hoc pluribus sanctorum patrum auctoritatibus videtur posse probari. Ait enim Innocentius Papa, vt dicitur *dist. 83. c. error*: *Error cui non resistitur, approbatur*. Ex quibus verbis sic arguitur. Error cui non resistitur approbatur. ergo diffinitio hæreticalis Papæ, cui non resistitur, approbatur. qui autem ipsum approbat, consentit eidem. ergo qui non resistit, consentit eidem. Item ibidem dicit Innocentius: *veritas cum minime defensatur, opprimitur*. Ex quibus verbis infertur, quod veritas contraria diffinitioni hæreticali Papæ, cum minime defensatur, opprimitur. qui autem veritatem opprimit catholicam, consentit contrariæ hæreticæ prauitati. qui vero non resistit, non defendit. ergo qui non resistit diffinitioni hæreticali Papæ, consentit eidem. Item ibidem subditur: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. & eandem sententiam sub eisdem verbis asserit Eleuterius Papa, vt habetur *2. q. 7. c. negligere*, & Anastasius ad Damasum Papam, vt legitur *23. q. 3. c. qui potest*, sic ait: *Qui potest obuiare & perturbare peruersos & non facit: nihil est aliud quam fauere impietati eorum, nec caret scrupulo, &c.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui potest resistere diffinitioni Papæ & non resistit, consentit eidem. & idem, vt legitur *23. quæst. 3. cap. ostendit*, videtur asserere dicens: *Qui desinit obuiare cum potest, consentit*. ergo qui non resistit diffinitioni hæreticali Papæ, consentit. Item Gregorius vt habetur *dist. 83. cap. consentire*, ait: *Consentire videtur erranti qui ad resecanda quæ corrigi debent non occurrit*. ergo qui non resistit diffinitioni hæreticali Papæ, consentit eidem. quod intelligendum est, quando quis scit diffinitionem Papæ esse hæreticalem, & potest resistere & non resistit.

DISCIP. Dic de consensu consilii. MAG. Ille dicitur consentire consulendo, qui suadet & inducit Papam vel hortatur, quod assertionem quæ est hæreticalis, solenniter diffiniat & determinet esse tenendum. DISCIP. De consensu cooperationis.

MAG. Ille dicitur consentire cooperando diffinitioni hæreticali Papæ, qui assertionem Papæ hæreticalem solenniter diffiniendo dictat, scribit, & rationibus aut auctoritatibus quod sit tenenda & solenniter diffinienda probare molitur.

DISCIP. Ergo secundum ista quicunque scriberet talem diffinitionem, consentiret cooperando eidem.

MAG. Si quis scribit talem diffinitionem hæreticalem Papæ postquam existit promulgata, non intelligitur consentire cooperando actum diffiniendi siue determinandi, qui iam præcessit. qui autem scriberet eam ante actum diffiniendi, si intelligeret & aduerteret, quod assertio diffiniendi fidei repugnaret, intelligeretur consentire cooperãdo. si autem hoc non aduerteret, esset per ignorantiam excusatus.

DISCIP. De consensu auctoritatis siue defensionis.

MAG. Consensus auctoritatis & consensus defensionis distingui videntur, sicut auctoritas & defensio distinguuntur. auctoritas enim ad superiorem spectare videtur: defensio tam ad maiorem quam ad minorem potest pertinere. nam & superior potest inferiorem defendere; & inferior potest defendere superiorem. imo quamuis vnus habeat auctoritatem supra seipsum: potest tamen quis defendere seipsum, iuxta illud Roman. 2. *Vosmetipsos defendentes, charissimi*. Et Act. 12. *dixi, cum sim defensurus hodie me*. consensus ergo auctoritatis respectu diffinitionis papalis locum non videtur habere: cum Papa nullius auctoritate vel mandato possit aliquid diffinire. sed consensus defensionis potest habere locum respectu Papæ. potest enim aliquis consentire diffinitioni hæreticali offerens se diffinitionem defensurum eandem.

CAP. XXXI.

In quo agitur de consensu negligentiæ.

DISCIP. Omisso consensu defensionis, quousque tractauerimus de defensionibus hæreticorum: & omisso consensu auctoritatis, qui, vt videtur, respectu Papæ locum habere non potest, interrogabo te. Primo de consensu negligentiæ, si omnino talis per consensum peccet mortaliter.

MAG. Ista negligentia qua quis negligit resistere Papæ, quando assertionem hæreticalem diffinire solenniter siue determinare conatur (& ideo intelligitur consentire) videtur esse quædam taciturnitas. quamobrem videndum est, an omnis taciturnitas in hoc casu sit peccatum mortale: & an pro consensu sit habenda. Circa quam sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod aliqua taciturnitas in hoc casu est peccatum mortale, & aliqua minime. quia aliqua est habenda pro consensu, & aliqua pro consensu minime est habenda. taciturnitas enim illius, qui reclamando posset prædictam diffinitionem impedire, esset peccatum mortale: & pro consensu esset habenda. vnde si Papa requirendo concilium cardinalium aut aliorum super aliqua assertione hæretica diffinienda, vnus posset reclamando impedire Papam à diffinitione huiusmodi: quia forte esset tantæ opinionis & famæ in populo: vel tantæ potentiæ quod Papa ipso reclamante talem diffinitionem minime attẽtaret. si ille taceret, peccaret mortaliter: & eius taciturnitas esset pro consensu habenda. Si vero esset aliquis qui reclamando eam impedire non posset, tacendo non peccaret mortaliter: nec eius taciturnitas esset pro consensu habenda. Huic sententiæ Glossa *extra de præsumptionibus. c. nonne*, concordare videtur. ait enim: *melius dicas, vbi prohibitione mea possum prohibere quod fit, & taceo: tunc taciturnitas*

nitas pro consensu habetur. Si vero per prohibitionem meam non possum prohibere, quod fit: tunc non obest mihi taciturnitas. & hanc eandem diffinitionem ponit Gloss. *dist.* 27. *cap. dicto.* hoc etiam Glossa 2. *quaest.* 7. *cap. plerique* insinuare videtur, distinguens tres casus, in quibus taciturnitas minime nocet. taciturnitas non nocet ei qui non potest probare. Item non nocet ei qui non potest impedire vel etiam erubescit loqui. Item non nocet ei qui scit suum ius dubitare & post sequitur. alias semper obstat taciturnitas, vt *extra, de his quae fiunt à prae. sine con. cap. continebatur. & 54. dist. si seruus.* Ex quibus patet, quod si requisitus à Papa super aliqua assertione haereticali diffinienda prohibere non potest, huiusmodi taciturnitas non nocet. si vero potest prohibere, taciturnitas nocet & est habenda pro consensu. DISCIP. Ista sententia probabilis mihi videtur. ideo ad intelligẽdam eã aliqualiter volo insistere. quare secundum istam sententiam dicas quid tenendum est de taciturnitate alicuius collegii: puta si Papa requireret collegium super huiusmodi diffinitione: nunquid, si taceret, peccaret mortaliter, & pro consentiente debeat haberi?

MAGIST. Respondetur, quod si totum collegium posset prohibere diffinitionem huiusmodi, collegium tacendo peccaret mortaliter, & pro consentiente deberet haberi. Si autem impedire non posset, taciturnitas non noceret.

DISCIP. Si collegium potens prohibere tacendo peccat mortaliter: quis ergo primo de omnibus peccat, non videtur, quia primus non peccat tacendo: quia ille prohibere non posset. & eadem ratione nec secundus requisitus peccat, nec tertius. & sic videtur quod nullus tacendo peccat. ergo nec totum collegium tacendo peccat.

MAGIST. Respondetur, quod primus tacendo peccat. Tum quia debet probabiliter suspicari, quia si ipse diffinitioni iniquę resistit, alii etiam resistent eidem. Tum quia ex quo nescit quod alii non concordabunt cum eo, potest probabiliter dubitare, an ipse reclamando vna cum aliis posset diffinitionem haereticam impedire. In dubiis autem via tutior est tenenda siue sequenda via autem tutior est quod reclamet. ergo tunc reclamare tenetur. Tum quia tacendo scandalizat alios praebens eis occasionem tacendi in causa fidei. ergo tacendo peccat mortaliter. ita secundus & tertius, & deinceps vsque ad minorem partem collegii. postquam autem maior pars collegii consenserit tacendo: ille qui postea fuit requisitus, si cernens quod maior pars collegii tacendo consenserit, & Papa propter minorem partem suam diffinitionem haereticalem nunquam dimittet: non peccat tacendo, ex quo per suam contradictionem prohibere non posset. & ideo respondetur, quod licet solus prohibere non posset, tamen possat cum aliis prohibere, & ideo quia non constat sibi, quod alii resistent, peccat tacendo.

DISCIP. Quid si Papa simul requirit omnes Cardinales, & non vnum ante alium, quis peccat, si omnes tacent? MAG. Dicitur quod in hoc casu peccant tacendo mortaliter, quia in hoc casu quilibet tenetur respondere, ac si esset primus requisitus. DISCIP. Dic aliam sententiam.

MAGIST. Alia sententia est, quod requisitus à Papa super aliqua assertione haereticali diffinienda, si sciat Papam obuiare doctrinae ecclesiae & tacet, siue etiam reclamando possit prohibere [illegible] diffinitionem siue non, peccat mortaliter, nisi ex conditione tali, quod periculum [illegible] sequeretur. Primum probatur: quia ad exteriorem confessionem fidei quilibet [illegible] quando requiritur, si ex omissione confessionis alii scandalizantur: quia quilibet tenetur [illegible] scandalum fratris sui. Sed Cardinalis siue possit prohibere diffinitionem haereticalem Papae siue non possit, si tacet requisitus de veritate fidei proximos scandalizat. quia per eius taciturnitatem alii [illegible] praesumere, quod haereticae consentiat prauitati. ergo siue reclamando possit diffinitionem impedire haereticalem Papae siue non, tenetur in hoc casu ne infirmos & simplices scandalizet ad exteriorem confessionem catholicae veritatis.

Secundum, [illegible] dicet quod si ex conditione tali sequeretur periculum fidei vel fidelium, quia Papa haereticus & complices sui ad exteriorem fidelium persecutionem vel ad magis diuulgandum errorem cum multorum periculo inflammarentur, tacens non peccaret mortaliter. probatur per illud Matth. 12. *Nolite sanctum dare canibus.* Ex quibus verbis colligitur, quod absque omni vtilitate bonorum & cum damno eorum & sine conuersione & emendatione malorum non est impiis & infidelibus catholica veritas propalanda. & ita in hoc casu tacere licet: nec tacens consentit. quemadmodum inter Sarracenos existens fidelis, inter quos non posset proficere, non intelligeretur eorum consentire erroribus, licet contra eos minime clamaret.

DISCIP. Dic quomodo secundum sententiam istam Glossae, quae in contrarium sonare videntur, debent intelligi.

MAGIST. Dicitur quod illae debent intelligi de negociis, in quibus vertitur proprium commodum vel incommodum temporale ipsius taciturnitatis. vbi autem ex taciturnitate ipsius potest [illegible] venire diminutio honoris diuini vel damnum spiritnale proximorum: puta auersio à fide vel scandalum infirmorum per reclamationem aut contradictionem ipsius (licet non possit prohibere vel impedire siue retrahere Papam à sua intentione nefaria) posset tamen catholicos consolari & confirmare in fide, & ne crederent Papae haeretico praeseruare, reclamare tenetur. & ideo taciturnitas eius, per quam diuinus honor subtrahitur: & vtilitas proximorum necessario impediretur, non est absque peccato mortali. quia ista taciturnitas tam amori Dei, quam fidei manifestae repugnat.

CAP. XXXII.

In quo dicitur de consensu consilis & cooperationis.

DISCIP. Quia non est verisimile, quod Papa requireret Cardinales super aliqua assertione hæreticali, quam diffinire vel determinare intenderet: & eosdem sustineret & non cogeret respondere. & ideo transeo ad consensum consilii. de quo dic an omnes consulendo consentientes, quod Papa quamcunque hæresim solenniter diffiniat & determinet, peccent mortaliter, & an sint fautores hæreticæ prauitatis.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod omnes consentientes huiusmodi peccant mortaliter, nec possent per quamcunque ignorantiam excusari. Quam vero peccent mortaliter, videtur aperte posse probari. Nam de consulente negari non potest: quin aperte & expresse sit consentiens. consentiens autem peccat. Papa autem diffiniendo siue determinando assertionem, quæ est hæretica, peccat mortaliter. ergo consulens, quod eam determinet, mortaliter peccat.

DISCIP. Quamuis mihi videtur probabile, quod consentientes consulendo diffinitioni hæreticali Papæ, si non possint per ignorantiam excusari, peccent mortaliter: videtur tamen quod ignorans assertionem Papæ esse hæreticam: per ignorantiam valeat excusari saltem a peccato mortali. nam si consulens Papæ, quod assertionem hæreticalem diffiniat, peccat mortaliter; peccatum suum est consimile peccato Papæ. peccatum autem Papæ est peccatum hæresis. ergo peccatum consulentis est peccatum hæresis. sed hoc non videtur, quia ignorans non ex ipso est hæreticus quod ignorans. ergo cum iste sit talis ignorans, non videtur quod sit hæreticus reputandus.

MAG. Adhuc requiritur quod iste consulens vltra ignorantiam addat pertinaciam, velle scilicet pertinaciter adhærere assertioni hæreticali. & ideo sicut Papa diffiniens est pertinax, & ideo peccat mortaliter: ita consiliarius eius participans sic in crimine est pertinax. & [illegible] eo nullo modo potest per ignorantiam excusari de peccato mortali.

DISCIP. Si non credit se in aliquo obuiare catholicæ veritati. quare non potest per ignorantiam excusari: quemadmodum ille, qui opinatur assertionem hæreticalem, excusatur: quia non credit se in aliquo obuiare catholicæ veritati.

MAG. Ideo iste non excusatur per quamcunque ignorantiam ad causam iam solennem, sicut debet esse papalis diffinitio, quia nullus debet procedere nec aliquis consulere debet, vt fiat, nisi sit certus certitudine sufficienti, quod talis diffinitio est consona veritati. Opinari tamen potest quis absq; tali certitudine. & ideo vnus peccat mortaliter, & alius minime.

DISCIP. Nunquid talis consiliarius Papæ hæretici est fautor hæreticæ prauitatis. MAG. Tenetur quod talis consiliarius est aperte fautor hæreticæ prauitatis, quod probatur sic. consiliarius magis expresse consentit, quam ille qui tacet, licet prohibere possit illud quod fit. sed qui tacet, cum prohibere potest, censetur fautor. ergo multo magis consiliarius censendus est fautor. quare consiliarius Papæ in diffinitione hæreticali fautor prauitatis hæreticæ est censendus. Hic sunt duo probanda. Quorum primum est, quod magis fauet consiliarius, quam ille qui tacet, quamuis prohibere possit. Secundum est quod qui tacet cum prohibere potest, fauet. Primum probatur. quia magis fauet committens quam omittens, cum fauere magis videatur peccatum commissionis quam omissionis. sed qui tacet quamuis prohibere possit, magis videtur habere peccatum omissionis. [illegible] sulens autem peccatum commissionis committit. ergo magis proprie & magis directe fauet consiliarius Papæ hæretici tali diffinitioni quam tacens. Secundum, scil. quod qui tacet cum prohibere potest, fauet: & ideo tacens qui potest prohibere reclamando vel contradicendo tali diffin[illegible] est fautor hæreticæ prauitatis, multipliciter videtur posse probari. Primo quidem per Anastasi[illegible] ad Damasum Papam, quod allegatum est supra cap. 30. cum dicitur, qui potest obuiare & pe[illegible] bare peruersos & non facit, nihil aliud quam fauere impietati eorum videtur. & eandē sententia[illegible] fere sub eisdem verbis ponit Innocentius Papa, vt legitur *dist. 83. c. error.* & Iohan. 8. vt legitur *di. 8 cap. faciem*, & Eleutherius Papa, vt habetur *2. quæst. 7. cap. negligere.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod qui potest obuiare diffinitioni hæreticali Papæ, & non obuiat, fauet hæreticæ prauitati.

DISCIP. Verba prædicta quæ possunt obuiare & *c. negligere* debent intelligi de prælato. Vnde dicit Gloss. *2. q. 7. c. negligere*, quod illud capitulum, quod continet eandem sententiam cum verbis prædictis, debet intelligi de prælatis, vt *23. q. 4. duo ista nomina & q. vlt. præterea.* & ideo qui esset prælatus Papæ. & non resisteret diffinitioni hæreticali eius, si posset, faueret impietati eius. cardinales autem requisiti super diffinitione hæreticali quam Papa intendebat facere [illegible] taceant cum possunt resistere) siue non taceant, non sunt prælati Papæ. quare prædicta de ipsis non debent intelligi.

MAG. Quod verba prædicta intelligi debeant de tacentibus siue negligentibus obuiare diffinitioni hæreticali Papæ, Glossa vbi prius aperte insinuare videtur, cum quia dicit, *vel intellige* [illegible] [illegible] negligere, cum possis perturbare) *de atrocibus, & vt quisque teneatur.* [illegible] licet perturbare [illegible] [illegible] diffinite hæreticam prauitatem est inter peruersitates atrocissimas merito compu[illegible] [illegible] nitioni quilibet, qui potest, obuiare tenetur. & si non facit, fauet. [illegible] quia [illegible] d[illegible] vel dic, quod quilibet tenetur prohibere proximum à peccato co[illegible]

[illegible] misso. si ergo Papa intendit contra fidem [illegible] re, quilibet [illegible], tenetur. & si non prohibet, sibi fauere conni[illegible]tur. [illegible] autem [illegible] [illegible] quod illud capitulum *negligere*, de prælatis debet intel[illegible] respondetur, [illegible] dicit solummodo recitando. Vnde dicit, hæc verba alii [illegible] not[illegible] præ[illegible].

DISCIP. Nunquid istorum opinio, quam hic recitat Gloss. potest saluari secundum prædicta.

MAGIST. Respondetur quod verificari potest iuxta diffinitionem, quam ponit Gloss. 23. q. 4. cap. [illegible]: *Aliter debent prælati corrigere delinquentes alio modo socii. prælatus corrigit increpando, verberando* [illegible] *ea. c. q. c. 400 similiter 2. q. c. dominum Deus*. Ex quibus verbis patet, quod duplex est correctio [illegible] spectat ad prælatos. alia quæ spectat ad socios & inferiores. & sic est duplex correctio [illegible] obuiatio, & duplex perturbatio peruersorum. quia omnis correctio quandam ob[illegible] perturbationem annexam habere videtur. qui enim corrigit aliquem manifestum, [illegible] quo modo corrigitur, perturbatur. qui vel correctus corrigitur de eo à peccato q[illegible] pe[illegible]tur de peccato commisso vel voluntate committendi, si non corrigitur [illegible] [illegible] [illegible]ehensione corrigentis siue corripientis. si igitur illa opinio, quam [illegible] G[illegible] capitulum de obuiatione & perturbatione peruersorum, quæ spectat ad præ[illegible] [illegible] [illegible], non de alia. requisiti autem a Papa volente aliquid contra fidem catho[illegible] determinare, non debent obuiare tanquam prælati, nisi possent aperte proba[illegible] d[illegible] sua intentione peruersa esset pertinax: sed debent obuiare tanquam veri & synce[illegible] [illegible]s, Papam scilicet consiliis, persuasionibus, & reprobatio[illegible] hæresis quam [illegible] [illegible] quod proponit conuertendo & a diffinitione hæretica re[illegible]ndo, etiam si oportet [illegible] [illegible]atione & indignatione Papæ.

D[illegible]P. Secundum ista si Papa publice requireret Cardinales vel alios super assertione a[illegible] quam diffinit solenniter siue determinare intendit, ipsi publice deberent reprehende[illegible] de [illegible] intentione sua peruersa. quod tamen auctoritate Innocentii tertii, quæ ponitur [illegible] *cap. cum ex iniuncto*, repugnare videtur. ait enim: *Nec quisquam sua præsumptioni auda[illegible] [illegible]sen[illegible] exemplo, quo asina legitur reprehendisse prophetam, vel quod dominus ait [illegible] quis ex vobis arguet* [illegible] *cum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere, quod quisque tenetur efficere secundum re[illegible] [illegible] in quo casu sane potest intelligi quod Balaam fuit correptus ab asina & aliud est delinquen[illegible] manifeste: quod vtique nulli licet secundum euangelicam veritatem. nam qui etiam dicit fratri suo, [illegible] gehennæ ignis.* Ex quibus verbis colligitur, quod nulli subdito licet manifeste & publice [illegible] vel reprehendere superiorem suum prælatum: licet in occulto licite possit eum corripe[illegible] Cardinales & alii publice requisiti à Papa volente assertionem hæreticalem solenniter [illegible] debent ei publice contraire, nec corripere manifeste. his etiam Glossa super verbo [illegible] concordare videtur, cum dicit: ad hanc correctionem quilibet tenetur secundum [illegible] & hic intellige de occulta correctione siue reprehensione, arg. 23. quæst. 5. non pu[illegible] [illegible]e corripere pertinet ad prælatos vel ad eos qui habent potestatem aliquam in ali[illegible] [illegible]p du[illegible] ista & cap. forte. pater enim potest filium corripere: & prælatus subdi[illegible] & occulte. vnde Apostolus: argue, obsecra, increpa, & 45. dist. cap. 18. quæst. 1. qui [illegible] potest publice reprehendere siue corripere patrem, nec subditus prælatum, [illegible] a. & 21. dist. nolite. erubescit enim lex filios castigaturos parentes, ut authen[illegible] expectet, versus finem. & hæc est canonica correctio secundum euangeli[illegible] ca [illegible] ita ad omnes, manifesta ad prælatos vel ad alios aliquam potestatem habe[illegible] [illegible] videtur, quod Papa à nullo debet manifeste & publice corripi seu repre[illegible] h[illegible]

MA[illegible] A[illegible] ista respondetur dupliciter. vno modo, quod Innocentius & Glossa loquuntur de repre[illegible] [illegible] correctione coactiua vel punitiua. ista enim solummodo pertinet ad prælatos vel alios potestatem habentes: non autem loquuntur de quacunque manifesta & publica correctione [illegible] [illegible]tensione. Constat enim, quod qui aliquem in iudicio accusat de crimine vel [illegible] in iudi[illegible] crimine ipsum denuntiat, aliquomodo ipsum publice & manifeste reprehendit [illegible] ne[illegible] [illegible]ic imponendo, & de eo fieri iustitiam postulando: & ita reprehendit eum & cor[illegible] [illegible]man[illegible] [illegible]tum autem est, quod annunciatio, accusatio & denunciatio in iudicio ad alios spectat, [illegible] d[illegible] [illegible]s eorum qui corripiuntur & reprehenduntur. & ita aliqua correctio & reprehen[illegible] [illegible] publica spectat ad alios quam ad prælatos. sed correctio & reprehensio coactiua [illegible] prælatos, vel ad alios in alios potestatem habentes. & ideo quamuis Car[illegible] [illegible] Papa super aliqua assertione hæretica diffinienda antequam constiterit, [illegible] [illegible]posito est pertinax, ipsum non debeant reprehendere seu corripere coactiue [illegible] et [illegible] do. debent tamen de necessitate salutis assertionem suam hæreticalem [illegible] repro[illegible] [illegible] suadere, ne aliquo modo talem assertionem hæreticam diffinire præsumat [illegible] [illegible]idetur quod prædictæ responsioni non obuiat: quia Innocentius & G[illegible] [illegible] [illegible]bus, quam in crimine hæreticæ prauitatis, quia subditi prælatum su[illegible] [illegible] [illegible]dicio [illegible]cusare, vel rite denunciare de crimine alio, quam [illegible] [illegible]hen[illegible]dere seu corrigere manifeste non debent, quamuis possunt [illegible]

reprehendere in occulto. de crimine autem hæresis possunt & debent prælatum suum rep[illegible]ndere & corripere manifeste, etiam extra iudicium, si crimen eius publicum & manifestum extiterit. quod patet per exemplum de beato Paulo, qui beatum Petrum in publico reprehendit, sicut *lib. 5. cap. 2.* probatum extitit. quod etiam expresse Clemens, vt legitur *2. quæst. 7. cap. sacerdotes*, asserere videtur aperte, cum dicit: *sacerdotes & alii Ecclesiæ ministri omnesque plebes Episcopos suos diligere debent, & eorum præceptis obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, quam debeant, nisi in fide erraverint.* cui Eusebius Papa *eisdem causa & q. cap. oves*, videtur concordare, cum dicit: *oves quæ suo pastori commissæ sunt, eum nec reprehendere nisi à fide exorbitaverit, nec vllatenus accusare possunt.* Ex quibus verbis colligitur manifeste, quod si Papa à fide erraverit, licet cardinalibus & aliis ipsum corrigere, & arguere & reprehendere manifeste. & ita verba Innocentii & Glossæ superius allegata non debent intelligi, cum prælati crimine hæreticæ prauitatis sunt infecti.

DISCIP. Prosecuti sumus vnam probationem, qua patet, quod tacens quando potest prohibere diffinitionem hæreticalem Papæ est fautor prauitatis hæreticæ. nunc alias allegationes, si tibi occurrunt, adducas.

MAG. Non minus peccat, nec minus est fautor hæreticæ prauitatis ille, qui tacet, cum potest prohibere diffinitionem hæreticalem Papæ, quam ille est fautor iniectionis manuum violentæ, qui talem violentiam prohibere potest & non facit. sed qui potest prohibere talem violentiam & non prohibet est fautor iniectionis & eandem pœnam incurrit cum illo. ergo qui tacet cum potest prohibere contradicendo, reclamando vel reprobando diffinitionem hæreticalem Papæ, est fautor hæreticæ prauitatis: quia est fautor hæreticalis diffinitionis seu declarationis Papæ. Maior licet euidens videatur, tamen probatur sic. Non minus tenentur requisiti super diffinitione hæreticali facienda defendere catholicam veritatem, quam quicunque teneantur clericos defendere: imo multo fortius & efficacius aut animosius defendenda est veritas orthodoxa, quam quicunque clericus vel prælatus. ergo non minus peccant illi qui tacendo non defendunt fidem, quam ille qui clericum non defendit.

Minor probatur auctoritate Innocentii tertii, qui, vt habetur extra de sententia excom. cap. quantæ, ait: non autem solos violentiæ huius auctores aliquorum præsumptio extimet puniendos, & fauentes & consentientes pari pœna plectendos catholica condemnat auctoritas, eos delinquentibus fauere interpretans qui cum possint manifesto facinori desinunt obuiare.

DISCIP. Glossa intendit, quod hoc debet intelligi de prælatis.

MAG. Alii dicunt sic: Glossa recitat ibi, quod de omnibus debet intelligi. sed quicquid sit de hoc, argumentum stare videtur. Nam nullus prælatus magis obligatur defendere clericum (præsertim sibi subditum) quam quilibet Christianus tenetur defendere fidem suam, cum potest. si ergo prælatus, qui clericum non defendit, interpretatur fautor violentiæ talis: multo magis qui non defendit fidem suam, cum potest, contra diffinitionem hæreticalem Papæ, interpretandus est fautor diffinitionis huiusmodi.

DISCIP. Si omnes rationes, quæ in scripturis possunt fundari authenticis, induceres ad probandum, quod talis tacens est fautor talis diffinitionis, & prolixe tractares, opus nimis prolixum efficeres. ideo absque formatione rationum aliquas auctoritates, ex quibus sumi valeant argumenta, ad conclusionem præfatam coneris allegare.

MAG. Ad hoc valere videtur auctoritas Hieron. qui, vt habetur *dist. 86 cap. facientis*, ait: facientis proculdubio culpam habet qui cum potest corrigere, negligit emendare. Item dist. 83. sic legitur: mortem languentibus probatur infligere qui hanc (cum possit) non excludit. Item Innocentius, vt allegatum est supra dist. 83. cap. error, ait: error cui non resistitur approbatur, & veritas cum minime defenditur opprimitur. Item Ambrosius, vt habetur dist. 86. cap. pasce, ait: quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non paueris, occidisti. Item Leo Papa, vt habetur extra de hæreticis. cap 3. ait: Qui alios cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat. Item Iohan. 8. vt habetur 23. quæst. 8. cap. præterea, ait: cum crimina, quæ potest emendare, non corrigit, ipse committit. Item Alexander tertius, vt habetur extra de homicidio cap. sicut dignum, ait: qui potuit hominem liberare à morte, & non liberauit eum, occidit. ex quibus aliisque auctoritatibus quamplurimis consimilibus argumenta sumuntur ad probandum, quod quicunque reclamando, contradicendo, reprobando assertionē hæreticalem Papæ vel quocunque aliquo modo possunt eum retrahere, ne diffiniat hæreticam prauitatem, si tacent, sunt fautores hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Quamuis vna ratione apparenti nisus sis probare, quod consentiens Papæ consulendo, quod hæreticam diffiniat prauitatem, est fautor prauitatis eiusdem: adhuc tamen eandem conclusionem auctoritatibus vel si malueris rationibus nitaris ostendere. & quia idem videtur iudicium de consulente non tacite, sed expresse & cooperante diffinitioni hæreticali Papæ quantum ad hoc, quod si vnus est fautor hæreticæ prauitatis, & alius (cum vterque expresse consentiat) sufficit mihi, quod probes consentientem tali diffinitioni hæreticali esse fautorem diffinitionis eiusdem. & hoc vel rationibus vel auctoritatibus, vt tibi placuerit.

MAGIST. Sunt nonnulli dicentes, quod quia raro & pauci existimant hactenus summum Pontificem, qui diffinitiones seu determinationes hæreticales solenniter ediderit, paucæ vel nullæ auctoritates poterunt reperiri, quæ de huiusmodi diffinitionibus Papæ [illegible] & con en-

consen. lentibus eis loquantur expresse: multæ tamen inueniuntur, quæ quamuis de eis non loquantur nominatim, tamen in genere faciunt mentionem. & ideo videtur eis, quod in hac materia magis rationibus demonstratiuis ex patrum auctoritatibus deductis, quam nudis auctoritatibus oporteat conclusionem propositam comprobare.

Discip. Placet quod rationes adducas: sed an sint demonstratiuæ, vel sophisticæ, post hoc oportorum inquitam.

Ma. Vna ratione ad probandum: quod omnes consentientes sine cooperantes diffinitioni hæreticali sunt fautores hæreticæ prauitatis, sis contentus ad præsens. est autem hæc ratio. qui communicat alicui in crimine prauitatis hæreticæ, est fautor prauitatis eiusdem: quia communicans alicui in crimine fauorem eidem (quantum ad idem crimen) impendit. sed consentiens diffinitioni hæreticali Papæ sine consulendo siue cooperando communicat eidem in crimine diffinitionis hæreticalis. ergo est fautor prauitatis eius. Maior videtur manifesta. cum eadem pœna plectatur criminosus & communicans ei in crimine. *extra de sententia excommunicationis. cap. nuper. & cap. super.* Minor aperte probatur auctoritate beati Augustini, qui, vt habetur 23. *quæst.* 4. *cap. à malis*, ait: *duobus modis te non maculat malus, si ei non consentias & redarguas, hoc est communicare, non consentire. Communicatur quippe quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur. neque ergo consentientes mali sint vt approbent: neque negligentes vt non arguatis.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod consentiens criminoso facto alicuius approbando vel volendo, & per consequens consulendo vel cooperando, communicat eidem. & ita consentiens diffinitioni hæreticali Papæ communicat eidem in crimine hæreticæ prauitatis. & hanc etiam minorem aperte insinuat beatus August. contra Donatistas, & ponitur *causa & quæst. prædict. cap. si quis catholica*, qui ait: *communio malorum non maculat aliquem participatione factorum sed consensione factorum.* Ex quibus verbis patet, quod qui consentit factis malorum in crimine, communicat eis.

Cap. XXXIII.

In quo tractatur, qua pœna sunt plectendi consentientes diffinitioni Papæ hæreticali.

Discip. Post prædicta dic, qua pœna consentientes diffinitioni hæreticali Papæ sunt plectendi, & an debeant hæretici iudicari.

Mag. Dicitur quod pœna hæreticorum sunt plectendi. nam consentientes & facientes pari pœna sunt plectendi. sed Papa determinans & diffiniens solenniter assertionem hæreticalem est hæreticus & pœna hæreticorum plectendus. ergo consentientes diffinitioni hæreticali sue, pœna hæreticorum sunt plectendi. Maior sanctorum patrum auctoritatibus asseritur. ait enim Lucius Papa, vt habetur 17. *q.* 4. *c. omnes*: *non solum qui faciunt rei iudicantur sed etiam qui facientibus consentiunt. pari enim pœna facientes & consentientes comprehendit.* Item Nicolaus Papa, vt legitur 2. *q.* 1. *c. notum*: *facientem consentientem pari pœna constringit.* Item Alexander tertius, vt legitur *extra de offic. delegati. cap.* [illegible] *consentientes pari pœna scripturæ testimonium puniuntur.* Hoc etiam Gregor. *dist.* 89. *c. Tanta*, [illegible] ste, vbi Gloss. super verbo, *excommunicatos*, ait; *non quod quandoque magis puniuntur consentientes.* hoc etiam dicto Gelasii Papæ, quod ponitur di. 86. *cap. duo*, aperte elicitur, cum ait: *Innocentius Papa Archadium Imperatorem, quia consensit quod sanctus Iohannes Chrysostomus à sede sua pelleretur, excommunicauit.* vbi dicit Glossa super verbo *consensit*, ait: *consentientem maiori pœna astringi quam facientem.* concordat Glossa 24. *quæst.* 3. *cap. qui aliorum*, dicens: *nota quod plus punitur consulens quam faciens.* Ex quibus aliisque pluribus, probatur quod consentientes & facientes pari pœna sunt plectendi. quod ex verbis beati Pauli Roman. 1. accipitur, vt videtur, cum ait: *qui talia agunt digni sunt morte: non solum autem qui faciunt ea sed etiam qui consentiunt facientibus.* vbi dicit Gloss. *consentire est, cum possis arguere vel errorem adulando fouere.* si autem adulando fouere est consentire: multo magis consulere & cooperari est consentire. & per consequens consentientes & cooperantes diffinitioni hæreticali Papæ pari pœna sunt plectendi: & ita pœna hæreticorum feriri debent.

Discip. Ista maior, *consentientes & facientes pari pœna sunt plectendi*: non videtur vera de consentientibus consulendo tantummodo, quod Alexander tertius, vt habetur *extra de homicidio. cap.* [illegible] affirmare videtur, cum dicit: *qui vero se asseruit animi regis inflammasse ad odium, vnde homicidium* [illegible] *dure & aspere, sed non seuere sunt puniendi*, sicut (supple) qui occidunt. ex quibus verbis videtur quod inflammans & per consequens consentiens consulendo non ita punitur, sicut faciens. [illegible] *offic. extra de officio deleg.* asserit manifeste, dicens: *in secundo casu consilii minus punitur* (quam faciens) [illegible] plus tanquam negligens. Glossæ ergo, quæ dicunt, quod consulens plus punitur quam [illegible], tam Alexandri tertii quam Glossæ vltimæ allegatæ repugnare videntur.

Magist. Respondetur, quod hoc regulare est, quod consulens & faciens pœna consimili puniuntur. vt si vnus est excommunicatus, alter est excommunicatus. & si vnus est suspensus, & alter [illegible] iter. quandoque tamen quantum ad aliquam circumstantiam pœnæ consimilis grauius punitur consulens quam faciens: & quandoque econuerso. & ideo quantum ad conclusionem propositam sufficienter ostenditur, quod consentiens constitutioni hæreticali Papæ pœna hæreticorum est plectendus.

Cap. XXXIV.

In quo probatur, quod prædicti consentientes hæretici sunt censendi. vbi etiam plures mouentur quæstiones circa idem.

DISCIP. Dixisti secundum opinionem prædictam, quod consentientes diffinitioni hæreticali Papæ siue consulendo siue cooperando, nó solum pœna hæreticorum sunt plectendi: sed etiam hæretici sunt censendi. ideo ad propositum, quod sunt hæretici, aliqua motiua non differas allegare.

MAGIST. Quod omnes consentientes consulendo, inducendo, suadendo, suggerendo diffinitioni hæreticali Papæ sunt inter hæreticos computandi, multis modis videtur posse probari. Primo sic: qui simili modo cum hæretico est culpabilis iudicandus, crimine hæresis est irretitus. hæc videtur nota de se. sed omnes consentientes diffinitioni hæreticali Papæ sunt cum Papa hæretico simili modo culpabiles iudicandi. hoc ea verbis Isidori, quæ recitat & probat, vt habetur 21. quæst. 3. qui consentit, colligitur euidenter, cum dicit: alius pater ait, si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum. ergo omnes consentientes, quod Papa assertionem, quæ est hæretica, diffiniat & determinet, sunt hæretici cum Papa iudicandi.

Secundo sic: Qui alieno communicat in crimine, simili crimine est irretitus. sed consentientes, quod Papa diffiniat prauitatem hæreticam, communicat Papæ in crimine hæresis. ergo crimine hæresis inuoluitur.

Tertio sic: omnes credentes pertinaciter erroribus hæreticorum sunt hæretici reputandi. omnes autem consentientes, quod Papa solenniter diffiniat hæreticam prauitatem, sunt credentes pertinaciter errori Papæ. ergo sunt inter hæreticos computandi. maior ea verbis Gregorii, quæ ponuntur extra de hæreticis, excommunicamus. secundo, patenter habetur, cum dicit, vt allegatum est supra. credentes autem eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus. minor claret: quia qui consentit errori, iudicandus est quod illi errori adhæreat. Quod etiam sint pertinaciter credentes, patet ex hoc, quod non solum consentiunt errori, quem Papa diffinit, sed etiam consentiunt pertinaciæ suæ, qua solenniter diffinit errorem. ergo non solum communicant Papæ credendo errorem: sed etiam sibi communicant in pertinacia. ergo pertinaces & per consequens hæretici sunt censendi.

Quarto: non minus est hæreticus reputandus, cuius consilio siue cooperatione crimen hæreticæ prauitatis committitur, quam ille est dicendus homicida, cuius consilio seu cooperatione homicidium perpetratur. sed ille, cuius consilio & cooperatione homicidium perpetratur, dicitur homicida. ergo omnes consulentes & cooperantes, quod Papa diffiniat assertionem, quæ est hæretica, committunt crimen hæreticæ prauitatis: & per consequens sunt inter hæreticos computandi siue numerandi. Maior non videtur probatione aliqualiter indigere. minor auctoritate Augustin. quæ ponitur in *de pœnitentia dist. 1. cap. periculose*, videtur aperte posse probari, cum dicit: *periculose se decipiunt, qui existimant, eos tantum homicidas, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos per quorum consilium, fraudem & exhortationem homines extinguuntur. nam Iudæi nequaquam dominum propriis manibus interfecerunt. Scriptum est enim: Nobis non licet interficere quenquam. sed tamen illis mors domini imputatur: quia ipsi eum lingua interfecerunt dicentes: crucifige, crucifige eum.* Ex quibus verbis patet, quod homicida censetur, qui consilio, exhortatione, & per consequens cooperatione hominem interfecit. cui Cœlestinus tertius, vt legitur, *extra de cleri. pugnantibus in duello. cap. hæreticus*, concordare videtur, cum dicitur: *homicidium tam dicto quam facto siue consilio aut defensione non est dubium perpetrari.* hinc Gloss. *extra de homicidio. cap. licet*, ait: *nota quod homicidium committitur, facto, consilio, defensione. i. d. si quis non dicam.* quod ea scriptura diuina videtur trahere fulcimentum: cum etiam secundum scripturam sacram ille dicatur occidere, cuius intuitu quis occidit, vt legitur 3. *Reg.* 21. vxor Regis Achab, non ipse Achab, iussit occidi Naboth Iezrahelitam, vt vineam suam traderet regi: & tamen dixit Helias Propheta ad eum, *occidisti & possedisti.* patet ergo quod aliter quam manu potest quis committere homicidium: quia consilio & etiam præcepto & cooperatione. ergo & eadem ratione perfidia hæresis potest consilio perpetrari.

DISCIP. Nunquid secundum istos potest aliter dici hæreticus quam ille qui dicitur homicida, cuius consilio homicidium perpetratur.

MAG. Respondetur quod verius & magis proprie dicitur hæreticus ille, qui consentit diffinitioni Papæ hæreticali, quam ille dicitur homicida, cuius consilio homicidium perpetratur. nam ille qui solum consilio committit homicidium, non habet rationem completissimam homicidii: eo quod nequaquam manu interfecit: sed ille qui consentit diffinitioni hæreticali Papæ, nihil deficit de completissima ratione hæretici: quia ad completissimam rationem hæretici sufficit, quod quis pertinaciter adhæreat assertioni contrariæ catholicæ veritati. hæc autem ratio inuenitur ita in consentiente dictæ diffinitioni, sicut in Papa diffiniente, licet istam pertinaciam vnus ostendit vno modo, & alius alio modo. quia vnus diffiniendo, & alius diffinitioni consentiendo. & ideo ita proprie est vnus reputandus hæreticus, sicut alius. non autem ita est de homicidio, quia licet quis dederit consilium de homine occidendo, non propter hoc homo vere realiter occiditur.

DISCIP.

[illegible] opinione prædicta fortiora motiua [illegible] præscripta non est fa- [illegible] ad præsens sufficiant. & dic an in aliquo casu con[illegible] dictæ diffinitioni [illegible]

[illegible] Respondetur, quod in nullo casu neque per ignorantiam neque per timorem mortis [illegible] peccato mort[illegible]li. quod non per ignorantiam, patet per hoc, quod actui tam so- [illegible] esse diffinitio summi Pontificis c[illegible] illa quæ sp[illegible]ctant ad fidem nullus debet as- [illegible] certitudine suffi[illegible]ienti. de assertione autem hæreticali nullus potest esse cer- [illegible] potest esse certus de falso; tali diffinitioni nullus consentire debet.

[illegible] Quid si credit se esse certum, quod talis diffinitio continet catholicam veritatem: li- [illegible] tate doctrinæ catholicæ aduersetur?

[illegible] Respondetur, quod non sufficit quod quis credat se esse certum, sicut ad excusandum Sa[illegible]ros non sufficit quod credunt leges & sectas suas esse bonas, nec ad excusan- [illegible] sufficit quod credant se esse certos, quod non obuiant catholicæ veritati. quilibet [illegible] consentire diffinitioni Papæ debet esse certus, quod consonet catholicæ veritati: & non [illegible] quod credat se esse certum: quia ignorantia iuris in hoc casu non excusat, licet forte at- te[illegible]r.

Disc[illegible] quare non potest quis consentiens diffinitioni hæreticali excusari à peccato morta- li per ti[illegible] mortis?

[illegible] Ad hoc respondetur, quod ideo minime excusatur, quia pro nullo metu debet quis p[illegible]tum mortale incurrere. de his *extra qua vi metusve causa fiunt cap. sacris 32. quæst. 5. ita ne.* quia, vt [illegible] secundum quod legitur *31. quæst. 3. Lotharius: cum nec occisores corporis sint timendi contra iu- stitiam homines impellentes, Saluatore dicente Matth. 10. nolite timere eos qui corpus occidunt: animam autem non [illegible] cidere.*

[illegible] Nunquid per timorem mortis potest quis consentiens diffinitioni Papæ hæreticali e[illegible] hæreticæ prauitatis? MAG. Respondetur, quod timor mortis & forte grauium to[illegible] excusaret consentientem à perfidia hæresis: sed timor perditionis bonorum & re- rum [illegible] cuiuscunq; rei temporalis minime excusaret, quin esset inter hæreticos compu- t[illegible] Disc[illegible] Nunquid consentientes diffinitioni Papæ hæreticali omnibus pœnis (quibus Pa- p[illegible] sunt plectendi.

[illegible] Respondetur, quod vere & proprie sunt hæretici iudicandi. DISCIP. Nunquid cardi- na[illegible] tientes tali diffinitioni sunt priuati potestate eligendi summum Pótificem. MAG. Di- [illegible] sic: quia sunt ipso facto, quod consenserunt, cardinalatus dignitate de iure priuati.

[illegible] Quid si omnes consentirent præter vnum, nunquid ille vnus habet potestatem eli- [illegible] MA[illegible] Respondetur q sic: quia ius eligendi potest in vno solo remanere, vt notat Gloss. *de po- [illegible] ratum. & di. 7. si forte.* DISCIP. Quid si omnes electores cósentirent diffinitioni tali: MAG. [illegible] hoc casu potestas eligendi summum Pontificem deuoluitur ad Romanos alios [illegible] les vel ad omnes vel ad aliquos tantum. DISCIP. De hac materia te interrogabo [illegible] *De gestis circa finẽ altercantium contra fidem catholicam.* ideo ipsa dimissa dic, an ali- [illegible] diffinitioni hæreticali Papæ esset eligibilis in summum Pontificem. MAG. Re- [illegible] on: quia nullus hæreticus est eligibilis in summum Pontificem. crimen enim hę- [illegible] potest opponi, vt notat Glossa *extra de electione, licet.* DISCIP. Dic, quid esset [illegible] us & aliis requisitis à Papa hæretico, vt suæ diffinitioni hæreticali præbeant [illegible] MA[illegible] Respondetur, quod vel debent de necessitate salutis publice & manifeste con- [illegible] & pro viribus obuiare, vel si videatur eis expediens, possunt publice vel oc- [illegible] ca tutiora se conferre, vt fortius & efficacius perfidiæ Papæ hæretici resistere [illegible]

CAP. XXXV.

[illegible] tractat de Episcopis & Prælatis Ecclesiæ fautoribus hæreticæ prauitatis, & pri- mo de diuulgantibus doctrinam Papæ hæretici. & ponuntur tres opi- niones secundum ordinem.

D[illegible] Qu[illegible] prob[illegible]biliter æstimo, quod si vnquam aliquis Papa futurus temporali vallandus [illegible] plurimos exaltabit ad ecclesiasticas dignitates, rabie inficeretur hęretica: non [illegible] sed forte mille partes ecclesiæ militantis traheret cauda sua in [illegible] ticæ, vt iuxta sententiam beati Gregor. *tolerabilius tanta mala si vnquam eue- [illegible] contra ipsa per prouidentia clypeum fuerimus præmuniti.* post prædicta de consen- [illegible] nem hæreticalé solenniter & manifeste diffiniat, volo de Christianis di- [illegible] u, quomodo doctrinę pestiferę Papę hęretici valeant fauere, interrogare [illegible] de Episcopis & Prælatis, de doctorib. & magistris, de religiosis & [illegible] potestatib. & de dignitatib. & vltimo de laicis & simplicib. nullam po- [illegible] tinuam.

[illegible] Episcopis & Prælatis, quorũ nomine Patriarchas & Archiepiscopos ac Ab- [illegible] Prælatos comprehendo. Peto primo, vt discutias, an Episcopi & Præla- ti prin-

& principes & diuulgantes per se vel per alios doctrinam erroneam Papæ hæretici, sunt fa[illegible] prauitatis hæreticæ reputandi.

MAGIST. Circa hoc possunt esse diuersæ sententiæ. vna quod scientes doctrinam Papæ veritati catholicæ obuiare: & eam per se vel per alios diuulgant & publicant, sunt fautores hæreticæ prauitatis & hæretici iudicandi. Si autem nesciunt eam veritati repugnare catholicæ, non sunt fautores hæreticæ prauitatis, & hæretici iudicandi. Primum probatur sic. illi sunt fautores hæreticæ prauitatis, qui scienter hæreticæ prauitati consentiunt non solum tacendo, sed etiam diuulgando, & vt teneatur, doceatur, & etiam defendatur opem dando. tales autem sunt Episcopi & Prælati, qui doctrinam Papæ hæretici prædictam diuulgant & publicant. ergo sunt fautores hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Nunquid secundum istam opinionem tales censendi sunt hæretici? MAGIST. Respondetur quod sunt fautores hæreticæ prauitatis: quia in rei veritate prauitati hæreticæ fauent dando opem & operam, vt hæretica prauitas doceatur & teneatur: tamen non sunt hæretici, quia corde non credunt doctrinam, quam publicant esse veram. DISCIP. Quomodo probatur secundum.

MAGIST. Probatur hoc modo: omnes fautores hæreticæ prauitatis peccant mortaliter: quia fautoria hæresis cum puniatur graui pœna, puta pœna excommunicationis, est peccatum mortale. qui autem ignorant doctrinam Papæ hæreticam esse, & eam publicant & diuulgant per se & per alios, non peccant mortaliter. ergo non sunt fautores hæreticæ prauitatis. maior videtur manifesta. & minor probatur sic. qui præceptum superioris implet, quando tenetur, non peccat mortaliter, sed quando nescitur, an præceptum superioris sit iustum vel licitum, obediendum est præcepto superioris, teste Augustin. contra Manicheos, qui, vt habetur 23. *quæst. 1. cap. qui culpatur*, ait, *vir iustus si forte etiam sub rege & homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare, si vice pacis ordinem seruans: quod sibi iubetur vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.* Ex quibus verbis colligitur, quod obediens præcepto superioris, quando non est certum præceptum eius esse contra præceptum Dei, non peccat. ergo qui publicat & diuulgat doctrinam Papæ, quam nescit esse contra catholicam veritatem, non peccat. & per consequens non est fautor hæreticæ prauitatis.

CAP. XXXVI.

In quo ponitur opinio secunda contraria secundæ parti seu conclusioni in capitulo præcedenti posita. & ibidem respondetur ad rationem factam cap. præcedenti pro secunda parte, quam ponit opinio.

DISCIP. Aliam sententiam tracta. MAG. Alia sententia est, quod omnes Episcopi & Prælati publicantes & diuulgantes solenniter coram sibi subiectis totam tenendam doctrinam erroneã Papæ hæretici, tanquam catholicam, sunt fautores hæreticæ prauitatis, siue sciant eam esse erroneam siue ignorent. hæc per rationem pro prima parte superioris sententiæ factam videtur aperte posse probari. Nam qui cõsentit dando opem vel operam, vt hæreticalis doctrina tanquam catholica doceatur & teneatur, est fautor hæreticæ prauitatis. sic sunt Episcopi & Prælati, qui per se vel per alios doctrinam erroneam Papæ hæretici tanquam catholicam publicant & diuulgant. ergo sunt approbati fautores hæreticæ prauitatis. minor euidens est. maior testimonio Pii Papæ ostenditur, qui, vt legitur *dist. 83. cap. quid enim prodest*, ait: *Quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti.* q. d. nihil. ergo nihil prodest, vt excusetur à fautoria hæresis ille, qui con[illegible]tit dando opem vel operam, vt error Papæ tanquam catholicus diuulgetur. Secundo sic. n[illegible]s peccare videtur, qui non resistit errori, quam qui errorem diuulgat, & tanquam catho[illegible]publicat. sed qui non resistit errori, censetur ipsum approbare, secundum quod per plures au[illegible]tates, quarum aliquæ sunt allegatæ, aperte probatur. ergo multo fortius qui errorem pu[illegible] & diuulgat, tanquam catholicum, eundem approbare dinoscitur. qui autem errorem approbat, fautor erroris existit. ergo Episcopi & Prælati publicantes & diuulgantes doctrinam erroneam Papæ hæretici, eiusdem doctrinæ hæreticalis sunt fautores.

Tertio sic. qui aliis offendicula erroris præparat, fautor erroris est censendus. se[illegible] qui doctrinam Papæ erroneam publicat & diuulgat, præparat audientibus offendicula erroris. ergo fautor erroris est censendus. Quarto sic. ille, qui doctrinam nouam hæreticalem Papæ tanquam catholicam publicat & diuulgat, sequitur opiniones falsas & nouas. Sed qui consequitur opiniones falsas & nouas, non solum fautor hæresum, sed etiam hæreticus est censendus, teste August. qui ait, vt legitur 24. q. 3. c. hæreticus: *Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq́; sui gratia, nouas vel falsas opiniones vel gignit vel sequitur.* ergo Episcopi & Prælati, præsertim si vt aliquo[illegible] commodum consequantur à Papa, & vitent incommodum, opiniones falsas & nouas Papæ publicant & diuulgant, non solum fautores, sed etiam hæretici sunt censendi. Quinto sic: qui aliis est causa & occasio fauendi & adhærendi pertinaciter hæreticæ prauitati, videtur esse fautor prauitatis eiusdem, & sibi imputari debet. sed Episcopi & Prælati publicantes & diuulgantes doctrinam erroneam Papæ hæretici sunt aliis causa & occasio fauendi & pertinaciter adhærendi eidem do-

[illegible]næ

ctrinæ erroneæ. ergo taliter publicātes sunt fautores hæreticæ prauitatis: & si aliquando audientes eidem fauerint & pertinaciter adhærere præsumpserint, publicantibus & diuulgantibus imputari debet. maior patet: quia ita punitur, qui causam præstat, sicut ipse faciens, sicut notat Glossa *extra de homicidio c. suscepimus*. quod etiam ex aliis sacris canonibus elicitur euidenter. quemadmodum enim qui causam damni vel occasionem dat, damnum dedisse videtur, *extra de iniuriis de damno dato. c. vlt.* ita qui causam aut occasionem peccati dat, peccare videtur. qui ergo causam & occasionem fauēdi & adhærendi doctrinæ erroneæ dat, peccat mortaliter. tale autem peccatum videtur ad fautoriam vel crimen hæresis debere reduci. ergo talis est fautor hæreticæ prauitatis reputandus. DISCIP. Videtur quod hæc ratio non procedat. nam secundum August. vt legitur *23. q. 5. c. de occidendis*, sæpe bonum & licitum potest esse occasio mali, & tamen tale malum habenti aut facienti bonum ex quo prouenit imputari non debet. ergo quamuis ex diuulgatione & publicatione doctrinæ Papæ audientes faueant & adhæreant pertinaciter eidem doctrinæ erroneæ publicantibus imputari non debet. aliter enim sequeretur, quod nullus deberet aliquam doctrinam erroneam coram aliis ad improbandum legere, vel etiam recitare: quia ex tali recitatione posset contingere, quod aliqui audientes qui doctrinam huiusmodi nunquam antea audiuerant, fauere eidem inciperent, & pertinaciter adhærerent. MAGIST. Ista ratio faciliter (vt nonnullis apparet) refellitur. nam sicut ex dictis maiorum elicitur: si quis dat operam rei licitæ ac diligentiam debitam adhibet, ei minime imputatur, si aliquid mali inde acciderit. & in hoc casu loquitur August. in prædicto capitulo dicens: *absit vt ea quæ propter bonum & licitum facimus si per hæc præter nostram voluntatem quicquam mali acciderit, nobis imputetur.* Si vero aliquis dat operam rei illicitæ, & debitam diligentiam non adhibet, si aliquid mali acciderit, sibi merito imputandum est, *extra de homicidio c. presbyterum. & c. continebatur*, & ex pluribus aliis sacris canonibus elicitur euidenter. Cum igitur qui doctrinam Papæ hæretici erroneam tanquam catholicam publicat & diuulgat, det operam rei illicitæ, & diligentiam debitam nequaquam adhibeat: si ex tali publicatione vel diuulgatione aliquis fauerit vel pertinaciter adhæserit doctrinæ erroneæ Papæ hæretici, publicanti & diuulganti non immerito imputatur. secus autem de [illegible] qui publicat vel legit ipsam & improbat: quia non dat operam rei illicitæ. & ideo si aliqui audientes ex malitia propria eidem doctrinæ fauerint vel pertinaciter adhæserint, publicanti & diuulganti imputari non debet.

DISCIP. Dic quomodo secundum istam sententiam ad rationem in contrarium factam in præ[illegible]enti capitulo respondetur.

MAGIST. Ad istam respondetur, quod quando quis implet præceptum superioris, de quo non tenetur scire, antequam impleat, quod est contra præceptum Dei, non peccat implendo. si autem tenetur scire, quod est contra Dei præceptum, peccat implendo, licet nesciat hoc esse contra præceptum Dei. quia quantum ad id, quod quis tenetur scire, ignorantia non excusat. prælati autem & episcopi antequam publicent & diuulgent diffinitionem Papæ, tenentur [illegible] consona vel dissona catholicæ veritati: nec (antequam sciant) hanc diffinitionē Papæ [illegible] debent publicare tanquam catholicam. circa enim publicationem authenticam & [illegible] eorum, quæ ad fidem spectant, est cautela diligentissima adhibenda: quia si erratur in h[illegible], nullum bonum (imo etiam mors pro nomine Christi suscepta) potest proficere ad salutem, [illegible] circa causam cuiuscunque maiorem debet adhibere cautelam, quam circa ea quæ ad [illegible]dem spectant. cum ergo nullus episcopus vel prælatus debeat quemquam subditum [illegible] de crimine damnare, antequam diligenter inquisiuerit veritatem: multo magis [illegible] debet solenniter publicare (tanquam catholicam) antequam aperte cognouerit, quod est consona catholicæ veritati.

DIS. Ad episcopos vel prælatos examinare non pertinet doctrinam Papæ sibi sub bullis trans[illegible], sed tantummodo iuxta mandatum Papæ eam debent eorum subditis publicare. MAG. [illegible] nonnullis, quod hic omnino à veritate recedis. nam secundum canones in rebus [illegible]ibus est maior inquisitio & examinatio facienda. *7. q. 2. c. vlt.* episcopi & prælati recipientes mandatum Papæ super prouisionibus clericorum & aliis rebus multo minoribus, [illegible] fides [illegible] sibi bullas missas licite examinant diligenter. quod eis esse licitum A[illegible] tertius asserit manifeste, vt habetur *extra de rescriptis c. si quando*, qui ait: *si quando aliqua [illegible] tua dirigimus quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes.* & infra: *qualitatem nego[illegible] quo tibi scribitur, diligenter consideres, aut mandatum nostrum reuerenter adimpleas, aut per literas tu[illegible] adimplere non possis, rationabilem causam prætendas.* Ex quibus verbis colligitur, quod licet [illegible] mandatum Papæ qualitatem negotii, pro quo scribitur, examinare & discutere diligen[illegible] multo magis si Papa scribit aliquid, quod tangit fidem, scripturam sacram examinare & [illegible]re oportet diligenter. & si inueniatur in ea aliquid fidei obuians orthodoxæ, est nul[illegible]licandum. DIS. F[illegible]rte episcopi & prælati non sunt in scriptura diuina excellenter instructi quare ad eos profunde scripturam scrutari non spectat. & ideo non debent doctrinam Papæ d[illegible]ute[illegible]. MAGIST. Dicunt nonnulli, quod hoc est principium periclitationis fidei Christianæ c[illegible] tuere episcopos & prælatos scripturarum diuinarum ignaros. quia iuxta sententiam Sal[illegible]s. *si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.*

DISCIP. De episcopis & prælatis non habentibus sacrarum literarum peritiam in tra-

ctato *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* aliqua indagare studebo. nunc vero quomodo per istam sententiam ad auctoritatem August. respondere contingat, expone.

MAGIST. Dicitur quod August. loquitur de militante sub rege sacrilego, quando non tenetur scire an præceptum regis sit contra præceptum Dei: & cum hoc nescit. si vero miles ignorat præceptum regis esse contra præceptum Dei; & tamen tenetur scire, obediendo peccat. nam si rex præciperet militi, dicens, *interfice istum, quia colit Deum*, miles interficiendo peccaret. quia scire tenetur, quod nullus debet interfici propter hoc quod colit Deum.

Cap. XXXVII.

In quo ponitur tertia opinio medians inter duas præcedentes eas declarando.

DISCIP. Contingit ne aliter respondere ad interrogationem meam, *supra c. 35.* propositam? MAGIST. Vna est sententia, quæ inter prædictas sententias aliquo modo media esse videtur: Quia distinguit de erronea doctrina Papæ hæretici. aut enim assertio est explicite condemnata, vtpote quia sub propria forma est condemnata, vel quia est contraria alicui veritati explicite approbatæ: qualis est omnis veritas in scriptura diuina & determinationibus ecclesiæ assertiue contenta. aut assertio Papæ hæretici est solummodo implicite condemnata: qualis est omnis error, qui scripturæ diuinæ vel determinationibus ecclesiæ vniuersalis repugnat, cuiusmodi sunt multæ opiniones theologorum: qui circa ea, quæ ad fidem spectant, contrarie opinantur. quare constat, quod vna contrariarum illarum est erronea, & hæresis saltem implicite condemnata. quia veritas contradictoria est saltem implicite approbata, eo quod omnis veritas catholica quantumcunque latens & multis incognita est per vniuersalem ecclesiam in genere etiam implicite approbata. Si assertio Papæ erronea est solum implicite condemnata, diuulgantes eam & publicantes tanquam catholicam obediendo mandato Papæ, qui mandaret, quod talis assertio ab omnibus tanquam catholica teneatur, non sunt hæretici, nec fautores hæreticæ prauitatis, nec peccant mortaliter eam taliter publicando. quemadmodum theologi non peccant mortaliter docendo & tenendo assertiones, quæ in rei veritate sunt erroneæ & hæreticales, quas tamen non sciunt nec tenentur scire esse erroneas. Si vero assertio Papæ erronea est explicite condemnata, quia est contradictoria alicuius assertionis, quæ in scriptura diuina vel determinatione ecclesiæ sub forma propria continetur, vel patenter omnibus, sequitur ex assertione tali episcopi vel prælati, talem assertionem Papæ solenniter diuulgantes tanquam catholicam sunt fautores reputandi hæreticæ prauitatis; quia nullam assertionem debent solenniter publicare, antequam constiterit eis quod non est hæretica explicite condemnata. & si hoc non possunt faciliter scire per seipsos, debent consulere peritos.

DISCIP. Quid si periti dicunt eis, quod talis assertio Papæ non est explicite condemnata; sed est consona veritati.

MAGIST. Respondetur, quod non debet sufficere eis, quod periti hoc eis dicant solo verbo, sed debent petere ab eisdem peritis, vt eis euidenter ostendant, quod sit consona catholicæ veritati. quod si hoc facere periti non potuerint, debent supersedere & assertionem Papæ erroneam explicite condemnatam nullatenus publicare. quemadmodum episcopi & prælati, quando considerant, vel etiam dubitant, quod mandatum Papæ est eis præiudiciale, ipsum deferunt adimplere: & quod adimplere minime teneantur, multis & fortibus allegationibus probare nituntur. ergo multo fortius si assertio Papæ est consona catholicæ veritati, mandatum Papæ super tali publicatione facienda adimplere non debent: sed debent ostendere causas, quare tale mandatum implere non possunt. Si enim episcopi & prælati recipientes Papæ mandatum (quod eorum honori vel commodo temporali obuiare videtur) ipsum non implere teneantur, sed cum maxima diligentia allegare conantur, quod tale mandatum est præiudiciale; & ideo adimplere non debent. Si vero recipiunt mandatum Papæ super aliquo, quod ad fidem spectat, & non curant studiosissime per se & per alios indagare, an tale mandatum deroget quoquomodo honori diuino & fidei orthodoxæ: sed statim absque omni deliberatione sufficienti præcipitanter assertionem erroneam tanquam catholicam publicant & diuulgant: ostendunt aperte, quod ea quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. an enim per mandatum Papæ ab eorum diuitiis vel honore aliquid depereat diligentissime inuestigant. sed an per mandatum Papæ eorum fides catholica destruatur, penitus non attendunt. & ideo si diligentiam debitam non adhibent, & publicant solenniter hæreticam prauitatem, fautores hæreticæ prauitatis sunt censendi.

DISCIP. Non videtur licitum indagare, an sententia Papæ super aliquo, quod tangit fidem, sit consona veritati, quia si hoc esset licitum, liceret episcopis & prælatis de sententia Papæ super causa fidei disputare. quod non videtur verum; quia secundum Nicolaum Papam, vt legitur 17. q. 4. c. *nemini: nulli liceat de iudicio sedis apostolicæ iudicare*, & per consequens nemini licet de eiusdem iudicio disputare. Tum quia de illius sententia in causa fidei, ad quam causæ fidei sunt vltimo deferendæ, non est licitum disputare. ille autem est Papa. ergo de sententia Papæ disputare non licet. MAGIST. Ista friuola reputantur. nam de sententiis iudicis & lite-

& literis summi pontificis tota die licite disputatur: & cum sollicitudine maxima examinantur, discutiuntur & videntur. Quod enim de sententia Papæ licite disputetur etiam in dubium reuoluendo, an sit iuste lata, probatur. nam de sententia, quæ potest retractari, & in melius commutari, teste Greg. qui vt habetur 35. q. 9. c. *apostolica*, ait: *Apostolicæ sedis sententia tanta super consilii moderatione concipitur, tanta patientia & maturitate decoquitur, tantaque deliberationis grauitate profertur, vt nec immutari necessarium ducat, nisi forte sic prolata sit, vt retractari possit vel immutari, si secundum tenorem præmissæ conditionis existat.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod apostolicæ sedis sententia retractari potest & etiã immutari. cui etiam Innocentius Papa, *causa & q. prædictis, capitulo veniam*, concordare videtur dicens: *Veniam nunc ad maximum Fotinum, quasi ad quoddam thema, & quod mihi anxium est ac difficillimum maiorum meorum* (scilicet prædecessorum) *reuoluam* (hoc est, reuocabo sententias contra Fotinum) *Fuerat de illo quoquo pacto* (id est aliqua fraude) *vt ipsi etiam communem iniustis, aliquid vtique grauius constitutum. verum quoniam id quod per rumorem falsum. vt asseritur, surreptum huic sedi & elicitũ per insidias demonstratur, quia res ad salutẽ redit, veniã tantum vobis hunc admittentibus post condemnationem more apostolico subrogamus, tantisque vestris assertionibus vobisque tam honestã carũ non dare consensum omnibus duris rebus durius arbitramur.* Ex quib. colligitur, ꝙ sententia summi pontificis retractari potest. quod Nicolaus Papa, vt habetur sequenti c. *sententiam*, asserit dicens: sententiam Romanæ sedis non negamus posse in melius commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum aut temporum seu grauium necessitatum dispensatione, quædam ordinare decreuerit. & infra: *quod tamen obseruandum est quando illa* (videlicet Romana ecclesia) *disertissima consideratione hoc fieri diligenter prospexerit.* Ex quibus colligitur, quod sententia Romanæ sedis potest retractari & in melius commutari. & per consequens licet de tali sententia disputare, quomodo etiam super literis & scripturis summi pontificis tota die coram iudice disputatur & etiam litigatur, nullus, qui sequitur, causas ignorat. ergo licet super sententia Papæ disputare. DIS. Causa, quare super rescriptis in literis summi pontificis licite disputatur, est: quia literæ sæpe per rescriptionem & falsas suggestiones impetrantur; quandoque etiam Papa multis ex causis decipi potest. vnde super talibus literis disputare licet. illa autem quæ emergunt contra fidem, & diffiniuntur per Papam, deliberatione maxima proferuntur, & super illis disputare non licet. MAGIST. Ex ista sententia putant nonnulli se per demonstrationem probare. Quod sententia Papæ super aliqua difficultate fidei lata est per peritos, ad quorum notitiam peruenerit cum maxima diligentia & studio examinanda, & super ea disputare licet. & si inuenta fuerit disputando contraria veritati est penitus respuenda, & omnimode reprobanda. Primo probatur sic. vbi est eadem causa, eundem debet habere effectum. causa autem, quare literæ Papæ, quæcunque sint, inspiciendæ diligenter ac videndæ & examinandæ sunt, & quare de eis disputare licet, & quare eis obedire in casu nequaquã oportet; & quia Papa potest decipi. si enim Papa nullo modo posset decipi, prædicta non licerent. sed Papa ita bene potest decipi circa ea quæ sunt fidei, sicut circa quæcunque alia. aliter enim Papa hæreticari non posset, cuius oppositum supra *libr. 5.* auctoritatibus, rationibus & exemplis multipliciter est ostensum. ergo literæ Papæ, quæ super aliqua difficultate fidei emanare noscuntur, diligentissime sunt videndæ & examinandæ, & de iis disputare licet. & si à quocunque prælato vel subdito, discipulo vel magistro, fuerint deprehensæ à fide recedere orthodoxa, sunt penitus respuendæ & efficaciter reprobandæ.

DISCIP. Quare ergo quotidie cernimus prælatos & alios de literis Papæ, quæ tangunt negotia tantum ecclesiastica, disputare, & omnes timent disputare de diffinitione Papæ super his quæ ad fidem pertinent orthodoxam?

MAGIST. Causa multiplex assignari potest. vna tamen præcipua assignanda est ad præsens, quæ est defectus zeli catholicæ veritatis & amor terrenarum diuitiarum & honorum. quia enim multi Christiani nihil asperum, nihil difficile, nullum periculum, nullam indignationem alicuius potentis, quem timent, volunt pro fide catholica sustinere, nec curant an fides proficiat aut deficiat. ideo nolunt disputare de diffinitionibus Papæ, quia eius indignationem timent incurrere. pro temporalibus autem diuitiis & honoribus labores & pericula sunt parati sustinere. ideo (quia ex disputatione de literis Papæ, quæ ipsorum tangunt negotia) sperant honores vel diuitias adipisci, vel saltem damnum vel periculum temporale currere in disputatione de huiusmodi literis summi pontificis non verentur. & similiter si de disputatione super sententia Papæ hæretica honorem vel commodum sperarent, de ipsa disputare nullatenus formidarent.

DISCIP. Dic quomodo respondetur ad secundam, per quam probant. quod non licet alicui de sententia Papæ super fide catholica disputare.

MAGIST. Quod quamuis ad summum pontificem sunt causæ fidei deferendæ, quia tamen summus pontifex errare potest contra fidem, sententia eius super difficultate aliqua fidei Christianæ est studiosissime examinanda & diligentissime disputanda. & si per disputationem vel per aliquem modum fuerit deprehensa à veritate deuiare catholica, est penitus condemnanda, & tanquam hæretica reputanda exemplo catholicorum, qui vt colligitur ex decretis, *di. 19. c. secundum ecclesia. & §. quia ergo & c. Anastasius secundus*, diffinitionem hæreticalem Anastasii hic sollicite inspexerunt, & an esset consona catholicæ veritati quæsierunt attente, siue dis-

ſputando ſiue alio modo, quam cum inueniſſent contrariam fidei orthodoxæ tanquam hæreticam reſpuerunt. & ita conſtat quod de diffinitione Papæ antequam ſciatur eſſe catholica, eſt licitum diſputare.

DISCIP. Omnes catholici abſque omni inquiſitione debent ſupponere, quod diffinitio Papæ ſuper fide catholica ſit conſona fidei orthodoxæ. & Gregorius dicit, vt allegatum eſt ſupra, *apoſtolicæ ſedis ſententia præcipue ſuper his quæ ſpectant ad fidem, tanta ſemper concilii moderatione concipitur, tanta patientia & maturitate decoquitur, tantaque deliberationis conſilii grauitate profertur, vt omnino recta ſit credenda.* ergo omnes debent præſumere ſententiam Papæ catholicam eſſe. quare eam examinare non debent; nec de ea diſputare licet.

MAG. Ad hoc reſpondetur, quod Gregorius loquitur de modo, qui ſeruari debet circa ſententiam apoſtolicæ ſedis: & etiam qui (vt frequenter) ſeruatus eſt. cum hoc tamen ſtat, quod talis modus poſſit omitti circa ſententiam Papæ, quemadmodum Anaſtaſius ſecundus talem modum circa ſententiam ſuam non ſeruauit. Et ideo quamuis ſententia Papæ (maxime circa fidem) tanta conſilii moderatione concipi debeat, tantaque maturitate patientiæ decoqui, & tanta deliberationis grauitate proferri, vt antequam contrarium euidenter appareat, præſumi debeat conſona veritati. quia tamen poteſt errare contra fidem, poteſt eſſe proprii ſenſus, & prudentiæ ac ſapientiæ propriæ nimis inniti, ac capioſitatis, præcipitationis, præſumptionis & temeritatis vicio laborare, non eſt tam firmiter & tam certitudinaliter præſumendum pro ſententia Papæ, quin debeat diligenter examinari, diſcuti & videri. & quando de ea (antequam non ſolum modo præſumptiue, ſed etiam euidenter conſtiterit quod à veritate non deuiat) liceat diſputare: quemadmodum de omnibus literis Papæ præſumendum eſt, quod antequam conſtiterit contrarium, quod eis oporteat obedire, non tamen debet iſta præſumptio eſſe violenta, vt non liceat literas Papæ examinare & inueſtigare ſollicite an eis oporteat obedire. Omnes ergo ſententiæ quæ contra fidem & bonos mores poſſunt emergere, examinandæ ſunt diligentiſſime & probandæ iuxta illud Apo. *omnia probate:* quod de illis, quæ dubia eſſe poſſunt, debet intelligi.

DISCIP. Contra prædicta, vna mihi adhuc occurrit obiectio. videtur enim, quod epiſcopi & prælati publicantes & diuulgantes doctrinam Papæ hæreticam non ſint fautores hæreticæ prauitatis. imo etiam videtur, quod hoc poſſunt facere abſque peccato mortali. nam minus eſt prædicare & diuulgare ſolummodo doctrinam hæreticalem alterius, quam publicare & docere hæreſim manifeſtam alienam vel propriam. Sed abſque peccato mortali poteſt quis ex ignorantia vel ſimplicitate prædicare publice & docere hæreſim manifeſtam, cuius contrarium in ſcripturis ſacris reperitur expreſſe, quia quamuis publice quis prædicet vel doceat hæreſim manifeſtam (ſi paratus eſt corrigi) non eſt hæreticus, & per conſequens non peccat mortaliter. ergo multo magis & fortius poſſunt prælati publicare doctrinam Papæ hæreticalem abſque peccato mortali. & per conſequens abſque fautoria hæreticæ prauitatis.

MAGIST. Ad hoc reſpondetur diſtinguendo: quia aut doctrina erronea Papæ eſt per ipſum ſolenniter diffinita, & ab eo tanquam Papa determinata, aut ipſe Papa aſſertionem erroneam ſolummodo prædicat & docet, aut tacet & ſolenniter non diffinit. Item, aut aſſertio hæretica Papæ eſt talis, quod epiſcopi & prælati tenentur explicite credere contrariam veritatem: aut eſt talis, quod non tenentur explicite credere, ſed ſolummodo implicite. Si itaque epiſcopi & prælati publicant & diuulgant ſolenniter per ſe vel per alios diffinitionem hæreticalem Papæ, ſunt fautores expreſſe prauitatis hæreticæ. ſi etiam publicant doctrinam Papæ hæreticalem, cuius contrariam veritatem tenentur credere explicite, peccant mortaliter, & ſunt cenſendi fautores hæreticæ prauitatis. Si vero publicant aliquam diffinitionem hæreticalem Papæ ſeu aliquam aſſertionem hæreticalem, quam abſque diffinitione ſolenni pertinaciter tenet & aſſerit: & ipſi publicatores contrariam tenentur credere explicite, peccant mortaliter, & ſunt cenſendi fautores hæreticæ prauitatis. Si vero non publicant aliquam diffinitionem hæreticalem Papæ, ſed aliquam aſſertionem eius hæreticalem, quam abſque diffinitione ſolenni pertinaciter tenet & aſſerit: & ipſi non tenentur explicite credere contrariam veritatem. non ſunt cenſendi fautores hæreticæ prauitatis, ſed antea examinari debent ſollicite, an ex ignorantia vel ſimplicitate vel pertinacia talem aſſertionem prædicant & diuulgant, & in hoc probantur publice prædicantes & docentes.

DISCIP. Quare qui diffinitionem Papæ hæreticalem publicant, ſunt fautores hæreticæ prauitatis; & publice prædicantes hæreſim manifeſtam, vel docentes non ſunt cenſendi fautores hæreticæ prauitatis, nec etiam peccare mortaliter?

MAGIST. Huius ratio aſſignatur talis. ſicut maior deliberatio requiritur ad iuramentum, quàm ad ſimplicem loquelam (& ideo grauius peccat periurus, quàm qui ſimplici loquela mentitur) ita cum maiori deliberatione debet Papa ſolenniter diffinire quàm abſque tali diffinitione ſolenniter docere vel etiam publice prædicare, & grauius peccat, ſi aſſertionem contra fidem diffinit ſolenniter, quàm ſi abſque tali diffinitione aliquid contra fidem publice prædicat vel docet. ſi enim publice diffinit aliquid contra fidem, habetur pro tenente vltimata deliberatione aſſertionem ſuam contra fidem. ſed ſi ſolummodo prædicat vel docet contra fidem, non habetur propter hoc pro tenente vltimata deliberatione aſſertionem ſuam. &

ideo

ideo post prædicationem publicam examinandus est, an sit paratus corrigi vel non. si inueniatur paratus corrigi, non est hæreticus reputandus. si autem non est paratus corrigi, pro hæretico est habendus. sicut Papa grauius peccat aliquid solenniter diffiniendo contra fidem, quàm solummodo publice prædicando vel docendo: sic grauius peccat qui solennem diffinitionem hæreticalem Papæ prædicat & diuulgat, quam qui eandem assertionem vel consimilem solum modo publice docet vel prædicat. & ideo publicando diffinitionem hæreticalem Papæ est fautor hæreticæ prauitatis, sed non solummodo publicè prædicando. DIS. Quare non requiritur tanta deliberatio ad publice docendum vel prædicandum, quanta requiritur ad aliquid solenniter diffiniendum? MAG. Actus publice prædicandi & docendi est multo communior & pluribus conuenit, quam aliquid solenniter diffinire. sicut simpliciter loquela est actus multo communior quam iuratio. & sicut non requiritur tanta deliberatio ad simplicem loquelam, sicut ad iuramentum (quia sæpe est loquendum & raro iurandum) ita non requiritur tanta deliberatio, cum quis publice docet & prædicat: sicut cum Papa aliquid tanquam catholicum diffinit solenniter. & ideo quia iste actus diffiniendi solenniter determinando aliquid tanquam catholicum exerceri non debet, nisi deliberatio vltimata præcedat. & in hoc casu est error inexcusabilis: quia ad hoc consilium nullus debet accedere, nisi sit sufficienter certus, qualiter non potest aliquis esse de falso. & propter consimilem rationem nullus debet prædicare solenniter diffinitionem Papæ tanquam catholicam circa ea quæ tangunt fidem, nisi sit certus, quod est consona veritati. & ideo excusabilis est, qui solenniter publicat diffinitionem hæreticalem Papæ tanquam catholicam. secus est de illis, qui non sunt prælati, ad quos solennis publicatio non spectat. & ideo si legunt vel recitant coram aliis multis diffinitionem hæreticalem Papæ, quam nesciunt esse hæreticalem Papæ, non sunt ex hoc ipso fautores hæreticæ prauitatis reputandi.

Cap. XXXVIII.

In quo agitur de episcopis & ceteris prælatis permittentibus alios docere & prædicare assertionem Papæ hæreticam. vbi probatur multis auctoritatibus & rationibus, quod omnibus modis debent resistere, quia alias sunt fautores & grauiter peccant.

DISCIP. Postquam autem discreuisti de episcopis & prælatis diuulgantibus & prædicantib. solenniter doctrinam hæreticalem Papæ per se vel per alios, tracta de episcopis & prælatis, qui siue publicent solenniter doctrinam hæreticalem Papæ siue non sustinent & permittunt, quod doctrina Papæ erronea in suis diœcesibus & inter suos subditos publicetur & doceatur & teneatur. nec sequaces Papæ hæretici talia præsumentes corrigunt vel castigant. peto enim scire, an literati tales episcopos & prælatos reputant fautores hæreticæ prauitatis peccare mortaliter, & qua pœna sint plectendi. dic autem primo modo de culpa eorum. MAG. Quidam dicunt quod episcopi & prælati talia sustinentes aut sciunt aut scire tenentur, quod sequentes Papæ doctrinam erroneam contra fidem tenent & docent: aut nesciunt nec scire tenentur: quia forte sequaces Papæ hæretici ita occulte & secrete procedunt, quod eorum excessus ad noticiam prælatorum peruenire non possunt. Item aut assertio Papæ hæretici est condemnata explicite, aut tantum implicite. si talis assertio est hæresis implicite tantummodo condemnata, prælati siue sciant sequaces Papæ docere & tenere doctrinam Papæ hæreticam, siue ignorent, non sunt propter hoc, quod non corrigunt taliter tenentes & docentes, fautores prauitatis hæreticæ reputandi; quemadmodum prælati & episcopi licet sciant theologos in suis diœcesibus (circa ea quæ ad fidem spectant) contraria opinari (& per consequens sciunt quod alteri tenent & docent errores) quia non est possibile quod vtraque contradictoriarum sit consona catholicæ veritati: tamen non tenentur eos corrigere, si neuter docet errorem explicite condemnatum. Si autem assertio Papæ est hæresis damnata explicite, quia videlicet vel sub propria forma est ab ecclesia condemnata, vel eius contradictoria est expresse & patenter in scriptura diuina reperta, vel est expresse in determinatione ecclesiæ aperta, vel est apud omnes catholicos tanquam catholica diuulgata; puta si Papa assereret pertinaciter, vel solenniter diffiniret Christum non fuisse vere passum, aut nullam animam in inferno puniri, vel Christum non elegisse Iudam in apostolum, vel in Christo non fuisse duas voluntates, aut aliquid huiusmodi, in hoc casu episcopi & prælati, qui sciunt vel tenentur scire sequaces Papæ tenere pertinaciter & docere doctrinam talem Papæ hæretici, essent fautores hæreticæ prauitatis, si sequaces Papæ hæretici minime coercerent. si autem nescirent, nec tenerentur scire, tales sequaces Papæ suos subditos taliter informare, occultos esse tales, non essent fautores hæreticæ prauitatis.

DIS. Tantummodo tractes prædictam materiam de episcopis & prælatis scientibus, vel qui tenentur scire sequaces Papæ esse in suis diœcesibus, qui docent doctrinam Papæ explicite condemnatam, quando publice est rumor & fama de talibus.

MAGIST. Dicitur quod in hoc casu episcopi sunt fautores hæreticæ prauitatis, si huiusmodi docentes & tenentes doctrinam Papæ hæretici non coherent. Quod enim episcopi in

hoc casu damnabiliter peccent, multis sanctorum auctoritatibus videtur aperte posse probari. ait enim August. vt habetur *dist. 83. & c. nemo: ita episcopus qui talia non corrigit magis dicendus est canis impudicus quam episcopus.*

DISCIP. Sicut ad episcopos non spectat corrigere Papam: ita nec sequaces Papæ. & ideo licet sequaces Papæ subditi episcoporum prædicent, doceant & teneant doctrinam Papæ hæretici hæreticalem, non sunt per episcopos cohercendi. MAG. Ista ratio putatur tam stulta, quod reprobatione non indiget: & tamen multipliciter reprobatur. Primo sic: quia ex hac ratione sequeretur, quod quamuis aliqui prædicarent, docerent & tenerent fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse prophetam falsum: non essent per episcopos corrigendi, sed tolerandi. Quod autem hoc absurdum sequatur, patet aperte. quia possibile est, quod aliquis Papa futurus teneat & solenniter diffiniat fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse falsum prophetam: quia nescitur an Antichristus erit Papa futurus si ergo episcopi non debeant corrigere sequaces Papæ hæretici, ipsi nō debent in hoc casu corrigere publice prædicantes & docentes fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse falsum prophetam. quod omnes aures ecclesiæ horrerent.

DIS. Si Papa hæretic⁹ tā enormiter deuiaret à fide, sequaces eius essent per episcopos cohercēdi & corrigendi. sed si erraret in aliis, non essent sequaces eius per episcopos corrigendi. MAG. Ista responsio videtur nulla: quia ita episcopi tenentur corrigere vnam hæresim explicite damnatam, sicut aliam. omnem enim hæresim damnatam explicite debent episcopi extirpare de suis diœcesibus. & per consequens omnes hæreticos docentes, prædicantes seu tenentes quamcunque hæresim damnatam explicite cohercere tenentur. quare sequaces Papæ hæretici quamcunque hæresim damnatam explicite prædicantes, docentes, seu manifeste tenentes, sunt per episcopos castigandi. quia idem videtur esse de magnis & de his quæ hæreses paruæ videntur. DIS. Improbasti vno modo responsionem meā ad auctoritatem beati August. improba aliter. MAG. Quod sequaces Papæ hæretici sint per episcopos corrigendi, ostenditur sic. propter prauitatem hæreticam Papæ nullus est à iurisdictione episcoporum exemptus. Sed prædicantes & docentes quamcunque hæresim damnatam explicite essent per episcopos castigandi, si Papa esset catholicus. ergo propter hoc, quod sunt sequaces Papæ hæretici, non sunt à iurisdictione episcoporum exempti, & per consequens ita sunt per episcopos corrigendi, sicut si non essent sequaces Papæ hæretici. Item sequaces Papæ non sunt magis exempti à iurisdictione episcoporum, quam ipsemet Papa hæreticus. Sed cum Papa hæreticus sit omni dignitate priuatus (eo ipso quod sit hæreticus) esset ratione delicti de iurisdictione episcopi, in cuius diœcesi moraretur, sicut superius multipliciter ostensum est. ergo sequaces Papæ hæretici sunt per episcopos cohercendi. DIS. Quid si episcopus attentaret corrigere sequaces Papæ hæretici, & ipsi ad Papam appellarent, nunquid episcopus appellationi tali deferre deberet. MAG. Respondetur quod tali appellationi esset minime deferendum: tum quia à correctione appellare non licet, nisi corrigens modum correctionis crederet: tum quia ad hæreticum appellare non licet. & ita appellationi quæ fit ad Papam hæreticum est minime deferendum. DIS. Quid si tales appellarent ad concilium generale. MAGIST. Respondetur, quod cum tales tenerent hæresim damnatam explicite, non esset deferendum appellationi eorum.

DISCIP. Alias auctoritates vel rationes ad conclusionem principalem adducas MAG. Quod episcopi, qui tales sequaces Papæ hæretici negligūt castigare, damnabiliter peccent, & sunt fautores hæreticæ prauitatis, probatur per easdem auctoritates, quibus supra. *c. 32. & 33.* est ostensum, quod qui tacent, cum possunt crimen prauitatis hæreticæ corrigere, & qui consentiunt prauitati hæreticæ, sunt fautores hæreticæ prauitatis. quia quamuis auctoritates aliæ & consimiles possent de subditis intelligi, tamen principalius intelligendæ sunt de prælatis. præter illas etiam sunt multæ aliæ ex quibus euidenter ostenditur, quod prælati qui negligunt sequaces Papæ hæretici castigare damnabiliter peccant, & sunt merito inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. Leo enim Papa vt habetur *dist. 86. c. 1.* ait: *Inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis sunt referendæ quam ad desides negligentesque correctores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam.* ex quibus verbis infertur, quod culpæ sequacium Papæ hæretici docentium hæreses damnatas explicite in diœcesibus episcoporum ipsis episcopis sunt imputandæ, si sequaces Papæ hæretici negligunt castigare: imo fautores prauitatis hæreticæ sunt censendi: quia illi, qui nutriunt prauitatem hæreticam, sunt fautores prauitatis hæreticæ. tales autem episcopi (vt ex verbis colligitur) nutriunt prauitatem hæreticam, quæ est grauis pestilentia, dum austeram dissimulant adhibere medicinam. ergo merito fautores prauitatis hæreticæ sunt censendi.

Item Greg. vt legitur *dist. 43.* Ephes. ait: *Ephesiis Paulus dixit, munda sunt manus meæ à sanguine omnium vestrûm, non enim subterfugi quo minus annunciarem vobis omne consilium Dei. mundus ergo à sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annunciare noluisset. quia cum increpare delinquentes noluerit, eos procaldubio tacendo pastor occidit.* Ex quibus verbis dupliciter patet, quod episcopi, qui non corrigunt sequaces Papæ hæretici, damnabiliter peccant. primo: quia ille dam-

damnabiliter peccat, qui non est mundus à sanguine subditorum. sed episcopi negligentes corrigere subditos sequaces papæ hæretici à sanguine eorum non sunt mundi; quia consilium Dei hoc est dictu catholicam veritatem non eis annunciant. ergo non sunt mundi à sanguine eorum: & per consequens damnabiliter peccant. Item, ille damnabiliter peccat, qui alios occidit. sed episcopi qui non corrigunt eos tacendo occidunt, secundum sententiam beati Gregorii. ergo damnabiliter peccant. Item, pastores qui gregem sibi commissum non defendunt à lupis crudeliter inuadentibus, damnabiliter peccant. sed episcopi & prælati si non corrigunt & cohercent sequaces papæ hæretici manifestas hæreses prædicantes & docentes ac tenentes, & ad tenendum alios inducentes, non defendunt gregem dominicum à lupis sibi commissum, sed teste Esa. propheta sunt *canes muti non volentes latrare.* sunt etiam iuxta vocem dominicam mercenarii, non pastores: quia veniente lupo fugiunt, dum sequaces papæ hæretici atrociter per prauitatem hæreticam greges sibi commissos conantibus iugulare sub silentio se abscondunt. ergo damnabiliter peccant: & merito (si greges sibi commissi prauitate inficiantur hæretica) est eis tandem infectio imputanda. Item, illi sunt per episcopos cohercendi, cum quibus nec ipsi nec subditi communicare debent. sed nec ipsi episcopi, nec eorum subditi communicare debent cum hæreticis sequacibus papæ hæretici, 34. *quæst.* 3. *c. illud. & c. clericus. & c. cum quibus;* quia excommunicati sunt, *extr. de hæreticis, absoluendum, & c. excommunicamus.* ergo sequaces papæ hæretici sunt per episcopos cohercendi.

Quinto, principaliter videtur posse probari eadem conclusio, sic. Putridæ carnes sunt à corpore resecandæ per illum qui corporis curam gerit: ne totum corpus penitus corrumpatur. & similiter ouis scabiosa & morbida repellenda est à caulis per illum qui curam caularum gerit ne totus grex inficiatur: teste Hieronym. qui, vt habetur. 24. *quæst.* 2. *c. resecanda*, ait: *Resecandæ sunt putridæ carnes & ouis scabiosa à caulis repellenda est, ne tota domus massa & corpus & pecora ardeat & corrumpatur & putrescat & intereat. Arrius. in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.* sed sequaces papæ hæretici sunt putridæ carnes reliquas partes corporis corrumpentes & sunt oues scabiosæ & morbidæ inficientes gregem, teste Hieronym. qui, vt legitur di. 45. *capi. illud*, ait: *Sicut ex vna oue morbida vniuersus grex inficitur: sic etiam ex vno fornicante vel aliud quodcunque scelus committente* (& per consequens vno hæretico doctrinam papæ hæretici publice prædicante) *plebs vniuersa polluitur*. ergo sequaces papæ hæretici tanquam putridæ carnes & oues scabiosæ sunt per episcopos à corpore resecandi, & à caulis fidelium repellendi.

Sexto, episcopi & prælati voce prophetica iubentur ab omnibus malis spiritualiter recedere & exire, & eos omnino non tangere, teste Esa. qui. 52. *c. recedite*, ait: *recedite, exite inde, pollutum nolite tangere.* quod exponens beatus August. in lib. *de verbis domini*, & habetur 23. *quæst.* 4. *cap.* 1. ait: *tolerandi sunt quidem mali pro pace, nec corporaliter ab eis recedendum est, sed spiritualiter.* & idem, vt habetur *causa & quæst. prædictis, c. ecce*, inquit: *dicit propheta, recedite & exite inde ne immundum tetigeritis quoquomodo. ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & recedere iubemur, ne tangamus immundum. istam recessionem spiritualiter intelligimus.* Ex quibus verbis patet aperte, quod prælati ab vniuersis malis spiritualiter tenentur recedere. cum igitur à sequacibus papæ hæretici spiritualiter non recedunt, nisi eos corrigendo & cohercendo, si possunt: ergo episcopi & prælati sequaces papæ hæretici debent corrigere & arcere. quod autem episcopi & prælati spiritualiter non recedant à talibus sequacibus, nisi cum eos (quando possunt) corrigunt & castigant, patet aperte per beatum August. qui, vt habetur. 23. *quæst.* 4 *c. ecce*, ait: *spiritualiter autem exire est facere quod pertinet ad correctionem malorum quantum licet pro gratia cuiuslibet salua pace.* & infra *hoc ergo est ore non parcere, immundum non tangere, voluntate non consentire.* Item, vt habetur *causa & quæstione prædictis, c. ecce*, ait: *clamamus nos & dicimus vobis, recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis, scilicet tactu cordis tantummodo, non corporis. quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? quid est enim exire inde, nisi facere quod pertinet ad correctionem, quod pro vniuscuiusque gratia atque persona salua pace fieri potest.* & infra: *quicquid inter vos malorum esse noscitis, quantum potestis, improbate vt corde recedatis, redarguite vt exeatis mente, & nolite consentire, immundum ne tangatis.* Item idem August. vt habetur *causa & quæst. eisdem. c. recedite*, ait: *quid est etiam exire inde, nisi facere quod pertinet ad correctionem malorum quantum pro vniuscuiusque gratia atque persona salua pace fieri posset, displicuit tibi quod quisque peccauerat: non tetigisti immundum, redarguisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam (si res exigit) congruam & quæ veritatem non violet disciplinam, existi inde.* & infra: *hoc est exire inde, hoc est immundum non tangere, & voluntate non consentire, & ore non parcere.* ex quibus verbis, vt videtur, colligitur euidenter, quod à malis quibuscunque & per consequens à sequacibus papæ hæretici prælati spiritualiter non recedunt, nisi faciant quod spectat ad correctionem eorum: nisi ore non parcant, nisi redarguant, nisi corripiant, nisi moneant, & quando possunt congruam adhibeant disciplinam. quare patenter infertur, quod sequaces papæ hæretici sunt per episcopos & prælatos arcendi.

DISCIP. Ex prædictis verbis Aug. colligitur, quod sequaces papę hęretici, quando salua pace nequeunt coherceri, sunt æquanimiter tolerandi. ergo non est semper necesse, quod episcopi & prælati eos corrigant & castigent. MAGIST. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, quia secus est

de crimine hæresis, & de aliis minoribus, quia hæretici totam salutem nituntur extinguere. & ideo ipsis resistendum est etiam vsque ad mortem, quia in decretis 7. q. 1. c. *aduersitas*, §. *hic tunc*, vel §. *cum vero*, sic legitur: *cum vero non prælatorum tantum sed totius ecclesiæ salus impugnatur* (scilicet fides) *necesse est vt ex aduerso ascendant, & in die belli seipsos vt murum opponant pro domo Dei, & animas suas pro ouibus suis ponant, vt exemplo suæ passionis attendant, quos sermone doctrinæ diuinæ confirmare non valent.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum sequaces papæ hæretici totius ecclesiæ salutem quærunt destruere, fidemque impugnant, necesse est quod prælati se eis opponant etiam vsque ad mortem resistendo, & quantum vires suppetunt compescendo. Vnde cum hæreticis nullo modo in damnum fidei est pax habenda. pro istis enim dicit Christus Matth. 19. *nolite arbitrari quia venerim pacem mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium.* & Luc. 12. *Putatis quia pacem veni mittere in terram, non dico vobis, sed separationem.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum hæreticis non est pax habenda, vt propter eam prælati ab eorum correctione desistant. Aliter dicitur, quod vbi cernerent episcopi euidenter, quod de cohertione hæreticorum nullus fructus neque fidei neque fidelium proueniret, & grauis oriretur catholicorum turbatio, episcopi possent à correctione cessare ad tempus. quod intelligendum est non tantum respectu sequacium papæ hæretici, sed respectu quorumcunque hæreticorum. & ita æqualiter omnino coerceri debent sequaces papæ hæretici, sicut sequaces imperatoris hæretici vel alterius diuitis & potentis. vbi enim prælati viderent, quod ex cohertione sequacium imperatoris hæretici graue fidei periculum imminetet, absque omni fructu possunt à correctione cessare. Ita est etiam sciendum, vt videtur, de sequacibus papæ hæretici vel imperatoris, vel propter aliquam aliam causam, quæ ita reputari potest in sequacibus imperatoris hæretici, sicut papæ. nec ratione imperii, nec ratione regni est cessandum à cohertione papæ hæretici, sed ratione periculi, vel propter aliquam aliam causam, quæ ita reperiri potest in sequacibus papæ hæretici vel imperatoris hæretici, ratione cuius licet quandoque abstinere.

DISCIP. Prolixitatem quantum possumus euitemus, auctoritates tam scripturæ diuinæ quam sanctorum patrum, ex quibus possunt accipi argumenta ad probandum eandem conclusionem, allega, rationes ab eis non formando.

MAGIST. Pro hac conclusione exhortari videtur Esa. 45. c. dicens: *clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam & annuncia populo meo scelera eorum & domus Iacob peccata eorum.* Item Hiere. 23. scribitur: *ve pastoribus qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit dominus.* & post: *vos dispersistis gregem meum & eiecistis eos & non visitastis eos.* Item Ezech. 34. sic loquitur: *ve pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini. & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. quod infirmum fuit, non consolidastis. & quod ægrotum erat, non sanastis. quod fractum est non alligastis. & quod abiectum est non reduxistis, quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate eis imperabatis, & cum potentia dispersæ sunt oues meæ eo quod non esset pastor. & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri,* sequacium scilicet papæ hæretici totam fidem deuastantium orthodoxam. Item Threnorum secundo: *prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent.* Item prælati huiusmodi increpantur Ezech. 13. cum dicit dominus: *non ascendistis ex aduerso, neque posuistis vos murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in domo domini.* & 33. c. sic habetur: *Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccinam, & populus non custodierit se, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ipse quidem in iniquitate sua captus est. sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram.* Item Exod. 22. *maleficos non patieris viuere.* Item Deutro. *Si surrexerit in medio tui propheta* &c. quære supra lib. 6. c. 99. Item ibidem: *Si tibi voluerit persuadere frater tuus.* quære vbi prius. Item ibidem: *Si audieris in vna vrbium tuarum*, & cætera, quære vbi supra. Item Deu. 16. *cum reperti fuerint* &c. quære vbi prius. Hier. 3. dicit dominus *dabo vobis pastores iuxta nomen meum & pascent vos doctrina & scientia.* & Hiere. 6. *Pascet vnusquisque eos qui sub manu sua sunt.* item Mala. 2. *labia sacerdotis custodiunt sententiam* &c. Et Ezech. 3. *Si dicente me ad impium morte morieris non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* & ad Tit. 1. *oportet episcopum sine crimine esse & prius amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana & eos qui contradicunt arguere.* & post *increpa illos duro, vt sani sint in fide.* Item primo Corinth. *auferte malum ex vobis ipsis.* Item infra ad Ti. 3 *peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Item ad Gala. 2. *cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti. quia reprehensibilis erat.*

DISCIP. Sufficiant istæ auctoritates ex diuinis scripturis acceptæ: ideo aliquas auctoritates sanctorum patrum ad eandem conclusionem adducas. MAGIST. Huic Hieron. consentire videtur, cum dicit in prologo Bibliæ: *sancta quippe rusticitas solum sibi prodest. & quantum ædificat ex vitæ merito ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat.* Item Innocentius 3o. vt legitur extr. de simonia. c. *licet Heli*, ait: *licet Heli summus sacerdos in se bonus existeret, quia tamen filiorum suorum excessus efficaciter non corripuit & in se pariter & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam accepit, dum filius eius in bello peremptus est, & ipse corruens de sella fractis ceruicibus expirauit.* ad corrigendos ergo excessus subditorum tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas. Et illa vltima sententia sub eodem verbo ponitur *ext. de accusationibus qualiter & quando.* Item idem *ext. de officio iudicis ordinarii. c. irrefragabili*, in concilio generali ait: *irrefragabili consti-*

constitutione sancimus, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus, maxime clericorum & formandos mores prudenter ac diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. vbi Gloss. dicit: *durum verbum est illud prælatis negligentibus subditorum correctionem.* Item Anacletus scribens cunctis, vt legitur. 83. *di. capitul. nihil*, ait: *nihil illo pastore miserius, qui luporum gloriatur laudibus, quibus si placere voluerit atque ab his amari delegerit, erit & hinc ouibus magna pernicies. nullus igitur pastorum placere lupis & gregibus omnino potest.* Item papa Nicolaus, vt legitur *di. 43. cap. dispensatio*, ait: *Dispensatio est nobis cœlestis seminis iniuncta. væ si non sparserimus, væ si tacuerimus. quod cum electionis vas formidet, & clamet, quanto magis cuilibet exiguo metuendum est. metuendum ist ergo, si non leue discrimen incumbit pontificibus siluisse quod congruit* &c. Item Gregor. vt legitur *di. 43.* ait: *sicut incauta locutio in errorem detrahit, ita indiscretum silentium eos qui erudiri poterant in errare derelinquit. sæpe namque doctores rectores improuidi humanam amittere gloriam formidantes loqui libere recta pertimescunt.* cui concordat Hieronym. vt legitur *di. 45. cap. sed illud*, dicens: *sed illud non ociose transcurrendum est, quod vna peccante ira Dei super omnem populum venit, hic quoque accidit, quando sacerdotes qui populo præsunt erga delinquentes benigni videri volunt & illi verentes peccantium linguas ne forte de eis male loquantur sacerdotalis seueritatis immemores nolunt complere, quod scriptum est: peccantem coram omnibus argue.* & infra: *dum vni parcunt, vniuersa ecclesia moliuntur interitum, quæ est ista misericordia, quæ ista bonitas, vni proficere & omnes in discrimen adducere?* Item Anacletus, vt legitur *di. 43. c. scimus*, ait: *Scimus autem multos ab illud insistare doctores suos vt eos perdant & placita propria voluntatis adimpleant: non propterea tamen doctores inquantum vires suppetunt à recta æmulatione & bona intentione recedere debent, scientes quia beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam.* Item Leo papa, vt habetur. *24. quæst. 3. illud sane*, ait: *illud sane plurimum mihi displicere significo, quod interdictionis tuæ clerici quidam esse dicuntur, qui aduersariorum conueniant prauitati & vesania vasis misericordia vasa misceantur, quibus inuestigandis & seueritate congrua coercendis debet diligentia tua vigilanter insistere, vt his quibus prodesse non poterit correctio, non parcat abscissio. oportet & enim nos euangelici meminisse mandati, quod ab ipsa veritate præcipitur, vt si vos oculus aut pes aut dextra scandalisauerit manus, à compage corporis auferatur, quia melius sit his in seculo carere membris, quam cum ipsis in æterna supplicia ire. nam superfluo extra ecclesiam positis resistimus, si ab his qui intus sunt in eo quas decipiunt vulneramur, abiicienda prorsus pestifera hæc à sacerdotali vigore patientia est, quæ sibimet peccatis aliorum parcenda non parcit.* Item Greg. in Registro, vt legitur *extr. de regulis iuris. c. quamuis*, ait: *non potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.* Item Cornelius, vt habetur *di. 47. c. quo ad nos pertinet*: *Conscientia nostra conuenit semper dare operam, ne quis culpa nostra de ecclesia pereat.*

DISCIP. Plures allegasti auctoritates, ex quibus concipere nescio argumentum ad probandum, quod episcopi & prælati debent cohercere sequaces pseudopapæ hæretici. quare da mihi vias, quibus auctoritates ad propositum valeam applicare.

MAGIST. Tribus propositionibus tanquam certis suppositis, satis potest conclusio suprascripta ex auctoritatibus allegatis inferri: quarum prima est hæc, quod non minus deberent episcopi & prælati corrigere hæreticos sibi subiectos, quam alios criminosos. Secunda est, quod omnes prælati & episcopi omnes sibi subditos hæreticos vel catholicos debent per se vel per alios non criminosos de veritate fidei informare, *extra, de officio indi. ar. inter cetera*, quod maxime veritatem habet, quando hæretici greges prælatorum à veritate nituntur auertere. Tertia est, quod sequaces papæ hæretici propter hoc à iurisdictione episcoporum & prælatorum minime sunt exempti, cum ipsemet papa hæreticus propter hoc, quod sit hæreticus, iudicio catholicorum reddatur subiectus.

Cap. XXXIX.

In quo determinatur, quæ pœna sint plectendi episcopi & prælati, si subditos suos sequaces papæ hæretici non correxerint.

DISCIP. Nunc mihi apparet, quod ex omnibus auctoritatibus tam scripturæ diuinæ quam sanctorum patrum præscriptis scio sumere argumentum ad probandum, quod episcopi & prælati sequaces pseudopapæ hæretici cohercere tenentur, si possunt. ideo nunc dic, qua pœna episcopi & prælati subditos suos sequaces papæ hæretici neglexerint cohercere, sint merito percellendi.

MAGIST. Respondetur, quod sint excommunicationis vinculo alligati, & ab officio suspendendi, & ab episcopali officio & ab omni alio deponendi. quod sint excommunicationis vinculo innodati, patet: cum sint fautores hæreticorum, quos non corrigunt & castigant, cum debent, & etiam hæreticæ prauitatis, quam de suis iurisdictionibus non extirpant. tales autem fautores sunt excommunicationis sententia innodati, *extra, de sententia excommunicationis, nouerit.* & *extra, de hæreticis, excommunicamus.* sunt etiam ab officio suspendendi, quia non minus ab officio est suspendendus, qui nõ impugnat hæreticos sequaces pseudopapę hæretici, quam qui non impugnant fornicatores. sed qui non impugnat fornicatores, est ab officio suspendendus, teste Gregor.

qui,

qui, vt legitur *dis. 83. c. si quis*, ait: *Si quis episcopus fornicationem presbyterorum, diaconorum vel crimen incestus in parochia sua precio vel precibus interuenientibus concesserit, vel commissum auctoritate officii non impugnauerit, ab officio suspendatur.* ergo episcopus, qui hæreticus sequaces papæ hæretici non impugnat, multo fortius est ab officio suspendendus. Quod vero episcopi, qui tales non cohercent, sint ab episcopali officio deponendi, testatur concilium generale sub Innocentio. 3. celebratum, in quo, vt habetur *extra, de hæreticis, c. excommunicamus*, sic legitur: *Si quis autem episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit, & ab episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem.* Quibus verbis clare videtur asserere, quod episcopus negligens suam diœcesim de prauitate hæretica expurgare est penitus deponendus. quare cum sequaces papæ hæretici à iurisdictione episcoporum nullatenus sint exempti, episcopus, qui eos non cohercet, est omnino deponendus. DISC. Verba concilii generalis non sunt intelligenda de episcopo non cohercente sequaces papæ hæretici, quia talis episcopus non est deponendus à papa, quia papa hæreticus talem episcopum magis confirmaret: nec ab aliquo alio archiepiscopo vel primate vel patriarcha, quia nullus eorum potest episcopum ab episcopali officio deponere. MAGIST. Respondetur, quod episcopus qui negligit sequaces papæ hæretici cohercere deponendus est à papa catholico, quandocunque fuerit canonice ad papatum assumptus. vnde accusandus est à catholicis coram papa catholico. & qui fuerit papa catholicus habet ipsum deponere. DISCIP. Quid facient interim subditi talis episcopi? MAGIST. Respondent quidam, quod subditi vitabunt ipsum tanquam hæreticum, & expectabūt papam futurum catholicum, qui deponet eum. idem facient de tali episcopo quod facerent de episcopo, qui propter abnegationem spontaneam fidei vel propter occasionem alterius episcopi vel sacerdotis manifeste & publice incurreret excommunicationis sententiam.

CAP. XL.

In quo tractatur de modo inquirendi respersos prauitate hæretica, si papa hæreticus efficiatur.

DISCIP. Dic breuiter & in summa, quid secundum priorem sententiam episcopis est agendum, si in suis diœcesibus sequaces papæ hæretici doctrinam eius erroneam prędicarent, docerent & tanquam catholicam diuulgarent. MAG. Respondetur, quod si episcopo per famam constiterit, quod papa in hęreticam inciderit prauitatem, dubitare debet, ne aliquis de grege suo perfidiam papæ sequatur. quia pusillanimes & ambitiosi, quorum magnus, imo forte infinitus est numerus, errorem capitis vel vt placeant vel vt non displiceant de facili amplectuntur, iuxta illud Eccl. 10. *secundum iudicem populi, sic & ministri eius & qualis rector est ciuitatis, tales inhabitantes in ea.* iuxta illud, quod scribitur. *6. q. 1. c. sunt plurimi, §. verum: Capite languescente facile reliqua corporis membra inficiuntur, sicut scriptum est. Omne caput languidum & omne cor mœrens à planta pedis vsque ad verticem capit.* &c. & ita papa labe hæretica maculato timendum est, ne populum labe consimili inficiat. quare cum episcopus officium gerit speculatoris, cuius est diligentissime circumspicere, ne hostes appropinquent, sollicite debet inquirere an fama de perfidia papæ hæretici contineat veritatem: & qua hæresi est infectus. qua comperta scrutari per se & per alios debet attente, qualiter fidei obuient orthodoxæ. quo facto consequenter inuestiget, an aliqui hæresim papæ in gregem suum introducere moliantur, præsertim si fama est, quod aliqui in sua diœcesi doctrinam papæ hæretici imitantur, docent, publicant & prædicant & diuulgant, tanquam catholicam, & tenendam, iuxta præceptum Innocentii 3. qui, vt habetur *ext. de hæretic. c. excommunicamus*, ait: *Adiicimus insuper quod quilibet archiepiscopus vel episcopus per se aut per archidiaconum aut per alias idoneas & honestas personas bis aut semel saltem in anno parochiam propriam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat: & ibi tres vel plures boni testimonii viros & etiam si expedire videbitur totam viciniam iurare compellat. quod si qui ibidem hæreticos sciuerit vel alios occulta conuenticula celebrantes seu à communi conuersatione fidelium, vita & moribus decedentes, eos episcopo studeant intimare. ipse autem episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi ab obiecto reatu se purgauerint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonice puniantur.* ex quibus verbis colligitur, quod si fama est, quod in aliqua diœcesi sint aliqui hæretici sequaces papæ, episcopus debet eos cum diligentia debita inuestigare, & contra eos procedere secundū quod ordo iuris requirit. si autem per se eos nequiuerit cohercere, auxiliū inuocet brachii secularis. si enim prælatus ecclesię pro defensione pauperum postulare debet auxilium seculare, vt legitur. *23. q. 3. c. Maximianus. & c. ab imperatorib. & q. 5. c. administratores*: multo magis pro defensione fidei Christianæ contra hæreticos sequaces papæ hæretici auxiliū seculare debet cum instantia postulare. ad q̄ faciendum publicæ potestatis debent iuramento ligari, sicut legitur *extra, de hæreticis. excommunicamus §. moneantur.* insuper cum episcopi sciuerint papam hæretica prauitate respersum circa reprobationem errorum suorum per se vel per alios debent insistere diligenter: teneanturque veritatem modis quibus possunt congruentibus publicare, & quantum possunt manifestare & occulte auribus omnium inculcare, ac reges & principes aliosque seculi diuites & potentes sanctis exhortationibus & consiliis animare, vt causam fidei defendant vniuersaliter & potentes. omnia prædicta multis modis, vt habetur, possunt demonstratiue probari.

DISCIP.

DISCIP. Tange breuiter aliqua media, quibus pręscripta probari appareant. MAGIST. Argumenta ad probandum prædicta fundantur in quatuor propositionibus, quarum prima est hęc: quod episcopi & prælati nullam causam debent magis defensare, quam fidem Christi. Secunda est, quod sine fide recta nullum est spirituale bonum proficiens ad salutem. & tertia est, quod episcopi & prælati pro salute gregis debent animam suam ponere. Quarta est, quod pro veritate vsque ad mortem certare tenentur.

CAP. XLI.

In quo tractatur de episcopis & prælatis impugnatores papæ hæretici molestantibus, qua pœna sint plectendi.

DISCIP. Satis concipio, quomodo ex his possunt accipi argumenta ad probandum illa, quę in c. pręcedenti sunt asserta. ideo illis omissis circa episcopos & prælatos tracta de illis, qui impugnatores papę hęretici & doctrinæ suæ erroneæ molestarent, persequerentur, & grau ter infestarent. MAGIST. De talibus tenetur à multis, quod sunt fautores hæreticæ prauitatis. si enim episcopi & prælati, qui tacent, & non corrigunt sequaces papę hæretici, sunt fautores prauitatis hęreticę computandi: sunt etiam tales proditores catholicę veritatis & totius Christianitatis. nam si proditor est veritatis ille, qui non libere veritatem pronunciat, quam pronunciare oportet. 11. q. 3. c. nolite, multo fortius proditor est veritatis & totius Christianitatis, qui persequitur vel molestat defensores catholicæ veritatis & totius Christianitatis, quam papa hæreticus reprobat & confundit, persequitur & impugnat. DISC. Quod episcopi & prælati nō debent persequi quoquomodo impugnatores papæ hæretici, videtur ex tractatis sup. *libro 6.* vbi de impugnantibus papam pro prauitate hæretica defendendis dependere videtur. Si enim impugnatores papæ hæretici sunt à catholicis defendendi, non sunt ab eis aliqualiter impugnandi. quare nolo amplius hic probari, quod episcopi & prælati qui sciunt vel scire tenentur papam esse hæreticum, impugnatores papę hæretici infestare non debent. Sed dic qua pœna episcopi & prælati, qui impugnatores papę hæretici persequuntur & infestant, sunt merito feriendi. MAGIST. Sunt quidam dicentes, quod omnes tales pœna fautorum hæreticæ prauitatis sunt plectendi, vltra quam pœnam diuersi pro diuersis & specialibus modis persequendi & molestandi impugnatores papæ hæretici sunt diuersis pœnis & specialibus percellendi: quia pro diuersis iniuriis eis illatis sunt inferentes diuersimode puniendi. contingit enim eis iniuriari & in iudicio & extra iudicium multis modis: scilicet verbo & facto. verbo quidem cum diffamatione, detractione, contumeliis, derisione & maledictione. facto etiam tam in iudicio quam extra iudicium contingit eis multas iniurias inferri: quia possunt spoliari rebus suis, officiis & honoribus. & iterum possunt incarcerari, detineri, mutilari, & occidi.

DISCIP. Cerno quod multæ iniurię secundum istam opinionem possunt impugnatoribus papæ hęretici per episcopos & prælatos inferri. de quibus tantum quatuor prosequere. Primo autem dic de spoliatione siue rerum siue officiorum. MAGIST. Respondetur, quod si episcopi & pręlati impugnatores papæ hęretici rebus vel officiis duxerint spoliandos, vltra pœnam fautorum hæreticę prauitatis ad restitutionem rerum & officiorum sunt astricti: quia omne iniuste ablatum debet restitui. 10. q. 1. vnde & tales spoliatores illorum, qui impugnant papam hęreticum, sunt raptores & prædones censendi. quia nisi res ablatas restituerint, si possunt, sunt ecclesiastica sepultura priuandi, *ext. de raptoribus. c. super eo.* DISCIP. Dic de diffamatione. MAG. Dicitur quod si episcopi & prælati quoquomodo, siue per se siue per alios siue legendo siue publicando processus papę hęretici defendendo contra impugnatores errorum suorum siue quocunque alio modo, diffamauerunt impugnatores eosdem vocando eos hæreticos vel schismaticos vel crimen aliud quodcunque, quod non est probatum legitime, eis imponendo: de necessitate salutis tenentur famam restituere eorundem, dicendo publice, si publice diffamauerunt, vel [occ]ulte, si occulte falsum se dixisse. quia non minus tenetur quis restituere famam, quam iniuste [abstul]it alteri, quam rem temporalem aliquam ablatam iniuste, cum fama sit temporalibus pre[tiosio]r. & ideo sicut nunquam est extra peccatum mortale, qui non restituerit rem alterius quam abstulit iniuste si potest, ita semper est in peccato mortali qui famam alterius abstulit vel denigrat iniuste & si non restituerit si potest. sed prælati diffamantes impugnatores papæ hæretici, abstulerunt famam illorum iniuste. ergo eandem famam eis restituere de necessitate salutis sunt astricti.

DISCIP. Dic de violentia. MAGIST. Dicitur, quod si impugnatores papę hęretici sunt clerici vel religiosi, quicunque in eos manus iniecerit violentas capiendo, detinendo, incarcerando, vel quocunque alio modo, sententiam excommunicationis incurrunt: & ab eodem sunt absoluendi à quo absoluendi essent, si ex alia causa in eosdem iniecerint manus violentas. & propter idem quicunque sunt in potestate constituti & eisdem non defendunt, sententiam excommunicationis incurrunt, *extra, de sententia excommunicationis, quanta.* DISC. Dic de morte.

MAG.

MAGIST. Dicitur quod quicunque episcopus vel alius siue fuerit legatus siue alius [illegible] fungens officio impugnatorem papæ hęretici propter hoc curiæ tradiderit seculari, [illegible] aliud fecerit vel mandauerit, aut ratum habuerit, ex quo sequitur mors alicuius impugnatoris papæ hęretici, irregularis efficitur, & omnem pœnam incurrit, quam incurreret si manibus suis occidisset innocentem. hoc probatur sic. qui causam proximam dat homicidio, irregularis efficitur, teste Alexandro. 3. qui *extra, de homicidio, de cætero,* ait: *de cætero nouerit quod diaconus, qui homicidio caussam proximam dedisse videtur, non videtur ad sacerdotium promouendus. qui autem impugnatorem papæ hæretici tradit curiæ seculari, vel aliquid aliud facit vel mandat fieri, ex quo mors sequitur corporalis, dat causam proximam homicidio.* ergo irregularis efficitur, & omnem pœnam incurrit, quam homicida incurreret. DISCIP. Per istam rationem omnis prælatus, qui quemcunque clericum hæreticum vel alium tradit curiæ seculari, irregularis efficitur: quia causam proximam dat homicidio. sed constat quod tales non efficiuntur irregulares. ergo ista ratio non procedit. MAGIST. Ad hoc in simili, Glossa *ext. de homicidio c. continebatur,* respondere videtur, vbi rationem assignat, quare vnus ex cuius ludo mors sequitur, irregularis efficitur, & alius ex cuius ludo etiam mors secuta est, irregularis non fit. vnde obiiciens contra illud per id quod habetur in capitulo *continebatur.* super verbo *rationem.* ait: *infra. c. proximo contra. ibi libere promouetur ad ordines superiores, hic non sine licentia papæ. & idem casus videtur. quid ergo fines fecit diuersos?* & respondens ait: *solum hic dabat operam illicitæ rei ludendo cum lanceo: quod non licet. vel si etiam licitum fuisset, non adhibuit diligentiam, quam debuit, quia cum finiret ludi conditionem, non reliquit falcem à se. vnde fuit in culpa: quare promoueri ad superiores non debet sine licentia papæ, vt hic dicit. in c. sequenti, ludebat cum clerico & licito ludo: & de illo cutello non sperabatur aliquid mortale, & ille potius ingessit se prosternendo alium ad terram: & sic non fuit in culpa.* Ex quibus verbis colligitur, quod si clerici dant operam rei licitæ, & debitam diligentiam adhibent, quamuis ex facto eorum mors sequatur, irregularitatem nequaquam incurrunt. Si vero clericus dederit operam rei illicitę, vel dando operam rei licitæ, diligentiam debitam non adhibuit: si ex opere suo mors sequatur, irregularis efficitur. Cum ergo episcopi & prælati tradendo impugnatores papæ hæretici curiæ seculari non dent operam rei licitæ: quia non licet eis quomodolibet molestare impugnantes hæreticam prauitatem: si mors secuta fuerit, irregularitatem incurrunt. episcopi autem & prælati tradendo hæreticos & quosdam alios malefactores curię seculari, non dant operam rei illicitæ: quia hoc incumbit eorum officio. & ideo si debitam diligentiam adhibent, non efficiuntur irregulares, quamuis mors sequatur.

Cap. XLII.

In quo quæritur de magistris & doctoribus docentibus doctrinam papæ hæretici, si sint fautores prauitatis hæreticæ.

DISCIP. Nunc videamus de Doctoribus & Magistris, an docentes & tenentes doctrinam hæreticalem papæ hęretici sunt fautores hæreticę prauitatis. MAG. Quos comprehendis sub nomine Doctorum & Magistrorum. DISCIP. Per Doctores & Magistros omnes habentes officium prædicandi vel legendi catholicam doctrinam. MAG. Ergo inter Doctores & Magistros reputas numerandos non solum magistros theologiæ: sed etiam omnes Lectores vel Bachalarios theologiæ, & etiam Decretistas, qui legunt libros decretorum & decretalium: in quibus multa, quæ ad doctrinam spectant catholicam, continentur: ac etiam Plebanos, & eos qui auctoritate papæ vel alterius prælati habent officium pręd icandi? DISCIP. Ita est. omnes enim prædicti docere habent catholicam veritatem. quamobrem differas, an omnes pręd icti si docuerint publice vel tenuerint doctrinam hæreticalem papæ hæretici, sint fautores hæreticæ prauitatis vel etiam inter hęreticos computandi. MAG. Dicitur distinguendo: quia aut doctrina papæ erronea est talis, quod prædicti doctores & magistri tenentur explicite credere contrariam veritatem. Aut est talis quod eam credere explicite non tenentur. Item, aut prius sciuerunt papæ doctrinam esse hæreticam, erroneam, aut nesciuerunt. Item, aut doctrina papæ erronea est per ipsum solenniter diffinita seu determinata, aut non est solenniter diffinita, sed est solummodo prædicata pertinaciter vel asserta. Si itaque doctrina papæ hæretica est talis, quod doctores & magistri tenentur explicite credere contrariam veritatem: quia videlicet est apud omnes catholicos diuulgata: vel si prius eã tanquam catholicam didicerunt, nec sunt obliti doctores & magistri docentes publice quilibet cunque publice vel occulte doctrinam talem erroneam papæ hæretici, sunt fautores hæreticæ prauitatis & hęretici computandi; quia omnis ducens vel tenens assertionem hæreticam, cuius contrariam veritatem tenetur explicite credere, est hæreticus iudicandus. Si autem doctrina papæ erronea est talis, quod doctores & magistri non tenentur explicite credere contrariam veritatem; nec est per papam solenniter diffinita seu determinata; docens eam aperte siue occulte non est ex hoc solo fautor hæreticæ prauitatis, nec hæreticus iudicandus, sed est sollicite & diligenter examinandus, an paratus sit corrigi. & siquidem paratus est corrigi, ita quod [illegible] pertinacia possit conuinci) non est reus censendus. Si vero non [illegible] paratus corrigi [illegible]

[illegible] papæ hæretici persistit, est fautor hæreticæ prauitatis, [illegible] hæreticus reputandus. [illegible] stri & doctores docerent publice doctrinam papæ erroneam, quam sciunt per [illegible] diffinitam, & docent quod diffinitio huiusmodi papæ est tenenda, sunt fauto- [illegible] prauitatis, & hæretici reputandi, siue teneantur explicite credere veritatem contra- [illegible], siue non teneantur explicite ipsam credere. Huius ratio assignatur: quia quicunque perti- [illegible] doctrinæ contra fidem, est hæreticus reputandus. sed doctores & magistri docen- [illegible] nem papæ erroneam esse tenendam, pertinaciter doctrinæ erroneæ diffinitæ adhæ- [illegible] qui asserit quod irreuocabiliter & in omnem euentum est adhærendum doctrinæ erro- [illegible] pertinaciter adhærere eidem doctrinæ censetur. quare est pertinax reputandus: & per [illegible] hæreticus est censendus. Item, non minus peccat doctor vel magister, qui publice [illegible] ionem papæ hæreticam esse tenendam: quam si consensisset, quod papa doctrinam [illegible] lenniter diffiniret. sed si doctor consensisset, quod papa doctrinam huiusmodi so- [illegible] niret, fuisset fautor hæreticæ prauitatis. ergo docendo quod diffinitio eius erronea [illegible] nda, est fautor hæreticæ prauitatis reputandus.

Cap. XLIII.

Docet, qualiter doctores catholici & prælati tenentur contra papam hæreticum ad bellum spirituale & corporale. & respondetur secundum auctoritates quasdam. quæ responsio deducitur ad tria inconuenientia, quæ consequenter in c. seq. & 45. pertractantur. & ad auctoritates c. 45. respondetur, & pro hac conclusione adducuntur 7, alia rationes infra c. 46.

DISCIP. Quia dubito, quod si vnquam aliquis papa potens, cui faueant reges & principes, [illegible] hæreticus: spiritus mendax erit in ore omnium vel plurium prophetarum. i. doctorum, qui [illegible] cundum beatum Greg. vt legitur *di. 43. c. sit rector*, per prophetas in sacro eloquio designan- [illegible] rco de doctoribus, qui forte erunt tempore papæ hæretici, plura interrogare propono, ad [illegible] breuiter studeas respondere. disseras imprimis, an doctores & magistri, si papa fuerit hæ- [illegible] teneantur contra doctrinam eius erroneam prædicare & eam efficaciter reprobare.

MAGIST Respondetur, quod pro loco & tempore debitis circumstantiis obseruatis o- m[illegible] doctores siue fuerint magistri siue in aliquo gradu docendi officium habentes exercere in [illegible] logica facultate, si fuerint habentes tantummodo officium prædicandi ad populum, de ne- ce[illegible] salutis tenerentur doctrinam papæ erroneam, præsertim si apud illos inter quos prædicta [illegible] cen[illegible] fficia, fuerit diuulgata, efficaciter reprobare, & contrariam veritatem simpliciter affir- m[illegible]re. h[illegible] videtur pluribus modis probari. Primo quidem sic. In omni certamine corporali & [illegible] lan[illegible] præcipua bellatorum in hoc videtur consistere, quod suo duci indissolubiliter ad- [illegible] stes eius quanto fuerint fortiores & periculosiores & perniciosiores, tanto magis ex- pu[illegible]. sed in catholicorum exercitu contra agmina hæreticorum primum locum vel [illegible] m bellatorum doctores obtinere videntur, cum secundum Inno. tertium, vt habe[illegible] *de* [illegible]*ret. c. cum ex iniuncto*, sit quasi præcipuus in ecclesia. & Honorius tertius, vt habe- t[illegible] *monachi secularibus negociis se immisceant. c. super specula*, prædicatores bellatores appe[illegible] *vero theologiæ studium cupimus ampliare, vt dilatato tentorii sui loco funiculos suos faciat longio- res,* [illegible] *les catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex ad- uer*[illegible], & vbi [illegible] super ve. bo B*ellatorum. i. prædicatorum, qui possunt resistere hæreticis auctoritate diuinæ* [illegible]*ripturæ, qui contra nos surgunt ex aduerso & impugnant nos* ergo prædicatores & doctores quan- to [illegible] fuerint [illegible]tes & periculosiores ac perniciosiores: tanto magis debent satagere, vt eis resistant, ac eos [illegible] pugnent, eorum doctrinam auctoritatibus sacris & rationibus efficacibus [illegible] probando. nullus autem hæreticus potest esse periculosior aut perniciosior exercitui catholico- [illegible] quam papa hæreticus. nullus enim alius tantam poterit habere audaciam & sequelam tan- [illegible], quantam papa hæreticus. ergo contra ipsum debent prædicatores, doctores & magistri præ- [illegible] & potissime toto posse insurgere eum aperte & per insidias ac omnibus modis congruenti- [illegible] nando.

[illegible]CIP. Ista ratio non videtur probare intentum; quia non licet cuilibet bellatorum [illegible] dicere. quia secundum beatum August. vt legitur. *33. quæst. 1. cap. quid culpatur, suscipiendi* [illegible]*ritas atque consilium penes principes est*. vbi dicit Glos. *nullus ergo bellator potest sine auctoritate prin-* [illegible] bus verbis colligitur, quod omnes bellatores parati debent esse ad prælium, quando p[illegible]r. sine tamen auctoritate principis nulli bellare licet. ergo si papa fiat hæreticus, in- d[illegible]itate tamen propria ipsum impugnare non debent. quamdiu enim ab ecclesia to- l[illegible]es & magistri [illegible]re debent.

MA[illegible]ST Ista responsio nonnullis friuola videtur, quantum ad tria, quæ videtur in- [illegible] est quod contra papam hæreticum non eo ipso quo fit hæreticus sed ex edicto [illegible] geritur spirituale. Secundum est quod papa hæreticus quamdiu ab ecclesia [illegible] nullatenus expugnandus. Tertium est quod in nullo casu sine auctoritate principis

 licet

licet alicui bellum generale siue particulare contra hostem suscipere. Ista enim tria quidam putant omnino falsa. Quod enim primum sit falsum ostenditur. quia contra papam hæreticum tam à principe principum, scilicet à Domino nostro Iesu Christo, quam ab apostolis vicarius eius, est bellum indictum. quod enim Christus bellare spiritualiter cõtra papam si fiat hereticus aperte mandauerit, apparet per illud Matth. 10. cum dicit, *non veni pacem mittere sed gladium*. per gladium potestas bellandi datur intelligi. Christus ergo omnes catholicos in bello spirituali constituit. præcipuum autem bellum catholicorum contra hæreticos esse videtur.

Nullus autem hæreticus perniciosior vel periculosior est papa hæretico ergo contra papam hæreticum præcipue est bellandum spiritualiter: nec expectandum est edictum principis. quia iam edictum à Christo principe est egressum. hoc etiam edictum auctoritate Christi beatus Paulus scribens ad Ephesios promulgauit, dum ait sic: *Accipite armaturam Dei vt possitis resistere in die malo.* & post: *calciati pedes in preparatione euangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumere & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* quod edictum licet omnibus quantum ad aliqua dirigatur, tamen quantum ad aliquid specialiter prædicatores & doctores videtur respicere. Dies enim mala, imo pessima erit, si vnquam papa potens regum, & principum munitus fauore in hæreticam prauitatem incidet. putant enim nonnulli, & probabile est, quod talis erit tribulatio catholicorum, qualis non fuit ab initio Christianitatis vsque modo: & tamen forte strages corporalis Christianorum pro fide nulla vel minima erit. multitudo enim Christianorum, licet pro temporibus forsitan papæ hæretici sit prælia innumera perpessura pro fide: tamen persecutionem nullam penitus sustinebit. quia absque coactione & violentia voluntate spontanea papæ hæretico adhærebit. & forte paucissimi eidem resistere conabuntur. & tamen omnes monet apostolus armaturam Dei accipere, vt in die mala papæ hæretico possint resistere. prædicatores autem & doctores specialiter exhortatur, vt ad resistendum se præparent, cum dicit. *calciati pedes in preparationem euangelii pacis.* vbi dicit Gloss. *id est ita vt sint parati ad prædicandum euangelium.* & quomodo se debent præperare, declarat, cum asserit: *assumendum gladium spiritus, quod est verbum Dei.* hoc enim ad prædicatores & magistros spectare dignoscitur: quorum est per verbum Dei tanquam gladium acutissimum omnes hæreticos, specialiter papam hæreticum, iugulare. & ita edictum de bello gerendo contra papam hæreticum, quod à Christo exierat, cum dicit, *non veni pacem mittere, sed gladium*, hoc Paulus publice promulgat, cum gladium spiritus quod est verbum Dei & ad expugnandum hæreticos asseruit assumendum. vnde & Gloss. ibi dicit: *de hoc gladio dominus ait: non veni pacem mittere, sed gladium*. de eodem etiam gladio loquuntur discipulus & magister. quare sequitur, quod edictum de bello gerendo contra hæreticos & specialiter contra papam hæreticum à Christo principe iam exiuit.

DISCIP. Absq; magna prosecutione alias auctoritates allega, ex quibus ostenditur, quod edictum de bello spirituali gerendo contra papam hæreticum à principe iam exiuit.

MAGIST. Hoc ex verbis Christi colligitur, cum dicit Matth. 16. *Intuemini & cauete à fermento Pharisæorum & Saducæorum.* quod apostoli primo intelligentes de panibus, postea per informationem Christi intellexerunt, quia non dixerat cauendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum & Saducæorum. & quare hoc? nisi quia est contraria catholicæ veritati. ergo si doctrina papæ hæretici fuerit contraria catholicæ veritati, ab ea penitus est cauendum. hoc autem non facient prædicatores sine certamine spirituali. ergo edictum de bello gerendo contra papam hæreticum in simili à Christo iam exiuit. hoc etiam Christus insinuauit, cum dicit Matthæi 10. *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. estote ergo prudentes sicut serpentes: & simplices sicut columbæ*: ne scilicet doctrina papæ hæretici vos seducat. Item Mat. 13. ait; *videte ne quis vos seducat.* Ex quibus verbis Christus omnes catholicos reddit cautos, ne doctrina erronea cuiuscunque siue papæ siue alterius seducantur, & vt se contra eam expugnandam animosius accingant. Item beatus Petrus 1. canonica sua capitul. 5. ait; *Vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam* &c. vsque *fortis in fide.* Si autem diabolo est per fidem resistendum, etiam papę hęretico, qui est de ducibus & principibus diaboli, oportet resistere orthodoxos.

DISCIP. Quamuis istæ & alię auctoritates quamplurimæ innuere videantur quod oportet orthodoxos contra papam hæreticum bellum assumere; tamen non probat specialiter, quod prædicatores & doctores ac magistri debeant contra papam hæreticum prædicare & docere ac doctrinam eius publice reprobare.

MAGIST. Conceditur, quod auctoritates superius allegatæ & quamplures aliæ generales sunt omnibus catholicis bellum spirituale contra papam hæreticum indicentes. quia enim papa hæreticus fidem impugnat, & vna secundum apostolum est fides. ideo omnes catholici contra papam hæreticum bellum debent assumere, tanquam pro caussa communi quæ est vna omnium. veruntamen sicut in exercitu se ad bellum corporale præparantes non omnes idem habent officium, nec omnes corporaliter præliantur. clerici enim licet non debeant corporaliter bellare; possunt tamen isto prælio interesse, vt hortentur & consulant quod expedit ad salutem. mulieres & seruitores bellatorum ad præliandum minime sunt apti, nec etiam omnes bellatores eodem modo hostem impugnant. equites enim & pedites diuersimode hostes inuadunt: sic in

exercitu

exe[illegible] contra papam hæreticum nō omnes hab[illegible] officium. quidam nam-que [illegible] doct[illegible] papæ erroneam per sacras scripturas efficaciter impugnare. & ideo non pertinet [illegible] ipsos prædicando vel docendo per scripturarum testimonia reprobare. Alii vero officium [illegible] andi & docendi veritatem catholicam & expugnandi prauitatem hæreticam susceperunt & ideo ad illos tanquam præcipuos bellatores spectat doctrinam papæ erroneam fortius expugn[illegible] q[illegible] iate ex hoc ipso, quod omnibus orthodoxis videtur bellum contra papam hæreticum prædicatoribus doctoribus specialiter iniungi dignoscitur vt suum officium exercentes prædicando & docendo contra papam hæreticum & doctrinam eius insurgant. Alii vero qui scripturas ignorant bellatores spiritualiter corporaliter defendere, nutrire & etiam eis fauere in omnibus, quæ ad eorum spectant officium, contra papam hæreticum astringuntur. DISCIP. Adhuc restat prædicta obiectio. quia in omnibus auctoritatibus præallegatis de papa hæretico nulla fit mentio. ergo si per auctoritates ostenditur, quod prædicatores & doctores debent doctrinam papæ err[illegible] neam reprobare: & eadem ratione debent doctrinam erroneam cuiuscunque hęretici impugnare [illegible] ad hoc tamen minime sunt astricti. quia nullus prædicator aut doctor posset omnem do[illegible] nam erroneam extirpare. MAGIST. Respondetur, quod quamuis in auctoritatibus allegatis mentio verbalis non fiat de papa hæretico: & ideo de omnibus hæreticis, imo de omnibus [illegible] is debent intelligi: principalius tamen debent intelligi de papa hæretico pro eo, quod ipse esset magis nociuus, quam alii hæretici minores in potentia siue minoris potentiæ & minorem sequelam habentes. si enim contra malos & seductores oportet bellum spirituale assumere: contra magis malos & qui leuius ac citius possunt decipere orthodoxos est fortius resistendum, quia [illegible] um papa hæreticus valeat plures facilius & citius seducere, quam alii hęretici minores, contra papam virilissime spiritualiter est resistendum & pugnandum.

Cap. XLIV.

In quo tractatur secundum inconueniens, quod sequeretur ex ratione data ad rationem factam c. præcedenti.

DISCIP. In responsione mea ad rationem principalem dixisti innui tria, quæ quibusdam falsa videntur. Tractasti autem de primo illorum, nunc dissere de secundo. MAG. Secundum quod tua responsio videbatur innuere, est, quod papa hæreticus, quamdiu ab ecclesia toleratur, nullatenus expugnandus. Quod videtur quibusdam esse falsum propter falsam implicationem. Quia si papa hæreticus ab ecclesia toleratur, aut toleratur ab ecclesia catholica, aut ab ecclesia hæretica & schismatica. Si ab ecclesia hæretica & schismata, constat quod propter eius tole[illegible] n est ab expugnatione papæ hæretici desistendum. Si autem toleratur ab ecclesia ca[illegible] n potest contingere, nisi quia ecclesia catholica ignorat papam esse hæreticum. si [illegible] m esse hæreticum, eum nullatenus toleraret. sed propter ignorantiam ecclesiæ ca[illegible] ab expugnatione papæ hæretici cessandum, quando probari potest esse hæreti[illegible] qui sciunt papam esse hęreticum, si possunt probare eum esse hæreticum, debent [illegible] ecclesiæ ca[illegible] licæ nunciare. quæ postquam quęsierit sollicite, & reperit papam hęreticum, nul[illegible] contra veritatem tolerabit. qui autem perfidiam papæ hæretici ecclesiæ catholicæ nu[illegible] debe[illegible] ipsum, si docendi habent officium, efficaciter reprobare. ergo quamuis ab eccl[illegible] c[illegible] ig[illegible] ota[illegible] te papa hæreticus toleretur, non debēt prædicatores & doctores scientes [illegible] eret cum ab eius im[illegible] gnatione cessare: & ita quamuis papa hæreticus ab ecclesia cath[illegible] hoc est, à multitudine Christiani populi toleretur, est à scientibus eum esse hæreticum vir[illegible] nandus.

DISC[illegible] Hic essent duo probanda, quorum primum est, quod ab ecclesia catholica pap[illegible] er nullatenus toleratur. Secundum est, quod illi qui scirent papam [illegible] lei ę catholicę nunciare, quando possent hoc ꝓbare. vnde ista duo co[illegible] A [illegible]. Primum probatur sic. licet ecclesia catholica quantum ad ea quę facta sunt [illegible] e & eccl[illegible] sia vniuersalis errauit, quantū ad ea quę facta sunt, quando mulierem [illegible] papa[illegible] & sic etiā posset errare, si quis non baptizatur, qui crederetur esse baptizatus, [illegible] te hę[illegible] eius e[illegible] igeretur in papam, & ab ecclesia vniuersali ꝓ papa haberetur, tamē [illegible] a[illegible] q[illegible] ut s sunt diuini ecclesia errare non potest. Sed si ecclesia vniuersalis papam [illegible] aret, c[illegible] aret quantum ad ea quę iuris sunt diuini, quia scienter haberet pro papa [illegible] tuino e[illegible] papatu priuatus, quod non esset sine errore iuris diuini: quia reputare [illegible] um papam [illegible] sset contra sacram scripturam: quia ex scriptura diuina colligitur eui[illegible] a hæreticus non est verus papa, vt ostensum est in *lib. 6. c. 68.* ergo ecclesia catho[illegible] nter pa[illegible] hæreticum toleraret.

[illegible] P. Ista ra[illegible] non procedit: quia ecclesia catholica tolerando papam hæreticum n[illegible] antum ad e[illegible] quæ sunt iuris diuini, nisi papam hæreticum reputaret verum papa[illegible] a catholi[illegible] erare papam hæreticum, licet non reputaret ipsum verum papa[illegible] ulta t[illegible] rantur, quæ minime approbantur, teste Innoc. tertio, qui, vt habetur

extr. de praeben. c. iam dudum, ait: *Cum multa per patientiam tolerentur, quae si deducta fuerint ad iudicium exigente iustitia non debeant tolerari.* Ex quibus verbis colligitur, quod multa tolerantur quae minime approbantur. & ita absque errore potest ecclesia catholica papam hæreticum tolerare. MAG. Respondetur, quod sicut ecclesia vniuersalis nunquam errabit quantum ad ea quæ sunt iuris diuini, ita nunquam vsque ad finem seculi ecclesia vniuersalis iusticia & charitate carebit, iuxta illud apostoli ad Ephe. 5. *Dilexit Christus nos*, (i. ecclesiam suam) *& tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse gloriosam ecclesiam non habentem maculam neque rugam aut huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata.* non enim esset sancta & immaculata, nec esset in charitate & iusticia radicata, si scienter papam hæreticum toleraret. quare nunquam ecclesia vniuersalis papam hæreticum tolerabit, si eum punire potest. & si eum punire non poterit, saltem ipsum specialiter verbaliter reprobabit. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod culpa ab ecclesia tolerari non debet, si potest eam punire. Tum, quia sunt mala quæ ab ecclesia tolerari non debent, si potest ea punire. Nam secundum Greg. habetur: *quædam sunt culpæ in quibus relaxari debet vindicta*, ita sunt quædam culpæ quæ minime sunt toletandæ. Nam publicæ vtilitatis interest, ne crimina remaneant impunita, *extr. de sententia excommunicationis, vt famæ.* huiusmodi autem culpæ sunt illæ quæ præcipue committuntur in Deum & in bonum commune. 13. q. 4. *c. fin. & c. sic ea.* perfidia autem hæresis in papa hæretico in Deum committitur & in præiudicium fidei, quæ communis est omnium. & ideo perfidiam hæresis in papa hæretico nunquam ecclesia vniuersalis tolerabit: quia tolerando scienter prauitatem hæreticam in papa efficeretur ecclesia schismatica. quia ecclesia quæ schismatico scienter adhæret, schismatica est. ecclesia autem schismatica non est ecclesia catholica & vniuersalis. ergo ecclesia vniuersalis & catholica nunquam scienter perfidiam papæ hæretici tolerabit. quia eo ipso, quod est hæreticus, est etiam schismaticus. ideo non tolerabit ipsum habendo pro vero papa. licet forte multitudo Christianorum papam hæreticum tolerabit, & veri catholici persecutionem ab eo grauissimam sustinebunt: sed ipsum minime tolerabunt sibi tanquam vero papæ obediendo.

DISCIP. Recitasti quomodo probatur, quod ecclesia catholica nunquam scienter papam hæreticum tolerabit. nunc molire probare secundum, scilicet quod illi qui scirent papam esse hæreticum, debent hoc ecclesiæ catholicæ nunciare.

MAGIST. Hoc videtur posse probari sic. hoc debent catholici aliis catholicis, nescientibus reuelare seu nunciare, quod celatum vergeret in diuini honoris diminutionem & fidelium commune & notabile detrimentum, si celaretur. sed sic est in proposito. ergo catholici scientes papam esse hæreticum, hoc debent aliis reuelare, si possunt hoc ipsum reprobare.

Cap. XLV.

In quo tractatur tertium inconueniens, quod sequitur ex responsione data cap. 43.

DISCIP. Dissere de tertio, quod innuebat responsio mea ad rationem factam *supra c. 43.* vbi dixisti à quibusdam putari contrariam veritatem. MAGIST. Tertium, quod innuebat tua responsio, est, quod in nullo casu absque auctoritate principis nulli licet bellum siue generale siue particulare suscipere, hoc est absque auctoritate principis nulli licet alium occidere: quod non videtur verum. nam publicum latronem cuilibet licet absque auctoritate principis occidere: cum liceat vnicuique sine iudice se vindicare. *li. 1.* & glo. notat 23. *q. 3. c. fortitudo. & q. [illegible] c. cum homo. & ext. de immunitate ecclesiarum. c. inter alias.* Item absque auctoritate principis seu iudicis licitum est cuilibet vim vi repellere. *di. 1. ca. ius naturale.* sed aliquando vis repelli non potest nisi inferens occidatur. ergo in hoc casu licet absq; auctoritate principis bellum saltem particulare suscipere. Item, non minus debet populus defendere patriam contra volentes ipsos occidere & patriam denastare: quam priuata persona teneatur se & res proprias defensare. sed personæ priuatæ licet se & res proprias absq; auctoritate principis defensare & ne occidatur occidere. ergo multo magis licet populo in absentia principis, licet sic contra hostes & ne occidantur bellū suscipere generale. DISC. Ad quid nituntur istud certum reprobare. MAG. Hoc ideo probant, vt ex contraria veritate eliciant argumentum ad probandum, quod licet prędicatoribus & doctoribus siue magistris absque mandato cuiuslibet pręlati publice prædicare atq; docere doctrinam papę hæretici veritati catholicę aduersari. DISC. Quomodo? MAG. Hoc modo. bellum spirituale contra hostem spiritualem inientium cum non solum personā priuatam, sed etiam totam communitatem fidelium spiritualiter per hæreticam prauitatem vult extinguere, non est magis illicitum, etiam absque auctoritate principis mortalis inferioris Deo, quam sit bellum corporale contra volentem personam priuatam vel aliquem populum neci tradere corporali. sed licet absque auctoritate principis tam bellum particulare quam generale corporale sustinere. ergo multo magis licet prædicatoribus & doctoribus seu magistris absq; auctoritate principis mortalis contra papam hæreticum super totam multitudinem orthodoxorum spiritualiter hæretica prauitate occidere bellum spirituale suscipere. ergo licet eis doctrinam papæ hæretici erroneam efficaciter reprobare, & publice impugnare.

[illegible] ad auctoritates respondetur, quę sonare [illegible] quod absque au[illegible] bellum suscipere. MAG. Ad omnes datur vna responsio: quia o[illegible] quando auctoritas principis potest conuenienter haberi. si autem prin[illegible] haberi non potest: vel propter eius absentiam vel propter eius im[illegible] propter eius maliciam: licet absque eius auctoritate ex iusta & rationabili caussa bel[illegible] non solum particulare sed etiam generale. DISCIP. Ista responsio innuit, quod [illegible] bus vel propter diuersas conditiones principi liceat absque eius auctoritate bel[illegible] vnde prædicta per exempla declara. MAGIST. Istud per vnum exemplum vide[illegible] pote declarari. Ponatur enim, quod aliquis rex potens vel populus aliquam ciui[illegible] iniuste, satagens omnes ciues extinguere & ciuitatem funditus dissipare. si in hoe [illegible] tat se stabiens, ita quod ciues eius auctoritatem & consilium non possent re[illegible] ceps est alienatus à sensu: vel alias infirmus, quod eis non potest consulere: vel [illegible] princeps maliciose conatur tradere ciuitatem; ciuitati licet pro se defendenda bel[illegible] principe minime annuente, imo ipso pro viribus resistente. vnde per multa exem[illegible], quod populi plures & communitates sæpius deposuerunt reges iniuste & suos [illegible] & postea sibi principes elegerunt. ex quo patet, quod etiam populus absq; auctoritate [illegible] potuit ex iusta caussa & rationabili contra principem deponendum bellum promo[illegible].

CAP. XLVI.

[illegible] quo probatur pluribus rationibus, quod prælatis, doctoribus & magistris licet bellum spirituale contra papam hæreticum mouere, etiam sine licentia cuiuscunque superioris mortalis. & incipit in secunda ratione, quia prima posita est cap. 43.

DISCIP. Mihi videtur ostensum aperte, quod in pluribus casibus licet populo absque auctoritate principis bellum generale mouere. ex quo concludi potest, vt apparet, quod licet [illegible] catoribus & doctoribus contra papam hæreticum absque auctoritate prælati cuiuscunque [illegible] bellum spirituale suscipere eius doctrinam erroneam improbando. nihilominus tamen [illegible] ad eandem conclusionem aliquas alias rationes adducas. MAGIST. Quod non solum [illegible] tum, sed etiam prædicatores & doctores teneantur doctrinam papæ erroneam reprobare, [illegible] requisita auctoritate prælati mortalis, videtur posse probari. Secundo principaliter sic. Qui o[illegible] ium susceptum vel commissum negligit exercere, est merito arguendus. talis enim seruo ne[illegible] quam [illegible] qui abscondit talentum sibi commissum, non immerito comparatur. facit enim con[illegible] um apostoli scribentis. 2. ad Timoth. 4. *ministerium tuum imple.* sed ad officium prædicat[illegible] & doctorum spectat veritatem catholicam affirmare; & prauitatem hæreticam confuta[illegible] duo sunt opera sapientum, scilicet non mentiri; & de his quæ nouit mentientem ma[illegible] e. ergo ad prædicatores & doctores spectat perfidiam papæ hæretici confutare. DISC[illegible] Li[illegible] ad prædicatores & doctores pertinet prauitatem hæreticam confutare: non ta[illegible] n[illegible] a[illegible] os omnem hæresim confutare; quia nullus posset hoc facere. ergo per hanc ra[illegible] [illegible] potest quod ad eos spectat perfidiam papæ hæretici reprobare. MAGIST. [illegible] cit, vt videtur multis. quia secundum beatum Greg. *secundum qualitatem* [illegible] *sermo doctorum.* & videtur accepisse à beato Petro, qui, vt legitur 8. *quæst.* 1. c. [illegible] *rudes animas esse talem vt pro ingenio discentium semetipsum possit aptare,* [illegible] *pro capacitate audientium dirigere.* Sic enim oportet diligentem doctorem [illegible] & præ[illegible] temporum doctrinam suam audientibus ministrare, aut quan[illegible] quibus [illegible] specialiter inuaduntur per doctrinam prædicatorum & d[illegible] specialiter muniantur. Si ergo papa hæreticus suæ perfidiæ plu[illegible] & [illegible] infideles laborant transcendere; oportet prædicatores & doctores [illegible] & veritatem contrarian auditores salubriter informare. DISC. [illegible] ideo alias non debeas allegare. MAGIST. Tertio prin[illegible] officio incumbit peccanti resistere, si non resistit, pec[illegible] modo cum eo indicandus est culpabilis. hæc est enim ratio, quare [illegible] imputantur prælatis, quæ tamen subditis minime imputantur. [illegible] enim habentes spectat sæpe peccantibus obuiare; quod tamen ad sub[illegible] bus & doctoribus ex officio suscepto incumbit perfidiæ pa[illegible] generis resistere. ideo enim, vt dictum est, officium prædicato[illegible] ere [illegible] ceant catholicam veritatem, & confutent hæreticam [illegible] hæretico, [illegible] possunt, eius perfidiam reprobando, eidem [illegible] sunt culpabiles reputandi, inde vitiure illius med omues [illegible] & aliæ quæ in [illegible] dentur, quod qui non [illegible] pec[illegible] videtur, ad [illegible] lam con[illegible] nem possunt adduci. [illegible] arguitur, Omnis perfidia inimicorum fidei odio est habenda, teste

psalmista, qui dicit: *iniquos odio habui*. & alibi ait. *omnem viam iniquam odio habui* [illegible] *qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam perfecto odio oderam illos* [illegible]. Ex quibus verbis colligitur, quod omnis nequitia & malitia odio est habenda. & [illegible] Dei odio sunt habendi. quod etiam ipse Saluator testatur Luc. 14. *Si quis venit ad me* [illegible] *patrem & vxorem & filios & fratres, non potest meus esse discipulus.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible] est in omni homine odiendum, quod est Deo contrarium. perfidia autem papæ hæretici [illegible] contraria. ergo odio est habenda. sed prædicatores & doctores odio non habent [illegible] papæ hæretici, nisi ipsum debitis circumstantiis obseruatis detestentur, persequantur & [illegible] tantur. ergo prædicatores ipsam oportet perfidiam papæ hæretici reprobare. M[illegible] evidens. Minor aperte probatur. quia secundum beatum Gregorium *Probatio dilectionis exhibitio est operis*, ita etiam probatio odii exhibitio est operis. & secundum eundem Greg. *amor* [illegible] sed multa operatur, si est. amor enim & odium sunt caussæ distinctæ [illegible] distinctos [illegible] res. & ideo sicut ex amore, si est, multi sequuntur effectus: ita etiam ex odio plures effectus emanant. quare ex odio si est vere respectu perfidiæ papæ hæretici in prædicatoribus & doctoribus, opera exteriora sequuntur. Persecutio autem est effectus odii, & similiter reprobatio [illegible] exterior. quare si prædicatores & doctores vere odiunt perfidiam & malitiam papæ hæretici, ipsam efficaciter persequuntur. quod August. vt habetur. 23. *quæst.* 4. [illegible] dicens: *duo ista nomina cum dicimus. homo peccator, non vtique frustra dicuntur quia peccator* [illegible] *corripe & quia homo, miserere nec omnino liberabis hominem, nisi cum persecutus fueris peccatorem* [illegible] *vigilet disciplina* & infra: *sic nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori* [illegible] *laxanda.* Ex quibus colligitur, quod quilibet ex necessitate tenetur quantum sibi licet pro gradu suo & statu corripere, & persequi peccatorem. ergo prædicatores debent omnium hæreticorum doctrinam reprobare, immo omnem peccatorem persequi tenentur. ergo prædicatores & [illegible] persequi congruenti modo sibi, scilicet reprobando perfidiam papæ hæretici. DISCIP. Ex hac ratione haberetur, quod prædicatores & doctores deberent omnium hæreticorum [illegible] erroneam reprobare, immo omnem peccatorem persequi tenerentur. quod [illegible] dignoscitur. nullus autem ad impossibile obligatur. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod [illegible] debemus diligere omnes proximos: & ideo papam tam hæreticum quam catholicum [illegible] diligere: non tamen omnibus possumus actu speciali beneficia exhibere: sed debemus [illegible] necessitatis pro posse omni indigenti succurrere: ita omnes iniquos inquantum [illegible] odire tenemur. & secundum præparationem cordis omnes persequi astricti sumus [illegible] qui deterior est & magis periculosus populo Christiano, fortius, quia honorem Dei [illegible] nuere, omnes catholici fortius & melius persequi astringuntur. & ideo cum papa hæreticus [illegible] terior & magis perniciosus populo Christiano, quam alii minus mali, illum singulariter persequi debent catholici vniuersi. & ideo prædicatores & doctores singulariter contra papam hæreticum debent suum officium exercere ipsum efficacissime & doctrinam suam erroneam reprobando. DISC. Si rationes alias cogitasti, allega. MAG. Quinto specialiter arguitur sic. Sicut oculi corporis [illegible] alii qui sibi & aliis partib. corporis minime vi[illegible] la, quæ sunt eis periculosiora & nociua [illegible] puta foueas, laqueos, hostes, bestias, & alia quæ possunt inferre corpori læsionem, inutiles reputantur: sic oculi corporis spiritualis, puta ecclesiæ, qui sibi & ecclesiæ nequaquam monstrant per[illegible] etiam imminentia ecclesiæ vniuersæ, inutiles sunt censendi. oculi autem ecclesiæ sunt prædicatores & doctores, qui bona & mala, virtutes & vitia, pericula & vtilia debent aliis & sibi videre & monstrare. maximum autem periculum imminet ecclesiæ Dei, quando papa est hæreticus. ergo si prædicatores & doctores vident, nec monstrant ecclesiæ periculum, quod ex perfidia papæ hæretici ecclesiæ imminet orthodoxæ, inutiles sunt censendi. Sexto sic. sicut ad testem pertinet in iudicio perhibere testimonium veritati: sic ad prædicatores & doctores in suis sermonibus & lectionibus [illegible] asserere veritatem ac veritati testimonium perhibere. immo prædicatores possunt verissime [illegible] appellari testes veritatis. Vnde [illegible] a primo prædicatores & doctores veritatem [illegible] veritatis poterant merito appellari, iuxta illud Redemptoris Act. 1. *Eritis mihi testes H*[illegible] *omni Iudæa* & c. & vt legitur in eodem *capitulo*, beatus Petrus dicit: *oportet ergo ex his viris, qui nobiscum congregati in omni tempore quo intrauit & exiuit inter nos Dominus noster Iesus incipiens a baptismate* [illegible] *vsque ad diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* prædicatores ergo & doctores veritatis sunt testes veritatis. sed testes cum in iudicio examinantur [illegible] testimonium perhibere veritati. ergo prædicatores & doctores in sermonibus & [illegible] bus contra papam hæreticum, testimonium veritatis perhibere tenentur.

DISCIP. Ista ratio probare videtur, quod non solummodo prædicatores & doctores in suis sermonibus & lectionibus debeant contra papam hæreticum [illegible] ere veri[illegible] quando ad hoc [illegible] suis sermonibus complectuntur. quemadmodum testes tunc [illegible] hibere testi[illegible] veritati tenentur, [illegible] per [illegible] ores attantur.

MAGIST. [illegible] responsio vel obiectio [illegible] est, [illegible] appetet. nam [illegible] perhibere veritati testimonium, quando ad [illegible] [illegible] ne per [illegible] [illegible] habere [illegible] [illegible] alte[illegible] nequaquam prohibeat; [illegible]

[illegible] vt quod alteri prodest, & sibi [illegible], qua vnusquisque [illegible] alteri facere [illegible] quod nulli [illegible] nec spiritualiter. sed sæpe facere testimon[illegible] curam non [illegible] nocet & alteri multum prodest: quia liberat eu[illegible] a damn[illegible] vel periculo [illegible] sui. ergo tunc quamuis testis non fuerit [illegible] superiori compulsus, tenetur per[illegible] veritati. ergo consimiliter prædicatores & doctores, quandu possunt libe[illegible], ne incidant in perfidiam Papæ hæretici, de necessitate salutis tenentur audi[illegible]tatem contra Papam hæreticum indicare. DISCIP. Tenet nealiqui mo[illegible]orum mutuo se reprobantium, quod testis aliquando non compulsus a superio[illegible]ibere testimonium veritati. MAGIST. Thomas de Aquino videtur asserere, [illegible]d.æ, q. 7[illegible]. articulo. 1. *Si vero requiratur eius testimonium non auctoritate superioris, tunc di[illegible]: quia aliquando requiritur testimonium alicuius auctoritate superiorum, aliquando vero non [illegible]monium subditi superiorum auctoritate. cum in his, quæ ad iustitiam pertinent, obedire tenen[illegible] quin teneatur testimonium ferre in his in quibus secundum ordinem iuris testimonium ab eo exi[illegible]iam manifesta, vel in his in quibus infamia præcesserit. si autem exigatur ab eo testimonium in aliis, pu[illegible] in quibus infamia non præcessit, non tenetur ad testificandum. si vero requiratur eius testimonium [illegible] superiorum, quibus subest, tunc distinguendum est: quia si testimonium requiratur ad liberan[illegible] vel ab iniusta morte seu pœna quacunque vel à falsa infamia vel etiam ab iniquo damno, tunc te[illegible] ad testificandum. & si eius testimonium non requiratur, tenetur facere quod in se est, vt veritatem [illegible] qui ad hoc posset prodesse. dicitur enim in psalmista: Eripite pauperem, & egenum de manu pec[illegible]rate. & Prouerb. 24. erue eos qui ducuntur ad mortem. Et ad Rom. 7. dicitur: Digni sunt morte non [illegible], sed qui consentiunt facientibus. vbi Glo. dicit, quod consentire est tacere, cum possit redarguere.* [illegible] verbis patet, quod testis tenetur testimonium perhibere veritati quandoque, quam[illegible] superiorem minime compellatur. & per auctoritates quas ipse adducit ostenditur quod [illegible] & doctores in suis sermonibus & lectionibus tenentur si possint auditores suos [illegible] in perfidiam Papæ hæretici) præseruare, quia ad eundem spectat aliquem ab ingru[illegible]e imminenti periculo liberare, ad quem spectat alium à periculo m quod incidit si potest [illegible]

[illegible] C. Adhuc alias rationes ad conclusionem principalem allega. MAG. Septimo probatur conclusio sic. Sicut aduocati patrocinium causæ iustæ præstare tenentur: ita prædicatores & do[illegible] veritatē catholicam docere & prauitatē hæreticā reprobare. Sed aduocatus catho[illegible]tra Papam hæreticum patrocinium præstare tenetur: quia aduocatus patrocinium præstare [illegible]usæ pauperum. hoc enim opus est misericordiæ, ad quod pro loco & tempore & aliis circum[illegible]tiis obseruatis quilibet obligatur. ergo multo magis debet aduocatus catholicorum [illegible]am hæreticum patrocinium & defensionem impendere, eo quod causa fidei est cau[illegible] que pauperis præferenda. ergo consimiliter prædicatores & doctores in suis sermo[illegible]nibus debent præstando patrocinium causæ fidei Papam hæreticum eiusque do[illegible]neam confutare. DISCIP. Non videtur quod aduocatus semper teneatur causis [illegible]ocinium impartiri. quia tunc oporteret ipsum omnia alia negotia & aliorum di[illegible]m ratione non semper tenentur prædicatores & doctores perfidiam Papæ hæ[illegible] MAG. Non attendunt isti, quod semper aduocatus causis pauperum patroci[illegible]endere, nec quod semper omnes prædicatores & doctores hæreticum Pa[illegible]s lectionibus & prædicationibus reprobare: sed intendunt, sicut aduocatus, [illegible]paret, quod per alium modum quam per suum iuuamen potest causa pauperis [illegible]ecessitate salutis ei tenetur patrocinium exhibere; ita prædicatores & docto[illegible] Papæ hæretico obuiare, quando non apparent alii prompti, qui causam fidei [illegible]ntra Papam hæreticum defendere. DIS. Adhuc rationes alias, si occurrunt, [illegible] Octaua ratio est hæc. Sicut ad accusatorem spectat crimen perniciosum rei[illegible]est probare iudici accusare; ita ad prædicatores & doctores spectat errores per[illegible]tra fidem catholicam insurgentes reprobare. sed sciens Papam esse hæreticum [illegible]uertere orthodoxos; ipsum, si potest probare, accusare tenetur. ergo prædi[illegible]res scientes Papam hæreticum laborare fidem corrumpere orthodoxam, doctri[illegible]eam probare tenentur. Maior videtur aperta. Minor probatur auctoritate Gre[illegible]e, sicut, ait: *Sicut laudabile discretumque est reuerentiam & honorem exhibere prælatis [illegible]ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua in eis sunt quæ indigent correctione nulla dissimulatione post[illegible]m quod absit corpus morbus inuadat, si languor non fuerit curatus in capite.* Ex quibus verbis [illegible]ad rectitudinem Deique timorem spectat accusare quemcunque prælatum, [illegible]corpus conatur inficere. cum ergo Papa totum corpus ecclesiæ hæretica prauitate molitur inficere, Papa hæreticus est à scientibus & reprobare valentibus accusandus.

Cap.

Cap. XXXXVII.

In quo ostenditur, quod si pauci aut solus vnus doctor theologus remaneat non consentiens doctrinæ Papæ hæretici, debet ei resistere toto posse, neque de victoria desperare.

DISCIP. Pro assertione prædicta ad præsens uolo plures rationes au[illegible]re: quæ satis videtur probabile, quod prædicatores & doctores, si simul concordant [illegible] pariter et doctrinam Papæ erroneam reprobare. sed nuuquid si multitudo prædicatorum & d[illegible]m seu magistrorum consenserit Papæ hæretico fauerit vel non restiterit, audebu[illegible] erroneæ obuiare? MAG. Sunt quidam dicentes, quod si pauci prædicatores & d[illegible]ctrina permanserint orthodoxa, & tota alia multitudo Papæ hæretico cons[illegible] præbuerit, illi pauci debent illi resistere modis congruis toto poss[illegible] imo si vnu[illegible]ret fixus in fide, deberet intrepide doctrinam erroneam Papæ hæretici improbar[illegible] Heliæ prophetæ, qui quamuis putasset se solum prophetam fidelem Dei fuis[illegible] vera minime deuiauit: sed hæreticos & apostatas, quando fuit opportunitas, constr[illegible] futauit. & per consequens multo magis si aliquis prælatus cum paucis prædicatoribus [illegible]ribus sibi subiectis Papæ hæretico nullatenus consentiret, tota alia multitudine [illegible] erroribus adhærente, illi prædicatores & doctores pauci vna cum prælato suo deberent d[illegible] Papæ erroneæ contraire, deberetque prælatus dicere cum Matathia illud. 1. Machabe. [illegible] *Et si omnes regi Antiocho* (hoc est Papæ hæretico) *obediunt, vt discedant vnusquisque à seruitute legi patrum suorum, & consentiant mandatis eius, ego & filii mei & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. propicius sit nobis Deus; non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei: non audiemus verba regis Antiochi* (id est Papæ hæretici) *nec sacrificabimus transgredientes legis nostra mandata, & vt eamus altera via.*

DISCIP. Videtur quod si pauci resisterent toti residuo multitudinum Christianorum laborarent in vanum. ergo hoc attemptare & prædicare nullo modo deberent.

MAGIST. Respondetur, quod pauci non deberent de victoria desperare. imo vnus solus de victoria sperare deberet: quia vt habetur .1. Macha. 3. *Non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo est fortitudo.* 1. Reg. 14. sic habetur: *Non est domino difficile saluare vel in multis vel in paucis.* 2. Parali. 19. sic habetur: *Domine non est apud te distantia, vtrum in paucis auxilieris aut in multis.* Ex quibus verbis patet, quod si pauci contra Papam hæreticum susciperent bellum (tota alia multitudine sibi adhærente) de victoria desperare non debent: quia bellum tale non est bellum eorum, sed bellum domini, qui est veritas, quæ super omnes vincit in veritate. ergo habentes fiduciam pro eadem certent vsque ad mortem, & Deus expugnabit pro eis inimicos eorum.

Cap. XXXXVIII.

In quo docetur, quomodo se debeant habere in casu prædicto doctores & prædicatores, ne fiant fautores hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Auctoritates scripturæ mihi clare demonstrant, quod vnus catholicus posset secure bellum contra Papam hæreticum cum tota sua cohorte suscipere: nec debere [illegible] victoria aliqualiter desperare. Dubito autem, vt si vnquam aliquis Papa futurus est hæ[illegible], pro multitudine Christianorum poterit dicere illud Saluatoris. *Putas ne filius hominis veniens inueniet fidem super terram:* quia teor quod paucissimi sibi resistent. puto enim quod tunc a[illegible]plebitur prophetia beati Pauli dicentis 2. ad Timoth. 4. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur:* quia fabulas & errores Papæ hæretici multitudo [illegible] magistrorum ambitiosorum & auarorum sequitur. idcirco peto vt ostendas secundum al[illegible] [illegible]tas, quid pauci in sacra pagina eruditi [illegible] fuerint magistri siue discipuli [illegible] Papa effecerit hæreticus, & quid omnes prædicatores & doctores habent [illegible] fide [illegible] hæreticeur.

MAG. Respondetur, quod si Papa de doctrina diffamar[illegible] erronea, om[illegible] præ[illegible] & doctores seu lectores vel magistri: imo etiam omnes literati quantum vni[illegible] [illegible]uenir[illegible] be[illegible] doctrinam Papæ erroneam videre, [illegible] tere di[illegible]niet, exemplo illorum, de quibus dicitur Act. [illegible] *quotidie scrutantes [illegible] sa se haberent*

D[illegible] Hi di[illegible] illis, qui scrut[illegible] continue [illegible] nas er[illegible] MAGIST. Respondetur, quod ad eo[illegible] scruta[illegible] tr[illegible] & d[illegible] re Salom[illegible] *De[illegible] Brinam, errat[illegible] & [illegible]tam.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible] a mu[illegible]

[illegible] errores contra fidem: sicut catholicæ veritates. quia vt Sap[illegible] testatur, *Idem est index recti* [illegible], & *eadem est scientia contrariorum*. oportet ergo prædicatores & doctores errores Papæ [illegible] examinare, studere & discutere diligenter. quia sic ad veritates plures, quas antea nesci-[illegible] peruenient, teste Glo. accepta ab August. 1. Cor. 2. qui ait *ab aduersario mota quæstio discen-*[illegible] *occasio*. DISCIP. Quid facient postquam doctrinam Papæ erroneam examinauerint [illegible]er MAGIST. Respondetur, quod rationibus & scripturarum testimoniis contra e-[illegible]nrum possunt debent se munire, ac illi qui scribendi gratiam receperunt, scribant & [illegible]nant libros, tractatus, sermones, & epistolas, secundum quod videtur expediens ad re-[illegible]dum doctrinam Papæ erroneam. opera vero sua modis sibi possibilibus communicent [illegible]ent, nominibus suis tacitis vel expressis, scilicet secundum quod expedire videtur. [illegible]am enim opera tatione auctorum videntur libentius. & tunc erit vtile nomen auctorum [illegible]ere. interdum autem multi odio habent auctores, & tunc illis nomen auctorum operis [illegible] occultare, vt æmuli non quis dicat, sed quid dicatur, attendant. Illi vero, qui libros, [illegible] & alia opera componendi gratiam minime habent, in scripturis authenticis, & etiam [illegible]bus nouis, in quibus magis distincte doctrinam Papæ erroneam poterunt reprobare, se [illegible] studiose, vt cum tempus venerit oportunum, errores Papæ valeant efficaciter repro-[illegible] Vnde tam illi, qui noua opera contra prauitatem Papæ hæretici ediderunt, quàm alii præ-[illegible]es & doctores in lectionibus & sermonibus publicis cæterisque colloquiis, quando opor-[illegible] loquendi affuerit, debent errores Papæ secundum gratiam eis datam efficaciter repro-[illegible] & veritatem contrariam declarare, & quantum in eis est auribus omnium inculcare. Vnde [illegible] & verbo quid sentiant manifestent, dicantque vt more bellatorum qui hostes suos aperte [illegible] insidias & omnibus modis licitis, quos excogitare valuerint, debellare nituntur: debent [illegible]catores & doctores seu magistri aperte & per insidias publice ac modis sibi conuenienti-[illegible] perfidiam Papæ hæretici expugnare: nec aliter à culpa fautoriæ prauitatis hæreticæ sunt im-[illegible]es. quia non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, *ex-*[illegible] *homicidio*, *si est*. quod intelligendum est, cum quis potest manifesto facinori obuiare, & [illegible] apparet in promptu, quod per alium facinus manifestum valeat prohibere. & ideo si Papa [illegible]icus laborauerit inficere orthodoxos doctores & prædicatores regionum, ad quos do-[illegible] pestifera Papæ hæretici perueniret, ne illarum incolæ regionum auerterentur à fide, vi-[illegible] obuiare deberent, nec carerent in hoc casu scrupulo societatis occultæ, nisi doctrinæ Papæ [illegible] obuiarent, si in regionibus illis non essent alii, qui doctrinæ Papæ erroneæ scirent, [illegible], & possent resistere. & ita prædicatores & doctores in Francia commorantes tenentur [illegible]nam Papæ erroneam reprobare, priusquam doctrina eadem in Francia cœperit publi-[illegible] vel probabiliter dubitatur, quod aliquos corrumperet in Francia, nisi resistatur eidem. Sic [illegible]catores & doctores Italiæ debent ab eadem doctrina mortifera præseruare Italiam, vt si [illegible] in parte infecta fuerit, debent conari purgare eandem. & consimiliter de prædicato-[illegible] & doctoribus aliarum regionum, in quibus morantur, est dicendum. Si vero in Francia [illegible]a regione sunt aliqui prædicatores & doctores seu magistri. qui sufficienter eandē regio-[illegible]a d[illegible]ina præseruant vel expurgant, alii prædicatores & doctores vel magistri regionis [illegible] tenentur de necessitate salutis doctrinæ illi obuiare, ex quo per alios ei sufficienter [illegible] sed [illegible] alii deficerent, ipsi se ponere murum pro fide catholica contra Papam hæreti-cum [illegible]b[illegible]ent. alioquin in fautoriam inciderent prauitatis hæreticæ iuxta auctoritatem superi-us all[illegible]egat[illegible]n, &c.

DISCIP. Videtur quod illa auctoritas & consimiles non debent de quibuscunque in-telligi, sed de [illegible]is tantummodo, qui sic supra alios potestatem habent. quales non sunt prædicatores & doctores, n[illegible] fuerint prælati.

MAGIST. Dicunt quidam, quod hic erras aperte: quia auctoritas illa & consimiles [illegible] non solum de prælatis: sed etiam de sociis & subditis, quod per decretalem [illegible]pra all[illegible], *extra de homicidio*, satis videtur aperte probari. conditor enim decretalis illius, [illegible] Alexander tertius, loquitur de occisoribus beati Thomæ Cantuariensis, & de illis, qui [illegible]s, quorum diuersi diuersimode culpabiles extiterunt. de quibus dicit in hæc ver-[illegible] *etiam qui non vt ferirent, sed vt persecutoribus opem ferrent, si forte per aliorum violentias impedire-*[illegible] *paulo minori debent pœna mulctari, quia cum scriptum sit: Qui potuit hominem liberare a morte, & non* [illegible] *eum, occidit. constat autem ab homicidii reatu immunes non esse qui occisoribus contra alios opem* [illegible] *nec carent scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare.* Ex quibus verbis [illegible] quod Alexander tertius quasi dupliciter probare conatur, quod qui opem occi-[illegible]re venerint, à reatu homicidii minime sunt immunes. Primo modo per illud, [illegible] *hominem liberare*, &c. Secundo per illud, *nec caret scrupulo*, &c. ergo vtrunque illo-[illegible]m, scilicet *qui potuit hominem liberare*, &c. *nec caret scrupulo*, &c. de his, qui opem [illegible]præstare venerint, debet intelligi. illi autem non erant prælati occisorum, nec su-[illegible]bus, qui erant occisores: sed erant socii vel famuli ac subditi eorundem. ergo tales [illegible] *qui potuit hominem liberare*, &c. *nec caret scrupulo*, &c. & consimiles, non solum de præla-[illegible]b. super alios potestatē habentibus, sed ēt de omnibus debent intelligi ꝙ verū est pro tem-

pro tempore necessitatis, cum non apparet alius in promptu, qui velit & valeat proximum a periculo liberare. Quod etiam auctoritates tales, *qui potuit*, &c. *& nec caret*, &c. de sociis & de [illegible] debeant intelligi, probatur secundo sic. Non minus tenetur quilibet socius subditus vel prælatus subuenire necessitati spirituali proximi quàm corporali. sed quilibet tempore necessitatis vbi non apparet alius, qui proximo subueniat, tenetur opera misericordiæ corporalia proximo (si [illegible] potest) impendere. ergo multomagis quilibet subditus & prælatus opera misericordiæ spiritualia (si conuenienter potest, cum non apparet alius qui subueniat) tenetur tempore necessitatis proximo exhibere. manifesto autem facinori obuiare, cum quis conuenienter potest, & proximum tenetur (ne doctrina Papæ hæretici inficiatur erronea) præseruare & regionem totam, vel pro parte doctrina erronea Papæ infectam per sermones, informationes, exhortationes, & scripturas catholicas expurgare, & consimilia, quæ sunt inter opera misericordiæ spiritualia computanda. Ergo ad ista & consimilia tempore necessitatis, cum non appareant prælati, nec alii qui velint vel possint talia operari, quilibet siue socius siue subditus, qui conuenienter potest, ista debet proximis de necessitate salutis impendere. Ex quibus colligitur, quod si prædicatores & doctores seu magistri siue in sermonibus & lectionib. publicis siue per informationes occultas possunt aliquos vel aliquas à doctrina Papæ erronea retrahere & non faciunt: nec apparet alius, qui hoc faciat, sunt fautores hæreticæ prauitatis: nec carent scrupulo societatis occultæ, ex quo possunt (& non apparet alius qui velit & possit) manifesto facinori desinunt obuiare.

DIS. Quid si metu mortis tali facinori desinunt obuiare? MAGIST. Videtur quibusdam, quod si probabiliter crederent, quod si possunt aliquos à doctrina Papæ erronea reuocare, nec probabiliter reputarent, quod alio tempore si viuerent maiorē possent facere fructum peccarent mortaliter omittendo metu mortis alios à doctrina erronea reuocare. verumtamen propter metum mortis excusarentur in tantum, quod sententiam excommunicationis nequaquam incurrerent. quemadmodum si quis inter Saracenos & infideles alios constitutus metu mortis negaret Christum, & veneraretur Machometum, peccaret mortaliter: sed sententiam excommunicationis euaderet.

Cap. XXXXIX.

In quo agitur de eis, qui impugnatores Papæ hæretici persequerentur: aut quomodolibet infestarent, quid sit tenendum. vbi ponuntur quinque conclusiones.

DISCIP. Inquisiuimus de prædicatoribus, si teneantur doctrinam Papæ erroneam reprobare. nunc disserere de illis prædicatoribus & doctoribus, qui impugnatores Papæ hæretici improbarent vel sequerentur, aut quomodolibet infestarent. MAGIST. Circa hanc interrogationem videtur aliquibus distinguendum, quod improbare impugnatores Papæ hæretici contingit dupliciter. Vno modo eorum assertiones per auctores & rationes solummodo conuincere satagendo. Alio modo personis eorum detrahendo vel in propria irrogando aut persecutionem quamlibet procurando, vel contra ipsos alios prouocando, seu eis per se vel per alios molestiam quamlibet inferendo. Item aut assertio Papæ hæretici erronea est damnata explicite solummodo vel implicite. Item si est damnata, aut prædicatores aut doctores, qui non impugnant ipsum, possunt faciliter scire, quod assertio Papæ est damnata explicite, aut non [illegible] sunt faciliter scire. Item aut sciunt Papam à viris in sacra pagina eruditis de certis articulis [illegible] impugnari, aut nesciunt. DISCIP. Quomodo potest contingere, quod aliqua assertio [illegible] erronea sit damnata explicite; & tamen prædicatores seu doctores hoc faciliter non possint [illegible]re? MAGIST. Respondetur, quod hoc potest contingere propter ignorantiam prædicatorum & doctorum, & propter defectum librorum. multi enim sunt prædicatores & doctores tam simplices & tam paruam scripturarum habentes notitiam & peritiam, quod veritates [illegible] plurimas sanctarū scripturarum ignorant, & de determinationibus ecclesiæ parum vel [illegible]. multi eorum propter inopiam scripturarum, in quibus veritates catholicæ plures [illegible] approbantur, & per consequens falsitates contrariæ reprobantur & condemnantur, faciliter peruenire non possunt. vt dicunt, pauci, præter Fratres Minores, habent *decretalem Nicolai tertii* in qua explicite approbatur, quod abdicationes proprietatis omnium rerum Christus [illegible] exemplo confirmauit: & per consequens falsitas contradictionis explicite condem[illegible] est condemnationem etiam summorum pontificum, qui magistros quosdam Parisienses [illegible] tes statum Mendicantium condemnauerunt, pauci habent, præter Fratres prædicatores & Minores. & ita multi ad illas scripturas continentes damnationem talium h[illegible] faci[illegible]e non poss[illegible] quidam autem a peritis longe distant; nec adest eis c[illegible] s con[illegible] tos. qui [illegible] non sunt in scripturis excellenter instructi, non facile scire possunt tal[illegible] se explicite condemnatas. DIS. De exemplis adductis in secundo [illegible] *De dogmat*[illegible] loquuntur [illegible] quæ quamuis malitiose ab æmulis adducant[illegible] [illegible] dicatores seu doctores de quibusdam hæresibus non p[illegible] [illegible]

[illegible] arra, qualiter per præſcriptas diſtinctiones [illegible] interrogationem propo- [illegible] tur. MAG. Reſpondetur quinque concluſiones tenendo. Quarum prima eſt, [illegible] ores & doctores aſſertiones impugnantium Papam hæreticum de aſſertione, quæ [illegible] damnata explicite, improbantes ſolo ſermone intendendo, conuincendo per rationes [illegible] ates, quod aſſertiones eorum cõtrariæ aſſertioni Papæ hæretici non continent verita- [illegible] non ſunt cenſendi fautores hæreticæ prauitatis, nec ea hoc ſolo ſunt reputandi peccare [illegible] ter. Hæc concluſio probatur per hoc, quod catholici poſſunt abſque fautoria prauita- [illegible] ticæ & peccato mortali circa aſſertiones catholicas, quæ non ſunt explicite approbatæ, [illegible] licite condemnatæ, contrariè opinari, & opiniones ſuas contrarias rationibus & auctori- [illegible] fulcire. ergo licet Papa hæreticus & impugnatores eius teneant opiniones contrarias, [illegible] que fautoria prauitatis hæreticæ & abſque peccato mortali poſſunt prædicatores & doctores [illegible] ertionem Papæ quæ in rei veritate eſt hæretica (licet hoc neſciant) conari probare aſſertionem contrariam improbare.

DISCIP. Contra hanc probationem & concluſionem eius duæ obiectiones mihi oc- [illegible] Quarum prima eſt: quod ſi aſſertio Papæ non eſt damnata explicite tanquam hæretica: [illegible] erit propterea hæreticus iudicandus. ergo impugnantes Papam propterea aſſerendo eum [illegible] cum, ſunt merito puniendi. Secunda obiectio eſt contra illud, quod dicitur & innui- [illegible] t, quod licet prædicatores & doctores conantur auctoritatibus & rationibus improbare aſſer- [illegible] impugnantium aſſertionem Papæ hæreticam, non ſunt cenſendi fautores hæreticæ pra- [illegible] tis: hoc enim non videtur verum, nam nullus plus poteſt fauere hæreticæ prauitati, quàm co- [illegible] eam auctoritatibus & rationibus approbare, & oſtendere eam veram eſſe. ſi ergo aliqui [illegible] ntur rationibus & auctoritatibus probare contrariam aſſertionem Papæ hæretici, quæ eſt [illegible] a, eſſe falſam, videtur quod cenſendi ſunt fautores hæreticæ prauitatis.

MAG. Ad primam reſpondetur, quod licet aſſertio Papæ non ſit damnata explicite, in ca- [illegible] en [illegible] tum eſt aſſerere & tenere Papam eſſe hæreticum. Ad cuius euidentiã dicitur eſſe ſci- [illegible], quod ſi aſſertio Papæ non eſt damnata explicite, aut Papa eam tenet ſolummodo opinan- [illegible] & tunc licet ſcientibus in rei veritate eam eſſe hæreticam aſſerere, quod eſt hæretica; ſed non [illegible] eis dicere nec aſſerere Papam eſſe hæreticum; quia ea quo Papa ſolummodo opinando di- [illegible] non eſt hæreticus reputandus. aut Papa talem hæreſim non damnatam explicite non o- [illegible] ſed pertinaciter aſſerendo tenet, quæ eſt pertinacia. quia, ſicut patet ea *quarto huius di-* [illegible] *modo* poteſt de pertinacia deprehendi. & in hoc caſu licet catholicis ſcientibus Papam [illegible] damnatam ſolummodo implicite pertinaciter aſſerere & tenere, non tantummodo af- [illegible] e aſſertionem Papæ eſſe hæreticam, ſed licet eis ſentire, quod Papa eſt hæreticus. periculo- [illegible] en hoc publice aſſererent: quia forte hoc reprobare non poſſent. & forſan extra concilium [illegible] & [illegible] bſentia catholici Papæ, quamuis eſſet verum, non debent hoc publice affirmare. [illegible] ndam obiectionem reſpondetur, quod ad fautoriam hæreſis, quæ non eſt damnata, non [illegible] quis eandem rationibus & auctoritatibus munire conetur: ſed vltra hoc requiri- [illegible] pertinaciter ſeu inique talem hæreſim rationibus & auctoritatibus fulcire ſeu alias [illegible] quemadmodum ad hæreticam prauitatem non ſufficit, quod quis errando hæ-
4 [illegible] requiritur, quod pertinaciter adhæreat.

[illegible] P. Indica quæ ſunt aliæ concluſiones, quas tenet prædicta opinio. MAGIST. [illegible] eſt, quod prædicatores & doctores qui impugnatores doctrinæ hæretici Pa- [illegible] aſſertionem non damnatam explicite, non ſolum rationibus & auctoritatibus, [illegible] de [illegible] hendo & improperia irrogando, aut contra eos alios prouocando, vel [illegible] vel
4 [illegible] iam quomodolibet infeſtando impugnantibus, [illegible] ſunt fau- [illegible] res hæreticæ [illegible] uitatis. Quia qui propter bonum [illegible] tum infert alteri nocumentum notabi- [illegible] e, peccat mortaliter. & ſi propter licitam impugnationem hæreticæ prauitatis infert alte- [illegible] ocumentum [illegible] eſt fautor hæreticæ prauitatis. ſed reputare aſſertionem Papæ hæreticam, [illegible] non ſit damnata explicite, eſt bonum & licitum. ergo prædicatores & doctores, qui pro- [illegible] impugnationem huiuſmodi inferunt impugnantibus notabile nocumentum, peccant mor- [illegible] t & [illegible] nt fautores hæreticæ prauitatis. hoc autem faciunt, qui eis detrahunt & etiam [illegible] & contumelias irrogant, & contra eos alios prouocant, vel per ſe vel per alios [illegible] irrogat. ergo peccant mortaliter, & ſunt fautores hæreticæ prauitatis. Tertia con- [illegible] Quod [illegible] prædicatores & doctores, qui impugnatores Papæ hæretici propter aſ-
5 [illegible] explicite damnatam, quam non poſſunt faciliter ſcire eſſe damnatam explicite [illegible] eritiam in ſcripturis authenticis, aut propter defectum librorum, aut pro- [illegible] amcunque cauſam, propter quam neſciunt Papam de hæreſi impugnare, [illegible] ertionem Papæ ſolummodo rationibus & auctoritatibus ſatagendo muni- [illegible] nem contrariam rationibus & auctoritatibus tantummodo improbare tacendo, [illegible] mortaliter, nec ſunt fautores hæreticæ prauitatis cenſendi. Quia abſ-
6 [illegible] mortali poteſt quis (dummodo pertinaciam non adiungat) opinando [illegible] gate catholicam (etiam explicite approbatam) & contrariam aſſertionem [illegible] natam explicite opinari. ſi enim eſt aliquis non habens memoriam de hiſto- [illegible] qui abſq; pertinacia diceret & rationibus aliquibus confirmaret, quod Dauid non habuit

habuit plures simul vxores, nec peccaret mortaliter, nec esset fautor hæreticæ p[illegible] aliqui, quod licet quidam, qui nunquam viderunt Decretalem Nicolai tertii *Exiit qui* [illegible] tur, & suam opinionem auctoritatibus & rationibus confirmare studerent, q[illegible] huit alicuius rei proprietatem, quamuis hoc facerent imitando Papam hæret[illegible] ceret, non peccarent mortaliter, si dictam decretalem *Exiit*, faciliter habere [illegible] rent Papam propter assertionem prædictam à viris eruditis in sacra pagina [illegible] opinari hæresim damnatam explicite nescienter potest quis absque peccato [illegible] hæreticæ prauitatis, dummodo pertinacia nullatenus misceatur. Quarta con[illegible] dicatores & doctores, qui impugnantes Papam hæreticum pro assertione dam[illegible]nata ex[illegible] retica, quam possunt faciliter scire damnatam explicite, & propter quam se [illegible] resi impugnari, reprobant aut impugnant, peccant mortaliter, nec à fauto[illegible] ticæ sunt immunes: quia tantum zelum debent habere de fide catholica, quod honori & fau[illegible] ri cuiuslibet mortalis præferre tenentur: quia cum nunciatur eis Papam in certo art[illegible] fidem catholicam errare, se de eadem assertione intromittere approbando vel reprobando p[illegible] ponunt, non debent negligere, sed quærere diligenter, an assertio Papæ sit condemnata. & [illegible] possent facile scire assertionem eandem esse damnatam explicite, seu illam veritatem es[illegible] explicite approbatam, nullatenus à peccato mortali & fautoria hæreticæ prauitatis excusar[illegible] si impugnantes assertionem Papæ erroneam improbare præsumant. Quinta conclusio est, [illegible] prædicatores & doctores impugnatores doctrinæ erroneæ Papæ hæretici damnatam explicite si ue sciant siue ignorent eam esse damnatam explicite propter impugnationem huiusmodi perse quuntur eis detrahendo vel contumelias vel improperia irrogando, vel contra eos prouocando, seu aliter per se vel per alios molestiam quomodolibet inferendo, peccant mortaliter, & [illegible] fautores hereticæ prauitatis reputandi: grauius tamen peccant illi, qui sciunt do[illegible] Papæ esse erroneam, quàm illi, qui ignorant.

DISCIP. Quare non possunt ignorantes per ignorantiam excusari? MAG. Responde[illegible], quod ignorantia iuris, quod semper quis scire tenetur, non excusat. hoc autem scire tene[illegible], quod impugnantes aliquam doctrinam tanquam erroneam non sunt aliqualiter molestandi, nisi certitudinaliter constet eos false vel inique impugnare doctrinam eandem. quare cum (si doctrina Papæ sit erronea) non possit constare, quod impugnatores ipsius propter solam impugnationem eam false impugnant & inique (quia huiusmodi impugnatio est licita) non sunt propter impugnationem huiusmodi aliqualiter molestandi.

Cap. XXXXX.

In quo specialiter inuehitur contra doctores doctrinam Papæ erroneam defendentes: qua scilicet pœna sint plectendi, & quibus vitiis inuoluti.

DISCIP. Puto quod ad probandum omnes conclusiones prædictas rationes & auctoritates quam plures (si cogitares) scires adducere, quas omnes causa breuitatis omitte, & dic breuiter, quid faciendum esset de doctoribus & magistris, qui doctrinam Papæ manifeste erroneam defendere aut excusare quomodolibet nitentur; doctrinas autem aliorum maxime pauperum [illegible]biles: imo veras & catholicas, licet doctrinis quorundam theologorum co[illegible]rarias, damnare & peruertere, [illegible] malum sensum trahere conatentur? MAG. Respond[illegible]tur quod talium doctorum nequitia faciliter describi non potest: quia tales ab omni amore & [illegible]lo veritatis sunt penitus alieni, ostendentes aperte, quod nequaquam amore scientiæ aut ve[illegible]tatis magistratum ascenderunt, sed propter gulam aut honorem, aut diuitias obtinendas, in studio laborauerunt.

DIS. Quibus vitiis sunt tales censendi impliciti. MAGIST. Respondetur, quod tales sunt acceptatores personarum. talibus enim loquitur Esa. 5. c. dicens: *Ve qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem, qui iustificatis impium pro muneribus* ho[illegible] pr[illegible] beneficiis gratiis & honoribus obtinendis) *& iustitiam iusti aufertis ab eo* (veritatem suæ [illegible] propriam peruertendo, & ad malum sensum vt placeant Papæ hæretico inique t[illegible] do[illegible] *potentes ad bibendum vinum*, quia inter alios fines malos quos sperant per magister[illegible] impletio ventris cibi & potus infimum locum minime tenent[illegible] vt de his vere sic di[illegible]tur illud apostoli Phil. 3. *quorum Deus venter est*: quia propter ventrem & honorem & propter alia te[illegible] consequenda & incommoda deuitanda laborant in studio & discunt. vnde & de qu[illegible] be[illegible] ctore dicit Salomon Prouer. 38. *Qui cognoscit faciem suam in iudicio, non habet*, &c. [illegible] faciem in iudicio, qui doctrinam manif[illegible]ste erroneam non nititur excusare vel etiam [illegible]dere, quia à Papa est tradita & inuenta: doct[illegible]inam pauperis catholicam & excusabilem [illegible] pæ hæretico placeat contra veritatem dicentis) ad malum satagit trahere intellectum, [illegible] cella panis, id est, pro vno bono conuiuio, vbi confusionem non metuit tem[illegible] cam paratus est defendere veritatem.

D[illegible]

[illegible] Ea [illegible] coniecturo, quod si vnquam aliquis Papa hæreticus esset futurus [illegible] aperte, qui doctores illius temporis zelo veritatis catholicæ & propter hæreti[illegible]cendos (si vnquam insurgent) in studio laborarunt: & qui propter terrena scien[illegible]am impenderunt. MAG. Nonnullis apparet, quod hic falleris. quia, teste Christo, mul[illegible] credunt & in tempore tentationis recedunt. sed forte nonnulli, si Papa esset hæreti[illegible] bono zelo in principio laborabunt, & cum venerit tribulatio per Papam hæreticum [illegible], illi firmissime adhærebunt. DIS. Quamuis mihi non appareat, quod tempore futuro Papæ hæretici [illegible] fuerit) non possit sciri, qui propter zelum veritatis studio vacare cœperunt: ta[illegible] videbitur manifeste, qui erunt sinceri & fortes fidei zelatores. ideo redi ad materiam [illegible] capitulo differendam, & enumera alia vicia, quibus doctores, de quibus hic est sermo, re[illegible]tantur impliciti: nec cures alias probationes adducere. MAGIST. Doctores isti putantur [illegible] hæreticæ prauitatis ambitiosi, auari, adulatores, propter excusationem vel assertio[illegible] doctrinæ erroneæ Papæ hæretici: propter peruersionem autem aliarum doctrinarum pu[illegible] inuidi, maliuoli, innocentiæ persecutores, detractores, diffamatores, calumniatores, [illegible] criminum impositores. vnde in Spiritum sanctum multipliciter peccare censentur. pro[illegible] vtrumque autem vitium falsi, mendaces, fallaces, seductores, & fraudulenti credentur. DIS. Q[illegible] pœna essent tales plectendi? MAGIST. Respondetur, quod tales omnibus pœ[illegible] quæ debentur vitiis superius enumeratis, essent merito percellendi. vnde dicitur, quod [illegible]nt excommunicati, & ab omni officio deponendi, imo videtur quibusdam, quod essent curiæ seculari tradendi, vel perpetuo carceri mancipandi.

Cap. LI.

In quo inquiritur de religiosis non resistentibus doctrinæ Papæ hæretici, vtrum sint fautores prauitatis hæreticæ, & qualiter in casu se habere debeant.

DISCIP. De prædictis posset longus tractatus fieri: sed quia cupio, quod finis cito isti tractatui imponatur, ideo ad religiosos censeo transferendum. de quibus interrogo, an religio[illegible] Papæ hæretico non resistunt, sint inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. MAG. [illegible]osis distinguitur. quidam enim religiosi regulariter aliquos de fratribus suis ad studi[illegible] logiæ admittunt, pluribus etiam officium prædicationis & confessionis committunt, [illegible] ea diuersis causis per mundum discurrunt, & de loco ad locum sæpius mouentur. ma[illegible]tamen communicationem habent inter se, quantumcunque sint per mundum dispersi. vn[illegible], quod ea quæ publice fiunt non solum in Curia Romana, sed etiam in studiis generalibus, & in aliis locis frequentabilibus facilius, certius, & distinctius cognoscuntur ab eis. Alii [illegible]si, qui ea consuetudine in certis locis continue residentes sua loca non mutant, ta[illegible]nt claustra sua, nec aliquos de fratribus ad studia vel ad alia loca transmittunt, ac di[illegible]nentes paruam vel nullam inter se communicationem habere noscuntur. & ideo [illegible]næ in curia Romana & in aliis locis frequentabilibus publicè fiunt, multa ignorant, [illegible]nt ignota. si ergo Papa esset hæreticus publicus, hoc est publicè diffiniens as[illegible]siis explicitè condemnata, vel publice prædicans aut docens assertionem [illegible]em apud omnes catholicos diuulgatam: puta si publice prædicaret, Christum non [illegible]ne, vel resurrectionem non esse futuram; aut non esse infernum, nec aliquas [illegible] inferno: contra prædictos religiosos esset violenta præsumptio, quod mi[illegible] ignorarent Papam esse hæreticum: quia tales religiosi ea, quæ publice fiunt in curia Romana, non [illegible]um tot literas sibi mutuo scribunt de nouitatibus, quæ contingunt, quod vix [illegible] notab[illegible] in curia Romana, quin cito & in breui tempore in omnibus locis eorum pec[illegible] publice cognoscatur. & ideo si adhæserint Papæ hæretico, fautores sunt. cum [illegible] fuerit publicata, præsumendum est, quod scienter adhærerent prauitati hæreticæ: & [illegible] prauitatis sunt censendi, si dixerint vel tenuerint Papam esse catholicum [illegible]em.

[illegible] si non dixerint Papam esse catholicum & fidelem, tamen sibi obedi[illegible] taliter se intromittendo.

[illegible] Respondetur à quibusdam, quod in hoc casu, si non possunt perfidiam Pa[illegible] alios prohibere, non sunt censendi fautores hæreticæ prauitatis: sed [illegible] hære[illegible]andi: quia ex quo perfidiam Papæ hæretici prohibere non possunt, [illegible] corrigere, nec ne alii credant eius erroribus impedire, tacendo de e[illegible] culpam incurrere: sed obediendo [illegible] à culpa minime sunt immunes. [illegible] religiosis. MAG. De aliis dicitur quod non est præsumptio tam violenta contra [illegible]reo[illegible]antur scire Papam hæreticum esse. & ideo non sunt subito iudicandi fauere [illegible] vel quia [illegible] Papæ hæretico obediendo. sed examinandi sunt, si licite, an [illegible]m: vel propter illa quæ audierunt teneantur [illegible] scire. & secundum hoc vel

psal[illegible] ista, [illegible] *iniquos odio habui.* & alibi ait: *omnem viam iniquam odio habui.* & [illegible] *nonne qui oderūt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam perfecto odio oderam illos.* [illegible] *sunt mihi.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnis nequitia & malitia odio est habenda. & q[illegible]d [illegible] Dei odio sunt habenda. quod etiam ipse Saluator testatur Luc. [illegible]4. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & vxorem & filios & fratres, non potest meus esse discipulus.* Ex quibus verbis colligitur quod [illegible] est in omni homine odiendum, quod est Deo contrarium. perfidia autem papæ hæ[illegible] est D[illegible] contraria. ergo odio est habenda. sed prædicatores & doctores odio non habent per[illegible] papæ hæretici, nisi ipsum debitis circumstantiis obseruatis detestentur, persequ[illegible]tur. ergo prædicatores ipsam oportet perfidiam papæ hæretici reprobare. M[illegible] dens. Minor aperte probatur. quia secundum beatum Gregorium *Probatio dilectionis exhibitio est operis*, ita etiam probatio odii exhibitio est operis. & secundum eundem Greg. *amor* [illegible] sed multa operatur, si est. amor enim & odium sunt caussæ distinctæ, distinctos eff[illegible]tus h[illegible]tes. & ideo sicut ex amore, si est, multi sequuntur effectus: ita etiam ex odio plures [illegible] emanant. quare ex odio si est vere respectu perfidiæ papæ hæretici in prædicatoribus & doctoribus, opera exteriora sequuntur. Persecutio autem est effectus odii, & [illegible] exterior. quare si prædicatores & doctores vere odiunt perfidi[illegible] & [illegible] papæ hæ[illegible] ipsam efficaciter persequuntur. quod August. vt habetur. 23. *quæst.* 4. *c. duo ista*, [illegible] dicens: *duo ista nomina cum dicimus homo peccator, non vtique frustra dicuntur quia peccator [illegible] corripe. [illegible] quia homo, m[illegible] nec omnino liberabis hominem, nisi cum persecutus fueris peccatorem* [illegible] *disciplina*. & infra: *ita nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccato impunitas relaxanda.* Ex quibus colligitur, quod quilibet ex necessitate tenetur quantum in sibi licet pro gradu [illegible] & officio corripere, & persequi peccatorem. ergo prædicatores debent omnium hæreticorum doctrinam reprobare, imo omnem peccatorem persequi tenentur. ergo prædicatores & [illegible] oportet persequi congruenti modo sibi, scilicet reprobando perfidiam papæ hæretici. DISCIP. Ex hac ratione haberetur, quod prædicatores & doctores deberent omnium hæreticorum doctrinam erroneam reprobare, immo omnem peccatorem persequi tenerentur. quod eis impossibile esse dignoscitur. nullus autem ad impossibile obligatur. MAGIST. Ad hoc respondetur, [illegible] sicut debemus diligere omnes proximos: & ideo papam tam hæreticum quàm catholicum [illegible] diligere: non tamen omnibus possumus actu speciali beneficia exhibere: sed debemus [illegible] parati pro necessitati pro posse omni indigenti succurrere: ita omnes iniquos inquantum [illegible] sunt odire tenemur & secundum præparationem cordis omnes persequi astricti sumus. [illegible] tamen, qui deterior est & magis perniciosus populo Christiano, fortius, quia honorem D[illegible] con[illegible] nuere, omnes catholici fortius & melius persequi astringuntur. & ideo cum papa hæ[illegible] te[illegible] & magis perniciosus populo Christiano, quam alii minus mali, illum singulariter persequi debe[illegible]. & ideo prædicatores & doctores singulariter contra papam hæreticum d[illegible] exercere ipsum efficacissime & doctrinam suam erroneam reprobando. DISC. Si rationes alias cogitasti, allega. MAG. Quinto specialiter arguitur sic. Sicut oculi corporales [illegible] qui sibi & aliis partib. corporis minime videri [illegible] la, quæ sunt eis periculosiora & nociuiora: puta [illegible]eas, laqueos, hostes, bestias, & alia quæ possunt inferre corpori læsionem, inutiles repu[illegible] [illegible] oculi corporis spiritualis, puta ecclesiæ, qui sibi & ecclesiæ nequaquam monstrant pericu[illegible] ei amminentia ecclesiæ vniuersæ, inutiles sunt censendi. oculi autem ecclesiæ sunt prædicatores & doctores, qui bona & mala, virtutes & vitia, pericula & vtilia debent aliis & sibi videre & monstrare. maximum autem periculum imminet ecclesiæ Dei, quando papa est hæreticus. ergo si prædicatores & doctores vident, nec monstrant ecclesiæ periculum, quod ex perfidia papæ hæretici ecclesiæ imminet orthodoxæ, inutiles sunt censendi. Sexto sic. sicut ad testem pertinet in iudicio p[illegible] ferre testimonium veritati: sic ad prædicatores & doctores in suis sermonibus & locutionibus [illegible] veritatem ac veritati testimonium perhibere. imo prædicatores possent veri[illegible] [illegible] appellari testes veritatis. Vnde quia à primis prædicatoribus & doct[illegible] veritatem fide[illegible] [illegible] appellari, iuxta illud Redemptoris Act. 1. *Eritis mihi testes* [illegible] *omni* [illegible] &c. & vt legitur eodem capitulo, beatus Petrus dicit: *oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore quo introiuit & exiuit inter nos Dominus noster Iesus incipiens à baptismate Iohannis vsque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* prædicatores et [illegible] & doctores veritatis sunt testes [illegible]. sed testes cum in iudicio examinantur [illegible] testimonium perhibere veritati. ergo prædicatores & doctores in sermonibus & lectionibus suis contra papam hæreticum, testimonium veritatis perhibere tenentur.

DISCIP. Ista ratio probare videtur, quod non solum modo prædicatores & doctores in suis sermonibus & lectionibus debeant contra papam hæreticum [illegible] vere veritati [illegible] quando [illegible] in suis sermonibus compelluntur. quemadmodum testes tunc [illegible] perhibere testimonium veritati tenentur, quando ad hoc per suos superiores artantur.

MAGIST. [illegible] responsio vel obiectio nulla est, [illegible] quibusdam apparet. nam non [illegible] perhibere veritati testimonium, quando ad hoc à suo superiore com[illegible] [illegible] ad hoc ex consilio sine omni coactione per superiorem astri[illegible] [illegible] as[illegible]io, quem quilibet ad [illegible]um habere tenetur, sugg[illegible] [illegible] quod [illegible] alteri non nocet, illud nequaquam prohibeat; sic ead[illegible]

[illegible] , vt quod alteri prodest, & sibi [illegible] alteri faciat, [illegible] a, quia vnusquisque [illegible] facere [illegible] quod nulli [illegible] nec spiritualiter. sed sæpe facere testimo[illegible] coram non [illegible] non nocet & alteri multum prodest: quia liberat eum [illegible] periculo [illegible] o sui. ergo tunc quamuis testis n[on] fuerit [illegible] superio[illegible] tenetur per[illegible]m veritati. ergo consimiliter prædicatores & doctores, quan[d]o po[ssun]t libe[illegible] ne incidant in perfidiam Papæ hæretici, de necessitate salutis tenentur audi[illegible]tatem contra Papam hæreticum indicare. DISCIP. Tenet ne aliquis mo[illegible]orum mutuo se reprobantium, quod testis aliquando non compul[s]us a superio[illegible]hibere testimonium veritati. MAGIST. Thomas de Aquino videtur asserere, [illegible]æ, q. 7[illegible]. articulo. 1. *Si vero requiratur eius testimonium non auctoritate superioru, tunc di*[illegible]*: quia aliquando requiritur testimonium alicuius auctoritate superiorum, aliquando vero non* [illegible]*onium subdus superiorum auctoritate. cum in hu, qua ad iustitiam pertinent obedire tenen*[illegible]*um quin teneatur testimonium ferre in his in quibus secundum ordinem iuris testimonium ab eo exi*[illegible]*manifestu, in his in quibus infamia præcesserit. si autem exigatur ab eo testimonium in aliis,* [illegible] *in quibus infamia non præcessit, non tenetur ad testificandum. si vero requiratur eius testimonium* [illegible] *superiorum, quibus subest, tunc distinguendum est: quia si testimonium requiratur ad liberan*[illegible] *vel a iniusta morte seu pœna quacunque vel à falsa infamia vel etiam ab iniquo damno, tunc te*[illegible] *ad testificandum & si eius testimonium non requiratur, tenetur facere quod in se est, vt veritatem* [illegible] *qui ad hoc possit prodesse. dicitur enim in psalmista: Eripite pauperem, & egenum de manu pec*[illegible]*erate. & Prouerb.* [illegible] *4. erue eos qui ducuntur ad mortem. Et ad Rom. 7. dicitur: Digni sunt morte non* [illegible] *sunt* [illegible] *qui consentiunt facientibus. vbi Glo. dicit, quod consentire est tacere, cum possit redarguere.* [illegible] *ve*[illegible] patet, quod testis tenetur testimonium perhibere veritati quandoque, quam[illegible] errorem minime compellatur. & per auctoritates quas ipse adducit ostenditur quod [illegible]res & doctores in suis sermonibus & lectionibus tenentur si possint auditores suos [illegible]ci[illegible] n perfidiam Papæ hæretici) præseruare; quia ad eundem spectat aliquem ab ingru[illegible]e imminenti periculo liberare, ad quem spectat alium à periculo in quod incidit si potest

[illegible]C. Adhuc alias rationes ad conclusionem principalem allega. MAG. Septimo probatur c[illegible]usio sic. Sicut aduocati patrocinium causæ iustæ præstare tenentur: ita prædicatores & do[illegible]étur veritaté catholicam docere & prauitaté hæreticam reprobare. Sed aduocatos catho[illegible]ntra Papam hæreticum patrocinium præstare tenetur: quia aduocatus patrocinium præstare [illegible]sæ pauperum. hoc enim opus est misericordiæ, ad quod pro loco & tempore & aliis circum[illegible]ebus obseruatis quilibet obligatur. ergo multo magis debet aduocatus catholicorum [illegible]am hæreticum patrocinium & defensionem impendere, eo quod causa fidei est cau[illegible]nque [p]auperis præferenda. ergo consimiliter prædicatores & doctores in suis sermo[illegible]ionibus debent præstando patrocinium causæ fidei Papam hæreticum eiusque du[illegible]neam confutare. DISCIP. Non videtur quod aduocatus semper teneatur causis [illegible]patrocinium impartiri. quia tunc oporteret ipsum omnia alia negotia & aliorum di[illegible]ad[illegible] ratione non semper tenentur prædicatores & doctores perfidiam Papæ hæ[illegible] MAG. Non attendunt isti, quod semper aduocatus causis pauperum patroci[illegible]endere, nec quod semper omnes prædicatores & doctores hæreticum Pa[illegible]lectionibus & prædicationibus reprobare: sed intendunt, [s]icut aduocatus, [illegible], quod per alium modum quam per suum iuuamen potest causa pauperis [illegible]ecessitate salutis ei tenetur patrocinium exhibere; ita prædicatores & docto[illegible] Papæ hæretico obuiare, quando non apparent alii prompti, qui causam fidei [illegible]ntra Papam hæreticum defendere. DIS. Adhuc rationes alias, si occurrunt, al[illegible] Octaua ratio est hæc. Sicut ad accusatorem spectat crimen perniciosum [illegible]t probare iudici accusare; ita ad prædicatores & doctores spectat errores per[illegible]a fidem catholicam insurgentes reprobare. sed sciens Papam esse hæreticum [illegible]at errare orthodoxos; ipsu[m], si potest probare, accusare tenetur. ergo prædi[illegible] & [illegible]entes Papam hæreticum laborare fidem corrumpere orthodoxam, doctri[illegible]eam probare tenentur. Maior videtur aperta. Minor probatur auctoritate Gre[illegible] .q. [illegible] c. sicut, ait: *Sicut laudabile discretumque est reuerentiam & honorem exhibere præla*[illegible]*ia rectitudinis & Dei timoris est si qua in eis sunt quæ indigent correctione nulla dissimulatione post*[illegible]*orum quod absit corpus morbus inuadat, si langor non fuerit curatus in capite.* Ex quibus ve[r]bis [illegible] ad rectitudinem Dei que timorem spectat accusare quemcunque prælatum, q[illegible] corpus conatur inficere. cum ergo Papa totum corpus ecclesiæ hæretica prauitate molitur inficere, Papa hæreticus est à scientibus & reprobare valentibus accusandus.

CAP.

Cap. XXXXVII.

In quo ostenditur, quod si pauci aut solus vnus doctor theologus remaneat non con[illegible]ens doctrinæ Papæ hæretici, debet ei res[illegible]ere toto posse neque de victoria desperare.

DISCIP. Pro assertione prædicta ad præsens nolo plures rationes au[illegible]ire: quia satis vi[illegible]etur probabile, quod prædicatores & doctores, si simul concordan[illegible] [illegible] nantur et doctrinam Papæ erroneam reprobare. sed nunquid si multitudo prædi[illegible] & d[illegible]orum seu magistrorum consenserit Papæ hæretico fauerit vel non resti[illegible]erit, au[illegible] debe[illegible]t [illegible] [illegible]æ erroneæ obuiare. MAG. Sunt quidam dicentes, quod si pauci pr[illegible]catore[illegible] & d[illegible] [illegible]ctrina permanserint orthodoxa, & tota alia multitudo Papæ hær[illegible] [illegible]ont. [illegible] præbuerit, illi pauci debent illi resistere modis congruis toto po[illegible] imo si vnus [illegible] ret fixus in fide, deberet intrepide doctrinam erroneam Papæ hæretici imp[illegible] [illegible] exe[illegible] Heliæ prophetæ, qui quamuis putasset se solum prophetam fide[illegible]em Dei [illegible] vera minime deuitauit: sed hæreticos & apostatas, quando fuit oportunitas, [illegible] futauit. & per consequens multo magis si aliquis prælatus cum paucis præd[illegible] [illegible] & d[illegible]ribus sibi subiectis Papæ hæretico nullatenus consentiret, tota alia multitudine [illegible] err[illegible]bus adhærente, illi prædicatores & doctores pauci vna cum prælato suo debent d[illegible] Papæ erroneæ contraire, debereque prælatus dicere cum Matathia illud. 1. Machabe. [illegible] *& si omnes regi Antiocho* (hoc est Papæ hæretico) *obediunt, vt discedant vnusquisque à seruitute le[illegible] patrum suorum, & consentiant mandatis eius, ego & filii mei & fratres mei obediemus legi patrum n[illegible]rorum. propitius sit nobis Deus; non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei: non audiemus verba re[illegible] Antiochi* (id est Papa hæretici) *nec sacrificabimus transgredientes legis nostra mandata, & vt eamus altera via.*

DISCIP. Videtur quod si pauci resisterent toti residuo multitudinum Christianorum laborarent in vanum. ergo hoc attemptare & prædicare nullo modo deberent.

MAGIST. Respondetur, quod pauci non deberent de victoria de[illegible]perare. imo vnus solus de victoria sperare deberet: quia vt habetur .1. Machi. 3. *Non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo est fortitudo.* 1. Reg. 14. sic habetur: *Non est domino difficile saluare vel in multis vel in paucis.* 2. Parali. 19. sic habetur: *Domine non est apud te distantia, vtrum in paucis auxilieris aut in multis.* Ex quibus verbis patet, quod si pauci contra Papam hæreticum susciperent bellum (tota alia multitudine sibi adhærente) de victoria desperare non debent: quia bellum tale non est bellum eorum, sed bellum domini, qui est veritas, quæ super omnes vinci[illegible] in veritate. ergo habentes fiduciam pro eadem certent vsque ad mortem, & Deus expugnabit pro eis inimicos eorum.

Cap. XXXXVIII.

In quo docetur, quomodo se debeant habere in casu prædicto doctores & prædicatore[illegible], ne fiant fautores hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Auctoritates scriptæ mihi clare demonstrant, quod vnus cat[illegible]licus posset secure bellum contra Papam hæreticum cum tota sua cohorte suscipere, nec d[illegible]bere d[illegible] victoria aliqualiter desperare. Dubito autem, vt si vnquam al[illegible]quis Papa futur[illegible] [illegible] [illegible], pro multitudine Christianorum poterit dicere illud Saluatoris. *Putas ne filius hominis veni[illegible] inueniet fidem super terram*: quia reor quod [illegible] sibi resist[illegible]nt. puto enim quod [illegible] adimplebitur prophetia beati Pauli dicentis [illegible]. ad Timoth. 4. *Erit enim tempus cum sanam d[illegible] [illegible] sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate q[illegible] [illegible] auertent, ad fabulas autem conuertent*: quia fabulas & errores Papæ hær[illegible] multitu[illegible] lo[illegible] [illegible]gistrorum ambiti[illegible]orum & auarorum sequ[illegible]. idcir[illegible]o pe[illegible]o [illegible] [illegible]ndas sec[illegible] [illegible] sententias, quid paucis [illegible] sac[illegible]a pagina erud[illegible] fuerint magistr[illegible] [illegible] discipul[illegible] [illegible] Papa efficeretur hæreticus, & quid omnes prædicatores & doctores habere[illegible] [illegible] [illegible] veritati fidei adhærerent.

MAG. Respondetur, quod si Papa de doctrina diffamaretur erronea, [illegible] & doctores seu lectores vel ma[illegible]stri: imo etiam omnes literati quantom[illegible] [illegible] [illegible] conueniret. d[illegible]bere[illegible] doctrinam Papæ erroneam videre, studere, [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible], exemplo illorum, de quibus dicitur Act. [illegible]. *quotidie scrutantes* [illegible] *haberent*

DI[illegible] [illegible] dic[illegible] [illegible] qui c[illegible] n[illegible] continue [illegible]: [illegible] nas er[illegible] M[illegible] T. Responde[illegible]ur, quod a[illegible] eos [illegible] [illegible] [illegible] & d[illegible] [illegible] Salom[illegible] [illegible] Eccl.[illegible]: *Dedique cor meum,* [illegible] *ctrinam, erroresque & stultitiam.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible]

[illegible] res contra fidem: sicut catholicæ veritates. quia vt [illegible] apiens te[illegible]tur, *Idem est index rectis* [illegible], *& eadem est scientia contrariorum*. oportet ergo prædicatores & doctores errores Papæ [illegible] examinare, studere & discutere diligenter. quia sic ad veritates plures, quas antea nesci- [illegible] ruenient, teste Glo. accepta ab August. 1. Cor. 11. qui ait *ab aduersario mota quæstio discen-* [illegible] *casio*. DISCIP. Quid facient postquam doctrinam Papæ erroneam examinauerint [illegible] ter? MAGIST. Respondent, quod rationibus & scripturarum testimoniis contra e- [illegible] ntum possunt debent se munire, ac illi qui scribendi gratiam receperunt, scribant & [illegible] nant [illegible] bros, tractatus, sermones, & epistolas, secundum quod videtur expediens ad re- [illegible] dum doctrinam Papæ erroneam. opera vero sua modis sibi possibilibus communicent [illegible] nt, nominibus suis tacitis vel expressis, scilicet secundum quod expedire videtur. [illegible] m e[illegible]im opera ratione auctorum videntur libentius. & tunc erit vtile nomen auctorum [illegible] re. interdum autem multi odio habent auctores, & tunc illis nomen auctorum operis [illegible] occultare, vt æmuli non quis dicat, sed quid dicatur, attendant. Illi vero, qui libros, [illegible] & alia opera componendi gratiam minime habent, in scripturis authenticis, & etiam [illegible] us nouis, in quibus magis distincte doctrinam Papæ erroneam poterunt reprobare, se [illegible] t studiose, vt cum tempus venerit oportunum, errores Papæ valeant efficaciter repro- [illegible] Vnde tam illi, qui noua opera contra prauitatem Papæ hæretici ediderunt, quàm alii præ- [illegible] s & doctores in lectionibus & sermonibus publicis ceterisque colloquiis, quando opor- [illegible] loquendi affuerit, debent errores Papæ secundum gratiam eis datam efficaciter repro- [illegible] & veritatem contrariam declarare, & quantum in eis est auribus omnium inculcare. Vnde [illegible] & verbo quid sentiant manifestent, dicantque vt more bellatorum qui hostes suos aperte [illegible] insidias & omnibus modis licitis, quos excogitare valuerint, debellare nituntur: debent [illegible] catores & doctores seu magistri aperte & per insidias publice ac modis sibi conuenienti- [illegible] erfidiam Papæ hæretici expugnare: nec aliter à culpa fautoriæ prauitatis hæreticæ sunt im- [illegible] es. quia non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, *ex-* [illegible] *homicidio, si est*. quod intelligendum est, cum quis potest manifesto facinori obuiare, & [illegible] pparet in promptu, quod per alium facinus manifestum valeat prohibere. & ideo si Papa [illegible] cus laborauerit inficere orthodoxos doctores & prædicatores regionum, ad quos do- [illegible] pestifera Papæ hæretici peruenitet, ne illarum incolæ regionum auerterentur à fide, vi- [illegible] obuiare deberent, nec carerent in hoc casu scrupulo societatis occultæ, nisi doctrinæ Papæ [illegible] eæ obuiarent, si in regionibus illis non essent alii, qui doctrinæ Papæ erroneæ scirent, [illegible] t, & possent resistere. & ita prædicatores & doctores in Francia commorantes tenentur [illegible] nam Papæ erroneam reprobare, priusquam doctrina eadem in Francia cœperit publi- [illegible] vel probabiliter dubitatur, quod aliquos corrumpetet in Francia, nisi resistatur eidem. Sic [illegible] res & doctores Italiæ debent ab eadem doctrina mortifera præseruare Italiam, vt si [illegible] qua sui parte infecta fuerit, debent conari purgare eandem. & consimiliter de prædicato- [illegible] & doctoribus aliarum regionum, in quibus morantur, est dicendum. Si vero in Francia [illegible] ia regione sunt aliqui prædicatores & doctores seu magistri. qui sufficienter eandẽ regio- [illegible] d[illegible]ctrina præseruant vel expurgant, alii prædicatores & doctores vel magistri regionis
4 [illegible] enentur de necessitate salutis doctrinæ illi obuiare, ex quo per alios et sufficienter [illegible] ed vbi alii deficerent, ipsi se ponere murum pro fide catholica contra Papam hæreti- cu[illegible] tent alioquin in fautoriam inciderent prauitatis hæreticæ iuxta auctoritatem superi- us a[illegible]g[illegible]

DISCIP. Videtur quod illa auctoritas & consimiles non debent de quibuscunque in-
4 tel[illegible] d de [illegible] tantumodo, qui sic supra alios potestatem habent. quales non sunt prædicatores & do[illegible] s, [illegible] fuerint prælati.

MAGIST. Dicunt quidam, quod hic erras aperte: quia auctoritas illa & consimilea [illegible] c[illegible] in[illegible] non solum de prælatis: sed etiam de sociis & subditis, quod per decretalem [illegible] ra alle[illegible] ta[illegible], *extra de homicidio*, satis videtur aperte probari. conditor enim decretalis illius, [illegible] r Alexa[illegible] er tertius, loquitur de occisoribus beati Thomæ Cantuariensis, & de illis, qui [illegible] ia [illegible] s, qu[illegible] um diuersi diuersimode culpabiles extiterunt. de quibus dicit in hæc ver- [illegible] *etiam qui non vt ferirent, sed vt persecutoribus opem ferrent, si forte per aliorum violentias impedireu-* [illegible] *aulo minori debent pœna mulctari, quia cum scriptum sit: Qui potuit hominem liberare à morte, & non* [illegible] *t eum, occidit. constat autem ab homicidii reatu immunes non esse qui occisoribus contra alios opem* [illegible] *nec carent scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare.* Ex quibus verbia [illegible], quod Alexander tertius quasi dupliciter probare conatur, quod qui opem occi- [illegible] ate venerint, à reatu homicidii minime sunt immunes. Primo modo per illud, *qu[illegible] minem liberare*, &c. Secundo per illud, *nec caret scrupulo*, &c. ergo vtrunque illo- [illegible] m, scilicet *qui potuit hominem liberare*, &c. *nec caret scrupulo*, &c. de his, qui opem [illegible] præstare venerunt, debet intelligi. illi autem non erant prælati occisorum, nec su-
6 [illegible] bus, qui erant occisores: sed erant socii vel famuli ac subditi eorundem. ergo talea [illegible] *qui potuit hominem liberare*, &c. *nec caret scrupulo*, &c. & consimiles, non solum de præla- [illegible] tib. super alios potestatẽ habentibus, sed &t de omnibus debent intelligi ꝙ verũ est

pro tem-

pro tempore necessitatis, cum non apparet alius in promptu, qui velit & valeat proximum [illegible] periculo liberare. Quod etiam auctoritates tales, *quis potuit*, &c. & *nec caret*, &c. de sociis & de omnibus debeant intelligi, probatur secundo sic. Non minus tenetur quilibet socius subditus vel [illegible] subuenire necessitati spirituali proximi quàm corporali. sed quilibet tempore necessitatis vbi non apparet alius, qui proximo subueniat, tenetur opera misericordiæ corporalia proximo [illegible] potest) impendere. ergo multomagis quilibet subditus & prælatus opera misericordiæ spiritualia (si conuenienter potest, cum non apparet alius qui subueniat) tenetur tempore necessitatis proximo exhibere. manifesto autem facinori obuiare, cum quis conuenienter potest, & proximum tenetur (ne doctrina Papæ hæretici inficiatur erronea) præseruare & regionem totam, vel pro parte doctrina erronea Papæ infectam per sermones, informationes, exhortationes, & scripturas catholicas expurgare, & consimilia, quæ sunt inter opera misericordiæ spiritualia computanda. Ergo ad ista & consimilia tempore necessitatis, cum non appareant prælati, nec alii qui velint vel possint talia operari, quilibet siue socius siue subditus, qui conuenienter potest, ita debet proximis de necessitate salutis impendere. Ex quibus colligitur, quod si prædicatores & doctores seu magistri siue in sermonibus & lectionib. publicis siue per informationes occultas possunt aliquos vel aliquas à doctrina Papæ erronea retrahere & non faciunt: nec apparet alius, qui hoc faciat, sunt fautores hæreticæ prauitatis: nec carent scrupulo societatis occultæ, ex quo possunt (& non apparet alius qui velit & possit) manifesto facinori desinunt obuiare.

DIS. Quid si metu mortis tali facinori desinunt obuiare? MAGIST. Videtur quibusdam, quod si probabiliter crederent, quod si possunt aliquos à doctrina Papæ erronea reuocare, & probabiliter reputarent, quod alio tempore si viuerent maiorẽ possent facere fructum peccarent mortaliter omittendo metu mortis alios à doctrina erronea reuocare. verumtamen propter metum mortis excusarentur in tantum, quod sententiam excommunicationis nequaquam incurrerent. quemadmodum si quis inter Saracenos & infideles alios constitutus metu mortis negaret Christum, & veneraretur Machometum, peccaret mortaliter, sed sententiam excommunicationis euaderet.

CAP. XXXXIX.

In quo agitur de eis, qui impugnatores Papæ hæretici persequerentur: aut quomodo libet infestarent, quid sit tenendum. vbi ponuntur quinque conclusiones.

DISCIP. Inquisiuimus de prædicatoribus, si teneantur doctrinam Papæ erroneam reprobare. nunc differe de illis prædicatoribus & doctoribus, qui impugnatores Papæ hæretici improbarent vel sequerentur, aut quomodolibet infestarent. MAGIST. Circa hanc interrogationem videtur aliquibus distinguendum, quod improbare impugnatores Papæ hæretici contingit dupliciter. Vno modo eorum assertiones per auctores & rationes solummodo conuincere satagendo. Alio modo personis eorum detrahendo vel in propria irrogando aut persecutionem quamlibet procurando, vel contra ipsos alios prouocando, seu eis per se vel per alios molestiam quamlibet inferendo. Item aut assertio Papæ hæretici erronea est damnata explicite solummodo vel implicite. Item si est damnata, aut prædicatores aut doctores, qui non impugnant ipsum, possunt faciliter scire, quod assertio Papæ est damnata explicite, aut non possunt faciliter scire. Item aut sciunt Papam à viris in sacra pagina eruditis de certis articulis [illegible] impugnari, aut nesciunt. DISCIP. Quomodo potest contingere, quod aliqua asser[tio] [P]apæ erronea sit damnata explicite; & tamen prædicatores seu doctores hoc faciliter non po[ss]int scire? MAGIST. Respondetur, quod hoc potest contingere propter ignorantiam prædicatorum & doctorum, & propter defectum librorum. multi enim sunt prædicatores & doctores [illegible] plices & tam paruam scriptorarum habentes notitiam & peritiam, quod veritates [illegible] rimas sanctarũ scripturarum ignorant, & de determinationibus ecclesiæ parum vel [illegible]. multi eorum propter inopiam scriptorarum, in quibus veritates cath[o]licæ plures [illegible] approbantur, & per consequens falsitates contrariæ reprobantur & condemnantur, facil[i]ter peruenire non possunt. vt dicunt, pauci, præter Fratres Minores, habent *decretalem Nicolai tertii* in qua explicite approbatur, quod abdicationes proprietatis omnium rerum Christus verbo [illegible] & exemplo confirmauit: & per consequens falsitas contradictionis explicite condem[na]ta est. condemnationem etiam summorum pontificum, qui magistros quosdam Parisienses d[illegible] tes statum Mendicantium condemnauerunt, pauci habent, præter Fratre[s] prædicatores [illegible] nores. & ita multi ad illas scripturas continentes damnationem talium h[illegible] facile per[uenire] non possu[nt] [illegible] quidam autem à peritis longe distant, nec adest eis copia [illegible] tos. qui [illegible] non sunt in scripturis excellenter instructi, non facile scir[e] poss[unt] [illegible] le explicite cond[e]mnatas. DIS. De exemplis adductis in [se]cundo tra[ct]atu *Dialogi* [illegible] loquuntur per quæ quamuis malitiose ab æmulis adducantur inte[illegible] dicatores seu doctores de quibusdam hæresibus non possunt faci[liter] [illegible]

[illegible] enarra, qualiter per præscriptas distinctiones ad in[illegible]onem propo-[illegible] respond[illegible]. MAG. Respondetur quinque conclusiones tenendo. Quarum prima est, [illegible] prædicatores & doctores assertiones impugnantium Papam hæreticum de assertione, quæ [illegible] est damnata explicite, improbantes solo sermone intendendo, conuincendo per rationes & auctoritates, quod assertiones eorum contrariæ assertioni Papæ hæretici non continent veritatem, non sunt censendi fautores hæreticæ prauitatis, nec ea hoc solo sunt reputandi peccare m[illegible]tal[illegible]er. Hæc conclusio probatur per hoc, quod catholici possunt absque fautoria prauitatis hæreticæ & peccato mortali circa assertiones catholicas, quæ non sunt explicite approbatæ, nec expl[illegible]e condemnatæ, contrariè opinari, & opiniones suas contrarias rationibus & auctori[illegible]bus fulcire. ergo licet Papa hæreticus & impugnatores eius teneant opiniones contrarias, ab que fautoria prauitatis hæreticæ & absque peccato mortali possunt prædicatores & doctores a[illegible]onem Papæ quæ in rei veritate est hæretica (licet hoc nesciant) conari probare assertionem c[illegible] improbare.

DISC. IP. Contra hanc probationem & conclusionem eius duæ obiectiones mihi occurrunt. Quarum prima est: quod si assertio Papæ non est damnata explicite tanquam hæretica: n[illegible] est propterea hæreticus iudicandus. ergo impugnantes Papam propterea asserendo eum esse hæreticum, sunt merito puniendi. Secunda obiectio est contra illud, quod dicitur & innui[illegible]r, quod licet prædicatores & doctores conantur auctoritatibus & rationibus improbare asser[illegible]onem impugnantium assertionem Papæ hæreticam, non sunt censendi fautores hæreticæ pra[illegible]tatis: hoc enim non videtur verum, nam nullus plus potest fauere hæreticæ prauitati, quàm co[illegible]o eam auctoritatibus & rationibus approbare, & ostendere eam veram esse. si ergo aliqui [illegible]ntur rationibus & auctoritatibus probare contrariam assertionem Papæ hæretici, quæ est [illegible]a, esse falsam, videtur quod censendi sunt fautores hæreticæ prauitatis.

MAG. Ad primam respondetur, quod licet assertio Papæ non sit damnata explicite; in ca[illegible] n[illegible]rum est asserere & tenere Papam esse hæreticum. Ad cuius euidentiā dicitur esse sci[illegible]dum, quod si assertio Papæ non est damnata explicite, aut Papa eam tenet solummodo opinan[illegible] & tunc licet scientibus in rei veritate eam esse hæreticam asserere, quod est hæretica; sed non [illegible]s dicere nec asserere Papam esse hæreticum; quia ea quo Papa solummodo opinando di[illegible] eam, non est hæreticus reputandus. aut Papa talem hæresim non damnatam explicite non o[illegible], sed pertinaciter asserendo tenet, quæ est pertinacia. quia, sicut patet ex *quarto huius* di[illegible]ode potest de pertinacia deprehendi. & in hoc casu licet catholicis scientibus Papam [illegible]m damnatam solummodo implicite pertinaciter asserere & tenere, non tantummodo affirm[illegible]e assertionem Papæ esse hæreticam, sed licet eis sentire, quod Papa est hæreticus. periculo[illegible]en hoc publice assererent: quia forte hoc reprobare non possent. & forsan extra concilium [illegible] & in absentia catholici Papæ, quamuis esset verum, non debent hoc publice affirmare. [illegible]undam obiectionem respondetur, quod ad fautoriam hæresis, quæ non est damnata, non [illegible]d quis eandem rationibus & auctoritatibus munire conetur: sed vltra hoc requiri[illegible]ertinaciter seu inique talem hæresim rationibus & auctoritatibus fulcire seu alias [illegible] quemadmodum ad hæreticam prauitatem non sufficit, quod quis errando hæ[illegible] requiritur, quod pertinaciter adhæreat.

DISC. IP. Indica quæ sunt aliæ conclusiones, quas tenet prædicta opinio. MAGIST. S[illegible]a conclusio est, quod prædicatores & doctores qui impugnatores doctrinæ hæretici Papæ [illegible] ad assertionem non damnatam explicite, non solum rationibus & auctoritatibus, se[illegible]iam detrahendo & improperia irrogando, aut contra eos alios prouocando, vel [illegible] vel [illegible] alios molestiam quomodolibet inferendo impugnantibus, [illegible]ualiter, & sunt fautores hæreticæ prauitatis. Quia qui propter bonum [illegible]tum infert alteri nocumentum notabile, peccat mortaliter. & si propter licitam impugnationem hæreticæ prauitatis infert alteri nocumentum, est fautor hæreticæ prauitatis. sed reputare assertionem Papæ hæreticam, [illegible] non sit damnata explicite, est bonum & licitum. ergo prædicatores & doctores, qui pro[illegible] impugnatione huiusmodi inferunt impugnantibus notabile nocumentum, peccant mor[illegible] & [illegible] fautores hæreticæ prauitatis. hoc autem faciunt, qui eis detrahunt & etiam [illegible]a & [illegible]elias irrogant, & contra eos alios prouocant, vel per se vel per alios [illegible]m irrogant. ergo peccant mortaliter, & sunt fautores hæreticæ prauitatis. Tertia con[illegible] Quod [illegible] prædicatores & doctores, qui impugnatores Papæ hæretici propter as[illegible]plicite damnatam, quam non possunt faciliter scire esse damnatam explicite [illegible]eriam in scripturis authenticis, aut propter defectum librorum, aut pro[illegible]quamcunque causam, propter quam nesciunt Papam de hæresi impugnare; [illegible]assertionem Papæ solummodo rationibus & auctoritatibus satagendo muni[illegible]em contrariam rationibus & auctoritatibus tantummodo improbare tacendo, [illegible] mortaliter nec sunt fautores hæreticæ prauitatis censendi. Quia abs[illegible] mortali potest quis (dummodo pertinaciam non adiungat) opinando [illegible]gare catholicam (etiam explicite approbatam) & contrariam assertionem [illegible]natam explicite opinari. si enim est aliquis non habens memoriam de historia [illegible], qui absq; pertinacia diceret & rationibus aliquibus confirmaret, quod Dauid non

habuit

[illegible] Ex his coniecturo, quod si vnquam aliquis Papa hæreticus esset futurus ma[illegible] apertè, qui doctores illius temporis zelo veritatis catholicæ & propter hæreti[illegible]ndos (si vnquam insurgent) in studio laborarunt: & qui propter terrena scien[illegible]am impenderunt. MAG. Nonnullis apparet, quod hic falleris. quia, teste Christo, mul[illegible]empus credunt & in tempore tentationis recedunt. sed forte nonnulli, si Papa esset hæreti[illegible], bono zelo in principio laborabunt, & cum veneiit tribulatio per Papam hæreticum fu[illegible]nda, ... minime adhærebunt. DIS. Quamuis mihi non appareat, quod tempore futuro [illegible] non possit sciri, qui propter zelum veritatis studio vacare cœperunt: ta[illegible] manifeste, qui erunt sinceri & fortes fidei zelatores. ideo redi ad materiam [illegible] capitulo differendam, & enumera alia vitia, quibus doctores, de quibus hic est sermo, re[illegible] implic[illegible]: nec cures alias probationes adducere. MAGIST. Doctores isti putantur [illegible] hæreticæ prauitatis ambitiosi, auari, adulatores, propter excusationem vel assertio[illegible] doctrinæ erroneæ Papæ hæretici: propter persecutionem autem aliarum doctrinarum pu[illegible] inuidi, malitiosi, innocentiæ persecutores, detractores, diffamatores, calumniatores,
13 [illegible] impositores. vnde in Spiritum sanctum multipliciter peccare censentur. pro[illegible] vitium que autem vitium falsi, mendaces, fallaces, seductores, & fraudulenti credentur. DIS. Qua pœna essent tales plectendi? MAGIST. Respondetur, quod tales omnibus pœnis, quæ debentur vitiis superius enumeratis, essent merito percellendi. vnde dicitur, quod [illegible] excommunicari, & ab omni officio deponendi, imo videtur quibusdam, quod essent [illegible] seculari tradendi, vel perpetuo carceri mancipandi.

CAP. LI.

2 *In quo inquiritur de religiosis non resistentibus doctrinæ Papæ hæretici, vtrum sint fautores prauitatis hæreticæ, & qualiter in casu se habere debeant.*

DISCIP. De prædictis posset longus tractatus fieri: sed quia cupio, quod finis cito isti tra[illegible] imponatur, ideo ad religiosos censeo transferendum. de quibus interrogo, an religio[illegible] Papæ hæretico non resistunt, sint inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. MAG.
3 [illegible] distinguitur. quidam enim religiosi regulariter aliquos de fratribus suis ad studi[illegible]logiæ admittunt, pluribus etiam officium prædicationis & confessionis committunt, [illegible] ex diuersis causis per mundum discurrunt, & de loco ad locum sæpius mouentur. ma[illegible] communicationem habent inter se, quantumcunque sint per mundum dispersi. vn[illegible] quod ea quæ publicè fiunt non solum in Curia Romana, sed etiam in studiis genera[illegible] & in aliis locis frequentabilibus facilius, certius, & distinctius cognoscuntur ab eis. Alii [illegible], qui ex consuetudine in certis locis continue residentes sua loca non mutant, ta[illegible] claustra sua, nec aliquos de fratribus ad studia vel ad alia loca transmitunt, ac di[illegible]
4 [illegible] patnam vel nullam inter se communicationem habere noscuntur. & ideo [illegible] in curia Romana & in aliis locis frequentabilibus publicè fiunt, multa ignorant, [illegible] ignora. si ergo Papa esset hæreticus publicus, hoc est publicè diffiniens as[illegible] explicitè condemnata, vel publicè prædicans aut docens assertionem [illegible] apud omnes catholicos diuulgatam: puta si publicè prædicaret, Christum non
45 [illegible] virgine, vel resurrectionem non esse futuram, aut non esse infernum, nec aliquas [illegible] inferno: contra prædictos religiosos esset violenta præsumptio, quod mi[illegible] Papam esse hæreticum: quia tales religiosi ea, quæ publicè fiunt in curia Roma[illegible] tot literas sibi mutuo scribunt de nouitatibus, quæ contingunt, quod vix [illegible] in curia Romana, quin cito & in breui tempore in omnibus locis eorum per [illegible]um orbem [illegible] cognoscatur. & ideo si adhærerint Papæ hæretico, fautores sunt. cum [illegible] fidia fuerit [illegible]icata, præsumendum est, quod scienter adhærerent prauitati hæreticæ: & [illegible] prauitatis sunt censendi, si dixerint vel tenuerint Papam esse catholicum [illegible]em.
[illegible] non dixerint Papam esse catholicum & fidelem, tamen sibi obedi[illegible] taliter se intromittendo.
5 [illegible] Respondetur à quibusdam, quod in hoc casu, si non possunt perfidiam Pa[illegible] alius prohibere, non sunt censendi fautores hæreticæ prauitatis: sed [illegible] quia ex quo perfidiam Papæ hæretici prohibere non possunt, [illegible] corrigere, nec ne alii credant eius erroribus impedire. tacendo de e[illegible] culpam currere sed obediendo [illegible] à culpa minime sunt immunes. [illegible] De aliis dicitur, quod non est præsumptio tam violenta contra [illegible] Papam hæreticum esse. & ideo [illegible] sunt arbitrio iudicandi fauere [illegible] Papæ hæretici obedie[illegible] sed ex [illegible] sunt liceite, an [illegible] quæ audierunt teneantur [illegible] & secundum hoc vel

culpabiles vel à culpa liberi sunt censendi. si enim ignorant Papam esse hæreticum, & non laborant crassa ignorantia & supina obediendo Papæ hæretico, ab omni culpa sunt immunes. Si vero sciunt Papam esse hæreticum, quia vel ignorant vel quia nolunt scire, & laborant ignorantia crassa & supina obediendo Papæ hæretico, peccant mortaliter, nec possunt taliter excusari. DISCIP. Quid spectat ad religiosos facere, si Papa hæreticus fuerit. MAGIST. Respondetur, quod ad primos religiosos, si fuerint prædicatores vel confessores, aut lectores, quando prædicant vel legunt, aut confessiones audiunt, spectat debita [illegible] opportunitatis observata, auditoribus suis perfidiam Papæ hæretici nunciare, vt caueant doctrinam pestiferam eius. Ad alios autem quando vadunt per mundum, vt (quando est opportunitas) illis, quibus loquuntur non publice prædicando, sed loquela simplici perfidiam Papæ hæretici studeant nunciare. Ad alios autem religiosos, si sciuerunt Papam esse hæreticum, hoc spectat, quod sibi tanquam Papæ nullo modo obediant: & modis sibi congruentibus alios ab obedientia eiusdem reuocare tenentur.

Cap. LII.

In quo quæritur, de regibus & principibus in suis prouinciis & regnis admittentibus doceri doctrinam Papæ hæretici: vtrum tales fautores hæreticæ prauitatis sint censendi.

DISCIP. Consequenter de regibus & aliis publicis potestatibus & cõmunitatibus aliqua interrogare propono. Dic autem in primis, an reges, qui permitterent, & principes doctrinam Papæ hæretici in suis regnis & dominiis publicari & doceri, essent inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. MAGIST. Videtur nonnullis de regibus & principibus distinguendum quia aut sunt omnino illiterati, aut literati & noticiam sanctarum scripturarum habentes. si sunt in sacris literis eruditi, & doctrina Papæ erronea est tam patenter hæretica, quod omnes catholici in sacris literis eruditi sciunt eam esse hæreticam, reges & principes scientes per sacras literas doctrinam Papæ esse erroneam, sunt fautores hæreticæ prauitatis: si eam sustinent in suis regnis & dominiis publicari & doceri: nisi ex causis probabilibus & verisimilibus æstimarent quod si opponerent se publicæ doctrinæ Papæ erroneæ, nulla exaltatio fidei vel vtilitas fidelium sequeretur. sed catholici per talem oppositionem regum & principum corporaliter & spiritualiter turbarentur, & plures propter talem turbationem vel contradictionem auerterentur à fide, & ad perfidiam Papæ hæretici se transferrent. DISCIP. Ista opinio casum pene impossibilem & incredibilem videtur innuere. non enim videtur credibile, quod si aliquis rex doctrinam Papæ hæretici in suo regno publicari & doceri omnimode prohiberet, tum quia propter hoc plures auerterentur à fide & ad doctrinam Papæ erroneam se transferrent. tum etiam si rex aliquis Papam hæreticum captiuaret, & neci corporaliter traderet; nec sibi nec suis magnum periculum immineret. videmus enim his diebus, quod non solum reges & principes: sed etiam ciuitates & castra satis paruæ potentiæ summo pontifici præsumunt resistere, nec tamen multi eorum corporaliter humiliantur; quanto magis si rex potens & diues Papam captiuaret hæreticum, qui nec esset magni generis & nobilis, nec liberos relinqueret diuites & potentes, periculum corporale nullatenus formidare deberet. vnde & hoc omnino mihi videtur probabile, quod rex absque periculo temporali posset secure Papam hæreticum captiuare & eum corporaliter trucidare. sed an hoc facere ex conscientia tenetur, non est mihi clarũ. de quo casu aliqualiter pertractatum est *supra lib. 6.* ideo reuertere ad opinionem priorem, & narra quid teneant de regibus & principibus illiteratis. MAGIST. Dicitur quod reges illiterati, qui noticia scripturarum minime pollent, in plurimis excusantur. si permittant dictam doctrinam in suis regnis & dominiis publicari & doceri: quia propter scripturarum ignorantiam non tenentur statim prohibere doctrinam Papæ hæretici: præsertim si eis à literatis viris minime intimatur, quod doctrina Papæ sapit hæreticam prauitatem; & doctrina Papæ erronea est talis, quod [illegible] contra veritatem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam. dicunt igitur isti, quod [illegible] doctrina erronea Papæ hæretici est contra veritatem catholicam apud omnes catholicos [illegible] tam; reges quantumcunque illiterati, si scienter sustinerent eam in suis regnis & dominiis publicari, doceri & teneri: nisi probabiliter timeatur, quod ex prohibitione talis doctrinæ nulla spiritualis vtilitas sequeretur, & periculose catholici turbarentur, sunt inter fautores prauitatis hæreticæ computandi. Si vero doctrina Papæ hæretici erronea non est contra veritatem catholicam apud omnes diuulgatam: sed est contra veritatem catholicam, quam reges & principes credere explicite non tenentur, licet debeant eandem credere implicite, distinguitur. quia aut ad noticiam regum & principum per clamorem & rumorem vulgi publicum & manifestum peruenit, quod doctrina Papæ à viris literatis in scripturis diuinis, qui hactenus bonæ opinionis sunt & famæ, fortiter & efficaciter impugnatur. qui etiam petunt instanter, vt de Papa hæretico vel de se, si errauerint,

tiat

[illegible] aut talis notitia ad reges & principes [illegible] ex zelo fidei, quam o[illegible] tunc debent diligentissime facere examinare doctrinam Papæ [illegible] in regnis suis vel per alios, si in regnis non sint sufficientes ad examina[illegible] nam sententiam prohibere debent ne doctrina talis in regnis eorum [illegible] & doceatur, antequam fuerit sufficienter discussa & examinata. secundum [illegible] antequam constiterit legitime regibus doctrinam Papæ esse erroneam, [illegible] debent. In secundo etiam casu reges & principes prohibere doctrinam Papæ [illegible] tenentur; quia neque per certitudinem, neque per famam constat eis do[illegible] erroneam.

CAP. LIII.

[illegible] ditur, quid agendum sit regibus potentiam Papæ non formidantibus, si perceperint a fide dignis doctrinam Papæ esse hæreticam.

D[illegible] Circa ista narrata peto, vt tria tantummodo probare coneris. Quorum primum est; [illegible] reges & principes, qui potentiam temporalem Papæ & suorum nequaquam metue[illegible] Papam de doctrina erronea a viris in sacra pagina eruditis & qui semper antea bo[illegible] & famæ fuerunt, fortiter impugnari, & ab eisdem peritis cum instantia petatur [illegible] vt veritas fidei declaretur, teneantur diligenter quærere veri atem & ef[illegible] per concilium generale vel alium modum congruum veritas fidei ostenda[illegible] prædicatores seu doctores non possunt faciliter scire. Secundum est, quod reges [illegible] per quemcunque modum legitime constiterit eis doctrinam Papæ esse erroneam, [illegible] ne publicetur & doceatur in suis regnis & suis dominiis) prohibere, si propter talem [illegible] non timent dispendium populi Christiani. Tertium est, quod si rex aliquis pro[illegible] temporalem Papæ hæretici vel suorum sequacium probabiliter & ex causis vrgen[illegible] quod ex prohibitione doctrinæ Papæ hæretici in suo regno nulla vtilitas [illegible] spiritualis fidelium sequeretur, sed magis catholici turbarentur, & plu[illegible] a fide, a tali prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ cessare deberet. MAGIST. [illegible] & secundum simul videntur vna ratione posse probari, quæ talis est. ille ad quem spe[illegible] pravitatem hæreticam extirpare, & ne in terra sibi subiecta pullulet impedire, tene[illegible] prædicto de doctrina Papæ erronea taliter impugnata, qua Papa hæreticus omnes cu[illegible] orthodoxos, diligenter inquirere, an sit consona vel dissona catholicæ veritati. si e[illegible] talem inquisitionem negligens appareret, propter negligentiam eius possent sibi sub[illegible] corrumpi hæretica pravitate. sed reges & principes Christiani debent omnem hæ[illegible] extirpare, quantum in eis est: & ne in terris eis subiectis pullulet impedire. er[illegible] doctrinam Papæ hæreticam, qua omnes cupit inficere orthodoxos, a viris peri[illegible] impugnari, debent sollicite quærere veritatem, an scilicet doctrina Papæ er[illegible] vel dissona catholicæ veritati. Maior istius rationis videtur euidens, & tamen [illegible] cui conuenit potestas aliquid faciendi, omnia ad ipsum pertinere noscun[illegible] conuenienter facere potest. quemadmodum [illegible] committi[illegible] ad ipsam causam pertinere noscuntur plenariam [illegible] potestatem; & [illegible] conceditur accessorium, *extra de officio dele. c. propter [illegible] ca. præ[illegible]* ergo regibus & principibus [illegible] pertinet [illegible] ne in ter[illegible] pullulet, impedire. & hoc interdum [illegible] inqui[illegible] omnes intendit [illegible] Christianos, sit consona vel dissona ve[illegible] debent talem inquisitionem [illegible] d doctrina Papæ, quam in terris eorum [illegible] a viris peritis [illegible] Secundo pro[illegible] eundem spectat de personis [illegible] inquirere & de accusa[illegible] iudicare ita ad eundem spectat [illegible] publice nuncia[illegible] ad quem spectat eandem pravitatem [illegible] perpettata fue[illegible] pravitatem hæreticam [illegible] penitus extirpare. ergo ad eosdem spectat, si [illegible] Papæ, quam in regnis eorum [illegible] plantare co[illegible] diligenter inquirere veritatem. Tertio sic [illegible] ad cum [illegible] de periculis quæ [illegible] ad quem [illegible] ad eundem [illegible] fama, quod aliqui [illegible] diligenter inquirere [illegible] fama est super hæ[illegible] Greg. *minus tacula feriunt, quæ prævidentur.* [illegible] & quidam [illegible]

 [illegible]

mum dans consilium, *prospice, qui veniunt hos casus esse ferendos. Nam leuius lædit, quicquid prævidimus ante.* cum ergo, si doctrina Papæ est erronea, non modicum periculum toti Christiani[illegible] comminat, ad quos spectat prauitatem hæreticam extirpare: ad eosdem spectat de doctrina Papæ, quæ tanquam hæretica à viris in sacris literis eruditis fortiter impugnatur, postquam per [illegible] publicam hoc eis constiterit, diligenter inquirere veritatem. sic ergo probata [illegible] maior. minor, scilicet quod ad reges & principes spectat omnem prauitatem hæreticam de eorum terris & dominiis extirpare, & ne pullulet impedire, probatur sic. Qui propter hæreticos de terra sua fugere non tenetur, nec tamen debet communicare eisdem, nec eosdem quomodolibet receptare, [illegible]tur eos de terra fugare, vel etiam captiuare, vel penitus extirpare. reges autem vel principes propter Papam hæreticum vel sequaces eius non debet de terra sua recedere, nec debent communicare eisdem, nec eos quomodolibet recipere. ergo possunt eos de terra sua fugare, vel etiam captiuare, vel penitus extirpare. qui autem talem obtinet super hæreticos potestatem, debere terram suam de omni prauitate hæretica expurgare dinoscitur: quia terra de hæreticis expurgata dinoscitur iuste regulata. patet ergo, quod spectat ad reges & principes impedire ne doctrina Papæ erronea in eorum regnis & dominiis diuulgetur, aut quomodolibet teneatur. qui autem potest facinus prohibere, & non prohibet, cum tamen hoc ad ipsum pertineat, eidem facinori fauet. reges ergo & principes, qui sciunt doctrinam Papæ esse hæreticam, laborant ignorantia crassa & supina: quia nolunt scire doctrinam Papæ esse erroneam, aut negligunt indagare. si non prohibent eam in suis regnis & dominiis, sunt inter fautores prauitatis hæreticæ computandi.

CAP. LIV.

Vbi agitur de regibus & principibus potestatem Papæ hæretici timentibus, aut quodcunque aliud incommodum temporale siue spirituale formidantibus, quid illis sit agendum. quod fuit tertium quæsitum capituli præcedentis.

DISCIP. Hæc, vt puto, ab his quæ tractata sunt *libro 6. c. 99.* dependent. ideo his omissis, quod sup. c. 52. promisisti, probare coneris. MAG. Tertium ibi promissum est, quod si rex aliquis propter temporalem potentiam Papæ hæretici & suorum sequacium vel sibi fauentium probabiliter & ex causis vrgentibus formidaret, quod ex prohibitione doctrinæ Papæ hæreticæ in regno suo nulla vtilitas neque spiritualis neque temporalis fidelium sequeretur: sed magis catholici turbarentur, & plures auerterentur à fide, à tali prohibitione cessare deberent, & quod talis doctrina publicaretur & doceretur in regno suo sustinere. quod videretur posse probari. Primo sic; Oportet regem, sicut & quemlibet alium sapientem, extremam dementiam declinare: sed talis prohibitio esset extrema dementia, & frustra niti, & nihil nisi turbationem bonorum quærere. quoniam frustra niti & nil nisi odium quærere, extremæ dementiæ est, Hieron. attestante qui approbando sententiam cuiusdam ait in prologo Esdræ: *frustra autem, vt ait quidam, niti, nec aliud se fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est.* ergo rex, qui per prohibitionem huiusmodi nil nisi perturbationem fidelium quæreret, à tali deberet turbatione cessare.

Secundo sic: Non minus omittenda est prohibitio doctrinæ erroneæ Papæ, propter vitandam turbationem fidelium absque omni vtilitate eorum & etiam infidelium, quam omittenda correctio propter schisma vitandum; quia schisma vitandum dinoscitur, quia est Christianitati nociuum; sed turbatio sic fidelium absque omni eorum vtilitate est Christianitati nociua. ergo sicut schisma vitandum est, ita turbatio fidelium absque eorum vtilitate est penitus declinanda. sed propter schisma vitandum est omittenda correctio, teste August. qui contra epistolam Parmeniani, vt legitur 23. q. 4. *cum quisque*, ait; *Cum quisque fratrum & Christianorum intus in societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est.* & infra: *quando cuiusquam crimen notū est & omnib. execrabile apparet vt [illegible] nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ.* Ex quibus colligitur, quod propter schisma vitandum à seueritate correctionis & disciplinæ oportet cessare. igitur & consimiliter propter turbationem fidelium declinandam oportet [illegible] à prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ, ad tempus cessare.

DISCIP. Dicitur forte, quod secus est, quando fides impugnatur, & quando alia peccata committuntur. licet enim à correctione aliorum excessuum sit cessandum propter [illegible] vitandum, tamen quando fides impugnatur, oportet eos, ad quos spectat, resistere; [illegible] legatum est, in decretis. 7. q. 1. *c. aduersitas* §. *cum vero*, sic legitur: *Cum vero non prælatorum tantum, sed totius ecclesiæ salus quæritur*, [illegible] fides impugnatur, *necesse est vt ex aduerso ascendant, & in die [illegible] murum opponant pro domo domini, animas suas ponant pro ouibus suis, vt exemplo suæ passionis [illegible] quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible] impugnatur prælati non debent tacere aut dissimulare: sed [illegible] debent [illegible]

ad

[illegible] ergo [illegible] mihi reges, quando impugnatur fides, vsque ad mortem tenen[illegible], quia sicut præ[illegible] oportet ecclesiam defendere sermone, doctrina, & vita bona, ac [illegible] oportuerit passione: ita & reges per potentiam temporalem ecclesiam defendere [illegible] si Papa hæreticus fidem impugnat, reges & principes dissimulare minime de[illegible] debent resistere viriliter & potenter etiam vsque ad mortem, iuxta illud Sapien[illegible] *ad mortem certa pro iustitia.* & eadem ratione certandum est magis vsque ad mortem pro [illegible] pro quacunque humana iustitia aut patria vel subiectis aut re temporali quacunque. [illegible]IS. Respondetur quod rationem prædictam nequaquam intelligis, non enim inten[illegible] spectat ad reges & principes etiā vsq; ad mortem pro fide certare catholica: sed [illegible] ex certatione nulla penitus speratur vtilitas, sed de notabili & periculosa & perui[illegible] probabili dubitatur, abstinendum est ad tempus à tali certamine exemplo bea[illegible] & Pauli ac aliorum plurimorum sanctorum, qui interdum non tantummodo cer[illegible] restiterunt, sed etiam fugerunt de loco certaminis. vbi autem reges & prin[illegible]amine tali & resistentia ac prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ fructum aliquem [illegible]perarent, etiam vsque ad mortem oportet eos, si velint veri catholici reputari, do[illegible] resistere & eam in suis regnis & dominiis prohibere. quemadmodum prælati, [illegible] exemplo suæ passionis possent subiectos accendere, quos sermone doctrinæ confir[illegible]atenus poterint, debent ascendere ex aduerso & animas suas pro ouibus ponere. [illegible]tur ergo, *cum vero non prælatorum tantum*, &c. Respondetur, quod quando fides impu[illegible] & ex passione speratur pro fide, quod catholici confirmabuntur in fide: tunc prælati de[illegible] mortem suscipere. si autem ex passione sua confirmationem fidelium non sperarent, sed [illegible]ent qu[illegible]d post mortem suam fideles infirmi in fide catholica fluctuarent, debent mortem [illegible]ndo vel dissimulando vitare, & alio tempore, quo valerent fructum facere, expectare. cu[illegible] sententiæ videtur esse beatus Greg. qui in *libro dialogorum*, vt habetur *7. q. 1. c. vbi*, ait: *Vbi om[illegible]actus de bonis deest fit aliquando de malis labor superuacuus: maxime si è vicino causa suppetant, quæ fru[illegible] valeant Deo ferre meliorem. sæpe agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia cum laborem suum sine fructu esse considerant, in loco alio ad laborem cum fructu migrant. vnde iste quoque e[illegible]gr[illegible] [illegible]radiator, qui dissolui cupiebat & esse cum Christo, cui Christus est viuere & mors lucrum, qui cer[illegible]am[illegible] [illegible]assionum ipse non solum appetiit, sed etiam ad toleranda hæc etiam alios accendit. Damasci persecutio[illegible]passus, vt potuisset euadere, murum, sportam funemque quæsiuit, seque latenter deponi voluit. Nunquid [illegible]aulum dicimus mortem timuisse, quam seipsum pro amore Iesu attestatur appeteret sed cum in eodem loco m[illegible]rem sibi fructum adesse conspiceret, ad grauem laborem se alibi cum fructu seruauit. fortis etenim præliator Dei [illegible]tneri intra claustra noluit, sed certaminis campum quæsiuit.* Ex quibus verbis colligitur, quod fi[illegible]d[illegible]latoribus licet intentione fructum faciendi maiorem campum certaminis pro tempore dec[illegible]inare. quare reges & principes, si viderint quod prohibitio doctrinæ Papæ erroneæ in re[illegible]gni[illegible] & [illegible]er[illegible]is sibi subiectis est ad honorem fidei & fidelibus fructuosa, doctrinam Papæ errone[illegible]a[illegible] ne[illegible] [illegible]ere valeat orthodoxos, debent prohibere. & pro tali prohibitione tuenda etiam a[illegible]uere. Exemplo sinceritissimi zelatoris Dei legis Iudæ Machabei, qui suos confortans ad b[illegible] p[illegible] lege diuina, vt habetur. *1. Machab. 3.* ait: *accingimini filii potentes & estote parati in mane, vt pugnetis aduersus nationes, quæ venerunt disperdere nos & sancta nostra. quoniam melius est mori in bello quam videre m[illegible]tum gentis nostræ & sanctorum.* Tamen si rex aliquis aperte videret, quod sine fructu fid[illegible]lium & [illegible]um conturbatione perniciosa esset prohibere doctrinam Papæ erroneam, dissimulare deberet, & t[illegible]mpus aliud expectare, quo cum fructu maiori doctrinam eandem pestiferam prohibere & de suo [illegible]egno penitus extirpare valeret. DISCIP. Rationem prædictam intelligo, licet casus præd[illegible]ctus, quem innuit, mihi penitus impossibilis videatur. ideo alias rationes ad assertionem eandem adducas MAGIST. Tertia ratio principalis hæc est. Non minus dissimulanda vel toleranda est ad tempus conuenient doctrina Papæ erronea propter stragem corporalem & spiritualem vel etiam tantummodo spiritualem populorum & multorum, quam propter stragem corporalem multorum vitandam, siue propter alios excessus seueritatis, cor[illegible]rectionis & iustitiæ detrahendum. sed propter stragem multorum vitandam sunt a[illegible] flagi[illegible]a m[illegible]ime punienda, teste Augustin. qui scribens ad Bonifacium, vt habetur. *d. 50. [illegible] constitueretur*, ait: *vbi per graues dissensionum scissuras non huius aut illius hominis periculum sed plu[illegible]m strage spiritualis iacet, detrahendum est aliquid seueritati vt maioribus malis sanandis catholica fin[illegible]maneat fides.* [illegible]nde consimiliter. vbi sine fructu plurimorum strages spiritualis iaceret; ita vt [illegible]uerterentur à fide. si rex prohiberet doctrinam Papæ hæreticam. ergo à prohibitione [illegible]di e[illegible] abstinendū. Quarta sic: Sicut rex præceptis & statutis aut etiam, si oportuerit, ma[illegible]ar[illegible]is debet doctrinam Papæ erroneam extirpare: ita prædicatores & doctores ac ma[illegible]g[illegible]ationi[illegible]us & scripturarum testimoniis debent doctrinam Papæ erroneam impu[illegible]g[illegible]prædicatores & doctores ac magistri non debent sine fructu & cum turbatione fideli[illegible]m [illegible] Papæ erroneam expugnare, ipsa veritate testante. quæ ait Math. 7. *Nolite sanctum dar[illegible] [illegible] mittatis margaritas ante porcos.* ergo nec rex sine fructu & cum turbatione fidelium [illegible] suo doctrinam Papæ erroneam prohibere. sed t[illegible]mpus in quo valeat cum fructu [illegible] expectare tenetur. Quinto sic Quod non est ad [illegible] Dei, est minime facien[illegible]d[illegible] si ad gloriam Dei fieri debet teste apostolo, qui 1. ad Corinth. 1[illegible] ait: *Omnia*

quæ facitis in gloriam Dei facite. qui etiam ad Colo. 3. ait: *Omnia quæcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite.* sed prohibitio doctrinæ Papæ erroneæ sine omni vtilitate cum turbatione fidelium non esset ad gloriam Dei. ergo in huc casu rex non debet in suo regno doctrinam erroneam prohibere.

Cap. LV.

Quærit, quid agendum sit publicis potestatibus, regibus inferiores si cognouerint aliquid de doctrina Papæ hæretici.

DISCIP. Quia reor, quod si vnquam aliquis Papa fieret hæreticus, omni regi Christianitatis (si sapienter & prudenter processerit) facile erit absque omni notabili periculo spirituali vel corporali de regno suo doctrinam Papæ erroneam extirpare. & ideo si rex aliquis sustineat doctrinam erroneam in regno suo in terris sibi subiectis doceri, publicari & teneri, hoc accideret aut propter defectum zeli ad catholicam fidem, aut propter defectum sagacitatis & prudentiæ, aut propter cupiditatem pecuniæ aut diuitias extorquendi à Papa hæretico, aut propter corruptionem aliam quæ ab omni rege Christiano elongari deberet. & ita opinor quod casus quem prædicta opinio innuit, nunquam eueniet. ideo circa eandem opinionem non amplius immoreris: sed ad publicas potestates & communitates te conuerte: & dic an publicæ potestates, regibus & principibus inferiores, & communitates, si sustinuerint sequaces Papæ hæretici doctrinam eius erroneam diuulgare, docere & tenere, debeant inter fautores hæreticorum & prauitatis hæreticæ computari. MAGIST. Publicæ potestates regibus & principibus inferiores, & communitates, quantum ad fidem catholicam defendendam, & prauitatem hæreticam extirpandam, à regibus & principibus nequaquam differre videntur: nisi quo ad potestatem temporalem. quia minoris potentiæ sunt communitates, quam reges & principes. & ideo nonnullis appater, quod per illa, quæ dicta sunt de regibus & principibus, patere potest, quid de aliis simplicibus potestatibus sit tenendum. si enim aliqua publica potestas vel communitas est tantæ potentiæ, quod cum fructu spirituali potest doctrinam Papæ erroneam prohibere ad hoc tenetur de necessitate salutis. si vero est tam paruæ potentiæ temporalis, quod ex prohibitione doctrinæ illius sequeretur turbatio fidelium absque omni fructu spirituali eandem dogmatizari licite sustinebit, & ad tempus aliud expectabit. DISCIP. Quomodo scitur an aliqua potestas vel communitas sit tantæ potentiæ, quod cum fructu spirituali poterit doctrinam Papæ erroneam extirpare vel prohibere? MAG. Respondetur, quod nequaquam quæcunque persona vel communitas est tantæ potentiæ, quando pro rebus temporalibus vel pro honoribus obtinendis vel retinendis, vel pro quocunque damno vel incommodo temporali vitando auderet Papæ siue catholico siue hæretico rebellare, & si se sciret tantæ potentiæ reputari, quod auderet & posset pro fide defendenda doctrinam Papæ erroneam prohibere, ad hoc teneretur. quod si non fecerit, censeri debet zelum fidei catholicæ non habere. imo fautrix hæreticæ prauitatis est merito iudicanda, ad quamlibet n. personam & communitatem super alios potestatem habentem spectat sibi subiectos, cum potest, à prauitate hæretica præseruare. quod sic ostenditur. aut prælati sunt solliciti prauitatem hæreticam Papæ hæretici extirpare: aut sunt damnabiliter negligentes. si sint solliciti, & non possunt per se eas extirpare, brachium inuocent seculare. seculares autem prælatis, ecclesiæ requisiti tenentur fideliter adiuuare, vt prauitas hæretica confundatur. ergo in hoc casu tenentur doctrinam Papæ erroneam prohibere. si autem prælati in extirpando hæreses Papæ & sequacium eius sunt damnabiliter negligentes, in hoc casu debent seculares minime requisiti, si possunt cum fructu spirituali prauitatem hæreticam & hæreticos extirpare. ergo vbi veritas catholica ad hoc, vt defendatur & prauitas hæretica vt confundatur, requirit opem & operam secularium super alios potestatem habentium; ipsi (si possunt cum fructu spirituali) de necessitate salutis sunt astricti doctrinam Papæ erroneam prohibere, & totis viribus impedire ne dogmatizetur, ne publicata inficiat orthodoxos.

Cap. LVI.

Tractat de simplicibus, quid de illis sit agendum in casu.

DISCIP. Licet circa istam rationem possunt multa dubia & obiectiones multæ moueri, quia tamen ad ea potest per præcedentia faciliter responderi, pertranseo: & de simplicibus nullam super alios potestatem habentibus interrogo, an sint fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis, si doctrinæ Papæ erroneæ non resistunt. MAG. Ista interrogatio dupliciter potest intelligi. quia aut intelligitur de aliqua tota multitudine simplicium, nullam super alios potestatem habentium: aut intelligitur de quolibet simplici tali, si intelligitur primo modo. Dicitur, quod si est tanta multitudo quod cum fructu spirituali potest doctrinam Papæ erroneam prohibere, censenda est fautrix hæreticis & hæreticæ prauitatis, si non restitit. Hoc probatur primo sic. Non minus tenetur multitudo talis defendere fidem & resistere destruentibus

ea-

...um, quam ... sistere inuadentibus inique & iniuste socium vel patriam. sed talis multitudo ... resistere inuadentibus inique vel iniuste socium vel patriam. 23. quaest. tertia ...titudo. ergo multo magis tenetur resistere (si potest) destruentibus fidem. quare si papa vult ...em destruere & haereticam inducere prauitatem, multitudo, quae potest sibi resistere, debet ...ter obuiare, & ne inficiat catholicos impedire. Secundo sic. ad quos spectat Christum de...ere, ad eosdem spectat fidem eius defendere. sed ad multitudinem nequaquam super alios ...estatem habentem pertinet defendere Christum, teste August. vt allegatum est supra. 23. q. 3. cap. ...tem. vbi ait: *ostendit propheta, nec illos immunes esse a scelere, qui permiserunt principibus Christum interficere, cum prae multitudine timerentur, & possent illos a facto & sua consensu liberare.* ergo ad multitudinem spectat fidem Christi defendere: nec sunt immunes a scelere, si permittunt papae, praelatis, regibus, & principibus & publicis potestatibus quibuscunque fidem subuertere orthodoxam: si prae multitudine timentur, & possunt illos a facto & sua consensu liberare. quia sicut dicit Augustin. ...: *Qui desinit obuiare cum potest peruertit, & non fatit, consentire videtur.* & ideo si multitudo Christian...rum super alios potestatem nequaquam habentium posset resistere doctrinae papae erroneae, & non faceret, consentiret eidem. similiter multitudo simplicium in vno regno vel in vno Ducatu vel in vna ciuitate posset prohibere tam sequaces papae haeretici, quam dominum temporalem ne publicarent vel facerent aut permitterent publicari doctrinam papae erroneam, quam scirent esse erroneam, & non facerent, inter consentientes doctrinae erroneae papae computari deberent. & causa secundum istos saepe tacta est prius, quia videlicet nullius rei temporalis vel hominis mortalis cuiuscunque defensio magis spectat ad quemcunque hominem vel multitudinem Christianorum: quam defensio fidei orthodoxae. & ideo si multitudo in quocunque casu contra regem proprium vel dominum temporalem vel papam vel alium dominum quemcunque tem...oralem vel hominem deberet defendere, multo magis contra eundem debet defendere fi...em, si potest. Constat autem, quod si papa vel rex aut dominus temporalis vellet omnes viros ... mulieres paruulos & innocentes corporaliter trucidare, totam terram vastare, & ad solitudinem & ad desertum reducere, multitudo simplicium super alios potestatem nequaquam haben...m deberet papae, regi, & cuicunque domino temporali resistere ergo si papa, reges, & principes ... aut alii domini temporales vellent fidem destruere, & ad falsam sectam sibi subiectos inducere, multitudo teneretur eis resistere, cum posset: quia aliter consentiret eisdem. veruntamen ... multitudo propter imperitiam nesciret doctrinam papae esse erroneam, & ignorantia crassa & ...na minime laboraret, excusaretur, quamuis doctrinae papae erroneae nullatenus obuiaret. ...emadmodum turba Iudaeorum fuisset excusata de morte Christi, si ipsis nescientibus nec ign...antia crassa & supina laborantibus Christum principes occidissent. Si autem interrogatio ...tua ...l igitur dimisim de simplicibus super alios potestatem nequaquam habentibus: sic dici...r quod si vnus solus posset cum fructu dictae doctrinae resistere, & ad resistendum alios prouocare, si non resisteret, esset fautor haereticae prauitatis. veruntamen sicut simplices non semper ...enentur scire doctrinam papae haeretici esse erroneam, quando praelati & alii maiores scire tenentur quia non ita faciliter possunt scire, cum reges & principes ac quaedam aliae publicae po...states ...nt saepe vocare peritos, & per eos cognoscere veritatem de doctrina papae haeretici, qui simplices vocare non valent. ita in multis casibus simplices non tenentur dictae doctrinae resistere, quando principes & aliae publicae potestates tenentur obuiare.

DISCIP. Hic essent multa quaerenda, quae breuitatis causa dimitto, & vnum tantum interrogo: an ... reges & principes ac publicae potestates teneantur vocare peritos, & quomodo debe... per eos quaerere de doctrina praedicta.

MAGIS. Respondetur, quod alii tenentur vocare peritos, quod ex praedictis dependere videtur. Sed quomodo per eos debent inquirere veritatem superius est minime discussum. circa quod di...tur, quod publicae potestates, quae peritos vocauerunt, debent eis indicere iuramentum, vt dicant plenam & meram veritatem de doctrina papae, quae reputatur haeretica, eis ...ter comminando, quod si a veritate & conscientia deuiauerint in perpetuum confundentur, & firmiter promittendo, quod si plenam & veram veritatem dixerint, eus honoribus praemia...t & ab omni confusione ac impugnatione defensabunt.

DISCIP. Dubito, quod si vnquam aliquis papa est haereticus, multitudo peritorum fir... ei adhaerebit. Et ideo necesse erit, si rex aliquis vel alius potens velit ab eis quaerere verita... de doctrina papae haeretici, oportet eos per iuramenta & per horribilissimas comminationes ...ngere. sed dic, quid faciendum est de peritis, si respondere recusant.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod in hoc casu sunt habendi suspecti de haeretica prauitate: nec vnquam eis magno negocio est credendum, quia sic habetur.

10. q. 7. *Non potest erga homines esse fidelis, qui extiterit Deo infidelis.*

Cap. LVII.

Tractat de his qui sunt fautores, & qua pœna sint plectendi.

DISCIP. Quamuis quamplurima adhuc circa fautores hæreticæ prauitatis essent discutienda: illis tamen pro nunc omissis (quæ ad tractatum *de gestis circa fidem altercantium orthodoxam* reseruo) ad fautores tantummodo hæreticorum me transfero. de quibus discutias primo, qui sunt fautores hæreticorum, qui quamuis de erroribus eorundem se nullatenus intromittunt, personis tamen eorum fauent, præbendo eis auxilium vel consilium aut qualemcunque fauorem, non vt errores suos diuulgent, doceant & defendant, vt ditiores & maiores vel contra alios potentiores fiant. MAGIST. De talibus fautoribus hæreticorum dictum est *supra c.* [illegible] quantum pro nunc. DISCIP. Requiro hoc quantum ad hoc vt sciantur, qui sunt fautores hæreticorum: & qua pœna isti fautores hæreticorum sunt plectendi. MAGIST. Pœna taxatur explicite *extr. de hæreticis. ca. excommunicamus. §. credentes.* ibi enim loquitur de pœna illorum, qui sunt fautores hæreticorum, & non sunt fautores hæreticæ prauitatis.

Cap. LVIII.

De communicantibus papæ hæretico: & quomodo sibi liceat communicare corporaliter.

DISCIP. Licet ex his, quæ sunt in isto capitulo pertractata, via videtur aperta ad sciendum & cognoscendum tam qui sunt fautores hæreticorum quam hæreticæ prauitatis: tamen circa vtrosq; vnam tantummodo difficultatem discutias, an scilicet communicantes & obedientes papæ hæretico vel cuicunque alii prælato hæretico, sunt censendi fautores tam hæreticorũ quam hæreticæ prauitatis. MAGIST. Vnam interrogationem proponis, quæ tamen duas includit quarum vna est de communicantibus papæ hæretico vel alii hæretico: & alia est de obedientibus ei. DISCIP. Ex quo dicis, quod interrogatio mea duas includit; dic quomodo distinguuntur. MAGIST. Respondetur, quod distinguuntur sicut communicare & obedire. multi enim cõmunicant alicui, qui nequaquam obediunt. & multi obediunt alicui seruando eius mandata antiqua vel noua sibi per literas intimata, qui tamen sibi nequaquam communicant. DISCIP. Dic ergo primo de communicantibus papæ hæretico. MAGIST. Contingit secundum quosdam communicare papæ hæretico multis modis. Vno modo corporaliter tantum, scilicet comedendo, bibendo, conuersando, loquendo: Alio modo ei in crimine quomodolibet consentiendo, ipsum videlicet quocunque modo, verbo vel scripto aut facto esse verum papam etiam & catholicum asserendo: qui primo modo tantum communicaret papæ hæretico, non esset propter hoc fautor tam hæreticorum quam hæreticæ prauitatis. Quod enim non esset fautor hæreticæ prauitatis, probatur ex hoc, quod secundum apostolum. 1. Corinth. 6. Cum infidelibus absque fauore infidelitatis licet taliter communicare. ergo per talem communicationem cum hæreticis non potest ostendi, quod communicans sit fautor hæreticæ prauitatis. Quod etiam non sit propter hoc fautor hæreticorum, patet ex hoc, quod inimicus inimico suo non fauet: & tamen contingit inimicum & insidiatorem taliter communicare, teste Sapiente Ecclesia. 13. qui loquens de diuite pauperi iniuriam non faciente, sed pauperem consumente, ait: *Si habes conuiuet tecum & euacuabit te, & ipse non dolebit super te.* Ex quibus verbis colligitur, quod commune & communicare alicui potest esse absque omni fauore.

DISCIP. Satis apparet mihi, quod contingit alicui communicare absque fauore omni imo ad detrimentum eius. sed nunquam contingit absque peccato communicare corporaliter tantum papæ hæretico?

MAGIST. Circa hoc possunt esse diuersæ sententiæ. vna, quod nullo modo licet cuicunque catholico communicare papæ hæretico. & hæc sententia videtur posse probari ratione scripturæ diuinæ, quæ omnes Christianos astringit. sed in scriptura diuina præcipitur, n[illegible] q[illegible]is etiam corporaliter hæreticis communicare præsumat. ergo nulli Christiano licet commun[illegible]e etiam corporaliter papæ hæretico. maior videtur nota. minor probatur auctoritate beat[illegible]nnis, qui in canonica sua. 2. ait: *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert: nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. qui enim dicit illi aue: communicat operibus eius malignis.*

DISCIP. Hæc auctoritas ad hanc conclusionem prolixe tractata est *sup. libro. 6.* [illegible]. 68. ideo si habes aliam auctoritatem, adducas. MAGIST. Hoc idem apostolus Paulus [illegible], qui ad Titum scribens ait: *Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita* [illegible] ibus verbis patet quod postquam constiterit papam esse hæreticum, est ab omnibus cath[illegible] cum [illegible] du[illegible] ergo non est sibi corporaliter communicandum. DISCIP. Hæc [illegible]iam auc[illegible] doc[illegible]a est ibidem. & ideo narra sententiam contrariam. MAGIST. Alia est sentent[illegible] licet communicare corporaliter tantummodo papæ hæretico. Ad cuius euiden[illegible] sciendum, quod corporalis communio cum hæreticis a iure diuino non prohibetur [illegible] du

[illegible] quod exemplo & auctoritate probatur. Exemplo quidam Iuliani apostatę, [illegible] cus: cui Christiani licite communicauerunt corporaliter, vt habetur [illegible] *quæst. 3. c.* [illegible] quod non fecissent, si talis communio à iure diuino fuisset prohibita. hoc etiam consi- [illegible] exemplo & auctoritate Bonifacii martyris videtur aperte probari. idem enim martyr, [illegible] *1. quæst. 3. c. antecessor*, scribens Zachariæ papæ, ait: *Antecessor prædecessoris vestri venerandæ memoriæ Greg. dum me indignum ordinauit & ad prædicandum verbum Dei Germanicis gentibus misit, sacramento me astrinxit, vt canonicis & iustis episcopis & presbyteris in verbo & facto & consensu astipulator & adiutor fierem. hoc autem tum diuina gratia implere studui, falsos autem sacerdotes & hypocritas & seductores populorum vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem & abstinerem à communione ipsorum, quod ex parte seruatum* [illegible] *ex parte custodire & implere non potui: sed spiritualiter impleui sacramentum, quia in consensum & consilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem omnino abstinere ab eis non potui.* Ex quibus verbis col[illegible] ur manifeste, quod iste martyr licite corporaliter communicauit hæreticis: quod tamen non fecisset, si talis communio cum hæreticis fuisset prohibita iure diuino.

DISCIP. Ex his verbis non habetur, quod illi falsi sacerdotes, quibus communicauit Bo[illegible] s esse hæretici: quia nec de hæreticis fit hic mentio.

MAGIST. Quod fuerint hæretici, testatur Zacharias, qui scribens eidem martyri (vt e. [illegible] ostendit) ait *prædecessor noster bonæ memoriæ Gregorius atque huius sanctæ sedis apostolicæ præsul, dum* [illegible] *prædicandum verbum Dei euangelii tuam commisit firmitatem in Germaniæ partibus in gentibus illis paganis* [illegible] *p[illegible] stationis illam nouit ante esse communitatē, ita vt orthodoxos episcopos & presbyteros vel quoscunq,* [illegible] *re potuisses in verbo exhortationis perfectos amplius confirmares & eis communicares quod factum est. si quos vero seductores episcopos aut presbyteros aut à recto fidei tramite deuiantes reperisses, nulla tibi cum eis esset communio quod te Deo adiuuante vsque ad præsens spiritualiter obseruasse confessus es. vel si omnino propter principalem* [illegible] *manum fautorem gentes Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter vero abstinere non valuisti cogente* [illegible] *Dei necessitate: & tamen in eorum consilio & communionis consensu anima tua non est coinquinata.* [illegible] *propter hoc, quod cum eis conuersatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum tibi erit detrimentum* [illegible] *Deo.* Ex quibus verbis colligitur, quod sacerdotes & episcopi, quibus communicauit Bo[illegible] s martyr, fuerunt hæretici & pseudopresbyteri à recto fidei tramite deuiantes, quibus [illegible] mmunicando nullum detrimentum apud Deum incurrit. ergo talis corporalis commu[illegible] est à iure diuino prohibita.

DISCIP. Dic quomodo ex his concluditur, quod contingit communicare papæ hære[illegible] que peccato.

MAGIST. Hoc probatur sic. quod nec à iure naturali nec à iure diuino est prohibitum, [illegible] humano in dispendium populi Christiani vel alicuius communitatis fidelium prohiberi non potest. quia ex quo lex humana pro communi vtilitate fieri debet, vt ex verbis Isidori, quæ [illegible] tur di. 4. *cap. erit autem*, colligitur manifeste, nulla lex humana ligare potest in eo casu, in [illegible] etur in communitatis dispendium redundaret. sed communicare papæ hęretico non [illegible] m à iure naturali nec à iure diuino, vt probatum est. ergo nulla lex humana prohibere [illegible] test communicare papæ hæretico, quando talis prohibitio in alicuius communitatis po[illegible] dispendium redundaret: si posset contingere casus, propter potentiam tempora[illegible], si catholici nollent sibi communicare, quod ex hoc sequeretur dispendium alicuius [illegible] regionis: quia forte totam regionem subuerteret. ergo in tali casu vel consimili nulla lex humana potest prohibere communicare papæ hæretico, dicto modo.

Cap. LIX.

Quæritur, quomodo liceat papæ hæretico spiritualiter communicare: & adducuntur quatuor rationes, quæ soluuntur infra. c. 54.

DISCIP. V[illegible] detur probabile, quod in hoc casu liceret communicare papæ hæretico, quemadm[illegible] Bonifacius martyr, non obstante iuramento de non communicando hæreticis, [illegible] er communicauit eisdem, & multi viri corporaliter communicauerunt Iuliano apostatæ [illegible] hæreticus manifestus. ideo dic, an aliquo alio modo, quam corporaliter tantum, sci[illegible] in [illegible] bi in diuinis, audiendo missam eius vel diuinum officium ab eo, aut ipsum [illegible] o esse verum papam & catholicum asserendo, liceat cuicunque communi[illegible]

[illegible] Circa hoc possunt esse opiniones variæ & diuersæ. Quarum prima est, quod [illegible] communicare in diuino officio, & eum habendo pro papa quousque per sen[illegible] fuerit condemnatus. hæc assertio videtur multis modis posse probari. [illegible] rioris cōditionis est summus pontifex noui testamenti, quam fuerunt sacerdo[illegible] sed sacerdotes veteris testamenti in his quæ ad sacerdotale officium specta[illegible] unt vitandi ꝓpter prauitatē ante publicam damnationē eorum. ergo eadē ratione [illegible] min[illegible] s sacerdotes nouę legis, non est ꝓpter hęreticā prauitatē deuitandus in his, quæ [illegible] anteq fuerit per generale conciliū condemnatus. ergo licet cōmunicare [illegible] s, quę pertinent ad papatus officium. Maior videtur aperta. Minor ostanditur.

Nam sacerdotes veteris legis, qui prædicationi [illegible] Christi nequi[illegible] hæretici, eo quod contra fidem errabant & [illegible] docuit, quod eis erat communicandum etiam [illegible] dixit leproso Matth. 8. *Vade & ostende te sacerdotibus, & offer munus quod præcepit Moyses.* Et Luc. 17. dicit [illegible] *Ite, ostendite vos sacerdotibus* [illegible] obstante, quod [illegible] sacerdotes fuerint hæretici, tamen Christus voluit [illegible] reo eis in his etiam, quæ spectabant ad eorum officium. Hoc etiam Aug. [illegible] qui loquens propheteis, qui populum suum propter idolatriam, & pec[illegible] fime increpabant, vt habetur. 23. *quæst.* 4. *cap.* 1. ait. *Non enim prophetæ, qui* [illegible] *dimiserunt: sed inter eos habitabant, quos increpabant, unum cum eis templum intrabant* [illegible] *lebrabant.* Et idem, vt habetur *eau.* 4 *& q. prædictu c. si quis.* ait: *communione malorum non maculatur* [illegible] *participatione sacramentorum: sed consensione factorum.* Et vt legitur *causa & q. prædict.* [illegible] *cedite & exinde exite. pollutum & immundū ne tetigeritis: sed contactu cordis, non corporis.* [illegible] *Moyses ista, clamauit Esaias, clamauit Ieremias, clamauit Ezechias videamus si ditum* [illegible] *gentes alias transtulerūt. quā multis modis & quā vehementer increpauit Ieremias peccatores* [illegible] *populi Dei. Inter eos erat tamen, & cum eis vnum templum intrabat, in eadem scelleratorum* [illegible] *viuebat.* Ex quibus datur intelligi, φ prophetæ cum hæreticis & idol[illegible], quorum [illegible] nō modicus, in populo idem templum & eadem sacramenta tractabant. Ergo [illegible] hæreticis in diuinis & in aliis, quæ ad sacerdotale spectant officium, non erat [illegible] modo est illicitum communicare papæ hæretico in his, quæ ad papale spectant officium, saltem antequam fuerit per sententiam generalis concilii condemnatus.

Secundo, eadem assertio videtur posse probari: non est maius peccatum communi[illegible] hæreticis in diuinis, quam procurare & laborare quod ecclesiæ hæreticorum reddantur [illegible] ritus suos colendos in eis. sed hoc est licitum: quod probatur exemplo beati Iohannis papæ, in cuius Legenda sic legitur, *hic vocatus est à Theodorico rege Rauennam, quem ipse rex rogauit* [illegible] *Constantinopolim cum legatione ad Iustinum papam imperatorem orthodoxum, quia eodem tempore Iustinus imperator, vt religiosus, summo ardore amore religionis Christianæ voluit hæreticos exiliari. nam* [illegible] *Christiana hoc consilio vsus est, vt ecclesias Arrianorum catholicus consecraret. pro hac causa rex Theodericus hoc audiens exarsit in iram, & voluit totam Italiam gladio extinguere. eodem tempore Iohannes papa* [illegible] *tate cum fletu ambulauit, & senatores & consules cum eo, scilicet Theodorus, Importunus & Agapitus patricius, accipientes hoc in mandatis legationum, vt redderentur ecclesiæ hæreticis in partibus orientis. quod si* [illegible] *omnem Italiam gladio perderent.* Ex quibus verbis colligitur, quod licet ecclesias reddere hæreticis & procurare quod reddantur eisdem. ergo consimiliter licet communicare hæreticis in diuinis & per consequens licet communicare papæ hæretico in his, quæ ad papale officium spectant.

Tertio sic: quem debent fideles in aliquo officio tolerare, eidem possunt [illegible] communicare, quantum ad ea quæ ad idem spectant officium. quia si non deberent ei communicare, deberent efficaciter laborare, vt eodem officio priuaretur. sed in aliquo casu saltem [illegible] papam hæreticum in papatus officio tolerare. ergo in aliquo casu saltem licet [illegible] papæ hæretico, quantum ad ea quæ ad papatus spectant officium. maior ma[illegible] nor probatur, quia non minus tolerandus est papa hæreticus, quam doctrina hæ[illegible] papa hæreticus non nisi propter doctrinam hæreticam debeat impugnari. sed [illegible] in aliquo casu est doctrina papæ hæretica toleranda. ergo etiam interdum est papa hæreticus tolerandus. Hoc etiam Augustinus sentire videtur, qui, vt legitur, 2[illegible] 4 [illegible] *sunt mali quidem pro pace.* Ex quibus verbis colligitur, quod causa pacis [illegible] tolerandi. eadem autem causa eundem habere effectum. & vbi est eadem [illegible] tus. ergo si quidem mali caussa pacis obseruandæ sunt tolerandi, sequitur q[illegible] causa pacis conseruandæ tolerari debet.

Quarto: vitam Christi debent catholici imitari. sed Christus in [illegible] Christi nam spectant, communicauit Iudæ, qui non solum proditor, [illegible] bat, qui ei sacra[illegible] communionem dedit, vt ait August. in epist[illegible] ad Vin[illegible] q. 1. 4. c. *quam magnum.* ergo licet catholicis communicare hæreticis in his, qui [illegible] Christiana [illegible] spectant, & per consequens licet eis communicare papæ hæretico [illegible] papatus spectant officium, antequam fuerit per sententiam generalis concilii con[illegible]

Cap. LX.

In quo ostenditur, quod non licet cum papa manifesto hæretico spiritualiter communicare: quia tales aut sunt fautores, aut peccant mortaliter.

D[illegible] interrogationem propositam audi[illegible] [illegible] entia est, [illegible] communicant [illegible] papæ hæretico [illegible] aut [illegible] hæretico [illegible]

[illegible] affectata vel crassa vel supina, aut laborant ignorantia inuincibili & non crassa & supina. Communicantes scienter papæ hæretico in his, quæ spectant ad papatus officium vel cuiuscunque ecclesiastici ministerii, excepta susceptione baptismatis in necessitatis articulo: aut quocunque alio modo, quam corporaliter tantum, puta communicando sibi verbo, facto vel scripto, habendo eum pro vero papa, protestando vel asserendo eum facto vel scripto aut verbo esse catholicum, sunt fautores hæretici & hæreticæ prauitatis: Et peccatum fautorum hæreticorum & hæreticæ prauitatis incurrunt: nisi metu mortis vel forsitan grauium tormentorum sibi prædicto modo communicant. tunc enim non essent censendi fautores neque hæreticorum neque prauitatis hæreticæ, quamuis peccarent mortaliter.

DI[illegible]CIP. Circa istam sententiam quatuor probanda mihi videntur. Quorum primum est: quod non licet prædicto modo communicare papæ hæretico. Secundum est, quod communicantes prædicto modo papæ hæretico absque metu mortis & grauium tormentorum sunt fautores hæreti[illegible]um & hæreticæ prauitatis. Tertium est, quod communicantes prædicto modo papæ hæretico metu mortis & tormentorum non sunt fautores hæreticorum vel hæreticæ prauitatis. Quartum est, quod taliter communicantes papæ hæretico peccant mortaliter. Pro istis quatuor itaque allegare conare. Primo tamen (vt assertionem prædictam magis intelligam: & sic pateat mihi via ad cognoscendum, an aliquid contineat veritatis) enumera illos modos distincte, quibus isti dicunt non licere communicare scienter papæ hæretico.

MAGIST. Dicunt quod nulli catholico licet scienter à papa hæretico audire missam vel aliquod diuinum officium: nec aliud suscipere sacramentum, excepto baptismo in necessitatis articulo: nec aliquam ecclesiasticam dignitatem: nec aliquod ecclesiasticum beneficium, puta, inquisitionem hæreticæ prauitatis, vel pœnitentiariam, aut aliquid aliud: nec liceat catholico [illegible] scribere aliquod verbum, quo papa vel catholicus asseratur: nec sibi quamcunque reuerentiam exhibere, qua quis aperte quod sit papa vel catholicus protestetur.

DISCIP. Puto quod assertionem prædictam quantum ad quatuor quæ dixisti probanda [illegible]igam. ideo primum istorum probare coneris.

MAGIST. Quod non liceat communicare papæ hæretico scienter modo prædicto, prob[illegible]ic. nulli hæretico licet communicare scienter modo prędicto. ergo nec papæ hæretico licet [illegible]unicare modo prædicto. Consequentia non solum patet per regulam scientiæ topicalis, [illegible] dicitur quod à superiori cum distributione ad inferius consequentia tenet. sed etiam patet ex [illegible]uod papa hæreticus nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra episcopos hæreticos. & ita [illegible] episcopis hæreticis non licet communicare scienter modo prædicto, etiam papæ hæretico no[illegible] communicare scientes modo prædicto. antecedens autem auctoritatibus & exemplis oste[illegible]itur. In consilio enim Martini papæ, vt legitur. 1. *quæst.* 1. *c. non liceat*, sic scribitur: Non liceat [illegible]m hæ[illegible]ticis aut schismaticis orare. & in consilio Carthaginensi. 4. habetur. 24. *quæst.* 3. *c. clericus*, [illegible] *cum eis* (scilicet cum hæreticis & schismaticis) *neque orandū neq; psallendum*. Item Innocen[illegible], vt habetur 1 *q.* 1. *c. constat*, ait: *constat multos vim passos esse atq; inuitos attractos repugnantesque* [illegible] *ordinatos sed huiusmodi aliquū si post talem ordinationē non interfuit, cum illi conficerēt sacramenta,* [illegible] *eorum participatus non est, si statim discedentibus illis pessimo consiliabulo eorum abrenuntiauerit,* [illegible] *redeat: iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. cæterum qui post mensem aut amplius redierunt,* [illegible] *consideraret ab hæreticis ordinatos, certe ab eis nihil receperunt: res tamen sunt vsurpata dignitatis.* E[illegible] verbis colligitur, quod non licet ab hæreticis ordinari, nec communicare eis, cum co[illegible] sacramentum; nec ab eis suscipere dignitatem. Item Leo papa, vt legitur *c. sequenti*, testat[illegible]: *Omnis cuiuslibet ordinis clericus qui catholicam deserens vnitatem hæretica vel schismati[illegible] communioni contagione se maculauerit, si ad ecclesiam redierit cum legitima satisfactione, & errorū sui damnatione, hoc in magna beneficio habeat, si adepta cum spe omnis promotionis in quo inuenitur ordine permaneat.* Ex quibus [illegible]d nullus valet communicare hæreticis, nisi peccati maculam contrahendo: [illegible]od etiā n[illegible]cet modo prædicto communicare hæreticis, probatur exemplis. Primo qui[illegible] Ermigildi regis, qui etiam pro morte vitanda ab Arriano episcopo communionem [illegible]t. de quo beatus Gregorius, vt habetur. 24. *q.* 1. *c. vltimo*, narrat in hæc verba: *su*[illegible] *in festiuitatis paschalis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arrianū episcopum me*[illegible] *consecrationis communionem perciperet, atq; per hoc ad patris gratiam redire mereretur.* [illegible] *D*[illegible] *Arriano episcopo venienti exprobrauit, vt debuit, eiusque à se perfidiam dignis increpationibus,* [illegible] *quia si exterius iacebat ligatus, apud se tamē in magno mentis culmine stabat securus. ad se itaq; reuerso* [illegible] *pater infremuit statimq; suas apparitores misit, constantissimum qui confessorem Dei illic, vbi iacebat,* [illegible] *rent.* Aliud [illegible]xemplū ponitur de Bonifacio martyre, de quo dictum est sup. qui licet cor[illegible] communicaret hæreticis, eis tñ quantum ad diuina vel etiam illa quæ spectant ad reli[illegible] Christianam communicare nolebat. vnde sic habetur 11. *q.* 3. *c. antecessor*, de seipso ait: *cor*[illegible] *ab eis animo* (scilicet hæreticis) *abstinere non potui. dum enim venissem ad principem Fran*[illegible] *listarum necessitate, non tales ibi reperi, quales volui: sed tamen cōmunionem corporis Christi non* [illegible] Ex quib. auctoritatib. & exemplis aliisq; innumeris videtur aperte probatum, q̃ nō [illegible] communicare. quantum ad illa, quę spectant ad religionem Christianam, excepta [illegible] in casu q̃ [illegible]us in necessitate liceat cū hęreticis corporaliter cōuersari à quibus [illegible], vt d[illegible] Aug. est spiritualiter recedendū. spiritualiter autē ab eis recedere est iniquitati eorum in nullo

mum dans consilium *prospice, qui veniunt hos casus esse ferendos. Nam leuius lædit, quicquid prævidimus ante.* cum ergo, si doctrina Papæ est erronea, non modicum periculum toti Christianitati immineat, ad quos spectat prauitatem hæreticam extirpare: ad eosdem spectat de doctrina Papæ, quæ tanquam hæretica à viris in sacris literis eruditis fortiter impugnatur, postquam per famam publicam hoc eis constiterit, diligenter inquirere veritatem. sic ergo probata est maior. minor, scilicet quod ad reges & principes spectat omnem prauitatem hæreticam de eorum terris & dominiis extirpare, & ne pullulet impedire, probatur sic. Qui propter hæreticos de terra sua fugere non tenetur, nec tamen debet communicare eisdem, nec eosdem quomodolibet recipere, tenetur eos de terra fugare, vel etiam captiuare, vel penitus extirpare. reges autem vel principes propter Papam hæreticum vel sequaces eius non debet de terra sua recedere, nec debent communicare eisdem, nec eos quomodolibet recipere. ergo possunt eos de terra sua fugare, aut etiam captiuare, vel penitus extirpare. qui autem talem obtinet super hæreticos potestatem, debere terram suam de omni prauitate hæretica expurgare dinoscitur: quia terra de hæreticis expurgata dinoscitur iuste regulata. patet ergo, quod spectat ad reges & principes impedire, ne doctrina Papæ erronea in eorum regnis & dominiis diuulgetur, aut quomodolibet teneatur. qui autem potest facinus prohibere, & non prohibet, cum tamen hoc ad ipsum pertineat, cum facinori fauet. reges ergo & principes, qui sciunt doctrinam Papæ esse hæreticam, laborant ignorantia crassa & supina: quia nolunt scire doctrinam Papæ esse erroneam, aut negligunt indagare. si non prohibent eam in suis regnis & dominiis, sunt inter fautores prauitatis hæreticæ computandi.

CAP. LIV.

Vbi agitur de regibus & principibus potestatem Papæ hæretici timentibus, aut quodcunque aliud incommodum temporale siue spirituale formidantibus, quid illis sit agendum, quod fuit tertium quæsitum capituli præcedentis.

DISCIP. Hæc, vt puto, ab his quæ tractata sunt *libro 6. c. 99.* dependent. ideo his omissis, quod sup. *c. 52.* promisisti, probare coneris. MAG. Tertium ibi promissum est, quod si rex aliquis propter temporalem potentiam Papę hæretici & suorum sequacium vel sibi fauentium probabiliter & ex causis vrgentibus formidaret, quod ex prohibitione doctrinæ Papæ hæreticæ in regno suo nulla vtilitas neque spiritualis neque temporalis fidelium sequeretur: sed regis catholici turbarentur, & plures auerterentur à fide, à tali prohibitione cessare deberent, & quod talis doctrina publicaretur & doceretur in regno suo sustinere. quod videretur posse probari. Primo sic; Oportet regem, sicut & quemlibet alium sapientem, extremam dementiam declinare. sed talis prohibitio esset extrema dementia, & frustra niti, & nihil nisi turbationem bonorum quærere. quoniam frustra niti & nil nisi odium quærere, extremæ dementiæ est, Hieronymo attestante qui approbando sententiam cuiusdam ait in prologo Esdræ: *frustra autem, vt ait quidam, niti, nec aliud se fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est.* ergo rex, qui per prohibitionem huiusmodi nil nisi perturbationem fidelium quæreret, à tali deberet turbatione cessare.

Secundo sic: Non minus omittenda est prohibitio doctrinæ erroneæ Papæ, propter vitandam turbationem fidelium absque omni vtilitate eorum & etiam infidelium, quam est omittenda correctio propter schisma vitandum; quia schisma vitandum dinoscitur, quia est Christianitati nociuum; sed turbatio sic fidelium absque omni eorum vtilitate est Christianitati nociuum. ergo sicut schisma vitandum est; ita turbatio fidelium absque eorum vtilitate est penitus declinanda. sed propter schisma vitandum est omittenda correctio, teste Augustino qui contra epistolam Parmeniani, vt legitur 23. q. 4. *cum quisque*, ait; *Cum quisque fratrum & Christianorum intus in societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est.* & infra: *quando cuiusquam crimen notũ est & omnib. execrabile appareat, vt vel nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ.* Ex quibus colligitur, quod propter schisma vitandum à seueritate correctionis & disciplinæ oportet cessare. igitur & consimiliter propter turbationem fidelium declinandam oportet reges à prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ, ad tempus cessare.

DISCIP. Dicitur forte, quod secus est, quando fides impugnatur, & quando alia peccata committuntur. licet enim à correctione aliorum excessuum sit cessandum propter schisma vitandum, tamen quando fides impugnatur, oportet illos, ad quos spectat, resistere; sicut legatum est, in decretis. 7 q. 1. *c. aduersitas.* §. *cum vero*, sic legitur: *Cum vero non prælatorum causa, sed totius ecclesiæ salus quæritur*, fides impugnatur, *necesse est vt ex aduerso ascendant, & inde vt murum opponant pro domo domini, animas suas ponant pro ouibus suis, vt exemplo suæ passionis alios quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent.* Ex quibus verbis colligitur, quod quando fides impugnatur prælati non debent tacere aut dissimulare: sed resistere debent

ad

... ergo omnino confimili reges, quando impugnatur fides, vsque ad mortem tenentur ... quia sicut prælatos oportet ecclesiam defendere sermone, doctrina, & vita bona, ac ... oportuerit passione: ita & reges per potentiam temporalem ecclesiam defendere te... que si Papa hæreticus fidem impugnat, reges & principes dissimulare minime de... debent ... viriliter & potenter etiam vsque ad mortem, iuxta illud Sapien... *vsque ad mortem certa pro iustitia.* & eadem ratione certandum est magis vsque ad mortem pro ... de ... quacunque humana iustitia aut patria vel subiectis aut re temporali quacunque. MAGIST. Respondetur quod rationem prædictam nequaquam intelligis, non enim intendi ... spectat ad reges & principes etiã vsq; ad mortem pro fide certare catholica: sed ... ex certatione nulla penitus speratur vtilitas, sed de notabili & periculosa & pernitiosa ... probabili dubitatur, abstinendum est ad tempus à tali certamine exemplo beatorum ... Pauli ac aliorum plurimorum sanctorum, qui interdum non tantummodo certa... restiterunt, sed etiam fugerunt de loco certaminis. vbi autem reges & principes ... certamine tali & resistentia ac prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ fructum aliquem ... sperarent, etiam vsque ad mortem oportet eos, si velint veri catholici reputari, doctrinæ Papæ resistere & eam in suis regnis & dominiis prohibere. quemadmodum prælati, ... exemplo suæ passionis possent subiectos accendere, quos sermone doctrinæ confirmare ... poterunt, debent ascendere ex aduerso & animas suas pro ouibus ponere. cum dicitur ergo, *cum vero non prælatorum tantum,* &c. Respondetur, quod quando fides impugnatur & ex passione speratur pro fide, quod catholici confirmabuntur in fide: tunc prælati debent mortem suscipere. si autem ex passione sua confirmationem fidelium non sperarent, sed ... quod post mortem suam fideles infirmi in fide catholica fluctuarent, debent mortem ... vel dissimulando vitare, & alio tempore, quo valeret fructum facere, expectare. eu... sententiæ videtur esse beatus Greg. qui in *libro dialogorum*, vt habetur 7. q. 1. c. *vbi*, ait: *Vbi om... deest, fit aliquando de malis labor supervacuus: maxime si è vicino causa suppetunt, qua fructum valeant Deo ferre meliorem. sæpe agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia ... laborem suum sine fructu esse considerant, in loco alio ad laborem cum fructu migrant. vnde iste quoque e... prædicator, qui dissolui cupiebat & esse cum Christo, cui Christus est viuere & mori lucrum, qui cer... passionum ipse non solum appetiit, sed etiam ad toleranda hoc etiam alios accendit, Damasci persecutio... passus, vt potuisset euadere, murum, & portam funemque quæsiuit, seque latenter deponi voluit. Nunquid ... Paulum dicimus mortem timuisse, quam seipsum pro amore Iesu attestatur appeteret sed cum in eodem loco ... sibi fructum adesse conspiceret, ad grauem laborem se alibi cum fructu seruauit. fortis etenim præliator Dei ... intra claustra noluit, sed certaminis campum quæsiuit.* Ex quibus verbis colligitur, quod fidelibus ... rationibus licet intentione fructum faciendi maiorem campum certaminis pro tempore ... nare. quare reges & principes, si viderint quod prohibitio doctrinæ Papæ erroneæ in re... & ... sibi subiectis sit ad honorem fidei & fidelibus fructuosa, doctrinam Papæ erroneam ... valeat orthodoxos, debent prohibere, & pro tali prohibitione tuenda etiam ... Exemplo sincerissimi zelatoris Dei legis Iudæ Machabei, qui suos confortans ad ... legem diuina, vt habetur. 1. *Machab.* 3. ait: *accingimini filii potentes & estote parati in mane, vt pugnetis aduersus nationes, quæ venerunt disperdere nos & sancta nostra. quoniam melius est mori in bello quam videre mala gentis nostræ & sanctorum.* Tamen si rex aliquis aperte videret, quod sine fructu fidelium & ... conturbatione perniciosa esset prohibere doctrinam Papæ erroneam, dissimulare deberet, & tempus aliud expectare, quo cum fructu maiori doctrinam eandem pestiferam prohibere & de ... regno penitus extirpare valeret. DISCIP. Rationem prædictam intelligo, licet casus prædictus, quem innuit, mihi penitus impossibilis videatur. ideo alias rationes ad assertionem eandem adducas MAGIST. Tertia ratio principalis hæc est. Non minus dissimulanda vel toleranda est ad tempus conueniens doctrina Papæ erronea propter stragem corporalem & spiritualem vel etiam tantummodo spiritualem populorum & multorum, quam propter stragem corporalem multorum vitandam, siue propter alios excessus seueritatis, correctionis & ... dettrahendum. sed propter stragem multorum vitandam sunt ... flagitia minime punienda, teste Augustin. qui scribens ad Bonifacium, vt habetur. d. 50. ... *constituerentur ait vbi per graues dissensionum scissuras non huius aut illius hominis periculum sed plu... stragis spiritualis iacet, detrahendum est aliquid seueritati vt maioribus malis sanandis catholica ... fidei.* vnde consimiliter, vbi sine fructu plurimorum strages spiritualis iaceret, ita vt ... auerterentur à fide, si rex prohiberet doctrinam Papæ hæreticam. ergo à prohibitione ... est abstinendũ. Quarto sic: Sicut rex præceptis & statutis aut etiam, si oportuerit, ma... armis debet doctrinam Papæ erroneam extirpare: ita prædicatores & doctores ac magistri ... rationibus & scripturarum testimoniis debent doctrinam Papæ erroneam impugnare. ... prædicatores & doctores ac magistri non debent sine fructu & cum turbatione fideli... doctrinam Papæ erroneam expugnare, ipsa veritate testante, qui ait Math 7. *Nolite sanctum dare canibus: nec mittatis margaritas ante porcos.* ergo nec rex sine fructu & cum turbatione fidelium ... suo doctrinam Papæ erroneam prohibere. sed tempus in quo valeat cum fructu ... expectare tenetur. Quinto sic. Quod non est ad ... Dei, est minime facien... quia ... nisi ad gloriam Dei fieri debet teste apostolo, qui ... ad Corinth. 1... ait: *Omnia*

quæ facitis in gloriam Dei facite. qui etiam ad Colo. 3. ait: *Omnia quæ facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite.* sed prohibitio doctrinæ Papæ erroneæ sine omni vtilitate & cum turbatione fidelium non esset ad gloriam Dei. ergo in hoc casu rex non debet in suo regno doctrinam erroneam prohibere.

Cap. LV.

Quærit, quid agendum sit publicis potestatibus, regibus inferiores si cognouerint aliquid de doctrina Papæ haeretici.

DISCIP. Quia reor, quod si vnquam aliquis Papa fieret hæreticus, omni regi Christianitatis (si sapienter & prudenter processerit) facile erit absque omni notabili periculo spirituali vel corporali de regno suo doctrinam Papæ erroneam extirpare. & ideo si rex aliquis sustineat doctrinam erroneam in regno suo in terris sibi subiectis doceri, publicari & teneri, hoc acciderer aut propter defectum zeli ad catholicam fidem, aut propter defectum sagacitatis & prudentiæ, aut propter cupiditatem pecuniæ aut diuitias extorquendi à Papa hæretico, aut propter corruptionem aliam quæ ab omni rege Christiano elongari deberet. & ita opinor quod casus quē prædicta opinio innuit, nunquam eueniet. ideo circa eandem opinionem non amplius immoreris: sed ad publicas potestates & communitates te conuerte: & dic an publicæ potestates, regibus & principibus inferiores, & communitates, si sustinuerint sequaces Papæ hæretici doctrinam eius erroneam diuulgare, docere & tenere, debeant inter fautores hæreticorum & prauitatis hæreticæ computari. MAGIST. Publicæ potestates regibus & principibus inferiores, & communitates, quantum ad fidem catholicam defendendam & prauitatem hæreticam extirpandam, à regibus & principibus nequaquam differre videntur: nisi quo ad potestatem temporalem. quia minoris potentiæ sunt communitates, quam reges & principes. & ideo nonnullis apparet, quod per illa, quæ dicta sunt de regibus & principibus, patere potest, quid de aliis simplicibus potestatibus sit tenendum. si enim aliqua publica potestas vel communitas est tantæ potentiæ, quod cum fructu spirituali potest doctrinam Papæ erroneam prohibere, ad hoc tenetur de necessitate salutis. si vero est tam paruæ potentiæ temporalis, quod ex prohibitione doctrinæ illius sequeretur turbatio fidelium absque omni fructu spirituali eandem dogmatisari licite sustinebit, & ad tempus aliud expectabit. DISCIP. Quomodo scietur an aliqua potestas vel communitas sit tantæ potentiæ, quod cum fructu spirituali poterit doctrinam Papæ erroneam extirpare vel prohibere? MAG. Responderur, quod nequaquam quæcunque persona vel communitas est tantæ potentiæ, quando pro rebus temporalibus vel pro honoribus obtinendis vel retinendis, vel pro quocunque damno vel incommodo temporali vitando auderet Papæ siue catholico siue hæretico rebellare, & si se sciret tantæ potentiæ reputari, quod auderet & posset pro fide defendenda doctrinam Papæ erroneam prohibere, ad hoc teneretur. quod si non fecerit, censeri debet zelum fidei catholicæ non habere. imo fautrix hæreticæ prauitatis est merito iudicanda, ad quamlibet n. personam & communitatem super alios potestatem habentem spectat sibi subiectos, cum potest, à prauitate hæretica præseruare. quod sic ostenditur. aut prælati sunt solliciti prauitatem hæreticam Papæ hæretici extirpare: aut sunt damnabiliter negligentes. si sint solliciti, & non possunt per se eas extirpare, brachium inuocent seculare. seculares autem prælatia, ecclesiæ requisiti tenentur fideliter adiuuare, vt prauitas hæretica confundatur. ergo in hoc casu tenentur doctrinam Papæ erroneam prohibere. si autem prælati in extirpando hæreses Papæ & sequacium eius sunt damnabiliter negligentes, in hoc casu debent seculares minime requisiti, si possunt cum fructu spirituali prauitatem hæreticam & hæreticos extirpare. ergo vbi veritas catholica ad hoc, vt defendatur & prauitas hæretica vt confundatur, requirit opem & operam secularium super alios potestatem habentium; ipsi (si possunt cum fructu spirituali) de necessitate saluris sunt astricti doctrinam Papæ erroneam prohibere, & totis viribus impedire, ne dogmatisetur, ne publicata inficiat orthodoxos.

Cap. LVI.

Tractat de simplicibus, quid de illis sit agendum in casu.

DISCIP. Licet circa istam rationem possunt multa dubia & obiectiones multæ moueri, quia tamen ad ea potest per præcedentia faciliter responderi, pertranseo: & de simplicibus nullam super alios potestatem habentibus interrogo, an sint fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis, si doctrinæ Papæ erroneæ non resistunt. MAG. Ista interrogatio dupliciter potest intelligi. quia aut intelligitur de aliqua tota multitudine simplicium, nullam super alios potestatem habentium: aut intelligitur de quolibet simplici tali, si intelligitur primo modo. D[illegible]tur, quod si est tanta multitudo, quod cum fructu spirituali potest doctrinam Papæ erroneam prohibere, censenda est fautrix hæreticis & hæreticæ prauitatis, si non resistit. Hoc probatur primo sic. Non minus tenetur multitudo talis defendere fidem & resistere destruentibus

ea

tem, quam tenentur resistere inuadentibus inique & iniuste socium vel patriam. sed talis multitudo tenetur resistere inuadentibus inique vel iniuste socium vel patriam. 23. *quaest. tertia fortitudo.* ergo multo magis tenetur resistere (si potest) destruentibus fidem. quare si papa vult fidem destruere & haereticam inducere prauitatem, multitudo, quae potest sibi resistere, debet ei viriliter obuiare, & ne inficiat catholicos impedire. Secundo sic. ad quos spectat Christum defendere, ad eosdem spectat fidem eius defendere. sed ad multitudinem nequaquam super alios potestatem habentem pertinet defendere Christum, teste August. vt allegatum est supra. 23. *q.* 3. *cap. vltim.* vbi ait: *ostendit propheta, nec illos immunes esse a scelere, qui permiserunt principibus Christum interficere, cum prae multitudine timerentur, & possent illos a facto & se a consensu liberare.* ergo ad multitudinem spectat fidem Christi defendere: nec sunt immunes a scelere, si permittunt papae, praelatis, regibus, & principibus & publicis potestatibus quibuscunque fidem subuertere orthodoxam: si prae multitudine timentur, & possunt illos a facto & se a consensu liberare. quia sicut dicit Augustin. ibidem *Qui desinit obuiare cum potest peruersis, & non facit, consentire videtur.* & ideo si multitudo Christianorum super alios potestatem nequaquam habentium posset resistere doctrinae papae erroneae, & non faceret, consentiret eidem. similiter multitudo simplicium in vno regno vel in vno Ducatu vel in vna ciuitate posset prohibere tam sequaces papae haeretici, quam dominum temporalē ne publicarent vel facerent aut permitterent publicari doctrinam papae erroneam, quam scirent esse erroneam, & non facerent, inter consentientes doctrinae erroneae papae computari deberent. & causa secundum istos saepe tacta est prius, quia videlicet nullius rei temporalis vel hominis mortalis cuiuscunque defensio magis spectat ad quemcunque hominem vel multitudinem Christianorum: quam defensio fidei orthodoxae. & ideo si multitudo in quocunque casu contra regem proprium vel dominum temporalē vel papam vel alium dominum quemconque temporalem vel hominem deberet defendere, multomagis contra eundem debet defendere fidem, si potest. Constat autem, quod si papa vel rex aut dominus temporalis vellet omnes viros & mulieres paruulos & innocentes corporaliter trucidare, totam terram vastare, & ad solitudinem & ad desertum reducere, multitudo simplicium super alios potestatem nequaquam habentium deberet papae, regi, & cuicunque domino temporali resistere ergo si papa, reges, & principes aut alii domini temporales vellent fidem destruere, & ad falsam sectam sibi subiectos inducere, multitudo tenetur eis resistere, cum posset: quia aliter consentiret eisdem. veruntamen si multitudo propter imperitiam nesciret doctrinam papae esse erroneam, & ignorantia crassa & supina minime laboraret, excusaretur, quamuis doctrinae papae erroneae nullatenus obuiaret. quemadmodum turba Iudaeorum fuisset excusata de morte Christi, si ipsis nescientibus nec ignorantia crassa & supina laborantibus Christum principes occidissent. Si autem interrogatio tua intelligitur diuisim de simplicibus super alios potestatem nequaquam habentibus: sic dicitur, quod si vnus solus posset cum fructu dictae doctrinae resistere, & ad resistendum alios prouocare, si non resisteret, esset fautor haereticae prauitatis. veruntamen sicut simplices non semper tenentur scire doctrinam papae haeretici esse erroneam, quando praelati & alii maiores scire tenentur: quia non ita faciliter possunt scire, cum reges & principes ac quaedam aliae publicae potestates possunt saepe vocare peritos, & per eos cognoscere veritatem de doctrina papae haeretici, quos simplices vocare non valent. ita in multis casibus simplices non tenentur dictae doctrinae resistere quando principes & aliae publicae potestates tenentur obuiare.

DISCIP. Hic essent multa quaerenda, quae breuitatis causa dimitto, & vnum tantum interrogo: an scilicet reges & principes ac publicae potestates teneantur vocare peritos, & quomodo debent per eos quaerere de doctrina praedicta.

MAGIST. Respondetur, quod alii tenentur vocare peritos, quod ex praedictis dependere videtur. Sed quomodo per eos debent inquirere veritatem superius est minime discussum. circa quod dicitur, quod publicae potestates, quae peritos vocauerunt, debent eis indicere iuramentum, vt dicant plenam & meram veritatem de doctrina papae, quae reputatur haeretica, eis fortiter comminando, quod si à veritate & conscientia deuiauerint in perpetuum confundantur, & firmiter promittendo, quod si plenam & veram veritatem dixerint, eos honoribus praemiabunt & ab omni confusione & impugnatione defensabunt.

DISCIP. Dubito, quod si vnquam aliquis papa est haereticus, multitudo peritorum firmiter ei adhaerebit. Et ideo necesse erit, si rex aliquis vel alius potens velit ab eis quaerere veritatem de doctrina papae haeretici, oportet eos per iuramenta & per horribilissimas comminationes compellere. sed dic, quid faciendum est de peritis, si respondere recusant.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod in hoc casu sunt habendi suspecti de haeretica prauitate: nec vnquam eis magno negocio est credendum, quia sic habetur.

10. q. 7. *Non potest erga homines esse fidelis, qui extiterit Deo infidelis.*

Cap. LVII.

Tractat de his qui sunt fautores, & qua pœna sint plectendi.

DISCIP. Quamuis quamplurima adhuc circa fautores hæreticæ prauitatis essent [illegible]da: illis tamen pro nunc omissis (quæ ad tractatum *de gestis circa fidem alter. antium orthodoxam* reseruo) ad fautores tantummodo hæreticorum me transfero. de quibus discutias primo, qui sunt fautores hæreticorum, qui quamuis de erroribus eorundem se nullatenus intromittunt, personis tamen eorum fauent, præbendo eis auxilium vel consilium aut qualemcunque fauorem non vt errores suos diuulgent, doceant & defendant, vt ditiores & maiores vel contra alios potentiores fiant. MAGIST. De talibus fautoribus hæreticorum dictum est *supra c.* 27. quantum pro nunc. DISCIP. Requiro hoc quantum ad hoc vt sciantur, qui sunt fautores hæreticorum & qua pœna isti fautores hæreticorum sunt plectendi. MAGIST. Pœna taxatur explicite. *extr. de hæreticis.c.ad excommunicamus. §.credentes.* ibi enim loquitur de pœna illorum, qui sunt fautores hæreticorum, & non sunt fautores hæreticæ prauitatis.

Cap. LVIII.

De communicantibus papæ hæretico: & quomodo sibi liceat communicare corporaliter.

DISCIP. Licet ex his, quæ sunt in isto capitulo pertractata, via videtur aperta ad sciendum & cognoscendum tam qui sunt fautores hæreticorum quam hæreticæ prauitatis: tamen circa vtrosq; vnam tantummodo difficultatem discutias, an scilicet communicantes & obedientes papæ hæretico vel cuicunque alii prælato hæretico, sunt censendi fautores tam hæreticorũ quam hæreticæ prauitatis. MAGIST. Vnam interrogationem proponis, quæ tamen duas includit quarum vna est de communicantibus papæ hæretico vel alii hæretico: & alia est de obedientibus ei. DISCIP. Ex quo dicis, quod interrogatio mea duas includit; dic quomodo distinguuntur. MAGIST. Respondetur, quod distinguuntur sicut communicare & obedire. multi enim cõmunicant alicui, qui nequaquam obediunt. & multi obediunt alicui seruando eius mandata antiqua vel noua sibi per literas intimata, qui tamen sibi nequaquam communicant. DISCIP. Dic ergo primo de communicantibus papæ hæretico. MAGIST. Contingit secundum quosdam communicare papæ hæretico multis modis. Vno modo corporaliter tantum, scilicet comedendo, bibendo, conuersando, loquendo: Alio modo ei in crimine quomodolibet consentiendo, ipsum videlicet quocunque modo, verbo vel scripto aut facto esse verum papam etiam & catholicum afferendo: qui primo modo tantum communicaret papæ hæretico, non esset propter hoc fautor tam hæreticorum quam hæreticæ prauitatis. Quod enim non esset fautor hæreticæ prauitatis, probatur ex hoc, quod secundum apostolum. 1. Corinth. 6. Cum infidelibus absque fauore infidelitatis licet taliter communicare. ergo per talem communicationem cum hæreticis non potest ostendi, quod communicans sit fautor hæreticæ prauitatis. Quod etiam non sit propter hoc fautor hæreticorum, patet ex hoc, quod inimicus inimico suo non fauet: & tamen contingit inimicum & insidiatorem taliter communicare, teste Sapiente Ecclesia.13. qui loquens de diuite pauperi iniuriam non faciente, sed pauperem consumente, ait: *Si habes commuet tecum & euacuabit te, & ipse non dolebit super te.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum mune & communicare alicui potest esse absque omni fauore.

DISCIP. Satis apparet mihi, quod contingit alicui communicare absque fauore omni, imo ad detrimentum eius. sed nunquam contingit absque peccato communicare corporaliter tantum papæ hæretico?

MAGIST. Circa hoc possunt esse diuersæ sententiæ. vna, quod nullo modo licet cuicunque catholico communicare papæ hæretico. & hæc sententia videtur posse probari ratione scripturæ diuinæ, quæ omnes Christianos astringit. sed in scriptura diuina præcipitur, o[illegible] quis etiam corporaliter hæreticis communicare præsumat. ergo nulli Christiano licet commun[illegible]e etiam corporaliter papæ hæretico. maior videtur nota. minor probatur auctoritate beat[illegible] Iannis, qui in canonica sua.2. ait: *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert: nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. qui enim dicit illi aue: communicat operibus eius malignis.*

DISCIP. Hæc auctoritas ad hanc conclusionem prolixe tractata est. *sup. libro.6. . 68.* ideo si habes aliam auctoritatem, adducas. MAGIST. Hoc idem apostolus Paulus [illegible], qui ad Titum scribens ait: *Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita.* E[illegible] quibus verbis patet quod postquam constiterit papam esse hæreticum, est ab omnibus c[illegible]is [illegible] uitandus [illegible]rgo non est sibi corporaliter communicandum. DISCIP. Hæc [illegible]iam auc[illegible] [illegible]ducta est ibidem. & ideo narra sententiam contrariam. MAGIST. A[illegible]a est senten[illegible] [illegible] licet communicare corporaliter tantummodo papæ hæretico. Ad cui[illegible]s euiden[illegible] [illegible] sciendum, quod corporalis communio cum hæreticis a iure diuino non prohibetur [illegible]

du

[illegible] exemplo & auctoritate probatur. Exemplo quidam Iuliani apostatę, [illegible] hæreticus: cui Christiani licite communicauerunt corporaliter, vt habetur. 11. *quæst. 3. c.* [illegible] quod non fecissent, si talis communio à iure diuino fuisset prohibita. hoc etiam consi[illegible] exemplo & auctoritate Bonifacii martyris videtur aperte probari. idem enim martyr, [illegible] 11. *quæst. 3. c. antecessor*, scribens Zachariæ papæ, ait: *Antecessor prædecessoris vestri veneranda [illegible] Greg. dum me indignum ordinauit & ad prædicandum verbum Dei Germanicis gentibus misit, sacramento me astrinxit, vt canonicis & iustis episcopis & presbyteris in verbo & facto & consensu astipulator & adiutor fierem. hoc autem cum diuina gratia implere studui, falsos autem sacerdotes & hypocritas & seductores populorum vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem & abstinerem a communione ipsorum, quod ex parte seruaui [illegible] ex parte custodire & implere non potui: sed spiritualiter impleui sacramentum, quia in consensum & consilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem omnino abstinere ab eis non potui.* Ex quibus verbis col[illegible] manifeste, quod iste martyr licite corporaliter communicauit hæreticis: quod tamen non fe[illegible] si talis communio cum hæreticis fuisset prohibita iure diuino.

[illegible]S[illegible]P. Ex his verbis non habetur, quod illi falsi sacerdotes, quibus communicauit Bon[illegible]ius [illegible] hæretici: quia nec de hæreticis fit hic mentio.

MA[illegible]IST. Quod fuerint hæretici, testatur Zacharias, qui scribens eidem martyri (vt e. se[illegible]uens ost[illegible]ndit) ait: *prædecessor noster bonæ memoriæ Gregorius atque huius sanctæ sedis apostolicæ præsul, dum a[illegible] prædicandum verbum Dei euangelii tuam commisit firmitatem in Germaniæ partibus in gentibus illis paganis [illegible] verbo [illegible] illam nouit ante esse communitatē, ita vt orthodoxos episcopos & presbyteros vel quoscunque [illegible] potuisses in verbo exhortationis perfectos amplius confirmares & eis communicares quod factum est. si quos vero [illegible] seductores episcopos aut presbyteros aut à recto fidei tramite deuiantes reperisses, nulla tibi cum eis esset communio, quod te Deo adiuuante vsque ad præsens spiritualiter obseruasse confessus es. vel si omnino propter principalem [illegible] manum fauorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter vero abstinere non valuisti cogente [illegible] arum Dei necessitate: & tamen in eorum consilio & communionis consensu anima tua non est coinquinata. [illegible] propter hoc, quod cum eis conuersatus es, non consenciens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum [illegible] Deo.* Ex quibus verbis colligitur, quod sacerdotes & episcopi, quibus communicauit Bo[illegible]s martyr, fuerunt hæretici & pseudopresbyteri à recto fidei tramite deuiantes, quibus [illegible] communicando nullum detrimentum apud Deum incurrit. ergo talis corporalis commu[illegible] non est à iure diuino prohibita.

[illegible]ISCIP. Dic quomodo ex his concluditur, quod contingit communicare papæ hære[illegible] que peccato.

[illegible]AGIST. Hoc probatur sic. quod nec à iure naturali nec à iure diuino est prohibitum, & [illegible] humano in dispendium populi Christiani vel alicuius communitatis fidelium prohiberi non potest. quia ex quo lex humana pro communi vtilitate fieri debet, vt ex verbis Isidori, quæ [illegible] ponuntur *di. 4. cap. erit autem*, colligitur manifeste, nulla lex humana ligare potest in eo casu, in [illegible] ru[illegible]etur in communitatis dispendium redundaret. sed communicare papæ hęretico non e[illegible] itum à iure naturali nec à iure diuino, vt probatum est. ergo nulla lex humana prohib[illegible] test communicare papæ hæretico, quando talis prohibitio in alicuius communitatis po[illegible] dispendium redundaret: si posset contingere casus, propter potentiam tempora[illegible] l[illegible] papæ [illegible]i, si catholici nollent sibi communicare, quod ex hoc sequeretur dispendium [illegible]icuius [illegible] regionis: quia forte totam regionem subuerteret. ergo in tali casu vel consimili nul[illegible] lex [illegible] potest prohibere communicare papæ hæretico, dicto modo.

Cap. LIX.

Quæritur, quomodo liceat papæ hæretico spiritualiter communicare: & adducuntur quatuor rationes, quæ soluuntur infra. c. 54.

DISCIP. V[illegible]etur probabile, quod in hoc casu liceret communicare papæ hæretico, quem[illegible]da[illegible] Bonifacius martyr, non obstante iuramento de non communicando hæreticis, [illegible] communicauit eisdem, & multi viri corporaliter communicauerunt Iuliano apostatæ [illegible] hæretic[illegible]us manifestus. ideo dic, an aliquo alio modo, quam corporaliter tantum, sci[illegible] [illegible]n ibi in diuinis, audiendo missam eius vel diuinum officium ab eo, aut ipsum [illegible] verbo esse verum papam & catholicum asserendo, liceat cuicunque communi[illegible].

[illegible]ST. Circa hoc possunt esse opiniones variæ & diuersæ. Quarum prima est, quod [illegible] t communicare in diuino officio, & eum habendo pro papa quousque per sen[illegible] concilii fuerit condemnatus. hæc assertio videtur multis modis posse probari. [illegible] deterioris cōditionis est summus pontifex noui testamenti, quam fuerunt sacerdo[illegible] ntr. sed sacerdotes veteris testamenti in his quæ ad sacerdotale officium specta[illegible]unt vitandi ꝓpter prauitatē ante publicam damnationē eorum. ergo eadē ratione [illegible] sacerdos nouę legis, non est ꝓpter hęreticā prauitatē deuitandus in his, quæ [illegible] officiū, anteq̄ fuerit per generale conciliū condemnatus. ergo licet cōmunicare [illegible]s, quę pe[illegible] ad papatus officium. Maior videtur aperta. Minor ostenditur.

Nam

[illegible]tia affectata vel [illegible] vel supina, aut laborant ignorantia inuincibili & non crassa & supina. Communicantes scienter papæ hæretico in his, quæ spectant ad paparus officium vel cuiuscunque ecclesiastici ministerii, excepta susceptione baptismatis in necessitatis articulo: aut quocunque alio modo, quam corporaliter tantum, puta communicando sibi verbo, facto vel scripto, habendo eum pro vero papa, protestando vel asserendo eum facto vel scripto aut verbo esse catholicum, sunt fautores hæretici & hæreticæ prauitatis: Et peccatum fautorum hæreticorum & hæreticæ prauitatis incurrunt: nisi metu mortis vel forsitan grauium tormentorum sibi prædicto modo communicant. tunc enim non essent censendi fautores neque hæreticorum neque prauitatis hæreticæ, quamuis peccarent mortaliter.

D I S C I P. Circa istam sententiam quatuor probanda mihi videntur. Quorum primum est: quod non licet prædicto modo communicare papæ hæretico. Secundum est, quod communicantes prædicto modo papæ hæretico absque metu mortis & grauium tormentorum sunt fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis. Tertium est, quod communicantes prædicto modo papæ hæretico metu mortis & tormentorum non sunt fautores hæreticorum vel hæreticæ prauitatis. [illegible]rtum est, quod taliter communicantes papæ hæretico peccant mortaliter. Pro istis quatuor itaque allegare conare. Primo tamen (vt assertionem prædictam magis intelligam: & sic pateat mihi via ad cognoscendum, an aliquid contineat veritatis) enumera illos modos distinctè, quibus isti dicunt non licere communicare scienter papæ hæretico.

M A G I S T. Dicunt quod nulli catholico licet scienter à papa hæretico audire missam vel aliquod diuinum officium: nec aliud suscipere sacramentum, excepto baptismo in necessitatis articulo: nec aliquam ecclesiasticam dignitatem: nec aliquod ecclesiasticum beneficium, puta, in[illegible]uisitionem hæreticæ prauitatis, vel pœnitentiariam, aut aliquid aliud: nec liceat catholico d[illegible]cere vel scribere aliquod verbum, quo papa vel catholicus asseratur: nec sibi quamcunque re[illegible]uere[illegible]iam exhibere, qua quis aperte quod sit papa vel catholicus protestetur.

D I S C I P. Puto quod assertionem prædictam quantum ad quatuor quæ dixisti probanda [illegible]gam. ideo primum istorum probare coneris.

M A G I S T. Quod non liceat communicare papæ hæretico scienter modo prædicto, pro[illegible]ic. nulli hæretico licet communicare scienter modo prædicto. ergo nec papæ hæretico licet [illegible]unicare modo prædicto. Consequentia non solum patet per regulam scientiæ topicalis, [illegible] dicitur quod à superiori cum distributione ad inferius consequentia tenet, sed etiam patet ex [illegible] quod papa hæreticus nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra episcopos hæreticos. & ita [illegible] episcopis hæreticis non licet communicare scienter modo prædicto, etiam papæ hæretico [illegible] communicare scienter modo prædicto. antecedens autem auctoritatibus & exemplis [illegible]tur. In consilio enim Martini papæ, vt legitur. 1. *quæst.* 1. *c. non liceat*, sic scribitur: Non liceat [illegible]m hæreticis aut schismaticis orare. & in consilio Carthaginensi. 4. habetur. 24. *quæst.* 3. *c. clericus*, [illegible]: *cum eis* (scilicet cum hæreticis & schismaticis) *neque orandū neq; psallendum*. Item Innocen[illegible]a, vt habetur 1 *q.* 1. *c. constat*, ait: *constat multos vim passos esse atq; inuitos attractos repugnantesque a[illegible] ordinatos sed huiusmodi aliquis si post talem ordinationē non interfuit, cum illi conficerēt sacramenta, [illegible]nis eorum participatus non est, si statim discedentibus illis pessimo consiliabulo eorum abrenunciauerit, [illegible] redit: iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. cæterum qui post mensem aut amplius re[illegible] cum [illegible] consi[illegible]erarent ab hæreticis ordinatos, certe ab eis nihil receperunt: res tamen sunt vsurpatæ dignitatis*. E[illegible] verbis colligitur, quod non licet ab hæreticis ordinari, nec communicare eis, cum co[illegible] sacramentum; nec ab eis suscipere dignitatem. Item Leo papa, vt legitur *c. sequenti*, testat[illegible]: *Omnis cuiuslibet ordinis clericus qui catholicam deserens vnitatem hæretica vel schismatica communionis contagione se maculauerit, si ad ecclesiam redierit cum legitima satisfactione, & errorum suis damnat[illegible] hoc in magno beneficio habeat, si adepta cum spe omnis promotionis in quo inuenitur ordine permaneat*. Ex [illegible] quod nullus valet communicare hæreticis, nisi peccati maculam contrahendo: [illegible] etiam non licet modo prædicto communicare hæreticis, probatur exemplis. Primo qui[illegible]rmigildi regis, qui etiam pro morte vitanda ab Arriano episcopo communionem [illegible]. de quo beatus Gregorius, vt habetur. 24. *q.* 1. *c. vltimo*, narrat in hæc verba: *su[illegible] autem festiuitatis paschalis die, intempesta noctis silentio ad eum perfidus pater Arrianū episcopum mi[illegible] manu [illegible] consecrationis communionem perciperet, atq; per hoc ad patris gratiam redire mereretur [illegible] Arriano episcopo venienti exprobrauit, vt debuit, eiusque à se perfidiam dignis increpationi[illegible] quia si exterius iacebat ligatus, apud se tamē in magno mentis culmine stabat securus. ad se itaq; reuersus [illegible] pater infremuit statimq; suos apparitores misit, constantissimum qui confessorem Dei illic, vbi iacebat*. Aliud exemplū ponitur de Bonifacio martyre, de quo dictum est sup. qui licet cor[illegible] hæreticis, eis tñ quantum ad diuina vel etiam illa quæ spectant ad reli[illegible]stianam communicare nolebat. vnde sic habetur 11. *q.* 3. *c. antecessor*, de seipso ait: *cor[illegible] ab eis omnino (scilicet hæreticis) abstinere non potui. dum enim venissem ad principem Fran[illegible]siarum necessitate, non tales ibi reperi, quales volui: sed tamen cōmunionem corporis Christi non* [illegible]x quib. auctoritatib. & exemplis alijsq; innumeris videtur aperte probatum, q nō [illegible] communicare. quantum ad illa, quę spectant ad religionem Christianam, excepta [illegible] in casu. q̄uis in necessitate liceat cū hęreticis corporaliter cōuersari à quibus [illegible] Aug. est spiritualiter recedendū. spiritualiter autē ab eis recedere est in igitati eorum in nullo

nullo fauere, neque verbo, neque facto, neque scripto prætendere, quod [illegible] habendi. DISCIP. Ostendisti vno modo, quod non licet catholico commun[illegible] papæ hæretico, quantum ad ea quæ ad religionem Christianam spectare noscuntur: nunc proba idem aliis modis, si quos alios cogitasti. MAGIST. Hoc idem secundo probatur sic. nulli excommunicato communicare licet, quantum ad ecclesiastica sacramenta & ea quæ ad officium ecclesiasticum & iurisdictionem ecclesiasticam pertinere noscuntur. quia omnis excommunicatus omnibus huiusmodi actibus legitimis est priuatus. papa autem hæreticus est excommunicatus excommunicatione maiori & papatu priuatus: sicut in præcedentibus, vt nonnullis apparet, est demonstratiue probatum. ergo nulli catholico licet prædicto modo scienter communicare papæ hæretico. DISCIP. Licet supra *lib. 6. cap. 72. 75. & 81.* rationibus & exemplis ostenderis, qu[illegible] modo probatur, quod papa eo ipso, quod fit hæreticus, est papatu priuatus & excommunicatus absque congregatione noui concilii generalis: tamen peto, vt dicas nunc, an hæc tenentes in iure canonico se fundare nitantur. MAGIST. Isti fundant se in decretis summorum pontificum, vt tamen mentem eorum, quam aliqualiter explicaui *lib. 6. supra. c. 75.* perfecte intelligas, ac per hoc etiam (quamuis esset falsa) tradatur via ad intelligendum decreta summorum pontificum quæ sum allegaturus, debes scire quod de hæresi papæ, sicut sæpe tactum est, distinguunt. quia aut tenet hæresim damnatam implicite, aut damnatam explicite. Si tenet pertinaciter hæresim damnatam explicite, & est notorium: non est necesse generale concilium congregari: sed quilibet hoc sciens eum pro damnato & excommunicato debet habere. Quod etiam quilibet sciens (ne fides catholica subuertatur) tunc quando fuerit opportunum nescientibus reuelare tenetur. aliter enim se minime curare de fide probabit aperte. Si autem hæresis papæ fuerit solummodo damnata implicite: quamuis papa pertinax in hæresi tali in rei veritate sit damnatus & excommunicatus, & papatu priuatus, non est tamen à catholicis ante damnationem explicitam hæresis suæ pro damnato & excommunicato habendus; sed tolerandus est quamdiu vixerit, quousque per generale concilium condemnetur.

DISCIP. Occasione istorum verborum duæ mihi interrogationes occurrunt. Quarum prima est. An papa per diffinitionem solennem vel alio modo manifesto ostendens se pertinaciter adhærere hæresi damnatæ duntaxat implicite: si postea generali concilio congregatu eadem hæresis fuerit explicite condemnata; sit papa pro excessu præterito deponendus, vel fuisse depositus declarandus, etiam si voluerit generali cõcilio assentire: vel eo generali concilio nullatenus resistente, sed suam hæresim reuocante, sit papa verus & catholicus reputandus. Secunda autem est, an papa pertinaciter tenens hæresim damnatam duntaxat implicite, & postea ante omnem actionem vel impugnationem ad catholicam rediens veritatem debeat seipsum depositum reputare: licet omnes catholici habeant eum pro vero papa. Ad istas duas interrogationes sine magna discussione respondeas.

MAGIST. Ad primam respondetur, quod papa si in concilio generali legitime conuincatur pertinaciter adhæsisse cuicunque hæresi latenti qualitercunque scripturæ diuinæ vel doctrinæ vniuersalis ecclesiæ obuianti, etiam si de ea nunquam antea mentio expressa fuisset, quantumcunque in generali concilio paratus sit corrigi, pro deposito est habendus, nec potest licite papali fungi officio, nisi in summum pontificem nouiter eligatur. Cuius ratio assignatur, quia omnis hæreticus siue occultus siue manifestus, siue pro hæresi damnata implicite vel explicite est damnatus priuatus & excommunicatus. cum ergo papa talis fuerit ante consilium hæreticus, licet non constiterit ecclesiæ, tunc fuit papatu priuatus, licet non haberetur pro priuato. ergo postquam constat ecclesiæ quod fuit hæreticus, ecclesia debet eum fuisse depositum reputare.

DISCIP. Ista responsio videtur omnino falsa. quia secundum iura, quæ sæpe prius tacta sunt, errans contra fidem qui paratus est corrigi, non est hæreticus reputandus. si ergo papa in concilio generali paratus est corrigi, nõ est hæreticus reputandus: & per consequens pro damnatu minime est habendus.

MAGIST. Ista instantia videtur omnino falsa. nam licet secundum iura & testimonia sanctorum errans qui paratus est corrigi, tunc non sit inter hæreticos computand[illegible] tamen errantes contra fidem, possunt parati esse corrigi, qui prius parati corrigi non [illegible] sed extiterunt penitus pertinaces. & ideo potest contingere, quod aliquis primo est hæ[illegible] quia tunc non est paratus corrigi: & tamen cum cœperit esse corrigibilis, non est hæ[illegible] putandus. Sic esset de papa, quia si primo quantumcunque latenter scripturæ di[illegible] vel d[illegible]næ vniuersalis ecclesiæ aduersantem, & ideo non explicite, sed implicite tantum [illegible] condemnatum solenniter diffiniret esse tenendum: tunc esset pertinax & hæretic[illegible] iudic[illegible]ndus. si tamen postea in concilio generali vel alias paratus esset corrigi, tunc non esset hæreticus, sed prius fuisset hæreticus. non ergo per hoc, quod errans contra fidem par[illegible]tus est c[illegible] potest ostendi quod prius non fuit hæreticus: sed per hoc declaratur, quod tunc non e[illegible] hæreticus, quando paratus est corrigi.

DISCIP. Dic ad secundam interrogationem. MAG. Ad secun[illegible] tur, quod papa pertinaciter tenens errorem contra fidem damnat[illegible] [illegible] acusatur, siue diffametur, siue in nullo penitus diffamatus [illegible] & sciat se err[illegible] contra fidem pertinaciter adhæsisse; debet seipsum [illegible] repu[illegible] & tenen-

[illegible]are Papam: quia dicit se scire à iure Diuino depositum: licet Ecclesia vniuersalis erraos quantum ad id quod [illegible]actum est & in facto consistit, reputauerit eum verum Papam. Quemadmodum Ecclesia vniuersalis errauit quantum ad id quod consistebat io facto, quando habuit mulierem pro Papa vero. *Discip.* Nunc allega illa decreta, in quibus fundaot se dicentes deponendum Papam pertinaciter asserentem ac tenentem hæresim damnatam explicite, non est necesse generale concilium congregari. *Magist.* Ad hoc principaliter tria decreta adduci possunt: quæ ponuntur *23. q. 1.* Ait enim Gelasius Papa, vt habetur ibidem, c. *Achatius, non est factus inuentor noui erroris: sed veteris imitator. Atq; ideo non erat necessarium vt aduersus eum noua scita prodirent: sed antiqua tantummodo reuocarentur.* Et infra. *Quicunq; enim in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.* Ex quibus verbis clare colligitur, vt videtur, quod si Papa erroris veteris imitator in hæresim, scilicet damnatam semel labitur, eadem damnatione inuoluitur. Nec est necesse, quod contra eum *noua scita* prodeant, id est noua statuta. Et per cooſequens non est necesse contra eum generale concilium nouiter congregari. Quia vt dicit Gloss. ibidem: *Hic est casus, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit.* Pro illo autem casu, in quo quis incidit io canonem latæ sententiæ, pro quo Ecclesia scit distincte specialem esse sententiam promulgatam, non est necesse coocilium generale congregari nouiter. *Discip.* Secundum istam auctoritatem non videtur, quod sit necesse contra Papam, qui incidit in hæresim damnatam implicite oouiter concilium conuocari: quia pro damnato non est necesse concilium conuocari. Papa enim si incidit in hæresim damnatam implicite est damnatus. Quia, vt dicit Gelasius. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.* Non autem distinguit inter hæresim damnatam implicite & explicite. Ergo nec nos debemus distinguere: & per consequens si Papa incidit in hæresim damnatam implicite damnatus est. Ergo pro eius damnatione non est necesse generale concilium congregari. *Magist.* Ad hoc respondetur, sicut tactum est, quod pro damnato, quem constat Ecclesiæ esse damnatum, non est necesse generale concilium conuocari: sed pro damnato quem non constat Ecclesiæ esse damnatum, necesse est in casu concilium conuocari ad inquireodum & declarandum eum esse damnatum. Sic est de Papa, si labitur pertinaciter manifeste in hæresim damnatam tantum modo implicite, quem viri periti in diuinis scripturis cum instantia magna asserunt hæreticum & hæresim pertinaciter affirmare. Quia tunc oportet concilium generale conuenire non ad deponendum Papam, sed ad declarandum & pronunciandum Papam hæreticum damnatum: quod accidit, si Papa incidit in hæresim damnatam explicite, oon est necesse congregari concilium nec ad deponendum Papam hæreticum oec ad declarandum esse damnatum. *Discip.* Aliud decretum allega. *Magist.* Aliud decretum eiusdem, qui, vt legitur ibidem *c. maiores,* sic ait. *Maiores nostri diuina inspiratione cernentes necessarie præcauerunt, vt quod contra vnamquamque hæresim coacta semel synodus pro fidei communione & veritate catholica atq; Apostolica promulgasset, non finerent nouis post hæc retractationibus mutilari.* Et infra: *sed autore cuiuslibet infamia ac pariter errore damnato sufficere iudicauerunt, vt quisquis huiusmodi erroris aliquando communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Sic Sabellium damnauit synodus: nec fuit necesse vt eius sectatores postea damnarentur. Sed pro tenore constitutionis antiquæ, qui vel prauitatis illius vel communionis extiterint participes, vniuersalis Ecclesia duxit esse refutandos. Sic Arrii, sic Eunomii, Macedonii, & Nestorii synodus semel gesta condemnans vlterius ad noua concilia venire nõ finit.* Ex quibus verbis colligitur, quod si Papa quicunq; vel alius pertinaciter adhærere præsumpserit errori damnato, eadẽ damnatione iouoluitur: nec est necesse conciliũ nouiter cõuocari. Quod Felix Papa, vt ibidem dicitur, aperte testari videtur dicens: *Achatius non fuit noui* (vel proprii) *inuentor erroris, vt in eum noua scita prodirent: sed alieno facinori suam communione miscuit. Itaq; necesse est vt in illam recciderat ista lance sententiam, quam cum suis successoribus per conuenientiam synodalem susceperat autor erroris.* Si igitur Papa labitur in damnatum errorem: non est necesse contra eum oouiter generale coocilium congregari. Quod intelligendum est de omni errore damnato explicite, qualis est omnis error scripturæ Diuinæ [illegible] doctrinæ vniuersalis Ecclesiæ patenter omnibus intelligentibus contradicens pariter & aduersans. Vnde si Papa sollenniter diffiniret, Abraham noo habuisse plures vxores, aut Pharaonem nõn fuisse regem Ægypti, vel Ioab non fuisse filium Sannæ, aut aliquid huiusmodi, quod ad salutem videtur impertinens, esset hæreticus manifestus: oec esset necesse cootra eum concilium generale congregare: sed statim quilibet sciens ipsum diffinisse sulenniter vel alio modo pertinaciter tenuisse aliquod prædictorum vel aliquod consimile deberet eum pro deposito & pro damnato habere. *Discip.* Adducas alias rationes motiuas ad probandum, quod non licet communicare Papæ [illegible] o modo exposito *in principio huius capituli. Mag.* Hoc probatur tertio sic. Illi, qui nihil habet potestatis aut iuris, non licet communicare modo illo. Papa autem hæreticus nihil habet potestatis aut [illegible] Cypriano, qui, vt legitur *24. q. 1. c. didicimus Didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil [illegible] e potestatis aut iuris.* Ergo Papæ hæretico cõmunicare non licet. Quarto probatur specialiter, quod no[illegible] et bo.[illegible] vel facto asserere, verum esse Papam, quia nulli licet mentiri neque verbo neq; [illegible] neq; facto. Sed qui credit eum esse hæreticum, & tamen eum asserit verum Papam, mentitur [illegible] m non sit verus Papa, sed depositus tam à iure Diuino quam à iure humano, scilicet concil[illegible] g[illegible]ralibus, sicut probatum est prius. Quibus subest Papa in causa hæresis, prout superius est ostensu[illegible]. Ergo nullo scienti Papam esse hæreticum licet Papam vocare, nisi ratione alicuius adiectionis [illegible] l modi loquendi, vt per talem appellationem sane intelligentibus non intelligatur esse verus P[illegible]. Licet enim vocare Papam hæreticum, Papam talium, qui sibi fauerent & habent eum pro Papa. Si etiam aliquis confirmando modo loquendi aliorum vocaret eum Papam sine adie[illegible]one, nuoe esset [illegible] orte peccatum mortale.

C A P. LXI.

In quo probantur tres conclusiones capitulo præcedenti posita, scilicet secunda, tertia & quarta. Et ea quæ ibi est secunda, probatur hic primo.

D*iscipulus*. In præterito capitulo dixi, mihi visum fuisse quatuor esse probanda circa assertionem *in principio eiusdem capituli* recitatam, disseruisti de primo. Nunc autem breuiter de tribus sequentibus inuestiga. *Magist.* Primum illorum trium est, quod communicantes prædicto modo Papæ sunt fautores hæretici & hæreticę prauitatis. Quod videtur sic posse probari. Non minus sunt communicantes prædicto modo Papæ hæretico fautores & suæ hæreticę prauitatis, quam illi qui sibi nunquam resistunt cum possint. Sed qui Papæ hæretico non resistunt cum possint, sunt fautores hæretici & hæreticæ prauitatis, quemadmodum errare monstrator qui alios cum potest non reuocat ab errore, *extra, de hæreticis, qui alios* Ergo communicantes Papæ hæretico sunt fautores hæretici & hæreticæ prauitatis. *Discip.* Istud argumentum procedit de illis, ad quos spectat Papæ hæretico resistere, & pro viribus obuiare: non autem spectat ad omnes Papæ hæretico resistere. Et ideo multi possunt absq; fauore vel fautoria hæreticorum & hæreticæ prauitatis non resistere, sed communicare eidem. *Magist.* Istam responsionem nonnulli sicut insanissimam detestantur, affirmantes aperte, quod dicere quod possit esse aliquis catholicus, ad quem non pertineat pro loco & tempore si conuenienter potest Papæ hæretico obuiare satagenti fidem corrumpere orthodoxam, sapit hæresim manifestam. Quia ex hoc sequitur euidenter, quod aliquis catholicus zelum fidei non tenetur habere: & quod ad aliquem catholicum defensio fidei modo sibi congruenti quando potest minime spectat. Quod infidelitatem sapere arbitrantur. Si enim quilibet modo sibi congruente (quando potest) socium, patriam, prælatum, Dominum temporalem, parentes, consanguineos, benefactores & amicos, pauperes, pupillos, vidoas, & alias miserabiles personas, ac res temporales communes, & proximorum suorum, quando viderit periculum iniquum & euidens imminere, tenetur, quantum sibi licet pro gradu & officio defensare: sapitq; hæresim manifestam dicere, quod talis defensio ad quęcunq; non pertinet Christianum, quia hoc non est aliud quam dicere quod possit esse aliquis Christianus, qui proximos suos non teneatur diligere, qui indigentibus & in periculo constitutis cum non apparet alius, qui velit & possit subuenire, non debet subuenire, cum potest, qui proximo prodesse cum potest, nullatenus tenetur, & quod ad opera misericordiæ quando potest nullatenus teneatur, quæ omnia & consimilia scripturis Diuinis & bonis moribus aperte repugnant. Multo magis debet quilibet modo sibi congruenti cum potest fidē catholicam defendere: eo quod fides catholica, sine qua non est salus, vniuersis mortalibus quantum ad vitam temporalem, & cunctis rebus temporalibus præferenda est: quæ magis quam vita temporalis aliena vel propria defendenda est. Non autem fides defenditur, nisi Papæ hæretico cupienti ipsam destruere resistatur. Ergo quilibet catholicus cum potest tenetur Papæ hæretico pro posse resistere, debitis tamen circumstantiis obseruatis: quia ad hunc articulum obligamur præcepto affirmatiuo, quod nō obligat pro semper. Quamuis autem ad omnes spectat resistere Papæ hæretico, non tamen ad omnes spectat eodem modo resistere Papæ hæretico: sed ad prælatos doctores & officium prædicationis habentes spectat resistere, eius errores publice reprobando, & auditores in veritate catholica instruendo & efficaciter confirmando. Ad prælatos autem specialiter spectat sequaces Papæ hæretici (ne doctrinam eius erroneam teneant & diuulgent aut asserant) prohibere, & pœnis debitis coercere. Ad reges autem & principes & publicas potestates (si à catholicis fuerint requisiti, vel prælati in impugnando prauitatem hæreticam fuerint negligentes damnabiliter) spectat per temporalem potentiam Papam hæreticum & sequaces eius ne corrumpant catholicos impedire ipsos (si expediens fuerit) captiuando: & quousq; rite fuerit ordinatum (quid sit de eis agendum) in firma custodia (ne inficere valeant orthodoxos & simplices) detinendo. Ad omnes autem simplices & alios quoscuoq; spectat alios impugnantes Papam hæreticum & sequaces eiusdem tueri & defendere: ac omnibus prælatis regibus & principibus & aliis potestatibus publicis in his, qua rite agunt ad coertionem Papæ hæretici obedire & resistere toto corde. Ad cunctos autē scientes Papā esse hæreticum spectat ei in his quæ ad religionem spectant Christianam nullatenus communicare. Ad hoc enim nos obligat præceptum negatiuum, quod non solum semper, sed etiam obligat pro semper. *Discip.* Breuiter proba tertium & quartum, quæ posita sunt *in capitulo præcedenti*. *Magist.* Tertium sic probatur. Qui negat Christum aut fidem Christianam metu mortis aut grauiorum tormentorum, non est hæreticus reputandus. Ergo à simili qui communicat Papæ hæretico in his quę ad religionem Christianam vel Papale spectant officium, metu mortis aut grauiorum tormentorum, non est fautor hæretici aut prauitatis hæreticæ reputandus. Quartum, scilicet quod communicantes Papæ hęretico prædicto modo etiam metu mortis vel grauium tormentorum peccant mortaliter, probatur sic. Quod est in detrimentum fidei Christianæ, est peccatum mortale. Communicare autem Papæ hæretico, prædicto modo, est detrimentum fidei Christianæ: ergo est peccatum mortale.

C A P.

Cap. LXII.

In quo quæritur de eis, qui communicant Papæ hæretico, ignorantes secundum vtramq; ignorantiam, scilicet crassam & inuincibilem.

Discipulus. Tractauimus de communicantibus scienter Papæ hæretico. Nunc videamus de communicantibus ignoranter eidem. Primo de laborantibus ignorantia crassa & supina, an scilicet sint censendi fautores hæretici & hæreticæ prauitatis: & de communicantibus Papæ hæretico & de sequacibus eius. *Magist.* De ignorantibus ignorantia crassa & supina: & tamen communicantibus Papæ hæretico & sequacibus eius dicitur, sicut de communicantibus eidem scienter: quod ignorantia talis non excusat peccatum: cum ipsa ignorantia sit damnabilis. *Discip.* Supra multa dicta sunt de ignorantia ista. Ideo nunc succincte dic, qui communicantes Papæ hæretico ignoranter sunt censendi laborare ignorantia crassa & supina? *Magist.* Ex prædecentibus poteris hoc aperte colligere: quod illi, qui nolunt de hæresibus Papæ hæretici informari; sed informare volentes persequuntur & molestant; & qui contemnunt scire Papam esse hæreticum: & qui facile possunt scire: sunt ignorantes ignorantia crassa & supina. *Discip.* Dic de communicantibus hæretico Papæ, qui ignorant ignorantia inuincibili & probabili. *Magist.* De illis dicitur, quod non peccant mortaliter, nec sunt fautores hæreticorum: quia ignorantia talis eos excusat. *Discip.* Qui sunt censendi laborare ignorantia probabili? *Magist.* Illi qui nescirent Papam hæreticum de hæresi diffamari: & qui non essent capaces informationis, qua ostenditur Papa esse hæreticus, vel non possent faciliter neq; per se neq; per alios Papam scire esse hæreticum: laborarent ignorantia probabili, & si communicarent eidem, excusarentur à peccato mortali.

Cap. LXIII.

In quo agitur de obedientibus Papæ hæretico.

Discipulus. De istis quærere haberem multa: sed ea ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* reseruo. Nunc autem dic breuiter de obedientibus Papæ hæretico, an scilicet sint fautores hæretici & hæreticæ prauitatis. *Magist.* Respondetur, quod obedire Papæ hæretico contingit dupliciter. Vno modo in puris temporalibus & corporalibus: alio modo in spiritualibus vel in his quæ ad Papatus spectant officium. Item, contingit obedire Papæ hæretico scienter & ignoranter. Qui enim obediret Papæ hæretico in temporalibus vel in puris corporalibus: & talis obedientia nō esset in nocumentum Ecclesiæ vel alterius personæ: nec esset in scandalum, sed esset in saluationem corporalem obedientis & ad redimendum vexationem eius, non peccaret mortaliter. Si autem talis obedientia esset in nocumentum Ecclesiæ & personæ, vel in scandalum, obediens peccaret mortaliter, quia nullus propter mandatum vel præceptum hæretici (præsertim qui non est Dominus in temporalibus eius, cui præcipit) debet aliquid facere in nocumentum vel scandalum alterius cuiuscunq;. Qui autem scienter obediret Papæ hæretico in spiritualibus, puta recipiendo ab eo Ecclesiasticum beneficium, vel ordines, aut aliquid consimile, peccaret mortaliter, & fautor esset hæretici & hæreticæ prauitatis. De obedientibus Papæ hæretico ignoranter, qui laborarent ignorantia crassa & supina, dicitur sicut de obedientibus scienter: quia talis ignorantia non excusat. De ignorantibus ignorantia inuincibili dicitur: quod non peccant mortaliter, quia ignorantia eos excusat.

Cap. LXIV.

In quo soluuntur rationes cap. 59. adducta, quæ videbantur contrariari iam dictis.

Discipulus. Circa interrogationem propositam supra c. *huius septimi 59.* audiui diuersas sententias, pro quibus fortiter allegasti. De allegationibus autem pro sententia tecum post completionem huius operis conferam diligenter. Nunc autem peto, vt quomodo respondetur ad allegationes pro prima sententia supra *eodem c. 59.* adductas non differas indagare. *Magist.* Ad primam illarum tripliciter respondetur. Vno modo, quod sacerdotes veteris legis ad quos Christus misit leprosos, vt communicarent eis in his quæ spectabant ad sacerdotale officium, non erant hæretici. Quia incarnatio Christi nondum fuerat diuulgata. Et ideo licet explicite in Christum non crederent: non tamen erant hæretici iudicandi. Aliter dicitur, quod licet quidam sacerdotes illius temporis fuerunt hæretici (non quia non credebant explicite in Christum: sed quia prædicationi Christi pertinaciter resistebant) tamen præter illos sacerdotes hæreticos fuerunt quidam alii, qui Christo pertinaciter minime resistebant. Quorum aliqui in Christum explicite non credebant, nec etiam ei pertinaciter resistebant. Quidam forte explicite credebant in Christum, & erant forte occulti propter metum Iudæorum. Vnde & de sacerdotibus legitur Act. 6. quod *multa turba sacerdotum obediebat fidei*: quod contigit ante mortem Beati Stephani. Et ideo non est ita probabile dicere, quod aliqui sacerdotes, qui manifeste obedierunt fidei cito post mortem, quin crediderunt in Christum ante mortem eius, licet occulte. Erant ergo aliqui sacerdotes, qui non fuerunt hæretici: vel quia Christo nullatenus pertina-

officio tolerare. Quia sæpe tolerant, quia prohibere non possunt. Et ideo tolerantia talis est minime arguenda. Communicatio tamen cum eis esset omnino reprehensibilis iudicanda. Concedendum est ergo cũ Augustino, quod tolerandi sunt mali pro pace, quando aliter pax absq; omni fructu spirituali penitus turbaretur. Non tamen pro pace communicandum est malis in his quæ sunt contra Deum. Quemadmodum ritus Iudæorum licite tolerantur: celebrare tamen cum eis ritus eorum catholicis minime licet. Sic etiam sancti tolerauerunt idolatriam paganorum: quibus tamen in idolatria nullatenus cõmunicare debebant. Ad quartam rationem respondetur, quod Iudas non legitur fuisse hæreticus, sed proditor. Vnde etiam post proditionem dixit: *peccaui tradens sanguinem iustum.* Ex quibus verbis colligitur, quod Iudas post proditionem de Christo, quem iustum putauit, non erronee sensit: & ita non erat hæreticus. Vel si fuit hæreticus, non fuit hæreticus manifestus & publicus, sed occultus hæreticus. Occultus autem siue fuerit Papa, siue fuerit alius, non est in publico deuitandus.

Cap. LXV.

In quo agitur de defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis, & qui sint censendi esse tales.

Discipulus. Quamuis adhuc de fautoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis essent inuestiganda quamplura, de quibus applicando ad determinatas personas in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* sollicite indagabo: tamen omissis illis transeo ad defensionem hæreticorum & hæreticę prauitatis. De quibus inprimis peto vt narres mihi, qui defensores hæreticorum & hæreticæ prauitatis sunt censendi. *Magist.* Respondetur quod cum defendere rem aliquam sit ab impugnatione tueri vel impugnatæ contra impugnantem opem ferre. Impugnatio autem tripliciter fieri potest, scilicet verbo, scripto & facto. Contingit defendere hæreticos & hæreticam prauitatem secundum quod hæretici & hæretica prauitas possent multipliciter impugnari. Hæreticus autem impugnari potest facto alicuius, qui conatur hæreticum captiuare aut detinere aut iudici præsentare vel ad iudicium trahere, vt de eo fiat iustitię complementum. Potest etiam impugnari verbo, & hoc multipliciter: vel in iudicio, cum rite & debite accusatur, vel extra iudicium, cum eius perfidia per prædicatores & doctores prælatos aut alios non ignaros nescientibus, vt caueant, nunciatur. Scripto etiam impugnari potest in iudicio, cum contra eum scribitur: vel etiam extra iudicium; cum eius perfidia rationibus & auctoritatibus demonstratur & absentibus per Epistolas intimatur. Hæretica autem prauitas verbo & scripto poterit impugnari. Verbo quidem, cum in sermonibus aut locutionibus vel secretis colloquiis reprobatur. Scripto vero, cum ad reprobandum hæreticam prauitatem scripta à catholicis componuntur. Ex his verbis colligitur, quod contingit & hæreticos & hæreticam prauitatem multipliciter defendere. Et quot modis contingit hæreticos & prauitatem hæreticam impugnari, tot modis & forte pluribus defendi possent. Contingit ergo defendere hæreticos facto, impediendo videlicet ne capiantur aut detineantur, vel de his fiat iustitiæ complementum. Contingit etiam eos defendere verbo in iudicio & extra iudicium: allegando quod non sunt hæretici reprobandi vel reputandi. Scripto etiam contingit eos defendere libros & Epistolas componendo ad ostendendum & nunciandum, quod non sunt inter hæreticos computandi. Prauitatem etiam hæreticam contingit tripliciter defendere, scilicet verbo, facto, & scripto. Facto quidem dupliciter ad pręsens. Vno modo ipsos impugnatores ab impugnatione prohibendo. Alio modo impugnationes & allegationes eorum scriptas extinguendo siue comburendo, siue alio modo; vel malitiose detinendo & impediendo ne ad notitiam perueniant aliorum. Verbo etiam contingit prauitatem hæreticam defendere allegando, quod non sit inter hæreses computanda. Et eodem modo contingit scripto hæresim defendere. *Discip.* Secundum prædicta de defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis essent quamplurima indaganda: sed abbreuiationis causa multa dimittam. Aliqua tamen quæram. Porro quia dubito, quod si vnquam aliquis Papa hæreticus perniciosior erit omnibus aliis hæreticis qui fuerunt vel erunt præter Antichristum magnum: si tamen idem Antichristus non erit Papa, interrogationes, quas faciam de defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis ad defensores Papę hæretici & sequacium eius suarumque hæresum applicabo. Inprimis itaque dic qua pœna sint plectendi, qui de facto impediunt, ne de persona Papæ hæretici fiat iustitiæ complementum: tamen se de eius erroribus defendendis nullatenus intromittendo. *Magist.* Respondetur, quod tales impedientes & Papæ hæretico impedienti opem ferentes, ne de ipso fiat iustitiæ complementum, aut sciunt Papam esse hæreticum, aut ignorant. Et si ignorant, aut laborant ignorantia crassa & supina, quia nolunt aut contemnunt aut negligunt scire Papam esse hæreticum: vel laborant ignorantiâ probabili. Si sciunt Papam esse hæreticum vel ignorant & laborant ignorantia crassa & supina: & tamen eidem opem ferunt, ne fiat de eo iustitię complementum, & se de eius erroribus nullatenus intromittunt: imo asserunt forte manifeste eius errores esse contrarios catholicæ veritati, sunt defensores hæretici: sed non sunt directe defensores, nec approbatores hæreticæ prauitatis. Et ideo pœnam hæreticorum nequaquam incurrunt, sed in sententiam incidunt excommunicationis, & carere debent ecclesiastica sepultura, *extra, de hæreticis, sicut etiam extra, de sententia excommunicationis, nouerunt.* Aliæ etiam pœnę eorum si in excommunicatione per annum persistunt, taxantur, *extra, de hæreticis, excommunicamus, prima.* Quædam etiam pœnæ eorum

ſpeciales taxantur, *extra, de hæreticis, ſi aduerſus*. Si autem ignorent Papam eſſe hæreticum, & laborent ignorantia probabili, nullam pœnam incurrunt. *Diſcip.* Nunquid ſcientes Papam eſſe hęreticum, vel etiam ignorantes laborantes ignorantia craſſa & ſupina, ad quos ſpectat & qui poſſunt facere de Papa hæretico iuſtitiæ complementum, ſi negligunt, debent inter defenſores Papæ hæretici computari? *Magiſt.* Vna eſt opinio, quod ſunt defenſores Papæ hæretici & pœnam defenſorum incurrunt: quemadmodum illi ad quos ſpectat ex officio defendere clericum verberatum, ſunt fautores eiuſdem violentiæ & eandem pœnam incurrunt, ſi poſſunt defendere & non faciunt, *extra, de ſententia excommunicationis, quante*. Alia eſt opinio, quod tales non ſunt defenſores Papæ hæretici: quia defenſio aliquem actum exteriorem importat. Tales autem nullum actum exteriorem ad dictam defenſionem pertinentem exercent *Diſcip.* Quid ſentitur de illis, qui defendunt Papam hæreticum verbo vel ſcripto, aſſerendo & dicendo quod non eſt hæreticus reputandus? *Magiſt.* Hoc poteſt multis modis contingere. Vno modo, verbo vel ſcripto, aſſerendo & firmando quod errores ei impoſitos, quos in rei veritate pertinaciter tenet, non tenet neq; dicit neq; aſſerendo neq; opinando neq; recipiendo neq; aliquo modo: & quod errores impoſitos dicit tantum modo recitando. Alio modo, quod errores dicit & tenet tantum modo opinando & eos nullatenus pertinaciter aſſerendo. Alio modo, quod errores impoſiti Papę non ſint inter hæreticos computandi. Si primo modo, quia aut ſciunt ſe dicere falſum: & tunc vel laborant ignorantia craſſa & ſupina, vel probabili, ſi ſciunt ſe dicere falſum, non tamen crimen incurrunt mendacii: ſed etiam ſcienter defenſores Papæ hæretici ſunt cenſendi; & pœnam defenſorum incurrunt. Si autẽ nõ ſciunt ſe dicere falſum, & laborant ignorantia craſſa & ſupina, quia nolunt ſcire vel contemnunt aut negligunt ſcire, quamuis ſecundum aliquos à crimine mendacii valeant excuſari: tamen à crimine defenſionis Papæ hęretici minime excuſantur: & ideo in pœnam incidunt defenſorum. Si vero neſciunt ſe dicere falſum, & laborant ignorantia probabili: nec crimen mendacii, nec crimen defenſionis hæreticorum committunt: quia ab vtroq; crimine per ignorantiã probabilem excuſantur. Conſimiliter diſtinguitur de aſſerentibus Papam dicere aliquos errores impoſitos tantum modo opinando vel tantum modo recitando. Quia ſi ſciunt vel credunt ſe dicere falſum, crimen mendacii & etiam crimen defenſionis Papæ hæretici manifeſte committunt. Si vero neſciunt, & laborant ignorantia craſſa & ſupina, ſunt defenſionis hęreticæ crimine inuoluti. Si vero laborent ignorantia probabili, de vtroq; crimine excuſantur. Si autem dicunt, quod errores impoſiti Papæ non ſunt inter hæreticos computandi, non ſolum ſunt cenſendi defenſores hæretici: ſed etiam ſunt defenſores hæreticæ prauitatis: quod verum eſt, ſi errores Papæ hæretici ſunt explicite condemnati, & taliter defendentes Papam hæreticum pertinaciter tenent, quod errores impoſiti non debent inter hæreſes reputari.

Cap. LXVI.

In quo agitur de pœna defenſorum hæreticæ prauitatis.

Diſcipulus. Si pro ſingulis aſſertionibus ſupra ſcriptis ſatageres allegare: timeo, quod prolixitatem faſtidioſam legentibus generares. Ideo ad defenſores hæreticæ prauitatis accede. De quibus peto, vt dicas, qua pœna ſunt plectendi, qui ſunt prauitatis hæreticæ defenſores, ſiue defendant prauitatem hæreticam prohibendo impugnatores prauitatis eiuſdem, vt eam impugnent eis, ſcilicet pro impugnatione prauitatis hæreticæ, qua Papa hęreticus maculatur, perſecutionem & moleſtiam inferendo, ſiue allegationes eorum catholicas contra errores Papæ hæretici comburendo, aut quouis modo impediendo malitioſe ne ad notitiam perueniant aliorum. *Magiſt.* Iſtis modis videtur quibuſdam, quod infectus hæretica prauitate defenditur. De qua defenſione nonnulli tenent, quod huiuſmodi Papæ hæretici defenſores non minus peccant quam Papa hæreticus, quia nec ſunt minori pœna plectendi: imo dicunt, quod ſunt hæretici reputandi. Quia ſicut contingit facto mentiri ſecundũ Ambroſium, vt habetur *23. q. 1. c. cauete*, ita quoq; contingit facto hæreſi aſſentire & eam aſſerere. Et per conſequens ex factis abſq; verbis poteſt quis oſtendi eſſe hæreticus manifeſtus. Prædicti igitur defenſores hæreticæ prauitatis hæretici ſunt cenſendi: & pœna hęreticorum ſunt plectendi. Quod multis modis videtur poſſe probari. Hæc enim Vrbanus Papa, vt *24. quæſt. 3. cap. qui aliorum*, ſentire videtur, dicens: *qui aliorum errorem defendit: multo amplius damnabilior eſt illis qui errant: quia non ſolum ille errat, ſed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde quia Magiſter erroris eſt, non tantum hæreticus dicendus eſt, ſed etiam hæreſiarcha dicendus eſt.* Ex quibus verbis colligitur, quod defenſores errorum ſunt hæretici reputandi, & damnabiliores errantibus. Ergo & pari pœna ſunt plectendi. *Diſcip.* Iſta auctoritas non videtur ad propoſitum: quia loquitur de defendentibus errores allegando pro eis ſiue verbo ſiue ſcripto. Quod patet ꝑ hoc, quod dicit, quod *aliis offendicula præparat & confirmat*: & per hoc quod dicit *Magiſter errorum eſt*. Iſta enim ad allegandum pro erroribus pertinere videntur, & nequaquam ſpectant ad illos qui impugnatores errorum impediunt, perſequuntur & moleſtant, & qui impugnatores deſtruunt vel impediunt, ne inter catholicos publicentur. *Mag.* Dicitur, quod inſtantia tua nulla eſt: quia licet auctoritas Vrbani prædicta de allegantibus ex pertinacia ꝓ erroribus aliorum verbo vel ſcripto debet intelligi: debet nihilominus intelligi & de defenſoribus de factꝰ aliorũ errorũ, eo quod defenſores facto errorum modis præſcriptis grauius peccare videntur, quam ſolummodo pro erroribus allegantes. Defendentes enim facto modis præſcriptis

errores

fautores Papæ hæretici tam in Deum quam in proximum directe peccare noscuntur. Quia & veritatem catholicam manifestari impediunt: & ipsis impugnatoribus prauitatis hæreticæ grauiter iniuriantur, dum eorum personis molestiam inferunt: & in eorum infamiam aliquod ludibrium circa catholicas allegationes exercent. Qui autem pro erroribus aliorum solum verbo vel scripto pertinaciter allegare præsumunt, in Deum tantummodo peccare videntur. Et ideo si defensores (allegando solummodo pro erroribus) sunt damnabiliores illis, qui errant, multo magis illi qui in fauorem & defensionem errorum impugnatores eorum crudeliter persequuntur, & infamia eorum allegationes catholicas irreuerenter & probrose tractant, sunt damnatiores his, qui errant, si solummodo stant in errore, & nihil plus faciunt. Cum vero dicitur, quod Vrbanus loquitur de illo, qui talis offendicula errorum præparat & confirmat, & de illo qui est magister errorum: quæ duo non conueniunt nisi allegantibus pro errore. Respondetur, quod vtrumque istorum potest aliquo modo persequentibus & destruentibus impugnatores errorum competere. Nam & remouens, prohibens aliquando causa vocatur. Potest etiam dici quodammodo magister errorum inquantum facto docet & monstrat quod errores sunt censendi. *Discip.* Alias allegationes ad candem adducas assertionem. *Magist.* Hoc Isidorus, vt habetur *11. q. q. 3. cap. qui peccantibus*, testari videtur, dicens: *Qui peccantibus consenserit & defenderit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima. Hoc etiam quidam sanctissimus pater ait: Si quis peccantem defendit, acrius quam ille qui peccauit coerceatur.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui Papam hæreticum pro crimine hæresis persequendo impugnatores & impugnationes defendit, acrius quam Papa hæreticus coerceri debet. *Discip.* Ista auctoritas non loquitur nisi de defensione delinquentis, non de defensore prauitatis hæreticæ, & ita ad propositum esse non videtur. *Magist.* Respondetur, quod cum loquitur de defendente delinquentem in genere, debet etiam intelligi de defendente Papam hæreticum. Et per consequens debet intelligi de defendente hæresim, quam tenet Papa: quia maius vel non minus peccatum est defendere iniquitatem alicuius, quam defendere facientem iniquitatem; cum ille qui facit, si non esset iniquitas, defendi deberet. *Discip.* Potest ne probari aliter, quod huiusmodi defensores hæresis, cui Papa hæreticus irretitur, sunt pœna hæreticorum plectendi? *Mag.* Hoc videtur sic posse probari: consentientes eadē pœna, qua agentes, sunt plectendi: quod videtur de consentientibus Papæ consensu defensionis vel etiam auctoritatis potissime debere intelligi. Quod Glossa *extr. de offi. & po. iudic. delect. c. 1.* testari videtur, dicens: *in quarto casu defensionis seu auctoritatis magis peccant consentientes defendendo & auctoritatem præstando quam facientes. & magis sunt puniendi supra 24. q. 3. qui aliorum 11. q. 3. qui consentit.* Ergo defensores modis prædictis hæreticæ prauitatis pœna hæreticorum sunt plectendi.

Discipul. Audiui quorundam sententiam de his, qui factis defendunt hæreticam prauitatem. Nunc dic de illis, qui verbo vel scripto defenderunt doctrinam erroneam Papæ hæretici. *Magist.* De his breuiter dicitur, quod si doctrina Papæ erronea est talis, quod veritatem contrariam illi, qui doctrinam Papæ erroneam solum allegationibus verbo vel scripto nituntur defendere, credere tenentur explicite: tales defendentes sunt inter hæreticos computandi. Quia omnis qui negat veritatem, quam tenetur credere explicite, est inter hæreticos numerandus, & pœna hæreticorum plectendus. Si vero doctrina Papæ erronea sit talis, quod allegantes pro ea non tenentur credere explicite contrariam veritatem, qui eam defendunt solummodo allegando verbis vel scriptis, non sunt hæretici computandi, nec pœna hæreticorum plectendi: nisi quomodocunq; appareat, quod suis allegationibus pertinaciter innituntur, qualiter autem debeant conuinci de pertinacia ex his quæ tractata sunt supra *lib. 4.* debet posse patere. *Discip.* Ex hac sententia mihi sequi videtur, quod aliqui aligantes verbo vel scripto pro doctrina Papæ erronea sunt censendi hæretici, & aliqui à prauitate hæretica sunt immunes. *Magist.* Conceditur quod hoc potest contingere secundum quod potest accidere, quod aliqui tenentur credere explicite veritatem contrariam doctrinæ Papæ erroneæ: & aliqui eam credere explicite non tenentur. Et secundum quod aliqui possunt suis allegationibus pertinaciter adhærere. Vnde ad cognoscendum, qui allegantes verbo vel scripto pro doctrina Papæ hæretici sunt hæretici reputandi & qui non sunt inter hæreticos computandi, & numerandi, oportet diligentissime considerare, qui tenentur explicite credere veritatem contrariam, & qui ad hoc minime sunt astricti: qui sunt pertinaces, & qui de pertinacia conuinci non possunt. *Discip.* Nunquid illi, qui allegarent pro doctrina Papæ hæretici, & non tenerentur credere explicite veritatem contrariam, nec pertinaciter conuinci valerent, deberent defensores hæreticæ prauitatis nuncupati? *Magist.* Respondetur secundum quod nomen defensionis hæreticæ prauitatis in iure accipitur, non deberent defensores hæreticæ prauitatis appellari. Quia nomen *defensionis* sic acceptum semper pertinaciam includit. *Discip.* Si prædicta de defensoribus contineant veritatem, aperta est distinctio inter defensores hæreticorum & hæreticæ prauitatis. Sed an ista distinctio canonicis sanctionibus accipi possit ignoro. Vnde quid de hoc posset dici, expone. *Magist.* Quod ista distinctio ex canonicis statutis accipi posset, videtur tali modo posse probari. In quibusdam statutis canonicis defensores ab hæreticis distinguuntur. In quibusdam vero defensores hæretici appellantur. Ergo videtur quod vocabulum *defensorum* vel *defendendi* accipiatur prædicto modo æquiuoce. Antecedens, quoad vtrāq; partem, ꝓbatur. Et primo quidē, quoad primā partem sic ꝓbatur. Innoc. tertius in concilio generali, vt loquitur *extr. de hæret. c. excōmunicamus, §. credentes* dicit: *Credentes*

prætereà, defensores, receptatores & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere, firmiter statuentes vt postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempsit infra annum & ex tunc ipso iure sit factus infamis: nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis &c. Ex quibus verbis colligitur, quod plures pœnas, quas constat hæreticos incurrere ipso facto, & statim defensores hæreticorum non incurrunt, nisi satisfacere contempserint infra annum. Nam bona hæreticorum defensorum si satisfecerint infra annum, postquam fuerint excommunicatione notati, sunt minime confiscanda infra annum, vt ex verbis Innocentii allegatis & ea sequentibus colligi videtur aperte. Bona vero hæreticorum confiscanda sunt vel confiscari possunt etiam si infra annum ad fidem redierint veracem, teste eodem Innocentio tertio, qui, vt legitur *extra de hæreticis c. vergentis*, ait: *In terris vero episcopali nostræ iurisdictioni subiectis bona hæreticorum statuimus publicari. Et in aliis idem præcipimus fieri per potestates & principes sæculares, quos ad illud exequendum, si forte negligentes extiterint, per censuram ecclesiasticam appellatione remota volumus & mandamus. Nec ad eos bona eorum vlterius reuertantur, nisi eisdem ad cor reuertentibus & abnegantibus hæreticorum consortium misereri aliquis voluerit.* Ex quibus verbis colligitur, quod vt Glossa dicit super verbo *misereri hæreticis ad cor reuertentibus & satisfacientibus siue infra annum de sola misericordia restituantur bona.* Defendentibus autem non sunt bona infra annum auferenda. Ergo defensores, de quibus fit mentio in constitutione prædicta *Excommunicamus*, non sunt hæretici nec fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis reputandi, sed defensores hæreticorum tantummodo sunt censendi. Qui, sicut habetur *extr. de hæreticis sicut ait, & cap. si aduersus, & extra de sententia excommunicationis cap. nouerit*, ab hæreticis diffinitur. Secunda vero pars antecedentis rationis prædictæ, scilicet quod quandoque defensores hæretici appellantur, probatur. Nam, sicut allegatum est supra *24. quæst. 3. qui aliorum*, defensores errorum alienorum probantur esse non solum hæretici: sed etiam de hæreticis: quia in hoc quod defendunt aliorum errores sunt magistri errorum. Item, quod aliqui defensores sint hæretici reputandi, testatur Innocent. *extr. de verborum sig. cap. super quibusdam*, dicens: *Tua deuotio postulauit à nobis, qui sunt dicendi hæretici manifesti. Super quo duximus tibi respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publice dicunt aut profitentur seu defendunt errorem.* Ex quibus verbis colligitur & datur intelligi, quod defensores eorum sunt inter hæreticos reputandi. Quod secundum quosdam intelligendum est, siue facto siue verbo, siue scripto, defendunt errores, quod secundum eos iuxta modum præexpositum continet veritatem.

Cap. LXVII.

In quo agitur de receptatoribus hæreticorum, & quomodo à defensoribus &c. distinguantur, circa quod plures per ordinem mouentur quæstiunculæ. Vbi etiam nota de plenitudine potestatis.

Discip. De defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis vsque ad tractatum *de dogmatibus Iohannis 22.* & tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* nolo plura inquirere. Ideo ad receptatores transeo. De quibus verbis dic imprimis, quomodo à credentibus, fautoribus & defendentibus distinguuntur. *Magist.* Respondetur quod receptor & credens hæreticis duo disparata videntur. Quia licet receptor possit esse credens, tamen potest etiam contingere, quod non sit credens: quia qui receptor est scienter hæreticorum, non est credens, quia non credit eos esse catholicos, quos reputat hæreticos: nec credit erroribus eorundem. Receptor vero hæreticorum videtur esse fautor eorundem, quia qui recipit hæreticos eis quodammodo fauet, cum etiam non impugnare hæreticos quando quis debet eos impugnare, sit eis fauere. Omnis igitur receptor hæreticorum est fautor eorum, sed non è conuerso. Multi enim sunt fautores hæreticorum, qui tamen non sunt receptores eorum. Receptor autem & defensor hæreticorum disparata esse videntur. Nam quis potest esse defensor eorum, quamuis non sit receptor eorum: quia in eius dominio non morantur. Potest etiam quis esse receptor hæreticorum, quamuis non sit defensor: quia scilicet eos à nulla impugnatione intendit defendere. *Discip.* Qui sunt receptores hæreticorum? *Magist.* Respondetur, quod nomen *receptoris* secundum quod in iure accipitur, sonat in malum. Et ideo isti sunt receptores hæreticorum qui cum possent hæreticos de terra sua & dominio expellere, eos scienter vel ignoranter, ita tamen quod laborant ignorantia crassa & supina, permittunt in terra sua aut dominio absque custodia libere commorari. De istis loquitur Gloss. *extr. de hæreticis excommunicamus 1.* super verbo *receptores*, dicens: *sine quibus hæretici diu manere non possunt.* *Discipul.* Secundum prædicta si Papa hæreticus manens in dominio alicuius regis vel principis, aut alicuius alterius, tanta fulciretur potentia, quod dominus temporalis non posset eum expellere, nec quomodolibet detinere: talis Dominus non esset censendus receptor. *Magist.* Hic respondetur, quod talem Dominum temporalem impotentia excusaret. *Discip.* Potestne aliquid aliud excusare Dominum temporalem si non expellit Papam hæreticum vel eius sequaces, de suo Dominio in terram non sibi subiectam? *Magist.* Respondetur, quod timor probabilis turbationis fidelium absque fructu spirituali potest excusare Dominum temporalem. *Discip.* Nunquid tenetur Dominus temporalis expellere Papam hæreticum de suo dominio, si tantam habet potentiam temporalem, & non timet probabiliter turbatio-

turbationem fidelium absque fructu spirituali: quamuis ostendens non fuerit per prælatos ecclesiæ requisitus? *Magist.* De hoc tractatum est *libro 6. cap. 99. & vltimo*: vbi ostensum est, quod deficiente ecclesiastica potestate siue per impotentiam siue per damnabilem negligentiam, laici debent hæreticos coercere. *Discip.* Quid faciet Dominus temporalis, si scit Papam hæreticum manere in suo dominio, & non potest eum artare? *Magist.* Requiret auxilium catholicorum. Si autem alii nolunt auxiliari ei, excusatus est. *Discip.* Quid faciet populus, vbi moratur Papa hæreticus, si Dominus temporalis, quamuis possit, nolit Papam hæreticum coercere? *Magist.* Respondetur, quod populus non obstante quod Dominus temporalis sit receptor Papæ hæretici, si potest absque dispendiu spirituali, debet Papam coercere, vbi sciret Papam hæreticum. Puta vbi sciret, si Papa aliquid assereret contra veritatem apud omnes catholicos diuulgatam, vt puta si diceret Christum falsum Prophetam, vel Christianam fidem esse falsam vel fictam: aut quod animæ reproborum in inferno minime cruciantur, vel aliquid huiusmodi, quod apud omnes catholicos tanquam catholicum diuulgatum existit: nec esset necesse, quod populus in hoc casu consuleret sapientes, nisi forte ad sciendum quomodo deberet procedere contra Papam hæreticum. Non enim propter persuasiones, allegationes vel verba quorumcunq; sapientum vel insipientum deberet quoquomodo in dubium reuocare, an Papa esset in tali casu hæreticus reputandus, & tanquam hæreticus euitandus, ac etiam puniendus. Imo quicunq; sapientes clerici vel laici, qui dicerent Papam in tali casu non debere à populo reputari hæreticum, essent à populo hæretici iudicandi. *Discip.* Quomodo potest populus absque auctoritate domini temporalis aliquid contra Papam hæreticum attentare, cum populus nullam habeat iurisdictionem omnino, sed in Dominum suum iurisdictionem transtulerit? *Magist.* Respondetur, quod quamuis in Imperatorem vel regem iurisdictionem transtulerit: iurisdictionem tamen, quam habet in fauorem fidei, quando Papa est hæreticus & remanet cum eis, & prælati & Domini temporales nolunt vel non possunt Papam coercere, à se transferre non potest; nec tali iurisdictioni potest renunciare: quia illa iurisdictio concessa est populo in fauorem fidei Christianæ.

Disc. Quo iure habet populus iurisdictionẽ huiusmodi super Papam hæreticũ? non iure diuino: quia de hoc in iure diuino nulla fit mentio. Nec etiã iure humano: quia etiã in iure humano de hoc nulla fit mentio. Nec iure naturali, quia à iure naturali nullus habet super alium potestatẽ. Natura enim omnes fecit æquales. *Magist.* Respondetur, quod quamuis in iure diuino nulla de iurisdictione huiusmodi fiat mentio vocalis, sententialiter tamen hoc ex iure diuino & naturali ac humano simul colligitur. Nam ex iure diuino concluditur quod Papa factus hæreticus est papatu priuatus. Ex iure autem humano habetur, quod Papæ hæretico non est communicandum modo prædicto. Quod etiam corporaliter seruari debet, quando absque perniciosa turbatione fidei seruari potest. Eo quod nulli hæretico est communicandum modo prædicto. Item ex iure humano habetur, quod si Papa vel Dominus temporalis alicuius populi fiat hæreticus, totus populus à iurisdictione tam Papę quam Domini temporalis absoluitur, teste Gregorio tertio, qui vt habetur *extra. de hæreticis c. vltim.* ait: *absolutos se esse nouerint à debito fidelitatis, homagii & totius obsequii, quicunque manifeste lapsis in hæresim aliquo pacto quacunque firmitate vallato tenebantur astricti.* Ex iure autem naturali non quidem quod fuisset tempore naturæ institutæ, sed quod est pro tempore naturæ lapsæ, habetur quod populus propter perfidiam alicuius, qui non est superior eo, locum aut patriam relinquere non tenetur. Ex quibus concluditur, quod si Papa fiat hæreticus, & Dominus temporalis fauerit eidem, populus saltem iurisdictionem aliqualem obtinet super Papam hæreticum: quia ex quo Papa hæreticus iure diuino est papatu priuatus, non est superior populo, vbi moratur. Iure autem humano populus Papæ hæretico communicare non debet. Ergo debet Papam hæreticum deuitare. Iure autem naturali non tenetur propter Papam hęreticum patriam aut locum deserere aut relinquere. Ergo potest Papam hæreticum, ne eidem communicet, de loco suo expellere, vel eum in custodia detinere. *Discip.* Ista ratio non procedit, nisi Papa hæreticus se ingereret communioni populi. Ergo si non ingerit se communioni populi, populus nullam iurisdictionem habet super eum. *Magist.* Dicitur, quod sufficit quod per rationem prædictam probaretur populum in aliquo casu iurisdictionem aliquam, extendendo nomen iurisdictionis ad quamcunque potestatem expellendum vel etiam aliquem detinendum, super Papam hæreticum obtinere. Quia dicit, quod ex tali iurisdictione populi super Papam hæreticum multipliciter iurisdictionem contingit inferre. *Discip.* Causa breuitatis nolo, quod ex iurisdictione prędicta aliqua alia inferantur: sed dic secundum prædictam opinionem, si Papa hæreticus voluerit recedere, an populus debeat eum dimittere liberum abire, an eum teneatur in firma custodia detinere. *Magist.* Respondetur, quod populus tenetur eum in firma custodia detinere. Cuius ratio assignatur talis. Non minus debet vnaquæq; persona & multitudo fidelium esse sollicita de salute spirituali proximorum quam corporali: secundum quod ex verbis beati Augustini, quæ ponuntur *23. q. 4. cap. ipsa pietas*, quæ allegata sunt supra, colligitur euidenter. Sed si esset in populo aliquis, qui vallatus complicibus eundem populum & omnem alium catholicum corporaliter conaretur extinguere, populus non deberet liberum abire dimittere, sed ne alios populos Christianos occideret, detinere. Ergo si Papa hæreticus omnes catholicos spiritualiter per prauitatem hæreticam conatur necare, populus, cum quo moratur, non solum proprio periculo, sed etiam periculo aliorum fidelium, præcauendo ipsam detinere tenetur.

Discip.

Discip. Nunquid si populus permittat Papam hæreticum licite secum commorari, & suos dogmatizare errores, debet receptor hæreticorum censeri, si potest Papam hæreticum detinere? *Magist.* Respondetur quod sic. Quia ex quo spectat ad populum detinere Papam hæreticum, quando Dominus temporalis & prælati circa coertionem Papę hæretici sunt damnabiliter negligentes, si populus eum non detinet, debet receptor Papæ hæretici reputari. *Discip.* Nunquid quilibet de populo tali debet dici, quod sit receptor Papæ hæretici? *Magist.* Respondetur quod omnes, qui damnabiliter negligunt Papam detinere, vel qui tali negligentię consentiunt, sunt receptores Papæ hæretici. Qui autem alios exhortantur, quantum licet eis pro gradu suo paratique essent vna cum aliis Papam detinere, aut talem exhortationem metu mortis vel grauium tormentorum omittunt dolentes quod Papa hæreticus minime detinetur, non sunt inter receptores Papæ hæretici computandi. *Discip.* Nunquid tales, qui parati essent Papam hæreticum detinere, tenentur recedere, ne communicent Papæ hæretico? *Magist.* Respondetur quod si talea remanere in populo minime possunt, nisi communicant Papæ hæretico propter potentiam Papæ hæretici & suorum communicare possunt corporaliter Papæ hæretico: scilicet loquendo, comedendo, bibendo, & corporaliter conuersando insimul. Nec ad vitandum talem communionem cum notabili damno suo tenentur recedere. Sed antequam communicent Papæ hæretico aliter quam corporaliter tantum, puta in officio diuino, vel in his quæ ad Papatus spectant officium, maxime quantum ad ea quæ ordinis sunt, aut facto vel verbo profitendo eum esse Papam, debent de loco illo recedere. Quia taliter communicare Papæ hæretico nullus potest absque peccato mortali. Quilibet autem ante debet omnia mala tolerare, quam peccare mortaliter.

Discip. Prima pars istius sententiæ decretalis Innocentii tertii, quæ ponitur *extra. de his quæ vi metus ve causa fiunt cap. sacris*, repugnare videtur. Ait enim: *distinguimus vtrum aliquis, qui communicat excommunicatis inuitus, sit per coactionem astrictus, aut per metum inductus. In primo casu talem non credimus excommunicationem incurrere: cum magis pati quam agere conuincatur. In secundo licet metus culpam attenuet, quia cum quidam canones non eum prorsus excludunt, cum pro nullo metu quis peccatum mortale debeat incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.* Ex quibus verbis colligitur, vt videtur, quod nullus metus etiam mortis excusat corporaliter communicantem excommunicato à peccato mortali. Cum ergo Papa hæreticus, qui incidit in canonem sententiæ promulgatę, vt notat Glossa *24. q. 1. cap. 1.* sit excommunicatus, sicut allegatum est supra, quicunque communicat Papæ hæretico etiam corporaliter tantummodo, excommunicationis sententia inquinatur. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod Innocentius tertius in decretali prædicta de communicatione corporali nullam facit penitus mentionem. Et ideo pro morte vitanda licitum est cuicunque excommunicato communicare corporaliter. Et similiter pro notabili damno vitando, licet excommunicato communicare corporaliter. Nec potest ecclesia de plenitudine potestatis artare quemcunque contra suam voluntatem in tali casu excommunicatum vitare. Et ideo Innocentius loquitur de communione non corporali: sed de aliqua alia, puta in crimine vel alio modo, quæ absque constitutione humana noscitur interdicta.

Discip. Circa dictam responsionem duæ difficultates mihi occurrunt. Prima est, quod videtur, quod ecclesia, quæ etiam summum pontificem comprehendit, & penes quam plenitudo residet potestatis, potest præcipere cuilibet catholico, vt nullo metu mortis vel perditionis rerum excommunicato communicet. Aliter enim potestatis plenitudinem nequaquam haberet. Si autem ecclesia potest hoc præcipere: is, cui præcipitur, obedire tenetur. Secunda est: quia si ecclesia non potest aliquem obligare sub pœna excommunicationis, ne etiam metu mortis corporaliter communicet excommunicato. Videtur etiam per eandem rationem, quod per eandem pœnam non potest obligare fideles, ne aliter quam corporaliter excommunicato communicent. *Magist.* Ad primam respondetur, quod ecclesia non potest aliquem obligare sub pœna excommunicationis, ne metu mortis vel perditionis rerum communicet cum excommunicato. Cuius ratio assignatur talis. Ad illa quæ supererogationis sunt, vel excessiue grauia dignoscuntur, ad quæ quis nec iure diuino nec iure naturali nec spontanea voluntate noscitur obligari: non potest ecclesia de plenitudine potestatis fideles artare. Hæc enim est causa quare ecclesia non potest Christianos ad votum continentiæ vel virginitatis artare. Quia, vt lex sacra dicit, *virginitas suaderi potest, imperari non potest.* Similiter ecclesia non potest cogere Christianos religionem Mendicantium, vt Minorum, intrare. Quia hoc supererogationis est, & causa, quare ad ea, quæ supererogationis sunt, non potest ecclesia Christianos compellere, est, quia talia excessiue sunt grauia, ad quæ Christiani lege diuina vel iure naturali minime obligantur. Quare ad ea prælati Christianos obligare non debent: ne sint de numero illorum, de quibus dicit Christus Matth. 23. *Alligant enim grauia onera & importabilia & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere.* Ad ea ergo quæ sunt excessiue difficilia & grauia, non potest ecclesia regulariter obligare fideles: licet ex causa & pro culpa ad talia possit aliquos obligare. Quemadmodum aliquibus pro culpa præcedenti matrimonium interdicit, & aliquos in monasteria etiam inuitos statuit retrudendos. Cum igitur mortem suscipere & res suas amittere, & grauia tormenta subire, & talia consilia sint inter excessiue grauia computanda, ecclesia per nullam constitutionem potest regulariter Christianos in aliquo casu (in quo ad huiusmodi nec per legem diuinam nec per legem naturæ nec per voluntatem spontaneam obligantur) astringere, ad non cõmunicandum corporaliter

ter

ter excommunicato. Christiani autem nullo prædictorum modorum ad hoc tenentur vel artantur. Quia si ad hoc aliquo prædictorũ modorum essent astricti, etiam de dispensatione Papæ non possent aliqui communicare excommunicatis: quod constat esse falsum. Ergo ecclesia regulariter per aliquam constitutionem sub pœna excommunicationis quomodolibet obligare non potest, vt nec mortis metu vel amissionis rerum corporaliter communicet excommunicatis. Cum vero dicit, quod ecclesia tunc non haberet plenitudinem potestatis. Respondent quidam, quod summe necessarium esset his diebus, quod per sapientes iuramentis & horribilibus comminationibus per reges & principes ad veritatem dicendam artatos declararetur, quæ spectant ad plenitudinem potestatis, quam ecclesia noscitur obtinere. Dicunt n. quod aliqui literati (vt beneficia ecclesiastica consequantur) ita ampliant ecclesiasticæ potestatis plenitudinem, quod omnem iurisdictionem laicalem: imo omne dominium & proprietatem laicorum in quibuscunque rebus temporalibus manifeste euacuant. Quod tamen scripturæ diuinæ aperte repugnat: cum etiam infideles secundum scripturam sacram rerum temporalium habeant dominium & proprietatem. Nec tempore Apostolorum licuit ecclesiæ dominos infideles rebus temporalibus spoliare. *Discip.* Quomodo euacuant aliqui omnem proprietatem & dominium laicorum? *Magist.* Respondetur, quod sunt quidam dicentes, quod omne illud spectat ad plenitudinem potestatis ecclesiæ, quod non obuiat legi diuinæ, neq; legi naturali. Et in omnibus casibus omnes Christiani summo pontifici obedire tenentur. Quare cum non habere proprietatem temporalium & dominium nec legi diuinæ, nec legi naturæ repugnat: in hoc tenẽtur omnes laici summo pontifici obedire. Quare summus pontifex potest ad libitum de temporalibus laicorum disponere: & per consequens non sunt censendi ad proprietatem laicorum & dominium pertinere. *Discip.* De hac materia te exquisite interrogabo in tractatu *de dogmatibus Iohan. 22.* quare nunc tantummodo dic, cur non obstante plenitudine potestatis ecclesiasticæ ecclesia non potest obligare Christianos, vt etiam pro morte vitanda non communicent corporaliter excommunicatis. *Magist.* Respondetur breuiter à nonnullis, quod hoc ad plenitudinem potestatis ecclesiasticæ minime spectat. Quia sicut plenitudo potestatis ecclesiæ ad res laicorum, vt libere faciant de eis quicquid sibi placuerit, minime se extendit: ita etiam plenitudo potestatis ecclesiasticæ ad illa, quæ supererogationis & grauia sunt, nullatenus se extendit, vt scilicet illa valeat imperare, licet persuadere possit. *Discip.* Hoc quod plenitudo potestatis ecclesiasticæ ad grauia minime se extendit, *c. Caroli*, quod ponitur *dist. 19. c. in memoriam*, aduersari videtur. Ibi enim sic legitur: *Licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum: tamen feramus & pia deuotione toleremus.* Quibus verbis manifeste asseritur, quod ad grauia potestas summi pontificis se extendit, cum *vix ferenda* sunt inter grauia computanda. *Magist.* Respondetur, quod Carolus loquitur de his, quæ spectant ad officium summi pontificis. De aliis autem nequaquam intelligit. Vnde si Papa præciperet regi vel comiti, quod daret nepoti suo aliquam ciuitatem vel castrum, imo duos florenos, sibi nullatenus obedire esset astrictus. Multo fortius si tale quid præciperet pauperi, non teneretur sibi parere. *Discip.* Dic, quomodo respondetur ad secundam difficultatem, quam ego tetigi ante. *Magist.* Ad illam respondetur per prædicta, quod vbi aliquid à lege diuina vel iure naturali noscitur esse prohibitum, ibi potest ecclesia grauissimam pœnam transgredientibus infligere, & ad seruandum præceptum legis diuinæ & legis naturæ catholicos obligare. Vbi autem non est, nisi præceptum humanum, nisi ex causa rationabili non voluntaria non potest ad seruandum idem præceptum catholicos sub graui artare pœna, quin saltem pro morte vitanda posset quis tale præceptum prætergredi. In tali enim casu *epieikeia* interpretatur legem humanam non esse seruandam in illo intellectu, quem verba prima facie sonare videntur. Sic, sicut allegatum est supra, Bonifacius martyr iuramentum suum, quod præstitit de non communicando hæreticis, interpretatus fuit: quam interpretationem Zacharias summus pontifex approbauit. Cum igitur communicare corporaliter excommunicatis non est prohibitum à lege diuina, neque à lege naturæ, per nullum præceptum humanum possunt regulariter Christiani constringi, quin pro morte vitanda possint communicare excommunicatis. Sed pro causa & pro culpa aliqui & pro aliquo tempore omnes possunt astringi, ne cum aliquo excommunicato communicent & pro morte vitanda. Vnde & tale quid posset accidere circa Papam hæreticum, quod omnes Christiani possent astringi ne communicarent eidem, etiam pro morte vitanda. Sed hoc non est regulare de omnibus Christianis omni tempore respectu omnium excommunicatorum. Sed communicare excommunicato aliter quam corporaliter, puta in crimine, vel in his quæ ad ecclesiasticum officium pertinent, quo excommunicatus fungi non potest, est prohibitum à lege diuina. Ideo ibi potest ecclesia adiicere pœnam excommunicationis, vt nullus Christianus taliter communicet excommunicato etiam pro morte vitanda.

Cap. LXVIII.

Vbi demonstratur, qua pœna sint plectendi receptores papæ hæretici, & sequacium eius.

Discipulus. Aliqua quæ in præsenti recitasti, aliquibus forsan videbuntur obscura, quæ in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* te faciam explicare. Ideo illis omissis dic, qua pœna receptores Papæ hæretici & sequacium eius sunt plectendi. *Magist.* Circa hoc possunt esse opiniones contrariæ. Vna quod pœna hæreticorum sunt plectendi: quia hæretici sunt censendi. Hæc opinio videtur esse Glossę *extra de hæreticis. cap. excommunicamus primo, §. credentes.* quæ

super

super verbo *receptores*, ait: *sine quibus haeretici diu manere non possunt, ar. ff. de offic. praesid. congruit. & ff. de receptoribus lib. 1. Vnde merito isti sunt puniendi: imo grauius delinquunt, quia aliorum errorem defendunt, 24 q. 3. qui aliorum. Et ideo simili poena cum haereticis puniuntur 11. q. 3. qui consentit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod receptores hæreticorum grauius delinquunt, quã hæretici, & simili pœna puniendi sunt. Alia est opinio, quod illi qui solum sunt receptores hæreticorum & non approbant eorum errores, licet timore vel cupiditate tracti, aut ex aliqua causa mala eos nolunt de terra sua fugare, nec etiam detinere, non sunt hæretici reputandi, nec sunt etiam quoad omnia pœna hæreticorum plectendi. Quia multi scientes inter hęreticos & receptores hæreticorum expresse distinguunt, & taxantes pœnã receptoris hæreticorum moderatiorem pœnam infligunt, sicut patet *extra de haereticis cap. excommunicamus §. credentes.* Hoc autem ex *eodem capitulo §. moneantur*, colligitur euidenter, vbi legitur: *Si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia terram suam purgare ab haeretica foeditate neglexerit, per metropolitanum & caeteros comprouinciales episcopos excommunicationis perculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponet catholicis occupandam, qui eam exterminatis haereticis absque vlla contradictione possideant.* Ex quibus datur intelligi, quod Dominus temporalis, licet sit receptor hæreticorum, vtpote quia quamuis requisitus & monitus ab ecclesia terram suam non purgat ab hæretica prauitate: non est statim per eam omnium hæreticorum pœna plectendus: quia bona sua non sunt statim publicanda, nec terra sua est ab his catholicis statim occupanda: quam pœnam hæretici ipso facto incurrunt: quia Papa hæreticus etiam occultus de iure nihil possidet, *dist. 8. quo iure.*

Discip. Ista opinio secunda magis videtur mihi consona statutis sanctorum patrum: ideo quomodo ad Glossam, quæ videtur esse in contrarium, respondetur declara. *Magist.* Dupliciter respondetur. Vno modo, quod Glossa non est autentica, & aperte veritati repugnat: ideo est neganda. Nec videtur inconueniens negare Glossas decretorũ cũ etiã iste textus decretorũ aperte negetur, eo in textu assertiones erroneæ inferantur, sicut patet *23. q. 4.* Sed obiicitur, vbi narrat Gratianus, tẽpore Achab missi fuerunt duo quinquagenarii ad Heliam, qui dicerent, *homo Dei, rex Israel vocat te.* Quod tamen est hæresis explicite condemnata: quia contraria veritas est explicite approbata, quia quod hoc accidit tempore Othoziæ, mortuo rege Achab, in scriptura diuina inuenitur expresse. Et ipse Gratianus, si dicto illi pertinaciter adhæsisset, fuisset hæreticus manifestus. Quia autem ea sola ignorantia absque omni pertinacia dixit prædictam hæresim opinando, quod sibi ex hoc contigit, quia memoriam *quarti libri Regum* tunc actualiter non habebat. Vnde super verbo *Achab*, dicit Glossa: *confudit historiam. Non enim Achab misit illos quinquagenarios: sed rex Othozias. Nec etiam illud contigit sub Othozia.* Et ita patet, quod etiam Glossa negat textum *libri decretorum* Glossa etiam in plerisque locis reprobat Gratianum, sicut patet *11. quaest. 3. euidenter itaque & 12. q. 1. cap. 1.* in aliis locis pluribus. Et ideo dicunt, quod multo fortius licet negare Glossas, quæ (vt dicunt) nonnunquam diuinæ scripturæ repugnant: interdum etiam catholicas sanctiones allegant inepte. Quod (vt dicunt) ex hoc accidit, quod Glossatores in scripturis sacris & scientiis Philosophicis nequaquam periti fuerunt. Et ideo quam plura capitula iuris canonici ex scripturis diuinis & originalibus sanctorum accepta nequaquam profunde & perfecte intelligere potuerunt. Aliter dicitur, quod Glossa prædicta non dicit receptores hæreticorum grauius de iure quam hæreticos aut consimiliter puniendos, sed transeundo de receptoribus hæreticorum ad defensores hæreticorum dicit eos grauius puniendos, & quod grauius deliquerunt. Quod bene intelligendum est de defensoribus hæreticorum & continet veritatem.

Cap. LXIX.

In quo quaeritur, an omnes receptores, fautores, defensores doctrinae haereticae & Papae haeretici eadem sint poena plectendi.

Discipulus. Post inquisitionem distinctam, licet propter ampliationem materiæ, breuem de credentibus, fautoribus, defensoribus, & receptoribus hæreticorum, peto vt absque probationibus maximis causa prolixitatis vitandæ dicas aliquam opinionem, an omnes credentes, & similiter si omnes fautores. & omnes defensores, & omnes receptatores Papæ hæretici & aliorum hæreticorum sint æqualiter reprehensibiles iudicandi. *Magist.* Respondetur, quod aliquos esse magis vel minus aut æqualiter reprehensibiles iudicandos, dupliciter potest intelligi, scil. secundum diuinum iudicium & humanum. Secundum iudicium diuinum, illi sunt magis reprehensibiles iudicandi, qui ex maiori contemptu Dei vel ex maiori negligentia peccant in aliquo prædictorum. Hoc autem notum est soli Deo. *Discip.* Non intendebam quærere, nisi qui essent reprehensibiles iudicandi secundum humanum iudicium; & hoc non simpliciter, sed quo ad aliquid, & quo ad quid. Nolo enim intricatas & secundum aliquos fantasticas quæstiones in hoc opere pertractari. *Magist.* Ad intentionem tuam dicunt nonnulli, quod secundum humanum iudicium credentium hæreticis & hæreticæ prauitati grauius peccant literati quam illiterati. Quia literati cæteris paribus possunt facilius cognoscere veritatem. Item grauius peccant cæteris paribus Theologi, quam alii.

Et

& inter Theologos grauius peccant illi, qui magis nutriti fuerunt in contraria veritate. Si enim aliquis Papa vel alius dogmatizaret & assereret conaretur errores quorundam magistorũ Parisiensium, scilicet à summis pontificibus condemnatos, qui statum Mendicantium, scil. Prædicatorum & Minorum erroneè damnauerint, inter omnes credentes erroribus illis Papæ vel alteri Prædicatores & Minores grauius delinquere noscerentur. Quia quanto aliquis magis cognoscit vel habet cognoscere veritatem status sui: tanto magis peccat, si veritatem negat eandem. Cum ergo ad prædicatores & Minores specialissime spectat cognoscere veritatem status sui, magis quam alii, cum sint in notitia status sui nutriti, si cupientes papæ placere, vel ex alia causa credunt erroribus, quibus status eorum damnatur, magis quam alii cæteris paribus peccare noscuntur. Et si illi errores in fidem impingant, non solummodo ordinum suorum, sed etiam proditores Christianitatis sunt censendi: Nec vnquam Christianitas de eis poterit confidere tempore tentationis. Si enim ille est proditor veritatis, qui non libere pronunciat veritatem, quam pronunciare oportet *2.q.3. notate*: multo fortius est ille proditor veritatis, qui credit errori, quem antea reputauit errorem. In casu ergo prædicto & in omni consimili prædicatores & maiores vltra omnes peccarent credendo huiusmodi erroribus. Inter ipsos autem grauius peccant literati, siue sint magistri, siue discipuli. Sæpe enim his diebus discipuli superant magistros in veritatis cognitione. Nam quia acceptatores personarum ad magisterium ambitiosos exaltant, plures magistri istis temporibus rursum indigent, vt doceantur quæ sunt elementa exordii sermonum Dei, & facti sunt quibus lacte opus sit non solido cibo. Et ideo literatiores siue sint discipuli siue magistri grauius peccant credendo erroribus. *Discip.* Qui peccant grauius inter fautores Papæ hæretici aut sequaces eius? *Magist.* Respondetur, quod reges & principes scienter fauentes Papæ hæretico ratione potentię temporalis, qua absq; periculo etiam temporali valent sibi resistere, grauius peccant quam alii. Nam alii, qui non tanta vallantur potentia, absque forti aliquali periculo Papæ hæretico resistere non videntur: & ita timor periculi attenuaret peccatum eorum. Ex isto autem concluditur, quod quanto aliqui maiorem defensionem haberent, quam alii: tanto grauius peccarent Papæ hæretico fauendo. Si enim aliquis rex vel princeps omnes resistentes Papæ hæretico in dominio suo manentes defenderet vel minime impugnaret, multo grauius delinquerent, qui manentes in dominio illius regis vel principis Papæ hæretico aliquo modo fauerent, quam alii commorantes in dominiis regum & principum, qui resistentes Papæ hæretico nequaquam defenderent, sed persequerentur, vel persequi & molestari ab aliis minime prohiberent.

Discip. Mirum videtur, quod reges & principes in hoc casu grauius peccarent quam prælati: cum magis pertineat ad prælatos obuiare Papæ hæretico quam ad reges & principes. M. Respondetur, quod quidam prælati inter principes ratione temporalis potentiæ computantur. Et ideo illi prælati fauendo Papæ hæretico peccarent grauissime. Quia peccatum aliorũ aliquo modo attenuaret timor periculi temporalis. Cum vero dicis, quod ad prælatos temporales & magis magistros, quam reges & principes &c. Respondetur, quod ad omnes spectat obuiare Papæ hæretico. Quia sicut notat Gloss *extr. de hæret. vergentis*; *quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam & publicum crimen committi c. erunt & Manichæos.* Sic etiam, vt habetur *dist. 1.* ius publicum est in sacris & in sacerdotibus & magistratibus. Vbi dicit Gloss. *qui lædit sacerdotes vel res sacras, ab omnibus tanquam pro publico crimine potest accusari.* Multo magis ius publicum in fide Christiana consistit, & multo fortius qui lædit & impingit in fidem catholicam, tanquam pro publico crimine, potest ab omnibus accusari. Quare omnes tenentur Papæ hæretico tanquam publicum crimen committenti resistere. Ad reges igitur & principes spectat Papæ hæretico obuiare. Et hoc etiam spectat ad prælatos, qui etiam inter principes nullatenus numerantur: sed quodammodo aliter: quia ad reges & principes spectat contra Papam hæreticum exercere potentiam temporalem: nisi essent aliqui, qui vellent sponte ex instinctu diuino subire martyrium, quemadmodum legio Thebeorum ad martyrium sponte se obtulit, licet si voluisset armis materialibus restitisset. Ad prælatos autem, qui non sunt principes, spectat scripturarum sermonibus & sanctis exhortationibus secularis auxilii brachium inuocando Papæ hæretico obuiare. Porro quia reges & principes essent extra timorem periculi, quamuis Papam hæreticum impugnarent. Multi autem prælati absque periculo temporali Papam hæreticum impugnare non possunt. Ideo reges & principes Papæ hæretico fauendo grauius peccarent, quam prælati in periculo constituti. Etiam religiosi ac priores & doctores, qui essent extra periculum: quamuis Papam hæreticum non impugnarent, Papæ hæretico fauendo grauius peccarent quam reges & principes: pro eo quod maiorem notitiam habent veritatis: & se ad opera spiritualia (inter quæ impugnatio Papæ hæretici non obtinet infimum locum) se artius obligauerunt.

Discip Nunquid sufficit regibus & principibus defendere impugnantes Papam hæreticum? *Magist* Respondetur quod non: quia si non potenter, cum poterint, impugnauerint Papam hæreticum: sed solummodo defenderint impugnantes, non erunt calidi neq; frigidi, sed tepidi. Et ideo incipiet eos Deus euomere de ore suo. Et consimiliter esset iudicandũ de regibus & principibus, si alios sequaces, viles & pauperes Papæ hæretici acriter inuaderent: & ipsum Papam hæreticum satagerent excusare. Tales enim nequaquam aduerterent illud Deut. 1. *Paruum audietis vt magnum: nec accipietis cuiuslibet personam.* Quia Dei iudicium est cor nõ accendere. Et quamuis in omnibus iudicibus potestatem habentibus sit damnabile, tamen in regibus & principibus multo damnabilius &

ignominiosius esse dinoscitur. Acceptio n. psonæ Papę hæretici in regibus & principib⁹, qui eius potentiā tēporalē nullatenus primescūt, vel cōtēptui fidei Christianæ, aut stolidæ fatuitati, aut nimio defectui zeli ad fidē Christianā, aut auaritiæ effrenatæ, vel pusillanimitati, aut stolidæ vanitati, vel alicui alio vitio, q̄ dignitati regiæ & etiā principū est pbrosum, debet ascribi. *Disc.* Dic qui inferiores regib⁹ & principib⁹ grauī⁹ peccant fauendo Papę hæretico: vtrū videl. plati vel doctores, clerici seculares vel religiosi? *Mag.* Resp. q̄ quo ad aliq̄d plati grauī⁹ peccāt q̄ doctores, quia n. plati curā simpliciū susceperūt, & eos nō diligēter informauerūt cōtra errores Papæ: q̄tū ad hoc, grauī⁹ peccāt q̄ magistri, qui curā illorū minime gerūt. Illi autē qui sunt plati & doctores grauissime peccant. Ratione a. sciētiæ maioris qua ppollēt doctores vltra plaros simplicis literaturæ grauī⁹ peccāt doctores q̄ plati huiusmodi. Religiosi a. cæteris parib. grauī⁹ peccāt fauendo Papæ hæretico. q̄ clerici seculares, inter quos illi peccarēt grauissime, quorū statū vel aliquid cōtingēs statū eorū Papa hæreticus erronee cōdēnaret. *Disc.* Qui peccāt grauius, fautores Papæ hæretici, vel credētes erroribus Papæ hæretici? *Mag.* Resp. q̄ si sint fautores aliqui Papæ hæretici, qui nō sunt credētes ei⁹ errorib⁹: credētes (eo q̄ sunt hæretici) grauī⁹ peccāt, q̄ fautores qui nō sunt credētes. Aliter dicitur, q̄ quia fautores peccant sciēter: & illi q̄ sunt credentes ignorāter peccāt; fautores grauī⁹ peccāt q̄ credētes. *Disc.* Qui peccāt grauius, fautores vel defensores Papæ hæretici? *Mag.* Resp. quia omnis defensor hæreticorū est fautor eorū nō ecōuerso. Ideo qui sunt Papæ hæretici defensores, grauius peccāt, q̄ qui sunt tantūmō fautores. *Disc.* Qui peccāt grauī⁹ inter defensores Papæ hæretici? *Mag.* Resp. q̄ inter scienter defensores Papæ hæretici, grauī⁹ peccāt reges & principes ac potētes, qui potētiā Papæ hæretici nō formidāt. Inter defensores aūt ignorāter Papæ hæretici qui laborāt ignorātia crassa & supina, dānabilior est in plaris (& grauius peccāt) & in doctorib⁹ & religiosis, q̄ in regib. & principibus. qui reb⁹ secularib⁹ ex officio sunt intēti. *Disc.* Dic de receptorib. Papæ hæretici, q̄ grauī⁹ peccāt. *Mag.* Resp. q̄ q̄to receptores Papæ hæretici muniūtur maiori potētia tēporali, & minus timent potentiā temporalē Papæ hæretici, tanto grauius peccant. Et ideo grauius peccaret rex potēs, recipiēdo Papā hæreticū, q̄ Dux vel Baro, aut Castrū vel Ciuitas, nisi ex aliqua causa rex plus haberet timere potentiā temporalē Papæ hæretici, quā alius minoris potentiæ temporalis. Et ex istis concluditur, q̄ cęteris parib⁹ inter omnes reges & principes ille, qui maioris esset potentiæ, & quē plus timeret Papa hæreticus contra Deū & Christianitatē delinqueret, si Papam hæreticū minime impugnaret.

CAP. LXX. *In quo quæritur, quare periculum immineret fidei catholicæ, si aliquando contingeret Papam fore hæreticum.*

DIsc De Papa hæretico, aut credentibus, fautoribus, defensoribus, receptoribus Papæ hæretici, vt modo mihi videtur, nonnulla discussimos: nunc autē rogo, vt de grauitate periculi tempore Papæ hæretici, si vnq̄ aliquis Papa à fide deuiabit catholica, perscruteris, an scil. tempore Papæ hæretici graue imminebit periculum Christianis? *Mag.* Interrogatio tua, vt eā proponis, aliquid supponit, & aliquid quærit. Supponit n. q̄ aliquis erit Papa hæreticus. Quærit autē, quale tunc periculū Christianis instabit. De isto vero, quod supponit, fuerunt opiniones: quibusdam dicentibus, q̄ esset futurus Papa hæreticus. Aliis dicentibus, q̄ temerariū fuit & est dicere, q̄ erit Papa hæreticus, & temerariū est negare. Circa illud etiam, q̄ interrogatio tua quærit, sunt diuersæ opiniones. Vna est, q̄ si vnquā aliquis Papa fuerit hæreticus, non graue periculum fidelibus imminebit: quia cardinales, prælati & magistri statim sibi resistent. Aliqui etiā reges & principes, ac alii seculares potentes assistent. Et ideo statim perfidiam Papæ hæretici extirpabunt. Alia est opinio, quæ de futuris non reputat diuinandum. Tenentes enim opinionem illam dubitant, q̄ si vnquam erit Papa hæreticus, grauissimo periculo catholici exponentur. Ita quod timent, q̄ maius instabit periculū Christianis, si aliquis Papa diu victurus est hæreticus, q̄ si tota Christianitas à Sarracenis vel aliis infidelibus caperetur. *Disc.* Miror, q̄ aliqui de hoc valeant dubitare: quia si Sarraceni omnes regiones Christianorū per potentiā subiugarent, omnes Christianos extinguerent vel subderent seruituti. Papa a. hæreticus hoc minime attētaret. Ex ita istorū opinio ratione carere videtur: de te tamen motiuū eorū audire desidero. *Mag.* Si affectas scire motiuū eorū primo opinionē eorū intelligas. *Disc.* Puto q̄ intelligo. *Mag.* Nō apparet, quia tu videris intelligere de periculo corporali specialiter: ipsi a. intelligūt de periculo spirituali: quāuis etiā secūdario intelligāt de periculo corporali: q̄a dubit̄t q̄ Papa hæreticus, nisi refrenetur timore catholicorū, cogitabit omnes Christianos extinguere vel cogere aliā sectā suscipere. *Disc.* Narra motiuū eorū intelligēdo de periculo spirituali. *Mag.* Motiuū eorum est tale. Quanto quis pluribus modis, quorum vnus non impedit alium, sed quilibet efficacior fit per quemlibet, nititur aliquē expugnare, tanto illū citius expugnabit, vel dubitandum est si citius superabit. Sed si Papa esset hæreticus, pluribus modis quam Sarraceni (quibus tota Christianitas non posset corporaliter obuiare) conabitur populum Christianum expugnare, & spiritualiter iugulare. Modi autem impugnandi, quibus vteretur, essent æque efficaces vel efficaciores, quam modus impugnandi Sarracenorum. Vnusquisq; modus alium nequaquam impediet: sed quilibet quemlibet efficaciorem reddet. Ergo Papa, si esset hæreticus, citius quā Sarraceni, populū Christianum superabit. Spiritualiter autem superari & in anima cruciari periculosius est & peius, q̄ mori succumbere corporaliter. Ig. tot grauius periculum imminebit vel imminere poterit populo Christiano, si Papa efficeretur hæreticus, q̄ si Sarraceni totam terram Christianorum suæ subderent ditioni. *Disc.* Qui sunt illi modi, quibus Papa, si esset hæreticus, catholicos & Christianos populos impugnaret? *Mag.* Respondetur, q̄ catholicos & sibi resistentes forte non minus acerbe, q̄ Sarraceni, corporaliter procuraret inuadi: quia mandaret episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vt eos vbicunq; possent satagerent captiuare, & nisi à suo proposito resilirent, eos traderent curiæ seculari: qui, vt Papæ hæretico complacerent & ab eo aliquod beneficiū obtinerent, tanquam beluæ crudelissimæ mandatum Papæ hæretici totis viribus conarentur effectui mancipare. Secundo, Papa si esset hæreticus, per scripturarum testimonia ad suum sensum retorta Christianos inuaderet, & multos traheret ad suam voluntatem eo q̄ intelligentiam scripturarum nequaquam habentes ad verum intellectum venire nescirent. Tertio, impugnaret Christianos per speciem veritatis & religionis, cui non adhærere videretur multis stultum & insanum. Quarto, impugnaret catholicos per ecclesiasticam auctoritatem, cui non obedire putaretur à nonnullis inobedientiæ crimen incurrere. *Disc.* Probabile mihi videtur, quod istis modis & aliis Papa, si esset hæreticus, niteretur Christianos suis erroribus subiugare, vt eos spiritualiter iugularet. Sed Christiani sibi nequaquam acquiescerent: imo nec etiam tolerarent: sed statim de eo facerent iustitiæ complementū. Quare cum ipse esset vnus, cui omnes resisterent Christiani: Sarraceni autem quamplurimi: nullo modo tantū posset imminere periculum, si Papa efficeretur hæreticus, sicut si Sarraceni sibi terram Christianorū subiicerent. *Mag.* Resp. q̄ si Christiani vellēt Papæ hæretico obuiare, non incumberet eis tantum periculum spiritualiter, sicut si Sarraceni regiones Christianorū sibi subiicerent: Sed dubitant isti, q̄ multitudo Christianorū Papæ hæretico nullatenus obuiaret: imo suis erroribus inhæreret, ipsiq; sponte faueret. *Disc.* Vnde posset accidere, q̄ multitudo Christianorū Papæ hæretico adhæreret? *Mag.* Dicunt, q̄ ex multis causis forte accideret, & aliqui adhærerent ex vna causa, alii ex alia. *Discip.* Enumera aliquas causas, ex quibus posset accidere. *Magist.* Dicitur, quod vna causa, ex qua aliqui Papæ hæretico adhærerent, est falsa & erronea æstimatio, quam habent nonnulli de Papa. *Discip.* Quæ est illa falsa & erronea æstimatio? *Magist.* Respondetur, quod est multiplex. Quidam enim putant, q̄ Papa peccare non potest: quemadmodum quidam imaginatur, q̄ in *quodā loco antiquo* legi in fauorem

Sergij

Sergii Papæ tradiderunt. Vnde quidam (vt audiui) his temporibus publice dicunt, quod Papa est Deus in terris, non quidem sicut omnes sacerdotes dicuntur dii, qui tamen peccare possunt: sed sic, vt male facere nequaquam possit, & in terris omnia quæ vult possit. Quidam putant, quod Papa contra fidē errare non potest. Quidā putant, quod licet Papa peccare & errare cōtra fidē possit, de omnibus tamen quæ facit debemus supponere, quod sint bene facta: & de nullo quod facit licet nobis iudicare, quod sit male factum. Quidam putant, quod licet valeamus reputare aliqua facta Papæ esse mala, & male facta: tamen nulli licet Christiano Papam arguere vel iudicare, reprehendere aut aliquam contra eum iudicialiter ferre sententiam. Et ex his quatuor æstimationibus falsis de Papa, & ex qualibet earum accideret, quod Papa effecto hæretico ei Christiani aliqui adhærebunt. *Discip.* Primæ duæ æstimationes falsæ mihi videntur. De quarta autem tractatum est prius. Ideo dic secundum illos, in quo tertia æstimatio à veritate recedit. *Magist.* Dicitur quod quantum ad omnia quæ non possunt bono animo fieri, est contraria veritati. Quicquid enim Papa fecerit, quod non potest bono animo fieri, nec recta intentione, licet cuilibet hoc scienti iudicare de Papa, quod male facit & inique, & quod peccat mortaliter. Vnde si viderem Papam fornicantem, simoniam committentem, vel mentientem in doctrina religionis, aut in proximi nocumentum, vel innocentem aliquem diffamantem, vel aliquid contra Deum præcipientem, aut aliquid huiusmodi, liceret mihi & deberem iudicare non quidem iudicialiter, sed certa credulitate, Papam peccare mortaliter. *Discip.* Secundum istam sententiam ita possem licite iudicare de Papa, quod male facit, sicut de quocunque alio Christianorum. *Magist.* Respondetur quod non: quia multa licent Papæ, quæ aliis illicita dignoscuntur. Et ideo de talibus si faciat ea Papa, non licet iudicare, quod Papa malefaciat ea: de aliis hoc non licet. Patet hoc, quia sunt aliqua, quæ sunt illicita Papæ, quæ tamen aliis licent, & de talibus licet iudicare, quod Papa peccat: sed de aliis hoc minime licet. *Discip.* Videtur autem, quod isti parum reputant de persona Papæ: licet forte de officio Papæ multum æstiment. *Magist.* Isti reputant Papam hominem mortalem, peccabilem, innumeris periculis spiritualibus subiectum. Multos autem summos pontifices, qui fuerunt, reputant fuisse viros sceleratissimos, omni confusione dignos: & quia licet hoc asserere & sentire: & ita de quolibet summo pontifice licet hoc sentire in speciali, quandocunque facit aliquid, & constat eum facere, quod bono animo nequaquam facere potest. Vnde assertionem, qua dicitur, quod debemus reputare bene factum quicquid fecerit, hæresim perniciosissimam & periculosissimam arbitrantur.

Discip. Suntne aliquæ aliæ æstimationes falsæ & erroneæ, quæ facerent multos Papæ hæretico adhærere? *Magist.* Respondetur quod sic. Putant enim quidam, quod coertio Papæ hæretici spectat solummodo ad concilium generale. Quidam autem putant, quod coertio Papæ hæretici spectat solummodo ad clericos, & nullo modo ad laicos: nisi fuerint per prælatos ecclesiæ requisiti. Quidam vero putant, quod coertio & similiter vitatio hæretici Papæ solummodo spectat ad cardinales. Quidam putant, quod solummodo spectat ad maiores prælatos ecclesiæ: puta ad patriarchas & episcopos. Quidam putant, quod simplices & laici de spiritualibus nihil facere debent, nisi quod fuerit eis per episcopos suos iniunctum. Et ideo de Papa hæretico se intromittere non debent, nisi quod eis præceperunt episcopi eorundem. Quidam dicunt, quod quamdiu Papa hæreticus toleratur à multitudine Christianorum, nullus debet eum aliqualiter impugnare. Quidam putant, quod multitudo est in omnibus sequenda. Et ideo ille pro Papa est habendus, quem multitudo Christianorum habet pro Papa. Ex his omnibus æstimationibus, & qualibet illarum, aliisque quam plurimis æstimationibus falsis & erroneis accideret: quod si Papa fieret hæreticus, quam plures ei firmiter adhærerent.

Discip. Dixisti vnicam causam diuisam in plures, ex qua accideret, quod si Papa efficeretur hæreticus: & quod Christiani plures adhærerent eidem. Ideo nunc dic alias causas, ex quibus hoc accideret. *Magist.* Alia causa siue occasio secundum istos, quare multi Christiani Papæ hæretico adhærerent, est timor mundanus siue humanus, iunctus diffidentiæ, qua vnus Christianus diffideret de alio. Et ista causa oritur ex defectu zeli ad catholicam fidem. Quia enim multi propter catholicam fidem nollent aliquod detrimentum corporis vel rerum incurrere, vel saltem non magnum: Et ideo nescientes, an alii Christiani nollent eis assistere contra Papam hæreticum, ab impugnatione Papæ hæretici omnino desisterent, & eidem cum aliis adhærerent, saltem quousque aliquis potens inciperet Papam hæreticum impugnare. Putant enim tenentes opinionem prædictam, quod si Papa esset hæreticus: & aliquis rex potens eum inuaderet cum toto posse: multi, qui prius Papæ hæretico adhæserunt, eum fortissime impugnarent. Et hæc est vna causa secundum istos, quare reges & principes & alii potestates, qui temporalem potentiam Papæ hæretici non timerent, grauius peccarent, quam alii, si Papæ hæretico fauerent. Quia eorum negligentia esset quam pluribus occasio Papæ hæretici adhærendi. Alia causa siue occasio, quare multi adhærerent Papæ hæretico, est cupiditas & ambitio. Cupiditas enim obtinendi diuitias & pecunias, ac beneficia ecclesiastica & honores à Papa hæretico, multos faceret eidem consentire.

CAP. LXXI.

In quo inquiritur, qui sint reputandi idonei ad impugnationem Papæ hæretici, & prærogatiuam vnam quam debent tales habere declarat.

DIscipulus. De impugnatione Papæ hæretici sæpe fecimus mentionem, de quibus vnum obsecro vt pertractes, qui videlicet ad impugnandum Papam hæreticum sunt idonei reputandi. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod omnes catholici discretionem habentes ad impugnandum Papam hæreticum, vno modo vel alio debent idonei reputari. *Discipul.* Ista responsio est tam generalis, quod ad mentem meam nequaquam vadit. Scio enim, quod cum Papa hæreticus sit omnium fidelium inimicus, omnes fideles rationes vtentes ad impugnandum ipsum aliquomodo idonei sunt censendi: oportet tamen quod inter ipsos sint quidam, qui sint quasi duces, directores & capita aliorum de quibus interrogationem, quam proposui, intelligas. *Magist.* Respondetur quod virtutibus excellentes, in sacris literis eruditi, in arduis rebus experti, & potentia præditi temporali, vt sint duces & capita impugnantium Papam hæreticum, sunt censendi idonei. Contingit enim dupliciter Papam hæreticum impugnare, scil. corporaliter contra ipsum, si oportuerit, materialia arma mouendo: & spiritualiter tam ipsum quam errores eius auctoritatibus & rationibus conuincendo. Primo modo potentia præditi temporali debent idonei reputari ad Papam hæreticum impugnandum. Secundo modo in sacris literis eruditi sunt idonei, vt sint quasi duces & principales impugnatores Papæ hæretica prauitate maculati. Virtutum autem eminentia & rerum experientia opportunæ videntur vtrisque, vt sicut oportet & quando oportet Papam hæreticum & complices eius impugnet. *Discip.* Adhuc ista responsio est magis generalis, quam vellem. Vnde precor vt secundum aliquam sententiam aliquas prærogatiuas speciales assignes, quibus oportet principales impugnatores Papæ hæretici præeminere ad hoc, quod idonei censeantur. *Magist.* Speciales prærogatiuæ tales sunt innumeræ. *Discip.* Aliquas paucas tange. *Magist.* Dicunt quidam, quod ad hoc, quod quis impugnator Papæ hæretici idoneus censeatur, requiritur quod sit firmiter stabilitus in veritatibus contrariis Papæ hæretici erroribus, vt scilicet nulla ratione ab illis veritatibus possit auelli. Vnde quantum ad veritates illas assertiones suas neq; correctioni Papæ, neq; correctioni concilii generalis, nec correctioni angelorum de cœlo debet submittere: sed quemadmodum beatus Paulus scripsit Gal. 1. dicens: *Sed licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Ita quilibet impugnator idoneus Papæ hæretici, dicat in corde suo & proferat ore, cum fuerit opportunum: licet ego, aut Papa, aut concilium generale, aut tota congregatio Christianorum, aut tota multitudo angelorum de cœlo, errores Papæ hæretici annunciare asserere vel affirmare præsumpserit, anathema sit. Ideo autem non debet impugnator idoneus Papæ hæretici assertiones suas, quantum ad veritates contrarias erroribus Papæ hęretici alicuius correctioni submittere: quia illas veritates non tanquam ab homine, sed tanquam à Deo, qui correctione non eget, traditas suscepit, amplectitur & veneratur. Et ex isto (vt dicunt) eliditur error quorundam dicentium, quod aliquis Christianus fidem suam debet supponere correctioni beatissimi Papæ. Quod probant per exemplum de beato Hieronymo, qui fidem suam didicerat in ecclesia, in qua nutritus fuit, correctioni & iudicio beatissimi Papæ. Sed hoc dicunt isti esse erroneum, imo hæreticum manifeste. Quod exemplis & ratione probare conantur. Primo quidem exemplo beati Pauli, qui, vt legitur ad Gal. 2. cum reprehenderet Papam, scil. beatum Petrum, assertionem suam correctioni Papæ nequaquam submisit: imo voluit, quod Papa se suæ correctioni submitteret. Ideo enim repræhendit eum, vt de excessu commisso in præiudicium euangelicæ veritatis corrigeret. Secundo probant hoc exemplo clericorum Romanorum, qui se à communione Anastasii Papæ secundi abegerunt. De quibus constat, quod assertionem suam correctioni Papæ nullatenus submiserunt.

Disc. Forte diceretur istis, quod clerici illi assertionē suam nō submiserunt correctioni Papæ hæretici, qualis fuit Anastasius secundus: sed submiserūt correctioni futuri summi pontificis catholici. *Mag.* Hoc sufficit, quod Anastasium secundum reputauerunt hæreticum propterhoc, quod assertioni eorum, quam acceperant à sanctis patribus, contradixit. Et propter eandē rationem quicunq; futurus Papa postea contradixisset, eundem hæreticū reputassent. Quare nullius hominis correctioni volebant assertionē suam submittere. Et ideo dicunt isti, quod Christianus assertionē catholicā Papæ correctioni non debet submittere. Quod etiam ratione probare nituntur. Nam veritatem infallibilem & immutabilem non debet quis illius correctioni submittere, qui falli potest & errare. Ergo tales veritates nullus debet correctioni Papæ submittere, vnde minimam veritatem contentam in scriptura diuina non debet quicunque submittere correctioni Papæ: quia sicut certa discussione non indigent, ita & correctione non indigent. Quare etiam cum omnia asserta in scripturis diuinis sint certa, nulla correctione egent. Quare nullius correctioni debent subiici. Cum vero dicitur, quod beatus Hieron. fidem suam, quam didicerat in ecclesia, supposuit correctioni Papæ beatissimi. Respondetur, quod hoc simpliciter est falsum: quod tamen ex verbis Hieron. male intellectis elicitur. Vnde vt mentē beati Hieron. cunctis aperiā, ponantur verba eiusdem. Qui, vt habetur, 24. q. 1 c. hæc est fides, ait: *hæc est fides, Papa beatissime, quam in catholica ecclesia didicimus, quamq; semper tenuimus, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emēdari cupimus à te, qui Petri sedē tenes & fidem.*

fidem. Si autem hæc confeßio nostra Apostolatus tui iudicio comprobetur, quicunque me culpare voluerit, se imperitum aut maleuolum vel etiam non catholicum, sed hæreticum comprobabit. Ex quibus verbis concludunt quidam, quod beatus Hieron. fidem suam, quam in ecclesia didicerat, supposuit correctioni beatissimi Papæ. Sed dicunt alii, quod ista verba beati Hieronymi minus bene intelligunt. Non enim intendit Hieronymus fidem suam, quam didicerat in ecclesia, correctioni beatissimi Papæ supponere: quia si Papa illi fidei contradixisset, beatus Hieronymus hæreticum ipsum reputasset. Didicit enim Hieron. in ecclesia, quod Christus fuit verus Deus & verus homo: cui si Papa obuiasset, pro hæretico pessimo Hieron. eum habuisset. *Discip.* Quid ergo supposuit beatus Hieronymus correctioni Papæ? *Magist.* Respondetur, quod beatus Hieron. absolute nihil supposuit correctioni Papæ, sed conditionaliter tantum: quod verba eius aperte declarant, cum dicit: *in qua si minus perite, aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus à te &c.* quæ verba (sicut patet) sunt conditionalia. *Discip.* Saltem ex forma verborum apparet, quod Hieron. fidem suam, quam didicerat in ecclesia, conditionaliter supposuit correctioni Papæ. Quia primo dicit: *Hæc est fides, Papa beatissime, quam in catholica ecclesia didicimus.* Et post adiungit: *in qua si minus &c. Magist.* Respondetur, quod quamuis absque periculo Hieron. potuerit conditionabiliter fidem suam supponere correctioni Papæ: quia conditionalis nihil ponit. Vnde & hæc conditionalis vera est: si in euangelio aliquid falsum asseritur, corrigendum est: tamen beatus Hieron. in verbis præmissis non intendebat fidem suam supponere correctioni Papæ: sed expositionem suam circa fidem intendebat conditionaliter supponere correctioni Papæ, vt iste sit sensus verborum suorum: id est circa quam scilicet fidem exponendam & explanandam, si minus perite aut parum caute forte aliquid est positum, emendari cupimus à te &c. Quemadmodum si quis Postillator euangelii diceret: hoc est euangelium: in quo si aliquid minus bene dixi, paratus sum corrigere.

CAP. LXXII.

In quo enumerantur aliæ prærogatiuæ, in quibus debent præminere tales impugnatores idonei.

D*Iscipulus.* Si te prædicto modo circa alias prærogatiuas, quibus præeminere debet impugnator idoneus Papæ hæretici dilatares, multis lecturibus operis huius fastidium generares. Ideo alias succincte percurras. *Magist.* Aliæ prærogatiuæ impugnatorum Papæ hæretici assignantur. Quarum aliquæ sunt communes impugnantibus corporaliter & spiritualiter Papam hæreticum: aliquæ vero sunt propriæ impugnantibus spiritualiter Papam hæreticum. Vnde oportet eos, qui corporaliter vel spiritualiter Papam hæreticum magnam sequelam habentem satagunt impugnare, tanquam directores & capita aliarum nouarum viarum existere inuentores. Quia sicut (teste beato August. ad Bonifacium) vt legitur *dist. 50. cap. vt constitueretur*, infirmitates nouæ & extraneæ emergentes cogunt multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum: ita casus noui & extranei emergentes cogunt industrias ad occurrendum vias nouas & extraneas inuenire. Cum ergo sit valde extraneum atque rarum, quod Papa sit prauitate infectus hæretica: ad Papam viriliter impugnandum oportet vias extraneas cogitare, præsertim si potentum fuerit fauore munitus. Quicunque vero contra Papam hæreticum voluerit solummodo vti rationibus, erit forsitan similis medico imperito, qui vult vno colyrio oculos curare. Non sufficit autem impugnatori idoneo Papæ hæretici contra ipsum vias extraneas inuenire, nisi cum fuerit expediens ipsas curauerit effectui mancipare, vt videlicet non timeat aggredi nouitates. Quamuis enim nouitates inutiles, perniciosæ & periculosæ sint omnino vitandæ: nouitates tamen perutiles & necessariæ & salubres sunt carius amplectendæ. Non est aptus ad quæcunq; ardua peragenda, qui omnes horret nouitates. Si Alexander Macedo aggredi nouitates timuisset, maiorem partem mundi sibi nullatenus subdidisset. Si ciuitas Romana nouitates minime accepisset, nunquam pacem in vniuerso orbe fecisset. Quid loquar de sanctis hominibus & Apostolis? si nouitates inducere formidassent, ad nouam legem gentes nullatenus conuertissent. Non sunt ergo nouitates penitus respuendæ: sed sicut vetusta, cum apparuerint onerosa, sunt omnimode abolenda: ita nouitates cum vtiles, fructuosæ, necessariæ, expedientes secundum rectum iudicium videbuntur, sunt animosius amplectendæ. Non autem sufficit impugnatori idoneo Papæ hæretici nouitates, cum opportunum fuerit, attentare, nisi etiam cum expediens fuerit periculis & laboribus & etiam morti si oportuerit se exponat. Qui enim omnia pericula expauescit, similis est illi, de quo dicitur Eccles. 2. *Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet.* Rursus, si habet diuitias, debet esse paratus expensas effundere: quia nulla eleemosyna corporalis extra articulum necessitatis extremæ est ita necessaria. Neque enim monasteriorum constructio, neq; pauperum quorumcunq; sustentatio, neq; ecclesiarum ædificatio, neq; miserabilium personarum defensio, neq; captiuorum redemptio, neque pro terræ sanctæ recuperatione largitio, potest æquiparari expensis, quæ fiunt ad impugnandum Papam hæreticum & fidem catholicam defendendam & exaltandam: eo quod exaltatio & defensio fidei catholicæ est omnibus temporalibus præferenda. Amplius, impugnator idoneus Papæ hæretici perditionem rerum bonorum & famæ nullatenus expauescat. Hæc enim omnia sunt inter bona minima computanda. Nec propter ista est defensio fidei aliqua-

tenus omittenda. Quamuis enim vnusquisque, ſi conuenienter poteſt famam ſuam, quæ inter omnia bona temporalia videtur præeminere, ad ædificationem proximi & propter ſcandalum euitandum ſeruare teneatur: propter ipſam tamen ſeruandam non eſt defenſio fidei derelinquenda. Quia abſq; fama eſt ſalus: & ſæpe fama eſt cauſa perditionis æternæ. Et ideo qui de perditione famæ nimium contriſtatur, vt aliquid ſpectans ad honorem Dei vel ſalutem ſuam vel proximorum omittat, non eſt dignus regno Dei. Talis enim cum Apoſtolo nequaquam propter proximum omnia velut ſtercora arbitratur, ſed *gloriæ vex atur inani*, omnia opera ſua faciens vt ab hominibus videatur. Iterum, impugnator idoneus Papæ hæretici omnem duplicitatem euitet, ne ſcilicet facto, verbo vel ſcripto patenter oſtendat, quod ipſum habet pro vero ſummo pontifice. Quamuis enim nonnunquam licitis & vtilibus ſimulationibus vti expediens cenſeatur: tamen vti duplicitate, quæ falſitatem includit, ſemper eſt illicitum reputandum. Teſte ſapiente, qui Eccleſ. 2. ait: *Væ duplici corde & peccatori terram ingredienti duabus viis.* Sit inſuper in proſequendo negocio fidei contra Papam hæreticum calidus, non tepidus. Tepidus enim in hoc negocio, præſertim ſi eſt magnus & potens, non ſolummodo de ore Dei euometur, ſed etiam pauperibus & ſimplicibus ſibi adhærentibus erit cauſa & occaſio confuſionis & deſtructionis, non tantum modo temporalis, ſed etiam forſitan ſpiritualis. Quia ſi non feruenter defendit eos, Papa hæreticus & complices ſui tanquam beluæ crudeliſſimæ ipſos tam ſpiritualiter quam corporaliter ſatagerent trucidare. Oportet etiam impugnatores idoneos Papæ hæretici amore & concordia fortius adiuuari: ne ſe diſſenſionibus & contentionibus odioſis, & æmulationibus, & ſchiſmatibus diuingentes facilius deſolentur. Quia teſte Saluatore: *Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur, & omnis ciuitas vel domus contra ſe diuiſa non ſtabit.* Quare impugnatores Papæ hæretici quantumcunq; iuſtam cauſam habuerint, non ſperent, quod per ipſos tam laudabilem finem accipiant ſi inter ſe diſcordes exiterint damnabiliter & diuiſi. Tales enim non ſunt de ſemine illorum per quos fides orthodoxa exaltabitur: ſed per aliam occaſionem Deus cauſam fidei feliciter terminabit. Impugnator igitur idoneus Papæ hæretici gloriam propriam minime quærat, quaſi velit, quod per ipſam ſolummodo victoria habeatur, ſed gaudeat per quemcunq; cauſa fidei licite adiuuatur: nec facta nec conſilia minorum deſpiciat: quia ſæpe paruulis reuelantur, quæ à ſapientibus & prudentibus abſcōduntur. Sit conſiliarius aſſidue inquiſitiuus & interrogatiuus viarum & modorum, quibus eſt contra Papam hæreticum procedendum. Quia teſte Salomone: *Erit ſalus, vbi erunt multa conſilia.* Et quamuis minorum conſilia ſæpe minime ſint ſpernenda: tamen à ſapientibus eſt maxime in hoc caſu conſilium requirendum: ne aliquis de ſapientia propria, tanquam ſit ſufficiens, quoquo modo confidat. Si enim mille carentes potentia temporali, quorum quilibet ſapientia Salomonem excederet, Papam hæreticum regum & principum fauore fulcitum ſatagerent impugnare, aliorum conſilio indigerent: nec tamen propter hoc pauciores & minus ſapientes aliqualiter debent formidare contra Papam hæreticum bellum accipere. Quia quamuis nihil de contingentibus omittere debeant, in ſua tamen ſapientia vel virtute ſperare non debent: ſed in virtute Dei, quæ, ſi certauerit vſque ad mortem, expugnabit pro eis inimicos eorum. Quamobrem nullam multitudinem eorum adhærentium Papæ hæretico expauescant. Quia, ſicut allegatum eſt ſupra, teſte Iuda Machabeo, *non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberare in multis aut in paucis.* Et Exodi 23. vnicuique fideli in hæc verba mandatur: *non ſequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à vero devies.* Cuius rationem aſſignat Pſalmiſta dicens: *deficit ſanctus, diminutæ ſunt veritates à filiis hominum, vana locuti ſunt vnuſquiſq; ad proximum ſuum.* Et alibi ait: *Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* Rationem etiam eiuſdem aſſignat Salomon Eccleſ. 1. dicens: *Stultorum infinitus eſt numerus.* Nec Eſaias rationem eius tacuit, cum dicit: *Omne caput languidum & omne cor mærens à planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas.* Imo etiam Saluator ipſe rationem dicti prioris expreſſit, cum dicit Matth. 7. *Lata porta & ſpacioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem: & multi ſunt qui intrant per eam. Quam anguſta & arta via, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui inueniunt eam.* Et alibi ait: *multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.* Ex quibus verbis aliiſque innumeris nonnulli accipiunt argumenta ad probandum, quod propter quantamcunq; multitudinem adhærentium Papæ hæretico non debent pauere pauciſſimi contra Papam hæreticum patenter inſurgere. Ante omnia tamen ab omni peccato mortali ſe ſeruare tenentur: quia, ſicut non eſt ſpecioſa laus in ore peccatorum, ita defenſio vel impugnatio hæreticæ prauitatis pars cœleſtium coram Deo eſt minime precioſa, licet vtilis aliis eſſe poſſit. Oportet igitur impugnatorem idoneum Papæ hæretici, non ſolum peccata carnalia, ſed etiam ſpiritualia declinare. Propter quod nonnulli putant, quod his diebus eſſent pauciſſimi impugnatores idonei Papæ hæretici: quia fere totum mundum, tam clericos quam laicos, tam religioſos quam ſeculares dubitant peccatis mortalibus ſpiritualibus, fornicatione & furto peioribus, enormiter irretitos, vt ambigant non minus modo, quam tempore Noe, verificari illud Gen. 6. *Corrupta eſt autem terra coram Deo, & repleta eſt iniquitate.*

C A P.

CAP. LXXIII.

In quo enumerantur quædam speciales prærogatiuæ, tantummodo spiritualiter impugnantibus Papam hæreticum competentes.

DIscipulus. De isto vltimo dicto vehementer admiror: cuius tamen motiua in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* sollicite indagabo: nunc autem cum plures prærogatiuas tetigeris, quibus secundum quorundam sententiam oportet impugnatores idoneos Papæ hæretici præeminere, quæ omnes communes impugnatoribus corporaliter & spiritualiter Papam hæreticum mihi videntur: numera aliquas prærogatiuas speciales, quibus expedit præeminere impugnatores Papæ hæretici per testimonia scripturarum præcipue, si Papa hæreticus errores coloratos & latentes conatus fuerit diffinitiue populis Christianis tradere. *Magist.* Dicitur quod huiusmodi impugnatores idoneos Papæ hæretici oportet sanctarum habere intelligentiam scripturarum, vt scilicet non solum memoriam verborum retineant, sed intellectum capiant veritatis. Quia, teste Hier. vt legitur 1.q.1.ca. *Marcion: non in verbis scripturarum est Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Multi enim quamuis memoria vigeant, vt literas multas retineant, & prompte quæ voluerint recitent & allegent, carent tamen iudicio & acumine rationis, ita vt ad verum intellectum aliquando per seipsos nesciant peruenire. Et de istis potest verificari illud Apostoli 2. Thim. 3. *semper addiscentes & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.* Tales autem nō sunt idonei ad impugnandum errores occultos & latentes. Alii sunt vigentes rationis iudicio, quamuis in memoria deficere videantur; & illi, quamuis interdum cum magno labore & tarde, sunt idonei errores occultos & latentes ac coloratos Papæ hæretici impugnare. Quamuis enim sæpe sint imperiti sermone & eloquentia careant & ornatu verborum, non tamen scientia: quia illi sciunt ex paucis multa elicere. Et illi perspicue vident, quæ veritati sunt contraria, quæ consona, quæ antecedentia, quæ consequentia, quæ impertinentia sunt censenda, qui etiam rationes sophisticas & auctoritates male intellectas non de facili seducuntur. Per quam autē scientiam rationis iudicium ad prædicta potissime adiuuetur, *libro 9. De optimo genere addiscendi* poteris inuenire. Qui autem memoria & iudicio præpollent, quod raro accidit, vt quidam æstimant, qui essent in sacris literis eruditi, essent maxime idonei impugnatores errorum Papæ infecti prauitate hæretica. Oportet autem impugnatores idoneos Papæ hæretici summe cauere, ne assertiones ipsius ambiguas contra mentem eius vel etiam præter mentem ipsius ad peruersum nitantur trahere intellectum: & multo fortius assertiones eius veras in omni sensu peruertere minime debent. Si enim aliquod fecerint prædictorum, præsertim scienter, vel etiam ex ignorantia crassa & supina, non solum coram Domino peccare mortaliter iudicabuntur, sed etiam apud intelligentes maligni & inuidi aut iniusti apparebunt. Inprimis igitur mentem ipsius ex omnibus dictis eius, quando assertio non est ambigua, inuestigent. Si enim assertio eius non est ambigua, sed sensum habens tantummodo falsum, non est necesse ad alia dicta eius recurrere. Cum vero patuerit manifeste sensum eius esse erroneum, non cauillose, non per auctoritates male intellectas, non per assertiones dubias, de quibus est licitum disputare, non per rationes fantasticas non intelligibiles & intricatas, non per dicta illorum, quos licitum est negare: sed per scripturas autenticas bene & sane intellectas, aut per rationes apertas, euidentes, irrefragabiles, studeant se probare & fundare solidissime contrariam veritatem. Hæc autem omnia amore faciant veritatis & odio falsitatis, vt ira, rancore vel odio personæ Papæ hæretici nulla moueantur. *Disc.* Cum instarem, quod hoc opus inciperes, arbitrabar breuem tractatulum *De hæreticis* nos facturos: qui præter æstimationem meam in longum aliquantulum est protensus, quem si omnes difficultates nunc mihi de Papa hæretico eiusq; complicibus occurrentes tibi differendas exponerem, oporteret extendere in immensum. Sane cum opera prolixa pluribus dignoscantur ingrata modernis, sit hic primus sermo noster de hæreticis consumptus. Nunc autem beneuolentiæ tuæ gratias ago, quod personam induens recitantis votis meis, nunc abbreuiando, nunc falsas sententias recitando, & pro eis fortiter allegando: nunc ad rationes probabiles respondendo: nunc argumentationes sophisticas soluendo: nunc veritates absq; probationibus referendo, & quantum ad omnia alia descendere studuisti. Istum autem modum vtilem reputaui: quia sic nec ad probandum, nec ad reprobandum aliquid præscriptorum amor & odium tuæ personæ quemcunq; mouebit: sed omnibus legentibus materia datur cogitandi. Puto enim, quod cum ista fuerint diuulgata, tum propter raritatem, tum propter vtilitatem viri literati & intelligentes (zelum veritatis & boni communis habentes, quæ vera sunt rationibus manifestis & testimoniis scripturarum apertis) satagent confirmare: & quæ falsa sunt, reprobare studebunt. Tum etiam (vt æstimo) cum mentem tuam cœperis aperire de prædictis opera facies manifesta & præclara, plana veritate referta, ad omnium vtilitatem fidelium & Dei omnipotentis honorem. Cui gloria, laus & imperium in secula seculorum, Amen.

EXPLICIT LIBER SEPTIMVS PRIMÆ PARTIS PRINCIPALIS Dialogorum.

SECVNDA PARS

PRINCIPALIS DIALOGORVM EST DE DOGMATIBVS PAPÆ IOHANNIS 22. QVÆ DIVIDITVR IN DVOS TRACTATVS. IN PRIMO PONVNTVR ERRORES eiusdem, ac probantur rationibus suis propriis per eundem factis. In secundo vero rationes soluuntur, reprobantur atq; destruuntur rationibus & auctoritatibus sanctorum, probantes animas purgatas ante diem iudicii non videre facialiter Deum.

PROOEMIVM,

In quo ponitur prima ratio pro assertione, seu haresi prima Papæ Iohannis 22. scilicet quod anima purgata non vident facialiter Deum ante diem iudicii, qua probatur ratione & auctoritatibus, ad quas respondetur & veritas opposita probatur.

V*Erba oris eius iniquitas & dolus*: ait Psalmista, per spiritum præuidens Prophetice protestationem seu reuocationem verbalem fictã, siue retractationẽ friuolam, Ioannis, vicesimi secundi superstitiosam iniquitatem hæreticam, imo & dolum mortiferum, continentem. Et in eadem protestatione, retractione, seu reuocatione (vt in sequentibus apparebit) per rationes hæreticales hęresim manifestam probare conatur, & vulpinam malitiam ad simplices seducendos verbis ambiguis & dulosis nititur palliare. Sane vt hoc euidentius ostendatur, ipsam protestationem vel reuocationem (vt reportata à quibusdam extitit) ponemus per particulas, impugnationes proprias submittendo.

Reportationes igitur supradicta in hac verba incipiunt.

ANno Domini millesimo trecentesimo 33. legi die Lunæ tertio Ianuarii: *Dominus Iohannes, 22. tenuit consistorium publicum: in quo primo fecit legi allegationes & rationes aliquorum* (vt dixi) *qui tenent, quod anima sanctorum purgata non vident clare, & facialiter Deum. Quibus allegationibus & rationibus lectis, per clericos suos, sicut ipsemet ordinauit & voluit, in eodem consistorio ipsemet verbo & cum magno feruore probare est nisus, quod anima sanctorum purgata non vident facialiter Deum vsque post diem iudicii, rationes suas breuiter repetendo: qua fundantur in quinque viis, seu fundamentis.* Hæc sunt verba reportantium illa quæ audiuerunt & viderunt narrantium.

CAP. I.

In quo ponitur prima ratio Iohannis 22. probans heresim principalem.

SVa prima ratio fuit, quod *cum visione clara sanctorum non stat spes. Sed anima sanctorum sperant corporum resurrectionem vsque ad diem iudicii. Igitur vsque tunc non habent claram Dei visionem. Maior* (vt dicit) *patet per beatum Thomam prima secunda. Minor patet per sacram scripturam. Tunc quia Iob dicit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Tum quia in Apoc. anima sanctorum martyrum postulant, & murmurando implorant vindictam de sanguine proprio.* Hæc ratio præter hæresim principalem, aliam hæresim manifestam includit: quæ est, quod omnis sperans aliquod futurum, non videt clare diuinam essentiam. Quia per hoc, quod animæ sanctorum sperant corporum resurrectionem, probare conatur, quod non habent claram Dei visionem. Quę probatio nulla esset, nisi teneret, quod omnis sperans aliquod futurum non habet claram Dei visionem. Quod autem hoc sit hæreticum liquet aperte. Constat enim, quod Christus ante passionem suam gloriam impassibilitatis & immortalitatis sperauit. Si igitur, qui sperat aliquod futurum, non videt diuinam essentiam: sequitur quod Christus ante passionem, & resurrectionem, diuinam essentiam minime viderat. Hæc ratio confirmatur. Quia ex persona Christi Psalmista: *In te Domine speraui, non confundar in æternum*, dum scilicet insultabitur mihi habenti similitudinem corporis peccati. Igitur Christus aliquando sperauit: & tamen Christus ab instanti suæ conceptionis vidit diuinam essentiam. Igitur non omnis, qui sperat aliquid futurum, caret visione diuina. Hoc idem patet de angelis, qui hominum resurrectionem futuram sperant; qui tamen vident Deum, iuxta illud Matt. 8. *Angeli eorum semper vident faciem patris*. Igitur non omnes, qui sperant aliquid futurum &c. Hæresi igitur supradicta faciliter reprobata: respondendum est ad

est ad rationem sophisticam, quam in fulcimentum principalis erroris adducit. Ad cuius euidentiam est sciendum: quod quamuis visio facialis Diuinæ essentiæ, & actus sperandi visionem eandem, simul stare non possunt: visio tamen facialis, & actus sperandi aliquid aliud, quam illam visionem facialem, simul stant in eodem. Anima enim Christi (quia ab instanti suæ cōceptionis vidit diuinam essentiam) visionem illam non sperauit: sed sperauit resurrectionem corporum, quæ futura est. Porro quia ille in dictis Thomæ se fundare videtur: ideo, vt pateat euidenter, quod ipse Thomam nequaquam intelligit, etiam propter illos, qui doctrinam Thomæ recipiunt, ostendendum est, quod prædictus Thomas asserit manifeste in *secunda secundæ q. 18. art. 2.* in solutione primæ rationis dicit in hæc verba: *Christus & si esset comprehensor, & per consequens beatus, quantum ad diuinam fruitionem: erat tamen similiter viator, quantum ad passibilitatem naturæ, quam adhuc gerebat. Et ideo gloriam impassibilitatis & immortalitatis sperare poterat.* Et infra in solutione tertiæ rationis: *non tamen ita quod haberet virtutem spei: sed magis ex virtute charitatis, sicut etiam qui charitatem habet Dei, eadem charitate diligit proximum.* Infra ait: *cum spes sit virtus Theologica, habeat Deum pro obiecto: principale obiectum spei est gloria animæ, quæ in fruitione Diuina consistit, non autem gloria corporis.* Ex his patet aperte, quod iste doctor tenet, quod habens talem actum sperandi, non habet spem, quæ virtus Theologica est. Si autem spes accipiatur pro actu sperandi, quemadmodum fides quandoq; accipitur pro actu credendi: de qua Aug. dicit: *Fides secundum quam credimus quod non videmus*: quod notatur in Glo. *extra de summa Trinitate & fide catholica, firmiter.* Sic dicendum est, quod cum visione clara non stat actus sperandi respectu visionis diuinæ: sed cum visione clara stat actus sperandi quædam alia futura non habita. Cum autem dicit, quod hoc patet per Thomam *prima secundæ.* Respondetur, quod Thomas ibidem intendit, quod cum clara visione non stat spes, quæ est virtus Theologica: cum ipsa tamen stat actus sperandi aliquid adhuc futurum, quemadmodū (prout adductum est) exemplificabat de Christo, in quo fuerunt simul visio clara & actus sperandi gloriam impassibilitatis & immortalitatis. Quod enim dicit, quod *animæ sanctorum sperant corporum resurrectionem vsq; ad diem iudicii*: hoc conceditur, quia sperant non per spem, quæ est virtus theologica, quæ primo est respectu gloriæ animæ: sed per actum sperandi, qui secundum quosdam à charitate Dei procedit, secundum quosdam à Deo & Diuina essentia, secundum quosdam ab habitu spei acquisito, quæ non est virtus Theologica, secundum quosdam à desiderio corporis reuniendi. Et istæ opiniones non sunt discutiendę ad præsens. Sed hic tenendum est, quod absq; habitu spei, quæ est virtus Theologica, sanctorum animæ per actus sperandi sperant corporum resurrectionem, non visionem diuinæ essentiæ. Quando minor probatur auctoritate Iob, *in nouissimo die* &c. dicendum est, quod per illa verba probatur, quod animæ sanctorum sperant corporum resurrectionem. Sed non probatur per eam, quod animæ sanctorum habent spem, quæ est virtus theologica: vel actum sperandi, qui non stat cum visione clara. Cum autem eandem minorem probare conatur per hoc, quod in Apoc. legitur, vt dicit, quod *animæ sanctorum postulant & murmurando implorant vindictam de sanguine*, dicendum, quod auctoritatem Apoc. non bene allegat. Quamuis enim in Apoc. dicitur, quod *clamant voce magna dicentes, vsquequo Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?* Ex quibus verbis sequitur, quod desiderant, implorant & sperant vindictam de sanguine proprio. Et ideo habent actum sperandi & etiam visionem claram & perfectam: non tamen habetur in Apoc. quod animæ sanctorum murmurando implorent vindictam prædictam. Nomen enim *murmurandi* in scriptura Diuina vel semper vel frequentius in mala significatione accipitur, & aliquam speciem tristitiæ videtur annexam habere. Sanctorum autem animæ nullum actum eliciunt, nec aliquam tristitiam habent. Et ideo non est concedendum, quod murmurant de dilatione vindictæ. Videtur igitur in verbis prædictis, cum dicit, *murmurando implorant*, etiam vnam hæresim manifestam innuere: quod scilicet sancti in cœlo non sunt ab omni malo culpę & pœnæ penitus liberati.

CAP. II.

In quo ponitur secunda ratio pro errore capituli præcedentis, quæ tria hæretica assumit, & duo ambigua, quæ ordine suo perscrutantur, & errores confutantur.

SEquitur in reuocatione ficta & friuola, secunda ratio, quam fecit, quæ fuit talis. *Vltra visionem claram Diuinæ essentiæ animæ non possunt exaltari, quia vltra summum nihil altius est. Et certum est, quod illa visio clara est summa exaltatio animarum. Sed in die iudicii Deus sanctos & illorum animas exaltabit. Igitur vsque tunc non vident facialiter Deum: alias tunc non exaltarentur.* Minorem huius rationis probat: *quia vsque ad diem iudicii supplicamus & petimus, vt nos exaltet in salutem paratam. Quoniam animæ sanctorum, vt habetur in Apocalypsi, vsque ad diem iudicii orant sub altari, & post diem iudicii super altare videbunt Deum facie ad faciem, vt exponit Beatus Bernhardus.* Probatur etiam auctoritate Beati Petri dicentis 1. Petr. 5. *Vt nos exaltet in salutem* &c. Hæc verba huius protestationis seu reuocationis intellecta, sicut ipse ea intelligit, plura hæreticalia & alia ambigua disputabilia continent manifeste. Primum hæreticale est, quod anima videns Diuinam essentiam ad maiorem gradum perfectionis exaltari non potest. Secundum hæreticale est, quod si anima alicuius videt Diuinam essentiam, totus

homo

homo compositus ex anima illa vidente diuinam essentiam & carne exaltari non potest. Quod ista duo contineant verba prædicta, patet aperte, quia in eis asseritur manifeste, quod si animę sanctorum nunc videant facialiter Deum, nec animæ sanctorum, nec ipsi sancti exaltarētur in die iudicii. Tertium hæreticale, quod animæ sanctorum vsq; ad finem iudicii non vident facialiter Deum. Primum ambiguum siue multiplex & disputabile est, quod vltra visionem claram diuinæ essentiæ non possunt exaltari. Secundum quod visio clara est summa exaltatio animarum. Quod autem primum, scilicet quod anima videns diuinam essentiam ad maiorem gradum perfectionis exaltari non potest, sit erroneum, probatur primo. Si anima Beati Pauli adepta est beatitudinem, & secundum veritatem & secundum istum adipiscetur maiorem & perfectionem gradum visionis diuinę, quam in raptu habuit. Igitur videns diuinam essentiam ad maiorem gradum perfectionis, scilicet visionis diuinę potuit exaltari. Minor est manifesta secundum omnes. Maior probatur primo auctoritate Aug. ad Orosium, qui ait: *Taliter raptus fuerat Paulus in tertium cœlum, ad intellectualem visionem in Deum: non per corpus, nec per similitudinem corporis, sed sicut est ipsa veritas cerneret.* Ex his verbis habetur, quod anima Pauli in raptu vidit Deum. Secundo probatur idem auctoritate eiusdem Aug. li. 22. super Genesi ad literam, qui ait, quod *mente conspicitur ita secreta & remota & omnino arrepta à sensibus carnis atq; mundata, vt illa quæ in cœlo sunt & ipsam substantiam verbumq; Domini, per quod facta sunt omnia in charitate Spiritus sancti ineffabiliter valent videre Deum & audire, non incongruenter arbitramur & illuc esse Apostolum raptum.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Beatus Paulus raptus fuit ad visionem substantiæ Dei: & tamen anima Pauli post mortem eius ad clariorem visionem extitit exaltata. Quod etiam Paulus in raptu viderit diuinam essentiam habetur in Glo. 2. *Cor.* 12. quæ dicit sic: *tertium* (supple cœlum) *spiritale, vbi angeli & sanctæ animæ fruuntur Dei contemplatione. Ad quod cum dicit se raptum sanctus Paulus, significat quod Deus ostendit ei vitam, in qua videndus est in æternum.* Et post: *scio hominem huiusmodi raptum, id est contra naturam eleuatum, vsq; ad tertium cœlum, id est cognitionem diuinitatis.* Et post: *tertium cœlum est intellectualis visio, quando nec corpora nec imagines eius videntur, sed in incorporeis substantiis intuitus mentis mira Dei potentia figitur. Ad hanc raptus est Apostolus, vt ipsum Deum in se, non in aliqua figura videret.* Et post: *hoc est tertium cœlum, scilicet visio, qua Deus videtur facie ad faciem. Et iste est Paradysus (si dici potest) etiam Paradysorum.* Et post: *ad tertium cœlum se raptum dicit, quasi diceret, non humano sensu vidi (& si in corpore anima existente videret) ne sit contra illud, quod Deus dicit Moysi: non videbit me homo & viuet. Tunc enim Apostolus non fuit homo, id est secundum vsum sensuum corporis: sed ablatus est ei omnis sensus hominis: quia necesse est abstrahi ab hac vita mentē, quando in illius ineffabilis visionis lucem assumitur.* Et post: *non sic incredibile est quibusdam sanctis nondum ita defunctis, vt sepelienda cadauera remanerent, etiam istam excellentiam reuelationis fuisse concessam. Sic igitur non credimus pro tanto Apostolo doctori gentium rapto vsq; ad istam excellentissimam visionem. Voluit enim Deus demonstrare vitam, in qua post hanc videndus est in æternum. Et cur non dicatur ista Paradysus regio, vbi animæ, vbi ipse Deus est, vbi scilicet ipsam Dei substantiam verbum Dei & Spiritum sanctum ineffabiliter videt?* Post. *Hoc est tertium cœlum, ad quod se raptum dicit Apostolus, vbi illi* (scilicet angeli) *Deum vident. Et post tertium cognitio etiam diuinitatis, ad quam raptus est Apostolus.* Et post: *raptus est in Paradysum: id est in eam tranquillitatem, qua fruuntur illi, qui sunt in cœlis Hierusalem: & sic videre potuit, quod nunquam corporeis sensibus impeditus videre posset.* Et post: *audiuit arcana verba, id est percepit insinuationem de secreta Dei scientia.* Ex his tria colliguntur aperte. Primum est, quod Beatus Paulus vidit diuinam essentiam in raptu, & in hoc verbis prædictis pluries sententialiter & verbabiliter replicatur, secundum quod sanctæ animæ nunc vident Deum, cum dicatur, *tertium cœlum esse spiritale, vbi angeli & etiam animæ sanctæ, vbi scilicet ipsum Dei verbum ac Spiritum sanctum ineffabiliter vident.* Ex quibus sequitur secundum quod anima videns Deum potest exaltari ad clariorem visionem. Quia anima Beati Pauli nunc clarius videt Deum, & videbit post iudicium, quam vidit in raptu, & animæ sanctæ clarius videbunt eum post iudicium quā modo videant. Tertium quod sequitur ex prædictis est, quod inuentor hæresum prædictarum frustra & inaniter iactat se studuisse originalia sanctorum, ex quo in communissimis Glossis ex originalibus sanctorum acceptis ista tam patenter expressa non vidit. Secundo sic: quando aliqua forma eadem secundum speciem participatur ab vno, & ab alio minus perfecte, non est dicendum quin Deus de potentia absoluta possit aliquem participantem talem formam minus perfecte ad eundem gradum eiusdem formæ si sibi complacuerit exaltare. Talis enim forma potest augeri. Igitur non est impossibile eum de minori gradu ad maiorem transire. Sed visio Diuinæ essentiæ ab vno participatur perfectius, & ab alio minus perfecte. Vnus enim clarius videt diuinam essentiam, quam alius. Sicut enim distat stella à stella secundum Apostolum 1. *ad Cor.* 15. sic vna anima clarius videt quam alia. Quod manifeste asserit August. in *libro de correctione*, & recitatur *de pœnitentia, dist. 4. cap. in domo*, qui ait sic: *Parat nos sibi & se nobis, vt maneat in nobis & nos in eo, quantum quisque erit particeps eius plus vel minus, pro diuersitate meritorum. Et hæc est multitudo mansionum.* Igitur non est dicendum, quod Deus non possit animam videntem Deum ad clariorem gradum visionis, si voluerit, exaltare.

Secundum hæreticale, quod continet verba prædicta, est, *quod si anima alicuius videt Diuinam essentiam, totus homo compositus ex anima illa vidente essentiam Diuinam & corpore exaltari non potest.* Hoc enim verbo Apostoli *ad Philippens. c. 2.* apertissime obuiat & repugnat. Dicit enim Apostolus, loquens de Christo: *humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Christus post mortem, quando corpus gloriosum assumpsit, à Deo extitit exaltatus: & tamen ante mortem & tempore mortis

anima

anima Christi vidit diuinā essentiā. Igitur homo cōpositus ex corpore & anima poterit exaltari, licet anima eius viderit diuinā essentiam. Hereticalis etiam assertio supradicta verbis Beati Petri repugnat. Loquens enim Beatus Petrus, vt habetur Act. 2. de Christo post passionem suam ait: *Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius nos testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta a patre, effudit* &c. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Christus in resurrectione sua fuit exaltatus, licet antea viderit Diuinam essentiam. Igitur consimiliter licet animæ sanctorum videant ante diem iudicii Diuinam essentiam, tamen cum corpora gloriosa in resurrectione sument, poterunt sancti ex corpore & anima constituti per Diuinam potentiam exaltari. Et ita assertio supradicta sapit hæresim manifestam. Amplius assertio memorata sancto Euangelio contradicit. Glorificatio enim poterit exaltatio nuncupari. Sed Christus postquam anima sua vidit Diuinam essentiam, fuit glorificatus. Quod Beatus Iohan. Euangelista 7. cap. aperte insinuat dicens: *In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus & clamabat: Si quis sitit veniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat spiritus datus: quia ille nondum erat glorificatus.* Ex quibus verbis innuitur, quod ille post prædicationem suam & passionem: & per consequens postquam anima eius vidit Diuinam essentiam, fuit glorificatus. Igitur etiam postea fuit exaltatus. Ex quo sequitur euidenter, quod anima alicuius poterit primo videre facialiter Deum, & ipse compositus ex corpore & anima poterit postea exaltari: & ita licet animæ sanctorum facialiter nunc videant Deum, tamen ipsi sancti in iudicio constituti ex anima & corpore poterunt exaltari.

Tertium hæreticale contentum in verbis prædictis est, *quod animæ sanctorum vsque ad diem iudicii non vident facialiter Deum.* Hoc autem in diuersis operibus est multipliciter improbatum. Ideo hoc pro nunc breuissime improbabo, & per vnicam auctoritatem Apostoli demonstrabo, quod animæ sanctorum in cœlo facialiter vident Deum. Ait enim 2. Corinth. 5. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus & non per speciem.* Ex quibus verbis liquide constat, quod Apostolus probat, quod dum sumus in corpore, à Domino peregrinamur, per hoc quod ambulamus per fidem & non per speciem. Ex qua argumentatione Apostoli ista propositio patenter accipitur: quicunque ambulat per fidem & non per speciem, peregrinatur à Domino. Sed Apostolus desiderabat ante diem iudicii esse præsens apud Deum, & non peregrinari à Domino, ipso testante, qui post verba prædicta subiungit: *Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Deum.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Apostolus desiderabat non peregrinari à Domino, sed esse præsens apud Deum ante diem iudicii: quia hoc desiderabat, dum esset peregrinus in corpore diu ante diem iudicii. Igitur desiderabat non peregrinari Deo, sed esse apud Deum ante diem iudicii. Sed, sicut acceptum est ab Apostolo: quicunque ambulat per speciem & non per fidem, non peregrinatur à Deo. Et per consequens, quilibet qui non peregrinatur à Deo, ambula per speciem & non per fidem. Igitur Apostolus desiderabat ambulare per speciem, & non per fidem ante diem iudicii. Quod minime desiderasset, si sciuisset animas sanctorum ante diem iudicii Diuinam essentiam non visuras.

Primum ambiguum siue multiplex & disputabile contentum in verbis prædictis est: quod vltra visionem claram Diuinæ essentiæ animæ non possunt exaltari. Hoc enim potest habere multiplicem intellectum. Vnus est, quod vltra claram visionem Diuinæ essentiæ animæ non possunt exaltari ad quemcunque gradum clarioris visionis, nec ad aliquam perfectionem vel gaudium vel honorem, quod vel quem nunc minime habent. Et iste sensus est erroneus: quia vltra claram visionem, quam nunc habent animæ sanctorum, exaltabuntur ad aliquod gaudium actuale, quod nunc minime habent. Tunc enim gaudebunt de completione ciuitatis cœlestis, & de vnione sua cum corporibus gloriosis. Et ideo tunc exaltabuntur ad aliquam perfectionem, quam modo non habent. Sic enim anima Christi post resurrectionem quodammodo extitit exaltata: quia tunc recepit gaudium de impassibilitate & immortalitate corporis Christi. Tunc enim ipsa anima Christi ab omni dolore & tristitia fuit penitus aliena: & ita exaltata ad statum, quem non habuit ante resurrectionem Christi, teste Christo, qui dixit, *anima mea tristis est vsque ad mortem.* Alius intellectus verborum prædictorum est iste: vltra claram visionem Diuinæ essentiæ non possunt animæ exaltari ad aliquam perfectionem distinctam specie à clara visione Dei maiorem & perfectiorem clara visione & fruitione Dei. Et ideo animæ post iudicium, licet exaltabuntur ad clariorem visionem, non tamen visione distincta specie à visione præcedente. Gaudium etiam, quod habebunt de completione ciuitatis cœlestis & assumptione corporum gloriosorum, non erit maius, neque perfectius visione clara & fruitione quam nunc habent. Et ita iste sensus in nihilo concludit intentum istius protestantis, seu reuocantis. Sed primus sensus, si esset verus, euidenter inferret intentum eius. Et ideo assertionem prædictam accipit in sensu primo, propter quod errat aperte.

Sed diceret aliquis, quod ille non accipit verba prædicta secundum intellectum primum. Quia tunc haberet concedere, quod tunc videns Diuinam essentiam nihil posset aliud recipere nec desiderare quod non diceret. Quia tunc anima Christi non potuisset desiderare resumptionem seu assumptionem corporis gloriosi. Ad hoc dicendum est: quod ipse concedit, inquiens quod infertur. Nam alibi dicit hæc verba: *visio facialis prædicta non compatitur secum desiderium alicuius alterius rei.*

Quæ

Quæ apertissime sunt hæreticalia reputanda: quia Euangelio contrariantur. Cum Christus, qui vidit diuinam essentiam, dicat Lucæ 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum.* Ex quibus verbis patenter infertur, quod visio facialis compatitur secum desiderium alicuius rei. Secundum ambiguum & disputabile contentum in verbis prædictis est, quod visio clara est summa exaltatio animarum. Hoc enim potest habere multiplicem intellectum. Quorum vnus est iste: inter omnes exaltationes animarum distinctas specie clara visio est summa. Et inter modernos de hoc sunt diuersæ opiniones: quibusdam dicentibus, quod visio clara Dei est summa perfectio animæ quia perfectior est fruitione diuina. Aliis dicentibus, quod ideo est summa, quia est fruitio diuina. Non enim ponunt quod visio Dei, fruitio aut dilectio patriæ, realiter distinguantur. Aliis asserentibus, quod clara visio Dei non est summa: sed fruitio aut dilectio patriæ est altior & perfectior visione. Et ideo negant visionem claram esse summam exaltationem animarum, dicentes quod fruitio, seu dilectio Dei est altior.

Alius intellectus verborum prædictorum est iste. Visio clara est sic summa exaltatio animarum, quod animæ videntes clare Deum ad nullam perfectionem specie distinctam maiorem illa quam habent poterunt exaltari. Et iste sensus verus est, siue visio sit perfectior, siue fruitio. Quia nunquam habebunt animæ in se formaliter aliquam perfectionem distinctam specie à visione Dei perfectiorem visione & dilectione seu fruitione Dei. Tertius sensus est iste. Visio clara sic est summa exaltatio animarum, quod anima videns Deum nullo modo neque ad vlteriorem gradum visionis Diuinæ, neque ad quodcunque aliud perfectius, vel imperfectius visione Dei poterit exaltari. Et iste est sensus istius protestantis vel æquiuocantis. Quia aliter prędicta verba nullo modo possunt inferre conclusionem intentam. Sed iste sensus est erroneus, vt ex prædictis patet aperte. Nam ex his verbis sequitur euidenter, quod anima Christi non vidit Deum ante resurrectionem vel ante mortem Christi, quia potuit contristari. Postea autem ad statum omnis impassibilitatis extitit exaltata. Sensus enim prædictus Magistro *Sententiarum* aperte repugnat, qui *libro 2. dist. vndecim.* dicit, angelos videntes Deum in congregationem & beatitudinem proficere dicens, in hæc verba: *Illa vero quod alii superius dicunt, probabilius videtur, quod angeli vsque ad iudicium in scientia & in aliis possunt proficere.* Et ita anima videns Deum, potest ad aliud exaltari. Nec est hoc negandum, cum omnis exaltatio sit de minori secundum speciem ad maius secundum speciem. Cum etiam sæpe in humanis exaltationibus videmus tales retentis maioribus dignitatibus ad minores compossibiles maioribus exaltari. Vnde & nonnunquam cardinalis ad officium summi pœnitentiarii postea exaltabitur, cardinalatu retento: sic animæ sanctæ videntes Deum retenta Dei visione, ad aliquid aliud minus visione diuina poterunt exaltari & etiam ad clariorem visionem Dei.

His visis ad rationem istius est facile respondere. Cum enim primo dicit, *vltra visionem claram Diuinæ essentiæ non possunt exaltari.* Patet ex prædictis, quod hoc in hoc sensu, quem habet iste de ipsa & ex quo sequitur conclusio quam intendit, est erronea: quia vltra visionem claram, non clarissimam Diuinæ essentiæ, est visio clarior, ad quam possunt animæ exaltari. Vnde vltra albedinem non intensissimam, est intensior: & vltra charitatem non perfectissimam, est charitas perfectior.

Cum secundo dicit (*vltra summum nihil est*) dicendum, quod hoc etiam potest habere multiplicem intellectum: quia aliquid dicitur summum multipliciter. Aliquid enim est simpliciter summum, & eo nihil est altius. Aliud autem dicitur summum secundum speciem, sicut inter omnes species coloris albedo potest esse summa, & inter omnia genera visionum visio intellectualis dicitur summa. Aliter potest aliquid summũ esse quadam aggregatione: quia scilicet omnia possibilia ad perfectionem alicuius spectantia comprehendit. Secundum quem modum beatitudo, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, potest dici summa. Aliter dicitur aliquid summum in vna specie, per quem modum intensissima albedo potest dici summa. Et visio animæ Christi est summa inter omnes charitates charitas. Sic etiam inter reges vnus potest dici summus, & maximus. Accipiendo igitur summum primo modo, sic summo nihil est altius. Accipiendo summum secundo modo, sic summo nihil distinctum specie, est altius. Nam in genere virtutum nulla virtus distincta à charitate est altior charitate: vna tamen charitas est altior alia. Sic in genere cognitionum Dei nulla cognitio distincta à visione clara Dei, est altior visione clara Dei, vna tamen visio clara Diuinæ essentiæ est altior alia. Visio enim, qua videt Deum anima Christi, est clarior visione qua angelus videt Deum. Et ideo quamuis visio clara Dei sit summa inter cognitiones, quibus Deus cognoscitur: non est tamen inconueniens, quod animæ primo videant Deum minus clare, & postea exaltentur ad clariorem visionem. Sic summo nihil est inter illa, quæ possunt eidem rei competere altius, licet Deus sit altior tali summo. Accipiendo autem summum tertio modo, sic summo nihil est altius in tali specie. Vnde intensissima nigredine nullus color niger est altior ipsa, tamen est aliquis alius color altior. Sic enim patet, quod summum potest capi multipliciter. Et ideo ista: *summo nihil est altius*, habet varios sensus: quorum vnus est verus, & alius falsus. Cum vero accipit tertio, quod visio clara est summa exaltatio animarum, patet per prædicta, quod ista varios habet sensus falsos. Quia ista falsa est accipiendo summũ tertio modo. Accipiendo etiam summum quarto modo est falsa: quia visio clara, quã nunc habent animæ sanctæ, non est summa exaltatio animarũ, pro eo quod non est clarissima visio, quam habebunt. Habituræ enim sunt post iudiciũ clariorem. Accipiendo

piendo autem summum primo modo, sic non est ad propositum, accipiendo autem secundo modo, sic diuersæ sunt opiniones, sicut dictum est: quibusdam dicentibus, quod clara visio est perfectior dilectione seu fruitione Dei, & illi dicerent quod visio clara est summa exaltatio animarum sic accipiendo summum. Aliis dicentibus, quod dilectio seu fruitio est perfectior & altior visione, & illi dicerent, quod visio non est summa exaltatio animarum, sed fruitio.

Cum vero quarto dicit, quod *in die iudicii eum Deus sanctos & illorum animas exaltabit*: ista conceditur sub isto intellectu, quod animæ sanctorum tunc habebunt clariorem visionem Dei: & etiam gaudium de visione corporum gloriosorum, & de completione ciuitatis Hierusalem & aliis multis, & ista erit exaltatio animarum, sanctos vero, id est personas integras compositas ex corpore & anima, exaltabit, quod tunc dabit eis beatitudinem perfectam, quam ipsi prius non habuerunt: imo nec ipsi videbunt prius Deum, licet animæ sanctorum & non ipsi modo videant Deum. Dicendum est, quod male infert, si propositiones præcedentes sane intelligantur. Si autem intelligantur, sicut isti intelligunt, secundum quod dictum est, sic ex propositionibus hæreticalibus infert conclusionem hæreticam. Intelligit enim: quod visio clara sic est summa exaltatio animarum, quod anima videns Deum nihil potest acquirere, nec aliquo modo proficere, nec aliquid non habitum desiderare. Et iste sensus est erroneus; quia sequeretur, quod anima Christi non vidisset Deum ab instanti conceptionis Christi.

Cum autem sexto dicit, *alias tunc non exaltarentur*: hoc non sequitur ex præcedentibus, sicut ostensum est, quia, sicut dictum est, quamuis sanctorum animæ videant Deum, tamen animæ ad clariorem visionem poterunt exaltari, & ipsi sancti, quando resurgent in corpore ad visionem diuinæ essentiæ, & impassibilitatem & alias dotes corporis & animæ poterunt exaltari. Cum sic conatur probare minorem, scilicet quod *Deus in die iudicii sanctos, & illorum animas exaltabit*, per hoc quod *vsque ad diem iudicii sunt sub altari, & post diem iudicii videbunt Deum facie ad faciem*. Dicendum est, quod iste textum libri *Apocalypsis* male intelligit, non enim ideo animæ martyrum dicuntur sub altari vsq; ad diem iudicii, quia non vident deitatem Christi, sed tantum humanitatem, sicut iste textus falsè exponitur: sed dicuntur sub altari, quia absconsæ nobis & existentibus in inferno, & in purgatorio, saltem multæ ab omni malo protectæ clare Deum vident & ipso fruuntur. Porro quia quantum ad hoc motiuum in beato Bernardo nititur se fundare, verba eiusdem beati Bernardi non intelligit, quia non intendit, nisi quod sancti secundum animas collocantur sub Christo, & Deum vident, donec ipsi sancti integri & perfecti secundum corpus & animam procedant, completo numero fratrũ, & participent regnum. Sed forte diceret aliquis: si sancti tunc participant regnum, & regnũ est visio Dei: igitur antea non habebunt visionem Dei. Ad hoc dicendum, quod licet quandoque regnum vocatur clara visio Dei, sicut etiam regnum Dei nonnunquam vocatur ecclesia præsens: tamen interdum regnum Dei appellatur beatitudo consummata comprehendens animæ & corporis beatitudinem & istud regnum Dei de communi lege sancti ante diem iudicii nequaquam participabunt: imo ipsi ex anima & corpore constituti non habebunt de communi lege prius visionem Dei, sed animæ ipsorum tantummodo, & de isto regno & gloria animæ & corporis loquitur ibi. Sed adhuc quæreret aliquis, quomodo sancti erunt super altare post iudicium secundum beatum Bernardum, cum nunquam erunt super Christum? Ad hoc potest responderi dupliciter, vno modo, quod in scriptura diuina non legitur, quod animæ sanctorum post iudicium erunt super altare, nec memini me legisse, quod hoc Bernardus dicat. Aliter potest dici, quod ideo possunt dici animæ super altare post iudicium, quia tunc non erunt post iudicium quibusdam electis absconditæ: tunc autem dicuntur sub altari: quia videntes Deum quasi absconsæ consolantur & gaudent in Deo: gloria enim earum latet plures electos, & plures existentes in inferno, & ideo possunt dici sub altari, quia ibidem absconditæ. Cum vero vltimo allegat beatum Petrum dicentem: *prout nos exaltet in salutem* &c. Dicendum est, quod auctoritas Petri non facit pro isto, quia beatus Petrus loquebatur hominibus integris ex anima & corpore constitutis, & verum est, quod illi exaltabuntur ad visionem claram in die iudicii, & non ante, de communi lege, quia licet animæ multorum antea clare videant Deum, tamen homines compositi ex corpore & anima, de communi lege antea non videbunt Deum, & per istum modum omnes fere auctoritates, quas pro hæresi supradicta in duobus maximis tractatibus & prolixis adducit, soluuntur: quia loquuntur de electis compositis ex corpore & anima, qui de communi lege Deum ante diem iudicii non videbunt.

Cap. III.

Ponit tertiam rationem pro hæresi principali, quæ innititur huic fundamento, scilicet quod cum clara visione non stat doctrina, seu notitia alicuius de nouo.

Tertia via, super quam se fundauit, est: quia, prout dicit, *visio beata non stat cum doctrina: quia quicunque clare videt Deum, videt & omnia, secundum Gregorium dicentem: quid est quod non videt qui videntem omnia videt? sed secundum beatum Augustin. De cura pro mortuis agenda, animæ sanctorum illa quæ fiunt hic apud viuentes, ex se non cognoscunt, sed eis innotescunt, aut per animas nouiter de-*

cedentium seu morientium, aut per reuelationes angelorum, qui curam habent de viuentibus, aut per reuelationem immediatam à Deo, cum igitur non videant omnia, per consequens nec facialiter clare vident Deum. Hæc ratio eius tertia in vna hæresi manifesta est fundata: quod scilicet clara visio Dei sine omniscientia esse non potest, vel saltem non est sine omniscientia, quia asserit manifeste, quod videntes Deum nulla ignorant: igitur omnia sciunt, sed hæc hæresis scripturæ diuinæ aperte repugnat. Ait enim Apostolus ad Ephes. 3. *Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc: in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit, vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei.* Ex quibus verbis vltimate colligitur, quod angeli sancti ante incarnationem & passionem Christi nonnulla secreta de incarnatione Christi ignorabant, angeli tunc viderunt Deum. Igitur non omnes videntes Deum omnia sciunt: imo multa ignorant. Quod vero secundum intentionem Apostoli, Angeli sancti videntes Deum aliqua de incarnationis mysterio ignorabant, Glo. super verba præmissa asserit manifeste, dicens in persona beati Pauli & exponens verba eius præscripta: *quia datum est mihi euangelizare, & illuminare, & videre, quid hoc est? quia per hoc aliquid acceperunt, qui multa secreta in hoc didicerunt, & hoc, quod ait euangelizare: ideo ita, vt multiformis sapientia Dei de reparatione hominum innotescat per ecclesiam, quæ dona Dei recipit: id est per Apostolos in ecclesia prædicantes principibus & potestatibus, id est pro diuersis ordinibus angelorum, qui sunt in cælestibus, id est in cælo, vbi & nos erimus. Dicit namque beatus Hieronymus angelicas dignitates supra memoratum mysterium aliquid pure non intellexisse, donec impleta est passio Christi, & Apostolorum prædicatio per gentes dilatata. Vnde in Esaia Angeli admirantes dixerunt: Quis est iste, qui venit de Edom? & in Psal. Quis est iste rex gloriæ. Non solum igitur Patriarchis & Prophetis: sed etiam potestatibus cælestibus multiformis sapientia Dei per ecclesiam est reuelata*, & post: *Multiformis igitur dicitur Dei sapientia: quia multipliciter multas species, & formas habens, quas principes & potestates per ecclesiam agnouerunt.* Ex his omnibus colligitur euidenter, quod angelis videntibus Deum aliquid accreuit per ecclesiam, & quod aliquid didicerunt per Apostolos prædicantes & mysterium redemptionis humanæ, quod ante redemptionem & passionem & prædicationem Apostolorum non intellexerunt ad purum seu plenum: & quod multiformis sapientia est per ecclesiam Angelis Deum videntibus reuelata, & quod Angeli multitudinem sapientiæ non cognouerunt. Ex quibus omnibus patenter concluditur: quod visio beata stat cum doctrina: & quod non omnes qui clare vident Deum, vident omnia, & quod aliqui qui facialiter vident Deum, ignorant aliqua, atque aliqua eis docentur, & quod eis aliquid reuelatur, & quod non sequitur, Igitur non vident facialiter clare Deum, quæ omnia iste negat aperte in verbis præmissis.

Sed dicet aliquis, Augustinus præmissis obuiare videtur, qui super Genesim ait, loquens de Angelis: *non latuit eis mysterium regni cælorum, quod tempore opportuno reuelatum est pro salute nostra, quo ex hac peregrinatione liberati, eorum cœtui coniungamur.* Sed ad hoc respondet Glossa vbi prius, & Magister *Sententiarum libro 2. dist. 11.* ad eandem obiectionem respondet eodem modo, sicut Glossa, dicit enim Glossa: *ne videantur sibi contradicere in prædictis sacra paginæ Doctores, scilicet Hieronymus & Augustinus, ita potest declarari, quod factum est, & vt illis qui maioris dignitatis sunt, & per quorum ministerium illa nunciata sunt, cognita fuerunt experta vtpote familiaribus nunciis, illis vero, qui minoris dignitatis sunt, incognita essent.* Ex quibus verbis liquet aperte: quod licet Angeli secreta ante incarnationem eandem cognouerunt, quidam tamen Angeli videntes Deum minoris dignitatis illa minime cognouerunt, & ita non omnes videntes Deum omnia vident.

Item, quod non omnes videntes omnia sciant, sed ignorant aliqua, ipse Saluator testari videtur dicens, Matth. 24. *De die autem illa & hora nemo nouit, neque Angeli cælorum*, ideo poterunt videre Deum, licet non omnia sciant.

Amplius, Apostolus Paulus in raptu viderat diuinam essentiam, sicut ostensum est supra: & tamen Paulus non omnia nouit, & ita non omnis videns Deum scit omnia.

Rursus, de Christo singulare dicit Apostolus ad Collo. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Igitur istud nulli alii videnti Deum debet attribui, hoc enim est priuilegium singulare animæ Christi, quod ipsa sola inter spiritus videntes Deum habet præscientiam, quod ex verbis euangelicis Iohan. 3. posse probari videtur. Soli enim Christo datus est spiritus non ad mensuram, igitur solus Christus habuit omnem scientiam, & ita videns Deum poterit ignorare.

His visis distinguendo, facile est rationem prædictam refellere. Cum enim primo dicit, quod *visio beata non stat cum doctrina:* dicendum est, quod hæc est erronea, sicut dictum est prius. Cum vero secundo dicit probando per hoc minorem: quia *quicunque clare videt Deum, videt omnia secundum Gregor. dicentem: quid est quod non videt qui videntem omnia videt?* Dicendum est secundum quod dicit Magister Sententiarum *libro 2. distinct. 11.* dicens in hæc verba: *Gregor. quoque hoc dicit, loquens de Angelis: quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? videtur dicere quod omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant, sed accipiendum est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem, vt sunt ea, quæ ad mysterium trinitatis & vnitatis pertinent*, hæc sunt verba Magistri sententiarum, tenentis, quod angeli videntes Deum non omnia sciunt, & quod Gregorius non loquitur de cognitione creaturarum, sed de his quæ spectant ad mysterium trinitatis & vnitatis diuinæ. Cum vero tertio infert dicens: *& per consequens secundum beatum Gregorium, qui vident facialiter Deum non igno-*

rant aliqua quæ apud viuentes fiunt: nec docentur de aliquo: nec reuelatur eis aliquid quod prius non viderunt. Dicendum est, quod ex verbis Gregorii male intellectis (vt ostensum est per Magistrum sententiarum) infert tres conclusiones erroneas. Prima est, quod qui facialiter vident Deum, non ignorant aliqua. Secunda est, quod non docentur ab aliquo. Tertia est, quod non reuelatur eis aliquid, quod prius non viderint, quas esse erroneas superius per Apostolum Paulum & Glossam est probatum. Auctoritas Augustini, quam adducit, secundum bonum intellectum est concedenda, quia siue dictum Augustini intelligitur de mortuis videntibus Deum, siue de aliis: concedendum est, quod non omnia sciunt omnes mortui, quæ hic aguntur, quia, sicut ostensum est, etiam videntes Deum non omnia vident. Et ideo cum vltimo concludit dicens: *cum igitur non videant omnia: & per consequens non facialiter claro vident Deum.* Dicendum est, quod non sequitur, sicut nec sequitur, angeli boni non viderunt omnia, puta incarnationem: igitur non viderunt clare Deum.

Cap. IV.

Ponit tres vias, siue tres suppositiones. Quibus suppositis secundum singulas ratiocinando procedit, conclusionem principalem probando. Ex prima via, siue suppositione format tres rationes, quæ etiam confutantur, secunda via ponitur capitulo 5. & tertia capitulo 6.

SEquitur in potestatione friuola memorata, quia dicit, quod ad videndam & inuestigandam veritatem istius conclusionis debet attendere tria. Primum est, cui merces claræ visionis promittitur. Secundus est tempus, pro quo merces promittitur. Tertium ad quid futurum iudicium generale ordinatur. His præmissis, in quibus tres vltimas vias fundat, statim subiunxit de eo, cui promittitur, in quo consistit prima via suæ probationis sic. *Si attendamus, cui illa merces in sacra pagina promittitur, certum est quod toti supposito. Probatur primo: quia Iacobus ait: beatus vir qui suffert tentationem &c. & certum est, quod anima non est vir. Secundo ad idem. Quia Christus dicit: omnis qui reliquit patrem &c. vitam æternam habebit &c. certum est: quod illi, quibus loquebatur, erant supposita, & non animæ separatæ. Ad idem est, quod Christus dicit: vos qui reliquistis omnia &c. certum est, quod illi qui erant hic, erant beatus Petrus & alia supposita, & non eorum anima separata. Item merces illa reddetur pro operibus misericordia. Vnde Christus dicet in iudicio: esuriui & mihi dedistis &c. sed certum est, quod suppositum, & non anima separata, dedit eleemosynam: igitur supposito, & non animæ separatæ reddetur merces.* Post tres rationes prædictas ponit alias tres sumptas ex tribus notabilibus, quæ dicit esse attendenda. Prima autem ratio eius, quæ hic ponitur, est hæc. *Visio beata est reddenda toti supposito, & non animæ separatæ, igitur animæ sanctorum in cælo non vident Deum.* Ista ratio est quasi principalius motiuum ipsius pro hæresi supradicta, propter quod ipsam sæpe replicat, & reputat ipsam irrefragabilem, ponens enim ipsam in sermone, qui incipit, *Gaudete in Domino*, & in tractatu, qui incipit. *Quæro vtrum animæ sanctorum* &c. Antecedens ipse probat sic, *visio illa, quæ est merces, reddetur illi, cui promittitur, sed merces promittitur supposito & non animæ separatæ, igitur* &c. Minor probatur tribus auctoritatibus, & vna ratione. Sed ista fundamento hæreticali innititur: quod scilicet merces non nisi supposito & non animæ promittitur. Ad euidentiam eius est veritas elucidanda. Secundo, hæresis fundamento hæreticali præfato contraria est probanda. Tertio discurrendo per auctoritates, quas adducit, sunt illa quæ apparent in contrarium repellenda. Circa primum est sciendum, quod ista est catholica veritas, quod merces quæ includit gloriam animæ & corporis, soli supposito seu homini integro ex corpore & anima constituto promittitur, & illa de communi lege non dabitur ante diem iudicii generalis, merces autem, quæ non includit gloriam animæ & corporis, sed solum gloriam animæ: scilicet visionem Dei, & fruitionem, promittitur animæ antequam corpus resumpserit, & ideo ista merces dabitur multis animabus à corpore separatis. Est tamen aduertendum, quod gloria animæ datur: & dabitur multis animabus ante iudicium, respectu quarum non dicitur proprie merces, quia non dicitur merces propter meritum illatum, sed potest dici merces earum propter meritum Christi, quod promittitur. Secundum est, quod visio diuinæ essentiæ animabus ante vniuersale iudicium est promissa. Primum sic ostenditur: animabus decedentium nihil purgandum habentibus requies promittitur. Hanc non oportet probare, quia nota est, & inuentor hæresis memoratæ eam non negat, cum concedat expresse in multis locis animas separatas esse in quiete, sed ista quies est quædam merces, quæ datur multis animabus propter meritum earum, igitur animabus aliqua merces promittitur.

Iterum, esse in cœlo, videre & gaudere de humanitate Christi est merces, ista enim dabuntur omnibus electis propter meritum Christi, & aliquibus propter meritum proprium simul, & meritum Christi, sed ista animabus sanctis promittitur, igitur animabus separatis aliqua merces promittitur. Quod vero visio Dei aliquibus animabus promittitur, Saluator noster Iohan. 7. innuit manifeste dicens: *pater quos dedisti mihi volo vt vbi ego sum, & sint illi mecum, vt videant claritatem meam quam dedisti* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod Christus prædicando promisit, quod omnes qui erunt ibi vident, & videbunt claritatem deitatis Christi, & ita illis visio Dei promittitur. Sed forte diceret aliquis, quod Christus loquitur de claritate sua secundum humanitatem, quam vident animæ separatæ in cœlo.

Sed hæc euasio est nulla: quia Christus loquitur de claritate, quam habuit antequam mundus esset, ipso ibidem dicente ad patrem: *clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habuit priusquam mundus esset apud te*, illa autem claritas, quam habuit Christus antequam mundus esset, est claritas deitatis: igitur qui sunt in cœlo cum Christo, vident claritatem deitatis eius.

Hæc de ista materia ad præsens sufficiant, quoniam non est intentionis meæ in hoc opere principalem hæresim, per exquisita media improbare: sed motiua hic adducta repellere, & tertio per illa quæ adduci discurram. Cum itaque dicit: *si attendamus cui merces illa in sacra pagina promittitur: certum est quod toti supposito*, verum est, quod aliqua merces promittitur toti supposito: quia illa quæ gloriam animæ & corporis comprehendit, aliqua autem promittitur in communi, supposito & animæ separatæ, & illæ sunt multæ, esse enim cum Christo in cœlo, similiter gaudere, & videre humanitatem Christi, est merces quædam, quæ tamen promittitur & toti supposito, & animæ separatæ. Consortium Dei & Angelorum est quædam merces, quæ toti supposito & animæ separatæ promittitur. Quia, teste Ambrosio, animæ separatæ ad gaudium transeunt Angelorum. Etiam supposita post iudicium ad Angelorum consortium perducentur, sic etiam visio Dei est merces: & tamen promittitur, & toti supposito, & animæ separatæ purgatæ. Et ideo licet mille millia auctoritatum adduceret ad probandũ quod merces, quæ est visio promittitur toti supposito: eadem facilitate diceretur, ꝙ nõ posset per eas probare, ꝙ merces quæ est visio nõ promittitur animabus purgatis: imo habitatio cœlestis & ꝓmittitur toti supposito & ꝓmittitur animæ separatæ. Cũ igitur dicit beatus Iacobus: *beatus vir q sufferet temptationẽ*: concedendũ est, ꝙ hic ꝓmittitur corona vitæ toti supposito, sed illa ꝓpositio est tota affirmatiua, ideo ex ipsa nõ sequitur negatiua ista: scilicet, *corona vitæ non ꝓmittitur animæ separatæ*. Esto etiã ꝙ in his verbis non ꝓmitteretur corona vitæ animæ separatæ: ex hoc nõ posset inferri, nisi Sophistice, quod alibi non promittitur corona vitæ animæ separatæ, sæpe enim in scriptura sacra aliquid, quod in vno loco non promittitur, in alio loco promittitur, veruntamen potest dici, quod in his verbis promittitur corona vitæ & toti supposito & animæ separatæ. Ex hoc enim, quod promittitur toti supposito post iudicium: promittitur & animæ postquam fuerit corporaliter expurgata. Cum vero dicit, *certum est quod anima non est vir*. Ista est cautillosa & puerilis deductio, si enim omnino probaret, quod animæ separatæ non promittitur corona vitæ quia anima non est vir: probabitur sibi, quod nulli mulieri promittitur corona vitæ, quia certum est quod nulla mulier est vir, promittitur autem in auctoritate Iacobi corona vitæ & viris & mulieribus, quia per nomen *viri* subintellexit & mulieris, quia in multis quod dicitur de viris, intelligendum est etiam de mulieribus, sic etiam quamuis beatus Iacobus non exprimat nomen animæ: tamen intelligendum est, quod ex hoc ipso, quod corona vitæ promittitur viris, intelligitur etiam promissa animabus sanctis purgatis. Cum autem dicit, quod Christus dicit: *omnis qui reliquit patrem* &c. *vitam æternam habebit* &c. *certum est, quod illi quibus loquebatur erant supposita & non animæ separatæ*: totum hoc est concedendum, sed ex hoc non sequitur, quod animæ non promittitur visio Dei, quia ex affirmatiua tali non sequitur negatiua. Christus enim loquebatur suppositis, & aliqua dixit illis non tantum pro suppositis, sed etiam pro animabus suis, ideo cum dixit hoc etiam, *vitam æternam habebit*, hoc non tantum dixit pro suppositis, sed etiam pro animabus, postquam fuerint purgatæ, cum autem dicit ad idem, quod Christus ait: *vos qui reliquistis omnia* &c. *& certum est quod illi erunt Petrus & alia supposita & non eorum animæ separatæ*, dicendum est, quod ista verba possunt intelligi de suppositis tantum, quia supposita & non animæ separatæ sedebunt super sedem iudicantes duodecim tribus Israel, sed non sequitur, quod iste honor promittitur suppositis & non animabus separatis. Cum vero vltimo dicit, quod *merces illa reddetur pro operibus misericordiæ, vnde Christus dicet in iudicio, esuriui & dedistis mihi* &c. *sed certum est quod suppositum & non anima separata dedit eleemosynam, igitur supposito & non animæ separatæ reddetur*. Dicendum, quod merces illa multis reddetur non pro operibus misericordiæ, multi enim saluabuntur, qui nullum opus omnino misericordiæ fecerunt, & licet illa merces sit multis reddenda pro operibus misericordiæ: non tamen reddetur illis suppositis tantummodo pro operibus misericordiæ: scilicet quæ supposita fecerunt opera misericordiæ: sed etiam pro operibus misericordiæ reddetur animabus illorum ante diem iudicii generalis, patet igitur, quod ratio ista & aliæ allegationis præscriptæ non plus concludunt de visione Dei, quam de habitatione cœlesti, quia ita promittitur habitatio cœlestis toti supposito, sicut visio Dei. Item, si ratio illa concluderet hæresim memoratam: sequeretur per eandem rationem, quod ante iudicium nulla anima separata saluabitur: & nulla anima separata damnabitur, nam sicut toti supposito clara visio Dei promittitur & toti supposito Christus damnationem si non crediderit comminatur dicens, vt legitur Matt. vlt. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*. In quibus verbis constat aperte, ꝙ Christus aperte loquitur de suppositis: quia totus homo credit & baptisatur. Si igitur propter hoc quod visio clara Dei toti supposito promittitur, sequeretur quod animæ separatæ non viderent Deum, eadem ratione per hoc quod Christus comminatur damnatione toti supposito, contingeret inferri quod animæ separatæ ante diem iudicii nec erunt saluæ nec damnatæ, quod catholicus nullus ignorat esse hæreticum.

Cap.

CAP. V.

In quo ponitur ratio procedens secunda via: scilicet de tempore, qua soluitur.

SEquitur nunc alia via de tempore: pro quo merces prædicta promittitur, vbi dicit, quod *si attendatur sacra scriptura, inuenitur solum post iudicium, primo, quia post iudicium dicetur: venite benedicti patris mei, percipite regnum, & illud: cum sederit filius hominis in sede maiestatis sua, sedebitis & vos &c. & hoc: gaudete quia merces vestra multa est in cœlo.* Hic ponit tertiam rationem ex tempore, quo reddetur merces, & potest sic formari. Merces prædicta, scilicet visio Dei, reddetur solum post diem iudicii, igitur animæ sanctæ ante diem iudicii non videbunt Deum, consequentia videtur manifesta, antecedẽs probatur per illud Matthæi 15. *Venite benedicti patris mei, percipite regnum* &c. Sed hæc ratio accipit hæresim, quam probare deberet, quia accipit, quod merces, quæ est visio, non promittitur, nisi pro tempore post iudicium, quod deberet probare. Et ideo non restat hic, nisi respondere ad probationem suam, quæ propter sæpe dicta est exclusa, quia, sicut dictum est, visio Dei promittitur toti supposito, & illa promissio, quæ de communi lege est facta, non implebitur ante iudicium, promittitur etiam animæ visio nihil purgandum habenti, & illa promissio fit pro tempore etiam ante iudicium generale, cum hoc tamen stat, quod promissio quæ fit animæ nihil purgandum habenti ante dictum iudicium impleatur, & ita patet, quod ex illa auctoritate: *venite benedicti* &c. non potest inferri, quod animæ sanctæ antea non videbunt Deum, sed potest inferri, quod homines integri ex corpore & anima de communi lege antea non videbunt Deum. Sed si quæratur, vbi promittitur dicta merces animæ nihil purgandum habenti? dicendum, quod Christus, vt legitur Lucæ 13. mercedem promisit omni animæ purgatæ, cum dixit latroni, *hodie mecum eris in paradiso*, hoc enim non dixit latroni pro supposito, sed pro anima eius, & non solũ pro anima eius, sed pro anima purgata, quæ vadit ad paradisum per paradisum autẽ, de quo fit mentio, intelligitur beatitudo regni cœlestis, quæ nõ est sine visione Et quod de tali intellexerit Christus, ostenditur ex serie euangelici textus, nam dicente latrone ad Iesum: *Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum*, respondit Dominus: *amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Ex quibus verbis datur intelligi: quod idem intelligebat Christus per paradisum, quod intelligebat latro per regnum Christi, sed latro per regnum Christi intelligebat gloriam Christi, quæ non est sine visione clara Dei. Igitur Christus per paradisum intellexit visionem Dei, vt iste sit sensus: hodie mecum eris in paradiso, id est, sicut ego video & videbo deitatem, ita tu mecum hodie videbis clare deitatem eandem. Ex his aliisque pluribus, quæ causa breuitatis omittuntur, patentet habetur: quod falsum asserit, cum dicit, quod in scriptura sacra inuenitur quod visio Dei promittitur solum pro tempore post iudicium: quia promittitur animabus purgatis pro tempore ante iudicium ibi, sicut dictum est: *hodie mecum eris in paradiso*, & Ioh. 17. vbi Christus dixit: *volo vt vbi ego sum & ipsi sint mecum vt videant claritatem meam*, & primæ ad Cor. 13. Cum dicit Apostolus, *videmus nunc per speculum in ænigmate*, tunc aũt quando prophetiæ euacuabuntur facie ad faciẽ, prophetiæ autem, de quibus loquitur Apostolus, non sunt in cœlo. Igitur animæ q̃ sunt in cœlo, vident facie ad faciem. Quod etiã dicta visio iam sit data, asserit manifeste scriptura diuina, quia Apoc. 6. dicit beatus Ioh. *data sunt illis sanctis* (secundum animam) *singula stola alba*, quæ sunt visiones Dei. Quando vero dicit, *post iudicium dicetur, venite benedicti patris mei percipite regnum* &c. verum est, quod tunc dicetur suppositis integris, & ideo istud ante iudiciũ non implebitur, quia supposita integra de communi lege antea non percipient regnum Dei, cum hoc tamen stat, quod animæ multorum antea videbunt Deum. Cum autem allegat illud Christi, *cum sederit filius hominis in sede maiestatis sua: sedebitis & vos*, dicendum est, quod istud non implebitur ante iudicium generale, cum hoc tamen stat quod animæ Apostolorum nunc videant Deum. Multa enim, & diuersa sunt promissa Apostolis: quorum aliqua sunt modo impleta, aliqua vero implebuntur in die iudicii, sed post diem iudicii cessabunt, sicuti *sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israel*, nam post diem iudicii minime iudicabunt, aliqua vero implebuntur in die iudicii, & sine fine manebunt, sicut quod erunt in anima & corpore gloriosi. Igitur per hoc, quod in die iudicii sedebunt Apostoli super sedem iudicantes &c. non poterit probari, quod ante diem iudicii animæ eorum non videant essentiam diuinam, cum constet ipsum esse hæresim manifestam. Cum vero vltimo dixit hoc: *gaudete, quia merces vestra multa est in cœlo*, hoc non est ad propositum: quia constat secundum istum, quod merces animarum multa est in cœlo, quia secundum eum vident & gaudent de humanitate Christi, gaudium enim est secundum istum multum. Manifestum est igitur, quod non tantum merces suppositorum post iudicium erit in cœlo, sed etiam merces animarum nunc in cœlo est multa, & ideo per verba prædicta probari nullo modo potest, quod animæ sanctæ nunc non videant Deum; sicut per ipsa probari non potest, quod nunc videant humanitatem Christi.

Cap. VI.

Ponit rationem procedentem ex tertia suppositione seu via supra c. 4. proposita, qua etiam impugnatur & soluitur.

SEquitur: *Si etiam attendatur tertium, scilicet ad quid generale iudicium Dei ordinatur, videtur quod frustra fiat iudicium, si merces illa ante iudicium animabus reddatur.* Hic ponitur vltima ratio eius pro hæresi memorata, quæ ex his quæ dicta sunt contra priores conuincitur manifeste, per ipsam enim probaretur, quod animæ sanctorum nec sunt in cœlo nec aliquod gaudium habent, quia secundum illam rationem frustra fieret iudicium generale, si animæ sanctorum nunc gauderent. Si enim dicat iste, quod quamuis animæ sanctæ aliquod gaudium nunc habeant, tamen illud iudicium tunc non fiet frustra, quia animæ sanctæ tunc visionem Dei percipient, & tota supposita suscitabuntur, & in regnum Dei intrabunt. Eadem facilitate diceretur, quod quamuis animæ sanctæ nunc videant Deum: tamen illud iudicium tunc non fiet frustra: quia tunc animæ clariorem visionem habebunt, & toti homines integri ex corpore & anima constituti tunc gloriam corporis & animæ obtinebunt. Ad rationem itaque breuiter est dicendum, quod iudicium generale non fiet frustra: licet animæ sanctorum nunc videant diuinam essentiam: quia illud generale iudicium ad multa alia ordinatur, ordinatur enim, vt supposita integra ex corpore & anima constituta gloriam corporis & animæ tunc percipiant: quamuis animæ quorundam prius perceperunt, ordinatur etiam, vt gloria omni animæ, quæ prius vidit diuinam essentiam, augeatur, fiet etiam vt multæ animæ, quæ prius non viderunt diuinam essentiam, quia purgatæ non fuerunt, tunc corporibus vnitæ percipient visionem Dei. Fiet etiam, vt mali extunc non solum in anima, sed etiam in corpore crucientur, ordinatur etiam ad hoc, quod extunc cessat omnis status merendi & demerendi, propter ista igitur erronee dicitur, quod frustra fieret iudicium generale, si animabus separatis visio clara antea redderetur. Cum infertur: igitur videtur, quod frustra fiat iudicium, si merces illa ante iudicium animabus reddatur, de mercede, quæ gloriam animæ & corporis comprehendit, posset concedi, sed illa merces non redditur animabus separatis: quia glorificatio corporis ante iudicium de communi lege non redderetur.

Cap. VII.

In quo recitatur causa talis positionis & modus reuocationis, & sunt circa ista sex consideranda, primum deducitur in hoc capitulo, secundum in sequenti, & sic consequenter.

SEquitur: *Et quia non est dicendum, quod illud iudicium est solum verbale, inane & fictum, idcirco super ista quæstione vigilemus positu motiuus pro hæresi sæpe fata.* Hic inuentor istius atque defensor verbalem, fictam & friuolam ponit detestationem seu reuocationem, & in hac parte sunt sex, quia primo iste ponit motiuum, quare prædictam materiam indagauit. Secundo dicit, quod conclusioni suæ amore veritatis adhæsit. Tertio manifestat, quare ipse prædictam assertionem suam voluit promulgare, & publice prædicare. Quarto dicit, quod non fuit intentionis suæ aliquid dicere contra fidem, & ideo quandam fecit protestationem seu reuocationem, vt ne de hæresi condemnetur. Quinto verbis dolosis & ambiguis se non pertinaciter referre pro assertione prædicta prætendit. Vltimo narratur, quod de reuocatione sua petiuit fieri publicum instrumentum.

Dicit igitur, quod ideo super ista quæstione voluit vigilare, quia iudicium generale non est solum verbale, inane & fictum. In his verbis cum assertiones & motiua pro assertione sæpe dicta refert, aperte insinuat, quod iudicium generale est frustra, inane & fictum, si animæ sanctorum ante iudicium videant Deum, sed hoc in præcedentibus euidentius est manifestum.

Cap. VIII.

Deducit & narrat secundum, quare scilicet sua conclusioni adhæsit, cuius motiuum nullum esse conuincitur.

SEquitur: *Et in conscientia mea dico, quod libenter essemus pro alia conclusione & libentius quam pro ista conclusione negatiua: si vera ostenderetur & necessaria, & si clarum esset in fide, quod animæ sanctorum nunc viderent faciem Dei, nullus haberet tamen defendere istam fidem, nec defendere plusquam nos, sum enim Christi vicarius licet indignus, & vicarius generalis plus habet defendere honores principaliter, quam quicunque particularis vicarius.*

Item, *Quomodo posset aliquis credere, quod si anima patris mei vel matris meæ videret clare faciem Dei, quod ego vellem negare: absit. Vnde vbi veritas probaretur clarius, ita libenter & amplius staremus pro conclusione*

sione affirmatiua. Hic dicit, quod suæ assertioni amore veritatis adhæsit. Quod ostendit per hoc, quod libentius esset pro conclusione alia, si sibi probaretur esse vera. Si per hoc credit de hæresi excusari, turpiter est deceptus. Nam quilibet hæreticus amore veritatis, quam credit, suæ hæresi pertinaciter noscitur adhærere, & tamen hoc non obstante, hæretici de sua prauitate hæretica nullatenus excusantur. Igitur quantumcunque amore veritatis, sicut credit, adhæret conclusioni nephariæ prædictæ: scilicet quod *animæ sanctorum in cælo non vident Deum*: tamen per hoc de hæresi nullatenus excusatur. Quod autem omnis hæreticus, imo Iudæi & pagani amore veritatis, quam credunt, suis adhæreant erroribus, auctoritatibus manifestis ostenditur. Hieronymus enim, vt habetur *24. quæstion. 3. cap. hæresis*, dicit in hæc verba: *hæresis ab electione dicitur, quod scilicet unusquisque sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.* Ex quibus verbis manifeste colligitur, quod hæretici illas tenent & eligunt assertiones, quas reputant veriores, & ita suis hæresibus amore veritatis, quam credunt, adhærent libentius, quamuis multi eorum tenerent contrarias, si eis probarentur esse veræ: & tamen per hoc de hæresi nullatenus excusantur, igitur nec iste per hoc poterit de hæresi excusari. De Iudæis etiam idem probatur auctoritate Christi dicentis Ioban. decimosexto. *Venit hora vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Iudæi quodam veritatis amore persequebantur Apostolos: nec tamen propter hoc fuerunt excusandi, igitur nec iste est de hæresi excusandus propter hoc, quod libentius teneret contrarium sui erroris, si sibi ostenderetur esse verum. Item Apostolus de Iudæis ad Roman. 4. dicit: *Testimonium perhibebo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam*, vbi dicit Glossa, *pro dilectione Dei putant se facere: sed veram dilectionem Dei non habent.* Ex quibus verbis potest patenter inferri, quod potest quis hæreses impie defensare, putans se hoc facere veritatis amore: licet verum veritatis amorem non habeat, & ideo de erroris defensione non est excusatus, & ita per hoc, quod iste credit assertionem suam esse veram, & libentius teneret sibi contrariam, si crederet eam esse veram: non potest de hæresi excusari, licet per hoc possit haberi, quod hoc facit falso veritatis amore. Paulus ante conuersionem suam persequebatur ecclesiam Dei: & negabat incarnationem Christi: pro qua libentius laborasset, si fuisset sibi probata, & tamen hoc non obstante de errore damnabiliter non potuit excusari. Igitur licet iste credat assertionem suam esse veram: & libentius teneret contrariam, si sibi esse vera & necessaria probaretur: non poterit per hoc de prauitate hæretica excusari, sed per hoc haberi potest, quod quodam falso veritatis amore assentit errori, rursum per verba prædicta non potest plus haberi, nisi quod iste ignoranter errat, sed ignorantia non semper excusat in casu isto: sicut inferius ostendetur, igitur per verba prædicta non potest de prauitate hæretica excusari. Quod ignorantia non semper excusat, patet manifeste per illud Actuum tertio, quod dicit Petrus perfidis Iudæis: *fratres scio, quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Iudæi ignoranter suis erroribus adhærebant, & tamen per talem ignorantiam non poterant excusari, sic licet iste ignoranter teneat & defendat hæresim prædictã, & libentius vellet assertionem contrariam credere si sibi probaretur esse vera: Tamen per hoc non poterit de prauitate hæretica excusari, per talem enim modum omnes Iudæi, Sarraceni & pagani, idolatræ, & hæretici, imo vniuersaliter omnes errantes possunt se de suis erroribus excusare. Vix enim posset aliquis inueniri, qui non diceret, quod libentius teneret assertionem contrariam, si sibi probaretur aperte esse vera. Quis enim diceret, quod libentius diceret falsum quam verum? Patet igitur ex prædictis, quod iste inuentor hæresis memoratæ per verba prædicta, & similia non poterit excusari. Est tamen aduertendum, quod licet præcise per talia verba non possit errans contra fidem de prauitate hæretica excusari: non tamen est dicendum, quod omnis errans contra fidem nitens se per verba talia excusare, est hæreticus reputandus, quia potest quis errans contra fidem in casu aliquo satagens se per verba talia excusare de prauitate hæretica, immunis existere, sed iste inuentor hæresis sæpe dictæ nullo modo valet de prauitate hæretica excusari, sicut inferius ostendetur. Cum igitur dicit: *libenter essemus pro alia conclusione & libentius, quam pro ista negatiua conclusione*, dicit, non asserendo nec opinando, sed tantummodo recitando, si vera & necessaria ostenderetur, quare per prædicta verba non potest de hæresi excusari, sicut ostensum est prius. Cum autem dicit: *si clarum esset in fide, quod animæ vident nunc faciem Dei, nullus haberet tantum defendere istam fidem, nec defenderet plusquam nos.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ipse non credit animas sanctorum nunc videre faciem Dei, quia dicit: quod *si esset clarum, nullus defenderet plusquam ipse*: sed ipse non defendit, imo impugnat. Igitur non credit hoc esse clarum in fide. *Sum enim Christi vicarius*: etiam ista verba sonant, quod sic deberet defendere, quia tamen sæpe vicarius generalis defendere honorem domini principalis, quam particularis, plus debet. Item, *quomodo posset aliquis credere, quod si anima patrum meus vel matrum mea videret clare faciem Dei, quod ego vellem negare, absit.* Ex his etiam verbis notatur, quod non credit animam cuiuscunque separatam clare videre faciem Dei. *Vnde vbi veritas probaretur clarius, libenter & amplius staremus pro conclusione affirmatiua quam negatiua*: hic insinuat, quod non tenet conclusionem negatiuam, nisi amore veritatis, sed per talia verba de prauitate hæretica minime excusatur.

Cap. IX.

Ostendit tertium: scil. quæ ratio induxit Ioh. 22. ad hanc hæresim promulgandam & prædicandam: & hanc assignat fuisse studium in originalibus sanctorum.

SEquitur: *licet nos, postquam fuimus in isto statu studuimus singulariter sanctorum originalia & acceptauimus quæstiones, quas faciunt in ista materia, & frequenter in sermonibus fecimus mentionem, & maxime vtile fuit: quia alii vel non habent originalia, vel non curant studere in eis. Sunt enim hodie studentes & alii applicati quibusdam scripturis, & illas habent pro euangelijs & epistolis: & amplius parum quærunt, & ideo quia ista studuimus in originalibus: ista proposuimus, ista inquisiuimus.* Hic assignat rationes, quare assertionem prædictam voluit promulgare & publice prædicare, quia scilicet propter hnc ipse habuit & studuit originalia sanctorum, vt dicit: & alii vel non habent vel non student, & propter hoc istam assertionem tanquam ignoram aliis voluit tanquam catholicam diuulgare, sed istis verbis aperte insinuat, vnde sibi acciderit, quod inter hæreses est prolapsus, quia enim in originalibus sanctorum & in scripturis diuinis absque doctore & sine scholastico exercitio, aliisque scientiis, quæ sacræ Theologiæ famulari noscuntur, nequaquam prius acquisitis, studere præsumpsit, non recte intelligens ex auctoritatibus male intellectis, quamplures assertiones hæreticales nisus est inferre, & ideo magister erroris extitit, & nunquam fuit discipulus veritatis, non attendens illud Hieronymi ad Paulinum: *hæc à me præscripta sunt breuiter, neque enim epistolares angustiæ euagare longius patiebantur, vt intelligeres te in Scripturis sacris sine præuio monstrante semitam non posse ingredi*, nec mirum, cum secundum eundem ibidem, quia *qui variam supellectilem & vilia opuscula fabricant, absque doctore esse non possunt, quod cupiunt*, quomodo igitur iste inscius primitus, minus etiam peritus, in senectute sua studere incipiens originalia sanctorum, ipsa sine doctore intelligat: cum vix aut nunquam valeat vnicus reperiri viuens, qui metaphysicam sine doctore addiscat? vere iste videtur delirus senex, quem beatus Hieronymus inter alios temere præsumentes Scripturas sacras docere, antequam discant, acriter reprehendit dicens ibidem: *sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicat*. Et parum post: *hanc garrula anus: hanc delirus senex: hanc sophista verbosus: hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent antequam discant.* Cum igitur dicit (*postquam fuimus in isto statu: studuimus singulariter originalia sanctorum*) ostendit vnde sibi contigit, quod tot hæreses dogmatizauit, quod scilicet studuit originalia sanctorum, quæ nequaquam intelligit: & tamen se intelligere putat, & ideo ad suas hæreses ipsa repugnantia molitur pertrahere. Cum vero dicit (*& attendimus quæstiones suas, quas faciunt in materia ista*) quia & si à pueritia sanctorum originalia studuisset, ad multorum contentorum in eis verum intellectum nullatenus peruenisset: quanto magis senex, qui à pueritia fluctibus seculi insistebat: & postquam fuit ad istum statum assumptus, occupationibus extitit infinitis implicitus: ad verum intellectum profundarum & subtilium veritatum, quæ in sanctorum auctoritatibus inseruntur, nequaquam attinget. (*Et frequenter in sermonibus fecimus mentionem*) verba sanctorum erronee peruertendo. (*Et maxime vtile fuit*) imo perniciosum extitit, & nociuum. Quia per sermones suos ambitiosos, quam plurimos ad negandam fidei agnitæ veritatem, & ad probandam, tenendam, docendam & defendendam hæreticam prauitatem induxit, ac inter Christianos dissensiones, æmulationes, & schismata seminauit (*Quia alii vel non habent originalia, vel non curant studere in eis. Sunt enim hodie studentes & alii applicati quibusdam scripturis, & illas habent pro euangelijs & epistolis, & amplius parum quærunt*) hoc putant nonnulli veritatem de multis habere, qui sunt magistri antequam discipuli, sed propter aliorum imperitiam & ignorantiam ista determinatio nullatenus excusatur. (*Et ideo quia ista studuimus in originalibus, ista proposuimus, ista inquisiuimus*) male studuit originalia, & ideo hæreticalia multa proposuit & defendit.

Cap. X.

Ostendit quartum, scilicet quod ficta est Iohannis XXII. reuocatio, seu retractatio, quæ sub verbis cuiusdam friuolæ protestationis est facta.

SEquitur: *Nunquam tamen mea intentionis fuit dicere aliquid contra fidem, & si aliquid diximus, totum ex tunc reuocamus.* Hic ponitur protestatio, seu retractatio, vel reuocatio ficta & friuola inuentoris hæresis sæpe dictæ. Circa istam partem facienda sunt tria. Primo enim probandum est, quod verba prædicta ipsum non excusant, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Secundo ostendendum est, quod assertor hæresis ante dictæ, licet posset conuerti ad catholicam veritatem, tamen nullo modo poterit excusari, quin sit hæreticus. Tertio dicendum est, qualiter reuocationem oportet ipsum facere, si velit inter catholicos reputari: quæ scilicet declararet ipsum non esse hæreticum: licet per nullam reuocationem poterit declarare, se non fuisse hæreticum.

Ad euidentiam istorum sunt aliqua notanda, quorum primum est: quod duæ sunt differentiæ credendorum. Quædam enim sunt credenda explicite, & quædam sunt credenda implicite, patet aperte quia nullus Christianus debet totam fidem Christianam ignorare, igitur sibi non sufficit solummodo credere fidem Christianam esse veram: sed oportet quod aliquid explicite credat, quod ad fidem pertinet Christianam, & ita quilibet catholicus aliquid credere tenetur explicite. Quod Augustinus super Iohan. prout recitatur *de consecr. distinctio. 4. cap. 1.* aperte insinuat, dicens: *Necessarium est visibile sacramentum aqua ad ablutionem visibilis corporis, sicut necessaria est doctrina inuisibilis fidei ad sanctificationem inuisibilis animæ.* Ex his aperte colligitur, quod quilibet Christianus debet aliqua addiscere de fide Christiana, quæ credat explicite. Item idem Augustinus, vt habetur distinctione prædicta, cap. *ante baptismum cathezizandi debet hominem preuenire officium, vt fidei primum cathecuminus accipiat rudimentum*, & cap. sequenti sic legitur: *Ante vigesim. dies baptismo ad purgationem exorcismi cathecumini currant, in quibus vigesim. diebus omnino symbolum, quod est, Credo in Deum patrem omnipotentem, spiritualiter doceantur.* Ex his patet, quod baptisandi fidem suam antequam ad alia se transferant, debent addiscere, quod etiam ex tractatu *de eo distinction. quart. cap. symbolum, & cap. cathecismi, & cap. non licet, & cap. postquam*, patenter habetur. Ex quo patenter infertur, quod quisquam catholicus aliqua credere tenetur explicite. Quod vero aliqua sunt credenda implicite, est manifestum. Nam quilibet catholicus tenetur credere totam scripturam diuinam, quam tamen ignorat, & ita non possunt eam credere explicite, sufficit igitur eis, quod credant eam implicite. Porro, quia multi doctrinam Thomæ recipiunt: pro illis adducenda sunt verba ipsius, quibus ostenditur distinctio supradicta, ait itaque secunda secundæ quæstio. 2 cap. quint. articul. quint. *Quantum igitur ad primum prima credibilia, quæ sunt articuli fidei non solum tenetur homo implicite credere: sed etiam explicite, quantum ad alia credibilia non tenetur homo explicite credere: sed solummodo implicite vel in præparatione animi, inquantum paratus est credere quicquid in scriptura diuina continetur.* Ex his patenter habetur, quod aliqua sunt credenda explicite, & aliqua implicite. Secundo notandum, quæ sunt illa, quæ sunt credenda explicite. Circa quod notandum, quod aliqua sunt credenda ab omnibus Christianis de communi lege: quia omnes Christiani de communi lege ea credere tenentur explicite. Alia vero credenda non sunt ab omnibus explicite de necessitate: sed ab aliquibus tantum. Prima credenda explicite sunt illa, quæ sunt apud omnes catholicos, tanquam catholica diuulgata, cuiusmodi sunt articuli fidei contenti in *Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem.* Illos enim articulos fidei omnes Christiani tenentur credere & addiscere, præter quos etiam sunt nonnulla alia, quæ omnes tenentur credere explicite, licet in dictis articulis non contineantur: sicut quod animæ reproborum infernum descendunt, vbi grauiter puniuntur: quod animæ electorum, qui sunt in purgatorio, erunt in cœlo, quod dæmones in inferno torquentur: quod sunt aliqui alii sancti in cœlo & boni: & similia, quæ ideo ecclesia catholica credere tenetur explicite, quia sunt veritates explicitæ catholicæ apud omnes catholicos tanquam catholicæ diuulgatæ. Aliqua vero sunt credenda explicite non ab omnibus, quia non omnes catholici tenentur credere ea explicite: sed illi scilicet, qui sciunt ipsa in scriptura diuina, aut in doctrina ecclesiæ contineri, quia illi, qui tenentur scire scripturam diuinam & doctrinam ecclesiæ, multa tenentur credere explicite: ad quorum fidem explicitam alii tenentur. Propter quod prælati & maxime prælatus prælatorum, id est summus Pontifex, multa tenentur credere explicite, quæ alii non tenentur explicite credere. Propter illos autem, quæ doctrinæ Thomæ adhærent, sunt verba eiusdem de hac materia recitanda, ait itaque secunda secundæ quæstio. 2. articul. 6. *Explicatio fidei ad inferiores homines, oportet quod perueniat per maiores, & ideo sicut superiores angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis quam inferiores, vt Dionysius dicit 12. cap. cœlestis Hierarchiæ: ita superiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis & magis explicite credere.* Ex his patet, quod de intentione istius doctoris est, quod aliqui tenentur aliqua credere explicite, ad quorum fidem explicitam alii non tenentur. Sed quæreret forte aliquis, quæ sunt illa credenda explicite ab aliquibus, & non ab omnibus? Ad quod potest responderi, quod illa sunt in duplici differentia, quædam enim sunt, quæ de necessitate spectant ad officium aliquorum, sicut qui habent officium prædicationis aliqua tenentur credere explicite, ad quæ alii non tenentur, quædam vero sunt ab aliquibus credenda explicite, & non ab omnibus, quia ad aliquorum peruenit notitiam, quod in scriptura diuina, aut in doctrina vniuersalis ecclesiæ explicite continentur: licet hoc ad notitiam omnium nequaquam peruenerit. Sicut aliqui sciunt in literis sacris contineri, quod Abraham habuit plures vxores, & quod Helisæus prophetauit post Heliam, & quod Christus fugit in Ægyptum: & ideo illi tenentur explicite credere supradicta. Aliqui autem ignorant hæc in sacris literis reperiri, & illi non tenentur illa credere explicite, sed implicite solum, & sic loquendo de credere explicite, potest contingere, quod laicus tenetur aliquid explicite credere, ad quod credendum explicite episcopus aliquis etiam in Theologia Magister minime tenetur, si enim laicus sciret in scriptura diuina reperiri, quod Amasias fuit filius Ioas, ipse teneretur hoc credere explicite, episcopus autem in Theologia Magister, si non teneret in memoria, quod hoc reperitur in scriptura diuina, non teneretur pro tunc hoc credere explicite. Isto igitur modo accipiendo credere explicite ab aliquo, omne credibile potest esse credendum explicite ab aliquo, quia nullum est credibile, quin aliquis possit scire in scriptura diuina vel doctrina ecclesiæ explicite vel implicite contineri

tineri

tineri, qui autem scit illud in scriptura diuina siue explicite, siue implicite contineri, tenetur illud credere explicite, ideo &c. & ea hoc sequitur, quod aliquis tenetur vno tempore solum aliquid credere implicite, & alio tempore tenetur illud credere implicite, ideo &c. Et hoc quidem Thomas aperte insinuat dicens: *quantum ad aliqua credibilia non tenetur homo explicite credere: sed solum implicite vel in præparatione animi, inquantum paratus est credere, quicquid in scriptura diuina continetur, sed tunc hoc solum tenetur credere explicite, quando hoc ei constiterit in doctrina fidei contineri.* Hæc allegatio fit pro illis, qui tenent doctrinam Thomæ.

Tertio notandum, quod hæretici sunt in duplici differentia, quidam enim sunt scientes hæretici: & quidam sunt hæretici non scientes. Illi sunt scientes hæretici, qui sciunt se Christianæ fidei obuiare, sicut apostatæ à fide, qui fidem Christianam arbitrantur falsam. Illi sunt hæretici nescientes, qui putant se tenere fidem Christianam: sed reputant & tenent pertinaciter quandam fidem esse Christianam, quæ in rei veritate non est. Multi enim fuerunt hæretici, qui putabant se solos catholicos, & omnes alios eis contrarios à veritate catholica deuiare. Hæc distinctio ex verbis beati Augustini, quæ ponuntur *6. quæstion. 1. cap. quæro*, patenter accipitur, ait enim: *quæro enim quis peccet grauius, qui nesciens hæresim incurrit, an qui scienter ab auaritia, id est ab idolatria non recessit? secundum illam regulam, qua peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, auarum conscientia vincit in scelere, sed si forte hunc faciat in hæresi ipsius sceleris magnitudo, quod facit in auaritia scientis admissio. hæreticus nesciens auaro scienti coæquatur*, vbi dicit Glossa super verbo *nesciens*: *Iste est ignorans hæreticus, qui sequitur opinionem, quam putat veriorem, & 24. quæstion. 3. cap. hæresis.* Ea his patenter habetur, quod aliqui sunt scientes hæretici, & aliqui nescientes. Quod etiam probatur, quia Arrianus Sabellius & alii plures damnati fuerunt hæretici: sed non fuerunt scientes hæretici, quia scripturæ diuinæ & doctrinæ Apostolicæ & ecclesiæ vniuersalis putabant se firmiter adhærere, & in illa doctrina se fundare putauerunt, igitur non fuerunt scientes hæretici, quemadmodum apostatæ à fide decedentes negant Christianam fidem, & Scripturam sacram, dicentes eam esse falsam & fictam. Fuerunt igitur prædicti hæretici nescientes, & nonnulli scientes.

Quarto sciendum, quod errantes contra fidem Christianam aberrant ipso facto, & hoc contingit dupliciter: quia aut errant contra veritatem, quam tenentur explicite tenere vel credere: sicut si quis assentiret Christum non fuisse mortuum, putans hoc ad fidem Christianam minime pertinere. Quidam autem errant contra veritatem, quam non tenentur credere explicite: sicut si aliquis putat Christum non fugisse in Ægyptum. Et quidem adhuc contingit dupliciter, quia quidam errant pertinaciter, nec parati sunt corrigi. Quidam vero errant, sed parati sunt corrigi. Ista quatuor prædicta possunt per exempla aperta probari: sed videtur, quod probatione non egent. Primi autem errantes sunt hæretici manifesti, & similiter secundi, & tertii, sed non quarti, quod per multas rationes & auctoritates aperte vel apertas posset ostendi, sed causa breuitatis vnica auctoritas adducetur, qua quatuor prædicta probantur. Est autem auctoritas Augustini, quæ ponitur *24. quæstion. 3. cap. dicit Apostolus*, qui ait: *qui sententiam suam, quamuis peruersam aut falsam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt: sed à seductis & in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint: nequaquam sunt inter hæreticos computandi.* Ea his verbis patenter infertur, quod scientes errantes contra Christianam veritatem sunt hæretici reputandi, quia secundum verba præmissa errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, est hæreticus; sed hæreticans scienter contra fidem non est paratus corrigi: quia errans contra fidem debet corrigi per regulam fidei Christianæ, qui ergo regulam fidei putat falsam, non est paratus corrigi, igitur est inter hæreticos computandus. Secundo ea verbis prædictis concluditur, quod errans contra veritatem catholicam, quam tenetur explicite credere, est hæreticus reputandus: quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem: nec paratus est corrigi. Constat enim quod iste, qui non credit hoc, quod credere non solum implicite, sed explicite tenetur de necessitate salutis, non quærit cauta sollicitudine veritatem, nec paratus est corrigi. Igitur est inter hæreticos numerandus secundum auctoritatem Augustini prædictam. Tertio ea auctoritate præscripta euidenter ostenditur, quod errans pertinaciter contra veritatem catholicam, quam non tenetur explicite credere, est hæreticorum numero aggregandus. Nam errans pertinaciter contra fidem catholicam, quam non tenetur explicite credere, defendens enim pertinaci animositate falsam & iniquam sententiam comprobatur, quia defendens pertinaciter sententiam falsam contrariam veritati, quam non tenetur explicite credere propter solam pertinaciam, & non solum propter defensionem inter hæreticos numeratur, sed defendens pertinaci animositate falsam & iniquam sententiam, secundum Augustin. inter hæreticos computatur, igitur errans pertinaciter contra fidem catholicam, quam non explicite tenetur credere, hæreticus est censendus. Quarto ex auctoritate supra dicta infertur, quod errans non pertinaciter contra catholicam veritatem, quam non tenetur credere, non est inter hæreticos computandus, quia talem dicit Augustin. inter hæreticos minime computandum, talis enim paratus est corrigi per regulam fidei Christianæ, & ideo non errat scienter contra fidem, quærit etiam cauta sollicitudine veritatem, & ideo non contra aliquid, quod tenetur credere explicite, errat; quia etiam paratus est corrigi, non errat pertinaciter: sed ex sola simplicitate, vel ignorantia errat, & ideo non est inter hæreticos computandus.

Quinto notandum est, quod non solum per verba prædicationis dogmatizantes seu per determinatio-

minationes, diffinitiones, assertiones verbales errantes contra veritatem de pertinacia conuincuntur, verumetiam per facta & opera sæpe pertinaces probantur. Ille enim, qui præsumptione violenta potest cōuinci negare aliquam veritatem catholicam, quam prius agnouit esse catholicam, est pertinax reputandus. Item iste qui correctus legitime se non emendat. Item ille, qui molestat aut persequitur catholicam veritatem contrariam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes. Item ille qui recusat se subiicere correctioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest. Item ille qui de veritate pœnituit informari. Item ille qui ad suum tenendum errorem, alios pœnis vel præceptis vel iuramentis commouit & coegit. Item qui coegit alium veritatem catholicam abiurare, est pertinax reputandus. His enim in numeris aliisque quampluribus est errans de pertinacia conuincendus, & inter hæreticos computandus.

Sexto notandum est, quod differentia est inter protestationem & reuocationem, protestationem enim quantum ad propositum spectat, potest facere tam ille, qui errat, quam ille qui non errat contra fidem, errans enim contra fidem protestatur, quod non intendit aliquid dicere contra fidem, & talis protestatio si est vera, declarat protestantem non errare vel non dicere aliquid scienter contra fidem, & in hoc ostendit, quod non est scienter hæreticus, sed non suffragatur sibi, quin possit esse nesciens hæreticus, non errans etiam contra fidem protestatur per hoc ostendens, quod si erraret, non erraret nisi ex simplicitate vel ignorantia, non ex pertinacia, reuocatio autem non pertinet nisi ad errantem tantummodo, qui enim non errat, non debet aliquid reuocare, sed qui errat contra fidem, cum cognouerit se errasse, tunc debet facere tam reuocationem quam protestationem, quod debet fateri se errasse, & debet promittere, quod de cætero contra fidem nequaquam errabit.

Septimo notandum est: quod reuocatio, quam facit errans contra fidem, non debet esse conditionalis, sed debet esse pura & absque omni conditione. Sicut enim pœnitentia de peccato commisso non debet esse conditionalis, sed sine conditione: ita non debet quis errans reuocare errorem suum sub conditione, sed absolute. Vnde quod aliqui errantes contra fidem, & etiam aliqui non errantes ex consuetudine reuocant aliqua sine conditione dicentes: *si aliquid dixi vel dixero contra fidem, reuoco totum*: talis reuocatio magis dicenda est protestatio, quam reuocatio, talis enim non fatetur se errasse, sed fatetur, quod non dixit vel dicet scienter contra veritatem, & quod si sciuerit se dixisse aliquid contra fidem, paratus est reuocare. Magna autem est differentia inter reuocationem & protestationem si sciret aliquid dicere contra fidem, talis enim non reuocat, sed protestatur se paratum reuocare, si se cognouerit contra fidem errasse vel errare.

His visis probanda sunt tria, quæ in principio istius capituli præmissa sunt. Quorum primum est intentio hæresis sæpe dictæ (scilicet quod *animæ sanctorum in cælo non videbunt clare Deum ante diem iudicii*) non potest per verba, quæ hic dixit, aliqualiter excusari, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Quod probatur sic: per verba communia catholicis & hæreticis obduratis & perfidis non potest tenens hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur credere explicite excusari, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Quia hæretici verba talia communia catholicis & hæreticis proferentes, morem simiæ imitantur: quæ cum sit expers penitus rationis, in quibusdam gestibus & actibus sequi animal rationale conatur, licet non sit *1. quæstion. 1.* sic qui sunt hæretici cum sunt à fide catholica alieni, in quibusdam verbis catholicos imitantur, sed frustra, quia per talia minime excusantur. Sed verba prædicta, quæ iste profert, sunt communia catholicis & hæreticis obduratis & perfidis, dicunt enim catholici: dicunt & omnes nescientes hæretici, quantumcunque obdurati & perfidi: quod non est intentionis eorum aliquid dicere contra fidem, & si aliquid dixerint, reuocant totum, talem enim protestationem & reuocationem, quæ magis dicenda est protestatio quam reuocatio, omnes Sabelliani, omnes Arriani, omnes Donatistæ, omnes Græci & cæteri hæretici vniuersi (quia alios sibi contrarios reputabant hæreticos & se catholicos) saltem protestari fuissent: qui tamen per talem protestationem nullatenus excusati fuissent. Igitur cum iste teneat hæresim contrariam veritati, quam tenetur credere explicite, per verba huiusmodi minime excusatur, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Et si dicatur, quod per illam ta[illegible]onem nullus errans contra fidem per talem protestationem excusaretur, quin esset hæreticus, [illegible]m talis protestatio sit sic communis catholicis & multis hæreticis: quia omnibus hæreticis, [illegible] nescientes hæretici, secundum quod tenens, aut prædicans hæresim contrariam veritati [illegible]holicæ. Probabiliter potest dici: quod nullus errans pertinaciter apud Deum per talem protesta[illegible]nem poterit excusari: licet apud ecclesiam, quæ decipi potest, possit errans contra veritatem catho[illegible] (quam non tenetur credere explicite) excusari; si per alium modum de pertinacia conuinci non possit, & tunc quidem eum non excusat solummodo protestatio huius, sed simul per huiusmodi protestationem & defectum probationis per alium modum de pertinacia conuincendi.

Sed qui tenet, docet, aut prædicat hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur credere explicite, & hoc ipse scit: constat posse de hæretica prauitate conuinci, & ideo talis per protestationem huiusmodi nullo modo poterit excusari. Octauo igitur ista duo sunt probanda. Primum est, quod iste, qui prædicat, & tenet hæresim contrariam veritati, quam tenetur credere explicite, statim absque maiori inquisitione, est hæreticus iudicandus. Secundum quod licet talis possit conuerti ad catholicam veritatem, tamen nullo modo nec per protestationem prædictam,

nec

nec alio modo quocunque poterit excusari, quin fuerit hæreticus. Primum aperte probatur sic. Illa veritas quæ est apud omnes catholicos, tanquam catholica diuulgata, est ab omnibus credenda explicite. Hoc ex notabili tertio supra scripto colligitur euidenter, sed quod animæ sanctorum in cœlo clare vident Deum, postquam iste ad Papatum fuit assumptus, & ante fuit apud omnes catholicos, tanquam catholica diuulgata, & quamdiu postquam iste Papatui præsidebat, nullus casus eam in dubium reuocauit, igitur tenebatur & tenetur etiam eam credere explicite, sicut illam, Christus fuit passus. Ex quo sequitur, quod iste tenet & prædicat hæresim contrariam veritati, quam tenetur credere explicite. Quare statim sine maiori inquisitione vel examinatione hæreticus est iudicandus. Hoc enim ex quarto notabili suprascripto colligitur euidenter, ibi enim probatum est, quod omnis talis errans est hæreticus manifestus, & ideo quando constat, quod talis errat, est hæreticus reputandus. Hoc etiam aliter consimiliter probatur. Qui teneret & doceret Christum non fuisse passum, & mortuum: ideo esset statim hæreticus reputandus, quia apud omnes catholicos tanquam catholicum diuulgatur, quia Christus fuit passus & mortuus, igitur quicunque negat veritatem, quæ apud omnes tanquam catholica diuulgatur, est hæreticus reputandus. Nec est de tali quærendum, an paratus sit corrigi, vel non paratus sit corrigi: an protestetur, vel non protestetur: sed statim est hæreticus reputandus. Aliter enim inter errantes contra illa, quæ tenetur credere explicite: & inter errantes contra illa, quæ non tenetur credere explicite: differentia assignari nequiret. Item errans contra fidem (si debet de hæretica prauitate excusari) oportet quod per ignorantiam excusetur, errans igitur contra fidem, qui laborat ignorantia (quæ non excusat nisi probetur) antequam probet, non debet per ignorantiam excusari. Similiter qui errat contra veritatem (quæ apud omnes catholicos est tanquam catholica diuulgata) nec ignorat talem veritatem esse apud omnes tanquam catholicam diuulgatam: non laborat ignorantia, quæ ipsum apud ecclesiam excusat, nisi ignorantiam talem probauerit. Quia secundum sanctos canones, *illa quæ publice fiunt, nemini licet ignorare.* Et si talem ignorantiam allegauerit, ipsam probabit *9. quæstion. 1. ordinationes, in textu, & in glossa,* igitur qui negat catholicam veritatem communiter apud catholicos diuulgatam, si protestando qualitercunque se voluerit per ignorantiam de prauitate hæretica excusare: oportet quod ignorantiam huiusmodi probet. Vnde si iste posset probare legitime, quod nunquam audiuit aliquem catholicum prædicare, tenere, docere, vel asserere animas sanctorum in cœlo videre Deum; posset de prauitate hæretica excusari: sed aliter non. Sicut etiam si quis negans Christum fuisse passum, per protestationem huiusmodi, scilicet quod non intenderet aliquid dicere contra fidem: & si diceret, totum reuocare de prauitate hæretica excusaretur, nisi per alium modum de pertinacia conuinceretur. Sic ergo pro prolixitate vitanda probatum est vnica ratione: quod per sacros canones asserentes, quod nulli licet ignorare ea quæ publice fiunt, geruntur & tenentur, posset multipliciter confirmari: quod inuentor hæresis sæpe fatæ, per illam protestationem quam fecit, nullo modo possit excusari, quin fuit, & adhuc sit hæreticus.

Secundum autem probandum est: quod licet possit conuerti ad catholicam veritatem, tamen nullo modo, nec per protestationem prædictam, nec alio modo quocunque poterit excusari, quin fuerit hæreticus. Quod breuiter sic probatur. Qui in rei veritate est hæreticus, licet posset conuerti: tamen nullo modo poterit excusari, quin fuerit malus, sed iste fuit hæreticus, igitur licet possit conuerti ad catholicam fidem: tamen non poterit excusari, quin fuerit hæreticus. Maior est manifesta. Minor probatur. Primo per prædicta, quia prædicauit, & docuit hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur credere explicite, igitur fuit hæreticus. Secundo probatur sic, sicut patet ex quinto notabili, errans contra catholicam veritatem non solum vincitur per verba, quæ asserit: sed etiam per facta & opera, & ideo ad conuincendum istum de pertinacia & prauitate hæretica, non solum attendenda sunt verba ipsius, sed simul cum verbis consideranda sunt opera eius, per quæ aliquis de pertinacia conuincitur manifeste. Præterea sic. Errans contra fidem, qui prædicantes, docentes, vel defendentes, aut tenentes catholicam veritatem, & impugnantes hæreticam prauitatem persequitur, & molestat, est hæreticus iudicandus, sicut tactum est in quinto notabili suprascripto. Sed iste prædicantes & tenentes catholicam veritatem, scilicet quod animæ sanctorum in cœlo vident Deum: & impugnantes contrariam hæreticam prauitatem, persequitur & molestat, igitur hæreticus est censendus. Maior istius rationis est manifesta: Quæ tamen multis modis ostenditur. Primo modo sic, reprobi circa fidem sunt hæretici reputandi, qui autem prædicantes veritatem catholicam & prauitatem hæreticam impugnantes persequitur & molestat, est reprobus circa fidem: quia damnabiliter veritati resistit, qui sunt autem damnabiliter veritati resistunt, reprobi circa fidem, teste Apostolo, qui 2. ad Tim. 2. ait. *Quemadmodum autem Ioannes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem* & per consequens sunt hæretici iudicandi. Secundo sic, errans contra fidem, qui persequitur & molestat veritatem catholicam confitentes, & prauitatem hæreticam impugnantes: non quærit cauta sollicitudine veritatem, nec paratus est corrigi, talis autem hæreticus est manifestus, secundum Augustinum, vt habetur *24. quæstion. 3. dixit Apostolus*, igitur tales persequentes veritatem catholicam confitentes, sunt hæretici manifesti. Item sic: Grauius peccat & delinquit, qui catholicam veritatem impugnat, quam qui non recipiunt prædicatores ca-

tholicæ

tholicæ veritatis: & tamen peccant mortaliter, restante ipsa veritate, Matthæi decimo quæ ait: *quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate excutite puluerem de pedibus vestris, amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij, quam illi ciuitati.* Igitur grauius vel non minus peccant: qui ideo alios persequuntur vel molestant, quia catholicam tenent vel prædicant veritatem, & prauitatem impugnant hæreticam. Sed peccatum tale & tam graue non est sine pertinacia. Igitur tales sunt pertinaces, & per consequens hæretici censendi. Sic igitur probata est maior: quod errans contra fidem, qui prædicantes & asserentes catholicam veritatem, aut impugnantes hæreticam prauitatem persequitur & molestat, est hæreticus iudicandus. Minor autem, quod isti prædicantes & tenentes animas sanctorum in cœlo videre Deum, & impugnantes contrariam hæreticam prauitatem persequitur & molestat, per opera eius aperte probatur. Primo: quia ideo, vt fertur, quendam prædicatorem Magistrum in Theologia carceri mancipauit. Secundo, quia, vt dicitur, volentes prædicare veritatem catholicam priuauit sermonibus consuetis. Tertio quia, vt narratur, quondam amicos suos suadentes sibi veritatem prædictam, male portauit. Quarto, quia (sicut fertur) scripta defendentium veritatem prædictam, conatur peruertere, & arripere eos in verbis, vt sic eos cogat a veritate consona cessare. Ista & alia multa, quæ dicitur fecisse in defensores veritatis catholicæ consistunt in facto, & ideo non per rationem, vel auctoritatem, sed per testes & alia documenta legitima sunt probanda.

Secundo, per opera eius ostenditur, quod est hæreticus manifestus, nam errans contra fidem, qui in fauorem sui erroris reprobos & malignos promouet & exaltat: hæreticus est censendus: quia talis non est paratus corrigi, & per consequens est hæreticus reputandus. Sed inuentor hæresis sæpedictæ in fauorem erroris sui reprobos, vt refertur, promouet & exaltat, igitur est hæreticus censendus. Maior est manifesta. Minor in facto consistit, & ideo per legitima documenta est probanda. Ex dictis aperte colligitur, quod duo promittebantur probanda in principio istius capituli: quod scilicet assertor hæresis antedictæ possit conuerti ad catholicam veritatem: tamen nullo modo poterit excusari, quin fuerit hæreticus.

Tertio principaliter est dicendum, qualem reuocationem ipsum oportet facere: si velit inter catholicos reputari, qui scilicet declaret ipsum non esse hæreticum: licet per nullam reuocationem poterit declarare se non fuisse hæreticum. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod [illegible]ntes primo modo, secundo & tertio, de quibus dictum est in tertio notabili, ad hoc quod debeant catholici reputari, necesse est quod simpliciter & absolute sine omni conditione (sicut dictum est in quinto notabili) reuocent suum errorem, & fateantur se errasse. Errantes autem quarto modo, de quo dictum est in quinto notabili suprascripto, si cognouerint se errasse primam reuocationem absque omni conditione ad hoc, quod pro catholicis habeantur satisfacere restringuntur. Si autem aliquis errauerit quarto modo, non tenetur aliquid reuocare proprie loquendo: sicut ante dictum est in sexto notabili: sed sufficit sibi facere protestationem, nisi per alia verba eius, aut opera possit de pertinaci animositate conuinci. Ex istis duo liquide constant. Primum est, quod omnes hæretici, siue scientes sint hæretici, siue nescientes hæretici (de quorum differentia dictum est in tertio notabili suprascripto) & omnes catholici, qui sciunt se ex ignorantia vel ex simplicitate contra fidem errasse: ad hoc quod pro catholicis habeantur, tenentur errorem suum pure & absolute & simpliciter sine omni conditione, notificatione, & palliatione reuocare, & se errasse confiteri. Secundum est, quod catholicus errans ex sola simplicitate non tenetur aliquem errorem reuocare, sed si nihil habetur contra ipsum, nisi quod talem errorem tenuit absque omni pertinacia opinando, antequam sibi constiterit quod errauit: sufficit quod protestetur se ex intentione nihil dixisse: etiam quod paratus est reuocare, si cognouerit se errasse.

Primum istorum auctoritate, exemplis, & ratione probatur, auctoritate quidem: Primo Leonis Papæ *prim. quæstion. septim. cap. saluberrimum*, euidenter ostenditur. Ait enim: *Saluber[illegible]um, & spiritualis medicinæ vtilitate plenissimum est, vt siue presbyteri, siue diaconi, siue subdiaconi, aut cuiuscunque ordinis clerici, qui se videri correctos volunt, atque ad fidem catholicam, quam quidem amiserant, rursum reuerti ambiunt, prius errores suos, & ipsos auctores errorum à se damnatos sine ambiguitate [illegible]eantur, & sensibus prauis etiam peremptis, nulla desperandi supersit occasio, nec vllum membrum talium [illegible] ietate violentari: cum per omnia professio propria cœperit illis obuiare.* Ex quibus euidenter [illegible] quod omnes errantes contra fidem, qui volunt videri correcti, suos errores reuocare te[illegible]. Sed dices forte, ex hac auctoritate videtur posse inferri, quod qualitercunque erran[illegible]eantur errorem suum reuocare, si voluerint videri correcti: cuius tamen oppositum assumitur [illegible] secundo, quod sequitur ex dictis. Ad hoc est facile respondere: quod errantes primo modo secundo, tertio & quarto, si errasse cognouerint, tenentur velle videri correcti, & ideo pure & sine omni conditione suos errores reuocare tenentur. Errantes autem quarto modo, si se errasse nequaquam cognouerunt, non tenentur de hoc velle videri correcti pro tunc: sed nec tenentur tunc scire se errasse. Ad prædictam conclusionem est concilium Martini Papæ: in quo, vt legitur prim. quæstion. septim. cap. *si quis episcopus vel alicuius episcopi presbyter aut diaconus vel accolitus opinionem offenderit: & ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus episcopus*

sed si dicit, non ea debuisse a me dici, quæ postea etiam mihi displicerent, verum dicit, & mecum facit, eorum quippe reprehensor est, quorum & ego sum. Et postea ait: *quicunque ista lecturi sunt, non me imitentur errantem, sed in melius proficientem.* Ex his aliisque quampluribus verbis beati Augustini concluditur aperte, quod beatus Augustinus errores suos pure & sine conditione voluit reuocare. Vnde & in libro Retractationum de se, & de suis opinionibus loquens sæpe vtitur talibus verbis: *temere dictum est, minus considerate dictum est; hoc improbo: & non approbo: nec illud mihi placet.* Ex quibus modis loquendi colligitur euidenter, quod Augustinus plures errores pure & sine omni conditione ac palliatione reuocauit: licet plura dicta sua non reuocauerit in libro Retractationum, sed retractauit exponendo, quem de ipsis habuit intellectum. Sed forte quæreret aliquis, an Augustinus fuerit hæreticus, ex quo plures errores contra fidem docuerat. Ad quod dicendum est, quod Augustinus post conuersionem suam, propter nullum errorem fuit hæreticus reputandus, quia nullum errorem contrarium veritati catholicæ: quæ apud omnes catholicos tanquam catholica existit diuulgata: nec aliquem errorem contra veritatem catholicam, quam tenebatur credere explicite: tenuit, etiam opinando, sed ex sola ignorantia aut simplicitate errauit, quæsiuitque cauta sollicitudine veritatem: quam postquam inuenit, statim correxit se, ac loco & tempore opportunis pure, & sine omni conditione renocauit errorem, & confitebatur plenissime catholicam veritatem.

Sic igitur manifeste est ostensum, quod tam omnes hæretici, quam catholici ex ignorantia contra fidem errantes, postquam cognouerint se errasse, pure & sine omni conditione errores suos reuocare tenentur, & hæc eadem assertio ratione probatur. Nam quilibet catholicus loco & tempore opportunis, aliis circumstantiis necessariis debitis obseruatis, pure, & sine omni conditione confiteri tenetur catholicam veritatem. Confessio autem catholicæ veritatis est reprobatio contraria hæreticæ prauitatis antea tentæ, & pure & sine conditione reuocatio hæreticæ prauitatis.

Sic igitur quilibet loco & tempore opportunis, aliis circumstantiis debitis & necessariis obseruatis, pure & sine conditione, postquam nouit se errasse, errorem reuocare tenetur. Amplius secundum Augustinum in *epistola ad Vincentium*, & ponitur *23. quæstion 7. cap. vltimo*, quod quasi *nemo potest gaudere se esse correctum, nisi doleat se fuisse peruersum*, & secundum Gelasium, vt *24. quæstion. 2. cap.* legitur, *nulli nisi corrigenti se est venia concedenda.* Igitur consimiliter, nemo potest gaudere se ad catholicam veritatem esse reuersum, nisi doleat se à veritate catholica deuiasse, & per consequens qui contra fidem errauit (& si vere & non ficte reuertitur) omnem dimittit hæreticam prauitatem & errorem contrarium, nec potest ante errorem perfecte, meritorie & virtuose dimittere, nisi satisfaciat illis, quos prius scandalizauerit: vel quibus dedit occasionem errandi, quod nequaquam facere potest, nisi pure & sine omni conditione reuocando errorem. Igitur talem reuocationem eum facere oportet, si idem catholicis satisfacere cupit. Istæ autem rationes non procedunt de hæreticis errantibus non manifestis, sed occultis: quia illis sufficit ad veritatem redire catholicam, & qui damnabiliter errauerunt, confiteri debent secundum formam ecclesiæ sacerdoti, hæ rationes procedant de hæreticis, & errantibus manifestis & publicis, qui alios scandalizauerunt, vel saltem aliis occasionem errandi dederunt, & quod debent isti pure, & sine omni conditione reuocare errores.

Tertio idem probatur ratione, sicut peccata sunt purganda, sic reuocandi sunt errores, sed secundum Calixtum Papam, vt habetur *extra de pœnitentiis & remissionibus, cap. prim.* manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda, nec sunt sub conditione expurganda. Igitur errores manifesti, & diuulgati non sunt secrete nec sub conditione: sed pure & simpliciter reuocandi. Sic ergo patet, quod omnea hæretici & omnes reuocantes, postquam cognouerint se errare, pure & sine omni conditione suos errores reuocare tenentur: vel occulte saltem coram Deo, si sint occulti, & non publici, & errores suos non publicauerunt, quia illis quos scandalizauerunt, vel quibus saltem occasionem errandi dederunt, satisfacere obligantur: Secundo probandum est, quod errans contra catholicam veritatem, quam non tenetur explicite credere, ex sola simplicitate vel igoorantia absque omni pertinacia: antequam cognouerit se errare non tenetur errorem aliquem reuocare: sed sufficit protestari, quod paratus est reuocare, si se errare cognouerit. Quod probatur sic, nullus tenetur mentiri. Igitur talis non tenetur recognoscere se errare: quamdiu sibi non constat quod errauerit, & sic errorem reuocare non tenetur. Sed diceret aliquis: quod per hanc rationem nullus hæreticus nescienter teneretur suam hæresim reuocare: quia mentiri non dicit se errasse, ex quo credit se nunquam errasse. Ad hoc potest dici, quod per rationem prædictam bene probatur, quod hæreticus nescienter stante conscientia, qua putat se veritatem tenere, non debet reuocare errorem: sed illam conscientiam tenetur ecc: & non tenetur hæresim tenere. Sed qui errat contra veritatem, quam non tenetur explicite credere, non tenetur de necessitate salutis conscientiam talem dimittere, nec mortaliter peccat conscientiam talem habendo, antequam cognouerit se errare, & ideo non est simile de hæretico, & de tali errante.

Ex prædictis concluditur manifeste, qualem reuocationem debet facere inuentor hæresis prædictæ, si velit inter catholicos reputari, quæ scilicet declaret ipsum non esse hæreticum pro hæresi memorata: licet per nullam declarationem potest declarare se non fuisse hæreticum: quia

ipse pure & sine omni conditione, ac palliatione dictam hæresim reuocare tenetur, his ver[illegible] æquipollentibus: *Abnego hæresim quam probaui & docui, quia asserui quod animæ sanctorum in cœlo non clare vident Deum, consentio autem fidei orthodoxæ, ac corde & ore confiteor, quod animæ sanctorum purgatæ in cœlo sunt Deum facialiter clare videntes.* Quod autem talem reuocationem facere tenetur, ex præmissis ostenditur. Nam ostensum est, quod omnes errantes contra veritatem catholicam, quam credere tenentur explicite, suum errorem, pure & sine omni conditione reuocare tenentur. Sed iste errat contra veritatem catholicam, quam credere tenetur explicite. [illegible] dictam hæresim pure, & sine omni conditione reuocare tenetur. Et ideo cum dicit: *nunquam tamen nostra intentionis fuit dicere aliquid contra fidem*: per hæc verba minime [illegible]culatur, sicut nec Græci, Iacobitæ, Georgiani, Arriani, Sabelliani, Donatistæ, & alii hæretici quamplurimi minime excusantur: licet non fuerit intentionis eorum aliquid dicere contra fidem, [illegible] excuseretur per hoc, quod non fuerit scienter, vel sciens hæreticus: non tamen poterit exc[illegible] quin fuerit saltem nesciens, vel nescienter hæreticus. Duobus autem modis debet conui[illegible] Primo, quia non credit veritatem, quam debet credere explicite, & ideo posito h[illegible], quamuis per solas probationes conuinci non posset: tamen conuincitur per opera sua, cum ostendunt pertinaciam manifestam: & quod non quærit cauta sollicitudine veritatem & quod non [illegible] corrigi. Cum autem dicit: *quod si aliquid dixerimus, &c. ex nunc reuocamus* quam[illegible] verbo reuocandi, tamen ista non est reuocatio proprie loquendo, sed est magis prote[illegible] Et ideo hic probanda sunt duo. Primo, quod hic non ponitur reuocatio proprie dict[illegible], [illegible], quod ista protestatio sibi non prodest. Quod vero non sit hic reuocatio, patet: quia co[illegible]tialis nihil ponit, hæc autem est conditionalis, igitur non est reuocatio alicuius erroris. Secundo, quia reuocatio est erroris confessio, qui autem dicit aliquid conditionaliter, nihil profitetur, igitur &c. Tertio, quia catholicus, qui nunquam errauit, nullum debet reuocare errorem, prædicta autem verba potest & debet dicere omnis catholicus, igitur hæc nulla est reuocatio. Quarto, talia verba etiam diceret omnis nesciens siue nescienter hæreticus, qui erro[illegible] suo pertinaciter adhæreret, putans eum esse catholicam veritatem: & tamen talis per talia verba nullum intendit reuocare errorem, igitur talia verba reuocationem non continent. Secundo probatur: quod dicta protestatio sibi minime prodest. Primo, quia protestatio tunc non prodest, cum quis facit in contrarium, *extra de sensibus, cap. olim, & de constitutionibus tantum*, sed iste facit multa contra protestationem prædictam: quia per multa facta & opera ostendit se ad reuocandum nullatenus esse paratum, sicut ostensum est prius, igitur talis protestatio tali minime prodest. Secundo: quia protestatio conditionalis minime prodest protestanti, quare ignorantia vel simplicitas non excusat, quia in diffinitionibus & obiectis fidei taliter protestantur catholici, vt insinuent se errare (si errant) non ex pertinacia aliqua, sed ex ignorantia vel simplicitate [illegible]la. Et ideo talis protestatio in diffinitionibus valet solummodo, quando protestans potest per simplicitatem vel ignorantiam excusari. Sed quod iste istis modis excusari non valeat, [illegible] aperte. Primo non simplicitate, quia ex multa deliberatione, meditatione & studio dicit. [illegible] cum hoc prædicat hæresim sæpe dictam. Nec valet per ignorantiam excusari: quia ignorantia illorum, quæ quis scire tenetur, nequaquam excusat, ipse autem tenetur sci[illegible], quod hæ[illegible] veritas catholica, scilicet quod animæ sanctorum in cœlo clare vident Deum: Q[illegible] h[illegible] c te[illegible]tur ipse scire explicite, eum sit veritas apud omnes catholicos diuulgata, igitur [illegible]ignorantiam excusari non potest. Tertio probatur si[illegible] per protestationem communem catholicis & hæret[illegible]cis non potest errans contra catholicam veritatem, quam tenetur credere explicite, excusari[illegible] hoc ex præcedentibus satis apparet, sed talis protestatio est communis catholicis, & hæreti[illegible] [illegible]scienter, omnes enim tam isti, quam alii protestantur, vel protestari possunt esse parati, qu[illegible] aliquid dixerint contra fidem, totum reuocant, & iste in hoc casu errat contra veritatem catholicam, quam tenetur credere explicite, igitur per talem protestationem minime excusatur, nec talis protestatio sibi prodest. Quarto sic: si talis protestatio sibi prodesset, eadem ratione prodesset neganti quantamcunque veritatem catholicam, sed hoc est manifeste falsum: quia tunc liceret cuicunque prædicare publice, quod Christus non est passus, nec mortuus, nec [illegible]tatus de virgine, & quod non est alia vita perpetua post istam vitam: & quod bona opera non prof[illegible]t post mortem: & quod Deus non est diligendus: & quod non est obediendum Deo: & alia consimilia prædicare liceret, absque metu hæreticæ prauitatis, si prædicans protestaretur dicens: *ista dico & teneo, tamen non est intentionis meæ aliquid dicere contra fidem, & si aliquid dixi, totum ex nunc reuoco*, sed hoc est inconueniens manifestum. Igitur sicut nec illis, ita nec isti talis protestatio prodest.

Cap. XI.

Vbi ponitur quintum recitatum supra capitulo septimo, scilicet dolosa reuocatio, quæ confutatur.

SEquitur: *Si quis magnus aut paruus aliquid habet pro conclusione affirmatiua, secure det mihi & libenter recipiemus.* Hic narratur, quo inuentor erroris prædicti verbis dolosis & ambiguis se nõ pertinaciter

zelat

pro assertione prædicta prætendit. Sed dolus eius, cum dicit: *si quis magnum, aut paruum aliquid habet pro conclusione affirmatiua, secure det mihi.* Et hoc ex eius operibus perpenditur euidenter. Nam ex persecutione, quam infert zelatoribus catholicæ veritatis, constat aperte, quod qui daret sibi aliquid pro veritate, suo errori contraria; se periculo & confusioni exponeret, eo quod zelatores & defensores catholicæ veritatis, eius gratiam perdunt, & indignationem incurrunt: licet interdum forte erga aliquos callide suam indignationem occultet. Hoc in facto consistit, ideo non per rationem, vel auctoritatem, sed per facta eius aut opera debet ostendi. Cum vero dicit: *libenter recipiemus:* suam dolositatem & malitiam per verba ambigua molitur abscondere. Nam potest quis allegationes suas contra opinionem suam libenter recipere, vel ad reprobandum, vel ad respondendum, vel ad inuestigandum, quæ suæ opinioni dissentiunt, vel ad discutiendum, vel ad probandum. Primis tribus modis videtur probabile: quod ipse libenter reciperet allegationes pro parte affirmatiua, vt scilicet eas reprobet, vel eis respondeat, vel quæ suo errori dissentiunt, inuestiget, & eas (si viderit tempus) destruat, & confundat. Sed ad discutiendum & probandum, facta eius ostendunt, quod non libenter recipiat allegationes contra suum errorem.

Cap. XII.

Deducit sextum capitulo 7. assignatum.

SEquitur: *Et super hoc statim petiuit fieri publicum instrumentum: & solutum est consistorium.* Hic vltimo narratur, quod de reuocatione sua, vel protestatione petiuit fieri publicum instrumentum: sed per præcedentia patet, quod iuxta processum præcedentem, tale instrumentum sibi non poterit suffragari. Eo quod prædicta protestatio sibi minime prodest. Omnia suprascripta, quæ de meo protuli, sicut & dicta mea & opuscula vniuersa correctioni, & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, submitto: paratus, si cognouero, quod aliquid dixerim contrarium veritati, omnimode reuocare. Si vero assertiones istius, vel opera aliter recitauerim, quam veritas habeat, reportantibus imputetur.

Explicit primus tractatus,

SECVNDVS TRACTATVS

IN QVO RATIONES IOHANNITARVM CONFVTAT, PROBANTES *quod animæ purgatæ, vel sanctorum in cœlo non vident Deum facialiter.*

Cap. I.

Ostendit modum procedendi huius tractatus.

QV*alis est rector ciuitatis, tales sunt inhabitantes in ea.* Quia subiectis existit quodammodo naturale (vel vt placeant, vel vt displiceant) suis se rectoribus conformare. Affectant autem rectores præcipue, vt lectæ suæ (quantum ad ea quæ fidei, & religionis existimant) subiecti feruentius acquiescant. Et ideo cum rector infectus fuerit hæretica prauitate, quia ei placere desiderant, prauitate consimili inuoluuntur, quia exemplum erroris vehementer ostenditur, quando errans timore potentiæ honoratur. Cum igitur rector in Auinionica ciuitate circa visionem animarum sanctarum in cœlo, damnabiliter (vt fertur) noscitur errare: consequens est, quod qui ei cupiunt placere, errorem istius non metuant publicare: & rationibus & auctoritatibus quauis scriptura communire. Sane licet plures in sacris literis eruditi præfati rectoris errorem de visione animarum sanctarum in cœlo, in diuersis operibus reprobauerunt luculenter, fundamentaque suorum sequacium eliserunt euidenter: assertiones tamen & motiua quorundam, qui in fauorem rectoris prædicti, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, publice prædicare, asserere, & docere præsumunt, in præsenti opusculo confutare conabor. Non tamen principalem errorem improbare studebo. Quia in aliis operibus inquisitius eius poterit improbatio reperiri: sed ad quasdam rationes sophisticas, quas ad muniendum prædictum errorem adducunt, satagam respondere. Et quorundam errores, quos incidentaliter dogmatizant, breuiter reprobabo.

Cap. II.

Primam rationem soluit, quæ ex eo procedit, quod tempus credendi, quod vsque ad diem iudicii durabit, non patitur secum tempus Deum beatifice videndi.

QVod igitur animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, quidam sic probare nituntur. Tempus credendi & tempus beatifice Deum videndi non compatiuntur se inuicem: secundum doctri-

nam Apostoli in multis locis, quia fidei succedit visio. Sed tempus credendi (secundum omnes sanctos) durabit vsq; ad diem iudicii. Igitur animæ sanctorum Deum non vident, nec videbunt. Quamnis istius rationis solutiu exquisita *in tractatu contra tractatum prædicti Rectoris*, in quo probare conatur, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, potuerit inueniri, ipsam tamen volo hic aliter pertractare. Maior itaque rationis præscriptæ sensum habet falsum, nam si intelligatur, quod tempus credendi & tempus Deum beatifice videndi, nullo modo sunt simul, pro diuersis falsa est: quia constat, quod quantum ad angelos, est nunc tempus Deum beatifice videndi, & pro Christo est etiam nunc tempus Deum beatifice videndi: quia Christus & angeli nunc beatifice vident Deum, & tamen pro viatoribus tempus est nunc credendi. Si autem intelligitur, quod in eodem tempus credendi, & tempus Deum beatifice videndi non stant simul, conceditur. Cum autem dicitur, quod tempus credendi durabit vsque ad diem iudicii, verum est in viatoribus: quoniam in cœlo non est tempus nunc Deum credendi esse trinum & vnum. Sed quod fides sit in omnibus viuis & mortuis, probatur per illud Apostoli ad Ephes. 4. *Dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam vero prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad so tetatem sanctorum in opus mysterii & ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, iste autem occursus non erit ante diem iudicii, igitur fides durabit in omnibus tam viuis quam defunctis vsque ad diem iudicii. Ad hanc probationem est facile respondere, quia Apostolus in verbis prædictis intendit ustendere: quod vsque ad diem iudicii stabit prælatio, Glossa teste, quæ super verbo *donec*, ait: quod *tamdiu durabit hæc prælatio etiam ordinata: donec & in die iudicii nos omnes, qui sumus in vnitate fidei*, &c. Prælatio autem illa, de qua Apostolus loquitur, non est nunc in cœlo quantum ad alias sectas, igitur per verba Apostoli non potest probari, quod fides sit nunc in cœlo: sed fides est & erit vsque ad iudicium in vita mortali, & hoc est verum: quod in mortali durabit spes vsq; ad diem iudicii. Sed forte diceret aliquis, quod Glossa asserit ibi, quod fides remanebit in omnibus quousque omnes occurramus in vnitate fidei, quia dicit: *quæ prælatio durabit donec in diem iudicii, omnes in vnitate fidei, id est in vna & non discrepante fide, igitur vsque ad illam occurramus*. Ex quibus colligitur, quod omnes saluandi occurrent in die iudicii in vna & non discrepante fide, igitur vsque ad illum occursum omnes tenebunt fidem, igitur vsque ante illum occursum nullus saluandus erit sine fide, & per consequens non videbit Deum. Sed ad hoc respondetur, quod male allegatur Glossa, quia non est intentio Glossæ, quod durabit prælatio donec omnes occurramus in vnitate fidei: quia multi in fine prælationis occurrent non in fide, sed in clara visione: sed est intentio quod prælatio durabit donec omnes qui sumus, quamdiu sumus in vita præsenti in vna, & non discrepanti fide occurremus. Aliqui tamen occurrent in clara visione: & aliqui occurrent in fide. Et quod sic debeat intelligi Glossa, patet, quia dicit: *donec in die iudicii omnes, qui sumus in vnitate fidei: & in vna & non discrepante fide, quamdiu scilicet sumus in vita præsenti*: non autem pro vita post mortem. Nec vnquam dixit Apostolus, quod fides in omnibus defunctis saluandis remanebit.

CAP. III.

Adducit aliam rationem probantem idem, quæ fundatur super oratione ecclesiæ in canone, vbi dicitur, qui nos præcesserunt & dormiunt, &c.

RVrsus pro errore prædicto taliter allegatur. Ad hoc scil. quod animæ sanctæ in cœlo Deum minime sunt visuræ, est oratio ecclesiæ, quæ dicit pro defunctis: *Qui nos præcesserunt & dormiunt in somno pacis*: pro quibus orat ecclesia, vt lucem viuendi Deus eis concedat in futurum, scilicet post diem iudicii. Et si dicatur eis, quod hæc oratio est pro defunctis, quorum animæ sunt in purgatorio: Huc improbare conantur dicentes: quod hoc non est verum, quia in oratione ecclesiæ præmittitur, quod *dormiunt in somno pacis*, & non pœnæ & afflictionis. Ex quibus clare patet, quod oratio illa non fit pro animabus in purgatorio existentibus: sed pro illis animabus, quæ sunt in pace & quiete, & exspectant post vltimum iudicium, & non ante, Dei visionem & suam beatificationem. Vt istius allegationis peruersitas clarius demonstretur, est primo sciendum, quod *pacis* vocabulum accipitur multipliciter in scripturis. Vno modo importat concordiam vnius ad alterum, teste Glossa quæ super illud ad Romanos decim. quint. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo*, qui, *vt repleat vos pace habita in credendo, id est concordia admuicem*. Et super illud ad Romanos decimo quarto, *non est enim regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax*: dicit Glossa: *pax, id est concordia, quæ est effectus iustitiæ*. Aliter accipitur *pax* pro reconciliatione ad Deum, quæ est per charitatem, sicut accipitur pax, cum dicit Apostolus ad Roman. 1. *Gratia vobis & pax à Deo Patre*, etiam teste Glossa, quæ ait ibidem: *sicut gratia Dei est, qua donantur nobis peccata: ita pax est, qua ex inimicis reconciliamur Deo*. Sic enim accipit pacem Apostolus in ead. epist. c. 5. dicens: *Iustificati igitur ex fide pacem habeamus*, test. Gl. quæ ad idem: *habeamus pacem ad Deum, quia ibidem ei reconciliati sumus*, sic etiam accipitur pax ad Col. 3 cum dicit Apost. *pax Christi exultet in cordibus vestris*, teste Glossa quæ dicit ibidem: *pax Christi, id est quam Christus habuit in se & haberi præcepit: vel quam inter Deum & hominem fecit: exultet in cordibus vestris, causa exultationis, quia*

vitrum-

verum pie erit, si habeatur charitas, quæ veram habet pacem, quæ puro corde custoditur, pax enim dici non potest, quæ non habet charitatem, charitas vero semper secum habet pacem.

Tertio accipitur pax pro tranquillitate mentis, & iste modus accipiendi pacem prædictis modis minime contrariatur: quamuis inter ipsum & alios aliqua distinctio valeat assignari, & ideo tam isto modo quam secundo modo accipitur pax. Cum dicit Apostolus ad Romanos primo: *gratia vobis & pax*, teste Glossa, quæ ibidem ait: *& pax, id est reconciliatio ad Deum & tranquillitas mentis*: sic etiam accipitur in aliis salutationibus epistolarum beati Pauli, sicut Glossa asserit manifeste. Sed sicut mentis tranquillitas est duplex, vna scilicet perfecta quæ omnem anxietatem & afflictionem excludit: alia imperfecta quæ aliquam afflictionem secum compatitur: ita pax est duplex, vna quæ omnem afflictionem excludit, de qua dicitur in Psal. *mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur multitudine pacis*. Alia est pax quæ non omnem anxietatem & afflictionem excludit: quam optabat Apostolus discipulo suo Timotheo dicens: *gratia* (supple, sit tibi) *& misericordia & pax*: id est tranquillitas mentis & prælibatio vitæ æternæ, sit tibi secundum vitam æternam pax, quæ tranquillitas mentis potest haberi, vnde & tranquillitatem mentis sanctæ Apostoli habuerunt in hac vita: & tamen omni [afflictione] minime caruerunt. Vnde & Christus dixit Apostolis: *pacem meam do vobis*, quibus tamen dixit, *in mundo pressuram habebitis*, quibus ante dixit: *Hæc locutus sum vobis vt in me pacem habeatis*, sic igitur prædictis modis accipitur pacis vocabulum in scripturis, licet etiam aliter accipi possit. Ex prædictis aliisque quam pluribus, quæ causa abbreuiationis omitto, liquide constat, quod non omnis pax omnem pœnam, afflictionem & anxietatem excludit, sed aliquam secum compatitur.

Ad allegationem igitur per suprascripta contingit dupliciter respondere. Vno modo, quod in illa oratione, *memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei & dormiunt in somno pacis*, orat ecclesia pro illis, qui in purgatorio puniuntur, quia licet grauiter affligantur, pacem tamen quæ est reconciliatio ad Deum, noscuntur habere. Qui enim in charitate cum venialibus decesserunt, reconciliationem, quam ad Deum habuerunt in hac vita, minime perdiderunt. [Et] ideo in purgatorio existentes, pacem habent ad Deum, licet grauiter affligantur. Quemadmodum Apostoli & Prophetæ & Martyres & alii sancti, quando etiam affligebantur grauissime, pacem & reconciliationem habuerunt ad Deum. Et ideo concedendum est, quod animæ in purga[tori]o existentes dormiunt in somno pacis, licet non dormiant in somno illius pacis, quæ omnem pœnam & afflictionem excludit. Quare pro illis ecclesia conuenienter orat, vt scilicet post vnam pacem diuina clementia aliam eis largiatur, vnde & istam duplicem pacem, quarum vna est post aliam, quam tamen non excludit oratio prædicta ecclesiæ, aperte insinuat, cum dicit: *cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, ipsis Domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis & pacis, vt indulgeas deprecamur*. His liquide constat, quod ecclesia pro illis, qui dormiunt in somno pacis, tantum exorat vt eis locum pacis indulgeat, dormiunt etiam in somno pacis: & tamen orat ecclesia, vt ad locum pacis perueniant: quia licet dormiant in somno pacis, quæ est reconciliatio ad Deum, ad locum tamen pac[is], quæ omnem anxietatem & afflictionem excludit, nullatenus intrauerunt. Et ita patet aperte, quod dicta allegatio ex ignorantia multiplicis nominis *pacis* procedit, si enim isti inter pacem & pacem sciuissent distinguere, siluissent. Sicut autem est distinguendum inter pacem & pacem sic etiam distinguendum est inter quietem & quietem, de multiplici enim quiete legimus in scriptura diuina, sed de duplici quiete solummodo ad præsens loqui sufficiat. Est enim quædam quies ab actibus vitiorum, de qua dicitur Esaiæ primo: *quiescite agere peruerse*, & ista quies non omnem afflictionem & pœnam excludit, cum ista quies in præsenti (saltem ad tempus) possit haberi. Alia est quies, quæ erit in vita æterna, quæ omnem pœnam & afflictionem excludit, animæ igitur in purgatorio existentes in Christo quiescunt ab omnibus actibus vitiorum: quia nullum actum vitiosum committunt, sed quietem æternam, quæ omnem pœnam & afflictionem excludit, minime sunt adeptæ. orat igitur ecclesia, vt animæ quiescentes in Christo ab omnibus actibus vitiorum ad locum refrigerii, qui caret omni afflictione, ducantur. Cum igitur dicunt isti, quod animæ in purgatorio non dormiunt in somno pacis, si intelligant (vt series dictorum suorum insinuat) quod nullo modo dormiunt in somno pacis, errant aperte, quia hoc non est aliud, quam dicere, quod non essent re[concili]atæ ad Deum, sed animæ illæ dormiunt in somno pacis, quamuis in afflictione & pœna: quia [non] omnis pax pœnam & afflictionem excludit. Aliter ad allegationem prædictam potest dici: [quod ec]clesia in oratione prædicta non solum orat pro animabus in purgatorio existentibus, sed etiam pro animabus sanctis in cœlo, vt scilicet animæ sanctæ quæ dormiunt in somno pacis, re[sumptis c]orporibus ad locum refrigerii, lucis & pacis, quæ vltimum gradum essentialem & accidentalem pacis æternæ, quem quandoque habituræ sunt, includit, perueniant, quam pacem animæ in [cœlo] ante diem iudicii non habebunt. Quamuis enim nunc videant Deum, & sint beatæ: beatitudo tamen earum, & per consequens pax earum æterna erit post iudicium augmentata, quia tunc clarius videbunt Deum, & de resumptione corporum & completione ciuitatis æternæ & aliis pluribus tunc post gaudebunt.

Cap. IV.

Ponit tertiam rationem probantem idem quod prius.

AMplius quidam prædictum errorem, quod animæ in cœlo non vident Deum, sic probare nituntur. Ambrosius enim *in lib. de Bono mortis* dicit, quod *animæ purgatæ post claustrum corporum, visione spirituali, qua est per speciem, vident Deum*, & certum est, quod nulla species est ita medium efficax, sicut humanitas Christi hominis &c. Sed ista allegatio prædictum errorem aperte conuincit. Nã qui videt Deum p speciem, clare videt Deum, videre enim per speciem distinguitur cõtra videre per speculum & in ænigmate, & per consequens distinguitur cõtra notitiam illam, quæ est per fidem, quod Apostol. 2. ad Cor. 5 aperte insinuat dicens: *Per fidem enim ambulamus & non per speciem*, vbi dicit Glo. *& est illuminatio per speciẽ: modo per speciem tantum illuminantur non per speculum: homini enim mortalem vitam adhuc agenti non potest contingere, vt dimisso atque discusso omni nubilo fantasiarũ corporaliũ serenissima & incommutabili tanta veritatis luce potiatur: & mente penitus à consuetudine vitæ humanæ alienata, constanter & indeclinabiliter illi adhæreat.* Ex his verbis aperte colligitur, q visio Dei per speciem à cognitione distinguitur, & quod visio Dei per speciem cum fide non manet, quare si secundum beatum Ambrosium (vt iste allegat) animæ purgatæ post claustrum corporum visione, quæ est per speciem, vident Deum: sequitur quod non ambulant tunc per fidem, si autem per fidem tunc non ambulant, clare vident Deum. Cum autem iste dicit, quod nulla species est tam medium efficax, sicut est humanitas Christi hominis, multipliciter errat. Primo in hoc, quod adducit in probatione, quod visio Dei per speciem, de qua loquuntur sancti, fit per creaturam mediam repræsentantem diuinam essentiam, quod falsum est: quia species illa per quam debent sancti sanctos in cœlo videre & Deum: non est aliqua creatura, sed est ipsa diuina essentia, teste Glossa, quæ super illud Apostoli 2. ad Corinth. 5. *per fidem enim ambulamus, non per speciem*, dicit primo, *non per præsentiam eorum ambulare*, igitur per speciem, est ambulare per præsentiam diuinæ essentiæ, vt scilicet ipsa diuina essentia per seipsam & non per creaturam aliam videatur, hoc etiam Glos. 2. ad Corinth. 12. super illud Apostoli: *Scio hominem in Christo ante annos 14. in corpore* &c. asserit manifeste, & loquens de visione intellectuali non per aliquam creaturam ait: *vbi & Deus videtur non per corporalem visionem, vt in Synai Moyses: vel spiritualem, vt vidit Esaias & Iohannes in Apocalypsi. sed per speciem & non in ænigmate.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod visio, qua Deus videtur per speciem, non est per aliquam creaturam: sed per ipsam diuinam essentiam. Vnde & Glo. ibidem subdit: *Hoc modo visionis petiuit Moyses videre Deum in substantia, qua Deus est, quam in multis figuris viderat & facie ad faciem ei locutus fuerat, vt quia ibi illud est in illa specie, qua Deus est, cernitur videtur.* Ecce quod aperte asseritur, quod quando videtur Deus in sua substantia, videtur in specie, qua Deus est: & per consequens visio Dei per speciem non est per mediam creaturam, sed est per ipsam diuinam essentiam suam, vnde & Glos. subdit ibidem, quod *vbi id est in aliqua claritate speciei, nemo videns in istis sensibus Deum videt: hoc est tertium cælum, scilicet visione qua Deus videtur facie ad faciem & iste est paradisus (si potest dici) paradisorum.* Ex quibus verbis patet, quod visio Dei non per mediam creaturam est visio, qua Deus in claritate speciei suæ videtur, & per consequens visio Dei per speciem est visio Dei non per mediam creaturam. Quod Glos. super illud 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem*, testatur aperte dicens: *Tunc autem videbimus facie ad faciem, id est in similitudine à similis recto vultu se intuentium. Est enim quædam visio huius temporis & altera futuri. Ista est per fidem: illa erit per speciem.* Ex quibus verbis euidenter habetur, quod visio Dei per speciem distinguitur à visione per fidem, & visio Dei per speciem est illa, quam vocat ibi Apostolus facie ad faciem: non autem per mediam creaturam, igitur visio Dei per speciem de qua loquitur Apostolus, & alii sancti, non est per humanitatem Christi, nec per aliquam aliam creaturam. Errat igitur iste, cum dicit, visionem Dei per speciem esse per mediam creaturam, sic secundum alios errat & asserit, quod nulla species est ita medium efficax, sicut humanitas Christi hominis. Tum quia secundum eos natura aggregata medium est magis efficax, quã humanitas Christi hominis. Tum, quia secundum eosdem visio intuitiua Dei, qua anima Christi videntis Deum est medium ita efficax ad videndum Deum, sicut humanitas Christi. Qui enim videt humanitatem Christi, non necessario videt illam visionem, qua anima Christi videt diuinam essentiam secundum ipsus. Ita visio Dei creata est medium efficax magis quam humanitas Christi.

Cap. V.

In quo ponitur quarta ratio ad idem probandum innitens auctoritati beati Bernardi.

ITem pro conclusione prædicta taliter allegatur beatus Bernardus, fecit enim sermones sp[illegible]liter quod animæ sanctæ non vident Deum ante diem iudicii nec diuinam essentiam immediat[illegible] sed bene vident Christi humanitatem, igitur non est dicendum, quod animæ sanctæ in cœlo nunc vident Deum. Sed istam allegationem repellere non est difficile, eo quod in manifest[illegible] falso fundatur, non enim sermonem fecit Bernardus, quod animæ sanctæ ante diem iudicii diuina[illegible] ess[illegible]ntiam non vident immediate, illam enim visionem nunquam negat à sanctis in cœlo [illegible] licet a sanctis [illegible] te diem iudicii negaret beatitudinem consummatam. Porro quia verba beati Bernardi, ex quibus huiusmodi

modi ignari occasionem possunt sumere opinandi, quod beatus Bernard. senserit animas nunc in cœlo non videre Deum vel diuinam essentiam immediate: in quodam opere sunt tractata & exposita diligenter: ipsa ordine tunc duxi præsentibus inserendum, sententiam tamen aliquorum verborum ipsius, quæ prædictum errorem sonare videntur, censui recitandum, & quomodo debent intelligi breuissime declarabo, beatus igitur Bernar. in quodam sermone *de omnibus sanctis* loquens de animabus sanctis in cœlo, docet & asserit, quod *anima sancta in cœlo sunt in atriis, & non in domo Dei, habent gustum lætitiæ, sed non habent satietatem gloriæ: sunt securæ, sed non sunt beatæ, habent diuitias spiritus, sed non ubertatem domus illius torrentis voluptatis.* Ex quibus aliisque consimilibus apparet, quod beatus Bernardus in diuersis operibus & sermonibus noscitur affirmare: posse inferri videtur, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum nunc, nec ante diem generalis iudicii sunt visuræ.

Sed si variæ significationes vocabulorum, quibus vtitur Bernard. istis non essent ignotæ, nullatenus æstimarent beatum Bernardum prædictum errorem sensisse. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod sicut nomen *beatitudinis* in diuersis locis, multis modis accipitur: sic etiam plura vocabula & termini quibus beatus Bernardus vtitur, loquendo de ista materia, multipliciter accipi possunt, licet quædam illorum non omnibus eisdem modis accipi debeant, quibus nomen beatitudinis accipi reperitur. Nomen autem *beatitudinis* aliquando operationem intellectualem vere optimam secundum speciem noscitur importare. Et illo modo quicunque videt Deum, est beatus, siue optima operatio intellectualis naturæ secundum speciem sit visio Dei siue fruitio, quia nec visio de fruitione, nec fruitio talis à visione diuinæ essentiæ separatur. Aliter accipitur *beatitudo* pro statu huiusmodi operationis intellectualis naturæ optimo secundum speciem & omne bonum tam essentiale quam accidentale (quod vnquam eiusdem naturæ intellectualis conuenit) includente, sic dicitur beatitudo esse status omnium bonorum aggregatione perfectus: cui scilicet nihil deest de omnibus bonis, quod vnquam habebit. Et istam beatitudinem vocat beatus Bernardus *beatitudinem consummatam:* à quibusdam *integra beatitudo*, tam primo modo quam secundo modo dicta est nuncupata. Dicitur etiam beatitudo status perfectorum & in gratia existentium, vt sunt iusti in hac vita, & animæ purgandorum post mortem. Sic beatus Iacobus loquitur, cum dicit: *beatus vir qui suffert tentationem: quia cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ*, similiter etiam loquitur Psalmista, cum dicit: *beati immaculati in via, beati qui scrutantur testimonia eius*, sic dixit Christus Petro: *beatus es Simon Bariona, quia sanguis & caro non reuelauit tibi.* Et alibi: *beati pauperes, beati qui lugent, beati mites* &c. Quandoque autem propter prosperitatem mundanam dicuntur esse beati teste Christo qui dicit: *beatum dixerunt populum cui hæc sunt.* Sic etiam secundum vnum modum potest intelligi illud Malachiæ 4. *nam beatos dicimus arrogantes.* Prima beatitudo omnem molestiam, anxietatem, pœnam, afflictionem excludit nunc de facto: licet desiderium maiorem perfectionem vel aliquod commodum acquirendi compatitur, & ideo interdum non vocatur beatitudo consummata: scilicet quæ est status omnium bonorum essentialium & accidentalium aggregatione perfectus. Secunda beatitudo omnem molestiam, afflictionem, anxietatem, & omne desiderium acquirendi maiorem perfectionem vel commodum futurum excludit, & ideo beatitudo consummata & integra potest merito appellari. Tertia beatitudo nec desiderium habendi maiorem gradum perfectionis vel commodum aliquod acquirendi vel anxietatem & pœnam excludit. Quarta beatitudo falsa est, quamuis appareat beatitudo multis. Quemadmodum autem beatitudo diuersas significationes habet: sic etiam tales termini, *domus Dei*, & *regnum cælorum, inebriatus amore Dei:* & plures alii, quibus vtitur beatus Bernardus diuersimode accipi possunt. Quandoque enim important beatitudinem, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus: quæ omne desiderium commodum quodcunque vel maiorem gradum perfectionis habendi excludit. Aliter termini tales important beatitudinem primo modo dictam, quæ desiderium habendi maiorem gradum perfectionis beatitudinis essentialis & commodum futurum nequaquam excludit. Per istam distinctionem respondetur ad omnes auctoritates beati Bernardi quæ sonare videntur, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum: quia nunquam eis negat visionem diuinæ essentiæ: licet neget eis esse in domo Dei: gloriæ satietatem habere: esse beatas: habere torrentem voluptatis: & quædam alia negat eis. Ex quibus tamen videtur inferri, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, sed si verba bene intelligantur & sane, hoc inferri non potest, Bernard. enim huiusmodi terminos *domus Dei, torrens voluptatis:* & similes accipit primo modo: scilicet secundum quod beatitudinem consummatam, quæ est status omnium bonorum accidentalium & essentialium importare noscuntur, non accipit huiusmodi terminos sed secundum quod important præcise beatitudinem, quæ est optima operatio intellectualis naturæ qualis est visio diuinæ essentiæ, vel fruitio quæ sine visione minime reperitur. Nihil aliud igitur beatus Bernar. intelligit, nisi quod animæ sanctæ in cœlo ante diem iudicii, quamuis videant diuinam essentiam tamen carent omni desiderio habendi maiorem gradũ visionis eiusdem: nec carent omni desiderio delectationis futuræ non habitæ, quia expectant resumptionem corporum & complementum beatitatis æternæ: de quibus sunt delectationem modicã habituræ. Vnde quamuis habeant stolam animæ, corporis tamen stolam non habent, beatus igitur Bernard. in verbis de hac materia a [illegible] sententia discordare nolebat: sed eandem sententiam intendit, quam expressit beatus Gregorius [illegible] dixit 4. *libro Dialogorum* loquens de animabus sanctis in cœlo: *Hæc enim nimirum in iudicio, quod nunc animarum stola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur, vnde*

in ipsa

in ipsa carne gaudebunt, in qua dolores pro Domino cruciatusque tulerunt. Pro hac quippe geminata stola eorum scriptum est: in terra sua duplicia possidebunt. Hoc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: sunt datae illis singulae stolae albae, & dictum est eis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus seruorum & fratrum eorum. Qui itaque, multipliciter singuli binas in iudicio stolas habituri sunt quia modo animarum tantummodo, tunc autem animarum & corporum simul gloria laetabuntur. Hanc itaquam sententiam beatus Bernardus aliis verbis (licet quantum ad aliquid obscurioribus) volebat exprimere, cum dixit in quodam sermone de omnibus sanctis: *Tres sunt sanctarum animarum status. Primus in corpore corruptibili. Secundus in requie. Tertius in beatitudine consummata. Hic est tertius status in requie, qui omnem poenam & afflictionem excludit, in quo stola animae est collocata, sed secundus status non est in beatitudine consummata: quia adhuc stola corporum non habetur.* Vocat autem Bernar. *beatitudinem consummatam*, cui nihil deest vnquam habendum. Et isto modo secundum beatum Gregor. & Bernar. secundus status animarum sanctarum non est in beatitudine consummata: quia adhuc deest stola corporis, quae postmodum est habenda. Tertius autem status est in beatitudine consummata: quia nihil vnquam habendum tunc deerit, tunc enim habebuntur stolae binae.

Eandem etiam sententiam expressit beatus Bernar. cum post verba praedicta subiunxit: *Primum denique in tabernaculis: secundus in atriis: tertius in domo Dei. Hic enim secundus status est in atriis: quia animae sanctae ante diem iudicii ad vltimum gradum beatitudinis nequaquam peruenient, nec stolam corporis de communi lege sunt antea habiturae. Tertius autem status est in domo Dei, hac est tunc ad tantam gloriam anima & corporis quod nunquam vlteriorem percipient.* Et hanc sententiam ab aliis verbis voluit explicare, cum dicit: *in tabernaculis gemitus poenitentiae: in atriis gustus laetitiae: in domo societas gloriae.* Hae animae sanctae in secundo statu gustant laetitiam de visione essentiae: sed adhuc desiderium habent amplius degustari, & ita satietatem, quae omne desiderium firmiter excludit, minime sunt adeptae in te, hoc est in Deo: sed quando conferet gloriam corporis & stolam animae: praelibatam perficiet, & haec est satietas gloriae, illa scilicet satietas, quae omne desiderium cuiuscunque futurae delectationis excludit. Quam etiam satietatem vberem domus Dei *torrentem voluptatis* vocat. Nec ex verbis eiusdem contra catholicam veritatem iam diuulgatam praedictam iam à sanctis patribus explicatam, vlla calumnia colligatur: sed verba ipsius aliorum sanctorum patrum assertionibus & scripturae diuinae sententiis concordant.

Cap. VI.

Respondet ad quintam rationem pro dicto errore.

ITem pro dicto saepe errore arguitur sic, Apostolus dicit ad Corrinth. 18. quod *omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium*, vbi dicit Glo. quod *licet vnus hic accipiat brauium, sed in alia vita omnes simul: & ita ante diem iudicii nulla anima sancta habebit brauium visionis diuinae essentiae.* Sed isti, vt suos errores scripturis autenticis valeant confirmare, alias auctoritates scripturae (quae verum sensum scripturarum, quae prorsus sonare videntur) aperte declarant, nolunt attendere, si enim Glossam super illa verba Apostoli ad Hebr. 11. (*& hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt non acceperunt repromissionem Deo nobis aliquid melius prouidente: vt non sine nobis consummarentur*) legissent, & rationem intellexissent, Glossam super verbis Apostoli: *vnus accipit brauium*: pro suo errore nullatenus allegassent. Quia tamen Glossa quam isti peruertunt & truncant, dicit ibidem: *mõstratur hoc exemplo, quanta est vtilitas legis nostrae, in qua non vni sed omnibus promissa est palma, quod non est in illo statu huius seculi in illa expectatione, ibi enim tantum vnus accipit brauium, & caeteri victi discedunt, qui similiter laborauerunt, hic autem non est sic, quotquot enim currunt, si perseueranter currunt, accipiunt brauium, & qui prior venerit, expectet non vt coronetur brauio illo, quod est stola animae cum posteriori: sed expectet* (secundum Glossam) *vt coronetur brauio illo, quod est stola corporis cum posteriore.* Quod Glossa super verbum praescriptum Apostoli, cum dicit ad Hebr. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati*, etiam asserit euidenter dicens: *& hi tanta per fidem antiqui fideles operati sunt vel passi pro fide, & tamen hi omnes probati testimonio fidei* (id est quod fides de his perhibuit) *non adhuc perceperunt repromissionem: id est plenam corporis & animae beatitudinem, id est duas stolas, id est si singulis Deo pro nobis aliquid melius prouidente ne consummarentur & perficerentur sine nobis, vt in communi gaudio omnium maius fieret gaudium singulorum, si enim singulis acceperunt, non tamen geminam stolam habebunt vsque ad communem resurrectionem, vt omnium consummatio fidelium simul fiat.* His verbis patenter ostenditur, quomodo Glo. intelligi debeat cum dicit: *qui prior venerit, expectet vt coronetur cum posteriori*, quia expectat quantum ad vnam stolam corporis, & non expectat quantum ad aliam stolam, scilicet quantum ad stolam animae. Merito igitur Glo. ista concordans expresse cum beato Gregor. 4. lib. Dialogorum sicut supra allegatum extitit, illis fantasticis scripturis metricis, quae homini haeretico desiderant placere, debent praeferri, & illis specialiter, quia Deus eos confundet, veritas est carius amplectenda & virilius defendenda.

Cap. VII.

Respondet ad sextam rationem saepe dicti erroris.

ADhuc pro eodem errore allegatur sic, ad Tim. 4. scribit Apostolus: *Reposita est mihi corona iustitiae quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Ex quibus nituntur isti concludere, quod Apostolo ante

ante diem iudicii corona iustitiæ, quæ est visio essentiæ diuinæ, non reddetur: & ratione consimili nec aliis reddetur. Sed ista verba Apostoli recte intellecta, pro prædicto errore non faciunt. Nam dupliciter possunt intelligi. vno modo de die resolutionis beati Pauli: vt iste sit sensus: *reposita est mihi corona iustitia*, quantum ad stolam animæ, *quam reddet mihi Dominus in illa die* resolutionis meæ, de qua prius dixerat: *ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.* Et secundum istum intellectum pro eodem accipit tempus suæ resolutionis & illam diem in qua redditurus erat sibi Dominus coronam iustitiæ. Aliter possunt verba prædicta intelligi de vltima die iudicii: & tunc intendit Apostolus loqui de corona iustitiæ, quantum ad stolam corporis: quia stola corporis Apostolo & aliis de communi lege ante diem generalis iudicii non reddetur. Et hoc est, quod quidam dixere, quod Apostolus loquitur de supposito communi & integro & ex corpore & anima composito, cui corona iustitiæ ante diem iudicii generalis non reddetur. Quia licet anima sit prius coronam iustitiæ habitura: totus tamen homo integer, ex corpore & anima constitutus, non stolam animæ, nec stolam corporis ante diem generalis iudicii habebit. Vnde quamuis anima beati Pauli nunc videat Deum, & ita habeat stolam vnam: tamen beatus Paulus integer ex corpore & anima constitutus, nunc non videt Deum. Quia non est nunc ex corpore, & anima constitutus.

CAP. VIII.

In quo arguitur contra solutionem secundam in præcedenti capitulo ad auctoritatem Apostoli datam, & hoc per auctoritatem Iohannis in Apocalypsi.

S[illegible] illud vltimum de suppositis, & in fulcimentũ erroris prædicti, taliter allegatur. Beatus Iohannes vidit animas interfectorũ propter verbum Dei esse vsq; ad diem iudicii sub altari id est, sub humanitatis Christi. Et certum est, quod subiectione potestatis & dignitatis erunt sub humanitate Christi, etiam post diem iudicii, vel post iudicium. Quod ergo tunc ascendant super altare: hoc erit post diem iudicii per ascensum contemplationis, & ad videndum iudicium immediate. Sed ista allegatio sic dicentes inuoluit dupliciter, primo: quia capitaneo suo obuiat, quod eos ipsi reddit obnoxios, secundo, quia agnitam veritatem impugnant: quod Deo reddit eos obnoxios. Quod enim capitaneo suo reddat eos obnoxios, patet aperte, quia cuidam errori suo obuiant manifeste, ipse enim tenet, dogmatizat, & prædicat: quod Christus post diem generalis iudicii non regnabit. Isti vero hoc docent aperte, quod animæ post diem iudicii generalis subiectione potestatis & dignitatis erunt sub humanitate Christi, & per consequens post iudicium generale erit potestatiue super animas regressurus. Secundo, ista allegatio dicta Deo & eius veritati, cui resistunt, reddit ipsos obnoxios, eo quod scripturam diuinam ad peruersum conantes trahere intellectum, dicunt animas sanctas in cœlo non videre Deum. Vt autem appareat, quod prædictum errorem ex verbis scripturæ quam allegant elicere nequeant. Primo namque allegant non integre, sed truncate verborum seriem libri *Apocalypsis*, ex quibus præfatum errorem conantur concludere. Et quod errorem suum ex istis elicere nequeant est monstrandum. Secundo, quomodo verba illa intelligi debeant, est ostendendum. Series igitur verborum, ex quibus isti probare nituntur, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non vident Deum, est talis. *Et cum aperuisset quintum sigillum: vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei & propter testimonium quod habebant: & clamabant voce magna dicentes: vsque quo Domine sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et data sunt illis st[illegible] al[illegible]: & dictum est illis vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleantur eorum conserui & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.* Ex quibus isti eliciunt, quod animæ in cœlo modo non vident Deum. Ex quibus beatus Gregor. & alii sancti patres volebant concludere oppositum, quod animæ sanctæ in cœlo beatitudinem animæ, quæ est visio Dei vel non sine visione Dei & non corporis sunt adeptæ. Ex verbis etiam prædictis licet notum & apertum sit, quod animæ sanctæ sub altari Dei quiescunt, tamen quod erunt post iudicium iuxta altare Dei mentio non habetur, nec valet: modo sunt sub altari Dei: igitur post iudicium erunt iuxta altare Dei, quemadmodum non sequitur: nunc requiescunt (sicut ex verbis eisdem colligitur) igitur post iudicium minime requiescent. Quod enim nunc requiescant, patet, cum in verbis præscriptis sic habeatur: *dictum est illis vt requiescerent adhuc modicum tempus donec compleantur conserui eorum &c.* Ex his tamen concludi non potest, quod completo numero conseruorum nullatenus requiescent, quemadmodum ex hoc quod dicitur Matth. 1. *Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum:* concludi non potest, quod primogenito nato cognoscebat eam, & ideo consimiliter ex hoc, quod beatus Iohannes vidit animas interfectorum nunc esse sub altari, concludi non potest, quod post iudicium non erunt sub altari Dei. Licet (sicut postea ostendetur) concedi possit sub sano intellectu, quod animæ sanctæ post iudicium generale erunt sub altari Dei. Ex his euidenter habetur, quod per verba *Apocalypsis* supra scripta cõcludi non potest, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non videant Deum, ex hoc q̃ nunc sunt sub altari Dei, & quod clamant, & q̃ respondetur eis q̃ requiescant donec impleatur numerus conseruorum eorũ & fratrum ipsorũ Ex quibus non sequitur q̃ nunc non vident Deũ. Vt aũt habeatur verus intellectus p̃scriptorum verborum: est scien-

est sciendum, quod illud, quod est sub aliquo, quodammodo videtur absconditum: sed quod est supra aliquid, alium & manifestum apparet. Quorum vtrumque ipse Saluator insinuat dicens, Matt 5. *Non potest abscondi ciuitas supra montem posita: neque accendunt lucernam: & ponunt eam sub modio: sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt.* Quia igitur animæ nunc in cœlo sunt multis electis, & etiam malis absconditæ: ideo nunc dicuntur esse sub altari Dei. Quia licet Deum videant sicut vt à ciuibus ciuitatis supernæ minime abscondantur, nobis tamen, & illis qui sunt in purgatorio, & in inferno, nequaquam apparent. In die autem iudicii generalis electis omnibus apparebunt, reprobi etiam, tam homines quam dæmones, aperte videbunt eas ascendere in cœlum, & ita quodammodo erunt supra altare Dei, hoc est, non erunt illo modo absconditæ, quomodo nunc constat eas abscondi, & iste est verus intellectus beati Bernardi, cum loquitur de ista materia. Ipse enim in quodam sermone de omnibus sanctis sic ait: *In hunc igitur locum Saluator descendens contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit, eductosque vinctos de domo carceris sedentes in vmbra mortis* (hoc est secundum aliquos, quiescentes, sed in tenebris & in vmbra mortis) *iam tunc quidem sub altari Dei collocauit: assumens eos in tabernaculo suo in die malorum, & protegens eos in abscondito tabernaculi sui, donec veniat tempus quo procedant, vel completo numero fratrum, & percipiant regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.* Ex quibus verbis colligitur, quod secundum Bernardum, ideo animæ sanctæ sub altari Dei sunt: quia in tabernaculo Dei sunt absconditæ, & non quidem Deo & ciuibus cœlestis Hierusalem: sed nobis, & aliis qui sunt in purgatorio & in inferno. Si enim constet nobis, animas Apostolorum, & quorundam aliorum sanctorum esse in cœlo: hoc tamen nunc constat in sola fide. In die autem iudicii omnes electi clare videbunt animas, quas nunc credunt esse in cœlo. Et ita quodam modo sunt sub altari, sub intellectu isto, quod multis electis sunt nunc absconditæ. Et ideo nunc possunt secundum alium intellectum dici sub altari Dei, eo quod tunc erunt, sicut modo sunt, sub domo & protectione. Quare si potest catholice dici, quod animæ sanctæ & sancti integri ex corporibus & animabus constituti, qui erunt sub altari, post iudicium generale videbunt clare Deum: sequitur euidenter ex hoc, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non vident Deum, cum aperte dicat, quod *completo numero fratrum percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.* Sed forte diceret: si nunc perciperent regnum eis paratum ab origine: sequitur quod tunc non percipient, & per oppositum: si nunc non possident, nunc non vident Deum. Ad hoc potest multipliciter responderi, vno modo, quod secundum beatum Bernardum sancti & integri ex anima & corpore constituti, imo percipient regnum eis paratum ab origine mundi, & ita beatus Bernardus non intendit negare animas sanctas percepisse regnum eis paratum ab origine mundi, & si hoc negaret, determinationi summi pontificis & doctrinæ vniuersalis ecclesiæ contradicere videretur, nam, vt legitur *extra de hæreticis c. maiores.* Innocentius tertius ait: *& si originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur: non tamen perueniebatur ad regnum cælorum, quod vsque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum, sed per sacramentum baptismi Christi sanguine inebriati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cælorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit.* His verbis patenter habetur seu asseritur, quod animæ sanctæ iam peruenerunt ad regnum cœlorum; & per consequens perceperunt regnum eis paratum ab origine mundi. Cui alludit doctrina vniuersalis ecclesiæ, cum in laudem martyrum fideles cantare non cessent: *Istorum autem est regnum cælorum, qui contempserunt vitam mundi, & peruenerunt ad præmia regni.* Sed forte diceret aliquis, quod sicut *regnum cælorum*, secundum beatum Gregor. aliquando præsens ecclesia dicitur: ita & regnum cœlorum locus cœlestis & naturalis aliquando vocatur, & ideo quamuis animæ sanctæ non videant Deum: potest tamen concedi, quod sunt in regno cœlorum. Sed istæ assertiones sanctorum patrum peruerterent sententiam, quandocunque enim sancti loquuntur de regno cœlorum percipiendo post vitam præsentem accipiunt regnum cœlorum, vt visionem Dei claram includit, & sic accipit Bernardus, cum dicit in auctoritate superius allegata, quod *percipient regnum quod est eis paratum*, sed non tunc primo percipient secundum animam: licet tunc primo percipiant regnum secundum corpus, & ideo totus homo integer non ante percipiet de communi lege regnum cœlorum. Aliter potest dici, quod licet animæ sanctæ iam perceperint regnum, quod in visione Dei consistit: animæ tamen sanctæ non perceperunt illud regnum, quod omnem perfectionis gradum & delectationem habendã includit, per quod regnum Bernardus intelligit beatitudinem consummatam, quæ scilicet omnem delectationem & perfectionem vnquam habendam includit, & ita Bernardus aliter accipit quodcunq; regnum cœlorum, vt pro regno futuro accipiatur, quam communiter alii doctores & patres sancti: licet etiam in multis locis sic aliquando regnum cœlorum vtatur, regnum itaque, quod est beatitudo cui nihil deest habendum, animæ ante diem iudicii non habebunt: habent tamen visionem Dei nunc, quamuis quasi in abscondito, quod Glossa super illud Psalmi, *abscondens eos in abscondito faciei tuæ*: insinuare videtur, cum dicitur: *dum mali turbabuntur, ipsi* (sancti scilicet) *erunt in abscondito faciei tuæ videntes te Domine*, & ita nunc animæ sanctæ sunt occultæ: ideo sub altari Dei, sed in die iudicii erunt manifestæ. Quemadmodum Christus nunc est occultus: sed tunc erit manifestus, teste Glossa, quæ super illud Psalmi: *sede à dextris meis*, ait: *sede secundum quod homo in pectoribus misericordia, & iterum, sede occultus, donec regnes manifestus.* Cum igitur (dicunt isti) certum est, quod subiectione potestatis & dignitatis erunt animæ sanctæ sub humanitate Christi, etiam post iudicium: conceditur, quod in hoc non errant, licet in hoc suo Magistro (quamuis forsitan ignoranter) inueniantur aduersi. Si etiam aduertissent, quod Magister eorum tenet, quod Christus post iudicium non regnabit,

[illegible] cupiunt esse tales, qualis do[illegible] quia dicunt, [illegible] super altare, vt videant Deum immed[illegible] ante, aperte er[illegible] auctoritas ex *Apocalypsi* sumpta, eis minime [illegible]gatur, sicut ex præceden[illegible]

Cap. IX.

[illegible]iuolam euasionem Iohannitarum elidit, & confutat ratione vnica.

N[illegible] autem pro errore prædicto friuolas allegationes adducunt: sed etiam ad euacuandas [illegible], err[illegible]es eorum apertissime conuincentes, responsionem vanissimam dare conan[illegible]en[illegible] quod auctoritates & scripturæ sanctorum, si quæ inueniuntur dicentes, quod animæ [illegible] Deum facialiter [illegible] accipiendæ sunt & intelligendæ secundum locutionem deuoti affe[illegible] quod sanct[illegible] meditatione deuota frequenter, vbi erat affectus eorum, & vbi se[illegible] un[illegible]quebantur, accipiunt præteritum pro præsenti, & præsens pro futuro. Sed ista te[illegible] friuola, quæ improbatione non indiget, & eam vnica ratione breuiter improbabo. Quod [illegible]quendo de visione animarum sanctarum non vtantur præterito pro præsenti, & præsen[illegible]o sic patenter ostenditur. Vbicunque sancti loquuntur de visione animarum san[illegible] vtuntur præterito pro præsenti ad monstrandum tantum suum affectum ad sanctos, [illegible]andum veritatem de visione earum pro præsenti. Sancti autem frequenter cum lo[illegible]one animarum sanctarum, solum loquuntur ad monstrandum veritatem de visione [illegible]enti, igitur non vtuntur præsenti pro futuro, sed pro præsenti. Maior est manifesta[illegible]ur præsenti pro futuro, in nullo monstrarent veritatem pro præsenti, sed pro futuro [illegible]or etiam legenti auctoritates sanctorum apparet indubia, nam beatus Gregorius in [illegible]*ogorum*, cum interrogaretur a Petro: *quid est quod si animæ sanctæ modo sunt in cœlo, quod in* [illegible] *sua iustitiæ retributione recipient?* Respondet in hæc verba: *hoc est nimirum cresse in iudicio,* [illegible]*imarum stola: postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur*, & tamen post asserit, [illegible]imabus nunc datæ sunt singulæ stolæ albæ, & infra affirmatur, quod non scient omnia, tunc [illegible]loquebantur solummodo secundum affectum, sed veritatem de beatitudine & visione anima[illegible]orum pro præsenti voluit declarare, igitur non vtebantur præsenti pro futuro, sed pro præ[illegible]nocent[illegible]us etiam Tertius sicut legitur *extra, de celebratione missarum, cum Marthæ*, dicit, quod [illegible]ationibus nostris non indigent pro eo, quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota fue[illegible]on tamen voluit suum ad sanctos affectum monstrare: sed etiam de beatitudine earum pro [illegible] declarare vult veritatem, igitur minime vsus est præsenti pro futuro, vel præterito pro præ[illegible]

Cap. X.

[illegible]futat quoddam dictum Iohannitarum, dicentium scilicet, quod simplices non habeant de quæstione fidei se intromittere.

C[illegible]implices seducendos dicunt præfati sequaces errorum, quod simplices inferiores [illegible] prædicta non debent se intromittere. Et si aliquis dicat, *Christianus sum: volo scire* *in*[illegible] *veritat*[illegible] *mouer ad quærendum de hoc, quia simplex sum.* Isti respondent dicentes: *Dico ti*[illegible]*te quod* [illegible]*lesia explicauit: & alia implicite, donec ecclesia aliter declaret.* Sed in ista assertio[illegible]n[illegible]an[illegible] errores, quorum primus est: quod simplices non debent se intromittere de quæ[illegible]o[illegible] & [illegible]e error in quodam alio *Tractatu* reprobatus existit. Secundus error est, quod [illegible]im[illegible]xplicite credere, nisi quod ecclesia explicauit, vocando ecclesiam, papam & Car[illegible]ec[illegible]lesiastici loquuntur, sicut de pluribus assertionibus eorum patenter habetur. [illegible]neum, probatur aperte, nam quilibet Christianus credere debet omne illud, de [illegible]ipe[illegible]us, [illegible]uod ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter, sed alii, quam pa[illegible]e[illegible]erti de multis quæ sequuntur euidenter ex contentis in scriptura di[illegible]pa & Cardinales nunquam declarauerunt, imo forte quæ papa & Cardinales [illegible]og[illegible]uerunt: sed tantum implicite crediderunt, igitur possunt Christiani & [illegible]icite credere aliqua, quæ papa & Cardinales nunquam explicite d[illegible]araue[illegible]la. Quia qui certus est de antecedente, & consequentia: certus est de conse[illegible]t explicite antecedens, & certus est de consequentia, quia co[illegible]sequens ex an[illegible]nsequente dubius esse non potest. Cui illud Philosophi alludit, *simul inducēs* [illegible] aliquis possit esse de maiore certus, & tamen dubius vel contrariæ opinionis [illegible]n si certus est de maiore & de minore, quas applicat ad conclusionem: de c[illegible]on potest. Qui igitur explicite credit aliqua, quæ le[illegible]t in scriptura diuina, et [illegible]est ce[illegible]us, quod euidenter sequitur ex illis: de illa conclusione esse dubius non po[illegible]s, vel scit eam, vel explicite credit. Et ideo si est conclusio, quæ p[illegible]rationem [illegible]sequitur quod explicite credit eam, & non potest non c[illegible]ed[illegible]re e[illegible]m exp[illegible]ite [illegible]od ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter. Minor quam[illegible] videa-

tur probatione minime indigere, tamen auctoritat[illegible]us venerabilium patrum proba[illegible] enim Augustinus, vt legitur 24. q. 5. cap. vltimo: *Ideo diuina prouidentia multos diuersi erroribus [illegible] cos esse permittit, vt cum interrogant nos ea quæ nesciunt, possunt catholici per scripturas diuinas, quæ nesciunt [illegible] prius, addiscere*, per consequens ipse est certus p solas scripturas diuinas d[illegible]his, quæ papa & Cardinal[illegible] nullatenus declarabant. Adhuc etiã est auctoritas accepta ab August. [illegible] per illud Apostoli [illegible]. Cor [illegible] *oportet hæreses esse, vt qui probati sunt in nobis manifesti fiant*, quæ potest ad[illegible], ait enim Gloss[illegible] *Omnes [illegible] inimici ecclesiæ vel errore cæcati vel malitia deprauati prosunt, quia si accipiunt potentiam corporaliter affl[illegible] exercent eius patientiam, si enim male sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam. Ab aduer[illegible] mota: continue discendi existit occasio, multa quippe ad fidem pertinentia dum hæreticorum inquietatione ex[illegible] tantur, vt aduersus eas defendi possint, & considerantur diligentius, & interrogantur clarius, & [illegible] antur instantius*. Et infra: *prosunt igitur hæretici, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendum & adip[illegible] dum catholicos excitando.* Ex quibus verbis patenter colligitur, quod catholici, & hæretice[illegible] tas possunt ignotas veritates per scripturas sacras addiscere: licet eas papa & Cardinales [illegible] non attentauerunt declarare. Vnde & dicunt nonnulli, quod occasione hæresum, quas M[illegible] storum & rector solenniter diffiniuit, & publice prædicauit, in nonnullis pullulant innumeræ [illegible] tates, quarum sunt multæ redargutæ iam in scripturis, quæ toti communitati Christianorum tam laicorum, quam clericorum fidelium inæstimabilem fidelitatem seu vtilitatem inferent [illegible] simissime) in futurum, quas tamen veritates etiam præcedentes summi pontifices & C[illegible]din[illegible] tholici nullatenus declarant: quia occasionem declarandi ante tempora illius rectoris minime [illegible] buerunt. Sed forte diceret aliquis, quod simplices non debent credere, nisi ea quæ [illegible] & C[illegible] les tradunt credere explicite: nec debent inuestigare secreta scripturæ, sed communibus d[illegible] contenti: imo etiam de intellectu proprio non debent præsumere vt aliquid credant exp[illegible] quod eis papa & Cardinales tradiderint. Sed qui ista assereret, nouorum esset inuentor [illegible] licet simplices non teneantur regulariter explicite credere, nisi illa quæ iam nunc c[illegible] clero explicite declarata, tamẽ simplices legendo scripturas diuinas rationis acumine [illegible] & [illegible] ces non omnino carent aliquid (quod papa & Cardinales minime declarauerunt) aduer[illegible] denter sequi ex scripturis diuinis: hoc possunt & debent in hoc casu explicite credere: nec ten[illegible] papam & Cardinales consulere, quia papæ & Cardinalibus scripturam sacram præferre ten[illegible] Sed diceret forte aliquis, quod simplices saluantur in fide maiorum, igitur non debent habere fide[illegible] explicitam de aliquo, nisi de quo papa & Cardinales habent fidem explicitam, ideo videtur [illegible] conueniens dicere, quod aliquid sit spectans ad fidem catholicam, de quo papa & Cardinales non [illegible] fidem explicitam. Sed respondetur, quod simplices saluantur in fide propria: quia si [illegible] non [illegible] fidem in se, non saluantur. Est tamen quidam modus saluandi, quia saluantur in fidem [illegible]um, [illegible] quantum ad multa sufficit eis credere implicite, quod maiores credunt explicite, quod ve[illegible] maiores explicite habent fidem eandem, quam minores: & minores non aduertun[illegible] scriptura diuina, nisi quod maiores sequi percipiunt. Cum vero dicitur, papa & Card[illegible] s[illegible]ent dem explicitam de omnibus quæ spectant ad fidem catholicam, Dico quod hoc non est [illegible]per v[illegible] rum: cum sæpe non habeant fidem explicitam de omnibus illis, qui necesse fuerit eos crede[illegible] e[illegible] cite. Cum vero præsumitur in ratione, quod simplices non debent inuestigare s[illegible] diuinæ, istud non est verum: quia tunc nullus simplex deberet præsumere vacare studio [illegible]ptu[illegible] ræ, & ita nullus deberet in scriptura sacra studere, antequam esset papa vel Cardinalis, quia [illegible] studens in scriptura sacra oportet quod aliquando incipiat, quando autem quicunq [illegible]ip[illegible] re in scriptura sacra, quoad notitiam scripturarum sacrarum est inter simplices computa[illegible]d[illegible] nullus antequam esset papa vel Cardinalis deberet incipere studere in sacris [illegible]ipturis. C[illegible] assumitur, quod simplices non debent de intellectu proprio præsumere, vt aliquid [illegible]edao[illegible] cite, nisi quod papa & Cardinales crediderunt. Dicendum est, quod simplices non debent [illegible] re de proprio intellectu, sed scripturæ sacræ firmiter adhærere: vt quod euidenter con[illegible] cris scripturis inferri, hoc explicite credant, siue fuerit siue non fuerit à papa & Cardin[illegible] tum. Et ratio huius est, quia papa & Cardinales non sunt regula fidei nostræ: quia licet p[illegible] cus & Cardinales catholici deberent doctores esse fidei Christianæ: ita quod quicquid [illegible] gulam fidei docuerint vel diffinierint, hoc sit à fidelibus firmiter sentiendum: tamen [illegible] tra regulam fidei, quam scriptura diuina docet, docuerint aut diffinite præsumpser[illegible] quendi, sed à catholicis arguendi, & tanquam hæretici deuitandi. Errantes igitur [illegible] quod homo Christianus nihil debet explicite credere, nisi quod papa & Cardinales [illegible]nt, qui [illegible]o- lunt contra Apostolum, papam dominari fidei nostræ: & qui non quærunt intell[illegible] veritatem [illegible]ed ea quæ suo rectori & magistro sunt placita: auribus simplicium nullatenus sunt au[illegible]di[illegible] tanquam euersores fidei repellendi. Hæc autem contra dicta sufficiant, si autem di[illegible] quam se habeat veritas, reprobaui, mihi nullatenus imputetur: quia sub [illegible] rata [illegible] erunt, intentionis autem meæ est solummodo falsam sententiam, & ipsius q[illegible]unq[illegible] tores fuerint, & non alios, improbare, si autem dixi Imperite: corre[illegible]o- nem charitatiuam nullatenus recusabo.

EXPLICIT SECVNDVS TRACTATUS secunda partis.

TERTIA PARS

PRINCIPALIS DIALOGORVM TRACTAT DE GESTIS DIVERSORVM CHRISTIANORVM, ET DIVIDITVR IN NOVEM TRACTAtus, quorum quilibet subdiuiditur in diuersos libros.

D *pul* Salomonis v unq, sequendo vestigia proposui in animo meo, quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole, in ecclesia scilicet militante: de qua non omnes Christiani his diebus consimiliter opinantur. Quia enim quidam circa fidem catholicam altercantur se hæreticos mutuo appellantes: quidam eorum apud quosdam, & alii apud alios veram existimant ecclesiam consistere militantem, p tiam partem *Dialogi* nostri (quam ab initio *de gestis circa fidem altercantium orthodoxam* vo app nostram intentionem vertamus, quantum nostræ occupationes & studia præsentis co oris qualitati, quia vt beatus asserit August. ad Bonifacium militem, & habetur 23. q. 4. c. *mnia debent suis temporibus conuenire*: quam in nouem tractatus volo secari, quorum vou ersos libros censeo diuidendum, primi namq; duo erunt præparatorii & præambuli s, quibus de gestis diuersorum Christianorum scrutabimur.

s quidem disputando de potestate papæ & cleri.

dus de potestate & iuribus Romani Imperii in quo quamplurima de iuribus regum ac etiam laicorum aliquorum tractabimus.

us de gestis Ioh. 22. quem nonnulli putant propter hæreticam prauitatem diu antequam ndo migraret, omni dignitate ecclesiastica fuisse priuatum. Alii ipsum fuisse catholicum papatu finisse dies suos existimant.

tus de gestis Domini LODOICI de Bauaria: quem aliqui verum Imperatorem non re alii contrarium arbitrantur.

tus de gestis Benedicti 12. quem multi, sed non omnes, tanquam summum pontificem ur.

tus de gestis fratris Michaelis de Cesena.

imus de gestis & doctrina fratris Giraldi Odonis, quorum vnum quidam, alii alium verum m ordinis Fratrum Minorum affirmant.

nus de gestis fratris Guilhelmi de Ockam.

s de gestis aliorum Christianorum, regum, principum, & prælatorum ac subditorum icorum secularium religiosorum Fratrum Minorum & aliorum, qui alicui & aliqui natis personis adhærent, obediunt, consentiunt, communicant, fauent vel quomo auxilium, aut consilium dignoscuntur, vel ipsos, aut eorum aliquem impugnant, hensibilem aut reprehensibiles arbitrantur. *Magist.* Tam tua instantia, quam de um p prædicta aggredi mihi suadet: sed timor calumniam incurrendi illorum, qui di dere illicite disputare de potestate summi pontificis, dissuadet. præsertim cum Can & ciuiles videantur asserere, quod sacrilegium incurrit, qui præsumit de au utate, ideo si tibi videtur de præfatis me nullatenus intromittá: maxime cum non valeam (vt æstimo) peruenire. *Disc.* Timor non te retrahat memoratus: tholicos de fide absq; periculo iustæ calumniæ ad exercitium di putare. Docto ogiæ de fide in scholis publice disputant, & contra veritatem fidei quos sciunt arg um crimen incurrunt: licet nec tunc nec vnquam postea veritatem quæstionis t, accalarii etiam & prudentes, quantum possunt fortius irreprehensibiliter, lau r contra veritatem arguunt & allegant, sic de potestate summi pontificis ad exe g udabiliter disputare. Cum igitur contra potestatem papæ neq; asserendo neque dicturus, sed solummodo recitando: sicut pro toto isto *Dialogo* peractum est de potestate papæ & omnibus aliis, quæ commemoraui tractanda, nullatenus rium cum sciam te paratum omnem veritatem de potestate papæ & aliam credere, opportunis loco & tempore, quando erit expediés, occulte & publi cum carentia te retardet: quia licet non possis facere opus perfectum, aliquid inutile: quia occasionem faciendi opera perfecta copiam librorum habenti quod absq; assertione & dubitatione falsa liceat recitare, & in persona dicere necesse omni tempore ore veritatem, etiam catholicam confiteri (u cadat matiuo, quod semper obligat, sed non pro semper) multis modis posset ostendi. n paruipendens calumnias, tuę instantiæ acquiescam: & ad exercitanda studiosorú otestatem papæ q circa alia quæ duxeris inquirenda. etiam sententias & opiniones icis imo hæreticas recitabo: pro quibus quo voluero fortius allegabo quod etiam cidum facere, si tibi videbitur. Incipe igitur sine mora primum tractatum.

TRACTATVS PRIMVS DE POTESTATE PAPÆ ET CLERI.

LIBER PRIMVS.

Cap. I.

In quo recitantur quinq. opiniones de potestate summi Pontificis, prima & sibi contraria pertractantur à capitulo 2. vsq. ad cap. 9. secunda cap. 10. tertia cap. 11. & quarta cap. 13. quinta vero cap. 16.

Discip. Claues regni cælorum esse datas à Christo Romano pontifici, id est beato Petro, Christianorum non ambigit (vt æstimo) multitudo, quare non dubito, quin sit a Christo al[illegible] a potestas concessa. Plures etiam auctoritates sanctorum patrum videntur asserere quod aliqua[m] ex humana ordinatione acceperit potestatem. Ad quarum vtramq;: si vtramq; habeat interroga[bo] [q]uamplura. Quam videlicet & quo iure, diuino scilicet an humano, habeat potestatem super spiritualia & ecclesiasticas personas: quam & quo iure super laicos in spiritualibus, quam & quo iure [su]per res & iura temporalia, quæ ad solam Romanam spectant ecclesiam: quam & quo iure super res temporalia iura, quæ ad alios clericos pertinere noscuntur: quam & quo iure super personas [et] res iura temporalia fidelium laicorum: & quam & quo iure super res infidelium & etiam personas ipsorum. Postea autem nonnulla similia de potestate cleri perscrutari propono, ante omnia aut[em] [inter]rogare decreui, an potestas papæ ad omnia, quæ non sunt contra legem diuinam, neque c[ontra ius] naturæ, se extendat. Hæc enim interrogatio videtur comprehendere omnia prædicta de pote[state] papæ, & forte ex sententiis & opinionibus circa ipsam, quas recitare studebis, dabitur mihi occa[sio de] singulis in speciali quærendi. *Mag.* Circa hanc interrogationē diuersæ & aduersæ inueniuntur [sen]tentiæ. Vna est, quod papa tam in spiritualibus quā in temporalibus, talē ex ordinatione Chri[sti ha]bet plenitudinem potestatis, vt regulariter & in omni casu omnia possit, quæ non sunt expressè [con]tra legem Dei neq; contra ius naturæ. Alia est, quod talem plenitudinem potestatis habet ex iure [di]uino in spiritualibus non in temporalibus. Tertia est, quod talem potestatis plenitudinem habet p[ar]tim ex ordinatione Christi, partim ex ordinatione humana. Quarta est, quod talem plenitu[dinem] potestatis non habet, nec à iure diuino nec à iure humano: neque regulariter neque [casualiter] siue in casu, & circa hanc sunt modi diuersi ponendi. Quinta est quod talem [plenitudinem] potestatis simpliciter non regulariter neq; a iure diuino neq; à iure humano habet: sed cas[ualite]r siue in casu habet talem plenitudinem potestatis à iure diuino siue ex speciali ordinatione Chr[isti].

Cap. II.

In quo probatur prima opinio capitulo præcedenti recitata.

Discip. Istas discutiamus sententias, vt acutius & profundius valeamus intelligere veritatem, pro [pri]ma igitur aliquas allegationes adducas. *Mag.* Prima sententia in verbis euangelii, imo ipsius C[hri]sti fundari videtur: qui, vt legitur Matt. 16. dixit Petro: *Tibi dabo claues regni cælorū. & quodcunq. li[gaue]ris &c. & quodcunq. solueris* &c. Ex quibus verbis colligitur quod Christus dedit beato Petro, & per [conse]quens successoribus eius, absq; exceptione plenitudinem potestatis, vt omnia possit: quia v[er]b[o ge]nerali omnia debent comprehendi, *di. 19. si Romanorum, & 1. q. 1. sunt nonnulli. & 24. q.* [1.] *putat.* D[isc.] [Ista] allegatio impugnari potest, vt videtur, nam sæpe verbum generale non est generaliter inte[lligendum] *extr. de iureiur. ad nostram & 1. q. 1. indices*, vnde & verbum generale sæpe restringitur, vt notat G[los.] [extr. de] *appel. sua nobis*, cuius exempla quamplurima in scripturis diuinis habentur, *Matt.* enim 3. dicitur, [quod exi]bat ad eum omnis regio trans Iordanem & baptizabantur in Iordane ab eo, & tamen multi n[on exi]bant nec baptizabantur a Iohanne. Et *Luc. 3.* dicitur, quod cogitantibus omnibus de Iohan[ne, ne forte i]pse esset Christus, & tamen multi hoc minime cogitauerunt: quia nec illi qui non credebant [Chri]stum: nec illi qui Iohannē non putauerunt prophetam. Alia exempla innumera possunt ad[duci], in [quibus] verbū generale non debet generaliter intelligi, sed restringi. Dimittentur tamē ad præ[sens] omnia, p[ræ]ter quædā pauca, q̃ de potestate & subiectione loquuntur: sicut & verba Christi pro[posita]. [Ait] itaq; Apostolus ad Eph. 5. *Vt ecclesia subiecta est Christo ita & mulieres viris suis in omnibus*, vbi ver[bum] *in omnibus* [n]on debet generaliter absq; omni exceptione, etiā quo ad licita, intelligi quia vxores non [sunt i]n omnibus licitis subiectæ vi[ris], [q]uoad multa licita vir & vxor ad paria iudicen[tur], *extr. de diuor.* [...] *gaudemus*. Apostolus etiam ad Colosen. 4. ait: *Filii obedite parētibus per omnia*, & post: *Serui obedite per omnia* [do]min[is] c[ar]*nalibus*, & ad Eph 9. ait: *Serui obedite Dominis carnalibus cū timore & tremore* & [...] *sunt sub iugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur*, & ad Titū [2.] *Seruos Dominis suis* [subditos esse, in] *omnibus esse placentes*, & Pet. [2.] sic legitur: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deū* & po[st: *Serui subditi*] *estote in omni tēpore Dominis, non tantū bonis & modestis, sed etiā dyscolis.* Et 1. ad [Tim]. 2. ait A[postolus]: *Mulier in* [silentio] *discat cū omni subiectione*. In quibus omnibus verba generalia non deben[t gener]al[iter] [intelligi absq;] omni excep[tion]e [...] quia in multis non mulieres viris, nec filii parētibus, nec [...]

omnibus hominibus sunt subiecti, igitur consimiliter per hoc, quod Christus dixit Petro: *Quodcunque ligaueris* &c. non potest intelligi, quod omnes mortales in omnibus absque omni exceptione successoribus beati Petri sint subiecti, vt in omnes homines quoad omnia de se licita, plenitudinem tam in temporalibus quam in spiritualibus habeant potestatis. *Magist.* Ista obiectio duobus modis repellitur: Primo, quia si secundum canones sacros, vbi canon non excipit aut diffinit aut determinat, nec excipere nec diffinire nec determinare debemus, *31. quæst. 1. quod si dormierit, & q. 5. consuluisti, 55. si euangelica*, multo fortius vbi Dominus non excipit, diffinit vel determinat, nec nos excipere, diffinire nec determinare debemus. Sed Christus concedendo Petro potestatem super omnes nihil excepit, nec diffiniuit, nec determinauit, sed indistincte & generaliter dixit: *Quodcunque ligaueris* &c. igitur nec nos aliquid debemus ab eius potestate excipere, aut eam aliquo modo diffinire vel determinare: Petrus igitur in omnibus temporalibus & spiritualibus accepit à Christo plenitudinem potestatis. Amplius, beneficium principis largissime interpretandum est, *extra de Simonia. c. vltim. & extra de dict. ex parte*, igitur & potestas collata Petro à principe principum Christo largissime interpretanda est, vt ab eius potestate nec in spiritualibus nec in temporalibus aliquid penitus subtrahatur. Secundo repellitur obiectio supradicta auctoritate Innoc. tertii, qui (vt legitur *extra de maio. & obe. c. sane*, ait: *Dominus dixit ad Petrum, & etiam Petrus dixit ad successores: quodcunque ligaueris* &c. *nihil excipiens, qui dixit: quodcunque ligaueris* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod à potestate data à Christo beato Petro & successoribus eius neque in temporalibus neque in spiritualibus aliquid est excipiendum, habet igitur papa talem plenitudinem potestatis à Christo.

Cap. III.

Vbi secundo probatur prima opinio, per hoc, quod Papa est in omnibus obediendum, quod probat auctoritatibus tribus & rationibus duabus.

Discip. Super præmissam auctoritatem Saluarotis postea reuertemur, ideo alias allegationes adducas. *Magist.* Quod papa habet in temporalibus & spiritualibus talem plenitudinem potestatis, probatur. Ille cui ex præcepto diuino est in omnibus obediendum & in nullo penitus resistendum, habet immediate à Deo huiusmodi plenitudinem potestatis, papæ autem ex præcepto diuino obediendum est in omnibus, & in nullo resistendum penitus, teste Grego. qui, vt habetur *d. 12. c. præceptis*, ait: *Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, & per obedientiam quæ à sancta Romana ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt salutifere impleantur*, & infra: *cuius auctoritatis sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt Apostolicæ Petræ, super quam Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate diuelli.* Ex quibus verbis colligitur, quod propter auctoritatem concessam à Christo Romanæ ecclesiæ est in omnibus obediendum, & in nullo penitus resistendum. Hoc etiam Stephanus papa, vt habetur *di. 19. c. enimuero*, videtur asserere, cum ait: *Enimuero in speculum & exemplum sancta Romana ecclesia, cui nos Christus præesse voluit, ab omnibus quicquid ordinauit, perpetuo & irrefragabiliter obseruandum est* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod propter ordinationem Christi Romanæ ecclesiæ obediendum est in omnibus. Hinc Leo papa, vt habetur eadem di. *c. ita Dominus*, ait: *huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in omne corpus diffunderet*, & infra: *hanc Petræ istius sacratissimam firmitatem Deo, vt diximus, ædificante constructam nimis impia vult præsumptione violare, quisquis eius potestatem tentat corrumpere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui potestati Petri & successorum eius aliquo modo inobediens inuenitur, Dei ordinationem infringit, quare ex ordinatione Christi est, quod papæ obediendum est in omnibus. Quod etiā ratione probatur, quia illi ex ordinatione obediendum est in omnibus, cuius omnia præcepta accipienda sunt tanquam diuina voce prolata, sed omnia præcepta papæ sicut & sanctiones eius accipienda sunt tanquam diuina voce prolata, *di. 19. sic omnes*, igitur ex ordinatione Dei est ei obediendum in omnibus. Amplius illi ex præcepto Dei est in omnibus obediendum, qui abs[que] hæresi non potest esse schismaticus, & omnes alii possunt esse schismatici, tanquā ab illo diuisi. Sed papa non potest esse schismaticus, nisi fiat hæreticus, omnes autem alii possunt esse schismatici, licet non statim sint hæretici, igitur papæ est ex præcepto Dei in omnibus obediendum. Maior probatur per hoc, quod ille, cui non est obediendum ex præcepto Dei, in omnibus potest multa præcipere, in quibus alii sibi obedire non tenentur. Quare propter præcepta huiusmodi in quibus sibi non tenentur obedire, potest inter præcipientem & illos quibus fiunt præcepta [illegible] oriri discordia, diuisio, dissensio, & scissura: & per consequens schisma, quia *schisma*, quod [illegible] nomen est, scissuram notat *24. q. 1. c. schisma.* In illo igitur casu vel præcipiens vel illi quibus [illegible] modi præcepta est schismaticus vel schismatici, sed illi, quibus fiunt præcepta, non sunt [illegible] cum non sint non obediendo aliquo crimine irretiti, ex quo nullatenus obedire tenentur. [illegible] præcipiens est schismaticus reputandus propter iniusta præcepta: licet non fiat hæreticus. Minor, quoad primā partem scilicet quod papa abs[que] hæresi non possit esse schismaticus, probatur p hoc, quod [illegible] cus dicitur ille, qui ab ecclesiæ vniuersalis vnitate recedit *24. q. 1. schisma & c. loquitur Dominus & c. alienus & c. quia ex sola*, sed papa nisi fiat hæreticus ab vniuersalis ecclesiæ vnitate non recedit [illegible] ab ipso quamdiu manet in fide Petri vnitas vniuersalis ecclesiæ incipiat, *24 q. 1. loquitur Dominus*, [illegible] papa nisi fiat hæreticus, schismaticus esse non potest. Secunda pars manifeste patet: quia omnis [illegible] papa abs[que] hæresi saltem in principio non obediendo vniuersali ecclesiæ in his in quibus tenetur

netur potest fieri schismaticus. Ex his colligitur quod ex præcepto Dei seu ex ordinatione Christi Petro & successoribus eius est in omnibus obediendum: & in nullo penitus resistendū, igitur ex ordinatione Christi papa habet tam in spiritualibus quam in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt de se illicita, ita vt per solam humanam ordinationem, vel voluntatem non possunt fieri illicita. *Disc.* Priusquam ad alias allegationes procedas, refer quare dicitur quod papa ex ordinatione Christi omnia potest, quæ non sunt de illicita &c. *Mag.* Hoc dicitur propter vota, iuramenta, promissiones, pacta, & alia quæcunq; per quæ homines se obligant ad illa, ad quæ alias minime obligantur, quia per talia in nullo penitus derogatur potestati papę, quin talibus quibuscunque non obstantibus omnia possit & in omnibus sit obediendum ei, eo quod in omnibus talibus potestas & auctoritas papæ intelligitur semper excepta, *extra de iureiurando, veniens, & extra de electionibus. significasti.*

Cap. IV.

In quo tertio probatur duodecim rationibus prima opinio.

D*iscip.* De ista materia in speciali tangemus in diuersis locis: ideo alias allegationes adducas. *Mag.* Quod papa habeat ex ordinatione Dei talem plenitudinem potestatis, probatur: quia qui omnibus legibus positiuis est solutus habet talem plenitudinem potestatis, quia qui non habet talem plenitudinem potestatis, aliqua lege humana potest constringi: eo quod non habet potestatem supra omnes leges humanas, papa autē legibus est solutus, ita quod est supra omnes leges humanas: cum etiā leges imperiales possit dissoluere, sicut plures canones videntur asserere, *di. 19 quæcunq;* igitur papa habet ex ordinatione Dei talem plenitudinem potestatis. Amplius, vicarius Christi habet plenitudinē potestatis ex ordinatione eiusdem Christi: cum Christus habuerit huiusmodi plenitudinem potestatis & in committendo Petro vices suas nihil in talibus sibi interdixit, igitur papa habet talem ordinationem potestatis ex ordinatione Christi, cum sit Christi vicarius. Rursus papa habet plenitudinem potestatis, sed non habet aliquam potestatē ab homine, ergo ex sola ordinatione Dei habet plenitudinem potestatis. Minor colligitur & habetur ex diuersis canonibus sacris *2. q. 6. c. decreto & c. qui se scit*, etiam diuersi canones sacri videntur asserere, vnde Innoc. tertius, vt habetur *extra de iudiciis, nouit*, ait: *Cū enim non humanæ constitutioni, sed diuinæ potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officiū nostrum spectet de quocunq; mortali peccato corripere quemlibet Christianum.* Et beatus Anacletus, vt habetur *di. 22. c. sacrosancta*, ait: *Hæc vero Apostolica sedes caput & cardo, vt præfatum est, à Domino & non ab alio constituta* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod papa nullam potestatem habet ab homine. Quod etiam ratione videtur posse probari. Nā nullus est dicendus hæreticus ꝓpter hoc, quod negat à quocunq; potestatem, quam à solo homine habere dignoscitur, quia talis licet erret, non tamen errat contra scripturam sacram, q̄ non est ab homine, sed à Deo, sed q negat à papa potestatem suam, est hæreticus reputandus, vt testatur Nicolaus papa, secundum ꝙ habetur *d. 22. c. 1.* igitur papa à solo Deo recipit potestatem. Item quod papa habeat plenitudinem potestatis a Deo, ostenditur, nam ab eodem habet Romanus Pontifex plenitudinem potestatis & potestatē concedendi indulgentias, vt innuitur *ext. de pæn. & re. cum ex eo*, in fine, sed Romanus Pontifex habet à solo Deo & non ab homine potestatē concedendi indulgentias, igitur a solo Deo habet plenitudinem potestatis. Item, ille habet à Deo plenitudinem potestatis, de cuius iudicio & potestate non est licitum iudicare, nec etiā disputare in dubium reuocando potestatem eiusdem, quia de potestate eius, q non habet à Deo plenitudinem, de cuius etiā iudicio licet iudicare, si non secundū potestatem sibi concessam, sed vsurpatā præsumpserit iudicare, sed nemini licet iudicare vel etiā dubitando de iudicio & potestate summi pontificis disputare, ergo à Deo habet plenitudinē potestatis. Maior videtur esse eiusdē, minor per auctoritates diuersas ostenditur, ait enim Nicolaus papa, vt habetur *9 q. 3. patet ꝓfecto sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maius nō est iudiciū à nemine fore retractandū: nec cuiquā de eius liceat iudicare iudicio.* Et Gelasius papa, vt habetur *eisdē causa & q. c. ipsi*, ait: *nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari, sententiāq; eius constituerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* Et *17. q. 4. si quis*, sic scribitur: *de iudicio summi pontificis alicui disputare non licet*, & ibidem sic legitur: *committunt etiā sacrilegiū, qui contra legum sanctitatē diuinæ aut nesciendo committunt aut negligendo violāt & offendunt aut qui de principali iudicio certant & disputant* Et eisdē causa & *q. c. nemini*, vbi dicit Nicolaus papa: *Nemini de sedis Apostolicæ iudicio iudicare aut illius sententiā retractare permissum est*, videlicet ꝓpter ecclesiæ Romanæ primatū Christi munere in beato Petro Apostolo diuinitus collatū. Ex his atq; aliis multis colligitur, ꝙ papæ potestatem concessam à Christo Romanę ecclesiæ nemini licet iudicare aut disputare de eius iudicio aut potestate, ergo habet à Christo plenitudinē potestatis. Quod adhuc tali ratione probetur. Ab eodem habet papa plenitudinem potestatis, à quo habet claues regni cœlorum, sed claues regni cœlorū habet à Christo, ergo & plenitudinē potestatis habet à Christo. Minor patet ex verbis Christi, quæ dixit Petro Matt. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Maior probatur: quia omnis potestas, quam habet papa, spectat ad claues, eo quod omnis potestas papæ aut est ordinis aut iurisdictionis. Potestas autem quam habet ratione ordinis spectat ad claues secundum omnes. Potestas etiam quam habet ratione iurisdictionis spectat ad claues, teste August. qui scribens ad Bonifacium, vt habetur *dist. 50. c. vt constitueretur*, ait: *Vt constitueretur in ecclesia ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat: vel ad clericatum redeat: vel in clericatu maneat non desperatione indulgentiæ sed rigore factum est disciplinæ, alioquin contra claues datas ecclesiæ agitur, de quibus dictum est: quodcunque sol*

ueris

neris super terram, erit solutum & in cœlis. Ex quibus verbis colligitur, quod potestas puniendi criminosos, quæ competit ecclesiæ Romanæ, iurisdictionis, non ordinis, spectat ad claues ecclesiæ, igitur ratione [illegible] omnis talis potestas, quæ competit ecclesiæ ratione iurisdictionis spectat ad easdem claues. Quod Papa habeat à Christo immediate plenitudinem potestatis, probatur, quia cui ab aliquo [illegible] est maius, ab eodem & minus concessum videtur *ext. de decimis. ex parte 27. qu. 2. sunt qui dicunt,* sed maius est dispensare contra Deum & contra Apostolum, quam posse ea, quæ nec sunt contra legem diuinam, nec contra ius naturæ. Et Papa autem habet à Christo potestatem dispensandi contra Deum & contra Apostolum, teste Glos. quæ *25. q. 1. sup. c. sunt quidem,* ait: *satis potest sustineri, quod Papa contra Apostolum dispensat: non tamen in his quæ pertinent ad articulos fidei, & eodem modo dispensat in euangelio interpretando ipsum, & ext. de fo. compe, licet, in fine.* Hoc etiam probatur exemplis. Nam Papa dispensat contra Deum in iuramento & in voto. Nam Dominus per prophetã: *vouete & reddite,* & Matt. 5. *Reddeant Domino iuramenta tua,* & tamen in his dispẽsat Papa *15. q. 6. iuratos, ext. de voto. c. in multis,* ergo multo fortius Papa potest omnia, quæ non sunt contra legem Dei nec contra ius naturæ. Præterea ille habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius sententia siue iusta, siue iniusta est timenda: & eiusdem præceptum siue iustum, siue iniustum est timendum & seruandum, sed sententia Papæ siue iusta, siue iniusta est timẽda *2. q. 3. sententia,* ergo Papa omnia potest. Adhuc ille, qui à nemine reprehendi debet pro quocunq; facto, habet plenitudinem potestatis à Christu, vt omnia possit, quia si nõ haberet talẽ plenitudinẽ potestatis, posset excedere potestatem suam: & per consequẽs in talib. peccaret, quilibet autem peccator, etiã prælatus, potest & debet corripi & reprehendi de omni peccato: maxime si non timetur probabiliter, ꝙ ex correctione fiet deterior, iuxta illud euangelii: *Si peccauerit in te frater tuus vade,* &c. ꝙ ad omnes extenditur, vt ex sacris canonib. colligitur, Papa autem à nemine debet reprehendi seu corripi, *dist. 40. si Papa,* igitur Papa habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, sed non habet talem plenitudinem potestatis ab homine, ergo habet eam à Christo. Amplius, qui non potest contra fidẽ errare, habet plenitudinẽ potestatis à Deo, vt omnia possit, quia qui non potest contra fidem errare, non potest errare contra bonos mores, & per consequens quicquid fecerit, irreprehensibile est & licite factũ, & ita omnia potest quæ vult. Papa aũt non potest contra fidem errare. Ad quod probandum adductæ sunt allegationes plures *in prima parte huius Dialo li. 5. c. 4.* ergo Papa habet à Christo plenitudinẽ potestatis. Præterea qui habet à Christo plenitudinẽ potestatis super cõcilium generale: habet etiã multo fortius à Christo plenitudinẽ potestatis super alios. Papa aũt habet à Christo plenitudinẽ potestatis sup conciliũ generale, talem aũt potestatem non habet à cõcilio generali: cum vnũ concilium non possit alii legem vel subiectionẽ imponere, quia nõ habet imperium par in parẽ; igitur si habet eam: habet ipsam ab aliquo superiori cõcilio generali, superior aũt non est, nisi Christus, ergo si Papa habet talem plenitudinẽ potestatis super generale conciliũ, habet ipsam à Christo. restat ergo probare, quod Papa habeat talem plenitudinẽ potestatis, id est talem potestatem super conciliũ generale, ꝙ per auctoritates manifestas videtur ostendi, ait n. Pascasius Papa, vt habetur *ext. de elect. significasti: Cum omnia concilia per ecclesia Romana auctoritatem & facta sint & robur acceperint, [illegible] in eorum statuis Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas,* & Gratian. *25. q. 1. si igitur,* ait: *Sacri canones ita aliquid constituunt vt sua interpretationis auctoritatem sancta Romana ecclesia conseruent, ipsi namque soli canones val[illegible] interpretari, qui ius habent condendi eos, vnde in nonnullis capitulis conciliorum, cũ aliquid obseruandum determinetur, statim subinfertur; nisi auctoritas Romana ecclesia obuiet. vel, salua tamen in omnib. Apostolica auctoritate.* Ex quibus aliisq; quamplurimis colligitur, quod Papa habet super generale concilium plenitudinem potestatis, ergo multo fortius habet plenitudinẽ potestatis super omnes alios. Præterea qui habet potestatẽ à Christo super ista, quæ sunt super naturalẽ æquitatẽ. multo magis habet potestatem a Christo super omnia licita, quæ naturali æquitati non obuiant. Quia cui cõcessum est maius, & minus concessum esse videtur, sed Papa habet potestatem super illa, quæ naturali obuiãt æquitati, ergo habet a Christo plenitudinem potestatis: vt omnia possit quæ sunt licita, & naturali æquitati non obuiant. Maior videtur probatione minime indigere. Minor probatur, nam pueros, qui seipsos nesciunt regere, habere curam & regimen animarum rationali obuiat æquitati, quę ratio naturalis dictat, quod qui nescit se regere, non debet alios gubernare, imo & veritas euangelica hoc innuat, cum Christus dicat Matt. 15. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Hoc etiã Alexander III. sequens dictamen rationis rectæ, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, c. indecoris,* videtur innuere dicens: *Indecorũ est vt ii debeant ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare se ipsos: cum ad ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, qui discretione præmineant & morum fulgeant honestate,* cui Gregor. IX. vt habetur *ext. de electio. cum in magistrum)* concordare videtur dicens: *cum in m[illegible]rum assumi non debet, qui formam discipuli non assumpsit: nec perficiendus qui subesse non nouit,* &c. Ex q[illegible]que quamplurib us patet, quod æquit[illegible] naturalis exigit, quod pueri qui nec se, nec alios reg[illegible]unt, ad regimen & curam animarum assumi non debent. Et tamen contra hanc naturalem æquitat[illegible]est Papa præcipere, teste Glos. quæ vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, super c. eam te, ai[t] si ex certa scientia scriberet Papa pro minori, eius mandato esset obediendum, quia sacrilegii instar obtinet dubitare an is sit dignus, quem princeps elegerit 17. q. 4. §. qui autem, & cap. de crimine sacrilegii l. 2.* hoc etiam Alexander Tertius mandasse videtur, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum,* ex ratione, qui pueros infra decennium constitutos non remouet ab ecclesiis, quæ erant eis concessæ per episcopum Conuenirensem: sed scienter tolerat eos & mandat vt tolerentur.

est sciendum, quod illud, quod est sub aliquo, quodammodo videtur absconditum: sed quod est supra aliquid, altum & manifestum apparet. Quorum vtrumque ipse Saluator insinuat dicens, Matt 5. *Non potest abscondi ciuitas supra montem posita: neque accendunt lucernam: & ponunt eam sub modio: sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt.* Quia igitur animæ nunc in cœlo sunt multis electis, & etiam malis absconditæ: ideo nunc dicuntur esse sub altari Dei. Quia licet Deum videant sicut vt à ciuibus ciuitatis supernæ minime abscondantur, nobis tamen, & illis qui sunt in purgatorio, & in inferno, nequaquam apparent. In die autem iudicii generalis electis omnibus apparebunt, reprobi etiam, tam homines quam dæmones, aperte videbunt eas ascendere in cœlum, & ita quodammodo erunt supra altare Dei, hoc est, non erunt illo modo absconditæ, quomodo nunc constat eas abscondi, & iste est verus intellectus beati Bernardi, cum loquitur de ista materia. Ipse enim in quodam sermone de omnibus sanctis sic ait: *In hunc igitur locum Saluator descendens contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit, eductosque vinctos de domo carceris sedentes in vmbra mortis* (hoc est secundum aliquos, quiescentes, sed in tenebris & in vmbra mortis) *iam tunc quidem sub altari Dei collocauit: assumens eos in tabernaculo suo in die malorum, & protegens eos in abscondito tabernaculi sui, donec veniat tempus quo procedant, vel completo numero fratrum, & percipiant regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.* Ex quibus verbis colligitur, quod secundum Bernardum, ideo animæ sanctæ sub altari Dei sunt: quia in tabernaculo Dei sunt absconditæ, & non quidem Deo & ciuibus cœlestis Hierusalem: sed nobis, & aliis qui sunt in purgatorio & in inferno. Si enim constet nobis, animas Apostolorum, & quorundam aliorum sanctorum esse in cœlo: hoc tamen nunc constat in sola fide. In die autem iudicii omnes electi clare videbunt animas, quas nunc credunt esse in cœlo. Et ita quodam modo sunt sub altari, sub intellectu isto, quod multis electis sunt nunc absconditæ. Et ideo nunc possunt secundum alium intellectum dici sub altari Dei, eo quod tunc erunt, sicut modo sunt, sub domo & protectione. Quare si potest catholice dici, quod animæ sanctæ & sancti integri ex corporibus & animabus constituti, qui erunt sub altari, post iudicium generale videbunt clare Deum: sequitur euidenter ex hoc, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non vident Deum, cum aperte dicat, quod *completo numero fratrum percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.* Sed forte diceret: si nunc perciperent regnum eis paratum ab origine: sequitur quod tunc non percipient, & per oppositum: si nunc non possident, nunc non vident Deum. Ad hoc potest multipliciter responderi, vno modo, quod secundum beatum Bernardum sancti & integri ex anima & corpore constituti, imo percipient regnum eis paratum ab origine mundi, & ita beatus Bernardus non intendit negare animas sanctas percepisse regnum eis paratum ab origine mundi, & si hoc negaret, determinationi summi pontificis & doctrinæ vniuersalis ecclesiæ contradicere videretur, nam, vt legitur *extra de hæreticis c. maiores.* Innocentius tertius ait: *& si originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur: non tamen perueniebatur ad regnum cœlorum, quod vsque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum, sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit.* His verbis patenter habetur seu asseritur, quod animæ sanctæ iam peruenerunt ad regnum cœlorum: & per consequens perceperunt regnum eis paratum ab origine mundi. Cui alludit doctrina vniuersalis ecclesiæ, cum in laudem martyrum fideles cantare non cessent: *Istorum autem est regnum cœlorum, qui contempserunt vitam mundi, & peruenerunt ad præmia regni.* Sed forte diceret aliquis, quod sicut *regnum cœlorum*, secundum beatum Gregor. aliquando præsens ecclesia dicitur: ita & regnum cœlorum locus cœlestis & naturalis aliquando vocatur, & ideo quamuis animæ sanctæ non videant Deum: potest tamen concedi, quod sunt in regno cœlorum. Sed istæ assertiones sanctorum patrum peruerterent sententiam, quandocunque enim sancti loquuntur de regno cœlorum percipiendo post vitam præsentem accipiunt regnum cœlorum, vt visionem Dei claram includit, & sic accipit Bernardus, cum dicit in auctoritate superius allegata, quod *percipient regnum quod est eis paratum*, sed non tunc primo percipient secundum animam: licet tunc primo percipiant regnum secundum corpus, & ideo totus homo integer non ante percipiet de communi lege regnum cœlorum. Aliter potest dici, quod licet animæ sanctæ iam perceperint regnum, quod in visione Dei consistit: animæ tamen sanctæ non perceperunt illud regnum, quod omnem perfectionis gradum & delectationem habendā includit, per quod regnum Bernardus intelligit beatitudinem consummatam, quæ scilicet omnem delectationem & perfectionem vnquam habendam includit, & ita Bernardus aliter accipit quodcunq; regnum cœlorum, vt pro regno futuro accipiatur, quam communiter alii doctores & patres sancti: licet etiam in multis locis sic aliquando regnum cœlorum vtatur, regnum itaque, quod est beatitudo cui nihil deest habendum, animæ ante diem iudicii non habebunt: habent tamen visionem Dei nunc, quamuis quasi in abscondito, quod Glossa super illud Psalmi *absconderis eos in abscondito faciei tuæ*: insinuare videtur, cum dicitur: *dum mali turbabuntur, ipsi* (sancti scilicet) *erunt in abscondito faciei tuæ videntes te Domine*, & ita nunc animæ sanctæ sunt occultæ: ideo sub altari Dei, sed in die iudicii erunt manifestæ. Quemadmodum Christus nunc est occultus: sed tunc erit manifestus, teste Glossa, quæ super illud Psalmi: *sede à dextris meis*, ait: *sede secundum quod homo in pectoribus misericordia, & iterum, sede occultus, donec regnes manifestus.* Cum igitur (dicunt isti) certum est, quod subiectione potestatis & dignitatis erunt animæ sanctæ sub humanitate Christi, etiam post iudicium: conceditur, quod in hoc non errant, licet in hoc suo Magistro (quamuis forsitan ignoranter) inueniantur aduersi. Si enim aduertissent, quod Magister eorum tenet, quod Christus post iudicium non regnabit,

[illegible] cupiunt esse tales, qualis doct[illegible]en quia dicunt, quo[illegible] super altare, vt videant Deum immediate, & non ante, aperte er[illegible]ritas ex *Apocalypsi* sumpta, eis minime suffragatur, sicut ex præcede[illegible]

Cap. IX.

Friuolam euasionem Iohannitarum elidit, & confutat ratione vnica.

N[illegible] autem pro errore prædicto friuolas allegationes adducunt sed etiam ad euacuandas [illegible]tes, e[illegible]es eorum apertissime conuincentes, respon[illegible]sionem vanissimam dare conan[illegible] quod auctoritates & scripturæ sanctorum (si quæ inueniuntur dicentes, quod animæ [illegible] Deum facialiter) accipiendæ sunt & intelligendæ secundum locutionem deuoti affe[illegible]in quo[illegible] meditatione deuota frequenter, vbi erat affectus eorum, & vbi secun[illegible]quebantur, accipi[illegible] præteritum pro præsenti, & præsens pro futuro. Sed ista re[illegible]uola, quæ improbatione non indiget, & eam vnica ratione breuiter improbabo. Quod [illegible] quendo de visione animarum sanctarum non vtantur præterito pro præsenti, & præ[illegible]si patenter ostenditur. Vbicunque sancti loquuntur de visione animarum san[illegible]vtuntur præterito pro præsenti ad monstrandum tantum suum affectum ad sanctos, [illegible]ndum veritatem de visione earum pro præsenti. Sancti autem frequenter cum lo[illegible] de visione animarum sanctarum, solum loquuntur ad monstrandum veritatem de visione [illegible], igitur non vtuntur præsenti pro futuro, sed pro præsenti. Maior est manifesta [illegible]ur præsenti pro futuro, in nullo monstrarent veritatem pro præsenti, sed pro futuro [illegible]or etiam legenti auctoritates sanctorum apparet indubia, nam beatus Gregorius in [illegible]orum, cum interrogaretur a Petro. *quid est quod si animæ sanctæ modo sunt in cœlo, quod in die [illegible] iustitiæ retributione recipient?* Respondet in hæc verba: *hoc eis nimirum crescit in iudicio, [illegible]unc an[illegible]orum stola: postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur*, & tamen post [illegible] animabus nunc datæ sunt singulæ stolæ albæ, & infra affirmatur, quod non scient omnia, tunc [illegible]loquebantur solummodo secundum affectum, sed veritatem de beatitudine & visione anima[illegible]sanctorum pro præsenti voluit declarare, igitur non vtebantur præsenti pro futuro, sed pro præ[illegible] Inno[illegible]ius etiam Tertius sicut legitur *extra, de celebratione missarum, cum Martha*, dicit, quod [illegible]ationibus nostris non indigent pro eo, quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota sue[illegible] non tamen voluit suum ad sanctos affectum monstrare: sed etiam de beatitudine earum pro[illegible] declarare vult veritatem, igitur minime vsus est præsenti pro futuro, vel præterito pro præ[illegible]

Cap. X.

Con[illegible]utat quoddam dictum Iohannitarum, dicentium scilicet, quod simplices non habeant de quæstione fidei se intromittere.

C[illegible] simplices seducendos dicunt præfati sequaces errorum, quod simplices inferiores d[illegible] prædicta non debent se intromittere. Et si aliquis dicat, *Christianus sum: volo scire [illegible] moueor ad quærendum de hoc, quia simplex sum.* Isti respondent dicentes: *Dico ti[illegible] lesia explicauit: & alia implicite, donec ecclesia aliter declaret.* Sed in ista assertio[illegible]rores, quorum primus est: quod simplices non debent se intromittere de quæ[illegible]rror in quodam alio *Tractatu* reprobatus existit. Secundus error est, quod sim[illegible]xplicite credere, nisi quod ecclesia explicauit, vocando ecclesiam, papam & Car[illegible]lesia isti loquuntur, sicut de pluribus assertionibus eorum patenter habetur. [illegible]oneum, probatur aperte, nam quilibet Christianus credere debet omne illud, de [illegible]rtus, quod ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter, sed alii, quam pa[illegible]t esse certi de multis quæ sequuntur euidenter ex contentis in scriptura di[illegible] & Cardinales nunquam declarauerunt, imo forte quæ papa & Cardinales [illegible] cog[illegible]uerunt: sed tantum implicite crediderunt, igitur possunt Christiani & [illegible]te credere aliqua, quæ papa & Cardinales nunquam explicite declaraue[illegible]. Quia qui certus est de antecedente, & consequentia: certus est de conse[illegible] explicite antecedens, & certus est de consequentia, quia consequens ex an[illegible]nsequente dubius esse non potest. Cui illud Philosophi alludit. *simul induces* [illegible]aliquis possit esse de maiore certus, & tamen dubius vel contrariæ opinionis [illegible]n si certus est de maiore & de minore, quas applicat ad conclusionem: de con[illegible]n potest. Qui igitur explicite credit aliqua, quæ legit in scriptura diuina: e[illegible] certus, quod euidenter sequitur ex illis: de illa conclusione esse dubius non po[illegible]s, vel scit eam, vel explicite credit. Et iden si est conclusio, quæ per rationem [illegible] sequitur quod explicite credit eam, & non potest non credere eam explicite. [illegible]od ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter. Minor quamuis videa-

tur probatione minime indigere, tamen auctoritatibus veterum patrum probari [illegible] enim Augustinus, vt legitur 24. q. 3. cap. vltimo: *ideo diuina prouidentia multos diuersi erroris hæreticos esse permittit, vt cum interrogant nos ea qua nesciunt, possunt catholici per scripturas diuinas quæ nesciunt prius, addiscere*, per consequens ipse est certus p solas scripturas diuinas d[illegible] quæ papa & Cardinales nullatenus declarabant. Ad hoc etiã est auctoritas accepta ab Augus. [illegible] per illud Apostoli: *Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt in uobis manifesti fiant*, quæ potest adduci, ait enim Gloss. *Omnes namque ecclesiæ vel errore cæcati vel malitia deprauati prosunt, quia si accipiunt potentiam corporaliter affligendi exercent eius patientiam, si enim male sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam. Ab aduersario commota omnino discendi existit occasio, multa quippe ad fidem pertinentia dum hæreticorum inquietatione exagitantur, vt aduersus eas defendi possint, & considerantur diligentius & intelliguntur clarius, & prædicantur instantius.* Et infra: *prosunt igitur hæretici, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendum & [illegible] dum catholicos excitando*. Ex quibus verbis patenter colligitur, quod catholici, & hæretici excitati [illegible] tas possunt ignotas veritates per scripturas sacras addiscere: licet eas papa & Cardinales [illegible] non attentauerunt declarare. Vnde & dicunt nonnulli, quod occasione hæresum, quas M[illegible] [illegible] florum & rector solenniter diffiniuit, & publice prædicauit, in nonnullis pullulant innumeræ veritates, quarum sunt multæ redargutæ iam in scripturis, quæ toti communitati Christianorum tam laicorum, quam clericorum fidelium inæstimabilem fidelitatem seu vtilitatem inferent [illegible] firmissime in futurum, quas tamen veritates etiam præcedentes summi pontifices & Cardinales catholici nullatenus declararunt: quia occasionem declarandi ante tempora illius rectoris minime habuerunt. Sed forte diceret aliquis, quod simplices non debent credere, nisi ea quæ papa & Cardinales tradunt credere explicite: nec debent inuestigare secreta scripturæ, sed communibus debent esse contenti: imo etiam de intellectu proprio non debent præsumere vt aliquid credant explicite [illegible] quod eis papa & Cardinales tradiderint. Sed qui ista assereret, nouorum esset inuentor errorum [illegible] licet simplices non teneantur regulariter explicite credere, nisi illa quæ iam nunc [illegible] clero explicite declarata, tamẽ simplices legendo scripturas diuinas rationis acumine (quo & simplices non omnino carent) aliquid (quod papa & Cardinales minime declarauerunt [illegible] denter sequi ex scripturis diuinis: hoc possunt & debent in hoc casu explicite credere nec tenentur papam & Cardinales consulere, quia papæ & Cardinalibus scripturam sacram præferre tenentur. Sed diceret forte aliquis, quod simplices saluantur in fide maiorum, igitur non debent habere fidem explicitam de aliquo, nisi de quo papa & Cardinales habent fidem explicitam, ideo videtur [illegible] niens dicere, quod aliquid sit spectans ad fidem catholicam, de quo papa & Cardinales [illegible] fidem explicitam. Sed respondetur, quod simplices saluantur in fide propria: quia si [illegible] fidem in se, non saluantur. Est tamen quidam modus saluandi, quia saluantur in fide maiorum [illegible] quantum ad multa sufficit eis credere implicite, quod maiores credunt explicite, quod [illegible] maiores explicite habent fidem eandem, quam minores: & minores non aduertunt [illegible] ex scriptura diuina, nisi quod maiores sequi percipiunt. Cum vero dicitur, papa & Cardinales habent fidem explicitam de omnibus quæ spectant ad fidem catholicam. Dico quod hoc non est semper verum: [illegible] um sæpe non habeant fidem explicitam de omnibus illis, qui necesse fuerit eos credere explicite. Cum vero præassumitur in ratione, quod simplices non debent inuestigare secreta scripturæ diuinæ, istud non est verum: quia tunc nullus simplex deberet præsumere vacare studio scripturæ sacræ, & ita nullus deberet in scriptura sacra studere, antequam esset papa vel Cardinalis, quia [illegible] studentis in scriptura sacra oportet quod aliquando incipiat, quando autem quicunque [illegible] te in scriptura sacra, quoad notitiam scripturarum sacrarum est inter simplices computandus [illegible] nullus antequam esset papa vel Cardinalis deberet incipere studere in sacris scripturis. C[illegible] assumitur, quod simplices non debent intellectu proprio præsumere, vt aliquid credant [illegible] erte, nisi quod papa & Cardinales crediderunt. Dicendum est, quod simplices non debent [illegible] re de proprio intellectu, sed scripturæ sacræ firmiter adhærere: vt quod euidenter conspexerint ex [illegible] scripturis inferri, hoc explicite credant, siue fuerit siue non fuerit à papa & Cardinalibus [illegible] tum. Et ratio huius est, quia papa & Cardinales non sunt regula fidei nostræ: quia licet papa [illegible] eus & Cardinales catholici deberent doctores esse fidei Christianæ: ita quod quicquid [illegible] gulam fidei docuerint vel diffinierint, hoc sit à fidelibus firmiter sentiendum: tamen [illegible] tra regulam fidei, quam scriptura diuina docet, docuerint aut diffinite præsumpserint [illegible] quendi, sed à catholicis arguendi, & tanquam hæretici deuitandi. Errantes igitur [illegible] dicentes, quod homo Christianus nihil debet explicite credere, nisi quod papa & Cardinales [illegible] qui volunt contra Apostolum, papam dominari fidei nostræ: & qui non quærunt intellectum veritatem sed ea quæ suo rectori & magistro sunt placita: auribus simplicium nullatenus sunt audiendi, sed sunt tanquam euersores fidei repellendi. Hæc autem contra dicta sufficiant, si autem dicta [illegible] quam se habeat veritas, reprobaui, mihi nullatenus imputetur: quia sub illa forma [illegible] erunt, intentionis autem meæ est solummodo falsam sententiam, & ipsius quicunque [illegible] tores fuerint, & non alios, improbare, si autem dixi imperite: correctionem charitatiuam nullatenus recusabo.

EXPLICIT SECVNDVS TRACTATVS secundæ partis.

TERTIA PARS

PRINCIPALIS DIALOGORVM TRACTAT DE GESTIS DIVERSORVM CHRISTIANORVM, ET DIVIDITVR IN NOVEM TRACTATUS, quorum quilibet subdiuiditur in diuersos libros.

D[...] ipul Salomonis vt unq, sequendo vestigia proposui in animo meo, quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole, in ecclesia scilicet militante: de qua non omnes Christiani his diebus consimiliter opinantur. Quia enim quidam circa fidem catholicam altercantur se hæreticos mutuo appellantes, quidam eorum apud quosdam, & alii apud alios veram existimant ecclesiam consistere militantem, p[...] iam partem Dialogi nostri (quam ab initio *de gestis circa fidem altercantium orthodoxam* vo[...] nostram intentionem vertamus, quantum nostræ occupationes & studia præsentis co[...] oris qualitati, quia vt beatus asserit August. ad Bonifacium militem, & habetur 23. q. 4. c. [...] *omnia debent suis temporibus conuenire*: quam in nouem tractatus volo secari, quorum vnum[...] uersos libros censeo diuidendum, primi namq; duo erunt præparatorii & præambuli [...], in quibus de gestis diuersorum Christianorum scrutabimur.

P[...]s quidem disputando de potestate papæ & cleri.

[...]us de potestate & iuribus Romani Imperii, in quo quamplurima de iuribus regum ac [...] ac etiam laicorum aliquorum tractabimus.

[...]us de gestis Ioh. 22. quem nonnulli putant propter hæreticam prauitatem diu antequam [...]ndo migraret, omni dignitate ecclesiastica fuisse priuatum. Alii ipsum fuisse catholicum [...] papatu finisse dies suos existimant.

Q[...]rtus de gestis Domini LODOICI de Bauaria: quem aliqui verum Imperatorem non te[...], alii contrarium arbitrantur.

Quintus de gestis Benedicti 12. quem multi, sed non omnes, tanquam summum pontificem [...]ntur.

[...]tus de gestis fratris Michaelis de Celena.

[...]imus de gestis & doctrina fratris Giraldi Odonis, quorum vnum quidam, alii alium verum [...] ordinis Fratrum Minorum affirmant.

[...]s de gestis fratris Guilhelmi de Ockam.

[...] de gestis aliorum Christianorum, regum, principum, & prælatorum ac subditorum [...]corum secularium religiosorum Fratrum Minorum & aliorum, qui alicui & aliqui[...]natis personis adhærent, obediunt, consentiunt, communicant, fauent vel quomo[...] auxilium, aut consilium dignoscuntur, vel ipsos, aut eorum aliquem impugnant, [...]pre hensibilem aut reprehensibiles arbitrantur. *Magist.* Tam tua instantia, quam de[...] di prædicta aggredi mihi suadet: sed timor calumniam incurrendi illorum, qui [...]udere illicite disputare de potestate summi pontificis, dissuadet: præsertim cum [...] & ciuiles videantur asserere, quod sacrilegium incurrit, qui præsumit de au[...]putare, ideo si tibi videtur de præfatis me nullatenus intromittã, maxime cum [...] non valeam (vt æstimo) peruenire. *Disc.* Timor non te retrahat memoratus: [...]olicos de fide absq; periculo iustæ calumniæ ad exercitium disputare. Docto[...]ogiæ de fide in scholis publice disputant, & contra veritatem fidei quos sciunt [...]um crimen incurrunt: licet nec tunc nec vnquam postea veritatem quæstionis [...]nt, baccalarii etiam & prudentes, quantum possunt fortius irreprehensibiliter, [...] et contra veritatem arguunt & allegant, sic de potestate summi pontificis ad exer[...]udabiliter disputare. Cum igitur contra potestatem papæ neq; asserendo neque [...]s dicturus, sed solummodo recitando: sicut pro toto isto *Dialogo* peractum est [...]e potestate papæ & omnibus aliis, quæ commemoraui tractanda, nullatenus [...]sertim cum sciam te paratum omnem veritatem de potestate papæ & aliam [...]credere, opportunis loco & tempore, quando erit expediẽs, occulte & publi[...]um carentia te retardet: quia licet non possis facere opus per[...]ctum [...] [...]inutile, quia occasionem faciendi opera perfecta copiam librorum habenti[...] Quod absq; assertione & dubitatione falsa liceat recitare, & in persona dicere [...]it ne esse omni tempore ore veritatem, etiam catholicam confiteri [...] cadat [...]matiuo, quod semper obligat, sed non pro semper [...] multis modis posset ostendi. I[...] paruipendens calumnias, tuę instantiæ acquiescam: & ad exercitanda studiosorũ [...] potestatem papæ q̃ circa alia quæ duxeris inquirenda etia[...] sententias & opiniones [...]eas, imo hæreticas recitabo: pro quibus quo voluero fortius allegabo: quod e[...]dum facere, si tibi videbitur. Incipe igitur sine mora primum tractatum.

TRACTATVS PRIMVS DE POTESTATE PAPÆ ET CLERI.

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

In quo recitantur quinq; opiniones de potestate summi Pontificis, prima & sibi contraria pertractantur à capitulo 2. vsq; ad cap. 9. secunda cap. 10. tertia cap. 11. & quarta cap. 13. quinta vero cap. 16.

D*iscip.* Claues regni cœlorum esse datas à Christo Romano pontifici, id est beato Petro, Christianorum non ambigit (vt æstimo) multitudo, quare non dubito, quin sit à Christo aliqua potestas concessa. Plures etiam auctoritates sanctorum patrum videntur asserere quòd aliquam ex humana ordinatione acceperit potestatem. Ad quarum vtramq; : si vtramq; habeat interrogo quamplura. Quam videlicet & quo iure, diuino scilicet an humano, habeat potestatem super spiritualia & ecclesiasticas personas: quam & quo iure super laicos in spiritualibus, quam & quo iure super res & iura temporalia, quæ ad solam Romanam spectant ecclesiam: quam & quo iure super res & temporalia iura, quæ ad alios clericos pertinere noscuntur: quam & quo iure super personas, res & iura temporalia fidelium laicorum: & quam & quo iure super res infidelium & etiam personas [illegible]rum. Postea autem nonnulla similia de potestate cleri perscrutari propono, ante omnia antem [illegible] rogare decreui, an potestas papæ ad omnia, quæ non sunt contra legem diuinam, neque [illegible] naturæ, se extendat. Hæc enim interrogano videtur comprehendere omnia prædicta de potestate papæ, & forte ex sententia & opinionibus circa ipsam, quas recitare studebis, dabitur mihi occasio [illegible] singulis in speciali quærendi. *Mag.* Circa hanc interrogationē diuersæ & aduersæ inueniuntur [illegible] tentiæ. Vna est, quod papa tam in spiritualibus quā in temporalibus, talē ex ordinatione Christi habet plenitudinem potestatis, vt regulariter & in omni casu omnia possit, quæ non sunt expressè contra legem Dei neq; contra ius naturæ. Alia est, quod talem plenitudinem potestatis habet ex iure diuino in spiritualibus non in temporalibus. Tertia est, quod talem potestatis plenitudinem habet partim ex ordinatione Christi, partim ex ordinatione humana. Quarta est, quod talem [illegible] potestatis non habet, nec à iure diuino nec à iure humano: neque regulariter neque [illegible] siue in casu, & circa hanc sunt modi diuersi ponendi. Quinta est quod talem plenitudinem potestatis simpliciter non regulariter neq; à iure diuino neq; à iure humano habet: sed [illegible] in casu habet talem plenitudinem potestatis à iure diuino siue ex speciali ordinatione Christi.

CAP. II.

In quo probatur prima opinio capitulo præcedenti recitata.

D*isc.* Istas discutiamus sententias, vt acutius & profundius valeamus intelligere veritatem, pro prima igitur aliquas allegationes adducas. *Mag.* Prima sententia in verbis euangelii, imo ipsius Christi fundari videtur: qui, vt legitur Matt. 16. dixit Petro: *Tibi dabo claues regni cælorū: & quodcunq; ligaueris &c. & quodcunq; solueris* &c. Ex quibus verbis colligitur quod Christus dedit beato Petro, & per consequens suc cessoribus eius, absq; exceptione plenitudinem potestatis, vt omnia possit. quia verba generalia omnia debent comprehendi, *di. 19. si Romanorum, & 1. q. 1. sunt nonnulli. & 24. q. 3. pntat.* D[illegible] allegatio impugnari potest, vt videtur, nam sæpe verbum generale non est generaliter intelligendum *extr. de treuga. ad nostram & 1. q. 1. iudices,* vnde & verbum generale sæpe restringitur, vt notat G[illegible] *appel. sua nobis,* cuius exempla quamplurima in scripturis diuinis habentur, *Matt.* enim 3. dicitur [illegible] bat ad eum omnis regio trans Iordanem & baptizabantur in Iordane ab eo, & tamen multi [illegible] bant nec baptizabantur à Iohanne. Et *Luc. 3.* dicitur, cogitantibus omnibus de Iohanne [illegible] ipse esset Christus. & tamen multi hoc minime cogitauerunt: quia nec illi qui non crede[illegible] [illegible]tum: nec illi qui Iohanne non putauerunt prophetam. Alia exempla innumera possunt [illegible] verbū generale non debet generaliter intelligi, sed restringi. Dimittentur tamen ad [illegible] ter quædā pauca, q̄ de potestate & subiectione loquuntur: sicut & verba Christi [illegible] Apostolus ad Eph. 5. *Vt ecclesia subiecta est Christo ita & mulieres viris suis in omnibus* [illegible] debet generaliter absq; omni exceptione, etiā quo ad licita, intelligi quia vxores non [illegible] licitis subiectæ viris, eō quoad multa licita vir & vxor ad paria iudicentur *extr. de diuortiis* [illegible] Apostolus etiā ad Collosen. 4. ait: *Filii obedite parētibus per omnia,* & post: *Serui obedite per omnia* [illegible] *nalibus,* & ad Eph. 9. ait: *Serui obedite Dominis carnalibus cū omni timore & tremore,* & ad [illegible] *sunt subiugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur,* & ad Titū. *Seruos Dominis suis* [illegible] *omnibus esse placentes,* & Pet. sic legitur: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deū.* & post [illegible] *subiecti estote in omni tēpore Dominis, non tantū bonis & modestis, sed etiā dyscolis.* Et ad Tim. 2. ait Ap[illegible] *Mulier in* [illegible] *discat cū omni subiectione.* In quibus omnibus verba generalia nō debent [illegible] omni except[illegible] intelligi, q[illegible] in mul[illegible] nec mulieres viris, nec filii parētibus, nec [illegible]

omnibus hominibus sunt s[illegible]iecti, igitur consimilitet per hoc, quod Christus dixit Petro: *Quodcunq; ligaueru* &c. non potest intelligi, quod omnes mortales in omnibus absque omni exceptione successoribus beati Petri sint subiecti, vt in omnes bomines quoad omnia de se licita, plenitudinem tam in temporalibus quam in spiritualibus habeant potestatis. *Magist.* Ista obiectio duobus modis repellitur: Primo, quia si secundum canones sacros, vbi canon non excipit aut diffinit aut determinat, nec excipere nec diffinire nec determinare debemus, *31. quæst. 1. quod si dormierit, & q. 5. consuluisti, 55. si euangelica*, multo fortius vbi Dominus non excipit, diffinit vel determinat, nec nos excipere, diffinire nec determinare debemus. Sed Christus concedendo Petro potestatem super omnes nihil excepit, nec diffiniuit, nec determinauit, sed indistincte & generalitet dixit: *Quodcunque ligaueris* &c. igitur nec nos aliquid debemns ab eius potestate excipere, aut eam aliquo modo diffinire vel determinare: Petrus igitur in omnibus temporalibus & spiritualibus accepit à Christo plenitudinem potestatis. Amplius, beneficium principis largissime interpretandum est, *extra de Simonia. c. vltim. & extra de dict. ex parte*, igitur & potestas collata Petro à principe principum Christo largissime interpretanda est, vt ab eius potestate nec in spiritualibus nec in temporalibus aliquid penitus subtrahatur. Secundo repellitur obiectio supradicta auctoritate Innoc. tertii, qui (vt legitur *extra de maio. & obe. c. sane*, ait: *Dominm dixit ad Petrum, & etiam Petrm dixit ad successores: quodcunque ligaueris* &c. *nihil excipiens, qui dixit: quodcunque ligaueris* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod à potestate data à Christo beato Petro & successoribus eius neque in temporalibus neque in spiritualibus aliquid est excipiendum, habet igitur papa talem plenitudinem potestatis à Christo.

CAP. III.

Vbi secundo probatur prima opinio, per hoc, quod Papæ est in omnibus obediendum, quod probat auctoritatibus tribus & rationibus duabus.

DIscip. Super præmissam auctoritatem Saluatoris postea reuertemur, ideo alias allegationes adducas. *Magist.* Quod papa habet in temporalibus & spiritualibus talem plenitudinem potestatis, probatur. Ille cui ex præcepto diuino est in omnibus obediendum & in nullo penitus resistendum, habet immediate à Deo huiusmodi plenitudinem potestatis, papæ autem ex præcepto diuino obediendum est in omnibus, & in nullo resistendum penitus, teste Grego. qui, vt habetur *d. 12. c. præceptis*, ait: *Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, & per obedientiam quæ à sancta Romana ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt salutifere impleantur*, & infra: *cuius auctoritate sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt Apostolica Petra, super quam Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate diuelli.* Ex quibus verhis colligitur, quod propter auctoritatem concessam à Christo Romanæ ecclesiæ est in omnibus obediendum, & in nullo penitus resistendum. Hoc etiam Stephanus papa, vt habetur *di. 19. c. enimuero*, videtur asserere, cum ait: *Enimuero in speculum & exemplum sancta Romana ecclesia, cui nos Christus præesse voluit, ab omnibm quicquid ordinauit, perpetuo & irrefragabiliter obseruandum est* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod propter ordinationem Christi Romanæ ecclesiæ obediendnm est in omnibus. Hinc Leo papa, vt habetur eadem di. *c. ita Dominm*, ait: *huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in omne corpm diffunderet*, & infra: *hanc Petræ istius sacratissimam firmitatem Deo, vt diximus, ædificante constructam nimis impia vult præsumptione violare, quisq; eius potestati tentat contrauenire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui potestati Petri & successorum eius aliquo modo inobediens inuenitur, Dei ordinationem infringit, quare ex ordinatione Christi est, quod papæ obediendum est in omnibns. Quod etiã ratione probatur, quia illi ex ordinatione obedie[illegible]dum est [illegible] omnibus, cuius omnia præcepta accipienda sunt tanquam diuina voce prolata, sed omnia præce[illegible] papæ sicut & sanctiones eius accipienda sunt tanquam diuina voce prolata, *di. 19. sic omnes*, igitur ex ordinatione Dei est ei obediendum in omnibus. Amplius illi ex præcepto Dei est in omnibus obediendum, qui absq; heresi non potest esse schismaticus, & omnes alii possunt esse schismatici, tanquã ab illo diuisi. Sed papa non potest esse schismaticus, nisi fiat hæreticus, omnes autem alii possunt esse schismatici, licet non statim sint heretici, igitur papæ est ex præcepto Dei in omnibus obediendum. Maior probatur per hoc, quod ille, cui non est obediendnm ex precepto Dei, in omnibus potest multa præcipere, in quibus alii sibi obedire non tenentur. Quare propter præcepta huiusmodi in quibus sibi non tenentur obedire, potest inter præcipientem & illos qnibus fiunt præcepta [illegible]odi oriri discordia, diuisio, dissensio, & scissura: & per consequens schisma, quia *schisma*, quod [illegible]m nomen est, scissuram notat *24. q. 1. c. schisma.* In illo igitur casu vel præcipiens vel illi qnibns [illegible]usmodi præcepta est schismaticus vel schismatici, sed illi, quibns fiunt præcepta, non sunt schi[illegible] eum non sint non obediendo aliquo crimine irretiti, ex quo nullatenus obedire tenentur. [illegible] præcipiens est schismaticus reputandus propter iniusta præcepta: licet non fiat hæreticus. Mino[illegible] q[illegible] ad primã partem sc. quod papa absq; hæresi non possit esse schismaticus, probatur p hoc, quod [illegible]aticus dicitur ille, qui ab ecclesiæ vniuersalis vnitate recedit *24. q. 1. schisma & c. loquitur Dominus & c. alienus & c. quia ex sola*, sed papa nisi fiat hæreticus ab vniuersalis ecclesiæ vnitate non recedit [illegible]um ab ipso quamdiu manet in fide Petri vnitas vniuersalis ecclesiæ incipiat, *24 q. 1. loquitur Dominus*, [illegible]tur papa nisi fiat hæreticus, schismaticus esse non potest. Secunda pars manifeste patet: quia omnis [illegible]apa absq; hæresi saltem in principio non obediendo vniuersali ecclesiæ in his in quibus tenetur

super terram, erit solutum & in cœlis. Ex quibus verbis colligitur, quod potestas puniendi criminosos, quæ competit ecclesiæ Romanæ, iurisdictionis, non ordinis, spectat ad claues ecclesiæ, igitur tanto magis omnis talis potestas, quæ competit ecclesiæ ratione iurisdictionis spectat ad easdem claues. Quod Papa habeat à Christo immediate plenitudinem potestatis, probatur, quia cui ab aliquo concessum est maius, ab eodem & minus concessum videtur *ext. de decimis. ex parte 27. qu. 2. sunt qui dicunt*, sed maius est dispensare contra Deum & contra Apostolum, quam posse ea, quæ nec sunt contra legem diuinam, nec contra ius naturæ. Et Papa autem habet à Christo potestatem dispensandi contra Deum & contra Apostolum, teste Glos. quæ *25. q. 1. sup. c. sunt quidem*, ait: *satis potest sustineri, quod Papa contra Apostolum dispensat: non tamen in his quæ pertinent ad articulos fidei, & eodem modo dispensat in euangelio interpretando ipsum, & ext. de fo. compe, licet, in fine.* Hoc etiam probatur exemplis. Nam Papa dispensat contra Deum in iuramento & in voto. Nam Dominus per prophetã: *vouete & reddite*, & Matt. 5. *Redeant Domino iuramenta tua*, & tamen in his dispẽsat Papa *15. q. 6. iuratos, ext. de voto. c. in multis*, ergo multo fortius Papa potest omnia, quæ non sunt contra legem Dei nec contra ius naturæ. Præterea ille habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius sententia siue iusta, siue iniusta est timenda: & eiusdem præceptum siue iustum, siue iniustum est timendum & seruandum, sed sententia Papæ siue iusta, siue iniusta est timẽda *2. q. 3. sententia*, ergo Papa omnia potest. Adhuc ille, qui à nemine reprehendi debet pro quocunq; facto, habet plenitudinem potestatis à Christo, vt omnia possit, quia si nõ haberet talẽ plenitudinẽ potestatis. posset excedere potestatem suam: & per consequẽs in talib. peccaret, quilibet autem peccator, etiã prælatus, potest & debet corripi & reprehendi de omni peccato: maxime si non timetur probabiliter, quod ex correctione fiet deterior, iuxta illud euangelii: *Si peccauerit in te frater tuus vade*, &c. quod ad omnes extenditur, vt ex sacris canonib. colligitur, Papa autem à nemine debet reprehendi seu corripi, *dist. 40. si Papa.* igitur Papa habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, sed non habet talem plenitudinem potestatis ab homine, ergo habet eam à Christo. Amplius, qui non potest contra fidẽ errare, habet plenitudinẽ potestatis à Deo, vt omnia possit, quia qui non potest contra fidem errare, non potest errare contra bonos mores, & per consequens quicquid fecerit, irreprehensibile est & licite factũ, & ita omnia potest quæ vult. Papa aũt non potest contra fidem errare. Ad quod probandum adductæ sunt allegationes plures *in prima parte huius Dialo. li. 5. c. 4.* ergo Papa habet à Christo plenitudinẽ potestatis. Præterea qui habet à Christo plenitudinẽ potestatis super cõcilium generale: habet etiã multo fortius à Christo plenitudinẽ potestatis super alios. Papa aũt habet à Christo plenitudinẽ potestatis sup concilium generale, talem aũt potestatem non habet à cõcilio generali: cum vnũ concilium non possit alii legem vel subiectionẽ imponere, quia nõ habet imperium par in parẽ: igitur si habet eam: habet ipsam ab aliquo superiori cõcilio generali, superior aũt non est, nisi Christus, ergo si Papa habet talem plenitudinẽ potestatis super generale conciliũ, habet ipsam à Christo, restat ergo probare, quod Papa habeat talem plenitudinẽ potestatis, id est talem potestatem super conciliũ generale, quod per auctoritates manifestas videtur ostendi, ait n. Pascasius Papa, vt habetur *ext. de elect. significasti: Cum omnia concilia per ecclesia Romana auctoritatem & facta sint & robur acceperint, & in eorum statutis Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas*, & Gratian. *25. q. 1. si igitur*, ait: *Sacri canones ita aliquid constituunt vt sua interpretationis auctoritatem sancta Romana ecclesia conseruent, ipsi namque soli canones va[illegible] interpretari, qui ius habent condendi eos, vnde in nonnullis capitulis conciliorum, cũ aliquid obseruandum determinetur, statim subinfertur; nisi auctoritas Romana ecclesia obuiet. vel, salua tamen in omnib. Apostolica auctoritate.* Ex quibus aliisq; quamplurimis colligitur, quod Papa habet super generale concilium plenitudinem potestatis, ergo multo fortius habet plenitudinẽ potestatis super omnes alios. Præterea qui habet potestatẽ à Christo super ista, quæ sunt super naturalẽ æquitatẽ. multo magis habet potestatem à Christo super omnia licita, quæ naturali æquitati non obuiant. Quia cui cõcessum est maius, & minus concessum esse videtur, sed Papa habet potestatem super illa, quæ naturali obuiãt æquitati, ergo habet à Christo plenitudinem potestatis: vt omnia possit quæ sunt licita, & naturali æquitati non obuiant. Maior videtur probatione minime indigere. Minor probatur, nam pueros, qui seipsos nesciunt regere, habere curam & regimen animarum rationali obuiat æquitati, quę ratio naturalis dictat, quod qui nescit se regere, non debet alios gubernare, imo & veritas euangelica hoc innuat, cum Christus dicat Matt. 15. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Hoc etiã Alexander III. sequens dictamen rationis rectæ, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, c. indecorum*, videtur innuere dicens: *Indecorũ est vt ii debeant ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare seipsos cum ad ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, qui discretione præmineant & morum fulgeant honestate*, cui Gregor. IX. (vt habetur *ext. de electio. cum in magistrum*) concordare videtur dicens: *cum in [illegible]rum assumi non debet, qui formam discipuli non assumpsit: nec perficiendus qui subesse non nouit*, &c. Ex quibus [illegible]que quampluribus patet, quod æquitas naturalis exigit, quod pueri qui nec se, nec alios regere [illegible]nt, ad regimen & curam animarum assumi non debent. Et tamen contra hanc naturalem æquitatem potest Papa præcipere, teste Glos. quæ vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, super c. eam te*, [illegible]*t si ex certa scientia scriberet Papa pro minori, eius mandato esset obediendum, quia sacrilegii instar obtinet dubitare an is sit dignus, quem princeps elegerit 17. q. 4. §. qui autem, & cap. de crimine sacrilegii l. 2.* hoc etiam Alexander Tertius mandasse videtur, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, ex ratione*, qui pueros infra decennium constitutos non remouet ab ecclesiis, quæ erant eis concessæ per episcopum Couentrensem: sed scienter tolerat eos & mandat vt tolerentur.

Cap. V.

Vbi arguitur contra primam opinionem, scilicet quod sit falsa, periculosa, perniciosa, & hæreticalis.

D*iscip.* Pro prædicta opinione allegationes retigisti: & æstimo fortiores: ideo pro ea ad præsens alias non adducas, quia istæ soluentur patenter: sed ad alias in contrarium posset forsitan leuiter responderi. *Magister.* Sunt nonnulli, qui opinionem præscriptam falsam, periculosam, pernitiosam ac hæreticalem æstimant, quod multipliciter probare conantur. Lex enim Christiana ex institutione Christi est lex libertatis respectu veteris legis: quæ respectu nouæ legis fuit lex seruitutis. Sed si Papa haberet á Christo talem plenitudiné potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra legem diuinam, nec contra legem naturæ: lex Christiana ex institutione Christi esset lex intolerabilis seruitutis: & multo maioris seruitutis quam fuerit lex vetus, ergo Papa non habet á Christo talem plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus. Maior auctoritatibus apertissimis scripturæ diuinæ videtur posse probari, beatus enim Iacobus in canonica sua ca. 1. eam vocat *legem perfectæ libertatis*, dicens: *Quicunque prospexerit in lege perfecta libertatis, & permanserit in ea non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus erit in facto suo.* Et Apostolus ad Galat. ait: *neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circuncidi: sed propter introductos falsos fratres, qui introierant explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent, quibus nec ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelica permaneat apud vos.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod lex euangelica est lex libertatis, per quam Christiani á seruitute sunt erepti vltra in seruitutem minime reducendi. Quod etiam Apostolus cap. quint. videtur asserere dicens: *vtinam & abscindantur, qui vos conturbant, vos enim in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem succurrite inuicem.* Item beatus Petrus, vt habetur Actuum decimo quinto ait: *Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Ex quibus verbis colligitur, quod Christianis non est tam graue iugum seruitutis impositum, sicut fuit positum super Iudæos. Vnde beatus Iacobus ibidem post verba Petri dixit: *Ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos vt abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocato sanguine*, & hæc sententia Iacobi ab Apostolis & senioribus, imo à Spiritu sancto extitit approbata. Vnde & ibidem subiungitur: *Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam qui cognominatur Barsabas, & viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum epistolam continentem hæc: Apostoli & seniores fratres.* Et post: *visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis onerum, quam necessaria: vt abstineatis ab immolatione simulacrorum & sanguine suffocato & fornicatione: à quibus custodientes vos bene agetis.* Ex quibus colligitur, quod Christiani per legem euangelicam sunt à seruitute multiplici liberati, & quod lex euangelica est lex minoris seruitutis, quam fuerit lex vetus. Quod Augustinus ad inquisitiones Ianuarii, vt habetur *distinction. duodecim. cap. omnia*, videtur innuere manifeste, dicens de quibusdam, qui Christianam religionem seruitute nimia oppresserunt: *quamuis enim neque hoc inueniri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamen religionem (quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam) seruilibus oneribus premunt, adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum: qui etsi iam tempus libertationis non agnouerunt, legalibus tamen sacramentis, non humanis præsumptionibus subiiciuntur.* Item Apostolus ad Galatas quart. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit, state, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Et Apostolus secund. ad Corinth. tert. *Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Ex quibus omnibus colligitur, quod maioris libertatis est lex noua quam vetus. Minor autem prædictæ allegationis, quod scilicet lex noua siue euangelica esset intolerabilis seruitutis, & maioris quam fuerit lex vetus: si Papa haberet ex institutione Christi talem plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus, videtur probatione nullatenus indigere.

Si enim hoc esset, omnes Christiani essent serui: & nullus esset liberæ conditionis, omnes enim essent serui summi Pontificis, & summus Pontifex tantam potestatem in temporalibus haberet super Imperatorem, & reges & principes, & laicos vniuersos, ac omnes omnino Christianos, & quantum ad personam, & quantum ad res ipsorum, quantam vnquam Dominus temporalis habuit, vel habere potuit super quemcunque seruum. Ita quod Papa libere posset priuare reges & principes, ac omnes alios Christianos regnis & omnibus rebus: reges & principes quibuscunque aliis subdere, & constituere eos seruos ipsorum. Hæc enim & similia non sunt contra legem diuinam nec contra legem naturæ: quia si essent contra legem diuinam, vel legem naturæ, ipsimet regibus & aliis Christianis essent illicita: & per consequens nullis liceret res suas alteri dare, vel se alterius subiicere potestati. Et ita constat, quod lex Christiana esset maioris seruitutis, quo ad temporalia, quam lex vetus, si Papa in temporalibus haberet huiusmodi plenitudinem potestatis, quia illi qui erant sub lege Mosaica, nulli mortali erant in temporalibus tali modo subiecti, quia tale dominium, nec rex nec summus Pontifex habebant. Vnde & Naboth Israelites laudabiliter denegauit dare & vendere vineam suam regi cupienti emere ipsam. Esset etiam lex moderna maioris seruitutis,

[illegible] quæ pertinent vel pertinere possunt ad exteriorem cul[illegible] iam [illegible] lex Mosaica, quia si Papa haberet talem plenitudinem potestatis, plu[illegible] huiusmodi obseruantias corporales imponere regibus & principibus ac omnibus [illegible] quam fuerint in lege veteri ordinatæ, nec cuicunque Christiano liceret in huiusmodi [illegible] Papa haberet talem plenitudinem potestatis. Ex istis concluditur, quod prædi[illegible] plenitudine potestatis summi Pontificis non solum falsa, sed etiam hæreticalis est ha[illegible] contra Scripturam sacram, asserentem quod lex Christiana est lex liber[illegible] sequens Christiani non fiunt serui cuiuscunque mortalis per legem Christianam, [illegible] quantum est de ratione euangelicæ legis. Est etiam (vt dicunt) perniciosa & pe[illegible] Papa vteretur tali potestate priuando reges & alios Christianos regnis & rebus suis [illegible] arbitrio, & eos subiciendo seruituti vel operibus seruilibus, oriventur schisma[illegible]ones, bella, guerræ inter Christianos: etiam periculum & dispendium totius Christia[illegible].

Cap. VI

[illegible] ponitur euasio prædictæ rationis de libertate euangelica, secundum primam opinionem, & probatur duabus rationibus, ad quas respondetur infra c. 7.

D[illegible] quia, vt puto, istud est principalius vel de principalibus fundamentis & motiuis, quæ [illegible] dicunt, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis. Ideo contra ipsum vo[illegible] responsionibus, quas recitabis ad obiectiones contra ipsum, quale sit magis appareat. [illegible], quod lex Christiana non dicatur in Scripturis sacris lex libertatis: quia per eam Chri[illegible] ne sint subiecti in omnibus summo Pontifici, quod innuit motiuum præcedens. [illegible] libertatis: quia per eam Christiani efficiuntur liberi à seruitute peccati vel legis Mo[illegible] & plures auctoritates adductæ expresse loquuntur de libertate à seruitute legis Mosai[illegible] *ad Galat. 2. & 5.* & illa *Actuum 15.* & illa *ad Galat. 4.* Aliæ autem auctoritates intelligi pos[illegible] [illegible] à seruitute peccati, igitur per ipsas probari non potest, quod Christiani per legem [illegible] efficiuntur liberi à seruitute, qua tenentur summo Pontifici: nec scilicet in omnibus tempo[illegible] & spiritualibus sint sibi subiecti, quæ non sunt contra legem Dei, nec contra legem naturæ. [illegible] & quod auctoritates scripturæ diuinæ non debeant intelligi de libertate & subiectione, qua [illegible] Christiani summo Pontifici, ratione probatur. Nam si lex Christiana esset taliter lex li[illegible] nulli liceret se subdere summo Pontifici vel alii cuicunque mortali. Et ita, vt quidam dicunt [illegible] minores, si per regulam suam tenentur in omnibus obedire summo Pontifici, eorum regu[illegible] [illegible]ncalis, quia esset contra legem Christianam, quæ est lex libertatis liberans Christianos [illegible] subiecti. Amplius secundum beatum Iacobum, vt allegatum est, lex Christiana est *lex [illegible]tatis*, perfecta autem libertas omni seruituti repugnat, ergo si lex Christians est lex liber[illegible] Christianos, ne homini sint subiecti: sequitur quod nullus debet esse seruus hominis [illegible] ita reges & principes & alii laici, & etiam ecclesia nullos seruos haberent, quod le[illegible] [illegible] is canonibus obuiat manifeste. Propter ista videtur, quod motiuum præscri[illegible] quod Papa non habeat plenitudinem potestatis, tam in sp[illegible]alibus quam in te[illegible] narra, quomodo respondetur ad ista.

Cap. VII.

[illegible] ponitur confutatio prædictæ euasionis, expositionis & rationis contra primam opinionem, & ad rationes capituli præcedentis respondetur.

M[illegible]ter. Ad primum istorum dicitur, quod quamuis auctoritates specialem faciant mentionem [illegible] à seruitute Mosaicæ legis: tamen omnes intelligi debent ab omni seruitute tanta, [illegible] Mosaicæ legis, & hoc saltem quo ad aliqua negatiue, vt scilicet nullus per eu[illegible] ad tantam seruitutem, quanta fuit seruitus veteris legis, licet ali[illegible] [illegible] debeat vel ex voluntate, seu alia quacunque occasione (non tamen per [illegible] tanta seruitute vel maiori teneantur astricti. Si enim Christiani quacun[illegible] [illegible] ad opera exteriora, tanta vel maiori, quanta fuit seruitus veteris legis, per [illegible] tenerentur, non posset lex euangelica magis dici lex libertatis, quam [illegible] quantumcunque liberati essent à seruitute Mosaicæ legis. [illegible] liberatur ab vna seruitute, & premitur alia æquali vel maiori non est magis liber, [illegible]. Sicut qui liberatur ab vno vinculo corporali, & alio æquali vel fortiori con[illegible] solutus, sed magis ligatus. Cum vero lex euangelica secundum veritatem scriptu[illegible] magis libertatis, quam vetus lex legem euangelicam Christiani neque seruituti [illegible] cuicunque alii seruituti exteriori maiori vel tantæ, quanta fuit seruitus [illegible] Quare etiam auctoritates illæ, quæ occasione seruitutis veteris legis de liberta-

bertate Christianorum loquuntur, de libertate ab omni seruitute tanta, quan[illegible] e-setis legis debent intelligi. Quare cum seruitus, qua aliquis alteri obligatur [illegible] dite, quæ non sunt contra legem diuinam: nec contra legem naturæ, sit maior, [illegible] uitus veteris legis: etiam de libertate ab illa seruitute auctoritates præscriptæ d[illegible] Et ita, vt dicunt isti, per ipsas probatur aperte, quod memorata opinio de plenitudine [illegible] tis summi Pontificis est hæreticalis, tanquam contraria diuinæ scripturæ. *Discipulus.* An[illegible] procedam contra ista obiicio, quia non videtur, quod quamuis Papa haberet huiusmodi p[illegible] sudinem potestatis: Christiani essent pressi maiori seruitute, vel tanta, quanta fuit [illegible] uitus v[illegible] legis. Nam talem potestatem habent aliqui prælati religiosi super fratres suos, vel possent ha[illegible] re. Quia possunt aliqui religiosi promittere in omnibus obedientiam prælatis suis: & tamen [illegible] religiosi non premerentur tanta seruitute, quanta fuit seruitus veteris legis: quia nec tales religiosi essent serui, non enim religiosi sunt serui suorum prælatorum nec prælati sunt Domini fratru[illegible] suorum. *Magister.* Huic respondetur, quod quamuis Papa possit habere talem potestatem supra [illegible] lum, qui voluerit fieri seruus Papæ, & se in omnibus subdere potestati ipsius: tamen nec Papa, ne[illegible] aliquis prælatus religiosus habet talem potestatem super quoscunque religiosos: qui s[illegible]licet [illegible] vel vouerunt obedientiam, paupertatem, & castitatem, quia religiosi tales quicunq; [illegible] regu[illegible]m qu[illegible] vouent seruare tenentur. Propter quod nec Papa, nec alius habet talem plenitudinem potesta[illegible] per ipsos, nec ipsi sunt serui Papæ, vel alterius prælati, secundum quod nomen seruorum [illegible] siis legalibus frequenter accipitur, quia nec Papa, nec alius potest eos occupare in serui[illegible] bus, dimissis illis, quæ spectant ad substantiam regulæ suæ: nec potest eis præcipere vt ha[illegible] proprium vel contrahant matrimonium: quæ tamen sunt licita de se, licet [illegible] a [illegible] ta re-ligiosis per votum sponte ab eis emissum. *Discipulus.* De potestate Papæ super religiosos p[illegible] differemus, ideo de hac materia amplius ad præsens non loquaris. Sed narra an secundum [illegible] non solum per hoc, quod auctoritates introductæ affirmant legem Christianam esse legem l[illegible] tatis, sed etiam per alia verba in auctoritatibus eisdem accepta possit probari, quod Christiani p[illegible] legem euangelicam tanta seruitute minime constringuntur, quanta fuit veteris legis. *Magister.* [illegible] cunt, quod per auctoritates prædictas posset hoc probari; non tamen æque patenter per [illegible] mne[illegible] *scipulus.* Dic, per quas dicunt isti hoc patentius posse probari. *Magister.* Dicunt, quod per ac[illegible] de *Actibus 15. ca.* patenter hoc probatur, nam Apostoli inspiratione Spiritus sancti nunciauerunt gen-tibus libertatem à iugo seruitutis ad consolationem ipsarum, & ne dolerent se per seruitutem [illegible] rosam inquietari. Vnde Iacobus (vt allegatum est) dixit: *ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum*, & de ipsis gentibus conuersis ad Deum recepta epistola Apostolorum [illegible] rum super prædicta libertate sic scribitur eodem cap. *Quam cum legissent, gauisi sunt super consolatione*, sed si conuersi ex gentibus liberati fuissent à seruitute legis Dei, & maiori se[illegible]ute [illegible] & [illegible] cessorum eius fuissent subiecti: & de inquietatione maiorum non immerito d[illegible]lu[illegible] & [illegible]a-teriam consolationis minime habuissent. Ab omni igitur seruitute maiori & tanta, qu[illegible]a fuit seruitus legis Mosaicæ, liberati fuerunt. Quod in verbis Apostolorum in[illegible]uatur, cum [illegible] citur: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt a[illegible] neatis*, &c. Si enim nihil vltra oneris voluerunt eis imponere: noluerunt eis impon[illegible]re [illegible] sutem neque maiorem, neque tantam, quanta fuit seruitus veteris legis. *Discipulus.* Vi[illegible]tur qu[illegible] ista verba *nihil* [illegible] *imponere vobis oneris*, non debeant tam generaliter intelligi. Nam lice[illegible] A[illegible] stoli non imposuerint Christianis onera veteris legis: imposuerunt eis tamen multa pr[illegible] la, quæ nominantur in verbis præmissis. Multos enim canones condiderunt, in quibus p[illegible] runt multa, præter illa quæ enumerantur in verbis prædictis, sicut patet in decre[illegible]is [illegible] *decim. sext. cap. propter, & duodecim. quæst. prim. cap. dilectissimis, & cap. fuit manifeste, &* [illegible] verba igitur præmissa *Actuum decimo quinto*, solum debent intelligi de onere leg[illegible] M[illegible]saic[illegible] *gister.* Ad hoc respondetur, quod licet Apostoli plures canones condiderint & præc[illegible]p[illegible] ta præter illa, quæ enumerantur *Actuum decimo quinto*, nihil tamen præceperun[illegible] requisitis & non consentientibus, nisi quæ erant de lege diuina & iure naturali & [illegible] vtilitas publica postulabat: & quorum præceptio absque dispendio non poterat præ[illegible]mi[illegible] quibus & qualibus nunc summus Pontifex obtinet potestatem.

Discipulus. Illud vltimum dictum (vt puto) non potest ad intentionem d[illegible]m [illegible]erbis breuibus explicari, ideo ipso dimisso ad præsens, quia de ipso post tractabimus [illegible]ic an[illegible] a-liquam aliam auctoritatem prius adductam, dicant isti patenter posse probari [illegible]uod Scri[illegible]tura loquens de libertate legis euangelicæ debeat intelligi, etiam de libertate ab alia [illegible]ruitute qua[illegible] à seruitute legis Mosaicæ. *Magister.* Hoc dicunt posse ostendi auct[illegible]ritate A[illegible]stoli, [illegible]um [illegible] cit secundo ad Corinth. tertio. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas*, ibi enim Apo[illegible]lus non [illegible] tur specialiter de libertate a seruitute legis veteris: sed magis generaliter, [illegible]tur intell[illegible] stolus, quod vbi est Spiritus Domini. ibi non solum est libertas à [illegible]ute vet[illegible]is [illegible]g[illegible] iam ibi libertas est ab omni seruitute, quoad opera exteriora [illegible] quæ est tanta, quan[illegible] uitus veteris legis.

Quod auctoritatibus sanctorum Patrum ostenditur, nam per illam au[illegible] A[illegible] sancti Patres probant, quod licet clericis, inuitis episcopis, monasteria [illegible] on[illegible]ant [illegible] nam Vrbanus Papa, vt legitur *19. quæstion. 2. cap. duæ. Qui Spiritu Dei aguntur, lege* [illegible] *du*[illegible]

[illegible] *spiritu [illegible] digne resistere qui, [illegible] tur hoc [illegible] ducitur, etiam episcopo suo contra-* [illegible] *stra auctoritate, iusto enim lex non est posita: sed vbi spiritus Dei est, ibi libertas, & si spiritu* [illegible] *non estis sub lege.* Innocentius [illegible] ius *ext. de regularibus. c. licet*, ait: *Licet quibusdam mona-* [illegible] *tamen vbi spiritus Dei est, ibi libertas, & qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege, & quia*

5 [illegible] *iusto.* Ea ratione hoc videtur [illegible] concessum fuisse, ne quis ex temeritate vel [illegible] [illegible] nitiani sui ordinis sub prætextu maioris religionis ad alium ordinem transla- [illegible] [illegible] ltur, quod per libertatem concessam Christianis probatur, quod licet clericis [illegible] religiosis ad arctiorem transire: quod tamen probari non posset, si per libertatem [illegible] Apostolus intelligeret tantummodo libertatem à seruitute Mosaicæ legis. Hoc etia [illegible] Augustini [illegible] allegatam videtur posse expresse probari. Nam Augustinus in [illegible] libertatem, quam Christiana religio ex misericordia Dei consecuta est, illos indicat ar- [illegible] [illegible] onibus opprimebant, adeo vt tolerabilior sit côditio lu- [illegible] Christianorum: qui tamen oneribus legis Mosaicæ Christianos minime deprimebant. [illegible] Augustinus, v. Christiana religio non solum sit liberata ab oneribus veteris legis: sed [illegible] oneribus, quæ æqualiter vel magis premant, quam onera Mosaicæ legis. *Discipulus* Dic, [illegible] detur ad rationes, quibus supra *capitulo sexto* visus fui probare: quod auctoritates [illegible] *unt.* non debent intelligi de libertate à subiectione, qua Christiani secundum primâ [illegible] nmo Pontifici sunt subiecti. *Magister.* Ad primam ipsarum respondetur secundum [illegible] auctoritates de libertate euangelicæ legis non debent, quo ad omnes intelligi affir- [illegible] o ad multos negatiue. sicut tactum est primo, quemadmodum illa verba Aposto- [illegible] *vxoru & viri*, & illa Saluatoris: *In ore duorum vel trium stat omne verbum*, & multæ a- [illegible] negatiue, non enim illi, qui erant serui ante conuersionem ad fidem, per con- [illegible] bant liberi: sed per legem euangelicam nullus ducebatur ad maiorem seruitutem, [illegible] tus veteris legis. Et ideo licet per euangelicam legem non fiat seruus Papæ: absque [illegible] ssione einsdem legis potest quis, si sponte voluerit se facere seruum Papæ, vel si ex a- [illegible] causa fiat seruus Papæ: in nullo derogatur euangelicæ legi, quia lex euangelica licet [illegible] huiusmodi seruitutem, non tamen prohibet. Quod autem ibidem accipitur, quod Fra- [illegible] tenentur in omnibus obedire Papæ: dicunt isti falsum esse, licet quidam Fratres Mi- [illegible] hoc non teneant dicentes, quod liceret eis & tenentur etiam accipere vxores, si [illegible] luntate Papæ hoc præciperetur, de quibus postea in hoc tractatu, & etiam in *nsuo tractatu* [illegible] *partu nostri Dialogi* tractabimus. Fratres enim Minores non tenentur obedire Papæ præ- [illegible] iquid contra substantiam regulæ suæ, & ideo regula eorum non hæreticalis, sed catholica [illegible] a. Ad secundam rationem, quam fecisti, respondetur quod lex Christiana non dicitur [illegible], quia liberat Christianos ab omni seruitute: sed quia non premit Christianos tanta [illegible] uta pressi fuere Iudæi, & ideo licet regibus & aliis Christianis seruos habere, licet per [illegible] nam nullus Christianus fiat seruus cuiuscunque. Et ad beat. Iacobum dicitur, quod [illegible] em Christianam esse legem perfectæ libertatis, vt nullus Christianus cuicunque ho- [illegible] Christiani enim Papæ sunt subiecti: & multis principibus & aliis Christianis sub- [illegible] t eam esse legem perfectæ libertatis: quia per eam religio Christiana paucis sa- [illegible] entalibus, seu ceremonialibus ex institutione diuina subiicitur: & per ipsam [illegible] us cuiuscunque mortalis efficitur, nec etiam nisi in his, quæ spectant ad ne- [illegible] suis aut reipublicæ alicuius hominis subditur potestati. Quare pro se & om[illegible] is & prælatis ecclesiæ dicit Apostolus 2. ad Corinth. vltim. *Non enim possu-* [illegible] *atem: sed pro veritate.* Et post hoc: *Absens scribo, non vt præsens durius agam secun-* [illegible] *ominus dedit mihi in ædificationem & non in destructionem vestram.* Ex quibus colli- [illegible] llam potestatem habuerit à Deo super fidelibus, nisi quæ ad vtilitatem sub- [illegible] s cuiuscunq; inducit. Etiam quia paucis diuinis est supposita sacramentis, me- [illegible] ctæ libertatis, præsertim respectu legis Mosaicæ, quæ quampluribus sacramê- [illegible] portabilibus subiectos inuoluit, non tamen dicitur lex perfectissimæ libertatis, [illegible] io [illegible] gradus, quare non omne perfectum est perfectissimum reputandum, per- [illegible] e[illegible]as in hac vita mortali nequaquam habebitur.

Cap. VIII.

5 [illegible] *obantur duo, sc. quod non omnes Christiani sunt serui Papæ: & quod multi Chri- stiani habent proprietatem & dominium rerum temporalium.*

D[illegible] ic vt intelligatur profundius, quale sit motiuum præcedens, cupio audire aliquas [illegible] præter [illegible] riptas, ad probandum quod non omnes homines sunt serui summi Pon-

6 [illegible] pinantes inferre nituntur, quod Papa non habet ex institutione Christi ta- [illegible] estatis. *Mag.* Quod non omnes Christiani sint serui summi Pontificis secun- [illegible] em huius nominis *seruus*, quod tamen secundum istos sequeretur, si [illegible] poralibus, quâ in spiritualib. huiusmodi plenitudinê potestatis, multis mo- [illegible] proprietatem seu dominium cuiuscunq; rei temporalis, dû manet seruus

seruus, potest habere: quia quicquid acquirit seruus, Domino acquirit & ipsius Domini [illegible]. Reges autem & principes, ac alii quamplurimi Christiani habent dominium & potestatem quarundam rerum temporalium, ergo non omnes homines sunt serui Papæ: secundum illam significationem nominis *serui*, secundum quam Dominus potest vendere, dare, & alienare seruum suum, & ab eo omnem rem temporalem propria voluntate auferre, quod tamen sequeretur, si Papa haberet in temporalibus talem plenitudinem potestatis. *Discipulus.* Quomodo probatur, quod reges & principes & plures alii Christiani habent proprietatem & dominium rerum temporalium? *Magister.* Hoc multis modis ostenditur, nam illi habent dominium & proprietatem rerum temporalium, per quorum iura temporalia possidentur, *distinction. 8. quo iure*, ergo Imperatores & reges habent dominium & proprietatem rerum temporalium. Amplius: illi habent dominium & proprietatem rerum temporalium, quorum legibus etiam summi Pontifices pro cursu temporalium rerum legibus Imperatorum & regum vtuntur, sed summi Pontifices pro cursu temporalium rerum legibus Imperatorum & regum vtuntur, *distinction. 10. quoniam idem, & distinctio. 96. cum ad verum*, ergo imperatores & reges habent proprietatem & dominium rerum temporalium. Rursus: episcopi interdum præter res ecclesiæ habent res proprias *12. quæst. 1. cap. episcopi, & cap. manifesta, & c. certe, & ca. sicut manifeste*, [illegible] alii, quam Papa possunt proprietatem & dominium rerum temporalium possidere. Adhuc: reges & principes ac alii fideles laici donant res temporales ecclesiis, ergo habent proprietatem & dominium rerum temporalium. Item Iudæi & infideles habent proprietatem rerum temporalium, ergo multo fortius reges & principes Christiani habent huiusmodi rerum temporalium proprietatem. *Discipulus.* Istud est ita diuulgatum, tam in legibus ciuilibus & canonicis, quam in communi opinione [illegible] minum, quod non curo pro ipso plures allegationes adducere. De quo tamen possem quærere [illegible] sit hæreticum dicere, nullum Christianum habere proprietatem temporalium rerum: quod vero [illegible] tractatum *de iuribus Romani Imperii* reseruare propono. Ideo reuertere ad probandum, quod non omnes Christiani sunt serui Papæ. *Magister.* Hoc aliter probatur, seruus non potest habere aliud seruum, sed plures laici habent seruos, *distinction. 54. cap. 1. & 2. & cap. quicunque*, & in multis aliis capitulis, ergo non omnes homines sunt serui Papæ. Amplius: multi ab ecclesia consequuntur libertatem, *12. quæstion. 2. si quos de serui ecclesiæ, & cap. episcopus, & cap. libertati*, & in multis aliis capitulis habetur, quod non omnes homines sunt serui summi Pontificis, multi ergo homines sunt liberi. Quod Saluator testari videtur dicens Matth. 17. *filii sunt liberi*, & Apostolus ad Gal. 4. ait. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est vnusquisque [illegible] que ad præfinitum tempus à Patre.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum venerit tempus præfinitum a Patre, differt à seruo, & per consequens tunc nec Papæ, nec alterius est seruus.

CAP. IX.

In quo probatur, quod Papa non habet plenitudinem potestatis in temporalibus, octo rationibus, & est secunda opinio primo capitulo posita.

DIscip. Puto me aduertere, quomodo isti per libertatem Christianorum probare nituntur, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis, præsertim in temporalibus, ideo pro dicta opinione adhuc aliter allegare coneris. *Mag.* Hoc aliis modis videtur posse probari, nam vicarius habet maiorem potestatem (in quantum vicarius) quam ille cuius est vicarius, ergo Papa in quantum vicarius Christi, non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuerit Christus in quantum homo passibilis & mortalis. Sed Christus in quantum homo passibilis & mortalis non habuit huiusmodi potestatem in temporalibus: cum non habuerit dominium omnium temporalium, nec [illegible] fuerint serui eius secundum strictam significationem nominis seruorum, ipso testante, qui vt habetur Ioh. 15. dixit Apostolis: *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius*, ergo Papa non habet huiusmodi plenitudinem potestatis. *Disc.* De fundamento istius allegationis [illegible] poteris inuenire *in quarto tractatu tertiæ partis istius Dialogi*, ad quam pertinet exquisite differere de paupertate 5 Christi, ideo hac dimissa adduc alias. *Magister.* Probatur idem sic. Qui non debet [illegible] ularibus [illegible] negociis implicare, non debet habere in secularibus talem plenitudinem potestatis, Papa [illegible] non debet se secularibus implicare, ergo non habet nec habere debet talem plenitudinem potestatis in secularibus. Maior probatur: Quia frustra datur alicui potestas, quam exercere non debet. Vnde & reges accipientes à Deo potestatem iudicandi, ac iustitiam & iudicium faciendi, & non facientes sæpe in sacris litteris arguuntur. Sapientiæ sexto sic dicitur Regibus peruerse [illegible] neg[illegible]ente[illegible] centibus officium regni: *data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera [illegible] stra & cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis* &c. vbi dicit Glossa. *Nota quod quilibet debet facere ea, quæ suæ conditioni conueniunt*, & per consequens illa potissimum debet quis facere, ad quæ facienda ex speciali ordinatione Dei accepit potestatem, qui igitur spec[illegible] [illegible] onc & [illegible] dinatione Christi accepit in secularibus plenitudinem potestatis: potissimum [illegible] debet [illegible] us implicare negociis, ne in com[illegible] potest [illegible] neg[illegible] & desi[illegible] m se o[illegible] ndat. Minor, quod Papa scilicet non debet se negociis secularibus implicare, p[illegible] tenter videtur ostendi per Apostolum 2. ad Corinth. 2. cap. dicentem *Nemo mi[illegible] tan[illegible] Deo i[illegible] plicat [illegible]*

[illegible] *probauit.* Cum igitur Papa præcipue inter omnes Deo debeat mi[illegible] se m[illegible]us quam alii debet se negociis secularibus implicare, hinc ex canone [illegible]r *distinction. octuag. sim. oct. cap. episcopus*, sic habetur: *Episcopus autem sacerdos* [illegible] *quam* [illegible] *ulares curas assumant, sin aliter, deiiciantur.* & cap. *episcopus*, sic scribitur: *Episcopus* [illegible] *familiaris curam ad se reuocet:* [illegible] *lectioni & orationi & verbo prædicationis tantummodo va-* [illegible] stion. 5. cap 1. sic legitur: *Apostolorum statuta sunt quæ dicunt: nemo militans Deo, implicat* [illegible] *secularibus, proinde aut clerici sint sine actionibus dominorum, aut actores sine officio clericorum.* E[illegible] q[illegible] ue quamplurib[us] canonibus sacris, quæ habentur *decim. sext. quæstion. septim sunt non-nulli,* [illegible] *ction. 88. per totum, & 21. quæstion. 3. cap placuit, & cap. Cyprianus, & cap. mollitiis, & cap. hi. &* [illegible] *erdotum. & extra, ne clerici vel monachi secularibus se negociis immisceant, per totum*, & aliis locis [illegible]uam [illegible] colligitur, quod clerici episcopi non debent se secularibus negociis implicare, & per co[illegible] qu[illegible]ns Papa p[illegible] puc debet à talibus abstinere. Tum quia inter episcopos & clericos est præc[illegible]eprimus, & maxime debet in spiritualibus occupari. Tum quia præcipue tenet locum A[illegible] & specialiter principis Apostolorum, qui hoc docuerunt & fecerunt, quos debet po-[illegible]. *Discipulus.* Non oportet summum Pontificem se in omnibus vitæ Apostolicæ con-[illegible] Apostoli abdicarunt proprietatem temporalium rerum, *extra, de ver. sig. lib. 6. cap. ex-* [illegible] & [illegible] Papa potest habere proprium, ergo similiter Papa potest se implicare multis secularibus [illegible]bus se minime implicauerunt Apostoli. *Magister.* Ad hæc respondent isti, quod licet Pa-[illegible]atur in omnibus vitæ Apostolorum se conformare: tamen nihil est sibi specialiter iniū-[illegible]to, quod Apostolicæ vitæ repugnet, & ideo eum implicari secularibus negociis repu-[illegible] Apostolicæ, inferunt isti, quod hoc non est specialiter iniunctum Papæ à Christo. Quare [illegible]ata [illegible]ialiter est à Christo plenitudo potestatis in secularibus, cum teneatur exequi pote-[illegible]m specialiter habet ex ordinatione & constitutione Christi. *Disc.* Aliter niteris allegare p[illegible]o præscripta. *Magi.* Quod Papa non habet talem in spiritualibus & temporalibus pleni-[illegible] potestatis ostenditur. Nam qui est minor & minister, & seruus aliorum, in quos non debet [illegible]estatem, non habet super eos tam in spiritualibus, quam in temporalibus plenitudinem [illegible]. Nam qui habet super alios talem potestatis plenitudinem, est Dominus eorundem, nul-[illegible]m Dominus maiorem potestatem, quam plenitudinem potestatis potest habere super quo[illegible]e, nullus autem respectu eiusdem est seruus & dominus: qui etiam habet plenitudinem pote-[illegible] super alios præcipue potest & debet exercere potestatem in eos. Papa autem est minor & mini-[illegible] seruus Christianorum, in quos non debet exercere potestatem, teste Christo, qui, vt legitur [illegible] 22. dixit Apostolis: *Scitis quod principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt potestatem* [illegible]*t in eos, non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui volue-* [illegible] *vos* [illegible]*imus esse, erit seruus vester*, & Matthæi 24. dixit Christus: *qui maior est vestrum, erit vester mi-* [illegible] Marc. 9. dixit: *Si quis voluerit primus esse, erit quasi omnium nouissimus & omnium minister*, & 10. [illegible]*, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipso-* [illegible] *est in vobis, sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicunque voluerit pri-* [illegible] *omnium seruus.* Et vt habetur Lucæ 20. Christus dixit Apostolis: *Reges gentium dominantur* [illegible] *atem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sic* [illegible]*r est, sicut ministrator.* Ex quibus paret, quod primus spiritualiter inter Christia-n[illegible]ot & minister & seruus aliorum, in quos potestatem exercere non debet, igi-[illegible]em plenitudinem potestatis. *Discipulus.* Ista allegatio in simili tractata est aliquantu-[illegible] *primæ partis istius dialogi cap. 3.* ideo ipsa omissa, alias cures adducere. *Magister.* [illegible]a non habet talem plenitudinem potestatis, sic probatur. Nam qui non est constitutus [illegible]la.is, non habet in secularibus talem plenitudinem potestatis à Christo, Papa n[illegible]us a Christo iudex secularium, teste beato Petro, qui, sicut legitur in epistola Cle-[illegible] *vndec. quæstion. septim. tr quidem*, ait: *Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere, &* [illegible] *studio n*[illegible]*, vt omnes vitæ huius occupationes abiicias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias,* [illegible] *in aliqua* [illegible] *patione prorsus inueniaris mundialis negocii occasione perplexus, neque enim iudicem,* [illegible] *gnitorem secularium negociorum te hodie vult ordinare Christus*, igitur Papa non habet talem, [illegible] in secularibus plenitudinem potestatis. Item, qui non est dominus clericorum, non ha-[illegible]r eos plenitudinem potestatis, Papa autem non est dominus clericorum, teste beato Petro, [illegible]nonica sua prima cap. 5. ait: *neque vt dominantes in clero*, ergo Papa non habet etiam super cle-[illegible]lenitudinem potestatis. Amplius, non maiorem potestatem habet Papa in terris suæ [illegible]isdictioni subiectis, quam in aliis terris, quæ non sunt suæ temporali iurisdictioni sub-[illegible]on habet in omnibus talem plenitudinem potestatis. *Discipul.* Dicerent primi opinan-[illegible]nes [illegible]ræ temporali iurisdictioni Papæ subiectæ sunt. *Mag.* Huic Innocentius Tertius [illegible]ur, qui, vt habetur *extr. de hæreticis, vergentis*, terras suæ temporali iurisdictioni subie-[illegible]balis, d[illegible]ns: *In terris vero temporali nostræ iurisdictioni subiectis bona hæreticorum statu-* [illegible] *in aliis idem præcipimus fieri per potentes & principes seculares.* *Discipulus.* Adhuc aliam al-[illegible]ducas. *Magister.* Aliter probatur, quod Papa specialiter in temporalibus non habet [illegible]em p[illegible]testatis, nam omnis potestas in temporalibus est ab illo, qui habet in tempo-[illegible]u[illegible]iem potestatis, vt omnia possit in temporalibus, quæ nec iuri diuino, nec iuri natu-[illegible] sed pot[illegible]perialis & regalis aliorumque principum laicorum non est à Papa. Vnde

& rex Franciæ ſuperiorem in temporalibus non recognoſcit, *ext. qui filii ſunt legitimi, per venerabil.* in ergo Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem poteſtatis. *Diſc.* De diſtinctione poteſtatum ſpiritualis & ſecularis, & an poteſtas ſit à Papa, diffuſe tractabimus *in ſecundo tractatu iſtius tertiæ partis noſtri dial.* ideo allegationem aliam adducas. *Mag.* Quod Papa non habeat in temporalibus plenitudinem poteſtatis, oſtenditur. Nam cōtra illum, qui habet in temporalibus talem plenitudinem poteſtatis, nulla currit præſcriptio, contra Papam autem currit præſcriptio [illegible] ſaltem [illegible] naria, *ext. de præſcript. ſi diligenti,* igitur Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem poteſtatis.

Cap. X.

Vbi ponitur ſecunda opinio capitulo primo recitata, ſcilicet quod Papa habet plenitudinem poteſtatis in ſpiritualibus, & probatur quatuor rationibus & duabus auctoritatibus.

Diſc. Hæc ad præſens de prima ſententia, quam ſupra *c. 1.* recitaſti, ſufficiāt, ideo ad ſecundam ſententiam *eod. cap.* recitatam te conuerte. *Mag.* Sententia illa duas partes includit, vnam [illegible] affirmatiuam, & [illegible] negatiuā. Prima eſt, quod Papa habet ex ordinatione Chriſti talem plenitudinem poteſtatis in ſpiritualibus. Secunda eſt, ꝙ non habet ex ordinatione Chriſti talem plenitudinem poteſtatis in temporalibus. *Diſc.* Alleg. primo pro prima parte. *Mag.* Quod Papa in ſpiritualib. talem [illegible] plenitudinem poteſtatis ex ordinatione Chriſti probatur. Quia ſicut ea, quæ ſunt ſecularia debet poni per principem ſecularem: ita quæ ſunt ſpiritualia, ſunt per ſummum Pontificem ordinanda & diſponēda, ſed princeps ſupremus ſecularis habet in ſecularibus plenitudinem poteſtatis. Amplius: Chriſtus dedit Petro plenitudinem poteſtatis, cum dixit: *Quodcunque ligaueris ſuper terram,* &c. ſed non dedit plenitudinem poteſtatis in temporalibus, ergo dedit ſibi plenitudinem poteſtatis in ſpiritualibus. Rurſus, qui poteſt omnem hominem de quocunque peccato corripere, & pœna debita coercere, habet in ſpiritualibus plenitudinem poteſtatis, Papa autem poteſt omnem hominem de peccato corripere, *ext. de iudiciis, nouit.* igitur Papa habet in ſpiritualibus plenitudinem poteſtatis. Item, omnia ſpiritualia poſſunt ad cauſas Dei reduci, ſed omnes cauſæ Dei ſpectant ad ſummum Pontificē. quia ſpectant ad epiſcopos & clericos, *diſt. 96. ſi Imperator,* inter epiſcopus autem Papa eſt primus, ergo omnes cauſæ Dei ſpectant ad ipſum, quare in ſpiritualibus habet plenitudinem poteſtatis. Hoc Iulius Papa ſentire videtur: qui, vt habetur *diſt. 11. ca. nolite,* ait: *Satis enim indignum eſt, quenquam vel Pontificum vel ordinum conſequentium hanc regulam refutare, quam B. Petri ſedem & ſequi viderit & docere. multum enim conuenit, vt totum corpus eccleſiæ in hac ſibi obſeruatione concordet, quæ inde auctoritatem habet, vbi Dominus totius eccleſiæ poſuit principatum.* Et Nicolaus Papa eadem *diſt. c. conſequens,* ait: *Conſequens eſt, vt quod ab huius ſedis rectoribus plena auctoritate ſancitur, nullius conſuetudinis præpediente occaſione propriæ [illegible] tum ſequendo voluntates remoueatur,* vbi Gloſſa ſuper hoc verbo *plena,* dicit: *Papæ auctoritas plena, [illegible] aliorum epiſcoporum ſemiplena.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papa habet à Chriſto, ſaltem in ſpiritualibus, plenitudinem poteſtatis.

Cap. XI.

In quo pertractatur tertia opinio primo cap. recitata, vbi etiam ſpecialiter probatur, quod Papa accepit aliquam poteſtatem à conciliis generalibus.

Diſcipulus. Si Papa habet talem plenitudinem poteſtatis à Chriſto, tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus, non eſt dubium quin à Chriſto habeat in ſpiritualibus plenitudinem poteſtatis, quare allegationes, quæ ſupra *capitulo primo* pro prima ſententia ſunt adductæ pro iſta ſecunda parte ſecundæ ſententiæ etiam poſſunt adduci, & ideo pro iſta nolo ad præſens plures allegationes audire. Similiter pro ſecunda parte eiuſdem ſecundæ ſententiæ poſſunt allegari plura, quæ tacta ſunt *ſupra capitulo quinto. ſeptimo. octauo & nono.* Quare ſententia iſta dimiſſa, tertia quæ tacta eſt ſupra *capitulo primo* nitantur diſcutere. Circa quam primo modum ponendi audire deſidero. *Magiſter.* Illa ſententia ponit, quod Papa habet tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus talem plenitudinem poteſtatis, partim ex ordinatione Chriſti, partim ex ordinatione humana: dicens, quod Papa habet immediate à Chriſto plenam poteſtatem in foro pœnitentiali, iuxta illud Matthæi decimoſexto. *Quodcunque ligaueris ſuper terram,* &c. Habet etiam à Chriſto poteſtatem docendi totum populum Chriſtianum, ſecundum illud Iohan vltim. *paſce oues meas.* Habet etiam à Chriſto poteſtatem diſtribuendi & conferendi eccleſiaſticas dignitates, iuxta illud verbum Chriſti ad Petrum, Iohan. prim. *Tu vocaberis Cephas,* id eſt caput. Ex hoc enim quod caput eſt, habet in membra influere diuerſa officia conferendo. Habet etiam à Chriſto, quod maiora negocia eccleſiæ ſunt ad ipſum referenda, ex hoc ipſo, quod cōſtituit ipſum caput aliorum. A conciliis autem generalibus habet poteſtatem, quantum ad omnia quæ ſpectant ad regimen totius populi Chriſtiani, quorum poteſtas non eſt ſibi ſpecialiter à Chriſto conceſſa. *Diſcipul.* Circa iſta

[illegible] tractanda, quæ vel plura eorum [illegible] in his, quæ dicta sunt [illegible] rangentur [illegible] discutietur vltima sententia quæ supra *cap. pri-* [illegible] a [illegible] tantummodo, quod ista sententia ponit volo vt aliquibus allega- [illegible] one [illegible] quod videlicet Papa aliquam receperit à concilijs generalibus potestatem. [illegible] ctoritati [illegible] obuiare viderur, quæ dicunt, quod concilia generalia robur habent, [illegible] a Romana ecclesia. *Magister.* Quod Papa aliquam potestatem acceperit à concilijs [illegible] detur posse tali modo probari. Papa habet potestatem aliquam à canonibus, & non [illegible] bus generalium conciliorum, ergo à concilijs generalibus habet aliquam potestatem. [illegible] uersis auctoritatibus sanctorum videtur posse probari, ait enim Iulius Papa scribendo O- [illegible] enta [illegible] episcopis, vt habetur distinct. [illegible]. cap. regula: *regula vestra nullas habet vires nec habere po- test, quoniam nec ab orthodoxis episcopis hoc concilium actum est, nec Romana ecclesia legatio interfuit, canoni- bus præcipientibus, sine eius auctoritate concilia fieri non debere.* Ex quibus verbis colligitur, quod à cano- nibus [illegible] acceptum, quod solus Papa habeat auctoritatem congregandi concilia. Item Gelasius Pa[illegible]a, vt habetur *9. quæstion. 3. cap. ipsi*, ait: *Ipsi sunt canones, qui appellationes totius voluerunt deferre: ab [illegible] a vero nusquam appellare debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commea- re iu[illegible]dicium, nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicare: sententiamque eius constituerunt non oportere d[illegible] [illegible] eius potius sequenda decreta mandauerunt.* Ex quibus verbis colligitur, quod à canonibus non a Christo immediate habet Papa, vt liceat omnibus appellare ad ipsum, & quod ab ipso appellare [illegible] n licet. & quod ipse potest de tota ecclesia iudicare: & quod ipse nullius subest iudicio: & quod [illegible] sententia in omnibus est tenenda: & per consequens, quod eius præceptis est in omnibus & ab [illegible] ibus obediendum. Ex quo infertur, quod Papa à concilijs generalibus habet plenitudinem po- [illegible]s, quantum ad omnia, quæ non sunt sibi immediate concessa à Christo. Item Gregorius, vt ha- b[illegible]ur *2. quæstion. 7. cap. decreto*, ait: *Liceat post auditionem primatum diœceseos, si necesse fuerit nos appellare, [illegible] nostra auctoritate, aut ante ius aut ante legatos de nostro latere missos, iuxta decreta Patrum, suas exercere at- que [illegible] nire actiones.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod à decretis Patrum habet Papa, vt liceat appe[illegible] at ad ipsum. Item Pelagius Papa, vt habetur *distinction. 17. cap. multis*, ait: *Maiores vero ac diffi- ciliores quæstiones, vt sancta synodus statuit, & vt beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper defe- rantu[illegible].* [illegible]x quibus verbis colligitur, quod à synodo & consuetudine, & non immediate à Christo [illegible] Papa, vt maiores causæ deferantur ad ipsum. Item Nicolaus Papa, vt habetur *11. quæstion. 6. c. ar[illegible]*, ait: *Priuilegia tamen Apostolicæ sedis vos obliuioni tradere nullatenus debuistis, quibus venerandi canones [illegible] ta totius ecclesiæ ad hanc deferri iubent.* Ex quibus verbis videtur haberi, quod Papa à canonibus ac[illegible]it potestatem. Item beatus Petrus potestatem accepit à collegio, *distinction. 11. in nouo. distin- [illegible] on. [illegible] hunc & 3. quæstion. 6. dudum*, ergo & Papa potestatem potest accipere à concilio generali. *Di- s[illegible].* Probare nunc niteris, quod Papa habet plenitudinem potestatis, siue à Christo, siue ab hu- ma[illegible] or[illegible]inatione. *Magister.* Hoc videtur posse ostendi pluribus auctoritatibus sanctorum Pa- [illegible] enim Gregorius testari videtur *secund. quæstion. 6. decreto.* Et Iulius Papa *eadem causa & que[illegible] ap qui se.* Hoc etiam Innocentius Tertius in concilio generali, vt habetur *extra. de pœni- t[illegible] on. cap. cum ex eo*, videtur asserere manifeste. Quod etiam ratione probatur, quia ille, cu[illegible] est in omnibus, habet vel à Christi ordinatione, vel ab ordinatione humana, aut par[illegible] & partim ab alia plenitudinem potestatis, sed Papæ obediendum est in omnibus: teste [illegible] qui (vt habetur *distinction. decim. non. cap. nulli*) ait: *Nulli fas est vel nolle, vel posse trans- gredi A[illegible] du præcepta, nec nostra dispensationis ministerium, &c. Sitque alienus à diuinis & à pon- ti[illegible], qui noluerit præceptis obtemperare Apostolicis.* Hoc etiam Stephanus Papa, vt ha- betur *4. distinction. quoniam vero*, vt allegatum est prius, affirmare videtur. Et Iulius Papa, vt habetur *vigesim. quint. quæstion. secund. cap. amputato*, ait: *Ea vero quæ sunt ab Apostolis eorumque suc- cessoribus ad huiusmodi sanctæ sedis examen ab antecessoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla dis- sensione violentur, nulla contractatione turbentur.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papæ est obedien- dum in omnibus, igitur habet plenitudinem potestatis, vel immediate ex institutione Christi, vel ab ordinatione humana, aut partim ab vna, & partim ab alia.

CAP. XII.

[illegible] uo arguitur contra opinionem tertiam in præcedenti capitulo recitatam, probando, quod neque auctoritate Christi Papa sit dominus omnium in temporalibus.

D[illegible]. Contra istam sententiam nitaris allegare. *Magister.* Sunt quidam, qui istam senten- [illegible] reputant hæreticalem, sicut primam: tamen ipsam falsam & irrationabilem ac peri- c[illegible] anr. Falsam quidem existimant: Quia ex ipsa, sicut ex prima, sequitur, quod omnes C[illegible] rut summi Pontificis, accipiendo nomen *serui* secundum significationem eius stri- ct[illegible], secundum quam in sententiis legalibus accipitur & vocatur. Qui enim habet siue ex or- dination[illegible] na, siue ex ordinatione humana, siue partim ex vna & partim ab alia, plenitudinem po[illegible] tam in spiritualibus, quam in temporalibus super omnes Christianos (vt omnia possit, quæ [illegible] unt contra legem Dei, nec contra legem naturæ, ita vt ab eius potestate per nullum actum

 huma-

humanum se posset, quicunque in quocunque, quod non est illicitum de se, quantum ad genus [illegible] ris subtrahere) habet super omnes Christianos tantum dominium temporale, quantum habnit [illegible] habere potuit quicunq; Dominus super seruum suum. Si igitur Papa haberet super omnes Christianos talem plenitudinē potestatis, Papa haberet plenissimum dominium in temporalib. super omnes reges & principes & alios vniuersos: omnes etiam essent serui eius, & posset de plenitudine potestatis sine omni culpa, & absq; omni causa priuare quemcunque regem regno & dare cuicunque pagano posset regem subiicere cuicunq; rustico ad suæ arbitrium voluntatis: & si faceret, de facto teneretur obedire: nec posset rex quicunque in talibus vel consimilibus sibi licite resistere, quod isti falsum reputant & absurdum. *Discipulus.* Dic, quare isti non reputant istam opinionem hæreticalem, cum ponat omnes Christianos esse seruos, & scriptura diuina asserat legem euangelicam esse legem libertatis, & per consequens illa opinio scripturæ diuinæ repugnat, quare videtur, quod il[illegible] opinio si[illegible] ut prima, secundum istos hæreticalis debeat æstimari. *Magister.* Dicunt ad illam instantiam tuam esse respondendum per aliqua, quæ dicta sunt prius. Nam auctoritates scripturæ diuinæ approbantes legem Christianam esse legem libertatis, negatiue debent intelligi, & ideo prima opinio secun[illegible]dum eos est hæreticalis, quia ex ipsa sequitur, quod omnes Christiani per legem euāgelicam facti sunt serui summi Pontificis, & per consequens lex euangelica nec negatiue, nec affirmatiue dici posset [illegible]x libertatis: sed etiam lex horrendissimæ seruituris. Ista autem opinio tertia non ponit, quod omnes Christiani sint effecti serui summi Pontificis per legem euangelicam: sed ex ipsa solummodo sequitur, quod omnes Christiani per voluntariam submissionem facti sunt serui summi Pontificis. Tenet enim, quod sponte & voluntarie omnes Christiani submiserunt se in omnibus potestati Papæ [illegible]æ non erat sibi cōcessa a Christo immediate. Et hæc quidem saltem in aliquo casu possent facere [illegible]hristiani. Vnde & rex aliquis posset se facere saltem in casu seruum summi Pontificis cedendo regno & subdendo se in omnibus potestati Papæ. Si essent etiam solummodo decem vel duodecim Christiani, vel paulo plures, possent omnes se facere seruos Papæ, hoc tamen secundum istos nunquam fuit factum, ideo hæc opinio non est hæreticalis, sed falsa. Quod enim hoc nunquam fuerit factum, & quod hæc opinio sit falsa, probatur per leges innumeras ciuiles & canonicas asserentes, quod quidā sunt serui & quidam liberi. *Disc.* Quare dicunt isti præscriptam opinionem esse periculosam? *Magist.* Hoc dicunt, quia si Papa haberet huiusmodi potestatem, posset imminere periculum faciliter toti communitati Christianorum, posset enim Papa, si fieret occultus hæreticus, aut occulte zelaret pro secta paganorum vel aliqua alia infidelium, leuiter exponere totam Christianitatem peric[illegible]lo, posset enim spoliare solo præcepto suo, omnes Christianos rebus suis, sc. armis, munitionibus, & aliis, quibus deberent contra inimicos defendi, quo facto infideles vocati per Papam occulte primu[illegible]-lantem pro eis, & postea publice assentientem eis, possent leuiter omnem terram fidelium occupare.

CAP. XIII.

In quo pertractatur quarta opinio, quæ diuersos modos dicendi habet.

D*Iscipulus.* Nunc videamus de quarta sententia, quæ tacta est *supra c. 1. Mag.* Illa opinio tenet, quod Papa talem plenitudinem potestatis non habet, neque ab institutione Christi, neq; ex or[illegible]atione humana, neque regulariter, neque casualiter. Sed diuersimode ponitur à diuersis. [illegible]ida[illegible] enim dicunt, quod Papa nullam potestatem habet à Christo vltra alios sacerdotes: habet tamen [illegible] q̄ potestatem, sicut & alii sacerdotes, super alios. Nullam tñ potestatem coactiuam habet extra f[illegible]u pœnitentiæ: sed habet potestatem docendi & informandi laicos, sicut alii sacerdotes, potestatem [illegible] tem coactiuam aliqualem non plenam habet à communitate fidelium: qui sponte & non coacte Romano Pontifici, & nulli sacerdoti, aliqualem tribuebant super totam communitatem fidelium potestatem. Aliqui vero dicunt, quod Papa à Christo immediate habet aliqualem potestatem super omnes Christianos: non tamen plenam in omnibus, neque in spiritualibus, neque in temporalibus. Ab hominibus vero fidelibus nullam recepit potestatem, neque plenam, neque non plenam. Nonnulli vero dicunt, quod Papa in spiritualibus habet potestatem, non tamen plenam [illegible]lo Christo, in temporalibus vero nullam habet potestatem spiritualem à Christo, sed à solis fidelibus [illegible] non tamen plenam, sed limitatam, prout fideles limitare voluerunt. *Disc.* Isti modi ponendi multa continent, quæ si discuteremus prolixe, oporteret nos forsitan tædium legentibus generare, ideo breuiter transeamus. Præsertim cum occasione danda omnia tangemus inferius in diuersis locis. Dic igitur primo, vnde mouentur primi dicentes, quod Papa nullam potestatem habet à Christo vltra alios sacerdotes. *Mag.* Istud dicunt propter auctoritates, quæ ponuntur *dist. 93. c. legimus, & dist. 95. c. olim*, quas recitaui supra *prima parte istius dial. li. 5. 18. c.* in quibus asserere videtur Hieron. expresse, quod nullus sacerdos ex ordinatione seu institutione Christi est maior alio, neque in ordine, neque in administratione. Hoc etiam videtur posse probari per hoc, quod Apostoli fuerunt pares in potestate B. Petro, quantum fuit ex ordinatione Christi *dist. 21. c. in nouo. 24. q. 1. c. loquitur, 2. q. 7.* Paulus & Apostoli à Christo super alios sacerdotes non habuerunt aliquam potestatem, ergo omnes sacerdotes, quantum est ex speciali ordinatione Christi, sunt pares successoribus beati Petri.

Cap. XIV.

In quo arguitur contra opinionem quartam, in capitulo praecedenti pertractatam, aliquibus auctoritatibus & duabus rationibus.

Discip. Dic breuiter, an aliqui nitantur istam assertionem repellere. *Mag.* Hoc quidam erroneum reputant, & sacris canonibus apertissime obuiare, qui ponuntur *dist. 21. c. quamuis, &* *sacrosanctā & 9 q. 3* *cuncta. & 24. q. 1 cum beatissimus*, quos etiam allegaui *prima parte huius dialogi li. 5. ca. 10* Haec etiam assertio Innocentio III. refragari videtur, qui, vt habetur *ext. de maioritate & obedientia, solitae.* sicut & allegatum est prius, dicit se non constitutioni humanae, sed potestati diuinae inniti, ergo Papa ex Deo immediate habet aliquam potestatē super omnes Christianos. Quod & ratione probatur, quia nulla cōmunitas, praecipue magna, est bene & conuenienter ordinata, quae nullum caput habet, quia teste Salomone Prou. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet*, sed communitas fidelium fuit optime & congruentissime ordinata à Christo, igitur Christus dedit caput cōmunitati fidelium: sed nō nisi Petrum, ergo Petrus fuit à Christo constitutus caput vniuersorum fideliū. Amplius, non minus congrue & vtiliter est ordinatus à Christo populus Christianus, quā fuerit populus Hebraeorum, sed ille populus ex ordinatione diuina habuit caput, saltem in spiritualibus, sc. summum sacerdotem, qui omnibus aliis sacerdotibus fuit superior, ergo & populus Christianus ex ordinatione Christi habet vnum caput, quod est superius omnibus aliis sacerdotibus Christianis. Quod etiam Marcellus Papa, habetur *2. quaestion. 1. cap. rogamus*, & Innocentius Tertius *extra de translatione*, & omnes Patres sancti tenere videntur.

Cap. XV.

In quo iterum probatur, quod Papa nullam potestatem plenariam coactiuam habet à Christo immediate, sed tantummodo limitatam, & hoc à fidelibus.

Discipulus. Dic nunc, quare praefati opinantes dicunt Papam nullam potestatem coactiuam accepisse à Christo? *Magister.* Hoc dicunt propter hoc, quod (secundum eos) tota communitas fidelium debet vni soli iudici supremo, qui potestatem habeat coactiuam, subesse, à quo omnes alii iudices potestatem coactiuam accipiant, ille autem non esse debet Papa: quia tunc tota iurisdictio laicorum periret, ergo nullam Papa recepit potestatem coactiuam à Christo. *Disc.* Istam materiam conabor tecum discutere in tractatu *de iuribus Romani imperii*. Et ideo isto, & etiam quibusdam aliis praetermissis [illegible] nitaris allegare pro vltimo dicto: quod sc. Papa in temporalib. nullam potestatem specialē habet immediate à Christo, sed à suis fidelibus: non tamen plenam sed limitatam, prout fideles limitare v[illegible]rūt. *Magister.* Quod Papa in temporalibus nullam potestatem habuit immediate à Christo, v[illegible] uersimode posse probari. Nam sicut Imperator se habet ad tēporalia, ita Papa se habet ad sp[illegible] tantum recepit immediate à Christo potestatem, sed Imperator nullam potestatē habe[illegible]bus, ergo Papa in temporalibus nullam potestatem habet immediate à Christo. Amplius, [illegible]tum est *prius 9 c.* secundum Scripturas sacras & canones: Papa non debet se secularibus ne[illegible]iis [illegible]plicare, & per consequens non est sibi specialiter cōmissum à Christo, vt se implicet [illegible]us negociis, quare (vt videtur) à Christo immediate nullam recepit in temporalibus potestat[e]m. *Discipul.* Quomodo probatur, quod Papa habet à fidelibus potestatem in temporalibus? *Magi.* [illegible] ponitur propter canones sacros, per quos habetur, quod Papa in multis casibus se de temporalib[us] [illegible]tromi[tti]t, *ext. de foro competenti, c. licet, & ext. de iudiciis, c. nouit, & ext. qui filii sunt legitimi, per venerabilem*, & in multis aliis locis innumeris habetur, quod Papa iurisdictionem temporalem exercet: quam tamen non habet à Christo, sicut dicitur prius esse probatū, ergo habet eam à fidelibus. Quod [et]i ratione probatur. Nam Papa non habet immediate à Christo iurisdictionem maiorem in vna re[gion]e quam in alia, sed de facto & de iure maiorem iurisdictionem exercet in temporalibus in vna [regio]ne quam in alia, igitur illam potestatem non habet immediate à Christo, habet ergo eam ab a[liquo] alio, & non nisi à fidelibus, ergo ab ipsis fidelibus aliquam habet in temporalibus potestatem: [non] tamen plenam, sed limitatam. Quia fideles tribuendo in temporalibus potestatem, nullatenus [con]stituerunt seruos eius, ergo plenitudinem potestatis minime conferebant.

Cap. XVI.

In quo ponitur opinio quinta, sc. quod Papa non habet à Christo potestatem disponendi regulariter de temporalibus, sed eam habet casualiter.

Discipulus Ad sententiam quintam tactam *sup. c. 1.* transeamus: quam primo satagas explicare: & inde qualiter intelligi debeat explana. *Magister.* Illa sententia (sicut dixi) tenet, quod Papa talem plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, vt omnia per potentiam ordinatam

vel absolutam possit, quæ non sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale, non habet regulariter & simpliciter neque à iure diuino, neque humano, sed ex ordinatione Christi, siue iure diuino habet casualiter, siue in casu & secundum quid huiusmodi plenitudinem potestatis, quæ sic secundum quosdam debet intelligi, Papa à iure diuino, siue ex ordinatione Christi de temporalibus disponendis se intromittere minime debet, quamdiu temporalia prout debet & expedit per laicos disponuntur, nisi accipiendo temporalia à laicis pro sua sustentatione & sui officii executione, & ideo non habet potestatem à Christo regulariter disponendi & ordinandi de temporalibus, quæ ad reges & principes, & alios laicos spectare noscuntur. Casualiter tamen siue in casu, quando scilicet temporalia per alios in periculum communitatis Christianorum, vel ad subuersionem fidei Christianæ tractarentur, vel in casu consimili conuerterentur ad malum, & non esset aliquis laicus, qui vellet & posset huiusmodi periculis viam præcludere, Papa à iure diuino haberet potestatem faciendi de temporalibus, quicquid pro bono communi & saluatione fidei, & ad occurrendum huiusmodi periculis necessario faciendum sibi recta ratio dictaret, & ita in tali casu haberet super temporalia quodammodo, & secundum quid plenitudinē potestatis, non quia tunc temporalia efficerentur sua, quo ad dominium & proprietatem, nec quod posset ad libitum super eis disponere: sed quia nihil potest rex vel alius laicus facere de quacunque re temporali, quin idem tunc posset facere Papa, si hoc fieri expediret, & non esset alius, per quem conuenienter fieri potest, & ita adhuc in tali casu nō haberet plenitudinem potestatis in temporalibus simpliciter, sed tantummodo secundum quid. Similiter in spiritualibus non habet à iure diuino regulariter & simpliciter huiusmodi plenitudinem potestatis, quare sine culpa & absque causa non potest præcipere fidelibus illa, quæ supererogationis sunt: imo etiam multa alia, non enim absq; culpa & sine causa potest cogere laicum, neq; quod contrahat matrimoniū, neq; voueat virginitatem & castitatem: & tamen neutrum est contra ius diuinum, neq; ius naturale: sed vtrumq; licite fieri potest. Et sic de multis aliis licitis, quæ ad spiritualia spectant, super quæ Papa à iure diuino regulariter & simpliciter non obtinet plenitudinem potestatis: super quæ tamen casualiter obtinet plenitudinem potestatis secūdum quid. Quia in casu siue ratione delicti, aut propter aliquam notabilem necessitatem vel vtilitatē, quādo ex præcepto eius nullum imminet periculum, potest præcipere cuicunq; quicquid in spiritualibus non est contra legem Dei vel naturæ. Et ita secundum istos Papa potest casualiter à iure diuino tam in spiritualibus, quam in temporalibus habere plenitudinē potestatis: non simpliciter, sed secūdum quid. Quæ quamuis nō sit plenissima potestas, est tamen grādis, singularis & quam magna. Per ipsam enim potest in casu imperia & regna transferre, reges & principes, aliumq; laicum quemcunq; temporalibus iuribus & reb. priuare, aliisq; conferre. In spiritualibus etiam omnia potest in casu. Exprimere autem omnes casus & in particulari, in quibus prædicta potest vel aliquid prædictorum, non est facile: nec forte de ipsis potest dari doctrina vniuersalis, per quam absq; errore sciatur maxime à simplicibus, quando possit talia Papa & quando non; & qualia potest in vno casu & qualia in alio. Plura enim talia potest in vno casu, quæ in alio casu minime potest.

Cap. XVII.

Narrat, quam potestatem dederit Christus regulariter beato Petro.

Discipul. Quamuis inter prædicta aliqua sint mihi obscura, quæ forsitan postea occasione habita lucidabis, tamen pro nunc præscriptam opinionem, quo ad illa obscura non cures amplius explanare. Sed cū dixeris breuiter (secundum illam sententiam) quam potestatem Christus dederit B. Petro regulariter & successoribus eius, & quā dederit ei casualiter in casu: nunc breuiter narra secundum eandem opinionem, quam potestatem aut iurisdictionem Christus regulariter dederit B. Petro & in ipso successorib. eius. *Mag.* Dicitur quod Christus constituit B. Petrum caput *principem*, & prælatum aliorū Apostolorum & vniuersorum fideliū: dans ei regulariter in spiritualib. quo ad omnia, quæ propter regimen cōmmunitatis fideliū quantum ad bonos mores, & quascunq; necessitates spirituales fidelium sunt de necessitate facienda vel omittenda, omnem potestatem in his, quæ non periculose, sed prouide, & ad vtilitatē communem committerentur vni homini; ac libertatem & iurisdictionē eam coactiuā absq; omni detrimento ac dispendio notabili & enormi iurium imperialium, regum, principū & aliorum quorumcunq; laicorum vel clericorū, quæ eis iure naturali, gentium, aut ciuili ante vel post institutionem legis euangelicæ competebant. In temporalibus autem dedit eis regulariter solummodo ius petendi temporalia pro sua sustentatione & sui officii executione, & hanc potestatem siue in spiritualibus, siue in temporalibus habent nunc regulariter ex iure diuino successores beati Petri, scilicet Romani Pontifices. Omnem autem potestatem, quam regulariter vltra istam habuerunt vel habent summi Pontifices ex humana conditione, concessione, spontanea submissione, vel ex consensu expresso vel tacito, aut propter impotentiam, negligentiam, aut malitiam hominum aliorum; vel ex consuetudine, vel quomodocunque ex iure humano obtinuerunt & obtinent.

Disc. Ista narratio continet multa mihi obscura: quæ vt melius intelligam, an sint vera vel falsa, mihi studeas explicare: & qualiter distinguitur ab aliis opinionibus, declarare. *Mag.* In hoc quod dixit

Chri-

Christum constituisse B. Petrum caput, principem & prælatum aliorum Apostolorũ ac vniuersorũ fidelium, intendit [illegible] opinionem tenentem quod beatus Petrus non fuit caput ecclesiæ ex institutione Christi, sed summodo ex electione, seu institutione Apostolorum, seu aliorum fidelium. Per spiritualia autem, de quibus fecit mentionem, intelligit illa quæ ex institutione euangelicæ legis sunt propria euangelicæ legi in nulla alia lege, saltem humana vel secta reperta, sicut sunt dispensatio sacramentorum nouæ legis, ordinatio sacerdotum, & clericorum institutio, vel promotio illorum, qui debent regere & instruere populum Christianorum, etiam in his quæ spectant ad fidem & cultum diuinum, & similia. Per hoc autem quod dicit *Christum dedisse beato Petro potestatem quo ad spiritualia, quæ sunt de necessitate facienda, vel de necessitate omittenda*, intendit excludere à regulari potestate Petri illa spiritualia, quæ supererogationis sunt: quæ scilicet sunt consilii & non præcepti. Et vniuersaliter omnia, sine quibus conuenienter regi potest populus Christianus, & absque quibus quamuis fiant, vel omittantur, nec fides nec boni mores periclitentur. Et ideo non potest papa regulariter præcipere Christiano, quod seruet virginitatem, vel contrahat matrimonium, aut paupertatem assumat, vel diuitias retineat, possideat, vel quando non tenetur ex præcepto Dei, eleemosynam faciat vel non faciat. Licet in casu plura talia præcipere posset, & si extra casum vtilitatis vel multa talia præceperit, præceptum suum non tenet, sed est nullum: nec ille cui fit, tenetur ei obedire, etiam si propter hoc eum excommunicauerit, talis sententia tanquam continens intolerabilem errorem esset nulla & minime formidanda, nec de necessitate seruanda. Per hoc autem quod dicit, *dans ei omnem potestatem in talibus, quæ non periculose, sed prouide & ad vtilitatem communem committerentur vni homini*, intendit excludere à regulari potestate papæ omnem potestatem, quæ si vni homini committeretur regulariter, posset faciliter periculum notabile toti communitati fidelium imminere: cui non posset absque miraculo, vel cum maxima difficultate via præcludi. Propter quod quamuis de necessitate sit aliquis successurus summo pontifici: tamen papa non habet potestatem ordinandi quis debeat sibi succedere. Propter hoc etiam est quædam sententia tenens, quod quamuis electio summi pontificis sit de necessitate facienda: tamen papa non habet à Christo potestatem regulariter ordinandi, quomodo & à quibus debeat eligi summus pontifex. Quia si talem potestatem haberet regulariter papa immediate à Christo, cum papa, tanquam homo peccabilis (sicut cæteri erroribus, prauis affectionibus, negligentiis ac malitiis & nequitiis valeat irretiri) posset faciliter ex negligentia vel malitia relinquere totam Christianitatem absque potestate eligendi summum pontificem, per quod periclitaretur bonum commune.

Posset enim ex causa vel propter culpam priuare Cardinales potestate & iure eligendi summum pontificem, quo facto vel negligendo vel ex malitia differendo vel tempus sufficiens ordinandi non habendo, posset mori antequam de electoribus summi pontificis ordinaretur. Et ita periculum & detrimentum boni communis tota Christianitas sine potestate & iure eligendi summum pontificem remaneret. Et ideo secundum istam sententiam talis potestas non est regulariter concessa à Christo summo pontifici, nec etiam aliqua alia potestas, quæ periculose concederetur vni personæ, propter quod secundum eos nullo modo est Dominus omnium temporalium, quia tale Dominium esset nimis periculosum fidelibus. Per hoc autem quod tenet Christum dedisse papæ *libertatem absque omni notabili & enormi detrimento & dispendio iurium temporalium imperatorum* &c. intendit asserere quod papa quicunque, quo ad personam suam, est liber, & nequaquam regulariter subiectus homini cuicunque, etiam si ante electionem suam fuisset seruilis conditionis, vel alicui [illegible] do imperatori aut regi vel alii Christiano vel non Christiano: quia libertas vnius hominis quo ad personam suam non est notabiliter damnosa imperatori vel aliis. Et ideo papa quantumcunque [illegible] erunt, eo ipso quod est papa vel electus in papam, in libertatem eripitur. Casualiter tamen papa, [illegible] efficiatur hæreticus vel in quocunque crimine appareat incorrigibilis, & de eo scandalizatur ecclesia, humano iudicio est subiectus: & debet per hominem iudicari, & pœnam debitam sustinere de iure. Per hoc autem quod dicit, Christum dedisse regulariter beato Petro quo ad huiusmodi *ad qualem iurisdictionem etiam coactiuam absque detrimento & dispendio notabili & enormi iurium temporalium* &c. intendit dicere, quod papa habet à Christo regulariter potestatem puniendi [illegible] a mere ecclesiastica, quæ scilicet committuntur directe in legem Christianam quo ad illa quæ [illegible] propria legi Christianæ, & quæ non ab aliis sectis crimina immediate reputantur. Ita tamen, [illegible] d talis punitio non sit in notabile damnum & præiudicium aliorum, qui minime peccaue[illegible]. Et si seruus alienus committat crimen ecclesiasticum, papa potest ipsum punire: ita tamen, q[illegible] minus serui absque culpa sua notabile damnum non incurrat. Per hoc quod dicit Christum dedisse beato Petro & successoribus eius *libertatem & iurisdictionem & potestatem huiusmodi absque detrimento & dispendio notabili & enormi iurium temporalium imperatorum, regum & aliorum, quæ eis iure naturali & ciuili ante vel post institutionem legis euangelicæ competebant*, intendit astruere quod per [illegible] c, quod beatus Petrus & successores eius erunt ad summum sacerdotium sublimati [illegible] imperatores & reges & alii siue fideles, qui fuerunt ante vel post institutionem legis euangelicæ, suis iuribus temporalibus minime priuabantur, sed ipsa retinebant, nec regulariter papæ in temporalibus subiiciebantur. Sed veri imperatores & reges & Domini rerum suarum temporalium ac seruorum & subditorum sibi sicut antea remanebant, nec efficiebantur serui cuiuscunque, nec regulariter præceptis papæ tenebantur quo ad temporalia

obedire. Nec sententia papæ excommunicationis, vel alia, si fuerit latâ contra imperatorem vel alium, quia præceptis huiusmodi non obedit, aut iura sua defendit, regulariter tenet. Sed tanquam continens intolerabilem errorem est nulla penitus reputanda, & minime formidanda quantumcunque non seruetur. Per hoc autem quod dicit Christum dedisse beato Petro in temporalibus solummodo *ius petendi temporalia pro sua sustentatione & officii sui executione*, vult excludere omnem opinionem tenentem, quod papa in temporalibus habet regulariter plenitudinem potestatis, vel etiam potestatem de temporalibus disponendi vel quamcunque iurisdictionem temporalem super imperium, vel quamcunque aliam regionem. Et etiam opinionem tenentem quod papa non habet aliquod ius exigendi quæcunque temporalia. Per hoc enim, quod dicit vltimo capitulo, quod *omnem potestatem, quam regulariter vltra istam quam habuerunt vel habent summi pontifices ex humana ordinatione* &c. intendit, quod successores beati Petri licet non excesserint in potestate aliqua beatum Petrum, quam haberent ex sola ordinatione Christi & ex iure diuino: tamen magnam tam in temporalibus quam in spiritualibus obtinuerunt ex iure humano, quæ non habuit beatus Petrus. Et quod potestas papæ ex iure humano potest augeri: & quod vnus summus Pontifex habet vel habere potest maiorem potestatem vel meliorem quam alius. Et hæc de primo libro dicta sufficiant.

Explicit primus liber.

INCIPIT LIBER SECVNDVS PRIMI tractatus huius tertia partis.

CAP. I.

In quo inquiritur, vtrum expediat toti communitati fidelium vni capiti principi & prælato fideli subesse.

DISCIP. Quoniam ista quinta assertio via media inter alias quatuor incedendo cum qualibet [illegible] tum in quibusdam concordat, & in aliquibus discrepare dignoscitur, ipsam quo ad alias partes eius exquisite discutere, etiam alias quodammodo pertractare: ideo de ipsa aliquantulum inquiramus, incipientes à prima eius particula. *An scilicet Christus constituerit beatum Petrum caput, principem & prælatum aliorum Apostolorum & vniuersorum fidelium.* Ad cuius intelligentiam ple[illegible]iorem ante omnia conferendo scrutemur: an expediat toti communitati fidelium vni capiti, principi & prælato fideli sub Christo subiici & subesse, primo autem pro parte affirmatiua nitaris allegare. *Magister.* Quod toti congregationi fidelium expediat vni capiti fideli sub Christo subesse videtur multis modis posse probari. Nam vni corpori expedit vnum caput habere, corpus enim sine capite imperfectum esse dignoscitur, cum principaliori membro sit orbatum. Corpus vero habens capita duo vel plura, monstruosum esse videtur, omnes autem fideles sunt vnum corpus, teste Apostolo ad Rom. 12. *Multi, inquam, vnum corpus sumus in Christo*, ergo cunctis fidelibus expedit vni capiti subesse, illud autem caput non debet esse infidele: quia omnia alia membra, præcipue in his quæ spectant ad salutem animæ, conaretur inficere, igitur debet esse fidele. *Discipulus.* Ista allegatio videtur deficere: eo quod non probat, quod illud caput debeat esse sub Christo [illegible] per ipsam ostendi videtur, quod vniuersi fideles non debent vni capiti sub Christo subesse [illegible] cum Christus sit caput totius ecclesiæ, vt Apostolus ait *ad Ephes. 1.* & in pluribus aliis locis asserit manifeste. Ex quo sequitur quod (cum corpus habens duo vel plura capita, monstruosum debeat reputari, vt innuit allegatio supra dicta) tota congregatio fidelium non debeat vni capiti sub Christo subesse: sed oportet ipsam solum Christum pro capite venerari. *Magister.* Nonnullis apparet, quod ista obiectio faciliter potest excludi, quia quamuis Christus sit caput ecclesiæ: tamen sub Christo oportet quod sit aliud caput eiusdem ecclesiæ, quod sub Christo curam eius gerat: eo quod ecclesiæ esse debet vicarius rector, qui corporaliter sit præsens eidem: qui eam visibiliter regat ad quem fideles (cum necesse fuerit) pro variis necessitatibus corporaliter possint accedere per quem modum Christus ecclesiam minime regit, quia solummodo inuisibiliter regit, nisi aliquando in casu. Licet ergo Christus sit caput: tamen homo mortalis fidelis debet esse caput quamuis sub capite, nec tamen propter hoc monstruosum est putandum corpus. Constat enim, quod episcopus est caput respectu sibi subiectorum, & rex est caput sibi subditorum: & tamen omnes habent vnum caput Deum. Quamuis ergo corpus naturale esset monstruosum, si haberet duo capita naturalia vel plura, quorum vnum non est caput alterius: tamen vnum corpus mysticum potest habere plura capita spiritualia, quorum vnum sit sub alio: nec hoc est monstruosum, sed naturale & multis expediens & decorum. *Discip.* Alias allegationes ad eandem quæstionem adducas. *Mag.* Idem sic probatur, expedit vni ouili, vt ab vno pastore regatur & pascatur: quod Saluator ipse insinuare videtur, cum dicit (vt habetur Ioh. 10.) *Fiet vnum ouile & vnus pastor*, tota autem congregatio fidelium est vnum ouile, ipso pastore supremo testante: qui (vbi prius) dixit: *alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas me oportet adducere & vocem meam audient & fiet vnum ouile* &c. Igitur expedit, quod tota congregatio fidelium vni subsit pastori, non solummodo Christo, qui inuisibiliter pascit ecclesiam, sed etiam visibili, qui sensibiliter pascat: imo etiam fideli, & non infideli, quia ille foret lupus & fur

[illegible] mactan[illegible] perdendo oues Christi. Amplius, omni populo expedit vni recto [illegible]none, qui Prouerb. 11. ait. *Vbi non est gubernator, populus corruet*, dicens: *vbi non* [illegible] *gubernat*[illegible], vbi non sunt gubernatores, vbi etiam videtur innuere manifeste, quod vbi non est vnus gubernator, populus corruet, tota autem congregatio fidelium est vnus populus: licet p[illegible] populos partiales includat, teste beato Iohanne, qui Apocalyp. 21. c. ait: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt*, ergo expedit toti vniuersitati fidelium vni [illegible]apiti & gubernatori subesse. Rursus, communitas illa, quæ optime regi non potest multitudi[illegible] [illegible]icum, qui possunt inter se circa causas & negotia contrariari, & etiam in totius communitatis pe[illegible]iculum discordare, expedit vt vno supremo rectori & capiti subsit, qui possit omnibus indicare [illegible] veritatem, quod Deus ipse in populo suo ordinare videtur, Deuter. 17. dicens: *Si difficile & ambi*[illegible]*uum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram & iudicium intra portas tuas videris variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniens ad sacerdotes Leuitici generis & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem.* Sed communitas fidelium etiam ad ea quæ sunt propria religioni Christianæ, & quæ ad fideles iudices & rectores minime spectant, multitudine iudicum, qui possunt circa causas & n[illegible]otia huiusmodi in communitatis periculum discrepare, conuenienter regi non potest: cum in d[illegible]uersis prouinciis, diœcesibus & ciuitatibus necesse sit distinctos constituere iudices & doctores, i[illegible]ur expedit toti communitati fidelium, vt pro huiusmodi casibus subsit vni capiti & rectori fideli & non infid[illegible]li: quoniam infidelis in talibus iudicium omnino subuerteret, & nequaquam verita[illegible]em i[illegible] indicaret.

Di[illegible] Videtur quod auctoritas in hac allegatione adducta contra opinionem militet: quia ex ip[illegible]a colligitur, quod in tali casu non est recurrendum ad vnum caput vel iudicem, sed ad plures, cum dicat exp[illegible]sse: *veniesque ad sacerdotes Leuitici generis ad iudicem*, igitur in veteri lege fuit recurrendum ad plures in huiusmodi casu. Quod ex verbis, quæ sequuntur, probari videtur, cum dicitur: *Facies quodcunq. dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus*, & post: *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino tuo, & decreto iudicis, morte morietur homo ille.* Ex quibus verbi[illegible], vt videtur, datur intelligi, quod in huiusmodi casu vltima decisio causæ pertinebat ad plures. *Ma[illegible]ster.* Respondetur tibi, quod de præcepto Dei vnus debet esse in populo Iudaico iudex supremus, caput omnium atque rector siue sacerdos siue alius: qui tamen de consilio sacerdotum decidere debuit causas maiores: & ita recurrendum fuit tunc ad vnum tanquam ad caput & iudicem supremum, & ad plures tanquam ad consiliarios capitis & iudicis. *Disc.* Adhuc alias allegationes ad i[illegible]de[illegible]d[illegible]ucas. *Magist.* Alia allegatio potest esse talis. Illis, qui in vna fide & quibusdam eisdem riti[illegible]b[illegible] & [illegible]bseruantiis concordare tenentur, expedit vnum habere caput: quod saluo alio iure ad hu[illegible] [illegible] ve[illegible]itatem transgressores cogat vel saltem inducat, quia absque tali capite faciliter diuiderē[illegible] [illegible]uersas sectas & hæreses atq; in obseruantias & ritus illicitos. Sed tota communitas Christia[illegible] [illegible]na fide ac quibusdam eisdem ritibus & obseruantiis concordare videtur, quia, vt testatur A[illegible] ad [illegible]ph. 4. *Vna fides, vnum baptisma*, ergo toti communitati fidelium expedit vnum caput h[illegible]re [illegible]dele, non infidele: quoniam infideles ad fidem contrariam ac obseruantias & ritus illicitos [illegible]les inducerēt. Adhuc illis, qui subsunt diuersis iudicibus potentibus errare circa maiora negotia, [illegible] put habere, ad quod eadem maiora negotia referantur, per quod iudicentur iuste & [illegible]ses de consilio Ietro cognati sui ex recta ratione moti sapienter fecisse in populo [illegible]etur, de quo Exod. 8. sic legitur: *Quibus auditis Moyses fecit omnia quæ ille (scilicet le*[illegible] *ug*[illegible] *erat. & electis viris strenuis de cuncto Israelitico constituit eos principes populi, tribunos, & centu*[illegible]*ne quadr*[illegible]*narios, & decanos, qui iudicabant populum omni tempore, quicquid autem grauius erat, referebāt ad e*[illegible] *tantummodo iudicantes*, qui etiam, vt habetur Deut. 1. dixit inferioribus iudicibus: *Si diffi*[illegible]*ile aliquid vobis vi*[illegible]*um fuerit, referte ad nos, & ego audiam.* Fideles autem per latitudinem orbis di[illegible]sp[illegible]rsi absunt [illegible] his quæ ad religionem pertinent Christianam, diuersis iudicibus & prælatis, quorum mult[illegible] sæpe sufficientem non habent maiorum negotiorum peritiam, ergo expedit toti communitati [illegible]delium vnum caput habere, ad quod huiusmodi maiora negotia referantur. *Discip.* Ad istas [illegible]uas rationes simul potest dupliciter responderi, vno modo, quod tam pro transgressoribus seu no[illegible]us compellendis ad vnitatem fidei & obseruantiarum ac rituum ecclesiasticorum, quam pro [illegible] negotiis recurrendum est ad concilium generale, non ad aliquam vnam personam. Ali[illegible] recurrendum est ad iudicem supremum secularem, qui habet tam de spiritualibus quam [illegible]bus iudicare. *Mag.* Primam istarum quidam impugnant per hoc, quod cum fideles per p[illegible]rum quamplurium latitudinem sint diuisi, difficiliter & in longo tempore generale conci[illegible]iu congregatur & non absq; grauissimis laboribus & expensis, quare cum tales casus omni anno etiam [illegible] possunt contingere, non expedit communitati fidelium ꝑ omni tali casu generale cōcilium [illegible]gari, quare ad leuius in huiusmodi casibus præcauēdum periculis expedit, vt communi[illegible]tas fidel[illegible] habeat vnū caput & prælatū, qui huiusmodi habeat potestatē, ad quam ꝓ supremis ꝑlatis cum excesserint puniendis & aliis maioribus negotiis, ad quæ sufficit vnius hominis peritia & potentia, terminandis recurratur. Secunda respōsio ꝑ hoc repellitur, ꝙ sicut ante ascensionē Christi & etiā ali[illegible]uo tēpore post nullus erat fidelis secularis & laicus, q potestatē vel iurisdictionē secularē haberet: ita etiam posset adhuc contingere: & tamē pro huiusmodi casibus expediret cōmunitati fidelium prouideri, ergo expedit communitati fidelium vt habeat vnum caput præter potestates & iudices

lai-

laicos, qood in hniusmodi habeat potestatem, quia imperator aut rex aut alius [illegible]eps secula[illegible] non habet ex officio suo super fideles potestatem: cum aliqnando imperator ac o[illegible] & principes seculares fuerint infideles & adhuc possent esse. Aliter autem infidelis in talibus posset h[illegible] potestatem super fideles, qui in omnibus perperam iudicaret. *Discipulus.* Adhuc aliquas alle[illegible]tiones addncas. *Magister.* Alia allegatio potest esse talis. Non expedit communitati fidelium vt multi inter eos & præcipue super alios potestatem habentes absque omni timore correctionis & pœnæ temporalis delinquere valeant insolentes, quia, vt habetur *6. q. 1. ex merito,* capite languescente cætera membra inficiuntur, quare cum prælati fidelium, sicut & cæteri, proni sunt ad malum: pro eo quod, vt ait concilium Tolletanum, vt habetur *12. q. 1. c. 1.* omnis ætas ab adolescentia io malum prona est, summe expediens est fidelibus, vt prælatos, quos diuinus timor a malo non reuocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato, *extra, de vita & honestate clericorum c. vt clericorum.* ergo expedit congregationi fidelium, vt babeat vnum caput, qood etiam vniuersos prælatos valeat corrigere, si in periculum religionis Christianæ deliquerunt. Nec valeat dicere, vt quibusdam apparet, qnod talis correctio spectet ad iudicem laicum: quia sicut tactum est prius, ante non fuit laicus fidelis, qui aliquam iurisdictionem haberet super quoscunqne, & adhuc esset possibile, quod omnes laici fideles infidelium potestati subderentur. Igitur præter iudicem laicum expedit, vt aliquis prælatus fidelis super alios prælatos babeat potestatem in huiusmodi. Item, idem est expediens toti & parti, paruis & magnis, sicut idem iuris est in toto & in parte, paruis & magnis, *extra de appellationibus c. maioribus 14. q. vltima c. vltima* sed cuilibet populo fideli partiali expedit vt habeat vnum episcopum, qui sit caput in spiritualibus, & non plures, *7. quæstio. 1. in apibus,* vbi dicit Hieronym. *Ecclesiarum singuli episcopi, singuli archiepiscopi, Diaconi & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur,* igitur toti communitati fidelium expedit vnum caput habere. Præterea expedit communitati fidelium vt in his quæ ad religionem pertinent Christianam, illo regimine gubernetur, quod politiæ optimæ seculari maxime assimilatur, politia autem optima secularis est regnum, teste Aristotel. qui 8. Ethicorum, ait: *Politia autem sunt species tres, aquales autem transgressiones, puta corruptiones harum, sunt autem politia quidem regnum & aristocratia, tertia autem, qua a pretiis, quam Timocratiam dicere conueniens videtur. Politiam autem consueuerunt ipsam vocare plures, harum autem optima quidem regnum,* & post loqnens de tyrannide, ait: *manifestum in hac quoniam pessima, pessimum autem contrarium optimo.* Ex quibus verbis colligitur & patenter habetur, quod regnum inter omnes politias est optima, vnius autem regni est vnus rex, qui omnibus præest, igitur & toti multitudini fidelium expedit, vt vnus omnibus præsit. Adhnc, non minor vnitas capitis requiritur in tota communitate fidelium, quam in tota vniuersitate mortalium, sed expedit toti vniuersitati mortalium, vt vnus omnibus principetur, igitur etiam expedit toti communitati fidelium, vt babeat vnum caput quod præsit fidelibus vniuersis.

Cap. II.

In quo arguitur in contrarium eius, quod in primo cap. dicebatur, & ad primam respondetur cap. 15. ad alias vero cap. 19. ad secundam vero respondetur cap. 29. inferius.

Discipulus. Ex ista ratione coniicio, quod ex his quæ potero inuenire in *secundo tractatu istius tertia partis Dialogi primi libri:* vbi tractatur an expediat toti mundo, vni principi seculari subesse potest perpendi faciliter, qualiter pro vtraque parte hoc valeat allegari. Omnia enim illa vel plura possunt ad istam materiam applicari, ideo pro ista assertione præscripta noli amplius allegare: sed leuius ad assertionem contrariam stodeas pertransire, pro ipsa paucas allegationes & breues inducendo. *Mag.* Quod communitati fidelium non expediat vni capiti sub Christo subesse, videtur sic posse probari. Nullum iniustum est expediens communitati fidelium. Sed vnum esse caput & principari vniuersis fidelibus est iniustum. Multi enim inter fideles sunt æquales vel nesciuntur esse inæquales & prudentia & virtnte & omnibus conditionibus, quæ ad bonum capnt & principem requiruntur. Sed iniustum est, vt aliquis sibi similibus & æqualibus principetur. Quod Aristoteles tertio politicæ, & c. 15. testari videtur, cum dicit: *Similibus secundum naturam idem iustum necessarium & eandem dignitatem secundum naturam esse, quare siquidem inaqualibus aquale alimentum habere vel vestimentum nocuum corporibus, sic habens & qua circa honores sunt, similiter autem & inaqualem aquales, propter quod quidem vel magis principari quam subiici iustum.* Ex quibus verbis colligitur, quod iniustum est vt aliquis sibi similibus & æqualibus principetur, quorum enim est eadem virtus & sufficientia, eorum debet esse æqualis honor & dignitas, quemadmodum in naturalibus quæ non habent virtutem digestiuam æqualem, non debent recipere alimentum æquale. Ergo non expedit, vt vnus sit caput totius communitatis fidelium. Amplius: Id quod est inutile, non expedit congregationi fidelium. sed vnum caput præesse congregationi fidelium est inutile, quia caput quod non potest in operationē debitam, est inutile reputandum. Operatio autem debita capitis quod membris cæteris principatur, est in iniquitates irrumpere, delinquentem pœnis congruis coercendo, igitur qui non potest impios coercere, inutiliter principatur. Quod Sapiens Ecclesiast. 7. videtur innuere dicens

q[illegible] x, *nisi virtute vales irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis & ponas* [illegible] *tatem*, [illegible] autem præesset congreg[illegible]ioni fidelium, non possit [illegible] linquentes debi[illegible] ar[illegible] um talis castigatio seu punitio præcipue multitudinis & potentum absque potentia [illegible] ral[illegible] iter [illegible] diuitiis copiosis exerceri non possit. Hinc rex, ad quem spectat coh[illegible] [illegible] secundum quod testatur beatus Cyprianus, vt habetur *23. q. 5. c. rex debet*, potentia debet & [illegible] abundare, teste Aristotele, qui 8. Ethicorum ait: *Non enim est rex qui non per se sufficiens & [illegible] superexcellens est, talis autem nullo modo indiget.* Qui autem præest congregationi fideli[illegible] propter hoc diuitiis abundaret. Tum quia tempore Apostolorum, quando fuit congrega[illegible] optime gubernata, nullus fidelis præpositus altis diuitiis abundabat. Tum quia Christ[illegible] diuitias pro quocunque prælato fidelium ordinauit, sed magis consuluisse videtur ve[illegible] les præcipui victu & vestitu essent contenti. Hinc Apostolus 1. ad Tim. 6. pro se & aliis q[illegible] bus præerant, ait: *Habentes alimenta & quibus tegamur his contenti sumus.* Tum quia si caput fi[illegible] diuitiis abundaret, cum imperatores & reges ac principes seculares diuitiis affluant inter i[illegible] & [illegible] pu. fidelium cum inuicem in multis communicent & insimul habitent, dissensiones & [illegible] periculosissimæ faciliter orirentur: quia inter diuites, qui insimul commorantur, leuiter na[illegible] [illegible] & iurgia, ex quibus ad pugnas & guerras proceditur. Cuius exemplum habemus *Gen.* [illegible] pter diuitias facta est rixa inter pastores Abraham & Loth, & Abraham timuit ne inter se [illegible] quamuis essent sancti & propinqui propter copiam facultatum, si manerent simul, pericu[illegible] oriretur. Ibidem enim sic legitur: *Erat quippe substantia eorum multa & nequibant habi[illegible] communiter. Vnde & facta est rixa inter pastores gregum Abraham & Loth*, & postea: *dixit igitur Abra[illegible] Loth: ne quæso sit iurgium inter me & te & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus: ec[illegible] terra coram te est: recede à me obsecro.* Inter diuites igitur de facili discordiæ suscitantur. Vnde [illegible] multi existimant dissensiones, guerras, pugnas & prælia, ac ciuitatum & regionum de[illegible] & vastationes, innumeraque alia mala, quæ in Italia multis retroactis temporibus, & ad[illegible] desinunt, acciderunt, ex diuitiis Romanæ ecclesiæ processisse: fuissetque expediens toti ec[illegible] si, vt eadem Romana ecclesia paupertatem Apostolorum & modum eorum viuendi (o[illegible] pompis quoad vasa, vestes & supellectilem vniuersam ac scutiferos & alios quomodolibet fe[illegible] atque quæcunque alia procul motis) facto & opere imitata fuisset, nullatenus igitur, vt [illegible] paucis, expedit communitati fidelium vnum caput habere. Rursus: Expedit communitati fidelium, vt regatur à pluribus, ergo non expedit sibi vt subsit vni capiti & prælato, antece[illegible] ctur posse probari per rationes consimiles illis, quas Aristoteles *3. politica* allegat ad osten[illegible] um, quod melius est ciuitatem regi optimis legibus quam optimis hominibus, & pluribus o[illegible] tis, quam vno optimo viro. Quarum aliquæ ad propositum possunt taliter applicari. Per il[illegible] vel illos expedit regi totam congregationem fidelium, cuius vel quorum iudicium est certius [illegible] iudicando & discernendo, quæ sint procuranda tanquam communia toti communi[illegible] & quæ tanquam inutilia & nociua sunt penitus repellenda, & cuius vel quorum [illegible] perpendere & videre. Absque enim plena talium certaque peritia nulla commu[illegible] commode gubernetur: quia ipse Saluator Matth. 15. ait. *Si cæcus cæcum ducat, & ambo [illegible]unt.* Sed plures melius & certius in talibus iudicant & discernunt, ac plura talia perpendunt & vident quam vnus solus.

[illegible] Aristoteles 3. politicor. c. 13. ait: *Conuenientes disceptant & consiliantur & iudicant, hæc autem sunt omnia de singularibus secundum vnumquodque igitur oportet quicunque fore deteriora, sed est ciuitas ex multis: sicut coenatio comparata pulchrior vna & simplici, propter hoc iudicat melius turba vna, quam vnus quicunque* & cap 14. ait: *Inconueniensque forte vtique esse videbitur, si melius perspiceret quis duobus oculis & duabus auribus, & ageret duobus pedibus & manibus, quam multi multis.* Hoc enim inconueniens est dicere quod vnus duobus oculis & duabus auribus melius aut plura perciperet: & quod vnus melius aut plura operetur duobus pedibus & duabus manibus, quam multi multis pedibus & multis manibus. Multi igitur certius & plura vident. Vnde & Act. 15. legitur, quod *conuenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc*: scilicet de quæstione, quæ super circumcisione seruanda inter beatos Paulum & Barnabam ac quosdam Christianos alios vertebatur. Apostolus etiam Paulus, vt ipse testatur *ad Gal.* contulit cum aliis Apostolis Euangelium ne forte in vacuum curreret ac cucurrisset. Ex quibus verbis colligitur, quod plura & certius vident plures quam vnus & optimus, teste Innoc. papa, qui, vt habetur *distin. 20. cap. de quibus*, ait: *Facilius & eadem ratione certius inuenitur, quod à pluribus senioribus quæritur.* Hinc est quod pro difficilioribus & maioribus negotiis ecclesiasticis, quando imminerit, generale concilium congregatur, igitur expedit toti congregationi fidelium, vt pluribus quam ab vno regantur.

Amplius, ab illo vel illis expedit regi communitatem fidelium, cuius vel quorum appetitus siue voluntas est minus corruptibilis & peruertibilis à malitia, concupiscentiis, affectionibus & passionibus prauis, oportet enim principem esse virtuosum & bonum ac passionum minime sectatorem. Impii enim & qui sequuntur passiones & affectiones prauas, non sunt digni aliqualiter principari, teste Salomon, qui Prouerb. 28. ait: *regnantibus impiis ruinæ hominum.* & 29. *Cum impii sumpserint principatum, gemet populus.* Hic Sapiens ille Ietro rationi rectæ assentiens dedit consilium Moysi, vt solummodo bonos viros præficeret populo, dicens: *Prouide tamen de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderunt auari-*

auaritiam, & constituit ex eis tribunos &c. Et Aristoteles 3. politicor. c. 2. ait: *immo, id est virtuosos principari oportet.* Plures autem sunt minus peruertibiles & corruptibiles à malitiis, concupiscentiis, affectionibus & passionibus prauis, quam vnus. Igitur magis expedit communitati fidelium regi à pluribus, quam ab vno. Maior istius rationis etiam innumeris auctoritatibus iam Philosophorum quam fidelium posset ostendi: sed videtur tam nota, quod non oportet eam plus probare. Minor videtur posse probari multis modis. Ait enim Aristo. 3. poli. c. 8. *Multos enim quorum vnusquisque est non studiosus virtutis, tamen contingit, cum conuenerint, esse meliores illis* (scilicet paucis & per consequens multo magis vno) *non vt magis studiosus, sed simul omnes veluti comportatarum cenarum bis, quæ vna expensa elargitæ sunt: multis enim existentibus vnamquamque partem habere virtutis & prudentiæ & fieri congregatorum quasi vnum hominem multitudinem & multorum pedum & multarum manuum prorsus habentem, sic & sic, quæ circa mores & circa intellectum.* Ex quibus verbis colligitur, quod melius est totam multitudinem principari, quam paucos etiam virtuosos. Ex quo infertur, quod melius est plures regere, quam vnum solum. Item, cap. 14 quærit, vtrum vnus princeps difficilius poterit peruerti & corrumpi, quam plures etiam boni viri, dicens: *Si plures sint boni viri & ciues, vtrum magis incorruptibilis sit princeps?* & respondetur dicens: *sed magis plures quidem numero: boni autem viri.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod plures sunt magis incorruptibiles & imperuertibiles a passionibus prauis, quam vnus, vnde & videtur concludere, quod melius est ciuitatem regi a pluribus, quam ab vno, dicens: *aut palam quod plures scilicet melius regent quam vnus.* Vnde & ibidem videtur concludere Aristot. quod aristocratia, quæ est principatus plurium bonorum, est eligibilior & melior quam regnum, quod est vnius, dicens: *Si itaque plurium principatum, bonorum autem virorum omnium aristocratiam ponendum, eum autem, qui vnius regnum & cum potentia & sine potentia existente principatu si sit accipere plures.* Ex prædictis omnibus concluditur, quod melius est communitatem fidelium regi à pluribus, quam ab vno, qui sit omnium aliorum caput & princeps & prælatus.

CAP. III.

Exponit aliqua, quæ in præcedenti capitulo in arguendo fuerunt assumpta: & diuidit communitates secundum intentionem Aristot. 1. politicorum & determinat principaliter de prima.

DIscipul. Quia superius Aristotelem allegasti in *Politicis* & etiam *Ethicis*, & es inferius forsitan allegaturus complures, qui pluribus vocabulis vtitur, quorum significationes puris Iuristis & aliis qui in Philosophia morali minime studuerunt, sunt ignota. Ideo vt tractanda melius intelligantur ab illis, significationes aliquorum huiusmodi vocabulorum studeas explicare, vna cum hoc (sub breui compendio) quis & qualiter secundum intentionem Aristotelis in *Politicis* & *Ethicis* debeat aliis principari, prout alii qui ipsum intelligunt, exponunt. Cum enim ipse de hac materia diffuse tractauerit, & in multis rationabiliter processisse putetur, non modica occasio tribueretur istud nisi intelligendi, quis & qualiter inter catholicos debeat alios tam in spiritualibus quam in temporalibus gubernare. *Magister.* Quamuis quod petis non reputem facile: tamen satisfacere voluntati tuæ conabor, & tibi intentionem Aristotelis in hoc secundum opinionem quorundam, cum quibus tamen non omnes concordant, in omnibus recitabo. Dicitur igitur quod Aristoteles *1. Poli.* ponit tres communitates, in quibus aliquis vel aliqui debet vel debent principari alius. Quarum prima secundum eum est *domus*: quæ tres combinationes, communitates seu coniugationes complectitur, scilicet eam quæ est viri ad vxorem: & illam quæ est patris ad filium: & illam quæ est Domini ad seruos. Prima autem combinatio vocatur ab Aristotele *nuptialis.* Secunda potest vocari *paterna*, & eam Aristoteles vocat *teknopoietikam*, id est factiuam filiorum. Tertiam vero Aristoteles vocat *despoticam*, id est dominatiuam, *despotes* enim est idem quod Dominus, & *principatus despoticus* est principatus dominatiuus.

Vt tamen hæc melius intelligantur, dicitur esse sciendum, quod huiusmodi vocabula *Dominus*, *Dominans*, *Dominator* & consimilia non eadem significatione in diuersis scripturis & scientiis accipiuntur, sed æquiuoce: propter cuius æquiuocationis ignorantiam sæpe ignoratur intellectus auctorum vtentium talibus vocabulis, secundum sensus contrarios. Omissis autem variis significationibus huiusmodi vocabulorum *Dominus*, *Dominans*, *prædominans*, *Dominium*, *Dominantium*, & consimilium, quibus diuersimode vtuntur interdũ Philosophia naturalis & moralis, & legalis scientia, ac vulgaris locutio: illæ, quibus sæpe vtuntur scripturæ diuinæ, duæ sunt tantummodo, quæ videntur ad propositum exponendæ. Est igitur sciendum secundum istos, quod *Dominus* vno modo dicitur respectu subiectorum liberorum quidem: quibus scilicet dominatur quis non principaliter propter vtilitatem propriam, sed principaliter propter vtilitatem subditorum, & talis Dominus non vocatur ab Aristotele despotes, nec principatus, quo talis principatur vocatur ab eo despoticus. Aliter dicitur *Dominus* respectu subiectorum non liberorum, sed seruorũ, qui sunt possessio domini, quemadmodũ aliæ res temporales dicuntur possessio alicuius, & talis Dominus vocatur ab Aristotele *despotes* & *principatus* eius vocatur *despoticus*, qui despotes, sicut possidet res alias temporales propter vtilitatem propriam, & non propter vtilitatem earum, sic principatur seruis principaliter propter vtilitatem propriam, & non propter vtilitatem seruorum: licet sæpe secundum Aristotelem idem sit expediens ser-

[illegible] domino. Quare licet inueniatur ab Arist. *in Polit.* quod [illegible] subiectorum: [illegible] quam inuenitur, quod debet dici despotes, vel quod prin[illegible] regalis d[illegible]cat despoti[illegible] ap[illegible]ari: licet quandoq; principatus tyrannicus despoticua nom[illegible] propter [illegible]itudinem magnam inter despoticum & tyrannicum principatum. Quia proprie loquendo principatus de[illegible] non est tyrannicus. Sicut enim aliqui iuste sunt serui secundum Aristotelem: tam illi scilicet [illegible] a ratione deficiunt, vt nesciant regere seipsos, licet corpore sint robusti, vt aliis valeant deseruire, qui secundum Aristot. dicuntur naturaliter serui: quam illi qui sunt serui secundum legem, quia in bello iusto capiuntur, vel aliter fiunt serui aliorum. Sic principatus despoticus, qui est solummodo respectu talium seruorum, est iustus & licitus atque bonus. Principatus autem tyrannicus est iniustus, illicitus atq; malus, vnde & secundum Aristot. tyrannis est pessima pol[illegible].

Præter principatum despoticum, quo paterfamilias principatur seruis in domo, est princ[illegible] paternus quo filiis tanquam liberis principatur: quibus secundum Arist. regaliter & non d[illegible]otice pr[illegible]c[illegible]atur. Non quod principatus paternus sit principatus regalis: quia principatus re[illegible]lis non [illegible] respectu ciuitatis vel regni: quod maius est ciuitate, & vt plurimum plures ciuitat[illegible]s co[illegible]ur. Sed pater dicitur filiis regaliter principari: non quidem quando domus, in qua princi[illegible] [illegible] vici vel ciuitatis aut regni: sed in domo, quæ non est pars communitatis perfectioris, qualiter A[illegible] principabatur filiis suis, & Noe filiis suis, antequam filii illi diuersas domos haberent. Talis autē [illegible]ncipatus paternus, licet non dicatur regalis stricte loquendo, potest tamē dici regalis propter magnam similitudinem ad principatum regalem stricte sumptum. Sicut enim in regno habēte reg[illegible]m, qui [illegible]ptissime & autentice dicitur rex, vnus existens principatur omnibus liberis principaliter propter vtilitatem subiectorum secundum voluntatem suam, non secundum legem, secundum Aristot. 3. *pol*[illegible].15. Quod qualiter debeat intelligi, postea exponitur sic. In domo, quæ non est pars communitatis perfectioris, quandocunq; est talis pater, principatur filiis principaliter propter vtilitatem ipsorum secundum voluntatem suam, non secundum legem, ita vt filios delinquentes omni pœna, qua expedit, valeat castigare, possitq; de ipsis & ipsis facere quæcunq; redundant in vtilitatem ipsorum quibus quia non principatur principaliter propter vtilitatem propriam, non despotice, sed quodammodo potest dici regaliter principari. In domo autem quæ est pars vici vel ciuitatis pater non principatur filiis regaliter: quia non habet tantam potestatem super filios, vt principetur eis secundum voluntatem suam, non secundum legem. Etiam in multis quæ pertinent ad vtilitatem ipsorum, nec pro multis delictis potest eos pœna, qua expedit, coercere secundum quod talis vindicta est i[illegible]li, qui principatur in vico vel in ciuitate aut in regno seruanda. Paterfamilias autem in domo principatur vxori neq; despotice neq; regaliter, non despotice, quia non est serua: nec regaliter, quia non debet principari ei secundum voluntatem suam, sed secundum legem matrimonii. Neq; enim tantam potestatem habet vir super vxorem, quantam habet pater super filios, quando non est pars per[illegible]ctioris communitatis, principatur ergo vir vxori principatu politico.

[illegible] enim principatus viri super vxorem assimilatur principatui politico, in hoc scilicet, quod in p[illegible]atu politico principantes secundū virtutem & sapientiam antecellunt sibi subiectos: sic naturali[illegible]cedit vxorem secundū sapientiam & virtutem, nisi aliquid accidat præter naturam, secundū A[illegible]. *Polit.* sicut contingit in masculis effœminatis, per quem modū intelligenda sunt, quæ dicta sunt sup[illegible] de principatu despotico & paterno: quando scilicet na[illegible] non deficit in despote vel patre. Si enim natur[illegible] ex aliqua causa deficeret in patre vel despote, non esset iustum naturale despotem aut patrem, seruis vel filiis principari, quorum tamen principatus sunt naturales, id est ex ratione naturali, non ex institutione humana prouenientes, quando natura non deficit in patre vel despot[illegible]. Tres autem prædicti principatus ad œconomiam, id est ad gubernationem domus spectant, & sic accipitur *œconomia* ab Aristotele in Philosophia morali, licet *œconomus* in iure vocetur ille, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur, vt qui administrat res canonicorum, qui in quibusdam ecclesiis appellatur *præpositus*.

CAP. IV.

Determinat de secunda communitate, quæ dicitur vicus.

MAgister. Secunda communitas, quæ est perfectior domo, vocatur *vicus*: quia ex multis domibus constat, tanquam ex partibus, nec tamen ad tantam perfectionem attigit, vt ciuitas sit & debeat [illegible]llari, ista autem communitas si non sit pars perfectioris communitatis (scilicet ciuitatis aut alterius comprehendentis multos vicos seu vicinias aut ciuitates) & in ipsa multitudo domorum processit [illegible]no parente superstite, rationabile est vt ab illo regatur secundum voluntatem, non secundum [illegible]em, quantum ad illos qui processerunt ab ipso, si in eo natura non deficit, quemadmodum [illegible]tur à patre. Quantum ad vxores autem, quarum non est parens, rationabile est, vt poli[illegible]e prin[illegible]petur, quia ratio exigit vt leges matrimonii conseruet, secundum quam vir & vxor in multis ad paria iudicantur. Si autem multitudo domorum vici non processit ab vno parente superstite, rationabile est vt aliquo regimine simili regimini, quo regitur ciuitas, gubernetur.

Cap. V.

Determinat de tertia communitate, quæ dicitur ciuitas.

MAgist. Tertia communitas est, quæ ex pluribus vicis componitur, vocatur *ciuitas*, quam [illegible] ristot. *1. poli.* esse principalissimam omnium communitatum, quod dicitur veritatem [illegible] de communitatibus simul habitantium, non de communitate habitantium in distantibus l[illegible] pluribus ciuitatibus, qualis communitas est *Regnum* vel *Ducatus*: quod etiam potest communitas [illegible] pellari, quia est illorum qui simul communicant in multis & ab vno principante reguntur, & mul[illegible] quæ dicuntur de ciuitate, proportionaliter intelligenda sunt de regno & quacunque communit[illegible] quæ plures complectitur ciuitates. *Ciuitas* autem est multitudo ciuium habitantium ciuitatem [illegible] rum ordo vocatur politia, sine ordine enim nulla est ciuitas. Nisi enim habeat principantem vel [illegible] cipantes & subiectos, non est ciuitas appellanda, in qua diuersi & diuersimode sunt subiecti [illegible] sæpe & in perfectissima ciuitate. Quidam enim reperiuntur subiecti tanquam serui vel mer[illegible] aut bannausi. Dicuntur autem *bannausi*, qui naturaliter seu corporaliter operantes opere suo ma[illegible] lant corpus, & isti in ciuitate, quæ temperata & rationabili vtitur politia, non sunt propriæ ciues. [illegible] autem in ciuitate sic sunt subiecti, quod aliquo modo participant principatum, quia quamuis [illegible] principentur, tamen aliquo modo ad principatum attingunt: quia ad iudicium vocantur & c[illegible] um, vel eligunt principantem, aut electores principantis. Principans autem in ciuitate al[illegible] vocatur ab Aristotele *policernia*. *Policernia* autem secundum quosdam tres habet significationes. [illegible] mo autem significat impositionem ordinis politiæ. Secundo impositorem ipsius. Tertio si[illegible] ipsum ordinem impositum, qui est politia, & ita *policernia* in vna significatione idem est, quod [illegible] minus & principans in ciuitate.

Cap. VI.

Diuidit politias in duas species principales.

MAgister. Politiarum autem duæ sunt species primæ: sicut & duæ sunt species propriæ prin[illegible] tuum siue prælationum, & principantium siue prælatorum seu rectorum. Omnis enim [illegible] cipatus aut ordinatur principaliter ad bonum seu conferens commune bonum, scilicet prin[illegible] & principantium & etiam subiectorum: aut non ordinatur ad bonum commune. Si ordinetur ad bonum commune, sic est principatus temperatus & rectus. Si non ordinatur ad bonum commune est principatus vitiatus & transgressio: quia est corruptio & transgressio principatus temperati & [illegible] cti atq; iusti. Politia igitur omnis, aut est temperata & recta: vel est vitiata & transgressa. P[illegible] tem temperatæ & rectæ tres sunt species principales & impermixtæ. Prima est, quando principans est vnus, & vocatur *regalis monarchia*: in qua dominatur vnus solus propter commune bonum, & non principaliter propter propriam voluntatem & conferens. Et huiusmodi politia secundum Arist. [illegible] est optima secundum optimum modum ipsius, sunt enim ipsius modi plures, secundum ips[illegible] *3. poli. c. 16.* sed potissimus ipsius modus videtur, quando aliquis regnat & principatur in regno, non [illegible] cundum legem, sed secundum voluntatem suam. Quod quidam sic intelligunt. Ille dicitur p[illegible] pari & regnare secundum voluntatem suam, & non secundum legem, qui regnat propter com[illegible] ne bonum omnium & nullis legibus humanis pure positiuis vel consuetudinibus alligatur: [illegible] omnes huiusmodi leges, [illegible] legibus naturalibus astringatur. Et ideo talis rex non habet [illegible] promittere se seruaturum quascunq; leges vel consuetudines humanas introductas, licet exp[illegible] sit ipsum iurare, quod leges naturales pro vtilitate communi seruabit, & quod in omnibus q[illegible] ctant ad principatum assumptum commune bonum intendet, non priuatum. Talis rex pot[illegible] habere plenitudinem potestatis respectu scilicet eorum, quæ bonum commune respiciunt [illegible] uatum. Talis autem principatus differt à principatu tyrannico: quia ille est propter comm[illegible] differt etiam à principatu despotico, quia principatus despoticus est principaliter propter b[illegible] prium principantis, quemadmodum dominium bestiarum & aliarum rerum temporali[illegible] o-pter bonum possidentis. Principatus autem regalis est propter bonum commune, & ideo [illegible] proprie principatus despoticus, & tamen rex talis est quodammodo Dominus omnium [illegible] sed al[illegible] in principatu despotico: quia in principatu despotico principans habet tantum dominium, q[illegible] t vti suis seruis & bonis aliis quibuscunq;, quæ ad suum pertinent principatum talem, non solum propter bonum commune, sed etiam propter bonum proprium, dummodo contra legem diuinam vel naturalem nihil attentet. Sed principans in principatu regali prædicto non potest vti subiectis & bonis eorum qualitercunq; sibi placet propter bonum proprium, & ideo sibi non sunt serui, sed [illegible] turali libertate gaudent: quia ad naturalem libertatem spectat, vt nullus possit vti liberis propter [illegible] tilitatem vtentis, sed non est contra naturalem libertatem, vt quis rationabiliter vtatur liberis ad [illegible] num commune: cum quilibet teneatur bonum commune præferre priuato. *Discip.* S[illegible] cund[illegible] principatus despoticus esset maior & perfectior tali principatu regali: quia maiorem pot[illegible] statem [illegible] cluderet, principans enim despotice potest vti seruis & bonis eorum propter vtilitat[illegible] tam [illegible] mu[illegible] quam priuatam, rex autem nisi propter vtilitatem communem, igitur est maior & perfe[illegible] *Ma[illegible]* Respondetur, quod principatus despoticus est quodammodo maior: quia ad plura q[illegible] modo se extendit, sed ex hoc ipso est imperfectior, seu quia bonum multorum est m[illegible] quam vnius bonum: seu quia detrimentum boni multorum nullam [illegible] ctionem [illegible] d

[illegible] quo [illegible] ædam [illegible]
[illegible] m ad [illegible] tentio [illegible] communis [illegible]
[illegible] ne, ed etia [illegible] pte [illegible] num proprium, & [illegible]
[illegible] vel despotico: ideo est quodammodo mixtus ex [illegible] ncipa [illegible]
[illegible] ũ enim quo ad aliqua intēdit bonū commune; & in qua [illegible]
[illegible] principatu regali. In quantū vero bonū proprium etia int [illegible]
[illegible] o & despotico, & ideo est quodāmodo mixtus ex princip [illegible] ibe
[illegible] lis & [illegible] yrannicus vocatur ab Aristo. Principatus autem [illegible] nius [illegible]
[illegible] incipatu regali quantum ad potestatem, quod scilicet nō habet illam plenit [illegible]
[illegible] habet principatus regalis præfatus. Et talis principatus regalis dicitur secundu
[illegible] us principetur, modo tamen principatur secundum voluntatē, sed quibu [illegible] am
[illegible] dinibus humanitus introductis astringitur, quas tenetur seruare, & ipsas se seruа-
[illegible] omit [illegible] ete obligatur, & quanto plures tales leges & consuetudines [illegible] ruare ten [illegible] tur,
[illegible] m [illegible] morato principatu regali, & ideo forte his diebus non est in vn [illegible] be
[illegible] licet primus [illegible] alis. Secundum Aristot. nullus est dignus tali regno, n [illegible] apien [illegible] ia
[illegible] omnibus tam corporis quam animæ, quam etiam exterioribus bonis, [illegible]
[illegible] excellat. Aliter enim timendum est, ne ad tyrannidem se conuertat, vnde & p [illegible] o-
[illegible] habere vel ex se vel ex assignatione illorum, quibus præest, vt bona libero-
[illegible] am sibi appropriet, nec etiam quoquo modo accipiat, nisi euidens vtilitas vel manif [illegible] sta
[illegible] exposcat. Ill' principatui regali etiam summæ opponitur *tyrannis*, quæ est transgre [illegible] io
[illegible] eius, quæ est prima species & pessima politiæ vitiatæ, quia tyrannis non intendit bonum
[illegible] rum, nisi per accidens, sed principaliter intendit bonum proprium, siue bonum proprium
[illegible] etiam aliorum, siue sit malum ipsorum. Fiunt autem tyranni secundum Aristo. *1 Polit. c. 8.*
Demagogis, sunt autem *Demagogi*, ducentes populum secundum voluntatem suam de be-
[illegible] popul [illegible], non tanquam reges aut Domini vel Tyranni seu ius regendi populum aut impe-
[illegible] ntes: sed quasi procuratores & concionatores seu monitores instigant populum ad ill [illegible]
[illegible] lacent id est quibus populus credit, & ideo Arist. vocat eos *4. Politic. c. 3.* adulatores, ta-
[illegible] quam sibi vnierint populum, incipiunt propter potentiam tyrannizare & etiam
[illegible] inari. Fiunt etiam Tyranni nonnunquam ex regibus, quia, vt dicit Aristo. *8 Ethi-*
[illegible] rannus fit, si enim secundum legem incipiat principari inuoluntariis propter bo-
[illegible] rannus, si incipiat principari voluntariis propter bonum proprium, fit proprie
[illegible] patus nonnunquam *Tyrannus* ab Aristotele vocatur, propter similitudinē ma-
[illegible] non tamen Tyrannis proprie est despotia, sicut ex supradictis patere potest. Ex
[illegible] quod principatui regali, præsertim potissimo, non solum Tyrannis proprie
[illegible] is despoticus aliquo modo opponitur, vel est principatus ita disparatus, vt
[illegible] possit esse regalis & despoticus respectu eorundem. quod tamen aliquis do-
[illegible] us despotice, inconueniens non videtur.

Cap. VII.

[illegible] tur de aristocratia, & sibi opposita oligarchia politiæ speciebus.

[illegible] ecies politiæ temperatæ & rectæ atq; iustæ vocatur *aristocratia*, in qua sci [illegible]
[illegible] ptimi principantur propter bonum commune multitudinis, & non p [illegible]
[illegible] licet habeat plures species, vt docet Aristo. *3 politicorum c. 1.* tamen prima &
[illegible] uando in sublimando aliquos in principatum aristocraticum potest haberi,
[illegible] u [illegible] modo ad virtutes scilicet intellectuales & morales, non ad diuitias, nec
[illegible] a [illegible] icos, nec ad quæcunq; quæ possent absq; bonitate & sapientia reperi [illegible] o
[illegible] at [illegible] & vitiata atq; transgressa, quæ ad aristocratiæ directe oppo [illegible] itur, voc [illegible] tur [illegible]
[illegible] licet diuites vel potentes vel qualitercunq; insignes propter bonum p [illegible]
[illegible] tantum quod si etiam optimi viri principarentur propter bon [illegible] m propr [illegible] m, &
[illegible] propter bonum multitudinis, dicentur es [illegible] t oligarchice principari: & principatus
[illegible] hicus reputandus. Et ideo quicquid fit in ele [illegible] ione principan [illegible] ium vel sub [illegible] a-
[illegible] tum ad aliā prærogatiuam quam ad sapientiā & virtut [illegible] m [illegible] puta ad diui [illegible] s vel
[illegible] vel amicos vel dignitatem vel superioritatem [illegible] u maio [illegible] tatem [illegible] sequelam,
[illegible] am excellentiam) obligarchicum e [illegible] habendum. Nec tamen est hoc se [illegible] per re-
[illegible] au [illegible] propter bonum finem, licet in huiusmodi ad aliquam alia [illegible] præ [illegible] uam
[illegible] pe [illegible], tam aristocratiæ quam oligarchiæ sunt diuersæ species, [illegible] ic qui-
dum ad præsens.

CAP. VIII.

In quo determinat de tertia [illegible] politiæ, quæ Timocratia dicitur, & sibi opposita Democratia.

MAg. Tertia species politiæ temperatæ & rectæ ac iustæ diuersi[illegible] nomi[illegible] a[illegible]pellatur, [illegible] nomine vocatur communi nomine *politia*, quod in vna [illegible]gnificatione est [illegible]ne ad [illegible] politiam rectam & non rectam. In alia significatione signat solummodo [illegible]uandam [illegible]peciem [illegible] quæ alio nomine *timocratia* nominatur, de qua sunt diuersæ opinione[illegible], vna est, quod [illegible]imo[illegible] ue poli[illegible]ia communi nomine dicta est illa, in qua principantur mult[illegible] propter bonum [illegible]mm[illegible] sint opt[illegible]i siue non optimi: siue sint diuites siue pauperes, ita quod politia per [illegible]e per[illegible] distingu[illegible]itur ab aristocratia. Alia est, quod politia est illa, in qua principantur aliqui [illegible] propter bonum commune. Alia est, quod politia est illa, in qua principantur aliqui [illegible] que mali, sed mediocres propter virtutem & bonum commune, ita quod per d[illegible]um [illegible] bonitatis distinguitur ab aristocratia. Sed quæcunque politia debeat appellari t[illegible] tanquam nomine communi: politia vitiata & transgressa vocatur *democratia*, quand[illegible] lus principatur vel ordinat & constituit principantem, non propter bonum commune [illegible] diuersas complectitur. Sicut autem omnium politiarum temperatarum optima est [illegible] eam aristocratia, & vltimo timocratia: sic politiarum intemperatarum siue vitiataru[illegible] tannis, & post ipsam oligarchia, sed in democratia minima peruersitas reperitur, secu[illegible] *8. Ethicorum.*

CAP. IX.

In quo quibusdam aliis rationibus probatur, quod magis expedit communitatem regi ab vno, quam à pluribus.

DIscip. Exposuisti, vt æstimo, significationes vocabulorum extraneorum secundum [illegible] opinionem, quæ frequentius in auctoritatibus Aristotelis iam allegatis & all[illegible] tur, ideo noli plura exponere, sed ad quæsitum principale reuertere, & qualiter ad al[illegible] *primo & secundo capitulo huius secundi* pro opinionibus diuersis & aduersis inductas [illegible] spondere contingat, studeas recitare. Veruntamen antequam ipsas responsiones en[illegible] quas all[illegible]gationes adducas ad probandum quod magis expediat toti communitat[illegible] vno quam a pluribus. *Mag.* Quod petis, dupliciter intelligi potest, quia dupl[illegible] regere sibi subiectos, vno modo, vt plures diuersos habeant sibi subiectos, itaq[illegible] eosdem minime se extendat, quemadmodum plures archiepiscopi reguni o[illegible] di[illegible]usa existentes: & diuersa regna à diuersis regibus, quorum nullus est sub al[illegible] & nullus præest, reguntur. Aliter plures regunt sibi subiectos: sic scilicet, quod o[illegible] se[illegible] subiectos, quibus communi consilio principantur, quemadmodum in aristocrat[illegible] sumpta, ac in politiis vitiatis & transgressis eisdem oppositis, scilicet in oligr[illegible] h[illegible] d[illegible] peritur. Siue primo modo siue secundo modo intelligas, potes superius *primo ca*[illegible] quod petis allegationes aliquas inuenire. Quia aliquæ earum non solum [illegible]ba[illegible] communitati fidelium regi ab vno & non à pluribus primo modo, sed etiam [illegible]ident[illegible] quod expedit ei gubernari ab vno & non à pluribus secundo modo. Quare non v[illegible] id quod petis plures allegationes adducere. *Disc.* Quamuis ad id quod peto po[illegible]t a[illegible]n[illegible] pta[illegible] ductæ allegari, & etiam plura circa consimile materiam, [illegible] quibus [illegible]ote[illegible] p[illegible] hoc petitum, quæ dicentur in *secundo tractatu huius Dialogi li. 3.* tamen volo vt aliq[illegible] nes inducas ad probandum, quod magis expedit communitatem fidelium re[illegible] ab v[illegible] cundo modo. *Mag.* Hoc videtur posse sic probari. Illo regimine expedit ma[illegible] delium, quod magis assimilatur regimini & principatui naturali, quia sicut [illegible]rs[illegible] est re[illegible] turam, ita principatus, si est rectus, imitatur & assimilatur principatui naturali, & p[illegible] patus, qui magis assimilatur principatui naturali, est rectior & perfectior, & per con[illegible] eos. Sed regimen siue principatus vnius, quando s[illegible]licet vnus solus regit multos [illegible] gis assimilatur principatui naturali, q[illegible]m regimen seu principatus plurium, quare [illegible] mil[illegible] princ[illegible]patui regali qui est vnius. Pri[illegible]ipatus autem regalis magis [illegible]ssim[illegible]la[illegible] turali, quam principatus aristo[illegible]ticus vel politicus [illegible] sumptus, quia magis a[illegible] tati, quæ est domus, in qua principatur vnus pat[illegible] familias V[illegible]de & pi[illegible]atus pa[illegible] quodammodo esse videtur, teste Arist. [illegible] *poli. 1. c. 10.* ait *Pater familias principatu natu*[illegible] e[illegible]dicit *Puerorum autem principatus regalis, [illegible] qui enim genuit & secundum amorem princi*[illegible] *senectutem* [illegible] *quod quidem regalis species principatus.* Ex quibus verbis coll[illegible]tur [illegible] assimilatur [illegible]nit[illegible]itati, quæ est [illegible]mus in [illegible]ua principatur vnus [illegible] neque [illegible]ud[illegible] m[illegible]o. Communitas autem d[illegible]mus est naturalis [illegible]nd[illegible] A[illegible] in [illegible] *mnem quidem igitur diem communitas constituta secun*[illegible] *nat*[illegible] *domus* [illegible] bis h[illegible] mm[illegible]ita[illegible]a, quæ e[illegible] domus, est [illegible] cu[illegible] na[illegible] reg[illegible]gis assimilatur principatui naturali, quam aristocraticus [illegible]cus [illegible]

[illegible] mas assimilatur regali [illegible] & non plures, ma- [illegible] naturali. & per consequens est perfe- [illegible] magis expediens. [illegible] quod magis expedit communitatem fidelium ab vno [illegible] quam a pluribus, etiam [illegible] principal. Videtur quod ista allegatio non concludit, quare principatus regalis ma- [illegible] communitati illi, quæ est domus quam principatus politicus, in quo principantur plu- [illegible] secundum Aristot. *1. Polit. c. 2. & 10.* communitatis illius, quæ domus est, quæ est commu- [illegible] oeconomica, sunt tres partes, quarum vna est *despotica*, alia *nuptialis*, & tertia *paterna*. Et ideo sunt [illegible] specie differentes scilicet *despoticus*, quo paterfamilias principatur seruis. *Politicus*, [illegible] familias principatur vxori, & *regalis*, quo paterfamilias principatur liberis siue natis. Ait [illegible]. *Quoniam tres partes œconomicæ erant, vna quidem despotica, de qua dictum est prius, vna autem paterna, tertia autem nuptialis, etenim mulieri præest & natis tanquam liberis quidem, ambobus autem non eodem modo principatur, sed mulieri quidem politice: natis autem regaliter.* Ex quibus verbis colligit, quæ di- [illegible] intur, quod non magis assimilatur communitati domus principatus regalis quam po- [illegible] sicut vni parti assimilatur principatus regalis: ita alteri parti assimilatur principatus

1 [illegible] quare, vt videtur, non magis assimilatur principatus regalis principatui naturali, quam [illegible] politicus: cum principatus, quo paterfamilias in domo principatur vxori, cui assimilatur [illegible] politicus, sit naturalis: sicut principatus, quo principatur natis cui assimilatur princi- [illegible]. Quia teste Aristot. eodem ca. dicente: *Masculus natura fœmella principalior, nisi aliqualiter [illegible] naturam & simus & perfectum est*, scilicet principalius minore & imperfecto. Ex quo [illegible], quod masculus naturaliter principatur vxori, & pater natis. Quod de masculo, respe- [illegible] patenter dicit Aristoteles 1. Poli. ca. 3. *adhuc autem masculum ad fœminam natura, hoc quidem [illegible] autem deterius, & hoc quidem principans: hoc autem principatum.* Ex istis infertur, quod ex hoc [illegible] principatus regalis assimilatur principatui naturali, probari non potest, quod sit melior & per- [illegible] principatu aristocratico & politico stricte sumpto. *Magister.* Istam responsionem quidam

2 [illegible] dicentes, quod licet tam principatus regalis quam politicus & etiam aristocraticus, [illegible] principatus tectus assimiletur aliquo modo principatui naturali: tamen principatus re- [illegible] magis assimilatur principatui naturali perfectiori & meliori, quam principatus politicus stri- [illegible] sumptus. Principatus enim patrisfamilias respectu natorum principalior est & perfectior atque [illegible] quam principatus quo principatur vxori. Tum quia principatus respectu liberorum est me- [illegible] quam principatus respectu vxoris. Quia inter liberos sunt masculi, qui meliores sunt fœminis, [illegible] supra per Aristotelem est probatum, principatus autem meliorum subiectorum semper est [illegible] secundum eundem *1. Poli. cap. 3.* Tum quia principatus, quo paterfamilias principatur vxori, [illegible] principatum quo principatur natis: quia propter prolem procreandam vxor principa- [illegible] ducenda. Tum quia pater naturaliter plus diligit filios quam vxorem; quia naturaliter sen na- [illegible] coniunctione & perfectiori sunt sibi coniuncti quam vxor, & ita in communitate domus prin- [illegible] & aptissimus & naturalissimus principatus est ille, quo paterfamilias principatur na- [illegible] assimilatur principatus regalis, ergo principatus regalis est perfectior aliis principatibus in [illegible] domus. Adhuc, principatus regalis similior est principatui naturali, quo paterfamilias [illegible] quam principatus politicus principatui quo paterfamilias principatur vxori. Nã

4 [illegible] assimilatur principatui paterno tam quo ad vnitatem principantis, quam quo ad [illegible]: quia in vtroq; principatu est vnus principans: & vterque habet plenitudi- [illegible] in vtroq; principatu est vnus principans super sibi subiectos. Principatus autem [illegible] principatui, quo paterfamilias principatur vxori, in hoc quod neuter prin- [illegible] potestatis: tamen in hoc differt, quod in principatu politico principans

4 [illegible] res. In principatu autem naturali quo paterfamilias principatur vxori, princi- [illegible] habeat plures vxores siue vnam, & ita principatus regalis magis assimilatur prin- [illegible] principatus patrisfamilias respectu vxoris. Ex quo concluditur, quod magis [illegible] tem fidelium regi ab vno quam a pluribus.

CAP. X.

[illegible] vnica ratione probatur, quod magis expedit communitati fidelium regi ab vno, quam a pluribus.

D[illegible] multa scrutati de principatu regali & plenitudine potestatis: tam patris [illegible] rum, quam regis respectu sibi subiectorum. Sed quia hæc postea forte habebunt [illegible] ansitus aliam allegationem adducas ad probandum, quod magis expedit com- [illegible] regi ab vno quam a pluribus. *Magist.* Hoc iterum quidam sic probant. Illud re- [illegible] expediens communitati fidelium, quo amicitia & concordia maxime conserua- [illegible] cuiuslibet communitatis corruptio, deuitatur, teste Arist. qui 2. poli. c. 3. ait: [illegible] *maximum omnium bonorum communitatibus, sic enim vtique minime seditiones faciunt*, & 8. [illegible] *autem & ciuitates continere amicitiam: & legum positores magis circa ipsam studere, [illegible] concordia enim simile amicitiæ quid amicitia videtur esse, hanc autem maxime appetunt* hoc [illegible] are videtur, cum dicit: *Omne regnum diuisum contra se desolabitur: & [illegible] domus &*

Cap. XI

In quo inuestigatur, quis debeat omnibus principari, & qualis debeat esse.

DIscipulus. Satis quidem modo allegationibus plurimis, quanquam multo plures adducere [illegible]ses, probasti quod vnus in principatu ecclesiæ esse debeat, quia maius bonum & maior vnitas & concordia ex hoc generatur & nutritur. Qualis tamen ille debeat esse, libenter scire vellem. *Magister.* Circa id, quod petis tibi explanari, duo sunt modi dicendi. Quidam enim dicunt, quod nullus debet cæteris omnibus principari, nisi reliquos omnes sapientia & virtute præcellat. Alii vero dicunt, quod aliquis potest reliquis omnibus principari, quamuis non præstet omnibo[illegible] entia & virtute, & iste modus iterum diuersificatur. Quoniam quidam dicunt, quod si in popul[illegible] Christiano nullus inuenitur excellentior cæteris, si tamen aliquis bonus inuenitur, talis erit elig[illegible]dus in papam. Sed si nullus inueniatur bonus & idoneus, nullus est ad tantum beneficium sublimandus. Secundum alios vero, siue inueniatur aliquis bonus siue non, tamen aliquis est in summum pontificem eligendus, & ad hoc probandum tali innituntur rationi: Quoniam melius est qualecu[illegible]que caput habere, quam capite omnino carere.

Cap. XII.

In quo iterum arguitur pro primo modo dicendi, etiam superius c. 2. probato: & eadem argumenta possunt contra tertium modum induci, & argumenta soluuntur infra c. 16.

DIscip. Quoniam secundum modum dicentium, quod aliquando ecclesia deberet esse sine pri[illegible]pe & pastore, satis irrationabilem reputem, cum hoc totam politiā destruat & hierarchi[illegible]ū [illegible]re vt pro ipso aliquas alleges rationes non curo, ipsum tanquam vanum relinquamus. Alius vero [illegible]dus eiusdem secundi modi dicentiū, quod qualitercunq; aliquis sit si alius inuenitur mel[illegible] & [illegible]or in summum pontificem possit eligi, primo modo dicendi omnino repugnat. Quare aliquas r[illegible]nes & auctoritates in contrarium adducas, nam per eas primus modus magis confirmabitur. *Ma[illegible]* Contra illum modum dicendi & pro primi confirmatione arguitur primo ab aliis sic. Ille debe[illegible] in pastorē respectu cuius cæteri possunt dici & appellari grex, sed respectu nullius dicuntur g[illegible]x [illegible]etus qui singulos præcellit scientia & sanctitate, igitur nullus tal[illegible]s debet eligi in summum p[illegible] qui sit æqualis cæteris. Maior videtur probatione non indigere, minor vero probatur. Quoniam pastor debet singulis præstare ducatum scientia, vt habetur *di. 63. Ephesios.* & *8. q. 1. audacter.* in[illegible]. Simi[illegible] & vitæ sanctitate, vt scribitur *11. q. 3. præcipue*, & per consequens in huiusmodi præcellere [illegible]os d[illegible]bet. Item idem patet auctoritate Simachi papæ, quæ scribitur *1. q. 1. vbi sit*, inquit: *V[illegible] ... [illegible]mput.indus est nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior.* Præterea *præstantior [illegible] sacerdotum eligendus & singulis præferendus*, vt inquit Hieron. Et Leo papa, qui, vt habetur *dist.* [illegible] 55
sic inquit: *Is metropolitani iudicio præferatur qui maioribus iuuatur studiis & meritis.* Et Amb[illegible] *[illegible] & presbyteri cunctum populum vitam secularem in omnibus ducentem debent conuersatione & sermone* [illegible]tur & quantumcunq; sanctos debet vita & conuersatione præire, qui singulis debet præcelle[illegible] res aliæ possent adduci rationes & auctoritates, quas gratia breuitatis transire oportet.

Cap. XIII.

Probat idem quod prius, scilicet quod nullus debet præesse semper cunctis fidelibus, nisi omnes alios superet virtute & sapientia, & hoc duabus rationibus, ad quas respondetur cap. 17.

DIscipulus. Si aliquæ aliæ allegationes tibi occurrunt ad probandum, quod nullus d[illegible] pr[illegible] cunctis fidelibus, nisi omnes superet in sapientia & virtute, adducas. *Magist.* Hoc *ad*[illegible]tur sic. Non minor sapientia & virtus requiritur ad principantem in spiritualibus toti c[illegible]gre[illegible] fidelium, quam ad regem, qui in temporalibus præsidet sibi subiectis, vt Aristo. *7 politicorum ca*[illegible]le videtur: cum secundum ipsum non est iustum aliquos semper principari (qualiter p[illegible] r[illegible] reges, & etiam summi pontifices) & alios semper subiici: nisi differant à subiectis sibi, quan[illegible] & heroes differunt ab hominibus, qui sunt simpliciter secundum ipsum omnibus homio[illegible]tes. Ait enim sic: *Si igitur fuerint tantum differentes alteri ab alteris, quantum Deos & heroe[illegible] -stimamus ab hominibus differre, vt confestim primo secundum corpus multam habentes excellentiam, deinde secundum animam & indubitata sit & manifesta excellentia principantium respectu subiectorum palam: quia melius vitam suam &c.* Illud enim quod est excellentius & perfectius, quamdiu manet tale, na[illegible]m est pri[illegible]cipari illis, qui ab excellentia tanta deficiunt. Quando autem non inueniun[illegible]ur t[illegible] qui d[illegible]ferant ab aliis, quemadmodum differunt dii & heroes ab hominibus: iun[illegible] non est iu[illegible]m [illegible]t eorum principentur aliis secundum totam vitam suam. Sed iustum est, vt omnes qu[illegible]dam [illegible] communicent principatu, vt scilicet omnes qui sunt æquales in sapientia & virtute vic[illegible] in[illegible]pentur: primo aliqui, & postea alii, vt Arist. ibidem velle videtur dicens. *Quoniam ante hæc non facile [illegible]cipere, neq; sicut apud Indos ait Silax [illegible] esse reges tantum differentes à subiectis, mani[illegible]stum quod propt[illegible] multas causas necessarium omnes communicare, eo quod est secundum partem principari & subiici, vt [illegible] nullus principetur toto tempore vitæ suæ, sed illi aliquando subiiciuntur.* Cuius rat[illegible]nem al[illegible]gn[illegible]ens *Quod enim æquale, idem omnibus similibus.* Ex quibus verbis ratio talis c[illegible]tur [illegible]

[illegible] per [illegible] sibi æqualibus & similibus, ergo qu [illegible], iniustum [illegible] eorum semper principetur, & alii subiiciantur. Quare [illegible] inter fideles [illegible] miles inter se in sapientia & virtute, iniustum est vt vnus eorũ semper [illegible] tempore vitæ [illegible] ur: & alii semper subiiciantur. Quare cum Papa toto tempore vitæ suę debeat pręesse fi- [illegible] iniustũ est vt aliquis efficiatur Papa, si alii inueniuntur sibi similes in sapientia & vir- [illegible] est [illegible] itur, vt aliquis fiat Papa, nisi sapientia & virtute fideles superet vniuersos. Am- [illegible] nci [illegible] atus Papalis est perfectior principatu regali, teste Gregorio Nazianzeno, qui, vt legi- [illegible] *inct. 10. c. suscipitis*, ait scribens Imperatoribus Constantinopolitanis: *dedit & nobis potestatem: de- [illegible] cipatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Nullus autem est dignus principatu regali, nisi [illegible] ios sapientia & virtute, imo omnibus bonis, vt Aristoteles videtur asserere *8. Ethicor.* sic [illegible] atum est supra *cap. 2. huius secundi.* Quod etiam probatur ex hoc, quod regnum est secundum [illegible] m institutum, secundum Aristotelem *lib. 5. politicorum cap. 8.* in aristocratia autem prin- [illegible], qui sunt cæteris meliores, secundum eundem *4. politicorum c. 5.* igitur & in regno nullus [illegible] ari regaliter; nisi cæteros antecellat. Vnde & Deus, quando primo regem populo suo [illegible] optimum totius populi elegit, testante Samuele, qui de ipso, scil. Saule pro tempore illo [illegible] eg [illegible] m 10. *Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis ei in omni populo*, ergo multo [illegible] ullus est dignus principatu Papali, nisi omnes præcellat sapientia & virtute. Ergo quando [illegible] enitur aliquis, cuius excellentia tanta sit indubitata & manifesta (cum excellentia princi- [illegible] debeat [illegible] le indubitata & manifesta, secundum Aristotelem, vt dictum est prius *in primo c.*) [illegible] est ad summum Pontificem eligendus: sed assumendi sunt plures excellentiores aliis, [illegible] atice vel politice omnes alios regant.

Cap. XIV.

[illegible] probatur secunda pars secundi modi dicendi, scilicet quod magis expedit populo Christiano regi ab vno, qui etiam non cunctos excellat sapientia & virtute, quam à pluribus. Quod probat exemplis veteris Testamenti & Noui.

Discipulus. Ex rationibus istis mihi dedisti occasionem cogitandi quamplura, tam pro conclusio- [illegible] e ad quam inducuntur, quam contra, necnon etiam circa totam materiam, quam in princi- [illegible] *uius secundi* cœpimus pertractare. An scilicet expediat congregationi fidelium vni prælato sub- [illegible] exquisitius quam proposuerim ipsam, & quæ prius tacta sunt, intendo discutere, & quan- [illegible] e rationes pro vna parte, & pro alia allegatæ obtineant inuestigare. Inprimis autem [illegible] gationes inducas ad probandum, quod quamuis in omni populo Christiano nullus [illegible] nes alios virtute & sapientia superaret; melius esset populum Christianum regi ab [illegible] a pluribus; secundum quod tenet secundus modus ponendi, qui recitatus est supe- [illegible] *ndecimo huius secundi. Magister.* Hoc sic videtur posse probari. Tale regimen maxi- [illegible] ngregationi fidelium, quo Deus tam in Veteri Testamento, quam in Nouo vo- [illegible] gubernari, cum ipse omnis regiminis virtuosi & vtilis sit optimus & sapien- [illegible] Sed Deus tam in Veteri Testamento, quam in Nouo voluit totum populum [illegible] ab vno, qui per totam vitam suam esset omnium gubernator, quamuis non esset [illegible] a & virtute præcellens. Nec enim inuenitur, quod aliquis iudex & rex in ve- [illegible] nes alios excelleret sapientia & virtute. Sanctus etiam Petrus non videtur fuis- [illegible] Apostolis & aliis orthodoxis. Sanctus enim Iohannes Apostolus in amore Chri- [illegible] & [illegible] ens in sanctitate & virtute ipsum præcessisse videtur. Sancto etiam Paulo sapien- [illegible] tior. Igitur non obstante, quod non inueniatur aliquis Christianus, qui excel- [illegible] al [illegible] ntia & virtute, est tamen aliquis ad summum Pontificum eligendus, qui Chri- [illegible] m [illegible] it prælatus.

Cap. XV.

[illegible] pond tur ad rationem primam supra c. 2. huius factam pro primo modo dicendi.

D[illegible]. Vt n[illegible] & aliis detur occasio inueniendi circa prædicta clarius veritatem, ad omnia, [illegible] al [illegible] bus contrariis sunt adducta, responsiones aliquas studeas recitare. Prim[illegible] qu[illegible] modo respondetur ad illa, quæ contra secundum modum ponendi supra *cap. 2.* re- [illegible] o eo quod vltimo allegasti militare videntur, ille enim modus ponendi habere a- [illegible] entiam mihi videtur. *Magister.* Ille modus ponendi est bipartitus, dicitur vno modo, [illegible] ulo Christiano non inueniatur aliquis excellentior omnibus aliis; & tamen inuenitur [illegible] nus aliquis; talis est eligendus in Papam. Sed si nullus inueniatur bonus & idoneus, [illegible] beneficium sublimandus. Aliter dicitur, quod siue inueniatur idoneus siue non, ali- [illegible] n[illegible] Pontificium eligendus: quia melius est qualemcunque in caput habere quam capite o-

mnino carere. *Discipulus.* Primo narra, quomodo secundum primum istorum mo[illegible] tur. *Magister.* Ad primam allegationem, quæ inducitur supra *cap. 2. huius secundi*, quæ in [illegible] Aristotelis fundari videtur, qui videtur asserere iniustum esse, vt aliquis principetur sibi simi[illegible]bus æqualibus: Respondetur, quod si in aliqua communitate omnes essent boni, & nullatenus peruertibiles per malitiam in actu vel potẽtia, iniustum esset vt aliquis principaretur sibi similibus & æ[illegible]qualibus in sapientia & virtute: quia tunc nulla ratio apparet, quare plus deberet vnus quam alius pri[illegible]cipari, sed quando in aliqua communitate sunt multi aut plures peruersi, vel qui peruerti possunt: & cum maior pars & potentior voluntarie sustinet principatum vnius, vt à tali voluntate auerti no[illegible] possint: tunc expedit vt vnus super omnes accipiat principatum, dummodo inueniatur talis, qui sit dignus principari deterioribus, eo quod aliter non esset bonus vel idoneus reputandus. Si autem est aliqua pars tam potens, quod possit seditionem periculosam toti communitati su[illegible]citare quæ compesci non posset; & principatum vnius vellet nullatenus sustinere [illegible] tunc non esset aliquis omnibus sibi similibus & aliis præferendus: sed esset talis principantis institutio ad tempus aliud differenda, quemadmodum enim interdum propter malitiam subditorum episcop[illegible] licite deserit ipsos etiam penitus renunciando regimini, *extra de renuncia, nisi cum pridem [illegible]sim. quæstion. prim. hoc tamen seruandum*: sic propter malitiam aliquorum quandoque [illegible] in[illegible]tionem principantis differre, & ideo quamuis regulariter expediat toti communitati fidelium [illegible] quis vnus, qui omnibus aliis præsit, ad summum sacerdotium eligatur: tamen si e[illegible]et ta[illegible]tia alicuius partis Christianorum, quæ posset exponere totam Christianitatem pericu[illegible]o, [illegible] modo vellet vni summo sacerdoti obedire: non esset tunc aliquis ad tale officium el[illegible] sed esset eius electio differenda. Sicut enim sæpe permittuntur minora mala, vt maiora vi[illegible] *distinction. tert. cap. omnis*: sic nonnunquam omittuntur bona quædam, etiam magna, vt ma[illegible] pericula declinentur. Aristoteles intelligit, quod iniustum est, quod aliquis aliquibus simi[illegible] virtute & æqualibus principetur, nisi ex aliqua vtilitate vel necessitate expediat ordinare, vt al[illegible] etiam sibi similibus & æqualibus & non solum æqualibus & dissimilibus principetur. Ad ra[illegible]nem vero Aristotelis, qua absolute & sine distinctione vel modificatione videtur probare, q[illegible]d iniustum est, quod aliquis sibi similibus principetur: quia æqualibus secundum virtutem debetu[illegible] qualis honor & dignitas. Respondetur, quod quando conuenienter & vtiliter fieri potest, [illegible] qualibus æqualis honor & dignitas tribuatur, hoc faciendum est, in quo casu loquitur Aristot[illegible]le[illegible] tamen quando non est possibile, aut non est vtile, vel est minus vtile, præsertim communi bono, quod æqualis honor & dignitas æqualibus conferatur: tunc absque omni iust[illegible], imo iusta [illegible]lectione vel sorte, aut quouis alio licito modo aliquis, quo ad dignitatem & hon[illegible]tes, pot[illegible]st [illegible]milibus & æqualibus præferri. Et si alii in hoc turbarentur, & ad seditione[illegible] pr[illegible]carentur: efficerentur dissimiles & inæquales secundum virtutem alteri, cui prius æ[illegible]qua[illegible] si[illegible]miles extiterant, tanquam ambitiosi & inuidi præferentes honorem proprium bon[illegible] o[illegible] cum magis perclitari vellent bonum commune vel minime procurari, quam aliquem e[illegible]m vtilitate communi præferri. Exemplum autem Aristotelis de habentibus æqualem vel inæ[illegible]qualem virtutem digestiuam; & de habentibus æquale vel inæquale corpus (quia æqualibus se[illegible]cundum virtutem digestiuam, vel corpus expedit habere æquale alimentum vel vestitum, quo[illegible] cet inæqualibus secundum virtutem digestiuam & corpus) non concludit vniuersaliter ab omni exceptione, quod æqualibus & similibus secundum virtutem debeat dari idem honor & dignitas, quia in ministrando alimentum & vestitum æqualibus vel inæqualibus secundum [illegible] tutem digestiuam corporis solummodo attenditur propria virtus, & proprium vniuscuiu[illegible] ipsorum, quid scilicet expediat vel noceat vnicuique ipsorum diuisim. In distribuend[illegible] au[illegible] honores & dignitates quandoque solum attenditur meritum & dignitas illorum, quibus d[illegible] distribui, quia tunc iniustum est, vt æqualibus inæqualis honor seu digni[illegible]as tribuatur, [illegible] bonum est exemplum Aristotelis. Quandoque autem non solum att[illegible]nditur meri[illegible] & [illegible] honorandorum, sed etiam attenditur vtilitas publica, quæ melius procuratur p[illegible] nnm quam per plures, & tunc quia maior respectus habendus est ad bonum co[illegible]mu[illegible] meritum & dignitatem honorandorum, iustum est vt æqualibus & similibus secu[illegible]du[illegible] non æqualis honor & virtus tribuatur.

Cap. XVI.

Respondet rationibus cap. 12. adductis.

Discipulus. Quia contra istum modum videntur specialiter allegata ea, quæ al[illegible] *12. & 13.* ibi enim ostenditur, quod nullus debet præferri cunctis fidelibus, n[illegible] te & sapientia vniuersos, cuius contrarium tenet prædictus modus ponendi: ideo narra[illegible] respondetur ad ipsa. *Magister.* Ad illa, quæ *12. cap.* inducuntur, respondetur quod reg[illegible] do inuenitur aliquis, qui veritate & sapientia omnes alios superet & excellat, ille præferendus [illegible] summum Pontificem, & regulariter peccant, qui scienter talem dimittunt: & essent quasi mer[illegible]o [illegible]testate eligendi priuandi, & in hoc casu loquuntur auctoritates inductæ [illegible] quando autem non i[illegible]ue[illegible]nitur aliquis talis, sed multi sunt similes & æquales secundum virtutem, tunc non est el[illegible]gendu[illegible]

[illegible] quod [illegible] debet [illegible] pectu [illegible] A [illegible] le per [illegible] cuius cæteri [illegible] d [illegible] tamen e[illegible] po[illegible] [illegible] nentes in fa[illegible] grex. Ad aliam [illegible] *quæstion*[illegible] est valde vi[illegible] mali & [illegible] dignos tanto honore, [illegible] sed [illegible] non est [illegible] non præcellat [illegible] & [illegible] tate [illegible] ndum sapien[illegible] Hierosymi, responde ur quod q[illegible] præstan[illegible] [illegible] is est, quando autem non est talis, [illegible] eligere præstan[illegible] rem & [illegible] virtute eminentiniem omnib. malis & stultis in popu[illegible] Papæ [illegible] dicitur, quod quando est aliquis optimus, ipse est e[illegible] aliquis optimus, eligendus est bonus. Ad auctoritatem Ambrosii dici[illegible] byteri cunctum populum vitam ducentem in omnibus secularem, debent [illegible] præire conceditur: sed non oportet, quod præeant illos ex populo, [illegible] lariter sanctam. *Discipulus.* Puto me non ignorare, qualiter illa opinio in[illegible] sacros, qui in hoc contra ipsam militare v[illegible]entur. Sed dicant teneri [illegible] o[illegible] eligatur optimus, quandu optimus & ex[illegible]lentior omnibus inue[illegible] propter scandala, turbationes, sed [illegible] ones etiam, sæpe tolerantur min[illegible] ita p[illegible] boni non opti[illegible], quando inueni[illegible]tur optimus, [illegible] e[illegible] [illegible] ne cassaretur. *Discipulus.* Nunquid non obstante, quod talis [illegible] electus bonus non consentire electioni de se factæ vel cedere, [illegible] aliquis optimus est dimissus? *Magister.* Respondetur, quod talis quando [illegible], absque periculo vel turbatione notabili valeat non consentire, vel cede[illegible] necessitate salutis tenetur non consentire vel cedere: maxime si cum bono ex[illegible] ædificat [illegible]one totius communitatis fidelium hoc facere possit. Aliter enim damnabiliter [illegible] honorem proprium bono communi præferret.

CAP. XVII.

In quo respondetur ad rationes & auctoritates cap. 13. adductas.

[illegible] nunc qualiter respondetur ad illa, quæ supra *13. capitulo* sunt adducta. *Magi*[illegible] fundantur in hoc (vt videtur) quod nullus est dignus principatu regali, [illegible]os sapientia & virtute, secundum quod Aristoteles *in politicis* & etiam *in* [illegible] vt nullus debeat esse rex, nisi sit optimus & melior secundum sapien[illegible]us sibi subiectis. Ad quod non dicitur, quod est secundum Aristotelem v[illegible]ni exceptione verum. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod [illegible]ur bus modis contigit adipisci, de quibus ad præsens suffi[illegible]t enumerare [illegible] quando aliquis à subditis voluntarie sublimatur in regem. Alius [illegible], quan[illegible]ncipatu despotico, quem iuste adeptus fuit, ad principatum regal[illegible]m se [illegible]o debeat quis ad principatum regalem regulariter assumi, assumendus [illegible]st [illegible]ntiam & virtutem, si inuenitur talis, & nullum iustum impedimentum im[illegible] [illegible]t si tale genus inueniatur, quod tali modo excedat omnes alios, iustum [illegible]nus regnet. Et sic intelligit Aristoteles *2. politicorum & 16.* cum dicit: *Cum* [illegible] *vnum acciderit esse differenter secundum virtutem tantum, vt excedat quæ illius ea,* [illegible] *stum est genus hoc esse regale & dominans omnium: & regem vnum hunc, sicut &* [illegible] inuenitur; inueniuntur tamen multi boni: aliquis eorum assume[illegible]dus [illegible] similes & æquales in sapientia & virtute propter [illegible]ommune bo[illegible] pa[illegible] ne[illegible]r. Qualiter autem assumi debeat, postea, si volueris, [illegible] inqui[illegible] [illegible]o per[illegible]uenerit quis ad principatum regalem: puto qu[illegible] p[illegible] [illegible]ium habitantium in ea, siue per occupation[illegible], siue p[illegible] do[illegible]atio[illegible] per iustum bellum, siue quocunq; alio modo iusto: & post[illegible] [illegible]enuens [illegible]us est so[illegible] principatu regali, vt [illegible] prin[illegible]ipaliter vel [illegible]rincipari eis [illegible] [illegible]rum non propter bonum propri[illegible], qu[illegible]liter principatur despo[illegible]es) [illegible]gali, quamuis non sit optimus hominum, quia ex hoc quod partem [illegible]et, non est iniustus censendus, [illegible] et non sit optimus. Ad Aristotel[illegible]m [illegible]*ap. 13.* quod no[illegible] iustum [illegible]iquos semper principari [illegible] d[illegible]ffe[illegible]

sant

[illegible], quantum d[illegible] & [illegible] es [illegible]. R[illegible] on[illegible]
m[illegible] quod hoc est verum [illegible] tur [illegible] & d[illegible]
au[illegible] attenditur v[illegible] s [illegible] communi[illegible] A[illegible] h[illegible]
[illegible] particulari, puta quod non est iustum natu[illegible] pen[illegible]
[illegible] modu d[illegible]fferant ab omni[illegible] quibus pr[illegible] quem modo [illegible]
vir p[illegible] incipetur vxori suæ vel [illegible] & pa[illegible] us[illegible]
seruis secundum Aristotelem *prim. politicorum.* [illegible] de [illegible]
stum & natur[illegible] aliqui[illegible] d[illegible] sibi [illegible] & æqual[illegible]
cta[illegible] quia si sunt tot [illegible] & æqua[illegible] se[illegible] virtu[illegible], quod [illegible] p[illegible]
mul princip[illegible] & tamen tam [illegible] sine princip[illegible] non po[illegible]
Aristotelem. Et quia non est [illegible] nat[illegible] vt magis isti prin[illegible] per ur[illegible]
per iustum pol[illegible] determinetur, quod isti principentur, vel [illegible] ip[illegible] [illegible] um
tam suam vel ad [illegible] pus. Et sicut non o[illegible], quod non sit iustum natur[illegible]
secundum totam vitam suam si[illegible] [illegible] us & æqualibus, qualiter intelligit A[illegible]
ex causa fieri potest iustum politicum, quod Aristoteles negare non intend[illegible]
modo potest esse iustum naturale, quod aliquis principetur sibi similibus & tam[illegible]
stum naturale, quod iste principetur similibus & sic de singulis? *Magister.* R[illegible]
ista interrogatio tua procedit ex ignorantia primitiuorum, scilicet logicalium, q[illegible]
dans cuicunque scientiæ ignorare deberet, aliter enim procederet sophi[illegible] e, q[illegible]
se demonstratiue procedere. Dicitur igitur, quod sicut tam vniuersalis quam [illegible]
necessaria, cuius tamen quælibet singularis est contingens: ita possibile est, quod [illegible]
sit secundum iustitiam naturalem, & tamen nulla singularis erit secundum iust[illegible]
Quare possibile est, quod aliquem debere principari sibi similibus, sit iustum na[illegible]
men non est iustum naturale istum debere principari sibi similibus, & sic de si[illegible] &
sibile est, quod propositio cathegorica de disiuncto extremo, in qua sub[illegible]
screto contento sub aliquo termino communi sit necessaria: & tamen quod [illegible]
spondens cum modo necessitatis sit falsa, & ideo nulla singularium illarum [illegible]
potest contingere quod talis sit vera: istum vel illum, & sic de singulis princip[illegible]
est iustum naturale: si sit cathegorica de disiuncto subiecto: & tamen quod d[illegible]
sa, & per consequens quælibet singularis est falsa. Vt igitur secundum istos ab[illegible]
ptione in talibus procedatur, diligentissime est cognoscenda differentia inter pr[illegible]
iunctiuam & de disiuncto extremo: & inter propositionem de eisdem term[illegible]
sensu compositionis & in sensu diuisionis secundum quosdam: vel inter d[illegible]
positionum talium secundum amphibologiam, secundum nonnullos. Quod sæpe p[illegible]
rantiam diuersitatis inter tales propositiones & sensus, intellectus auctorum in pl[illegible]
tur, dum putantur vnum habuisse sensum, vt habent alium, imo quandoque h[illegible]
trarium & variis modis sophismata fiunt in talibus (quamuis ignorantur à mu[illegible]
sus vel propositio æquiualens sophistice infertur ex alio, aut econuerso ex prop[illegible]
[illegible]u accepta, vel ex vno sensu inferuntur illa, quæ non ex ipso, sed ex alio sensu [illegible]
conuerso, vnus sensus sophistice concluditur ex illis: Ex quibus alius sensus vero a[illegible]
[illegible]ferri. Pluribus etiam aliis modis fiunt sophismata in talibus propter ignoran[illegible]am
ius [illegible]nsus earundem propositionum secundum vocem.

Discipulus. Recitasti duos modos respondendi ad Aristotelem: nunc recita alium [illegible]
sit. *Magister.* Aliter dicitur, quod non est iustum aliquos vel aliquem semper pri[illegible]
tum differant, vel differat à subiectis, quantum differunt dii & heroes ab ho[illegible]
biliter timetur, quod æquales, si non æqualiter honorentur, periculosas d[illegible]
nes procurabunt. *Discipulus.* Secundum istã discurre per auctoritates, quæ al[illegible]
pit. quart. *Magister.* Primam auctoritatem Aristotelis concedit ista opinio[illegible]
cundam dicitur, quod quando sunt plures æquales in aliqua communitate perf[illegible]
teles, quod expedit omnes participare principatum secundum partem, id est q[illegible] a[illegible]
quandoq; subiici: quãdo probabiliter timetur, q[illegible] aliter periculosæ seditione[illegible] o[illegible]
qui est æque dignus aliquando principetur. Si autem de huiusmodi [illegible] e[illegible]
expedit si aliquis inuenitur idoneus, vt vnus tanquam rex omnibus principet[illegible]
totam vitam suam: nisi præsumatur, quod velit principatum regalem [illegible]
timetur de aliquo alio modo, quod posset propter aliquam malitiam [illegible] e. A[illegible]
per Aristotelem: *quod enim æquale, idem similibus*, responsum est prius. Ad [illegible]
Aristotele, quod nullus est dignus principari regulariter, nisi super[illegible]
nis. Respondetur, quod hoc verum est, si solummodo attendantur mer[illegible]
illius qui debet esse rex, non habendo respectum ad bonum [illegible] ne A[illegible]
quod [illegible] num est secundum aristocratiam institutum, in qua sol[illegible]mmod[illegible]
cæt[illegible] meliores. Respondetur, quod si in aliqua communitate vo[illegible]
[illegible]untur ali[illegible] qui pauci cæteris meliores, iustum est, quod illi nisi ali[illegible]
[illegible]ur. Si autem non inueniuntur aliqui pauci, qui sint cæte[illegible] me[illegible]
sup[illegible] ta [illegible] virtute æquales; & tot, quod non esset expediens omnes p[illegible] p[illegible]

... sint cæteris meliores: & ... patus aristote... est ... diens, si principatum regalem noluerit ... Et ... erit al quos ... us ad principandum omnibus assumere, quam principatum ... cum oligarc... ... aucum instituere. Ad illud, quod dicitur, Deum elegisse optimum de toto popu- ... Israel, scilicet Saulem. Respondetur, quod Saul non erat melior secundum ... etiam omnibus aliis. Samuel enim erat multo melior illo: & forte complures alii ... & sapientia excesserunt, propter tamen staturam proceram ipsius dicebatur, quod ... in omni populo, quia, vt habetur ibidem: *altior fuit in omni populo ab humero & sur-* ... igunt multi, quod non est necesse vniuersaliter absque omni exceptione sem- ... meliorem in regem, quia Samuel non fuit electus in regem: & tamen fuit multo melior

... *ipulus.* Dic breuiter applicando prædicta ad Papam: quomodo respondetur ad præscripta ... probare videntur, quod nullus tanquã Papa præesse debet cunctis fidelibus, nisi omnes ... & virtute. *Magister.* Dicitur, quod si inueniretur aliquis catholicus, cuius excellen- ... nota: ille (nisi aliquid singulare specialiter impediret) deberet præferri toti communi- ... Ita φ si aliquis alius eligeretur, vel etiam ante præsidens extitisset, minus perfectus amo- ... us boni ei de necessitate salutis cedere teneretur: nisi cessionem huiusmodi aliqua spe- ... impediret. Si autem non inueniretur aliquis, qui taliter excederet, de æqualibus esset a- ... mundus. Quia quamuis non sit iustum naturale vel diuinum, vt iste assumatur: tamen in- ... e est, vt aliquis assumatur. Et ideo, quia non omnes æquales debent præesse: expedit vt ... rationabiliter aliter, quam per sortem: quod per sortem aliquis de æqualibus præfera- ... modum Apostoli propter omnimodam æqualitatẽ, quam perpenderunt inter Mat- ... h, qui vocabatur Barsabas, dederunt eisdem sortem, & eum super quem sors cecidit ... atus officium assumpserunt. Si autẽ aliqui discernuntur in aliquibus inæquales, quamuis ... pientia & virtute: tunc ad inæqualia potest respectus haberi pro temporis qualitate. Quis in ... pore posset haberi iuste respectus ad vnum: & in alio tempore ad contrarium, vno enim ... e posset iuste haberi respectus ad amicorum potentiam: & alio tempore ad carentiam amic... & sic de aliis à sapientia & virtute: putant quidam consimiliter esse dicendum.

CAP. XVIII.

In quo notantur quinque vtilitates principatus monarchici & regalis, propter quas magis expedit regi ab vno, quam à pluribus.

D... *ulus.* Audiui quomodo respondetur ad illa, quibus videbatur probatum, quod nullus de- ... summus Pontifex & caput cunctorum fidelium, nisi excelleret omnes alios lapientia ... nunc narra, quomodo respondetur ad illa, quibus supra *cap. 2. huius secundi* ostenditur, ... it communitati fidelium subijci vni capiti & prælato, quia expedit sibi, quod regatur ... omnia enim peto, vt dicas, propter quam vtilitatem secundum istos magis expedic ... um regi ab vno, quam à pluribus. *Mag.* Huius dicunt esse vtilitates plures. Qua- ... acilius habetur accessus ad vnum, quam ad plures. Propter hoc quod plures nun ... eodem loco, non modicum autem expedit subiectis, pro diuersis necessitati- ... habere accessum ad principantem, propter quod principes tam seculares, quã ec- ... prehensibiles reputandi, qui inaccessibiles exhibent se subiectis. Alia vtilitas est, ... pans facilius potest regulariter (quando occurrit necessitas) facere iudicium & iu- ... la vitare, quam plures. Si enim vnus est principans, quandocunq; oportet facere ... am, & periculum aliquod vitare, non est necesse quod alium præstoletur. Si au- ... plures principantes, quamuis necesse esset celeriter talia expedire, nec sine periculo dif- ... oportet vnum alium vel alios expectare. Tertia vtilitas est, quod facilius potest co... ... bitauerit, quam plures, quia plures habeant plures defensores quam vnus. Quar- ... uod ... ne consilio multorum nulla possit bene regi magna communitas, iuxta illud Sa- ... uerbiorum a *4. erit salus, vbi multa consilia.* Vnde in laude dicitur Romanorum *1. Macha-* ... quotidie consulebant trecenti viginti, consilium agentes semper de multitudine, vt ... gerant: melius regetur eorundem communitas, si vnus alius principetur, qui de tem- ... consilij, & omnibus (puta de consiliariis admittendis, vel repellendis, & consimilibus) ... quam si principarentur plures, quorum vnus alium (etiam si machinarentur in ... dicæ) non posset faciliter excludere à consilio, & cæteris quibuscunque agendis. Quin- ... uia plura negocia & pluribus modis, & cum minori labore potest expedire vnus, ... uia pluribus modis potest accidere impedimentum, ne plures simul de eisdem ne- ... r. Propter has & alias vtilitates plures dicunt isti, quod magis expedit commu... ... egi ab vno optimo viro, quam à pluribus optimis, & similiter magis expedit si ... regi ... qui de ... lio velit agere sapientum, qui aliter non est bonus: quam à plurib. bo- ... vbi prius) dicitur ad laudem Romanor. φ committunt vno homini magi- ... stratu...

litatum unum super singulos annos dominari vnus de terræ,& omnes obediunt [illegible] legatum est, trecenti viginti erant consiliarii quotidie consultantes, hinc Abimelech [illegible] dicum o astute suasit per fratres matris suæ in Sichen, vt acciperent eum in Dom[illegible] dens id quod [illegible] utilius, si ipse fuisset bonus, dicens: *loquimini ad omnes viros Sichen* [illegible] *melius, vt dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Ierobaal, an vt dominetur vobis vnus vir*

Cap. XIX.

In quo ponuntur responsiones ad rationes secundi capituli, probantes, quod non expe[illegible] communitati fidelium regi ab vno fideli, quam à pluribus. Et primo respondet ad tertiam, deinde ad sequentes. Ad primam & secundam allegationes, respondetur supra capitulo 15.

Discipulus. Audiui vtilitates aliquas, propter quas isti dicunt, quod magis expedit co[illegible]m[illegible] tati fidelium regi ab vno fideli, quam à pluribus, nunc narra, quomodo res[illegible]n[illegible] allegationes, quæ contrarium probare videntur, quæ supra *capitulo 2. huius secundi* [illegible] *Magister.* Ad tertiam illarum, cum adducitur, quod per illum vel illos maxime expedi[illegible] tam congregationem fidelium, cuius vel quorum iudicium est melius, vel certius in iu[illegible] & discernendo, quæ sunt procuranda tanquam vtilia, & quæ tanquam in[illegible] & n[illegible] repellenda. Respondetur, quod hoc non est vniuersaliter verum, licet sit verum in ca[illegible] stat enim, quod iudicium concilii generalis, in quo conuenire debent meliores & [illegible] de omnibus prouinciis & regionibus Christianorum, est certius & melius quam iudiciu[illegible] vel paucorum, qui in aliquo vno loco valent continue commode commorari: Et tamen [illegible] pedit semper esse concilium generale pro communitate fidelium gubernanda, quamuis [illegible] quibusdam negociis specialibus, quæ per vnum vel paucos non possunt congrue expedir[illegible] diens concilium generale conuocari, & sequi ipsius sententiam. Pro negociis autem, quæ per [illegible] vel pauciores possunt vtiliter expediri, non expedit congregari concilium generale, & [illegible] regul[illegible] riter magis expedit communitatem fidelium regi ab vno vel paucis, quam à concilio gener[illegible] etiam expedit magis communitati fidelium regi ab vno sufficienter optimo vel bono v[illegible]nte c[illegible] lio, quam à pluribus simul principantibus: quia melius est, vt plores, absque quorum cons[illegible] bene regeretur communitas fidelium, sint tantummodo consiliarii vnius optimi aut bon[illegible] sit eos, quando erit expediens, inuitare & omnes, aut quosdam vocare & diuersis d[illegible] con[illegible] rere, quam quod huiusmodi omnes sint principantes siue rectores. Quia necesse esset [illegible] conuenire pro negociis, quæ possent expediri per paucos. Aliæ etiam difficultates [illegible] tates plures acciderent, quæ vitantur, si vnus bonus aut optimus, habens consiliari[illegible] & æque bonos, sicut essent plures principantes, regit. Principatus enim neque [illegible] bonitatem largitur. Ad Aristotelem autem, qui probare videtur *in politicis* quo[illegible] dit communitatem regi à pluribus optimis, quam ab vno: quia turba m[illegible] quisquam vnus. Respondetur, quod plures melius & certius sæpe iudicant quam [illegible] & ba melius, quam vnus, & ideo bene requiritur disceptatio, consiliatio & iudiciu[illegible] tamen tanquam principantium necessario, sed sæpe sufficit vt adsint tanquam consili[illegible] do. Ita enim disceptat, consiliatur & iudicat discernendo inter bonum & malum, [illegible] & stum, ille qui solummodo est consiliarius habens intentionem bonam, sicut si esset prin[illegible] cipans, sæpe etiam pro agendis sufficit deliberatio & iudicium vnius solius, & ideo mag[illegible] toti communitati fidelium, quod principetur vnus supremus principans, qui negoci[illegible] pse solus sufficit, expediat per seipsum, & alia pro quibus peritia ipsius solius non suffici[illegible] consilio aliorum, quam quod principentur tales plures, quos pro omnibus negoci[illegible] gnis facilibus & difficilibus oporteat conuenire.

Ad aliam auctoritatem Aristotelis, quæ videtur asserere, quod multi multis o[illegible] ris auribus, plura percipiunt & melius, quam vnus duobus oculis & duabus auribu[illegible] multi plura possunt operari multis manibus & multis pedibus, quam vnus dua[illegible] duobus pedibus. Et ita magis expedit regimen plurium, quam vnius. Respond[illegible] nus bonus & sapiens regat communitatem fidelium non solum vtitur duobus oculis & [illegible] bus, ac etiam duabus manibus & duobus pedibus, sed interdum vtitur multis modi[illegible] ganis, & magis expedit, quod interdum vtatur solummodo duobus oculis & d[illegible] quam multis. Interdum vero magis expedit, quod vtatur multis quam solum d[illegible] gis expedit toti communitati fidelium, quod regatur ab vno, qui aliquando [illegible] ufficientia propria, aliquando aliena, quam à pluribus qui absque nece[illegible] d[illegible] conueniant.

Ad illud, quod ibidem accipimus Actuum decim. quint. *conuenerunt* [illegible] [illegible]: quasi semper magis expediat negocia terminari & diffi[illegible] per p[illegible] [illegible] quod aliquando magis expedit negocia terminari per plures [illegible] [illegible] pe[illegible]t, quam tractentur per vnum. Et ideo expedit communitati fidelium, vt regat[illegible]

[illegible] qui solus aliqua negotia & quæstiones tractet [illegible] diffiniat; aliqua [illegible] paucioribus, secundum quod erit expediens, & diffiniet. Et ideo [illegible] quo [illegible] erat expediens, vt de verbo illo, non vnus solus, sed plures [illegible]. Et [illegible] Apostoli & seniores, non quidem omnes principantes communitati fidelium, sed tanquam [illegible] & viiles vni principanti, & capiti omnium pro fauore vel consilio. Quandoq; enim vocantur aliqui ad aliquos tractatus, in quibus sufficit sapientia vnius mag s pro fauore præstando contra resistentes vel inobedientes, quam pro consilio requirendo.

Ad Innocent. vero Papam, cum dixit, quod *facilius inuenitur quod a pluribus senioribus quæritur.* Respondetur, quod hoc de multis dubiis continet veritatem: quando tamen ad alicuius inuentionem sufficit vnus solus, qui tunc non indiget fauore vel auxilio, aut consilio plurium, melius est quod quęratur & inueniatur ab vno quam a pluribus.

Ad aliam vero allegationem, quæ fundatur in hoc, quod plures sunt minus peruertibiles & corr[illegible]biles & malitiis & concupiscentiis & passionibus prauis quam vnus. Et per consequens ma[illegible] c[illegible]mmunitati fidelium à pluribus regi quam ab vno, quia magis expedit sibi regi ab illo [illegible] cuius vel quorum voluntas minus est peruertibilis & corruptibilis à passionibus prauis. Re[illegible]ndetur, quod aliquo modo voluntas vnius est minus peruertibilis & corruptibilis à passionibus prauis & [illegible]ctionibus, quam plurium. Ad cuius euidentiam dicitur esse notandum, quod voluntatem plurium vel multitudinis esse peruertibilem dupliciter potest intelligi: vel quod sit peruertibi[illegible] [illegible]cundum se totam accipiendo totam sincathegorematice vel secundum partem. Primo modo [illegible]untas plurium est minus peruertibilis, quam voluntas vnius. Secundo modo voluntas plurium [illegible] peruertibilis quam voluntas vnius determinati: puta voluntas illius vel istius. Citius enim & [illegible]cilius peruerti potest & corrumpi aliqua multitudo secundum partem, quam vnus solus. Quia ad corruptionem cuiuslibet de illa multitudine corrumpitur illo modo & peruertitur ipsa multitu[illegible] [illegible]a quamuis non peruertantur singuli, tamen in multitudine ipsa aliqua peruersio reperitur.
45 [illegible]a ad bonitatem & idoneitatem principantis requiritur, quod nec etiam secundum partem sit peruersus: ideo magis expedit communitati fidelium regi ab illo, qui etiam secundum partem est [illegible] peruertibilis. Talis autem est vnus, & non plures. Et ideo magis expedit communitatem fidelium regi ab vno quam a pluribus.

Ad auctoritatem Aristo. quæ accipitur ex *3. politicorum ca. 8.* respondetur, quod in casu, quan[illegible] pauci non sufficiunt ad perfecte videndum, quid est agendum & quid omittendum, quamuis a[illegible] modo perpendant imperfecte: tunc expedit multitudinem conuenire, non quidem ad prin[illegible]m, sed ad deliberandum & inueniendum, quid est toti communitati expediens, & ad con[illegible]m quid facere principans teneatur. Quod si principans nollet sequi eorum consilium, & im[illegible] periculum notabile, haberent corrigere ipsum. Ideo autem in tali casu expedit multitudi[illegible] [illegible]uenire prædicto modo quia omnes simul sunt aliquid melius, quam pauci: & tam circa [illegible]uam circa intellectum possunt plura videre. Quando autem pauci sufficiunt ad videndum [illegible]d est agendum & quid omittendum, non expedit multitudinem conuenire ad tractan[illegible]us est quod conueniant pauci sufficientes tamen. Et ideo quando vnus sufficit, non o[illegible]re multos. Et si vnus non sufficit ad inueniendum quid necesse est fieri, expedit vt [illegible]ultos vel paucos) valeat conuocare, & procedere de consilio eorundem, ita vt non p[illegible] pe[illegible]eo. Per prædicta patet, quomodo respondetur ad auctoritatem Aristotelis, cũ in[illegible] [illegible] plures sunt magis imperuertibiles quam vnus. Quia dicunt, quod vno modo sunt ma[illegible] [illegible]ibiles, & alio modo sunt magis peruertibiles: non quidem vt omnes simul peruertan[illegible] [illegible] quam aliquis vnus determinatus, sed quia facilius inuenitur peruersitas inter eos, quam [illegible]ato: quia quocunq; eorum peruerso, reperitur inter omnes peruersitas, quamuis [illegible] in aliquo vno determinato reperiatur peruersitas. Ad bonitatem autem & idoneitatem pri[illegible]pantis requiritur, quod nulla in ipso sit peruersitas. Et ideo quando reperitur peruersi[illegible] aliqua m[illegible]udine, etiam in vno solo illius multitudinis, eo ipso illa multitudo non est idonea [illegible] iuxta Apostolum ad Gal. *5. modicum fermentum totam massam corrumpit.* Quare magis [illegible] fidelium vt regatur ab vno, quam à pluribus simul principantibus, & vicem v[illegible] ibus. [illegible] non ita faciliter reperitur peruersitas in vno, sicut in quacunq; multitudine, [illegible]le vnius [illegible] pars & alius cum eo qui ita peruerti potest sicut ipse. *Disc.* Secundum ista sequitur, [illegible]militer nunquam essent vocandi plures, nec etiam multitudo, ad consilium: cuius oppositum [illegible] Aristoteles & alii, sed etiam ista opinio tenet. Patet consequentia: quia facilius inuenitur in multitudine, & inter quosq, plures quam in vno solo. Peruersitas autem summe fugi[illegible] Respondetur, quod quandocunq; vnus sufficit ita quod nec consilio nec fauore indi[illegible] [illegible] sunt vocandi plures. Quia frustra fit per plures, quod æque bene potest fieri per v[illegible] [illegible]ndo vnus non sufficit ad perfecte videndum vel agendum id quod agendum est: tunc [illegible] plures, vel pro consilio, vel pro auxilio, vel pro fauore. Quia sicut inter plures & in [illegible]test inueniri peruersitas: ita inter plures & in multitudine maior scientia & pruden[illegible] [illegible] reperitur. Et ideo quando vnus non sufficit, conuenire debent plures: quamuis hoc [illegible]ns ad bonum & ad malum. Plures enim conuenientes interdum bene, & inter[illegible] [illegible]cedunt. Et ideo quando propter bonitatem eorum, qui conuenire habent [illegible] quod recte consulant & faciant, agendum est vt conueniant, si vnus non sufficit.

Quando autem probabiliter inuenitur, quod à rectis itineribus deuiabunt, impediendi sunt [illegible] ueniant. Quia melius est nihil agere quam malum facere. Vnde si probabiliter creditur, qua [illegible] ad generale conciliū conuocantur, q̄ nō rite conciliū celebrabunt, impediendi sunt ne conueniant. Si autē probabiliter creditur, q̄ rite concilium celebrabunt, agendum est vt conueniant, nisi credatur quod minus vtilitatis faciant quā sit incommoditas, quam incurrerent ex laboribus & expensis.

Discip. Nunc narra, quomodo respondetur ad verba Aristotelis, quibus videtur concludere quod Aristocratia melior & eligibilior est quam regnum. *Mag.* Respondetur, quod non intendit Aristoteles concludere, quod simpliciter & semper melior est & eligibilior Aristocratia quam regnum. Quando enim tota multitudo principantium in Aristocratia non est secundum se totam ita peruertibilis, sicut vnusquisq; qui esset de illa multitudine, & maior est prudentia & etiam virtus seu bonitas in tota multitudine, quam in vno, tunc potest accidere quod melius sit vt plures principentur Aristocratice, quam vnus. Quia ille, qui regaliter principaretur, potest peruerti aliis nō peruersis. Pe[illegible] est autem quod aliquis peruertatur, quando solus principatur, quam quando principatur cum [illegible]. Si enim peruertatur, quando principatur cum aliis, minora & pauciora mala facere potest regulariter quam si solus principans peruertatur. Et ideo quandoq; melior est & eligibilior Aristocratia, quā [illegible] gnum. Sæpe tamen & communius, & ideo quodammodo simpliciter, melius est regnum quam Aristocratia propter vtilitates, quæ dictæ sunt prius *c. 18.* & propter alias plures. Et hinc est quod an[illegible] rationabiliter aliquando Aristocratiam mutabant in regnum: aliquando regnum in Aristocrat[illegible]m. Sicut de Romanis & aliis quam pluribus gentibus, possent poni exempla quam plura. Aliquand[illegible] nim principabantur reges: & aliquando plures simul, & plures tam Romani quam aliæ gentes [illegible] iusmodi transmutationes fecerunt.

Cap. XX.

In quo specialiter quæritur, vtrum expediat communitati fidelium habere potestatem transmutandi principatum Aristocraticum in principatum regalem, & econtra, quod sic. Prima opinio probatur decem rationibus, ad quas respondetur infra c. 27.

Discipulus. Occasione eorum, quæ vltimo recitasti, interrogandum duxi, an scilicet secund[illegible] stam opinionem expediat communitati fidelium, vt habeant potestatem transmutandi [illegible] cipatum Aristocraticum, in principatum similē principatui regali, & econuerso: ita vt habean[illegible] p[illegible] testatem constituendi vnum summum pontificem, qui omnibus aliis præsit, & habeant etiam pot[illegible] statem constituendi seu eligendi simul plures summos pontifices, qui æqualem potestatem hab[illegible] tes simul Aristocratice regant, & præsint fidelibus aliis vniuersis. Vt vnum principatum in alium [illegible] differenter (sicut videbitur expedire) valeat transmutare ad modum, quo gentes principatum Aristocraticum rationabiliter transmutarent in regalem: & econuerso. *Magist.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones: & stante opinione, quæ ponit quod aliquibus aliquando melior est principatus Aristocraticus principatu regali: & aliquando eisdem præcellit principatus regalis: vna est quod exped[illegible] communitati fidelium, vt habeat talem potestatem transmutandi principatum Aristo[illegible] in principatum vnius summi sacerdotis, & econuerso, secundum quod necessitas & qualitas tem[illegible] vnum principatum vel alium exigit & requirit. *Discip.* Pro ipsa potest taliter allegari, sicut exp[illegible] secundum varietatem temporum statuta varientur humana: *extra, de consanguinitate, reprehen[illegible]*. sic expedit, vt secundum varietatem temporum principatus varientur humani. Sed Eccle[illegible] C[illegible] habet potestatem principaliter super humanos principatus, quantum ad omnia quæ sibi ex[illegible] Ergo habet potestatem variandi huiusmodi principatus. *Discip.* Dici posset, quod princi[illegible] summus sacerdos principatur cunctis fidelibus, non est humanus, sed diuinus. Quia à solo [illegible] tutus existit. Ergo non decet, & per consequens non expedit, vt etiam supra principatum Papa[illegible] habeat potestatem. *Magist.* Hæc responsio impugnatur. Quia licet principatus Papalis sit quo ad h[illegible] diuinus, quod Christus ordinauit ipsum debere esse in Ecclesia, quantum ad multa tamen [illegible] esse humanus. Nā ad homines ptinet ordinare, quis assumi debeat ad ipsum, & qui debent e[illegible] & debent assumptum corrigere, si correctione indigeat, & consimilia. Ergo consimiliter q[illegible] hoc erit humanus, quod per homines debeat ordinari, an vnus tantummodo vel plures [illegible] expedierit ad talem assumi debeant principatum. Amplius, communitati fidelium quan[illegible] ad [illegible], quæ necessaria sunt pro his quæ sunt ꝓpria Christianis, optime est prouisum: & non [illegible]us be[illegible] cuicunq; cōmunitati vel genti, vt in omnibus talibus quantū ad omnia quæ exped[illegible] vt expe[illegible]unt habeat potestatem. Sed si Ecclesia haberet potestatē transmutandi principatum, q[illegible] ipere esse minus expediens, in alium principatum magis expedientem, melius est prouisum, q[illegible] potestatē huiusmodi nō haberet. Ergo cum in talibus sit optime prouisum sibi, potestat[illegible] bet transmutādi principatum vnius in principatū plurium, si aduerterit q̄ sit magis expediens, vt [illegible] regatur a pluribus principatu Aristocratico, quam ab vno solo. Rursus, non minus expedit communi[illegible] ati fidelium vt habeat potestatem tollendi principatus, qui incipiunt esse onerosi vel minus vtiles, quam tol[illegible]endi consuetudines onerosas, cum nihil possit plus nocere Ecclesiæ, quam principatus onerosus & [illegible] utilis iuxta sententiam August. qui, vt legitur *dist. 81. nemo*, ait: *nemo quippe in Ecclesia amplius nocet quam qui peruerse agens nomen vel ordinem sanctitatis & sacerdotii habet.* Ex quo colligitur, quod ni[illegible] amplius nocet Ecclesiæ quam princeps peruersus, & principatus peruersus.

Quare si Ecclesia animaduerterat, quod Ecclesia peruerse vel minus vtiliter regitur, ex hoc vnus solus omnibus principetur, expedit vt habeat potestatem talem principatum in alium (qui pro tempore erit vtilior) transmutare. Adhuc, non impedit Ecclesiæ illi principatui alligari, qui potest in principatum pessimum transmutari. Sed principatus, quod principatur vnus solus, potest in principatum pessimum transmutari. Quemadmodum principatus regalis, non obstante quod sit optimus: tamen quantum est ex natura principatus, potest in tyrannidem (qui est principatus pessimus) transmutari, secundum quod Aristo. *in Ethicis* asserit & probat aperte. Ergo non expedit Ecclesiæ, vt principatui, quo principatur vnus solus, taliter astringatur, quod non possit illum in principatum alium, scilicet Aristocraticum, vtiliorem pro tempore transmutare. Præterea, vt etiam lex ciuilis testatur. *in rebus nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.* Ex quo colligitur, quod propter euidentem vtilitatem est nouitas facienda, ita etiam vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est. Sed non magis est recedendum à iure, quam à principatu. Quia in omni communitate nihil potest esse magis seruandum, quam ius. Quod enim iuri non congruit, nullo modo est seruandum. Ergo propter euidentem vtilitatem est nouitas facienda, vt recedatur à principatu, qui diu rationabilis & æquus apparuit, quare si appareat euidenter Ecclesiæ pro aliquo tempore, quod maior vtilitas proueniat Ecclesiæ ex principatu Aristocratico, quo plures simul regent communitatem fidelium, quam ex principatu vnius, est talis nouitas facienda, vt à principatu vnius, qui æquus visus est & vtilis, recedatur. Item, quod in fauorem & vtilitatem inductum est aliquorum, non debet in eorum damnum & dispendium retorqueri. Sed principatus, cui debeant subdi vniuersi fideles, inductus est in fauorem & vtilitatem cunctorum fidelium. Ergo si aliqua species principatus incipit esse dispendiosa fidelibus vel minus vtilis, expedit vt illa species principatus in aliam vtiliorem pro tempore transmutetur. Quare Ecclesia habet potestatem constituendi Principatum Aristocraticum super cunctos fideles, si perpendunt, quod principatus vnius incipit esse dispendiosus fidelibus. Amplius, secundum Leonem Papam, vt legitur *dist. 45. c. licet enim. Quod prouisum fuit ad concordiam, tendere non debet ad noxam.* Ex quo concluditur, quod quicquid prouisum est ad concordiam, tollendum est, si tendit ad noxam. Sed principatus vnius summi pontificis prouisus est ad concordiam cunctorum fidelium, scilicet vt vnus præesset aliis, ne fieret schisma, secundum Gloss. ibidem. Igitur si principatus vnius summi pontificis tendit ad noxam, id est, ad amorem damnandi seu tyrannice principandi vel etiam ad schisma periculosum inter Christianos: sicut si videlicet maior & potentior temporaliter, aut æqualis pars Christianorum nullo modo vult sustinere principatum vnius summi pontificis, & tamen vult sustinere principatum Aristocraticum multorum simul regentium, quorum quilibet sit summus pontifex, quemadmodum aliquando fuerunt simul plures imperatores, & aliquando in eadem causa sunt plures iudices æqualem potestatem habentes: tollendus est saltem ad tempus principatus vnius regali principatui similis: & instituendus est saltem quousque prædicta mala seu pericula & consimilia cessent, Aristocraticus principatus. Rursus, cessante causa cessare debet effectus, *extra, de appellationibus, cum cessante.* Sed communis vtilitas est causa, quare vnus summus pontifex debet præesse cunctis fidelibus. Ergo si ex principatu vnius non prouenit communis vtilitas, sed commune dispendium, talis principatus [illegible] debet. Ergo communitas fidelium habet tunc potestatem instituendi alium principatum. Amplius, in cunctis Ecclesiis seruari debet, quod maior pars iudicat obseruandum, *extra, de his quæ fiunt a maiori parte capituli. c. 1. & dist. 65. c. 1. & 2. & 3. extra, de electio. licet.* Igitur si maior pars fidelium reputat [illegible]tuendum principatum Aristocraticum super totam communitatem fidelium, habet [illegible] potestatem instituendi alium principatum. Et talis principatus instituendus est. Ex quo infertur, quod Ecclesia seu communitas fidelium habet potestatem instituendi huiusmodi principatum. *Discip.* Vt notat Glossa super allegatum capitulum, *extra, de his quæ fiunt à maiori parte capituli, Non semper statur maiori parti, nec pluralitati, vt hic & 21 dist. Nicena. & supra de elect. Ecclesia vestra, & infra* Illud regale est, vt semper stetur maiori parti. Sed maior pars est illa, quæ maiori pietate & ratione [illegible]tur *9. dist.* [illegible] *pe. & 60. dist. multi,* in fine, *4. dist. 2. iurisiurandi.* Hoc etiam Glossa *dist. 60* super capitulum vltimum sentire videtur, dicens: *non gradus elegantior, sed vita meliorum actio comprobatur 23. q.* [illegible] *. & 10. q. 1. sunt nulli. Est enim hoc argumentum, quod pars illa quæ iustiori rationi innititur, maior dicitur* [illegible]*licet sit minor, dist. 31. Nicena 19. in canonicis. & 4. q. 3. & extra, de testi. in nostra.* Ex his habetur aperte [illegible]od non semper standum est maiori parti. Quare quamuis maior pars Christianorum iudicaret [illegible] patum vnius transmutandum esse in Aristocraticum principatum, non esset tamen hoc faci[illegible] *Magist.* Ista responsio impugnatur. Quia licet non semper sit standum est maiori parti, sed a[illegible] minori: tamen semper standum est maiori parti, nisi à minori parte probetur aperte, quod [illegible]dum maiori parti. Hoc colligitur ex Gloss. super allegato c. supra *De his quæ fiunt à maiori par*[illegible] post prææallegata verba: *præsumitur pro pluralitate 61 dist. nullus: nisi in contrarium* [illegible] *patet. & 23. dist. illud. & supra de elect. dudum.* Et ibidem super vocabulo *ostensum,* ait: *non* [illegible] *obiicere, nisi probetur.* Cum ergo non possit probari, quod non est standum maiori parti, si [illegible] communi voluerit transmutari principatum vnius summi pontificis in Aristocraticum [illegible]ipatum: sequitur quod in hoc standum est maiori parti fidelium. *Discip.* Videtur quod ra[illegible]biliter potest ostendi, quod in hoc non est standum maiori parti Christianorum, si decreuerit insti[illegible]re Aristocraticum principatum super cunctos fideles. Quia minor pars in contradicendo maio[illegible] niteretur ratione. Nam minor pars inniteretur Diuinæ ordinationi, quæ omni præ-

ualet ordinationi humanæ. *Magist.* Nonnullis apparet, esto quod Christus ordinasset vnum summum pontificem debere cunctis fidelibus principari, quod pro vtilitate communi potest Ecclesia instituere alium principatum. Quod tali modo probatur, necessitas & vtilitas parificantur, vt Alexand. tertius insinuare videtur, *extra, de æqualitate & ætate præficiendæ, quarũ*. Sed pro necessitate licet facere contra præceptum Diuinum etiam expressum in his, quæ non sunt de se mala: sed solum sunt mala, quia sunt prohibita. Ergo etiam pro vtilitate communi licet facere contra præceptum Dei & ordinationem Christi. Ergo esto, quod Christus ordinasset vnum summum pontificem esse præficiendum cunctis fidelibus: liceret fidelibus pro communi vtilitate alium instituere principatum, saltem ad tempus. Maior videtur manifeste probata: quæ etiam probatur ex hoc, quod necessitas & pietas parificantur, vt innuit Gregorius nonus *extra, de ferijs. c. vltimo.* Pietas autem vtilitatem includit. Ergo necessitas & vtilitas parificantur, & per consequens quod si necessitas facit licitum, vtilitas etiam facit licitum. Minor multis modis ostenditur. Hoc enim Beda super Marcum, & habetur *extra, de Regulis iuris cap. quod non est*, patenter videtur asserere dicens: *quod non est licitum in lege, necessitas licitum facit. Nam & Sabbatum custodiri præceptum est: Machabei autem in Sabbato sine culpa pugnauerunt.* Ex quibus verbis aperte videtur haberi, quod Machabei ex necessitate licite fecerunt contra expressum mandatum Diuinum. Hoc etiam Christus ipse *Matth. 12. & Luc. 6.* expresse docere videtur dicens, quod Dauid & qui cum eo erant, contra præceptum Diuinum panes propositionis licite comederunt: eo quod explicite præcepit Deus, ne quis nisi sacerdos dictos panes comederet. Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, quod regula, scilicet *Necessitas legem non habet*, quæ ponitur *extra, de consuetudine, quanto*: Et illa: *Necessitas legi non subiacet, extra de obseruantia ieiuniorum c. 2.* Et illa, *Necessitas in legibus excipitur, extra de iureiurando, querelam*: Et consimiles non tantum de legibus humanis positiuis, sed etiam de legibus diuinis positiuis, nisi in eisdem legibus diuinis contrarium caueatur, debet intelligi, vt necessitas legi Diuinæ positiuæ non subiaceat. Secus est de lege naturali & de lege Dei. Naturali, quia legi illi necessitas subiacet; nec potest aliqua necessitas excusare. Adhuc, quod non obstaret talis ordinatio Christi ordinationi, ostenditur. Nam non minorem potestatem super principatum sacerdotum mutandum habent Christiani in lege noua, quam habuerunt illi qui erant sub lege veteri constituti. Sed non obstante præcepto Dei de vno summo pontifice constituendo *Exodi 29* prout etiam habetur in *decretis. dist. 21. §. 1.* postea Dauid constituit plures summos pontifices, vt colligitur ex *1. Paral'p. cap. 44.* Vnde & Euangelista *Luc. 2.* testari videtur, quod tempore Christi erant simul plures principes sacerdotum. Ergo & Christiani habent potestatem constituendi plures summos pontifices, non obstante quod Christus ordinauerit aliquem vnum esse in summum pontificem sublimandum.

Cap. XXI.

Vbi arguitur in contrarium, scilicet quod Ecclesia non habet potestatem taliter transmutandi principatus. Et hoc 7. rationibus, ad quas respondetur, ad primam c. 22. ad secundam c. 25. ad tertiam & sequentes c. 26.

D*iscipulus.* Puto te adduxisse fortiora motiua pro opinione præfata. Ideo pro opinione contraria nitaris allegare. *Magist.* Quod Ecclesia non habeat potestatem transmutandi summum pontificium in Aristocraticum principatum vel quemcunq; alium, videtur posse probari. Nam teste Christo, Matth. 10. *non est discipulus supra magistrum suum: nec seruus supra dominum suum.* Omnes autem Christiani discipuli sunt & serui Christi. Christus autem ordinauit & voluit quod vnus esset summus pontifex & caput omnium Christianorum. Quod in facto ostendit, cum ordinauit solum beatum Petrum in summum sacerdotem. Vnde Anacletus Papa, qui fuit tempore Apostolorum, hoc testatur, vt habetur *di. 21. c. in nouo*, dicens: *In nouo testamento post Christum a Petro sacerdotalis incipit ordo, quia ipsi primo pontificatus in Ecclesia datus est, dicente Domino ad eum: tu es Petrus* &c. Ergo omnes Christiani non habent potestatem tollendi summum sacerdotium, & instituendi quemcunq; alium principatum. Amplius, nulli Christiani, nec maior pars nec minor, habent potestatem tollendi vnitatem Ecclesiæ. Quia quicunq; scindit Ecclesiam, est schismaticus reputandus. Nulli autem multitudini Christianorum quantumcunq; magnæ licet in Ecclesiam schisma inducere. Vnitas autem Ecclesiæ in hoc videtur consistere, vt habeat caput, quod sub Christo omnibus principetur, teste beato Cypriano, qui, vt habetur *24. q. 1. c. loquitur*, ait: *loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi, quod tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Super vnum ædificat Ecclesiam. Et quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: sicut misit me pater & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, cum & vnitatem manifestaret vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant vtiq; cæteri Apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio præditi & honoris & potestatis. sed ab vnitate exordium proficiscitur, vt Ecclesia Christi vna monstretur.* Et infra: *quam vnitatem tenere firmiter & vendicare debemus (maxime nos Episcopi qui in Ecclesia Dei præsidemus) vt Episcopatum quoq; ipsum vnum atq; indiuisum probemus. Nemo fraternitatem fallat. Nemo veritatem fidei præuaricatione perfida corrumpat. Episcopatus vnus est singularis. In solidum pars tenetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod vnitas Ecclesiæ, quæ firmiter est tenenda, ab vno procedit, & vnum Episcopatum requirit. Ergo nulli multitudini Christianorum licet Episcopatum vnum in principatum Aristocraticum vel alium transmutare

Rursus

Rursus: sicut nulla est vel potest esse Ecclesia, nisi Apostolica: sic nullus est in Ecclesia, nec esse potest verus, licitus & principatus primus, scilicet Episcopatus seu pontificatus, nisi Apostolicus. Quod Pelagius allegans beatum August. clare testari videtur, dicens 24.q.1.c. pudenda: *nullam aliam* (scilicet Ecclesiam) *esse constat, nisi quæ in Apostolica radice est fundata: a quibus* (scilicet Apostolis) *ipsam fidem vniuerso orbe propagatam esse non potest dubitari. Quod vt nobis licet notissimum sit, beati Augustini testimonio approbemus. Audi quid in quodam opere suo dicat præclarissimus doctor Ecclesiæ. Ait enim: Quod si nullo modo recte dici possit Ecclesia, in qua schisma est, restat vt quoniam Ecclesia nulla esse non potest, quam ea quæ sit in Sedis Apostolicæ per successiones Episcoporum radice constituta, nullorum hominum malitia (etiam si nota excludi non possit, sed pro temporum ratione toleranda iudicetur) vllo modo valeat extinguere.* Ex quibus verbis colligitur, quod in Ecclesia nullus est verus principatus, nisi qui per successionem Episcoporum est continuatus in Apostolica Sede. Sed si institueretur principatus Aristocraticus vel quicunque alius, ille non esset Apostolicus, nec in Sede Apostolica per successiones constitutus. Ergo non esset licitus reputandus. Præterea Papa in Ecclesia Dei habet plenitudinem potestatis. Quod ergo Papa non potest, multo fortius nec aliqua multitudo Christianorum. Sed Papa non posset ordinare seu constituere, quod post decessum eius vel eo consentiente & volente alius principatus quam pontificatus summus esset in Ecclesia Dei. Cum omnes Christianos regi ab vno summo pontifice spectat ad generalem statum Ecclesiæ, contra quem Papa dispensare non potest, vt testari videtur Glossa 25. q. 1. super capitulum, *quæ ad perpetuam*. Ergo nec aliqua multitudo potest instituere alium principatum. Adhuc, illud non potest aliqua multitudo Christianorum, per quod hæreticam incurreret prauitatem. Sed si quæcunque multitudo institueret alium principatum, cui subderentur omnes Christiani, ipso facto hæreticam prauitatem incurreret: quia priuilegium Romanæ Ecclesiæ conaretur auferre. Qui autem, vt testatur Nicolaus Papa 22. q. 1. Romanæ Ecclesiæ priuilegium ab ipso summo Ecclesiarum omnium capite auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur. Ergo nulla multitudo Christianorum potest instituere principatum alium primum quam principatum Romanæ Ecclesię, qui in hoc consistit, vt vnus pontifex summus omnibus Christianis principetur. Præterea in vno Episcopatu non possunt esse duo Episcopi: nec in vno Archidiaconatu duo Archidiaconi 7. q. 1. *In apibus*, & sunt verba Hieronymi. Igitur multo fortius in Ecclesia Dei non possunt esse duo aut plures summi pontifices. Constat autem quod Ecclesia Dei non debet carere omni summo pontifice. Ergo Ecclesia non habet potestatem instituendi alium principatum principalem, quam summum pontificem vnius qui omnibus aliis principetur. Amplius, non licet quibuscunque Christianis facere conditionem Ecclesię deteriorem, quo ad temporalia: quamuis sit licitum meliorare ipsam. *Extra, de donationibus, fraternitatem. extra de restitutione in integrum. c. 1.* Ergo multo magis non licet quibuscunq; habere conditionem Ecclesiæ deteriorem quo ad spiritualia. Vnum autem summum pontificem Christianis omnibus principari ad spiritualia spectat. Quia principatus huiusmodi spiritualis est *dist. 10. suscipitis*. Ergo non licet quibuscunq; Christianis principatum huiusmodi in deteriorem vel minus bonum quemlibet transmutare. Principatus autem Aristocraticus, & quilibet alius est minus bonus quam principatus, quo vnus solus principatur: cum talis principatus sit regalis vel similis regali. Ergo non licet quibuscunq; Christianis principatum Aristocraticum vel alium loco principatus vnius summi pontificis instituere quoquo modo.

CAP. XXII.

In quo ostenditur, quomodo ad præcedentes rationes secundæ opinionis respondet prima opinio.

D*iscipulus*. Propter apparentiam magnam, quam allegationes pro opinione vtraq; inductę habere videntur, cupio eas magis discutere, & audire quomodo secundū diuersas opiniones respondetur ad ipsas. Vnde primo refer, quomodo opinio prima ad allegationes vltimo adductas nititur respondere. *Mag.* Ad primam, quæ fundatur in hoc, quod omnes Christiani non possunt contra ordinationē Christi: respondetur per ea, quæ conata sunt probare *c. 21.* quod videl. necessitas, & vtilitas faciunt licitū aliquod, quod alias tanquam ordinationi Christi contrariū esset illicitum. Et non obstante, quod omnes Christiani sint discipuli & serui Christi, & non sint supra ipsum: tamen ex necessitate vel vtilitate possunt aliquid contra ordinationem eius, hoc est, contra verba & facta eius secundum quod prima facie sonare videntur: Non tamen contra intentionem (quia ipse vult, quod in verbis eius vrgens necessitas & euidens vtilitas sint exceptæ, vbi aliquid ordinat vel facit) cuius contrarium legi naturali minime aduersatur: & ipse non explicat quod necessitas & vtilitas nullatenus recipi deberent. Quod aliter quā prius probare conatur. Nā Christus præcipit Apostolis, vt habetur Mat. 5 *non resistere malo. Sed qui percusserit te in vnam maxillam, præbeat & aliam.* Et tamen Apostolo Paulo percusso licuit dicere principi sacerdotum: *percutiat te Deus paries dealbate.* Vbi testatur Augustinus in sermone *de puero centurionis*, & ponitur *23. q. 1. c. paratus*. Quemadmodum igitur secundum Augustinum ibidem, præcepta illa de patientia magis sunt ad præparationem cordis, quam ad opus, quod in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia. In manifesto autem id fiat, quod eis videatur prodesse, quibus bene velle debemus. Sic circa ordinationem Christi de vno summo pontifice constituendo seruandum est id, quod magis prodest Ecclesiæ suæ pro cuius vtilitate ordinauit vnum summum pontificem constituendū, vt scilicet quando expedit Ecclesiæ quod sint plures, fiant plures, qui Aristocratice regant Ecclesiam. Hæc responsio videtur taliter posse confirmari. Quia si licet facere contra

verba præcepti magis expressi, cōtra verba præcepti minus expressi licebit facere. Sed præceptū Christi de patientia data Apostolis *Matth. 5.* magis expressum fuit, quam præceptum de vno summo pontifice constituendo post Petrum. Quia expresse dixit absq; omni modificatione & exceptione siue determinatione: *ego autem dico vobis non resistere malo* &c. Nusquam autem inueniri potest, quod dixerit; dico vobis quod constituatis summum pontificem post Petrum, vel consimilia verba. Ergo si contra verba expressa Christi de patientia licet venire, non contra mentem. Quemadmodum & ipsemet Christus fecit, vt testatur August. vbi prius, vbi dicit: *Liquido ostenditur, quod ipse Dominus exemplum singulare patientiæ, cum percuteretur in faciem, respondit, si male locutus sum, exprobra de malo. Si autem bene, quid me cædis?* Nequaquam igitur præceptum suum, si verba sua intueamur, impleuit. Neque enim percutienti præbuit alteram partem, sed potius prohibuit ne faceret. Multo magis contra verba Christi non expressa de vno summo pontifice constituendo liceret facere Christianis, vt scilicet non constituant vnum, sed plures summos pontifices, quando hoc expedit Ecclesiæ Christi. Christus expressis verbis nullum casum excipiendo, præcepit non iurare, dicens Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neque per cœlum* &c. Et post: *Sit autem sermo vester est, est, non, non. Quod his amplius est, à malo est.* Et tamen non obstante isto præcepto Christi expresso, licet in casu iurare, *e. xtra, de elect. significasti. Et extra de iureiurando. Et si Christus 22. q. 1. non est*: vbi asserit August. quod iurare licet propter infirmitatem vel incredulitatem eorum, qui non aliter ad fidem mouentur. Ergo multo magis non obstante, quod Christus fecerit Beatum Petrum summum pontificem & caput omnium Christianorum, licet Christianis propter communem vtilitatem totius Ecclesiæ plures simul constituere summos pontifices, si hoc aliquando expediat. Rursus, Christus præcepit Apostolis Matth. 10. ne possiderent aurum vel argentum, aut pecuniam, & ne haberent duas tunicas vel portarent calciamenta. Et tamen manifesta necessitate cogente, licebat eis contra ista venire, implendo, scilicet mentem Christi non verba. Quod ipse satis insinuare videtur dicens Apostolis Lucæ 22. *Quando misi vos sine sacculo & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil: dixit eis: sed nunc qui habet sacculum tollat: similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium.* Ex quibus verbis Beda elicit quandam regulam generalem, quod scilicet *non obstante præcepto Christi alia est regula viuendi tempore pacis, alia tempore persecutionis.* Ex qua regula Bedæ potest quædam alia generalior colligi: quod propter necessitatem & vtilitatem licet venire contra ordinationem Christi. Si enim non obstante præcepto Christi, alia est regula viuendi tempore pacis, alia tempore persecutionis: ratione consimili non obstante præcepto Christi, alia est regula viuendi in casu necessitatis & vtilitatis, alia extra casum necessitatis & vtilitatis. Cum non nisi propter necessitatem & vtilitatem sit alia regula viuendi tempore pacis, alia tempore persecutionis. Si enim nulla apparet necessitas nec vtilitas propter persecutiones regula viuendi præsertim nullatenus est immutanda. Propter necessitatem igitur & vtilitatem licet non implere verba Christi. Igitur non obstante quacunq; ordinatione Christi de vno summo pontifice constituendo, licebit, si euidens vtilitas hoc exposcit, plures constituere summos pontifices, qui Aristocratice gubernent totam vniuersitatem fidelium. Amplius, licet ex causa differre electionem summi pontificis. Igitur licet pro tempore constituere alios, qui gubernent communitatem fidelium.

Cap. XXIII.

In quo arguitur & probatur, quod non licet facere neq; contra verba, neq; contra intentionem præcipientis, & præsertim præcepti Diuini, tribus rationibus. Ad quas respondetur capitulo immediate sequenti.

Discipulus. Allegationes præscriptæ, & aliquæ aliæ prius adductæ fundantur in hoc, quod licet venire contra verba Diuini præcepti & Christi, licet non contra mentem seu intentionem præcipientis. Quæ aliquam apparentiam habere videntur. Ideo contra fundamentum eorum obiiciam, vt tam fundamentum quam dictas allegationes & consimiles melius intelligam & aduertere valeam, an quid contineant veritatis. Videtur igitur, quod nullo modo licet venire contra verba Diuini præcepti seu Christi, nec propter necessitatem nec propter vtilitatem. Nam de similibus simile est iudicium habendum. Igitur eodem modo censendum est de quocunque præcepto Diuino, & de omnibus. Sed præceptum de matrimonio inter virum & vxorem non soluendo sic obligat, quod in nullo casu excepto casu expresso à Christo, scilicet fornicationis, vel propter quamcunq; necessitatem vel vtilitatem licet vxorem dimittere, vt testatur ipsemet Christus *Matth. 5 & 19 & Marc. 10.* ergo omne præceptum Diuinum sic obligat, quod in nullo casu, qui non sit expressus à Deo vel à Christo, propter necessitatem & vtilitatem liceret venire contra præceptum Diuinum. Alias propter necessitatem & vtilitatem liceret non baptizare, vel aliter baptizare quam institutum est à Christo, puta in vino vel alio aliquo liquore, si aqua haberi non possit, & baptismus differri non possit. Liceret etiam conficere corpus Christi de alio pane quam triticeo, quando panis triticeus haberi non possit. Liceret etiam, quando vinum haberi non possit, conficere sanguinē Christi de aqua vel alio liquore. Et sic omnia sacramenta mutare liceret propter necessitatem & vtilitatem.

Rursus

Rursus, nulli licet venire contra verba alicuius præcepti, nisi qui habet potestatem dispensandi circa tale præceptum, vel interpretandi idem præceptum. Sed nullus potest dispensare contra præcepta diuina, nec interpretari eadem præcepta. Ergo nulli licet venire contra verba præcepti diuini. Ex his concluditur, quod si Christus ordinauit vnum summum pontificem esse præficiendum cunctis fidelibus, nullo modo licet Christianis quibuscunque plures simul constituere summos pontifices. Ista sunt, quæ mihi videntur efficacius improbare assertionem prædictam. Ideo narra, quomodo respondetur ad ipsa. Et incipias ab vltimo: quia forte aliquæ responsiones ad alia dependent ab illo.

Cap. XXIIII.

In quo de potestate interpretandi & dispensandi de præceptis quasi præambulis aliquibus notatur. Deinde respondetur ad rationes capituli præcedentis: & primo ad tertiam.

MAgist. Obiectio illa mentionem facit de duobus, scil. potestate dispensandi circa præceptum Dei siue Christi: & de potestate interpretandi præceptum Dei siue Christi. Quantum ad primum dicitur, quod Christiani quicunque non habent potestatem dispensandi contra præceptum diuinum seu Christi, nisi dispensatio, interpretatio siue iuris declaratio appelletur. Qualiter Gloss. *25. q. 1. super c. sunt quidem*, loqui videtur dicens, quod *Papa dispensat in euangelio, interpretando ipsum.* Cui concordare videtur assertio quorundam Iuristarum dicentium: *dispensatio dicitur declaratio siue commutatio.* Sic potest dispensare scil. Papa de voto & de his quæ fiunt de iure diuino & naturali: dummodo subsit necessitas vel vtilitas & compensabilitas. De potestate autem interpretandi præceptum Dei siue Christi, & per consequens dispensandi prædicto modo quid dicendum sit secundum quandam opinionem ex prolixa nostra disputatione *De potestate interpretandi dicta & statuta aliorum prima parte nostri Dialogi lib. 6.* potest aduertere studiosus. De qua pauca recitabo, nonnulla addendo. Dicitur itaque, quod non est necessaria interpretatio alicuius dicti, præcepti, seu statuti diuini vel humani, nisi propter ignorantiam alicuius, cui necessaria est interpretatio: quia vbi verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, vt notat Glossa, *extra de consuetudine* super cap. *cum dilectus.* Ad illum igitur interpretatio pertinet, qui scit intellectum illius, quod interpretandum est, quando scil. aliquis alius dubitat de vero intellectu eius. Multi autem periti sciunt verum intellectum præceptorum Dei & Christi. Et ideo præcepta illa possunt interpretari illis qui nesciunt: quia huiusmodi interpretatio non est nisi expositio vel declaratio, seu manifestatio veri intellectus præceptorum Dei. Etiam Christiani habent potestatem interdum interpretandi præceptum diuinum, quando scil. sciunt verum intellectum illius. Si autem nesciretur verus intellectus alicuius præcepti Dei, quia nesciretur intentio Dei in præcipiendo, nec per rationem nec per scripturas alias, sed solum modo per reuelationem Dei possit sciri. Sicut secundum quosdam verus intellectus litteralis multarum prophetiarum, quæ ponuntur in *libro Apocal.* & aliis scripturis propheticis, non potest sciri, nisi per reuelationem nouam: tunc interpretatio talis præcepti expectanda est à solo Deo. Sed intellectus præceptorum siue ordinationum Dei de patientia conseruanda, iuramento non præstando, de non portando sacculo siue pera, & de summo pontifice constituendo, & multorum aliorum, & scitur à pluribus Christianis & sciri potest per rationem & scripturas. Ideo interpretari possunt Christiani periti talia præcepta, siue ordinationes, & secundum veram interpretationem ipsa seruare debent. Nec est semper inhærendum verbis etiam Christi, sed menti, secundum Gloss. *43. q. 1.* super c. *paratus*, quæ ibidem specialiter loquitur de verbis Christi. *Discip.* Secundum ista non magis liceret Papæ interpretari verba Dei & Christi, quam alteri sapienti & in sacris litteris erudito: nec plus esset credendum Papæ in huiusmodi quam alteri sapienti. *Magist.* Respondetur, quod non aliter licet Papæ interpretari verba Dei vel Christi quam alteri: nec magis est credendum sibi in huiusmodi quam alteri sapienti. Imo in huiusmodi sunt magis periti quam Papa, ipsi Papæ præferendi, vt habetur *dist. 20. §. 1.* Vbi habetur, quod diuinarum scripturarum tractatores in sacrarum scripturarum expositionibus summis pontificibus præferuntur. Veruntamen si interpretatio seu expositio Papæ fuerit catholica nullam habens errorem, est quodammodo magis autentica quam interpretatio alterius eruditi. Quia extunc nulli licebit publice contrarium opinari & tenere scienter. Quod non est verum de eadem interpretatione, si esset solummodo alterius eruditi. Quia si non esset de aliquo, quod quis teneretur explicite credere, liceret alii non obstante huiusmodi interpretationē publice opinando tenere contrarium, licet non pertinaciter. Si autem interpretatio Papæ esset erronea & non consona veritati, liceret cuilibet scienti eam non esse consonam veritati manifeste & publice reprobare. Et quilibet hoc sciens pro loco & tempore de necessitate salutis ipsam impugnare deberet. *Discip.* Secundum ista Papa nullo modo posset dispensare contra Apostolum aut scripturam sacram. Cuius contrarium videtur Gloss. *25. quæst. 1.* super c. *sunt quidam*, dicens: *Sustineri potest quod Papa contra Apostolum dispensat: non tamen in his quæ pertinent ad articulos fidei.* *Magist.* Dicitur, quod Glossa accipit ibi *dispensare* pro interpretari, siue declarare intellectum Apostoli; quod Papa potest

Discip. Isto modo potest dispensare in his, quæ pertinent ad articulos fidei: quod tamen negat Glossa. Potest enim declarare verum intellectum illorum, quæ pertinent ad articulos fidei, sicut & aliorum. *Magist.* Respondetur, quod articulos fidei, qui ponuntur *in Symbolo*, de quibus loquitur Gloss. non potest aliter interpretari, quam interpretati sunt. Quia quoad sensum litteralem sufficienter interpretati sunt & declarati. Sed multorum aliorum articulos, qui inueniuntur in scripturis sacris, potest Papa, si est peritus, noua interpretatione interpretari. Quia in speciali non inueniuntur taliter interpretati à prioribus, quin pro multis simplicibus, imo peritis, noua & explicita interpretatione indigeant, quam multi etiam literati ex omnibus scripturis summorum pontificum & tractatorum diuinarum scripturarum colligere nescirent. Nec est nec fuit aliquis summorum pontificum aut Doctorum ita peritus, quin potuit aut posset continue & semper in intelligentia scripturæ diuinæ proficere, etiam si viueret mille annis aut pluribus, inueniendo nouiter sensus catholicos litterales, qui sunt aliorum sensuum fundamenta studendo in scripturis sacris. Et hoc propter difficultatem intelligendi scripturam sacram in diuersis locis. *Discip.* Satis dixisti de ista obiectione. Nunc narra, qualiter respondetur ad primam obiectionem, quam adduxisti in c. præcedenti. *Magist.* Ad illam allegationem dicitur, quod de similibus simile iudicium est habendum, quando non prohibetur nec explicite nec implicite simile haberi iudicium. Vbi autem prohibetur explicite vel implicite de similibus simile habere iudicium, ibi non est habendum simile iudicium de similibus. Abraham enim ex quo recepit mandatum de filio immulando, tenebatur parare se ad filium suum occidendum innocentem: & tamen ne occideret alios innocentes, debuit sibi cauere. Quia simpliciter erat sibi præceptum, vt immolaret filium suum, & non alios. Et ideo alium intellectum non potuit elicere ex verbis præcepti, nisi quem primo sonabant. Et ita erant expressa omni ambiguitate carentia, quod non erat ibi locus interpretationi, nec aliquem alium intellectum potuit elicere. Ex quibus verbis Dei nec etiam per rationem potuit alium elicere intellectum, cum non ignorauerit Deum esse Dominum vitæ & mortis. Quamuis ergo esset simile de præcepto Dei super matrimonio non soluendo, siue super vxore non dimittenda, & quocunq; alio præcepto Dei: tamen nō est nec esset simile iudiciū quoad omnia habendū de præcepto prædicto & quocunq; alio præcepto Dei. Quia Christus excipiendo vnum casum specialē, in quo liceat dimittere vxorē, alios casus prohibuit. Quia quod de vno conceditur, de aliis negatur. *dist. 25 c. qualis 15. q. 3 de crimine 45 dist. c. disciplina 1. q. 1. per Esaiam.* Quæ regulæ tenent, vbi tenet argumentum à contrario argumento, quod fortissimum est in iure, vt leges dicunt. In multis autem aliis præceptis Dei & Christi speciales casus non excipiuntur explicite. Ideo in eis non plus est intelligendus vnus excipi quam alius. Quare ex aliis locis scripturæ diuinæ colligendum est, an aliquis casus debeat intelligi, licet non exprimatur: & an sit eadem ratio excipiendi talem casum in vno præcepto & in alio: & an præcepta sint consimilia quantum ad genus præceptorum, puta an præcepta naturalia vel positiua, an aliquid naturale & aliquid positiuum. Si enim sint simpliciter præcepta iuris naturalis, nullus casus excipi debet, propter quamcunq; necessitatem vel vtilitatem, nisi Deus specialiter aliquem exciperet. Quemadmodum non obstante præcepto iuris meri naturalis de nullo innocente scienter interficiendo Deus præcipiendo Abrahæ, vt immolaret filium suum, specialem exceptionem fecit. Si autem sint præcepta mere positiua, casus necessitatis & vtilitatis ita debet excipi in vno, sicut in alio, nisi ex scripturis specialiter colligi possit, quod in aliquo tali præcepto non est excipiendus casus necessitatis & vtilitatis. Et ita de præceptis similibus simile potest haberi iudicium. Ad sequentem allegationem respondetur, quod non sequitur ex prædictis, quod liceat omnia sacramenta mutare. Quia aliud est præceptum mutare, & aliud præceptum omittere. Et similiter aliud est sacramenta mutare, & sacramenta omittere. Et ideo quamuis nonnunquam liceat aliqua sacramenta omittere, non licet tamen illa mutare. Propter quod nulli licet baptisare in vino vel in alio liquore, quam in aqua: nec licet conficere corpus Christi in pane triticeo & in vino. In casu tamen propter necessitatem vel vtilitatem licet omittere aliqua sacramenta.

Cap. XXV.

Vbi probatur, quod pluralitas summorum pontificum non scindit ecclesiæ vnitatem, & hoc per responsionem ad secundam rationem c. 21 factam.

Nunc expone quomodo sustinetur, quod liceat Christianis propter vtilitatem vel necessitatem constituere plures summos pontifices: non obstante quod non liceat eis scindere vnitatem ecclesiæ, quæ consistit in hoc quod vnum caput sub Christo omnibus principetur, in quo fundabatur secunda allegatio superius inducta *cap. 21.* *Magist.* Respondetur, quod nullis Christianis licet scindere vnitatem ecclesiæ. Sed absq; vnitate summi pontificis potest vnitas ecclesiæ perdurare. Vacante enim apostolica sede manet vnitas ecclesiæ. Et ita non existente summo pontifice potest vnitas ecclesiæ permanere. Nec scissa est ecclesia propter hoc, quod nullum habet summum pontificem. Alioquin sæpe scinderetur ecclesia, cum sæpe nullus sit summus pontifex. Et ita omni schismate caret ecclesia absque vno summo pontifice. Et per consequens ex hoc, quod essent plures

res

res summi pontifices simul regentes ecclesiam non posset inferri, quod scissa esset ecclesia. Ad auctoritatem autem beati Cypriani respondetur, quod loquitur in casu, in quo plures discordes gererent se taliter pro summo pontifice, quod quilibet eorum diceret apud se solum esse pontificatum & ecclesiam Quemadmodum accidit tempore beati Cypriani, de Cornelio & Nouatiano: propter quorum discordiam dixit Cyprianus verba præscripta, sciens quod Cornelius erat verus summus pontifex & non Nouatianus.

Si autem propter necessitatem vel vtilitatem absque discordia de consensu fidelium plures simul haberentur in Apostolica sede & concorditer regerent ecclesiam Dei, ex pluralitate huiusmodi summorum pontificum nullum periculum schismatis sequeretur, quia nec inter ipsos summos pontifices, nec inter eis subiectos aliqua esset scissura. Quemadmodum si in eodem episcopatu essent plures episcopi se mutuo adiuuantes, nulla propter hoc in eodem episcopatu esset scissura. Et ex illo sumitur argumentum ad probandum, quod absque omni schismate & diuisione vnitatis ecclesiæ possent propter necessitatem vel vtilitatem esse simul plures summi pontifices. Nam idem iuris est in parte, quod in toto: & in paruis, quod in magnis. Sed in eodem episcopatu possunt simul esse duo episcopi *7. q. 1. c. non est autem & c. petisti & c. quia vero* Ergo consimiliter propter necessitatem vel vtilitatem possent esse simul plures summi pontifices. Et quamuis nunquam fuit factum, tamen fieri posset. Quemadmodum licet ante tempora August. nec post legitur, quod episcopo existente incolumi, alius fuerit in eodem episcopatu episcopus ordinatus. Et tamen de beato Augustino hoc legitur factum. Nam *6. q. 1. c. non autem*, sic habetur: *Non autem hoc tantum scripsimus gratulandum, quod Augustinus episcopatum acceperit, sed quod Dei gratia hanc curam meruerit Africana ecclesia, vt verba cælestia Augustini ore perciperet: qui ad maiorẽ dominici muneris gratiam nouo more prouectus & consecratus est, vt non succederet in cathedra episcopus, sed accederet ecclesiam incolumi Valeriano Iponensis ecclesiæ episcopo coepiscopus August. factus est.* Si igitur propter vtilitatem ecclesiæ Iponensis plures fuerunt simul in Iponensi ecclesia episcopi: multo magis propter vtilitatem vniuersalis ecclesiæ plures esse possunt Apostolici simul.

Discip. Contra hoc est Gloss. super eodem *c. non autem*, quæ dicit in hæc verba: *nunquid eodem modo possent esse plures Apostolici? argumentum quod non, supra c. factus dicens. Et Dominus tantum vnum constituit 24. q. 1. loquitur & c. quicunq. Contra quod non potest dispensari 25. q. 1. sunt quidam. Præterea, quia vna est catholica ecclesia & vnum caput, tamen plures imperatores fuisse legimus, sed hic non est ita: quia offenderetur illa regula scil. Vnam sanctam ecclesiam.* Ex quibus verbis colligitur, quod articulo fidei obuiat, plures esse Apostolicos simul, illi videlicet articulo, *Vnam sanctam ecclesiam catholicam* *Magist.* Respondetur, quod Gloss. ibi non loquitur assertiue, sed solummodo allegando. Vnde dicit, *argumentum quod non*. Et ideo non determinat partem illam, sed tantummodo argumentatur pro ipsa. Quæ argumenta concludunt, quod non possunt esse duo Apostolici contrarii & discordes, quorum vterq. vel alter dicat & asserat se solum esse Apostolicum, & non alium, vel quorum alter non sit legitime Apostolicus constitutus. In quo casu legitur illud capitulum allegatum *factus*. quia loquitur de Cornelio & Nouatiano, quorum Cornelius rite & legitime fuit electus, sicut idem capitulum asserit & testatur. Nouatianus autem non propter necessitatem vel vtilitatem ecclesiæ, sed per ambitionem cum scandalo & diuisione ecclesiæ gradum Apostolicum vsurpauit, testante sequenti c. in quo sic habetur: *Nouatianus episcopus non est, qui Cornelio episcopo in ecclesia à 16 episcopis factus adulter & extraneus episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur* De quo in lib. 6 Ecclesiasticæ historiæ c. 35 sic habetur: *Nouatianus ecclesiæ Romanæ presbyter elatione quadam tumidus spem penitus in salutem adimebat, etiam si digne pœnituissent: ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati superbo nomine seipsos Catharos, id est mundos, appellabant. Ob quam rem concilium sacerdotale celeberrimum in vrbe Romana congregatum est, episcoporum quidem 60 presbyterorumq. totidem cum Diaconis plurimis. Præterea etiam per singulas quasq. prouincias de hac re magna deliberatione habita decretum signatur, quid facto opus sit, certamen initur. Igitur Nouatum quidem cum his qui eum mentis elatione tumidum sequerentur, quiq. ad humanam istam & nihil fraternæ charitatis sententiam seruantem declinarent, alienum etiam ab ecclesia.* Et ita extat etiam & alia epistola Cornelii ad Fabianum Antiochiæ episcopum scripta, edocens singula quæq; de Nouato, quis qualisque fuerit vel vita vel moribus, & quomodo ab ecclesia declinauerit. In qua refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra latenter gerebat, in hęc omnia mala deciderit. Et infra: *Sydonius & Cornelius qui valde clari in confessoribus habebantur, eo quod circa tormentorum genera superauerant. Sed isti*, inquit, *cum diligentius perspexissent agere eum* (scilicet Nouatum) *cuncta fraudibus & dolis, mendaciis atque periuriis, & quia bonitatem adhuc solum simularet, vt deceret ignorantes, relicto eo vel potius confutato ad ecclesiam cum magna festinatione reuersi sunt, & præsentibus presbyteris & episcopis scilicet & laicis. Primo quidem errorem suum tunc deinde & illius fraudes ac fallacias confitentur.* Addidit præterea & hoc in hac epistola: quod *cum semper fratribus iurare solitus erat episcopatum se omnino non capere, subito & ex improuiso velut nouum plasma episcopus apparuit, scilicet qui disciplinam & instituta ecclesiastica vendicabat, episcopatum, quem non à Deo acceperat ora/unnebat. Tribus nanque episcopis simplicibus hominibus & omnium ignaris de remota Italiæ parte adhibitis, vno potius subtili ab eo circumuentione deceptis, imaginariam magis quam legitimã ab eis extorqueret manus impositione.* Et infra: *addidit autem & hoc, quod idem ipse Nouatus in iuuentute spiritu immundo vexatus sit.*

Et cum

Et cum tempus aliquantulum consumpsisset apud exorcistas, ægritudinē incurreret grauem, ita vt desperaretur, & quod iacens in lecto pro necessitate confusus sit, nec aliqua in eo, quæ baptismum sequi solent, solenniter adimpleta sint, nec signaculo crismatis consummatus sit. Vnde nec sp ritum sanctum vnquam potuit promereri. Ex quibus verbis colligitur, quod Nouatus & summo episcopatu erat indignus, & non legitime sacerdotium vsurpauit, ac multis fraudibus & fallaciis vtebatur. Quare ecclesiam scindebat. Sed si dignus existens de consensu vnanimi catholicorum fuisset assumptus, non fuisset propter hoc scissa ecclesia, nec apostolicorum pluralitas concorditer gubernantiū ecclesiam vnitati ecclesiæ repugnat. Quemadmodum episcoporum pluralitas non obuiat vnitati episcopatus, nec pluralitas principantium aristocratice in ciuitate, ciuitas destruit vnitatem. Nec propter hoc offenderetur ille articulus fidei *Vnam sanctam ecclesiam*: quia propter pluralitatem apostolicorum propter necessitatem vel vtilitatem de vnanimi consensu fidelium assumptorum non fierent plures ecclesiæ: sed remaneret vna propter vnitatem fidei & concordiam Apostolicorum eadem mente vnoq; consilio cæteris principantium orthodoxis. Cum igitur dicit Cyprian. vt allegatum est, quod *ab vnitate exordium proficiscitur, vt ecclesia Christi vna monstraretur.* Respondetur, quod quando necessitas aut vtilitas non requirit pluralitatem apostolicorum, in quo casu loquebatur Cyprian. vnus debet esse apostolicus, vt ecclesia Christi non solum per vnitatem fidei, baptismi & cæterorum, quæ enumerat Apostolus *ad Ephes. 4.* sed etiam per vnitatem apostolici, in quem vnanimiter consentiunt catholici, monstrautur vna. Quando autem necessitas vel vtilitas Apostolicos plures exposcit, sufficit quod ecclesia sit vna per vnitatem illorum, quæ enumerat Apostolus *ad Ephes. 4.* per quorum vnitatem est vna, quando vacante Apostolica sede nec vni nec pluribus Apostolicis subditur ecclesia, inter quæ vnum Apostolicum minime ponit cum de vnitate ecclesiæ loquitur, dicens: *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna sp: vocationis vestra: vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium qui est super omnes & per omnia & in omnibus nobis.* In quibus oportet, quod fideles vnitatem seruent, siue habeant aliquem Apostolicum siue nullum, siue etiam habeant vnum Apostolicum siue plures. Quandocunq; tamen expedit, vnum Apostolicum eccl sia debet habere: nec vnitas ecclesiæ monstraretur, nisi (quando expediret & posset) ecclesia vni Apostolico subderetur. Et sic prædicta verba intelligit Cyprian. Quod ex verbis eiusdem sequentibus (quæ etiam sunt superius allegata) ostenditur, cum dicit: *Quomodo vnitatem tenere firmiter & vendicare debemus maxime nos episcopi, qui in ecclesia Dei præsidemus, vt episcopatum quoque ipsum vnum atq; indiuisum probemus.* Ex quibus verbis colligitur, quod secundum beatum Cyprianum, non solum Apostolatus, sed episcopatus esse debet vnus atq; indiuisus: & tamen, sicut prius probatum est, in eodem episcopatu ex necessitate vel vtilitate simul plures possunt esse episcopi. Et per consequens in apostolatu possunt esse plures Apostolici. Aliter enim minus in necessariis esset prouisum Apostolatui, quam episcopatui. Sicut igitur in eodem episcopatu possunt esse plures episcopi: ita in apostolatu possunt esse plures Apostolici. Et tamen propter vnitatem voluntatum & cæterorum, quæ enumerat Apostolus, & episcopatus & apostolatus vnus & indiuisus manebit. Quemadmodum propter vnitatem voluntatum plurium aristocratice principantium in eadem ciuitate remanet ciuitas vna, cuius vnitas vera interdum melius seruatur per plures, quam si vnus solus principaretur: licet si nihil singulare obsisteret, melius regeretur ab vno.

Cap. XXVI.

In quo ostenditur, quod pluralitas summorum pontificum non impedit, quin sint omnes Apostolici & successores Petri atque vicarii Christi. Et hoc inter respondendum ad tertiam, & continenter ad alias rationes supra cap. huius secundi adductas.

Discipulus. Vertas te ad alias allegationes, quæ supra *cap. 21.* sunt adductę: & narra breuiter, quomodo respondetur ad ipsas. *Magist.* Ad illam, quæ fundatur in hoc, quod nullus est verus ecclesia principatus, nisi Apostolicus: qualis non esset principatus plurium præsidentium orthodoxis. Respondetur, quod quamuis propter necessitatem vel vtilitatem esset plures principantes catholicis, tamen principatus eorum esset Apostolicus, & quilibet eorum essent vere successor beati Petri & vicarius Christi. Quemadmodum si essent plures Imperatores, quilibet eorum esset verus Imperator. Et ita quamuis simul essent plures Apostolici, tamen ecclesia esset vere in Apostolica radice fundata, esset principatus Apostolicus vere per successiones episcoporum absque omni [illegible] continuatus, si vnanimes pro vtilitati communi de concordi voluntate fidelium plures simul in Apostolica sede sederent. Quemadmodum Imperium Romanum fuit vnum & idem per successiones Imperatorum continuatum, quando fuerunt simul plures Imperatores, & quando fuit vnus solus. Sic etiam in diuersis regnis simul aliquando fuerunt plures reges, scilicet pater & filius & tamen idem fuit regnum & per successiones regum continuatum. *Discip.* Si autem essent plures Apostolici, simul ipsi aristocratice regerent vniuersitatem fidelium, & principatus eorum esset aristocraticus reputandus. Sed principatus Apostolicus non est principatus aristocraticus, sed magis regalis, iuxta illud 1. Pet. 2. *Vos estis genus electum, regale sacerdotium.* Et in Apocal. dicit beatus Iohannes

Fecit

[illegible] *sacerdotale* [illegible] essent plures Apostolici, principatus [illegible] [illegible] tus & per con[illegible] ens non esset Apostolicus. *Magist.* Re[illegible] A[illegible] licus no esset in alium transmotatus: quia in principatu nulla esset [illegible] [illegible] pluralitas principantium non de necessitate principatus, sed prop[illegible] ve[illegible] tatem. Differt autem Aristocraticus principatus à principatu regali magis [illegible] potest[illegible] em, quam per vnitatem & pluralitatem principantis & principantium. Quia in [illegible] [illegible] Aristocraticus differt à principatu regali, quod vnus principantium Aristocrat[illegible] [illegible] tione alterius non potest exercere ea, quæ ad Aristocratiam pertinent principat[illegible] [illegible] in principatu regali, nec esset in principatu plurium Apostolicorum, si plures [illegible] [illegible].

Discip. Dic qualiter ad sequentem allegationem respondetur. *Magist.* Multipliciter respond[illegible] tur [illegible] no modo, quod Papa non habet potestatem præficiendi alium in summum pontificem [illegible] quia [illegible] pontifex de fidelibus præfici debet. Et ideo Papa non habet omnino plenitudinem pote[illegible] [illegible] Aliter dicitur, quod Papa non habet regulariter, sed casualiter, potestatem præficiendi alium in summum pontificem: quando videlicet videret imminere periculum fidelium seu fidei, nisi alius [illegible] cet [illegible] vel singularem vtilitatem, si alius ordinaretur, & non posset faciliter requirere con[illegible] [illegible] m, & periculum esset in mora. Cum vero dicitur, quod Papa non potest dispe[illegible] a[illegible] a statum generalem ecclesiæ. Respondetur, quod Papa non potest regulariter dispensare [illegible] la, quæ explicite vel implicite continentur in scripturis sacris: nec etiam contra ea, quæ ad [illegible] nentaliorum: tamen causaliter ex causa iusta & rationabili potest inducere nouitates, quæ [illegible] n repugnant. Et ideo ex causa rationabili posset alium constituere summum pontificem, [illegible] secundum quosdam beatus Petrus alium fecit summum pontificem ipso viuente. Regula[illegible] en hoc facere Papa non potest: & si fecerit minime tenet. Ad aliam allegationem dicitur, [illegible] les ex causa instituendo plures summos pontifices, nequaquam incurrerent hæreticam [illegible] tatem. Quia priuilegium ratione ecclesiæ traditum sibi à Christo non aufereretur ab ea. Quia [illegible] ret eadem Romana ecclesia habens potestatem præficiendi sibi & vniuersitati fidelium [illegible] ummum pontificem: & etiam plures, quando expedierit. Ad aliam dicitur, quod in vno e[illegible] patu possunt esse duo episcopi, sicut accidit tẽpore beati Hieron. de Augustino & Valerio, qui [illegible] fuerunt episcopi Iponensis ecclesiæ, sicut ostensum est supra. *Discip.* Glossa super illud *capitu*[illegible] *q. 1. non autem*, videtur dicere, ꝙ Valerius & Augustinus non regebant simul episcopatum eun[illegible] *Magist.* Dicitur, quod talis Glossa, si esset, manifeste corrumperet textum. Quia textus dicit [illegible] e, quod incolumi Valerio Iponensis ecclesiæ episcopo coepiscopus Augustin. factus est. Sed [illegible] erius cessisset: August. non fuisset factus coepiscopus. Ergo eodem tempore regebant eundem [illegible] m. Nec Gloss. asserit contrarium: sed dubitatiue loquitur dicens, *forte Valerius cessit ad*[illegible] *ationi Augustini.* Ad Hieronymum autem dicitur: quod ipse intendit, quod regulariter & absq; [illegible] non debent esse plures episcopi in eodem episcopatu: ex causa tamen possunt esse. Ad [illegible] spondetur, quod fideles propter necessitatem vel vtilitatem sufficienter mouentem & [illegible] nstituendo plures summos pontifices, non facerent conditionem ecclesiæ deterio[illegible] [illegible] spiritualia, sed meliorarent eam. Quia in tali casu magis expediret ecclesiæ regi [illegible] b vno [illegible] Cum autem dicitur, quod principatus Aristocraticus & quilibet alius est minus [illegible] cipatus regalis. Respondetur, quod quantum ad naturam principatus est minus [illegible] en melior est quodam modo, quam principatus regalis. Quemadmodum mul[illegible] [illegible] eriores sunt cibis, qui competunt sanis: & tamen nonnunquam meliores sunt [illegible] t ideo licet quantum est de natura rei sit melius, quod principetus vnus solus, [illegible] npet sæpe allegatum capitulum 7. q. 1. nodum, *facilius expeditur administratio per vnum quam per plures ff. de administrat. tutor. l. 3. §. vltimo.* Quod communiter habet veritatem, non tam[illegible] [illegible] in aliquo casu potest esse melius, quod principentur plures, & quandoq; facta [illegible] administratio per plures, quam per vnum,

CAP. XXVII.

[illegible] uo respondet ad rationes supr. c. 20. factas, probantes, quod in casu possint eligi, siue constitui plures summi pontifices.

D[illegible] quomodo respondetur secundum vnam opinionem ad allegationes osten[illegible] [illegible] od [illegible] es non possunt instituere plures Apostolicos simul: nunc secundum opinio[illegible] [illegible] ariam, quomodo respondetur ad allegationes contrarias adductas *supr.* [illegible] *20.* [illegible] bus ostenditur, ꝙ non licet fidelibus plures constituere principantes com[illegible] unitati [illegible] quod possunt alium principatum, quam Apostolicum instituere; sine qu[illegible] lo[illegible] t ad statum Apostolicum simul prouehere. *Magist.* Secundum tenentes, quod nullo [illegible] simul esse plures Apostolici: respondetur ad primã allegationẽ, ꝙ statuta humana, [illegible] [illegible] s non obuiant, variari possunt. Sic etiam principatus, qui ordinationi diuinæ [illegible] [illegible] rtate licet: sed non illos, quorũ aliquis repugnaret ordinationi diuinæ. Plures autem simul

simul esse Apostolicos, obuiaret ordinationi Christi, qui vnum constituit. Et id [illegible] tuere simul plures Apostolicos. Ad secundam dicitur, quod in hoc communitati [illegible] omnia necessaria optime est prouisum, quod diligendo & obediendo Deo fidelibus om[illegible] rantur in bonum secundum Apostolum. Et ideo licet quandoque esset melius & magis ex[illegible] plures Apostolicos præsidere, quam vnum, si non esset contra ordinationem Christi tam[illegible] lius est & magis Christianis expediens propter ordinationem Christi subesse & obedire vni A[illegible] lico quam pluribus. Ad aliam respondetur, quod consuetudines, quæ sunt consonæ or[illegible] Christi, quamuis inciperent esse onerosæ, per Christianos tolli non possent. Quemadmodum [illegible] diuinæ datæ populo Iudaico quamuis fuerint onerosæ iuxta verba Petri, quæ leguntur *Actor* [illegible] men per eundem populum tolli non poterant: sic quamuis principatus vnius solius Apostoli[illegible] peret esse onerosus, tamen tolli non posset, sed tolerandus esset, quemadmodum sunt to[illegible] mali prælati.

Ad aliam respondetur, quod expedit ecclesiæ propter bonum obedientiæ si est voluntas [illegible] illi principatui obligari, qui potest in pessimum transmutari. Quemadmodum propter bonum [illegible] dientiæ expedit ecclesiæ propter præceptum Dei prælato pessimo obedire. Et ideo licet prin[illegible] vnius summi pontificis posset per malitiam eius transmutari in pessimum, quia potest [illegible] nus: tamen propter bonum obedientiæ expedit ecclesiæ sustinere eundem. Ad aliam rati[illegible] spondetur, quod propter euidentem vtilitatem est nouitas facienda, ita vt recedatur ab eo iu[illegible] mano, quod diu æquum visum est. Sed propter nullam vtilitatem recedendum est a iure [illegible] quod diu æquum visum est. Sic etiam à principatu humanitus instituto propter vtilitatem e[illegible] recedendum est. sed non à principatu à Christo instituto: quemadmodum a [illegible] propter nullam vtilitatem licebat Iudæis recedere. Principatus autem Apostolicus [illegible] institutus, vt vnus solus debeat principari. Quare propter nullam vtilitatem talis principatus [illegible] stocraticum vel alium transmutandus est: nec aliquo modo licebit fidelibus plures Ap[illegible] constituere. Ad aliam respondetur, quod principatus vnius summi pontificis non potest e[illegible] diosus Christianis, nisi propter malitiam summi pontificis principantis vel propter ma[illegible] am [illegible]ctorum. Et ideo principatus ille non est transmutandus in alium: sed corrigendi sunt illi [illegible] quos tendit ad noxam, vel accidit dispendium Christianis. Per idem respondetur: quod quia [illegible] dum illud, quod prouisum est ad concordiam, propter malitiam aliquorum tendit ad n[illegible]am ideo ipsum est tollendum, sed corrigendi sunt illi, propter quos tendit ad noxam. Ad [illegible] quod non semper cessante causa cessat affectus, sicut in multis casibus patet. Ad aliam re[illegible] sicut responsum est: quod non semper est standum maiori parti, nec pluralitati. Et [illegible] maior pars Christianorum vellet constituere plures Apostolicos simul, non esset standu[illegible] maiori rationi minor niteretur, scil. ordinationi Christi, qui instituit vnum solum Apos[illegible] allegationes in contrarium dicitur, quod pro necessitate non licet facere contra præceptum [illegible]uinum expressum, nisi quando potest colligi ex scripturis, quod necessitas est excepta in legibus diuin[illegible] Non autem potest haberi ex scripturis, quod in ordinatione Christi de vno Apostolico [illegible]nstitu[illegible] do aliqua necessitas sit excepta. Et ideo nec propter necessitatem nec propter vtilitatem su[illegible] pl[illegible] Apostolici constituendi. Ad vltimam respondetur, quod Dauid ex inspiratione di[illegible]uina [illegible] diuisionem sacerdotum. Et ideo si Deus ordinauerit, possent constitui plures Aposto[illegible] s[illegible] d a[illegible] præcepto diuino hoc legitime minime fieri posset.

C A P. XXVIII.

In quo narrantur aliqui casus, in quibus secundum opinionem tenentem plure simu[illegible] posse esse Apostolicos, liceret illos eligere.

Discipulus. Narrasti secundum opinionem vnam, quod quando expediret, liceret C[illegible] stituere plures Apostolicos. Nunc indica, an secundum eandem opinionem lice[illegible] plures constituere Patriarchas seu primates nullum superiorem habentes, quorum [illegible] stolico sit habendus. *Magist.* Secundum vnum modum ponendi opinionem præ[illegible]ip[illegible] communitati fidelium expediret) plures tales constituere Patriarchas seu primates. Q[illegible] plures conditiones, quæ adductæ sunt supra *24. c. huius secundi* ad probandum, quod liceret [illegible] A[illegible] simul habere. Secundum alium modum ponendi hoc nullo modo liceret. *Disc.* Se[illegible] dum habendi explica alios casus possibiles, in quibus liceret plures tales Patriar[illegible]bas [illegible] bere. *Magist.* Dicitur, quod vnus casus esset, si Papa & Cardinales efficerent[illegible] hær[illegible] fauerent eisdem, aut nollent catholicum in summum pontificem eligere. Tun[illegible] e[illegible] buscunq; prouinciis & regionibus (quæ hoc concorditer vellent sibi vnum prima[illegible] in causis spiritualibus, omnibus aliis præsideret. Et ideo si aliquæ prouinciæ concord[illegible] v[illegible] & aliæ in alium, possent plures tales primates non habentes superiorem, quorum [illegible]us [illegible] A[illegible] stolicus, præesse Christianis, quousque de alio prouideretur vniuersitati fidelium. Al[illegible] propter hæresim Papæ vel discordiam eligentium Apostolica sedes diu vacaret ita v[illegible] e[illegible] munia ec[illegible]siæ per ipsam expediri non possent, quemadmodum aliquando vac[illegible] [illegible] enim liceret prouinciis quæ vellent sibi constituere primatem modo p[illegible] qu[illegible]

[illegible] repellere valere [illegible] cs aut [illegible] ma [illegible] te recursum. [illegible] Tunc enim lic[illegible] um primatem, [illegible] n [illegible] vnum & [illegible] que tales pat[illegible] s possent plures con[illegible] Nam et habetur *dist. 1. c. [illegible]* anaq; causa constitu[illegible]re. [illegible] *[illegible] statuit, [illegible] infra 11. dist. catholicam, & de conse. dist. 3. [illegible] [illegible] prima contemplatione Dei [illegible] hominum in reuerentia Dei & [illegible] ate hominum.* [illegible] quælibet ecclesia & quilibet populus Christianus potest [illegible] auctoritate [illegible] tuere pro vtilitate sua. Ergo a simili vel multo fortius potest [illegible] pro reuerentia [illegible] um constituere caput & prælatum quia partium est ius esse in ciuitate, [illegible] & sed [illegible] *ff. de ori. iur. ciuil. l. 11.* Amplius [illegible] Sed patriarchis & primatibus pro vtilitate [illegible] [illegible] cedere [illegible] gis [illegible] le superiorem recipere pro com[illegible]munitate. Si autem licet ep[illegible] primatibus multo magis hoc licet inferioribus. Et per consequens possunt, si [illegible] tuerit vnum caput, cui omnes subsint.

[illegible] opinioni sacri canones obuiare videntur, quibus statuitur & asseritur, quod [illegible] potest constitui sine licentia Papæ. *extr. de constitu. Cum acce[illegible]ssent, 22. dist. [illegible] & [illegible] c, cum olim. Magist.* Respondetur, quod quando potest haberi recursus ad Papam non [illegible]tas constituenda absq; licentia Papæ: in quo casu loquuntur canones sacri. Sed [illegible] potest haberi recursus ad Papam catholicum, tunc pro vtilitate communi [illegible] [illegible] ouam constituere dignitatem duraturam saltem vsque quo possit haberi ad Papam recursus. [illegible] m difficultas aliud admittit vel permittit, quod alias prohiberetur, sicut notat [illegible] *extra [illegible] in ædificandis. super c. ad audientiam*: Ita etiam impossibilitas aliquid admittit vel permittit, quod [illegible] prohiberetur. Quare propter impossibilitatem recursus habendi ad Papam, licet tales constituere patriarchas vel primates, quamuis hoc prohibeatur de sacris canonibus, qui intelligendi sunt quando potest haberi recursus ad Papam. Quemadmodum canones prohibentes quosdam [illegible] municatos absolui ab alio quam à Papa, intelligendi sunt, quando excommunicatus potest [illegible] m recurrere, non quando ne recurrat ad summum pontificem impeditur, *extra de sententia [illegible]*. Quamuis & in alijs pluribus sacris canonibus idem habetur. Sic etiam quando non po[illegible] haberi ad Papam, vel non expedit, potest constitui nouus primas sine licentia Papæ [illegible] [illegible], aut regioni, vel regionibus, aut prouinciis fuerit expediens & necessarium, qui saltem [illegible] & potestatem habebit, quousque per Papam fuerit aliter legitime & vtiliter ordi[illegible]

Cap. XXIX.

[illegible] detur ad rationem supra cap. 2. factam de diuitiis, quibus abundare debet, qui vult præesse.

D[illegible] tes allegationes supra c. 2. *huius secundi* inductas ad probandum, quod non ex[illegible] tati fidelium vni capiti sub Christo subesse, responsiones [illegible], occasione [illegible] x tractauimus, circa quæ quasdam opiniones & quosdam m[illegible] po[illegible] te[illegible] [illegible] o ad præsens amplius pertractari. Ideo illis omissis ad [illegible] [illegible] secundam allegationem supradicto c. 2 *huius secundi* adductam. Sed [illegible] [illegible] ipsius intendo tecum exquisite considerare. *Magist.* Illa [illegible] [illegible] ine diuitiis, quibus carere debet caput fidelium, nem[illegible] po[illegible] [illegible] efficaciter & [illegible] ri. Ad quam respondetur, quod potestas principandi Christiani [illegible], quæ [illegible] stianam, sic est instituta a solo Deo, quod per legem Christianam & [illegible] Ch[illegible] potestate & iurisdictione seculari Christiani minime sunt exempti [illegible] a [illegible] multis post temporibus Christiani potestati & iurisdictioni [illegible] m infide[illegible] [illegible] criminibus secularibus & aliis, quæ specialiter ad [illegible] gem Ch[illegible] [illegible] pter quod caput Christianorum non habet regulariter potestatem [illegible] [illegible] a capitis & aliis corporalibus pœnis, propter quas tal[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] tiæ sunt necessariæ. Sed talis pu[illegible] potestati [illegible] [illegible] ce[illegible]a. P[illegible] igitur spirituali solummodo potest Papa [illegible] [illegible] L[illegible] non est necessarium, quod temporali pote[illegible] præc[illegible] [illegible] talibus abundet diuitiis: sed sufficit, quod Christiani sibi prompte obediant.

CAP. XXX.

Soluit rationes capitulis primi huius probantes, quod expediat communitati fidelium vni capiti sub Christo subesse.

D*Iscipulus.* De hac materia tecum postea disputabo: ideo ipsam pertransens, [illegible] qualiter [illegible] opinionem, quæ tenet quod non expedit communitati fidelium vni [illegible] sub Christo esse, respondeatur ad allegationes inductas superius *primo c. huius secundi* [illegible] ma illarum respondetur, sicut tactum est ibidem, quod Christus est caput [illegible] ni non subsunt vni capiti sub Christo. Ad rationē autem in contrarium respond[illegible] necesse, vt sub Christo sit vnus rector totius ecclesiæ, sed sufficit [illegible] sint plures [illegible] prouincias, quemadmodum sunt plures reges gubernantes plura regna. Ad aliam dicitur, qu[illegible] pecus [illegible] in quo oues simul morantur, regi & pasci ab vno pastore mortali. Vni autem [illegible] quo omnes oues non simul morantur, sufficit vt regantur à principe pastorum, [illegible] sto. [illegible] tertiam respondetur per idem, quod omni populo simul moranti expedit vni rectori mo[illegible] se, non autem vni populo comprehendenti plures populos in locis distantibus hal[illegible] populo sufficit [illegible] esse Christo. Ad quartam respondetur, quod non omni communitati [illegible] potest regi absque multitudine iudicum, qui possunt circa causas & negotia con[illegible] rentias, expedit vni rectori supremo subesse. Quia cōmunitas huiusmodi potest [illegible] vnus homo mortalis & in multis deficiens sufficit ad ferendum & determinandum [illegible] ci[illegible] q[illegible] æ p[illegible] alii iudices discordare. Et ideo cum communitas fidelium sic p[illegible] a[illegible] nemo mortalis possit omnia huiusmodi negotia sustinere, expedit communitati fi[illegible] a pluribus, non ab vno. Ad quintam consimiliter respondetur, quod quia vnus non [illegible] g[illegible]ndum vniuersos fideles ad seruandā vnitatem fidei ac rituum & obseruantiarum quos [illegible] Christiani seruare tenentur: ideo expedit communitati fidelium vt regatur à pluribus, [illegible] iusmodi vnitatem omnes compellant. Ad sextam respondetur, quod potentibus er[illegible] are [illegible] ra negotia expedit habere vnum caput, quando vnus sufficit ad huiusmodi negotia [illegible] n[illegible]nda. Sed nemo sufficit ad huiusmodi negotia, quæ possunt oriri inter Christ[illegible] [illegible] o non expedit sibi habere vnum caput sub Christo, sed plura. Ad septimam r[illegible] non expedit communitati fidelium, vt multi inter ipsos & præcipue prælati, valca[illegible] sol[illegible], qua[illegible] contra tale periculum potest remedium absque maiori periculo ad[illegible] ius periculum [illegible] est imminere communitati fidelium, si haberet vnum caput, quam [illegible] ra: quia cum tal[illegible] ius p[illegible] malitiam inficiatur vnus quam plures, magis timendum est [illegible] mal[illegible] vnus principans vniuersis fidelibus quam plures principantes eisdem. Sed [illegible] teu iam sapientis Ecclesiastici 10. *Secundum iudicem populi sic & minister eius, & qualis rector [illegible] tales & inhabitantes in ea.* Cui concordat Anselmus, qui, vt habetur *6. q. 1. cap. ex merito* [illegible] *languescente catera corporis membra inficiuntur.* Vbi dicit Gloss. *Componitur orbis regis ad exemp*[illegible] con[illegible]ucus corrupto capite quorumcunque Christianorum de corruptione subd[illegible] un[illegible] ter est timendum. Ergo magis timendum est de generali vel fere de generali corruptio[illegible] ne Christianorum, si habuerint omnes vnum caput, quam si habuerint p[illegible], licet [illegible] m[illegible]ndum de aliqua particulari corruptione alterius partis Christianorum [illegible] ra[illegible]pita. Ergo maius periculum imminet Christianis, si habeant omnes vnum caput q[illegible] v[illegible] alter, vel fere omnes Christianos inficere, quam si habeant plura, quoru[illegible] [illegible]s vel fere omnes inficere, sed tantummodo sibi subiectos, quia non est [illegible] un[illegible] plura capita simul corrumpantur, sicut vnum solum *Discip.* Quare ad hic illa opinio [illegible] q[illegible] *magis est timendum de generali vel fere generali corruptione* *Magist.* Addit[illegible] ere, p[illegible]o [illegible] n[illegible] Christi dicentis Matth. vltim. *Vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem* [illegible] p[illegible]r quam nullatenus est timendum, quod vnquam propter mal[illegible] vnius capi[illegible] rupt[illegible] f[illegible] u[illegible] infectio omnium Christianorum. Quia talis corruptio Christian[illegible]um [illegible] Christi præ[illegible]riptæ. Sed fere generalis corruptio Christianorum prom[illegible] p[illegible]a[illegible]: Staret enim eadem promissio Christi, si sub vno peruerso vel inf[illegible] ca[illegible] stianorum inficerentur omnes præter duos vel tres. Quare non esset al[illegible]ual[illegible] vnum caput omnium Christianorum inficeret omnes Christianos: sed credendu[illegible] tur, quod inficeret fere omnes. Propter quod si Papa efficeretur hæreticus, præter[illegible] tiam temporalem vel cui potentes temporaliter adhærerent, formidandum est [illegible] stianos inficeret hæretica prauitate. Sed si essent plura capita Christianorum, n[illegible] simul inficerentur. Sed vno [illegible] in moribus vel hæretica prauitate sæpe a[illegible] moribus & in fide cum sibi subiectis.

[illegible]*ip.* A[illegible]as allegationes sequentes prosequere. *Magist.* Ad octauam [illegible] sempe[illegible] est expediens toti & parti, magnis & paruis [illegible] vniue[illegible] er [illegible] iuris [illegible] toto & in parte, in magnis & in paruis. Licet hoc ve[illegible] de [illegible] & parte de m[illegible]nis & paruis. Et ideo licet [illegible] expediens [illegible] d[illegible] præsit vnus episcopus, non expedit tamen quod toto populo [illegible]

T[illegible] [illegible]ia omnia negotia vnius populi partialis potest sustinere vnus solus. nullus autem vnus po[illegible] [illegible]ere omnia negotia etiam maiora omnium Christianorum. Tum quia minus malum est, vt populus partialis & paruus inficiatur ab vno episcopo, quam vt totus vel fere totus populus Christianus inficiatur ab vno capite, quod omnibus præsit. Ad nonam dicitur, quod quamuis regnum sit optima politia in vna ciuitate secundum Aristotelem, qui solummodo loquitur de politiis, quæ in ciuitatibus custodiuntur, vt in verbis eius quampluribus in *lib. politicorum* colligitur: tamen regnum non est optima politia in toto orbe, nec in omni parte orbis. Quia totus orbis & diuersa regna melius reguntur à pluribus, quorum nullus sit superior alio, quam ab vno solo, propter rationes tactas superius. Per hoc ad allegationem vltimam respondetur, quod nunc expedit vniuersitati [illegible]o[illegible]lium, vt regatur ab vno monarcha totus orbis, sed regulariter expedit vt regatur à pluribus, quoru[illegible] nullus sit superior alio, quamuis in aliquo casu, qui possit accidere, magis expediret quod [illegible]tus or[illegible]is regeretur ab vno, quam à pluribus. Et hæc de secundo libro.

INCIPIT TERTIVS LIBER, IN QVO PERTRACTATVR, QVIBVS scripturis de necessitate salutis credere tenemur. Et ponuntur diuersæ opiniones.

CAP. I.

In quo ponitur prima opinio, quæ probat, quod tantummodo scripturis canonicis & generalium conciliorum est de necessitate salutis credendum. Et hoc quinque allegationibus, ad quas respondetur infra cap. 8. 9. 10. & 11.

D[illegible] *ipulus.* Quamuis regulariter minime expediret totam vniuersitatem fidelium vni capiti fide[illegible] sub Christo subesse: tamen videtur, quod nullus catholicus debeat dubitare, quin pro ne[illegible]essi[illegible]ate temporis, vel propter excellentiam beati Petri, vel ex alia causa speciali nobis fortassis igno[illegible]ta aut de potentia absoluta, Christus potuit constituere beatum Petrum caput, principem & præla[illegible]m aliorum Apostolorum & vniuersorum fidelium. Ideo specialiter nunc scrutemur, an de facto [illegible]hristus tantam beato Petro contulit dignitatem. Verum quia istius inquisiti & aliorum complu[illegible]am discutiendorum inferius, nec vna pars, nec alia aliter quam per scripturas vel auctoritates po[illegible] stendi: circa scripturas autem recipiendas sunt diuersæ opiniones & aduersæ: quibusdam di[illegible]entibus quod solummodo scripturæ canonicæ & generalium conciliorum debent de necessitate [illegible] tis admitti; aliis aliter sentientibus. Ideo licet qualis fides scriptutis aliis, quam canonicis, debeat [illegible]hibe[illegible], in *prima parte huius Dialogi* (in qua quæsiuimus, quæ assertio catholica, quæ hæretica est [illegible]se[illegible]da[illegible] differuimus aliquantulum exquisite: sed tamen propter dicta quorundam, quæ tunc non habuimus, non tædeat nos aliqualiter tangere de eodem. Circa hoc ergo diuersas opiniones cum motiuis earum non te pigeat recitare. *Magist.* Vna opinio tenens, quod nullam scripturam irreu[illegible]iter veram credere vel fateri tenemur de necessitate salutis æternæ, nisi eas quæ canonicæ app[illegible]r, vel eas quæ ad has de necessitate sequuntur, aut scripturarum sanctarum sensum dubium [illegible]be[illegible] in eas interpretationes seu determinationes, quæ per generale fidelium seu catholicorum [illegible]on[illegible]m e[illegible]ent factæ, in his præsertim in quibus error damnationem æternam induceret, quales sun[illegible] articuli [illegible]dei Christianæ. Quod enim interpretationibus concilii generalis sit talia præ[illegible]da credulitas patet. Quia pie tenendum est, quod tales interpretationes sunt nobis ab eodem spiritu reuelatæ. Quod ex scriptura ostenditur. Nam veritas ipsa Math. vltimo dicit: *ecce ego vobis cum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Vnde Rabanus air: *ex hoc intelligitur, quod vsque in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & inhabitatione sunt digni:* quibus scilicet ad [illegible] conseruati[illegible]nem Spiritum sanctum pie tenendum est semper adesse. Vnde Hieron. *Quod igitur vsque ad consummationem seculi cum discipulis se esse promittit: & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam a credentibus recessurum.* Idem aperte conuincitur Actuum 15. dicente Apostolorum & fidelium [illegible]c[illegible]ation[illegible], p[illegible] ambiguitatem illius & terminationem: *visum est enim Spiritui sancto & nobis.* As[illegible]t enim & a[illegible]rit scriptura ipsorum determinationem in dubietate illa circa fidem factam [illegible]u [illegible]n[illegible]o. Cum igitur fideliũ congregatio seu concilium generale per successionem, vere [illegible]t c[illegible]ngregationem Apostolorum & seniorum, ac reliquorum fidelium in determinandis [illegible]ubiæ sensibus in quibus maxime periculum æternæ damnationis induceret error verisi[illegible]ce[illegible]tum est, deliberationi vniuersalis concilii Spiritus sancti dirigentis & reuelantis ad[illegible]e[illegible] Hoc autem deductione infallibili (vt asserunt) ex scriptura vim sumente patere potest. [illegible] frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum, & quem crede[illegible]e [illegible] necessarium ad salutem, non aperiret eisdem hunc quærentibus, & pro ipso inuo[illegible] si circa ipsam pluralitatem fidelium errare sineret. Quinimo talis lex non solum fo[illegible]re[illegible] inutilis, sed in hominum æternam perniciem tradita videretur. Et ideo pie tenendum est, determinationes conciliorum generalium in sensibus scripturæ dubiis à Spiritu sancto originem sumere.

Cap. II.

In quo ponitur secunda opinio, quæ tenet vltra primam, scilicet quod etiam decretis & decretalibus summorum pontificum & Apostolorum canonibus, qui in Biblia non habentur, & dictis Doctorum ab ecclesia approbatorum, est fides indubia adhibenda. Ad allegationes pro secunda tertia & quarta parte adductas respondetur infra c. 25.

DIscipulus. Opinionem aliam recitare non differas. *Magist.* Alia est assertio, quod non solum scripturis canonicis & determinationibus seu interpretationibus conciliorum generalium est de necessitate salutis præstanda firma credulitas: sed etiam decretis & decretalibus epistolis summorum pontificum, nec non & Apostolorum canonibus, qui in Biblia non habentur, & dictis Doctorum ab ecclesia approbatorum, est fides absque dubitatione aliqua adhibenda. Quod enim Apostolorum canonibus supra dictis sit fides certissima adhibenda, videtur asserere Zephernius Papa. Qui, vt habetur *distin. 16. c. sexaginta*, ait: *sexaginta sententias Apostoli perscripserunt, cum aliis quamplurimis epistolis, & seruandas eas esse censuerunt.* Item Leo Papa, vt habetur in eadem *distinct. cap. Clementis*, ait: *Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & canones Apostolorum, numerant patres inter Apocrypha, exceptis 50. quæ decreuerunt orthodoxæ fidei adiungenda.* Item sexta synodus, vt legitur eadem *distinct. cap. placuit*, ait: *placuit huic sanctæ synodo, vt amodo confirmata & rata sint canones Apostolorum 85. cap.* Hoc idem testatur Isidor. Qui, vt ibidem habetur, ait: *propter eorum auctoritatem cæteris conciliis præponimus canones, qui dicuntur Apostolorum: licet à quibusdam Apocryphi dicantur: quam plures eos receperunt, & sancti patres eorum sententias, synodali auctoritate roborauerunt, & inter canonicas posuerunt constitutiones.* Ex his colligitur, quod saltem quibusdam canonibus Apostolorum est credulitas adhibenda indubia.

Quod vero decretis & decretalibus summorum pontificum credulitatem ac reuerentiam catholici debeant exhibere, testantur & Nicolaus Papa & Agatho Papa, quorum assertiones habentur *distinct. 19. cap. si Romanorum & c. sic omnes.* Ad quod etiam probandum aliæ auctoritates sanctorum patrum possent adduci, quæ abbreuiationis causa non allegantur ad præsens.

Quod vero dictis Doctorum ab ecclesia approbatorum oporteat credere *distinct. 55.* affirmari videtur, vbi diuersorum patrum recipienda enumerantur opuscula. Hoc etiam ratione probatur. Quia assertiones summorum pontificum non solum in diffinitione causarum & negociorum sunt recipiendæ: sed etiam in expositione scripturarum sanctarum, quibus in expositione scripturæ præferuntur sancti patres tractatores diuinarum scripturarum, *dist. 10. §. s.* Igitur expositiones huiusmodi tractatorum recipiendæ sunt. Quod vero dicta summorum pontificum etiam in expositione seu interpretatione scripturę sint recipienda, Hormisda Papa videtur asserere, qui, vt habetur *distinct. 15. cap. si ille*, ait: *nemo mihi, alia qualibet contra auctoritatem sedis Apostolicæ, vel contra 318. episcoporum & reliquorum canonum constituta obiiciat: quia quicquid contra illorum diffinitionem, in quibus Spiritum sanctum credimus locutum, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.* Huic consentire videtur Nicolaus Papa: qui vt legitur *25. quæst. 2. cap. si quis*, ait: *si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholica fide, vel ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium vel futurorum malorum à sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.* Hoc idem per alios canones quamplurimos affirmari videtur.

Cap. III.

In quo ponitur tertia opinio vltra præcedentes, ponens quod etiam doctoribus ab ecclesia non approbatis est fides adhibenda, & hoc probat septem rationibus, ad quas respondetur capitulo 26.

DIscipulus. Est ne alia opinio aliquid superaddens prædictæ? *Magist.* Est quorundam opinio, quod non solum Christiani tenentur prædictis firmiter adhærere: sed etiam doctoribus, qui non sunt ab ecclesia approbati, & qui se inuicem reprobant, etiam circa illa quæ contingunt catholicam fidem, quantum ab ea in quibus omnes vel plures & præcipue magis famosi concordant, alii scil. Christiani credere constringuntur.

Discip. Scio plures, qui hoc sentire videntur, sed non sum memor quod audierim vel viderim quenquam eorum hoc auctoritate vel ratione probare. Ideo tu ad hoc allegationes aliquas nitaris inuenire. *Magist.* Quod hoc pluribus modis probari possit, apparet. Nam illis oportet adhibere fidem, quibus non credere est iniquum. Sed non credere doctoribus est iniquum

testa

teste Leone Papa, qui, vt habetur *24. q. 3. c. quid autem*, ait: *quid autem iniquius est, quam impia sapere, & sapientibus doctoribusq; non credere?* Ergo doctoribus est credendum, præsertim quantum ad illa, in quibus omnes vel plures & magis famosi consentiunt. Amplius, in intelligendis scripturis diuinis, illis est credendum, à quibus scripturæ sunt discendæ, teste beato Clemente, qui, vt legitur *distinct. 37. c. relatum*, ait: *oportet ab eo scientiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat*. Igitur maioribus est credendum. Doctores autem sunt maiores. Ergo oportet doctoribus credere. Item, præsumendum est pro multitudine & maxime sapientum *distinct. 19. in cano[illegible]is. Et dist. 16. nullus inuitus*. Sed illis credendum est, pro quibus præsumitur. Igitur credendum est [illegible]titudini doctorum, eum inter sapientes debeant computari. Rursus, ille prudentiæ suæ in[illegible]r, qui ea quę sibi credenda seu tenenda videntur, doctorum assertionibus præsumit præponere, vt colligitur ex verbis Hieron quæ ponuntur *extra de constit. ne innitaris*. Nemo autem prudentiæ suæ debet inniti, Salomone hortante Prouerb. 3. qui ait: *ne innitaris prudentiæ*. Ergo assertionibus, quibus concordant doctores, nullus debet sententiam suam præponere. Et per consequens omnes alii doctoribus in nullo modo credere constringantur. Præterea, fide dignorum testimonio est credendum. Doctores autem, qui fide digni sunt censendi, testes sunt assertionum suarum, quemadmodum Apostoli appellantur testes Christi quia euangelicam ausi fuerunt asserere veritatem. Ergo quando doctores concordant, præsertim famosi, alii credere tenentur eidem. Adhuc vnicuiq; experto & perito in aliqua scientia est credendum. Doctores autem Theologiæ sunt experti & periti in theologica facultate. Ergo credendum est eisdem.

CAP. IV.

In quo ponitur quarta opinio media inter alias, scilicet quod de necessitate salutis non tenentur fideles credere, nisi contentis in Biblia & scriptoribus eiusdem & vniuersali ecclesiæ & Apostolis.

DIscipulus. Si est aliqua opinio, quæ omnibus obuiet suprad ctis, ipsam audire desidero, vt mihi detur occasio intelligendi profundius veritatem. *Magist.* Est quædam opinio, quæ viam eligens mediam prædictis omnibus in aliquo aduersatur: tenens quod scripturæ diuinæ contentæ in Biblia, & eiusdem sacræ scripturæ scriptoribus, & vniuersali ecclesiæ, atque Apostolis, absq; vlla dubitatione in omnibus est credendum. Nullis aliis, quantacunque doctrina vel sanctitate præpolleant, est in omnibus absque omni exceptione fides necessario adhibenda. Ita quod nec in concilio generali, [illegible] et congregata vniuersalis ecclesia, nec decretis aut decretalibus, vel assertionibus summorum pontificum, nec doctorum dictis (siue fuerint ab ecclesia approbati, siue non fuerint approbati) est necessario credulitas in omni dicto & casu absque omni exceptione præstanda: licet in multis [illegible] debeant, & quo ad multa Christiani ipsis credere teneantur. *Discip.* Istam opinionem a[illegible]as non audiui nec legi. Ideo vt cognoscam quod aliquid apparentiæ vel veritatis contineat, ipsam int[illegible]ndo aliqualiter tecum discutere. Videtur primo, quod sibiipsi repugnet. Nam sicut qui in vno criminosus ostenditur, in nullo negocio admittendus est tanquam testis veritatis, sed suspectus est habendus. Ita qui in vno errat vel errare potest, in nullo sibi necessario est credendum, sed merito potest haberi suspectus: quod sicut errat in vno, ita errat in alio. Quod de intentione August. videtur [illegible] secundum quam si in scripturis diuinis al quod mendacium etiam minimum reperitur [illegible] fides esse [illegible]nime adhibenda. Vnde d[illegible]it in prima epistola ad Hieron. vt habetur dist. 9. cap. *si ad [illegible]pturas sanctas admissa fuerint vel officiosa mendacia, quid eis remanebit auctoritatis?* Quasi diceret, nihil. S[illegible] concilio generali, summis pontificibus & quibuscunque doctoribus non est necesse in omni[illegible] credere: sequitur, quod in nullo est eis fides necessario adhibenda. Cuius oppositum opinio prædicta tenere videtur. Videtur ergo quod sibimet repugnet. Tu vero narra, quomodo ad hæc opinio eadem respondere conatur. *Magist.* Respondetur, quod secus est de criminoso, & de errante vel potente errare absq; omni crimine & peccato. Criminoso enim in nullo credendum est: vnde nec ad testimonium debet admitti. Ex quo enim damnabiliter à regula rationis recessit, non est [illegible]m ter præsumendum, quod ratione n & veritatem velit in quocunq; tenere: nisi forte in aliquo, [illegible]ad concupisc[illegible]tiam vel commodum eius absque omni contrario suæ voluntati pertineat. Sed [illegible]e aut potente errare absq; omni crimine & peccato, nisi forte veniali, non est præsumen[illegible]od velit scienter aliquid asserere contrarium veritati. Vnde & errantes in quibusdam, & [illegible]alsas non scienter nec culpabiliter absque assertione, adhæsione vel defensione temera[illegible]aut damnabili tenentes, ad perhibendum testimonium veritati in iudicio, & extra [illegible], & in multis debet adhiberi fides eisdem. Et ideo quamuis secundum istam opinio[illegible] necessarium in omni dicto & casu absq; omni exceptione credere concilio generali, Ro[illegible]cibus & doctoribus quibusq;, tamen in multis est credendum eisdem: quemadmo[illegible]testimonia sunt etiam in iudicio admittenda. Sed si generale concilium quodcunq; [illegible] R[illegible]us pontifex, aut quicunq; doctor scienter vel culpabiliter aliquid falsum assereret vel d[illegible], vel quom[illegible]dolibet adhæreret, nulli assertioni eius nisi aliter de eius veritate constaret, [illegible] fides vel credulitas firmiter adhibenda. *Discip.* Contra ista auctoritas August. militare videtur. Ideo dic quomodo isti respondent ad istam. *Magist.* Respondetur, quod August. loquitur de scriptu-

 rú, quæ-

ris quarum omnibus partibus est eadem ratio præstandi fidem. Et de omnibus talibus verum est, quod si vna sola pars inueniretur falsa, nulli parti talis scripturæ esset credendum, propter hoc quod ibi [illegible] scribitur. Talis autem est scriptura diuina: quia cuilibet assertioni contentæ in ipsa, ideo fides præstanda est, quia instinctu Spiritus sancti ibidem est scripta & asserta. Sed quando est aliqua scriptura totalis, & non eadem ratio præbendi credulitatem cuilibet parti eius: quamuis vna pars admittatur, alia potest non admitti: quemadmodum libri Philosophorum & Poetarum & aliorum gentilium ac etiam secularium pro parte admittuntur & pro parte repelluntur. *dist. 37 §. sed econtra c. [illegible] turbat & c. si qui vero.* Dicit Gloss. *accipi argumentum, quod testes & instrumenta possunt in parte rata haberi, pro parte non.* Sic etiam donatio pro parte est valida, pro parte non, argumentum *17. q. 4. quest.* [illegible] vtor pro me, quo non vtor contra me, vt notat Gloss. *dist. 9. c. 1.* sic dicitur quod generali concilio & aliis in vno casu est credendum & in alio non: quia non est eadem ratio credendi in omnibus.

Cap. V.

Assignat causam, quare non sit credendum in singulis concilio generali.

DIscipulus. Quod recitasti de differentia inter criminosum errantem seu errare potentem absque peccato, quantum ad hoc quod non criminoso, sed alii est sæpe credendum, apparen[illegible] videtur mihi habere: ex quo plura cogitandi est mihi data occasio. Nunc autem dic, quare tene[illegible] prædicta opinio, quod non est credendum in omnibus absq; omni exceptione generali concilio & [illegible] qui non fuerunt scriptores scripturæ diuinæ, qui nec soli ecclesiam vniuersalem constituunt. *Magist.* Hoc dicit propter hoc, quod concilium generale & omnes alii supradicti possunt errare [illegible] pabiliter contra veritatem orthodoxam & aliam. *Discip.* Si concilium generale potest errare, [illegible] fortius & Romanus pontifex, & quælibet alia congregatio partialis, ac quilibet doctor & [illegible] qui non fuit scriptor sacræ scripturæ, errare valebit. Et si non in omnibus absque omni exceptione est concilio generali credendum: multo magis aliis in omnibus absque omni exceptione min[illegible] est credendum. Quare sufficiat nobis ad præsens hoc de concilio generali tractare [illegible] prænotatam. Sane de his & aliis, quæ spectant ad ipsam *primam partem nostri Dialogi lib. 5. c. 26. & c. 28. & 29.* aliquantulum diffuse tractauimus. Ideo circa hoc noli hoc diu morari, sed [illegible] motiua breuiter tange absque deductione prolixa. *Magist.* Motiua ibi tractata fundantur [illegible] in hoc, quod vna est sola ecclesia, scil. militans vniuersalis & tota (cuius concilium general[illegible] solummodo pars) quæ non potest errare contra fidem. Et in hoc, quod illa congregatio, q[illegible] voluntate humana dissolui & cessat (cuiusmodi est concilium generale) potest contra fi[illegible]. Et in hoc quod omnes illæ personæ, quæ existentes in diuersis locis possunt contra fi[illegible] possunt etiam, si ad eundem locum conuenerunt. Et in hoc, quod nulla vocatio huma[illegible] pluribus personis, præsertim paucis, potest eas confirmare in fide. Et in hoc, quod cong[illegible]gati in concilio generali non sunt dicendi non posse errare, neq; propter sapientiam eorundem, neq; propter sanctitatem, neq; propter auctoritatem vel potestatem, neq; propter promissionem [illegible] Christo, quæ saluari potest, si fides in aliis extra concilium generale remaneat. Quibus additur a[illegible] talis. Omnis congregatio illorum, qui pauci sunt respectu aliquorum catholicorum etia[illegible] torum potest contra fidem errare: quia non est tenendum necessario, quod quidam pauci sint [illegible] fide confirmati, quantumcunq; insimul congregentur. Quamuis enim sæpe legatur, quod præsumendum est pro multitudine, vt notat Gloss. *dist. 19. in canonicis*: non tamen ita legitur, quod præsumendum sit pro paucitate. Cum igitur non sit taliter pro multitudine præsumendum, quin liceat credere multitudinē posse errare, dicente Domino Exod. 23. *Non sequeris turbam ad faciendum malum*: multo minus præsumendum est pro paucitate. Et per consequens non est necesse credere quoscunq; p[illegible] eos, quorum nullus confirmatus est in fide, non posse errare. Sed pauci Christiani etiam respectu episcoporum possunt sufficere ad celebrandum concilium generale, sicut sæpe respectu m[illegible] nis prælatorum pauci ad generale concilium conuenerunt. Nam vt legitur in decretis *dist. 18. [illegible] sexta synodus*, in generali concilio Anquiritano fuerunt solummodo 18. patres: in Antioc[illegible]no fuerunt patres 30. in Arelatensi fuerunt 19. in quodam alio Arelatensi fuerunt 11. patres. In alio A[illegible] fuerunt 18. in concilio Aurasicensi fuerunt 16. in Empauensi fuerunt 16 in Aurel[illegible]ensi f[illegible]nt 3[illegible] in Auernensi fuerunt 15. in Maticensi fuerunt 21. in Lugdunensi fuerunt 17. in alio L[illegible]d[illegible]ensi [illegible] Igitur concilium generale potest errare contra fidē. Amplius, illa congregatio potest [illegible] contra fidem, quę ad hoc, quod autentica sit censenda, indiget ab homine confirmari, qui [illegible] contra fidem errare. Quia non magis confirmatur in fide indigens confirmatione, quam confirman[illegible] Sed concilium generale, vt sit autenticum & vt eius assertio vel diffinitio sit reputanda autentica & vt auctoritatem obtineat, indiget confirmari à Papa, qui potest contra fidem errare. teste G[illegible] Papa qui, vt habetur *23. q. c. 1.* ait loquens de sede prima, per quam Papam intelligit, *quod vnamquanq; [illegible] sua auctoritate confirmauit & cōtinuata moderatione custodit.* Cui concordare videtur Paschalis Papa, q[illegible] vt habetur *extr. de electi. c. significasti*, ait: *cum omnia concilia per ecclesiæ Romanæ auctoritatem & facta sint [illegible] robur acceperunt.* His consentit Iulius Papa, qui vt habetur *distinct. 17. cap. regula*, ait: *nec illum ratum est aut erit vnquam concilium, quod eius,* (scil. Romanæ ecclesiæ) *non fuerit fulcitum auctoritate.* H[illegible] Gratianus *25. quest. 1. § his ita respondetur*, loquens de sacris canonibus etiam generaliu[illegible] [illegible] ait: *sacri quidē canones ita aliquid constituunt, vt sua interpretationis autoritate sancta Romana ecclesia [illegible] reseruet.*

Ex

[illegible], quampluribus colligitur, quod concilium generale Papa confirmat, & ei au[illegible]itatem præstat. Papa autem potest errare contra fidem. Igitur etiam concilium generale potest errare contra fidem. Et ita non est necessarium in omnibus absq; omni exceptione credere concilio generali: præsertim cum secundum quosdam aliquando errauerit, vt eis apparet, & *in prima parte istius Dialogi li. 5.* extitit probatum.

CAP. VI.

Vbi ostenditur, in quibus credendum est concilio generali, & in quibus non.

DIscipulus. Sicut superius recitasti c. 6. quamuis secundum istam opinionem non sit simpliciter necessarium credere in omnibus (absq; omni exceptione) concilio generali: tamen secundum eandem in multis negari non debet, & quo ad multa Christiani tenentur eidem credulitatem præstare. Ideo ista duo vltima nunc secundum opinionem sæpe dictam declara. *Magist.* Ad euidentiam istorum dicitur esse sciendum, quod eorum quæ asseruntur per concilium generale, quædam consistunt in facto, quia videlicet cōcilium generale narrat & asserit illa, quæ facta sunt: quemadmodum historia scripturæ Diuinæ narrat rem gestam. Quædam autem non consistunt in facto, sed in ipsa natura rei, de qua loquitur. Sicut cum narrat & asserit ea, quæ spectant ad naturam Dei & creaturarum siue simplicium siue compositarum, vel etiam illarum quæ vnitatem solummodo aggregationis vel ordinis habere noscuntur. Per istam distinctionem conatur ista opinio declarare præscripta dicens: quod si concilium generale erraret siue circa illa quæ consistunt in facto, siue circa alia, ille cui hoc constaret, ei credere non deberet, & eidem liceret in hoc contradicere, & negare concilium generale. Ille autem, cui hoc non constaret, quantum ad illa quæ facti sunt deberet credere assertioni & testimonio concilii generalis, præsumendo quod concilium generale quantum ad illa quæ facti sunt, n[illegible]l assereret, nisi quæ essent sibi certa. Quemadmodum etiam iudex tenetur credere testibus, etiam quos non potest repellere, & reputare debet idoneos & veraces, licet in rei veritate deponant [illegible]lsum. Nec iudex ignoranter credendo falsis testibus peccat (imo peccaret, si non crederet, ex quo nihil habet contra ipsos, vnde suspicari possit quod falsum dicant. Sic fideles ignoranter credentes concilio generali erranti non peccant in huiusmodi: imo si nollent adhibere fidem, peccarent, ex quo nihil habent contra concilium generale. Si autem concilium generale erraret circa alia, quam circa ea quæ facti sunt (puta illa, quæ de Deo vel creaturis in sacris literis asseruntur) nulli Christiano, cui hoc non constaret, liceret assertionem concilii generalis negare, nec de ea publice disputare, nisi aliqui periti, & opinionis laudabilis impugnarent eandem. Et hoc propter scandalum euitandum, & vt concilio generali à quolibet, qui nescit ipsum errare circa huiusmodi, honor & reuerentia debita deferatur: Debentq; singuli etiam qui assertionem contrariam antea tenuissent, nō [illegible]men fuissent certi explicite pro assertione concilii generalis præsumere, & quasi conditionaliter [illegible]hærere, si scilicet non est contraria catholicæ veritati, ita vt publice non teneant opinionem contrariam etiam opinando, in mente tamen possunt opinari contrarium, & sollicite scrutando scripturas quærere veritatem. Si autem concilium generale non errat circa huiusmodi, quæ non consi[illegible] facto, nulli licet maxime publica assertione ipsum negare, nec contrarium opinari, aut quomo[illegible]bet etiam dubitando publice defensare, etiam si prius opinatus fuisset contrarium. Cum de contrario, etiam ex quo est falsum, nemo possit esse certus, licet quis deceptus posset putare se esse cert[illegible]m. Si autem non errat circa ea, quæ in facto consistunt, ei omnes Christiani sine dubitatione credere debent, quia cum non errat, non possunt Christiani probabiliter suspicari, quod aliquo decipiatur errore in asserendo, vel narrando veritatem rei gestæ.

CAP. VII.

[illegible]xponendo præcedens capitulum 6. quærit, quare aliter debent se habere Christiani adhærendo in concilio generali in his quæ sunt facti: & aliter in his, quæ sunt scientiæ & iuris.

DIscipulus. Ista opinio multa tenet, quæ magna discussione indigere videntur. De quibus forsan postea conferam tecum. Sed omissis ad præsens aliis, solummodo dicas, quare dicit aut innuit, [illegible] aliter se possunt & debent habere Christiani in adhærendo concilio generali, cum asserit ali[illegible]d circa ea quæ facti sunt, & cum aliquid asserit circa alia, illa scilicet quæ scientiæ sunt, & non fa[illegible] *[illegible]gist.* Vt hoc melius intelligas, scire debes, quod ea quæ facti sunt in multiplici differentia sunt. [illegible] enim explicite in scripturis Diuinis habentur, sicut quod Apostoli circumibant cum Christo, [illegible]ulus fuit Romæ, & huiusmodi quæ in libris historialibus Bibliæ affirmantur. Quædam vero [illegible]eriuntur in Biblia, sed ab aliis quam à scriptoribus Bibliæ, eorum accipitur certitudo, qui ipsa exp[illegible]cite in suis interuerunt historiis. Quædam autem in huiusmodi solum habentur implicite, ita qu[illegible] absq; subtili deductione ex illis minime elici possunt. Quædam autem in libris huius[illegible]i n[illegible]n habentur, sed ipsis narrantibus per seipsos sunt nota. Et de istis principaliter intelligit opinio supra[illegible]ipta. Rursus, non solū eorū quæ facti sunt, sed etiam aliorū quędam continentur in scripturis [illegible]inis explicite, & quædam implicite, ita quod nisi à doctis cum magno labore, & studio ex illis quæ in [illegible]scripturis habentur, inferri non possunt, Et de istis etiam locuta est memorata opinio:

Ex his dicitur, quod quia pauciores homines rarius decipiuntur, vel decipi possunt in factis & gestis, quę per seipsos cognoscunt, quam in his, quæ solummodo ex aliis subtili & multis incognita ratiocinatione eliciunt. Ideo magis creditur hominibus in his quæ asserunt se vidisse, vel audiuisse, aut aliquo sensu alio percepisse, quam in his quę ex dictis aliorum, vel etiam ex sibi notis arguendo concludunt.

Vnde & sępe Doctori Theologiæ de aliquo facto testimonium perhibenti, multi absq; dubio credunt: qui tamen opinionibus eius, quantum ad ea quæ sunt scientiæ & iuris (quamuis firmissime, imo pertinaciter adhæreat eis) non credunt. Imo ipsum errare & falsa dicere, & asserere firmissime putant. Quia tenent quod scienter non diceret falsum, & arbitrantur, quod de illo quod est facti est certus, quem deceptum circa alia, scilicet scientiæ & iuris arbitrantur. Sic dicunt de concilio generali, quod cum asserit aliquid quod facti est, quod dicit per seipsum cognoscere, vel inuenisse explicite in scripturis diuinis, vel in libris illorum, quibus quantum ad illa quæ asseruntur se cognoscere per seipsos, est credendum ab omnibus, qui de contrario non sunt, vel non possunt esse certi, semper est adhibenda fides concilio generali, nisi possit probari contrarium. Quoad alia autem, quæ taliter minime cognoscuntur, sed solummodo arguendo ex aliis accipitur eorum notitia à peritis & scientibus argumenta sophistica à veris discernere, non est necessarium, tantam credulitatem præstare concilio generali. Eo quod notum est per certum plures literatos, & qui periti putantur, quantumcunq; sint in concilio generali, nescire in multis sophismata à veris argumentis discernere. Quia tamen plurimi fallaciarum naturam ignorantes: etiam qui memoriam literarum supra alios habere noscuntur, non solum in Theologia & Philosophia, sed etiam in scientiis legalibus paralogisantur, credentes demonstrationem & infallibile facere argumentum, quando (quamuis ignoranter) sophistice omnino procedā[t]. Ideo quando in generali concilio congregati, præsertim si pauci sint, sicut aliquando fuerunt solummodo vndecim, quemadmodum probatum est prius, & in scientia discernendi sophisticas rationes à veris sunt minime eruditi, vel non sunt notabiliter excellentes, non est tanta fides adhibenda eisdem, quando ratiocinando ex aliis quamuis indubiis, aliquam assertionem determinant, quanta adhibenda eis esset, si aliquid quod facti est, assertiue proferrent, firmiter affirmando, hoc vel per seipsos euidenter cognoscere, vel per illos quibus omnino in huiusmodi est credendum.

Cap. VIII.

Ad rationem primæ opinionis primo respondet quarta opinio, ostendendo quod concilium generale non innititur reuelationi diuinæ, neq; Spiritui sancto, nisi secundum influentiam generalem: & hoc duabus rationibus.

D*iscipulus.* Reor me aduertere intellectum opinionis prædictæ: quæ quoad multa fundatur in hoc, quod concilium generale potest contra fidem errare: cuius contrarium tenet & probare conatur prima opinio superius *1. c.* recitata. Ad cuius allegationes narra qualiter ista opinio vltima nititur respondere. *Magist.* Ad primam cum innuit, quod pie tenendum est interpretationes concilii generalis esse nobis reuelatas ab eodem spiritu, à quo reuelatæ sunt Diuinæ scripturæ. Respondetur, quod non est necesse, nec semper oportet omnes Christianos hoc credere, quia concilium generale sæpe innititur vel inniti potest sapientiæ humanæ: quæ deuiare potest à vero. Et ideo non oportet de necessitate salutis credere: quod quicquid concilium generale diffinit circa fidem tenendum, quod illud diffiniat tanquam sibi reuelatum à Deo, & quod tunc spirituali reuelationi innititur. Quod pluribus modis videtur probari. Nam vbi aliquid speratur reuelandum à Deo, non studio & meditationi humanæ, sed solummodo orationi vel aliis bonis operibus oportet insistere: vel saltem minus oportet insistere studio, quam aliis operibus bonis.

Hinc est quod cum Daniel speraret somnium Nabuchodonosor & interpretationem eius sibi reuelandam à Deo, socios suos hortabatur, vt non per studium, quamuis essent docti, sed per orationem & supplicationem à Deo tantum quærerent sacramentum. Quod postea per orationem se asseruit Daniel consecutum, cum dicat ca. 2. *Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teq; laudo, quia sapientiam & fortitudinem dedisti: & nunc ostendisti mihi, quæ rogauimus te; quia sermonem regis aperuisti nobis.* Hinc etiam Christus, quia promisit Apostolis se reuelaturum eisdem, quæ oporteret eos loqui, cum ducendi essent ante reges & præsides, ipsis inhibuit ne studio tunc vacarent, dicens eis, vt habetur Matth. *1. Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris mei, qui loquitur in vobis.* Quando igitur per reuelationem aliquid solummodo est sperandum, non est studio & meditationi humanæ, sed orationi vacandum. Sed cum in concilio generali est quæstio fidei terminanda, meditationi scripturarum insistitur. Ergo non per reuelationem est necessaria quæstio fidei in concilio generali terminanda, sed per sapientiam, quæ habetur & haberi potest per studium & meditationem humanam, poterit eadem quæstio terminari; licet Deus de gratia speciali ipsam valeat reuelare. Non est tamen tenendum certitudinaliter, quod per reuelationem habeatur, nisi Deus hoc miraculose & aperte reuelet. Amplius, quando certitudinaliter tenendum est aliquid per reuelationem habendum, pro eodem adipiscendo non ad sapientiores, sed ad meliores, siue sint literati siue illiterati, siue clerici siue laici, siue sint viri siue fœminæ: vel ad Prophetas, est rationabiliter recurrendum.

Quia

quia non sapientioribus, sed melioribus Deus communiter sua secreta reuelat. Quod veritas ipsa te stari videtur, cum dicit Matth. 11. *Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hoc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Hinc sanctus ille rex Iosias, vt habetur 3 *Reg* 22. cum vellet per reuelationem scire voluntatem Dei de verbis voluminis reperti in templo, misit ad Elchiam sacerdotem magnum, etiam ipsos sacerdotes & peritos legis Diuinæ: & ab ipsis sacerdotibus & peritis legis veritatem minime requisiuit, licet Malachiæ 2. dicantur: *labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem requirunt ex ore eius.* Quia ex ore sacerdotis, qui scientiam & legem Dei explicite scire tenetur, requirenda est lex Dei, quantum ad illa quæ per exercitationem & meditationem in lege haberi possunt. Quantum ad illa autem, quæ per reuelationem sunt habenda, ad habentes spiritum Prophetiæ, si qui sint, & ad sanctiores, quorum orationes sunt Deo magis acceptæ, est principaliter recurrendum. Nec quantum ad huiusmodi est necessario magis lex requirenda ex ore sacerdotis & summi pontificis, quam ex ore viduæ vel laici literas nescientis. Sed pro quæstione fidei terminanda in concilio generali, ad sapientiores magis literatos, siue sint meliores siue non, etiam secundum communem opinionem hominum recurritur. Ergo non est tenendum necessario, quod semper per reuelationem Diuinam quæstio fidei terminetur. Ex his colligitur, quod non est necesse tenere semper quæstionem fidei per reuelationem in generali concilio terminari: sed tenendum est (nisi contrarium reueletur miraculose à Deo) quod Deus permittit, vt congregati in concilio generali, in diffiniendo quæstionem fidei, & in aliis, secundum proprium sensum procedant, assistente sibi Diuina influentia generali. Et ideo conceditur, quod non est impossibile, concilium generale errare. Quod adhuc iuxta prædicta tali modo probatur. Existentes in concilio generali, tractantes, & deliberantes, ac diffinientes quæstionem fidei, aut innituntur præcise reuelationi Diuinæ, aut innituntur sapientiæ & virtuti humanæ. Primum non potest dici: quia tunc iuxta prædicta pro quæstione fidei terminanda non oportet consulere in sacra scriptura peritos, nec volumina Diuina mente reuoluere, nec opus esset cogitare quomodo esset quæstio fidei terminãda: sed totum esset committendum Deo, solummodo per orationem inuocando ipsum, qui solus potest reuelare quamlibet catholicam veritatem. Quod tamen non fit, quando quæstio fidei est in generali concilio. Quoniam de ipsa deliberant, & veritatem ex literis sacris nituntur elicere, vt iuxta scripturas Diuinas de ipsa diffiniant. Quod concilia generalia de ipsa fecisse hactenus dignoscuntur: Quia per scripturas sacras diffinierunt subortas ex scripturis fidei quæstiones. Ergo existentes in concilio generali, volentes quæstionem fidei terminare, non committunt totum Deo, ab ipso per solam orationem diffinitiones quæstionis fidei postulantes. Ergo innituntur sapientiæ & virtuti humanæ: quia peritiæ innituntur, quam habent de scripturis, & quam per meditationem sollicitam habere possunt. Sed cum in omnibus, quæ innituntur sapientiæ & virtuti humanæ, error poterit reperiri. Ergo existentes in concilio generali circa quæstionem fidei terminandam possunt errare. Nec est necesse tenere, quod congregati in concilio generali semper & in omnibus tractatibus suis, etiam quando tractatur de quæstione fidei terminanda, aliter dirigantur à Spiritu sancto, quam Papa, quando tractat negotia cum cardinalibus in consistorio suo: vel quam patriarchæ seu primates aut Archiepiscopi vel metropolitani, quando celebrant concilia prouincialia: aut aliter quam Episcopi & alii prælati, quando de Ecclesiasticis disponunt negociis. Licet aliquando accidit, & adhuc poterit accidere, quod ad concilium generale venientes, specialiter à Spiritu sancto dirigantur: & quod eis miraculose veritates aliquæ reuelantur: & quod Deus eos miraculose ab omni errore præseruet: ac diffinitionem eorum circa fidem, & alia ordinata per ipsos manifestis confirmet miraculis. Sed absque operatione miraculi non est necesse tenere, quod aliter aliquid reueletur à Spiritu sancto vocatis ad concilium generale, quam conciliis prouincialibus, & aliis congregationibus Christianorum, de quibus constat, quod non sic diriguntur à Spiritu sancto, quin possint errare tam in moribus quam in fide. Ergo non est necesse asserere contrarium de omni concilio generali. Item, illa congregatio potest errare contra fidem, quæ potest in negotiis male procedere, & malo exitu terminari. Sed hæc de concilio generali possunt contingere. Nam, vt habetur 7. q. 1. c. principatus, *difficile fit vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.* Ex quo patet, quod omnis congregatio, quæ malo potest inchoari principio, potest non bono exitu terminari. Concilium autem generale potest inchoari malo principio. Concilium enim generale congregandum est per Papam, vt habetur *dist. 17. per totum.* Papa autem cum possit peccare & damnari, ac contra fidem errare mala intentione & corrupta: imo intentione aliquid diffiniendi contra catholicam veritatem, potest congregare generale concilium. Igitur concilium generale malo principio, & corrupta intentione congregatum, malo exitu peragi potest. Et per consequens poterit contra fidem errare.

C A P. IX.

In quo respondetur ad alias rationes primæ opinionis.

Discipulus. Indica quomodo antedicta opinio ad alias allegationes supra *cap. 1. huius tertii* adductas respondere conatur. *Magist.* Ad illam, quæ in promissione Christi *Matthæi vltimo* est fundata: respondetur, quod Christus futurus est cum Ecclesia vniuersali vsq; ad consumationem seculi

Et

Et ideo (vt dicit Rabanus, sicut allegatum est) *vsq; in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & inhabitatione sunt digni.* Ex quibus verbis Rabani colligitur, quod dicta promissio Christi non debet intelligi de concilio generali. Tum, quia non dicit, non sunt defuturi in concilio generali: sed dicit, *in mundo.* Tum quia raro concilium generale est in mundo. Vniuersalis autem Ecclesia semper vsq; ad consummationem seculi erit in mundo. Ergo secundum Rabanum illa promissio Christi, non de concilio generali, sed de vniuersali Ecclesia debet intelligi, vt pie & absq; dubio est tenendum semper Spiritum sanctum adesse vniuersali Ecclesiæ. Sic etiam Hieronymus de vniuersali Ecclesia intelligit, cum dicit, Christum nunquam à credentibus recessurum, quia semper erunt vsque ad consummationem seculi aliqui Christo credentes, siue concilium generale sit, siue non sit. Ad illam allegationem, quę in *Actibus 15.* est fundata, respondetur dupliciter. Vno modo quod determinatio facta per Apostolos, & seniores, de qua fit mentio *Actuum 15.* facta fuit per reuelationem Spiritus sancti miraculosam, qualis adhuc fieri posset in concilio generali. Sed non est necesse quod fiat, nec semper fuit facta, nec forte semper fiet quandocunq; celebrabitur concilium generale. Nec est inconueniens dicere, aliquas reuelationes factas Apostolis: tamen tales non posse fieri in omni concilio generali.

Aliter dicitur, quod Apostoli & seniores absq; reuelatione Spiritus sancti tunc facta eis, ex verbis Christi quæ ab ore eius audierant, & ex factis eius quæ viderant, collegerunt determinationem illam. Viderunt enim ipsum non seruasse legalia multa, & ceremonialia, qui & docuerat eos, non esse necessarium seruare eadem. Quare absq; reuelatione speciali poterant scire, quod credentes conuersi ex gentibus, ad huiusmodi seruanda minime tenebantur. Vnde & Apostolus Paulus ante congregationem illam hoc constanter asseruit. Quod non fecisset, nisi certus de hoc antea extitisset. Et quamuis si omnes alii contradixissent, ipse tamen à sua sententia minime recessisset, ipso attestante, cum ait ad Galatas 1. *Licet nos aut angelus de cœlo* &c. nec tamen pertinax extitisset, licet omnibus aliis restitisset. Et quia circa verum scienter assertum non potest pertinacia inueniri. Cum ergo dixerunt Apostoli, & seniores: *visum est Spiritui sancto & nobis* &c. sub tali intellectu dixerunt, sub quali dixit Apostolus 1. Corinth. 12. *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.* Quia omnia bona sunt à Spiritu Sancto, quamuis Deus in omni tali sermone non faciat nouum miraculum. Et eodem modo respondetur ad auctoritates plurimas asserentes sententialiter, quod sancti patres in conciliis generalibus congregati, illa quæ diffinierunt, statuerunt, & egerunt, à Spiritu sancto inspirati fecerunt. Et per consequens interpretationes, quas fecerunt circa dubia fidei diffinienda, eis reuelata fuerunt. Quia non ideo dicuntur à Spiritu sancto fuisse inspirati, quia ipsis tunc Spiritus sanctus vltra influentiam Spiritus sancti, quæ ad omne opus placens Deo requiritur, aliquod modo speciali, & non solito inspirauit: sed quia Spiritus sanctus ipsos monuit ad rectam diffinitionem fidei faciendam, sicut omnes monet ad quæcunq; opera meritoria exercenda. Propter quod iuxta sanctorum patrum sententiam, concilia generalia, quæ rite, rationabiliter, sancte, & canonice celebrata fuerunt, sunt ab omnibus catholicis deuotissime suscipienda, amplectenda & veneranda. Si tamen non fuissent catholice celebrata, quamuis omnes Episcopi orbis terræ præsentes affuissent, non essent à fidelibus recipienda, sed penitus respuenda. Et si quæratur, quis habet iudicare, an fuerint catholice celebrata? Respondetur, quod quia non diffinierunt aliquid, nisi quod potest elici ex scripturis diuinis: ideo periti in scripturis & habentes aliarū sufficientem intelligentiam scripturarum, habent iudicare per modum firmæ assertionis, quod diffinita ab eis sunt catholice diffinita. Summi autem pontifices si nō fuerint præsentes, sed tantummodo auctoritate eorum præsentibus legatis ipsorum, celebrata fuerunt autentice, iudicare habent quod catholice extiterint celebrata. Si autem summus pontifex præsens fuerit, sufficit quod autenticet ipsa. *Discip.* Nunquid secundum istam opinionem licet alicui, cui non constat concilium generale rite, & catholice celebratum fuisse, negare illud, quod est per idem concilium diffinitum vel saltem dubitare? *Magist.* Respondetur per distinctionem. Quia tua interrogatio est generalis, non specificans an concilium generale catholice diffiniat, vel erronee. Quia aut concilium generale catholice diffinit aliquid esse credendum, aut erronee. Si catholice, nulli licet publice negare, vel etiam publice dubitare taliter diffinitum. Nulli etiam licet pertinaciter occulte vel etiam mentaliter de tali etiam diffinito dubitare. Non tamen tenetur quis, etiam cui constat generale concilium catholice diffinisse, explicite & absolute absq; omni contradictione explicita & implicita, siue subintellecta credere taliter diffinitum: sed sufficit quod credat implicite. Si vero aliquid diffinitur erronee per generale concilium, siue per congregationem quæ à multitudine fidelium generale concilium æstimatur, ille qui nescit generale concilium siue talem congregationem errare, præsumere debet pro tali concilio vel congregatione, non tamen præsumptione tam violenta, quin probatio sit in contrarium admittenda. Sicut præsumendum est pro sententia iudicis, quamuis in rei veritate iniusta fuerit & iniqua, donec probetur vel constet contrarium. Ideo postquam per sacras scripturas constitit tale concilium errasse, (siue approbetur, siue reprobetur a Papa) tali generali concilio nullatenus est credendum, sed ab omnibus scientibus etiam publice pro loco & tempore reprobandum. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad allegationem sequentem. *Magist.* Ad illam quæ consistit in hoc, quod congregatio fidelium, seu concilium generale per successionem vere repræsentat congregationem Apostolorum, seniorum, ac reliquorum fidelium. Respondetur, quod sola Ecclesia vniuersalis illam congregationem perfectissime repræsentat. Et illa sola sibi succedit proprie & primo. Et ideo illa sola errare non potest. Concilium autem generale

nequa-

[illegible] præsentareant nec ipsum [illegible] quam [illegible] q[illegible] sæpe cessat concilium [illegible] nera[illegible] A [illegible] ci tat & quodammodo sibi suc[illegible] cui [illegible] o rep[illegible] ntat [illegible] congre[illegible] onem [illegible] s ad [illegible] q[illegible] m[illegible] n mo[illegible] h[illegible] od[illegible] probar[illegible] non potest, [illegible]

CAP. X.

[illegible] allegatione primæ opinionis in 1. [illegible] duplicem d[illegible] onem ponit, [illegible] etiam respondetur ad eandem.

D[illegible] N[illegible] a qu[illegible] modo respondetur ad [illegible] ltimam allegat[illegible] ne[illegible] ad [illegible] [illegible] lumn[illegible] n[illegible] p[illegible] test errare, quæ consistit in [illegible] q[illegible] frust[illegible] a[illegible] d[illegible] t Ch[illegible] [illegible] ius [illegible] erum intellectum quærentibus minime reuelaret. *Magist.* Re[illegible] or[illegible] tur [illegible] p[illegible] onem. [illegible] arum prima est, quod eorum q[illegible] in [illegible] ncil[illegible] is generalibus [illegible] termi[illegible] tur & de[illegible] ff[illegible] n[illegible] niter q[illegible] possunt esse dubia circa fi[illegible] m. q[illegible] nt quæ ex [illegible] ne [illegible] fallibil[illegible] possu[illegible] t [illegible] rri, ita qu[illegible] d qua[illegible] ne[illegible] uod [illegible] ertur [illegible] ve[illegible] us infertur, possit vel possunt nat[illegible] ne[illegible] n[illegible] na[illegible] esse nota, [illegible] m[illegible] tiam illa[illegible] & [illegible] po[illegible] naturali[illegible] ta. Q[illegible] d[illegible] in [illegible] quæ ex scripturis diuini[illegible] infallib[illegible] li dedu[illegible] [illegible] dum be[illegible] um Hiero[illegible] mu & beatam virgine[illegible] esse c[illegible] po[illegible] [illegible] r haberi non potest. Sicut etiam nec, qu[illegible] d[illegible] de quibus dicitur Math[illegible] *[illegible] orum, qui [illegible] erunt cum eo* &c. corporaliter ascenderint in cœlum, n[illegible] c q[illegible] d [illegible] infallibiliter deduci non potest ex scripturis diuini[illegible].

[illegible] a est, quod dub[illegible] um circa fidem siue circa diuina, & ea quæ spectant a[illegible] Q[illegible] a al[illegible] qu[illegible] est, cuius notitia explicita est nec[illegible] ssaria ad salutem & al[illegible] qu[illegible] d, [illegible] non [illegible] est necessaria ad salutem. Per hoc respondetur ad allegationem [illegible] ner[illegible] [illegible] ponit[illegible] aliquod dubium term[illegible] nan[illegible] um, quod ex scripturis Diui[illegible] & [illegible] r nota sapientibus & peritis potest inferri [illegible] aut proponi[illegible] [illegible] m na[illegible] d[illegible] m q[illegible] od [illegible] ipturis Diuinis inf[illegible] rri non potest, sed per sol[illegible] reuelation[illegible] [illegible] bet. Rursus aut necessaria est fidelibus notitia illius, quod proponitur in generali [illegible] nandum, aut non est necessaria fidelibus. Si illud quod propo[illegible] itur in con[illegible] [illegible] deductione ex scripturis Diuinis inferri, & notitia eius est necessaria [illegible] [illegible] luta oratione & aliis operibus bonis, debent sapientes in concilio generali cong[illegible] [illegible] utari [illegible] ipturas sacras, exemplo illorum, de quibus dicitur Actor. 17. *Susceperunt [illegible] uiditate quotidie scrutantes.* Si enim hæc ita se habeant, ne concilium generale & qui[illegible] et [illegible] e Dominum videatur, cum aliquid sibi incumbit agendum, debet facere qu[illegible] [illegible] ro ide p[illegible] test, exemplo Abrahæ, qui secund[illegible] Augus. *in quæstionibus [illegible]ne[illegible] [illegible] antur* [illegible] in[illegible] ngred[illegible] retur Ægyptium, timens propter pul[illegible] h[illegible] tudinem vxori[illegible] Æ[illegible] e[illegible] t, quod non potuit Deo commisit, in quem sperauit.

CAP. XI.

[illegible] inta allegationi primæ opinionis non ex toto, sed incomplete respondit [illegible] nunc completam solutionem & ad formam repetit & soluit.

D[illegible] a narra, quomodo respondetur ad allegationem contrariam op[illegible] nantium [illegible] uod cum accipiunt, *frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum [illegible] cl[illegible] ius e[illegible] necessarium ad salutem, non aperiret eisdem hunc quærentibus, & pro[illegible] [illegible] sum fidelium pluralitatem errare sineret*; respondetur, quod [illegible] per plur[illegible] [illegible] tianorum recte credentium intelligant totam Ecclesiam seu con[illegible] [illegible] o de vero intellectu cuiuscunque contenti in lege Diuina, qui [illegible] st necessa[illegible] [illegible] ver[illegible] a eorum prætendunt & de aper[illegible] one tal[illegible] s intell[illegible] us p[illegible] r [illegible] [illegible] atis in concilio generali concedo antecedens N[illegible] & qu[illegible] ndo [illegible] le [illegible] a[illegible] o non celebratur multa ne[illegible] essaria ad sal[illegible] ape[illegible] r[illegible] a [illegible] q[illegible] am per reuelationem miracul[illegible] sam illis, qui non s[illegible] nt in [illegible] o [illegible] oncilio generali potuerunt peruenire, si[illegible] gne exist[illegible] as [illegible] iano populo ad salutem. Et ita ex hoc probari non [illegible] test, q[illegible] ne- [illegible] co[illegible] ciliorum generalium in s[illegible] n[illegible] bus scripiur[illegible] dubiis S[illegible] u [illegible] re[illegible] modo, quo scripturæ Diuinæ eius si[illegible] scriptoribu[illegible] [illegible] nec[illegible] ssarius ad [illegible] lutem potest aliis aperiri vel per [illegible] tu[illegible] vel [illegible] Quod non debet mi[illegible] vel incredibile [illegible] cputa[illegible] c[illegible] n[illegible] lut[illegible] s [illegible] s n[illegible] co[illegible] ueniant ad con[illegible] lium gener[illegible] c[illegible] quam [illegible] ibi [illegible] g[illegible]

[illegible]

possitq; [illegible] tale concilium intentione corrupta vocari. Et etiam quamuis intentio [illegible] congregatum, poterit tamen non rite posse celebrari, cum ibi congregati non [illegible] in gratia, & bonis moribus confirmati: sed forte aliquando vel omnes vel plures fu[illegible] terint peccatis grauibus inuoluti. Et ideo lex Christi non est inutilis, nec in hom[illegible] em. Quia siue verus intellectus ipsius reueletur, vel alter manif[illegible] rali; siue non venientibus ad idem concilium generale, [illegible] potest esse a[illegible] pie quærentibus atq; recte. Multa enim quo ad intellectum legis Diuinæ, [illegible] dis aliis manifestauit peritis viris, & san[illegible], & imper[illegible]. qui ad generale [illegible] nerant: & non solum quia celebratur generale concilium, sed in tempore concilii [illegible] potens est Deus facere idem: tum quia intellectus legis ad multa potest [illegible] scripturarum, absq; hoc quod Spiritus sanctus modo speciali aperiat quibu[illegible] rum. Tum quia in concilio generali multa dubia circa fidem declarari [illegible], quæ no[illegible] saria ad salutem. Tum quia ostensum est prius, quod concilium generale, [illegible] d onci[illegible] rale à maiori parte Christianorũ putatur, potest errare contra fidẽ. Si vero tal[illegible] opinantes [illegible] litatem fidelium intelligant maiorem partem fidelium, siue Christianorum, & per int[illegible] intelligant absq; omni exceptione intellectum cuiuscunq; contenti in lege [illegible] qui de quærentibus intellectum ipsum: pro omni tempore nego antecedens. [illegible] ius [illegible] od intellectum & pro ipso inuocauerint, multipliciter errare [illegible] dens non haberet veritatem, quod patet. Primo, quia non frustra [illegible] Christo, quamuis maior pars fidelium, imo omnes præter paucissimos, v[illegible] non solum damnabiliter, sed excusabiliter circa ipsum etiam circa intellectum, q[illegible] salutem. Nec esset frustra data lex licet omnes Christiani præter paucos v[illegible] rent circa ipsum: quia tota fides Christiana absq; hoc, quod frustra esset data [illegible] no solo posset saluari. Quemadmodum in triduo tota fides in sola matre Redemptor[illegible] sit. Secundo, multa sunt contenta in scripturis diuinis, quorum verus intellectus pr[illegible] non est omni tempore necessarius ad salutem: quamuis ab existentibus in concilio gen[illegible] tur solutio tam per meditationem vehementem in scripturis, quam per oration[illegible] omnino diffinire proponant. Non est igitur necessarium credere, quod Deus aperiat [illegible] ras vel per reuelationem miraculosam huiusmodi. Quia quamuis Deus non d[illegible] [illegible] t congregationi fidelium in necessariis, tamen non semper præbet se ad il[illegible], q[illegible] ce[illegible] tia ad salutem, sine quibus potest esse salus, quamuis ipsa nitantur prec[illegible] bus [illegible] re.

Cap. XII.

In quo contra duo prædicta obiicit & replicat in secunda parte solutionis ad [illegible] respondetur capitulo 13. & 14.

D*iscipulus*. Contra prædicta obiiciam aliqua: vt cum audiero responsiones a[illegible] gam, an præscripta aliquid contineant veritatis. Hoc itaq; videtur q[illegible]od [illegible] dendum, quod concilium generale possit diffinire contra catholicam veritatem. N[illegible] accip[illegible]nt, qui opinantur prædicta, Deus nunquam deficiet in necessariis con[illegible] quæ est Ecclesia Dei. Sed concilium generale non diffinire aliquid contra fidem est [illegible] clesiæ suæ. Tum, quia totam Ecclesiam Dei non exponi periculo hæresis & er[illegible] un[illegible] Ecclesiæ Dei. Si autem concilium generale aliquid diffiniret contra fidem, tota [illegible] neretur periculo hæresis & erroris. Quia nemo tunc inueniretur, qui pos[illegible] dem contra concilium generale. Tum, quia non induci in tentationem [illegible] Dei. In oratione enim, quam Christus fideles docuit vniuersos, hoc peti[illegible] h[illegible] cuit in Oratione Dominica petere nisi necessaria. Ergo non induci in tentationem [illegible] Ecclesiæ Dei. Tota autem Ecclesiæ Dei induceretur in tentationem gra[illegible] nam [illegible] nerale aliquid diffiniret contra fidem. Ergo non diffinite aliquid contra [illegible] clesiæ Dei. Ex quo infertur, quod credendum est, concilium generale non [illegible] e[illegible] Tum, quia illud concilium, quod est suscipiendum sicut sanctum Euangelium, no[illegible] tra fidem. Concilium autem generale recipiendum est, sicut sanctum Euangeliu[illegible] vt habetur *di. 15. sicut*, ait *Sicut sancti Euangelii quatuor libros, sic quatuor concilia recipe[illegible] teor.* Igitur concilium generale errare contra fidem non potest. Tum quia vniuer[illegible] re non potest. Diffinitio autem & iudicium generalis concilii tanquam d[illegible] [illegible] siæ debet haberi, quia vniuersali consensu constituta videtur, vt Gregorius [illegible] dicens *Cunctos vero, quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo, & quas [illegible] quæ dum vniuersali sunt constituta consensu, se & non illa destruet, quisquis præsumit a[illegible] uere, [illegible] ligare quos absoluunt* [illegible] huic Gelasius Papa concordare videtu[illegible] t ha[illegible] et [illegible] *Confidimus quod nullus causa venerationis Christianus ignoret vnius [illegible] synod constitutum, [illegible] Ecclesia probetu[illegible] consensu, nullam exequi magis sedem præ cæteris oportere, quam primam [illegible]* quo[illegible] cit [illegible] ncilium generale, ab vniuersali sit Ecclesia. Et per [illegible] n g[illegible] neral[illegible] e[illegible] n potest.

Secundo, contra prædicta specialiter, quo ad hoc quod dicit, quod non omnium contentorum in lege diuina verum intellectum esse omni tempore necessarium ad salutem, obijci potest. Nam si alicuius contenti in lege diuina verus intellectus & primus non esset omni tempore necessarius ad salutem, frustra illud fuisset positum in ipsa lege diuina, cum ipsa lex diuina non nisi propter salutem electorum fuit data. Sed posset dici de eo, vt quid membranas occupat: *dist. 19. si Romanorum.* vbi dicit Glossa: *Ex hoc accipitur argumentum, quod nullum verbum positum in aliqua scriptura debet vacare, nec poni superflue.* Verus ergo intellectus & primus omnium contentorum in ipsa lege diuina est necessarius ad salutem.

Amplius: verus intellectus eorum, quæ in noua lege traduntur, fuit necessarius ad salutem [illegible]is, qui fuerunt summi in veteri testamento. nam necesse fuit maiores in veteri testamento, trinitatis, & incarnationis mysterium explicite, & non solum implicite credere. ergo cuiuslibet expresse scripti in lege diuina, tam noua, quàm veteri intellectus verus est necessarius ad salutem, vel saltem aliqui primum explicite credant, & non ignorent. Hæc sunt inter alia, quæ possunt obijci contra prædicta, ad quæ aliquas responsiones audire desidero.

Cap. XIII.

Quod concilium generale possit errare, obiectiones respondendo defendit.

DISCIP. Ad primum respondetur per distinctionem de necessario, quia aliquid esse necessarium ecclesiæ Christi dupliciter potest intelligi: vel quia est vtile: vel quia sine illo non est nec vnquam erit salus.

Primo modo, accipiendo necessarium, concilium generale non diffinire aliquid contra catholicam veritatem est necessarium ecclesiæ Dei, sicut Papam non errare nec diffinire aliquid contra fidem est necessarium, id est vtile. sed quantum ad omnia talia necessaria, Christus non semper adest ecclesiæ: quinimo contraria permittit, vel potest permittere euenire. vnde & plures summi pontifices errauerunt pertinaciter contra fidem.

Secundo modo, accipiendo necessarium, concilium generale non errare contra fidem, non est necesse ecclesiæ. quia quamuis concilium generale erret, in multitudine fidelium, posset tamen per veram & catholicam fidem saluari. quinimo haberet scripturas sacras, quibus errorem concilii generalis posset conuincere manifeste, si diffiniret aliquid contra ipsas. si autem diffiniret aliquid esse tenendum, tanquam de necessitate fidei, quod tamen non esset necesse credere, per easdem scripturas possent Christiani alii aperte ostendere, quod taliter diffinitum ad fidem minime pertineret.

Cum autem accipitur, si concilium generale diffiniret aliquid contra fidem, tota ecclesia Dei exponeretur periculo hæresis & erroris. Respondetur per distinctionem de periculo. est enim quoddam periculum tantummodo imminens seu circumstans: & est periculum inuoluens seu prosternens. Periculo imminenti seu circumstanti totam ecclesiam Dei exponi, negari non debet, sed concedi. hoc enim fatetur ecclesia ipsa, cum in quadam Collecta dicit: *Deus qui nos in tantis periculis constitutos*, &c. à quibus liberari deposcit, cum alibi dicit: *à cunctis nos mentis & corporis defende periculis.* talibus periculis expositus fuit apostolus Paulus, sicut ipse fatetur. 2. *Corinth.* 2. & [illegible] liberatum se fuisse dicit c. 1. cum ait: *de tantis periculis eripuit nos.* In tali periculo etiam fuit [illegible] tota ecclesia Dei, quæ erat sub veteri testamento, Deuterono. [illegible] *Dominus Deus vester in medio vestri est, pro vobis contra aduersarios dimicabit, & eruet vos de periculis.* tali enim periculo se exponere ex causa rationabili est laudabile iudicandum. Vnde etiam in laudem prælia[illegible] [illegible] Delbora, vt habetur Iudicum. 5. *sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum.* Inuoluens periculum seu prosternens est duplex: scilicet spirituale & corporale. sed [illegible] exponetur tota ecclesia Dei: licet corporaliter multi ex fidelibus inuoluantur nonnunquam. [illegible]uale autem finaliter nullus effectus incurreret, & de tali periculo videtur intelligere Sapi[illegible] Ecclesiast. c. 3 ait: *Qui amat periculum, in illo peribit.* si itaque concilium generale diffiniret [illegible]ontra fidem, poterit tota ecclesia Dei exponi periculo hæresis & erroris. primo modo, ac[illegible] periculum, quemadmodum aliquando quia non potuit concilium generale conuoca[illegible]itas quo ad multos fuit periculo hæresis conuoluta, & quo ad alios impugnata, te[illegible], vt legitur di. 15. ait enim: *In præcedentibus namque donis per sectionem fruentes docendarum p[illegible] minime dabatur facultas: inde Christianitas in diuersas hæreses scissa est.* Posset tamen contingere [illegible] generale concilium diffiniret aliquid contra fidem, ecclesia Dei non exponere[illegible] quia posset contingere, quod congregati in concilio generali essent pauci & viles [illegible] in hominum reputatione, respectu illorum, qui ad illud concilium generale [illegible] conuenissent. Et tunc illorum leuiter error extirparetur per multitudinem meliorum & [illegible] & famosiorum illis, quibus etiam multitudo simplicium adhæreret, magis [illegible] decem vel duodecim aut quindecim, per quos possit generale concilium celebrari, quemadmodum in concilio Arelatensi tantummodo vndecim patres fuerunt, *dist.* 16.

sexia: quamuis tunc multiplicati fuerunt Christiani, & plures occupauerunt prouincias, quàm diebus nostris. Periculo autem inuoluenti seu etiam prosternenti nequaquam exponeretur tota ecclesia Dei, quamuis concilium generale diffiniret aliquid contra fidem: quia remanerent aliqui vel multi vel pauci, qui tali diffinitioni erroneæ minime consentirent: sed pro loco & tempore contradicerent manifeste.

DISCIP. Saltem multitudo Christianorum, maxime laicorum & simplicium, prosternenti exponeretur periculo. potissime si Papa esset præsens in tali concilio, atque errori huiusmodi consentiret: & Papa cum consentientibus sibi potentior esset aliis. quod tamen pro inconuenienti debet haberi.

MAGIST. Respondetur, quod in tali casu magis timendum est de periculo clericorum in sacris literis peritorum & aliorum, quàm de multitudine laicorum, id est simplicium. præsertim quando multitudo clericorum per auaritiam, ambitionem, simoniam, & alias vias prauas ad ordines, dignitates, & beneficia ecclesiastica peruenisset, & aliis esset criminibus irretita. quia plura & maiora temporalia amitteret, quàm simplices laici, si Papæ temporaliter præualenti perseueranter resisterent: & ab obtinendis dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis clericos repelleret Papa, non laicos. Propter quod procliuiores essent clerici ad assentiendum errori Papæ & concilii generalis, quia vt testatur Iohannes Papa, prout legitur. 16. q. 2. c. 1. *Humani moris est illam vereri, cuius iudicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur.* clerici etiam propter sacrarum literarum maiorem noticiam, quam habent vel tenentur habere (& quia quæstio fidei licet spectet ad laicos, *dist. 86. c. vbi nam*, principalius tamen pertinet ad clericos) magis peccarent & grauius quàm laici. & ideo magis verendum esset, ne Deus eos permitteret ruere in errorem. multitudo insuper Christianorum (dum tamen alii vel saltem vnus fidelis remaneat) potest inuoluenti periculo hæresis & erroris (aliis exigentibus peccatis ipsorum) exponi. quibus in hæreticam prauitatem labentibus valet ille qui de lapidibus potest suscitare filios Abrahæ, vel de aliquibus ipsorum aut de aliis, quando voluerit numerum Christianorum augere.

DISCIP. Indica breuiter, qualiter respondetur ad allegationes sequentes, quibus probatur concilium generale non posse errare contra fidem.

MAGIST. Ad ista, quibus accipit, quod ecclesia Dei induceretur in temptationem grauissimam, si concilium generale aliquid contra fidem diffiniret. Respondetur, quod totam ecclesiam Dei induci in temptationem dupliciter intelligi potest. vel vt temptationi succumbat & ne hoc accidat, petitur in *Oratione Dominica*: & nunquam eueniet, nec eueniret, quamuis concilium generale contra fidem erraret. vel vt temptatione impugnetur, quæ grauiter infestetur. & hoc poterit euenire, teste beato Iacobo, qui c. 1. suæ canonicæ ait. *omne gaudium existimate fratres charissimi, cum in temptationibus varius incideritis.*

Ad allegationem sequentem tenentem, quod generale concilium recipiendum est, sicut sanctum Euangelium secundum Gregorium. Respondetur, quod hoc intelligendum est de generali concilio rite, iuste & catholicè celebrato. secundum quod dicitur, omnes apostolicæ sedis sanctiones debere accipi. sicut si voce Petri essent firmatæ secundum Gratianum *dist.* 19.

Hoc autem intelligi debet de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec præcedentium patrum decretis, nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur. ita tamen, quod hoc vocabulum, sicut omnimodam similitudinem nequaquam importet, sicut nec Math. 5. cum dicit Christus: *estote perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est.* nec illud c. 22. *diliges proximum tuum sicut teipsum.* nec illud Iohannis 10. *sicut misit me pater & ego mitto vos.* quamuis enim generale concilium aliquid rite & catholice diffiniat & determinet: & ideo sit sicut sanctum euangelium suscipiendum. Sanctum tamen euangelium cum maiori reuerentia & deuotione suscipiendum est quàm concilium generale quodcunque.

Ad aliam autem allegationem accipientem, quod diffinitio generalis concilii tanquam diffinitio vniuersalis ecclesiæ debet haberi. Respondetur, quod concilium generale non debet regulariter occulte seu secrete aut paucis scientibus celebrari: sed vulgandum est per vniuersalem ecclesiam, hoc est per omnes regiones in prouincia, in qua seu in quibus catholici commorantur, generale concilium conuocari debere, quatinus omnes catholici tacite vel expresse consentiant, & quasi auctoritatem tribuant, vt ad concilium profecturi eorum nomine circa ordinanda & diffinienda in generali concilio canonicè & catholicè atque rite procedant, vt merito quicquid catholicè & licite statuerint vel diffiniuerint, vniuersali statuatur & diffiniatur assensu. At vero si quid indigne aut illicite, & non canonicè vel non catholice statuerint vel diffiniuerint, vniuersalis ecclesiæ nullatenus statutum vel diffinitum probetur assensu. Talis enim assensus ad nihil illicitum potest extendi: quia talis assensus ecclesiæ vniuersalis est secundum intentionem assentientium interpretandus, quemadmodum iuramentum secundum intentionem iurantis interpretari debet, vt notat Glossa *extra de iureiurando. super c. quintauallis.* Quando igitur concilium generale rite conuocatur, & in omnibus catholicè & sanctè procedit, quicquid

fecerit

fecerit, ab vniuersali ecclesia fieri est putandum. & ideo de tali concilio generali loquitur Gregorius & Gelasius. Si autem aliquid fecerit illicite & non catholice, minime vniuersalis ecclesiæ prohatur asse[illegible]su. quia vniuersalis ecclesia, quamuis consenserit, quod conuocaretur concilium generale, non tamen putanda est nec expresse nec tacite aliquod illicitum conse[illegible]e. Aliter respondetur, quod postquam acta generalis concilii per vniuersos catholicos populos fuerunt promul[illegible]ta, si nullus contradicens aut impugnans apparet, sunt putanda ab vniuersali eccl[illegible] approbata. & de talibus conciliis loquuntur Gregorius & Gelasius. Si autem acta generalis concil[illegible] non fuerunt apud omnes populos catholicos diligenter exposita, non est dicendum, quod tale c[illegible]cilium generale sit explicite ab vniuersali ecclesia approbatum, licet si sancte & catholice fuerit celebratum, possit dici implicite ab vniuersali ecclesia approbatum.

DISCIP. Istud est calumniabile, vt videtur. nam non minus ligat quicquid statuitur vel diffinitur per concilium generale, quam statutum apostolicæ sedis. sed illud vniuersalem ligat eccl[illegible]siam, *ex. de constitutionibus, omnium.* nec oportet ad hoc, vt liget, quod omnium auribus incul[illegible]ur, *extra de postula. ad hoc.* Igitur & quicquid statuitur vel diffinitur à concilio generali vniuer[illegible]m ligat ecclesiam: & per consequens pro approbato ab vniuersali ecclesia est habendum.

MA[illegible]IST. Respondetur, quod statutum apostolicæ sedis etiam post duos menses non ligat, [illegible]os ad quos [illegible]ius noticia poterat peruenire. quia ignorantes præsertim ignorantia inuinci[illegible] [illegible]at, *extra de constitu. cognoscentes.* Sic etiam quod statuitur vel diffinitur in concilio gene[illegible] n[illegible] [illegible]g[illegible] v[illegible]ersalem ecclesiam, nisi per vniuersalem ecclesiam fuerit legitime diuulga[illegible] & [illegible] est censendum expli[illegible]e approbatum ab vniuersali ecclesia, antequam taliter p[illegible] non [illegible]ertet autem taliter diffinitum singulorum auribus inculcare: sed sufficit tali[illegible]care, quod nullus se possit si in contrarium venerit per ignorantiam excusare.

Cap. XIV.

In q[illegible]o respondetur ad illud, quod secundo & principaliter obiicitur, c. 12. Contra illud quod non omnium contentorum in lege diuina verus intellectus est omni tempore necessarius ad salutem.

DISCIP. Nunc superest tractare ista, quæ secundo obiecta sunt contra dicta superius c. 12. quibus videtur ostensum, quod omnium contentorum in scripturis diuinis verus in[illegible]tus & primus omni tempore necessarius ad salutem. narra igitur quomodo opinantes illi re[illegible]ndent ad ipsa.

MAG[illegible]ST. Ad primum illorum, cum dicitur, quod frustra esset positum in scriptura [illegible]uod, [illegible] verus intellectus non est omni tempore necessarius ad salutem. Respondetur, quod f[illegible]nitur. Quia ad hoc, quod aliquid non frustra ponatur in scriptura diuina, sufficit [illegible]a[illegible]ndo (licet non omni tempore) eius verus intellectus & primus sit necessarius ad sal[illegible]admodum veritas ipsa multa dixit & protulit nequaquam frustra, quorum tamen c[illegible]erus non erat tunc necessarius ad salutem. mater enim sua sanctissima nunquam [illegible]n[illegible]essario ad salutem extitit destituta. & tamen quando Christus dixit sibi & patri putatiuo [illegible] Lucæ 2. *quid est, quod me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse.* [illegible]ver[illegible] intellectum & primum illorum verborum Christi non concepit, cum immediate [illegible]n[illegible]atur ibidem: *& ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos.* quæ tamen [illegible] ut p[illegible] h[illegible]r, *mater eius conseruabat in corde suo*, verum intellectum ipsorum postea habitura. C[illegible]us etiam dixit apostolis, vt legitur Lucæ. 16. *Ecce ascendimus Hierosolymam & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illudetur & fla[illegible]r. [illegible]etur. & postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget.* quorum verborum [illegible]unc minime habuerunt. Quia immediate subiungitur: *& ipsi nihil horum intelle[illegible] [illegible] istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.* Eisdem etiam dixit [illegible] Ioha. 16. *modicum & iam non videbitis me: & iterum modicum & videbitis me: quia va[illegible]* [illegible]que [illegible] tamen verborum verum intellectum non habuerunt, quia de ipsis scribitur [illegible]xerunt [illegible] ex discipulis eius adinuicem: quid est hoc quod dicit nobis, modicum & non videbitis [illegible]s quid loquitur.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur manifeste, [illegible] Christus apostolis, quorum intellectum verum minime tunc habuerunt. [illegible]r, quod verus intellectus illorum tunc non erat apostolis necessarius ad sa[illegible] [illegible]essent in statu salutis, nihil defuit eis quod tunc erat eis necessarium [illegible]en constat quod tunc Christus non dixisset talia frustra. Ergo à simili po[illegible] [illegible]a contineri, quamuis eorum intellectus verus & primus non sit [illegible]s ad salutem.

[illegible]ceret [illegible]a, quod non est inconueniens aliqua in scripturis diuinis ha[illegible] [illegible]ectus [illegible]n est omni tempore omnibus catholicis necessarius ad salu[illegible] [illegible]a quæ dixit matri & apostolis, non erant eis necessaria ad salutem.

verus tamen intellectus omnium, quæ in scripturis diuinis habentur, semper est aliquibus (& si non omnibus) necessarius ad salutem.

MAGIST. Vt videtur aliis, hoc non valet: quia qua ratione plurium intellectus, quæ Christus dixit matri suæ & apostolis, tunc nulli fidelium erat vllatenus necessarius ad salutem: ratione consimili non est inconueniens aliqua reperiri in scripturis diuinis, quorum verus intellectus nulli pro aliquo tempore est necessarius ad salutem. & tamen illa non sunt frustra posita in scripturis, nec frustra mēbranas occupant: quia verus intellectus ipsorum pro aliquo tempore erit aliquibus necessarius ad salutem, quo tempore idem intellectus aliquibus aperietur, vel per inuestigationem humanam ex scripturis, vel per reuelationem, si verus intellectus ipsorum humana intentione vel eruditione haberi non potest. propter quod etiam nullum verbum in scriptura diuina vacat, nec aliquid est superflue positum. quia quamuis multa sunt in ea, quorum verus intellectus non est semper necessarius ad salutem, aliquibus tamen aliquando necessarius erit. Cum autem accipitur, quod verus intellectus eorum, quæ in lege noua traduntur, fuit necessarius ad salutem illis qui fuerunt sub veteri testamento: respondetur, quod aliquorum, puta incarnationis & trinitatis, & non omnium erat verus intellectus literis explicitus necessarius ad salutem. quia multa continentur in lege noua, quorum verus intellectus literalis nulli in veteri testamento extitit reuelatus. quod veritas ipsa videtur asserere, cum dicit, vt habetur Math. 13. *Multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* & eadem sententia habetur Luc. 10.

CAP. XV.

Contra solutionem præcedentis capituli 14. dicentis quod aliqua in lege diuina scribuntur non frustra aut superflue: & tamen quod eorum intellectus non per studium sed per solam reuelationem haberi possit, arguitur duabus rationibus, ad quas respondetur capitulo 18. inferius & 20.

DIS. Vnum in præmissis innuitur. s. c. 14. quod probabile omnino non videtur, quod scilicet aliqua in sacris literis habentur, quorum verus intellectus & primus solūmodo per reuelationem diuinam haberi potest. quia quamuis posset alicui videri, quod aliqua in scripturis sacris non essent superflue posita, quorum verus intellectus per studium & meditationem in scripturis haberi non posset: sed quod per solam reuelationem diuinam haberi possit: tamen hoc non videtur probabile. quia ita posset Deus reuelare verum intellectum ipsorum, si non essent scripta, sicut, postquam sunt scripta. Cum igitur ex scripturis nulla capiatur vtilitas, nisi intelligantur: sequitur, quod illa, quorum intellectus per solam reuelationem valet haberi, prius inutiliter omnino scribuntur. Rursus non solum talia inutiliter, sed etiam periculose essent scripta. Quia ista scriptura, quæ non potest intelligi, ad cuius tamen intellectum capiendum possunt niti legentes, & circa quam (si non intelligatur) periculose contingit errare, videtur esse periculosa legentibus sed ad capiendum intellectum quorumcunque, quæ in scripturis diuinis habentur, possunt niti legentes; circa quæ si errauerint, periculose errabunt. Quia, vt ait Hieronymus, & habetur 24. q. 3. c. hæresis, *quicunque aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scriptura est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.* igitur periculose talia essent scripta. volentes enim ad verum intellectum ipsorum peruenire, & non valentes, labentur faciliter in errorem. Hæc inter alia sunt, quibus prædicta assertio posse improbari videtur. tu narra, quomodo respondetur ad ipsa. primo tamen nitaris pro opinione illa allegare.

CAP. XVI.

In quo probatur rationibus, quod multa sunt in scripturis diuinis, quorum verus intellectus solum per reuelationem haberi potest.

MAGIST. Quod plura contineantur in scripturis diuinis, quorum verus intellectus & primus virtute humani ingenii ex literis sacris colligi nequeat, sed per reuelationem diuinam solummodo possit haberi, videtur posse probari. Nam verus intellectus & primus proferentis orationem ambiguam habentem multos sensus haberi non potest, nisi proferens orationem eandem, quem intellectum habeat, aperte declaret. Si quis dixerit, Iohannes cantat missam, cum plures appellantur hoc nomine; audiens non sciet de quo loquens intelligit, nisi ipse sibi reuelet. Vnde & propter hoc videtur (vt nititur declarare quædam opinio, quam tractauimus *prima parte istius dialogi libro*) quod quando lex aliqua vel constitutio habet plures sensus, à conditore est

interpretatio requirenda. Nemo .n. alius potest scire intellectum, quem habuit legis conditor in condendo. Plures autem orationes ambiguæ in scripturis diuinis habentur. nam secundum doctrinam sanctorum patrum, non solum voces, quæ in orationibus ponuntur, sunt signa: sed etiam res significatæ per voces sunt signa aliarum rerum. Vnde & veritas ipsa (vt testatur Gregorius in *Omelia super parabolam seminantis*) insinuauit aperte, quod semen verbum, ager mundum, volucres dæmonia, spinæ diuitias signant. vna autem & eadem res plures alias res contrarias etiam in scripturis sacris significat. Leo etiam aliquando signat verbum, vt ibi, *vicit Leo de tribu Iuda*: aliquando diabolum, vt ibi: *tanquam Leo rugiens*, &c. aliquando virum fortem; aliquando crudelem. ergo orationum ambiguarum, quarum non parua inuenitur in sacris literis multitudo, cum res significant, verus & primus intellectus non haberi potest, nisi ipse reuelet [illegible] Deus) qui huiusmodi orationes reuelauit. Hæc allegatio & conclusio principalis de [illegible] & confirmatur per aliam in exemplis fundatam apertis. Nam plura reuelata fuerunt [illegible] hetis ac viris contemplatiuis in sapientia sublimissimis diuinorum; vel aliis, per quos [illegible] ph[illegible]as & viros illuminatos à Deo peruenerunt; ad quorum intellectum verum & primum [illegible] prophetæ antequam fuerit reuelatus eisdem, non poterant peruenire. ergo ratione co[illegible] & multo maiori intellectus verus & primus illorum, qui solummodo ænigmatice & sub [illegible] litudinibus & figurationibus rerum in scripturis diuinis reuelata sunt à Deo, haberi non po[illegible] Deus reuelet eundem. consequentia aperta videtur. Antecedens multis probatur exemplis. Iohannes enim euangelista singulariter illuminatus à Deo plura sibi in Apocal. reuelata [illegible] intellexit, antequam intellectus eorum sibi reuelaretur à Deo. vnde & expositione mul[illegible] indigebat. postquam enim vidit, vt legitur Apocalypsis 17. *mulierem sedentem sup. er bestiam ebriam de sanguine sanctorum*, dixit ei angelus: *quare miraris. ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiæ.* M[illegible] intellexit, antequam angelus ei dixit. & ita ad verum intellectum & primum illorum [illegible] aliam non peruenit. Sic etiam mysterium septem stellarum, & septem c[illegible] de quo legitur. *c.* 1. antequam Christus reuelauit sibi, ipse Iohannes minime [illegible]. Vnde & Christus dixit eidem post visionem prædictam: *scribe igitur quæ vidisti & quæ sunt & quæ oportet fieri post hæc; mysterium septem stellarum, quas vidisti in dextra mea, & septem candelabra aurea. septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, & candelabra septem, septem ecclesiæ sunt.* Idem etiam Iohannes, vt habetur 7. *c.* interrogauit ab vno de senioribus; *hi qui amicti sunt stolis, qui sunt, & vnde venerunt?* respondit; *domine mi tu scis.* quasi diceret; quamuis ego viderim eos, tamen nescio qui sunt & vnde venerunt: sed tu scis. & ita ad verum & primum intellectum visionis illius Iohannes, antequam sibi ille senior reuelauit, non peruenit. Ioseph etiam, de quo habetur *Gen.* 41. verum & primum intellectum somnii, quod sibi Pharao enarrauit, per reuelationem accepit. vnde & Pharao dixit eidem. *ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es.* sic etiam interpretationem veram somniorum pincernæ & pistoris Pharaonis per reuelationem accepit. nequaquam enim [illegible] humani ingenii poterat scire, quod tres propagines & tria canistra in somniis illis plus signabant tres dies, quàm tres ebdomadas, vel tres menses, vel tres annos. Per reuelationem igitur solummodo post quam fuerunt sibi prædicta somnia, interpretationem veram agnouit. Vnde & ipse, vt habetur 49. c. dixit: *nunquid non Dei est interpretatio?* quasi dicat; ille qui fecit vos somniare, & quid vera significarent somnia vobis minime indicauit, mihi interpretationem poterit reuelare. Item Daniel plurium visionum, quas viderat, verum & primum intellectum (antequam doceretur) non accepit. Capitulo enim 7. post visionem quatuor ventorum & quatuor bestiarum subiungitur; *horruit spiritus meus: ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me. accessi ad vnum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his: qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me.* capit. etiam 8. post aliam visionem subiungitur. *cum ego Daniel inquirerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri: & audiui vocem viri inter Vlai & clamauit, & ait Daniel, fac intelligere istam visionem.* Ex his aliisque quam pluribus euidenter colligitur (vt videtur) quod prophetis & illuminatissimis viris omnique sapientia diuina & humana peritis, plura reuelata fuerunt: quæ tamen antequam docerentur à reuelante, non intellexerunt. Vnde & sæpe prophetis plures visiones fuerunt ostensæ, quarum postea interpretatio extitit reuelata: Sicut *Ieremiæ* 1. & 13. & *Ezechiel.* 17. & *Esaiæ.* 5. & aliis locis quampluribus. Si[illegible]am Christus parabolas, quas loquebatur turbis, apostolos docebat, vt legitur *Matthæi.* 4. [illegible] prophetæ & viri illuminatissimi plurium, quæ viderunt, non poterant nisi per nouam [illegible]m nouum & primum accipere intellectum: multo magis alii ænigmaticarum visionum [illegible] possent ad verum & primum intellectum pertingere nisi reueletur alicui, qui alius ma[illegible]ndem. Cum igitur in scripturis diuinis quàmplures visiones & parabulæ ænigmaticæ & [illegible]scuræ, imo obscuriores quam sint quædam per reuelationem expositæ habeantur, sequitur [illegible]d plura in scripturis diuinis habentur, ad quorum verum & primum intellectum ne[illegible] abs que reuelatione pertingere. Amplius: sensus verus & primus orationis habentis [illegible] quam ad quem liber illorum, potest quilibet trahere sicut vult, haberi non potest, nisi indicauerit ille, qui protulit eam. Quia ex quo trahi potest ad diuersos sensus, maxime vocis, non potest sciri, quem illorum intenderet proferens, nisi ipse exprimat. præsertim [illegible] non potest elici aliquis sensus nec ex verbis antecedentibus. nec e[x co]nsequentib. proferentis verba. Multa autem verba plurium visionum & parabolarum & æ[nig]maticarum locutio-

num in sacris literis conscriptarum habere possunt diuersos sensus catholicos ad quorum quemlibet potest quilibet, prout voluerit, trahere ea. vnde & diuersi sancti talia verba ... plura diuersimode exponunt. Alii etiam absq; omni periculo eadem verba aliter quam se... ad diuersos sensus traxerũt; & adhuc alii ad alios trahent. Quod etiam patet ex hoc, quod secundum beatum Clementem, vt habetur 27. di. c. relatum, *multa verba sunt in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisque elegerit.* ergo multo magis possunt trahi ad diuersos sensus catholicos. Ex quo concluditur, quod de ipsis verus & primus intellectus Dei reuelantis absque noua reuelatione sciri non potest. Amplius multa sunt in scripturis diuinis, quæ mystice solummodo debent intelligi, sicut docet Gregorius *in Moralibus* in diuersis locis. ...secundum eundem plura si intelligerentur literaliter, generarent errorem. sensus autem mysticus, qui potest accipi ex verbis diuinis virtute ingenii humani absque reuelatione speciali, non est ita approbandus à catholicis, vt coæquetur illis, quæ habentur in Biblia, vel recipiantur ad aliquid in fide catholica confirmandum, nisi alibi in scripturis diuinis habeatur expresse. quod Augustinus etiam, Hieronymus & Gregorius sentire videntur. Nam secundum Augustinum, vt habetur dist. 9. *in diuersis capitulis, scriptura diuina est literis & expositionibus omnium episcoporum & aliorum præponenda, ita vt solis scriptoribus Bibliæ deferendus sit hic timor & honor, vt non credantur errare in aliquo.* qualis honor & timor nulli deferendus est post ipsos. secundum Hieron. etiam *in prologo in libros prouerb.* & Gregorium *in Moralibus* liber Iudith, Tobiæ, & Machabæorum, ecclesiasticus atque liber Sapientiæ non sunt recipiendi ad confirmandum aliquid in fide. Dicit enim Hieronymus, sicut Gregorius. *Iudith & Tobiæ & Machabæorum libros legit quidem eos ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit. sic & hæc duo volumina, scilicet Ecclesiastici & Sapientiæ legit ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* Sed expositiones episcoporum & aliorum, qui fuerunt post scriptores canonicarum scripturarum, non sunt maioris auctoritatis, quàm libri prædicti. igitur sensus quicunque, quem colligunt ex scripturis diuinis, nisi alibi habeatur ex scripturis diuinis, non est cum illa reuerentia suscipiendus, vt debeat allegari ad confirmandum aliquid in catholica fide. sensus autem verus & primus cuiuscunque reuelati à Deo in scripturis valet ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. ergo multorum in scripturis diuinis sensus verus & primus absque reuelatione diuina haberi non potest. Adhuc non magis virtute ingenii humani potest haberi sensus verus & primus aliquorum mysticorum diuinorum, quàm parabolarum humanarum. sed multarum parabolarum & locutionum mysticarum, seu ænigmaticarum humanarum primus sensus proferentis virtute ingenii humani sæpe haberi non potest, nisi proferens manifestet. quomodo n. vxor Samsonis quantumuis subtilissima extitisset, peruenisset ad sensum primum sui problematis, nisi forte à casu, quando dixit: *de comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*: nisi ipse reuelasset eidem? Ita enim potest per comedentem, & etiam fortem significari vrsus, vel elephas, aut draco, vel cete maris, aut alia bestia fortior leone, vel minus fortis sicut leo. Per cibum etiam & per dulcedinem non solum mel, sed etiam aliæ res dulces comestibiles significari possunt. Alia etiam res per comedentem, & fortem: & rursus alia res per cibum, & alia per dulcedinem conuenienter significari potest. Cum igitur, vt testatur apostolus 1. Corinth. 2. *Nemo sciat hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est*: nullo modo vxor Samsonis, virtute humani ingenii (quantumcunque fuisset instructa) sciuisset, quod Samson intelligebat per comedentem & fortem, leonem: & per cibum atque dulcedinem, mel: nisi ipse sibi dixisset. Ergo multo fortius verus & primus intellectus visionum, & reuelationum diuinarum haberi non potest virtute humani ingenii. quia sicut dicit apostolus 1. Cor. 2. *quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei.* Præterea primus intellectus minus obscuri, non potest haberi virtute ingenii humani. Ergo multo fortius primus intellectus illorum, quæ sunt magis obscura, virtute humani ingenii haberi non potest. Consequentia videtur probatione minime indigere. Antecedens videtur posse probari auctoritate beati Grego. secundum quem (vt videtur) primus intellectus, quem habuit Christus in parabola seminantis (quæ est minus obscura, & minus ænigmatica, quàm multæ visiones & reuelationes, quæ non sunt expositæ per reuelationem in scripturis) virtute ingenii humani haberi non potuit. dicit enim super parabolam illam: *Quis mihi vnquam crederet, si spinas, diuitias interpretari voluissem.* quasi diceret, nullus. Et tamen absque illa interpretatione, primus intellectus parabolæ haberi non potuit: quia Christus exponendo prædictam parabolam sic interpretatus est. Ergo primus intellectus aliarum parabolarum, visionum, & reuelationum, quæ per Deum reuelantem non sunt expositæ, virtute humani ingenii haberi non potest.

Cap.

CAP. XVII.

In quo idem probatur, scilicet quod multa sint in sacra scriptura, quorum verus intellectus per solam reuelationem haberi potest, multis auctoritatibus.

DISCIP. Deduxisti ratiocinationes fundatas in scripturis ad probandum conclusionem prędictam. nunc ipsam per auctoritates nitere confirmare. MAGIST. Nonnullis apparet, quod auctoritatibus tam scripturarum canonicarum, quam aliarum, potest ostendi: de quib. adducam paucas. hæc enim videtur Daniel dixisse. c. 12. vbi sic legitur: *Tu autem Daniel sermonem claude, & signa librum vsq; ad tempus statutum.* Ex quibus verbis potest intelligi, vt videtur, quod quidam sermones reuelati Danieli, ita sunt clausi, vt nemo possit absq; reuelatione ad primum eorum intellectũ pertingere. Item, vt legitur *Act. 8.* Dixit Philippus Eunucho legenti Esaiam prophetam: *putas ne intelligis quæ legis?* Qui ait: *Quomodo possam, si nõ aliquis ostenderit mihi?* quasi diceret, nullo modo. Ex quibus verbis habetur, quod ex verbis scripturæ, quæ legit Eunuchus, non potest aliquis primum intellectum ipsorum colligere, nisi ab alio doceatur. Ergo ratione consimili aliorum quæ æque vel magis obscura sunt, non potest primus intellectus haberi, nisi reuelatus appareat. Item psalmista ait *da mihi intellectum &c.* quasi diceret, ad primum intellectum multorum legis tuæ scrutando peruenire non potero, nisi tu reueles. ideo da mihi intellectum primum eorum. Plura enim sunt in lege ant qua statuta, quorum nulla ratio potest per hominem assignari. quare præcepit illa Deus filius Israel. Sicut illa: *non arabis in boue & asino. non induere vestimento, quod ex lana linoq; contextum est* &c. & per consequens primus intellectus talium contentorum in lege absq; reuelatione haberi non potest. Hinc Hieronymus in prologo Bibliæ ait ca. 7. *quis enim digne exprimit tria & quatuor scelera Damasci, Gazæ, & Tyri, & Idumeæ* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod prophetia Amos prophetæ [illegible] explicari non potest, nisi per reuelationem diuinam. Hoc etiam beatus Gregorius super Ezechielem omelia. 15. videtur asserere, dicens: *scriptura sacra tota quidem propter vos scripta est, sed non tota intelligitur à vobis, multa quippe in illa ita aperte scripta sunt, vt pascant paruulos. Quædam vero obscurioribus sententiis, vt exerceant fortes, quatenus cum labore intellecta plus grata sint. nonnulla autem ita in ea clausa sunt, vt dum intelligimus agnoscentes nostra cæcitate ad humilitatem magis quam intelligentiam proficiamus.* Ex quibus verbis habetur, quod aliqua sunt in scripturis sacris quæ intelligere non valemus. loquitur enim beatus Gregorius in persona omnium viatorum & fortium, qui obscuriores nequerunt elucidare sententias. Constat, quod per reuelationem, quæque scripta sunt, possunt intelligi, & eorum potest primus intellectus haberi. Idem etiam Gregorius pro se & pro omnibus aliis catholicis. *3. libro Moralium. ca. 17.* loquens de amicis Iob, ait: *vtrum continuis septem diebus & septẽ noctibus cum afflicto Iob sederint, an certe diebus septem & noctibus totidem instantia et crebra visitationis adhæserint, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet, tot diebus agere dicimur, quamuis eisdem diebus ad eam continuo non vacemus. Sæpe vero scriptura sacra sic totum pro parte, sicut pro toto partem ponere consueuit.* Ex quib. verbis colligitur, quod cum scriptor libri Iob determinate intendit loqui de septem diebus & septem [illegible] continuis vel non continuis, quia de his vel de illis scriptura illa fuerit vera, & non de [illegible] quod nos ad primum intellectum verborum illorum determinate non possumus peruenire.

CAP. XVIII.

In quo monstratur, quod multa sint in lege diuina, quorum primus intellectus per solam reuelationem possit haberi. nec defendit obiectionibus & repliciis respondendo capitul. 15. supra adductis.

DISCIP. Nolo plures allegationes audire pro assertione præscripta. sed cupio scire, quomodo [illegible] onderur ad allegationes in contrarium superius. *cap. 15.* inductas. Ideo narra aliquas [illegible] sas.

[illegible] I. Ad primam, quæ consistit in hoc, quod talia essent superflue posita in scri[illegible] is, [illegible] primus intellectus ipsorum antequam essent impleta absque reuelatione diuina [illegible] posset. Respondetur, quod non superflue posita sunt, quia scripta sunt ad exer[illegible] quia in talibus verbis multiplices latent sensus præter primum sensum reuelantis, [illegible] qui in exponendis scripturis diuinis allegorice, tropologice ex huiusmodi [illegible] laris el[illegible] sunt, vtiliter occupantur. Quemadmodum beatus Gregorius *in Moralibus* [illegible] & aliis, verba beati Iob diuersimode exponendo: & tamen ad illum in[illegible], quem habuit Iob in pluribus verbis, absque reuelatione (nisi forte à casu) non p[illegible]. Verba enim plura Iob modis innumeris à beato Gregorio & aliis poteran[illegible] quibus tamen modis beatus Gregorius ipsa nequaquam exposuit. Et ita verba [illegible] plures sensus possunt habere, præter illum, quem habuit. Quis ergo scit, quod

beatus Gregorius sensit, quod actualiter in mente Iob habuit in proferendo verba illa expresse? non videtur quod ipsemet Greg. hoc sciuit. Et ideo forte aliquando beatus Gregor. ad illum sensum, quem actualiter Iob intendebat, verba Iob exposuit, & tamen ipse hoc nesciuit. Sic etiam verba Iohannis in *Apoc.* & aliorum prophetarum, multos sensus possunt habere, teste Hieronym. qui in prologo Bibliæ ita ait: *In verbis singulis.* (sc. Apoc.) *multiplices latent intelligentiæ.* Sed quem intellectum habuit beatus Iohannes vel Christus reuelans, hoc nullus exponens Apoc. certitudinaliter sciuit, nisi cui Deus reuelauit.

DISCIP. Contra istud obiici potest: quia verba scripturæ diuinæ eodem spiritu (scilicet spiritu sancto) exposita sunt, quo sunt scripta. ergo eundem sensum, quem habuit reuelans, habuerunt & exponentes. quare exponentes verba diuinæ scripturæ, ad primum intellectum ipsorum peruenerunt. Amplius, omnes sensus catholici eorundem verborum, sunt æque primi: quia non est ratio, quod vnus sit primus magis, quam alius. scil. omnes sensus, secundum quos beatus Gregorius exposuit verba quæque Iob, sunt catholici. ergo quilibet eorum est æque primus. Et ita beatus Gregor. peruenit ad primum intellectum omnium verborum Iob. Et consimili ratione alii sancti exponentes Apoc. & alias prophetias, atque quæquo obscura scripturæ diuinæ ad primum intellectum peruenerunt.

MAGIST. Ad primum istorum respondetur, quod quia omne verbum est à spiritu sancto: & omnis sapientia à domino Deo est (vt legitur *Eccles.* 1.) ideo scripturæ diuinæ, quando non erroneæ exponuntur, quo sunt traditæ. Sed quia traditæ à solo Deo fuerunt, & nequaquam virtute ingenii humani inuentæ sunt. Expositiones autem non erroneæ, sanctorum saltem, sæpe virtute ingenii humani assistente diuina influentia generali, ex scripturis & ratione infallibili fuerunt inuentæ. Ideo non omnino eodem modo, verba scripturæ diuinæ, eodem spiritu sancto sunt scripta, & à viris sanctis exposita. Propter quod expositiones sanctorum non sunt tantæ auctoritatis, quantæ sunt illa, quæ scripta sunt in scripturis canonicis. Si tamen expositiones huiusmodi per certitudinem exprimerent intellectum verborum scripturæ diuinæ, eiusdem essent auctoritatis. Non quia ab expositoribus sunt simpliciter expressæ, sed quia in canone Bibliæ reperiuntur. Sic etiam si plures (puta 10. vel 20. magistri, lectores vel prædicatores verbi diuini aut alii, his temporibus sacras literas exponentes, eandem auctoritatem ænigmaticam & obscuram in Apoc. vel prophetia alia scriptam, secundum diuersum exponerent intellectum, non erroneum, sed verum & sanum, posset aliquo modo concedi, quod quilibet istorum, eodem spiritu, eandem auctoritatem exponerent. Quia omnis sensus verus & sanus est à spiritu sancto, à quo inspirati, locuti sunt scriptores literarum sanctarum: eodem modo esset quælibet expositionum huiusmodi à spiritu sancto, quo modo ab ipso scripturæ diuinæ sunt traditæ. Si etiam quilibet sensuum prædictorum inueniretur sententialiter in Biblia, quamuis vnus eorum in vno loco & alius in alio, quilibet eorum esset tantæ auctoritatis, quantæ sunt alia quæ scripta sunt in Biblia. Non quia ab aliquo istorum exprimitur, sed quia sententialiter in Biblia reperitur. Et tamen non omnis, imo forte nullus talium sensuum esset primus intellectus & verus illius textus, quem tales exponentes exponerent. Si autem nullus istorum reperiretur sententialiter nec implicite nec explicite in canone Bibliæ: tamen quilibet illorum esset verus & sanus: certum esset, quod nullus esset primus sensus auctoritatis expositæ à quolibet istorum, vel saltem hoc non constaret: & tamen quilibet illorum esset aliquo modo à spiritu sancto. cum omnis doctrina sana & quæ secundum pietatem est, sit aliquo modo à spiritu sancto.

Ad secundum dicitur, quod primus intellectus verborum scripturæ diuinæ, quantum ad illa quæ à solo Deo reuelata fuerunt, est ille propter quem fuerunt principaliter reuelata, sicut illorum verborum, quæ angelus dixit Danieli vel beato Iohanni vel aliis prophetis, & quæ etiam in prophetis inspirata fuerunt, & quæ Christus dixit discipulis suis: primus sensus est ille, propter quem inspirata vel prolata fuerunt. Vnde primus sensus parabolarum Christi est ille, quem Christus postea discipulis suis expressit, quia propter illum principaliter protulit eas & tamen multos alios sensus possunt habere. Quantum autem ad illa verba scripturæ diuinæ, quæ h[illegible]nes siue boni siue mali dixerunt, primus intellectus est ille, quem in mente habuit ille qui protulit. Sicut primus intellectus problematis Sam[illegible] ille quem actualiter cogitauit. quod tamen probleuma sub eisdem verbis potuisset & adhuc posset alius proponere, & alium inte[illegible] habere: qui intellectus esset primus intellectus eiusdem prof[illegible]tis. & ita alios esse intell[illegible]us problematis Samsonis in quantum prolatum fuit ab ipso & alius esset intellectus eorundem verborum, si alius eadem verba sub alio intellectu proferret. Quemadm[illegible]dum istorum ver[illegible]orum non variatorum, Rex præcepit fures suspendi. Alius communiter est intellectus primus eorum, qui proferunt ea in Francia: & illorum, qui proferunt ea vel scribunt in Anglia: & illorum, qui proferunt ipsa in Castella. quia Franci communiter intelligerent ipsa de rege Franciæ, Anglici de rege Angliæ: & alii de rege Castellæ, & audientes ipsa in diuersis regnis, diuersum ex eis capiunt intellectum. Si autem eadem verba proferuntur in ciuitate vel patria, quæ secundum veritatem vel secundum opin[illegible]nem hominum nulli regi est subiecta, audiens ipsa ex ipsis verbis præcise, ad primum intellectum proferentis peruenire non posset. Quia non posset scire, an intelligeret de rege Castellæ vel alio; propter hoc, quod ista verba proferens potest intelligere de vno rege vel de alio, secundum quod fuerit placitum voluntati, cuius voluntas ab alio sciri non potest, nisi Deus vel ipsemet sibi voluerit reuel[illegible].

Er

Et si duo vel plures proferant verba prædicta, & de diuersis re[illegible] ipsa intelligant, alius erit intellectus primus istorum verborum inquantum proferuntur ab vno, & inquantum proferuntur ab alio.

Cap. XIX.

Contra primam solutionem præcedentis capi. dupliciter arguit & soluit. Primo contra illud, scilicet quod beatus Gregorius non peruenit ad primum sensum beati Iob. Secundo contra illud, scilicet quod multa sunt scripta, quorum nullus sensus est authenticus.

DISCIP. Adhuc dupliciter obiiciam contra prædicta. Non enim videtur bene dictum, quod beatus Gregor. non peruenerit ad primum intellectum verborum beati Iob. Quia de mul[illegible]cibus Iob, quæ non debent ad literam sed mystice duntaxat intelligi: sicut de illis: *pereat dies, in* [illegible] *natus sum*: & de multis aliis asserit manifeste, quod Iob ipsa intellexit, sicut ipse exponit: [illegible] non fecisset, nisi sciuisset illum fuisse primum intellectum Iob. Quia secundum prædicta [illegible] primus intellectus verborum alicuius, quem proferens actu habet in mēte. Rursus secun[illegible] prædicta, multa essent verba in scriptura diuina, quæ quamuis legi possint & debeant ad æ[illegible] plebis, & conuertendo ipsa in sensus morales & alios, qui absque eis ab ingeniosis hominibus accipi valent (quemadmodum fabulæ poetarum & aliorum fingentium bruta fuisse [illegible]cuta, & multa tractasse, atque aliæ vtiliter applicati possint ad mores informandos) tamen ad au[illegible]toritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, & ad firmandam fidem in re dubia, essent nullatenus allegaoda. Cum pri[illegible]tellectus ipsorum haberi non possit, & alii intellectus eorum authentici minime sint pu[illegible]: nisi per alias scripturas vel assertiones, quæ refelli non debeant, valeant demonstrari. Cu[illegible]s tamen contrarium sanctos patres fecisse cognouimus: August. enim ad Bon. vt habetur *23. q. 6. a* [illegible]*bismaticis*, per *vias & sepes* schismaticos intelligit. de huiusmodi loquitur Christus Lucæ. 14. inter hæreses & schismata volens per eadem verba probare, quod hæretici intrare ecclesiam sunt cogendi. Et tamen per *vias & sepes* ita possunt intelligi alia crimina, sicut hæreses & schismata. vnde & alii criminosi sunt per seueritatem ecclesiasticam coercendi. nec habetur, quod Christus ibi per *vias & sepes* intellexerit hæreses & schismata. Innocentius etiam tertius, vt habetur *extra, de maior. & obedien. solitæ*, & alii plures per illa verba dicta Hieremiæ 1. *Ecce constitui te hodie super gentes &* [illegible] *regna*, probant quod imperium sacerdotio est subiectum. & tamen quod illa verba Hieremiæ [illegible] de papa respectu imperii debeant intelligi, nequaquam reuelatum est à Deo. MAGIST. A[illegible] primum istorum respondent quidam dicentes, quod quemadmodum literatus quidam in [illegible]nem de *præstigiis fortunæ* cum posuit, sæpe tali expositione & modo loquendi vsus est: *conti*[illegible]nt ngere potuit: *quandoque euenies*, id est si quando euenire contigerit: Sic etiam beatus [illegible] sæpe sententialiter dixit, *Iob dixit, intellexit*, vel *dicere voluit*: nihil aliud dicere inten[illegible]od Iob sic intelligere potuit. sed quod actualiter Iob sic intellexerit, non intende[illegible] ad hoc designandum sæpe tali modo loquendi vtitur beatus Greg. *Aliter possunt ver*[illegible] insinuans, quod sæpe nō intendebat asserere, cum dixit, *sic intellexit Iob*, quod [illegible] talem habuit intellectum, sed quod talem habere poterat intellectum. Sic et[illegible] prædicantes, & exponentes sacras scripturas, de diuersis sanctis viris & fœminis, vel alia [illegible] materia, tali modo loquendo vtuntur: *de hoc sancto prophetauit vel locutus est Esaias* vel *Hieremias*, vel [illegible]us propheta, aut alius scriptor alicuius partis scripturæ canonicæ. Et tamen si recte [illegible], non [illegible]endunt, quia tunc propheta, vel alius in mēte de tali sancto vel materi[illegible] loqui vo[illegible] [illegible]telligere poterat, aut q̃ de tali materia talia verba possunt intelligi. Et ad hoc [illegible]ntes, frequenter talibus verbis vtuntur: *talia verba scripturæ diuinæ de hoc vel de* [illegible]. DISCIP. Possunt ne adduci aliqua exempla ex scripturis, p̃ tali modo loquen[illegible] MAG[illegible]. Videtur quibusdam quod sic. Vnde Exo. 8. dicitur de magis Pharaonis: *fecerunt*[illegible] *incantationibus suis, vt educerent sciniphes*, idem facere conati fuerunt. In Iob etiam [illegible] *Deo*, id est, resistere voluit. *& pacem habuit?* Si enim *restitit*, ponitur pro resistere [illegible] ponitur pro facere conati fuerunt, videtur q̃ *intellexit*, possit poni pro intelligere [illegible]. DISCIP. Dic quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam adduxi. MAG. [illegible]cedunt, quod verba scripturæ, de quorum primo intellectu per certitudinem non [illegible] ad probandum illa sola, quæ in contentionem veniunt aliorum, non debent. Ad manu[illegible] tamen & ad persuadendum vel aliquomodo declarandum aliquid, de quo est [illegible] quo sensu sano, non erroneo, adduci possunt. Quemadmodum ad persuadendū al[illegible]quo[illegible]ulos fidei, & etiam ea quæ per solam reuelationē possunt cognosci, rationes & argument[illegible] & [illegible]s adducuntur: quæ tñ ad probandū huiusmodi sufficienter allegari non deb[illegible] quemadmodū sancti similitudines & naturales rationes assumunt ad declaran[illegible] [illegible] personæ sunt vnus Deus: & quomodo corpus Christi vere est in sacramento altaris, [illegible]: sic etiam sanctus Augustin. per verba Saluatoris de viis & sepibus voluit declarare [illegible]od hæretici & schismatici intrare ecclesiam sunt cogendi. Si tamen de hoc esset [illegible] contentio, per illam solam auctoritatem Christi sufficienter probari non posset.

Sic

Sic etiam per verba diuina dicta Hieremiæ (vt allegatum est supra) declarari potest, quod imperium est aliquomodo indignius sacerdotio & summo pontificatu. quod tamē per verba illa ostendi non posset, nisi aliunde constaret. Quemadmodum per quasdam similitudines & rationes naturales à sancto Augustino & aliis quibuscunq; adductas, sufficienter declarari non posset, quod tres personæ sunt vnus Deus, etiam apud Christianos, nisi per alium modum certitudinem ipsius acciperent. Propter quod, vt quidam putant, per illa verba Hieremiæ non potest ostendi, quod imperium est à papa, vel quod imperator, aut alius rex quicunq; est vasallus papę: nec aliquid aliud, nisi quod per alias vias potest sufficienter ostendi. Sic generaliter aliqui arbitrantur, quod per nullū sensum mysticum cuiuscunq; auctoritatis scripturæ diuinæ potest aliquid sufficienter ostendi, nisi constet quod idem sensus mysticus est primus intellectus scribentis, aut reuelantis, vel docentis: vel nisi alibi in sacra scriptura tanq̄ sensus primus sententialiter habeatur: aut per aliā viam manifestam irrefragabiliter possit ostendi. Ex quo videtur posse concludi, quod de stulta temeritate excusari non possit, qui per solos sensus mysticos scripturæ diuinæ (quos nec ex aliis locis scripturæ possunt argumento euidenti inferre, nec per rationem irrefragabilem possunt concludere, nec per certam ac specialem ac miraculosam reuelationem certificati sunt de ipsis) aliqua futura contingentia audent prædicere, vel futura quando euenient (quę absq; determinatione tēporis in sacris literis sunt prædicta) asserere non formidant: Vel quæq; alia non metuunt affirmare, quæ per aliam viam indubiam & apertam manifestare non possunt. Cuilibet enim tali videtur Iohan. Apoc. vlt. comminari, cum dicit. *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas.* cui Salomon videtur alludere, cum ait Prouer. 30. *nec addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisq; mendax.* Tales enim temerarii, & prauitati hæreticæ propinqui, credentes se ad omnium contentorum in scripturis sacris primum posse pertingere intellectum, minime imitantur humilitatē beati Aug. qui quāuis fuerit in scripturis supra alios eruditus, fatetur se non omnia intelligere, quæ in scripturis diligentissime legit. Vnde pertractans 20. de ciuitate Dei verba beati Pauli apostoli ad Thess. 2. vbi dicitur: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore,* ait &c. *Quid autem ait & nunc quid detineat scitis. i.e. quid sit quæ causa sit dilationis eius, vt reueletur in suo tempore, scitis quoniam hoc scire illos dixit aperte, hoc dicere voluit. Et ideo nos, qui nescimus quod illi sciebant, peruenire cum labore ad id quod sensit apostolus cupimus, nec valemus: præsertim quia & illa quæ addidit hunc sensum faciunt obscuriorem. Nam quid est. iam enim mysterium iniquitatis operatur tantum. qui modo tenet, teneat donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus. Ego prorsus quid dixerit, me fateor ignorare.* Quid in Epistola ad Rom. vt habetur *dis. 9. ca. ego solus,* insinuare videtur, dicens: *Si aliquid in eis* (scil. scripturis canonicis) *ostenderetur, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimo quam mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, quod me minime intellexisse non ambigam.*

DISCIP. Verba prædicta de apponentibus & addentibus aliqua contraria verbis scripturæ diuinæ debent intelligi non de apponētibus & addentibus, quæ ex aliis locis scripturæ nequeant extrahi euidenter. Aliter enim sancti patres complura verba scripturæ mysticè exponendo grauiter deliquissent. Imo videtur, quod per verba saluatoris possit ostendi; quod verba huius scripturæ aliter, quam per reuelationē miraculosam possint intelligi, cum ait discipulis suis Matt. 24. *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta stante in loco sancto qui legit intelligat.* Ex quibus verbis colligitur, quod Christus insinuauit aperte, intellectum primum prophetæ Danielis, de quo ibi fit mentio, aliter quam per reuelationem miraculosam posse haberi. MAG. Ad hoc respondetur, quod quadrupliciter potest aliquid addi scripturis diuinis. Quia potest addi aliquod falsum. Potest etiam eis apponi verum: non tñ tanquam primus intellectus scripturæ. Potest etiam eis addi verum tanquā primus intellectus ipsarum possibilis haberi ex sola meditatione scripturarum supposita influentia diuina. Potest etiā eis addi verum tanquam primus intellectus haberi possibilis per reuelationem vel alicuius facti noui exhibitionem apertam. Qui primo modo aliquid apponit vel addit scripturis diuinis, quandoq; pertinax hæreticus est censendus, quandoq; vero errans solummodo est putandus secundum diuersitatem falsi, quod additur, & etiam secundum varietatē adhęsionis addentis. Si vero apponatur eis aliquod verum, quod non est primus intellectus scripturæ, non tanq̄ primus intellectus, sed solummodo tanq̄ verum, nequaquam scripturę contrarium; sed tanquā ædificans ad salutem, vel aliquomodo ad declarationem catholicæ veritatis, laudabiliter addi potest. & sic sancti veritates plurimas sacris literis addiderunt. Tertio modo potest addi aliquid scripturis, tanquā primus intellectus possibilis haberi ex meditatione scripturarum. Et si vere sic potest haberi, potest addi laudabiliter ad ea. quia sic [illegible] non est aliud [illegible] vere explicite & aperte, quod scriptura dicit implicite & latenter. Si autem [illegible] intellectus vere ex scripturis haberi non potest, (& tamen apponitur tanquam primus intellectus [illegible] apponitur. & aliquando apponens est tantummodo errans, aliquando hæreticus est censendus. [illegible] enim pertinaciter aliquid esse primum intellectum scripturæ diuinæ, quod non est, sapit [illegible] quamuis verum, quod apponitur, non sit falsum, nec contrarium catholicæ veritati tamen assertio, qua dicitur esse primus intellectus scripturæ, est erronea atque falsa. Quarto modo potest aliquid addi scripturis, tanquam primus intellectus, dummodo habeatur per reuelationem vel per exhibitionem apertam noui facti, vt sancti apostoli per reuelationem nouam plurium parabolarum Christi, à Christo exponente ipsas acceperunt primum intellectum. Sic etiam discipuli videndo statuam Cæsaris poni in templo poterant accipere pri-

mum

mum intellectum prophetiæ Danielis. Sic etiam discipuli, vt habetur Ioan. 2. videntes Christum resurrexisse à mortuis cœperunt intellectum illorum verborum C[illegible]isti *Soluite templum hoc. & in tribus diebus excitabo illud.* post hæc enim verba ibidem subiungitur: *ille autem dicebat de templo corporis sui.* Dum ergo resurrexit à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus.

Cap. XX.

In quo respondetur ad secundam obiectionem capituli 15.

DISCIP. Vt expediamus nos de ista materia, narra quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam *cap.* 15. induxi. MAGIST. Respondetur ad ipsam, quod sicut scriptura [illegible] & in locis planis & aliis obscurioribus, quorum tamen primus virtute ingenii humani po[illegible] accipi intellectus, pie legentibus fructuosa existit, licet aliis occasio sit errandi (vnde & communiter omnes hæretici hæreses suas in scripturis diuinis fundare conati sunt.) Sic etiam illa, quorum primus intellectus absque reuelatione haberi non potest, salubria sunt, & vtilia legentibus ea, non ad capiendum primum intellectum ipsorum. Sed ad humilitatem & alios sensus mysticos capiendos, licet periculosa & mortifera sunt superbis atque stultis, qui altiora se quærunt & inuestigant, quæ minime apprehendere valent.

Cap. XXI.

Iterum probat opinionem capitulo primo recitatam, & hoc pluribus allegationibus, ad quas respondetur infra. 23. & 24. capitulis.

DISCIP. Quia opinio supra *primo cap.* recitata quamuis concedat, quod scripturis canonicis & determinationibus generalium conciliorum sit certa credulitas adhibenda, tamen hoc generaliter negat de scripturis aliis quibuscunque. ideo videamus an illa sit consona veritati. primo autem pone opinionem cum motiuis eiusdem. MAGIST. Opinio prædicta ponitur & probatur in hæc verba. Quod autem scripturis aliis, quæ scilicet humano spiritu reuelante sunt traditæ, nemo certam credulitatem aut veritatis confessionem præbere teneatur, apparet. Quoniam nulli scripturæ falsum signari potenti tenetur quis firmiter credere aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. hoc autem patiuntur scripturæ innitentes humanæ inuentioni singularis personæ, aut collegii partialis. Possunt enim à veritate deficere, vt experientia palam est. habetur etiam in Psal. *ego autem dixi in excessu meo, omnis homo mendax.* Scripturæ vero canonicæ non si[illegible] quia non sunt ab humana inuentione, sed immediate traditæ Dei inspiratione, qui non potest falli, nec fallere vult. Hanc enim sententiam & differentiam humanarum & diuinarum scripturarum aperte confirmat August. 13. epistolarum ad Iohannem, cum dixit: *ego enim fateor charitati tuæ omnino solum ex omnium scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc honorem timoremque deferre, vt nullum earum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. ac si in eis offeratur literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est: vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantacunque sanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ita senserunt, sed quia mihi, vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione quod à vero non abhorreant, persuadere potuerunt.* Sed hoc idem replicat & admonet in prologo libri *de Trinitate,* cum dixit: *noli lector sic meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, sed in illis & quod non credis cum inueneris, incunctanter crede: in istis* autem (scil. meis) *quod certum non habes, nisi certum intellexeris, noli firmiter tenere.* Idem quoque dixit *in epistola ad Fortunatianum,* & aliis p[illegible]ribus libris. Idem quoque videtur sensisse Hieronymus in *expositione Catholicæ fidei,* cum dixit: *nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quot sancta catholica ecclesia tradit auctoritas.* Aug. [illegible]o scripturas proprias à canonicis separauit: nec ipse, qui tantæ fuit sanctitatis auctorita[illegible] & scientiæ, suas traditiones canonicas appellare præsumpsit. Hoc enim impium est, & sacrile[illegible]odus quidam. quoniam circa humana traditione dicta vel scripta, error & falsum continge[illegible]st: quod in canone secundum veritatem dicto, nullatenus euenire contingit. Propter [illegible]am ex *concilio Carthaginensi* 3. prohibitum reperitur valde, *ne sub nomine harum* (canonica[illegible]) *aliæ quæuis scripturæ legantur.* vnde legitur ibidem & in Isidori Codice continetur hæc series: *Item placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. sunt autem canonicæ scripturæ Genesis,* & cæteræ, quæ de volumine Bibliæ numerantur ibidem.

Cap. XXII.

Arguit in contrarium eorum, quæ dicta sunt cap. primo & immediate præcedenti, & ex his quæ possunt inferri ex eadem opinione & eius dictu.

DISCIP. Primo contra istam assertionem nitere allegare. MAGIST. Nonnullis apparet, quod ex ista possint plures absurditates inferri. Quarum prima est, quia ex quo scriptores scripturæ canonicæ de hoc seculo migrauerunt, nullorum mortalium scripturis credulitas est præbenda: & ita nulli mortales essent ad ferendum testimonium admittendi in quocunque casu. Quantæ autem & quot absurditates ex ista sequuntur, nullus sanæ mentis ignorat. Quod autem ista absurditas ex assertione præscripta sequatur, manifeste apparet. Nam quorum scripturis quibuscunque non est præstanda certa credulitas, ipsorum verbis minime est credendum. quia qui potest falsum asserere in scripto, in solo verbo falsum asserere potest. Secunda absurditas, quod nulli historiæ, nulli Legendæ cuiuscunque sancti, nullis gestis de summis pontificibus, aliis clericis, imperatoribus, regibus, & aliis hominibus fidelibus vel infidelibus, quæ non in scripturis canonicis continentur, sed in aliis scripturis, est credendum. Ex quo vlterius concludetur, quod dubitare licet, an præter episcopos, imperatores & reges in quibuscunque partibus orbis terrarum, de quibus in scriptura diuina & conciliis generalibus fit mentio: & præter illos, quos scimus nunc & vidimus præsidere, vnquam fuerint alii quemcunque fidelem vel infidelem populum gubernantes. Vel saltem dubitare de quolibet alio in speciali non erit illicitum, cum de aliquibus ipsorum validiori testimonio, quàm per scripturam canonicam constare non possit. Sequitur etiam, quod nulli esset illicitum credere, quod postquam scripta est scriptura diuina, Deus nullum fecit miraculum: quod ipse non vidit, vel non cognouerit per seipsum. Nec fortiori testimonio, quam per scripturas sanctorum patrum, quæ tamen non sunt canonicæ, sibi liquere potest. Ex quo concluditur, quod dubitare licet, an quicunque canonizati per Romanam ecclesiam sint legitime propter vitam & miracula cathalogo sanctorum asscripti, quia potissime de hoc liquet per Legendas ipsorum. Alia absurditas sequitur, quod videlicet libris antiquis, instrumentis productis ex archiuis publicis & scripturis quæ factæ sunt calumnis, & aliis quibuscunque, quæ non reperiuntur in Biblia, fides esset nullatenus adhibenda. Cuius contrarium in sacris legibus, & canonibus imperialibus reperitur expresse. Ex hac enim absurditate infertur aperte, quod per huiusmodi libros, instrumenta & scripturas nunquam esset ferenda sententia, quia per illas scripturas, quibus non est adhibenda fides, sententia ferri non debet. sicut nec est ferenda sententia per testes, quibus credere non oportet.

Cap. XXIII.

In quo respondetur ad allegationes supra capitulo 21. adductas.

DISCIP. Istæ allegationes contra præscriptam assertionem ad præsens sufficiant: nunc dic, quomodo respondetur ad motiua eius. Ad primum cum dicitur, quod nulli scripturæ falsum significari potenti tenetur quis firmiter credere, aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. Respondetur, quod si ista propositio intelligeretur de scriptura vel de scriptore, posset cōcedi aliquomodo, quia scripturæ falsæ aliquomodo, præsertim postquam constiterit, quod ipsa est falsa, adhibere fidem non debet hoc sciens. Sed multæ sunt scripturæ non canonicæ, quæ hoc minime patiuntur, nec quod hoc minime patiātur per experientiam constare potest. Multæ enim sunt scripturæ non solum sanctorum patrum, sed infidelium philosophorum, & aliorum, imo & hæreticorum, in quibus nullum falsum potest reperiri. Quamuis enim hæretici in quibusdam scripturis errauerint, quidam tamen eorum in quibusdam aliis nullatenus errauerunt. Vnde & Origenes licet (vt ferunt) turpissime errauerit, sicut recitat beatus Aug. 11. *de ciuitate Dei*, tamen in multis scripturis eius nullus error apparet. Et ideo multis scripturis infidelium licet adhibere fidem. Sed si intelligatur de scriptore (vt videlicet quamuis alicui scripturæ alicuius, scilicet non scriptoris scripturæ canonicæ) adhibenda sit fides: (non quia à tali scriptore est scripta, sed quia per scripturas canonicas aut per rationem naturalē potest ostendi, quia nullam contineat falsitatem. Tamen ipsi scriptori potenti falsum asserere, seu significare, nō tenetur quis firmiter credere. Et ideo scripturam eius non est necesse tanquā veram simpliciter confiteri, nisi possit aperte ꝓbari, quod est consona scripturis canonicis, vel rationi euidenti naturali, maiorem apparentiam habere videtur. Et tñ sic intellecta à veritate aliena videtur. Ad cuius declarationem dicitur esse sciendum, ꝙ sicut secundum iura canonica & alia, aliqua est præsumptio, in cuius contrarium est aliqua probatio admittenda & alia, in cuius contrarium nulla probatio est admittenda. Ita potest aliquis alii homini vel assertioni credere, & ipsam cōfiteri tanquā veram dupliciter. Quia vel credulitate tam certa, vt nullā velit in contrarium probationem admittere vel audire, aut credulitate firma; non tamen tam certa, quin reputet quod sit ꝓbatio in contrarium audienda, si quis fide dignus offerat se contrarium probaturum. Primo modo, nulli scriptori cuiuscunque scripturæ non canonicæ in omnibus dictis aut scripturis eius est credendum. Alicui tamen assertioni eius taliter credere

[illegible] in quatuor casibus. Puta, si assertio eius patenter & aperte per scripturas [illegible] per assertionem vniuersalis ecclesiæ, per rationem naturalem euidentem, præsertim [illegible] catholicæ fidei, vel bonis moribus, aut per apertum miraculum possit ostendi. Secundo modo, pluribus alijs quam scriptorib. scripturæ canonicæ in multis alijs q̃ in prædictis quatuor casibus, est credendum. quia summis pontificibus, concilijs generalibus, & alijs sanctis episcopis, & doctoribus, atq; fide dignis viris, & ab ecclesia ꝓbatis, quantum ad ea quæ facti sunt, quæ videl. per [illegible], vel per alios fidedignos, quibus credere tenebantur, potuerunt cognoscere. Et peccat, qui eis non credit: quia reuerentiam, quam Deus tantis viris adhibuit, denegare præsumit. Qui [illegible] huiusm[illegible] non crederet, dubitaret an scienter in huiusmodi mentirentur. Et ita sine causa [illegible] ipsos non crederet esse veraces. In huiusmodi ergo credendum est eis. propter quod non solum per [illegible], sed etiam per libros antiquos, & instrumenta, quæ de falsitate conuinci non possunt, & [illegible] [illegible]orum, licite iudex fert sententiam, & peccaret si non ferret. Quantum autem ad [illegible] quæ pure sunt scientiæ & non facti, scripturis sanctorum patrum & auctorum ac consiliorum [illegible] reuerentia exhibenda. Quia doctrina eorum minime est spernenda, sed sollicite attendenda, [illegible] diligentia audienda, præsertim cum de aliquo pertinente ad fidem vel mores quæritur [illegible] quæ in scripturis suis tradiderunt, quod senserunt. & qui doctrinam eorum, cum posset, [illegible] legere, si erraret, de temeritate plectibili esset merito arguēdus. Quia contra pręceptū [illegible] omnis, prudentię seu peritiæ propriæ conuinceretur inniti. Doctrina insuper eorundem, si in [illegible] sui parte videatur contraria veritati, pie & sane exponenda est, si potest, & ad verum intel[illegible] trahenda. Et quamuis ad sanum intellectum trahi non possit, non sunt statim de hæretica [illegible] ate notandi, licet errantes debeant reputari. Nonnullis tamen apparet, quod quantum ad [illegible] rales & constitutiones ac diffinitiones solennes summorū pontificum, & aliorū episcoporū [illegible] generalium prouincialium & episcopalium conciliorū, & etiam capitulorum & collegiorum [illegible]rumcunq; intendentium alios ad suam assertionem firmiter defensandam cogere & artare: & quantum ad alias scripturas eorundem, & aliorum est discretio facienda. Quia si in primis scripturis inuenitur aliquid catholicæ veritati contrarium, statim auctores eorum sunt hæretici reputandi: quia de pertinacia ex hoc ipso, quod cogunt alios suo errori pertinaciter adhærere, possunt manifeste conuinci. Si in illis error aliquis reperitur, cuius contrarium tenens vel scribens, eundem [illegible] orem non tenetur explicite credere: non est statim auctor huiusmodi scripturæ erroneæ hæreticus iudicandus, sed est de prauitate hæretica excusandus, nisi per alios modos (de quibus multa diximus in *prima parte istius Dialogi lib.* 4.) de pertinacia conuinci valeat apertissimis documentis. Porro licet viri huiusmodi venerabiles in aliquo aperte conuincantur errare, & ideo liceat eis, qui de hoc sunt certi, ipsos quantum ad hoc negare & improbare: in alijs tamen quibuscunque, de quibus non est certum ipsos errare, præsumendum est pro dictis eorum, ita vt absque temeritate cul[illegible] non possint neque in genere, neque in specie. & quanto plures virorum huiusmodi in aliqua [illegible]ntia concordauerint, tanto magis præsumendum est pro eadem, non tamen sic, quin in [illegible] valeat audiri probatio. Et quamuis in his, quæ purè sunt scientiæ seu peritiæ, præsum[illegible]um est pro huiusmodi scripturis ipsorum, tamē fortius præsumendum est pro scripturis eorundem qua[illegible]m ad illa quæ facti sunt: quia fortius pręsumendum est ipsos nolle mentiri, quam p[illegible]a[illegible] es non esse deceptos. Et ideo in his, quæ facti sunt, præsertim de his quæ per se [illegible] cognoscere, tenetur quilibet credere ipsis, nisi per fide digniores de contrario c[illegible] tus [illegible]t. [illegible] CAP. Contra prædicta obijci potest, quia non est necesse credere alicui te[illegible] per quod infallibilis certitudo haberi non potest. Sed per humanum testimonium hab[illegible] infallibilis certitudo, etiam cum de aliquo testimonium perhibet multitudo, teste [illegible] Moysen *Exod.* 21. qui ait: *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acqu[illegible] sententiæ vt a vero denies.* ergo non est necesse credere humano testimonio cui[illegible]teus, non est necesse credere quibuscunque scripturis illorum, quorum te[illegible]m[illegible] reputandum. cuiusmodi sunt scriptores omnes præter il[illegible] re diuinas. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod sæpe necesse est cre[illegible] per ipsum infallibilis certitudo haberi non possit, saltem credulitate [illegible] non obstante quod dubitatione careat) debeat, aut possit admitti probatio. [illegible]ocio, quibuscunque testibus, qui non sunt confirmati in gratia, plusquam [illegible]et credendum. Quare propter testimonium huiusmodi non esset à iudice [illegible]nda sententia. Sæpe igitur testimonio fide dignorum omni exceptione maio[illegible] conuinci de falsitate non possunt, est credendum: quamuis per ipsum cer[illegible]n possit. In huiusmodi enim suffici[illegible] certitudo possibilis & sufficiens, [illegible]am autem accipitur, ꝙ per testimonium humanum certitudo ha[illegible], ꝙ quamuis per humanum testimonium præcise excluso omni testi[illegible]bi[illegible] certitudo haberi non possit, tamen concurrente diuino testi[illegible]lis potest haberi, & nonnunquam per diuinū testimoniū possumus esse [illegible] muniu debet infallibile reputari. Si enim humanum testimonium per [illegible]ur, de infallibilitate eius debemus esse certi. de quo ēt infallibiliter pos[illegible]uniuersali ecclesia pręsertim in his quę sunt necessaria ad salutē, fuerit ap[illegible] Christi, ex qua colligitur, ꝙ Christus nunquā deficiet ecclesiæ in bis, quæ [illegible] d[illegible]um.

Cap. XXIV.

Vbi respondetur ad reliquas allegationes pro prima opinione factas capit. 21. scilicet ad Augustinum, Hieronymum, & concilium Carthaginense.

DISCIP. Sufficiant ista ad præsens, de allegatione præscripta. ideo dic, qualiter ad auctoritates sequentes, opinio memorata respondet. MAGIST. Quantum ad auctoritates Augustini & Hieronymi. Primo respondetur, quo ad hominem dicens, quod contrarium opinantes ipsos nequaquam allegare deberent, cum teneant quod non est necesse aliis credere scripturis quàm canonicis, quæ in Biblia continentur: quare vel frustra prædictas auctoritates allegant, vel opinionem propriam facto negant, cum allegando Augustinum & Hieronymum pro opinione sua firmanda, facto ostendant quod auctoritatibus Augustini, qui non fuerunt scriptores alicuius partis Bibliæ, est credendum. Ad rem autem respondetur primo, ad auctoritatem Augustin. aut Hieronymi, quod intentio August. ibidem est, quod vniuersaliter absque omni exceptione, solis scriptoribus Bibliæ ille timor deferatur & honor, vt eo ipso, quod ibi aliquid inuenitur, credatur absque omni probatione in contrarium audienda, esse verum. Alii autem multi ita legendi sunt, vt quamuis in multis præcipue in his quæ facti sunt, debeat eisdem credi: tamen non in omnibus, quæ facti sunt, vel scientiæ seu peritiæ eo ipso debeat aliquid reputari verum tam certitudinaliter, quod nulla probatio in contrarium possit admitti, quia ipsi ita senserunt, cum errare potuerunt, licet non semper errauerint, & aliqui eorum in nulla scriptura aliquod falsum protulerunt assertiue. Et ideo assertiones eorum in his quæ sunt scientiæ seu peritiæ, nec sunt taliter necessario recipiendæ à legentibus, nisi easdem vel per scripturas sacras vel per irrefragabilem rationem vel approbationem vniuersalis ecclesiæ vel per operationem miraculi possint ostendere, quod sint consonæ veritati. In his autem, quæ facti sunt, quæ asserunt vel per seipsos, vel fide dignorum relatione legitima cognouisse: ipsis tanquam fide dignis est credendum, nisi per alios credibiliores possit contrarium probari. Quia in huiusmodi non est inconueniens, quod plus credatur vni, quàm alteri. Quemadmodum secundum quosdam in historiis & translationibus plus credendum est Hieronymo, quam Augustino. Veruntamen dicitur, sicut tactum est supra, quod pro assertionibus omnibus doctorum approbatorum ab ecclesia, præsumendum est, quousque de contrario constet. quemadmodum præsumimus pro assertione iudicis, & etiam multitudinis, antequam constiterit contrarium. Notandum autem, quod Augustinus in auctoritate illa loquens de scriptoribus aliis, à scriptoribus canonum Bibliæ, inter hos scriptores & illos non distinguit. Et ideo siue fuerint summi pontifices, siue alii: siue scripserint aliquid in concilio generali, siue extra: consimile de eis iudicium est habendum, vt in his quæ scientiæ sunt vel iuris, non ideo aliquid putetur certitudinaliter modo prædicto esse verum, quia ipsi ita scripserunt, nisi id aliquo prædictorum modorum, scilicet per scripturam diuinam, vel rationes irrefragabiles, aut operationem miraculi, aut per approbationem vniuersalis ecclesiæ persuadere valuerint. Consimiliter ad auctoritatem aliam Augustini dicitur, quod scripturæ suæ non sunt tantæ auctoritatis quantæ sunt diuinæ. cum hoc tamen stat, quod in quibusdam sit ei credendum, & quod non est negandus, nisi ab illo, qui certus est ipsum à veritate recedere. Et eodem modo dicitur ad auctoritatem Hieronymi, quod solum nouum & vetus testamentum recipi debent inter scripturas canonicas, & tamen pluribus scripturis aliis, quo ad multa, est credendum. Et in multis negari non debent. Et eodem modo respondetur ad concilium Carthaginense, quod ipsum solummodo prohibet præter scripturas canonicas, quæ sunt Genesis & cæteræ, quæ de Biblia numerantur, alias legi sub nomine diuinarum scripturarum. cum quo stat, quod legendæ sunt, & quod alicuius auctoritatis sunt, ita vt quo ad multa negari non debeant, & in multis sit credendum eisdem.

Cap. XXV.

In quo ostenditur, in quibus quarta opinio cum secunda conuenit, aut discordat, & qualiter. Et primo quod canonibus apostolorum in omnibus sit credendum. in quo quarta cum secunda & tertia conuenit. & ibidem ponuntur responsiones pro 2. & 3. dicto capit. 2.

DISCIP. Nunc secundum præscriptam opinionem supra ca 4. recitatam, narra quomodo respondetur ad illa, quæ supra. 2. *cap.* ostendunt, quod decretis & decretalibus summorum pontificum & canonibus apostolorum, qui in Biblia non habentur, & dictis doctorum ab ecclesia approbatorum est fides absq; dubitatione aliqua adhibenda.

MAGIST. Opinio illa concedit, quod canonibus apostolorum, quamuis non inserantur in Biblia, est adhibenda certa credulitas. quia quamuis non sint inscripti in scripturis canonicis, scriptores tamen scripturarum canonicarum fuerunt & auctores earum. Et ideo recipi debent cum reuerentia & credulitate firma, ita vt non liceat credere, quod aliquid contentum in eis sit falsum aut peruersum.

DISC. Licet teneamur credere, quod nullus scriptorũ Bibliæ in scribendo quãcunq; partẽ Bibliæ

errare [illegible] sicut nec potuit errare prædicando vel verbis asserendo [illegible] quod tunc fuit scriptum [illegible] post fuit scribendum in quacunque parte Bibliæ: tamen [illegible], quod nullus [illegible] potuerit errare in scripturis aliis à Biblia: sicut nec cogimur credere, nullum eorum potuisse errare alia asserendo, quæ non erant scripta nec scribenda in Biblia. Cum ergo nequaquam credere astringamur, quod semper quilibet eorum in verbis & factis tenuerit veritatem [illegible] nam & beatus Petrus princeps aliorum apostolorum aliquando ad veritatem minime ambulauit) non tenemur ergo credere, quod in aliis scripturis à canone Bibliæ nunquam dimiserit veritatem. MAGIST. Ad hoc respondetur dupliciter. Vno modo, quod quamuis quilibet apostolorum per se à veritate deuiare potuerit, sicut & Petrus: tamen collegium apostolorum errare non potuit. Vnde & quando Petrus errauit, nequaquam errauit collegium apostolorum, sed vnus eorum, scilicet Paulus, ipsum correxit. vnde videtur quod illa promissio Christi Matthæi vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, non tantum debeat intelligi de vniuersali ecclesia, sed etiam de collegio apostolorum pro tempore eorundem, quia ipsis immediate fuit dicta promissio, & in ipsis fuit facta vniuersali ecclesiæ. Cum igitur *Canones apostolorum* dicuntur fuisse totius collegii apostolorum, videtur quod non sit dubitandum, quin quicquid continetur in eis, nullo modo sit falsum aut peruersum. Aliter dicitur, quod *Canones apostolorum* per vniuersalem ecclesiam, quæ tunc parui numeri fuit, approbati fuerunt. Ecclesia autem vniuersalis errare non potest. Et ideo nihil erroneum aut iniquum continetur in eis.

DISCIP. Quomodo respondetur ad allegationes, quibus ostenditur, quod decretis & decretalibus summorum pontificum adhibenda est fides. MAGIST. Ad illos datur responsio Graciani. *dist.* 19. hæc autem est, quod videlicet illis adhibenda est fides, in quibus nec præcedentium patrum decretis nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur. Si autem aliquid [illegible] & non canonice scripserunt, repudiandum est ab illo, qui hoc cognoscit. de illis vero, quæ sunt consona veritati, intelligunt Nicolaus papa & Agatho papa & alii sancti patres, qui de hoc loquuntur.

DISCIP. Quid faciendum esset de decretalibus summorum pontificum, quæ continerent aliquid erroneum aut peruersum, si catholici hoc nescirent. MAGIST. Pro hac materia potes recurrere *ad septimum librum primæ partis istius Dialogi*, vbi de hoc multa discussimus. DISCIP. Hoc non obstante, dic breuiter, quid de hoc sentit opinio *sup. cap. 2.* recitata. MAGIST. Illa opinio tenet, quod si aliqua decretalis summi pontificis in rei veritate est contraria fidei aut bonis moribus, illi qui hoc ignorant præsumere debent pro ipsa: non tamen sic, quin possint & in casu teneantur probationem in contrarium admittere. Si vero aliqui, præcipue literati & scientiæ excellentis vel [illegible] iam mediocris, se offerant probaturos decretalem summi pontificis esse cõtrariam fidei vel bonis moribus, aut non esse recipiendam inter scripturas authenticas: Alii eorum probationes audire tenentur, præsertim si periculum fidei aut morum aut etiam personarum immineat. quia in [illegible] casu quilibet Christianus salutem fidei, bonorum morum, & personarum catholicarum [illegible] erroneæ decretali summi pontificis & honori temporali ipsius præferre tenentur. & [illegible] commode potest audire rationes monstrantes, decretalem papæ esse erroneam seu hæreticam, [illegible] noluerit, si ipsam defenderit, vel etiam pro ipsa præsumpserit, credens & fautor [illegible] censendus. quia ignorantia talem non excusat, eo quod talis ignorantia est a[illegible] & supina, quæ non excusat. DISCIP. Videtur quod probationes contra decretales [illegible] pontificum sunt minime audiendæ: quia ratione consimili audiendæ essent p[illegible] sacram scripturam. Et ita doctor vel literatus alius, qui commode posset & n[illegible] hæreticorum & philosophorum, contra scripturam sacram peccaret: quod tan[illegible] est habendum. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod non est simile de sa[illegible] summi pontificis. quia firmiter est tenendum, quod scriptura sacra [illegible] nisi aliqua causa moueat specialis non oportet legere vel audire aliquam [illegible] m, qualescunque & quotcunq; affirment se posse probare aliquid con[illegible] Sed de [illegible] catholici literati præcipue & intelligentes ac ratione vigentes crede[illegible] errare: & per consequens quod contra quamcunq; scripturam ipsius, [illegible] stiæ seu peritiæ sunt, de qua in speciali non constat, quod est consona [illegible] euidenti vel assertioni vniuersalis ecclesiæ: vel per diuinum miraculum [illegible] probatio. Et ideo nolentes audire probationes contra decretales papæ, [illegible] ignorantiam, nullatenus excusantur. Sed de quolibet illorum verifica[illegible] *ignorabitur.* DISCIP. Qualiter respondetur ad allegationes, quibus [illegible] doctorum ab ecclesia approbatorum est credendum. MAGIST. Re[illegible] is doctorum taliter est credendum & præsumendum pro ipsis, si non [illegible] ent veritati. Et ideo opuscula eorum recipienda sunt cum reuerentia, [illegible] dere, quia aliquid poterat reperiri in eis contrariũ veritati. Quia de fa[illegible] per c[illegible] quens aliquis eorũ erraui. quia contraria non possunt simul [illegible] dus est eis, vt nullus credatur fuisse pertinax in assertione falsæ sen[illegible] de prauitate hæretica est notandus. sed præsumendũ est de quolibet, [illegible] it, quæsiuerit veritatẽ, quamuis nõ semper inuenerit. Ad illud, [illegible] summorũ pontificum & in expositione sanctarum scripturarum est

credendum, quibus tamen præferuntur expositiones doctorum. Respondetur, quod [illegible] bus huiusmodi summorum pontificum credendum est modo præposito. Et ideo [illegible] credendum est dictis doctorum ab ecclesia approbatorum. Ad illud autem Hu[illegible] papæ respondetur, quod intelligit de illis, quæ à sede apostolica sunt catholicæ constituta seu diffinita, [illegible] quibus præsumendum est, nisi probatio euidens in contrarium affirmetur. Et eodem modo dicitur ad canonem Nicolai papæ.

Cap. XXVI.

In quo respondetur ad rationes cap. 3. huius adductas probantes quod etiam doctoribus ab ecclesia minime approbatis est fides indubia adhibenda.

DISCIP. Restat secundum opinionem sæpe dictam, vt narres, quomodo respondetur ad allegationes inductas *capit. 3.* quibus quod etiam doctoribus ab ecclesia minime approbatis, quo ad ea in quibus omnes vel plures eorum & præcipue magis famosi concordant, alii fidem adhibere tenentur. MAGIST. Ad primam illarum allegationum, cum accipitur, quod teste Leone papa, non credere doctoribus est iniquum. Respondetur, quod intentio Leonis [illegible] est, quod non credere doctoribus ab ecclesia approbatis, quo ad ea quæ sunt consona pietati, est iniquum impia sapiendo. Et ideo præmittit ibidem, *quid est iniquius quam impia sapere* &c. Sed non credere doctoribus, qui se mutuo reprobant, non est iniquum. DISCIP. Secundum hoc non aliter credendum est doctoribus approbatis ab ecclesia, quam non approbatis: quia sicut iniquum est impia sapiendo non credere aliis doctoribus, qui sunt ab ecclesia minime approbati: Et ita non aliter credendum est istis, quam illis. MAGIST. Respondetur, quod impia sapere contingit dupliciter: scilicet impie seu pertinaciter, vel non impie & non pertinaciter. Quemadmodum etiam in his quæ fidei sunt, contingit errare pertinaciter & non pertinaciter: & ita contingit errare impie & non impie. Nunquam autem vel raro discreditur doctoribus ab ecclesia approbatis, quando dicta eorum possunt haberi impia sapiendo, nisi impie: quia raro & eorum quidam in nullo penitus errauerunt. Sed sæpe contingit impia sapiendo non impie tamen non credere doctoribus ab ecclesia minime approbatis: cum etiam sapiendo impia contingat in multis non credere eis, cum in multis errent, quod ex contrarietate inter ipsos perpenditur euidenter. Propter quam contrarietatem tam crebram & fantasticorum affectionem pro assertionibus eorum est minime præsumendum. Et ideo aliter credendum est doctoribus ab ecclesia approbatis, quam aliis. Propter sanctitatem enim & veritatem ac vtilitatem doctrinæ doctorum ab ecclesia approbatorum reuerentia tanto merito debetur eisdem, vt nemo, qui non est certus eos vel eorum aliquem defecisse, debeat quodcunque dictum eorum vel alicuius ipsorum negare contrarium sapiendo aut aliquam assertionem alicuius eorum ad falsum aut peruersum trahere intellectum, antequam mentem & motiua eorum vel alicuius eorum, si potest, viderit diligenter. Sed tantam reuerentiam non tenemur doctoribus ab ecclesia minime approbatis necessario exhibere præsertim cum studere in libris eorum propter diuersas opiniones indociles & fantasticas ac vix opinabiles assertiones vel opinatiue inserta in eis impedimentum maximum præstet scientiæ necessariæ & vtili [illegible] ecclesiæ D[illegible]

DISCIP. Dic qualiter respondetur ad allegationem sequentem. MAGIST. Respondetur, quod scripturæ diuinæ principaliter docendæ sunt à doctoribus ab ecclesia approbatis & illis, qui sunt veritatis & non propriarum opinionum amatores: qui in docendo in diuinis [illegible] & aliis authenticis scripturis ac rationibus inefragabilibus solam veritatem, non inanem gloriam aut fauorem cuiuscunque, quærentes se fundare nituntur, parati opiniones proprias reuoca[illegible] per se vel per alios doctores vel discipulos excellentes vel parum intelligentes cognouerint veritati quomodolibet aduersari: non autem ab illis, qui opiniones vel assertiones proprias vel [illegible] dinis, collegii, nationis, amicorum vel adhærentium aut fauentium vel cuiuscunque, per[illegible] qualitercunque coniunctæ, relictis aut spretis opinionibus seu assertionibus aliorum verisimilioribus vel probabilioribus, tenent aut defendunt, vel teneri cupiunt aut defendi. DISCIP. Qu[illegible] superior vel prælatus voluerit cogere sibi subiectos approbare, & tenere opiniones seu [illegible] alicuius doctoris ab ecclesia minime approbati? MAGIST. Dicitur, quod talis prælatus [illegible] m[illegible]taliter, & omnes cōsentientes sibi & fauentes. DISCIP. Nunquid secundum o[illegible] istam arctantes sibi subiectos ad defendendum opiniones doctoris vel doctorum huiusmodi [illegible] hæretici cōputandi, si inter opiniones illas aliqua inueniatur veritati scripturæ diuinæ repugnans quam [illegible] non pa[illegible] sed latenter. MAG. Respondetur, quod tales sunt hæretici reputandi [illegible] licet doctor [illegible] opinion[illegible] inueniens potius [illegible] prauitate hæretica excusatur, quia deceptus absque pertinacia opinionem suam, quæ [illegible] rei veritate hæretica, quod [illegible] nesciat, potest diuulgare. Sed pœnis & statutis [illegible] minis, [illegible] ibus, aut præceptionib. quibuscunque arcētes, seu cogētes sibi subiectos ad [illegible] opini[illegible] huiusmodi & talis arctationi seu [illegible] ctioni cōsentientes de pertinacia excusari non [illegible] De [illegible] ib. seu cōsentientibus intelligi debet illud Vrbani, quod habetur 24. q. 3. [illegible] *[illegible] Qui aliorum errorem defendit, multo amplius est damnabilior illis qui errant, qui non solum [illegible] [illegible] lacrois præparat, & confirmat, quantum in eo est cogendo alios per huiusmodi arcta[illegible] errori pertinaciter adhærere. Vnde quia magister erroris est, per compulsionem huiusmodi non tantum hær[illegible] sed etiam hæresiarcha dicendus est.*

DISCIP.

DISCIP. Alias allegationes prosequere. MAGIST. Ad aliam, quæ accipit, quod pro multitudine & maxime sapientum præsumendum est. Respondetur, quod non est semper pro multitudine sapientum taliter præsumendum, vt in illis, quæ scientiæ sunt, aliquis multitudini sapientum, qui non sunt ab ecclesia approbati, credere teneatur, antequam inuenerit per scripturas sacras, aut rationem euidentem, vel operationem miraculi, aut per assertionem vniuersalis ecclesiæ, quod eorum assertio sit consona veritati: licet pro eis taliter præsumere liceat, vt eorum assertio minime reprobetur aut negetur, nisi constiterit quod obuiat veritati.

Ad aliam cum accipitur, quod ille prudentiæ suæ innititur, qui ea quæ sibi tenenda vel credenda velit non doctorum assertionibus præsumit proponere, secundum quod innuit Hieronymus ex..., de constitutionibus ca. ne innitaris. Respondetur, quod Hieronymus ibidem loquitur de doctoribus patrum, qui fuerunt scriptores scripturæ diuinæ, & de pluribus ab ecclesia approbatis: non autem de aliis, qui se inuicem reprehendunt, & reprobant. Quia ad illos non oportet regulariter recurrere, licet in casu teneatur quis, quid senserint indagare.

Si enim dicant, se opiniones suas accepisse à scripturis diuinis, non sunt opiniones huiusmodi reprobandæ, seu spernendæ vel negandæ ab eo, qui non est certus eas esse contrarias veritati, antequam motiua earum viderit diligenter. Si enim opiniones eorum fuerint catholicæ, & in sacris fundatæ scripturis, qui eas negauerint, præsertim ... ctores eorum persequendo, vel persequentibus in hoc fauendo, nolens notitiam eorum catholicam, quamuis commode possit, legere vel audire attendere, non potest de prauitate hæretica excusari. quia talis errans, qui non quærit cauta sollicitudine veritatem, quando tenetur quærere, est inter hæreticos computandus, prout insinuat August. vt habetur *24. quæst. 3. c. dixit apostolus.* Et ita in casu non solum illi in insipientiam damnabilem cadunt, secundum Leonem papam, vt habetur 24. quæst. 3. cap. quid autem. *Quid autem iniquius, quam qui ad cognoscendam veritatem aliquo impeditur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas literas, non ad euangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt.* sed etiam illi, qui ad dicta aliorum, qui etiam non sunt ab ecclesia approbati, vel etiam sunt ab ecclesiasticis & clericis reprobati erronee & iniuste non recurrunt eorum motiua legere negligentes, suæ prudentiæ vel forsitan aliorum prudentiæ erroneæ innituntur. non autem illi qui scripturas sacras & doctrinam sanctorum patrum & aliorum opiniones scrutantur sollicite, cum eas possunt habere, suæ prudentiæ reprehensibiliter innituntur, licet inuentiones proprias validis munitas rationibus quorumcunque & quotcunque doctorum aliorum opinionibus, qui non sunt ab vniuersali ecclesia approbati, præponant.

Ad aliam allegationem, cum accipitur, quod fide dignorum testimonio est credendum. Respondetur, quod fide dignorum testimonio in his quæ facti sunt omnes credere debent, nisi sint aliqui qui sciant eos à veritate declinare. sed in his quæ scientiæ sunt aut iuris aut peritiæ, non est necesse omnes credere testimonio fide dignorum, etiam qui nesciunt eos errare, nec quo ad omnia in quibus non errant. & hoc quia notum est, quod vacantes scientiis etiam doctores, qui nullum falsum assererent, scienter errant in his quæ scientiæ sunt & artium, cum etiam peritissimi errauerint, & multa huiusmodi ignorauerint.

Ad vltimam dicitur per prædicta, quod non omni experto in aliqua arte est credendum in omnibus, eo quod multorum non habet experientiam neque peritiam, quæ tamen spectant ad artem. & ideo potest in multis errare & sophisticis rationibus decipi.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER QVARTVS, IN QVO VNA TANTVM QVÆSTIO PRINCIPALITER TRACTATVR: SCIlicet vtrum Christus constituerit Petrum principem aliorum apostolorum, vel non. & ponuntur diuersi modi dicendi.

CAP. I.

In quo ponitur prima opinio: scilicet quod Christus non constituit Petrum principem & prælatum aliorum apostolorum & vniuersorum fidelium, sed fuit æqualis cæteris apostolis. probatur rationibus & auctoritatibus, ad quas respondetur infra c. 25.

DISCIP. Postquam conferendo quæsiuimus, quæ scripturæ recipiendæ sunt ad ecclesiastica dogmata confirmanda, ad principale reuertamur intentum. an videlicet Christus de facto cõstituerit beatum Petrum principem & prælatum aliorum apostolorum & vniuersorum fidelium. circa quod diuersas opiniones studeas recitare. MAGIST. Vna opinio est, quod Christus de facto beatum Petrum non constituit principem & prælatum aliorum apostolorum, & vniuersorum fidelium, quod multis modis videtur posse probari. Et primo quidem ostenditur, quod nullus apostolus ea ordinatione Christi, cæteris apostolis nec quantum ad dignitatem sacerdotalem essentialem, nec quantum ad aliquam aliam potestatem, fuit superior. Quod videtur conuinci ex *Luca 22. c.* nam tribuens Ch stus apostolis potestatem eucharistiæ consecrandæ, inquit ad eos: *hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem*: id est, hoc faciendi potestatem habere, prof ten tamen verba consimilia, quando actum hunc exercere debetis, videlicet, *hoc est corpus meum* n dixit hæc verba plus ad Petrum, quam ad alios. non enim dixit ei Christus: fac & aliis apost s faciendi potestatem tribuas, sed dixit *facite* in plurali, & omnibus indifferenter.

Item, idem quoque per omnia faciendum est de clauium potestate, siue his idem verb tradita fuerint apostolis, siue aliis aut alio tempore. vt de his, quæ habentur Iohann. 2 post qua n enim Christus dixit apostolis: *sicut misit me pater & ego vos mitto. insufflauit & dixit eis: ac e spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Dic t e go Christus: *mitto vos sicut me misit pater*: nec dixit Petro, aut alicui apostolo singulariter: mitto te, sicut pater &c. & tu alios mitte. Nec rursum dicitur: Christus insufflauit ei: sed dixit *eis*, non vni pr alterum. Nec dixit Christus ad Petrum; accipe spiritum sanctum, & aliis postmodum tribue sed dixit, *accipite* in plurali, vt indifferenter omnibus loquens.

Item apostolus ad hanc quæstionem diffiniendam, vt videlicet nemo credat aliquem apostolorum prærogatiuam habuisse seu auctoritatem super alios, ipsam expresse remouet à Petro. de quo fortasse videbatur hoc magis propter aliqua sibi à Christo singulariter dicta, & quia senior c teris erat. Vnde 1. ad Gal. ait: *Mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. sed econtra cum vidissent, quod creditum est mihi euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est mihi inter gentes & cum cognouissent gratiam quæ data est mihi Iacob & Cephas & Iohannes, qui videbantur columnæ esse, dederunt dexteras mihi & Barnabæ societatis &* igitur operatus fuit Petro in apostolatum, operatus fuit & Paulo. Hic autem fuit C ristus. igi r huiusmodi officium non suscepit à Petro, & similiter nec apostoli reliqui. vbi in Glossa secundum August. hoc amplius exprimens inquit: *Illi qui videbantur esse aliquid, scilicet Petrus & alii qui fuerunt cum domino, nihil contulerunt, id addiderunt mihi. In quo quod non illis inferior sum, quia à domino I ta perfectus sum, vt nihil esset quod in collatione perfectioni adderent.* Ecce quod Paulus non fuit inferi r tiu, nec aliis. Consequenter ad hanc intentionem subiungit Gloss. *Cum vidissent, quod euangelium præputii creditum est mihi, vt fideli, sicut Petro circumcisionis.* Ecce quod æque principaliter missus fuit Paulus, quemadmodum & Petrus. & non à Petro aut apostolorum aliquo, sed à Christo immediat Quod amplius exprimens apostolus eodem 1. cap. sic ait: *Paulus apostolus non ab hominibus neque r hominem. sed per Iesum Christum & Deum patrem.* vbi Gloss. secundum Amb. *Paulus apostolus n neq us neque missus ab hominibus, scilicet ab Anania, vt quidam dicebant, vel ab aliis, vt quidam ab apostolis electi missi fuerunt.* d nique parum infra subdit secundum August. *Cæteri et apostoli videbantur esse maiores quia priores sic minimus, quia nouissimus. sed inde apparet dignior, quia priores constituti sunt per C ristum adhuc ex parte hominem id est mortalem: nouissimus vero per Christum iam totũ Deum, id est ex omni parte immortalem. & vt Deum patrem, qui hos fecit per filium. Atque vt aperiret cum dixerit neque per hominem: subdit, qui suscitauit eum à mortuis & ita dignius constituit me per immortalẽ Christum, quã alios per mort em*

Rurfus

[illegible] hoc apostolus eodem c. ait: *Notum enim vobis facio euangelium fratres, euangelizatum à me, quia non est per hominem docentem me vel mittentem. & vere non [illegible] ab homine, neque enim ego ab illo homine, neque didici ab homine, vbi homo eligeret me ad euangelizandum vel mihi iniungeret. non didici ab homine docente me, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ecce quod neque Petrus, neque alius, aut homo quisquam elegit, misit aut iniunxit Paulo mysterium euangelii. Idem quoque videndum est de apostolis reliquis. Nullam ergo potestatem, eoque minus coactiuam iurisdictionem habuit Petrus à Deo immediate super apostolos reliquos, neque instituendi eos in officio sacerdotali, neque segregandi eos seu mittendi ad officium prædicationis nisi quod hoc sane [illegible] di potest, ipsum fuisse priorem aliis ætate vel officio, fuisse secundum tempus aut in [illegible] apostolorum electione, qui eum propterea reuerebantur nimio. quamuis hanc electionem ex scriptura nemo conuincere possit.

Adhuc ergo per signum ostenditur, quia beatum Petrum nullam sibi assumpsisse singularem auctoritatem supra reliquos apostolos inuenimus ex scriptura, sed magis cum iis se æqualem [illegible] fecisse. non enim sibi assumpsit auctoritatem determinandi, quæ dubia erant euangelii prædicatione, quod pertinet ad doctrinam; sed quæ dubia fuerunt in hoc ea communi deliberatione apostolorum & aliorum fidelium magis doctorum determinabant, non Petri [illegible] alterius apostoli seorsum determinatione. Vnde *Actuum* 15. Dissensione orta inter prædicatores euangelii, an oporteret circumcidere incircumcisos fideles ad salutem æternam consequendam, quibusdam dicentibus oportere: Paulo vero & Barnaba reclamantibus contra hoc: *conuenerunt apostoli & seniores videre de verbo hoc, super quod locuti sunt Petrus & Iacobus non oportere.* quorum sententiæ seniores & reliqui consenserunt apostoli. Vnde subditur infra: *tunc placuit apostolis & senioribus cum omni ecclesia eligere viros & mittere Antiochiam,* &c. *scribentes per manus eorum.* & fuit modus scribendi modo deliberandi conformis, & talis: *apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus ex gentibus, salutem,* &c.

Similiter habetur hoc infra continuata sententia, cum dicitur: *placuit ergo nobis collectis in vnum eligere viros & mittere ad vos.* Et parum post infra: *visum enim est, Spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris.* non ergo determinauit Petrus supradicta dubia circa fidem de plenitudine potestatis. Deliberauit ergo dubium, elegit & scripsit fidelium doctorum congregatio. Hoc etiam auctoritate validum fuit sic determinatum, atque mandatum. Congregatio enim apostolorum amplioris fuit auctoritatis, quàm solus Petrus aut alter apostolus. Vnde ab ipsa Petrum legimus missum in Samariam, vt apparet Actuum 8. *Cum igitur audissent apostoli, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem.* Petrus igitur seruauit æqualitatem cum cæteris apostolis iuxta præceptum Christi dicentis Mathæi. 23. *Nolite vocari rabbi. vnus est enim magister vester Christus. omnes autem fratres estis.* Confirmatur hæc sententia per apostolum ad [illegible] 2. vbi ait; *Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis euangelium, quod prædico in gentibus.* vbi Glo. secundum August. *& non didici ab illis tanquam maioribus à Petro scilicet nec aliis principalioribus apostolorum, de quibus infra dicitur, sed contuli cum eis tanquam cum amicis.*

[illegible] rursus infra eodem, cum dixit apostolus: *cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat,* &c. vbi Glossa secundum Hieronymum: *ipsi nihil mihi contulerunt: sed ego contuli Petro.* & subiungit consequenter: *ego restiti ei tanquam par. hoc enim non auderet facere, nisi sciret se non imparem fore.*

[illegible] quod Paulus fuit par officio & dignitate Petro, non inferior, licet Petrus [illegible] ætate [illegible] ot, & tempore prior pastor. Item Augustinus de quæstionibus noui & veteris testamenti. q. 44 ait: *Eodem die, id est Pentecostes, lex data est, quo & Spiritus sanctus descendit in discipulos vt auctoritatem caperent, & scirent euangelicum ius prædicare.*

Ac [illegible] sicut Petrus Antiochiæ legitur electus in episcopum per multitudinem aliorum apostolorum confirmatione vel consecratione non indigens, sic & apostolorum reliqui præfecti in aliis prouinciis absque Petri scientia institutione vel consecratione aliqua. fuerunt [illegible] per Christum consecrati sufficienter. propter quod similiter opinandum horum apostolorum successores non indiguisse aliqua confirmatione successorum Petri. quinimo multi [illegible] aliorum apostolorum fuerint electi & instituti episcopi, ipsorumque prouincias [illegible] rexerunt absque institutione vel confirmatione de ipsis facta per successores Petri. [illegible] legitime obseruatum vsque ad tempora Constantini Imperatoris, qui quandam [illegible] am & potestatem tribuit episcopis & ecclesiæ Romanorum super cæteras mundi [illegible] em, æqualitatem Petri & apostolorum signauit apostolus ad Gal. 2. cum dixit: *dextera* [illegible] *mihi* &c. *Iacobus, Petrus atque Iohannes, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.* [illegible] catis: igitur & æqualitatis. Ea Glossa secundum Augustin. satis ostensum [illegible] nis hoc dictum apostoli sic fit apertum, vt Gl. ista non egeat. Quod etiam ex *epistola* [illegible] *Euandrum* patet, cum dicit, omnes episcopos siue Romæ siue alibi eiusdem sacerdotii [illegible] potestatis à Christo collatæ immediate. Si autem B. Petrus à quibusdam [illegible] apostolorum scribatur, dictum est largè ac impropriè sumendo vocabulum *principis.* & nisi [illegible] contra Christi sententiam & oraculum est, vt Mat. 20. & Luc. 22. in quit: *Principes gentium*

dominantur eorum, vos autem non sic. ideoque dicendum est sic sanctos locutos, non propter potestatem aliquam à Christo super apostolos sibi datam immediate, sed [illegible] an[illegible] quia [illegible] senior, aut quia Christum prius est confessus, fuisse verum Dei consubstantia[illegible] filium, vel quia forte fuit in fide feruentior atque constantior, aut quia cum Christo conuersatus & [illegible] vocatus in consiliis & secretis. vnde apostolus ad Gal. 2. *Iacobus & Cephas*, id est, Petrus [illegible] *Iohannes videbantur columnae esse.* vbi Glo. secundum Ambr. *quia honoratiores erant in apostolis. quia semper in secretis cum domino fuerunt.* Item quod Petrus super apostolos nullam à Christo [illegible] potestatem, probatur auctoritate Christi potestatem huiusmodi interdicentis & dicentis Matthaei 22. *vos autem nolite vocari rabbi. vnus est enim magister vester: vos autem fratres estis omnes.*

Cap. II.

In quo probatur, quod Petrus non erat caput & princeps aliorum apostolorum, per auctoritates doctorum.

DISCIP. Praeter praedictas allegationes, si occurrant aliae ad probandum, quod Petrus non erat caput, princeps & praelatus aliorum apostolorum, recita. MAGIST. Eusebius [illegible] talem superioritatem videtur negare à Petro, & asserere quod fuerit inferior Iacobo [illegible] domini. Dicit enim in Ecclesiastica historia li. 2. ca. 1. *Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, virtutum merito, & insignis vitae priuilegio, primum historia tradiderunt suscepisse ecclesiam, quae etiam Hierosolymis est.* Sicut Clemens in *sexto disputationum libro* asserit dicens: *Petrus enim & Iacobus, & Iohannes post assumptionem Saluatoris, quamuis ab ipso fuerint pene omnibus praelati, tamen non sibi vendicant primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur Iustus, episcopum apostolorum statuerunt.* Ex quibus verbis colliguntur duo. Primum est, quod Petrus non fuit Praelatus à Deo omnibus aliis apostolis, cum in verbis contineatur & scripturis, quod Petrus & Iacobus & Iohannes post assumptionem saluatoris praelati fuerunt à domino pene omnibus. igitur saltem Petrus non fuit praelatus Iacobo & Iohanni. Secundum est, quod Iacobus per electionem Petri & Iohannis fuit praelatus factus aliorum apostolorum. & per consequens Iacobus fuit superior Petro, tanquam episcopus Petri & aliorum apostolorum. Item in eadem Ecclesiastica historia lib. 3. c. 21. sic habetur: *In vrbe Romana Clemens quoque tertius post Paulum & Petrum pontificatum tenebat.* Ex quibus verbis videtur haberi, quod non plus erat pontifex Petrus in Roma quàm Paulus. Idem videtur haberi lib. 4. cap. 5. vbi sic dicitur: *Romae autem vicesimo primo anno memorati principatus sexto 23. annis ecclesiae gubernaculo functo Telesforus septimus ab apostolis subrogatur.* Et libro 4. capit. 11. sic habetur: *Effloruit apud Alexandriam Clemens eodem vocabulo, quo & ille in vrbe Roma apostolorum & successor & discipulus vocitatus.* Clemens igitur successor fuit apostolorum. & per consequens vterque apostolus eodem fungebatur officio, quo & Clemens. ergo & Paulus fuit summus pontifex in vrbe Roma. Item B. Anacletus hoc [illegible] videtur: qui, vt legitur *dist. 21. c. in nouo*, ait: *Hic ergo* (scilicet Petrus) *ligandi soluendi primus potestatem accepit: ille à domino primumque ad fidem virtute suae praedicationis populum adduxit, verbo instituit: ceterique apostoli cum eo pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumque eorum principem esse voluerunt.* Item B. Cyprianus, vt habetur 24. q. 1. capi. loquitur, ait: *Hoc erant vtique caeteri apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio praediti, & honoris & potestatis.* Ex quibus verbis tam Anacleti quam Cypriani videtur, quod caeteri apostoli tam quantum ad honorem, quàm quantum ad potestatem, pares fuerunt B. Petro. ergo non fuit princeps eorum, nec superior eis quoad officium & potestatem.

Cap. III.

In quo ponitur secunda opinio de inaequalitate apostolorum, scilicet quod Christus beatum Petrum constituerit caput & principem aliorum apostolorum, quod probatur duabus auctoritatibus, quae soluuntur, & solutiones confutantur. c. 4. & 5. vsque ad c. 10.

DISCIP. Si alia est opinio circa istam materiam, ipsam cum suis motiuis non d[illegible] pertractare. MAGIST. Alia est opinio tenens, quod Christus constituerit [illegible] Petrum caput, principem & praelatum aliorum apostolorum: & quod Petrus fuit ipsis superior [illegible] multis modis ostenditur. Hoc enim ex verbis Christi, quae recitantur *Ioh. vlt.* [illegible] pro[illegible]. ad Petrum enim Christus singulariter dixit: *Pasce oues meas, pasce agnos meos.* replicans [illegible] dem sententiam. & per consequens, cum Christus non distinxerit inter has oues & [illegible] & vniuersalis pastor etiam apostolorum immediate à Christo beatus Petrus institutus [illegible] detur. quod ibidem Chrysostomus expresse videtur asserere, cum ait: *Ex numero enim [illegible] orum erat Petrus, & os discipulorum, & vertex collegii. vnde & negatione debita mittit & praelationem [illegible]* [illegible] Ex his, quae legi tam in historiis authenticis, quàm etiam in scripturis san[illegible] patrum nonnullae sententiae in decretis habentur, mihi videtur, quod omnium Christianorum [illegible] se tum obedientium Romanae ecclesiae, fuerit communis sententia, beatum Petrum [illegible] totius [illegible] Christo caput & principem omnium fidelium. Quae tamen sententia [illegible] impugnatur. & ad motiua in quibus scriptura diuina fundari videtur, ex intentione [illegible]

[illegible]. ideo vt mihi & aliis præbeatur occasio subtilius [illegible] fuerint in hoc [illegible] motiua præcedentium cum responsionibus modernorum [illegible] quæ [illegible] propono tecum discutere diligenter) responsiones eorum non truncate, sed integre recitando [illegible] tunc etiam his, quomodo vere & realiter, aut apparenter seu sophistice valeat reprobari. MAGIST. Dicitur igitur ad motiuum præscriptum, quod sensus secundum Glossam præallegatorum verborum Christi, scilicet *pasce oues meas*, &c. est, quod oues pascere est credentes, ne deficiant, confirmare [illegible] terrena subsidia, si necesse est, subditis prouidere: exempla virtutum præbere: aduersariis obsistere, fide, scilicet: peccantes corrigere. Et subditur in Glo. *& cum tertio audit à Petro se diligi, iubet pascere oues. trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quam timori.* Ex hoc autem non aliud conuincitur, nisi quod ipsum pastorem ouium Christus instituit: non tamen ex hoc sequitur, quod ipsum super reliquos apostolos prætulerit, quoad auctoritatem vel dignitatem priorem. nec rursum sequitur ex hoc, alios apostolos non fuisse institutos pastores. oppositum enim vtriusque consequentis iam dicti stat cum antecedente: videlicet cum sermone Christi prædicto.

Testatur autem prædictis, quod ecclesia catholica cantat de omnibus apostolis indifferenter: *vere dignum & iustum est. æquum & salutare, te domine suppliciter exorare, vt gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos apostolos tuos continua protectione custodias, vt eisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Ecce apostolos in plurali rectores, vicarios & pastores per Christi collationem immediatam: non autem solum aliquem rectorem, vicarium aut pastorem constitutum per Christum. Interroganti vero, cur Christus hoc Petro singulariter dixerit, dicendum vtique est, quod Christus quandoque sermonem dirigebat in personam propriam, vt in remissione peccatorum, sanatione infirmorum, & suscitatione mortuorum. quandoque dirigebat sermonem ad alterum in personam omnium aut plurium, vt Ioh. 5. *vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat.* vnde idem officium Christus committendo Petro, ille loquebatur in persona omnium apostolorum, sicut ipsemet testatur hunc modum loquendi suum Matth. 13. cum dixit; *quod vni ex vobis dico, omnibus dico.* Specialiter tamen ad Petrum direxit sermonem, quia senior erat; vel quia charitate ardentior, vel vt significaret ecclesiæ futuræ quales debeant pastores institui.

Quoniam ætate maiori, ex qua signatur prudentia seu scientia. Et charitate pleni, ex qua significatur cura & diligentia, quas debent habere pastores. Aut forte [illegible] ne videretur tanquam abiectior relinqui, quia Christum negauerat. Quod sapere videtur Glossa, cum dicit; *trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quàm timori.* Hoc enim certissime constat quod omnibus *Matth. vlt.* dictum est indifferenter; *Euntes ergo docete omnes gentes*, nec dixit Petro, vade & alios mitte. in quo signauit omnibus auctoritatis æqualitatem.

Sicut etiam *Matth. 13. ca.* prædicto induximus, dum ad eos inquit Christus; *nolite vo ari* [illegible] le inuicem, aut vnus super reliquum vel reliquos. *vnus enim est magister vester. vos autem* [illegible] *atres estis*

Audiendum est valde probabiliter, atque secundum veritatem mihi videtur, quod pro tanto [illegible] *pasce oues meas*, vt sibi simpliciter, sicut & Moysi propter sui constantiam commissum [illegible] Israel, qui duræ ceruicis populus fuit versus Deum, vt apparet *Exod. 33.* vt indu[illegible]us per Esaiam *Aëtuum vsti.* Et quoniam propter hunc populum conuertendum [illegible] principaliter venerat. vnde Matth. 15. *non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israel.* [illegible] sus, principaliter supple. ideo huiusmodi populi curam beato Petro specia[illegible] videtur, cum dixit; *pasce oues meas.* Et videtur hic fuisse apostoli aperte sententia [illegible] ad Gal. 1. dixit; *cum vidissent, quia creditum est mihi euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis* [illegible] vbi secundum Aug. *Cum vidissent quod euangelium præputii à Domino creditum est mihi* [illegible] *principaliter, sicut & Petro euangelium circumcisionis.* Christus enim dedit Paulo, vt mi[illegible] ter Iudæis.

Ita tamen dispensatio distributa est illis: vt etiam Petrus gentibus prædicaret, si sic causam [illegible] & P[illegible] Iudæis. nec video, quod aliunde Paulus vel alter sanctus assumere potuit [illegible] udaeorum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum, nisi ex eo quod Chri[illegible] *Pasce oues meas*; cum dicat Paulus *ad Gal.* 2. sibi creditum euangelium præ[illegible] admodum Petru circumcisionis. si namque creditum esset euangelium vniuer[illegible] tro plus quam Paulo vel aliis apostolis, inconuenienter vtique dixisset Paulus verba [illegible] quinimo totus eius sermo prædictus fuisset inanis, & compstano quam etiam fe[illegible] tuice

Ad Glossam autem ex Chrysostomo sumptam vna responsio datur, quæ generalis est ad [illegible] plures alias quæ idem sonant. Dicitur igitur, quod auctoritatem nulli in essentia[illegible] m sacerdotalem isti vocant, neque auctoritatem aliquam pastoratus & excellentiam super [illegible] uos apostolos Christus immediate Petro tradidit, sed ab illo & cæteris inuicem tenent, vt ibi

vt ibi

vt alibi conantur ostendere per scripturas & expositiones sanctorum doctorum. propter quod (vt dicunt Christum, & apostolum, & ipsorum quorundam & glossatorum alibi dicta sequentes) declinant sententiam, quam superinducta scripturæ loca & alia quæque similia dicere videntur de tali primatu seu principalitate aliter, quàm alibi dicunt, scilicet 10 & 21. *secunda editionis sui operis.* quoniã talis sentẽtia nec est canonica, nec canonicam sequitur; quinimo ipsorum aliqui oppositum dixerunt alibi exponendo scripturam ex propria sententia sequentes consuetudinem: & magis attendentes quædam dicta famosa quàm verba scripturæ. Quis enim eorum esset maior inter se discipulis quærentibus Christum respondisse semper inter ipsos æqualitatem esse debere, & prioritatem auctoritatis ab ipsorum quocunque negasse. Si intendebat beatum Petrum constituisse ipsis principaliorem & caput. denique Christus non dabat reliquis mandatum, vt Petro subessent in officio pastorali: ne tantum mysterium lateret eos & ipsorum successores, quando tunc erat caput ecclesiæ. Nusquam enim legitur in scriptura tale mandatum fuisse datum apostulis. quomodo etiam dexteras dedit Petrus Paulo societatis: imo dare mandatum debuit tanquam superior. Quare materia hæc huiusmodi sententiæ oppositum clamat aperte.

Cap. IV.

Responsionem ad prædictam Christi autoritatem impugnat. Quodque prædicta Christi verba Petro in persona propria & non aliorum dirigebantur, tribus rationibus multisque sanctorum auctoritatibus amplissime probat.

DIS. In verbis præscriptis non solũ habetur, quomodo ad præadductam allegationẽ tenentes sententiã contrariã satagunt respondere; sed etiam plures allegationes pro sententia contraria continentur. Et ideo si vis nunc omnia discuti, oporter me non solum opponentis seu improbantis, sed etiam respondentis personam assumere. & tu vtrunque facias; sic forsitan magnam partem istius materiæ discutiemus. MAG. In verbis istorum duæ responsiones principales habentur Quarum prima in hoc principaliter videtur consistere, quod Christus illa verba; *pasce oues meas*, dirigebat ad Petrum in persona omnium apostolorum, licet aliqua alia quasi incidentaliter videatur adiungere. Ideo primo ante omnia aliquas allegationes adducam, quibus videtur posse probari, quod Christus verba prædicta dirigebat ad Petrum in persona propria, & non in persona omnium apostolorum. Quod ostenditur primo sic. Verba per quæ aliquis promouetur ad aliquam dignitatem, vel officium, ad illum cui dicuntur in propria persona, non in persona aliorum diriguntur. Aloquin cum per verba aliqua aliquis instituitur in seculari vel ecclesiastica dignitate, omnes alii, præsertim eiusdem conditionis vel meriti, intelligerentur in eadem dignitate instituti. & ita si imperator per literas vel ore proprio talibus verbis vel consimilibus, instituu, aut facio te marchionem, comitem, ducem, aut aduocatum talis vel talis regionis aut ciuitatis: omnes alii intelligerentur instituti in eadem dignitate. Et sic idem eadem ratione esset de institutione rectorum, plebanorum, & aliorum quorumcunque prælatorum ecclesiæ sentiendum Quod quàm sit absurdum, nulli debet existere dubium, vt videtur. Sed per prædicta verba fuit in dignitate & officio & pastorali constitutus: sicut & prædicti opinantes concedunt, cum dicunt, quod ipsum pastorem omnium Christus instituit. Ergo illa verba dirigebantur ad beatum Petrum in persona propria: & non in persona quorumcunque aliorum.

Amplius: Si verba prædicta dirigebantur ad beatum Petrum in persona aliorum. Aut ergo dirigebantur ad beatum Petrum in persona omnium aliorum Christianorum, aut in persona apostolorum & omnium presbyterorum, aut tantummodo apostolorum, aut omnium aliorum solummodo, qui erant præsentes cum Christo & beato Petro. Primum non potest dici; quia tunc quilibet fidelis fuisset constitutus pastor ecclesiæ. Nec isti possunt dicere secundum, cum dicunt, quod ista verba dirigebantur ad beatum Petrum in persona omnium apostolorum, de aliis presbyteris nullam facientes ibidem penitus mentionem. Nec possunt dicere tertium, quod tunc fuisset data aliqua auctoritas beato Petro & ceteris apostolis super alios presbyteros, quod isti negant. Nec possunt dicere quartum, quia tunc non fuisset data eadem potestas siue auctoritas omnibus apostolis; cum non omnes fuerint tunc præsentes; Quia de apostolis solummodo erant præsentes Petrus & Thomas & duo filii Zebedei. tum quia tunc fuisset data maior potestas aliquibus aliis, quàm quibusdam apostolis. quia tunc erant alii præsentes, scilicet Nathanael & duo alii ex discipulis Christi, vt patet *Ioh.* 21.

Rursus quod de vno conceditur, de alio negatur. *di.* 45. *disciplina.* 1. *q.* 1. *c. per* [illegible] sicut quod de vno negatur, de aliis conceditur. *di.* 25. *qualis* 15. *q.* 3. *decima* [illegible] gitur consimiliter verba, [illegible] dicuntur vni ad alios nunime diriguntur. sed verba præmissa dixit Christus soli Petro [illegible] alios minime diriguntur. & per consequens non dirigebantur ad Petrum in persona [illegible] apostolorum [illegible] DISCIP. Ista allegatio efficax non apparet. quia non [illegible] vniuersaliter verum, quod illud quod dicitur de vno, de aliis negatur. cum secundum [illegible] sanctorum patrum, quod vni dicitur vel conceditur, ad omnes extenditur. *di.* [illegible] *ad eius. di.* 38 *ignorantia.* [illegible] *q.* 1.

prædi-

[illegible] illa verba memorata à Petro ad alios debent extendi. MAGIST. Respondetur, [illegible] verum est, regulas prædictas non esse vniuersaliter veras, quin aliquando fallant. tamen illa regula: *quod de vno dicitur, de alio negatur*, in casu isto de beato Petro non fallit, sed [illegible]

Cuius ratio assignatur. Quia sicut quando conceditur vnum, conceduntur omnia consimilia, vt innuit beatus Gregorius, prout habetur *dist. 4. denique*, & notat Glossa ibidem. Et consimiliter omnia conceduntur, quæ sunt eiusdem censuræ, *extra, de exceptionibus, cum inter.* tamen vno concesso, nō conceduntur omnia dissimilia, nec illa quæ non sunt eiusdem censuræ. Sic quod vni dicitur, ad alios extenditur, qui sunt eiusdem conditionis. & est eadem ratio dicendi vni & aliis. & ita expedit, vt dicatur aliis, sicut vni. & vbi ad hoc, quod aliquid intelligatur aliquibus dici, non oportet vt illis explicite, & nominatim & æquipollenter dicantur. Sed in proposito non fuit expediens, vt in eadem dignitate constituerentur alij apostoli. ideo illa verba Christi dicta beato Petro non extendebantur ad alios.

Rursus, nullus (sicut tactum est supra) promouetur per aliqua verba ad aliquam dignitatem, nisi de ipso per ea fiat mentio specialis, aut æquipollens speciali quo ad ipsum. Quemadmodum in[ter] quod de iure communi conceditur vni, intelligatur alii eiusdem conditionis esse [con]cessum: tamen quod ex priuilegio conceditur vni, non intelligitur alii, etiam eiusdem conditionis & meriti esse concessum, nisi explicite hoc dicatur, vel mentio etiam priuilegii fiat de ipso, [illegible] *q. 1. petijt. &. 6. q. 1. huic.* Sed per verba illa Christi tanquam per priuilegium speciale fuit beatus Petrus ad dignitatem sublimatus. In ipsis autem nulla fit mentio de aliis apostolis. ergo ad alios apostolos minime debent extendi. Ista responsio colligi potest ex Glossa, *dist. 5. super capi. ad eius vero concubitum.* quæ ait in hæc verba super verbo *vni*: *Ergo quod vni conceditur, per consequens alii [con]cessum esse concessum sicut supra ca. denique. Et hoc verum est; vbi de iure communi aliquid conceditur. secus est, si ex priuilegio. & 15. q. 1. huic. & 8. q. 1. c. petijt.* Ex prædictis conuincitur, quod sancti tra[ctan]tes verba Christi præmissa, & sententialiter, & verbaliter asserentes per eadē verba, specialiter Petro commissam esse dominicarum ouium curam, tectum intellectum eorum & catho[li]cum expresserunt. & quod alius intellectus ipsorum nisi patenter distorqueantur, non solum [co]ntra ipsa, sed etiam contra præcedentia & sequentia (si inspiciantur omnia diligenter) haberi [no]n potest.

Sed vt liquido pateat, quod non nullis appareat, quod ista fuit sanctorum sententia, de multis [illegible] cas eorum autoritates adducam. Ait itaque sanctus Maximus episcopus in sermone de Petro & [Pau]lo qui incipit, *Gloriosissimos: Iam necessarium terminum reor, vt proprias eorum & apostolorum Petri & [Pauli] spectal[i]que virtutes (prout ariditas nostra lingua ingeniique tenuitas patitur, imo vt misericors Deus an[nuit]) proloqu[a]mur.* Et infra: *Hic est Petrus, cui Christus ascensurus ad patrem pascendas oniculas suas ouesque [commend]a[uit], vt quas ille pietate miseratioueque cederat, hic fidei sua virtute seruaret & recte es arbiter occul[torum] [illegible], pascendas oues suas tuendasque commisit, cui nouerat in nutriendo grege dominico, nec studium [illegible].* [E]x quibus datur intelligi, quod cum sanctus ille primo dicat, se velle proloqui pro[pria] [illegible] [q]ue virtutes apostolorum: & postea in speciali dē beato Petro præscripsi alubiun- [illegible] quod oues Christi generaliter soli Petro pascendæ essent commissæ per verba [illegible] *tem Gregorius* super illud Ioh. 2. *manifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis*, ait: *Iam [illegible] vestra aduertat, quid est, quod Petrus trahit ad terram: ipsi quippe sancta ecclesia est com[missa] [illegible] dicitur: Simon Iohannis amas me? pasce oues meas.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible] [per]sona, non aliorum, dixit Christus: *pasce oues meas.*

Item [sanct]us Leo Papa in quodam sermone de ascensione domini, qui incipit: *Post beatam & gloriosam*, ait: *Petro apostolo supra cæteros post regni claues ouilis dominici cura mandatur intelligi[tur] [pe]r illa verba, pasce oues meas, Petro erat commissa cura totius dominici gregis.* Item Ambrosius in [ser]mone [qui] legitur in festo sancti Petri ad vincula, ait: *Cum tertio interrogaretur à Domino: [illegible] amas me, respondit: Domine tu scis quia diligo te. & ait Dominus, pasce oues meas, & hoc tertio. [illegible] dictum est) ad operationem priorum profectit errorum. qui enim dominum tertio negauerat, [illegible] tur: & quotiens culpam delinquendo incurrerat, toties gratiam diligendo conquirit. videte qualiter [illegible] Petro. antequam fleret, lapsus est: & postquam fleuit, electus est. & qui ante lachrymas præua[ricat]us est, post lachrymas assumptus est, & alios regendos accepit, qui prius seipsum non rexit.* Ex qui[bu]s colligitur, quod illa verba, *pasce oues meas*, dirigebantur ad beatum Petrum in persona [illegible] [alio]rum, cum per ipsa ad regimen ecclesiæ assumptus est, & rector aliorum effectus. [illegible] verba, quæ dicuntur alteri, eligitur, neque assumitur, neque rector aliorum effi[citur]. [Item] beatus Grego. super illud Math. 16. *Maria Magdalena, Maria Iacobi.* &c. concorda[t] [illegible] vt haberur *dist. 50. cap. considerandum*, cum dicit: *Considerandum nobis est, cur omnipotens Deus eum quem cunctæ ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere & seipsum negare [permisit], quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is, qui futurus erat [pastor] ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset. prius itaque proposuit eum sibi, [postea] [illegible] cæteris.* Ex quibus verbis colligitur, quod Petrus post passionem do[mini] [illegible] ecclesiæ præferebatur à Deo, cum constet Deum illud, quod de eo disposuerat, [illegible] n autem legitur, quod Deus prætulerit eum cunctæ ecclesiæ, nisi cum dixit ei: *pasce* [illegible] [ve]rba dirigebat ad eum Christus in propria persona, & non in persona aliorum

aliorum apostolorum. *Item* hoe Ambrosius, vt habetur *di.* [illegible] *ca. fidelior* testari videtur, cum dixit: *Fidelior factus est Petrus, postquam se fidem perdidisse desleuit. atque ideo maiorem gratiam reperit, quam prius amisit, tanquam bonus pastor tuendum gregem accepit.* Ex quibus verbis colligitur, quod Petrus postquam perdidit fidem, pastor gregis dominici fuit effectus. Sed non nisi tunc, vel tunc potissime, quando dixit sibi Christus: *pasce oues meas.* Ergo tunc factus fuit pastor. nemo autem fit pastor, aut prælatus per verba, quæ in singulari dicuntur alteri. Ergo esto, quod Christus fecisset alios apostolos pastores æquales Petro: saltem per verba, quæ in singulari dixit Petro, dicens: *Pasce oues meas*; nullus alius apostolus fuit factus pastor ecclesiæ, neque æqualis, neque inferior Petro. Ergo illa verba dirigebat Christus ad Petrum in propria persona non in persona aliorum. Hoc etiam Bernardus ad Eugenium Papam affirmat aperte, sicut postea patebit. Quietiam idem sentire videtur in quodam sermone *de septem panibus*, dicens: *Testis est Petrus, cui post trinam negationem totius ecclesiæ pastoralis cura commissa est: sed non nisi quando sibi dixit Christus: pasce oues meas.* Ergo illa verba Christi dirigebantur ad eum in persona propria, non in persona aliorum. Quod ex canonibus Paschasii Papæ *extra, de electio. ca. significasti*, & Innocen. tertii, *extra de maioritate & obedientia, ca. solita*, patenter habetur.

Cap. V.

Vbi ad prædictæ responsionis declarationem respondet magister, ostendens, quando verba Christi vni dicta ad alios diriguntur, & quando non.

DISCIP. Allegasti contra illud, in quo prima responsio supra *ca.* 3. recitata fundari videtur. Ideo nunc tracta alia, quæ opinantes illi videntur asserere respondendo, per quæ argumentum adductum euacuare & suam responsionem declarare [illegible] nt. Et primo incipias ab illo, quod dicitur, quod Christus tali modo loquendi vsus est, quod scilicet aliquando aliqua verba dixit vni, & tamen dirigebat ipsa ad illum, cui loquebatur in persona aliorum. quod ipse solus testatur, cum dixit. Math. 13. *quod vni dico, omnibus dico.* MAGIST. Nonnullis apparet, quod per illa quæ dicta sunt in præcedenti ca. intelligentibus patet aperte, quomodo illud ad propositum nihil facit; quia verum est quod Christus aliquando tali modo loquendi vsus est; quia interdum loquendo vni dirigebat sermonem ad alios. sed hoc non fuit, nisi quando fuit eadem ratio docendi aliquid vnum & alios. Quod accidit, quando aliquis inducitur ad agendum vel non agendum aliquid, siue ad credendum vel non credendum aliquid, quod alii ita tenentur [illegible] gere vel non agere, credere vel non credere. Sicut ille, cui dicitur in singulari & vniuers[illegible]er, [illegible] le cui aliquid dicitur & alii consimiliter se habent & habere debent, siue tenentur se habere ad illud quod dicitur. Quod veritatem habet in illo, de quo præcesserat sermo Christi, cum postea [illegible]t Math. 13. *quod aut vni dico, omnib. dico. vigilate.* Ita indigent, & indigēt alii viatores vigilare, qñ nesciunt, q[illegible] dominus veniet, sicut apostoli. Sed qñ alii non consimiliter se habēt vel nō tenē[illegible]r cōsimiliter se habere ad illud, de quo est sermo; tunc quod dicitur vni non propter hoc intel[illegible]gitur aliis dictum. Non enim quando dominus dixit Petro; *vade ad mare & mitte hamum*, &c. omnes alii di[illegible]cipuli, & apostoli, qui hoc audierunt, currere cum Petro tenebantur ad mare. Sic quand[illegible] Christus dixit Petro Ioh. vlt. *sequere me*; noluit vt Petrus intelligeret illud eodem modo esse dictum aliis, sicut sibi. Propter quod interroganti Petro de Iohanne: *Domine hic autem quid* [illegible] respondit ei Iesus: *si eum volo manere donec veniam, quid ad te, tu me sequere.* sic dico, non semper quod dicitur vni intelligitur aliis esse dictum. Quod etiam non videtur veritatem habere, quando aliquid dicitur vni, vt præficiatur alteri, sicut in proposito fuit. Per prædicta patet [illegible] vt videtur quibusdam) falsum esse (quod tamen post recitationem verborū Christi & Glossæ di[illegible]unt op[illegible]n[illegible]tes præfati [illegible] quod ex hoc non aliud conuincitur, nisi quod ipsum pastorem Christus [illegible]stitu[illegible] non tamen ex hoc sequitur, quod ipsum super reliquos apostolos ad auctoritatem vel dignitat[illegible]i[illegible]orem prætulit. Nec rursum sequitur ex hoc, alios apostolos non fuisse institutos pastor[illegible]t e[illegible]im aperte; quia etiam sequitur, quod Christus Petrum pastorem insti[illegible]uit, & quod con[illegible]t eum priorem auctoritate & dignitate apostolis aliis. Quia per verba illa Christ[illegible] n[illegible]n constituit aliquem alium pastorem, quàm Petrum, sicut aliquibus demonstratiue probatum videtur. & etiam non distinxit inter oues has Christi & illas. ergo etiam super alios apostolos, qui erant oues Christi, constitutus fuit per illa verba beatus Petrus.

Cum autem dicitur, nec rursum sequitur ex hoc alios apostolos non fuisse institutos pastores; non errant, si intelligantur verba, sicut prima facie sonant. quia non obstantibus illis verbis Christi, apostoli fuerunt constituti pastores per alia verba Christi. sed postea per illa verba dicta Petro singulariter: *pasce oues meas*, subiiciebantur Petro, retenta auctoritate & dignitate aliis apostolis, ante concessa à Christo.

Cap.

CAP. VI.

Ad reliquas tres allegationes pro declaratione prædictæ responsionis tertio capitulo factas respondet.

DISCIP. Narrasti quomodo improbatur responsio ante scripta: nunc narra, qualiter respondetur ad illa, quæ in responsione eadem allegantur ad probandum æqualitatem aliorum apostolorum Petri. MAGIST. Ad euidentiam illarum allegationum, & multarum aliarum. Primo dicitur esse notandum, quod Christus non sic commisit etiam pastoralem Petro super apostolos omnes & cunctos fideles; vt ea, quæ ipse fecerat reuocandi potestatem absque causa iusta Petro concederet; nec sic vt ab omni regimine & cura apostolorum, & aliorum fidelium (etiam innotescente fidelibus) abstineret; quinimo voluit quod illa, quæ fecerat, seruarentur. & fidelibus sæpe innotuit ipsum post ascensionem suam suum esse vicarium. Et postquam fecit Petrum vicarium suum plura fecisse miraculose, & potestatiue. Per hoc dicitur ad illud, quod allegatur de præfatione, quæ de apostolis legitur & cantatur, quod Christus apostolos in plurali rectores vicarios & pastores constituit; non tamen per verba illa, *pasce oues meas*, sed per alia: omnes tamen subdidit rectori, vicario & pastori supremo, scilicet Petro: quamuis hoc non dicatur [illegible] la, sed ex scriptura canonica, quæ maioris auctoritatis habetur. Aliter dicitur, quod Deus multa dicitur facere, quæ tamen facit mediantibus aliis & ideo cum in præfatione [illegible] ipta non dicatur, quod Christus nullo modo mediate constituerit apostolos operis sui vicarios, ex ipsa inferri non potest, quod non constituerit eos mediante Petro. Et per consequens [illegible] minus potest ex ea concludi, quod non constituerit eos rectores vicarios, & pastores sub supremo pastore vicario & rectore, scilicet Petro.

Ad aliam, cum dicitur, quod omnibus Matthæi vlti. indifferenter dictum est, *euntes igitur docete omnes gentes:* non dixit Petro, vade & alios mitte. Respondetur, quod auctoritas docendi data fuit omnibus apostolis immediate à Christo; nec alii apostoli eam habuerunt à Petro. sed ex hoc non sequitur, quod non fuerint inferiores Petro. Constat enim, quod in potestatibus secularibus multi inferiores imperatore & rege dignitates obtinent seculares: quas tamen ab isto imperatore aut rege minime habuerunt, sed à prædecessore receperunt. quo tamen non obstante, isto imperatori, aut regi sunt inferiores, & eidem sunt subiecti. Sic etiam prælati inferiores nonnulli veras habent ecclesias & dignitates: & tamen non à superiori superstite, sed à prædecessore instituti fuerunt; nec alia institutione postea indiguerunt. Ergo multo fortius poterant apostoli alii auctoritatem docendi habere à Christo & non à Petro: & tamen esse inferiores beato Petro. Et ideo quamuis per illa verba, quæ dixit Iesus apostolis; *euntes ergo docete omnes gentes*, &c. non possit probari, quod Petrus fuit superior aliis apostolis; tamen ex hoc non sequitur, quod Petrus non fuit superior, sed par. Quia superioritas eius ex aliis ostenditur, sicut probatum est. [illegible] Christus non dixerit Petro vade, & alios mitte, sed quando dixit apostolis; *euntes [illegible] docete omnes gentes*, &c. tamen quando dixit sibi; *pasce oues meas*, implicite dixit, mitte saltem alios quos non misit specialiter Christus. Quia concedendo siue imponendo sibi curam [illegible] generalem, iniunxit simul ea, sine quibus eadem cura salubriter geri non potest. Quem[illegible] concesso principali, omnia accessoria conceduntur. *extra de officio delegatorum, præcedente.* Non ergo, cum dixit Christus *euntes ergo docete omnes gentes*, significauit in omnibus auctoritatis æqualitatem, sed solummodo docendi iniunxit officium, quod æqualitatem auctoritatis [illegible] non requirit.

Ad aliam vero, cum dixit Christus apostolis; *nolite vocari rabbi*, &c. multipliciter respondetur. [illegible] modo, quod hoc dixit apostolis & aliis antequam aliquem ex eis præficeret aliis in [illegible] hoc dixit ante passionem suam, dum ipse & non alius erat prælatus fidelium. Aliter dicitur, quod Christus verba sua ibidem de supremo & primo rabbi & magistro [illegible], vt scilicet præter Deum seu Christum nullus primus seu supremus rabbi, pater, [illegible] ag[illegible]hum putaretur. Neque enim Christus voluit, vt fidelium quilibet eum qui genuit [illegible] haberet, pro patre vel ipsum recusaret vocare patrem, sed voluit vt Deum superiorem [illegible] te carnali pro patre superiori & principaliori haberet. sic proportionaliter de rabbi & ma[illegible]ndum videtur. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sæpe moris est scri[illegible] quod negare ab aliquo, cui primo & principalissime, seu anthonomatice non conuenit; [illegible] & non principaliter anthonomatice de ipso dicatur. Sic enim dixit apostolis [illegible] *autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini.* & post; *non enim vos estis, qui [illegible] ritus Patris mei qui loquitur in vobis* scilicet primo & principaliter. qui tamen secunda[illegible] principali erant qui loquebantur. Sic etiam dixit Christus, vt habetur [illegible] *nemo bonus nisi solus Deus*; scilicet essentialiter & primo: & tamen angeli boni, & beati in [illegible] omnes sunt boni. Sic dicitur in proposito, quod Christus in verbis istis solum[illegible] voluit, quod Deus & Christus principaliter & quasi anthonomatice haberetur pro patre, rabbi & magistro, & nullus alius.

Cap. VII.

In quo auctoritates in tertia allegatione tertii capituli exponuntur.

DISCIP. Nunquid potest probari, quod verba illa Christi non debent intelligi, sicut ipsi prædicti opinantes intelligunt. MAG. Videtur quibusdam, quod sic. dicunt enim, quod ista allegatio & consimiles sunt similes illi allegationi, in qua se fundant quidam hæretici dicentes, quod nulla ex causa licet iurare propter hoc quod Christus dixit Mat. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino.* Quia sicut illi dixerunt, quod nulli in quocunq; casu licet iurare propter prædictum præceptum Christi: sic isti videntur dicere, quod nullo modo est concedendum Christum instituisse aliquem apostolum superiorem aliis, propter prædicta verba, quibus eis videtur æqualitatem iniungere. Sed sicut non obstantibus Christi verbis præmissis de iuramento licet in casu iurare: Ita non obstantibus verbis illis, quibus æqualitatem quandam fidelibus videtur imponere, licet vocari rabbi & magister & pater. Primo igitur ostenditur, quod intellectus, quem prædicti opinantes videntur habere de præfatis verbis Christi, non possit stare. Secundo explicabitur verus & catholicus intellectus illorum verborum, vt nonnullis apparet. Quod igitur Christus non intenderit illis, quibus loquebatur, per illa verba sic æqualitatem iniungere, vt ab eis præsertim pro futuris temporibus omnem superioritatem excluderet, multis apparet modis. Nam Christus dirigebat verba illa non solum ad apostolos, sed etiam ad omnes suos discipulos, imo etiam ad turbas. Sic enim ibidem promittitur: *tunc locutus est Iesus ad turbas ad discipulos suos dicens: super cathedram,* &c. sed non intendebat ab omnibus, saltem pro futuris temporibus, omnem inæqualitatem & superioritatem excludere. Tunc enim nunquam ex ordinatione Christi aliquis inter fideles fuisset superior aliis. & per consequens Petrus per ordinationem Christi nunquam fuisset superior quibuscunque constitutus à Christo: quod etiam opinantes prædicti negant. Et ita Christus æqualitatem omnimodam auctoritatis nec apostolis nec aliis tunc iniunxit. Amplius si Christus tunc apostolis æqualitatem auctoritatis iniunxit: ergo non licuit apostolis postea contra idem præceptum Christi, nec Petrum nec alium per se superiorem constituere. Quod tamen isti negant, dicentes quod apostoli elegerunt & constituerunt Petrum superiorem se. Imo sequitur, quod nec quibuscunque Christianis liceret aliquem super se eligere superiorem, cum Christus ibidem non ad solos apostolos, sed etiam ad alios discipulos præsentes, & futuros intenderit verba prædicta dirigere, & vtrosq; instruere. Tunc enim poterat Christus dicere illud quod dixit Math. 13. *quod vobis dico omnibus dico.* DIS. Forte dicerent isti, quod licet Christus sic apostolis iniunxerit æqualitatem auctoritatis, non tamen interdixit eis, quin ex iusta causa possent postea aliquem super se constituere. MAGIST. Istud quibusdam non placet. nam si Christus non interdixit apostolis, & per consequens nec aliis, quin ex causa iusta possent postea aliquem super se constituere superiorem, multo magis sibiipsi non imposuit legem, quin postea posset vnum apostolum præferre aliis. Ergo per illa verba, quæ dixit *Math. 13.* non potest ostendi, quod postea Christus non prætulit aliis apostolis beatum Petrum: licet posset ostendi, quod per illa verba quæ recitat *Math. 13.* non prætulerit eum aliis apostolis. quod conceditur à quibusdam Rursus, apostoli verba illa Christi sicut prima facie sonant, non seruabant, quia sententialiter, & vocaliter se vocabant & reputauerunt se magistros, & patres & rabbi. Ait n. apostolus 1. Tim. 2. *veritatem dico non mentior doctor gentium.* Si autē doctor, & magister. Vnde. & 2. Tim. 1. ait: *ego prædicator, & apostolus, & magister gentium.* Et in eadem epistola vocat Timotheum *dilectum filium.* Si autem Timotheus fuerit filius, ipse reputauit se patrem. Et eidem scribit ca. 5. *seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem* Ex quibus verbis colligitur, quod licebat Timotheo vocare seniores, patres. & tamen Christus dixit: *Patrem nolite vocare vobis super terram.* Et beatus Iohannes. 1. epistola sua ca. 2. ait: *scribo vobis filioli.* & infra: *Et nunc filioli manete in eo.* Ex quibus verbis colligitur, quod licuit illis, quibus scribebat B. Iohannes, vocare eum patrem. Sententialiter ergo apostoli vocauerunt se magistros, & rabbi: quod nequaquam fecissent, si Christus interdixisset [illegible] bus [illegible] bulis se vocare. quia non dubium est committere in legem, qui tam mentem quàm verba legis transgreditur. Nequaquam igitur Christus omnimodam æqualitatem auctoritatis tunc [illegible] apostolis pro temporibus futuris iniunxit. Oportet ergo alium quam prædictum prom[illegible] verborum Christi quærere intellectum. Ad quorum euidentiam dicitur esse notandum, quod Christus omnia verba illa, *nolite vocari rabbi; patrem nolite vobis vocare super terram, nec vocemini magistri,* dixit propter Phariseos & Scribas, qui ambitiosi dignitatum erant, & Honorum & vehementes inanis gloriæ amatores: qui propter huiusmodi omnia opera sua fecerunt. de quibus Saluator dicit ibidem: *omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.* vbi eos de inani gloria aperte notauit. quos etiam de ambitione notauit, cum dixit: *Amant autem primos recubitus in cœnis & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab omnibus rabbi.* Dicitur igitur, quod [illegible] Christus occasione vitiorum Phariseorum & Scribarum (scilicet inanis gloriæ, & ambitionis) post præmissa verba de Phariseis & scribis subiunxit: dicit discipulis suis omnibus: *Vos autem nolite vocari rabbi,* &c. Non æqualitatem auctoritatis discipulis suis iniunxit. nec etiam tunc interdixit omnem superioritatem. Sed ipsos volens ad humilitatem inducere, ambitionem & inanem gloriam dissuasit, prohibendo, vel consulendo, ne extra casum necessitatis quæ

tatis quæ etiam vtilitatem includit (vt notat Glossa. *extra de iureiurando, Et si Christus*) magisterium: imo quamcunque prælationem, & superioritatem; aut maioritatem appeterent, vel etiam nominibus importantibus dignitatem aut superioritatem vocari gestirent. Quod non tantum per præcedentia in eadem serie, sed etiam per sequentia potest patentius declarari. Quia non magis interdixit cuilibet eorum omnem auctoritatem & superioritatem per illas negatiuas: *nolite vocari rabbi, nec vocemini magistri:* quam interdixerit eis subiectionem, quæ est respectu superiorum auctoritate per verba sequentia, cum dixit: *Qui maior est vestrum, erit minister vester.* Sed per illa verba noluit indicare, quod maior inter eos deberet esse subiectus aliis prælatis. Ergo per alia verba, scilicet per negatiua, noluit eis omnimodam æqualitatem auctoritatis iniungere: Sed ipsos ad humilitatem contra ambitionem & inanem gloriam incitare. propter quod post omnia verba præscripta subiunxit: *Qui autem se exaltauerit humiliabitur.*

CAP. VIII.

Vbi impugnatur secunda responsio tertio capitulo posita.

DISCIP. Discute secundam responsionem, quam sæpe dicti afferunt opinantes. MAG. Illa responsio consistit in hoc quod per illa verba, *pasce oues meas,* specialiter beato Petro propter suam constantiam commissus fuit populus Israel, qui duræ ceruicis fuit versus Deum.

Sed nonnullis videtur, quod hæc responsio oppositum illius, quod tenet, patenter concludit. Nam si per illa verba *pasce oues meas:* commissa fuit Petro cura populi Israel. Et Christus in [illegible] verbis inter has oues & illas de populo Israel non distinxit: nec aliquas oues excepit: ergo omnium ouium Israel fuit cura commissa beato Petro. Inter oues autem Israel præcipue fuerunt apostoli. ergo per illa verba fuit commissa cura reliquorum apostolorum beato Petro.

DIS. Forte responderent opinantes prædicti, quod licet Christus in illis verbis. *pasce oues meas,* non distinxerit inter has oues & illas, nec aliquas tunc exceperit: tamen alibi distinxit, & aliquas (scilicet apostolos) manifeste excepit. Tunc enim videtur apostolos excepisse, quando eos misit sicut Petrum, & eandem potestatem dedit eis, quam dedit Petro, cum dixit omnibus, vt habetur Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram,* &c. Et tamen dixit eis, vt habetur Io. 2[illegible]. *Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Et cum omnibus dixit Math. vlt. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine Patris,* &c. Et cum omnibus dixit, vt legitur Mar. vlt. *Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit,* &c. In omnibus his videtur Christus apostolos ab aliis fidelibus ouibus distinxisse, & eos à potestate Petri penitus exemisse. Quia cum verba illa, *pasce,* &c. dicta Petro fuerint generalia: & generale deroget speciali, *extra de rescriptis ca. 1.* Sequitur quod illis verbis generalibus dictis Petro derogatum est specialiter quoad apostolos quibus Christus dedit specialiter potestatem eandem, quam Petro, sicut per prædicta patere videtur. MAGIST. Hæc responsio impugnatur, quod licet Christus dederit apostolis aliquam potestatem specialem, nunquam tamen concessit eis potestatem generalem vel æqualem potestati Petri. verbo enim generaliori vsus est in præficiendo Petrum, scilicet verbo pascendi: quod communius est, quàm verbum docendi, vel baptizandi, aut aliud tale. Quibus verbis v[illegible] [illegible]endo potestatem in aliis apostolis. Et ideo quamuis aliquando distinxerit Christus inter ap[illegible]los & alias oues suas; ac ipsos quoad aliquid exemerit aliquomodo à potestate Pe[illegible], tamen q[illegible]o dixit Petro: *pasce,* &c. ipsum præficiendo omnibus non distinxit inter ipsos & alios. Et ide[illegible] ipsos non exemit nec manere exemptos voluit seu liberos a potestate Petri; nisi quantum ad [illegible]la, quæ expressit in concedendo eis potestatem specialem. Propterea non fuerunt exempti a potestate Petri, nisi quantum ad officium prædicationis, baptizandi, ligandi & soluendi à peccatis. Et si qua alia Christus expressit, quando eis contulit aliquam potestatem. Cum ergo dicis, qu[illegible]d m[illegible]ndatum speciale derogat generali; conceditur, quantum ad ista, quæ expri[illegible]tur in speciali mandato, non quantum ad alia.

[illegible]t ideo mandatum datum apostolis de baptizando, prædicando, docendo, soluendo & [illegible] derogabat mandato illi dato Petro: *pasce oues meas,* quantum ad illa solummodo, quæ [illegible] apostolis. Et tamen non in casu omni. quia si huiusmodi excessissent, ratione d[illegible] quo[illegible]a fuissent subiecti Petro; quia exempti ratione delicti sortiuntur forum [illegible]ra[illegible]ttere, qui permissa sibi abutitur potestate, *extra de regularibus cap licet. & [illegible].*

[illegible] imp[illegible]g[illegible]o contra veritatem militare videtur, quia apostoli non solummo[illegible] & [illegible]ctores habentes potestatem baptizandi, ligandi & soluendi; [illegible]it [illegible] con[illegible]uti pastores, teste apostolo *ad Eph. 4.* Vbi loquens de Christo ait; [illegible] *quosdam autem apostolos quosdam autem prophetas alios autem euangelistas, & alios pastores* [illegible]. [illegible] quibus verbis colligitur. quod Christus ita constituit alios apostolos pastores, si[illegible] p[illegible]sequens vocaliter seu sententialiter ita dixit cuilibet alii apostolo: *Pasce* [illegible] *me*[illegible] [illegible]ro. Ex quo concluditur, quod omnem potestatem importatam per ve[illegible]um

pascendi dedit aliis, sicut Petro. quia talem potestatem nullis magis dedit, quàm apostolis. Ergo apostoli eandem auctoritatem habuerunt in omnibus cum Petro.

MAGIST. Huic obiectioni tuæ respondetur, quod Christus, qui etiam nunc ecclesiam non desinit inuisibiliter gubernare, secundum apostolum quosdam mediante [illegible] dedit pastores. Nec apostolus dicit, quod Christus dedit absque ministerio Petri quosdam pastores, sed quod dedit pastores, quia dedit eos mediante ministerio & auctoritate Petri. quod verum est.

Cap. IX.

In quo respondetur ad auctoritates ex apostolo & Glossa adductas supra capitulo tertio huius

DISCIP. Dic nunc breuiter, quomodo respondetur ad auctoritatem apostoli & Glossæ, quæ adducuntur ad probandum æqualitatem specialiter beati Pauli ad Petrum.

MAGIST. Ad omnes illas auctoritates respondetur per ea, quæ dicta sunt prius, quia licet alii apostoli à beato Petro non fuerint constituti à Christo pastores vniuersalis ecclesiæ: nec super vniuersalem ecclesiam habuerint potestatem eandem, quam habuit Petrus: tamen beatus Paulus officium prædicationis habuit immediate à Christo, quod officium, antequam vidisset ipsum, vel Petrus sciret ipsum fuisse conuersum, exercuit: quia de ipso scribitur Act. 9. *Surgens baptizatus est. & cum accepisset cibum confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.* Et quod continuo ingressus Paulus in Synagogis prædicabat Iesum, quoniã hic est filius Dei & quod tunc nullam auctoritatem habuerit prædicandi à Petro, videtur per illa, quæ sequuntur, cum dicitur: *Cum autem venisset in Hierusalem, temptabat iungere se discipulis. & omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad apostolos, & narrauit illis quomodo in via vidisset dominum. & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu.* Quod autem dixit apostolus, sibi creditum esse euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. Dicunt quidam, hoc non esse dictum ab apostolo, quia Paulus fuerit tantum doctor & prædicator gentium, Petrus solummodo Iudæorum: cum hoc scripturæ canonicæ repugnare apertissime videatur. Vterque enim auctoritatem & potestatem habuit prædicandi tam præputio quàm circumcisioni: hoc est tam gentibus quam Iudæis. & aliquando vterque prædicauit vtrisque. & de Paulo quidem manifeste patet *Act.* 9. 7. 13. & 14. quod prædicauit Iudæis. Quod autem fuerit etiam doctor gentium, ipse *in epistolis* suis asserit. quod etiam de ipso apostolica testatur historia. De Petro etiam patet idem. prædicauit enim Iudæis, vt ex multis locis liquet; qui gentibus scilicet Cornelio & aliis, sicut patet *Act.* 10. prædicauit. Sed ideo dicit apostolus sibi creditum esse euangelium præputii, & Petro circumcisionis; quia Paulus magis erat intentus conuersioni gentium, & Petrus Iudæorum. Ita vt sæpe & in diuersis prouinciis prædicauerit duntaxat Iudæis, teste Eusebio in Ecclesiastica historia. qui l. 3. ca. 2. ait: *Petrus Pontum & Galatiam, Bithyniam, Capadociam, cætera, sed confines prouincias, Iudæis duntaxat prædicans, circuisse deprehenditur.* & tamen licebat gentibus prædicare, quemadmodum Paulo fuit licitum prædicare Iudæis. Quod Glossa, quam prædicti opinantes in responsione nunc tractata adducunt, asserit manifeste dicens: *Ita tamen dispensatio distributa est illis, vt etiam Petrus gentibus prædicaret, si causa exegisset, & Paulus Iudæis.* Quod etiam ex *Ecclesiastica historia* asserente, quod Petrus & Paulus Romanam fundauerunt ecclesiam (sicut post dicetur) colligitur euidenter.

Cum autem dicit Glossa ista, euangelium præputii ita principaliter esse creditum Paulo, sicut euangelium circumcisionis Petro. Respondetur, quod hoc dicit Glossa propter hoc, quod Christus immediate tradidit Paulo officium prædicandi, & sine Petro; ita quod officium prædicandi non habuit à Petro, & tamen Paulus quodammodo erat subiectus Petro etiam quantum ad prædicationis officium; quia si in officio sibi à Christo commisso excessisset, fuisset corrigendus à Petro.

Cum autem accipitur in ratione præfata, quod nec Paulus nec alter sanctus potuerat vnde assumere, populum Iudaicum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum nisi ex eo, quod Christus illi dixit; *pasce oues meas.* Respondetur, quod Paulus plura dixit de Christo & apostolis, quæ ex canonicis noui testamenti scripturis non accepit. Dixit enim. 1 Cor. 15. *deinde visus est*, scilicet Christus *plusquam quingentis simul.* Et vt legitur Act. 20. *Beatius est magis dare quàm accipere.* & tamen ista in scripturis noui testamenti prioribus non habentur. Sic etiam potuit dicere de beato Petro, tanquam ille qui gestorum Petri pro magna parte habebat notitiam, quod sibi erat creditum euangelium circumcisionis. quamuis nec ex illo verbo *Pasce oues meas*, nec ex aliquo alio, quod aliquis acceperit, ante eum scripserit.

CAP. X.

Vbi iterum pertractantur verba Christi qua dixit ad Petrum, Pasce oues meas.

DISCIP. Quia, sicut antea dixi, multi vel omnes tenentes Christum constituisse beatum Petrum caput & principem aliorum apostolorum: per illa verba Christi, *pasce oues meas*, hoc [illegible] probare conantur. Ideo illa verba volo adhuc amplius discuti, vt melius intelligam [illegible] eorum. Videtur igitur *primo*, quod (sicut isti innuunt) per illa verba probari non potest, quod beatus Petrus fuerit constitutus princeps & prælatus quorumcunque. Quia verbis & exemplis [illegible] subsidio corporali potest quis pascere alios, quamuis super eos nullam habeat [illegible] omnino. ergo per hoc, quod dixit Christus Petro, *Pasce*, &c. nullam ei auctoritatem super alios pascendo commisit omnino. MAGIST. Videtur quamplurimis, quod [illegible] me satisfacit. Nam sicut in concessione beneficii, priuilegii concessio indefinite [illegible] facta, intelligitur generaliter, *extra, de priuile. Quia circa.* Sic etiam commissio [illegible] indefinite & simpliciter facta, debet intelligi vniuersaliter, vt scilicet omnia [illegible] concessa seu commissa, quæ non sunt prohibita, & de quibus est eadem [illegible] vel concedendi ratio, & de quibus non est verisimile seu probabile, quod committens seu concedens ea in speciali commisisset minime seu concessisset. Quia qui nihil excipit, [illegible] excipere, totum concessisse seu commisisse videtur, vt sacri canones protestantur. Sed Christus in verbis illis: *Pasce oues meas*: aliquid importatum per verbum pascendi commisit beato Petro, & iniunxit. ista autem commissio seu iniunctio indefinite & simpliciter facta fuit. Ergo [illegible] intelliguntur esse commissa, quæ non inueniuntur prohibita, & de quibus est eadem [illegible] committendi. de quibus non est verisimile seu probabile, quod ipsa committens in speciali minime commisisset. *Sed per verbum pascendi non solum importatur pascere alios verbo & exemplo, ac subsidio corporali: sed etiam potestatiue & cum auctoritate*, præsertim secundum quod verbum *pascendi* in [illegible] sacris & expositionibus sanctorum patrum accipitur. Quod copiose posset ostendi. sed [illegible] pauca adducere. Ait itaque Ezechiel, imo Dominus per Ezechielem prophetam 88. ca. dicens: *væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos.* & post: *quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, quod perierat non quæsistis.* Errantes autem oues quærere, & reportare inuentas, spectat ad potestatem habentem super [illegible]s. Et veritas ipsa, vt habetur Ioh. 10. ait; *Qui autem intrat per hostium pastor est ouium huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim & educit eas. & cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur.* Ex quibus verbis Christi ac aliis, quæ sequuntur, colligi[illegible] pastor [illegible] Christi pastori ouium irrationabilium, quantum ad officium, assimilatus [illegible] ex officio aliquam habet superioritatem & potestatem super oues domini sui. Ergo [illegible] ouium Christi, quæ sunt fideles, ex officio potestatem & auctoritatem habet super [illegible] quod in expositionibus & assertionibus sanctorum patrum tam patenter & euidenter inuenitur, quod hoc probare per ipsos videtur omnino superfluum. Ergo Christus sibi per verba [illegible] *Pasce oues meas*; aliquam potestatem super oues suas beato Petro commisit: præsertim cum non [illegible] tatur prohibuisse sibi omnem penitus potestatem & auctoritatem. Fuit etiã eadem ratio [illegible] sibi auctoritatem aliquam, & potestatem super omnes, & cõmittendi sibi pascere [illegible] bonis verbis & exemplis. Quia ita indigebant rectore & potestatem habente super [illegible] ut indigebant pastore, qui ædificando bonis verbis & exemplis Christi oues pasce[illegible] non est verisimile, nec probabile, quod talem potestatem sibi in speciali minime c[illegible] Ex quibus relinquitur, quod Christus aliquam potestatem concessit per illa verba, & c[illegible] beato Petro.

CAP. XI.

In quo iterum pertractantur verba eadem in præcedenti capitulo improbata.

D[illegible]P. Hic possem allegando ex dictis firmare, quod Christus omnem etiam potestatis plenitudinem potestatis (talem, qualem Papæ attribuit prima sententia *primo huius. 1.* [illegible] suas) cõmisit Petro, ex quo illa commissio indefinite & simpliciter facta est: [illegible] tecum Ideo ad aliam allegationem ad probandum, quod per illa verba Christus non constituit Petrum superiorem aliis apostolis, me conuerto. Videtur [illegible] definita non æquipollet vniuersali. sed potest verificari etiam pro vno [illegible] Christus indefinite dixerit, *pasce*, & hoc potest intelligi de aliquibus oui[illegible] hoc, quod intelligatur de omnibus. & per consequens absque hoc, quod in[illegible] aliis. Non ergo per illa verba potest ostendi, quod B. Petrus fuit superior aliis. MAG. Putant quidam, quod huic allegationi potest faciliter respondere. nam l[illegible]

cet tam in iudicatis quàm in aliis non semper verbum indefinite prolatum generaliter debeat intelligi; tamen quando alicui committitur potestas super aliquos, verbum indefinite prolatum generaliter debet intelligi, vt nullus tunc intelligatur exceptus, nisi per alia potest probari exceptus. Cuius ratio assignatur. quia sicut iudices non debent esse incerti, quia de similibus simile iudicium est habendum. Ergo quando committitur potestas seu prælatio alicui super aliquos, prolatum tantum indefinite debet intelligi: quemadmodum nec procuratores nec tutores, nec arbitri, sicut testantur leges tam canonicæ quàm ciuiles, & ratio hoc suadet: ita & prælati & subditi non debent esse incerti, imo omnes quibus idem est commune, debent intelligi: nisi aliunde possit ostendi, quod aliqui sint excipiendi. Aliter enim subditi in illo casu essent incerti. ergo per illa verba; *pasce oues meas*, omnes fideles Christi debent intelligi: ne oues pascendæ à Petro sint incertæ, nisi de aliquibus aliunde ostendatur, quod sint exceptæ. Quod de apostolis ostendi non potest: sicut dicunt multi respondentes ad omnes allegationes, quibus ostenditur, quod apostoli erant à potestate Petri excepti.

Cap. XII.

Principatum Petri super alios probat per hæc verba, tu est Petrus & super hanc, &c. cuius contrarium arguitur auctoritatibus & rationibus, ad quas respondetur capitulo 18. 19. & 20.

DISCIP. Allegationem, qua probatur, quod Petrus fuit superior ceteris apostolis per hoc quod Christus sibi dixit, *pasce oues meas*, diffuse tractauimus, ideo ad allegationem aliam præcedenti sectione eadem te conuerte. MAGIST. Hoc tali modo probatur. Christus singulariter dixit Petro: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam & tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Per quæ verba Christus expresse videtur pronunciasse beatum Petrum futurum caput & fundamentum ecclesiæ præsertim mortuo Christo. DISCIP. Quidam præcedens motiuum nituntur repellere, etiam ad hoc tali modo respondent dicentes: caput & fundamentum ecclesiæ vnicum esse & fuisse ordinatione immediata Dei: & hoc Christum: apostolorum vero neminem etiam in absentia Christi. quemadmodum per scripturam indubie, vt dicunt conuincunt, prout recitatum est supra *primo huius ca. 3.* Cum igitur dicitur, *super hanc petram*, &c. dicunt secundum Glo. & asserunt, *super hanc petram*. id est super Christum, in quem credis. vbi Glossa nihil addit. *Tu es Petrus*. id est à me petra, ita vt mihi retineam fundamenti dignitatem. Petrum autem vocauit Christus. id est constantem in fide. Quod isti non negant, qui & dicunt, quod esto quod aliis constantior fuerit, & merito perfectior: non propter hoc dignitate prior, nisi forte tempore. Quod confirmatur per Augustinum dicentem in libro Retractationum: *dixi in quodam loco de apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra ædificata sit ecclesia. Sed scio me postea sæpissime sic exposuisse. quia a domino dictum est, tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Et super hunc intelligeretur. quem confessus est Petrus dicens: tu es Christus filius Dei viui: ac si Petrus ab hac petra appellatus, personam ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur. non enim dictum est illi: tu es petra. sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quem confessus est Simon.* sicut enim Christus scilicet tota ecclesia confitetur, dictus est Petrus Et potest de hoc ratio assignari secundum scripturas. quoniam Petrus, quamdiu viator extitit, errare potuit & peccare per sui arbitrii libertate vnde Christum negasse legitur, & quandoque ad veritatem euangelii ambulasse non recte. [illegible] autem non poterat esse fundamentum ecclesiæ. Sed ille solus fuit Christus, vt apparet 1. Cor. [illegible] qui aberrare non potest eo quod ab instanti suæ conceptionis etiam fuerit confirmatus. Vnde apostolus vbi supra: *Fundamentum autem aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus*. Et quod addebatur. *tibi dabo claues regni cælorum*: nullam Petro super reliquos apostolos auctoritatem tribuit. Quoniam hanc eandem iudiciariam potestatem cæteris apostolis tribuit secundum Hieronymum & Rabanum, quorum Glossas alibi inducunt. Amplius Christus potestatem clauium illi non videtur tradidisse per hæc verba. inquit enim: *tibi dabo*, quod [illegible] futurum, non dixit do. Sed Ioh. 20. indifferenter omnibus dixit: *Accipite Spiritum sanctum & quorum remiseritis peccata*, &c. Esto tamen, quod Petrus his verbis potestatem hanc receperit [illegible] concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus. Et quod illi singulariter [illegible] Christus claues, significare voluit ecclesiæ vnitatem in fide, ad quam fideles inuitat [illegible] per singularem clauium traditionem siue promissionem, vt Glossa dicit. Vel forte [illegible] Christum Dei filium esse, primum constanter & manifeste confessus est: primum tempore [illegible] tribus & honorauit, aut honorari permittitur, vel sic etiam confitendi Christum palam & constanter per huiusmodi præmium vel promissum ceteris præberetur exemplum. Non tamen propter hoc conuincitur ipsum fuisse ceteris dignitate seu auctoritate priorem, quamuis hoc [illegible] Glossatorum dicere videantur à se, non habentes hoc à scriptura. Significat autem in [illegible] (vt dicunt) eos verum dicere, quæ habetur *Matth. 20. & Luc. 22.* vbi Christus quæsitum hoc [illegible] diffiniens dixit, nullum esse ipsorum superiorem aliis. *Facta enim erat contentio inter eos quis eorum* [illegible] *maior* & idem habetur Mat. 23. ad quos sic inquit Christus, *vos autem* inuicem [illegible] *nolite vocari rabbi vnus enim est magister vester. vos autem omnes fratres estis*, id est æquales. non ergo [illegible] Et est [illegible], quod magis credere debeamus auctoritati Glossæ, quam Christi [illegible]

[illegible] or, etiam sanctus. & maxime cum hoc non dicat tanq[illegible] Glossator, sed proprio [illegible]. [illegible]eries enim scripturæ tam manifesta est, quod Glossa non eget. Amp[illegible]us, Glossatores ipsi [illegible]p[illegible]m dicunt exponentes apostolum *ad Gal. 2.* hæc est prior responsio, quam nitatis impro[illegible] & qualiter ad motiua, quæ pro se adducit, valeat responderi secundum aliquorum opinionem studeas enarrare.

Cap. XIII.

Assertores oppositi eius quod capitulo 12. in principio dictum est improbato.

MAGIST. Sunt quidam, qui prædicta opinantes, quoad totam interpretationem seu expositionem præscriptorum verborum Christi, specialiter de temeritate & præsumptione nituntur arguere: quia esto (vt dicunt) quod præcise per illa verba: *Tu es Petrus* &c. nude intellecta nõ [illegible]set patenter contra proteruos ostendi, quod Petrus erat superior aliis apostolis. Tamen per [illegible] & alia verba scripturæ canonicæ, & expositiones seu assertiones probatorũ virorum, probari potest, quod illa verba Christi sic debent intelligi, vt credatur per ipsa tunc primatus super omnes fideles fuisse Petro promissus. Et esto, quod non esset necesse credere viris quantumcunq; probatis post scriptores scripturæ canonicæ in his, quæ pure sunt scientiæ seu peritiæ: tamen omnino esset temerarium reputandum tam probatis viris (præsertim illis, qui discipuli apostolorum fuerũt, à quibus intellectum scripturæ canonicum audierunt vel vicini apostolorũ operibus extiterunt) absque infallibili probatione contradicere, quoquomodo intellectum contrarium affirmando. Quia enim (vt leges ciuiles astruunt & Glo. *24 q. 1. super c. pudenda* notat) nihil est ita indubitatũ, quin sollicitam recipiat dubitationem, & etiam contradictionem. Et ideo contra multorum verborum scripturæ sacræ catholicum sensum multa possunt obiici & adduci etiam apparẽter. Nam secundum beatum Clementem, vt recitatur di. 37. c. relatum: *Sunt multa verba in scripturis diuinis, quæ possent trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisq; præsumpserit.* Tamen hoc fieri minime debet: quia (vt dicit ibidem beatus Clemens) *ex ipsis scripturis sensum capere veritatis oportet.* Et ideo oportet ab eo scientiam discere, qui eam à maioribus secũdum veritatem sibi traditam seruat, vt ipse possit eam, quam recte suscipit, competenter asserere, & intellectum verborum Christi, cum dixit: *Tu es Petrus* &c. qui accipi ex scripturis potest, vt eas intelligunt præcipue viri probati, qui eum à maioribus & præcipue ab apostolis didicerunt. Et esto (sicut tactum est) quod non esset simpliciter necessarium credere eis, tamẽ horribilis & omnino stulta esset temeritas contradicere ipsis, maxime absque infallibili ratione, quæ etiam aduersarios & viros intelligentes aperte conuinceret.

Cap. XIV.

Pertractat intellectum verborum Christi: scilicet tu es Petrus &c. quomodo per ea Christus principatum super alios apostolos Petro tradiderit.

DISCIP. Circa responsionem prædictam, quam allegando esse temerariam ostendisti, nitu[illegible]tis [illegible] reprobare circa intellectum illorum verborum Christi: *tu es petrus* &c. quod credere te[n]emur aliis quam scriptoribus scripturæ canonicæ. MAGIST. Hoc (vt quibusdam apparet) ta[li] m[o]do probatur. fide dignis viris omni exceptione maioribus est credendum in his, quæ voca[l]i[te]r s[e]u sententialiter cognouisse se asserunt per ipsos vel per alios, quibus credere tenebantur seu quæ [d]icuntur tanquam à se cognita altero modorum illorum. Talia enim taliter cognita, quam[uis] ad ea, quæ scientiæ sunt valeant pertinere, tamen aliquomodo spectare possunt ad ea, quæ facti sunt. vel [ta]lem cognitio, qua asseruntur cognosci inter ea quę facti sunt, cõputari potest. In his autem quæ facti sunt fide dignis viris est credendum, vt probatum est. 3. *huius. c. 22.* Alter enim pro veracibus & fide dignis minime haberentur, quod irreuerentia damnabili non careret. Sed [fid]e digni viri omni exceptione maiores sententialiter asserunt, se non per ratiocinationem vel [illegible]u meditationis virtutem, sed per seipsos vel alios, quibus credere tenebantur, cogno[illegible] prædicta verba Christi. *tu es petrus* &c. sic debere intelligi, vt per ea intelligatur primatus super [illegible]os & omnes alios fideles fuisse beato Petro datus vel cõmissus à Christo. Plures enim [illegible] & probatissimi viri, qui fuerunt apostolorum discipuli vel per apostolorum discipulos [illegible]is factis instructi, prædictum intellectum illorum verborum Christi asseruerunt expresse. [illegible]em probabilitate carere videtur, quod viri studiosi & literati sacrarum scripturarum in[illegible] solertissimi cum beato Petro & aliis apostolis & apostolorum discipulis fuerũt conuersati. & [præ]dictorum verborum Christi verum ab ipsis nõ didicerunt intellectum, præsertim cum verus [in]tellectus ipsorũ ad sciendum, cui vel quibus tanquam prælato vel prælatis fideles obedire deberent. & cui tanquam prælato summo instituto à Christo parere minime tenerentur, fuerit [ne]ce[ssari]us toti ecclesię Christi. Non enim sunt oues extra periculum ignorantes, quem tanquam [illegible] pastorem debeant sequi. multo autem improbabilius videtur, quod huiusmodi [illegible] [a]post[o]lorum & discipulorum ipsorum discipuli f[a]lsum circa prædicta verba Christi [illegible]e[ri]nt intellectum. & ita debent tenere fideles, quod ille est verus intellectus prædict[or]um verborum Christi, quem apostolorum discipuli & à discipulis apostolorum edocti

[illegible] afferebant. quia illum intellectum non acceperunt solummodo [illegible] ex verbis illis tantummodo concludendo: sed acceperunt eum ab ap[illegible] in intellectum ipsorum feliciter docuerunt, tanquam necessarium toti eccle[illegible] tunt eum, non tanquam notum eis per viam scientiæ [illegible] eis & dictum ab apostolis, quibus credere tenebantur: quia apostoli verum [illegible] dem verborum certissime agnoscebant. propter quod dicere, viros fid[illegible] stolorum discipulos vel à discipulis apostolorum edoctos falsum intellectu[illegible] est dicere ipsos non per ratiocinationem sophisticam deceptos, sed scienter [illegible] scienter dixissent intellectum contrarium illi, quem ab apostolis didicerunt. [illegible] cuum irreuerentia & blasphemia detestanda.

Cap. XV.

Assumptum capitulo præcedenti probat: scilicet primatum Petri per expositionem Anacleti.

DISCIP. Aliquorum fide dignorum & probatorum testimonia, qui fuerint apost[illegible]ium discipuli, vel ab eorum discipulis saltem mediate instructi, asserentium sæpe [illegible] verba Christi: *tu es Petrus* &c. præmissum debere intellectum habere, audire desidero. MAGIST. Hoc Anacletus papa, qui fuit apostolorum discipulus, & ab ipsis discipulis, imo [illegible] beato Petro in [illegible]preptis diuinis instructus, de quo improbabile omnino videtur, quod nesciret, an Petrus [illegible] rei se super alios apostolos sup[illegible]ioritatem habere: & qualiter Petrus intellexerit verba Christi præmissa: de quo nullatenus est credendum, quod falsum intellectum eorundem verborum scienter docuerit, & in scripturis reliquerit. eundē intellectum verborū illorum patenter a[illegible] & expresse. qui, vt habetur in decretis *dist. 22. c. sacrosancta*, ait: *Sacrosancta Romana & apostolica ecclesia non ab apost[illegible], sed ab ipso Saluatore domino nostro primatum obtinuit. sicut beato Petro apostolo dixit, tu es Petrus & reliqua vsque, soluta sunt in cælo. Adhibita est societas in eadem Romana vrbe beatissimi Pauli apostoli vasis electionis: qui vno die, vnoque tempore, cum Petro gloriosa morte coronatus est. & ambo [illegible] sanctam Romanam ecclesiam consecrauerunt, atque aliis vrbibus omnibus in vniuerso mundo tam sua præsentia quam veneranda prætulerunt triumpho.* & infra *inter beatissimos apostolos quædam fuit discretio potestatis.* Et post: *licet omnes essent apostoli, Petro tamen à Domino concessum est, & ipsi inter se voluerunt id ipsum, vt reliquis omnibus præesset apostolis. & Cephas i. caput & primatum teneret apostolatus.* Ex quibus, vt videtur, patenter [illegible]betur, quod secundum Anacletum, qui fuit papa ante Clementem, vt testatur *Ecclesiastica historia lib.* [illegible] *cap. 14.* & qui fuit cum Petro apostolo conuersatus, Christus illis verbis: *Tu es Petrus* &c. promisit Petro vel dedit primatum. Et quod [illegible] dederit sibi vel promiserit primatum, non solum super alios fideles, sed etiam super apost[illegible]olos, patet, cum dicit, quod inter apostolos erat discretio potestatis, & quod præerat aliis apostolis, non solum de voluntate apostolorum, sed etiam de concessione seu ordinatione domini, cum dicat, *licet omnes essent apostoli, Petro tamen à domino concessum est* &c. Ex præscriptis etiam verbis Anacleti potest accipi alia ratio principalis ad probandum, quod Petrus de ordinatione Christi præfuit aliis apostolis. Nam sub quo intellectu Christus dixerit Petro, vt legitur Ioan. 1. *tu vocaberis Cephas*, Anacletus hoc exprimit manifeste, cum asserit, Petrum [illegible] Cephas [illegible] & primatum tenuit apostolatus. Cum itaque Anacletus vir fuerit eruditus & sanctus, & cum Petro conuersatus, verisimile non videtur, quod ignorauerit, quomodo Petrus illa verba intellexerit, quæ dixit sibi Christus: *tu vocaberis Cephas*. nec est aliquo modo credendum, quod [illegible] scienter: & in hoc, quod per seipsum cognouerit, falsum astrueret: licet crederetur, [illegible], quæ pure sunt scientiæ seu rationis, decipi potuisset. ergo Anacletus illorum verborum [illegible] *tu vocaberis Cephas*, quem habuit Petrus, expressit. Petrus autem illorum verborum verum habuit intellectum. Ergo Anacletus in verbis præscriptis illorum verborum verum protul[illegible]. Et per consequens Christus intendebat, quod Petrus vocandus erat Cephas, & caput, & præ[illegible] omnium aliorum apostolorum. Et per consequens tunc erat futurus pastor & prælatus eorum. Allegatio suprascripta taliter confirmatur. Moris erat apost[illegible]rum & discipulorum ipsorum mox, cum contra veritatem aliqui insurrexerunt, errores ipsos [illegible]mere & publice confutare: ita vt cuicunque in hoc parcendum minime reputarent. Vnde & [illegible]catus Paulus Petrum, cum non ambularet recte ad euangelii veritatem, reprehendit, vt legitur *ad Gal. 2.* Sed in nulla inuenitur *historia* vel *Chronica*, quæ à catholicis habeatur, quod aliquis apostolus vel discipulus apostolorum super prædicta assertione reprehenderit Anacletum, quorum tamen tunc temporis plurimi erant hæresim & errorum oriennium vigilantissimi correctores & correptores, quorum gesta & scripta ad nostra tempora peruenerunt. ergo omni veri similitudine caret, quod beatus Anacletus in hoc errauerit, & animas in errorem induxerit.

Cap.

CAP. XVI.

Hoc idem, scilicet primatum Petri, probat per expositionem Marcelli & Cypriani.

DISCIP. Orthodoxorum aliquorum aliorum, sed paucorum testimonia adducas ad probandum, quod prædictus fuerit intellectus illorum verborum Christi: *tu es Petrus* &c. MAG. Hoc sentit Marcellus papa & martyr, qui propter propinquitatem temporis apostolorum vel discipulorum ipsorum absq; omni dubitationis scrupulo poterat scire, quomodo apostoli & ipsorũ discipuli intellexerunt verba illa Christi. ait enim, vt habetur in *decre'u 24.q. 1.c. rogamus: Rogamus vos fratres dilectissimi, vt non aliud doceatis neq; sentiatis quam quod à beato Petro apostolo & patribus accepistis. ipse enim est caput totius ecclesiæ. cui ait dominus: tu es petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Idem etiam videtur sentire Cyprianus martyr: qui etiam propter similem propinquitatem ad tempora apostolorum non videtur ignorasse, quomodo apostoli intellexerunt verba illa Christi. ait enim, vt habetur *24.q.1.c. loquitur. Loquitur dominus ad Petrum: ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Super vnum ædificat ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat & dicat, sicut misit me pater & ego mitto vos: accipite spiritum sanctum: tamen vt vnitatem manifestaret ab vno suam auctoritatem disposuit.* Ex his aliisque quam pluribus colligitur, quod probatissimi & literatissimi viri de vero intellectu scripturæ sacræ, maximam curam habentes, qui per dicta aut scripta apostolorum aut discipulorum ipsorum verum intellectum prædictorũ verborum Christi certitudinaliter accipere potuerũt, eadem verba Christi intellexerunt modo prædicto. Quare absque temeritate idem intellectus negari non potest, præsertim cum nullus inueniatur apostolorum discipulus, aut qui vicinus fuerit eorum temporibus, qui intellectum illum neget aut affirmet contrarium.

CAP. XVII.

Ostendit per quæ verba Christus primatum promisit Petro.

DISCIP. Antequam procedas vlterius, dic secundum aliquam opinionem, per quæ verba inter illa, quæ dixit Christus Petro, cum dixit: *tu es petrus* &c. sibi primatum super apostolos & omnes fideles promisit.

MAGIST. Vna est opinio dicens, quod Petrus, sicut & quilibet successorum, duplicem habuit potestatem. vnam scilicet ratione ordinis, & aliam ratione administrationis. hanc duplicem potestatem ponit Glo. *di. 21. super ca. in nouo.* Prima potestas promissa fuit Petro per illa verba: *tibi dabo claues regni cœlorum & quodcunque ligaueris* &c. secunda promissa fuit sibi per illa verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* primam autem recepit ante secundam. quia primam recepit simul cum aliis apostolis, quando Christus dixit sibi & aliis apostolis: *accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata* &c. tunc enim omnes illi potestatem ligandi atque soluendi receperunt. quia potestas retinendi vel remittendi peccata est potestas ligandi & soluendi. Secunda autem potestatem recepit, quando Christus dixit sibi: *pasce oues meas.* & licet ista potestas pascendi fuerit data Petro post potestatem ligandi atque soluendi: tamen absque ipsa potest inueniri. Istã enim potestatem habet quilibet electus in summum pontificem, quamuis non sit sacerdos, qui solus habet potestatem ligandi & soluendi: & est tunc verus papa, quantum ad hanc potestatem. *di. 23. in nomine.* & per istam potestatem, quam vltimo recepit Petrus, factus fuit Petrus cæteris omnibus superior & prælatus. & ideo per illa verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, fuit primatus Petro promissus.

CAP. XVIII.

Soluit rationem primam 12. cap. adductam: qua probatur, quod per illa verba, Tu es Petrus *&c. non potest ostendi principatus Petri. Et soluendo probat multipliciter, quod non solum Christus, sed etiam Petrus dictus est fundamentum ecclesiæ.*

DISCIP. Intellexi, quomodo improbatur responsio suprascripta. nunc iudica, qualiter respondeatur ad motiua, quibus se munire conatur. MAG. Ad primum, cum accipiunt, vt adductum est supra c. 12. Caput & fundamentum ecclesiæ vnicum esse & fuisse ordinatione immediata, & hoc Christum; apostolorum vero neminem &c. respondetur. quod hoc tam scripturæ canonicæ, quã expositoribus approbatis scripturarũ sanctarũ aperte repugnat. Apoc. enim 21. sic habetur: *murus ciuitatis habens fundamenta 12. nomina apostol. rũ.* ex quib. verbis colligitur, quod apostoli [illegible] aut sunt fundamenta militantis ecclesiæ vel triumphãtis. Ciuitas enim illa, vel est ecclesia [illegible]s, vel triomphans. & si quidem est militans, habetur intentum. si quidem est triumphans sequitur quod apostoli multo fortius fuerunt fundamenta ecclesiæ militantis. quia non magis est solus Christ' fundamentũ ecclesiæ militantis, quã triũphantis. Dicere ergo, quod nullo modo fuit aliquis apostolus fundamentũ ecclesiæ, apte sacræ scripturæ repugnat. Hoc etiã assertionibus sanctorum [illegible]m asserentium, beatum Petrum fuisse fundamentum ecclesiæ & ecclesiam super ipsum fundatam, & ædificatã, obuiat manifeste. Ait n. sanctus Aug. in sermone de cathedra sancti Petri: *recte ergo ecclesia natalem sedis illius colit, quem apostolus pro ecclesiarum salute suscepit, ducente domino:*

tu es

tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Petrum itaque fundamentum ecclesiæ nominauit. & ideo digne hoc fundamentum ecclesia colit, super quam ecclesiastici ædificii altitudo consurgit. vnde conuenienter Psalmus, qui lectus est, dicit: Exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum, dum eum dominus in ecclesia exaltari præcepit. quia dignum est, vt fundamentum hoc in ecclesia honoretur, per quod cælum ascenditur. Vbi dicunt, notandum esse, quod tribus vicibus August. nominat Petrum fundamentum ecclesiæ. Item Hieron. super illud Matth. 18. *venit Iesus in partes Cæsareæ Philippi. Quid est hoc, quod ait: & ego dico tibi? quia tu mihi dixisti, tu es Christus filius Dei viui. & ego dico tibi, non sermone casso & nullo habente opus: sed dico tibi quia meum dixisse fecisse est: quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. sicut ipse lumen apostolis donauit vt lumen mundi appellarentur & cætera, quæ ex domino sortiti sunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. ac secundum metaphoram recte dicitur ei: ædificabo ecclesiam meam super te.* Ecce quod secundum Hieronymum Christus dixit Petro, *ædificabo ecclesiam meam super te.* ergo ecclesia Christi fuit ædificata super Petrum. Ille autem, super quem ædificatum erat ædificium ecclesiæ, potest fundamentum ecclesiæ appellari. quia fundamentum est illud, super quod erigitur ædificium. Item beatus Leo papa in sermone de festo apostolorum, qui incipit, *Omnium quidem sanctorum*, ait loquens de beato Petro: *Iam Anthiochenam ecclesiam, vbi primum Christiani nominis dignitas est exorta, fundauerat.* Fuit igitur beatus Petrus fundamentum ecclesiæ Anthiochenæ; & eadem ratione Romanæ. Item Beatus Maximus in sermone, qui incipit: *Gloriosissimos*, ait: *Hic est Petrus, cui Christus dominus communionem sui nominis libenter indulsit. vt enim, sicut apostolus docuit, petra erat Christus: ita quod per Christum Petrus factus est petra, dicente ei domino: tu es Petrus. & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Nam sicut in deserto dominico sitiente populo aqua fluxit de petra: ita vniuerso mundo perfidia ariditate lassanti de ore Petri fons salutifera confessionis emersit.* Ex quibus verbis colligitur, quod non solum Christus, sed etiam Petrus erat petra illa, super quam Christus suam erat fundaturus ecclesiam. Quare aliquo modo cócedi debet, quod Petrus erat fundamentum ecclesiæ. Item hoc dicit Gregor. qui, vt habetur *di. 12. c. præceptis*, ait: *cum auctoritatis sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolica petra (supra quam Christus vniuersaliter fundauit ecclesiam) soliditate diuelli.* Super apostolicam ergo petram, id est super Petrum apostolum, fundata est vniuersalis ecclesia. Item Eusebius Cæsariensis in *Ecclesiastica historia libro 3. c. 4.* asserit manifeste, apostolos fundasse ecclesias, dicens: *sicut constans in fide, & æmulatores veritatis reperti sunt, etiam qui regendas ecclesias, quas apostoli fundauerunt, susceperunt.* Item Nicolaus papa, vt habetur *extra de verborum signif. c. ad omnibus c. exiit*, hoc idem asserit manifeste, cum dixit volens de apostolis facere mentionem *primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte* (scilicet Christo) *hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinam ipsorum alueos deriuarunt.* Fuerunt ergo apostoli, & non solum Petrus, fundamenta ecclesiæ, & etiam fundatores.

Cap. XIX.

Respondit ad aliqua motiua capitulo 12. adducta.

DISCIP. Qualiter respondetur ad motiua opinantium prædictorum, quibus probare nituntur, quod solus Christus erat fundamentum ecclesiæ. MAGIST. Ad primum eorum, cum adducitur Glossa interlinearis, qua probatur, quod Christus sibi videtur retinuisse fundamenti dignitatem. Respondetur per distinctionem de *fundamento*, quia quoddam est *fundamentum* ecclesiæ primarium & principale, absque quo nulla potest fundari ecclesia. & illud *fundamentum* est sol Deus siue Christus. Aliud est *fundamentum* ecclesiæ secundarium, sine quo poterat fundari ecclesia, sine quo tamen non fuit fundata de facto, & tale fundamentum non est solus Deus nec solus Petrus: imo omnes apostoli sic fuerunt fundamenta ecclesiæ, inter quos tamen quodammodo principalius & vniuersalius fundamentum fuit beatus Petrus. Glossa autem loquitur de fundamento primo modo dicto, & non de fundamento secundo modo dicto. Consimiliter dicitur ad auctoritatem Aug. sumptam ex libro Retractationum, quod August. non reprobat dictum suum de apostolo Petro, quo asseruit, quod in illo tanquã in petra ædificata sit: sed dicit se aliter sæpe exposuisse, vt sc. per petram intelligatur Christus, tanquam petra principalis, super quam principaliter ædificata est ecclesia. Non n. in fundamento ædificii materialis ponitur semper vnica petra, sed sæpe plures, & vna sup aliã: & ita per distinctionem talẽ petræ concordantur auctoritates sanctorũ patrũ, quæ repugnare videntur. nequaquã igitur Aug. dictũ suum reprobat aut reuocat vel corrigit, sed declarat & asserit, quod locus scripturæ quem volebat exponere, alium potest habere sensum, qui priori sensui minime contradicit. sed per distinctionem prædictam vnus est cum alio cócordandus. Non n. Aug. semper reprobat aut corrigit quæ retractat: sed aliqua dicitur retractare, quia iterũ ipsa tractat declarando ipsa & cũ aliis concordando. Ad rationem, qua sæpedicti opinantes probare nituntur, quod beatus Petrus non fuit fundamentũ ecclesiæ: quia fundamentum ecclesiæ non potest errare nec peccare. Respondetur, quod principale fundamentũ ecclesiæ, sine quo totũ ædificium rueret, imo sine quo nullo modo construi posset, nec peccare nec errare potest aut potuit. & illud fuit Christus, nõ Petrus. sed secundariũ fundamentum, sine quo poterat erigi totũ ædificium ecclesiæ, potuit errare & peccare, quãuis inquantum fuit fundamentũ actualiter fundando nõ potuerit errare nec peccare. Quando n. Petrus negauit Christũ, & quando postea ad veritatem euangelii nõ recte ambulauit, nõ actu fundauit ecclesiã: sed qñ primo post Christum prædicando veritaté apostolos ad veram fidem conuertit, tunc nouellam fundauit ecclesiam. Ad auctoritatem

[illegible] autem apostoli *Cor.* 3. respondetur, quod apostolus ibi locutus est de principali fundamento ecclesiæ, non de secundario. & certe fundamentum principale nemo aliud ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Est autem sciendum secundum quosdá, sicut dictum est prius, ꝙ modus scripturæ sæpe est negare aliquid ab illis, quib. non competit principaliter, quamuis secundario competat. Sic enim dixit Christus Luc. 18. *Nemo bonus nisi solus Deus.* Sic etiam de Iohanne Baptista dicitur: *non erat ille lux*, Ioh. 1. Et tamen sicut apostoli erant lux, dicente eis Christo Matt. 5. *Vos estis lux mundi.* Sic & beatus Ioan. Bapt. fuit lux. Fuit enim *lucerna ardens & lucens*, Ioh. 5. Cum ergo dicitur, quod Christus potestatem clauium non videtur Petro tradidisse per hæc verba: *Tu es petrus* &c. Respondetur, quod tunc Christus non tradidit Petro potestatem clauium, sed promisit. nec etiam tunc præfecit eum reliquis apostolis, sed promisit. Et ideo qualiter & quibus præfecit eum, ex istis verbis: *tu es petrus*, vltimate nequaquam colligi potest, nisi referendo ad ipsa verba, quibus scil. postea præfecit eum, scilicet illa: *Pasce oues meas.* & tamen ex istis verbis, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, potest ostendi aliquo modo, quod promisit sibi primatum super omnes. ex quo indefinite dixit, *ecclesiam meam*, non distinguendo inter hanc ecclesiã particularem & illam. An autem Christus eandem potestatem clauium tribuerit aliis apostolis, postea poteris (si tibi placebit) inquirere. Cum autem dicitur, quod Christus potestatem clauium non tradidit per hæc verba: *tu es petrus.* sed Ioh. 20. quando indifferenter omnib. dixit: *Accipite spiritum sanctum. & quorum remiseritis* &c. Respondetur iuxta præmissa. *sup. c.* 17. quod potestatẽ clauium, quæ competit ratione ordinis, accepit Petrus simul cum aliis apostolis per verba præscripta *Ioh.* 20. aliam tamen potestatem accepit super apostolos, cum Christus sibi dixit: *pasce oues meas.* Cũ vero dicitur: Esto quod Petrus his verbis potestatem hanc accepisset, non concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus. Respõdetur, quod si Petrus illis verbis: *tu es petrus* &c. potestatem aliquam recepisset, illam potestatem recepisset super oẽs, qui erant de ecclesia Christi. quia (sicut tactum est prius) in collatione potestatis super aliquos certi debent esse, super quos confertur potestas. quia sicut prælatus debet esse certus, ita subditi debẽt esse certi. Cum ergo nec per illa verba, nec per quæcunq; præcedentia vel subsequẽtia appareat, ꝙ Christus aliquos de ecclesia sua specialiter exceperit seu exemerit: si per illa Petrus recepisset super aliquos de ecclesia Christi, eandem recepisset super omnes potestatem. Et ideo Christus per illa verba non solum significare voluit ecclesiæ vnitatem in fide: sed etiam vnitatem capitis præferendi ecclesiæ vniuersę. Nec tantummodo tempore prius dotatur clauibus. & honoratur aut honorari promittitur, vt isti dicunt sibimetipsis in hoc etiam contradicendo, quia secundum eos simul tempore omnib. apostolis Christus contulit clauium potestatem. Sed per illa verba: *tu es petrus* &c. vltra clauium potestatem communem sibi & aliis apostolis, quæ eis ratione ordinis competebant, alia fuit [illegible] illa potestas super omnes. & ideo per illa verba: *tu es petrus* &c. intellecta, vt ea intellexerunt apostoli & eorum discipuli, aperte conuincitur, Petrum fuisse cæteris dignitate [illegible] auctoritate superiorem. Et ideo Glossatores dicentes, non acceperunt hoc a se, sed a [illegible] vt eam intellexerunt apostoli. qui intellectus ab ipsis apostulis vsq; ad ipsos serie tractatorum, & [illegible] catholicorum sibimet succedentium, & asserentium ipsum, peruenit.

Cap. XX.

Soluit residua motiua ca. 12. adducta.

D[illegible]IP. [illegible], qualiter respondetur ad allegationem sequentem. MAGIST. Ad illam al[illegible] accipitur; ꝙ series euangelii, quæ habetur *Matth.* 20. & *Luc.* 22. vbi Christus hanc [illegible] diffinit, cum contentio esset inter eos, quis eorum esset maior. Et Matt. 23. cum dixit Christus [illegible] *nolite vocari rabbi*: ostendit nullum fuisse superiorem aliis. Respondetur dupliciter. vno modo, ꝙ omnia illa verba Christi intelligẽda sunt pro tẽpore illo, quo dicta fuerũt à Christo: & pro tempore [illegible] ante exaltationem Petri super reliquos apostolos. Tunc enim solus Christus fuit prælatus omnium. & nullus apostolus fuit tũc prælatus, sed solummodo apostolus. Aliter dicitur, [illegible] tus non intendebat imponere eis æqualitatem excludentẽ superioritatẽ prælationis, saltem [illegible] pore futuro, sed ipsos ad humilitatẽ exhortãs imponebat eis omnẽ æqualitatẽ excluden[illegible] superioritatẽ superbæ, iniustæ, asperæ, & tyrannicæ potestatis. quemadmodũ Sapiens [illegible] Rectori superioritatem cõcedit, & quandã æqualitatem iniungit, cũ dicit: *rectorẽ te posuerũt:* [illegible] *esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Sicut ẽt 3. c. maiori non solũ æqualitatem, sed ẽt quandã infe[illegible] inducit, dicens *quãto magnus es, humilia te in omnib. humilitas enim quandã infirmitatẽ impor*[illegible] [illegible] itus exemplo sui, qui maior existens se minorẽ exhibuit, maiorib. nõ solũ æqualitatem [illegible] minoritatem quandã suasit, dicens Luc. 22. *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor. & qui præcessor est sicut ministrator. Nã quis maior est, qui recũbit, an qui ministrat? nõne qui recũbit? ego autẽ in medio vestrũ sum, sicut qui ministrat.* Christus igit̃ nec *Mat.* 20. nec *Luc.* 22. nec *Mat.* 23. omnẽ superioritatẽ pla[illegible] apo[illegible] interdixit: sed ipsos ad humilitatẽ inducẽs omnẽ superioritatẽ iniustã & illicitã, ac [illegible] regendi [illegible] tuosum & iniquũ amouit. Nec mouere debet, ꝙ Christ⁹ dixit Mat. 23. *oẽs autem vos* [illegible] *estis* quasi omnẽ æqualitatẽ inter eos esse tenendã insinuãs. Nã nec ẽt inter fratres est omni[illegible] [illegible] itas obseruãda. sed sępissime expedit, vt vnus aliis præferatur, quemadmodum sæpe à D[illegible] nctis viris in scripturis diuinis legim⁹ fuisse factũ. Cum vero accipitur, ꝙ mirandum est, [illegible] dare debeamus auctoritati Gloss. ꝙ Christi. Respõdetur, ꝙ nemo magis debet credere [illegible] vel sancto, quã Christo: tñ sępe p viros sanctos, q glosas vel scripta alia ediderunt, &

præct-

præcipue per illos, qui ab apostolis instructi fuerūt, quis sit catholicus intellectus verborū Christi addiscimus. & ideo quandocunq; verba Christi possunt esse ambigua, plectenda est temeritas ab assertionibus & expositionibus huiusmodi virorum recedere, & interpretationi seu expositioni propriæ adhærere. DISC. Forte dicerent isti, quod verba Christi quæ adducunt, non possunt esse ambigua. vbi autem verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, vt notat Glo. *extr. de consuetudine, cum dilectus*. MAGIST. Multis apparet, quod istud sit irrationabiliter dictum. Nam multa verba Christi, quæ apertiora videntur, possunt esse ambigua. ergo & ista possunt esse ambigua. & de prædictis constat, quod possunt esse ambigua, cum prædicti opinantes aliter ipsa intelligant, quam multi alii literati viri & intelligentes & qui expositiuuem per similia & multos alios modos ostendunt. DISC. Quid dicitur ad hoc, quod isti dicunt, multos Glossatores dicere oppositum. MAG. Respondetur, quod Glossatores nusquā dicunt oppositum si intelligantur sane.

Cap. XXI.

Petri principatum super alios probat per illa verba Christi: Ego autem rogaui pro te Petre, vt non &c.

DISCIP. Aliam allegationem pro prælatione Petri adducas. MAGIST. Hoc ostenditur Luc. 22 cum ad ipsum specialiter dixit Christus: *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. sed tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* apostolorum ergo & aliorum fidelium prima cura pastoralis & confirmatio beato Petro commissa fuit propter suæ fidei firmitatem. pro qua ne deficeret, specialiter Christus orasse videtur, ne deficeret in ipso, neque in ipsius aliquo successore. *confirma*, inquit, *fratres tuos*, cum te principem apostolorum constituerim. Hoc autem non solum intelligendum est de apostolis, qui tunc erant, vt roborarentur à petra: sed etiam de omnibus fidelibus. Et parum infra subdit: *Per pœnitentiam obtinuit Petrus. scilicet vt esset antistes mundi.* DISCIP. Responsionem præcedentium opinantium ad istam allegationem recitabo. dicunt itaque, quod ex verbis Christi inferri non potest, quod Christus Petrum, reliquorum apostolorum prælatum fecerit. Quod probatur per scripturam. Quia Paulus contulit Petro in euangelio: non econtra. hoc autem per Gloss. probatur ibidem, quæ ait: *sicut ego te orando protexi, ne deficeres: sic tu infirmiores fratres confirma, ne de venia desperent. intelligens per fratres indifferenter fideles.* Quod dicens Petro, voluit alios apostolos intelligere facturos. vnde Mar. 13. *quod vni dico*: vel secundum aliam literam sensum tamen eundem, *quod vobis dico, omnibus dico.* An forsitan illud Petro singulariter dixit. Etiam Gloss. hoc sentire videtur. quoniam præsciebat Christus Petrum se negaturum, vnde *tu aliquando conuersus* id est exemplo tuæ pœnitentiæ, eo quod verbo & sui exemplo, qui veniam meruerat, infirmos in fide singularius confortare seu confirmare valeas. Hæc est eorum responsio, de qua cupio scire, an omnibus opinantibus contrarium appareat non valere. MAGIST. Videtur quibusdam apparentia non carere. quia, vt videtur, per illa verba Christi præcise nō posset ostendi, quod Christus fecerit beatum Petrum prælatum & principem aliorum. Et ideo si inueniantur sancti exponere verba illa de primatu Petri, tenendum est quidem, quod sensus ille est verus: non tamen tanquam sensus literalis verborum illorum Christi, sed tanquam sensus mysticus. cuius veritas ex aliis verbis Christi literaliter intellectis potest sufficienter ostendi.

Cap. XXII.

Primatum Petri vnica ratione probat, quæ multis sanctorum auctoritatibus fulcitur.

DISCIP. Adhuc aliquas sed paucas allegationes adducas ad probandū superioritatem Petri respectu aliorum apostolorum. MAGIST. Hoc tali modo probatur. Quod temporibus apostolorum vsque ad tempora nostra prælati & doctores ecclesiæ, sibi continua serie succedentes, & populi eis subiecti senserunt, ab omnibus catholicis est tenendum firmiter. Hæc, scilicet maior, auctoritate August. in libro *contra Manichæos*. & habetur in decretis *dis. 11. c. palam*, videtur aperte posse probari, cum dicit: *Palam est, quod in re dubia ad fidem valeat auctoritas catholicæ ecclesiæ, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus apostolorum vsq; ad hodiernum diem, succedentium sibimet episcoporum serie, & tot populorum consensione confirmatur.* Quæ nihilominus (quia quidam dicunt, vt patet supra auctoritates aliorum, quam scriptorum scripturæ canonicæ & generalium conciliorū non esse recipiendas) ratione probatur. Nam etiam secundum contrarios vniuersalis ecclesia errare non potest. quare quod sensit & sentit vniuersalis ecclesia, firmiter est tenendū. vniuersalis autem ecclesia solummodo cōprehendit prælatos ecclesiæ & populos sibi subiectos. quare q; prælati ecclesiæ sibi continua serie succedentes, & populi sibi subiecti à temporibus apostolorum vsq; ad tempora nostra senserunt, firmiter est credendum. Sed prælati ecclesiæ ab ipsis vsq; ad hæc tempora cum populis sibi subiectis tenuerunt & senserunt, Petrum fuisse superiorem aliis apostolis. Hoc enim Anacletus papa (vt allegatum est sup.) qui in hoc veritatem non potuit ignorare. Beatus etiam Clemens papa apostolorum discipulus idem sensit. qui, vt habetur *di. 8[illegible] ca. in illis*, ait: N*[illegible] inter ipsos apostolos par fuit institutio: sed vnus præfuit omnibus & non alius quam Petrus.* Hoc etiam [illegible] Eusebius Cæsariensis: qui, quia in doctrinis, traditionibus: & scripturis illorum, qui [illegible] discipuli apostolorum & à discipulis eisdem edocti, fuit imbutus, quid præcedentes sen[illegible]

[illegible] aliquas non [illegible] contentatam ad [illegible] A[illegible] prælati & doctores ec[illegible] us [illegible] posset ostendi. Præm[illegible] prælat[illegible] consenserunt [illegible] quia nullus inuentus est populus [illegible] est vniuersali ecclesiæ tribuenda, & pe[illegible] or sequ[illegible] [illegible] dicent aliqui, quod non omnes populi Christiani hoc [illegible] [illegible] quod [illegible] sunt Christiani & catholici, antequam Romani, hoc n[illegible] [illegible] C[illegible] hoc vsque ad tempora nostra crediderunt. *Magister.* Hæc te[illegible] N[illegible] G[illegible], dum erant catholici, doctorum catholicorum sequentes [illegible] Non enim l[illegible] tur & videtur probabile, quod populus Græco[illegible] [illegible] diu deterior[illegible] Romana ecclesia, secutus non fuerit do[illegible] trina[illegible] catholico[illegible] do[illegible] [illegible] ores [illegible] m [illegible] orum assertionem prædictam publice docuerunt, & relique [illegible] unt in [illegible] [illegible] us enim Cæsariensis, qui Græcus fuit, & in scriptis omnium doctorum Græcorum pe[illegible] [illegible] *historia*, quam composuit, liquido patet) hoc docuit & scripsit, vt ex supra[illegible] [illegible] ergo Græci, dum erant Catholici, prædictam sententiam tenuerunt. Errores autem i[illegible] [illegible] postquam [illegible] a Romana ecclesia diuiserunt, allegationem prædictam nullo modo imped[illegible] ut, [illegible] undum Latinos tenendum est, quod Petrus omnibus aliis erat superior. *Discipulus.* Aliter [illegible] ui responderent ad allegationem prædictam, dicentes quod quamuis omnes populi Chri[illegible] nsens[illegible] ini prælatis & doctoribus fidei in assertione præscripta, non tamen omnes de popu[illegible] [illegible] atio antescripta non procedit. *Magister.* Ista responsio per hoc refellitur, quia secun[illegible] [illegible] um ad Roman. 8. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem*: quando sci[illegible] [illegible] r[illegible] des. Non suffecisset igitur aliquibus paucis de populo corde tenuisse assertionem [illegible] [illegible] atholica, nisi etiam ipsam ore publice contradicendo errantibus confessi fuis[illegible] [illegible] non legatur, quod à temporibus Apostolorum vel discipulorum eorundem vsque [illegible] um nostrorum, quicunque etiam pauci de populis Christianis assertioni publice con[illegible] [illegible] ratæ: tenendum est, quod eadem assertio vniuersali ecclesiæ debet asscribi, vni[illegible] [illegible] a nullo tempore, etiam paruo, errare potest contra fidem, & in his quæ iuris [illegible] dem vel bonos mores: licet secundum quosdam in his, quæ facti sunt, scilicet [illegible] apa vel bono viro, licet non sit, & in consimilibus possit errare, ergo prædi[illegible] [illegible] redenda.

CAP. XXIII.

[illegible] nica ratione probat, quæ est in his, quæ sunt fidei & morum fundata. Eamque vna confirmatione corroborat.

[illegible] io[illegible] e, fundata tamen in his quæ sunt fidei morum, conare probare, q[illegible] od [illegible] A[illegible] ostolis ex ordinatione Christi superior. *Mag.* Videtur quibusdam [illegible] C[illegible] us ab Apostolis & ecclesia corporaliter recessurus instituit caput & re[illegible] [illegible] qui secūdum optimum modum regiminis ecclesiam gubernaret. Chri[illegible] [illegible] e[illegible] sarius non deficit, ecclesiam suam acephalam non reliquit, nā habere [illegible] me necessarium ecclesiæ, ergo Christus aliquod caput dedit ecclesiæ, non [illegible] x seu rectorem secūdum debiliorem seu minus perfectum modum regi[illegible] [illegible] ræcepisse ecclesiæ, quod caput secundum optimū modum regiminis minime [illegible] actio sit nostra instructio, optimus aūt modus regiminis est regimen [illegible] quia talis modus regēdi maxime principatui regali, qui [illegible] optimus se[illegible] [illegible] nō errantes: & principatui paterno, qui est naturalis, assimilatur, ergo [illegible] i ecclesiæ, & nō plura, non aūt alium, q̃ Petrum, quia nunq̃ aliquis [illegible] us Apostolus, vel [illegible] Apostolus, fuit caput & princeps aliorū Aposto[illegible] [illegible] C[illegible] us fecit Apostolos capita, pastores & rectores aliorum si

[illegible] caput vniuersalis & rector) redire tenentur, & ideo Christus præficiendo Petrum omnibus, eccl[illegible] suam, quu ad genus regiminis in optima dispositione reliquit.

Cap. XXV.

Soluit rationes, quibus probatur capitulo primo, quod Christus non instituit Petrum super alios Apostolos.

D*iscipulus.* Puto, qnod si prædicta, quibus ostenditur, quod Petrus fuisset superior aliis Apostolis, possent solui, omnia alia quæ pro eodem allegari possunt, de facili refelli valerent, ideo causa breuitatis omissis aliis, qualiter ista assertio ad allegationes, quæ supra *prim. cap. huius quarti* sunt inductæ, respondeat, non differas indicare. *Magister.* Ad primam illatum, quæ de potestate conficiendi corpus Christi procedit. Respondetur, quod potestas conficiendi corpus Christi omnibus Apostolis, qnos Christus ante passionem suam elegit, data fuit immediate à Christo: quia ipse eos sacerdotes ordinauerat: & quantum ad hanc potestatem, omnes Apostoli erant pares. Quemadmodum nunc omnes sacerdotes in hoc sunt Apostolico pares: licet ex causa valeat Apostolicus sacerdotibus inter[illegible]icere executionem huius potestatis. Ad aliam de potestate clauiũ dicitur à quibusdam, quod Apostoli omnes ex speciali priuilegio Christi fuerunt pares B. Petro inquantum claues peccata specialiter in foro pœnitentiali respiciunt: in aliis autem fuerunt inferiores eo. Christus ergo, quando dixit omnibus Apostolis: *sicut misit me Pater,* &c. tanquam prælatus & superior Petro, omnes etiam misit, & omnibus potestatem dedit super peccata, quos tamen postea B. Petro subiecit: absq; tamen reuocatione illorum, quæ eis in speciali concesserat. Et ideo quamuis tunc non dixerit Petro: mitto te, & tu alios mitte: quia tunc non fecit eum prælatum aliorum, tamen postea cum dixit: *pasce oues meas.* dedit ei potestatem mittendi alios, qui non erant specialiter missi à Christo: quos tamen ex causa iusta & necessaria posset certis prouinciis deputare. Ad aliam allegationẽ sumptam ex verbis Pauli *ad Gal. 2.* respondetur, quod intentio Pauli, cum dicit; *mihi enim qui videbantur aliquid esse, nihil contulerunt,* &c. fuit, quod Paulus quantum ad doctrinam, non fuit inferior Petro, neq; reliquis Apostolis, nec fuit primo missus ad prædicandum à Petro, qnia antea prædicauit tanquam immediate missus à Christo, cum quo tamen stat, quod in aliis fuit inferior Petro. Et ideo conceditur, ꝙ officium prædicandi, siue Apostolatus, Paulus non suscepit à Petro, sed ex hoc non sequitur, quod Petrus non fuit prælatus eius. Sicut multi religiosi prædicatores verbi Dei tempore Clementis Papæ V. vel Bonifacii VIII. non habuerunt officium prædicandi à Bonifacio Papa vel Clemente: & tamen Bonifacius Papa, aut Clemens fuit prælatus eorum, quia habuerunt officium prædicandi à prædecessore vel prędecessoribus. Si Paulus recepit officium prædicandi à prædecessore Petri, sc. Christo. Ad auctoritatẽ ibidem adductam secundum August. respondetur: quia secundum Augustin. Petrus & alii Apostoli, qui fuerunt cum Domino, *nihil contulerunt*, id est addiderunt Paulo, quantum ad doctrinam euangelicam. Et ideo in doctrina non fuit inferior Petro ac aliis Apostolis, qnia à Domino fuit ita pfectus in doctrina, quod perfectioni suæ doctrinæ nihil addere potuerunt. Qui tamen, quo ad multa alia sibi addere valuerũt: sicut & de facto addiderunt, cum dederunt sibi & Barnabæ *dexteras societatis.* Inferioritas ergo, quam negat Augustinus à Paulo, est solummodo inferioritas doctrinæ euangelicæ, de qua loquitur [illegible] Paulus. Et ideo conceditur illud, quod isti concludunt, quod quodammodo æque pri[illegible] fuit Paulus, quemadmodum & Petrus, sc. ad prædicandum, quia quando primo fuit [illegible]us ad prædicandum, non fuit missus neque à Petro, neque ab aliquo alio homine. Et hoc intendit Apostolus, cum dicit 1. cap. *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem,* &c. Et sic dicitur intelligenda Glossa Ambrosii ibidem allegata, qnia tunc Apostolus non fuit missus ab Anania, neque ab aliquo alio puro homine. Ex qua Glossa notatur, quod Apostolus loquitur ibidem de sua prima missione, quando aliqui poterant putare eum missum fuisse ab Anania, à qno tunc extitit ba[illegible]tizatus. Et sic etiam de prima missione dicitur intelligenda Glossa, quæ idem secundum Augustin. consequenter adducitur, quia Paulus tunc non fuit missus ab aliquo homine mortali, sicut cæteri Apostoli: sed à Christo, qui tunc extitit immortalis, & secundum hoc habuit quandam prærogatiuam [illegible]ra alios: quorum tamen non erat prælatus. Et ideo ex verbis Augustini non potest ostendi, quod [illegible]us auctoritate fuit superior Petro, quamuis dicat, quod Paulus fuerit dignior, ita ex eodem non [illegible]stendi, quod non fuerit inferior auctoritate. Quare à simili licet inueniatur dictum à sanctis, [illegible]erit par Petro: non potest tñ inueniri, quod Paulus fuerit par quantum ad prælationem. [illegible] ꝙ fuerit par, quantũ ad aliqua alia: puta quantum ad doctrinã & auctoritatẽ prædicandi [illegible]no habuit primo auctoritatẽ prædicandi à Petro, nec mediate, nec imediate, sed à Christo, & qu[illegible] alia plura. Quia sicut nõ omnes qui dicũtur similes, in omnib. sunt similes, sic nec oẽs qui dicun[illegible] pares, sunt pares in omnibus. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem aliã Apostoli, cum dicit: *Notum vobis facio euangelium,* &c. quia ex hoc sequitur, ꝙ Paulus immediate missus fuit [illegible]sto: qu[illegible] nec Petrus, nec alius Apostolus tunc elegit, nam Christus sibi misit aut iniunxit Paulo mi[illegible]ũ euangelii, sed ex hoc nõ sequitur, ꝙ non fuit subiectus Petro. Quemadmodũ ex hoc, quod [illegible]eus immediate sæpe misit Esaiã, & alios prophetas ad prædicandũ, & increpãdum idolatras & alios [illegible]ios, inferri non põt, quod nõ fuerint auctoritate inferiores [illegible] sũo Pontifice, aut supremo rectore [illegible]puli Israelitici. Qualem aũt potestatẽ, & in quib. habuerit Petrus super Paulum & alios Apostolos,

postea

postea valebis inquirere. Ad aliam allegationem, quæ in hoc consistit, quod nõ inuenitur in scriptura Petrum sibi assumpsisse aliqualẽ potestatem super cæteros Apostolos: sed magis cum ipsis æqualitatem seruasse. Respondetur, ꝙ multa fecerunt Apostoli, quæ non repeiuntur in Biblia: quorum tñ multa, licet non omnia, ad nos ꝑ scripturas discipulorum Apostolorum, & aliorum fidelium peruenerũt. Et ideo licet ex scripturis canonicis contra protervos, efficaciter non posset cõuinci, ꝙ Petrus vsus fuit auctoritate sibi cõcessa super Apostolos, sed magis de facto æqualitatẽ seruauit: non tamen propter hoc esset dicendum, ipsum nõ fuisse huiusmodi vsum potestate. Nec ex hoc, quod legitur aliquando ipsum seruasse ęqualitatẽ cum aliis, potest inferri, quod nunquam sus fuerit vsus auctoritate seu potestate, quia sancti prælati sæpe exemplo Christi, qui prȩlatus existens venit ministrare, suam potestatem nequaquam exercent: sed tãquam seruos, vel etiam inferiores se exhibent sibi subiectis An autem assumpserit sibi auctoritatẽ determinandi illa, quæ erant dubia circa euangelium, vel voluerit in hoc deferre Iacobo, aut toti collegio, cuius erat pars, postea poterimus inuestigare. Quod enim saltem toti collegio poterit fidelium in hoc deferre aut etiam tenebatur, multi tenentes prælatum fuisse vniuersorum concedunt: quia vt multi dicunt, in causa fidei summus prælatus fidelium est inferior vniuersali ecclesia, & etiam concilio generali.

Cap. XXVI.

In quo probatur scriptura authentica, quod Petrus aliquando fuit vsus potestate sua super alios

Disc. Dic an videatur aliquib. quod in aliquo authentico valeat reperiri, quod Petrus fuerit aliquando vsus potestate sua super alios Apostolos. *Mag.* Nonnullis appatet, quod hoc ex verbis Clementis, qui gesta B. Petri minime ignorauit, colligitur euidenter, qui, vt habetur *di. 80. c. in illis*, ait: *In illis vero ciuitatibus, in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum atq; primi legis doctores erant, episcoporum primates vel patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum episcoporum causas, & maiora negocia in fide agitarent. In illis autem, in quibus dudum apud prædictos ethnicos erant eorum archiflamines, quos tamen minores tenebant, quã memoratos primates, archiepiscopos institui præcepit, qui episcoporum tantum vocabula sortirẽtur.* Ex quibus verbis habetur, quod B. Petrus de facto disposuit nõ solum de episcopis & archiepiscopis, sed etiam de supremis primatibus & Patriarchis, qui erant in ecclesia Dei. Supremi autẽ & primi primates seu Patriarchæ (quibus vocabulis idem importatur) vt eodem loco habetur, successores sunt Apostolorum. Nam, vt ait Lucius Papa, vt recitatur ead. *dist. 80. c. vrbes*: *In ipsis vero vrbibus Apostoli, eorum successores Patriarchas & primates posuerunt.* In quibus verbis Lucius Papa Patriarchas & primates Apostolorum successores appellat. Patet igitur ex supradictis, quod beatus Petrus aliquando fuit vsus sua auctoritate in alios Apostolos.

Explicit quartus liber primi tractatus tertiæ partis,

TRACTATVS SECVNDVS,

DE IVRIBVS ROMANI IMPERII,

Liber primus.

INCIPIT LIBER PRIMVS SECVNDI TRACTATVS TERTIAE PARTIS, INQVIrens vtrum expediat toti generi humano vnum Imperatorem vniuerso orbi præesse, & quibus virtutibus debeat præeminere, & à quo sit Romanorum Imperium, & si possit destrui.

PROLOGVS.

Disc. Scripturæ diuinæ Romanos ꝓ tempore, quo mũdi imperiũ acquirere laborarunt, mul[illegible] & magnis laudũ præconiis nõ cũrur extollere, ꝓut in *1. Machab.* legimus manifeste. Proinde post tractatũ *de potestate Papæ & cleri*, tractatus *de iurib. Romani Imperii*, quem nonnulli literati ex sacris literis nituntur elicere subnectitur, præsertim cũ occasione Romani Imperii quidã, quorũ gesta, sicut & multorũ maiorũ, in tractatib. secuturis (ad quos isti *duo primi tertia partis nostri dial.* sunt præparatorii & præambuli) intendimus discutere, de fide altricari cœperint orthodoxa. Præsens aũt tractatus tres libros cõtineat, quorũ primus inquirat an toti generi humano expediat vnũ Imperatorem vniuerso orbi præesse, quib. excellẽtiis seu gratiis morib. & virtutibus Imperator mundi debeat præ[illegible]gere; à quo Romanũ processit imperium; & an de iure seu destrui seu cassari, minui, diuidi va[illegible] seu trãsferri. Secũdus, quæ iura habeat Imperator Roman. super tẽporalia, inuestigat, tertius pe[illegible]crutat, an Imperator Roman. super spiritualia habeat potestatẽ aliq̃, vel sit capax sup spiritualia potestatis. *Mag.* Eorũ perfecta cognitio, q̃ tractãda cõmemoras, ex libris sacræ Theologię, vtriusq; iuris, canonici videl. & ciuilis, philosophiæ moralis, & ex historiis Romanor. atq; Imperatorũ & su[illegible]rum Ponti[illegible]ũ & aliarũ gentiũ esset patentius extrahenda & solidius munienda, de quib. solumm[illegible] B[illegible] & Decretũ cum *quatuor libris Decretalium* spem habeo obtinendi. Quare ne forsitan opus imperfectum, imo ridiculosum faciamus, videtur consultius desistendum. *Disc.* Quamuis his diebus opus perfectũ facere nequeamus, cũ de materia tam necessaria (vtpote quæ totum tangit genus humanum [illegible] opu[illegible] spe[illegible]ale, vt æstimo, est nullatenus ab alio attentatum; vtile erat penitus non silere, vt alios copiam librorum habentes ad faciendum perfecta opera prouocemus. Puto enim quod ex disputatione nostra futuræ veritatis & iustitiæ ac rei publicæ zelatores aduertent aperte veritates quamplurimas c[illegible]a præmissa in detrimentum communis boni latentes ill[illegible] qui alios regendo vel conf[illegible]do vel i[illegible] man[illegible]o

[illegible]ndo[illegible] animabuntur per[illegible]eo[illegible] vtili[illegible] fuerunt [illegible] pos[illegible]is[illegible] requirere exquisita: falsa, quæ recitabimus[illegible] approbando, & vera [illegible] auctoritatibus irrefragabilibus fol[illegible] tractatu, sicut [illegible] nihil[illegible] citando dicemus propter quod circa quæren[illegible] sue opiniones[illegible], stolidas, fantasticas recitabimus, quas fortius munire conabor. Non solum enim [illegible]o & declaratio, verum etiam pro falsis & fantasticis sententiis allegationes apparentes [illegible]isticæ) ad manifestationem, diuulgationem & exaltationem sæpe occasionaliter con[illegible] quia per eas studio[illegible]orum excitantur ingenia, ex ipsarum irrationabilitate veritas cō[illegible]eum oppolita iuxta se posita magis appareant, & veritas exagitata magis [illegible] & arguendo, opponendo, disputando, & ad allegationes contrarias respondēdo ve[illegible] [illegible]ate nequaquam[illegible] per librorum penuriam est opus tam vtile dimittendū, præ[illegible] prænomin[illegible]tis libris, quos potes habere, plurima quę tangunt discutienda valeas repe[illegible] [illegible]ma quæ legisti (vt opinor) a tua memoria non penitus exciderunt, vel verba vel senten[illegible] [illegible]ando p[illegible]ssis cum opportunitas fuerit allegare. *Magister.* Importunitate me vincis, vt totum [illegible] aggrediar, qui vt dubito in præiudicium veritatis & iustitiæ nimias essem passurus calu[illegible] [illegible]gnorum, si in ipso quid circa inuestiganda sentiam explicare, ideoque vt tu vis de opinio[illegible] [illegible]tandis, quid reputem approbandum, in hoc tractatu nullatenus indicabo, per hoc enim [illegible]n[illegible] incu[illegible] periculum, sed vitabit, eo quod propter approbationem meam[illegible] arbitror nul[illegible] [illegible]rmius adhærere[illegible], sed plures vt timeo ex odii inuidia & rancoris malit a ipsam verbis & [illegible] nequ[illegible]us impugnarent, quod de aliis a quibusdam famulante inuidia fieri mihi non i[illegible] [illegible]untamen si[illegible] quam aduertero, quod quid teneam exprimendo veritas quæri[illegible] exaltari, [illegible] verbis non differam diuulgare, cum igitur velis omnino componi hunc tractatum, [illegible] [illegible]cra exordiri.

CAP. I.

In quo principaliter quæritur, vtrum expediat toti generi humano pro communi hominum salute & vtilitate vni Imperatori seu principi seculari subesse, & arguitur vndecim rationibus quod sic, ad quas respondetur infra capitulo sexto, & tribus sequentibus.

D[illegible]scipulus. Romani iura imperii, non iusta, sed iniuriæ & iniustitiæ ac crudeles tyrannides non in[illegible]e censeri deberent, si nullatenus expediret vnum Imperatorem seu principem cunctas mū[illegible]ncias gubernare: Cum Romani super vniuersum orbem sibi vsurpauerunt principatum, [illegible]ca de iuribus imperii Romani plurima quæsiturus, & ante omnia, an expediat esse vnum Im[illegible]m totius orbis interrogare decreui, aut ad totius generis humani commodum & vtilitatem [illegible] totum orbem terrarum in temporalibus vni imperatori seu principi seculari subesse. Circa [illegible]ersas & aduersas sententias enarra. *Magister.* Circa hanc interrogationem, quam proponis, [illegible]o: quod per vnum principem secularem, qui non incongrue imperatoris nomine cen[illegible]s, quo ad temporalia, optime regeretur. Nec sufficienter paci & quieti totius societatis [illegible] per aliud regimen prouideri. *Discipulus.* Pro ista opinione allegare conare. *Magist.* Ista [illegible]ipliciter posse probari. Nam illud regimen est maxime vniuerso expediens, per [illegible]ssus & efficacius ac salubrius coercentur & boni viuunt quietius inter malos. [illegible]ores & principes maxime constituti, teste beato Petro, qui in *canonica sua pri[illegible]* [illegible] missos a regibus *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Cui concor[illegible]us [illegible] *ad Rom. 13.* dicens: Potestates seculares esse a Deo ad terrorem malorum & [illegible] [illegible]m[illegible]bi[illegible] inquit: *Vis autem non timere potestatem bonum fac & habebis laudem ex illa, Dei e[illegible] [illegible] in bonum, si autem malececeris time, non enim sine causa gladium portat.* Horum sancto[illegible] A[illegible]um sententiam secutus est beatus Augustinus, qui vt legitur *23. q. 5. cap. non frustra,* ait: [illegible]*a sunt instituta, potestas regis, ius gladii cognitoris, vngula carnificis, arma militis, disciplina dominantis, se[illegible] [illegible]etiam[illegible] ipsi. Habeant omnia ista modos suos, causas, rationes, & vtilitates. Hæc omnia cum timen[illegible] [illegible]tur, & boni quieti inter malos quietius viuunt.* Ab his ita minime discrepare videtur. Nā [illegible] leges & instituti sunt principes seculares. Vnde principes ministri sunt leg[illegible] [illegible]nimata vocatur Sed leges sunt factæ vt malorū audacia coerceatur, & boni tuto[illegible] [illegible]*unt leges, & ext. de hæreticis, in prologo,* ibi scil. *lex prodiit.* Igitur vt coerceantur [illegible] [illegible]vitas[illegible], est regimen principum institutum. Sed per regimen vnius principis secular[illegible] [illegible]o[illegible]bem habeat potestatem, mali facilius, salubrius, efficacius, tutius ac securius [illegible] quieti[illegible]us viuunt inter malos. Tum quia talis princeps mundi esset maioris p[illegible] ad malos fortius comprimendos, & bonos potentius defendendos: sine qua, vt plu[illegible] [illegible]rcentur, nec boni sunt tuti. Tum quia pauciores essent, vt oppressores bon[illegible] [illegible]um. Tum quia si non esset vnus princeps mundi, sed plures superiorem non habe[illegible] [illegible]ptiores & audaciores ad sustinendum guerras & bella, quia ii omnes [illegible] Vnde & videmus, vt sæpius periculosiores & crudeliores guerras inter reges [illegible] qui vni principi obtemperare recusant: quam inter subditos, qui vni prin-

 cipi

cipi seculari sunt parentes. Tempore autem magnorum & bellorum insolentium [illegible] & [illegible] plicite, turbantur. Igitur quod vnus sit rector & princeps mundi, qui super omnes [illegible] habeat potestatem, orbi expedit vniuerso. Amplius, sicut spiritualia per sacerdotes, & [illegible] ecclesiastic[illegible] strantur, & temporalia per principes seculares & laicos disponenda sunt, teste B. Petro, [illegible] ordine Clementis, vt habetur *11. qu. 1. c. sicut enim*, ait: *sicut enim impietatis crimen est tibi o Clemens [illegible] verbi Dei studiis sollicitudines seculares suscipere: Ita vnicuique laicorum crimen est, nisi [illegible] sibi inuicem [illegible] diu, qua ad communem vsum vitæ pertinent, operam fideliter dederint*. Et idem eadem causa & [illegible] ait ad eundem Clementem: *neque enim iudicem, neque cognitorem secularium negociorum hodie te [illegible] vult Christus, ne præfocatus præsentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare. Hæc vero opera, [illegible] nus congruere diximus, exhibeant sibi inuicem vacantes laici.* Quam doctrinam beatus Petrus, [illegible] confirmare videtur 1. ad Corinth. 6. *Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt [illegible] illos constituite ad iudicandum.* Ex quibus verbis innuere videtur, quod per *contemptibiles* [illegible] laici vocantur, secularia negocia sunt tractanda: quemadmodum spiritualia sunt per [illegible] nenda. Hanc doctrinam Apostolicam sancti Patres doctores in suis scriptis postm[illegible] Nicolaus etiam Papa, vt legitur in decretis *dist. 96. cap. cum ad verum*, ait: *cum ad verum ventum e[illegible] bi nec Imperator iura Pontificatus accipiat, nec Pontifex nomen Imperatoris vsurpet. Quoniam [illegible] Dei & hominum Christus Iesus actibus propriis & distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, [illegible] imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent: Et Pontifices pro successu temporalium rerum im[illegible] legibus vterentur, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus, & Deo militans [illegible] cis corporalibus implicaret: ac vicissim non ille rebus diuinis præesse videretur, qui esset negoti[illegible] catus.* Hanc eandem sententiam fere eisdem verbis ponit beatus Cyprianus, vt le[illegible] *cap. quoniam idem.* Prædicta etiam ponit Nicolaus Papa, vt habetur eadem di[illegible] rium, cum ait: *Imperium vestrum suis publicæ rei quotidianis administrationibus debet esse contentum [illegible] surpare quæ sacerdotibus Domini solummodo conueniunt.* Ex quibus & aliis quasi innumeris [illegible] sertionibus & sacris canonibus, qui habentur in decretis *distinction. decim. cap.* [illegible] *tis, & distinction. 96. cap. denique, cap. duo sunt, & cap. si Imperator, & distinction.* [illegible] *cap. epi*[illegible] locis quampluribus legitur & colligitur, quod sicut spiritualia per clericos, ita [illegible] per laicos disponenda. Sed quamuis totus mundus esset ad fidem conue[illegible] vni [illegible] expediret vni summo Pontifici in spiritualibus obedire non solum inquantum spir[illegible] nunt clericos, sed etiam inquantum concernunt laicos. Igitur vniuerso orbi exp[illegible] in temporalibus subesse, non solum inquantum temporalia concernunt laicos, [illegible] concernunt clericos & summum Pontificem, vni principi seculari subesse. Rursus, [illegible] tenendum est de toto & de parte, in magnis & in paruis, *extra de appell. & 14. q. vlt. cap. vlt. & [illegible] pra. cap. maioribus.* Sed cuilibet regno partiali, quod est pars mundi, expedit quod vni [illegible] lari sit subiectum: alioquin omnia regna mundi iniqua vel inutilia aut nociua ess[illegible] b[illegible] tur similiter expedit, vt totus mundus vni seculari principi sit subiectus. Adhu[illegible] municationem in temporalibus habent adinuicem aut habere possunt, vt quilibet [illegible] pariter & nocere, non optime gubernantur, nisi vni summo principi quo ad temp[illegible] cti. Tum quia omnes tales vnum populum constituunt, sed secundum Salomone[illegible] *2. vbi non est gubernator, populus corruet*, ergo si in omnibus communionem haben[illegible] bernator, aut præpositus, de eorum ruina & dispendio probabiliter est time[illegible]. D[illegible] Salomon: *vbi non est gubernator*, non, vbi non sunt gubernatores, *populus corruet*, [illegible] quod nullus populus vnus quantumcunque magnus poterit absque vno gubern[illegible] Tum quia vt omnes communicationem adinuicem habentes vni ouili & [illegible] gregi co[illegible] bi autem est vnum ouile & vnus grex, debet esse vnus pastor, ipsa etiam veritate [illegible] Iohan. decim. *fiet vnum ouile & vnus pastor*, eadem etiam veritate testante, quæ ait M[illegible] sext. *percutiam pastorem & dispergentur oues gregis*, dicens autem, *pastorem*, & non p[illegible] innuere, quod vnus grex seu ouile vnum pastorem principalem, non plures debe[illegible] quia omnes, qui communicationem adinuicem habent, vel habere possunt, vn[illegible] num collegium, vnam gentem, vnum regnum efficiunt vel efficere possunt, & [illegible] sunt nullatenus ordinati, sed monstruosum est corpus & ciuitas & collegium, & ge[illegible] quod nulla vel plura capita habet. Quare omnes, qui communionem habere p[illegible] in temporalibus, vni principi seculari debent esse subiecti, nec pote[illegible] aliter opt[illegible] omnes mortales, quocunque spacio terrarum distantes adinuicem pot[illegible] haber[illegible] ita vt vnum populum, vnum ouile, vnum gregem, vnum corpus, vn[illegible] gium, vnam gentem, vnum regnum efficiant vel efficere valeant, [illegible] Apostolus ad Roman. duodecim. *vnum corpus sumus in Christo, singuli autem a* [illegible] nifeste innuans, quod sicut omnes mortales non solum fideles, sed [illegible] bolo per fidem & amorem, debent Christo firmius adhærere. Ita [illegible] corpus vnum esse debent. Etiam Salomon Prouerbiorum deci[illegible] *quasi ciuitas vnius*, innuens, quod sicut omnes mundi mortales sunt [illegible] d[illegible] vn[illegible] cere ciuitatem. Hinc Sapient. sexto Sapiens incr[illegible] *a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra* [illegible] *niam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis.* Ex quibus [illegible]

[illegible] sunt reges a Domino [illegible]. [illegible] *[illegible]ocritam:* tamen to[illegible]. Quare quo[illegible] [illegible]rem debet habere. Item, [illegible] pumum, per [illegible], quantum est pos[illegible] pro præsenti vi[illegible] ab vniuersitate [illegible], & tollitur, [illegible] quod concordia & iustitia præcipue [illegible]tur. Sed si vni[illegible] vni principi seculari fuerit subiecta, efficacius tolletur inter mortales discordia, [illegible] principes [illegible] superiorem non habentes. Tum quia vbi plures [illegible] sicut vn[illegible] regnum in se ipse per discordiam contra se diuisum desolabitur [illegible] *[illegible] 11.* ita si vniuersitas mortalium habendo plures principes nequaquam vni [illegible] discordiam [illegible] a se diuisa, desolationem incurret, igitur expedit vniuersita[illegible] principi seculari obedire. Item, illud regimen est vniuersitati mortalium expe[illegible] [illegible] & litigia (ad quæ prona est natura mortalium) æquius & conuenienti[illegible] conuenientius iurgia & litigia inter litigantes, si vnum habuerint iudicem, vel [illegible] aut principem, deciduntur, quam si habuerint plures qui vni minime sint [illegible] [illegible] litigantes, quorum vnus alteri damnum vel nocumentum intulit, aut ius suum plu[illegible] [illegible] principibus superiorem non habentibus sint subiecti, facilius poterit periclitari [illegible] ab quo iudice tutum sit vtrique parti litigare, quia aut offensus litigabit sub [illegible], vel iudice per Dominum proprium constituto; aut litigabit sub rege proprio of[illegible] [illegible] iudice per illum deputato. Si offensus litigat coram Domino seu rege proprio [illegible] constituto per ipsum: ille merito poterit esse suspectus offendenti, *extra de officio iu[illegible] tamen qua &* insinuante. *Periculosum est sub suspecto iudice litigare*, vnde quodammo[illegible] [illegible] est suspectorum iudicium insidias declinare, *3. q. 5. quia suspecti.* Igitur non est tu[illegible] [illegible] parti litigare sub rege seu Domino offensi, seu iudice constituto per ipsum, nec est [illegible] vtrique parti litigare sub rege vel Domino offendentis, vel iudice constituto per [illegible] ille poterit esse suspectus offenso per iura prædicta, & ita litigantes si habuerint [illegible] minos superiorem non habentes, de facili poterit periclitari iustitia. Quare vniuer[illegible] mortalium expedit vnum principem summum habere, ad quem tanquam ad commu[illegible] iudicem possint quicunque litigantes recursum habere, in quo per dominium tam offen[illegible] quam offendenti suspitionem non irrationabiliter amouebit. Præterea, illud regimen seu do[illegible] [illegible] est expediens vniuersitati mortalium, per quod non solum inferiores, sed etiam superio[illegible] si deliquerint, iuste puterunt castigari.

Aliter enim pax societatis humanæ (quæ tam dulcis est, vt propter ipsam etiam bella geran[illegible] [illegible] secundum Augustin. vt habetur *23. quæst. 1. c. nolt*) non poterit conseruari, nec iustitia (quam [illegible] summum bonum in rebus, secundum Gregor. vt habetur *12. q. 2. cap. cum deuotissimam*) te[illegible] nisi quantum possibile est caueatur ne superiores delinquere valeant insolenter, vt ex ver[illegible] [illegible] Innocentii 3. quæ ponuntur *extra de accusatione, qualiter & quando*, potest colligi, vt videtur. [illegible] nt multi reges seu principes in diuersis mundi partibus superiorem non habentes, [illegible] ne pacem & iura minorum perturbare valebunt. Sed si omnes reges fuerint im[illegible], non solum inferiores, sed etiam superiores, si deliquerint, poterunt legitime ca[illegible] [illegible] mundo est expediens, vt vnus imperator regibus & principibus præsideat vni[illegible] [illegible] uersitatem mortalium iurisdictionem habeat coactiuam. Amplius, inter o[illegible] [illegible] debet esse connexio, vt quilibet respectu alterius sit inferior vel superior, aut [illegible] respectu eiusdem, vt inter omnes vera fiat concordia, & quilibet cuilibet reueren[illegible] [illegible] impendat, & hoc col[illegible] igitur ex auctoritate Gregor. & Bonifacii papæ, quæ po[illegible] [illegible] *cap. ad hoc*, vbi sic loquitur: *Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines consti[illegible] [illegible] reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem im[illegible] [illegible] concordia fieret & ex diuersitate connexio, & recte officiorum gereretur administratio singulo[illegible] [illegible] enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere*, sed talis non est inter cunctos mortales con[illegible] [illegible] sideat omnibus aliis, igitur expedit vniuersitati mortalium, vt mundus per v[illegible] [illegible] netur. Rursus, illud regimen, quod Deus inter mortales propter pec[illegible] [illegible] n promittit, sed aufert, est melius illo, quod Deus propter peccata multi[illegible] [illegible] inducit. Sed quod supra vniuersitatem mortalium non dominetur vnus, sed [illegible] propter peccata mortalium punienda, teste Salomone, qui Prouerbior. 28. [illegible] *terra multi principes eius.* Igitur similiter vniuersitati mortalium expediret, quod [illegible] vni. Item, si non expedit vniuersitatem mortalium vni imperatori subes[illegible] [illegible] pter insufficientiam humanam, quia nullus poterit sufficiens reperiri pro orbe v[illegible] [illegible] propter [illegible] miam potentiam temporalem vnius Domini totius, qua posset Se[illegible] [illegible] in subiectos debacchare. Sed insufficientia nō impedit: sicut insufficientia humana [illegible] vnus debeat etiā si vniuersitas mortalium conuersa esset ad fidem, toti mundo in [illegible] Nec nimia potentia impedit: quia proportionabiliter ita potest totus mundus [illegible] vnius imperatoris totius orbis, sicut potest vnum regnum partiale resistere re[illegible] [illegible] habere potestatem imperator totius mundi super totum mundum, quam [illegible] regnum partiale. Sed potentia regis non impedit, quin vnus rex debeat

præesse [illegible] Igitur nec potentia imperatoris impedire debeat [illegible] orbi præ[illegible] ea, si non expediat vniuerso orbi vnum imperatorem præesse, non est iustum, vt vnus om[illegible]us [illegible]minetur, si autem non est iustum nec expediens, est iniquum vnum omnibus aliis dominari, se[illegible] est iniquum: quia esset contra ius, aut [illegible] contra ius naturale, aut contra ius positiuum, sed [illegible] contra ius naturale: quia tunc semper [illegible] iniquum, & [illegible] nunquam fuisset quis verus im[illegible] mundi, quia imperium vsurpatum contra ius naturale non esset verum imperium. Nec [illegible] ius positiuum: quia ius positiuum, quo [illegible], ne [illegible] quis [illegible] imperator [illegible] mundi, non po[illegible] institui, nisi ab vniuersitate mortalium. Sed vniuersitas mortalium hoc [illegible] quam [illegible] gis contrarium. Igitur non est iniquum, vnum super vniuersum orbem habere imperium, quare [illegible] pediens est censendum.

Cap. II.

In quo ponitur secunda opinio contraria primæ capitulo præcedenti recitata, & motiua eiusdem, quæ sunt sex in numero, ad quæ respondetur infra capit. 11.

D*iscipul.* Puto quod pro assertione prædicta fortiora recitasti motiua, quæ copiam [illegible] habentes poterunt maiorum sententiis multipliciter communire, ideirco circa inte[illegible] meam, aliam opinionem enarra. *Magist.* Alia opinio est contraria, quod non expedit mu[illegible] vniuersitas mortalium vni imperatori seu principi seculari sit subiecta. *Discip.* Istius opi[illegible] motiua scire desidero. *Magister.* Pro ista opinione potest multipliciter allegari. Primo: nam [illegible]ud, contrarium est à Deo ordinatum, non est mundo expediens, omne enim contrarium ordin[illegible] uinæ perniciosum est & malitiosum & non expediens est censendum. Sed diuisio re[illegible] diuersis regibus non habentibus superiorem subsint, non est à Deo vetitum, sed ordinatum [illegible] *3. Reg. 12. & 13.* Dominus voluit filios Israel duos reges habere quorum neuter esset alteri su[illegible] & qui superiorem regem non haberent. Igitur vnum principem secularem cunctis mortal[illegible] minari non est expediens iudicandum. Amplius, idem iuris est in magnis & in paruis, & [illegible] parte, sicut per plures sacros Canones superius est ostensum. Sed quemcunq; regem [illegible] secularem parti mortalium etiam illis, qui iustissimis vtuntur legibus, præsidere non [illegible] illud enim quod displicet Deo, non est expediens, sed solum Israeliticum, qui erat par[illegible] & iustissimis vtebatur legibus, quia Dominicis, esse subiectum regi vel principi seculari [illegible] Deo, ita vt diceret ad Samuelem, vt habetur *1. Reg. 8.* quando populus prædictus regem pete[illegible] *audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, sed me, ne regam super eos.* Igitur [illegible] magis vnum principem secularem regnare super vniuersum orbem (etiam si conuersus [illegible] tus ad fidem) non est expediens. Adhuc, illud regimen est magis expediens vn[illegible] mortali[illegible]um in statu culpæ, quod magis assimilatur regimini, quod fuisset, si homines in statu innocentiæ permansissent (quia illud quod magis assimilatur meliori, est magis expediens. Sed si ho[illegible] statu innocentiæ permansissent, vnus non fuisset imperator omnium aliorum. Igitur in [illegible] pæ non est expediens, vt vnus omnibus aliis dominetur.

Rursus, quod iuri gentium obuiat & repugnat, non est expediens reputandum, cum [illegible] sequatur naturale, quia, vt habetur *dist. 1.* ius gentium est idem apud omnes [illegible] qu[illegible]le est [illegible] do ius naturale, cui nulla valet consuetudo aut multitudo vel ius positiuū quomo[illegible] *extra de consuetu. cum tanto*, sed vniuersitatem mortalium vni principi seu imperatori [illegible] tium obuiat & repugnat. Cum quia bella & captiuitates sunt iura gentium seu de iure [illegible] *ius gentium*, quæ cessarent, si vnus imperator vniuersitati mortalium imperaret. Tum [illegible] gentium connubia inter alienigenas prohibentur, *eadem dist. & ca.* quod non potest [illegible] buscunq; aliegenis, quia tunc essent connubia inter quoscunque diuersarum prouinciaru[illegible] bita, igitur intelligitur de alienigenis, quæ nullam communionem dicuntur habere [illegible] quales non sunt quicunque, qui sunt vni imperatori vel Domino subiecti. Omnes [illegible] Domino subiecti possunt & in multis casibus debent habere communionem adinui[illegible]em adinuicem adiuuando & inuicem defendendo. Igitur non est expediens neque æ[illegible] tem mortalium vni imperatori seu principi obedire. Item, illi non debent [illegible] tori obedire, qui nec vnum iugum ducere debent, nec inter se communionem hab[illegible] licite ad eundem iudicem pro iudicio etiam sustinendo recurrunt. Mortal[illegible] fideles, sed fideles cum infidelibus non debent idem iugum ducere, Ap[illegible] te[illegible] rinth. 6. cum ait: *nolite iugum ducere cum infidelibus*, nec debent societatem c[illegible]m e[illegible] nem habere pacificam, Domino attestante, qui dicit Matthæi 10. *Nolite arbitrari* [illegible] *tere pacem in terram: non veni pacem mittere sed gladium* &c. Deuternomi[illegible] præc[illegible] libus, vt infideles percutiant vsque ad internecionem, nec ineant cum eis fœ[illegible] [illegible]xoribus eorum. Quod etiam docet Apostolus 2. Corinth. 6. dicens: [illegible] *sta cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conuen*[illegible] *quæ pars fidelis cum infideli*. Quibus concorditer dicit Sapiens Ecclesiastic[illegible]

Ro homini ad canem? nec etiam debent fideles ad iudicem infidelium pro iudicio recurrere, testante Apostolo, qui, vt habetur *prima ad Corinth 6.* fideles, qui coram infidelibus litigant, acriter reprehendit, dicens: *Ad verecundiam vestram dico sic, non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles.* Ex quibus verbis colligitur, quod fideles ab infidelibus, quantum ad litigationem in iudicio, & quantum ad omnem pacificam communionem & participationem, debent penitus separari. Igitur vni imperatori seu principi seculari non debet vniuersitas mortalium esse subiecta. Prætetea: Ille non debet vniuersitati mortalium præsidere, qui eorum non potest debite gerere curam, sed nullus potest debite gerere curam vniuersitatis mortalium: cum quilibet sit insufficiens ex se vnius parui regni curam habere, testante Salomone, qui, vt legitur *2. Paralip. primo*, loquens ad Deum ait: *quis enim potest hunc populum tuum, qui tam grandis est, iudicare?* quasi diceret, nullus, igitur multo fortius nemo potest digne vniuersitatem mortalium iudicare.

Cap. III.

Recitat opinionem tertiam circa quæsitum capitulo primo, & probatur vnica ratione, ad quam respondetur capitulo 12. huius.

Discip. Aliam recita opinionem circa interrogationem prædictam. *Magister.* Alia est opinio circa hanc: quod expediret vnum principem non secularem, sed ecclesiasticum vniuersitati mortalium præsidere. *Discipulus.* Pro ista opinione possumus inuenire multa in tractatu *de potestate papæ & cleri*, ideo pauca pro eius confirmatione adducas. *Mag.* Pro ista opinione potest taliter allegari. Inter cæteras excellentias, quibus debet princeps, & qui in temporalibus præsidet, subditos superare, sapientia videtur esse præcipua. Vnde & Salomon, qui sapientiam postulauit à Deo, vt digne posset regere populum Dei in temporalibus, à Deo legitur manifeste commendatus, cum dixit sibi Dominus 2. Paral. primo: *quia hoc magis complacuit cordi tuo, & non postulasti diuitias & substantiam & gloriam, neque animas eorum, qui te oderunt, sed nec dies vitæ plurimos, petisti autem scientiam & sapientiam, vt iudicare possis populum meum, super quem te constitui regem, sapientia & scientia data sunt, diuitias autem & substantiam & gloriam dabo tibi.* Et idem Salomon Prouerbiorum primo dicit: *intelligens possidebit gubernacula.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod principi præcipue est necessaria prudentia & sapientia, sed magis sapientia requiritur in viris ecclesiasticis, quam in secularibus, igitur non secularis princeps, sed ecclesiasticus dignus est toti mundo preesse.

Disc. Ista ratio non videtur mihi procedere: quia qui aliis præest in temporalibus, debet alios præcedere in sapientia mundana & peritia negotiorum secularium: non autem sapientia alia. Sed seculares præcedunt in sapientia mundana: licet ecclesiastici præcellant in sapientia diuina. Ergo qui præsidet in temporalibus, debet esse secularis, & non ecclesiasticus: laicus, & non clericus. *Magister.* Illam improbationem quidam nituntur improbare, quia ex scripturis diuinis colligitur, quod qui præest aliis in temporalibus, non solum in sapientia mundana, sed etiam in sapientia diuina & lege diuina debet esse peritior; eo quod rex, qui in temporalibus præest, debet in lege Dei assidue meditari, dicente Deo, qui loquens de rege Deut. 17. ait: *Postquam autem sederit in solio regni sui, describat sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ.* Iosue autem, qui in temporalibus præsidebat, præcepit Dominus dicens: *non recedat volumen legis huius de ore tuo, sed meditare in eo diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo.* Ex quibus colligitur, quod in temporalibus præsidens non solum in sapientia mundana & secularium negotiorum peritia, sed etiam in sapientia diuina debet alios superare.

Cap. IV.

Ponit opinionem quartam, quam probat vnica ratione, ad quam respondetur infra capitulo tertiodecimo.

Discipulus. Adhuc circa interrogationem meam, aliam opinionem audire desidero. *Magister.* Sunt quidam dicentes, quod non est expediens vnum principem secularem neque ecclesiasticum vniuersitati mortalium præsidere: nec etiam est expediens, quod plures seculares vel ecclesiastici superiorem non habentes in diuersis prouinciis aut regnis diuersis mortalibus dominentur, sed mundus melius regeretur, si plures simul mundi dominium obtinerent, quemadmodum in pluribus ciuitatibus vel communitatibus non vnus solus, sed plures regere dignoscuntur. *Discipul.* Pro ista opinione motiua adducas. *Magist.* Ista opinio videtur posse taliter fulciri. Illud idem regnum vel dominium est mundo vniuerso expediens, in quo pauciores errores accidunt & peccata: quia per tale dominium vel regimen iustitia, pax & concordia omnium procuratur, & etiam conseruatur. Sed si plures sapientes & virtuosi dominarentur vniuersitati mortalium, pauciores errores fierent, & peccata in regendo, quam si vnus solus omnes alios gubernaret: quia sicut veritas iustitiæ, quæ à multis quæritur, facilius inuenitur *2. dist. de quibus*, ita multi difficilius errant, quam vnus solus. Huic

Salo-

Salomon *Prouerbiorum 13. & 14.* assentit salutem esse, vbi multa sunt consilia. Hinc etiam *primo Machabeorum 8. ca.* post multas laudes Romanorum dicit, quod *quicunque audiebant nomen eorum, timebant eos. Quibus vero vellent auxilio esse, vt regnarent, regnabant, quos autem vellent, regno deturbabant, exaltati sunt valde. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti consilium agentes semper de multitudine, vt quæ digna sunt gerant. Et committunt vni homini magistratum suum per singulos annos dominari vniuersa terra: & omnes obediunt vni, & non est inuidia neque zelus inter eos* &c. Ex quibus verbis manifeste habetur, quod Romani in hoc laudabantur, quod nullus supra se regalem dignitatem nec diadema committebant. licet vnum per singulos annos ordinabant, qui auctoritate non propria, sed sibi à senatu commissa, vniuersæ terræ Romanis subiectæ dominabatur. Igitur magis expedit vniuersitati mortalium plures simul præsidere omnibus, quam vnum solum.

Cap. V.

Ponit quintam opinionem quodammodo mediam inter alias, quam probat tribus rationibus.

Discipulus. Si est alia opinio circa interrogationem meam enarra. *Magist.* Alia opinio est, quod secundum diuersitatem qualitatem & necessitatem temporum expedit regimina & domini mortalium variari: ita quod aliquando sit expediens vnum principem secularem vel ecclesiasticum præesse mortalibus vniuersis: interdum expedit plures simul seculares vel ecclesiasticos omnes alios gubernare. Nonnunquam vero sit vtile plures principes superiorem non habentes diuersis mundi partibus præsidere. *Discipulus.* Istam assertionem nitaris aliquibus allegationibus communire. *Magist.* Istam assertionem pluribus modis posse fulciri videtur. Nam sicut leges pro communi vtilitate debent institui, *distinct. 4. erit autem*: sic principes, rectores & Domini, tam seculares quam ecclesiastici, pro communi vtilitate præ cæteris sunt præponendi, quam etiam ipsi magis, quam propriam procurare tenentur. Si enim vtilitati communi propriam præposuerint, non rectores seu principes vel Domini, sed tanquam tyranni sunt censendi, vtilitas autem communis per vnum principem aliquando secularem vel ecclesiasticum, qui vniuersis dominaretur, videtur melius procurari, quam per plures non habentes superiorem, siue simul regentes, siue in diuersis prouinciis residentes, eo quod interdum multitudo mortalium sæpe minus sustineret dominium vnius principis secularis vel ecclesiastici, quia sapientia, iustitia & aliis virtutibus (quæ requiruntur in principe) præfulgenti quam multorum, nonnunquam autem magna multitudo mortalium nullatenus sustineret dominium vnius, sed voluntarie se subderet dominio multorum, vel simul regentium vel diuersarum prouinciarum curam gerentium, & per consequens tunc per plures melius procuraretur communis vtilitas, quam per vnum solum. Quare pro diuersitate & necessitate temporum expedit vnum vel plures mortalibus dominari. Amplius, illo modo regitur optime vniuersitas mortalium, qui magis assimilatur illo modo regendi, quo Deus disposuit populum Israeliticum regi sibi per veram fidem subiectum. Sed Deus disposuit pupulum Israeliticum sibi subiectum aliquando regi per vnum principem secularem, Dauid enim & Salomon super totum populum Dei regnauerunt. Interdum per vnum principem sacerdotem. Hely enim sacerdos totum populum Israeliticum iudicauit, nonnunquam per plures reges, quorum nullus esset alteri subiectus. Roboam enim & Ierobeam super populum Israeliticum in diuersis regionibus regnauerunt. Igitur secundum diuersitatem & necessitatem temporum est expediens, vt vniuersitas mortalium vni vel pluribus principibus siue rectoribus sit subiecta. Rursus, ille modus regendi vniuersitatem mortalium, qui aliquando fuit licitus & iustus, est expediens reputandus, quia omne iustum & licitum est iudicandum expediens. Sed aliquando mundus licite & iuste regimini vnius principis, interdum regimini plurium subdebatur. Igitur adhuc talis modus varius regendi vniuersitatem mortalium, secundum diuersitatem ac qualitatem & necessitatem temporum, est expediens æstimandus.

Cap. VI.

In quo respondetur ad primam rationem capituli primi.

Discipulus. Ista opinio cum aliis opinionibus contrariis, quantum ad aliqua, concordare dignoscitur, à quibusdam etiam in multis discrepare videtur, vel forte à prima secundum intellectum aliquorum in nullo discordat, licet quantum ad verba ei obuiare videatur, proinde siue omnino sit eadem cum prima opinione intellecta (vt quidam eam intelligunt) siue in aliquo repugnet: cupio scire, qualiter tenentes istam opinionem vltimam respondere nituntur ad allegationes adductas pro aliis opinionibus, in quantum sunt vel videntur contra istam. Primam itaque allegationem pro prima opinione, quæ in hoc consistit, quod si vnus princeps secularis dominaretur cunctis prouinciis, & mali securius artarentur, & boni quietius viuerent, pertractemus. Dic igitur quomodo respondetur ad eam. *Magister.* Respondetur, quod quamuis regula-

[illegible] no [illegible] lum. [illegible] bonos [illegible] est tam ma[illegible] publicæ & bon[illegible] principes [illegible]

[illegible] atque manifestius hunc casum [illegible] eius aliqua exe[illegible] manifesta probatione non egeat: tamen vt votis tuis satis[fa]ci[am] [illegible] *gestu Romanorum* adducam de Iulio Cæsare, qui quia Romanum imperium, [illegible] Senatus & Consulum erat, solus occupare voluit, innumeræ consecutæ sunt [illegible] strage. Nam tota vrbs Romana in bella intestina & ciuilia fusa est, [illegible] que [illegible] quod vix supereßent coloni, qui agros colerent, vnde etiam plurimi [illegible] & reipublicæ defensores crudeli morte interempti sunt. mali autem ad insolentiam & superbiam prouecti, vnde necesse fuit Romanum imperium, quod multorum, [illegible] consilio & prouidentia in immensum excreuit, ad vnius dominium redactum pau[illegible] in aliis factionibus & bellis ciuilibus tam Romanis quam aliis manifeste [illegible] solum vnus multis [illegible] prædominari vult, maximam sæpe concitat reipu[blicæ] [illegible] & bonorum [illegible]. Quapropter in casu, quo multi nollent [illegible] vnius, expediret reipublicæ plures diuersis concorditer præesse. *Discipul.* [illegible] hunc intelligere. Nam sæpe id contigisse & quotidie contingere posse [illegible] adhuc vnum casum mihi recita. *Magister.* Alius casus est: quando p[illegible] potentiam temporalem crudelitate tyrannica [illegible] contra bonos viros [illegible] amatores & malos sibi in tyrannide sua fauentes & auxiliantes promoueret, veluti de mul[illegible] in historiis legere possumus, vt de Nerone Romanorum imperatore crudelissimo, qui [illegible] in vxores, affines & necessarios suos complura commisit, tantaque mala perpetrauit, [qu]od cætera regna ad rebellionem inuitauit, & tandem hostis à Senatu iudicatus in seipsum quoque [illegible] conuertit, [illegible] ipsius carnifex fuit. Similiter satis manifestum est, quantum perniciosus bo[nis] viris Imperator extitit Domitianus: qui nisi solus imperium obtinuisset, tantam necem bonis [illegible] & optimis [illegible] nobiles inferre non potuisset. Idem de aliis multis declarari posset. Sed [illegible]. In his duobus igitur casibus, sub vno principe mundi monarcha, insolescerent scilicet [mali] & boni quamplurimum turbarentur, propter quod si mundus nec de iure nec de facto esset v[ni sing]ulari subiectus: & ex assumptione alicuius ad monarchiam mundi, siue propter mali[illegible] probabiliter timeretur quod insolescerent mali, & boni turbarentur: non esset ali[illegible] [illegible]lo ad totius mundi dominium assumendus. *Discipul.* Modum ponendi apud [illegible] quæ nunc tetigisti, magis aduerto, ex quibus etiam cognosco, quod omnes casus, in qui[bus] malos insolescere posse & bonos turbari, sub vno totius mundi monarcha, ad duos [illegible] casus possunt reduci: quia secundum eos, vt æstimo, nunquam minus arce[illegible] nus quiete viuerent sub vno principe, quam sub pluribus, nisi propter pericu[lum] aut [m]alitiam singularem alicuius multitudinis potentis & magnæ, volentis con[illegible], vel propter malitiam vel ignorantiam, vel negligentiam principis, in qui[illegible] sic nunquam fuisset de iure aliquis princeps ad totius mundi dominium [illegible] brem noli explicare plures casus, in quibus secundum eos minus arcerentur [illegible] boni viuerent sub vno Domino totius mundi, quam sub pluribus. Sed eu[illegible] [sec]undum eos non obstante malitia cuiuscunque multitudinis nolentium obedi[illegible] [illegible]nte, quod probabiliter apparet, quod nullus esset de illis, qui posset assumi ad [illegible] qui vellet & sciret vti iuste & legitime huiusmodi dignitate: esset aliquis assu[mendus] [ad] [illegible] dignitatem seu maiestatem, postquam de iure aliquis fuisset Dominus [illegible] [elect]ionem vel per successionem. *Magister.* Si volueris, postea habebis occasio[nem] [in]uestigabimus, an Romanum imperium possit destrui seu cessare. *Discipulus.* [B]reuiter, quid ad hoc isti responderent. *Magister.* Quidam eorum dicun[t] [illegible] esset assumptio cuiuscunque ad mundi imperium differenda: quia nihil, [illegible] [de]trimentum, est agendum: præsertim si ex ordinatione humana & non ex [illegible] na[tu]ræ processit, & ideo quamdiu assumptio alicuius ad mundi imperium [illegible] reipublicæ, siue propter malitiam subditorum, siue propter insuf[illegible] [illegible] di, non esset talis assumptio attentanda: quia quod pro[illegible] [illegible]um est ad concordiam, non debet tendere ad noxam,

distinct. 95. licet.

CAP.

Cap. VII.

In quo respondetur ad tres probationes minoris primæ rationis capituli [illegible]

Discip. Intelligo, quomodo isti dicunt malos possi[illegible] ere, & bonos turbari [illegible] vno principe omnium, quam sub pluribus, ideo di[illegible] qu[illegible] modo ad probationes [illegible] tu in contrarium, respondetur. *Mag.* Ad primam, quæ in ho[illegible] qu[illegible] ceps & Dominus vniuersitatis viuentium, ille e[illegible] potentior ad arcen[illegible] nos. Respondetur, quod nonnunquam aliquis est D[illegible] multi sibi sunt rebelles, ideo potest ac[illegible] idere quo[illegible] Don[illegible] & p[illegible] tius [illegible] potentiæ ad coercendum malos & tuendum bonos, quam mu[illegible] quibus nul[illegible] nituntur. Ad secundam probationem & tertiam, quæ in hoc consistunt, q[illegible] od [illegible] um vni esset subiecta, pauciores essent oppres[illegible] ores bonorum, minusque essen[illegible] guerras & ad bella: quam si essent plures superiorem non habentes in diuer[illegible] tes. Respondetur, quod hæc possent contingere & accidere, si vnus sapiens [illegible] ctus omnibus principaretur, sed non est necesse, quod semper ex vnius domini[illegible] multitudo opprimentium bonos, & refrenetur audacia concitandi guerras & bella [illegible] iure omnibus dominante tam ex singulari malitia alicuius magnæ multitudinis hom[illegible] tium quærentium bonum proprium & non commune, quam ex malitia, ign[illegible] vnius omnibus imperantis potest augeri tam multitudo opprimentium bon[illegible] citandi guerras & bella, & modi al[illegible] turbandi bonos: à quibus quandoq; etiam [illegible] habentes superiorem præsidentem, possibile est etiam, quod inter paucos mole[illegible] eis propositum plures populos prouocarent, vna cum eis ut superiori rebellent, & [illegible] guerras & bella faciendo, etiam potest euenire, vt simul vno existente Domino totius [illegible] vel deside, aut contra bonos tyrannice sæuiente, mali sint audaciores ad o[illegible] primendum [illegible] concitandum guerras, quam si plures sapientes & iusti diuersis regionibus præsidentes essen[illegible] contingere potest quod magis insolescent mali, & minus quiete vi[illegible] ant boni, si v[illegible] us [illegible] mortalium dominetur, quam si plures superiorem non habentes diuersas regerent reg[illegible]

Cap. VIII.

In quo respondetur ad secundam rationem capituli primi.

Discip. Dic quomodo secundum istos valeat sustineri, quod non semper c[illegible] mortalium vnum secularem præesse, non obstante quod sicut spiritualia per [illegible] poralia per laicos disponuntur, ex quo secunda allegatio *supra c. 1.* adducta [illegible] sicut vnus princeps ecclesiasticus præest omnibus aliis in spiritualibus, ita exped[illegible] secularem in temporalibus omnibus præsidere. *Magister.* Ad hoc dupliciter [illegible] do, quod non est omnino simile de præsidente in spiritualibus, & de præside[illegible] quia quod in spiritualibus vnus præsideat vniuersis fidelibus (etiam si totus mun[illegible] ad fidem) est immediate ex speciali ordinatione diuina & non humana, vt ex [illegible] ponuntur in decretis *dist. 21. c. quamuis & dist. 22. c. omnes & c. sacrosancta*, & in aliis [illegible] colligi potest, & ideo nisi Deus aliter ordinaret, & hoc fidelibus reuelaret, omnes [illegible] niuersi mortales suscepissent fidem) deberent vno summo pontifici in spi[illegible] non est in potestate hominum diuinam ordinationem aliqualiter imm[illegible] ceps secularis in temporalibus toti mundo præsideat, est ex ordinat[illegible] est de iure diuino, nec de iure naturæ) potest licite per homines muta[illegible] quæ causas nascitur per easdem resoluitur, *extra de regulis iuris, omnis* q[illegible] nus princeps secularis cunctis mortalibus præsideret, poterant h[illegible] rationabiliter non consentire, quod aliquis assumeretur ad imperium totius [illegible] bertati siue potestati siue iuri aliquorum detrahitur, omnium consen[illegible] dus, *dist. 54. c. 1.* Ita similiter si ex causa aliqua vnum [illegible] in detrimentum notabile boni communis, non esset pro tunc ad im[illegible] Aliter poterit dici quod quamuis Christus ordinauerit, quod omnes f[illegible] pontifici obedire: quia tamen ista ordinatio Christi fuit affirmatiua, & [illegible] ad semper, sed non pro semper, & sic non est necesse, quod omnes [illegible] obe[illegible] cum et[illegible] possibile, eo quod ne[illegible] est edem [illegible] mnes [illegible] semper parati p[illegible] co & tempore & mod[illegible] summi pontificis, quando sedes vacat, ex ratione [illegible] fer[illegible] pus, non s[illegible] um paruum [illegible] ma[illegible] num. [illegible] a per [illegible] annos vacabat [illegible] causa [illegible] ap[illegible] est [illegible] similiter de assumend[illegible] ad mundi m[illegible] to, [illegible] ista [illegible] sponsio, quantum ad aliqua, pro[illegible] rtionab[illegible]

mum sacerdotium, & summum imperium promouendo: quia ita ex causa potest deferri sublimatio vnius, sicut alterius. Sed vellem scire, an sicut fideles non possunt statuere, quod nunquam aliquis in summum pontificem eligatur, ita mortales non valeant ordinare, quod nunquam aliquis ad mundi imperium exaltetur. *Magister.* Respondetur, quod nec possunt, nec vnquam licite poterunt mortales statuere, quod nunquam aliquis ad mundi imperium sublimaretur: quia nihil statui licite potest in perpetuum duraturum: quod aduersatur illi, quod est regulariter expediens bono communi, licet in casu posset bono communi nocere. Sed vnum principem cunctis mortalibus præsidere, est regulariter expediens bono communi cunctorum mortalium: licet posset in casu nocere. Igitur absolute (quod nunquam aliquis ad imperium promoueatur) statui minime potest, licet enim aliquibus modificationibus aut specificationibus seu conditionibus hoc licite posset ordinari, quod ad tempus nullus promoueretur ad huiusmodi dignitatem.

Cap. IX.

Respondet tertiæ rationi primi capituli.

D*iscip.* Narra, quomodo regulariter, licet non in omni casu, sit expediens cunctos mortales vni principi seculari subesse, non obstante quod expediens sit cuilibet regno partiali habere vnum regem, cum idem sit habendum de toto & de parte iudicium, sicut idem iudicium est habendum in magnis & in paruis, super quibus ratio tertia fundatur supra pro prima opinione in *primo capitulo* recitata. *Magister.* Dupliciter respondetur, vno modo, quod non est semper consimile iudicium habendum de toto & de parte, sicut nec semper idem iuris est in magnis & in paruis: quia sæpe quantitas rei diuersitatem iuris inducit, *extr. de symonia, & si quæstiones, & 12. q. 2. c. bonæ rei & 1. q. 1. iudices.* Deinde nonnunquam magna nocent, & non parua, nam & modicũ quod nocet, non nocet, vt notatur in Glossa *prologi decretalium*, & *extra de rubricis, si propositione*, sed quando est eadem ratio de toto & de parte, & de magnis & de paruis, tunc simile iudicium de eis est habendum: & idem ius est in eis, quia vbi est eadem ratio, ibi debet esse idem ius, *extra de constitutionibus, translato*, nunc autem non est semper eadem ratio de toto mundo & de vno regno particulari: quia, sicut insinuatum est superius, potest contingere propter singularem & insolitam iniquitatem alicuius multitudinis præpotentis, vel insufficientiam assumendi, quod vnum præficere omnibus erit in detrimentum boni communis: & vnum præficere vni regno particulari erit ad vtilitatem incolarum eiusdem regni, & ideo in tali casu non est semper similiter iudicandum de toto mundo, & de vno regno partiali. Aliter dicitur, quod etiam sæpe non expedit, quod vni regno vnus rex præficiatur, imo sicut quandoque diuersi episcopatus sunt vniendi *16. q. 1. & temporis qualitas*, sic expediret interdum reipublicæ diuersa regna vniri, & vnum super plura regna regnare, & quando non esset vnus princeps mundi, quanto plura regna vnirentur, tanto vtilius regerentur, si aliquis iustus ipsa ad vtilitatem communem, non ad propriam gubernaret.

Cap. X.

In quo datur responsio generalis ad omnes rationes residuas capituli primi, scilicet 4. vsque ad finem capituli, & hoc applicando solutionem singulis.

D*iscipulus.* Prolixe tractare residuas rationes pro prima opinione *supra 1. 6.* allegatas fastidium forte legentibus generaret, ideo si ad ipsas vna posset dari responsio, libenter audirem. *Magist.* Nonnullis apparet, quod ratione vnica dissoluuntur, eo quod omnes cõcludunt regulare esse, quod esset expediens totum mundum vni principi seculari subesse, quod tamen fallit in casibus, de quibus casibus istæ rationes non concludunt. *Discipulus.* Ista responsio mihi nimis generalis esse videtur, ideo nullo modo rationalis apparebit, nisi ad rationes illas applicetur specialiter, illam igitur breuiter ad omnes alias nitere applicare. *Magist.* Quarta ratio *supra c. 1.* adducta, quæ fundatur in hoc, quod cum omnes vniuersi mortales, qui possunt communionem in temporalibus habere adinuicem, non optime gubernabuntur, nisi vni principi seculari sint subiecti, & ideo expedit omnia vni imperio subiacere. Sed per hoc nequaquam concludi videtur, quod omnes volentes communionem adinuicem habere non optime gubernabuntur, nisi vni principi seculari sint subiecti, ideo in casu non expedit omnes vni imperio subiacere, quare in casu optimus modus gubernandi mortales propter impeditur, & ideo interdum propter singularem malitiam subditorum vel propinquitatis, aut [illegible]entiam ad imperium assumendi, vniuersitas mortalium optime gubernari non valet, ideo in aliqu[illegible] ca[illegible]bus melius est relicto optimo regimine, eo quod haberi non potest, diuersas prouincias diu[illegible] incipibus subiacere, quam in multorum perniciem vnum principem sibi mundi dominium ven[illegible]care, & [illegible]ligentibus illis, qui si communitas mortalium esset bene disposita, & de iure & de facto d[illegible]num & idoneum ad mundi imperium promouere deberent. Quinta vero ratio, quæ in hoc c[illegible]nsi[illegible]it, quod si vniuersitas mortalium vni fuerit principi seculari subiecta efficacius tolletur [illegible]ter mortales discordia, quam si fuerint plures principes superiorem non habentes, ad hoc dicitur, quod [illegible]uamuis regulare sit efficacius tolli discordias per principatum vnius, quam per plures, hoc tamen [illegible]it in casibus, de quibus dictum est prius. Sexta ratio, quæ ex hoc virtutem habere videtur, quod iurgia & litigia æquius deciduntur, si omnes mortales habeant vnũ iudicem supremum, quam si fue-

rint plures iudices supremum non habentes. Euacuatur per hoc, quod hoc habet regulariter [illegible] tatem, quando omnes obediunt vni, & de iure & de facto, fallit tamen in casibus, de quibus [illegible] facta est mentio superius. Ad septimam rationem, quæ fundatur in hoc, quod si vniuersitas mo[illegible] lium esset vni subiecta, non solum inferiores, sed etiam superiores, etiam reges, si delinquerent, [illegible] terunt legitime castigari, quod non contingeret, si essent plures principes superiorem non haben[illegible] Respondetur, quod regulariter verum est, quando nulla multitudo potenter rebellaret contra pri[illegible] cipem mundi, qui potenter & iuste regnaret, fallit tamen, quando Dominus mundi de iure tal[illegible] non regnat. Octaua ratio, quæ fundatur in hoc, quod inter vniuersos mortales talis debe[illegible] esse [illegible]n nexio, qualis esset respectu alterius, si sit superior vel inferior, vt colligitur ex auctoritate Gregor. & Bonifacii papæ. Per hoc dissoluitur, quod absque tali connexione cunctorum mortalium v[illegible]iuer sitas non est optimo regimine gubernata, & ideo inter mortales talis debet esse connexio, & per [illegible]n sequens omnes mortales (si optime, quantum permittit conditio mortalium, essent di[illegible]po[illegible] v[illegible] principi deberent esse subiecti, sed quia talis connexio per malitiam impeditur: ideo po[illegible]est in [illegible] contingere, quod etiam talis connexio cunctorum mortalium, etiam de iure non exista[illegible]. N[illegible]a tio, quæ consistit in hoc, quod plures principes dominari mortalibus ordinauit Deus pr[illegible]pte[illegible] cata hominum punienda, & per consequens tale dominium plurium principum non est opti[illegible] Bene concludit, quod dominium vnius principis super totum mundum est melius pl[illegible] pum dominio superiorem non habentium: quod quandoque propter indignitatem hominu[illegible] iusto Dei iudicio tale dominium de facto haberi non potest, ideo in casu expediens est, qu[illegible]d [illegible] de iure & ad tempus cesset tale dominium, vt nullus de facto ad tale dominium sublcue[illegible]. Deci[illegible]a ratio, quæ consistit in hoc, quod si non expedit vniuersitati mortalium vni imperator[illegible] subel[illegible] hoc propter influentiam hominum, aut propter nimiam potentiam temporalem ta[illegible] imperat[illegible]is ex insufficienti diuisione procedit: quia propter neutrum illorum accideret, [illegible]el propter ins[illegible] & singularem malitiam subditorum, vel quia pro aliquo tempore determinato non constat, [illegible]uod possit inueniri aliquis idoneus ad huiusmodi dignitatem. Ad vndecimam rationem, quæ con[illegible]t in hoc, quod si non semper est expediens vnum imperatorem cunctis mortalibus dominari, hoc [illegible]s set contra ius naturale, aut contra positiuum. Respondetur, quod cum ius naturale sit naturale p[illegible] ceptum, sicut colligi potest ex Glossa quæ ponitur *distinct. 1. ius naturale*: sicut naturalis præcepti est differentia duplex, ita iuris naturalis differentia duplex potest inueniri. Præceptum autem natura le quoddam est absolutum absque omni conditione, modificatione seu determinatione, [illegible]cut *N[illegible] co les Deum alienum, Non mœchaberis*, & huiusmodi. Quoddam autem non est absolutum, sed c[illegible]m ali qua conditione, modificatione vel specificatione seu declaratione, sicut *vrs alieno inuito Domino. [illegible] fueris in extrema necessitate constitutus, abscinde vnum membrorum tuorum, pro sanitate corporis con[illegible]uan da*, & consimilia. Sic est duplex ius naturale: quoddam absolutum, & quoddam cum aliqua [illegible] di ficatione vel specificatione, & huiusmodi. Contra ius naturale primo modo dictum, non [illegible] vnum imperatorem cunctis mortalibus præsidere: quia tunc in nullo casu vnquam p[illegible] liceret impera tor aliquis vniuersis mortalibus præsidere, sed vnum imperatorem cunctis mortal[illegible] re potest esse contra ius naturale secundo modo dictum, quia ratio naturalis dictat, quod n[illegible] be[illegible] nus imperator dominari cunctis mortalibus, quando huiusmodi dominium esset in detr[illegible] & perniciem reipublicæ & boni communis. Ita etiam huiusmodi dominium reg[illegible] [illegible] stum & expediens & consonum rationi & iuri naturali, sed in casu potest esse iniquum & iuri natura li secundo modo dicto contrarium.

Cap. XI.

In quo respondetur ad rationes capituli secundi huius.

D*iscipulus.* Audiui, quomodo respondetur ad rationes, quibus videtur posse probari, quod semper & in omni casu sit expediens, vnum principem secularem cunctis mortalibus præs[illegible] dominari, in temporalibus, nunc audire desidero, quomodo soluuntur rationes *supra 2.* add[illegible]tæ, quibus videtur posse probari seu ostendi, quod nunquam expediat vniuersitati mortalium [illegible] poralibus vni principi seculari subesse. *Magister.* Ad primam rationem, quæ in hoc con[illegible] diuisio regnorum à Deo, qui optime omnia regit & disponit &c. respondetur, quod Deus [illegible] cit propter peccata malorum plectenda, & illa expediunt, quando puniendi sunt mal[illegible] do non sunt puniendi mali, non expediunt, sed contraria, diuisio au[illegible] regnorum fu[illegible] peccati malorum, & ideo quando non essent sublimandi reges ad puniendum peccata [illegible] commiserunt, sed ad vtilitatem bonorum, & ad conseruandum & præseruandum a ma[illegible] tendis, esset expediens, quod omnia regna essent vni principi supremo subiecta. Ad secu[illegible]dam [illegible] nem, quæ fundatur in hoc, quod Deo displicebat petitio populi Israelitici qui [illegible] tebatur, quando petebat regem sibi dari, multipliciter respondetur. Vno modo, quod non [illegible] petitio displicebat Deo, quia petebant malum: sed quia mala voluntate, & mala in[illegible]entione p[illegible] mala quidem intentione petebant: quia ideo petebant regem iuxta se, vt in hoc ess[illegible] [illegible] tibus. Vnde & dixerunt, vt habetur primi Reg. 8. *Constitue nobis regem vt iudicet nos [illegible] & vniuersa habent nationes*, & sequitur. *Noluit autem populus audire vocem [illegible] sed [illegible] neququam. rex super nos erit, & erimus nos quoque sicut omnes gentes*, mala [illegible] v[illegible]

[illegible] quod [illegible] *iuxta omnia opera sua quæ fecerunt* [illegible] *seruierunt diis alienis, sic etiam faciunt tibi.* [illegible] Samuelis.

[illegible] tu quod [illegible] abiicere regimen Samuelis [illegible] & impii fuerunt, & ideo merito fuerunt depellendi. Nam ibidem [illegible] *Factum autem est cum senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel,* & post: *Et non ambulauerunt filii eius in viis eius, sed declinauerunt post auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium. Congregati ergo vniuersi maiores natu Israel venerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis regem, vt iudicet nos.* Ex quibus verbis colligitur, quod non [illegible] regimen Samuelis: sed displicebat eis regimen filiorum suorum. *Magist.* R[illegible] [illegible] omnis [illegible] noluerunt expresse dicere, sibi displicere regimen Samuelis, tamen innuebant [illegible] *senuisti*, quasi dicerent, amodo non es aptius ad regendum, quod autem [illegible] eius, non fuit nisi ad palliandum suam malam voluntatem [illegible] abiicere Samuelem, quod ex verbis Dei superius dictis datur intelligi. [illegible] nam responsionem audiuisti: nunc dic aliam. *Magister.* Aliter respondetur [illegible] um est, plus regulariter expediat, vt rex in temporalibus dominetur [illegible] pedit, quando autem expedit, & quando non, licet sæpe latet homines, & [illegible] & malos hoc tamen Deum, cui nuda sunt & aperta omnia vera, nunquam latet, & [illegible] petitores, quod non expediret eis regẽ habere, petitio eorum Deo displicuit, quia [illegible] terrogarent eum, qui ordinauerat eos aliter regi quàm per regem sciens, quod non ex[illegible] habere, indiscrete & imprudenter ac importune petebant regem, non enim debe[illegible] mutationem modi regendi ordinati à Deo, antequam Deum interrogassent. quamuis [illegible] non sit regulariter malum, imo regulariter est bonum, & in casu malum. Tertia r[illegible] [illegible] quod [illegible] regimen est melius, quod magis assimilatur regimini, quod [illegible] in statu [illegible] remansissent: quia vnum imperatorem omnium minime habuissent [illegible] quod propter diuersitatem inter statum innocentiæ & naturæ lapsæ non semper [illegible] est melius in statu naturæ lapsæ, quod magis assimilatur illi regimini, quod fuisset in [illegible] innocentiæ, sicut nec regimen illud est melius in statu naturæ lapsæ, quod magis assimilatur re[illegible], quod est in statu naturæ gloriæ, quia tunc melius esset, quod quilibet regeret seipsum, & [illegible] ullus regimen super alios seu prælationem haberet: quia regimen seu prælatio non erit in [illegible]. Ad quartam, quæ consistit in hoc, quod vnum imperatorem cunctis mortalibus domi[illegible] contra ius gentium, quod est ius naturale: & per consequens nunquam est expediens siue li[illegible] per [illegible] quæ dicta sunt in *præcedenti c.* videtur posse repelli. Nam illud, quod est contra [illegible] lum sit iniquum, non tamen semper est iniquum, imo quandoq; est regulariter [illegible] & in [illegible] iniquum, pro eo quod ius gentium saltem quoad multa non est ius na[illegible] absque omni modificatione vel conditione, determinatione vel specificatione [illegible] conditionatum modificatum specificatum seu determinatum vel cum specifica[illegible] [illegible] one. Nam sicut habetur in decretis *dist. 1. ius gentium,* ad ius gentium spectant [illegible] uitutes: quæ tamen non sunt de iure naturali absolute absque omni modifica[illegible] [illegible] contraria nunquam essent licita, quia illa quæ sunt contra ius natura[illegible] licita, sed semper sunt illicita & indispensabilia, *extra de consuetudine, c. ansato,* [illegible] quod vnum imperatorem omnibus dominari, bella, captiuitates atque [illegible] [illegible] de iure gentium, & ideo valeant pertinere ad ius naturale con[illegible], seu cum aliqua specificatione seu determinatione, non tamen sunt semper [illegible] ad ius naturale absolutum, quod non variatur, sed inuariabile perseuerat, [illegible] *§. his ita.*

[illegible] in hoc, quod mortalium quidam sunt fideles, quidam sunt infideles qui n[illegible] [illegible] nec ad inuicem communionem seu pacificam societatem habere, nec ad [illegible] [illegible] suscipiendo recurrere: & per consequens non debent vni imperatori subesse [illegible] posse elidi. Primo, quia licet fideles non deberent ducere iugum [illegible] cum [illegible] cum infidelibus communionem seu societatem pacificam habere, quando [illegible] fideles, vel aliquid facerent in contumeliam imperatoris vel curatoris, aut ni[illegible] ad peccatum mortale: nec fideles deberent recurrere ad iudicium infidelis, [illegible] tamen licitum esset fidelibus ducere iugum infidelium [illegible] [illegible] nionem seu pacificam societatem habere, quando nihil mali mo[illegible] & [illegible] pro iudicio sustinendo recurrere, & ideo licet non esset licitum [illegible] [illegible] mortalium infideli subesse videtur tamen [illegible] infidelibus, quia fide[illegible] subesse. Secundo quia fideles non debent idem iugum [illegible] [illegible] tamen licite cum eis ducere idem iugum temporale, vnde & [illegible] nam in veteri testamento, idem iugum temporale ducentes [illegible] fideles etiam licite communionem & pacificam societatem [illegible] & [illegible] habuerunt, licet non in peccato [illegible] contra

CAP. XIII.

In quo respondetur ad rationem cap. 4. pro quarta opinione inductam.

DIscipulus. De ista materia plura poterunt legentes in tractatu *de potestate papæ & cleri* inuenire, ideo ad motiuum adductum *supra cap. 4.* pro quarta opinione te conuerte, & recita quomodo respondetur ad ipsam. *Magister.* Motiuum illud ad probandum, quod illud regimen mundi est optimum, quod est plurium sapientum, similiter, in hoc consistit, quod quando plures regunt simul, pauciores errores accidunt & peccata. Ad quod respondetur, quod illud motiuum videtur probabilitatem habere, si errores & peccata in regendo ex sola imperitia vel defectu consilii solum contingerent. Et si vnus princeps secularis absque consilio sapientum sibi subditos gubernare deberet, sed quia errores & peccata in regendo non ex sola imperitia, sed etiam ex mala voluntate & negligentia eueniunt, & princeps sibi subditos debet regere de consilio sapientis, nec est aliquis promouendus ad principatum, nisi qui est melior & prudentior aliis, & de quo probabiliter æstimetur, quod quando oportet & expedit, velit requirere consilium sapientum, ideo regulariter principatus vnius virtuosi & prudentis præualet principatui plurium virtuosorum & sapientum. Quia enim tantum mortales proni sunt ad discordiam & ad quærendum quæ sua sunt nimis, & non quæ sunt boni communis: ex quibus turbatio tranquillitatis & pacis corruptio & alia mala quasi infinita proueniunt, ab his maxime, qui super alios potestatẽ habent. Quando autem essent plures rectores, quorũ nullus altero esset superior, facilius accideret discordia, q̃ si vnus esset superior aliis: eo q nullus discordat à seipso, facilius etiam plures, qui à superiori refrenari non possent, quærerent propriã vtilitatem, q̃ si vnus dominaretur aliis, ideo regulariter minus timendũ esset de turbatione pacis & iustitiæ & aliis malis, quæ ex defectu boni regiminis puenire noscuntur, si vnus esset rector, q̃ si plures essent simul rectores, quorum nullus esset superior alio: præsertim cum facilius sit populo, emendare vnum rectorem (si taliter exorbitauerit) vt sit puniendus vel etiam amouendus, quam plures. Nec obstat, quod veritas iustitiæ, quæ à multis quæritur, facilius inuenitur: & quod salus est, vbi multa consilia, quia, sicut dictum est, princeps virtuosus & sapiens, quando expedit, requirit consilia sapientum, & facit scilicet veritatem quæri à pluribus, qui multo melius potest regere consiliarios quærentes veritatem & modum debitum quærendi pro loco & tempore, quod vnicuique videtur eis imponere, quam possent ipsimet cõsulentes, si nullus haberet potestatem super alium: præsertim cum vnus rector habens super omnes consiliarios potestatem de modo consulendi consiliarios possit vnumquemque eorum requirere: & cuius consilium viderit sanius, acceptare. Et ideo quantumcunq; expediat veritatem in causis arduis quæri à pluribus, vtile est vt vnus super omnes alios consulentes quærendi veritatem habeat potestatem. Hinc est quod quamuis, vt allegatum est *supra c. 4.* Romani fecerunt sibi curiam, vt quotidie consulerent 322. consilium agentes de multitudine, vt habetur *1. Macchabeor. 8.* tamen, vt ibidem legitur, commiserunt vni homini magistratum summum, & omnes obediebant vni regulariter, igitur melius est, quod vnus virtuosus & prouidens habeat mundi imperium, quam plures.

CAP. XIV.

Vbi incipit inuestigare, quibus virtutibus debeat pollere imperator: & primo de fide.

DIscipulus. Hactenus inquisiuimus, an toti generi humano expediat vnum imperatorem seu principem secularem vniuerso orbi præesse: & aliqualiter exquisite pertractauimus opinionem dicentem, quod regulariter est expediens, vt omnes mortales vni seculari principi in temporalibus sint subiecti, nunc autem intendo tecum inuestigare (quamuis breuiter) quibus excellentiis seu gratiis, virtutibus & moribus imperator mundi debeat præfulgere. Æstimo autem, quod fides, iustitia, veritas, peritia, potentia, diuitiæ, liberalitas, & fortitudo in imperatore mundi maxime requiruntur, ideo de istis aliqua breuiter interrogare propono, primo an imperator mundi veram fidẽ & catholicam teneatur habere? *Magist.* Nonnullis apparet, quod interrogatio tua dubitationem non habet, cum quilibet etiam mortalis adultus habens vsum rationis teneatur esse fidelis, præsertim si inde potuerit informari, sed forsan quærere intendebas, an aliquis posset esse verus imperator, qui non habeat veram & catholicam fidem, de quo sunt multæ opiniones diuersæ & aduersæ.

CAP. XV.

Inquirit vtrum imperator debeat haberẽ notitiam scripturarum, & respondet secundum diuersas opiniones.

DIscipulus. De isto secundo inquiram aliqualiter postea exquisire, ideo transeo ad peritiam necessariam imperatori. Et primo cupio scire, an imperator mundi, si fuerit catholicus, teneatur habere peritiam scripturæ diuinæ? *Magist.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones. Vna, quod imperator mundi, si fuerit catholicus, peritiam legis diuinæ & sacrarum literarum debet habere. Quia non minoris perfectionis debet esse imperator catholicus in nouo testamento, quam fuerit rex in veteri testamento. Sed rex in veteri testamento debuit habere peritiam literarum sacrarum, & in lege diuina con-

uina continue meditari. Igitur imperator catholicus perfectius debet ista habere. Item, ad imperatorem catholicum spectat fidem Christianam, quæ in sacris literis continetur, defendere: & impugnatores ipsius vltione debita castigare, nullus autem defendere potest, quod ignorat, igitur imperator catholicus perfectius debet ista habere, scilicet literarum sacrarum peritiam. Alia est opinio: quod quamuis deceat imperatorem catholicum aliqualem literarum sacrarum habere peritiam, vt saltem sciat legem vel legendo intelligere literaliter scripturas sacras: non tamen est simpliciter sibi necessarium peritiam talem habere: pro eo quod absque tali peritia potest temporalia vtiliter & iuste disponere, quod solummodo ad imperatorem dignoscitur pertinere. *Discip.* Nunquid imperator tenetur notitiam legum ciuilium habere? *Magist.* Vna est opinio, quod sic, quia cum imperator sit summus iudex in temporalibus, non minorem peritiam legum, secundum quas est ferenda sententia, debet ipse habere, quam iudices inferiores. Sed iudices inferiores tenentur habere notitiam legum ciuilium, secundum quas iudicare tenentur. Igitur multo magis debet imperator legum ciuilium habere peritiam. Alia est opinio, quod non tenetur de necessitate legum ciuilium habere peritiam: licet valde conueniens sit & vtile, vt peritia tali non careat, multi enim fuerunt imperatores & reges iusti, imo sancti, qui legum ciuilium peritiam minime habuerunt: qui tamen omnino didicissent leges, si de necessitate ad earum notitiam obligati fuissent, nec est simile de imperatore aut rege & aliis iudicibus inferioribus, quia enim imperator in imperio mundi, & rex in regno suo, solutus est legibus, nec tenetur de necessitate iudicare secundum leges, quemadmodum iudices inferiores secundum leges de necessitate iudicare tenentur: ideo non requiritur tanta notitia legum in imperatore aut rege, sicut in inferioribus iudicibus. *Discip.* Ex prædictis mihi probabile videtur, quod decet promouendum in imperatorem & regem tam sanctarum scripturarum quàm le[...] profundam habere notitiam: & quod talis, si inueniretur, ante omnes alios (cæteris paribus [...] promouendus in imperatorem: & tunc in regem, quando per electionem non per successionem [...]bet quis regni gubernacula suscipere. Sed nunquid si promotus in imperatorem vel regem non esset profundus in notitia sacrarum scripturarum & legum ciuilium, deceret eum desistere vel insistere studio pro huiusmodi excellenti notitia acquirenda: vel etiam si esset excellens in tali notitia debeat circa meditationem huiusmodi assidue occupari? *Mag.* Respondetur, quod laudabile esset imperatori aut regi vacare cum discretione huiusmodi studio, quantum posset, ita tamen, vt per tale studiũ non impediretur à sibi commissis. Negligere autem sibi subditos, & regni, imperii aut regnum alteri committere, vt tali studio insistat, in imperatore & rege est reprehensibile & damnabile reputandũ quia talis curam debitam subditis non impendit, & de ipso verificatur illud Apostoli: *qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit & est infideli deterior.* Si enim prælatus ecclesiasticus propter vtilitaté subditorum vitam contemplatiuam debet nonnunq̃ prætermittere, & actiuæ incũbere, vt ex sacris canonibus colligitur *8. q. 1. ca. olim & c. in scriptis & c. qui episcopatum*: multo fortius imperator aut rex debet omittere tale studium, vt regimen debitum non solum per alios, sed etiam per seipsum subditis impendat. *Disc.* Nunquid imperator debet habere excellentem notitiam secularium negotiorum? *Mag.* Respondetur, quod ille, qui cæteros antecellit in peritia secularium negotiorum, & qui alios in sensu naturali & iudicio rationis excellit, cæteris paribus, debet ante alios in imperatorem aut regem, qui per electionem ad regni gubernacula assumitur, promoueri. Sensus eni[m] [na]turalis & excellens rationis iudicium intelligit, quod in promouendo literatura, facundia, eloquen[tia], experientia, & memoria quilibet excellens videtur præferri debere: cum in promouendo ad officium temporale etiam breui tempore duraturum excellenti iudicio rationis interdum iam litteratura q[uà]m experientia debeat anteferri. Postquam autem ad imperium aut ad mundi gubernacula fuerit quis assumptus, peritiæ secularium negotiorum, & notitiæ iuris naturalis, & præcipue illius circa q[uod] contingit errare vel dubitare etiam eruditum, & cuius notitia ad suum spectat officium principaliter, debet insistere, & magis quam notitiæ scripturarum sacrarum, vel secularium scientiarum, vel legum quarumcunq;, nisi magis per eas quam per alium modum valeat peritiam secularium acquirere. [...] Quare dicitur, quod insistendum est notitiæ iuris naturalis, circa quod contingit errare aut dubitare etiam eruditum? videtur enim, quod nullum est tale ius naturale, omnis enim ignorantia iuris, circa q[uod] contingit errare peritos, videtur excusare contra facienté, ideo enim ignorantia facti excusat, quia etiã peritos fallit, vt notat Glo. *di. 38. c. 1.* Igitur si circa ius naturale contingit errare peritos, ignorantia talis iuris excusare valeret. Rursus, omnis ignorantia probabilis excusat, sed ignorantia, quæ potest inueniri in peritis, potest esse probabilis, ideo aliqua ignorantia iuris naturalis excusaret, cuius contrarium notat Glo. *dist. 30. c. 1.* & Gratianus *1. q. 1.* qui notandum dicit, quod omnis ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Ex quibus videtur colligi posse, quod nullũ est ius naturale, circa quod contingit errare aut dubitare peritos. *Mag.* Respondetur, quod iura naturalia reperiuntur in duplici differentia. Quædam enim sunt principia per se nota, vel ex talibus principiis immobilibus per se notis sequuntur & sumuntur, & circa talia iura nemo potest errare vel etiam dubitare: ipsa tamen ignorare potest, quia potest de ipsis nunquam cogitare, & talis ignorantia neminem excusat: q[uia] talia iura naturalia, licet quis antea nunq̃ cogitauerit ea, statim cognoscit, quãdo secundũ ea aliquis tenetur facere aliq[ui]d vel omittere, nisi absq; omni deliberatione & regula rationis velit q[ui]s ad actũ ꝓcedere, vel actum talem omittere: q[uia] ignorãtia talis iuris in isto casu ex damnabili negligentia vel contemptu procedit, & ideo non excusat. Si enim ex aliqua occasione nititur occidere aliquem innocenté, qui nunq̃ nocuit, statim si deliberare velit, & breuiter, an debeat ipsum occidere,

concludit, quod nó debet ipsum occidere. Et ideo si absq; omni deliberatione ipsum occiderit, talis ignorantia ipsum non excusat. Alia sunt iura naturalia, quæ ex primis principiis iuris patenter, & absque magna deliberatione seu consideratione eliciuntur, quemadmodum in scibilibus quædam conclusiones ex primis principiis patenter, & absque magna consideratione concluduntur etiam à minus eruditis, & talis ignorantia iuris naturalis non excusat: quia potest quilibet absq; magno studio statim illa iura naturalia scire, & de tali ignorantia iuris intelligitur dicta maior. Alia sunt iura naturalia, quæ à paucis etiam peritis, & cum magna attentione & studio, & per multa media colliguntur ex primis iuribus naturalibus, circa quæ etiam periti interdum habent opiniones contrarias, quibusdam putantibus ea esse iusta, & quibusdam ea esse iniusta, & ignorantia talis iuris naturalis excusat præcipue in omittendo aliquid facere, quod tamen faciendum esset, si non ignoraret, nisi sit ignorantia crassa & affectata. Talium igitur iurium naturalium notitiæ acquirendæ debet imperator insistere diligenter: quia alia iura, scilicet primo modo & secundo modo dicta, leuiter, quando erit necesse, sibi ostendentur, nec huiusmodi iurium & secularium negociorum peritiam & perfectam notitiam acquiri expedit, etiam vt plures consiliarios secum habeat sapientes, exemplo Romanorum, qui, vt est allegatum prius, constituerunt 32. qui quotidie consulebant & consilium agentes de multitudine, quia teste Salomone Prouerbiorum decimo quinto. *Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi vero plures consiliarii sunt, confirmantur*, & Prouerbior. secund. ait, quod est salus, *vbi multa sunt consilia*. *Discipulus*. Doctrina sapientis obuiare videtur, imperatorem habere multos consiliarios. Quia Ecclesiastic. 6. sic legitur, *multi pacifici sint tibi, & consiliarius tibi sit vnus de mille*. *Magister*. Respondetur, quod consilium de diuersis & ex diuersis causis requiritur, aliquando enim requiritur consilium de secreto, quod periculosum est reuelare, nisi fidelibus & amicis ac discretis. Interdum requiritur consilium de publicis, vel de illis quæ absque periculo reuelari possunt infidelibus, inimicis & fatuis. Iterum, quandoque requiritur consilium aliorum, vt tot consiliariorum habeatur consensus, quo habito illud, quod deliberatum est, efficiatur magis autenticum, etiam cum maiori ordinatione & amoris reuerentia vel timore ab aliis suscipitur. Quandoque autem requiritur consilium, vt quærens consilium illud, quod deliberatum est, per consiliarios exequatur. Nonnunquam requiritur aliquorum consilium, vt quærens consilium notitiam iuris vel facti, quod ignorat, per eorum responsionem acquirat: qua habita quid agere debeat, animaduertat, multotiens vero requiritur consilium aliquorum, vt quærens consilium probet & experiatur eorum consilia, & eorum discretionem, vel prudentiam, aut fidelitatem, vel affectionem, seu voluntatem, vel contra se vel erga alios. Quando igitur requiritur consilium de secretis, quod periculosum est reuelare, pauci debent esse consiliarii: quia solummodo probati fideles amici & discreti. Quando autem requiritur consilium, vt deliberatum per consiliarios executioni demandetur, requirendi sunt pauci: quia solummodo fideles sapientes & amici tantum, & in his duobus casibus intelligenda est auctoritas Ecclesiastici superius allegata. Quando autem requiritur consilium de publicis, vel de his quæ possunt sine periculo reuelari, requiritur consilium solummodo, vt habeatur consiliariorum consensus, quo habito illud, quod deliberatum fuerit efficiatur magis autenticum, vel vt quærens consilium per responsionem consiliariorum notitiam iuris vel facti, quod ignorat acquirat: vel vt ipsorum habeat experientiam, vt probet discretionem seu prudentiam vel fidelitatem aut affectionem vel voluntatem: multi debent esse consiliarii numero in tali casu. Quandoque etiam non est absurdum, consilium impiorum vel maleuolorum requirere: quia quandoque sapiens ex eorum responsione etiam ipsis nocere volentibus & decipere intendentibus, quid sibi cauendum, prospiciet. Quemadmodum non solum ex bonis operibus sapientum: sed etiam ex malis operibus fatuorum sapiens accipit disciplinam, teste Salomone Prouerbiorum vigesimo quarto, qui ait: *per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleuerant vrtica operuerunt superficiem eius spina, & materia lapidum destructa erat: quod cum vidissem posui in corde meo & exemplo didici disciplinam.*

Cap. XVI.

Inquirit de iustitia, quomodo in ipso Imperatore vigere debeat.

D*iscipulus*. Licet de peritia vel prudentia necessaria imperatori possemus (vt arbitror) magnum volumen efficere: tamē ad præsens prædicta sufficiant, ideo ad iustitiam, quæ necessaria est imperatori, vt æstimo, me conuerto, cupio autem scire, an imperator debeat semper in omni casu rigorem iustitiæ exercere. *Magister*. Respondetur, quod imperator debet quandoque iustitiam totaliter prætermittere, vel differre ad tempus: interdum vero decet eum, imo de necessitate tenetur, rigorem iustitiæ temperare mansuetudine: quandoque autem de necessitate salutis tenetur rigorem iustitiæ exercere. *Discipulus*. Ista possunt, vt puto, innumeris rationibus & auctoritatibus demonstrari: sed abbreuiationis causa omittamus, de vno tantummodo cupio ad præsens sententias diuersas audire: an videlicet apud imperatorem in exercendo iustitiam omnes pœnæ pro quocunq; crimine sint arbitrariæ, vt liceat ei pecuniariam pœnam vel aliam pro quocunque crimine infligere? *Magist*. Circa hoc diuersæ reperiuntur sententiæ. Vna est, quod apud imperatorem omnes pœnæ sint arbitrariæ, vt liceat ei pro quocunq; casu & pro quocunque crimine quodcunq; genus pœnarum infligere,

gere. Quæ videtur hac ratione fulciri. Vbi pœna non est taxata in iure, quæ pœna sit infligenda, arbitrio iudicis inferioris committitur: nec irrationabiliter: quia ex quo non est ius expressum secundum quod debeat punire, relinquitur quod secundum suum arbitrium puniri debeat. Sed Imperator est super omnia iura positiua. Igitur secundum nullum ius positiuum tenetur punire crimen alicuius, & per consequens tenetur punire crimen alicuius pro suo arbitrio: & poterit quodcunque genus pœnarum infligere. Alia est sententia, quod non semper Imperator exercendo iustitiam potest, quodcunque genus pœnarum pro suo arbitrio pro omni crimine infligere. Pœna enim pecuniaria non debet semper esse contentus, sed aliam debet infligere. Similiter etiam non semper debet sufficere sibi infligere pœnam, scilicet verberum, vel deportationis, vel proscriptionis, vel exilii. Sed tenetur pœnam mortis, vel mutilationis vel incarcerationis vel detentionis perpetuæ imponere. Et sæpe huiusmodi pœnam nec ratione amicitiæ, nec consanguinitatis, nec ratione voluntatis, aut aliqua alia occasione licet sibi remittere. Cuius ratio assignatur: quia sicut vbi certa pœna non est statuta in iure, iudex inferior debet procedere æquitate seruata, *extra, de translationibus, cap. vltimo.* Ita Imperator, quia est supra positiua iura, & non est super æquitatem naturalem, scilicet in exercendo iustitiam, non vult ea causa infligere pœnam statutam in iure, tenetur de necessitate infligere pœnam æquitate seruata, secundum quod bonum commune & salutem subditorum viderit postulare, & maxime bonorum. Sæpe autem absque dispendio communis boni & periculo obedientium bonorum pœna & pecuniaria, vel deportationis, aut proscriptionis, vel exilii malefactorem minime castigaret, teste Ambrosio, qui in libro *de officiis.* & ponitur in decretis *vigesim. tert. quæstion. 4. cap. & est iniusta*, ait: *Si quis latronem filiis deprecantibus motus etiam lachrymis coniunctis eius inflexus absoluendum putat, ac adhuc latrocinandi aspiret effectus, nonne innocentes tradet exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem?* Hinc etiam Hieronymus, vt legitur *distinction. quadragesimaquint.* loquens de istis, qui parcunt malis, ait: *Dum parcunt vni, vniuersæ ecclesiæ moliuntur interitum, quæ ista bonitas est? quæ ista misericordia est, vni parcere, & omnes in discrimen adducere?* Ex quibus colligitur, quod si Imperator inferendo regi vel principi malefactori consanguineo vel alicui sibi coniuncto aut alieno appareret affectus turbandi imperium aut bonum commune vel innocentes solum modo pœnam pecunialem vel aliam quamcunque, per quam à persecutione malæ voluntatis minime perfectæ reprimeretur, peccat mortaliter & damnabiliter transgreditur æquitatem, quam sequi tenetur. Igitur in huiusmodi casu, huiusmodi malefactor siue fuerit rex, siue princeps consanguineus, vel alienus pœnam mortis corporalis aut incarcerationis perpetuæ, aut aliquam aliam pœnam, per quam à malis operibus & potentia mala faciendi penitus reprimatur, debet infligere.

Discipulus. Videtur quod Imperator valeat licite tam grauem pœnam etiam ei, qui incidisset in crimen læsæ maiestatis, vel aliud quodcunque flagitium commissum remittere: quia iudex in puniendo debet in humaniorem partem declinare, *extr. de transactio. cap. vltim.* & sententia, quæ misericordiam vetat, fugienda est, *dist. 50. pondere*, potest igitur Imperator licite cuicunque flagitioso misericordiam facere ei pœnam mortis vel quamcunque aliam remittendo. *Magister.* Hic respondetur, quod si Imperator quemcunque criminosum cognouerit perfecte emendatum, ita vt deseruerit omnem voluntatem malefaciendi; nec aliquis prosequitur contra eum iniuriam suam: potest ei Imperator omnem pœnam remittere, si autem non fuerit emendatus perfecte, sed probabiliter timetur, quod habita facultate intendit iterare vias suas malas, & se consuetis itineribus vel aliis implicare: non licet Imperatori ei omnem pœnam corporalem remittere, nec ei liceat talem misericordiam facere: quia talem minimam faciendo non declinaret in humaniorem partem, nec esset misericors, sed crudelissimus & inhumanissimus atque impius reputandus, teste August. qui ad Lucanum, vt habetur *23. quæst. 5. cap. qui vitiis*, ait: *qui vitiis nutriendis parcet, & fauet ne contristet peccantium voluntatem, tam non est misericos, quam qui non vult accipere cultrum puero, ne audiat plorantem*, cui etiam concordat Hieron. qui super Esa. & legitur eisdem, *ca. & q. 1. c. non est*, ait: *non est crudelis, qui crudeles iugulat*, talis igitur misericorida est iniusta misericordia, vt ait Ambro. imo est impiissima misericordia, & deterior adulterio & rapinis, furto & aliis criminibus quam plurimis, quæ apud oēs enormia reputantur. *Disc.* Ista sententia videtur aliqualiter habere apparentiam: recita quomodo ad motiuum alterius sententiæ respondetur, quod etiam non omni apparentia caret. *Magister.* Respondetur, quod iudices inferiores, vbi non est ius expressum, non possunt nec debent pro libito suo punire secundum arbitrium: sed in tali casu debent taliter arbitrari, vt æquitas seruetur, vt scilicet iudex puniat tali pœna, quæ magis expedit rei publicę & conseruationi iustitiæ, & qua delinquens efficacius corrigatur, quia secundum Augustin. vt dicitur in decretis *23. q. 5. prodest*, & plectendo & ignoscendo hoc solum licite agitur, vt vita hominum bene corrigatur.

Cap. XVII.

In quo consequenter succincte quærit de aliis virtutibus, si debeant inesse imperatori.

Discipulus. Si de aliis virtutibus & moribus, quibus decet Imperatorem ornari, tractemus diffuse, opus nimis prolixum faceremus, ideo arbitror, quod ista duo scilic. peritia & discretio, sunt maxime necessaria Imperatori ad regendum vtiliter sibi subiectos: imo quasi videntur sufficere tamen

[illegible] amus, et ad laten- [illegible] *de* [illegible] *genere li-* [illegible] Ro- [illegible] bus, etc [illegible] quod [illegible] fraudulenter [illegible] el non [illegible] per [illegible] aliquid [illegible] competentem [illegible] nem [illegible] debet [illegible] promissum [illegible] cate [illegible] que [illegible] ne [illegible] ve [illegible] aliquid afferat vel promittat, nisi [illegible] quod [illegible] ndum

[illegible] De [illegible] alitate simul videamus, an sint imperatori opportunæ. [illegible] quia ad liberalem spectat effundere diuitias, per quod [illegible] *Ma* [illegible] estimant, quod sine istis non potest bene administrari im- [illegible] ne nulla est censenda, *extra, de officio delega. cap. pastora-* [illegible] imperialis auctoritas absque coertione nulla est, coertio autem sine [illegible] tur potentia in imperatore requiritur, potentia autē maxime robo- [illegible] diuitias, [illegible] potentia absque amicis aut saltem obedientibus non videtur posse [illegible] tem [illegible] tes d[illegible]is acquiruntur, teste Salomone, qui Prou. 19. ait: *diuitiæ* [illegible] *plurimos, a paupere autem & si quos habuit separantur*, & [illegible] ca. ait: *Multi colunt personam po-* [illegible] *ant dona* [illegible] *fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab* [illegible] tur: [illegible] *est sapientia cum diuitiis, sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia*, & [illegible] *pecuniæ obediunt omnia*, diuitiæ igitur sunt imperiali excellentiæ optimæ propter ami- [illegible] acquirendos, sed amici & obedientes nequaquam diuitiis acquiruntur & tenētur [illegible] dant [illegible] nec addunt amicos: & nisi per prodigalitatem consumantur, amici cito [illegible] litas pro amicis & obedientibus acquirendis & tenendis maiestati imperiali [illegible] *Discipul.* Est ne fortitudo sic necessaria imperatori? *Ma.* Fortitudo, quæ est virtus [illegible] præcellere, sed fortitudo corporalis, quæ est corporis robur, non est ita [illegible] quamuis enim valde deceat imperatorem fortitudine corporali & arte [illegible] non est tamen simpliciter necessaria, nec aliis excellentiis præferenda, nec sa- [illegible] & aliis virtutibus præponenda, teste Sapiente, qui Sapient. 7. ait: *Melior est sapientia* [illegible] *vir prudens magis quam fortis*. & Eccl. 9. ait Salomon: *Dicebam ego, sapientiam esse meliorem* [illegible] eodem cap. *Melior est sapientia quam arma bellica*, & Prouerb. 19. ait: *Melior est pa-* [illegible] *forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.*

Cap. XVIII.

[illegible] em secundam huius libri, vtrum scilicet Romanum imperium fuerit à Deo, vel [illegible], & ponit tres opiniones, quarum tertiam prosequitur, & eam probat decem [illegible] bus capitulis sequentibus, ad quas etiam respondetur, prima vero opinio probatur c. 26. huius & secunda 27.

D[illegible] putatiue quæsiuimus, an expediret mundo vni imperatori subesse, & qui- [illegible] tatot mundi præcellere debet, ad Romanum imperium descendamus, in- [illegible] Romanum processit imperium, vtrum videl. fuerit ab hominibus, vel a Deo. [illegible] od imperium fuit à Deo constitutum, & non ab hominibus. Alia est quod fuit [illegible] tamen per homines, [illegible] per Romanos. Tertia opinio est, quod verum impe- [illegible] pa. Dicunt enim, quod Constantinus M. postquam fuit conuersus ad fidē [illegible] am potestatem, qua forte antea allegatiue vtebatur, humiliter ecclesiæ [illegible], & recepit iterum a Christi vicario, successore [illegible]. Petr[illegible] ordinatam di- [illegible] qua deinceps ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum le- [illegible] is vtebatur potestate permissa, deinde fungeretur auctoritate concess[illegible] [illegible] quam Constantinus reciperet Romanum imperium a successore beati [illegible] m habuit, sed vsurpatum ab hominibus, & permissum a Deo, non concel- [illegible] Quia constat mihi, quod ista vltima opinio fuit cuiusdam, qui erat de ma- [illegible] is ideo ipsam volo tecum magis exquisite disputando discutere, alle- [illegible] m ac etiam allegationibus respondendo, vt studiosi occasionem acci- [illegible] veritat[illegible] in quæ plurimos, qui literatissimi vocantur, forte latet, pr[illegible] [illegible] e. *Magister.* Ista opinio, quæ videtur sententialiter in Glossis su[illegible] [illegible] recitari & etiam approbari, quamplurimis rationibus [illegible] [illegible] probari. Vide & [illegible] *distinct. 96. cap. ad verum:* Ab eo est [illegible]

per[illegible]

rint plures iudices supremum non habentes. Euacuatur per hoc, quod hoc habet regulariter veritatem, quando omnes obedirent vni, & de iure & de facto, fallit tamen in casibus, de quibus sæpe facta est mentio superius. Ad septimam rationem, quæ fundatur in hoc, quod si vniuersitas mortalium esset vni subiecta, non solum inferiores, sed etiam superiores, etiam reges, si delinquerent, poterunt legitime castigari, quod non contingeret, si essent plures principes superiorem non habentes. Respondetur, quod regulariter verum est, quando nulla multitudo potenter rebellaret contra principem mundi, qui potenter & iuste regnaret, fallit tamen, quando Dominus mundi de iure taliter non regnat. Octaua ratio, quæ fundatur in hoc, quod inter vniuersos mortales talis debet esse connexio, qualis esset respectu alterius, si sit superior vel inferior, vt colligitur ex auctoritate Gregor. & Bonifacii papæ. Per hoc dissoluitur, quod absque tali connexione cunctorum mortalium [illegible] uersitas non est optimo regimine gubernata, & ideo inter mortales talis debet esse connexio, & per consequens omnes mortales (si optime, quantum permittit conditio mortalium, essent dispo[illegible]i principi deberent esse subiecti, sed quia talis connexio per malitiam impeditur: ideo po[illegible] contingere, quod etiam talis connexio cunctorum mortalium, etiam de iure non existat. N[illegible]atio, quæ consistit in hoc, quod plures principes dominari mortalibus ordinauit Deus propte[illegible] cata hominum punienda, & per consequens tale dominium plurium principum non est [illegible] Bene concludit, quod dominium vnius principis super totum mundum est melius plurium principum dominio superiorem non habentium: quod quandoque propter indignitatem hominu[illegible] iusto Dei iudicio tale dominium de facto haberi non potest, ideo in casu expediens est, qu[illegible] de iure & ad tempus cesset tale dominium, vt nullus de facto ad tale dominium sublimetur. De[illegible]a ratio, quæ consistit in hoc, quod si non expedit vniuersitati mortalium vni imperatori subesse [illegible] hoc propter influentiam hominum, aut propter nimiam potentiam temporalem [illegible] impe[illegible]is ex insufficienti diuisione procedit: quia propter neutrum illorum accideret, vel propter inf[illegible] & singularem malitiam subditorum, vel quia pro aliquo tempore determinato non constat, [illegible] possit inueniri aliquis idoneus ad huiusmodi dignitatem. Ad vndecimam rationem, quæ con[illegible]it in hoc, quod si non semper est expediens vnum imperatorem cunctis mortalibus dominari, hoc [illegible]set contra ius naturale, aut contra positiuum. Respondetur, quod cum ius naturale sit naturale præceptum, sicut colligi potest ex Gloss. quæ ponitur *distinct. 1. ius naturale*: sicut naturalis præcepti est differentia duplex, ita iuris naturalis differentia duplex potest inueniri. Præceptum autem naturale quoddam est absolutum absque omni conditione, modificatione seu determinatione, sicut *N[illegible] coles Deum alienum, Non mœchaberis*, & huiusmodi. Quoddam autem non est absolutum, sed [illegible]um aliqua conditione, modificatione vel specificatione seu declaratione, sicut *vti alieno inuito Domino. [illegible] fueris in extrema necessitate constitutus, abscinde vnum membrorum tuorum, pro sanitate corporis conseruanda*, & consimilia. Sic est duplex ius naturale: quoddam absolutum, & quoddam cum aliqua modificatione vel specificatione, & huiusmodi. Contra ius naturale primo modo dictum, non [illegible]t vnum imperatorem cunctis mortalibus præsidere: quia tunc in nullo casu vnquam p[illegible] imperator aliquis vniuersis mortalibus præsidere, sed vnum imperatorem cunctis mortalib[illegible] p[illegible]re potest esse contra ius naturale secundo modo dictum, quia ratio naturalis dictat, quod n[illegible]e vnus imperator dominari cunctis mortalibus, quando huiusmodi dominium esset in detrimentum & perniciem reipublicæ & boni communis. Ita etiam huiusmodi dominium regulariter es[illegible]stum & expediens & consonum rationi & iuri naturali, sed in casu potest esse iniquum & iuri naturali secundo modo dicto contrarium.

Cap. XI.

In quo respondetur ad rationes capituli secundi huius.

Discipulus. Audiui, quomodo respondetur ad rationes, quibus videtur posse probari, quod [illegible] per & in omni casu sit expediens, vnum principem secularem cunctis mortalibus præ[illegible] vel dominari, in temporalibus, nunc audire desidero, quomodo soluuntur rationes *supra 2.* [illegible] ad[illegible], quibus videtur posse probari seu ostendi, quod nunquam expediat vniuersitati mortaliu[illegible] poralibus vni principi seculari subesse. *Magister.* Ad primam rationem, quæ in hoc con[illegible]od diuisio regnorum à Deo, qui optime omnia regit & disponit &c. respondetur, quod Deus [illegible] qua fecit propter peccata malorum plectenda, & illa expediunt, quando puniendi sunt mali, [illegible] pe quando non sunt puniendi mali, non expediunt, sed contraria, diuisio aut[illegible] regnorum fu[illegible] a Deo in pœna peccati malorum, & ideo quando non essent sublimandi reges ad puniendum peccata [illegible] imp[illegible] commiserunt, sed ad vtilitatem bonorum, & ad conseruandum & præseruandum à ma[illegible] c[illegible] tendis, esset expediens, quod omnia regna essent vni principi supremo subiecta. Ad [illegible]cu[illegible]lam [illegible]nem, quæ fundatur in hoc, quod Deo displicebat petitio populi Israelitici, qui iustiss[illegible] v tebatur, quando petebat regem sibi dari, multipliciter respondetur. V[illegible]o modo, quod non [illegible] a petitio displicebat Deo, quia petebant malum: sed quia mala voluntate, & mala [illegible] ent[illegible] ne p[illegible] mala quidem intentione petebant: quia ideo petebant reg[illegible]m [illegible], vt in hoc e[illegible] infidelibus. Vnde & dixerunt, vt habetur primi Reg. 8. *Constitue n[illegible]bis regem, vt iudicet nos [illegible] & vniuersæ habent nationes*, & sequ[illegible]r: *Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed [illegible]erunt, nequaquam. rex super nos erit, & erimus nos quoque sicut omnes gentes*, mala e[illegible] a e

p[illegible]

[illegible] ar[illegible] ille [illegible] Samue- [illegible] arent [illegible] d D[illegible] fuit, [illegible] *iuxta omnia opera sua* [illegible] *qua eduxi* [illegible] *usque ad* [illegible] *erunt diu alien*[illegible] *faciunt tibi.* Ex quibus [illegible] colligi [illegible] are [illegible] non [illegible]

[illegible] o[illegible] ip[illegible] lera[illegible] nt abiicere regimen Samuelis, sed [illegible] orum fio- [illegible] & ideo nec[illegible] fuerunt depe lendi. Nam ibidem sic legitur: *Factum* [illegible] *uel posuit filios suos iudices Israel* & post: *non ambulauerunt filii eius in viis eius,* [illegible] *iam, acceperunt que munera, & peruerterunt iudicium. Congregati ergo vniuersi* [illegible] *ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, & filii tui non ambu* [illegible] *nobis* [illegible] *eu regem, vt iudicet nos.* Ex quibus verbis colligitur, qu[illegible] con [illegible] egi[illegible] s: [illegible] di[illegible] pl[illegible] bat [illegible] regimen [illegible] iorum suorum. *Magist.* R[illegible] n [illegible] n[illegible] uerunt expresse dicere, sibi displicere regimen Samuelis, tamen innuebant [illegible] xerunt: *tu senuis*[illegible], quasi dicerent, amodo non es aptus ad reg[illegible] ndum, quod aut[illegible] [illegible] orum [illegible] ius, non fuit nisi ad palliandum suam malam voluntatem. [illegible] lebant abiicere Samuelem, quod ex verbis Dei superius d[illegible] is datur int[illegible] vnam [illegible] onsionem audiui dari. nunc dic aliam. *Magister.* Aliter respon[illegible], v[illegible] p[illegible] e[illegible], plus regulariter expediat, vt rex in temporalibus do[illegible] ta- [illegible], quando autem expedit, & quando non, licet sæpe latet homines, & p[illegible] & m[illegible] hoc tamen Deum, cui nuda sunt & aperta omnia vera, nunquam latet, & [illegible] ios petitores, quod non expediret eis regē habere, petitio eorum Deo displicuit, quia [illegible] ter[illegible] g[illegible] rent eum, qui ordinauerat eos aliter regi quam per regem sciens, quod non ex- [illegible] habere, indiscrete & imprudenter ac importune petebant regem, non enim debe- [illegible] e [illegible] tatio [illegible] m modi regendi o: diuati a Deo, antequam Deum interrogassent quamuis [illegible] n non sit regulariter malum, imo regulariter est bonum, & in casu malum. Tertia r[illegible] tio, [illegible] atur, quod illud regimen est melius, quod magis assimilatur regimini, quod [illegible] si [illegible] in [illegible] tu innocentiæ remansissent: quia vnum imperatorem omnium minime hab[illegible] r. [illegible] r, quod propter diuersitatem inter statum innocentiæ & naturæ lapsæ non [illegible] e [illegible] ius i[illegible] statu naturæ lapsæ, quod magis assimilatur illi regimini, quod fuit et in [illegible] sic[illegible] ne[illegible] regimen illud est melius in statu naturæ lapsæ, quod magis assimilatur r[illegible] ni, quod est in statu naturæ gloriæ, quia tunc melius esset, quod quilibet regeret seipsum & [illegible] ullus [illegible] g[illegible] en super alios seu prælationem haberet: quia regimen seu prælatio non erit in [illegible] riæ. Ad quartam, quæ consistit in hoc, quod vnum imperatorem cunctis mortalibus domi- [illegible] tra ius gentium, quod est ius naturale: & per consequens nunquam est expediens siue li- [illegible] per illa, [illegible] dicta sunt in *præcedenti c.* videtur posse repelli. Nam illud, quod est contra [illegible] lum sit iniquum, non tamen semper est iniquum, imo quandoq; est regulariter [illegible] & in casu iniquum, pro eo quod ius gentium saltem quo ad multa non est ius na- [illegible] um absque omni modificatione vel conditione, determinatione vel specificatione: [illegible] onditionatum modificatum specificatum seu determinatum vel cum specifica- [illegible] stinc[illegible] one. Nam sicut habetur in decretis *dist. i. ius gentium,* ad ius gentium spectant [illegible] uitutes: quæ tamen non sunt de iure naturali absolute absque omni modi[illegible] a- [illegible] nc contraria nunquam essent licita, quia illa quæ sunt contra ius nat[illegible] o- [illegible] licita, sed semper sunt illicita & indispensabilia, *extra de consuetudine, c.* [illegible] *au[illegible]ato,* [illegible] quod vnum imperatorem omnibus dominari, bella, captiuitate[illegible] atq[illegible] [illegible] um de iure gentium, & ideo valeant pertinere ad ius naturale cond[illegible] [illegible] u cum aliqua specificatione seu determinatione, non tamen sunt sen per [illegible] ant ad ius naturale absolutum, quod non variatur, sed inuariab le perseuerat [illegible] *bi ita.*

[illegible] in hoc, quod mortalium quidam sunt fideles, quidam sunt in[illegible] deles, qui non d[illegible] [illegible] ec ad inuicem communionē seu pacificam societatem habere, nec ad e[illegible] [illegible] o [illegible] suscipiendo recurrere: & per consequens non debent vni imperatori sube[illegible] [illegible] c elidi Primo, quia licet fideles non deberent ducere iug[illegible] infide[illegible] ium [illegible] um [illegible] nm infidelibus communionem seu societatem pacificam habere, qua[illegible] [illegible] eles, vel aliquid facerent in contumeliam imperatoris vel curator[illegible], au[illegible] [illegible] e [illegible] atum mortale nec [illegible] deles deberent recurrere ad iu[illegible] cium [illegible] fide[illegible] [illegible] tamen licitum esset fidelibus ducere iugum in fidelibu[illegible] [illegible] m [illegible] en paci[illegible] cam societatem habere, quando nihil mal[illegible] moliren ur, & [illegible] pro iudicio sustinendo recurrere, & ideo licet non esset licitum [illegible] del [illegible] iu[illegible] ortalium infideli subesse videtur tamen tam infid[illegible] bus, quam fide- [illegible] at[illegible] deli subesse. Secundo quia fideles non debent idem iugu[illegible] spiritua [illegible] is [illegible] ssunt tamen licite cum eis ducere idem iugum temporale, vnde [illegible] [illegible] io [illegible] uam in veteri testamento idem iugum temporale ducentes cum [illegible] [illegible] di[illegible] es, fidel[illegible] etiam licite communionem & pacificam societatem [illegible] b[illegible] t ut & mul[illegible] ti habu[illegible] runt, licet non in peccato [illegible] nec [illegible] ontra

CAP. XIII.

In quo respondetur ad rationem cap. 4. pro quarta opinione inductam.

DIscipulus. De ista materia plura poterunt legentes in tractatu *de potestate papæ & cleri* inuenire, ideo ad motiuum adductum *supra cap. 4.* pro quarta opinione te conuerte, & recita quomodo respondetur ad ipsam. *Magister.* Motiuum illud ad probandum, quod illud regimen mundi est optimum, quod est plurium sapientum, similiter, in hoc consistit, quod quando plures regunt simul, pauciores errores accidunt & peccata. Ad quod respondetur, quod illud motiuum videtur probabilitatem habere, si errores & peccata in regendo ex sola imperitia vel defectu consilii solum contingerent: Et si vnus princeps secularis absque consilio sapientum sibi subditos gubernare deberet, sed quia errores & peccata in regendo non ex sola imperitia, sed etiam ex mala voluntate & negligentia eueniunt, & princeps sibi subditos debet regere de consilio sapientis, nec est aliquis promouendus ad principatum, nisi qui est melior & prudentior aliis, & de quo probabiliter æstimetur, quod quando oportet & expedit, velit requirere consilium sapientum, ideo regulariter principatus vnius virtuosi & prudentis præualet principatui plurium virtuosorum & sapientum. Quia enim tantum mortales proni sunt ad discordiam & ad quærendum quæ sua sunt nimis, & non quæ sunt boni communis: ex quibus turbatio tranquillitatis & pacis corruptio & alia mala quasi infinita proueniunt, ab his maxime, qui super alios potestatē habent. Quando autem essent plures rectores, quorū nullus altero esset superior, facilius accideret discordia, q̃ si vnus esset superior aliis: eo quod nullus discordat à seipso, facilius etiam plures, qui à superiori refrenari non possent, quærerent propriā vtilitatem, q̃ si vnus dominaretur aliis, ideo regulariter minus timendū esset deturbatione pacis & iustitiæ & aliis malis, quæ ex defectu boni regiminis prouenire noscuntur, si vnus esset rector, q̃ si plures essent simul rectores, quorum nullus esset superior alio: præsertim cum facilius sit populo, emendare vnum rectorem (si taliter exorbitauerit) vt sit puniendus vel etiam amouendus, quam plures. Nec obstat, quod veritas iustitiæ, quæ à multis quæritur, facilius inuenitur: & quod salus est, vbi multa consilia, quia, sicut dictum est, princeps virtuosus & sapiens, quando expedit, requirit consilia sapientum, & facit scilicet veritatem quæri à pluribus, qui multo melius potest regere consiliarios quærentes veritatem & modum debitum quærendi pro loco & tempore, quod vnicuique videtur eis imponere, quam possent ipsimet cōsulentes, si nullus haberet potestatem super alium: præsertim cum vnus rector habens super omnes consiliarios potestatem de modo consulendi consiliarios possit vnumquemque eorum requirere: & cuius consilium viderit sanius, acceptare. Et ideo quantumcunq; expediat veritatem in causis arduis quæri à pluribus, vtile est vt vnus super omnes alios consulentes quærendi veritatem habeat potestatem. Hinc est quod quamuis, vt allegatum est *supra c. 4.* Romani fecerunt sibi curiam, vt quotidie consulerent 322. consilium agentes de multitudine, vt habetur *1. Macchabæor. 8.* tamen, vt ibidem legitur, commiserunt vni homini magistratum summum, & omnes obediebant vni regulariter, igitur melius est, quod vnus virtuosus & prouidens habeat mundi imperium, quam plures.

CAP. XIV.

Vbi incipit inuestigare, quibus virtutibus debeat pollere imperator: & primo de fide.

DIscipulus. Hactenus inquisiuimus, an toti generi humano expediat vnum imperatorem seu principem secularem vniuerso orbi præesse: & aliqualiter exquisite pertractauimus opinionem dicentem, quod regulariter est expediens, vt omnes mortales vni seculari principi in temporalibus sint subiecti, nunc autem intendo tecum inuestigare (quamuis breuiter) quibus excellentiis seu gratiis, virtutibus & moribus imperator mundi debeat præfulgere. Æstimo autem, quod fides, iustitia, veritas, peritia, potentia, diuitiæ, liberalitas, & fortitudo in imperatore mundi maxime requiruntur, ideo de istis aliqua breuiter interrogare propono, primo an imperator mundi veram fidē & catholicam teneatur habere? *Magist.* Nonnullis apparet, quod interrogatio tua dubitationem non habet, cum quilibet etiam mortalis adultus habens vsum rationis teneatur esse fidelis, præsertim si in fide potuerit informari, sed forsan quærere intendebas, an aliquis posset esse verus imperator, qui non habeat veram & catholicam fidem, de quo sunt multæ opiniones diuersæ & aduersæ.

CAP. XV.

Inquirit vtrum imperator debeat habere notitiam scripturarum, & respondet secundum diuersas opiniones.

DIscipulus. De isto secundo inquiram aliqualiter postea exquisite, ideo transeo ad peritiam necessariam imperatori. Et primo cupio scire, an imperator mundi, si fuerit catholicus, teneatur habere peritiam scripturæ diuinæ? *Magist.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones. Vna, quod imperator mundi, si fuerit catholicus, peritiam legis diuinæ & sacrarum literarum debet habere. Quia non minoris perfectionis debet esse imperator catholicus in nouo testamento, quam fuerit rex in veteri testamento. Sed rex in veteri testamento debuit habere peritiam literarum sacrarum, & in lege diuina con-

uina continue meditari. Igitur imperator catholicus perfectius debet ista habere. Item, ad imperatorem catholicum spectat fidem Christianam, quæ in sacris literis continetur, defendere: & impugnatores ipsius vltione debita castigare, nullus autem defendere potest, quod ignorat, igitur imperator catholicus perfectius debet ista habere, scilicet literarum sacrarum peritiam. Alia est opinio: quod quamuis deceat imperatorem catholicum aliqualem literarum sacrarum habere peritiam, vt saltem sciat legem vel legendo intelligere literaliter scripturas sacras: non tamen est simpliciter sibi necessarium peritiam talem habere: pro eo quod absque tali peritia potest temporalia vtiliter & iuste disponere, quod solummodo ad imperatorem dignoscitur pertinere. *Discip.* Nunquid imperator tenetur notitiam legum ciuilium habere? *Magist.* Vna est opinio, quod sic quia cum imperator sit summus iudex in temporalibus, non minorem peritiam legum, secundum quas est ferenda sententia, debet ipse habere, quam iudices inferiores. Sed iudices inferiores tenentur habere notitiam legum ciuilium, secundum quas iudicare tenentur. Igitur multo magis debet imperator legum ciuilium habere peritiam. Alia est opinio, quod non tenetur de necessitate legum ciuilium habere peritiam: licet valde conueniens sit & vtile, vt peritia tali non careat, multi enim fuerunt imperatores & reges iusti, imo sancti, qui legum ciuilium peritiam minime habuerunt: qui tamen omnino didicissent leges, si de necessitate ad earum notitiam obligati fuissent, nec est simile de imperatore aut rege & aliis iudicibus inferioribus, quia enim imperator in imperio mundi, & rex in regno suo, solutus est legibus, nec tenetur de necessitate iudicare secundum leges, quemadmodum iudices inferiores secundum leges de necessitate iudicare tenentur: ideo non requiritur tanta notitia legum in imperatore aut rege, sicut in inferioribus iudicibus. *Discip.* Ex prædictis mihi probabile videtur, quod decet promouendum in imperatorem & regem tam sanctarum scripturarum quã legum profundam habere notitiam: & quod talis, si inuenitetur, ante omnes alios (cæteris paribus) est promouendus in imperatorem: & tunc in regem, quando per electionem non per successionem debet quis regni gubernacula suscipere. Sed nunquid si promotus in imperatorem vel regem non esset profundus in notitia sacrarum scripturarum & legum ciuilium, deceret eum desistere vel insistere studio pro huiusmodi excellenti notitia acquirenda: vel etiam si esset excellens in tali notitia debeat circa meditationem huiusmodi assidue occupari? *Mag.* Respondetur, quod laudabile esset imperatori aut regi vacare cum discretione huiusmodi studio, quantum posset, ita tamen, vt per tale studiũ non impediretur à sibi commissis. Negligere autem sibi subditos, & regni, imperii aut regnum alteri committere, vt tali studio insistat, in imperatore & rege est reprehensibile & damnabile reputandũ: quia talis curam debitam subditis non impendit, & de ipso verificatur illud Apostoli: *qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit & est infideli deterior.* Si enim prælatus ecclesiasticus propter vtilitatẽ subditorum vitam contemplatiuam debet nonnunq̃ prætermittere, & actiuæ intẽdere, vt ex sacris canonibus colligitur *8.q.1.ca. olim & c. inscriptis & c. qui episcopatum*: multo fortius imperator aut rex debet omittere tale studium, vt regimen debitum non solum per alios, sed etiam per seipsum subditis impendat. *Disc.* Nunquid imperator debet habere excellentem notitiam secularium negotiorum? *Mag.* Respondetur, quod ille, qui cæteros antecellit in peritia secularium negotiorum, & qui alios in sensu naturali & iudicio rationis excellit, cæteris paribus, debet ante alios in imperatorem aut regem, qui per electionem ad regni gubernacula assumitur, promoueri. Sensus enim naturalis & excellens rationis iudicium intelligit, quod in promouendo literatura, facundia, eloquentia, experientia, & memoria quilibet excellens videtur præferri debere: cum in promouendo ad officium temporale etiam breui tempore duraturum excellenti iudicio rationis interdum iam litteratura quã experientia debeat anteferri. Postquam autem ad imperium aut ad mundi gubernacula fuerit quis assumptus, peritiæ secularium negotiorum, & notitiæ iuris naturalis, & præcipue illius circa ꝙ contingit errare vel dubitare etiam eruditum, & cuius notitia ad suum spectat officium principaliter, debet insistere, & magis quam notitiæ scripturarum sacrarum, vel secularium scientiarum, vel legum quarumcunq;, nisi magis per eas quam per alium modum valeat peritiam secularium acquirere. *D.* Quare dicitur, quod insistendum est notitiæ iuris naturalis, circa quod contigit errare aut dubitare etiam eruditum? videtur enim, quod nullum est tale ius naturale, omnis enim ignorantia iuris, circa ꝙ contingit errare peritos, videtur excusare contra facientẽ, ideo enim ignorantia facti excusat, quia etiã peritos fallit, vt notat Glo. *di.38.c.1.* Igitur si circa ius naturale contingit errare peritos, ignorantia talis iuris excusare valeret. Rursus, omnis ignorantia probabilis excusat, sed ignorantia, quæ potest inueniri in peritis, potest esse probabilis, ideo aliqua ignorantia iuris naturalis excusaret, cuius contrarium notat Glo. *dist.30.c.1.* & Gratianus *1.q.1.* qui notandum dicit, quod omnis ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Ex quibus videtur colligi posse, quod nullũ est ius naturale, circa quod contingit errare aut dubitare peritos. *Mag.* Respondetur, quod iura naturalia reperiuntur in duplici differentia. Quædam enim sunt principia per se nota, vel ex talibus principiis immobilibus per se notis sequuntur & sumuntur, & circa talia iura nemo potest errare vel etiam dubitare: ipsa tamen ignorare potest, quia potest de ipsis nunquam cogitare, & talis ignorantia neminem excusat: qa talia iura naturalia, licet quis antea nunq̃ cogitauerit ea, statim cognoscit, quãdo secundũ ea aliquis tenetur facere aliq̃d vel omittere, nisi absq; omni deliberatione & regula rationis velit qs ad actũ ꝓcedere, vel actum talem omittere: qa ignorãtia talis iuris in tali casu ex damnabili negligentia vel contemptu procedit, & ideo non excusat. Si enim ex aliqua occasione niteretur occidere aliquem innocentẽ, qui nunq̃ nocuit, statim si deliberare velit, & breuiter, an debeat ipsum occidere,

c

[illegible], quod nó debet ipsum occidere. Et ideo si absq; omni deliberatione ipsum occiderit, talis ignorantia ipsum nun excusat. Alia sunt iura naturalia, quæ ex primis principiis iuris parenter, & absque magna deliberatione seu consideratione eliciuntur, quemadmodum in scibilibus quædam cunclusioues ex primis principiis patenter, & absque magna consideratione concluduntur etiam à minus eruditis, & talis ignurantia iuris naturalis non excusat: qnia potest quilibet absq; magno studio statim illa iura naturalia scire, & de tali ignorantia iuris intelligitur dicta maior. Alia sunt iura naturalia, quæ à paucis etiam peritis, & cum magna attentione & studio, & per multa media colliguntur ex primis iuribus naturalibus, circa quæ etiam periti interdum babent opiniones contrarias, quibusdam putantibus ea esse iusta, & qnibusdam ea esse iniusta, & ignorantia talis iuris naturalis excusat præcipue in omittendo aliquid facere, quod tamen faciendum esset, si non ignoraret, nisi sit ignorantia crassa & affectata. Talinm igitur iurium naturalium notitiæ acqnirendæ debet imperator insistere diligenter: quia alia iura, scilicet primo modo & secundo modo dicta, leuiter, quando erit necesse, sibi ostendentur, nec huiusmodi iurium & secularium negociorum peritiam & perfectam notitiam acquiri expedit, etiam vt plures consiliarios secum habeat sapientes, exemplo Romanorum, qui, vt est allegatum prius, constituerunt 32. qui quotidie consulebant & consilinm agentes de multitudine, quia teste Salomone Prouerbiorum decimo quinto. *Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi vero plures consiliarii sunt, confirmantur*, & Prouerbior. secund. ait, quod est salus, *vbi multa sunt consilia*. *Discipulus*. Doctrina sapientis obuiare videtur, imperatorem habere multos consiliarios. Quia Ecclesiastic. 6. sic legitur, *multi pacifici sint tibi, & consiliarius tibi sit vnus de mille*. *Magister*. Respondetur, quod consilium de diuersis & ex diuersis causis requiritur, aliquando enim requiritur consilium de secreto, qnod periculosum est reuelare, nisi fidelibus & amicis ac discretis. Interdum requiritur consilinm de publicis, vel de illis quæ absque periculo reuelari possunt infidelibus, inimicis & fatuis. Iterum, quandoque requiritur consilium aliorum, vt tot consiliariorum habeatur consensus, quo habito illud, quod deliberatum est, efficiatur magis autenticum, etiam cum maiori ordinatione & amoris reuerentia vel timore ab aliis suscipitur. Quandoque autem requiritur consilium, vt quærens consilium illud, quod deliberatum est, per consiliarios exequatur. Nonnunquam requiritur aliquorum consilium, vt quærens consilium notitiam iuris vel facti, quod ignorat, per eorum responsionem acquirat: qua habita quid agere debeat, animaduertat, multotiens vero requiritnr consilium aliquorum, vt quærens consilium probet & experiatur eorum consilia, & eorum discretionem, vel prudentiam, aut fidelitatem, vel affectionem, seu voluntatem, vel contra se vel erga alios. Quando igitur requiritur consilinm de secretis, quod periculosum est reuelare, pauci debent esse consiliarii: quia solnmmodo probati fideles amici & discreti. Quando autem requiritur consilium, vt deliberatum per consiliarios execurioni demandetur, requirendi sunt pauci: quia solummodo fideles sapientes & amici tantum, & in his duobus casibus intelligenda est auctoritas Ecclesiastici superius allegata. Quando autem requiritur consilium de publicis, vel de his quæ possunt sine periculo reuelari, requiritur consilinm solnmmodo, vt habeatur consiliariorum consensus, quo habito illud, quod deliberatum fuerit efficiatur magis autenticum, vel vt quærens consilium per responsionem consiliariorum notitiam iuris vel facti, quod ignorat acquirat: vel vt ipsorum habeat experientiam, vt probet discretionem seu prudentiam vel fidelitatem aut affectionem vel voluntatem: multi debent esse consiliarii nnmero in tali casu. Quandoque etiam nun est absurdum, consilium impiorum vel maleuolorum requirere: quia quandoque sapiens ex eorum responsione etiam ipsis nocere volentibus & decipere intendentibns, quid sibi erit agendum, prospiciet. Quemadmodum non solum ex bonis operibus sapientum: sed etiam ex malis operibus fatuorum sapiens accipit disciplinam, teste Salomone Prouerbiorum vigesimo quarto, qui ait: *per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleuerant vrtica operuerunt superficiem eius spinæ, & materia lapidum destructa erat: quod cum vidissem posui in corde meo & exemplo didici disciplinam.*

Cap. XVI.

Inquirit de iustitia, quomodo in ipso Imperatore vigere debeat.

Discipulus. Licet de peritia vel prudentia necessaria imperatori possemus (vt arbitror) magnum volumen efficere: tamē ad præsens prædicta sufficiant, ideo ad iustitiam, quæ necessaria est imperatori, vt æstimo, me conuerto, cupio autem scire, an imperator debeat semper in omni casu rigorem iustitiæ exercere. *Magister*. Respondetur, quod imperator debet quandoque iustitiam totaliter prætermittere, vel differre ad tempus: interdum vero decet eum, imo de necessitate tenetur, rigorem iustitiæ temperare mansuetudine: quandoqne autem de necessitate salutis tenetur rigorem iustitiæ exercere. *Discipulus*. Ista possunt, vt puto, innumeris rationibus & auctoritatibus demonstrari, sed abbreuiationis causa omittamus, de vno tantummodo cupio ad præsens sententias diuersas audire: an videlicet apud imperatorem in exercendo iustitiam omnes pœnæ pro quocunq; crimine sint arbitrariæ, vt liceat ei pecuniariam pœnam vel aliam pro quocunqne crimine infligere? *Magist*. Circa hoc diuersæ reperiuntur sententiæ. Vna est, quod apud imperatorem omnes pœnæ sunt arbitrariæ, vt liceat ei pro quocunq; casu & pro quocunque crimine quodcunq; genus pœnarum infli-

[illegible] ad laten- [illegible] *mo genere di-* [illegible] de [illegible] us, dic [illegible] qu [illegible] bet [illegible] ate [illegible] od [illegible] dul nter [illegible] mittere, [illegible] e. [illegible] non complere, sen [illegible] qu da [illegible] tor [illegible] luere, nec illa quæ promi [illegible] perpen [illegible] re[illegible]ndere, sicut & etu [illegible], si aliquid [illegible] ompetentem correctionem [illegible], nec d[illegible]bet [illegible] alia promissa [illegible]n de bet aliquid [illegible], nec aliqu [illegible] debet, ne cito vel leuiter aliquid asserat vel promittat, nisi [illegible] endum.

[illegible] p [illegible] beralitate simul videamus, an sint imperatori opportunæ. [illegible] tati: quia ad liberalem spectat effundere diuitias, [illegible]er quod [illegible] æstimant, quod sine istis non potest bene administrari im- [illegible] quia iuri [illegible] coertione nulla est censenda, *extra, de officio deleg. cap. pastora-* [illegible] multo magis imperialis auctoritas absque coertione nulla est, coertio autem sine [illegible] non potest. Igitur potentia in imperatore requiritur, potentia autẽ maxime robo- [illegible] diuitias, eo quod potentia absque amicis aut saltem obedientibus non videtur posse [illegible] m & obedient[illegible] u[illegible]is acquiruntur, teste Salomone, qui Prou. 19. ait: *diuitiæ* [illegible] *plurimos, a paupere autem & iis quos habuit separantur*, & 7 ca. ait: *Multi colunt personam po-* [illegible] *unt dona* [illegible] *bucntu* [illegible] *atres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab* [illegible] 6 [illegible] *tur: Vtilior est sapientia cum diuitiis, sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia*, & [illegible], quo[illegible] *pecuniæ obediunt omnia*, diuitiæ igitur sunt imperiali excellentiæ optimæ propter [illegible] mi- [illegible] e[illegible]ien[illegible] acquirendos, sed amici & obedientes nequaquam diuitiis acquiruntur & tenentur [illegible] ter effundantur; nec addunt amicos: & nisi per prodigalitatem consumantur, amici cito [illegible] ur [illegible] be[illegible]litas pro amicis & obedientibus acquirendis & tenendis maiestati imperiali [illegible] *Di[illegible]pul.* Est ne fortitudo sic necessaria imperatori? *Ma.* Fortitudo, quæ est virtus [illegible] m[illegible] [illegible] n imperatore præcellere, sed fortitudo corporalis, quæ est corporis robur, non est ita [illegible] ilia [illegible] p[illegible]ratore; quamuis enim valde deceat imperatorem fortitudine corporali & arte [illegible] in[illegible] præcellere, non est tamen simpliciter necessaria, nec aliis excellentiis præferenda, nec sa- [illegible] stitiæ & aliis virtutibus præponenda, teste Sapiente, qui Sapient 7. ait: *Melior est sapientia* [illegible] *& vir prudens magis quam fortis.* & Eccl. 9. ait Salomon: *Dicebam ego, sapientiam esse meliorem* [illegible] est eodem cap. *Melior est sapientia quam arma bellica*, & Prouerb. 19. ait: *Melior est pa-* [illegible] *vir forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.*

Cap. XVIII.

4 [illegible] *m secundam huius libri, vtrum scilicet Romanum imperium fuerit à Deo, vel* [illegible] *& ponit tres opiniones, quarum tertiam prosequitur, & eam probat decem* [illegible] *bus capitulis sequentibus, ad quas etiam respondetur, prima vero opinio probatur c. 26. huius & secunda 27.*

D[illegible] d[illegible]sputatiue quæsiuimus, an expediret mundo vni imperatori subesse, & qui- [illegible] rator mundi præcellere debet, ad Romanum imperium descendamus: in- [illegible] R[illegible]manum processit imperium, vtrum videl. fuerit ab hominibus, vel a Deo. [illegible] od imperium fuit à Deo c[illegible]stitutum, & non ab hominibus. Alia est quod fuit [illegible], & tamen per homines, sc. per Romanos. Tertia opinio est, quod verum impe- [illegible] pa. Dicunt enim, quod Constantinus M. postquam fuit conuersus ad fide[illegible] [illegible] aram potestatem, qua forte antea allegatiue vtebatur, humiliter ecclesiæ [illegible] P[illegible]ntifici, & recepit iterum a Christi vicario, successore sc. P[illegible] ordinatam di- [illegible] ru[illegible] qua deinceps ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum le- [illegible] rius vtebatur potestate permissa, deinde fungeretur auctoritate concessa, [illegible] tequam Constantinus reciperet Romanum imperium à successore beati [illegible] m habuit, sed vsurpatum ab hominibus, & permissum a Deo, non conces- [illegible] Q[illegible]a constat mihi, quod ista vltima opinio fuit cuiusdam, qui etat de ma- [illegible] is ideo ipsam volo tecum magis exquisite disputando discutere, alle- [illegible] am ac etiam all[illegible]gationibus respondendo, vt studiosi occasionem ac- [illegible] veritat[illegible], quæ plurimos, qui literatissimi vocantur, forte latet, pri- [illegible] are *Mag ster.* Ista opinio, quæ videtur sententialiter in Gl[illegible]ssis [illegible] [illegible] les sæpius recitari, & etiam approbari, quamplurimis rationibus [illegible] [illegible] vide[illegible]r p[illegible]sse probari. Vnde & Gloss. *distinct. 96. cap. ad verum:* Ab eo e[illegible]

per[illegible]

[illegible] qui potest [illegible] *cap. a [illegible], & cap. iuratos* [illegible] Romano [illegible] e, & Glossa allegata vide [illegible] *Magister.* D[illegible] Romano [illegible] Verba [illegible] *Romanus* [illegible] *Zacharias scilicet regem Francorum non tam pro [illegible] tanta potestati erat inutilis, a regno deposuit, & Pipinum Caroli imperatoris patrem [illegible] omnesque Francigenas a iuramento [illegible] absoluit*, in quibus [illegible] erat [illegible] gitur per illud cap. non potest probari, quod imperium Romanum [illegible] Papa, [illegible] ri, quod regnum Francorum [illegible] Papa. *Discipulus.* Si consideretur [illegible] Papa, videtur posse concludi, quod Romanum imperium [illegible] a Papa, quia non est m[illegible] gno Franciæ, quam de Romano imperio. *Magister.* Ad istam obiectionem [illegible] nantur respondere. Dicunt enim quidam, quod non est [illegible] Romano [illegible] ciæ, quia magis, vt dicunt, potest [illegible] regnum Franciæ Papæ, quam Romanum [illegible] dicunt regnum Franciæ fuit antiquitus tam de iure quam de facto subiectum Romano [illegible] adhuc est de iure, teste Glossa, *ext. qui filii sunt legitimi. per venerabilem* vbi dicit Papa: *superiorem in temporalibus minime recognoscat de facto, tamen de iure subest Romano imperio.* [illegible] *Quæsitum* [illegible]*: imperator & princeps totius mundi. ff. ad L. Rhod. l. qui [illegible]* [illegible] Romano imperio, nec hæreditatem habere potest [illegible] *mi priui[illegible], cap. super specula*, asserit manifeste, quod leges Romanorum [illegible] iure ab omnibus obseruari, licet de facto non ab omnibus obseruentur. Ex quibus [illegible] pluribus colligitur quod regnum Franciæ de iure est subiectum Romano imperio, q[illegible] tor Romanus (cui est subiectum) potest committere Papæ, sicut & alius, p[illegible] gem Franciæ pro diuersis iniquitatibus, in quibus non posset committere Papæ [illegible] nendi Imperatorem, quare saltem ex commissione Imperatoris & Romano[illegible] Franciæ esse magis subiectum Papæ, quam Romanum imperium. Quod [illegible] quod Imperator Romanorum non est magis subiectus Papæ, quam princeps, qui d[illegible] peratori.

Si igitur rex Franciæ de iure subest imperatori: Imperator non est m[illegible] quam rex Franciæ. Aliter dicunt quidam, quod Papa auctoritate Papali n[illegible] gem Franciæ potest deponere, nisi pro hæresi, tamen Papa auctoritate Romano[illegible] busdam aliis causis deponere imperatorem, & auctoritate Francorum potest qu[illegible] deponere regem Francorum, & hæc Glossa super cap. allegato senti[illegible] e vid[illegible] *posuit*, ait: *dicitur deposuisse, quia deponentibus consensit, recipiendo scilicet ab e[illegible] potes[illegible] quasi vna cum eis deposuit.* Aliter dicitur, quod Zacharias Papa deponendo re[illegible] falcem suam in messem alienam, potestatem vsurpando sibi ex officio nullat[illegible] quod & alii summi Pontifices in præiudicium laicorum facere dignoscuntur [illegible] *de foro competent. cap. si quis clericus*, ait: *Papa siue sint negligentes* (scilicet laici[illegible]) *vicii, siue non, quotidie concedit literas clericis contra laicos super quacunque quæstione & [illegible] ctionem aliorum, contra quod dicit cap. proximo super verbo nouit, vbi sic loquitur. Non putes [illegible] iurisdictionem istius illustris regis Francorum turbare minime intendanius: cum ipse iurisdictionem [illegible] velit, nec debeat impedire.*

Discipulus. Dixisti motiua aliquorum, quare male Glossa allegat *cap. alius* nun[illegible] eadem Glossa male allegat *cap. iuratos.* *Magister.* Hoc videtur quibusdam, quia [illegible]ud nullam facit mentionem de imperatore, sed de quodam milite, qui vocabatur [illegible] rant quidam alii milites, nec Papa ibi deposuit dictum Hugonem de dignitate [illegible] tantum mandauit, vt præciperetur militibus, vt non seruirent Hugoni præ[illegible] fuit deponere prædictum Hugonem: quia cum Dominos aliquis excommunicatus [illegible] obedire vel communicare non debent, & tamen propter excommunicationem su[illegible] deponitur à Dominio suo: nec etiam tollitur obligatio, qua vasallus ei ten[illegible]r teste [illegible] q. [illegible] *cap. Iulianus*, ait: *verum est, quod excommunicatio non tollit obligationem, qua vasallus [illegible] mino suo: sed tantum e[illegible] ectum obligationis. Vnde Domino absoluto ei obedire tenentur.* Sed [illegible] & nonnulla alia plura nonnullis apparet, quod per illud capitulum probari non po[illegible] deponere possit imperatorem: quoniam, vt videtur aliquibus, quod ad Papam no[illegible] deponere imperatorem, quia no maiorem potestatem habet super imperatorem & [illegible]num perium, quam super alios reges, & alia quæcunq; regna, quia si maiorem potestat[illegible] peratorem, q super alios reges, aut haberet talem potestatem iure di[illegible] iure diuino: quia in tota scriptura diuina non [illegible]gitur, quod aliqua po[illegible] p[illegible]m Romanum, quæ non sit sibi concessa super alios reges, ne[illegible] quia non vi[illegible]tur, q aliquis sibi dederit vel dare potuerit huiusmodi potestatem: [illegible] vel dare potuit huiusmodi potestatē, aut fuit imperator aut [illegible] non potuit dare talem potestatem super imperatorem, & non supe[illegible] imperator magis subiicere imperatorem Papæ quam alios reges. Tu[illegible] imperatorem. Tum quia [illegible] imperator, qui dedit talem pot[illegible]

Papæ, & imperator sequens fuit subiectus Papæ; imperator sequens non fuit verus successor, quia quando successor est magis subiectus, quam prædecessor, non est vera successio in ius alterius, ita imperator sequens non esset verus imperator, & per consequens imperator, qui taliter subiugasset Romanum imperium Papæ, fuisset destructor imperii quantum in se est, vel fuisset, & per consequens nihil egisset, quia nullus imperator valet destruere imperium, & quicquid egerit ad destructionem imperii, non teneret de iure: sed etiam per successorem suum de iure & de facto in irritum esset reuocandum, nec aliquis inferior imperatore dedit vel dare potuit talem potestatem Papæ super imperatorem, ex quo imperator dare non potuit eam, propter hoc nonnullis apparet, quod ratio est inualida ad probandum, quod verum imperium Romanum est à Papa.

Cap. XIX.

Adducit aliam rationem probantem, quod imperialis potestas sit à Papa: ad quam etiam respondetur & obiicitur.

Discipulus. Aliam igitur rationem ad probandum idem adducas. *Magister.* Aliam rationem innuit ... vbi prius, quæ potest sic formari. Ab illo enim est imperium, cui datæ sunt claues cœlestis ... imperii, sed beato Petro, & per consequens successoribus suis, datæ sunt claues cœlestis & ... imperii. Vnde Nicolaus Papa, vt legitur *22. dist. ca. 1.* sic dicit: *Christus Romanam ecclesiam solus ipse fundauit, & fundauit, & supra Petram fidei mox nascentis erexit, qui beato Petro clauigero æternæ vitæ simul terreni & cœlestis imperii iura commisit*, ergo Romanum imperium est à Papa. *Discipulus.* Ista ratio ... mihi videtur, & tamen si aliqui nitantur respondere ad ipsam, enarra. *Mag.* Nonnulli volunt ... repellere, quia dicunt, quod auctoritas Nicolai, in qua fundatur ratio ista, si intelligatur, sicut ... sunt eam illi, qui eam adducunt, plures absurditates, imo certi errores aperte sequuntur. Prima absurditas siue error est, quod omnia regna sunt à Papa: & quod nullus est verus rex, nisi qui regnum suum suscipit à Papa. Nam in tota sacra Scriptura vel quacunque scriptura autentica nullatenus inuenitur, quod Christus aliter plus commiserit beato Petro iura Romani imperii, quam iura aliorum regnorum. Si igitur per auctoritatem illam potest ostendi, quod Romanum imperium est à Papa, & quod non est verus imperator, nisi qui suscipit imperium à Papa; sicut tenet opinio, in ... fulcimentum est adducta ista ratio: sequitur quod omnia alia regna sunt à Papa: & ita alii reges non sunt veri reges, nisi regna sua à Papa suscipiant, quare cum nulli vel pauci sua regna suscipiant à Papa, nulli vel pauci sunt veri reges. *Discipulus.* Satis videntur reges sua regna suscipere à Papa, ex quo parati sunt sibi obedire, qui etiam, si placeret Papæ, præparati essent resignare sua regna Papæ, & ... ab eo suscipere. *Magister.* Multi istud negarent. Vnde de rege Franciæ specialiter, vt ... *extra de elect. qui filii sunt legitimi, cap. per venerabilem*, testimonium perhibet, quod superiorem in temporalibus non recognoscit: & tamen rex Franciæ est verus rex, nec vnquam fuit aliquis, ... se in temporalibus superiorem habere.

Discipulus. Nunc videtur mihi, quod auctoritas Nicolai prius allegata potest in præiudicium ... regis Franciæ, intelligi. Sed quæso dic ibi, quid illi per auctoritatem prædictam ... opinionem pro qua adducitur intelligunt, sicut & verba sonant & quæ etiam arbitror ... omnium regnorum Christus commisit beato Petro, quod omnes reges tenentur ... Papam superiorem, etiam in temporalibus, de rege Franciæ & de aliis regibus & principibus ... temporalibus Papam minime recognoscunt superiorem, an scilicet eorum error ... inter hæreses computandus? *Magister.* Dicunt nonnulli, quod si prædicta opinio ... debet inter hæreses computari: quia secundum opinionem illam ex sacra Scriptura ... Christus sic omnia iura omnium regnorum commisit B. Petro, quod omnia regna ... sunt a B. Petro summo Pontifice: & summus Pontifex etiam in temporalibus est superior ... regibus, sed omnis error, qui obuiat scripturæ diuinæ, est inter hæreses numerandus, ... aliquis rex non debet recognoscere in temporalibus superiorem in terris, est ... diuinam, & per consequens hæreticum est censendum. *Disc.* Nunquid secundum ... rex Franciæ & alii tenentes istam assertionem, sunt inter hæreticos numerandi? *Magister.* ... assertio hæreticalis, & rex Franciæ vel alius non tenet eam pertinaciter: non est proreus ... reputandus. Si autem sic hæreticalis, & rex Franciæ vel alius pertinaciter adhæret ... est censendus, qualiter autem debeat quis de pertinacia conuinci, *in primo tractatu libro quarto*, est aliqualiter indagatum. *Discipulus.* Recitasti secundum opinionem ... absurditatem quamplures includentem, sequentes ex auctoritate Nicolai Papæ ... in eam intelligi, nunc autem secundum alios dic, an aliqua alia absurditas ... eadem secundum intellectum eundem. *Mag.* Alia absurditas secundum quosdam ... ex ipsa sci. quod regnum cœleste sit à Papa: quia ita asserit ista auctoritas, quod Christus ... beato Petro iura cœlestis imperii, sicut terreni. Si igitur ex ista auctoritate potest ... terrenum imperium sit à Papa, eadem ratione concluditur ex ipsa, quod cœleste imperium ... quod videtur absurdissimum. Tum quia ante Christum esset Papa supra cœleste ... quia sine auctoritate Papæ multi recipiuntur in cœlesti imperio. Tum etiam

quod

[illegible] ctoritatem & potestatem dederunt talem. Vel [illegible] om Gl[illegible] super [illegible] *tur deposuisse, quia deponentibus consensit.* Sic Papa non auctoritate vel potestate sibi [illegible] Christo, sed auctoritate Romanorum, qui talem potestatem dederunt, illa vice transtulit Romanum Imperium de Græcis in Germanos. Vel potest dici transtulisse, quia transferentibus consensit. Ista responsio videtur fundari in illa opinione, quæ ponitur, quod Papa habet [illegible] n potestatem [illegible] a Christo immediate, scil. potestatem in spiritualibus & ius percipiendi carna[illegible] [illegible] stentatione & exercendo officia sua habet aliquam à concilijs generalibus auctoritatem [illegible] ooe fidelium, saltem per tacitum assensum ipsorum à diu [illegible] gentibus vel Imperato[illegible] principibus vel huiusmodi. De qua opinione poteris inuenire quamplurima in tractatu *De* [illegible] *apa & cleri.* Ideo ad præsens quamplures impugnationes illius responsionis omittam, & [illegible] ucam, quæ talis est. Quando aliquid fieri dicitur à Sede Apostolica, non intelligitur fieri [illegible] aliquam potestatem concessam personæ Papæ solum: sed intelligitur fieri auctoritate offici[illegible] n à C[illegible] sto sibi & commissi. Decretalis autem illa *venerabilem* dicit, Sedem Apostolicam tra[illegible] e Imperium de Græcis in Germanos, verba enim Decretalis sunt hæc. *Illis principibus & ius & po*[illegible] *atem eligendi regem in Imperatorem postea promouendi cognoscimus, vt debemus, ad quos de iure & ant*[illegible] *quia* [illegible] *uetudine noscitur pertinere, præsertim cum ad eos ius & potestas huiusmodi a Sede Apostolica peruenerit* [illegible] [illegible] *anum Imperium in personam Magni Car*[illegible] *li a Græcis transtulit in Germanos.* Igitur Papa auctoritat[illegible] commi[illegible] bi a Christo transtulit Romanum Imperium. *Magist.* Respondetur ad impugnationem [illegible], quod sæpe Apostolica Sedes accipitur pro Papa, & sæpe illud quod fit à Papa inquantum [illegible] etur fieri a Sede Apostolica. Et ideo quia Papa habens potestatem à Romanis transtulit Imperium, Sedes Apostolica dicitur transtulisse Imperium.

C A P. XXI.

Tertiam rationem adducit, ad probandum id, quod prius, qua etiam impugnatur, & ad eam respondetur.

DIscipulus. Adhuc allegationes alias pro opinione prædicta discutiamus. *Magist.* Pro eadem opinione allegatur August. sic. Ab illo habet Imperator Romanum Imperium, à quo postquam [illegible] ectus est examinatur, confirmatur & inungitur, consecratur & coronatur, & cui iurat. Sed Imperator Romanus postquam est electus examinatur à Papa, confirmatur, inungitur, consecratur, & [illegible] oronatur, & ei iurat. *extra, de electione ca. venerabilem. & di. 63. tibi Domino.* Ergo Imperator Imperium [illegible] et à Papa. *Discip.* Ista ratio videtur includere multas particulas. Dic ergo secundum aliquam sen[illegible] tiam, an per hoc, quod electus in Imperatorem examinatur à Papa, possit ostendi, quod Impera[illegible] [illegible] um recepit à Papa. *Magist.* Dicunt quidam, quod non. Nam & legati examinari debent ab [illegible] a [illegible] uos mittuntur *dist. 97. nobilissimus*, vbi dicitur Gloss. *Legati sine periculo non recipiuntur. Vnde in* [illegible] *facienda examinatio.* Et tamen legationis officium non est ab ipsis. Ergo per examinatio[illegible] p[illegible] bari non potest, quod examinatus non habet officium suum ab examinante. Tum quia li[illegible] aminare literas Papales. *extra, de crimine falsi & falsariorum*: & tamen examinatores huiusmodi [illegible] per literas examinatas aliquam potestatem. Ergo per hoc, quod electus in Imperato[illegible] natur à Papa, inferri non potest, quod Imperator habet Imperium à Papa. Examinatur [illegible] Imperatorem à Papa, non vt Papa conferat sibi Imperium, sed ne Papa & alii habe[illegible] te vnum, qui non est electus legitime. Et per consequens, qui non est verus Im[illegible] admodum volentes vti literis Papalibus examinant eas, ne literas falsas pro veris re[illegible] ideo quare dicitur, quod per examinationem probari non potest, quod Imperium [illegible] pa. [illegible] efer, quid dicitur de confirmatione. *Magist.* Dicitur, quod in nulla scriptura au[illegible] inuenitur, quod Imperator fuerit confirmatus à Papa. Vnde & in Decretali *venerabilem,* [illegible] nate videtur, quod Imperium sit à Papa, de confirmatione non fit mentio. Vnde [illegible] rator antiquitus non confirmabatur à Papa. Si autem aliquis postea confirmatus [illegible] icitate vel humilitate Imperatoris processit: non tamen potuit legem Impera[illegible] [illegible] *ip.* Nunquid per inunctionem, consecrationem, coronationem o[illegible] ndi potest, [illegible] Papa. *Magist.* Dicitur quod non, quia alii reges inunguntur, consecrantur, [illegible] A[illegible] epi[illegible] copis & Episcopis regnorum suorum, & tamen non habent ab ipsis sua [illegible] *ip.* N[illegible] per iuramentum potest ostendi, quod Imperium sit [illegible] Papa. *Magist.* Dicitur [illegible] potest probari, quod aliquis Imperator præstiterit aliquod iuramentum Papæ, [illegible] Ot[illegible] Imperator Iohanni. Sed iuramentum Othonis non fuit iuramen[illegible] um [illegible] ionis, quod præstat vasallus Domino suo pro feudo quod recepit ab ipso: ad quod [illegible] am iuramentum Othonis prædict, quam iuramentum quod præstat vasallus Domi[illegible] ntur. Iuramentum autem Othonis habetur *dist. 63. c. tibi Domino*, tale fuit. *tibi Domi*[illegible] [illegible] *go rex Otho promitto & iuramentum facio per Patrem, Filium & Spiritum sanctum, per hoc li*[illegible] [illegible] *ca*[illegible] *cis, & per has reliquias sanctorum, quod si permittente Deo Romam venero, sanctam Romanam* [illegible] *orem ipsius exaltabo secundum meum posse, & vitam aut membra neq; ipsum honorem, quem habes* [illegible] *aut meo consilio aut meo consensu aut exhortatione perdes. Et in Romana ciuitate nullum pla*[illegible] *aut* [illegible] *at* [illegible] *omnibus, quæ ad te aut Romanos pertinent, sine consilio tuo. Et quicquid de ter*[illegible] *ad*[illegible] *am p*[illegible] *rm peruenerit tibi reddam. Et cuicunq; regnum Italicum commisero iurare*

faciam illum, vt tui adiutor sit ad defendendum terram sancti Petri secundum meum vel suum [illegible]
tem, qua iurat vasallus Domino suo, est hæc, vt dicit Hostiens. *Iuro ego super sancta Dei* [illegible], q
à modo inantea ero fidelis tibi, sicut debet esse vasallus Domino suo: nec illud, quod mihi sub nomine fidelitatis
commiseris, pandam alijs me sciente ad eius detrimentum. Aliam formam ponit idem [illegible] sti. quæ talis e[illegible]
Ego Titius iuro ad sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora inantea vsq; vltimum diem vitæ meæ ero fidelis [illegible]
Domino meo contra omnem hominem. De istis formis iurandi nonnullis apparet, quod iuramentum O
thonis Imperatoris non fuit iuramentum fidelitatis. Tum quia in illo iuramen[illegible]o nulla fit ment[illegible] d
fidelitate. Tum quia esto, quod per aliqua verba eiusdem iuramenti aliqua fidelitas debeat inte[illegible]
per nulla verba tamen posita in illo iuramento intelligitur fidelitas illa, quam debet vasallus Dom[illegible]
no. Non enim omnis fidelitas est fidelitas, quam debet vasallus Domino. Nam nonnunquam q[illegible]
debet seruare fidelitatem hosti suo: quia fides hosti est seruanda *23. q. 1. noli.* Et tamen fidelitas [illegible]
quam debet vasallus Domino, non est hosti seruanda. *Discip.* Videtur, quod iuramentum O h[illegible]
fuit iuramentum fidelitatis ex hoc, quod iurauit sibi, quod nunquam vitam aut membra aut h[illegible]
tem perderet sua voluntate, consilio vel exhortatione. Hoc autem spectat ad iuramentum fi[illegible]
22. q. vlt. ca. de forma, vbi sic legitur: *Qui Domino suo fidelitatem iurat, ista sex semper in memoria habere de*
bet, incolume, tutum, honestum, vtile, possibile, facile. Incolume videlicet, ne sit in damnum Domino suo de cor[illegible]
suo. Ex quibus verbis colligi potest, quod qui iurat alicui, ne sit ei in damnum de co[illegible]po[illegible]
sibi fidelitatem. Hoc autem continetur in prædicto iuramento Othonis. Ergo iurauit P[illegible]pæ [illegible]
tem. *Magist.* Dicitur, quod non omnis, qui iurat alicui, ne sit ei in damnum de corpore [illegible]
fidelitatem, quam debet vasallus Domino suo. Nam sicut legitur *1. Reg. 30.* Dauid iurauit [illegible]
gyptio, qui ducturus eum erat ad Amalechitas, qui percusserunt Sichelet, quod nō occider[illegible] eu[illegible]
non traderet eum in manum Domini sui: & tamen Dauid non iurauit illi puero fidelitatem [illegible]
vasallus debet Domino suo. Et per consequens ex hoc, quod Otho iurauit Papæ, quod sua vo[illegible]
te aut consilio non perderet vitam aut membra, non exhibuit sibi iuramentum fidelitatis: n[illegible]
uis iurasset sibi, quod nihil mali ei vnquam faceret, non posset concludi, quod iurasset ei [illegible]
tem, quam debet vasallus Domino suo: licet iurauerit ei, quod nihil noceret sibi. Abimelec[illegible]
liter iurauit Isaac. Sic legitur enim Gen. 26. *Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech &*
ad amicos illius, & Phicol Dux exercitus, locutus est eis Isaac: quid venistis ad me hominem, quem odistis [illegible]
listis à vobis? Qui responderunt. Vidimus Dominum esse tecum & idcirco nunc diximus: sit iuramentum int[illegible]
& iuremus fœdus, & non facias nobis quicquid mali. Et post surgentes mane iurauerunt sibi mutuo. [illegible]
verbis colligitur, quod Isaac iurauit illi, cuius non erat vasallus: & econuerso, quod nocere [illegible]
per consequens licet Otho iurasset Papæ, quod non sibi in damnum nec de corpore suo ne[illegible]
vel munitionibus neq; de iustitia sua, neq; possessionibus, neq; de quocunq; pertin[illegible]
non posset ex hoc concludi, quod iurasset sibi fidelitatem, quam debet vasallus Do[illegible]
non continetur in iuramento, quousq; ad vltimum diem vitæ suæ foret sibi fideli[illegible]
hominem, sicut vasallus Domino suo. Sed videtur, quod Otho Imperator po[illegible]
fidelitatem, & subiectionem Papæ absque hoc, quod iuraret sibi fidelitatem qua[illegible]
sallus Domino suo. Nam sicut habetur *extra, de iureiurando, ego Episcopus,* E[illegible]
illam fidelitatem Domino Papæ: & tamen non iurant sibi illam fidelitatem, qu[illegible]
lus Domino: quia Episcopi non sunt vasalli Papæ, sicut nec Papa est Dominus ip[illegible]o
illud Beati Petri: *Neq; dominantes in clero. Magist.* Respondetur, quod sermo est de iuramen[illegible]
dicitur debere fieri ab Imperatore ratione Imperii Romani, quod dicitur esse à Papa quia [illegible]
quod nullus est verus Imperator Romanus, nisi percipiat Romanum Imperium a Papa. Ex [illegible]
cluditur, quod Imperator debet infeudari à Papa: & per consequens Imperator est vasallu[illegible]
quo sequitur, quod si debet iuramentum præstare Papæ pro Romano Imperio, debet [illegible]
delitatem, quam debet vasallus Domino suo. *Discip.* Videtur, quod Otho iurauit Papæ [illegible]
delitatem illam, quam debet vasallus Domino: quia vocat eum Dominum suum, cum d[illegible]
mino Iohanni Papæ. Magist. Respondetur, quod sicut ibi Otho vocat Papam Dominum ita P[illegible]
Imperatorem Dominū suum *16. q. 1. sacerdotibus.* Igitur sicut ex tali modo loquendi non pote[illegible]
di, quod Papa est vasallus Imperatoris: ita ex modo tali loquendi Othonis non potest co[illegible]
Imperator est vasallus Papæ. Igitur quod Otho vocat Papam Dominum suum, non est [illegible]
eius, Dominus temporalis: sed propter prærogatiuam officii & dignitatis quemadm[illegible]
Domini temporales vocant etiam Mendicantes Religiosos *Dominos,* propter prær[illegible]gatiu[illegible]
tis & religionis: non quia reputant se vasallos eorum. Qui & modus loquendi sæp[illegible] le[illegible]
pturis Diuinis. *Discip.* Nunquid tenebatur Otho etiam non requisitus iurare Domin[illegible]
Respondetur, quod Otho spontanea voluntate iurauit Papę Iohanni. Ad tale autem i[illegible]
cogi non potuit. Quod tali ratione probatur. Nam non plus ex ordinatione Christi [illegible]
rator Papæ pro Romano Imperio, quam rex Franciæ & quicunq; alii pro regnis suis. [illegible]ed
ciæ & multi alii reges non tenentur iurare Papæ, nisi voluerint. Ergo nec Imperator [illegible]
concluditur, quod Imperator non habet Imperium [illegible] Papa, ne[illegible] est vasallus eius.
quia vasallus tenetur iurare Domino suo potissime si fuerit
requi[illegible]s.

CAP. XXII.

Ponit duas alias rationes idem probantes quod prius: ad quas etiam respondetur.

DIscipulus. Tange breuiter aliquas alias rationes pro sæpe dicta opinione. *Magist.* Alia ratio est: Papa supplet defectum Imperii, vacante Imperio, *extra, de foro compet. cap. licet.* Ergo imperium dependet à Papa. *Discip.* Dic breuiter quomodo respondetur ad illam rationem. *Magist.* Dicitur, quod sicut Papa ex auctoritate sibi data à Christo non intromittit se de temporalibus, vacantibus aliis regnis multis: nec etiam est tutor aliorum regnorum vel hæredum eorum infra ætatem legitimam: sic Papa auctoritate Papali sibi data à Christo non intromittit se de Imperio, vacante illo. Sed quod intromittat se, si rite faciat, intromittit se auctoritate Romanorum vel Electorum, ad quos spectat specialiter supplere defectum Imperii, Imperio vacante, qui potestatem suam transferre possent in Papam. *Discip.* Aliam rationem adducas. *Magist.* Alia ratio est. Papa habet vtrunq; gladium, materialem scilicet & spiritualem. Ergo Imperium est ab ipso. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad istam. *Magist.* Dicitur, quod Papa non habet vtrumq; gladium, teste Nicolao, qui, vt legitur *30. q. 2. cap. inter hoc*, loquens de Ecclesia, ait: *Gladium non habet, nisi spiritualem: non occidit, sed viuificat. Discip.* Glossa respondet ibidem, quod Ecclesia non habet gladium nisi spiritualem, quoad executionem: habet tamen gladium materialem quasi reconditum in vagina, cuius executionem Imperatori committit. In gremio enim fidelis Ecclesiæ ambo gladii sunt reconditi. Vnde quisquis ibidem non fuerit, neutrum habet. Quod probatur per hoc, quod Dominus non dicit Petro, abiice gladium, sed *conuerte gladium in vaginam*, vt scilicet Petrus non per seipsum, sed per Imperatorem potestatem gladii communicet. Potestas enim gladii materialis apud Ecclesiam est implicita: sed per Imperatorem, qui eam recepit, explicatur. In cuius signum summus pontifex, quando coronat Cæsarem, exhibet sibi gladium in vagina contentum, quem acceptum princeps euaginat, & vibrando innuit se illius executionem accepisse. *Magist.* ista ratio à nonnullis, qui eam hæreticalem reputant, multipliciter improbatur. *Discip.* Quia illa opinio, quam modo tractamus, hæreticalis æstimatur: ideo breuiter narra, quomodo illa ratio improbatur. *Magist.* Improbatur primo sic. Rex Franciæ & alii reges quam plures non recipiunt gladii potestatem à Papa: etiam quando regnare incipiunt, ipsum de nullo requirunt, nec pro coronatione, nec pro alia potestate concedenda ipsis. Ergo nec Imperator recipit gladii potestatem à Papa. Secundo, quia extra Ecclesiam est gladii potestas. Aliter enim nullus paganus fuisset vere princeps. Tertio: quia quando Christus dixit Petro: *Conuerte gladium tuum in vaginam*, post resurrectionem factus fuit pastor, licet prius fuit Apostolus *dist. 50. considerandum, & cap. fideliter.* Igitur per illa verba non potest ostendi, quod potestas gladii fuit data Papæ à Christo. Quarto: quia alii reges accipiunt coronam ab Episcopis vel Archiepiscopis regnorum suorum, per quam designatur auctoritas & etiam potestas temporalis: & tamen illi non habent ab Episcopis vel Archiepiscopis regnorum suorum Dominium. Omnem enim gladii potestatem & administrationem temporalem habent ante coronationem, quam habent post: & multo magis recipiunt in coronatione, quam clerici confirmati in consecratione, & tamen ante consecrationem consequuntur omnia, quæ sunt iurisdictionis, *extra, de translatione Episcoporum c. 1.* Quinto, quia electus in Imperatorem, ante coronatur in regem, quam in Imperatorem à Papa coronetur. Omnis autem rex habet potestatem gladii materialis. Ergo antequam Imperator recipiat à Papa gladium in vagina contentum, habet etiam quo ad executionem gladium materialem.

CAP. XXIII.

Adducit sextam rationem ad idem: vbi etiam propter illam rationem determinatur, quod Papa non potest omnia sine omni exceptione.

DIscipulus. Ista ratio apparenter refellitur: ad quam postea forte redibimus. Ideo tange aliam rationem ad eandem conclusionem. *Magist.* Alia ratio talis est. Ab ipso est potestas Romani Imperii, qui à Christo recepit potestatem ligandi omnia & soluendi. Sed talem potestatem dedit Christus beato Petro, qui, vt legitur Matth. 16. dicit ei: *Tu es Petrus, & super hanc &c. vsque erit solutum & in cœlis.* Igitur Beatus Petrus omnia potuit. Et per consequens potuit dare Imperium Imperatori. *Disci.* Quamuis de fundamento illius rationis plura poterimus inuenire in tractatu *De potestate Papæ & cleri*: tamen dic breuiter hic, an omnes consentiunt, quod absq; omni exceptione Papa omnia possit. Videtur enim quod sic: cum Innocentius tertius videtur hoc consentire & dicere, sicut legitur *extra, de maior. & obe. c. solet.* ait: *Nunc vero non illud tanquam notissimum omittamus, quod Deus dixit ad Petrum. & etiam Petrus dixit ad successores eius: quodcunq; ligaueris super terram erit &c. nihil excipiens, cum dicit: quodcunq; ligaueris &c. Magist.* Dicere quod Papa sine omni exceptione omnia possit, multi reputant hæresim, etiam loquendo de illis, quæ fieri possunt ab homine. Tum, quia nihil potest quod est contra ius diuinum vel ius naturale. Tum quia multa non potest, quæ nec sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale, quorum multa ab aliis fieri possunt. *Discip.* Quod Papa non possit illa, quæ sunt contra ius diuinum vel ius naturale, non dubito. Ideo non ponas exemplum de illis: sed breuiter tange ali-

aliqua exempla, quæ alii adducunt ad probandum, quod Papa non potest omnia, quæ nec sunt contra ius diuinum nec naturale. *Mag.* Primum exemplum est: quod Papa non potest sibi substituere successorem, qui post ipsum sit Papa *8. q. 1. c. in omnibus*. Secundum est: quia quod infideles suscipiunt fidem non est contra ius diuinum vel naturale, sed consonum. Et tamen Papa non potest cogere infideles suscipere fidem. *dist. 45 de Iudæis. & 23. q. 5 ad fidem. & c. quia nos.* Tertium est: quod non potest compellere aliquem absq; culpa intrare religionem *20. q. 3. c. præsens.* Quartum est: quod non potest alicui præcipere absq; culpa & causa potenti, quod quis seruet virginitatem, teste Ambrosio, qui, ve legitur *32. q. 1. c. integritas*, ait: *Sola autem est virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest. Res magis est voti quam præcepti.* Ex verbis istis sumitur quintum exemplum, quod scilicet nihil supererogatiuum potest præcipere alicui sine culpa & absq; causa: nec continentiam nec ieiunium, nisi ratione delicti, vel causa patenti posset alicui præcipere *74. dist. cap. gesta.* vbi dicit Beatus Gregorius. *Sicut iustum est, vt nemo credere compellatur inuitus: ita censendum puto, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio deiiciatur iniuste.* Ex quibus verbis sic arguitur. Papa de plenitudine potestatis non potest deiicere iniuste aliquem. Igitur nec de plenitudine potestatis potest aliquem inuitum compellere credere, nisi ratione delicti vel ex causa. Sextum est: quod Papa non potest dispensare cum Monacho, vt habeat proprium, vel contrahat matrimonium, *extra, de statu Monachorum, ca. cum ad monasterium.* Vbi sic dicitur: *Abdicatio proprietatis & custodia castitatis adeo est adiuncta regulæ monachali, vt contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.* Septimum est: quod Papa absque causa non potest in quocunque voto dispensare, teste Gloss. *extra, de voto & voto, redemptione, cap. non est voti.* Quæ ait super verbo adimplere: *Non est securus quo ad Deum, cum quo Papa dispensat, nisi subsit causa dispensandi. Sicut non dicitur absolutus, qui causam excommunicationis supprimit: habebit tamen exceptionem, quo ad Ecclesiam ille, cum quo sine causa dispensatum est, quo ad Deum sibi alligatio non valebit.* Octauum est, quod Papa non potest alienare prædia & possessiones Ecclesiæ, nisi ex causa & debito modo *12. q. 2. cap. non liceat.* Vbi Synodus Papæ ait: *Non liceat Papæ prædium Ecclesiæ alienare quoquo modo*: scilicet ad placitum suum: sed in casu & debito modo posset alienare. Nec Papa hic imponit legem successori suo, sed ostendit, quid de iure non potest, vt dicit Gloss. *dist. 60. cap. si Papa non potest.* Nonum est, quod quondam non potuit cogere subdiaconos ad continentiam, secundum Beatum Gregor. vt legitur *27. quæst. 2. c. multorum. & dist. 31. ante triennium*, qui reprobat constitutionem antecessoris sui. Qui, vt dicit Glossa super cap. *ante triennium*, ordinauit, vt subdiaconi, qui non promiserant continentiam, vel continerent essent vxoribus suis tantum, vel beneficiis priuarentur. Postea ibidem prædecessor Gregorii fecit constitutionem, in qua præcise prohibuit, vt subdiaconi nullo modo commisceri deberent vxoribus suis. De qua constitutione scribit Beatus Gregorius dicens: *Ante triennium olim omnium Ecclesiarum subdiaconi Siciliæ prohibiti fuerant* (scilicet à Pelagio Papa) *vt more Romanæ Ecclesiæ suis vxoribus nullatenus miscerentur. Quod mihi durum videtur atque incompetens, vt qui vsum incontinentiæ non inuenit, neque castitatem promisit, compellatur à sua vxore separari, ac per hoc* (quod absit) *in deterius cadat.* Vbi Gloss. in assignando casum huius capituli loquens de illa constitutione Pelagii, dicit sic: *Sed illa constitutio fuit iniqua quod aliquis, qui non promiserit continentiam, cogeretur continere: retractatur hic à Gregor. & constituitur hic, quod si qui diaconi non sunt, non cogantur continere, nisi velint. Si qui autem in futurum ordinandi, non admittantur, nisi promittat continentiam.* Et Gloss. super verbo *durum*, dicit: *Sic statutum Pelagii fuit contra Euangelium, ex quo excipitur sola fornicatio. Et ideo reprobatum fuit.*

Discip. Cum constat, quod illud, quod præcepit Pelagius Papa, fuit contra Euangelium, illud exemplum non probat, quod Papa non potest omnia, quæ non sunt contra ius diuinum vel naturale. *Magist.* Respondetur, quod istud statutum Pelagii fuit iam contra Euangelium, quam contra libertatem siue ius illorum subdiaconorum & vxorum suorum. Quia cogere voluit subdiaconos continere, non obstante Euangelio & libertate siue iure tam subdiaconorum quam vxorum eorundem. In potestate enim subdiaconorum de consensu vxorum suorum fuit continere: nec hoc erat contra Euangelium. Sed illam potestatem subdiaconorum & vxorum suarum non potuit ab eis auferre Papa Pelagius, vt testatur Gregor. ergo non potuit omnia, quæ sunt contra ius diuinum & contra ius naturale. Et ex ista sententia concludit Gregor. quod Papa nihil potest contra libertatem & ius vnius Christiani etiam in spiritualibus, nisi ratione delicti vel causa manifesta. Quoniam nullum potest priuare iure suo & libertate sua sine culpa & absque causa. Et ideo nisi ratione delicti vel ex causa non potest alicui præcipere continentiam, nec ieiunium, nec Eleemosynam, ad quod non tenetur sine consensu suo, nec aliquid simile. *Discip.* De hoc, & sicut de aliis, in tractatu *De potestate Papæ & cleri* plura poterimus inuenire: ideo breuiter tange plura exempla. *Magist.* Decimum est: quod non potest cogere aliquem subdiaconum nolentem suscipere prælationem, vt notatur in Gloss. *23. q. 4. c. displicet.* Vndecimum est, quod non potest statuere, ne de hæresi accusetur, teste Gloss. quæ *dist. 60. c. si Papa*, quærit: *nunquid Papa possit statuere, ne de hæresi accusetur?* Et respondens ait, *non: quia per hoc periclitaretur tota Ecclesia.* Et consimili ratione non posset statuere, ne possit qualicunque accusari de illo crimine, pro quo potest deponi. Sed pro alio crimine quocunque potest in casu Papa deponi, teste Glossa ibidem, quæ ait: *Certe credo, quod si notorium est crimen eius quodcunque & inde scandalizatur Ecclesia & incorrigibilis sit, quod inde possit accusari*, & per consequens iudicari. Quia accusatio coram iudice fieri debet. Igitur non potest statuere, ne possit pro quocunq; crimine accusari & iudicari. Duodecimum est: quod non potest compellere aliquem ad confitendum peccatum, quod alteri confessus est, qui absoluere potuit. Quia confessio sacramentalis cuidam diuino Imperio subiacens

[illegible] est, non humano. Ter[illegible]cimum est: quod [illegible]apa non po[illegible] te a[illegible]m, vt c[illegible] hat matrimonium. Cuius r[illegible]em reddunt aliqui dicentes, quod se[illegible] quæ ad [illegible]in corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed soli [D]eo. Omnes homines natura sunt pares [illegible] puta in his, quæ per[illegible] ad corporis sustentationem & prolis [illegible]ationem, sicut de matrimonio contrahendo, ve[illegible] vir[illegible]ate seruanda, vel aliquo huiusmodi. Quartumdecimum est, quod Papa in temporal[i]bus le[gitti]mare non potest, vt notatur *extra, qui [fi]lii sunt legitimi, per venerab[i]lem.* [illegible]umdecimum, qu[illegible] in[c]ludit quamplura, est quod Papa extra metas iuri[sdi]ctioni[s s]uæ temporal[i] subiectas non pote[st] [illegible]a, quæ Dominus temporalis super seruos inquantum serui sunt. [illegible] Istud exemplum [h]abet v[igo]rem ex hoc, quod non omnes homines sunt puri serui summi p[ontifi]cis. Quia si Papa omnia posset, quæ non sunt contra ius naturale, nec contra ius di[ui]num, i[illegible]et omnia [illegible] Imperator[e]s & reges, principes, ac generaliter in omnes m[orta]les, quæ potest [do]minus quicunque in quemcunque seruum suum: & ita nullus ni[si] Papa esset liber, sed omnes e[s]sent serui sui. [L]icet autem de isto, sicut de multis aliis, quæ ad potestatem Papæ & cleri spectant, po[illegible]us multa inuenire in *tractatu primo huius tertiæ partis nostri Dialogi*: breuiter tamen hic allegare [illegible]re, quod non omnes homines sunt puri serui Papæ. *Magist.* Hoc multipliciter videtur p[o]sse pr[o]bari. Primo sic. Reges & principes ac alii laici habent proprietatem rerum temporalium. S[er]u[us] autem non habet proprium. Igitur non omnes homines sunt puri serui Papæ. Secundo [si]c: [diffe]rentia est inter seruos Ecclesiæ & aliorum. Igitur non omnes homines sunt serui summi pontificis. Tertio non omnem eandem potestatem habet Papa in cunctis suæ iurisdictioni subiectis, & in aliis [s]uæ iuri[sdi]ctioni temporali non subiectis. Igitur non omnes sunt serui summi pontificis. Q[u]arto sic: al[iqui s]unt Domini principales, qui non habent Dominos, *extra de hæreticis, excommunicamus.* Igitur non omnes homines sunt serui Papæ. Q[uin]to: si omnes homines essent puri serui Papæ, Papa posset ad libitum alienare quamlibet rem temporalem. Igitur posset ad libitum alienare prædia Ecclesiæ, quod est contra illud *12. q. 2. non liceat Papa.* Sexto sic: Papa non debet dominari super clerum, iuxta illud canonicæ Petri, *non dominantes in clero.* Igitur clerici non sunt serui summi pontificis.

Cap. XXIV.

Adducit quatuor rationes probantes, quod Imperialis potestas sit à Papa: ad quas etiam respondetur.

Discipulus. De ista materia habeo postea occasionem loquendi. Ideo breuiter comple rationes pro opinione, quam nunc discussimus. *Magist.* Quod Imperium sit à Papa, tali ratione proba[tur. Im]perium fuit à Christo. Quia ipse non solum fuit sacerdos, sed etiam fuit rex omnium tempo[ralium], in cuius signum ipse aliqua fecit vt Imperator, & aliqua sicut sacerdos, vt not. Gloss. *dist.* [illegible] *quoniam idem.* Igitur Papa, qui est vicarius Christi in terris, est Dominus Imperii. *Discip.* Dic, [quom]odo respondetur ad rationem istam? *Magist.* Dupliciter respondetur. Vno modo, [negando] quod Christus inquantum homo mortalis fuit in temporalibus rex. *Discip.* De hoc satis [illegible] *tractatu tertio tertiæ partis huius Dialogi.* Ideo dic, quomodo aliter respondetur. *Magist.* A[liter] [illegible]etur sic: quod non semper vicarius habet omnem potestatem, quam habet ille, cuius est [illegible] ideo licet Christus fuisset rex in temporalibus, & ab eo fuisset Imperium: ex hoc conclu[di non potest], quod Imperium esset à vicariis Christi. *Discip.* Aliam rationem allega. *Magist.* Alia ratio e[st] [illegible] veteris legis fuit super reges & regna, teste Deo, qui dixit Ieremiæ Prophetæ & sacerdo[ti] [illegible] *e constitui te hodie super gentes & super regna.* Igitur multo magis summus sacerdos nouæ [legis est su]per Imperium. *Discip.* Narra, quomodo respondetur ad hanc. *Magist.* Multipliciter e[illegible] o[illegible] modo sic: quod sacerdos veteris legis non fuit super reges, nisi in spiritualibus, & [illegible] a[illegible]us. Et ideo summus sacerdos est super Imperatorem in spiritualibus, & non in al[iis] [illegible]us. A[li]ter dicitur, quod summus sacerdos nouæ legis non assimilatur summo sacerdoti [illegible]is [illegible]s. Et [id]eo esto, quod summus sacerdos veteris legis fuisset super regem: ex hoc inferri [non potest], quod summus sacerdos nouæ legis esset super Imperatorem. Aliter dicitur, quod licet [illegible]as fuit sacerdos, non tamen fuit summus sacerdos. Et ideo per auctoritatem illam non potest [illegible] quod Imperium sit a summo sacerdote nouæ legis, nisi etiam posse[t] per eandem rationem [illegible] quod Impe[ri]um est à sacerdote [in]feriori summo pontifice: quod tamen non est verum. [illegible]as aliam rationem. *Magist.* Alia ratio talis est. Summum sacerdotium & Imperium [illegible] [s]ol[em] & lunam, de quibus dicitur Genes. 1. *Fecit Deus duo luminaria magna* &c. Ergo [illegible] [lum]en a sole: ita Imperator recipit potestatem à Papa. *Discip.* Qualiter responde[tur ad hanc rati]onem. *Magist.* Respondetur, quod licet per solem & lunam intelligantur summum [sacerdotium et] Imperium: non tamen omnino eodem modo se habet Imperium ad summum sa[cerdotium], q[uo se] habet luna ad solem. Hoc enim dato concluderetur oppositum conclusionis ra[tionis] [illegible] [T]um quia, sicut luna non est a sole, sed ambo sunt à Deo: ita Imperium non est à [sacerd]otio, sed ambo sunt vel essent ab alio. Tum, quia tunc sicut luna habet aliquam virtu[tem] [illegible] potestatem, quam non habet à sole, scilicet supra aquas & humores: ita Imperator [habet po]testatem, quam non habet à Papa. Ideo dicitur, quod quantum ad aliquid est [illegible]

de

[illegible] *pitani* [illegible] post: *dixitque Dominus ad M*[illegible] *contra eos adnersus eos prælium, non enim dabo tibi quicquam de terra eorum,* [illegible] *in pos*[illegible] post: *Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Tu transibis hodie terminos M*[illegible] *vrbem nomine Ar* [illegible] *in vicinia filiorum Amon. Caue ne pugnes contra eos, nec moueatis ad prælium. Non enim dabo tibi de* [illegible] *filiorum Amon. quia* [illegible] *Loth dedi eam in possessionem.*

Item, vt legitur 3. Reg. 9 Salomon dedit [illegible] regi Tyri, qui non est de filiis Israel, [illegible] [illegible] ida in terra Galilææ: quæ tamen non dedisset ei sponte [illegible] non fuisset [illegible] [illegible] quoad temporalia rerum. Item 3. Regum. 9. Præcepit Dominus Heliæ Prophetæ [illegible] Azael in Regem super Syriam: qui tamen erat infidelis. [illegible] quod [illegible] da- [illegible] Deo est verum regnum. Ergo infidelis fuit capax veri regni & veri dominii, [illegible] [illegible] p[illegible]ali. Item 2. *Paral.* vltimo. *Et* 1. *Esdræ. cap.* 1. sic legitur. *Suscitauit Dominus spiritum Cyri* [illegible] *qui* [illegible] *prædicari in vniuerso regno suo. Hoc dicit rex Cyrus Persarum, omnia regna terræ dedit mihi Do*[illegible] *Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem.* De quo etiam dicitur E[illegible]. 45. *dicit Dominus meus Domino meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, subiiciam ante faciem eius gentes* [illegible] *regum vertam.*

[illegible]em Thob. 2. legitur, quod cum Anna vxor Thobiæ, hœdum caprarum detulisset do- [illegible]is, cum vocem balantis vir eius audisset, dixit: *videte ne sit furtiuus* [illegible] *sed reddite eum D*[illegible] *quia non licet nobis aut de furto aliquid edere aut contingere.* Ex quibus verbis colligitur, quod [illegible] quæ habebat Thobias, habebant verum dominium rerum. Item Dan. [illegible] [illegible] regem [illegible] Nabuchodonosor: *Tu rex regum es & Dominus cæli regnum, fortitudinem* [illegible] *& gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri, volucres cæli de*[illegible] *tua, & vniuersa sub ditione tua constituit.* Item 5. cap. sic legitur. *Dominus altissimus regnum &* [illegible] *entiam gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.* Ex quibus colligitur, quod Na- [illegible]odonosor habuit verum regnum & Imperium. Non enim dat Deus falsum Imperium [illegible] [illegible]um, sed verum. Item Herodes erat infidelis: & tamen erat verus rex Iudææ. Vnde de eo [illegible] [illegible] Matth. 2. cap. *Cum natus esset IESVS in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis regis.* Et Luc. 1. dicitur [illegible] *in diebus Herodis regis sacerdos quidam nomine Zacharias.*

Item Matth. 17. legitur Christum interrogasse Petrum dicens: *Quid tibi videtur Simon? reges terræ, a quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis an ab alienis? Et ille dixit, ab alienis. Et ai*[illegible] *IESVS, Ergo liberi sunt filii.* Ex quibus verbis colligitur, quod alieni non sunt [illegible] [illegible] sed filii. Et per consequens alieni de iure debent tributum. Ex quo sequitur, quod reges [illegible]deles sunt veri reges, quia de illis loquebatur Christus. Item Luc. 3. sic legitur: *venerunt* [illegible] *m*[illegible]*cani, vt baptizarentur, & dixerunt illi,* (scilicet Iohanni Baptistæ) *Magister quid faciemus? at* [illegible] *nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis.* Publicani ergo licite poterant [illegible] [illegible] [illegible]ta erant eis: quæ tamen ab infidelibus fuerunt constituta. Item subiung[illegible] *in*[illegible] [illegible] *tabant illum & milites dicentes: Quid faciemus & nos? & ait illis, Neminem concutiatis, ne*[illegible] [illegible] *atis & contenti estote stipendiis vestris.* Si autem contenti debeant esse stipendiis quæ à [illegible] [illegible]pibus receperunt, ipsi principes verum Dominium illorum, quæ dabant militibus, [illegible] [illegible]ia non licet militibus recipere stipendia ab his, qui nihil habent, sed vsurpant fo[illegible] [illegible] [illegible]ce aliena.

[illegible] 19. dicit IESVS Pilato: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi data esset tibi de-* [illegible] [illegible] de super data est legitima, & non vsurpata. Ergo Pilatus habebat legitimam [illegible]n[illegible] legi[illegible]me vteretur ea. Item ad Roman. 13. ait Apostolus: *Omnis anima potesta-* [illegible] *sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo ordinata, sunt.* Vbi [illegible] b[illegible]s infidelium loqui videtur, de illis videlicet, quibus Romani præstite- [illegible] enim Apostolo: *Ideo enim tributa præstatis.* Et post: *reddite ergo omnibus debi-* [illegible] *tributum: cui vectigal, vectigal.*

[illegible] on reddebant tributa, nisi Cæsari & subditis eius, qui erant infideles. Ergo infi- [illegible] potestatem ordinatam à Deo: & ita habuerunt veram potestatem tempo- [illegible] h[illegible]. ait Apostolus: *Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* [illegible] *non sit sollicitus.* Ante vocationem ergo ad fidem est aliquis seruus: & per conse- [illegible] [illegible]inus eius.

[illegible] 1. Timoth. 6 *Quicunque sunt sub iugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne* [illegible] *doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent Dominos, non contemnant, quia sunt* [illegible] *uiant quia fideles.* Vbi Apostolus inter seruos habentes Dominos infideles vide- [illegible]e & Dominos fideles, & seruos habentes Dominos infideles præcipit hono- [illegible] e facere, nisi aliqui infideles essent vere Domini.

[illegible]s Paulus asseruit se esse ciuem Romanum, sicut patet *Actorum 16. & 22.* non fuit autem [illegible], nisi auctoritate & concessione Romanorū: cum etiam tunc non fuisset Romæ. Ergo [illegible] unt verā potestatē, qua poterant aliis ciuilitatem Romanā concedere. [illegible] dicit ad Liliam paganum: *Ex multis annis esse te iudicem genti huic sciens, bono animo pro me*

satis faciam. Vbi Paulus paganum verum iudicem recognouit. Item, vt legitur *Actorum* [illegible] Cæsarem verum iudicem reputauit, cum appellauit ad ipsum, dicens *ad tribunal Cæsaris sto* [illegible] *portet me iudicari.* Et post: *Cæsarem appello.* Item beatus Petrus epistola 1. cap. 2. *Subiecti estote omni creaturæ propter Deum, siue regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.* Tunc autem n[illegible] Christiani erant reges & Duces. Et ita beatus Petrus regibus & Ducibus infidelibus Christian[illegible] voluit esse subiectos. Item ibidem subdit *Serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis.* In quibus verbis innuit quod etiam d[illegible]oli possunt esse veri Domin[illegible] & quod est eis obediendum.

Hoc etiam quamplurimis sanctorum testimoniis, vt quibusdam apparet, poss[illegible] ostend[illegible] sed adducam pauca. Vnde Ambrosius ait, vt habetur in decretis 11. q. 3. c. *Iulianus Imperator, quamuis fuit apostata, habuit tamen sub se Christianos milites, quibus cum dicebat: producite aciem pro defensione rei p*[illegible] *ca obediebant ei.* Et Augustinus de eisdem ait de eodem: *Iulianus extitit infidelis Imperator, nonne extitit apostata & iniquus idolatra? vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in cœlo er*[illegible]*. Quando volebat, vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant Deum. Quando autem dicebat produ*[illegible]*cite aciem, ite contra gentem illam statim obtemperabant, Dominum æternum cum Domino temporali re cognoscentes.* Iulianus ergo quamuis Apostata fuerit, verus Dominus & verus Imperator erat. *Discip.* Illud videtur nimis absurdum, quod videlicet apostata hæreticus fuerit verus Imperator & [illegible]erus Dominus in temporalibus: cum hæretici nullam rem temporalem de iure possideant, vt e[illegible] manifeste ex sacris canonibus, *dist. 8. cap. iure & extra de hæreticis, excommunicamus & 23 q.* [illegible] *per*[illegible] *tum.* Iulianus ergo non fuit verus Imperator, nec verus Dominus rerum temporalium Q[illegible] super prædallegatum c. Ambrosii insinuare videtur, dicens. *Adhuc Iulianus tolerabatur ab ecclesia, ne* [illegible] *scitaret scandalum aduersus Christianos.* Ergo Iulianus, quamuis toleraretur aduersus Ch[illegible] ecclesia, non fuit verus Imperator: & quod plus est, nullam habuit dignitatem secularem. [illegible] Respondetur, quod non est de iure diuino, quod hæretici nihil proprium habeant: sed de [illegible] mano priuarentur dominio rerum temporalium, habebant verum dominium rerum tempor[illegible] Et ideo quia tempore Iuliani, apostatæ & hæretici non fuerunt priuati temporalibus, Iulia[illegible]us verus Imperator & verus Dominus rerum temporalium. Postea autem per humana iura Impe[illegible]res & Papæ hæretici fuerunt priuati Dominio rerum temporalium. Et ideo extunc non fuer[illegible] Domini temporalium rerum. Et pro illo tempore loquitur canon, non tamen pro temp[illegible] fuit Iulianus. Ad Glossam autem adductam dupliciter respondetur. Vno modo, quod Iulianu[illegible] rabatur verus Imperator ab ecclesia, & non habens Imperium verum, sed solum vsurpatum [illegible] dicitur, quod Glossator ibi non habuit memoriam rerum gestarum tempore Iuliani. Quia Iu[illegible] (vt legitur in diuersis scripturis autenticis) suscitauit scandalum, quod potuit aduersus Chr[illegible] Sed ecclesia tolerauit eum, qui non potuit eum de facto priuare Imperio. Et si per sentent[illegible] uasset, iam primo non profuisset, sed nocuisset ecclesię. *Discip.* Aliqua dicta maiorum pro eade[illegible] sertione adducas. *Magist.* Hoc ex *legenda sancti Mauritii & sociorum eius* colligitur, in qua legun[illegible] dixisse milites: *sumus, Imperator, tui: sed tamen serui, quem libere confitemur, Dei. Tibi debemus mi*[illegible] *sed illi innocentiam.* Et ille Imperator, scil. Maximianus, extitit infidelis. Item Paulus & Ioha[illegible]nes [illegible] legitur in *Legenda* eorum, dixerunt Iuliano apostatæ: *Non facimus tibi hanc iniuriam, vt prepona*[illegible] *bi qualemcunq; personam* (scil. secularem) *Dominum tibi præponimus qui fecit cœlum & terram.* [illegible] sancti Iulianum apostatam reputauerunt verum Imperatorem.

Cap. XXVI.

Vbi probatur opinio prima supr. cap. 18. recitata, scilicet quod Imperium Romanum est institutum à Deo.

D*iscipulus.* Quamuis illa opinio, quæ ponit, quod Imperium est à Papa, esset amplius d[illegible]da, & specialiter quo ad hoc, quod ponit, quod Imperium est [illegible]apa: quia tam[illegible] quod ponit, quod Imperium est à Papa: quia tamen de hoc & de aliis, quæ illa op[illegible] erit aliquando occasio loquendi, quando tractabimus alias opiniones. Ideo breuite[illegible]mus de opinione illa, quæ ponit, quod Imperium Romanum est institutum ab hominibus [illegible]qua a[illegible]e gare conare. *Magist.* Pro ista opinione adducitur auctoritas Iohannis Papæ, qui vt [illegible]betu[illegible] in decretis *distinct. 96. cap. si Imperator,* ait: *habet* (scilicet Imperator) *priuilegia potestatis suæ quæ pro administrandis legibus publicis diuinitus consecutus est.* Vbi dicit Glossa super verbo *diuinitus* *non e*[illegible] *igitur à Papa. Nam Imperium à solo Deo est. Vt 23. quæst. 4. quæsitum.* Item eodem cap. Iohan. Papa [illegible] de Imperatore ait: *Neque contra eum* (scilicet Deum) *tendat, à quo omnia constituta sunt & con*[illegible] *illius beneficia pugnare videtur, à quo propriam consecutus est potestatem.* Item beatus C[illegible]prianus vt ha[illegible]e tur *dist. 10. Quoniam idem,* & Nicolaus Papa, vt legitur *distinct. 96. cap. cum ad verum,* eandem sub[illegible] verbis sententiam dicentes: *Idem mediator Dei & hominum homo actibus propriis & dignitate* [illegible] *officia potestatis vtrumque discreuit.* Et dicit Gloss. *imo videtur contra quia non discreuit sed* [illegible]

sum ipse vnus & idem vtrumque officium gessit per se, vt notaret, quod de eodem fonte proc[...]ent. Nam dicit lex, quod summa à Deo nobis dona data sunt, scilicet sacerdotium & Imperium. in autent. Quomodo oportet episcopos, in principio, coll. 1. Item Innoc. Papa, vt habetur *23. q. 4. c. quæsitum,* loquens de potestatibus secularibus ait: *Meminerant enim* (maiores scilicet) *à Deo potestates has sibi concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministerio esse datum in huiusmodi vindices. Quomodo ergo reprehenditur factum, quod auctore Domino videtur esse concessum.* Ex quibus verbis colligitur, quod potestates seculares sunt à Deo. Ergo potestas secularis potissime est à Deo. Hæc omnia confirmantur per Apostolum dicentem ad Corinth. 13. *non est potestas nisi a Deo. Discip.* Dic breuiter, quomodo illa opinio improbatur. *Magist.* Improbatur per hoc, quod quia non legitur vbi Deus per ipsam vel per alium constituerit Imperatorem. Ideo ista opinio eadem facilitate contemnitur, sicut probatur *Disc.* Quomodo respondetur ad motiua illius opinionis. *Magist.* Vnico verbo respondetur, quia cum dicitur, quod potestas Imperialis & vniuersaliter omnis potestas licita & legitima est a Deo, non tamen à solo Deo. Sed quædam est à Deo per homines, & talis est potestas Imperialis, quæ est à Deo, sed per homines.

CAP. XXVII.

In quo probatur secunda opinio supra cap. 18. recitata, & hoc rationibus & auctoritatibus sacræ scripturæ.

Discipulus. Nunc opinionem, scilicet tertiam, tactam supra *cap. 18.* tractemus. *Magist.* Illa opinio tenet, quod Romanum Imperium fuit primo institutum à Deo, & tamen per homines scil. per Romanos. Et hoc testari videtur Gloss. *dist. 17.* quæ ait: *Habet Romana ecclesia auctoritatem à Deo, sed Imperator à populo.* Vtcunq; legimus. Hinc etiam Gloss. *dist. 2. lex est constitutio populi,* ait: *Olim populus constituit leges, sed hodie transtulit hanc potestatem in Imperatorem.* Ab illo autem est Imperium, qui Imperatori contulit potestatem condendi leges. Ergo à populo est Imperium. Item, ab illis fuit Imperium Romanum, qui cæteras nationes Romano Imperio subdiderunt & qui dominium gentium subiugatarum, cui volebant, commiserunt, & modum dominandi ac regendi obedientes Romanis prout & quando eis visum fuit incitauerunt. Sed hoc fecerunt Romani de gentibus subiugatis ab eis. Habetur enim 1. Macha. 8. vbi sic legitur: *Et audiuit Iudas nomen Romanorum quia sunt potentes viribus.* Et post. *Et audierunt prælia eorum & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia: quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum, & quanta fecerunt in regione Hispaniæ.* Quod autem dominium subiugatorum & obedientium eis, cum volebant, commiserunt, insinuatur ibidem, cum dicitur: *in omnibus istis nemo portabat diademata, nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea.* Et post. *Et committunt vni homini magistratum.* Et infra: *finiunt per singulos annos dominari vniuersa terra sua: & omnes obediunt vni, & non est inuidia neque zelus inter eos.* De mutatione autem modi dominandi & regendi obedientes habetur in scripturis fide dignis. Aliquando enim habuerunt reges, aliquando consules, aliquando vnum qui mutabatur singulis annis. Vltimo autem Imperatorem elegerunt, qui absque mutatione omnibus imperaret. Ergo à Romanis fuit Romanum Imperium institutum. *Discip.* Non videtur, quod à populo Romano fuerit Imperium verum, sed solummodo vsurpatum. Nam Romani alios oppresserunt. *Magist.* Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, quod Romani cernebant, quod necessarium fuit pro vtilitate communi totius mundi vnum Imperatorem vniuersis mortalibus dominari. Ideo qui contradixerunt vnitati Imperii, tanquam impedientes boni communis, potestas ordinandi de Imperio ad Romanos, & ad alios in hoc eis consentientes extitit deuoluta. Et ex tunc poterant Romani licite contradicentes & rebelles suo Imperio subiugare. Aliter dicitur, licet Romani primo & per multa tempora post iniuste compulerunt alios sibi subesse: tamen postquam alii cœperunt consentire dominio Romanorum, Romani super ipsos verum Imperium acceperunt. Ideo postquam totus orbis sponte consensit in dominium & Imperium Romanorum, idem Imperium fuit verum Imperium, iustum & bonum.

Discip. Nunquid ad hoc, quod Imperium Romanum super totum mundum esset verum Imperium, oportuit quod totus mundus consentiret Imperio Romanorum? *Magist.* Respondetur, quod teste Glossa *extra de constitut. omnibus, cum omnes,* quoniam aliqui plures vnum sunt collegium, quantum ad illa quæ sunt ex necessitate facienda, sufficit quod à maiori parte fiant. Omnes autem mortales sunt vnum corpus & vnum collegium: ita necesse fuit tempore, quo Romani cœperunt dominari cunctis mortalibus. Ergo tunc temporis maior pars mundi etiam aliis contradicentibus potuit Imperatorem præficere toti mundo, nec requirebatur consensus omnium. Etiam quando reges & principes præficiebantur, non fuit necesse, quod omnes consentirent: sicut etiam si aliqua patria esset inuasa ab hostibus, posset maior pars etiam contradicentibus quibusdam facere sibi vnum caput pro patriæ defensione.

Discip. Videtur secundum ista, quod Romani iuste & absq; peccato subiugauerunt vniuersum orbem, quod tamen non videtur: cum beatus Augustinus reprehendat in eis libidinem dominandi. *Magist.* Respondetur, quod si Romani ordinando de Imperio ex solo amore boni communis & rei publicæ moti fuissent, & non ex libidine dominandi, aut vanam gloriam non

inten-

intendissent, nec aliquam intentionem corruptam habuissent, in hoc absq; peccato fuissent, & forte aliqui eorum in acquirendo Imperium vel consentiendo acquisitioni Imperii minime peccauerunt. Si autem intendebant bonum proprium, vt dominarentur aliis, vel augerent diuitias, peccauerunt. Hæc beatus August. vt habetur in decretis *23. q. 1. cap. militare*, ait: *Militare non est delictum, sed propter prædam militare est peccatum, nec rempublicam gerere criminosum est: sed ideo agere rempublicam, vt diuitias augeas, videtur esse damnabile.* Ergo à simili laborare ad subiugandum vni principi, non est peccatum: sed hoc facere propter vanam gloriam, vel ad incutiendum timorem aliis, vel ex libidine dominandi, videtur damnabile reputandum. *Discip.* Nunquid si Romani in acquirendo Romanum Imperium habuerunt intentionem corruptam, ita vt peccarent damnabiliter, fuit Imperium taliter acquisitum, vsurpatum, illicitum & non verum censendum? Ergo videtur, quod non erat verum Imperium, si fuit taliter acquisitum ea intentione corrupta: quia nulla res temporalis acquisita illicite & iniuste transit in verum dominium acquirentis. Quod August. videtur asserere, vt habetur *23. q. 7. c. 1.* vbi ait, quod *iure diuino cuncta iustorum sunt, & nullo iure impii habent illa, quæ sunt aliorum*, scil. iustorum. *Magist.* Respondetur, quod non obstante corrupta intentione Romanorum Imperium acquisitum de consensu populorum fuit verum Imperium: quia corrupta intentio non impedit aquisitionem veri Dominii. Qui enim emit rem aliquam mala intentione, non propter hoc non acquirit verum Dominium rei emptæ. Et qui mala intentione recipit rem à donatore, qui eam donare potest, recipit etiam verum dominium rei donatæ & illa mala intentio nec in transferente rem aliquam temporalem, nec in recipiente translationem impedit acceptionem veri dominii. De auctoritate autem August. dicunt aliqui, quod quidam male intelligant eam. Non enim intendit August. quod in iure diuino cuncta sunt iustorum quo ad verum dominium: quia tunc nullus peccatorum haberet verum dominium alicuius rei temporalis. Et ideo quandocunq; aliquis rex vel aliquis Dominus princeps vel alius Dominus peccaret mortaliter, verum dominium omnium rerum suarum transiret in iustos, & non remaneret penes aliquem peccatorem. Vult igitur August. quod iure diuino cuncta sunt iustorum quo ad dignitatem meriti. Hoc est, soli iusti sunt digni vero Dominio temporali, & nullus peccator est dignus quacunque re temporali. Vnde indigne possidet. *Discip.* Adhuc videtur, quod Romanum Imperium, antequam illud resignaret Constantinus, non fuit verum Imperium: quia foris omnia ædificant ad gehennam, dicente Apostolo ad Roman. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Igitur extra ecclesiam nulla est à Deo ordinata potestas. Item, Constantinus non resignasset Imperiũ, nisi aduertisset, ꝙ non habuit verũ Imperiũ. Igitur antea Romanũ Imperium nõ fuit verũ Imperiũ. *Mag.* Respondetur, ꝙ non est vniuersaliter absq; omni exceptione verum, quod omnia quæ foris sunt ædificant ad gehennam. Non enim infideles peccant mortaliter in omni actu. Obstetrices enim, de quibus legitur *Exod. 1.* non peccauerunt mortaliter vel venialiter in mentiendo. Multi autem alii infideles in multis actibus suis non peccant mortaliter. Quod autem dicit Apostolus, *quod non est ex fide* &c. Dicitur Apostolum intelligere, quod illud, quod fit extra conscientiam, est peccatum, siue fiat à fidelibus siue ab infidelibus. Cum autem dicitur, quod Constantinus rex resignauit Imperium, dicunt in scripturis antiquis hoc minime inueniri. Sed quædam scripturæ insinuant, quod Constantinus dederit Apostolicæ sedi Imperialem honorem. Nam, vt legitur in decretis *dist. 96. Constantinus*, in gestis beati Siluestri sic loquitur: *Constantinus Imperator quarta die sui baptismi priuilegium Romanæ ecclesiæ pontifici contulit, vt in toto orbe terrarum pontifices vel sacerdotes ita hunc habeant caput, sicut iudices regem.* In quo priuilegio ita inter cætera legitur *vtile iudicamus vna cum omnibus satrapis nostris, & vniuerso senatu, optimatibus, & cuncto populo, Imperio Romanæ ecclesiæ subiacenti, vt sicut beatus Petrus in terris Vicarius Filii Dei videtur esse constitutus: ita & pontifices ipsius principis Apostolorum in terris principatus potestatem amplius quam terrena Imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam à nobis nostroq; Imperio obtineant eligentes nobis ipsum principem Apostolorum vel eius vicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena Imperialis potentia, ita eius sanctam Romanam ecclesiam decreuimus & veneranter honorare & amplius quam nostrum Imperium terrenumq; tronum sedem sacrosanctissimam beati Petri gloriose exaltari, tribuentes ei potestatem & gloriam dignitatem & vigorem & honorificentiam Imperialem, atq; decernentes sancimus, vt principatum teneat tam supra quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam: quam etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et pontifex, qui per tempora sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ extiterit celsior, & princeps cunctis sacerdotibus & totius mundi existat: & eius iudicio, quæ ad cultum Dei vel fidem Christianorum vel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur.* Et infra: *Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri & Pauli pro continuatione luminariorum possessionum prædia contulimus.* Et infra: *Ecce tam palatium nostrum, quam Romanam vrbem & omnes Italiæ siue Occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, beatissimo pontifici & vniuersali Papæ Siluestro concedimus atque relinquimus. & ab eo & successoribus eius per pragmaticum constitutum decreuimus disponenda, atq; iure sanctæ Romanæ ecclesiæ concedimus permanenda.* Ex his verbis colligitur, quod Constantinus non assignauit Papæ Imperium, tanquam non habens potestatem legitimam recipiendi Imperium, & quod antea non habuisset verum Imperium, sed ea deuotione & Imperiali munificentia concessit ei ea, de quibus in prædictis verbis & ab aliis ibidem, vt scil. de omnibus temporalibus, de quibus mentio fit, Papa Siluester nihil habuit, nisi ea dono Constantini, non ex resignatione alicuius prius iniuste detenti: nec vnquam Constantinus fatebatur, quod ante baptismum non habuerit verum Imperium.

Cap. XXVIII.

In quo probatur, quod Imperium non est à Papa.

Discipulus. Cum ista opinio teneat, quod ve... Imperium sit à populo Rom..., & per ... quens non fuit à Papa: nunc alias rationes speciales adducas ad probandum, quod Imp... non fuit à Papa. *Magist.* In Glossa super Decreta & Decretales aliquæ rationes adhuc innuuntur ... eorum Glossa *distinct. 4. c. quoniam idem, quod Imperium non habetur à Papa, & quod Papa non ... rumq; gladium. Nam exercitus facit Imperatorem, vt dist 93. legimus.* Ex qua sic arguitur. Ab illo non ... cium, qui non facit Imperatorem. Sed Imperator non fit à Papa: quia fit ab exercitu. Igitur ... perium non est à Papa. *Discip.* Per istam rationem Imperium non est à populo, sed ab exercitu. ...ist. Respondetur, quod exercitus non facit Imperatorem, nisi auctoritate populi Romani. Hanc ... n potestatem propter periculum, quod poterat imminere, ne moriente Imperatore in exercitu, ...tus careret capite & Domino, populus Romanus commisit exercitui potestatem eius ad eli...dum Imperatorem. *Discip.* Dic aliam rationem. *Magist.* Aliam rationem innuit Gloss. *extra qui sunt legitimi c. causam*, dicens: *Prius fuit Imperator quàm coronam reciperet à Papa & gladium ab altari. ... distinct. legimus quod ante fuit Imperator quam Apostolatus.* Cum igitur prius non fuit Apostolatus, se...r quod Imperium non est à Papa. *Discip.* Istæ duæ rationes videntur approbare, quod Imperium ... primitus a Papa, sed non probant quod modo Imperium non sit à Papa. Potestas enim or...c Imperatore a Papa videtur nunc procedere, licet non fuit à principio penes ipsum: imo ... fuit Imperium, quam Papa. *Magist.* Dicunt quidam, quod per illas rationes probatur aperte, quod Imperium non est à Papa, inquantum Papa est vicarius Christi & successor beati Petri. Et hoc ...cipaliter intendunt, qui tenent opinionem istam. *Discip.* Alias rationes adducas. *Magist.* Aliam rationem innuit Gloss. *dist. 10. c. quoniam idem*, si ab ipso Papa habetur Imperium, licite appellaretur ad ipsum in temporalibus: quod prohibet Alexander & dicit, quod illa non contingunt iurisdictionem suam *extr. qui filii sunt legitimi cap. causam*. Ab Imperatore autem contingit appellare ad illum, à quo est Imperium. *Discip.* Per istam rationem semper potuit fieri appellatio ab Imperatore: quia sem...t Imperator habuit Imperium ab aliquo. *Magist.* Concedo, quod in aliquibus casibus semper li...t appellare ab Imperatore: in quibus tamen casibus fuit licitum ab aliis iudicibus appellare. Leges ...r, quæ dicunt, quod non est appellandum ab Imperatore, non sunt intelligendæ de quibusdam singularibus, quæ raro vel nunquam accidunt, sed de aliis. Quemadmodum canones sacri, ...cunt, quod non est appellandum à Papa, nisi de causa hæresis: quia pro hæresi licet appellare à ...ip. Aliam rationem adducas. *Magist.* Aliam rationem innuit Glossa vbi prius, dicens: *Item ...luerunt tributum Imperatori vt 2. q. 2. magnum.* Ab illo non est Imperium, qui soluit tributum ...ori. Ergo Imperium non est à Papa, si Papa soluit tributum Imperatori.

Cap. XXIX.

In quo inquiritur, vtrum Romanum Imperium possit transferri: quod sic, probatur tribus exemplis. Et nota ibidem, quis & qualiter possit transferre.

D... circa originem Romani Imperii plura restarent tractanda, de quibus forte po... ...quendi occurret. Ideo ad præsens illis omissis inuestigemus, an Romanum Impe... ...nui vel diuidi valeat vel transferri. Inquiramus itaq; primo, an Romanum Im... ...ste ... *Magist.* Quod Romanum Imperium potest transferri, tribus exemplis pro... ...m est, quod translatum fuit de Romanis in Græcos *69. dist. Constantinus.* Se... ...st quod translatum fuit de Græcis in Romanos in personam Caroli Magni ...*nerabilem.* Tertium exemplum est, quod fuit translatum de Francigenis in Th... ...a *63. distinct. ego Ludouicus*, ait super verbo *Francorum: nota Imperium Francorum ... Theutonici virtutibus Imperium promeruerunt.* *Discip.* Dubitandum non videtur mihi, ... Imperium transferri potest de gente in gentem. Sed qualiter aliquis valeat trans... ...num dubium multis. Dic ergo secundum opinionem aliquorum, qualiter possit ... *Mag.* Imperiū Romanorū trāsferri multipliciter potest intelligi. Vno modo, vt sic ...rium à Romanis, vt non sit plus Romanū Imperium, ac si Romani nullum ius ha...p...io plusquam cæteræ nationes. Alio modo potest transferri Imperium, vt ta... ...inum Imperium, & vt aliquam potestatem vel ius speciale habeant Romani ...am cæteræ nationes. Et hæc translatio adhuc multipliciter potest intelligi. Vno ...ur Imperium alicui, cuius progenies iure successionis possideat Romanum Imperi...at... ...tur quod de certa natione vel gente Imperator eligatur, puta si ordinare... ...er...tur in Imperatorem, nisi Theutonicus. Alio modo, vt alicui personæ vel ...as & ius eligendi Imperatorem de quacunq; natione.

Discip. Quis habet potestatem transferendi Imperium vno modo vel alio [illegible] *Magist.* [illegible] spondetur, quod potestas transferendi Imperium vno modo vel alio modo pri[illegible] vniuersitatem mortalium, sicut & apud ipsam principalissime constituendi Im[illegible] Quare [illegible] uersitas mortalium vellet, posset Romanum Imperium de quacunq; gente tra[ns]ferre in aliam. [illegible] Nunquid posset vniuersitas mortalium (exceptis Romanis) transferre Imperium Rom[illegible] Romanis? *Magist.* Respondetur, quod sine culpa Romanorum & absq; cau[s]a patenti totum re[illegible] um mundi non posset transferre ab eis contradicentibus Imperium : quia non debent priua[ri] [illegible] culpa & absq; causa iure suo : tamen pro culpa Romanorum & ex causa rationabili poss[e]t resi[illegible] mundi ab eis transferre Imperium. Quia, vt legitur distinct. 93. *Orbis maior est vrbe.* Q[uo]d non [illegible] est verum de orbe includente vrbem, eo quod totum maius est sua parte : sed continet veritatem [illegible] orbe includentem vrbē. Et ita ex causa vel pro culpa Romanorū potestas transferēdi est penes re[si]d[uum] orbis. Potestas autē transferendi Imperium a Romanis, est penes Romanos secundū vnā sen[tentiam] [illegible] Quia enim potest vnusquisque cedere iuri suo, & alii concedere, possunt enim Romani cedere [iu]ri suo, quod habent super Imperium : & idem ius in alium vel in alios transferre. Quemadm[odum] [illegible] populi Romani potestatem condendi leges & regendi Imperium, transtulerunt in I[mp]er[atorem] [illegible] Verum tamen de modo transferendi Imperium per Romanos sunt diuersæ senten[t]iæ. Vn[illegible] Romani non potuerunt nec possunt à se transferre Imperium primo modo : ita videlic[e]t q[illegible] lum ius retineant speciale super Imperium plus quam cæteræ nationes. Sicut enim Imperat[or] [illegible] habet legem imponere Imperatori, quia non habet Imperium par in parem : & ita no[n] pot[e]st [illegible] uare successorem eo iure, quod habet : ita populus Romanus non potest imponere l[egem] p[illegible] sequenti : nec potest ipsum priuare omni iure, quod habet super Imperium. Et ita pop[ul]us R[oma]nus non potest cedere omni iuri, quod habet super Imperium. Alia est sententia, quod po[pulus] R[o]manus potuit cedere omni iuri, quod habuit super Imperium : qui etiam omne ius potuit [illegible] re in alios. Licet enim priuato pacto iuri publico minime derogetur, *extra de foro compe. si* [illegible] men pacto consensu totius communitatis, quod tangat alios tanquam per ius publicum [illegible] publico derogatur, dum modo illud ius publicum non sit ius diuinum, nec ius naturale, [illegible] sitiuum vel humanum. Quamuis n. clericus aliquis non possit renunciare priuilegio cler[illegible] est concessum toti collegio clericorum : tamen collegium clericorum potest priuilegio [re]n[unciare] [illegible] Cum igitur ius, quod habent Romani super Imperium, sit ius humanum positiuum, [illegible] ius publicum concessum etiam communitati Romanorum, de consensu totius comm[illegible] manorum poterit derogari eidem iuri. Et ita de consensu eorum potest idem ius totaliter t[r]a[nsferri] in alium vel alios.

CAP. XXX.

In quo inuestigatur, quomodo Romani potuerunt transferre ius Imperii ad Papam.

DIscipulus. Secundum istam sententiam Romani potuerunt totum ius suum, quod h[abent] [illegible] transferre in Papam super Imperium, & poterat esse Imperium à Papa. *Magist.* Secund[um] [illegible] sententiam Romani non solum potuerunt, sed etiam de facto transtulerunt ius in Papam. E[t] [illegible] Imperium fuit à Papa, & tunc Papa habuit vtrumq; gladium, non tamen quo ad execu[tionem] [illegible] quoad hoc, quod poterat committere cui volebat materialis gladii potestatem. E[t] per hoc [illegible] secundum sententiam illam multorum canonū & glossarum super Decreta & Decretale[s] [illegible] contrarietas. *Discip.* Si Romani transtulerunt totum ius in Papam, vel transferre poteran[t] [illegible] igitur transtulerunt vel transferre potuerunt in eum executionem gladii mate[ria]lis ve[l] g[ladium] [illegible] terialem quoad executionem. *Magist.* Respondetur, quod Romani poterant transferr[e] [illegible] Papam & potestatem, quam habebat totalis multitudo Romanorum. non tamen tran[sferre pote]rant totum ius, quod habebat aliqua persona vel alia particularis & specialis multitu[do] [illegible] rum. Nam non poterant sibi dare omne ius, quod habebat Imperator Romanus n[illegible] quod habebant senatores vel præfectus vrbis. Et ita iura partialia Romanorum, p[illegible] congregationum seu collegiorum, aut communitatum particularium, non poteran[t] [illegible] papam. Executionem autem gladii non habebat totalis communitas Romanorum [s]ed [illegible] eam Imperator, vel aliqua persona alia sub eo, vel aliqua communitas particularis. [illegible] tionem gladii materialis non poterat communitas Romanorū transferre in Papam. [illegible] istam opinionem Papa non habet in temporalibus vel in spiritualibus plenitudinem [illegible] omnia possit. *Magist.* Ista opinio reputat hæreticū dicere, quod Papa omnia poss[it]: qu[illegible] possit, non habet a Deo, nec ab homine, nec ab hominibus. Quia à Deo immediate n[illegible] dium materialem, quo ad executionem ; nec quo ad hoc quod possit comm[itt]ere exe[cutionem] gladii materialis ab homine vel ab hominibus habere potest. *Discip.* Quod ius [illegible] Romani vel transferre poterant in Papam super Romanum Imperium. *Magist.* Re[s]po[illegible] poterant sibi transferre & conferre potestatem ordinandi de promouendo [ad] Imperat[orem] [illegible] cet ipse eligat Imperatorem, vel aliis committeret potestatem eligendi. *Di[scip.]* Cum [illegible] torum, quod Papa in multis se intromittit de Imperatore & Imperio. Et secundum opi[illegible]

[illegible] on habet [illegible] [illegible] & ergo [illegible] se [illegible] [illegible] pertum? *Magist.* R[illegible], quod [illegible] Papæ vel [illegible] [illegible] Papæ [illegible] per Imperio [illegible] A [illegible] Poterant etiam dare Papæ [illegible] fines [illegible] ipsum [illegible] R [illegible], sed per scripturas autem [illegible] probationes [illegible] assertion vniusquantacunq; [illegible] am est [illegible], patet *6. q. 2. per totum.* Ideo assertioni [illegible] Papæ [illegible] fides minime adhibenda, nisi probationes adhibeat [illegible] quod Papa [illegible] vendicare ius & potestatem disponendi de Imperio propter [illegible] re de Imperio disponendi? Consequenter [illegible] per consequens ius & legitimam potestatem? *Magist.* Respondetur, quod [illegible] Papa præscripsit legitime contra Romanos, Papa habet ius & potestatem: & in aliis non.

CAP. XXXI.

Quærit vtrum Romanum Imperium posset cassari, aut diuidi.

D[illegible] *ulus.* Inuestigauimus breuiter, an Romanum Imperium possit transferri: nunc inquiramus; [illegible] mundi, minui, destrui [illegible] cassari potest. Primo igitur videamus, an Romanum Imperium destrui [illegible] valeat vel cassari. *Magist.* Respondetur, quod Imperium Romanum pro eo quod est Imperium [illegible] mundi, destrui vel cassari valeat, potest tripliciter intelligi. Vno modo sic, quod simpliciter [illegible] tur vt Imperium quod nunc est Romanorum, nec apud Romanos, nec apud alios de [illegible] remaneat. Alio modo sic, quod Imperium nec remaneat apud Romanos, nec vnquam ex qua[illegible] causa sit reuersurum ad ipsos. Tertio modo sic, quod Imperium non remaneat apud Romanos, potest ea causa reuerti ad ipsos. Isto modo & secundo magis proprium videtur dici, quod Imperium Romanum in esset translatum, quam destructum vel cassatum. Primo modo diceretur proprie Romanum Imperium esse destructum seu cassatum. *Discip.* Nunquid primo modo posset ipsum Imperium [illegible] anum destrui vel minui? *Magist.* Respondetur, sicut tactum est *supr. cap. 8* quod de iure licite [illegible] anum Imperium minui vel destrui potest: quia sicut antequam esset Romanum Imperium, [illegible] tuit etiam per vniuersitatem mortalium, quam nunquam aliquis ad [illegible] tius mundi Imperator [illegible] quod postquam omnes mortales vni Imperio sunt subiecti, etiam omnibus [illegible] us stat [illegible] vel ordinari [illegible] nunc potest, quod Imperium penitus destruatur: quia hoc [illegible] boni communis.

[illegible] potest Romanum Imperium destrui secundo modo? *Magist.* Vna est sententia [illegible] do destrui potest, vt scilicet ad Romanos nunquam conuertatur. Sed taliter ab eis [illegible] absq; culpa manifesta Romanorum. Talis enim posset esse culpa eorum, quod [illegible] ari Imperio: quia sicut persona quæcunq; in se & in posteris suis pro culpa sua po[illegible] bonis [illegible] temporalibus ac honoribus iuribus & priuilegiis quibuscunq;: ita [illegible] uersitas seu communitas particularis propter culpam suam potest priuari in per[illegible] honore & iure speciali. Alia sententia est, quod communitas Romanorum [illegible] e culpam non potest in perpetuum priuari quodcunq; iure & honore speciali [illegible] o quia talis priuatio perpetua posset redundare in detrimentum totius vniuer[illegible] go non est [illegible] ta reputanda. *Discip.* Ista ratio non concludit, quod sicut quem[illegible] possit redundare in detrimentum boni communis: non sequitur, quod [illegible] da [illegible]. *Magist.* Respondetur, quod quemcunque priuari omni iure [illegible] ia executioni mandetur, nullus posset eum reuocare propter quamcun[illegible] ic [illegible] um neq; iustum. Vnde quamuis aliquis absolute propter quæcunque [illegible] ortem semper aliquæ conditiones generales subintelliguntur. Quemad[illegible] iuram[illegible], promisso, voto & pacto aliquæ conditiones generales debent subintel[illegible] om[illegible] Romanorum absolute propter culpam priuari omni iure speciali & [illegible] abet su[illegible] Romanum Imperium; & tamen aliquæ conditiones generales debent [illegible] quia communitas Romanorum penitus deleri non debet, igitur talis sententia [illegible] Romanos sic debet ad executionem mandari, quoniam potest ex aliqua causa re[illegible] utem Romani propter culpam vel ex causa sic priuati Imperio, vt [illegible] quam abs[illegible] s vel [illegible], qui potest vel possint eis conferre Imperium, iuste valeant Im[illegible] omnes alii propter culpam iuste Imperium amitterent.

[illegible] tertio modo potest Imperium cassari vel diminui, vt scilicet Romanum Im[illegible] apud Romanos: potest tamen ea causa reuerti ad ipsos? *Magist.* Respondetur, [illegible] transferri de Romanis ad alias gentes. *Discip.* Potest ne Romanum Imperium

 diuidi

diuidi vel diminui. *Magist.* Vna est opinio, quod absque [illegible] expresso vel [illegible]
sitatis mortalium Romanum Imperium non potest [illegible] quia [illegible]
communitas particularis seu partialis non debet pri[illegible] multo fortius [illegible]
salis mortalium non debet priuari iure suo. Imperium [illegible] Romanum principali[illegible]
communitatem vniuersalem mortalium quemadmodum dominium rerum temp[illegible]
dem communitatem principalissime spectat. Vnde pro tota communitate mortalium [illegible]
primos parentes: *Replete terram, subiicite eam & dominamini p[illegible] maris.* Igitur communi[illegible]
lium non debet priuari iure suo super Imperium absque consensu. Si autem Imperium m[illegible]
vel diuideretur, communitas mortalium aliquo iure, quod habet super Imperium, priuaret[illegible]
postquam aliqua temporalia sunt diuisa [illegible] partes alicuius communitatis non sunt totius [illegible]
nitatis. Igitur Romanum Imperium non potest minui vel diuidi, saltem absque consensu [illegible]
expresso communitatis mortalium.

Discip. De potestate destructionis, diuisionis, minutionis aut translationis Roma[illegible]
essent tractanda quamplurima: sed quamplura eorum postea locum habebunt ide[illegible] ad [illegible]
inuestigare di[illegible]o. Vnum tamen interrogo: vtrum scilicet aliqua pars communitatis mo[illegible]
absq; suo consensu expresso vel tacito valeat priuari iure suo. *Magist.* Respondetur, [illegible]d
culpam quælibet persona vel quælibet communitas partialis potest priuari iure, quod [illegible]be[illegible]
muni super Imperium: Ita vt totum ius illius ad alios deuoluatur: sicut nonnulli putant qu[illegible]
ius Imperii deuolutum sit ad Christianos propter culpam hæreticorum & Iudæorum & [illegible]
fidelium: vt ita valeant libere Christiani disponere de toto Imperio, sicut vnquam potuit tota [illegible]
munitas mortalium.

Discip. Adhuc circa istam materiam quæro, an aliquis Christianus vel alius absque c[illegible]
te & libere valeat renunciare omni iuri, quod in communi habet super Imperium. *Magist.* [illegible]
diuersæ sunt opiniones. Vna est, quod licet omni tali iuri renunciare. Vnde & Fratres [illegible]
dicitur, omni tali iuri licite renunciauerunt: quia omni iuri humano & positiuo licet [illegible]
Alia opinio est, quod tali iuri renunciare non licet. Tale autem ius in communi est ius p[illegible]
ideo ei renunciare non licet.

Explicit liber primus.

INCIPIT LIBER SECVNDVS, VBI INQVIRITVR, QVÆ I[illegible] habeat Imperator super temporalia.

CAP. I.

In quo quæritur, vtrum potestas Papæ & Imperatoris sint potestates distinctæ.

Discipulus. Sicut, canonibus sacris testantibus, *ordo ecclesiasticus confunditur, si sua iur[illegible] non conseruatur, extra de accu. sicut olim, in Gloss. & 11. q. 1. peruenit.* Sic ordinem m[illegible]
festum est confundi, si vnicuiq; præsidenti in temporalibus & maxime supremo sua [illegible]
uantur. Seruari autem non possunt, nisi cognoscantur. Et ideo post prædicta, quæ su[illegible]
testas Romanorum Imperatorum censeo indagandum. Primo autem inquiram, quæ [illegible]
potestatem habet Imperator super temporalia. Vt tamen a fundamentis eorum in[illegible]
omnia quæro, an potestas Imperatoris & Papæ potestas sint distinctæ potestates, an v[illegible]
aut non. *Magist.* Tenent multi, quod sunt potestates distinctæ.

Discip. Si aliqua decreta maiorum consonent assertioni, adducas. Forte enim ex [illegible]
telligam omnia, quæ circa hanc materiam recitabis. *Magist.* Multi canones sacri & p[illegible]
super Decreta & Decretales videntur asserere, quod sunt potestates distinctæ. Vnd[illegible]
pa, vt habetur 96. *cap. cum ad verum*, ait: *Cum ad verum ventum est, vltra sibi nec Imperator*
[illegible] *tus arripuit, nec pontifex nomen Imperatorium vsurpauit.* Vbi dicit Glossa: *Cum ista potest*[illegible]
quod Imperator non habet gladium a Papa. Item habetur eadem distinctione [illegible]p. *Duo s*[illegible]
perator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, auctoritas sacra ponti[illegible] *cum &* [illegible]
Vbi Glossa super vocabulo *principaliter*, ait: *Neuter pendet ex reliquo.* [illegible] *ita est argu*[illegible]
peratore. Item Glossa *extra qui filii sunt legitimi cap. causam*, super verbo *quod ad re*[illegible] *in*
quod iurisdictio temporalis a spirituali diuisa est & distincta. Item Glossa *distinct. 10. cap. In pere*[illegible]
bo administrationibus, ait: *Distincta est enim potestas sua a potestate pontificali.* Item [illegible]
cus de priuilegiis cap. sunt, ait: *Sicut in iudiciis laicorum priuilegia turbare nolumus ita* [illegible]
bus nobis volumus moderata auctoritate resistere. Vbi dicit Glossa: *sic est argumentum* [illegible] *q*[illegible]
vult iura alterius sibi arrogare [illegible] *quia iurisdictio distincta esse debet.* Item Innocent[illegible]
de iudiciis, ait: *Aut non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris re*[illegible]*is Francorum per*[illegible]
uere intendimus [illegible] *cum ipse iurisdictionem nostram nec velit nec debet impedire.* [illegible]
verbis non [illegible]t mentio de Imperatore, sed de rege Francorum. *Magister* [illegible]

[illegible] quod potestas regū [illegible]orū distincta est [illegible] potestate Papæ. Et [illegible] Imperatoris. Tum quia maior est potestas Imperatoris, quam [illegible] regi[illegible]. Tum quia (sicut tactum est supra) non videtur in scripturis, quod sit a[illegible] potestas [illegible] Papæ [illegible] Imperatorem, quam non habeat super regem Franciæ. Item Glossa super verbo [illegible], [illegible] ait: *Propter hoc quod hic dicitur, patet quod ecclesia vel Papa non habet vtrunq; gladium. E[illegible] non [illegible]tur de temporali iurisdictione [illegible]* [illegible]*ens.* [illegible] sicut allegatum est supra, Cyprianus, vt legitur dist. 96. cap. *cum ad verum*: *Actibus propriis & [illegible] actibus distinctis officia potestatis vtriusq; discernit*, scilicet Christus. Vbi G[illegible] super verbo *discernit*: *Cum ergo istæ potestates sunt distinctæ: licet sit argumentum quod Imperium non habetur a Papa. Et ego credo potestates distinctas esse: licet Papa quandoq; vtramq; potestatem sibi assumat.* Ex [illegible] aliisque quampluribus [illegible]gitur, quod potestas Papæ & Imperatoris sunt distinctæ potestates.

CAP. II.

Ostendit secundum quid destinguuntur hæ duæ potestates.

D*iscip.* Quod sunt distinctæ potestates, videtur quod non debet in dubiū reuocari: sed qualiter distinguuntur ignoro. Ideo dic secundū aliquam sententiā, qualiter distinguuntur. *Magist.* Dicitur quod [illegible] distinguuntur, quod Papa habet potestatem in spiritualibus & Imperator in tēporalibus. *Discip.* [illegible]am assertionem (si potes) auctoritatibus aliquibus fulcire nitaris. *Magist.* Ista assertio quampluribus auctoritatibus posset muniri. Ait enim Innocentius tertius, vt scribitur *extra de maioritate & obedientia, cap. solitæ: Non negamus quin præcellat Imperator in temporalibus illos duntaxat, qui ab eo recipiunt temporalia. Sed & pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima corpori præfertur.* Item Cyprianus, vt habetur *distinct. 10. cap. quoniam*: Idem & Nicolaus Papa, vt legi[illegible]
25 *distinct. 96. cap. cum ad verum*, dicunt officia illarum potestatum esse distincta à Christo, vt Ch[illegible] Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent: & pontifices pro cursu temporalium tantum Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio à corporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime negotiis secularibus se implicaret, ac vicissim non ille rebus diuinis deditus videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus. Item idem Nicolaus eadem distinct. cap. *deni[que]* sic ait: *denique hi sunt, quibus tantum humanis rebus & non diuinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos diuina ministrantur, iudicare præsumant, penitus ignoramus.* Item Gregorius Nazianzenus scribens Imperatoribus Constantinis, vt habetur *distinct. 10. cap. suscipitis*, ait. *Suscipitis ne libertatem verbi? libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiicit potestati, atque istis tribunalibus subdidit. Dedit enim & nobis potestatem: dedit & principatum multo perfectiorem principatibus vestris. Nunquid aut iustum vobis videtur, [si ce]dat Spiritus sanctus carni: si a terrenis cœlestia separentur si diuinis præferantur humana?* Item Innocent. [illegible], vbi prius, ait: *Fecit Deus duo luminaria magna in firmamento cœli. Luminare maius, vt præesset diei, [& luminare] minus, vt præesset nocti. Vtrunq; magnum, & alterum maius.* Et infra: *Ad firmamentum ergo cœli, [hoc est vniuers]alis ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, id est duas instituit dignitates, quæ sunt pontificalis [autoritas &] regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est spiritualibus, maior est: quæ vero carnalibus, minor [illegible]*
9 [illegible] *inter lunam & solem diuersitas, tanta inter reges & pontifices esse cognoscatur.* Ex his aliisq; [illegible] [in]numeris, (quarum aliquæ sunt adductæ *supr. cap. 1.*) colligitur, quod Imperator [illegible] in temporalibus, & Papa in spiritualibus.

CAP. III.

[illegible]quaeritur, quæ sint temporalia, & quæ spiritualia. Et respondetur sub vndecim diuisionibus.

D*iscip.* [illegible]ienter videtur ostensum, quod potestas Imperatoris respicit temporalia, carnalia, secularia & humana: & potestas papalis spiritualia. Sed quæ sunt temporalia & spiritualia, [n]on [ple]ne intelligo. Ideo quę sunt temporalia & carnalia, secularia & humana quæ r[illegible] sp[illegible]it po[illegible] [Im]perialis [in]uestigare conneris. *Magist.* Quibusdam videtur, quod quæ sunt illa, in quibus [Im]perialis potestas, ex diuersis distinctionibus, quę in diuersis scripturis habentur, colli[illegible]
5 [illegible] libenter audiam distinctiones illas. *Magist.* Vna est, quod hominum quidam sunt car[nales, qui]dam spirituales. Et hæc distinctio habetur expresse ad Corinthios *cap. 2. & 3.* Vbi Apo[stolus ait:] [illegible]ste *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* Et post. *Spiritualis autem iudicat [omnia, & ip]se nemine iudicatur.* Alia distinctio est, quod quædam sunt personæ ecclesiasticæ & [quædam secu]la[res]. Hæc distinctio colligitur ex verbis Hieronymi, quæ ponuntur *12. q.* [illegible] *cap. duo* [illegible] *duo sunt genera Christianorum. Est autem vnum genus, quod mancipatum est diuino offi[cio, & de]uotum [con]templationi & orationi, quibus ab omni strepitu temporalium rerum vacare conuenit, vt sunt clerici* [illegible] infra. *Aliud vero genus est Christianorum, vt sunt laici. λαος enim [G]ræce* [illegible] *est populus. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad vsum.* Alia distinctio est, quod re[illegible] [eccle]siasticæ, & quædam temporales seu seculares. Hæc distinctio ex diuers[illegible]

cris canonibus sumitur. qui quasdam vocant res ecclesiasticas, per hoc insinuantes, q[illegible] sunt seculares. Vnde in concilio Antiocheno, t habetur *12. quæst. 2. c. episcopus*, sic legitur *episcopus ecclesiasticarum habet rerum potestatem*. Alia diuisio est: causarum quædam sunt ecclesiasticæ, & quædam seculares *11. quæst. [illegible] §. 1 in G[illegible] ff.* Alia est, quod criminum quædam sunt ecclesiastica, & quædam secularia. Hæc diuisio innuitur ibidem. Alia est, quod pœnarum quædam est ecclesiastica siue canonica, alia secularis siue legalis. Hæc diuisio sub his verbis, quod pœnarum alia est canonica, alia legalis, in diuersis doctoribus innuitur. Alia est, quod quidam sunt iudices seculares, quidam ecclesiastici. Hoc ex multis canonibus colligitur. Alia est, quod negociorum quædam sunt temporalia, quædam spiritualia. Hanc diuisionem innuit Apostolus, cum dicit 2. ad Corinth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Cum enim dicit, quædam negotia esse secularia, a quibus abstinent militantes Deo, insinuat aliqua esse spiritualia, à quib' non abstinent. Alia est, quod dignitatum alia est ecclesiastica, alia secularis. Alia est, quod quædam sunt leges seculares, & quædam ecclesiasticæ. Hæc diuisio ponitur in decretis *distinct. 3. §. 1.* cum dicitur: *Omnes hæ species secularium legum sunt. Sed quia constitutionum alia ciuilis, alia ecclesiastica* &c. Alia est, quod iurisdictionum alia temporalis, alia est spiritualis. Hæc diuisio ex his, quæ allegata sunt supra *cap. 1. huius secundi* [illegible] colligitur euidenter.

CAP. IV.

Dat differentiam inter secularia & spiritualia.

Discipulus. Puto, quod multæ tales distinctiones inueniuntur in scripturis: quare non [illegible] alias. Æstimo enim, quod ex istis habeo occasionem intelligendi alias, & inuestigan[illegible] stare, quam Imperator super diuersa temporalia noscitur habere: quia tamen ex pr[illegible] nescitur, qualiter carnalia, secularia, & humana à spiritualibus & ecclesiasticis ac diuinis [illegible]tur: ideo inter ipsa aliquam breuem differentiam secundum opinionem aliquorum assigna[illegible]. Sunt quidam dicentes, quod prædicta vocabula, scilicet *temporalia, carnalia, spiritualia* &c. [illegible] uersis scripturis accipiuntur æquiuoce: quæ tamen cum quæritur, quam potestatem haben[illegible] temporalibus & in spiritualibus, ad vnam significationem restringuntur, vt per *temporalia* [illegible]gantur illa quæ respiciunt regimen humanum, vel humani generis in solis naturalibus [illegible] absque omni reuelatione diuina, quæ seruarent illi qui nullam legem præter naturalem & [illegible] nam humanam susciperent, & quibus nulla alia lex esset imposita. Per *spiritualia* autem in[illegible]tur illa, quæ respiciunt regimen fidelium inquantum diuina reuelatione instruuntur. [illegible] cundum ista Imperatores & alii infideles de multis intromiserunt se de regendo sibi subie[illegible] ad temporalia vel spiritualia minime pertinebant. *Magist.* Hoc conceditur. Omnia enim quæ [illegible]bant ad cultum & falsorum Deorum iniquitatem, nec inter temporalia nec spiritualia [illegible] meranda: sed superstitiosa sunt censenda.

CAP. V.

Quæritur, vtrum Imperator per vniuersum mundum habeat iurisdictionem super temporalia. Et ponit duas opiniones. Primam pertractat in hoc cap. & secundam cap. sequenti.

Discipulus. Arbitror me aliquantulum intelligere, quomodo temporalia à spiritual[illegible] guuntur. Ideo ad potestatem Imperatoris super temporalia descendens, inte[illegible] Imperator verus Romanorum per vniuersum mundum super temporalia habeat hanc [illegible] ita vt cunctæ regiones mundi ei in temporalibus subiiciantur. *Magist.* Circa hoc sunt [illegible] niones, sicut tactum est supra. Vna est, quod de iure omnia regna mundi sunt subie[illegible] talibus Imperatori Romanorum.

Discip. Quamuis superius *libro primo cap. 26.* aliquas Glossas super decreta & d[illegible] opinionem tenentes adduxeris. adhuc tamen aliquas alias, si quæ sint, alle[illegible]. *Ma[illegible] distinctione 63. cap. Adrianus*, super illo verbo, *per singulas prouincias*, insinuare h[illegible] cens *Ergo in Francia & in Hispania vnus est Imperator. 73. quæst. 1. cap. amplius. Quod [illegible] probent se exemptos esse ab Imperatore. Vt 23. quæst. 8. ecce Vnde & hic à capite suo dabunt tributum [illegible] tori, cum probent se exemptos Et ff. de censibus l. vltima Si enim dicunt se non subesse Romano Impe[illegible] per consequens dicunt se non habere aliquid proprii, vt supr dist. 1. ius Quiritum. Fatemur [illegible] Dominum mundi, vt ff. ad L. Rhod. qui leuanda.* Sed non est maior ratio, quod Francia & [illegible]

e Romano Imperio, quam alia regna. Igitur vniuersa regna fidelium & infidelium sunt a Imperatori de iure, licet non de facto. Item Glossa *extra de elect. venerabilem*, super verbo in suos, sic ait: *Sicut Imperium mundi translatum est in Theutonicos. Nam ipsi habent regimen Romanæ ecclesiæ 9. distinct. 5. in diem. Et sic patet, quod Imperium non est apud Græcos: licet largo modo appelletur Imperium, extra de maioritate & obedientia, cap. solitæ. Sicut & rex Francorum & Scotorum dicitur rex: quoniam extra ecclesiam non est Imperium, & 4. q. 1. §. sed illud. Sed est Imperator ille super Reges, 7. q. 1. c. in apibus. Et omnes nationes sub eo sunt 11. q. 1. hac si quis, ibi, volumus. Ipse enim est princeps mundi & Dominus ff. ad l. Rodiam, qui le. Et hac deprecatie. Et etiam Iudæi sub ipso sunt. supra de Iudæis, Iudæi: & omnes prouinciæ. Et 63. dist. Adrianus. Et omnia sunt in potestate Imperatoru, 8. dist. quo iure descendu & 23. q. 8. conuenior.* Item Glossa ff. ... *tum Quiritum*, quæ pro parte allegata est prius, dicit, quod *Iudæi viuuntur iure Romano, & vocantur Romani: quia omnes vocantur Romani subiecti Romano Imperio, prout dicitur populus Romanorum habere ... in potestate, prout etiam sunt gentiles sub Romano Imperio. Nam Imperator est princeps totius mundi ff. ad l. Rhod. qui leuanda. Qui igitur non vult esse sub Romano Imperio, nec hæreditatem habere potest, nec alia quæ hic de iure humano enumerantur.* Item Gloss. *23. q. 8. cap. conuenior*, super verbo *omnia infert*, ait: *Igitur omnia sunt Imperatoru, vt supra distinct. 8. quo iure.*

Discip. Satis apparet esse opinio aliquorum, Imperatorem Romanorum esse principem seu Dominum totius mundi. Pro qua opinione nitere allegare. *Magist.* Hæc opinio in vno principio fundari videtur principaliter: quod tale est. Imperio Romano aliquando totus mundus fuit subiectus, & ipsum Romanum Imperium non est priuatum aliquo Dominio cuiuscunq; regni, quod sibi fuit subiectum. Igitur adhuc omnia regna Imperio Romano sunt subiecta. *Discip.* Quo modo probatur, quod totus mundus fuit subiectus Romano Imperio? *Magist.* Hoc testatur Euangelium, cum dicit: *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Hoc etiam testatur Constantinus; qui, vt allegatum est supra *distinct. 96 Constantinus* ait: *Decernentes sancimus, vt principatum teneat* (scil. sedes Romana) *tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam & Constantinopolitanam, quam super omnes in vniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Hæc omnia vero, quæ per hanc Imperialem maiestatem & sacra personalia diualia decreta statuimus & confirmamus vsq; in finem mundi illibata & inconcussa manere decreuimus. Vnde coram Deo viuo, qui nos regnare præcepit, & coram eius terribili iudicio obtestamus omnes nostros successores Imperatores & cunctos optimates & satrapas, etiam amplissimum senatum, & vniuersum populum in toto orbe terrarum nunc & in posterum, nulli eorum quoquo modo licere aut confringere aut in quoquā conuelli.* In quibus quidem verbis Constantinus ostendit, vniuersum orbem terrarum ... fuisse subiectum, non quidē de facto; quia tunc aliqui populi rebellauerunt. Igitur de iure ... *ip.* Quomodo probatur, quod Romanum Imperium non fuit priuatum iure & dominio, quod habuit super quodcunq; regnum vel prouinciam? *Magist.* Hoc sic probatur. Si Romanum Imperium fuit priuatum iure & dominio, quod habuit super quodcunque regnum vel prouinciam, aut fuit ... tum à iure, vel ab homine. Non à iure: quia de tali priuatione nullum ius habetur, quia nec diuinum nec humanum. Nec ab homine: quia nullus homo inferior Imperatore, qui erat Dominus ... poterat priuare Imperatorem tali iure aut Dominio.

... r, quod illa ratio non procedit. Primo, quia Imperium Romanum potuit priuari tali ... & ... inio per potentiam regnorum rebellantium. Quia, vt legitur *extra de regulis iuris cap.* ... *omnis res ex quibuscunque causis nascitur, per easdem dissoluitur.* Romanorum autem Imperium ... ominium super alia regna per potentiam gladii. Igitur per potentiam gladii potuit ... ius & dominium. Secundo, quia Imperatori Romanorum per negligentiam suam & ... p ... rdere iurisdictionem suam quam habuit super multa regna. Nam sicut notatur in ... *22. q. ... ap. de forma*: eadem fide tenetur quis subdito suo, sicut subditus Domino. Et si non ... pi ... Dominio, quod habuit in vasallo. Si igitur Imperator iniuste tractauit aliqua regna, ... d sen ... necessitate, iuste perdidit iurisdictionem, quam habuit super ipsa. Tertio: qu ... præscriptione iura tolluntur. Poterant igitur alia regna præscribere contra Imperium. Et sic ... perator potuit perdere ius & Dominium, quod habuit super quædam regna. *Magist.* Nonnullis ... aret, quod ... la rationem præscriptam nequaquam impediunt.

... non: quia, sicut tactum est prius, licet magna pars mundi fuit per potentiam gladii ... tali Imperio, omnes tamē sponte postea consenserūt subdi eidē Imperio. Et ideo extunc per po ... gladii ... non poterat. Secundū quod est de culpa Imperatoris vel Romanorū, quod etiam non ... t videtur: quia nec in eo vel in eis apparet tanta culpa, quod Romanum Imperiū priuari de- ... & dominio, quod habuit super quæcunq; regna. Esto tamen, quod talis culpa commissa fuisset. n ... debuit Imperium absq; sententia vniuersitatis mortalium aut alicuius vel aliquorum ge- ... entium vicem eiusdem vniuersitatis tali iure priuari. Nulla autem talis sententia per ... m mortalium aut alicuius vel aliquorum gerentis vel gerentium vicem eiusdem vniuer- ... ta ... contra Romanum Imperium. Igitur Romanum Imperium tali iure vel dominio mi ... p ... atum. Nec tertium de præscriptione præscriptā rationem impedire videtur. Tum quia ... qu ... d vnquam aliquis in hoc præscripserit contra Romanum Imperium: quia nullus ... a Romano Imperio. Et ideo quicunq; se alienant se a Romano Imperio, ... a ... la p ... Tum, quia sicut in spiritualibus & ecclesiasticis contra obedientiam & ... non præscribitur, sic contra Dominium Romani Imperii nullus potest præscribere.

Quod patet ex hoc, quod præscriptio in temporalibus est ex iure Imperiali. Imperator autem quam fecit legem vel statutum, quod aliquis posset præscribere taliter contra Romanum Imper Igitur nulla in hoc casu poterit allegari præscriptio.

CAP. VI.

Adducit secundam opinionem, tenentem, quod Imperator nunc non est Dominus totius mundi: & hoc tribus rationibus, ad quas respondetur cap. 8. & 9.

DIscipulus. Recita opinionem contrariam. *Magist.* Alia opinio est, quod licet aliquando Impe tor Romanorum fuerit domin' totius mundi: nunc tamen non est Dominus omnium natio-num. *Discip.* Pro ista opinione aliquas allegationes coueris adducere. *Magist.* Pro ista opinione alle garur primo sic. Quod Papa approbat, & nos approbare debemus, & pro veritate tenere debe *distinct.* 19. *si Romanorum.* Sed Papa videtur approbare assertionem Francorum & aliorum, quia runt se non esse Imperio subiectos. Si enim opinionem illorum minime approbaret, nihil d ret statuere propter assertionem ipsorum præferentium, quod sonaret in approbationem asse nis eiusdem. Sed vt legitur *extra, de priuilegiis, super specula:* Papa propter hoc, quod Franci & a subtrahentes se ab Imperio Romano legibus Imperialibus non vtuntur, statuit quod ius ci tilis, vel in aliis ciuitatibus, seu aliis locis vicinis nullatenus doceatur vel audiatur, quod in tionem vel approbationem dictæ assertionis Francorum vel aliorum looare videtur. Igitur eand m assertionem approbare & veram reputare debemus.

Discip. Forte dicerent alii, quod Papa non fecit tale statutum, quia approbauerit dictam a tionem Francorum: sed quia voluit, quod litterati magis Theologiæ insisterent, & quia fiust a tale statutum dimisisset ad insinuandum se non approbare assertionem illam, quia propter hoc terati & alii opinionem suam nullatenus reliquissent. *Magist.* Videtur multis, quod ista res sio non impediat præscriptam rationem: quia Papa, ad quem spectat omnia peccata & errores cor rigere, insinuare debuit dictam assertionem, si est falsa, se nullatenus approbare. *Discip.* A rationem adducas ad idem. *Magist.* Alia ratio talis est. Sancti canonizati ab ecclesia non sun dendi existere in peccato mortali, aut in rebellione damnabili, vel alia iniuria decessisse. Sed u res fuerunt sancti reges & alii, qui Imperatorem minime recognouerunt superiorem in temp bus, & in hoc finieruut dies suos. Exemplum de sancto Ludouico rege Francorum, & plur reg bus Angliæ. Igitur vere non fuerunt subditi Romano Imperio.

Discip Forte dicerent alii, quod isti sancti nesciuerunt se esse subiectos Romano Im rio: & si sciuissent, hoc facto & verbo recognouissent. Quare per ignorantiam iuris ciuilis teraot excusari. *Magist.* Apparet aliis, quod hæc responsio non sufficit: quia reges & princi tenentur scire, an habeant superiorem vel non. Ignorantia autem iuris, quod quis tenetur re, non excusat 1. *quæst.* 4. *sed notandum.* Igitur reges & principes per talem ignorantiam nu lat nus fuerunt excusati.

Discip. Forte dicerent aliqui, quod reges illi & principes non tenebantur habere tanta ritiam iurium ciuilium & historiarum, vt cognoscerent se subiectos Romano Imperio. *Magi* A hoc dicitur, quod debuerunt ab aliis inquirere, si nesciuerunt per seipsos, teste Glossa quæ cit *distinctione* 36. *cap.* 1. ait: *non excusatur quis per ignorantiam, qui potest habere peritorum piam.*

Discip. Ad hoc respondetur, quod non inuenerunt peritos, qui in hoc eos instruerent: qu a ti periti sunt, qui magis desiderant destructionem Romani Imperii quam exaltationem, & si ces tantum, quantum possunt, informant, quod non omnes mortales sunt subditi R Imperio. Non autem oportet, quod reges & principes ac alii laici sint nimis sollic ti in do, an sint subiecti Romano Imperio, teste Glossa, 72. *quæst.* 4. *sed notandum.* Ad hoc quod quis probabiliter dicatur errare, non requiritur, quod sit nimis diligens, scru curiosus in inquirendo: nec quod sit nimis negligens & dissolutus in inquirendo. ita adhuc reges & principes per ignorantiam poterunt excusari, licet non cognoscant se esse ubic Romano Imperio. *Magist.* Contra hoc obiicitur; quia de bono communi debent maxime e principes summe esse solliciti, licet non debeant esse nimis diligentes, scrupulosi, & curi S ex Romano Imperio dependet bonum commune totius generis humani. Igitur circa hoc præ pue reges & principes summam diligentiam adhibere tenentur. *Discip.* Aliam rationem si occurrat, allega. *Magist.* Adhuc pro opinione prædicta allegatur sic. Ad officium summi pontificis su me spectat instruere laicos & potissime reges & principes, ex quibus obedientia aliorun e-pendet in his, quæ spectant ad fidem & iustitiam & bonos mores. Sed si de iure nine m tales sunt Romano Imperio subditi, contra iustitiam agunt reges & principes, qui sub R

man

[illegible] de hoc debent pontific[illegible]s, I[illegible]s, reges & pri[illegible] [illegible] te[illegible] hoc au[illegible] fe[illegible]runt plures sancti summi pontifices: quod tamen [illegible], si hoc ad [illegible]iam pertineret. Aliter enim de bono communi & salute eorum, ex quibus [illegible] re[illegible] d[illegible]co, non fuissent solliciti. Igitur non est probabile, quod omnes mortales sunt modo subiecti Roman[illegible] Imperio, *Discip.* Videtur quod hæc ratio dupliciter potest impediri. Vno modo dicendo, q[illegible] [illegible]nini pontifices ignorauerunt omnes mortales debere subiici Romano Imperio. Hoc [illegible] ad [illegible] le spectat. Ipsi autem iuris ciuilis non tenentur esse periti, nec in his quæ sp[illegible]ctant ad ius [illegible], tenentur fideles instruere. Aliter potest dici quod summi pontifices aduerterunt reges & [illegible]cipes & alios laicos nullo modo velle acquiescere admonitioni, qua deberent esse Romano Im[illegible] [illegible]o subditi. Et ideo tacuerunt, iuxta illud Salomonis Prouerb. 23. *In auribus insipientium ne loqua[illegible]. [illegible]spiciunt enim doctrinam eloqui tui. Magist.* Nonnullis apparet, quod neutra istarum rationum [illegible]pe[illegible]t præscriptam rationem. Prima non: tum quia non est verisimile, quod summi pont[illegible]s [illegible]orauerunt omnes esse subiectos Romano Imperio, si continet ve[illegible]tatem, præsertim cum hoc [illegible]ssatores canonum & decretorum, quæ summus pontifex ignorare non debet, asserere manife[illegible] [illegible]ideantur. Tum secundo, quia licet summus pontifex non teneatur habere peritiam exc[illegible]l[illegible]tem iuris ciuilis, non tamen debet ignorare omnino omnia, quæ sunt iuris ciuilis: imo [illegible]la quę tangunt totam vniuersitatem mortalium, scire tenetur. Aliter enim de multis peccatis mortalibus, quę redundarent in periculum totius Ecclesiæ, non posset corripere Christianos, quia de illis qua [illegible] [illegible]re esse peccata, non debet eos corrigere. Igitur enim omnes mortales esse subiectos Romano Imperio omnes tangat, ita vt quicunque scienter recusat subesse Romano Imperio, si est e[illegible] [illegible]ubie[illegible]us, pe[illegible]cat mortaliter. Hoc summus pontifex ignorare non debet, quia de illis, quæ à pluribus & communiter fiunt, debet scire, an sint peccata mortalia vel nō. Secunda responsio, vt videtur, non impe[illegible]d[illegible] rationem illam. Nam non constabat summis pontificibus, quod omnes laici, qui non [illegible]bdebant se Imperio, erant ita obstinati, quod nullo modo vellent de veritate informari. Ergo sal[illegible]em e[illegible]periri debebant, an doctrinam veram in hac parte volebant recipere. Item constat, quod mul[illegible]i fuerunt sancti reges & alii laici quamplures, qui iustitiam dilexerunt & bonum commune, & od[illegible] habebant omnem iniustitiam. Aliter enim omnes reges & alii laici extitissent delectatores iniq[illegible]ta[illegible]tis: & per consequens in statu damnationis fuissent. Igitur parati fuerunt de omni iustitia spe[illegible]ta[illegible]te ad ipsos informari. Et per consequens parati fuerunt erudiri, quod iure essent subiecti Roman[illegible] Imperio, vel penitus à subiectione huiusmodi liberati. Amplius, aliqui sunt in veritate subie[illegible] Romano Imperio de iure: & tamen nolunt de facto esse subiecti. Et tales nihil iuste possident: quia [illegible]es nihil possident iure Imperatoris, teste Beato Augustin. qui *super Iohan.* & ponitur in decretis *d[illegible] 8. quo iure*, ait: *Iure igitur humano dicitur: hæc villa mea est, hic seruus meus est, hæc domus mea est.* Et [illegible] *Noli ergo dicere, quid mihi & regi? quid tibi ergo & possessioni? per iura regum possidentur possessiones.* Di[illegible] [illegible]*d mihi & regi? noli dicere possessiones tuas: quia ipsa iura renunciasti humana, quibus possessiones possi[illegible]*[illegible]*ur.* [illegible] idem Augustin. ad Vincentium, vt legitur *vigesim. quart. quæst. septim. cap.* ait: *Res quæcunq[illegible] [illegible]na nullo tempore possideri à quocunque potest, nisi iure Diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, q[illegible] potestate regum terræ est.* Ex quibus verbis colligitur, quod nullus subiectus Imperatori vel regi [illegible] d iust[illegible] possidet, nisi iure Imperatorum vel regum. Et per consequens si omnes nationes de[illegible] [illegible]u[illegible]ctæ Romano Imperio, nullus rex vel princeps aut alius laicus aliquid iuste possidet, [illegible]n[illegible]iat[illegible]ur Imperatoris, & non vult esse subiectus Imperatori. Hinc Gloss. *dist. prim. ius Quiritum* [illegible]t alle[illegible]atum est superius, ait: *Qui non vult esse sub Romano Imperio, nec hæreditatem habere potest nec al[illegible]ua[illegible] [illegible]e iure humano* (scilicet Romanorum) *enumerantur.* Omnes igitur reges & principes ac laici, q[illegible]arent esse sub Romano Imperio, nihil iuste possiderent: sed de omnibus quæ iniuste po[illegible]n[illegible]n possunt facere eleemosynam, nec aliquid alicui donare, nec oblationes publicas, nec h[illegible]usta sine [illegible]acrificia. Quia licet in casu de quibusdā illicite acquisitis possit eleemosyna fieri, vel obla[illegible]o aut sac[illegible]cium: tamen de iniuste possesso nullum prædictorum fieri potest. Peccant etiam om[illegible]s cleri & [illegible]giosi, qui extra tempus necessitatis & aperte recipiunt dona, eleemosynas, oblatio[illegible] [illegible]v[illegible] sacrificia de [illegible]is, quæ possident de facto non de iure reges & principes ac alii laici, qui Ro[illegible] Imperio subdi recusant.

Cap. VII.

[illegible]rum probat, quod Imperator non sit Dominus omnium temporalium, & hoc vnica ratione, ad quam etiam respondetur.

D[illegible]. Adhuc allega pro opinione præmissa. *Magist.* Pro ista opinione allegatur sic. Quod [illegible]ator Romanorum non sit Dominus omnium temporalium, sacri canones asserere vid[illegible] [illegible]t plures, qui non habent superiorem: quod tamen non esset verum, si omnes seculares [illegible] Romano Imperio. Innocentius namq; tertius, vt legitur *extra, de hæreticis. excommuni[illegible] [illegible] [illegible]ero Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia suam terram purgare neglexerit ab[illegible]a[illegible] [illegible]ate* &c. Et infra: *eadem nihilominus lege seruata circa eos, qui non habent Dominos principales.* [illegible] *extra, qui filii sunt legitimi, per venerabilem*, ait: *Insuper cum rex Franciæ superiorem in tem[illegible] [illegible]on recognoscat, sine iuris alterius læsione in eo se iurisdictioni nostræ subdere potuit.*

Item, Glossa *extra, de foro competenti. c. ex transmissa*, loquens de ipsa ait: *Licet concedat clerico contra*
cum: dum tamen alium superiorem habet, non concedit laico contra clericum. Ex his colligitur, quod
plures laici, qui superiorem non habent: & per consequens non omnes sunt Imperatori sub
Discip. Licet ista allegatio appareat fortis: tamen secunda auctoritas de rege Francorum non vid
ad propositum pertinere. Tum quia Glossa ibidem, vt allegatum est *primo huius cap. 18.* asserit,
rex Francorum de iure subest Romano Imperio. Tum, quia Innocentius non dicit, quod rex Fr
ciæ non habet superiorem in temporalibus, sed quod rex non cognoscit superiorem. Potest e
liquis habere superiorem, licet non recognoscat. *Magist.* Nonnullis apparet, quod neutrum ist
concludit, istam auctoritatem Innocentii non monstrare intentum: sed quod ex verbis I
tii allegatis elicitur, quod idem Innocentius regem Franciç vere & iuste minime cognoscere su
rem in temporalibus, cum asserit; quia rex in temporalibus superiorem minime recognoscit
sine læsione iuris alterius potuit se iurisdictioni Papæ subiicere. Sed si rex falsè & iniuste recogn
ret minime in temporalibus superiorem, non oportet propter hoc sine læsione alterius iuri
iicere iurisdictioni Papæ: quia falsa & iniusta abnegatio Domini alterius non tribuit abnegat
testatem subiiciendi se iurisdictioni alterius absq; læsione veri Domini sui. Innocentius igitur rep
tat, quod rex vere & iuste non recognoscit superiorem in temporalibus. Ex hoc concluditur, q
primum non valet. Etiam secunda Glossa videtur contrariari textui, cum Glossa dicit quod ex
ciæ de iure subest Imperio. Et textus dicat, quod quia rex Franciæ non recognoscit superiorem
test se subiicere iurisdictioni Papæ: quod tamen non esset, si de iure subiectus esset Impe
quod esset in præiudicium Imperatoris, si esset subiectus. *Discipulus.* Occasio est a
renter exclusa, ac per hoc præscripta allegatio videtur amplius confirmari: tamen narra, q
modo respondetur ad ipsam. *Magister.* Ad primam Decretalem respondetur, quod loq
de his, qui de facto non habent Dominos principales: quia illi non minus tenentur obedire Papæ
circa hæreticos expurgandos. Ad secundam dicitur, quod loquitur de rege Franciæ, pro quo I
rator reputari videtur saltem de facto, quia scilicet rex Franciæ non est subiectus, eo quod ne
bo nec facto sibi ostendit de iure dominari debere regi Franciæ. In quo casu propter errorem
negligentiam Imperatoris Papa non potestate data sibi à Christo, sed quia ex consuetudine o
talem iurisdictionem circa regem Franciæ: si se subiiceret, nihilominus super ipsum iurisdi
haberet Papa: non quia rex Franciæ falsè & iniuste non recognoscit Dominium Imperatoris,
Imperator negligit propria iura vel ignorat, quæ iura habeat super regem Franciç & alios laicos
uersos. Sicut enim iudex Ecclesiasticus potest se immiscere seculari iurisdictioni, cum iudex secu
negligit facere iustitiam, *extra de foro competenti, ex tenore. & c. licet, in Glossa*, ita Papa potest in mul
sibus supplere ignorantiam vel negligentiam Imperatoris circa subiectos eidem. *Discip.* Si Pap p
implere negligentiam vel ignorantiam Imperatoris exercendo iurisdictionem temporalem c
gem Franciæ: igitur eadem ratione poterit priuare Imperatorem iure & dominio, quod hab
perator super regem Franciæ. *Mag.* Respondetur, quod Papa nulla potestate, quam habet vel a
sto vel à consuetudine licita, potest priuare Imperium à tali iure & dominio: quemadmodu
potest destruere imperium. *Discip.* Nunquid potest Imperator eximere regem Franciæ vel al
vllo modo subsit Imperio? *Magist.* Respondetur, quod licet Imperator possit multas libertate
cedere regi Franciæ & aliis: tamen nullo modo potest regnum Franciæ vel aliud totaliter a
rio separare, vt nullo modo subsit Imperio. Quia hoc esset destruere Imperium, quod non
Imperator. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad Glossam superius allegatam. *Magist.* Responde
quod Glossa illa loquitur de laico, qui de facto non habet superiorem: habet tamen de iure om
laicus fidelis & infidelis, quod subsit Imperatori.

CAP. VIII.

Respondetur ad primam rationem, supra c. 6. adductam.

D*iscipulus.* Videtur, quod apparenter ad rationem adductam *c. 7.* respondisti. Ad
tem, quæ allegatæ sunt *c. 6.* ego responsiones aliquas te citaui: præter quas audire co
si ad ipsas aliter respondetur. *Magist.* Ad primam illarum, quæ in hoc consistit, quod illu
probat Papa, nos approbare tenemur: Respondetur, quod hoc est verum, quando Papa
te Papali aliquid diffiniendo & determinando approbat iuste & catholice. Si autem Pa nor
niendo nec determinando aliquid approbat, & non iuste: illud propter hoc approbare n te em
Vnde & Innocentius quartus, quamuis esset Papa, noluit opiniones suas autenticas reputar
nec opiniu Innocentii quinti, quam etiam approbauit, postquam fuit Papa, non tenemur
probare. Nunc autem non inuenitur, quod aliquis Papa diffiniendo & determinando app
non omnes mundi prouincias vel regnum Franciæ non subiici Romano Imperio, & omnin
non approbare astringimur. Esto autem, quod aliquis Papa diffiniendo & determinando hoc ap
probasset: quia tamen hoc non iuste approbasset, non tenemur idem approbare. *Dis.* Cont a
responsionem duo occurrunt. Primum est, quod secundum istam responsionem non tene
approbare, quod approbat Papa, quam quod alius Episcopus vel alius peritus in scriptu s
scitur approbare. Quia quicquid Episcopus vel peritus in scripturis sacris iuste & h
bat, & nos approbare tenemur, eo quod omnem iustitiam & omne quod est catholicum app
de

[illegible] quod non tene [illegible] ap [illegible] m de [illegible]terminando & [illegible] approbat, sequitur quod poss[illegible] videtur [illegible] quandam [illegible]nem Papalem, quam d[illegible] [illegible] fertur, quod [illegible] quam quæcunq; con[illegible] Ap[illegible] cani [illegible] antequam fuerit [illegible] ecclesiam deter[illegible]inata, nu[illegible] us frater audeat [illegible] elligere vel affirma[illegible] enim postquam conclusio alia in curia fidei [illegible] agitar., nu[illegible] [illegible] nam partem nec aliam approbare: & per consequens neutram partem [illegible] debe[illegible] [illegible] [illegible] illud, quod Papa approbat, nullus aliqualiter debet reprobare. *Magist.* Ad primum [illegible] [illegible] fertur, q. plus debemus approbare illud, quod Papa approbat, quam illud quod approbat q[illegible] inferior ipso Papa: quia quando Papa approbat aliquid (nisi simus certi quod est contra [illegible] iustitiam) possumus & debemus in casu illo publice & occulte omnibus modis probare [illegible] [illegible], quod inferior Papa vel alius approbat, licet non simus certi quod errat, possumus [illegible] [illegible] publice dubitare, vel opinionem negare, & contradicere assertioni eius [illegible] [illegible] teamus [illegible] rete pertinaciter contrarium, cum nullum falsum pertinaciter debe[illegible] [illegible] Ad [illegible] dicitur, quod si Papa etiam diffiniendo, determinando errat contra fidem vel [illegible] contra iustitiam, & hoc constat nobis) possumus & debemus ipsum apertissime reprobare etiam, si quæcunq; conclusio fidei inceperit in curia ventilari, quicunq; per scripturas sacras vel determinationes catholicas Ecclesiæ est certus de veritate, potest & debet partem veram eligere [illegible] probare & disserere, & partem falsam respuere & reprobare. Vnde quod nonnulli putant, quod [illegible] [illegible] la facta inter ordinem Fratrum Minorum à Papa, vt fertur, est hæretica, sapiens man[illegible] [illegible] hæresim, quæ vnquam fuit inuenta à quocunq; hæretico, ita quod peior hæresis non posset [illegible] nec posset. *Disc.* In auribus meis recitas quoddam mirabile. Ideo volo de hoc tecum breuiter [illegible]: licet in aliis operibus quorundam poterimus plura inuenire: quia forte hoc opusculum ad [illegible] us aliquorum perueniet, qui opera alia non videbunt. Dic igitur breuiter secundum prædictos [illegible] antes, quæ est illa hæresis pessima, quam sapit illa constitutio ante dicta, & quare est pessima & quæ absurditates secundum præfatos opinantes sequuntur ex ipsa. *Magist.* Hæresis pessima, vt dicunt [illegible], quam secundum eos sapit constitutio ante dicta, est quod Papa sic dominatur fidei Christianæ, [illegible] tota fides Christiana, quam Christiani credere astringuntur, sic pendet ex approbatione, diffinitione [illegible] determinatione cuiuslibet Papæ, quod nullus Christianus debet firmiter credere aliquid spectans [illegible] fidem, antequam sibi constet, quod Papa, qui pro tempore fuerit, hoc tenet & approbat. Dicunt [illegible]m, quod hæc hæresis pessima est, quia secundum eam posset Papa mutare totam fidem, & omnes [illegible]los fidei, & facere articulos contrarios articulis contentis in *Symbolo Apostolorum*. Et ita in [illegible] Christiana nihil esset certum & immutabile: sed tota dependeret ex voluntate Papæ. Et Euangelium & [illegible] tam scripturam posset destruere, & facere nouam scripturam contrariam, cui omnes Christiani [illegible] quamdiu Papa vellet, adhærere deberent: quam tamen posset mutare successor suus. Et ita [illegible] Papa posset dare Christianis nouam legem, quam pro tempore suo, & quousq; reuocaretur [illegible] em, ipsam tenerentur accipere & approbare. Quo nihil peius posset dici contra fidem [illegible] Absurditates autem quamplures præter illas concludunt per scripturas posse sequi ex [illegible] prædicta. Dicunt plures inferri ex gestis temporis nostri; quarum vna est, quod nu[illegible] [illegible] quantumcunq; literatus & doctus debet amodo asserere nec approbare, quod mun[illegible] [illegible] mo, nec etiam quod fuerit ab æterno. Alia est, quod nullus Frater Minor deberet [illegible] quod in diuinis sit aliqua distinctio in personis. Alia est, quod nullus cotum de[illegible] [illegible] homo quantumcunq; iustus non conuertitur in diuinam essentiam, quemad[illegible] [illegible] ntu altaris panis conuertitur in corpus Christi. Alia est, quod nullus eorum de[illegible] [illegible]o, quod Beatus Petrus nec aliquis alius homo, qui non est Christus verus Deus & [illegible] reauit stellas, nec quod sine tali homine Deus sciret quicquam facere. Alia est, quod [illegible] odo debet afferere, quod creaturæ Dei non sunt purum nihil. Quod omnes illæ ab[illegible] at [illegible] & [illegible] timæ aliæ consimiles sequuntur ex constitutione prædicta, probant ex hoc, quod [illegible] & alia similia absurdissima opinabatur quidam Magister in Theologia de ordine [illegible] rum nomine Aycardus Theutonicus, de quibus accusatus fuit primo vel de[illegible] [illegible] & [illegible] Archiepiscopo Coloniensi, in cuius curia datis auditoribus Aycardo [illegible] & alia consimilia ventilata fuerunt. Qui postea veniens in Auinionem, ass[illegible] [illegible] prædicta docuisse & prædicasse non negauit. Pro quibus non fuit damnatus, nec [illegible] [illegible] tæ, & aliæ statim damnatæ fuerunt: sed cardinalibus traditæ fuerunt, vt deliberarent an hæreses essent computandæ. Præceptum etiam fuit quibusdam Magistris in Theologia [illegible] communem deliberationem haberent. Et ita notorium est, quod omnes assertiones [illegible] res aliæ consimiles Aycardi prædicti in curia agitatæ fuerunt: nec postea Papa ali[illegible] [illegible] quas nes seu conclusiones prædictas. Igitur de omnibus nec vnam partem nec [illegible] Frater Minor eligere, nec approbare seu affirmare. Et consimiliter si in curia [illegible] an Christus fuit natus de virgine, vel an Beata Maria fuerit virgo, vel an resurrectio mortuorum sit futura, vel aliquod simile, non liceret asserere nec vnam partem nec aliam.

CAP.

Cap. IX.

In quo respondetur ad secundam & tertiam rationes, supra cap. 6. adductas.

DIscipulus. De ista constitutione Papæ, vt formatur quæstio, potest variis modis excusari & [illegible] modo omnes excusationes viis quamplurimis impugnantur, & deterius, vt videtur, plu[illegible] reprobantur, vt in *quodam opere cuiusdam* potero inuenire: ideo hic plura de ipso audire non c[illegible]. Dic itaq; quomodo ad secundam rationem *6. cap* positam superius respondetur. *Magist.* Re[illegible]detur, quod Imperator non requisiuit reges & alios, vt recognoscerent eum suum super[illegible] & ideo si illi parati fuissent recognoscere Imperatorem suum superiorem, si hoc eis pate[illegible] stensum, per ignorantiam sufficienter de omni peccato excusandi fuissent. Cum autem dicitu[illegible] reges & principes de bono communi debent esse solliciti, & per consequens debuerunt sum[illegible] solliciti quærere, an essent Romano Imperio (à quo dependet bonum commune) subie[illegible]tur, quod licet summe debeant esse solliciti de bono communi: non tamen tenentur [illegible] solliciti de omni eo, quod spectat ad bonum commune, & quod leuiter ab eis sciri non pote[illegible]sertim cum non inueniuntur sapientes, qui eos ad hoc admoneant. Et ideo licet ex vniue[illegible]rio dependeat bonum commune: quia tamen reges & principes plures & multi alii laici non [illegible]rant leuiter scire, se esse subiectos Imperatori: nec Imperator ad hoc requisiuit eos: ne sapi[illegible]os monebant, vt de hoc essent solliciti, per ignorantiam excusantur. Sed contrarium a[illegible] multi, qui pro sapientibus habebantur. Ideo tenebantur de hoc non esse solliciti. *Discip.* Di[illegible]modo ad rationem tertiam respondetur. *Magist.* Respondetur, quod licet summi pontifices d[illegible]bant instruere & docere reges & principes de his, quæ spectant ad fidem & iustitiam & bo[illegible]res, non tenentur tamen de omnibus talibus eos instruere: quia non possunt. Et nullus ad im[illegible]bile obligatur. Et ideo sufficit summis pontificibus in licitis & sanctis instruere illis de illo[illegible] gis vtilia & necessaria erant pro temporibus suis: quia doctrina peritorum & prælatorum de[illegible] litati temporum conuenire. Propterea enim quia temporibus plurimorum summorum pon[illegible] erat magis vtile & necessarium reges & principes ac laicos alios aliis instrui, quam quod essent R[illegible]mano Imperio subiecti, non tenebantur illis temporibus illos in hoc instruere: præsertim cum [illegible]peratores non requisiuerunt alios inferiores, quod eos superiores suos recognoscerent. Et fort[illegible] expediebat illam veritatem tacere: quamuis nunquam expediuit asserere contrariam falsitat[illegible] his patet ad rationem, quod secundum istos multi recusabant subdi Romano Imperio: qui tam[illegible] hoc mortaliter non peccabant, quia ignorantia probabilis excusauit eos. Et per hoc responde[illegible] vltimũ, quod tangitur in *eodem ca.* quia multi, qui de iure sunt subditi Romano Imperio, & tame[illegible] sunt subdi eidem, iuste possident ea, quæ possident: quia sunt bonæ fidei possessores credentes se [illegible]ste & licite possidere, & dominium verum habere. Et ideo iuste & licite possunt ea dare, & de eis E[illegible]mosynam & sacrificia facere. Clerici etiam, qui putant eos iustos possessores, si non laborant [illegible]rantia crassa & supina, possunt ab eis Eleemosynas, sacrificia & oblationes accipere. Et cum d[illegible] nihil tales possident iure Imperatorum. Respondetur, quod etiam iure Imperatoris quodam[illegible] possident: quia huiusmodi bonæ fidei sunt possessores: quia propter hoc, quod sunt bonæ [illegible]sessores, auctoritate etiam iurium Imperialium possunt multa præscribere & vsurpare, & per [illegible]nuationem temporum verum dominium acquirere.

Cap. X.

Inquirit de potestate Imperatoris super malos: vtrum Imperator possit pro quocunq; crimi[illegible] punire. Et recitat tres opiniones. Secunda ponitur ca. 11. tertia ca. 13. & ad probationes minoris rationis in 8. ca. adducta respondetur infra capitulis 16. 17. & 18.

DIscipulus. Hactenus inquisiuimus, an cunctæ mundi regiones Imperatori sin[illegible] telligo de illis, quæ ad iurisdictionem temporalem seu patrimonium Eccl[illegible]ctant. Nam de illis, quæ spectant ad Ecclesiæ patrimonium *in tertio huius* [illegible] tractatu *De potestate Papæ & cleri* plura poterimus inuenire. Nunc autem ad pers[illegible]nas q[illegible] de iurisdictione temporali Ecclesiæ, descendamus. Et primo videamus de ma[illegible], qua[illegible] videlicet habet Imperator super malos, an videlicet Imperator pro omni crimine [illegible]los sibi subiectos. Et quia, sicut tactum est supra *cap. 3. huius secundi*, criminum quæda[illegible]siastica, quædam secularia; inquiramus hic solummodo de criminibus secularibu[illegible]: quia [illegible]bus Ecclesiasticis tractabimus in *tertio huius secundi.* Cupio itaq; inquirere an Imperator [illegible]nire omnes subiectos pro quocunque crimine seculari, quod non est Ecclesiasticum [illegible] ca hoc sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod pro omni crimine seculari potest [illegible] omnes sibi subiectos. Quod tali ratione probatur. Idem pro eodem crimine [illegible] iudicibus puniendus: quorum vnus non est sub alio, vel qui non habent ab al[illegible]dem principe potestatem. Ex hoc enim (vt patet) posset periculosa contentio & [illegible]

[illegible] le ad suum [illegible] cete cum [illegible] um
[illegible] Ecclesiastic[illegible] spectat punire crimi[illegible] la-
[illegible] p[illegible] non debet Imperator punire [illegible] deat
[illegible]. Minor p[illegible] canones videtur posse probari. Ex [illegible] vt
[illegible] extra, *de officio iudicis ordinarii, per totum*, sic legitur. *ha*[illegible]
diœcesibus potestatem liberam adulteria inquirere, & scelera vlcisci & [illegible] bus [illegible]
[illegible] tur, quod omnia crimina secularia sunt per Episcopos punienda. [illegible] m q[illegible]
[illegible] infideles & sola lege naturæ contentos putatur crimen. [illegible]um q[illegible]
[illegible] omnia scelera [illegible] ligit. Item, Innocentius tertius, vt habetur *extra, de* [illegible], ait [illegible]
[illegible] *animentis, ignorat quoniam ad officium nostrum spectat de quocunque peccato* [illegible] *igere* [illegible]
[illegible] *Christianum: & si correctionem contempserit, per districtionem Ecclesiasticam coercere.* Ex quibus v[illegible]
[illegible] ur, quod quilibet Christianus pro quolibet crimine est per iudicem Ecclesiasticum pu[illegible]
[illegible]. Calixtus Papa, vt habetur 24. *quæst.* 3 *cap. si quis*, ait: *Si quis Romipetas & peregrinos* [illegible] *po-*
[illegible] *m limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare,* [illegible]
[illegible] *Theloneorum & Pedagiorum exactionibus molestare tentauerit, donec satisfecerit, communione* [illegible] *at*
[illegible] *iana* Item ex Concilio Agatensi vt legitur eisdem *cap. & quæst. cap. itaque*, sic habetur [illegible]
[illegible] *imus homicidas & falsos testes a communione Ecclesiastica submouendos, nisi pœnitentia & satisfactione* [illegible]
[illegible] *diluerint admissa* Ex quibus etiam patet, quod capientes etiam laicos spoliatores, & qui [illegible]
[illegible] eis & Pedagiis molestant indebite mercatores, homicidæ & falsi testes per iudicem Ecclesiasti-
[illegible] puniuntur: & tamen constat, quod ipsa sunt secularia crimina. Item, iudex Ecclesiasticus [illegible]
[illegible] cendiarios 23. *quæst. vltim. cap. pessimam*. Item, punit illos, qui filios occidunt *extra, de iis qui fi-*
[illegible] *occiderunt, de infantibus*. Et eos, qui exercent torneamenta, *extra, de torneamentis, cap.* [illegible] *p.*
[illegible] *audientiam*. Et sagittarios, *extra, de sagittariis cap. vno*. Et stupra, *extra, de adulteriis & stupris* [illegible] *ap.* [illegible] *&*
[illegible] *adulterium*, per totum. Et raptores, *extra, de raptoribus, cap. 1.* & tamen ista sunt crimina secularia.
[illegible] tur crimina secularia sunt per iudicem Ecclesiasticum punienda. Quod etiam ex auctori[illegible]
[illegible] uinæ scripturæ videtur posse probari. Ait enim veritas Matth. 18. *Si peccauerit in te frater t*[illegible] *&c.*
Ex quibus colligitur, quod ad Ecclesiam spectat etiam de peccatis, quæ committuntur in p[illegible] i-
[illegible] uin, quæ constat esse secularia, quemlibet corrigere Christianum. Item, Apostolus 1 *ad Corinth.* 6.
[illegible] eprehendit Corinthios, qui litigabant apud iudices infideles, qui erant seculares: & quia non d[illegible]
[illegible] rebant iudicium Ecclesiæ, quæ debuit iudicare inter fratrem, etiam de secularibus, dicens: *Ne* [illegible]
[illegible] oniam angelos iudicabimus: quanto magis secularia. Igitur de seculari pertinet ad iudicem Ecclesi[illegible] i-
[illegible] udicare: & per consequens per iudicem Ecclesiasticum sunt criminosi & pro criminibus secu-
[illegible] is puniendi.

CAP. XI.

[illegible] quo ponitur secunda opinio contraria primæ, scilicet quod ad secularem iudicem & non ad Ecclesiasticum spectat iudicare de criminibus secularibus.

[illegible] ta sententiam contrariam. *Magist.* Alia sententia est, quod ad Imperatorem & iu-
[illegible] em solummodo spectat pro criminibus secularibus plectere criminosos, illos vi-
[illegible] bus secularibus sunt subiecti. *Discip.* Ista sententia duo asserit. Primum est, quod
[illegible] spectat punire huiusmodi criminosos tantum. Secundum est, quod hoc non
[illegible] cum iudicem. Primo igitur allega pro primo. *Magist.* Quod ad iudicem secula-
[illegible] huiusmodi criminosos, tam auctoritatibus sacræ scripturæ, quam sacris canoni-
[illegible] probari. Apostolus enim loquens de potestatibus secularibus, ait ad Roman 13.
[illegible]. Item, Beatus Petrus in canonica sua prima cap. 2. ait: *Subiecti estote omni creaturæ*
[illegible] *m.* Ex quibus auctoribus videtur posse probari, quod crimina, præcipue secula-
[illegible] es sunt plectenda. Et etiam sacris canonibus videtur ostendi vt habetur ex
[illegible] t legitur 23 *q. 5. cap. incestuosi*, sic habetur: *Incestuosi, parricidæ, homicidæ multi*
[illegible] *r. sed aliqui ex illis nolunt sacerdotum admonitionibus aurem accommodare, volentes in pristi-*
[illegible] *nis* [illegible] *us quos oportet per secularem potentiam disciplinam à tam praua consuetudine coercere.* [illegible]
[illegible] *in nono genere Abusionum*, habetur eisdem *cap. & quæst. c. rex.* ait: *Rex debet furta cohibe-*
[illegible] *punire impios de terra perdere, parricidas & periuros non sinere viuere, filios suos non sinere*
[illegible] *agere.* Ex quibus aliisque quamplurimis colligitur, quod huiusmodi crimina
sunt à iudicibus secularibus punienda.

CAP.

Cap. XII.

Probat, quod non spectat ad iudicem Ecclesiasticum criminosos punire. Et hoc tribus rationibus. ad quas respondetur infra cap. 19. unica responsione.

Discipulus. Iam manifestum puto ad seculares iudices pertinere punire pro criminibus se[illegible] criminosos sibi subiectos. Ideo pro hoc non curo plures allegationes audire. Ideo niter[illegible] re pro secundo, quod ad iudices Ecclesiasticos non spectat punire huiusmodi criminosos. M[illegible] Hoc auctoritatibus sanctorum patrum videtur posse probari. Hoc enim Augus. *super Amos* Pr[illegible]*tam*, & ponitur *23. quæst. 25 sunt quædam*, videtur asserere. Qui sic ait: *Sunt quædam enormia fla[illegible] potius per mundi iudices, quam per antistites & rectores Ecclesiarum vindicantur. Sunt [illegible] quis interfi[illegible] tifitem Apostolicum, Presbyterum, Episcopum, siue Diaconum, huiusmodi reos reges & principes mun[illegible] mnant. Ergo non sine causa gladium portant, qui talia scelera vindicant. Sunt enim maxime constituti pro [illegible] micidas, raptores, vt etiam illos damnent, & alios suo timore compescant.* Ex quibus verbis patet q[illegible] ptores & homicidæ non sunt per iudicem Ecclesiasticum puniendi. Et similiter [illegible] crimina secularia non debent per ipsum puniri. Amplius, omnia crimina secularia videntur [illegible] dem iudicem punienda. Et qui ab aliquibus eorum plectendis excluditur, de nullis eorum [illegible] dicare potest. Sed aliqua secularia crimina, scilicet quæ morte, aut truncatione membri, vel [illegible]ne sanguinis sunt plectenda, per Ecclesiasticum iudicem minime vindicantur, *extra, ne clerici vel monachi secularibus se immisceant negotiis. cap. clerici. & cap. sententiam. extra, de raptoribus, in Archiepi[illegible] & 23. quæst. vltim. his a quibus dist. 51. aliquantos.* Igitur nec alia secularia crimina sunt per [illegible] cum iudicem punienda, nisi super criminosos iurisdictionem habeat secularem. Ri[illegible] nes omnium secularium inter curas singulares & negotia secularia computantur. Sed iudic[illegible] clesiasticis curæ seculares & negotia secularia sunt interdicta, teste Apostolo qui ad Timo[illegible] *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Cui concordat canon Apostolorum, ex quo [illegible] *dist. 84. cap. Episcopus*, sic habetur: *Episcopus aut sacerdos Diaconus nequaquam seculares curas assumant [illegible]liter, deiiciatur.* Et ex Concilio Carthaginen. in eadem *dist. cap. Episcopus*, sic habetur: *Episcopus [illegible] rei familiaris curam ad se reuocet: sed lectioni & orationi & verbo prædicationis tantummodo vacet.* Et [illegible] Cyprianus, vt legitur *21. quæst. 3. cap. hi qui*, ait: *Qui in Ecclesia Domini ad ordinem clericorum pr[illegible]tur, in nullo ab administratione Diuina auocentur, nec molestiis vel secularibus negotiis alligentur, nec [illegible]ribus & sacrificiis recedant, sed die & nocte cœlestibus rebus & spiritualibus seruiant.* Ex quibus & [illegible] nonibus, quæ ponuntur *dist. 88. cap. decreuit, & cap. consequens, & cap. prælatum est, & extra, ne [illegible] vel monachi, cap. 1. & cap. sed nec procuratorum, & cap. clerici, & extra de vita & honestate cl[illegible]rum, cap. clerici, & 21. quæst. 3. cap. 1. & cap. placuit, & cap. Cyprianus, & cap. sacerdotium*, co[illegible] quod iudices Ecclesiastici curis & negotiis secularibus se immiscere non debent. Igitur ad ip[illegible] spectat de criminibus secularibus iudicare: alioquin iudiciorum ordo confunditur, si vo[illegible] dici sua potestas non seruatur. Et per consequens qui iudicare illos præsumit, qui pertinent [illegible]m iudicem, tanquam mittens falcem suam in messem alienam, iudiciarium ordinem con[illegible] potestatem alterius perturbare & impedire conatur. Quod sacri canones detestantur *dist. [illegible] ad vanum, extra, de iudiciis, nouit, extra, de priuilegiis, sicut in iudiciariis.* Cum ergo cri[illegible]bus irretiti per secularem iudicem sunt plectendi, eos iudex Ecclesiasticus punire non d[illegible] os debet relinquere iudicibus secularibus puniendos. Quemadmodum Papa causas [illegible]cibus secularibus (ne videatur iuribus ipsorum detrahere) relinquit, *extra, qui filii sunt l[illegible] cap [illegible]sam. & cap. lator. extra, de foro competent. cap. si quis. & cap. ex transmissa. & cap verum. & cap [illegible] & extra de probationibus. cap si de nobis*, vbi Alexander tertius sic dicit: *Denique quod quæ[illegible] dice ante iudicium vel post, ad nostram audientiam fuerit appellatum, an huiusmodi teneat ap[illegible] net quidem in his, quæ sunt nostræ temporali iurisdictioni subiecta: in aliis vero, etsi de con[illegible] clesia teneant Papali, secundum iuris rigorem credimus non tenere legem.* Vbi Glo. super verb[illegible] *Et ita patet quod iurisdictio temporalis non pertinet ad Ecclesiam: nec de ea debet se intromitte[illegible] dictionem iudicis secularis.*

Cap. XIII.

Ponit mediam viam inter duas iam dictas opiniones, per quam possunt concordari. Vbi etiam notatur, quod ad Ecclesiam spectat duplex punitio.

Discipulus. Auctoritates allegatæ circa præmissa ita videntur esse contrariæ, vt omni[illegible] mi per sententiam seu assertionem, quæ mediet inter opiniones præscriptas [illegible] dari. Ideo gestio scire, an sit aliqua sententia media inter sententias prius re[illegible] nullis apparet, quod auctoritates prædictæ possunt per vnam sententiam mediam c[illegible]

Aa

Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod ad ecclesiam spectat duplex punitio seu correctio, vna in foro pœnitentiali: alia in foro contentioso, prima spectat ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuslibet Christiani pro quocunque peccato, & de illa multæ auctoritates loquentes de illa materia debent intelligi, & istam nulla auctoritas allegata negat ab ecclesiastico iudice. Secunda correctio in criminibus secularibus in triplici casu spectat ad iudicem ecclesiasticum. *Primus* est, quando criminosi iurisdictioni temporalis iudicis ecclesiastici sunt subiecti. Secundus est, quando non est iudex secularis, vel quando iudex secularis est negligens facere iustitiam vel crimina punire. Tertius est, quando iudex secularis nullam potest delinquenti pœnam inferre, cui tamen potest iudex ecclesiasticus pœnam inferre, quod contingit, quando de iure est crimen manifestum: sed persona delinquens est ignota, quemadmodum fuit de illo, de quo legimus *5. q. 1. c. quidam malignus spiritu*, qui scripsit libellum famosum contra Castorium notarium ac responsalem, quem Grego. pœna excommunicationis astrinxit nesciens quis esset, quomodo iudex secularis, quamdiu ignorauit personam delinquentis, nulla potuit pœna punire, & isto modo sæpe iudices ecclesiastici excommunicationis sententiam proferunt in fures & alios delinquentes occultos, contra quos iudices seculares nullo modo possunt procedere.

CAP. XIV.

In quo obiiciendo ponuntur sex casus, in quibus causa secularis spectat ad iudicem ecclesiasticum.

D*iscipulus.* De primo casu & tertio prædictorum nolo hic discutere, quia directe spectare videntur ad tractatum *de potestate papæ & cleri*, sed secundum cupio aliqualiter tecum discutere. Primo autem cupio scire, an sit aliquis alius casus à prædictis, in quo iudex ecclesiasticus secundum prædictos opinantes inuito iudice seculari valeat plectere criminibus secularibus irretitos, qui iurisdictioni seculari ecclesiæ minime sunt subiecti. *Magister.* Videtur eis, quod in nullo casu possit hoc iudex ecclesiasticus, nisi forte sit aliquis casus, qui valeat reduci ad aliquem prædictorum. *Discipul.* Contra hoc est Glo. expresse, vt videtur, *extra de foro compe. c. licet*, quæ dicit in hæc verba, super verbo *vacante: Iste ergo est vnus casus, in quo iudex ecclesiasticus potest se immiscere iurisdictioni seculari, scilicet cum superior non inuenitur. Alius est, cum iudex secularis negligit facere iustitiam, vt patet in c. proximo, arg. 23. q. 5. administratores. Tertius est, cum aliquid ambiguum fuerit & difficile & inter iudices variatur, extra qui filii sint legitimi, per venerabilem. Quartus casus est in omni crimine ecclesiastico, puta in vsura & sacrilegio, & consimilibus, vt 5. q. 2. c. 1. & 12. q. 11. c. nulli liceat, & infra de vsuris quia, qui in eam causa. Quintus casus est cum per denunciationem criminis quis defertur ad iudicem ecclesiasticum, vt supra c. proximo nouit. Item ratione connexitatis, quia potest iudex ecclesiasticus iudicare de dote, ex quo cognoscit de matrimonio, de dono dato inter virum & vxorem, de prudentia.* Ex ista Glo. aperte patet, quod præter omnes prædictos sunt tres casus, scilicet tertius, qui hic est enumeratus, & quintus & sextus, in quibus potest iudex ecclesiasticus immiscere se iurisdictioni seculari. Et per consequens in quibus potest punire criminibus secularibus irretitos: licet non sint iurisdictioni seculari ecclesiæ subiecti, & licet ista videantur manifesta ex Glossa, tamen dic quomodo respondetur ad ipsa. *Magister.* Respondetur, quod in quibusdam casibus potest iudex ecclesiasticus instruendo, monendo, & etiam præcipiendo immiscere se causis secularibus: in quibus tamen crimina secularia inuito iudice seculari (qui paratus est exhibere iustitiæ complementum) punire non potest, nec etiam valet in eis diffinitiuam proferre sententiam: sed proferenda est sententia à iudice seculari, qui iustitiam facere est paratus, & si sic intelligit Glos. prædicta, est consona veritati, si autem aliter intelligit, sacris canonibus contradicit. *Discip.* Quibus canonibus contradicit? *Magister.* Dicitur, quod contradicit canoni Alexan. tertii, qui, vt legitur *extra, de foro compe. c. ex transmissa*, ait: *Ex transmissa nobis insinuatione Be. & VV. militum ecclesia tua intelleximus, quod cum R. de Casmiale eos super quadam possessione coram Trecen. episcopo traxisset in causam: nobilis vir de Capu corum Dominum sub debito fidelitatis inhibuit ei, ne de seculari feudo in iudicio ecclesiastico responderet, & ita per Dominum feudi causam iubeas terminari: & si ipse malitiose distulerit, tu ei debitum finem imponas.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudex ecclesiasticus de causa spectante ad iudicem secularem, se intromittere non debet, imponendo per sententiam finem causæ, si iudex secularis potest & vult iustitiam facere. Item dicunt, quod illud contradicit canoni Innocentii, qui, vt habetur ibidem *c. ex tenore*, ait: *nos igitur attendentes, quod sic sumus cum viduis in iustitiam debitores, quod aliis iniustitiam facere non debemus: mandamus quatenus, nisi sit talis causa, quæ ad ecclesiasticum iudicem noscatur pertinere, eis supersedere cures, dummodo per iudicem secularem suam possit iustitiam obtinere, alioquin non obstante contradictione ipsius, causam ipsam ratione præuia termines.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudex ecclesiasticus causæ seculari supersedere debet, quandocunque iustitia potest per iudicem secularem obtineri.

Cap. XV.

In quo respondetur ad tertium casum, capitulo praecedenti in obiectione adductum.

Discipulus. Cum isti dicunt, quod nunquam ecclesiasticus iudex potest, vel debet punire criminibus secularibus inuolutos, vel iudicialiter se intromittere de causa spectante ad iudicem secularem, diffinitiuam proferendo sententiam, quando iudex secularis potest & vult iustitiæ plenitudinem adhibere, dic quomodo ad ista, quæ Glo. præscripta allegat, in contrarium respondetur. *Mag.* Ad istud, quod adducitur de difficili & ambiguo in tertio casu, quem ponit: respondetur, quod sæpe inter seculares iudices iudicium difficile & ambiguum prospicitur, cuius veritas absque auctoritate scripturarum sacrarum iudicari non potest: & in illo casu recurrendum est præcipue ad summum pontificem, ad quem spectat potissime in hoc casu iudicare iudicii veritatem: non quidem, in causa aliqua speciali, proferendo diffinitiuam sententiam, quando iudex secularis, cognita veritate, paratus est facere iustam sententiam, sed per auctoritatem scripturæ diuinæ debet iudicare iudicii veritatem docendo, monendo & etiam præcipiendo, si oportet, vt quod iudex scilicet secularis, cuius interest, iustitiæ faciat complementum: quod si iudex secularis non voluerit, vel non potuerit, summus pontifex in pluribus casibus potest ferre iustam sententiam, & in quibusdam casibus, scilicet in causis sanguinis, debet hoc aliis committere. *Discipul.* Potestne ista responsio aliqua ratione fulciri? *Magist.* Videtur, quod hæc responsio tali ratione potest muniri, in auctoritate Domini Innocentii allegata immediate dicitur. *quod si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium inter portas videris variari, venies ad sacerdotem Leuitici generis. & ad iudicem, qui illo tempore fuerit* (per quos Innocentius intelligit summum pontificē & coadiutores) *qui iudicabunt iudicii veritatem.* Sed constat, quod circa causas sanguinis difficile & ambiguum potest apparere iudicium: potestque circa eos iudicium secularium variari. Igitur in casu pro causis sanguinis est ad summum pontificem recurrendum: non quod exerceat iudicium in causis sanguinis, sed vt iudicet in genere, quale iudiciū à secularibus iudicibus in talibus causis debeat exerceri. Igitur similiter in quibuscunque causis secularibus ciuilibus vel criminalibus, quandocunque inter iudices seculares difficile & ambiguum apparet iudicium, & inter eos iudicium variatur, recurrendum est potissime ad pontificem, vt iudicet iudicii veritatem, non diffiniendo sed docendo & monendo, & si necesse fuerit præcipiendo, iuxta illud Malachiæ 2 *labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem exquirent ex ore eius.* *Discipulus.* Per istam rationem sufficeret, quod in tali casu iudices seculares recurrerent ad aliquem in sacris literis eruditum, qui ea per scripturas sacras sciret iudicare iudicii veritatem. *Magist.* Respondetur, quod si iudices seculares parati essent (comperta veritate iudicii iustitiam perhibere) sufficeret, quod ad eruditum in sacris scripturis recurrerent: sed quia posset contingere, quod iudices seculares vel nolunt audire seu acceptare iudicii veritatem, vel nollent etiam facere iustitiam, etiam cognita veritate, ideo possent esse quam plures casus, in quibus necesse esset recurrere ad illum, qui haber præcipiendi auctoritatem principibus secularibus, vt iustitiam facerent, qui (etsi nollent) potest per se, vel per alios supplere negligentiam vel malitiam eorundem.

Discip. Vnde habet solus pontifex hanc potestatem? *Mag.* Sicut inuenire poteris in tractatu *de potestate papæ & cleri.* Circa hoc sunt diuersæ ac contrariæ opiniones. Vna est, quod hoc habet ex Christi ordinatione expressa, alia est, quod hoc habet ex consuetudine rationabili & præscripta. *Discipulus.* Videtur, quod ista Innocentii textui aperte repugnat, nam Innocentius in decretali *per venerabilem*, non dicit, quod cum difficile & ambiguum prospicitur iudicium, ad summum pontificem spectat iudicare iudicii veritatem solummodo docendo & præcipiendo, sed sic quod ad ipsum pertinet in hoc casu iurisdictionem temporalem exercere, dicit enim hæc verba: *Verum etiam in aliis regionibus, certis causis inspectis, temporalem iurisdictionē casualiter exercemus: non quia alieno iuri præiudicare velimus, sed quia sicut in Deuteronomio continetur, si difficile & ambiguum* &c. & infra: *in quibus cum aliquid fuerit difficile & ambiguum, ad iudicium est sedis Apostolicæ recurrendum, cuius sententiam si superbiens contempserit obseruare, mori præcipitur, id est per excommunicationis sententiam velut mortuus à communione separari.* Ex quibus verbis colligitur: quod papa in casu prædicto temporalem exercendo iustitiam fert sententiam. *Magister.* Respondetur, quod sicut quædam verba Innocentii in eadem *decretali* videntur quasi violenter exponenda, vt ab hæretica prauitate saluentur: sic verba ista sane debent exponi, ne perperam & iniuste iuribus imperatoris & aliorum laicorum præiudicare monstrentur.

Disc. Quæ sunt illa verba Innocentii, quæ sunt violenter exponenda, vt ab hæretica prauitate saluentur? *Magister.* Nonnullis apparet, quod ista verba Innocentii sunt: *cum Deuteronomii lex secunda interpretatur ex vi vocabuli comprobatur: vt quod ibi decreuimus, in nouo testamento debeat obseruari:* nisi violenter exponantur, sapiunt hæresim manifestam: scilicet quod ceremonialia veteris legis in nouo testamento debeant obseruari, eo quod ceremonialia, quæ videntur, decernuntur, sicut patet fere per totum. *Discipulus.* Innocentius intelligit, quod illa quæ decernuntur in *Deuteronomio*, spiritualiter obseruanda sunt in nouo testamento, non ad literam, nec ad sensum literalem.

Magister.

Magist. Videtur quod hoc non sufficit, n[illegible] modo omnia ceremonialia & quæcunque con[illegible] *Pentateucon* & in aliis [illegible] veteris testamenti sunt [illegible] ceste[illegible] ano, qui *distinct. 6 d[illegible]. sunt in lege quædam moralia, vt, non oc[illegible] &c. quædam mystica, vt [illegible] ciorum præcepta, vt de agno, & his similia*, moralia mandata ad naturale ius spectant, atque n[illegible] m[illegible] arionem [illegible] cep[illegible] monstr[illegible] tur, m[illegible] stica vero quantum ad supe[illegible] em & a natura [illegible] ur aliena, sed quantum ad moralem intellectionem inueniuntur [illegible] annexa, ac per h[illegible] per[illegible] [illegible] deutur [illegible] tamen secundū mora[illegible] intelligentiam, i[illegible] itabili- t[illegible] In [illegible] ut [illegible] quæ in *Deuteronomio* d[illegible] f[illegible] mento, innu[illegible] quæ decernuntur in aliis libris *Pentateucon* [illegible] f[illegible] xit, quod [illegible] quæ decernuntur in Deuterono[illegible] & hoc [illegible] alia quæ [illegible] ceruntur in aliis libris, sunt seruanda [illegible] Quomodo [illegible] dant exp[illegible] verba Innocentii superius scripta, quo[illegible] sapiant [illegible] quæ Deuteronomii decernu[illegible] sunt secund[illegible] f[illegible] anda, vel quod cere[illegible] moralia vel mystica, quæ in aliis [illegible] nda secundum moralem intelligentiam in nouo testamento. *Magist.* P[illegible] q[illegible] intelligit, quod non solum ex natura rei videtur [illegible] quod [illegible] in Deuteronomio secundum moralem intelligentiam seruanda sunt in nouo testam[illegible] c[illegible] iam [illegible] habetur ex vi vocabuli, eo quod *Deuteronomium* lex secunda interpretatur. [illegible] quomodo exponuntur alia verba eiusdem Innocentii, ne [illegible] bus imperat[illegible] & a[illegible] ium præiudicare monstrentur. *Magist.* Dicitur, quod verba p[illegible] pta Innocen[illegible] [illegible] quando imperator & alii clerici non volunt secundum veritatem iudicii facere [illegible] ple[illegible] tum tunc enim potest papa casualiter iurisdictionem temporalem ex[illegible] cen[illegible] ca[illegible] [illegible] bus ad imperatorem & [illegible] os laicos, diffinitiuam ferre sententiam.

Cap. XVI.

In quo respondetur ad probationes minoris argumenti, supra capitulo 10. adductis.

D[illegible] *ulus.* Quia ista tertia sententia auctoritates, quæ videntur contrariæ, nititur concordare, & [illegible] am vul[illegible] negare: discurramus per eas, & videamus secundum istam sententiam, quomodo [illegible] per hoc [illegible] melius ad veritatem istius forsan materiæ poteto peruenire. Dic ita[illegible] q[illegible] quomodo secundum opinionem istam decretalis illa debeat intelligi: scilicet *extra de offi[illegible] aru, peruitiosam.* supra 10 c. allegata.

[illegible] Vno modo respondetur, quod decretalis ista loquitur de potestate inquirendi, vlciscendi [illegible] adulteria & alia scelera c[illegible] ricorum, & illorum, qui temporali iurisdictioni episcopo[illegible] [illegible] Aliter dicitur, quod loquitur indistincte de omnibus, quando iudices [illegible] n[illegible] a & alia scelera secularia debita animaduersione punire, sic [illegible] in multis regio[illegible] n[illegible] ecclesiastici puniunt fornicationes & alia plura scelera, quia iudices seculares [illegible] cri[illegible] [illegible] unt, vel fauent huiusmodi criminosis, & ideo si iudices seculares de fornicationibus, ad[illegible] odi criminibus secularibus, debitam & sufficientem sumerent vltion[illegible] iu[illegible] ec[illegible] oc[illegible] puniendis, inuitis iudicibus secularibus & prohibentibus, se intromittere non d[illegible]t.

[illegible] ulus. Hæc [illegible] sio, quantum ad crimen adulterii, veritati videtur contraria, cum adulte[illegible] [illegible] cum sit censendum, & ad iudicem ecclesiasticum spectat, nam ad eundem [illegible] adult[illegible] ad quem causæ matrimoniales pertinere noscuntur, sed causæ ma[illegible] s[illegible] cum spectant, vt notat Glo. *de foro compe. ex tenore*, allegans *c. extra [illegible] am que &[illegible]. extra de consan. & affini. ex literis* igitur & crimen adulterii spectat ad [illegible] *Mag.* Respondetur, quod tam crimen adulterii, quam causa matrimonia[illegible] [illegible] iudicem ecclesiasticum, & aliquo modo ad iudicem secularem. Cuius ra[illegible] [illegible] onia non solum reperiuntur apud fideles lege ecclesiastica & diuina v[illegible] t[illegible] tiam apud infideles & sola lege naturæ contentos, & ideo causa matrimonialis, in q[illegible] nium [illegible] lege diuina, spectat ad ecclesiasticum iudicem, & in quantum est a lege na[illegible] [illegible] ad iudicem secularem. Similiter crimen adulterii, in quantum est contra matrimonium p[illegible] diuina, spectat ad iudicem ecclesiasticum. In quantum autem est contra ma[illegible] m, prout est a lege naturæ, spectat ad iudicem secularem. Vnde crimen adulterii, in quan[illegible] [illegible] tra prohibitionem diuinam vel ecclesiasticam, est puniendum per iudicem ecclesiasti[illegible] [illegible] erium, vt est contra matrimonium, vt a lege naturæ est, per secularem iudicem est pu[illegible] [illegible] non est contra legem naturæ, quod vnus vir habeat plures mulieres, sed sit solum co[illegible] diuinam & ecclesiasticam. qui prius contraheret cum vna, & postea cum alia, quam c[illegible] t, pro adulterio non esset puniendus, per iudicem secularem, quia iudex secula-

[illegible] legem [illegible] no [illegible] ipso [illegible], [illegible] pœnitendus [illegible] cum, qui per [illegible] m [illegible] iam v[illegible] adulteru[illegible] pun[illegible] [illegible] ponderur [illegible] n lon[illegible] *iudicin, nouit Ma[illegible]* [illegible] nocent[illegible] digna[illegible] dico[illegible] ad suum [illegible] per[illegible] nque pe[illegible] C[illegible] stianum [illegible] coercere: non tamen [illegible] spectat [illegible] ipsi [illegible] ber [illegible] cato m[illegible] quocunque [illegible] foro contenti oso, hoc [illegible] to[illegible] endi [illegible] na, quam habet imperator [illegible] alii iudice[illegible]. [illegible] mortali[illegible] contemnit correctionem, & non est aliquo [illegible] ex[illegible] cu[illegible] commu[illegible] plectat: digne potest papa ipsum per districtionem ecc[illegible] [illegible] am [illegible] nocentius: quem etiam [illegible] licet iudex secularis, qui [illegible] ter ipsum [illegible] crim[illegible] seculari potest punire pro contemptu, quo contemnit [illegible] contemptus, quando est criminalis, debet inter crimina ecclesiastica computari. *D*[illegible] quod quando papa coercet quemlibet Christianum pro quocunque [illegible] m[illegible] ter absorbetur potestas imperatoris, & [illegible] laicorum, qui crimina secularia h[illegible] test[illegible] m, quia alia est pœna canonica, & [illegible] alis, & ideo quamuis cri[illegible] inosus [illegible] culari, pœna legali, poterit nihilominus pro co[illegible] crimine puniri à iu[illegible] ecclesi[illegible] nica. *Mag.* Hoc videtur pluribus irrationabile, quia, sicut habetur *extra de iudiciis, at* [illegible] debet duplici pœna puniri, quando vna sufficit. Et ideo qui per iudicem secularem [illegible] ne sufficienter punitur, per iudicem ecclesiasticum alia pœna puniri non debet, [illegible] clesiæ conseruat, quia raptores & homicidæ & alii scelerati, quando coram iudice [illegible] untur & pœna condigna pl[illegible] untur, ecclesia eis nullam pœnam publi[illegible] pon[illegible], nec [illegible] ex[illegible] p[illegible] nitentiæ pœnitentibus de eis se [illegible] qualiter intromittit. *D[illegible]scipulus.* [illegible] quomodo [illegible] ad alios canones, qui in eodem 10. c. adducuntur. *Mag.* Responderet [illegible] m[illegible] ligi, quando iudices seculares in puniendo huiusmodi [illegible] nt. [illegible] modi scelerati sunt occulti, ita quod in iudicio conuinci non poss[illegible]

Cap. XVII.

In quo respondetur ad auctoritates sacræ scripturæ capitulo 10. adductas.

Discipulus. Specialiter desidero scire quomodo secundum eandem assertionem re[illegible] auctoritates, quæ de sacris literis adducuntur. *Mag[i]ster.* Ad auctoritatem Saluat[oris] *si pe[ccauerit] in te frater tuus* &c. multipliciter respondetur. Vno modo, quod intelligitur, quando iu[illegible] negligens est in faciendo iustitiam. Aliter dicitur, quod per illa verba Saluatoris non trib[illegible] potestas iudicibus ecclesiasticis plus quam iudicibus secularibus, nam ibi non capitur e[illegible] le[illegible] ris ecclesiasticis, qui clerici appellantur: sed pro congregatione fidelium vniuersali vel pa[illegible] quæ clericos & laicos comprehendit, dicunt enim, quod in tota scriptura diuina non capitu[illegible] men *ecclesia* specialiter pro clericis: licet sic sæpe capiatur in canonibus sacris. Voluit [illegible] quod peccatum delinquentis post secretam correctionem & adhibitionem testium, [illegible] tur alicui congregationi fidelium laicorum, vel clericorum, vel simul vtrorumque, qu[illegible] diret, haberetur sicut Ethnicus & publicanus. Aliter dicitur, quod per illa verba eccl[illegible] tur potestas puniendi peccantes: sed solummodo attribuitur ei potestas corrigendi a[illegible] ne aliqua. Nam per illa verba nihil plus attribuitur ecclesiæ, quam fratri, in quem pe[illegible] bus adhibitis, sicut enim dicitur: *si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos testes.* E[illegible] *si illos non audierit, dic ecclesiæ*, ita dicitur, *& si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus* [illegible] *pu[blicanus]* [illegible] quæ verba innuitur, quod vltimo debet facere ecclesia illud, quod prius fecit frater, [illegible] batur, & quod fecerunt testes adhibiti, quo facto ille, in quem peccatur, debet ipsum [illegible] putare Ethnicum & publicanum. Q[illegible] ibi dicitur, *sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*, h[illegible] sicut Ethnicum & publicanum amore iustitiæ & propter bonum commune. Vel, vt [illegible] los quiete viuant, trade eum iudici [illegible] qui [illegible] eo faciet complementum iustitiæ. Sed per [illegible] Saluatoris non tribuitur Fratri, in quem peccatur, nec testibus adhibitis, potestas puni[endi de]linquentem, sed solummodo corrigendi. Igitur per eadem verba solummodo attri[illegible] [illegible]æ potestas delinquentem corrig[en]di. Quod [illegible] alia ratione probatur, non magis licet [illegible] [illegible] æ ud[illegible] car[e] imperatori & aliis laicis fidelibus quam [illegible] elibus: nec magis debent istis vel illi præiu[dicar]e vsurpando potestatem puniendi reos, [illegible] qui puniendi sunt per il[illegible] aut in neg[illegible] sum, vel dignitatem temporalem in eorum præiudicium vsurpando. Sed Christus [illegible] fideles præiudicarent imperatori in [illegible] gando ei censum, cum dixerit Ma[t]h. [illegible] *quæ sunt Cæsaris*: nec voluit, quod aliquis fidelium vsurparet si[bi] aliquam dignitate[m] in præiudicium imperatoris inf[idel]is, cuius signum noluit f[ier]i [re]x temporal[is], per [illegible] *Ioh. 6.* igitur etiam per prædi[cta] verba noluit [tr]ibuere fidelibus potesta[tem] puni[endi] [illegible] qui [illegible] [illegible] ctendi p[illegible] alios.

Cap.

Cap. XVIII.

In quo respondetur ad auctoritatem Apostoli supra cap. 10. vltimate inductam.

Discipulus. Recita quomodo respondetur ad auctoritates Apostoli 1. *Corinth.* 6. cum dicit: *Nescitis quoniam angelos iudicabitis: quanto magis secularia? Magister.* Respondent, quod Apostolus in illo c. non intendit prohibere Corinthiis in omni casu apud infideles iudicare: nec intendit asserere, quod soli fideles habeant secularia iudicare, & ideo non reprehendit omnes illos, qui in quocunq; casu requirebant iudicium infidelium: sic enim tam verbis quam factis sibimetipsi fuisset contrarius, sed reprehendit solummodo illos fideles, qui indiscrete aut malitiose aut scandalose apud infideles & iniquos iudicari volebant. Ad cuius intelligentiam dicitur esse sciendum, quod sicut iudex, cũ prospexerit aliquos velle litigare coram se, primum debet inducere partes, vt inter se componant, antequam incipiant litigare, *extra de transactionibus, vt extra de symonia, querelam 5. q. 2. si primates 90. dist. c. studendum*, vbi sic loquitur: *studendum est episcopis, vt dissidentes fratres siue clericos siue laicos ad pacem magis quam ad iudicium coerceant*, sic prælatus alicuius collegii specialis potest inducere subditos suos, vt si vnus aduersus alterum negotium habuerit, prius magis componant quam ad iudicium conueniant, & si inter se non potuerint amicabiliter componere, potest eos introducere, vt quando voluerint absque præiudicio iudicis superioris, primo litigent coram iudice vel iudicibus constituto vel constitutis, aut electo vel electis per ipsos vel per collegium, antequam recurrant absque necessitate ad iudicem extra idem collegium. Sic possent monachi propter multa scandala & inconuenientia euitanda ordinare inter se, vt si monachus haberet causam aduersus monachũ, vel monasterium aduersus monasterium, concordarent, si possent, antequam venirent ad iudicium episcopi, & si non possent absque iudicio concordare, quod antequam ad iudicium episcopi venirent, ipsam causam coram aliquibus monachis cõstitutis iudicibus vel electis à partibus vel à collegio agitarent: quo ordinato monachi, qui indiscrete vel malitiose aut scandalose relicto iudicio monachorum recurrerent ad iudicium episcoporum, essent merito arguendi: quamuis illi, qui necessitate compulsi, vel ex causa rationabili ad iudicium episcopi recurrerent, non essent reprehendendi, sed in casu laudandi. Ad propositum dicitur, quod Apostolus considerabat, quod aliqui Corinthii indiscrete vel malitiose aut etiam scandalose relictis iudicibus fidelibus, qui erant constituti vel constituendi pro causis fidelium terminandis, apud infideles iudicari volebant absque omni necessitate & vtilitate, & hos reprehendit Apostolus: non illos (si qui fuerint) qui compulsi, vel per aduersarios, vel ne auctoritati infidelium præiudicarent, licite iudicari volebant apud eos, vnde & ipsemet Paulus non refugit iudicium Cæsaris, dicens (sicut legitur Actuum 25.) *ad tribunal Cæsaris sto: vbi me oportet iudicari, Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti, si enim nocui, aut dignum aliquid morte feci, non recuso mori, si vero nihil est eorum, quæ accusant me, nemo potest me illis donare: Cæsarem appello.*

Cap. XIX.

Respondetur rationibus supra capitulo 12. adductis.

Disc. Auctoritates adductæ supra *ca. 11.* non videntur isti tertiæ sententiæ obuiare. Ideo noli indicare, an aliqui respondere conentur ad ipsas, sed dic, quomodo respondetur ad auctoritates & rationes *duodecimo capitul.* allegatas: quia illæ videntur tertię sententiæ obuiare. *Mag.* Vno modo respondetur ad ipsas, videlicet quod illæ concludunt, quando seculares iudices non inueniuntur circa punitiones criminum secularium negligentes, vnde secundum istam opinionem, si laici circa illa temporalia dispensanda, & circa negotia secularia & curas seculares ac circa crimina secularia punienda in nullo inuenirentur defectuosi, seu negligentes vel desides, cleri & maxime episcopi de huiusmodi in nullo se intromittere deberent, sed deceret eos, omnia huiusmodi committere laicis, etiam res ecclesiasticas dispensandas, vnde ad literam, sicut verba sonant, ea quæ sacri canones (sicut allegatum est, supra c. 11.) circa hoc præcipiunt, adimplere deberent: & tantummodo verbo prædicationis ac lectioni & orationi vacare.

Cap. XX.

Vbi inquiritur, quam potestatem habeat imperator super bonos, & primo vtrum in omnibus licitis sibi sit magis obediendum.

Discipulus. Quæsiuimus, quam potestatem habet imperator super malos: nunc inuestigemus, qualem potestatem obtineat super bonos sibi subiectos, vtrum sibi omnes teneantur in omnibus obedire. *Magister.* Respondetur, quod in illicitis & iniustis nullus debet sibi obedire.

Discipul. Nunquid in omnibus licitis omnes sibi debent obedire, ita vt peccent, qui sibi recusauerint in licito quocunq; obedire?

Magister. Respondetur, quod non ex hoc ipso, quod aliquis in aliquo licito sibi non obedierit, est iudicandus peccare, si enim alicui præcipiat ieiunare, vel non bibere vinum, vel aliquid tale, quod ad officium imperatoris non pertinet, sibi obedire minime tenetur, sed in his, quæ spectant ad regimen populi temporalis: & in eis temporalibus quilibet obedire sibi tenetur.

Discipul. Nunquid in huiusmodi quilibet tenetur magis obedire imperatori, quam cuilibet alteri: puta regi suo, aut Duci, aut Marchioni, aut alteri Domino suo immediato, videtur enim, quod quemadmodum episcopus est superior abbate, & tamen hoc non obstante in multis monachi magis tenētur obedire abbati quam episcopo: ita non obstante, quod imperator sit superior regibus, ducibus, & aliis Dominis temporalibus, tamen subditi aliorum dominorum magis tenentur obedire Dominis suis immediatis, quam imperatori? *Magist.* Respondetur, quod sicut secundum multos papa est immediatus prælatus omnium Christianorum in spiritualibus, ita vt omnes in omnibus huiusmodi magis debeant sibi obedire, quam cuicunque alteri prælato inferiori: ita imperator est Dominus in temporalibus omnium immediatus, ita vt in his quæ spectant ad regnum mortalium magis sit obediendum imperatori, quam cuicunq; Domino inferiori, quod beatus August. super *epistolam ad Roma.* sentire videtur, qui super illud verbum, *qui resistunt, sibi ipsis damnationem acquirunt*, ait: *Si quid ipse proconsul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitat illo contempto, illi esse seruiendum?* Idem in *lib. Confessionum 2.* & ponitur *dist. 8. c. quæcunque*, ait: *In potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur.* Est igitur semper magis obediendum imperatori, quam cuicunque alteri Domino inferiori. *Discip.* Ex istis videntur duo sequi inconuenientia. Primum est, quod omnes sunt serui imperatoris: & quod vnus non est magis seruus quam alter, nec vnus respectu imperatoris est magis liber, quam alius, quia qui æque alicui obedire tenentur, sunt æqualiter serui illius, vel æqualiter liberi. Igitur si omnes subditi imperatoris tenentur sibi, tanquam Domino immediato, in omnibus, quæ spectant ad regimen populi, obedire, omnes æqualiter sunt serui illius vel æque liberi. Secundum inconueniens, quod sequeretur, est: quod quicunque veniret ad bellum pro Domino suo contra imperatorem, committeret crimen læsæ maiestatis, quia quicunque est immediate subditus imperatori, committit crimen læsæ maiestatis, si cogitat de morte imperatoris: quod facit ille, qui venit ad bellum mortale contra imperatorem, quid autem dicitur de istis, enarra. *Magist.* Ad primum dicitur: quod non sequitur ex prædictis, quia, sicut dictum est prius, subditi imperatoris non in omnibus tenentur sibi obedire: sed in his tantum, quæ spectant ad regimen populi. hoc est, in his, quæ sunt necessaria ad regendum iuste & vtiliter populum sibi subiectum, & ideo si præciperet aliquid, quod est contra vtilitatem populi sibi subiecti, non tenerentur sibi obedire: sed in his, quæ sunt necessaria ad regendum iuste & vtiliter populum sibi subiectum, & inde est, quod serui imperatoris & liberi non tenentur sibi æqualiter obedire: sed in multis tenentur sibi obedire serui, in quibus non tenentur liberi, nam serui ad solum præceptum imperatoris omnia bona, quæ tenent, tenentur sibi dimittere absque hoc, quod aliquam vtilitatem communem prætendant, sed ad hoc liberi non tenentur, nec imperator potest eis hoc præcipere absq; vtilitate boni communis, imo etiam neq; absq; manifesta vtilitate & necessitate. In multis etiam aliis tenentur serui imperatoris sibi obedire, in quib' liberi minime sunt adstricti. Dignitati enim humani generis derogaret, si omnes essent serui imperatoris, & ideo derogaretur eidem, si imperator in omnibus posset tractare liberos, sicut seruos, quare cum imperator teneatur procurare ea, quæ spectant ad dignitatem & vtilitatem totius humani generis, & nullo modo debet velle liberos tractare sicut seruos, quare etiam liberi tenentur sibi obedire in omnibus, in quibus serui. Ad secundum dicitur, quod quicunq; venit cum quocunque Domino suo ad bellum iniustum contra imperatorem, incidit in crimen læsæ maiestatis, & pœna criminis etiam læsæ maiestatis est puniendus & plectendus. Quod imperatores Honorius & Arcadius in *14. libro eodem ad Legem Iuliam & pœna criminis læsæ maiestatis* testari videntur, & habetur *6 q. 1 si quis*, vbi aiunt: *si quis cum militibus vel priuatis barbaris etiam scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, & dederit de nece etiam illustrium virorum, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, Senatorum etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) vel cuiuslibet postremo, qui nobis militat, cogitauerit eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura voluerunt, ipse quidem, vtpote maiestatis reus, gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis, filii vero eius, quibus vitam imperatoria speciali benignitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni* hoc est hæreditarii) *criminis exempla metuuntur, a materna & a successione omnium proximorum habeantur alieni.*

Discipul. Hoc beato Augustino obuiare videtur, qui asserit, quod si quis vadat ad bellum etiam iniustum, dummodo non constet sibi esse iniustum, non peccat, ait enim, vt legitur *23. q. 1. c. quid culpatur: Vir iustus, si forte etiam sub rege homine sacrilego militet, recte potest (illo iubente) bellare, si vice pacis ordinem seruans, quod sibi iubetur, vel non esse contra præceptum Dei certum est, vel verum sit, certum non est, ita vt fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.* Ex quibus verbis colligi potest, quod si rex vel alius dux ederit milites suos ad bellum etiam iniustum contra imperatorem, si non est certum militibus, quod bellum Domini sui est iniustum, licite contra imperatorem bellare possunt.

Magist. Respondetur ad hoc, quod si bellatores cum Domino suo pugnant contra alium, qui non est Dominus eorundem, excusantur à peccato, licet bellum sit iniustum; dummodo hoc ignorarent, & non laborarent ignorantia supina & crassa. Sed si vadunt ad bellum cum Domin-

suo inferiori contra dominum suum superiorem, & præcipue contra imperatorem (qui est dominus eorum immediatus) non excusantur à crimine læsæ maiestatis, si bellum est iniustum, licet hoc ignorent, quia magis debent præsumere pro imperatore, quod habeat iustum bellum, quam pro domino eorum inferiori, ideo cum non sunt certi, quod dominus eorum inferior habeat bellum iustum contra imperatorem, non excusantur à crimine læsæ maiestatis.

Cap. XXI.

Vbi quaeritur, vtrum potestatem habeat imperator super res temporales: & ponitur prima opinio responsalis, scilicet quod non, quæ probatur septem rationibus: ad quas respondetur infra capitulo 24.

Discipul. Disputauimus, quamuis breuiter, de potestate imperatoris super personas: nunc videamus de potestate ipsius super res temporales, an videlicet ipse sit dominus omnium temporalium rerum, quæ ad ecclesiam minime spectant. *Mag.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones siue sententiæ, vna est, quod imperator omnium rerum huius mundi non est dominus. *Discipu.* Pro ista opinione aliquas allegationes adducas. *Magister.* Hæc assertio videtur multipliciter posse probari. Primo sic: Imperator non est dominus illarum rerum, quæ nullius hominis sunt, & quæ occupanti conceduntur. Sed multæ sunt res, quæ nullius hominis sunt, & quæ occupanti conceduntur, *distinction. prim. ius naturale*, dicitur in textu & in Glossa, igitur imperator non est dominus huiusmodi rerum. Amplius, qui est dominus quarumcunque rerum temporalium, eas, si vult vendere potest; *1. quæst. 1: cap. cos qui*, vbi sic legitur: *Omnis enim dominus quod habet, si vult, vendit, siue seruum, siue aliquod aliud eorum quæ possidet*, sed imperator non potest vendere, sicut nec alienare, multas res temporales, quia tunc posset vendere & alienare imperium: quod non est verum, igitur imperator non est dominus omnium temporalium rerum. Rursus, qui rem temporalem alteri donat, alienat à se dominium illius rei, sed imperatores multas res donauerunt non solum clericis, sed etiam laicis. Igitur illæ res à dominio imperatoris sunt alienatæ. Item, qui in distributione rerum temporalium habet portionem specialem, non est dominus aliarum partium, quæ aliis conceduntur. Sed imperator capiens prædia in bello iusto habet portionem specialem, *distinct. 1. ius militare*, vbi sic legitur: *ius militare est belli inferendi solennitas*, & infra: *Item prædæ decisio, & personarum quarumlibet pro laboribus iusta diuisio, ac principis portio*, ergo imperator non est verus dominus aliarum partium. Item, res fisci propriæ sunt imperatoris, vt notat Glossa, *extra de iudiciis, cap. cum venissent*, sed res fisci à rebus aliis distinguuntur, quia quorundam & non omnium res confiscantur, *6. quæstion. 1. §. verum*, igitur imperator non est dominus omnium rerum temporalium. Item, si imperator est dominus omnium temporalium rerum, quæ ad ecclesiam minime spectant, aut omnes res sunt communes imperatori & aliis: aut sunt propriæ imperatoris. Sed non sunt communes imperatori & aliis, quia tunc nullæ res essent propriæ: nec sunt propriæ imperatori, quia tunc nullus alius haberet dominium alicuius rei, nec aliquis alius posset dicere, mea est hæc res; cum imperator solus posset dicere, hæc res est mea, si est sua propria, eo quod, sicut dicit Glossa, distinction prim. cap. ibidem, *dicitur aliquid meum esse, & per consequens iudicatur tuum non esse, ff. de procreation. pomp. in fine*, igitur imperator non est dominus omnium temporalium rerum. Rursus, si imperator est dominus omnium rerum temporalium, aut est dominus omnium huiusmodi rerum iure diuino, naturali vel humano, non iure diuino, quia, vt dicit Augustin. super Ioh. & ponitur *distinct. 8.* quod *iure diuino domini est terra & plenitudo eius; pauperes & diuites Deus de vno limo fecit: pauperes & diuites vna terra portat* Igitur imperator non est dominus omnium temporalium rerum, iure diuino præsertim, teste Augustin. ibidem per ius diuinum, quod in scripturis diuinis habemus. Nunquam autem legitur in scripturis diuinis, quod Deus dedit imperatori dominium omnium rerum temporalium. Nec imperator est dominus huiusmodi rerum iure naturæ: quia iure naturæ omnia sunt communia, nec iure humano: quia iura humana sunt secundum iura imperatorum, *di. 8. quo iure.* Imperator autem non potuit sibi appropriare dominium alienarum rerum, igitur iure imperatoris, quod est ius humanum, imperator non est dominus omnium rerum temporalium.

Cap. XXII.

Ponit secundam opinionem præcedenti omnino contrariam, quæ probatur 5. rationibus.

Discipulus. Pro opinione contraria libenter audiam aliquas rationes. *Magister.* Opinio contraria, quæ ponit, quod imperator est dominus omnium rerum temporalium, videtur posse fulciri pluribus rationibus. Nam ille, qui est dominus totius mundi, est dominus omnium illorum, quæ sunt in mundo, & per consequens est dominus omnium rerum temporalium. Sed imperator est dominus totius mundi, sicut probatum est *supra capitulo 5. huius secundi.* Igitur imperator est dominus omnium temporalium rerum. Item, si est dominus aliquarum personarum, est dominus rerum spectantium ad easdem personas. Sed imperator est dominus omnium, saltē qui non sunt clerici, vel

spectantes ad ipsos. Igitur saltem est Dominus omnium rerum pertinentium ad illos, qui sunt sibi subiecti. Item, ille in cuius potestate sunt omnia, est Dominus omnium temporalium rerum: quia res temporales potissime videntur esse in potestate Domini. Sed in potestate imperatoris sunt omnia, sicut testatur Glossa, *extra de clement. venerabilem*, quæ allegata est supra *quinto capitulo huius secundi*, igitur imperator est dominus omnium rerum temporalium. Rursus, non minus est imperator dominus omnium rerum, quæ sunt illorum, qui sunt in imperio suo, siue de regno suo, quam rex est dominus omnium rerum illorum, qui sunt de regno suo. Sed rex est dominus omnium rerum, quæ sunt illorum, qui sunt in regno suo. Igitur Imperator est dominus omnium rerum, quæ spectant ad illos, qui sunt de imperio. Maior videtur nota. Minor probatur per illud, quod legitur *secund. Regum octau.* vbi sic habetur: *dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis; filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos & centuriones & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum: filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias & panificas: agros quoque vestros, & vineas & oliueta optima tollet & dabit seruis suis: sed & segetes vestras & vinearum redditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis: seruos etiam vestros & ancillas & iuuenes vestros & asinos auferet & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei serui.* Ex quibus colligitur, quod omnia, quæ habebant, pertinebant ad ius regis: & per consequens ad dominium eius, præsertim cum sint serui eius, cum dicitur expresse, *vosque eritis ei serui*, quicquid enim seruus habet, domini sui est, & quicquid seruus acquirit, domino acquirit. Amplius, non minus sunt omnia de imperio imperatoris, quam antiquitus illa, quæ pertinebant ad regna regum infidelium, erant eorum. Sed illa, quæ pertinebant ad regna regum infidelium, erant ipsorum. Igitur omnes res temporales, quæ spectant ad imperium & ad illos, qui sunt de imperio, sunt imperatoris. Maior euidens est, vt videtur. Minor probatur per illud, quod legitur Genes. decimo quarto. *Reduxitque* (scilicet Abraham) *omnem substantiam & Loth fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum.* Et post: *dixit autem rex Sodomorum ad Abraham: da mihi animas, cætera tolle tibi, qui respondit: Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem cœli & terræ, quod à filo subteguminis vsque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua sunt.* Ex quibus verbis colligitur, quod Abraham reputauit ista, quæ reduxerat, fuisse regis Sodomorum, reduxerat autem multa, quæ erant illorum, qui erant de regno illius regis, igitur Abraham reputauit, quod etiam illa, quæ spectabant ad ipsos, qui erant de regno eius, erant ipsius regis. Et hoc confirmatur per aliqua in *libro de Patriarchis*, & habetur *vigesim. tert. quæstion. quint. capitul. dicat*, qui ait: *dicat aliquis, cum ipse vicerit, quomodo dixerit ad regem Sodomorum, nihil sumam: cum præda vtique in potestate victorum fuerit, deceret militarem disciplinam, vt regi seruentur omnia.* Ex quibus colligitur, quod præda, quam capiunt militantes sub rege, est regis, & tamen præda est victorum, & ista præda militum victorum principaliter est regis, licet etiam aliquo modo sit ipsius militis. Igitur eadem ratione alia bona, quæ sunt in regno, sunt principaliter ipsius regis.

CAP. XXIII.

Ponit tertiam opinionem mediam inter prædictas capitulis præcedentibus.

D*iscipulus.* Si est aliqua opinio, quæ mediet inter opiniones prædictas, non differas recitare. *Magister.* Est vna opinio, quod imperator non est sic dominus omnium rerum temporalium, quæ etiam minime spectant ad ecclesiam, vt ad libitum suum liceat sibi vel valeat de omnibus huiusmodi rebus, quod voluerit, ordinare, est tamen Dominus quodammodo omnium pro eo, quod omnibus huiusmodi rebus quocunque contradicente, potest vti & eas applicare ad vtilitatem communem, quandocunque viderit communem vtilitatem esse præferendam vtilitati priuatæ. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod rerum quædam sunt mobiles & quædam immobiles, & vtrarumque quædam spectant solummodo ad imperatorem, quarum nullus alius habet dominium vel dispensationem, nisi ex speciali commissione imperatoris, quæ possunt vocari *imperiales res & res fisci.* Quædam sunt, quæ spectant ad alios, quæ aliquo modo sunt dominorum earum rerum mobilium. Quæ specialiter spectant ad imperatorem, imperator sic est dominus, quod potest de eis quicquid voluerit ordinare, absque hoc, quod ad restitutionem aliquam teneatur, aurum enim & argentum, & lapides pretiosos, vestes, arma, animalia & omnes alias res mobiles potest vendere, donare, legare, & alienare, prout voluerit, absque hoc quod ad restitutionem teneatur, licet enim peccaret illicite rex mala causa res huiusmodi alienando, non tamen teneretur eas imperio vel aliis restituere. Quarundam etiam rerum immobilium ita est dominus, vt taliter dare vel alienare potest aliqua castra, vel aliquos agros, vineas & ciuitates, vnde in talibus habet dominium & ius pinguissimũ. Quarundam autem rerum immobilium non habet ius & dominium ita pingue, quia non potest eas vendere, donare vel legare vel alienare: sicut imperium & regna, quorum alienationes redundarent in notabile detrimentum imperii, & ideo alienare non potest: & si alienaret de facto, talis alienatio nõ teneret de iure, sed omnia essent ad ius imperii reuocanda: & ipse si posset reddere teneretur, est tamen quodammodo Dominus talium, inquantum potest eas vendicare & defendere, & eis vti pro

vtilita-

[illegible] com[illegible]us [illegible] hered[illegible] R[illegible]um [illegible] alios [illegible] muni vtilitate pop[illegible] appropriare, vel aliis donare. Quia tamen ho[illegible] non potest pro suo [illegible] dem, vel ex causa, sc. pro v[illegible] te com[illegible] non ha[illegible] rebus primis, quas potuit, si [illegible] placuerit, [illegible] e ad [illegible] item conferendo obe[illegible]entibus alienatio[illegible] cat, [illegible]

Cap. XXIV.

Re[illegible] et ad rationes 21. capituli.

D[illegible] Secun[illegible]um istam o[illegible] d sen[illegible] mus per al[illegible] rationes pro opinionibus primis omnino [illegible]us *sup. 21. & [illegible].* re[illegible]: & videamus quid ista opinio sentit de ipsis, di[illegible] itaq; primo, [illegible]m est de il[illegible]s, q[illegible] s homi[illegible]is sunt. *Mag*. Ad hoc dicitur, quod i[illegible]arum, quæ [illegible]nt, dominiu[illegible] pr[illegible]pale post dominium diuinum, est penes totum genus h[illegible] [illegible]nium temporal[illegible]um rerum dedit Deus primis parentibus pro se & poste[illegible] suis, sicut [illegible]tur, imperator tn nihilominus est dominus quodammodo omnium rerũ hui[illegible]mo-[illegible] niu[illegible]tate cõmuni potest eas sibi taliter appropriare. vt occupanti non concedantur, [illegible] en pl[illegible]citu imperatoris, vt imperatori assignatur, si hoc vtilitati cõmuni prospexerit expedi-[illegible] Nun[illegible]uid potest imperator iubere ad libitum suum, vt nullus inferiur eo tales res sibi ap-pro-p[illegible] *Ma* Respondetur quod non, ideo enim imperatori certa stipendia siue redditus, seu res rem-[illegible] sunt determinatæ & pro suis vsibus assignatæ, vt [illegible]es aliorum non recipiat, & res, quæ nullius [illegible]s sunt, occupãti dimittat, nisi pro culpa vel ex causa, vel pro vtilitate cõmuni viderit, [illegible]d eas debe[illegible] appropriare sibi. *Disc*. Dic, quomodo respondetur ad rationem secundam, quæ in hoc c[illegible]st, quod dominus temporalis potest eas vendere, si vult: quod non potest imperator. *Mag* Resp[illegible]detur, quod dominus temporalium rerum, qui habet in eis diuinum & ius pinguissimum, potest eas v[illegible]de-re si vult, & de tali dominio loquitur decretum *1. q. 1.* sed tale dominium non habet imperator respe-ct[illegible] omnium temporalium rerum, sed solum respectu quorundam. *Disc*. Quid dicitur de tertia ratio-ne, quæ fundatur in hoc, quod imperatores multas res donauerunt. *Magist*. Dicitur, quod sæpe multi [illegible]nant res plures, & tamen retinent sibi dominium principale earundem rerum, & ideo imperator p[illegible] alienare a se multas res: non tamen sic, quin in casibus multis ipsas valeat reuocare, & pro vtili-[illegible]c[illegible]muni eas sibi appropriare: & ideo semper remaneat aliquomodo dominus earundem. *Discip*. [illegible] quomodo respondetur ad quartam, quæ accipit, quod imperator de præda capta in bello iusto habet portionem specialem. *Mag*. Dicitur, quod licet ius pinguius habeat portione speciali sibi assi-g[illegible]st tamẽ dominus quodammodo omnium aliarum portionum, inquantum pro vtilitate cõ-mun[illegible]test eas sibi appropriare. *Disc*. Dic, qualiter respondetur ad quintam rationem de rebus fisci. *Mag*. [illegible]ondetur, quod quamuis imperator in rebus fisci habeat pinguius ius, quam in aliis, propter tam[illegible] dictas, in omnibus etiam aliis habet aliquo modo dominium. *Disc*. Quid dicitur de s[illegible]uod si imperator est dominus omnium, aut omnes res sunt communes, &c. *Mag*. D[illegible]d[illegible] imperator non est eodem modo dominus omnium rerum temporalium: sed v-no[illegible]us suarum, & alio modo aliarum, ideo nec omnes res sunt cõmunes, nec propriæ: sed [illegible]uæ[illegible]propriæ imperatoris, ita quod nullius alterius sunt, & nullus alius habet proprieta-te[illegible]: [illegible]uædam vero appropriantur aliis, quarum tamen quodammodo est imperator domi-[illegible]otest abi[illegible]is tollere pro vtilitate communi. *Disc*. Narra, qualiter dicitur ad rationẽ [illegible]q[illegible]oc consistit, quod imperator non est dominus omnium nec iure diuino, nec hu-[illegible] R[illegible]pondetur, quod imperator est dominus omnium modis prædictis iure humano; [illegible]um est ab hominibus, & a Deo mediantibus hominibus: ita dominium, quod ha-[illegible]ior, est ab hominibus & per consequens iure humano habet dominium omnium huius-[illegible]erum. Et cum dicitur, quod iura humana sunt iura imperatorum, *dist. 8. quo iure*. Respondetur, [illegible]pore Augustini, qui dicit illa verba, quæ habentur *dist. 8. c. quo iure*, iura humana fuerunt iu-[illegible]orum: quia tunc populus transtulit potestatem condendi leges in imperatorem, sed ali-[illegible]humana non fuerunt iura imperatoris: quia prius fuerunt humana iura, quam iura im-[illegible]d est quodammodo dominus omnium iure populi, qui populus trãstulit in imperato-rem [illegible]ium omnium rerum, quod dedit Dominus primis parentibus & posteris suis, & pro vti[illegible]ate communi possit eisdem & de eis disponere & ordinare, prout vtilitati communi viderit ex-pedire.

Cap. XXV.

R[illegible]ondet rationibus [illegible]2. capitulo adductis pro secunda opinione.

D[illegible] breuiter narra, qualiter respõdetur secundũ opinionẽ tertiã ad rationes adductas *sup c.* [illegible] opinione secũda. *Ma.* Ad primã dicit, q imperator nõ est sic dominus totius mũdi, vt ad libitum

bitu [illegible] posset facere de omnibus [illegible] bus [illegible] bi placeat [illegible] sed quia [illegible] quæ spectant ad bonum commune, [illegible] edir [illegible] & [illegible] minus [illegible] tem pot [illegible] rerum, nisi [illegible] *supra cap. 25.* [illegible] ad [illegible] de [illegible] est dominus persona [illegible], est quodammodo du [illegible] omnium [illegible] personas easdem, & idem imperator est dominus om [illegible] spectantium [illegible] quia potest eis vti pro vtilitate communi, non tamen ad libitum suum absq; [illegible] dicitur, q omnia sunt in potestate imperatoris, quia omnia potest accipere [illegible] pro [illegible] commun: non tñ ad libitum suum, & ideo est dominus isto modo, quo dictum est prius [illegible] Ad quartã respondetur, quod rex est quodammodo dominus omnium, quæ sunt in regno suo, non [illegible], quod ad libitum possit de eis, quod voluerit ordinare: sed quia potest omnia tollere pro bono commun & isto modo prædixit Deus, quod omnia, quæ erant filiorum Israel, debebant spectare ad ius regis. D [illegible] Videtur quod non solum spectat ad illud ius regis accipere, quæ erant subditorũ suorum pro [illegible] te cõmuni, sed ꝓ vtilitate propria, s. regis. Cum in auctoritate allegata ibidem dicatur ex [illegible] *vestros tollet, & ponet in curribus suis: & constituet aratores agrorum, & messores segetum*, & post: *agros vestros & vineas & oliueta optima tollet & dabit seruis suis.* Ex quib. aliisq; omnibus, quæ ponun [illegible] ctoritate allegata colligitur, quod ad ius regis spectabat omnia posse tollere seu accipere p [illegible] te priuata regis. *Mag.* Respondetur, quod vtilitas regis est communis vtilitas, vnde [illegible] in regem, peccat quodam modo in omnes subiectos sibi: sic qui aliquid facit regi, h [illegible] quodammodo facere in omnes sibi subiectos, & ideo quando rex propria negocia non p [illegible] per proprias res & proprios seruos, posset tollere pro negociis propriis expediendis, [illegible] res & [illegible] aliorum & filios subiectos sibi, vt in hoc subueniret vtilitati communi, & isto modo Deus [illegible] quod omnia illa pertinebant ad ius regis, quando autem non erat in tali necessitate, n [illegible] pot [illegible] hoc facere, & ideo vt legimus *3. Regum 21.* Naboth Israelita noluit dare, nec commutare, ne [illegible] re vineam suam regi Achab: quia videbat, quod rex ex nulla necessitate quærebat eam [illegible] pter bonum commune, sed solummodo ex auaritia, & cupiditate. Sic etiam omnis m [illegible] do Israel, vt habetur *3. Regum 21.* dicit ad Roboam filium Salomonis. *Pater tuus durissimum [illegible] nobis imposuit*, insinuando, quia contra iustitiam & legitimam potestatem regis oppresserat e [illegible] igitur rex posset tollere res & seruos per filios subditorum, & applicare vtilitati suæ qua [illegible] non sufficiunt, & vtilitas communis impediretur, nisi negocia regis propterea expe [illegible] hoc tamen non potest, quando hoc in vtilitatem communem minime redundare videtur. D [illegible] *pulus.* Hoc videtur valde vrgere, quod Deus dicit: *vosque eritis serui*, serui enim nihil proprium habent. *Magister.* Respondetur, quod non ideo dicit eis, *vosque eritis serui*, quia futuri erant seruilis conditionis, & non liberi. cum legitur *3. Regum 9.* quod de filiis Israel non constituit Salomon seruire quenquam: sed erant viri bellatorum & ministri omnium, & principes & duces eius, & præfecti curruum & equorum: sed erant futuri serui, large capiendo vocabulum *seruorum* pro subditis; qui in certis casibus tanquam liberi sunt subiecti, cum Domino seruire censentur.

Discipulus. Dic, quomodo respondetur ad quintam rationem. *Magister.* Respondetur, sicut ad rationem præcedentem: quod omnia, quæ sunt in regno, sunt regis quoad potestatem vtendi eis pro bono communi, nõ quo ad potestatem disponẽdi de eis ad libitum suum, absq; vtilitate communi, & sic præda capta in bello iusto est regis, & est aliquo modo militum, scilicet quo ad potestatem diuidendi eam, & distribuendi militibus, qui ceperunt eam iuste: tamen absque personarum acceptione, hoc dicit Gloss. *distinct. 2. ius militare*, dicit, quod *principis sunt omnia, quoad [illegible] tionem [illegible] ipse tenetur omnia diuidere secundum merita personarum, vt supra distinction. 2. ius militare, sic [illegible] antur [illegible] po decima, vt diuidat eas 12. quæstion. 2. cap. concesso, super verbo, omnia.* hinc etiam dicit Gloss. [illegible] *quæst. 5. cap. dicat*, super verbo *omnia: si sub aliquo militetur, tota præda est domini: sed ipse tenetur æqualiter diuidere secundum qualitatem personarum, vt supra distinction. 2. ius militare, sic decima dantur episcopo, vt d[illegible] eas 12. quæstion. 1. concesso.* Quod igitur dicitur, quod iure gentium nostra fiunt, quæ capim[illegible] be[illegible] *§. de adqu. rerum do. naturale. §. vltimo*, verum est, quod capientis est, sed tamen tenetur [illegible] d[illegible] mino, vt diuidat secundum merita hominum.

Cap. XXVI.

Quæris, vtrum Imperator tantam in temporalibus habeat plenitudinem potestatis, quantam habet Papa in spiritualibus, & adducit vnam opinionem, quæ probatur 5. rationibus, ad quas respondetur infra capitulo 28.

Disc. Quæsiuimus de aliquibus in speciali, quam super ipsa imperator habeat potestatem, nunc quæro in generali, an in temporalibus imperator habeat plenitudinem potestatis: quemadmodum secundum multos Papa in spiritualibus potestatis plenitudinem habere dignoscitu[r]. *Magister.* Circa hoc sunt assertiones diuersæ, vna est, quod imperator in temporalibus sic habet pl[enitu]dinem potestatis, quod omnia potest, quæ non sunt contra ius diuinum, vel contra ius naturale, ita quod in omnibus huiusmodi tenentur sibi obedire omnes sui subiecti. *Discipul.* Pro ista opi[ni]one [allegare] nitere. *Mag.* Pro ista opinione potest multipliciter allegari, qui enim nulla leg[e] hum[a]n[a] [illegible] sed solummodo lege diuina & lege naturali [o]bligatur, omnia potest, quæ non sunt contra aliquam legum

legum prædictatũ, sed imperator nulla lege humana astringitur, sed legibus diuinis & naturalibus: quia (sicut habetur *ff. de legibus*, & Glossa recitat *extra de constitutionibus, canonum*) imperator legibus solutus est, igitur in temporalibus sic habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra leges diuinas & naturales. Amplius, ille habet in temporalibus plenitudinem potestatis, cuius voluntas in huiusmodi lege legis habet vigorem, sed quod principi (præcipue imperatori) placuit, legis habet vigorem, igitur imperator in huiusmodi habet plenitudinem potestatis. Rursus, ille habet plenitudinem potestatis in temporalibus, cuius etiam error ius facit in temporalibus, igitur in temporalibus habet plenitudinem potestatis. Item, si aliquis subiectus imperatori possit iuste resistere imperatoris præcepto in temporalibus, quod non est contra ius diuinum, nec contra ius naturale, oportet quod aliquo iure possit sibi resistere, quia hoc recte possumus, quod iure possumus, aut igitur potest sibi resistere iure diuino aut naturali, aut humano, non iure diuino, aut naturali: quia, sicut dictum est, præceptum eius non est contra aliquod illorum iurium, nec iure humano: quia, sicut habetur *distinction. octau. capitulo, quo iure*, & allegatum est supra iura humana iuri imperatoris non sunt contraria, quia ipsa iura humana per imperatores & per reges seculi Deus distribuit generi humano, igitur iure imperatoris nullus potest eius præcepto resistere, quia imperator in omnibus huiusmodi omnia potest. Præterea illud, ad quod societas humana se obligat, eadem societas seruare tenetur, sed societas humana obligat se ad obediendum generaliter regibus: & per consequens multo magis imperatori. Ait enim Augustinus *libro secundo Confessionum*, vt habetur *distinction. octau. qua contra*: *Generale quippe pactum est societatis humanæ, obtemperare regibus suis.* Igitur in temporalibus generaliter obediendum est imperatori, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum & naturale.

Cap. XXVII.

Ponit opinionem secundam præcedenti contrariam.

D*iscipulus.* Recita assertionem oppositam. *Magister.* Assertio contraria est, quod imperator non habet in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum, nec naturale: sed limitata est potestas, vt quo ad liberos sibi subiectos & res eorum solummodo illa potest, quæ prosunt ad communem vtilitatem.

Discipulus. Pro ista assertione aliquas allegationes adducas. *Magister.* Pro ista taliter allegatur, ille non habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius leges non pro priuato commodo, sed pro communi vtilitate fieri debent, si enim haberet plenitudinẽ potestatis, posset condere leges non solum pro communi vtilitate, sed etiam pro priuata & vtilitate propria vel aliena, & etiam quacunque de causa, dummodo non esset contra ius diuinum, nec contra ius naturale, sed leges imperiales & cæteræ fieri debent non pro priuato commodo, sed pro communi vtilitate, teste Isidoro, qui, vt legitur *dist. 4. c. erit autem*, ait: *Erit autem hæc lex honesta & iusta possibilis secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ, loco, temporeq; necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquem per obscuritatem in captione cõtineat nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate conscripta.* Igitur imperator non habet talis potestatis plenitudinem, vt omnia possit, nisi quæ sunt pro communi vtilitate. Amplius, si imperator in huiusmodi haberet talem plenitudinem potestatis, omnes alii reges & principes, & alii laici sibi subiecti essent puri serui ipsius, nam dominus nõ habet maiorem potestatem super seruos, quam quod omnia possit præcipere eis, quæ non sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale: imo forte nec tantam potestatem habet super eos. Si igitur imperator nõ solum possit ista, quæ sunt pro communi vtilitate, sed etiã alia quæcunq; in temporalibus, quæ non sunt contra ius diuinum, nec cõtra ius naturale, oẽs alii sibi subiecti essent veri serui sui. Rursus, Papa non habet potestatem plenariã in spiritualibus, quia ea quę sunt supererogationis non potest alicui præcipere, sicut virginitatẽ, ieiunium in pane & aqua, intrare religionẽ, & huiusmodi. Igitur multomagis imperator in temporalib. non habet talem plenitudinẽ potestatis. Item, imperator non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit populus, cũ imperator habeat potestatem suam à populo, vt allegatum est supra, quia populus plus iurisdictionis aut potestatis non potuit transferre in imperatorem, quam habuit. Sed populus nunquam habuit talem potestatis plenitudinem, vt possit præcipere cuilibet de populo omne illud, quod non est contra ius diuinum aut contra ius naturale: quia non poterat præcipere ista, quæ non erant de necessitate facienda, teste Glossã, *extra de constitution. cum omnis*, secundum quam in talibus, quæ de necessitate facienda nihil potest fieri nisi omnes consentiant. Ergo si populus præcipit aliquid alicui de populo, quod non est de necessitate faciendum, non tenetur illud facere, nisi velit, restat igitur, quod imperator non habet talem potestatis plenitudinem. Præterea falsare, alienare, vendere, dare, vel legare, non est contra ius diuinum, nec contra ius naturale: & tamen imperator hoc non potest, igitur non habet plenitudinem potestatis. Rursus, imperator non habet periculosam potestatem bono communi, sed talis plenitudo potestatis esset periculosa bono communi, posset enim omnes subditos ad paupertatem redigere: quod esset contrarium bono communi. Item, potestas, quæ solummodo est constituta propter solam communem vtilitatẽ, non se extendit, nisi ad illa, quæ ad communem vtilitatem ordinantur, & per consequens non se extendit ad omnia, quæ sunt contra ius diuinum, aut contra ius naturale. Sed potestas imperialis

est

eſt ſolummodo conſtituta ad vtilitatem communem, igitur non ſe extendit ad illa, quæ ad communem vtilitatem non pertinent. Confirmatur hoc ratione, illud quod non ordinatur ad finem debitum, inordinatum videtur, quod autem eſt inordinatum, non eſt licitum iudicandum, ſed finis inſtitutionis imperatorum eſt communis vtilitas. Igitur quod imperator auctoritate imperiali facit, & non ordinat ad vtilitatem communem, eſt inordinatum: & per conſequens illicitum. Ex quo infertur, quod imperator auctoritate imperiali non poteſt omnia, quæ non ſunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale: ſed ſolum illa, quæ ad vtilitatem communem proficiunt.

Cap. XXVIII.

Reſpondet rationibus ſupra capitulo vigeſimo ſexto adductis.

D*iſcipulus.* Quia iſta opinio ſecunda communitati mortalium & bono communi, pro qua quilibet zelare tenetur, ſonare videtur, ſcire deſidero, quomodo ad rationes pro opinione contraria reſpondetur. Dic itaque qualiter reſpondetur ad primam, *cap. 26.* adductam. *Magiſt.* Reſpondetur ad ipſam diſtinguendo de lege humana, quarum quædam ſunt leges imperatorum & aliarum perſonarum & communitatum particularium imperatori ſubiectarum, quę ciuiles poſſunt appellari. Quædam ſunt quodammodo totius communitatis mortalium, quæ ad ius gentium ſpectare videntur: quæ quodammodo ſunt naturales, & quodammodo humanæ ſiue poſitiuæ: ſicut ex his, quæ dicta ſunt *huius partis capit. 10. & 11.* colligi poteſt. Imperator nequaquam aſtringitur de neceſſitate, licet deceat eum viuere ſecundum leges ſuas, ſeruatis legibus, quæ ſpectant ad ius gentium, pro eo quod omnes gentes & potiſſime rationales & ratione viuentes aliter viuntur, prout imperator ad idem aſtringitur: nec licet ſibi eas irregulariter tranſgredi, niſi in caſu, in quo viderit eas derogare vtilitati communi. Vnde non liceret ſibi generaliter prohibere occupationes ſedium, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, legatorum non violandorum religionem, & alia quæ ad ius gentium ſpectare videntur. Imperatorem autem non habere plenitudinem poteſtatis, vt omnia poſſit in temporalibus, quæ non ſunt contra ius diuinum & naturale abſolutum, de quo dictum eſt *huius capitulis 11. & 12.* ſpectat ad ius gentium, ſicut & aliquos eſſe liberos & non pure ſeruos ad ius gentium pertinere dignoſcitur, & quod vnum ſequitur ex alio, & ideo hac lege aſtringitur imperator, quæ tamen humana eſt, quia de conſenſu omnium mortalium contradicentes contrarium poſſet ſeruari pro lege. *Diſcipulus.* Dic quomodo reſpondetur ad rationem ſecundam. *Magiſter.* Ad illam dicitur, quod illud, quod placet principi, ſcilicet imperatori, rationabiliter & iuſte propter bonum commune legis habet vigorem, quando hoc explicat manifeſte, ſi autem aliquid placet non propter bonum commune, ſed propter priuatum, non propter hoc legis habet vigorem, ſcilicet iuſte, ſed inique & iniuſte. *Diſcipulus.* Iſta ratio, ſicut & opinio præcedens cap. præcedenti recitata veritati & auctoritati imperatorum derogare videtur, nam ſecundum præſcripta imperator nullam poſſet condere legem, niſi generalem, quæ reſpicit bonum commune. Ex quo ſequitur, quod nullum poſſet priuilegium concedere cuicunque, quia priuilegia ſunt priuatæ ſcilicet legis, non communia ſeu generalia, *diſt. 8. ſecundum quod quædam, & c. priuilegia*, ſed imperatorem non poſſe priuilegium ſpeciale concedere cuicunque tam veritati, quam auctoritati imperatoris derogare videtur. *Mag.* Ad hoc reſpondetur, quod quęlibet priuata perſona & quodlibet particulare collegium eſt pars totius communitatis, ideo bonum cuiuslibet priuatæ perſonæ & cuiuslibet particularis collegii, eſt bonum totius cõmunitatis, & ideo illud ad bonum commune poterit redundare, & ordinari valebit, quare ſi imperator concedendo ſpecialia priuilegia aliquibus perſonis vel collegiis particularibus, ratione non errante, contra bonum commune, priuilegia iuſta ſunt, & ad bonum commune ſpectantia, ſi autem non intendit modo prædicto bonum commune, ſed concedit huiuſmodi priuilegia ex amore priuato, vel alia cauſa minus iuſta, priuilegia illa non ſunt iuſta, ſed iniqua & iniuſta: & concedens vitiũ acceptionis perſonarum incurrit, de quo minime excuſatur. *Diſc.* Dic qualiter reſpondetur ad rationem tertiam. *Mag.* Dicitur, quod error principis probabiliter ius facit, facit itaque, vt alii teneantur obedire, niſi appareat eis, quod error principis eſt contra ius diuinum, aut naturale, aut bonum cõmune, quia ſi ſic, error principis non facit ius. *Diſcipulus.* Qualiter reſpondetur ad quartam rationem. *Magiſter.* Reſpondetur per iſta, quæ dicta ſunt ſuperius in reſponſione ad primam rationem, quia ſæpe præcepto imperatoris, quod nec eſt contra ius diuinum nec naturale, poteſt quis reſiſtere iure humano, non quidem ciuili, ſed iure gentium, ſicut dictum eſt. Ad argumentum dicitur, quod loquitur de iuribus humanis ciuilibus, non de iure gentium, ſed iura ciuilia ſunt iura imperatorum & regum, ſed ius gentium non eſt imperatorum, nec regum per inſtitutionem ipſorum, licet poſſet per ipſorum approbationem & obſeruantiam. *Diſcipul.* Dic, quid ſentit iſta opinio de vltima ratione. *Magiſter.* Hoc ſentit, quod generale pactum eſt ſocietatis humanæ obtemperare regibus ſuis in his, quæ ſpectant ad bonum commune, & ideo obligata eſt ſocietas humana ad obediendum generaliter imperatori in his, quæ ad vtilitatem communem proficiunt: non in aliis, in quibus non dubitat, quod nequaquam bono communi proficiant.

CAP. XXIX.

Quærit, si electus in imperatorem statim valeat se intromittere de regno in temporalibus disponendo, & ponit tres opiniones.

DISC. Postremo discutiamus succincte, an electus in regem seu imperatorem eoipso, quod est electus antequam electio præsentetur, vel etiam notificetur Papæ, de iure valeat & debeat se intromittere de regno in temporalibus disponendo. *Mag.* Ad hoc secundum diuersas opiniones, quæ recitatæ sunt superius, diuersimode respondetur. Nam secundum illos, qui dicunt, quod imperium est à Papa, electus nullam administrationem habet de iure, antequam confirmetur à Papa. Secundũ illos qui dicunt, quod imperium non est à Papa plus, quam regnum Franciæ vel regnum aliud quodcunq; fidelium: & quod imperator non est plus subiectus Papæ in temporalib. quam rex Franciæ; ita quod quicunq; electus in regem seu imperatorem Romanor. eoipso, quod est electus, absq; hoc quod electio præsentetur vel notificetur Papæ, habet plenam administrationẽ in temporalibus, & potest se intromittere de imperio seu regno Romano. Sed quia per Romanos vel illos, in quos Romani auctoritatem suam iusq; & potestatem seu imperium trãstulerunt, ex causa pro bono cõmuni ordinatum fuerunt, quod antequam electus se intromitteret de regno vel imperio, electio sua præsentetur, quemadmodum electio Papæ ante ordinationem suam præsentabatur imperatoribus, *dist. 63. c. Agata. Disc.* Omnino mihi videtur, quod si imperium est à Papa, & imperator debet præstare iuramentum fidelitatis Papæ, sicut vasallus domino suo, quod electus se intromittere non debet de regno, nisi electio Papæ præsentetur, & Papa declarauerit voluntatem, an velit quod electus intromittat se de regno. Nunc aliam opinionem prosequere, & pro ipsa nitere allegare. *Ma.* Quod electus statim debet administrare, videtur multipliciter posse probari. Nam consuetudo in talib. rationabilis maxime est spectanda & conseruanda, sed consuetudo rationabilis fuit ab initio, quod electus statim se intromittat, antequam præsentetur electio Papæ, imperatores enim tam fideles, qui fuerunt imperatores veri, quam infideles nullam electionem præsentauerunt Papæ, nec ipsum in aliquo requirebant. Quidã etiam imperatores, qui coronati fuerunt à papa in imperatores, licet præsentauerunt & notificauerunt Papæ electionem suam, quando coronationem Romę corona aurea susceperunt, prius tamen administrauerunt & coronabantur alia vel aliis corona vel coronis, igitur ista consuetudo seruãda est, vt statim electus administrare incipiat. Amplius, electus ad istam dignitatem secularem, pro qua nõ est alteri subiectus, non tenetur alteri electionem suam præsentare, antequam administret, sed electus in imperatorem seu regem Romanorum, non est pro Romano regno subiectus Papæ; cum pro regno Romano nõ sit vasallus Papæ, igitur administrare debet, licet non præsentauerit electionẽ suã Papę. Rursus, non magis est rex Romanorum subiectus Papæ, quam alii reges quicunque: quia neq; iure humano, &c. sed multi sunt reges fideles, qui etiam ministrãt absq; hoc, quod notificent aliquid Papæ de seipsis, vel de morte prædecessorum suorum, siue suorum patrum, igitur & rex Romanorũ statim debet administrare. *Disc.* Videtur quod iure humano Romanorum rex est magis subiectus Papæ, quam multi alii reges: quia eligitur auctoritate Papæ, qui instituit electores, qui eum debent eligere. *Ma.* Aliis videtur, quod illud non obstat; quia ius humanum aut est ius imperatorum, aut regũ, aut ius canonicum, quod est summorum Pontificum, sed iure imperatoris non est rex Romanorum subiectus Papæ plus quam alii reges, nec iure canonico. Tum quia summus Pontifex non plus potuit sibi subiicere regem Romanorum, quam alios reges, & ita si potuit sibi subiicere regem Romanorũ, posset per eundem modum sibi subiicere regem Franciæ & quoscunq; alios reges. Tum qui non potest tollere leges aliquas, non potest sibi subiicere conditorem aliarum legũ, sed Papa non potest tollere leges imperiales, teste Gloss. quæ *dist. 10. c. constitutiones*, ait: *nunquid igitur legibus semper derogatur per canones? absit: nisi quoad causas spirituales*, & infra: *nec posset Papa leges tollere, nisi quoad suum forũ*, igitur Papa per nullum canonem siue ius canonicum potuit sibi subiicere regem Romanorum, qui legum est conditor. *Disc.* Adhuc conare roborare opinionem pręmissam. *Mag.* Rursus, quod rex Romanorum, eo quod est electus, administrare debeat, antequam electio præsentetur Papæ, probatur. Quia electus qui non indiget ab aliquo confirmari, potest administrare, antequam sua electio pręsentetur alicui, omne ius & potestatem administrandi, quam habet electus, aut habet per confirmationem, aut per consecrationem. Vnde etiam episcopi & alii, qui confirmantur & consecrantur, per ipsam consecrationem administrationem acquirunt, sed quæ administrationis sunt, habent per confirmationem, papa autem per electionem omnem administrationem habet, *dist. 23. nomine*, qui igitur non indiget confirmatione, eoipso quod est electus, omne ius administrandi habet. Sed electus in regem Romanorum non indiget confirmari à Papa. Vnde & Innocent. III. qui *ext. de electione, venerabilem*, explicare videtur, quid Papa facit in electione regis Romanorum, de confirmatione nullam facit mentionem, nec legitur, quod antiquitus aliquis electus in regem Romanorum, etiam fidelis, sic fuerit à Papa confirmatus, igitur electus in regem Romanorum, statim per ipsam electionem habet ius administrandi.

Explicit liber secundus.

INCIPIT LIBER TERTIVS TRACTATVS SECVNDI TERTIAE PARTIS DIAlogi, *in quo inuestigatur, quam potestatem habeat Imperator super res ac personas ecclesiasticas.*

CAP. I.

Quærit quæstionem principalem, s. quam potestatem habeat imperator super personas spirituales

Disc. In scripturis diuinis non memini me legisse omnem potestatem in spiritualibus imperato[illegible] (esset catholicus) denegari, ideo an imperator super spiritualia aliquã potestatem hab[illegible]at, vel sit capax huiusmodi potestatis, *hoc tertio libro* inuestigare pr[illegible]no, porro non s[illegible]lum gratia, virtut[illegible] dona Dei, sacramenta, iura ecclesiastica, & causæ ecclesiasticæ, ac res ad ecclesias pertinent[illegible] & huiu[illegible]modi, quæ specialiter ad clericos spectare dicuntur, sed & personæ seu homines inter spiritualia [illegible]putantur, ideo de potestate imperatoris super spiritualia quæsiturus, à personis spiritual[illegible] in[illegible] h[illegible] In primis aũt duxi quærendum, an imperator super aliquas personas spirituales habeat po[illegible] Nonnullis apparet, quod personæ seu homines possunt dici spirituales dupliciter. Quidam [illegible]tur spirituales, quia secundum spiritum & legem Christianam (quæ lex spiritualis est) [illegible] & de spiritualibus sic loquitur Apost. *1 ad Cor. 2.* cum dicit: *nos aũt non spiritum huius mundi accep[illegible] spiritũ qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur non in doctis humanæ sapient[illegible]bis, sed in doctrina spiritus spiritualia spiritualib. cooperantes.* Alij possunt vocari spirituales (licet [illegible] secundum spiritũ virtuosi) quia sunt spiritualib. officiis spiritualiter deputati sicut sunt cler[illegible] giosi, quorum multi nõ spiritualiter viuunt, nec vitã virtuosam, sed carnalem & vitiosam du[illegible]gnoscuntur: ita vt laici vitę cõparatione ipsos & episcopos, qui inter clericos sunt maiores, hab[illegible]dicare, teste Hieron. qui, vt habetur *8 q. 1. c. verum,* ait: *plurimi in populis episcopos iudicent subtrahent ecclesiastico gradu, & ea quæ episcopo conueniunt non exercentes.* Super homines spirituales primo mod[illegible]ctos, quam plures laici & sibi subiecti spirituales primo modo accipiendo vocabulum, sunt [illegible]fendi. Quia non secundum carnem, sed secundum spiritum sunt viuentes. De hominibus spirit[illegible]libus secundo modo dictis sunt opiniones contrariæ, quibusdam dicentibus imperatorem super[illegible] nullam potestatem habere, aliis asserentibus contrarium.

CAP. II.

Quærit, an electio Papæ spectet ad imperatorem, & recitat opiniones duas, secunda ponitur cap. [illegible] *quenti, prima opinio probatur sex rationibus, ad quas respondetur cap. 4. huius.*

Disc. De hominibus spiritualibus secundo modo dictis solum modo quærere intendeba[illegible] [illegible]sequamur de ipsis à summo ipsorum, sc. à summo Pontifice inchoantes: inuestigantes primo, imperator in electione summi Pontificis potestatem habeat, seu ius aliquod, vel habere possit. Se[illegible]do: an supra ipsum in summũ Pontificem constitutum aliq̃ habeat vel habere valeat potestatem: pr[illegible]mo aũt cupio indagare, an electio summi Pontificis possit personæ imperatoris cõpetere. *Mag.* C[illegible] hoc sunt assertiones contrariæ, prima est, quod personæ imperatoris non potest cõpetere tal[illegible] [illegible] diu manet imperator. *Disc.* Pro ista assertione aliquas allegationes adducas. *Mag.* Pro ipsa potest [illegible]pliciter allegari. Quia n. non est capax iurium spiritualiũ, non potest habere ius e[illegible]endi su[illegible]ũ [illegible]tificem, quia ius eligendi summum Pontificẽ videtur primum locum inter [illegible] a[illegible] in[illegible] [illegible]lia ob[illegible] Sed imperator & alij laici non sunt capaces iuriũ spiritualiũ, teste Gl. *ext. de iudiciis quæ[illegible] to[illegible] cas ius tale* (sc. ius patronatus) *potest possidere, cũ non sit mere spirituale, sed ei annexum:* [illegible]*ed alia iur[illegible] iure possidere non potest,* igitur ius eligendi summũ Pontificem nõ potest imperatori cõpete[illegible] sicut Papa præest spiritualib. ita imperator in temporalibus, sed iura temporalia siue secul[illegible] quæ potissimũ locũ inter iura secularia habere noscuntur, nullo modo possunt cõpetere summ[illegible]tifici & aliis clericis, vt iura causas sanguinis exercendi, quę pręcipue iura, secularia cens[illegible]nda v[illegible] Igitur iura præcipue spiritualia, inter quæ ius eligendi summũ Pontificem videtur pri[illegible] [illegible]u, n[illegible]do potest cõpetere imperatori & aliis. Rursus, ille qui solum modo actibus secularib. [illegible] tentus, non est capax potestatis, aut iuris eligendi summum Pontificem; quia eligere [illegible]tificem inter actus spirituales est enumerandus. Sed imperator tm̃ modo secularibus [illegible]tentus, teste Nicol. Papa, qui ait *dist. 10. c. imperiũ: Imperium vestrũ suis publicæ rei quotidian[illegible] nib. debet esse contentũ, non vsurpare quæ sacerdotib. Domini solũ conueniunt,* vbi dicit [illegible] *Dist[illegible] sua a potestate Pontificali, vt infr. c. quoniã, & 96. di. cũ ad verum.* Alioquin si vsurpet eorũ [illegible] [illegible]cutiatur, vt Azias *2. q. 7. c. § nec cum Baalã,* igitur imperator nõ est capax hu[illegible]us iuris el[illegible] [illegible]tificem. Præterea potestates distinctæ habẽt actus distinctos, teste Nicol. Papa, qui, [illegible] *di. 96.* [illegible] *ad verũ, attẽdẽ mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus actib. propriis & dignitatibus di[illegible] status vtriusq; discreuit.* Sed potestas secularis & ecclesiastica, sunt potestat[illegible] [illegible] [illegible]stinctos actus, cõstat aũt, q actus eligẽdi summũ [illegible]ontificẽ conuenit potestati eccl[illegible] [illegible]tit potestati seculari, & p consequẽs imperator talẽ actũ exercere non potest. Ite, [illegible]u[illegible]mano diuersa mẽbra habẽt diuersos actus, *Ioh. 22.* ita in corpore eccle[illegible] [illegible]iuersa m[illegible]a habere debent. Vnde Gregor. vt habetur *di. 89. singula: in ecclesiæ corpore multa mem[illegible] [illegible] sidicam sententiã Pauli in vno eodemq; spirituali corpore conferendũ est offic[illegible] [illegible] vni, a[illegible] [illegible]mitt[illegible]* & infr. *Sicut indecorũ est vt in corpore humano, vt alterius membrum alterius fungatur offi[illegible]cio, si[illegible] [illegible] unum simulq; turpissimum est, si singula rerum mysteria personis totidem non [illegible]nerint distributa.* Se[illegible] [illegible]et [illegible] ca sunt diuersa membra, igitur actus habent distinctos, eligere aut[illegible] [illegible] summum Po[illegible] ad clericos, *dist. 23. in nomine,* ergo nullo modo poterit ad laicos pertinere. Item, impera[illegible]

& alii laici non possunt eligere Patriarchas, archiepiscopos & episc[illegible] & aliarum ecclesiarum collegiatarum prælatos, igitur multo fortius non possunt eligere summum Ponti[illegible]. Consequentia manifesta videtur. Antecedens per sacros canones videtur posse probari. Ait enim Adrianus Papa, vt habetur *distinction. 63* [illegible] *t. 1. Nullus laicorum principum vel potentum semet inserat electioni vel promotioni Patriarcha Metropolita aut cuiuscunque, ne videlicet inordinata & incongrua fiat electio vel confusio vel contentio, præsertim cum nullam in talibus potestatem quenquam potestatiuorum vel cæterorum laicorum habere conueniat.* Et Gregorius Nonus, vt habetur *extra de electione, cap. sacrosancta*, ait: *Ius eligendi in collegiata ecclesia non cadit in laicum*, & eo. ca. *Massana*, ait: *Edicto perpetuo prohibemus ne per laicos electio Pontificis præsumatur quæ si forte præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela*, vbi dicit Glossa super vocabulo *consuetudine*, quod *talis consuetudo, quia non est rationabilis, non potest præscribi.* Ex quibus verbis colligitur, quod ex nulla consuetudine possunt laici [illegible]bere ius eligendi prælatos, & per consequens non possunt habere ex iure humano: quia quicqui[illegible] potest tribuere ius humanum, potest consuetudo tribuere, constat autem, quod laici non habent ius eligendi ex iure diuino: quia tunc eo priuari non possent, & per consequens nullomodo possunt habere ius eligendi ipsos & prælatos ecclesiarum collegiatarum: quod quamplurimi alii sa[illegible] canones, qui habentur *distinction. cap. si per ordinationem, & cap. non est, & cap. omnium, & cap. non licet, & 79. cap. si quis pecunia, & 16 quæstion. 1. 7. cap. si quis deinceps, & 16. quæstion. 1. cap. quoniam, & capit. si quis episcopus, & quæstion. 2. cap. sane, & cap. si quis clericus, & cap. constitutum, & cap. nullus, & cap. per laicos, & cap. non placuit, & cap. laicus*, & aliis locis quamplurimis videtur assentire manifeste.

Cap. III.

Recitat opinionem secundam contrariam primæ.

Discipulus. Assertionem prædictæ contrariam libenter audirem. *Magister.* Assertio contraria prædictæ est, quod licet imperator specialiter ratione imperatoriæ dignitatis non habeat ius eligendi summum Pontificem, vel alios prælatos inferiores: inquantum tamen Christianus catholicus & fidelis, ius eligendi summum Pontificem potest sibi competere, ita quod imperialis sublimitas non reddit eum non capacem huiusmodi dignitatis, potestatis siue iuris: imo quodammodo reddit eum magis dignum huiusmodi potestatis vel iuris. *Discipulus.* Pro ista assertione aliqua motiua profer in medium. *Magister.* Pro ipsa multipliciter allegatur. Nam ipsa potestas vel ius potest imperatori competere, quam vel quod de facto alii reges habuerunt. Sed de facto aliqui reges habuerunt potestatem, siue ius eligendi summum Pontificem. Igitur talis potestas siue ius potest imperatori competere. Maior videtur nullatenus probatione indigere, minor autem auctoritatibus videtur manifeste & aperte probari, nam *ex historia Ecclesiastica*, vt legitur *distinction. sexagesim. tert. capitulo Adrianus*, vbi sic habetur: *Adrianus Papa Romam venire Carolum regem ad defendendas res ecclesiæ postulauit*, & infra: *deinde Romam reuersus* (scilicet Carolus rex) *ibi constituit synodum cum Adriano Papa in Patriarchio Lateranensi, in ecclesia sancti Saluatoris, quæ synodus celebrata est à centum quinquaginta tribus episcopis & abbatibus & religiosis. Adrianus autem Papa cum vniuersa synodo tradidit Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus ei concessit, insuper episcopos, archiepiscopos per singulas prouincias ab eo inuestituram accipere diffiniuit, vt nisi à rege laudetur & inuestiatur episcopus, à nemine consecretur, & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodauit: & nisi resipisceret, bona eius publicari præcepit.* Item Leo Papa, vt in eadem distinctione capitulo, *in synodo*, sic ait: *In synodo congregata Romæ in ecclesia sancti Saluatoris, & ad exemplum beati Adriani Apostolicæ sedis antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo regi Francorum & Longobardorum, patriciatus dignitatem ac ordinationem Apostolicæ sedis & inuestiturarum episcoporum concessit: ego quoque Leo seruus seruorum Dei episcopus cum cuncto clero ac Romano populo constituimus, confirmamus & corroboramus & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus, atque largimur Domino Ottoni primo regi Theutonicorum, eiusque successoribus huius regni Italiæ in perpetuum sibi facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi: ac per hoc archiepiscopos seu episcopos, vt ipsi ab eo inuestituram accipiant & consecrationem, vnde debent, exceptis his quos imperator Romano Pontifici & archiepiscopis concessit, & vt nemo deinceps cuiuscunque dignitatis vel religionis eligendi successorem vel pa[illegible]m vel Pontificem summæ sedis Apostolicæ, aut quemcunque episcopum ordinandi habeat facultatem absque [illegible]su ipsius imperatoris*, & infra: *si à clero & à populo quis eligatur episcopus, nisi à supradicto rege lau[illegible]tur [illegible] inuestiatur, non consecretur.* Ex his colligitur, quod aliqui reges in imperatores promouendi, [illegible]otestatem & ius eligendi summum Pontificem habuerunt, igitur talis potestas vel ius potest imperatori competere.

Item ex concilio colligitur, vt habetur eadem *distinction. 63. capitulo, cap. cum longe*, sic: *Cum lon[illegible] lateque diffuso tractatu terrarum commeantium impenditur celeritas nunciorum, quo aut nequeant regibus audientibus decedentis præsulis transitum notificari, aut de successore morituri episcopi libera principis electio expectari*, & infra: *vnde placuit omnibus Pontificibus Hispaniæ atque Galiciæ, & saluo priuilegio vniuscuiusque prouinciæ licitum maneat deinceps Tholetano Pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, & iam dicti episcopi Tholetani iudicium dignos esse probauerit, in quibuslibet prouinciis in præcedentium sedibus præficere præsules.* Ex quibus verbis sequitur, quod aliquando reges habuerunt potestatem eligendi episcopos.

Amplius, imperator & laici possunt interesse electionibus episcoporum. [illegible] imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem, consequentia tenet: quia de vno & de alio videtur esse eadem ratio. Antecedens probatur per illud Synodi, quod ponitur *dist. 63 c. Adrianus*, vbi postquã synodus diffiniuit, vt nullus semet inserat electioni episcoporum, subiungit ibi hæc verba: *Si vero quisquam Laicorum ad contractandum vel cooperandum inuitatur ab ecclesia: licet huiusmodi laico cum reuerentia, si forte voluerit obtemperare sese asciscentibus*, vbi dicit Gloss. *hic inuitantur laici ad electionem*. Ex quibus verbis colligitur, quod laici saltem inuitati in electione episcoporum votum habere possunt, & ita potestatis huiusmodi sunt capaces.

Item, vt habetur *dist. 63. c. Valentinianus*, Episcopus Mediolanensis, quando fuit electus beatus Ambrosius, dicit sic: *Nostis aperte eruditi diuinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quia non decet eum verbo solo, sed etiam conuersatione gubernare subiectos, & totius populi semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conuersationem bonam habere, talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus imperium, sincere nostra capita submittamus, & eius monita, dum tanquam homines delinquimus, necessario veluti curantis medicamina suscipiamus*, post quæ verba immediate subiungitur: *hæc enim cum dixisset imperator, petiit synodus, vt magis ipse decerneret sapiens & pius existens*. Ex quibus verbis, vt videtur, infertur aperte, quod secundum assertionem synodi prædictæ imperator poterat eligere episcopum Mediolanensem, quamuis noluerit, vnde & ait Episcopis illis: *super vos*, inquit, *est talis electio*, ex quo enim imperator eligere recusauit, ad episcopos illos pertinebat electio.

Rursus, non minus pertinebat imperatori ius vel potestas eligendi summum Pontificem, quam concedere episcopatus, pro suæ voluntatis arbitrio ad preces summi Pontificis: quoniam minus esse videtur eligere summum Pontificem, quam summum Pontificem rogare debere imperatorem, vt ipse imperator concedat episcopatus personis idoneis ad preces summi Pontificis, vnde Leo Papa, vt habetur *dist. 63. c. Reatina*, scribit Lotario & Ludouico Augusto, ait: *Vestram mansuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili diacono eandem ecclesiam ad regendum concedere dignemini, vt vestra licentia accepta ibidem Deo adiuuante consecrare valeamus episcopum, sin autem in prædicta ecclesia nolueritis, vt præficiatur episcopus, Tusculanam ecclesiam, quæ viduata existit, illi vestra serenitas dignetur concedere, vt consecratus à nostro præsulatu Deo omnipotenti vestroque imperio grates peragere valeat*. Ex quibus verbis habetur: quod imperator poterat concedere episcopatus personis idoneis, ergo & sibi potest competere ius eligendi summum Pontificem.

Item, illi potest compete ius eligendi summum Pontificem, cuius iussione potest fieri ordinatio summi Pontificis, sed iussione imperatoris potest fieri ordinatio summi Pontificis, quia ex *gestis Romanorum Pontificum*, vt legitur *distinction. 63. ca. Agatho: Agatho Papa accepit ab illo* (scilicet imperatore) *diualem* (id est regiam) *epistolam, secundum suam postulationem, per quam leuata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione summi Pontificis: sic tamen, vt si contingeret post eius transitum electionem fieri, non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam vrbem secundum antiquam consuetudinem, vt cum eorum conscientia & iussione debeat ordinatio prosperari*, igitur imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem. *Discipulus*. In verbis præscriptis quoddam insinuatur mirabile, quod scilicet electio summi Pontificis debuit præsentari imperatori, antequam ordinaretur in summum Pontificem. Ex quo sequi videtur, quod electus in summum Pontificem per imperatorem debuit confirmari: quia electio aliqua nulli debet præsentari, nisi ad quem etiam pertinet eandem confirmare. Si igitur electio summi Pontificis imperatori debuit præsentari, eadem electio debuit confirmari ab eodem. *Magister*. Videtur, quod non semper ad eundem pertinet confirmare aliquam electionem, cui debet præsentari, vnde & nonnullis apparet, quod electio imperatoris debet nunc præsentari summo Pontifici, per quem tamen minime est confirmandus, præsentabatur etiam electio summi Pontificis imperatori, non vt imperator confirmaret eandem electionem, sed vt imperator examinaret eandem, qua examinata imperator consentiret eidem electioni, & mandaret vt omnes subiecti sibi haberent electum pro vero summo Pontifice, postquam esset ordinatus. Hoc Gratianus in supradicta *distinction. 63. §. principibus*, testari videtur, cum ait: *principibus vero ac imperatoribus electiones Romanorum Pontificum atque aliorum episcoporum referendas vsus atque constitutio tradidit pro schismaticorum atque hæreticorum dissensionibus, quibus nonnunquam ecclesia Dei concussa periclitabatur, contra quos legibus fidelissimorum imperatorum frequenter ecclesia Dei munita legitur*. Repræsentabantur ergo electiones catholicorum principibus, vt eorum auctoritate roborata nullus hæreticorum vel schismaticorum auderet contraire: & vt ipsi principes tanquam deuotissimi filii in eum consentirent, quem sibi in patrem eligi viderent, vt ei in omnibus suffragatores existerent: sicut secundum quosdam modo repræsentatur electio imperatoris summo Pontifici, non vt Papa electionem confirmet, vel vt imperialem sibi conferat dignitatem, cum eo ipso quod sit electus sit imperator verus: sed vt auctoritate Papæ electio imperatoris sic roborata, nullus clericorum, vel adhærentium Papæ, qui imperii dissipationem affectant, quorum (vt creditur) est his temporibus maxima multitudo, audeat contraire, & vt ipse Papa tanquam zelator imperii & boni communis consentiat in eum, & eidem in omnibus, maxime in coertione malorum, coadiutor existat. *Discipulus*. Pro assertione vel opinione prædicta nitere adhuc allegare. *Magister*. Videtur, quod prædicta assertio possit tali ratione probari, si imperatori non possit competere ius eligendi summum Pontificem, hoc erit, quia hoc aliquo iure irreuocabili, vel indispensabili exti-

tit prohibitum. Sed cum in nullo iure prohibeatur imperatori eligere summum Pontificem, ita posset eligere sicut quicunque alius, sed nullo iure irreuocabili siue indispensabili prohibetur imperatori eligere summum Pontificem, igitur ius eligendi summum Pontificem potest sibi competere. Maior videtur clara, & minor probatur: quia si imperatori prohiberetur eligere summum Pontificem, aut prohiberetur iure diuino, aut naturali, aut iure humano, sed non prohibetur iure diuino: quia ius diuinum in scripturis diuinis habemus *distinction. octau. quo iure*, sed nunquam legitur in scripturis diuinis, quod imperator electioni summi Pontificis non debeat interesse, igitur hoc iure diuino minime prohibetur. *Discipulus.* Videtur quod hoc sit prohibitum iure diuino, saltem implicite. Nam solis ecclesiasticis viris, qui sunt successores Apostolorum, à iure diuino potestas eligendi prælatos inferiores summo Pontifici conceditur, ergo multo fortius à iure diuino huiusmodi potestas eligendi summum Pontificem solis viris ecclesiasticis est concessa, & per consequens nō potest imperatori competere. Antecedens probatur per hoc, quod solis Apostolis, qui erant ecclesiastici viri, concessa fuit potestas eligendi LXXII. discipulos, quorum officium gerunt inferiores prælati *dist inction. 21. capit. in nono*, ait: *videntes autem ipsi Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogauerunt dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam, vnde ab eis electi sunt 72. discipuli, quorum typum gerunt presbyteri: atque in eorum loco sunt constituti in ecclesia.* Si igitur soli Apostoli habebant potestatem eligendi successorem 72. discipulorum: soli successores Apostolorum habent potestatem eligendi successorem 72. discipulorum, quales sunt inferiores prælati, igitur ex iure diuino habetur, scilicet euangelico, quod soli viri ecclesiastici habent ius eligendi prælatos, & per consequens ex iure diuino concluditur, quod nec imperator, nec alius laicus potest habere ius eligendi summum Pontificem. *Magister.* Ad hoc respondetur: quod quamuis Christus voluerit, quod Apostoli rogarent ipsum, vt mitteret operarios scilicet 72. discipulos in messem suam, non tamen voluit vt soli successores Apostolorum in Apostolica dignitate haberent potestatem eligendi successores 72. discipulorum. Ex hoc enim sequerentur duæ absurditates, vna est, quod canonici ecclesiarum cathedralium non possent habere ius eligendi episcopos, quia illi non sunt successores Apostolorum. Alia est, quod diaconi cardinales & presbyteri non possunt habere ius eligendi summum Pontificem, cum non fuerint successores Apostolorum: quia qui non potest habere ius eligendi episcopos inferiores, non potest habere ius eligendi summum Pontificem.

Discipulus. Arguendo dixisti, quod iure diuino non prohibetur imperatori eligere summum Pontificem: nunc eandem argumentationem prosequaris. *Magister.* Iure etiam naturali videtur, quod imperator minime prohibeatur eligere summum Pontificem: quia hoc dictamini rationis naturalis minime videtur obuiare. Nec prohibetur iure humano irreuocabili siue indispensabili: quia omne ius humanum, quo prohibetur, est canonicum vel ciuile, sed vtrumque est reuocabile seu dispensabile, ergo nullo iure humano irreuocabili, seu indispensabili, prohibetur, quare ergo ius eligendi summum Pontificem potest imperatori competere.

CAP. IV.

Respondet rationibus capitulo secundo pro prima opinione adductis.

D*iscipulus.* Allegationes pro ista opinione secunda tām euidentes mihi videntur, vt non curem ad ipsas responsiones audire, & ideo dic, quomodo ad allegationes in contrarium respondetur. *Magister.* Ad primam earum dicitur: quod imperator & alii laici multorum iurium spiritualium sunt capaces.

Quia sunt capaces omnium illorum iurium spiritualium, quæ possunt alicui competere, non propter ordinationem quam habeat, nec propter aliquod diuinum officium cui mancipatus existat: sed propter communem vtilitatem ecclesiæ, hoc est congregationis fidelium, & ideo cum ius eligendi summum Pontificem non competat alicui ratione ordinis, nec ratione officii, cui habens ius eligendi sit mancipatus, sed propter commonem ecclesiæ vtilitatem, vt scilicet ecclesia habeat caput, quod ipsam regat, ideo hoc ius potest cadere ad imperatorem & alios laicos. Quod enim plurium iurium spiritualium laici sunt capaces, vt etiam causas spirituales valeant terminare, hoc testatur Glossa *extra de iudiciis, c. decernimus*, dicens: *Papa vero ciuiles, criminales & spirituales causas potest laico delegare, octuages. octau. distincti. Honoratus decim. qu. tert. illud dec. quart. distin. verum, & 63. distinction. in synodo, & Adrianus, & 4. question. 6. illud.* Igitur quod dicit Gloss. allegata ibidem, quod laici mere spiritualia possidere non possunt: si intelligat de iuribus mere spiritualibus, quæ nulli competere possunt, nisi ratione ordinis, vel diuini officii est aliquis deputatus, sicut est ius consecrandi ecclesias, ordinandi clericos, & celebrandi missas, & quæ huiusmodi sunt iura mere spiritualia, nec secundum iura diuina, nec secundum iura humana possunt laico competere, si autem intelligat, quod iuribus mere spiritualibus, quæ ideo dicuntur iura mere spiritualia, quia solum ad officium spirituale non seculare tantummodo & principaliter ordinantur, sic secundum constitutiones & consuetudines humanas, quæ iam ordinatæ sunt & de facto obseruantur, seculares iura mere spiritualia possidere non possunt: quæ tamen possiderent, si huiusmodi constitutiones & consuetudines humanæ essent reuocatæ, quæ ex causa rationabili reuocari possent: quemadmodum aliquando constitutiones contrariæ & consuetudines humanæ rationabiliter conseruabantur, & ideo

 buiusmo-

huiusmodi iurium laici sunt capaces absolute, quãuis non saluis constitutionibus & consuetudinib. humanis, quæ nunc seruantur. Ad secundũ dicitur, quod sicut aliqua secularia Papæ conuenire possunt, licet præsit in spiritualibus: sic aliqua iura spiritualia possunt cõpetere imperatori, licet præsit in temporalibus siue in secularibus, & ideo sicut iura potissime spiritualia, non potest habere imperator: huiusmodi autem ius spirituale potissime, non est ius eligendi summum Pontificem: sed huiusmodi ius potissime spirituale est illud ius, quod ratione ordinis competit ecclesiasticis viris: quale ius cadere non potest in laicum. Ad tertium dicitur, quod imperator inquantum imperator secularibus debet esse contentus, & hoc intendit Nicolaus Papa *distinction decim. imperium.* Sed tamen imperator inquantum Christianus, Catholicus & Romanus, potest intromittere se in spiritualibus. Et ita licet non ratione imperatoriæ dignitatis, tamen inquantum Christianus & Romanus, potest imperator habere in eligendo summum Pontificem potestatem. Ad quartum dicitur, quod quia potestas secularis & ecclesiastica, sunt potestates distinctæ: ideo actus, qui competunt aliquibus ratione huiusmodi potestatum, sunt distincti, persona tamen habens potestatem, potest habere aliquem actum talem, qualem habet persona alia, habens aliam potestatem, alioquin Papa nec quicunque alius ecclesiasticus prælatus posset habere quemcunque actum iurisdictionis siue potestatis secularis, eligere aũt summum Pontificem non competit laico ratione potestatis secularis, & ideo qui habet potestatem secularem, potest etiam habere actum & ius eligendi summum Pontificem. Ad quintam respondetur dupliciter: vno modo, quod sicut membra diuersa in corpore humano habent quædam officia propria & quædam communia, motum enim sentire possunt omnia membra humana, percutere & portare & plura alia potest homo diuersis membris mediantibus. Alia autem sunt membrorum officia propria, sicut videre, audire, & huiusmodi, sic in corpore ecclesiæ sunt quædam officia communia clericis & laicis: & quædam propria clericis, quedam propria laicis, eligere autem prælatum (nisi per consuetudinem & constitutionem humanam aliter ordinetur) ad vtrosque, quia eius officium est commune clericis & laicis, spectat, & ideo licet eligere summum Pontificem competat clericis: nihilominus potest competere laicis. Aliter dicitur, quod non est omnino simile de membris in corpore humano, & de membris in corpore ecclesiæ, licet enim simile sit quantum ad multa, officia enim propria membrorum in corpore humano ex natura sibi competunt, ita vt vnũ membrorum defectum alterius (ex necessitate quacunque) complere non possit, sed membra in corpore ecclesiæ, quantum ad multa officia & quodammodo propria possunt mutuo defectus suos supplere, potest enim clericus supplere vicem & defectum secularium etiam quo ad illa, quæ sunt quodammodo secularibus propria, sicut potest per multa, quæ prius tacta sunt probari, sic etiam laici possunt in multis supplere defectum & negligentiam, ac etiam malitiam clericorum. Licet igitur quantumcunque corpus ecclesiæ esset optime dispositum, quantum permittit status vitæ præsentis, diuersa officia diuersis committi debent, quando tamen corpus ecclesiæ diuersos defectus in diuersis membris patitur, non est inconueniens, imo necessarium, quod vni diuersa committantur officia: & quod vnum membrum alterius fungatur officio, & ideo est, quod eligere summum Pontificem esset quodammodo proprium clericis, non est inconueniens, quod in casu summum Pontificem vel eligat solus imperator, vel cum aliis. Ad sextam dicitur, quod modo imperator & alii laici non possunt eligere prælatos ecclesiarum collegiatarum, quia hoc est per constitutiones humanas prohibitum, & ideo quando non fuerit prohibitum per constitutiones humanas, tunc poterunt archiepiscopos, episcopos & aliarum ecclesiarum collegiatarum prælatos eligere, omnes igitur canones dicentes, laicos non debere interesse electionibus prælatorum, & ius eligendi non cadit in aliquem laicum, loquuntur pro tempore, pro quo laicis prohibitum est eligere prælatos per constitutiones humanas. Et cum dicitur, quod laici ea nulla consuetudine possunt habere ius eligendi prælatos, quia, sicut allegatum est, talis consuetudo non est rationabilis, nec potest præscribi. Respondetur, talem consuetudinem non esse rationabilem nec posse præscribi, non est ea natura rei, sed ex constitutione humana, multa enim sunt inpræscriptibilia per solam consuetudinem humanam, talis enim consuetudo non est modo rationabilis, quia est contra iura, & modo non potest præscribi, quia hoc ius (ne scilicet præscribatur) est ordinatum per iura humana, quæ ex causa rationabili abrogari valerent, sic igitur licet de facto constitutum sit, ne imperator & alii laici non habeant ius eligendi summum Pontificem & alios prælatos: hoc tamen posset eis competere, si per constitutiones humanas irreuocabiles non esset prohibitum.

Cap. V.

Mouet incidentaliter quæstionem circa dicta capitulo præcedenti, scilicet vnde huiusmodi habeat imperator potestatem, scilicet eligendi summum Pontificem, ad quam respondetur dupliciter secundum duplicem intellectum quæsiti, & pro ratione ad secundum intellectum quæsiti adducuntur tres rationes, ad quas respondetur infra capitulo 7.

D*iscipul.* Si imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem: primo dic, quid sit secundum opinionem illam, vnde hoc habet. *Magister.* Dupliciter potest tota dubitatio intelligi, vno modo, vt sit capax potestatis siue iuris, alio modo, vt sit sensus, vnde habet hoc ius, scilicet eligẽdi

di summum pontificem. Si intelligitur primo modo, vnde habet imperator, quod sit capax huius potestatis siue iuris. Respondetur, quod talem capacitatem habet ex hoc ipso, quod est Christianus catholicus & discretus & Romanus, si enim esset imperator, & non esset Christianus, non esset capax huius iuris, quia nullus præterquam Christianus potest habere ius eligendi summum pontificem, illos enim, qui foris sunt, illa quæ religionis Christianæ sunt tractare non *decet*: hoc excepto, quod in casu necessitatis possit alius quam Christianus baptizare, si etiam esset imperator & Christianus: sed non catholicus, sed hæreticus, quamdiu talis existeret, potestatem seu ius eligendi summum pontificem non haberet, quia nullus hæreticus manens hæreticus est capax huius iuris. Si enim esset imperator Christianus & catholicus, sed non discretus, hoc est non habens vsum rationis, sed in furorem versus, quam diu talis existeret, non esset capax huiusmodi iuris vel potestatis, saltem vt posset in actum exire, quamuis enim si prius haberet huiusmodi potestatem, siue ius, & in furorem postea verteretur, non ex eo ipso huiusmodi potestatem vel ius amitteret: tamen si primo esset alienatus à sensu, sibi non deberet huiusmodi potestas siue ius conferri, nec etiam posset sibi conferre, sic vt possit stante alienatione actum potestatis huiusmodi exercere. Si autem interrogatio tua intelligitur secundo modo, à quo scilicet imperator habet vel habere potest huiusmodi potestatem siue ius. Respondetur dupliciter, vno modo, quod imperator huiusmodi potestatem seu ius potest habere à summo pontifice: quia summus pontifex ius eligendi papam posset concedere clerico vel clericis, laico vel laicis, prout sibi placuerit. Quod probatur tripliciter. Primo sic: quia qui est caput in spiritualibus omnium Christianorum, habet disponere & constituere à quo sit caput eligendum: præsertim cum Christus ordinauit specialiter & explicite, à quo debeat eligi idem caput, sed papa est caput omnium Christianorum, igitur ad ipsum pertinet ordinare, quis debeat eligere summum pontificem, & per consequens à solo papa potest habere imperator ius eligendi papam vel summum pontificem. Secundo sic: Qui potest summum pontificem sibi successorem ordinare, potest cui vult summum pontificem & eius successorem eligendi committere, & eius successor cui vult potest concedere ius eligendi successorem. Sed beatus Petrus ordinauit summum pontificem sibi successorem, scilicet beatum Clementem, igitur & successor eius potest concedere cui vult potestatem eligendi summum pontificem. Tertio sic: per sacros canones, quorum plures allegati sunt *c. 3. huius tertii*, papa concessit aliquando regibus aut aliis ius eligendi, & non illicite, ergo nullus potest habere ius eligendi summũ pontificem, nisi à papa. Aliter dicitur, quod imperator eo ipso, quod est Christianus catholicus discretus & Romanus, habet ius eligendi summum pontificem: nisi eidem iuri tacite vel expresse renunciet, vel electio summi pontificis, vel potestas & ius eligendi de consensu Romanorum alicui personæ vel personis determinatæ vel determinatis concessa extiterit, ita vt Romani non habeant à papa potestatem ius eligendi summum pontificem. Quod tali ratione probatur, Christus taliter ordinauit ecclesiam, vt ei in necessariis nequaquam non deficeret vel defecerit: vel vt nullus homo per suam negligentiam vel malitiam quocunque necessario priuare possit eandem. Sed inter alia necessaria ecclesiæ, non est minimum, vt sint aliqui, qui decedente summo pontifice ius habeant eligendi summum pontificem successurum, in hoc ergo Christus non defecit ecclesiæ: nec posuit in potestate cuiuslibet, vt possit per negligentiam suam aut malitiam hoc necessario ecclesiam Dei priuare, sed si nullus haberet ius eligendi summum pontificem, nisi à papa, posset papa per negligentiam suam vel malitiam priuare totam ecclesiam potestate vel iure eligendi summum pontificem, posset enim primo siue ex causa rationabili vel irrationabili priuare illos, qui non habent ius eligendi summum pontificem eodem iure, & antequam idem ius aliis cõcederet, posset præueniri morte, vel per negligentiam vel per malitiam, collationem eiusdem iuris vsque ad finem vitæ suæ differre, & ita penes nullos remaneret ius eligendi summum pontificem, quare hoc necesse est ecclesiæ, ne ipsa ecclesia per præuentionẽ mortis papę, vel per negligentiam aut malitiam priuata maneret, ita quod absque miraculo speciali posset ecclesia nec vniuersalis nec particularis papam habere. Ex quo infertur, quod ius eligendi summum pontificem non est à papa, & ideo ius habent eligendi Romani non à papa, sed eo ipso quod sunt Christiani & catholici.

Discip. Per rationem illam probatur, quod Romani non habent ius eligendi summum pontificem, quia si sic, per negligentiam aut malitiam possent Romani priuare totam ecclesiam iure eligendi summum põtificem, possent enim renunciare eidem iuri, absque hoc, quod ius eligendi summum pontificem aliis quibuscunq; concederẽt, igitur tunc remaneret ecclesia absq; iure eligendi summũ pontificem. Item, omnes Romani habentes ius eligendi summum pontificem, possent fieri hæretici vel se conuertere ad aliã sectam: quo facto ius eligendi papã amitterent, igitur tota ecclesia Dei remaneret sine iure & potestate eligendi summũ põtificem. Amplius, si Romani non habent ius eligendi summum pontificẽ à papa, quo iure habent ius eligendi summũ pontificẽ? aut diuino: aut humano nõ diuino, quia nõ legitur in scripturis diuinis, ꝙ Deus dederit eis tale ius, nec iure humano: quia ius humanum aut est ciuile aut canonicum, iura ciuilia sunt iura imperatorum & regũ, & iura canonica sunt iura summorum pontificum, igitur Romani haberent ius eligendi ab imperatoribus vel regibus, vel à summis pontificibus, sed non habent huiusmodi ius eligendi ab imperatoribus, ergo à solis summis pontificibus habent huiusmodi ius eligendi. Et ita eligendi ius est à solo papa. Ista sunt ꝓpter quæ apparet, quod opinio ista & allegata ratio pro ipsa probabilitatem habere nõ videntur: sed tamen narra quomodo respondetur ad ipsa.

Magiſter. Ad primum iſtorum reſpondetur, quod opinio illa non dicit, quod ſoli Romani in omni caſu habeant ius eligendi ſummum pontificem. Ad cuius euidentiam dicitur eſſe ſciendum: quod ſummus pontifex non ſolum eſt prælatus & epiſcopus Romanorum, ſed etiam aliorum, & ideo in caſu electio ſummi pontificis poteſt ſpectare ad quoſcunque catholicos, quorum eſt prælatus & epiſcopus. Cum igitur dicitur, quod ſi Romani haberent ius eligendi ſummum pontificem, poſſent per negligentiam aut malitiam priuare totam eccleſiam Dei iure eligendi ſummum pontificem. Reſpondetur, quod hæc ratio concluderet, ſi nulli alij à Romanis in caſu nullo haberent ius eligendi ſummum pontificem, nunc autem licet Romani, eo quod ſunt Chriſtiani & catholici, habent ius eligendi ſummum pontificem: tamen ſi renunciarent iuri illi, vel efficerentur hæretici, eo ipſo alii catholici, quorum etiam papa eſt epiſcopus, & etiam prælatus, poſſent eligere ſummum pontificem. *Diſcipulus.* Si alii catholici habent ius eligendi ſummum pontificem, eo quod ſummus pontifex eſt epiſcopus & prælatus omnium catholicorum, quare non eligunt ſemper cum Romanis ſummum pontificem: cum omnes illi debeant prælatum eligere, qui habent ius eligendi? & quare plus eligunt Romani, quam alii, ſi ita habent alii ius ſicut Romani? *Mag.* Id quod quæris, ſecundum iſtam opinionem aperit viam reſpondendi, ad ſecundum, quod quæris, ideo ſecundum opinionem illam recitabo, qualiter reſpondetur ad ſecundum, ad quod dicitur, quod ſummus pontifex eſt quodammodo proprius epiſcopus Romanorum, in quantum videlicet Romani non habent alium in epiſcopum, & alii omnes præter ipſos habent proprios epiſcopos, & ideo rationabiliter ad ſolos Romanos pertinet ſummi pontificis electio, quando ſunt catholici, quia tamen eo ipſo, quod quis eſt epiſcopus Romanorum, eſt epiſcopus omnium Chriſtianorum: & ideo alii, licet pro caſu aliquo habent ius eligendi, non tamen cum Romanis, quia licet ſemper habeant ius eligendi ſummum pontificem, non tamen ius eligendi habent, niſi pro caſu, quando electio non ſpectaret ad Romanos. *Diſcip.* Hoc videtur falſum: imo videtur ita facile ad alios pertinere, ſicut ad Romanos: cum ſummus pontifex æque bene ſit prælatus immediatus aliorum, ſicut Romanorum. *Mag.* Ad hoc reſpondetur, quod ſecundum rectam rationem electio præficiendi ſemper debet concedi (ſi fieri poteſt) paucis, qui faciliter poſſunt conuenire, ne ſi concederetur multis, qui non poſſent faciliter conuenire propter difficultatem conueniendi, differretur electio in notabile detrimentum boni communis, & eorum quibus eſt rex præficiendus. Quia igitur Romani reſpectu aliorum catholicorum ſunt pauci: & ſummus pontifex nihilominus (ſicut dictum eſt) eſt quodammodo proprius epiſcopus eorum, quia non habent alium epiſcopum, ſicut alii catholici: ideo rationabiliter alii catholici non habent ius eligendi ſummum pontificem, niſi quando electio non ſpectaret ad Romanos, quando Romani vel ex renunciatione iuris, vel apoſtaſia, vel hæretica prauitate, carerent iure eligendi. Per hoc patet reſponſio ad id quod quæſiſti, nam ideo catholici non eligunt ſemper cum Romanis, quia licet habeant ius eligendi, non tamen habent ius eligendi pro omni caſu: ſed ſolummodo pro caſu, quando ius eligendi ad Romanos minime pertineret. Ex his concluditur, quod Romani ſi poſſint cedere iuri eligendi ſummum pontificem, ſiue omnes efficerentur hæretici, ſiue à fide apoſtatæ, non poſſunt priuare eccleſiam iure eligendi ſummum pontificem, quia in tali caſu haberent alii catholici ius eligendi ſummum pontificem.

Cap. VI.

Reſpondet tertiæ obiectioni capituli præcedentis, ubi etiam notatur, quod triplex eſt ius naturale, & quomodo omne ius naturale poteſt vocari diuinum.

Diſcipulus. Dic qualiter reſpondetur ad illud, quod accepi, quod Romani nec iure diuino, nec iure humano habent ius eligendi ſummum pontificem.

Mag. Ad hoc reſpondetur, quod extendendo ius diuinum ad omne ius naturale, Romani ex iure diuino habent ius eligendi ſummum pontificem.

Diſc. Iſta reſponſio obſcura mihi videtur, ideo ſecundum iſtam opinionem cupio declarari, primo autem declara ſecundum eam, quare dicitur extendendo ius diuinum ad omne ius naturale: ſecundo quare omne ius naturale poteſt vocari ius diuinum.

Mag. Primum diſtinguitur propter tres modos iuris naturalis. Vno enim modo dicitur ius naturale illud, quod eſt conforme rationi naturali, quæ in nullo caſu fallit, ſicut eſt, *non mœchaberis, non mentieris, & huiuſmodi.* Aliter ius naturale eſt, quod ſeruandum eſt ab illis, qui ſola æquitate naturali abſque omni conſuetudine vel conſtitutione humana vtuntur, quod ideo eſt naturale, quia eſt contra ſtatum naturæ inſtitutæ, & ſi omnes homines viuerent ſecundum rationem naturalem aut legem diuinam, non eſſet faciendum nec ſeruandum, ſecundo modo, & non primo, ex iure naturali omnia ſunt communia: quia in ſtatu naturæ inſtitutæ omnia fuiſſent communia, & ſi poſt lapſum omnes homines ſecundum rationem viuerent, omnia deberent eſſe communia, nihil proprium, proprietas enim propter iniquitatem inducta eſt 12. *q. 1. cap. dilectiſſimis*, iſto modo loquitur Iſidorus *5. libro Ethimolo.* & ponitur in decretis, *di. 1. ius naturale*, cum dicit, quod ſecundum ius naturale eſt communis omnis omnium poſſeſſio & omnium vna libertas, non enim communis omnium poſſeſſio, & omnium vna libertas eſt de iure naturali primo modo dicto, tunc enim nullus poſſet licite ſibi aliquid appropriare, nec aliquo iure gentiũ & ciuili poſſet aliquis fieri ſeruus, quia ius naturale eſt immutabile

primo

primo modo & inuariabile, ac indispensabile, *dist. 5. § nunc autem, & dist. 6. § his itaque respondetur*. Constat itaque, quod aliqui iure gentium licite sunt serui, teste beato Gregorio, qui, vt in *12. q. 2. c. cum redemptor*, ait: *salubriter agitur si homines quos ab initio natura liberos protulit & ius gentium iugo substituit seruitutis, in ea natura, in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertati reddantur*. Ex quibus verbis colligitur, quod iure naturali omnes homines sunt liberi, & tamen aliqui iure gentium sunt serui. Ex quo concluditur, quod ius naturale illo modo accepto vocabulo non est immutabile. Imo bene licet contra ipsum statui & fieri contrarium. Tertio modo dicitur ius naturale illud, quod ex iure gentium vel aliquo facto humano euidenti ratione colligitur, nisi de consensu illorum, quorum interest, statuatur contrarium, quod potest vocari ius naturale ex suppositione, sicut secundum Isidorum vbi supra. Ius naturale est de potestate rei, vt commodatæ pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio. Ista enim non sunt iura naturalia primo modo, nec secundo: quia nec fuissent in statu naturæ institutæ, nec essent inter illos, qui secundum rationem viuentes sola æquitate naturali absque consuetudine, & constitutione humana essent contenti, quia inter illos nulla res esset deposita vel commodata, nec aliquis alteri vim inferret, igitur sunt iura naturalia ex suppositione, quia supposito quod res & pecuniæ sint appropriatæ iure gentiũ, vel aliquo iure humano, euidẽti ratione colligitur, quod res deposita & pecunia commodata debet restitui, nisi ex causa per illum vel per illos, cuius vel quorum interest, contrarium ordinaretur. Similiter supposito, quod aliquis violentiam de facto iniuriose inferat alii, quod non est de iure naturali, sed contra ius naturale, euidenti ratione colligitur, quod licet per vim violentiam talem repellere. Propter istos itaque tres modos iuris naturalis, dicunt isti, quod Romani ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem, extendendo ius diuinum ad omne ius naturale, quasi solummodo extenderetur ad ius naturale primo modo dictum, qualiter accipitur ius naturale *dist. 5 §. 1. & dist. 6 § his itaque respondetur*, quod ex solo iure diuino eligendi ius summum pontificem non habent.

Discipul. Quia istam distinctionem iuris naturalis alias non audiui, volo obiicere contra eam, vt ex solutione obiectionum secundum opinionem istam magis intelligam, an contineat aliquid veritatis. Videtur itaque ista distinctio verbis Isidori in præallegato capitulo *ius naturale* apertissime obuiare. Tum quia dicit Isidorus: *ius naturale est commune omnium nationum, eo quod vbicunq; in statu naturæ nõ constituta aliqua habentur*. Ista non possunt competere secundo membro huius prædictæ distinctionis: quia illa quorum contraria possunt esse licita secundum ius gentium, non sunt communia omnium nationum, nec vbicunque habentur in statu naturæ, quia non habentur ibi, vbi contraria secundum ius gentium obseruantur. Tum, quia ibidem dicit Isidorus: *hoc autem si quid huic simile est, iniustum nunquam, sed naturale æquumque habetur*, hoc neque de secundo membro, neque de tertio potest veritatem habere, omne enim illud, quod dicitur ius naturale secundo modo, potest esse iniustum, ex quo contrarium potest esse de iure gentium, quod enim iuri gentium est contrarium, censendum est iniustum. Illud etiam, quod dicitur naturale tertio modo, potest esse iniustum, ex quo contrarium potest esse de lege naturæ secundo modo dicto, cum de iure naturali illo modo dicto sit quod nulla pecunia commodetur, nulla res deponatur: quia secundum ius naturale sic accepto vocabulo, illa omnia sunt communia, & ita secundum illud ius nulla pecunia potest commodari, nec aliqua res deponi. Ista sunt, quæ mouent me contra distinctionem prædictam: ideo dic qualiter respondetur ad ipsa.

Magist. Ad ista duo respondetur, vno modo quod quædam verba in prædicto modo capiendi ius naturale intelligi debent solummodo de iure naturali primo modo dicto, & quædam de aliis, ideo verba quæ obiicis de iure naturali primo modo dicto debent intelligi, & sic contra prædicta non videntur concludere. Aliter dicitur, quod illa verba quæ obiiciendo accipis de omni iure naturali intelliguntur: & sane debent intelligi. Cum igitur dicit Isidorus: *Ius naturale est commune omnium nationum*, cum omnes nationes indispensabiliter obligantur ad ipsum, & ideo in statu naturæ hoc est ius rationis, quæ nunquam fallit, habetur autem ius secundo modo dictum ius naturale, quod sic est commune omnium nationum, quod omnes nationes, nisi ex causa rationabili ordinetur contrarium, tenentur ad ipsum, & ideo est ex statu naturæ, hoc est rationis naturalis, antequam contrarium statuatur per ordinationem humanam, ideo enim dicebatur, quod omnia sunt communia, antequam de consensu hominum appropriarentur. Ius vero naturale tertio modo dictum est commune omnium nationum ex suppositione, si scilicet omnes nationes statuerunt vel fecerunt illud, quo tertio modo dictum euidenti ratione colligitur, & ideo in statu naturæ, hoc est naturalis rationis, habetur illo supposito ex quo tali modo intelligitur. Consimiliter dicitur de illis verbis, quæ secundo allegas: *hoc autem & si quid simile* &c. quod possunt de secundo membro intelligi naturale æquum quia habetur, nisi contrarium aliquo iure humano ex causa rationabili constituatur. Ius etiam naturale tertio modo dictum aliquo modo nunquam est iniustum, sed semper vt naturale & æquum, vt habetur illo supposito: ex quo euidenti ratione colligitur, nunquam iniustum sed semper naturale æquum est, quia habetur ibi per illum vel illos, cuius vel quorum interest ordinare contrarium.

Discipulus Videtur quod ista sint inconuenienter dicta, quia secundum ista illud verbum semel positum in verbis præmissis Isidori accipitur æquiuoce. *Magister.* Hoc non reputatur inconueniens: quia hoc notat Glossa *distinctio. 63. c. nosse*, dicens: *nota verbum semel positum bis æquiuoce ponitur. Sic 28. dist. presbyterum*. *Discipulus.* Declarasti secundum opinionem præscriptam: qua-

qui se dicit Romanos habere ius eligendi summum pontificem ex iure diuino, ext[illegible] uinum ad omne ius naturale. Nunc dic secundum eandem, quare dicit omne ius naturale vo[illegible] diuinum. *Magist.* Hoc ideo dicunt: quia omne ius, quod est à Deo, qui est conditor naturæ pote[illegible] vocari ius diuinum, omne autem ius naturale est a Deo, qui est conditor naturæ, igitur &c. T[illegible] quia omne ius, quod explicite continetur in scripturis diuinis, potest vocari diuinum ius, quia di[illegible] num ius in scripturis diuinis continetur, vt habetur *dist. 8. c. quo iure*, omne autem ius naturale in [illegible] pturis diuinis explicite vel implicite continetur, quia in scripturis diuinis sunt quædam regu[illegible] generales, ex quibus solis vel cum aliis colligi potest, quod omne ius naturale primo modo, secun[illegible] do, & tertio modo dictum, licet in eis non inueniatur explicite, sit ius diuinum.

Discip. Declarasti secundum opinionem præscriptam duo quæ videbantur obscura, nunc d[illegible] qualiter secundum eandem rationem ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem. *Ma[illegible]* Ad hoc dicitur, quod Romani ex iure naturali tertio modo dicto habent ius eligendi [illegible] m pontificem, supposito enim, quod aliquibus sit aliquis prælatus vel princeps vel rector præf[illegible] d[illegible], euidenti ratione colligitur, quod si per illum vel per illos cuius vel quorum interest, non ordinetu[illegible] illi quibus est præficiendus habent ius eligendi, & præficiendi eis, vnde nullus dari deb[illegible] u els, hoc multis exemplis & rationibus posset probari: sed adducam paucas. Et prima est ad hoc, [illegible] vniuersitati mortalium nullus præfici debet, nisi per electionem & consensum eorum. Amplius: q[illegible] omnes tangit, debet tractari per omnes. Quod autem debeat aliquis præfici aliis, omnes tangit, [illegible] per omnes tractari debet. Rursus, quorum est sibi facere iura, illorum est, si voluerint, eligere cap[illegible] Sed populus quicunque & ciuitas potest sibi proprium ius facere, quod ciuile vocatur. *instruct. [illegible] ciuile.* Igitur & populus & ciuitas potest sibi proprium ius facere & caput eligere, & ita sempe[illegible] ctant ad illos, quibus est aliquis præficiendus, præficiendum eligere, nisi per illum vel i[illegible]os, cu[illegible] v[illegible] quorum interest contrarium ordinetur. Quod ideo dicitur, quia illi possunt saltem in multis [illegible] bus cedere iuri suo, & transferre ius suum in alium vel alios, per quem modum licet populus ex [illegible] naturali tertio modo dicto, vel secundo modo, habet ius condendi leges, illam tamen potestate[illegible] transtulit in imperatorem, & ita in potestate imperatoris fuit transferre in aliquem vel aliquos ius eligendi. Similiter illi, quibus est aliquis præficiendus, sunt in huiusmodi subiecti alicui superiori, ille superior potest ordinare, quod illi non habent ius eligendi, licet habeant ius eligendi ex iure naturali secundo modo dicto, si scilicet nec per ipsos, nec per superiorem esset contrarium ordinatum, & ita videtur istis, quod propositio præaccepta est euidens reputanda. Se[illegible] summus pontifex est specialiter quodammodo præficiendus Romanis: quia non habent episcopum alium. Igitur ipsi ex iure naturali tertio modo dicto, id est ex iure naturali ex suppositione, ex ho[illegible] scilicet supposito quod debent habere episcopum, habent ius eligendi ipsum, nisi per ipsos Romanos vel alium superiorem Romanis, qui habeat in huiusmodi potestatem, statuatur contrarium ordinetur. Ipsi enim Romani potuerunt cedere iuri suo, vel transferre ius eligendi summum po[illegible] tificem in alium vel alios, poterant etiam transferre ius constituendi electores summi pontificis. [illegible] perior etiam Romanis, qui in huiusmodi habuerit potestatem, potest concedere ius eligend[illegible] quam Romanis, sed ille superior fuit Christus, & non papa. Et ideo Christus & non papa p[illegible] priuare Romanos iure eligendi summum pontificem, sed Christus non priuauit Roman[illegible] iur[illegible] gendi summum pontificem, quando enim Christus præfecit beatum Petrum omnibus Chri[illegible] dans sibi potestatem, vt vbi vellet sedem eligere, ita vt ibi esset quodammodo proprius i[illegible]orum [illegible] scopus, non priuauit eos iure illo, quod omnibus competit, quibus est aliqua præficiendi p[illegible] testas [illegible] ue secularis, siue ecclesiastica, nisi per illos quibus est præficienda potestas secularis, vel eccl[illegible] vel per superiorem contrarium ordinetur, igitur cum beatus Petrus elegerit sedem Romæ, seq[illegible] quod Romani habent ius eligendi successorem beati Petri, qui eis præficiendus est in spiri[illegible] uali[illegible] & ita Romani ex iure diuino extendendo ius diuinum ad quodcunque ius naturale, habe[illegible] eligendi summum pontificem.

Discipul. Videtur secundum istam opinionem, quod melius diceretur, quod ex i[illegible] Romani habent ius eligendi suum episcopum, quia hoc est de iure gentium, quod omnes [illegible] bus est aliquis præficiendus, habeant ius eligendi præficiendum, nisi cedant iuri suo, vel supe[illegible] ordinet contrarium. *Magist.* Quamuis multa, quæ spectat ad ius gentium, sunt iura na[illegible] rtio modo dicto iure naturali, tamen secundum istam opinionem magis proprie dicitur, qu[illegible] Romani habeant ius eligendi episcopum suum ex iure naturali tertio modo dicto, quam ex iure gentium: pro eo, quod ad ius gentium non spectat habere episcopum catholicum, sed hoc spectat ad ius diuinum præficiendi & etiam eligendi ab illis, quibus est præfi[illegible] ndus, licet ad ius gentium spectat: spectat nihilominus ad ius diuinum pro eo quod con[illegible] d [illegible] lis, quæ in scripturis sacris habentur vna cum aliis, & illa duo supposita, ex qui[illegible] ns col[illegible] gi[illegible] r [illegible] d Romani habent ius eligendi episcopum suum, spectat ad ius diuinum, quamuis d[illegible] ue[illegible] m autem solum spectat ad ius gentium, & propter hoc magis proprie dicitur, quod Roman[illegible] bent ius eligendi episcopum suum a iure diuino, siue ex iure naturali tertio mod[illegible] d[illegible], quam ex iure [illegible] i um. Isti tamen, qui de verbis non curant contendere, dicunt quod sufficit eis, quod R[illegible] n[illegible] ant ius eligendi episcopum suum ex hoc ipso, quod debent habere episcopum: & qu[illegible] est præficiendus aliquis, ab illis debet eligi, nisi cedant iuri suo, vel per superiorem co[illegible] nm[illegible]

n[illegible]

Vtrum tamen debeat [illegible] propri loquendo, quod Rom[illegible] habe[illegible] ius eligendi [illegible] iure di[illegible] naturali tertio modo dicto, vel potius simul ex iure d[illegible], & [illegible] magnam [illegible] iunt. Apparet tamen nonnullis, quod magis propri[illegible], quod habeant [illegible] eligen[illegible] iure di[illegible] & [illegible] iure gentium. Et ideo cum quæritur [illegible] habeant ius eligendi [illegible] iure di[illegible] uino, dicunt, quod nec ex solo iure diuino, nec huma[illegible], sed vtroque simul, extenden[illegible] natur[illegible] ad ius gentium, & non solum ciuile, siue canonicum.

CAP. VII.

Respondet tribus rationibus adductis pro responsione ad secundum intellectum quæsiti, data supra capitulo quinto.

D[illegible]ipulus. Ista [illegible] inione diffuse aliquantulum declarata videamus qualiter secundum eam ad al[illegible]gationes i[illegible] contrarium inductas *superius s. ca.* respondetur. *Magister.* Ad primum responde[illegible] uod qu[illegible] ad ea, in quibus sufficien[illegible] & vtiliter iure diuino & iure naturali catholicis est pro[illegible] non hab[illegible] papa potestatem aliquam immutandi in præiudicium quorumcunque catholico[illegible] [illegible] trimentum, seu periculum boni communis, & ideo caput in spiritualibus omnium [illegible] n[illegible] n habet plenam potestatem ordinandi & statuendi, in quibus debet eligi caput, [illegible] ndi[illegible] iure diuino & naturali competat [illegible] omanis, præsertim cum si haberent plenam [illegible], hoc posset redundare in detrimentum & periculum boni commu[illegible], sicut ostensum [illegible]

[illegible] pulus. Q[illegible] are dicunt isti, quod papa non habet in hoc plenam potestatem, cum secundum [illegible] m habet potestatem in hoc, ex quo Romani habent ius eligendi ex iure diuino. *Magister.* [illegible] icunt, quod papa in nullo casu habeat potestatem quo ad hoc: imo volunt etiam, quod papa [illegible] dinatione Christi & ex potestate collata sibi a Christo, in aliquo casu habeat potestatem [illegible] rdi[illegible] nan[illegible] ilios, qui debeant eligere suum successorem. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, q[illegible] Christus sufficienter prouidit ecclesiæ suæ in omnibus necessariis, ideo committendo [illegible] lesi[illegible] am suam beato Petro, dedit beato Petro & successoribus eius plenitudinem potestatis in spirituali-bus, quo ad omni[illegible] necessaria ec[illegible] lesiæ suæ saluo iure aliorum, quando debite volunt & possunt vti iu-re suo: ita vt papa in omnibus necessariis spiritualibus possit supplere defectum illorum, qui nolunt vel non possunt vti iure suo, & ideo quia ex iure diuino Romani habent ius eligendi episcop[illegible] su[illegible] m, papa non habet potestatem ordinandi de electione eadem in præiudicium Romanorum, quan[illegible] Romani vellent & possent ad bonum commune vti iure eodem. Similiter quia in casu catholi-[illegible] abent ius eligendi summum pontificem: ideo papa non habet potestatem ordinandi de ea-[illegible] electione, quando in tali casu alii catholici vellent optime & opportune vti eodem iure, sed si [illegible] & a[illegible] catholici nollent aut non possent vti iure eodem, tunc papa non habet potestatem or-[illegible] electione successoris sui. *Discip.* Quare isti dicunt, quod papa habet in huiusmodi ple-[illegible] potestatis quo ad necessaria: & non dicunt absolute, quod habet plenitudinem potesta-[illegible] *Magist.* Hoc dicunt, quia ipsi putant, quod Christus dedit legem tam perfectæ liber-[illegible] ceremonialibus veteris leg[illegible] papa super Christianos nullam habet potestatem, [illegible] præcepta sunt vel prohibita à Deo: & quo ad illa quæ de necessitate sunt facien-[illegible] is faciat aliquid, quod est supererogationis, nulli potest præcipere nisi in casu, [illegible] essitate faciendum, & tunc non debet reputari supererogationis, sed necessariū: [illegible] m posset alicui præcipere ieiunare in pane & aqua, vel intrare monaster[illegible], vel a-[illegible] in tali casu non esset illi supererogationis, sed necessarium, quia impletio de-[illegible] inter necessaria computanda. *Discipulus.* Quid dicunt, ad quod accepi, quod [illegible] dinauit explicite, à quo debeat eligi caput Christianorum, igitur hoc relinq[illegible] pa[illegible] uod Christus de hoc nihil ordinauit specialiter & explicite, ideo voluit, quod quo [illegible] nseruarent iura sua, si ex iure gentium, quo scilicet gentes rationabiliter vtun-[illegible] o quo ad hoc nullam potestatem commisit papæ in præiudicium Romanorum. [illegible] respondetur ad secundam allegationem adductam superius *eodem capitulo quinto.* [illegible] q[illegible] od gesta sanctorum non semper ad communia sunt trahenda, & ideo sæpe ex [illegible] huiusmodi lege probari non potest: licet frequenter ex eis quid in casu va-[illegible]. E[illegible] hoc igitur, quod beatus Petrus sibi successorem instituit, quid papa va-[illegible] e speciali Christi probare nequit: ex hoc tamen elici posset, quid papa poss[illegible] t, [illegible] bus, qualis fuit beatus Petrus. Hoc autem dicit Gratianus, vt habetur *dist. 8. q. 1.* [illegible] beati Petri, quod scilicet dignitatem pontificalem tradidit beato Clementi, [illegible] um assumi, quid tales sustinuerunt, qualem sibi beatus Petrus successorem [illegible] a habet potestatem candem, quam habuit beatus Petrus: quare non potest sibi [illegible] cui beatus Petrus substituit? *Mag.* Ad hoc respondet Glo. dupliciter: vno [illegible] rbo *beatus*, vbi quærit: *nunquid papa adhuc possit facere sibi successorem?* & re-[illegible] *quia hoc esset immutare statum ecclesiæ, vt patet 25. q. 1. quæ ad perpetuam, & quæ statu-[illegible] quo non est futurus iudex.*

D[illegible] inquid[illegible] la in nullo placent aliis? *Magister.* Dicitur quod non: scilicet quia

[illegible] ratio [illegible] sponsionis valet, vt videtur eis, prima non [illegible] papa potest [illegible] ecclesiæ, quo ad ea super quæ habet potestatem a Christo. Sicut enim lex [illegible] quod neque ante ipsum quisquam, nec ipse vnquam [illegible] at, *8. distinct. quæ contra* [illegible] liquid noui potest iubere, & [illegible] itaque [illegible] ula rationabili [illegible] etiam rati- non placet eis, quia per [illegible] rationem probatur, quod nullus episcopus [illegible] tia papæ posset [illegible] eligere [illegible] orem, cuius cont[illegible] habe[illegible] *q. 1 petij* [illegible] responsionem. *Magister.* Aliter [illegible] respondetur [illegible] Petrus [illegible] sibi [illegible] li reuelatione vel inspiratione [illegible], hoc fecit de voluntate & consensu R[illegible] rum, qui habebant ius eligendi. *Discipul.* Vtrumque istorum ex quo non [illegible] per [illegible] facilitate contemni [illegible] quam probari [illegible]. *Mag.* Dicitur, quod alterum istorum [illegible] ratione conuincitur, & ideo non vtrumque debet contemni. *Discipulus.* Dic quomodo [illegible] tur ad tertiam allegationem *capitulo quinto* adductam. *Mag.* Ad hoc respondetur, quod [illegible] ius eligendi Romanum episcopum habuerunt Romani ex iure naturali tertio [illegible] tamen ios & potestatem instituendi electores poterant in alium, vel in alios [illegible] quemadmodum [illegible] iciomoes ec[illegible] tharum cathedralium habent ius eligendi episcopum [illegible] men possunt alt[illegible] concedere, quia varijs modis possunt concedere potestatem [illegible] bus, aut pluribus de seipsis: possunt etiam concedere potestatem eligendi *extra de electione. an* [illegible] Romani igitur potestatem instituendi electores poterant concedere summo pont[illegible] iam ius eligendi concedere aliquibus paucis de seipsis. Summus etiam pontifex, sicut [illegible] us, in casu habet potestatem ordinandi de electione successuris, ipse etiam papa quamuis [illegible] lectione papæ habere non possit, in quantum tamen Romanus est, potest simul cum [illegible] R[illegible] tractare & ordinare, quibus commititur debeat ius eligendi, qui etiam in quantum cat[illegible] [illegible] generali, quod gerit vicem omnium Christianorum catholicorum potest cum Romanis [illegible] lus catholicis tractare & ordinare, quibus vel cui sit potestas eligendi summum pon[illegible] stante, quod ius eligendi pertineret ad Romanos. Concedendum est igitur, quod papa [illegible] quando quibusdam regibus ius eligendi summum pontificem, vel aliquando [illegible] quod ipse solus semper habuit potestatem huiusmodi ius concedendi: [illegible] quia Roma[illegible] solum, vel in eum & alios simul, qui gesserunt vicem Romanorum, & aliis trat [illegible] gendi. Vnde etiam Adrianus papa, sicut habetur *distinct. 63. c. Adrianus*, non solus, sed [illegible] celebrata Romæ, in qua plures fuere Romani, tradiderunt Carolo regi Francorum ius & [illegible] eligendi summum pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem. Leo etiam papa, vt habetur [illegible] *c. in Synodo*, non solus, sed cum toto clero & populo Romano concessit Ottoni prim[illegible] nicorum summæ sedis Apostolicæ pontificem ordinandi, & ita Romani tali [illegible] runt quod facere potuerunt, sicut dictum est prius. Et ideo licet imperator ex eo, qu[illegible] licus & Romanus, habuit potestatem & ius eligendi cum Romanis alijs: tamen q[illegible] ius eligendi absque alijs Romanis, hoc aliquando habuit à papa & alijs Romanis, quia [illegible] habere à solo papa, si Romani transtulerunt ius suum in papam, vel etiam si Romani in [illegible] de electione summi pontificis inuicem tenerentur in detrimentum ecclesiæ ac gentes, & [illegible] est, quod Romani tale ius & potestatem transtulerunt in papam, & ideo [illegible] nc poti[illegible] cedere ius eligendi summum pontificem, vel imperatoribus, vel vicin[illegible] ep[illegible] vel Romano clero, vel Canonicis alicuius ecclesiæ Romanæ, vel alijs, prout [illegible] conuenerit. *Discip.* Si Romani ex iure diuino habent ius eligendi Romanum e[illegible] do possunt transferre ius in papam, cum nulli liceat venire contra ius diuinum? *Mag.* R[illegible] quod contra illud, quod est fide de iure diuino, quod explicite prohibetur vel præcipitur [illegible] no, vel ex solis contentis explicite in iure diuino colligitur, nulli licet venire, [illegible] de iure diuino, quod colligitur ex aliquo contento in iure diuino implicite, & ex [illegible] do modo dicto, licet venire ex causa rationabili, sicut etiam ex causa rationab[illegible] ius naturale secundo modo dictum: quia quamuis testantibus sanctis patribus d[illegible] mnia sunt communia, tamen licet res temporales appropriare. Isto modo Romani [illegible] modo ius eligendi Romanum episcopum, & non primo modo, ideo licet eis ex [illegible] venire.

CAP. VIII.

Quærit, in quibus casibus potestas eligendi summum pontificem reuertatur ad Romanos, & respondetur tantummodo in vnico casu, qua responsio probatur infra, c. [illegible] & hoc secundum vnam opinionem, alia opinione [illegible] tur infra c. 14.

D*iscip.* Quia res de facili ad naturam suam reuertuntur, interro[illegible] re[illegible] reu[illegible] tem ordinandi de electoribus Romani episcopi in summum [illegible] aliq[illegible] alij, [illegible] in quo ius eligendi & potestas ordinandi de [illegible] ne [illegible] ratur ad Romanos.

Mag. A[illegible] hoc [illegible] de respondetur, [illegible] modo d[illegible] tur [illegible] d[illegible] nandi de electoribus reue[illegible] tur ad Rumanos [illegible]

fuerint hæretica prauitate. vnde si Papa & omnes cardinales efficerentur hæretici, & Romani remanerent catholici, de fide & bono communi, inquantum spectat et ad ipsum, curam competentem habentes, eo ipso Romani haberent ius eligendi & etiam potestatem de electoribus ordinandi, si, quando imperator solus habuerit ius eligendi Papa & etiam imperator fuissent facti hæretici, Romani eo ipso recuperassent ius eligendi & potestatem de electorib. ordinandi. DIS. Istam opinionem volo quod aliquantulum tractemus diffuse. ideo antequam alleges pro ipsa, vt magis addiscam, an aliquid veritatis contineat, opto vt aliqua circa ipsam declares. primo igitur dic, quare innuit opinio ista, quod ius eligendi non reuertitur ad Romanos, nisi Papa efficeretur hæreticus. videtur, quod si soli cardinales vel alii electores, si alii essent, efficerentur hæretici, reuerteretur ius eligendi ad Romanos, quia eo ipso, quod Cardinales, vel alii electores, efficerêtur hæretici, essent priuati iure eligendi. Sed eo ipso, quod aliqui priuantur electione sine potestate eligendi, ius eligendi deuoluitur ad alios, ad quos spectat de iure. ergo non oportet, quod Papa efficiatur hæreticus ad hoc, quod ius eligendi reuertatur ad Romanos. MAG. Ista opinio intelligit, quod Papa superstite ius eligendi non reuertitur ad Romanos, quamuis cardinales vel alii electores, si essent alii, sicut aliquâdo fuerunt alii, efficerentur hæretici, nisi etiam Papa efficeretur hæreticus. quia licet cardinales eo ipso, quod efficerentur hæretici, essent priuati iure eligendi: tamen Papa catholicus superstes non esset propter hoc priuandus potestate ordinandi de electoribus. Sed si Papa esset mortuus, eo ipso quod cardinales efficerentur hæretici, ius eligendi illa vice reuerteretur ad Romanos. DIS. Quare dicitur, quod ius eligendi illa vice reuertitur ad Romanos? MAG. Ideo dicitur, quia postquam post mortem Papæ vel etiam post infectionem Papæ hæretica prauitate, eligendus esset Papa catholicus, qui etiam haberet potestatem ordinandi de electoribus, sicut & alii prædecessores sui, posito quod Romani transtulerint ius & potestatem suam in Papam ratione officii & non ratione personæ.

DIS. Quare dicit ista opinio, quod in isto casu reuerteretur non solum ius eligendi, sed etiam potestas ordinandi de electoribus? MAGIST. Hoc dicitur, quia sæpe aliqua multitudo habet ius eligendi, & tamen non expedit, quod omnes eligant: quia multi mouerentur, malo zelo, & sæpe non possent in personam idoneam conuenire. aliquoties etiam non possent in vnum locum congruum conuenire. & ideo expedit, quod ordinent, qui debeant eligere, committendo vni personæ vel personis paucis respectu totius multitudinis distinctis, & zelum fidei ac boni communis habentibus ius eligendi. propter hoc enim ab antiquo electiones prælatorum concessæ fuerunt clericis, quia licet omnes clerici & laici habuerunt ius eligendi: de consensu tamen laicorum propter hoc, quod clerici erant sapientiores & sanctiores laicis, ordinatum fuit, quod ipsi soli haberent ius eligendi. & ideo quando laici essent discretiores & meliores clericis, ius eligendi deberet auferri à clericis, & dari laicis, quia illa quæ spectant ad bonum commune, & non competunt aliquibus ratione ordinis aut officii diuini, cui mancipati existunt, per sapientiores & meliores & per quos potest bonum commune melius prosperari, sunt tractanda. & ista fuit causa, quare plures Romani pontifices, in quantum Romani, vna cum aliis Romanis, quibusdam imperatoribus, licet essent laici, dederunt ius eligendi summum pontificem. DISCIP. Quare dicit ista opinio, quod in casu prædicto ius eligendi reuerteretur ad Romanos, si Romani remanerent catholici. MAG. Hoc dicunt, quia si Romani cum Papa & electoribus efficerentur hæretici, vel de electione summi pontificis, ex qua pendet bonum commune Christianitatis, essent in detrimentum Christianæ religionis negligentes vel desides, ius eligendi non reuerteretur ad Romanos. DIS. Ad quos reuertetur vel deuoluetur? MAG. Dicitur quod deuoluetur ad alios Christianos catholicos debite de electione facienda sollicitos. DIS. Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia alii catholici sunt in tanta multitudine, quod non possent in aliquem vnum locum conuenire ad tractandum de electione futuri pontificis. MAG. Respondetur, quod in tali casu prouinciæ vel diœceses aut multitudines & quæcunque personæ diligentiam, quam deberent, minime adhibentes ad eligendum summum pontificem, eo ipso essent iure eligendi & potestate de electione facienda ordinandi priuatæ, & ius eligendi deuolueretur ad alios: ita quod si vnus solus clericus vel laicus remaneret, qui vt deberet esset solicitus de electione facienda, ius eligendi deuolueretur ad ipsum. DIS. Quid si nullus esset sollicitus, vt deberet? MAG. Respondetur, quod sicut nunquam vsque ad finem mundi fides deficiet, ita semper aliquis erit in gratia & debito modo sollicitus de his, quæ sunt necessaria Dei ecclesiæ. Si autem nullus esset sollicitus, sed omnes essent negligentes circa electionem summi pontificis necessario faciendam, omnes essent extra gratiam & in peccato mortali, quod nunquam eueniet.

Cap. IX.

Rationibus probat responsionem datam ad quæsitum c. præcedenti.

DISCIP. Quantum volo, explicasti vel explicare curasti opinionem prædictam. Ideo nunc incipe allegare pro ipsa, aut primo conare respondere, quod electores quicunq; summi pontificis siue cardinales, siue imperator, siue aliqui quicunque clerici vel laici, si efficerentur hæretici, eo ipso essent priuati iure eligendi summum pontificem. MAG. Hoc videtur multi-

pliciter posse ꝓbari. primo sic: Illi qui non sunt de corpore ecclesiæ, nō possunt eligere caput ecclesiæ. quia caput ecclesiæ à mēbro vel mēbris ecclesiæ solummodo eligi debet. Sed hæretici quicunque siue cardinales siue alii nō sunt de corpore ecclesiæ. quia oēs hæretici per hæresim exeunt ecclesiam, teste beato Cypriano, qui vt legitur, 1.q.1.c. *si quis*, ait: *Si quis de ecclesia hæretica præsumptione exierit, à semetipso damnatus est*. ergo hæretici non habent ius eligendi summum pontificem. Amplius, illi cui catholici per præceptum iuris Dei communicari non debent, non habent ius eligendi summum pōtificem. quia electoribus summi pontificis communicare tenētur catholici, quomodo elegerunt audiendo. Sed hæreticis per præceptum iuris Dei catholici communicare non debent. teste B. Paulo, qui ad Titum tertio ait. *hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita*. Et B. Iohannes canonica sua ait: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eū in domū, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit ei aue, cōmunicat eius opinionib. malignis*. super quib. verbis dicit Beda, vt legitur. 24.q.1.c. omnis: *hoc Iohannes de hæreticis siue schismaticis euitandis, quæ verbis docuit, etiam factis exhibuit. Narrat enim de illo auditor sanctissimus eius Polycarpus Smyrneorum antistes: Quia tempore quodam, cum apud Ephesum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cherinthum exire, continuo dissiliisse non lotus: dicens, fugiamus hinc, ne & balnea ipsa nos corrumpant, in quibus Cherinthus lauatur inimicus veritatis*. Ex quibus aliisque quam pluribus colligitur, quod hæreticis catholici communicare non debent. ergo hæretici cardinales vel alii ius eligendi summum pontificem habere non possunt. Rursus, qui habendus est sicut ethnicus & publicanus, ius eligendi summum pontificem habere non potest: quia infideles, scilicet ethnici, non sunt capaces talis iuris. sed hæreticus habendus est sicut ethnicus & publicanus, teste Hieronymo, qui, vt legitur. 24 q.1.c. *omnibus*, ait: *Hanc domū*, (scilicet ecclesiam Dei) *si quis corrigentem corripientemque contempserit fit tibi, inquit, tanquam ethnicus & publicanus*. ergo hæreticus iure eligendi summum pontificem, si habuerit, est priuatus. Præterea, qui nihil potestatis ac iuris habent, non habet ius eligendi summum pontificem, ꝙ non minimum inter iura ecclesiastica est censendū. Sed hæretici nihil potestatis ac iuris habent, teste B. Cyp. qui, vt legitur, 24.q.1.c. *didicimus*, ait: *didicimus omnino hæreticos & schismaticos nihil potestatis habere ac iuris* ꝙ de iure ecclesiastico intelligit Cyp. quia iura secularia poterant aliquando habere hæretici. ergo hæretici ius eligendi summum pontificem habere non possunt. Item, inimici fidei Christianæ & omnium catholicorum non possunt habere ius eligendi caput omnium catholicorum, per quod pro fide Christiana etiam morti, si oportet, se debent exponere. Sed cardinales, si sunt hæretici, sunt inimici fidei Christianæ & omnium catholicorum. ergo cardinales, si sunt hæretici, non habent ius eligendi summum pontificem. Præterea, qui habent ius eligendi summum pontificem, in terra, vbi est electio celebranda, sunt tenendi per catholicos & fouendi. Sed cardinales vel alii, qui habuissent ius eligendi summum pontificem, si efficiantur hæretici, in nulla terra catholicorum sunt tenendi vel fouendi, perhibente concilio Lateranensi testimonium ex quo, vt legitur *extra de hæreticis. c. sicut* sic habetur: *sub anathemate prohibemus, ne quis eos* (scilicet hæreticos) *in domo vel in terra sua tenere vel fouere negotiationem cum eis exercere præsumat*. ergo cardinales si efficiantur hæretici, non habent ius eligendi summum pontificē.

Cap. X.

Inuestigat, si habentes ius eligendi summum pontificem facti sint hæretici, & ab hæresi resipiscant, vtrum ius eligendi recuperare possunt.

DISCIP. Ex quo secundum istam opinionem cardinales si efficiantur hæretici, non habent ius eligendi summum pontificem, sed amittunt huiusmodi ius eligendi: nunquid ipsis reuertentibus ad catholicam fidem, recuperant idem ius? MAGIST. Respondetur, quod si cardinales efficiantur hæretici quantumcunq; occulti, non recuperant ius eligendi summum pontificem, quamuis reuertantur ad orthodoxam fidem, & culpam hæreticæ prauitatis per pœnitentiam diluant: nisi idem ius de nouo conferatur eisdem. & idem dicitur de quocunque cardinali, si aliquis eorum efficiatur hæreticus aliis remanentibus in catholica veritate [illegible] ex tunc non poterit eligere, nisi de nouo ius eligendi conferatur eidem. DIS. Pro ista [illegible] aliquas allegationes adducas. MAGIST. Hæc assertio taliter posse probari videtur. Nulla dignitas ecclesiastica per hæreticam prauitatem amissa retineri potest sine dispensatione. ergo similiter nullum ius ecclesiasticum siue spirituale per hæreticam prauitatē amissum poterit recuperari absq; noua collatione eiusdem iuris, nisi ex sola ordinatione Christi competat eis. & per consequens, si cardinales per hæreticam prauitatem amittant ius eligendi summum pontificem, idem ius recuperare non poterunt absque collatione noua eiusdem iuris: Cum cardinales immediate ex sola ordinatione Christi non habeant ius eligendi summum pontificem, sed mediante ordinatione humana.

DIS. Hæc ratio non videtur concludere. Nam quod dignitates ecclesiæ per prauitatem hæreticam amittantur, non est ex natura rei, sed ex constitutione ecclesiæ. Ecclesia n. volens punire hæreticos statuit vt ecclesiasticas dignitates amitterent, quas possent, si non obuiaret constitutio ecclesiæ, retinere. quia potestates spirituales, quæ non sunt maiores dignitatibus ecclesiasticis,

sticis, remanent in hæreticis: sicut potestas conficiendi corpus [illegible] si hæreticus est sacerdos, & potestas conferendi ordines, si est episcopus. ergo etiamsi non [illegible] ret constitutio ecclesiæ, dignitates ecclesiasticas retinerent. Ex quo infertur, quod hæretici retinent iura spiritualia, quæ prius habuerunt, nisi per constitutionem ecclesiæ priuentur eisdem. Sed nulla inuenitur constitutio ecclesiæ, per quam cardinales, si efficiantur hæretici, priuentur iure eligendi summum pontificem. ergo absque collatione noua recuperant idem ius, si ad veritatem redierint orthodoxam. MAGIST. Nonnullis apparet, quod ista responsio non sufficit. Nam, vt dicunt, hæretici non per solam constitutionem ecclesiæ, sed eo ipso quod sunt hæretici (etiamsi nulla constitutio ecclesiæ esset) amittunt ecclesiasticas dignitates, quantum ad omnia quæ à viatorib. amitti possunt. quod sic probatur. Non est maior ratio de vno spirituali amissibili, quod amittatur, absque constitutione ecclesiastica per hæreticam prauitatem, quam de alio: quia qua ratione diceretur, quod cum hæretica prauitate posse stare vnum spirituale amissibile, eadem facilitate diceretur hoc de quocunque alio spirituali amissibili. Sed aliquod est spirituale amissibile, quod ex natura rei non stat cum hæretica prauitate, quamuis nulla esset constitutio. ergo nullum etiam spirituale amissibile stat cum hæretica prauitate. maior videtur clara. Minor probatur. Nam papalis dignitas, quantum ad omnia amissibilia, quæ sunt propria dignitati papali absque omni constitutione ecclesiæ per hæreticam prauitatem amittitur. quod sic ostenditur. Nullus potest ligari sententia canonis, nisi, quamuis non esset lata sententia canonis, sit minor & inferior conditore eiusdem canonis. Sed Papa, si efficiatur hæreticus, ligatur sententia canonis conditi à prædecessore suo, teste Glossa, quæ 24. q. 1. c. 1. ait: *Hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit.* nec obuiat regula illa, quia par parem soluere & ligare non potest: quia si Papa hæreticus est, in eo quod hæreticus est, minor est quolibet catholico. quia lex factum notat sine sententia. ergo Papa effectus hæreticus minor est conditore canonis, quo ligatur, etiamsi idem conditus nullam publicet sententiam. Ex quo infertur, quod dignitas papalis omni constitutione amittitur per hæreticam prauitatem.

DISCIP. Non videtur verum, quod omne ius spirituale amissibile per hæreticam prauitatem amittatur absque constitutione ecclesiæ: & quod non possit recuperari absque noua collatione eiusdem iuris. Nam ius eligendi summum pontificem est ius spirituale, vt isti dicunt: & tamen si Romani efficerentur hæretici, non amitterent illud ius: quia tunc ipsis redeuntibus de hæresi non recuperarent ius eligendi, per rationem prædictam.

Similiter si Romani & cardinales omnes, qui habent ius eligendi, efficerentur hæretici, ius eligendi illa vice deuolueretur ad alios catholicos. quo posito, ponatur iterum, quod omnes alii Christiani efficiantur hæretici, præter decem. quo posito, omnes Christiani præter illos decem amitterent ius eligendi summum pontificem. quo posito, de Christianis hæreticis redeant ad fidem catholicam. 10. & illi 10. qui prius erant catholici labantur in hæresim: tunc quæritur, an isti 20. reuersi de hæresi habent ius eligendi summum pontificem, aut non habeant. si habent ius eligendi: ergo absque noua collatione recuperauerunt ius spirituale, quod prius amiserant per hæreticam prauitatem. si non habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esset pri[illegible] [illegible] eligendi summum potificem: & per consequens Christus non in omnibus necessitatis [illegible] tet pro[illegible]dit ecclesiæ.

I[illegible] patronatus est ecclesiæ & ius spirituale, & tamen quamuis amittatur per hæreticam [illegible] tem, absque noua collatione poterit recuperari. nam si aliquis patronus fiat hæreticus, [illegible] atr[illegible]natus. sed si retineat rem, ratione cuius est patronus, & redierit ad fidei veri[illegible] [illegible] at [illegible] patronatus, quod amiserat: quia ius patronatus transit cum vniuersitate. [illegible] ur ad illum, penes quem remanseat dominium rei, ratione cuius erat pa[illegible] [illegible] ates ecclesiæ per hæreticam prauitatem amissæ recuperantur absque noua e[illegible] [illegible]. e[illegible] spiritualia propter hæreticam prauitatem amissa recuperari poterunt absq[illegible] [illegible] eorundem iurium. Consequentia videtur aperta, quia eadem ratio vi[illegible] [illegible] de vn[illegible] [illegible]io. Antecedens auctoritatibus manifestis videtur posse probari. ait enim A[illegible] [illegible]ur. 23. q. 4. c. *ipsa pietas*, loquens de Donatistis hæreticis. *Habeant ergo de* [illegible] *errore sicut Petrus habuit de mendacii timore amarum dolorem: & veniant ad ec*[illegible] *veram. id est catholicam matrem. sint in illa clerici, sint in illa episcopi vtiliter, qui* [illegible] *b[illegible]iter: non inuidemus, imo amplectimur, hortamur optamus religiosissime.*

[illegible] 6. S[illegible]do, vt legitur 1. q. 7. c. *conuenientibus*, sic habetur: *Religiosissimi monachi dixerunt* [illegible] *perunt vniuersales sex synodi ab hæresi reuertentes, ita & nos recepimus. Sancta synodus di*[illegible] [illegible] *m*[illegible] *us. & ubi sunt Basilius episcopus Anchirei & Theodorus episcopus Mirræ ciuitatis, &* [illegible] *cum*[illegible] *dibus suis.* & infra: *Constantinus episcopus Cy, ri dixit, sufficienter ostensum* [illegible] *uenientes recipiendi sunt.* Item [illegible] o. vt habetur *dist. 12. c. nos consuetudinem*, lo[illegible] q[illegible] D[illegible] is c[illegible]ilco[illegible] ibus ad [illegible]em, ait; *Sufficiat autem (illis episcopis Dona*[illegible] [illegible] in fidem *commissæ* [illegible] *plebis curam gerere.* propter ista videtur, quod [illegible] ia ve[illegible] n vero die quomodo respondetur ad illa.

[illegible] A[illegible] istorum dicitur, quod si Romani omnes efficerentur hæretici, ius e[illegible] summum pontificem amitterent, & secundum quorundam assertionem non recu-

 petarent

aliter, teste Leone Papa, qui vt habetur. 1. q. 1. c. *si quis hæretica*, ait: *si quis hæretica communionis contagione se maculauerit hoc in magno beneficio habeat si adempta omni spe promotionis, in quo inuenitur, ord. ne permaneat.*

Cap. XI.

Recitat opinionem tenentem, quod si cardinales omnes hæreticarentur electio summi Pontificis ad Romanos deuolueretur.

DISCIP. Assertio supra *capitulo* 8. recitata tenet, quod cardinales pro crimine hæresis potestate eligendi Papam priuantur; & non pro alio crimine, de quo nunc esset videndum. sed quia hoc ea sequentibus apparebit: ideo nunc excipe ostendere secundum assertionem illam, quod si cardinales omnes, qui soli nunc habent electionē, efficiantur hæretici an ius eligendi reuertitur ad Romanos. MAG. Hoc videtur diuersis rationibus posse probari: quia si Papa & omnes cardinales efficiantur hæretici, aut ius eligendi est penes alios catholicos, aut in tota ecclesia Dei nulli catholici habent ius eligendi summum pontificem, si penes alios est ius eligendi, & nulli alii quam Romani habent ius eligendi: quia minus videtur de aliis, quod ius eligendi deuoluatur ad ipsos, quam de Romanis. ergo Romani habent in hoc casu ius eligendi summum pontificem. Si autem nulli catholici habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esse priuata potestate eligendi summū pontificem, & ita non esset in necessariis sufficienter prouisum ecclesię Dei.

Amplius, non videtur aliquomodo credendum, quod minus per iura diuina vel humana sit prouisum ecclesiæ Romanæ, si electores & prælati ipsius priuentur potestate eligendi, quam aliis ecclesiis inferioribus, si electores ipsorum prælatorum ea aliquo casu priuentur potestate eligendi. sed huiusmodi inferioribus ecclesiis est prouisum, *extra de elec.* nec pro defectu credendum est, quod per iura diuina vel humana sit prouisum Romanæ ecclesiæ, quomodo prælatus eligi debeat, si sede vacante electores ipsius potestate eligendi priuentur. quod accideret, si omnes cardinales vna cum Papa mortuo, in hæreticam prauitatem caderent. non autem aliter est prouisum nec per iura humana nec per iura diuina, nisi quod electio reuertitur ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habuerunt ius eligendi. quia electio ad superiorem deuolui non potest, sicut contigit per iura humana de aliis ecclesiis. igitur in hoc casu electio summi pontificis ad Romanos reuertitur. DIS. Ista ratio non videtur concludere. nam iura ad ea, quæ frequentius eueniunt, aptantur: quia ea iis, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituunt. quod ei semel aut bis fit, contemnunt legislatores vt leges sacræ testantur. sed quod electores prælatorum aliarum ecclesiarum priuentur potestate eligendi, sæpe contingit. quod autem electores summi pontificis potestate eligendi priuentur, nunquam accidit vel raro. ergo quamuis per iura debeat prouideri, per quem vel per quos sunt præficiendi prælati aliis ecclesiis, si illi, quibus concessa est electio, potestate eligendi priuentur; non tamen oportet quod iura prouideant, qualiter eligi debeat Romanus pontifex: licet illi, quibus concessa est electio potestate eligendi priuentur. MAG. Ista obiectio multos non mouet propter duo. primo: nam licet iura sæpius aptentur ad ea, quæ frequentius accidunt: tamen quandoq; iura aptantur ad ea quæ raro contingunt, & maxime vbi periculū spirituale totius cōmunitatis fidelium vertitur, nisi ius subueniat sed si priuatur potestate eligendi illis, quib. data est electio summi pontificis, nullo iure neq; diuino neq; humano subueniatur ecclesiæ, vt possit habere summum pontificem, spirituale periculum immineret toti ecclesiæ. ergo si casus contingat, aliquo iure subuenitur ecclesiæ. Cum igitur super hoc non inueniatur ius humanum, recurrendum est ad [illegible] s diuinum, vt scilicet reuertatur electio ad Romanos. qui similiter ea iure diuino & iure gentium habent ius eligendi summum pontificem. Secundo quia sicut notat [illegible] u. *di.* [illegible] 8. *c. de Syracusanæ*, cautela debet adhiberi ex eo quod solet aliquis fieri, *vt 93. c. Aff. os.* & ex *di. 23. c. in nomine* potest colligi manifeste. Sed sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter [illegible] ticam prauitatem fuerunt potestate eligendi priuati. Igitur saltem tūc de iure humano debuit prouideri, qualiter esset eligendus summus pontifex. si hoc non fuit prouisum nisi iure diuino: quia tunc super hoc non fuit editum aliquod ius humanum. igitur ea iure diuino & ratione eu[illegible] colligitur. qualiter sit eligendus summus pontifex, si electores priuentur potestate eligendi, & non sit Papa, qui valeat aliis electionem concedere. hic non videtur aliod probandum [illegible] quo sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hæresim fuerunt pote[illegible] priuati quod probatur per hoc, quod sæpe imperatores habuerunt potestatem eli[illegible] tificem, qui postea propter prauitatem hæreticam fuerunt eadem potestate [illegible] an [illegible] qui *di. 63. c. quia quis verum*, ait: *frequenter etiam in hæreticorum perfidiam prola*[illegible] *catholici matris ecclesiæ vnitatem impugnare conati sunt: ideo sanctorum statuta pa*[illegible] *erunt, vt sine: electioni non inferesent.* DIS. Videtur quod imperatores priuati [illegible] te & iure eligendi summum pontificem, sed quod renunciauerunt huius[illegible] idem Gratianus eadem dis. c. *sanctorum.* quia ex his constitutionibus depre[illegible] tores renunciasse priuilegium, quod de electione summi pontificis Adrianus [illegible] Carolo & ad imitationem eius Leo Papa Othoni primo regi Theutonicorum [illegible] AG. Respondetur, quod plures imperatores, etiam de quibus non legitur in decretis, h[illegible] ndi summum pontificem, quorum aliqui perdiderunt idem ius propter hæte[illegible] p[illegible] tem, aliqui renunciauerunt eidem iuri: & ita vtrunq; dictum Gratiani continet ve[illegible] pr[illegible] diuersis imperatoribus.

Cap. XII.

Quærit ad quos Romanos deuoluatur electio Papa mortuo & cardinalibus prauitate hæretica infectis & respondetur sub opinionibus quatuor, ad primas tres & earum rationes respondetur capitulo sequenti.

DISCIP. Si ius eligendi Romanum episcopum reuertitur ad Romanos electoribus priuatis iure eligendi, & non existente Papa, qui de electione valeat ordinare, ad quos Romanos reuertitur, vtrum scilicet ad omnes vel ad aliquem & aliquos tantum.

MAGIST. Circa hoc sunt diuersæ opiniones, vna est quæ reuertitur ad imperatorem Romanorum. Cuius ratio assignatur, quoniam quando aliqui electores priuantur iure eligendi, electio reuertitur ad illum, vel illos qui ante immediate habuerunt ius eligendi summum pontificem; sed antequam cardinales qui post imperatorem habuerunt ius eligendi immediate habuit imperator ius eligendi summum pontificem. igitur si cardinales propter hæreticam prauitatem priuantur iure eligendi Romanum episcopum, ius eligendi reuertitur ad imperatorem.

Alia assertio est: quod si cardinales efficiantur hæretici & non sit Papa qui de electoribus valeat ordinare ius eligendi, reuertitur ad canonicos ecclesiæ vbi est sedes Papæ. Quia cessante priuilegio recurrendum est ad ius commune, sed cardinales non habent ius eligendi, nisi ex priuilegio speciali. igitur si priuilegium illud propter prauitatem hæreticam perdiderint, recurrendum est ad ius commune. est autem ius commune quod canonici ecclesiarum cathedralium habent ius eligendi episcopos, igitur in hoc casu ad canonicos ecclesiæ vbi est sedes Papæ reuertitur ius eligendi summum pontificem. Alia est assertio, quod in hoc casu electio summi pontificis deuoluitur ad totum clerum Romanum. Quia quod soli clerici cathedralis ecclesiæ habent ius eligendi summum pontificem est ex priuilegio Papali, ius autem commune est, quod totus clerus habeat ius eligendi. igitur ex quo ius eligendi summum pontificem non sit ex priuilegio Papali concesso ecclesiasticis ecclesiæ, vbi est sedes Papæ, vel si fuit eis concessum, postea fuit eis ablatũ, quãdo fuit cardinalibus datum, & cessante priuilegio recurrendum est ad ius commune relinquitur, quod si cardinales efficerentur hæretici, electio ad totum clerum Romanum reuertitur. Quod autem sit ius commune, quod totus clerus habeat ius eligendi, videtur testari Gratianus, qui, vt legitur. *dist. 63. §. ex his*, ait: *Sicut electio summi pontificis non à cardinalibus tantum, imo etiam ab aliis religiosis & ecclesiasticis auctoritate Nicolai Papa est facienda: ita est & episcoporum electionem à canonicis tantum, sed ab aliis religiosis clericis, sicut in generali synodo Innocentii, habita Roma* constitutum est. Vnde idem Innocentius, *obeuntibus sane episcopis, quando vltra tres menses vacare ecclesiam sacrorum patrum prohibent sanctiones. sub anathematis vinculo interdicimus, ne canonici de sede episcopali ab electione episcoporum excludant religiosos viros, sed eorum consilio honestam & idoneam personam in episcopum eligant. quod si ex lusit religiosis viris electio facta fuerit, quod absque eorum consensu factum fuerit, irritum habeatur & vacuum.* Ex quibus apparet, quod secundum ius commune ad totum clerum spectat electio. Alia est assertio quod si cardinales efficiantur hæretici, electio reuertitur ad populum & clerum Romanum, ita quod ad omnes Romanos reuertitur, non quod omnes eligant, quia nisi essent valde pauci, hoc absq; confusione, quæ est vitanda in huiusmodi, fieri non posset, sed vt de consensu omnium expresso vel tacito ordinatur, quod quis vel qui vicem omnium impleat vel impleant episcopum suum eligendo possent Romani in hoc casu committere vices suas imperatori catholico, qui vice omnium eligeret Romanum episcopum. Pro hac assertione sic arguitur, si aliquis vel aliqui à Romanis posset vel possent iure diuino solo vel iure humano solo in casu sibi vendicare ius eligendi summum pontificem, aut hoc posset vel possent iure diuino solo aut iure humano solo, vel simul iure diuino & humano. non solo iure diuino: quia hoc ex scripturis sacris probari non potest. Nec solo iure humano: quia omnia iura humana de hoc propter canonica vel illud quod concessum fuit cardinalibus, quando fuit solum cardinalibus concessum ius eligendi abrogata fuerunt. nec iure gentium potest ab aliis vel ab aliquibus Romanis specialiter vendicare tale ius: quia secundum ius gentium ad omnes spectat eligere præsidem eis vel ordinare, quem eligere debeant. quia secundum ius gentium, quod omnes tangit, per omnes tractari debet. relinquitur ergo, quod ad omnes Romanos, tam clericos quam laicos ius eligendi reuertatur: vt si de consensu omnium tacito vel expresso ordinetur, qualiter summus pontifex eligi debeat. Amplius, quando potestas non habetur ex solo iure diuino, deficiente iure ciuili tam ecclesiastico quam seculari, recurrendum est ad ius gentium, quod est antiquius & communius, quam ius ciuile & ecclesiasticum siue seculare. Sed omnes Romani, non aliqui habuerunt ex iure diuino & iure gentium ius eligendi Romanum episcopum. ad quod probandum probationes sunt adductæ prius ergo si circa electionem summi pontificis omnia iura ciuilia, canonica & secularia defecerint, quod accideret, si omnes cardinales efficerentur hæretici, virtute iuris diuini & iuris gentium simul potestas eligendi Romanum episcopum reuerteretur ad Romanos.

DIS. Videtur, quod ista ratio non procedit, nisi virtute iuris abrogati, quod nullo modo reuerti potest. quod si ad aliquod ius abrogatur, perinde est, ac si nũquam fuisset. sed ius gentiũ, quo Romani aliquãdo potuerunt eligere Romanum episcopum, quoad eos abrogatum est ergo virtute illius iuris potestas eligendi Romanũ episcopũ nõ reuertitur ad Romanos. M[illegible] Respondetur, quod virtute iuris penitus abrogati nulla potestas reuertitur. sed ius gentium cum iu[illegible]

no ſimul quo Romani poterant eligere Romanum epiſcopum, non poteſt penitus abrogari, niſi pro tempore, quo ſecundum ius canonicum alii habent ius eligendi. & ideo ceſſante illo iure ciuili & eccleſiaſtico, ſtatim ius gentiū tale reuertitur, ſicut quia de iure naturali eſt, quod omnia ſunt communia. ideo ceſſante iure gentium & ciuili, quibus aliquid ſit proprium, ſtatim reuertitur ius naturale, vt omnia ſint communia, ſicut fuerunt ante omnem ordinationem humanam.

Cap. XIII.

Reſpondet ad rationes pro tribus primis opinionibus capitulo præcedenti adductas.

DISCIP. Quia iſta aſſertio aliquam apparentiam habere videtur, dic qualiter ſecundum eam ad allegationes pro aſſertionibus contrariis reſpondetur. MAGIST. Ad allegationem pro prima aſſertione dicitur, quod non ſemper, quando electores priuantur iure eligendi, ius eligendi reuertitur ad eos, qui immediate ante habuerunt ius eligendi: quia ſæpe in tali caſu ius eligendi ad ſuperiores deuoluitur, non nunquam etiam reuertitur ad eos, qui ex antiquiori & communiori iure habuerunt ius eligendi. & ideo licet imperator immediate ante cardinales habuiſſet ius eligendi (ſi cardinales efficiantur hæretici) ius eligendi non reuertitur, nec reuoluitur, ad imperatorem ſolum, ſed reuertitur ad ipſum & alios Romanos ſimul, vt ipſe cum aliis Romanis debeat ordinare, quomodo debeat eligi Romanus pontifex. in hoc tamen habet quandam prærogatiuam imperator ſuper alios Romanos, quo ad electionem ſummi pontificis, vt ſine eo (ſaltem ſi eius præſentia conuenienter haberi poteſt) Romani non debeant ad eius ſummi pontificis electionem procedere nec de electoribus ordinare.

DISCIP. Quid ſi imperator vellet impedire electionem ſummi pontificis, quando cardinales effecti eſſent hæretici: vel ſi nollet etiam ſe intromittere, etiam requiſitus per Romanos. MAGIST. Reſpondetur quod in hoc caſu Romani poſſent, & deberent abſque imperatore ad electionem procedere. quia ſicut dictum eſt prius poteſtas eligendi ſummum pontificem non competit imperatori, inquantum imperator iure diuino vel iure gentium ſimul: ſed competit ſibi inquantum catholicus & Romanus in quibus ſecum conueniunt Romani alii. & ideo ſicut alius Romanus non poteſt impedire Romanos quin in hoc caſu debeant ad electionem procedere. quia ſicut dictum eſt prius poteſtas eligendi ſummum pontificem &c. ita nec imperator poterat eos impedire.

DISCIP. Si imperator non habet ius eligendi, virtute iuris diuini & iuris gentium niſi inquantum catholicus & Romanus igitur in hoc alii Romani pares ſunt ei. ex quo infertur quod quo ad hoc non plus eſt vocandus vel requirendus aut expectandus imperator, quam alii Romani. MAGIST. Ad hoc reſpondetur, quod quamuis imperator & alii Romani ſunt quodammodo pares (quo ad hoc quod qualem poteſtatem & quale ius habet imperator in electione ſummi pontificis, talem poteſtatem & tale ius habent alii Romani) tamen quando deberent eligere [illegible] de electione, vel de electoribus tractare: alii Romani deberent in multis imperatori de[illegible]e. quemadmodum in aliis electionibus ſapientioribus. & potentioribus: melioribus & dignioribus [illegible] ab aliis deferendum. & ideo ſine imperatore quando zelat debito modo pro religione Chriſtiana: alii Romani (ſi conuenienter poteſt haberi eius præſentia) non debent ad eius electionē procedere: imo in caſu debent omnes alii ſibi ſoli ius eligendi committere. quemadmodum ſicut allegatum eſt prius quidam ſummi pontifices & alii Romani quibuſdam imperatoribus totum ius eligendi dederunt. & tunc imperator vice omnium deberet eligere Romanum pontificem.

DISCIP. Dic qualiter reſpondetur ad allegationem pro ſecunda aſſertione adductam? MAGIST. Reſpondetur quod licet modo ſit commune ius canonicum quod clerici cathedralis eccleſiæ habent ius eligendi epiſcopum: tamen aliquando non fuit ius commune. ſed ius com[illegible] q tod c[illegible]rus & populus haberent ius eligendi. & illud ius eſt communiſſimum & anti[illegible], & ideo (ceſſante omni priuilegio & iure ſpeciali) ad ius communiſſimum & antiquiſ[illegible] eſt recurrendum. quamobrem ſi omnes cardinales efficerentur hæretici ad ius commu[illegible]quius eſt recurrendum, & non ad aliquod ſpeciale ius aliarum eccleſiarum. hoc autem eſt [illegible]m & ius gentium virtute cuius vel quorum iuri[illegible] Romanis, ſcil. clericis & laicis, [illegible] eligendi ſummum pontificem. Et per hoc reſpondetur ad allegationes pro tertia aſſertione, qu[illegible] et aliquando fuerit ius commune, quod epiſcopi electio ſpectaret ad totum clerum, [illegible] non ad ſolos clericos cathedralis eccleſiæ, ſicut probant auctoritates inductæ: non tamen ſemper [illegible] ius commune: nec fuit ius communiſſimum, ſed per ſolam inſtitutionem humanam [illegible] eccleſiaſticam fuit tantum ius commune. & ideo ſi cardinales efficiantur hæretici & quod papa [illegible] hæreticus vel mortuus, deficiāt omnia iura humana inſtituta de electione Romani pontificis recurrendum eſt ad ius diuinum & ius gentium, virtute quorum electio ad plebem humanam, ſcilicet clerum & populum Romanum, reducitur.

Cap. XIV.

Ponit 4. opiniones responsiuas quæstionis supra capitulo octauo huius, quæ probantur rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti immediate.

DISCIP. Supra *capitulo octauo* quæsiui, an in aliquo casu, & in quo ius eligendi Romanum episcopum reuertatur ad Romanos. & tu dixisti, quod ad hoc diuersimode respondetur. Recitasti autem vnum modum respondendi. nunc autem recita alium. MAGIST. Aliter respondetur, quod non solum pro hæretica prauitate, sed etiam pro fautoria hæreticæ prauitatis, si videlicet omnes cardinales sint fautores hæreticæ prauitatis, & papa sit mortuus, vel hæreticus, ius eligendi summum pontificem reuertitur sic ad Romanos. Pro hac opinione taliter allegatur. Qui fauet hæreticæ prauitati, videtur sic hæreticam prauitatem defendere. non enim videtur, quod alius fauor, quam defensio, possit ei impendi. sed defendens hæreticam prauitatem damnabilior est hæretico, teste Vrbano papa, qui, vt habetur 24. q. 3. c. *qui aliorum*, ait: *qui aliorum errorem defendit, multo & amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.* ergo defendens hæreticam prauitatem dignus est omni pœna, qua digni sunt hæretici. Item, qui fauet erroribus hæreticorum: inter credentes eorũ erroribus est merito numerandus. & per consequens hæreticus est censendus, teste Greg. II. qui, vt habetur, *extra de hæreticis. c. excommunicamus 2.* ait: *credentes eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus.* ergo si omnes cardinales faueant hæreticæ prauitati, tanquam hæretici iure eligendi Romanum pontificem sunt priuati.

Aliter respondetur, quod cardinales (non solum si faueant hæreticæ prauitati, sed etiam si sint fautores papæ hæretici, viui vel mortui, vel aliorum hæreticorum) iure eligendi priuantur, & electio ad Romanos reuertetur, etiam si papa est hæreticus, vel mortuus, aut de iure depositus. Pro hac opinione taliter allegatur. pro quocunque crimine papa ipso facto seu iure à papali dignitate deponitur, pro eodem crimine cardinales cardinalatu priuantur: & per consequens ius eligendi quod eis competit ratione cardinalatus amittunt. sed papa (si est fautor hæreticorum) ipso facto seu iure à papatu deponitur. ergo & cardinales propter fauorem hæreticorum iure eligendi priuantur. maior videtur probatione minime indigere. Minor exemplo probatur. nam Anastasius secundus propter fauorem hæreticorum fuit depositus. non enim legitur de ipso, nisi quod fauerit Fotino & Achacio hæreticis. nam in decretis. 19. di. c. *Anastasius*, sic habetur: *Anastasius secundus natione Romanus, fuit temporibus Theodorici regis. eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abiecerunt, eo quod communicasset sine consilio episcoporum vel presbyterorum & clericorum cuncta ecclesia catholica diacono Thessalonicen. nomine Fotino, qui communicauerat Achatio: & quia voluit occulte reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est.* In quibus verbis non habetur, nisi quod Anastasius fauit Fotino & Achatio: & tamen fuit depositus. ergo propter fauorem hæreticorum papa deponitur.

Aliter respondetur: quod cardinales non solum propter hæresim & fauorem hæreticæ prauitatis, vel hæreticorum, sed etiam propter schisma priuantur iure eligendi summum pontificem. Hoc taliter videtur posse probari. Quia qui nihil potestatis aut iuris habet, non habet potestatem eligendi summum pontificem neq; ius. Sed cardinales si efficiantur schismatici, nihil iuris aut potestatis habent, teste beato Cypriano, qui, vt habetur 24. q. 1. c. *didicimus*, sicut allegatum est prius, ait: *didicimus omnino hæreticos & schismaticos nihil potestatis habere & iuris.* ergo cardinales schismatici non habent ius eligendi summum pontificem. Item, qui sunt extra ecclesiam, non habent ius eligendi summum pontificem. sed cardinales schismatici sunt extra ecclesiã, teste beato Cypriano, qui (vbi prius) ait: *si autem foris cuncti schismatici, & hæretici non habent spiritum sanctum. & ideo apud nos manus eis imponitur, vt hic accipiatur, quod illic non est nec dari potest, manifestum est, nec remissionem peccatorum per eos dare posse, quos constat spiritum sanctum non habere.* Ex quibus verbis euidenter videtur haberi, quod omnes schismatici sunt extra ecclesiam. Vnde & beatus Cyprianus Nouacianum extra ecclesiam & inter aduersarios & antichristos reputauit computandum, solummodo quia fuit schismaticus, dicens vbi prius: *Nouacianus nec debet nec potest excipi, quominus ipse quoq; extra ecclesiam cõsistens & contra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter aduersarios & antichristos computetur.* ergo omnes schismatici sunt extra ecclesiam. ergo si oẽs cardinales efficerentur schismatici, tanquam extra ecclesiã existentes ius eligendi amittunt. Et per consequens in hoc casu ius eligẽdi reuertitur ad Romanos. sed cardinales (si efficiantur hæretici) iure eligendi priuantur. igitur etiam si sint fautores hæreticæ prauitatis, eodem iure priuantur.

Aliter respondetur, quod non solũ propter prædicta crimina, sed etiam si papa existente hæretico vel mortuo videl. cardinales, noluerint eligere, dicẽtes se nõ velle eligere, vel ei per malitiam aut per damnabilẽ negligentiam in notabile detrimentũ & periculũ Christianę religionis distulerint eligere summum pontificẽ, priuati sunt iure eligendi, & electio reuertitur ad Romanos. Pro hac opinione taliter allegatur. nõ minus præiudicium est Romanæ ecclesiæ cõtra pericula, quæ pericula ei accidere possunt, quã aliis fidelib. Si enim minus esset ei præiudicium quantũ ad ea, quę ordinanda sunt per rectores ipsius, ipsi rectores essent de negligẽtia damnabili reprehensibiles iudicandi, quia vbi maius periculum vertitur, cautius & sollicitius est agendũ. sed ecclesiis aliis sufficienter est præiudicium, si electores, quid debent eligere, per malitiam, vel negligentiam distulerint eligere. quia tunc fratres

mentes

mentes non elegerint, priuantur potestate eligendi ea vice. & pote[illegible] prouidendi ad superiorem deuoluitur. igitur etiam Romanæ ecclesiæ est prouisum, quali[ter] papa eligi debeat, si cardinales per malitiam vel damnabilem negligentiam in notabile detrime[ntum] & periculum religionis Christianæ distulerint eligere. sed non est prouisum aliter, quam quod electio ad Romanos conuertatur. igitur saltem pro illa vice cardinales essent priuati potestate eligendi, & ius eligendi trasferretur ad Romanos.

CAP. XV.

In quo respondetur rationibus pro opinionibus capituli præcedentis adductis.

DISCIP. Quomodo autem ad rationem istam vltimam potest responderi, & qualiter responsio valeat improbari, potest apparere ex his, quæ tractata sunt superius 10. cap. ideo ad præsens nolo, quod de ista responsione & opinione, pro qua adducitur hic, amplius te intromittas. sed indica quomodo respondetur secundum opinionem, quæ recitata est supra. c. 8. ad rationes pro opinionibus aliis recitatis capitulo præcedenti: & allegationes adducas. MAGIST. Ad allegationes pro secunda opinione adductas respondetur: quod pro omni fauore hæreticæ prauitatis (quæ non est in fauente absque hæretica prauitate) essent cardinales priuati iure eligendi summum pontificem, & reuerteretur ius eligendi ad Romanos. Pro alio fauore non essent priuati ste[...] priuandi iure eligendi summum pontificem. an autem possit esse aliquis fauor hæreticæ prauitatis absque hæretica prauitate in fauente ex his quæ dicta sunt *libro 7. primæ partis huius Dialogi* aduertere poterit studiosus. Ad allegationem pro tertia opinione respondetur, quod licet papa [si] efficiatur hæreticus, sit ipso facto & ipso iure depositus, sicut in *prima parte Dialogi huius libro sexto* per quamplures rationes probatum existit. Et ideo licet pro fauore hæreticæ prauitatis quæ non est absque hæresi in fauente) sit papa depositus ipso facto: tamen pro solo fauore hæreticorum absque fauore errorum ipsorum non est papa ipso facto depositus: imo secundum aliquos nec etiam deponendus, nisi incorrigibilis appareat, & de eo scandalizetur ecclesia. Cum autem dicitur, quod Anastasius secundus non fuit depositus nisi pro fauore hæreticorum. Respondetur, quod non est verum: imo fuit depositus pro hæresi & fautoria hæreticæ prauitatis, quod ex textu *dist. 19.* & glo. vt videtur, colligitur euidenter. ait enim Gratianus eadem dist. §. hoc autem: *Anastasius tamen secundus fauore Anastasii imperatoris, quos Achacius post sententiam in se prolatam sacerdotes & leuitas ordinauerat, acceptu officiis rite fungi debere decreuit*, & erronee, (supple.) vnde in §. sequenti dicit Gratianus: *quia ergo illicite & non canonice, sed contra decreta prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, vt probat Felix & Gelasius, qui Achacium ante excommunicauerunt, & Hormisda qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achacium postea damnauit: ideo à Romana ecclesia repudiatur, & à Deo percussus fuisse legitur.* [It]em G[lo.] super c. *Anastasius*, super verbo *abegerunt*, ait. *Hi non receperunt* (scilicet clerici) *ab Anastasio ant[...] sententiam, quia inciderat in hæresim iam damnatam.* Tunc super verbo *communicauerat*, dicit G[lo.] *Il[le] communicauit* (scilicet Anastasius) *cum Achacio hæretico in maleficio. vnde potuit transire* (scilicet ex[com]m[unicatio]) *ad tertiam personam.* Ex quibus verbis colligitur, quod Anastasius fuit hæreticus & fautor hæreticæ prauitatis. & ideo fuit depositus ipso iure, & fuit excommunicationis sententia innodatus. Ad allegationem pro quarta opinione respondetur, quod non omnes schismatici sunt omni iure priuati. & de illis loquitur beatus Cyprianus. omnes enim schismatici, quamdiu sunt [schis]matici non sunt capaces ecclesiasticarum dignitatum. & ideo Nouatianus secundum Cyprianum non potuit esse papa. schismatici autem nō possunt habere executionem alicuius iuris ecclesiastici: aliqua iura ecclesiastica possunt habere, dummodo non sunt hæretici. & ideo [car]din[ales] propter solum schisma absque hæresi non perdunt ius eligendi summum pontificem: [sed] [n]on [h]abeant el gere, quamdiu in schismate perseuerant. Et per idem breuiter responde[tur] ad allegationem pro quarta opinione adductam. quamdiu enim in tali malitia & negligentia [perseuerant], constat quod de facto sunt tali iure priuati. Si autem resipiscant, idem ius eis debetur.

CAP. XVI.

[Qu]ærit, vtrum imperator sit iudex ordinarius papæ. & ponuntur diuersi modi dicendi, & primus ponitur hic, qui tenet quod non.

DISCIP. [Tract]auimus in *prima parte nostri Dialogi li. 6.* tractauerimus. an imperator sit iudex ordinarius pontificis. & cum ibidem circa hoc opiniones contrarias allegationibus plu[ribus] [niti] [videbamur] confirmare: hic tamen de hac materia conferamus, vt excitemus alios tractatores [futuros], qui primam partem huius operis forsitan non habebunt, ad solicite perscrutandum [an] imperator sopra papam iam in summo pontificio cōstitutum aliquam habeat vel habere [possit] potestatem. Inuestigemus autem primo, an imperator ratione imperatoriæ dignitatis [sit] [ali]o [mod]o iudex ordinarius papæ.

MAGIST. Circa hoc sunt diuersæ assertiones & adoe[n]sæ. vna est, quod imperator ratione [imperialis] dignitatis, non est iudex ordinarius in quocunque casu summi pontificis. DISCIP. [Pro] ista assertione allega. MAGIST. Pro ista assertione potest taliter allegari. si imperator inquan-

in quantum imperator, esset iudex ordinarius papæ, aut esset suus iudex in causa ecclesiastica, vel in causa seculari. non in ecclesiastica: quia solum ad iudicem ecclesiasticum spectat. ideo enim dicitur causa ecclesiastica, quia debet coram ecclesiastico iudice agitari. nec in causa seculari quia nec in causa criminali nec ciuili. quod non in criminali causa seculari probatur. quia, sicut legitur di. 40. c. si papa, ex gestis Bonifa. papæ martyris habetur: huiusmodi culpam istic idem redarguere nullus mortalium præsumit, quia cunctos ipse iudicaturus, a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius. Ex quibus verbis colligitur, quod papa pro sola deuiatione à fide est ab aliquo iudicandus. deuiatio autem non est culpa secularis. ergo pro nulla culpa seculari est papa ab imperatore vel ab alio iudicandus. Nec imperator est iudex ordinarius papæ in causa seculari ciuili: cum etiam in causa ciuili (sicut neque in causa criminali) sit iudex ordinarius cuiuscunque episcopi, teste Bonifacio, qui, vt habetur 11. q. 1. c. nullus, ait: nullus episcopus neq; pro ciuili neq; pro criminali causa apud iudicem quemlibet ciuilem, siue militarem producatur. relinquitur ergo ex prædictis, quod imperator inquantum imperator in nulla causa est iudex ordinarius papæ.

DISCIP. Vt mihi occasio sit intelligendi profundius istam materiam, pro ista assertione multas auctoritates adducas, etiam illas, quas in *prima parte dialogi* tetigisti. quia nolo, vt postea mihi recites exquisite, qualiter assertio contraria ad ipsas nititur respondere. per hunc enim modum incitabimus alios ad veritatem acutius indagandam, & nobis ipsis intellectus auctoritatem adductarum clarius apparebit. MAGIST. Pro ista opinione auctoritates quamplures inducuntur. Gelasius enim papa, vt habetur 9. q. 3. c. cuncta, ait: Cuncta per mundum nouit ecclesia, quod quorumlibet sententiis ligata pontificum sedis beati Petri apostoli ius habeat resoluendi, vt pote quæ de omni ecclesia ius habeat iudicandi. Item Melchiades, vt habetur 12. quæst. 1. c. futura, ait: Tempus princeps (scilicet Constantinus) donaria immensa contulit & fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo vt sedem imperialem relinqueret, & beato Petro suisque successoribus profuturum concederet. Item recordantes sanctæ synodo, quæ apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam coram se conspiceret quorundam, ait: vos à nemine iudicari potestis, quia Dei solius iudicio reseruamini. dii etenim vocati estis, & ideirco non potestis ab hominibus iudicari. Item Gelasius papa, vt habetur 9. quæst. 3. c. cuncta, ait. Cuncta per mundum nouit ecclesia, quod sacrosancta Romana ecclesia fas habeat de omnibus iudicandi, neq; cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus: sed nec illa prætermisimus quod apostolica sedes sine vlla synodo præcedente & soluendi quod synodus iniqua damnauerat: & damnandi nulla existente synodo actus quos oportuit habuit facultatem. Item Gelasius papa, vt habetur dist. 96. scribens Anastasio imperatori ait: Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem. Item Innocentius papa, vt legitur 9. quæst. 3. c. nemo, ait: Nemo iudicabit apostolicam sedem iustitiam temperare desiderantem. neque enim ab Augusto. neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo iudex iudicabitur. Item Iohannes papa, vt habetur di. 96. c. si imperator, ait: Si imperator catholicus est (quod salua pace ipsius dicimus) filius est non præsul ecclesiæ. Lex autem erubescit filios castigatores esse parentum. ergo nullo modo imperator potest esse iudex papæ, qui pater est omnium. Item Symachus papa, vt habetur 9. quæst. 3. c. aliorum, ait: Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminare sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio. voluit beati Petri apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inuiolatam habere conscientiam. nolite æstimare eas animas inquisitorum non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reseruauit examini & infra: Sanctorum vero pontificum dignitatem sedis eius fecit in toto orbe venerabilem esse, dum illi quicquid fidelium vbique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur. Item Nicolaus papa di. 21. c. nunc autem ait: quoniam prima sedes non iudicabitur à quoquam. Item Antherius papa, vt habetur 9. q. 3. c. facta, ait: Facta subditorum iudicantur à nobis: nostra vero a domino iudicantur. Item Sixtus papa, vt habetur 2. quæst. 5. c. mandastis, cum fuisset accusatus à quodam scriba, episcopis ait: facto consilio cum magna examinatione satisfaciens omnibus, licet euadere aliter satis potuissem, suspicionem tamen fugiens coram omnibus me purgaui. & non scilicet à suspicione & aemulatione liberans, sed non alijs, qui noluerint, aut sponte hoc non facientes, faciendi formam dans. Ex quibus verbis colligitur, quod papa in nullo casu tenetur se purgare, et de eo iudicari a nemine debet.... Ex quo infertur, quod nullius tenetur subire iudicium. vnde Gloss. ibidem super verbo purgaui: papa autem nullo modo potest iudicari. Item Gelasius papa, vt habetur 9 q. 3 ... ait loquens de sede Romana: ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt... hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari, sententiamque eius constituerunt non oportere dissolui: cuius potius sequenda decreta mandauerunt. ... 27. §. hinc etiam, legitur: Nec à antedicta sedis (scilicet Romanæ) antistitem minorum ... iudicio. & infra: episcopi vero in synodo residentes congregata auctoritate eiusdem Simachi dixerunt: Symachus papa, ... apostolicæ præsul ab huiusmodi impetitionibus impetitus quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio reseruamus. Item Nicolaus papa, vt habetur 9. quæst. 3. c. patet, ait: Patet profecto sedis apostolicæ, cuius auctoritate maius non est, iudicium à nemine fore retractandum: neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. iuxta quod Innocentius papa Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam constitutis scribens ait: Nemo vnquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obuias audacter intulit. nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Et beatus Gelasius papa: Nec de eius vnquam, scilicet Romanæ ecclesiæ iudicio canones vnquam præceperunt iudicari iudicio, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt. Ex prædictis omnibus videtur colligi, quod nec imperator, nec alius, iudex est iudex Romani pontificis.

DISCIP.

DISCIP. Post auctoritates, aliquas rationes ad eandem assertionem probandam allega. MAGIST. Hæc assertio ratione probatur. Nam minor non est iudex maioris, *di. 21. c. inferior. c. denique.* imperator & quilibet alius est minor Romano pontifice, teste Nicolao papa, qui hoc asserit, vt habetur *di. 116. c. duo.* vbi ad idem beatum Ambrosium allegat dicens: *Qui* (scilicet Ambrosius) *in scriptis suis ostendit, quod aurum non tam preciosius est plumbo, quam regia potestate sit altior ordo sacerdotalis. hoc modo circa principium sui Pastoralis scribens? Honor, fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. si regum fulgori compares & principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem conferas. quippe cum videas regum colla & principum submitti genibus sacerdotum: & exosculata eorum dextera, orationibus eorum credant se excommunicari vel muniri.* Hoc etiam testatur Innocentius tertius, qui [illegible] extra *de maioritate & obedientia c. solitæ,* loquens de pontificali dignitate, seu auctoritate & [illegible] ait: *Illa quæ præest diebus, id est, spiritualibus, maior est. quæ vero carnalibus, minor est: vt quanta est inter solem & lunam, tanta inter pontifices & reges differentia cognoscatur.* Ex his aliisque quam pluribus [illegible], quod imperator est minor papa. ergo non est iudex eius. Amplius, nemo est iudex [illegible] sui. sed papa est iudex imperatoris, cum ipsum valeat excommunicare, & imperator ei subsit: & sibi debeat obedire, teste beato Clemente, qui vt legitur 2. quæst. 3. c. *Si autem vobis episcopis non obedierint omnes presbyteri, & reliqui clerici, omnesque principes tam maioris ordinis quam inferioris, atque reliqui populi, non tantum infames sed etiam extorres a regno Dei & consortio fidelium & a liminibus sanctæ Dei ecclesiæ alieni erunt.* Hoc asserit Gelasius papa, vt habetur *di. 96. c. duo,* ait: *Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus, plures namque pontificum alii reges, alii imperatores excommunicauerunt. nam si speciale aliquid de personis principum requiritur exemplum: Beatus Innocentius papa Archadium imperatorem, quia consensit, vt sanctus Iohannes Chrysostomus a sua sede pelleretur, excommunicauit.* ergo nunc imperator non est iudex papæ: cum papa sit iudex ipsius. Quod etiam papa sit iudex imperatoris, ostenditur. Nam sicut se habet corpus ad animam humanam, sic princeps corporis ad principem animarum. sed corpus animæ subest quantum ad regimen. ergo princeps temporum scilicet imperator, subest regimini principis animarum, scilicet papæ. Rursus, imperator non est iudex illius, qui legibus imperialibus est solutus: & qui mundanis legibus nequaquam astringitur, teste beato Nicolao papa, qui, vt habetur 25. *quæst. 2. c. inter hæc,* ait: *Beata Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus.* Et idem, vt habetur *di. 10. c. lege,* ait: *Lege imperatorum non in ecclesiasticis omnibus controuersiis vtendum est.* Et infra: *Imperiali iudicio non possunt iura ecclesiastica dissolui.* Ex quibus patet, quod papa legibus imperialibus nequaquam astringitur. Quod & patet ex hoc, quod papa non astringitur canonibus papalibus, nec etiam canonibus generalium conciliorum. ergo nec astringitur legibus imperialibus, quæ sunt sacris canonibus postponendæ, teste Gratiano, qui 10. di. §. 1. ait: *Constitutiones vero principum ecclesiasticis constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur* & eadem di. §. *ecce,* ait: *Ecce constitutiones principum ecclesiasticis legibus postponendæ sunt.* Et idem, vt legitur 2. quæst. 3. §. *hinc autem colligitur,* dicit, quod *seculi leges non dedignantur sacros canones imitari:* ergo papa legibus imperialibus est solutus. & per cõsequens imperator non est iudex papæ. Item, imperator non est iudex episcoporum inferiorum & clericorum, vt ex innumeris canonibus sacris colligitur. ergo non est iudex papæ.

Cap. XVII.

Inquirit idem quod prius: & ponit sententiam omnino contrariam sententiæ priori ca. præcedenti posita. vbi etiam ponuntur diuersi modi dicendi circa vnitatem iudicis inter fideles. & sunt quinque in numero. secundus impugnatur in hoc ca. tertius in ca. 19. quartus cap. 20. & quintus ca. 21.

DISCIP. Istæ allegationes pro assertione prædicta sufficiant. ideo ad assertionem contrariam te conuerte. MAGIST. Circa assertionem contrariam varii sunt modi ponendi.

DISCIP. Recita illos modos varios. MAGIST. Vnus modus ponendi est, quod imperator [illegible] imperatoriæ maiestatis de omni crimine tam ecclesiastico quam seculari habet [illegible]re, & papam ipsum (si est probatum contra ipsum crimen dignum depositione) deponere. [illegible]P. Aliquas allegationes adducas ad probandum, quod imperator debet papam pro omni [illegible] iudicare. MAGIST. Ad hoc plures rationes sunt inductæ *prima parte huius dialogi libro 6. ca.* [illegible] 4 & [illegible] quibus non facile erit inuenire fortiores. ideo non videtur necesse, quod circa alias rationes adducendas me fatiges.

DIS[illegible]P. Non est inutile, vt etiam rationes ibi factas aliter, quam ibi, tractemus: ideo alias tangas, & alias coneris inducere. MAGIST. Quod imperator possit & debeat papam [illegible] omni crimine iudicare, quampluribus viis ostenditur. quarum vna (quæ etiam est in *prima parte* tacta istius *Dialogi*) sumitur ex vnitate summi iudicis, quam omnis communitas [illegible] ne ordinaria habere debet. Nam omne regnum, omnis ciuitas, omne collegium, & omnis communitas debet habere vnum solum iudicem simpliciter supremum, vel plures summos idem officium habentes seu gerentes vicem vnius, a quo

vel

vel à quibus omnes alii debent iudicari. ergo tota vniuersitas mortalium, si fuerit bene ordinata & gubernata, habet vnum simpliciter summum iudicem, vel plures habentes idem officium, à quo vel quibus omnes alii debent iudicari. religio autem Christiana non impedit aut destruit bonam dispositionem communitatis mortalium. ergo nihil innenitur in ea repugnans optimæ dispositioni vniuersitatis mortalium. Ex quo concluditur, quod in nullo obuiat religioni Christianæ. quia quicquid innenitur in ea est conueniens optimæ dispositioni mortalium: & per consequens vnum habere summum iudicem vel plures idem habentes officium tenentes locum vnius, à quo vel à quibus alii omnes pro omni crimine debeant iudicari, non repugnat religioni Christianæ. sed iste summus iudex non est papa: nec etiam papa habere potest tale officium. Ergo ipse papa debet ab illo summo iudicari. Ille autē summus iudex est imperator, qui de iure est princeps & dominus totius mundi. ergo imperator habet iudicare papam pro omni crimine.

DISCIP. Ista ratio mihi aliqualiter est obscura. ideo antequam eam probes, vnum declara. per hoc enim melius intelligam, an aliquid probabilitatis contineat. dic igitur, quid intelligis per vnum iudicem summum, vel plures idem officium habentes?

MAGIST. Hoc dicitur propter diuersum modum principandi, scilicet regalem, aristocraticum, & politicum: de quibus in morali Philosophia tractatur. nam in principatu regali vnus est solus iudex summus. in aliis autem sunt plures summi, à quorum nullo seorsum est aliqua referenda sententia: sed ex deliberatione communi & consensu ipsorum vel saltem valentioris partis secundum leges ipsorum & consuetudines approbatas est sententia proferenda. & ita tunc sunt iudices plures summi: idem tamen officium habentes, & eandem penitus potestatem, ita vt ipso in omnibus sunt æquales. & ideo gerunt vicem vnius & locum vnius tenent.

DISCIP. Rationem tactam perficias. MAGIST. Circa eam non videtur aliquid probandum, nisi quod in nullo obuiat religioni Christianæ, vnitati mortalium vnum habere summum iudicem vel plures summos idem habentes officium: quod ex illis, quæ dicta sunt *primo cap. huius* videtur posse probari, quia vniuersitas mortalium nequaquam optime gubernatur, nisi vni principi, qui dominetur omnibus, sit subiecta. ad quod probandum plures rationes sunt ibidem adductæ.

DISCIP. Dimittamus ad præsens loqui de vniuersitate mortalium, quorum aliqui sunt fideles, & aliqui infideles: & ideo forte nullo modo concordare or in vnum iudicem, qui omnes alios de omni crimine iudicaret: & loquamur de tota communitate fidelium, quorū aliqui sunt laici. & videamus an ista communitas non possit esse optime ordinata, quantum permittit status vitæ præsentis, nisi tota habeat vnum iudicem solum & summum, à quo alii pro quocunque crimine debeant iudicari. MAGIST. Quia tota communitas fidelium non habet talem vnicum iudicem summum, potest poni pluribus modis. DISCIP. Explica modos illos, vt de aliquibus eorum, vel de singulis conferamus. MAGIST. Vnus modus ponendi potest esse, vt diuersa regna vel prouinciæ habeant diuersos iudices summos, qui vni superiori minime sint subiecti. Alius est, vt respectu eorundem sint diuersi iudices summi non habētes idem officium, secundum modum expositum, qui eosdem pro eisdem delictis habeant iudicare. Alius est, vt vna pars habeat vnum summum iudicem à quo etiam pro quocunque excessu debeat iudicari. & alia pars habeat alium summum iudicem à quo etiam pro quocunque crimine habeat iudicari. sicut secundum quosdam omnes clerici habent vnum summum iudicem talem, scilicet papam: & omnes laici imperatorem. Alius est, vt vna pars habeat vnum summum iudicem, à quo solo vel auctoritat ipsius pro quocunque delicto debeat indicari. alia autem pars pro aliquibus delictis debeat iudicari ab vno summo iudice, & pro aliis ab alio: sicut secundum quosdam omnes clerici pro quocunque delicto debent iudicari à papa, & pro aliis à iudice seculari. Alius est, vt sit vnus summus, qui habeat facere iudicium de omnibus, vno vel paucis exceptis. sicut secundum vnam assertionem ex lege humana solus papa est exceptus à iurisdiction[illegible]ularis. sed omnes alii clerici so a libertate eis concessa ab imperatoribus & re[illegible]bu[illegible]al[illegible]inm iudicum sunt exempti. DISCIP. Si sint alii modi ponendi nega[illegible]ertionum ad improbandum istos: puto quod valeant reduci ad istos. ideo h[illegible]e mutua, quæ allegari possunt pro istis vel ad improbandum istos. Dic ergo quom[illegible]batur prima. MAGIST. Quomodo possit ostendi & allegari, quod non sit expe[illegible]uersa regna vel prouincias habere diuersos summos iudices, qui nulli superiori sint sub[illegible] ex his quæ allegata sunt *primo huius cap.* t. potest aduertere studiosus.

DISCIP. Conuerte te ad secundum, & indica quomodo potest improbari ille modus dicendi, qui tenet, quod non est contra dispositionem bonam communitatis fidelium, vt respectu eorundem sint diuersi iudices summi vel non habentes idem officium: sicut aliqui ponunt de papa & imperatore. quia vterque seorsum sine requisitione & consensu alterius potest eundem pro eodem delicto percellere. MAGIST. Hoc multis rationibus improbatur. Primo sic. Delinquentes non possunt debito modo puniri, nisi citentur vel capti ducantur ad iudicem, sed si sunt plures iudices, quorum quilibet [illegible]orum absq; alio potest iudicare reum, poterit contingere vt nec citatus valeat comparere nec captus aut capiendus valeat iudici præsentari. nam potent contingere, q̃ vterq; iudex suam iurisdictionē cupiens exercere citet reum, eodem tempore, vel quod vterq; ad ipsum capiendū mittat familiam. Si autē vterq; citetur ab vtroq; aut comparebit coram

vtroq;

[illegible]q; & hoc est sibi impossibile: aut comparebit coram vno solo, & tunc faciet alteri iniuriam, coram quo non comparet: cum non plus tenetur comparere coram isto, quam coram illo. & rursum, ab illo coram quo non compareret absque culpa illius de contumacia punietur: aut coram neutro comparebit: & tunc delictum eius erit impunitum. Si etiam vterq; illorum iudicum mittat familiam ad capiendum reum, aut altera illarum familiarum aut vtraq; erit inobediens domino suo. aut inter se pugnabunt, vt reus per potentiam perducatur ad iudicem, quibus pugnantibus euadet. & sic in populo seu communitate periculosa orietur seditio, & remanebunt crimina impunita. quare communitas, in qua talia ex potestate iudicum oriuntur, est pessime gubernata. Amplius, ex huiusmodi pluralitate iudicum omnis vtilitas publica & reorum impeditur punitio. Quia poterit contingere, quod isti iudices voluerint subditos ad diuersa loca pro eodem tempore pro criminosis plectendis vel pro tractandis negociis, quibus conuocare non possunt ad diuersa loca aut eodem tempore conuenire. ergo & punitio malefactorum & communis vtilitas impeditur & de facili seditio orietur. quare talis communitas est pessime & periculosissime ordinata. Rursus, absque necessitate & vtilitate est pluralitas fugienda: quia frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. sed pluralitas huiusmodi iudicum omni necessitate aut vtilitate caret: quia omnia melius disponerentur per vnum, quam per plures. dicitur ergo quod ex tali pluralitate faciliter orietur guerra & seditio ac discordia tam inter ipsos iudices sua potestate vti volentes, quam etiam inter ipsos subditos, quorum aliqui ex diuersis causis, imo innumerabilibus possunt inclinari, vt vni obediant & non alteri. alii autem poterunt ad alium inclinari. ideo communitas, quæ habet diuersos iudices summos, quibus vel quorum vno seorsum absque alio valeat punire eosdem delinquentes, pessima & periculosissima est censenda. quod veritas etiam apertissime testari videtur, quæ Matthæi 6. ait: *Nemo potest duobus dominis seruire. aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit & alterum contemnetur.* Ex quibus verbis habetur, quod nemo debet habere duos dominos vel duos iudices, quorum vnus non est sub alio. DISCIP. Ista auctoritas non videtur concludere opinioni; quia Christus loquitur de dominis contrariis, qui actu contraria iubent. MAGIST. Hæc responsio ab aliis minime satisfacit: quia Deus loquitur non solum de dominis contrariis actu, hoc est qui actu contraria iubent: sed etiam de illis, qui proni sunt ad iubendum contraria, & de quibus est probabiliter formidandum quod inter se dissentientes iubebunt contraria. Cum ergo nostra natura humana sit prona ad dissentiendum: non immerito est timendum quod si eadem communitas habuerit duo capita, ipsa inter se erunt dissentientia quia quot capita, tot sententiæ & opiniones, *dist. 19. dist. 10. sicut in sacramentis.* quare timendum est, quod capita illa siue domini iubebunt contraria. Ex quo infertur, quod nullus subditus poterit eis seruire. & per consequens ista communitas, quæ habet plura capita, est pessime ordinata. Ex quo concluditur, quod si communitas fidelium habet duos summos iudices, scil. imperatorem & papam: est periculosa societas reputanda. Et consimili ratione infertur, quod absque periculis manifestis non possunt in eodem regno vel prouincia aut in ciuitate esse duo iudices supremi super eosdem, ecclesiasticus videl. & secularis: præsertim in illo regno, prouincia vel ciuitate, quod vel quæ superiorem de facto in temporalibus non recognoscit. Ad hæc roboranda adduci potest assertio veritatis, quæ Matth. 12. ait: *Omne regnum contra se diuisum desolabitur: & omnis domus vel ciuitas contra se diuisa non stabit.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnis communitas & congregatio propinqua diuisioni est propinqua desolationi & ruinæ. Cum ergo communitas seu congregatio fidelium sit pr[illegible]inqua diuisioni, si habeat duos iudices supremos: quia capita diuersa sunt prona ad dissentiendum: sequitur quod communitas seu congregatio fidelium est propinqua desolationi & ruinæ. & per consequens contra bonum commune est, vt supra se duos habeat iudices supremos. Ad hoc etiam adducitur auctoritas Hieron. qui, vt legitur, *7. quæst. 1. c. in apibus*, ad Rusticum monachum ait: *In apibus princeps vnus est. grues vnam sequuntur ordine literato: imperator vnus: iudex vnus prouinciæ. Roma autem condita duos fratres simul reges habere non potuit, & fratricidio dedicatur in Rebecca vtero Esau & Iacob bella gesserunt: singuli ecclesiarum episcopi. singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.* In quibus verbis Hieronymus probat aperte per plura exempla, quod in eadem e[illegible]tia non debeant esse plures prælati, quorum vnus non est sub alio. per quem [illegible]ue aperte vel apertius potest ostendi, quod in eadem communitate non debent esse plures io[illegible] pre[illegible] per vniuersitatem principis in apibus potest ostendi vnitas episcopi in vno [illegible] episcopi in vno archiepiscopatu: eadem ratione per vnitatem principis in a[illegible]oritas iudicis supremi super vnam communitatem seu congregationem. Ite[illegible]s vnam sequuntur ordine, ostenditur vnitas episcopi & archiepiscopi in [illegible] ratione ex hoc ostenditur vnitas iudicis supremi super vnam communitatem. C[illegible] hoc, quod Roma condita duos fratres simul reges habere non potuit, sed fra[illegible]ata, ostenditur vnitas episcopi & archiepiscopi & aliorum rectorum ecclesiæ: [illegible]e[illegible] in potest probari vnitas iudicis supremi super eandem communitatem, vt [illegible]ticus & secularis. Quia non minus præsumendum videtur, [illegible] a[illegible]et ah. rut ecclesiastico vsque ad interitionem: quemadmodum vnus fra[illegible] R[illegible]æ alium interfecit, quam iudex ecclesiasticus alteri iudici ecclesiastico, v[illegible]is ab episcopo. Si ergo per exemplum duorum fratrum, quorum vnus occidit a[illegible]bari potest quod non debent esse duo episcopi in eodem episcopatu. multo fortius

 per

per idem exemplum potest ostendi quod super communitatem fidelium non debent esse duo iudices: quorum vnus sit secularis & alius ecclesiasticus. Et propter illud patet, quod si per exemplum de Esau & Iacob, qui in vtero matris bella gesserunt, potest ostendi, quod non debent esse duo episcopi in vna dioecesi: multo fortius probari potest per idem exemplum, quod super communitatem fidelium non debent esse duo iudices summi, sc. ecclesiasticus & secularis. Hoc etiam verba Hiero. sonare videntur: qui vult quod vnius prouinciæ debet esse vnus iudex. non autem dicit, quod vnius prouinciæ debet esse vnus iudex ecclesiasticus, vel vnus iudex secularis. quasi vellet solummodo excludere pluralitatem iudicum ecclesiasticorum, & non pluralitatem iudicum secularium. sed dicit indistinctè, quod vnius prouinciæ est vnus iudex, volens per hoc pluralitatem omnem iudicum summorum quorumcunq; excludere. & ita super communitatem fidelium nō expedit esse plures iudices qualescunque summos.

Præterea, ista ordinatio communitatis non est bona, ex qua prouenit, quod potentior eiusdem communitatis valentis magnam sequelam habere ad impatientiam & iracundiam prouocetur contra alium potentiorem in eadem communitate: qui etiam poterit magnam habere sequelam. quia ex tali ordinatione sequuntur dissensiones, seditiones, & guerræ. Sed si in communitate [illegible] um ordinetur, quod sint sc. duo iudices summi, sc. papa & alius: ex tali ordinatione sequitur [illegible] criter, quod vnus contra alium ad impatientiam & iracundiam prouocetur: quia sicut dicit poeta: *omnis potestas impatiens consortis est*. cui sans videtur alludere August. vt legitur 23. q. 7. c. *quis à nobis, ait*: *nis. nam auarus quærit compossessorem? quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis elatus desiderat habere consortem?* q. d. nullus talis. ergo ordinatio communitatis nō est bona nec laudabilis [illegible] sint plures iudices summi nullum habentes superiorem. Ex quibus supra dictis concluditur [illegible] od si in communitate fidelium fuerint plures iudices summi, siue plura capita simpliciter [illegible] ma. qui vel quæ eosdem pro eisdem criminibus habeant coercere, & eisdem de eisdem præcipere [illegible] sequitur manifeste. quod eadem communitas fidelium semper erit disposita discordiis, [illegible] sionibus, seditionibus, pugnis, & guerris: tam inter capita ipsa contraria inuicem, quam inter [illegible] ditos, quorum aliqui adhærebunt vni & alii alteri. & ideo pauci erunt vel nulli, quin vnum odio habebunt & alterum diligent. & per consequens vnū sustinebunt & alium si poterunt impugnabunt. ita semper erit timendum, quod non erit pax in communitate seu congregatione.

Cap. XVIII.

In quo obiicitur contra ea, quæ dicta sunt capitulo præcedenti.

DISCIP. Vt possim videre profundius, an ista aliquam verisimilitudinē habeant, contra ipsa obiiciam. Videtur enim per ista, quod omnis communitas, cui præsiderent plures & idem habentes officium, ita vt nullus sine consilio & consensu aliorum aut valentioris partis debeat aliquid præcipere vel statuere seu ordinare aut aliquem coercere, non possent conuenienter nec vtiliter statum suum obseruare. quia omnia inconuenientia, quę deducta sunt ex pluralitate iudicum summorum in communitate fidelium super eosdem ex pluralitate præsidentium idem habentium officium seu gerentium vicem vnius, possunt inferri. Poterunt enim tales plures præsidentes eos ad diuersa loca citare, vel mittere familias diuersas, vt capiantur & ad diuersa loca ducantur, sicut processit ratio prima. Poterit etiam subditos pro eis plectendis, vel quibusdam negociis pertractandis ad diuersa loca vocare, sicut processit secunda. Frustra etiam regeretur quęcunq; communitas per plures huiusmodi præsidentes, cum possit regi per vnum secundum quod tertia ratio procedit. Nemo etiam poterit taliter diuersis dominis contraria iubere volentibus seruire iuxta [illegible] ctoritatem Saluatoris: *Nemo potest duobus dominis seruire*. Talis etiā communitas propinqua esset dissolutioni. & ruinæ propter hoc, quod plures huiusmodi præsidentes proni sunt ad sibi dissentiendum [illegible] auctoritaté aliam Saluatoris: *Omne regnū in se diuisum desolabitur* &c. Per exemplum [illegible] Hiero. qua ponitur 7. q. 1. c. *in apibus*, potest ostendi quod non expedit esse plures huiusmodi [illegible] dentes. Per hoc ēt, quod *omnis potestas impatiens est consortis*, probari potest, quod in nulla communitate debent plures tali modo præesse, sicut nec in aliquo episcopatu debent esse plures [illegible] quomodolibet præsidētes. semp enim videtur, quod si fuerint plures qualitercunq; [illegible] communitate præsidentes, timor erit de dissensionibus, contentionibus, seditionibus, [illegible] ugn[illegible], & guerris. ita p̄dicta concludūt, quod non debēt plures esse iudices summi in communitate [illegible] sc. ecclesiasticus & secularis, qui habet eosdē criminosos pro eisdem sceleribus coercere. et [illegible] & ista concludere videntur contra modum, qui nunc in ecclesia esse videtur. ¶ Amplius, multę communitates sunt bene ordinatæ, in quibus nō idem subest plurib. rectoribus. Ergo [illegible] fidelium poterit esse bene ordinata, licet in ipsa plures summi iudices pręsint eisdē. Antecedens patet: quia videmus, quod idē est vasallus plurū dominorum & regum, quorum nullus e[illegible]. Item etiam clericus subest diuersis episcopis pro diuersis ecclesiis seu beneficiis, & in eadem [illegible] sa eiusdem possunt esse plures iudices tam ordinarii quam delegati, & etiam arbitri. *extra* [illegible] *sent. et. & remiss. in capitulo vltimo: & extra de rescriptis, cum contingat*. ita videtur ostendi [illegible] [illegible] præscriptæ non concludunt intentum. Tu autem indica, quomodo [illegible] deberet ad ipsas. MAGIST. Ad primam obiectionem respondetur, quod vbicunque

ioea-

in eadem communitate sunt plures præsidentes & idem habentes officium seu vicem gerentes vnius, non est optime disposita, sed est ab optima dispositione deficiens. quia optima dispositio communitatis est, quod sit vnicus præsidens summus in ipsa. ab ipsa tamen optima dispositione sæpe est necesse recedere propter diuersos casus. Quia aliquando subditi vnum nullatenus sustinerent: aliquando nullus posset inueniri, qui sufficeret solus præesse. Vnde ex multis causis potest contingere, quod melius sit plures præesse quam vnum: licet melius esset disposita communitas, si vnus præsidens posset conuenienter haberi: ita vt quæcunque communitas præcipue notabiliter magna, quæ gubernatur à pluribus summis in eadem communitate nequaquam optimo regimine gubernatur: sicut tamen sæpe periclitantes in mari optimum modum nauigandi coguntur dimittere propter pericula euitanda, & nonnunquam viatores vias meliores compelluntur relinquere & longiorem ac deteriorem eligere: & frequēter multa bona ex causis necessariis omittuntur, & multi [illegible] dispensatiue, qui alias essent indigni, multiplici ratione ad diuersa officia [illegible] ac nonnunquam ex causa rationabili necesse est optimum modum proficiendi relinquere, scilicet regimen vnius solius, & præsidentiam plurium acceptare.

DISCIP. Per istam rationem responderi potest ad omnes rationes præcedentis capituli, inquantum probant, quod in communitate fidelium non debent esse plures iudices summi, scil. ecclesiasticus & secularis: quia solummodo probant, vt dicit ista responsio, quod si esset communitas fidelium optime disposita, vnum summum caput seu iudicem habere deberet. non autem est necessarium, quod communitas fidelium, quæ obnoxia est variis tribulationibus & pressuris, semper sit optime disposita. poterit ergo plures iudices summos, scilicet ecclesiasticum & secularem habere, ita vt fideles omnes sint eisdem pro eisdem delictis subiecti.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod propter tribulationes & aduersitates, quas sustinere posset communitas fidelium ex singulari malitia Christianorum posset contingere: quod pro aliquo tempore expediens esset, quod tota esset subiecta duobus supremis iudicibus: tunc tamen nimis periculosissime ab optima dispositione recederet. & ideo non debet tale regimen, nisi in casu singularissimo, sustineri. quare quantum potest conari tenetur, vt habeat solummodo vnum iudicem summum, qui omnes malefactores pro quibuscunq; criminibus per se vel per iudices inferiores ipso, à quibus ad ipsum licet rationabiliter appellare, habeat coercere. Iste autem iudex non potest nec debet esse papa. quia papa ex ordinatione Christi quantum potest, se debet à negociis secularibus sequestrare. ergo si optime sit ordinata communitas fidelium, vnum iudicem secularem summum habebit, qui non debet esse alius quam imperator Romanus, quando est catholicus: sane vt intelligeres, quod allegationes præcedentis capituli concludunt: sed allegationes addunt vnum, quod nullus Christianus debet negare, vt eis videtur, quod scilicet nec per ordinationem Christi, nec per ordinationem apostolorum, nec per ordinationem summorum pontificum Christianæ fidei zelatorum, nec per ordinationem generalium conciliorum rite celebratorum, nec per ordinationem quorumcunque iustorum, optimus modus regendi fideles, quantum permittit status vitæ præsentis, qui & seruatus est inter multos fideles, & inter infideles laudatur secundum rationem viuere cupientes hoc esse vtile communitati fidelium: licet quandoq; tota communitas fidelium talem optimum modum regendi propter malitiam hominum nō valeat adipisci. ergo ex isto inferunt, quod ex ordinatione Christi papa non habet iurisdictionem v[illegible]m pro omni crimine super totum populum Christianum. Et per consequens ordinatio[illegible] non repugnat, quod aliquis alius super populum Christianum habeat potestatem. & [illegible]ndunt allegationes præscriptæ *in c. praced.* vel saltem videntur necessario concludere al[illegible] illæ quod tota communitas seu congregatio fidelium non optime regitur, si habeat [illegible] iudices, qui eosdem pro eisdem criminibus habeant cohercere. & talis modus regendi per [illegible] summos iudices non fuit ordinatus à Christo.

DISCIP. Indica quomodo ad secundam obiectionem respondetur. MAG. Conceditur quod multæ communitates sunt bene ordinatæ, in quibus idem subest pluribus rectoribus. sed istæ non sunt optime ordinatæ, in quibus idem subest pluribus rectoribus non habentibus superiorem. Licet igitur aliquis possit esse vasallus plurium dominorum, & in hoc aliquam habeat vtilitatem, quia plura feuda tenet: tamen maiorem vtilitatē haberet, si pro omnibus feudis illis esset vasallus vnius [illegible] et in casu vtilius sit sibi habere plures dominos quam vnum solum. sed hoc [illegible] domini vnius, vel aliquorum aliorum inquantum ab optima ordinatione [illegible] aliqui recedit vel recedūt, qualia etiam damna patiantur sæpe illi, qui plu[illegible] magis quam illi qui soli domino sapienti & iusto sunt subiecti, experientia [illegible]m secundo accipis ibi pro exemplo, quod idem clericus est subiectus diuersis [illegible] pluribus ecclesiis vel beneficiis. Respondetur, quod illud exemplum est ad oppo[illegible] clericus sit subditus pluribus episcopis pro diuersis beneficiis est contra [illegible] & per dispensationem solummodo fieri potest. quare licet in casu ex aliqua spe[illegible] cum ordinatione bona clericorum stet, quod talis sit subditus pluribus episcopis: hoc [illegible] non stat cum optima ordinatione ipsorum. quia melius clerici regerentur, si posset semper [illegible] commune, vt nullus clericus haberet plura beneficia in pluribus episcopatibus. Cum [illegible] pro tertio exemplo dicis, quod in eadem causa possunt esse plures iudices &c. Respondetur, quod iudices illi habent superiorem iudicem, & non sunt summi. ideo aliquando vtile est,

quod sint plures non summi: præsertim cum illi iudices non fuat diuersi, vt vnus pro libito possit absq; alio in casu procedera: imo vicem vnius gerunt. & tamen quod sint plures, hoc accidit ex aliqua causa speciali, quæ non haberet locum, quando litigantes essent optime dispositi, quantum permittit conditio litigantium. propter quod melius disponi videntur litigantes, quando concorditer eligunt siue compromittunt in vnum, quam quando in vnum discordant, & quã quando omnino diuersos volunt habere. & sic est de omnibus litigantibus. quod illi minus à bona dispositione recedunt, qui nisi alia causa specialis impediat, sub vnu iudice cupiunt litigare.

Cap. XIX.

Tractat tertiam opinionem ca. 17. positam. & contra eam arguit ex rationibus contra secundam opinionem ca. prædicto adductis.

DISCIP. Visum est de secundo modo ponendi communitatem fidelium non habere vnum summum iudicem, qui ponitur *supra ca.* 17. nunc videamus de tertio, qui dictus est *ibidem.* MAG. Qualiter ille modus discerni valeat, ex illis quæ tractata sunt *primo huius ca. 1. vsque ad ca.* 13. patere potent studioso. DISCIP. Hoc non obstante, de isto modo ponendi aliquid specialius videamus, an scilicet optimæ ordinationi communitatis fidelium obuiet & repugnet, vt clerici pro omni crimine iudicentur à papa vel aliis iudicibus ecclesiasticis inferioribus; & etiam omnes laici à iudice seculari: quia contra istum modum ponendi totam communitatem fidelium non habere vnum iudicem summum rationes *ca.* 17. adductæ non videntur concludere: quia secundum istum modum nec aliquis deberet citari aut vocari à diuersis ad diuersa loca: nec aliquis cogetur duobus dominis seruire: nec super eosdem plures potestatem habebunt: nec aliqua potestas cõsortis erit impatiens, secundum quæ rationes istæ processisse videntur. vel ergo declara secundam opinionem *supra ca.* 17. recitatam, quomodo allegationes istæ concludunt contra tertium modum, de quo nunc quæro loqui: vel aliquas alias allegationes conaris adducere. MAGIST. [illegible] secundum opinionem *supra ca.* 17. recitatam modus regendi communitatem fidelium de quo *cap. præcedenti & ca.* 17. tractauimus, sit multo perniciosior isto modu, de quo nunc vis conferre. & ideo istæ allegationes multo patentius concludunt contra illum modum, quam contra istum, cum eædem allegationes vel aliquæ illarum conuincunt, vt videtur, istum modum regendi communitatem fidelium ab optimu modo & puniendi reos deficere. primæ autem duæ allegationes contra istum modum inefficaces apparent. sed tertia contra ipsum aliquam apparentiam habere videtur: eo quod tuta cõmunitas fidelium posset regi per vnum. Frustra autem fit per plures, quod fieri potest per pauciores. ergo tales duo rectores. sc. ecclesiasticus & secularis illo modo frustra ponuntur. Quarta allegatio fundata in auctoritate Saluatoris *Matth.* 6. nequaquam videtur concludere contra illum modum: sed fundata in auctoritate Saluatoris Matth. 12. *omne regnum contra se diuisum desolabitur* &c. contra istum modum tali modo adducitur. non solum illa societas est propinqua desolationi & ruinæ quæ est cõtra se diuisa: sed etiam illa, quæ ex modo regendi est disposita diuisioni propinqua, iuxta auctoritatem Saluatoris. sed si communitas fidelium habeat [illegible] partes, quarũ vna habeat iudicem summum, & alia alium: communitas illa est disposita ad [illegible] sionem & diuisioni propinqua. quia propter assiduam mutuam cõmunionem subditorũ & summorum iudicũ, qui sicut cẽs mortales sunt proni ad dissentiendum contra se faciliter diuidentur. ergo si tali modo regatur communitas fideliũ periculosa est cẽsenda. Alia autem allegatio fundata in auctoritate beati Hieronymi, videtur efficaciter concludere contra illum modũ: quia per exempla, quæ adducit Hieronymus, non solum probatur vnitas prælati super vnum populum siue supra vnam multitudinem hominum: sed ẽt probatur vnitas prælati super vnum locũ, in quo subiecti morantur, vt in vna diœcesi, quæ certam regionem comprehendit, sit tantũ vnus episcopus: & in vna prouincia sit tantum vnus archiepiscopus. ergo per eadem exempla non tantum probatur vnitas iudicis summi super aliquem locum, in quo sibi subiecti morantur, vt in eodem loco nullus alius sit iudex summus quorumcunq; in illo loco morantium. sicut in diœcesi Parisiensi est vnus solus episcopus: & in prouincia Mediolan. est vnus solus archiepiscopus. Sequens allegatio etiam contra istum modum videtur concludere, quod potestas non solum est impatiens consortis super eosdem subiectos: sed etiam impatiens est consortis in eodem loco. sicut enim index aliquis nollet, quod subditi sui essent alterius iudicis: ita nollet, quod aliquis alius haberet potestatem in loco vbi subditi sui morantur. ergo non solum est periculosa societas [illegible], si sint plures iudices super eosdem populos vel subditos, sed etiam periculosa est societas [illegible] ium, si in eodem loco etiam super diuersos subditos fideles fuerint plures summi iudices constituti. & ita non expedit, quod clerici habeant vnum summum iudicem ecclesiasticum, scilicet papam; & laici vnum summum iudicem, scilicet imperatorem; cum clerici & laici in eisdem locis simul commaneant.

DISC. Video qualiter præscriptæ allegationes adducuntur contra istum modũ ponendi. ideo cõtra eundẽ modũ ponendi conetis alias inuenire. MAG. Videtur quod contra eundẽ modum ponẽdi potest aliter allegari. Nã, vt allegatũ est 1. *huius c.* 1. illud regimen est expediens vniuersitati morta-

mortalium: & eadem ratione toti congregationi fidelium, pet quod [illegible] & litigia, ad quæ próna est natura mortalium, æquius & conuenientius deciduntur. sed iurgia & litigia, quæ oriri possunt ex causis innumeris inter clericos & laicos, æquius & conuenientius deciduntur, si omnes tam clerici, quam laici habent vnum summum iudicem, sub quo omnes debent litigare, quam si habeant plures iudices tales, scilicet ecclesiasticum & secularem. nam si orta mat[illegible] inter clericos & laicos coram ecclesiastico iudice, qui non sit summus iudex laicorum, debeant litigare, merito laici habebunt eum suspectum. Consimiliter si debeant litigare coram iudice seculari, qui non est iudex clericorum, non indigne clerici habebunt eum suspectum. ergo absque rationabili suspicione non dirimetur litigium aliquod inter clericos & laicos, si non est omnium vnus iudex summus. Amplius (vt communiter) maiores & plures occasiones discordiarum, contentionum, seditionum, præliorum & guerrarum ac rixarum emergunt inter morantes simul, quam inter distantes, si simul morantes non habent vnum iudicem summum, eius metu ab huiusmodi refrenentur. Sed inter distantes valentes ad inuicem communicationem habere sæpe contingunt occasiones malorum huiusmodi. Ergo multo magis timendum est, ne talia inter morantes simul emergant, nisi habeant vnum summum iudicem, qui omnes impedientes tranquillitatem & pacem habeat coercere. Rursus, nulla communitas simul viuentium vita politica est optime ordinata, nisi sit ciuiliter vna. vnde fideles sicut sunt vnum corpus in Christo, *ad Rom. 12.* ita etiam debent esse vnum corpus seu collegium in vita ciuili. sed communitas illa, quæ habet diuersos summos iudices seu diuersa capita siue rectores, non est ciuiliter vna: sicut illi, qui non habent vnum regem, non sunt vnum regnum. Sed communitas seu congregatio fidelium vel est optime ordinata, vel laborare debet, vt sit optime ordinata & ciuiliter: quia vita ciuilis pro eo, quod includit diuersas partes & diuersos modos ponendi, competit religioni Christianæ & vitæ gratiæ non repugnat. ergo communitas fidelium, si non est vna, quia non habet vnum summum iudicem, qui malefactores omnes per seipsum vel per iudices constitutos ab ipso seu inferiores eo habeat castigare ad habendum vnum huiusmodi summum iudicem, vt sit optime ordinata ciuiliter: etiam ciuiliter vna debet efficaciter laborare. & ita non expedit, vt in communitate fidelium sint plures iudices summi, quorum vnus clericos, & alius laicos debeat castigare.

Cap. XX.

In quo impugnatur quartus modus dicendi supra ca. 17. huius assignatus.

DISCIP. Nunc videamus qualiter impugnatur quartus modus ponendi, communitatem fidelium non habere vnum iudicem summum, sicut *ca. 17.* recitatur. MAGIST. Iste modus tenet, sicut dictum est ibi, quod vna pars fidelium, scilicet clericorum, habet vnum summum iudicem, á quo solo vel a iudicibus inferioribus eo debet iudicari: præsertim si circa iustitiam exhibendam non fuerit negligens aut remissus. pro quibusdam autem delictis iudicari debet, præ[illegible] m si circa iustitiam exhibendã non fuit negligens aut remissus, sicut & iudex summus á summo iudice alterius partis, scilicet á papa vel iudicibus ecclesiasticis inferioribus ipso. Sed quibusdam a[illegible]aret, quod talis communitas non est optime disposita ciuiliter: quia ista communitas nõ [illegible] tei ordinata, in qua quantum permittit status vitæ præsentis occasiones discordi[illegible], rixarum, præliorum & guerrarum minime amputantur. sed in com[illegible]de[illegible] præ dicto modo fuerit ordinata, non amputantur quantum est possibile pro [illegible] occasiones malorum huiusmodi. nam non minima occasio talium est, si diu[illegible] simul [illegible] eodem tempore eundem reum, præsertim diuitem & potentem, ad di[illegible] & [illegible] dicta [illegible] ahere moliantur. poterit autem c[illegible]ntingere, quod aliquis laicus potens & di[illegible] com[illegible] scelera: quorum aliqua ad iudicem secularem, & alia ad iudicem ecclesias[illegible] pertineant [illegible] pu[illegible]enda. quare poterit euenire, quod tam iudex secularis quam ecclesiasti[illegible] ad suum forum, quod pro eodem tempore est impossibile. ergo ex hoc [illegible] contentio & seditio, rixa & guerra inter iudices ipsos: & per consequens inter subditos [illegible]. qui etia [illegible] supposita pluralitate iudicum in communitate fidelium pax & tranquillitas [illegible] rum & [illegible] cum erunt leuiter dissipata. Contra istum etiam modum ponendi videntur [illegible] ie ocs ail[illegible] nes tam *primo huius ca.* 1. quàm in hoc *tertio ca.* 1 [illegible] inductæ ad probandũ, quod [illegible] communitas mortaliũ habeat vnũ principem, qui sit dominus omniũ, & quod est [illegible] vt tota cõmunitas fidelium habeat vnũ summum iudicem, qui oẽs alios fideles habeat, [illegible]t, coercere. quamuis n. plura inconuenientia sequuntur ad secundum modum po[illegible] n superius. 18. & 19. *ca.* impugnatos, quàm ad istum: tamen ad istum multa sequuntur, secu[illegible]d per allegationes illas vel aliquas earum posset ostendi. DISC. Breuiter tange alleg[illegible] per [illegible] os modos ponendi im pbasti. quia forte ex deductione earũ, quam ibi fecisti, [illegible] quam apparentiã habeant contra istum modum. MAG. Si laici sint subditi tam [illegible] tali co quam iudici seculari: quamuis pro diuersis casibus poterit contingere, quod [illegible] pro casu spectante ad ipsum & pro cõmunibus negotiis ad ipsum & laicos [illegible] ertractandis ipsos laicos eodem tempore ad diuersa loca vocare voluerint. cui ergo obe[illegible] aut vtrique, quod est impossibile: aut neutri: & tunc talis communitas non est optime

 ordinata.

ordinata. quia illa communitas non est conueniẽter disposita, in qua subditi [illegible] non debent aut non possunt obedire. si obediant vni & non alii: illi cui non obediunt, faciunt iniuriam & ipsum offendunt: à quo pro contumacia punientur. Amplius, per talem pluralitatem iudicii communis vtilitas laicorum impedietur: quia non poterunt obedire vtriq; iudici summo, si pro communib. negociis vocati fuerint eodẽ tempore ad loca diuersa. Rursus, nemo iuxta sententiã Saluatoris potest duob. dominis seruire. ergo laici iudici seculari & ecclesiastico, qui prompti sunt ad dissentiendum, seruire non poterunt. Item, iudex secularis & ecclesiasticus ex causis innumeris poterunt diuidi contra se. quare tota communitas fidelium faciliter desolabitur. Adhuc, sicut testatur Hiero. In vna diœcesi debere esse vnus episcopus, & in vna prouincia vnus archiepiscopus, cuius vtilitatem per multa exempla probat. ergo super laicos debet esse tãtum vnus iudex summus, non tantum de eisdem criminibus, sed etiam pro omnibus, vt de omnib. criminibus ab vno solo iudice summo & aliis iudicibus inferioribus eo debeant iudicari. Rursus, omnis potestas est consortis impatiens, & præcipue super eosdem subditos, & pro causis diuersis. ergo iudex secularis erit impatiens, si iudex ecclesiasticus super laicos habeat potestatem. etiam eodem modo index ecclesiasticus habens super laicos aut clericos potestatem erit impatiens, si iudex secularis per eosdem habeat potestatem. quare cito ad iracundiam, & per consequens ad contentionem, rixam & bellum & guerram prouocabuntur. Concluditur ergo, quod communitas fidelium non erit optime gubernata ciuiliter, etiam quantum ad vitam politicam, nisi tota & omnis pars eius habeat vnum iudicem & rectorem supremum, de cuius iurisdictione immediata vel mediata in omni casu ab eo vel à iudicibus inferiorib. eo omnis alius pro quocunq; delicto debeat iudicari.

CAP. XXI.

In quo impugnatur quintus modus dicendi sup. c. 17. assignatus.

DISCIP. Audiui qualiter secundus modus & tertius & quartus ponendi communitatem fidelium, non habere vnicum summum iudicem, sicut c. 17. recitati sunt, impugnantur: nunc audire desidero, quomodo impugnatur quintus. MAG. Quintus est quorundam, qui ponunt quod Imperator est iudex in omni casu omniũ Christianorum, præter quam papæ. quia papa exceptus est totaliter à iurisdictione imperatoris & cuiuslibet mortalis. omnes autẽ alii clerici solummodo sunt excepti per priuilegia imperatorum & regum. Iste autem modus taliter impugnatur. Sicut non absq; periculo dissipationis, tranquillitatis & pacis duæ multitudines hominum simul in eodem loco morantur, si non habent vnum summum iudicem, qui malefactores coerceat. sic non absq; periculo dissipationis, tranquillitatis & pacis moratur aliquis non subiectus cum alio vel cum aliis, qui potestatem & magnam sequelam potest habere. talis enim propter sequelam, quam potest habere, est pro multis non immerito computandus: sed papa propter altitudinem officii, quo fungitur, potest habere maximam sequelam Christianorũ. ergo si non est subiectus summo iudici Christianorũ, non morabitur cum ipso absq; periculo dissipationis, tranquillitatis & pacis.

CAP. XXII.

Positis fundamentis rationum omnium pro opinionibus adductarum: secundum fundamentum magis probat, scilicet quod laici non sunt in omnibus subiecti summo pontifici.

DISCIP. Cerno quod ratio, quam à 17. ca vsq; huc tractauimus, fundatur in duobus. Quorum primum est, quod nulla communitas seu congregatio mortalium, nec vniuersalis nec particularis est optime disposita, nisi vnum caput seu rectorem summum habeat, cui omnes [illegible] excepto, quo ad omnia quæ pro communi vtilitate sunt necessario facienda, sint subiecti [illegible] multum apparentiæ videtur habere. quia vbi non est vnitas, non est facile concordiam [illegible] re. non est autem vna congregatio seu multitudo neque vniuersalis neque particularis [illegible] habeat vnum caput seu rectorem, quia, vt testatur beatus Cypria. prout legitur 24. q. [illegible] vbi est vnitas, oportet quod eius origo ab vno incipiat: quia, vt dicit ibidem, *ab vnitate exor[illegible] fi[illegible]* in quacunque communitate seu congregatione est vnitas: illa vnitas ab v[illegible] autem vnus non est nisi caput & rector communitatis. ergo nulla communitas e[illegible] illa, cuius caput & rector est vnus, ita vt omnes alii sint membra ipsius. Item, vnit[illegible] tis seu congregatio non est nisi vnitas ordinis secundum superioritatem & inferio[illegible] libet respectu alterius sit inferior siue superior: vel plures sint inferiores respectu vnius superioris: quia vbi essent plures superiores respectu vnius inferioris, non esset verissima vnitas [illegible] optima dispositio communitatis. oportet igitur quod summus in communitate ponatur [illegible] cus: & ita videtur multum apparens, quod nulla communitas nec particularis nec vniuersalis est optime ordinata, nisi habeat vnum caput vel rectorem, cui omnes alii sunt subiecti. Vnde & vna domus non est optime disposita, nisi habeat vnum patremfamilias: nec vna villa, nec vna ciuitas, nec vnum regnum optime gubernatur, nisi ab vno summo regatur. E[illegible] omnes volentes secundum rationem politice viuere, vnum caput summum constituerunt super omnes. Secundum, in quo videtur fundari ista ratio, est quod imperator & al[illegible] non

non sunt in omnibus, quæ spectant ad gubernationem ipsorum & correctionem, si deliquerint subditi summo pontifici. quod vt videtur non habet tantam apparentiam, sicut primum. ideo pro isto alias allegationes adducas. MAGIST. Pro ista poteris tu colligere allegationes quamplures *ex primo huius ac pluribus ca. specialiter. c. 28. & ex secundo huius. c. 1. & 12. & 14. & 15.* DISCIP. Pro isto secundo fundamento præscriptæ rationis alias speciales allegationes adducas: vel alias prius tactas magis exquisite pertracta. MAG. *Primo huius c. 28.* tacta est vna allegatio, quæ nonnullis apparet multum fortis, quæ talis est. ille non est inferior alio, quoad illa, in quibus ab ipso ad istum alium appellare non licet. quia in omnibus, in quibus vnus iudex est inferior alio, licet appellare ad illum superiorem vel saltem ad superiorem ipso. sed in multis causis non licet appellare ab imperatore ad Papã. ergo ad multa imperator non est inferior Papa. quod per sacros canones probatur aperte. Fabianus Papa, vt habetur 2. *q.* 6. *c.* 1. ait: *Licet appellatori viciatam causam remedio appellationis subleuare.* Idem eadem *causa & q. c. liceat*, ait: *liceat etiam in criminalibus causis appellare, nec vox appellandi negatur ei quod in supplicio sententia destinauerit.* Ex his colligitur, quod vbicunque habet iudex superiorem ad superiorem potest appellare. Minor, scilicet quod in multis causis non est appellandum ab imperatore ad Papam, multis modis probatur. hoc enim Glo. 2. *q.* 6. *c.* super verbo *sacerdotum.* videtur asserere dicens: *ergo à seculari iudice ad Papam potest appellari: quod verum est vacante imperio. vt extra de foro compe. licet alias. & extra de appellationibus, sed duobus.* Item Glo. eodem ca. super verbo *in communi* ait: *primo publice, vt secularis iudex audiat seculares causas, ecclesiasticus ecclesiasticas audiat. & sic planum est, quod dicitur in texta. sed contra dicit Anacletus: coram patriarcha aut primate ecclesiastico & coram patritio secularia negotia iudicentur.* Ex quibus verbis colligitur, quod in negotiis secularibus à iudice seculari: & per consequens ab imperatore non est appellandum ad Papam. DIS. Si secundum Glossam primam vacante imperio licet appellare ad Papam, ergo Papa habet disponere de imperio: & per consequens imperator ratione imperii est inferior Papa. & ita etiam non vacante imperio licet appellare ab imperatore ad Papam etiam in secularibus causis. MAG. Respondetur tibi, quod Papa vacante imperio nihil habet disponere de imperio, nisi auctoritate imperatoris instituentis eum vicarium suum, vel auctoritate aliorum scilicet Romanorum vel principum, quibus concessa est potestas ordinandi quis debeat gerere vicem imperatoris vacante imperio. & ideo si vacante imperio contingit appellare ad Papam, hoc est, inquantum Papa gerit vicem imperatoris & locum imperatoris tenet. qui autem gerit vices alterius & locũ eius tenet, est inferior eo in hoc. quia semper vicarius est inferior eo, cuius est vicarius. ergo Papa est in hoc inferior & minor imperatore: & per consequens ab ipso imperatore non licet appellare ad Papam. DISCIP. Licet ista instãtia apparenter videatur exclusa: tamen adhuc videtur posse ostendi, quod pro negociis seu causis secularibus liceat ab imperatore & aliis secularibus iudicibus appellare. Nam ad illum licet appellare, qui potest causam viciatam subleuare. sed si causa secularis in foro seculari vel coram iudice seculari fuerit viciata: quia imperator vel alius iudex secularis non vult facere iustitiæ complementum: Papa potest causam taliter viciatam subleuare, & ad ipsum vel alium iudicem ecclesiasticum est [illegible]endum pro iustitia obtinenda, *extra de foro competen. c. ex transmissa. & c. veram. & c. licet, & c.* [illegible] *more.* ergo licet appellare ab imperatore & aliis iudicibus secularibus ad Papam. MAG. Respondetur, quod etiam in decretalibus, quæ maiorem iurisdictionem & auctoritatem Papę & iudicibus ecclesiasticis tribuere videntur, nunquam inuenitur, quod si imperator neglexerit facere iustitiam in causa seculari, eo ipso possit Papa auctoritate Papalis officii & ex ordinatione Christi in eadem causa facere iustitiæ complementum, licet ex consuetudine inquantum imperator scit & approbat, vel saltem scit & non prohibet, sed colorans hoc faciat, Papa & iudices ecclesiastici in quibusdam regionibus iudicant de aliquibus criminibus pure secularibus, irrequisito omni iudice seculari: quod tamen eis ex iure diuino non competit. Et hinc est, quod ex consuetudine obtinent Papa & ecclesiastici iudices, quod quando iudex secularis negligit facere iustitiam, ad ipsos recurritur, quæ quidem consuetudo si iudices seculares in illis regionibus fuerint notabiliter negligentes, potest ex causa rationabili præscribi; præsertim si imperator hoc sciens [illegible]sam duxerit tolerandam. Cum ergo dicis, quod ad illum licet appellare, qui potest causam viciatam subleuare. Respondetur, quod hoc non est generaliter verum vocando causam viciatam, [illegible] in qua iusta sententia minime terminatur; quia appellatio semper debet fieri ad ma[illegible] & causam taliter viciatam, quæ scilicet iuste minime terminatur: potest quando[illegible] supplendo negligentiam maioris subleuare. sicut etiam in conferendo beneficio [illegible]ponendis potest minor supplere negligentiam superioris. *extra de elec. c. ne pro defectu. extra de conc[illegible] habendarum c. nulla. & c. quia diuersitatem. extra de institutionibus grave. & 9 q. 3. cum simus. & 80. di. volumus.* vbi dicit Gloss. *arg. quod si prælatus non vult vel negligit facere, quæ debet, tunc ea debent supplere subditi.* hoc etiam colligitur ex concilio Sardicen. quod ponitur *dist. 65 c. vltimo*, vbi dicit [illegible]. quod *si subditi negligant facere quod debeat: debeat suppleri à maiori vel per se vel per alium, & [illegible]so.*

Ex quibus aliisq; quampluribus patet, quod inferiores possunt supplere negligentiam superio[illegible] [illegible]iam sæpe possunt superiores corrigere & cohercere, teste Egino Papa, qui, vt legitur 9. q. [illegible] *saluo.* ait. *saluo in omnibus Romanæ ecclesiæ priuilegio nullus metropolitanus absq; cæterorum comprouincialium episcoporum instantia aliquorum audiat causas. quia irrita erunt aliter, nisi quam in cõspectu omnium eorũ*

erunt ventilata: & ipse si fecerit, coherceatur à fratribus. cui concordare videtur Ani[illegible]us Papa, [illegible] eadem *caus. 9. q. 3. si autem, ait: c. si autem aliquis metropolitanorum in[illegible]atus fuerit & sine omnium c[illegible] prouincialium præsentia, vel consilio episcoporum vel causas eorum vel eas tantum quæ ad propriam suam pertinent [illegible] arrochiam agere aut grauare eos voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps præsumere audeat. si vero incorrigibilis eisque inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam sedem, cui episcoporum iudicia reser[illegible] præcepta sunt, eius contumacia referatur, vt de eo vindicta fiat.* Ex prædictis colligitur quod minor [illegible] potest supplere negligentiam maioris. & ideo non semper ille, qui potest causam vitiatam sub[illegible]e [illegible]are, est maior. & per consequens non potest semper appellari ad ipsum. quare licet Papa suppleat negligentiam iudicum secularium: & si suppleret negligentiam imperatoris terminando causam, quam imperator terminare negligeret: non posset per hoc ostendi, quod ab imperatore [illegible] appellare ad Papam: nec quod imperator in talibus sit minor Papa. DIS. Quod minor [illegible]ale[illegible] supplere negligentiam superioris, hoc non est nisi auctoritate canonis conditi a concilio, quod est superius illo inferiori, qui potest supplere negligentiam superioris, *extra de concess. præben. quia diuersitatem.* sed Papa auctoritate talis canonis vel legis non supplet negligentiam iudicum secularium vel imperatorum: sed auctoritate propria. ergo ex officio maior est imperatore in talibus, & etiam omnibus aliis iudicibus secularibus.

MAGIST. Respondetur tibi, quod sicut inferiores auctoritate legis supplent negligentiam superioris: ita Papa virtute consuetudinis, quæ æquipollet legi, supplet negligentiam iudicum secularium. Et ideo auctoritate officii sui non supplet negligentiam talem. & ideo non est maior in huiusmodi causis secularibus. DIS. cuius auctoritate vel consensu potest introduci talis consuetudo, quæ tribuat Papæ huiusmodi potestatem? MAGIST. Ad hoc tibi respondetur vno modo, quod potest introduci huiusmodi consuetudo auctoritate vel consensu tacito, vel expresso imperatoris & iudicum secularium, quibus potest placere, quod Papa negligentiam suppleat eorundem, aut possunt scienter tolerare, quod hoc faciat Papa. Aliter dicitur, quod p[illegible] introduci auctoritate populi, qui velint vel consentiãt, quod Papa huiusmodi habeat potestatẽ. al[illegible]er dicitur, quod põt introduci auctoritate siue ratione naturalis rationis, quæ dictat, quod iustitia est n[illegible]latenus negligẽda, quin semper in cõmunitate seruetur. DIS. Nũquid posset imperator & iu[illegible]ces seculares talem consuetudinem tollere? MAG. Respondetur, quod secundum istam alle[illegible]ionem, quæ ponit, quod talis consuetudo potest introduci de consensu tacito vel expresso imperatoris & iudicum secularium imperator posset eam tollere; sed non alii iudices seculares. q[illegible]ia enim præscriptio est à iure imperiali, & non ab inferioribus iudicibus. ideo enim hoc non potest Papa præscribere contra imperatorem, si expresse & ex certa scientia tolerat huiusmodi consuetudinem. sed contra alios iudices seculares inferiores præscribere potest Papa. Si tamen imperator reuocaret huiusmodi consuetudinem, aut aliquomodo negligeret facere iustitiam, vel etiam permitteret alios iudices inferiores negligere iustitiam, & nullatenus sustineret, quod Papa, ve[illegible] alius suppleret tam perniciosam negligentiam, & omnibus verisimiliter huiusmodi confusio incorrigibilis appareret, esset tanquam destructor & peruersor iustitiæ de dignitate imperiali deponendus.

CAP. XXIII.

Probat, quod Papa est inferior Imperatore iurisdictione coactiua.

DISCIP. Diffuse tractata est ratio prima, quam incepi. *c. 1. 17.* ad probandum, quod imperator est iudex Papæ, & quod Papa est inferior eo, quoad iurisdictionem coactiuam. [illegible]deo nunc al[illegible] rationes adducas. MAG. ista tamen comprehendit duas tactas *in prima parte istius D[illegible] logi li. 6. [illegible].4. & 5.* talis est. Papa non est magis exemptus [illegible] iurisditione coactiua imperato[illegible] [illegible]rum iec[illegible] [illegible]u iudicum, quam [illegible]erunt Christus & apostoli. sed Christus inquantum ho[illegible] talis & ap[illegible]li, fuerunt [illegible] imperature, quantum ad iurisditionem coactiuam, [illegible]d [illegible]go c[illegible]iliter & Papa. Ma[illegible]r est manifesta. Minor probatur, quantum ad vtramq[illegible] [illegible] quod enim Christus [illegible] [illegible]ior imperatore & aliis iudicibus secularibus, quan[illegible] iurisditionem coactiuam, pr[illegible]bat[illegible] q[illegible] q[illegible] otest accusari & contra quem possunt a[illegible] iudicari potest. sed C[illegible] [illegible]ari quod ipsemet testatur, cum Ioh. 8. dici[illegible] *vobis arguet me de peccato.* qu[illegible] bo[illegible] [illegible]ssi Christus aliis potestatem accusandi ipsi[illegible] [illegible]od etiam testatur Innocen. 3. *e[illegible] [illegible]a de hereticis cum ex iniuncto, dicens: Nec quisquam sua præsumptionis audacia illo defendat exemplo, quod asina [illegible]ur reprehendisse prophetas, vel quod dominus ait: quis ex vo[illegible] ar[illegible] uet me de peccato:* & infra? *Rursus aliud est. quod prælatus sponte de sua confisus innocentia subditorum [illegible]e accusationi supponit, in quo casu præmissum domini verbum debet intelligi.* Ex quibus verbis col[illegible]ur, quod C[illegible]stus poterat accusari. ergo & poterat iudicari ab illo coram quo poterat accusari. [illegible]S. [illegible] concludit intentum: imo contrarium ex ipso colligitur, quod Christus solummodo [illegible]on[illegible], si[illegible]ut innuunt præmissa verba, se supposuit accusationibus subdi[illegible]orum. & ita Christus n[illegible]n potuit iudic[illegible] nisi quia v[illegible]luit. & per consequens iudices non erant superiores Christi. Ex q[illegible] [illegible]u[illegible] quod exemplo Ch[illegible] [illegible] non potest concludi de Papa, quod teneatur subir[illegible] [illegible] [illegible]d[illegible] m im[illegible]er[illegible]ris. sed q[illegible]d Pap[illegible] sponte potest [illegible] subiicere accusationibus ali[illegible]uin, [illegible] plures [illegible] [illegible]n[illegible]nes [illegible]stautur. MAGIST. Videtur al[illegible]is, quod verba præmissa probant [illegible] [illegible]tum [illegible] [illegible] et [illegible]u[illegible]d.

C[illegible]

Christus poterat accusari, ita quod iudices, qui accusatores audire debebant, non poterant repellere volentes accusare Christum, nisi ex causa: puta si non apparerent legitimi accusatores, vel aliomodo repellerentur ab accusatione secundum iura, ex quo Christus dedit iure volentibus accusare potestatem accusandi. & per consequens ex tali potestate data Christo erant iudices superiores Christo, in quantum erat homo mortalis: & Christus sic fuit eis inferior, licet sponte fuit passibilis & mortalis.

[Et hæc de tertia parte Dialogorum pro nunc tibi sufficiant.]

Hæc postrema verba inclusa non videntur esse Auctoris Occami, sed editoris, qui hoc opus malignè truncauit, & sex totos tractatus, quos habes in Prologo huius tertiæ partis enumeratos, abrupit, quibus speciatim & hypotheticè vniuersam causam inter Ludouicum Bauarum Imperatorem & Iohannē ac Benedictum Papas controuersam Auctor exposuisse dicit, liberius aliquantum in Papas inuehendo, & Imperatorem excusando, quam offensio primi editoris ferre poterat, vt videre est in præfatione Ascensii huic Dialogo præfixa.

GVILHELMI DE OCKAM

Compendium errorum Papæ.

INCIPIT COMPENDIVM ERRORVM IOANNIS PAPÆ XXII. EDITVM ET COMPILATVM A FRATRE GVILLERMO OCKAM DE ORDINE FRATRVM MINORVM.

SEcundum Bokkyg super sacram scripturam, quatuor sunt sensus scripturæ sacræ, videlicet hystoricus, allegoricus, tropologicus, & anagogicus. Vnde sensus historicus secundum Isid. Ethi. li. 1. ca. vltimo. *historia*, inquit, *est rei gestæ narratio, per quam ea quæ in præterito tempore facta sunt dinoscuntur.* Allegoria est, quando per factum vnum figuratur factum aliud, pertinens ad instructionem fidei de Christo & ecclesia, sicut per Noe in arca *Gen.* 7. figuratur Christus in ecclesia. etiam per serpentem eleuatum in palo, *Num.* 21. figuratum Christus eleuatus in cruce & per Goliam victum à Dauid significatur diabolus victus à Christo. & sic de aliis. Vnde allegoria aliud sonat: & aliud significat. Tropologia est, quando per factum vnum intelligitur aliquid faciendum, quod pertinet ad morum informationem & honestatis conuersationem. Vnde tropologia est moralis locutio ad instructionem morum & correctionem siue apertis siue figuratis sermonibus prolata. Anagogia est expositio, qua inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, *Rom.* 1. Vnde dicitur ab *ana* quod est sursum, & *goge* quod est ductio, quia ducimus sursum ad intelligentiam de supracœlestibus.

INCPIT PROLOGVS.

L*Ocuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odii circundederūt me, & expugnauerūt me gratis.* qui se dicunt apostolos: sed inuenti sunt mendaces & tyranni persequentes innoxios, promouentes perfidos, diffamantes catholicos, exaltantes schismaticos, odientes probos, veritatem opprimentes, & totis suis conatibus vtrisq; possibilibus hæreticam extollentes intrepide prauitatē. Venit prohdolor tempus, de quo vaticinans B. apostolus Paulus 2. Tim. 4. *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertentes, ad fabulas autem conuertentur.* quæ reuera prophetia diebus nostris (quod lamentando refero) est penitus adimpleta. Nam *insurrexerunt in me* & alios viros vtique realiter Christianos, fideles, catholicos, & orthodoxos, *testis iniqui, & mentita est iniquitas sibi.* Qui, vt intent[...] suum horrendum ad finem possint optatum perducere, scripturas sacras subuertunt, dicta auctorum denegant, sacros canones legesq; ciuiles reprobant. Defendentes veritatem mo[...] persequuntur & captiuant, & vsque ad interemptionem absque misericordia cruciant. Et vt multa verbis paucis concludam: Regem etiam & legem diuinam, legemque humanam; [...]nte meretricia, ausuque execrabili subuertere & satagunt & festinant Sunt ne iuuenes & om[...]rati talia nephanda etiam fabricantes? sed vt inferius luce clarius apparebit, sunt seni[...] [...]uli pontifices, scribæ, & pharisæi, necnon legisdoctores, veluti fuerunt qui Christum [...]nt. vt signanter possimus dicere verbum Dan. 13. scripturn: *Egressa est iniquitas de Babylone a [...] iudicibus, qui videbantur regere populum.* Per istos, it[...] q[...]iam, inductus sum c[...] [...]sticolis, cum iniuria in Pathmos deportatus. Non tamen sumus extra [...] vel præmii positi: quia manus Domini non est abbreuiata, & confidimus in altissimo, quod cum honore in Ephesum remeabimus, & iniurias Christi confessoribus, imo veraciter imprudenter illatas, pro loco & tempore his, qui nunc ignorant, aperte ostendemus. Quod si Deus noluerit, certus sum quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profunditas, neque tribulationes, neque minæ, neque promissa, neq; alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, seu defensione fidei Christianæ, pro qua labores & erumnas didicimus

cimus

cimus tolerare. Nec tamen inuite, quantum ex parte est veritatis catholicæ d[illegible] mentes doleamus, quod tot diebus nostris, qui vid[illegible]bant [illegible] esse columnæ in [illegible] deberent fidem Christianam vsque ad sanguinem d[illegible]fendere, in hæresum f[illegible] præcipitant & labuntur: imo cum gaudiu omnes iniurias, b[illegible]pl[illegible]mias & pe[illegible] sti amore sustinemus. Scientes quod, vt scribit apostolus 2. ad Thim. 3. *Omn[illegible] pie volu[illegible] in Christo persecutionem patientur.* Et quoniam vt ait idem apo[illegible] 1. ad Co[illegible] *Oportet hæ[illegible] vt qui probati sunt manifesti fiant.* posuimus facies nostras, vt petram dur[illegible]ma[illegible] cu[illegible] entes cum Dei adiutorio in negotio fidei multipliciter probati, vt probati po[illegible] mund[illegible] nifest[illegible]ri: nec propter insidias hominum impiorum manum ad ar[illegible] p[illegible]tam fauc[illegible] cutionibus retrahemus. intelligentes voce veritatis Matth. 5. esse dictum: *Beati qui p[illegible] patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Et 1. Pet. [illegible]. *Si quid patimini p[illegible]pter [illegible]tiam, beati.* Et Psal. ait: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* Si quid autem [illegible] præ[illegible] opusculo, quod scripturæ vel doctrinæ sanctorum seu sacrosanctæ ecclesiæ asserti[illegible] ugnet [illegible] aduersetur, correctioni præfatæ ecclesiæ catholicæ, non ecclesiæ malignantium, n[illegible]n hæretic[illegible]rum, non schismaticorum, nec eorum fautoribus me, & dicta mea subiicio & expono.

Cap. I.

De erroribus Papæ.

Diues locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt. pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertent illum. verba ista Eccl. 13. scripta possum ego & quid[illegible]m alii Christiani pauperes non immerito ruminare, qui de necessitate salutis contra quosdam d[illegible]uites mundi huius, qui confidant in multitudine diuitiarum, pro iustitia certamus. Et quia in numero visibiliter sumus, licet in rei veritate plures sint nobiscum, quam cum i[illegible]lis: sumusq; [illegible]ebus pauperes, ac Mammona iniquitatis omnino carentes: ab aliis, qui plus sapiunt quã oportet sapere ad sobrietatem, blasphemamur, diffamamur, & derisioni habemur, factiq; sumus opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Et quia de facto inimici nostri sunt iudices, per quos fal[illegible]dica & fraudulenta informatio, imo deformatio ad aures plurimorum fidelium tam principum quam inferiorum clericorum & laicorum de gestis nostris circa negotium fidei dinoscitur peruenisse: quod videlicet veritati resistimus, & errores ac hæreses pertinaciter defensamus: duxi Deo primo causam nostri certaminis, absque fermento mendacii, succincto sermone pandere, vt nescientes mortifera tormenta impudentium virorum, & veritatem rei gestæ, discant qualibus molestamur iniuriis, quibusq; excessibus fides catholica opprimitur, teritur, & calcatur.

Existens itaq; Ioh. vicesimussecundus in sede B. Petri (in cuius curia nonnunquam fui [illegible]) dicens se esse sapientem, stultus factus est volens esse legis doctor, non intelligens ea quæ loquebatur, neque de quibus affirmauit, quæque nunquam didicerat, temere docere præsumpsit, & q[illegible] prius non fuit discipulus veritatis, factus est magister hæresum [illegible] circum enim prauum co[illegible]sus, duo principaliter agere attemptauit; Romanũ videlicet Imperium vel sibi subiugare ve[illegible]nitus lacerare, & professionem pauperum fratrum Minorum erroneam esse & i[illegible]licitam qu[illegible]datu documentis insanis declarare, vt istis peractis criminibus totum mundum subiiceret su[illegible]tioni. Et quia ad tam execrabile desiderium suum instinctu hostis generis humani adinuentu[illegible] si possibile fuisset, implendum, opus habuit mendaciis abundare, scripturas sacras vtriusq; te[illegible]menti vna cum doctrinis sanctorum & sententiæ ministris ecclesiæ reprobare, leges crimina[illegible]s deserere, atque alumnos Christi affligere, persequi, & molestare, tres destitutiones scripsit, q[illegible]as *constitutiones* vocaliter appellauit. Quarum prima, *Ad conditorem canonum*, Secunda *cum inter nonnullos*: Tertia, *quia quorundam*, incepit. in quibus sui conceptus pestiferi dementiam detexit euide[illegible]ter & mo[illegible]strauit. Nam dictas destitutiones erroribus, hæresibus, mẽdaciis, & sophismatibus, fermentans, in fide & bonos mores damnabiliter impegit, & in præiudicium Ch[illegible] & Ch[illegible]tatis contra veritates catholicas intrepide scripsit, docuit, & affirmauit.

Cap. II.

In prima quidem destitutione sua, videlicet *Ad conditorem*, Primus error suus est, q[illegible]tio dominii rerum, quibus a[illegible]iqui religiosi vtuntur, facta per summum pontifi[illegible] perfectionis minime prodest. Quem errorem ponit sub his verbis: *Ipsis quidem fratribus quantum ad statum perfectionis nequaquam profuit retentio dominii sic prædicta:* Iste igitur error est idem c[illegible]am alio errore suo, quo affirmat, quod abdicatio proprietatis similium rerum tam in spe[illegible]m in cõmuni ad perfectionem n[illegible] prodest. & ideo inferius, vbi ista verba ponit, simili[illegible]ctabutur.

Secundus error in eadem destitutione insertus est, quod via præcipue disponi[illegible] ad caritatem per amputationem solicitudinis, quam ipsa temporalia in acquirendo, co[illegible]seruãd[illegible] dispensando exigunt. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Cum enim perfectio vitæ Christianæ principaliter & essentialiter in charitate persistat, quæ ab apostolo vinculum perfectionis dicitur, & quæ vnit seu iungit ali[illegible]ualiter hominem suo fini, ad quem per contemptum bonorum temporalium & ipsorum expropriationem via dispon[illegible] per hoc præcipue, quod sollicitudo, quam ipsa temporalia in acquirendo, conseruando, & dispensando exigun[illegible] quæ plerunq; ab actu charitatis retrahit) amputantur.* Hæc sunt verba eius, quæ veritati aperte contradi[illegible]unt Tum q[illegible] ag[illegible] disponitur via ad charitatẽ per amputationẽ amoris inordinati [illegible]d tem[illegible]ralia, qui non [illegible] est effectus charitatis: quam per amputationem sollicitud[illegible]is, q[illegible]am exigunt tẽporal[illegible] Tum quia solicitudo circa temporalia potest esse effectus charitatis & ex pura charitate pro-

[illegible]cedere, sicut patet in illis, qui in charitate fundati propter eleemosynas faciendas, propter hospitalitatem sectandam, propter pauperes vestiendos, propter captiuos redimendos, propter peregrinos suscipiendos, & alia pietatis opera exercenda, die noctéque circa temporalia laudabiliter sollicitantur. Tum quia magis disponitur via ad charitatem per votum paupertatis, quam per amputationem sollicitudinis, quam exigunt temporalia: quia actus vouendi paupertatem est difficilior atque perfectior, quam carentia sollicitudinis, quam exigunt temporalia. Quare iste error est merito reprobandus.

Tertius error in prædicta destitutione insertus est, quod expropriatio siue abdicatio bonorum temporalium per votum nihil potest conferre ad perfectionem, si eadem siue æqualis sollicitudo perseueret post expropriationem quæ inerat. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Restat quod si sollicitudo eadem post expropriationem huiusmodi, quæ ante ipsam inerat, perseueret, ad perfectionem huiusmodi talis expropriatio valet nil conferre.*

Verba eius erronea & virulenta, in quib. veritati contradicit & perfectionem virorum religiosorum in officiis specialiter constitutorũ diminuit & annullat. Nam constat, quod abbates, priores, & ceteri religiosorum prælati, nec non inferiores in officiis ordinis sui cõstituti maiorẽ de communi lege habent sollicitudinem circa temporalia acquirenda, conseruanda & dispensanda post votum paupertatis & expropriationis propter officia assumpta vel eis iniuncta: quam in nouiciatu ante expropriationem talem haberent. Nec propter hoc sequitur, quod expropriatio, quam vouerunt, nihil eis confert ad perfectionem. imo expresse sequitur contrarium, vt ait Anselmus. qui in lib. suo *de similitudinibus* aperte dicit, *quod opus bonum factum cum voto plus valet, quàm factum sine voto* ¶ Quartus error est, quod carentia dominii Romanæ ecclesiæ reseruati, non reddit carentem pauperiorem, quàm si res ipsas cum dominio obtinerent. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Adhuc nec vtique profuse dictis fratribus ordinatio supradicta, quantum ad hoc, quod propter carentiam talis dominii, se pauperiores dicere valeant: quam si ipsas cum illo, quo carere debent, dominio obtinerent.* Qui error est contra determinationem ecclesiæ Romanæ. nam *extra de ver. significatione. lib. 6. c. exiit qui seminat,* expresse dicitur, quod per carentiam talis dominii abdicantes magis à temporalibus elongantur. Est etiã contra rationem. nam ille est pauperior quantum ad res temporales, qui non potest ipsas in iudicio repetere, nec pro eis in iudicio litigare, quam si talia posset pro temporalibus rebus exercere. Item qui habet tale dominium est ditior, cum possit res huiusmodi vendere & pro sua vtilitate alienare. Igitur carens tali dominio est pauperior, quàm si huiusmodi dominium obtineret. ¶ Quintus error suus est, quod quantum ad res vsu consumptibiles vsus facti non potest à proprietate seu dominio separari. Et vocat res vsu consumptibiles, vt postea apparebit, illa quæ in cibo & potu, pecunia & vestimentis consistunt. vsum autem facti vocat actum vtendi, cuiusmodi est actus manducandi, bibendi, induendi, & huiusmodi. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Dicere siquidem quod in talibus rebus* (sc. vsu consumptibilibus) *vsus iuris vel facti separatus à proprietate rei seu dominio possit constitui, repugnat iuri & obuiat rationi.* Hæc sunt verba eius, quæ sacræ scripturæ aperte contradicunt. Nam, vt habetur. *Gen. 27.* Iacob habuit simplicem facti vsum vestimentorum Esau fratris sui ab omni proprietate & dominio separatum. Vnde ibidem sic legitur: *vestib. Esau valde bonis, quas apud se Rebecca domi habebat, induit eum.* sc. Iacob. Sacerdotes etiam veteris testamenti habebant [illegible] facti panum propositionum, & cuiusdam determinatæ partis quorũdam sacrificiorum. & tamen non habebant proprietatem & dominium illorum. quia non poterant illa vendere, nec donare. nec de illis aliquid ordinare, nisi solummodo manducare. Sacerdotes etiam nouæ legis habent vsum paramentorum in altari ab omni proprietate & dominio separatum. Ista hæresis poss[illegible] infinitis auctoritatibus scripturæ diuinæ & sanctorum auctoritatib. ac rationib. euidentis & exemplis reprobari. ¶ Sextus error est, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilib. separate à proprietate seu dominio non potest constitui vel haberi. Hunc errorẽ ponit sub his verbis: *In rebus consumptibilibus vsu nec ius vtendi, nec vsus facti separata res proprietate seu dominio poss[illegible] constitui vel haberi.* Iste error militat contra veritatem. Nam licentia vtendi etiam secundum illum, qui in qu[illegible]dam alio loco dicit sic: *Si quis alicui licentiam concedat vtendi re sua vsibilis (ita quod licentiam teneat) constat quod habet ius vtendi re illa, cui ea licentia est concessa.* igitur secundum ipsum licentia est ius [illegible]di. Manif[illegible]tum est autem, quod aliquis potest habere licentiam vtendi vestibus alterius sine [illegible] proprietate & dominio. Ergo potest habere ius vtendi rebus vsu consumptibilibus ab [illegible] [illegible]etate re[illegible] & d[illegible]minio separatum. ¶ Septimus error est, quod vti re aliqua nihil aliud est [illegible]uam fruct[illegible] rei seu vtilitatem in solidum vel pro parte percipere, quæ ex ea potest salua [illegible]a prouen[illegible]re. Istum errorem ponit sub his verbis: *Cum enim vti re aliqua nihil aliud sit pro[illegible] [illegible] rei seu vtilitatem aliquam in solidum vel pro parte percipere quæ ex illa potest salua rei substantia [illegible]re.* [illegible] verba [illegible]unt erronea. ex quibus sequitur aperte, quod nullus possit vti cibo vel [illegible]lis non prouenit communiter vtilitas salua rei substãtia. Quare dictum suum est er[illegible]lum. Quod & auctoritatibus similiter & rationibus posset euidenter & copio[illegible] [illegible]uus error est, quod illa re vti quis nequit. ex qua eius salua substãtia, nulla põt sibi [illegible]s. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Restat quod re illa vti quis nequeat, ex qua eius salua substantia nulla sibi potest prouenire vtilitas, quales res vsu consumptibiles esse constat.* Hæc verba eius in[illegible] [illegible] & doctrinæ sanctorum ac etiam rationi aduersa sunt. Beatus enim Paulus [illegible] [illegible]scribit. *vtere modico vino propter stomachum*: tamen aliæ auctoritates innumeræ possent adduci

adduci idem probantes demonstratiue. ratio indicat, quod contigit vti alimentis & rebus [illegible]sis, quæ ipso vsu consumuntur.

Nonus error est, quod actus vtendi sine iure aliquo non potest in rebus vsu consum[illegible]libus constitui vel haberi. Hunc errorem ponit sub his verbis. *nec actus ipse vt[endi] sine iure ali[quo po]test in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.* Hæc verba eius vesana, ex quibus sequitur q[uod] furans vestes alterius vel aliam rem quocunque vsu consumptibilem, statim cum vsu hab[et] ius vtendi ipsa. & per consequens non iniuste debet dici ipsa vti.

Decimus error est, quod rebus vsu consumptibilibus non contingit vti, sed abuti. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Licet in rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi nec ipsum vti possit constitui vel haberi, ipsis tamen poterit quis abuti.* Hæc verba eius detestanda. Ex quo sequitur, quod Christus [&] apostoli, quotiens comederunt & biberunt & se induerunt, rebus vsu consumptibilibus abu[t]ebantur: quod est hæreticum, & blasphemum. Similiter ex dicto errore sequitur, quod quicunq[u]e sacerdos vtitur speciebus in sacramento altaris, cum sint vsu consumptibiles, abutitur il[l]is speciebus. quod est erroneum & iniquum. *Abuti.* enim cõmuniter & maxime in scriptura diuin[a] sumitur pro male vti. Vndecimus error est, quod abuti exigit. quod cum actu superbia rei consumatur. [Hu]nc errorem ponit sub his verbis: *sed abuti exigit, quod cum actu superbia rei huiusmodi consumatur.* Hæc verba eius aperte dissona sunt scripturæ diuinæ. vnde Gen. 34. dixerunt filii Iacob de Sichen. *nunquid vt scorto abuti debuere sorore nostra?* & Ecclesiastici 25. dicitur de muliere mala: *à carnibus tuis ab[sci]de il[l]am, ne super te abutatur.*

Duodecimus error est, quod actus vtendi non est in rerum natura. Hunc errorem ponit sub his verbis: *quod non est, nequaquam haberi potest. Patet autem, quod actus ipse antequam exerceatur, aut etiam dum exercetur, aut postquam perfectus est, in rerum natura non est.* & infra: *cum actus est in fieri, nec adhuc illud est in rerum natura, cum esse rem perfectam significet, quod quamdiu est in fieri, nõ potest actus conuenire. Quod enim de actu. qui est in fieri, præterit, iam non est. Quod autem fit, instantaneum vel momentaneum est, & tale quod magis intellectu percipi potest quam sensu. Adhuc prius actum completum licet ex facto ipso prædicta res, a qua fuerit res ipsa haberi valeat: factum tamen ipsum, quod iam transiit, non habetur.* Hæc verba e[i]us tam hæretica, quàm ridiculosa. Ex quibus sequitur, quod nullus actus successiuus potest esse in rerum natura: quia ita bene concluditur per argumentum suum de quocunque actu successiuo, sicut de actu vtendi, qualis est manducatio, potatio, indutio, & huiusmodi. Et per consequens Christus nunquam processit de vtero virginis, neq; creuit, neque prædicauit, neque passus fuit, neque resurrexit, neq; in cœlos ascendit: cum quilibet istorum sit actus successiuus. Quare verba sua insana & hæretica sunt merito reputanda.

Tredecimus error est, quod protegere & defendere res pauperum paruas & viles etiam pe[r] procuratores derogat honori summi pontificis & Romanæ ecclesiæ. Hunc errorem ponit sub [his] verbis; *Rursus nedum fratribus ipsis ordinatio prædicta non profuit, sed etiam occasionaliter sacrosancta Romana ecclesia non leuiter detrahit & detraxit Nonnunquam vero præfata ecclesia, derogatur honor, si ipsam oportet nunc in foro ecclesiastico, nunc in foro seculari, interdum quoq; coram pedaneis iudicibus, & plerunq;, pro rebus paruis & vilibus continue litigare.* Hæc verba eius insana & arrogãtia plena hæresum diuinæ scripturæ contrarium concludentia, quod videlicet protectio & defensio subditorum in iudicio derogat honori prælati. Cum tamen prælatus ex suo officio subditos protegere & defendere teneatur. [V]nde Esa. 1. reprehenduntur prælati de negligentia circa defensionem pauperum & miserabi[l]ium personarum, dicente propheta: *pupillo non iudicant, causa viduæ non ingreditur ad illos.* Et supra: *quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam* Et Psal. canit: *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatorum liberate.* Quartusdecimus error est, quod dominium quarundam rerum, qui[bus] qui[]dam religiosi vtuntur, Romanæ ecclesiæ reseruatum, est nudum, ænigmaticum & verbale. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nolentesq; in posterum sub prætextu seu pallio talis dominii temporalis, verbalis, nudi, & ænigmatici,* & . Vnde circa istum errorem est notandum, quod iste error co[n]c[or]dat cum primo errore *in hoc opusculo* tacto, vbi dicit, quod retentio dominii rerum, quia nonnu[lli reli]giosi vtuntur, non prodest ad statum perfectionis. Et parum prius ait, *non ipso vsu fratrum [illegible] sed potius Romanæ ecclesiæ dominium esse simplex* Et infra; *quod autem dominium Romana eccl[esia] [illegible], simplex censeri debeat, ex hoc patet: quia ex illo nullum eidem ecclesiæ temporale obuenit hactenus com[modu]m, nec speratur quod obuenire debeat in futurum* Ex quibus omnibus colligitur, quod reten[ti]o d[illegible]lis est ad perfectionem. & dominium verbale, nudum, & ænigmaticum idem [illegible] ipsum. Et ita ipse reputat dominium ad perfectionem inutile & Romanæ ecclesiæ [sim]plex, [nu]dum & ænigmaticum & verbale illud dominium, ex quo nullum prouenit commodum te[mpo]rale. Q[uo]d est iam contra fidem, quam contra determinationem ecclesiæ Romanæ. [illegible] v[]q; est: quia si dominium est simplex, verbale, nudum & ænigmaticum, propter hoc q[uod] [illegible] non prouenit commodum temporale; sequitur, quod nullum esset commodum [illegible] [illegible] commodum spirituale, dominium [p]osset reddi non simplex, & non verb[ale] [illegible] ænigmaticũ [illegible] d reale & proficuũ ad æterna. Est etiã contra determinationem e[cclesiæ] [illegible] [illegible] eminat. vbi [h]aberur *retentio nanq; dominii talium rerum cum concessione vsus* [illegible] *paup[er]* [illegible] *non* [illegible] *à domino, cum sit meritoria ad æterna, & prof[es]sioni pauperum oportuna, qua[m]* [illegible] *qua* [illegible] *minuuat temporalia pro æternis.* Hi errores sententialiter pariter & litera[liter] [illegible] bus aliis, q[uos] causa breuitatis omitto in [r]estitutione *ad conditorem canonum*, expr[illegible]

CAP. III.

SEquitur videre errores in destitutione, *Cum inter nonnullos*, assertos & dogmatizatos [illegible]. Primus itaque error in ea assertus est, quod scriptura sacra testatur [illegible] oneum, Christum & apostolos non habuisse res temporales, quoad dominium in speciali nec etiam in communi. Hunc errorem ponit sub his verbis: *cum inter nonnullos viros scholasticos sæpe contingat in dubium reuocari, vtrum pertinaciter asserere redemptorem nostrum, & dominum Iesum Christum, eiusque apostolos non habuisse in speciali aliqua, nec etiam in communi, hæreticum sit censendum. diuersis diuersa, & aduersa sentientibus circa illud. nos huic concertationi finem imponere cupientes, assertionem huiusmodi pertinacem cum scriptura sacra, quæ in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit) contradicat expresse, ipsamque scripturam sacram, per quam vtique fidei orthodoxæ probantur articuli, quæ ad præmissa fermentum aperte supponat continere mendacii: ac per consequens quantum in ea est totam euacuans fidem catholicam reddat eius probationem admodum dubiam & incertam, deinceps erroneam fore censendam & hæreticam de fratrum nostrorum consilio hoc perpetuo declaramus edicto.* Hæc verba eius venenosa, quæ similiter cum eis postea reprobantur.

Secundus error est, quod sacra scriptura testatur, Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, habuisse ius vtendi eis ciuile & mundanum.

Tertius error est, quod scriptura sacra testatur Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, ius donandi ciuile & mundanum habuisse.

Quartus error est, quod scriptura sacra testatur, Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, habuisse ius vendendi ciuile & mundanum.

Quintus error est, quod sacra scriptura testatur Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, habuisse ius aliquod ex ipsis acquirendi ciuile & mundanum.

Sextus error est, quod sacra scriptura testatur Christum & apostolos res, quas habuerunt, vendidisse, donasse, & alia ex ipsis acquisiuisse iure ciuili & mundano, seu ipsos potuisse talia fecisse supponit.

Septimus error est, quod nisi Christus & apostoli habuissent in rebus (quas sacra scriptura testatur ipsos habuisse) ius vtendi, vendendi, donandi, & aliqua ex ipsis acquirendi ciuile & mundanum, gesta eorum fuissent immunda. Hos errores ponit sub his verbis: *Rursumque in posterum pertinaciter affirmare, quod redemptori nostro prædicto, eiusque apostolis in his, quæ eos habuisse sacra scriptura testatur, nequaquam ius ipsis vtendi competierit: nec ipsa vendendi seu donandi ius habuerint: aut ex ipsis aliqua acquirendi (quæ tamen de præmissis fecisse sacra scriptura testatur, seu ipsos potuisse facere supponit expresse: cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta: quod vtique, in vsu gestis seu factis redemptoris nostri Dei & hominis sentire nephas est) sacræ scripturæ contrarium, & doctrinæ catholicæ inimicum dicimus: atque assertionem ipsam pertinacem de fratrum eorundem consilio, deinceps erroneam fore censendam merito ac hæreticam declaramus:* Hæc verba eius, de quibus intelligit de iure vtendi, vendendi, & donandi, & aliqua ex eis acquirendi ciuili & mundano: sicut ex verbis suis in sequenti destitutione sua, scilicet *quia quorundam*, apparet manifeste. vbi dicitur in hæc verba: *Rursum asseruisse dicuntur publice huiusmodi [illegible] errores, quod abdicatio iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta & meritoria propter Deum [illegible] a Christo in seipso seruata apostolisque imposita, & ab ipsis sub voto assumpta, nec per hoc vsus factis ad sustentationem naturæ in Christo & apostolis coniunctum esse non ius: sed tanto iustior atque perfectior & Deo acceptior ac mundo exemplarior, quando penitus renunciatum fuerit omni iuri, per quod & sic vtens probatur vsu huiusmodi quomodolibet, contendere vel iudicio litigare. Quæ quidem assertio continet multa falsa: cum neque Christum [illegible] tationem prædictam omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate, & in eius vsu in se seruasse, nec etiam imposuisse apostolis neque sub voto ab ipsis fuisse receptam, euangelica seu apostolica doceat historia: sed contrarium euidenter manifestet.* Hæc verba eius venenosa intentionem explicantia verborum supradictorum, in quo [illegible] contradicit veritati. Tum quia scripturæ diuinæ falsum imponit, dicens ipsam testari [illegible] & apostolos habuisse in rebus, quibus vsi fuerunt, ius vtendi, vendendi, donandi, [illegible] ex eis acquirendi ciuile & mundanum: & quod talia de huiusmodi rebus fecerunt: quod [illegible], quia hoc in scriptura diuina nequaquam reperitur. imo omnia, quæ in scriptura [illegible] Christi & apostolorum habentur, absque iure ciuili & mundano possunt fal[illegible] [illegible] minationi ecclesiæ aduersatur, quæ dicit *extra de verbo. signi. exiit: Dicimus, quod [illegible] huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum, meri[illegible]* [illegible] n etiam Christus viam perfectionis ostendens, verbo docuit, & exemplo firmauit [illegible] primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, volentes [illegible] doctrinæ ac vitæ alueos deriuarunt. Tum quia B. Aug. obuiat. qui *De ciuitate* [illegible] apostolis dicit: *dixerunt cum illi potentes: Ecce reliquimus omnia. & secuti sumus te. hoc vo[illegible] e vouerant. Sed vnde hoc eis, nisi ab illo de quo hic continuo dictum est, dans votum vouenti.* Ex [illegible] quod se exorbitat à tramite rectæ viæ. ¶ Quantum autem ad alium errorem in ista [illegible] *inter nonnullos dogmatizant*, qui dicit *quod si nec Christus, nec apostoli habuissent in re[illegible] ius ciuile & mundanum ipsis vtendi, vendendi, & alia ex ipsis acquirendi, actus & gesta Christi [illegible] fuissent iniusta:* dupliciter delinquit. Primo, quia omnia, quæ Christus & apostoli te[illegible] quibus vsi fuerunt, facere poterant de licentia concedentium res ipsas, vel do[illegible] penes Deum, aut penes congregationem cunctorum fidelium absque [illegible] iure [illegible] mana ecclesia determinat de [illegible] rebus, quibus vtuntur fratres Minores. Secundo [illegible] sum hæreticat eo quod prius diffiniuit, quod nullus potest habere ius vtendi re-

 bus

b[illegible] & hic determinat [illegible] Christu[illegible] ap[illegible] [illegible], quas [illegible] le [illegible] facta testatur [illegible] g sta [illegible]rum fu[illegible] [illegible] prec[illegible] sunt in destitutione, *Cum inter nonnullos*, cap[illegible]

C A P. IV

RESTAT nūc videre errores in destitutione tertia, *quia quorundam*, co[illegible] terminatos.

Quorū primus, quod illa quæ per clauem scientiæ sunt à su[illegible] finit[illegible], possunt à suis succ[illegible] in dubium reuocari, & c[illegible] rem in hæc verba ponit, *sed autem in ratione prædicta præmittitur*, videlicet quod ista, quæ [illegible] *tis in fide & moribus sunt a summis pontificibus diffinita, nequeunt a suis successoribus reuo*[illegible] *contrarium affirmari: licet secus sit* [illegible] *ut dicunt) in his, quæ per clauem potestatis per summos po*[illegible] *quod hoc sit contrarium veritati patet euidenter ex sequentibus.* hæc verba eius, [illegible] qui[illegible] in potestate summi pontificis est fidem nostram pro libito suo mutare: [illegible] qu[illegible] pontifex potest in dubium illud reuocare, & eius contrarium statuere, & affirma[illegible] p[illegible] cessor suus diffiniuit ad fidem & bonos mores pertinere. & per consequens fide[illegible] te hominum: quod est contra illud Apostoli [illegible] ad Cor. 2. *fides vestra non sit in sapien*[illegible] *in virtute Dei*. & infra ca. 3. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod p*[illegible] *Christus Iesus*. ¶ Secundus error est, quod non est aliqua clauis scientiæ. Iste error ex pl[illegible] eius habetur, de quibus pauca subiicientur. quæ sunt hæc: *Sicut lumen materiale clauigerum in*[illegible] *clauis materialis dirigit, sic & scientia clauigerum spiritualem in vsum clauis potentiæ dirigit. Et quasi quan*[illegible] *tum ad hoc, obtinet etiam vicem lucis. Et hoc Saluator noster in promissione clauium facta beato Petro sensisse* [illegible] *de-tur expresse, cum post* [illegible] *iam immediate subiunxit: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in* [illegible] *lis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum, &c. nulla de scientia habita mentione.* Hæc sunt ver[illegible], quibus & aliis quàm pluribus conatur negare clauem scientiæ esse clauem ecclesiæ. quo[illegible] est [illegible] tra euangelium manifeste. Nam vt habetur Lucæ 11. Saluator noster ai[illegible] *Væ vobis legisperitis* [illegible] *listis clauem scientiæ*, &c.

Tertius error est, quod vita euangelica, quam Christus & apostoli tenue[illegible]nt non excl[illegible] proprietatem in communi. Hunc errorem ponit sub his verbis: *concludi potest, quod vita euange*[illegible] *quam Christus & apostoli tenuerunt habere in communi aliqua non excludit, cum sine propr*[illegible] *viuere non* [illegible] *quod sic viuentes nihil habeant in communi* hæc verba eius, quæ determinationi Ro[illegible]anæ ec[illegible]clesiæ [illegible] tradicunt manifeste, vt superius probatum est in sexto errore contento in destitutione, *cum inter nonnullos*. ¶ Quartus error est, quod ordo Fratrum Minorū habet vsum iuris in rebus, qui[illegible] Hunc errorem ponit sub his verbis: *In declarationibus quoque Gregorii, Innocentii, Alexandri prædece*[illegible] *rum nostrorum, quæ eandem regulam absque confirmatione aliqua declarauerunt, similiter nulla f*[illegible] *me*[illegible] *prorsus d: prædictis imo per eos euidenter ostenditur, quod habere licet ipsis fratribus vsum iuris ad ipsum ordinem pertinere.* Hæc verba eius, in quibus dupliciter errat. primo quia Gregorio, Inn[illegible]centi[illegible] & A[illegible] dro, summis pontificibus falsum imponit, sicut per declarationes eorund[illegible] pate[illegible] p[illegible] tuenti. Secundo quia aperte contradicit determinationi ecclesiæ Romanæ [illegible] d[illegible] *Exiit qui seminat*, sic habetur: *Condecens fuit & professioni, quæ vouit Christum pauperem in tanta pa*[illegible] *sectari, omnium abdicare dominium, & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam. nec per* [illegible] *proprietatem vsus, & rei cuiuscunque dominium à se abdicasse, simplicis vsus omnis rei renunciasse* [illegible] *ctur. quiàm quam, vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens: quod facti est tantum in* [illegible] *vtentibus nihil iuris.*

Quintus error est, quod nulla communitas potest aliquem actum realem exer[illegible] errorem [illegible]nit sub his verbis: *Nam quidam, quæ singulorum sunt, personam quidam exigunt* [illegible] *ordo autem vera persona non est: sed repræsentata & imaginaria potius est censenda. quare quæ* [illegible] *uenire nequeunt.* Hæc verba eius, quæ ita bene concludunt de quolibet alio co[illegible] que vniuersitate, congregatione & multitudine, sicut de ordine [illegible] error [illegible] gnat scripturæ diuinæ. nam Ex. 32. sic habetur: *sedit populus manducare* [illegible] *rexerunt ludere.* & Lu. 1. dicitur: *Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incen*[illegible] *biu*[illegible] *inf*[illegible] *ude turba vt comedant*. ¶ Sextus error est, quod persona imagin[illegible] & [illegible] habere ius vtendi, sed [illegible] facti. Hunc errorem ponit [illegible] verbis [illegible] licet personæ imaginariæ & repræsentatæ) *vere conuenire nequeunt, licet* [illegible] *eu* Hæc verba eius in quibus dupliciter errat. Primo, quia ius v[illegible] præsentato siue fantastico potest conuenire. Secundo quia c[illegible] qui potest habere ius vtendi, non possit compete[illegible] vsus facti.

Septimus error est, quod euange[illegible] veritas & apost[illegible] prohibet eo[illegible] predicatione. [illegible] pecuniam port[illegible] Hu[illegible] *obsta quod* [illegible] *portare pecuniam apostolis* [illegible] *ad prædicandum* [illegible] *interdixit* [illegible] *tequam eos* [illegible] *ipsis non legimus* [illegible] *Quod* [illegible] *pecuniam por*[illegible] *que* [illegible] *euangelica veritas & apostolica* [illegible] *tur.* Hæc verba eius tal[illegible] erron[illegible] [illegible] Nam [illegible] dicatur de beato Petro Matt. [illegible] [illegible] pecuniā po[illegible] auerint qu[illegible] [illegible] sacra scriptura leguntur [illegible]

exe... Iuda perditionis filio, pecuniam (de qua sit mentio) contrectabant & portabant.

Octauus error est, quod quando Christus misit apostolos ad prædicandum, præcepit eis quod non portarent pecuniam. Hunc errorem ponit sub verbis his: *praterea Aug. dicit expresse, quod illud non fuit praceptum, sed potestas recipiendi necessaria ab his quibus pradicabant euangelium, quod seruare apostolus licuit, vel licuit etiam non seruare.* Hæc verba eius hæretica: in quibus dupliciter peccat. Primo, quia facræ scripturæ obuiat & repugnat. Nam Mat. 10. legitur sic: *Hos duodecim misit Iesus pracipiens & dicens: In viam gentium ne abieritis,* & infra: *Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis vestris.* Et Mar. 6. sic habetur: *vocauit 12. & capit eos mittere binos,* &c. & infra: *& pracepit eis, ne aliquid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, neq; ...* &c. Luc. 9. scribitur: *nihil tuleritis in via, neq; virgam, neq; peram, neque pecuniam.* Secundo peccat, quia falsum B. Aug. mendaciter imponit, cum August. contrarium dicat manifeste.

Nonus error est, quod in determinatione ecclesiæ contenta in decretali, *Exiit qui seminat,* non continetur sustentatio Christi & apostolorum eius in nudo & simplici vsu facti consistere. Hunc errorem ponit sub his verbis *adhuc non apparet ipsum* (se. Nicolaum tertium) *dixisse: scilicet sustentationem Christi & apostolorum eius in solo & nudo ac simplici consistere vsu facti.* Hæc verba eius contraria determinationi Nicolai tertii, de qua loquitur euidenter. quia licet Nicolaus tertius non ponat verbaliter sustentationem Christi & apostolorum eius in solo & nudo ac simplici vsu facti consistere: hic tamen sententialiter asserit, & affirmat, eum dicat, Christum abdicationem proprietatis omnium rerum, tam in speciali, quam in communi, verbo docuisse, & exemplo firmasse, & apostolos in volentes perfecte viuere, per doctrinam ac vitæ ipsorum alueos, hoc idem diriuasse.

Decimus error est, quod Christus habuit proprietatem in loculis. hunc errorem posuit sub multis verbis, de quibus pauca subiiciuntur, quæ sunt hæc. *praterea si diceretur Christum in loculis habuisse tantummodo simplicem vsum facti, frustra diceretur, quod in persona infirmorum ipse Christus loculos habuisset.* Hæc verba eius expresse sunt contraria dictis sanctorum, qui dicunt illos loculos fuisse pauperum, & in illis erat tradita forma pecuniæ ecclesiæ, in qua prælatus ecclesiæ non habet proprietatem. Vnde & B. Hieron. super illud Matt. 18. *piscem qui primo ascenderit,* &c. sic ait: *tanta paupertatis fuit Dominus, vt vnde tributa pro se & apostolis solueret, non haberet.* quod si quis obiecerit vel dixerit, quoniam Iudas portauit in loculis suis pecuniam: respondebimus, quod res pauperum in suos vsus conuertere nephandum duxit. Et per consequens loculi illi non erant Christi ... ad proprietatem.

Vndecimus error est, quod habere proprietatem rerum temporalium in communi in nullo derogat ... perfectæ. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nec hoc ... habere in communi etiam quoad proprietatem alia) derogat (iuxta dictam Greg. 9) altissima paupertati.* Hæc verba eius contraria determinationi ecclesiæ suor. sicut superius est ostensum, & simul cum hoc Gregorio Papæ nono, falsum imponentia manifeste.

Duodecimus error est, quod determinatio ecclesiæ posita (*Exiit qui seminat*) contradicit quantum ad simplicem vsum facti rerum, quo fratres Minores viuntur declarationibus Greg. Innoc. ..., & Alexandri, summorum pontificum. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Quod autem dicitur, inde laratione Nicolai pradecessoris nostri pradicti contineri, quod fratres Minores in rebus, quae eis obueniunt, habent tantum simplicem vsum facti: dicimus, quod si ipse intellexerit simplicem vsum facti denudatum omni iure, ita quod Fratres seu Ordo nullum habet ius vtendi, hoc est expresse contra declarationes Gregorii, Inno. & Alexandri summorum pontificum pradictorum.* Hæc verba eius mendosa, quibus aperte summis pontificibus prædictis falsum imponit. Nam sicut per declarationes eorundem potest patere intendentibus, omnes illi pontifices, quos enumerat, concordant & debent cum Nicolao tertio, in hoc quod Fratres Minores in rebus, quibus vtuntur, debent solummodo habere simplicem vsum facti.

Decimustertius error est, quod est impossibile simplicem vsum facti absque iure ab aliquo obtineri. Hunc errorem ponit sub ... verbis: *Dicimus, quod est impossibile vsum facti simplicem absque iure aliquo, quod nihil est ad quantam ipsum, vt impropriè potest dici posse iure aut vsu non consumptibilis ab aliqua obtineri.* ... verba eius ... blasphema, ex quibus sequitur, quod fur & latro immediate, vt vtitur re quacunque ... habet ius vtendi ea, & per consequens licite vtitur ipsa. quod est iniquum ... blasphemum. Decimusquartus error est, quod actus vtendi sine iure est iniustus. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Praterea si simplex vsus, denudatus omni iure haberi posset ab aliquo, constat quod ... vtendi huiusmodi esset reputandus iniustus.* Hæc verba eius ex quibus sequitur, quod sacerdos in ... sciens specie sacramenti, & paramentis alienis, in quibus nullum habet ius, exercet ... Per consequens peccat; quod est hæreticum euidenter.

...error est, quod euangelica & apostolica historia docet Christum non renun... in cuiuscunque rei proprietate, & in vsu eius. per quod potest sic vt ... pro vsu ... quomodolibet contendere & in iudicio litigare.

...error est, quod euangelica & apostolica historia docet, Christum talem expro... apostolis minime imposuisse.

...error est, quod euangelica & apostolica historia docet, talem expropriationem ... quam fuisse receptam. Hos tres errores ponit sub his verbis; *Asseruisse ... modo ... errores, quod abdicatio iuris in cuiuscunque, rei proprietate in vsu eius est sancta & me... & in Christo a seipso seruata, apostolis(que imposita, & ab ipsis sub voto assumpta, nec per hoc ... ad sustentationem natura in Christo & apostolis conuenitur esse non iustus: sed tanto iustior, atque per-*

fectior, & Deo acceptior & mundo exemplarior, quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro huiusmodi quomodolibet contendere, vel in iudicio litigare. Quæ quidem assertio co[illegible] e ra falsa: cum neque Christum expropriationem præd[illegible]am omnis iuris in quibuscunque re[illegible] proprietate & in vsu eius in se seruasse: nec etiam im[illegible] de apostolis: neque sub voto [illegible] a[illegible] fuisse receptum, euangelica seu apostolica doce[illegible] historia. sed contrarium euidentius apo[illegible] doceat historia, Christum tali iuri non renunciasse, nec ab apostolis talem renunciatione[illegible] ptam fuisse: nec eis talem renunciationem imposuisse. [illegible] quod Christus talem [illegible] nem docuerit, scriptura dicit express[illegible], cum dicit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.* Certum est autem, quod per venditionem & in pauperes factam distributionem omni iuri renunciatur. Ergo Christus talem renunciationem docuit. Si autem hoc docuit, non dicendum quod in se idem non seruauerit, cum Act. 1. dicatur: *cœpit Iesus facere & docere.* Quod etiam docuerit in iudicio non contendere, patet Mat. 5. vbi sic habetur: *qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* & Lucæ 6. scribitur: *qui aufert quæ tua sunt ne repetas.* Quod etiam talis expropriatio fuerit recepta, patet ex determinatione ecclesiæ in decretali, *Exiit qui seminat.* Et ex verbis Aug. sicut superius in 6. errore destitutionis, *Cum inter,* est aperte monstratum.

Octauusdecimus error est, quod ad fidem & bonos mores non pertinet Christum & apostolos non habuisse nisi simplicem vsum facti in his quæ habuerunt. Hunc errorem ponit sub his verbis; *dicant nobis assertores huiusmodi verbi legant quod ad fidem vel mores pertineat Christum & apostolos non habuisse in his quæ habuerunt nisi simplicem vsum facti. profecto hoc ad fidem non pertinet.* Et infra: *hoc autem scriptura sacra non habet, sed poterit in ea contrarium reperiri.* Hæc verba eius, quæ determinationi Romanæ ecclesiæ expresse contradicunt, atque scripturæ sacræ falsitatem imponunt. in Decreta. vero *Exiit qui seminat,* aperte dicitur, quod talis vita propter Deum assumpta est meritoria & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit, & exemplo firmauit. & per consequens tam ad fidem quàm ad bonos mores noscitur pertinere. Falsum etiam sacræ scripturæ imponit, cum dicit, quod contrarium in ea possit reperiri. quia in nulla parte scripturæ diuinæ reperiri poterit, Christum & apostolos dominium rerum temporalium abdicasse & solo simplici vsu facti fuisse contentos, non pertinere ad fidem, & bonos mores. Hi vero 18. errores cum pluribus aliis causa breuitatis omissis, in destitutione, *quia quorundam,* sunt verbaliter & sententialiter, vt scriptum est, traditi & affirmati.

C A P. V.

De appellatione Fratrum Minorum a Papa Iohanne XXII. & recessu eorundem ab eius obedientia & communione.

PR[illegible] istis autem erroribus, & quam pluribus aliis hic, vt prædicitur, omissis, necnon & [illegible]pe[illegible]is d[illegible]ctis ac calumniosis diffamationibus, blasphemiisque adiunctis, in tribus prædictis [illegible]uis de[illegible] [illegible]bus contentis, & diffinitiue promulgatis, fuit [illegible]ctor eorundem, scilicet Iohan. 22. sæpius [illegible] [illegible]us [illegible] diuersis personis: Et vt pestiferas suas reuocaret assertiones, vel saltem [illegible] [illegible], per Cardinales suos & alios publice & quotidie ammonitus fuit & rogatus. Nec profuit [illegible] [illegible] cuiuscunque quinimo correptores suos & ammonitores in tantum terruit, quod etiam car[illegible]n[illegible]les episcopi & in theologica facultate magistrati, qui aliquando fortissime sibi restiterant [illegible] [illegible] reprehenderant de suis erroribus prophanis, & detestandis, timentes ipsius su[illegible] [illegible] [illegible]reptionibus salutiferis, ne damna temporalia incurrerent, pauidi cessauerunt. Quidam [illegible] [illegible] [illegible] Ordine Minorum, Frater Bona gratia de Pergamo, dictum Iohann. in consistorio [illegible], public[illegible], & in scriptis corripuit, ac vt ab erroribus resiliret ammonuit & suasit: necnon ab [illegible] [illegible]bus in sua potentia appellauit. cuius rei gratia prædictum fratrem Bona gratiam, ipse Iohannes [illegible] iura & iustitiam statim capi fecit, & tetro carcere crudeliter mancipauit, [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] integrum absque aliqua causa detinuit & afflixit. Cernens itaque venerendus pater Frater [illegible] de Cesena Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & Doctor [illegible] theologiæ, prædictum Iohannem 22, contra fidem, & bonos mores effrenate debachari & pertinaciter errores suos perniciosos defendere & affirmare. Atque ex hoc prospiciens fidei Christianæ [illegible] [illegible]le periculum & scandalum imminere; ad quod præcauendum de nece[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] A[illegible]que quod scilicet in faciem dictus Iohannes 22. decre[illegible] [illegible] [illegible] in decretali, *Exiit qui seminat,* contentam, & in consilio generali approbatam pl[illegible] [illegible] es & [illegible] [illegible] [illegible] quam pluribus asseruit & pronunciauit hæreticam, occurrendu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] altiæ, & adhærentibus sibi religiosis viris Fratre Francisco de Esculo, Fratre Guil[illegible] de Ockam sacræ theologiæ professoribus, & Fratre Bona gratia de Pergamo vtriusque iuris p[illegible] [illegible], cum quibusdam aliis à dicti Iohannis 22. erroribus tanquam perniciosis & pestiferis, ad sanctam matrem ecclesiam & ad consilium generale futurum, iuste & absque dubio, in loco tuto con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]lebrandum per ammonitionem in conuentu Fratrum Minorum, rite, & e[illegible] [illegible] [illegible] appellauit. Et ex hoc præceptum secutus euangelicum & apostolicum, atque appro[illegible]batam [illegible], necnon decretam ind[illegible] ab ipsius Iohannis obedientia & comu[illegible] [illegible] cu[illegible] hærentibus pro[illegible] [illegible] recessit.

[illegible] [illegible] [illegible] ad ciuitatem Pisanam Deo fauente properans, appellat[illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sibi & fidei Christianæ multipliciter irrogatis interp[illegible] [illegible] [illegible] publicauit. Quod autem in huiusmodi recessu suo de Auinione Generalis [illegible] [illegible] cum

[illegible] adhæ[illegible] fuerit præceptum euangelicum, pat[illegible] euan[illegible] Nam [illegible] 18. Saluator nost[illegible] præcepit dicens: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. si te audierit, lucratus es fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe adhuc tecum vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. quod si non audierit, dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, [illegible] sicut ethnicus & publicanus.* Notum est autem, quod præfatus Io. 22. [illegible] in occu[illegible], & postea in patulo fuit correptus à pluribus sine omni fructu. imo cum [illegible] quia [illegible] per[illegible] & [illegible] fuit effectus, ac in suis erroribus pertinacius radicatus dictum etiam [illegible] cum [illegible] blice in consistorio suo coram suis cardinalibus & aliis prælatis qui q[illegible] part [illegible] censendi [illegible] legitime per fratrem Minorem quem [illegible], vt præscribitur, tru[illegible] in carcerem correptus de erroribus suis & reprehensus. Quare ex q[illegible] renuit, à cat[illegible] [illegible] ipsum huiusmodi [illegible] tanquam ethnicus & publicanus me[illegible] euitandos. Et per consequens [illegible] ab eo recedendum. Quod etiam idem recessus fuerit secundum præceptum euangel[illegible] clare [illegible] cum *ad Tim. 3. c.* apostolus Paulus prædicando scribat, *hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est eiusmodi & delinquit, cum sit iudicio suo condemnatus.* Quod adhuc idem recessus secutus fuerit exemplum approbatum, patere [illegible] iura perscrutanti. nam in de[illegible] *di. 19. c. Anastasius* sic habetur: *Anastasius 2. natione Romanus fuit temporibus Theodorici regis. eodem tempore multi clerici se à communione illius abegerunt: eo quod communicasset sine consilio episcoporum vel presbyterorum, clericorum & cunctæ ecclesiæ catholicæ, diacono Thessalonicensi nomine Fotino qui communicauerat Achacio.* Vbi non dicitur, quod Anastasius Papa docuerit vel scripserit hæreses vel errores: sed solummodo, quod communicauerat Fotino qui communicauerat Achacio hæretico. Et tamen multi clerici ab eius communione laudabiliter se abegerunt. Quod [illegible] recessus de Auinione præscriptus ab industria discreta processerat, quia ab ipsius Iohan[illegible] [illegible] declinandum, docet multiplex experimentum. Nouerunt enim plures mundi [illegible] ipsum fuisse tyrannum crudelissimum humanum sanguinem vltra modum sitientem, [illegible] nunquam desistit, donec suum offensorem, si sibi fuerit possibile, sine misericordia de mundo ex[illegible] [illegible] sicut per plura exempla hic causa breuitatis omissa, p[illegible] aperte ostendi. Quod etiam in facto isto patuit euidenter. nam quam cito sibi innotuit, quod Generalis Minister cum sibi adhærentibus ab eo pro causa fidei appellauerat, & à sua recesserat curia & [illegible] communione, statim misit per terram, & per mare, gentem magnam armatam ad ipsos capiendos, seu potius trucidandos, promittens dona maxima cuicunque personæ eosdem viuos vel mortuos sibi reducenti. Insuper & literas diffamatorias, horrenda mendacia, & iniquas calumnias, execrabiles blasphemias continentes, ad prælatos & alios contra ipsos per mundum celerius destinauit. In quibus ipsi Generali Ministro & sociis sua propria tantummodo, grauia & detestanda i[illegible], & mendaciter imposuit, & aduersus eos pro posse mundum concitauit, vt vel sic præfatos Fratres ab opere Deo grato spiritus scilicet inspiratione incepto peruersis suggestionibus mali[illegible] impediret. Sed certe cogitauit consilia, quæ non potuit stabilire. Nam quanto plus conabatur ipsos confundere, capere & molestare: tanto ex alto prospiciens Deus suus fideles, pro a[illegible] periculis & persecutionibus se strenue exponentes, dextera sua saluifica defendit & [illegible]. Postquam vero appellatio Generalis Ministri fuit in Pisis solenniter publicata, & ad di[illegible] mundi partes transmissa & destituta: necnon ad ipsius Iohann. præsentiam apportata, suæ salutis in[illegible] volens in oculis simplicium immunis ab impositis sophistice apparere, & in insaniis [illegible] nihilominus perdurare, destitutiones suas (iam per appellationem Generalis Ministri clarissime reprobatas) tanquam sanas & catholicas synodo defensare ad appellationem Generalis Ministri respondere præsumpsit. Pro qua responsione facienda quartam edidit destitutionem, *Quia vir reprobus nuncupatam.* In qua priores errores in hæreses replicans & confirmans, & se pertinacissimum hæreticum ostendens, plures alias hæreses patentiores & detestabiliores prioribus ad[illegible]uenit, quos in ipsa sua destitutione diffiniendo scripsit & docuit, ac sub bulla sua mundo [illegible] tanquam catholicas veritates omnem excusationem, quam prius pro ipso excusando dare poterat (quod videlicet non fuisset hæreticus pertinax) plene & patenter repellens & excludens.

CAP. VI.

Alios [illegible] 2. errores positos in 4. destitutione Iohan. 22. enumerat, quæ incipit: quia vir reprobus.

[illegible] autem [illegible] errores in dicta destitutione *quia vir reprobus,* d[illegible] ordinate vide[illegible] & breuiter reprobare. & quidem errores prius reprobatos, & in destitutione ista repl[illegible] [illegible] absque vlteriori reprobatione scribens pertransibo. Primus itaq. error in libello *quia* [illegible] est, quod in rebus vsu consumptibilibus ius vtendi separari à proprietate rei seu [illegible] vel haberi. Hunc errorem ponit sub his verbis; *dicimus enim quod verum est, quod [illegible] constitutio docet & asserit, quod in rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi nec primum vti [illegible] constitutus [illegible].* Secundus error est, quod actus vtendi non potest esse in rerum natura. Hunc [illegible] verbis: *quod non est, haberi non potest. actus autem vtendi in rerum natura non est, nec [illegible] [illegible]tur, nec postquam vsus est, nec dum est in actu vtendi.* Tertius error est, quod omnia quæ [illegible] credentibus (de quib. fit mentio *Act. 2. & 4.*) erant eis propria quoad dominium seu pro[illegible] ductam à iure ciuili & mundano, scilicet [illegible] imperatorum. Hunc errorem p[illegible] sub his verbis: *illis (scilicet credentibus) omnia quæ possidebant, inter eos erant communia. &*

quod ista communio, quoad dominium seu proprietatem [illegible] *patri: quia quod prius ante conuersionem Iudæorum ipsis fuerat proprium, postquam credentes* [illegible] *sunt inter eos communicatum.* [illegible] *autem, quod illa quæ possidebant ante conuersionem erant* [illegible] *quantum ad dominium propria.* [illegible] *communicare non poterant. Quare sequitur, quod fuerunt quoad proprietatem* [illegible] *dominium inter eos* [illegible] *cata.* Hæc verba eius. ex quibus patet, quod quoad proprietatem [illegible] dominium, [illegible] erant propria bona temporalia ante conuersionem Iudæorum [illegible] postea [illegible] fuerunt communia [illegible] hoc est erroneum. scripturæ sacræ [illegible] vt patet in *Actibus apostolorum 4. ca.* [illegible] contrarium, sicut in allegationibus peritorum [illegible] ostendunt manifeste.

Quartus error est, quod [illegible] credentium, de quibus habetur *Actuum 4.* [illegible] derentur, fuerunt effecta communia. Hunc errorem ponit [illegible] *Cum igitur* [illegible] *dicat,* 1 *quod inter credentes erant omnia communia. & post subiungat quod agri vendebantur,* [illegible] *domus* [illegible] *apparet, quod illa antequam venderentur, erant effecta communia.* Hæc [illegible] hæretica [illegible] scripturæ quam ipse allegat, quam doctrinæ sanctorum aduersa [illegible] per ib est [illegible]

Quintus error est, quod apostoli post missionem Spiritus sancti habere poterant [illegible] proprietatem & dominium prædiorum & aliorum mobilium. Hunc errorem ponit [illegible] *quæratur, quare apostoli agros & domos in Iudæa non possiderant, sed pretia* [illegible] *vendentes habebant* [illegible] *communia. Respondet Melchiades Papa dicens: Futuram transituram ecclesiam* [illegible] *gentes apostoli prauidebant. Idcirco in Iudæa prædia minime sunt adepti. Et si Melchiades Papa videtur supponere quod credentes ante* [illegible] *ditionem prædiorum illa nequaquam habuerunt in communi, cum dicat, quod in Iudæa illa minime* [illegible] *adepti, dicimus* [illegible] *Melchiades pro tanto dicit apostolos in Iudæa non fuisse adeptos prædia* [illegible] *non sic adepti fuerunt* [illegible] *illa sibi intenderent retinere: & ideo non videbantur ea fuisse adepti, cum is, qui sic rem adipiscitur, vt eam incontinenti a se abdicare debeat, adeptus proprie non dicatur. Ex prædictis patet, quod apostoli* [illegible] *prædia retinere in Iudæa, si voluissent. Nec voto constricti fuerunt, quod illa non retinuerunt, sed* [illegible] *voluntate* [illegible] *se non contracturos moram inibi, sed transituros prouidebant ad gentes.* Hæc verba [illegible] doctrinæ sanctorum & determinationi ecclesiæ obuiant & repugnant.

Sextus error est, quod vsus facti non potest competere communitati. [illegible] his verbis: *Vsus facti communitati non conuenit: cum vsus talis personam vnam* [illegible]*at.* Hæc verba [illegible] sacræ scripturæ sunt contraria, cum dicatur Exo. 31. *Sedit populus manducare &* [illegible]*ere.* & 4. [illegible] 4. *Infunde turbæ vt comedant.*

Septimus error est, quod quilibet apostolorum habuit proprietatem & dominium non [illegible] in communi, sed etiam in speciali post Spiritus sancti missionem. Hunc errorem ponit sub [illegible] verbis: *Videtur etiam quod patenter possit dici, quod post distributionem bonorum* [illegible] *quæ* [illegible] *bat inter apostolos & credentes alios, vt dicit Actuum 2. & 4.* [illegible] *quilibet portionis sibi assignatæ proprietarius & dominus posset dici.* Et infra: *cum ergo dicat, quod nulli* [illegible] *erat, pro eo quod* [illegible] *diuidebatur, prout opus erat, supponit aperte quod idem quod vnicuique dabatur* [illegible] Hæc verba e- 3 ius hæretica, quæ tam sacræ scripturæ, quam allegat, [illegible] sanctorum & determinationi sanctæ Romanæ ecclesiæ expresse contradicunt. [illegible] *Omnes etiam qui credebant pariter & habebant omnia communia.* Et c. 4. [illegible] *multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna in Domino, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Constat autem quod apostoli [illegible] inter credentes [illegible] gitur ipsis apostolis post aduentum Spiritus sancti [illegible] vt tenet [illegible] Hoc etiam doctrina sanctorum & ecclesiæ [illegible]

Octauus error est, quod bona temporalia [illegible] quo [illegible] mentio *Actuum 2. & 4.*) ante distributionem erant propria apostolorum. Hunc errorem ponit sub [illegible] *Cum igitur daretur ab illis, qui dare poterant* [illegible] *illis qui recipere poterant, scilicet ea quæ* 5 *ad vitam humanam sustentationem pertinebant: videtur quod dominus* [illegible] *fuerit portionis* [illegible] *assignata. Et ita patet, quod habentibus temporalia est locutus, cum dixerit,* [illegible] *quod non* [illegible] *facere: cum dare sit accipientis facere dominium, quod non potest* [illegible] *dominium etiam* [illegible] *temporalia obtineret.* Hæc verba eius: ex quibus manifeste [illegible] quod [illegible] postoli [illegible] dominium [illegible] rerum, quas credentibus dimittebant. [illegible] nunquam fuerunt communes. quia non ante distributionem [illegible] prie fuerunt apostolorum. Nec post distributionem, cum quilibet fieret propri[illegible] sibi [illegible] Hic error quantum ad vtrumque [illegible] scripturæ [illegible] etiam doctrinæ sanctorum, sicut in operibus maiorum [illegible] monstratum.

N[illegible] error est quod B. Petrus [illegible] habebat pr[illegible] [illegible] *assignata Petri* [illegible] *quæ ad dominium erant Petri. quare vid*[illegible] *pecunia* [illegible] *sumpti* [illegible] *pro vitæ sustentatione assignata similiter* [illegible] Hæc v[illegible] doctrinæ sanctorum & determinationi ecclesiæ [illegible] & hoc [illegible] Vide Greg. [illegible] dicit *nullum reliquit* [illegible] *retinet. multum* [illegible] *quantum* [illegible] *mul*[illegible] *Petro* [illegible] *quoniam cum re* [illegible] *habendi* [illegible]

[illegible] Romana. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nec votum* [illegible]

[illegible] quæ necessaria eget vita humana. Hæc verba [illegible] doctrinæ sanctorū [illegible] tentium, quòd monachi & [illegible] bitum [illegible] non [illegible] tempo alia [illegible] bus, & in hne sic [illegible] Quare [illegible] concludi apostolos [illegible] dominiū omnium temporalium abd[illegible] quæ sacræ scriptu[illegible] doctorum, & determinationi ecclesiæ repu[illegible] operibus [illegible] probatum.

[illegible] decimus [illegible] parentes non peccassent, omnia fuisset communia [illegible] dominium & [illegible] ponit sub his verbis: [illegible] scriptura [illegible] decretum Clem[illegible] ponit quod si primi parentes non peccassent, omnia communia [illegible] erronea, loquendo de dominio ciuili & [illegible] vendicare. Sed talis [illegible] gatio & rerum ven[illegible] non fuisset tale dominium [illegible] proprie[illegible] rem alienandi, sed [illegible] dominio non [illegible] Clemen[illegible] papæ. Nam Clemens [illegible] Vnde verba Clementis [illegible] q. 1. c. dilectissimis, posita [illegible] omnium quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominib. communis esse debet. [illegible] per iniquitatem [illegible] & si inter mortales facta est diuisio. Et sicut nō potest diuidi aer nec splendor [illegible] quæ data [illegible] hominibus ad habendum deberent diuidi. Hæc verba Clementis, quæ non [illegible] beat[illegible] contrarium exp[illegible] concludunt.

[illegible] quòd apostoli non emiserunt votum paupertatis. Hunc err[illegible] verbis. de [illegible] adducam. Vnde dicit [illegible] quod [illegible] votum [illegible] rerum omnium abdicationem. dicit falsum. Hoc enim beatus Augu[illegible] non dixit. Et [illegible] dic [illegible] illud [illegible] quod vouerat. Certe dici nō potest quod votum illud esset abdicationis dominii seu proprie[illegible] rerum temporalium, cum de hoc in præcedentib. seu sequentibus nul[illegible] mentionem, hæc ver[illegible] Augusti[illegible] rei veritati aperte [illegible] Aug. [illegible] uerant enim illi potent. Ecce nos relinquimus omnia [illegible] sumus te. hoc votum potentissime vo[illegible] uerant. A[illegible] cum beato Augusti. dicunt, quod in voto paupertatis religiosi tene[illegible] apostolorum.

Decimus quartus error [illegible] quod paupertas euangelica rerum vsu consumptibilium dominium [illegible] non excludit. Hunc errorem ponit sub his verbis: Ad id autem, quod dicit, quod paupertas euangelica rerum [illegible] dominium & proprietatem excludit, dicimus, quod est falsum: imo [illegible] scriptura [illegible] scil. apostolos) ad minus in communi habuisse proprietatem & do[illegible] Hæc verba eius [illegible] scripturæ falsum imponentia, & cum hoc sunt determina[illegible] contraria, sicut alibi est probatum.

[illegible] facta [illegible] vsum rebus vsu consumpti[illegible] Hunc [illegible] ponit sub his verbis: Dicimus, quando sacra [illegible] pro re consumptione [illegible] Hæc verba eius [illegible] Reg. [illegible] Filiæ regum virgines huiusmodi vestibus vtebantur. [illegible]

[illegible] quod [illegible] bus [illegible] consumptibilibus nullus alius [illegible] us, quā consumptio [illegible] ponit sub his verbis: Nec alius vsus valet, nisi [illegible] consum[illegible] Hæc verba eius, quæ sacræ scripturæ, & doctrinæ sanctorum, sicut sæpius est [illegible] contraria.

[illegible] quod Christus non consuluit apostolis, qu[illegible] temporalia [illegible] dominium relinquerent. Hunc errorem post multa alia verba ponit sic: [illegible] (sc. Christus) apostolis vel discipulis suis ad minus quod non haberent in [illegible] determinationi ecclesiæ in decretal. Exiit qui seminat. posita expresse sunt [illegible] Christi abdicationē omnium tēporaliū quantū ad dominiū, [illegible] specialiter [illegible] formauit. Nec est verisimile, quòd hoc nō docuit apostolos & di[illegible] euangeliū, & secundū ecclesiæ Romanæ determinat o[illegible] ¶ Decimus octauus error [illegible] quòd Christus in quantum homo [illegible] dominium temporale. Hunc errorē ponit in hæc verba. quæritur vtrum [illegible] dominium habuit & quale. Quod a dominiū temporaliū rerum habuit, sacra scri[illegible] in nouo in multis locis testatur. multi quidē prophetæ eum regem futurum populi [illegible] habere regni dominium prophetauerunt. Hæc verba eius hæretica [illegible] determinationi ecclesiæ sunt aduersa. Nam Matth. [illegible], & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi reclinet ca[illegible] si rex in temporalibus ext[illegible]. Item Aug. su[illegible] non [illegible] hoc mundo. dicit sic: Audite Iudæi & gentes circumcisionem, audite [illegible] tua nō impediunt dominationē vestrā in hoc mundo. Quia dixit, regnū [illegible] mun[illegible] metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior expauit, & tot infantes occidit.

Mmmm 4 Regnum.

Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo. quid vultis amplius. veni [illegible] *ad regnum* [illegible] *veniste redendo.* Et his verbis alludit Rabanus super epist. [illegible] Petri [illegible] *Manifeste ex* [illegible] *regnum Christi non terrenum, sed cæleste ostendit esse.*

Decimusnonus error est, quod [illegible] *Eructauit cor meum* [illegible] porali & sponsa eius eccl[illegible]a. Hunc errorem ponit sub his ve[illegible]: *unde* [illegible] *gesto & sponsa eius.* Hæc verba eius erronea, quibus [illegible] sacris [illegible] dictus Psal. non loquitur [illegible] seu temporali. se[illegible] tummodo d[illegible] alhis maiorum operibus est [illegible]

Vicesimus error est, quod [illegible] inquantum homo viator habuit à temp[illegible] suæ conceptionis [illegible] dominium [illegible] talium, sicut [illegible] rex & d[illegible] 1
Hunc errorem ponit sub his verbis: *præmissa autem* (scilicet reg[illegible] & [illegible] *habuit ipsius inquantum Deus ab æterno, eo ipso, quod Deus pater genuit eum:* [illegible] *inquantum homo* [illegible] *homine* [illegible] *set à tempore suæ conceptionis ex Dei datione.* Hæc verba eius hæretica catholicæ ecclesiæ [illegible] inimica. Nam Christus docuit renunciationem dominii rerum temporalium ad per[illegible] pertinere, cum Matth. 19 c. [illegible]dam dixerit adolescenti: *Si vis per[illegible] vende omnia quæ habes* [illegible] *da pauperibus & veni sequere me.* Et per consequens renunciare temporalibus propter D[illegible] 1 5
pertinet perfectionem. sed constat, quod nullus fuit Christo perfectior. Ergo Ch[illegible] temporalium renunciauit. Ex quo sequitur, quod non fuit temporalis rex, [illegible] iste hæreticus dogmati[illegible]t. Quod etiam patet *Matt. 8. & Lucæ 19.* sicut superius est [illegible] se non habere dominium, necesse est referre. Vnde Ioan. Chrysostomus super dicta [illegible] *Vulpes foueas habent,* dicit sic: *aspice qualiter paupertatem, quam dominus docuerat, per opera* [illegible] *non ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam talium.*

Vicesimusprimus error est, quod Christus inquantum homo viator [illegible] quarum rerum temporalium non à tempore suæ conceptionis, sed postea [illegible] Hunc errorem ponit sub his verbis: *Et nihilominus habuit dominium aliarum rerum temporal[illegible] non à* [illegible] *pore suæ conceptionis, sed postea successiue modis aliis, vtpote ex collatione fidelium, vel* [illegible] *acqui[illegible]tarum re*[illegible] Hæc verba eius tam hæretica, quam priori hæresi contraria. Quod autem [illegible] ctis suis contraria, aperte patet. Nam in priori hæresi dicit, quod Christus ha[illegible] nium à tempore conceptionis suæ. Hic autem dicit, quod dominium [illegible] à tempore conceptionis suæ, sed postea modis aliis. quæ duo dicta expresse [illegible] etiam sit hæretica, patet iam per determinationem ecclesiæ quam per d[illegible] terminatio namque ecclesiæ, sicut superius est ostensum, dicit, quod abdicatione[illegible] temporalium tam in speciali quam etiam in communi Christus verbo docuit, [illegible] uit. Cui determinationi doctrina sanctorum consonat & alludit.

Vicesimussecundus error est, quod Christus inquantum homo habuit [illegible] domi[illegible] vestimentorum & calciamentorum, loculorum, panis, & vini. Hunc errorem ponit sub multis 3
verbis, de quibus pauca adducentur. vnde dicit: *Certe narrant ipsum* (scilicet apostoli & disci[illegible] li sui) *habuisse aliqua, licet pauca habuit vestimenta.* Et infra: *Item beatus Iohannes Baptista videtur supponere, quod habuit calciamenta.* Et infra: *Item Iohannes supponit ipsum loculos habuisse.* Et infra: *& quod loculi e*[illegible] *Iesu, patet per Augustinum.* Et infra: *quod autem interdum habuerit, patet ad minus in cœna illa, in qua eucharistiæ instituit sacramentum.* Hæc verba eius hæretica doctrinæ sanctorum & determinationi ec[illegible] 4
siæ aduersa sunt, sicut prolixe in maiorum operibus est declaratum. Et de calciamentis qu[illegible] dicit beatus Bernardus ea quæ sequuntur: *nec credas quod esset calciatus. quia nec ipse nec discipuli eius calciamentis vtebantur:* Hæc verba beati Bernard. in tractatu *de 7 horis, hora tertia* [illegible]

Vicesimustertius error est, quod Christus non potuit re[illegible] are regno & [illegible] rali. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Euidenter apparet ipsum* [illegible] *C*[illegible] *regno* [illegible] *non renunciasse prædictu. imo videtur quod nec potuerit renunciasse* [illegible] *esset, contra ordina*[illegible] 5
Hæc verba eius insana, ex quibus sequitur hæresis, quam sæp[illegible] prædic[illegible] & [illegible] defensauit, quod videl. omnia de necessitate eueniunt, & que[illegible] vel a[illegible] contradictionem includit. sed hoc est erroneum, iniquum & [illegible] quod videl. Christus non poterat renunciare regno & domin[illegible] temporali, [illegible] 1
doctrinæ sanctorum & ecclesiæ Romanæ determinatio[illegible] malius operib[illegible]

Vicesimusquartus error est, quod regnū & dominiū temporale non con[illegible] fine durabit. Hunc errorem ponit isto modo. [illegible] ens enim probat quod Chri[illegible] dominio & regno temporali, & quod nec potuit [illegible] are, ad[illegible] D[illegible] dicentem in hæc verba: *Dicitur enim Dan. 2. vbi de eius regno fit* [illegible] *Sic* [illegible] *qu*[illegible] 5
in æternum non dissipabitur: & regnum eius alteri non tradetur. Item Dan. 7. *dicitur sic. Dedit ei po*[illegible] *norem & regnum, & omnes populi tribus & linguæ seruient ei* [illegible] *testas eius* [illegible] *æterna* [illegible] *regnum eius quod non corrumpetur.* hæc ad[illegible]ctio eius, ex qua man[illegible] [illegible]o ipse loquitur, in perpetuum durabit. & constat iam per præced[illegible] 6
[illegible] intel[illegible] de regno mundano & temporali. [illegible] secund[illegible] por[illegible]le, [illegible] aliud, qu[illegible] undus iste, in æternum durabit [illegible] mo[illegible]bit. & per consequens [illegible] nunquam [illegible] ru[illegible]m, & contra [illegible] m[illegible].

V

Vicesimusquintus error est, quod carentia dominii rerum temp[illegible] Christum pauperem, sed carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum, quarum dominus erat. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Ad illud autem quod dicitur, quod scriptura sacra ipsum [illegible] Christum fuisse pauperem & egentem in pluribus locis testatur, dicendum est quod non carentia dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum, quarum dominus erat.* Hæc verba eius hæretica tam sacræ scripturæ quam doctrinæ sanctorum & determinationi ecclesiæ expresse sunt contraria. Vnde, sic ut superius allegatum est, ipse Christus de seipso dicit Matt. 6. Et Lucæ 19. *Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Quod quantum ad tactum simplicis vsum non dicit, sed quantum ad dominium & proprietatem. Item Apost. 2. Cor. 6. ait: *Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, propter nos egenus factus est, cum esset diues.* nec Christus vlla terrena felicitate præfulgens, sed Christus crucifixus per totum orbem terrarum prædicatur.

Vicesimus sextus error est, quod temporale dominium à perceptione commodi in perpetuum separatum, diuitem non facit habentem. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nudum enim dominium separatum [illegible] perpetuum ab omni perceptione commodi rei, habentem non facit diuitem.* Hæc verba eius erronea & scripturæ [illegible] d[illegible] sunt. Nam Ecclesiastes 6. c. sic habetur: *Vir cui Deus dedit diuitias & substantiam & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud.* vbi expresse habetur, quod res faciunt possidentem diuitem, quamuis nunquam ex eis percipiat commodum, quod etiam dicat rem. Nam non ex hoc solo dicitur homo diues, quia effectualiter percipit commodum rei, cuius est dominus, sed etiam ex hoc, quod potest percipere sibi & quando sibi placebit, quamuis nunquam percipiat.

Vicesimusseptimus error est, quod dominium temporale separatum ab omni perceptione commodi rei est inutile reputandum. Hunc errorem ponit cum verbis in priori error[illegible] dicens: *dominium separatum in perp. tuum ab omni perceptione commodi rei habentem non facit diuitem, cum sit inutile reputandum.* Hæc verba erronea sua sunt & absurda. Nam dominium temporale, quamuis careat in perpetuum omni perceptione commodi rei temporalis, potest esse vtile filiumin propter commodum spirituale secundum quod diffinit decretalis, *Exiit qui seminat*, vt supra ostensum est, ostensum.

Vicesimusoctauus error est, quod Christus in aliquibus gessit se pro rege & domino temporali.

Vicesimusnonus error est, quod Christus non fuit pauper propter carentiam dominii & regni temporalis: sed quia se eorum fructib. & prouentibus non iuuabat. Hos duos errores simul hoc modo ponit: *Christus rex regum & dominus dominantium quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium [illegible] in valde paucis, pro rege vel domino se non gessit, propter quod merito pauper dici potuit voluntarius & egenus, non propter carentiam domini suæ regni sed propterea, quia se eorum fructib. & prouentibus non iuuabat.* Hæc verba sua virulenta, ex quib. duæ hæreses prædictæ colliguntur, cum dicit, quod Christus non gessit se pro rege vel domino temporali, nisi in valde paucis. Vbi aperte supponit & vult, quod in aliquibus se gessit pro rege & domino temporali, quod est hæreticum. Nec in tota scriptura diuina reperitur, quod se gessit pro rege vel dom no temporali, sed contrarium, cum Christus expresse dixerit Io. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Item Lucæ 12. Christus ostendit se non esse regem & dominum in temporalibus, cum negauit se esse iudicem & discussorem temporalium rerum curdam sibi dicenti: *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Respondens Iesus ait: *Quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* quasi diceret, nullus: hoc etiam pluribus auctoritatibus sanctorum posset aperte probari. Secundam hæresim quod videlicet Christus non fuit pauper, propter carentiam dominii & regni temporalis, nonnulli posset expressius ponere quam ponit. Quæ hæresis est manifeste contra scripturam diuinam, & doctrinam sanctorum, & determinationem ecclesiæ, sicut est ostensum in prius. Et adhuc vna auctoritate ostenditur. Vnde Zach. [illegible] dicitur: *Iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, ipse pauper & ascendens super asinam &c.*

Tricesimus error est quod Christus non dedit aliquam aliam legem viuendi apostolis, quam aliis discipulis. Et intel[illegible] per discipulos quoscunq; alios ad fidem conuersos. Hunc hæresim ponit sub his verbis: *Nec reperimus quod Christus Iesus dominus noster aliam legem viuendi discipulis dederit, & aliam apostolis [illegible] beatus [illegible] in quadam epistola sua, cuius pars recitatur 12. q. 1. c. dilectissimis, expresse supponit, quod [illegible] apostolorum & discipulorum vita dicens: Communis vita omnib. est necessaria, & maxime his qui vitam [illegible] & ci[illegible] imitari volunt.* Hæc verba eius prophana, in quib. quod p discipulos [illegible] conuersos, ex aliis suis verbis propriis colligitur manifeste. Vnde patet [illegible] de discipulis autem constat, quod aliqui habuerunt multa à Ioseph ab Arimathia legitur [illegible] Matth. autem 27. legitur, quod erat diues homo discipulus Iesu. Item constat, quod [illegible] discipulus Iesu. & tamen legitur Matth. 26. quod Iesus in Bethania erat in domo eius. Item [illegible] Maria Magdalena, quæ erant eius discipuli, habebant multa bona. Vnde legitur decem Ioh. [illegible] Martha & Maria Magdalena & Martha, & quod in Bethania fecerunt ei cœnam [illegible] in qua Martha ministrabat, Lazarus autem erat vnus ex discumbentibus cum eo. Maria vero accepta libra [illegible] nardi [illegible] & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis. & de Tabitha quæ interpretatur [illegible] legitur Actuum [illegible] quod erat discipula & plena operibus bonis & eleemosynis [illegible] quod omnes viduæ flentes ostenderunt Petro tunicas & vestes, quas faciebat eis Dorcas. Ex quibus patet quod ista, non obstante discipulatu, temporalia habebat, de quibus faciebat eleemosynas praærnas.

Hæc

Hæc verba eius, ex qu[illegible]b. expresse habetur, quod per discipulos intelligit omnes Chri[illegible] ad Christianismum conuersos. Et quod Christus nullam legem dedit apostolis plusquam omnibus aliis ad ipsum conuersis. Quod est manifeste hæret[illegible]m, & scripturæ diuinæ contrarium. Vnde in istis verbis tripliciter errat. Primo cum dicit, quod Christus nullam aliam legem [illegible] dedit apostolis plusquam aliis Christianis, cum tres euangelistæ dicant aperte contrarium. Vnde Matth. [illegible] legitur: *Hos duodecim misit Iesus præcipiens & dicens. in viam gentium ne abieritis.* Et infra: *Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis.* Et Marci 6. sic habetur: *vocauit duodecim & cœpit eos mittere [illegible]. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, nec peram, non panem, neq; [illegible]* [illegible] 9. scribitur: *Conuocatis autem duodecim discipulis, dedit illis virtutem & potestatẽ.* Et infra. *Nihil tuleritis in [illegible], neq; virgam, neq; peram, neq; pecuniam.* Ista autem præcepta non fuerunt data omnibus [illegible] quos ille hæreticus vocat discipulos. Igitur alia lex viuendi fuit data apostolis, [illegible] C[illegible]. Secundo errat in verbis supradictis: quia secundũ verba sua licuit apostolis, postqu[illegible] ad a[illegible]tum assumpti fuerunt, imo et post missionem spiritus sancti habere in speciali & [illegible] [illegible]es, & dominia castrorum, & villarũ, & bonorum temporalium quorumc[illegible]nque [illegible] cum [illegible] ipsum Christus non dedit aliã legem viuendi apostolis, quam cæteris Christianis, quos vocat discipulos. sed discipuli, quos ipse enumerat, & apostolis in lege viuendi æquiparat, habe[illegible] in speciali & sigillatim, postquã apostoli fuerunt ad apostolatum assumpti, bona temporalia [illegible] amplissima, vt patet de Ioseph ab Arimathia, quem nominat, & etiam de cæteris, quos ipse in eadẽ [illegible] enumerat & describit. Sed hæc dicere de apostolis, tam sacræ [illegible], quam doctrinæ sanctorum, & determinationi ecclesiæ obuiat & repugnat. Et iste in hoc ordine pro tricesimo po[illegible] computari.

Tricesimusprimus error est, quod in verbis memoratis superius hæreticus errat: quia fi[illegible] beato Clementi summo pontifici impudenter imponit, sicut decretum eiusdem Clem[illegible] [illegible] potest aperte patere.

Tricesimussecundus error est, quod præceptũ Christi datum seu consilium. *Mat. 5* [illegible] de non contendendo in iudicio, & de non repetendo sua in iudicio, fuit datum solum [illegible] bonis temporalia in proprio. Hunc errorẽ ponit sub his verbis. *Constat a. quod illa verba: Qui [illegible] in iudicio contendere, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & pallium, posita Mat 5. & Luc. 6. intelliguntur de [illegible] in proprio temporalia obtinebant. loquitur enim illis dominus, qui tunicam habebant & pallium, cum [illegible] voluerit tunicã tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Hæc verba eius, quæ veritati & doctrinæ sa[illegible] sunt aperte contraria, sicut diffuse in maiorib. operibus est aperte monstratum. Sunt etiam co[illegible] doctrinæ beati apostoli Pauli, velut epistolam ipsius 1. *ad Cor. 6.* patet intuenti.

Hos 32. errores (cum plurib. aliis erroribus, hæresibus, falsitatibus, diffamationibus, [illegible] obiectionibus, excusationibus & responsionibus hic causa breuitatis omissis) præfatus hæreti[illegible] in dicta sua destitutione *quia vir reprobus*, in derogationem Christi & fidei Christianæ, omnium fidelium Christianorũ scribit, asserit, & dogmatizat. Declarãs & demõstratioe ostendens seipsum esse pertinacem hæreticũ, ex deliberatione & certa scientia hæc & alia flagitiosa documenta cõ[illegible] fidem & bonos mores impudenter fulminantẽ. Prædicta vera destitutione (*quia vir*) cum erro[illegible] & hæresibus in ipsa contentis ad notitiã Generalis Ministri sæpedicti deducta, & diligenter in[illegible]cta & examinata, ipse Generalis cum sibi adhærentibus tam ab auctore tanq; ab hæretico pertinaci, q[illegible] ab ipsa destitutione tot & tantis hæresibus fermẽtata ad sanctam matrẽ ecclesiam, & a[illegible] concilium generale in loco tuto & rite & legitime congregandum & celebrandum, existens tu[illegible] temporis in Alemania superiori, ciuitate Monacensi, in loco Fratrum Minorum publice [illegible] nitet appellauit, Appellationemq; suam tam in Auinion quãad alias mundi partes trans[illegible] qualis in ea fuit doctrina qualiaq; errorum commenta & hæresum p scripturas sacras, do[illegible] sanctorũ & sacros canones, necnon & per rationes irrefragabiles, quibus in præallegata d[illegible]tione, *Quia vir*, asserta & dogmatisata obuiant & repugnant, luce clarius declarat.

CAP. VII.

Si prædicti autem errores & hæreses cum aliis quamplurib. (vt prædicitur) hic [illegible] [illegible] missis in prænominatis libellis siue destitutionibus dogmatisati non suffece[illegible] [illegible]retico. Quinimo alias hæreses cuilibet fideli horrendas in sermonib. suis publice [illegible] pertinaciter defensauit & affirmauit. Quos sermones viri fide digni reportantes de [illegible] scripserunt. Vnde anno domini M ccc. xxxi. in festo Omnium Sanctorum [illegible] assumpto pro themate. *Memento operum patrum vestrorũ.* in quo sermone dix[illegible] [illegible], & [illegible] manit, q animæ in cœlo beatæ non vident visione faciali, nec intuentur diuinã [illegible], ne[illegible] diem iudicii generalis sunt visuræ. Quam hæresim in diuersis aliis sermonib [illegible] [illegible] [illegible] cauit. & pertinaciter affirmauit. Pro qua etiam hæresi fulcienda vnũ magnum [illegible] q vidi & legi. Necnon vnum opus solenne à quodam magno viro factum [illegible] [illegible]um [illegible] ritate catholica defensanda, & prædicta hæresi confutanda, manu mea [illegible] Vn[illegible] cto sermone dic[illegible] verba: *animæ iustorum vsq; ad diem iudicii erunt sub altari. s. [illegible] solatione humanitatis Christi. Sed postquam Christus venerit ad iudicium, erunt supra a[illegible] humanitatem. Qui post diem iudicii videbunt sancti, & contemplabuntur, non solum [illegible] etiam eius diuinitatem [illegible] videbunt enim patrem & filium & spiritum sanctum. Animæ igitur [illegible]*

[illegible] sunt sub altari i. e. sub protectione & consolatione humanitatis Christi [illegible] post [illegible] ipse eleua[illegible] as, et videant ipsam diuinitatem. Et infra: *In gaudium non intrabit animus [illegible] eodem corpore.* Hæc [illegible] [illegible], quibus & [illegible] conatur ostendere, quod animæ [illegible] [illegible] ne[illegible] non [illegible] essentialiter diuinam essentiam. Sed hoc est hæret[illegible] & contra [illegible] [illegible] Apoc. 6. vbi dicitur: *data sunt illis singulæ stolæ albæ.* Qu[illegible] auct[illegible] [illegible] [illegible] diuinæ essentiæ, qua [illegible] animæ [illegible] paratæ. Vnde Greg. 4. [illegible]. Dialog. [illegible] [illegible] persona Pet[illegible] *nosse velim si nunc ante resurrectionem corporum in cælo recipi valeant animæ iustorum.* [illegible] *Hoc neque de omnibus iustis fateri possumus, neque necessario de omnibus negamus. Nam [illegible] quorundam iustorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam mansionibus adhuc differuntur, in quo dilatio[illegible] damno, quid aliud innuitur [illegible] si quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt. & tamen luce clarius [illegible] quod perfectorum animæ iustorum, vt huiusmodi carnis claustra exeunt, in cælestibus sedibus recipiuntur.* Et [illegible] in persona Petri inquiens: *Si igitur animæ iustorum sunt in cælo, quid est, quod in die iu[illegible] [illegible] suæ retributionis recipient?* & respondet dicens: *hoc eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc a[illegible] [illegible] solummodo, ac corporum beatitudine perfruuntur. Vnde in ipsa carne gaudebunt, in qua dolores [illegible] Domino & cruciatus pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est. In terra sua duplicia [illegible] hic ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est. Data sunt illis singulæ stolæ albæ. & [illegible] est ipsis, vt requiescant adhuc modicum tempus donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum. [illegible] vtique nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modo animarum tantummodo, tunc autem & animarum & corporum simul in gloria lætabuntur.* Et idem [illegible] *sit intellectu quoddam mirabilius, quia [illegible] solum eos cognoscunt, quos in hoc mundo nouerant, sed velut visos ac cognitos recognoscunt beatos, quos nun[illegible] viderunt. Nam cum illi suos patres in æterna illa hæreditate viderint eos [illegible] per visionem non [illegible], [illegible] opere semper nouerint: quia cum illic omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est, quod ibi [illegible] [illegible] sciente omnia sciunt?* hæc Gregorius.

App[illegible] ob[illegible] [illegible]do autem præfatam hæresim, adiunxit secundam in sermone alio, [illegible]:
5 *Tolle puerum & matrem eius* &c. Quæ est, quod animæ reprob[illegible] non [illegible] in [illegible] sermone [illegible] [illegible] iudicij generalis. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Israel interpretatur videns [illegible] vel visio Dei. De ista visione satis fuit dictum his diebus. Vbi etiam dixi, quod Deus non est magis promotus ad damnandum quam ad retribuendum seu præmiandum. Quia non prius damnabit malos, quam præmiabit bonos. Sed dictum est, quod beati ante diem iudicij non ibunt in vitam æternam. Igitur nec mali ante diem iudicij ibunt in pœnam æternam in infernum, vbi erit fletus & stridor dentium.* Hæc verba [illegible] hæretica tam sacræ scripturæ [illegible] doctrinæ [illegible] aduersa. Vnde Iob. 21. scribitur: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Et Luc. 16. scribitur: *Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit, pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Et infra: *hic vero consolatur, tu autem cruciaris.* Et infra: *Testetur illis ne [illegible] veniant in hunc locum tormentorum.* Et Gregorius 4. libro Dialogorum 9. ait: *Si esse sanctorum animas in [illegible] sacro eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia iniquorum animas esse credas in inferno. [illegible] illos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui ignis reprobos exurat.* Et infra: *Colligimus ex dictis euangelij, quod incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur.*
4 *[illegible] in voce, quia diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima, quod in igne teneatur, [illegible] Abraham deprecatur dicens. Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt [illegible] meam, quia crucior in hac flamma.* Cum igitur pecca[illegible] damn[illegible] diuitem in igni[illegible] [illegible] sapiens reproborum animas teneri ignibus [illegible].

T[illegible] ponit in dicto sermone: *Tolle puerum &c.* quæ est, quod Dæmones non
4 [illegible] ante diem iudicij generalis. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Non e[illegible] damnati [illegible] Dæmones possent nos tentare, si essent in [illegible] non [illegible] [illegible] ed [illegible] in isto aere caliginoso, vnde [illegible] tantum [illegible] [illegible] dæmones in inferno, sed supra infernum. Vltimum [illegible] dæmones [illegible] [illegible] magis [illegible] possent durare [illegible] quod [illegible] quam [illegible] [illegible] Et infra: Parcetur [illegible] [illegible].* Hæc verba eius hæretica [illegible] & do[illegible] [illegible] Apoc. 20. c. dicitur sic: *Vidi angelum descendentem de cælo, habentem clauem [illegible] & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est Diabolus & Sathanas, [illegible] misit [illegible] in abyssum.* & 2. Petr. 2. scribitur, quod *angelis peccantibus non* [illegible] no cruciandos tradidit.

[illegible] ponit in præfato sermone: *Tolle puerum.* quæ est, quod Christus n[illegible] [illegible] iudicij, nec viterius habebit regnum. Hanc hæresim ponit sub his verbis: [illegible] iudicium generale *intrabunt omnes electi cum Christo in gloria, quando Chri-*
6 *[illegible] venite benedicti patris mei possidete regnum vobis paratum ab origine mundi. & mali ibunt in supplicium [illegible] ducetur eis. Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius, tunc [illegible] quod [illegible] apostolus Christus tradet regnum Deo patri. & ipse [illegible] suis vltimo non regnabit in regno suo [illegible] regno [illegible]. Non dico quod non sit rex, nec oportet: sed bene dico, quod est rex vsque ad diem iudicij.*

Quia

Quia modo habet illuminare, defensare & gubernare regnum suum, & ipsum custodire: sed tunc post iudicium tradet regnum Deo patri. sed quod dicit apostolus: tunc dico, quod non regnabit, nec illuminabit nec reget, nec gubernabit. Hæc verba eius hæretica & aduersa directe scripturæ sacræ. Vnde Lu[illegible] de [illegible] regno eius habetur sic: *regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Et Dan. 2. sic scribitur: *Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur; & regnum eius alteri non tradetur.* Et infra ca. 7. sic legitur: *Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.*

Quintam hæresim ponit in sermone suo, qui incipit: *Gaudete semper in domino.* quæ est, quod [in] diuinis nulla est distinctio. Hanc hæresim ponit sub his verbis: *Beati in patria videbunt magnam nouitatem, sc. Deum trinum & vnum. & est mirabilis vanitas, credere tres personas ad inuicem non distin[gui]. Nam filius non distinguitur à patre, neq; spiritus sanctus à patre & filio, qui procedit ab eis: & tamen tres personæ [sunt,] & hi tres vnum sunt.* Hæc verba eius hæretica & fide catholicæ inimica. Vnde Athanasius in symbolo suo: *Alia est persona patris, alia filii, alia spiritus sancti.* Item extra, *de summa trinitate & fide catholica.* c. *damnamus*, sic habetur: *nos sacro approbante concilio credimus & confitemur, quod distinctiones sunt in personis, & vnitas in vnitate.*

Sextam hæresim ponit in quodam alio sermone suo publice prædicante; qui sic incipit. *Psallite domino, qui habitat in Syon.* quæ est, quod in diuinis filius est maior patre. Hãc hęresim ponit sub his verbis: *Quod autem ille, qui est incarnatus, sit maior, testatur Psalmista, cum dicit: Magnus & laudabilis nimis & magnitudinis eius non est finis. Verus enim filius Dei incarnatus est magnus, & salua reuerentia patris & spiritus sancti maior vtroque. Nam licet pater sit Deus, & spiritus sanctus sit Deus: tamen pater non est incarnatus, nec spiritus sanctus humanatus sed solus filius. Et in hoc maior est patre & spiritu sancto.* Hęc verba eius hęretica tam sacræ scripturæ quam doctrinæ sanctorum aduersa. Vnde Ioh. 14. sic habetur: *pater maior me est.* Athanasius in Symbolo suo sic scribit: *Aequalis patri secundum diuinitatem; minor patre secundum humanitatem.* Et Psalmista loquens de Christo secundum humanitatem dicit: *Minuisti eum paulo minus ab angelis.* Et apostolus ad Hebr. 2. dicit: *Cum autem qui modicum ab angelis minoratus est, vidimus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum.*

Item septima hæresis est, quam ponit in quodam alio suo sermone publice præ[di]cato, qui in[ci]pit: *Iusti tulerunt spolia impiorum* &c. Quæ est, quod omnia de necessitate eueniunt, sic quod Deus non possit facere aliud vel aliter quam facit. Hanc hęresim ponit sub his verbis: *Sicut impossibile est Deum esse mutabilem, ita quod tunc non esset Deus: ita impossibile est, quod illa, quæ Deus de sua potentia ordinata facit possit aliter facere quam facit. Et ideo impossibile est, quod saluaret hominē de absoluta potētia sine sacramento baptismi, & sine habitu caritatis. Quia sic est ordinatum ab æterno de Dei potentia ordinata, quæ idē est quod Deus & mutari non potest.* Et parum post: *Vnde distinguunt quidam & dicunt, quod multa potest Deus in potestate absoluta, quæ nō potest de potentia ordinata. sed illud est falsum & erroneū: quia potentia Dei absoluta & ordinata idem sunt & non distinguuntur ab inuicem.* & infra: *Impossibile est, quod Deus de potentia absoluta possit facere aliud quam faciat de potentia ordinata, quia idem sunt.* Et post: *cum ista potentia sint idem quod Deus: si Deus potest facere aliquid de potentia absoluta, quod non facit, vel non faciat de potentia ordinata: tunc esset mutabilis in seipso, & non esset Deus. Sicut igitur summum impossibile est Deum non esse Deum, ita summum impossibile est, erroneum dicere Deum posse aliquid facere de potentia absoluta aliter, quam facit vel faciat de potentia ordinata.* Et infra: *si igitur Deus de potentia absoluta potest aliquid facere, quod non facit de potentia ordinata, sequeretur, quod effectus potentiæ ordinatæ posset à Deo frustrari & mutari: & tunc non esset opus. Sequeritur etiam, quod Deus in seipso non solum esset mutabilis, sed sibiipsi & suæ potentiæ contrarius. & tunc non esset Deus.* Et post. *[Pa]tet igitur quod erroneum & falsum est dicere, & etiam impossibile, quod Deus de potentia absoluta possit facere [ali]ter siue alia, quam faciat de potentia ordinata.* Hæc verba eius hæretica omnipotentiam Dei limitantia, imo annihilantia aperte sunt. Quæ quidem verba tam per scripturam sacram, quam per [d]o[ctrin]a[m] sanctorum lucide confutantur. Vnde Sap. 11. sic habetur: *Quidam errantes colebant mutos, serpent[es &] bestias superuacuas immisisti illis multitudinem mutorum, aliquando in vindictam, vt scirent, quia per quæ qui[s peccat], per hæc & torquetur. non enim impossibile erat, quod opus manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, aut [ig]notas [be]stias, aut vaporem igneum spirãtes, aut odorem fumi proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas em[ittentes, quo]rum non solum l[æsur]a poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere: imo & sine [illegible] occidi poterant.* & per consequens Deus potuit fecisse aliter & aliud quam fecit. [illegible] [veri]tas ipsa Math. 26. testatur, dicens: *an putas, quia non possum rogare patrem meum vt exhibeat [mihi plus] quã 12. legiones angelorum?* Ex qua auctoritate colligitur, quod filius potuit rogasse, [illegible] & patrem exhibere, quod non exhibuit. Et istam veritatem beatus Augustin. [illegible] affirmat. Vnde in Enchiridion dicit sic: *omnipotentis voluntas multa potest facere, quæ non vult nec [facit:] po[tuit] enim facere, vt 12. legiones pugnarent contra illos, qui Christum ceperunt.*

Et idem Augustin. in li. de natura & gratia, dicit: *dominus Lazarum suscitauit [illegible] quod non potuit Iudam suscitare in mente. potuit quidem sed noluit.* Et super G[enesim] [illegible] Augusti. *talem potuit Deus hominem fecisse. qui nec peccare posset nec vellet.* Et 13. li. de trinit. [illegible] *alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, quia omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanan[dæ] [illegible] mentior.* Ex quibus luce clarius patet, quod Deus multa potest alia & aliter [illegible] fa[cere].

[illegible] autem hæreses cunctorum auribus fidelium perhorrendas supra[dictas] [illegible] [in] sermonibus publice docuit, & pertinaciter affirmauit.

Quos sermones fide digni præsentialiter in ipsis sermocinationibus suis existentes de verbo ad verbum (quantum fuit eis possibile) conscripserunt. Et vt venenum mortiferum in eisdem fulminatum absentibus innotesceret, & per scripturas autenticas lucidius reprobaretur, per diuersa mundi climata celerius destinarunt.

Cap. VIII.

Nota cauillationem derisoriam.

VIsis pro parte hæresibus & erroribus per Iohannem 22. dogmatizatis: restat nunc quibusdam obiectionibus cauillosis succincte respondere. Et prima quidem obiectio est, quod non potest Papa hæreticari, nec contra fidem errare. Sed huic cauillationi leuiter potest obuiari. Primo quidem exemplo in sacra scriptura fundato. Vnde Beatus Petrus, qui fuit Papa longe melior & sanctior Iohanne 22. errauit in fide. Quia contra veritatem Euangelii, vt Beatus Paulus aperte fatetur ad Gal. 2. sic inquiens: *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et infra: *sed cum vidissem, quod non recte ambularet ad veritatem Euangelii, dixi Cephæ coram omnibus, si tu (cum Iudæus sis) gentiliter & non Iudaice viuis: quomodo gentes cogis iudaisare?* Et tibi expresse affirmat Apostol⁹ quod Beatus Petrus non ambulauit ad veritatem Euangelii. Et per consequens contra fidem errauit. Quare sequitur, quod Papa potest contra fidem errare. Veruntamen Beatus Petrus non fuit hæreticus, quia errori sui pertinaciter non adhæsit: imo correptionem Beati Pauli benigne suscipiens continuo se correxit. Et si suo errori pertinaciter adhæsisset, fuisset hæreticus infallibiliter iudicandus. De isto etiam errore Petri habetur in decr. 2. *quæst.* 7. *volo*, vbi sic legitur: *Petrus cogebat gentes Iudaisare, & à veritate Euangelii recedere: cum Iudæi gregem faciebant & à cibis gentilium latenter se subtrahebant. Par autem est in se & exorbitare, & alios verbo & exemplo à fide deuiare.* Secundum exemplum habetur de Papa Marcellino contra fidem commisso, vt habetur in decretis 21. d. vbi sic legitur: *Tempore Diocletiani & Maximiani Romanorum Augustorum, Marcellinus Episcopus vrbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis, vt templum eorum ingressus, grana thuris super prunas imponeret. Cuius rei gratia collecto vniuersorum Episcoporum concilio & inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papa potest contra fidem errare: & per consequens hæreticari. Veruntamen propter hunc errorem non fuit Marcellinus hæreticus: quia non fuit pertinax, sed metu mortis idolis thurificans de crimine per ipsum commisso pœnituit, & sufficienter se correxit. Tertium exemplum habetur de Gaio Papa, qui compellente Diocletiano, de cuius genere erat, vt legitur in Chronicis, incensum idolis imposuit: sed postea pœnituit coram centum & 80. Episcopis. Quartum exemplum est de Papa Liberio, qui tempore Constantii, Constantini Magni consensit hæresi Arrianæ: quẽ Eusebius vrbis Romæ presbyter hæreticũ declarauit. De quo Liberio sic scribit Hieronym. *tædio exilii victus Liberius & in hæretica prauitate subscribens, Romã quasi victor intrauit.* Et in lib. Pontificum de eodem Liberio sic habetur: *Eusebius autem presbyter vrbis Romæ cœpit ipsum Liberium declarare hæreticum, multiq; per eius doctrinam communionem Liberii vitabant. populum congregatum in Domino confortabant. Tenetur à Constantio, ipso Liberio dicente: tu solus Christianus es in vrbe Roma. Qui respondit: sic in Domino confidimus, quia fideles nos inuenit Christus.* Et infra: *cui dixit Liberius nonne illius fungimur vicibus? ait illi Eusebius. Si perseuerasses, inquit, in fide, quam in persecutione primo tenere visus eras, ac ipsa res te docet & declarat.* Quintum exemplum habetur de Anastasio Papa 2. De quo habetur in decret. dist. 19 vbi sic legitur: *Anastasius 2 Episcopus fauore Anastasii Imperatoris, quos Achatius hæreticus post sententiam in se prolatam sacerdotes vel Leuitas ordinauerat, acceptis officiis rite fungi debere decreuit.* Et post: *Quod igitur illicite & non canonice, sed contra decreta prædecessorum & successorum suorum, hæc rescripta probat & dedit, Felix & Gelasius, qui Achatium & Anastasium excommunicauerunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achatium postea damnauit. Ideo à Romana Ecclesia repudiatur.* Per prædicta exempla & plura alia hic caussa breuitatis omissa euidenter ostenditur, quod Papa potest contra fidem errare; & per consequens hæretica prauitate maculari. Quod etiam per auctoritates quamplures posset probari, de quo pauca adducam. Vnde in decret. dist. 40. sic legitur *huius (scilicet Papæ) culpas redarguere præsumat nullus mortalium, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine iudicatur nisi deprehendatur à fide deuius.* Vbi aperte supponitur, quod Papa potest à fide deuiare: & per consequens hæreticari: Quod aperte asserit Gloss. 2. 4. *quæst.* 1. *cap. arrecta*, quæ dicit: *Quæro de qua Ecclesia intelligas, quod dicitur, quod non possit errare. Non de ipso Papa, qui Ecclesia dicitur, vt 64. di. quicunq; 7. quæst. 1. Scire debes, quia certum est quod Papa potest errare, vt infra di. Anastasius. & 40. dist. si Papa.* Præterea qui potest cadere in sententiam latæ sententiæ, & fieri minor quocunq; catholico, potest errare contra fidem, & hæretica prauitate maculari. Sed Papa est huiusmodi 24. *q.* 1. *Achatius.* Quæ sub verbis (*quicunq; in hæresim damnatam labitur, ipsa damnatione seipsum inuoluit*) dicit sic: *hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit.* Nec obuiat regula illa, quia par parem soluere vel ligare non potest: quia si Papa est hæreticus, in eo quod est hæreticus, minor est quocunq; Episcopo catholico: quia factum notet Ecclesia siue sententia.

Secunda obiectio cauillosa est, quod Papa non habet superiorem in his. Et ideo de factis suis nullus debet se intromittere. Sed ista cauillatio non valet. Nam de factis illius, qui non habet superiorem in terris mortales non habent iudicare. Sed de factis Papæ saltem in crimine hæresis habent mortales iudicare, sicut patet de Papa Anastasio 2. *dist.* 19. *cap. Anastasius.* Et de Marcellino Papa

dist. 21. c. nunc autem. Et de Liberio Papa, quem Eusebius hæreticum declarauit. Et de Simacho Papa, qui successit Anastasio, de quo habetur dist. 27. hic etiam, vbi dicitur in hæc verba: Simachus Papa in Romana Synodo, dignitate sua expoliatus, primus pristino statui reddi decernitur, vt tunc veniret ad caussam. Et si ita recte videretur accusantium propositionibus respondere dignanter visa est maximo numero sacerdotum atque meretur effectum. Et cum postmodum ordinaretur, quomodo accusandus esset præfatus Papa, vt diceret occurreret: sed ab æmulis est impeditus. Ex quibus aliisque quampluribus apparet, quod Papa potest accusari & iudicari. Et per consequens quod saltem in crimine hæresis habet superiorem in terris. Quod aperte testatur Glossa Ordinaria dist. 12. c. Anastasius, super verbo consilio, quæ dicit. videtur igitur quod Papa tenetur requirere consilium Episcoporum: quod verum est, vbi de fide agitur. Et tunc synodus maior est Papa 15. d. c. sicut sancti. Præterea qui potest de Papatu deponi, habet superiorem super quem deponitur. Sed Papa potest propter crimina sua deponi de Papatu. Vnde de Papa Iohanne 12. sic habetur in Chronicis: erat venator & totus lubricus, adeo quod publice fœminas tenebat. Propterea quidam cardinalium & Romanorum scripserunt occulte Ottoni principi Saxonum, vt scandalo compatiens Ecclesia sine mora Romam properaret. Hoc Papa percipiens Iohanni Diacono Cardinali, tanquam huius facti Consiliario, nasum & alteri Iohanni subdiacono, qui literas scripserat, manum amputari fecit. Hic cum frequenter per Imperatorem & clerum de sua correctione fuisset monitus, non correctus, præsidio Imperatoris de Papatu destitutus communi voto Leo Papa eligitur.

Tertia obiectio cauillosa est, quod à Papa non potest appellari. Sed ista cauillatio leuiter refellitur per prædictam. Nam ab illo, qui habet superiorem, potest appellari, sicut ostensum est in causa. Sed Papa habet superiorem, quia concilium generale. Cum etiam Papa hæreticus effectus minor sit quocunque catholico, vt ponit Gloss. 24. quæst. 1. cap. Achatius, vt superius allegatum. Igitur à Papa potest appellari. Præterea ab illo potest appellari, qui potest de hæresi accusari. Sed Papa potest de hæresi accusari, sicut patet de Symacho Papa, qui fuit accusatus de hæresi 2. quæst. [illegible] Item, Balaam. Imo Papa non posset constituere, quod non posset accusari de hæresi, vt aperte dicit Glossa dist. 40. cap. si Papa, quæ loquens de Papa ait: hic specialiter fit mentio de hæresi. Ideo & si occulte statueret quod non posset accusari de hæresi. Et respondet dicens. respondeo quod non, quia ex hoc periclitaretur tota Ecclesia. Ex quibus verbis aperte habetur, quod Papa potest de hæresi accusari. Et per consequens in illo casu ab eo poterit appellari. Item, ab excommunicato licet appellare. Sed Papa effectus hæreticus est ipso facto excommunicatus, vt notat Gloss. 29. q. 1. can. Achatius, quæ, vt sæpius est allegatum, dicit: hic casus in quo Papa incidit in canonem latæ sententiæ. Præterea effectus hæreticus nullam habet potestatem siue iurisdictionem, vt patet 24. q. 1. [illegible] didicimus, vbi dicitur: Didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris, vbi de Papa hæretico nulla fit exceptio. Ergo ab ipso in hæresim lapso poterit appellari.

Quarta obiectio cauillosa est: Ad Fratres Minores non pertinet de caussa fidei se intromittere, sed solummodo ad prælatos, cuiusmodi sunt Cardinales Archiepiscopi & Episcopi. Sed ista cauillatio faciliter expugnatur. Quia quæstio fidei ad omnes pertinet Christianos, & non solum ad prælatos: imo etiam ad laicos. Vnde etiam in decretis dist. 96. c. vbi nam, dicit Nicolaus Papa: vbi nam legistis Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse: nisi forsitan de quibusdam, vbi de fide tractandum est, quæ causa vniuersalis est, quæ omnium communis est: quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos. Igitur ad minores pertinet de causa fidei se intromittere, cum sint de numero Christianorum reputandi. Quod etiam ratione patet. Nam quod omnes tangit, ab omnibus tractari debet. Sed fides Christiana omnes tangit Christianos. Igitur omnes Christiani de fide impugnanda habent se intromittere, & ipsam quantum possunt defensare. Præterea qui errori, cum potest, non resistit, ipsum errorem conuincitur approbare, vt patet per sacros canones quamplures. Vnde Innocent. Papa, vt habetur dist. 83. cap. error, dicit sic. Error, cui non resistitur approbatur; & veritas cum minime defensatur, opprimitur: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Et Leo Papa, vt habetur extra. de hæretic. cap. qui alios, [illegible] qui alios cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat. Et ideo Papa, vt habetur dist. 86. c. [illegible] inquit: Facientis procul dubio culpam habet: qui quod potest corrigere, negligit emendare. Ex [illegible] patet, quod si Fratres Minores nolunt fautores hæresum supradictorum reputari, debent & tenentur viis eius possibilibus eisdem resistere, & fortiter obuiare.

Quinta obiectio cauillosa est, quod quamuis Iohannes 22. errores & hæreses [illegible] asseruerit quamplures, tamen de pertinacia non potest conuinci. Et ideo præsumendum est, q[illegible] talia dixit solummodo recitando. Sed ista cauillatio potest multipliciter confutari: eo quod [illegible] eum fuisse pertinacem potest demonstrari. Primo, quia sæpius & legitime admonitus [illegible] tes hostiliter verbis & factis est persecutus, ipsos diffamando, excommunicando, quos potuit etiam capiendo, incarcerando. Et plures in diris sceleratos suis erroribus consentientes ad di[illegible]tes Ecclesiasticas promouit & exaltauit. Quarto quia nullum permisit magistrari Parisiis in Theologica facultate, nisi prius tactis sacrosanctis iuraret, quod constitutiones suas supra[illegible] & catholicas in perpetuum reputaret, & nunquam ipsas impugnaret. Quinto quod Parisiis præfectos in Theologia magistrandos ad statum ascendere magisterii non permisit, nisi prius veritates catholicas suis destitutionibus contrarias tactis sacrosanctis tanquam hæreses ab[illegible]areut. Sexto quia cum appellantes ab eo & suos errores impugnantes ad generale conc[illegible]um [illegible]te & legi-

legitime congregandum & celebrandum appellauerit: & se ad veniendum ad ipsum concilium in loco tuto constiturum paratos obtulerunt, volentes mundo ostendere ipsorum innocentiam, ipse ne fieret concilium similiter impedinit, nolens suas nequitias discuti & ventilari. Ex prædictis aliisque quampluribus aperte claret, quod ipse Iohannes 22. fuit pertinacissimus hæreticus iudicandus.

Sexta obiectio cauillosa est, quod cum multitudo Christianorum prædictum Iohannem 22. vsq; ad mortem pro Papa habuerint, & absq; impugnatione dictorum suorum eidem obedierint, Fratres Minores ipsius impugnatores, eo quod pauci fuerunt, debebant se multitudini per omnia conformasse. Sed huic canellationi respondet ipse Deus, qui Exod 33 c. præcipit dicens: *non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententia, vt à vero devies.* Quæ auctoritas sufficiat pro illa obiectione.

Septima obiectio cauillosa est, quod non potest negari, quin ipsi Fratres Minores Iohanni 22. se opponentes sunt excommunicati. Cum ipse Iohannes 22. sæpe & sæpius per se & per alios sententiam excommunicationis protulit contra eos. Sed ad istam cauillationem leuiter potest responderi: eo quod canonicæ sanctiones aperte testantur, nullum hæreticum quicquam habere potestatis aut iuris. Vnde Cyprianus, vt *14. q. 1. c. didicimus*, ait: *didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris.* Item, eadem *ca. 1. quæst. si ergo*, sic habetur: *si ergo Episcopus in hæresim iam damnatam lapsus est, antiqua excommunicatione damnatus alios damnare non potest.* Excommunicatus enim alios excommunicare non valet. Certum est autem, quod omnis hæresis est damnata & omnis hæreticus est excommunicatus per concilium generale, vt habetur *extra de hæreticis. c. excommunicamus. & c. excommunicamus secundo.* Igitur Iohannes 22. incidit in hæreses damnatas: & ideo fuit excommunicatus. Et per consequens alios excommunicare non potuit. Item, c. & q. prædictis, *si autem*, sic habetur: *Si autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit: ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia non potest damnare quicquam iam prostratus.* Et eodem c. & 9. *Item cum Dominus*, sic habetur: *Liquido constat eum, qui ab integritate catholica fidei recedit, maledicendi vel benedicendi potestatem minime habere dignoscitur. Catholicum namq;, vtpote se superiorem, maledicere non valet, in alienum à fide tanquam in sibi æqualem, sententiam dare non potest.* Et eodem *c. 2. q. his auctoritatibus*, dicitur sic: *his auctoritatibus perspicue monstratur, ex quo aliquis contra fidem tentat aliqua dicere, nec deiicere aliquem valet, nec damnare.* Ex quibus luculenter ostenditur, quod prædictus Iohannes 22. hæresi, vt probatum est, multipliciter maculatus Fratres Minores ab ipso appellantes & eius hæreses improbantes excommunicare nō potuit quoquomodo. Rursum esto sine præiudicio, quod Iohannes 22. non fuisset hæreticus (quod falsum est) adhuc sua excommunicationis sententia in prædictos fratres lata omnino fuisset nulla. Nam per appellationem rite interpositam eximitur appellans à potestate & iurisdictione illius, à quo appellauit, *extra, de appell. c. proposuit.* Et appellatione pendente non potest nec debet in præiudicium appellantis aliquid innouari, nec ei grauamen aliquod inferri *2. q. 7. c. appellatione. & ff. nihil innouari appellatione pendente. l. 1. & 16.* Ad quem appellatum est habet de tali appellatione cognoscere, & non is, à quo appellatum est, *extra, de ap. c. vt debitus. & c. cum speciali.* Stante enim ille, à quo appellatur, posset de tali appellatione cognoscere, in causa propria ius sibi dicere posset. Sed nullus debet in causa propria ius sibi dicere, *23. quæst. 4. c. inter querelas & q. 5. de occidendis. & q. 4. c. ne quis in causa iudicet vel ius sibi dicat*, per totum. Sed Iohannes 22. prius & contra appellationem legitime interpositam, & non ante Fratres præfatos Minores de facto (licet de iure non posset) excommunicauit. Quare esto, quod idem Iohannes tunc temporis fuisset verus Papa: quod non est verum: sententia sua contra memoratos Fratres lata, nulla fuit omnino reputanda.

Octaua obiectio cauillosa est, quod quantumcunq; Iohannes 22. errauerit, & pertinax hæreticus fuerit: successor suus Dominus Benedictus 12. est catholicus & verus Papa. Et ideo supranominati Fratres, Iohanni 22. resistentes, in hoc quod Benedicto 12. non parent, imo, vt dicitur, ipsum realiter impugnant, damnabiliter delinquunt, & incidunt in pœnas rebellibus Romanæ Ecclesiæ à iure taxatas. Sed huic cauillationi breuibus verbis respondetur, quod solo nomine Benedictus duodecimus incidit in laqueum tornosum, qui errores & hæreses prædecessoris sui defendendo, & approbando suos & suas facit esse. Ipse enim doctrinam pestiferam prædecessoris sui approbat, & potenter defendit, ostendens se cum prædecessore suo præfato hæreticum esse manifestum, vt signanter de eo posset dici verbum Eccles. 30. c. sic scriptum, vbi sic legitur: *Mortuus est pater illius, & quasi non est mortuus. Similem enim sibi reliquit post se.* Quare non debet dici Papa catholicus, sed fautor hæresis & hæreticę prauitatis. Imo hæreticus & peior quam fuerit prędecessor suus, teste Vrbano Papa, qui, vt habetur *24. quæst. 3. c. qui aliorum*, dicit in hęc verba: *Qui aliorum errorem defendit, multo est damnabilior illis qui errant. Quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde quia Magister erroris est, non tamen hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.* Præterea iste nomine non re Benedictus 12. ideo in sacra Pagina Magister, & ideo citius & virilius deberet hæresibus resistere, & fidem catholicam defendere, quam prædecessor suus, qui in Facultate Theologica omnino fuit ignarus. Ergo fauendo hæresibus & hæreticæ prauitati, nec non ipsis hæreticis damnabilior est censendus, quam prædecessor suus. Et per consequens non summus pontifex, sed infimus pontifex est merito nominandus. Amplius, iste nomine non re Benedictus peior est hæresis auctor, quam fuerit prædecessor suus: quia simpliciter conatur totam fidem catholicam ponere in voluntate & dispositione sua & successorum suorum, sicut in quadam constitutione, imo verius destitutio-

tutione, quam ordini Fratrum Minorum, vt fertur, tenendam imposuit, indicat manifeste. Quæ quidem destitutio præfatam hæresim retro seculis inauditam continens talis est: *Districtius inhibemus, ne postquam super negotio fidei quæstio seu dubitatio aliqua, super qua sunt opiniones aduersæ vel diuersæ deducta fuerit ad Apostolicæ Sedis examen, quisquam extunc alterutram partem declinare, eligere vel approbare præsumat, sed super ea Sedis eiusdem iudicium seu declaratio expectetur.* Hæc verba eius veneno plena. Ex quibus expresse sequitur, quod nulli reuelato à Deo, si super eo moueatur quæstio seu dubitatio coram Papa, de quo etiam possunt esse opiniones diuersæ & aduersæ, debet aliquis Frater Minor, nec per consequens aliquis Christianus firmiter adhærere. Quia non debet secundum præfatam destitutionem suam alterutram partem eligere, determinare vel approbare: sed voluntatē Papæ in hoc expectare. Sed de omni reuelato à Deo potest quæstio mota deduci ad examen summi pontificis: & eadem possunt esse opiniones diuersæ & aduersæ. Ergo nulli tali reuelato à Deo debet Frater Minor, & per consequens nec Christianus ante sententiam summi pontificis firmiter adhærere, sed voluntatē summi pontificis totaliter expectare. Et idem potest dici de articulis fidei, & de omni contento in scriptura diuina. Quia super quolibet articulo fidei, & sub omni contento in scriptura diuina, potest moueri quæstio, & ad examen deduci summi pontificis: super quo possunt esse etiam opiniones diuersæ & aduersæ. Ergo secundum mandatum istius nomine non re Benedicti 12. nulli articulo fidei in scriptura sacra contento, si super ea moueatur quæstio, quę ducatur ad examen summi pontificis, & super eo possunt esse opiniones diuersæ & aduersæ, debet aliquis Frater Minor, nec per consequens Christianus quicunq; quamcunq; partem determinare, eligere vel approbare. Quod est erroneum, iniquum & blasphemum. Nam ex eo sequitur, igitur si talis quæstio: fuit Deus ab æterno vel non? vel, est Christiana fides vera vel non? & sic de aliis quibuscunq; quæstionibus moueatur coram summo pontifice, cum possunt de huiusmodi quæstione esse inter catholicos & hæreticos opiniones diuersæ & aduersæ: talis quæstionis nullus Frater Minor (& eadem ratione nullus Christianus) debet veritatem confiteri, donec summus pontifex suam declarauerit voluntatem. Quod non est aliud, quam fidem nostram totaliter in arbitrio hominis constituere, & quid credere debeamus ab eo expectare. Sed hoc sapit hæresim manifestam, cum dicat Beatus Paulus Apostolus 1. Cor. 2 *Fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Vnde licet ille nomine non re Bened. 12. prædecessori suo, in doctrina hæretica nunquam participasset, nec hæreses ipsius tanquam propriam defendisset & approbasset: tamen propter istam solam hæresim, cuius est auctor, inuentor & institutor, est inter hæreticos computandus, & ab omnibus catholicis facta ipsius scientibus merito detestandus. Cum dogmatisans contra fidem catholicam maxime scienter non solum à iure humano, sed etiam a scriptura sacra sit aperte excommunicatus. Etiam si esset possibile, quod angelus de cœlo doceret contra fidem, dicente Beato Paulo ad Gal. 1. *Si nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et post: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit.* Veruntamen quia ista hæresis cum pertinentiis suis, aliisq; nomine non re Benedicti, 12. tangentibus est in quodam opere speciali maiori à me diffuse tractata, discussa & reprobata: Ideo de ipsa ad præsens non plus me intromitto. Sed ne prolixitas odiosa com pluribus tædium generet, finem huic opusculo in hoc loco concedo.

IODOCI BADII ASCENSII, PROFESSORIS Regii Parisiensis

SVMMARIA, SEV EPITOMATA CXXIV. CAPITVLORVM OPERIS XC. DIERVM M. GVILHELMI DE OCKAM, DILIGENTER COLLECTA.

SVMMARIA, SEV EPITOMATA OPERIS NONAGINTA DIERVM, M. Guilhelmi de Ockam.

Operis nonaginta dierum correspondentis *sexto tractatui tertiae partis Dialogi* M. Guilhelmi de Ockam, quod à nonaginta diebus, quibus compilatum est, inscribitur, centum & viginti quatuor in eo contentorum capitulorum Epitomata seu summaria ad lectorum vtilitatem colligimus. Sed primo compendiosam operis diuisionem praeponemus.

Operis nonaginta dierum diuisio.

Diuidit itaq; opus hoc in quatuor partes. Quarum prima continet prologum seu praefationem ipsius Ockam. Secunda procemium constitutionis *Quia vir reprobus*. Tertia tres tractatus secundum tres constitutiones Iohannis 22. in ea discussas. Quarta vero & vltima conclusionem continet. Prima pars, quia praefationis loco ponitur, nullum habet capitulum. Secunda pars vnum continet capitulum. Tertia 122. quia tres habet tractatus, quorum primus tractat de constitutione *Ad conditorem canonum*, incipit cap. secundo. Secundus tractat de constitutione *Cum inter*, & incipit cap. 82. Tertius tractat de constitutione *Quia quorundam*, & incipit cap. 120. Quarta pars vnum duntaxat habet capitulum continens conclusionem, & incipit cap. vltim. hoc est 124. dicti operis.

In prologo praelibatur operis huius materia, de qua tractaturus est: Et eiusdem diuisio.

Capitulum primum continet in prima sua parte exordium constitutionis *Quia vir reprobus*. In secunda autem eius parte ponitur dicti textus impugnatio. Nam in caeteris fere capitulis hic seruatur procedendi modus, vt prima capituli parte recitentur verba textus impugnati, hoc est Iohannis 22. In secunda eadem verba per Guilhelmum Ockam declarantur. In tertia autem quotiens aliquid [illegible]ntra appellantem, hoc est Fratrem Michaelem Cezena constitutum est, recitantur per dictum M. Guilhelmum Ockam dictae constitutionis impugnationes. In vltima autem parte, quae aliquando tertia est, aliquando quarta, semper notantur & exponuntur verba textus. In primo autem capitulo quia verba textus de se patent, non ponitur explanatio eorundem: sed quia appellantem taxant, impugnantur ab aduersariis in quatuor. Primo autem nituntur ostendere, quod depositio dicti Fratris Michaelis, de qua in litera fit mentio, de facto processit, & nullo modo de iure. Secundo quod propter missionem libellorum suorum non sit reprobandus. Tertio quod propter eandem non sit haereticus iudicandus. Quarto quod impugnationes factae contra tres dictas constitutiones Iohannis 22. sint validae censendae. Primum probatur duabus viis: in quarum prima probatur incidentaliter, Quod liceat in causa haeresis à Papa appellare. Secundum probatur in secunda parte: tertium in tertia: & quartum infertur in quarta, vbi ad literae declarationem acceditur.

Prima constitutionis capitula.

[illegible]itulum secundum. In prima parte recitat principium impugnationis appellantis contra constitu[illegible]m *Ad conditorem*: & contra eam ab impugnato instatur. In secunda parte ponitur primae pa[illegible] explanatio, & modi procedendi impugnantium declaratio. In tertia parte recitantur earundem impugnationes, quibus probant falsum esse, quod in rebus vsu consumptibilibus nec vsus iuris nec vsus facti potest á rei proprietate seu dominio separari. Pro cuius declaratione decem fiunt. Primo ponitur quadruplex huius nominis *vsus* acceptio. Secundo quid *vsus facti* sit declaratur. Tertio quid *vsus iuris*, & quomodo diuiditur. Quarto quid *ius vtendi*, & quomodo ab vsu iuris d[illegible]rt. Quinto qui sint *simplices vsuarii*. Sexto quae sint res vsu consumptibiles, & quomodo pecunia inter eas sit. Septimo quid *dominium* sit, & quomodo varie accipiantur haec nomina, *Dominium*, *Dominus*, *Dominator*, *Dominari* & similia in diuersis scientiarum facultatibus. Octauo quid

proprietas in scientiis legalibus significet. Nono quomodo varie accipiantur hæc vocabula *meum, tuum, suum, ipsius, habere*. Decimo inferuntur ex dictis Iohannis vigesim. secund. duo errores. quorum primus est, quod vsus facti separatus à proprietate rei in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest. Secundus est, quod in talibus rebus ius vtendi separatum à proprietate seu dominio rei haberi non potest, de quibus agitur cap. 3. parte tertia. In quinta parte capituli ponitur notatio literalis.

Cap. 3. In prima parte recitantur verba Iohannis 22. quibus circa ea, quæ impugnantur, intentionem suam exprimit, vt declaratur in secunda parte. In tertia parte recitantur repugnationes aduersariorum eius, quo ad quatuor dicta. Primum quod in rebus vsu consumptibilibus ius vtendi haberi non potest. Secundum, quod in eisdem rebus ius vtendi à dominio non separetur. Tertium, quod in eisdem rebus actus vtendi haberi non potest. Quartum quod huiusmodi rebus non contingit vti, sed abuti. Primum dictum impugnando ostendunt rationes impugnati ad intentum eius non facere. Circa quod plura de vsura & de contractibus, qui fiunt in fraudem vsuræ. Item, de vsurario, in quo secundum Chrysostomum differt à locante, & alia notatu digna adducuntur. Ostenditur etiam, vt in margine notatum est, quod iuri naturali renunciare non licet. In quarta parte notatur & explicatur litera: & nonnulla inferuntur notanda de materia vsurarum.

Cap. 4. In prima parte impugnatus ad ea, quæ impugnans proposuit, nititur respondere vt declaratur in secunda parte. In tertia parte pro impugnatione prædictorum assignantur ab impugnatoribus tria puncta, vt in principio recitatur. Habentur autem multa scitu digna, quæ in marginibus indicantur. Inter quæ sunt de iure vtendi communissimo collato *in primis parentibus toti* generi humano. Item, de iure, quo res, quæ in nullius est dominio, occupanti conceditur. De primis credentibus, quod non habebant liberum dominium disponendi ad libitum de rebus oblatis, sicut ante habuerunt. Item, quod sacra scriptura non semper seruat in narrando ordinem rei gestę. Item, quod ad concordandum scripturas tempora distinguenda sunt. Item, de bonis Ecclesiasticorum, quo iure ad eos spectent. Item, de modo arguendi peccante per fallaciam secundum quid ad simpliciter. Quorum plura notantur in quarta parte, qua literam exponit.

Cap 5. In prima parte continuatur responsio impugnati, vt declaratur in secunda. In tertia parte recitantur impugnationes aduersariorum, qui ex dictis quatuor errores colligunt. Quorum primus est, quod communitas primorum credentium habuit domos & agros quo ad dominium & proprietatem. Secundus, quod Apostoli habuerunt prædia in Iudæa. Tertius, quod ideo in Iudæa non retinuerunt prædia, quia transituri erant ad gentes. Quartus, quod Apostolis licuit prædia in Iudæa & apud gentes possidere. Qui errores ibidem improbantur. Quartus autem præcipue auctoritate sancti Thomæ de Aquino. In quarta parte explanantur verba textus: & notatur de causarum alicuius rei multitudine & sufficientia, & de aliis quibusdam.

Cap. 6. In prima parte prosequitur sequentem particulam, quæ declaratur in secunda parte. In tertia autem impugnantur dicti Iohannis 22. Et declaratur incidentaliter, quomodo non omne ius dat ciuilem actionem, sed solummodo ius fori. Item, in quo licentia potest vocari ius, & in quo non. Item, de iure fori & de iure poli distinguitur, & communitate omnium fidelium, & aliqua speciali. Et de Apostolis & aliis credentibus. Ostenditur etiam multiplicitas huius nominis *vsus*, & quæ significationum eius sit propria censenda. Item, acerbius inuehitur in præfatum Iohannem 22. & iudicatur scientiarum sermocinalium ignarus, cum tamen logica secundum doctores sanctos, Augustinum, Anshelmum & Hieronymum sit necessaria ad Theologicas difficultates. Quin & alia cognitu iucunda ibidem reperies. In quarta parte exponitur textus literaliter.

Cap. 7. In prima parte ponitur alia pars constitutionis dictæ, quæ in secunda parte declaratur. In tertia impugnatur, & in quarta literaliter exponitur.

Cap. 8 In prima parte recitat responsionem impugnati ad obiectionem appellantis, qua nititur ostendere, quod doctrina dicti impugnati omnem religionem habentem votum paupertatis destruat, vt dilucide declaratur in parte secunda. In tertia parte impugnatores contra responsionem impugnati quadrupliciter procedere recitantur. Primo, comprobando assertionem appellantis, videlicet quod impugnatus omnem huiusmodi religionem destruat. Secundo demonstrando quod specialiter confundat regulam Beati Francisci. Tertio, ostendendo quomodo vsus facti (vt sæpe tactum est) à proprietate & dominio in rebus vsu consumptibilibus possit separari. Quarto mentem appellantis specificando. In quarta parte explicando literam infertur, quod propter modum loquendi Iuristarum non est modus loquendi Theologorum improprius reputandus. Infertur etiam conclusio principalis appellantis, scilicet quod Fratres Minores consumunt res, neq; vt proprias, neq; vt communes eis quantum ad dominium.

Cap. 9. In prima parte recitat mentem impugnati. Qui (vt clarius habetur in secunda parte) asserit, quod post diuisionem rerum inter primos credentes quilibet tam Apostolus quam alius erat Dominus & proprietarius portionis sibi assignatæ. In tertia parte recitantur improbationes impugnantium, qui tres errores & dictis impugnati colligunt & improbant. Et improbando primum errorem subtilissime concludunt Iohannem 22. qui determinationem Ecclesiæ fuisse hæreticam dicat siue non, eo quod eam improbet, hæreticus sit censendus. Multis præterea auctoritatibus sanctorum ostenduntur Apostoli omnium bonorum temporalium proprietatem abdicasse.

Notantur etiam quatuor modi temporalia abdicandi. Item assignatur duplex paupertas: actualis & habitualis. Ostenditur præterea de clericis, de quibus rebus possent condere testamenta. Subiunguntur deinde rationes impugnati. Pro quo primum ostenditur, quod verbum *dare* accipitur multipliciter. Plura sunt notanda passim in hoc capitulo, vt legenti patere potest. In quarta parte notatur & exponitur littera. In quo per exempla monstratur multiplicitas horum vocabulorum *meum, tuum, suum, eius, ipsius*, & similium possessiuorum, & etiam huius verbi *habere*. Et inquiritur, cuius erant quantum ad dominium caligæ, quibus vtebatur beatus Petrus. Subduntur duæ causæ, propter quas primi credentes voluerunt omnia esse communia.

Cap. 10. In prima parte recitat textum impugnati, qui, vt patet in secunda parte, proponit aliam obiectionem appellantis ad eandem in sequenti capitulo responsurus. In tertia parte, quia verba appellantis sunt, approbando ea mentem eorum explanant. Quod idem in quarta parte iuxta consuetudinem idem faciendo ostenditur, quomodo monachi habentes proprietatem rerum in communi ab altissima paupertate Apostolorum & Minorum decidunt.

Cap. 11. In prima parte recitat responsionem impugnati ad obiectionem appellantis recitatam in capitulo præcedenti. In secunda declarat eandem. In tertia recitat impugnationes aduersariorum, qui primo improbant assertionem impugnati. Secundo respondent ad auctoritates per eum adductas. Et quantum ad primum præmittitur, qualiter sensus scripturæ diuinæ non est nisi de accipiendus, sed respectiue ad accidentia & sequentia. Et subduntur duæ conclusiones. Quarum prima est, quod Apostoli reliquerunt omnes possessiones, quoad dominium tam speciale quam commune. Et hanc probant quadrupliciter. Secunda conclusio est, quod Apostoli omnium reliquerunt tam in speciali quam in communi, tam mobilium quam immobilium rerum proprietatem, quam probant determinationibus summorum pontificum, Nicolai tertii, Bonifacii octaui, & Clementis quinti. Ex verbis autem Nicolai tertii in decretali *Exiit*, quatuor conclusiones inferuntur de paupertate & abdicatione dominii. Distinguitur etiam triplex superfluum, & duplex sollicitudo circa temporalia: de quibus inuestigatur vtra sit necessitatis. Inquiritur etiam, an abdicatio proprietatis rerum in speciali & in communi exponat hominem periculo. In quarta parte notantur verba textus.

Cap. 12. In prima parte, vt declaratur in secunda, recitat euasionem impugnati, nitentis verba beati Petri, *Ecce nos reliquimus omnia* &c. demonstrare intelligenda esse non de modo relinquendi quantum ad proprietatem, sed quantum ad affectionem & curam, maxime earum rerum, sine quibus hæc vita transiri non potest. In tertia parte recitantur impugnationes vtriusque. Ostenditur enim, quomodo Apostoli omnia reliquerunt quoad dominium & proprietatem, & non solum quoad affectionem & curam. Et hoc sex rationibus. Item quod etiam illa reliquerunt quoad dominium & proprietatem, sine quibus hæc vita transiri non potest: & hoc tripliciter. In quarta parte notantur verba textus.

Cap. 13. In prima parte ponuntur verba Iohannis 22. In secunda declarantur eadem. In tertia probantur. In quarta litteraliter explicantur. Principaliter autem ostendunt impugnatores erroneum esse asserere, res quascunq; ab Apostolis post missionem Spiritus sancti, quoad dominium & proprietatem possessas.

Cap. 14. In prima parte recitatur responsio impugnati ad obiectionem factam ab appellante per verba beati Clementis recitata *12. q. 1. cap. dilectissimis*, vt latius patet in secunda parte. In tertia parte ponitur reprobatio dictæ responsionis. Ostendendo, quod erroneum est, quod primi parentes, si non peccassent, habuissent tale dominium rerum in communi, quale nunc habent rerum possessores quoad dominium. Notatur præterea quale dominium habuissent primi parentes. & quomodo diuersarum rerum diuersi sunt modi vtendi. Et quomodo potestas vtendi angelis fuerit eis differenter, de aliis rebus concessa. In quarta parte exponendo literam, multa notatu dignissima inferuntur de statu primorum parentum. Ostenditur præterea quatuor exemplis, quod non semper communia, dum diuiduntur, eodem modo fiunt propria, quo fuerunt communia, & conuerso. Distinguuntur etiam tria tempora primorum parentum, in quibus varie se habuerunt quoad rerum dominia.

Cap. 15. In prima parte recitat aliam partem constitutionis, in qua, vt declaratur in secunda [illegible] impugnatus per dictum capitulum Clement. conatur ostendere, quod Apostoli & communiter [illegible] ante conuersionem Iudæorum, de quibus in actibus fit mentio, aliqua possidebant. In tertia parte ponitur eiusdem impugnatio. In quarta litteralis explanatio.

Cap. 16. In prima parte, vt declaratur in secunda, impugnatus nititur probare falsum esse, quod dixit appellans, Apostolos scilicet post verba Petri, *Ecce nos reliquimus* &c vsos fuisse rebus consumptibilibus vsu, cum in talibus vsus reperiri, vt asserit, nequeat. Quæ omnia improbantur in tertia parte. In quarta exponitur textus.

Cap. 17. In prima parte, vt declaratur in secunda, recitat responsionem impugnati, prætendentis Augustinum non voluisse dicere, quod Apostoli vouerunt abdicationem rerum in communi & in speciali, sed tantummodo Dominum sequi. In tertia parte contra hanc responsionem impugnatores sex ostendunt. 1. quod Apostoli abdicationem rerum vouerunt in speciali. 2. quod in speciali & in communi. 3. quod Augustinus hoc sensit. 4. quod etiam illarum rerum, quas scriptura eos habuisse testatur, abdicationem vouerunt.

Quintum quod vita Fratrum sancti Augustini & aliorum proprietatem in communi habentium ad summam altissimæ paupertatis Apostolorum perfectionem non attingat. Sextum quod medium, quo vtitur impugnatus, est inualidum. In vltima parte declaratur textus.

Cap. 18. In prima parte recitat, & in secunda explicat consequentem constitutionis particulam, in qua impugnatus respondet ad illud, quod in obiectione præmissa tangebat appellans de religiosis figuram Apostolorum tenentibus, dicens quod illud capitulum loquitur de monachis, qui possunt habere mobilia & immobilia in communi. Ergo & Apostoli. In tertia parte prædicta impugnantur propter tres errores. Ostenditur etiam quod duplex est perfectio: Et similiter duplex impedimentum perfectionis. Item quod habere possessiones ecclesiasticas diminuat vel impediat de perfectione. Ponitur item in quadam responsione triplex differentia possessionis propriorum & communium. Quarta pars declarat textum.

Cap. 19. In prima parte recitat, & in secunda explicat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus recitat obiectionem appellantis. In tertia parte ostenditur impugnatum non recte recitasse verba appellantis, quæ ibidem subduntur. Et in quarta parte declarantur.

Cap. 20. In prima parte recitat & in secunda declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus ad obiectionem, quam in capitulo præcedenti recitauerat, conatur respondere, dicens quod procedat ex falsis, cum assumit Leuitas habuisse vsum tantum Decimarum. Et deinde declarat causam, quare Dominus Leuitis dominium Decimarum dederit. In tertia parte prædicta impugnantur tria probando. Primum, quod impugnatus appellanti falsum imponit. Secundum quod auctoritates recitatæ non id prætendunt, quod impugnatus. Demonstraturq; quomodo sacerdotes & Leuitæ habeant dominium in oblationibus & Decimis. Tertium quod appellans intentum suum ex auctoribus bene concludat. In quarta parte declarando litteram ostenditur triplex differentia eorum, quæ diuinis vsibus applicantur. Item in quibus rebus ecclesiastici habent dominium.

Cap. 21. In quatuor partibus, quibus recitat, declarat, improbat & exponit textum. Principaliter per impugnatores ostenditur appellantis verba truncate ab impugnato recitata.

Cap. 22. In prima parte responsionem impugnati ad obiectionem præcedentis capituli recitat. In secunda eandem declarat, ostendendo quomodo impugnatus velit euadere, dicendo quod perfectissima paupertas plus consistat in animo quam in rebus, & in præparatione animi plus quam in effectu. Cuius contrarium asseritur in tertia parte. In quarta parte declaratur textus.

Cap. 23. In prima parte impugnatus respondendo asserit, quod paupertas euangelica non excludat proprietatem, cum constet Apostolos habuisse dominium rerum in communi. In secunda parte declaratur dictum impugnati. In tertia improbatur propter duos errores. Adducitur q; auctoritas beati Thomæ contra contrarium asserentes. In quarta parte expositionem litteralem solitam inuenies.

Cap. 24. In prima parte, vt declaratur in secunda, impugnans nititur ostendere, quod abdicatio, quam Fratres Minores profitentur, non excludat sollicitudinem. In tertia parte impugnatur illud dictum. In quarta declaratur textus.

Cap. 25. In prima parte, vt ostenditur in secunda, recitat responsionem impugnati ad obiectionem appellantis, quæ innititur auctoritati beati Remigii dicentis, quod *Apostoli quantum ad abdicationem temporalium fuerunt ad dignitatem primi hominis reuocati, in qua fuisset vsus rerum sine proprietate.* Hæc declarantur in secunda parte. In tertia declaratur intentio appellantis. In quarta verba eius.

Cap. 26. In prima & secunda partibus recitat & explicat aliam particulam constitutionis in qua impugnatus ad obiectionem præmissam respondet quantum ad illud, quod ibi dicitur, primos parentes habuisse vsum absque dominio, dicens quod ipsi primi parentes saltem post illam benedictionem *Crescite* &c. habuerunt rerum dominium. In tertia parte impugnantur prædicta, eo quod ad mentem appellantis nihil faciant. Notantur præterea quædam de dominio communi & speciali, quod vocatur proprietas, quod non fuisset in statu innocentiæ. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 27. In duabus primis partibus recitat & explicat, quale secundum impugnatum fuit illud dominium in statu innocentiæ, scilicet an proprium an commune. Et determinat impugnatus, quod Adam primo habuit dominium proprium omnium rerum temporalium. Quod probat ratione & auctoritate. In tertia impugnantur prædicta propter duos errores. Primus est, quod illa benedictio *Crescite* &c. fuit data Adæ extra Paradisum ante formationem Euæ. Secundus quod Adam ante formationem Euæ habuit dominium proprium rerũ temporalium. Vnde declaratur, quare aliquod dominium dicatur proprium. In quarta parte explanando litteram & soluendo quasdam instantias habentur quædam notatu dignissima de modo intelligendi & exponendi scripturas. Et quomodo in eis non seruatur semper ordo rei gestæ in narrando, vt probatur exemplariter.

Cap. 28. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad capitulum Clementis *12. q. 1. dilectissimis.* In tertia improbatur responsio eius ostendendo, quod non procedat ad mentem appellantis, qui non negat primos parentes habuisse qualecunq; dominium temporalium: sed negat eos habuisse dominium, quod vocatur proprietas, qua aliquid est huius, quod non est illius. Quarta pars expositiua est litteræ.

Cap. 29. In duabus primis partibus recitat & declarat obiectionem appellantis, quæ est secundam

dum euangelium: ſeruus poteſt vti pecunia domini ſui absq; dominio & proprietate. In [illegible] duabus ponuntur annotationes quædam ſuper litteram.

Cap. 30. In duabus primis partibus recitat & declarat reſponſionem impugnati [illegible] obiectionem dicentis, quod ſeruus nec vtitur nec abutitur pecunia Domini ſui mutuando [illegible] ipſe non facit translationem Dominii, ſed Dominus eius. In tertia parte impugnatur dicta [illegible] ſio oſtendendo, quod ſeruus ille euangelicus vſus ſit pecunia Domini ſui. In quarta notantur verba impugnati.

Cap. 31. In duabus primis recitat & explicat aliam obiectionem appellantis factam per decretalem *Exiit*. In tertia autem parte oſtenditur, quomodo truncate recitatur obiectio appellanti ab impugnato. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 32. In duabus primis partibus recitat & declarat reſponſionē impugnati ad dictam obiectionem, quæ prætendit, quod illa decretalis debeat intelligi de rebus quæ non conſumuntur vſu. Item quod dicta decretalis non fuit ab vniuerſali eccleſia in Viennenſi concilio approbata, nec de conſenſu Fratrum promulgata. In tertia parte impugnantur prædicta quo ad octo puncta, in quibus dicunt impugnatum erraſſe. Primum quia dicit quod dicta decretalis non intelligatur de rebus vſu conſumptibilibus. Secundum quia dicit proprietatem tantum in rebus vſu conſumptibilibus reperiri, & non vſum facti, nec ius vtendi. Tertium quia dicit, quod in rebus vſu conſumptibilibus vſus rei non poteſt penes vnum & dominium penes alium remanere. Cuius contrarium oſtenditur multis exemplis. Quartū quia dicit, quod in omnibus rebus conſumptibilibus per vſum ſiue per abuſum vſuam, ſubſtantia rei deſinit eſſe. Quintum quia dicit diffinitionem Nicolai tertii non tenere in rebus vſu conſumptibilibus: quod improbant ex illa & aliis conſtitutionibus ſucceſſorum eius. In quibus declaratur expropriationem Fratrum debere intelligi de omnibus rebus tam in ſpeciali quam communi. Sextum eſt, quod decretalis *Exiit* quantum ad hoc non eſt per vniuerſalem eccleſiam approbata. Septimum quod dicit eam in concilio Viennenſi non eſſe confirmatam. Octauum quia dicit eandem non eſſe de Fratrum conſilio & conſenſu promulgatam. In quarta parte notatur & exponitur littera.

Cap. 33. In prima parte recitat, & in ſecunda declarat partem conſtitutionis ſubſequentem: in qua impugnatus incipit reſpondere ad obiectiones appellantis contra ſecundam aſſertionem ab ipſo appellante impugnatam. In tertia parte notatur littera.

Cap. 34 In duabus primis partibus reſumit dictam obiectionem per quoddam dictum *Num. 28.* In tertia parte exponitur littera.

Cap. 35. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem conſtitutionis, in qua impugnatus reſpondet ad obiectionem præmiſſam, dicens, quod Leuitæ non habuerunt in decimis tantum ſimplicem facti vſum, ſed & dominium. Nititurq; oſtendere, quod aliud eſt dare alicui rem in vſum, & dare ipſi vſum facti: & ꝙ ex Dei ſtatuto non habetur vſus in rebus vſu conſumptibilibus. In tertia parte tria impugnãtur. Primo quia appellans non poſuerat dictionem excluſiuam tantum in appellatione ſua. Secundo quia dictam obiectionem impugnatus non ſoluit, ſed concedit propoſitum appellantis. Tertio quod erroneum eſt dicere, quod ex Dei ſtatuto vſus in rebus vſu conſumptibilibus haberi non poteſt. Quia multæ res datæ ſunt in vſum ex Dei ſtatuto, prout probatur auctoritatibus ſacræ ſcripturæ. Soluitur igitur ratio impugnati. In quarta parte exponitur & notatur littera.

Cap. 36. Recitat quaſdam auctoritates, quas appellans induxit ad oſtendendum, quod vſus reperiatur in multis rebus vſu conſumptibilibus. Tandem littera paucis declaratur.

Cap. [illegible]. In duabus primis partibus recitat & declarat reſponſionem impugnati ad dictas auctoritates. In tertia parte impugnando reſponſionem eius multa declarantur ſcitu digna de variis propoſitionibus de huiuſmodi materia loquentibus, vtrum concedi debeant. Concluditurq; quod purus Theologus & Philoſophus debeat abſolute concedere, quod contingit vti rebus vſu conſumptibilibus. Et idem videtur de Iuriſtis. In quarta parte notatur littera.

Cap. 38. Recitat & explicat quandam obiectionem de pecunia, qua contingit vti, & tamen inter res vſu conſumptibiles numeratur. Deinde ſubditur improbatio, eo quod de hoc nulla facta fuerit mentio in obiectionibus contra aſſertionem prædictam.

Cap. 39 In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem conſtitutionis, in qua impugnatus redit ad completius reſpondendum auctoritatibus ſuperius allegatis, dicens quod ſecundum [illegible] neq; vſusfructus neq; ius vtendi, quod eſt ſeruitus, neq; ius vtendi quod non eſt ſeruitus, poteſt [illegible] rebus vſu conſumptibilibus reperiri. In tertia parte prædicta reſponſio impugnatur tanquam [illegible]nens. In quarta parte notantur & exponuntur verba textus.

Cap. 4[illegible] In duabus primis partibus recitat & declarat conſequentem dictæ conſtitutionis particulam, in qua impugnatus nititur oſtendere, ꝙ nemo poteſt vti reb⁹ vſu conſumptibilib⁹: eo ꝙ nullus poteſt habere fructū vel vtilitatē aliq̃ ex illis ſalua rerū ſubſtantia. Et ꝙ inde eſt ſecundū Chryſoſtomū, ꝙ non licet recipere mercedē ꝓ pecunia mutuata. In tertia parte impugnantur prædicta ꝓpter quatuor errores. Quorū primus eſt, ꝙ non cōtingit vti reb⁹ vſu conſumptibilib⁹, capiendo vti ꝓprie, ꝙ fuit error impugnatū ſupra cap. 6. Secundus eſt, quod qui vtitur ꝓprie loquendo re aliqua, habere debet fructum vel vtilitatē ex ea, ſalua rei ſubſtantia. Tertius eſt quod nullus ex re vſu conſumptibili poteſt habere fructum vel vtilitatem ſalua rei ſubſtantia: cuius contrariū oſtenditur in vſu pecuniæ.

Quartus

Quartus quia dicit, quod secundum Chrysostomum ideo pro pecunia mutuata non licet mercedem recipere, quia non contingat ea vti salua rei substantia. Quod falsum esse probant ostendentes longe aliam esse rationē etiam secundū Chrysostomū, videl. quia per mutuum transfertur dominium pecuniæ. Et ideo non licet recipere vltra valorem eius. De qua materia pulchra differuntur. Similiter quare magis liceat locanti domum vel agrum recipere vltra valorem domus, quam mutuanti pecuniam. Notatur tamen casus, in quo etiam ex pecunia ad pompam concessa mercedem siue vsura contingit exigi. In quarta parte exponitur & notatur littera.

Cap. 41. In duabus primis partibus recitat & explicat particulam constitutionis, in qua impugnatus dicit, quod licet *vti* non posset reperiri in rebus vsu consumptibilibus: tamen in eis consumptio & actus consumendi possunt reperiri. Nec tamen separantur à Dominio. In tertia parte impugnantur hæc in tribus. Primo quia per hæc dicta impugnatus ostendit se prius impertinenter locutum fuisse de vsu & vti. Secundo quia erroneum est dicere quod actus consumendi in rebus huiusmodi non possit à dominio separari. Tertio quod ratio impugnati est erronea & inualida. Ostenduntur etiam multa notatu digna de multiplicitate vtendi, & separandi. In quarta parte notatur & exponitur textus. Et pulchra inseruntur.

Cap. 42 Recitat & explicat partem constitutionis, in qua impugnatus, quasi epilogando quædam prius dicta, dicit, quod constitutio sua *Ad conditorem* loquitur, sicut decretalis *exiit*, scilicet secundum leges, secundum quas *vsus* & *vti* proprie sumendo non habent locum in rebus vsu consumptibilibus. In tertia parte improbantur prædicta per quandam legem.

Cap. 43. In duabus primis partibus recitat & explicat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus expressius, quam ante, respondet ad auctoritates inductas supra Cap. 36 dicens, quod omnes illæ auctoritates accipiunt *vsum* & *vti* pro rei consumptione: & ita improprie. In tertia ponitur huiusmodi responsionis impugnatio. Ostenditurq; quod scientiæ posteriores non possunt damnare modum loquendi scientiarum priorum. In quarta parte notatur littera.

Cap. 44. Recitat & declarat aliam obiectionem: probatq; quod qui negat propositionem multiplicem, intelligitur negare omnem sensum eius, nisi sit consuetum talem propositionem accipi potius in vno sensu quam in alio. Notatur etiam littera.

Cap. 45. Recitat & declarat responsionem impugnati dicentis, ꝙ appellans tanquam ignarus arguit legislatorem, arguendo constitutionem *Ad conditorem*, quæ loquitur de vsu, sicut leges. In tertia parte impugnantur prædicta. In quarta declarando litteram notatur quomodo rubricæ sæpe sunt de rebus, quæ contradictionem includunt, sicut in Physica *de vacuo & infinito*: & tamen auctores ita intitulantes non debent reprehendi, nisi postea in tractando dicant huiusmodi res esse.

Cap. 46. recitat & declarat aliam obiectionem appellantis, probantis per verbum Augustini, quod *abusus* est illicitus vsus, & quod ideo Christus cibo & potu non abusus, sed vsus fuerit. Declaratq; tandem litteram.

Cap. 47. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dictam obiectionem, qui concedit conclusionem illatam ad sensum per se præexpositum. In tertia parte ostenditur, quod sicut ipse impugnatus capit terminos ad placitum suum: sic etiam appellans tanquam Doctor Theologiæ potuit vti isto termino *abuti*, vt capitur in sacra scriptura & Doctoribus sanctis Deinde exponit litteram.

Cap. 48. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam obiectionem appellantis, probantis quod non valeat dicere, quod *abuti* debeat sumi pro consumtione rei, eo quod abuti semper in mala significatione sumitur in sacra scriptura. In vltima exponitur littera.

Cap. 49. In duabus primis partibus recitat & exponit particulam constitutionis, in qua impugnatus respondet ad obiectionem immediate præmissam. Et quantum ad hoc, primo ostenditur, quod *abuti* potest sumi pro consumptione. Et quod *abusus* in bona significatione sumitur secundum leges, & etiam secundum diuinam scripturam. Et ideo oportet, quod omnis abusus sit illicitus In tertia parte prædicta responsio improbatur ex tribus. Primo, quia non respondet ad mentem appellantis, quam ibi copiose declarat. Secundo quia falsum dicit asserendo, quod legislatores loquentes proprie de rebus, quæ vsu consumuntur, negant vsum in omni sua significatione propria locum in rebus consumptibilibus habere. Tertio quia erroneum est, quod ille abusus, prout capitur ab impugnato, sit illicitus, cui non competit ius vtendi & hoc deducendo ad inconueniens, videlicet quod status Fratrum Minorum sic esset illicitus, & ecclesia errasset ipsum approbando, & beatum Franciscum canonizando. In quarta exponitur littera.

Cap. 50. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati, dicentis quod *abusus* pro consumptione rei sumitur, eo quod hæc præpositio *ab* auget sensum dictionis, cui per compositionem præponitur. In tertia parte dicta impugnantur. In quarta exponuntur litteraliter.

Cap. 51. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam constitutionis particulam, in qua impugnatus concludit, quod *abusus* in legibus Imperatorum in bona significatione accipitur. In tertia responsio eius improbatur.

Cap. 52. In duabus primis partibus idem, quod in præcedenti capitulo, ostenditur per auctoritatem Hieremiæ *cap. 18*. In tertia parte improbatur. In quarta literaliter notatur.

Cap. 53. Recitat & declarat obiectionem appellantis, probantis quod diffinitio, quam dicta constitutio dat de *vti*, non sit vera diffinitio. Et ostendentis, quod sicut non est licitum cuicunq, d

nono

nouo impônere vocibus significationes, si enon est licitum cuicunq; diffinitiones nouas dissonas diffinitionibus maiorum assignare.

Cap. 54. Recitat & declarat responsionem impugnati ad obiectionem præmissam, dicentis quod diffinitio sua est vera, prout ostendit per diffinitionem *vsus*, quæ habetur consimi[illegible]is. In tertia parte præmisso, quod hoc verbum *vti* non habet tot significationes, quot habet hoc nomen *vsus*. Primo dicitur, quod licet *vsus* in vera significatione sic diffiniatur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis salua rerum substantia*: tamen vti sic diffiniri non potest: *Vti nihil aliud est proprie quam fructum rei [illegible]* item &c. Secundo dicitur, quod esto quod *vsus* in vna significatione diffiniretur prædicto modo: ex h[illegible]c tamen non sequeretur, quod non possit aliter proprie diffinire, eo quod eiusdem vocabuli æqui[illegible]oce sumpti possunt esse plures diffinitiones propriæ. In quarta ponitur expositio & notatio litteralis.

Cap. 55. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad hoc quod appellans dixerat suam diffinitionem non esse consonam diffinitionibus sanctorum, dicens quod hoc non est inconueniens. Quia aliter accipitur à sanctis, & aliter in decretali *Exiit*, & in const[illegible]tutione *Ad conditorem*. In tertia parte impugnatur prædictam responsionem. Primo quia non respondet ad mentem appellantis. Secundo quia sibiipsi contradicit. In quarta parte notantur verba textus.

Cap. 56. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus reprehendit appellantem quantum ad modum loquendi in hoc, quod ponit simplicem vsum facti in rebus: cum tamen modus loquendi non sit vsitatus à sanctis Doctoribus. In [illegible] duabus improbantur & notantur prædicta.

Cap. 57. Recitat vltimam obiectionem appellantis &c.

Cap. 58. Recitat & declarat responsionem impugnati, quæ per quatuor dicta procedit. Tertio improbat prædicta quatuor dicta tanquam falsa. Quorum primum est, quod Nicolaus tertius per verba sua in decretali *Exiit*, non concessit simplicem vsum facti. Secundum est quod quo ad res vsu consumptibiles accepit *vsum* improprie. Tertium quod non concessit Minoribus vsum facti. Quartum quod si decretalis *Exiit* intellexerit de vsu facti proprie loquendo, non valeret, quia [illegible] impossibilis. Hæc, inquam, improbâtur in tertia parte. Et soluitur vna instantia de vsu necessariæ [illegible] ationis. Et similiter ibi declaratur, quare dicitur *simplex vsus facti*. In quarta parte notâtur verba textus.

Cap. 59. Recitat & declarat tertiam assertionem impugnati, quam appellans reputauit erroneam. Quæ est, quod nullus actus vtendi potest esse licitus absq; iure vtendi. In vltimâ parte exponitur litera.

Cap. 60. In duabus primis partibus recitat & declarat partem constitutionis, in qua impugnatus resumit obiectionem appellantis contra dictam tertiam assertionem. Et stat obiectio in hoc, quod impugnatus loquitur de iure ciuili & mundâno. Et tale ius nunquam habuerunt Apostoli in multis rebus, quarum tamen habuerunt vsum licitum. In tertia parte impugnando prædicta quinq; facit, vt ibi patet. Inprimis autem scitu dignum est notabile de differentia inter vsum iustum & li[illegible]tum. Et de triplici acceptione huius nominis *iustitia*. Et proportionabiliter, quomodo actus potest dici tripliciter iustus. In quarta parte exponuntur verba textus.

Cap. [illegible]. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem dictæ constitutionis. In qua impugnatus respondet ad obiectiones appellantis, dicens quod appellans sibi falsum imponit. Quia c[illegible] o sua *Ad conditorem* loquitur de vsu, pro quo competit ius vtendi, quod est aliud à iure vtendi [illegible] ponitur impugnatio prædictorum duo faciendo. Primo, declarando intentio[illegible] impugnati & quomodo ponit ius vtendi esse licentiam seu licitam potestatem vtendi, & quod licentia vtendi non est sine iure vtendi. Secundo prædictam assertionem improbando. Et ibi primo distinguitur multiplex ius vtendi. Quoddam enim est naturale, & quoddam positiuum. Et quomodo [illegible] ius naturale semper, sed non pro semper sufficit ad vtendum tempore necessitatis extremæ. Et subditur & soluitur quædam instantia, in qua notatur respectu cuius priuilegium est ius, & respectu cuius non est ius, sed gratia. Deinde ponitur licentia duplex: quarum altera ad placitum concedentis reuocari non potest, altera potest. Tertio reprobatur illa assertio, qua impugnatus dicit, quod aliquid potest habere ius vtendi, quod est licentia vtendi absque iure agendi. Et circa hoc ponuntur duæ conclusiones. Prima est, quod non omnis licentia vtendi est ius vtendi. [illegible] probatur quadrupliciter. Soluitur etiam quædam instantia concedendo, quod licet Fratres Minores non habeant ius positiuum in rebus, quibus vtuntur: habent tamen in eis aliquod ius vtendi, [illegible] ural[illegible] pro tempore necessitatis solum. Et sic cum habeant licentiam vtendi rebus pro alio [illegible] am pro tempore necessitatis extremæ, cum tamen non habeant ius vtendi, nisi pro tempore n[illegible] tis extremæ, sequitur quod licentia vtendi non est ius vtendi. Secunda conclusio est, quod q[illegible] ius agendi positiuum re aliqua determinata, habet ius agendi seu repetendi iudicia[illegible] ter, eo qu[illegible] nicuique licet repetere suum cū debitis circūstantiis. In quarta parte exponitur litera.

Cap. 62. Recitat & explicat in primis duabus partibus expositionem, per quam impugnatus ostendit, quod constitutio *Quia quorundam*, non loquitur de iure vtendi, quod est proprium, quod tam[illegible] bi imponit appellans: sed de iure vtendi communi. In tertia parte hoc impugnatur propter t[illegible] imo quia illa constitutio loquitur de iure contentioso. Ergo de iure agendi. Et circa hoc soluitur quædam [illegible] ntia. Ibi etiam declaratur, quod sæpe verbum indefinite prulatum nequaquam vniuersaliter debet intelligi. Et deinde ponuntur responsiones ad rationes contentas in constitutione, *Quia quorundam*, & specialiter per distinctionem de iustitia & iusto prius positam.

Et

Et sic soluitur illud argumentum, quo probare nititur impugnatus, quod exercens aliquem actum qui nullum ius habeat exercendi ipsum, iniustus conuincitur. Et similiter quod ille non est iustior, qui non habet ius vtendi, quam qui habet respectu rei, qua vtitur, & similia. Secundo ostenditur, quod constitutio *quia quorundam*, loquitur de iure vtendi proprio, non solum collegio, sed etiam personæ. Tertio probatur, quod verba quæ adducuntur ex constitutione *quia quorundam*, plures errores includunt. Quorum primus est, quod Ordo Fratrum Minorum habet vsum iuris in rebus, quibus vtuntur. Secundus error est, quod Ordo Fratrum Minorum est persona repræsentata & imaginaria. Tertius est, quod quæ facti sunt, Ordini nequeunt conuenire. Quartus est quod licet ordini non possint conuenire ea quæ sunt facti: ei tamen possunt conuenire quæ sunt iuris. Et vtrum quod improbatur. In quarta parte ponitur responsio litteralis.

Cap. 63 Resumit quandam responsionem appellantis ad rationem impugnati supra positam capitulo 59. Vbi arguitur, quod vsus necessus Fratribus non est sine iure vtendi, quia alias esset illicitus. Ad quod respondet appellans, quod sufficit licentia vtendi ad hoc quod non sit illicitus &c.

Cap. 64. Primo ponit & secundo exponit partem constitutionis, in qua impugnatus prædictam responsionem appellantis reprobare conatur, dicens quod falsum est, quod aliquis possit habere licentiam sine iure. Probat de religioso, cui conceditur licentia consentiendi in electione in de se factam, qui etiam per hoc habet ius consentiendi. In tertia vero parte huius capituli reprobatur prædicta ratio, quia appellans non dicit vniuersalem, scilicet quod omnis, qui habet licentiam, non habeat ius. Imo sicut dictum est capitulo 61. aliquando concessa licentia ius quoddam acquiritur, & aliquando non, prout hic & ibidem declaratur. In quarta vero parte ponitur responsio ad litteram.

Cap. 65. In prima & secunda partibus recitat & explicat secundam rationem, quam adducit impugnatus ad probandum, quod qui habet licentiam vtendi re aliqua habet ius vtendi eadem. Et est ratio talis, qui vtitur re aliqua de licentia alterius sine iure; aut vtitur iuste, vel iniuste. Si iuste, ergo iure, *extra de verborum significationibus. cap. tua datis. & 14. q. 4. quid dicam*. Si iniuste, concordat cum constitutione *Ad conditorem* &c. In tertia vero parte ad reprobationem & solutionem dictæ rationis proceditur quinque faciendo. Primo ponitur distinctio de *iure*: quia quandoque accipitur pro iure fori quandoque vero pro iure poli. *Ius fori* vocatur iustum, quod ex pactione seu ordinatione humana vel diuina explicite constituitur. Et probatur ibidem, quomodo non debet ad placitum cuiuslibet violari, sicut nec mores, nec leges populi, respectu cuius sunt leges. *Ius* vero *poli* vocatur æquitas naturalis, quæ absque omni ordinatione humana & etiam diuina pure positiua est consona rationi rectæ pure naturali vel acceptæ ex his quæ diuinitus nobis reuelata sunt. Ideo est quod ius poli vocatur ius naturale; quandoque vero ius diuinum. Quoniam multa sunt consona rationi rectæ iure naturali & diuino: sicut consonum est rationi rectæ sumptæ ex credibilibus, quod euangelium prædicantes in de sustententur: quamuis tamen per solam rationem pure naturalem hoc probari sufficienter non possit: sicut nec quod illa quæ prædicant, sint vera &c. Secundo in hoc capitulo ostenditur quando in altercatione præsenti contenditur, an vsus rerum possit esse absque iure vtendi tam appellans quam impugnatus loquuntur de iure fori, quo quis potest in iudicio litigare. Tertio distinguuntur quinque modi habendi ius ad res temporales. Primo ex meriti dignitate: & isto modo iusti digni sunt, & impius non est dignus pane, quo vescitur. Secundo modo ex debiti necessitate vel honestate: & isto modo superflua diuitum sunt pauperum: & similiter bona ecclesiæ, quia debent elargiri pauperibus, qui ad talia habent ius diuinum. Quoniam per ius diuinum diuites & ecclesiastici tenentur talia indigentibus exhibere. Tertio modo dicuntur temporalia esse aliquorum iure poli: & simul quandoque iure fori & conscientia bona. Et sic res, quibus quis vtitur in articulo necessitatis extremæ sunt illius, siue sint illius iure fori siue non. Quarto modo dicuntur res esse quorum sinceritate conscientiæ. Et sic temporalia sunt illorum, qui non ex auaritia vel mala intentione detinent, sed ratione recta. Quinto modo aliqua sunt alicuius iure fori tantummodo vel quoad dominium & proprietatem, vel quoad vsumfructum, vel ad vsum nudum: & sic de similibus. Quarto replicatur distinctio de iustitia & iusto supra posita. Quinto respondetur ad formam argumenti ante positi, concedendo, quod ille qui re vtitur ex licentia, vtitur iuste, capiendo iustitia tertio modo dicta: quia vtitur conformiter rectæ rationi, & sic iure vel iuste vti est bene moraliter vti, non quidem iure fori, sed iure poli. Quia omne quod recte fit absque iure fori fit iure poli. Et circa hoc soluitur vna instantia declarando, quod non solum in extremæ necessitatis articulo licet vti rebus iure poli, sed etiam in aliis casibus. Et consequenter ibi declaratur, quomodo ius commune naturale, cui licet renunciari non possit, habeat tamen limitari & coarctari ne in multis casibus in actum exeat circa res temporales habendas & appropriandas. Licet non possit ex toto coartari, quin in necessitate omnia sint communia. Et extra talem necessitatem sufficit sola permissio vel licentia Domini ad hoc, quod quis re aliena vtatur iure poli, absque alio nouo iure, prout probatur. Et in quarta parte ponuntur notabilia super litteram, vbi ostenditur qualiter omne quod bene & iuste possidetur, iure possidetur, & quomodo bonus vsus a iure vtendi non separatur loquendo de iure poli, quod est potestas conformis rectæ rationi absque pactione. Ibi etiam ostenditur, quod ius fori non semper est ex pactione conformi rectæ rationi, sed aliquando discordat, quia multa possidentur iure fori, quæ non bene possidentur, vt ait Augustinus. *Male*, inquit, *possidet*

quæ

[illegible] *Resumit* [illegible] n d [illegible] *nal num* [illegible] *non* [illegible] quod ali [illegible] rnitum [illegible] ponitur [illegible] & quo [illegible] *Aliqui* [illegible] *iure diuino licet* [illegible] negatiue. *Aliquid non est de iure diuino illicitum* &c [illegible] di.

Cap [illegible] primis partibus recitat & declarat quartam assertionem impugnati [illegible] re [illegible] paratus [illegible] vtendi habere non [illegible] in re [illegible] Quia nec ante actum, nec in actu, nec post [illegible] Dicitur [illegible] multa de successiuis, quomodo habeant [illegible] significet. In quarta parte exponendo verba textus [illegible] mutatum esse, & similibus.

Cap [illegible] recitat & declarat quandam obiectionem appellantis [illegible] recitatis destruerentur gesta Christi & Apostol [illegible] obiectio truncate ab impugnato recitatur & [illegible] In quarta parte declaratur littera.

Cap [illegible] recitat & declarat responsionem impugnati ad [illegible] appellantis [illegible] onem impugnantin terna parte, ostendere [illegible] ad men [illegible] quod quinque irrationabilia contineat vt ibidem [illegible]

Cap [illegible] recitat & declarat responsionem impugnati ad secundam obiectionem appellantis [illegible] impugn [illegible] posset habere vsum rerum consumptibilium [illegible] m, loquendo de vsu facti. In tertia ostend [illegible] est [illegible] & vana. In quarta parte exponitur & notatur [illegible]

Cap [illegible] prima parte resumit & in secunda declarat quandam aliam assertionem [illegible] quam appellans impugnat, eo quod ponit, quod si vsus in rebus vsu consumptibilibus [illegible] tamen vsus non esse simplex, nec à dominio & proprietate separatus. Quia per [illegible] m & cum ipso actu & in ipso actu res huiusmodi consumitur. In tertia parte hæc impu- [illegible] propter duo. Primum, quia erroneum est dicere, quod vsus simplex non potest esse à dominio [illegible] ponitur multiplex acceptio horum terminorum *Simplex*, *Simplicitas*, *Simplici* [illegible] modos loquendi in diuersis scientiis. Ostenditur etiam, quomodo [illegible] potest dici simplex. Secundum, quia in ratione impugnati tres continentur [illegible] In quarta parte exponitur littera.

[illegible] at & explicat aliam obiectionem appellantis continentem duas instantias. Q [illegible] od nec vestis, nec panis semper consumitur in principio actus. Secunda est quod [illegible] dominium serui sui, ita habet dominium panis in ore serui existentis. [illegible] po [illegible] lateralis.

Cap [illegible] duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad [illegible] appellantem constitutioni suæ falsum imponere, scilicet quod [illegible] actum, qui est vsus imperfectus, res consumatur. Quia constitutio [illegible] per quem res consumitur. In tertia parte ad impugnandum prædicta [illegible] modum, quo actus potest dici perfectus. Secundo dec [illegible] eius maneat insoluta. Deinde arguitur contra prædictam [illegible] notatur duplex actus vtendi, scilicet perfectus & imperfectus. Et [illegible] & [illegible] ptum est.

Cap [illegible] partibus recitat & explicat assertionem impugnati [illegible] tres partes. Primo enim dicit, quod carentia d [illegible] non prodest [illegible] quantum ad statum perfectionis, eo quod p [illegible] tur est, quod carentia dominii omni temporali commod [illegible] non habentem. Tertia est quod tale dominium est nudum verbale & [illegible] amplius differetur. In vltima parte ponitur notatur litera.

Cap [illegible] partibus recitat & declarat obiectiones appellantis con [illegible] hoc, quod Christus abdicationem talis dominii [illegible] institutores imitati sunt. Vltima parte exponitur littera.

[illegible] partibus recitat & declarat responsionem impugnati [illegible] in præmium. Et primo dicit, quod appellan [illegible] m, per quam probatur, quod [illegible] ad [illegible] perfectionis, eo quod Minores non min [illegible]

inuen ... nt post h... modi retent... nem lomine ... Ni... ad ... parte impugnantur d... cta eius propter tres errores. ... trs omnium temp... ialium in speciali & ... ad statu... improbandum multa notatu d... habentur ostend... poralium amor eorum nas... & augetur & impedi... dicatio propri... omnium temporalium ... Abr... ham, Iacob & I... b. Ostenditur praete... quomodo ... aliq... ctionem quadru... liciter. Et quomodo al... multi ... tus perf... ctionis Et quod non est inconueniens, quod vnus statu... excede... tur ab eod. m in alio. Et in solutionibus de... latatur, quo... ... rum abd... catio sint instrumentum virtutis & perfectionis. Consequenter ... fessio diuitiarum ad statum perfectionis p... aelatorum spect... & q... od ... lem statum pertinere non per se, sed quodammodo per acc... E quod ... communitati fidelium bona communia ecclesiae committ... laicis ... fanda, quam ipsis praelatis, supplendo eorum negligentiam, aut vt ip... cum emplaiiont vacent. Item in solutione ad instantiam, quae fit de bon... sticos spectant bus, declaratur primo, quomodo bona a fide... bus: Deo ... ... do, quomodo bona ecclesiae dicantur communia E... quomodo sin... non solum indigentibus, sed etiam habentibus aliunde viuere Laici ... indigentiae plura consequenter de bonis ecclesiasticis pertractantur. Item ... corporali ad praelatos pertinet. Item quomodo ecclesiasticarum rerum ... cis competere. Additur in solutionibus instantiarum quomodo non ... m m. gnatum ... abdicatiu ad statum perfectionis faciat, sed etiam partiarum. Secundus error p... improbatus est, quod praecipue via disponitur ad charitatem per amputationem ... temporalia. Cuius contrarium ostenditur eo quod amputatio amo... inord... mag... tionar. Non enim omnis sollicitudo circa temporalia mala est, sicut omn... tius error est, quod per abdicationem dominii huiusmodi non amputa... Adiunt his duo mendacia diffamatoria ab impugnato contra Minores com... impugnatione ostenditur, quomodo Minores nec per se nec per alium possu... pecu... re. In quarta parte ponuntur notabilia circa litteram.

Cap. 77. In duabus primis partibus recitat & explicat subsequentem parti... nis. I... qua imp... gnat... rursum nititur probare, quod ca... entia dominii, quam ... non reddat eos pauperiores. In tertia parte praedicta assertio & probationes eius ... ... atuor errores. Primus est quod dicit Minores propter carentiam don... ... effectus pauperiores. Quo improbato ad solu... ionem ... quomodo P... paper tale Dominium effectus sit d... tiur. Adduntur praeterea ... ... Papae super bona temporalia ecclesiarum. Quarum prima est, quod P... ... plenitudinem potestatis. Et quod ex intentione fidelium ... & ... speciali ter assignatae, à quibus sine culpa & causa ... auferri ... probatur de bonis Templariorum. Alia est opinio contra... est quod dominium rerum, quibus Fratres vtuntur, Romanae ecclesiae ... aenigmaticum & simulatum. Tertius error est, quod dominium om... tempor... commodo denudatum est inutile, verbale & aenigmaticum. Quartus est, quod car... ... non reddit carentem pauperiorem. In quarta parte notando litteram ost... do ... cedit statui Fratrum Minorum, quod ecclesia Romana reseruauit ... quo ad vsum concessarum. Ostenditur praeterea, quomodo res, quarum Fratre... eccl... siast... nita libere ad Papam pertinent, sicut res laicorum ad ... os. ... pec... et mot... ditando parentes suos de huiusmodi bonis: & similiter ... ... & ... quam plurima ibidem notantur.

Cap. 78. In duabus primis partibus recitatur & explicatur responsio impugn... ... ed ... obiectione ... appellans, leslic... quod Christus tribuit ... ... consulendi omni... loquere volentibus ad perf... ctionem ... quod Christus nec Apostolis ... discipulis ... ... part... improbatur ... sponsio ... In quar... notat...

Cap. 79 In duabus primis partibus recitat & declarat re... ... ... appellans, dicens quod sancti religionum ... ... à Religio... Minoribus ... In ... parte ... respondeat impu...

Cap. 80 ... ... primis partibus recitat & declarat ... ... quarum Deus habit... ... & ...

Cap. 81. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dictam obiectionem, dicentis quod *Numeri 18.* expresse habetur, quod Deus dederit Leuitis etiam dominium decimarum, & non tantum vsum. In tertia parte impugnatur huiusmodi responsio euasiua, ostendendo quod appellans non dixerit Leuitas in nullis rebus habere dominium: neq; id oportere dici ad concludendum intentum suum. Ad quod sufficerit probasse ipsos aliquarum rerum vsum habuisse, quarum non ipsi, sed Deus dominium habuerit. Ex hoc enim infertur, quod vsus posset à dominio separari. Ostenditur etiam, quomodo dominium Domini, quamuis esset omni temporali commodo denudatum, non erat nudum, verbale, ænigmaticum aut simulatum. In quarta parte exponitur litera.

Secunda constitutionis capitula.

CAp. 82. Aggreditur impugnationes constitutionis *Cum inter.* In prima enim parte recitantur duo dicta eiusdē constitutionis. In quorum primū declaratur hæreticum esse affirmare, *Deinceps Christum & Apostolos nihil habuisse in speciali nec in communi.* In secundo declaratur hæreticum esse affirmare, quod non habuerint ius vtendi, vendendi, & donandi, aut commutandi illa, quæ sacra scriptura asserit eos habuisse. In secunda parte hæc declarantur. In vltima parte improbantur dicta, primo notando, quomodo male dicatur *Deinceps &c.* quia declaratio Papæ non facit nouas hæreses. Secundo, quomodo erroneum asseruit impugnatus.

Cap. 83. In duabus primis partibus ostendit, qualiter impugnatus dicit appellatum verba prædictæ constitutionis imperfecte recitasse. Vnde melius recitantur, vt clarius in secunda parte declaratur. In tertia ostendunt verba omissa nihil facere pro impugnato, sed contra impugnatum. Et in quarta exponendo textum declarant quomodo Christus nullius rei habuerit dominium, nec se pro Domino gesserit, sicut nec Apostoli, qui pecuniæ vsum in tempore extremæ necessitatis, non dominium habuerunt.

Cap. 84. Recitat & declarat, quomodo impugnatus exprimit intellectum, quem appellans dictæ constitutioni imponit, dicens quod secundum appellantem dicta constitutio loquitur de iure proprietatis, & dominii ciuilis & mundani. Et deinde in tertia parte improbatur dicta recitatio, tanquam truncata & imperfecta, vt patebit in sequenti capitulo.

Cap. 85. Recitat & declarat, quomodo impugnatus nititur ostendere appellantem imposuisse constitutioni suæ, quod loquitur de iure proprietatis & dominii, de quo tamen non facit mentionem. In tertia parte ostendunt appellantem nihil falsi imposuisse. In quarta declaratur textus.

Cap. 86. Recitat & declarat, quomodo impugnatus dat quandam responsionem generalem ad obiectiones appellantis, dicendo quod omnes vnico verbo repelluntur per hoc, quod constitutio de dominio mentionem non facit. In tertia parte ostendunt, quod licet de hoc ibi non fiat mentio vocalis, tamen ille est sensus, quem dictæ obiectiones prætendunt, intelligendo scilicet de dominio humano.

Cap. 87. Recitat & declarat principalem assertionem appellantis, videlicet quod Christus & Apostoli nullius rei temporalis proprietatem habuerunt, neque in communi, neque in speciali. Et consequenter ponitur declaratio litteralis, in qua ostenditur, quod dicta assertio appellantis non est pertinax.

Cap 88 In duab⁹ primis partibus recitat & declarat aliam partē constitutionis, in qua impugnatus primo ponit hanc conclusionē ꝙ dominiū rerum temporalium non iure humano & mundano, sed diuino fuerit introductū. Et per consequens, ꝙ iure diuino sunt dominia aliqua. Pro quo ostenditur, ꝙ d ius diuinum, & quo iure facta sit rerum diuisio, vt patet in textu & declaratione eius. In tertia parte procedunt ad impugnationem textus, & ex eo aliorum, ponendo primo quinque conclusiones. Quarum prima est, quod in statu innocentiæ nullum fuit dominium proprium. Secunda quod primum dominium proprium fuit post lapsum iure humano seu ordinatione humana introductum. Vbi multa pulchra in solutionibus obiectionum habentur de diuisione illa, & diuisorum dominio. Tertia conclusio est, quod iure humano absque legibus regum contra alios principatus & magistratus distinctorum multa rerum dominia introducta fuerunt. Quarta est, quod aliarum rerum temporalium diuersa & distincta dominia immediata ordinatione diuina introducta fuerunt. Quinta conclusio est, quod post promulgationem Euangelii nulla dominia à iure diuino, neque ex speciali ordinatione Dei fuerunt introducta. Vnde probatur, quod Christus illis, quos panibus & piscibus pauit, non dedit illorum dominium, sed vsum simplicem. Soluitur præterea obiectio de clericis, qui videntur ordinatione Dei ex prędicatione viuere. Ostenditur etiam duplex ius diuinum, speciale & generale. Et alia multa, quæ ibi clarissime habentur. Secundo ponuntur quatuor errores impugnati. Tertio in quarta parta discurrendo per litteram ostenditur, quid proprie iure diuino possideatur. Multa insuper notatu dignissima differuntur de rerum dominio, quo iure, & à quibus habeantur.

Cap. 89. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus nititur ostendere, quod dominium rerum temporalium nullo iure humano potuit dari hominibus, sed diuino tantum, eo quod Deus est Dominus omnium rerum, sine cuius voluntate dari non possunt. In tertia

ostendi-

ostenditur, quod hoc non est contra appellantem, qui non intendit negare, quod dominium temporale commune primo fuerit à Deo, à quo primum dominium datum fuit hominibus. Sed non sequitur, quod prima diuisio dominiorum non fuerit inducta à iure humano, quo alicui competit dominium proprium, sic quod potest illud in alterum transferre absq; reuelatione, quod hoc Deo placeat. Deinde exponitur litera.

Cap. 90. Recitat & explicat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus ostendit, quid per ius humanum circa rerum dominium est inductum, dicens quot modi acquirendi dominium, & modi agendi pro temporalibus in iudicio. Deinde exponitur littera.

Cap. 91. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad auctoritates pro contraria assertione allegatas. In tertia parte impugnando dictam responsionem reprehendit duos errores impugnati. Primus est, quod dicit, ius ciuile formulas duntaxat actionum induxisse. Ad cuius euidentiam ponitur iuris ciuilis & iuris naturalis multiplex acceptio. Secundus est, quia dicit Augustinum non assertiue, sed disputatiue dixisse verba per appellantem adducta. In quarta parte notatur & declaratur littera.

Cap. 92. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionē impugnati ad secundam auctoritatem ab appellante adductam, dicens quod beatus Clemens per *iniquitatem* non intellexit ius gentium, sed peccatum primorum parentum. In tertia parte impugnatores retorquent responsionem in respondentem. In quarta exponendo litteram notatur primo, quod licet in statu innocentiæ communis vsus omnium fuisset, non tamen expediuit post peccatum propter pronitatem hominum ad dissentiendum & male agendum. Secundo multipliciter exponitur hoc verbum *Per iniquitatem*. quod habetur in *cap. dilectissimis* allegato. Exponitur etiam illud euangelicum: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis.*

Cap. 93. Accedit ad principalem quæstionem, in qua quæritur, vtrum Christus & Apostoli habuerunt alicuius rei temporalis dominium. In prima enim parte primo recitantur quodecim auctoritates, per quas impugnatus nititur ostendere, quod Christus fuit rex in temporalibus. Secundo octo, per quas conatur probare, quod Christus inquantum homo, fuit Dominus temporalium. Tertio determinat tempus, quando Christus habuit regnum & dominium. In secunda parte declarantur prædicta. In tertia parte improbantur, distinguendo de triplici regimine: & quomodo huiusmodi vocabula *rex* & *Dominus* varie accipiantur. Ostenditur deinde, quomodo Christus potuerit concedi rex & Dominus omnium. Et quomodo non regnauerit temporaliter, nec habuerit dominium vniuersale: & quomodo Cæsar fuerit Christo viuente verus Imperator, nec à Christo recognouerit dominium suum, nec Christus ab aliquo alio. Item pulchre ostenditur, quomodo vtile fuerit Christi fidelibus, quod Christus obtinuerit summum sacerdotium, & etiam quod abdicauit rerum temporalium dominium. Et quomodo successor Christi, hoc est beatus Petrus, non obtinuerit per talem successionem alicuius rei temporalis dominium: & multa alia. In quarta parte discurrendo per literam soluuntur omnes auctoritates per impugnatum adductæ, multaq; scitu digna differuntur, quæ ibidem faciliter inuenias.

Cap. 94. In duabus primis partibus recitat & declarat quomodo impugnatus conatur probare, quod Christus præter vniuersale rerum dominium, quod ab initio habuit ex Dei datione postea quarundam rerum temporalium dominium acquisiuit. Alijs modis, scilicet vel emptione vel donatione. Quod probat multis auctoritatibus & exemplis, vtpote de vestimentis eius, de calciamentis & de loculis, de pane & vino in cœna dicens, quod eorum habuit dominium. In tertia parte dicta impugnati improbantur ostendendo quatuor. Primo quod Christus nullius rei habuit dominium. Secundo quod non habuit calciamenta etiam quo ad vsum. Tertio specialiter quod non habuit proprietatem loculorum. Quarto concluditur quomodo aliquas res habuerit absque dominio & proprietate. In quarta parte declarando textum soluuntur auctoritates. Et soluitur etiam quæstio, qua quæritur: Cuius erant Christi vestimenta quo ad dominium? Item quomodo Christo consentiente Iudas, qui erat Apostolus, portabat loculos & pecuniam. Et quædam alia notatu digna ibidem inuenies.

Cap. 95. Primo recitat & secundo explicat partem subsequentem constitutionis, in qua impugnatus nititur probare, quod Christus regno & dominio non renunciauit: imo quod nec potuit illi renunciasse, quia fecisset contra ordinationem patris, qui regnum ipsius Christi in perpetuum durare ordinauerat. In tertia parte improbantur prædicta inferendo ex dictis impugnati duos errores. Quorum primus est, quod Christus non longe ante passionem habuit regnum temporale & dominium seu proprietatem temporalium. Secundus est quod ideo Christus nullo modo potuit renunciare regno & dominio, quia sic faciendo fecisset contra ordinationem patris sui. Pro cuius impugnatione ostenditur primo, quod ratio impugnati ad hoc probandum assumit, quod omnia de necessitate eueniunt. Contra quod quia hæreticum est, probant primo quod non omnia de necessitate eueniunt. Secundo quod nulla quantum ad diuinam potentiam de necessitate eueniunt. Tertio quod si Christus habuit huiusmodi regnum & dominium, ipse potuit eisdem renunciare. Quarto declaratur quomodo debeat intelligi, quod in Deo est duplex potentia, scilicet absoluta & ordinata, & quomodo Deus potest aliqua facere de potentia absoluta, quæ non facit de potentia ordinata. Et quinto ad rationes, quæ pro dicta hæresi adducuntur, respondetur. Et hoc faciendo exponitur litera.

Cap. 96. In duabus primis partibus recitat & declarat partem dictæ constitutionis, in qua impugnatus nititur ostendere, quod non obstante, quod Christus habuit regnum temporale & vniuersale rerum dominium, ipse fuit pauper & egenus, non propter carentiam dominii, sed propter carentiam perceptionis fructuum. Quod probat rationibus, auctoritatibus & exemplis. In tertia parte impugnantur prædicta propter quatuor errores. Primus est, quia dicit, Christum non fuisse pauperem propter carentiam dominii, sed propter carentiam fructuum &c. Cuius primo contrarium probatur. Secundo quod congruebat ipsum suscipere huiusmodi defectum. Tertio quod nobis expediebat Christum huiusmodi dominium abdicasse. Vnde in solutione cuiusdam obiectionis declaratur, quomodo carentia proprietatis debeat reputari defectus in statu naturæ institutæ. Secundus error impugnati est, quod dicit, quod nudum dominium in perpetuum ab omni temporali commodo separatum habentem non faciat diuitem. Tertius error est, quod omne dominium à perceptione temporalis commodi in perpetuum separatum, est inutile reputandum. Quartus est, quod Christus in quantum homo in quibusdam paucis pro rege vel Domino se gessit. In cuius improbatione ostenditur, quod Christus fugando de templo vendentes & ementes gessit officium ostiarii, & non Imperatoris. Et quod sententia Magistri Sententiarum est merito præferenda sententiæ Iuristarum: Qui cum se intromittunt de difficultatibus theologicis, vltra verba, quæ à Theologia receperunt, falcem mittunt in messem alienam. Quapropter quando de suo aliqua inserere præsumunt, facile in errorem incidunt. In quarta parte exponitur & notatur littera.

Cap. 97. In duabus primis partibus recitat & declarat partem constitutionis, in qua impugnatus discutit vtrum Apostoli habuerunt aliquarum rerum dominium in speciali vel in communi: & vtrum eis licuerit pro temporalibus in iudicio litigare. Et præmittuntur distinctiones duæ. Primo de tempore, quo cum Christo fuerunt, & post. Secundo de tempore, antequam ad prædicationem mitterentur, vel postquam à prædicatione reuersi fuerant. Secundum quas distinctiones postea ad quæstionem respondebit. Nihil autem hic impugnatur: quia nihil differitur, sed textus paucis explanatur.

Cap. 98. In duabus primis partibus recitat & explicat, quomodo iuxta membra præmissæ diuisionis impugnatus determinat, quod Apostolis antequam ad prædicationem mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt. Et hoc probat vnica ratione. In tertia parte impugnantur prædicta. In quarta exponendo litteram soluuntur auctoritates per impugnatum adductæ. Et ostenditur quadruplex expositio illius, quod dicitur, quod *Christus egrediens de Synagoga* &c.

Cap. 99. In duabus primis partibus recitat & declarat secundam rationem impugnati ad probandum, quod Apostolis, antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt: eo quod dum eos ad prædicandum misit, tunc eis aliqua interdixit. In tertia parte ostenditur inefficacia prædictæ rationis: declarando primo, quomodo aliquo interdicto prius generaliter, postea non frustra illud idem interdicitur specialiter, quod exemplis declaratur. Et per ipsam inefficax ratio impugnati ostenditur. In quarta parte ponitur expositio litteralis.

Cap. 100. In duabus primis partibus recitat & explicat tertiam rationem impugnati ad probandū, quod Apostolis antequam ad prædicandū mitterentur, nulla temporalia fuerunt interdicta, per hoc quod Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis & aliis discipulis. Sed aliis discipulis non fuit interdictum temporalia habere, vt probat quatuor exemplis. Ergo nec discipulis. In tertia parte impugnantur prædicta: & ostenditur esse erroneum dicere, quod Christus non dederit aliam legem viuendi Apostolis & quibuscunq; discipulis. In quarta parte exponendo litteram ostenditur triplex fuisse discipulorum differentia.

Cap. 101. In duabus primis partibus recitat & declarat quartam rationem impugnati pro assertione prædicta, quæ potest sic formari. Christus non indixit Apostolis aliam vitam, quando fecit eos Apostolos, quam prius habuerunt. Ergo cum antequam essent Apostoli, non dimiserunt omnia temporalia, sequitur quod nec postea. In tertia parte prædicta impugnantur. Primo quia ex scripturarum testimoniis minime probatur, quod cum Christus ex discipulis fecit Apostolos aliam vitam non indixit. Secundo, quia insinuatur, quod tunc Christus eos Apostolos ordinauerit, quando misit eos ad prædicandum. Cuius contrarium ostenditur ex serie textus: & soluitur obiectio de Matthiæ electione. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 102. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad quæstionem abeo propositam iuxta secundum membrum suæ distinctionis, dicentis primo, quod Apostolis pro tempore quo ad prædicandum mittebantur, aliqua temporalia fuerunt interdicta. Quod tribus auctoritatibus probat. Et addit, quod illud præceptum fuit temporale, hoc est ad tempus datum. In tertia parte ostenditur prædictorum quadruplex error. Primo cum dicitur, quod huiusmodi præceptum fuerit temporale. Secundo cum imponit beato Augustino, quod dixisset, illud non fuisse præceptum, sed potestatem eis concessam. Ad cuius impugnationis euidentiam ostenditur, quod Christus mittens Apostolos ad prędicandum, aliqua eis præcepit, aliqua permisit, & aliqua interdixit. Tertio cum asserit præceptum datum 72. Discipulis, etiam temporale fuisse, scil. tempore viæ tantum. Quarto cum dicit patere ex dictis suis, quod quidam prædictorum 72. habuerunt largas possessiones, cum solum ostensum sit de Ioseph, Simone leproso, Dorca & aliis, qui non erant de 72. ad prædicandum missis. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 103. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus respondet ad propositam quæstionem iuxta tertium membrum distinctionis eiusdem. Vnde specialiter probat, quod Apostolis, postquam fuerunt de prædicatione reuersi, licuerit habere omnia, quæ eis pro tempore prædicationis præcedentis fuerant interdicta. Et ad hoc probandum multa adducit exempla. In tertia parte ostenditur ipsum errare in hoc, quod dicit Apostolos post reuersionem à prædicatione habuisse panes, pisces, tunicas, pecuniam, & gladios quo ad dominium & proprietatem. In quarta parte exponendo litteram soluuntur auctoritates per impugnatum adductæ & quædam obiectiones curiosæ & scitu dignæ soluuntur.

Cap. 104. Prosequitur primum membrum secundæ distinctionis dicens, quod pro illo tempore nihil fuit, quantum ad temporalia circa Apostolos immutatum. Et ibidem distinguit de tempore ante vel post missionē Spirit⁹ sancti. Deinde in vltima parte ponitur duplex illius dicti intel[illegible].

Cap. 105. In duabus primis partibus prosequitur secundum membrum dictæ secundæ distinctionis, ostendendo quod Apostoli & quidam alii post missionem Spiritus sancti habebant [illegible] communia quod ad dominium: licet non gentiles post eorum conuersionem. Et ita distinguitur inter Iudæos conuersos & inter gentiles conuersos. In vltima parte exponitur littera.

Cap. 106. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem dictæ constitutionis, in qua impugnatus pertractat assertionem contrariam assertioni appellantis, dicentis ꝙ illa non erant Apostolis communia. Quod ipse impugnatus reprehendit ducendo ad hoc inconueniens: quod [illegible] dicendo Apostoli essent à numero fidelium excludendi, cum dictum sit, quod fidelibus omnia erant communia. In tertia parte impugnatores tria contra impugnatum afferunt. Primum, quod appellanti falsum imponit. dicentes eo quod non neget Apostolis omnimodo fuisse communia. Quomodo autem communia habuerint declarant. Secundum est, quod intentū suum Impugnatus non probet sufficienter; eo quod arguendo à magis communi ad minus commune sine distributione committat fallaciam consequentis. Tertium quod non respondeat ad quæstionem secundum debitum intellectum, quem declarando duo faciunt. Primo ostendunt quod communio, de qua mentionem fecit, non solum vna die, sed multo tempore durauit. Secundo quod Apostoli toto tempore post missionem Spiritus sancti caruerunt proprietate & dominio temporalium, saltem quod esset alicui Apostolorum proprium, vel etiam speciali collegio ipsorum. Et ad hoc adducunt plures rationes soluendo quasdam obiectiones interpositas. In quarta declarantur & notantur verba textus.

Cap. 107. In duabus primis partibus recitat & declarat quomodo impugnatus prosequitur aliud membrum dictæ diuisionis positæ capitulo [illegible]3. ostendens quod communicauerunt sua. Et ad hoc quatuor auctoritates adducit. In tertia parte improbant dictum eius, eo quod nihil ad propositam quæstionem faciat, neq; bene probetur. In quarta exponitur litera.

Cap. 108. Accedit ad tractandum hanc quæstionem: vtrum licuerit Apostolis pro rebus temporalibus litigare. Vnde in duabus primis partibus recitatur & declaratur, quomodo impugnatus improbat assertionem appellantis super hac re. Qui tenet, quod eis non licuerit in iudicio litigare, fundans se in tribus auctoritatibus sacræ scripturæ, ostendensq; quomodo contendere in iudicio, licet stet cum perfectione essentiali, diminuit tamen perfectionem supererogationis & secundariam. Deinde exponuntur verba textus.

Cap. 109. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus reprobat assertionem appellantis, ostendendo ꝙ auctoritates, in quibus se fundat, non probent intentū eius. In tertia parte oppositū ostenditur retorquendo in impugnatū varios errores: & ostendendo verba Christi de non contendendo in iudicio dicta esse tā pfectis, q̄ non pfectis: & tam habentib⁹ ppria, q̄ non ha[illegible]tibus. Et quomodo aliud est esse perfectum, & esse in statu perfectionis. Et quomodo mult[illegible] perfectio: vnde tres colliguntur perfectorum gradus. In quarta parte exponendo litteram de[illegible] quomodo dupliciter contingit transferre dominium donando. Et similiter quomodo mu[illegible]um dupliciter in scripturis sacris accipitur: & alia complura.

Cap. 110. In duabus primis partibus recitat & declarat subsequentem particulam consti[illegible]tionis, in qua impugnatus nititur ostendere, quod verba sæpe dicta non erant Apostolis iniuncta: eo quod tunc cum ea verba *Matth 5.* dicerentur, non essent adhuc Apostoli. In tertia parte declarando litteram & oppositum ostendendo multa subtiliter differuntur de ordinatione Apostolorū, & d[illegible]pore ordinationis eorundē Additur notabile, ꝙ sæpe in scripturis prius gesta post narrantur: & [illegible]uerso.

Cap. 111. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus nititur probare. ꝙ Apostolis licuit contra sibi iniuriantes & sua auferentes in iudicio contendere. In tertia parte improbāt probationem eius, eo quod Apostolis nulla fuerunt ppria in cōmuni vel speciali pquib⁹ cō[illegible]tendere possint. Itē declarant quomodo quis potest fratrē suū fraternaliter corripere, & propter bonum commune denunciare ecclesiæ extra iudicium. Et ꝙ etiam Papa fraternaliter debeat cor[illegible]ripi, maxime si in hæresim cadat. In quarta parte declarando verba constitutionis plura notanda inferuntur.

Cap. 112. Recitat & declarat probationem impugnati, qua nititur probare, quod præd[illegible] verba Christi de non contendendo in iudicio fuerint omnibus dicta. Et hoc duabus auctori[illegible]us, Euangelii, scil. & Augustini. Quod impugnatores reprobant ea eo, quod contradicat d[illegible]bus *capitulo 109.* Nouissime super litteram declaratur, quomodo dicta verba omnibus d[illegible]a fuerint [illegible]ed diuersimode: quia aliis sub præcepto, & aliis sub consilio &c.

Cap. 113. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus [illegible] appellantem

rem male intellexisse verba Apostoli 1 ad Cor. 6. *Iam quidem delictum est in vobis, quia iudicia habetis*, prętendens illa verba esse dicta his, qui nõ abdicauerãt rerũ dominia. In tertia parte ostẽdũt impugnatores ea omnibus esse dicta, quãuis Apostolus eam Epistolam ad Corinthios scribat. Quia qui virtutẽ & bonos mores docent ad paucos scribentes, omnes docere volunt. Soluunt etiam rationes quibus probatur, quod non semper sit peccatum litigare in iudicio. In quarta exponitur litera.

Cap. 114. In duabus primis partibus recitat & declarat mentem impugnati circa auctoritates prætactas, volentis quod verba Christi non semper seruanda sint in executione operis, sed in præparatione animi. In tertia parte dicunt ipsum errare primum in hoc, quod dicit indistinctè illa præcepta Christi non esse seruanda in executione operis: Cum & præceptorũ & eorum quibus præcipiuntur magna sit differentia. Pro quo præmittunt octo notabilia. Primo quod habere diuitias & pro eis contendere potest esse sine peccato. Secundo quod eas abdicare propter Deum melius est & ad perfectionem spectat. Tertio quod eas non repetere litigando in iudicio melius & perfectius est quam repetere. Quarto quod huiusmodi repetitio raro fit sine peccato. Quinto quod in scripturis & præceptis sanctorum etiam licita quandoq; prohibentur, vt magis bonum obtineatur. Sexto quod licitum est se astringere voto ad non facienda, quę implicant ad peccatum. Et similiter ad non habenda, dum modo sine illis vita humana posset transigi. Septimo, quod dicta Christi præcepta in monte diuersa sunt: quia alia affirmatiua, alia negatiua &c. Octauo quod ad perfectionem spectat aliquid velle fugere, eo quod ad peccatum implicat, quod in casu meritorum est suscipere, vt patet de prælaturis. Ex quibus concluditur, ꝙ præcepit Apostolis etiã in operis executione seruare pręceptũ de abdicatione dominii & nõ litigãdo in iudicio: eo ꝙ ad peccatũ implicant. Affirmatiua autẽ consilia nõ semper in executione seruari debent, eo ꝙ non semper expediant. In quarta parte declarantur verba textus.

Cap. 115. In duabus partibus recitat & declarat intellectum verborum Apostoli secundum impugnatum dicentem, quod non interdixerit Corinthiis simpliciter litigare & fugere quæcunq; litigia: sed duntaxat fraudulenta & iniuriosa, vel etiam iusta, sed coram infidelibus. In tertia parte impugnatores reprobant prædicta. Primo quia Apostolus interdixit eis omnes contentiones malas & iniquas, quæ non semper fraudulentæ aut iniuriosæ sunt. Secundo quia etiam licita litigia Apostolus dissuadet. Vnde multa vtilia in casu, eo quod ad peccatũ implicant, passim in scriptura dissuadentur: similiter per quæ maius bonum impeditur, vt matrimonium impediens virginitatem. In quarta parte declarando & notando verba textus, inquiruntur multa de peritia secularium rerum, quæ ad Episcopum spectat.

Cap. 116. In duabus primis partibus recitat & declarat repetitq; probationes impugnati, ad probandum verba Christi antedicta de præparatione cordis non de executione operis esse intelligenda. In tertia parte inualidantur probationes eius, ostendendo quod solum de quibusdam consiliis affirmatiuis procedant. Ostenditur etiam, quomodo aliquid est licitũ in vno & non in alio: Et quomodo multiplex est defensio. Et complura alia notatu digna. In quarta parte declaratur litera.

Cap. 117. In duabus primis partibus recitat & declarat sententiam propriam impugnati de prędicta materia dicentis, quod non habentibus propria non licuit pro aliquibus tanquam pro propriis litigare: sed qui habebant communia (quales iudicat Apostolos) licuit pro illis vt pro communibus litigare sine scandalo & fraude ex auctoritate curam habentis. In tertia parte contra prædicta duo probant. Primum est quod Apostolis non licuit pro rebus quibuscunq; tanquam pro suis litigare. Et ad hoc adducitur triplex ratio. Et soluitur instantia de Episcopis pro rebus suis sine peccato litigantibus. Secundum est quod Apostolis non licuit pro rebus temporalibus tanquam pro communibus litigare in iudicio. Ad quod probandum adducuntur quinq; rationes. Et soluitur obiectio de prælatis Ecclesiæ &c. In quarta parte declarantur verba textus.

Cap. 118 In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus conatur probare, quod pluribus religiosis licet pro communibus litigare. Imponit autem appellanti, quod asseruerit, quod nullis viris perfectis liceat vtcunq; pro rebus communibus litigare. Ex quo sequeretur, omnes, qui bona cõmunia defendere tenentur, esse in statu damnationis. In tertia parte dicunt, quod impugnatus non procedat ad mentẽ appellantis. Qui nõ dicit quibuscunq; perfectis prohibitum ꝓ suis litigare: sed perfectissimis perfectione superogationis, quibus præceptum est, omnium rerum abdicare dominium. Quales erant Apostoli, & non Minores. In quarta exponitur litera.

Cap. 119 In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus probet per quinque auctoritates, quod Episcopis pro rebus Ecclesiarum suarum liceat litigare. In tertia concedunt impugnatores conclusionem, sed negant quod propterea Apostolis licuerit litigare in iudicio. Episcopi enim non tenent locum Apostolorum in omnibus, sed ab eorum summa perfectione deficiunt. Licent Episcopis, vt minus perfectis, quæ non licent Apostolis, vt patet de Episcopis Orientalibus vxores ducentibus, & de aliis quibuscunq; possessiones habẽtibus. In quarta exponitur litera.

Tertiæ constitutionis capitula.

CAp. 120. Accedit ad tertiam partem principalem. In cuius duabus primis partibus recitatur & declaratur, quomodo impugnatus conatur respondere ad obiectiones factas ab appellante contra constitutionem *Quia quorundam*. Vnde primo dicit, quod appellans dictam constitutionem impugnare molitur: quia non ponit scientiam aliquo modo esse clauem Ecclesiæ. In tertia parte dicunt impugnatores, quod obiectionem appellantis truncate recitet: nec pauca de huiusmodi claue discutiuntur, maxime ex declaratione Rabani. In quarta parte notatur litera.

Cap. 121. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus respondet ad obiectionem in præcedenti capitulo recitatam, dicens quod illa verba Christi: *Væ vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ* &c. non sunt intelligenda de clauibus Ecclesiæ, eo quod Christus ibidem loquitur scribis & Pharisæis, quibus claues Ecclesiæ datæ non fuerunt. Ostendunt etiam, quomodo humilitas & fides possunt dici claues. In tertia parte impugnatores duo faciunt. Primo ostendunt, quod erroneum est dicere, quod clauis scientiæ nullo modo est clauis Ecclesiæ. Secundo ostendunt, quod per obiectionem impugnati non cassatur ratio appellantis. In quarta parte exponendo literam ostenditur, quomodo clauis scientię dupliciter accipitur. Et alia multa de clauibus notantur, ostenditurq; quod non derogat sacræ scripturæ ponere plures claues, quam duas.

Cap. 122. In duabus primis partibus pertractat secundam assertionem, quam impugnat appellans, in qua impugnatus dicit sibi falsum impositum, videlicet quod dixisset, quod Papa in his quæ ad fidem & mores pertinent, potest suorum prædecessorum diffinitiones reuocare & contrarium statuere. In tertia parte id ipsum dixisse, nec falso impositum esse, ex dictis eius ostendunt, deinde inconuenientiam & perniciem illius erroris ostendunt. In quarta exponitur litera.

Cap. 123. recitat & declarat, quomodo impugnatus sibi falsum impositum asserat, & obiectionem appellantis reiiciat. In tertia parte tria contra impugnatum affirmantur. Primum, vt dictum est, quod ex constitutionibus eius patenter infertur, quod Papæ liceat prædecessorum suorum diffinitiones in dubium reuocare & contrarium statuere. Pro quo improbando multa notatu digna adducuntur, præcipue quomodo diuersimode aliqua diffiniuntur per clauem scientiæ & per clauem potentiæ ab ipso Papa. Et quomodo solus Papa potest diffinire, quamuis quiuis peritus possit aliquid esse catholicum aut hæreticum asserere & declarare. Secundum quod impugnatus de facto multa reuocauit à prædecessoribus suis diffinita & per Ecclesiam approbata, vt patet reuocando veritates Nicolai tertii contentas in decretali Exiit, & dogmatizando totidem hæreses contrarias. Tertium est, quod ex dictis parere dicunt ad fidem catholicam pertinere, asserere quod Christus & Apostoli solum simplicem facti vsum habuerunt in rebus temporalibus, abdicato omni dominio. In quarto notando verba textus ostenditur in solutione obiectionis, quod illa constituta per Iohannem 22. non sunt tenenda, quæ constituit reiecta claue scientiæ per prauitatem hęreticam, per quam Papali dignitate priuatum dicunt. Epilogando etiam ostenditur, in quibus locis scripturæ habeatur, quod Christus & Apostoli omnium dominia abdicauerunt retento solo vsu facti &c.

Cap. 124. & vltimum. In duabus primis partibus recitat & declarat conclusionem totius operis, in qua impugnatus ostendit caussam constitutionum suarum, quas sigillo suo munitas valere habere præcipit. In tertia parte impugnatores ex huiusmodi corroboratione eum pertinacem & hæreticum manifestum esse concludunt. Vnde quamplurima notatu dignissima differunt, vtpote de duplici hæresi damnata explicite & implicite. Et vtrius assertor debeat hæreticus conuinci & condemnari. Soluuntur item duæ obiectiones, quarum prima est fratris Giraldi Odonis, quem impugnatores etiam hæreticum affirmant & fautorem hæreticæ prauitatis: Colliguntq; nonem conclusiones erroneas & hæreticas ab eo assertas. In quarta parte notando literam ostenditur, quomodo pertinax debeat impugnatus conuinci. Tandem ponitur peroratio autoris, hoc est Guilhelmi de Ockam, qui causam huiusmodi operis, quare ipsum compilauerit, & quare sic appellauerit, declarat. Admonens Lectores, si quid repugnans offenderint, diuersis opinionibus diuersorum, quas ipse duntaxat recitauit, adscribant. Hæc sunt præcipue in hoc opusculo notanda. Præter quæ diligens lector multo plura comperiet, & sibi vt libuerit, annotabit.

M. GVILHELMI OCKAMI
OPVS

NONAGINTA DIERVM, CONTRA ERRORES IOHANNIS XXII. PAPÆ, DE VTILI DOMINIO RERVM ECCLESIASTICARVM, ET ABDICATIONE BONORUM temporalium in perfectione status Monachorum & Clericorum.

OPVS NONAGINTA DIERVM SEXTI

Tractatus tertiæ partis Dialogi Magistri Guilhelmi Ockam: quem ideo Opus nonaginta dierum nuncupat, quod ipsum nonaginta dierum spatio compleuerit. In quo de gestis Fratris Michaelis de Cezena more recitatoris subtiliter pertractat, correspondenter ad id, quod spoponderat se facturum in sexto tractatu tertiæ partis Dialogi.

PROOEMIVM INCIPIT.

DOctoris gentium & Magistri Beati Pauli irrefragibili authoritate decernitur, *omnia esse probanda, id est, ratione discutienda*, secundum Glossam. Quinimo iuxta illud Philosophi: *Dubitare de singulis, non est inutile.* Quia, sicut dicit quidam Sapientum non minimus: *Non omne quod verisimile est, statim verum est.* Sicut sæpius, quod primum incredibile est, videmus non continuo falsum. Crebro siquidem faciem mendacii veritas retinet: crebro mendacium specie veritatis occultatur. Diligenter itaq; examinanda sunt omnia & probanda, ne præcipitanter falsa pro veris à nimis credulis approbentur. Tunc autem efficatius examinantur omnia & probantur, exagitataq; veritas magis splendescit in lucem, cum pro vtraq; parte contradictionis fortius & acutius allegatur. Proinde cum multa asserta in constitutione, *Quia vir reprobus*, (pro quibus in eadem constitutione multiplicius allegatum existit) nonnulli satagant impugnare: ideo ipsorum motiua duxi præsentibus inserenda, vt vtriusq; partis allegationibus electis, ipsa veritas clarius elucescat. Vt autem apertius dictæ constitutionis sciatur intentio, qualiterq; contra ipsam obiectiones aduersariorum procedant magis appareat. Ne quis dicat, quod verba, non mentem impugnant, tota constitutio per particulas cum reprobationibus est ponenda. Deinde obiectiones & responsiones impugnantium annectentur. Ad subiiciendas vero obiectiones (cum nesciam) minime respondebo. Sed quod constitutionis antedictæ conditor respondeat, ardenter affecto. Oportet autem in primis materiam, intentionem & modum procedendi istius constitutionis exprimere. Est igitur materia istius constitutionis appellatio Fratris Michaelis de Cezena, quam reprobare & damnare molitur. Intentio vero est, Christianos à doctrina eiusdem Fratris penitus reuocare. Modus autem procedendi ex diuisione patebit. Diuiditur vero hæc constitutio in tres partes: videlicet in prooemium seu prologum, Tractatum, & conclusionem. Prima pars incipit: *Iohannes Episcopus seruus seruorum Dei. Quia vir reprobus.* Secunda: *In primis itaq;* Tertia versus finem, ibi: *Præmissa quoque.*

C A P. I.

IOhannes Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Quia vir reprobus Michael de Cezena dudum Magister Generalis Ordinis Fratrum Minorum, qui suis excessibus exigentibus dicti ministeriatus officio per nos de Fratrum nostrorum consilio priuatus & inhabilis redditus ad quacunq; dignitatem officia obtinenda fuerat, [illegible] exigente, conuersus in vaniloquium, non intelligens quæ loquitur, neque de quibus affirmant, in illam prorumpit insaniam quod tres constitutiones nostras, videlicet illam constitutionem: Ad conditorem canonum: Cum inter. & Quia quorundam: nisus est multipliciter impugnare, asserendo inter alia hæreticum quod illa constitutio Cum inter, catholicum asserit: & catholicum, quod constitutio eadem hæreticum declarat. Et vt sua insania pluribus esset nota, libellos suos continens impugnationes prædictas ad diuersas mundi partes & studia destinare ac ipsos affigi in portu Ecclesiarum vel locis aliis publicis temeritate plectibili attentauit. Propter quæ & plures ipsius excessus alios, fuerit de eorundem Fratrum consilio, fautor hæreticorum & hæreticus, exigente accidia, declaratus: prout in huiusmodi sententiis latius continetur. Licet impugnationes prædicta adeo sint inualida, notoria, quod sint responsione indigna: Quia tamen in ipsis impugnationibus arma sumit contra legem ex lege, ac Euangelium impugnat ex Euangelio: & de veris fingens mendacia, prout ad mendacium veritatem [illegible] ne simplicium corda possint inficere erronea ac hæretica sua dicta, succincte duximus sub oppositionibus (vt sequitur) respondendum.

Ista

ISta verba, quoad quatuor, ab aduersariis impugnantur. Primo enim ostendunt, quod depositio Fratris Michaelis, de qua fit hæc mentio, nulla fuit: & quod de facto processit, & nullo modo de iure. Secundo ostendunt, quod propter missionem libellorum suorum per mundum debet nullatenus reprobari. Tertio quod propter talem missionem libellorum, de quibus fit hic mentio, minime debuit hæreticus iudicari. Quarto quod impugnationes dictarum trium constitutionum *Ad conditorem, Cum inter, & Quia quorundam*: validæ sunt censendæ. Primum scilicet quod depositio Fratris Michaelis nulla fuit, & quod de facto processit, & nullo modo de iure, multis modis probare conantur. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod sæpedictus Frater Michael ante omnem depositionem & sententiam latam contra ipsum à Præsidente, qui postea ipsum deposuit, tanquam ab hæretico & pro causa hæresis legitime appellauit, licet occulte: quod secundum iura licet, quando alter ex appellatione mortis periculum immineret. In quo casu fuit Frater Michael antedictus, vel saltem hoc potuit probabiliter suspicari. Hoc viso duabus viis probare conantur, quod dicta depositio nulla fuit & quod adhuc Frater Michael est verus Generalis Minister.

Prima via sic arguitur. Post appellationem vel prouocationem legitime interpositam non est aliquid innouandum: & per consequens, ille à quo appellatur vel prouocatur, non potest deponere appellantem vel prouocantem. Et si de facto deponit, depositio nulla est censenda. Frater autem Michael à Præsidente prædicto legitime appellauit seu prouocauit. Hanc probant, quia pro caussa hæresis licet à Papa (etiam catholico) appellare seu prouocare: quamuis talis appellans seu prouocans, si caussam, quam apponit, non probauerit, pœna debita sit plectendus. Ergo Frater Michael memoratus, qui legitime appellauit ab iurisdictione Præsidentis præfati, appellatione præcedente fuit exceptus: & per consequens dicta depositio nulla fuit. Quod autem à Papa pro caussa hæresis appellare vel prouocare cuilibet liceat Christiano, multi probare contendunt. Primo, quia ab omni habente superiorem in aliqua caussa, licet pro eadem caussa ad eundem superiorem iudicem appellare *2.q.6 placuit*. Sed Papa in caussa hæresis habet iudicem superiorem. Nam Papa potest pro hæresi iudicari. *dist. 4. Si Papa*. Imo sic notatur in Glossa. Papa non posset statuere, quod non posset de hæresi accusari: quia ex hoc periclitaretur tota Ecclesia. Qui autem potest de hæresi accusari superiorem à quo poterit iudicari: ergo Papa habet in causa hæresis superiorem: quod Glossa 19. asserit manifeste dicens. Quod vbi de fide agitur Synodus est maior Papa: igitur a Papa pro causa hæresis est licitum appellare. Secundo probatur idem. Sicut ab alicuius communione & obedientia licet in aliquo casu recedere, ab eodem est licitum prouocare: quia maius est ab obedientia alicuius & communione recedere, quam ab eodem appellare, vel prouocare ab eodem. Sed pro causa hæresis licet à communione & obedientia Papæ recedere. Hoc exemplo & ratione probatur. Exemplo quidem: quia sicut habetur *distinct. 19.* multi clerici Romani à communione & obedientia Anastasii Papæ secundi, qui cõmunicauit hæreticis, se laudabiliter abegerunt. Idem & ratione probatur. Quia non solũ licet, sed etiam necessarium est ad salutẽ ab obedientia & communione excommunicatorum recedere, quando scilicet sciuntur excõmunicationis sententiam incurrisse. Sed Papa fit hæreticus excommunicationis vinculo est ligatus, [illegible] *ra. de hær. excommunicamus*. Ergo qui sciunt talem, ipsum vitare tenentur. Patet igitur, quod pro caussa hæresis licet ab obedientia & cõmunione Papæ recedere. Ergo licitũ est pro caussa hæresis appellare seu prouocare. Multis aliis viis ostendunt, quod in causa hæresis licitum est à Papa appellare vel prouocare. Ex quo concludunt quod Frater Michael propter appellationem interpositam ante decisionem causæ deponi non potuit: etiam supposito, quod ille a quo appellauit, in nullo in rei veritate à fide catholica deuiasset.

Secunda via sic arguitur. Hæreticus est omni potestate, auctoritate, & Ecclesiastica dignitate priuatus, etiã si Papali videatur prędiius dignitate. Nam omnes hæretici quibuscunq; nominibus censeantur, iudicio & sententiæ generalis concilii sunt subiecti: imo etiã Papa si efficiatur hæreticus, non solũ sacris canonibus conciliorũ, sed etiam canonibus summorum pontificũ est subiectus, secundum quod notat Glo. *24.q.1.c.1.* dicens: *Hic est casus, quando scilicet aliquis in hæresim labitur, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit*. Nec obuiat illa regula. Quia *par parem soluere vel ligare non potest*. Quia si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Papa igitur si efficiatur hæreticus, sententiæ generalis concilii est subiectus. Sed per generale concilium sub Innoc. 3. celebratum omnes hæretici quibuscunque nominibus censeantur, sunt excommunicati & damnati. Ergo omnes hæretici quibuscunq nominib' censentur, sunt omni potestate, auctoritate & Ecclesiastica dignitate priuati. Ergo nullum possunt prælatum deponere. Sed qui deposuit prædictum Fratrem Michaelem, vt isti impugnatores affirmãt & multis modis ostendunt, sicut in eorum patet libris quampluribus, tunc fuit hæreticus manifestus. Ergo ipsum deponere nullo modo valebat. Et ex illo concludunt, quod etiam congregatio celebrata Parisiis ipsum nequiuit deponere. Tum quia dicta congregatio de mandato & in fauorem hæretici extitit celebrata. Tum quia multi veri Ministri, ad quos destitutio Generalis Ministri spectare dignoscitur, exclusi fuerunt. Tum quia multi, qui non fuerunt veri Ministri, admissi fuerunt. Tum quia dicta congregatio Parisiis non fuit secundum formam in regula traditam legitime conuocata, & illa destitutio prædicti Fratris Michaelis nulla fuit. Ex quo sequitur, quod alter ius institutio nulla fuit: & ita secundum istos sæpedictus Frater Michael verus Generalis Minister Ordinis Fratrum Minorum est censendus. De ista materia & contingentibus eam plures libri prolixi sunt editi: in quibus prædicti impugnatores motiua adducunt quamplurima, obiectiones refellunt, & quę possunt oriri dubia declarare nituntur. Quare quæ hic ex industria omittuntur, in operibus aliis requirantur.

Secun-

[illegible] ex prædictis præfati impugnatores [illegible] prædicta [illegible] mundum est [illegible] eius reprobanda. N[illegible] quod [illegible] est minime reprobandum. Præ[illegible] autem [illegible] est [illegible] pro fide catholica interiectæ. Ergo licite publicatæ fuerunt: quia licitum [illegible] et appellationem seu prouocationem legitimam publicare. Ergo prædicta missio debet [illegible] reprobari.

Tertio nituntur isti probare, quod propter talem missionem appellationum suarum non debet sæpe tactus Frater Michael hæreticus iudicari. Tum quia pro f[illegible] legitimo non de[illegible] [illegible] iudicari. Dicta autem diuulgatio appellationum fuit legitima: quia pro fide defendenda catholica acceptata. Tum quia (quamuis erret etiam contra catholicam veritatem) paratus tamen est corrigi si errasset, non est censendus hæreticus, cum non sit pertinax. Sic autem est hic. Quia præfatus Frater Michael in omni appellatione sua, se & omnia dicta sua correctioni sanctæ matris ecclesiæ & concilii generalis subiecit & exposuit. Igitur etiam quamuis errasset in [illegible], non est hæreticus aliqualiter iudicandus. Et si dicatur, quod non est paratus corrigi, ex quo [illegible]cium Papæ recusat, imo determinationem ipsius impugnat. Ad hoc respondent defensores Fratris Michaelis, dicentes quod ex quo legitime appellauit, non debet se iudicio il[illegible], à quo appellauit, submittere: imo ipsum debet publice recusare. Addunt autem quod [illegible] Frater Michael debet apud omnes catholicos excusari: imo fidelis & catholicus [illegible], pro eo quod in iudicio comparere legitime toto posse laborat. Ille autem à quo appellauit, tanquam suspectus ab omnibus reputandus, quia tanquam conscius suorum errorum (dicunt isti impugnatores) ad iudicium generalis concilii, à cuius iurisdictione in causa hæresis nullus [illegible]tur Christianus exemptus, venire recusat: imo quod generale concilium ad veritatem [illegible]dam catholicam congregetur non permittit, in hoc reddens se suspectum, vt de ipso videatur [illegible] illud Saluatoris. *Qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Hæc [illegible] me præscripta sunt breuiter, eo quod de prædictis disserere est extra intentionem meam [illegible] operis principalem. De quarto, an scilicet impugnationes dictarum trium constitutionum, scilicet *Ad conditorem*: *Cum inter* & *Quia quorundam*, sint validæ, ex sequentibus apparebit.

[illegible] est ad literam accedendum. (*Iohannes Episcopus*) Dicunt isti impugnatores, quod damnabiliter retinet sibi hoc nomen (*Dudum Minister Generalis*) Dicunt quod ista priuatio & inhabilitatio [illegible] est de iure. Quia per appellationem legitimam ab omni iurisdictione priuantis [illegible] exemptus. Imo etiam dicunt quod sine omni appellatione fuisset exemptus à iurisdictione [illegible] ex quo lapsus fuit in hæresim, omni fuit potestate & auctoritate priuatus. (*Impugnare*) Dicunt [illegible] impugnare quascunque scripturas contra fidem orthodoxam est licitum. (*Declarauit*) Dicunt [illegible] determinauit. Et ideo licitum est, quod est determinatum in ipsa, catholice [illegible]. (*Attentauit*) Dicunt quod hoc fuit licitum, ex quo istæ appellationes nihil erroneum continent. (*Hæreticus*) Dicunt quod non fuit hæreticus, etiam si errasset, quia paratus fuit corrigi. [illegible] cætera, quæ sequuntur, impugnant, in sequentibus apparebit. Vnde sequitur:

CAP. II.

I[illegible] *hæreticus istam constitutionem* (*Ad conditorem canonum*) *in consitur impugnare, quod di[illegible] intendens, quod Fratres Minores sine proprio viuere profitentes in rebus, quæ [illegible] consumendo simplices vsuarii, asserit, quæ sequuntur.* Dicit *scilicet* quod in talibus [illegible] ius vsus iuris vel facti separatus à proprietate rei seu dominio possint constitui separationi. *Et infra*: In rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi nec vsus facti separa[illegible], seu dominio possint constitui, seu haberi.

[illegible] *constitutionis prædictæ vt dicit iste hæreticus sacra scriptura, & sacris canonibus & diffinitionibus etiam determinationi sanctæ Romanæ Ecclesiæ obuiant manifeste. Quod autem sacra scriptura* [illegible] *Actuum Apostolorum 2. & 4. capitulo aperte probatur, vt dicit. In secundo* [illegible] omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia [illegible] & diuidebant illas singulis, prout cuique opus erat. *Quarto* [illegible] multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Nec quisquam eorum [illegible] esse dicebat. *Et paulo post*: Nec quisquam egens erat inter eos. Q[illegible] res agrorum & domorum vendentes afferebant pretia eorum quæ [illegible] ante pedes Apostolorum. Diuidebant autem singulis prout vnicuique [illegible] frangebant circa domum sumentes cibum cum exultatione. *Hæc ibi. Hoc autem* [illegible] commune, id est, proprium, *vt patet* [illegible] *quæst.* [illegible] *& ap. Nobis &* [illegible] *num circa principium Regulæ suæ & Glossa ordinariam super verbum* habel[illegible] m fraternitatis est omnia possidere & [illegible] *hæreticus insinuat aperte quod nullius res temporal*[illegible] *nec vsu consumptibilis* [illegible] *vendentes proprietatem quia res consumptibiles* [illegible] *et pe*[illegible] *dantia* [illegible] *pecor* [illegible]) *vendebant* [illegible] *nec in se tales nec in con*[illegible] *autem* [illegible] *quas lex, quæ in istis de vsufructu constituitur* [illegible] *pretio rerum venditarum acceptas, & panes de quibus vtebantur ibi me*[illegible]

in communi habebant [illegible] dia debant [illegible] essedicebat: sed erant illis omnia communia [illegible] qui [illegible] rerum [illegible] que proprietate & dominio, [illegible] propr[illegible] dominio [illegible] quibus [illegible] tio & doctrina in dicta constitutione contenta [illegible] diuinæ scripturæ [illegible] dicationum proprietatem rerum temporalium destruit & confundit quia se [illegible] vteretur rebus vsu consumptibilibus, proprietarius censeretur. Hæc sunt ver[illegible] istius [illegible] culdubio multa falsa adducta, vt sequitur, respondemus.

IN ista parte incipit tractatus istius constitutionis, quæ in tres partes principales [illegible] siquidem respondetur ad obiectiones contra constitutionem *Ad conditorem* Se[illegible] tur ab obiectiones contra constitutionem *Cum inter.*) Tertio ab obiectiones contra [illegible] nem *Quia quorundam.*) Secunda incipit ibi: *Rursus iste hæreticus, Cum inter nonnullos* [illegible] *re.* Tertia pars incipit versus finem ibi. *Adhuc iste hæreticus constitutione, Quia quorundam.*

Prima pars diuiditur in quinque partes iuxta quinque contenta in d[illegible] a consti[illegible] *ditorem*, quæ sæpe dictus Frater Michael tanquam erronea reprobare conatur. Secund[illegible] ibi *Adhuc dicit iste hæreticus constitutionem prædictam.* Tertia ibi. *Rursus dictus hæreticus dicit d[illegible] tutionem &c.* Quarta ibi: *Adhuc iste hæreticus dictam constitutionem.* Qui[illegible] a ibi: *Rursus d[illegible] dictam constitutionem impugnare nititur.* Prima pars adhuc diuiditur in septem partes, secun[illegible] ad septem obiectiones contra primam constitutionem istius acceptam de constitu[illegible] *torem canonum* respondetur. Secunda pars incipit ibi *Item, ad probandum quod asserit. Adhuc iste veritatis.* Quarta ibi: *Rursus utitur.* Quinta ibi: *Præterea dicit iste.* Sexta ibi [illegible] *stendendum.* Septima ibi: *Rursus dicit quod prædicta assertio.* Prima pars adhuc d[illegible] tes. Primo enim ipsa impugnatio recitatur. Secundo respondetur ad ipsam in [illegible] quenti: *Dicimus enim.*

In prima igitur parte ostendetur, quomodo nec vsus facti, nec vsus iuris in [illegible] ptibilibus possit à rei proprietate seu dominio separari: quod in consti[illegible] tur. Frater Michael in sua appellatione impugnat, per illud Actuum 2. & 4. *erant* [illegible] *nia.* Quia dicit ipse, quod ex quo secundum veritatem scripturæ omnia eran[illegible] us rei vsu consumptibilis proprietatem habebant. Et tamen constat, quod hab[illegible] rum vsu consumptibilium. Ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus fac[illegible] a prop[illegible] minio separari. Hæc est virtus impugnationis superius recitatæ, quam impu[illegible] fare nituntur. Dicunt autem, quod quia impugnatus sub multiplicitate vocab[illegible] natur inducere, & molitur prosternere veritatem, ad euidentiam dicendorum quo[illegible] in hac constitutione sæpe vsitatos volunt exponere: considerando videlicet, qui[illegible] facti. quid vsus iuris: quid ius vtendi: qui sunt simplices vsuarii: quæ sunt res vsu con[illegible] quæ non sunt vsu consumptibiles: quid dominium: quid proprietas: quomodo acci[illegible] vocabula, meum, tuum, suum & huiusmodi.

Circa primum, quid sit *vsus*: dicunt quod hoc nomen *vsus* in scripturis varii[illegible] plicibus accipi potest. Vno modo accipitur secundum quod distinguitur à fruit[illegible] quod vsus & fruitio sunt actus voluntatis, quando aliquid assumitur in facultate v[illegible] raro vel nunquam accipitur vsus in scientia legali. Aliter secundo accipitur *vsus* pro actu [illegible] liqua exteriori. Et sic accipitur vsus in omni facultate, quæ vtitur hoc nomine *vsus*. E[illegible] cipitur *vsus* Iudicum 19. *Habentes panem & vinum in meos, & ancilla tua vsus.* [illegible] ertio mo[illegible] pro consuetudine aliquid faciendi. Sic accipitur primo Regum 17. cap. cum dicit Dauid [illegible] *Non possum sic incedere: quia nec vsum habeo.* Sic etiam accipitur, *dist. 11. ca. consuetudinis & [illegible] suet. cap. Cum consuetudinis.* Quarto modo accipitur *vsus* pro quodam iure speciali, quo [illegible] rebus alienis, salua rerum substantia. Et isto modo accipitur *vsus* in scientiis legali[illegible] ptoris qui modos loquendi scientiarum legalium imitantur. Nec recolunt [illegible] *vsus* hoc modo in Theologia vel Philosophia vnquam accipiatur. Sic ergo dicun[illegible] *vsus* his modis posse accipi: nec tamen negant quin alio modo accipiatur, siue [illegible] ptum.

De *vsu facti* dicunt, quod vsus facti est actus vtendi re aliqua exteriori: sicut [illegible] medere, bibere, equitare, vestem inducere, & huiusmodi. Hoc per scripturam Di[illegible] entiam legalem, ac etiam per dicta illius impugnati declarant. Dicitur enim, sicut [illegible] perius, Iudicum 19 *Habentes panem & vinum in meos, & ancilla tua vsus.* Constat aut[illegible] fuserant, comedere panem & bibere vinum. Igitur *vsus* pro actu comedendi [illegible] quam accipitur. Item, Institut. de vsu & hab. §. 1. sic habetur *Qui fundi [illegible] nudum [illegible] habere intelligitur, quam vt oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, lignis ad vsum quot[illegible]* In quibus verbis cum dicitur *ad vsum quotidianum*, *vsus* non accipitur pro iure [illegible] dice[illegible] tur, ad ius quo[illegible] ianum vtatur. Accip[illegible] er[illegible] o *vsus ibi* pro actu vtend[illegible] bet, [illegible] vocatur *vsus nudus*, quo valet oleribus, pomis & huiusmodi [illegible] d [illegible] bus & pomi[illegible] actus comedendi. Ergo actus comedendi voc[illegible] non actus bibendi, & vestiendi, ac consimiles [illegible] vocatur vsus facti, etiam per dicta istius impugnati osten[illegible]

[illegible]

[illegible] *fus est ius* [illegible] m & in vsum [illegible] cia. Sed hoc iu [illegible] d [illegible] d mu [illegible], habet [illegible] nec concedere nec l [illegible] ha [illegible] o, si volue [illegible] r, habet etiam [illegible] in [illegible] determinationem iuris ciuilis, sed tale [illegible] care non [illegible]

[illegible] est [illegible], salua rerum substantia, quia qui vsu [illegible] ipsa re [illegible] potest, [illegible] ius suum potest alteri vendere, c [illegible] neceder [illegible] ic [illegible] tur [illegible] sus [illegible] dus, *nudus* additur ad differentiam vsusfructus. [illegible] & *vsu* [illegible] mmuniter & [illegible] st commune ad [illegible] sum nudum & [illegible] fructum. [illegible] magis specialiter. & sic accipitur pro vsu nudo, qui ab vsufru [illegible], [illegible] m ho [illegible] nomen *consuetudo*, quandoque acc [illegible] tur [illegible] er [illegible] scripto. quandoque specialiter pro iure [illegible] non scripto, sec [illegible] *prima* [illegible] o ligitur euidenter. Qualit [illegible] on [illegible] st [illegible] vtendi. V [illegible] de qui [illegible] xtra domum, & a [illegible] u noo inhab [illegible]. Add [illegible] dam exercitus c [illegible] ca rem [illegible], secundum quod [illegible] qua- Th [illegible] a sæpe accipi inuenitur.

[illegible] nt, quid est *ius vtendi*: dicentes, quod *ius vtendi* est potestas licita vt [illegible] ex- [illegible] quis sine culpa sua, & absque causa rationabili priuari non debet inui [illegible] & [illegible] erit [illegible] pe tantem potest in iudicio conuenire. Dicitur (*Potestas licita*) ad differen- [illegible] s il [illegible] citæ, qua fur sæpe vtitur rebus alienis. Multi etiam alii frequenter per p [illegible] e- [illegible] m propriis rebus vtuntur. (*Qua quis sine culpa sua*) etiam ponitur ad differ [illegible] am [illegible] e a [illegible] i conceditur potestas licita vtendi re aliqua, qua tamen ad libitum conce- [illegible] enim culpa sua & causa) licite priuari p [illegible] est, solummodo, quia concedens con- [illegible] testatem [illegible] sic inuitati pauperes à diuite, habent licitam potestatem vten [illegible] ci- po [illegible] is ante se, quos tamen inuitans ad placitum suum potest amouere & si a- pote [illegible] unt inuitati propter hoc inuitantem in iudicio conuenir [illegible], nec aliqu [illegible] m a- [illegible] contra ipsum, & talis potestas sæpe vocatur *gratia* in iure. Vnde nota [illegible] *quæstion. tert. Cauendum*, quod *si episcopus habet sumptus, vnde possit expend* [illegible], *non* [illegible] *Nam potius videntur hæc peti ex gratia, quam ex iure.* Glossa etiam ex [illegible] *de po-* [illegible] *moria*, notat quod *si aliqui vocantur ad aliquam electionem de gratia, tunc ne* [illegible] *ius nec* [illegible] *uirunt* [illegible] *& ita inter ius & gratiam est discretio facienda.* Ius igitur vtend [illegible] um, & non solum illis, sed sæpe competit habenti domini [illegible] p [illegible] e & in diffinitione vsus ponitur ius vtendi tanquam genus [illegible] cum dicitur, *ius* [illegible] *alienis salua rerum substantia.* Ex quo patet aperte, quod non omne ius v [illegible] n [illegible] omne ius vtendi esset vsus, prima particula diffinitionis vsus, quæ ponitur [illegible] o- conuertibilis cum diffinito: & reliquæ particulæ essent superfluæ, quamuis igi- [illegible] s sit ius vtendi: non tamen omne ius vtendi est vsus iuris, qui d [illegible] n [illegible] ur [illegible] etate. Sed omne ius vtendi rebus alienis, salua rerum substantia, est [illegible] Ec [illegible] vtendi est seruitus. nul [illegible] us autem habet in re prop [illegible] a seru [illegible] em [illegible] n [illegible] n habet ius vtendi re illa, cuius habet dominiu [illegible].

[illegible] uam habet a [illegible] quis rei alicuius dominium & proprietat [illegible] m [illegible] q [illegible] a tam [illegible] n [illegible] t qui rem propriam alteri locauit ipsa re vt [illegible] n [illegible] n potest non il [illegible] i- [illegible] p [illegible] prieras n [illegible] n est ius vtendi. A [illegible] primum istorum d [illegible] cunt [illegible] a- [illegible] ui in iure, quod omnis vsus est [illegible] eruitus: & quod omnis [illegible] est [illegible] en [illegible] n inuenitur, quod omne ius [illegible] tendi est seruitus & [illegible] hoc [illegible] e [illegible] od [illegible] us [illegible] ndi acciperetur magis stricte & non communiter p [illegible] o om [illegible] e v [illegible] e [illegible] esset [illegible] oc inconueniens; quia sicu [illegible] beatus August [illegible] nus mul [illegible] *de Trinitate*, idem vocabulum [illegible] quando generaliter al [illegible] quand [illegible] pecia- [illegible] r. Dicunt igitur [illegible], qu [illegible] d [illegible] ll [illegible] s iure pro [illegible] habeat seruitut [illegible] m: [illegible] endi re propria.

[illegible]

[illegible] quæ sunt res vsu consumptibiles, & quæ n[illegible] quæ ip[illegible] vel vt communiter [illegible] deteriora[illegible] & potus, medicina, vnguenta [illegible] quamuis quando de eate[illegible] quantum ad suam substantiam [illegible] tamen quantum ad [illegible] sua [illegible] substantia. Vestes etiam licet vsu [illegible] deteriorari incipiunt, & tandem con[illegible] res non consumptibiles vsu [illegible] per accidens, & aliæ consimiles [illegible] non consumpti[illegible] quod ille impugnatus accipit res vsu consumptibiles [illegible] & vestimenta non debent inter[illegible] de vestibus & pecuniis apparenter contra [illegible] quod ille impugnatus pecuniam atque vest[illegible] & de vestimentis quidem [illegible] dicit in hæc verba. *Constat quod* [illegible] De pecunia etiam hoc idem insinuat [illegible] Vestes ergo & pecuniæ etiam secundum [illegible]

[illegible] impugnatores [illegible] nomina *dominium, dominus, dominator, dominari* [illegible] & variis modis accipiuntur [illegible] sophis naturali [illegible] Augustinus [illegible]

[illegible]

testari rem aliam corrumpendi, & sic dicitur, quod in omni mixto est aliquod elementum prædominans, tamen dicunt, quod non recolunt se legisse, quod hoc nomen *dominus* in tali significatione inueniatur.

Aliter accipiuntur talia vocabula in scientia legali: scilicet pro potestate quadam speciali vendicandi rem temporalem aliquam, & defendendi, ac tenendi, & disponendi. Et dicunt *potestate quadam speciali*: quia licet aliqua potestas vendicandi rem temporalem, &c. *Dominium* appelletur in iure, non tamen omnis talis potestas vendicandi rem, &c. dominium nominatur. Qui enim domum conduxit, habet potestatem vendicandi domum, si expellatur illicite: & etiam defendendi, si aliquis eum domo spoliare tentauerit, habet etiam potestatem inhabitandi domum, & de domo aliqualiter disponendi: nec tamen propter hoc dominium habere dignoscitur. Non igitur omnis potestas vendicandi rem temporalem, &c. dominium nuncupatur, & tamen constat quod dominium est potestas vendicandi rem temporalem, &c. Oportet igitur diffinitionem propriam seu descriptionem dominii, de quo in iure sæpe fit mentio, indagare. Dicunt autem isti impugnatores, quod diffinitionem propriam dominii non legerũt in aliqua scriptura autentica: & ideo volentes diffinitionem dominii assignare de dominio secundum quod accipitur in iure, distinguunt: Dicentes, quod dominiorum rerum temporalium, quoddam est dominium diuinum, de quo ad præsens non intendunt: aliud est dominium humanum; & illud est duplex. Quoddam enim competit hominibus in statu innocentiæ ex iure naturali vel diuino, de quo dicitur primis parentibus Genes. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur supra terram.* Aliud est, quod competit hominibus ex iure positiuo, vel ex institutione humana, & de isto dominio in iure ciuili & canonico sæpe fit mentio. Et dominium sic acceptum dupliciter accipi potest, communiter siue large, & specialiter siue stricte. Dominium communiter siue large isti impugnatores sic diffiniunt: *Dominium est potestas humana principalis vendicandi & defendendi in humano iudicio rem aliquam temporalem.* Et *potestas humana* separat hoc dominium à diuino dominio *Principalis* separat hoc dominium ab vsu nudo, & vsufructu, & ab omni alio iure, quod aliquis habet à dominio principali, & etiam à potestate procuratoris, qui habet potestatem rem aliquam nomine alterius vendicandi. Vnde licet habens vsum nudum, & vsumfructum habeat potestatem vendicandi rem, & etiam defendendi illam: tamen potestatem habuit ab alio, qui sibi vsum vel vsumfructum concessit, iure primo sibi retento, absque acquisitione noui iuris. Sic etiam licet creditor habeat potestatem vendicandi rem impignoratam: imo etiam & nonnunquam hanc potestatem vendicandi rem & dominium transferendi: non tamen habet eiusdem rei dominium, quia illam habuit ab alio, qui iure primo retento, ius aliud minime acquisiuit. Hæc particula in humano iudicio separat hoc dominium à dominio, quod competit homini ex iure naturali, vel ex iure diuino primario.

Separat etiam hoc dominium ab omni gratia & licentia vtendi re aliqua: licet etiam stricte accepto vocabulo gratiæ & licentiæ excludantur, cum dicitur, *vendicandi*, sic communiter accepto dominio, dicunt isti impugnatores, quod prælati & viri ecclesiastici habent dominium rerum ecclesiasticarum. Quod etiam sacris canonibus declarare nituntur. Nam beatus Gregorius, vt recitatur *duodec. quæstion. secund. capit. Ecclesiasticus*, ait: *Quia igitur Theodorum virum eloquentissimum, consiliarium nostrum, mancipiorum cognouimus ministerio destitutum: ideo puerum nomine Acosimum natione Siculum iuri dominioque suo dari tradique præcipimus, quem quoniam ex nostra auctoritate iam possidet, huius necesse fuit pro futuri testimonio temporis scripti ac robore largitatis auctoritate fulciri, quatenus Domino protegente secure eum semper sine vllius retractationis suspitione, vt dominus, valeat possidere.* Ex his verbis apparet, quod ille Theodorus ius habuerit & dominium serui, quem possedit vt dominus: & eadem ratione clerici aliarum rerum ecclesiasticarum habent dominium. Hoc etiam idem Gregorius, prout legitur *decim. sext. quæstion. quart. capitulo penultimo*, insinuare videtur, qui scribens Petro Subdiacono ait: *Volumus accedente te ad Panormitanam ciuitatem quæstionem ipsam tali ratione discutere, dominio rei apud possessorem, sicut hactenus possessum est, videlicet permanente.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ecclesia rei, de qua agebatur, dominium possidebat.

Amplius dicunt isti impugnatores, quod qui habet proprietatem rei, habet dominium rei. Prælati autem & viri ecclesiastici habent proprietatem rerum ecclesiasticarum, teste beato Grego[illegible], vt recitatur *12. quæstion. cap. vltim.* quandam domum, hortum & hospitia cuidam Religiolæ [illegible]cepit iure proprietatis possidenda. Igitur illa Religiola res temporales iure proprietatis pos[illegible]at. Episcopi etiam proprias ecclesias habere noscuntur, sicut patet *3. quæst. 1. cap. 1. & qu. 2. ca. A[illegible]dimus*, & in multis locis habetur, quod episcopi & monachi res proprias habent, ergo prælati & [illegible]clesiastici habent dominium rerum ecclesiasticarum. Hoc etiam in decretali Nicolai Tertii *Exiit qui seminat*, habetur expresse, quod res omnes, quibus Fratres Minores vtuntur, in dominium & proprietatem ecclesiæ Romanæ receperunt. Hoc etiam ratione probatur. Nam constat per sacros canones, quod prælati & viri ecclesiastici ius habent in personalibus rebus, sed discurrend[illegible] per singula iura, quibus temporalia possidentur, in multis rebus nullum ius habent præter dominium, [illegible]cet enim in aliquibus rebus habeant vsumfructum, & in aliquibus vsum: sicut ex verbis Augustini, quæ ponuntur *17. quæstion. vltima, cap. vltim.* elici potest: tamen tale ius in multis aliis, quæ ab omni iure laicorum alienatæ noscuntur, nullatenus habent. Videtur igitur, quod in eis habent do-

minium aliquale. Dicunt igitur isti impugnatores, quod multarum rerum habent prælati ecclesiæ, & ecclesiastici viri dominium. Vnde illarum rerum ecclesiasticarum, quæ libere absque conditione à fidelibus sunt donatæ ecclesiæ, Ecclesia in eis aliquo modo habet dominium: quia licet in talibus rebus non habeat ecclesia ita plenam potestatem dispensandi, sicut laici habent in suis: tamen ecclesiastici habent ita plenam potestatem nomine ecclesiæ in iudicio vendicandi; nec ipsi debent ecclesia absque causa priuari, sicut nec laici rebus suis: licet aliquæ personæ ecclesiasticorum valeant facilius rebus deputatis eis, ex causa priuari, & ita cum habeant hanc potestatem vendicandi & defendendi in iudicio res ecclesiæ: & talis potestas ad nullum spectat principalius quam ad episcopos: relinquitur quod habent aliquo modo dominium.

Aliter accipitur humanum dominium magis stricte, vt isti impugnatores affirmant, & dominium strictissime sumptum tali modo diffiniunt. Dominium est potestas humana principalis rem temporalem in iudicio vendicandi, & omni modo, qui non est à iure naturali prohibitus, pertractandi. Et per istam vltimam particulam excluditur ius, quod clerici in rebus temporalibus noscuntur habere: quia licet habeant potestatem principalem vendicandi, &c. non tamen possunt res ecclesiasticas ad suum libitum pertractare. Multisque modis possunt laici de suis temporalibus ordinare, qui clericis sunt penitus interdicti.

Ista est diffinitio dominii strictissime sumpti secundum istos: & quanto aliquod ius in rebus magis ab ista diffinitione recedit, tanto magis recedit à dominii plenitudine. Vnde quanto aliqui magis vel minus artantur ad certos modos dispensandi & tractandi res suas: tanto magis vel minus dominium in rebus constat eos habere, propter quod idem homo sæpe pinguius dominium habet in quibusdam rebus suis: & in aliis habet minus pingue: sicut nonnulli pinguius dominium habent in rebus mobilibus, quas libere absque calumnia possunt dare, vendere, & legare: & in rebus suis immobilibus habent minus dominium, quia res illas non possunt vendere, dare, vel legare, cum hæredes suos de rebus immobilibus exhæredare non valeant. Forte autem ex ordinatione humana est rationabiliter institutum, quod tale dominium plenum nullus habeat in re sua quacunque; quin videlicet ex causa aliqui modi tractandi rem suam sibi valeant interdici: vt communiter cum dominium præcipue rerum mobilium (secundum quod frequentius & forte semper accipitur in iure ciuili, & vt communius accipitur in iure canonico) potestatem vendendi, dandi, & legandi includit. De potestate vendendi testatur Tharasius Constantinopolitanus episcopus, qui (vt habetur *1. quæst. 1. c. eos*) ait: *Omnis enim dominus, quod habet, si vult, vendit, siue seruum, siue aliud eorum quæ possidet.* De potestate etiam legandi satis aperte canones Apostolorum insinuant, in quibus (vt habetur *12. quæstio. 1. cap. Sint manifeste*) sic dicitur: *Sint manifestæ res propriæ episcopi: si tamen habet res proprias & manifeste dominicas, vt potestatem habeat de propriis rebus moriens, sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* De potestate etiam dandi, iura ciuilia & canonica manifeste loquuntur. Tale autem dominium non habent viri ecclesiastici in quibuscunque temporalibus, quæ Deo a fidelibus sunt oblata: quia omnes clerici ad certos modos dispensandi res ecclesiasticas sunt astricti in tantum, quod aliter dispensando vel tractando peccant mortaliter, nisi forte per ignorantiam vel modum aliquem valeant excusari, si etiam res ecclesiæ aliter dederint, legauerint vel alienauerint quocunque modo, quam est eis concessum, res illæ poterunt per iudicem reuocari. Et de tali dominio loquuntur iura canonica, quæ affirmant, quod clerici rerum ecclesiasticarum nequaquam sunt domini, sed procuratores vel dispensatores, secundum quod per plurimos sacros canones possit copiose probari: sed alias apparebit.

Octauo isti impugnatores ostendunt, quid per *proprietatem* intelligunt. Dicunt enim, quod hæc nomina *proprium* & *proprietas* aliter accipiuntur in logica, & aliter in scientia legali, sed qualiter accipiantur in logica, non oportet in hoc opusculo pertractare. In legalibus autem scientiis, sc. in iure ciuili, & in iure canonico, sæpius *proprietas* accipitur pro dominio rei, vt idem sit proprietas & dominium: quamuis etiam forte aliter nonnunquam accipiatur, & ideo sicut *dominium* multipliciter accipitur; ita & *proprietas* dupliciter iuxta duos vltimos modos dominii.

Nono dicunt, talia vocabula, *meum, tuum, suum*, habere in significatione conuenientiam cum eisdem, & in diuersis locis accipiuntur æquiuoce. Aliquando enim important dominium, & proprietatem etiam, prout ille impugnatus affirmat: & ideo hoc per exempla probare videtur superfluum. Aliter illa vocabula important licitam potestatem vtendi re aliqua, vel vsum rei ad hospitium vel deputationem alicuius rei ad vsum alicuius, sic dicitur vulgariter, quod inuitatus habet hospitium, & sæpe dicit, hoc est meum hospitium: cum tamen non habet hospitii proprietatem, & de isto modo accipiendi huiusmodi vocabula inferius, cum agetur de dominio & regno Christi, multa ponentur exempla, ideo ad præsens pertranseo. Aliis etiam modis, de quibus dicetur inferius, accipi possunt, & accipiuntur ista vocabula. Istas distinctiones ponunt illi impugnatores: quia, vt dicunt, per eas patebit, tam impugnati quam fratris Michaelis impugnantis intentio: & qualiter sub multiplicitate vocum iste impugnatus errores conatur deducere, qualiterque impugnati rationes faciliter improbantur: & impugnantis rationes insolubiles euidenter apparent. Dicunt etiam, quod aliqua prædictorum vocabulorum aliter accipi possunt: sed ista ad præsens eis sufficiunt.

His visis dicunt isti impugnatores, quod ex præmissis euidenter concluditur, quod in verbis dictis, quæ impugnat, duo errores continentur aperte: quorum primus est, quod vsus facti a

propue-

prop[illegible] cr[illegible] dominio in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest. Secundus est, quod in talib[illegible] [illegible]ibus ius vtendi separatum a proprietate rei seu dominio haberi non potest. V[illegible] hæc duo, quæ isti impugnatores putant erronea, iste impugnatus in ratione ad obie[illegible] [illegible]us recitatam asserit & confirmat: ideo impugnationes ipsorum vsque ad partem [illegible] ponitur istius impugnati ratio, differunt. Tertium autem, quod in verbis præm[illegible], videlicet quod in quibusdam rebus vsu consumptibilibus non potest haberi vsus iuris a proprietate seu dominio separatus. Isti impugnatores concedunt proprie sumpto vsu iuris: quia dicunt, quod illa negatiua habet vnam causam veritatis veram, quæ est ista: In talibus rebus vsu consumptibilibus non potest haberi vsus iuris: quia vsus iuris est ius vtendi rebus alienis, salua rerum substantia: & ideo proprie vsus iuris in multis rebus consumptibilibus vsu, non potest constitui vel haberi: & per consequens vsus iuris separatus à dominio seu proprietate non potest in talibus rebus haberi.

Ex quo dicunt, quod istam propositionem Fratres Minores in rebus, quæ vsu consumuntur, non sunt contendi simplices vsuarii: non intendunt in omni sensu negare, nec eius oppositum in omni sensu concedere: quia, sicut dictum est, si hoc nomen *vsuarii* conueniat in significatione cum hoc nomine *vsus*, prout sumitur pro vsu iuris, sic concedunt quod Fratres Minores nec rebus, quæ consumuntur vsu, sunt simplices vsuarii, quia nec in istis sunt vsuarii, eo quod in nullis rebus habent vsum iuris. Si autem nomen *vsuarii* conueniat in significatione cum hoc nomine *vsus*, vt accipitur pro vsu facti: sic concedunt, quod Fratres Minores sunt simplices vsuarii, hoc est, vtuntur rebus nullum habentes ius, per quod valeant in iudicio litigare.

Postea videndum est de littera (*Vsus iuris vel facti.*) Ex hoc habetur aperte, quod etiam ille impugnatus distinguit inter vsum iuris & vsum facti. Explanet igitur, quis est vsus facti, quis non sit vsus iuris: & non poterit nisi dicendo, quod actus vtendi, sicut actus comedendi, bibendi, inhabitandi, equitandi, & huiusmodi sunt vsus facti. (*Nec ius vtendi.*) Hic deberet ostendere, quid est ius vtendi: quod ponitur in diffinitione vsus iuris. (*Suum esse dicebat.*) Hic hoc vocabulum *suum* accipitur secundum quod importat dominium seu proprietatem rei, licet alio modo accipi posset. *Sancti exponunt sic suum, id est proprium*) verum est quod in illo loco ita exponunt: in quibusdam autem alijs locis aliter exponunt hoc vocabulum *suum*. (*Absque proprietate & dominio*) verum est de dominio, quod potestatem dandi, vendendi, & ligandi includit. Sequitur

Cap. III.

Dicimus enim & verum est, quod dicta constitutio docet & asserit, quod in rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi, nec ipsum vti potest constitui vel haberi, licet nec ius vtendi, nec ipsum vti in rebus illis haberi p[illegible] vel constitui ipsis, tamen potest, sicut dicit dicta constitutio, quis abuti. Abuti autem, secundum eandem constitutionem (dum tractat de rebus vsu consumptibilibus) sumitur pro consumptione rei, & quod ius vtendi in talibus rebus non possit constitui, probat dicta constitutio ex diffinitione vsus, quæ talis est: Vsus est ius vtendi alienis rebus salua rerum substantia, id est ius percipiendi fructus seu vtilitatem aliam in totum vel pro parte [illegible], quæ possunt ex re, in qua vsus constituitur, prouenire. Constat autem quod in rebus vsu consumptibilibus, quamdiu earum substantia salua & integra permanet, nulla potest vtilitas prouenire, vtpote in pane [illegible] in vino, ex quibus nullus fructus vel vtilitas potest colligi seu haberi, substantia salua rei. Quare euidenter relinquitur, quod in rebus talibus vsu consumptibilibus ius vtendi separatum à proprietate seu dominio nequeat constitui seu haberi, & per hoc beatus Iohannes Chrysostomus rationem reddit, quare pecunia mutuata, vsura, sicut merces pro domo vel re alia vsu non consumptibili locata licite recipi nequaquam possit, dicens, quod in re vsu non consumptibili, vt in domo vel agro, habens ista non solum habet proprietatem seu dominium, sed ex illis salua rei substantia ac proprietate rei & dominio, fructum seu vtilitatem aliam percipit, [illegible] parte in domo in qua habitat: & sicut ex ea commodum inhabitationis habet sibi dominus saluo dominio remanente, sic ex agro quoque fructus recipit agri salua rei substantia, & dominio remanente. Et ideo q[illegible] locans fructum rei seu vtilitatem aliam prouenientem ex ea, retento sibi dominio, conductori concedit: [illegible] illa sibi fructus seu vtilitatem domus vel agri finita locatione repetit, non est mirum si pro his precium [illegible]pere possit, mutuans autem pecuniam in eum, cui mutuat, pecunia transfert dominium, non fructum a[illegible]quem, nec vtilitatem aliam, quæ ex ea salua rei substantia valeat peruenire: & tantundem ab eo cui mu[illegible] ea repetit, quare vltra illud, quod mutuauit, à recipiente mutuum licite recipere nequit, vt legitur [illegible] *. octau. distinction. cap. Eiiciens. Quod autem ipsum vti ab aliquo haberi nequeat, dicta* [illegible] *Augustini sententiam positam in* libro Confessionum *clare probat: quia quod non est, ha[illegible] pot[illegible] nequaquam, actus autem in rerum natura non est, nec antequam quis vtatur, nec postquam vsus est, nec dum est in actu vtendi, prout latius prosequitur dicta constitutio: quare relinquitur, quod haberi non potest.*

I[illegible] part[illegible] iste impugnatus ad præsentem impugnationem nititur respondere. Et diuiditur [illegible] in duas partes. quia primo circa illa, quæ impugnat, suam explicat intentionem, & [illegible] pr[illegible]bare conatur. Secundo ad illa, quæ tangunt impugnationem prædictam, respondetur [illegible] immediate sequenti, cum dicit: *Ad illud autem quod dicit, &c.* In prima igitur parte primo tria proponit: quorum primum est, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest ius

ius vtendi constitui vel haberi. Secundo [illegible] quod in rebus vsu consumptibilibus non potest [illegible] vti, id est, actus vtendi, constitui vel haberi. Tertium est, quod licet in rebus vsu consumptibilibus [illegible] contingat vti: ipsis tamen contingit abuti, hoc est consumere: quia *abuti* re [illegible] consumptibili [illegible] pitur pro consumptione rei. Deinde ibi: *& quod ius vtendi*, &c. pro tertia parte dicitur, quod [illegible] di in rebus vsu consumptibilibus non possit constitui vel [illegible] haberi. Prima pars accipitur ex [illegible] ne vsus, qui talis est: *Vsus est ius vtendi rebus alienis salua rerum substantia*, id est ius percipiendi [illegible] vtilitatem salua rei substantia, quod in rebus vsu consumptibilibus reperiri non potest: quia [illegible] stantia rerum vsu consumptibilium non potest ex eis vtilitas prouenire. Secundo probat id [illegible] hannem Chrysost. qui per hoc reddit rationem, quare pro pecunia mutuata vsuram lic[illegible] non [illegible] uenit accipere. Demum ibi, *quod autem ipsum vti*, &c. ostendit, quod ipsum vti, id est actus vtendi [illegible] rebus vsu consumptibilibus haberi non potest.

Istum processum quoad quatuor principaliter isti impugnatores satagunt improbare. P[illegible] quoad hoc quod dicit, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest [illegible] quantum ad hoc quod in persecutione dicit, quod in talibus rebus vsu consumptibilibus [illegible] ratum a proprietate & dominio haberi non potest. Tertio quoad hoc quod dicit, quod [illegible] consumptibilibus actus vtendi haberi non potest. Quarto quoad hoc quod dicit, quod [illegible] ptibilibus non conuenit vti, sed abuti. Circa primum primo improbant ipsum di[illegible] improbant vtramque rationem, per quam ipsum dictum ostenditur. Ad euidentiam primi [illegible] duo sunt notanda: quorum primum est, quod principalis intentio istius impugnati in [illegible] damnare assertionem Fratrum Minorum, qui dicunt se habere in rebus vsu consumptibilibus simplicem facti vsum absque omni iure vtendi, quemadmodum in decretali Nicolai III quæ [illegible] *seminat*, habetur. In dicta enim decre. *Exiit*, continetur expresse, quod Fratres Minores in [illegible] bus, quib. vtuntur, habent simplicem facti vsum nihil iuris, quod Fratres Minores di[illegible] debent intelligi: quod videl. rebus consumptibilibus vsu & rebus non consumptibilibus vsu de licentia [illegible] tia concedentis vtuntur absque omni iure humano, quo pro se vel vsu rei valeret in iudicio [illegible] quo inferunt isti impugnatores, quod cum præsumendum sit, quod iste impugnatus [illegible] dictam Fratrum Minorum ad rem & non ad nomen satagit improbare, ipse eodem modo & in [illegible] significatione vtitur huiusmodi terminis, *Ius vtendi, vsus facti, simplex facti vsus*, & similibus quo [illegible] & in qua significatione vtuntur prædicti Fratres Minores, præsertim cum huiusmodi termi[illegible] vtantur in significatione extranea, sed modum suum loquendi ex auctoritate scripturæ accip[illegible] enim iste in alia significatione terminos tales acciperet, quam Fratres Minores, ipsos ad rem [illegible] nus impugnaret, sed per æquiuocationem & sophistice ipsos velle, apud non intelligentes & [illegible] plices diffamare conuinceretur aperte. Quod vero in significatione extranea non vtantur [illegible] di terminis, probant ex hoc quod modum suum loquendi à decretali *Exiit* in corpore iur[illegible] accipiunt. De hoc etiam postea plenius differetur. Secundo dicunt esse notandum, quod [illegible] tendi accipitur hic communius, quam pro vsu iuris, & ita licet aliquando ius vtendi inueni[illegible] accipi specialiter pro vsu iuris, tamen non ita hic specialiter accipi potest, sed accipitur mag[illegible] muniter: quia, vt patet hic ex processu impugnati, ipse accipit *ius vtendi*, vt ponitur in [illegible] ne vsus. Vt autem ponitur in diffinitione vsus, accipitur communius, quam pro vsu tantum [illegible] vt hic est sermo de iure vtendi, *ius vtendi* est ius communius quam vsus, cum ponitur in [illegible] vsus tanquam genus.

His visis, dicunt isti impugnatores, quod erroneum est dicere, ius vtendi in rebus [illegible] sumptibilibus non posse constitui vel haberi: sed probant sic. Habens potestatem & [illegible] nium rerum vsu consumptibilium: puta panis & vini, in quibus alius nullum ius habet, [illegible] vti eis: quia potest manducare panem & bibere vinum, manducare autem panem & bib[illegible] num est vti pane & vino: quod non solum ex scripturis diuinis seu sanctorum, sed etiam ex [illegible] uili, & ex dictis istius impugnati colligitur euidenter. Ait enim Apostolus prim. ad Tim. qui[illegible] *tere modico vino*, & Iosuæ quinto sic legitur: *Defecit manna, postquam comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltra cibo illo filii Israel.* Et Augustinus, prout recitatur *distinction. quadragesim. prim. c.* [illegible] *lo quisquis*, loquens de cibis & aliis ait: *Quisquis rebus prætereuntibus restrictius vtitur, quam* [illegible] *bent mores eorum, cum quibus viuit: aut intemperans, aut superstitiosus est.* Et, sicut addu[illegible], lex ciuilis ait: *Qui fundi vsum nudum habet, nihil vlterius habere intelligitur, quam vt ol[illegible], floribus, fœno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur*, & iste impugnatus, sicut est [illegible] citatum, in ista constitutione, *Quia vir reprobus*, ait: *Vsus facti sic est vtentis proprius* [illegible] *non potest dici alterius, nec communicabilis.* Patet enim, quod actus comedendi Petri sic erat sibi [illegible] prius, qu[illegible] non poterat dici aliis communis.

Ex his & aliis quam pluribus patenter apparet, quod conuenit vti pane & vino & ali[illegible] ptibilibus: & quod actus comedendi est actus vtendi. Negari ergo non potest, qui [illegible] be[illegible] dominium & proprietatem panis & vini potest vti pane & vino, quare ergo [illegible] tur iniuste pane, aut de gratia vel licentia alterius, aut de iure. Non potest dici quod [illegible] quia tunc [illegible] quandocunque comederet proprium panem & vinum proprium biberet, i[illegible] ste [illegible] teretur pane & vino. Ex quo [illegible] quitur manifeste, quod peccaret quod [illegible] um est c[illegible] sendum. Nec potest dici, quod talis vtitur pane & vino de gratia vel licentia [illegible] ius

po[illegible] [illegible] quod nullus [illegible] habeat ius [illegible] & [illegible] huius licentia requi- [illegible] vtatur pane suo & vino. Si autem [illegible] quod vtatur pane & vino [illegible] vtendi pane & vino, ergo in [illegible] bus vsu consumptibilibus potest ius [illegible]. Et hoc ex dictis istius impugnati probatur aperte. Nam secundum i- [illegible] vt [illegible] est iniustus, sed non est necesse, quod omnis vtens pane & vino habeat [illegible] tur vtens pane & vino possit habere ius vtendi. Sed diceret aliquis, quod iste impugna[illegible] pit vti pro actu comedendi vel bibendi aut consimili. quia actus comedendi [illegible] secundum [illegible] est actus abutendi. Sed illud non valet: tum, quia osten- [illegible] quod actum comedendi vocat vsum facti: & vsum facti vocat actum vtendi, igitur a- [illegible] dendi est actus vtendi. Tum quia, si non vocaret actum comedendi, actum vtendi in [illegible] improbaret illos, quos redarguit, nisi sophistice & solummodo vocaliter, non ad mentem contradiceret eis: quia illi loquentes de actu vtendi, loquuntur de actu comedendi, [illegible] bendi, & huiusmodi, quem modum loquendi seruant iura diuina & humana, sicut ex praecedentibus patente [illegible] habetur, ergo si actum comedendi & bibendi non vocat actum vtendi, aequi- [illegible] & per [illegible] as impositiones vocum procedit contra ipsos. Per aequiuocationes autem & no- [illegible] vocum facile est omnia improbare. Tum quia, si actus comedendi potest vocari [illegible] multo fortius potest vocari actus vtendi; cum saepe scripturae loquentes de comedere vtantur verbo *vtendi*: & neque scripturae diuinae nec leges Canonicae vel ciuiles intendentes [illegible] aliter loqui de actu comedendi, vnquam vtantur verbo *abutendi*, secundum quod inferius apparebit: tum quia vocando actus comedendi, bibendi, vestiendi & huiusmodi actus abutendi tenet [illegible] controuersia inter istum impugnatum & Fratres Minores: quia dicerent Fratres Minores, [illegible] vocando actus comedendi, bibendi, vngendi, vestiendi & consimiles actus abutendi ipsi ba[illegible] simplicem facti abusum, absque omni iure humano abutendi: & quod abusus facti potest in [illegible] vsu consumptibilibus proprietate rei & dominio separari, & quod ecclesia Romana habet [illegible] & proprietatem in omnibus rebus vsu consumptibilibus, quibus vtuntur Fratres Minores, ipsis Fratribus Minoribus simplici abusu retento: & ita nihil ageret contra Fratres Minores, nisi quod deberent vti verbo *abutendi*, loquendo de rebus abusu consumptibilibus, quando vtuntur verbo *vtendi*. Patet ergo secundum istus, quod ius vtendi potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri: hoc est, potest quis habere ius comedendi, bibendi, vestiendi.

Secundo isti impugnatores reprobant vtramque rationem, per quam iste impugnatus conatur ostendere, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi. Ad cuius euidentiam differentia tacta superius inter vsum & ius vtendi est ad memoriam reuocanda, cum enim ius vtendi ponatur in diffinitione vsus tanquam genus, constat quod aliqua differentia est inter vsum & ius vtendi: & quod ius vtendi est communius & generalius quam vsus, cum sit genus vel positum loco generis. Ex quo patenter apparet, quod per diffinitionem vsus inferri non potest, [illegible] quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi: quia per diffinitionem [illegible] inferioris non potest concludi aliquid a superiori negandum: sicut per diffinitionem hominis [illegible] potest inferri aliquid ab animali debere negari, sicut per diffinitionem hominis nullo modo comprobare, quod nullum animal est irrationale: ita per diffinitionem vsus iuris, qui proprie sumitur [illegible] in omnibus rebus vsus consumptibilibus haberi potest, nullo modo probare conuenit, [illegible] ius vtendi potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.

[illegible] autem aliquis puerili ter cauillabit dicens, quod per diffinitionem inferioris conuenit a- [illegible] superiori particulariter sumpto: licet non vniuersaliter sumpto, ergo per diffinitionem [illegible] potest ostendi, quod aliquod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel [illegible]. Ad hoc impugnatores isti respondent dicentes: quod verum est, quod per diffinitionem vsus potest ostendi, quod aliquod ius vtendi non potest in omnibus rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi: quia illud ius vtendi, quod est vsus iuris proprie sumptus, non potest in omnibus rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi, & ideo concedunt, quod aliquod ius vtendi [illegible] quis habere in pane & in vino: quia non illud, quod est vsus proprie sumptus: aliquod [illegible] ius vtendi potest quis habere in pane & in vino. Verum autem illud ius sit proprio nomine nominatum, vel sit innominatum, non est curandum ad praesens, sicut enim secundum iura sunt contractus innominati, ita forte sunt vel possunt esse plura iura innominata, hoc est non [illegible] propria nomina & vniuoca, sed communia tantum. Ius enim non scriptum non est proprio [illegible] nominatum: cum videatur solummodo nomine consuetudinis appellari. Consuetudo [illegible] ut habetur in *decretis dist.* 1. nomen commune est ad ius scriptum, & non scriptum: [illegible] dicitur §. *Cum itaque*, Ius non scriptum generali nomine consuetudinis appellatur. [illegible] unt isti impugnatores, quod vsus iuris proprie sumptus & illud ius vtendi, quod est [illegible] iuris, non potest in omnibus rebus vsu consumptibilibus reperiri: nec vnquam Fratres Minores [illegible] erunt habere talem vsum: imo constanter negant se habere talem vsum. Aliud tamen ius [illegible] potest in rebus huiusmodi constitui & haberi.

[illegible] undo impugnatores secundam rationem istius impugnati reprobare conantur, asserentes [illegible] in assumere, cum dicit beatum Iohan. Chrysostomum per hoc, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi, reddere rationem, quare pro pecunia mutuata non licet [illegible] pete[illegible], vt euidenter ostendat, verba B. Ioh. Chrysostomi, in quibus se fundat iste impugnatus,

adducunt in medium, quæ sunt hæc, vt habetur distin. 88. c. Eiiciens. *Super omne malum* [illegible] *res maledictus est plus vsurarius. Ipse namque rem datam à Deo vendit, non comparatam vt mercator. post fœnus rem suam repetit, tollens aliena cum suis. Mercator autem non repetit rem venditam. Dicit aliquis: qui agrum locat vt agrariam accipiat: aut domum, vt pensionem accipiat: non est similis ei, qui pecuniam dat ad vsuram? absit. Primo quidem: quoniam pecunia non est disposita nisi ad emendum. Secundo quoniam agrum habens arando accipit ex eo fructum: & habens domum vsum mansionis capit ex ea: & ideo qui locat domum vel agrum suum* [illegible] *sum dare videtur, & quodammodo mutare videtur cum lucro lucrũ: ex pecunia reposita nullum v*[illegible]*um capit. Tertio ager vel domus veterascit. Pecunia spiritualiter hominis intelliguntur.* Hæc sunt verba beati Iohannis C[illegible]stomi, in quibus iste impugnatus se fundat. Ex quibus euidenter apparet, quod de iure [illegible] pecunia non loquitur, nisi per dominium pecuniæ intelligatur ius vtendi pecunia, [illegible] ite, quod per hoc, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus non potest constitui vel h[illegible] non reddit rationem, quare ex pecunia mutuata non licet vsuram recipere: cum de [illegible] scil[illegible] an ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus possit constitui vel haberi, nullam faciat p[illegible] m. Per aliud ergo reddit rationem Chrysostomus ibidem, quare peior est vsurarius mercatore. V[illegible] in illo capitulo *Eiiciens*, Iohannes Chrysostomus primo ostendit, quod omn[illegible] mercat[illegible]nqu[illegible] malus est de ecclesia abiiciendus. Secundo dicit, quod vsurarius est peior mercatore. [illegible] assignat rationem, quare peior est vsurarius mercatore. Quarto quærit, an locans domum vel [illegible] debeat similis vsurario reputari. Quinto assignat rationes, quare locans domum vel agrum [illegible] similis vsurario. Hæc quatuor vltima facit Iohannes Chrysostomus in verbis superius re[illegible] Porro quia ex ratione, quam assignat beatus Iohannes Chrysostomus, quare vsurarius peior est mercatore, habetur quæstionis fundamentum, quare locans domum vel agrum non debet vsurari[illegible] milis reputari: ideo illa ratio est videnda. Est autem ratio illa. Ille qui est transferens dominium alicuius rei in alterum: & postea eandem rem quantum ad valorem repetit, & aliquid vltra [illegible] peior est illo, qui transferens dominium alicuius rei non repetit eandem quantum ad valorem, & aliqu[illegible] vtilitatem. Sed mercator transferens dominium rei, quam vendit, accepto isto precio rei ven[illegible] nihil repetit vltra, vsurarius autem transfert dominium pecuniæ mutuatæ: & postea petit eande[illegible] pecuniam quantum ad valorem, & aliquid vltra, igitur vsurarius peior est mercatore, & hoc intend[illegible] Iohannes Chrysostomus, cum dicit: *Post fœnus rem suam quantum ad valorem repetit tollens aliena tum* [illegible], hoc est aliquid vltra valorem rei suæ. Ex ista ratione patenter elicitur ista propositio, quod [illegible] ferens dominium alicuius rei non debet petere pro eadem aliquid vltra valorem eiusdem r[illegible] transfert dominium. Et ista est ratio, quare pro pecunia mutuata non licet vsuram reciper[illegible] mutuans pecuniam alteri transfert à se dominium pecuniæ, qui autem transfert dominiu[illegible] debet pro eadem re petere aliquid vltra valorem eiusdem rei. Hoc accipi potest ex auctoritat[illegible] gustin. quæ ponitur *14. q. 3.* Igitur mutuans pecuniam non debet aliquid petere vltra val[illegible] cuniæ: & per consequens pro pecunia mutuata non licet vsuram recipere, & ista est vna regula [illegible] re pro pecunia mutuata non licet vsuram recipere. Quæ ex verbis Iohannis Chrysostomi [illegible] potest, licet ille eidem ipsam non assignaret, quare pro pecunia mutuata non licet vsuram re[illegible] quia, sicut clare patet intuenti, Chrysostomus in toto illo capitulo non intendit rationem [illegible] tatis assignare: sed intendit assignare rationem, quare peior est vsurarius mercatore & quar[illegible] domum vel agrum non est similis vsurario existimandus.

Visa igitur ratione, quare pro pecunia mutuata non licet vsuram accipere: quamuis ad [illegible] veritatem, dictam rationem Chrysostom. ibidem nequaquam assignet: considerandæ su[illegible] Chrysostomi, quare locans domum vel agrum non est similis vsurario iudicandus. Tres [illegible] tiones assignare videtur, quare locans domum vel agrum non est similis vsurario: qu[illegible] differt ab vsurario in tribus. Primo in hoc quod pecunia non est ad aliud ordinata quam [illegible] dum, hoc est ad contractus humanos exercendos. Domus autem & ager sunt ad aliud ordi[illegible] ta qui locat domum vel agrum non est similis ei qui dat pecuniam, & ita per istam ration[illegible] signatur ratio: quare non licet pro pecunia mutuata vsuram recipere: sed assignatur d[illegible] ter vsurarium & locantem domum vel agrum suum. Ex ista tamen differentia potest elic[illegible] re non licet pro pecunia mutuata vsuram recipere: & tamen licet pro agro locato vel do[illegible] recipere. Nam ex quo pecunia non est disposita nisi ad emendũ: qui dat pecuniam ad v[illegible] à se dominium pecuniæ quare vltra valorẽ pecuniæ non licet sibi recipere: quia transf[illegible] nõ debet exigere vltra valorem rei cuius transfert dominium à se. Locans autem agrũ [illegible] domũ, n[illegible] trãsfert à se dominium domus vel agri, quare domum vel agrum post tempus pro quo locauit potest repetere tanquam rem propriam: & quia à se transtulit potestatem vtendi domo [illegible] agro pro tempore isto, & eandem potestatem vtendi domo vel agro non gratuito concessit [illegible] cui locauit, [illegible] translatione illius potestatis vtendi domo potest aliquid petere. Et ex isto posset declarari quo[illegible] quemadmodum multi sunt contractus, qui ex forma non possunt censeri nomine vsurarum, pos[illegible] sunt tamen fieri in fraudem vsurarum: sicut patet de venditione fundi ea lege, vt qu[illegible]ndo [illegible]uque soluitur pretium fundus, ad vendentem reuertatur. Ita locatio domus vel agri licet ex [illegible]orma n[illegible] sit contractus vsurarius, posset tamen fieri in fraudem vsurarum: puta si maius pretium, quam valeat do[illegible] vel ager, pro locatione reciperetur.

Secunda d[illegible]tia, quam assignat Chrysostomus inter vsurarium & locantem domum vel [illegible] grum, [illegible] Habens domum vel agrum, aliquam vtilitatem habere potest ex domo vel ag[illegible]

qui locat alteri domum vel agrum sibi retento dominio concedit conductori potestatem recipiendi vtilitatem ex domo vel agro, & ideo non transfert in eum dominium domus vel agri, sed transfert in eum talem potestatem recipiendi vtilitatem ex domo: & priuat seipsum pro isto tempore tali potestate, igitur quodammodo mutat lucrum cum lucro, quare licite aliquid recipit pro translatione talis potestatis, sed ex pecunia reposita non recipit aliquam vtilitatem (nisi forte per accidens) & ita non est simile de locante domum vel agrum, & de dante pecuniam ad vsuram, quare locans non transfert dominium rei locatæ: sed potestatem recipiendi aliquam vtilitatem ex re locata. Dans autem ad vsuram, transfert dominium pecuniæ, & non transfert potestatem recipiendi vtilitatem ex pecunia, retento sibi dominio pecuniæ, ergo locans domum vel agrum non est similis vsurario: & tamen ex hoc patet, quare mutuans pecuniam nō debet aliquid vltra valorem pecunię exigere. Non enim potest pecuniam exigere tanquam rem propriam: quia translata fuit per mutuum proprietas pecuniæ, ergo tantum exiget valorem pecuniæ, ergo non potest vsuram exigere, quia vsura est aliquid vltra valorem pecuniæ mutuatæ, & ex isto patet, quare tradens pecuniam alteri ad pompam secundum leges potest aliquid recipere vltra pecuniam: quia tradens alteri non gratuito pecuniam ad pompam, non transfert dominium pecuniæ, sed retinet sibi dominium pecuniæ, quare pecuniam illam tanquam rem propriam licet repetere. Et quia tradens pecuniam ad pompam non gratuito, transtulit illam potestatem recipiendi aliquam vtilitatem ex pecunia iudicio recipientis pecuniam ad pompam, potest pro translatione illius potestatis aliquid recipere. Et ex isto patet vlterius, quod licet talis traditio pecuniæ ad pompam non sit ex forma contractus vsurarii, posset tamen fieri in fraudem vsurarum: & tunc non liceret vltra pecuniam traditam aliquid recipere. Nec obstat hoc, quod scilicet contingit transferre potestatem recipiendi vtilitatem ex pecunia tradita ad pompam dicto Chrysostom. cum dicit, *ex pecunia reposita nullum vsum capis*: quia Chrysostomus loquitur de vsu, ad quem pecunia, in quantum pecunia, est principaliter ordinata.

Tertia differentia, quam assignat Chrysostomus inter locantem domum vel agrum, & dantem ad vsuram, talis est. Ager vel domus veterascit: pecunia autem non veterascit, quare locans domum vel agrum, non est similis danti pecuniam ad vsuram; quia vnus accipit rem, quæ veterascit: & alius, quæ non veterascit. Est autem aduertendum, quod domus vel ager, si non sæpius repararetur vel coleretur, veterasceret, quare vt non veterascat, oportet locantem expensas apponere circa pecuniam autem vt non veterascat non oportet expensas apponere, quare cum locans domum vel agrum non transferat dominium domus vel agri: & conductor non tenetur domum vel agrum conseruare ad expensas suas: rationabiliter potest locans domum vel agrum ad conseruandum domum vel agrum à conductore ex domo vel agro aliquid recipere, non solum pro vtilitate, quam habet conductor ex re locantis, sed etiam ad conseruandum seipsum indemnem, sed mutuans pecuniam, cum pecunia non veterascat, nec tales sumptus requirat, non debet ipse mutuans pro tali conseruatione indemnitatis suæ aliquid recipere, & ita differentia est inter locantem domum vel agrum, & dantem pecuniam ad vsuram.

Ex iis omnibus patet, quod in toto processu Chrysostomi nulla fit mentio de iure vtendi, an possit in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi, an non possit: & quod principalis ratio, quare non licet pro pecunia mutuata vsuram recipere, est quia pro re cuius transfertur dominium non licet vltra valorem aliquid recipere. Qualiter autem debeat intelligi, quod dicunt leges, quod licet contrahentibus se inuicem decipere, ad præsens pro prolixitate vitanda est minime differendum. Ex prædictis inferunt isti impugnatores, quod per neutram rationem superius positam inferri potest, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.

Deinde secundo isti impugnatores improbant prædicta principaliter, quo ad hoc quod dicitur, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus separatum à proprietate seu dominio non potest constitui vel haberi. Hoc enim (vt dicunt) iuri diuino, iuri naturali & humano aperte repugnat. Quod enim repugnet iuri diuino, ostendunt per illud Deuter. 23. c. *Ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum, si intraueris segetem amici tui, franges spicas & manu conteres, falce autem non metes.* Ex his verbis habetur aperte, quod Iudæi ex ordinatione diuina, & per consequens ex lege diuina, habebant ius comedendi vuas & grana spicarum: quorum tamen non habebant dominium & proprietatem: quia dominium vuarum & spicarum ad dominos agrorum & vinearum pertinebat, quod patet ex hoc, quia Domini agrorum & vinearum vuas [illegible] cas colligere poterant, & collectas comedere, & gratis dare valebant: quod alii non poterant, eig Do[illegible] agrorum & vinearum etiam vuarum & spicarum habuerunt dominium & proprietatem: [illegible] etiam alii, antequam vuæ & spicæ colligerentur, haberent ius vtendi, hoc est ius comedendi vuas & grana spicarum. Sed forte diceret aliquis, quod alii non habebant ius comedendi vuas & grana spicarum, sed habebant tantum licentiam comedendi, quod per hoc posse probari videtur: quia Apostoli, sicut legitur *Mat. 12.* transeuntes per sata & esurientes cœperunt vellere spicas & manducare: & ita vtebantur licentia sibi à lege diuina concessa: & tamen non habebant in spicis ius vtendi, cum omni iuri renunciauerint, ergo illa licentia vtendi seu comedendi non erat ius vtendi seu comedendi.

Ad hoc isti impugnatores respondent, quod illa licentia erat ius quo ad illos, qui iuri illi renunciare nolebant, & quod licentia illa erat ius, patet: quia nullus per inferiorem Deo sine culpa & absque causa legitima tali licentia debuit priuari inuitus: imo si aliquis sine culpa sua & absque causa legitima

tali

tali licentia fuisset priuatus inuitus, habuisset actionem contra priuantem, & ideo illa licentia [illegible] ius quoddam, & differebat à licentia, qua quis dat alicui licentiam vtendi veste sua cum potestate re-uocandi, quandocunque sibi placuerit: quia illa licentia assimilatur priuilegiis, quæ concedens quandocunque sibi placuerit, poterit reuocare: & tamen priuilegiatus contra alios priuare volentes haberet actionem, & ideo, sicut priuilegia leges sunt censendæ, *dist. 3. Priuilegia*, ita illa licentia legis & iuris nomine poterat appellari. Cum vero accipitur, quod Apostoli vtebantur illa licentia: & tamen non habebant ius vtendi. Dicunt isti impugnatores, quod Apostoli renunciauerunt illi licentiæ: & ideo tunc non vtebantur illa licentia seu ordinatione diuina: sed vtebantur licentia iuris natura[illegible] seu iure naturali, cui renunciare non poterant. Tempore enim necessitatis saltem extremæ habet quilibet ex iure naturæ potestatem vtendi illis, sine quibus sustentari non potest. Vnde & Chri[illegible] ibidem probat ex Dauid, qui tempore necessitatis auctoritate iuris naturæ comedit panes propo-tionis, quod discipuli licite in sabbatho etiam spicas, quæ ad alienum pertinebant dominium, velle-bant & manducabant: quia necessitas non habet legem.

Secundo isti impugnatores moliuntur ostendere, quod prædicta assertio destruit in naturale [illegible] Nam quilibet in extrema necessitate constitutus habet ius vtendi re vsu consumptibili, sine qua de hac vita migraret: & tamen dominium talis rei propter hoc non acquirit, quia nec Dominus rei an[te] consumptionem ipsius perdit dominium, nec indigens ea ipsius rei acquirit dominium, quod pa[tet] ex hoc, quod cessante necessitate extrema ante consumptionem rei, nec illi licet retinere rem talem nec peccat Dominus eandem rem tanquam propriam repetendo. Hoc aperto declaratur exempl[o]. Nam si aliquis fuerit in tali articulo constitutus, quod nisi veste sibi præsente se cooperuerit, mo[rie]retur: ille tunc habet ius cooperiendi se veste illa: nec aliquis licite absque peccato mortali ipsum poterit prohibere, nisi per alium modum eius necessitati succurreret. Si autem illa necessitas ante consumptionem vestis cessaret, ipse eam non potest inuito Domino retinere: & Dominus, sicut prius, potest de ea ad libitum suum ordinare, ergo stante necessitate iste habuit ius vtendi veste abs-que dominio & proprietate: & ita esto quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus, quæ statim a-ctu vnico consumuntur, non posset à proprietate & dominio separari, sicut in cibo, potu, vnguen-tis, & huiusmodi: tamen in rebus, quæ non statim consumuntur, sed multis durant temporibus, po-test ius vtendi à proprietate & dominio separari. Constat enim, quod potest quis vestem cond[uce]re ad vtendum: qua conducta habet ius saltem ad tempus vtendi ipsa. Hoc etiam patet exem[plo] quia hospites locant lectisternia sua hospitibus, & multa alia, quæ tandem vsu consumuntur, [illegible] uis non consumantur primo actu vtendi: & ita hospites habent in eis ius vtendi, in quibus [illegible] non habent dominium & proprietatem.

Tertio isti impugnatores ostendunt, quod prædicta assertio repugnat iuri ciuili. Nam [illegible] est sæpe superius allegatum, lex dicit, quod *qui fundi vsum nudum habet, nihil vlterius habere intelli[gitur] quam vt oleribus, pomis, floribus, feno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur.* Ex quibus ver[bis] [illegible] tur aperte, quod qui fundi vsum iuris habet potestatem vtendi oleribus, pomis, floribus & huiu[smo]di quæ inter res vsu consumptibiles computantur, aut ergo potestas vtendi huiusmodi rebu[s vsu] consumptibilibus est licita, aut illicita, non potest dici quod illicita: quia tunc vtendo huiusmod[i re]bus peccaret, quod est omnino contrarium veritati. Si vero illa potestas vtendi est licita: au[t] i[lla] competit habenti nudum vsum solummodo de gratia aut de iure, non solummodo de gratia [illegible] stat: quia sæpe emitur vsus nudus fundi, & per consequens emitur potestas annexa vtendi huiusm[o]di rebus quæ crescunt in fundo. Posset etiam habens vsum nudum, si tali potestate vtendi [illegible] pomis &c. priuaretur inuitus, priuantem in iudicio conuenire, ergo non habet talem pot[estatem] de gratia tantummodo. Competit ergo talis potestas sibi de iure: & per consequens tali pote[state v]tendi rebus vsu consumptibilibus est ius vtendi, vel saltem tali potestati est ius vtendi anne[xum] [illegible] habens vsum nudum fundi, non habet oleum, pomorum, florum & huiusmodi rerum d[ominium] & proprietatem: quia tales res non potest vendere, dare, nec legare: sed solummodo ipse pote[st v]ti eis cum sua familia, ergo in huiusmodi rebus ius vtendi est à proprietate & domini[o] separa[tum]. S[i] diceret aliquis, quod ex hoc sequeretur, quod rerum vsu consumptibilium esset proprie v[sus i]uris, [quod] isti impugnatores negant. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod rerum vsu consum[ptibilium], saltem quæ vnico actu consumuntur, non est proprie vsus iuris. Dicunt tamen quod vsui [iu]ris non-nunquam est ius vtendi rebus consumptibilibus vsu annexum. Vnde dicunt quod quandoque vsui iuris non est annexum aliquod ius vtendi quacunque re vsu consumptibili: sicut cum quis habet nudum vsum domus, tali vsui iuris nullum ius vtendi rebus consumptibilibus vsu est annexum: quia habet solum potestatem inhabitandi domum & non plus, quandoque autem vsui [iu]ris ex ordinatio-ne humana, vel ex pacto est annexum ius vtendi rebus vsu consumptibilibus aliquibus vel omnibus, quæ nascuntur in re, cuius habet vsum iuris, sicut est de vsu fundi, & ita ius vtendi huiusmodi rebu[s] v-su consumptibilibus non est vsus iuris proprie, sed est vsui iuris annexum, & est forte iu[s] innomina-tum nomine proprio: habet tamen hoc nomen commune ius vtendi.

Tertio principaliter isti impugnatores hoc, quod dicitur in verbis istius constitutionis superi-us recitatis, scilicet quod *actus vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest*, multipliciter impro-bare conantur, sed quia de hoc erit tractatus in sequentibus specialis: ideo hic vnica impugnatio [illegible] uiter adducetur, quæ talis est. Si actus vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non posset [illegible] non est, nisi quia actus vtendi est successiuus & non totus simul. Vnde & hanc rationem isti usa[llegant].

tio-

[illegible]

... reputantem ... in scriptura ... bus ... quatenus repr[...] ...

... quae non consumpto ... undi ... quod non ...

... ma[...] ... , me[...] autem ... es p[...] p[...] *euidenter re[...] [...]tur quod in rebus talibus [...] consumptibilibus ius vtendi queat constitui [...]* [...] illatione dicunt quod defici[t] quia [...]us, debet illam [...]clusionem [i]nferre. [...] in talibus rebus non p[...] [con]clusionem in vno sensu concedunt isti impugnatores q[...] opri[...] sumpto, concedunt quod vsus non potest [i]n omn[...] h[...] ex hoc non sequitur, q[...] ius v[...] p[...] [...]tur, [...] in talibus reb[...] ... q[...] h[...] in aliquo ... N[...] ... q[...] ia ... verbu[m] *vti* ... po[...]natore ... Nu[ll]... ... [...]nde ... sacramenti ... peccati ... & [...] quens ... [...]at ... nare ...

... Nom[...] ... Duo nomina, quo[rum] vnu[m] ... a[...] A[...] ... o. *De similitu[dinibus]* ... u volendi, & ... instrum[entum], & ... hoc verbum *velle* non accipitur vn[...] ... instru- ... hoc verbum *velle* habet tot [signi]ficationes, q[uot] habet hoc no- men ... in omni ... ne. Exemplū secundi accipitur ex beato Hi[...] ... *diuinus & diuinatio* sunt duo nomina, quorum v[...] ... ationes habet hoc nomen *diuinus*, ... nomen *diui-* [...] ... stan[...] ... epis[c]opum, vt habetur ... q. ... be[...] ... ta hoc n[omen] *diuinus* accipitur in bona[m] ... e & co[...], ... ac[...] ... m[a]la. ... ea[...] ... am in b[...] ... *[di]uinatio in b[on]am partem ac[ci]pitur* ... o ... duo n[omi]na *diuinus* ... ideo non ... eatu[s] Pe[...] ... tas ... imm[...] ... nom[en] *fru[i]* ... *vt[i]* ... [h]abet plur[es] sign[i]ficati[o]nes ... quandoq[ue] quoddam ius determinat[um] ... aut

[illegible] autem [illegible] possi [illegible] ad [illegible] vel non [illegible] beri, siue non, ex q[illegible] m pecuniæ, ergo [illegible] Vnde [illegible] vend[illegible] dominium do[illegible] petere [illegible] val[illegible] d[illegible]us [illegible] dominium domus [illegible] vendi domo[illegible] etiam [illegible] dominium pecuni[illegible] postea dominium & [illegible] nia, & etiam [illegible] ia, non debet transferen[illegible] vltra valor[illegible] in pe[illegible] ta si pecunia [illegible] tur, non deb[illegible] tal[illegible] *[illegible]nem nec vtilitatem [illegible]* illud nihil fa[illegible] ad prop[illegible]m [illegible] hab[illegible] um se[illegible] vt[illegible] al[illegible] in ex[illegible] valore [illegible] pe[illegible] in eadem spe[illegible] [illegible] tur debeat e[illegible] cont[illegible] exigere [illegible] suum, quanti[illegible] un[illegible] al[illegible] [illegible] non debet exigere, si pecuniam quan[illegible] cun[illegible] m [illegible] pecuni[illegible] non [illegible]ouenitat aliqua vtilitas ([illegible] vt [illegible] deposita [illegible] in hoc differt vsurarius a mercatore secundum Chry[illegible] [illegible] pecuniam non habet vtilitatem [illegible] est quia mu[illegible] [illegible] cuniæ, sed quod ex pecunia prouenit vtilita[illegible] [illegible] probatur exemplo. Vendens [illegible] equum non d[illegible] [illegible] ex equo potest vtilitas prouenire salua substantia [illegible] [illegible] st equum exigere, & aliquid vltra propter vt[illegible]atem, quam p[illegible] [illegible] iustum pretium equi, & hoc quia transtulit [illegible] dominium [illegible] tanquam rem propriam [illegible] locans domum vel agrum [illegible] [illegible] sed transfert [illegible] potestatem recipiendi vtilitatem [illegible] [illegible] & ideo domum vel [illegible] petet tanquam rem prop[illegible] aliq[illegible] [illegible] recipiendi vtilitatem [illegible] [illegible] ita, sicut non est [illegible]mile de [illegible] m, quia vend[illegible]ns [illegible]fert d[illegible]minium, locans non [illegible] d[illegible] [illegible] em non est similede [illegible] & de mutuante pec[illegible]niam: quia vnus trans[illegible] [illegible]us non. Et [illegible] causa, sicut dictum est, quare conceden[illegible] ad [illegible] pecuniam & aliquid [illegible]a. Potest enim repetere pecuniam tanquam [illegible] recipere aliquid propt[illegible] hoc, quod transtulit a se potestatem vt[illegible] n[illegible] a. pugnatores, q[illegible] o quod ex pecunia non posset aliqua vtili[illegible]as salu[illegible] b[illegible] propter h[illegible] ns pecuniam non debet pro pecunia mutuata [illegible] sequitur, qu[illegible] us potest habere iu[illegible] vtendi pecunia: sicut nec ex h[illegible] habere [illegible] ab[illegible] end[illegible] pecunia, sic etiam, sicut non sequitur: Nulla pote[illegible] st[illegible] pe[illegible] ire ergo [illegible] otest [illegible] bere ius abute[illegible] [illegible] tate. Ita n[illegible] sequ[illegible]ur, quod n[illegible]us potest [illegible]abere ius [illegible] [illegible] aratum. Vn[illegible] pugn[illegible] [illegible] ndi, præs[illegible] cum iu[illegible] [illegible] ponit Au[illegible] vt d[illegible] impu[illegible] uia d[illegible] [illegible] uam hoc d[illegible]t, & [illegible] eod[illegible] [illegible] u nat[illegible] [illegible] addu[illegible] icunt [illegible] b[illegible] *[illegible] natura non e[illegible]* [illegible] pu[illegible]a [illegible] horum [illegible]ntiquo[illegible]m [illegible] ua [illegible] *[illegible]orum* b[illegible] bet d[illegible], & [illegible]

CAP. IV.

AD [illegible] dicit [illegible] ex præ[illegible]is scripturis [illegible] insinuatu[illegible] tabis nec [illegible] consumptibilis, nec non consumptibilis vsu prop[illegible] [illegible] *cimus, si intelligat [illegible] proprietatem non habebant credentes, verum esse [illegible] prima, pro quo dicta scriptura loquitur, quia hic e[illegible] scriptura prædicta dicit A[illegible] 4. [illegible] quam eorum quæ possidebat al[illegible] dicebat [illegible] autem intelligat, sicut & intelligo, [illegible] [illegible] properat inferius clare patet, quod credente nullius rei proprietatem habebant etiam in communi, [illegible] contradixit ex[illegible], cum dicat, quod isti, scilicet credentibus omnia quæ p[illegible] debant erant communia [illegible] eos, & quod illa omnium quæ ad dominium & proprietatem intell[illegible] patet, quia illud, quod [illegible] ante conuersionem Iudæorum ipsi fuerat proprium postquam credentes [illegible] fuerunt [illegible] inter eos commu[illegible]catum. Constat autem, quod illa quæ po[illegible]debant ante conuersionem erant illis quantum ad dominium propria, [illegible] enim illa communi[illegible] non poterant, quar[illegible] sequitur, quod fuerunt quo ad proprietatem seu dominium inter [illegible] communicata, quod [illegible] scriptura prædicta A[illegible] 4. aperte dicit, [illegible] violentia [illegible]. Cum enim [illegible] quæ possidebat a[illegible] quid suum [illegible] de[illegible] omnia communia, [illegible] quisquam egens erat inter eos, & causam huius re[illegible] addit: Quotquot [illegible] possessores agrorum & dom[illegible] vendentes [illegible] ante pedes Ap[illegible] &c. Cum ergo primo dicat, quod inter credentes omnia erant communia & [illegible] iungat, quod [illegible] vendebantur & domus, euidenter apparet quod illa erant effecta communia antequam [illegible] derentur. Alias enim si putretur, quod remansissent [illegible] quorum prius erant propria, & per consequens [illegible] si ante ipsorum venditionem remansissent pro[illegible], cuius tamen contrarium dicit scriptura prædicta, [illegible] dicit, quod nec quicquam eorum qui pos[illegible]bat, aliquid [illegible] dicebat.

[illegible] quam in parte præcedenti [illegible] quæ impugnabantur suam [illegible] nem [illegible], hoc ad illa quæ impug[illegible] ondere. [illegible] [illegible] quod ad quinq, tacta [illegible] Secunda [illegible] parte [illegible] [illegible] ibi: *Ad illud autem quod volo* [illegible] ibi: *Ad id quod, sequitur.* [illegible] *ad illud.* Q[illegible] *At vero quod d[illegible] hæreticus.*

In prima ergo parte respondet [illegible] in appel[illegible] *credent* [illegible] 4. *nullius rei temporalis nec vsu consumptibilis, nec non consumptibilis vsu pr[illegible] proprietatem habebant* [illegible], quod [illegible] bere duplicem intellectum: quia aut potest intelligi de proprietate in speciali, & [illegible] exponit eam pro [illegible] tempore: vel potest intelligi de proprietate in communi, quem intellectum appellantur [illegible] [illegible] intellectum negat: quia dicit, quod scripturæ prædictæ repugnat, cum dicit, quod credenti[illegible] omnia quæ possidebant erant communia quo ad dominium & proprietatem. Et primo quidem [illegible] generaliter, quod omnia erant illis communia quo ad dominium & proprietatem. Secundo osten[illegible] ter, quod res non consumptibiles vsu, vt puta domus, ager & huiusmodi, erant omnibus [illegible] nes quo ad dominium & proprietatem, ibi *quod de rebus non consumpti[illegible] vsu* &c. Primum [illegible] tione, illa quæ ante conuersionem Iudæorum, de quibus ibi [illegible] mentio, erant eis ppria: [illegible] erant eis [illegible] communia, sed ante conuersionem omnia erant eis propria quo ad [illegible] proprietatem, ergo post conuersionem erant ei[illegible] communia quo ad dominium & pro[illegible] [illegible] videtur sibi manifesta, min[illegible] probat [illegible] hoc, quod [illegible] conuersione non [illegible] eis communia, non habuissent potestatem communicandi illa bona com[illegible] [illegible] Secundum scilicet quod res non consumptibiles vsu, sicut domus, ag[illegible] & hu[illegible] [illegible] munitati fidelium communes quo ad dominium & proprie[illegible] nc. A[illegible] baorur postquam omnia quæ credentes habebant erant facta communia [illegible] Hanc probat dupliciter. Primo sic ex ordinatione text[illegible] *Actuum Apostolorum:* [illegible] *quod omnia erant illis communia:* & postea dicitur quod *nullus erat egens inter eos,* [illegible] *quotquot erant possessores agrorum* &c. ergo ante venditionem [illegible] rum omnia [illegible]

[illegible] eadem duceos ad inconueniens, quia si age[illegible] & domus non [illegible] [illegible] venderent, ante venditionem remansissent [illegible], quorum fuerant ante [illegible] sequitur, quod post conuersionem & ante venditionem domorum & agrorum i[illegible] quod repugnat scripturæ, cum dicit: *nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum* [illegible] quod domus, ager & huiusmodi res non consumptibiles vsu [illegible] bantur com[illegible] credentium, antequam venderentur, sed [illegible] huiusmodi prius erant [illegible] ad [illegible] ergo postea fuerunt communes quo ad dominium & proprietatem. [illegible] dicitur in *Actibus Apostolorum* de communitate bonorum credentium [illegible] & rerum non consumptibilium vsu [illegible], quod [illegible] illi Iudæi [illegible] mentio, statim facta conuersione omnia quæ [illegible] & [illegible] communitati credentium transferendo in totam [illegible] munitatem [illegible] do[illegible] [illegible] fuerant, postea possessores venderent in [illegible] & [illegible] specia[illegible], quibus venditis pretium illarum [illegible] inter eos d[illegible] & [illegible] dominium & proprietatem p[illegible] sibi assign[illegible].

C[illegible] dicuntur hic, isti impugnatores sic procedunt. Primo [illegible] quædam no-

 tabilia,

tabilia, quę etiam iste impugnatus habet cocedere. Secundo ex [illegible] cant intentionem appellantis [illegible] ca illam ꝓpositionem, q̃ iste hic impugnat. Tertio plura quæ asserit hic iste impugnatus, [illegible] conantur. Circa primũ dicunt isti impugnatores, ꝙ ex dictis istius impugnati patet aperte ꝙ etiam secundũ eum duplex est ꝓprietas, scil. in speciali & in cõi, siue specialis & cõis. Ex quo sequitur vltra secundum notabile, ꝙ dominium est duplex sc. in speciali & in cõi. Ex quo sequitur tertium notabile, ꝙ vsus facti, sicut actus comedendi & bibendi, põt à dominio in speciali separari. Quartũ notabile, ꝙ elicitur ex dictis istius impugnati, est ꝙ dominiũ, de quo loquitur iste impugnatus, in hoc casu mundanũ & ciuile dominium est: quia est ptãs vel habens annexam potestatem libere vendendi, donandi & sicut sibi placuerit disponendi res quarũ habetur dominiũ. Nam ipse vult ꝙ [illegible] conuersi de [illegible] quale dominiũ spãle habuerant ante conuersionẽ, tale dominiũ toti cõitati credentium conuersi dederunt, sed Iudæi conuersi ante conuersionẽ suam habuerunt in rebus suis ꝓ [illegible] dominium ciuile & mundanũ, ꝙ est ptãs vel habens annexã potẽtem vendendi &c. Nam Iudæi leg [illegible] tũ quantum ad res ẗpales subiecti fuerunt, & ita dominiũ rerum ciuile & mundanum habe [illegible] res suas ad placitum vendere poterant & dare, & de eis libere ordinare, ergo tale d[illegible] m[illegible] mundanũ cõitati dederunt. Secundo isti impugnatores intentionẽ explicant appella[illegible] ꝙ appellans ibidẽ solummodo intendebat ꝓbare, ꝙ primi credentes nullius rei proprie[illegible] in speciali, reputans certũ ex hoc posse ꝓbari, quod vsus facti rerum consumptibiliũ vsu [illegible] ꝓprietate & dominio etiã in communi separari. Vnde ad euidentiã intentionis appellantis [illegible] Primo enim ꝓbant, quod si vsus facti rerum consumptibilium vsu, scil. actus comedendi [illegible] induendi & huiusmodi põt separari à dominio in speciali, ꝙ etiam potest separari à proprietate [illegible] dominio in cõi. Secundo exponunt qualẽ proprietatem habebant primi credentes in rebus quas [illegible] bebant: & qualem non. Ex hoc concludentes, ꝙ ille impugnatus solummodo sophistice [illegible] pellantẽ. Ad euidentiã primi dicunt isti impugnatores [illegible] sciendũ, ꝙ prout ex diuersis [illegible] impugnati & appellantis euidenter apparet, ex hoc controuersia orta est inter ipsos: q[illegible] cabat Ordinem Fratrum Minorũ seu Fratres Minores habere vsum rerũ vsu consumptib[illegible] ꝓprietate & dominio earundẽ, tam in speciali q̃ etiam in cõi: ita ꝙ nec Frater aliquis in p[illegible] totus Ordo in cõi habet dominiũ vel proprietatẽ cuiuscunq; rei vsu consumptibilis, nol[illegible] excludere Fratres ab illo dominio, quod competit toti generi humano, si aliquod est tale [illegible] excludere Fratres à dominio totius cõitatis fideliũ, si dominiũ commune alicuius rei tẽporalis [illegible] tota cõitas fidelium: [illegible]d volebat excludere Fratres ab omni dominio, ꝑ quod possent [illegible] gare ꝓprio Fratri vel toti Ordini fraterno. Ille autẽ impugnatus volebat ꝓbare ꝑ mul[illegible] in rebus vsu consumptibilibus vsus facti nõ potest à tali dominio spãli & cõi separari & [illegible] assertionẽ ille appellans ꝓuocauit ostendens multis rationibus, ꝙ vsus facti in huiusmodi [illegible] ꝓprietate & dominio ciuile & mundano separari, tã in speciali q̃ in communi. Non [illegible] tamen ꝓbant istam conclusionem æque directe & æque immediate, q̃uis ex qualibet ratione [illegible] lantis quibusdã [illegible] assumptis possit conclusio illa deduci. Vnde prima ratio appellantis p[illegible] med[illegible] concludit, ꝙ vsus facti in rebus consumptibilibus põt à ꝓprietate & dominio [illegible] rari [illegible] ex quo potest inferri vlterius, ꝙ vsus facti põ. à proprietate & dominio [illegible] separa[illegible] gnato[illegible] es ostendunt sic. Vsus facti non magis nec minus reqrit dominiũ commun[illegible] speci[illegible] sus facti põt in huiusmodi rebus separari à dominio speciali, sicut ꝓbat prima ratio a[illegible] põt separari à dominio in cõi. Et quidem quod vsus facti possit separari à dominio [illegible] stum, quod negari non põ: Nam constat, quod ꝓprietarii habentes ꝓprietatẽ & [illegible] ciali rerũ vsu consumptibiliũ habent vsum facti earundem rerum separatum a domini[illegible] res non sunt cõẽs, sed ꝓpriæ sibi. Sed quia forte diceret ille impugnatus, quod licet vsus fac[illegible] su consumptibilibus possit separari à dominio spãli, sicut in reliquis habentibus vsu hm[illegible] dominio spãli: & etiam à dominio cõi, sicut patet in laicis habentibus spãle dominium h[illegible] rerũ, & ita vsus facti põt separari ab vtroq; dominio diuisim, non tamen ab vtroq; con[illegible] mul tã à dominio spãli quam communi. Vnde in laico vsus facti separatur à dominio [illegible] non à dominio in speciali, in Religioso vero separatur à dominio speciali, sed non [illegible] dominio com[illegible] muni, & propter hoc diceret forte, quod non potest separari ab vtroq; dominio sim[illegible] & [illegible] Ideo isti impugnatores ostẽdunt, quod vsus facti in huiusmodi rebus põ separari ab [illegible] simul, quemadmodũ dicunt Fratres Minores, quod habent vsum facti huiusmodi [illegible] bilium vsu: & tamen nõ habent earundẽ dominium, nec in speciali nec in commu[illegible] tota discordia quantũ ad separationẽ vsus facti in huiusmodi rebus a dominio & [illegible] impugnatum & appellantẽ. Porro quia vsus facti in hmoi rebus est duplex, sc. li[illegible] & [illegible] de vtroq; vsu facti ꝓbant, quod potest simul ab vtroq; dominio separari. De [illegible] e[illegible]tũ [illegible]am fur, qui furatus est panẽ & vinum, si vtatur ipsis, non ꝓpter hoc ac[illegible] specialem [illegible] q; [illegible] ipsorum, ergo ille vsus facti ab vtroq, dominio separ[illegible] qu[illegible] d[illegible] sit ab vtroq; dominio separari, ostendunt rationibus & exẽplis. Prima ratio ta[illegible] ad [illegible] cti alicuius non sit illicitus, duo communiter videntur sufficere. Primum est quo[illegible] sit volenti [illegible] Inhibitus. Secundum quod habeant licentiam vtendi [illegible] illo, [illegible] st [illegible] lem concedere, sed ista cum possunt haberi absq; dominio speciali & co[illegible] sicut [illegible] s, [illegible] habitum [illegible] prohibitum certam vestem induere, potest habere licentia induendi [illegible] ve[illegible] a[illegible]que concessione domini speci[illegible]s vel communis, ergo vsus licitus vestis po[illegible] a[illegible]

dominio separari. Secunda ratio talis est: Sicut dominium commune non est magis inefficax ad faciendum vsum facti esse licitum, quam dominium speciale, quia ita licite vtitur aliquis re communi, si aliquid aliud speciale non obstat, sicut re propria, ita licita potestas vtendi non est magis inefficax ad faciendum vsum facti esse licitum quam dominium commune, ergo ad hoc quod vsus facti sit licitus, sufficit licita potestas vtendi communissima, ita quod dominium non requiritur, licet sæpe ad aliud requiratur, sed licita potestas vtendi communissima est potestas vtendi, quam Deus in primis parentibus toti humano generi dedit post peccatum vel ante, ergo omni dominio amoto, & nullo alio obstante, stante tali potestate vtendi potest vsus facti esse licitus. Si ergo est aliqua res vsu consumptibilis, quæ sub nullius est dominio, illa potestas vtendi communissima sufficit ad hoc, quod aliqs eadem re licite vtatur, si aliud non obstat, ergo talis rei vsus facti potest esse licitus absq; omni dominio: & per consequens vsus facti licitus rei vsu consumptibilis potest ab omni dominio speciali & communi separari. Illa ratio magis patebit, si declarata fuerit per exemplum. Ponatur igitur, quod sit aliqua res, puta vestis habita pro derelicta, quæ in nullius bonis sit, nec ad alicuius spectet dominium neq; speciale neq; commune. Ista veste potest quis licite vti saltem in necessitate extrema: licet nolit acquirere dominium quodcunq; eiusdem vestis, non enim ad hoc, quod licite vtatur ipsa, est necesse quod acquirat dominium eius commune, nec etiam dominium eius speciale, igitur ad hoc, quod licite vtatur veste, sufficit potestas vtendi data à Deo: & ita licitus vsus facti vestis potest separari à dominio speciali & communi, licet non à potestate vtendi, cui nemo potest renunciare. Sed forte obiiciet aliquis contra hanc rationem dupliciter, primo, quia talis potestas vtendi data toti generi humano est quoddam dominium: & ita cum actus vtendi licitus non possit separari à tali potestate vtendi, non poterit separari ab omni dominio. Secundo, quia non videtur, quod sit talis licita potestas vtendi data toti humano generi, cui renunciari non possit: quia tunc fur haberet licitam potestatem vtendi re quam furatus est: quod videtur absurdum. Ad primam istorum dicunt, quod talis potestas vtendi non debet vocari dominium: sicut nec licita potestas vtendi dominio, quam habet conducens domum, debet vocari dominium domus: quia semper dominium, de quo in iure ciuili & canonico fit mentio, est aliquid aliud à potestate vtendi: ita quod sola potestas vtendi non est dominium. Si autem omnino contendas quod talis potestas vtendi data toti humano generi debet vocari dominium, dicunt quod de vocibus non intendunt contendere. Dicunt tamen, quod esto, quod talis potestas vtendi vocetur dominium, adhuc stat argumentum, quod licitus vsus facti potest separari in rebus consumptibilibus vsu, ab omni dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali, quale est collegium Fratrum Minorum vel consimile, quod appellans solum modo probare volebat. Vnde loco illius termini *licita potestas vtendi communissima*, ponatur ille terminus *dominium communissimum*: & arguatur sic: sicut dominium commune non est magis efficax ad faciendum vsum facti esse licitum quam dominium speciale: ita dominium communissimum, quod datum fuit toti generi humano, non est magis efficax ad faciendum vsum facti esse licitum, quam dominium speciale minus commune. Et fiat vlterius argumentum de dominio communissimo, sicut prius argutum est de licita potestate vtendi communissima: & concludatur, quod vsus facti huiusmodi potest esse licitus absq; dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali.

Ad secundum dicunt, quod fur habet licitam potestatem vtendi communissimam respectu rei, quam furatus est, sed aliquid aliud obstat, quare tunc non potest licite vti, quia scilicet res est appropriata alteri, qui non dedit specialem potestatem vtendi furi, & ideo illa potestas communissima quasi ligata est, ne possit in actum, nisi tempore necessitatis extremæ deduci, sic ergo patet secundū istos, quod licitus vsus facti potest esse in rebus vsu consumptibilibus absq; omni dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali. Ex prædictis dicunt isti patere, quod ille impugnatus solum sophistice reprobat appellantem. Nam intentio appellantis est loqui de dominio inuento humanitus, per quod potest quis in iudicio pro rebus temporalibus litigare. Loquendo autem de tali dominio constat, quod qua ratione vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest separari ab vno dominio: eadem ratione potest separari ab omni dominio inuento humanitus. Et ita ostendere quod vsus facti non fuit separatus in primis credentibus a dominio communi, sed à dominio speciali, non est ad rem, nec appellantem vere sed sophistice reprobare. Et ex isto patet, quod licet impugnatio appellantis non concludat, quod quilibet illorum habeat vsum facti rerum consumptibilium vsu, ab omni dominio humanitus inuento speciali & communi separatum: tamen concludit directe, quod Apostoli habuerunt vsum facti rerum consumptibilium vsu a dominio speciali & communi: quod esset proprium Apostolorum collegio separatum. Et ex hoc & prædictis patet, quod tres conclusiones ex ratione appellantis sequuntur. Prima est, quod quilibet istorum scilicet conuersorum & Apostolorum ac discipulorum ipsorum Apostolorum habuerit vsum facti rerum consumptibilium vsu, ab omni dominio speciali & communi pleno & libero, quod vocatur dominium ciuile & mundanum, separatum. Secunda: quod quilibet illorum habuit vsum facti rerum consumptibilium vsu ab omni dominio speciali separatum. Tertia, quod quilibet Apostolorum habuit vsum facti vsu consumptibilium ab omni dominio speciali & communi: quod esset proprium collegio Apostolorum separatum. Istam conclusionem eandem probant isti impugnatores per exempla quam plurima. Primum exemplum accipitur ex dictis istius impugnati. Nam secundum ipsum (sicut patet in verbis superius recitatis) pro aliquo tempore omnia erant Aposto-

tabilia, quę etiam iste impugnatus habet concedere. Secundo explicant intentionem appellantis, & illam positionem, quam iste hic impugnat. Tertio plura quæ asserit hic iste impugnatus, reprobare conantur. Circa primũ dicunt isti impugnatores, ꝙ ex dictis istius impugnati patet aperte, ꝙ etiam secundũ eum duplex est ꝓprietas, scil. in speciali & in cõi, siue specialis & cõis. Ex quo sequitur vlterius secundum notabile, ꝙ dominium est duplex sc. in speciali & in cõi. Ex quo seqtur tertium notabile, ꝙ vsus facti, sicut actus comedendi & bibendi, põt à dominio in speciali separari. Quartũ notabile, ꝙ elicitur ex dictis istius impugnati, est ꝙ dominiũ, de quo loquitur iste impugnatus, in hoc casu mundanũ & ciuile dominium est: quia est ptãs vel habens annexam potestatem libere vendendi donandi, & sicut sibi placuerit disponendi res quarũ habetur dominiũ. Nam ipse vult, ꝙ illi conuersi de Iudæa quale dominiũ spãle habuerant ante conuersionẽ, tale dominiũ toti cõitati credentium conuersio dederunt, sed Iudæi conuersi ante conuersionẽ suam habuerunt in rebus suis prædictum dominium: sc. ciuile & mundanũ, ꝙ est ptãs vel habens annexã potãtẽ in vendendi &c. Nam Iudęi legibus Romanorũ quantum ad res ipsas subiecti fuerunt, & ita dominiũ rerum ciuile & mundanũ habebant vnde res suas ad placitum vendere poterant & dare, & de eis libere ordinare, ergo tale dominium ciuile & mundanũ cõitati dederunt. Secundo isti impugnatores intentionẽ explicant appellantis, dicentes ꝙ appellans ibidẽ solummodo intendebat ꝓbare, ꝙ primi credentes nullius rei proprietatẽ habebant in speciali, reputans certũ ex hoc posse ꝓbari, quod vsus facti rerum consumptibiliũ vsu, põt à proprietate & dominio etiã in communi separari. Vnde ad euidentiã intentionis appellantis faciunt duo. Primo enim ꝓbant, quod si vsus facti rerum consumptibilium vsu, scil. actus comedendi, bibendi & induendi & huiusmodi põt separari à dominio in speciali, ꝙ etiam potest separari a proprietate & dominio in cõi. Secundo exponunt qualẽ proprietatem habebant primi credentes in rebus quas habebant: & qualem non. Ex hoc concludentes, ꝙ ille impugnatus solummodo sophistice reꝓbat appellantẽ. Ad euidentiã primi dicunt isti impugnatores esse sciendũ, ꝙ prout ex diuersis assertionibus impugnati & appellantis euidenter apparet, ex hoc controuersia orta est inter ipsos: quia appellans dicebat Ordinem Fratrum Minorũ seu Fratres Minores habere vsum rerũ vsu consumptibilium ab ꝓprietate & dominio earundẽ, tam in speciali quam etiam in cõi: ita ꝙ nec Frater aliquis in speciali nec totus Ordo in cõi habet dominiũ vel proprietatẽ cuiuscunq; rei vsu consumptibilis, nolens per hoc excludere Fratres ab illo dominio, quod competit toti generi humano, si aliquod est tale: nec volens excludere Fratres a dominio totius cõitatis fideliũ, si dominiũ commune alicuius rei temporalis habet tota cõitas fidelium: sed volebat excludere Fratres ab omni dominio, p quod possent in iudicio litigare proprio Fratri vel toti Ordini fraterno. Ille autẽ impugnatus volebat ꝓbare p multas rationes, ꝙ in rebus vsu consumptibilibus vsus facti nõ potest à tali dominio spãli & cõi separari & contra illam assertionẽ ille appellans ꝓtocauit ostendens multis rationibus, ꝙ vsus facti in huiusmodi rebus põt à ꝓprietate & dominio ciuile & mundano separari, tã in speciali quam in communi. Non omnes rationes tamen ꝓbant istam conclusionem æque directe & æque immediate, quamuis ex qualibet ratione appellantis quibusdam assumptis possit conclusio illa deduci. Vnde prima ratio appellantis primo & immediate concludit, ꝙ vsus facti in rebus consumptibilibus põt à ꝓprietate & dominio speciali separari. Ex quo potest inferri vlterius, ꝙ vsus facti põt a proprietate & dominio cõi separari, quod isti impugnatores ostendunt sic. Vsus facti non magis nec minus reqrit dominiũ commune quam speciale, sed vsus facti põt in huiusmodi rebus separari à dominio speciali, sicut ꝓbat prima ratio appellantis, ergo põt separari à dominio in cõi. Et qdem quod vsus facti possit separari à dominio cõi, est tam manifestum quod negari non põt. Nam constat, quod ꝓprietarii habentes ꝓprietatẽ & dominium in speciali rerum vsu consumptibilium habent vsum facti earundem rerum separatum a dominio cõi quia tales res non sunt cõmunes, sed ꝓpriæ sibi. Sed quia forte dicet ille impugnatus, quod licet vsus facti in rebus vsu consumptibilibus possit separari à dominio spãli, sicut in reliquis habentibus vsum huiusmodi rerũ ab dominio spãli; & etiam à dominio cõi, sicut patet in laicis habentibus spãle dominium huiusmodi rerũ, & ita vsus facti põt separari ab vtroq; dominio diuisim, non tamen ab vtroq; coniunctim simul, scilicet à dominio spãli quam communi. Vnde in laico vsus facti separatur à dominio communi, sed non à dominio speciali, in Religioso vero separatur a dominio speciali, sed non à dominio communi. & propter hoc diceret forte, quod non potest separari ab vtroq; dominio simul & semel. Ideo isti impugnatores ostẽdunt, quod vsus facti in huiusmodi rebus põt separari ab vtroq; dominio simul, quemadmodũ dicunt Fratres Minores, quod habent vsum facti huiusmodi rerum consumptibilium vsu: & tamen nõ habent earundẽ dominium, nec in speciali nec in communi. Ex quo orta est tota discordia quantũ ad separationẽ vsus facti in huiusmodi rebus a dominio & ꝓprietate inter istum impugnatum & appellantẽ. Porro quia vsus facti in huiusmodi rebus est duplex, sc. licitus & illicitus: ideo de vtroq; vsu facti ꝓbant, quod potest simul ab vtroq; dominio separari. De illicito videtur omnino certũ. Nam fur, qui furatus est panẽ & vinum, si vtatur ipsis, non ꝓpter hoc acquirit dominium neq; speciale neq; cõe ipsorum, ergo ille vsus facti ab vtroq; dominio separatur, quod etiã vsus licitus possit ab vtroq; dominio separari, ostendunt rationibus & exemplis. Prima ratio talis est: ad hoc ꝙ vsus facti alicuius non sit illicitus, duo communiter videntur sufficere. Primum est, quod talis vsus facti non sit volenti vti prohibitus. Secundum quod habeant licentiam vtendi ab illo, qui potest licentiam talem concedere, sed ista etiam possunt haberi absq; dominio speciali & cõi: sicut aliquis, cui non est inhibitum seu prohibitum certam vestem induere, potest habere licentiam induendi talem vestem a dño absque concessione dominii specialis vel communis, ergo vsus licitus vestis potest ab vtroque domini-

dominio separari. Secunda ratio talis est: Sicut dominium commune non est magis inefficax ad faciendum vsum facti esse licitum, quam dominium speciale, quia ita licite vtitur aliquis re communi, si aliquid aliud speciale non obstat, sicut re propria, ita licita potestas vtendi non est magis inefficax ad faciendum vsum facti esse licitum quam dominium commune, ergo ad hoc quod vsus facti sit licitus, sufficit licita potestas vtendi communissima, ita quod dominium non requiritur, licet sæpe ad aliud requiratur, sed licita potestas vtendi communissima est potestas vtendi, quam Deus in primis parentibus toti humano generi dedit post peccatum vel ante, ergo omni dominio amoto, & nullo alio obstante, stante tali potestate vtendi potest vsus facti esse licitus. Si ergo est aliqua res vsu consumptibilis, quæ sub nullius est dominio, illa potestas vtendi communissima sufficit ad hoc, quod aliqis eadem re licite vtatur, si aliud non obstat, ergo talis rei vsus facti potest esse licitus absq; omni dominio: & per consequens vsus facti licitus rei vsu consumptibilis potest ab omni dominio speciali & communi separari. Ilis ratio magis patebit, si declarata fuerit per exemplum. Ponatur igitur, quod sit aliqua res, puta vestis habita pro derelicta, quæ in nullius bonis sit, nec ad alicuius spectet dominium neq; speciale neq; commune. Ista veste potest quis licite vti saltem in necessitate extrema: licet nolit acquirere dominium quodcunq; eiusdem vestis, non enim ad hoc, quod licite vtatur ipsa, est necesse quod acquirat dominium eius commune, nec etiam dominium eius speciale, igitur ad hoc, quod licite vtatur veste, sufficit potestas vtendi data à Deo: & ita licitus vsus facti vestis potest separari a dominio speciali & communi, licet non à potestate vtendi, cui nemo potest renunciare. Sed forte obiiciet aliquis contra hanc rationem dupliciter, primo, quia talis potestas vtendi data toti generi humano est quoddam dominium: & ita cum actus vtendi licitus non possit separari à tali potestate vtendi, non poterit separari ab omni dominio. Secundo, quia non videtur, quod sit talis licita potestas vtendi data toti humano generi, cui renunciari non possit: quia tunc fur haberet licitam potestatem vtendi re quam furatus est: quod videtur absurdum. Ad primam illorum dicunt, quod talis potestas vtendi non debet vocari dominium: sicut nec licita potestas vtendi domnio, quam habet conducens domum, debet vocari dominium domus: quia semper dominium, de quo in iure ciuili & canonico fit mentio, est aliquid aliud à potestate vtendi: ita quod sola potestas vtendi non est dominium. Si autem omnino contendas quod talis potestas vtendi data toti humano generi debet vocari dominium, dicunt quod de vocibus non intendunt contendere. Dicunt tamen, quod esto, quod talis potestas vtendi vocetur dominium, adhuc stat argumentum, quod licitus vsus facti potest separari in rebus consumptibilibus vsu, ab omni dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali, quale est collegium Fratrum Minorum vel consimile, quod appellans solummodo probare volebat. Vnde loco illius termini *licita potestas vtendi communissima*, ponatur ille terminus *dominium communissimum*: & arguatur sic: sicut dominium commune non est magis efficax ad faciendum vsum facti esse licitum quam dominium speciale: ita dominium communissimum, quod datum fuit toti generi humano, non est magis efficax ad faciendum vsum facti esse licitum, quam dominium speciale minus commune. Et fiat vlterius argumentum de dominio communissimo, sicut prius argutum est de licita potestate vtendi communissima: & concludatur, quod [illegible] facti huiusmodi potest esse licitus absq; dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui [illegible]eg o speciali.

Ad secundum dicunt, quod fur habet licitam potestatem vtendi communissimam respectu rei, q[illegible]am furatus est, sed aliquid aliud obstat, quare tunc non potest licite vti, quia scilicet res est appro[illegible]ta alteri, qui non dedit specialem potestatem vtendi furi, & ideo illa potestas communissima q[illegible] tali [illegible]ta est, ne possit in actum, nisi tempore necessitatis extremæ deduci, sic ergo patet secundu i[illegible]stos, quod licitus vsus facti potest esse in rebus vsu consumptibilibus absq; omni dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali. Ex prædictis dicunt isti patere, quod ille impugnatus solum sophistice reprobat appellantem. Nam intentio appellantis est loqui de dominio inuento humanitus, per quod potest quis in iudicio pro rebus temporalibus litigare. Loquendo autem de tali dominio constat, quod qua ratione vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest separari ab vno dominio: eadem ratione potest separari ab omni dominio inuento humanitus. Et ita ostendere quod vsus facti non fuit separatus in primis credentibus a dominio communi, sed à dominio speciali, non est ad rem, nec appellantem vere sed sophistice reprobare. Et ex isto patet, quod li[illegible]t impugnatio appellantis non concludat, quod quilibet illorum habeat vsum facti rerum con[illegible]p[illegible]ilium vsu, ab omni dominio humanitus inuento speciali & communi separatum: tamen concludit directe, quod Apostoli habuerunt vsum facti rerum consumptibilium vsu a dominio speciali & communi: quod esset proprium Apostolorum collegio separatum. Et ex hoc & prædictis patet, quod tres conclusiones ex ratione appellantis sequuntur. Prima est, quod quilibet istorum scilicet conuersorum & Apostolorum ac discipulorum ipsorum Apostolorum habuerit vsum facti rerum consumptibilium vsu, ab omni dominio speciali & communi pleno & libero, quod vocatur dominium ci[illegible] & mundanum, separatum. Secunda: quod quilibet illorum habuit vsum facti rerum consumptibilium vsu ab omni dominio speciali separatum. Tertia, quod quilibet Apostolorum habuit vsum facti vsu consumptibilium ab omni dominio speciali & communi: quod es[illegible] proprium collegio Apostolorum separatum. Istam conclusionem eandem probant isti impugna[illegible]tes per exempla quamplurima. Primum exemplum accipitur ex dictis istius impugnati. Nam secundum ipsum (sicut patet in verbis superius recitatis) pro aliquo tempore omnia erant Apostolis

lis & primis credentibus communia. Sed conſtat, quod Apoſtoli pro illo tempore non erant omnino nudi, ergo pro primo tempore vtebantur veſtibus, quæ pertinebant ad dominium totius communitatis, ergo vſus illarum veſtium ſeparatus fuit à dominio ſpeciali cuiuſcunque Apoſtoli, & à dominio communi totius collegii Apoſtolorum: & ita eadem ratione vſus facti huiuſmodi rerum, quibus Fratres Minores vtuntur, poteſt ſeparari à dominio ſpeciali cuiuſcunque Fratris Minoris, & à dominio communi totius ordinis eorundem Fratrum. Secundum exemplum eſt de habente vſum fundi, qui habet licitum vſum pomorum, olerum, florum, & huiuſmodi: quorum tamen non habet dominium & proprietatem, neque in ſpeciali neque in communi. Tertium exemplum eſt de Iudæis tempore veteris legis, qui licitum vſum facti vuarum & ſpicarum habere poterant in agris & vineis alienis, vt patet *Deuteronom. 23.* quorum tamen non habebāt proprietatem & dominium neque in ſpeciali neque in communi. Quartum exemplum eſt de hoſpitibus, qui licite vtuntur cibis, potibus, mappis, lectiſterniis, & multis aliis vſu conſumptibilibus abſq; dominio communi & ſpeciali. Quintum exemplum eſt de ſeruis, qui licite vtuntur rebus vſu conſumptibilibus dominorum ſuorum, quorum non habent dominium neque ſpeciale neque commune. Sextum exemplum eſt de filiofamilias, qui vtitur rebus, quorum non habet dominium nec ſpeciale nec commune. Septimum eſt de ſacerdotibus, qui ſæpe vtuntur veſtimentis diuino cultui deputatis, quorum non habent dominium neque in ſpeciali neque in communi. Octauum exemplum de celebrante, qui vtitur ſpeciebus panis & vini, quæ tamen ad eius non ſpectant dominium neque ſpeciale neque commune. Sic igitur patet, quod ex hoc, quod per primam rationem appellantis oſtenditur, quod vſus facti fuit ſeparatus in primis credentibus quo ad res vſu conſumptibiles à dominio ſpeciali, poteſt probari quibuſdā veris coaſſumptis, quod vſus facti in huiuſmodi rebus poteſt à dominio ſpeciali & cōi ſeparari.

Secundo circa explicationem intentionis appellantis iſti impugnatores exponunt, qualem proprietatem habuerunt primi credentes in rebus, quas habebant poſtquam omnia facta fuerunt communia, dicentes quod (ſicut tactum eſt prius.) proprietas eſt duplex, quemadmodum dominium eſt duplex, quoddam enim dominium eſt ciuile & mundanum, quod eſt poteſtas rem in iudicio vēdicandi & de re ad libitum diſponendi, & hoc vocatur à nonnullis *dominium liberum & abſolutum*, ab aliquibus vocatur *plenum dominium*. Aliud eſt dominium, quod eſt poteſtas principalis vendicandi rem in iudicio, quale dominium, ſicut oſtenſum eſt prius, habēt nunc de facto clerici in rebus eccleſiæ: tamen pro cauillationibus amouendis dicunt iſti impugnatores, ꝙ poteſtatum principalium vēdicandi rem in iudicio, quædam eſt principalis, quædam principalior, & quædam principaliſſima. De membris iſtius diſtinctionis non duxi exemplificandum ad præſens, per ipſam tamen multæ obiectiones poſſibiles fieri poſſunt excludi. Dicunt igitur iſti impugnatores, quod primum dominium vel proprietatem non habebant primi credentes in rebus, quas habebant: quia ex ordinatione ipſorum, quam forte mutare non poterant, ita fuit conſtitutum inter eos, vt de rebus, quas habebant omnes de communitate illa, ſuſtentaretur vnuſquiſque ſecundum quod indigeret, nec poterant res illas in alios vſus conuertere, nec per modum alium alienare, & ita non habebant dominium liberum ſiue plenum in illis rebus. Dominium ſecundo modo dictum, quod ſuit dominium ſimile Dominio quod habent nunc clerici in rebus eccleſiæ, habuerunt ſecundum aliquos primi credentes, & hoc vel tota communitas omnium ibidem fidelium, vel communitas illorum qui nō erant Apoſtoli. Nō enim videtur veriſimile, ſi infideles res illas abſtuliſſent, quin aliq fideles habuiſſent poteſtatem eaſdem res in iudiciū repetendi. Nec videtur fuiſſe vtile & expediens, ꝙ tota communitas fideliū tali poteſtate ſe priuaſſet inter tot infideles & cupidos conſtituta. Videtur ergo, quod in rebus iſtis talem poteſtatem in communi habuerunt primi credentes: & hoc vel tota communitas, vel aliqua pars communitatis, Apoſtoli tamen, vt dicunt, non habuerunt talem proprietatem nec in ſpeciali nec in communi: ſic quod talis proprietas competiiſſet ſoli collegio Apoſtolorum, vt poſtea patebit.

Circa tertium principale iſtius totius partis dicunt iſti impugnatores, ꝙ in reſponſione iſtius impugnati ſuperius recitata duo errores principaliter continentur. Primus eſt, quod omnia, quæ erant communia primis credentibus, erant communia quo ad dominium tale, quale in ipſis bonis ante ſuam conuerſionē habuerant. Secundus eſt, ꝙ domus, ager & huiuſmodi immobilia erant communia toti communitati, quo ad dominium & ꝓprietatem. Primum errorē impugnant per hoc, ꝙ ſcripturę ſacræ repugnat. Ad cuius euidentiā dicunt eſſe ſciendū, quod Iudæi conuerſi ante conuerſionē ſuam tale dominiū habuerunt in bonis ſuis, ꝙ de eis poterant libere ordinare vendendo, donando, ac etiam vni dare plus, alteri minus ad ſuæ placitum voluntatis. Vnde dominium liberum habuerunt in ipſis bonis ſuis, ſed poſtquam conuerſi fuerunt ad fidem, & bona ſua credentium communitati dederunt: communitas illa non habuit tale dominium in bonis ipſis: quia illa communitas non habuit poteſtatem vendendi aliquam rem datam, niſi pro aliquo ſuſtentando de communitate. Iterum, illa communitas non habebat poteſtatem donandi plus minus indigenti, & minus magis indigenti; imo etiā non habebat poteſtatē dandi multū minus indigenti, & nihil penitus magis indigenti, ergo cōmunitas illa non habuit tale dominium in bonis illis, quale habuerunt Iudæi ante conuerſionem ſuam. Iterū, quilibet Iudæus ante conuerſionem ſuam habuit poteſtatē transferendi dominiū rei ſuæ in liberum dominium alterius, ita quod poterat ſic rē ſuam dare alteri, ꝙ alter haberet poteſtatē dādi, vendendi & legandi eandem rē ad ſuę libitum voluntatis, ſed talem poteſtatē non habuit illa communitas in rebus temporalibus ſibi à Iudæis conuerſis collatis: & per conſequens illa communitas non habebat tale dominium ſeu proprietatem, quale habuerunt Iudæi ante conuerſionem ſuam,

quod

quod enim tale dominium non habuit illa communitas, expresse probatur per illud Actuum 2. cap. *Diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat*, & per illud eodem capitulo: *diuidebant singulis prout cuique opus erat*, vbi dicit Glossa ordinaria: *non secundum personas & munera, sed secundum indigentiam.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod illa communitas non poterat licite secundum placitum suæ voluntatis res illas collatas dispensare, nec plus dare minus indigenti, & minus magis indigenti: nec poterat illa bona diuidere secundum dignitatem personarum, nec secundũ munera oblata, vt plus daret illi qui plura & maiora dedit, & minus illi, qui nihil vel minora communitati dedit, sed tenebatur distribuere illa bona secundum indigentiam personarum, vt magis indigenti plus daret, & minus indigenti minus daret, & ideo quantum ad hæc communitas illa magis potestatem dispensandi modo limitato, quem transgredi non licebat, quam dominium in illis bonis videbatur habere. Tamen quantum ad potestatem vendicandi, si iniuste ablata fuisset, videtur in istis bonis aliquale dominium habuisse: sed non tale, quale habuerunt Iudæi, qui bona sua communitati dederunt, antequã conuerterentur ad fidem, & ideo dicunt isti impugnatores, quod scripturæ diuinæ repugnat de communitate credentium habuisse tale dominium in rebus datis sibi à fidelibus, quale habuerunt dantes antequam conuerterentur ad fidem. Sed quia diceret aliquis, quod iste impugnatus non intendit, quod omnino tale dominium habuerit communitas illa, quale habuerunt Iudæi ante conuersionem. Ideo probant isti impugnatores, quod ratio sua, per quam probat, quod communitas illa habuerit dominium illorum bonorum, æque concludit de tali dominio, quale habuerunt Iudæi ante conuersionem suam, sicut de alio qualicunque. Nam eadem facilitate, qua dicis, quod illud, quod primo proprium ante conuersionem postea fuit communicatum inter eos, & tamen non habuerunt post dominium tale, quale prius habuerant: eadem facilitate dicetur, quod illud quod erat primo proprium, postea fuit communicatum absque omni proprietate & dominio, quia aliquid potest esse commune multis, quamuis non sit eis commune quantum ad dominium seu proprietatem, sicut per leges imperiales & diuersorum regnorum mores ac consuetudines diuersarum regionum, ac per iura canonica posset copiose probari. Potest enim aliquid esse commune multis per licitam potestatem vtendi vel abutendi absque omni dominio & proprietate, sicut in veteri lege vuæ & grana spicarum erant communes quantum ad licitam potestatem comedendi in agro & vinea aliena, quæ tamen non erant communes quantum ad dominium & proprietatem, & ita ex hoc, quod aliquid primo est proprium, & postea commune, æque potest probari, quod communitas habet dominium tale quale habuerit ille, cuius res fuit propria, sicut potest probari, quod habuerit qualecunque dominium.

Secundus error contentus in verbis prædictis, vt dicunt isti impugnatores, est, quod domus, agri, pecunia, & omnia immobilia, erant communia toti communitati credentium quo ad dominiũ & proprietatem, ita quod nullus post conuersionem suam de illa multitudine habebat alicuius talis rei dominium & proprietatem in speciali, sed iste error, vt dicunt isti impugnatores, scripturæ sacræ repugnat. Nam sicut legitur Actuum quinto, Petrus dixit Ananiæ vni de numero credentium post venditionem agri: *Nonne manens tibi manebat & venundatum in tua erat potestate?* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ager ante venditionem erat ipsius Ananię, quo ad dominium & proprietatẽ: Aliter enim falsum dixisset beatus Petrus: *Manens tibi manebat*, hoc est, poteras libere tibi agrum retinere, nec tenebaris eum vendere, sed libere poteras eum vendere vel tenere, ergo ager ille nunquam fuit totius communitatis quantum ad dominium & proprietatem. Amplius, Actuum 4. sic loquitur: *quotquot enim erant possessores agrorum aut domorum vendentes afferebant pretia eorum & ponebant ante pedes Apostolorum.* Et postea subditur: *Ioseph autem, qui cognominatus est Barsabas ab Apostolis, quod est interpretatũ, filius consolationis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit illum & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod possessores domorum & agrorum nomine ꝓprio, & ex propria voluntate huiusmodi agros & domos vendebant: nec vnquam legitur, ꝙ ex ordinatione vel mandato communitatis vendebant huiusmodi res, ergo semper ante venditionẽ eatũ fuerunt vendentium quo ad dominium & ꝓprietatem in speciali. Rursus hoc auctoritate Grego. probatur aperte. Gregorius enim, vt habetur 17. q. 1 ca. *Ananias Deo pecunias vouerat, quas post Diaboli victus persuasione subtraxit.* Ex q̃bus verbis habetur expresse, ꝙ Ananias vouit Deo pecunias, quas ꝓ vendito agro recepit, sed nullus vouet Deo rẽ alienam, neq; rem communitatis, sed rem propriam, igitur istæ pecuniæ, anteq̃ Ananias voueret Deo, fuerunt ipsius Ananię. Aliter enim ipse non habuisset potestatem vouendi illas pecunias Deo plus, quam quicunq; alius de communitate, ergo illæ pecuniæ fuerunt ipsius Ananiæ post venditionem agri. Ex quo sequitur, ꝙ ager ante venditionem fuit ipsius Ananiæ & non communitatis, erroneum igitur est dicere, vt asserunt isti impugnatores, ꝙ domus, ager & huiusmodi erant totius communitatis quo ad dominium & proprietatẽ. Ad rationem vero, ꝑ quam ꝓbatur, respondent faciliter dicentes: ꝙ sæpe scriptura diuina non seruat ordinem rei gestę. Nam tentator semel tantum Christum assumpsit in sanctam ciuitatem, & semel tantũ in montem excelsum. Et tamẽ Matthęus Euangelista primo narrat, ꝙ Diabolus eum in sanctam ciuitatẽ: & postea narrat, ꝙ assumpsit eum in montem excelsum, sicut patet *Matth. 4.* Lucas vero c. 4. istas duas assumptiones recitat ordine contrario, ergo alter istorũ in scribendo non seruauit ordinem rei gestæ. Alia exempla innumera in scriptura possent adduci: sed illud vnũ tam apertum sufficiat. Non ergo ordo rei gestæ ex ordine scribendi potest semper sufficienter ꝓbari. Vnde & sæpe factum posterius præmittitur, & post modum facta priora ad declarationem facti posterioris, de quo sermo præcesserat,

 sub-

subdnatur, sicut enim beatus Matthæus primo dicit Christum natum de virgine, & postea volens declarare qualiter natus est, narrauit quomodo antequam nasceretur de vtero mater eius inuenta est à Ioseph habens in vtero de Spiritu sancto: & tamen habuit in vtero de sancto Spiritu antequam Christus ex eius vtero nasceretur: & ita factum posterius prius narratur. Ordo igitur rei gestæ non semper ex ordine scribendi, sed sæpe ex diuersis locis scripturæ, & sæpe ex ratione colligi debet. Vnde & *tertio Regum 2.* c. narratur, quod Roboam filius regnauit, & postea 14. c. narratur, quæ fuit mater eius. Et tamen per rationem colligi debet, quod priusquam regnaret, habuit matrem. Sic igitur in proposito, quamuis primo dicatur Actuum 4. *Nec quisquam eorum quæ possidebant aliquid suum esse dicebat: sed erant eis omnia communia*: & postea dicatur: *neque enim eorum quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum ac domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum* &c. tamen ille non fuit ordo rei gestæ, sed primo vendebantur possessiones & substantiæ: quibus venditis, vendentes ponebant pretia ante pedes Apostolorum, vouentes & offerentes Deo pretia communia. Vnde primo præmittitur, quod *omnia erant communia*: sed postea narratur modus per quem facta fuerunt communia: quia per venditionem possessionum & substantiarũ & oblationem pretii rerum venditarum factam sponte Deo. Et quod iste fuerit ordo rei gestę, ex diuersis locis textus, & ex auctoritate beati Gregorii testantis, quod Ananias Deo vouit pecunias, quas pro agro suo receperat, colligitur euidẽter, sicut ostensum est prius: & tamen in ratione accipitur, quod nisi illa vendita fuissent communitatis quo ad dominium & proprietatem, illi quorum fuerunt ante conuersionem, remansissent proprietarii. Dicunt isti impugnatores, quod proprietarii fuerunt ante venditionem & ante oblationem pecuniarum Deo: & cum dicitur, quod hoc repugnat scripturæ dicenti: *Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat.* Dicunt, quod si ille impugnatus sciret distinguere tempora, posset concordare scripturas, quia pro alio tempore dicitur: *Nec quisquam eorum quæ habebat aliquid suum esse dicebat*: & pro alio tempore dicitur quod *possessores agrorum & domorum vendentes afferebãt* &c. Nec est verum, quod tempore pro quo dicitur: *nec quisquam eorum* &c. præcessit tempus pro quo dicitur, quod *possessores agrorum* &c. sicut dicit ille impugnatus. Ex cuius verbis colligi potest, quod secundum ipsum primi credentes maiorem sollicitudinẽ habuerunt de suis temporalibus ordinandis, quàm de fide discenda, & vita sua quo ad spiritualia ordinanda: quia si fidem addiscendam & vitã suam quo ad spiritualia ordinandam (puta quomodo deberent Deum diligere, seruireq; eidẽ, & placere) præposuissent ordinationi temporaliũ suorum in illo tempore priori, ipsis temporaliũ suorum proprietas & dominium remansisset: & ita pro illo tempore fuissent proprietarii, quod ille negat: & tamen quod hoc fuerit verum declaratur: quia cum Apostoli, qui doctores erant & patres primorũ credentium, nequaquam doctrinã magistri sui obliuioni tradiderint, qui ait: *Primum quærite regnũ Dei & iustitiam eius. & hæc omnia adiicientur vobis.* Nec est credendũ, quod Apostoli primo credentes informauerint ad dandum temporalia sua communitati credentiũ, antequam eos induxerint ad fidem verã addiscendam, & quõ deberent vitã suam quo ad spiritualia ordinare: imo si hoc fecissent credentibus occasiunẽ suspicandi dedissent quod eorum temporalia desiderassent, & propter hoc eis fidẽ prædicassent: quod minime est credendum. Primo ergo B. Petrus compunctos corde ex verbis suis de fide & sacramento baptismi suscipiendo & aliis spiritualibus, cũ diligentia informauit: & postmodũ ipsi credentes bona sua vendebant, & pretiũ ad communem sustentationem omniũ spontanee offerebant, & ita toto tempore, quo ante venditionẽ rei circa spiritualia occupati fuerunt, rerũ suarũ proprietarii remanserunt. Quod autẽ primo circa spiritualia fuerunt occupati, ex illo textu Actuũ Apostolorum patenter elicitur, vbi post sermonẽ B. Petri de credentibus sic legitur: *his* (scil. verbis B. Petri) *auditis compuncti sunt corde & dixerunt ad Petrũ & reliquos Apostolos. quid faciemus viri fratres?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod isti prompti erant informationem Petri & aliorum Apostolorum tenere & seq. Qualem autẽ informationem B. Petrus eisdem tradidit, ibidẽ subiungitur, cũ dicitur, *Petrus vero ait ad illos, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti, vobis enim est hæc repromissio & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscunq; aduocauerit Dominus Deus noster.* Aliis etiã verbis pluribus testificatus est, & exhortabatur eos dicens: *saluamini a generatione ista praua*, in illa informatione patet aperte, quod de ordinatiõe bonorũ suorũ nulla fit mentio secundũ B. Petrum memorem doctrinæ sui magistri, dicentis Marci vltimo: *Euntes in mundũ vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* In qua de temporalibus disponẽdis mentio non habetur, postquam Iudæos de fide Christi instruxerat, quęrentes quid eos facere oporteret, de pœnitentia agenda, de suscipiendo baptismo, de dono Spiritus S. recipiendo, atq; de dimittenda infidelitate, non de temporalibus informauit: cuius doctrinã recipientes à spiritualibus inceperunt, vnde ibidẽ immediate subiungitur: *Qui ergo receperunt sermones eius, baptizati sunt & appositæ sunt illa die animæ circiter tria millia.* Erant autẽ perseuerantes in doctrina Apostolorũ & communicatione bonorum suorum temporalium: sed à baptismo & aliis spiritualibus inceperunt, ergo illo tempore proprietarii remanserunt, non enim est credibile, quod postquam crediderunt, antequam baptizarentur, sua temporalia communitati dederunt, proprietarii ergo remanserunt.

Post hoc circa literã aliqua sunt notanda. (*proprietatẽ*) illud est verbũ appellantis, quod impugnatores dicunt principaliter debere sumi hic pro proprietate speciali ciuili & mundana, qualẽ secundum doctrinã sanctorũ & sacros canones clerici & religiosi non hñt in rebus ecclesiæ. Vnde dicunt, quod proprietas est duplex: vna est communis, alia est specialis. Communis adhuc est duplex, & similiter specialis. Vna qua potest proprietarius, siue sit persona singularis siue communitas, de re libere ordinare vendendo, donando, legando, alienando, & vtendo ac consumendo, si est res vsu consumptibilis,

ad suæ libitū voluntatis, & illo modo, vt prius, accipitur proprietas in iure canonico & in iure ciuili, & talē proprietatem nec cōmunem nec specialē habēt religiosi in quibuscunq; rebus temporalibus: nec clerici in rebus ecclesiæ: quia temporalia ad certos vsus & certum modum disponendi sunt eis concessa, & propter hoc sæpe absolute & sine distinctione dicitur, quod nō habent proprietatem in huiusmodi rebus: & quod non sunt domini huiusmodi rerum, teste Alexandro III. *ext. de donat. iomb. c. fraternitatē*, dicens: *Cum episcopus & quilibet prælatus ecclesiasticarū rerum sit procurator, non dominus*, &c. & Aug. vt habetur *12. q. 1. c. vlt.* idem dicit: *talem proprietatē non habuerūt primi credentes in rebus communib.* ideo absolute dicit appellans, quod primi credentes nullius rei neq; vsu cōsumptibilis, neq; non cōsumptibilis vsu, postquam sc. omnia fuerunt facta cōmunia, proprietatem habebant: quia proprietatē nec specialē, nec cōmunem habebant. Alia est proprietas non tā specialis q̃ communis, quæ est potestas rem vendicandi in iudicio; licet nō sit potestas de re libere disponendi vendēdo, donādo, legādo, alienando, & vtendo ad libitū, & talem proprietatē non specialē, sed cōmunem habebant primi credentes, & hoc vel tota cōmunitas secundum aliquos, vel altera pars cōmunitatis, sc. illa à qua erat cōmunitas specialis, sc. Apostolorū distincta pro tempore illo, ꝙ tempus nō incepit ab initio cōuersionis primorū credentium, sed incepit postq̃ baptizati & in fide instructi inceperunt confirmare necessitatē multorum credentiū, qui non habebant, vnde poterant ex propriis sustentari (*nullius rei proprietatē habebant*) illud verū est accipiendo proprietatē primo modo dictā. (*Omnia quæ possidebant erant cōmunia inter eos*) verū est, ꝙ erant cōmunia quantum ad potestatē vtendi & sustentandi se: sed nō erāt cōmunia quantū ad proprietatē primo modo dictā secundum ꝙ intendit ille impugnatus (*& ꝙ illa cōmunia*, &c.) Hic incipit prima ratio ad probandū, ꝙ omnia erant cōmunia quantum ad proprietatē primo modo dictā (*illud quod prius ante conuersionē Iudæorum ipsis fuit propriū, postquam credentes effecti fuerunt, fuit inter eos cōmunicatum.*) Illa est maior rationis suæ, in qua, sicut patet, nō ponitur dominiū, nec proprietas, nec aliqua talis declaratio quo ad dominiū & proprietatem, & ideo secūdum rectam formā arguendi non deberet poni in cōclusione. Et ideo ex illa maiori conclusio sua nō deberet inferri: sed solūmodo deberet illā conclusionem inferre; omnia fuerunt inter eos cōmunicata: & nō illā, q̃ infertur: quia semper ex forma est fallacia secundū quid ad simpliciter, qñ in tali modo arguēdi altera determinatio ponitur in minori & in conclusione, quæ nō ponitur in maiori, sicut hic: omne currēs est animal: homo nunc primo est currens: ergo homo nunc primo est animal, quia hæc determinatio *nunc primo* ponitur in minori & in cōclusione, sed non ponitur in maiori: imo maior accipit sine determinatione tali. Consimiliter est hic talis fallacia: illud ꝙ prius ante cōuersionem ipsis fuerat proprium, postq̃ credentes effecti fuerunt, fuit inter eos cōmunicatum: sed illa quæ possederant ante conuersionem fuerunt eis propria quo ad potestatem dandi plus minus indigenti: & minus vel nihil plus magis indigenti: ergo postquam fuerunt conuersi, illa, quæ posse derunt, fuerunt inter eos communicata, quo ad potestatem dandi plus minus indigenti; & minus vel nihil magis, plus indigenti, & consimilis fallacia ex forma est in argumento suo: quia hæc determinatio *quo ad dominium & proprietatem* accipitur in minori & consequentia, & non in maiori. Sed forte dicet aliquis, quod ille impugnans accepit maiorem suam sub hoc sensu: Illud quod prius ante conuersionem Iudæorum ipsis fuerat proprium, postquam credentes effecti fuerunt, fuit eodem modo, quo primo fuerat proprium, inter eos communicatum, & tunc bene sequitur conclusio: quia eadem determinatio, quæ ponitur in minori & in conclusione, subintelligitur virtualiter in maiori. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod maior sub illo sensu est falsa, imo dicunt, quod sic intellecta est erronea reputanda: quia bona Iudæorum ante conuersionem illo modo fuerunt propria eius, quod poterant libere ea dare suis consanguineis, nihil vel parum dando extraneis, illo autem modo non erant communia communitati credētium: sicut nec illo modo bona ecclesiæ sunt modo communia. Multis etiam modis aliis erant illa bona propria Iudæis ante conuersionem, quibus non erant communicata postea inter eos: quod ex præcedentibus colligitur euidenter, & ita patet clare, quod ille sophistice arguit (vt dicunt isti impugnatores) dicentes, quod si modos arguendi sciuisset, nunquam per illud sophisma nec per consimilia, quæ frequenter adducit, veritatem catholicam impugnasset. (*Constat aūt, quod illa quæ possidebant ante conuersionem, erant illis quantum ad dominium propria.*) Illa est minor rationis suæ, in qua ponitur hæc determinatio *quantum ad dominium*, quæ in maiori minime posita fuit: etiā ita sophistice arguit (*quare sequitur quod fuerunt, quo ad proprietatem seu dominium inter eos communicata*) hęc est conclusio rationis suæ, circa quam isti impugnatores duo notant. Primum est, quod in hac cōclusione ponitur hęc determinatio *quo ad proprietatem seu dominiū*, quę nequaquam fuit posita in maiori, & ideo sophistice infertur illa conclusio. Sicut posito, quod aliquis volens intrare religionem conferat alicui monasterio monachorum omnia bona sua, quorum prius habuit dominium libere, sic ꝙ potuit illa dare, vendere & legare, ac etiam alienare ad libitum, & arguatur sic: Illa quæ erant isti propria, postea omnibus de monasterio, quod intrauit, sunt communicata, sed prius erant propria, quo ad potestatem dandi vel vendendi, legandi, & quomodolibet alienandi, igitur postea sunt communicata, quo ad potestatem dandi, vendendi, legandi, & quomodolibet alienandi, certum est, quod arguitur sophistice: quia constat, quod conclusio secundum sacros canones falsa est, & præmissæ sunt veræ, igitur dicunt, ꝙ argumentatio istius est sophistica reputāda. Secundo notāt isti impugnatores, quod cum iidem termini nō debeant accipi æquiuoce in præmissa & conclusione: *dominium*, ꝙ ponit hoc tā in minori q̃ in cōclusione, nō accipitur æquiuoce, sed in minori accipitur *dominiū* pro dominio ciuili & mūdano, ꝙ est potestas alienādi, vendēdi, donādi, legādi, & vtēdi re ad placitū, q a secundū iu-

ra ciuilia rerum suarum vnusquisque est moderator & arbiter, ergo eodem modo accipitur dominiũ hoc in conclusione, cum dicitur quod illa bona Iudæorum fuerunt cõmunicata quo ad dominium: & ita secundum illum impugnatum communitas fidelium credentium habebat dominium ciuile & mũdanum, quod est potestas dandi, vendendi, &c. (*In rebus illis communibus*) quod est omnino falsum & erroneum: quia tenebantur credentes de illis temporalibus sustentare, & non poterant ea alienare ad libitum (*quod de rebus non consumptibilibus vsu, &c.*) illud dicunt isti impugnatores omnino esse falsum, sicut ex præcedentibus patet aperte (*nisi violentia sibi fiat*) Dicunt isti impugnatores, quod violẽtia fieret scripturæ, si diceretur, quod immobilia erant communicata credẽtibus, quo ad dominium & proprietatem: quia sicut ex scriptura patet, ipsi spontanee vẽdebant huiusmodi res: & ita illæ semper ante venditionem erant suæ propriæ, & non communes (*Cum ergo prius dicat, quod inter credentes erant omnia cõmunia*) male arguit. Prius scribit: ergo prius fuit factum: quia, sicut ostẽsum est, ordo scripturæ non semper sequitur rei gestæ ordinem. (*Ipsi ante venditionem illorum remansissent proprietarii*) illud, quod ille impugnatus habet pro vltimo incõuenienti, habent isti impugnatores pro vero. Cum dicit (*nec quisquam eorum quæ possidebant, &c.*) illud dicit scriptura pro tempore post venditionem omnium & allationem pretiorum: & ita illi, quod dicitur, quod ante venditionem proprietarii remanserunt, nullatenus aduersatur.

Cap. V.

A*D illud autem, quod volens probare, quod rerum vsu non consumptibilium credentes non habuerũt dominium etiam in communi, subiungit, sc.* quia res non consumptibiles vsu vendebant: & ipsas nec in speciali, nec in eorum cõmunitate retinebant, *dicimus, quod ex hoc non sequitur, quod ante venditionem illarum rerũ non habuerunt dominium: sed bene sequitur, quod post venditionem illud non retinuerunt: & hoc est verum, per vẽditionem n. perfectam in ementes transtulerũt dominium, quia illud sibi non retinuerunt, & si quæratur, quare Apostoli agros & domos non retinuerunt in Iudæa, sed potius illis venditis habuerunt pretia eorum in cõmuni. Respondet Melchiades Papa dicens:* futuram (*id est transituram*) ecclesiã in gentibus (*id est ad gentes*) Apostoli prouidebant: ideo prædia in Iudæa minime sunt adepti. *Et si dicatur, quod Melchiades videtur supponere, quod credentes etiam ante venditionem prædiorum illa nequaquam habuerunt in commum, cum dicat, quod illa* in Iudæa minime sunt adepti: *dicimus quod Melchiades pro tanto dixit Apostolos in Iudæa non fuisse adeptos prædia, quia nihil sic adepti fuerant, vt illa sibi intenderent retinere: & ideo non videbantur ea fuisse adepti: cum, qui sic rem adipiscitur, vt eam in continenti à se abdicare debeat, adeptus proprie non dicatur. Ex prædictis patet, quod Apostolis fuit licitum in Iudæa, si voluissent, retinere prædia, nec voto compulsi sunt, quia non retinuerunt voto propria, quia se non contracturos moram ibi, sed transituros se prouidebant ad gentes.*

In illa parte respondet ad secundam, quod accepit appellans, quod videlicet primi credentes non retinuerunt res non consumptibiles vsu, nec in speciali nec in communi, & circa hoc duo facit. Primo enim respondet per distinctionem distinguens duo tempora, sc. tempus ante venditionem, & post venditionem: vnde dicit, quod post venditionem non retinuerunt dominium, sed ante venditionem bene habuerunt dominium huiusmodi rerum in communi. Et secundo ibi (*si quæratur*) mouet quæstionem, quare Apostoli domos & agros in Iudæa non retinuerunt. Ad quam respondet secundum Melchiadem Papam, quia sc. sciuerunt ecclesiam transituram ad gentes. Tertio ibi (*Et si dicatur*) obiiciendo contra prædictam responsionem, respondet, vt plane habetur in litera. Vltimo ibi (*Ex prædictis patet*) concludit ex prædictis, quod licitum fuit Apostolis habere in Iudæa prædia.

Sed isti impugnatores dicunt, in istis verbis quatuor contineri errores. Quorum primus est, quod communitas credentium habuit domos & agros, quo ad dominium & proprietatem. Secundus est, quod Apostoli habuerunt prædia in Iudæa. Tertius est, quod Apostoli ideo non retinuerant prædia, quæ habebant in Iudæa, quia transituri fuerunt ad gentes. Quartus est, quod Apostolis licuit in Iudæa, & inter gentes prædia possidere. De primo errore dictum est in parte præcedenti, vbi ostensum est, quod Iudæi conuersi domos & agros non dederunt communitati, sed tanquam res proprias vendiderunt, & postea pretium sponte obtulerunt communitati.

Secundus error hic contentus, vt dicunt isti impugnatores, est quod Apostoli habuerũt prædia in Iudæa, ꝙ hoc dicat ille impugnatus, patet aperte, ait enim: *dicimus quod Melchiades pro tanto dixit Apostolos in Iudæa non fuisse adeptos prædia, quia non sic adepti fuerunt ea, quod illa sibi intenderent retinere* Ex quibus verbis clare colligitur, ꝙ Apostoli in Iudæa prædia habuerunt, quamuis illa intenderent minime retinere. At hoc isti impugnatores reprobare nituntur, primo sic: Constat quod Apostoli nõ habuerunt in Iudæa aliqua prædia, præter prædia conuersorum ad fidem. Vnde & de illis prędiis videtur ille impugnatus intendere, sed ostensum est prius, quod illa prędia semper ante venditionem ipsorum remanserunt propria illorum, quorum prius fuerunt: ergo illa prædia ante venditionem ipsorum ad proprietatẽ & dominiũ Apostolorum minime pertinebãt, nec pertinebant ad eorũ dominium post venditionẽ, ergo Apostoli post passionẽ Christi in Iudæa prædia minime habuerunt. Secundo sic: Apostoli quantũ ad consiliũ paupertatis imitatores Christi fuerunt, sed Christus, non obstante, ꝙ non erat de Iudæa regulariter trãsiturus, ante mortẽ suam in Iudæa prædia non recepit, cũ ipse dicat Matt. 8. *Vulpes foueas habent & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*, ergo nec Apostoli in Iudæa receperũt. Ex hoc patet, quod prædia Iudæorũ conuersorũ nequaq̃ in totius communitatis dominiũ transierunt. Cũ sit igitur verisimile, ꝙ Apostoli sequerentur vitã Christi & modũ viuendi eiusdẽ, sed Christus nullũ prædium pro se vel suo collegio speciali recepit; sed tñ sustinuit, ꝙ mulie-

mulieres sibi & suis discipulis de suis facultatibus ministrarent, sicut patet *Luc. 8.* & quod loculi pro pauperibus indigentibus portarentur: ita Apostoli pro se prædia minime receperunt, sed permiserunt quod fideles de precio suorum bonorum Apostolorum & aliorũ indigentias subleuarent. Tertio illud sic ostenditur, summi sacerdotes sequentes Apostolos non fuerunt pauperiores ipsis Apostolis, sed plures summi sacerdotes post Apostolos prædia à fidelibus minime receperunt, licet prædiorum precia reciperent, ergo multo magis Apostoli prædia conuersorum in Iudæa minime receperunt. Maior est manifesta, & inferius multis modis probabitur. Minor probatur auctoritate Vrbani Papæ, qui, vt habetur *12. q. 1. c. videntes*, ait: *Videntes autem summi sacerdotes & alii atque Leuitæ, & reliqui fideles plus vtilitatis posse conferre, si hæreditates & agros, quos vendebant, ecclesiis, quibus præsidebant, episcopis traderent: eo quod ex sumptibus eorum iam præsentibus quàm futuris temporibus plura & elegantiora possent ministrare fidelibus communem vitam deducentibus, quam ex precio ipsorum, cœperunt prædia & agros, quos vendere solebant, matricib. ecclesiis tradere & ex sumptibus eorum viuere.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod in primitiua ecclesia & diu post, talis fuit cõsuetudo, quod fideles, qui alios fideles vitam communem ducere cupientes de bonis suis sustentare volebant, ipsis prædia non dederunt, sed prædia vendiderunt & ex precio vitam cõmunem ducentibus necessaria ministrarunt. Postea autem cœperunt (sicut Vrbanus Papa dicit) prædia & agros matricibus ecclesiis tradere, nequaquam ergo Iudæi conuersi sua prædia dederunt Apostolis: sed, sicut textus *Actuum Apostolorum* eloquitur manifeste, ipsi sua prædia vendiderunt, & precium ante pedes Apostolorum pro sustentandis fidelib. posuerunt. Sed contra illa obiici porest, primo per capitulum allegatum Melchiadis Papæ, qui insinuare videtur, quod ecclesia inter gentes prædia magna obtinuit, ergo fideles nõ vendiderunt prædia, sed ecclesiæ tradiderunt. Secundo quia posteriores Apostolis non erant sapientiores, neq; maiorem curam habentes de fidelib. sustentandis quam Apostoli, si ergo sicut dicit Vrbanus Papa, Episcopi posteriores ordinauerunt pro vtilitate cõmunem vitam ducentium, quod non precia, sed prædia ecclesiis traderentur: Videtur quod multo magis hoc ordinauerunt Apostoli. Ad primum illorum isti impugnatores respondent, dicentes quod Melchiades nequaquã dicit, quod ecclesia, hoc est collegium communem vitam ducentiũ, prædia tempore Apostolorum obtinuit: sed explicat manifeste, quod tempore Constantini imperatoris prædia sunt adepta. Aliter dicunt, responsioni prædictæ non obuiat, quod in Iudæa pro tempore Apostolorum, nec ecclesia, quæ est congregatio illorum, qui diuino cultui sunt specialiter deputati, nec tota congregatio fidelium, nec aliqua pars illius congregationis prædia sibi retinuit, inter gẽtes autem tempore Apostolorum, licet congregatio illorum, qui erant diuino cultui specialiter deputati: & ita congregatio communem vitam ducentium in communi prædia non haberet, sed de precio prædiorum & eleemosynis sustentaretur: multi tamen erant fideles inter gentes, qui prædia habuerunt & retinuerunt; & ita inter fideles in Iudæa, & inter fideles inter gentes tempore Apostolorum fuit differentia manifesta, quo ad retentationem prædiorum. Ad secundum dicunt isti impugnatores, quod aliquid est expediens pro vno tempore, quod pro alio minus expediens, imo aliquãdo nociuum dignoscitur, & ideo quamuis Apostoli fuerunt sapientiores & maiorem sollicitudinem de communi vtilitate gerentes, quam sequentes eos: ipsi tamen vitam Christi sequentes nec prædia habere volebant, nec quod congregatio vitam communem ducentium haberet prædia ordinauerunt: quia tunc non erat ita necessarium, sicut postea fuit. Christiani etiam qui fuerunt vicini Apostolis, hoc non seruabant: & tamen non fuerunt minoris sapientiæ, nec minoris feruoris ad commune bonum quam posteriores, & hoc quia tunc non ita expediebat. Quarto probatur, quod Apostoli in Iudæa prædia minime habuerunt per hoc, quod Apostoli omnia temporalia abdicauerunt, quo ad dominium & proprietatem sicut per Scripturam sacram, doctrinam sanctorum & determinationem ecclesiæ constat aperte: sed de illa materia erit postea sermo prolixus: ideo ad præsens transeo.

Tertius error, vt dicunt isti impugnatores, hic contentus est quod Apostoli ideo non retinuerunt prædia quæ habebant in Iudęa: quia transituri fuerunt ad gentes. Hoc dicunt isti impugnatores esse erroneum pro eo, quod in his verbis insinuat impugnatus Apostolos inter gentes prædia habuisse & retinuisse. Si enim propter hoc tantummodo Apostoli prædia, quæ in Iudæa habebant, nõ retinuerunt, quia transituri erant ad gentes, igitur quando venturi erant ad gentes, si gentes eis prædia offerre volebant, ipsi retinere oblata prædia intendebant. Constat autem, quod multi fideles inter gentes Apostolis prædia obtulerunt, ergo Apostoli oblata prædia receperunt & retinuerũt, sed hoc constat esse falsum: quia nusquam legitur, quod Apostoli inter gentes prædia receperunt. Vnde & Apostolus Paulus, qui erat doctor gentium & magister, etiam sæpe sumptus à gentibus recipere recusauit, quia pro victu suo manibus propriis laborauit, & prim. Timoth. sext. ait: *Habentes autem alimenta & quibus tegamur his contenti simus.* Ex quibus patet, quod Paulus inter gentes prædia non recepit, & idem constat de Apostolis aliis.

Quartus error (vt dicunt isti impugnatores) est, quod Apostolis licuit in Iudæa & inter gentes prædia possidere, sed illud, vt dicunt isti impugnatores, scripturæ diuinæ repugnat. Nam quibus interdicitur congregare thesauros, eisdem interdicitur prædia possidere. Nam de prædiis thesauri congregantur & sæpe expedit & est rectæ consonum rationi prædia possidentes congregare thesauros eo, quod sæpe absque thesauro rite coli, conseruari & defendi non possunt. Christus autem congregare thesauros Apostolis interdixit, dicens Matthæi sexto. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furan-*

furantur, ergo Christus Apostolis interdixit prædia possidere, vel saltem ne possiderent consuluit Apostolis, ergo doctrinam & consimilia sui magistri sequentibus prædia minime licuit possidere.

Amplius, quibus interdicitur sollicitudo de crastino, ipsis interdicitur prædiorum possessio: quia prędia possidentes per se vel per alios de prædiis futuris temporibus disponendis sollicitudinem magnam oportet habere. Christus autem sollicitudinem de crastino interdixit, dicens Matthæi sexto. *Nolite solliciti esse in crastinum*, ergo eis interdicta fuit prædiorum possessio: & per consequens eis non licuit prædia possidere. Rursus, ea quæ ad pericula spiritualia & peccata inclinant, siue quibus vitam conuenienter transigere contingit, Apostoli reliquerunt. Aliter enim de placendo Deo minus fuissent solliciti, sed prædia, sicut & diuitiæ, ad spiritualia pericula & peccata inclinant, teste Apostolo, qui prim. ad Timo. sext. ait: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in perditionem & interitum*, ergo Apostoli prædia reliquerunt. Sed forte diceret ille impugnatus, quod Christus noluit Apostolos, dum esset cum eis, prædia possidere: quin tamen post eius abscessum prædia possiderent, minime interdixit. Sed hoc dicunt isti impugnatores stare non posse. Nam non est perfectorum de maiore perfectione ad imperfectionem vel minorem perfectionem transire. Apostoli autem saltem post aduentum Spiritus sancti, perfecti fuerunt, ergo nullam perfectionem, quam à Christo acceperant, & secum seruauerant, relinquere debuerunt. Sed dum erant cum Christo, prædia minime habuerunt, nec habere voluerunt, vt Christo perfectius adhærerent, ergo post aduentum Spiritus sancti multo magis prædia habere non debebant. Vnde si Apostoli, qui non erant omnino perfecti, imo prædia, perfectionis amore minime habuerunt: multo magis post aduentum Spiritus sancti, quando erunt in omni perfectione magis quam antea radicati, & ad quos tunc principaliter in terris gubernatio spectabat fidelium perfectionis amore, &c. vt exemplum darent fidelibus, omnia debuerunt propter Deum relinquere, & vt suspitionem tollerent, quod propter temporalia prædicarent, nequaquam prædia debuerunt habere. Ad hæc nulla religio est perfectior in paupertate, Apostolica paupertate. Multi autem sunt religiosi, qui prædia non solum in speciali, sed etiam in communi habere recusant. Patet de Fratribus Prædicatoribus & aliis Mendicantibus, ergo multo magis Apostoli nequaquam prædia debuerunt habere.

Porro quia ille impugnatus, quantum ad istas quatuor assertiones de prædiis Apostolorum, vt dicunt isti impugnatores, doctrinæ Fratrum Prædicatorum obuiat & repugnat, primo ordinem eorum destruit & confundit manifeste insinuans, quod paupertatem Apostolicam nullatenus imitantur proprietatem prædiorum à se penitus abdicando, ideo pro ipsis & eorum doctrinam sequentibus, quid de illa materia sentiat Thomas doctor eorum adducunt. In libro itaque *contra doctrinam retrahentium à religione prim. capit. decim. quint. ait: Manifestum est igitur secundum expositiones præmissas, Apostolis interdictum fuisse, ne agros vel vineas, vel alia huiusmodi bona immobilia possiderent. Quis autem dicat, nisi hæreticus patens, diuinissimam instructionem à Christo perfectioni euangelicæ derogare?* Ex quibus verbis euidenter habetur, quod interdictum fuit à Christo Apostolis, ne prædia possiderent: & quod sapit hæresim secundum illum dicere, quod possessionum carentia derogat euangelicæ perfectioni, & itacum Apostoli euangelicam perfectionem nequaquam reliquerint, constat eos prædia minime possedisse. Item illud in eodem capitulo dicit: *Est autem vlterius considerandum, qualiter præmissa Domini præcepta, scilicet nolite possidere aurum, fuerunt ab Apostolis obseruata.* Et infra: *quod autem nihil temporalium possiderent, aut etiam in via deferrent, ante tempus passionis aperte ostenditur ex hoc, quod legitur Lucæ vigesimo secundo, vbi Dominus discipulis suis dicit: quando misi vos sine sacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt: nihil. Sed quia ibi subdit: dixit ergo eis, sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram, posset alicui videri, quod Dominus tot aliter præcepta priora relaxauerit: sed hanc relaxationem quantum ad personas Apostolorum imminentis persecutionis tempore, referendam apparet ex verbis Bedæ, qui dicit: Non eadem viuendi regula persecutionis & pacis tempore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prædicandum, quid tollerent in via præcepit: mortis vero instante periculo & tota simul gente pastorem gregemque persequente, congruam ipsis regulam decreuit, permittens vt tollant victus necessaria, donec sopita insania persecutorum, tempus euangelizandi redeat. Et subdit: vbi nobis quoque dat exemplum ex iusta nonnunquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitti.* Hæc verba Bedæ. Ex quibus concludit Thomas, *& ex quo etiam apparet, ad rigorem euangelicæ disciplinæ pertinere, quod aliquis careat omni possessione terrena. Quid autem super hoc Apostoli post passionem seruauerunt, & seruandum tradiderunt, aperte in Actibus Apostolorum docetur. Legitur enim Actuum quarto, quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et ne aliquis dicat, eos habuisse possessiones communes: puta agros & vineas, aut aliquid huiusmodi: hoc per sequentia excluditur. Sequitur enim: quotquot possessores domorum ac agrorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum. Ex quo patet hanc esse euangelicæ vitæ obseruantiam ab Apostolis obseruatam, vt ea quæ ad necessitatem vitæ pertinent, possideantur communiter, possessionibus omnino abdicatis.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Thomas in quatuor obuiat manifeste isti impugnato: quorum primum est, quod omnia præcepta Christi data Apostolis & discipulis de obseruantia paupertatis, sicut quod non possiderent aurum, &c. & consimilia, nunquam

nisi

[illegible] tempus relaxata fuerunt. Cuius oppositum tenet [illegible] impugnatus, sicut postea [illegible] est, [illegible] ad euangelicæ vitæ obseruantiam spectat possessionibus etiam care[illegible]. [illegible] tium est, quod Apostoli nec in Iudæa nec inter gentes possessiones, nec in com[illegible] habuerunt, nec licuit eis habere. Ex quo sequitur, sicut postea ostendetur, quod [illegible] erant omnibus possessionibus in speciali & in communi carere. Quartum est, quod [illegible] es, de quibus fit mentio *Actuum 4. capit.* quas vendebant, non erant communes, sed erant [illegible] te venditionem, & precia earum communicata fuerunt. In istis, & in his quæ sequuntur [illegible] ignatus doctrinæ Thomæ contradicit aperte. Vnde idem Thomas contra quosdam [illegible] enses destruentes euangelicam paupertatem, *capitulo sexto*, multis modis conatur o[illegible] ere, quod actualis paupertas, quæ est per abdicationem proprietatis omnium temporalium, [illegible] am pertinet paupertatem, quam & Apostoli seruauerunt. *Vnde*, sicut arguit, *euan*[illegible] *maxime in Apostolis claruit, sed ipsi paupertatem actualem habuerunt sua omnia relinquen*[illegible] a sic ait. *Vlterius ostendamus, quod illa perfectio, qua aliquis propria relinquit, non requirat pos*[illegible] *[illegible] tiarum in communi. Primordium enim huius perfectionis in Christo & in Apostolis fuit: sed* [illegible] *runtur sua relinquentes aliquas possessiones habuisse in communi: imo potius legitur, quod nec et*[illegible] *habebant ad manendum, vt supra probatum est.* Et infra: *Item Augustinus dicit in tertio libro de* [illegible] *stiana: quod illi, qui conuersi ex Iudæis fuerunt ad Christum, in primitiua ecclesia, quia pro*[illegible] *tualibus fuerunt, tam capaces extiterunt Spiritus sancto, vt venderent omnia, eorumque precium* [illegible] *tibus distribuendum ante pedes Apostolorum ponerent.* & infra: *Non enim hoc villas ecclesias gentium* [illegible] *criptum est quia non tam proprie mutuis erant, qui simulacra manu facta Deos habebant.* hoc Ao[illegible], ex quibus infert Thomas: *Ex quo patet, quod Augustinus prefert perfectionem ecclesiæ primi*[illegible] *corum perfectioni ecclesiæ ex gentibus, in hoc, quod omnia sua vendiderunt pauperibus distribuenda:* [illegible] *ita vendiderunt propria, quod nullas possessiones in communi seruauerunt sibi.* Ex his colligitur e[illegible] quod secundum illum Apostoli nullas possessiones habuerunt, nec habere licite potue[illegible]. Et quod illi, de quibus fit mentio *in Actibus*, possessiones suas non tanquam communes, sed [illegible] am proprias vendiderunt, dicit enim quod vendiderunt propria: & ita illæ possessiones nun[illegible] omm[illegible] nes fuerunt. Ex hoc dicit infra expresse in hæc verba: *Apostoli reseruabant pecunias & etiā* [illegible] *bant, vt sanctis pauperibus, qui prædia sua vendiderant propter Christum, necessaria ministrarent, nec tamen* [illegible] *pecunias habebant de aliquibus possessionibus, sed ex eleemosynis fidelium.* Apostoli igitur illas possessiones [illegible] nt. Et si dicas, quod saltem habebant pecunias, & seruabant secundum Thomam. Dicen[illegible] d vel Thomas sibi ipsi contradicit in hoc, quod prius dixerat, quod præceptum de pecunia [illegible] portanda non fuerat nisi dispensatum ad tempus: vel loquitur illo modo loquendi, quo dicitur, [illegible] quod qui per alium facit, per seipsum facere videtur, vt dicatur, quod Apostoli reseruabant pecunias, [illegible] ordinarent quod alii reseruarent.

[illegible] sis, est ad literam transeundum. (*Vendebant*) sc. illi quorum erant. (*Nec in earum communitate* [illegible] *ant*) quia res, quas vendebant, ad communitatis dominium minime pertinebant. (*Ex hoc nō se*[illegible] *ante venditionem illarum rerum non habuerunt dominium.*) Dicunt isti impugnatores, quod ex [illegible], quorum erant ante conuersionem, vendebant illas res tanquam proprias, sicut ex textu [illegible] Apostolorum bene colligitur. (*Vnde sequitur quod communitas illa, rerum illarum non habuit do*[illegible] *Apost lidomos & agros non retinebant in Iudæa*) Causa est, quia non retinebant illa, quæ non [illegible] autem non habebant in Iudæa illo tempore, nec vnquā, ideo non retinebant. (*Re*[illegible] *ades Papa.*) Dicunt isti impugnatores, quod Melchiades non respondet ad illam quæ[illegible] Apostoli domos & agros non retinebant in Iudæa. Sed potest dici, quod respon[illegible] ationem, quare nulli fideles illo tempore domos retinebant in Iudæa: sicut post[illegible] conuersi fuerunt, multi fideles inter ipsos prædia retinebant. Vnde illa videtur fuisse [illegible] Papæ: quod quia Apostoli præuidebant, quod fideles de Iudæis conuersis, [illegible] erunt, vel omnes vel plures ex eis, transituri erant ad gentes, consueuerunt eis A[illegible] omnia prædia sua distraherent, & pro salute animarum suarum de precio debite or[illegible] quod nulli communitati communem vitam ducentium aliqua prædia darent. [illegible] Causa autem [illegible] consueuerunt omnibus, quod prædia sua distraherent, cum tamen forte non [illegible] prædia possidentes ad gentes fuerunt transituri, potuit esse illa, quia Apostoli ignora[illegible] vel per [illegible] ationem Spiritus sancti sciuerunt, dicere noluerunt, qui erant transituri ad gen[illegible] tes, & qui non, & ideo voluerunt omnes esse paratos, & secundum illam explanationem textus Melchiadis [illegible] debet legi. *Apostoli præuidebant futuram ecclesiam in gentibus* (hoc est, multos de ec[illegible] uros ad gentes) *idcirco communem vitam ducentes in Iudæa prædia minime sunt adepti, et*[illegible] *no tempore*, & tunc litera est plana, & sensus apertus.

[illegible] tamen [illegible] tendum, quod vnius rei possunt esse multæ causæ: quarum quælibet aliquando est [illegible] ens, aliquando vero nulla est causa sufficiens, & ideo quamuis fuerit vna causa, [illegible] at Melchiades, quare communem vitam ducentes in Iudæa prædia minime sunt ade[illegible] non fuit præcisa causa, quamuis forte fuerit causa sufficiens, & ideo propter [illegible] etiam inter gentes esse aliqui communem vitam ducentes, qui prædia mini[illegible]. Aliter potest dici, quod Melchiades non intendit causam assignare, quare Apostoli [illegible] prædia in Iudæa pro seipsis, sed quia non recipiebant nec retinebant prædia [illegible] pro subditis suis. (*Quia non sū adepti fuerunt, &c.*) Hoc dicunt isti impugnatores

nullo

nullo modo conuenire veritatem: quia Melchiades [illegible] quæ omnia d[illegible] *minime sunt adepti* (*Cum qui sic rem adipiscitur, vt eam in commune a se abdicare debeat, adeptus proprie non dicatur.*) Illud dicunt a veritate penitus alienum. Quia constat, quod mercator emens rem, vt eam statim vendat, adipiscitur ipsam. quia qui acquirit liberum dominium alicuius rei, proprie eam adipiscitur, maxime si obtinet liberam possessionem eius. *Apostolis licitum fuit in Iudæa, si voluissent, retinere prædia.* Hic dicunt isti impugnatores duos errores obuiantes perfectioni Apostolicæ contineri. Quorum primus est, quod Apostoli prædia in Iudæa habuerunt. Secundus, quod licuit eis habita prædia retinere. *Nec voto compulsi sunt* hic est, vt dicunt, alius error, scilicet quod votum dimittendi vel non habendi prædia minime emiserunt, sed voluntate propria, illud posset habere vnum sensum verum, scilicet quod spontanee prædia dimiserunt: sed intendit ibi ille impugnatus omnem obligationem spontaneam præcedentem excludere, & ideo dicunt isti impugnatores secundum mentem istius hic errorem includi. (*Quia se non contraxerunt morum*) hæc non est causa, vt dicunt isti impugnatores, sed quia proprietatem omnium temporalium prius per votum reliquerant.

CAP. VI.

AD illud autem, *quod subsequenter dicit, quod* res vsu consumptibiles in communi credentes habebant. & sic quilibet eorum habebat rerum vsu consumptibilium vsum facti, *dicimus quod si intelligat, quod erant eis communia, quo ad proprietatem seu dominium, verum dicit. Si vero intelligat quod non fuerunt quo ad proprietatem seu dominium, sed tantum quo ad simplicem facti vsum, cum errare dicimus, & Scriptura sacra contradicit supradicta, & quod scriptura illa determinatiue supponat res vsu consumptibiles, quo ad proprietatem seu dominium credentibus fuisse communes, patet: dicit enim,* omnia illis, *scilicet credentibus,* fuisse communia: *& quia qui omne dicit, nihil excludit, sequitur quod dictum illud etiam res vsu consumptibiles comprehendit. Quæro ergo, quo ad quid erant istis communia bona illa, aut dicet ille hæreticus, quod erant communia, quo ad vsum facti: aut quo ad ius vtendi seu vsumfructum seu possessionem: aut quo ad dominium seu proprietatem, hæc enim secundum decretalem illam* Exiit, *in rebus temporalibus reperiri consueuerunt: quod tamen verum est in rebus non consumptibilibus vsu, quantum autem ad simplicem vsum facti quod res illæ, scilicet vsu cõsumptibiles, communes fuerint. dici nequaquam potest. primo quidem, quia in reb. talibus, scilicet vsu consumptibilibus, vsus facti sumendo vsum proprie, locum habere non potest. Vsus enim sumptus proprie requirit, quod cum ipso vsu substantia rei remaneat salua, vt ex prædictis patet, quod in rebus consumptibilibus nequit esse. Item, quia vsus facti sic est vtentis proprius, quod non potest dici alterius, nec communicabilis sibi, patet enim, quod actus comedendi Petri sic erat sibi proprius, quod non poterat dici alius esse communis. Quare communio prædicta non potest intelligi, quo ad simplicem vsum facti. Rursus, quia vsus facti communitati non conuenit, cum talis vsus personam veram exigat: quam non gerit communitas, sed potius imaginariam seu repræsentatam. Ad hæc, non potest dici, quod respectu iuris vtendi seu vsusfructus dicta communio possit dici: cum in rebus talibus, scilicet vsu consumptibilibus, iura prædicta, scilicet ius vtendi seu vsusfructus, constitui nequeant, vt ex eorum diffinitionibus, quas ponit dicta constitutio,* Ad conditorem canonum, *patet. Item, nec quo ad possessionem dicta communio potest dici: quia si loquamur de possessione, quæ ius est, illa communio inter credentes secundum eum esse non potuit, cum ipse asserat Apostolos nullum ius habuisse in istis temporalibus, sed tantum simplicem vsum facti, si autem loquamur de possessione quæ facti est, illa sic est cuiuslibet possidentis propria, quod non est communis alicui, nec etiam communicabilis, sicut de vsu facti dictum est supra, quare sequitur, quod res illæ vsu consumptibiles, quæ inter ipsos erant effectæ communes, quo ad proprietatem & dominium. sint communes inter ipsos effectæ.*

In illa parte respondet ad tertium, quod in impugnatione tangitur appellantis, accepit enim appellans, quod credentes *res vsu* consumptibiles habebant in communi. Ad illud respondet ille impugnatus, dicens quod illa propositio potest habere duplicem intellectum, vnus intellectus est, quod credentes illi habebant res vsu consumptibiles quo ad dominium & proprietatem, & illum intellectum dicit esse verum, sed est contra appellantem. Alius intellectus potest esse ille, credentes habebant res vsu consumptibiles in communi, quo ad simplicem facti vsum, & illum intellectum dicit esse falsum, quem attribuit appellanti. Secundo ibi (*& quod scriptura illa, &c.*) probat, quod credentes habebant in communi res vsu consumptibiles, quo ad dominium & proprietatem per locum à diuisione, sic, quia constat quod primi credentes habuerunt res vsu consumptibiles in communi, ita quod res illæ erãt omnib. communes, aut ergo fuerunt quo ad vsum facti: aut quo ad ius [illegible] seu vsumfructum: vel quo ad possessionem: vel quo ad dominium & proprietatem. Illam diuisionem esse sufficientem per decretalem *Exiit*, probat, quæ ponit prædicta in rebus temporalibus reperiri, sed istæ res vsu consumptibiles non fuerunt communes credentibus, quo ad simplicem vsum facti, quod tribus rationib. probare conatur. Primo sic. In rebus vsu consumptibilibus simplex vsus facti proprie sumendo reperiri non potest, ergo illæ res vsu consumptibiles non fuerunt communes credentibus, quantum ad simplicem vsum facti. Secundo sic. vsus facti sic est proprius vtentis, quod alteri communicari non potest, patet de actu comedendi, ergo illæ res vsu consumptibiles non fuerunt communes quantum ad simplicem facti vsum. Tertio sic: vsus facti communitati conuenire non potest: quia vsus facti exigit veram personam, qualis non est communitas, ergo illæ res non fuerunt communes, quantum ad simplicem facti vsum. Secundo probat secundam partem diuisionis prædictæ [illegible] illæ

[illegible] consumptibiles non fuerunt communes credentibus quantum ad ius vtendi seu vsumfructum: quia in talibus rebus prædicta iura, sc. ius vtendi & vsusfructus, nequeunt reperiri. Tertio probat tertiam partem, sc. quod illæ res vsu consumptibiles non fuerunt cõmunes quantum ad possessionem: quia si sic, aut ergo quantum ad possessionem, quæ est iuris; aut quantum ad possessionẽ, quæ est facti. Primum non potest dici secundum appellantem: quia secundum eum, vt dicit ille impugnatus, primi credentes non habuerunt in temporalibus aliquod ius, sed tantum simplicem facti vsum. Secundum etiam dari non potest: quia possessio quæ est facti non potest esse communis, sicut nec vsus facti. Relinquitur ergo, sicut dicit ille impugnatus, quod illæ res erant communes, quantum ad dominium & proprietatem.

Circa illam partem isti impugnatores sic procedunt. Primo enim explicant rationem appellantis. Secundo ostendunt, quod ratio istius impugnati, per quam probat, quod illæ res erant communes, quantum ad dominium & proprietatem, non concludit. Circa primum dicunt, quod intẽtio appellantis est dicere, quod res vsu consumptibiles fuerunt communes primis credentibus, quãtum ad potestatem releuandi suas indigentias mediate vel immediate per ipsas. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod illarum rerum consumptibilium vsu quædam erant pecuniæ, & quædam erant aliæ res, quæ in cibo & potu consistebant. Et forte fuerunt adhuc aliquæ aliæ. Aliis rebus à pecunia licebat forte omnibus vti, sed pecunia vti fuit quibusdam licitum, & quibusdam non fuit licitum, sicut Apostolis non fuit licitum, & tamen per illas pecunias poterant Apostoli aliquo modo suas indigentias releuare inquantum alii poterant necessaria ad victum de pecuniis emere, & Apostolis assignare. Et ita licet Apostoli non reciperent pecuniam per se vel per interpositam personam: tamen quodammodo mediate per pecuniam suas indigentias subleuabant, inquantum alii emebant illa, quæ erant necessaria Apostolis ad suas indigentias subleuandas, & ita omnia illo modo erant communia omnibus quantum ad potestatem, scilicet supradictam. Et secundo erant omnia communia omnibus, quantum ad potestatem petendi suas indigentias subleuari per res illas. Tertio erant communes vel omnibus vel aliis omnibus præterquam Apostolis, quantum ad ius vendendi & repetendi si iniuste ablatæ fuissent: & quantum ad ius etiam defendẽdi in iudicio, si aliquis eas a fidelibus indebite petiuisset. Et ita accipiendo dominium & proprietatem communiter, sicut distinctum est prius, illæ res fuerunt communes vel simpliciter omnibus, vel omnibus, exceptis Apostolis, quantum ad tale dominium & proprietatem in communi. Sed non erant communes quibuscunque credentibus, quantum ad dominium ciuile & mundanum, quo possent res illas ad placitum dispensare, aut etiam libere vendere & donare, & de tali dominio & proprietate loquitur ille impugnatus, & ideo dicunt, quod hic aperte errat dogmatizando, quod res vsu consumptibiles erant communes illis credentibus, quantum ad tale dominium & proprietatem, sicut ostensum est prius. Et ex illo concludunt isti impugnatores, quod Apostoli non habuerunt dominium & proprietatem in speciali: nec etiam in communi, quantum ad speciale ipsorum collegium illarum rerum vsu consumptibilium: quia res communes nõ sunt proprie alicuius, nec aliquibus de illa communitate: sed res illæ vsu consumptibiles fuerunt communes omnibus credentibus, ergo non fuerunt propriæ alicui Apostolo, nec toti collegio Apostolorum: & tamen habuerunt vsum facti illarum rerum, ergo habuerunt vsum facti à proprietate & dominio separatum, & de hoc superius patuit, & infra patebit. Secundo ostẽdunt isti impugnatores, quod ratio, per quam ille impugnatus probare conatur, quod res illæ vsu consumptibiles fuerunt communes, quantum ad dominium & proprietatem, accipiendo dominium, sicut ille accepit, sc. pro dominio quod est potestas libere dispensandi & ordinandi de se ad illius placitum voluntatis, cuius est dominiũ, non concludit: imo etiam de nullo dominio concludit. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod ille impugnatus vtitur hic istis terminis *vsus facti, ius vtendi, vsusfructus, possessio, proprietas* eodem modo, quo vtitur ipsis Nicolaus Tertius in decretali *Exiit*. Vnde & hic ille impugnatus per dictam decretalem *Exiit*, suam diuisionem esse sufficientem probare molitur, cum dicit: *hec enim secundum decretalem illam Exiit, in rebus temporalibus reperiri consueuerunt*, in dicta autem particula illius decretalis *Exiit ius vtendi* non accipitur communissime pro quocunque iure vtendi: sed accipitur pro iure vtendi quo valet aliquis pro vsu rei in iudicio litigare, & vsum à iudice petere si negatur. Quod enim ibidem *ius vtendi* non accipiatur communissime, patet aperte. Nam secundum ipsum Fratres in rebus, quibus vtuntur, nihil iuris habent. Alibi tamen dicit, quod Fratres in extremæ necessitatis articulo constituti possunt iure poli sustentationi naturæ prouidere. Et ita aliquod ius vtendi rebus, quibus natura sustentetur, possunt habere Fratres, non ergo Fratres Minores carent omni iure, nomine iuris communissime sumpto, oportet ergo cum Nicolaus dicit Fratres in rebus, quibus vtuntur, nihil iuris habere: & per consequens nõ habent ius vtendi, quod ius vtendi ibidem strictius accipiatur. Accipit ergo ius vtendi pro iure, quo habens ius potest in iudicio pro vsu rei litigare. Hoc etiam patet ex alio, quia secundum eundem Nicolaum in eadem decretali *Exiit*, vsus facti quo Fratres Minores rebus vtuntur, facti tantummodo nomen habens quod facti est in vtendo tantum, præbet vtentibus nihil iuris. Et postea subdit: *rebus Fratres vti licite possunt durante concedentis licentia*. Ex his verbis euidenter colligitur, quod Nicolaus Tertius inter ius & licentiam manifeste distinguit, & quod licentiam negat esse ius: & tamen communissime accipiendo ius pro omni licita potestate, licentia posset vocari ius, sed licentia talis, de qua loquitur Nicolaus Tertius, quæ nullam dat actionem, non potest vocari ius, quo potest quis pro re vel vsu rei in iudicio litigare.

Et in hoc secutus fuit Isidorum, qui, vt habetur *distinct. 1. cap. omnes*, ait: *transire per agrum alienum fas est: ius non est*, vbi dicit Glossa: *licet sit aequum iure diuino: tamen non est ius, id est non dat talem actionem*. Ex his manifeste colligitur, quod nonnunquam accipitur *ius* pro iure, quo valet quis in iudicio litigare, & ita accipit Nicolaus Tertius *ius vtendi*, pro iure, quo valet quis pro vsu rei in iudicio litigare, cum ergo ille impugnatus hic alleget Nicolaum, debet eodem modo accipere ius vtendi, quomodo accipit Nicolaus Tertius. Secundo dicunt isti impugnatores, quod *vsus facti* potest dupliciter accipi, scilicet pro actu vtendi, vt pro actu comedendi, bibendi, vestiendi, &c. Aliter potest accipi pro potestate licita talem actum eliciendi.

His visis dicunt, quod ratio non concludit, imo ex ipsa sequeretur, quod Fratres Minores res multas haberent quo ad dominium & proprietatem. Nam constat, quod res multae concessae sunt Fratribus in communi, & nulli Fratri in speciali, etiam res vsu consumptibiles, & per consequens tales res etiam vsu consumptibiles sunt cōmunes Fratribus Minoribus, aut ergo communes sunt Fratrib. quantum ad vsum facti, & hoc non secundū illum, quia vsus facti est cuilibet proprius secūdum ipsum, aut quo ad ius vtendi seu vsumfructum: quod non potest dici, quia fratres talia iura habere nō possunt secundum Nicolaum III. aut quo ad possessionem, & tunc aut quo ad possessionem, quae est ius, & hoc dici non potest, quia Fratres non habent tale ius secundum Nicolaum III. aut quo ad possessionem, quae est facti, & hoc dici non potest, quia possessio facti est cuilibet propria & nulli communicabilis, relinquitur ergo quod sunt cōmunes quantum ad proprietatē & dominium, & ita clare patet, ꝙ propositio istius impugnati aequaliter probat de Fratribus Minoribus, quod habent res cōmunes non solum vsu consumptibiles, sed etiā non consumptibiles vsu, quantum ad dominium & proprietatem, sicut probat de primis credentibus, quod res non consumptibiles vsu erant eis cōmunes ad dominium & proprietatem. Quare cum hoc non sit concedendum de Fratrib. etiam secundum illum impugnatum, qui dicit solos Fratres Minores profiteri viuere sine proprio: & per consequens Fratres Minores nullas res habent communes quantum ad dominium & proprietatem, sicut habent alii Religiosi. Euidenter ergo concluditur, quod ratio praedicta de primis credentib. non cōuenit, sicut nec Fratribus Minoribus, licet secundum rei veritatem non sit omnino simile de primis credentibus & de Fratribus, sicut nec est simile de tota communitate fidelium, & de vna communitate partiali & speciali. Nam sicut non est expediens, quod tota communitas fidelium quātum ad omnem sui partem voto castitatis se astringat, & tamen est expediens, quod aliqua cōmunitas partialis fidelium voueat castitatem: ita licet sit conueniens, quod vna religio partialis abdicet à se omne ius vtendi, quo valeat pro temporalibus in iudicio litigare, tamen non est conueniens, quod tota congregatio fidelium omne tale ius à se abdicet: quia expedit, quod aliqui fideles potestatem habeant bona fidelium defendendi, illo autem tempore, quo credentes omnia sua fecerunt cōmunia, ipsi erant vel tota cōmunitas fidelium, vel fere tota: ita quod pauci vel nulli praeter ipsos erant tunc fideles, & ideo non videtur fuisse conueniens, quod à se abdicauerit omne ius in tēporalibus, quę habebant. Per hoc patet responsio ad rationem istius impugnati: quia si intelligat per vsum facti, sicut intelligit solummodo actum vtendi, sicut actum comedendi, bibendi & huiusmodi: sic est diuisio sua insufficiens, si ius vtendi accipiatur, sicut accipitur in decretali *Exiit*, quam allegat: quia sicut aliquid potest esse multis commune, quod non est commune nec quo ad ius facti, qui est actus vtendi: nec quo ad ius vtendi, quo valet quis pro vsu rei in iudicio litigare: nec quo ad vsumfructum: nec quo ad possessionem: nec quo ad dominium seu proprietatem. Hoc multis probatur exemplis. Primum est de Fratribus Minoribus, qui saepe multas res habent communes: & tamen nullo praedictorum modorum, sed sunt eis communes quantum ad licitam potestatem vtendi, quamdiu durat licentia concedentis. Secundum exemplum est de inuitatis ad mensam alicuius, quibus illa, quae apponuntur coram omnibus, simul & coram nullo determinatae, sunt eis communia, antequam incipiant actualiter vti ipsis: & tamen nullo praedictorum modorum sunt eis communia, sed sunt eis communia quo ad licitam potestatem vtendi. Diceret aliquis forte ad illud exemplum, quod illa sunt eis communia, quo ad possessionem facti, sed non excludit exemplum, quin etiam vocando talem praesentiam rerum possessionem facti possint aliqua fieri communia absque omni possessione tali: puta si aliquis diues daret aliquibus pauperibus licentiam intrandi domum suam, & vtendi omnibus, quae inuenirent in mensa apposita: illa tunc per talem licentiam effecta essent communia, quantum ad licitam potestatem vtendi ante verum actum vtendi, & absque omni iure vtendi, quo valerent vsum in iudicio vendicare, si concedens suam licentiam reuocaret: & sine omni vsufructu & sine dominio & proprietate, & sine possessione etiam tali, quae esset rerum praesentia, & ita aliquid est commune, & tamen nullo praedictorum modorum. Tertium exemplum de seruis & famulis, qui habent communem licentiam vtendi ad necessitatem aliquibus rebus domini sui, quibus nulla est certa portio assignata in illis, illa enim sunt communia, & tamen nullo praedictorum modorum, patet per membra singula discurrendo, sunt ergo communia alio modo: quia quantum ad licitam potestatem vtendi pro suis necessitatibus subleuandis, quousque dominus ordinaret. Posset enim eis per modum alium prouidere.

Multa alia exempla possent adduci, sed illa ad praesens sufficiant: quia per illa, vt dicunt isti impugnatores, patet expresse, quod diuisio sua, sicut ipse eam intelligit, est insufficiens reputanda. Cum vero allegatur Nicolaus, dicunt quod Nicolaus Tertius magis communiter accepit *vsum facti* quam ille: quia Nicolaus Tertius non solum accepit vsum facti pro actu vtendi

sicut

ſicut pro actu comedendi, bibendi & inhabitandi & huiuſmodi: ſed accepit etiam *vſum facti* pro licita poteſtate vtendi, quomodo accepit vſum beatus Clemens, prout recitatur *duodecim. quæſtion. 1. cap. dilectiſsimis*, cum dicit: *Communis enim vſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo omnibus eſſe hominibus debuit*, &c. vbi non accipitur *vſus* pro actu vtendi, nec pro vſu qui eſt vſus iuris nudus, & pro vſu fructu, ſed accipitur pro licita poteſtate vtendi, & ſic accipit *vſum facti* Nicolaus, vnde *ſimplicem vſum facti* vocat licitam poteſtatem vtendi, cui non eſt neceſſario annexum ius, quo vſum valeat in iudicio vendicare, nonnunquam tamen *vſus facti* vocat actum vtendi.

Sed forte aliquis dubitaret circa prædicta, an *licentia* debeat ius vocari? Ad hoc dici poteſt ad præſens, quod an licentia poſſit vocari ius communiſſime accepto nomine iuris, eſt inferius indagandum. Ad præſens autem ſufficit, quod non debet vocari ius, quo valeat quis rem vel vſum rei in iudicio vendicare vel defendere quo quomodo. Sed adhuc quæreret aliquis, quomodo accepit Nicolaus Tertius *ius vtendi*? Ad hoc poteſt dici, ſaluo meliori iudicio, quod licet *ius vtendi* communiter, & tamen proprie ſumptum communius ſit, quam vſusfructus & nudus vſus, tamen ſtricte ſumptum eſt idem quod nudus vſus. Et ſic Nicolaus Tertius in decretali *Exiit* videtur accipere *ius vtendi*, & ſic accepto iure vtendi, an Nicolaus Tertius, cum dicit: *cum in rebus temporalibus ſit conſiderare præcipuum proprietatem, poſſeſſionem, vſumfructum, ius vtendi & ſimplicem facti vſum, & alterius*, &c. ſufficienter enumeret omnia, quæ poſſunt in rebus temporalibus reperiri vel non, ad præſens eſt nullatenus inquirendum, præſertim cum Nicolaus Tertius enumerauit illa, quæ ad ſuum intentum ſufficiunt.

Viſo, quomodo diuiſio iſtius impugnati, vt eam intelligit, eſt inſufficiens, & ita quantum ad formam arguendi ratio ſua eſt ſoluta, tamen illa ſolutio ad primos credentes, de quibus facta eſt ratio, applicetur. Et vt videatur, quomodo erant omnia iſtis communia, eſt per membra ſingula diſcurrendum. Cum igitur primo accipitur, quod illæ res non erat communes omnibus credentibus, quantú ad ſimplicem facti vſum. Dicunt iſti impugnatores, quod illa poteſt concedi, ſi ſimplex facti vſus excludat omne ius, quia dicunt, quod inter illos credentes erant aliqui, qui vel gerentes vicem totius communitatis, vel alicuius congregationis partialis, poterant res illas, ſi ablatæ fuiſſent ab infidelibus, in iudicio vendicare, & ita vel tota communitas, vel aliqua pars communitatis ius habebat in rebus communibus, quo valebant in iudicio litigare. Communitas tamen ſpecialis Apoſtolorum nullo modo tale ius habebat, & ita Apoſtoli vtendo aliquibus rebus communibus habebant actum vtendi ſeparatum ab omni dominio ſpeciali & communi proprio collegio Apoſtolorum. Sic igitur accepto *ſimplici vſu facti*, non ſolum pro actu vtendi, ſed etiam pro licita poteſtate vtendi ſeparata ab omni iure, quo quis valeat in iudicio litigare, concedi poteſt quod res illæ non erant communes omnibus, quantum ad ſimplicem vſu facti, nec appellans vnquam dixit, quod erant communes omnibus, quantum ad ſimplicem vſum facti, ſic accepto ſimplici vſu facti. Si autem *ſimplex vſus facti* accipitur pro licita poteſtate vtendi, cui non neceſſario eſt annexum ius, quo quis valeat litigare in iudicio: ſic fuerunt omnia communia quantum ad ſimplicem facti vſum, hoc tamen propter Apoſtolos intelligendum eſt ſane, quibus non erat licitum vti pecunia; ſed tantum licitum erat eis vtilis, quæ de pecunia emebantur, & licet hoc ſit verum ſecundum impugnatores, tamen rationes ſuæ, vt dicunt, non concludunt. Vnde dicunt, quod prima ratio ſua accepit errorem apertum, cum dicitur, quod in rebus vſu conſumptibilibus vſus facti ſumendo *vſum* proprie, locum habere non poteſt, hoc enim vt dicunt, erroneum eſſet cenſendum.

Ad cuius euidentiam dicunt eſſe ſciendum, quod aliquod nomen vel vocabulum habet ſæpe plures ſignificationes, quarum quælibet eſt propria. Vnde dicunt, quod ſemper in primo modo æquiuocationis quælibet ſignificatio eſt propria, licet in ſecundo modo, ſi vna ſibi principalis & communior ſit propria, & ſecundaria aut minus communis ſit impropria. Nunc autem ita eſt, quod hoc nomen *vſus* habet plures ſignificationes: quia aliquando accipitur pro actu vtendi, aliquando pro quodam iure determinato, quo quis determinato modo vellet vti rebus alienis. Prima autem ſignificatio huius nominis *vſus* eſt principalior & communior: tum quia prius inuenta, tum quia in pluribus ſcientiis & modo loquendi vulgari ſæpius vſitata. Nam hoc nomine *vſus* in prima ſignificatione vtuntur omnes ſcientiæ, quæ vtuntur hoc nomine *vſus*. Sic enim Theologia, Philoſophia moralis, medicina, & legales ſcientiæ vtuntur hoc nomine vſus. Et modus etiam loquendi vulgaris in eadem ſignificatione vtitur hoc nomine *vſus*, ſed alia ſignificatione eius non vtuntur nec Theologia, nec moralis Philoſophia, nec medicina, nec vulgaris modus loquendi, ſed ſolummodo legales ſcientiæ & ſcripturæ, quæ modum loquendi ſcientiarum legalium imitantur, vtuntur hoc nomine *vſus* in ſecunda ſignificatione, hoc auctoritatibus innumeris manifeſte poſſet probari: ſed pro prolixitate vitanda minime adducuntur.

Prima ergo ſignificatio *vſus*, ſecundum quod accipitur pro actu vtendi, eſt principalis & communior ſignificatio huius nominis *vſus*, nec eſt à ſignificatione alia deriuata vel accepta, ergo illa eſt propria ſignificatio eius, licet etiam fortè alia ſit propria. Cum igitur actus comedendi, bibendi & huiuſmodi in Theologia, Philoſophia morali, medicina, vulgari modo loquendi & in ſcientiis legalibus vocentur *actus vtendi & vſus*, ſicut per innumeras auctoritates poſſet oſtendi, conſtat quod actus comedendi & bibendi & huiuſmodi eſt proprie vſus. Ex quo patenter infertur, quod *vſus facti*, qui proprie vocatur actus vtendi, proprie in rebus vſu conſumptibilibus reperitur, & quamuis vſus

facti proprie repetiatur in rebus vsu consumptibilibus, tamen vsus iuris non reperitur proprie in omnibus rebus vsu consumptibilibus. Vnde ille terminus *vsus iuris* habet duas significationes, vnam propriam: & secundum illam concedendum est, quod vsus iuris reperitur in rebus non consumptibilibus vsu. Aliam habet significationem impropriam: & secundum illam conceditur, quod vsus iuris reperitur in quibusdam rebus vsu consumptibilibus, nullo tamen modo debet negari vsum facti in rebus vsu consumptibilibus reperiri proprie sumpto vsu. Sed forte dicet aliquis, quod tales distinctiones multiplicitatum vocabulorum, & declarationes vocabulorum, ad scientias spectant sermocinales, non ad scientias reales, nec ad scripturas de rebus: & ita cum tractatur de rebus, sicut in proposito tractatur de rebus & non de sermonibus, talia minime sunt adducenda. Ad hoc isti impugnatores respondent dicentes, quod in omnibus scripturis & argumentationibus impugnantibus veritatem defectus, qui admittuntur in ipsis debet veritatis amator patentius explicare, ne in errorem simplices inducantur, iste autem impugnatus, vt dicunt isti impugnatores, per multiplicitates terminorum & nominum & abusiuos & extraneos modos loquendi, prophanas vocum nouitates & modorum loquendi communium reprobationem molitur errores inducere, prosternere veritatem, Scripturas sacras ad falsum trahere intellectum, doctrinam sanctorum subuertere, determinationem ecclesiæ reprobare, decretales summorum Pontificum annullare, hæreticare catholicos innocentes, & religiones confundere, ac fidem destruere orthodoxam, ideo dicunt, quod huiusmodi multiplicitates & modos loquendi oportet euidentius explanare : quia ipsis declaratis expressius omni intelligenti patebit, quod doctrina istius impugnati ab omni veritate est vacua, plena erroribus, nullam habens apparentiam, vel colorem ; imo existimant, quod si illa, quæ ad sermocinales spectant scientias, didicisset & intellexisset : etsi non veritatis amore, tamen ex timore verecundiæ scripturas suas nullatenus publicasset, quantæ autem vtilitatis pro intelligendis scripturis, imo quantæ necessitatis sint sermocinales scientiæ, sancti canonicæ scripturæ tractatores euidenter exponunt.

Augustinus enim in libro secundo *de ordine rerum* asseruit manifeste, quod ad quæstiones difficiles Theologiæ tractandas nullus debet sine scientia disputandi accedere. Anselmus etiam docet, vnumquemque Theologiam volentem addiscere prius in rudimentis grammaticæ & logicæ fundari debere, & Hieronymus, vt recitatur *distinction. trigesim. tert. capitulo, si quis*, ait : *Si quis grammaticam artem nouerit, vel dialecticam recte loquendi rationem habeat, & inter vera & falsa diiudicet, non improbamus.* Quia ergo ille impugnatus, vt dicunt isti impugnatores, propter ignorantiam multiplicitatis vocum & modorum per diuersa sophismatum diuerticula in multas incidit falsitates, ad suas clarius manifestandas multiplicitates vocum & fallacias, per quas sua peccant sophismata, patenter oportet detegere: quia aliter sua sophismata insoluta manebunt.

Prima itaque ratio sua falsum assumit, cum dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus *vsus facti* proprie sumendo, locum habere non potest, quia *vsus facti*, sicut dictum est, proprie significat actum comedendi, bibendi, & huiusmodi. Cum vero probat, quod vsus proprie sumptus requirit, quod cũ ipso remaneat rei substantia salua : illa si habet veritatem, debet intelligi de vsu iuris, non de vsu facti. Et ita per eam probatur, quod vsus iuris in omnibus rebus vsu consumptibilibus proprie locum habere non potest, sed ex hoc non sequitur, quod vsus facti in ipsis proprie habere locum nõ potest: & ita prima ratio errorem accipit apertum, vt dicunt isti impugnatores, hoc tamen non obstante, illam debet concedere, quod illæ res erant communes omnibus quantum ad vsum facti, & hoc accipiendo vsum facti, quantum ad licitam potestatem vtendi ipsis rebus communibus, vel aliquib. emptis de aliis rebus communibus, quod dicunt propter Apostolos, quibus non licebat vti pecunia, quæ tamen debet inter res illas vsu consumptibiles computari.

Secunda etiam ratio non concludit, quia procedit de vsu facti, qui est actus vtendi, & non de potestate vtendi modo prædicto.

Tertia ratio, vt dicunt isti impugnatores, assumit quædam erronea, quæ sunt ita ridiculosa, vt nequaquam improbatione, sed derisu indigeant. Primum est, quod vsus facti communitati non cõuenit, illud, quod dicunt isti impugnatores, esse erroneum, quia scripturæ diuinæ repugnat. Populus enim est quædam cõmunitas, & tamen populo conuenit vsus facti. Ait enim Apostolus 1. Cor 4. *Sedit populus manducare & bibere*, & illud habetur *Exod. 31.* In aliis etiam locis scripturæ patenter vsus facti populo, plebi turbæ & ita communitatibus multis tribuitur. Secundum erroneum in ratione prædicta contentum, vt dicunt, est, quod communitas gerit personam imaginatiam seu repræsentatam, hoc enim videtur contrarium veritati, etiam repræsentata nequeunt agere realiter, sed ecclesia est quædam communitas, quæ multos potest actus reales exercere, habet enim ecclesia iurisdictionem magnam, per quam potest iudicare inter litigantes, res ecclesiæ defensare, & multa alia facere, quæ nequeunt personæ imaginariæ repræsentatæ conuenire. Hoc per multas auctoritates scripturæ diuinæ, & per sacros canones multipliciter posset ostendi, sicut dicunt isti impugnatores, quod est iam derisorium, quod non oportet rationibus vel auctoritatibus improbare, hoc etiam vt dicunt, dicta istius impugnati repugnat.

Nam in constitutione sua (*quia quorundam*) asserit manifeste, quod Ordo Minorum non est persona imaginaria & repræsentata; & eadẽ ratione, alia cõmunitas non est persona imaginaria & repræsentata. Ad rationẽ igitur dicũt isti impugnatores: cõitati põt vsus facti cõuenire: quia põt mãducare & bibere & vestiri, & cũ dicitur, talis vsus vnam & verã personam exigit. Dicunt, quod interdum vsus facti,

facti, sicut vnus actus comedendi & bibendi, requirit vnicam personam, licet aliquis sit alius actus, qui non requirit vnicam personam, sed plures personas, sicut de tractu nauis, qui non vnicam personam, sed multas personas veras requirit, & ita omnis actus requirit veram personam: & hoc vel vnam vel plures. Cum vero dicit, quod communitas non gerit veram personam, dicunt, quod communitas non est vna vera persona, sed est plures veræ personæ. Vnde populus est multi homines cõgregati in vnum, sicut communitas fidelium est multi fideles profitentes. Et ideo cum dicit, quod communitas gerit personam imaginariam seu repræsentatam, dicunt, quod illud est ridiculosum: quia communitas non est aliquid fantasticum nec imaginarium, sed veræ personæ: sicut grex porcorum non est aliquid fantasticum: nec ciuitas est aliquid fantasticum aut fictum, sed est veræ res plures, non vnica.

Deinde isti impugnatores respondent ad illud membrum, quod res vsu consumptibiles non fuerunt communes credentibus, quantum ad ius vtendi seu vsumfructum: dicentes, quod accipiendo *ius vtendi* stricte, sicut in decretali *Exiit*, illæ res non fuerunt communes credentibus, neque quo ad ius vtendi, neque quo ad vsumfructum: quia illæ res non fuerunt alicuius alterius, quam illorum credentium, & ideo non habebant in eis tale ius vtendi, id est nudum vsum iuris, neque vsumfructum. Accipiendo tamen *ius vtendi* communius, sic fuerunt illæ res communes vel omnibus credentibus, vel aliquibus quo ad ius vtendi.

Et quia dicitur, fuerunt cõmunes omnibus credentibus, vel aliquibus quo ad ius vtendi sumptum communiter propter Apostolos: inde intentio istorum quantum ad Apostolos est hic aliqualiter declaranda. Dicunt igitur isti impugnatores, quod nec est intẽtio appellantis, nec ipsorum in suis traditionibus indagare, an Apostoli habuerunt in temporalibus aliquod ius vtendi, imo etiã aliquale dominium & proprietatem cõmunem collegio suo speciali & toti residuo communitatis fideliũ, vel illorum qui bona cõmunia ecclesiæ dispensanda receperunt: sed intẽtio eorum est, ꝙ Apostoli in rebus temporalib. non habuerũt dominium, vel proprietatem, nec aliquod ius vtendi, etiam cõmuniter accepto iure vtendi proiure, quod actionẽ dat ciuilem, proprium collegio Apostolorum, quẽadmodum nolunt discutere, an Fratres Minores nunc habeant ius vel dominium communiter accepto dominio in rebus communibus totius ecclesiæ, in quibus, sicut ostensum est, prius vel tota cõmunitas omnium fidelium, vel cõmunitas aliquorum fidelium, non omnium habet aliquale dominium: sed intendunt asserere, ꝙ nec totus ordo Fratrum Minorum: nec aliqua pars Ordinis habet aliquod dominium vel ius, quo possit quis in iudicio litigare, quod sit proprium toti Ordini vel alicui parti eius. & propter hoc sæpe vtuntur tali modo loquendi: tota communitas credentium, vel aliqua pars habuit ius aliquod in reb. communibus, quia si Apostoli habuerunt ius cõmune collegio suo & aliis, etiam debet dici, quod tota cõmunitas habebat ius in huiusmodi rebus. Si aũt Apostoli non habebant ius cõmune sibi & aliis, cum certum sit quod non habuerunt proprium, nec aliquib. Apostolis, nec alicui Apostolo, neq; toti collegio Apostolorum: tunc debet dici, ꝙ altera pars cõmunitatis omniũ fideliũ, qui tunc erãt; aliquod ius habuit in huiusmodi rebus. Apostoli aũt secundũ illũ modũ habebãt tãmmodo licitã potestatẽ vtendi reb. emptis de pecunia q̃ erat cõmunis, & etiã habebãt licitã potestatem vtendi rebus aliis post distributionem factam per illos ad quos distribuere pertinebat.

Et ad illud, quod de possessione, dicunt quod illæ res communes fuerunt vel omnibus credentibus vel aliquibus quantum ad *possessionem*, quæ est ius possidendi seu detinendi, nec hoc negat appellans, licet dicat Apostolos nullum ius proprium Apostolis vel eorum collegio in illis temporalibus habuisse, sed tantum simplicem facti vsum, per exclusionem omnis iuris proprii collegio Apostolorum & cuilibet Apostolo.

Ad conclusionem autem, quam vltimo infert, quod illæ res erant effectæ communes quo ad dominium & proprietatem. Dicunt quod erant communes vel toti communitati, vel alicui parti communitatis, quo ad aliquale dominium seu proprietatem: sed non ad tale dominium, quale iste impugnatus ipsos asserit habuisse.

Circa literam aliqua sunt notanda. *(Si vero intelligat quod non erant eis communia quo ad proprietatẽ seu dominium)* hic recitat verba appellantis, quod licet intelligat, quod non erant eis cõmunia quo ad proprietatem seu dominium illo modo, quo accepit ille impugnatus proprietatem seu dominium, puta accipiendo dominium pro dominio quod nonnulli vocant *dominium liberum*, quomodo res ecclesiæ non sunt communes, quo ad proprietatem seu dominium. Diceret tamen appellans, quod erant communes omnibus vel aliquibus quo ad dominium, alio modo accipiendo dominium, sicut tactum est prius *(sed tantum quo ad simplicem facti vsum.)* Hic falsum imponit appellanti, vt dicunt, quia sicut patet in tota illa impugnatione, de simplici facti vsu, præcipue cum dictione exclusiua, nullam facit penitus mentionem *(Aut quo ad ius vtendi seu vsumfructum.)* Hic innuit quod pro eodem accipiatur *ius vtendi* & *vsusfructus*, quod non est verum. Cætera patent per ea, quæ dicta sunt superius.

CAP. VII.

Q*Vantum autem ad illud, quod postea hæreticus dicit, videlicet:* Et sic quilibet eorum habebat vsum rerum vsu consumptibilium absque dominio & proprietate, siue à proprietate & dominio separatum: *dicimus, quod illud infert ex falsa suppositione, quam fecerat prius. Dixerat enim quod res vsu consumptibiles inter credentes erant communes tantum, quo ad simplicem vsum facti. Et ex hoc concludit, quod quilibet eorũ*

absque dominio & proprietate habeat rerum vsu consumptibilium vsum facti, vnde cum primum sit falsum, scilicet quod res vsu consumptibiles essent communes inter credentes tantum quo ad simplicem vsum facti: imo erant communes quo ad dominium seu proprietatem, vt superius est probatum, patet illud, quod ex eo concluditur, esse falsum, sc. quod quilibet haberet in rebus talibus simplicem vsum facti. Praeterea patet alia ratione esse falsum: quia vsus facti haberi nequit ab aliquo, vt superius est ostensum.

In ista parte respondet impugnatus ad quartum, quod appellans tangit in impugnatione superius recitata. Inferebat enim appellans, quod quilibet eorum (scilicet credentium) habebat vsum rerum vsu consumptibilium absque proprietate & dominio, siue à proprietate seu dominio separatum. Ad quod ille impugnatus respondet, dicens quod illud infert appellans ex falsa suppositione, sc. quod res erant communes inter credentes, tantum quo ad simplicem facti vsum, quod (vt dicit) patet esse falsum ex praecedentibus: quia ostensum est, quod illae res erant communes, quo ad dominium seu proprietatē. Secūdo dicit conclusionē illatā esse falsam: quia vsus facti nequit haberi.

Sed isti impugnatores illa, quae hic dicuntur, impugnant dupliciter. Primo quia appellanti falsum imponit, cum asserit ipsum dixisse res vsu consumptibiles fuisse communes credentibus, tātum quo ad simplicem facti vsum: quia, sicut patet intuēti, de simplici facti vsu in tota illa impugnatione appellantis nulla fit mentio, & ideo appellans non inferebat, quod quilibet eorum habebat tantum simplicem facti vsum rerum vsu consumptibilium à dominio separatum, sed inferebat, quod quilibet habebat vsum rerum vsu consumptibilium à proprietate seu dominio separatum. Intendens loqui de dominio speciali, & de dominio communi ciuili & mundano: quod *dominium liberum* appellatur. Secundo impugnant isti praedicta quo ad hoc, quod dicit, quod vsus facti haberi nequit ab aliquo. Hoc enim multis modis conantur ostendere erroneum, sicut postea apparebit.

Nunc ad literam accedatur, *(Habebat vsum)* dicit appellans *vsum*: & non dicit tamen *simplicē vsum facti (absq; dominio)* sc. speciali, & absq; dominio communi ciuili & mundano, quo potest dominus res suas pro ut voluerit ordinare *(dixeras enim superius,* &c.) Patet clare, quod nunquam hoc dixerat *(ex hac concludit,* &c.) Falsum est secundum istos, quia nec concludit illud, quod ille impugnatus dicit, nec illud ex quo dicit eum concludere, & ita in toto isto processu vsque ibi: *Praeterea*, appellanti falsum imponit *(vsus facti haberi nequit)* de hoc inferius disseretur.

CAP. VIII.

A*D illud vero, quod dicit ille haereticus, quod dicta doctrina, sc. quod in rebus vsu consumptibilibus vsus iuris vel facti a proprietate seu dominio separatus non potest constitui nec haberi, omnem religionem habentem votum abdicationis proprietatis rerum temporalium destruit & confundit: quia secundum hac quilibet religiosus, quando vteretur rebus vsu consumptibilibus proprietarius censeretur, dicimus, quod mentitur aperte. Omnes enim religiones, praeterquam beati Francisci, quorum professores ad viuendum sine proprio astringuntur, confitentur se habere posse secundum suas Regulas, & habere etiam tam res vsu consumptibiles, quam non vsu consumptibiles, quo ad proprietatem & dominium in commune, licet aliqui per statuta superaddita Regulis, quantum ad aliqua immobilia suas Regulas duxerint restringendas, quare professores dicti non possunt vti rebus, si vsus proprie sumatur, vt superius est probatum: possunt tamen res huiusmodi consumere, vt pote panem comedendo & vinum bibendo & sic de aliis, sed per actum consumendi talia non sunt censendi proprietarii, cum ipsa non vt propria consumere, sed vt communia sunt censenda. Actusque consumēdi res huiusmodi nequaquam ab ipso communi dominio separatur, sicut si duo habentes panem communem, illum indiuisim comederent, neuter propter hoc panis, quem comederent, proprietarius fieret, nec diceretur comedisse panem proprium, sed communem.*

In ista parte ille impugnatus respondet ad quintum, quod in impugnatione tangitur appellantis, quod videlicet doctrina istius impugnati omnem religionem habentem votum abdicationis proprietatis omnium temporalium destruit & cōfundit, & diuiditur in duas partes, quia primo ad hoc directe respondet. Secundo suam intentionem circa praecedentia magis expresse declarat in parte immediate sequenti: *Videtur etiam quod probabiliter*. Respondet ergo ad quintum superius tactum, dicens quod doctrina sua non confundit omnem religionem, quia omnes religiones, praeterquam B. Francisci, fatentur se habere res vsu consumptibiles, & non consumptibiles, quo ad dominium seu proprietatem in communi, & ideo non sunt censendi proprietarii: quia actus eorum circa res huiusmodi vsu consumptibiles à communi dominio separantur.

Sed isti impugnatores circa illam partem sic procedunt. Primo n. ostendunt, quod omnem religionem habentem votum abdicationis proprietatis omnium temporaliū ille impugnatus destruit & confundit. Secundo ostendunt quod specialiter destruit & confundit religionem B. Francisci. Tertio ostendunt, quod vsus facti respectu rerum vsu consumptibilium potest à dominio speciali & communi separari. Quarto ex dicendis intentionem appellantis in hac parte declarant.

Primo ergo ostendunt, quod ille impugnatus omnem talem religionem destruit & confundit: quia ex doctrina sua sequitur euidenter, vt dicunt, quod omnis religiosus habet vel licite habere potest dominium rerum vsu consumptibilium in speciali, quod probant sic, si vsus facti huiusmodi rerum vsu consumptibilium non potest à dominio seu à proprietate tam communi, quam speciali separari, ergo qui habet vsum facti huiusmodi rerum, & non habet earundem rerum dominium cōmune, habet earundem rerum dominium speciale, sed quilibet talis religiosus, sicut quilibet monachus & Frater Praedicatorū, ac quilibet alius pōt habere vsū facti huiū rerū absq; dominio cōmuni, sicut si aliquis dat vni soli praedicatori, vel vni soli monacho licentiā vtendi aliqua veste vel alia re vsu consum-

consumptibili, ipse licite potest vti re tali vsu consumptibili, sed non habet in re illa dominium commune sibi & aliis Fratribus suis: quia intentio concedentis fuit concedere licentiam vtendi vni soli, & per consequens non habet in re illa dominium commune, & tamẽ habet vsum facti, & per illum impugnatum vsus facti non potest ab omni dominio separari, ergo tunc habet dominium speciale. Ex quo sequitur manifeste, ꝙ quilibet religiosus vtendo rebus vsu consumptibilibus potest licite fieri ꝓprietarius in speciali: quod est omnem religionem confundere & destruere. Sed forte diceret aliq̃s, ꝙ talis acquirit dominium commune, nõ speciale, quia monachus quicquid acquirit monasterio acquirit, & eadem ratione q̃cquid Frater prædicator vel alius religiosus acquirit, Ordini suo acquirit. Sed, vt dicunt isti impugnatores, hoc non concludit, quia, cum dicitur: *quicquid monachus acquirit, monasterio acquirit*, non debet vniuersaliter intelligi de omni re, quæ acquiritur alicui monacho quo ad licitam potestatem vtendi. Si enim aliquis accommodat vni monacho equum suum ad equitandũ, non propter hoc aliquis alius de monasterio habet potestatem equitandi equum. Similiter si aliquis inuitat monachum ad comedendum, non propter hoc intelligitur alios monachos inuitare. Illud ergo, *quicquid monachus acquirit monasterio acquirit*, debet intelligi de illis, quæ monachus acquirit quo ad dominium, quale est possibile monacho conuenire, quando scilicet ille, à quo acquirit rem, dominium eiusdem rei à se intendit transferre. De illis autem, quæ monachus acquirit quo ad licitam potestatem vtendi tantummodo, non habet vniuersaliter veritatem. Et causa differentiæ est: quia monachus non potest habere cuiuscunque rei dominium speciale qualecunque: sed potest habere licitam potestatem vtendi aliqua re vsu consumptibili & non consumptibili specialem. Secundo ostendunt, quod ille impugnatus specialiter destruit & confundit religionem beati Francisci: quia secundum ipsum hæc religio beati Francisci caret omni dominio seu proprietate speciali & communi, sed vsus facti secundum eundem in rebus vsu consumptibilibus non potest ab omni dominio speciali & communi separari, ergo religio beati Francisci debet omni vsu facti in rebus vsu consumptibilibus carere, sed talis religio, quæ aliquem obligaret ad carendum omni vsu facti in huiusmodi rebus, est illicita: quia inobseruabilis, ergo religio beati Francisci est illicita reputanda, & ita religionem illam destruit & confundit. Tertio ostendunt, ꝙ vsus facti in huiusmodi rebus vsu cõsumptibilibus potest ab omni speciali dominio & etiam communi separari, & hoc quidem ex dictis istius impugnati infertur aperte. Nam secundum eum Fratres Minores non habent dominiũ rerum quarumcunq; nec in speciali nec in communi: & tamen habent vsum huiusmodi rerum, igitur &c. Quarto isti impugnatores ex prædictis intentionem appellantis in hac parte declarant dicentes: ꝙ appellans intentionẽ istius impugnati ex diuersis dictis & rationibus eiusdem concepit. Ex rationibus antẽ eius sequitur euidenter, ꝙ vsus facti in rebus vsu consumptibilibus non p̃ot à proprietate seu dominio sp̃ali aliqualiter separari, & vt hoc pateat, est vna ratio ipsius breuiter pertractanda. Ille enim impugnatus ideo ponit vsum facti non posse à ꝓprietate seu dominio in rebus vsu consumptibilibus separari: quia p vsum facti substantia rei consumptibilis vsu consumitur, & p consequens vsus facti nõ potest in hmõi rebus à ꝓprietate seu dominio separari, sed ex illa ratione sequitur, ꝙ vsus facti in huiusmodi rebus non p̃ot à proprietate seu dominio speciali separari, quia si ideo nõ potest in hmõi rebus vsus facti à proprietate seu dominio separari, q̃a per talem vsum facti substantia rerum non consumitur, & dominium principalissime consumitur per vsum facti, quia dominium cõe non ita directe consumitur per vsum facti alicuius, sicut dominiũ sp̃ale, ergo per illam rationem vsus facti in huiusmodi rebus non potest separari à dominio sp̃ali. Appellans ergo volens illũ impugnare ad mentẽ magis q̃ ad verba ꝓbauit, quod vsus facti p̃ot in huiusmodi rebus separari à dominio speciali, & quod qui ponit (sicut ille) ꝙ vsus facti non potest in hmõi rebus à speciali dominio separari, omnẽ religionem habentem votũ abdicationis ꝓprietatis omnium temporaliũ destruit & cõfundit, q̃a si vsus facti non p̃ot in hmõi rebus separari à dominio speciali, oẽs religiosi comedendo, bibendo, sunt proprietarii reputandi. Sed forte dicet aliq̃s, quod ille impugnatus concedit, ꝙ vsus facti in hmõi rebus p̃ot à dominio speciali separari. Dicit enim ꝙ aliquis p̃ot comedere panem, non vt proprium, sed vt cõem. Ad hoc dicunt isti impugnatores, ꝙ in hoc sibiipsi contradicit, quia ex aliis dictis eius seq̃tur, ꝙ vsus facti in huiusmodi rebus non p̃ot separari à dominio sp̃ali. Vnde & propter hoc, sicut patebit inferius, dicit ꝙ votum viuendi sine ꝓprio ad res huiusmodi minime se extẽdit. Ex quo patet, quod religiosi secundũ ipsum habent dominiũ speciale in huiusmodi rebus, quod non ꝓpter aliud ponere potest, nisi quia secundũ ipsum vsus facti nõ potest in hmõi rebus separari à dominio speciali. Ad hoc aliter isti impugnatores declarant intentionem appellantis, dicentes quod ille impugnatus, cũ loquitur de dominio, quod habebant primi credentes in rebus vsu consumptibilibus, & à quo dicit vsum facti in rebus huiusmodi separari non posse, est dominiũ liberum ciuile & mundanũ, tale autem dominium est quodammodo dominium speciale, & ita ille impugnatus habet dicere, quod vsus facti in huiusmodi rebus non potest separari à dominio speciali, & ex hoc sequitur manifeste, quod opinio eius omnem religionem habentem votum abdicationis proprietatis destruit & confundit.

Post hæc est ad literam accedendum, (*præterquam beati Francisci.*) Hic aperte concedit, quod religio beati Francisci caret omni proprietate & dominio communi & sp̃ali, & ita vel illa religio est inobseruabilis & illicita: vel vsus facti potest ab omni dominio speciali & cõi in rebus vsu consumptibilibus separari, (*quia ad proprietatem & dominium in communi*) hoc de dominio libero, quæ est potestas de rebus libere ordinandi, non habet veritatem de alio dominio, de quo dictum est prius, potest concedi, dici tamen possunt vti rebus consumptibilibus vsu, si *vsus* proprie sumatur, hoc dicunt

isti impugnatores omni veritate carere: quia sicut propria locutio est, cum dicimus, aliquós vti huiusmodi rebus consumptibilibus vsu, talis enim modus loqoendi vstratus fuit in Theologia, & in aliis scientiis, ac etiam in vulgari locutione, antequam scieotiæ legales essent louentæ. Et ita propter modum loquendi scientiarum legalium posteriorem non debet prior modus loqueodi improprius repotari. Vode *vti* proprie sumptum est commune ad actum consumendi & ad multos alios actus, qui uon sunt actus consumeodi. Potest tamen dici, quod *vsus iuris*, quæ est vna significatio specialis huius nominis *vsus*, non potest proprie in rebus, quæ actu vnico consumuntur, aliqualiter reperiri, sed de tali vsu non intendit appellans, vnde quantum ad iotenriooem appellaotis ita sufficit sibi, quod actus consumendi res consomptibiles vsu potest ab omni proprietate & domioio speciali & communi separari, sicut vsus facti potest taliter separari, & ita dicunt isti impugnatores, quod ille impogoatus mentem appellantis noo tangit in aliquo, sed verba eius per quasdam oouas impositiones vocum calumniari molitur, (*cum ipsa non vt propria consumere, sed vt communia sunt censenda*) hoc secuodum illum oon habet veritatem de Fratribus Miooribus, ergo Fratres Mioores coosumuot res, neq; vt proprias neq; vt communes, ergo actus coosumendi huiusmodi res potest ab omni dominio speciali & communi separari: quæ est principalis conclusio appellantis in hac parte. (*Actusque consumendi res nequaquam à communi dominio separatur.*) Illud potest habere verum sensum de aliis religiosis à Fratribus Minoribus, sicut ex prædictis apparet: & tamen si intelligeretur de omnibus religiosis, esset omnioo falsum.

Cap. IX.

V*idetur etiam quod probabiliter posset dici, quod post distributionem bonorum vsu consumptibilium, quæ fiebat inter Apostolos & credentes alios, vt dicitur* Act. 2. & 4. *quilibet portionis sibi assignatæ proprietarius & dominus posset dici. Et hoc scriptura prædicta Act. 4. videtur expresse supponere, cum dicit*: nec etiam quisquam erat egens ioter ipsos, *& quare hoc, reddit rationem subiungens*: Quotquot enim possessores agrorum & domorum erant vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebantur & ponebaot ante pedes Apostolorum, Diuidebant autem singulis prout cuiq; opus erat. *Cum ergo dicat, quod nullus egens erat, pro eo quod vnicuiq; diuidebatur prout opus erat, supponit aperte, quod illud quod vnicuiq; dabatur diuisim, cuilibet erat proprium.* Diuidere *enim est diuisim aliquibus diuersas partes rei alicuius dare. Cum igitur daretur ab istis, qui dare poterant scilicet Apostolis: & illis qui recipere poterant ea quæ ad vitæ humanæ sustentationem pertinebant: videtur, quod Dominus quilibet fuerit eius portionis, quæ sibi fuerat assignata. Alias non videretur verum, quod dicitur, quod egentes non essent, nisi plus post diuisionem haberent in assignata sibi portione, quam ante. Prima constat, quod vestimenta quotidiana inter res vsu consumptibiles computantur, post communionem autẽ prædictam, de qua fit mentio in præallegato ca. Actor. 4. in Actibus legitur quod Angelus Petro dixit ei*: præcingere & calciate caligas tuas. *Item dixit ei*: circonda tibi vestimentum tuum *&c. vbi clare supponit Angelus, quod caligæ & vestimentum assignata Petro, proprie quo ad dominium erant Petri, quare videtur quod pecunia, panis, vinũ & res aliæ vsu consumptibiles sibi diuisim pro vitæ sustentatione assignata, similiter eius essent. Nec votum viuendi sine ꝓprio videtur, quod se extendat ad talia, quibus necessario eget vita humana. Præterea ex illo capitulo Acto. 4. probari non potest, quin credentes de bonis istis communibus ex diuisione Apostolorum licite recipere potuerint, & vt proprium obtinere. Scriptura enim prædicta quantũ ad hoc nihil aliud adducit, nisi ꝙ sequitur*: Multitudinis credentium erat cor vnũ & anima vna, oec quisquã eorum quæ possidebat, aliquod suum esse dicebat, sed erant illis omnia commonia. *Per verba autem illa videntur isti omniũ, quæ possidebant, à se dominium abdicasse, & illud transtulisse in communitatem. Non autem videntur se astrinxisse, quin fideretur eis de bonis illis communibus, quo ad sustentationem vitæ suæ possint licite recipere, & vt propria retinere: imo hoc scriptura prædicta sacra supponit aperte, cum dicit*: dioidebantur autem cuique proot opus erat. Diuidere *autem est, sicut prædictum est, alterius rei diuisas partes aliquibus dare.*

In parte ista inteotionẽ suam circa præcedeotia specialiter quantũ ad diuisioñem bonorum, q̃ erat facta inter Apostolos & alios credentes, expressius manifestat, dicens primo, ꝙ qlibet Apostolorũ & aliorum credentiũ post distributiooem illam, de qua fit mentio Actor. 2. & 4. domious fuit & ꝓprietarius portionis sibi assigoatæ. Secundo ibi (*& hoc scriptura*) probat pluribus rationibus, ꝙ quilibet eorum erat proprietatius portionis sibi assignatæ. Ratio autem prima potest sic formari. Ille qui non est egens, ꝓ eo quod sibi datur illud ꝙ sibi opus est, est proprietarius & dominus illius ꝙ sibi datur, sed inter Apostolos & credentes alios nullus erat egens ꝓ eo quod vnicuiq; dabatur prout opua erat, sicut Act. 4. habetur, ergo vousquisq; eorum fuit ꝓprietarios & dominus portionis sibi assigoatæ. Secunda ratio potest sic formari, quando aliquid inter aliquos diuiditur, vnusquisq; est ꝓprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ: quia *diuidere* est diuisim aliquas partes diuersas diuersis dare. Illud aũt quod alicui datur, fit ei ꝓprium, sed illa cõia diuidebantur inter Apostolos & alios credentes, igitur quilibet eorum post diuisionẽ fuit proprietarius & domious portionis sibi assignatæ. Tertia ratio potest similiter formari. Illud ꝙ datur ab illo qui potest dare, & datur illi qoi potest recipere fit ꝓprium illius cui datur, sed necessaria ad vitæ sustentationẽ dabantur ab istis qui poterant dare sc. ab Apostolis, & dabantur illis q poterant recipere, ergo quilibet eorũ fuerat proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ. Quarta ratio potest sic formari. Ille qoi ante diuisionem habet rem aliq̃ in communi, & qui post diuisionem illius rei habet io portione sibi assignata pluſq̃ habebat ante diuisiooem, habet in portione sibi assignata ꝓprietatem & dominium in speciali: sed credentes post diuisiooem communiũ habebaot plus in portionibus suis quã aote: quia aliter oon fuisset verum, ꝙ

non

non erant egentes, ergo quilibet eorum fuit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Tertio principaliter ibi (*Præterea constat*) probat specialiter de beato Petro, & eadem ratione de aliis Apostolis, quod erat proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ, & hoc probat duabus auctoritatibus, vt patet in litera. Ex quibus infert, ꝙ eadē ratione Petrus erat ꝓprietarius & dominus pecuniæ, panis & vini, & cuiuslibet alterius rei, quæ sibi p diuisionem extitit assignata. Quarto ibi (*Nec votum viuendi* &c.) cuidam tacitæ obiectioni respondet, posset enim aliqs dicere, ꝙ per rationes prædictas quilibet religiosus post diuisionem panis & vini & huiusmodi rerum vsu consumptibiliū qlibet eorum est proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ. Ad hoc respondet dicens, ꝙ votum viuēdi sine proprio non se extendit ad illa, quibus necessario eget vita humana, ex hoc insinuans esse concedendum, ꝙ quilibet religiosus post diuisionem factam inter eos est ꝓprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Quinto ibi (*Præterea ex illo capitulo*) ostendit quod per librum Actuum Apostolorum probari non potest, quin credentes poterant de bonis communibus recipere & vt proprium retinere, & quia non aliud dicitur nisi ꝙ *multitudinis credentium erat cor vnum* &c. per quæ verba licet possit ostendi, quod primo omnia bona sua communitati dederunt, tamen probari non potest, quod non poterant postea de illis aliquid proprium recipere & tenere, imo potest ostendi quod poterant: quia scriptura testatur, quod illa diuidebantur. *Diuidere* autem est alicuius rei diuisas partes aliquibus dare, quod autem datur, fit proprium eius cui datur, ergo quilibet eorum habuit proprium.

Sed impugnatores dicunt, in verbis præmissis plures contineri errores. Quorum primus est, quod quilibet Apostolorum erat proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Secundus est quod qlibet alius de numero credentium erat proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Tertius est quod votum viuendi sine proprio non extendit se ad ea, quibus necessario eget vita humana. Alios plures errores minus principales, de quibus in responsione ad rationes illius impugnati circa literam apparebit prædictis verbis asserunt contineri. Dicunt autem isti impugnatores, quod quia ille impugnatus in hac parte non vadit ad verba, sed ad mentem suam de Apostolis & religiosis, quasi totum venenum suum effundens explicatur manifeste, ideo circa præmissa diligentius volunt insistere, dicunt itaq;, quod primus error sapit hæresim manifestam.

Ad cuius euidentiam dicunt primo esse notandum, quod in illo errore sc. quod quilibet Apostolus habebat dominium rerum in speciali, religiosis omnibus aduersatur, licet enim fuerint quidam Fratres Prædicatores & nonnulli de quibusdam aliis Ordinibus, qui dixerunt Apostolos habuisse dominium & proprietatem aliquarum rerum in communi: omnes tamen vsq; ad tempora istius impugnati dixerunt, ꝙ Apostoli nullius rei temporalis dominium vel proprietatem habuerunt in speciali: & in hoc dixerunt se vitam Apostolicam imitari habendo sc. aliqua in communi quantū ad aliquale dominium vel proprietatem, & nihil habendo penitus in spāli quoad dominium seu ꝓprietatem, iste autem omnibus contradicit asserens, quod habuerunt ꝓprietatem & dominiū in speciali. Sed quod hoc sit erroneum, isti impugnatores multis modis ostēdere moliuntur. Et qa quodammodo expressius determinatio ecclesiæ & doctrina sanctorum isti errori contradicunt & obuiant: ideo à determinatione & auctoritatibus sanctorum incipiunt in scriptura diuina postmodum se fundantes, ꝙ enim prædicta assertio, determinationi ecclesiæ obuiet & repugnet, ostendunt. Ait enim Nicolaus papa in decretali *Exiit* per vniuersalē ecclesiam hactenus approbata: *Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi rerū tam in speciali quam etiam in communi propter Deum meritoria est & sancta: quā & Christus viam perfectionis ostendens, verbo docuit, & exemplo firmauit, quamque primi fundatores militantis ecclesiæ, prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere, per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt.*

His expressius dici non posset, quod Apostoli proprietatem omnium rerum temporalium abdicarunt: & ita nullius proprietatem habuerunt in speciali. Sed dicit ille impugnatus, ꝙ illa decretalis *Exiit* non fuit per vniuersalem ecclesiā approbata, hoc autem, vt dicunt isti impugnatores, istū impugnatum nequaquam excusat. Tum quia illa decretalis *Exiit*, ex quo nullus catholicus sibi multis temporibus contradixit, per taciturnitatem fuit ab omnibus approbata: quia sicut error, cui non resistitur, approbatur *dist. 83. c. Error*: ita veritas catholica, cui non resistitur, debet pro approbata censeri, tum quia esto, quod non fuit ab vniuersali ecclesia approbata, tamen ex hoc, quod ille impugnatus assertionem dictæ decretalis impugnat, assertionem contrariam esse catholicam diffinitiue & solenniter approbando. Dicunt isti impugnatores, quod siue vna assertio fuerit hæretica, siue alia, se demonstratiue probare, quod ille impugnatus modo non est papa. Est autem eorum ratio talis: aut assertio Nicolai tertii, quod Apostoli omnis rei temporalis proprietatem abdicauerunt, est hæretica: Aut assertio contraria istius impugnati, quod Apostoli habuerunt proprietatem etiam in speciali, est hæretica. Hanc oportet necessario illum impugnatum concedere, quia secundum ipsum altera istarum, imo sua assertio in scriptura sacra est fundata. Si assertio prædicta istius impugnati est hæretica, cum sit eiusdem pertinax defensator, ꝙ probatur ex sua determinatione solenni & vltimata, & ex sententiis & pœnis, quas negantibus & resistentibus in sua constitutione infligit, ex persecutione, quam appellantibus & defensoribus assertionis contrariæ inferre non cessat, ex coactione, qua alios ad assertionem suam irreuocabiliter defendenda iurare compellit, ex abiuratione, qua cogit multos assertionem contrariam abiurare, ex recusatione, qua de veritate renuit: informari sequitur, vt dicunt, demonstratiue, quod ipse est hæreticus reputandus. Si autem est hæreticus, non est verus papa: quia nullus hæreticus est verus papa, sicut in aliis allegationibus quamplurimis rationibus & auctoritatibus probare conantur.

Si autem assertio Nicolai tertii fuit hæretica: ipsemet Nicolaus tertius fuit hæreticus reputandus. Hanc conditionalem probant: quia si Nicolaus tertius in prædicta assertione errauit, cũ ipsam diffinitiue ꝓtulerit, omnibusq; Christianis tenendã sub comminatione pœnarũ tradiderit. Seqtur euidẽter, ꝙ eidem assertioni hæreticę firmiter & irreuocabiliter adhærebat. Ex quo patẽter infertur, ꝙ nõ fuit paratus corrigi, si antẽ non fuit paratus corrigi fuit inter hæreticos cõputandus, & si sic nõ fuit verus papa, & si non fuit verus papa, veros Cardinales nullo modo creauit. Et ꝑ consequens Cardinales creati ꝑ ipsum, verũ papã eligere minime potuerunt. Et ita posteriores summi pontifices nõ fuerunt veri summi pontifices; nec ꝑ consequens veros Cardinales creauerunt. Ex quo sequitur, ꝙ ille ab illis, qui non fuerunt veri Cardinales, electus nunq̃ fuit verus papa. Sed quia forte diceret aliquis, quod Nicolaus tertius erat hæreticus: & ideo veros Cardinales non creauit, & tamen summi pontifices sequentes fuerunt veri pontifices summi, quia ab aliis Cardinalibus, qui creati fuerunt à prædecessoribus Nicolai tertii, extiterunt electi. Sed illa esset friuola & vana euasio: quia si Nicolaus tertius fuit hæreticus propter dictam assertionem, sequitur necessario, quod Nicolaus quartus, & Bonifacius octauus, & Benedictus secundus, & Clemens quintus, qui eandem assertionem Nicolai tertii *in suis constitutionibus* asseruerunt & approbauerunt, fuerunt hæretici, sed omnes, qui elegerunt illum impugnatum in summum pontificem, fuerunt creati à Nicolao tertio, vel Nicolao quarto, vel Bonifacio octauo, vel Benedicto 11. vel Clemente quinto, ergo non fuit à veris electoribus aliquo modo legitime & rite electus: & per consequens nunquam fuit verus papa. Illam rationem dicunt isti impugnatores esse demonstratiuam & insolubilem ad probandum, quod ille impugnatus, siue sit hæreticus siue non sit hæreticus, non est modo verus papa, &, vt dicunt, omnes cauillationes, quæ possent contra ipsam adduci, aliis in allegationibus euidenter excludunt.

Amplius isti impugnatores per auctoritatem sanctorum dictam assertionem improbare nituntur. Ait enim Hieronymus in epistola ad Exuperantium: *Nemo Apostolis pauperior fuit: & nemo tantum pro Domino dereliquit*, ergo Apostoli fuerunt pauperrimi, sed illi qui retinent rerum dominium in speciali non sunt pauperrimi, ergo Apostoli non habuerunt rerum dominium in speciali. Item Augustinus super secundam epistolam ad Corinth. ait: *Hoc fuit Apostolis gloriosum: quod sine sollicitudine ac nomine possidentes non solum ea quæ in possessionibus erant, sed etiam ipsos earum dominos possidebant.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Apostoli nihil habebant nomine possidendi, & per consequens multo magis nihil habebant iure dominii in speciali. Item Hieronymus ad Demetriadem virginem ait: *Apostolici fastigii perfectæq; virtutis est omnia vendere & pauperibus distribuere, & sic leuem atq; expeditum cum Christo ad cœlestia subuolare.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod ad Apostolicum spectat fastigium omnia vendere & pauperibus distribuere, qui autem omnia vendit & pauperibus distribuit, nullius rei dominium habet saltem in speciali, ergo ad Apostolicum fastigium spectat nullius rei dominium habere in speciali. Item Hieronymus ad Elbediam ait: *Si vis esse perfecta, & stare in primo fastigio paupertatis, fac quod fecerunt Apostoli. Vende omnia quæ habens & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Apostoli nullius rei dominium retinuerunt saltem in speciali. His concordat beatus Gregorius super Euangelia, qui exponens illud Matth. 4. *Relictis retibus secuti sunt eum*, ait: *Ad vnius iussionis vocem Petrus & Andreas relictis retibus secuti sunt Saluatorem, ad vnum domini præceptum hoc quod habere videbantur obliti sunt*, & infra: *sed forte aliquis tacitis cogitationibus dicit: Sed quid aut quantum vterque iste piscator ad vocem Dominicam dimisit, qui pene nihil habuit? Sed in hac re affectum potius debemus considerare quam censum, multum reliquit qui nihil sibi retinuit: multum reliquit qui quantumlibet parum totum deseruit: qui cum re possessa etiam concupiscentiæ habendi renunciauit. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Apostoli nihil retinuerunt quoad dominium & proprietatem saltem in speciali. Ex his aliisq; quampluribus auctoritatibus, vt dicunt illi impugnatores, euidenter apparet Apostolos nullius rei proprietatem habuisse in speciali. Istam autem doctrinam sanctorum & ecclesiæ dicunt in scriptura diuina fundari, quod probant primo specialiter de pecunia: quia beatus Petrus pecuniæ in speciali proprietatem nõ habuit, cuius contrarium ille impugnatus asserit manifeste. Ait enim beatus Petrus: *Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod beatus Petrus pecuniam non habebat. Sed forte dicet ille impugnatus, quod beatus Petrus tunc pecuniam non habebat, quia pecuniam, quæ sibi fuerat assignata, expenderat vel dederat pauperibus, sed sic exponere scripturam est ipsam, vt dicunt isti impugnatores, peruertere. Nam secundum doctrinam sanctorum, ideo beatus Petrus carebat pecunia, non quia pecuniam sibi assignatam expenderat, sed vt præceptum sui magistri de non habenda pecunia custodiret, hoc expresse Chrysostomus testari videtur. Ait enim Omelia vltima super Matthæum: *Si bonum esset aurum habere hoc, vtique dedisset Christus Apostolis, qui ineffabilia eis bona tribuit. Nunc autem non solum non dedit, sed habere prohibuit. Ideoque Petrus non solum non verecundatur, sed decoratur in paupertate, dicens: Argentum & aurum non est mihi.* Et Ambrosius super Lucam, ait: *Apostolus Petrus primus dominica sententia executor ostendens, non esse in vacuum effusa Domini præcepta, cum posceretur à paupere, vt ei aliquid pecuniæ largiretur, ait. Argentum & aurum non habeo: tamen non tam in hoc gloriatur Petrus, quod argentum & aurum non habeat: quam quod seruet Dei mandatum, qui præcepit: Nolite possidere aurum, hoc est dicere: Vides me Christi discipulum & aurum à me requiris? Aliud multo pretiosius auro nobis donauit.* Et Bernardus ad Eugenium papam libro 2. ait: *Nec lotus*, inquit, *ocio, vbi sedula viget sollicitudo omnium ecclesiarum. Nam quid aliud dimisit tibi sanctus Apostolus? quod habeo,*

inquit,

inquit, hoc tibi do, quid illud vnum? scio nec aurum nec argentum, cum ipse dicat, argentum & aurum non est mihi, & infra: *ista quod alia quacunq; ratione hoc vendices, sed non Apostolica iure, nec enim ille tibi dare potuit, quod non habuit.* Ex his patet aperte, quod beatus Petrus non ideo non habuit pecuniam, quia pecuniam sibi assignatam ex penderat: sed quia Domini præceptum seruare volebat, quod Glossa super illud verbum Petri: *Argentum & aurum* &c. asserit manifeste, dicens: *memor illius præcepti: Nolite possidere aurum nec argentum, pecuniam, quæ ad pedes Apostolorum ponebatur, non sibi retinebat, sed ad vsus pauperum, qui sua patrimonia reliquerant, reseruabat, hæc est reseruari mandabat. Non enim ipsemet beatus Petrus custodiuit pecuniam, sed qui custodiret, ordinauit.*

Secundo ostendunt eandem conclusionem isti impugnatores, sic, sicut Apostoli seruabant consilium Christi de castitate & obedientia, ita etiam seruabant cōsiliū Christi de paupertate, sed Christus docuit & consuluit abdicationem proprietatis omnium temporalium in speciali, igitur Apostoli seruabant idem consilium. Maior videtur aperta. Minorem probant per illud consilium, quod dedit Christus adolescenti quærenti, quid sibi deesset, ex quo mandata seruauerat, Matth. 19. dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni & sequere me.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus consuluit abdicationem proprietatis omnium temporalium; quia per venditionem omnium & largitionem eorum factam pauperibus constat proprietatem auferri, sequitur ergo q Apostoli nullius rei proprietatem habebant in speciali. Ex quo ille adolescens, si voluisset fuisse perfectus, nullius rei proprietatem in speciali habuisset. Sed diceres, videtur posse ꝓbari, quod illa auctoritas non concludat. Primo quia non est verisimile, quod Christus consuluerit illi, quod vestimenta sua vēderet, & ad eum nō vestitus, sed nudus veniret, & ita illa verba Christi licet generaliter prolata sint: tamen non sunt ita generaliter intelligenda, quin aliquarum rerum poterat proprietatem & dominium retinere. Secundo quia per hanc auctoritatem non probatur, quod postea non debuit proprietatem habere: sed pro tunc debeat à se proprietatem abdicare. Vnde non dixit sibi Christus: *vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus: & nunquam alicuius rei de cætera proprietatem acquiras,* ergo Christus ei potestatem acquirendi proprietatem rerum in speciali minime dissuasit. Sed illæ obiectiones non concludunt. Nam licet Christus in suo consilio principaliter intendebat proprietatem omnium temporalium abdicare: vnicum tamen modum abdicandi proprietatem temporalium (qui forte illi adolescenti erat conueniens) expressit vocaliter.

Ad cuius euidentiam est sciendum, quod quadruplex est modus temporalia abdicandi à sanctis hactenus vsitatus. Vnus est temporalia dando pauperibus, & ille modus aliquando absq; venditione, & aliquando per venditionem congrue exercetur. Nā absq; venditione pecuniæ ea quæ in cibo & potu consistunt, ac vestes aliquæ, & nonnullæ res aliæ conuenienter distribuuntur pauperibus, possessiones autem magnæ, villæ, ciuitates & castra, vasa pretiosa, & etiam vestes pretiosæ, & res aliæ multæ absq; venditione nequaquam dātur conuenienter pauperibus: quia eleemosynæ sunt faciendæ pauperibus, vt sustenteotur, non vt ditentur. Alius modus abdicandi temporalia est relinquendo parentibus, sicut enim qui naturaliter moritur, nonnulla bona sua parentibus ordinare relinquit: ita etiam qui moritur morte ciuili propter Deum, omnia dimittendo & religionem intrando, sæpe tenetur secundum Deum aliqua bona sua parentibus reliquisse. Tertius modus relinquendi proprietatem temporalium est conferendo bona sua ecclesiæ, per quem modum primi credentes possessionibus suis vel substantiis venditis pretia communitati credentium conferebant. De istis tribus modis abdicandi proprietatem temporalium legitur in libro Prosperi, sicut recitatur *1. q. 2. c. sacerdos,* vbi sic scribitur: *Sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda: & fideliter dispensat accepta, quia omnia sua aut reliquit pauperibus, aut eis distribuit, aut ecclesiæ rebus adiunxit.* Quartus modus abdicandi proprietatem temporalium est sua pro derelictis habendo, & ille modus absq; causa speciali seruari non debet: quia communitati fidelium expedit, quod vnusquisq; de rebus suis recte disponat, & illo modo loquitur beatus Hieronymus ad Paulinum dicens: *Si habes in potestate rem tuam, vende, si non habes, proiice,* vbi sic ex præcedentibus & sequentibus patet aperte, quod beatus Hieronymus Paulino suadet, ne propter ordinationem rerum suarum conuersionem suam procrastinet. Christus ergo ad abdicationem proprietatis omnium temporalium adolescentem exhortans, vnum modum expressit, alios modos insinuans, vt ille sit sensus: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes,* quæ sc. non expedit parentibus tuis relinquere, nec est necesse tecum ad vsum facti afferre, & quæ non conuenienter, nisi vendantur, dantur pauperibus, & hoc, si ipsa habes in tua potestate, non enim Saluator volebat, quod ille adolescens pecunias, si quas haberet, primo venderet, & postea daret pauperibus, nec volebat, quod si de iure aliqua parentibus relinquere tenebatur, quod illa vēderet & daret pauperibus, nec etiam consulebat, si aliquas possessiones suas in sua potestate non habebat, sed oportuisset, quod eas longo tempore per iudicium acquisisset, quod primo eas recuperaret & venderet, & tandem daret pauperibus, & demum ad Christi sequelam veniret, nec etiam hortabatur, quod vestes, quibus induebatur, si Apostoli non habuerunt habitum distinctum, & omnes res alias venderet & daret pauperibus, vt sic non vestitus veniret ad ipsum, sed perfectionem euangelicam adolescenti declarans voluit, quod rebus, quas in sua potestate habebat, recte dispositis & omnibus abdicatis quo ad ꝓprietatem ad sequelā sui veniret. Et ita, sicut ille potuit, non obstante consilio Christi de venditione omniū pecunias, si quas habebat sine omniū venditione pecuniarū præuia, statim dare pauperibus, ita si tenebatur potuit aliqua parentibus suis reliquisse, sicut etiam implendo mentem Christi potuit, si Apostoli & discipuli nō haberent distinctum habitum, vestes aliquas secum ad vsum, non ad proprietatem afferre.

Ad

Ad ſecundam obiectionem iſti impugnatores reſpondent, quod iuxta ſententiam Chriſti dicentis: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei*: perfectio ſemel aſſumpta abſq; imperfectione relinqui non poteſt, niſi forte in caſu neceſſitatis, vel ex alia cauſa rationabili & vrgente, ipſam quis ſaltem ad tempus relinquere cogeretur. Cum ergo Chriſtus abdicationem proprietatis omnium temporalium tanq̃ ad perfectionem pertinentem conſuluerit adoleſcenti: abdicatio talis ſemel aſſumpta abſq; imperfectione relinq non poteſt, & ita Chriſtus dans conſilium perfectionis, manifeſte conſuluit omnia temporalia pro omni tẽpore abdicare quo ad ꝓprietatem. Quarto eandem veritatem, vt dicunt iſti impugnatores, oſtendunt per verba Chriſti, qui, vt habetur Lucæ 14. ait: *Sic ergo ex vobis qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ volentes Chriſti eſſe perfecti diſcipuli, omnibus quæ poſſidebant, renunciabant, non autem renunciabant omnibus quantũ ad vſum facti, ergo renunciabant quantum ad ꝓprietatem, ſaltem in ſpeciali. Et ꝙ verba Chriſti prædicta debeant intelligi de renunciatione omnium quã- tum ad ꝓprietatem, auctoritatibus ſanctorũ patenter videtur poſſe probari. Beatus enim Gregorius ſuper Euangelia, dicta verba pertractans ait: *Certe cum ſequentibus noua mãdata proponeret, dixit: Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Ac ſi aperte dicat: qui per vitã veterem aliena concupiuiſtis, per nouæ conuerſationis ſtudiũ & veſtra largiamini*, per largitatem autem ꝓprietas abdicatur, ergo verba Chriſti ſecundum beatum Gregorium de renunciatione, quæ eſt abdicatio proprietatis, debent intelligi. Item Ambroſius Homelia 16. ſuper Geneſim ait: *Chriſtus Dominus noſter ſacerdotibus ſuis, quid præceperit audiamus: qui non renunciauerit omnibus q̃ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, & infra. *Negat Chriſtus ſuum eſſe diſcipulum, quem viderit aliquid eſſe poſſidentem: & eum qui non renunciat omnibus quæ poſſidet*, & infra. *Feſtinemus tranſire a ſacerdotibus Pharaonis, quibus terrena poſſeſſio eſt, ad ſacerdotes Domini, quibus in terra pars non eſt, quibus portio Dominus eſt, talis enim erat & ille, qui dicebat tanquam egentes & multos locupletantes, vt nihil habentes & omnia poſſidentes.* Ex his verbis clare datur intelligi, quod qui perfecte verbum implet Chriſti prædictum: *Niſi quis renunciauerit*: ſunt tales, quibus in terra pars non eſt: & quibus portio Dominus eſt, tales autem ſunt, qui nullius rei ꝓprietatem habent in ſpeciali. Apoſtoli autem cupiebant verba Chriſti implere perfecte, & non minus perfecte, quam alii, ergo ipſi omnibus renunciauerunt quantum ad proprietatem ſaltem in ſpeciali. Alias auctoritates ſcripturæ diuinæ quamplurimas contra aſſertionem præfatam adducunt, quas cauſa breuitatis omitto.

Ad hæc, iſti impugnatores quinto per rationes in ſcripturis fundatas autenticis prædictam aſſertionem ſatagunt reprobare. Eſt autem prima ratio talis, paupertas Apoſtolorum non fuit minor nec imperfectior quam paupertas monachorum & aliorum Religioſorum Mendicantium & non mendicantium, ſed monachi & alii Religioſi vouent paupertatem, quę eſt abdicatio paupertatis omnium temporalium in ſpeciali, ergo & paupertas Apoſtolica abdicationem proprietatis omnium temporalium in ſpeciali includebat. Hæc ratio confirmatur auctoritate beati Gregorii, qui, vt habetur 16. *q. 1. cap. Ex auctoritate*, aſſerit monachos figuram Apoſtolorum tenere, non autem monachi, eo quod monachi, tenent figuram Apoſtolorum, quo ad officii dignitatem, nec quo ad ſacramentorum diſpenſationem, ergo tenent figuram Apoſtolorum quo ad propriorum renuntiationem, quod expreſſe notat Gloſſa *12 q. 1. c. videntes*, dicens: *Epiſcopi tenent locum Apoſtolorum, vt hic ſcilicet quo ad dignitatem: monachi quo ad renunciationem propriorum & communem vitam.* Ex quo ſequitur, quod Apoſtoli propriis renunciauerunt quo ad proprietatem ſaltem in ſpeciali, hoc etiam auctoritate beati Hieronymi ſuperius allegata, qui ait: *Apoſtolis nemo fuit pauperior* &c. probatur manifeſte &c. Secunda ratio talis eſt. Fratres Prædicatores & Minores non perfectius perfectionem Euangelicam imitantur, quam Apoſtoli, ſed Fratres Prædicatores & etiam Minores per abdicationem proprietatis omnium temporalium in ſpeciali perfectionem Euangelicam imitantur, vnde & de Fratribus Prædicatoribus ſimul & de Fratribus Minoribus, vt ille impugnatus in ſua conſtitutione, *Quia quorundam*, affirmat Alexander quartus in *Condemnatione libelli contra ſtatum prædicatorum & Minorum* editum, dicit in hæc verba: *Cum inſuper idem Fratres propter Deum omnia reliquerint, exilia vitæ ſubſidia mendicantes, Chriſtumque imitentur pauperem, perfectionem euangelicam amplexando, propter quod euidenter apparet eos in ſtatu non ſolum ſaluandorum exiſtere, ſed etiam perfectorum, & per ſuæ religionis obſeruantiam, quæ quidem ipſius perfectionis euangelicæ tenet formam in æterna retributionis præmio præcellentem gloriam promereri.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, ꝙ Fratres Prædicatores & Minores propter Deum omnia quo ad proprietatem in ſpeciali relinquentes, perfectionem Euangelicã amplexantur, & perfectionis Euangelicæ tenent formam, ergo & Apoſtoli, qui non imperfectius perfectionem Euangelicam imitati fuerunt, nullius rei proprietatẽ in ſpeciali habuerunt. Poſtremo ꝓpter eos, qui dicta Thomæ recipiunt, iſti impugnatores oſtendunt, quod prædicta aſſertio ſententiæ Thomæ penitus aduerſatur. Vnde in libro ſuo cõtra Magiſtros Parisienſes c. 6 ait: *Multo eſt laudabilius, quod aliquis omnibus ſuis datis, etiam ſeipſum Deo det, quod ad Apoſtolicam perfectionem pertinet. Vnde dicit Hieronymus ad Lucinum hæreticum: Seipſum offerre Deo proprium Chriſtianorum eſt & Apoſtolorum, qui totum cenſum, quem habuerant, Domino tradiderunt.* Item in eodem capitulo, ſicut adductum eſt prius, ait: *Euangelica perfectio maxime in Apoſtolis claruit: ſed ipſi actualem paupertatẽ habuerunt ſua omnia relinquentes. Vnde Petrus dixit Mat. 19. Ecce nos reliquimus omnia. Et Hieronymus dicit ad Ebidiam: ſi vis eſſe perfecta* &c. Ex quibus concludunt: Ergo actualis paupertas ad Euangelicam perfectionem pertinet. Ex his clare patet, quod Apoſtoli ſua omnia reliquerunt, nec valet dicere, quod reliquerunt omnia, licet non quo ad proprietatem neq, in ſpeciali neq; in communi: ſecundum quod dicit ille impugnatus.

Nam secundum Thomam, Euangelica perfectio maxime in Apostolis claruit. Sed ad perfectionem Euangelicā pertinet omnia reliquisse quo ad proprietatem saltem in speciali. Ergo Apostoli omnia reliquerunt secundum eum, quo ad proprietatem in speciali. Quod autem secundum Thomam reliquisse omnia quo ad proprietatē in speciali, ad Euangelicā perfectionem pertineat, patenter in multis locis affirmat. Vnde in libro suo contra quosdam Magistros Parisienses ab Alexandro 4. condemnatos, ipsorū de paupertate recitans opinionē c. 6. ait: *Asserant etiam paupertatem laudari in scripturis non actualem, qua aliquis rebus temporalibus se exspoliat, sed habitualem, qua aliquis rem temporalem contemnit corde, etiam si rei possideat. Ad destructionem huius erroris hoc modo procedemus. Primo ostendemus ad perfectionem Euangelicam pertinere non solum paupertatem habitualem, sed etiam actualem, qua fit per abiectionem temporaliū.* Ex his verbis clare patet, quod secundum istū abdicatio omnium temporaliū quoad ꝓprietatē in speciali ad Euangelicā pertinet perfectionē. Quia ipse loquitur de abdicatione illa q̄ vocat paupertatem actualē, quæ à religiosis Mendicantibus omnia quoad proprietatē in speciali dimittentib᷒ ꝓpter Deū, assumitur: quā illam prædicti Magistri Parisiens. impugnare volebāt, & ille eā in libro illo defendit. Nullū est ergo dubiū, quin ille Doctor loquatur de actuali paupertate, quæ est abdicatio omniū temporaliū quo ad proprietatē in speciali secundū ipsum. Et ꝙ actualis paupertas ad Euangelicam perfectionem pertineat, probat ipse vbi prius 19. rationibus in auctoritatibus sanctorū fundatis.

Secundo isti impugnatores alium errorem in verbis præmissis istius impugnati asserunt cōtineri: quod videlicet quilibet alius de numero credentium post diuisionem factā erat proprietarius & dominus portionis sibi assignatę. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendū, quod illa cōmunitas credē[...] non durabat vna die tantū, neq; duobus tantū, imo nec tantū paucis diebus: sed tempore multo durauit, ꝙ ex diuersis scripturis autenticis dicunt posse probari. Hoc supposito ex textu Actuum Apostolorum ostendunt, quod illa bona post diuisionē factam nō erant propria illis, quibus dabantur quoad dominium & proprietatem in speciali. Nam illa diuisio non fiebat nisi ad credentiū indigentias subleuandas. Vnde in textu habetur sic: *Erant eis omnia communia* Et sequitur: *Neq; eorum quisquā egens erant inter illos. Quotquot enim possessores agrorum ac domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum qua vendebant & ponebant ante pedes Apostolorum & diuidebant singulis prout cuiq; opus erat.* Ex his verbis euidenter colligitur, ꝙ illa bonorum diuisio ex charitate Fraternitatis processit, qua cupiebant singulorum indigentias releuare. Sed illa diuisio bonorum temporalium inter aliquos, quæ fit solummodo ad indigentias singulorum releuandas, dat cuilibet facultatem viendi siue consumendi secundum modum istius loquendi illa, quæ sic sunt necessaria, & nullam proprietatem tribuit singulis in speciali. tum quia absq; tali proprietate in speciali vita humana congrue sustentatur: tum quia si quilibet fieret proprietarius & Dominus in speciali portionis sibi assignatæ, principalis intentio diuidentiū faciliter posset frustrari. Possent enim aliqui illorum, quibus esset facta diuisio, si fierēt proprietarii & Domini portionū suarum in speciali, portiones suas alteri dare vel aliis extra communitatē vendere vel donare. Quod si darent extra communitatē, vel necesse esset eorū indigentias minime releuare, vel ab aliis aliquā partem portionis suæ subtrahere, quorū vtrumq; esset intentionem principalē diuidentiū frustrare. Nullus ergo credentium in Ecclesia fuit proprietarius & Dominus in speciali portionis sibi assignatæ: sed tamen fuerunt illæ portiones sibi assignatę, non ad dandum nec vendendū, sed tantum ad suas indigentias releuandas. Si enim quilibet illorum habuisset potestatē dandi vel vēdendi portionem sibi assignatā, cito potuisset frustrari tota & principalis intentio illorum: sed rebus suis venditis eorum pretia communitati dederunt. Nam si aliqui illorum prima die dedissent aliis vel in communitate vel extra communitatem portiones suas, aliqui fuissent multum ditati, & aliqui multū egentes: & ita frustrata fuisset eorū intentio, per quā quantum in eis fuit optabant, ꝙ nullus egens esset inter eos. Ex his, vt dicunt isti impugnatores, patenter habetur, quod illa verba: *Erant eis omnia communia*, non dicebantur pro vna die tantū: ꝙ tamen oporteret secundū ipsum impugnatū. Nā si duobus diebus fuerunt eis communia omnia: In istis duobus diebus nullus manducauit, neq; bibit: quia nullus manducauit aut bibit, nisi portionē sibi assignatā, aut cibū vel potū emptū de portione sibi assignata. Sed in illis duobus diebus nulla fuit eis portio assignata, si nulla portio fuit communis. Ergo in illis duobus diebus nullus manducauit neq; bibit. Quod non continet veritatē. Cōstat ergo ꝙ illa cōmunio omniū non durauit vna die, nec vna hora diei, sed multis diebus durauit: & tamen constat, ꝙ in istis diebus portiones singulis assignabantur. Ergo nullus eorū fuit proprietarius & Dominus in speciali portionis sibi assignatæ. Secundo isti impugnatores sic arguunt: communē vita ducere nō est ꝓ vna hora omnia habere cōmunia, quemadmodu hæredes alicuius ipso mortuo habent omnia cōmunia, qui postea statim diuidunt inter se: sed cōmunē vitā ducere est de communibus sustentari. Qui ergo cōmunē vitā ducit, de bonis cōmunibus sustentatur, sicut ex auctoritate Beati Gregor. quæ ponitur *12. q. 1. c. Quia tua*, & ex auctoritate Vrbani eisdem *ca. & q. c. scimus*, colligitur euidenter. Sed primi credentes communem vitam duxerunt, teste Clemente, qui, vt habetur *12. c. 1. dilectissimis*, ait. *Istius enim consuetudinis more retento, etiam Apostoli eorumq; discipuli, vt prædictum est, vna nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt.* Ergo de bonis omnibus sustentati fuerunt omnes. Ergo portiones singulis assignatę cōmunes erant, non ꝓprię, quoad dominiū in speciali, quemadmodū nec portiones monachis assignatæ sunt eis propriæ, ita ꝙ ipsarum habeant dominiū in speciali. Dicet autem aliquis forte ignarus, quod sustentati fuerunt de bonis, quæ prius fuerunt communia: & tali modo communē vitam duxerunt. Sed hoc friuolū est. Nam si duo fratres diuidant hæreditatem communē, & postea vterq; viuat de portione sua, nō dicuntur ꝓpterea communē vitā ducere. Ergo

 const-

consimiliter si illi credentes in primitiua Ecclesia diuiserunt bona communia quo ad proprietatem: & quilibet postea vixit de portione sibi assignata, nullatenus duxerunt communem vitam. Tertio sic arguunt. Regulæ sanctorum, scilicet Basilii, Benedicti, & Augustini, quas suis fratribus tradiderunt, quo ad abdicationem rerum temporalium ex modo viuendi credentium in primitiua Ecclesia acceptæ fuerunt. Vnde Greg. *12. q. 1. c. quia tua*, scribens Augustino monacho Anglorum Episcopo sic: *Quia tua fraternitas monasterii regulis erudita seorsum nõ debet fieri a clericis suis in Ecclesia Anglorũ, quæ auctore Deo nuper ad fidẽ perducta est. Hanc debet instruere conuersationẽ, quæ initio fuit patribus nostris, in quibus nullus eorũ ex his q̃ possidebant propriũ habebat, sed erãt illis omnia cõmunia.* In hoc concordat beat. Basil. qui quærentibus fratribus suis, vtrũ liceret habere aliquod propriũ, respondit in hæc verba: *hoc est contrariũ testimonio q̃ in Actibus Apostolorũ de istis, q̃ quærebantur, primo scriptũ est. Ibi enim ita dicitur: quia nemo ex bonis suis quicquã propriũ esse dicebat, sed erant illis omnia cõmunia.* Et Augusl. in Regula sua ait: *Nõ dicatis aliq̃ propriũ, sed sint vobis omnia cõmunia. Sic enim legitur in Actibus Apostolorũ, & in Regula beati Bened. habetur.* Ex q̃bus patet, q̃ ad exemplar modi viuendi credentiũ, de q̃bus in Actibus Apostolorum sit mentio, religiones instituerunt. Sed mandatũ est, & infra probatur, q̃ religiosi sanctorũ prædictorũ Regulas profitentes nõ sint Domini & proprietarii in speciali portionũ quæ eis assignantur. Ergo nec illi credẽtes essent Domini & proprietarii in speciali portionũ sibi assignatarũ. Quarto sic arguunt. Perfectioni credentiũ in primitiua Ecclesia est minime detrahendũ. Sed dicere, q̃ ipsi primo omnia propria diuiserunt, statim proprietatẽ sumpserunt, est eorũ perfectioni detrahere. Ergo hoc minime est dicendum. Vltimo isti impugnatores propter eos, q̃ dicta Thomæ sequuntur, verba ipsius adducunt, q̃ in libro cõtra retrahentiũ a religione, c. 15. cõtra scriptum obiiciens per decretũ Melchiadis Papæ, ad illud decretũ respondet in hæc verba: *Sed si quis recte cõsiderat, hæc præmissis non contrariantur. Ecclesia enim in suis primordiis omnibus suis mẽbris talis fuit, qualis postmodũ vix apud perfectos quosq; inuenitur. Sicut enim natura, sic & gratia debuit a perfectis initiũ sumere. Et ideo Apostoli secundũ istũ statũ fideliũ vitã ordinauerunt perfectam conuenientẽ. Vnde dicit Hier. in libro de Illustribus viris: Apparet primũ talẽ Christo fuisse Ecclesiã quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquã proprium sit, nullus inter eos diues nec pauper: patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacent & psalmis, doctrina quoq; ac continentia. Hic autẽ modus viuendi perfectioni congruus fuit apud primos credentes, non solũ in Iudæa sub Apostolis, sed etiã apud Ægyptũ sub Marco Euangelista, vt ibidẽ Hier. ostendit, & in secundo libro Ecclesiasticæ historiæ narratur. Processu vero temporis multis in Ecclesiam errãt intraturis, q̃ ab hac perfectione deficerent q̃ non erat futurum ante Iudæorum excidiũ, sed Ecclesia apud gentes multiplicata. Quod postquam contigit, vtile iudicauerunt Ecclesiarũ prælati vt prædia & agri Ecclesiis conferrentur, non propter perfectiores quosq;, sed propter infirmiores, qui ad pristinam fidelium perfectionem accedere non valerent.* Ex his patenter habetur, & quod secundum illum Doctorem primi credentes perfectius reliquerunt temporalia quam perfectiores. Et quam monachi eorum paupertatem imitantur quamuis non omnes id ipsum attingant, quia omnes, qui possessiones habent in communi, ab eorum perfectione deficiunt. Et ita nullus proprietatem habuerunt in speciali: sicut & monachi nunc habere noscuntur.

Tertius error, vt isti impugnatores affirmant, contentus in verbis prædictis est, q̃ votũ viuendi sine proprio, ad ea q̃bus necessario eget vita humana, minime se extendit. Illa assertio efficacius quam per regulas profitentium viuere sine proprio improbari non potest. Ideo primo ad reprobandum assertionem præfatam verba Regularum adducunt. In regula autem Beati Benedicti sic scribitur. *Ne aliquis præsumat aliquid dare aut accipere, nec aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neq; codicem, neque tabulas, neq; graffinium: sed nihil omnino quippe quibus nec corda sua, nec voluntas licet habere in propria potestate. Omnia vero necessaria a patre monasterii sperare, nec quicquam habere, quod Abbas non dederit, aut permiserit. Omniaq; sint omnibus communia, vt scriptum est: nec quisquam aliquid suum esse dicat aut præsumat.* Et alibi in eadem Regula sic dicitur: *vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem, vbi habitant, vel aeris temperiem dentur.* Et infra: *Accipientes noua, vetera semper reddant, in præsenti reponenda vestiario, propter pauperes & pedules. Et quodcunq; est vestimentum, cum accipiunt nouum, reddant. Femoralia hi, qui in via diriguntur, de vestiario accipiant: qui reuertentes lota ibi restituant.* Ex his aliisq; quamplurimis verbis Beati Benedicti claret aperte, quod monachi eiusdem Regulæ professores nullius omnino rei debent habere proprietatem in speciali. In qua etiam de vestimentis, quibus necessario vita eget humana, fit mentio specialis. Ergo votum viuendi sine proprio ad ea quibus eget vita humana se extendit. Item, Augustin. in Regula sua ait: *Non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.* Et infra: *Vestras vestes in vnum habeatis sub vno custode vel duobus vel quot sufficere possint ad eas excutiendas ne tinea lædantur.* Et sicut pascimini ex vno cellario, sic induamini ex vno vestiario, si fieri potest. Ad vos non pertineat, quod vobis indumentum pro temporum congruentia proferatur: vtrum hoc recipiat vnusquisq; quod deposuerat, an aliud quod alter habuerat. Ex his patet, quod secundum Regulam Beati Augustini nullus debeat habere proprietatem in speciali cuiuscunque rei, & de vestimentis est hic specialiter interdictum, cum tamen constet quod vestimentis necessario eget vita humana. Item, in Regula Beati Francisci continetur expresse, quod Fratres *sibi nihil approprient nec domum, nec locum, nec aliquam rem.* Ex quo patet, quod votum Fratrum Minorum viuendi sine proprio ad res, quibus necessario vita eget humana, se extendat. Ista impugnatores ratione probare conantur. Est autem prima ratio talis: qui non est in propria potestate, sed in potestate alterius, nullius rei proprietatem in speciali potest habere. Hæc enim est ratio, quare seruus nihil possidet proprium, quia est res Domini sui. Et ita omnis res, qua vtitur, & non est aliena, est Domini sui. Sed religiosi vouentes viuere sine proprio non sunt in propria potestate, sed in potestate illius, cui obedientiam promiserunt.

Ergo

Ergo nullius rei possunt habere proprietatem in speciali. Confirmatur. Nulla res quantumcunq; ipsa egeat vita humana, potest esse magis in potestate alicuius, quam proprium corpus & propria voluntas. Sed nec proprium corpus nec propria voluntas religiosi vouentis viuere sine proprio est in potestate ipsius. Ergo multo magis nulla res est sic in potestate ipsius, vt ipsius proprietatem habeat in speciali. Hæc ratio per auctoritates, quibus asseritur, quod seruus nihil possidet, & quod qui ab alio possidetur ipse nihil possidet, & quod monachus est seruus, & quod monachus non habet liberum arbitrium, & quod non habet velle nec nolle, & quod abnegauerit semetipsum & propriam voluntatem: posset confirmari, sed causa prolixitatis vitandæ minime adducuntur. Secunda ratio talis est: si votum viuendi sine proprio ad ea, quibus necessario vita eget humana, minime se extendit: ergo licet monachis & aliis religiosis proprietatem & dominium in speciali panis & vini, vestimentorum & huiusmodi possidere: quia istis necessario vita eget humana. Sed hoc est inconueniens, tum quia tunc prælatus eorum non posset de huiusmodi rebus, postquam eis essent assignatæ, aliqualiter ordinare, ipsis inuitis. Quia prælatus religiosorum de rebus alienis intromittere se non debet. Et ita si præciperent eis prælati quod res huiusmodi communicarent aliis, obedire nullatenus tenerentur: & per consequens illa assertio aufert à religiosis obedientiam manifeste. Tum quia tunc possent res huiusmodi eis assignatas dare, vendere & legare ad suæ placitum voluntatis. Et ita religiosi de rebus huiusmodi condere testamenta, quemadmodum Episcopi & alii clerici habentes res proprias præter res communes Ecclesiæ, de rebus propriis possunt condere testamenta. Imo sequeretur magis absurdum, videlicet quod religiosis liceret proprietatem pecuniarum in speciali habere. Quia quibus licet rem propriam vendere eisdem licet habere in speciali pretium eiusdem rei. Sed per prædictam assertionem licet religiosis habere proprietatem in speciali huiusmodi rerum. Ergo licet eis vendere easdem. Et per consequens licet pecuniam, pro qua res venduntur huiusmodi habere in speciali: quod est inconueniens, & decretali Innocentii tertii *extra, de sta. mo. Cum ad monasterium*, repugnat aperte.

Tribus prædictis assertionibus, quas isti impugnatores erroneas reputant improbatis: ad rationes adductas in litera respondere nituntur. Ad quas, vt dicunt, manifestius dissoluendas, dicunt quod verbum *dandi* & verbum *diuidendi* sæpe in scripturis accipiuntur æquiuoce. De verbo *dandi* patet: quia *dare* aliquando rem alteri, est facere rem esse accipientis quo ad dominium & proprietatẽ, maxime in speciali. Hanc significationem non oportet per auctoritates ostendere. Aliquando vero rem *dare* alteri, non est facere rem esse accipientis quo ad dominium & proprietatem, maxime in speciali: sed *dare* est rem assignare vel tradere. Sic accipitur Gen. 3. cum dicitur de muliere, *Tulit de fructu illius & comedit, deditq; viro suo*: quæ tamen non fecit fructum illum esse viri sui quo ad proprietatem & dominium in speciali. Sic etiam accipitur Matth. 9. cum dicitur de Saluatore: *Acceptis quinq; panibus & duobus piscibus aspiciens in cœlum benedixit & fregit & dedit discipulis*: quibus tamen Saluator non dedit panes & pisces quo ad dominium & proprietatem in speciali, sed tradidit eis ad distribuendum turbis. Sic etiam accipitur Matth. 25. vbi sic dicitur, *Homo peregre proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua, & vni dedit quinque talenta* &c. Vbi dicunt isti, quod verbum *dandi* accipitur pro verbo tradendi: quia seruis, de quibus ibi fit mentio, non fuerunt data bona illa, vt fierent eorum quo ad dominium eorum in speciali, sed erant tradita eis vt lucrarentur in eis. Secundo dicunt, quod etiam verbum *diuidendi* accipitur dupliciter. Aliquando enim quod diuiditur, fit illorum quibus diuiditur quo ad dominium & proprietatem. Sic inter fratres diuiditur hæreditas: quia quilibet eorum fit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Sic accipitur Lucæ 12. cum quidam de turba dixit Christo: *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Aliquando autem *diuidere* non est facere portiones diuisas esse illorum, quibus assignantur quo ad dominium & proprietatem: sed *diuidere* est certas portiones aliquibus assignare & tradere. Et sic accipitur Numeri 4. cap. cum dicitur *Aaron & filii eius intrabunt ipsique disponent onera singulorum & diuident quid portare quis debeat.* Illa tamen portanda diuisa Leuitis nequaquam fiebant eorum quoad proprietatem seu dominium neque in speciali neq; in communi. His visis dicunt isti, quod ille impugnatus prædictos errores sub multiplicitate vocum conatur adducere: quia, vt dicunt, rationes eius vocibus vtuntur æquiuocis. Vnde ad primam rationem dicunt, quod maior est falsa, accipiendo verbum *diuidendi* pro verbo tradendi & deputandi rem ad vsum alicuius. quia inter monachos multorum monasteriorum nullus inuenitur egens pro eo quod cuilibet datur, hoc est assignatur, illud quod sibi opus est. Et tamen nullus eorum est proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Minor vero est vera accipiendo verbum *diuidendi* pro verbo assignandi vel tradendi ad vsum. Eadem responsio datetur ad illam rationem, si tam in maiore quam in minore acciperetur præcise verbum *dandi*, vel præcise verbum *diuidendi*. Ad secundam rationem dicunt quod maior est erronea, accepto verbo *diuidendi* illo modo, quo accipitur in Actibus Apostolorũ. Quia ibi accipitur verbum *diuidendi* pro verbo assignandi diuisa ad vsum. Et ita dicunt, quod in illa ratione additur nouus error, scilicet quod accipiendo verbum *diuidendi* pro verbo assignandi vel deputandi diuisa aliquibus ad vsum aliquem, quando aliquid diuiditur inter aliquos, quilibet eorum fit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Sic enim quando res religiosorum diuiduntur inter eos, & certæ partes assignantur diuersis, quilibet fieret Dominus & proprietarius portionis suæ. Quare quilibet monachus esset proprietarius & Dominus in speciali cellæ sibi assignatæ & lecti atq; equi, si diuersi equi diuersis monachis assignantur ad equitandum. Sic ergo, vt dicunt isti, maior illius secundæ rationis est falsa. Cum vero probatur, quod *diuidere* est diuisim

aliquas partes diuersas diuersis dare. Dicunt, quod accipiendo *diuidere* in prima significatione, & *dare* in prima, concedunt. Accipiendo autem *diuidere* in secunda significatione, & *dare* in prima, falsum est. Et cum dicitur, quod datur alicui sit ei proprium: negatur accipiendo *dare* in secunda significatione sua. Et illo modo conceditur, quod bona illa distribuebantur Apostolis & aliis credentibus, & non aliter. Per idem respondeot ad tertiam rationem, quod accipiendo *dare* in prima significatione concedunt maiorem: in secunda significatione negant maiorem. in secunda significatione negant maiorem. Et sic accipi debet in minori, si minor habet aliquo modo veritatem. Ad quartam rationem, quæ maiorem apparentiam videtur habere, dicunt quod maior est erronea, cum dicitur: omnis qui post diuisionem alicuius rei habet in portione sibi assignata plus quam habebat ante diuisionem, habet in portione sibi assignata proprietatem & dominium in speciali: quia cellulæ & lecti ac vestes & aliæ res diuiduntur inter monachos, ita quod cuilibet assignatur certa cella, lectus, vestes & res alia, quilibet illorum habet in re sibi assignata plus quam ante: quia habet licitã potestatẽ vtendi, quã antea non habebat: & tamen nullus eorum habet in eadem dominium & proprietatem in speciali. Sic fuit de primis credentibus, quod quilibet eorũ habuit post diuisionem licitam potestatẽ vtendi portione sibi assignata absq; alia diuisione, qualem potestatẽ antea non habuit. Sicut diuersi venientes ad aliquam ciuitatem, postquam ad diuersa hospitia sunt charitatiue recepti, quilibet in hospitio sibi gratis concesso habet aliquid plusquam prius: quia habet licitam potestatem manendi in ipso absq; alia concessione, quam ante concessionem non habuit: & tamen in hospitio non habet proprietatem & dominium neq; in speciali neq; in communi.

Ad auctoritatem quam postea probat, quod Petrus fuit proprietarius & dominus caligarũ & vestimẽtorũ: Respondent, quod illa non erant Petro quo ad dominiũ & proprietatẽ saltem in speciali, sed quo ad vsum. Et de hoc magis patebit super literã. Cum vero vltimo dicit ille impugnatus, quod per illa verba, *multitudinis credentium* &c. non potest probari, quod non poterant postea recipere de istis cõmunibus, & vt propria retinere. Respondent isti impugnatores, quod per illa verba & sequentia, sicut deductum est contra secundã assertionẽ, potest probari, quod ideo dederunt pretia rerũ suarum cõmunitati, ne aliquis quantũ suppeterent eis facultas essent egens inter eos. Et ideo ne aliquis eorum extra communitatem daret vel venderet aliquã portionẽ, ac etiam daret alteri intra cõmunitatẽ, & ita vnus multum abundaret, & alter egeret: ordinauerunt, quod portiones illæ assignarentur ad eorum indigentias releuandas, & non ad dominium vel proprietatem in speciali. Et quod hoc fuerit eorum intentio, ex textu & expositionibus sanctorum, vt dicunt isti, constat aperte.

His visis aliqua circa literam sunt notanda (*Videtur etiam*) quamuis hoc non videatur asserere illa quæ sequuntur: omnia tamen postea diffinitiue & assertiue determinant. (*Proprietarius & Dominus*) Ex his verbis isti impugnatores eliciunt duas primas assertiones principales, quas asserunt esse erroneas. (*egens*) Id est, mendicus, quod veritatem habuit pro aliquo tempore, quãuis forte non pro omni tempore sequenti. Sed ex hoc nõ potest concludi, quod aliquis eorũ erat proprietarius, sicut sæpe monachi, serui filiifamilias, & alii multi nõ sunt egentes, id est, mendici, sed quo ad vsum abundãt, & tamen non sunt proprietarii. (*Afferebant pretia eorum quæ vendebant*) Hic notant quod possessiones nunquam fuerunt communes tantummodo pretia facta fuerunt cõmunia (*Diuidebant*) Hoc est assignabant, sicut inter monachos cuilibet assignatur portio sua. Inter quos etiam sæpe res immobiles & aliæ non consumptibiles vsu diuiduntur: (*prout cuiq; opus erat*) Ex hoc colligitur, quod nulli fuit aliqua portio assignata ad diuidendum vel vendendum aut legandum, sed tantummodo ad suam indigentiam subleuandam, & ad se sustentandum. Et ita nulli fuit aliqua portio assignata, vt esset eius quo ad dominium seu proprietatem in speciali. (*Supponit aperte quod illud quod vnicuique dabatur diuisim cuiuslibet erat proprium*) Hoc negant, imo dicunt, quod eo quod dicitur prout vnicuiq; opus erat, supponit, quod non dabatur nisi ad releuandum indigentiam cuiuslibet: quod verum est, considerata serie tota textus ibidem. (*Diuidere enim est diuisim* &c.) Dicunt quod *diuidere*, vt accipitur in Actibus Apostolorum, vbi de prædicta diuisione fit mentio, est dare, accipiendo *dare* pro verbo tradendi vel assignandi ad vsum, non accipiendo *dare* pro facere rem esse accipientis, quo ad dominium seu proprietatem in speciali. (*Cum ergo daretur ab illis qui dare poterant, scilicet Apostolis*) Ex his verbis isti impugnatores imponunt impugnato nouum errorem. Quia cum in toto isto processu accipit *dare* pro transferre dominium ab vno in alium, sequitur quod Apostoli dando illa bona singulis dominium illorum à se in alios transtulerunt. Et ita secundum ipsum ista bona prius erant Apostolorum quantum ad dominium & proprietatem in speciali, sicut post diuisionem facta sunt singulorum quoad proprietatem seu dominium in speciali. Et ex isto errore, vt dicunt, sequitur alius error, scilicet quod illa bona diuisa nunquam fuerunt communia credentibus: quia si ante diuisionem fuerunt propria Apostolorum, ex quo Apostoli poterant dare illa bona: & post diuisionem fuerunt propria singulorum, nunquam fuerunt communia credentibus, quamuis posset dicere, quod fuerunt communia collegio Apostolorum, & illis qui recipere poterant quo ad vsum, sed non quo ad dominium seu proprietatem in speciali. (*sustentationem*) tantummodo non ad vendendum nec dandum. (*Videtur quod quilibet fuerit Dominus* &c.) male infert, sed deberet inferre, quod quilibet habuerit potestatem vtendi portione sibi assignata, qualem ante diuisionem non habuit. (*Alias non videretur verum, quod dicitur, quod egentes non essent*) Illa ratio est ad oppositum. Ideo enim illa erant diuisa inter eos quo ad diuidendi potestatem portionibus sibi assignatis, non quo ad dominium seu proprietatem in speciali, ne essent egentes.

Quia

[illegible] possunt [illegible] fieri eg[illegible]ntes, qui [illegible] aliqua bo[illegible] [illegible] [illegible] ia[illegible], vt libere possint ea vendere & donare, qua[illegible] [illegible] res m[illegible] potestate ve[illegible]endi & d[illegible]ndi. Q[illegible] nim aliquam po[illegible] [illegible] d[illegible] mi- [illegible] etatem in speci[illegible], statim potest re[illegible]dare & reddere se [illegible] per [illegible] ipit tantummodo ad ve[illegible]dum. Et ideo ne essent [illegible] [illegible] inter [illegible] liquis posset dare po[illegible]onem suam [illegible]icut nunc inter m[illegible] [illegible] [illegible]el det abs[illegible] licentia superi[illegible]is rem aliquam. Et propter h[illegible] [illegible] monachi & alii religiosi possent dare & vendere portiones [illegible], sæpe e[illegible] [illegible] abundant. Sed forte videbitur alicui, quod secundum [illegible] [illegible]pugnatores [illegible] [illegible]runt in po[illegible]onibus sibi assignatis simplicem vsum facti. Ex quo dicunt, quod dictæ [illegible]n[illegible] [illegible]rant eis assignatæ, nisi ad vtendum tantummodo. Ad hoc dicunt, quod [illegible] c[illegible]de[illegible] [illegible]erunt tantum simplicem vsum facti: quia licet per d[illegible]sionem non erant portiones [illegible] [illegible] nisi [illegible] [illegible]endum. tamen ante illam diuisionem habuerunt in eis ius quoddam commune q[illegible] [illegible] minime perdiderũt. Et ita semper vltra vsum facti ius aliquod habuerunt. (*[illegible] si post di[illegible] [illegible] haberent.*) Illud est ve[illegible]um. Sed illud plus non est dominium seu proprietas in speciali, sed [illegible] potestas vtendi, quam habuerunt per diuisionem. quemadmodum monachus non habet [illegible] testatem dormiendi in camera aliqua, antequam sibi per superiorem fuerit assignata. (*[illegible] constat quod vestimenta quotidiana* &c.) ex hoc notant isti impugnatores, quod secun[illegible]um [illegible]tum nullus potest vti vestibus quibuscunq; absq; dominio & proprietate, ex quo dicit ve[illegible] [illegible] es vsu consumptibiles computandas: & secundum ipsum nullus potest vti rebus vsu con[illegible] [illegible]bus absq; dominio & proprietate. (*Caligas tuas*) Dicunt isti impugnatores, quod ille im[illegible] per multiplicitatem & æquiuocationem talium vocabulorum *meum, tuum, eius, ipsius, ha*[illegible] [illegible]iu modi conatur simplices in errores inducere, quod credent Apostolos habuisse domi[illegible] pr[illegible] etatem in speciali, & quod Christus habuit dominium in speciali & alios plures erro[illegible] [illegible]icitatem talium vocabulorum satagit palliare, & puritatem corrumpere fidei or[illegible] [illegible]æ. E[illegible]co dicunt, quod talia vocabula *meum, tuum, suum, nostrum, vestrum, eius, ipsius, ha*[illegible] [illegible]usmodi in scripturis, varijs modis & æquiuoce accipiuntur. Aliquando enim denota[illegible] do[illegible] [illegible] & proprietatem in speciali: sicut accipitur in Actibus, cum dicitur: *nec quisquam eorum qua*[illegible] [illegible]*quid suum esse dicebat* &c. Et etiam Genes. 14. dixit Abraham ad regem Sodo[illegible] [illegible]: [illegible]*iam ex omnibus quæ tua sunt.* Aliquando important curam & custodiam. Et sic dici[illegible]ur Iohan. [illegible] [illegible] hanne: *accepit eam* (scilicet virginem Mariam) *in suam*: quæ tamen non f[illegible] sua quo [illegible] [illegible]u proprietatem. Sic etiam dicit sæpe vulgariter famulus de equo Domini sui. *Ille est* [illegible] [illegible]ibi est ad custodiam deputatus. Aliquando important vsum facti & licitam pote[illegible] [illegible] [illegible] peregrini & alij sæpe dicunt se habere hospitium. Et vnus dicit, *hic est hospitium* [illegible] *[illegible] est hospitium meum*: quorum tamen non habent dominium & proprietatem, sed li[illegible] [illegible]atem vtendi, scilicet inhabitandi. Sicut dicitur primo Maccabæorum 12. ca. vbi habetur [illegible] [illegible]atæ scripseruot Iudæis in hæc verba: *Pecora nostra & possessiones nostra vestra sunt. & vestra* [illegible] non debet intelligi quo ad dominium & proprietatem, sed quo ad licitam potestatem [illegible] t[illegible]mpore necessitatis. Sic etiam in Regula Fratrum M[illegible]norum, qu[illegible]d habeant duas tu[illegible] [illegible] im caputio & aliam sine caputio, quæ voluerint habere, scilicet ad vsum, non quo ad [illegible]. Aliquando important locum originis. Sicut Lucæ 4. *Nemo Propheta acceptus est in pa*[illegible] [illegible]ndo consuetudinem habitandi, iuxta illud Matth. 9 *Venit in ciuitatem suam*: quæ non [illegible] ad dominium & proprietatem, sed quia ibi consueuerat habitare. Aliquando impor[illegible] ta[illegible] [illegible] propinquitatem; sicut *ille est pater meus: Ille est filius tuus.* Aliquando important totum [illegible] [illegible]cut, *ille habet manus suas* Aliquando important prælationem aut dominationem [illegible]cut, [illegible] *opus meus: Ille est Archidia. omnes eius: Ille est rex tuus.* Multis alijs modis accipiuntur huiusmo[illegible] di [illegible] ideo dicunt, quod cum dixit Angelus Petro: *calciate caligas tuas.* illæ caligæ non e[illegible] ra[illegible] dominium seu proprietatem, sed erant suæ quo ad licitam potestatem vte[illegible]di vel c[illegible] [illegible]æras, cuius fuerunt quo ad dominium seu proprietatem? dicunt isti impugnato[illegible] [illegible] e[illegible]spondebunt. vbi tractabitur, an Apostoli habuerunt alicuius rei dominium in [illegible] (*[illegible]mentum tuum*) dicunt quod vestimentum erat Petro quo ad licitam potestatem v[illegible] [illegible] dominium seu proprietatem saltem in speciali.) *Vbi clare supponit Angelus quod cali*[illegible] [illegible] *mentum ass[illegible] nata Petro propria erant quo ad dominium Petri.*) Hic p[illegible]o no[illegible]ant ill[illegible] [illegible] gna[illegible] qu[illegible]d prius videbatur dixisse sub dubio, hic asserit manif[illegible]ste. Secundo dic[illegible]t qu[illegible]d [illegible] [illegible]pponit, quod caligæ & vestimenta erant propriæ Petro: sed [illegible] [illegible] i[illegible] [illegible] statem vtendi eis. (*Quare videtur quod pecunia*) quod hic spe[illegible] [illegible] P[illegible] ha[illegible] bu[illegible] [illegible]m quo a[illegible] proprietatem & dominium in speciali inferius [illegible] (*Nec [illegible] tum vi*[illegible] *uendi* [illegible] [illegible]n hoc isti impugnato Thomas contradicit expresse in libro suo *contra* [illegible] dit[illegible] [illegible] b[illegible]: *Ea quibus vtuntur religiosi ad sustentationem vitæ non sunt eorum quantum a[illegible] [illegible] [illegible] dispensantur ad vsum necessitatis ipsorum ab his, qui horum dominium ha[illegible] qu[illegible] [illegible] sint* [illegible] F[illegible]ribus Minoribus loqui videtur: quia respondet ad obiectionem [illegible] [illegible] po[illegible]le, quod aliquis nihil in communi vel pro[illegible]prio p[illegible]ssid[illegible]at: qu[illegible] a necess[illegible] [illegible] [illegible]ant & induantur, quod facere non possunt, si nihil haberent. Ad q[illegible] [illegible] [illegible] ba[illegible] pe[illegible]ius recitata respondet. Ex quibus, vt dicunt isti impugnatores, clare [illegible].

quod

quod [illegible] Thomam in [illegible] bus [illegible] pa[illegible] patari. (*Praeterea ex illo capitulo Act. 4. non potest probari* [illegible] H[illegible] gani [illegible] rius est deduct[illegible] *Scriptura enim p[illegible] addita quantum ad* [illegible] *nisi quod sequitur multitudinis credentium &c.*) Dicunt hoc [illegible] falsum quia praeter [illegible] recitata, Scriptur[illegible] *quae enim qui quam eorum egens erat inter illos.* Ex quibus verbis & verbis h[illegible] diuisio illa fuit tantummodo ad sustentandum omnes & non quod aliquis hab[illegible] dandi vel vendendi portionem [illegible] Et ita nullus [illegible] habuit proprietatem port[illegible] cialt. Ad c[illegible] impugnatores: quod ex duabus causis credente[illegible] Ecclesia volue[illegible] omnia [illegible] habere proprium in speciali, nec ante [illegible] nec post, scilicet ex [illegible] nullus [illegible] inter eos. Et ex vtraq; ca[illegible] quod nullus eorum habuit propri[illegible] onis, nec post diuisionem. S[illegible] sent proprietatem in speciali portionis [illegible] religiosorum postea [illegible] qui nullius rei proprietatem habebant [illegible] peruen[illegible] tamen [illegible] eos fuisse perfectiores. Vnde & [illegible] omnes possessiones in com[illegible] reliqu[illegible] Et [illegible] apparet quod nullus rei proprietate[illegible] speciali post diuisionem habuerunt. E[illegible] quare omnia vel [illegible] communia [illegible] ter idem [illegible] forte circo [illegible] inter ipsos. (*Non autem videntur, castrimissi*) Dicunt isti impugnatores, quod sc[illegible] perfectionem priorem dimittere [illegible] & ne[illegible] esset egens inter ipsos. (*Imo hoc scriptura praedicta sa[illegible] supponit aperte.*) Hic asserit manifeste, [illegible] cunt, quod prius videbatur absq; assertione proferre. (*Diuidere autem est sicut praedictum est* [illegible] *diuisa parte aliquibus dare.*) Dicunt isti impugnatores, quod hoc est verum accipiendo verbum [illegible] pro verbo tradendi seu assignandi vel deputandi. Et sic nihil facit ad propositum istius: quia sic [illegible] non est facere rem esse accipientis quo ad dominium seu proprietatem.

C A P. X.

Item, ad probandum, quod asserit, quomodo in rebus, quae vsu consumuntur, non possit haberi vsus a dominio separatus, obuiat scripturae sacrae: adducit illud, quod Petrus Domino dixit Math. 19. Ecce nos reliqu[illegible] mnia & secuti sumus te. *Quod secundum eum non potest intelligi, quod Apostoli reliquerint omnia quantum ad vsum: quia constat ex scriptura sacra, quod postea rebus vsu consumptibilibus vtebantur. Igitur reliquerunt e[illegible] tam consumptibilia quam non consumptibilia, quantum ad dominium & proprietatem, vt proba[illegible]* dicit 12. [illegible] c. dilectissimis. *Quia qui dicit omnia, nihil excipit. Et sanctus Gregorius super illo* [illegible] bus, dicit, quod multum reliquit, qui nihil sibi retinuit: qui quantumlibet paruum, [illegible] *Ergo asserere quod vsus rerum consumptibilium non potest separari a proprietate & dominio, sacrae scripturae ob[illegible] at & repugnat. Et confirmat hoc, sicut dicit, quod Apostoli abdicationem omnium rerum vouerunt, secundum Au[illegible] gustinum 17. de ciuitate Dei. Ad quorum exemplar religiosi, qui figuram Apostolorum tenent,* vt dicitur [illegible] q 1. c. Ex auctoritate, *vouent abdicationem omnium rerum vsu consumptibilium, non tamen quantum ad vsum. Quae sequitur secundum eum, quod Apostoli vouerunt, & religiosi vouent abdicationem dominii & proprietatis omnium rerum vsu consumptibilium & non consumptibilium vsu. Haec dicta eius.*

POstquam in parte praecedenti ille impugnatus respondit ad primam obiectionem app[illegible] Hic ad secundam respondet. Et diuiditur in duas partes: quia primo obiectionem rec[illegible] lans. Secundo respondet ad ipsam in parte immediate sequenti. Est autem obiectio talis. Ap[illegible] di[illegible] proprietatem omnium rerum consumptibilium vsu & non consumptibilium [illegible] & [illegible] vsum facti rerum consumptibilium vsu. Igitur vsus facti in rebus huiusmodi pot[illegible] prietate & dominio separari. Confirmatur: quia Apostoli vouerunt & religiosi vouent abd[illegible] omnium temporalium; sed non vouent abdicationem vsus facti in rebus [illegible] E[illegible] go vouerunt Apostoli & vouent religiosi abdicationem dominii huiusmodi rerum.

Ad euidentiam istius obiectionis dicunt isti impugnatores, esse sciendum, quod licet illa obiectio primo & directe ex forma verborum probet, quod vsus facti potest separari a proprietate & dominio in speciali: tamen secundario suppositis quibusdam veritatibus, quae licite [illegible] probat quod vsus facti potest separari ab omni dominio in speciali & in cōmuni, quo va[illegible] pro re vel vsu rei in iudicio litigare. Confirmatio autem non probat tantum, nisi per consequentiam: sicut aliqualiter patet ea praecedentibus, & magis ex sequentibus apparebit.

Sed accedamus ad textum. (*Ecce nos reliquimus omnia*) debet intelligi quod rel[illegible] runt omne dominium rerum temporalium, quod esset proprium cuicunq; Apostolo vel toti [illegible] Apostolorum, quantum ad dominium & proprietatem, qua valerent in iudicio litigare. (*[illegible] aut*) hoc licet in [illegible] pluris di[illegible] vocaliter non legatur, tamen ea scripturis & expositionibus [illegible] rum colligi[illegible], vt dicunt isti. (*Figuram Apostolorum tenent*) non tamen omnes secundum [illegible] gradum perfectionis Apostolos imitantur: sed in aliquo gradu imitantur, & in aliquo d[illegible] (*vouent abdicationem*) temporalium, quantum ad omnem proprietatem in speciali: & quan[illegible] proprietate [illegible] communi: Habent tamen vnam proprietatem, quae [illegible] re disponendi. Talem enim proprietatem in nulla re temporali habent monachi [illegible] eq[illegible] commun[illegible] habent tamen vnam proprietatem in communi communitat[illegible] quae p[illegible] rem [illegible] communitatis suae specialis vendicare in iudicio, & etiam defensare Sed Ap[illegible] lesm[illegible] tate in quacunq; re temporali minime habuerunt.

CAP. XI.

A [illegible], *quod per verba illa*: E[illegible] n[illegible]s r[illegible]liquimus *&c. non pote[illegible] con[illegible]ludi* [illegible] *rat* [illegible] *quererent ea. Reperimus enim hec verba dicta de Petro, Iacobo, & Io*[illegible] [illegible]uctis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eu[illegible]. *Et tamen* [illegible] [illegible] Ie[illegible]us ambulans iuxta mare Galilææ vidit Petrum & A[illegible]dream mitten[illegible] [illegible]enite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Qui continuo [illegible] [illegible]m. *Et quod illud, quod dictum est Luc. 5 præcesserit illud quod dictum est Matth. 4. dicit* [illegible] [illegible]e concordia Euangelistarum expresse. *Item post illud, quod legitur Matth. 4 ha*[illegible]*etur* [illegible] Iesus in domum Petri. *Ergo domus adhuc remanserat Petri. Item Matth. 26. legitur* [illegible] [illegible]ni erant cum Iesu *videlicet Petrus, vt dicitur Iohan. 18.* exemit gladium & percu[illegible] [illegible]tris amputauit auriculam eius. *Cui Iesus ait* Co[illegible] uer[illegible] gladium tuum in locum [illegible]u-[illegible] *erat Petri. Item Luc.* [illegible]*2. dictum est Petro & aliis Apostolis*: qui habet sacculum, tol[illegible] si-[illegible]m: & qui non habet (*scilicet gladium*) vendat tunicam [illegible]am & emat gladium. *Item* [illegible] *Angelus Petro*: præcingere & calcia te caligas tuas. *Item dixit ei*: circunda [illegible]t vestimen-[illegible] [illegible]equere me. *In quibus sacra scriptura euidenter supponit, quod post illa verba posita Luc.* [illegible] *de* [illegible] *& Iohanne*: Relictis omnibus secuti sunt eum, *scriptura sacra prædicta supponunt eum ha-* [illegible] *& dominum. Et post illa verba Petri*: Ecce nos reliquimus omnia, *etiam notatur gladium & re-* [illegible] *ri sua* [illegible]*nare relinquitur, quod per verba illa*: Relictis omnibus secuti sunt eum, *non p*[illegible] [illegible] *Apostolos a se dominium omnium temporalium abdicasse. Item de Matthæo legitur Luc.* [illegible] *quod cum* [illegible] [illegible] *Matthæo*, sequere me: *quod ipse surgens* relictis omnibus secutus est eum. *Et statim sequitur, quod* [illegible] *ui &* [illegible] *eius dicebatur*, fecit ei magnum conuiuium in domo sua. *Vnde patet, quod quantumcun-* [illegible] *dicat scriptura, quod relictis omnibus secutus est eum, non sequitur quod, quo ad Dominium reliquerit ea,* [illegible] *m*[illegible] *datur, quod in domo sua fecerit sibi conuiuium magnum.*

[illegible] [illegible]e [illegible] pugnatus ad prædictam obiectionem respondet. Et diuiditur in quinq; pa[illegible]tes. [illegible] et ad auctoritatem illam: *Ecce nos reliquimus omnia &c.* In secunda ad capit[illegible]um [illegible] *dilectissimis.* Tertio ad illud quod dicitur Apostolos post illa verba: *Ecce nos &c.* ha-[illegible] consumptibilium. Quarto ad illud, quod tangitur de voto Apostolorum. [illegible] d adducitur de monachis tenentibus figuram Apostolorum. Secunda pars [illegible]n- [illegible] n[illegible] *stat.* Tertio ibi: *Item in eodem quod dicit quod Apostolis.* Quarta ibi: *in eo quod di*[illegible]*it.* [illegible] *stat c. illud. 6 q. 1.* Prima diuiditur in tres. Primo enim ad illam auctoritatem [illegible] [illegible]od non debet intelligi, quod Apostoli reliquerunt omnia quo ad domi[illegible] [illegible]tatem. [illegible]ecundo declarat, quod est alius modus relinquendi ibi & propter hoc. Ter[illegible] [illegible]endum propositum principale ibi. *de Iacobo autem.* In prima igitur parte di[illegible]t, quod [illegible] *Ecce nos reliquimus omnia*, non potest ostendi, quod reliquerint omnia quo ad do[illegible] [illegible]etatem. Nam post consimilia verba d[illegible] de Petro, Iacobo & Iohanne legitur [illegible]uo ad dominium & proprietatem, scil. tam mobilia quam immobilia. Se[illegible] post [illegible] legitur Petrus aliqua habuisse quo ad dominium & proprietate. Ac post ve[illegible] de [illegible]e legitur aliqua habuisse. E. per talia verba: *Nos reliquimus omnia &c.* & æquipo[illegible] [illegible], quod omnia reliquerint quo ad dominium seu proprietatem. Et ad hoc [illegible] auctoritates scripturæ adducit.

[illegible] [illegible]tores illa reprobare conantur. Procedunt autem sic. Primo eius assertionem [illegible] ad auctoritates, quas ille allegat pro se respondent. Ad euiden[illegible] m[illegible] pr[illegible]mi[illegible] d- [illegible]m, quod sicut teste Clemente, vt habetur *distinct. 37. Relatum* multa [illegible] sunt [illegible], quæ possunt trahi ad eum sen[illegible] quem [illegible] sponte vnusq[illegible] [illegible] se-[illegible]et. Ita verba beati Petri, cum [illegible] *Ecce nos reliquimus omnia*, nud[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

 quæ

quæ verba secundum omnes de vendendis possessionibus debent intelligi. [illegible] colligitur euidenter, vt scribitur: *Cum audisset adolescens verba hæc, abiit tristis. Erat enim ha[illegible] multas possessiones.* Vendita autem & data pauperibus nec in speciali nec in communi habentur. Ergo con[illegible] luit Christus adulescenti prædicto omnes possessiones relinquere tam in speciali quam in communi. Ergo eundem modum relinquendi omnia indixit Apostolis sub consilio vel præcepto. Constat autem quod Apostoli præcepta Christi & consilia impleuerunt. Ergo Apostoli omnes possessiones in communi & in speciali reliquerunt. Secundo sic arguunt. Primo, Petro dicente *Ecce nos reliquimus omnia.* quæ verba secundum omnes debent intelligi de omnibus possessionibus, licet secundum aliquos non debeant intelligi de omnibus mobilibus Quia, sicut dicitur, vestes suas minime reliquerunt. Quærunt isti impugnatores, aut intelleait de modo relinquendi cum intentione redeundi seu reassumendi possessiones relictas? aut cum intentione minime reassumendi & nunquam habendi? Primum non potest dici: quia de eodem modo relinquendi omnia locutus est Petrus, quando dixit: *Ecce nos reliquimus omnia.* Et Christus, quando dixit ibidem subiungens: *Et omnis qui reliquerit domum vel fratres aut sorores aut patrem aut matrem, aut vxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet* &c. Sed Christus locutus est de modo relinquendi cum intentione minime reassumendi: quia reliquisse domum aut agros cum intentione reassumendi, non est opus magnæ perfectionis. Christus autem ea magno præmio, quod relinquenti domum aut agros promisit, ostenditur de opere magnæ perfectionis locutus fuisse. Igitur loquitur de modo relinquendi cum intentione non assumendi. Ergo de eodem modo relinquendi intellexit verba sua Petrus, cum dixit *Ecce nos reliquimus omnia.* Qui autem relinquit aliquas possessiones cum intentione nunquam rehabendi, relinquit eas quantum ad dominium & proprietatem: tum quia frustra sibi proprietatem & dominium retineret: tum quia qui relinquit bona temporalia cum intentione nunquam rehabendi, vel de eisdem recte disponit, scil. vendendo vel dando ac legando: vel ipsa habet pro derelictis. Et siue vno siue alio prædictorum modorum relinquat bona quæcunque, ipse relinquit quo ad dominium & proprietatem: quia vendentes, dantes & legantes post confirmationem testamenti: & similiter habentes bona pro derelictis relinquunt ipsa quantum ad dominium & proprietatẽ. Relinquitur ergo quod Apostoli omnes possessiones, de quibus nullo contradicente verba Petri prædicta debent intelligi, reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. Tertio sic arguunt: paupertas Apostolica non fuit minor nec imperfectior paupertate Religiosorum sequentium ipsos. Hæc ex dictis & probatis *capitulo nono* præcedenti colligitur euidenter. Sed plures sunt Religiosi Mendicantes, nullas possessiones habentes in communi. Ergo multo magis Apostoli non habuerunt possessiones in communi. Et si dicat aliquis, quod nulla est religio habentium quæcunq; in communi, quin etiam aliqua immobilia habeant in communi: quia habent domos & hortos in communi. Et ita [illegible] hanc rationem non probatur, quia Apostoli aliqua immobilia habuerint in communi, licet non amplas possessiones. Sed isti impugnatores dicunt hoc non valere: quia dicunt, quod causa, quare tales religiosi habent aliqua immobilia in communi, est quia simul conuersantur & morantur. Et ideo conueniens est, quod domos & hortos habeant in communi, sicut quædam mobilia habent in communi. Sed Apostoli nequaquam simul manebant, nisi aliquando ad breue tempus aliqui eorum simul morabantur. Et ideo sicut possessiones non habuerunt in communi, ita etiam domibus & hortis caruerunt in communi. Quarto sic arguunt. Paupertas Apostolica paupertati Christi debuit esse conformis. Sed Christus non habuit possessiones etiam in communi, quia habens possessiones etiam in communi habet vbi caput suum reclinet, & vbi moretur. Christus autem non habuit vbi caput suum reclinaret, ipso testante Matth. 8 qui ait: *Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Ergo etiam Apostoli possessiones & domos quascunque in communi minime habuerunt. Porro quia illa conclusio hactenus paucos habuerit contradicentes, & multos habuerit defensores: quia omnes Religiosi mendicantes & Doctores eorum vsque ad tempora illius impugnati, ipsam firmiter tenuerunt, & in scriptis reliquerunt, sicut de Thoma patet in speciali supra *capitulo sexto.*

Ideo secundam conclusionem, scil. quod Apostoli omnia mobilia & immobilia, consumptibilia vsu & non consumptibilia vsu, reliquerunt quantum ad dominium & proprietatem, tam in speciali quam etiam in communi, fortius isti impugnatores probare conantur. Hanc enim multi religiosi mendicantes, & quidam alii consueuerunt impugnare. Sed quod Apostoli re[illegible]t omnia tam in speciali quam etiam in communi, isti impugnatores ostendunt. & quia plures summi pontifices hanc assertionem non solum sententialiter sed etiam vocaliter diffinierunt, & firmiter tenuerunt. Ideo illam assertionem primo per sententiam plurimorum pontificum [illegible] confirmare, dicentes, sicut allegatum est supra *capitulo 9* Nicolaus tertius sententialiter & vocaliter diffiniuit dicens in hæc verba: *Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerũ tam in speciali quam etiam in communi propter Deum, meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit: quamque primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt* Ex his verbis quatuor colliguntur. Primum est, quod abdicatio proprietatum omnium rerum tam in speciali quam [illegible] in communi spectat ad perfectionem. Secundum est quod Apostoli hanc abdicationem ab ipso Christo acceperunt & didicerunt. Tertium est quod Apostoli hanc abdicationem in se seruauerunt. Quartum est [illegible] Apostoli hanc abdicationem aliis seruandam exemplo & doctrina tradiderunt. Et ita clarius dici non

posset,

... Apostoli omnia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem tam in speciali, quam ... in communi. Istam tandem sententiam tenuit postea Bonifacius octauus, qui eadem verba ... *decretalium* compilatis, per ipsum inseruit, & ita per solennem approbationem, illam sententiam ... fecit suam. Clemens etiam quintus decreta. *Exut*, in qua verba continentur prædicta, approbando eandem sententiam fecit suam. Et ita patet aperte, quod plures summi pontifices hanc assertionem ... miter & irreuocabiliter tenuerunt. Propter quod isti impugnatores putant demonstratiue ... hoc se probare, quod ille impugnatus modo non est verus Papa: quam probationem hic non ... quia posita est superius c. ... Visso autem quod hæc assertio est per plures Romanos pontifices ... diffinita & determinata, ostendunt isti impugnatores quod hæc diffinitio Romanorum pon... ficum in scripturis diuinis & doctrina sanctorum patenter est fundata. Et secundum quod quatuor in prædictis verbis Nicolai tertii continentur, vt dictum est, quatuor conclusiones ... nituntur. Quarum prima est, quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali ... etiam in communi propter Deum ad perfectionem spectat. Secunda est quod Christus talem ... ationem docuit. Tertia quod Apostoli abdicationem huiusmodi seruauerunt. Quarta quod ... m abdicationem alios docuerunt.

... od autem talis abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum ad perfectionem spectet, multis modis ostendere nituntur. Primo sic: ... nis ... dicatio superfluitatis rerum temporalium ad perfectionem spectat. Hoc videtur tam ... us ... d probatione non indiget. Sed retentio proprietatis siue in speciali siue in communi est quædam ... superfluitas temporalium rerum: quia omnia in rebus temporalibus quæ non sunt necessaria ad sustentationem licitam humanæ naturæ, sunt inter superflua computanda. Natura autem ita licite sustentatur in temporalibus sine retentione proprietatis siue in communi siue in speciali, sicut cum ... ntione talis proprietatis: E. omnis retentio proprietatis siue in cõmuni siue in speciali est quædam superfluitas temporaliũ rerũ. E. abdicatio omnis talis proprietatis ad perfectioné spectat. Contra illam ... oné obiici potest. Nam nõ videtur, quod omnis retentio vel habitio proprietatis rerũ in cõmuni ... inter superflua cõputanda: quia omnis superfluitas est vitiosa. Et per consequens omnes retinentes ... per flua sunt vitiosi. Ex quo sequitur, quod omnes habentes proprietatem quarumcunq; rerum in communi ... unt vitiosi: quod non est aliqualiter concedendum. Ad hoc isti impugnatores respondent ... centes, quod aliquid dicitur esse superfluum tripliciter. Vel quia vitiosum & nociuum, sicut co... o dicitur esse superflua, quia nocet naturæ & generat morbum. Aliter dicitur superfluum, quod ... est nocumenti occasio, sicut cum aliquis comedit quod de se nocere non potest, potest tamen ... occasio. Tertio dicitur aliquid superfluum quod nec est nociuum nec nocendi occasio, ... amen necessarium, sicut sæpe comedere vnam fabam, neq; est nociuum nec posset nocere: ... en inutile & non necessarium. Ad propositum dicunt, quod retentio proprietatis qua... rerum in communi vel in speciali est superflua tertio modo: quia non est necessaria, cum ... sustentati natura humana: imo etiam sine ipsa contingit exercere alia, quæ ad distincta ... officia, sicut studere, legere, cantare, scribere & alia quæ ad reliqua spectant officia. Retentio ... proprietatis rerum in communi est superflua secundo modo, quia est nocendi occasio, ... m vnusquisq; vt communiter magis amet rem, cuius habet proprietatem in communi, ma... citetur circa ipsam, quam circa rem, in qua penitus nullam habet proprietatem, retentio ... is rerum in communi amoris superflui & nociui, ac etiam sollicitudinis superfluæ & no... e est occasio. Et ideo talis retentio est superflua secundo modo. Primo vero modo nec re... tie atis rerũ in communi, nec retentio proprietatis etiam maximarum diuitiarum in spe... superflua, quia non est de se nociua: imo in casu potest vtraque esse meritoria. Ad for... obiectionis respondent, quod omnis superfluitas primo modo dicta est vitiosa. Sed non ... superfluitas secundo modo & tertio modo dicta est vitiosa. Sed omnis talis superfluitas in ... potest esse vitiosa. Sed forte obiiciet aliquis, quia etiam abdicatio proprietatis omnium re... in communi potest esse vitiosa: quia potest esse nocumenti occasio.

Ad hoc ... ondent, quod talis abdicatio non est de se occasio nocumenti vel mali & ideo ... spectat ad perfectionem. Quia non omne quod potest esse occasio mali, deficita perle... C... us enim Christi ab aliquo sumptum indigne est occasio mali sumentis, nec tamen de... ... ctione. Sed illud quod de se & communiter est occasio mali, ad perfectionem non per... Retentio autem proprietatis rerum etiam in communi inclinat ad amorem & sollicitudinem ... ca temporalia. Et ideo ad perfectionem non pertinet. Et si dicatur, quod tunc reli... ... tes proprietatem rerum in communi non essent perfecti, nec essent in statu per...

A... respondent dicentes, quod religiosi retinentes proprietatem rerum possunt esse per... ... s proprietatem magnarum diuitiarum, possunt esse perfecti. Vnde reges & ... s suas diuitias in speciali possunt esse perfecti: tamen talis retentio non perti... statum ... fectionis. Sed nunquid sunt religiosi retinentes proprietatem rerum in communi ... onis?

A... dent, quod tales sunt in statu perfectionis, non propter retentionem ... in communi, sed propter abdicationem proprietatis rerum in speciali

propter

propter Deum. Et ita abdicatio eorum ad perfectionem spectat. Sed retentio proprietatis in communi non spectat ad perfectionem. Et ideo licet sint in statu perfectionis, non tamen sunt in statu maximæ perfectionis: sed à maxima perfectione quantum ad hoc deficiunt. Secundo isti impugnatores sic arguunt. Sollicitudo circa temporalia est impedimentum caritatis & perfectionis, ipsa veritate testante, quæ Matth. 6. ait: *Qui autem seminatus est in spinis, hic est qui verbum Dei audit & sollicitudo istius seculi & fallacia diuitiarum suffocat verbum & sine fructu efficitur.* Sollicitudo ergo temporalium fructum impedit spiritualium. Licitum ergo & bonum quanto magis tollit sollicitudinem huius seculi & temporalium, tanto magis ad perfectionem spectat. Sed abdicatio proprietatis omnium temporalium in communi est licita & bona, sicut inferius ostendetur, & magis tollit sollicitudinem circa temporalia, quam abdicatio proprietatis in speciali tantum: quia quamuis interdum aliquis ex bona causa vel mala sollicitudinem tantam adhibeat circa temporalia, quorum non habet proprietatem nec in speciali nec in communi: sicut aliquis circa temporalia, quorum habet proprietatem in communi: tamen vt communiter & quantum ad inclinationem quam ingerunt temporalia maiorem sollicitudinem adhibent homines circa communia bona, quam circa illa quæ nec sunt propria nec communia, quemadmodum licet interdum aliquis sit magis sollicitus circa communia quam circa propria. Vnde legimus multos propria propter communia neglexisse. Tamen vt communiter homines sunt magis circa propria quam circa communia solliciti. Homines etiam quorum natura corrupta ad cupiditatem est prona, quanto magis aliqua bona temporalia spectant ad ipsos, tanto circa illa sunt magis solliciti. Sed bona temporalia magis spectant ad illos, quibus sunt communia quantum ad dominium & proprietatem in communi, quam ad illos quorum non sunt quantum ad dominium & proprietatem in communi neque in speciali. Ergo homines ex ipsis bonis communibus inclinantur ad maiorem sollicitudinem exhibendam circa ipsa, quam si non essent communia. Et ita manifeste patet, quod abdicatio proprietatis in speciali & in communi ex natura sua magis tollit sollicitudinem circa temporalia, quam abdicatio proprietatis in speciali tantum. Ergo magis spectat ad perfectionem. Tertio sic arguunt. Quod ex magnitudine amoris diuini procedit, ad perfectionem spectat. Sed abdicatio proprietatis omnium temporalium in communi & in speciali propter Deum ex magnitudine amoris diuini procedit. Qui enim omnia abdicat tam in communi quam in speciali, propter aliquem finem hoc facit. Aut ergo propter Deum, aut propter aliquod temporale. Non propter aliquod temporale: quia talis stultus esset censendus, præsertim cum per talem abdicationem non possit consequi aliquod temporale, nisi forte a casu. Si autem abdicat omnia in speciali, & etiam in communi propter Deum. Ergo talis abdicatio ex amore diuino procedit, & ita ad perfectionem spectat. De illa conclusione fiet postea tractatus specialis. Quia ipsam specialiter reprobat iste impugnatus, vt in sequentibus apparebit.

Secunda conclusio hic probanda est, quod Christus docuit prædictam abdicationem proprietatis omnium temporalium in communi. Quam rem isti impugnatores ostendunt. Primo sic: Quicquid Christus consuluit, ipse docuit (Consulere enim in Christo fuit docere) sed Christus consuluit omnia relinquenda quantum ad dominium & proprietatem, tam in speciali quam etiam in communi. Quia cuidam principi interroganti, quid faciendo vitam æternam possidebo, vltimate respondit dicens, Luc. 18. *Omnia quæcunque habes vende & da pauperibus.* Ex qua responsione euidenter colligitur, quod consuluit abdicationem proprietatis omnium quæ habebat tam in speciali quam etiam in communi: quia exprimendo modum, per quem illa quæ abdicantur, omnino abdicantur quantum ad omnem proprietatem in communi & in speciali, venditionem videlicet, cum dixit: *Omnia quæcunque habes vende.* Insinuauit aperte, quod si oportuisset illum principem ad sustentationem naturæ aliquid retinere, puta cibum, aut potum, vel vestem, illud non debuit, si volebat Christi consilium adimplere, quoad proprietatem in speciali vel in communi aliqualiter retinere, sed ad sustentandum naturam tantummodo. Fuit ergo hæc intentio Christi, cum dixit: *Omnia quæ habes, vende,* hoc est, omnium quæcunque habes, ita à te proprietatem abiicias, ac si essent vendita, vt quæ potes conuenienter vendere, vendas. Quæ vero vendi non possunt, sicut sunt pecuniæ, illas nihilominus à te alienes, dando pauperibus vel quibus teneris. Si autem aliqua habes, quibus pro sustentanda natura carere non potes, vel quia nullus est, qui necessaria tibi ministret, vel ex aliqua alia rationabili causa, illorum nihilominus proprietatem ita à te abiicias, ac si essent vendita vsu tantummodo licito tibi retento. Et ita constat secundum istos, quod Christus in verbis prædictis consuluit talem abdicationem omnium temporalium, qualis per venditionem rerum, & erogationem factam pauperibus habetur. Constat autem, quod res, quæ venduntur & dantur pauperibus, quoad omnem proprietatem in speciali & in communi penitus abdicantur. Ergo talem abdicationem Christus consuluit. Secundo sic arguunt. Christus *Matth. 6.* indixit Apostolis sub consilio vel præcepto amotionem omnis sollicitudinis, quæ non est necessaria, dicens: *Dico vobis ne solliciti sitis animæ quid manducetis,* neque *corpori vestro quid induamini.* Et post: *Nolite ergo solliciti esse dicentes: quid manducabimus? aut quid bibemus? aut quo operiemur?* Et post: *Nolite ergo solliciti esse de crastino.* Ex quibus verbis patenter colligitur, quod omnem sollicitudinem etiam circa illa, quæ in cibo, & potu, & vestimentis consistunt, sine quibus vita humana sustentari non potest, quæ non est necessaria, & sine qua contingit sustentari naturam, & ea quæ ad officium cuiuslibet pertinent exercere, Christus præcepit vel consuluit amouendam. Et ille intellectus verborum Christi ex sententia Augustini patenter habe-

[illegible] de super verba prædicta dicit in sermone Domini in monte: *non hoc dicit, vt illa non procu-[illegible] [illegible] necessitatis est, sed vt non illa faciant quicquid euangelii prædicatione iubentur.* Ex quibus verbis A[illegible] [illegible]tini datur intelligi, quod omnem sollicitudinem, quæ non est necessitatis, Christus ab Ap[illegible]olis voluit amouere, solummodo sollicitudinem, quæ necessitatis est, relinquendo eisdem. Sed [illegible] prietas rerum temporalium in communi non est necessitatis: nec etiam sollicitudo de tali pro-[illegible] ate acquirenda vel conseruanda est necessitatis. Ergo Christus omnem proprietatem tempo-[illegible] in communi, & omnem sollicitudinem de proprietate tali a perfecte ipsum sequi volenti-[illegible] consuluit amouendas. Sed forte dicet aliquis, quod habere sollicitudinem de proprietate re-[illegible] in communi habenda, est necessitatis: quia qui abdicat omnem proprietatem in speciali & in [illegible] muni, fami & periculo se exponit. Quod non licet, quamdiu homo habet quod faciat. Ergo [illegible] e proprietatem rerum saltem in communi est necessitatis. Ad hoc dicunt isti impugnatores, [illegible]od ta[illegible]is nequaquam famis periculo se exponit, sicut nec religiosi mendicantes habentes aliqua in [illegible]unt, quæ eis ad naturam sustentandam non sufficiunt, nisi aliqua de nouo mendicent. Vnde [illegible] illi religiosi mendicant res ad proprietatem in communi, ita possunt alii mendicare res con-[illegible]les ad licitum vsum absque omni proprietate in communi. Nec secundi plus quam primi se ex-[illegible]unt periculo: quia natura ita sustentatur per licitum vsum absque omni proprietate in speciali [illegible] n communi, sicut per licitum vsum cum omni proprietate in communi. Et idem est de aliis [illegible]bus, qui debent per temporalia exercere. Ita enim celebrat aliquis missam in vestimentis, quo-[illegible]m non habet proprietatem neque in speciali, neque in communi, sicut in vestimentis, quorum [illegible] proprietatem in speciali vel in communi. Igitur talis proprietas non est necessitatis. Ergo [C]hristus eam consuluit abdicandam. De aliis verbis Christi, quibus idem consuluit in diuersis locis [o]ccasione sumpta ex assertionibus istius impugnati patebit.

Tertia conclusio hic probanda est, quod Apostoli abdicationem huiusmodi seruauerunt, quam isti impugnatores ostendunt primo sic. Apostoli Christi seruauerunt eius consilia. Sed Christus consuluit omnem proprietatem rerum in speciali & in communi abdicandam, sicut ostensum est. Ergo Apostoli abdicationem huiusmodi seruauerunt. Secundo sic: paupertas nullorum post Apostolos fuit maior nec perfectior paupertate Apostolorum. Hoc auctoritate Hieronymi superius allegata patet expresse: qui asserit, neminem fuisse pauperiorem Apostolis. Hoc est etiam consonum rationi. Per Apostolos enim post Christum fundata fuit religio Christiana. Religio autem Christiana maxime docet rerum temporalium contemptum. Igitur & perfectissimam paupertatem. Igitur perfectissima paupertas in Apostolis debuit relucere. Sed aliqui post Apostolos omnem proprietatem rerum temporalium in speciali & in communi reliquerunt. E. & Apostoli abdicationẽ huius[illegible] [s]eruauerunt. Tertio sic: Apo[sto]li tẽporalia non q̃rebant, nisi ad necessitatẽ tantũ modo: q[uia] v[ltr]a [ne]cessitatẽ quærere est quodammodo superflue quærere. Quærere a. superflue est aliquomodo à p[erfe]ctione deficere. Quod de Apostolis in hoc casu est nullatenus p̃sumendũ. Sed ꝓprietas rerũ siue [in s]p[eci]al[i] siue in cõmuni non est necessitaria: quia sine ea valet quis omnia quæ ad ipsam ꝑtinent exercere. [Ergo] Apostoli in reb⁹ nullã ꝓprietatem habuerunt. Quarto sic: Qui in reb⁹ temporalib⁹ nõ quærunt nec habent nisi vsum, nõ habent in eisdẽ ꝓprietatẽ neq; in cõmuni neq; in speciali. Sed Apostoli [in] rebus temporalibus non habuerunt nisi vsum. Vnde Apostolus ad Philip. vltimo: semel & bis in [necessitatem] mihi misistis. Vbi dicit Gloss. q̃ ab August. accipitur: in vsum præter quem nihil est quærendũ. [Hierony]on. super illud Apostoli, 1. Thim. 6. *Habentes alimenta & quibus tegamur*; dicit sic: *habentes alimenta & q[uib]us tegamur, vt ostenderet non quærere nisi vsum.* Apostoli ergo non quærebant in rebus tempo[r]al[ibus n]isi vsum. Vsus autem potest haberi sine omni proprietate in speciali & in communi. Ergo Apostoli nullam proprietatẽ quærebant in rebus temporalibus. Sed dicet ille impugnatus, ꝙ vsus nõ potest in multis rebus à proprietate separari. Et ita in istis Apostoli quærentes vsum quærebãt & proprietat[em] [in] communi. Hoc refellunt isti impugnatores dicentes, ꝙ esto quod vsus iuris, de quo loqu[un]tur Iur[i]stæ, non possit à proprietate separari, tamen vsus, de quo loquitur Apostolus in aucto[ritat]e prædicta, & de quo loquuntur auctoritates Augustini & Hieronymi, siue debeant vocari pro[pri]e vsus siue abusus secundum modum istius impugnati loquendi, potest à proprietate in communi [&] in speciali separari. Quia auctoritates prædictę loquuntur de vsu, qui est actus comedendi & bibendi & huiusmodi, aut licita potestas actus huiusmodi exercendi. Constat autem, quod huiusmodi actus & licita potestas actus huiusmodi exercendi, possunt à proprietate communi & speciali [se]parari, sicut probatum est prius, & amplius inferius ostendetur. Ergo vsus siue sit proprie vsus siue non sit proprie vsus, de quo loquuntur auctoritates, potest à proprietate communi & speciali separari. Apostoli autem talem vsum solummodo, de quo loquuntur auctoritates prædictæ, quærebant. Ergo nullam proprietatem communem nec specialem quærebant.

Quarta [co]nclusio, quam isti impugnatores probare conantur, est quod Apostoli abdicationẽ huiusmodi alios docuerunt. Quod ꝓbatur per hoc, ꝙ omnẽ doctrinã, q̃ à Christo acceperãt, alios docuerunt, iuxta illud Matth. vltimo: *Euntes igitur docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & [Spiri]tus [S]ancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis.* Sed Apostoli à Christo acceperant, qu[od] ad perfectio[n]em spectat vitæ Christianæ omnium rerũ temporalium proprietatem in speciali [&] [in co]mmuni [a]bdicare. Ergo etiam hoc alios docuerunt. Sed hoc videtur contrariũ veritati: quia si [Apostoli] docu[iss]ent abdicare omniũ tẽporaliũ ꝓprietatẽ in speciali vel in cõmuni; hoc maxime do[cuissent] [illegible] credẽtes, dicentes, quod, sicut iuxta verba beati Petri, quæ ponuntur *8. q. 1 c. Oportet*

Oportet

Oportet eum qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, vt pro ingenio discentium possit semetipsum aptare. Ita etiam oportet eum, qui docet esse talem, vt pro necessitate temporum & personarum, & aliarum circumstantiarum qualitate, semetipsum aptare possit. Responderi potest, quod in ecclesia primitiua, quando multitudo infidelium catholicos persequentium abundabat, & tamen per potestates etiam infideles, aliqualis fidelibus fiebat interdum iustitia, erat conueniens, vt primi conuersi ex Iudæis omnem proprietatem in communi, etiam & in speciali, qua libere, sicut ante conuersionem, valerent de rebus temporalibus ordinare, à se penitus abdicarent, quodam nouo modo proprietatis rerum in communi, & ante illa tempora forsitan inaudito modo vsu retento, quo res, quæ prius erant propriæ, pro derelictis nequaquam haberent, nec talem proprietatem, qualem prius habuerant, in personam aliam vel communitatem transferrent, & tamen pro eis, si ab infidelibus detentæ fuissent aut ablatæ, vel vendicatæ, potuissent in iudicio coram infidelibus litigare. Et ideo hoc eos Apostoli docuerunt, quia pensata conditione personarum, inter quas mulieres, etiam simplices habentes paruulos nutriendos, eatiterunt, fuit conueniens vt aliqualem proprietatem, quæ raro vel nunquam in iure vocatur proprietas, retinerent. Postmodum vero Apostoli altiorem paupertatem alios docuerunt. Et quamuis hoc nõ legeretur, nihil tamen esset negandũ: quia multa docuerunt Apostoli, quæ non scripserunt. Et de multis est absque dubio concedendum, quod docuerint fideles, quamuis in scripturis autenticis minime habeantur: secundum quod per exempla de diuersis Apostolis posset aperte probari. Ex his, isti impugnatores nituntur concludere, quod verba Petri, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*, de abdicatione proprietatis omnium in speciali & in communi debent intelligi. Quia illa verba fuerunt beati Petri, postquam fuit ad Apostolatum sumptus & ad prædicandum missus, & de prædicatione reuersus, sicut habetur *Luc. 9.* Et postquam doctrinam Christi de sollicitudine necessariorum ad victum & vestium non habendum audierat, & postquam consilium Christi de venditione omnium temporalium datam adolescenti aduerterat. Quare cum non sit aliquatenus præsumendum, quod Petrus volebat Christum per æquiuocationem vel ambiguum modum loquendi aut verba duplicia aliquo modo decipere, constat quod Petrus de illo modo relinquendi omnia intellexit, quomodo Christus omnem sollicitudinem circa temporalia abiiciendam docuerat. Et quomodo, quando Apostolos ad prædicandum misit, eos docuerat aurum, argentum, pecuniam non possidere. Et quomodo docuerat adolescentem omnia abdicare. Sed Christus sollicitudinem temporalium dissuadendo proprietatem specialem & communem temporalium dissuasit, sicut ostensum est, interdicendo etiam Matth. 10. possessionem auri & argenti & pecuniæ, proprietatem specialem & communem rerum huiusmodi interdixit. Consulendo etiam adolescenti omnium abdicationem, proprietatem & communionem omnium abdicandam admonuit. Ergo etiam Petrus nolens sub verbis ambiguis vel multiplicibus se iactare, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*. Et de modo relinquendi omnia, quæ Christus prius docuerat & suaserat, & consuluerat, intellexit. Quasi diceret beatus Petrus: Ecce fecimus quemadmodum docuisti. Docuisti enim omnem sollicitudinem, quæ non est necessitatis, penitus deserendam. Et per consequens omnem proprietatem in speciali & in communi, cum non sit necessitatis, omnino cauendam. Docuisti etiam aurum & argentum & pecuniam in speciali vel in communi minime possidenda. Insuper docuisti, quod omnia quæ conuenienter vendi possunt, sunt vendenda & pauperibus eroganda: & eadem ratione omnem proprietatem in speciali & in communi omnium temporalium abdicandam. Et ideo nostris doctrinis & monitis adhærentes reliquimus omnia, omnem proprietatem specialem & communem omnium temporalium abdicando. Quia talem modum abdicandi omnia docuisti. Et ideo sciens Petrus se & alios Apostolos omnia reliquisse eo modo, quo Christus docuerat omnia relinquenda, confidenter & cum audacia magna quæsiuit, quid ergo erit nobis. quasi diceret: Et omnia relinquendo & te sequendo fecimus, sicut nos & alios docuisti. Quid ergo erit nobis præmii?

Post prædicta isti impugnatores ad auctoritates, quas iste impugnat, in fulcimentum suæ assertionis adducit. Respondent dicentes, quod in omnibus per æquiuocationes & multiplicitates vocum procedit. Quia, sicut dictum est *cap. 9.* talia vocabula *meum, tuum, suum, nostrum, vestrum, eorum, ipsius*, & huiusmodi in diuersis locis accipiuntur æquiuoce, sicut ibidem declaratũ extitit. Ad primam igitur auctoritatem acceptam ex euangelio Lucæ concedunt, quod ex illis verbis, *relictis omnibus secuti sunt eum*: non potest inferri: quod tunc omnia reliquerint quo ad proprietatem in speciali & communi, quia pene sunt diuersi modi relinquendi omnia. Et ideo dicunt, quod ex verbis Petri, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*, non posset inferri, quod intellexerit de modo relinquendi omnia quoad proprietatem in speciali & communi, nisi ille intellectus ex aliis verbis scripturæ eliceretur. Quia igitur ex diuersis locis scripturæ patenter elicitur, quod Petrus loquitur de primo modo relinquendi, quem Christus prius docuerat. Et Christus prius docuerat modum relinquendi omnia quo ad proprietatem in speciali & in communi. Ideo concedi debet, quod Petrus de tali modo relinquendi intellexit. Sed cum dicit Lucas de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem in speciali & in communi, præsertim cum Petrus Iacobus & Iohannes non fuerint tunc ad Apostolatum assumpti. Quod patet ex Glossa ibidem, quæ super illo verbo: *Ex hoc iam eris homines capiens*, ait: *Nondum elegit in Apostolum, sed prædicitur ei quod est aliquando eligendus.* Et ita patet, quod ille impugnatus non potest plus concludere, nisi quod ea istis verbis Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, non habendo respectum ad præcedentia & sequentia & alia loca scripturæ, non potest concludi,

quod

quod reliquerunt omnia quo ad proprietatem in ſpeciali & in communi. Et hoc concedunt. Ex iſtis tamen verbis & aliis concluditur intentum eorum, vt dicunt, & hoc ſufficit: quia principaliter probare conantur, quod dicere Apoſtolos non reliquiſſe proprietatem in ſpeciali & in communi ſcripturæ ſacræ repugnat. Cum vero dicit, quod reperimus poſt idem dictum Lucæ 5. *Relictis omnibus ſecuti ſunt eum*, ſcil. Petrus, Iacobus & Iohannes. Et tamen poſtea dicitur de Petro & Andrea, vt legitur Matth. 9. *Relictis retibus ſecuti ſunt eum*, concedunt iſti impugnatores, quod Lucas non intellexit de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem ſpecialem & communem. Sed ex hoc non ſequitur quod Petrus non intellexerit de tali modo relinquendi. Quia ſæpe vnum vocabulũ in diuerſis locis ſcripturæ æquiuoce & diuerſis modis accipitur. Et tunc quare vno modo accipitur in vno loco: & alio modo in alio ex diuerſis locis, & ex antecedentibus & ſequentibus, ac etiam ex ratione intendum colligere oportet. Cum autem ſecundo dicit, quod poſt illud *Matth. 4.* legitur Matth. 8. quod *venit Ieſus in domum Petri.* Ergo domus adhuc remanſerat Petri. Dicunt iſti, quod intelligendo, quod domus illa erat Petri quod ad proprietatem, errat aperte. Quia ſecundum ipſum illud, quod dicitur Matth. 4. *Relictis retibus* &c. præceſſit illud, quod dicitur Matth. 8. quod *Ieſus venit in domum Petri.* Sed ſecundum Gloſſam ſuper illud Matth. 4. *Relictis retibus* &c. *ſecuti ſunt eum: ſic quod amplius ad propria non reuerſi.* Igitur ſi Petrus poſtea ad domum, quam prius habuerat, fuit reuerſus, non fuit reuerſus ad eam ſicut ad propriam. Et ita tunc non erat propria Petri. Quod etiam teſtatur Gregor. dicens ſuper illud Matth. 4. *Relictis retibus ſecuti ſunt eum. Tanta à ſequentibus dimiſſa ſunt, quanta à non ſequentibus concupiſci potuerunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Petrus tunc nullam domum quo ad proprietatem ſibi retinuit. Dicunt ergo, quod illa domus dicebatur Petri, non quo ad proprietatem, ſed quo ad conſuetudinem habitandi. Quia Petrus ibi conſueuerat habitare. Illo enim modo dicit viator etiam peregrinus aliquam ciuitatem interdum ingrediens; *illud eſt hoſpitium meum*: quia ibi conſueuerat habitare. Vnde ſicut Bethſaida dicebatur ciuitas Andreæ & Petri, vt legitur *Ioh. 1.* tamen non erat ipſorum quo ad proprietatem: quia tunc pauperes non fuiſſent: ſed erat ipſorum quo ad originem. Et Nazareth dicebatur Mariæ & Ioſeph, *Luc. 2.* quæ tamen non erat ipſorum quo ad proprietatem & dominium, ſed quo ad conſuetudinem ibidem manendi. Ita iſta domus poterat dici Petri, quia ibi conſueuerat habitare. Potuit etiam dici Petri domus, ſi aliquando fuit Petri. Vnde & ſæpe res vendita vel donata vocatur illius, qui eam vendidit vel donauit. Sic etiam Bethlehem dicebatur ciuitas Dauidis, ſicut patet Luc. 2. *Natus eſt Ieſus in Bethlehem Iuda ciuitate Dauid*; quæ tamen tunc non erat Dauid: ſed ideo illo tempore vocabatur ciuitas Dauid, quia aliquando fuerat eius. Modi ergo loquendi in ſcripturis ſunt ſollicite attendendi: quia ſcriptura diuina modos loquendi communes & vulgares non abiicit. Et propter hoc multa verba ſcripturæ poteſt aliquis ad ſuam trahere voluntatem. Sed non oportet: quia non ſenſum ſemper, quem poſſunt verba ſonare, ſed quem ſeries ſcripturarum prætendit debet extrahere orthodoxus. Quod vero tertio dicit de gladio, quem Petrus exemit, non concludit, quia ille gladius potuit dici Petri, alio modo quam quo ad proprietatem. Potuit enim dici Petri quantum ad conſuetudinem vel actum portandi, iuxta quem modum loquendi dicit aliquis de gladio, quem conſueuit portare, quamuis ſit domini ſui, *Iſte eſt gladius meus.* Sicut famulus dicit de equo domini ſui, quem conſueuit equitare: *Ille eſt equus meus.* Ad auctoritatem vero Lucæ 22. ſuper literam apparebit. Ad illud vero de ſubtroactuum: *Calcia te caligas tuas & circunda tibi veſtimentum tuum*, dicunt, ſicut reſponderunt prius *cap. 9.* Ad vltimum de Matthæo concedunt, quod per illa verba non poteſt concludi, quod Matthæus tunc reliquerit omnia quo ad proprietatem: ſed dicunt quod non eſt ſimile de illis verbis dictis de Matthæo, & de verbis Petri propter eam, quæ eſt dicta prius de verbis dictis Lucæ 5. de Petro, Iacobo & Iohanne.

Nunc etiam per literam tranſcurrendum. (*Per illa verba: Ecce nos reliquimus omnia*, &c. *non poteſt concludi* &c.) Iſti impugnatores concedunt, ſicut dictum eſt, quod per illa verba præciſe non relata ad antecedentia & conſequentia, & ad alia loca ſcripturæ, non poteſt concludi &c. & hoc ſufficit appellanti. (*in domum Petri*) hoc eſt in domum, in qua Petrus conſueuerat habitare: quia forte Petrus & Andreas erant ita pauperes, quod ante vocationem primam non habebant domum, niſi conductam: vel in domum Petri, quę aliquando fuerat Petri. (*Ergo domus adhuc remanſerat Petri*) Male infert, ſicut ex oſtenſis apparet. Ex hoc notant iſti impugnatores, quod ſecundum illum impugnatum Apoſtoli nec mobilia nec immobilia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. (*Exemit gladium ſuum*) Quia ſcilicet conſueuit ipſum portare: vel quia tunc actu portabat. Et ſi quæratas, cuius fuit gladius ille quo ad dominium & proprietatem? Ad hoc dicunt iſti impugnatores, quod hoc ad eos non pertinet indagare: quia ſecundum beatum Hieronymum in multis melius eſt dubitare, quam aliquid temere diffinire. Sicut etiam dicit Origenes, quod ignoratur, quando Ieſus venit in domum Simonis, de quo dictum eſt prius. Si tamen dicerent, quod ille gladius erat alicuius alterius, à quo eum acceperat ad portandum, hoc improbari non poſſet, vt dicunt. (*In locum ſuum*) Ex hoc poſſet argui, quod ille locus erat gladii quo ad dominium & proprietatem, ſi hoc vocabulum *ſuum* ſemper notaret dominium & proprietatem. Et ideo dicunt, quod *ſuum*, *meum*, *tuum* & huiuſmodi accipiuntur ęquiuoce: quia ex eis præciſe non poteſt probari aliquid eſſe alicuius quoad dominium & proprietatem, nec non eſſe. *Tollat ſimiliter & peram*) hoc dictum fuit diſpenſatiue ſecundum Bedam: per illam tamen diſpenſationem non concedebatur, quod haberent domi-

dominium & proprietatem sacculi & peræ, sed quod portarent. Vnde cum Christus dixisset discipulis suis Luc. 10. *Nolite portare sacculum neque peram* &c. duo interdixit eis, scil. proprietatem huiusmodi rerum & facultatem vel actum portandi huiusmodi. Passione autem imminente dispensauit cum eis quantum ad secundum, non quantum ad primum, sicut tempore necessitatis extremæ licitum est tollere etiam aliena ad vtendum.

Non autem est licitum proprietatem rei alienæ sibi aliqualiter vendicare. (*Vendat & tunicam*) hoc potest fieri tempore necessitatis extremæ absque dominio & proprietate: sicut si aliquis habens tunicam alienam esset in articulo necessitatis extremæ, quod si non venderet tunicam & emeret sibi necessaria, moreretur: ipse tunc haberet licitam potestatem vendendi tunicam, cuius tamen propter hoc non haberet dominium & proprietatem; sicut creditor in multis casibus potest vendere rem impignoratam, cuius tamen non acquisiuit dominium & proprietatem. (*Emat gladium*) hoc secundum nonnullos doctores mystice, non ad litteram debet intelligi. Vnde Basilius prædicta verba pertractans ait: *Non iubet Dominus portare marsupium & peram, & emere gladium, sed prædicit futurum, quod* (scil. Apostoli) *obliti tempore passionis donorum & legis Domini auderent sumere gladium.* Sæpe enim scriptura vtitur imperatiua sermonis specie loco prophetiæ. In pluribus tamen libris non inuenitur *accipiat, tollat* vel emat: sed *tollet* vel *emet*. (*Habuisse.*) Vno modo vel alio, scil. vel quo ad proprietatem & dominium, vel quo ad licitam facultatem vtendi, vel quo ad actum vtendi, vel per alium modum. Vnde *habere* in diuersis locis accipitur æquiuoce. Quandoq; enim importat dominium & proprietatem: quandoq; potestatem vtendi: quandoque actum vtendi: quandoque originem: quandoque consuetudinem habitandi vel aliquid faciendi per aliud: & quandoque quis dicitur habere partem, sicut etiam totum habet partes, & partes habent totum, & prælatus habet subditos, & subditi habent prælatum. Vnde modos accipiendi *habere*, est difficile enumerare: quia licet quidam Sapiens in quodam loco ponat octo modos, quibus dicitur *habere*, tamen præter illos sunt multo plures. Ex diuersis igitur locis scripturæ qualiter vnum dictum interdum debet intelligi, oportet accipere. (*Per verba illa, relictis omnibus secuti sunt eum, non potest concludi* &c.) Hoc conceditur: & tamen per illa verba Petri habito respectu ad antecedentia, & consequentia, potest hoc concludi.) *Quantumcunque de eo dicat scriptura, quod relictis omnibus secutus est eum, non sequitur, quod quo ad dominium reliquit ea.*) Concedunt: quia per alia loca scripturæ non potest haberi, quod illa verba debeant intelligi de modo relinquendi omnia quo ad dominium & proprietatem: secus est de illis verbis Petri: *Ecce nos reliquimus omnia,* sicut ostensum est prius.

C A P. XII.

S*Ed propter hoc Petrus Matth. 19. cum Dominus dixisset vni, qui non erat de discipulis:* Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni & sequere me. *Petrus dixit:* Ecce reliquimus omnia *&c. Non dixit, vendidimus omnia & dedimus pauperibus: sed dixit:* Nos reliquimus omnia. *Possunt enim res temporales quo ad curam & affectionem illarum sine dominii abdicatione relinqui. Vel,* reliquimus omnia, *scil. præter illa, sine quibus potest hæc vita transiri, sicut sunt alimenta, vel pro alimentis necessaria, quibus non est verisimile quod ipsi renunciarent, vt probant scripturæ prædictæ, & alia multa, de quibus dicetur latius infra in obiectionibus, quas ille hæreticus facit contra constitutionem:* Cum inter.

Postquam in parte præcedenti ille impugnatus ostendit, quod per verba Petri non potest ostendi, quod Apostoli reliquerint omnia quo ad dominium & proprietatem: hic amplius hoc declarans, ostendit quod est alius modus relinquendi omnia, quam quo ad dominium seu proprietatem: ostendens quod duobus modis omnia reliquerunt quo ad dominium seu proprietatem. Primus modus est, quod Apostoli omnia reliquerunt quo affectionem & curam. Alius modus est, quod reliquerunt omnia præter illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, cuiusmodi sunt alimenta & pro alimentis necessaria.

Sed isti impugnatores impugnant prædicta quantum ad duo principaliter. Ostendendo videlicet primo, quod Apostoli omnia reliquerunt, non solum quo ad affectionem & curam, sed etiam quo ad dominium seu proprietatem. Secundo specialiter ostendunt, quod etiam reliquerunt omnia, sine quibus non potest hæc vita transiri quo ad dominium & proprietatem. Primum ostendunt primo sic: Perfectius est relinquere temporalia quo ad affectionem & curam: & etiam quo ad dominium & proprietatem, quam quo ad affectionem & curam tantummodo. Aliter enim omnes religiosi frustra relinquerent omnia quo ad dominium & proprietatem. Sed Apostoli perfectissime omnia reliquerunt. Ergo non solum omnia reliquerunt quo ad affectionem & curam; sed etiam quo ad dominium & proprietatem. Secundo sic arguunt: qui relinquunt actu omnia & etiam voluntatem habendi, non relinquunt solummodo omnia quo ad dominium & proprietatem: quia qui retinet dominium & proprietatem, non abdicat voluntatem habendi: imo etiam non abdicat principalẽ modũ habẽdi, qui est habere iure dominii & ꝓprietatis. Apostoli autẽ reliquerunt voluntatẽ habendi omnia temporalia, teste Gloss. Luc. 18. quæ sup illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia.* ait: *etiã voluntatẽ habendi.* Et eadẽ verba dicit Glos. sup illa verba Petri Matt. 19. *Ecce nos reliquim⁹ omnia.* Et hoc testatur Greg. qui, sicut allegatũ est pri⁹, sup illa verba Matt. 4. *Relictis retibus secuti sunt eũ* ait:

Multum

Multum reliquit, qui quantumlibet parum, totum deseruit, qui cum re possessa etiam concupiscentia habendi renunciauit. Qui autem possessa deserit, & concupiscentiæ habendi renunciat, dominium abdicat & proprietatem. Hoc autem fecerunt Apostoli secundum Gregor. Ergo reliquerunt omnium dominium & proprietatem. Tertio sic arguunt: Relinquere aliqua dupliciter potest intelligi: quia relinquere vno modo, idem est, quod prius habitum dimittere. Sicut dicitur Iohan. 4. *Reliquit igitur mulier hydriam suam, & abiit in ciuitatem.* Sic etiam accipitur Matth. 4. cum dicitur: *Relictis retibus secuti sunt eum.* Quamuis aliter accipiatur *relinquere* in prima auctoritate, & aliter in secunda. Quia ... ter sic reliquit hydriam suam, quæ tamen forte non erat accommodata sibi, & ideo forte dicebatur ... sua, non tamen reliquit voluntatem habendi ipsam. Petrus autem & Andreas sic reliquerunt re..., quæ prius habuerant, quod reliquerunt voluntatem habendi. Aliter *relinquere* aliqua accipitur pro non habere ipsa. Non enim quando dicit Petrus: *Nos reliquimus omnia*, ipse intellexit omnia habuisse & omnia dimisisse. Hoc enim falsum fuisset: quia pauperes erant Apostoli. Intellexit ergo: *Relinquimus omnia* id est, Nolumus aliqua habere: & ita reliquerunt voluntatem habendi quæcunq;. Qui autem relinquit voluntatem habendi quæcunq;, relinquit dominium & proprietatem quorumcunq;. Et ita Apostoli quo ad dominium & proprietatem omnia reliquerunt.

Quarto sic arguunt, Si Apostoli reliquerunt omnia quo ad affectionem, aut reliquerunt omnia quo ad omnem affectionem, scil. illam, quæ est necessitatis & illam quæ non est necessitatis. Cum ... nullus in hac vita possit sine temporalibus sustentari, necesse est quod vnusquisq; naturam ... cupiens sustentare aliquam affectionem habeat ad temporalia: & ita aliqua affectio est necessitatis, & aliqua non est necessitatis. Aut Apostoli reliquerunt omnia quo ad omnem affectionem, ... est necessitatis: aut quo ad aliquam affectionem, quæ non est necessitatis. Primum dici non potest, quia in hoc fuissent Apostoli victi censendi. Nec secundum dici potest, quia hoc est de necessitate salutis. Et ita Petrus dicens: *Ecce nos reliquimus omnia*, nihil ad supererogationē pertinens expressit. Intellexit ergo beatus Petrus, quod omnia reliquerunt quo ad omnem affectionem, quæ non ... necessitatis. Qui autem relinquit omnia quo ad omnem affectionem, quæ non est necessitatis, relinquit affectionem habendi proprietatem temporalium: quia illa non est necessitatis.

Quinto sic arguunt: Si Apostoli reliquerunt omnia quo ad curam, aut quo ad curam quæ est necessitatis, quod dici non potest. Omnis enim in hac vita degens oportet quod aliquam curam habeat de temporalibus aut reliquerunt omnia quo ad curam, quæ non est necessitatis. Et si hoc: aut ergo reliquerunt omnia quo ad talem curam actualem: & hoc non fuisset magnæ virtutis in Apostolis. Sic enim omnes boni & mali relinquunt omnia quo ad curā actualem. Aut relinquunt omnia quo ad curam quæ non est necessitatis, non solum abdicando curam actualem, sed etiam relinquendo voluntatem habendi curam, quæ non est necessitatis. Et ex hoc sequitur; quod Apostoli omnia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem: quia qui relinquit aliqua nolendo habere ... de ipsis, quæ non est necessitatis: aut ipsa habet pro derelictis, vt concedantur occupanti. Et sic relinquit dominium & proprietatem. Aut ipsa dat, vel vendit, aut alicui alienat à se: & sic adhuc ... inquit dominium & proprietatem. Aut relinquit voluntatem habendi curam de ipsis retinendo ... prietatem vt nullus habeat curam de ipsis. Et hoc est de rebus suis male disponere, quod vitio ... ere non potest. Et ideo quod Apostoli tali modo reliquerunt omnia quo ad curam, est minime ... cedendum.

Sexto sic arguunt, aut Apostoli habuerūt intentionē resumendi ea, quæ reliquerunt, aut nō habebant intentionē resumendi, si habebāt intentionē resumendi beatus Petrus dicēdo: *Ecce nos reliquimus omnia*, de parua perfectione se iactasset. Si a. non habebant intentionē resumendi, vel igitur de rebus suis quantumcunq; paruis cōmuniter ordinauerunt ipsa dando, aut vendendo, aut aliter à se dominium abdicando. Vel si non poterant vel non expediebat de eis ordinare, ipsa pro derelictis habebant. & ita proprietatem & dominium reliquerunt. Nullo enim modo est virtuosi taliter res suas negligere, vt ipsa velit quo ad proprietatem & dominium retinere, & tamen non eas congrue moderari quia hoc reipublicæ est nociuum. Dicunt igitur isti impugnatores, quod Apostoli reliquerunt omnia, non in principio, sed postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, quo ad perfectionem & curam, quæ non est necessitatis. Et propter eandem rationem reliquerunt omnia quo ad dominium & proprietatem. Quæ proprietas non est necessitatis. Nec videtur aliqua ratio, qua reliquerunt omnia quo ad affectionem & curam, quin reliquerint illa quo ad dominium & proprietatem quia sicut cura & affectio non sunt necessitatis, ita proprietas non est necessitatis. Tum ... proprietatis non debet esse sine cura: quia hoc reipublicæ est nociuum. Et ideo retinere pro... atem rerum, & nolle curam habere de eis nec per se, nec per alium, non laudabile, ... est censendum. Sequitur ergo, quod cum Apostoli reliquerint omnia quo ad ... ram propter Deum omnia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. Causa ... Petrus dixit, *reliquimus omnia*, & non, *vendidimus omnia*, super literam apparebit.

Secun... isti impugnatores conantur ostendere, quod Apostoli illa, sine quibus non potest ... ici, reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. Quod probant primo sic. Non ... erb... Petri, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*, comprehenduntur illa, sine quibus non ... a transiri, quam sub voto religiosorum, qui cupientes paupertatem Apostolicam imi... propriè profitentur. Sed sub voto talium religiosorum comprehenduntur illa, sine ... ita transiri non potest, sicut ostensum est prius. Igitur sub verbis Petri comprehendun-

rur illa, sine quibus hæc vita transiri non potest. Apostoli igitur vitæ necessaria reliquerunt, sicut & religiosi. Sed non reliquerunt ea quo ad facultatem & actum vtendi. Ergo reliquerunt ea quo ad dominium & proprietatem. Secundo sic. Non magis generaliter dicitur in Actibus Apostolorum de primis credentibus, quod *erant eis omnia communia*, quam Petrus dixit de se & coapostolis suis: *Ecce nos reliquimus omnia*: quia non magis generaliter sunt prædicta verba in Actibus, quam verba Petri. Sed iste impugnatus propter illa verba in Actibus concedit, quod non solum illa, sine quibus potest hæc vita transiri: sed etiam illa, sine quibus non potest transiri vita, illa fuerunt eis communia. Eadem ratione propter generalitatem verborum Petri debet concedi, quod Apostoli reliquerunt etiam illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, sed non reliquerunt illa quo ad facultatem & actum vtendi. Igitur reliquerunt illa quo ad dominium & proprietatem. Confirmatur hæc ratio: quia abdicatio primorum credentium non erat verisimilior, quam abdicatio Apostolorũ: sed per illum impugnatum primi credentes reliquerunt omnia, sine quibus non potest hæc vita transiri quo ad proprietatem in speciali. Ergo & Apostoli reliquerunt omnia, sine quibus non potest hæc vita transiri quo ad proprietatem saltem in speciali. Et ita verba Petri ad illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, debent extendi.

Tertio arguunt sic. Verba Petri prædicta: *Ecce nos reliquimus omnia*, extendi debent ad illa, de quibus Christus antea locutus fuerat: quia occasione Christi ad adolescentem, & de adolescente, cui dixerat: *Si vis perfectus esse vade & vende* &c. dixit Petrus verba prædicta. Sed Christus antea locutus fuerat de pecunia. Quia, vt habetur *Luc. 18.* Christus videns illum tristem factum, dixit, quam *difficile qui pecuniam habent, in regnum cælorum intrabunt*. Ergo & verba Petri ad pecuniam debent extendi, & tamen sæpe pecuniæ pro alimentis sunt necessariæ. Ergo verba Petri ad necessaria vitæ debent extendi. Confirmatur hæc ratio: quia secundum Augustinum de doctrina Christiana, & ponitur 1. q. 3. *Totum quicquid homines habent in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur, seruus, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est pecunia dicitur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod omnia quæ pecunia vendi possunt & emi, debent sub nomine pecuniæ comprehendi. Alimenta autem & alia sine quibus hæc vita transiri non potest, vendi possunt & emi. Ergo possunt nomine pecuniæ comprehendi. Sed ostensum est, quod verba Petri ad pecuniam debent extendi. Ergo etiam ad illa, sine quibus hæc vita transiri non potest, debent extendi.

Nunc ad literam accedamus. (*Sed propter hoc*) scil. contigit reliquisse omnia, dominium & proprietatem minime abdicando. (*Cum Petrus dixit: Ecce nos* &c.) Dicunt isti impugnatores, quod hoc falsum est. Quia non propter illam causam dixit: sed dixit hoc, *ecce* &c. vt declararet se & suos discipulos fecisse, quod audiuit tunc Christum adolescenti consulere. Et ideo sequitur, quod intellexit de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem. (*non dixit, nos vendidimus omnia*,) quia falsum dixisset. Quamuis enim vendidissent omnia sua, non propter hoc vendidissent omnia, quia multa erant, quæ non erant sua, quæ non poterant vendere. Vt igitur Petrus omnia comprehenderet & sua, & non sua, non dixit, vendidimus omnia: quia falsum dixisset: sed dixit, *reliquimus omnia*, hoc est nostra, abiiciendo proprietatem ipsorum: & reliquimus aliena, nolendo neq; dono neq; emptione, neque aliquo alio quouismodo vnquam habere proprietatem ipsorum, sicut quodammodo relinquuntur aliena, dum potestas habendi proprietatem ipsorum penitus abdicatur. Et isto modo verba Petri generalissime de omnibus temporalibus propriis & alienis debent intelligi. Dicunt tamen isti impugnatores, quod licet Petrus non dixerit, vendidimus omnia nostra: non tamen hoc negauit, nec ex scriptura potest probari, quod sua nequaquam vendidit. Imo multæ auctoritates Hieronymi sonare videntur, quod sua vendiderit. Nam, sicut allegatum est supra, Hieronymus ad Ebidiam ait: *Si vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli: Vende omnia quæ habes* &c. Ex quibus verbis datur intelligi, vt videtur, quod Apostoli omnia sua vendiderunt. *Dedimus pauperibus*) Petrus hoc non dixit: non tamen negauit se aliqua dedisse pauperibus. (*Possunt enim res temporales relinqui quo ad curam* &c.) hoc verum est: sed locum in Apostolis, postquam fuerint ad Apostolatum assumpti, non habuit. Et ideo concedunt, quod ex istis verbis solummodo non potest concludi, quod Apostoli omnia reliquerint quo ad dominium. Ex intellectu tamen illorum verborum, qui debet colligi ex serie scripturarum, hoc concluditur euidenter, vt dicunt. Appellans autem magis voluit arguere ex intellectu verborum, quam ex ipsis verbis. Ideo, vt dicunt, habent intentum. (*Vel reliquimus omnia præter illa sine quibus hæc vita transiri non potest*) Dicunt quod talis exceptio non potest colligi ex scripturis, sed oppositum ex scripturis patenter habetur. Ideo talis exceptio concedi non debet. (*Quibus non est verisimile quod renunciauerint*) verum est quo ad licitam potestatem vtendi: tamen verisimile est, vt ex scripturis elicitur, quod istis renunciauerint quo ad proprietatem & dominium. (*Hoc probant scripturæ prædictæ*) Dicunt quod illæ probationes per æquiuocationem procedunt. Et ideo nullæ sunt censendæ. *Et alia multa de quibus dicetur* &c. vbi isti impugnatores respondebunt ad eas, & quomodo per æquiuocationem procedunt ostendere conabuntur.

CAP.

Cap. XIII.

De Iacobo autem & Iohanne dicitur Matth. 4. quod relicto patre suo Zebedeo in naui cum mercenariis secuti sunt eum. Certe patrem non reliquerunt, vt ei contradixerint, & postea non habuerint eum, imo eius ... remanserunt: quia illa verba non concludunt, quod per verba illa, nos reliquimus omnia, intelligantur à omnia temporalia saltem illa de quibus sacra scriptura dicit contrarium, quo ad proprietatem & dominium ... esse.

Assignatis duobus modis relinquendi, quibus ille impugnatus asserit Apostolos omnia reliquisse, ... redit ad propositum principale, ostendens quod per illa verba; *Ecce nos reliquimus omnia,* ... concludi, quod Apostoli omnia quo ad dominium reliquerunt, simul cum hoc insinuando alium modum saluādi verba Petri absq; hoc quod omnia reliquerit quo ad proprietatem: ... quod sicut per illa verba Matthæi 4. dicta de Iacobo & Iohanne, *relicto patre suo Zebedeo* &c. ... potest concludi, quod non amplius habuerunt eum pro patre; ita ex illis verbis Petri, *Ecce nos reliquimus omnia,* non potest concludi quod reliquerint quo ad proprietatem: quia licet reliquerint aliqua quo ad dominium, non tamen illa de quibus dicit scriptura contrarium, vt verba Petri *reliquimus omnia,* intelligantur cum illa expositione, præter illa de quibus scriptura dicit contrarium.

Sed isti impugnatores dicunt illam responsionem non valere: & quod insuper errorem includit. Quod probatio non valeat, ostendunt; quia omnis modus relinquendi, qui cumpetebat Apostolis ex doctrina Christi, fuit possibilis, conueniens & laudabilis atque virtuosus. Sed modus relinquendi patrem ne sit pater, non est possibilis neque conueniens neque laudabilis. Modus autem relinquendi patrem, quantum ad assistentiam seu præsentiam & obsequium corporale propter sequelam Christi est conueniens & laudabilis. Ergo verba dicta de Iacobo & Iohanne, cum dicitur, *relicto patre suo* &c. de tali modo relinquendi debent intelligi. Et ita consimiliter verba Petri de modo relinquendi laudabili & perfecto debent intelligi. Talis est modus relinquendi omnia quo ad dominium & proprietatem: ideo &c. Error qui, vt dicunt isti impugnatores, continetur in verbis prædictis, est quod Apostoli postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, & etiam post missionem Spiritus sancti, habuerunt proprietatem rerum in speciali; quia illæ res, quas dicit scriptura Apostolos habuisse, non dicit fuisse Apostolorum, sed alicuius vnius Apostoli. Patet de singulis, de qu bus ... natus exemplificat, sicut de domo Petri, tunica, caligis, vestimento & huiusmodi. Ergo quilibet Apostolorum fuit proprietarius in speciali: quod improbatum est prius. Et contra hoc etiam ... inferius arguetur.

... nc accedatur ad textum: (*Relicto*) quantum ad præsentiam corporalem, (*vt pro patre postea non ... eum*) quia hoc non fuisset laudabile, sed dissonum rationi. (*Verba illa non concludunt* &c.) ... editur quod per verba illa nude accepta, cum sint de se multos sensus habentia, nullum sen... determinatum ex his præcise absque aliis contingit concludere: sed ex intellectu illorum, qui ex ... elicitur bene concludit intentum suum appellans, vt dicunt isti impugnatores. (*Saltem il...*) ... dicitur assertio prædicta, scil. quod Apostoli habuerunt in speciali proprietatem illarum ... scriptura asserit eos habuisse: quam esse erroneam isti impugnatores affirmāt. (*Scriptura ... contrarium*) Dicunt quod scriptura nunquam dicit contrarium. Quamuis scriptura dicat ali... ba, quæ scripturarum ignari possunt trahere ad contrarium.

Cap. XIV.

Item non obstat capitulum dilectissimis 12. q. 1. *quod pro se dictus hæreticus inducit, in quo beatus Clemens ... scribens condiscipulis suis Hierosolymis habitantibus cum beato Iacobo episcopo Hierosolymitano, æquiparat statum Apostolorum & ipsorum discipulorum ac Iudæorum Hierosolymis post missionem Sancti Spiritus conuersorum, quantum ad modum habendi illa temporalia statui primorum parentum in statu innocentiæ constitutorum.* ... dicit ibi: Quantum ad statum prædictum primorum parentum, quod communis vsus omnium, ... sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit. Sed per iniquitatem alius dixit, hoc esse ... m, & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. *Procul dubio illa scriptura supponit, quod si primi parentes non peccassent, omnia communia fuissent quo ad dominium & proprietatem.* Quod patet in eo, quod ... *quod* per iniquitatem *id est, per peccatum primorum parentum, alius dixit hoc esse suum: & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Hac autem diuisio facta fuit eius rei, cuius prius erat communio. Dui sio autem facta est ... & non vsus simplicis facti, vt patet: quia alius dicebat hoc suum esse: & alius illud. Non dixit, quod vnus diceret ... non huius rei suum esse, & alius alterius: sed dicebat vnus rem aliquam, & alius aliam suam Ergo, patet, quo ... communis dominium, non quo ad vsum diuisio fuit facta. Et per consequens sequitur, quod ante diuisionem ... ad rerum ... omnia; communio erat. Et hoc clarius per sequentia patet in* eodem capitulo, *vbi sequitur* & ... dicit aer: neque splendor solis, ita nec reliqua quæ communiter data sunt omnibus ... us ad habendum. *Vbi manifeste dicit, omnia temporalia communiter data fuisse omnibus hominibus ... eundem; non dicit, quo ad facti vsum, sed dicit ad habendum, quia vsus facti haberi nullatenus potest, vt su... primis ... rum. Ergo si data fuerunt eis, & ab illo sicut et Deo, qui dare potuit, dicendum est, quod Dominus ... Quia ... are est accipientium rem facere.*

POstquam ille impugnatus respondit ad illa verba Petri *Ecce nos reliquimus omnia*, hic respondet ad capitulum Clementis, *Dilectis mi*: quod ad probandum vsum posse separari à proprietate & dominio appellans inducit. Et diuiditur in duo: quia primo ostendere conatur, quod per illud capitulum Clementis non potest ostendi, quod in statu innocentiæ fuisset vsus facti separatus à dominio vel proprietate. Ostendens, quod si primi parentes non peccassent, omnia quibus vsi fuissent, fuissent eis communia quoad dominium. Secundo per illud capitulum Clementis probare molitur, quod Apostoli & eorum discipuli ante conuersionem eorum de quibus ibidem fit mentio, aliqua possidebant, quæ postea communicauerunt Iudæis conuersis. Primum dupliciter conatur ostendere. Primo sic: illa fuissent vel fuerunt communia quo ad dominium seu proprietatem in statu innocentiæ: quæ postea diuisa fuerunt quo ad dominium: sed res ipsæ fuerunt diuisæ, quo ad dominium post peccatum primorum parentum. Ergo res ipsæ fuerunt vel fuissent communes quo ad dominium seu proprietatem, si primi parentes non peccassent: & ita ibi non fuisset vsus à proprietate & dominio separatus. Secundo ibi (*& hoc clarius*) probat secundo modo, quod omnia ibi fuerunt communia quoad dominium. Quia illud, quod datur aliquibus ab illo qui potest dare, datur eis quo ad dominium: ita quod Domini efficiuntur illorum quæ dantur. Sed res erant datæ à Deo omnibus hominibus ad habendum, igitur domini efficiebantur: & per consequens in statu innocentiæ fuisset vsus à proprietate seu dominio non separatus.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ille in omnibus non solum erronee, sed etiam cauillose & sub vocum multiplicitate procedit. Vnde dicunt, quod licet verbis præmissis multi contineantur errores, de quibus super literam apparebit: tamen est vnus error principalis, quem per duas rationes prædictas probare molitur. Scilicet quod tale dominium rerum temporalium haberent primi parentes, & habuissent si non peccassent, quale nunc habent illi qui habent dominia rerum. Ille error, vt dicunt, patenter elicitur ex hoc, quod dicit, beatum Clementem non solum comparare sed etiam æquiparare statum Apostolorum & ipsorum discipulorum ac Iudæorum Hierosolymis post missionem Spiritus sancti conuersorum, quantum ad modum habendi illa temporalia primorum parentum in statu innocentiæ constitutorum. Cum igitur secundum illum impugnatum, vt prius, patuit, Apostoli & eorum discipuli ac ibi Iudæi conuersi habuerunt tale dominium, quale Iudæi conuersi habuerunt ante conuersionem ipsorum. Sequitur, quod tale fuit dominium primorum parentum, quale est nunc dominium mundanorum. Quia dominium primorum parentum fuit tale, quale fuit dominium Apostolorum & prædictorum: & æquiparat Clemens secundum ipsum statum istorum statui illorum, quantum ad modum habendi temporalia. Et dominium Apostolorum & prædictorum fuit tale, quale fuit Iudæorum conuersorum ante ipsorum conuersionem. Et illud fuit dominium mundanorum. Igitur dominium primorum parentum fuit tale, quale est dominium mundanorum. Sed hoc dicunt isti impugnatores esse erroneum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod dominium temporalium datum primis parentibus fuit potestas rationabiliter regendi ac gubernandi temporalia absque eorum resistentia violenta, ita quod domini violentiam vel nocumentum inferre non poterant. Vnde quantum ad talem potestatem super terrena & specialiter super animalia, dicitur Eccles. 18. *Dominus Deus de terra creauit hominem* Et post: *Dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram, posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium.* De potestate autem regendi & gubernandi, aut ordinandi & disponendi quædam alia dicitur Gen. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem & posuit eum in paradiso voluptatis vt operaretur & custodiret illum.* Ex quibus verbis recte intellectis datur intelligi, quod in rebus, quarum primi parentes gubernationem habebant, nihil contra eorum voluntatem accidisset: & ita talis perfecta potestas regendi & disponendi temporalia fuit dominium, quod datum fuit primis parentibus. Propter quod dixit eis Deus Genes. 1. *Replete terram, & subiicite eam*, hoc est ad placitum vestrum regite & disponite eam: *& dominamini piscibus maris & volatilibus cœli*, hoc est perfectam potestatem, cui non poterunt resistere habete super pisces maris & volatilia cœli & vniuersa animantia, quæ mouentur super terram. Præter illud autem dominium data fuit ipsis & animantibus terræ potestas vtendi quibusdam rebus determinatis: ita quod aliquibus vti poterant, & non aliis. Vnde Genes. 1. postquam Deus dederat primis parentibus potestatem subiiciendi terram & dominium omnium animalium, sic scribitur: *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli & vniuersis quæ mouentur in terra & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum.* Ex his verbis datur intelligi, quod herbæ & ligna huiusmodi data erant communiter hominibus & aliis animalibus ad vescendum. Vnum autem lignum, non obstante generali potestate vescendi homini data erat exceptum, vt habetur Genes. 2. cum dicitur, *ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* Secundo illi impugnatores dicunt esse notandum: quod diuersarum rerum diuersi sunt modi vtendi. Vnde alius est vsus illorum quæ manducari non debent: & illorum quæ manducari licet. Eiusdem etiam rei sunt diuersi modi vtendi: quia eadem re diuersis modis vti contingit, sicut pecunia contingit vti ad pompam, & etiam ad aliam rem emendam. Sic pane contingit vti comedendo, & ipsum pro alia re permutando. Tertio dicunt, quod licet primis parentibus fuerit data potestas vtendi

omnibus

omnibus temporalibus vno modo vel alio: Illa tamen potestas vtendi non erat dominium, quod à Deo fuit ipsis collatum: tum quia habuerunt potestatem vtendi ange is, non quidem coactiue, sed per alium modũ, quod ex verbis Beati Augustini super illud 1. Corint b.3 *Omnia enim vestra sunt*, colligitur manifeste. Et tamen super Angelos non receperunt dominium: tum quia cessante illo dominio non cessauit omnis potestas vtendi. Aliqua tamen potestas vtendi rebus, quarum eis fuit datum ominium, à dominio illo minime differebat. Gubernare enim & disponere est quidam actus vtē. Et ideo potestas taliter disponendi fuit potestas vtendi. Et ita fuit dominium: non tamen ex hoc q tur, quod omnis potestas vtendi fuerit tale dominium. Illa enim potestas data fuit aliis anima ,quibus non fuit datum dominium. Ex his arguunt isti impugnatores contra assertionem prædictam: scilicet quod dominium primorũ parentum fuit tale, quale est dominium mundanorum. Q a dominium primorum parentum fuit potestas ad libitum disponendi de temporalibus, quorum habuerunt dominium, secundum quod patet per auctoritates superius allegatas. Sed dominium mundanorum, & etiam dominium quod secundum illum impugnatum habuerunt Apostoli, & rum Discipuli, ac etiam dominium quod habuerunt Iudæi conuersi in temporalibus istis, non fu talis perfecta potestas de rebus ad libitum disponendi & tege : quia si illud dominium habuis habuissent etiam ipsum in pecora, & alia animalia, quæ tamen non ita obediebant eis, sicut obe issent hominibus, si in statu innocentiæ permansissent. Et ita ill ad dominium istorum non fuit ta quale fuit primorum parentum, vt dicunt isti impugnatores: quia illa potestas, quam dedit Chri dis pulis suis, dicens Lucæ 10. *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones & super omnem virtutem inimici & nihil vobis nocebit*. Et similiter illa, quæ dixit Marcus recitans verba Christi *In nomine meo dæmonia eiicient, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*. Et vniuersaliter potestas faciendi miracula multo magis assimilatur dominio dato primis parentibus, quam dominium mundanorum vel aliorum in rebus temporalibus, quod habent quicunq; ex ordinatione humana. Imo dicunt, quod dominium, quo dicitur de puero vel famulo, quod dominatur equo domini sui. quia potest regere ad suæ placitum voluntatis: & vniuersaliter omnia potestas violenta, cui resisti non potest, quantum ad aliquas conditiones morales, magis assimilatur dominio primorum parentum quam dominium quod habent quicunq; in rebus temporalibus ex pacto humanó præter dominium naturale. Dominium ergo quod fuit Apostolorum & Discipulorum ipsorum ac Iudæorum conuersorum, non fuit tale dominium, quale fuit dominium primorum parentum.

Amplius, aut dominium primorum parentum fuit naturale: aut aliquid superadditum naturæ. Si fuit naturale, tunc non fuit nisi potestas naturalis corporis & sapientiæ naturalis, qua vole ant omnia absq; ipsorum resistentia gubernare. Ad talem autem potestatem constat, quod non reducti erant illi, de quibus in actibus fit mentio: quia natura in eis, quantum ad defectus naturales, it minime reparata. Si autem dominium fuit aliquid superadditum naturæ: constat quod fuit ali ui absolutum: quia aliter animalia habuissent æqualem potestatem resistendi habenti tale domi , sicut non habenti: sicut nunc habent æqualem virtutem resistendi, postquam aliquis effe us est eorum Dominus, sicut ante. Tale autem absolutum super na ale non fuit in illis, de qui s fit in Actibus mentio. Ergo non habuerunt tale dominium, qual habuerunt primi parentes.

Ad rationem primam istius impugnati respondent, quod aliquarum rerum, quarum primo fu mmunio, postea facta fuit diuisio, sed tamen non omnino eodem modo: quia alio modo fue ommunia, & postea propria; sicut econuerso sæpe alio modo aliqua sunt propria, & postea alio fi nt communia. Vnde primo aliqua sunt propria quo ad dominium liberum siue plenum: post a vero fiunt cõmunia absq; tali dominio libero siue pleno: sicut patet de intrantibus monaste ia, & coferentibus bona sua eisdem monasteriis. Sed forte instabit ille impugnatus, quod præter dominium quod fuit talis perfecta potestas subiiciendi & regendi, & quasi vincendi seu superandi quod buerunt primi parentes in statu innocentiæ, habuerunt dominium, quod per peccatum minime rdiderunt, quamuis perderent primum. Nam nulli possunt inter se diuidere aliqua bona quo ad incta dominia, nisi prius habeant dominium commune in diuidendis. Sed primi parentes vel filii um diu post peccatum diuiserunt inter se bona temporalia quo ad distincta dominia. Ergo post ccat m habuerunt commune dominium. Sed illud non acquisierunt per peccatum. Ergo ante atum habuerunt dominiũ cõmune. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod primi parentes post tum non habuerunt dominium commune omnium temporalium proprie loquendo de do o sed habebant potestatem appropriandi sibi, & etiam acquirendi commune dominium quæ in nullius bonis sunt, occupanti conceduntur. Et ideo illa proprietas non fuit pru pried m commune, sicut nec modo potestas appropriandi seu acquirendi illa, quæ cœlo terra mariq capiuntur, est proprie dominium commune. Quia si esset proprie commune dominium nullus deberet sibi appropriare aliqua ipsorum absq; communitatis consensu. Et ideo si conceda , quod il a potestas appropriandi fuit commune dominium, dicunt isti impugnatores, quod tale minium non fuisset in statu innocentiæ, si primi parentes non peccassent, quia ibi non fuisset po ropriandi. Et si quæratur, vnde igitur habuerunt primi parentes talem potestatem appro res temporales, quam non habuerunt ante peccatum? Dicunt isti, quod habuerunt illã postatem ex natura corrupta, quia ex dictamine rationis naturalis conuincitur, quod expedit p sse nti s, quod etiam habeant potestatem appropriandi sibi aliqua, nisi eorum aliqui eadem stat pon p uent, ita quod nullus debet in principio cogi talem potestatem dimi re.

Ex isto patet, quod esto quod in primis parentibus in principio non fuerit vsus facti ab omni dominio separatus quo ad res consumptibiles, tamen in vtroq; ipsorum, talis vsus fuisset ab omni proprietate separatus: quia licet vterq; habuisset dominium tale, neuter tamen habuit proprietatem. Quia illa res tēporalis dicitur propria, quæ ita est vnius, quod non est alterius hominis. Et ideo modo certum est, quod nulla fuit proprietas. Et ex illo sequitur, quod quodlibet dominium ex iure positiuo introductum sit idem quod proprietas. Dominium tamen si debet vocare dominium, ꝙ competit absq; omni iure positiuo diuino & humano, non est idē quod proprietas. Patet etiā ex p̄dictis, quod in statu innocentiæ fuisset actus vtendi separatus à rebus vsu consumptibilibus nō à dominio, quod est perfecta potestas subiciendi & regendi, sed ab omni dominio, ꝙ inter mortales est inuentū. Claret insuper ex prædictis, quod Apostoli & eorum Discipuli ac Iudæi conuersi, nec habuerunt tale dominium, quale habuerunt primi parentes ante peccatum: nec habuerunt tale dominium, si tamen vocari debet dominiū, quale habuerunt primi parentes ante diuisionem rerum: quia illi habuerunt potestatem appropriandi sibi illa quorum habuerunt tale dominium. Apostoli autem & discipuli ac Iudæi conuersi non habuerunt talē potestatem appropriandi sibi cōmunia, sicut probatū est prius.

Ad secundam rationem respondent isti impugnatores, quod illud argumentum non concludit de dominio, quale habent mortales post peccatum. Si autem intelligatur de alio dominio, non est ad propositum.

His dictis circa literam aliqua sunt notanda. (*Æquiparat statum Apostolorum* &c.) Hoc dicunt esse falsum: quia Beatus Clemens comparat & non æquiparat: licet aliquo modo assimilet, quantum ad modum habendi illa temporalia. Illud potest aliquo modo concedi sic, scilicet quod Beatus Clemens assimilet vnum statum alteri quantum ad modum habendi temporalia quo ad vsum facti, non quantum ad modum habendi quo ad dominium: quia nunquā aliqui mortales habuerunt tale dominium temporalium, quale habuerunt primi parentes in statu innocentiæ. Imo illud ipsimet primi parentes perdiderunt: quia primis parentibus inobedientibus Deo, omnia eis inobedientia sunt effecta. Vnde & de terra dixit sibi Deus: *spinas & tribulos germinabit tibi*. Veruntamen sicut natura non fuit omnino destructa, ita nec illud dominium fuit omnino destructum, ita tamen fuit diminutum & deterioratum, quod nomine dominii non debuit appellari. Propter quod Deus benedicens Noe & filiis eius, sicut patet *Genes. nono*, licet potestatem prius habitam in statu innocentiæ insinuaret, non esse destructam, dicens: *Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ* &c. tamen talem potestatem dominii nomine nullatenus appellauit. (*Communis vsus*) Hoc est, similis potestas vtendi cum debitis circumstantiis absque omni appropriatione. (*Sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum* &c.) Verum est quod si nunquam fuisset iniquitas, nunquam fuisset appropriatio talis. Et sic inter mortales post peccatum facta est diuisio quantum ad dominium & proprietatem. (*Omnia communia fuissent quantum ad dominium*) Hoc est verum quo ad perfectam potestatem subiciendi: quia quilibet saltem cum peruenisset ad perfectam ætatem, habuisset talem potestatem seu proprietatem. Hic insinuat & loquitur de proprietate, qualis est inter mortales. Et talis non fuisset in statu innocentiæ, nec vnquam de tali proprietate loquitur scriptura, cum loquitur de dominio primorum parentum ante peccatum. Vnde proprietas secundum quod hoc nomine scientiæ legales vtuntur, licet significet idem, quod dominium, accipiendo dominium, quod competit ex iure positiuo, non tamen significat idem, quod dominium, accipiendo *dominium* secundum alias significationes, de quibus dictum est in principio istius opusculi. Vnde quamuis dicatur, ille dominatur animo suo: nō propter hoc dicitur, quod ille habet proprietatem animi sui, quia secundum illum modum loquendi, tunc maxime dominatur quis voluntati suæ, quando relinquit propriam voluntatem, & committit se voluntati alterius, & prompte facit, quicquid alius sibi suadet & imponit: sic etiam licet dicatur de famulo, quod dominatur equo Domini sui, non propter hoc dicitur, quod habet proprietatem equi. Et ita plures significationes habet hoc nomen *dominium*, quam hoc nomen *proprietas*. Et propter hoc dicunt isti impugnatores, quod ille impugnatus in toto illo processu sub verbis ambiguis & obscuris ac cauillose procedit. (*quod patet*) dicunt isti, quod illa quę sequuntur nullo modo faciunt patere illud, quod intendit. (*Ita autem diuisio facta fuit eius rei, cuius prius erat communio*) Hic dicunt isti impugnatores, ꝙ illa diuisio fuit eiusdem, cuius prius erat communio. Sed non eodē modo fuit res diuisa, quo prius fuerit cōmunis, & ideo ex hoc, quod postea fuit propria quo ad dominium, non potest concludi, quod prius erat communis quo ad dominium. Et quia ille impugnatus hic & alibi fundat se in virtute talis propositionis: Quando aliqua communia diuiduntur, illa eodem modo sunt propria, quo prius fuerunt communia, & econuerso; quia illa negata processus diuersi nullum habent colorem. Ideo isti impugnatores plura adducunt exempla ad probandum falsitatem dictæ propositionis & cuiuslibet consimilis. Primum exemplum inexpugnabile eis apparet, & est de creditoribus habentibus communia pignora aliquorum collegiorum, vel etiam aliquarum singularium personarum. Nam constat per iura, quod isti creditores habentes pignora communia in casu licite possunt vendere quibuscunq;, qui non sunt prohibiti emere ista pignora communia. Vendant ergo vnum pignus vni mercatori, & aliud alii, & aliud tertio. Hoc posito hęc est diuisio illorum, quæ prius erant communia: & tamen non eodem modo sunt diuisa, quo prius erant communia. Nunc enim sunt diuisa & propria quo ad dominium & proprietatem: quæ tamen non erant prius communia quo ad dominium & proprietatem: quia creditores dominium & proprietatem minime habuerunt. Item, si aliqui habentes communes pecunias partem pecuniarum diuidant

... unt inter mercatores & partem inter monasteria, dominium à se totaliter transferendo, pecuniæ datæ monasteriis non eodem modo fiunt propriæ monasteriis, quo pecuniæ datæ mercatoribus fiunt propriæ ipsis, & ita non eodem modo fiunt illæ pecuniæ propriæ monasteriis, quo prius fuerant communes dantibus eas.

Tertium exemplum est de abbate vel alia reuerenda persona dante Eleemosynam de bonis cõmunibus pauperibus secularibus: quia illæ Eleemosynæ datæ fiũt propriæ quo ad liberam potestatẽ dandi, vendendi & alicui alienandi ac legandi: & tamen illo modo non fuerunt communes. Ergo illa diuisa non eodem modo fiunt propria, quo fuerunt prius communia. Quartum exemplum est de conferente bona aliqua alicui monasterio: quia illa fiunt communia, quæ prius fuerunt propria: non tamen eodem modo sunt facta cõmunia, quo prius erant propria. Modo enim non sunt communia qu... ad liberũ seu plenũ dominium: neq; quo ad potestatem libere dandi, vendendi & alicui alienandi. & tamen illo modo prius erant propria. Et ita secundum istos patet aperte, quod licet aliqua diuidantur, quæ prius erant communia, non est necesse, quod eodem modo fiant propria, quo prius fuerunt communia, nec e conuerso. (*Diuisio autem facta est rerum*, hoc conceditur. (*& non vsus simplicis facti*) Hoc etiam conceditur, si intelligatur cum dictione excludente pro illo tempore, quo primum facta est rerum diuisio. Tamen sæpe postea fit inter multos diuisio, tantum quo ad potestatem habendi simplicem vsum facti, sicut patet de Fratribus Minoribus, quibus diuiduntur cellæ & aliæ res multæ. Idem est de seruis & inuitatis sæpe ad mensam alicuius. (*Non dicit quod vnus diceret vsum rei fuum esse: & alius alterius*) Verum est, quod hoc non dicit: & tamen hoc non negauit. Vnde prima diuisio rerum facta inter mortales fuit, & quo ad dominium & quo ad potestatem vtendi: quia regulariter, nisi in certis casibus, qui habet dominium rei, habet potestatem vtendi re: licet aliquando aliquis habeat dominium rei, & tamen careat potestate vtendi re, saltem ad tempus. Patet de rebus impignoratis: & ita inter dominium rei & licitam potestatem vtendi re, est differentia manifesta. (*Sicque patet, quod rerum quo ad dominia, non quo ad vsum fuit facta diuisio*) Hoc consequens secundum istos includit duas partes, vnam affirmatiuam, quod, scilicet quo ad dominia fuit facta diuisio, & ista est vera. Aliam negatiuam, quod, scilicet quo ad vsum non fuit diuisio facta quo ad vsum: & hæc est falsa, accipiendo *vsum* pro potestate vtendi, quo modo accipit Clemens in prædicto capitulo *Dilectissimis*: quia particulariter facta fuit diuisio quo ad dominia: ex hac sequebatur diuisio quo ad potestatem vtendi. Tamen licet ita fuerit inter illos, qui res primitus diuiserunt: tamen inter quosdam alios posteriores sæpe facta est alio modo diuisio: quia sæpe quo ad potestatem vtendi tantummodo. (*Et per consequens sequitur quod ante diuisionem quo ad rerum dominia communio erat*) Illud secundum eos nullo modo sequitur, etiam licet consequens esset verum; non tamen sequeretur ex præmissis, quia, sicut ostensum est, licet aliquæ res inter aliquos diuidantur, non tamen oportet, quod isto modo fiant propriæ, quo prius fuerant communes, patet de vendentibus pignora communia mercatoribus. Dicunt tamen isti ... pugnatores, quod licet in proposito gratia materiæ non vi argumenti concederetur, quod ante primam diuisionem rerum res fuerint isto modo quo ad dominium, quo nunc omnes res, quæ in nullius bonis sunt, quæ occupanti conceduntur, sunt quodammodo communes quo ad dominium omnibus hominibus, vel saltem illis qui tali dominio non renunciauerunt inquantum habent potestatem diuidendi & appropriandi sibi ista quæ capiunt. Tale tamen dominium non fuit primorum p... n... m ante peccatum, nec fuisset in statu innocentiæ, si non peccassent, sed ante peccatum habuerunt tantummodo dominium, quod est perfecta potestas subiiciendi & regendi aliqua temporalia ... potestatem vtendi huiusmodi rebus, non autem tunc habuerunt dominium quod est potesta... propriandi & diuidendi res inter se quo ad dominia, sed tale dominium habuerunt post peccatum ante diuisionem rerum, quia in tempore medio inter tempus innocentiæ & primam diuisionem ... habuerunt potestatem diuidendi res inter se & appropriandi sibi eas. Et ita fuit triplex tempus, ... ante peccatum, in quo tempore habuerunt dominiũ, quale nunquam aliq; postea habuerũt. Secundum tempus fuit post peccatum, & ante diuisionem rerũ. Et in isto tempore habuerunt potestatem diuidendi & appropriandi sibi res. Et si talis potestas vocetur dominiũ, potest concedi, quod ... uerunt dominiũ commune rerũ. Tertiũ tempus fuit post diuisionem rerum. Et tunc incep... rũt ... mnia propria, qualia nunc sunt mundanorũ. (*Et hoc clarius*) Dicũt isti quod nullo modo patet ... gen... (*Communiter data sunt*) hoc est concessa sunt. Vnde & verbum *dandi* nonnunquam accipitur p... rbo co... cdendi. Vnde sæpe quis dat, quod non habet, quia concedit quod non habet. (*Ad h... habere*, sicut dictum est prius multipliciter accipitur. Vnde & vnus modus habendi est habe... o ad licitam potestatem vtendi, & ita data sunt ad habendum, quo ad licitam potestatem vtendi, & ... m quo ad dominium ante peccatum, quod est potestas perfecta regendi &c. & post pecca... u... q... ad dominium, quod est potestas diuidendi inter se & appropriandi sibi: si tamen debet voca... do... inium ista potestas. (*Non dicit quo ad vsum facti*) verum est, quod non dicit verbaliter, ... un tam... negauit, neq; verbaliter neq; sententialiter. Sed sententialiter dixit accipiendo vsum ... ro licita p... testate vtendi: quia cum dixit: *data sunt ad habendum*, debet intelligi, sicut dictum ... d data sunt ad habendum quo ad licitam potestatem vtendi. (*Vsus facti haberi nullatenus po...* ... e dicunt isti impugnatores, est erroneum, de quo inferius differetur. (*Domini fuerunt effecti* ... ce... i... potest vno modo accipiendo dominium, sed non accipiendo dominium pro tali do... io, ... uale est dominium mundanorum, vel quale fuit dominium primorum credentiũ, si tamen d... ium appellari debet. (*Dare est accipientis facere*) Sicut verbum *dandi* accipitur multipliciter,

secun-

secundum quod declaratum est prius: ita etiã verbum *accipiendi* accipitur multipliciter. Aliquando enim importat dominium; aliquando importat vsum vel potestatẽ vtendi, aliquando importat custodiam; & aliis modis accipi potest. Similiter *facere esse accipientis*, æquiuoce accipitur: vel quod faciat rem esse accipientis quo ad dominium: vel quo ad potestatem vtendi: vel quo ad custodiam, & multis aliis modis. Vnde sicut aliquid dicitur esse alicuius multipliciter vel quo ad dominium, vel quo ad potestatem vtendi, vel quo ad custodiam, vel quo ad originem, & aliis modis quasi innumeris: ita etiam facere rem esse accipientis multipliciter dicitur, & non semper importat dominium. Propter quod etiam sic dare rem, vt sit aliquo modo accipientis, non semper importat dominium: imo aliquando nec importat dominium, nec potestatem vtendi. Et ita dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus per verba multiplicia errores conatur inducere.

Cap. XV.

D*Einde subiungit Beatus Clemens sic*: Istius enim consuetudinis morte retento, Apostoli eorumq; discipuli vna nobiscum & vobiscum cõmunem vitam duxerunt. Vt enim bene nostis, erat multitudinis credentium cor vnum, & anima vna. Nec quisquam eorum aut nostrum de his quæ possidebat esse dicebat aliquid suum, sed omnia nobis & istis erant communia. *In quibus verbis supponit Beatus Clemens aperte, quod ante conuersionem illorum Iudæorum, de qua mentio habetur* Act. 2. & 4. ca. *Apostoli & eorum discipuli aliqua possidebant ibi, cum dicit*: Apostoli eorumq; discipuli, vna nobiscum & vobiscum. *Et loquitur de Iudæis conuersis, qui communem vitam duxerunt. Et in quo erat illa communis vita, declarat, dicens*: erat enim multitudinis credentium cor vnum, & anima vna. Nec quisquam eorum (*scilicet Apostolorum: & ipsorum discipulorum, de quibus locutus est supra*) aut nostrum (*scilicet Iudæorum conuersorũ*) de his quæ possidebat. *Ecce aperte dicit, quod Apostoli & discipuli aliqua possidebant ante. Sequitur*: aliquid suum esse dicebat, sed omnia nobis, (*scilicet conuersis*) & istis (*scilicet Apostolis*) & eorum discipulis erant communia. *Sic quod per prædictum capitulum clare patet, quod ante conuersionem Iudæorum prædicti Apostoli & eorum discipuli aliqua habebant: & quod ista communicauerunt Iudæis conuersis: & quod Iudæi conuersi communicauerunt Apostolis & discipulis eorum similiter quæ habebant. Ita quod quisquam eorum, scilicet Apostolorum & discipulorum ac Iudæorum conuersorum, eorum quæ possidebat, nihil esse suum dicebat, sed omnia erant communia inter ipsos.*

In parte ista iste impugnatus per prædictum capitulum Clementis conatur ostendere, quod Apostoli & Discipuli, ante conuersionem Iudæorum, de quibus in Actibus fit mentio, aliqua possidebant: quia dicit, quod ex dicto capitulo colligitur, quod Apostoli & eorum discipuli communicauerunt Iudæis conuersis illa quæ habebant: & econuerso. Igitur ante dictam conuersionẽ aliqua possidebant.

Sed isti impugnatores magis volentes, vt asserunt, impugnare mentem quam verba, dicunt quod licet verba prædicta istius impugnati extensæ accepto vocabulo *possidendi* sensum verum possent habere: tamen accipiendo vocabulum *possidendi* magis stricte pro eo quod possidetur iure proprietatis & dominii, sicut accipit ille impugnatus, verba illa erronea sunt censenda, quantum ad hoc quod asserunt Apostolos ante conuersionem dictorum Iudæorum aliqua iure proprietatis & dominii possedisse, & illa communitati credentium contulisse: quia vt dicunt, & probatum est prius, & inferius amplius ostendetur, Apostoli postquam fuerunt ad Apostolatum assumpti, nihil iure proprietatis & dominii possidebant, hoc est detinebant ad vsum vel facultatem vtendi:

Quod vt appareat videamus literam. (*Istius enim consuetudinis*) scilicet communem vitam ducendi. Communem vitam duxerunt, viuendo videlicet de communibus. Non enim hic *vita* accipitur pro primo actu animæ: sed accipitur pro sustentari, vt dicatur communem vitam ducere, qui de communibus sustentatur. Et ideo, quando communia diuiduntur inter ducentes communem vitam, adhuc remanent aliquo modo communia, sicut prius: sed diuiduntur, vt pro illo tempore quilibet licite vtatur portione sibi assignata. Et ideo quandocunq; credentes sustentabantur de diuisis, adhuc erant communia. (*Quæ possidebat*) Super hoc dicit Glossa in decretis sic: *dic possidebat, id est, detinebat, sicut superius dicitur possidere.* Ex illa Glossa clare patet, quod in Actibus & in ca. prædicto Clementis verbum *possidendi* accipitur pro verbo detinendi: illo modo super dicitur *possidere*, id est, detinere. qui tamen nullum habet dominium in his, quæ possidet seu detinet. Et ita ex isto toto capitulo non potest concludi, nisi forte quod Apostoli aliqua detinebant antea vel cum dominio vel sine dominio. Aliud notant isti impugnatores, quod cum dicitur, *quæ possidebat*, debet referri ad tempus illud, quo erant communia, non ad tempus præcedens: quia dicitur *possidebat*, quod est verbum temporis imperfecti: *non possederat*, quod est verbum temporis plusquamperfecti. Et ideo necesse est, quod ibi accipiatur verbum *possidendi* pro verbo detinendi, & non pro habere dominium. Quia aliter esset oppositio in adiecto: *Nec quisquam eorum, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat*: quia ille esset sensus, nec quisquam eorum, quorum tunc habebat dominium, aliquid suum esse dicebat. (*Omnia nobis & istis erant communia*) scilicet quo ad potestatem sustentandi per illa vno modo vel alio: & ita secundum istos ex hoc non potest probari, quod erant omnibus Apostolis & aliis communia, quo ad dominium etiam tale, quale conuersi, & forte aliqui Discipuli Apostolorum habuerunt. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod de discipulis Apostolorum erant aliqui, qui ante dictam communitatem credentium poterant habere in speciali, & in communi, sicut inferius declarare nitentur. (*Supponit Beatus Clemens aperte quod ante conuersionem* &c.) Dicunt quod accipiendo verbum *possidendi* pro verbo detinendi, nec aperte supponit nec negat. Tamẽ est verum, siue supponatur siue non.

non. Sed accipiendo verbum *possidendi* pro habere iure proprietatis & dominii: sic est omnino contra intentionem Clementis. (*Communem vitam duxerunt.*) Expositum est prius. (*Apostoli & Discipuli aliqua possidebant ante.*) Verum est quoad Apostolos, quod aliqua possidebant ad facultatem vel actum vtendi. (*Erant communia* &c.) Ad sustentandum omnes, scilicet Apostolos, & alios. Ad hoc enim erant, vt scilicet omnes sustentarentur. (*Aliqua habebant*) ad vsum. (*Illa communicauerunt Iudeis conuersis.*) Volendo scilicet quod Iudæi conuersi vterentur eis, si indigerent. (*Communicauerant Apostolis.*) Non dando eis proprietatem ipsorum, sed volendo quod Apostoli sustentarentur de eis, si indigerent. (*Quæ possidebant.*) Detinebant, sicut prius. (*Suum*) id est, proprium.

Cap. XVI.

I*Tem in eo, quod dicit, quod Apostoli post Petri verba illa:* Ecce nos reliquimus omnia *&c. vsi sunt rebus consumptibilibus vsu: dicimus esse falsum: quia in rebus vsu consumptibilibus, vsus proprie sumptus haberi nequit, nec istis aliquis potest vti, vt superius est ostensum.*

In illa parte respondet ad illud, quod assumpsit appellans, quod Apostoli post verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, rebus vsu consumptibilibus vtebantur, dicens hoc esse falsum: quia in talibus rebus, *vsus* proprie sumptus haberi non potest.

Sed isti impugnatores dicunt, quod in his verbis tres dogmatizat errores: & præter hoc intentionem appellauit, & rationem minime tangit. Primus error, vt dicunt, hic contentus est, quod Apostoli post illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, rebus vsu consumptibilibus minime vtebantur. Secundus est, quod in rebus consumptibilibus *vsus* proprie sumptus haberi non potest. Tertius est, quod talibus rebus non potest vti. Primum, vt dicunt, est omnino erroneum: quia contra scripturã diuinam in multis locis, quæ Apostolos asserit post verba Petri prædicta cœnasse cum Christo & comedisse ac bibisse. Secundum improbatum est prius, vbi ostensum est, quod *vsus* proprie sumptus in talibus rebus potest haberi. Et de tertio etiam dictum est prius. Secundo dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus intentionẽ appellantis minime tangit. Appellans enim nõ plus probare intẽdit, nisi ꝙ potest quis manducare & bibere, & vestibus indui, ac actus consimiles circa res vsu cõsumptibiles exercere, absq; eorũ dominio seu proprietate. Vtitur autẽ talibus vocabulis *vsus*, *vti* & consimilibus: quia talibus vtitur scriptura diuina, cuius modũ loquendi nemini est licitum reprobare. Vnde quantum ad mentem appellantis sufficit ostendere, ꝙ actus consulendi res vsu consumptibiles, siue consumptio huiusmodi rerum, potest à proprietate & dominio separari. Cum igitur constet, quod Apostoli consumpserint res vsu consumptibiles post illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, in istis rebus non habuerunt dominiũ seu proprietatem; Appellans habet intentum scilicet ꝙ actus consumendi res vsu consumptibiles potest à proprietate & dominio separari: quia quantũ ad mentem appellantis tantũ valet dicere actus consumendi potest in huiusmodi rebus à ꝓprietate seu dominio separari, sicut quod vsus potest in huiusmodi rebus à proprietate seu dominio separari.

Explicemus itaq; literam. (*Vsi sunt*) Hic est modus loquendi scripturæ Diuinæ. Vnde Iosue 5. *Defecitq; manna postquam comederunt de frugibus terræ: nec vsi sunt vltra cibo illo filii Israel.* Et ita appellans seruat modum loquẽdi scripturæ. (*Dicimus esse falsum.*) Hic dicunt isti impugnatores, quod hoc Diuinæ scripturæ repugnat. Quia sicut patet per auctoritatem præallegatam sumptam ex Iosue 5. Qui manducat res vsu consumptibiles, vtitur eis. Certum autem est, quod manducauerunt res vsu consumptibiles. Igitur vsi fuerunt eis. Vnde dicunt, quod licet assertio istius, cum dicit quod Apostoli nequaquam vsi fuerunt rebus consumptibilibus vsu, sit tam ridiculosa & puerilis, vt qui non viderunt scripturas ipsius, vix credere possint, quod hoc asserat, & videatur multis quod intellectus, qui proprie ex verbis istius colligitur, nulli homini, qui habet vsum rationis, debet imponi, sed tantummodo isti impugnato in hoc & in consimilibus ignorantiam modorum loquendi, & conatus errores inducendi per nouas vocum impositiones &c. deberet ascribi. Et tamen propter hoc nequit de hæresi excusari: quia secundum Beatum Hieronymum ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. (*In rebus vsu consumptibilibus vsus proprie sumptus haberi nequit*) Illud dicunt omnino esse erroneum, quia licet posset concedi, quod in rebus vsu consumptibilibus, vsus iuris proprie sumptus haberi nequit: hæc tamen, *in huiusmodi rebus vsus proprie sumptus haberi nequit*, est nullatenus concedenda: & hoc, quia scriptura dicit, & aliæ scientiæ proprie loquendo concedunt, quod contingit habere vsum rerum vsu consumptibilium: sed non concedunt, quod proprie loquendo contingit habere vsum iuris talium rerum. Imo nullæ scientiæ nisi legales vtuntur vocabulo vsus in tali significatione. (*Nec istis aliquis potest vti.*) Istud dicunt esse omnino erroneum, sicut inferius ostendetur. (*Vt superius est ostensum*) scilicet sophistice, vt dicunt isti.

Cap. XVII.

I*Tem in eo, quod dicit Beatum Augustinum dixisse, vouisse rerum omnium abdicationem, dicit falsum. Hoc enim Beatus Augustinus non dixit: sed cum recitasset, Apostolos dixisse:* Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, *subiunxit:* Hoc votum potissime vouerant. *Dic mihi, quod est illud votum quod vouerant? Certe dici non potest, quod votum illud esset abdicationis dominii, seu proprietatis omnium temporalium rerum: cum de hoc in præcedentibus, seu subsequentibus nullam fecerit mentionem. Quid igitur est illud votum? Certe videtur quod vouerant se Dominum secuturos: de quo immediate mentio habita erat ibi,* secuti sumus te.

tur illa, sine quibus hæc vita transiri non potest. Apostoli igitur vitæ necessaria reliquerunt, sicut & religiosi. Sed non reliquerunt ea quoad facultatem & actum vtendi. Ergo reliquerunt ea quo ad dominium & proprietatem. Secundo sic. Non magis generaliter dicitur in Actibus Apostolorum de primis credentibus, quod *erant eis omnia communia*, quam Petrus dixit de se & coapostolis suis: *Ecce nos reliquimus omnia*: quia non magis generaliter sunt prædicta verba in Actibus, quam verba Petri. Sed iste impugnatus propter illa verba in Actibus concedit, quod non solum illa, sine quibus potest hæc vita transiri: sed etiam illa, sine quibus non potest transiri vita, illa fuerunt eis communia. E. eadem ratione propter generalitatem verborum Petri debet concedi, quod Apostoli reliquerunt etiam illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, sed non reliquerunt illa quo ad facultatem & actum vtendi. Igitur reliquerunt illa quo ad dominium & proprietatem. Confirmatur hæc ratio: quia abdicatio primorum credentium non erat verisimilior, quam abdicatio Apostolorum: sed per illum impugnatum primi credentes reliquerunt omnia, sine quibus non potest hæc vita transiri quo ad proprietatem in speciali. Ergo & Apostoli reliquerunt omnia, sine quibus non potest hæc vita transiri quo ad proprietatem saltem in speciali. Et ita verba Petri ad illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, debent extendi.

Tertio arguunt sic. Verba Petri prædicta: *Ecce nos reliquimus omnia*, extendi debent ad illa, de quibus Christus antea locutus fuerat: quia occasione Christi ad adolescentem, & de adolescente, cui dixerat: *Si vis perfectus esse vade & vende* &c. dixit Petrus verba prædicta. Sed Christus antea locutus fuerat de pecunia. Quia, vt habetur *Luc. 18.* Christus videns illum tristem factum, dixit, quam *difficile qui pecuniam habent, in regnum cœlorum intrabunt*. Ergo & verba Petri ad pecuniam debent extendi, & tamen sæpe pecuniæ pro alimentis sunt necessariæ. Ergo verba Petri ad necessaria vitæ debent extendi. Confirmatur hæc ratio: quia secundum Augustinum de doctrina Christiana, & ponitur 1. q. 3. *Totum quicquid homines habent in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur, seruus, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est pecunia dicitur*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod omnia quæ pecunia vendi possunt & emi, debent sub nomine pecuniæ comprehendi. Alimenta autem & alia sine quibus hæc vita transiri non potest, vendi possunt & emi. Ergo possunt nomine pecuniæ comprehendi. Sed ostensum est, quod verba Petri ad pecuniam debent extendi. Ergo etiam ad illa, sine quibus hæc vita transiri non potest, debent extendi.

Nunc ad literam accedamus. (*Sed propter hoc*) scil. contigit reliquisse omnia, dominium & proprietatem minime abdicando. (*Cum Petrus dixit: Ecce nos* &c.) Dicunt isti impugnatores, quod hoc falsum est. Quia non propter illam causam dixit: sed dixit hoc, *ecce* &c. vt declararet se & suos discipulos fecisse, quod audiuit tunc Christum adolescenti consulere. Et ideo sequitur, quod intellexit de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem. (*non dixit, nos vendidimus omnia*) quia falsum dixisset. Quamuis enim vendidissent omnia sua, non propter hoc vendidissent omnia, quia multa erant, quæ non erant sua, quæ non poterant vendere. Vt igitur Petrus omnia comprehenderet & sua, & non sua, non dixit, vendidimus omnia: quia falsum dixisset: sed dixit, *reliquimus omnia*, hoc est nostra, abiiciendo proprietatem ipsorum: & reliquimus aliena, nolendo neq; dono neq; emptione, neque aliquo alio quouismodo vnquam habere proprietatem ipsorum, sicut quodammodo relinquuntur aliena, dum potestas habendi proprietatem ipsorum penitus abdicatur. Et isto modo verba Petri generalissime de omnibus temporalibus propriis & alienis debent intelligi. Dicunt tamen isti impugnatores, quod licet Petrus non dixerit, vendidimus omnia nostra: non tamen hoc negauit, nec ex scriptura potest probari, quod sua nequaquam vendidit. Imo multæ auctoritates Hieronymi sonare videntur, quod sua vendiderit. Nam, sicut allegatum est supra, Hieronymus ad Ebidiam ait: *Si vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli: Vende omnia quæ habes* &c. Ex quibus verbis datur intelligi, vt videtur, quod Apostoli omnia sua vendiderunt. *Dedimus pauperibus*) Petrus hoc non dixit: non tamen negauit se aliqua dedisse pauperibus. (*Possunt enim res temporales relinqui quo ad curam* &c.) hoc verum est: sed locum in Apostolis, postquam fuerint ad Apostolatum assumpti, non habuit. Et ideo concedunt, quod ex istis verbis solummodo non potest concludi, quod Apostoli omnia reliquerint quo ad dominium. Ex intellectu tamen illorum verborum, qui debet colligi ex serie scripturarum, hoc concluditur euidenter, vt dicunt. Appellans autem magis voluit arguere ex intellectu verborum, quam ex ipsis verbis. Ideo, vt dicunt, habent intentum. (*Vel reliquimus omnia præter illa sine quibus hæc vita transiri non potest*) Dicunt quod talis exceptio non potest colligi ex scripturis, sed oppositum ex scripturis patenter habetur. Ideo talis exceptiua concedi non debet. (*Quibus non est verisimile quod renunciauerint*) verum est quo ad licitam potestatem vtendi: tamen verisimile est, vt ex scripturis elicitur, quod istis renunciauerint quo ad proprietatem & dominium. (*Hoc probant scriptura prædicta*) Dicunt quod illæ probationes per æquiuocationem procedunt. Et ideo nullæ sunt censendæ. *Et alia multa de quibus dicetur* &c. vbi isti impugnatores respondebunt ad eas, & quomodo per æquiuocationem procedunt ostendere conabuntur.

C A P.

Cap. XIII.

De Iacobo autem & Iohanne dicitur Matth. 4. quod relicto patre suo Zebedæo in naui cum mercenariis secuti sunt eum. Certe patrem non reliquerunt, vt ei renunciauerint, & postea non habuerint eum, imo cum illis remanserunt: quia illa verba non concludunt, quod per verba illa, nos reliquimus omnia, *intelligantur à omnia temporalia saltem illa de quibus sacra scriptura dicit contrarium, quo ad proprietatem & dominium abdicasse.*

Assignatis duobus modis relinquendi, quibus ille impugnatus asserit Apostolos omnia reliquisse: hic redit ad propositum principale, ostendens quod per illa verba; *Ecce nos reliquimus omnia,* non potest concludi, quod Apostoli omnia quoad dominium reliquerunt, simul cum hoc insinuans vnum alium modum saluandi verba Petri absq; hoc quod omnia reliquerit quo ad proprietatem: dicens quod sicut per illa verba Matthæi 4. dicta de Iacobo & Iohanne, *relicto patre suo Zebedæo* &c. non potest concludi, quod non amplius habuerunt eum pro patre. ita ex illis verbis Petri, *Ecce nos reliquimus omnia,* non potest concludi quod reliquerint quo ad proprietatem: quia licet reliquissent aliqua quo ad dominium, non tamen illa de quibus dicit scriptura contrarium, vt verba Petri; *reliquimus omnia*, intelliganrur cum illa expositione, præter illa de quibus scriptura dicit contrarium.

Sed isti impugnatores dicunt illam responsionem non valere: & quod insuper errorem includit. Quod probatio non valeat, ostendunt: quia omnis modus relinquendi, qui competebat Apostolis ex doctrina Christi, fuit possibilis, conueniens & laudabilis atque virtuosus. Sed modus relinquendi patrem ne sit pater, non est possibilis neque conueniens neque laudabilis. Modus autem relinquendi patrem, quantum ad assistentiam seu præsentiam & obsequium corporale propter sequelam Christi est conueniens & laudabilis. Ergo verba dicta de Iacobo & Iohanne, cum dicitur, *relicto patre suo* &c. de tali modo relinquendi debent intelligi. Et ita consimiliter verba Petri de modo relinquendi laudabili & perfecto debent intelligi. Talis est modus relinquendi omnia quo ad dominium & proprietatem: ideo &c. Error qui, vt dicunt isti impugnatores, continetur in verbis prædictis, est quod Apostoli postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, & etiam post missionem Spiritus sancti, habuerunt proprietatem rerum in speciali: quia illæ res, quas dicit scriptura Apostolos habuisse, non dicit fuisse Apostolorum, sed alicuius vnius Apostoli. Patet de singulis, de quibus ille impugnatus exemplificat, sicut de domo Petri, tunica, caligis, vestimento & huiusmodi. Ergo quilibet Apostolorum fuit proprietarius in speciali: quod improbatum est prius. Et contra hoc etiam amplius inferius arguetur.

Nunc accedatur ad textum: *(Relicto)* quantum ad præsentiam corporalem, *(vt pro patre postea non haberunt eum)* quia hoc non fuisset laudabile, sed dissonum rationi. *(Verba illa non concludunt* &c.*)* Conceditur quod per verba illa nude accepta, cum sint de se multos sensus habentia, nullum sensum determinatum ea his præcise absque aliis contingit concludere: sed ex intellectu illorum, qui ex his locis elicitur bene concludit intentum suum appellans, vt dicunt isti impugnatores. *(Saltem illa* [illegible]*)* hic elicitur assertio prædicta, scil. quod Apostoli habuerunt in speciali proprietatem illarum rerum quas scriptura asserit eos habuisse: quam esse erroneam isti impugnatores affirmāt. *(Scriptura dicit contrarium)* Dicunt quod scriptura nunquam dicit contrarium. Quamuis scriptura dicat aliqua verba, quæ scripturarum ignari possunt trahere ad contrarium.

Cap. XIV.

Item non obstat capitulum dilectissimis 12. q. 1. *quod pro se dictus hereticus inducit, in quo beatus Clemens scribens condiscipulis suis Hierosolymis habitantibus cum beato Iacobo episcopo Hierosolymitano, æquiparat statum Apostolorum & ipsorum discipulorum ac Iudæorum Hierosolymis post missionem Sancti Spiritus conuersorum, quantum ad modum habendi illa temporalia statui primorum parentum in statu innocentiæ constitutorum. Et dicit ibi:* Quantum ad statum prædictum primorum parentum, quod communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit. Sed per iniquitatem alius dixit, hoc est suum, & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. *Proculdubio illa scriptura supponit, quod si primi parentes non peccassent, omnia communia fuissent quo ad dominium & proprietatem. Quod patet in eo, quod dicit, quod* per iniquitatem *id est, per peccatum primorum parentum, alius dixit hoc esse suum: & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Hac autem diuisio facta fuit eius rei, cuius prius erat communio Diuisio autem facta est rerum, & non vsus simplicis facti, vt patet: quia alius dicebat hoc suum esse: & alius illud. Non dicit, quod vnus diceret* [illegible] *huius rei suum esse, & alius alterius: sed dicebat vnus rem aliquam, & alius aliam suam. Sicq; patet, quod* [illegible] *rerum dominia, non quo ad vsum diuisio fuit facta. Et per consequens sequitur, quod ante diuisionem quo ad rerum dominia: communio erat. Et hoc clarius per sequentia patet in* eodem capitulo, *vbi sequitur* & non potest diuidi aer: neque splendor solis, ita nec reliqua quæ communiter data sunt omnibus hominibus ad habendum. *Vbi manifeste dicit, omnia temporalia communiter data fuisse omnibus hominibus ad habendum: non dicit, quo ad facti vsum, sed dicit ad habendum, quia vsus facti haberi nullatenus potest, vt superius* [illegible] *probatum. Ergo si data fuerunt eis, & ab illo scilicet Deo, qui dare potuit, dicendum est, quod Domini fuerunt eorum. Quia dare est accipientis rem facere.*

POstquam ille impugnatus respondit ad illa verba Petri *Ecce nos reliquimus omnia*, hic respondet ad capitulum Clementis, *Dilectiss mi*: quod ad probandum vsum posse separari à proprietate & dominio appellans inducit. Et diuiditur in duo: quia primo ostendere conatur, quod per illud capitulum Clementis non potest ostendi, quod in statu innocentiæ fuisset vsus factè separatus à dominio vel proprietate. Ostendens, quod si primi parentes non peccassent, omnia quibus vsi fuissent, fuissent eis communia quo ad dominium. Secundo per illud capitulum Clementis probare molitur, quod Apostoli & eorum discipuli ante conuersionem eorum de quibus ibidem fit mentio, aliqua possidebant, quæ postea communicauerunt Iudæis conuersis. Primum dupliciter conatur ostendere. Primo sic: illa fuissent vel fuerunt communia quo ad dominium seu proprietatem in statu innocentiæ: quæ postea diuisa fuerunt quo ad dominium: sed res ipsæ fuerunt diuisæ, quo ad dominium post peccatum primorum parentum. Ergo res ipsæ fuerunt vel fuissent communes quo ad dominium seu proprietatem, si primi parentes non peccassent: & ita ibi non fuisset vsus à proprietate & dominio separatus. Secundo ibi (*& hoc clarius*) probat secundo modo, quod omnia ibi fuerunt communia quo ad dominium. Quia illud, quod datur aliquibus ab illo qui potest dare, datur eis quo ad dominium: ita quod Domini efficiuntur illorum quæ dantur. Sed res erant datæ à Deo omnibus hominibus ad habendum, igitur domini efficiebantur: & per consequens in statu innocentiæ fuisset vsus à proprietate seu dominio non separatus.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ille in omnibus non solum erronee, sed etiam cauillose & sub vocum multiplicitate procedit. Vnde dicunt, quod licet verbis præmissis multi contineantur errores, de quibus super literam apparebit: tamen est vnus error principalis, quem per duas rationes prædictas probare molitur. Scilicet quod tale dominium rerum temporalium haberent primi parentes, & habuissent si non peccassent, quale nunc habent illi qui habent dominia rerum. Ille error, vt dicunt, patenter elicitur ex hoc, quod dicit, beatum Clementem non solum comparare, sed etiam æquiparare statum Apostolorum & ipsorum discipulorum ac Iudæorum Hierosolymis post missionem Spiritus sancti conuersorum, quantum ad modum habendi illa temporalia primorum parentum in statu innocentiæ constitutorum. Cum igitur secundum illum impugnatum, vt prius, patuit, Apostoli & eorum discipuli ac ibi Iudæi conuersi habuerunt tale dominium, quale Iudæi conuersi habuerunt ante conuersionem ipsorum. Sequitur, quod tale fuit dominium primorum parentum, quale est nunc dominium mundanorum. Quia dominium primorum parentum fuit tale, quale fuit dominium Apostolorum & prædictorum: & æquiparat Clemens secundum ipsum statum istorum statui illorum, quantum ad modum habendi temporalia. Et dominium Apostolorum & prædictorum fuit tale, quale fuit Iudæorum conuersorum ante ipsorum conuersionem. Et illud fuit dominium mundanorum. Igitur dominium primorum parentum fuit tale, quale est dominium mundanorum. Sed hoc dicunt isti impugnatores esse erroneum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod dominium temporalium datum primis parentibus fuit potestas rationabiliter regendi ac gubernandi temporalia absque eorum resistentia violenta, ita quod domini violentiam vel nocumentum inferre non poterant. Vnde quantum ad talem potestatem super terrena & specialiter super animalia, dicitur Eccles. 18. *Dominus Deus de terra creauit hominem* Et post: *Dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram, posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium.* De potestate autem regendi & gubernandi, aut ordinandi & disponendi quædam alia dicitur Gen. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem & posuit eum in paradiso voluptatis vt operaretur & custodiret illum.* Ex quibus verbis recte intellectis datur intelligi, quod in rebus, quarum primi parentes gubernationem habebant, nihil contra eorum voluntatem accidisset: & ita talis perfecta potestas regendi & disponendi temporalia fuit dominium, quod datum fuit primis parentibus. Propter quod dixit eis Deus Genes. 1. *Replete terram, & subiicite eam*, hoc est ad placitum vestrum regite & disponite eam: *& dominamini piscibus maris & volatilibus cœli*, hoc est perfectam potestatem, cui non poterunt resistere habete super pisces maris & volatilia cœli & vniuersa animantia, quæ mouentur super terram. Præter illud autem dominium data fuit ipsis & animantibus terræ potestas vtendi quibusdam rebus determinatis: ita quod aliquibus vti poterant, & non aliis. Vnde Genes. 1. postquam Deus dederat primis parentibus potestatem subiiciendi terram & dominium omnium animalium, sic scribitur: *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli & vniuersis quæ mouentur in terra & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum.* Ex his verbis datur intelligi, quod herbæ & ligna huiusmodi data erant communiter hominibus & aliis animalibus ad vescendum. Vnum autem lignum, non obstante generali potestate vescendi homini data erat exceptum, vt habetur Genes. 2. cum dicitur, *ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* Secundo isti impugnatores dicunt esse notandum: quod diuersarum rerum diuersi sunt modi vtendi. Vnde alius est vsus illorum quæ manducari non debent: & illorum quæ manducari licet. Eiusdem etiam rei sunt diuersi modi vtendi: quia eadem re diuersis modis vti contingit, sicut pecunia contingit vti ad pompam, & etiam ad aliam rem emendam. Sic pane contingit vti comedendo, & ipsum pro alia re permutando. Tertio dicunt, quod licet primis parentibus fuerit data potestas vtendi

omnibus

[illegible] bus temporalibus vno modo vel alio: Illa tamen potestas vtendi non erat dominium, quod à Deo fuit ipsis collatum: tum quia habuerunt potestatem vtendi angelis, non quidem coactiue, sed per alium modũ, quod ex verbis Beati Augustini super illud 1. Corinth. 3. *Omnia enim vestra sunt*, colligitur manifeste. Et tamen super Angelos non receperunt dominium: tum quia cessante illo dominio non cessauit omnis potestas vtendi. Aliqua tamen potestas vtendi rebus, quarum eis fuit datum dominium, à dominio illo minime differebat. Gubernare enim & disponere est quidam actus vtẽ[illegible]. Et ideo potestas taliter disponendi fuit potestas vtendi. Et ita fuit dominium: non tamen ex hoc [illegible]quitur, quod omnis potestas vtendi fuerit tale dominium. Illa enim potestas data fuit aliis animalibus, quibus nun fuit datum dominium. Ex his arguunt isti impugnatores contra assertionem prædictam: scilicet quod dominium primorũ parentum fuit tale, quale est dominium mundanorum. Q[illegible]a dominium primorum parentum fuit potestas ad libitum disponendi de temporalibus, quorum habuerunt dominium, secundum quod patet per auctoritates superius allegatas. Sed domini[illegible] mundanorum, & etiam dominium quod secundum illum impugnatum habuerunt Apostoli, & [illegible]rum Discipuli, ac etiam dominium quod habuerunt Iudæi conuersi in temporalibus istis, non fu[illegible] talis perfecta potestas de rebus ad libitum disponendi & regendi: quia si illud dominium habuis[illegible], habuissent etiam ipsum in pecora, & alia animalia, quæ tamen non ita obediebant eis, sicut obe[illegible]ssent hominibus, si in statu innocentiæ permansissent. Et ita illud dominium istorum non fuit [illegible]quale fuit primorum parentum, vt dicunt isti impugnatores: quia illa potestas, quam dedit Christus di[illegible]pulis suis, dicens Lucæ 10. *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones & super omnem virtutem inimici & nihil vobis nocebit*. Et similiter illa, quæ dicit Marcus recitans verba Christi: *In nomine meo dæmonia eiicient, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*. Et vniuersaliter potestas faciendi miracula multo magis assimilatur dominio dato primis parentibus, quam dominium mundanorum vel aliorum in rebus temporalibus, quod habent quicunq; ex ordinatione humana. Imo dicunt, quod dominium, quo dicitur de puero vel famulo, quod dominatur equo domini sui: quia potest regere ad suæ placitum voluntatis: & vniuersaliter omnis potestas violenta, cui resisti non potest, quantum ad aliquas conditiones morales, magis assimilatur dominio primorum parentum quam dominium quod habent quicunq; in rebus temporalibus ex pacto humano præter dominium naturale. Dominium ergo quod fuit Apostolorum & Discipulorum ipsorum ac Iudæorum conuersorum, non fuit tale dominium, quale fuit dominium primorum parentum.

Amplius, aut dominium primorum parentum fuit naturale: aut aliquid superadditum naturæ. Si fuit naturale, tunc non fuit nisi potestas naturalis corporis & sapientiæ naturalis, qua volebant omnia absq; ipsorum resistentia gubernare. Ad talem autem potestatem constat, quod non redu[illegible]i erant illi, de quibus in actibus fit mentio: quia natura in eis, quantum ad defectus naturales, fuit minime reparata. Si autem dominium fuit aliquid superadditum naturæ: constat quod fuit ali[illegible] absolutum: quia aliter animalia habuissent æqualem potestatem resistendi habenti tale domi[illegible], sicut non habenti: sicut nunc habent æqualem virtutem resistendi, postquam aliquis effe[illegible] est eorum Dominus, sicut ante. Tale autem absolutum supernaturale non fuit in illis, de qui[illegible] in Actibus mentio. Ergo non habuerunt tale dominium, quale habuerunt primi parentes.

Ad rat[illegible]onem primam istius impugnati respondent, quod aliquarum rerum, quarum primo fu[illegible] [illegible]munio, postea facta fuit diuisio, sed tamen non omnino eodem modo: quia alio modo fue[illegible] [illegible]munia, & postea propria; sicut econuerso sæpe alio modo aliqua sunt propria, & postea alio [illegible] communia. Vnde primo aliqua sunt propria quo ad dominium liberum siue plenum: p[illegible] [illegible] vero fiunt cõmunia absq; tali dominio libero siue pleno: sicut patet de intrantibus monaste[illegible]ia, & conferentibus bona sua eisdem monasteriis. Sed forte instabit ille impugnatus, quod præter dominium quod fuit talis perfecta potestas subiiciendi & regendi, & quasi vincendi seu superandi quod habuerunt primi parentes in statu innocentiæ, habuerunt dominium, quod per peccatum minime [illegible]erdiderunt, quamuis perderent primum. Nam nulli possunt inter se diuidere aliqua bona quo ad [illegible]ncta d[illegible]minia, nisi prius habeant dominium commune in diuidendis. Sed primi parentes vel filii [illegible]rum [illegible] post peccatum diuiserunt inter se bona temporalia quo ad distincta dominia. Ergo post [illegible]m habuerunt commune dominium. Sed illud non acquisierunt per peccatum. Ergo ante [illegible] habuerunt dominiũ cõmune. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod primi parentes post [illegible] non habuerunt dominium commune omnium temporalium proprie loquendo de do[illegible] sed habebant potestatem appropriandi sibi, & etiam acquirendi commune domi[illegible] [illegible] quæ in nullius bonis sunt, occupanti conceduntur. Et ideo illa proprietas non fuit pro[illegible] prie d[illegible]m commune, sicut nec modo potestas appropriandi seu acquirendi illa, quæ cœlo terra mariq; [illegible]piuntur, est proprie dominium commune. Quia si esset proprie commune dominium nullus deberet sibi appropriare aliqua ipsorum absq; communitatis consensu. Et ideo si conceda[illegible] quod il[illegible]a potestas appropriandi fuit commune dominium, dicunt isti impugnatores, quod tale [illegible]minium non fui[illegible] in statu innocentiæ, si primi parentes non peccassent, quia ibi non fuisset po[illegible] [illegible] appropr[illegible]ndi. Et si quæratur vnde igitur habuerunt primi parentes talem potestatem appro[illegible] [illegible] res te[illegible]porales, quam non habuerunt ante peccatum? Dicunt isti, quod habuerunt illã po[illegible] ex natura corrupta, quia ex dictamine rationis naturalis conuincitur, quod expedit posse [illegible]ns[illegible] [illegible]uo[illegible] etiam habeant potestatem appropriandi sibi aliqua, nisi communi aliqui eadem [illegible] [illegible]e se priuent, ita quod nullus debet in principio cogi talem potestatem dimi[illegible]tere.

Ex

Ex isto patet, quod esto quod in primis parentibus in principio non fuerit usus facti ab omni dominio separatus quo ad res consumptibiles, tamen in vtroq; ipsorum, talis usus fuisset ab omni proprietate separatus: quia licet vterq; habuisset dominium tale, neuter tamen habuit proprietatem. Quia illa res tēporalis dicitur propria, quæ ita est vnius, quod non est alterius hominis. Et ideo modo certum est, quod nulla fuit proprietas. Et ex illo sequitur, quod quodlibet dominium ex iure positiuo introductum sit idem quod proprietas. Dominium tamen si debet vocare dominium, quod competit absq; omni iure positiuo diuino & humano, non est idē quod proprietas. Patet etiā ex prædictis, quod in statu innocentiæ fuisset actus vtendi separatus à rebus vsu consumptibilibus nō à dominio, quod est perfecta potestas subiiciendi & regendi, sed ab omni dominio, quod inter mortales est inuentū. Claret insuper ex prædictis, quod Apostoli & eorum Discipuli ac Iudæi conuersi, nec habuerunt tale dominium, quale habuerunt primi parentes ante peccatum: nec habuerunt tale dominium, si tamen vocari debet dominiū, quale habuerunt primi parentes ante diuisionem rerum: quia illi habuerunt potestatem appropriandi sibi illa quorum habuerunt tale dominium. Apostoli autem & discipuli ac Iudæi conuersi non habuerunt talē potestatem appropriandi sibi cōmunia, sicut probatū est prius.

Ad secundam rationem respondent isti impugnatores, quod illud argumentum non concludit de dominio, quale habeunt mortales post peccatum. Si autem intelligatur de alio dominio, non est ad propositum.

His dictis circa literam aliqua sunt notanda. (*Æquiparat statum Apostolorum* &c.) Hoc dicunt esse falsum: quia Beatus Clemens comparat & non æquiparat: licet aliquo modo assimilet, quantum ad modum habendi illa temporalia. Illud potest aliquo modo concedi sic, scilicet quod Beatus Clemens assimilet vnum statum alteri quantum ad modum habendi temporalia quo ad vsum facti, non quantum ad modum habendi quo ad dominium: quia nunquā aliqui mortales habuerunt tale dominium temporalium, quale habuerunt primi parentes in statu innocentiæ. Imo illud ipsimet primi parentes perdiderunt: quia primis parentibus inobedientibus Deo, omnia eis inobedientia sunt effecta. Vnde & de terra dixit sibi Deus: *spinas & tribulos germinabit tibi*. Veruntamen sicut natura non fuit omnino destructa, ita nec illud dominium fuit omnino destructum, ita tamen fuit diminutum & deterioratum, quod nomine dominii non debuit appellari. Propter quod Deus benedicens Noe & filiis eius, sicut patet *Genes. nono*, licet potestatem prius habitam in statu innocentiæ insinuaret, non esse destructam, dicens: *Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ* &c. tamen talem potestatem dominii nomine nullatenus appellauit. (*Communem vsum*) Hoc est, similis potestas vtendi cum debitis circumstantiis absque omni appropriatione. (*Sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum* &c.) Verum est quod si nunquam fuisset iniquitas, nunquam fuisset appropriatio talis. Et sic inter mortales post peccatum facta est diuisio quantum ad dominium & proprietatem. (*Omnia communia fuissent quantum ad dominium*) Hoc est verum quo ad perfectam potestatem subiiciendi: quia quilibet saltem cum peruenisset ad perfectam ætatem, habuisset talem potestatem seu proprietatem. Hic insinuat & loquitur de proprietate, qualis est inter mortales. Et talis non fuisset in statu innocentiæ, nec vnquam de tali proprietate loquitur scriptura, cum loquitur de dominio primorum parentum ante peccatum. Vnde proprietas secundum quod hoc nomine scientiæ legales vtuntur, licet significet idem, quod dominium, accipiendo dominium, quod competit ex iure positiuo, non tamen significat idem, quod dominium, accipiendo *dominium* secundum alias significationes, de quibus dictum est in principio istius opusculi. Vnde quamuis dicatur, ille dominatur animo suo: non propter hoc dicitur, quod ille habet proprietatem animi sui, quia secundum illum modum loquendi, tunc maxime dominatur quis voluntati suæ, quando relinquit propriam voluntatem, & committit se voluntati alterius, & prompte facit, quicquid alius sibi suadet & imponit: sic etiam licet dicatur de famulo, quod dominatur equo Domini sui, non propter hoc dicitur, quod habet proprietatem equi. Et ita plures significationes habet hoc nomen *dominium*, quam hoc nomen *proprietas*. Et propter hoc dicunt isti impugnatores, quod ille impugnatus in toto illo processu sub verbis ambiguis & obscuris ac cauillose procedit. (*quod patet*) dicunt isti, quod illa quę sequuntur nullo modo faciunt patere illud, quod intendit. (*Hæc autem diuisio facta fuit eius rei, cuius prius erat communia*) Hic dicunt isti impugnatores, quod illa diuisio fuit eiusdem, cuius prius erat communio. Sed non eodē modo fuit res diuisa, quo prius fuerit cōmunis, & ideo ex hoc, quod postea fuit propria quoad dominium, non potest concludi, quod prius erat communis quo ad dominium. Et quia ille impugnatus hic & alibi fundat se in virtute talis propositionis: Quando aliqua communia diuiduntur, illa eodem modo sunt propria, quo prius fuerunt communia, & econuerso: quia illa negata processus diuersi nullum habent colorem. Ideo isti impugnatores plura adducunt exempla ad probandum falsitatem dictæ propositionis & cuiuslibet consimilis. Primum exemplum inexpugnabile eis apparet, & est de creditoribus habentibus communia pignora aliquorum collegiorum, vel etiam aliquarum singularium personarum. Nam constat per iura, quod isti creditores habentes pignora communia in casu licite possunt vendere quibuscunq;, qui non sunt prohibiti emere ista pignora communia. Vendant ergo vnum pignus vni mercatori, & aliud alii, & aliud tertio. Hoc posito hęc est diuisio illorum, quæ prius erant communia: & tamen non eodem modo sunt diuisa, quo prius erant communia. Nunc enim sunt diuisa & propria quo ad dominium & proprietatem: quæ tamen non erant prius communia quo ad dominium & proprietatem: quia creditores dominium & proprietatem minime habuerunt. Item, si aliqui habentes communes pecunias partem pecuniarum diuidant

[illegible] iant inter mercatores & partem inter monasteria, dominium à se totaliter transferendo, pecuniæ datæ monasteriis non eodem modo fiunt propriæ monasteriis, quo pecuniæ datæ mercatoribus fiunt propriæ ipsis, & ita non eodem modo fiunt illæ pecuniæ propriȩ monasteriis, quo prius fuerant communes dantibus eas.

Tertium exemplum est de abbate vel alia reuerenda persona dante Eleemosynam de bonis cõmunibus pauperibus secularibus: quia illæ Eleemosynæ datæ fiũt propriæ quo ad liberam potestatẽ dandi, vendendi & alicui alienandi ac legandi: & tamen illo modo non fuerunt communes. Ergo illa diuisa non eodem modo fiunt propria, quo fuerunt prius communia. Quartum exemplum est de conferente bona aliqua alicui monasterio: quia illa fiunt communia, quæ prius fuerunt propria: non tamen eodem modo sunt facta cõmunia, quo prius erant propria. Modo enim non sunt communia quo ad liberũ seu plenũ dominium: neq; quo ad potestatem libere dandi, vendendi & alicui alienan[illegible] & tamen illo modo prius erant propria. Et ita secundum istos patet aperte, quod licet aliqua diuidantur, quæ prius erant communia, non est necesse, quod eodem modo fiant propria, quo prius fuerunt communia, nec econuerso. (*Diuisio autem facta est rerum*) hoc conceditur. (*& non vsus simplicis facti*) Hoc etiam conceditur, si intelligatur cum dictione excludente pro illo tempore, quo primum facta est rerum diuisio. Tamen sæpe postea fit inter multos diuisio, tantum quo ad potestatem habendi simplicem vsum facti, sicut patet de Fratribus Minoribus, quibus diuiduntur cellæ & aliæ res multæ. Idem est de seruis & inuitatis sępe ad mensam alicuius. (*Non dicit quod vnus diceret vsum rei suum esse: & alius alterius*) Verum est, quod hoc non dicit: & tamen hoc non negauit. Vnde prima diuisio rerum facta inter mortales fuit, & quo ad dominium & quo ad potestatem vtendi: quia regulariter, nisi in certis casibus, qui habet dominium rei, habet potestatem vtendi re: licet aliquando aliquis habeat dominium rei, & tamen careat potestate vtendi re, saltem ad tempus. Patet de rebus impignoratis: & ita inter dominium rei & licitam potestatem vtendi re, est differentia manifesta. (*Sic quo patet, quod rerum quo ad dominia, non quo ad vsum fuit facta diuisio*) Hoc consequens secundum istos includit duas partes, vnam affirmatiuam, quod, scilicet quo ad dominia fuit facta diuisio, & illa est vera. Aliam negatiuam, quod, scilicet non fuit diuisio facta quo ad vsum: & hæc est falsa, accipiendo *vsum* pro potestate vtendi, quo modo accipit Clemens in prædicto capitulo *Dilectissimis*: quia particulariter facta fuit diuisio quo ad dominia: ex hac sequebatur diuisio quo ad potestatem vtendi. Tamen licet ita fuerit inter illos, qui res primitus diuiserunt: tamen inter quosdam alios posteriores sæpe facta est alio modo diuisio: quia sæpe quo ad potestatem vtendi tantummodo. (*Et per consequens sequitur quod ante diuisionem quo ad rerum dominia communio erat*) Istud secundum eos nullo modo sequitur, etiam licet consequens esset verum: non tamen sequeretur ex præmissis, quia, sicut ostensum [illegible]st, licet aliquæ res inter aliquos diuidantur, non tamen oportet, quod isto modo fiant propriæ, quo [illegible]us fuerant communes, patet de vendentibus pignora communia mercatoribus. Dicunt tamen isti [illegible]gnatores, quod licet in proposito gratia materiæ non vi argumenti concederetur, quod ante primam diuisionem rerum res fuerint isto modo quo ad dominium, quo nunc omnes res, quæ in [illegible]us bonis sunt, quæ occupanti conceduntur, sunt quodammodo communes quo ad dominium [illegible]nibus hominibus, vel saltem illis qui tali dominio non renunciauerunt inquantum habent pote[illegible]m diuidendi & appropriandi sibi ista quæ capiunt. Tale tamen dominium non fuit primorum [illegible]m ante peccatum, nec fuisset in statu innocentiæ, si non peccassent, sed ante peccatum ha[illegible]t tantummodo dominium, quod est perfecta potestas subiiciendi & regendi aliqua tempo[illegible] potestatem vtendi huiusmodi rebus, non autem tunc habuerunt dominium quod est potesta[illegible]priandi & diuidendi res inter se quo ad dominia, sed tale dominium habuerunt post pecca[illegible]m ante diuisionem rerum, quia in tempore medio inter tempus innocentiæ & primam diuisio[illegible] habuerunt potestatem diuidendi res inter se & appropriandi sibi eas. Et ita fuit triplex tempus, [illegible]l. ante peccatum, in quo tempore habuerunt dominiũ, quale nunquam aliq̃ postea habuerũt. Secundum tempus fuit post peccatum, & ante diuisionem rerũ. Et in isto tempore habuerunt potestatem [illegible]endi & appropriandi sibi res. Et si talis potestas vocetur dominiũ, potest concedi, quod [illegible] dominiũ commune rerũ. Tertiũ tempus fuit post diuisionem rerum. Et tunc inceperũt [illegible]inia propria, qualia nunc sunt mundanorũ. (*Et hoc clarius*) Dicũt isti quod nullo modo patet [illegible] (*communiter data sunt*) hoc est concessa sunt. Vnde & verbum *dandi* nonnunquam accipitur [illegible] concedendi. Vnde sæpe quis dat, quod non habet, quia concedit quod non habet. (*Ad [illegible] habere*, sicut dictum est prius multipliciter accipitur. Vnde & vnus modus habendi est ha[illegible] ad licitam potestatem vtendi, & ita data sunt ad habendum quo ad licitam potestatem vten[illegible] quo ad dominium ante peccatum, quod est potestas perfecta regendi & [illegible] & post pec[illegible]d dominium, quod est potestas diuidendi inter se & appropriandi sibi: si tamen debet voc[illegible]minium ista potestas. (*Non dicit quo ad vsum facti*) verum est, quod non dicit verbaliter, [illegible]n tamen [illegible]auit, neq; verbaliter neq; sententialiter. Sed sententialiter dixit accipiendo vsum fa[illegible] potestate vtendi: quia cum dixit: *data sunt ad habendum*, debet intelligi, sicut dictum [illegible]od data sunt ad habendum quo ad licitam potestatem vtendi. (*Vsus facti habere nullatenus po[illegible]* [illegible]icunt isti impugnatores, est erroneum, de quo inferius differetur, (*Domini fuerunt effe[illegible]* [illegible] potest vno modo accipiendo dominium, sed non accipiendo dominium pro tali do[illegible]uale est dominium mundanorum, vel quale fuit dominium primorum credentiũ, si tamen [illegible]ium appellari debet. (*Dare est accipitur facere*) Sicut verbum *dandi* accipitur multipliciter,

secun-

non. Sed accipiendo verbum *possidendi* pro habere iure proprietatis & dominii: sic est omnino contra intentionem Clementis. (*Communem vitam duxerunt.*) Expositum est prius. (*Apostoli & Discipuli aliqua possidebant ante.*) Verum est quoad Apostolos, quod aliqua possidebant ad facultatem vel actum vtendi. (*Erant communia* &c.) Ad sustentandum omnes, scilicet Apostolos, & alios. Ad hoc enim erant, vt scilicet omnes sustentarentur. (*Aliqua habebant*) ad vsum. (*Illa communicauerunt Iudæis conuersis.*) Volendo scilicet quod Iudæi conuersi vterentur eis, si indigerent. (*Communicauerunt Apostolis.*) Non dando eis proprietatem ipsorum, sed volendo quod Apostoli sustentarentur de eis, si indigerent. (*Quæ possidebant.*) Detinebant, sicut prius. (*Suum*) id est, proprium.

Cap. XVI.

Item in eo, quod dicit, quod Apostoli post Petri verba illa: Ecce nos reliquimus omnia *&c. vsi sunt rebus consumptibilibus vsu: dicimus esse falsum: quia in rebus vsu consumptibilibus, vsus proprie sumptus haberi nequit, nec istis aliquis potest vti, vt superius est ostensum.*

In illa parte respondet ad illud, quod assumpsit appellans, quod Apostoli post verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, rebus vsu consumptibilibus vtebantur, dicens hoc esse falsum: quia in talibus rebus, *vsus* proprie sumptus haberi non potest.

Sed isti impugnatores dicunt, quod in his verbis tres dogmatizat errores: & præter hoc intentionem appellantis, & rationem minime tangit. Primus error, vt dicunt, hic contentus est, quod Apostoli post illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, rebus vsu consumptibilibus minime vtebantur. Secundus est, quod in rebus consumptibilibus *vsus* proprie sumptus haberi non potest. Tertius est, quod talibus rebus non potest vti. Primum, vt dicunt, est omnino erroneum: quia contra scripturã diuinam in multis locis, quæ Apostolos asserit post verba Petri prædicta cœnasse cum Christo & comedisse ac bibisse. Secundum improbatum est prius, vbi ostensum est, quod *vsus* proprie sumptus in talibus rebus potest haberi. Et de tertio etiam dictum est prius. Secundo dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus intentionẽ appellantis minime tangit. Appellans enim nõ plus probare intẽdit, nisi quod potest quis manducare & bibere, & vestibus indui, ac actus consimiles circa res vsu cõsumptibiles exercere, absq; eorũ dominio seu proprietate. Vtitur autẽ talibus vocabulis *vsus*, *vti* & consimilibus: quia talibus vtitur scriptura diuina, cuius modũ loquendi nemini est licitum reprobare. Vnde quantum ad mentem appellantis sufficit ostendere, quod actus consulendi res vsu consumptibiles, siue consumptio huiusmodi rerum, potest à proprietate & dominio separari. Cum igitur constet, quod Apostoli consumpserint res vsu consumptibiles post illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, in istis rebus non habuerunt dominiũ seu proprietatem; Appellans habet intentum scilicet quod actus consumendi res vsu consumptibiles potest à proprietate & dominio separari: quia quantũ ad mentem appellantis tantũ valet dicere actus consumendi potest in huiusmodi rebus à proprietate seu dominio separari, sicut quod vsus potest in huiusmodi rebus à proprietate seu dominio separari.

Explicemus itaq; literam. (*Vsi sunt*) Hic est modus loquendi scripturæ Diuinæ. Vnde Iosue 5. *Defecitq; manna postquam comederunt de frugibus terræ: nec vsi sunt vltra cibo illo filii Israel.* Et ita appellans seruat modum loquẽdi scripturæ. (*Dicimus esse falsum.*) Hic dicunt isti impugnatores, quod hoc Diuinæ scripturæ repugnat. Quia sicut patet per auctoritatem præallegatam sumptam ex Iosue 5. Qui manducat res vsu consumptibiles, vtitur eis. Certum autem est, quod manducauerunt res vsu consumptibiles. Igitur vsi fuerunt eis. Vnde dicunt, quod licet assertio istius, cum dicit quod Apostoli nequaquam vsi fuerunt rebus consumptibilibus vsu, sit tam ridiculosa & puerilis, vt qui non viderunt scripturas ipsius, vix credere possint, quod hoc asserat, & videatur multis quod intellectus, qui proprie ex verbis istius colligitur, nulli homini, qui habet vsum rationis, debet imponi, sed tantummodo isti impugnato in hoc & in consimilibus ignorantiam modorum loquendi, & conatus errores inducendi per nouas vocum impositiones &c. deberet ascribi. Et tamen propter hoc nequit de hæresi excusari: quia secundum Beatum Hieronymum ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. (*In rebus vsu consumptibilibus vsus proprie sumptus haberi nequit*) Illud dicunt omnino esse erroneum, quia licet posset concedi, quod in rebus vsu consumptibilibus, vsus iuris proprie sumptus haberi nequit: hæc tamen, *in huiusmodi rebus vsus proprie sumptus haberi nequit*, est nullatenus concedenda: & hoc, quia scriptura dicit, & aliæ scientiæ proprie loquendo concedunt, quod contingit habere vsum rerum vsu consumptibilium: sed non concedunt, quod proprie loquendo contingit habere vsum iuris talium rerum. Imo nullæ scientiæ nisi legales vtuntur vocabulo vsus in tali significatione. (*Nec istis aliquis potest vti.*) Istud dicunt esse omnino erroneum, sicut inferius ostendetur. (*Vt superius est ostensum*) scilicet sophistice, vt dicunt isti.

Cap. XVII.

Item in eo, quod dicit Beatum Augustinum dixisse, vouisse rerum omnium abdicationem, dicit falsum. Hoc enim Beatus Augustinus non dixit: sed cum recitasset, Apostolos dixisse: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, *subiunxit:* Hoc votum potissime vouerant. *Dic mihi, quid est illud votum quod vouerunt? Certe dici non potest, quod votum illud esset abdicationis dominii, seu proprietatis omnium temporalium rerum: cum de hoc in præcedentibus, seu subsequentibus nullam fecerit mentionem. Quid igitur est illud votum? Certe videtur quod vouerant se Dominum secuturos: de quo immediate mentio habita erat ibi,* secuti sumus te.

E[illegible] . *si qua viterum votum domino voverit*, &c. Ea quibus aliisque quampluribus [illegible]lligitur euideuter, quod antiqui in veteri lege multa vouerunt, ad quæ alias n[illegible]ime tenebantur, & in hoc, quod se voto astrinxerunt perfectius fecerunt: quia idem opus factum cum voto me[illegible]ius est ceteris paribus quàm sine voto, secundum quod postea ostendetur. ergo apostoli m[illegible] ma-gis quàm illi consilia euangelica seruare vouerunt. sed abdicatio proprietatis om[illegible] tem-poral[illegible] est consilium euangelicum, teste ipsa veritate, quæ ait: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, &c. ergo apostoli talem abdicationem sub voto seruauerunt.

Secundo isti impugnatores ostendunt, quod apostoli etiam vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi. Nam votum apostolorum paupertatis non [illegible] imperfectius voto paupertatis quorumcunque religiosorum eos sequentium. sed nonnulli [illegible]ioli, puta Fratres Minores, vouent abdicationem proprietatis omnium in speciali & in commu[illegible], sicut postea ostendetur. ergo & apostoli votum huiusmodi emiserunt. Confirmatur, quia omnis religio quantum ad tria vota principalia in religione, scilicet obedientiæ, paupertatis, & castitatis, à vita apostolica sumpsit originem, fuitque vita apostolica forma & exemplar omnium religionum quantum ad illa tria vota. igitur conueniens fuit, vt nulla religio sequens in aliquo istorum trium votorum apostolicam vitam excederet: sed, sicut dictum est, religio Fratrum Minorum vouet abdicationem proprietatis omnium in speciali & etiam in communi. igitur & vita apostolica idem votum emisit.

Tertio isti impugnatores ostendunt, hanc fuisse intentionem B. Augustini; quia cum dicit beatus Augustinus, *hoc votum potentissime vouerant*; aut debet referri ad totum, cum dicit apostolos dixisse, *ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te*: aut debet referri ad vltimam partem, scilicet, quod vouerunt sequi Christum. Si detur primum, habetur propositum, scilicet quod vouerunt relinquere seu dimittere omnia tam in speciali quam in communi. quia apostoli dicentes; *ecce nos dimisimus omnia*, locuti sunt de isto modo dimittendi omnia, quo Christus viam perfectionis docens consuluit omnia dimittenda, cum dixit eidem: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*. sed mic docuit omnia dimittenda tam in speciali quam in communi: quia quæ venduntur & pauperibus erogantur, tam in speciali quam in communi dimittuntur. Igitur si votum apostolorum debet intelligi de vtroq; sc. de dimittendo omnia, & de sequendo Christum, sequitur quod sub voto omnia dimiserunt tam in speciali quam in communi. Si autem detur secundum, scilicet, quod vouerunt tantummodo sequi Christum, quæruntisti impugnatores, si apostoli vouerunt sequi Christum, aut vouerunt eum sequi corporaliter tantum, aut spiritualiter, eius videlicet implendo consilia & præcepta. Primum non potest dici, quia sic nullius fuisset perfectionis illud votum. Multi enim Christum corporaliter sequebantur sine omni virtute. hoc etiam est contra Glossam Mat. 4. super illud: *Relictis omnibus secuti sunt eum*. quæ ait: *Incessu pedum, sed magis obedientia & affectu, amplius ad propria non reuersuri*. Ea quib. verbis patenter habetur, quod licet apostoli nec [illegible] pedum Christum secuti fuerint: magis tamen obedientia & affectu ipsum sunt [illegible]. Si detur secundum, scilicet quod vouerunt sequi Christum spiritualiter eius præcepta & [illegible] adimplendo. igitur magis principalia eius consilia magis vouerunt. consilia autem prin[illegible] Christi fuerunt obedientiæ, castitatis & paupertatis. ergo sicut apostoli vouerunt obedi[illegible] quam docuit Christus, cum dixit: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*: ita vouerunt [illegible] tem, quam Christus docuit, cum dixit: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da* [illegible] d tunc Christus docuit abdicationem omnium in speciali & in communi. ergo apo-[illegible] d im intentionem B. August. omnium abdicationem in speciali & in communi voue-[illegible] us, si apostoli non tantum sequebantur Christum, sed etiam vouerunt sequi Christu, [illegible] qui Christu ex voto est perfectius & deo gratius, quà sequi Christu sine voto. Alia.n. [illegible] r, assignari non pòt: sed vbi est eadè causa, debet esse idè effectus; sicut vbi est eadè [illegible] le idem ius. ergo si sequi Christum ex voto est perfectius, quam sine voto, & dimit-[illegible] a ex voto est perfectius quam sine voto: ergo si apostoli ex voto secuti sunt Christum, [illegible] a dimiserunt. Sed instabit aliquis contra prædicta dicens, quod illæ rationes non [illegible] quia si concluderent, sequeretur quod vouissent omnia consilia Christi, cum ne-[illegible] ipsi fecerit votum ipsorum, & nun magis potest concludi, quod vnum consilium [illegible] vouerunt quam alud. Sequeretur etiam, quod omnia quæcunque fecerunt, ex voto fe-[illegible] nne bonum factum ex voto sit perfectius quàm sine voto. Sed isti impugnatores [illegible] la non concludunt. Dicunt enim ad primum, quod quamuis votum apostolorum [illegible] c tetur, tamen ea quo vouerunt, rationabiliter concedi debet quod illa vouerunt [illegible] Christus artius consulebat, & quæ inter opera exteriora ad fidem vetam suscipien-[illegible] maxime poterant prouocare. Ea quo ipsi in voto & aliis operibus suis doctrinam [illegible] e, & ad eandem doctrinam alios prouocare verbis & factis principaliter studebant. [illegible] lia Christi, consilia paupertatis, castitatis, & obedientiæ, videntur à Christo stri-[illegible] a & edocta. Per ista etiam maxime prouocari poterant infideles ad doctrinã Chri-[illegible] dam. Vnde apostoli per paupertatem specialiter reddiderunt se non suspectos, ne [illegible] ipsos propter aliquod temporale, doctrinam euangelicam prædicare: vt sic nul-[illegible] intentione veritates inauditas docere putaret. & ita relinquitur, quod apostoli spe-[illegible] ate paupertatem assumptam vouere debebant. Aliter à prædictis minime discordan-

d Dicunt quod votum apostolorum specificatur quantum ad paupertatem, cum Augustinus loquens de paupertate apostolorum & sequela Christi statim dicat, *hoc votum potissime vouerant.* Ad secundum dicunt isti impugnatores, quod bona, quæ faciunt sancti, sunt in triplici differentia. quædam enim proponunt perpetuo custodire. quædā sunt quæ licet non proponant nec expediat in perpetuum obseruare, tamen firmiter & irreuocabiliter ex magna deliberatione se facturos proponunt. quædam vero sunt, quæ faciunt sancti cauta deliberatione, & diligenter aduertunt quod in voluntate faciendi talia debent se minime firmare. Prima & secunda decet, & expedit voto firmare, sed non tertia. Nunc autem apostoli paupertatem perpetuo seruare volebant: & ideo vouerunt eandem. Alia autem quæ vouere non fuit expediens, sine voto fecerunt. Vnde quamuis specialiter bonum opus factum ex voto, quando vouere est licitum & expediens, sit perfectius ceteris paribus, quam sine voto: tamen vouere non est semper expediens neque licitum: imo est interdum illicitum, quia non semper debet quis se firmare in isto, quod facere mente proponit.

Quarto specialiter probant isti impugnatores: quod apostoli vouerunt abdicationem proprietatis illarum rerum, qua scriptura sacra eos aliquomodo asserit habuisse: cuiusmodi fuerunt caligæ, vestimentum, tunica, gladius, & huiusmodi hoc probant sic: Votum religiosorum se extendit ad talia. sed votum paupertatis apostolorum non fuit minus vtile quam votum paupertatis religiosorum quorumcunque. ergo votum paupertatis apostolorum ad huiusmodi se extendit. De hoc dictum est superius, & magis dicetur inferius: ideo hic breuius pertransitur.

Quinto isti impugnatores probare nituntur; quia licet regula beati Augustini sit fundata iuxta apostolicam vitam; tamen non attingit ad vltimam perfectionem apostolicæ vitæ. Quod probant primo sic. carere possessionibus in communi ad perfectionem spectat. alioquin omnes religiosi mendicantes frustra possessiones in cōmuni abiecerunt. sed apostoli non poterant habere possessiones in communi, sicut vouentes illam regulam B. Augustini possunt habere possessiones in communi. ergo ad vltimam perfectionem paupertatis apostolicæ nequaquam attingunt. Secundo sic; ad perfectionem apostolicæ paupertatis pertinebat pecuniam minime possidere, sicut patet Matth. 10 vbi sic dicitur. *Nolite possidere neque aurum, neque argentum neque pecuniam in zonis vestris.* Ad hoc autem vouentes regulam B. Augustini minime astringuntur. ergo ad vltimam perfectionem paupertatis apostolicæ non attingunt. Sexto conantur ostendere. quod medium per quod probat apostolos habuisse dominium & proprietatem aliquarum rerum in communi, non concludit; sed concludit, quod non habuerunt proprietatem cuiuscunq; rei in speciali. quia quando aliqua regula iuxta aliam, ad quā nequaquam attingit, est fundata ex defectu perfectionis in secunda regula, non potest ostendi idem defectus in prima; sicut ex carentia alicuius perfectionis in imperfectiori non potest argui carentia eiusdem perfectionis in perfectiori. Non enim sequitur imperfectius caret hac perfectione. ergo perfectius caret eadem. Sed regula beati Augustini sicut dictum est, licet sit fundata iuxta regulam apostolicæ vitæ, tamen ad vltimam perfectionem eiusdem non attingit. habere autem aliquarum rerum dominium in communi est quidam defectus perfectionis, non quidem essentialis, sed paupertatis. ergo ex hoc quod ista perfectio non est de essentia regulæ beati Augustini, non potest inferri, quod non fuerit de substantia apostolicæ vitæ. Quod autem medium supradictum concludat apostolos non habuisse quarumcunque rerum proprietatem & dominium in speciali, ostendunt sic; quando aliqua regula iuxta aliam est fundata, ad cuius vltimam perfectionem nequaquam attingit, quicquid perfectionis reperitur in regula secunda, reperitur in prima. Sed regula beati Augustini est fundata iuxta regulam apostolorum, & perfectionis est abdicare proprietatem & dominium omnium in speciali: & hoc faciunt vouentes regulam beati Augustini. ergo multo perfectius hoc fecerunt apostoli. & ita apostoli nullius rei habuerunt proprietatem & dominium saltem in speciali.

Circa literam vero notanda sunt plura [*hoc enim beatus Augustinus non dixit.*] Dicunt isti quod hic aperte verba beati Augustini peruertit, quod, vt dicunt, apparet ex serie verborum Augustini, quæ sunt hæc. *De terra ergo suscitatur est ille supra omnes diuites pauper: & de illo stercore erectus supra omnes populos opulentos: ille inops vt sederet cum potentibus populi quibus ait: sedebitis super sedes duodecim & sedem gloriæ hereditate dans eis, dixerant enim potentes illi · Ecce dimisimus omnia, & secuti sumus te. hoc votum potentissime vouerant, sed vnde: hoc est nisi ab illo de quo continuo dictum est Dans votum vouenti:* hæc Augustinus. Ex quibus verbis datur intelligi, quod votum, de quo posterius loquitur Augustinus ad totum præcedens debet referri, vt asserat ipsos vouisse etiam abdicationem omnium, cum dixerunt: *Ecce nos dimisimus omnia:* & obedientiam, cum dixerunt, *& secuti sumus te.* [*Dici non potest quod votum illud esset abdicationis dominii, &c.* Dicunt quod illud votum comprehendit abdicationem dominii & proprietatis omnium temporalium & etiam sequelam Christi, quæ in perfecta obseruantia præceptorum & consiliorum Christi consistit, quæ etiam votum abdicationis proprietatis omnium rerum includit. & ita aperte insinuat Augustinus, quod apostoli vouerunt abdicationem proprietatis omnium tam in specie ipsam abdicationem specificando: *Ecce nos dimisimus omnia,* quàm etiam in genere perfectam obseruantiam præceptorum & consiliorum Christi promittendo, ibi, *& secuti sumus te.* [*cum de hoc in præcedentibus seu subsequentibus nullam fecit mentionem.*] dicunt quod licet de voto non fecerit vocaliter mentio-

mentionem: tamen de illo, quod cadebat sub voto, fecit in præcedentibus mentionem expressam, cum dicit: *Dixerant enim potentes illi. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.* propter quod cum immediate subiunxit, *hoc votum potentissime voverant:* per hoc propositum hanc completam sententiam immediate ante prolatam intelligit. Et ita constat, quod de abdicatione proprietatis omnium temporalium fecit in præcedentibus mentionem: & postea asserit, quod non solum abdicauerunt omnia, sed quod ad talem abdicationem seruandam se voto astrinxerunt. [*videtur quod vouerant se Dominum secuturos*] hoc est verum præcipue de sequela spirituali per obseruationem mandatorum & consiliorum ipsorum: & ita ex hoc ipso, vt dicunt isti, quod vouerant se dominum secuturos, potest concludi quod vouerant abdicationem proprietatis omnium rerum. quia hoc ad perfectam sequelam Christi pertinebat. [*de quo immediate mentio erat ibi, secuti sumus te*] non solum de hoc erat mentio: sed etiam specialiter erat mentio de abdicatione proprietatis omnium, ibi: *Ecce nos dimisimus omnia.* [*Non est verisimile quod B. Augustinus intellexerit, quod in voto huiusmodi, scilicet quod reliquimus omnia, intelligantur illa comprehensa quæ sacra scriptura eos postea asserit habuisse.*] Dicunt isti impugnatores, quod in hoc sibiipsi contradicit: quia in his verbis concedit illud quod in obiectione præmissa, ad quam hic respondet, fuit acceptum, scilicet quod vouerant se relicturos omnia, & dominum secuturos: cum tamen antea dixerit manifeste, quod dici non potest, quod votum illud esset abdicationis dominii, seu proprietatis omnium rerum temporalium. Secundo dicunt, quod hic omnino loquitur irrationabiliter: quia sicut constat, quod B. August. in voto abdicationis, quę in sua regula continetur, comprehendit illa quę asserit postea fratres suos posse habere illa, verisimile est quod in voto huiusmodi apostolorum: *Ecce nos reliquimus omnia,* intelligat illa esse comprehensa, quæ tamen eos scriptura sacra asseruit habuisse. & hoc quia voto abdicationis proprietatis omnium rerum non obuiat habere aliqua quoad facultatē vtendi, & quoad actum vtendi. & quod aliomodo quàm quoad facultatem vtendi & actū vtendi, apostoli res qualcunque habuerint non legitur. & ideo sicut non obstante voto abdicationis proprietatis omnium in speciali, de quo dicit August. in Regula sua: *non dicatis vos habere aliquod proprium: sed sint vobis omnia communia,* possunt fratres sui aliquid habere. Vnde postea dicit: *certum est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere, sine superioru licentia debere. quod si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primo quidem priori insinuetur: & sic suscipiatur, si ipse mandauerit: de quo tamen nil fiat aliud, nisi quod priori placuerit.* Ex quibus verbis datur intelligi: quod non obstante voto abdicationis proprietatis, Augustinus voluit quod aliqua susciperent & haberent, quæ tamen essent sub voto comprehensa: quia voluit quod non reciperentur vt propria. ita verisimile est quod beatus Augustinus intellexerit, quod in voto huiusmodi apostolorum: *Reliquimus omnia* intelligantur omnia comprehensa, quæ sacra scriptura eos postea asserit habuisse: quia non habuerunt ipsa vt propria, sed habebant ipsa tantummodo quoad licitam potestatem vtendi & quoad actum vtendi. [*Quæ ipsos habuisse*] Verum est quoad licitam potestatem vtendi, non quo ad dominium & proprietatem. [*Item non est intelligendum quod beatus Augustinus intellexerit, quod ipsi apostoli vouerunt non habere aliquid in commum.*] Hoc isti negant, quia dicunt, quod Augustinus intellexerit ipsos non habere aliquid quomodo Christus consuluit adolescenti dimittere omnia, cum dixit: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* quia occasione illius dixit Petrus in persona omnium apostolorum: *Ecce nos reliquimus omnia.* sed Christus consuluit adolescenti dimittere omnia in speciali & in communi: quia ve[illegible]a & data pauperibus dimittuntur in speciali & in communi. ergo apostoli sic vouerunt [illegible] habere aliquid, nec in speciali nec in communi. quod debet intelligi quo ad proprietatem & dominium. quia nō habere aliquid ēt in speciali quo ad vsum facti nulli est licitum, iuxta vitam apostolicam. Conuenienter dicitur *iuxta vitam apostolicam:* quia Regula beati Augustini in [illegible] distat à vita apostolica: & tamen in multis imitatur ipsam. & ideo non est simpliciter vita apostolica, sed iuxta eam est fundata. [*Cum igitur beatus Augustinus, & eius Fratres res habuerint, vel habeant in communi, non est reuocandum in dubium, quin beatus Augustinus apostolos habuisse supposuit in communi.*] Dicunt isti quod male infert, quia ex hoc quod regula beati Augustini est [illegible]ata iuxta vitam apostolicam: & in multis distat ab ipsa: quicquid perfectionis est in regula beati Augustini, quoad essentialia, religioni debet attribui apostolicæ vitæ. & ideo ex hoc quod Fratres [illegible] Augustini nullius rei proprietatem habent in speciali, debet inferri quod apostoli nullius rei proprietatem habuerunt, saltem in speciali: quia hoc pertinet ad votum paupertatis: quod est essentiale omni religioni perfectæ. Sed habere proprietatem rerum in communi, non pert[illegible]d perfectionem paupertatis religiosorum: imo deficit ab vltimo gradu perfectissimæ paupertatis. ergo ex hoc, quod inuenitur in Fratribus sancti Augustini, non debet argui quod vita apostolorum competebat: sicut ex hoc, quod habere possessiones magnas in communi, nō obuiat Regulæ beati Augustini: non potest concludi quod apostoli poterant habere magnas possessiones in communi. *Quare per auctoritatem prædictam Augustini iste hæreticus nequaquam potest concludere, quod apostoli voto abdicauerint omnium rerum dominium.*] Dicunt isti primo, quod mendaciter vocat appellantem hæreticum. Secundo dicunt, quod per auctoritatem Augustini potest concludere, quod apostoli omnium rerum dominium abdicauerunt: cum super abdicatione dominii omnium rerum votum emiserunt. [*Nec quod id abdicauerint in proprio & communi.*]

Magis proprie dicitur *in speciali & communi*, quia conuenienter dicitur, quod proprium potest haberi in speciali vel in conuenientia secundum ipsum. non sic autem conuenienter dicitur, quod proprium potest haberi *in proprio & communi*. Dicunt etiam, quod ex processu Augustini & diuersis assertionibus eius potest concludi, quod apostoli abdicauerint omnium rerum dominium in speciali & communi: & de hoc latius dicetur inferius.

Cap. XVIII

Item non obstat capitulum illud 16. q. 1. cap. Ex auctoritate, per ipsum superius allegatum: imo facit potius contra ipsum. Loquitur enim de monachis, qui vt dicitur ibi, figuram apostolorum tenent. Constat autem quod monachi habent mobilia & immobilia quoad proprietatem & dominium in communi, vt probatur 18 q. 1. c. In nullo. quare videtur quod & apostoli habuerint seu potuerint habere talia in communi. Verum est tamen, quod in Iudaea non retinuerunt immobilia, sed ea potius vendiderunt: quia prouidebant ad gentes ecclesiam transituram, vt probatur Act. 2. & 4. ca. & 12. q. 1. ca. Futuram.

In ista parte respondet iste impugnatus ad illud, quod in obiectione præmissa tangit appellans de religiosis, figuram tenentibus apostolorum, dicens: quod illud capitulum de religiosis non facit pro appellante, sed contra ipsum: quia illud capitulum loquitur de monachis, qui possunt habere mobilia & immobilia in communi. ergo & apostoli potuerunt, non tamen retinuerunt in Iudæa, quia præuidebant ad gentes ecclesiam transituram.

Se disti impugnatores dicunt hic tres errores improbatos superius replicari: quorum primus est, quod apostoli semper potuerunt habere dominium & proprietatem possessionum in communi. Secundus est quod in Iudæa tales possessiones habuerunt post missionem Spiritus sancti. Tertius est quod possessiones huiusmodi vendiderunt. Secundo dicunt, quod medium per quod primum errorem probare conatur, non habet apparentiam nec colorem. De prædictis tribus assertionibus dictum est prius, & postea diffuse dicetur. Ideo probant quod medium suum primam assertionem non probat. Nam licet monachi figuram teneant apostolorum quantum ad renunciationem propriorum, status tamen monachorum possessiones habentium in communi non est omnino idem cum statu apostolorum, nec ad perfectionem status apostolorum attingit: sed in parte, non totaliter imitatur. Ex quo colligitur euidenter, quod nihil quod ad perfectionem non pertinet, ex hoc quod reperitur in statu monachorum, potest de statu apostolorum inferri. sed habere immobilia seu possessiones in communi, licet nequaquam perfectioni essentiali repugnet, tamen ad perfectionem non pertinet: imo altissimæ perfectioni paupertatis obuiat manifeste, quia ad paupertatem altissimam nequaquam attingit, imo repugnat altissimæ paupertati. ergo ex hoc, quod habere possessiones in communi competit statui monachorum, nequaquam concludi potest, quod apostolis competebat. Sed forte obiiciet aliquis contra prædicta dicens, quod secundum sententiam Prosperi, vt habetur. 12. q. 1. ca. *Expedit. facto Paulini ostenditur, quod propria debent propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse facultates ecclesiæ, quæ sunt profecto communes possideri* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod possidere possessiones in communi, perfectioni impedimentum non præstat: & ita non repugnat altissimæ paupertati. Ad hoc respondent isti impugnatores, distinguendo tam de perfectione quam de impedimento perfectionis, dicentes quod perfectio, de qua nunc loquimur, est duplex. quædam, scilicet essentialis, quæ reddit hominem perfectum: ita est charitas perfecta, qua habita perfecte est homo perfectus quantumcunque caret aliis secundum actum, licet aliis virtutibus stante illa charitate perfecta secundu præparationem animi carere non possit. Alia est perfectio quasi essentialis vel secundaria, quæ in aliis virtutibus à charitate inuenitur: sicut si dicatur paupertas perfecta vel castitas perfecta, & sic de aliis. Secundo distinguunt de impedimento perfectionis, dicentes quod aliquid dicitur impedimentu perfectionis, quia perfectioni repugnat aut de perfectione diminuit. Secundo dicitur impedimentum perfectionis, quod communiter & quasi ex natura sua in hominibus ad vitia inclinatis est occasio diminutionis perfectionis: non tamen semper ex ipso sequitur diminutio perfectionis. secundu hoc dicunt ad præmissam obiectionem, quod possidere quoad dominium & proprietatem facultates ecclesiæ non est impedimentum primo modo perfectionis primo modo dictæ: quia potest quis esse perfectus in charitate absque diminutione charitatis perfectæ, quæ potest haberi in via, licet facultates ecclesiæ possideat. sed possidere dicto modo facultates ecclesiæ, est impedimentum primo modo dictum perfectionis secundo modo dictæ, quia de virtute paupertatis diminuit. Non enim perfectissimus gradus paupertatis stat cum tali possessione facultatum ecclesiæ. Vnde ita est de tali possessione ecclesiæ respectu perfectionis primo modo dictæ & secundo modo dictæ, sicut est de castitate coniugali respectu castitatis & virginitatis. Castitas enim coniugalis non necessario diminuit aliquid de perfectione castitatis. Quia ita potest esse perfecta charitas in vtente coniugio, sicut in virgine. charitas tamen vtentis coniugio necessario diminuit de perfectissimo gradu castitatis, quia ad virginitatem nequaquam attingit: nec quantumcunque sit perfectior virgine in charitate aureolam virginitati debitam consequetur. sic licet quis possidens possessiones ecclesiæ sit ita perfectus in charitate, sicut carens eis,

nontr.

non tamē [illegible] pauper. Sic licet possessio facultatū ecclesiæ non sit impedimentum primo modo d[illegible]tum perfectionis primo modo dictæ; est tamen impedimentum illius perfectionis, scilicet charitatis accipiendo impedimentum secundo modo, quia quasi ex sua natura est occasio minus diligendi Deum & nimiæ sollicitudinis circa temporalia. Sed forte dicet aliquis, quod [illegible] eundem ista esset per omnia eodem modo impedimentum perfectionis possessio communium, sicut poss[illegible]ssio propriorum: quia possessio propriorum non necessario diminuit de caritate, [illegible] posset esse occasio diminutionis caritatis vel diminutionis actus caritatis: necessario tamen de [illegible]upertate diminuit, & ita sine impedimento perfectionis possunt possideri propria, sicut co[illegible]unia. Dicunt isti impugnatores, quod possibile est, quod sine diminutione caritatis & [illegible]r consequens perfectionis primo modo dictæ, possideantur propria in speciali. Et ita quan[illegible]m ad multa simile est de po[illegible]sione propriorum & de possessione communium. Est tamen in [illegible] s[illegible]l[illegible]s differentia. Primo quia, vt communiter propriorum possessio magis inclinat ad a[illegible]rem & sollicitudinem circa temporalia quàm possessio communium. Secundo quia plus [illegible] à gradu perfectissimo paupertatis. Vnde & habentes propria quodammodo ditiores [illegible] habentibus communia. Et carentes propriis sunt quodammodo pauperiores, quam habentes propria. Tertio quia non est tanta necessitas & vtilitas boni communis & paupe[illegible]m possidere propria, sicut possidere communia. Et propter istam causam, sicut tangit [illegible]per in præallegato capitulo; *Viri perfecti perfectionis amore debent propria contemnere*, quia taro aut nunquam retentio propriorum ex charitate proximorum & zelo cōmunis boni proce[illegible]dit: & tamen viri perfecti absque impedimento perfectionis primo modo dictæ possunt communia possidere: quia charitas proximorum & zelus communis charitatis hoc sæpe requirunt. [illegible] ideo secundum Gregorium, vt habetur 8. q. 1. *In scripturis: Sicut toto desiderio debemus occupationem fugere: ita si desit qui prædicet onus occupationis libenti necesse est humero subire.* Sic viri perfe[illegible] toto desiderio possessionum communium dispensationem fugiunt: & tamen si desit qui communia rite dispenset, possessionum communium onus amore proximorum libenter suscipiunt. Et ex hoc, vt dicunt, euidenter colligitur, quod quemadmodum occupatio vitæ a[illegible]iuæ sæpe est oc[illegible]sio diminutionis actus diligendi Deum; ita possessio communium sæpe est occasio minoris feruoris & amoris diuini, & ideo sicut licet vita contemplatiua secundum se sit excellentior quam vita actiua, tamen nonnunquam propter vtilitatem communem vita contemplatiua intermittitur: & vitæ actiuæ insistitur à perfectis; ita licet carentia possessionum in communi secundum se sit melior quàm habere possessiones in communi, tamen aliquando propter vtilitatem communem perfecti absque impedimento perfectionis, hoc est absque omni diminutione charitatis, imo ex abundantia charitatis communia ad dispensandum suscipiunt. In hoc tamen aliquem gradum paupertatis quamuis meritoriæ secundum actum dimit[illegible]t quamuis secundum præparationem animi altissimam paupertatem retineant. Sic etiam posset aliquis absque impedimento perfectionis, hoc est, absque diminutione charitatis [illegible]us mundi dominium retinere.

E[illegible]t tamen differentia inter possessionem propriorum & communium, sicut tactum est: [illegible] necesse est ad possidendum communia viros bonos eligere; & ideo necesse est viros bo[illegible] multis periculis etiam spiritualibus exponendo communium possessionem suscipere. [illegible] sic est necesse eligere aliquos ad propria possidendum. Ex prædictis igitur apparet, q[illegible]bere possessiones in cōmuni licet non de charitate, tñ de altissima paupertate diminuit. [illegible]olrantem non solum in charitate, sed etiam in paupertate fuerunt perfectissimi. quod n[illegible]n [illegible]m decens, imo etiam necessarium videtur fuisse; vt scilicet tanquam primi fundato[illegible]res post Christum nouæ ecclesiæ, non solum doctrina, sed etiam vita ad perfectissimum [illegible]ndi contemptum alios inuitarent. Perfectissimus autem mundi contemptus est per abdi[illegible]m propriorum & communium ergo & apostoli talem abdicationem seruare debue[illegible]

[illegible]in[illegible] textum more solito declaremus. [*Facit potius contra ipsum.*] Dicunt quod facit pro i[illegible] quia sicut non solum perfectior charitas non reperitur in monachis quàm in apostolis; [illegible]d etiam nec maior obedientia, nec maior castitas, quantum ad animam reperitur in mona[illegible]is quàm in apostolis. ita nec maior paupertas reperitur in monachis quàm in Apostolis. [illegible]d monachi nullius rei proprietatem etiam vsu consumptibilis habent in speciali. ergo a[illegible]stoli nullius rei vsu consumptibilis proprietatem habuerunt in speciali; & tamen tam[illegible] c[illegible]stat quod apostoli habuerunt vsum facti rerum consumptibilium vsu. ergo vsus fa[illegible]c[illegible] h[illegible]di rebus potest à proprietate & dominio in speciali separari. sed non est maior r[illegible]o quod [illegible]t separari à dominio in speciali quàm à dominio in communi; imo ex hoc quod [illegible] separar[illegible] à dominio in speciali, poterit etiam separari ab omni dominio. & hæc est princi[illegible]on[illegible]Ju[illegible]ppe[illegible]antis, scilicet quod vsus facti respectu rerum vsu consumptibilium po[illegible] & dominio separari. [*Figuram apostolorum tenent.*] Non tamen ad perfectio[illegible]luribus non in omnibus imitantur. & ideo licet ex hoc, quod [illegible]e[illegible]te in speciali, argui posit, quod apostoli cauerunt omni pro[illegible]en ex hoc quod monachi habent immobilia, vel etiam mobilia in

communi, argui potest quod apostoli habuerunt aliqua in communi. [*Quoad proprietatem & dominium in communi.*] Hoc potest concedi de dominio, quod est potestas vendicandi in iudicio rem, quæ non est alterius quoad dominium. non est autem verum de dominio, quod est potestas de re ad libitum disponendi. [*Quare videtur quod & apostoli habuerunt, &c.*] Dicunt quod male infert, quod monachi habent mobilia & immobilia in communi. ergo & apostoli habuerunt vel habere potuerunt: quia habere huiusmodi diminuit de gradu altissimæ paupertatis. & ideo ex hoc, quod monachi ab illo gradu deficiunt, non potest argui. quod apostoli in hoc defecerunt. [*In Iudæa non retinuerunt immobilia.*] Verum est: quia non habuerunt. [*quia potius vendiderunt.*] Hoc dicunt omnino esse erroneum: quia tantum possessiones & prædia vendiderunt, sicut patet in Actibus. [*Ideo apostoli quia prauidebant ad gentes ecclesiam transituram.*] Hæc non fuit causa, quare apostoli vendiderunt, quia apostoli post missionem Spiritus sancti nullam possessionem vendiderunt: sed hæc fuit causa vna, quare de consilio apostolorum suas possessiones vendiderunt: huius tamen fuerunt aliæ causæ. [*Vt probatur Act. 1. & 4.*] Hoc ibi non probatur, sed ostenditur, quod possessiones suas conuersi vendiderunt, non apostoli [*& 12. q. 1. ca. futuram.*] ibi de venditione apostolorum nulla fit mentio, vt patet intuenti.

CAP. XIX.

ADhuc iste veritatis & fidei inimicus ad probandum, quod in rebus, quæ vsu consumuntur, possit haberi vsus a dominio separatus, arguit sic. Omnes decimæ terræ siue de frugibus siue de pomis arborum domini sunt, vt habetur Leuitici vlt. Vsus autem decimarum tantum est Leuitarum, vt habetur Nume. 18. Constat autem, quod illæ decimæ sunt de frugibus & pomis, quæ sunt res consumptibiles vsu. quare cum dominium decimarum sit domini, & vsus earum sit Leuitarum: Sequitur quod in rebus vsu consumptibilibus haberi potest vsus a dominio separatus

Hic iste impugnatus nititur respondere ad tertiam obiectionem appellantis. & primo ipsa obiectio recitari videtur. Secundo respondetur ad ipsam in parte immediate sequenti.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ille impugnatus male & peruerse recitat hic obiectionem appellantis. Nam verba appellantis sunt hæc. *Tertio ostenditur quod dicta assertio scripturæ diuinæ repugnat. Nam sicut habetur Numeri 18. Leuitici vlt. Dominium decimarum siue de pomis siue de frugibus terræ, quas res vsu consumptibiles esse constat, fuit & est Dei, dominium ecclesia est Dei: sed vsus illarum fuit & est ministrorum Dei. ergo vsus rerum vsu consumptibilium potest à proprietate & dominio separari. & eius oppositum manifeste obuiat scripturæ diuinæ.* Ex his patet, quod obiectio non est sub eisdem verbis, vt superius, recitata. qualiter autem in sententia differat, super literam apparebit.

Est autem, vt dicunt, intentio appellantis, quod dominium quod est potestas de re ad libitum ordinandi quantum ad multa, quæ sacerdotibus & Leuitis legis veteris competebant, ipsi Leuitæ & sacerdotes nequaquam habebant; vsum tamen illarum rerum habebant. Ex quo volebat appellans concludere, quod in huiusmodi rebus consumptibilibus vsu, vsus potest à tali dominio separari. & eadem ratione potest vsus in huiusmodi rebus ab omni dominio separari: quia dicunt, vt patebit inferius, omnes rationes istius impugnati æque concludere de vno dominio & de alio; & ita si vsus huiusmodi rerum potest à tali dominio, quod est potestas de re libere ordinandi, separari: sequitur per consequentiam, quod vsus huiusmodi rerum potest ab omni dominio separari.

Sed paucis exponamus textum [*Domini sunt.*] id est domino principaliter offeruntur, nec dabantur Leuitis nisi propter dominum. [*vsus autem decimarum tantum est Leuitarum*] in verbis appellantis hæc dictio tantum minime inuenitur, sicut patet intuenti verba superius recitata. & ideo in hoc in sententia verba, quæ imponit iste impugnatus, distant à verbis appellantis.

CAP. XX.

AD hoc dicendum, quod iste arguit euidenter ex falsis. quod enim dicit Leuitas habuisse vsum tantum decimarum: falsum dicit, vt probatur Num. 18. ca. per eum in contrarium allegato. vbi Dominus sic dicit: Filiis Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Ex quibus patet, quod Leuitæ non tantum vsum in decimis, sed etiam dominium habuerunt.

Nec obstat, quod in eodem capitulo dicitur, quod in vsus Leuitarum & necessaria dominus decimas separauit. Aliud est enim alicui in vsum rem aliquam dare: & aliud alicui dare vsum alicuius rei. Vbi enim vsus rei visibilis conceditur alicui, vsus tantum rei & non dominium sibi intelligitur esse datum. sed vbi alicui res datur in vsum nedum vsus rei, sed & dominium intelligitur esse datum.

Vnde cum dicitur in præallegato capitulo: quod in vsus Leuitarum & necessaria Dominus separauit, declarauit Dominus, ad quid vel propter quid Leuitis decimas dedit. quia enim de frugibus & fructibus dupliciter nos viuimus; vno modo comedendo, ad quod primo & principaliter sunt concessi, iuxta illud Gen. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam. verum quia nonnunquam qui abundat in talibus deficit in aliis necessariis ad vitam humanam, voluit dominus, quod Leuitæ possent non solum de frugibus illis comedere, sed de illis quoad alia vitæ necessaria vendendo & permutando sibi prouidere. & ideo dicit in vsus & necessaria. & ita dicendum est de verbis illis in eodem ca. contentis ad Aaron prolatis, vbi dominus sic dixit: vniuersa frugum initia quæ gignit humus & domino deportantur, cedunt in vsus tuos. Illarum autem rerum dominium concessit illis dominus, vt in eodem c. patet, In quo Dominus ad Aaron loquens sic dixit: Omnis oblatio & sacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi

... sancta sanctorum, tuum erit & filiorum tuorum sequitur: primitias autem quas vouerunt & obtulerunt ... Israel, dedi tibi & filiis & filiabus tuis iure perpetuo. Ex quibus patet quod non solum in decimis, nec in ... dominium habuerunt.

... parte ista iste impugnatus ad prædictam obiectionem nititur respondere. Dicens, quod ... procedit, cum assumit Leuitas habuisse vsum tantū decimarum. quod esse falsum ostendit per capitulum allegatum *Numeri 18.* Secundo ibi: *nec obstat*, respondet quibusdam verbis eiusdem capituli, quæ contrarium sonare videntur: dicens quod aliud est dare alicui vsum rei, & dare ... aliquid in vsum. Qui enim dat vsum, non dat dominium. Sed qui dat in vsum, rem aliquam ... ret dominium. Et ideo cum dicitur in eodem capitulo. *In vsus Leuitarum* &c. ostendit ... quod Dominus dederit Leuitis dominium decimarū. Tertio ibi: *quia enim de frugibus*, assignat ... quare Dominus dedit Leuitis dominium decimarum, vt scilicet ex eis acquirerent alia ... vitæ vendendo & permutando. Quarto ibi, *& idem dicendum est*, respondet ad alia verba ... capituli, quæ videntur esse contra ipsum, ostendens per verba eiusdem capituli, quod ... rerum dedit Dominus dominium Aaron & Leuitis.

Circa istam partem isti impugnatores sic procedunt. Primo enim ostendunt, quod iste impugnatus appellanti falsum imponit. Secundo declarāt intentionem auctoritatum, quibus probatur, quod Leuitæ habuerunt dominium decimarum & aliarum oblationum & sacrificiorum. Tertio explicant mentem appellantis. Circa primum dicunt, quod iste impugnatus impugnat appellantē, quod secundum eum Leuitæ habuerunt tantum vsum decimarum: cum tamen ... exclusiuam nusquam ponat. Et ita dicunt, quod falsum sibi imponit. Circa secundum dicunt quod quædam distinctio tacta superius est ad memoriam reuocanda. scil. quod dominium ... quoddam enim est dominium, quod est potestas principalis, quamuis non semper ... vendicandi item in iudicio ac certam defendendi. Aliud est dominium, quod super potestatem addit potestatem de re libere ordinandi. Dominium primo modo dictum ... sacerdotes & Leuitæ in omnibus rebus eis ex diuina ordinatione vel sponte oblatus à ... habuerūt. Nam si aliquis decimas, primitias, partem sacrificiorum, quæ sacerdotibus debebantur & etiam partes propositionis furatus fuisset, ipsi habuissent potestatem vendicandi in iudicio ... modo episcopi, & personæ ecclesiæ habent potestatem vendicandi ius ecclesiæ in iudicio, ... fuerint ablatæ vel iniuste detentæ. Et ideo sicut aliquo modo conceditur, quod viri ecclesiæ habent dominium rerum ecclesiasticarum: ita potest concedi, quod sacerdotes & Leuitæ veteris legis habuerunt aliquo modo dominium decimarum & aliarum rerum sibi à Deo concessarum. Non enim videtur, quod à rebus temporalibus magis fuerunt expropriati, quam ministri ecclesiæ in ... lege Sed dominium secundo modo dictum non habuerunt sacerdotes & Leuitæ in ... rebus eis assignatis: & tamen in multis earum ius habebant & potestatem vtendi. ... tamen vtendi respectu aliquarum rerum magis distabat ab isto dominio, & respectu aliarum ... distabat à dominio, isto modo, dicto. Nam respectu aliquarum rerum habebant potestatem ... absque omni potestate vendendi, donandi, permutandi aut quomodolibet alienandi ... de eis disponendi, sicut fuit de panibus propositionū, quos soli sacerdotes in loco sancto ... comedere. Aliquas autem res familiæ suæ dare poterant ad vescendum. vnde Numeri 18. habetur *Primitias autem quas vouerunt & obtulerunt filii Israel tibi dedi & filiis ac filiabus tuis iure ... mundus est in domo tua vescetur ex eis.* Ex his dicitur, quod auctoritates, quas iste adduxit ... habebant dominium oblationum sacrificiorum & huiusmodi, non concludunt ... secundo modo dicto: sed videntur cōcludere de dominio primo modo dicto. Tertio ... impugnatores explicant mentē appellantis dicentes, quod appellans per ratione prædictā intendit ... cōcludere, quod vsus facti in rebus vsu cōsumptibilibus potest separari à dominio, ... potestas vendendi, donandi, & de illa ad libitū disponendi, supponens tanquam ... quod vsus facti in huiusmodi rebus potest à tali dominio separari, quod & vsus facti in huiusmodi ... potest ab omni dominio separari. Et de hoc patebit inferius. Quod autem ratio sua probet, ... in huiusmodi rebus potest à tali dominio separari, videtur eis apertū. Nam de pluribus ... & oblationib. & sacrificiis sacerdotes & Leuitæ non habebāt aliquā potestatem quomodo ... disponendi, nisi potestatē comedendi tantūmodo. vnde Deut. 26. sic legitur. *Quando ... decimā cunctarū frugū tuarū, anno decimarū tertio dabis Leuitæ & aduenæ & pupillo & viduæ, & comedant intra portas tuas & saturētur* Ex his verbis datur intelligi, quod quemadmodum aduenæ & pupilli ... tantūmodo potestatē comedendi de huiusmodi decimis, quā tantummodo comedendo: & ita ... disponendi de huiusmodi decimis ... proprie dictum nullatenus habuerunt, & tn habuerunt vsum facti. ergo in decimis ... vsus facti à tali dominio separatus. & itē Leuit. 21. sic legitur: *Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias domino, nec panes Deo suo: vescetur tamen panib. qui offeruntur in sanctuario.* Ex quib. verbis datur intelligi, quod talis poterat vti panibus, in quibus tū nullum habebat dominium saltem quod est potestas vendendi &c. Nec solū est veriū de sacerdotib. ... quod habebāt vsum facti à tali dominio separatū: imo ēt alii sæpe habebāt vsum facti in huiusmodi rebus à tali dominio separatū. Nam de nōnullis oblatis & sacrificiis Deo habebāt potestatem ... comedendi, sc. comedendi, de quib. aliud nihil facere potuerunt. vnde Deut. 12. sic habetur: *Ad ... quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo,*

venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atq; donaria primogenita boum & ouium, & comedetis in conspectu domini Dei vestri. & post: *Illuc omnia quæ præcipio conferetis holocausta & hostias & primitias manuum vestrarum & quicquid præcipuum est in muneribus quæ vouistis Deo: ibi epulabimini coram domino Deo vestro: vos ac filii & filiæ vestræ, famuli ac famulæ, atq; Leuites, qui in vestris vrbibus commoratur.* Et infra: *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, vini & olei tui: primogenita armentorum & pecorum, & omnia quæ voueris & sponte offerre volueris: & primitias manuum tuarum, sed coram domino Deo tuo comedes ea in loco quem elegerit dominus Deus tuus ac filia, seruus ac famula atq; Leuita qui manent in vrbibus tuis.* Et infra: *Quod autem sacrificaueris & voueris domino, tolles & venies ad locum, quem elegerit dominus, & offeres oblationes tuas: carnem & sanguinē super altare domini Dei tui, sanguinem hostiarum fundens in altari: carnibus autem ipse vesceris.* Ex his verbis aliisq; quamplurimis euidenter datur intelligi, quod sanctificata & oblata domino, comedendi potestatem habebant, sed non de eis aliquid aliud ordinandi. & ita habuerunt vsum facti à tali dominio separatum. imo videtur, quod in talibus nullum dominium habuerunt: quia illa simpliciter erant oblata & sanctificata Deo: & eis erat concessa potestas tantummodo comedendi. Esto etiam, quod offerentes habuissent dominium, quod est potestas vendicādi rem in iudicio: filii tñ & filiæ, serui & famulæ talem potestatem minime habuerunt, & tamen habuerunt vsum facti. ergo vsus facti quoad illos in huiusmodi rebus fuit ab omni dominio separatus.

Sequitur videre aliqua circa literam [*Iste arguit euidenter ex falsis*] hoc negant. *Quod enim dicit Leuitas habuisse vsum tantum decimarum*, dicitur quod appellanti falsum imponit. *Dedi omnes decimas Israel in possessionem &c. Ex quibus patet, quod Leuitæ non tantum vsum in decimis, sed etiam dominium habuerunt.* Dicunt quod hoc non patet ex ver[...] scripturæ præmissæ: licet ex istis & aliis patere possit, quod Leuitæ in quibusdam decimis habuerunt ius comedendi, non tñ habuerunt in omnib. dominium, quo valerent de decimis ad suum [...]itum ordinare: quia, sicut ostensum est prius, *dare* non semp accipitur pro cōferre dominium rei datæ. [*Nec obstat quod in eodem ca. dicitur quod in vsus Leuitarū & necessaria dominus decimas separauit*] illud obstat, vt dicunt isti: quia aliquarum decimarum habebant vsum & potestatem vtendi abiq; omni potestate de eis aliter disponendi: & ita habuerunt vsum abiq; dominio libero & proprietate, quæ est potestas de re ad libitum disponendi. [*Aliud est enim alicui in vsum rem aliquam dare, & aliud dare alicui vsum alicuius rei.*] Ista assertio cōtinet duas particulas, in quarum vtraq; ponitur hoc nomen *vsus*, sicut de se patet. Et si quidem in vtraq; particula accipiatur *vsus* vniuoce, & eodem modo, dicunt isti quod est omnino irrationabiliter dictum: quia si in vtraq; particula accipiatur *vsus* pro iure quodam determinato vtendi, constat quod non est aliud secundum rem dare rem aliquam in vsum talem, & dare alicui talem vsum iuris rei. si etiā accipitur in vtraq; particula pro potestate vtendi: constat quod non est aliud, sicut non est aliud alicui in potestate vtendi rem aliquam dare, & dare alicui potestatem vtendi eadem re. Sicut si accipiatur pro actu vtendi non est aliud: quia non est aliud dare alicui rem in actum vtendi, & dare sibi actum vtendi: nisi forte dicas, quod dare in actum vtendi est dare potestatem vtendi: sed tunc non acciperetur vsus vniformiter in vtraq; particula, nec esset sic ad propositum istius. Si autem hoc vocabulum *vsus* æquiuoce & differenter accipiatur in vna particula, & in alia, sic potest concedi. vnde si in prima particula hoc nomen accipiatur pro potestate vtendi, & in secunda pro vsu iuris determinati, sic potest concedi: sicut aliud est dare alicui rem aliquam in potestatem vtendi, & dare vsum rei qui est ius quoddam ciuile. vnde nonnunquam dat aliquis alicui potestatē equitandi equum suum: cui tamen non confert tale ius ciuile vtendi. sed isto modo nihil facit ad intentionē istius impugnati. *Vbi enim vsus alicuius rei inusibilis conceditur: vsus tantum rei & non dominium sibi intelligitur datus esse.* Si hoc vocabulum *vsus* accipitur pro vsu determinato iuris ciuilis, quod est quoddā ius distinctum à dominio & vsufructu, continet veritatem. sed isto modo in tota obiectione præmissa non accipit vsum appellans: nec sic vnquam accipitur nomē *vsus* in scriptura diuina. Si vero nomen *vsus* in verbis præmissis accipitur pro potestate vtendi. sic aliqñ continet veritatem, & aliquando falsitatem: quia qui dat sic potestatē vtendi, vt à se transferat dominium, si alius est capax, & vult recipere, dat etiam dominium: quandoq; antē dat potestatē vtendi dominio sibi retento. Idem potest dici de illo, qui dat vsum accepto vocabulo *vsus* pro actu vtendi. [*sed vbi alicui res datur in vsum, nedū vsus rei, sed etiā dominium intelligitur esse datū.*] Si hoc vocabulū *vsus* accipiatur pro vsu iuris determinati, q̄ diffinitur sic: *Vsus est ius vtendi rebus alienis* &c. Dicunt isti, quod est simpliciter falsum. quia implicat contradictionē. s. quod aliqs haberet talē vsum alicuius rei, & dominiū eiusdē: quia sequeretur, quod esset res aliena & propria. Si a. accipitur vocabulum *vsus* pro potestate vtendi, sic adhuc est falsum, vt dicunt: quia sæpe datur alicui hospitiū vel res alia in potestatē vtendi, nō tñ propter hoc intelligitur dominiū esse datum. Et quia iste impugnatus hoc dictum suum neque ratione neq; auctoritate probat, eadē facilitate contemnitur qua probatur. [*Cum dicitur in præallegato ca. quod in vsus Leuitarū & necessaria dominus separauit. Declarauit dominus ad quid vel propter quid Leuitis decimas dedit.*] hoc concedunt isti. [*quia enim de frugib.* &c.] hoc non impugnant. [*Voluit dominus quod Leuitæ possent non solū de frugib. illis comedere, sed etiā de illis quo ad alia vitæ necessaria vendendo vel permutando sibi prouidere.*] Hic dicunt [...] impugnatum contra sacrā scripturā errare: quia, sicut patet Leuitici vlt. Frug[...]b. [...]mo sanctificabantur domino. vnde Leuit. vlt. sic habetur: *Omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborū, domini sunt & illi sanctificantur.* sed sanctificata domino, vendere non licebat: imo nec licebat sanctificata domino, omnib. dare indifferenter ad vescendum. Vnde

Leuiti.

Leuit. 23. ca. sic scribitur: *Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis: inquilinus sacerdotis, & mercenarius non comedet ex eis.* & infra: *Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur.* Ex his aliisq; quampluribus colligitur euidenter, quod non licebat sacerdotibus, & Leuitis dare sanctificata indifferenter omnibus ad vescendum: & per cõsequens multo magis non licebat vendere ipsa vel permutare: & ita non omnia quæ dabantur eis, ad hoc dabantur eis, vt vendendo, ac pmutando sibi prouidere liceret. Quia de sanctificatis nullatenus hoc licebat. & ideo dixit, *in vsus & necessaria:* patet quod non ideo dixit, quia nonnullis tantum vti debebant & vendere aut permutare minime poterant. [*Et idem dicendum est de illo verbo in eodem capitulo contentu, ad Aaron prolatu: vbi Dominus sic dixit, vniuersa frugum initia* &c.] Hic etiam dicunt isti, quod errat: quia, vt dicunt, nõ licebat sacerdotibus vendere primitias, aut etiam permutare. Vnde dicunt quod esto, quod cum dicit Leuitas & sacerdotes habuisse dominium decimarum, primitiarum, oblationum, sacrificiorum, & huiusmodi: per æquiuocationẽ huius vocabuli *dominium* posset aliqualiter glosari: tamen cum dicit eos potuisse vendere. & permutare huiusmodi. nullo modo potest excusari: & specialiter de initiis frugum, de quibus hoc fit mentio, quod ex verbis scripturæ colligitur euidenter. Nam post verba prædicta sequitur immediate: *qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod immundi in domo sacerdotis talibus frugum initiis vesci non poterant. ergo multo magis non debuerunt vendi, aut etiam permutari. Debebat ergo sacerdos, & qui mundi erant, in domo sua vesci huiusmodi frugum initiis. & per consequens non licebat sibi ea vendere, vel permutare. & ideo dicunt, quod iste errat, cum dicit. [*Et idem dicendum est* &c.] Secundo isti impugnatores notant ex istis verbis & prædictis, cum dixit [*Voluit Dominus* &c.] Quia in tota ista serie verborum, per dominium intelligit potestatem, qua potest quis rem vendere & permutare, & de ea sibi necessaria prouidere. Quare dicunt, quod accipiendo dominium, sicut ipse accipit, omnino erroneum est, quod sacerdotes & Leuitæ in omnibus huiusmodi rebus habuerunt dominium. [*Domino deportantur.*] Quia Domino principaliter offeruntur. [*Cedent in vsus tuos.*] Hoc est. dabuntur tibi ad vtendum. s. ad comedendum, vel aliquo alio modo conuenienti vtendum. Et de istis constat, quia non poterãt ea vendere, nec permutare. [*Illarum autem rerum dominium accessit illis Dominus*] Hoc dicunt omnino esse falsum, accipiendo dominium, sicut iste intelligit. s. pro potestate vendendi & permutandi. [*& in eodem ca. patet.*] Dicunt quod in eodem ca. patet contrarium sicut ostendent statim post. [*Redditur mihi.*] Dicunt hic isti impugnatores, quod aliquid reddere Deo non est aliud quã dominiũ rei relinquere, & diuinis vsibus applicare. hoc autẽ sunt in triplici doctrina. quædam n. ex speciali ordinatione Dei diuinis vsib. applicantur, quia per ipsa colitur Deus, sicut fuerũt in veteri lege templũ, vestes, vasa & huiusmodi. & ista solũmodo ad dominium Dei ptinere videntur, ita ꝙ in nulli⁹ bonis sunt: nec tñ pro derelictis habẽtur, nec occupanti cõceduntur, sed diuino cultui deputãtur. talia fuerũt multa in lege veteri, quę vẽdere aut pmutare aut quomodolibet alienare nulli licebat. & ideo ad nullius hominis dominiũ pertinebãt: & si ablata fuissent. aut iniuste detenta, nullus habuisset potestatẽ tanq̃ sua, sed tanquã Dei in iudicio vendicandi. Talia fuerũt arca Dei, mẽsa propositionis, vestes quas fecit Moyses Aarõ fratri suo & filiis eius ad vtendũ, sicut habetur Exo. 28. & alia multa, quę poterãt aliquomõ alienare. & ideo multis talib. vtebãtur, in quib. nullũ habebant dominiũ. [illegible] qua vero sunt diuino cultui deputata ex generali ordinatione Dei, & speciali ordinatiõe humana, sicut sunt vestes, quib. nunc vtũtur sacerdotes, & multa alia quę in ecclesiis repiuntur. & ista aliquomodo ad dominiũ humanũ ptinere vidẽtur, inquantũ homines habẽt potestatẽ ipsa vel in [illegible] forma vel in alia forma alienãdi & vendẽdi & ad alterũ verũ & liberũ dominiũ trãsferendi & vendendi. Tertia sunt, quę nequaq̃ diuino cultui deputãtur, sed ad sustentandũ seruiẽtes Deo specialiter assignãtur. & de talib. potest, vt videtur, concedi, ꝙ aliqualiter ministri Dei habẽt eorũ dominiũ, inquantũ habẽt potestatẽ ipsa tanquã sua vsui suo applicãdi, & in iudicio vẽdicandi, vel defendendi cõtra vendicantes iniuste. De istis tñ quędam fuerunt in veteri lege, quæ ministri Dei non poterant aliquo modo alienare, sed tñ consumere. [*tuũ erit & filiorũ tuorũ*] non quantũ ad potestatẽ vendẽdi & pmutandi, sicut intelligit iste impugnat⁹: sed quantũ ad potestatẽ comedendi, ꝙ per verba immediate sequentia declaratur aperte, cũ dicitur: *in sanctuario comedetis illud mares tantũ comedent ex ea, quia consecratũ est domino.* Ex quib. verbis datur intelligi, ꝙ illud erat Aaron & filiorũ eius quantũ ad licitã potestatẽ comedendi, non ad aliũ vsum nec quantũ ad potestatẽ vẽndẽdi & permutandi: & ita tunc vsus facti separabatur à dominio tali, ꝙ est potestas de re libere ordinandi. [*Tibi dedi & filiis tuis* &c.] non quantũ ad potestatẽ vendẽdi & permutãdi: sed quantũ ad potestatẽ comedendi ꝙ ex verbis imediate sequẽtib. euidẽter apparet, quib. dicitur. *Qui mũdus est in domo tua, vescatur ex eis.* Ex quib. verbis colligitur, ꝙ non aliã potestatẽ vtendi habebãt, nisi comedendi tantummodo. *Ex quib. patet. ꝙ nõ solũ in decimis, nec in reb. prædictis Aaron & Leuita vsũ, sed dominiũ habuerunt.*] Contrariũ sequitur omnino accipiẽdo *dominiũ*, sicut accipit iste. s. pro potestate vendendi, permutandi & c. quia res p̃dictas nõ poterãt vendere, nec ẽt pmutare.

CAP. XXI.

Rursus nititur ostendere, quod dicere, quod simplex vsus facti nõ possit haberi in reb. vsu consumptibilib. à dominio separatus est vitã Christi & apostolorũ eius impugnare. quia perfectio paupertatis sicut & aliæ perfectiones consiliorum euangelicorũ fuerũt in Christo & in apostolis perfectissime. & constat secundũ eum, quod paupertas euangelica excludit sollicitudinẽ, quã requirit proprietas seu dominiũ tẽporalium rerũ. Ex qua sequitur secundũ eum, quod vsus rerum [illegible] consumptibilium potest à proprietate & earum dominio separari.

In

In parte ista iste impugnatus respondet ad quartam obiectionem appellantis contra primam assertionem impugnati. Et primo recitat obiectionem. Secundo suam ponit rationem in parte immediate sequenti ibi: *ad hoc dicendum*. Est autem obiectio talis. Christus & apostoli perfectissime seruauerunt euangelicam paupertatem. sed euãgelica paupertas excludit omne dominium. ergo nullius rei habuerunt dominium: & tamen habuerunt vsum rerum vsu consumptibilium. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari.

Sed isti impugnatores dicunt, quod truncate obiectionem recitat supradictam. vnde in appellatione Minorum hæc obiectio ponitur sub his verbis: *Quarto ostenditur, quod dicta assertio vitã Christi & apostolorum eius impugnat. quia perfectio paupertatis sicut & perfectiones aliæ consiliorum euangelicorum, fuit in Christo & apostolis perfectissime. & constat quod paupertas euangelica proprietatem & dominium rerum vsu consumptibilium excludit. quia excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas seu dominium rerum*, sicut plane probant auctoritates in appellatione prolixa inductæ. *sed paupertas euangelica non excludit vsum rerum vsu consumptibilium. ergo vsus rerum consumptibilium potest à proprietate earum & dominio separari.* hæc verba Appellationis, quæ aliqualiter, quamuis non multum in sententia, distant à verbis superius recitatis.

Quæ vt clariora sint, declaremus. [*quod vsus simplex facti*] dicunt quod de hoc in verbis prędictis nulla fit mentio: licet hoc intendat appellans [*fuerunt in Christo & apostolis perfectissime*] non solum secundum præparationem animi, sed etiam secundum opus exterius, sicut isti ostendere moliuntur. [*excludit sollicitudinem*] non tamen omnem, quia non necessaria.

Cap. XXII.

AD hoc dicendum, quod concedimus, quod perfectio paupertatis in Christo & apostolis perfectissime fuit: perfectio siquidem paupertatis euangelicæ plus consistit in animo, vt scil. animus amore istis temporalibus non adhæreat, quam in carentia temporalium rerum. Hanc autem paupertatem perfectissime habuit Christus, & post eum apostoli eius. & per consequens perfectionem paupertatis euangelicæ habuerunt.

In parte ista ad obiectionem pręmissam nititur respondere. & diuiditur in tres partes, scil. quod ad tria tacta in dicta obiectione respondet. secunda pars incipit in parte immediate sequenti ibi: *Ad illud autem*. Tertia ibi, *ad illud autem quod dicit*. dicit ergo quod perfectio paupertatis euangelicæ perfectissime fuit in Christo & apostolis. sed illa magis consistit in animo, quam in carentia rerum temporalium: & illam habuerunt perfectissime.

Sed dicunt isti impugnatores, quod licet verba prædicta prout affirmatiue accepta, nullum videantur continere errorem: tñ si secundum intentionem dicentis intelligantur negatiue, sc. quod paupertas euangelica fuit perfectissime in Christo & in apostolis quantum ad præparationem animi & non quantum ad carentiam rerum temporaliũ. Dicunt, quod talis intellectus est omnino erroneus. veruntamen quia hoc ex istis verbis præcise colligi nequaquam potest: ideo de hoc ad præsens minime dissererur, sed postea de hoc in loco suo prolixe tractabitur.

Nunc satis est verba textus explanasse [*plus consistit in animo*] hoc verum est: tamẽ consistit etiam in carentia rerum. [*& per consequens perfectionem paupertatis euangelicæ habuerunt*] dicunt isti, quod licet antecedens fuerit verum, & similiter consequens: tñ consequentia nulla est. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, ꝙ quando aliqua duo sunt de essentia alicuius, quorum vnum est perfectius, & aliud minus perfectu, ex hoc ꝙ habetur magis perfectũ, non potest inferri quod perfectio totius habetur. sicut ex hoc, quod anima est in cœlo, non potest concludi, quod pfectus homo sit in cœlo. sed ad essentiam euangelicæ paupertatis pertinent duo .sc. non adhærere temporalib. nimio amore, & carere temporalibus ergo ex hoc, quod apostoli habuerũt primum, non potest inferri quod habuerunt perfectionem euangelicæ paupertatis. Quod autem ad essentiam euangelicæ paupertatis pertineat carentia rerum temporalium, in parte sequẽti conabuntur ostendere.

Cap. XXIII.

ADillud autem, quod dicit: Paupertas euangelica rerum vsu consumptibilium dominium & proprietatem excludit. dicimus, quod est falsum, imo illarum rerum supponit scriptura sacra ipsos apostolos ad minus in communi habuisse proprietatem & dominium, vt probatur act. cap. 4. vt est superius ostensum.

Hic respondet ad secũdum, quod in obiectione pręmissa tangebatur. sc. quod paupertas euangelica proprietatem excludit: dicens hoc esse falsum, quia apostoli habuerunt aliquarum rerum proprietatem & dominium, saltem in communi.

Sed isti impugnatores dicunt hic duos errores includi. quorum primus est, ꝙ paupertas euangelica rerum dominium & proprietatẽ non excludit. Secundus est ꝙ apostoli habuerunt aliquarum rerum dominiũ in communi. Quod primũ sit erroneũ, probare conantur. Primo sic. illa paupertas est præcipue euangelica reputanda, quæ singulariter in euangelio edocetur, & volentibus doctrinã euangelicam perfecte sequi iniungitur. Non n. videtur quod propter aliam rationẽ aliqua paupertas debeat euangelica nuncupari, sicut illa, nec aliqua paupertas debet apostolica appellari, nisi quam apostoli docuerunt vel facto seruauerũt. sed paupertas quæ in euangelio singulariter edocetur, omne dominiũ & proprietatem excludit. Nam in nullo loco euãgelii paupertas, q Christus docuit, [illegible] explicari videtur, quàm quando Christus viam pfectionis quærenti respondit. *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes. & da pauperib.* qui autem omnia vendit, & dat pauperibus, omne dominiũ, propriũ, & cõmune relinquit. ergo paupertas euangelica omne dominium & proprietate excludit. Secundo sic arguunt. Paupertas euangelica nõ est minor paupertate quo-

[illegible] religioforũ. ſed paupertas aliquorũ religioſorũ, puta Fratrũ Minorum, omne domi[illegible] in excludit, ſicut inferius oſtendetur. ergo & paupertas euãgelica omne dominium [illegible] tem excludit. Tertio ſic: cuiuslibet doctrinæ perfectæ moralis eſt docere, qualiter [illegible] ores quã exteriores virtuoſus debeat exercere. ſed doctrina euangelica, prout [illegible] tate, eſt doctrina perfecta moralis. ergo non tñ docet, qualiter q̃s debeat eſſe pauper [illegible] interiore. ſ. quantũ ad præparationẽ animi: ſed ẽt quantũ ad opus exterius. ſ. quan[illegible] temporalium rerũ. Sed abdicare omnium tẽporalium rerum dominium & pro[illegible] propter Deũ, eſt op⁹ virtuoſum paupertatis: quia ſecundũ Nicolaum tertiũ in decretali [illegible] abdicatio propter Deũ meritoria eſt & ſancta. ergo ad doctrinã euangelicã ſpectat ab[illegible] huiuſmodi ſuadere. Ex quo ſequitur, q̃ talis abdicatio, paupertas euãgelica eſt cẽſenda. [illegible] iſti impugnatores, q̃ paupertas euangelica illa vocatur, q̃ ſingulariter in euangelio [illegible] & docetur: & q̃ omne dominiũ & proprietatem, quo videl. quis in iudicio valet [illegible] excludit. Hęc n. paupertas licet in veteri lege cõtineatur implicite, ſicut & cẽt perfectio[illegible] euangelicorũ: in ipſa tñ minime explicatur propter q̃ nec aliqs legitur tunc ipſam [illegible]. Vnde & ex hoc quarto oſtendunt, q̃ paupertas euangelica omne dominiũ & proprietatẽ [illegible] ſicut lex euangelica eſt quodãmodo pfectior veteri lege, ita paupertas euangelica [illegible] ctionis addit vltra perfectionẽ paupertatis antiquorũ patrum. hæc de ſe videtur patẽs: [illegible] auctoritate Greg. qui primo libro Moralium ait: *Nec dũ præcepti virtus emicuerat, qua o[illegible] relinqui præceperat. ſed tamẽ beatus Iob eandẽ præceptionis vim in corde ſeruabat, quia nimirũ ſubſtantiã ſuã [illegible] querat mente, qua ſine delectatione poſsidebat.* Ex quib. verbis clare datur intelligi, q̃ licet beatus Iob [illegible] ſubſtantiã ſuam mente reliquit: quia tñ ſubſtantiam ſuam actualiter retinebat, virtus pcepti [illegible] relinquendi nondũ pfectiſsime, quãrum ad omnem perfectionem, q̃ in euangelio ſuadetur, [illegible] & ita paupertas, q̃ in euãgelio docetur explicite, aliquid perfectionis addit vltra paupertatem, [illegible] ſancti patres ſeruabant. ſed ipſi omnia reliquerunt ſecundũ præparationem animi, & nõ [illegible] um ad affectionem & curam, teſte apoſtolo ad Heb. 11. qui de quibuſdam ait: *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus, in ſolitudi[illegible] errantes, in montibus, in ſpeluncis & in cauernis terræ.* ergo ad euangelicã paupertatẽ pertinet actua[illegible] abdicatio omnis dominii & proprietatis omnium rerum temporalium. Quinto ſic arguunt. lex euangelica eſt perfectiſsima. ergo docet extremos gradus virtutum. Extremus autem gradus paupertatis eſt abdicatio omnis dominii & proprietatis. ergo lex euangelica talem docet paupertatẽ & per conſequens talis abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem.

Quarto iſti impugnatores aſſerunt manifeſte, q̃ iſta aſſertio iſtius impugnati eſt error quo[illegible] Magiſtrorum Pariſienſ. olim per Alexand. 4. condemnatus: & per Doctores Ordinum [illegible] & Minorum multipliciter reprobatus, ideo dicunt iſti, q̃ iſte impugnatus hic inci[illegible] errorem per Romanos pontifices. ſ. Alex. 4. & Innoc. 4. condemnatum. Quod autem ma[illegible] appareant, verba prædicti Alexandri quarti in quadam decretali eius, q̃ incipit: *non ſine multa,* [illegible] Ait autem ſic: *Cum inſuper iidem Fratres omnia reliquerint propter Deũ, exilia vitæ ſubſidia men[illegible] Chriſtum pauperem imitentur perfectionẽ euangelicã amplexando: propter q̃ euidenter apparet, eos nõ [illegible] laudandorũ exiſtere, ſed etiam perfectorũ per ſuæ religionis obſeruantiã, quæ quidẽ ipſius perfectionis [illegible] formã in æterna retributionis primo præcellentem gloriã promereri.* Et infra: *Volumus, & per a[illegible] mandamus, quatenus ſinguli veſtrũ omnes Magiſtros, Doctores, & alios, qui ſunt in ſcholis, ſiue in [illegible] ſeu alibi contra præmiſſa vel aliquid ipſorum attentauerint vel in poſterum attentauerint, ex parte [illegible] reſtudeatis.* Et infra: *Certũ terminum præfigendũ eiſdem dictũ ſuum reuocent publice, & male ſe dixiſſe [illegible] teſtentur penitus & retractent aſſerendo contrariũ, & illud etiam fideliter prædicando.* Et infra: *[illegible] auctoritate præſentium diſtrictius inhibemus, ne quiſquam præmiſſa vel aliquod præmiſſorũ per[illegible] ere, vel quomodolibet defenſare præſumat. quod ſiquis id præſumpſerit, tanquam contumax & eccleſiæ [illegible] ab omnibus fidelibus habeatur.* Ex his verbis colligunt iſti tria. Primum eſt, quod ad [illegible] paupertatem ſpectat abdicatio omnis proprietatis in ſpeciali & communi. Secundũ [illegible] ſtitutionibus iſtius impugnati nulla eſt fides penitus adhibenda. Tertium eſt, quod [illegible] aſſertionem prædictam tanquam contumaces & rebelles Romanæ eccleſiæ ſunt [illegible] declarant ſic. Illa abdicatio, quæ perfectionem euangelicam amplexatur & [illegible] formam, ad euangelicam pertinet paupertatem. ſed abdicatio proprietatis [illegible] um in ſpeciali & in communi perfectionem euangelicam amplexatur, & perfectio[illegible] tenet formam. cum Alexander prædictus de Fratribus Minoribus, qui talem abdi[illegible] in verbis præmiſſis aſſerat manifeſte. ergo huiuſmodi abdicatio ad euangelicam [illegible] tatem.

[illegible] dicere, quod Alexander ibidem loquitur de Fratribus Prædicatoribus & Mino[illegible] Fratres Prædicatores habent aliquarum rerum dominium in communi. Nam li[illegible] de vtriſque: tamen loquens de paupertate eorum affirmat aperte, quod Fratres Mi[illegible] modi abdicationem vouent, perfectionem euangelicam amplexantur & per[illegible] tenent formam. ergo abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem [illegible] gat, tamen intendit, quod vtrorumque paupertas ad euangelicam pertinet [illegible] tanius paupertas iſtorum quantum ad aliquem gradum ſit perfectior paupertate [illegible]. Vnde paupertas euangelica vltra omnem paupertatem præcedentium patrum

addit

addit duos gradus. s. in abdicatione proprietatis omnium in speciali se voto firmare: & in abdicatione omnium tam in speciali quam etiam in communi se voto firmare. & ita vtrorumque paupertas ad euangelicam pertinet paupertatem: imo etiam paupertas monachorum magnas possessiones habentium in communi à paupertate euangelica non debet excludi, quamuis ipsam nõ ita perfecte imitetur, sicut paupertas eorum qui non habent possessiones etiam in communi. Secundo colligunt isti ex prædictis, quod constitutionibus istius impugnati nulla est fides penitus adhibenda: quia non maioris auctoritatis est iste, quam fuerit Alexander quartus. Sed secundũ istum decretali prædictæ Alexandri quarti, fides est minime adhibenda, cum doctrinam falsam secundum istum contineat. falsæ autem doctrinę nulla debet fides adhiberi ergo nec constitutionibus istius est fides aliqualiter adhibenda. Vnde dicunt isti, quod iste reprobando doctrinã summorum pontificum omnem doctrinam summorum pontificum ostendit omni auctoritate carere. quare & doctrinæ suæ nullus cogitur adhærere, & si de facto alios cogit suam doctrinam defendere facto sibiipsi contrarius inuenitur. Tertio concludunt isti ex præmissis, quod oẽs tenentes assertionem istius impugnati contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Nam ex quo constitutionibus istius impugnati est minime adhærendum, sicut ostensum est prius, decretali prædicta Alexandri quarti omnes tenentes abdicationẽ Fratrum Minorum. s. perfectionem euangelicã minime amplexari & perfectionis euangelicæ formã non tenere, sunt contumaces & rebelles ratione ecclesiæ iudicari hoc autem tenent oẽs, qui dicunt, euangelicam paupertatem dominium rerum & proprietatem nequaquam excludere. ergo oẽs dictam assertionem tenentes contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Ex quo inferunt quod omnes cõsentientes vel approbantes constitutiones istius de hac materia, ac eas tanquam approbandas, legentes, approbantes, exponentes, scribentes, prædicantes vel eis quomodolibet adhærentes, sunt contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ reputandi. Insuper isti impugnatores propter eos, qui doctrinam Thomæ sequuntur, verba eiusdem prædictam assertionẽ tanquam erroneam reprobantis adducunt. Dicũt enim, quod in libro suo, quem edidit contra prædictos Magistros Parisiens. ca. 6. pertractans, & pro rubrica præmittens: *Vtrum religioso liceat omnia sua relinquere, ita quod nihil sibi possidendum remaneat nec in proprio nec in communi*; assertiue pronuntiat verba, quæ sequuntur, dicens: *Prædicti autem non contenti aduersarii veritatis religionum omnium fundamentum ab ipso domino firmiter collocatum nituntur euertere, videl. paupertatem, dicentes illicitum fore omnibus suis dimissis pauperem religionem ingredi, quæ possessiones ac redditus non habeat*. Et infra loquens de Vigilantio hæretico, ait: *Nec solum cõtentus fuit Iouinianum imitari, consilium de virginitate euacuans, sed superaddere ausus est, vt etiam consilium de paupertate seruanda omnino destrueret. Vnde Hieronymus de eo dicit, quod autem asserit eos melius facere, qui vtuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me ei, sed à Deo respondebitur: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Matt. 19. Hic autem error per successiones errantium vsq; ad hodierna tempora peruenit, & in hæreticis quibusdam, qui Cathari nominantur, permansit & adhuc permanet, sicut patet in quodam tractatu cuiusdam desiderii Hæresiarchæ Lombardi nostri temporis, quem edidit contra catholicam veritatem: in quo inter cætera condemnat statum eorum, qui relictis omnibus degere volunt cum Christo. Nuper autem (quod est horribile) antiquus error renouatus est ab his, qui fidem defendere videbantur, & more errantium in peius procedentes, non sunt contenti diuitias paupertati æquare, vt Iouinianus vel diuitias paupertati præferre, vt Vigilantius: sed paupertatem totaliter condemnare, dicentes non esse licitum omnia sua pro Christo relinquere, nisi talem religionem intret, quæ possessiones habeat: vel nisi talis de labore manuum viuere intendat. Asserunt etiam paupertatẽ laudari in scripturis non actualem, qua scilicet aliquis rebus temporalibus se expoliat, sed habitualem, qua aliquis rem temporalem contemnit corde, & si res possideat*. Hic explicat sententialiter assertionem prædictam istius impugnati, qui ponit quam euangelica paupertas omnium rerum temporalium dominium & paupertatem nequaquã excludit, quia euangelica paupertas maxime laudatur in scripturis. & ideo si euangelica paupertas nõ excludit omnem dominium temporaliũ, actualis paupertas, quæ excludit omnem dominium, non maxime laudatur in scripturis, vt dicunt prædicti artistes secundum Thomam.

Sed istum errorem Thomas multis rationibus reprobare conatur: quarum plures, vt isti impugnatores dicunt, contra assertionem prædictam sunt euidentes: & auctoritates assumunt sæpedictam assertionem apertissime conuincentes. Et ideo dictarum seriem rationum duxi præsenti [illegible] post verba itaque supradicta subiungit immediate Thomas dicens: *ad destructio[illegible] hoc modo procedemus. Primo ostendemus ad perfectionem euangelicam pertinere, non solum pau[illegible] [illegible]tualem, sed etiam actualem, quæ fit per abiectionem temporalium rerum. Secundo ostendemus, quod [illegible] perfectio manet, etiam si possessiones in communi non habeantur. Tertio quod hæc perfectio etiam in his qui possessionibus carent non semper requirit manuum laborem. Quarto soluemus ea quæ pro se inducunt. Ad ostendendum autem paupertatẽ actualem ad euangelicam perfectionẽ pertinere, assumatur primo quod dicitur Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperib. sed ille, qui sua vendit & pauperib. tribuit, non solum habitualem paupertatẽ eligit, sed actualem ergo actualis paupertas ad euangelicã perfectionem pertinet. Item, perfectio euangelica consistit imitatione Christi. sed Christus non solum voluntate, sed etiam realiter pauper fuit. Vnde dicitur Matt. 17. super illud, Vade ad mare: Glossa Dominus tantæ paupertatis fuit, vt vnde tributum solueret, non ha[illegible]et. & Lucæ 9. vulpes foueas habent &c. Dicit Glossa: ego sum tantæ paupertatis, vt nec hospitium quidem h[illegible], nec meo vtar tecto. & per multas alias auctoritates de facili hoc probari potest. ergo actualis paupertas ad per[illegible]tionem euangelicã pertinet. Item, euangelica perfectio maxime in apostolis claruit. sed ipsi actualem paupertatem habue-*

habuerunt sua omnia relinquentes. Vnde Petrus dixit Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia &c. & Hiero. ad Hedibian. Si vis esse perfectus & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt apostoli, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & nudā solam, crucē virtute nuda sequaris & sola. ergo actualis paupertas ad euangelicā perfectionem pertinet. Itē Marci 10. super illud: quam difficile qui pecunias habēt &c. Glos. aliud est pecunias habere, aliud amare. Multi habēt & nō amant: multi nō habēt, & amant. Itē alii habent & amāt. Alii vero nec habere nec amare se gaudēt, qui tutiores sunt: qui cū apostolo dicere possint. Mihi mūdus crucifixus est & ego mūdo. ergo actualis paupertas & habitualis sic præferenda est habituali paupertati. Itē idē potest haberi Mat. 19. per Glossam super illud: Diues difficile intrabit in regnum cœlorū. Glossa, de omnib. tutius est, nec habere nec amare diuitias. Item Iacobi secundo. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo. Gloss. inopes rerum temporalium. hoc autem non est nisi per actualem paupertatem. ergo actualiter pauperes electi sunt à Deo. Item Luca 14. Nisi quis renunciauerit omnib. quæ possidet. ... hoc distat inter renunciare omnib. & reliquisse omnia quia renunciare conuenit omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis quæ possident, vt tamen mente tendāt ad æterna. Reliquisse est tantummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt & sola æterna inhiant. Ergo relinquere, quod pertinet ad actualem paupertatem, est euangelicæ perfectionis: sed renunciare, quod pertinet ad habitualem. secūdum Glossam prædictam, est de necessitate salutis. Item Hieronymus in epistola contra Vigilantium post verba supra inducta subiungit: Ad eum loquitur, sc. Dominus dicens: Si vis perfectus esse &c. qui vult esse perfectus, qui cum apostolis patrem, nauiculā & rete dimittit, iste, quem tu laudas, secundus ac tertius gradus est. sc. qui fructum possessionum dat pauperibus: quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis & tertiis esse præferenda. ergo patet, quod præferendi sunt, qui omnia sua dimittunt illis, qui de fructibus possessionum, quas retinent, pauperibus diuidunt. Item Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum: Si habes substantiam vende, & da pauperibus si non habes, grandi onere liberatus es, nudū Christum nudus sequere: durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. & multa alia huiusmodi ex epistolis Hieronymi accipi possunt, quæ de actuali paupertate necesse est vt intelligantur, quæ causa breuitatis dimittuntur ad præsens. Item August. dicit in libro de ecclesiasticis dogmatibus: Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est per intentionem sequendi dominum simul donare & absolutum à sollicitudinibus egere cum Christo ... sic idem quod primus. Item Ambrosius in libro de Officiis: Nullum adminiculum præstant diuitiæ ad vitam beatam quod euidenter Dominus notat in euangelio dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum cœlorum. Itaque paupertatem, famem, dolorem, quæ putantur mala, non solum impedimento non esse ad vitam beatam, sed adiumento esse euidentissime probaut. sed hoc non potest intelligi de paupertate habituali, quæ homo diuitias subiicit: quia hæc à nullo putatur impedimēta beatitudinis. ergo oportet quod intelligitur de paupertate actuali, quæ omnia abiicit. Item Gregorius dicit in homil. 8. secundæ partis super Ezechielem: Cum quis aliquid suum vouet Deo, & aliquid non vouet, sacrifi. cium est: cum vero omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouit, holocaustum est. sed holocaustum erat dignissimum sacrificium. ergo perfectissimum opus est omnia sua propter Deum dimittere. Item Greg. in prologo Moralium: Cum enim adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi ... tenus deseruire, cœperunt multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere, vt in eo iam non specie, sed quod ... mente retinerer, quæ tandē cuncta sollicite fugiens portum monasterii petii, & relictis, quæ sunt mundi, ex ... mundi naufragio solus euasi. Ex quo patet, quod periculosum est res mundi possidere: quia earū possessio ... mentem retinet: & ideo laudabilius est possessionem rerū temporalium à se abiicere per actualem paupertatem, vt mens à cura diuitiarum liberetur. Item Chrysost. dicit in libro qui dicitur, nemo læditur nisi à semetipso: quid ... penuria rerum corporalium læsit? nonne in fame & siti & nuditate degebant? & pro his clari, maximi & ... fici habebantur, atque ingentem per hoc fiduciā quæsierant apud Deum? Ex quo patet, quod actualis paupertas ... in penuria rerū consistit, ad apostolicam perfectionē pertinet. Item Bernardus dicit ad Senon. Archiepiscopū: ... nihil sibi inde at ex omnibus, quæ habet, non foueā, vt vulpes, non tanquā volucres nidum, non loculos quo... non domos sicut nec Maria locum in diuersorio, imitatus profecto illum qui non habebat vbi reclinare ... patet, quod nihil omnino possidere in mundo ad Christianam perfectionem pertinet. Item 1. q. 2. t. Si ... perfectior est ille, qui se rebus mundi expoliat, aut qui cū nihil habuerit, nec habere desiderat: quam ... multi quæ possidet aliquid ecclesiæ præstiterit. Ex quo patet, quod nihil possidere ad perfectionē Christianā ... em eum, qui vacat contemplationi diuinæ, magis opus esse à rebus mundanis liberum, quam eos qui ... philosophicæ vacabant. Sed philosophi, vt libere philosophiæ vacarent, laudabiliter mundi substantiam ... vnde Hieronymus dicit ad Paulinum presbyterum de institutione monachorū: Socrates ille Thebanus, ... dissimus cum ad philosophandū Athenas pergeret, magnū auri pondus abiecit: nec putauit se posse: & ... diuitias possidere. ergo multo magis ad vacandum contemplationi diuinæ laudabile est omnia sua ... per illud Matt. 19. Si vis perfectus esse &c. dicit Glossa interlinearis: Ecce contemplatiua, quæ ad ... præmium excellens non debetur, nisi merito excellenti sed præmium excellens. s. iudiciaria ... paupertati, sicut patet Mat 19. super illud. Vos qui reliquistis &c. Dicit Glossa. Qui relique... dominū, hi iudices erunt: qui licita habentes recte vsi sunt iudicabuntur. ergo in actuali ... llens consistit. Itē 1. Cor. 7. apostolus consilium dans de virginitate seruanda rationem assi... dine fiet. sed abiectio diuitiarum maxime facit hominem sine sollicitudine: quia diuitiæ suæ ... tas multas sollicitudines inferunt. vnde Luc. 8. Diuitiæ per spinas signantur, quæ verbum suæ sol... in cordibus auditorum ergo sicut virginitas, ita & actualis paupertas ad euangelicam perfectio... verbis (vt dicunt isti) colliguntur octo, q̄ doctrinę istius impugnant aperte repu... um est, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in ... Deum ad perfectionem spectat: quia de illa abdicatione loquitur iste Doctor ... a, quam toti capitulo præmittit, ex pluribus rationib. supradictis, quæ de illa ... udunt, patentes apparet. Secundū est, q̄ perfectior est talis abdicatio proprie-

communi, argui potest quod apostoli habuerunt aliqua in communi. *Quoad proprietatem & dominium in communi.*] Hoc potest concedi de dominio, quod est potestas vendicandi in iudicio rem, quæ non est alterius quoad dominium. non est autem verum de dominio, quod est potestas de re ad libitum disponendi. [*Quare videtur quod & apostoli habuerunt, &c.*] Dicunt quod male infert, quod monachi habent mobilia & immobilia in communi. ergo & apostoli habuerunt vel habere potuerunt: quia habere huiusmodi diminuit de gradu altissimæ paupertatis. & ideo ex hoc, quod monachi ab illo gradu deficiunt, non potest argui, quod apostoli in hoc defecerunt. [*In Iudæa non retinuerunt immobilia.*] Verum est: quia non habuerunt. [*quia postea vendiderunt.*] Hoc dicunt omnino esse erroneum: quia tantum possessiones & prædia vendiderunt, sicut patet in Actibus. [*Ideo apostoli quia prauidebant ad gentes ecclesiam transituram.*] Hæc non fuit causa, quare apostoli vendiderunt, quia apostoli post missionem Spiritus sancti nullam possessionem vendiderunt: sed hæc fuit causa vna, quare de consilio apostolorum suas possessiones vendiderunt: huius tamen fuerunt aliæ causæ. [*Vt probatur Act. 1. & 4.*] Hoc ibi non probatur, sed ostenditur, quod possessiones suas conuersi vendiderunt, non apostoli [*& 12. q. 1. ca. futuram.*] ibi de venditione apostolorum nulla fit mentio, vt patet intuenti.

CAP. XIX.

ADhuc iste veritatis & fidei inimicus ad probandum, quod in rebus, quæ vsu consumuntur, possit haberi vsus a dominio separatus, arguit sic. Omnes decimæ terræ siue de frugibus siue de pomis arborum domini sunt, vt habetur Leuitici vlt. Vsus autem decimarum tantum est Leuitarum, vt habetur Nume. 18. Constat autem, quod illæ decimæ sunt de frugibus & pomis, quæ sunt res consumptibiles vsu. quare cum dominium decimarum sit domini, & vsus earum sit Leuitarum: Sequitur quod in rebus vsu consumptibilibus haberi potest vsus à dominio separatus.

Hic iste impugnatus nititur respondere ad tertiam obiectionem appellantis. & primo ipsa obiectio recitari videtur. Secundo respondetur ad ipsam in parte immediate sequenti.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ille impugnatus male & peruerse recitat hic obiectionem appellantis. Nam verba appellantis sunt hæc. *Tertio ostenditur quod dicta assertio scripturæ diuinæ repugnat. Nam sicut habetur Numeri 18. Leuitici vlt. Dominium decimarum siue de pomis siue de frugibus terræ, quas res vsu consumptibiles esse constat, fuit & est Dei, dominium ecclesiæ est Dei: sed vsus illarum fuit & est ministrorum Dei. ergo vsus rerum vsu consumptibilium potest à proprietate & dominio separari. & eius oppositum manifeste obuiat scripturæ diuinæ.* Ex his patet, quod obiectio non est sub eisdem verbis, vt superius, recitata. qualiter autem in sententia differat, super literam apparebit.

Est autem, vt dicunt, intentio appellantis, quod dominium quod est potestas de re ad libitum ordinandi quantum ad multa, quæ sacerdotibus & Leuitis legis veteris competebant, ipsi Leuitæ & sacerdotes nequaquam habebant; vsum tamen illarum rerum habebant. Ex quo volebat appellans concludere, quod in huiusmodi rebus consumptibilibus vsu, vsus potest à tali dominio separari. & eadem ratione potest vsus in huiusmodi rebus ab omni dominio separari: quia dicunt, vt patebit inferius, omnes rationes istius impugnati æque concludere de vno dominio & de alio; & ita si vsus huiusmodi rerum potest à tali dominio, quod est potestas de re libere ordinandi, separari: sequitur per consequentiam, quod vsus huiusmodi rerum potest ab omni dominio separari.

Sed paucis exponamus textum [*Domini sunt.*] id est domino principaliter offeruntur, nec dabantur Leuitis nisi propter dominum. [*vsus autem decimarum tantum est Leuitarum*] in verbis appellantis hæc dictio tantum minime inuenitur, sicut patet intuenti verba superius recitata. & ideo in hoc in sententia verba, quæ imponit iste impugnatus, distant à verbis appellantis.

CAP. XX.

AD hoc dicendum, quod iste arguit euidenter ex falsis. quod enim dicit Leuitas habuisse vsum tantum decimarum: falsum dicit, vt probatur Num. 18. ca. per eum in contrarium allegato. vbi Dominus sic dicit: Filiis Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Ex quibus patet, quod Leuitæ non tantum vsum in decimis, sed etiam dominium habuerunt.

Nec obstat, quod in eodem capitulo dicitur, quod in vsum Leuitarum & necessaria dominus decimas separauit. Aliud est enim alicui in vsum rem aliquam dare: & aliud alicui dare vsum alicuius rei. Vbi enim vsus rei visibilis conceditur alicui, vsus tantum rei & non dominium sibi intelligitur esse datus. sed vbi alicui res datur in vsum nedum vsus rei, sed & dominium intelligitur esse datum.

Vnde cum dicitur in præallegato capitulo: quod in vsum Leuitarum & necessaria Dominus separauit, declarauit Dominus, ad quid vel propter quid Leuitis decimas dedit. quia enim de frugibus & fructibus dupliciter nos viuimus; vno modo comedendo, ad quod primo & principaliter sunt concessi, iuxta illud Gen. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam. verum quia nonnunquam qui abundat in talibus deficit in aliis necessariis ad vitam humanam, voluit dominus, quod Leuitæ possent non solum de frugibus illis comedere, sed de illis quoad alia vitæ necessaria vendendo & permutando sibi prouidere. & ideo dicit in vsus & necessaria. & ita dicendum est de verbis illis in eodem ca. contentis ad Aaron prolatis, vbi dominus sic dixit: vniuersa frugum initia quæ gignit humus & domino deportantur, cedent in vsus tuos. Illarum autem rerum dominium concessit illis dominus, vt in eodem c. patet. In quo Dominus ad Aaron loquens sic dixit: Omnis oblatio & sacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur

mihi

mihi, ... tu sancta sanctorum suum erit & filiorum tuorum sequitur: primitias autem quas vouerunt & obtulerunt filii Israel, dedi tibi & filiis & filiabus tuis iure perpetuo. Ex quibus patet quod non solum in decimis, nec in rebus prædictis alijs, Aaron & Leuitæ vsum, sed & dominium habuerunt.

In parte ista iste impugnatus ad prædictam obiectionem nititur respondere. Dicens, quod ... procedit, cum assumit Leuitas habuisse vsum tantû decimarum. quod esse falsum ostenper capitulum allegatum *Numeri* 18. Secundo ibi: *nec obstat*, respondet quibusdam verbis eiusdem capituli, quæ contrarium sonare videntur: dicens quod aliud est dare alicui vsum rei, & dare aliquid in vsum. Qui enim dat vsum, non dat dominium. Sed qui dat in vsum, rem aliquam ... eiusdem rei dominium. Et ideo cum dicitur in eodem capitulo. *In vsus Leuitarum* &c. ostendi... quod Dominus dederit Leuitis dominium decimarû. Tertio ibi: *quia enim de frugibus*, assignat ... quare Dominus dedit Leuitis dominium decimarum, vt scilicet ex eis acquirerent alia ... vitæ vendendo & permutando. Quarto ibi, *& idem dicendum est*, respondet ad alia verba eiusdem capituli, quæ videntur esse contra ipsum, ostendens per verba eiusdem capituli, quod ... rerum dedit Dominus dominium Aaron & Leuitis.

Circa istam partem isti impugnatores sic procedunt. Primo enim ostendunt, quod iste impugnatus appellanti falsum imponit. Secundo declarât intentionem auctoritatum, quibus pro... nititur, quod Leuitæ habuerunt dominium decimarum & aliarum oblationum & sacrificiorum. Tertio explicant mentem appellantis. Circa primum dicunt, quod iste impugnatus imponit appellanti, quod secundum eum Leuitæ habuerunt tantum vsum decimarum: cum tamen ... exclusiuam nusquam ponat. Et ita dicunt, quod falsum sibi imponit. Circa secundum dicunt, quod quædam distinctio tacta superius est ad memoriam reuocanda. scil. quod dominium ... quoddam enim est dominium, quod est potestas principalis, quamuis non semper ... vendicandi rem in iudicio ac etiam defendendi. Aliud est dominium, quod super ... potestatem addit potestatem de re libere ordinandi. Dominium primo modo dictum ... sacerdotes & Leuitæ in omnibus rebus eis ex diuina ordinatione vel sponte oblatis ... habuisse. Nam si aliquis decimas, primitias, partem sacrificiorum, quæ sacerdotibus debebantur & etiam panes propositionis furatus fuisset, ipsi habuissent potestatem vendicandi in iudicio, sicut modo episcopi, & personæ ecclesiæ habent potestatem vendicandi ius ecclesiæ in iudicio, si fuerint ablatæ vel iniuste detentæ. Et ideo sicut aliquo modo conceditur, quod viri ecclesiæ habent dominium rerum ecclesiasticarum: ita potest concedi, quod sacerdotes & Leuitæ veteris legis habuerunt aliquo modo dominium decimarum & aliarum rerum sibi à Deo concessarum. Non enim videtur, quod à rebus temporalibus magis fuerunt expropriati, quam ministri ecclesiæ in noua lege Sed dominium secundo modo dictum non habuerunt sacerdotes & Leuitæ in omnibus rebus eis assignatis: & tamen in multis earum ius habebant & potestatem vtendi. ... vtendi respectu aliquarum rerum magis distabat ab isto dominio, & respectu aliarum ... distabat à dominio, isto modo, dicto. Nam respectu aliquarum rerum habebant potestatem ... vtendi absque omni potestate vendendi, donandi, permutandi aut quomodolibet alienandi, vel de eis disponendi, sicut fuit de panibus propositionû, quos soli sacerdotes in loco sancto ... comedere. Aliquas autem res familiæ suæ dare poterant ad vescendum. vnde Numeri 18. ... habetur: *Primitias autem quas vouerunt & obtulerunt filii Israel tibi dedi & filiis ac filiabus tuis iure ... mundus est in domo tua vescetur ex eis.* Ex his dicitur, quod auctoritates, quas iste adduxit ... quod habebant dominium oblationum sacrificiorum & huiusmodi, non concludunt ... secundo modo dicto: sed videntur côcludere de dominio primo modo dicto. Tertio ... impugnatores explicant menté appellantis dicentes, quod appellans per rationé prædictâ intendit ... concludere, quod vsus facti in rebus vsu côsumptibilibus potest separari à dominio, ... vera potestas vendendi, donandi rem, & de illa ad libitû disponendi, supponens tanquam ... quod vsus facti in huiusmodi rebus potest à tali dominio separari, quod & vsus facti in huiusmodi ... potest ob omni dominio separari. Et de hoc patebit inferius. Quod autem ratio sua probet, ... facti in huiusmodi rebus potest à tali dominio separari, videtur eis apertû. Nam de plu... & oblationib. & sacrificiis sacerdotes & Leuitæ non habebât aliquâ potestatem quo... disponendi, nisi potestaté comedendi tantûmodo. vnde Deut. 26. sic legitur. *Quando ... decimam cunctarû frugû tuarû, anno decimarû tertio dabis Leuitæ & aduenæ & pupillo & viduæ, & comedent iuxta portas tuas & saturentur* Ex his verbis datur intelligi, quod quemadmodum aduenæ & pupilli ... habebât tantûmodo potestaté comedendi de huiusmodi decimis, ita nec Leuitæ habebant ... alitet disponendi de huiusmodi decimis, quâ tantummodo comedendo: & ita do... proprie dictum nullatenos habuerunt, & tñ habuerunt vsum facti. ergo in decimis huiusmodi ... vsus facti à tali dominio separatus. & itê Leuit. 21. sic legitur: *Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias domino, nec panes Deo suo: vescetur tamen panib. qui offeruntur in sanctuario.* Ex quib. verbis datur intelligi, quod talis poterat vti panibus, in quibus non nullum habebat dominium saltem quod est potestas vendendi &c. Nec solû est verû de sacerdotib. ... quod habebât vsum facti à tali dominio separatû: imo etiam alii sæpe habebât vsum facti in huiusmodi rebus à tali dominio separatû. Nam de nônullis oblatis & sacrificiis Deo habebât potestatem ... scilicet comedendi, de quib. aliud nihil facere potuerunt. vnde Deut. 12. sic habetur: *Ad ... elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habites in eo,*

venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria primogenita boum & ouium, & comedetis in conspectu domini Dei vestri. Et post: *Illuc omnia quae praecipio conferetis holocausta & hostias & primitias manuum vestrarum & quicquid praecipuum est in muneribus quae vouistis Deo: ibi epulabimini coram domino Deo vestro: vos ac filii & filiae vestrae, famuli ac famulae, atque Leuites, qui in vestris vrbibus commoratur.* Et infra: *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, vini & olei tui, primogenita armentorum & pecorum, & omnia quae voueris & sponte offerre volueris: & primitias manuum tuarum, sed coram domino Deo tuo comedes ea in loco quem elegerit dominus Deus tuus ac filia, seruus ac famula atque Leuitae qui manent in vrbibus tuis.* Et infra: *Quod autem sacrificaueris & voueris domino, tolles & venies ad locum, quem elegerit dominus, & offeres oblationes tuas: carnem & sanguinem super altare domini Dei tui, sanguinem hostiarum fundens in altari: carnibus autem ipse vesceris.* Ex his verbis aliisque quampluribus euidenter datur intelligi, quod sanctificata & oblata domino, comedendi potestatem habebant, sed non de eis aliquid aliud ordinandi. & ita habuerunt vsum facti à tali dominio separatum. imo videtur, quod in talibus nullum dominium habuerunt: quia illa simpliciter erant oblata & sanctificata Deo: & eis erat concessa potestas tantummodo comedendi. Esto etiam, quod offerentes habuissent dominium, quod est potestas vendicandi rem in iudicio: filii tamen & filiae, serui & famulae talem potestatem minime habuerunt, & tamen habuerunt vsum facti. ergo vsus facti quoad illos in huiusmodi rebus fuit ab omni dominio separatus.

Sequitur videre aliqua circa literam. [*Iste arguit euidenter ex falsis*] hoc negant. [*Quod enim dicit Leuitas habuisse vsum tantum decimarum*] dicunt quod appellanti falsum imponit. [*Dedi omnes decimas Israel in possessionem* &c. *Ex quibus patet, quod Leuitae non tantum vsum in decimis, sed etiam dominium habuerunt.*] Dicunt quod hoc non patet ex [illegible] praemissae: licet ex istis & aliis patere possit, quod Leuitae in quibusdam decimis [illegible] comedendi, non tamen habuerunt in omnib. dominium, quo valerent de decimis ad suum libitum ordinare: quia, sicut ostensum est prius, *dare* non semper accipitur pro conferre dominium rei datae. [*Nec obstat quod in eodem ca. dicitur quod in vsus Leuitarum & necessaria dominus decimas separauit*] illud obstat, vt dicunt isti: quia aliquarum decimarum habebant vsum & potestatem vtendi absque omni potestate de eis aliter disponendi: & ita habuerunt vsum absque dominio libero & proprietate, quae est potestas de re ad libitum disponendi. [*Aliud est enim alicui in vsum rem aliquam dare, & aliud dare alicui vsum alicuius rei.*] Ista assertio continet duas particulas, in quarum vtraque ponitur hoc nomen *vsus*, sicut de se patet. Et si quidem in vtraque particula accipiatur *vsus* vniuoce, & eodem modo, dicunt isti quod est omnino irrationabiliter dictum: quia si in vtraque particula accipiatur *vsus* pro iure quodam determinato vtendi, constat quod non est aliud secundum rem dare rem aliquam in vsum talem, & dare alicui talem vsum iuris rei. si etiam accipitur in vtraque particula pro potestate vtendi: constat quod non est aliud, sicut non est aliud alicui in potestate vtendi rem aliquam dare, & dare alicui potestatem vtendi eadem re. Sicut si accipiatur pro actu vtendi non est aliud: quia non est aliud dare alicui rem in actum vtendi, & dare sibi actum vtendi: nisi forte dicas, quod dare in actum vtendi est dare potestatem vtendi: sed tunc non acciperetur vsus vniformiter in vtraque particula, nec esset sic ad propositum istius. Si autem hoc vocabulum *vsus* aequiuoce & differenter accipiatur in vna particula, & in alia, sic potest concedi. vnde si in prima particula hoc nomen accipiatur pro potestate vtendi, & in secunda pro vsu iuris determinati, sic potest concedi: sicut aliud est dare alicui rem aliquam in potestatem vtendi, & dare vsum rei qui est ius quoddam ciuile. vnde nonnunquam dat aliquis alicui potestatem equitandi equum suum: cui tamen non confert tale ius ciuile vtendi. sed isto modo nihil facit ad intentionem istius impugnati. [*Vbi enim vsus alicuius rei inuisibilis conceditur: vsus tantum rei & non dominium sibi intelligitur datus esse.*] Si hoc vocabulum *vsus* accipitur pro vsu determinato iuris ciuilis, quod est quoddam ius distinctum à dominio & vsufructu, continet veritatem. sed isto modo in tota obiectione praemissa non accipit vsum appellans: nec sic vnquam accipitur nomen *vsus* in scriptura diuina. Si vero nomen *vsus* in verbis praemissis accipitur pro potestate vtendi, sic aliquando continet veritatem, & aliquando falsitatem: quia qui dat sic potestatem vtendi, vt à se transferat dominium, si alius est capax, & vult recipere, dat etiam dominium: quandoque autem dat potestatem vtendi dominio sibi retento. Idem potest dici de illo, qui dat vsum accepto vocabulo *vsus* pro actu vtendi. [*sed vbi alicui res datur in vsum, non dum vsus rei, sed etiam dominium intelligitur esse datum.*] Si hoc vocabulum *vsus* accipiatur pro vsu iuris determinati, quod diffinitur sic: *Vsus est ius vtendi rebus alienis* &c. Dicunt isti, quod est simpliciter falsum. quia implicat contradictionem. s. quod aliquis haberet talem vsum alicuius rei, & dominium eiusdem: quia sequeretur, quod esset res aliena & propria. Si a. accipitur vocabulum *vsus* pro potestate vtendi, sic adhuc est falsum, vt dicunt: quia saepe datur alicui hospitium vel res alia in potestatem vtendi, non tamen propter hoc intelligitur dominium esse datum. Et quia iste impugnatus hoc dictum suum neque ratione neque auctoritate probat, eadem facilitate contemnitur qua probatur. [*cum dicitur in praeallegato ca. quod in vsus Leuitarum & necessaria dominus separauit. Declarauit dominus ad quid vel propter quid Leuitis decimas dedit*] hoc concedunt isti. [*quia enim de frugib.* &c.] hoc non impugnant. [*Voluit dominus quod Leuitae possent non solum de frugib. illis comedere, sed etiam de illis quo ad alia vitae necessaria vendendo vel permutando sibi prouidere.*] Hic dicunt [illegible] impugnatum contra sacram scripturam errare: quia, sicut patet Leuitici vlt. Fruges, de quib. est [illegible] sermo, sanctificabantur domino. vnde Leuit. vlt. sic habetur: *Omnes decimae terrae siue de frugibus, siue de pomis arborum, domini sunt & illi sanctificantur.* sed sanctificata domino, vendere non licebat: quo nec licebat sanctificata domino, omnib. date indifferenter ad vescendum. Vnde

Leuit.

Leui. 22. ca. sic scribitur: *Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis: inquilinus sacerdotis, & mercenarius non comedet ex eis.* & infra: *Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur.* Ex his aliisq; quampluribus colligitur euidenter, quod non licebat sacerdotibus, & Leuitis dare sanctificata indifferenter omnibus ad vescendum: & per consequens multo magis non licebat vendere ipsa vel permutare: & ita non omnia quæ dabantur eis, ad hoc dabantur eis, vt vendendo, ac permutando sibi prouidere liceret. Quia de sanctificatis nullatenus hoc licebat. & ideo dixit, *in vsus & necessaria*: patet quod non ideo dixit, quia nonnullis tantum vti debebant & vendere aut permutare minime poterant. [*Et idem dicendum est de illo verbo in eodem capitulo contento, ad Aaron prolato: vbi Dominus sic dixit, vniuersa frugum initia* &c.] Hic etiam dicunt isti, quod errat: quia, vt dicunt, nō licebat sacerdotibus vendere primitias, aut etiam permutare. Vnde dicunt quod esto, quod cum dicit Leuitas & sacerdotes habuisse dominium decimarum, primitiarum, oblationum, sacrificiorum, & huiusmodi: per æquiuocationē huius vocabuli *dominium* posset aliqualiter glosari: tamen cum dicit eos potuisse vendere, & permutare huiusmodi, nullo modo potest excusari: & specialiter de initiis frugum, de quibus hoc fit mentio, quod ex verbis scripturæ colligitur euidenter. Nam post verba prædicta sequitur immediate: *qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod immundi in domo sacerdotis talibus frugum initiis vesci non poterant. ergo multo magis non debuerunt vendi, aut etiam permutari. Debebat ergo sacerdos, & qui mundi erant, in domo sua vesci huiusmodi frugum initiis. & per consequens non licebat sibi ea vendere, vel permutare. & ideo dicunt, quod iste errat, cum dicit. [*Et idem dicendum est* &c.] Secundo isti impugnatores notant ex istis verbis & prædictis, cum dicit. [*Volunt Dominus* &c.] Quia in tota ista serie verborum, per dominium intelligit potestatem, qua potest quis rem vendere & permutare, & de ea sibi necessaria prouidere. Quare dicunt, quod accipiendo dominium, sicut ipse accipit, omnino erroneum est, quod sacerdotes & Leuitæ in omnibus huiusmodi rebus habuerunt dominium. [*Domino deportantur.*] Quia Domino principaliter offeruntur. [*Cedent in vsus tuos.*] Hoc est, dabuntur tibi ad vtendum. sc. ad comedendum, vel aliquo alio modo conuenienti vtendum. Et de istis constat, quia non poterāt ea vendere, nec permutare. [*Illarum autem rerum dominium accessu illo Dominus*] Hoc dicunt omnino esse falsum, accipiendo dominium, sicut iste intelligit. s. pro potestate vendendi & permutandi. [*& in eodem ca. patet.*] Dicunt quod in eodem ca. patet contrarium sicut ostendent statim post. [*Reddatur mihi.*] Dicunt hic isti impugnatores, quod aliquid reddere Deo non est aliud quā dominiū rei relinquere, & diuinis vsibus applicare. hoc autē sunt in triplici doctrina. quædam n. ex speciali ordinatione Dei diuinis vsib. applicantur, quia per ipsa colitur Deus, sicut fuerūt in veteri lege templū, vestes, vasa & huiusmodi. & ista solummodo ad dominium Dei priuete videntur, ita q in nulli' bonis sunt: nec in pro derelictis habētur, nec occupanti cōceduntur, sed diuino cultui deputātur. talia fuerūt multa in lege veteri, quę vēdere aut pmutare aut quomodolibet alienare nulli licebat. & ideo ad nullius hominis dominiū pertinebāt: & si ablata fuissent. aut iniuste detenta, nullus habuisset potestatē tanq̄ sua, sed tanquā Dei in iudicio vendicandi. Talia fuerūt arca Dei, mēsa propositionis, vestes quas fecit Moyses Aarō fratri suo & filiis eius ad vtendū, sicut habetur Exo. 28. & alia multa, quæ potērāt aliquomōd alienare. & ideo multis talib. vtebātur, in quib. nullū habebant dominiū. Alia qua vero sunt diuino cultui deputata ex generali ordinatione Dei, & speciali ordinatiōe humana, sicut sunt vestes, quib. nunc vtūtur sacerdotes, & multa alia quę in ecclesiis reperiuntur. & ista aliquomodo ad dominiū humanū ptinere videtur, inquantū homines habēt potestatē ipsa vel in propria forma vel in alia forma alienādi & vendēdi & ad aliorū verū & liberū dominiū trāsferendi & vendendi. Tertia sunt, quę nequaq̄ diuino cultui deputātur, sed ad sustentandū seruiētes Deo concedūtur & assignātur. & de talib. potest, vt videtur, concedi, q aliqualiter ministri Dei habēt eorū dominiū, inquantū habēt potestatē ipsa tanquā sua vsui suo applicādi, & in iudicio vēdicandi, vel defendendi cōtra vendicatores iniuste. De istis i n quędam fuerunt in veteri lege, quæ ministri Dei nō poterant aliquo modo alienare, sed in consumere. [*tuū erit & filiorū tuorū*] non quantū ad potestatē vendēdi & pmutandi, sicut intelligit iste impugnat': sed quantū ad potestatē comedendi, q per verba īmediate sequentia declaratur aperte, cū dicitur: *in sanctuario comedetis illud mares tantū comedent ex eo, quia consecratū est domino.* Ex quib. verbis datur intelligi, q illud erat Aaron & filiorū eius quantū ad licitā potestatē comedendi, non ad aliū vsum nec quantū ad potestatē vendēdi: & per consequens: & ita tunc vsus facti separabatur a dominio tali, q est potestas de re libere ordinandi. [*Dedi tibi & filiis tuis* &c.] non quantū ad potestatē vendēdi & permutādi: sed quantū ad potestatē comedendi q ex verbis īmediate sequētib. euidēter apparet, quib. dicitur: *Qui mūdus est in domo tua, vescetur ex eo.* Ex quib. verbis colligitur, q non aliā potestatē vtendi habebāt, nisi comedendi tantum de eo. *Ex quib. patet. q nō solū in decimis, nec in reb. prædictis Aaron & Leuita viri, sed dominiū habuerunt.*] Contrariū sequitur omnino accipiēdo *dominiū*, sicut accipit iste. s. pro potestate vendendi, permutandi &c. q. ares pdictas nō poterāt vendere, nec ēt pmutare. CAP. XXI.

Rursum nititur ostendere, quod dicere, quod simplex vsus facti nō possit haberi in reb. vsu consumptibilib. à dominio, ... est vitā Christi & apostolorū eius impugnare. quia perfectio paupertatis, sicut & aliæ perfectiones consistunt ... eorū fuerūt in Christo & in apostolis perfectissime. & ... secundū eum, quod paupertas euangelica ... ad ... similitudinē, quā requirit pprietas seu dominiū tēporaliū rerū. Ex quo sequitur secundū eum, quod vsus ... consumptibilium potest à proprietate & earum dominio separari.

In.

In parte ista iste impugnatus respondet ad quartam obiectionem appellantis contra primam assertionem impugnari. Et primo recitat obiectionem. Secundo suam ponit rationem in parte immediate sequenti ibi: *ad hoc dicendum*. Est autem obiectio talis. Christus & apostoli perfectissime seruauerunt euangelicam paupertatem. sed euãgelica paupertas excludit omne dominium. ergo nullius rei habuerunt dominium: & tamen habuerunt vsum rerum vsu consumptibilium. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari.

Sed isti impugnatores dicunt, quod truncate obiectionem recitat supradictam. vnde in appellatione Minorum hæc obiectio ponitur sub his verbis: *Quarto ostenditur, quod dicta assertio vitã Christi & apostolorum eius impugnat. quia perfectio paupertatis sicut & perfectiones aliæ consiliorum euangelicorum, fuit in Christo & apostolis perfectissime. & constat quod paupertas euangelica proprietatem & dominium rerum vsu consumptibilium excludit. quia excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas seu dominium rerum*, sicut plane probant auctoritates in appellatione prolixa inductæ. *sed paupertas euangelica non excludit vsum rerum vsu consumptibilium. ergo vsus rerum consumptibilium potest à proprietate earum & dominio separari.* hæc verba Appellationis, quæ aliqualiter, quamuis non multum in sententia, distant à verbis superius recitatis.

Quæ vt clariora sint, declaremus. [*quod vsus simplex facti*] dicunt quod de hoc in verbis prędictis nulla fit mentio: licet hoc intendat appellans [*fuerunt in Christo & apostolis perfectissime*] non solum secundum præparationem animi, sed etiam secundum opus exterius, sicut isti ostendere moliuntur. [*excludit sollicitudinem*] non tamen omnem, quia non necessaria.

Cap. XXII.

AD hoc dicendum, quod concedimus, quod perfectio paupertatis in Christo & apostolis perfectissime fuit: perfectio siquidem paupertatis euangelicæ plus consistit in animo, vt scil. animus amore istis temporalibus non adhæreat, quam in carentia temporalium rerum. Hanc autem paupertatem perfectissime habuit Christus, & post eum apostoli eius. & per consequens perfectionem paupertatis euangelicæ habuerunt.

In parte ista ad obiectionem pręmissam nititur respondere. & diuiditur in tres partes, scil. quod ad tria tacta in dicta obiectione respondet. secunda pars incipit in parte immediate sequenti ibi: *Ad illud autem*. Tertia ibi, *ad illud autem quod dicit*. dicit ergo quod perfectio paupertatis euangelicæ perfectissime fuit in Christo & apostolis. sed illa magis consistit in animo, quam in carentia rerum temporalium: & illam habuerunt perfectissime.

Sed dicunt isti impugnatores, quod licet verba prædicta pure affirmatiue accepta, nullum videantur continere errorem: tñ si secundum intentionem dicentis intelligantur negatiue. s. quod paupertas euangelica fuit perfectissime in Christo & in apostolis quantum ad præparationem animi & non quantum ad carentiam rerum temporaliũ. Dicunt, quod talis intellectus est omnino erroneus. veruntamen quia hoc ex istis verbis præcise colligi nequaquam potest: ideo de hoc ad præsens minime differetur, sed postea de hoc in loco suo prolixe tractabitur.

Nunc satis est verba textus explanasse [*plus consistit in animo*] hoc verum est: tamẽ consistit etiam in carentia rerum. [*& per consequens perfectionem paupertatis euangelicæ habuerunt*] dicunt isti, quod licet antecedens fuerit verum, & similiter consequens: tñ consequentia nulla est. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, ꝙ quando aliqua duo sunt de essentia alicuius, quorum vnum est perfectius, & aliud minus perfectũ, ex hoc ꝙ habetur magis perfectũ, non potest inferri quod perfectio totius habeatur. sicut ex hoc, quod anima est in cœlo, non potest concludi, quod pfectus homo sit in cœlo. sed ad essentiam euangelicæ paupertatis pertinent duo. sc. non adhærere temporalib. nimio amore, & carere temporalibus ergo ex hoc, quod apostoli habuerũt primum, non potest inferri quod habuerint perfectionem euangelicæ paupertatis. Quod autem ad essentiam euangelicæ paupertatis pertineat carentia rerum temporalium, in parte sequẽti conabuntur ostendere.

Cap. XXIII.

AD illud autem, quod dicit: Paupertas euangelica rerum vsu consumptibilium dominium & proprietatem excludit. dicimus, quod est falsum, cum illarum rerum supponit scriptura sacra ipsos apostolos ad minus in communi habuisse proprietatem & dominium, vt probatur act. cap. 4. vt est superius ostensum.

Hic respondet ad secũdum, quod in obiectione pręmissa tangebatur. sc. quod paupertas euangelica proprietatem excludit: dicens hoc esse falsum, quia apostoli habuerunt aliquarum rerum proprietatem & dominium, saltem in communi.

Sed isti impugnatores dicunt hic duos errores includi. quorum primus est, ꝙ paupertas euangelica rerum dominium & proprietatẽ non excludit. Secundus est ꝙ apostoli habuerunt aliquarum rerum dominiũ in communi. Quod primũ sit erroneũ, probare conantur. Primo sic. illa paupertas est præcipue euangelica reputanda, quæ singulariter in euangelio edocetur, & volentibus doctrinã euangelicam perfecte sequi iniungitur. Non n. videtur quod propter aliam rationẽ aliqua paupertas debeat euangelica nuncupari, sicut illa, nec aliqua paupertas debet apostolica appellari, nisi quam apostoli docuerunt vel facto seruauerũt. sed paupertas quæ in euangelio singulariter edocetur, omne dominiũ & proprietatem excludit. Nam in nullo loco euãgelii paupertas, q̃ Chr[illegible] cum [illegible] explicari videtur, quàm quando Christus viam pfectionis quærenti respondit. *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperib.* qui autem omnia vendit, & dat pauperib[illegible] dominiũ, propriũ. & cõmune relinquit. ergo paupertas euangelica omne dominium & proprietatẽ excludit. Secundo sic arguunt. Paupertas euangelica nõ est minor paupertate quo-

quoru [illegible] igitur omnium. sed paupertas aliquorũ religiosorum, puta [illegible] M[illegible] omne dominium [illegible] non excludit, sicut inferius ostendetur. ergo & paupertas euãgelica [illegible] omne dominium [illegible] em excludit. Tertio sic: cuiuslibet doctrinæ perfectæ moralis est docere, quomodo [illegible] interiores quã exteriores virtuosus debeat exercere. sed doctrina euangelica, prout tra[illegible] de paupertate, est doctrina perfecta moralis. ergo non tm̃ docere, qualiter quis debeat esse pauper [illegible] actu interiorẽ. s. quãtũ ad præparationẽ animi: sed & quantũ ad opus exterius. s. quan[illegible] abdicare etiã temporalium rerũ. Sed abdicare omnium tẽporalium rerum dominium & pro[illegible] propter Deũ, est opꝰ virtuosum paupertatis: quia secundũ Nicolaum tertiũ in decreta[illegible] abdicatio propter Deũ meritoria est & sancta. ergo ad doctrinã euangelicã spectat ab[illegible] huiusmodi suadere. Ex quo sequitur, ꝙ talis abdicatio, paupertas euãgelica est cẽsenda. [illegible] igitur isti impugnatores, ꝙ paupertas euangelica illa vocatur, quæ singulariter in euangelio [illegible] traditur & docetur: & quæ omne dominiũ & proprietatem, quo videl. quis in iudicio valet [illegible] excludit. Hæc n. paupertas licet in veteri lege contineatur implicite, sicut & oẽs perfectio[illegible] euangelicorũ: in ipsa tñ minime explicatur propter ꝙ nec aliqs legitur tunc ipsam [illegible]. Vnde & ex hoc quarto ostendunt, ꝙ paupertas euangelica omne dominiũ & proprietatẽ [illegible] sicut lex euangelica est quodãmodo pfectior veteri lege, ita paupertas euangelica [illegible] perfectionis addit vltra perfectionẽ paupertatis antiquorũ patrum. hæc de se videtur patẽs: [illegible] atur auctoritate Greg. qui primo libro Moralium ait: *Nec dũ præcepti virtus emicuerat, quæ o[illegible] quis præceperat. sed tamẽ beatus Iob eandẽ præceptionis vim in corde seruabat: quia nimirũ substantiã suã [illegible] pueras mente quã sine delectatione possidebat.* Ex quibus verbis clare datur intelligi, ꝙ licet beatus Iob [illegible] stantiã suam mente reliqrit: quia tñ substantiam suam actualiter retinebat, virtus pcepti [illegible] relinquendi nondũ pfectissime, quãrum ad omnem perfectionẽ, quæ in euangelio suadetur, [illegible] &c ita paupertas, quæ in euãgelio docetur explicite, aliquid perfectionis addit vltra paupertate n. quã sancti patres seruabant. sed ipsi omnia reliquerunt secundũ præparationem animi, & non [illegible] etiam quantum ad affectionem & curam, teste apostolo ad Heb. 11. qui de quibusdam ait: *[illegible] runt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus, in solitudi[illegible] errantes, in montibus, in speluncis & in cauernis terræ.* ergo ad euangelicã paupertatẽ pertinet actua[illegible] abdicatio omnis dominii & proprietatis omnium rerum temporalium. Quinto sic arguunt. lex euangelica est perfectissima ergo docet extremos gradus virtutum. Extremus autem gradus paupertatis est abdicatio omnis dominii & proprietatis. ergo lex euangelica talem docet paupertatẽ. & per [illegible] ens talis abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem.

[illegible] isti impugnatores asserunt manifeste, ꝙ ista assertio istius impugnati est error quo[illegible] Magistrorum Parisiens. olim per Alexand. 4. condemnatus: & per Doctores Ordinum [illegible] & Minorum multipliciter reprobatus ideo dicunt isti, ꝙ iste impugnatus hic inci[illegible] em per Romanos pontifices. s. Alex. 4. & Innoc. 4. condemnatum. Quod autem ma[illegible] ant, verba prædicti Alexandri quarti quadam decretali eius, quæ incipit: *non sine multa,* [illegible] Ait autem sic: *Cum insuper iidem Fratres omnia reliquerint propter Deũ, ex ista vita subsidia men[illegible] pauperem imitentur perfectionẽ euangelicã amplexando: propter ꝙ euidenter apparet, eos nõ [illegible] salvandorũ existere, sed etiam perfectorũ per sua religionis obseruantiã, quæ quidẽ ipsius perfectionis [illegible] et formã in æterna retributionis primo præcellentem gloriã promereri.* Et infra: *Volumus, & per a[illegible] mandamus, quatenus singuli vestrũ omnes Magistros, Doctores, & alios, qui siue in scholis, siue in [illegible] seu alibi contra præmissa vel aliquid ipsorum attentauerint, vel in posterum attentauerint, ex parte [illegible] studeatis.* Et infra: *Certũ terminum præfigendũ eisdem dictũ suum reuocent publice, male se dixisse [illegible] detestentur penitus & retractent asserendo contrariũ, & illud etiam fideliter prædicando.* Et infra: *[illegible] auctoritate præsentium districtius inhibemus, ne quisquam præmissa vel aliquod præmissorũ per[illegible] vel quomodolibet defensare præsumat. quicunque id præsumpserit, tanquam contumax & ecclesiæ [illegible] ab omnibus fidelibus habeatur.* Ex his verbis colligunt isti tria. Primum est, quod ad [illegible] paupertatem spectat abdicatio omnis proprietatis in speciali & communi. Secundũ [illegible] stitutionibus istius impugnati nulla est fides penitus adhibenda. Tertium est, quod [illegible] assertionem prædictam tanquam contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt [illegible] declarant sic. Illa abdicatio, quæ perfectionem euangelicam amplexatur & [illegible] formam, ad euangelicam pertinet paupertatem. sed abdicatio proprietatis [illegible] in speciali & in communi perfectionem euangelicam amplexatur, & perfectio[illegible] tenet formam. cum Alexander prædictus de Fratribus Minoribus, qui talem abdi[illegible] in verbis præmissis asserat manifeste. ergo huiusmodi abdicatio ad euangelicam [illegible].

[illegible] dicere, quod Alexander ibidem loquitur de Fratribus Prædicatoribus & Mino[illegible] Fratres Prædicatores habent aliquarum rerum dominium in communi. Nam li[illegible] veri que [illegible] tameo loqueos de paupertate eorum affirmat aperte, quod Fratres Mi[illegible] modi abdicationem vouent, perfectionem euangelicam amplexantur & per[illegible] licæ tenent formam. ergo abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem. [illegible] iungat, tamen intendit, quod vtrorumque paupertas ad euangelicam pertinet [illegible] paupertas istorum quantum ad aliquem gradum sit perfectior paupertate [illegible]. Vnde paupertas euangelica vltra omnem paupertatem præcedentium patrum

addit

addit duos gradus. s. in abdicatione proprietatis omnium in speciali se voto firmare: & in abdicatione omnium tam in speciali quam etiam in communi se voto firmare. & ita vtrorumque paupertas ad euangelicam pertinet paupertatem: imo etiam paupertas monachorum magnas possessiones habentium in communi à paupertate euangelica non debet excludi, quamuis ipsam nõ ita perfecte imitetur, sicut paupertas eorum qui non habent possessiones etiam in communi. Secundo colligunt isti ex prædictis, q constitutionibus istius impugnati nulla est fides penitus adhibenda: quia non maioris auctoritatis est iste, quam fuerit Alexander quartus. Sed secundũ istum decretali pdictæ Alexandri quarti, fides est minime adhibenda, cum doctrinam falsam secundum illum contineat. falsæ autem doctrinę nulla debet fides adhiberi ergo nec constitutionibus istius est fides aliqualiter adhibenda. Vnde dicunt isti, quod iste reprobando doctrinã summorum pontificum omnem doctrinam summorum pontificum ostendit omni auctoritate carere. quare & doctrinæ suæ nullus cogitur adhærere, & si de facto alios cogit suam doctrinam defendere, facto sibiipsi contrarius inuenitur. Tertio concludunt isti ex præmissis, quod oẽs tenentes assertionem istius impugnati contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Nam ex quo constitutionibus istius impugnati est minime adhærendum, sicut ostensum est prius, decretali prædicta Alexandri quarti omnes tenentes abdicationẽ Fratrum Minorum. s. perfectionem euangelicã minime amplexari & perfectionis euangelicæ formã non tenere, sunt contumaces & rebelles ratione ecclesiæ iudicari hoc autem tenent oẽs, q dicunt, euangelicam paupertatem dominium rerum & ,ppríetatem nequaquam excludere. ergo oẽs dictam assertionem tenentes contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Ex quo inferunt quod omnes cõsentientes vel approbantes constitutiones istius de hac materia, ac eas tanquam approbandas, legentes, approbantes, exponentes, scribentes, prædicantes vel eis quomodolibet adhærentes, sunt contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ reputandi. Insuper isti impugnatores propter eos, qui doctrinam Thomæ sequuntur, verba eiusdem prædictam assertionẽ tanquam erroneam reprobantis adducunt. Dicũt enim, quod in libro suo, quem edidit contra prædictos Magistros Parisien. ca. 6. pertractans, & ,p rubrica præmittens: *Vtrum religioso liceat omnia sua relinquere, ita quod nihil sibi possidendum remaneat nec in proprio nec in communi;* assertiue pronuntiat verba, quæ sequuntur, dicens: *Prædictis autem non contenti aduersarii veritatis religionum omnium fundamentum ab ipso domino firmiter collocatum nituntur euertere, videl. paupertatem, dicentes illicitum fore omnibus suis dimissis pauperem religionem ingredi, quæ possessiones ac redditus non habeat.* Et infra loquens de Vigilantio hæretico, ait: *Nec solum cõtentus fuit Iouinianum imitari, consilium de virginitate euacuons, sed superaddere ausus est, vt etiam consilium de paupertate seruanda omnino destrueret. Vnde Hieronymus de eo dicit, quod autem asserit eos melius facere, qui vtuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me ei, sed à Deo respondebitur: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Matt. 19. Hic autem error per successiones errantium vsq; ad hodierna tempora peruenit, & in hæreticis quibusdam, qui Cathari nominantur, permansit & adhuc permanet, sicut patet in quodam tractatu cuiusdam desiderii Heresiarchæ Lombardi nostri temporis, quem edidit contra catholicam veritatem, in quo inter cætera condemnat statum eorum, qui relictis omnibus degere volunt cum Christo. Nuper autem (quod est horribile) antiquus error renouatus est ab his, qui fidem defendere videbantur, & more errantium in peius procedentes, non sunt contenti diuitias paupertati æquare, vt Iouinianus vel diuitias paupertati præferre, vt Vigilantius: sed paupertatem totaliter condemnare, dicentes non esse licitum omnia sua pro Christo relinquere, nisi talem religionem intret, quæ possessiones habeat: vel nisi talis de labore manuum viuere intendat. Asserunt etiam paupertatẽ laudari in scripturis non actualem, qua scilicet aliquis rebus temporalibus se expoliat, sed habitualem, qua aliquis rem temporalem contemnit corde, & si res possideat.* Hic explicat sententialiter assertionem prædictam istius impugnati, qui ponit quam euangelica paupertas omnium rerum temporalium dominium & paupertatem nequaquã excludit, quia euangelica paupertas maxime laudatur in scripturis. & ideo si euangelica paupertas nõ excludit omnem dominium temporaliũ, actualis paupertas, quæ excludit omnem dominium, non maxime laudatur in scripturis, vt dicunt prædicti artistes secundum Thomam.

Sed istum errorem Thomas multis rationibus reprobare conatur: quarum plures, vt isti impugnatores d[illegible]unt, contra assertionem prædictam sunt euidentes: & auctoritates assumunt sæpedictam [illegible] apertissime conuincentes. Et ideo dictarum seriem rationum duxi præsenti[illegible] [illegible]endum. [illegible]ost verba itaque supradicta subiungit immediate Thomas dicens: *ad destructio[illegible] hoc modo procedemus. Primo ostendemus ad perfectionem euangelicam pertinere, non solum pau[illegible] [illegible]tualem, sed etiam actualem, quæ fit per abiectionem temporalium rerum. Secundo ostendemus, quod [illegible] perfectio manet, etiam si possessiones in communi non habeantur. Tertio quod hæc perfectio etiam in his qui possessionibus carent non semper requirit manuum laborem. Quarto soluemus ea quæ pro se inducunt. Ad ostendendum autem paupertatẽ actualem ad euangelicam perfectionẽ pertinere, assumatur primo quod dicitur Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade [illegible] vende omnia quæ habes & da pauperib. sed ille, qui sua vendit & pauperib. tribuit, non solum habitualem paupertatẽ eligit, sed actualem ergo actualis paupertas ad euangelicã perfectionem pertinet. Item, perfectio euangelica consistit imitatione Christi. sed Christus non solum voluntate, sed etiam realiter pauper fuit. Vnde dicitur Matt. 1[illegible]. super illud, Vade ad mare: Glossa Dominus tanta paupertatis fuit, vt vnde tributum solueret, non ha[illegible]et. & Luca 9. vulpes foueas habent &c. Dicit Glossa: ego sum tantæ paupertatis, vt nec hospitium quidem ha[illegible], nec meo vtar tecto. & per multas alias auctoritates de facili hoc ,pbari potest. ergo actualis paupertas ad per[illegible]ionem euangelicã pertinet. Item, euangelica perfectio maxime in apostolis claruit. sed ipsi actualem paupertatem habue-*

habuerunt sua omnia relinquentes. Vnde Petrus dixit Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia &c. & Hiero. ad Hebidian: Si vis esse perfecta & in primo stare fastigio dignitatem, fac quod fecerunt apostoli, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & nudā solamque crucē virtute nuda sequaris & sola. ergo actualis paupertas ad euangelicā perfectionem pertinet. Itē Marci 10. super illud: quam difficile qui pecunias habēt &c. Glos. aliud est pecunias habere, aliud amare. Multi habēt & nō amant: multi nō habēt, & amant. Itē alii habent & amāt. Alii vero nec habere nec amare se gaudēt. qui tutiores sunt? qui cū apostolo dicere possunt: Mihi mūdus crucifixus est & ego mūdo. ergo actualis paupertas & habitualis sit præferenda est habituali paupertati. Itē idē potest haberi Mat. 19. per Glossam super illud: Diues difficile intrabit in regnum cœlorū. Glossa, de omnib. tutius est, nec habere nec amare diuitias. Item Iacobi secundo. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo. Gloss. inopes rerum temporalium. hoc autem non est nisi per actualem paupertatem. ergo actualiter pauperes electi sunt à Deo. Item Lucæ 14. Nisi quis renunciauerit omnib. quæ possidet. Glossa hoc distat inter renunciare omnib. & relinquisse omnia quia renunciare conuenit omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis, quæ possident, vt tamen mente tendāt ad æterna. Reliquisse est tantummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt & sola æterna sitiunt. Ergo relinquere, quod pertinet ad actualem paupertatem, est euangelicæ perfectionis: sed renunciare, quod pertinet ad habitualem, secūdum Glossam prædictam, est de necessitate salutis. Item Hieronymus in epistola contra Vigilantium post verba supra inducta subiungit: Ad eum loquitur, sc. Dominus dicens: Si vis perfectus esse &c. qui vult esse perfectus, qui cum apostolis patrem, nauiculā & rete dimittit, iste, quem tu laudas, secundus ac tertius gradus est. sc. qui fructum possessionum dat pauperibus: quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis & tertiis esse præferenda. ergo patet, quod præferendi sunt, qui omnia sua dimittunt illis, qui de fructibus possessionum, quas retinent, pauperibus diuidunt. Item Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum: Si habes substantiam vende, & da pauperibus si non habes, grandi onere liberatus es, nudū Christum nudus sequere: durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. & multa alia huiusmodi ex epistolis Hieronymi accipi possent, quæ de actuali paupertate necesse est vt intelligantur, quæ causa breuitatis dimittuntur ad præsens. Item August. dicit in libro de ecclesiasticis dogmatibus: Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare. melius est per intentionem sequendi dominum simul donare & absolutum à sollicitudinibus egere cum Christo. sic idem quod prius. Item Ambrosius in libro de Officiis: Nullum adminiculum præstant diuitiæ ad vitam beatam quod euidenter Dominus notat in euangelio dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum cœlorum. Itaque paupertatem, famem, dolorem, quæ putantur mala, non solum impedimento non esse ad vitam beatam, sed adiumento esse euidentissime probant. sed hoc non potest intelligi de paupertate habituali, quia homo diuitias subiicit: quia hæc a nullo putātur impedimēta beatitudinis. ergo oportet quod intelligitur de paupertate actuali, quia omnia abiicit. Item Gregorius dicit in homil. 8. secunda partis super Ezechielem: Cum quis aliquid suum vouet Deo, & aliquid non vouet, sacrificium est: cum vero omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouet, holocaustum est. sed holocaustum erat dignissimum sacrificium. ergo perfectissimum opus est omnia sua propter Deum dimittere. Item Greg. in prologo Moralium: Cum enim adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi specie tenus deseruire, cœperunt multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere, vt in eo iam non speciem, sed quod ... animus mentis retineret, quæ tandē cuncta sollicite fugiens portum monasterii petii, & relictis, quæ sunt mundi, ex ... mundi naufragio solus euasi. Ex quo patet, quod periculosum est res mundi possidere: quia earū possessio ... mentem retinet: & ideo laudabilius est possessionem rerū temporalium à se abiicere per actualem paupertatem, vt mens a cura diuitiarum liberetur. Item Chrysost. dicit in libro qui dicitur, nemo læditur nisi à semetipso: quid ... penuria rerum corporalium læsit? nonne in fame & siti & nuditate degebant? & pro hoc clari, maximi & ... habebantur, atque ingentem per hoc fiduciā quæsierant apud Deum? Ex quo patet, quod actualis paupertas ... penuria rerū consistit, ad apostolicam perfectionē pertinet. Item Bernardus dicit ad Senon. Archiepiscopū: ... nihil sibi retinet ex omnibus, quæ habet, non foueā, vt vulpes, non tanquā volucres nidum, non loculos quo... in domo sicut nec Maria locum in diuersorio, imitatus profecto illum qui non habebat vbi reclinaret ... patet, quod nihil omnino possidere in mundo ad Christianam perfectionem pertinet. Item 1. q. 2. c. Si ... perfectior est ille, qui se rebus mundi expoliat, aut qui cū nihil habuerit, nec habere desiderat: quam il... multis quæ possidet aliquid ecclesiæ præstiterit. Ex quo patet, quod nihil possidere ad perfectionē Christianā ... eum, qui vacat contemplationi diuinæ, magis opus esse à rebus mundanis liberum, quam eos qui ... philosophica vacabant. Sed philosophi, vt libere philosophiæ vacarent, laudabiliter mundi substantiam ... vnde Hieronymus dicit ad Paulinum presbyterum de institutione monachorū: Socrates ille Thebanus, ... ditissimus, cum ad philosophandū Athenas pergeret, magnū auri pondus abiecit: nec putauit se posse: & ... & diuitias possidere. ergo multo magis ad vacandum contemplationi diuinæ laudabile est omnia sua ... Vnde super illud Matt. 19. Si vis perfectus esse &c. dicit Glossa interlinearis: Ecce contemplatiua, quæ ad ... pertinet ... præmium excellens non debetur, nisi merito excellenti sed præmium excellens. s. iudiciaria ... paupertati, sicut patet Mat. 19. super illud. Vos qui reliquistis &c. Dicit Glossa. Qui reliquerunt ... dominū, hi iudices erunt. qui licet habentes recte vsi sunt iudicabuntur. ergo in actuali ... excellens consistit. Itē 1. Cor. 7. apostolus consilium dans de virginitate seruanda rationem assi... sine fiat. sed abiectio diuitiarum maxime facit hominem sine sollicitudine: quia diuitiæ sua ... multas sollicitudines inferunt. vnde Luc. 8. Diuitiæ per spinas figurantur, quæ verbum sua sol... in cordibus auditorum. ergo sicut virginitas, ita & actualis paupertas ad euangelicam perfectio... ver... (vt dicunt isti) colliguntur octo, q̄ doctrinę istius impugnati aperte repu... est, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in ... Deum ad perfectionem spectat: quia de illa abdicatione loquitur iste Doctor ... quam roti capitulo præmittit, ex pluribus rationib. supradictis, quæ de illa ... udunt, patenter apparet. Secundū est, q̄ perfectior est talis abdicatio proprie-

ratis paupertate, q̃ in sola præparatione animi seu voluntate consistit. Tertium est quod abdicatio proprietatis omnium rerum ad euangelicam pertinet paupertatem: quia paupertas q̃ pertinet ad euangelicam perfectionem, pertinet ad euangelicam paupertatem: quia paupertas ad nullam euangelicam perfectionem potest immediatius pertinere, quam ad euangelicam paupertatem. talis autem abdicatio, q̃ est actualis paupertas, quam Christus consuluit, cum iuueni dixit: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*: ad euangelicam perfectionē pertinet, sicut iste Doctor in multis locis cōcludit. ergo ad euangelicā ptinet paupertatē. Quartū est, ꝙ Christus non solum fuit pauper voluntarie, sed ēt realiter per carentiam ꝓprietatis omnium temporaliū. Quintum est, quod apostoli quo ad proprietatem omnia reliquerunt. Sextum est ꝙ actualis paupertas, quæ in penuria rerum consistit, ad apostolicam perfectionem ptinet. Septimum est, quod illa præferenda est habituali paupertati, sicut virginitas castitati coniugali. Octauum est ꝙ actuali paupertati debetur iudiciaria paupertas. Multa alia ex prædictis verbis istius Doctoris colligi possunt, quæ doctrinæ istius impugnati omnino repugnant.

Secunda assertio in supradictis verbis contenta, quam isti impugnatores dicūt esse erroneam, est quod apostoli habuerunt aliquarum rerū dominium in communi. de quo dictum est prius, & ostensum, quod apostoli omnium rerum in cōmuni abdicauerunt dominiū: ita quod collegium apostolorū nullius rei habebat dominiū ꝓprium illi collegio: ꝙ adhuc conātur ostendere. Primo sic: Paupertatem euangelicā apostoli perfectissime seruauerunt. sed ad paupertatem euangelicam spectat abdicatio ꝓprietatis omniū rerum in speciali & in cōmuni, sicut ostensum est prius. ergo apostoli talē abdicationem seruauerunt: & ita nullius ꝓprietatem habuerunt in communi, ita ꝙ nulla res erat propria cuicunq; apostolo vel soli collegio apostolorum. Secundo sic: apostoli perfectionē euangelicā essentialem alicui religioni pfectæ semel assumptā, nisi forte tempore necessitatis, q̃ legem non habet, nullatenus dimiserunt. sed secundum istum & secundū veritatem, post conuersionē primorū credentiū, qn̄ omnia fuerunt cōmunia, nec aliquis apostolus, nec totū collegium apostolorū habuit aliq̃ rem sibi ꝓpriam: quia quilibet fuit communis aliis ēt secundum istum. abdicatio autem ꝓprietatis huiusmodi est essentialis alicui religioni perfectæ, & ad euangelicam pertinet perfectionē. ergo apostoli istam perfectionē, postquā eam assumpserunt, nullatenus dimiserunt. ergo saltē post tempus conuersionis dictorū credentium apostoli nullius rei proprietatē habuerunt, q̃ essent propria alicui apostolo, vel toti apostolorū collegio. Tertio sic: apostoli debuerunt quantum poterant tollere illis, quibus p̄dicabant omnē occasionem suspicandi, quod propter temporalia p̄dicarent. Vnde & propter hoc Beatus Paulus ab illis, quibus p̄dicabat, sumptus necessarios nolebat recipere. sed qn̄ temporalia à p̄dicantibus tam in speciali quam etiā in cōmuni quo ad ꝓprietatē & dominiū respuuntur, magis tollitur occasio suspicandi, ꝙ propter tēporalia prædicant, q̃ qn̄ recipiuntur in cōmuni quo ad dominiū. ergo apostoli cupientes quantum poterant omnē huiusmodi suspitionē auferre, nec in speciali, nec in communi ꝓprietatem & dominiū rerū temporalium receperunt. Ideo dicunt isti impugnatores, ꝙ propter 4. rationes apostoli, quicquid in rebus temporalib. nō fuit eis necessariū ad sustentationē vitę & executionē sui officii, dimiserunt. Primo. s. vt vitæ & doctrinæ Christi se pfectius cōformarent. Secundo vt fidelib. & infidelib. exēplariores se præberēt, ac per hoc ad fidē & vitā bonā efficacius prouocarēt. Tertio vt omnē sollicitudinē præter necessariā circa temporalia deuitarēt, ac p hoc peccandi occasiones auferrēt, & cōtemplationi, prædicationi, & aliis bonis spiritualib. operā darēt liberius. Quarto vt mundū esse calcandū apertius demōstrarent, si sine retētione dominii in cōmuni poterāt sustētari in cōmuni, & actus ptinētes ad suū officiū exercere. nec n. cibi & pot⁹ ꝓpter retentionē dominii, in cōmuni, melius nutriunt: nec ꝓpter tale dominiū act⁹, q p res tēporales exercētur, sunt aliqualiter meliores. ergo apostoli omne dominiū ꝓpriū ipsorū collegio, reliquerūt. Nunc textū, vt instituim⁹, declaremus [*Paupertas euāgelica rerū vsu cōsumptibiliū dominiū & ꝓprietatē excludit.*] Si intelligatur de gradu pfectissimo euāgelicę paupertatis, sic excludit dominium in speciali & in cōmuni. Sed si intelligatur de gradu nō pfectissimo euāgelicę paupertatis, sed min⁹ pfecto, sic excludit dominiū & ꝓprietatē liberā, q̃ est potestas de re ad libitū ordinādi. aliā ꝓprietatē saltē cōmunē, q̃ est potestas vēdicandi in iudicio, nō excludit. Vnde dicūt esse sciendū, ꝙ ante tēpora Christi non legitur fuisse aliq̃ cōmunitatē, q̃ duceret cōmunē vitā, ita ꝙ oēs res vsu consumptibiles & non consumptibiles essent cōmunes. sed Christ⁹ docuit apostolos ducere vitā cōmunē vt omnia essent eis communia ab omni ꝓprietate & dominio proprio, ipsorū collegio: dāt in hoc formā viuēdi communiter cū aliquali ꝓprietate, si q nollēt oēm ꝓprietatē penit⁹ abdicare. & sic ꝓpter hoc pecuniā voluit in loculis reseruari, vt q nollēt ēt oēm proprietatē & dominiū abdicare, communē vitam ducerēt aliqualē proprietatē reseruādo Christ⁹ tñ nullā proprietatē in loculis reseruauit, & ita communē vitā ducentes siue abiiciāt omnē proprietatē in speciali & in cōmuni, siue aliqualem proprietatē retineāt, paupertatem euangelicam imitantur. [*Illarū rerū supponit scriptura sacra &c.*] hoc dicunt prius probatum esse falsum.

CAP. XXIV.

Ad illud a. q licet, quod abdicatio proprietatis & dominii sollicitudinē excludit, dicimus similiter ꝙ est falsum. & quod talis abdicatio nō excludat sollicitudinē, patet. Cōstat enim quod si Dominus seruo cōcedat peculium, quamquam proprietas seu dominium peculii in seruum non cadat, non propterea seruus à sollicitudine est immunis. Alioquin non reprehendisset Dominus seruum negligentem, de quo agitur Luc. 19. quia pecuniam a domino sibi traditam non tradiderat ad vsuras. & hoc videmus ad sensum, quod ille, ad quem rei vtilitas pertinet sine dominio, magis est circa rem illam sollicitudinem habens quam sit nudus Dominus eius vt ad sensum

videri potest in fratribus Minoribus, qui nudum vsum facti se habere in talibus asserunt, qui circa illa magis fuat sollicitis, quam Romana ecclesia, ad quam illarum rerum dominium asserunt pertinere.

Hic iste impugnatus respondat ad tertium, quod in præmissa obiectione tangebatur. s. abdicatio dominii & proprietatis, sollicitudinem excludit, dicens hoc esse falsum. Cuius falsitatem per duo exempla. s. de seruo, cui Dominus concedit peculiū. & de Fratrib. Minorib. probare molitur. Sed isti impugnatores dicunt: quod hic cautilose procedit, nec mētem nec verba tangit appellantis. Nam appellans non dicit, quod abdicatio huiusmodi excludit omnem sollicitudinem: sed dicit, quod excludit sollicitudinem, quam requirit prophetas seu dominium rerum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, ꝙ sollicitudo multiplex inuenitur. Est enim sollicitudo naturalis necessitatis, qua quilibet de natura sustentanda tenetur aliquomodo esse sollicitus. Istam sollicitudinem abdicatio proprietatis omnium rerum nequaquā excludit. Alia est sollicitudo seruilitatis, qua seruus vel famulus ac mercenarius de his, quæ sibi à Domino cōmittuntur, debet esse sollicitus & hanc sollicitudinem, voluntaria abdicatio huiusmodi proprietatis excludit. Vnde nec serui, nec obligati Romano impio, nec manentes tali sollicitudini obligati recipiendi sunt ad religionem. Alia est sollicitudo compassiuæ pietatis, qua quis ad releuandam ꝓximi indigentiā est sollicitus: sicut sunt illi, q faciunt eleemosynas, & tenent hospitalitatem. Hanc sollicitudinem vt plurimū abdicatio proprietatis omnium rerum in speciali & communi excludit. non tñ omnem sollicitudinē talem abdicatio ista excludit in omni casu: quia in aliquo casu huiusmodi abdicantes proximo subuenire tenentur. sed abdicatio ꝓprietatis in speciali non in communi, sollicitudinem istam non excludit. Nā multi religiosi obligati ad hospitalitatē, hanc sollicitudinem habere tenentur. Alia est sollicitudo potestatiuæ auctoritatis: qua potest quis temporalia in iudicio vendicare, & ꝓ eis diuersimode litigare. & hanc sollicitudinem requirit proprietas rerum seu dominium. Istam vero excludit paupertas euangelica in suo pfectissimo gradu, quia qui caret rei ꝓprietate in speciali & in communi, non potest pro re, nomine proprio vel suæ communitatis in iudicio litigare. Primam sollicitudinē paupertas euangelica non excludit: sed quartā, q̄ est ad propositum. quia nō est necessaria vitis perfectis. & ita apparet quod dictum appellantis, cum dicit, quod *paupertas euangelica exclud. sollicitudinem*, quam requirit *proprietas seu dominium rerum*, continet veritatē: quia intelligit de euangelica paupertate in suo perfectissimo gradu, & de sollicitudine potestatiua, qua potest quis pro temporalib. in iudicio litigare. Ex istis apparet, quod excēpla istius impugnati de seruo & Fratribus Minoribus pro ipso non faciunt. Nam licet seruus habeat sollicitudinem seruilitatis, non tñ habet illam quam requirit proprietas seu dominium rerum: nec tñ ipse seruat euangelicam paupertatē. quia paupertas sua nō est voluntaria, sed coacta. Fratres vero Minores licet aliquam sollicitudinē habeant, quia naturalis necessitatis, non tñ habent illam, quam requirit ꝓprietas seu dominium rerū. Non enim possunt pro rebus in iudicio quomodolibet litigare: quod tñ potest ecclesia Romana saltem per ꝓcuratores suos. Ad illud autem, quod dicit, ꝙ abdicatio proprietatis & dominii sollicitudinem excludit, dicunt isti: quod iste impugnatus truncate recitat verba appellantis. Quia appellans dicit, quod *excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas seu dominium rerum.* & istud est tacalumniabile: quia manifestū est, quod sollicitudinem illam excludit: Vnde abdicatio ꝓprietatis & dominii in communi & in speciali excludit sollicitudinē, [illegible]am requirit proprietas & dominium rerum in speciali, vt. s. nomine proprio non possit pro re in iudicio litigare. Abdicatio vero proprietatis & dominii in communi & in speciali excludit illam [illegible]itudinē, quam requirit ꝓprietas & dominii rerum in speciali vel in cōmuni. quia nec nomine proprio, nec nomine suæ cōmunitatis potest ꝓ re in iudicio litigare. Hinc a. sollicitudinē req. [illegible] proprietas: licet ēt plures sollicitudines sæpe requirat, q̄ ad sollicitudinē est quarto modo [illegible]ssunt aliquomodo reduci. ¶ Verum quid textus dicat, videamus. [*Dicimus similiter quod est* [illegible]] Dicunt isti, ꝙ ex pdictis patenter constat, ꝙ hic dicit verum & ille falsum. [*Talis abdicatio non* [illegible] *cludit sollicitudinē*] Dicunt isti, quod si dixisset quod non excludit omnē sollicitudinē, verū dixisset [illegible] excludit sollicitudinē naturalis necessitatis, & ēt compassiuæ pietatis; sub sollicitudine [illegible] nec cōprehendunt. Vnde Chrysost. super illud Matt. *Nolite possidere aurū neq; argētum &c.* [illegible] *patet quod eos angelos, vt ita dicā, constituit ab omni eos soluens vita huius sollicitudine, vt vna detinerentur cura, qua est doctrinæ ecclesiæ.* quod Chrysost. dicens, apostolos ab omni huius vitæ sollicitudine [illegible], sollicitudinē naturalis necessitatis sub vocabulo sollicitudinis minime cōprehendit. [illegible] ergo appellans dixisset euangelicam paupertatē omnem sollicitudinem excludere, [illegible] nullatenus reprehendi, sed sane intelligi, cum modū loquendi sanctorū imitatus fuisset. [illegible]o dixit, sed dixit ꝙ *excludit sollicitudinē, quam requirit ꝓprietas* &c. Dicunt præterea, quod cum [illegible]d tali abdicatio non excludit sollicitudinē, errat à parte; quia constat quod illā sollicitudinem [illegible], qua quis nomine proprio vel sui collegii litigat in iudicio pro rebus excludit. [*Non propterea* [illegible] *sollicitudine est immunis.*] Verum est quod non est immunis ab omni sollicitudine. est tñ immunis [illegible]itudine, q̄ requirit ꝓprietas, seu dominium. [*Pecunia sibi à Domino tradita non* [illegible]] Ex hoc patet, quod seruus ille aliquam sollicitudinē debebat habere; non tñ [illegible] quam requirit ꝓprietas. [*Ille ad quā rei vtilitas ptinet, sine dominio magis est circa illam rem sollicitus* [illegible] *dominus eius.*] Dicunt quod istud non est ad propositum, nec continet veritatē, quod [illegible] propositum. patet, quia talis nō habet illam sollicitudinē, quam requirit proprietas, licet [illegible] continet veritatē, quia sæpe ille, ad quam vtilitas rei pertinet da reparatione

& conseruatione rei nequaquam est sollicitus. patet de conducentibus domos, equos & res alias multas, quarum habent vtilitatem, de quarum tñ conseruatione & reparatione parum sollicitantur, sed oportet Dominos circa eas sollicitudinẽ adhibere. *Vt ad sensum videri potest in Fratrib. Minoribus. qui nudũ vsum facti se habere in talib. asserunt.* Sed nudus vsus facti posset accipi pro vsu iuris, qui sic diffinitur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis* &c. Dicunt isti, ꝙ Fratres Minores non habeant nudum vsum facti: quia dicunt, se nullum ius habere. [*circa secunda magis sunt solliciti* dicunt ꝙ loquẽ de sollicitudine, q̃ requirit rerum ꝓprietas, Fratres Minores circa res istas nullo modo sunt solliciti: quia nullatenus litigant pro rebus in iudicio. Et de ista sollicitudine loquitus est appellans. Et si dicas, ꝙ aliqui Fratres in iudicio litigant pro rebus illis, dicunt isti, quod illi pseudoFratres sunt censendi *quam Romana ecclesia* Dicunt isti, ꝙ hoc est falsum, quia Romana ecclesia procuratores suos & officiales instituit, qui de rebus fratrum vsibus deputatis debent esse solliciti: eas, si iniuste ablatæ fuerint vel detentæ, in iudicio repetendo nomine Romanæ ecclesiæ: & eas, si quis vendicauerit indebite, defendendo. hæc autẽ sollicitudo Fratrib. Minoribus nõ potest cõpetere. hoc dicunt isti, specialiter patet p priuilegium Martini papæ, qui de talibus procuratoribus constituendis prouide ordinauit. & ita Romana ecclesia circa res Fratrum vsibus deputatas, sollicitudinem sufficientem adhibuit, quam Fratres Minores exercere non valent.

CAP. XXV.

P*Reterea dicit iste hereticus, quod vita apostolorum repugnat doctrinæ prædictæ: quia secundum eum quantum ad abdicationem proprietatis rerum temporalium fuerunt apostoli secundũ beatũ Remigiũ ad dignitatẽ primi hominis reuocati. sed primus homo & eius posteri, si stetissent in originali iustitia, habuissent vsum rerum vsu consumptibilium sine proprietate & dominio earundem, secundum beatum Clementem (vt dicit.) ad quod probandum inducit 12. q. 1. c. dilectissimis. quare dicere, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest vsus à proprietate & dominio separari, est vt dicit vitam apostolorum & religiosorum apostolos in abdicatione proprietatis omnium rerum imitantium impugnare.*

In parte ista iste impugnatus respondet ad quintam obiectionẽ appellantis, q̃ est talis. Apostoli secundũ beatũ Remigiũ quantũ ad abdicationẽ temporalium fuerũt ad dignitatẽ primi hominis reuocati. sed in statu innocentiæ fuisset vsus rerum consumptibiliũ vsu abſq; proprietate & dominio. ergo vita apostolorum repugnat doctrinæ pdictæ. Ex hoc patet, quod iste appellans nõ intendit p obiectionẽ istam primo probare, ꝙ in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari: sed intendit principaliter & directe probare, quod apostoli habuerunt vsum facti à proprietate & dominio separatũ. Sed textũ breuiter videamus [*Ex quo sequitur cõclusio prima secundũ beatũ Remigium.*] Auctoritas beati Remigii in appellatione breuis nõ ponitur, sed in maiori q. vt magis pateat obiectio appellantis, est præsentibus inserenda. Dicit itaq; sic beatus Remigius super illud Mat. 10. *Nolite possidere aurũ* &c. *Ostendit Dominus in his verbis ꝙ sancti prædicatores reuocati sunt ad primi hominis dignitatẽ. qui quamdiu cælestes possident thesauros ista nõ concupiuit: sed mox vt peccata illa admisit, ista desiderare cœpit.* [*habuissent vsum rerum vsu consumptibilium sine proprietate & dominio earũ*] quia nulla fuisset inter eos quantũ ad dominium appropriatio rerũ. [*vitã apostolorũ*] qui nullã rem sibi appropriare volebant.

CAP. XXVI.

A*D quod dicendũ, quod illud, quod ipse dicit, quod primi parentes in statu innocentiæ in nullo habuerũt dominium, sed tantũ simplicem facti vsum, ad minus post illã benedictionẽ* Crescite *&c. Scriptura sacra contradicit expresse. Legitur n Gen. 1. quod Dominus primis parentib. dixit:* Crescite & multiplicamini, & replete terrã & subiicite eã. *Alia litera loco eius quod supra dicitur,* & subiicite eam, *habet* & dominamini ei. *& illã pſequitur Aug. in* lib. super Gen. ad literã, *& in* libro de ciuitate lib. 14. c. 21. *& sequitur.* Et dominamini piscib. maris & volatilib. cœli & vniuersis animantibus, q̃ mouentur sup terram. *Ex quib. euidenter apparet, primos parentes post benedictionem prædictã, & terræ & piscium maris, ac volatilium cœli & vniuersorum animantium, quæ mouentur super terram. dominium in statu innocentiæ habuisse.*

In parte ista iste impugnatus ad obiectionẽ pmissam nititur respõdere. & primo respõdet ad illud, ꝙ accepit de statu innocẽtiæ, quod primi parẽtes habuissent vsum rerũ cõsumptibilium vsu, absq; dominio & proprietate earundẽ. Secundo ad capitul. Clemẽtis ibi: *Nec obstat.* Prima pars diuiditur in duas: qa primo oñdit. quod primi parẽtes habuerunt in statu innocẽtiæ temporaliũ rerũ dominiũ huiusmodi rerũ. Secũda ibi: *Et si quæratur* Primo ergo respõdendo ad obiectionẽ dicit, ꝙ primi parentes saltẽ post illã benedictionẽ *Crescite* &c. habuerũt rerũ dominium, ꝙ probat p verba *Gene.* superius recitata. Sed isti impugnatores dicũt, istũ impugnatũ hic cauillose pcedere: nec ad mẽtẽ vadit appellãtis, quia appellãs intẽdit loqui de dominio proprio alicui psonæ, vel collegio speciali. Ad ꝙ insinuandũ aperte semp vel frequenter cũ loquitur de dominio vocabulo proprietatis adiungit. tali modo vel æquiualenti, *dominiũ seu proprietas:* vt p hoc det intelligere, ꝙ loquitur de dominio, ꝙ in scientiis legalib. vocatur *proprietas.* Illud a. dominiũ, ꝙ in scientiis legalib. & in scriptoris modũ loquẽdi sciẽtiarũ legaliũ seruantib. vocatur *proprietas,* ẽt proprium alicui personæ singulari, vel collegio speciali, virtute cui⁹ contra aliã personã vel collegiũ, à quo cuius habet tale dominium vẽdicauerit vel detinuerit, põt in iudicio litigare, agẽdo vel defendendo. Et ꝙ dominium, ꝙ vocatur *proprietas* vel *proprium,* sit tale dominiũ, probare nituntur. Ad cui⁹ euidentiã dicunt esse sciendum, quod sicut omne ꝙ dicitur propriũ, conuenit alicui homini & non alii, vel aliis: sic est etiam de proprietate, quod ideo proprietas appellatur, quia conuenit alicui vel aliquibus, & non alii vel aliis. Dominium igitur, quod vocatur proprietas: aut ideo dicitur proprietas, quia conuenit homini vel hominibus, & nõ alii homini. vel aliis hominib. Aut dicitur proprietas homini vel hominibus, & nulli alteri, vel aliis extra genus humanũ. Si detur primum, habetur intentum,

quod dominium de quo loquitur appellans est proprium vni personæ singulari, vel alicui collegio speciali. Secundum dici non potest: quia nullius rei haber homo dominium, quin eiusdem rei habeat aliquis extra genus humanum dominiũ. & de Deo quidem est certum: quia *Domini est terra & plenitudo eius.* de angelis etiam extendendo nomen domini, ad tale dominium, quale habuerũt primi parentes in statu innocentiæ, videtur habere veritatẽ. Non n. minus sunt subiectæ vniuersæ aliæ creaturæ nunc angelis, quam tunc fuerunt primis parentibus. Dominium ergo illud, q vocatur *proprietas*, nullo modo fuit in statu innocentiæ: nec fuisset vnquam, si primi parentes non peccassent, quia nulla res taliter alicui personæ singulari, vel collegio speciali appropriata fuisset & rerum *dominium*, quod competebat primis parentibus, æquiuoce sit dicendum dominium, respectu dominii, de quo locutus est appellans, & de quo ista loquuntur, patet quod iste cauillose contra ... procedit, nec in aliquo tangit mentẽ eius. Concedendum est igitur, quod primi parentes habuerunt dominium temporalium: sicut & potest dici, quod angeli habent dominium dæmoniorum, & rerum temporalium: quia dæmones & res temporales angelis subiiciuntur, & ipsi dominantur eis. sed de tali dominio non est sermo in appellatione appellantis.

... ad explanationem literalem. [*Primi parentes in statu innocentia in nullo habuerunt dominium.*] ... hoc habeat vnũ sensum verum: quia verũ est secundũ istos, accepto vocabulo *dominii* ... ex quo oriuntur contractus humani, & etiam actiones in iudicio. quia nullum tale ... habuerunt primi parentes. Non enim tales contractus, sicut emptio, venditio, donatio, ... mutuum, & huiusmodi aliæ actiones in iudicio fuissent in statu innocẽtiæ. & ideo ... tale dominium habuerunt: cum hoc appellans sub verbis prædictis non dicat. sed dicit: *primus homo & posteri eius, si stetissent, habuissent vsum rerum vsu consumptibilium, sine proprietate & dominio earundem.* In quibus verbis euidenter insinuat, quod loquitur de dominio, quod in iure vocatur ... ietas: & nullum tale dominium habuerunt primi parentes in statu innocẽtiæ. Vnde quamuis ... sit in aliquo sensu, quod primi parentes habuerunt dominium in statu innocentiæ ... temporalium, non tñ est concedendũ, quod habuerunt tunc proprietatem rerum temporalium. & hoc, quia hoc nomen *dominium* habet aliquas significationes, quas nõ habet hoc nomen *proprietas*: sicut econuerso hoc nomen *proprietas* habet aliquas significationes, quas nõ habet hoc nomen *dominium*, licet forte in scientiis legalibus nunquã accipiatur in illis significationibus ... nomen *proprietas* [*sed tantum simplicem facti vsum.*] De hoc appellans hic nullam penitus facit mentionem, quamuis habeat veritatem: secundũ q simplex vsus facti excludit omne ius, quo valet quis in iudicio litigare. tale enim ius in statu innocentiæ non fuisset. ... *scriptura sacra contradicit expre...* ... unt isti, quod nulla est contradictio: quia contradictio est oppositio vnius & eiusdem, ... nominis tantum, sed rei & nominis, iuxta sententiam sapientis. Aliter autem accipit appellans *dominium* & scriptura diuina in illo loco *Gen.* 1. licet in multis aliis locis vtatur scriptura *domin...* ... dominii, quomodo vtitur hic appellans: & ita licitum fuit sibi illo modo vti vocabulo ..., ex quo scriptura sacra & scientiæ legales sic vtuntur. *Dominamini*: hoc est, potestatem ... eis. *dominium in statu innocentia habuisse*] hoc verum est de dominio, quod est vigor potestatis ... gendi & vtendi eis ad solatium, & aliis modis licitis. sed tale dominium non habent ... mortales in multis rebus temporalibus. De dominio autem, quod vocatur proprietas ..., non habet veritatem: quia tale dominium tunc non fuit.

Cap. XXVII.

E... *quæratur, vtrum illud dominium proprium fuerit vel commune. videtur dicendum, quod si tempore bene... prædicta solus Adam formatus erat, & non Eua, sicut ordo scriptura sacra euidenter innuit: cum illa ... fuerit data Adam extra paradisum existente; Eua vero formata fuerit, ipso Adam in paradisum trans... Gen. 1. c. & 2. videtur, quod ante formationem Eua dominium temporale Ada proprium fuerit, non commune. ... nunc quidẽ esse non potuit: cum solus pro tempore illo fuerit: & respectu vnius, qui nunquam alios socios ... commune dici possit. Et videtur hoc expresse dici Eccl. 17. c. vbi dicit sic. Deus creauit de terra hominem ... dum imaginem suam fecit illum. Et sequitur: Dedit illi potestatem eorum, qua sunt super terram, & posuit ... super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatiliũ. Ex quibus patet, quod solus dominatus ... ipsum solum pro illo tempore dominium habuisse: quia secundum Dionysium de diuinis nominibus ... a dominio dicitur Dominus, dominans & dominator. Vnde cum de solo Adam dicatur, quod dominatus ... & volatilium: sequitur, quod & solus Dominus fuit. & quod Eua tunc formata non esset, patet: quia ... verba: & dominatus est bestiarum & volatilium, sequitur. Creauit ex ipso adiutorium simile sibi. ... entire Damascenus. 1. c. vbi loquens de primo parente sic dicit: Hunc igitur hominem conditor ... struxit: statuit & tribuit ei super ipsum diuinam gratiam: & in gratia & in communione eius per hanc ipsam ... nde & animalium nominatorem prophetica, vt suorum donorum dominator effecit. Alia litera habet, vt ... suorum dominator fecit; & sequitur: Fecit ex ipso auxiliatricem ipsius &c.*

Obiecit ... cundũ istum impugnatũ, q primi parentes habuerunt in statu innocentiæ dominiũ ... etatem rerum temporalium. Hic q̃rit, quale fuit illud dominiũ, proprium sc. an commune. ... at q Adam habuit primo dominium proprium omnium temporalium. q probat tali ... Dominiu, quod competit vni soli, q nunq̃ habuit socios, est dominiũ proprium. sed Adam ... ante formationẽ Euæ. Hoc probat auctoritate Eccl. 17. c. & auctoritate Iohannis ... Adam habuit dominium proprium temporaliũ. ¶Sed isti impugnatores dicunt, ... præmissis duos errores principaliter contineri: quorum primus est, quod illa benedictio

Crescite &c. fuerit data Adę extra paradisum ante formationē Euę. Secund⁹ est, ꝙ Adam ante formationē Euæ habuit dominiū ꝓprium temporaliū. Quod primū sit erroneū reputandū, ex serie text. *Gen.* 1. conātur ostendere. ibi n. sic scribitur: *Creauit Deus hominē ad imaginē suam: ad imaginē Dei creauit illū, masculū & feminā creauit eos, benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini & replete terram & subiicite eam: & dominamini piscib. maris, & volatilib. cæli, & vniuersis animātibus, quæ mouentur super terrā*. Ex quib. verbis clare patet, ꝙ Deus masculū & feminam creauit, quib. benedixit. vnde & oēs particulæ benedictionis eiusdē in plurali, nō in singulari numero, ꝓferuntur. ergo illa benedictio post illā formationē Euæ data fuit: & ꝙ hoc congruū fuerit, rōne ꝓbatur. Nā in illa benedictione pceptū de prole multiplicāda cōtinetur. proles a. p virū absq; muliere multiplicari non potuit. ergo congruū fuit, ꝙ post formationē mulieris idē pceptum imponeretur: & ita benedictio illa ante formationē Euæ data non fuit. Secundus error, vt dicunt isti, est ꝙ Adā ante formationē Euę habuit dominiū ꝓprium temporaliū rerum. Ad cuius euidentiā dicunt esse sciendū, ꝙ dominiū non dicitur esse ꝓprium: quia de facto cōuenit vni soli. Tunc n. si oēs monachi vnius abbatiæ morerētur vel occiderentur pter vnum: ille vnus haberet dominiū proprium omnium bonorū eiusdem abbatiæ, & esset tunc ꝓprietarius reputādus: ꝙ omnino falsum est censendū. Nō ergo dicitur dominium proprium, qa de facto cōuenit vni soli: sed dicitur ꝓprium, qñ ita appropriatur vni, quod absq; vnius donatione vel venditione, aut legatione, aut aliquo alio humano contractu, quo dominium rei transfertur in aliquē, vel saltē sine aliquo actu vel morte illius, alteri nō potest cōpetere. Propter quod si aliquis fundaret aliquod monasteriū, & multis bonis dotaret: primus q efficeretur monachus in eodē monasterio nō haberet dominiū proprium illorum bonorum, nec esset tunc ꝓprietarius reputandus: quia absq; eius donatione & venditione & omni alio humano contractu, quo dominium rei transfertur in aliquē; & absq; omni actu eius & morte, si alius fiat monachus in eodē monasterio, secundus haberet earundē rerum dominiū aliquale sicut primus. Ex hoc concludunt isti, ꝙ posito ꝙ Adam habuerit dominiū rerum temporalium aliquale; non tale, quale modo habēt homines, ante formationē Euæ; non propter hoc habuit dominiū proprium earundē, quia dominiū rerum, ꝙ absq; omni donatione, venditione, & alia humana ordinatione, qua rerum dominiū transfertur in aliquē, & actu & morte illius potest ad alium ꝑuenire, non est propriū alicui. sed dominiū temporaliū rerū ad Eua absq; omni ordinatione Adæ & actu & morte eius poterat ꝑuenire; imo in statu innocentiæ nunq̄ p ordinationē ipsius ꝑuenisset ad ipsum; qa in statu innocētiæ nunq̄ vnus de se in alterū alicuius rei transtulisset dominiū, sed qlibet vbicunq; rem inuenisset sibi ad vtendū vel ēt ad solatiū oportunum ipsam absq; ordinatione alterius accepisset. ergo Adā dominiū ꝓprium nō habuit ante formationē Euæ. Hęc ratio cōfirmatur; quia Ad absq; culpa sua nullo debuit ꝓprio priuari, & p consequens ante formationē Euæ nō habuit proprium dominiū, qa si habuisset formata Eua, eodē dominio ꝓprio fuisset absq; culpa sua priuatus. sed Eua formata ita habuit dominiū omniū, sicut Adā. ergo Adā Eua tunc formata, nō habuit dominiū ꝓprium. Sic igitur dicunt isti, ꝙ esto ꝙ dominiū rerum fuerit datū Adæ ante formationem Euæ; nō tñ habuit tunc dominiū ꝓprium; qa illud dominiū nō fuit sibi datum ꝓ se solo, sed pro se & muliere formāda de ipso, ac ꝓ omnib. posteris eorundē; nec ad ipsum pertinebat Eua formatā sibi aliqꝙ cōferre dominiū. ¶ Illa a. q̄ iste adducit ꝓ assertionib. supradictis, super literā dissoluentur. [*Videtur dicendū*] licet hic videatur loq minime assertiue; tñ postea hoc asserit manifeste. [*tēpore benedictionis prædictæ*] sc. *Crescite* &c. *multiplicamini* &c. qa de nulla alia benedictione pri⁹ fecerat mentionē. [*Solus Adā formatus erat*] hoc dicunt esse erroneū, sicut ostensum est prius [*hoc ordo scripturæ euidenter innuit*] hic notāt duo. Primo, ꝙ hic asserit manifeste, ꝙ pri⁹ videbatur nō sub assertione, sed cōditionaliter protulisse; qa dicere ordinē scripturę aliqd euidēter innuere, est eidē firmiter inhærere, si, q hoc dicit, de veritate scripturę nō dubitat. Secundo notāt hoc dictū suū esse aperte falsū, cum ordo scripturę hoc nō innuat; & verba scripturę oppositū aperte demonstrent, sicut per verba benedictionis pdictę clare patet. Et si dicatur, ꝙ ordo scripturę innuit, ꝙ benedictio illa fuerit data ante formationē Euæ; tum qa illa benedictio ante ponitur in scriptura, q̄ mod formationis Euæ describatur; qa illa benedictio ponitur *Gen* 1. c. Formatio a. Euę describitur *in* 2. *c*. Tū quia illa benedictio fuit data ante præceptum de comedendo ex omni ligno paradisi, & ante præceptum de non comedendo ex ligno scientię boni & mali. sed illud præceptū fuit datum soli Adæ ante formationem Euæ. ergo illa benedictio fuit data ante formationem Euæ. Ad primum istorum dicunt, quod sicut illa benedictio ponitur in textu, antequam describatur modus formationis Euæ; ita etiam antequam describatur modus formationis Euæ, dicitur *masculū & feminam creauit eos*. Et tñ constat, quod Dominus ante formationē Euæ feminam non creauit, quia Eua fuit prima femina à Deo creata. & ideo sicut anteq̄ describatur modus formationis Euę, per anticipationem dicitur Deum creasse feminam. Ita per anticipationem dicitur Deum masculu & feminæ benedixisse. Ad secundam videtur nonnullis dicendum, quod illa benedictio non fuit data ante præceptum de comedendo &c. licet dominium ante fuerit datum; quia videtur eis, quod istud dominium non fuit nisi naturale vel concreata potestas potenter vtendi & gubernandi res, quarum habebant dominium; & ita à principio habuit Adam tale dominium, propter quod videtur eis, quod cum Dominus dixit; *Dominamini piscibus maris* &c. magis fuit pceptum exercendi dominium, quam collatio dominii. sicut cum dixit *Multiplicamini*, non conferebat potestatem multiplicandi prolē: sed de exeundo in actū potestatis prius collatę dedit pceptum. & ita quicquid sit de tēpore collationis dominii, constat ꝙ benedictio illa fuit data post formationē Euæ [*cū illa benedictio fuerit*

ita Adā in paradisum existente.]Hoc dicunt omni veritate carere; quia illa benedictio nō fuit data ante pręceptū de comedendo; & tamen illud pręceptum fuit datū Adam in paradiso existente. Nec obstat, quod prius fit mentio de benedictione illa, quam de prædicto præcepto: quia sicut o- um est prius & postea amplius ostendetur, ordo literæ non semper sequitur ordinem rei ge-.[*Videtur quod ante formationem Euæ dominium temporalium Adæ proprium fuerit, non commune*] hoc sequitur ex prædictis, etiam posito, quod antea habuerit dominiū[*Commune quidem esse non po-*,&c. Hic dicunt, quod aliquando aliquid dicitur *commune*, quia communicandum. Vnde di- o.dist.1. *dic communia, id est, communicanda tempore necessitatis.* Aliter dicitur *commune*, quod de facto conuenit pluribus. Primo modo fuit illud dominium commune, etiam posito quod ante formationem Euæ Adam habuerit dominium, quia illud dominiū communicandum fuit Euæ, Adā, sed à Deo: nec Adam illud sibi appropriare valebat. & ideo *commune* fuit, hoc est, communicandum: & commune sic sumptum extra tempus necessitatis, distinguitur contra proprium, cundum quod commune & proprium diuidunt dominium. Et ideo quod de facto & a- nueniat pluribus, vel non conueniat, hoc accidit. sed si extra tempus necessitatis ad domi- est communicandum, non ex contractu humano habentis dominium, dicitur *commune*, dum quod commune distinguitur contra proprium.[*Respectu vnius qui nunquam aliquos socios uerit, nihil commune dici potest.*] Illud est falsum de illo, quod dicitur commune, quia communi- dum. Vnde sicut aliquid potest dici commune, quod competit vni, qui de facto nullos socios bet, sicut patet, si vnus solus monachus de aliquo monasterio remaneret superstes, qui propter non esset proprietarius, ita potest aliquid dici commune respectu vnius, qui nunquam de fa- buit socios. & hoc quia communicandum est aliis. nec aliis aduenientibus valet illud ipsis tiate[*Dedit ei potestatem*]S. licet vtēdi ad libitū, & regendi seu ordinādi.[*Et dominatus est be- arum, &c.*] hoc est potestatem habuit bestias & volatilia cœli ad placitum ordinandi. *Ex quib. patet quod solus dominator fuit.*]Dicūt hic isti, quod de facto solus tunc fuit actualiter dominator. Ex tamen non sequitur, quod habuit tunc dominium proprium quia dominium proprium im- quod res, cuius est dominium proprium, non sit alteri communicanda modo superius dicto videtur tamē nonnullis, quod tunc non fuerit Adam dominator. Quia illud, quod dicitur ibi in *Ecclesiast.* per anticipationē dicitur.[*Ex quo sequitur ipsum solū pro illo tēpore dominiū habuisse.*] Dicunt, ꝙ quamuis concederetur, quod ipse tunc solus habuit dñium actu, ex hoc tñ non sequitur,

10 qnod habuit dñium ꝓprium: sicut ex hoc non sequitur, quod fuit proprietarius. Quemadmodū non sequitur, vnus solus monachus aliis mortuis, habet actu dñium rerū monasterii determinate: ergo ipse est proprietarius.[*Cum de solo Adam dicitur, quod dominatus est bestiarū & volatiliū, sequitur quod et solus dominus fuit*]Male arguit, vt isti dicunt: quia sæpe aliquid in vno loco dicitur de vno so- , nec tamen propter hoc negatur ab aliis De solo o. *Iesu* dicitur Mat. 23. *Relictis illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniā.* Nec tñ ex hoc sequitur, quod ipse solus sine discipulis abiit extra ciuitatē. exēpla innumera, ꝙ aliquid dicitur de vno solo, nec tñ ꝓpter hoc negatur de aliis. *tūc formata nō esset: patet quia statim post illa verba: & dominatus est bestiarū & volatiliū sequitur, creauit ex ipso adiutoriū simile sibi.*]Hic dicūt ꝙ male arguit. quia arguit virtute istius medii, hoc est poste- ergo fuit posterius factū: ꝙ infinitas capit instātias: qa nō semp ordo scripturę sequitur gestæ. ꝙ per illud Ecclesiastici supra allegatū: euidenter ostendunt. Nam ibi sic scribitur *creauit hominē. & secundū imaginem suam fecit illum*, & iterū: *cōuertit illū in ipsum & secun- illā*, &c. & sequitur: *Et dedit illi ptātē eorū quæ sūt super terrā. Posuit timorē illius super oēm carnē, dominatus est bestiarum & volatiliū. Creauit ex ipso adiutoriū simile sibi: cōsiliū & linguā & oculos & aures, dedit illis.* In quib. verbis constat, ꝙ sapiēs ordinem rei gestæ q̃tum ad oīa nequaquam seruat. narrat, quod dominus dedit hoī numerum dierum & tēpus, antequam de muliere facia nem: & tñ constat quod Eua, antequam Adam numerum dierum haberet, formata fuit; qa ie, qua Adā creatus erat, ipsa fuit formata. sic ergo ordo scripturæ nō semper sequitur ordi- gestæ & huc ēt exemplo. 1. Mach. 3. e. euidenter ostēdūt, vbi sic legitur; *Et surrexit Iudas qui vocatur Machabeus, filius eius, pro eo & adiuuabant eum oēs fratres eius, & vniuersi qui se coniunxerant patri et præliabatur prælium Israel cum lætitia, & dilatauit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gygas, & accinxit arma bellica sua in prælio, & protegebat castra gladio suo.* Vbi constat, quod ordo rei gestæ in o- nib. conseruatur. Non o. prius præliabatur Israel cum lætitia, & postea Iudas se arma- Constat ergo, quod in scripturis non semper ordo rei gestæ seruatur; & ideo ex hoc, quod post ba *& dominatus est bestiarum & volatiliū cœli*: subditur; *Et creauit ex ipso adiutorium simile sibi*: sic on potest, quod Adam ante formationem Euæ habuit dominium rerum; quamuis hoc concedāt, dicentes tñ, quod illud dominium non fuit proprium reputandum; quia non solummodo, sed ēt pro aliis quodammodo recepit.[*Hoc idē videtur sentire Damascenus*]dicūt scenus huc nō sensit.[*Alium nominatorem prophetice, vt suorum donorum dominator effecit.*] per participationem esse dictum; quidam tamen concedunt, quod tunc habuit dominium, non erat dominium proprium, sed commune, hoc est communicandum, & nullo modo ap- dum. *& sequitur facit ex ipso auxiliatricem ipsius.*] Dicunt quidam, hoc fuisse antea factum, posterius Damasceno narretur.

C A P. XXVIII.

at capitulū dilectissimis in *cōtrariū allegatū Per illud.n. concludi nō pōt, ꝙ primi parentes tēporalium dominium non habuerunt, sed quod illud non habuerint diutiꝰ: imo ex auctoritate philosophi. quam B. Clemens*

 in co-

in eodem capitulo adduxit, concludit euidenter, ipsos habuisse dominium in communi. Ipse enim dicit, quod sicut non potest diuidi aer, neque splendor solis, ita neque reliqua quæ communiter data sunt ad habendum diuidi debere. Ex quibus verbis clare patet, Philosophum dixisse, ista temporalia fuisse data communiter omnibus ad habendum: & si data fuerint ab illo, qui dare potuit, vtpote Deo, & ei qui capax fuit, sicut homo, sequitur quod eorum dominium factum fuit. Nec Philosophus inducit comparationem aeris & splendorem solis ad temporalia respectu dominii, vt sicut non habebant dominium aeris & splendorem solis, sic nec haberent dominium temporalium rerum, sed respectu indiuisionis tantum illam comparationem induxit. sic enim dicit. Et sicut non potest diuidi aer nec splendor solis, ita nec reliqua, quæ communiter data sunt hominibus ad habendum diuidi debere, sed communia sunt habenda. De aere tamen beatus Augustinus. 2. li. de libero arbitrio, sic dicit: Si aliquid aeris, quod ego reddidero, possis reducere: illud tamen non poteris, quod in meum cesserit alimentum, quia nec reddi potest. Nam a naribus alimenta nos capere medici dicunt: quod alimentum respirando solus sentire possum & reflando possum restituere, vt ad te ductum naribus censeatur.

In ista parte iste impugnator respondet ad capitulum Clementis per quod appellans probare volebat, quod primus homo & posteri eius, si in statu innocentiæ perstitissent, habuissent vsum rerum vsu consumptibilium absque proprietate & dominio earundem. Dicens primo, quod per illud capitulum potest concludi, quod primi parentes habuerunt dominium in communi: quia auctoritas philosophi, quam beatus Clemens inducit, ostendit, quod temporalia sunt data hominibus ad habendum: & per consequens ad eorum spectant dominium. Secundo ibi, *Nec philosophus*, soluit quandam obiectionem. posset aliquis dicere, quod philosophus ille comparat aerem & splendorem solis ad temporalia. ergo sicut aer & splendor solis non spectant ad dominium mortalium, ita etiam non deberent habere dominium temporalium. Ad quod respondet dicens, quod philosophus non inducit illam comparationem respectu dominii, sed respectu indiuisionis.

Tertio ibi: *de aere tamen*, inducit auctoritatem Augustini, per quam probare videtur, quod aeris quantum ad aliquam partem habet vnusquisque dominium proprium. Sed dicunt isti impugnatores, quod hic, sicut in aliis, cauillose procedit. Non enim appellans negat in omni sensu primos parentes in statu innocentiæ dominium temporalium habuisse; sed negat ipsos habuisse dominium quod vocatur proprietas, quo valet quis dicere. Hoc ita est meum, quod non est tuum: & illud ita est tuum, quod non est meum. & ita loquitur de mente beati Clementis, qui ait: *Communis enim vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit: sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum: & alius illud.* Ex his verbis euidenter datur intelligi, quod ante iniquitatem non debuit vnus dicere, hoc esse suum, & alius illud: sed hæc verba *meum* & *suum*, quamuis semper spectent ad dominium (quod vocatur proprietas) ergo ante iniquitatem non habuit aliquis dominium, quod vocatur proprietas. & ista est intentio appellantis: quia non intendebat plus probare, nisi quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest ab omni dominio, quod vocatur proprietas, separari.

Dominium autem, quod habuerunt primi parentes in statu innocentiæ, est totaliter alterius rationis ab isto dominio. nec illud dominium videtur fuisse proprium primis parentibus, sicut videtur fuisse commune illis & angelis. Si enim iuxta sententiam Saluatoris diabolus princeps huius mundi vocatur propter potestatem, quam vsurpatiue exercet in hoc mundo: videtur quod multo magis angeli principes & domini istorum temporalium possunt appellari propter potestatem quam super ea obtinere noscuntur Nec videtur, quod minorem potestatem habeant super ea, quam habuerunt primi parentes in statu innocentiæ, & quam eorum posteri habuissent, si in statu innocentiæ perstitissent. licet angeli non ita eis indigeant, sicut illi indiguissent. sed aliquo indigere, dominium non requirit: quia Deus, qui nullo modo indiget, perfectissimus vniuersorum est Dominus. Constat igitur, quod appellans loquitur de dominio, quod vocatur proprietas: & de illo verum est secundum istos, quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus, potest ab omni dominio separari. De aliis dicetur super literam.

[*Per illud enim concludi non potest, quod primi parentes temporalium dominium non habuerunt.*] Illud non habet veritatem, vt dicunt de dominio, quod vocatur proprietas, de quo locutus est appellans. De alio autem dominio, quale habent angeli, & habuerunt commune cum hominibus, potest concedi. sed tunc non est ad propositum. sed quod illud non habuerunt dicunt imo hoc concedunt quia necessarium est. [*Imo ex auctoritate philosophi, quam Beatus Clemens eodem capitulo adduxit, concluditur euidenter ipsos habuisse dominium in communi.*] Nullo modo concluditur ibidem de dominio, quod habuerunt primi parentes in statu innocentiæ: sed concluditur de dominio, quod est potestas diuidendi, & appropriandi res temporales, quod habuerunt primi parentes post peccatum ante diuisionem rerum, licet philosophus hoc nesciret. sed de tali dominio non est locutus appellans. [*Sicut non potest diuidi aer, nec splendor solis, ita nec reliqua, quæ communiter data sunt ad habendum, diuidi debere.*] Ex his verbis clare patet (vt dicunt isti) quod philosophus non loquitur de alio dominio, quam de illo dominio, quod est potestas diuidendi & appropriandi. Tale autem dominium non fuit in statu innocentiæ nec fuisset, si stetisset, quod totum genus humanum non habuisset in illo statu potestatē diuidendi & appropriandi res temporales. & ita non loquitur de dominio, quod fuit in statu innocentiæ [*fuisse data communiter omnibus*

ad ha-

... *endum* Verū est: & ideo post peccatum habuerunt potestatem ... tendi ... omnibus, sicut com... is, absque omni appropriatione. [*Si data fuerunt ab illo qui potuit, vtpote Deo, & ei qui capax fu... it homo: sequitur quod eorum dominium factum fuit.*] Dicunt, licet conclusio vera sit in vno sensu, ... male arguit: quia aliquando accipiendo verbum *dandi* in vna significatione, non sequi... c... tur ab eo, qui dare potest, & illi qui capax est: ergo dominus efficitur. Sæpe enim ali... ... ltetur hospitium, hoc est concedit hospitium alteri ad morandum ad tempus; & tamen ... efficitur dominus, licet sit capax dominii. Dicunt igitur, quod iste vocabulis vtens æqui... & sæpe alibi in suis argumentationibus fallaciam æquiuocationis committit, non est ad ... respondendum. quia ad sophismata per æquiuocationem peccantia est recta respon... ... multiplicitatem assignare. [*Sicut non habebant dominium aeris & splendoris solis, sicut nec ... dominium temporalium rerum.*] Dominium aeris, splendoris solis primi parentes minime ... , habebant tamen dominium aliarum rerum, licet non dominium quod vocatur ... *sed respectu indiuisionis tantum illam comparationem induxit.*] Istud nonnulli concedunt, ... ut non poterant diuidere aerem & appropriare sibi, aere in suo loco manente, nec splen... ... : ita non debebant, si omnes fuissent boni, diuidere temporalia & appropriare sibi. ... atum tamen poterant diuidere temporalia & appropriare sibi; & ita aliquod domini... ... unt super temporalia, quale non habuerunt super aerem & splendorem solis. [*Si ali... quod ego reddidero, &c.*] Augustinus intendit, quod aer manens in loco suo extra corpus ... n appropriari non potest; aer tamen in alimentum receptus quodammodo appropri... ... cetera alimenta.

CAP. XXIX.

A... *ad ostendendum, quod in rebus vsu consumptibilibus vsus facti possit à dominio separari, adducit quod ... r Luca. 19. vbi dominus seruo, cui pecuniam ad negotiandum tradiderat, & eam tenuerat otiosam,* ... ne ... quam; quare non dedisti pecuniam meam & ego veniens cum vsuris exegissem? ... *ex ... tritate patet, vt dicit, quod in pecunia prædicta seruus vsum habebat actualiter, & dominus proprie... tatem eiusdem. quare cuius pecuniam esse de rebus vsu consumptibilibus lex præallegata testatur expresse secun... dum prædicta doctrina sancto euangelio contradicit.*

... impugnatus recitat obiectionem appellantis, quæ est quod secundum euangelium ser... ... vti pecunia domini sui absque dominio & proprietate. Cuius responsionem capitulo ... ... nunc literam declaremus.

[*Quare non dedisti.*] Ex hoc patet quod aliquis potest dare illud, cuius non habet dominium & pro... ... quia seruus non habuit dominium & proprietatem pecuniæ, quam tamen dare ... ... igitur *dandi* æquiuoce in diuersis locis accipitur. [*Pecuniam meam.*] Ex hoc no... ... quando actualiter seruus debebat vti pecunia, illa pecunia erat domini. & ita ... niæ fuisset à proprietate & dominio separatus. [*Prædicta doctrina sancto euangelio contra...*] ... secundum euangelium seruus potest vti pecunia domini sui: quamuis pecuniæ e... ... non habeat dominium & proprietatem; quod negat doctrina prædicta.

CAP. XXX.

A... *ec dicendum, quod sicut probatum est supra, impossibile est in rebus vsu consumptibilibus quenquam vsum ... e vel simplicem vsum facti. Nec obstat scriptura prædicta. vsus enim pecuniæ imo potius abusus non est ... ali... tradere: sed taliter tradere, quod consumpta quoad dominium censeatur. Vnde licet seruus ... pecuniam mutuanti tradat, per traditionem solam sine translatione dominii nequaquam vsus sed abusus ... pecuniæ potest dici. sed per translationem dominii habetur pro consumpta pecunia: quam quidem trans... ... non seruus sed dominus, cuius nomine fiebat, mutuum facit. Vnde cum seruus nomine domini mutuasset, ... videtur vsus, imo abusus potius fuisse pecuniæ, & non seruum. Præterea seruus, qui iussu domini pecuniam ... dicitur habere vsum seu abusum simplicem facti, cum ius habuerit per concessionem huiusmodi mutuandi.*

... parte iste impugnatus ad præmissam obiectionem respondet: & ridet dupliciter. Primo ... tur nec abutitur pecunia domini sui mutuando: quia non facit translationem do... minus vtitur seu abutitur potius pecunia, cuius nomine fit translatio dominii. Se... ... quod seruus in tali pecunia non habet simplicem vsum facti, cum habeat ius mutuandi. ... impugnatores. quod hoc est isti impugnato omnino conclusum. & ideo dicunt, quod e... ... tam friuolam, quod improbatione non indiget. Contra ipsum tamen propter ... aliter erunt) volunt arguere ostendendo, quod seruus ille, si dedisset mutuum, pecu... ... et nomine domini sui. Nam qui tradit pecuniam, & transfert dominium eius... nomine alterius, vtitur pecunia nomine alterius. sed seruus, de quo fit mentio in e... ... dicto, si fecisset iuxta voluntatem domini sui, sicut alii serui eius, tradidisset pecu... ... ad mensam; & eiusdem nomine transtulisset dominium sicut alii serui transtu... ... pecuniæ traditæ sibi. ergo vere pecunia vsus fuisset licet nomine domini sui. ... ur quod habuisset vsum ab omni dominio, & proprietate speciali, & in con... ... um. Amplius, non minus vtitur pecunia, qui nomine alterius mutuat pecuniam; ... nomine alterius emit rem aliquam de pecunia ipsius. sed qui emit alterius nomine ... pecunia; quia cum emptio sit quidam contractus humanus factus per pe... ... vere emit, vere vtitur, vel abutitur pecunia. sed aliquis vere emit rem ... ... de pecunia alterius: quod non solum experientia quam ... docet, sed et... ... diuina testatur. 3. enim Regum cap. 10 ... scribitur: *Educebantur equi Salo-monis*

monis de AEgypto & de Choa. Negociatores enim regis emibant de Choa & statuto precio perducebant. Ex quibus verbis colligitur, quod negociatores Salomonis vere emebant equos de pecunia Salomonis. ergo vere vtebantur, vel abutebantur secundum modum istius loquendi ineptum (vt dicunt) pecunia. ergo consimiliter, qui vere mutuat pecuniam nomine alterius, vere vtitur vel abutitur ea: & ita potest quis habere vsum vel abusum ab omni proprietate & dominio separatum. Rursum, seruus secundum istum potest nomine domini mutuare pecuniam. Ponatur ergo quod mutuet pecuniā nomine domini, tunc quæritur aut tantummodo tradit pecuniam nomine domini, aut cum traditione pecuniæ transfert dominium. Primum non potest dici, quia nomine domini potest seruus tradere pecuniam domini sui alicui, quamuis non mutuet eam nomine domini: sicut potest eam penes aliquem deponere nomine domini sui non mutuando eam eidem. Si detur secundum, habetur propositum: quia qui tradit pecuniam & transfert dominium in eundem nomine alterius vtitur vel abutitur ipsa nomine alterius: sicut qui nomine proprio tradit alicui pecuniam & transfert dominium in eundem, & non donat eam nomine proprio, vtitur ea. Sic ergo patet quod seruus potest vti vel abuti pecunia domini sui. qui autem vtitur nomine alterius, vtitur. ergo seruus potest vti pecunia domini sui. Item non minus vtitur pecunia, qui mutuat pecuniam: quam qui expendit pecuniam. sed aliquis expendendo pecuniam domini sui vere vtitur ipsa licet domini sui sit. Confirmantur rationes prædictæ: quia non minus exercet aliquem actum, qui exercet ipsum nomine alterius, quam qui exercet aliquem actum de mandato alterius. sed qui exercet aliquem actum de mandato alterius, vere exercet actum illum: sicut qui manducat de mandato alterius vere manducat: & qui occidit alium de mandato alterius, vere occidit. ergo qui exercet actum aliquem nomine alterius, vere exercet actum illum. sed sicut actus comedendi cibum est actus vtendi cibo vel abutendi cibo: & actus bibendi vinum est actus vtendi vel abutendi vino: ita actus mutuandi pecuniam est actus vtendi pecunia: & actus emendi rem de pecunia est actus vtendi pecunia: & actus expendendi pecuniam est actus vtendi pecunia. Sicut igitur qui māducat & bibit de mandato alterius, vere & realiter vtitur vel abutitur cibo & potu: ita qui mutuat pecuniam, & emit rem de pecunia, & expēdit pecuniam nomine alterius, vere & realiter vtitur vel abutitur pecunia. sed experientia quotidiana & scriptura diuina testantur, quod aliquis potest mutuare pecuniam, emere de pecunia. & expendere pecuniam alienam nomine alterius, ergo per experientiam & scripturam diuinam constat, quod vere & realiter contingit vti vel abuti pecunia aliena. & ita vsus facti potest in pecunia à proprietate & dominio separari. Notant igitur isti impugnatores, quod licet aliquæ obiectiones appellantis directe & primo excludant tantummodo, quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest separari à proprietate & dominio specialiter. & per consequentiam concludant, quod potest separ[illegible] dominio & proprietate communi & speciali. Ista tamen ratio (vt dicunt) demonstratiue [illegible] cte concludit, quod vsus facti quantum ad pecuniam potest ab omni dominio seu propri[illegible] communi & speciali separari: quia seruus in pecunia domini quam mutuat vel expendit, nullum habet dominium seu proprietatem neque specialem neque communem. Cum igitur secundum venerabilem Anselm. li. 1. Cur Deus homo: *Sic vno sicut pluribus argumentis veritas inexpugnabilis monstretur æqualiter ab omni dubitatione defenditur*: & quia veritas prædicta, vt dicunt, quod in reb. consumptibilib. vsus facti potest ab omni proprietate seu dominio separari, hoc argumento inexpugnabiliter demonstratur, ipsa est absq; omni dubitatione tenenda, etiam si alia argumenta ipsam minime demonstrarent. Secundo isti impugnatores dicunt secundā rationē istius impugnatoris nō esse ad ꝓpositū. Quod de simplici vsu facti, & an seruus habeat ius mutuādi pecuniam, in obiectione præmissa nulla fit mentio. & ideo ad præsens de illa ratione eius nullatenus disseretur quia inferius conuenientiorem locum habebit. ¶ Nunc paucis textum prosequamur. [*Impossibile est in reb. vsu consumptibilibus quenquā vsum habere.*] Dicunt isti, quod hic replicat errorē sæpius recitatum, de quo post tractabitur. [*vel simplicem vsum facti*] Dicunt quod hoc erroneum: & tamē de hoc in obiectione præfata nulla fit mentio [*vsus enim pecuniæ, imo potius abusus*] Dicunt quod magis proprie dicitur vsus pecuniæ, quam abusus pecuniæ, nisi quando quis male vtitur pecunia: sicut magis proprie dicitur vsus cibi & potus, quā abusus cibi & potus, nisi quis male vtatur cibo & potu: quia scriptura diuina, philosophia & medicina, cum de cibo & potu fit mentio, nūquam vtuntur verbo abutendi, nisi in mala significatione. sc. pro male vti, sed semper vtuntur verbo vtendi. [*Sed taliter tradere, quod cōsumpta quoad dominiū cēseatur*] hoc potest facere seruus, licet dominus suus dormiat, & nullum actum tunc neque interiorem neq; exteriorem circa eum exerceat: imo etiam licet actum vtēdi, qui est mutuare pecuniam, tūc haberet dummodo hoc seruo nequaquam constiterit: & ideo dominus tunc non dicitur vti pecunia vel abuti, nisi quia præcepit aliquando vti pecunia: & ita cum secundum istum vsus pecuniæ vel abusus sit eam tradere taliter, quod consumpta quoad dominium censeatur: & hoc facit realiter seruus, licet de mandato domini, sequitur quod seruus vere & realiter vtitur vel abutitur pecunia. & ideo dicunt isti, quod iste hic sibi ipsi contradicit aperte. [*Per translationem dominii, habetur pro consumpta pecunia*] hoc concedunt i[illegible] [*quā quidem translationem non seruus, sed dominus, cuius nomine fiebat mutuum, facit.*] Hanc dicunt esse f[illegible] quia seruus facit illam translationem, licet de mandato domini sui. & ideo quamuis conced[illegible] sub aliquo sensu: sed dominus facit illam translationem: quia qui per alium facit, per seip[illegible] esse videtur: [illegible] ut dicimus, posse, quod per amicos possumus: non tamen debet negari [illegible]

qu. sa-

... quia vterq; quodammodo illam translationem facit, sed vnus de mandato alterius. & ... facit, quia qui facit aliquid de mãdato alterius, vere facit: nec ꝓpter hoc minus facit quod ... mandato alterius facit, licet propter hoc aliquando minus ascribatur vel imputetur eidem. [*Vn-* ... *seruus nomine domini mutuasset*] ea hoc patet, quod secundum istum seruus potest mutuare pe- ... nomine domini. sed mutuare pecuniam est vti pecunia, sicut equitare equum est vti equo: & habitare domum est vti domo. ergo seruus potest vti pecunia domini sui licet nomine domi- ... *ipse dominus videtur vsus.*] hoc sub aliquo sensu concedi potest: sicut præcipiẽs aliquem occi- ... aliquomodo dicitur ipsum occidere. Alius tamen qui de præcepto occidit, vere occidit, *& nõ* ... dicunt quod ista negatiua ea affirmatiua præmissa non sequitur, sicut patet per exemplum ... dente aliquem de mandato alterius. [*seruum qui iussu domini mutuat non debet dici habere vsum vel* *vsum simplicem facti.*] Hanc negant: & quod sit neganda in simili postea conabuntur ostendere. ... *ius habuit per concessionem huiusmodi mutuandi*] dicunt quod iussio vel concessio talis ius nol- lum dat.

CAP. XXXI.

R*Vrsus dicit, quod prodicta assertio determinationi sanctæ Romanæ ecclesiæ obuiat & repugnat: quia in decretali, quæ incipit* (Exiit qui seminat,) *per vniuersalem ecclesiã* (*vt dicit*) *approbata, & in concilio Vien-* *nensi confirmata, diffinitur quod Fratres Minores habent vsum facti omnium rerum. quibus vtuntur, absque omni dominio & proprietate. de quo vsu sic dixit:* qui vsus non iuris sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum in vtendo præbet vtentibus nihil iuris. *Manifestum est autem* (*vt dicit*) *quod Fra-* *tres Minores habent vsum facti rerum vsu consumptibilium. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari.*

In parte ista impugnatus respondet ad aliam obiectionem appellantis contra primam assertionem de constitutione *Ad conditorem*, acceptam. Et primo obiectionem ponit. Secundo respondet in parte immediate sequenti. Est autẽ obiectio talis secundum Nicolaum tertium in decretali Exiit: Fratres Minores habent vsum facti omnium rerum, quib. vtuntur; & tamen non habent ... ium seu proprietatem. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari. Dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatns hic omittit aliqua ea ... per quæ assertionem prædictam appellans nititur probare. vnde immediate post obiectionem præmissam subiungit appellans hæc verba: *Allegationes autem ad auctoritates pro prædictis rationibus in appellatione prolixa perfectissime continentur.* Ista eadem conclusio. scilicet quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest à proprietate & dominio separari, declaratur in Appellatione eadem per iura canonica & ciuilia copiose, & etiam per multa exempla, scilicet de seruo, filiofamilias, religiosis, nunciis dominorũ, & habente vestem accõmodatam, qui habent vsum rerum vsu consumptibilium sine proprietate & dominio earundem. Hæc verba appellantis, quæ iste nec recitat nec ad ipsa respondet: quia (vt dicunt) ad exempla de seruo, filiofamilias & nunciis dominorum & habente vestem accommodatam, nullam responsionem poterit inuenire. seruus enim cum sit possessio dñi sui, proprietatem vestis, qua vtitur, nequaquam habet. filiusfamilias ẽt, cum sit in potestate patris, vestis, qua induitur, non habet proprietatem. Idem ius est de nunciis, quib. vtuntur nuncii dominorum. qui etiam vestitur veste accomodata, non habet proprietatem eius ... & ita omnes prædicti habent vsum facti rerum consumptibilium vsu proprietate speciali & communi separatum. [*Qui vsus non iuris*] sc. quo valeat pro re vel vsu rei in iudicio litigare. [*sed ... tantummodo nomen habens*] hoc est, vocatur vsus facti, & non vsus iuris [*Nihil iuris*] quo valeat in ... litigare.

CAP. XXXII.

A*D hoc dicendum, quod, sicut dicit dicta constitutio Ad conditorem canonum verba prædicta intellexit, conditor ... ius canonis Exiit, de reb. quæ non consumuntur vsu, quod per præcedentia & sequẽtia probatur satis clare. ante enim præposuerat, quæ sequuntur: Cum in rebus temporalibus sit considerare præcipue proprietatem, posses-* *sionem, vsum fructum, & simplicem facti vsum, &c. Et post sequitur: Condecens fuit ei professioni, quæ spõte deuouet Christum pauperem in tanta paupertate sectari necessario vsu facti fore contentam. Cum autem prædicta, proprietas, vsusfructus, ius vtendi, & vsus facti sumptus proprie nequeat in rebus vsu consumptibilibus reperiri: ... d proprietas tantum vt patet ex diffinitionibus vsusfructus & vsus: apparet quod de rebus vsu consumptibilibus in ... ibus præmissa nequeunt reperiri, non intellexit conditor canonis verba illa. Hoc etiam apparet per ea, quæ in eadem constitutione postea subsequuntur. Sequitur enim, quod prædictis (sc. quod Fratres sint vsu facti contenti) non ... atas quod ciuilis prouidentia in humanis rebus constituit: videlicet non posse vsum vel vsufructum à dominio per- ... o separari, ne dominium semper abscendente ab eo vsufructu dominis inutile redderetur: quæ quidem lex de re- ... intelligitur, quarum penes vnum vsus rei, & penes alium dominium posset sc. inutile remanere quod ne- ... in rebus vsu consumptibilibus potest esse, cum in illis per vsum seu abusum vsuarii, substantia talis rei esse ... consistens, proprietas etiam inutilis non subsistat: sicut dicitur in constitutione* Ad conditorem ... *... autem velit iste hæreticus, quod dicta constitutio* Exiit. *diffinierit, quod Fratres Minores ... consumptibilibus habeant simplicem vsum facti, dicimus quod diffiniuit impossibile: & per consequens ... de iure non teneret. Cum enim sit impossibile in rebus vsu consumptibilibus vsum iuris vel facti habere à ... inio separatum: cum hoc rationi obuiet & iuri repugnet statutum à quocunque factum in contrarium non te- ... in hoc quod dicit, quod dicta constitutio fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. dicimus quod quantũ ... quod Fratres Minores in rebus vsu consumptibilibus habeant vsum facti, nunquam fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. Dicimus etiam, quod non fuit in Viennensi concilio confirmata. Nec hoc poterit per constitutionem ... quam vel aliter approbare: imo nec de Fratrum consilio fuit promulgata.*

Hic

Hic ad supra positam obiectionem respondet, dicens primo, quod decretalis *Exiit*, debet intelligi de rebus, quæ non consumuntur vsu: quod per duo dicta decretalis in ipsa conatur ostendere. Secundo quod si intelligatur de rebus vsu consumptibilibus, non tenet. Tertio quod dicta decretalis quoad hoc quod Fratres Minores in rebus vsu consumptibilibus habeant vsum facti, nunquam fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. Quarto quod non fuit in Viennensi cócilio confirmata. Quinto quod non fuit de Fratrum consilio promulgata.

Sed isti impugnatores dicunt, istum errasse quoad octo. Primo in hoc quod dicit Nicolaum tertium non debere intelligi de rebus, quæ consumuntur vsu. Secundo quantum ad hoc, quod dicit, quod proprietas tantum potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri, non possessio, nec ius vtendi, nec vsus facti. Tertio quantum ad hoc, quod dicit, quod in rebus vsu consumptibilib. non pôt penes vnum vsus rei, & penes alium dominium remanere. Quarto quãtum ad hoc, quod dicit quod in omnibus rebus vsu consumptibilibus per vsum, siue abusum vsuarii substantia rei desinit esse. Quinto quantum ad hoc, quod dicit, quod si diffinitio Nicolai intelligatur de rebus vsu consumptibilibus, ipsa non tenet. Sexto quod dicta decretalis, quoad hoc, non fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. Septimo quod non fuit in Vienensi cócilio confirmata. Octauo, quod non fuit de Fratrum consilio promulgata. ¶ Primo itaq; isti impugnatores nituntur probare istum errare in hoc, quod dicit decre. *Exiit*, de rebus consumptibilibus non debere intelligi. Primo sic: ait namq; Nicolaus tertius. *porro cum ipsa regula expresse contineat, quod Fratres nihil sibi approprient nec domum, nec locum, nec aliquam rem sitque declaratum per eundem prædecessorem Greg. 9. & nonnullos alios hoc seruare debere, tam in speciali quam in communi, quam sic arctam abdicationem venenosis obtrectationibus aliquorum insensata deprauauit astutia, ut Fratrum eorundem perfectionis claritas, talium imperitis sermonibus laceretur. Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi, propter Deum meritoria est, & sancta: quam etiam viam perfectionis Christus ostendens, verbo, docuit, & exemplo firmauit.* Ex his verbis clare datur intelligi, quod Fratres Minores nullius rei proprietatem debent habere, nec in speciali nec in communi; & tamen secundum Nicolaum tertium possunt vti reb. consumptibilib. vsu. ergo in eis potest secundum Nicolaum vsus facti à proprietate & dominio separari: & ita de huiusmodi rebus debet intelligi. Item infra dicit idem sic. *Nec quisquam ex his insurgat erronee: quod taliter propter Deum proprietatem omnium abdicantes tanquam homicidæ sui, vel temptatores Dei, viuendi discriminis se committant. Sic enim seipsos committunt diuinæ prouidentiæ in viuendo, vt viam non contemnant prouisionis humanæ, quin vel de his quæ offeruntur liberaliter, vel de his quæ mendicant, vel de his quæ conquiruntur per laborem suum sustententur.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Fratres Minores illarum rerum abdicant proprietatem, de quibus sustentantur. sed certum est, quod de rebus vsu consumptibilibus sustentantur. ergo rerum vsu consumptibilium abdicant proprietaté. Ex quo sequitur, quod cum dicit Nicolaus; *qui nunquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habeat, quod facti est tantummodo in vtendo præbet vtentibus nihil iuris*, non tantum de rebus non consumptibilibus vsu, sed etiam consumptibilib. vsu intelligit. Item infra dicit idem & quidem ibi: quod *non est aliqualiter præsumendum, quod hæc cuncta deficerent, sicut nec cæteris, sic nec ipsis Fratribus in tempore extremæ necessitatis articulo, ad prouidendum sustentationi naturæ, via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur.* Ex his patet, quod Nicolaus de omnibus, quibus sustentari potest humana natura, intelligit; & ita intelligit de rebus consumptibilibus vsu, quibus natura potissime sustentatur. Item infra dicit: *Ne autem talis abdicatio proprietatis omnimodo renunciationem vsus rerum cuiquam videatur inducere. Nam cum in reb. temporalibus sit considerare præcipuum, proprietatem possessionem, vsumfructum, ius vtendi & simplicem vsum facti, & vltimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ a se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Ex his patenter habetur, quod secundum Nicolaum Fratres Minores vouent abdicationem proprietatis omnimodæ. ergo vouent abdicationem proprietatis vsu consumptibilium: quia si retinerent proprietatem rerum vsu consumptibilium, non vouerent abdicationem proprietatis omnimodæ: quinimo possent esse ditiores multis castra & ciuitates habentibus. sæpe enim diuitiæ rerum vsu consumptibilium, sicut vini, frumenti, olei & huiusmodi, diuitias possidentium castra & ciuitates excedunt. Si ergo Fratres non vouerunt abdicationem proprietatis huiusmodi rerum vsu consumptibilium, non vouerant abdicationem proprietatis omnimodæ. Item ex eisdem verbis colligitur, quod Nicolaus intelligit de rebus, quæ ad sustentationem necessariam requiruntur. tales autem sunt res vsu consumptibiles. ergo secundum eum talis abdicatio non excludit simplicem facti vsum rerum vsu consumptibilium. ergo contingit habere simplicem facti vsum rerum consumptibilium vsu, & carentiam proprietatis earum. Item subiungit idem sic; *Verum condecens fuit ei professioni, quæ sponte deuouit Christum pauperem in tanta paupertate sectari omnium abdicare dominium, & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam.* Ex his clare patet, quod secundum Nicolaum Fratres omnium abdicant dominium; & per consequens abdicant dominium rerum vsu consumptibilium. Ité dicit, quod rerum concessarum necessario vsu sunt contenti. ergo ex hoc sequitur quod omnibus rebus sibi concessis licite vti possunt, sed res vsu consumptibiles sunt eis concessæ. ergo huiusmodi rebus possunt vti; quod iste negat. Item idem subdit Nicolaus; *Nec per hoc, quod proprietatem vsus & rei cuiusque dominium à se abdicasse videntur, simplici vsu omnis rei renunciasse conuincitur: qui inquam vsus non iuris sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in vtendo præbet vtentibus nihil iuris. quinimo necessariarum rerum ad vitæ tam sustentationem, quam ad officiorum sui status excu-*

[illegible]cutionem: excepto quod de pecunia infra subiungitur, moderatus vsus secundum eorum regulam & veritatem omnimodam concessus est Fratribus: quibus rebus Fratres licite vti possunt durante concedentis licentia. Ex his verbis patet expresse, quod Nicolaus de omnibus rebus concessis fratribus non consumptibilibus vsu, & consumptibilibus vsu intelligit: quia ipsemet explicans intentionem suam dicit expresse, quod moderatus vsus rerum necessariarum ad vitæ sustentationem, & ad officiorum sui [illegible]tus executionum Fratribus est concessus. Constat autem quod res vsu consumptibiles sunt fratribus necessariæ ad vitæ sustentationem. ergo moderatus vsus rerum vsu consumptibilium fratribus est concessus. ergo verba prædicta cum dicit, *qui tanquam vsuarii non iuris*, &c. de omnibus rebus consumptibilibus & non consumptibilibus necessariis fratribus debent intelligi. Et infra dicit [illegible] *Profecto non fuit confessoris Christi regulam constituentis intentio: quinimo contrarium in ipsa conscripsit, contrarium in viuendo seruauit: & cum ipse temporalibus ad necessitatem vsus fuerit, & in pluribus locis in regula, [illegible] tale licere fratribus manifestat. Dicit namque in regula: quod clerici faciant diuinum officium ex quo habere poterunt Breuiaria.* Ex quo patenter insinuat, quod fratres sui habituri essent vsum Breuiariorum & [illegible]brorum, qui sunt ad diuinum officium oportuni. In alio quoque capitulo dicitur, quod *ministri & custodes pro necessitatibus infirmorum & aliis Fratribus induendis per amicos spirituales sollicitam curam gerant secundum loca & tempora & frigidas regiones.* Alibi etiam exhortans fratres per congruum laboris exercitium, ad otium euitandum dicit, quod *de mercede laboris pro se & suis fratribus corporis necessaria recipiant.* In alio quoq; capitulo continetur, quod *Fratres vadant pro eleemosyna confidenter.* Et [illegible] *Ex quibus omnibus satis claret ex regula, ad victum, vestitum diuinum cultum, & sapientiale studium necessariarum rerum vsum fratribus esse concessum.* Ex quibus verbis patenter habent, quod Nicolaus intelligit de rebus necessariis ad victum & vestitum. Tales autem res necessariæ ad victum & vestitum sunt res vsu consumptibiles: & ita constat, quod vbicunque loquitur Nicolaus de abdicatione omnium, quam Fratres vouent: & de vsu rerum eis concessarum res vsu consumptibiles [illegible] prehendit. Ex prædictis concludunt isti, quod secundum Nicolaum tertium Fratres Minores [illegible] alicuius rei consumptibilis habent dominium, neque in speciali neque in communi: & tamen secundum ipsum Fratres Minores habent vsum facti rerum vsu consumptibilium. ergo vsus facti rerum vsu consumptibilium potest ab omni proprietate speciali & communi separari. Secundo concludunt quod contingit habere simplicem facti vsum rerum vsu consumptibilium: quia dicit Nicolaus tertius. *Cum in rebus temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi, & simplicem facti vsum, & vltimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus pot esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Ex quib. verbis clare colligitur, quod vsus necessariæ sustentationis pertinet ad simplicem vsum facti. sed vsus necessariæ sustentationis est respectu rerum consumptibilium vsu. ergo contingit habere simplicem vsum facti respectu rerum consumptibilium vsu. ¶Secundo isti impugnatores moliuntur ostendere, quod iste errat, cum asserit, quod prædicta. sc. possessio, vsufructus, ius vtendi, & vsus facti in rebus vsu consumptibilibus nequeunt reperiri, sed proprietas tantum. Primo quia secundum prædicta in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti reperiri. ergo non reperitur in eis tantum proprietas. Secundo quia potest quis conducere vestem ad vtendum per diem. ergo talis habet ius vtendi: & tamen tunc non habet proprietatem. ergo in veste non tantum reperitur proprietas. Pecunia etiam, quæ inter res vsu consumptibiles computatur, dari potest ad pompam, cum non sit mutuum, sed potius commodatum, seu locatio, secundum Glossam eadem. conducens pecuniam [illegible] pompam habet ius vtendi pecunia ad pompam: & tamen non habet proprietatem eius: quia conducens rem non habet proprietatem rei conductæ. ergo in pecunia non solum proprietas, sed etiam ius vtendi poterit reperiri. Quia etiam in rebus vsu consumptibilibus possit haberi [illegible] vtendi sine proprietate, probatum est supra *cap 3.*

[illegible] isti impugnatores probant istum errare in hoc, quod dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest vsus rei penes vnum: & dominium penes alium remanere; quod dicunt esse falsum. [illegible] no de famulo expendente pecuniam domini sui: & de eo, qui vtitur pecunia ad pompam [illegible] & de emente res diuersas de pecunia domini sui: & de seruo vtente veste domini sui: & de [illegible]us vtentibus rebus alienis de licentia concedentium, & de vtente veste locata seu con[illegible]. Quarto isti impugnatores asserunt istum errare, cum dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus per vsum seu abusum vsuarii, substantia talis rei esse desinit, contrarium istius ad sensum [illegible]teat. Constat enim, quod nec per vsum, nec abusum pecuniæ, substantia pecuniæ desinit esse, [illegible] non [illegible]nquam dominium pecuniæ præcedens vsum pecuniæ nec substantia nec domini[illegible]æ desinit esse, sicut cum quis vtitur pecunia ad pompam. Item manifestum est, quod [illegible] nec per abusum vestis substantia vestis non desinit esse. tunc enim non posset [illegible] eadem veste; quod sacræ scripturæ repugnat aperte. Exodi enim 28. sic scribitur: [illegible] *linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ, a renibus vsque ad femora: & vtatur eis Aaron [illegible] quando ingrediuntur tabernaculum testimonii.* In quibus verbis insinuatur aperte, quod post [illegible] iplorum substantia remanebat. hoc idem insinuatur in Actibus, cum angelus [illegible]o. *Calcia te caligas tuas, & circunda tibi vestimentum tuum.* Item sicut traditio pecuniæ cum [illegible] dominii, est vsus vel abusus pecuniæ secundum istum, sicut patuit supra *capitulo* [illegible] vini panis & aliarum rerum vsu consumptibilium cum translatione earundem [illegible] vsus vel abusus, & per consequês venditio & simplex permutatio rerum vsu consum-

Yyyy ptibili-

derare præcipuũ, proprietatẽ, possessionẽ, vsufructũ, ius vtendi & simplicem vsum facti imediate [illegible] iunxit: *licet primo carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio. quæ rei vsum necessariæ sustentationis excludat.* Ex quibus verbis apparet, quod simplicem vsum facti vocat vsum necessariæ sustentationis. Constat autem quod vsus necessariæ sustentationis est huiusmodi, quibus homo sustentatur. Item [illegible] concludit Nicolaus tertius: *Ex quibus omnibus satis claret ex regula ad victum, vestitum, diuinum cultum, sapientiale studium, necessarium rerum vsum, fratribus esse concessum.* Ex quibus verbis datur [intel]ligi, quod necessarius vsus [illegible] rerum, quæ ad victum & vestitum spectant, fratribus est [concessus]. Hic ne quæritur, quis est ille necessarius vsus: Aut est actus comedendi, bibendi, & in[duendi], aut aliquis alius vsus? Si detur primum, habetur intentum, quod Nicolaus tertius vocat necessarium vsum, actum comedendi, bibendi & huiusmodi. Secundum non potest dari: quia [ill]e vsus non esset, nisi vsus, qui vocatur vsus iuris, qui [illegible] est à [illegible], quem fratres secundum [Nico]laum tertium non habent, cum vsus facti, quem habent, nihil [illegible]. & ita constat quod [Nico]laus vocat simplicẽ facti vsum, necessarium [illegible], & dicitur necessarius, quia requiritur ad sustentandum naturam, vel ad aliquid aliud faciendum, quod necesse [est] fieri. Simplicem autem [fac]ti vsum, vocat actum, qui non habet necessario annexum ius quodcunque, quo quis valeat in [iudic]io litigare. huiusmodi est actus comedendi, bibendi & huiusmodi: quia licet interdum [actus c]omedendi habeat tale ius annexum: hoc tamen accidit: & ideo vocatur simplex vsus. [E]t pa*tet ex diffinitionibus vsufructus & vsus.* [illegible] quod istud non est ad propositum. Nam vsus, qui dif[fi]nitur sic; *Vsus est ius vtendi rebus alienis,* &c. est vsus iuris, & nõ est simplex facti vsus, de quo loquitur [Nico]laus. & ita per illam diffinitionem non põt concludi, quod simplex facti vsus, de quo loquitur Nicolaus, nequit in reb. vsu consumptibilibus reperiri. *Apparet quod de rebus vsu consumptibilib.* [illegible] Dicunt, quod male infert, quia Nicolaus intelligit de rebus in quibus proprietas & simplex [facti vsus] possunt inueniri. & huiusmodi sunt res vsu consumptibiles, in quib. præmissa in aliqua præmissorum possunt in rebus vsu consumptibilibus reperiri. & hoc sufficit ad hoc quod de eis intel[ligat] Nicolaus. *In rebus humanis constituit.*]Ex hoc apparet, quod non est ex natura rei, sed ex constitu[tio]ne humana. quare non repugnat naturæ rei perpetuo vsum à dominio separari: sed repugnat [iuri] positiuo [illegible]. *Quaquidem lex de reb. illis intelligitur, quarum penes vnum vsus rei,* &c.] Hoc conce[dunt]. *Quod nequaquam in rebus vsu consumptibilibus potest esse.* Hoc negant. patet in vestibus. imo in [cibo] & potu, in seruo qui habet vsum, & dominus suus habet dominium, tamen non habet il[lum v]sum, de quo loquitur lex illa: quia illa lex loquitur de vsu iuris, quem non habet seruus, [sed] habet vsum facti. *Cum in [illegible] per vsum seu abusum vsuarit, substantia talis rei esse definat.*]hoc in qui[bu]sdam est verum, & in quibusdam falsum: sicut est ostensum superius secundum istos. [*Dicimus* [illegible] *quantum ad hoc scilicet, quod Fratres Minores habeant in rebus vsu consumptibilibus vsum facti, nunquam* [illegible] *vniuersalem ecclesiam approbata.*]Constat, quod accipiendo vsum facti, sicut accipit Nicolaus, [illegible] secundum istum, sicut patebit inferius, scilicet pro actu comedendi, bibendi, &c. ista asser[tio es]t per vniuersalem ecclesiam approbata, siue Nicolaus tertius loquitur proprie siue impro[prie], de quo posterius differetur.

CAP. XXXIII.

A[lius dicit] *iste hæreticus constitutionem prædictam* Ad conditorem canonum, *errorem alium continere,* [illegible] *quod continet, quæ sequuntur: Rursus non simplex vsus facti, qui neque seruitus, nec pro illo competit ius* [illegible] *in rebus, (scilicet vsu consumptibilibus,) potest constitui vel haberi. cum enim vti re aliqua, nihil ali-* [illegible] *quam fructus rei seu vtilitatem aliquam in solidum vel pro parte recipere, quæ ex ea possunt salua rei* [illegible] *restat quod re illa vti quis nequeat, ex qua salua substantia, nulla potest sibi prouenire vtilitas,* [illegible] *consumptibilis esse constat. Ex quibus patet quod nec vsus qui est seruitus personalis, nec ius vtendi, quod* [illegible] *ius sed mere ius personale, nec actus ipse vtendi sine iure aliquo, possunt in rebus vsu consumptibilibus* [illegible] *haberi: cum quodlibet præmissorum exigat, quod ex re ipsa, salua rei substantia possit habenti ius v-* [illegible] *vtendi ex re ipsa vtilitas aliqua prouenire. quod vtique in rebus nequit vsu consumptibilibus repe-* [illegible] *autem in rebus vsu consumptibilibus, nec ius vtendi, nec ipsum vti possit constitui vel haberi, ipsis* [illegible] *quis abuti.* [illegible] *autem de vsu tractatur de rebus vsu consumptibilibus pro rei consumptione sum-* [illegible] *itur, quod est vti. Vti quidem supponit, quod cum vsu salua rei substantia maneat: sed abuti exi-* [illegible] *in actu huiusmodi rei substantia consumatur, cum abuti nihil aliud, quam contra naturam vsus vti in* [illegible] *proprie dici possit.*

[illegible] iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contra primam assertionem: [illegible] [res]pondere ad obiectiones eiusdem contra secundam assertionem impugnatam. & [illegible] partes. [illegible] secundum quod ad hoc, quæ tangit appellans, respondit, partes pate[fa]quendo. Circa primam partem primo ponit assertionem impugnatam. Secundo [illegible] in parte immediate sequenti. Tertio ad obiectionem nititur respondere, ibi [illegible].

[illegible] autem hic impugnata principaliter est, quod non contingit vti rebus consumpti[bilibus] [illegible]. *simplex vsus facti* secundum istos [illegible] primo inuenerunt [illegible] hoc modo loquen[d]i, [illegible] vsum facti pro actu circa rem exteriorem exercito: qui non requirit in ex[illegible], qu[o] pro tali actu exercendo quis valeat in iudicio litigare. & isto modo actus co[medendi] [illegible] vsus facti: quia istum actum potest quis exercere, [lic]et nullum ius habeat ex[illegible] [ac]tum. q[illegible] [s]i impediretur, valeret impedientem [in] iudicio conuenire. Cũ vti

re aliqua nihil aliud sit proprie &c. Dicunt istam diffinitionem in nullo authentico [illegible] & si esset diffinitio ipsius *vti*, non esset diffinitio eius in omni sua propria significatione, sed in aliqua significatione speciali: quia tunc hoc vocabulum *vti* esset æquiuocum sicut hoc nomen *vsus* est æquiuocum, habens plures significationes, quarum multæ sunt propriæ. Vnde significatio huius nominis *vsus*, secundum quod accipitur pro actu comedendi, bibendi & huiusmodi, non est minus propria quam quæcunque alia. [*Restat quod re illa vti qui nequeat*, &c.] Dicunt, quod infert falsum ex falso: [*quales res vsu consumptibiles esse constat*] dicunt, quod nunquam vel vix potest aliqua res vsu consumptibilis reperiri, quin ex ipsa substantia salua possit mediante aliquo actu vtendi aliqua vtilitas prouenire licet sint multæ res, circa quas si quis exerceat actum vtendi, ad quem principaliter ordinantur, nulla vel parua potest vtilitas prouenire, salua ipsarum substantia, sicut sunt illa quæ in cibo & potu, & multa quæ in medicinis consistunt. multæ vero sunt res vsu consumptibiles, ex quibus deterioratis potest vtilitas prouenire, salua ipsarum substantia: licet quis circa eas exerceat actum ad quem principaliter ordinantur, sicut vestes. Aliqui vero sunt, quarum nec substantia deterioratur proueniente vtilitate ex ipsis, sicut pecuniæ: quia licet sæpe dominium pecuniæ consumatur tamen, substantia pecuniæ manet salua. [*Nec ius vtendi, quod non est seruitus, sed mere personale, nec actus vtendi sine iure aliquo possunt in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.*] Vtrumque dicunt esse erroneum. De iure vtendi probatum est: quia actus vtendi sine iure aliquo non potest esse, nisi sicut actus comedendi, vel bibendi, aut huiusmodi: qui, vt constat, potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri. [*Cum quidem licet præmissorum exigat, quod ex re ipsa salua rei substantia*, &c.] Hoc negant: quis tamen potest quis abuti, licet abuti in vna significatione sit idem, quod valde vti secundum grammaticos. & sic posset concedi, quod in rebus vsu consumptibilibus contingit abuti: ex quo sequitur quod eis contingit vti. tamen abuti nunquam in tali significatione, cum de rebus vsu consumptibilibus fit mentio, in scriptura sacra accipitur. [*Abuti autem dum tractatur de rebus vsu consumptibilibus pro rei consumptione sumitur.*] In theologia & philosophia non sic accipitur. [*Vti quidem præsupponit quod cum vsu salua rei substantia maneat*] Hoc dicunt omnino falsum, accipiendo vti, sicut in theologia accipitur. Vnde cum dixit Paulus, *vtere modico vino*: non præsupposuit quod substantia vini remaneret salua. [*Sed abuti exigit quod cum actu huius rei substantia consumatur.*] Hoc dicunt omnino erroneum de pecunia, qua contingit abuti secundum istum: & tamen substantia pecuniæ non consumitur. licet nonnunquam dominium pecuniæ consumatur. [*Cum abuti nihil aliud quam contra naturam vsus vti, in hac materia proprie posset dici.*] Hic dicunt isti, quod iste ignorat propriam vocem: quia concedit expresse illud, quod improbare intendit: quia concedit, quod abuti est proprie contra naturam vsus vti. ergo abuti est proprie vti: quia contra naturam vsus vti est vti. ergo qui abutitur rebus vsu consumptibilibus, proprie vtitur rebus vsu consumptibilibus. & ita contingit vti rebus consumptibilibus vsu: quia tamen negat.

CAP. XXXIV.

HAEC verba constitutionis. *Ex quibus apparere dicit hæreticus supradictus, quod dicta constitutio in eo quod cognatur [illegible], quod nec vsus facti nec actus vtendi haberi potest in rebus consumptibilibus vsu: quod nullus huiusmodi rebus vsu consumptibilibus vti potest, quamuis eis abuti possit: abusu, qui contra naturam vsus existit, sacræ scripturæ obuiat manifeste. Ad quod probandum inducit illud Leui. 27. vbi dicitur, quod omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum domini sunt. & Nume. 18 dicitur de Leuitis, quod nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti quas in vsu eorum & necessaria separauit. ex quibus liquet (vt dicit) quod vsus in rebus vsu consumptibilibus ex Dei statuto habetur.*

Hic contra præmissam assertionem primam obiectionem subiicit appellantis, quæ in hoc consistit, quod Nu. 18. habetur, quod Deus dedit decimas rerum vsu consumptibilium in vsum Leuitarum. ergo poterant habere vsum rerum consumptibilium vsu.

[*Nec vsus facti nec actus vtendi.*] Sæpe vsus facti, & actus vtendi accipiuntur pro eodem. potest tamen vsus facti accipi pro potestate vtendi, vt distinguitur etiam ab actu vtendi. [*Nihil aliud possidebunt*] [illegible] ex prima diuisione terræ promissionis [*in vsus eorum*] hoc est ad vtendum eis.

CAP. XXXV.

AD hoc dicendum quod iste in prædictis manifeste se fundat in falsis. *quod enim Leuitæ in decimis tantum habuerunt simplicem facti vsum, falsum est: & quod dicit expresse illo capitulo Nu. 18. per ipsum allegato: vbi sic dominus dicit:* Filiis Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. *Ex quo patet, quod Leuitæ non tantum vsum in decimis sed etiam dominium habuerunt. nec obstat, quod in eodem capitulo dicitur quod in vsus Leuitarum & necessaria dominus decimas separauit. aliud est enim alicui dare in re aliqua vsum facti, & aliud rem alicui in vsus eius & necessaria dare, vt fieret eius. Ad illud autem quod dicit, quod [illegible] in rebus vsu consumptibilibus ex Dei statuto habetur dicimus quod est falsum quia in tota scriptura sacra non habetur mentio de simplici vsu facti.*

Hic ad præmissam obiectionem respondet dicens, quod Leuitæ non habuerunt in decimis tantum simplicem facti vsum sed etiam dominium & quod est aliud dare rem in vsum, & dare alicui vsum facti. & quod ex Dei statuto non habetur vsus in rebus vsu consumptibilibus, quia de simplici vsu facti in scriptura sacra nulla fit mentio.

Sed dicunt primo isti impugnatores quod iste appellanti falsum imponit. Secundo quod obiectioné non tangit, & concedit propositum. Tertio quod aperte errat cum dicit, in vsum rebus vsu consumptibilib. ex Dei statuto non haberi. Dicunt itaque primo, quod iste appellanti falsum imponit cum asserit

asserit eum dixisse Leuitas in decimis tantum habuisse simplicem facti vsum. hóc enim non dicit, sed tantummodo dicit, quod habuerunt vsum in huiusmodi rebus, cum quo stat quod habuerit ius vtendi huiusmodi rebus: imo ex hoc quod habuerunt vsum in huiusmodi rebus, non sequitur quod non habuerunt dominium in eisdem. Secundo dicunt quod obiectionem non tangit, & tamen concedit propositum. nam cui datur aliquid in vsum, ille potest habere vsum eiusdem rei, quæ sibi data est in vsum. sed decimæ multarum rerum vsu consumptibilium fuerunt datæ Leuitis in vsum etiam secundum istum. ergo Leuitæ poterant habere vsum earundem decimarum. Minorem ipse concedit: maior probatur per eum. nam sicut patuit supra capitulo. 10. ipse dicit, quod vbi aliquid alicui datur in vsum, nedũ vsus rei sed ẽt dominium intelligitur esse datum. ergo quãdo aliquid datur in vsum, tam vsus quam dominium datur. sed cui datur vsus rei, ille potest habere vsum rei. ergo quãdo aliqua res datur in vsum: ille potest habere vsum rei. & ita cũ decimis aliquarum rerum vsu consumptibilium datæ fuerint Leuitis in vsum, secũdum istum Leuitæ potuerunt habere vsum earundem: & ita dicunt, quod iste expresse concedit propositum appellantis, cum dicit quod decimæ fuerunt datæ Leuitis in vsum. Tertio dicunt, quod errat aperte, cum dicit vsum in rebus vsu consumptibilibus ex Dei statuto non haberi. nam in illis rebus habetur vsus ex Dei statuto, quæ ex Dei statuto datæ sunt in vsum. sed multæ res vsu consumptibiles datæ sunt in vsum ex Dei statuto. Patet de decimis in auctoritate præallegata: & de frugum initiis ibidem, cum dicitur: *vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & domino deportantur, cedent in vsus tuos.* Et Deuteronom. 24. *Si vindemiaueris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in vsus aduenæ, pupilli ac viduæ.* Ex his patenter colligitur, quod nonnullæ res vsu consumptibiles datę sunt in vsum, ex Dei statuto. Ergo in huiusmodi rebus habetur vsus ex Dei statuto. confirmatur ergo [illegible] huiusmodi res ex Dei statuto datæ sunt in vsum, datæ sunt in vsum iuris aut in vsum facti. non in vsum iuris: quia tunc Leuitæ & sacerdotes & aduenæ, pupilli, ac viduæ habuissent vsum, & alii dominium: quod est contra veritatem, & contra istum. ergo huiusmodi res [illegible] vsu consumptibiles datæ sunt in vsum facti. & per consequens vsus facti potest in rebus hu[illegible]modi reperiri: quod iste negat. Ratio vero, per quam dictam assertionem pronocare [illegible], non valet (vt isti dicunt) quia quamuis de simplici vsu facti sub istis vocibus vel aggre[illegible] mentio in sacra scriptura mĩme habeatur, tñ de re non habetur mentio in scriptura: quia per simplicem vsum facti, non intelligit appellans nisi vsum, cui non est necessario annexum ius, quo [illegible] in iudicio litigare. & talis vsus est actus comedendi, bibendi, & huiusmodi, de quibus actibus sæpe fiat mentio in scriptura. ¶ [*In prædictis manifeste se fundat in falsis.*] Dicunt quod hoc est [illegible] sacræ falsitatem imponere, cum in prædictis non se fundet nisi auctoritate scripturæ: [illegible] per verba obiectionis præmissæ. [*Quod enim Leuitæ in decimis tantum habuerint simplicem v*[illegible]]. Hoc non dixit appellans, qui in tota illa parte non intendit probare, nisi quod Leuitæ [illegible] vsum in rebus cosumptibilibus vsu. [*Sed etiam dominium habuerunt.*] Potest concedi q̃ [illegible] dominium, sed non plenum. [*Et aliud rem aliuns in vsus tuus.*] Ex hoc sequitur, quod cui [illegible] res in vsum, ille vsum rei potest habere: & ita si decimæ fuerunt datæ Leuitis in vsus, potue[illegible]ere vsum eorum. cætera sunt impugnata per istos, in isto & aliis capitulis.

Cap. XXXVI.

A[illegible] *hæreticum prædictum, quod vbicunq; sacra scriptura de vsu rerũ consumptibilium vsu loquitur: sem*[illegible] *stat, quod quis rebus vsu consumptibilibus potest vti, sicut patet. 1. ad Tim. 5. Vbi apostolus dicit:* V[illegible] o vino. *Et secundi Reg.* 13. *ibi.* Filiæ regis virgines vestimentis huiusmodi vtebantur. *Et* [illegible] *ibi:* Vniuersa frugum initia quæ domino deportantur, cedent in vsus tuos. *Et parum post:* [illegible] vero in vsũ tuũ cedent. *Et Iud.* 19. *ibi.* Habentes panẽ & vinũ in tuos, & ancillæ tuæ vsus. *Et Deut.* [illegible] *in fine, & Iosuæ.* 5. *ibi:* Nec vsi sunt vltra, *&c. Et Leuit.* 7. *ibi:* In vsus varios, *&c. & Hest.* 5 *& Exod.* [illegible] *Item patet (secundũ eum) per auctoritates sancti Clementis* 12. q. 1. c. dilectissimis, *& sancti Aug.* dist 41. [illegible] parte nititur respondere ad quasdam auctoritates scripturæ, quas pro se inducit appel[illegible] & primo recitat eas: secundo respondet ad ipsas in parte immediate sequenti. Auctoritates [illegible] ¶ [*Quod proprie conuenit & veraciter eis vti.*] quia talis locutio aliquis potest vti rebus consum[illegible]bus vsu est propria & vera [*cedent in vsum tuos*] hoc est, tu vteris eis.

Cap. XXXVII.

AD ho[illegible] *endum, quod constitutio prædicta* Ad conditorem canonum, *loquitur de vsu & de vti secundum quod* [illegible] *sur vsus contra dominium & proprietatem & contra vsumfructum & ius vtendi, secundum decre*[illegible] *m* [illegible] Exiit, *quæ dicit ista scilicet vsumfructum, proprietatem & ius vtendi ac simplicem vsum facti in* [illegible] *rabilis reperiri: cuius gratia dicta constitutio* Ad conditorem canonum *fuit facta.*

[illegible] prædicta respondet insinuans, quod aliter loquitur de vsu & vti, quam auctoritates [illegible]ptur[illegible] etius allegatæ.

Sed [illegible] isti impugnatores, quod hoc concedit iterum appellantis: & tamen ad obiectione[illegible] respondet. Quod concedat intentum, patet, quia si iste accipit *vsum & vti*, secundum quod Ni[illegible] tertius accipit in decretali prædicta: & nihilominus ille, sicut ostensum est *capitu*[illegible] concedit & dicit, quod Fratres habent vsum rerum consumptibilium vsu, scilicet alimen[illegible]rum. ergo ipse debet concedere, quod contingit vti rebus consumptibilibus [illegible] diuisus contra proprietatem & dominium & contra vsumfructum & contra [illegible] actus comedendi, bibendi vel huiusmodi, & facultas actus huiusmodi exercen[illegible] non diuiditur contra ius vtendi, cum vsus iuris sit ius vtendi reb. alienis, &c.

ergo si accipit *vsum* & *vti* secundum quod diuiditur contra prædicta, debet concedere quod rebus vsu consumptibilibus contingit vti. Secundo dicit, quod ad obiectionem appellantis non respõdet, quia obiectio illa fundatur in hoc, quod scriptura sacra dicens quod talibus rebus consumptibilibus vsu cõtingit vti: & quod contra vsum earum vere & proprie loquitur. Ad hoc autem iste non respondet. Ex his etiam concludunt, quod sub abusu vocum introducere conatur errores. Error n. vt dicunt, quem principaliter in hac parte intendit inducere, est quod Fratres Minores non possunt manducare & bibere, & indui vestimentis, nisi habeant proprietatem & dominium earundem rerum. Si autem vteretur vsitato modo loquendi in theologia & in scientiis philosophiæ, ad errorem prædictum nullum posset inuenire colorem. & ideo vtitur hoc nomine *vsus* in vna significatione, quæ non inuenitur nisi solummodo in scientiis legalib. in qua significatione accepto hoc nomine *vsus* simpliciter concedi debet, quod Fratres Minores non hñt vsum rerum cõsumptibilium vsu: quia in illa significatione simpliciter debet concedi quod nullarum rerum nec consumptibiliũ vsu nec non consumptibilium vsu hñt vsum. quia non hñt tale ius vtendi rebus alienis, &c. ꝙ vocatur *vsus*: & ex hoc colorem inuenit ad concludendum, quod Fratres Minores nõ habent vsum rerum vsu consumptibilium à proprietate & dñio separatum. Ex hoc cõcludens sophisticè, quod Fratres Minores non possunt manducare & bibere, & aliis reb. vsu consumptibilib. vti, nisi habeant proprietatem & dñium earundem rerum quia vero ex æquiuocatione huius nominis *vsus* ita colorem inuenit ad persuadendum, licet sophisticè, prædictum errorem, vt isti dicunt. Ideo explicare nituntur, quæ positiones in hac materia dñt concedi in quo sensu, & quæ negari. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod cum ablative dicitur rerum consumptibilium vsu, semper iste ablatiuus *vsu* coniunctus cum verbo vel nomine *consumendi* sic dicendo *res cõsumptibiles vsu* vel *reb. consumptibilib. vsu*, vel in alio casu: vel sic, *res quæ consumuntur vsu*: Iste ablatiuus *vsu* accipitur pro comestione, indutione, bibitione vel aliquo alio tali actu, quo res consumitur. Nam cum panis consumitur vsu, nullus vsus potest dari, quo consumatur nisi comestio vel aliquis alius actus, qui non magis proprie potest vocari vsus, quam comestio Et ita constat, quod iste ablatiuus *vsu* accipitur pro comestione bibitione & huiusmodi actib. quib. res consumũtur. Hoc viso dicunt, quod si in ista Fratres Minores non hñt vsum rerum consumptibilium vsu: iste accusatiuus *vsum* accipiatur pro eadem significatione, in qua accipitur iste ablatiuus *vsu*: ista esset simpliciter neganda in illo sensu. Si vero iste accusatiuus *vsum* accipiatur pro alia significatione, puta pro vsu iuris, qui sic diffinitur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis*: & sic dicunt quod est concedenda. Similiter eodem modo accipiendo *vsum*, hæc est concedenda: Fratres Minores non habent vsum rerum consumptibilium vsu à proprietate & dominio separatum. Aliter accipiendo *vsum*, ista debet negari, sicut in eadem significatione accipiendo *vsum* hæc est concedenda: Fratres Minores non hñt vsum rerum consumptibilium vsu à proprietate seu dominio separatum. quia nullius rei hñt talem vsum. sed quamuis tales negatiuæ in aliquo sensu concedantur: tamen affirmatiuæ, quæ eis contradicere secundum vocem videntur, non dñt absolute sine distinctione negari. Quamuis in vno sensu possint negari, & in alio concedi. & minus necessarium est eas distinguere cõcedendo, quam negando, pro eo quod ex scriptura diuina, quæ maioris est auctoritatis, quam quæcunque legalis sciẽ, absolute accipiuntur: quæ scriptura diuĩa nunquam vtitur hoc noĩe *vsus* in illa significatione, in qua debent negari. Ex isto dicunt, quod theologi & philosophi, qui de scientiis legalibus se nullatenus intromittunt, absolute dñt concedere, quod aliquis potest habere vsum rerum consumptibilium vsu: & sine distinctione negare, quod nullus põt habere vsum rerum consumptibiliũ vsu, ẽt quia de alia significatione *vsus*. in qua affirmatiua põt habere vnũ sensum falsum, & negatiua vnum sensum verum, se minime intromittunt. qui autem peritus est in scientiis legalibus nec affirmatiuam, nec negatiuam debet concedere vel negare, nisi præsupposita distinctione huius noĩs *vsus*: cum in scientiis legalib. hoc nomen *vsus* in vtraq; significatione accipiatur, sc. pro vsu iuris, qui est ius vtendi reb. alienis, &c. & pro comestione, & bibitione & aliis actibus circa res temporales exercitis. & ita dicendum est de illis. qui hoc nomine *vsus* tam secundum ꝙ accipitur in theologia & philosophia, quam secundum ꝙ accipitur in scientiis legalibus, vti proponunt. Quia ergo iste impugnatus absolute negat, quod aliquis potest habere vsum rerum consumptibilium vsu. ꝙ scriptura diuina absolute determinat, quamuis non sub eadem serie verborum, dicunt quod erroneus, imo hæreticus est censendus: quia secundum B. Hiero. *Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis*. Sicut quamuis posset credi, ꝙ liceт diceret, ꝙ nullus posset manducare vel bibere, ꝙ hoc non sentiret: tamen si hoc diceret & pertinaciter defensaret, esset hæreticus reputandus, cum hoc scripturæ diuinæ, quæ est regula fidei, aduersetur aperte Per prædictam ẽt patet, quod purus theologus, & similiter purus philosophus absolute debet concedere, quod contingit vti reb. consumptibilib. vsu: & absolute negare. quod non contingit vti reb. consumptibilibus vsu, & idem videtur de iuristis: quia licet in iure hoc nomen *vsus* habeat tales duas significationes, de quibus dictum est prius, tamen forte non inuenitur in iure, quod hoc verbum *vti* acceptum verbaliter vnquam accipiatur nisi pro actu qualis est comestio, bibitio, inhabitatio, equitatio, emptio, & hmõi, de quib. actib. non est æquiuocum sed vniuocũ: & ideo dñt absolute concedere ꝙ reb. vsu consumptibilib. contingit vti & absolute negare, ꝙ reb. vsu consumptibilib. non contingit vti. Si tñ inueniretur ĩ iure, ꝙ hoc verbum *vti* acceptũ verbaliter nõ posse acciperetur pro tali actu circa rem temporalem exercito, sed ẽt denotaret vel importaret vsum, qui est ius

quodã

...am positiuum determinatum, de quo dictum est supra: sic cum distinctione deberent con... ...c, φ contingit vti omnib. rebus vsu consumptibilibus: & φ non contingit vti omnib. rebus ...sumptibilibus vsu: & eodem modo propositis cum distinctione deberent vtramq; negare: qa ...aq; haberet vnū sensum verum & vnū sensum falsum. Ex istis dicunt isti patere, φ quicquid sit ...propositionibus, in quibus ponitur hoc nomen *vsus*, & hoc verbū *vti*, nullo modo debet nega... ...fratres Minores possint manducare & bibere & vestibus indui absq; omni dominio & ...tate ... eorum. Et ita iste nihil habet de intentu principali. Principalis n. intentio appellantis in ... st ,pbare, φ contingit manducare, bibere, indui alios actus circa res vsu consumptibiles ...abs q, proprietate & dominio earundem. *Loquitur de vsu & vti secundum quod dividitur* &c.] ... ,pactu vtendi, qualis est inhabitatio, comestio &c. quia sic non accipitur pro iure. ... pro actu circa rem temporalē exercito. [*Ac simplicem vsum facti.*] hic simplex vsus fa... ...pro actu circa rem temporalē exercito, q̄ ad hoc vt fiat nō requirit, φ exercens ipsum ...atem eiusdem rei, nec possessionē q̄ est ius, nec vsufructum, nec ius vtēdi, quo valet ...litigare. Talis est actus, comestio indutio, inhabitatio. Potest n. aliquis etiam licite ...cuius inhabitare domū, & manducare, ac bibere, & actus huiusmodi exercere licet ... φ pdictorum. & tunc habet tm̄ simplicem vsum facti qui autē habet aliquod præ... ...poterit habere simplicē vsum facti. sed præter simplicem vsum facti, habet aliqd aliud, ...tatem, vel ius vtendi, vel aliquid aliud [*cum gratia*] scilicet ad reprobandum secun... ...us.

CAP. XXXVIII.

...etiam hæreticus ad ostendendum, quod pecunia inter res vsu consumptibiles numeretur, allegat legem, quæ ex ... patet.

...recitat vnam obiectionem de pecunia, qua conuenit vti: & tamen inter res vsu consum... ...eratur. Sed dicunt isti impugnatores, quod de hoc in obiectionibus contra istam as... ...quod non conueniat vti rebus consumptibilibus vsu, nulla fit mentio.

CAP. XXXIX.

Constat autem quod secundum leges in rebus vsu cōsumptibilibus, neq; vsufructus, neq; ius vtendi quod est seruitus, nec etiam ius vtendi, quod non est seruitus, sed mere ius personale, potest constitui vel haberi, vt probatur. ... de vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur l.1.& l.2.& ff. de vsufru.l. Sed & si possessori §. ... rerum, *cum multis similibus.*

In parte ista iste impugnator redit ad declarandum intentionem suam, & ad completius re... ...ndendum ad auctoritatibus superius allegatis. Et primo ostendit, quod in rebus vsu consumpti... ...us ... v sufructus, neq; ius vtendi, quod est seruitus, neq; ius vtendi quod non est seruitus, ... p..., accipiendo *vsum* & *vti*, vt leges accipiunt. Secundo conatur ostendere, quod nemo ...us consumptibilib. vti. & hoc in parte imediate sequēti. Tertio ostendit, φ cōsumptio ... huiusmodi reperiri, ibi: *Licet autē in rebus* Quarto quasi dicta recapitulat ibi: *Dicimus er...* ...ad auctoritates inductas respondet ibi: *Licet autē, vt prædictū est.* Dicit ergo quod secundū ... vsufructus, neq; ius vtendi, neq; ius vtendi, quod nō est seruitus, po... ...us vsu consumptibilibus reperiri. Sed isti impugnatores dicunt, ista non esse ad proposi... ...cauillose ,pcedere: quia ex hoc, quod vsufructus nō potest in omnib. rebus vsu con... ...us reperiri. & ex hoc, quod est aliquod ius vtendi speciale quod est seruitus. & aliquod ...eruitus, non potest in rebus vsu consumptibilib. reperiri, non potest inferri, quod nullū ... potest in rebus vsu cōsumptibilib. reperiri. & ideo esto, quod leges dicant aliquod ius ... reperiri in omnib. rebus consumptibilibus vsu, nihilominus concedendum est, quod ... potest in rebus talib. inueniri, sicut per iura diuina & humana superius est ostensum. ... *vsu consumptibilib.*] forte in aliquibus rebus vsu consumptibilibus potest vsufructus, vel ... perm, sed non in omnib. Aliquæ enim res vsu consumptibiles, sicut vestes & multæ ... possunt saltem ad tempus.

CAP. XL.

... nam vti talib. rebus potest, sumendo proprie vti. Vsus enim seu vti si sumatur proprie secundum quod ex re illa, in qua vsum habere se asserit, vel qua vult vti, possit fructus vel vtilitatem aliquam ... salua rei: quod non potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri. Et ex hoc beatus Ioan. Chrysost. ..., quare mutuans pecuniam pro mercede pecuniam recipere nequeat licite: cum locans agrum vel ... recipere possit, vt dictum est supra. Ex quibus patet, quod in rebus vsu consumptibilibus vsus ha... nequeat ... quo ipsi etiam vti possit, cum hoc iuri repugnet, & obuiet rationi.

...atur ostendere, quod nemo potest vti rebus vsu consumptibilibus: quia nullus po... ...ctum vel vtilitatem aliquam ex huiusmodi rebus, salua rerum substantia: & hoc ...it ratio, quare Chrysostomus dicit, quod non licet recipere mercedem pro pecunia mu...

...unt isti impugnatores, quod verba istius prædicta continent quatuor errores. Pri... ...n contingit vti rebus consumptibilibus vsu proprie sumendo vti. Secundus est, ... re aliqua, habet fructum vel vtilitatem ex re, salua rei substantia. Tertius ...a re ...u consumptibili potest quis habere fructū vel vtilitatē salua rei substantia.

Quartus quod per hoc, quod ex pecunia non potest quis habere vtilitatem, salua rei substantia, reddit rationem Chrysostomus, quare pro pecunia mutuata non licet mercedem recipere. Quod primum sit erroneum, ex his quæ dicta supra *capit*.6. liquet aperte, vt isti dicunt. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod negare vsum in rebus vsu, consumptibilibus omni sensu, ita, vt dicunt, recte obuiat scripturæ diuinæ quod nullo modo poterit palliari. Et ideo iste nititur hoc negare non omnimodo, sed proprie accipiendo *vti*, vt talis locutio non sit propria. Aliquis potest vti rebus consumptibilib. vsu. Sed hoc dicunt isti esse omnino irrationabiliter & erroneæ dictum. Nam sicut patet ex dictis supra *cap* 6. principalior & cõmunior & magis vsitata est significatio huius nominis *vsus* secundum quod accipitur pro comestione & actib. exercitis circa res temporales: quam illa significatio, secundum quam accipitur secundum iuristas pro quodã iure determinato. ergo non minus proprie accipitur in illa significatione, quam in alia. ergo locutio scripturæ sacræ, cum dicit aliquẽ habere *vsum* rerum consumptibilium vsu, non est minus propria, quam locutio scientiarum legalium, cum dicunt aliquẽ habere vsum fundi, vel domus. Et confirmatur, quia scriptura diuina præcessit legales scientias: & per consequens ante fuit scriptura diuina, quam hoc nomen *vsus* acciperetur pro tali iure: quia nunquã inuenitur, quod aliquis vsus fuerit hoc nomine *vsus* in illa significatione, antequam legales scientiæ scriberentur. Scriptura ergo diuina, quæ incepit à Moyse præcessit illã significationem huius nominis *vsus*. Quæritur ergo, cum Moyses dixit Exo. 28. *Facies & fœminalia linea, vt operiãt carnem turpitudinis suæ à renibus vsq; ad femora, & [...]ntur eis Aaron & filij eius*. Et cum dixerit Num. 18. *Vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & quæ Domino deportantur, cedeant in vsus tuos*. & post: *Carnes vero in vsum tuum cedent*. aut loquebatur proprie, aut loquebatur improprie. si tunc loqbatur proprie: ergo semper postea talis modus loquendi fuit proprius. quia propter nouã significationem alicuius vocabuli superuenientẽ, non debet modus loquendi scripturæ diuinæ qui primo fuit proprius, postea censeri improprius. ergo improprie dicitur. Adhuc, quod huiusmodi rebus. sc. fœminalibus, & carnibus, & similibus contingit vti. Si dicas, quod Moyses tunc loquebatur improprie: hoc sine ratione dicis, quia tunc hæc vocabula *vsus* & vti, nõ habebant significationem magis propriã quam illa esset, qua vtebatur Moyses. Dicunt igitur isti, quod talis modus loquendi est proprius: nec vnquã fuit Doctor, vel expositor scripturæ diuinæ, qui diserit quod locutio talis est impropria. Et ita proprie sumendo *vti* vere dicitur, quod quis potest vti rebus cõsumptibilibus vsu. Secundus error, vt dicunt isti, cõtentus in verbis præmissis est, quod qui vtitur proprie loquendo re aliqua habere potest fructum vel vtilitatẽ ex re salua rei substantia. quod n. hoc sit erroneum (vt dicunt isti) sequitur ex prædictis: quia aliquis proprie loquendo vtitur cibo & potu: & tñ vt cõmuniter non potest quis habere ex eis vtilitatem, salua eorum substantia. Tertius error secundum eos hic contentus est, quod nullus ex re vsu consumptibili potest habere vsum vel vtilitatẽ salua rei substantia. hoc, vt dicunt, capit instantiam de pecunia: quia substantia pecuniæ per vsum vtilẽ manet salua, licet sæpe dominium pecuniæ non maneat saluum vtenti. Falsum est ẽt, vt dicunt de vestimentis, & multis alijs, sicut etiã sensui patet. Quartus error secundum eos, quod Ioh. Chrysost. per hoc reddit rationem, quare pro pecunia mutuata nõ licet mercedẽ recipere. quia illa nõ est ratio (vt dicunt patere *ex*. 3. *c*. euidenter.) Sed ratio est: quia per mutuum transfertur dominium pecuniæ: & ideo nõ licet recipere vltra valorẽ pecuniæ: quia hoc est generale in omni cõtractu, per quem transfertur dominiũ rei, quod non licet recipere vltra valorem rei. quod præcipue habet veritatẽ, quando omnib. notus est valor rei: propter quod pro vno pane, de cuius valore constat, non licet minimum recipe vltra valorẽ panis, quando venditur panis. Vbi a. non est notus valor rei, licet contrahentibus, secundũ leges se decipere: quamuis apud Deum ille, cui notus est valor rei, si decipit alium, non sit immunis à peccato. valor autem pecuniæ notus est: & ideo qui transfert dominium pecuniæ, nihil debet recipere vltra valorem pecuniç. & istam rationẽ tangit Glossa. 14 *q*. 2 *c*. *Si fœneraueris*, quia *in illis quæ consistunt in numero, pondere & mensura, transfertur dominium*. In equo autem & domo non transfertur dominium: ideo pro equo & domo potest quis licite recipere: non autẽ pro his, quorum transfertur dominium vltra quid potest recipere. Sed forte dices, si locans domum vel equum potest recipere vltra valorem domus & equi, quia potest recipere domum & equum & aliquid vltra: quare etiam mutuans pecuniam nõ potest recipere, vltra valorẽ pecuniæ. s. pecuniã & aliquid vltra? Dicunt isti, quod locans domum vel equum retinet dominium domus & equi: & ideo potest repetere dominium & equum tanquam rem propriam: & pro illo quod concessit alteri, potest aliquid recipere; quia sic nunquam recipit valorem illius quod transtulit in alium. sed mutuans pecuniã non potest repetere pecuniam tanquam rem propriam, quia tamen dominium pecuniæ transtulit potest petere valorem pecuniæ, sed non plus.

[*Vsus enim seu vti si sumatur proprie secundum leges requirit*, &c.] Istud dicunt esse falsum; quia leges hoc non dicunt de vsu in omni significatione propria huius nominis vsus; quia si hoc dicerent, reprobarent modum loqndi scripturæ diuinæ; & per consequens non essent approbandæ. Volunt tñ leges quod vsus iuris nõ inuenitur proprie in omnib. rebus consumptibilibus vsu. sed cum hoc stat, quod alius vsus quod vsus iuris inueniatur proprie in rebus consumptibilibus vsu. [*quod nõ potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri*.] hoc dicunt esse falsum, sicut ostensum est. [*Chrysost. rationem reddit* &c.] dicunt hoc esse falsum, sicut dictum est. [*cum locans agrum vel domum* &c.] Ratio, quare potest recipere mercedem, est; quia repetit domum vel agrum tanquam rem propriam. Pro potestate vero recipiendi vtilitatem ex agro vel domo recipit aliquid; non tñ valorem agri vel domus,

sed

[illegible] lius potestatis, quam alteri concessit. *In rebus vsu consumptibilib. habere vsum nec prea.* hoc [illegible] dam in rebus vsu consumptibilibus habet vnum sensum verum, & alium [illegible] lum: quorum [illegible] est pro[illegible]us, quia vtraq; significatio vsus est propria. [*Nec quo ipsis etiam vti possis*] dicunt quod [illegible] lum sensum verum habet: quia hoc verbum *vti* verbaliter sumptum non habet tot significationes, quod habet hoc nomen *vsus* si tamē inueniretur quod haberet aliquem sensum verum, [illegible] ter hoc esset negandum ipsam habere sensum falsum.

CAP. XLI.

[illegible] *autem in rebus talibus sc. vsu consumptibilibus, vsus vel vti locum sibi proprie non vendicent. consumptio tamen & actus consumendi locum habet, vt dicit constitutio prodicta: qua tamen non possunt dici simplicia: nec* [illegible] *quae consumitur, dominio separata, cum ipsa res consumptione eius dominium pereat, & prorsus desinat esse,* [illegible] *constitutio.* Ad conditorem canonum, *qua sic dicit. Praeterea si in rebus vsu consumptibilib. pos*[illegible] *constitui vel haberi nequaquam simplex, nec à rei substantia proprietate seu dominio separatus, vsus huius*[illegible] *dici: cum per talem vsum, i. e. vtendi actum, & in ipso actu, & cum ipso actu, res consumatur huiusmodi:* [illegible] *tu post ipsius rei consumptione esse valeat vsus talis. Ex quo patet, quod vsus talis nec simplex nec separatus à do*[illegible] *potest* [illegible] *& hoc patet, cum per talem facti vsum, proprietas & dominium ipsius rei perire noscatur.*

[illegible] te[illegible] sta dicit, quod licet *vti* non possit in rebus vsu consumptibilibus reperiri, in ipsis con[illegible], & etiam actus consumendi poterit reperiri. & tamen actus consumendi in talibus non erit à [illegible] seu dominio separatus: quod dicit esse probatum in cōstitutione. *Ad conditorem* in qua [illegible] probandum, talem innuit rationem: Actus consumendi non separatur ab illo, quod per ipsum [illegible] consumitur: sed dominium rerum vsu consumptibilium consumitur per actum consumendi [illegible] actus consumendi à dominio minime separatur.

[illegible] impugnatores circa prædicta tria facere moliuntur. Primo enim declarare conan[illegible] illis, quæ hic dicit iste impugnatus, apparet quod illa, quæ dixit superius de *vsu* & *vti*, im[illegible] ad propositum sunt. Secundo ostendunt ipsum errare, cum dicit, quod actus consu[illegible] rebus vsu consumptibilibus, non potest dici simplex, nec à proprietate seu dominio sepa[illegible] quod ratio, per quā prædictam assertionem probare conatur, multipliciter deficiat, nitun[illegible] Quod igitur illa, quæ superius iste impugnatus dixit de *vti* & *vsus* impertinentia ad propositum [illegible] senda, ostendunt. Nam principalis intentio appellātis est ostendere, quod actus [illegible] bibendi, induendi, & huiusmodi circa res consumptibiles vsu, siue vocentur actus [illegible] actus consumendi, siue actus abutendi, siue aliter quomodocunq; possunt à proprie[illegible] dominio separari, & quod fratres Minores habent huiusmodi actus, qualitercunq; vocentur [illegible] dominio seu proprietate rerum circa res tales actus exercent. tota igitur præcedens disputa[illegible] *vsu* & *vti*, an possint in rebus vsu consumptibilibus reperiri, fuit impertinens. nec iste impu[illegible] ipsam intentionem appellantis euacuauit, sed ex ipsa in plures errores & abusiues mo[illegible] uendi incidit manifeste (vt dicunt) quia cum hic dicat, quod actus consumendi no potest [illegible] tate seu dominio separari: ad oēs rationes & exempla, quibus probat appellās, quod actus [illegible] endi, bibendi, induendi & huiusmodi possunt à proprietate & dominio separari, sibi restat [illegible]. Secundo isti impugnatores ostendunt istum errare, cum dicit, quod actus cōsumendi [illegible] consumptibilibus non potest à proprietate & dominio separari.

Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendū, quod actus consumendi quidam est illicitus & [illegible] & quidā est licitus, & quidam neq; est iustus neq; iniustus: & de quolibet istorum osten[illegible] potest à proprietate & dominio separari. De iniusto quidem patet aperte. Nam si fur [illegible] a rem & vinum, & consumit ea: talis habet actum consumendi iniustum absq; dominio [illegible] tate: quia per hoc quod consumit panem & vinum, non acquirit dominiū panis & vini. [illegible] creditor vestem impignoratā consumit, actus ille consumendi vestem est à proprietate [illegible] separatus, & ita actus consumendi iniustus potest à proprietate & dominio separari. [illegible] lo etiam ostendunt, scil. quod actus licitus cōsumendi potest à proprietate & dominio [illegible] patet per exempla inducta superius *capital.* 4. de apostolis & habente vsum fundi, de [illegible] ibus vuas & grana spicarū in agris & vineis alienis, tempore veteris legis: & de hospiti[illegible] tuis, & filiosfamilias, & de sacerdotib. celebrantibus & consumentibus species sacra[illegible] is: qui oēs habent licitum actum consumendi res consumptibiles vsu, quarum tamen [illegible] dominiū & proprietatem. Tertio ostendunt idē de actu consumendi, quod neq; est iustus [illegible]. Nā bruta animalia habent actus cōsumendi res vsu consumptibiles, quarum tñ non [illegible] inia & proprietatē. Similiter si etiam alienati à sensu consumant res alienas, ipsi ha[illegible] consumendi neque iustum neque iniustum: quia talis actus non imputatur eis neque [illegible] eq, ad vituperium; & tamen per talē actum consumendi, proprietatem seu dominium [illegible]. Verumetiam ante vsum rationis sæpe habent actum consumendi absque domi[illegible] Tertio principaliter nituntur ostendere, quod ratio, per quam probat, quod [illegible] di à proprietate seu dominio minime separatur, multipliciter deficit, imo erronea [illegible]a. Ad cuius euidentiam dicūt esse sciendum, quod aliquid consumi per aliquē actū potest [illegible] intelligi. Vno modo, quod aliqua res absoluta per actū aliquē desinat esse sicut per digestio[illegible] ibus enim & potus vere desinunt; & per actionē ignis in res quas comburit, illæ [illegible] Alio modo dicitur aliquid consumi per aliquē actum, quod per aliquē actū aliqua res [illegible] nit habere respectum vel appellationem aliquam respectiuam. Sic dicitur pecunia

consumi

consumi quādo expenditur: quia desinit esse illius, cuius prius fuit: & i\\ nulla res ibi absoluta desinit esse, nec corrumpitur. Tertio dicitur aliquid consumi per aliquem actum, quando aliquis respectus vel appellatio respectiua definit inhærere alicui vel verificari de aliquo. Et isto modo dicitur dominium alicuius consumi: imo sic dominium Dei respectu alicuius rei potest consumi, quia s. Deus desinit esse Dominus illius rei, per hoc q ipsa res consumitur: licet ipse Deus non desinat esse. Sed iste modus quantum ad rem non multum differt à secundo & primo: quia nunquam potest reperiri sine secundo & primo simul. Dicunt etiam q forte sunt alii modi, quibus potest dici aliquid consumi p aliquem actum: sed isti eis sufficiunt. Secundo dicunt esse notandum, q aliquid dicitur esse separatum ab alio: quia alteri non vnitur, siue aliud sit in rerū natura, siue non. Sic dicuntur aliquæ substantiæ separatæ à materia: quia nō vniuntur materiæ: & non minus separatę essent à materia, si nulla materia esset in rerum natura. sic etiam anima post mortem dicitur separata à corpore: quia non vnitur corpori vt forma: & non minus dicitur separata à corpore, post completam incinerationem, & destructionem corporis quam ante. Ex his arguunt contra prædictam rationem istius: & primo contra minorem, quam ponit explicite, cum asserit, q ipsa rei cō umptione rei dominium perit: & p consequens consumitur. quia aut intendit, quod dominiū consumentis perit ip sa consumptione, aut intendit quod dominiū alicuius alterius perit ipsa consumptione. Si dicat primum, accipit quod debeat probare. Deberet enim ꝓbare, quod semper consumens habet aliquod dominium rei, quam consumit: quod non probat, sed accipit sine probatione. Vnde dicunt isti, quod sæpe per actū consumendi nullum dominiū consumentis perit, nec consumitur. Quando enim fur furatur panem & vinum, & consumit ipsa, nullum dominiū fures perit, vel consumitur per actum consumendi illius. Ita est de seruis consumentibus res dominorum suorum, & de Fratribus Minoribus, qui consumendo res eis concessas, nullum dominium ipsorum Fratrum perit vel consumitur; quia in illis rebus nullum dominiū habent. Si autem intendit, q per actum cōsumendi perit & consumitur dominium alicuius alterius, q non est cōsumens; nihil potest ex ipsa concludere; quia tunc maior esset falsa, virtute cuius deberet arguere. s. quod actus consumendi non separatur ab illo, quod per actum consumitur; quia accipiendo *consumi* per aliquem actum tertio modo, sic per actum consumendi consumitur vel perit. Accipiendo *perire* pro consumi, dominium actuale Dei perit in re illa, q consumitur; hoc est per actum consumendi Deus cessat esse actualiter Dominus rei consumptæ secundum Augustinum, & tñ actus consumendi est separatus à dominio Dei; sicut per actum consumendi seruorum consumitur dominium dominorum, & tñ actus consumendi seruorum est separatus à dominio dominorum; similiter p actum consumendi subditorū consumitur dominium generale & mediatum, quod habent reges & principes in rebus consumptis per actus subditorum, & tñ actus consumendi in subditis est separatus à dominio regum & principum P. ter ergo per hoc, quod dominium alterius consumentis perit vel consumitur per actum consumendi, non potest ꝓbari quod actus consumentis non est à ꝓprietate seu dominio separatus. Nec valet dicere, quod ideo actus consumendi non est separatus à ꝓprietate seu dominio, quia dominium rei consumptæ non est separatum ab eo quod non est. Hoc, inquā, non valet, tum quia dum durat actus consumendi, durat dominium; & ideo licet actus cōsumendi non sit separatus à dominio post consumptionem, est tñ separatus à dominio ante finem consumptionis, quamdiu durat actus consumendi; tum quia licet dominium nun esset, adhuc esset actus separatus à dominio; sicut anima dicitur separata à corpore, postq̄ corpus desinit esse, quia non est vnita corpori; ita ille actus diceretur separatus à dominio, quia nō est vnitus dominio. Sed adhuc forte dicet, sicut innuit; quod ideo actus consumendi non est à rei dominio separatus, quia substantia rei perit per actū consumendi. Sed dicunt isti, quod hoc non valet; quia per hoc quod substantia perit per actum consumendi, & substantia rei non est in alio, quam sit actus cōsumendi, bene pōt ꝓbari quod actus cōsumendi non est separatus à substantia rei; sed ex hoc non sequitur, quod non sit separatus à dominio, qñ nullū dominiū rei est in consumente, & aliq; dominiū est extra consumentē. Prætera quia vt isti dicunt, vltima euasio istius est, quod actus consumendi nō est nec esse potest in rerū natura. & illud quod non est, non est separatū ab aliquo, ex quo sequitur, quod actus consumendi non est separatus à dominio rei. ideo ipsi ostendunt, quod actus consumendi est in rerum natura; & per consequens si non est cum dominio rei, est separatus à dominio rei. Quod a. actus consumendi sit in rerum natura, ostendunt ad plenius per dicta istius. Primo quia illud, quod nō est in rerū natura, non habet locū in rebus vsu consumptibilibus; quia illud, quod non est, nullibi habet locū. sed secundum istū actus consumendi habet locū in rebus consumptibilibus vsu. ergo actus cōsumendi est in rerum natura. Item illud, per quod vera substantia perit vel consumitur, est vel fuit in rerum natura sed secundum istum, per actum consumendi substantia rei desinit esse, & perit seu consumitur. ergo est vel fuit in rerum natura. Ex quo ergo actus consumendi est in rerum natura, vel est coniunctus cum dominio, vel separatus à dominio; sed sæpe non est coniunctus cum dominio; ergo sæpe est à dominio separatus. Consumptio in & actus consumendi locum habet. ergo actus consumendi est in rerum natura. ¶ His sic visis paucis verbis text ū explicemus. *Quantum ad hoc nempe quod sunt duo simpliciter* hoc, vt dicunt isti, sine ratione asseritur, quia secundum Nicolaum tertium aliquis est simplex vsus facti. ergo & aliquis est simplex actus consumendi, cum actum consumendi vocet Nicolaus vsum facti, sicut ostensum est prius; quia omnis actus cōsumendi est vsus facti, sed nō econuerso. & nō est maior ratio, quod aliquis v[illegible]

dici simplex, q actus consumendi. Vnde iste impugnatus deberet exprimere, quis vsus est simplex vsus facti. sed hoc (vt isti dicunt) non facit: quia hoc faciendo esset sibiipsi contrarius. [*Nec à re qua consumitur dominio separata*] hoc improbatum est prius [*cum ipsa res consumptione eius dominium pereat*] loquitur de dominio consumptibilis, dicunt isti, quod sæpe est falsum. Si loquitur de dominio alterius, non est ad propositum [*si in rebus vsu consumptibilibus* &c.] hoc negant [*cum per talem vsum. i. e. vtend. actum* &c.] Ex hoc sequitur, q actus vtendi est in rerũ natura: quia per illud, q nihil est, nihil ... *res consumatur huiusmodi.*] Ex hoc & alio vero. sc. quod res non distat ab actu, potest inferri, q actus non est separatus à substantia rei: sed ex hoc non sequitur, q non est separatus à dominio rei. ... *patet. quod vsus talis* &c.] dicunt quod hoc nullo modo patet [*cum per talẽ facti vsum proprietas ... rei vsum res perire noscatur.*] Si loquitur de dominio consumentis, falsum est, propter falsam ... rationem: quia implicat consumentem habere dominium rei, quod sæpe est falsum. Si loquitur de dominio alterius, patet quod nihil concludit.

Cap. XLII.

D*icimus ergo, quod decretalis* Ad conditorem canonum *de vsu & vti loquitur, sicut decretalis* Exiit *loquebatur qua de ipsis loquitur secundum quod leges loquuntur, secundum quas impossibile est loquendo de illis ... proprie sicut dicta decretalis* Ad conditorem *loquitur, & dicit expressè in §. Rursus nec simplex vsus facti, ibi, cum dicit. Cum enim vti re aliqua nihil sit aliud proprie &c. Locum habeant in rebus consumptibilibus vsu: sed in ... consumptio & consumendi actus locum habent, vt probatur* ff. de vsufructu earum rerum quæ vsu consumuntur. l. hoc senatus. §. 1. & §. 2. ff. de iureiurando. l. sed & si possessori §. sed si rerum.

Hic epilogat vel explicat quædam dicta prius, dicens quod constitutio *Ad conditorem* loquitur, sicut decretalis *Exiit*: & ita loquitur sicut leges loquuntur, secundum quas *vsus* & *vti* proprie ... do non habẽt locum in rebus consumptibilibus vsu, sed consumptio & actus consumẽdi.

Sed isti impugnatores dicunt, ipsum falsum asserere cum dicit quod secundum leges *vsus* & *vti* proprie sumendo non habent locum in rebus vsu consumptibilibus: quod ad præsens per vnicam legem sæpe allegatam ostendunt. Dicit enim lex, q *qui fundi vsum nudum habet, nihil vlterius habere intelligitur quã vt oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod oleribus, pomis, floribus & huiusmodi, quæ sunt res vsu cõsumptibiles, secundũ leges contingit vti: & quod in illis *vsus* & *vti* proprie locum habent: cum dicit, *ad vsum quotidianum vtatur.* l. oleribus, pomis &c. Nec lex loquitur ibi improprie, cum ibi vtatur *vsu* & *vti* in significatione communi, & quam primo habebant hæc vocabula, & in quo vsitantur in omni facultate, quæ vtitur istis vocabulis.

Illis sic visis paucis verbis textum explicemus. [*Loquendo de illis proprie*] etiam proprie loquendo *vsus* & *vti* habent locum in rebus consumptibilibus vsu.

Cap. XLIII.

L*icet autem, vt prædictum est, in rebus vsu consumptibilib.* vsus *proprie loquendo locum non habeat: tamen frequenter dicitur, quod quis in illis vsum habeat vel eis vtatur: sed quotiens hoc contingit,* vsus *vel* vti *pro rei cõsumptione debent sumi. Sic dicimus, quod quotiens sacra scriptura vsum in talibus rebus vsu consumptibilib. attribuit pro rei consumptione ipsum sumus, vt patet in illa auctoritate;* Vtere modico vino. *Sumitur enim vti pro sumere, id est pro bibere. Constat enim vinum bibendo consumi: & per hoc patet responsio ad alias auctoritates. Hoc saluo, quod illa Numeri 18. capitulo, vbi dicitur* Vniuersa frugum initia quæ domino deportedent in vsus tuos. *falso modo inducitur, vt superius est ostensum.*

Hic ad auctoritates inductas supra *capitul.* 36. expressius, quam ante, respondet dicens, ... nes illæ auctoritates accipiunt *vsum* & *vti* pro rei consumptione: & ita improprie.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic modos loquendi destruit approbatos, quos negantis ... eminate. Nunquam enim aliquis ante istum ausus fuit dicere, quod scriptura sacra asserit ... in rebus vsu consumptibilibus reperiri. & quod huiusmodi rebus contingit vti, loquitur improprie. Eadem enim facilitate, qua iste dicit, quod scriptura sacra loquitur improprie ... & quod hoc nomen *vsus* habet aliam significationem secundum leges, quam sit illa ... quam accipitur in scriptura diuina: posset dici, quod scriptura sacra loquitur semper ... quandocunq; vtitur aliquo vocabulo, quod in aliqua alia facultate inuenitur aliam significationem habere: & ita scriptura diuina loqueretur improprie dicens, quod *Deus creauit cœlum et terram*: quia ibi aliter accipitur verbum *creandi*, quam in iure canonico, vbi capitur scilicet ... uere ad aliquam dignitatem: sicut dicitur, papa creare cardinales. Loqueretur etiam ... improprie dicens: *In principio erat verbum*, quia *principium* sæpe accipitur pro principio magistratuum secundum quam significationem non habet veritatem dictum Euangelistæ. Manifeste ... decorat scripturæ diuinæ, qui dicit, quod scriptura diuina loquens de vsu rerum consumptibilium, loquitur improprie, quia quandoque leges aliter accipiunt *vsum*. cum citius deberet dici conuerso, quod leges loquuntur improprie, vbi accipiunt *vsum* in alia significatione, quam accipiatur in scriptura diuina.

Nam sæpe gñ vocabulũ transfertur, sicut *homo*, primo significat animal rationale, de qua significatione trãsfertur ad significandũ hominẽ pictũ: & ista significatio, qua significat hominẽ pictũ, dicitur significatio hominis impropria. Prima a. significatio hominis dicitur propria: & ita est de aliis.

Sed

Sed hoc vocabulum *vsus* non transferebatur de significatione, secundum quam accipiunt leges, vbi loquuntur de vsu iuris, aliter quam loquatur scriptura diuina ad significationem illam secundum quam accipitur in scriptura sacra. Nequaquam enim scriptura sacra accepit vocabula quæcunque à legibus: sed forte econuerso conditores legum hoc vocabulum *vsus* à significatione prima, quæ est eadem in scriptura sacra, & in medicina, scientia morali, ac vulgari modo loquendi, in quibus conditores legum periti fuerunt, saltem in morali scientia & vulgari modo loquendi, transferendo propter aliquam similitudinem, vel aliquam aliam causam ad quandam aliam significationem, secundum quam accipitur in legibus, & non in scriptura sacra. ergo significatio secundum quam accipitur hoc vocabulum *vsus* in legibus & non alibi, ante deberet dici impropria, quam significatio secundum quam accipitur in scriptura sacra, & ita ante deberet dici, quod leges loquũtur impropriè, cum in significatione secunda vtuntur vocabulo *vsus*, quam scriptura sacra, quæ vtitur eodem vocabulo *vsus* in significatione, de qua ad aliam vocabulum *vsus* est translatum. Ex eodem patet, quod cũ leges vtuntur vocabulo in significatione *vsus* in vtraq; significatione: sc. secundum quod accipitur in sacra scriptura, & secundũ quod tantũmodo accipitur in legibus: citius deberet dici, quod leges ipsæ loquuntur impropriè, qñ accipiunt *vsum* illo modo, quo nequit in omnib. rebus vsu consumptibilibus reperiri: q̃ quando accipiũt *vsum* ꝓ rei cõsumptione, quia q̃ accipiunt vsum pro rei consumptione, accipiunt vsum, sicut accipiunt vsum, qui loquuntur in scriptura sacra. Est tñ aduertendũ, quod *vsus* in scriptura sacra non solum accipitur pro rei consumptione, sed etiam pro aliis actibus, q non sunt rei consumptiones: quia *vsus* est nomen commune vel vniuocũ vel æquiuocum ad consumptionẽ rei, & ad alios actus, qui non sunt consumptiui. Ex his dicunt isti patere, quod modos loquendi destruit approbatus: quibus destructis manifestos errores. s. quod in rebus vsu consumptibilibus non contingit vti, quod nullus potest habere vsum facti rerũ vsu consumptibiliũ à dominio separatũ, & alios multos conatur inducere. Quare dicunt, quod ẽt si sensum verum haberet, sicut non habet, secundum quod alibi est monstratũ. doctrina sua tanquã scripturæ sacræ non cõgruens, sed aduersans, esset minime sustinenda.

[*Quotiens hoc contingit vsus vel vti pro rei consumptione deberet sumi.*] Dicunt isti, quod *consumptio* dupliciter accipi potest: vno modo pro consumpto esse, alio modo pro motu seu alteratione præcedente consumptum esse. Si accipiatur primo modo hic consumptio, dicunt istum errare cum dicit, quod *quotiens hoc contingit* &c. quia sic scriptura sacra vtitur *vsu* & *vti* aliter, quã pro tali significatione i. e. pro consumpto esse, sicut patet Exod. 18. ibi; *Vtetur eis. (sc. fœminalibus) Aaron & filii sui.* & 29. ibi, *Vestem autem sanctã, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum.* Et 39. ibi; *Vestes quoque, quib. sacerdotes vtuntur* &c. Et Deut. 22. ibi; *Nec vir vtetur veste fœminea.* secundo Reg. 13. ibi; *Huiusmodi enim filiæ regis virgines vestibus vtebantur*, & in multis aliis locis. Accipiendo autẽ consumptionem pro motu vel alteratione ꝑcedente, adhuc non est verum, accipiendo *consumptio* prima significatione, de qua dictum est *supra c. 37.* quia sæpe dicitur, quod vtitur quis pecunia, q̃ tñ illo modo nequaquã consumitur. [*quotiens sacra scriptura vsum in talibus rebus vsu consumptibilibus attribuit pro rei consumptione vsum sumit.* falsum est accipiendo *consumptionem* primo modo, sicut patet per auctoritates prius inductas: & forte secundo modo etiam accipiendo est falsum. Sed de hoc est ad præsens minime disserendum. *Vt patet in illa auctoritate. vtere modico vino: sumitur enim vtere pro consume.*] scilicet secundo modo accipiendo consumere. [*Constat enim vinum bibendo consumi*] secundo modo accipiendo consumi [*falso modo inducitur.*] Dicunt ꝙ rectè inducitur: quia per eam probatur aperte, ꝙ cõtingit carnium vsum habere, quæ inter res vsu consumptibiles computantur.

Cap. XLIV.

Adhuc iste hæreticus dicit, quod dicere quod sint aliquæ res vsu consumptibiles, & tamen non contingit illis vti, contradictionem implicat manifestam.

Hic respondet ad aliam obiectionem, quam tangit appellans. & primo ponit eam: secundo respondet in parte sequenti. Obiectio autem de se patet.

Ad cuius euidentiam dicunt isti impugnatores, quod quãdo quis absolute sine omni distinctione negat aliquam propositionem multiplicem habentẽ diuersos sensus, intelligitur negare omnẽ sensum eiusdem, nisi cõsuetum sit talem propositionem accipi in vno sensu & non in alio. Tunc enim propter consuetudinem accipiendi propositionem multiplicem in vno sensu & non in alio, intelligitur sæpe negare sensum consuetum, & non alium. Sed ista propositio *non contingit vti rebus vsu consumptibilibus*: vel habet vnum sensum tantũ, vel si habet plures, ille sensus in quo accipitur vti illo modo quo accipitur in scriptura sacra est magis consuetus, vel non minus vsitatus quam alius. ergo qui negat istam propositionem absolute sine distinctione intelligitur omnem sensum, vel saltẽ communem sensum negare. sed iste impugnatus propositionem illam: *contingit vti rebus consumptibilibus vsu*: absolute sine omni distinctione sæpe negauit. ergo potuit merito appellans sibi imponere, quod ipsam negauit vniuersaliter: & sic accepto vsu, sicut in sacra scriptura accipitur, quia sic accipitur magis communiter. sed sic contradictionem implicat manifestam dicere, quod sint aliquæ res vsu consumptibiles, & tñ non contingit illis vti: quia nullę res dicuntur vsu consumptibiles, nisi quia contingit illis vti. ergo si sunt res vsu consumptibiles, & non contingit illis vti, contingit illis vti, & non contingit illis vti. [*Contradictionem implicat*] hoc est verum accipiendo *vsum* & *vti*, vt accipiuntur in theologia, qui est consuetus modus accipiendi prædicta vocabula.

CAP. XLV.

Profecto per hoc, vt ignarus & insciu, legislatorem arguit, qui rubricam posuit de vsufructu earum rerum quæ vsu consumuntur. *Vnde constitutio loquitur secundum quod legislator & leges plerunq; loquuntur, sumendo vsum pro abusu, i.e. pro consumptione rei: quia nec alius vsus, nisi videl. consumptio in rebus vsu consumptibilibus esse potest. & ideo dicit lex.* ff. de iure int. l. etiam possessionis. §. sed si rerum: Sed si rerum, in quibus vsufructus constitui non potest, propter abusum. *i. e. propter rei consumptionem &c. & glossa super* ... ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur, *super illo verbo* vsu, *qua dicit*. i. e. quasi vsu. *Expresse ibi innuit, quod vsus ibi ponitur improprie.*

Hic respondet ad obiectionem, dicens: quod ex ipsa sequitur, quod legislator male posuit rubricam *de vsufructu* &c.

Sed dicunt isti impugnatores, quod ipse non euadit, quin ex verbis suis, quæ asserit in constitutione *Ad conditorem*, negando simpliciter posse aliquem vti rebus consumptibilib. vsu: sequitur quod contradictionem includit aliquas res esse vsu consumptibiles: & tamen non contingit ... is vti, quia tamen quantum ad hanc materiam magis est disputatio ad nomen, quam ad rem, ipsam aliis derelinquunt.

[*Vt ignarus & inscius.*] Ista sunt vocabula contumeliosa, quæ, vt dicunt isti, à veritatis amatoribus sunt vitanda. [*Legislatorem arguit*] dicunt, quod non arguit legislatorem: quia non imponit legislatori, quod dixerit aliquas res esse vsu consumptibiles: & tñ non contingit illis vti, quia nec inuenitur quod legislator dixerit, ꝙ nemo potest vti rebus consumptibilibus vsu. [*Rubricam posuit de vsufructu* &c.] Dicunt isti, ꝙ sæpe ponitur ab auctorib. rubrica de his quæ contradictionē includunt. Exempla multa sunt ad hoc. Ponitur n. rubrica *de vacuo* in philosophia, & tñ vacuum ... secundũ philosophiam contradictionem includit. Ponitur etiam rubrica *de infinito* etiam secundum magnitudinem, & tamen secundum philosophiam aliquid esse infinitam magnitudine molis contradictionem includit. Alia multa exempla possent adduci: sed ista sufficiant. Ra... autem, quare ponuntur tales rubricæ, quia rubricæ sæpe ponuntur, nō vt illa ostendantur esse, ... portantur per rubricas, sed vt ostendantur non esse: & ꝙ non sunt monstretur. & ideo esto, ꝙ ... rubrica ... luderet contradictionē *de vsufructu earum rerum quæ vsu consumuntur*: ex hoc legislator a... neq; iaqua posset, nisi postea legislator in tractatu assereret hoc esse possibile. [*sumendo vsum pro abusu. i. e. pro consumptione rei*] leges sumunt *vsum*, etiam pro cōsumptione rei & aliter. [*Nec alius vsus nisi videl. consumptio in rebus vsu consumptibilib. esse potest.*] Hoc dicunt esse erroneũ: tum quia contingit vti rebus vsu consumptibilibus illo vsu, q distinguitur contra fruitionē, de quo loquitur August. dicens, ꝙ *vti est sumere aliquid in facultatē voluntatis*, & tamen ille vsus non est consumptio: tum quia ligna sunt res vsu consumptibiles; quia cōbustione consumuntur, ... alius vsus quã consumptio in ipsis poterit reperiri: tum quia contingit vti pecunia ad pomp..., ... ille vsus non est consumptio: ... imo nulla est res, qua non cōtingat, vti absq; consumptione [*Vsufructus constitui nō potest.*] Differentia est inter *vsum* & inter *vsufructum*, sicut patet ex his q̃ dicta sunt *secundo capit.* Et ideo licet v... ctus non posset constitui in rebus vsu consumptibilibus: ex hoc nũ sequitur, quod vsus non potest h... beri de eis: & maxime accipiendo *vsum*, sicut in theologia accipitur. [*quasi vsu, expresse ibi innuit ꝙ vsus ponitur ibi improprie.*] Dicunt ꝙ *quasi* non est semp nota improprietatis. Nam dicit apo... *quasi tristes, semper autē gaudentes*: & tñ *tristes*, non accipitur ibi improprie: quia vere & proprie ... fideles in hac misera vita esse tristes, quamuis de multis etiam gaudere conueniat. & ideo ex ... quod dicitur *quasi vsu*, non potest argui, quod *vsus* ibi accipiatur improprie.

CAP. XLVI.

A... dixit hereticus, quod cum secundum Aug. lib. 1. de doctrina Christiana: abusus sit illicitus vsus, ex prædi... sequi videtur, quod Christus & apostoli & alii sancti viri, quotiens actus comedendi, bibendi & induendi exer... runt, totiens rebus huiusmodi sunt abusi. quod sentire vel dicere impium est & blasphemum.

Hic re...ponder ad aliam obiectionem appellantis, quam primo recitat: secundo soluit in parte ... Obiectio est satis patens, licet sit recitata truncate.

[*Abusus sit illicitus vsus*] hoc est verum de abusu, quo creaturæ rationales abutuntur rebus, secun... ... quod theologia loquitur de abusu. [*Sunt abusi quod sentire* &c.] hoc est verũ accipiendo *abuti*, ... d quod in scriptura sacra accipitur *abuti* respectu rerum consumptibilium vsu.

CAP. XLVII.

AD quod dicimus, quod Christus & apostoli & alii sancti viri panē comedendo & vinũ bibendo abusi sunt rebus ... sicut abusus in constitutione prædicta sumitur: in qua pro rei consumptione accipitur, sicut ex eius serie ... ates.

... ... obiectionē respondet cōcedendo conclusionē illatã. Sed dicunt isti impugna... ... impugnatores facit hic difficultatem de significatione eius termini *abuti* & voces ... ad placitũ; ideo nolunt hic multũ insistere. Dicunt tñ, ꝙ appellans, quia Do... ... sus est termino *abutendi*, secundũ ꝙ in scriptura sacra, qñ de rebus consum... ... accipitur; & secundũ quod in aliis sciẽtiis & originalib. sanctorũ ac in vul... ... modo loq̃ndi accipitur; & ideo loq̃ndo secundũ ꝙ catholici fideles loquuntur ... habuit ꝓ impio & blasphemo dicere, quod Christus & apostoli ac alii ... bibēdo & induēdo abutuntur rebus maxime cũ modũ loq̃ndi August. ser... ... Augustinus dixit, quod *abusus est illicitus vsus*, potuit appellans dicere, quod dicere

Christum & apostolos abusos fuisse rebus est impium & blasphemum. Ad Augustinum autem iste non respondet: & ideo dicunt, quod obiectionem non soluit.

CAP. XLVIII.

Sed contra hoc dicit hæreticus supradictus, quod hoc, videl. quod abuti sumatur pro consumptione rei, non valet: tum quia quod sic debeat accipi, nec ratione nec auctoritati probatur: tum quia abuti re non voce semper in mala significatione sumitur: sicut patet Gen. 34. & Hester. vltimo. & 1. Cor. 9. & aliis pluribus locis.

Hic recitat obiectionem aliam appellantis, quæ patet de se. [*Quod abuti sumitur pro consumptione rei*] appellans intelligit, ꝙ consumptio rei non est vna significatio adæquata huius nominis *abusus*, licet aliquis abusus sit consumptio rei: sicut rationale non est vna significatio adæquata animalis, licet aliquod animal sit rationale: vel sub aliis verbis intelligit, quod abusus & consumptio rei nõ sint conuertibilia, licet aliquis abusus sit consumptio rei: quia nec omnis abusus est consumptio rei, nec omnis consumptio rei est abusus [*quod sic debeat accipi*] scil. quod omnis abusus sit consumptio rei. [*Abuti re non voce semper in mala significatione accipitur*] hoc est, *abusus* secundum quod accipitur in scriptura & in philosophia, & in communi modo loquendi, semper significat malum, etiam culpæ vel in abutente, vel in illo quo abutens abutitur, sicut inferius ostendetur.

CAP. XLIX.

AD hoc dicimus, quod illud, quod dicit, nec ratione nec auctoritate probari, quod verbũ abuti pro rei cõsumptione sumatur, euidenter est falsum ff. de vsufr. earum rerũ q̃ vsu consumuntur. l. hoc senatus §. Si pecuniæ, *dicitur sic*: si pecuniæ sit vsusfructus legatus, vel earum rerum, q̃ in abusu consistunt, nec cautio interueniat, videndũ finito vsufructo, an pecunia q̃ data sit vel cæteræ res q̃ in absumptione consistunt, condici possint. *vbi patet, quod legislator in rebus, quæ vsu consumuntur, promiscue vtitur verbis istis, abusu videl. & consumptione & eadem lege. §. vbi dicitur sic*: Quæ in vsufructu pecuniæ diximus vel cæterarum rerum, quæ sunt in abusu, eadem ẽt in vsu dicenda sunt. *Item ff. de iureiurando. l. sed & si possessori. §. sed si rerum. dicitur sic.* sed si rerum vsusfructus propter abusum, *i. e. propter rei consumptionem* constitui non potest *&c. Vbi aperte abusum pro consumptione recipit legislator. Ex quib. patet, quod legislatores loquentes proprie de rebus, quæ vsu consumuntur, negant vsum in illis habere locum, & abusum locum habere concedunt Qui quidem abusus, i. e. rei consumptio si fiat ab eo, cuius ius abutendi, i. e. consumendi competit, erit licitus si vero ab eo, cui ius non competit, illicitus est censendus.*

Hic iste impugnatus ad præmissam obiectionem respondet. & potest diuidi in quatuor partes. Primo enim ostendit, quod *abuti* potest sumi pro rei consumptione per auctoritates. Secundo per rationẽ in parte sequenti. Tertio ostendit, ꝙ *abusus* potest sumi in bona significatione legib. imperator ibi, *Falsum insuper dicit.* Quarto ostendit idẽ auctoritate scripturæ diuinæ ibi, *adhuc reperimus.* In hoc ergo textu, primo [illegible] ꝙ *abuti* sumatur ꝓ rei consumptione. secundo ibi: *Ex quibus patet* &c. infert ꝙ legislatores negant proprie vsum in rebus consumptibilibus vsu. tertio ibi: *qui quidem abusus*, declarat quis abusus est licitus: quia ille cui competit ius abutendi & quis est illicitus? quia ille qui fit ab eo qui non habet ius abutendi.

Sed isti impugnatores circa hoc tria conantur ostendere. Primũ est, ꝙ non respondet ad mentem appellantis. Secundũ est ꝙ falsum dicit, cũ asserit ꝙ legislatores loquẽtes ꝓprie de reb⁹, q̃ vsu consumuntur, negant vsum in illis locũ habere. Tertius est quod errat aperte dicẽs, quod ille abusus accipiendo *abusum*, vt ille accipit, est illicitus, cui non competit ius abutendi.

Circa primum dicunt, quod nõ est intẽtio appellantis dicere, ꝙ nunq̃ *abusus* accipiatur pro cõsumptione rei quoquomodo. Nã si fur furatur panẽ & manducat eum, potest dici quod abutitur pane: vel si q̃s aliter vtitur pane, mãducando ipsum aliter q̃ cõuenit, potest dici quod abutitur pane, & tñ cõsumit panẽ. sed intentio eius est, quod abusus & cõsumptio rei nõ conuertuntur: & ꝙ abusus secundũ ꝙ accipitur in scriptura sacra & in philosophia & communi modo loquendi, non plus accipitur ꝓ cõsumptione rei q̃ vsus. sed sicut vsus est q̃d commune ad aliquã consumptionẽ rei & alios actus vtẽdi, ita ẽt abusus est q̃d cõmune ad aliquã consumptionẽ rei & aliquos alios actus. Ex hoc patet, ꝙ leges nõ sunt cõtra appellantẽ: q̃a leges aliter loquũtur, quã philosophia & theologia & vulgaris modus loq̃ndi. Nec plus sunt cõtra appellantẽ, quã cõtra scripturã diuinã. q̃a appellans vtitur terminis illis in eadẽ significatione, in qua vtitur scriptura diuina. Ex hoc cõcludunt isti impugnatores. ꝙ iste impugnat⁹ poti⁹ deberet negare modũ loq̃ndi scripturę legũ, dicendo ꝙ *nõ est abutendũ rebus cõsumptibilib. vsu*, q̃ modũ loquẽdi scripturę diuinę. dicẽdo, *ꝙ nõ conuenit vti rebus cõsumptibilib. vsu* q̃a q̃ vtitur duab. sciẽtiis. s. supiori & inferiori & vult reputari peritus in eis: citius debet negare modũ loquẽdi sciẽtię inferioris. q̃ sciẽtię supioris sed iste impugnat⁹ vtitur theologia & sciẽtiis legalibus. & peritus vult reputari in eis. imo, vt dicũt isti q̃ois nunquã theologiã didicerit, vult esse Doctor Doctorũ theologiæ, & oẽs q̃stiones theologiæ intricatissimas subito diffinire. Constat autẽ, ꝙ theologia est super omni legali sciẽtia. ergo citius deberet negare modũ loq̃ndi legalis sciẽtię, dicendo ꝙ *non est abutendũ rebus consumptibilib. vsu*; quã modũ loq̃ndi theologiæ, dicẽdo ꝙ *non cõtingit vti rebus cõsumptibilib. vsu*; cũ theologia in plerisq; locis absolute affirmet, quod rebus talib. contingit vti. Secundo dicũt, quod falsum dicit, asserẽs quod legislatores loq̃ntes ꝓprie de rebus, q̃ vsu cõsumũtur, negant *vsum* in omni significatione sua, vsum in illis locum habere. Dicunt enim quod legislatores loquentes proprie de rebus consumptibilibus vso, asserunt *vsum* in aliqua significatione propria in illis locum habere, sicut ostensum est supra *cap.* 42. Sciendum est igitur secundũ istos, quod leges proprie loquẽdo concedũt vsum in rebus cõsumptibilib.

vsus,

[illegible] concedunt in eis proprie loquendo vsum facti, nec vnquam dicunt tales locutiones esse im[illegible] [illegible]ste vtitur cibo,& potu:iste vtitur veste: ille vtitur pecunia. in proprie loquendo negant vsum [illegible] in eis. Vnde secundũ leges *vsus iuris* dupliciter accipi potest, sc. proprie & improprie. si [illegible] accipiatur:non est ponendus in rebus consumptibilibus vsu. Improprie vero sumptus po[illegible] in eis. Dicunt igitur isti,ꝙ quia iste impugnatus nescit distinguere inter magis cõmu[illegible] & minus commune:& ignorat quod aliqñ nomen minus commune improprie dicitur de [illegible]quo,de quo tamẽ magis commune ꝓprie dicitur:sicut homo pictus improprie dicitur,& tamẽ [illegible] proprie vocatur corpus.ideo putat,quod illud,ꝙ leges dicunt de vsu iuris. sc. quod improprie,nõ [illegible] in rebus vsu c[illegible]nsumptibilibus inuenitur, dicitur de *vsu*, quod est nomen magis cõmune, [illegible] *vsusiuris*. i.quod vsus non inueniatur ꝓprie dici de rebus consumptibilibus vsu. Verun[illegible]amen p[illegible]pter illos,qui in fundamentis communib. omnium scientiarum sunt minus instructi, [illegible] sciendum:ꝙ sicut vocabulũ æquiuocũ potest de eodẽ affirmari & negari propter mul[illegible] significationum:ita idem vocabulũ æquiuocum potest de eodem dici proprie & im[illegible] propter diuersitatem significationum,ex quibus oriuntur diuersi sensus propositionum. sed [illegible]en tunc non debet negari illud vocabulum æquiuocum dici proprie. sed est concedendum,ꝙ [illegible] proprie & improprie. Sic dicunt esse de legibus quod quamuis inuenirentur asserere,quod *vsus* improprie reperitur in rebus vsu consumptibilibus vsu, quia tunc acciperent *vsum* pro vsu iuris:tamen non negant *vsum* dici proprie de rebus consumptibilibus vsu , quia constat secundum [illegible]eges quod *vsus* proprie sumptus inueniatur in rebus consumptibilibus vsu.

Tertio dicunt istum errare,cum dicit quod ille abusus est illicitus, cui non cõpetit ius vtendi ac[illegible]piendo *abusum*,sicut accipit iste. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum,quod iste accip[illegible] *ius abutendi* non pro iure naturali:quia illud competit omnibus & esset tunc falsum , quod di[illegible] [illegible] fiat ab eo cui competit ius abutendi,actus est licitus:quia ius naturæ cõpetit omnib. [illegible] tamẽ [illegible]mnes qui abutuntur secundũ modum illius loquendi licite abutuntur.fures enim se[illegible] [illegible]tuntur rebus illicite,& tñ omne ius naturale cõpetit licet tale ius naturale non semper fa[illegible] actum abutendi esse licitum. Accipit ergo *ius abutendi* pro iure positiuo : quia omne ius vel est ius naturæ vel ius positiuum.sed accipiendo *ius abutendi* pro iure positiuo dicunt, quod erroneum est,quo[illegible] [illegible]tus,qui fit ab eo cui non competit ius est illicitus:quia ex hoc sequeretur,quod omnes Fratres Minores [illegible]tendo vel abutendo rebus haberent actus illicitos, cum non habeant in rebus ius pe[illegible] [illegible]uod sufficiat ad licitũ actum vtendi vel abutendi:& ita status fratrum Minorum esset [illegible] licitus & errasset vniuersalis ecclesia statũ huiusmodi approbando seu acceptãdo Beatus [illegible] [illegible]ancifcus & al[illegible] sancti eiusdẽ Ordinis decessissent in peccato mortali. Ex pdicta etiam as[illegible] [illegible]ne sequetur,quod quicunq; facit aliquid de gratia non de iure, haberet actũ illicitum . & ita q de gratia [illegible] aliquorũ electorũ interesset electioni alicuius plati, non de iure, peccaret : quod est falsum manifeste. quod hoc sequatur patet:q a qua ratione posset aliquis interesse electioni alicuius pr[illegible]lati de gratia nõ de iure:eadẽ ratione posset quis vti veste alterius de gratia non de iure.

Quia verbum abuti pro rei consumptione sumatur] scil.sicut conuertibile cum ipso: & hoc secun[illegible] [illegible]d ac[illegible]itur in theologia & philosophia ac cõmuni & vulgari modo loqndi [*sipecunia sit* [illegible]] Ex hoc patet,quod non solũ vsus,sed et vsusfructus in rebus vsu consumptibilib. [illegible] [illegible] d vsusfructus improprie sumptus,& nõ proprie in rebus vsu consum[illegible] [illegible]reperitur. *Vsus* vero ꝓpter diuersas significationes, quas non oẽs habet vsusfructus tam [illegible] improprie sumptus,potest in rebus vsu cunsumptibilib.reperiri:quia vna signi[illegible] [illegible] nomi[illegible] *vsus*,q̃ est cõmunis ad actus circa res temporales exercitos:proprie habe[illegible] rebus vsu cõsumptibilibus. Aliã vero habet significationẽ improp[illegible]iã , q est significatio [illegible] iuris.& s[illegible] cundũ illam et in rebus vsu consumptibilib.reperitur. tales autẽ duas si[illegible] [illegible] non habet vsusfructus.& ideo licet vsusfructus ꝓprie sumptus non reperiatur in re[illegible] [illegible]bilib vsu:vsus tñ ꝓprie sumpt⁹ poterit reperiri;quia vsus habet plures significationes [illegible] sunt isti c.a.& secundũ vnã reperitur in rebus consumptibilib. vsu, secundũ vero [illegible] in eis [*In abusu consistunt*] sic nõ accipitur *abusus* in theologia, nec in ꝓphetia,nec [illegible] *permiscue vtitur* si intelligat. quod vtitur eis legislator, sicut cõuertibili[illegible] [illegible] q[illegible] a nõ omnis cõsumptio rei est abusus; si intelligat quod sic vtitur eis, quod v[illegible] [illegible] [illegible] de alio, falsũ particulariter cõcedunt : q a aliqs abusus est consumptio rei; & [illegible] [illegible]abusus. Esto etiã,quod legislator humanus vteretur eis,sic quod secundũ [illegible] [illegible] esset cõsumptio rei,tamẽ non sic vtitur legislator diuinus, cuius modũ loqndi [illegible] [illegible]lans,& confirmaret dicunt ad alias auctoritates legũ inductas. [*Ex quibus patet &c.*] [illegible] [illegible] quia non sequitur,legislatores concedunt abusum in rebus consumpti[illegible] [illegible]ant, proprie vsum in eis; imo sicut ostendetur in sequẽti capitulo per verba istius [illegible] [illegible]d concedunt in eis abusum proprie sicut iste dicit,concedunt in eis proprie vsum. [illegible] [illegible] propositionum ista stant simul,quod sit in eis proprie abusus & proprie vsus; quia [illegible] [illegible] & vsus non opponuntur. *Si vero ab eo, cui non competit, illicitus est censendus*] di[illegible] esse falsum; quia potest fieri licite ab eo, qui habet licentiam vtendi, licet ius non habeat.

CAP. L.

Item quod abusus pro consumptione ponatur, congruit rationi, præpositio enim sensum dictionis, cui per compositionem præponitur, augere vel diminuere consueuit. vnde patet, quod rationi congruit, quod per illam præpositionem ab *sensus huius dictionis vsus, cui per compositionem præponitur, augeatur.*

Hic ostendit per rationẽ, quod *abusus* pro consumptione rei sumitur: quia hæc præpositio *ab* auget sensum dictionis, cui per compositionem præponitur.

Sed isti impugnatores hic faciunt tria. Primo n. concedunt, ꝙ conclusio quam vltimo infert, est vera. Secundo ostendunt quod q̃uis ipsa sit vera, tñ ratio per quã iste ꝓbat eam, non valet. Tertio ostendunt quod ex ipsa sequitur, ꝙ ita proprie debet cõcedere vsum in rebus vsu consumptibilibus, sicut abusum. Dicunt ergo primo, cõcedendo ꝙ hæc ꝓpositio *ab* sensum dictionis vsus auget: qa secundũ grammaticos vna significatio huiusmodi verbi *abuti* est valde vti: hæc tñ significatio in theologia non est in vsu: imo videtur omnino recessisse ab vsu. Secundo dicunt, quod licet hęc sit vera: tñ ratio, ꝑ quam probat ipsam, nõ valet. quãuis n. hęc ꝓpositio *ab* aliquãdo augeat sensum dictionis, cui per cõpositionem ꝓponitur: non tñ semp auget sensum huius dictionis vsus: sed est fallacia cõsequentis arguendo à particulari ad singularẽ determinatã. quod autẽ hæc ꝓpositio *ab* non semper augeat sensum dictionis, cui per cõpositionem ꝓponitur, patet ꝑ exempla innumera, sicut de *abducere, ablactare, absistere* & aliis multis. Tertio dicũt, quod ex istis verbis suis sequitur, ꝙ *vsus* ꝓprie inuenitur in rebus consumptibilibus vsu. Nam vbi sensus dictionis per dictionẽ augetur, à dictione cõposita ad simplicem est cõsequentia bona: & vbi proprie habet locum dictio composita, ibi habet proprie locum dictio simplex. Sicut sequitur, iste absorbet; ergo sorbet: & vbi habet locum proprie, absorbere, ibi habet locum proprie sorbere: sicut illud quod est proprie album, per augmẽtum est albũ proprie. Si ergo hæc præpositio *ab* auget sensum huius dictionis *vsus*, cum dicitur *abusus*: vbi proprie inuenitur abusus, ibi etiã proprie inuenitur vsus: qa si non inueniretur proprie vsus, sensus huius dictionis *vsus* nõ esset auctus, sed magis diminutus vel destructus. Et ex isto sequitur, ꝙ si *abusus* est proprie consumptio rei, quod ẽt vsus est proprie consumptio rei: qa omnis abusus est vsus secundum istũ: quia omne quod est aliquale, per augmentum est tale: & quod augetur secundum aliquid, nõ desinit esse quale prius fuit per aduentum illius quod auget ipsum. Auget itaque aliquando & aliquando non.

[*Rationi congruit quod per illam præpositionem ab* &c.] Dicunt, quod non congruit rationi, sed congruit voluntati instituentium. vnde significata vocabulorum non per rationem, sed per vsum loquentium & auctores probari debent.

CAP. LI.

Falsum insuper dicit in eo, quod dicit, quod abusus quotiens re, non voce dicitur, accipitur in mala significatione. In legibus enim imperatorum abusus cum de rebus vsu consumptibilibus vsu agitur, in bona parte communiter sumitur, vt superius est probatum.

Hic concludit, quod *abusus* in legibus imperatorum in bona significatione accipitur.

Sed isti impugnatores dicunt, ꝙ non vadit ad mentẽ appellantis: qa appellãs sumit *abusum*, vt sumitur in theologia: & sic accipitur semp in mala significatione, cum de rebus vsu consumptibilibus fit mentio. [*Quotiens re non voce accipitur in mala significatione*] hoc est, vt in theologia & philosophia naturali accipitur: vel in mala significatione, quia significat malum culpæ abutentis, vt illo modo, quo quis abutitur in theologia.

CAP. LII.

Adhuc reperimus, quod in scriptura sacra abusus in bona significatione sumitur. Vnde Hiere. 18 propheta Deo loquens dicebat sic: Fiant corruentes in conspectum tuo in tempore furoris tui abutere eis: *vbi* abutere *non pro actu illicito, sed pro licito debet sumi cum in Deo abusus in mala parte sumptus non cadat. tantum enim valet dicere,* abutere eis, *ac si diceres, consume: sicq; patet quod abusus etiam in scriptura sacra pro consumptione sumitur, & in significatione bona.*

Hic ostendit, quod *abusus* in scriptura sacra accipitur in significatione bona, sicut patet Hier. 18. Sed isti impugnatores dicunt illam obiectionem contra appellantẽ non valere: tum quia scriptura loquitur ibi improprie. loquẽdo autem improprie, nõ est inconueniens aliquid attribuere alicui & tamen ꝓprie loquendo hoc ab eo negare: tum quia etiã ibi potest dici, quod *abutere* accipitur aliquo modo in mala significatione. Primũ declarant, quia *abuti* ꝓprie secundu quod in theologia accipitur est perdere ad finẽ consonum naturæ rei vti. hoc declarari posset per auctoritates Bibliæ, in quib. de *abuti* fit mentio: quia Deus sæpe creaturas rationales earum exigentibus culpis ad finẽ dissonum naturę earũ adducit; & tunc Deus dici potest improprie *abuti* huiusmodi rationalib. creaturis, & ideo quẽadmodũ furor, ira & huiusmodi im ꝓprie attribuũtur Deo; ita ẽt *abuti* improprie attribuitur Deo, & ita patet ꝙ ista obiectio nõ est cõtra appellantẽ; qa nusq̃ inuenitur, quod *abuti* proprie sumptum accipiatur in bona significatione in scriptura diuina. Secundo dicunt, quod ibi potest dici, quod abuti potest accipi in mala significatione. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, quod sæpe vocabulũ significat vnum principaliter, & aliud secundario. sæpe etiã significat vnũ in recto, & aliud in obliquo; & ꝑ consequẽs vtrumq; pertinet aliquo modo ad significationẽ eius. Ex hoc dicunt ad propositũ, quod *abuti* secundũ ꝙ accipitur à Hieremia, licet non significet malum culpæ in Deo, connotat tñ vel importat, & ꝑ consequens significat aliquo modo malum culpę in illis, quibus optabat Deum abuti. Et ita ibi accipitur in mala significatione

non

non ex parte Dei, sed ex parte aliorum. Dicunt vltra, quod ibi non accipitur *vti* pro consumptione rei: tum quia homines non vocantur res vsu consumptibiles: tum quia non optabat propheta, quod Deus consumeret eos, sed magis quia humiliaret eos, & ad bonum conuerteret.

[*In scriptura sacra abusus in bona significatione sumitur*] sed improprie. [*Furoris tui*] hic *furor* accipitur improprie [*abutere eis ac si diceret, consume eos*] dicunt, quod male exponit scripturam: quia dicit *abutere eis*, hoc est puni & humilia ac confunde eos [*pro consumptione sumitur*] dicunt quod falsum est. sed pro punitione & humiliatione sumitur & in significatione bona, sed improprie.

Cap. LIII.

ADhuc dicit iste hereticus, quod illa diffinitio, quam dat de vti dicta constitutio, non est vera diffinitio, neque consona diffinitionibus, quas dant Sancti.

Hic respondet ad aliam obiectionem appellantis: & primo recitat ipsam: secundo soluit in parte sequenti. Obiectio patet de se. Ad cuius euidentiam dicunt isti impugnatores, quod sicut non [...] itum cuicunq; voces de nouo imponere. si enim liceret alicui voces nouiter instituere, pos[...] alis hæresim quamcunq; dogmatizare: & postea significationes vocũ ad suum placitũ expli[...] & ita posset docere, quod Christus non est Deus & homo: & quod non fuit natus de virgine, & [...] a se exponere: sic nun est licitum cuicunque diffinitiones nouas non consonas, sed dissonas [...] ctionibus maiorũ vocabulis assignare: cum diffinitiones, vt sæpe, exprimant, quid vocabula [...] ficent. Ex hoc dicũt, quod cum diffinitio, quam iste dat de *vti*, sit dissona diffinitionibus san[...] im & maiorum, ipsa est merito reprobanda. Nec est vera diffinitio: quia nusquam inuenitur, [q]uod *vti* acceptum verbaliter sit conuertibile cum illa diffinitione.

Cap. LIV.

AD hec dicimus, quod illa diffinitio, descriptio seu notificatio, quam dat dicta constitutio de vti, conueniens est & vera. Dicit enim, quod vti re aliqua nihil aliud est quam fructus rei seu vtilitatem aliam in solidum vel pro parte recipere, qui ex ea possunt salua rei substantia prouenire. & quod sit conueniens patet. Vsus enim diffinitur sic: Vsus est ius vtendi rebus alienis salua substantia rei. Ex quo sequitur, quod vti proprie loquendo requirit, quod cum ipso remaneat substantia salua rei: & quod ex ea possit vtendi vtilitas aliqua prouenire.

Hic ad præmissam obiectionem respondet: & diuiditur in tres partes. Primo conatur ostendere, quod diffinitio sua de *vti* est conueniens. Secundo respondet ad hoc, quod tangit appellans, quod diffinitio sua non est consona dictis sanctorum in parte immediate sequenti. Tertio reprehendit modum loquendi appellantis ibi: *præterea iste hereticus*. Dicit ergo, quod diffinitio sua est vera, quod ostendit per diffinitionem *vsus*, quæ habetur consimilis. Sed dicũt isti impugnatores, quod h[...] ad memoriã reuocandum, quod dictũ est supra. s. quod hoc verbum *vti* acceptũ verbal[...] [h]et tot significationes, quod habet hoc nomẽ *vsus*. hoc verbum enim *vti* sumptũ verbal[...] [...] actum. hoc nomen vero *vsus* significat actum eundem, quem significat hoc verbũ *vti*. & [...] actum significat ius quoddã, quod potest dici haberi sine actu. sicut enim multi habent dominiu[m] rei sine actu exercitu circa rem: ita multi habent vsum, quod est ius quoddã vtendi rebus alienis &c. absq; omni actu, sicut aliquis habet vsum domus, licet ipsam actualiter nequaq̃ inhabitet. & [...] quis habere vsum fundi, licet sit extra fundũ, & nullũ fructũ actu ex fundo recipiat. Ex isto [...] nt patere, quod licet *vsus* in vna significatione sic diffiniatur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis, salua rerum [substa]ntia*: vti tamen non debet sic diffiniri: *Vti nil aliud est proprie quam fructus rei seu vtilitatem aliã* &c. [...] quia hoc verbum *vti* non conuenit cum hoc nomine *vsus* in illa significatione, sed in alia: & [...] exemplum declarant. Nam sicut vsus se habet ad vti, sic se habet voluntas ad velle: & tñ [...] *voluntas* habet plures significationes quam hoc verbum *velle*: ideo licet voluntas sic diffinitur: [*Volunt*]*as est potentia qua primo & libere valet ad opposita*: non tamen Velle posset sic diffiniri: *Velle est ferri primo & libere in opposita*: & licet voluntas sic diffiniretur: *Voluntas est potentia incorporalis potens ferri in [opp]osita* non tamen velle posset sic diffiniri: *Velle est actus incorporalis qui fertur in opposita*: & ita est de [...] alis: quod sæpe duo vocabula sic se habent, quod vnum deriuatur ab alio: & tñ quia vnum [...] plures significationes, potest habere aliquam diffinitionẽ, qualem proportionaliter aliud [...] [h]abere non potest, sicut patet de *diuino* & *diuinatione*, & multis aliis. ita dicunt esse in proposito, quod [...] habet aliquam diffinitionem, qualem proportionabiliter *vti* habere non potest: sed præter illã [...] ionem *vsus* potest habere aliam, & illi proportionabiliter consimilem potest hoc verbum [*vti* ha]bere: quia si diffiniatur *vsus*, vt significat actum vtendi, *vti* aliquo modo cõsimiliter diffinie[...] eadem erit diffinitio vtriusque. Secundo dicunt, quod esto, quod *vti* in vna significatione diffin[...] modo prædicto: ex hoc tamen non sequitur, quod non potest aliter proprie diffiniri. Quia, sicut [...] insinuat, eiusdem vocabuli æquiuoci possunt esse plures diffinitiones, quarum vtraque sit æque propria, sicut significationes sunt æque propriæ. Constat autem quod hoc verbum *vti* proprie in vna significatione importat actum comedendi, bibendi, vestiendi, & huiusmo[di]. ergo illis poterit aliqua diffinitio ipsius *vti* competere. & ita esto, quod prædicto modo diffini[...], adhuc tamen potest aliter proprie diffiniri; quia illa non esset sola diffinitio propria ipsius *vti*. Vnde dicunt, quod quamuis multa verba circa hanc materiam possent exponi; in hoc tamen errat aperte scripturam reprobando diuinam, quod dicit neminem posse vti rebus consumptibilibus v[s]u proprie loquendo; & quod proprie loquendo *vti* nihil est aliud quam fructus rei &c.

[*Nihil est aliud proprie* &c.] sed hoc additum *proprie* nullo modo potest bene exponi, ad intellectum istius, vt dicunt impugnatores isti, nec *vti* posset omni modo diffiniri sicut *vsus*. [*Ex quo sequitur quod vti proprie loquendo requirit quod cum ipso vsu* &c.] Hoc non sequitur: quia *vti* non conuenit cum *vsu* in illa significatione: & esto quod *vti* in vna significatione propria hoc requireret: ex hoc non sequitur, quod non habet aliam significationem propriam, in qua hoc nō requirat. & ita stat appellantis intentum, quod proprie loquendo rebus vsu consumptibilib. contingit vti.

Cap. LV.

AD illud autem, quod dicit, quod dicta diffinitio non est consona diffinitionibus, quas dant sancti: dicimus quod non est inconueniens, quod eiusdem rei diuersimode considerata dentur diffinitiones diuersæ. Sancti autem qui ipsum vti diffiniunt, ipsum vti sumunt aliter, quam sumat constitutio antedicta. respectu enim finis ipsum vti accipiunt, videl. ad quem finem res, quibus vtuntur, ordinentur. & secundū hoc Aug. dicit, quod vti est res, quæ in vsum veniunt, referre ad ea, quibus est fruendū. Decretalis autem Exiit (*cuius occasione constitutio* Ad conditorem canonum *facta fuit*) *de vsu loquitur, non prout res ad finem est ordinabilis, sed prout contra dominium seu contra proprietatem ac vsumfructum, ac ius vtendi diuiditur. & ideo non est mirum, si per sanctos aliæ diffinitiones de vsu datæ fuerunt: cum ipsum vti aliter sumpserit, quam sumat constitutio antedicta.*

Hic respondet ad hoc, quod accepit appellans, q̄ diffinitio sua non est consona diffinitionibus sanctorum: dicens, quod non est inconueniens, q̄ eiusdē rei sint plures diffinitiones. & ideo non est absurdum, quod vti diffiniatur aliter q̄ sancti diffiniunt: quia aliter accipitur à sanctis, & aliter in decre. *Exiit* & in constitutione *Ad conditorem*.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic deficit in duobus. Primo quia ad mentē appellantis nequaquam respondet. Secundo, quia sibiipsi contradicit. Quod ad mentē appellantis nequaquam respondeat, conantur ostendere. non enim appellans negare volebat eiusdem rei posse esse diffinitiones diuersas: imo concederet, quod *vti* posset diuersimode diffiniri: sed supposuit tanquā certum, quod sancti, & maxime Augustinus, qui de *vti* multum exquisite tractauit in diuersis locis, non loquuntur de *vti* semper impropriе. imo proprie loquebantur. Cum igitur diffinitio istius impugnati de *vti* non sit consona, nec eadem in sententia cum diffinitionibus sanctorum de *vti*, sequitur manifeste, quod non solum diffinitio istius de *vti* non est propria, imo siue ista sit propria, siue impropria, siue nulla, aliqua alia ab ista est ꝓpria diffinitio ipsius *vti* & ita male dicit affirmās, quod sola sua diffinitio de *vti* est propria, cum diffinitio sanctorum de *vti* sit propria. Ex quo sequitur, quod cum diffinitio sanctorum de *vti* conueniat nobis respectu rerum consumptibilium vsu rebus consumptibilibus proprie *vti* contingit: quod iste negat. Secundo dicunt, quod iste contradicit sibiipsi, cum dicit, quod decre. *Exiit*, & sua *Ad conditorem* loquitur de vsu, prout diuiditur contra dominium seu proprietatem & vsumfructum ac ius vtendi: tum quia constat quod decretalis *Exiit* loquitur de vsu, qui est actus comedendi, bibendi, induendi & huiusmodi, qui proprie possunt in rebus consumptibilibus reperiri: quod iste negat. tū quia vsus distinctus contra ius vtendi non est ille vsus, qui sic diffinitur: *vsus est ius vtendi rebus alienis*: ergo loquitur de alio vsu, quam sit ille vsus: alius est vsus facti. *vsus* autem *facti* etiam secundum istum, sicut ostensum est supra, comprehendit actum bibendi, comedendi &c. ergo ille vsus, qui distinguitur contra ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus, proprie reperitur.

[*Ipsum vti sumunt aliter* &c.] tamen proprie sumunt, & proprie loquebantur aliter sumendo ipsum *vti*. [*Vti est res quæ in vsum veniunt referre ad ea quibus fruendum est.*] hic licet sit diffinitio seu notificatio Augustini, tamen propria est. Ex qua sequitur, ex quo est propria, quod rebus vsu consumptibilibus conuenit proprie vti: quia proprie conuenit referre res vsu consumptibiles ad ea quibus fruendum est. [*cuius occasione* &c.] sc. ad reprobandum ipsam [*ac ius vtendi diuiditur*] ille est vsus facti [*si per sanctos aliæ diffinitiones*] tamen proprie [*cum ipsum vti aliter sumpserit*] sed proprie. [*quam sumat constitutio antedicta*] quæ aliter accepit *vti* secundum istos, quam aliquis vnquam ante ipsum.

Cap. LVI.

PRaeterea iste hæreticus loquendo de vsu & de vti extra modum loquendi scripturæ sacræ & sanctorum se ponit. dicit enim in rebus vsu consumptibilibus locum habere absq; iure aliquo simplicem vsum facti. profecto modus iste loquendi nec in nouo testamento, neque in veteri, neque in scripturis sanctorum aliquibus, sicut credimus, poterit reperiri. Præterea aduertat iste hæreticus, si Augustini diffinitio conueniat dictū suo, ipse dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus potest haberi vsus simplex à dominio separatus. Aug. autem dicit, quod vti est res quæ in vsu veniunt referre ad ea quibus est fruendum. Proculdubio dicta diffinitio eius dictū non conuenit, cum de rebus loquatur dicta diffinitio: & ipse de simplici vsu facti dicendo: Vti est res quæ in vsum *&c.*

Hic reprehendit appellantem, quantum ad modum loquendi, quo ad hoc quod ponit simplicem vsum facti in rebus: tum quia talis modus in Biblia vel in libris Sanctorum minime reperitur: tum quia talis modus loquendi non conuenit cum diffinitione, quam ponit Augustinus de vti.

Sed impugnatores dicūt, q̄ iste reprehendit hic appellantē iniuste. Primo q̄a licet iste modus loquendi sub eisdē vocibus simul iunctis non inueniatur in nouo nec in veteri testamento, nec in

libris

...torũ dogmatizatorum ab ecclesia: inuenitur enim in scripturis authenticis summorũ pon... n. modo loquendi vtitur Nicolaus tertius in decretali *Exiit* cum dicit: *Cum in reb. tem... considerare præcipuum proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi & simplicem facti vsum. ... Nec per hoc, quod proprietatem vsus & rei cuiusiuncq; à se dominium abdicasse videantur, simplici vsus ... omnium esse renunciatur.* & Clemens quintus in decretali *Exiui*, ait: *quas & quarum vsus facti licet ... dimissi ipsis fratribus tantummodo simplici vsu facti.* & ita reprehendere appellantem propter i... ...um loquendi est reprehendere modum loquendi summorum pontificum. Secundo ... reprehendat eum, patet, quia modus loquendi, qui non inueniatur modo loquen... scripturæ diuinæ contrarius, sed congruens, est nullatenus arguendus. Nam secundum Glos... ... Tim. vlt. *Non omnes, sed prophana solum vocum nouitates sunt vitandæ. Sunt enim doctrinæ reli... ...gruitates, verborum quædam nouitates.* Licet igitur iste modus loquendi esset nouus cum ta... ...temporibus vsitatus, si est congruens scripturæ diuinæ, est minime arguendus. ...o in congruens scripturæ diuinæ, ostenditur, quia per simplicem facti vsum non intel... ...appellans, nisi vsum facti quæ non necessario habet ius annexum, quo valeat quis pro vsu ...icio litigare. sed multos habuisse talem vsum ex scriptura diuina conuincitur, sicut su... patet, & posterius amplius ostendetur, ergo iste modus loquendi est congruus ad expri... ..., qualem vsum contingit habere in rebus, secundum quod scriptura diuina sumit vsum. ...cunt, quod reprehendit eum iniuste, cum intendit eum reprehendere, quia diffinitio ...ni non conuenit cum dictis suis, propter hoc n. est minime arguendus: quia quando vo... ...t æquiuocæ, licet vti illis vocibus non solum in vna significatione, sed etiam in alia. *Vsus* au... ...uiuoce accipitur in diuersis locis. & ideo licet vti hoc nomine alio modo, quam in deter... ...co loquitur Augustinus, præsertim cum Augustinus alibi vtatur eodem modo hoc vo... [*Extra modum loquendi scripturæ sacræ & sanctorum seponit*] verum est, dicunt isti vocaliter: ... loquendi eorum minime aduersatur. Nec etiam negat modum eorum loquendi, ...ter ex scriptura diuina & libris sanctorum accipitur. Sed modus loquendi istius impu... ...do loquendi Bibliæ aduersatur, cum neget modum loquendi Bibliæ, & sanctorum, di... ...*rebus vsu consumptibilibus non contingit vti absq; iure*. Aliqñ n. est absq; iure. constat n. quod ...ndo panem, quem furatus est, habet simplicem facti vsum, quia habet actum comedē... & ...e iure, imo contra ius. Aliqñ vero inuenitur sine iure, sed non sine licentia. Ali... ...uenitur cum iure, accipiendo simplicem facti vsum in vna significatione eius. [*Profe... ...e modus loquendi, &c.*] verum est φ nō inuenitur vocaliter: sicut nec iste, *res vsu cõsumptibiles*: nen... ...is loquendi est à sapientib. reprobandus: quia vtrique scripturæ sacræ est congruens. ... *quo modo diffinitio conueniat dictis suis*] nec repugnat nec conuenit: quia aliter accipit *vsum* ibi A... & aliter appellans. Alibi tamen realiter conuenit modus loquendi Augustini cum ... appellantis. [*cum de rebus loquatur dicta diffinitio*] principaliter loquitur ibi Augustinus de ...u, & secundario de rebus. Diffinit enim *vti*: & ita principaliter loquitur de *vti*: ipse ... vsu facti. ita principaliter: & tamen nihilominus loquitur de rebus, respectu qua... ...sse simplex vsus facti.

CAP. LVII.

A... *de hæreticum, quod prædicta assertio determinationi sanctæ Romanæ ecclesiæ obuiat in sæpedicta ... dicente sic. In his quæ ad victum & vestitum & diuinum cultum ac sapientiale studium per... necessarium vsum rerum fratribus esse concessum. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod contingit vti ... pertinentibus ad victum & vestitum, quæ constat, esse res consumptibiles vsu.*

...ponder ad vltimam obiectionem appellantis contra assertionem prædictam & post re... ...n. Secundo soluit in parte immediate sequenti. Obiectio patens est de se.

... isti impugnatores, quod iste impugnatus vnam obiectionem positam in appellatione ... quæ talis est: Præterea quibus vti non contingit, non contingit abuti: quia cum vti & ...ntraria nata sunt fieri circa idem. si ergo nō contingit vti rebus consumptibilibus: eis ...ngit abuti. [*Necessarium vsum.*] Necessarium vsum vocat actum circa rem exteriorem ..., sine quo non potest conseruari natura.

CAP. LVIII.

D...*mus quod per verba illa non concessit fratribus simplicem vsum facti: imo hoc ipso, quod ipsis vsum conces... concessio valuit ius ipsis vtendi concessit. & sic illum non habuit simplicem vsum facti. Et si dicat, quod ... concessit. Dicimus, quod quantum ad res vsu consumptibiles posuit vsum improprie, pro rei consum... ptione. ... quod idem verbum ponatur improprie, & proprie respectu diuersorum. Præterea decretalis prædictam ... necessarium vsum rerum in his quæ ad victum & vestitum pertinent Fratribus esse concessum. Nõ ... vsum ... & sic nihil facit pro eo: & si omnino dicat, quod conditor canonis intellexit de vsu facti, sumen... vsum, propriè dicamus quod cum in talibus rebus vsus constitui nequeat usque haberi, vt probat dicta constitu..., & est probatum supra in articulo primo: Dicta constitutio contineret quantum ad hoc impossibile: & per con... ...us cum constitutio possibilis esse debeat, non valeret: non tamen illa fuit conditoris intentio, vt probat consti... ...tutio ad conditorem canonum antedicta.*

... parte ... ad obiectionem præmissam respondet. Et quatuor ponit rationes. Prima est quod per verba ... decretali *Exiit*, non habetur, quod concesserit Fratribus simplicem facti vsum. Se-

cunda est, quod Nicolaus accepit ibi vsum improprie, & illa ponitur ibi: *& si dicat.* Tertia, quod decretalis *Exiit* non loquitur ibi de vsu facti, & ponitur ibi *præterea.* Quarta quod si decretalis *Exiit* loquitur de vsu facti, proprie ipsa est impossibilis, & non tenenda, & illa ponitur ibi; *& si omnino.*

Sed isti impugnatores dicunt prædicta verba continere quatuor falsa: primum est, quod dominus Nicolaus per illa verba non concessit simplicem vsum facti. Secundum est quod Nicolaus quoad res vsu consumptibiles accepit vsum improprie. Tertium est quod non concessit eis vsum facti. Quartũ q̃ si decretalis *Exiit*, intellexerit de vsu facti proprie loquendo, non valeret, quia esset impossibilis. Quod aũt primũ, sc. q̃ Nicolaus non concessit fratrib. simplicẽ facti vsũ sit falsum, ꝓbare conantur. Nicolaus n. dicit in dicta decretali *Exiit*, in hæc verba: *non talis abdicatio proprietatis omnimoda renunciationem vsus rerum cuiquam videatur inducere. Nam in rebus temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem vsum fructum, ius vtendi & simplicem facti vsum, & vltimo tanquam necessario egeat licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Ex quibus verbis colliguntur duo: quorum primum est, quod Nicolaus Fratribus tribuit simplicem facti vsum. Nam illum vsum, quo necessario eget vita mortalium, tribuit Fratribus. sed simplici vsu facti necessario eget vita mortalium secundum Nicolaum, cum dicat, *licet primis carere possit.* Ex quo sequitur, quod vltimo sc. simplici vsu facti necessario eget vita mortalium. ergo attribuit Fratribus simplicem facti vsum. Secundum quod colligitur ex prædictis est, quod Nicolaus tertius per simplicem vsum facti intelligit vsum necessariæ sustentationis cõprehendit sub simplici vsu dicit: *licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ a se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Quæ verba essent penitus inconnexa, nisi per vltimum, sc. simplicem facti vsum, intelligeret vel comprehenderet vsum necessariæ sustentationis. Constat ergo quod Nicolaus per simplicem facti vsum vel intelligit vsum necessariæ sustentationis, vel sub simplici facti vsu vsum necessariæ sustentationis comprehendit. Et ex isto sequitur euidenter, quod Nicolaus tertius tribuit & concedit Fratrib. simplicem facti vsum ex quo concedit eis vsum necessariæ sustentationis. Item idem Nicolaus sic dicit: *Verum concedens fuit ei professioni, quæ se sponte deuouit Christum pauperem in tanta paupertate sectari omnium abdicare dominiũ & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam. Vbi per hoc proprietatem vsus & rei cuiuscunq; dominium a se abdicasse videtur simplici vsus omnium rei renunciatum esse conuincitur.* Ex his verbis patet, quod per vsum necessariæ sustentationis simplicẽ facti vsum intelligit. Et si diceret forsitan impugnatus, q̃ per vsum necessariæ sustẽtationis intelligit simplicẽ vsum, non simplicẽ vsum facti. Vñ dicit, *simplici vsui omnium rei,* &c. Nõ dicit, simplici vsui facti: dicũt q̃ nõ est verũ. Nã q̃ p simplicẽ vsũ intelligat simplicẽ vsum facti, patet p illa, q̃ post verba præmissa immediate sequuntur. Ait n. *qui inquã vsus non iuris sed facti tantummodo nomẽ habens* &c. Ex quib. clare patet. q̃ loquitur de simplici vsu facti, & ita per vsum necessariæ sustentationis intelligit simplicem vsum facti, vel econuerso, & quodcunq; horum detur, sequitur sicut tribuit Nicolaus Fratribus vsum necessariæ sustentationis, ita tribuit eis simplicem vsum facti. Ex hoc sequitur, quod tribuit Fratribus simplicem facti vsum respectu rerum consumptibilium vsu. Nam vsus necessariæ sustentationis est respectu rerum vsu consumptibilium: quod ex verbis Nicolai colligitur, cum ait: *Quarum necessariarum rerum tam ad vitæ sustentationẽ quam etiam officiorũ sui status executionem, excepto de pecunia infra subiungitur, moderatus vsus secundum eorum regulam & veritatẽ omnimodam, concessus est Fratribus, quib. reb. Fratres licite vti possunt.* Ex quib. verbis patet, quod distinguit res necessarias ad vitæ sustentationem ab aliis rebus: & non nisi sicut res vsu consumptibiles, à reb. non consumptibilib. vsu. ergo vsus necessariæ sustentationis est respectũ rerum vsu cõsumptibilium. & oĩs vsus sustentationis est simplex vsus facti. ergo aliquis simplex vsus facti est respectum rerum consumptibilium vsu secundum Nico. Ex prædictis potest colligi, vt videtur, quod non sp simplex vsus secundum Nicolaum excludit ius & proprietatem rerũ quia tunc simplici vsu facti non necessario egeret vita mortalium: quia vita mortalium non necessario eget aliquo, quod necessario excludit ius & proprietatem. Multi n. diuites sustentantur sine omni vsu excludente ius & proprietatem: cum multi sp vtantur rebus propriis & non alienis, tum quia vsus necessariæ sustentationis est simplex vsus facti. Vsus aũt necessariæ sustentationis non semper excludit ius & proprietatem, sicut dictum est de multis diuitib. ergo nec simplex vsus facti sp excludit ius & proprietatem. Et si dicatur, quod hoc est contra Nico. tertium. qui loquens de vsu necessariæ sustentationis ait: *qui inquã, vsus nõ iuris sed facti tantummodo nomẽ habens, q̃ facti est tantũ in vtẽdo præbet vtentib. nihil iuris.* Ex quib. verbis videtur, q̃ vsus necessariæ sustentationis excludit om̃e ius positiuum, & per consequens ꝓprietatem. Adhuc dicunt isti, q̃ Nicolaus non loquitur ibi de vsu necessariæ sustentationis ĩ cõi sed loquitur determinate de vsu necessariæ sustentationis Fratrum Minorum. Et verum est, q̃ aliqs vsus necessariæ sustentationis, licet non q̃a est vsus necessariæ sustentationis, sed propter abdicationẽ oĩs iuris annexã excludit omne ius & ꝓprietatem & sic dicendum est consimiliter de simplici vsu, q̃ aliqs simplex vsus fcĩ ꝓpter abdicationem oĩs iuris annexã excludit omne ius positiuum. sed non oĩs simplex vsus facti excludit omne ius: q̃uis in vna significatione oĩs simplex vsus facti excludat ius & ꝓprietatem. Ex prædictis colligitur euidenter, q̃ oĩs vsus necessariæ sustentationis est simplex vsus facti in vna significatione, non econuerso. Secundo colligitur q̃ oĩs vtens re quacunq; vsu consumptibili vsu, vel non consumptibili vsu, habet simplicẽ vsum facti: hoc est, habet aliquẽ actũ vtendi qui põt separari ab oĩ iure licet non sp separetur ab oĩ iure. Omnis n. actus exterior vtendi re temporali, de quo nunc est sermo, est indifferens ad actum licitũ & illi-

[illegible] & ita omnis talis est simplex vsus facti hoc est, est vsus, qui potest esse sine omni iure i-[illegible] esse contrarius & illicitus. quod ergo dicunt Fratres Minores singulariter habere vsum [illegible]icem facti, debet intelligi cum dictione exclusiua vel æquipollenti, sic: Fratres Minores ha-[illegible] in rebus, quibus vtuntur tantum simplicem vsum facti, vel non habent ius, sed simplicem v-[illegible] facti. Et si quæratur: ad quid ergo additur *simplex*, cum sufficeret dicere habent, tantum vsum [illegible] Dicunt quod additur *simplex* ad insinuandum, quod talis vsus facti non necessario habet an-[illegible]xum quodcunq; ius. hoc autem non insinuatur ita sine hac dictione *simplex*. cum dicitur, *vsus fa-*[illegible] sicut cum dicitur, *simplex vsus facti*. Secundo dicunt isti impugnatores, quod aliud falsum conti-[illegible] verba prædicta, quod Nicolaus videlicet in verbis præmissis accepit *vsum* improprie. quod e-

1 [illegible] hoc sit falsum, ostendunt: quia Nicolaus accepit ibi *vsum*, sicut accipitur in scriptura sacra & doctrina sanctorum & in medicina, & in philosophia morali & naturali, ac etiam in vulgari [illegible]do loquendi. Sed scriptura sacra, ac philosophia, & vulgaris modus loquendi sic loquendo de [illegible] non loquuntur improprie: nec vnquam auditum est, quod aliquis intelligens dixerit talem [illegible]dum loquendi: *iste vtitur cibo & potu, vel consimili*, esse improprium. ergo Nicolaus sequens mo-[illegible]n loquendi scripturæ diuinæ, & philosophiæ, & vulgaris locutionis accepit proprie vsum. Ter-[illegible]m falsum contentum in verbis prædictis secundum istos, est quod Nicolaus tertius non con-[illegible]t Fratribus vsum, quo necessario eget vita mortalium. talis est *simplex vsus facti*, sicut patet ibi: *[illegible] in rebus temporalibus, &c.* Sed simplex vsus facti, est vsus facti. ergo concessit eis vsum facti. hoc [illegible]lum sententialiter, sed etiam vocaliter explicat manifeste. Nam loquens de vsu concessu

2 [illegible]ib. ait: *qui inquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens. quod facti est tantum, in vtendo præbet vtentibus nil iuris.* Ex quibus verbis patet indubie, quod vsum facti concessit Fratribus. Ex quo [illegible]et vlterius: quod vsus facti distinguitur ab vsu iuris: & quod potest esse sine vsu iuris. Quartum [illegible]st, quod si decretalis *Exiit* intellexerit de vsu facti proprie loquendo, non valeret: quia es-[illegible]t impossibili. quod n. hoc debeat reputari falsum, patet quia constat quod Nicolaus intelli-[illegible] vsu facti, sicut ostensum est: sed vsum facti reperiri in his, quæ pertinent ad victum & vesti-[illegible] non est impossibile, sicut ostensum est. ergo propter hoc non debet iudicari decretalis *Exiit*, non valere. [*Per verba illa non concessit Fratribus simplicem vsum facti.*] Hoc patet esse falsum, quia con-[illegible] eis necessarium vsum. sed vsus necessarius est simplex vsus facti, sicut ostensum est: ergo &c. [*[illegible] concessio valuit in ipsis vtendi concessit.*] Hoc est falsum & contrarium isti impugnato (vt dicunt isti.) quod [illegible] falsum patet, quia aliquid conceditur absq; iure, quod sit contrarium impugnato patet, [illegible] secundum eum in huiusmodi rebus, quæ ad victum pertinent & vestitum, non potest habe-[illegible] vtendi, sed bene proprietas: & tamen possunt concedi. ergo possunt concedi sine iure vten-di. *Et sic in illis non habent simplicem vsum facti.*] Male infert secundum istos: quia simplex vsus facti [illegible] esse cum iure vtendi, quamuis non necessario requirat ius vtendi: sicut actus comedendi [illegible] esse cum iure comedendi, licet non requirat necessario ius comedendi ad hoc quod sit in [illegible] natura [*posuit vsum improprie pro rei consumptione.*] Innuit, quod consumptio rei sit vsus impro-[illegible] quod falsum est, imo aliqua consumptio rei est proprie vsus. Non omnis tamen consumptio [illegible] proprie vsus. [*non dicit vsum facti.*] verum est, quod ibi non dicit vocaliter vsum facti, sed supra [illegible]cem vsum facti. & ex verbis decretalis *Exiit*, patenter habetur, quod vsus necessarius est [illegible] quia vsus necessarius non est vsus iuris, quia multi sustentantur & sua officia exequun-[illegible] vsu iuris, sicut patet de Fratribus Minoribus, & etiam de illis qui in rebus, quibus vtun-[illegible]n habent dominium & proprietatem qui sustentantur & sua officia exequuntur absq; vsu [illegible]us ergo iuris non est necessarius ad victum & vestitum & diuinum cultum ac sapientiale [illegible]lle ergo vsus qui est necessarius ad prædictam, est vsus facti, & per consequens qui lo-[illegible] de vsu necessario ad prædicta, loquitur de vsu facti sententialiter, quamuis non semper [illegible] *dicta constitutio contineret quantum ad hoc impossibile.*] hoc & illa quæ immediate præce-[illegible] dicunt esse falsa [*non tamen illa fuit conditoris intentio*] hoc dicunt esse contra intellectum etiam [illegible]um æmulorum, qui ante ipsum fuerunt [*vt probat constitutio ad conditorem.*] dicunt quod so-[illegible]ce probat & male.

CAP. LIX.

R*Ursus dictus hæreticus dicit dictam constitutionem* Ad conditorem canonum, *errorem alium continere in eo quod continet quæ sequuntur: Præterea, inquit, si simplex facti vsus absq; iure vtendi haberi posset ab aliquo constat quod non iustus esset actus vtendi huiusmodi reputandus: cum ille vsui fuerit, cui ius non competebat vtendi talis autem vsus sc. non iustus, ad perfectionis statum nequaquam pertinet, nec perfectioni aliquid adiicit: sed [illegible] sibi repugnare ac detrahere noscitur manifeste: & infra, loquens de vsu facti concesso Fratribus secundum quod [illegible] decretali Exiit continetur sic dicit: Ex quo sequitur, quod vsus facti, de quo ordinate loquitur, de tali in-*

55 *telligi debeat, qui iustus sit & pro quo competat ius vtendi.*

Postquam in parte præcedenti iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contraria secundam assertionem suam: hic respondet ad obiectiones appellãtis cõtra tertiã assertionẽ, q̃ reputat appellans erroneã. Et diuiditur in tres ptes. Prio recitat suã assertioné. Secundo recitat obiones appellãtis ĩmediate ĩ pte sequẽti. Tertio rñdet ad obiectiones ibi: *Ad hoc dicimus.* Est igitur asser-

6 tio hæc recitata; q̃ ĩpugnate intẽdit appellãs, ꝙ null⁹ actus vtẽdi põt esse licitus absq; iure vtendi. [*Non iustus esset actus vtẽdi hmõi reputãdus.*] Hęc est affirmatiua de termino infinito; qa nõ est ibi necel-[illegible]nitans, vt iste sit sensus, actus vtẽdi hmõi esset reputãdus nõ iustus [*Talis aũt vsus. s. nõ iustus [illegible] perfectionis stat ĩ nequaquã pertinet.*] hęc habet vnũ sensũ falsũ, sicut patebit inferius, siue hẽat sensũ [illegible]ue nõ. *Sed potius sibi repugnare ac detrahere noscitur manifeste*] hæc ẽt habet sensum falsum. *Qui [illegible]t & pro quo competat ius vtendi*] hoc includit falsum, vt patebit.

Cap. LX.

Iste hereticus volens imponere constitutioni, quod non dicit, quod prædicta constitutio intelligit loqui de iure utendi ciuili & mundano, quod est ius proprium, pro quo datur actio in iudicio, sicut patet in hac constitutione Ad conditorem *& in constitutione, quæ incipit:* Quia quorundam, *in qua hic, vt dicit, manifeste & aperte, de quo asserit inferius se dicturum. Hæc autem asserit obuiare sacræ scripturæ dicentis Mat. 19. in persona apostolorum* Ecce nos reliquimus omnia, &c. *Ex quo, vt dicit, per doctores catholicos patet, quod reliquerunt ius agendi in iudicio: quod non stat cum tali perfectione superrogationis, quæ implicat aliquod peccatum, sicut probat apostolus 1. ad Corinth. 3. dicens:* Iam quidem omnino delictum est in verbo, quia iudicia habetis inter vos. *& ideo, vt dicit, Christus iniunxit perfectis vt non litigent neque contendant in iudicio Matth. 5. & Luc. 6.*

Hic iste impugnatus recitat obiectionem appellantis contra assertionem prædictam, quam reputat erroneam: quæ consistit in hoc, quod impugnatus loquitur de iure ciuili & mundano, per quod datur actio in iudicio. De tali autem iure dicit appellans, quod apostoli non habuerunt tale ius: & tamen habuerunt licitum vsum multarum rerum. ¶ Ad euidentiam prædictæ obiectionis & aliarum isti impugnatores faciunt quinque. Primo enim adducunt obiectiones alias appellantis contra prædictam assertionem, quas iste ex scientia certa dimittit. Secundo notant de quo vsu sit hic sermo. Tertio declarant de quo iure locutus est appellans & etiam impugnatus. Quarto ostendunt differentiam inter vsum iustum & licitum. Quinto explicant intentionem appellantis quantum ad obiectionem præmissam. ¶ Dicunt igitur isti impugnatores, quod appellans post verba, quæ recitat iste, vt suam magnam intentionem exprimeret, immediate subiunxit dicens: *Præterea nullus de multitudine credentium aliquod ius proprium habebat, vt dicitur Act. 4. Tunc constat quod quilibet apostolorum & illorum de multitudine credentium habebat vsum rerum vsu consumptibilium & non habebat ius ciuile & mundanum. ergo dicere, quod non possit haberi vsus facti absque tali iure vtendi contra dicit scripturæ sacræ. Præterea etiam talis assertio diffinitioni sanctæ Romanæ ecclesiæ obuiat manifeste quod patet ex pluribus. Primo ex eo quod dicta decretalis* Exiit *dicit, quod in reb. temporalib. est considerare proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi, & simplicem facti vsum, & quod vltimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessarium sustentationis excludat. Ex quibus verbis clare patet, quod vita mortalium potest licite carere proprietate possessione, vsufructu, & iure vtendi: & contenta esse simplici vsu facti rerum necessariarum ad vitam. & ita potest haberi vsus simplex facti absque iure vtendi, secundum ecclesiæ determinationem. Secundo ex eo, quod in eadem diffinitione ecclesia insinuatur, quod nec per hoc quod proprietatem vsus & rei cuiuslibet dominium abdicasse videtur, simplici vsui renunciatum esse conuincitur. Ex quibus verbis clare patet, quod dicta professio Fratrum Minorum ius proprium abdicauit: & per consequens ius vtendi ciuile, quod est ius proprium & sic habent vsum facti simplicem, absque tamen iure vtendi. Tertio ex eo, quod eadem decretalis dicit sic. Qui enim quamuis vsum non iuris, sed facti tantummodo nomen habens quod facti est tantum in vtendo præbet vtentibus nihil iuris. Ex quibus verbis patet, quod licet habere licitum vsum absque iure vtendi. Item vsus facti licitus fuisset in statu innocentiæ, in quo non fuisset ius vtendi ciuile per leges introductum. ergo vsus facti licitus potest à tali iure vtendi ciuili (de quo iste loquitur) separari.* Hæc verba appellationis prædictæ. Post quæ quibusdam interpositionis, quæ iste impugnatus inferius recitabit, concludit appellans dicens: *Ex prædictis patet, quod ipse errat, cum dicit, quod ordinatio domini Nicolai debet intelligi de vsu. pro quo competit ius vtendi, quia non debet intelligi de vsu, pro quo competit ius vtendi, sed de vsu pro quo competit licentia vtendi.* Hæc verba Appellationis, quæ vt dicunt isti impugnatores impugnatus omisit propter duo. Primo quia ad ipsa nesciunt rationem quamcunque habentem apparentiam inuenire. Secundo ne ex ipsis pateret expressius, quomodo obiectiones & aliæ appellantis rationes insolubiles perseuerant. ¶ Secundo isti impugnatores notant, de quo vsu sit hic sermo, dicentes: quod hoc non fit sermo de vsu rerum consumptibilium tantum: sed de vsu facti quarumcunque rerum respectu quarum contingit habere vsum facti. & ideo dicunt quod iste impugnatus non poterit recurrere ad illam miseram fugam, dicendo quod alii sumunt vsum improprie, & ipse proprie, sicut fecit respondendo ad obiectiones contra secundam assertionem. ¶ Tertio isti impugnatores declarant de quo iure vtendi locutus est appellans, & etiam impugnatus, dicentes quod appellans & impugnatus locuti sunt de iure vtendi, secundum quod loquitur decretalis *Exiit.* quod appellans taliter locutus sit de iure vtendi, ex eo patet, quod ad defensionem dictæ decretalis *Exiit*, animam & corpus exponit. quod autem iste impugnatus locutus fuerit sic de iure vtendi patet nam ipse expresse supra *capitulo* 37. 42. & 55 dicit constitutionem *Ad conditorem* fuisse factam gratia decretalis *Exiit.* & quideo loquitur de vsu & vso, sicut loquitur decretalis *Exiit.* ergo eadem ratione loquitur de iure vtendi sicut loquitur decretalis *Exiit.* ¶ Ad sciendum ergo quomodo iste appellans & iste impugnatus loquuntur de iure vtendi, videndum est, quomodo decretalis *Exiit*, occasione cuius orta est inter prædictos appellantem & impugnantum controuersia, accepit ius vtendi, & quantum ad hoc dicunt isti impugnatores, quod decretalis *Exiit*, sumit ius vtendi pro iure humanitus instituto seu humanitus acquisito vel inuento, quo valet quis in iudicio litigare & quod sic accipiat dicta decretalis, probare conantur. Omne enim ius vtendi aut est ius naturale aut ius positiuum sed Nicolaus non accepit ius vtendi pro iure naturali: tum quia dicit, quod iure vtendi potest carere vita mortalium, ibi: *licet primis* (sc. proprietate possessionum, vsufructu & iure vtendi) *carere possit vita mortalium*, &c. Iure autem naturali non potest carere vita mortalium: quia tali iuri nullus renunciare potest. ergo non accepit ius vtendi pro iure naturali: tum quia secundum Nicolaum Fratres Minores nullum ius vtendi habent in temporalibus, sicut ex præcedentibus patet aperte: sed secundum eum

habent

habent ius vtendi naturale, cum dicat, *ipsis iure poli ad prouidendum sustentationi naturæ viam non esse conclusam.* ergo nō accepit ius vtendi pro iure naturali. Sumit ergo ius vtendi pro iure positiuo. ius autem positiuum vtendi qualitercunque accipiatur, vel est humanum vel diuinum. sed Nicolaus in decretali *Exiit*, non accepit ius vtendi pro iure diuino positiuo: quia iure diuino positiuo nihil in his temporalibus possidetur. licet enim Iudæi & aliqui alii, sicut habetur *Deut.* 2. aliqua possederunt iure diuino positiuo, nunc tamen nullus possidet aliquid iure positiuo diuino. Accepit ergo Nicolaus tertius ius vtendi pro iure diuino positiuo humano. illud non potest intelligi, nisi duplex: vel illud quo quis absque culpa & causa priuari non debet, quo potest aliquid in iudicio expetiri, vel illud quod competit solummodo ex gratia & licentia, quo non potest quis contra quemcunque in iudicio expetiri. sed Nicolaus tertius in decretali *Exiit*, non accepit ius vtendi secundo modo. quia cum dicat expresse, quod vsus Fratrum Minorum est absque omni iure vtendi: & tamen secundum eum non est sine licentia; constat quod ius vtendi distinguitur à licentia. Nicolaus tertius ibi accepit ius vtendi pro iure, quo valet quis pro vsu rei iudicio expetiri. & sic semper loquitur appellans de iure vtendi, licet aliquando etiam strictius, & non solum isto modo loquatur [illegible]e vtendi.

Quarto isti impugnatores ostendunt differentia[illegible] vsum iustum & vsum licitum. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod nomen *iustitia* tripliciter accipi potest. vno modo accipitur, pro quadam virtute particulari distincta ab aliis tribus virtutibus cardinalib. habente materiam specialem distinctam à materia cuiuslibet alterius virtutis cardinalis, secundum quam homo iuste operatur ad alterum. Secundo accipitur *iustitia* pro quadam virtute cardinali, quæ vocatur *iustitia legalis*, quæ omnes actus virtutum ordinat ad bonum commune. Tertio accipitur *iustitia* pro debita ordinatione actus ad rationem, vel aliam operationem: & ita secundum quosdam vocatur *iustitia* metaphorice sumpta. & istius opinionis fuit Thomas. 2. 2. q. 56. articulo secundo, vbi ait: *Iustitia ergo proprie dicta requirit diuersitatem suppositorum: & ideo non est nisi vnius hominis ad alterum. sed secundum similitudinem accipiuntur in vno & eodem homine diuersa principia actionum quasi diuersa agentia, sicut ratio irascibilis & concupiscibilis: & ideo metaphorice in vno & eodem homine dicitur iustitia esse secundum quod ratio imperat irascibili & concupiscibili: & secundum quod hæc obediunt rationi, & vniuersaliter secundum quod vnicuiq; parti hominis attribuit, quod ei conuenit. vnde philosophus in 5. Ethicorum, hanc iustitiam appellat secundum metaphoram dictam.* & post dicit, quod *iustitia quæ fit per fidem in nobis, est per quam iustificatur impius, quæ quidem in ipsa debita ordinatione partium animæ consistit. Hoc autem pertinet ad iustitiam metaphorice dictam, quæ potest inueniri etiam in aliquo solitariam vitam agente.* Ex his patet, quod actus potest dici tripliciter iustus, vel quia est actus elicitus à iustitia particulari: & sic sunt multi actus humani liciti & meritorii, qui non sunt iusti: sicut actus castitatis, fortitudinis, misericordiæ, & liberalitatis, & alii multi. Aliter dicitur actus iustus, qui elicitur vel imperatur à iustitia legali, qua vult aliquis legi obedire: Et sic secundum philosophiam moralem Aristotelis multi sunt actus aliarum virtutum etiam exteriores in comparatione ad alterum, qui licet possint esse iusti, quia possunt imperari à iustitia legali, possunt tamen non esse iusti ipsis existentibus virtuosis: quia possibile est, quod de illis nulla sit lex humana penitus instituta. Aliter dicitur actus iustus à iustitia, tertio modo dicta, siue illa iustitia debeat metaphorice vocari iustitia, siue etiam proprie. & isto modo omnis actus licitus est iustus, quia est bonus & vere consonus rationi. etiam patet differentia inter vsum licitum & vsum iustum, quia accipiendo *iustum* primo modo & secundo modo, sicut proportionaliter accipitur iustitia, multi sunt vsus liciti, qui non sunt iusti. Tertio modo accipiendo iustum, omnis actus licitus est iustus secundum eos, qui ponunt quod omnis actus humanus est bonus vel malus moraliter.

Quinto ex prædictis isti impugnatores explicant intentionem appellantis, dicentes quod appellans intendit concludere, quod potest quis habere vsum licitum & iustum tertio modo rerum consumptibilium vsu & non consumptibilium vsu absque iure vtendi, quo quis valeat in iudicio litigare, licet non possit habere vsum iustum primo modo dictum absque iure vtendi tali.

[*quod non dicit*]. verum est quod non dicit vocaliter sub eisdem verbis: hoc tamen dicit sententialiter, vt inferius ostendetur. [*intendit loqui de iure vtendi ciuili & mundano.*] hoc isti impugnatores postea probare nitentur. [*Reliquerunt ius agendi in iudicio*] quia apostoli reliquerunt omnia, quæ in rebus temporalibus non erant necessitatis nec vtilitatis pro tempore illo cuiusmodi fuit ius vtendi in iudicio, quantum ad ipsos apostolos, licet vtile tunc fuerit, quod aliqui alii fides haberent ius agendi in iudicio pro temporalibus rebus. [*non stat cum tali perfectione supererogationis*] licet possit stare cum perfectione caritatis, sicut licet actus coniugalis non stet cum illa perfectione supererogationis, quæ est virginitas, stat tamen cum perfectione caritatis. *Christus iniunxit perfectis, vt non litigent &c.* hoc Christus iniunxit volentibus perfectissimam paupertatem exteriorem seruare: & tamen possibile est sine diminutione charitatis in iudicio litigare.

CAP. LXI.

AD hæc dicimus, quod dicta constitutio aperte & expresse loquitur de vsu, pro quo competit ius vtendi: quod est aliud à iure agendi. potest enim alicui competere ius vtendi, cui non competit ius agendi. quare dicimus, quod imponit constitutioni, quod nec intellexit nec dixit. Vtrum autem tale ius sit mundanum & ciuile: & an pro illo apostolis competierit ius agendi dicetur inferius in his, quæ opponit iste hæreticus contra constitutionem: Cum inter.

In par-

In parte ista iste impugnatus respondet ad obiectiones appellantis præmissas. & diuiditur in duas partes: quia primo ad pmissa respondet. secundo quandā responsionē appellantis ad rationem istius impugnati, quæ supra c. 59. innuitur, conatur excludere, ibi: *Item dicit dictus hæreticus.* prima in duas diuiditur. Primo dicit, quod constitutio *Ad conditorem* loquitur de vsu, pro quo competit ius vtendi. Secundo ostendit, quod cōstitutio, *quia quorundā* nō loquitur de iure, quod est proprium in parte immediate sequenti. Dicit ergo primo, q appellans falsum imponit, quia constitutio *Ad conditorem* loquitur de vsu pro quo competit ius vtendi, quod est aliud à iure agendi.

Sed isti impugnatores circa prædicta sic procedunt. Primo enim declarāt intentionem impugnati in hac parte. Tertio hæc dicta improbare conantur. Quantum ad primum, dicunt quod iste impugnatus ponit hic ius vtendi esse licentiam vtendi. seu licitam potestatem vtendi, vel talem licentiam non posse esse sine iure vtendi, quod ex verbis eiusdem ostendunt. Nam cito post præmissa dicit in hæc verba: *Sed hic iste hæreticus inter ius & licentiam videtur facere differentiam. supponens, quod aliquis habeat licentiam vtendi ab eo, qui eam potest concedere, & quod non habeat ius vtendi quod tamen euidenter est falsum.* Ex quibus verbis colligitur, quod licentia vtendi est ius vtendi secundum istum: vel non est sine iure vtend[illegible]quitur q ipsa licentia vtendi est ius vtendi secundum ipsum, quia potest quis dare alicui licentia vtendi nihil aliud sibi concedendo. ¶Secundo isti impugnatores prædictam assertionem improbare conantur. Ad cuius euidentiam primo distingūt de iure vtendi. secundo distingunt de licentia. tertio assertionem prædictam impugnant. Circa primum dicunt, quod ius vtendi est duplex. quoddam enim ius vtendi naturale: aliud est ius vtendi positiuum. ius vtendi naturale commune est omnibus hominibus: quia ex natura, non ex aliqua constitutione superueniente habetur. Verum tamen licet omnis homo habeat omni tempore tale ius vtendi, non tamen habet tale ius vtendi rebus pro omni tempore. illi enim, qui nullas res proprias habent, neq; communes, licet habeant ius vtendi rebus alienis, non tamen habēt ius vtendi rebus alienis, nisi pro tempore necessitatis extremæ. in quo tempore virtute iuris naturæ omni re præsente, sine qua vita eorum saluari non posset, licite vti possunt. Alio autem tempore, auctoritate illius iuris rebus alienis vti non possunt. Aliud est ius vtendi positiuum, quod ex constitutione aliqua vel humana pactione habetur & de isto iure vtendi dictum est prius. 1. ca 2. Vnde istud ius vtendi non est aliud quam quædam licita potestas exercendi actum aliquem circa rem temporalem extrinsecam, qua quis absque culpa rationabili priuari non debet inuitus: & si priuatus fuerit priuantem iniuste, potest in iudicio conuenire. Quod enim ius vtendi positiuum sit talis licita potestas, patet, quia nullum illicitum debet ius aliqualiter reputari, cum dicat Isidorus (vt habetur dist. 1.) *ius autem est dictum, quia iustum est.* quod autem etiam tali iure vtendi nullus sine culpa & absque causa rationabili debeat priuari inuitus, patet. Nam omne ius vtendi est ius. nullus autem sine culpa & absq; causa rationabili debet suo iure priuari, vt notat Glossa *extra de constitutionibus. c. 1. & extra de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. c. vltimo & 22. dist. ca. renouantes*, & ex sacris canonibus colligitur manifeste. ergo iure vtendi absque causa rationabili & sine culpa nullus priuari debet. quod etiam priuatus iniuste priuantem possit in iudicio conuenire, patet ex hoc, quod quilibet ius suum positiuum in iudicio prosequi potest. nec alicui facit iniuriam, qui ius suum prosequitur. qui ergo tali iure vtendi priuatur iniuste, potest priuantē in iudicio conuenire. rursus, ille cui fit iniuria potest iniuriantem coram iudice conuenire: maxime si tali actioni minime renunciauit. sed illi qui priuatur tali iure vtendi sine culpa & absque rationabili causa, fit iniuria. ergo potest iniuriantem in iudicio conuenire, si tali actione non renunciauerit & ita qui habet ius vtendi tale, potest priuantem iniuste in iudicio conuenire. Sed contra prædicta obiici pōt. nam aliquis pōt à iure suo priuari absque causa & sine culpa: quia priuilegia sunt iura quædam teste Isidoro, qui vt habetur dist. 3. ait: *Priuilegia sunt leges priuatorum. quasi priuatæ leges.* Ex quibus verbis colligitur, quod priuilegia sunt leges quædam: & per consequens potestas concessa per priuilegium ius censetur. sed concedens priuilegium potest ad placitum sine culpa & absq; causa priuilegiatos priuilegio concesso priuare ergo potest priuilegiatus absque causa & sine culpa iure suo priuari. Ad hoc dici potest, quod sicut princeps legibus suis non astringitur: imo suis legibus est solutus: & ideo respectu ipsius quodammodo leges non sunt: sic etiam princeps priuilegiis suis non subditur. & ideo potestas priuilegiatis concessa respectu principis quodāmodo nomē iuris amittit, vt respectu ipsius, potius gratia q̄ ius dicatur: respectu tn̄ aliorū ꝓprie dicitur ius & ideo cōcedēs priuilegiū, pōt ad placitum priuilegiatos priuare. Alii aūt nō pnt. nemo ergo iure suo ab illo respectu cuius nō gratia, sed ius ꝓprie dicitur, debet sine culpa, & absq; causa priuari. Ab alio vero respectu cuius gratia dicitur, pōt priuari gratia sibi concessa, sine culpa & absque causa. Secundo distingunt de licentia, quia quædam est licentia, quæ reuocari à concedente non potest, sicut cum prælatus religiosus dat subdito suo licentiam ordinem alium intrandi, quem postea reuocare non potest. Et per talem licentiam ius quoddam acquiritur. Alia est licentia, quæ ad placitum concedentis reuocari potest: & per talem licentiam nullum ius videtur acquiri.

Tertio isti impugnatores assertionem istius impugnati, cum insinuat, quod aliquis pōt habere ius vtendi, q est licentia vtendi absq; iure agendi, impugnāt, ostēdentes primo, quod non om nis licentia vtendi, est ius vtendi. Secundo quod qui habet ius vtendi aliqua re determinata, habet ius agendi. Primum ostendunt primo secundum Nicolaum tertium in decretali. *Exiit* Fratres

Minores

Minores vtentes rebus à fidelibus eis concessis, nullum habent ius vtendi eis pro illo tempore: & tamen habent licentiam vtendi eisdem pro illo tempore, quo vtuntur, ergo licentia vtendi non est ius vtendi, antecedens patet per Nicolaum supradictum, qui ait: *nec per hoc, quod proprietatem vsus & rei cuiuscunque dominium à se abdicasse videntur, simplici vsu omnis rei renunciatum esse conuincitur, qui inquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum in vtendo prabet vtentibus nihil iuris: quinimo necessariarum rerum, tam ad vita sustentationem, quam ad officiorum sui status executionem, excepto quod de pecunia infra subiungitur, moderatus vsus secundum eorum regulam & veritatem omnimodam concessus est Fratribus, quibus rebus Fratres licite vti possunt, durante concedentis licentia.* Ex quibus verbis colligitur euidenter: quod concedens Fratribus licentiam vtendi rebus, nihil iuris tribuit eis, & per consequēs nec licentia vtendi est ius vtendi: nec necessario ipsa concessa tribuitur ius vtendi. Sed forte dicet aliquis, quod prædicta verba Nicolai nullatenus continent veritatem, etiam secundum ipsum. Nam secundum prædicta, & secundum ipsum Fratres habent ius vtendi rebus, quibus vtuntur: quia iuri vtendi naturali renunciare non possunt, cum ipse dicat, quod ipsis Fratribus iure poli in extremæ necessitatis articulo ad prouidendum sustentationi naturæ, via nequaquam præcluditur, falsum ergo videtur, quod Fratres in huiusmodi rebus nihil iuris habent. Ad hoc dicunt isti, quod licet Fratres Minores in rebus, quibus vtuntur, non habeant aliquod ius positiuum: habent tamen aliquod ius vtendi in eis scilicet ius naturale, licet non semper pro illo tempore, quo vtuntur, & ideo Nicolaus nō dicit, quod Fratres in huiusmodi rebus nihil iuris habent: sed dicit, quod vsus, quem habent Fratres in rebus, nihil iuris tribuit eis, vnde dicit, *qui inquam vsus non iuris sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum in vtendo prabet vtentibus nihil iuris.* Ex quibus verbis colligitur, quod ex hoc quod Fratres vtuntur modo communi rebus nihil iuris eis tribuitur, cum quo tamen stat, quod aliunde habeant ius aliquod scilicet ius naturale, sed illud ius non habent nisi tantummodo pro tempore necessitatis extremæ. Ex istis patet, quod licentia vtendi non est ius vtendi: quia Fratres habent licentiam vtendi rebus pro alio tempore, quam pro tempore necessitatis extremæ: sed non habent quodcunq; ius vtendi, nisi pro tempore extremæ necessitatis, ergo licentia vtendi non est ius vtendi. Ex prædictis notant isti impugnatores, quod signanter Nicolaus tertius asserit Fratres Minores ꝓprietatem omniū & dominium abdicare: sed nusquam dicit eos commune ius omnium abdicare: quia ꝓprietati & potestati appropriandi licet renunciare: sed iuri vtendi naturali nulli renunciare licet: quia quilibet omni tempore habet ius vtendi ex iure naturali, sed non quilibet habet illud ius pro omni tempore, sed pro tempore necessitatis extremæ. Secundo probant isti impugnatores eandem conclusionem sic: si licentia vtendi est ius vtendi: ergo quicunq; habet specialē licentiam vtendi, habet ius speciale vtendi, sed quilibet religiosus habet specialem licentiam vtendi rebus multis, qua omnia alius caret, ergo quilibet habet ius speciale, ius autem speciale, quod competit vni soli, est ius propriū, ergo quilibet religiosus habet ius proprium: & ita quilibet religiosus est proprietarius reputandus. Tertio sic: seruus habet licentiam vtendi rebus domini sui: & tamen non habet ius vtendi eisdem rebus, ergo non omnis licentia vtendi est ius vtendi. Quarto sic: Nemo priuandus est iure suo absq; causa & sine culpa, sed licentia vtendi potest quis sæpe priuari licite sine culpa & sine causa, ergo non omnis licentia vtendi est ius vtendi. Item postea isti impugnatores ostendunt, quod qui habet ius vtendi positiuum re determinata habet ius agendi, & primo sic: qui potest repetere suum, habet ius agendi: quia repetitio iudicialis sine iure agendi esse non potest, sed qui habet ius vtendi aliquo, si ablatum fuerit, potest illud repetere. Vnicuiq; enim licet sua repetere, saltem cum debitis circumstā[tiis]. Vnde etiam clerici & monachi, bona communia saltem de licentia superioris repetere possunt, & [fra]tres suas communes repetere possunt, ita etiam iura sua repetere possunt, ergo quicunq; habet ius vtendi re determinata, saltem positiuum, habet ius agendi, & ratio confirmatur per beatum August. qui, vt habetur *14. q. 1. c. quod debetur*, ait: *Quod debetur & benigne remittitur, non tamen inique repetitur* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod omne, quod debetur, absq; iniquitate repeti potest, si ergo ius vtendi alicui debetur, absq; iniquitate repeti potest: & per consequens cui debetur ius vtendi, habet ius agendi: quia sine iure agendi nihil quod debetur licite repeti potest.

(Loquitur de vsu pro quo competit ius vtendi) & ideo male: quia de tali vsu non loquitur decretalis *Exiit*: cuius tamen occasione, vt iste dicit, facta fuit constitutio, *Ad conditorem*, *(potest enim alicui competere ius vtendi, cui non competit ius agendi)* hoc saltem non est verum de iure vtendi positiuo, quidquid sit de iure vtendi naturali, *(imponit constitutioni quod nec intelligit nec dicit)* hoc dicunt esse falsum: quia constitutio sententialiter dicit hoc, *(verum autem tale ius sit mundanum & ciuile)* tale ius humanum est, hoc est positiuum & ciuile est, secundum quod omne ius, quod non est naturale & ius gentium, dicitur ciuile. *(An pro illo Apostolis competierit ius agendi)* iste tenet quod sic, sicut inferius ostendetur.

Cap. LXII.

Item in hoc, quod dicit, quod constitutio Quia quorundā *continet manifeste, quod intelligitur de iure ciuili & mundano, quod est proprium, mentitur aperte: imo dicta constitutio dicit clare, quod ius vtendi communicatis Fratrum existit. Cum enim Innocentius & Alexand. in suis declarationibus Regulæ Fratrum Minorum dixerint, quod locorum, domorum, vtensilium & librorum, qua licet habere ordini, habeat ordo vsum, dicta constitutio* Quia quorundam, *volens probare, quod illud de vsu iuris intelligi debeat, sic subiunxit: cum enim dicatur in declara-*

tionibus supradictis, quod si de vsum rerum habeat præmissarum, ad vsum iuris necesse est hoc referre: facta quidem quæ singulorum sunt personam veram exigunt & requirunt. Ordo autem vera persona non est, sed repræsentata & imaginaria potius est censenda, quare quæ facti sunt sibi vere conuenire nequeunt, licet ei possint congruere quæ sunt iuris. Ex quibus patet, quod dicta constitutio ius vtendi non dicit esse proprium, sed toti vniuersitati commune.

Hic impugnatus iste conatur ostendere, quod constitutio *quia quorundam* non loquitur de iure vtendi, quod est proprium, quod tamen, vt dicit, sibi imponit appellans, hoc autem sic ostendunt, constitutio *quia quorundam* loquitur de iure illo vtendi, de quo loquitur Innocentius & Alexander in suis *declarationibus Regulæ Fratrum Minorum*, sed ipsi loquuntur de iure vtendi, quod est communitatis, & non de iure vtendi quod est proprium: ergo &c.

Sed isti impugnatores contra ipsum tria nituntur ostendere, quorum primum est, quod constitutio *quia quorundam* loquitur de iure contentioso & litigioso: ex quo concludunt, quod cōstitutio *Ad conditorem* loquitur de iure agendi. Secundum est, quod eadem constitutio *quia quorundam*, loquitur de iure proprio, non solum collegio, sed etiam personæ. Tertium quod verba quæ recitat hic de cōstitutione *quia quorundam* plures errores ridiculosos includunt. Primum videlicet, quod constitutio *quia quorundam* loquitur de iure contentioso & litigioso, sic ostendunt: impugnans aliquam assertionem seu aliquas assertiones eodem modo debet intelligi vti vocabulis, quo vtitur assertio impugnata: aliter non ad rem, sed ad nomen & sophistice impugnaret, sed assertio, quam constitutio *quia quorundam* impugnat, loquitur tantum modo de iure contentioso & litigio: quod ex verbis, quæ recitat constitutio supradicta *quia quorundam*, euidenter apparet. Ait enim sic: *rursus asseruisse dicuntur publice huiusmodi assertores: quod abdicatio iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius, est sancta & meritoria propter Deum, & à Christo in seipso seruata Apostolisque imposita, & ab ipsis sub voto assumpta, nec per hoc vsus facti ad sustentationem naturæ in Christo & Apostolis conuincetur esse non iustus, sed tanto iustior atque perfectior & Deo acceptior, & mundo exemplarior, quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro huiusmodi quomodolibet contendere vel in iudicio litigare.* Hæc verba assertionis, quam constitutio prædicta *quia quorundam* impugnat. Ex quibus patenter colligitur, quod assertio prædicta loquitur de iure contentioso & litigioso, cum dicat aperte: *quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro iure huiusmodi quomodolibet contendere vel in iudicio litigare.*

Sed forte dicet aliquis, quod licet dicta assertio in fine loquitur de iure vtendi contentioso & litigioso, tamen in principio magis generaliter loquitur de iure, cum dicit, quod *abdicatio iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta* &c. Ibi enim nequaquam specificatur ius, quo valet quis in iudicio litigare.

Sed ista obiectio (vt dicunt) non valet propter duo: tum quia licet in principio nequaquam specificetur ius; tamen in fine assertionis specificatur: tum quia dicta constitutio *quia quorundam*, non tantum impugnat primam partem prædictæ assertionis, sed etiam vltimam in qua specificatur ius per ius, quo valet quis in iudicio litigare. Ad euidentiam primi dicunt esse sciendum, quod per sequentia sæpe antecedentia debent intelligi. Secundo dicunt esse notandum, quod sæpe verbum indiffinite prolatum nequaquam vniuersaliter debet intelligi, sicut prius est ostensum. Ex his dicunt patere, quod prima particula assertionis præfatæ tantum pro iure, quo valet quis in iudicio litigare debet intelligi: quia cum non dicatur abdicatio omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate &c. Sed *abdicatio iuris*, ex sequentibus, in quibus aperte cum specificatione dicitur, *quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro iure quomodolibet contendere* &c. manifeste claret, quod prima particula de iure, quo potest quis in iudicio litigare, debet intelligi, & ideo non dicit, quod abdicatio omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta &c.

Hoc enim falsum est etiam secundum istos assertores; quia dicunt quod abdicatio iuris naturalis in vsu rei non est sancta, cum illi iuri nemini liceat renunciare, qui enim tali iure renunciaret, non posset in articulo necessitatis extremæ de re aliena sine licentia alterius conseruare vitam suam: quod falsum est. Sed assertio prædicta dixit, quod *abdicatio iuris*: hoc est alicuius iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta &c. vt sit sensus: Abdicatio alicuius iuris quantum ad proprietatem & vsum cuiuscunque rei est sancta &c. ideo postea cuidam tacitæ obiectioni respondens, de quo iure intellexerit expressit, dicens: *Nec propter hoc vsus facti ad sustentationem naturæ in Christo & Apostolis conuincitur esse non iustus: sed tanto iustior atque perfectior & Deo acceptior & mundo exemplarior: quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro iure huiusmodi quomodolibet contendere vel in iudicio litigare.* Quasi diceret, si aliquis dixerit, quod si Christus & Apostoli abdicauerunt omne ius in rebus, actus eorum fuisset iniustus, dicendum est, quod non abdicauerunt omne ius, quia non ius naturale: sed abdicarunt omne ius, per quod potest quis in iudicio litigare, & ideo vsus eorum non fuit non iustus &c.

Sic ergo patet, quod licet dicta assertio in prima particula non specificet, de quo iure loquatur: tamen in fine specificat manifeste: & ita præmissa obiectio non procedit: quia prima particula de iure, quo potest quis in iudicio litigare, debet intelligi: & sic intelligunt & intellexerunt à principio omnes, qui cum isto appellante concordauerunt & concordant, vbicunque enim dixerunt vel dicunt, quod Fratres Minores non habent ius vtendi in rebus & consimilia, semper loquebantur & loquuntur de iure, quo quis valet in iudicio litigare.

Secun-

Secundo dicunt isti, quod præmissa obiectio non procedit, quia constitutio, *quia quorundam*, non solum impugnat primam particulam assertionis memoratæ: sed etiam impugnat vltimam particulam assertionis eiusdem: & ita cum illa particula de iure vtendi, quo potest quis litigare non solum sententialiter, sed etiam vocaliter aperte loquatur, constat quod constitutio *quia quorundam* de eodem iure debet intelligi. Quod vero dicta constitutio *quia quorundam* non solum primam partem sed etiam vltimam assertionis eiusdem impugnet, patet, cum post dictam assertionem immediate subiungat: *quæ quidem assertio continet multa falsa, cum Christum expropriationem prædictam omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate, & in eius vsu iussisse seruasse, nec eam imposuisse Apostolis, nec sub voto ab ipsis fuisse receptam Euangelica seu Apostolica doceat historia: sed contrarium euidentius manifestat. Quod autem in prædicta assertione adiicitur, quod per abdicationem iuris prædicti, videlicet proprietatis & eius vsus, vsus facti ad sustentationem in Christo & Apostolis non conuincitur esse non iustus, sed tanto iustior &c. & impossibilitatem includit & errorem dictum huiusmodi euidenter.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod constitutio *quia quorundam* non solum impugnat seu reprobat primam particulam assertionis prædictæ: sed etiam vltimam illam, scilicet *sed tanto iustior* &c. In qua expresse fit mentio de iure, quo valet quis in iudicio litigare, ergo prædicta constitutio, *quia quorundam*, loquitur de eodem iure, quo quis videlicet valet in iudicio litigare. Aliter enim sophistice prædictam particulam impugnaret. Vt autem appareat, quod constitutio *quia quorundam* nequaquam sufficienter prædictam assertionem impugnat, isti impugnatores ad impugnationes in ea contentas, respondere conantur.

Ad impugnationem autem dictæ primæ particulæ dicunt, quod dicta constitutio *quia quorundam* eidem particulæ falsum imponit, videlicet quod Christus & Apostoli omne ius in omnis rei & proprietate & eius vsu abdicauit dicens, *cum Christum expropriationem prædictam omnis iuris* &c. Hoc enim non dicit prædicta assertio, sed tantum vsa est verbo indiffinite prolato, dicens quod *abdicatio iuris* &c. non dixit, omnis iuris. Secundo respondent ad impugnationes secundæ particulæ, quæ sunt istæ. *impossibile est enim actum humanum extrinsecum esse iustum: si exercens actum ipsum nullum ius habeat exercendi: imo non iustus, sed iniustus conuincitur talis vsus. Item est absurdum & erroneum, quod actus alicuius nō habentis ius actum huiusmodi faciendi sit iustior & Deo acceptior, quam habentis cum concludit actum iniustum iustiorem & Deo acceptiorem existere quam sit iustus.* Istæ sunt duæ impugnationes vltimæ particulæ prædictæ assertionis. In quibus oportet accipere *ius* pro iure, quo valet quis in iudicio litigare, cum taliter etiam & vocaliter accipiatur ius in præfata particula impugnata. Sed dicunt isti, quod istæ impugnationes sunt sophisticæ: & quod ex ignorantia æquiuocationis istorum nominum *iustus* & *iniustus* procedunt, quod prædictæ impugnationes per distinctiones de iustitia & iusto superius *c. 60.* expositas dissoluuntur.

Vnde ad primam dicunt, quod accipiendo actum iustum pro actu à iustitia, quæ est virtus particularis distincta contra alias virtutes elicitum posset concedi: quod actus non esset sic iustus sine iure tali: sed accipiendo actum iustum pro actu elicito à iustitia tertio modo dicta, quæ secundum Thomā est iustitia metaphorice dicta, sic potest actus esse iustus sine iure, quo valet quis in iudicio litigare. Sic enim actus castitatis est iustus, imo quilibet actus bonus est isto modo iustus, & tamē multi actus boni multarum virtutum eliciuntur sine iure, quo valet quis in iudicio litigare. Per idem respōdēt ad secundū, ꝙ licet esset inconueniens, ꝙ actus non habentis ius esset iustior, secundum ꝙ actus dicitur iustus: quia elicitur à iustitia, quæ est virtus particularis distincta contra alias virtutes sine iure, quo valet quis in iudicio litigare: non tñ est inconueniens, quod aliquis actus sit iustior secundū quod actus dicitur iustus à iustitia tertio modo dicta sine tali iure, q̄ sit actus alius habentis tale ius, vnde sic actus diligendi Deū est iustus & iustior, quia melior q̄ actus mercenarii recipientis mercedē pro labore suo. Et tñ innuitur, ꝙ tunc actus iniustus esset iustior & Deo acceptior, q̄ actus iustus. Dicunt, ꝙ hoc non sequitur: quia non omnis actus exercitus sine iure, quo valet quis in iudicio litigare, est actus iniustus accipiendo enim actū iniustū, ꝓut opponitur actui iusto elicito à iustitia particulari, multi sunt actus, qui nec sunt iusti nec iniusti. Actus enim temperantiæ, fortitudinis, prudentiæ, misericordiæ, liberalitatis, & aliarū virtutū illo modo nō sunt iusti nec iniusti: accipiendo actū iniustum, vt opponitur actui iusto tertio modo dicto, sic actus talis non est iniustus, sed iustus: & tamen sine iure quo valet quis in iudicio litigare: sed non sine rōne recta, & de hoc amplius patebit inferius. Ex ꝑdictis concludunt isti impugnatores, ꝙ constitutio *Ad conditorē* loquitur de iure agendi. Nam constitutio *Ad cōditorem* loquitur de eodē iure, de quo loquitur constitutio *quia quorundā* sed constitutio *quia quorundā* loquitur de iure agendi: cū sicut ostensum est, loquatur de iure, quo valet aliquis in iudicio litigare, ergo constitutio *Ad conditorē* loquitur de iure agendi: & ita secundū illam constitutionē ius vtendi est ius agendi. Quod confirmatur, quia secundum istum in principio illius constitutionis, *quia vir reprobus*, ius vtendi est vsus iuris ciuilis, sed vsus iuris ciuilis est ius agendi, ergo ius vtendi secundum istum est ius agendi. Dicunt igitur, quod cum dicit ius vtendi posse competere alicui, cui non competit ius agendi, sibiipsi contrarius inuenitur.

Secundo isti impugnatores conantur ostendere, ꝙ constitutio *quia quorundam* loquitur de iure vtendi ꝓprio, non solum collegio, sed etiā personæ. Nam sicut patet per rationes, quibus probare conantur, quod actus est iniustus, si exercens ipsum actū non habet ius faciendi: ipse loquitur de iure sine quo actus est iniustus, & per quē actus est iustus, sed tale ius secundū eum non est ius cōmune communitati. Nam ad hoc, quod aliquis actus sit iustus, ius commune communitati non sufficit, sicut nec sufficit ad hoc quod actus sit licitus. Vnde ad hoc, quod monachus licite aliquā cellam inhabitet, vel equum

equitaret, nõ sufficit ius commune suo collegio: sed requiritur quod ipse in speciali habeat licentiam a superiori ad actus tales exercendos. Licentia autem secundũ istum est ius vtendi, ergo ad hoc, ꝙ tales actus sint liciti & iusti, requiritur ius vtendi propriũ, præter ius vtendi commune, & de illo iure, quod facit actum esse iustum, loquitur constitutio, *quia quorundã*, ergo loquitur de iure vtendi ꝓprio.

Tertio isti impugnatores ostendunt, quod verba, quæ hic recitantur ad constitutionem, *quia quorundam*, plures errores ridiculosos includunt. Quorum primus est: quod Ordo Fratrũ Minorum habet vsum iuris in rebus, quibus vtitur, quod enim hoc sit erroneum, patet, quia omnis vsus iuris est vsus nudus vel vsusfructus, sed Ordo Fratrum Minorum non habet vsum nudum iuris in rebus, nec vsum fructũ, quia omnis habens tale ius, potest pro vsu rei in iudicio litigare: ꝙ secundum Clementẽ quintũ Fratribus Minoribus conuenire non põt, ergo ordo Fratrum Minorũ non habet vsum iuris.

Secundus error ibi contentus, vt dicunt, est quod ordo Fratrum Minorum est persona repræsentata & imaginaria, ꝙ enim hoc sit erroneum, ostendunt: quia si ordo Fratrum Minorum est persona repræsentata & imaginaria, eadem ratione ecclesia, & quælibet communitas esset ꝑsona repræsentata & imaginaria: ꝙ est absurdum, ꝙ enim est tantum repræsentatum & imaginariũ, est fantasticum: & non est in re extra animã, sed ecclesia non est quid fantasticum non existens extra animam, ergo non est persona repræsentata & imaginaria. Confirmatur, quia aut ecclesia est extra animã, aut in anima tantum, aut quid cõpositum ex ente in anima & ente extra animam, si est in anima tantum, vel aliquid compositum ex ente in anima & ente extra animã: ergo nullũ reale nec iurisdictionem potest habere: quæ dicere de ecclesia est impium & blasphemum, si autem ecclesia est extra animam: vel ergo est vna res vel plures: & siue sit vna siue plures, non est persona repræsentata & imaginaria, ecclesia ergo non est persona repræsentata & imaginaria, & eadem ratione ordo Fratrum Minorum non est persona repræsentata & imaginaria.

Tertius error (vt dicunt) est, quod quæ facti sunt, Ordini vere nequeunt cõuenire, quod enim hoc sit erroneum probare conantur: quia si ea quæ sunt facti, Ordini nequeunt conuenire, eadem ratione ea quę sunt facti nulli communitati vel collegio possunt conuenire & per consequens ea quę sunt facti, nec ecclesiæ, nec concilio generali, nec congregationi fidelium, nec populo, nec turbæ, nec plebi, neq; ciuitati, regno, vel cuicunq; alii vniuersitati, aut cõmunitati poterunt conuenire: ꝙ scripturę sacræ, & sacris canonibus, ac doctrinæ sanctorum noscitur repugnare. Luc. enim 1. sic legitur: *Omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi: & inde erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quod tardaret ipse in templo.* & Matth. 22. sic scribitur, *& cum intrasset* (sc. Iesus,) *Hierosolymã, commota est vniuersa ciuitas, dicens quis est hic?* & Act. 15. *Ibi igitur deducti ab ecclesia transibant Phœnicem* &c. & infra: *Placuit Apostolis & senioribus, cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba* &c. Item Greg. vt habetur *12 q. 3. c. Sicut*, ait: *Sicut ecclesia proprias res amittere non debet: ita eam rapacitatis ardore habere alienas non oportet.* Itẽ vniuersalis ecclesia approbat constituta synodi, vt habetur *25. q. 1. confidimus*, & Gelasius papa *di. 16. c. sancta*, ait: *sancta Romana ecclesia post illas noui & veteris testamenti scripturas, quas regulariter suscipimus, & has suscipi non prohibet, sanctam synodum Nicenam* &c. Et Greg. eadẽ *di. c. sicut* ait: *Cunctas vero quas præfata veneranda concilia personas respuunt respuo.* Et Isidorus eadem *di. c. 1.* ait: *Consubstantialem Deo patri Dei filiũ eadem sancta synodus per symbolum diffiniuit*, & extra de sponsalibus & matrimonio c. 1. sic habetur, *diffiniuit super hoc sancta synodus* &c. & extra de summa trinitate & fide catholica c. damnamus ait Innocentius: *Nos autem sacro approbante concilio credimus* &c. Ex his aliisq; innumeris auctoritatibus & sacris canonibus luce clarius constat, quod ea quæ facti sunt, possunt ecclesiæ, concilio, synodo, populo, multitudini, communitati & collegiis conuenire.

Quartus error (vt dicunt) est quod licet ordini non possint conuenire ea quæ sunt facti: ei tamen conuenire possunt ea quæ sunt iuris, hoc ergo dicunt esse erroneum: quia omne ius ad aliquem actum ordinatur, cui ergo illud ꝙ facti est conuenire non potest, nec illud quod iuris est, eidem poterit conuenire. Item, nulli quod est solum imaginarium potest ius aliquod conuenire: sed ordo secundum illum est solum modo quid imaginarium: ergo et non potest ius conuenire.

(*Item intelligitur de iure mundano & ciuili quod est proprium*) hoc probatum est quo ad vtramq; particulam (*ius vtendi communitatis fratrum existit*) hoc falsum est de iure vtendi humanitus instituto & directe decretali *Exiit* obuiat & repugnat, (*ordo vsum habeat*) hoc est Fratres vsum habeant: quia Fratres sunt Ordo, sicut enim secundum Apostolum ad Hebræos 3. fideles sunt domus Dei, loquens enim de domu Dei: *quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsq; ad finem firmi retineamus*: ita Fratres sunt ordo, & ordo est Fratres. Ex quo sequitur euidenter, ꝙ ordo non est ꝑsona imaginaria & repræsentata: sed ordo est verę personæ reales, (*dicta constitutio quia quorundam volens probare ꝙ illud de vsu iuris debeat intelligi*) & male: quia dictu Innoc. & Alex. quarti debet intelligi de vsu facti, non de vsu iuris. (*Ad vsum iuris necesse est hoc referre*) dicunt isti, ꝙ male dicit, quia debet referri ad vsum facti. (*Facta quidem quæ singulorũ sunt personam veram exigunt & requirunt*) hoc verum est, sed nõ semper exigunt vnam personam veram, sed aliquando exigunt plures veras personas. (*Ordo autem vera persona non est*) verũ est quod ordo non est vnica vera persona, sed est veræ personæ, sicut populus non est vnus hõ, sed est plures homines, (*sed repræsentata & imaginaria potius est censenda*) hoc dicunt fantastice dictũ: quia ordo est veræ ꝑsonæ, sicut ecclesiæ est veræ ꝑsonæ, (*quæ facti sunt, sibi conuenire nequeunt*) hoc est erroneũ, sicut est erroneũ dicere, ꝙ illa q̃ facti sunt ecclesiæ nequeunt conuenire, (*licet possint ei congruere, quæ sunt iuris*) hoc innuitur, ꝙ ꝑsonæ imaginariæ põt congruere ea q̃ sunt iuris, ꝙ est ridiculosum secundum istos. (*Ex quibus patet, ꝙ dicta constitutio ius vtendi non dicit esse ꝓprium*) verum est, ꝙ hoc non dicit

voca-

vocaliter, tamen hoc sequitur ex dictis ibidem. Et qui vnum dicit, dicit omnia quæ sequuntur ex illo, ideo vere potest dici, quod hic dicit. *(Sed toti vniuersitati communi)* dicunt quod vtrumq; dicit, vnum vocaliter & aliud sententialiter, & ideo sibiipsi contradicit.

Cap. LXIII.

Recte dicit dictus hæreticus, quod si vsus posset separari à iure vtendi, vsus à iure vtendi separatus non esset iniustus, quia aliud est habere ius vtendi, & aliud licentiam vtendi, & ideo quamuis vsus absq; omni iure & licentia vtendi esset illicitus vsus: tamen absq; iure vtendi cum licentia tamen vtendi nequaquam illicitus esset censendus.

In parte ista iste impugnatus quandam responsionem appellantis ad rationem istius impugnati, quæ innuitur supra *capit. 59.* reprobare conatur, & diuiditur in duas partes, quia primo recitat dictam responsionem: secundo eam impugnat in parte immediate sequenti.

Ad euidentiam primæ partis est sciendum, quod supra *capitulo 59.* innuitur talis ratio ad probandum, quod vsus concessus Fratribus Minoribus non est sine iure vtendi: quia aliter esset illicitus. Et ad hoc hic respondet appellans dicens, quod vsus, qui non est sine iure vtendi, & sine licentia vtendi, qualis non est vsus Fratrum, non est illicitus.

(Vsus à iure vtendi separatus, non esset iniustus) Etiam esto, quod non esset iustus, secundum quod aliquis actus dicitur iustus propter iustitiam particularem contra alias virtutes distinctam: quia sic accipiendo actum iustum, multi sunt actus, qui nec sunt iusti, nec iniusti: qui tamen sunt boni vel mali. *(Aliud est habere ius vtendi & aliud licentiam vtendi)* hoc continet omnimodam veritatem de iure, quo valet quis in iudicio litigare, de quo loquitur constitutio *quia quorundam*: sicut ostensum est in capitulo præcedenti.

Cap. LXIV.

Secundum hoc iste hæreticus inter ius & licentiã videtur facere differentiam, supponens quod aliquis habeat vtẽdi licentiam ab eo, qui potest eam concedere & quod non habeat ius vtendi: quod tamen euidenter est falsum. Si enim aliquis licentiam concedat alii vtendi re sua vsibili: ita quod licentia teneat, constat quod ille habet ius vtendi re illa, cui licentia est concessa, hinc est quod religiosus in concordia extra suum monasterium electus sine sui superioris licentia ius consentiendi non habet: obtenta tamen licentia ius habet consentiendi. Extra de electione quam sic. li. 6. & c. si religiosus: cum similibus multis.

In ista parte iste impugnatus prædictam responsionem improbare conatur. Et diuiditur in duas partes, secundum quod duas rationes adducit, secunda incipit in parte immediate sequenti. Dicit ergo primo: quod secundum prædictam responsionem sic differt licentia à iure, quod aliquis potest habere licentiam sine iure: quod tamen est falsum: quia si aliquis concedit alicui licentiam vtendi, sic quod licentia teneat, ille habet ius vtendi: quod probat per exemplum de religioso: cui si conceditur licentia consentiendi in electionem de se factam, ipse habet ius consentiendi.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ratio non probat. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod appellans non intendit asserere, quod omnis, qui habet licentiam, non habet ius: sed quod aliquis potest habere licentiam, licet ex hoc ius non habeat. Nam, sicut dictum est supra *cap. 61.* aliquando concessa licentia ius quoddam acquiritur: aliquando non, quando enim obtenta licentia nõ potest ad libitum reuocari, ius quoddam acquiritur: quando vero ad libitum potest reuocari, nec virtute licentiæ potest, habens eam in iudicio litigare, nullum ius acquiritur. Nunc autẽ aliquando datur licentia vtendi rebus, quæ potest ad libitum reuocari: sicut concedentibus Fratribus Minoribus licentiam habitandi in locis suis possunt illam licentiam ad libitum reuocare. Nec Fratres virtute talis licentiæ possunt pro inhabitatione locorum huiusmodi in iudicio litigare: ideo ipsis per licentiam huiusmodi nullum ius acquiritur. Aliquando autem datur licentia vtendi rebus, quæ non potest ad libitum reuocari, sicut patet in commodato secundum quod iura ciuilia & canonica de commodato loquuntur: sicut patet *extra de commodato, precarium*, licet enim possit quandoq; reuocari commodatũ: tamen ante vsum expletum, ad quẽ conceditur, reuocari non potest, & ideo concessa licentia vtendi commodato ius quoddã acquiritur. Per hoc patet quod ratio prædicta istius impugnati vel probat: quia non super licentia obtenta acquirit ius: licet quandoq; hoc sit verum. Ex quo patet quod per exemplum de religioso etiam esto quod sit verum: conclusio intenta non probatur, quia per vnum exemplum vniuersalis probari non potest.

(Supponens quod aliquis habeat vtendi licentiam ab eo qui eam possit concedere: & quod non habeat ius vtendi) si intelligatur particulariter, hoc est de intentione appellantis: sed vniuersaliter intellectum nõ est de intentione sua. Ad intentionem autem suam habendam sufficit, quod particulariter intelligitur *(quod enim euidenter est falsum)* particulariter intellectum est verum euidenter, sicut probatum est supra cap. 61. *) Constat quod ille habet ius vtendi re illa cui licentia est concessa)* hoc non habet veritatẽ de licentia, quæ potest ad libitum reuocari: & pro qua non potest quis in iudicio litigare, *(obtenta tamen licentia: ius habet consentiendi extr. de electi. in c. quam sic. li. 6. & c. si religiosus)* siue sit verum siue falsum, quod religiosus obtenta licentia habet ius consentiendi: hoc non dicitur in capitulis allegatis quia de iure consentiendi nulla ibi fit mentio. Sed forte dicet aliquis, quod si aliqua licentia potest dici ius: & omnis licentia poterit dici ius, quia non est ratio quare vna licentia debeat vocari ius magis quam alia. Ad hoc dici potest secundum prædicta, quod ratio est quare vna licentia potest vocari ius, & non alia: quia scilicet vna potest ad libitũ reuocari & alia non, vnde licentia, quæ non potest ad libitum reuocari, ideo potest

vocari ius: quia illa licentia non debet licentiatus sine culpa & absq; causa priuari. Potest nihilominus vocari licentia, quia licentiatus illa vti non tenetur; sed quædam alia licentia tantum licentia, & non ius vocari debet.

Cap. LXV.

P*Reterea autem iste hæreticus dicit, quod iste cui vtendi re aliqua licentia est concessa, iuste re illa vtitur, aut quod iniuste, aut quod nec iuste re illa vtitur nec iniuste. si dicat quod iniuste: cancellat vtiq; cum constitutione prædicta, quæ vult, quod qui sine iure vtitur, vtatur iniuste, si dicat quod iuste vtitur, sequitur per cõsequens, quod & iure, quia quod iuste fit, & fit iure*, extr. de verborũ significatione ca. ius dictũ 14. q 3. qd dicam. *Si autẽ dicat, quod ille cui est licentia vtendi concessa, nec iuste vtatur nec iniuste: hoc est falsum. Impossibile est enim actũ humanum indifferentem esse, id est nec bonũ nec malum: nec iustũ nec iniustum. Cum enim actus humanus dicatur, qui ex deliberata voluntate procedit: & per consequens qui est propter aliquem finem, qui quidem obiectum nositur voluntatis, oportet quod si finis actus sit bonus, quod & ipse actus sit bonus, si vero finis sit malus, oportet quod actus sit malus: quia, sicut Aug. in lib. de moribus ecclesiæ dicit*; secundum quod finis est culpabilis vel laudabilis, secundum hoc laudabilia vel culpabilia sunt opera nostra.

In parte ista secundã rationem adducit ad probandum, quod qui habet licẽtiam vtendi re aliqua, habet ius vtendi eadem re: & primo probat ipsam; secundo ad quandam obiectionem, quæ contra ipsam posset adduci, respondet parte sequenti. Est ergo ratio talis. Qui vtitur re aliqua de licentia alterius sine iure, aut vtitur iuste, aut iniuste, aut neq; iuste neq; iniuste, si iniuste, concordat cum cõstitutione *Ad conditorem*, si iuste: ergo iure, *extr. de verbarum significatione c. ius dictum est, & 14. q 4 quod dicam*, si neq; iuste neq; iniuste, hoc dici non potest, quia omnis actus humanus est iustus vel iniustus.

Sed dicunt isti impugnatores, ꝙ iste cauillose procedens sub æquiuocatione vocum veritatis amatores catholicos nititur reprobare. Vnde ad huius argumenti dissolutionem primo distinguũt de iure: secundo ostendunt de quo iure appellans & ille impugnatus locuti sunt prius. Tertio ostendunt quomodo res temporales dicuntur diuersimode esse diuersorum: & quomodo diuersi diuersimode dicuntur temporalia possidere. Quarto replicant breuiter distinctionem de iusto & iustitia ac iuste. Quinto respondent ad formam argumenti præcedentis,

Circa primum dicunt, quod hoc nomen *ius* aliquando accipitur pro iure fori: Aliquando pro iure poli. Ista distinctio colligitur ex verbis Augustini *de vita clericorum*, quæ ponuntur 17. q. 4. cu. vltim. q ait: *In potestate habebat episcopus nec reddere: sed iure fori non iure poli*. Et ex eisdem *ca & quæst.* § *notãdum*, habetur eadẽ distinctione. Ad istius autem distinctionis euidentiã est sciendum, ꝙ *ius fori* vocatur illũ, ꝙ ex pactione seu ordinatione humana vel diuina explicita constituitur, vnde & ius fori *ius consuetudinis* large sumpto vocabulo *cõsuetudinis* poterit appellari, & de isto iure dicitur in decretali distinctio. 6. *ius vero consuetudinis post naturalẽ legem exordium habuit, ex quo homines cõuenientes in vnũ cœperunt simul habitare*. Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ istud ius per pactionem seu ordinationem humanam constituitur, postq̃ pactionem seu ordinationem consuetudine aut lege firmatam violari ad placitũ cuiuscunq; non debet, teste Aug. *lib. 2. confessionum*, prout habetur di. 8. c. quæ contra. qui ait: *Quæ contra mores sunt hominum flagitia pro morum diuersitate sunt vitanda, vt pactũ inter se gentis, aut ciuitatis consuetudine, vel lege firmatum, nulla ciui aut peregrini libidine violetur*. Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ ius pactione humana institutũ violari ad placitũ cuiuscunq; non debet, q̃uis in nonnullis casibus auctoritate superioris contra tale ius aliquid licite fieri possit, sicut Aug. declarat ibidem, ꝙ etiam ius humanitus cõstitutum non debeat ad libitũ violari ostenditur; quia secundum Isidorum, vt habetur in decretis di. 1. *Omne ius legibus & moribus constat*, sed leges & mores nõ debent ad placitũ violari, ergo ius humanitus institutũ non licet absq; auctoritate superioris ad placitum violare. Quod enim mores non liceat ad placitũ violare, patet per capitulum Augustini superius allegatum, Quæ contra. De legibus etiam patet per eundem Augustinum *de vera religione*, qui vt legitur di. 4. c. 3 in istis, ait: *In istis temporalibus legibus quanquam de iis homines iudicent, cum eas instituunt: tamen cum fuerunt institutæ ac firmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundũ ipsas*. Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ leges humanitus institutæ non sunt ad placitũ etiam aliquorum iudicum violandæ: & ita etiam iura humanitus instituta non sunt ad placitũ violanda. Ex quo sequitur vlterius, ꝙ licentia, quæ iure fori potest à concedente ad placitum reuocari, est de iure fori minime repudianda ꝙ præcipue noscitur veritatẽ habere, quãdo concedẽs licentiã non est superior illo, cui licentia est concessa, ꝙ dicitur propter concedentẽ alicui priuilegiũ, ꝙ potest ad libitũ reuocare: ꝙ tamen licet nõ respectu principis, sed respectu subditorũ cõtinet vim legis. *Ius autẽ poli* vocatur æquitas naturalis, quæ absq; omni ordinatione humana & etiã diuina pure positiua est consona rationi rectæ: siue sit consona rationi rectæ pure naturali, siue sit consona rationi rectæ acceptæ ex illis quæ sunt nobis diuinitus reuelata: propter quod hoc ius aliquãdo vocatur *ius naturale*: quia omne ius naturale pertinet ad ius poli. Aliquando vocatur *ius diuinum*: quia multa sunt consona rationi rectæ iure naturali & iure diuino: sicut consonum est rationi rectæ acceptæ ex credibilibus, ꝙ Euangeliũ prædicantes saltem qui nõ habent vnde sustententur aliunde, de bonis illorũ quibus prædicant sustententur, hoc tamen per rationẽ pure naturalẽ probari nõ potest: sicut per talẽ rationẽ probari sufficienter non põt, quod illa quæ prædicant, sunt vera vtilia & necessaria illis quibus prædicãt.

Secundo dicunt isti, quod appellans & iste impugnatus, cũ altercantur an vsus rerum absq; iure vtendi possit esse licitus? loquuntur de iure fori, ꝙ enim sic loquatur appellans, constat: & ipse concedit, quod vero sic loquatur iste impugnatus, constat ex hoc, ꝙ ipse loquitur in hac parte de iure vtendi illo mõ, quo loquitur Nicolaus tertius in decretali sua *Exiit*: cũ dicit, ꝙ *in rebus tẽporalibus est cõsideranda*

pro-

proprietatem, possessionem, vsumfructũ, ius vtendi, & simplicem facti vsum, & cũ dicit: *qui inquã vsus nõ iuris, sed facti tantũmodo nomen habens: quod facti est tantũmodo in vtendo præbet vtentib. nihil iuris*, quod n. sic loquatur, sicut præd. ẽti, manifeste patet *ex c. 61. & 60 & 31. & 32. & 37. & 41. & 55. & 58. & 69.* sed prędicti loquuntur de iure vtendi, quod est de iure fori. Quod n. impugnatores prædicti istius loquãtur de tali iure, constat aperte: quia loquuntur de iure, quo valet quis in iudicio litigare, tale aũt ius est de iure fori, ergo &c. quod etiã Nicolaus loquatur de tali iure in prędictis verbis patet: quia negãs Fratrib. ius vtendi non negat eis ius poli: sed expresse cõcedit, ergo ibi non loquitur de iure poli, sed de iure fori. Constat ergo quod verba istius impugnati de iure fori debent intelligi. Neq; n. aliter impugnatores, quibus respondet in constitutione *quia quorundam*, neq; appellantẽ præfatum, neq; Fratres Minores dicentes se nihil iuris habere in his, quibus vtuntur, nisi sophistice, reprobare: quia omnes prædicti intelligunt de iure vtendi, quod ad ius fori pertinere dignoscitur.

Tertio ostendunt, quomodo res temporales dicuntur diuersimode esse diuersorum, dicentes, ꝙ res temporales dicuntur esse aliquorum ex meriti dignitate: & isto modo omnia sunt iustorum: hoc est iusti digni sunt omnia possidere: & isto modo nulla res temporalis est impii: quia impius nõ est dignus etiã pane quo vescitur: & ideo quia Deus oĩa fecit propter iustos, dicitur ꝙ aliquo mõ oĩa sunt iustorũ ex iure diuino, sicut dicit August. ad Vincentium, vt habetur 24. q. 7. c. 1. *quamuis res quæcunque terrena non recte à quoquam possideri possit, nisi vel iure diuino quo cuncta sunt*, &c. hoc est, quib. iusti sunt soli digni. Aliter dicunt temporalia esse aliquorum ex debiti necessitate vel etiã honestate, quia sc. eis ex ratione recta debentur, & isto modo superflua diuitum sunt pauperum & indigentium: quia sc. diuites tenentur eis superflua elargiri, & sic intelligenda sunt verba Ambrosii, quæ ponuntur *67. di. c. sicut ii*, cum dicit: *Esurientium panis est quem tu detines: nudorum vestimentum est, quod tu recludis: miserorũ redemptio est pecunia quam tu in terra defodis.* In his verbis etiam bona ecclesiæ dicuntur esse pauperum, & quę sic dicuntur esse aliquorum, possunt dici eorum ex iure diuino: quia per ius diuinum tenentur eorum possessores ea talib. indigentibus exhibere. Tertio dicuntur temporalia esse aliquorum iure poli, & simul quandoq; iure fori & cõscientia bona, & sic res, quib. quis vtitur in articulo necessitatis extremæ, sunt illius siue sint illius iure fori, siue non. Quarto dicuntur res esse aliquorum sinceritate conscientiæ: & sic res temporales dicuntur esse illorum, qui non ex auaritia, nec intentione mala, sed ratione moti res tales habere noscuntur, nõ sunt aũt illorum isto modo, qui eas ex auaritia vel mala intentione detinent: & sic dicit Ambros. vbi prius: *Sed ait auarus, quid iniustum est, si cum aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens, dic tu, quid propria dicis, quæ ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti?* & infra. *Proprium nemo dicat, quod est commune: plus sufficeret sumptus, & violenter obtentum est*, & infra: *quis tam iniustus, tam auarus, quam qui multorũ alimenta non suum vsum sed abundantiam & delitias facit?* Quinto dicuntur aliqua temporalia esse aliquorum ex iure fori tantummodo, & iste modus in multos diuiditur: quia aliqua ex iure fori sunt aliquorum vel quo ad proprietatem & dominium, vel quo ad vsum nudum, vel quo ad vsumfructum vel forsitan aliis modis, & isto modo possunt aliqua esse aliquorum, licet non sint illorum aliquo quatuor prædictorum modorum, vnde & auari multa habẽt iure fori, quibus sunt indigui, nec eis debentur, sed aliis, & quæ non ex conscientia recta, sed auaritia sola sibi retentant. Ex his patet, quod diuersi diuersimode noscuntur temporalia possidere, quidam enim possident temporalia iure fori: sicut illi, qui tempore necessitatis extremę res possident temporales, quibus vtuntur: quidam possident conscientia bona: quidam autem nullo iure, nec conscientia bona possident temporalia, sicut tyranni, vsurarii, & alii iniuste temporalia possidentes.

Quarto replicant distinctionem quandam de *iustitia & iusto & iuste*, quia quædam est iustitia particularis distincta contra alias virtutes: quædam est iustitia legalis: alia est iustitia qua operatio rectæ [illegible] oni conformatur, & sic dicitur proportionabiliter actus iustus vel iniustus tripliciter: & aliquid [illegible] iniuste fieri vel etiam iuste.

[illegible] prædicta isti impugnatores respondent ad formã argumenti istius impugnati di[illegible] accipitur hæc propositio: Iste cui vtendi re aliqua licentia est concessa (quia scili[illegible]) iuste vtitur, aut iniuste, aut neque iuste, neque iniuste. Dicunt, quod si accipitur primo modo, secundum quod aliquid dicitur fieri iuste, quia sit à iustitia particulari, quæ est distincta virtus contra alias virtutes: sic neque vtitur iuste neque iniuste: quia sic accipiendo iustitiam & iustum multi sunt actus etiam meritorii & demeritorii, qui nec sunt iusti vel iniusti: licet sint boni vel mali, & laudabiles vel vituperabiles: quia etiam actus castitatis sic neque est iustus, neq; iniustus. Si autem accipiatur iuste tertio modo, sic dicunt, quod vtitur iuste re, cuius habet licentiam vtendi, quia vtitur conformiter rationi rectæ, & ideo concedunt quod vtitur iure: non quidem iure fori, sed iure poli. Quia omne quod recte absq; iure fori fit, iure poli fit, vnde sic iure facere, nõ est aliud quam bene moraliter facere. Et iure vti est bene moraliter vti, sicut iure possidere est bene moraliter possidere. Sed forte dicet aliquis, ꝙ talis non vtitur iure poli re sibi concessa, sicut nec possidet iure poli: quia nemo vtitur re aliqua iure poli, nisi qui re tali vtitur tempore necessitatis extremæ, quod Nicolaus Tertius videtur innuere, cum dicit in decretali *Exiit*: *Et quidem vbi dicit, quod non est aliqualiter præsumendum, quod hac cuncta deficerent, sicut nec cæteris, sic nec ipsis Fratribus iure poli in extremæ necessitatis articulo, ad prouidendum sustentationi naturæ via extremæ necessitate detentis concessa non præcluditur.* Ex quibus verbis insinuari videtur, quod nemini licet vti rebus iure poli, nisi sit in extremæ necessitatis articulo constitutus. Ad hoc dicunt, quod licet Nicolaus dicat, quod licet omnibus in extremæ necessitatis articulo constitutis vti rebus necessariis ad sustentationem natu-

ræ iure poli: non tamen negat aliquos posse in aliis casibus vti rebus iure poli. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, vti ꝙ temporalibus rebus pertinet ad ius naturæ, cui nemo licite renunciare potest: non tamen sic pertinet ad ius naturale, quin possit in multis casibus limitari, & quodammodo coartari, & ne in actum licite exeat impediri: quemadmodum secundum Isidorum, vt habetur *distinction. prim. ius naturale*, communis omnium possessio & omnium vna libertas ad ius pertinet naturale: & tamen istud ius quodammodo coartatur: quia & temporalia appropriantur, & multi seruituti subduntur: non tamen istud ius naturale potest taliter euacuari, quia nunquam sic possunt temporalia appropriari, quin tempore necessitatis debeant esse communia: sic posse vti temporalib. potest per legem humanam & voluntatem propriam liberi hominis quodammodo coartari, & aliqñ ne in actum vtendi exeat impediri, sic n. potest aliquis voto firmare, quod à carnib. abstinebit: sicut etiam homines prohibentur vti rebus alienis: posse tñ vti temporalib. temporaliter euelli nõ potest. & ideo iure poli potest quilibet vti re temporali quacunque, qua vti neq; iure naturæ, neq; iure humano, neq; iure diuino, neq; facto proprio prohibetur, & ideo tempore necessitatis extremæ potest quilibet iure poli vti qualibet re temporali, qñ aliter vitam suã conseruare non posset: quia ad non vtendũ re temporali in hoc casu neq; iure quocunq; neq; facto proprio obligatur, vbi aũt vti aliqua re temporali determinata aliquis ꝑ hoc solummodo impeditur, quia res illa est aliena, eo ꝙ nullus re aliena, in qua nullũ ius habet præter ius naturale, extra casum necessitatis extremæ vti debet, ipso inuito, cuius est res illa: sola ꝑmissio illius, cuius est res, quæ ꝑ licentiã declaratur, sufficit ad hoc, ꝙ iure poli vtatur eadẽ re. Per permissionẽ aũt, & ꝑ consequens per licentiã solummõ remouetur impedimentũ prohibens habẽti ius naturale vtendi, ne exeat in actũ vtendi, & nullũ ius nouum sibi cõfert, ergo talis sic permissus seu licentiatus iure poli poterit vti re illa, quæ est aliena. Illud etiã, sc. ꝙ tali licentiato nullũ ius nouum confertur, tali ratione probatur. Omne ius vel est diuinũ vel humanum. Et si humanũ, vel est naturale & poli, vel est ius positiuũ & fori, sed per talem permissionẽ seu licentiam constat, ꝙ non cõfertur ius diuinũ, nec ius poli siue naturale, ergo si cõfertur aliquod ius habenti licentiã, tale ius pertinet ad ius fori, ergo talis vteretur re illa iure fori. ꝙ constat esse falsum. Quia ꝑ omne ius fori potest quis in iudicio litigare, talis aũt nõ habet aliquod ius, quo valeat in iudicio litigare, ergo non vtitur re illa iure fori, vtitur ergo solũmodo iure poli. Tunc tñ primo, qñ licentiatus seu permissus vtitur licite iure poli tali re & nõ prius: quia modo est amotũ prohibens ius naturale: ne exiret in actũ vtendi, ꝙ ante amotum minime fuit. Et ex quo patet, ꝙ Fratres Minores, si non habẽt ius positiuum in reb. cõmune sibi & omnibus aliis fidelibus quibuscunq; reb. licite vtuntur iure poli: & non iure fori, vtuntur quantumcunq; sint extra articulũ necessitatis extremæ: quia iure vtendi naturali renunciare non possunt, possunt n. voto firmare, ꝙ nullam rem propriã nec aliquod ius propriũ in temporalib. volunt habere. Et ideo iure fori nulla re vti possunt, quia si re aliena vti debeãt, oportet remouere prohibens quod per permissionẽ seu licentiam ius, ad quem spectat permittere vel dare licentiam, amouetur: quo amoto, iure poli possunt in actum. Si autem vtuntur re aliqua, quæ occupanti conceditur, vel pro derelicta habentur, vtuntur ipsa iure poli: quia respectu talis rei nullum est impedimentum prohibens ne ius naturale vtendi in eis exiret in actum vtendi.

(*Qui sine iure vtitur iuste vtitur.*) Hic supponit iste impugnatus, quod aliquis potest vti re aliqua sine iure, quod de iure fori debet intelligi: quia sine iure omni naturali non potest vti re aliqua, cum ius naturale omnib. sit cõmune *di. 1. ius naturale*. Et ita cõstat, ꝙ iste impugnatus loquitur de iure fori (*si dicat ꝙ iuste vtatur sequitur per consequens quod & iure*) verũ est, ꝙ sequitur, ꝙ vtitur iure poli vel iure fori (*quia quod iuste fit, fit & iure*) verum est, quod fit iure poli vel iure fori, sed non oportet, ꝙ semper fiat iure fori (*ext. de verborũ significatione c. Ius dictum est & 14. q. 4. c. quid dicam.*) Dicunt isti impugnatores, quod quia verba in prædictis capitulis, in quibus iste se fundat, obscura videntur, volunt ea adducere in medium, & qualiter debent intelligi explicare, quæ sunt hæc. *Hoc enim iure possidetur, quod iuste: hoc iuste, quod bene.* Ex quibus verbis insinuãtur duæ propositiones videl. quod omne quod bene possidetur, iuste possidetur: & omne quod iuste possidetur, iure possidetur, ex quib. sequi videtur, ꝙ omnis, qui bene vtitur re aliqua, iure vtitur eadẽ re: & ita bonus vsus vtendi à iure vtendi separari nõ potest, sed dicunt isti, ꝙ prædicta capitula loquuntur disiunctiue vel æquipollenter de iure poli & de iure fori. Ius aũt poli nõ est aliud, q̃ potestas conformis rationi rectæ, absq; pactione. Ius fori est potestas ex pactione, aliqñ conformi rationi rectæ & aliquando discordanti. Nullus autem bene possidet rem aliq̃, nisi secundum rationem rectam eam possideat, & ita qui possidet bene iure poli vel iure fori possidet, sed non omnis qui iure fori possidet, bene possidet. Ex quo sequitur, quod prędicta verba de iure fori non possunt intelligi, quia multa possidentur iure fori, quæ nõ bene possidentur, & multa possidentur bene, quæ nõ possidentur iure fori. Quod n. multa posside antur iure fori, quæ nõ bene posside ntur, patet de multis, quę iure posside ̃tur, quibus tñ male vtuntur: & ꝑ consequẽs nõ bene possident, teste Aug. qui 1. c. allegato, *quid dicã*, ait: *Male aũt possidet, qui male vtitur*, & Isidor. 1. c. allegato *ius dictũ*, ait: *Male aũt possidet qui vel suũ male vtitur, vel aliena præsumit.* Ex quibus verbis colligitur euidẽter, quod nonnulli propriã rem male possident: & per consequens multa possidentur iure fori, quæ tñ male possidentur. Quod etiã multa bene possideantur, quæ iure fori minime possidentur, patet, quia qui legitime præscribit rem alienã, ante præscriptionem cõpletam bene possidet: & tñ ante præscriptionem cõpletam nullo iure fori possidet, ergo multa bene possidẽtur, quę tamen nullo iure fori possidentur, non ergo prædicta capitula loquuntur tñ de iure fori, sed etiã de iure poli, & ita ex eis concludi nõ potest, quod qui vtitur re aliena licentia alterius, vtitur iure fori, sed sufficit quod vtatur

tur iure poli. Appellans autem probans, quod vsus licitus potest à iure vtendi separari, non loquitur de iure poli, sed de iure fori, sicut sæpe explicat manifeste, quare argumentum prædictum contra appellantem in nihilo concludit (*nec iuste vtatur nec iniuste.*) Sed iuste & iniuste accipiatur primo modo, non est inconueniens, vnde sic accipiendo quidat alicui rem aliquam ex libertate non ex debito aliquo, nec dat iuste nec iniuste: quia non tenetur sibi dare: & ideo non exercet actū iustitiæ particularis sed liberalitatis: nec tenetur non dare: & ideo non dat iuste. Accipiendo tamen iuste & iniuste tertio modo, sic non est concedendum, quod nec vtatur iuste nec iniuste (*nec bonum nec malum*) hoc concedunt sine distinctione (*nec iustum nec iniustum*) hoc concedunt in vno sensu, & in alio negant: sicut ex prædictis apparet. (*Oportet quod si finis actus sit bonus, quod & ipse actus sit bonus.*) Dicunt isti, quod quia iste in difficultatibus Theologicis minime est instructus, de quibus tamen se temerarie intromittit: ideo de hoc dicto eius, & de hoc quod dicit de obiecto voluntatis pertranseunt.

Cap. LXVI.

Nec obstat, si dicatur, quod imo Isidorus inter iustum & iniustum ponere medium fas videtur, dicens quod ire per agrum alienum fas est: ius non est. Isidorus enim diuiserat legem in diuinam & humanam: & imposuerat nomina istis legibus dicens: quod fas lex diuina est, ius lex humana. Vnde volens de hu exemplum dare, subiunxit: ire per agrum alienum fas est, id est de iure diuino licitum est: ius non est: id est de iure humano non licet: vt patet dist. 1. c. omnes leges. Non ergo voluit Isidorus inter iustum & iniustum, fas pro medio ponere: sed declarare, quod aliquid de iure diuino licet, quod de iure humano non licet.

In parte ista iste impugnatus respondet ad quandam obiectionem, quæ posset fieri contra rationem prædictam: contra hoc quod sc. accepit, quod non est medium inter actum iustum & iniustum: & est talis Secundum Isidor. *transire per agrum alienum fas est, ius non est*: ergo nec est iustum, quia ius nō est: nec est iniustum, quia fas est: & ita est aliquod medium inter iustum & iniustum. Ad quam respondet dicens, quod Isidor. per verba illa non intendit dicere, quod aliquis actus est medius inter iustum & iniustum: sed quod aliquid est licitum de iure diuino, quod nō est licitum de iure humano.

Sed isti impugnatores, quia hanc obiectionem ad istam quæstionem non faciunt, circa ipsam non multum instant. Dicunt tamen, quod per verba Isidori prędicta bene probatur, quod accipiendo ius, sicut appellans accepit, cum dicit, *vsum licitum posse separari à iure vtendi*: quia ipse accepit ibi *ius vtendi* pro iure fori, aliquis actus est bonus & licitus sine iure tali: quia transire per agrum alienum non est ius: & tamen est licitum, ergo aliquis actus est licitus sine iure tali: & eadem ratione potest actus vtendi esse licitus sine iure vtendi.

(*Inter iustum & iniustum ponere medium fas videtur.*) Dicunt isti, quod fas non est medium inter iustum & iniustum, etiam primo modo accipiendo iustum & iniustum: quia sæpe fas est iustum etiā primo modo accipiendo iustum. Nam multa sunt iusta iure fori: tamē inter iustum & iniustum illo modo accepta, est aliquod aliud medium, saltem per abnegationē, quia actus aliarum virtutum & aliorum vitiorum ab iniustitia opposita iustitiæ particulari nec sunt iusti nec iniusti: illo modo inter iustū & iniustum tertio modo dicta est medium per abnegationem, licet o. omnis actus vel malus vel bonus necessario comprehēdatur sub iusto vel iniusto illo modo dictis: tamen quidam alii actus nec sunt iusti nec iniusti. Nam actus non vtentium ratione nec sunt iusti nec iniusti & tertio modo accipiendo iustum & iniustum. (*Ire per agrum alienum fas est.*) Proprie loquendo aliud est ire per agrum alienum, aliud non prohibere aliquem ire per agrum: & vtrumq; in casu sub fas poterit comprehendi: & tamen vtrumq; potest ad iustitiam etiam particularem spectare (*fas lex diuina est*) Isidorus dicit, quod omne, quod fas est, nomine diuinæ vel naturalis legis accipiatur. Omne tamen quod fas est, etiam lex diuina poterit appellari, inquantum per legem diuinam, omne quod fas est saltem in genere fieri mandatur (*fas est*) id est de iure diuino licitum est: imo præceptum, si innoxius est transitus: quia de iure naturali, quod est immutabile, est quod vbi aliquid mihi prodest, & alteri non nocet, æquum est, vt me non prohibeas: licet ius fori ibi deficiat, nec per legem humanam potest statui cōtrarium, quod lex iniqua esset, & contra ordinem caritatis & contra doctrinam Christi dicentis Matth. 7. *Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines: ita & vos facite illis, hoc est enim lex & prophetæ*, veruntamen multa videntur in multis casibus non nocere alicui & alicui prodesse, quæ per legem humanam expedit prohiberi: quia si non prohiberentur sæpe & communitati & personis obessent, talibus tamen prohibitis generaliter vtendum est sæpe i*nnoxia* (*Aliquid de iure diuino licet, quod de iure humano non licet.*) Magis proprie dixisset, aliquid non est de iure diuino illicitum, quod est de iure humano illicitum, refert enim dicere affirmatiue aliquid de iure diuino, licet & dicere negatiue: aliquid non est de iure diuino illicitum, quod est illicitum de iure humano, sed quia, vt dicunt isti impugnatores, iste impugnatus diuersitatem modorum loquendi ignorat, sicut & quamplurimi alii, ideo circa hoc diutius nolunt insistere.

Cap. LXVII.

Adhuc iste hæreticus dictam constitutionem satagit impugnare in eo, quod probare intendens, quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non posit,

sic dicit: Praeterea quod simplex usus, id est sine iure utendi à proprietate seu dominio separatus in re usu consumptibilium haberi nequeat, sic probatur, si enim haberi posset usus talis, aut ante ipsum actum, aut in ipso actu, aut post actum completum huiusmodi haberetur, quod autē fieri nequeat, ex hoc patet, quia quod non est, nequaquam haberi potest. Patet autē, quod actus ipse antequam exerceatur, aut etiam dum exercetur, aut postquam perfectus est in rerum natura non est, ex quo sequitur quod haberi minime potest. Licet enim ante actum ipsum, qui facultatem habeat ipsum exercendi: per hoc tamen actus ipse in rerum natura, nisi in potentia, non existit, cum autem actus est in fieri, nec adhuc est in rerum natura, cum esse rem perfectam significet: quod quamdiu est in fieri, non potest actui convenire. Quod enim de actu, qui est in fieri, praeterit, iam non est, quod autem fit, instantaneum seu momentaneū est: & tale quod magis intellectu percipi potest, quam sensu, ad huc post actum completum, licet si ex ipso facto producta res aliqua fuerit, res ipsa haberi valeat: factum tamen ipsum quod iam transiit non habetur.

Postquam in parte praecedenti iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contra tertiam assertionem ipsius: hic respondet ad obiectiones eiusdem appellantis contra quartam assertionem impugnati, quam reputat appellans erroneam Et dividitur in tres partes: quia primo ponit assertionem impugnatam. Secundo ponit impugnationes eiusdem assertionis. Tertio ad ipsas impugnationes respondet. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti. Tertia ibi: *Proculdubio ista consequentia.* Est igitur assertio impugnata, quod actus utendi re usu consumptibili separatus à iure utendi haberi non potest: quia non potest esse in rerum natura, eo quod nullus actus utendi potest esse in rerum natura: quia nec ante actum, nec quando actus exercetur, nec post actum completum.

Sed isti impugnatores dicunt hic plures errores contineri, quos non solum sicut appellans: sed etiam multis aliis modis satagunt reprobare, & ideo eorum motiva praesentibus duxi inserenda. Dicunt igitur, quod in verbis praemissis quinque continentur errores: quorum primus est, quod simplex usus, id est sine iure utendi, à proprietate seu dominio separatus in re usu consumptibili haberi non possit. Secundus est quod actus ipse, dum exercetur, in rerum natura non est. Tertius est quod actus haberi non potest. Quartus est quod esse solummodo rem perfectam significat. Quintus est quod factum haberi non potest.

De primo errore dictum est prius: & etiam quod hoc sit erroneum, ex consequentibus apparebit, ut isti dicunt.

Secundus error, ut dicunt, est, quod actus ipse dum exercetur in rerum natura non est, quod autem secundum sit erroneum, multipliciter probare conantur, & primo sic: Si actus dum exercetur non est in rerum natura, hoc nō est, nisi quia actus, sc. est successivus, quia hoc sua ratio manifeste declarat. Nam per rationem suam aequaliter ostēditur, nullum successivum esse in rerum natura, quod est erroneum, & manifeste Scripturae sacrae repugnat, ergo dicere, quod actus utendi dum exercetur non est in rerum natura, est erroneum reputandum. Quod aūt nullum successivum esse in rerum natura, obviat scripturae divinae: patet aperte. Nam tempus, annus, dies, nox, & huiusmodi sunt successiva: & tamen sunt in rerum natura, scribitur enim Ioh. 13. *Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo: erat autem nox.* Ex quibus verbis constat, quod nox fuit aliquando in rerum natura: & tū nox est quoddam successivum, ergo successivum potest esse in rerum natura. Item quod erit, poterit esse in rerum natura, sed aliquando fuit, & adhuc est verum dicere quod tempus erit. Dicit n. Apostolus 2. Tim. 4. *Erit n. tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt*, ergo tempus potest esse in rerum natura: & tū est successivum. Item idem Apost. ead. epist. c. 3. ait: *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa*: & per consequens tempora possunt esse in rerum natura. Item Ioh. 10. scribitur: *Facta sunt autem encaenia Hierosolymis, & hyems erat.* Ex quibus verbis colligitur, quod hyems aliquando fuit: & per consequens successiva possunt esse in rerum natura, & ita actus potest esse in rerum natura, quia nō est maior ratio, quare unum successivum possit esse in rerum natura quam aliud. Item Luc. ult. dicitur: *Super hoc omnia tertia dies est hodie*, ergo tertia dies tunc fuit, & ita aliquod successivum potest esse in rerum natura. Item Exo. 12. dicitur: *Est enim phase, id est transitus Domini.* Iste ergo transitus fuit in rerum natura: & tamen non fuit momentaneus, sed successivus. Non enim omnes primogeniti Aegypti in instanti occidebantur, sed in tempore. Item Cantic. 7. sic dicitur: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis.* Ex quibus verbis habetur, quod gressus etiam corporales pulchri sunt censendi, sed illa, quae non sunt, nec esse possunt, non sunt pulchra, ergo gressus possunt esse in rerum natura: & tamen sunt successivi. Item Gen. 27. dixit Isaac: *Vox quidem vox Iacob est*, &c. ergo illa vox fuit in rerum natura; & tamen vox est quoddam successivum, ergo successiva possunt esse in rerum natura. Unde quod successiva fuerunt, sunt, & erunt, & possunt esse in rerum natura, ex locis innumeris scripturae divinae colligitur evidenter, sicut 4. Regum 6. ubi dicitur: *Ecce enim sonitus pedum eius post eum est*, & 3. Reg. 8. scribitur: *Sint sermones mei isti*, &c. & 1. Reg. 20. *Ecce Kalendae sunt in crastino*, & Ioha. 6. *Erat proximum pascha dies festus Iudaeorum.* Et quint. cap. *Post haec erat dies festus Iudaeorum*, & septim. capitulo. *Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper paratum est*, & Matthaei 8. *Ecce motus magnus factus est in mari* & Luc. 13. *Ecce anni tres sunt, ex quo venio* &c. & Num. 10. *Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit.* Ex his aliisque quampluribus patenter habetur: quod successiva, sicut tempus, motus, voces, sermones, anni, dies, luni, & huiusmodi possunt esse in rerum natura. Secundo per scripturam divinam probant specialiter, quod actus utendi, sicut actus comedendi, & huiusmodi possunt esse in rerū natura, nam quod potest dari, potest esse in rerum natura: quia illud, quod nihil est nec esse potest, dari non potest: sed actus utendi potest dari: teste Moyse, qui, ut habetur

Num. 11.

Num.11.ait ad Dominum: *Sexcenta millia peditum populi huius sunt: & tu dicis, dabo eis esum carnium mense integro.* Ex quib. verbis habetur, quod Deus promisit dare populo esum carniũ, ergo esus carnium pót esse in rerum natura, hoc cõfirmatur p istum: quia secundũ eum in plurib. locis superius vsus põt dari, accipiendo *vsum* etiá pro actu vtendi, ergo vsus põt esse in rerum natura. Item Prou.23. scribitur, *noli esse in conuiuiis potatorũ nec in comessationib. eorũ.* Ex quib. verbis colligitur, ꝙ aliquis potest esse in comessationib. potatorum: sed illis quæ nõ possunt esse in rerum natura, nõ potest aliquis interesse: qa aut interesset eis anteq̃ sint, aut dum sunt, aut postquã sunt p rationem suam. Nõ antequam sint, nec postq̃ sunt, certum est: nec dum sunt, quia non sunt secundum istum, ergo illis quæ non sunt nec esse possunt, nõ põt aliquis interesse. Cum ergo aliquis põt interesse comessationib. potatorum, sequitur ꝙ comessationes potatorum possunt esse in rerũ natura, sed comessatio intercludit actũ comedendi ergo actus cõedendi põt esse in rerũ natura, hoc etiá eodẽ modu probat̃ p illud Apost. ad Rom.13. *Nõ in comessationib. & ebrietatibus.* Tertio sic arguunt: Si actus vtẽdi nõ est in rerũ natura; ergo vtens nõ est in rerum natura: sicut si albedo non est in rerum natura, sequitur ꝙ album non est in rerũ natura. Tales n. propositiones, *Vtens est in rerũ natura: Album est in rerũ natura: Musicũ est in rerum natura,* & consimiles, falsę sunt, siue subiecta non sint in rerum natura siue formæ quę denotantur subiectis cõpetere, non sint in rerum natura, vnde siue homo, siue musica non sit in rerum natura, hęc est falsa, Musicum est in rerum natura, ergo siue ille qui vtitur, siue actus vtendi nõ sit in rerũ natura, hæc erit falsa: *vtens est in rerũ natura,* sed secundum istum nullus actus vtendi est in rerum natura, ergo hæc est falsa: *vtẽs est in rerũ natura,* & p cõseqnens sua cõtradictoria est vera: *nullus vtens est in rerũ natura.* Quarto pbat, ꝙ includit contradictionẽ, actũ exerceri, & non esse in rerũ natura: quia ꝙ nihil est, non exercetur, sed actus p istum nihil est: ergo non exercetur. Itẽ, aliter se habet actus ad esse, qñ est in fieri, & anteq̃ sit in fieri, sed actus secundum istum est in fieri, ergo actus tunc est in rerum natura. Item, quod aliqñ existit in potẽtia, potest aliqñ existere in actu: licet tunc non existat in actu, qñ existit in potẽtia, sed secundum istum ante ipsum actum non existit nisi in potẽtia, vt dicit hic, ergo tunc existit in potentia, ergo aliqñ potest existere in actu. Cõfirmatur, quia illud ꝙ non põt esse in rerum natura, nec existit in actu nec in potentia, sed actus existit in potentia secundũ istum, ergo põt esse in rerum natura. Itẽ, aut actus, qñ exercetur, est aliquid, aut nihil, non põt dici ꝙ sit nihil: quia tunc oẽ successiuum esset nihil: ꝙ est incõueniens: si est aliquid: ergo habet aliquid esse, & nõ habet tũc tm̃ esse in potẽtia: quia anteq̃ exerceretur, fuit in potentia, ergo tunc habet aliquid esse in actu, ergo tunc est & ita dicũt isti, ꝙ dicere actũ qñ exerceretur non esse in rerum natura, & quod actus nõ potest esse in rerum natura, est erroneum, imo hæreticum reputandum. Tertius error, vt dicunt isti, contentus in prædictis verbis est, quod actus haberi non potest, quod est erroneum, quia si actus haberi nõ potest, eadem ratione nullum successiuum potest haberi: ita tempus, dies, & anni, motus, verba & sermones, & alia successiua haberi non possent: quod sacræ Scripturæ obuiat manifeste. Ait enim Apostol. ad Gal. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes,* & Eccles.3. *Omnia tempus habent,* & Ioh. 9. *Ætatem habet ipse, pro se loquatur.* Et 3 Reg 1. *Rex Dauid senuerat, habebatque ætatis plurimos dies,* & Ioh. 5. *Erat autem ibi quidam homo 30. annos & octo habens in infirmitate sua,* & Ioh.6. *Domine verba vitæ æternæ habes.* Ex quibus auctoritatibus, aliisque quampluribus colligitur euidenter, quod successiua possunt haberi: & p cõsequens actus potest haberi, hoc etiam patet: quia illud, quod potest dari, potest haberi, ab illo cui potest dari, tẽpus aũt & actus edendi possunt dari. De actu edẽdi ostensũ est prius per illud Num. 11. *Dabo tibi esum carniũ* De tempore patet per illud Apoc.2. *Dedit illi tẽpus vt pœnitentiã ageret, ergo possunt haberi.* Quartus error hic contentus (vt dicunt) est, quod esse solummodo rem perfectam significat. Quod enim hoc intendat, patet per hoc, quod ipse probare conatur, quod actus non est in rerum natura: quia esse significat rem perfectam, quæ probatio nullo modo concluderet, si esse significaret indifferẽter rem perfectam vel imperfectam. Intendit ergo quod esse significat solummodo rem perfectam, sed hoc dicunt esse erroneum. Tum quia nulla successiua essent: tunc quia tũc nullæ partes entis perfecti separatæ essent, & ita nulla anima separata esset: nullum etiam corpus esset, quando anima esset separata: nec aliquod ens imperfectum esset in rerum natura: quæ omnia sunt absurda. Quintus error (vt dicunt) est quod factum haberi non potest, quod secundum vnum intellectum, etiam dictis istius impugnati repugnat. Nam proprie factum est res facta, sed res facta potest haberi (vt ipse dicit) ergo factum potest haberi, si autem per factum intelligat rem successiuam, adhuc potest haberi: quia successiua possunt haberi, sicut ostensum est prius. His visis dicunt isti impugnatores, quod indubitanter est tenendum, quod successiua possunt esse in rerum natura, & quod possunt haberi: & ideo actus vtendi põt esse in rerum natura: & potest haberi. Circa solutionẽ aũt rationis sophisticæ, quam adducit, nolunt multum insistere: quia illa ratio ab exponentibus *quartum librum physicorum* dissoluitur, & ideo secundum quod exponentes circa naturam turpis, & aliorum successiuorum diuersimode opinantur, secundum hoc diuersimode ad rationem prædictam respondent. Aliter n. respondent illi, qui dicunt quod successiua aliquam rem distinctam ab oĩ re permanenti significant. Aliter illi, qui dicunt, quod nomina successiua nullã rem, præter permanentes, importãt, licet importent plures res permanentes diuersimode: quia aliquas affirmatiue, & aliquas negatiue, sed istorum opinantium rationes pertractare, & quæ illarum sit probabilior indagare ad præsens non expedit, sed hoc in quo prædicti opinantes concordant cum scriptura diuina, scilicet quod successiua sunt in rerum natura, & quod possunt haberi, fideliter est fatendum.

(Quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non possit)

posit) omnia verba præter ista, quod *vsus haberi non posit*, videntur superflua: quia ista est conclusio, q̄ intendit hic probare, sc. quod vsus, id est actus vtendi haberi non potest: & nō plus probat de simplici vsu, quam de alio: ne plus de vsu sine iure vtendi, quam de vsu cum iure vtēdi: nec plus de vsu à proprietate seu dominio separato, quam de vsu cum dominio seu proprietate cōiuncto, sicut istemet fatetur. *(Quod non est, nequaquā haberi potest)* verum est, dum non est: tñ illud quod modo non est, postea potest haberi *(aut etiam dū exercetur)* sc. non est, secundum istum: sed hoc dicunt isti esse falsum, quia actus dum exercetur est *(per hoc tamen actus ipse in rerū natura nisi in potentia non existit.)* Ex hoc arguūt isti, ꝙ secundum istum actus antequā exercetur est in potentia: ergo potest esse in actu: quia omne ꝙ est in potentia potest esse in actu. *(Cum aūt actus est in fieri, nec adhuc in rerū natura est)* Hoc negāt isti, quia eoipso, quod est in fieri, est in rerum natura illo modo, quo cōpetit successiuis esse in rerum natura, vnde licet quādo per actum aliqua res permanens fieri debet, illa res non sit in rerum natura, quando actus est in fieri: ipse tamen actus tunc est in rerum natura *(cum esse rem perfectam significet)* verum est quod esse rem perfectā, nō tñ significat rem perfectā (sicut iste putat) sed etiā significat rem imperfectā, quia oēm rem significat perfectā vel imperfectā: quia significat totū & partes: permanētia & successiua: perfectibilia & perfectiones eorū *(ꝙ quamdiu est in fieri non potest actui conuenire.* Sic dicat, ꝙ esse perfectū permanens nō potest conuenire actui, dū est in fieri, concedunt si intelligat, ꝙ nullū esse sibi possit conuenire, dum est in fieri, negant *(quod aūt fit instantaneū seu momentaneum est)* istud diuersimode dicunt esse verū, qui circa naturā temporis & aliorum successiuorū diuersimode opinantur: sicut circa instās & mutatū esse diuersimode opinantur. Ex hoc tñ non sequitur, ꝙ tempus & motus non sunt: sed sequitur ꝙ non quicquid quocunq; modo importatur ꝑ tempus & motū est: & sic proportionabiliter est dicendū de actu *(& tale ꝙ magis intellectu quā sensu percipi potest)* dicunt, ꝙ licet secundū vnā opinionem illud, ꝙ secundum se totū est de actu magis intellectu q̄ sensu percipi potest. Ex hoc tñ non sequitur, ꝙ actus non est: sed sequitur, ꝙ non quælibet pars actus est. Alii dicunt, quod illud, ꝙ est de actu etiam secundū se totū ꝑ sensum percipi potest: sed quomodo hoc intelligunt, nō posset breuiter declarari: ideo ad præsens omittitur *(si ex ipso facto producta res aliqua fuerit)* ipsum factū est ipsa res producta proprie loquendo: & etiā actus pōt vocari factū, sicut dicitur, scio facta tua proprie *(factū tamen ipsū quod iam transiit nō habet)* ipsum factū, ꝙ est res facta, non transiit, licet actus transierit. Vltimo isti impugnatores, ne philosophiæ ignari credant istā rationē esse nouam, & aliquid veritatis habere, manifestare conātur, ꝙ ista ratio est quorundā antiquorū philosophorum, propter q̄ negabant tempus, & motū dicentes nullū esse tēpus, & ꝙ nihil potest moueri, quos Aristot. *in lib. physicor.* reprobat multis modis. Fuit enim inter alias vna ratio ipsorum ista, quod præteriit de tempore siue de motu nō est: quod futurum est, nondum est, quod autem nunc est, instantaneum est & momentaneum: ꝙ nō est pars temporis, neq; motus, ergo nec tēpus est, nec motus. Et istud argumentū realiter est idē cū argumento istius. Vnde ꝑ rationē istius ita probatur: ꝙ neq; motus, neq; tempus est, sicut quod actus vtendi nō est: sic arguendo, motus nec anteq̄ aliquid moueatur, nec dum aliquid mouetur, nec postquam motum est, est in rerum natura, quia licet antequam aliquid moueatur, habeat facultatem vt moueatur, tñ motus tunc in rerum natura nisi in potentia nō existit, cum aūt aliquid mouetur: nec adhuc motus est in rerum natura, cū esse rem perfectā significet: quod q̄ diu mobile mouetur, motui conuenire nō potest, quod n. de motu præteriit, iam non est, quod aūt est, instantaneum seu momentaneum est, est tale quod magis intellectu q̄ sensu percipi potest, ergo tunc non est: & certū est, quod post motum cōpletum motus non est, ergo motus non potest esse in rerū natura. Et consimiliter pōt argui, quod tēpus non est, & quod dies non est: quia dies nō est ante diem: nec post cōpletam diē: nec dum dies durat: quia quod præteriit de die, iam non est: illud quod est de die instantaneum & momētaneum est, ergo dies non est, & simpliciter potest probari, quod anni, voces, soni, cursus, incensus, & huiusmodi, non possunt esse in rerum natura, & quod haberi non possunt: quæ sacræ Scripturæ repugnant aperte, quare prædicta ratio, per quam tam manifesti errores sophistice concluduntur, est hæreticalis censenda: nec ab aliquo ad aliquid probandum, aliqualiter adducenda.

Cap. LXVIII.

HAEc verba ipsius constitutionis. Ex quibus concludere nititur dictus hereticus, quod prædicta probatio gesta Christi, & Apostolorum eius destruit, quæ sacra Scriptura eos fecisse testatur scil. quod si actus vtendi haberi non posit, quia in rerum natura non est, neque antequam fiat, neque dum fit, nec postquam perfectus fuerit: per consequens sequitur, quod neque aliquid fieri posit, cum factum antequam fiat in rerum natura non fit: nec dum fit, nisi per instans, neque postquam fuerit perfectum.

Hic iste impugnatus ad obiectiones appellantis respondet. Et primo respondet ad obiectiones hic recitatas. Secundo ad quasdam alias rationes, quæ contra quandam assertionem prædictæ annexam adduci videntur ibi: *Præterea dicit iste.* Prima in duas diuiditur: sc. quod ad duo, quę tangit appellans, respondet, secunda ibi: *Rursus dicit iste.* Prima in duas: quia primo recitat obiectionem appellantis. Secundo respondet in parte immediate sequenti. Dic ergo quod appellans ex verbis superius recitatis infert, quod dicta verba destruunt gesta Christi & Apostolorum eius. Sed dicunt isti impugnatores, quod truncate recitat verba appellantis. Nā verba appellantis sunt hæc, quę sequuntur: *In quibus verbis* (sc. præmissis) *istius impugnati includitur dictū & ratio dicti, dictū sc. quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non potest, quod constat esse hereticū, per rationes contra primū errorem & tertiū introductas. Ratio aūt dicti destruit gesta Christi & Apostolorū, quæ Scri-*

ptura

ptura sacra eos fecisse testatur: ac etiam gesta fidelium: quia si ista ratio concluderet, sequeretur quod Christus nec comedit nec bibit, nec prædicauit, nec pedes discipulorum lauit, quia per eandem rationem dicetur: si aliquid istorum fecit aut ante actum, aut post actum, aut in ipso actu, secundum dictam rationem non ante actum, quia ante actum nullum istorum fuit, quia ante actum comedendi, bibendi, prædicandi ambulandi & orandi actus ipsi in rerum natura, nisi in potentia, non existebant, vnde ante actum comedendi, bibendi, prædicandi, &c. nec comedit, nec bibit, nec prædicauit, &c. nec post actum completum: quia post actum nullum istorum exercuit, nec in ipso actu: quia pars istorum, quæ præterierant, iam non erat; pars quæ futura erat, nondum erat: illud autem quod erat in instanti, non erat aliquid istorum actu, sed potentia, quod magis intelligitur intellectu quam sensu: quia comedere & bibere, &c. non sunt in instanti, sed in tempore. Similiter omnia gesta Christi non fuerunt in instanti, sed in tempore, ergo si dicta ratio concluderet, sequeretur, quod Christus nihil gessit corporaliter in hoc mundo, de his quæ S. Scriptura eum gessisse testatur. Eodem modo sequitur de omnib. Apostolis & aliis sanctis fidelibus, quod dicere vel sentire est hæreticum & insanum, vnde ad talem sophisticam rationem non oportet aliter respondere, nisi, sicut respondetur 4. physicor. ad rationes sophisticas probantes non esse tempus, nec motum: quia hæc sophistica ratio est. Ex his patet, quod obiectiones appellantis sunt truncatæ superius recitatæ. (*Cum factum antequam fiat in rerum natura non sit,*) quamuis hoc sit verum: tamen hoc non accepit appellans, maxime accipiendo *factum*, sicut accipit iste impugnatus.

Cap. LXIX.

PRoculdubio ista consequentia est falsa: & est potius totum contrarium concludendum, videl. quod si actus vtendi quia in rerum natura non est, haberi non potest, concludi debeat, quod quia factum in rerum natura non est fieri possit, sicut enim quod non est haberi non potest: sic quod est factum fieri nequit, vnde si actus vtendi haberi non possit, quia in rerum natura non est, sequitur quod factum, quia in rerum natura non est, fieri possit.

Hic iste impugnatus ad prædictam obiectionem appellantis nititur respondere, dicens quod ista consequentia non valet: actus vtendi, quia in rerum natura non est, non potest haberi, ergo factum, quia in rerum natura non est, non potest fieri, sed oppositum sequitur sic: actus vtendi, quia in rerum natura non est, non pot. haberi, ergo factum, quia in rerum natura non est, potest fieri: quia sicut quod non est, non potest haberi, ita quod factum est fieri nequit. Sed isti impugnatores dicunt primo, quod iste impugnatus non respondet ad obiectiones appellantis, secundo dicunt, quod verba prædicta multa irrationabilia & fantastica continent manifeste. Quod vero iste impugnatus hic ad præmissas obiectiones appellantis nequaquam respondeat, dicunt isti omni intuenti verba appellantis, & ista verba hic posita aperte patere. Nam appellans nullam talem consequentiam facit: quia actus vtendi in rerum natura non est, haberi non potest, ergo quod factum in rerum natura non est, non pot. fieri, sed fundauit se in hoc: quod si actus vtendi non potest esse in rerum natura, quia nec ante actum, nec dum actus exercetur, nec post actum completum: ergo consimiliter, si Christus non comedit ante actum, nec dum actus exercebatur, nec post actum Christus non comedit: & eadem ratione, nec bibit nec ambulauit, nec prædicauit, nec orauit. Quod vero Christus non comedit ante actum, nec dum actus comedendi exercebatur, nec post actum comedendi completum, probatur per rationem istius sic: ante actum comedendi Christus non comedit, quia tunc actus comedendi non existebat, nec in potentia, nec comedit dum actus exercebatur, quia dum actus exercebatur secundum istum non fuit nisi aliquid instantaneum seu momentaneum, quod magis intellectu quam sensu percipitur: ergo tunc Christus non comedit in instanti, sed in tempore, nec Christus comedit, certum est post actum comedendi completum: ergo nunquam comedit, & ita est de verbis, quæ iste ponit in responsione sua, & ad quæ respondet in verbis appellantis: & ita est de aliis. Dicunt igitur isti: quod quia ad rationes appellantis nesciuit rationem rationabilem inuenire, finxit quædam alia verba non intelligibilia, ad quæ nititur respondere, per hoc cupiens coram simplicib. se iactare, quasi rationes appellantis dissoluisset. Secundo dicunt isti, quod verba prædicta plura continent irrationabilia & fantastica, quorum primum est, quod actus vtendi non est in rerum natura, secundum quod actus vtendi haberi non potest. Tertium est, quod factum in rerum natura non est. Et quartum est, quod illud quod est factum fieri nequit. Quintum quod factum, quia in rerum natura non est, fieri potest. De primis duobus dictum est supra *c. 67*. Tertium, sc. quod factum in rerum natura non est, est erroneum secundum istos: quia factum non potest accipi nisi pro actu vel pro re producta per actum, si accipiatur pro actu: sic est error, sicut est error, quod actus non est in rerum natura, si accipiatur pro re producta: sic etiam est erroneum, quod constat quod res producta per actum est in rerum natura. Quartum, sc. quod illud quod est factum fieri nequit, si accipiatur pro re producta, sic potest concedi, quod illud quod est factum nequit fieri a creatura, quia iam factum est, si accipiatur pro actu: sic est falsum, quia actus fit & est in fieri. Quintum, scil. quod factum, quia in rerum natura non est, fieri potest, videtur erroneum: implicat enim quod ideo factum fieri potest, quia non est in rerum natura, sed hoc est falsum: quia tunc chimera posset fieri, quia non est in rerum natura.

(*Ita consequentia est falsa.*) Istam consequentiam non facit appellans. (*Si actus vtendi: quia in rerum natura non est haberi non potest, concludi debeat: quod quia factum in rerum natura non est fieri non possit.*) Istam consequentiam: vel conditionalem verius, non facit appellans, nec de ipsa facit aliquam mentionem. (*Sicut enim quod non est haberi non potest*) verum est dum non est (*sic quod est factum fieri nequit*) falsum est respectu Dei: quia Deus posset iterum illa facere, quæ sunt, & etiam ipsos actus iterum facere posset. (*Si actus vtendi haberi non possit: quia in rerum natura non est, sequitur quod factum, quia in rerum*

natura non est, fieri possit.) Istam consequentiam negant, quamuis nihil faciat contra intentionem appellantis: nec iste probat eam: & ideo eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Cap. LXX.

R*Vrsus dicit iste haereticus, quod per rationem praedictam sequeretur, quod nec vsus rerum vsu consumptibilium etiam coniunctus cum proprietate seu dominio haberi posset, quod de vsu facti vtique nos fatemur: & idem dicimus de rebus non consumptibilibus vsu. Licet enim istis quis de facto vti valeat, habere tamen nequit in talibus vsum facti, vt ex praedictis patet.*

In parte ista respondet ad secundam obiectionem appellantis, quae fuit, quod per rationem suam nullus posset habere vsum consumptibilium vsu, ad quam respondet cōcedendo conclusionem loquendo de vsu facti. Sed isti impugnatores dicunt, quod conclusio, quam concedit, est erronea: quia eadem ratione, qua nullus posset habere vsum facti rerum cōsumptibilium vsu: Eadem ratione nullum successiuum posset haberi, quod scripturae diuinae repugnat aperte, sicut ostensum est *cap. 67.* Secundo dicunt, quod ex his dictis patet, quod illa ratio in vanum adducta fuit ad probandum, quod simplex vsus facti sine iure à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non potest: quia per illā aequaliter probatur quod vsus facti sine iure, proprietate seu dominio separatus in re non consumptibili vsu haberi non potest, & quod vsus coniunctus iuri vtendi vel dominio seu proprietati haberi non potest, *(quod de vsu facti, &c.)* hic respondet ad rationem praetactam concedendo conclusionem. *(Licet enim illis quis de facto vti valeat: habere tamen nequit in talib. vsum facti)* hoc est irrationabiliter dictum: quia qua ratione potest concedi, quod aliquis potest vti rebus, potest concedi quod aliquis potest habere vsum rei: sicut quia cōceditur, quod aliquis vixit multis annis: ideo cōceditur quod habet multos annos: & ita patet, quod tota difficultas, q̃ iste facit de hac materia, est de hoc verbo *est.* & de hoc verbo *habere:* an. sc. sicut conceditur quod aliquis vtitur reb. ita debeat concedi, quod vsus est, & quod aliquis habet actum vtendi: sicut an debeat cōcedi, actus comedendi est; &, aliquis habet actum edendi, quemadmodum conceditur quod aliquis comedit: & ita difficultate vocali & fantastica, vt dicunt, replet quaternos suos: & sub talibus difficultatibus friuolis & fantasticis nititur errores inducere contra catholicam veritatem.

Cap. LXXI.

P*Raeterea dicit iste haereticus, quod dicta constitutio falsum includit in eo, quod dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus posset vsus constitui vel haberi, nequaquam simplex nec separatus à proprietate seu dominio vsus huiusmodi posset dici: cum per talem vsum, id est vtendi actum, & in ipso actu & cum ipso actu rei huiusmodi consumatur, in ipsiusque rei exerceatur substantia, nec sine ipsius rei consumptione esse valeat vsus talis.*

In ista parte respondet ad quandam obiectionem: quae contra quandam assertionem istius impugnati praedictae annexam adduci videtur. Et haec pars diuiditur in tres: quia primo ponit assertionem. Secundo recitat impugnationem appellantis. Tertio respondet ad dictam impugnationem. Secunda pars incipit immediate post verba hic recitata. Tertia ibi: *Ad hoc dicendum est.* Dicit ergo primo: quod adhuc appellans praedictam constitutionem impugnat in hoc, quod ponit, quod si in rebus vsu consumptibilibus, vsus posset constitui vel haberi, ille tamen vsus non esset simplex, nec à proprietate seu dominio separatus, cuius rationem assignat: quia per talem actum vtendi, & in ipso actu, & cum ipso actu huiusmodi res consumitur.

Sed dicunt isti impugnatores, quod dictum in se est erroneum: & ratio, per quam probatur, plures includit errores. Dictum in se est tale: quod videlicet si in rebus vsu consumptibilibus potest vsus constitui vel haberi: talis vsus nec est simplex nec est à proprietate seu dominio separatus, & ita hoc dictum duas partes includit, quarum vtraq; est erronea, & ideo primo probant, q̃ talis vsus pōt esse simplex, secundo probant, quod potest esse à proprietate seu dominio separatus. Ad euidentiam primi dicunt esse sciendum: quod talia nomina *simplex, simplicitas, simpliciter,* in diuersis scientiis & vulgari modo loquēdi accipiuntur aequiuoce. Vnde in philosophia naturali, *simplex,* dupliciter accipitur. Vno modo, vt distinguitur contra cōpositum. Alio modo contra secundū quid: qdm dicit quod *quaedam est generatio simplex, quaedam secundum quid,* in Logica etiam accipiuntur aequiuoce, quia aliter accipiuntur, cum dicitur, *suppositionum alia est simplex, alia est personalis,* & aliter cum dicitur, *consequentiarum alia est simplex, alia vt nunc,* aliter cum dicitur, *propositio quaedam est de inesse simpliciter, quaedam de inesse vt nunc,* & cum dicitur, *quaedam propositio conuertitur simpliciter, quaedam per accidens, quaedam per contrapositionem,* & aliter, cum *vna fallaciarū assignatur secundum quid & simpliciter.* Distinctionē vero praedictarum significationum nō oportet eos in praesentibus declarare. Aliter accipiuntur huiusmodi vocabula in Theologia, & in scientiis legalibus, & in vulgari locutione. Vnde *simpliciter* vno modo opponitur dolositati: & sic accipitur Iob primo, cum dicitur: *Et erat vir ille simplex, & rectus & timens Deum,* & prim. Paralipomen. vltim. dicit Dauid: *Scio Domine Deus, quod probes corda & simplices diligas, & ego in simplicitate cordis mei laetus obtuli vniuersa haec.* Et Sapientiae primo. *In simplicitate cordis quaerite illum,* & Matthaei decimo. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae.* Et Anterius Papa, vt habetur *sex. quaestion. prim. Ex merito,* ait: *Habeant omnes simplicitatem columbae, nec cuiquam ma-*

chinen-

obviventur doles: & serpentis astutiam, ne aliorum supplantentur insidiis. Aliter *simplicitas* accipitur pro stultitia vel ignorantia seu indiscretione vel imperitia, & sic dicunt iura, quod parcendum est simplicitati, vt habetur *extra de rerum permutatione, cum vniuersorum, & ext. de hæreticis, super literis, & de consecr. distin. 2. Scriptura dicit & ext. de translat. inter corporalia,* vbi dicit Innocentius III. *veniam errori dedimus, quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccarunt,* & extra de hæretic. cum ex iniuncto, vbi sic dicitur: *Non est tamen simplicibus sacerdotibus à scholasticis detrahendum,* & sic etiam accipitur in decr. dist. 36. § t. cum dicitur, *oportet etiam ordinantem esse prudentem, quod contragos vetandum est, qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam sacerdotũ.* Sic etiam accipitur *simplex* dist. 39. ca. Petrus, vbi Gloss. notat duplicem simplicitatem vnã, quæ est cõtraria dolo; aliã quæ est negligentia siue stultitia. Aliter dicitur simplex, idem quod perfectum. & sic loquitur Anselmus Monologion capit. 28. vbi dicit, quod *solum esse Dei dicitur simplex perfectũ & absolutum.* Aliter distinguitur *simplex* contra solenne, & sic dicitur *votũ simplex,* quod non est solenne, vt habetur *ext. qui clerici vel vouentes matrimoniũ contrahere possunt c. rẽ, ulut, & c. Rursus.* Aliquando dicitur *simplex,* quod adiuncto caret, & sic loquitur Anselm. de simplicibus, vbi ostendit, quod *declarationum gratia, quædã sunt simplicia, quædam duplicia,* &c. Aliter accipitur *simplex,* Num. 10. cũ dicitur: *quando aũt congregandus est populus, simplex clangor tubarũ erit,* vbi *simplex* contra concisum distinguitur. Aliter accipitur *simplex* in vulgari locutione: quia qñ notat carentiã maioris dignitatis: sicut cũ dicitur: *iste est simplex sacerdos:* denotatur quod est sacerdos, & ꝙ non habet maiorẽ dignitatẽ, q̃ sacerdotium, sicut dicitur aliquis esse *simplex miles:* quia dignitatem maiorem militia non habet, & sic etiã aliquis dicitur esse *simplex monachus:* quia in quo vnus monachus præfertur alteri caret, sic accipitur *ext. de sent. excommun. Nuper,* vbi dicitur, aliquos posse absolui à simplici sacerdote: & in multis aliis locis sic accipitur. Aliqñ vero dicitur *simplex,* quod conditionẽ, specificationẽ, modificationem, aut abdicationem aliquã includit, sic illud quod per se ponitur, siue addito vel sine determinatione quacunq; dicitur *simpliciter poni:* & sic aliquid dicitur *simpliciter aliquale,* quia est veraciter tale. Ex his patenter apparet, quod *simplex* multis modis accipitur, etiam quod actus vtendi potest multipliciter dici simplex. Nã secundum multos dicitur simplex: secundũ philosophiam naturalẽ, quia non cõponitur ex materia & forma: secundũ etiam Theologiã potest dici simplex, sicut põt dici bonus. Sicut n. ideo dicitur bonus, quia bono modo & bene elicitur: ita põt etiã dici simplex, quia à simplici, & sine dolo elicitur, vel etiã exercetur. Potest etiã dici *simplex,* sicut potest dici stultus vel indiscretus: quia à stulto vel indiscreto exercetur, põt etiam dici simplex: quia est sine alio actu vtendi. Sicut secundum Anselmum quandoq; aliqua declaratio dicitur simplex, quia est sine alia declaratione. Aliis modis potest dici simplex, sicut post patebit. Ex quo cõcludunt, ꝙ hic iste impugnatus cũ sine distinctione negauerit actũ posse esse simplicẽ, qui tot modis põt esse simplex, ostendit aperte se grãmaticæ, logicę, rethoricæ ignarũ, nec tñ propter dictarũ ignorantiã facultatum ipsum reprehensibilẽ arbitratur: sed in hoc damnabiliter deliquit (vt dicunt) ꝙ sic philosophiæ & Theologiæ ignarus, vtpote qui earum nunq̃ fuit discipulus, sed à pueritia barattator existẽs, tumultibus seculi intẽdebat, quæstiones Theologiæ difficiles determinare præsumit: & ideo magister errorum existit, qui nunq̃ fuit discipulus veritatis. Nullus n. (vt dicunt) est quæstionum intricatarum Theologicæ facultatis determinator idoneus, nisi fuerit in grammatica, maxime quantum ad tropos, figuratiuas locutiones, quæ docentur in ea & in logica, ac metaphysica & Theologia perfectus. Aliæ n. summe prosunt, sed parũ respectu prędictarũ. Ad propositum inducitur, ꝙ duo sunt modi, quib. actus vtendi dicitur simplex: & illi ad intentum istorũ sufficiunt, dicitur n. vsus facti vno modo simplex: quia ꝙ sibi ius aliquod sit annexum vel adiunctũ, non requirit, & sic actus comedendi dicitur actus vtendi simplex: quia accidit actui comedendi, ꝙ comedens ius habeat comedendi, & sic aliqñ videtur loqui Nicolaus III. de simplici vsu. Secundo dicitur actus vtendi simplex, qui est sine iure vtendi: sicut illud votũ dicitur simplex, ꝙ solẽnitate caret: & ille dicitur simplex sacerdos, qui maiori dignitate ecclesiastica caret. Primo modo accipiendo simplicẽ actum vtendi, sic omnis vere vtens habet simplicẽ actum vtendi: & isto modo aliquid dicitur simpliciter aliquale, qñ sine addito prædicatur, sic dicendo: *hoc est albũ:* sed illud, de quo non dicitur albũ, nisi cũ addito, non est simpliciter album: propter ꝙ licet albũ cum addito prædicatẽ de Æthiope sic dicendo: Æthiops est albus secundum dentes: non dicitur tñ simpliciter albus, quia hæc nõ est vera: Æthiops est albus, & isto modo videtur concedendũ, ꝙ quilibet vtẽs habet simplicẽ actũ vtendi: quia habet actũ vtẽdi, qui nõ requirit de se necessario ius vtendi, loquendo de iure fori. Aliter põt dici simplex actus vtendi ille actus, qui de facto nõ habet ius tale vtendi annexũ, & iste põt vocari nudus actus vtendi: sicut *nuda promissio* vocatur, quæ non est iuratoria, &c. & *nudus vsus iuris* vocatur, vsus iuris qui non est vsusfructus. Restat probare, contra istum impugnatum, quod talis vsus potest esse simplex, quod per Nicolaum III. aperte ostenditur, qui in decretali *Exiit,* ait. *Cũ in reb. temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem, vsumfructũ, ius vtendi, & simplicem vsum facti: licet primis possit carere vita mortaliũ, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustẽtationis excludat.* Ex quibus verbis colligitur, ꝙ vsus necessariæ sustentationis est simplex vsus facti, sed in reb. consumptibilibus vsu reperitur vsus necessariæ sustentationis, ergo in eis reperitur simplex vsus facti. Secundo probatur, quod talis actus vtendi potest esse à proprietate seu dominio separatus: quia Fratres Minores habent vsum huiusmodi rerum, & tñ nullius rei talis habent dominium seu proprietatem, ergo vsus earũ est à proprietate seu dominio separatus. Quod vero Fratres vtãtur huiusmodi reb. patet ad sensum, quod etiam nullius rei habeãt dominiũ seu proprietatem, probatur per assertiones dictorum summorum Pontificum. Hoc enim expresse diffiuit Greg. IX. & Nicolaus III. & Clemens

V. vt patet *sup. c. 32.* hoc Innocen. IV. & Alexan. IV. *in suis declarationib.* aperte testantur, qui dicunt: *Dicimus insuper, quod cum in ipsa regula cõtineatur expresse, quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem: quia nec in cõmuni nec in speciali debẽt proprietatem habere: sed locorum & domorum & vtensilium ac librorũ & eorum mobilium (quæ licet habere) ordo vsum habeat, & Fratres secundũ quod generales & prouinciales Ministri duxerint ordinandũ his vtantur.* Et Clemens IV. in quodã priuilegio ait: *Cũ dilecti filii Fratres Minores ex professionis sua voto adeo se voluntariæ submiserint paupertati, vt nec diuisim, nec cõmuniter aliquid proprii valeant obtinere: sed omnia quæ ipsis in eleemosynam erogantur, seu alias eorũ contemplatione proueniant, iuri ac proprietati ecclesia Romana accrescere dignoscantur,* &c. Et Gre. IV. in quodã priuilegio dicit: *Ordo Fratrum Minorũ humilitati deditus paupertatis, & rem & nomen appropriationis abiecit: & quicquid ei obuenire dignoscitur, ipso facto in nostrum & ecclesia Romana dominiũ transire perhibetur.* & Martinus Papa IV. in priuilegio ꝙ incipit, *Exultantes,* ait: *Idemq; Fratres qui pro nulla re temporali possunt in iudicio experiri: exclusisq; quibuslibet sollicitudinib. liberius & quietius diuinis vacent obsequiis & offerentium donantium concedentiũ, aut in vltima voluntate relinquentium ordini prædicto vel fratrib. aliquid propter Deum, pia intentio non fraudetur: sicq; nos sollicitudinis, quæ prædictus ordo pro suis accessitatibus, quoties ingrueret necessitas, vel vtilitas suaderet, recurrere ad Romanam ecclesiam cogeretur, ad quam omniũ rerum mobilium & immobilium, quibus fratres vti possunt, quib. proprietas & dominium nullo modo spectat,* &c. Ex his aliisq; quam pluribus assertionibus summorum Pontificum liquet aperte: quod Fratres Minores nullius rei vsu consumptibilis habent dominium seu proprietatem: & tñ vtuntur rebus vsu consumptibilibus, ergo vsus eorum in huiusmodi reb. à proprietate seu dominio est separatus. Secundo dicunt impugnatores, quod ratio istius, per quam prædictã assertionem probare molitur, plures includit errores. Quorum primus est, quod ꝑ talem actum & in ipso actu & cum ipso actu res huiusmodi conseruatur: secundus, quod actus huiusmodi in ipsius rei exercetur substantia: tertius quod huiusmodi actus sine rei consumptione esse non valet, omnes isti errores, vt dicunt, vnico improbantur exemplo. Nam quãdo quis expendit pecuniam, & emit de pecunia rem aliquam: nec per huiusmodi actum, nec in ipso actu, nec cum ipso actu pecunia, quantum ad substantiam suam consumitur: nec huiusmodi actus in ipsius pecuniæ substantia exercetur: & sine consumptione huius rei potest esse talis actus. Idem posset per alia multa exempla probari. Ad rationem autem in re dicunt isti, quod fundatur in falso. Fundatur n. in isto medio: nullus actus vtendi re aliqua est à proprietate seu dominio separatus, quando res per actum & in actum & cũ ipso actu consumitur, sed ista probatio est falsa: nec aliq̃ apparentiam habet secundum istos. Nam consumptio rei non plus facit, quod actus non potest separari ab vno dominio quam ab alio, si ergo propter consumptionẽ rei vsus non potest separari à dominio vtentis: eadem ratione nõ posset separari à quocunq; dominio, & ita non posset separari à dominio Dei, nec à dominio regum, nec ab aliquo alio dominio. (*Cum per talem vsum, id est vtendi actum.*) Hic concedit vtendi actum, qui est vsus, reperiri in rebus consumptibilib. (*& ipso actu, & cum ipso actu*) isti duo modi loquendi nõ important aliud in proposito, quam primus modus loquendi, cum dicitur per actum. (*In ipsiusq; rei exerceatur substantia*) oppositum patet de vsu pecuniæ. (*Nec sine rei consumptione esse valeat vsus talis*) contrarium patet de vsu vestium & pecuniarum & multarum aliarum rerum consumptibilium (*res huiusmodi insinuatur.*) Istud est falsum: siue intelligatur de consumptione rei quantum ad substantiam, siue de consumptione quantum ad dominium, patet quando aliquis vtitur ad pompam pecunia.

Cap. LXXXII.

Dicit enim quod prædicta constitutio intelligit, quod statim & vltimate in actu vtendi res huiusmodi consumatur, cum manifestum sit quod vestes non statim in primo actu vtendi vltimate & omnino consumantur: sicut & panis non statim in principio actus consumitur, & sic non est inconueniens, quod Dominus habeat dominium cibi vel panis existentis in ore serui.

Hic recitat obiectionem appellantis contra assertionem prædictam, quæ duas obiectiones includit: quarum prima est: Quod nec vestes semper consumuntur: nec panis consumitur in principio actus, secunda est, quod sicut quis habet dominium serui sui, ita habet dominium panis existentis in ore serui. (*Prædicta constitutio intelligit quod statim & vltimate,* &c.) quia aliter non est ad propositum, vt post patebit (*ita non est inconueniens quod Dominus habeat dominium cibi,* &c.) Ad hoc iste impugnatus non respondet.

Cap. LXIII.

Ad hoc dicendum est, quod iste hæreticus imponit constitutioni, quod nec intellexit nec dixit, videl. quod in primo actu vtendi vltimate & omnino res vsu consumptibiles consumantur: sed intellexit & euidenter expressit, quod per vsum vtendi perfectum, per quem res dicuntur vsu consumptibiles, consumantur: dixit enim, quod per talem vsum, id est vtendi actum & in ipso, & cum ipso actu res huiusmodi consumuntur. Posuit enim copulatiue vtendi actum & in ipso actu & cum ipso actu, vnde satis expressit, quod non per ipsius actus principium consumantur res huiusmodi, sed per actum perfectum. Item subiunxit, quod actus vtendi in ipsius rei consumptibilis vsu exercetur substantia: nec sine ipsius rei consumptione esse valeat vsus talis. Vnde cum dicat, quod sine rei consumptione esse non valeat vsus talis, satis euidenter expressit, quod de vsu illo, per quem res consumitur, non de eius principio, intellexit.

Hic ad obiectionẽ respondet, ꝙ appellans constitutioni falsum imponit. Ad ꝙ probandũ innuit vnã distinctionẽ de vsu, ꝙ videl. quidã est vsus perfectus, & quidã est vsus imꝑfectus, ꝑ quem respondet

det dicens: quod appellans imponit cõstitutioni, quod intelligat, quod per primum actum vtẽdi res consumatur, quod falsum est (vt dicit) quia constitutio intellexit de actu perfecto, per quem res consumitur: quod dupliciter per verba ipsius constitutionis probare conatur, vt patet in litera.

Sed impugnatores dicunt, quod in nullo respondet ad obiectionẽ appellantis. Ad cuius euiden- tiã dicunt primo, esse sciendum ꝙ actus vtendi non potest intelligi esse perfectus, nisi tripliciter. Pri- mo quia nihil deficit actui, quod requiritur ad esse vel bene esse actus: sicut homo dicitur perfectus, qñ nihil deficit hoi, quod requiritur ad esse vel bene esse hominis, & iste modus duos modos pfecti includit. Secundo dicitur actus perfectus, quia finitus vel cõpletus: sicut motus dicitur pfectus, qñ fi- nitur vel cõpletur. Tertio põt intelligi pfectus, qñ per ipsum deuenitur ad illud, ꝙ per ipsum intẽde- batur, sicut ædificatio domus dicitur perfecta, quando domus est facta, hoc n. ædificans intendebat. Secundo dicunt esse sciendum, quod appellans nunq̃ intendebat probare, quod actus vtendi in reb. vsu consumptibilibus, qñ est finitus & cõpletus, est à proprietate seu dominio separatus: quia tunc nõ est separatus, nec coniunctus, eo quod tunc non est, sed intendebat probare, quod actus vtendi in re- bus huiusmodi, dum durat seu exercetur, põt à ꝓprietate seu dominio separari. Per hæc patet, quod ratio appellantis est irreuocata penitus & insoluta. Nã si tu dicis, quod res consumitur per actum per- fectum, aut intelligis de actu pfecto primo modo, secundo vel tertio modo. Si primo modo, sic stat ratio appellantis, quia quantumcunq; induitio vestis sit perfecta primo modo, & quantumcunq; es- set comestio panis cõsumpti: imo si panis esset tunc consumptus, ipsa comestio minime exercetur se- cundum modum istius loquendi. Si intelligis de actu perfecto secundo modo, vel tertio, sic planum est: quod talis actus non est à proprietate seu dominio separatus, sed hoc non est: quia res est consum- pta per talem actum: sed quia talis actus non est: quia successiuum quando finitur seu cõpletur, tunc non est, propter quod talis actus non est separatus à dominio seu proprietate. Hoc etiam patet: quia talis actus perfectus secundo modo vel tertio non plus potest esse separatus in rebus non consum- ptibilib. vsu à proprietate seu dominio, quam in rebus consumptibilib. vsu. Constat n. quod actus in- habitandi domum, qñ est completus & finitus, non est separatus à proprietate domus: quia tunc ces- sat, nec est tunc, nec etiam exercetur tunc: & ita est de omni actu alio perfecto secundo modo, vel ter- tio modo, ergo actus inhabitandi domũ perfectus non potest separari à dominio, & per consequens quod res consumatur nihil facit ad hoc, quod actus possit à proprietate seu dominio separari, vel nõ possit separari: quia domus non consumitur per actum inhabitandi perfectum, & tñ actus inhabitã- di domum perfectus, id est finitus & cõpletus, non est à proprietate domus, seu dominio separatus, & ideo ratio istius impugnati non plus probat, quod actus vtendi in rebus consumptibilibus vsu non potest à proprietate seu dominio separari, quam quod actus vtendi in rebus non consumptibilib. vsu non potest à proprietate seu dominio separari, quare sicut absolute sine distinctione concedit & asse- rit, quod actus vtendi non potest in rebus consumptibilibus vsu à proprietate & dominio separari: ita deberet absolute, & sine distinctione concedere, quod actus vtendi non potest in rebus non con- sumptibilibus vsu à proprietate & dominio separari, & ea hoc etiam patet, quod sicut per rationem præcedentem positam supra, concedit & asserit quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprie- tate seu dominio separatus, in re vsu consumptibili haberi non potest: ita absolute & sine distinctio- ne, propter eandem rationem debet concedere, quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprie- tate seu dominio separatus, in re non consumptibili vsu haberi non potest: quia illa ratio non plus concludit de vsu rei consumptibilis vsu, quam de vsu rei non consumptibilis vsu: imo quicquid di- cit de inseparabilitate vsus rei consumptibilis vsu à iure vtendi, & à proprietate seu dominio, debe- ret similiter dicere de inseparabilitate vsus rei nõ consumptibilis vsu à iure vtẽdi, & à ꝓprietate seu dominio. Item cõtra prædicta arguunt sic: aut per actũ vtendi non perfectum vel principium actus, per quem vel per quod nequaquam res cõsumitur, necessario acquiritur dominium rei seu proprie- tas, si antea minime habebatur: aut non necessario acquiritur, etiam licet prius habitum non fuisset. Si detur primum, ergo sicut actus perfectus non potest esse à dominio separatus in re consumptibili vsu, ita etiam actus alius qui non est perfectus secundum istum, non potest in re consumptibili vsu à proprietate seu dominio separari, & per consequens absq; rei consumptione non potest in rebus vsu consumptibilib. actus vtendi à proprietate seu dominio separari. Si detur secundum, habetur propo- sitũ appellantis, quod sc. aliquis potest vti re vsu consumptibili absq; dominio seu proprietate in pri- mo actu vtendi vltimate & omnino res vsu consumptibiles consumantur, quia aliter non probare- tur per rationem istam, quod actus vtendi non potest à proprietate seu dominio separari, imo non obstante illa ratione: multi actus vtendi eadem re possent à proprietate & dominio separari: & omnis actus talis vsque ad finem actus posset à proprietate seu dominio separari: quia vsque ad finem actus vtendi res minime est consumpta.

(*Euidenter expressit quod per actum vtendi.*) De actu vtendi perfecto nunquam prius fecerat men- tionem, sed absolute vsus fuerat actu vtẽdi, nunquam distinguens inter actum vtendi perfectum & imperfectum, vocatur autem hic *actus vtendi perfectus*, actus vtendi finitus & consummatus, & verum est quod tunc actus non est separatus à dominio rei siue res fuerit consumptibilis vsu, siue non fuerit consumptibilis vsu: quia tunc actus non est, nec etiam exercetur. (*Dixit enim quod per talem vsum, id est vtendi actum, &c.*) Hic ponitur vna probatio, per quam conatur ostendere quod intellexit de actu vtendi perfecto. (*Posuit enim copulatiue vtendi actum & in ipso actu, & cum ipso actu.*) Hoc est contra i- psum: quia ex copulatiua sequitur, quælibet pars copulatiue, & ita ex quo concedit copulatiuam, oportet

oportet eum concedere quamlibet partem eius per se positam. Sicut si Paulus est homo, & Martinus est homo: sequitur quod Paulus est homo. (*Vnde satis expressit, quod non per ipsum actus principium consumantur res huiusmodi*) male infert. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod differentia est inter *consumi* & *consumptum esse*: sicut inter *moueri* & *motum esse*. & inter *alterari* & *alteratum esse*: & ideo licet expressisset, quod p ipsius actus principium res non consumeretur, quia sicut motus & alteratio non sunt in instanti, sed in tempore, ita etiam consumi non est in instanti, sed in tempore. (*Sed per actum perfectum*) verum est, quod p actum perfectum, hoc est finitum & cōpletum, aliqua res est consumpta, tamen in principio actus res incipit consumi. Sæpe tamen sunt actus vtendi plures perfecti, respectu eiusdem rei vsu consumptibilis, per quos tamen res minime est consumpta, patet de vestibus. (*Item subiunxit quod actus vtendi in ipsius rei consumptibilis exercetur facto.*) Hic incipit alia probatio ad idem: sc. quod intellexit de actu vtendi perfecto, sed dicunt, quod illud quod hic accipit, & prius asseruit, falsum est: quia vsus pecuniæ non exercetur in substantia pecuniæ: quia substantia pecuniæ p vsum non variatur nec alteratur in aliquo, nisi forte aliquando per accidens. (*Nec sine rei consumptione esse valeat vsus talis*) hoc etiam falsum est, sicut prius est ostensum (*de vsu illo, per quem res consumitur non de eius principio intellexit.*) Ex hoc sequitur, quod per dictā rationem nullo modo probatur, quod comedens panem & bibens vinum ac vtens aliis rebus consumptibilibus, dum comedit & bibit & vititur aliis rebus, habet dominium & proprietatem rei talis, & ita non obstante ratione prędicta potest quis comedere panem, cuius non habet dominium: & bibere vinum, cuius non ipse, sed alius habet dominium, & hoc solum hic intendit appellans.

Cap. LXXIV.

R*Vrsum dictus hereticus dictam assertionē impugnare nititur in eo, quod dicit, quod retētio dominii quam summus Pontifex facit in rebus, quæ ad Fratres Minores obuenerant, vel imposterum obuenirent, dictis fratribus quantum ad statum perfectionis nequaquam profuit, quantum ad hoc quod propter carentiam talis dominii se pauperiores dicere valeant, quam si res illas cum illo, quo carere se dicunt dominio obtinerent*, & infra: *Talis enim carentia rei in præsenti ac spe in futurum omni commodo denudati pauperiorem non efficit non habentem*, & infra: *Nolentes in posterum, quod sub prætextu seu pallio talis dominii verbalis, nudi & ænigmatici fomentum quantum malis, quantum procedunt ex simulatione huiusmodi ministretur, sancimus*, &c.

Postquam iste impugnatus in parte præcedenti respondit ad obiectiones appellantis contra quartam assertionem eiusdem: hic incipit respondere ad obiectiones appellantis contra quintam assertionē istius impugnati, quam reputat appellans hæreticam, & diuiditur in tres partes; quia primo replicat ipsam assertionem impugnatam, secundo recitat ipsam impugnationem, tertio ad impugnationem respondet. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti. Tertia ibi: *Profecto est hereticum.* Dicta autem assertio continet tres partes: quarum prima est, quod carentia dominii in reb. quibus Fratres Minores vtuntur, non prodest fratribus quantum ad statum perfectionis, vt per talem carentiam se valeant dicere pauperiores. Secunda est, quod carentia dominii omni temporali commodo denudati pauperiorem non efficit non habentem: tertia est quod tale dominium est verbale, nudum, ænigmaticum: & de istis patebit inferius. (*Retentio dominii.*) Intendit quod carentia dominii seu expropriatio huiusmodi non profuit fratribus sicut ex consequentibus apparebit (*quo carere se dicunt dominio*) innuit, quod in rei veritate Fratres non carent dominio huiusmodi rerum: licet dicant falsè se carere tali dominio (*omni commodo denudati*) dicunt quod tale dominium non est ab omni commodo spirituali denudatum, sicut postea ostendetur (*pauperiorem non efficit non habentem*) hoc probabunt irrationabiliter omnino dici.

Cap. LXXV.

P*Rædicta verba secundum istum hereticum S. Scripturæ ac doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ & sanctæ matri ecclesiæ obuiant & repugnant Nam ex scriptura diuina superius (vt asseris) est ostensum, quod Apostoli & eos sequentes viri perfecti ex consilio Christi proprietatem & dominium rerum temporalium omnium reliquerunt vsu rerum necessariarū ad vitæ humanæ sustentationem, cui non est licitū renunciare, contenti. Constat (secundū ipsum) quod dominium quod Apostoli in reb. omnibus temporalibus, quarum vsum habebant ex Christi consilio reliquerunt, fuit omni temporali cōmodo vsu, scil. vtili denudatum, sicut manifeste patet in rebus, quarum proprietatem & dominium vsu retento, prout euangelica testatur historia, reliquerunt, cum in consilio Christi dato de rebus temporalibus abdicandis abdicatio proprietatis & dominii earum rerum & non vsus, vt superius ostenditur, includatur. Si ergo carentia talis dominii ad perfectionem non pertinet, nec pauperiorem efficit non habentem, sicut dicta constitutio dogmatizat: Sequitur quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere consulendo, quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent. Et quod Augustin. & Hieronymus doctores ecclesiæ, & alii sancti patres institutores religionum errauerunt, qui dictum Christi consilium sequi volentes abdicationem proprietatis & dominii rerum omnium sunt professi.*

Hic impugnatus recitat obiectiones appellantis contra assertionem prædictam, quæ consistit in hoc, quod Christus talem abdicationem talis dominii consuluit, & Apostoli tale dominium reliquerunt: & similiter sancti patres religionum institutores vsu rerum necessariarum vitæ humanæ sustentatione, cui non est licitum renunciare contenti, iuxta illud Apostoli; *habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.*

(*Fuit omni temporali commodo vsu scilicet vtili denudatum*) scilicet illo tempore quo Apostoli habuerunt vsum & alii dominium.

Cap. LXXVI.

PRofecto iste haereticus, vt praeuaricator legis, notorie verba constitutionis praedictae truncate recitat illa, quae eius defectum manifeste insinuant, omittendo. Intendit enim probare dicta constitutio, quod retentio dominii praedicta facta per summum pontificem, quantum ad statum perfectionis nequaquam praedictis Fratribus profuit, quam probationem omittit haereticus supradictus, quae talis est, vt ex dictae constitutionis tenore manifestum liquet. Quod enim inquit, quantum ad statum perfectionis profuerit retentio dominii supradicta, patet, cum enim perfectio vitae Christianae principaliter & essentialiter in caritate consistat, quae ab Apostolo vinculum perfectionis dicitur: & quae vnit seu iungit aliqualiter in via hominem suo fini. Ad quam per contemptum bonorum temporalium & ipsorum expropriationem via disponitur: per hoc praecipue quod sollicitudo, quam ipsa temporalia in acquirendo, conseruando, & dispensando exigunt quamplurimum ab actu caritatis retrahens amputatur. Restat, quod si sollicitudo eadem post expropriationem huiusmodi, quae ante ipsam inerat, perseueret, ad perfectionem huiusmodi, talis expropriatio valeat nil conferre. Constat autem, quod post ordinationem praedictam non fuerunt in acquirendis aut conseruandis bonis praedictis in iudicio & extra minus solliciti, quam ante illam fuerant Fratres ipsi, quam quod sint Religiosi Mendicantes, alii habentes aliqua in commune. Credimus vtique, quod nullus sapiens probationem huiusmodi reprobabit, propter quod ipsam haereticus non expressit.

Hic impugnatus ad obiectiones appellantis contra praedictam assertionem respondet. Et diuiditur in duas partes: quia primo respondet ad obiectiones in *praecedenti capitulo* recitatas. Secundo respondet ad quasdam alias tactis in appellatione appellantis. Secunda ibi: *Ad illud autem quod inducit.* Prima diuiditur in tres, secundum quod ad tria tacta in obiectionibus praedictis respondet. Secunda ibi: *Ad hoc autẽ quod ipse dicit.* Tertia ibi: *Ad illud autẽ quod dicit.* Prima adhuc in duas diuiditur, secundum quod duo dicta in constitutione *Ad conditorem* replicat, ad ostendendum quod appellans truncate recitat illa, quae in dicta constitutione *Ad conditorem* habentur, per quae, vt dicit, defectus appellantis ostenditur. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti ibi: *Item intendit.* In prima igitur parte dicit, quod appellans truncate recitat verba constitutionis *Ad conditorem*: quia omittit rationem, per quam probatur quod talis retentio dominii facta per summum pontificem nequaquam profuit Fratribus quantum ad statum perfectionis. Est autem ratio talis. Perfectio vitae Christianae essentialiter consistit in caritate, ad quam per contemptum temporalium praecipue via disponitur, per hoc quod sollicitudo circa temporalia amputatur, ergo si sollicitudo sit eadem post expropriationem huiusmodi, quae fuit ante expropriationem: huiusmodi expropriatio ad perfectionem nihil confert, sed Fratres Minores fuerunt aeque solliciti circa temporalia post expropriationem huiusmodi, sicut ante & sicut alii religiosi mendicantes: quia fuerunt aeque solliciti circa temporalia post ordinationem Nicolai tertii de retentione dominii sicut ante, ergo talis expropriatio ad perfectionem nihil contulit eis.

Sed impugnatores probare conantur, quod in ista ratione hic adducta, quam omisit appellans, plures errores & mendacia Fratrum diffamatoria continentur. Ex quibus reprobatae impugnationes appellantis fortiores intelligentibus apparebunt. Primus autem error hic contentus, vt dicunt, est quod expropriatio, siue abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi ad statum perfectionis non pertinet. Secundus est quod ad caritatem per contemptum bonorum temporalium & expropriationem ipsorum via disponitur. Per hoc praecipue quod sollicitudo quam ipsa temporalia in acquirendo & conseruando exigunt amputatur. Tertius est quod si manet eadem sollicitudo ante expropriationem omnium temporalium, quae fuit ante dictam expropriationem, talis expropriatio ad perfectionem valet nil conferre, primum vero mendacium diffamatorium hic contentum est, quod post expropriationem huiusmodi Fratres Minores non minus fuerunt circa temporalia solliciti in iudicio & extra quam ante fuerant. Secundum est quod Fratres Minores non sunt minus solliciti circa temporalia, quam alii religiosi Mendicantes. Si autem intelligeret, quod Fratribus praedicta duo competerent ex statu suo, essent erronea reputanda.

Primus igitur error, vt dicunt isti, contentus in verbis praedictis, est quod expropriatio siue abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi ad statum perfectionis non pertinet. Quod enim hoc intendat, patet aperte. Nam dicit, quod retentio dominii supradicta Fratribus non profuit ad perfectionis statum, per retentionem autem dominii intelligit expropriationem praedictam. Nam praemissa ista conclusione probanda, quantum ad statum perfectionis nequaquam eis profuit retentio dominii supradicta: Postea in ratione, per quam istam conclusionem probare conatur, de retentione dominii nulla fit mentio, sed tantummodo de expropriatione, quare cum praemisit, quod retentio dominii eis non profuit de expropriatione intellexit. Vel si voluit distinguere inter retentionem dominii & expropriationem: oportet quod per rationem suam primo probet istam conclusionem. Expropriatio supradicta non profuit Fratribus quantum ad statum perfectionis. Et ex ista infert istam: Retentio dominii non profuit eis: & ita manifeste patet per rationẽ suam, quod intendit, quod expropriatio omniũ temporaliũ ad statum pfectionis nõ prodest. Sed quod hoc sit erroneum reputandũ isti impugnatores multipliciter probare conãtur. Dicunt enim primo, quod

detetminationi ecclesiæ Romanæ contradicit, quod per Nicolaum tertium, vt dicunt, aperte demonstratur. Ait enim Nicolaus tertius in decretali *Exiit*, sicut ostensum superius est c. 9. *Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi rerum omnium temporalium tam in speciali quam etiam in communi propter Deum meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit, quamque primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod huiusmodi abdicatio seu expropriatio spectat ad viam perfectionis. Aliter enim Christus ipsam verbo docendo & exemplo firmando viam perfectionis minime ostendisset: Apostoli etiam per doctrinæ & vitæ ipsorum alueos viam perfectionis in volentes perfecte viuere nullatenus deriuassent. Amplius, illa abdicatio seu expropriatio, quæ est ardua, difficilis propter Deum, quæ meritoria est & sancta, ad viam perfectionis spectat, sed expropriatio supradicta meritoria est & sancta secundum verba Nicolai prædicta, ergo ad viam prrfectionis spectat, & ita prodesse Fratribus potuit ad statum perfectioois. Secundo sic arguunt, illud quod à Christo consulitur volenti viam perfectionis arripere, ad statum perfectionis spectat, sed Christus abdicationem omnium temporalium consulit viam perfectionis volenti arripere, cum dicit Matth. 19. *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*, ergo huiusmodi abdicatio ad statum perfectionis spectat. Tertio sic: Paupertas Euangelica ad statum perfectionis spectat, sed abdicatio proprietatis omnium temporalium ad Euangelicam pertinet paupertatem, hæc ostensa est supra capit. 13. ergo talis abdicatio ad statum perfectionis spectat. Quarto sic: Illud quod tollit impedimentum perfectionis, aliquo modo ad perfectionem spectat, sed voluntaria abdicatio proprirtatis possessionum omnium temporalium in speciali & in communi tollit impedimentum perfectionis scilicet amoris diuini, in quo consistit perfectio: quia tollit amorem temporalium, qui est impedimentum amoris diuini, ergo abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi ad perfectionem spectat. Circa istam rationem supposita maiore tanquam certa sunt duo probanda: quorum primum est, quod voluntaria abdicatio proprietatis omnium temporalium tollit vel diminuit amorem eorum.

Secundum est, quod amor temporalium est impedimentum amoris diuini, primum probatur, nam amor temporalium ex proprietate rerum temporalium tam in speciali quam etiam in communi nascitur & augetur, testante beato Hieronymo, qui ait super Matth. 19. quia *diuitiæ habitæ difficile contemnuntur: non dicit Dominus impossibile est diuitem intrare in regnum cælorum, sed difficile.* Ex quibus verbis habetur, quod diuitiæ habitæ difficile contemnuntur: & per consequens diuitiæ habitæ facile diliguntur: quia quod cum difficultate contemnitur, facile amatur. Ex proprietate igitur temporalium amor eorum nascitur vel augetur, hoc etiam beatus Bernardus de colloquio Simonis & Iesu testatur dicens: *hæc fugiendarum diuitiarum præcipua causa est: quia vix aut nunquam sine amore valeant possideri: siquidem glutinosa nimis non modo exterior, verum etiam interior substantia nostra videtur: & facile cor humanum omnibus, quæ frequentat, adhæret.* Ex quibus verbis datur intelligi quod siue amore temporalia difficile possidentur.

His concordat beatus Augustin. qui in epistola ad Paulinum & Thearsiam ait: *Terrena diliguntur artius adepta quam concupita.* Nam vnde iuuenis ille tristis discessit, nisi quia magnas habebat diuitias. Aliud est enim nolle incorporare illa quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere: illa velut extranea repudiantur, ista *velut membra præscinduntur.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod ex possessione temporalium amor eorum augetur.

Hoc etiam Chrysostomus asserit manifeste: qui super Matth. ait: *Appositio diuitiarum maiorem accendit flammam, & vehementior fit cupido.* Ex his colligitur euidenter, quod ex possessione temporalium amor eorum nascitur vel augetur, aut etiam retinetur. Ex quo manifeste infertur, quod illud, quod tollit possessionem temporalium, tollit amorem eorum, vel diminuit, cum ergo voluntaria abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi, tollat possessionem temporalium, sequitur euidenter, quod tollit vel diminuit amorem temporalium rerum, & ita probatum est primum præmissorum.

Secundo probandum est, quod amor temporalium est impedimentum amoris diuini, hoc autem testatur beatus Augustin. qui 10. lib. confessionum loquens ad Deum ait: *Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod propter te non amat*, sed amor qui ex possessione temporalium nascitur vel augetur non est propter Deum, si enim esset tantummodo propter Deum, non esset maior, quando possiderentur, quam quando non possiderentur, ille igitur amor est impedimentum amoris Dei: quia diminuit vel tollit amorem Dei.

Item idem August. lib. 83. Quæstion. hoc aperte insinuat dicens: quod *nutrimentum caritatis est minutio cupiditatis*, ergo augmentatio cupiditatis quæ fit per amorem temporalium est impedimentum caritatis.

Item August. in eodem lib. ait: *Caritatis venenum est spes adipiscendorum temporalium*, ergo multo magis adeptio temporalium est caritatis venenum. Ex quo sequitur, quod multo fortius amor temporalium est venenum caritatis: & per consequens est impedimentum amoris diuini.

Item Hieronymus, vt habetur *12. q. 1. c. Clericus*, ait: *Si quispiam aliquid habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus*, hoc autem potissime debet intelligi de habere per amorem, qui non est propter Dominum. Ex quo patenter infertur, quod amor temporalium impedit habere Dominum: & per consequens impedit amorem Domini, quia Dominus per amorem habetur.

Quin-

Quinto eandem conclusionem, scilicet quod abdicatio proprietatis omnium temporalium ad perfectionem spectat, sic ostendunt: illud quod disponit ad perfectionem & contrariatur occasioni peccatorum, per quæ perfectio tollitur, ad perfectionem spectat, sed abdicatio proprietatis omnium temporalium disponit ad perfectionem, & contrariatur possessioni temporalium, quæ est occasio peccatorum, per quæ perfectio tollitur, ergo abdicatio proprietatis omnium temporalium ad perfectionem spectat.

Circa illam rationem sunt duo probanda: quorum primum est, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium disponit ad perfectionem. Secundum est quod possessio temporalium, cui contrariatur abdicatio supradicta, est occasio peccatorum per quæ perfectio tollitur, primum probant auctoritate Gregor. qui quarto Moralium ait: *Sunt nonnulli iustorum, qui ad apprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod cuncta derelinquere ad perfectionem disponit, imo quasi exigitur, hoc etiam testatur Ambros. qui primo lib. de Officiis ait: *non potest quis præmium accipere, nisi legitime certauerit, neque gloriosa victoria vbi non fuerunt laboriosa certamina, ideo Dominus in Euangelio: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum: non dicit, beati diuites, sed pauperes, inde enim incipitur beatitudo diuino iudicio vbi ærumna æstimatur humano.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod paupertas: & per consequens abdicatio proprietatis omnium temporalium est via ad beatitudinem in ista vita. De qua loquitur Saluator *Matt. 6.* sed illa est perfectio, vel non sine perfectione, ergo paupertas vel est perfectio vel ad perfectionem disponit. Secundo probandum est quod possessio temporalium, cui contrariatur abdicatio proprietatis omnium temporalium, est occasio peccatorum, per quę perfectio tollitur, hoc etiam testatur Greg 4. li. Moralium dicens: *Rarum valde est, vt qui possident aurum ad requiem tendant: cum per semetipsam veritas dicat, quod difficile, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cœlorum.* Ex quibus verbis colligitur, quod diuitiarum possessio impedit intendere ad regnum cœlorum, sed hoc non fit, nisi inclinando ad peccata, ergo est occasio peccatorum, hoc etiā Aug. *de verbis Domini* aperte insinuat, specialiter explicans quod est causa superbiæ dicens: *nihil est quod sic generent diuitiæ, quam superbiam, omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum, omne germen habet vermem suum, vermis diuitiarum superbia.* Et Idem de Lapsu mundi ait: *In diuitiis nil tam cauendum est quam superbiæ morbus.* Possessio igitur diuitiarum est occasio superbiæ. quod etiam sit occasio aliorū vitiorum, testatur idem Augustinus, qui de Lapsu mundi ait: *Diuitiæ ipsæ quas putatis plenas esse deliciarum, pleniores sunt periculorum:* & per consequens sunt occasiones peccatorū. Hoc etiam testatur Greg. qui super illud Euangelii *Exiit, qui seminat,* ait *Quis enim mihi vnquam crederet, si spinas diuitias interpretari voluissem: maxime cū illæ pungāt, istæ delectēt, & tamen spinæ sunt. quia cogitationū suarum punctionibus mentem lacerant: & cū vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant,* & ideo primo Moralium ait: *Solet verū abundantia tanto à timore diuino mētem soluere, quanto hanc exigit diuersa cogitare. nam dū foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur.* Ex his aliisq; quàm pluribus sanctorum testimoniis euidenter apparet, diuitias occasionē peccandi præstare, & plenas esse periculis. quod testimonio Apostolico confirmatur, qui primæ Tim 6. ait: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueū Diaboli & desideria multa & nociua quæ mergunt hominem in interitum & perditionem.* Vltimo, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium ad perfectionem pertineat, sanctorum auctoritatibus conantur ostendere. Hoc enim auctoritate B. Hieronymi probant, qui ad Rusticum monachum ait: *Si perfectus esse desideras, exi cum Abraham de patria & de cognatione tua, si habes substantiā, vende & da pauperibus si non habes, grandi onere liberatus es, nudum Christū nudus sequere: durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui perfectus esse desiderat, debet omnia vendere, & dare pauperibus: & per consequens proprietatem omnium abdicare. Item, illud quod est melius, ad perfectionem spectat, sed omnia dimittere est melius quam aliqua retinere, teste beato Augustino de Bono coniugali, qui ait: *Bonū erat quod faciebant qui de substantia sua Christo & eius discipulis ministrabant: sed melius qui omnem substantiā dimiserunt vt Christum Dominum expeditius sequerentur,* ergo omnia dimittere ad perfectionem spectat. Item his concordat Ambro. qui li. 1. de officiis ait: *Officium omne aut mediū aut perfectum, quod æque scripturarū auctoritate probare possumus, habemus enim in euāgelio dixisse Dominum: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. non homicidium facies: non adulterabis: hæc media sunt officia, quibus aliquid deest. ideo sequitur: si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & sequere me, hoc est igitur perfectum officium.* Ex his verbis datur intelligi quod vendere omnia & dare pauperibus ad perfectionem spectat Idem Beda super illud Marci 2 *Relictis omnibus secutus est eum,* ait: *Perfectam nobis abrenunciationis seculi formam tribuit, dum non solum lucra reliquit vectigalium, sed & pericula contempsit* lucra igitur & pericula mundana contemnere: & per consequens omnium abdicare proprietatem, ad perfectionem spectat. Item beatus Bernar. ait: *habetur in euangelio & perfectionis consilium & remedium infirmitatis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. hæc perfectio est. Si igitur non thesaurizare thesauros in terra perfectionis est, multo fortius abdicatio proprietatis omnium deberet perfectio reputari.* Ex his aliisq; quàm pluribus apparet (vt dicunt isti) quod abdicatio proprietatis omnium ad perfectionē spectat.

Porro quia solutio dubiorum est manifestatio veritatis: Ideo contra prædicta obiiciunt, vt ipsa plenius valeant declarare. Primo igitur ostendunt, quod abdicatio proprietatis omnium temporaliū in speciali & in communi, ad statū perfectionis non spectat, & primo sic: status episcoporū est perfectior statu quorumcunq; religiosorū: ergo est perfectior statu illorū qui abdicant prædicto mō omniū proprietatē, sed episcopi nō abdicant omnium proprietatē: ergo talis abdicatio ad perfectionem non pertinet. Secundo sic; illud sine quo potest quis esse perfectus, ad statū perfectionis non pertinet: sicut illud sine

quo

quo potest quis esse homo, ad naturam hominis minime spectat, sed aliquis potest esse perfectus sine abdicatione huiusmodi, patet de patribus veteris testamenti, qui sine abdicatione perfecti fuerũt, multi etiam religiosi sunt in statu perfectionis absq; abdicatione huiusmodi. Tertio sic: in Collationibus patrum dicit Abbas Moyses: *ieiunia vigilias, meditatio scripturarum, nuditas ac priuatio omnium facultatum non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt.* Ex quibus verbis patet quod abdicatio temporalium est tantũ modo instrumentum perfectionis, sed sicut abdicatio omniũ temporalium est instrumentum perfectionis, ita etiã possessio diuitiarũ est instrumentũ perfectionis, est enim instrumẽtũ caritatis, quo caritas Christi per opera misericordiæ indigentibus subuenit proximorum: sicut patet de Thobia qui de facultatibus suis ex perfectione caritatis esurientes alebat, nudisq; vestimenta præbebat, & mortuis atq; occisis sepulturam sollicitus exhibebat, imo diuidebat vnicuiq; prout poterat de facultatibus suis *Thobi. 1.* Idem patet de Iob & aliis patribus veteris testamenti. Idem etiam patet de multis in nouo testamento, non ergo plus pertinet ad statum perfectionis abdicatio omnium temporalium, quam diuitiarum possessio. Quarto specialiter ostenditur, quod rationes non concludunt, nam auctoritates adductæ non loquuntur de rebus paruis necessariis sustentationi humanæ: sed tantum modo de possessione magnarum diuitiarum, ergo per eas probari non potest, quod abdicatio omnium rerum temporalium priuatarum & magnarum ad statum perfectionis spectat. Item non loquitur de abdicatione diuitiarum in communi: sed tantum modo in speciali, ergo probari nõ potest, quod abdicatio proprietatis omnium in speciali & in communi ad statum perfectionis spectat, hoc confirmatur: quia bona communia pertinent ad perfectionem caritatis, quæ omnia facit communia, ergo abdicare proprietatem communium, non facit ad perfectionem. Ad euidentiam solutionis istorum dicunt isti esse sciendum, quod aliquid pertinere ad perfectionem quadrupliciter potest intelligi, vno enim modo pertinet aliquid ad perfectionem: quia est de se perfectio essentialiter, & isto modo caritas & actus meritorius diligendi Deum ad perfectionem spectant. Secundo modo pertinet aliquid ad perfectionem: quia est arduum quid & difficile, impedimenta perfectionis primo modo dictæ tollens vel diminuens & ad ipsam disponens, & isto modo abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi & graues vigiliæ, perpetua continentia, singularia ieiunia, abdicatio propriæ voluntatis & huiusmodi ad perfectionem spectant. Tertio modo potest intelligi aliquid ad perfectionem spectare: quia ex magna perfectione procedit, siue sit difficile & arduum, siue non sit difficile: sicut multi sancti viri ex perfectione magna, dispensationem rerum ecclesiarum communium & episcopatus, ac dignitates alias receperunt: quia ex perfectione caritatis curas huiusmodi non ex ambitione vel auaritia susceperunt, imo quantum licuit renuerunt, & tales præcipue sunt idonei ad regendum, teste Augustino, qui, vt habetur *8 q. 1. cap. qui episcopatum*, ait: *Ocium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit percipienda atq; intuenda veritati vacandum est. si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem.* Huic etiam concordat Grego. in Registro, vt habetur eisdem *causa & quæstione c. in scripturis.*

Est autem aduertendum, quod iste modus non in omnibus differt à secundo, in hoc enim quodam modo conuenit cum secundo, quod vtrobique illud, quod ad perfectionem pertinere dicitur, est quodammodo difficile: sed diuersimode, quia in secundo modo hoc, quod ad perfectionem pertinet, est difficile naturæ corruptæ. Sicut naturæ corruptæ & hominibus suas passiones sequentibus est difficile omnia dimittere, sæpe ieiunare, perpetuo continere, & alterius se subiicere voluntati: sed illud quod ad perfectionem pertinet tertio modo, est facile naturæ corruptæ & hominibus secundum inclinationem passionum viuentibus: sed hominibus in diuino amore fundatis est difficile: sicut magnas recipere dignitates, hominibus suas sequentibus passiones est facile, hominibus tamen perfectis considerantibus tales dignitates esse plenas periculis spiritualibus est difficile, propter quod sancti viri antiquitus cum magno timore & tremore ac difficultate maxima huiusmodi officia receperunt. Quarto modo potest aliquid intelligi ad perfectionem pertinere: quia potest qualitercunq; ad perfectionem disponere, & isto modo omnis actus bonus siue sit facilis siue difficilis, potest dici ad perfectionem pertinere, & sic aliquid pertinet ad perfectionem in vno, & eius contrarium pertinet ad perfectionem in alio: quia diuersi diuersimode & sæpe per contraria ad perfectionem disponuntur. Secundum dicunt esse sciendum, quod illa, quæ dicuntur pertinere ad perfectionem secũdo modo, dicuntur pertinere ad statum perfectionis secundum quod modo loquimur de pertinentibus ad statum perfectionis: an autem omnes alii modi vel aliqui, aut quis tantum modo pertineant vel pertineat ad statum perfectionis dicunt ad præsens esse minime indagandum. Tertio dicunt esse sciendum, quod status perfectionis vocatur ille status, qui supra obligationem ad perfectionem habendã primo modo dictam, ad quam omnes obligantur, obligat assumentes ad aliqua quæ ad perfectionem secundo modo pertinere noscuntur: quia obligat ad aliqua ardua & difficilia naturæ corruptæ & hominibus suas sequentibus passiones. Quarto dicunt esse sciẽdum: quod diuersi status non ad omnia eadem ardua & difficilia secundo modo obligant assumentes: & ideo non est inconueniens, quod vnus status excedat alium in vno, & excedatur ab eodem in alio. Secundo prædicta ad præiactas obiectiones respondere nituntur, vnde ad primam dicunt: quod licet status episcoporum sit multis perfectior statu religiosorum abdicantium proprietatem omnium in communi & in speciali: in hoc tamen non est perfectior scil. quantum ad esse in actuali paupertate, in quo non est perfectior quacunq; religione votum paupertatis habente, similiter etiam quantũ ad abstinentiam

& mul-

& multa alia non est perfectior statu religiosorum. Ad secundam dicunt, quod licet illud sine quo potest aliquis esse perfectus, non sit perfectio primo modo dicta: potest tamen ad statum perfectionis spectare: quia multa spectant ad statum perfectionis, quæ non sunt perfectio primo modo dicta: sed sufficit quod sint perfectiones secundo modo dictæ: & quod assumentes talem statum ad ipsas obligentur. Vnde sicut aliqua pertinent ad perfectionem hominis dupliciter: quia quædam sunt, sine quibus non est homo completus scilicet omnia membra, quædam sunt sine quibus non est homo perfectus perfectione secunda, cuiusmodi sunt scientiæ, pulcritudo, fortitudo, virtutes & huiusmodi: ita aliquid pertinet ad perfectionem Christiani catholici, sine quo non est perfectus Christianus catholicus perfectione prima: & tale est principaliter charitas, & minus principaliter fides & spes. Aliquid autem quasi secundario pertinet ad perfectionem Christiani catholici, sine quo non est perfectus omni perfectione secundaria, sicut virginitas, & tale quid est proprietatem omnium abdicare in speciali & in communi: sine hoc tamen in actu potest aliquis esse perfectus, sed non potest esse perfectus in summo, sine tali abdicatione, secundum præparationem animi, & isto modo sancti patres in veteri testamento & perfectissimi religiosi obtinent abdicationem secundum præparationem animi: non tamen habuerunt in actu omnem perfectionem secundariam. Ad tertiã dicunt: quod verum est, quod huiusmodi abdicatio est instrumentum perfectionis primo modo dictæ, sicut nec abdicatio proprietatis omnium in speciali est perfectio primo modo dicta. Perfectio enim primo modo dicta non potest male haberi nec fieri vel assumi, sed abdicatio proprietatis omnium siue in speciali tantum, siue in speciali & in communi, potest male assumi, quia malo fine: quemadmodum hypocritæ multa ardua & difficilia faciunt, vt ab hominibus videantur. Cum vero dicitur, quod sicut abdicatio proprietatis omnium est instrumentum perfectionis: ita etiam diuitiarum possessio est instrumentum perfectionis. Dicunt isti: quod verum est, quod tam abdicatio omnium diuitiarum, quam earum possessio potest esse instrumentũ perfectionis: sed aliter & aliter, nam abdicatio omnium est instrumentum arduum & difficile fragilitati humanæ: diuitiarum autem possessio non est instrumentum arduum neq; difficile fragilitati humanę cũ sit appetibilis secundũ naturam corruptam viuentibus, secundo quia licet abdicatio omniũ postquam facta esset inuoluntaria & coacta, posset esse radix aliquorum malorũ: hoc tamen non esset nisi in quantum quodammodo esset mutata in possessionem diuitiarum secundum desiderium animi, & propter hoc non ita est occasio peccatorum, sicut est diuitiarum possessio, propter quod abdicatio proprietatis omnium in speciali & etiam in communi pertinet ad perfectionẽ secundo modo, sed possessio diuitiarum potest dici pertinere ad perfectionem tertio modo, sed communiter loquendo illa quæ pertinent ad perfectionem, tertio modo, magis dicuntur pertinere ad imperfectionem quam ad perfectionem: quia secundum se quodammodo sunt imperfecta, licet ex aliqua circũstantia, vel circumstantiis possint in casu esse perfecta, vel ex perfectione procedere, & ideo nunquã dicuntur pertinere ad statum perfectionis: quia ardua & difficilia ad statũ perfectionis pertinere noscuntur. Sed forte dicet aliquis, quod non solum ardua & difficilia ad statũ perfectionis spectant, sed etiam quædam alia spectant ad statum perfectionis: sicut ad statum prælatorum, qui est status perfectionis, spectat docere, corrigere, punire & huiusmodi, ergo licet possessio diuitiarum non sit quid arduum & difficile: tamen poterit spectare ad statum perfectionis: & videtur quod specialiter spectet ad statum prælatorum, qui est status perfectionis. Nam de statu prælatorum spectat punire delinquẽtes, delinquentes autem sine potentia puniri non possunt, potentia autem sine diuitiis non habetur, ergo sine possessione diuitiarum prælati delinquentes conuenienter punire nõ possunt, ergo possessio diuitiarum ad statum pertinet prælatorum. Ad hoc dicunt isti, ꝙ aliqua esse difficilia dupliciter potest intelligi, vno modo, quia cum difficultate, rite & legitime exercentur & sic docere, regere, corrigere & huiusmodi, quæ ad statum pertinent prælatorum, possunt inter difficilia computari. Aliter possunt aliqua intelligi difficilia, quia à suas passiones sequentibus cum difficultate appetuntur: & sic docere, regere, punire, & huiusmodi non sunt difficilia reputanda, propter quod concedunt, quod aliqua, quæ non sunt illo modo difficilia, hoc est difficiliter & raro à suas passiones sequentibus appetita, pertinent ad statum perfectionis, & maxime prælatorum: sicut docere, regere, iudicium facere, corrigere, punire & huiusmodi: tamen dicunt quod possessio diuitiarum non per se pertinet ad statũ prælatorum: quia possessio diuitiarum, tum propter sollicitudinem quam requirit, tum propter amorem inordinatum & alia vitia, quæ sepe nascuntur ex ipsa retrahit ab aliis, quæ per se ad statum pertinent prælatorum, propter quod Apostoli non solum possessionem & proprietatem diuitiarum, sed etiam dispensationem ipsarum, absque omni proprietate, quemadmodum aliqui Fratres Minores, modo res quibus vtuntur Fratribus suis dispensandas penitus reliquerunt: & ad huiusmodi dispensationem faciendam septem diaconos elegerunt, sicut patet *Actuum 7*. Cum igitur nunquam fuerunt perfectiores prælati quam fuerunt Apostoli, neque quo ad vitam, neque quo ad statum: sequitur, quod diuitiarum possessio ad statum prælatorum nequaquam per se poterit pertinere.

Verumtamen dicunt esse sciendum, quod aliquid pertinere ad statum prælatorum dupliciter potest intelligi, scilicet vel per se & essentialiter, sicut paupertas, castitas, & obedientia per se & essentialiter pertinent ad statum religiosorum perfectorum. Aliter aliquid potest pertinere ad statum prælatorum, quasi per accidens, propter defectum vel negli-

negligentiam aliorum: sicut dicunt Iuristæ, quod ad prælatum sæpe pertinet supplere negligentiam iudicis secularis. Primo modo possessio diuitiarum neque communium, neque specialium pertinet ad prælatos. Secundo modo possessio diuitiarum maxime communium ad prælatos poterit pertinere: sic antiquitus prælati communia possidebant, hoc est detinebant & dispensabant. Quia enim tunc temporis prælati alios, scientia, fide, sanctitate & industria præcellebant: imo alii erant quasi oues respectu ipsorum, expediens communitati fidelium existebat, quod prælati bona communia susciperent dispensanda, si autem postea prælati fuissent, vel nunc essent auaritia & aliis vitiis magis quam laici irretiti: expediret communitati fidelium bona communia committere laicis iustis, bonis & industriis dispensanda.

Sed forte dicet aliquis, quod bona ecclesiæ pertinent ad proprietatem & dominium ecclesiæ, ergo contra prælatorum voluntatem non debent committi aliis quibuscunque.

Ad hoc dicunt nonnulli, quod bona communia, quæ vocantur, & quodammodo sunt ecclesiæ quo ad dominium & proprietatem, primo & principalissime post Deum, sunt totius communitatis fidelium quo ad dominium & proprietatem, vel illius partis totius communitatis, quæ ab aliis distinguitur, quæ etiam omni dominio & communitati etiam qualicunque fidelium respectu bonorum communium renunciauerunt: si tamen sunt aliqui tales, communia enim bona à fidelibus oblata Deo ad duo principaliter ordinantur, scilicet ad Deum honorandum, & ad fidelium indigentias releuandas. Ordinantur enim ad Deum honorandum, vt fiant ecclesiæ libri, ornamenta & alia quibus Deus specialiter honoratur & colitur. Ordinantur etiam ad fidelium indigentias releuandas: sed fidelium, sicut testatur Hieronym. vt habetur *12. quæst. 1. duo sunt genera*: vnum quod diuino officio mancipatur, sicut sunt religiosi & alii ecclesiastici viri. Aliud est illorum, qui non sic diuino officio mancipantur, sicut sunt laici. Primis dispensanda sunt bona communia, etiam si propria habeant ad se sustentandum: quia nemo tenetur suis stipendiis militare, secundis non sunt bona communia conferenda, nisi propria bona deficiant, tunc enim sunt bona communia quibuscunque fidelibus, si sufficiunt eroganda: & ideo bona communia omnibus fidelibus communia quodammodo sunt censenda. Omnibus enim fidelibus vel omnibus, exceptis illis qui bonorum communium ecclesiæ dominio renunciauerunt: si qui sunt tales, sunt communia quo ad dominium & proprietatem aliqualem, quæ scilicet est potestas vendicandi rem, seu pro re in iudicio litigandi. Quantum etiam ad facultatem per ipsa suas indigentias releuandi, sunt omnia omnibus communia, sed diuersimode: quia omnia omnibus sunt communicanda, licet aliter & aliter.

Primo enim generi fidelium sunt communicanda, licet ipsi habeant propria, quibus valeant suis necessitatibus subuenire. Aliis, nisi deficientibus propriis, sunt minime communicanda: sicut si sunt pauperes non habentes victum & vestitum, vel captiui vnde possint se redimere non habentes: & consimiliter de aliis in quibuscunque necessitatis articulis constitutis est dicendum, hoc per sacros canones posset copiose probari: sicut patet *12. q. 4. cap. aurum & c. sicut omnino*, & multis aliis locis, & ita bona ecclesiæ sunt quodammodo communia omnibus: & in hoc communitas fidelium ecclesiam primitiuam quodammodo imitatur, licet enim non imitetur in hoc, quod nullus illorum habuit aliquid proprium: in hoc tamen imitatur, quod sicut illis omnia erant communia, ita modo omnibus fidelibus aliqua, non omnia sunt communia. Sed quæret aliquis, quomodo ergo ista bona dicuntur ecclesiæ, ex quo sunt communitatis fidelium? Ad hoc dicunt, quod sicut bona vnius monasterii, vel vnius episcopatus, aut ecclesiæ alterius collegialis, vel etiam non collegialis, dicuntur bona talis episcopi vel decani, aut talis monasterii vel ecclesiæ: & tamen principalius sunt bona tota totius ecclesiæ: & principalius sunt bona capitis clericorum, quam clericorum quorumcunq;. Ita etiam oblata Deo dicuntur bona ecclesiæ vel clericorū, & tamen sunt principalius bona communitatis fidelium. Quia sicut non obstante quod episcopus bona sibi deputata pōt in iudicio vendicare & agere pro eis: papa nihilominus omnem talem potestatē principalius noscitur obtinere, si per communitatem fidelium est tota potestas clericorum super communia oblata Deo tributa papæ, non tamen sic, quin illam posset communitas fidelium reuocare: sic non obstante, quod communitas clericorum habet aliquale dominium in bonis communibus, tamen communitas fidelium principaliorem potestatem habet in eisdem: imo principalissimam habet post Deum. Ex his igitur patet, vt dicunt, quod possessio diuitiarum nequaquam per se pertinet ad prælatos, cum igitur dicitur, quod ipsi habent corrigere & punire, dicunt quod ad ipsos pertinet corrigere & punire pœna spirituali, scilicet excommunicatione. Pœna vero corporali: puta incarceratione, exilio vel huiusmodi pertinet ad eos punire inuocato auxilio brachii secularis.

Si vero deficeret eis brachium seculare: tunc propter defectum vel negligentiam brachii secularis possent per se vti aliquali potentia ad crimina delinquentium corrigenda, quemadmodum multi sancti episcopi propter defectum bonitatis iustitiæ & industriæ in secularibus dispensationem bonorum communium susceperunt, propter quod dicunt nonnulli, quod si laici essent ratione bonitatis industriæ & zeli boni communis ita sufficientes, sicut prælati: melius esset & magis consonum scripturæ diuinæ dicenti: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*: quod prælati prædicationi, orationi & officio diuino intenderent: & laici dispensationi bonorum com-

muni-

peniū implicaretur: sicut si clerici inferiores essent æqui boni, iusti & industrii, æque bonum cōmune zelantes, melius esset exemplo Apostolorū, ꝗ orationi & ministerio verbi intendere satagentes septē Diaconos elegerūt, ꝗ cōmunia dispensarent, ꝙ clerici inferiores ad cōmunia dispensandū idonei, cōmunia possiderent: ꝙ ꝑlati spiritualibus tota mente incumberent: & tunc ꝑlati, qñ inuenirent seculares voluntarios ad iustitiā faciendā, non indigerent potentia ad puniendos malos: vbi vero laici inuocati negligerent, vtile esset ꝑlatos habere potentiam impios coercendi. Et ideo in tali casu vtile esset prælatos vel clericos obedientes ꝑlatis, bonorū cōmunium possessionē habere, imo posset esse casus, ꝙ laici omnia bona Ecclesiæ possiderent. Si enim omnes clerici fierent hæretici, omnia bona eorū essent ad laicos deuoluta, non quo ad ꝓprietatem, sed quo ad licitā detentionem. Quamdiu postea non inuenirentur clerici, nisi fures, adulteri, percussores, gulosi, ebriosi, discordias seminantes, & vitiis aliis inuoluti, congrueret ꝙ bona communia per laicos bonos & industrios dispensarentur. Ad quartam obiectionem dicunt isti: quod quædam auctoritates loquuntur de omnibus rebus temporalibus paruis & magnis: quædā vero licet loquantur primo & vocaliter de magnis diuitiis, tamen ꝓportionabiliter de paruis debent intelligi: q̄a quantū ad hoc, idē est iudicium de toto & de parte: & de magno & paruo. Et ideo sicut abdicatio magnarum diuitiarum ad statū perfectionis spectat: ita etiam abdicatio paruarū ad statum perfectionis spectat. Sed dicet aliquis ꝙ non est simile de magnis diuitiis & de paruis. Primo quia amor diuitiarum; superbia & alia vitia non sequuntur paruas diuitias, sed solummodo abundantes. Ergo abdicare paruas diuitias ad statum perfectionis non pertinet. Itē, id non pertinet ad statum perfectionis, cuius contrariū ex charitate ꝓcedit. Sed habere diuitias cōmunes ex charitate procedit, quia charitas non quærit quæ sunt sua, sed magis intendit cōmunibus. Ergo carere cōmunibus diuitiis ad statum perfectionis non pertinet. Ad primam istorum dicunt isti, ꝙ licet paruas diuitias non sequatur tantus amor temporaliū, neq; superbia tanta, neq; etiam vitia alia ita grauia in eadem specie, sicut sequuntur diuitias abundantes, tamen aliq̄s amor & aliqua superbia ac alia vitia sequuntur ex paruis diuitiis. Quod patet, quia illud, ꝙ sine dolore nequaq̄ amittitur, sine amore minime possidetur. Sed paruæ diuitiæ nequaq̄ amittuntur sine dolore. Ergo hoc amore nullatenus possidentur. Item, vnusquisq; plus diligit rē propriā quantumcunq; paruā q̄ alienam. Ergo aliq̄s amor sequitur possessionē rerum paruarū: & consimiliter est de alienis vitiis. Ad secundum dicunt, ꝙ cum aliquis facit res suas esse cōmunes, duo ibi intelliguntur. Nam talis res aliquas cōmunicat aliis: & nihilominus res easdē quantū ad dominium & aliqualē proprietatē quodā modo retinet sibi, scil. in cōmuni. Primū à charitate ꝓcedit: secundū vt cōmuniter ab amore sui procedit multo fortius qñ aliq̄s non facit res suas cōmunes, sed res alienas acq̄rit in cōmuni, q̄uis ad statū pfectionis pertineat nolle habere res proprias in speciali, tamen velle habere rerū dominiū in cōmuni ad statum pfectionis pertinet. Nec hoc p se regulariter ex charitate procedit: q̄uis non sit impossibile ꝙ ex charitate procedat: sicut nec impossibile ꝙ retentio diuitiarū propriarū ex charitate procedat. Cū igitur dicitur, *charitas nō quærit q̄ sua sunt*: hoc est dictū Apostolicum plenum veritate: sed cū dicitur, *intēdit cōmunibus*, hoc verum est, quemadmodū largiri Eleemosynā, & diuitias proprias dispensare ex charitate procedit. Cū hoc tamen stat, ꝙ sicut melius est omnia dare & cū Christo egere, q̄ diuitias dispensare: ita melius esset omnia relinquere & cum Christo omni ꝓprietate speciali & cōmuni carere: qui tamen habet res cōmunes, nec vult eas dimittere, si conuenienter & cum debitis circumstantiis intendit istis communibus poterit esse in statu perfectionis, sed non in statu altissimæ paupertatis.

Secundus error (vt dicunt) contentus in verbis istius impugnati superius recitatis, est: quod ad charitatem per contemptum bonorum temporalium & expropriationem ipsorum via disponitur per hoc ꝓcipue, ꝙ sollicitudo q̄ ipsa temporalia in acq̄rendo, conseruādo, & dispensando exigūt, amputatur. Hoc enim esse erroneū ꝓbare nituntur. Primo sic: ille q̄ caret amore temporaliū, magis disponitur ad charitatē, q̄ ille qui caret sollicitudine temporalium: quia amor temporaliū est plurimū malorum occasio, & magis obuians amori diuino, q̄ sollicitudo circa temporalia. Ergo magis disponitur via ad charitatē per amputationem amoris inordinati temporalium, quam per amputationē sollicitudinis circa temporalia. & ita falsum est, ꝙ via ꝓcipue disponitur ad charitatem per amputationē sollicitudinis circa tēporalia. Secundo sic: sicut vnusquisq; magis disponitur ad charitatē ꝑ bonā affectionē interiorem, quā ꝑ opus exterius. Ita vnusquisq; magis disponitur ad charitatem per amputationem malæ affectionis interioris, quam ꝑ amputationem operis exterioris, cum opus exterius non sit bonum vel malum, nisi propter actū interiorē. Cum ergo amor inordinatus temporaliū sit affectio interior, & sollicitudo sit exterior: magis disponitur via ad charitatē per amputationem amoris, quam per amputationē sollicitudinis. Tertio sic: magis disponitur via ad charitatem per amputationem impedimenti, ꝙ directe tollit vel diminuit actum charitatis, quam per amputationem illius, ꝙ non ita tollit vel diminuit actum charitatis. Sed amor inordinatus temporalium directe tollit vel diminuit actum charitatis vt ex præcedentibus euidenter apparet. Sollicitudo autem, quam exigunt temporalia, non ita tollit vel diminuit actum charitatis: quia licet sollicitudo, ad quam inclinant tēporalia, mediante amore, ad quem primo inclinant, tollat vel diminuat actum charitatis: tamen sollicitudo quam exigunt temporalia, non ita tollit vel diminuit actum charitatis, cum talis sollicitudo possit ex charitate procedere. Vnde multi retinentes diuitias proprias vel communes sæpe ex charitate, vt eas dispēsent vtiliter in operibus misericordiæ ex charitate mouentur: & per consequens sollicitudo non ita tollit vel diminuit actum charitatis, sicut amor temporalium inordinatus. Præcipue ergo via disponitur ad charitatem per amputationem amoris inordinati temporalium. Quarto sic:

Amputatio sollicitudinis, quam exigunt temporalia, sæpe ex stultitia aut pigritia vel negligentia prouenit. Vnde Prou. 24. sic scribitur: *Per agrum hominis pigri pertransiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat.* Ex quibus verbis colligitur, quod carentia sollicitudinis, quam exigunt agri & vineæ, nonnunquam ex stultitia & pigritia prouenit. Ergo carentia vel amputatio sollicitudinis non præcipue ad charitatem disponit: sicut nec stultitia nec pigritia ad charitatem disponit.

Tertius error, vt dicunt, contentus in verbis prædictis, est quod si manet eadem sollicitudo post dictam expropriationem, quæ ante ipsam inerat, talis expropriatio ad perfectionem valet nil conferre. Quod enim hoc sit erroneum, probare conantur. Primo ducendo ad hæresim manifestam. Nam si manente eadem sollicitudine expropriatio temporalium ad perfectionem valet nil conferre: cum expropriatio temporalium fiat per votum paupertatis, sequitur quod si manet eadem sollicitudo circa temporalia post votum, quæ fuit ante votum, votum paupertatis ad perfectionẽ valet nil cõferre. Sed qua ratione votum paupertatis manente eadem sollicitudine ad perfectionem valet nil conferre, eadem ratione votum castitatis manente eadem castitate, & eadem ratione votum obedientiæ, si aliquis non plus obediret post votum quam ante, sicut sæpe accidit, ad perfectionem valeret nil conferre, & per consequens eadem ratione omne votum supra bonum quod vouetur ad perfectionem vel bonitatem conferret, quod est erroneum manifeste. Constat enim, quod consilium datur de voto. Ait enim Propheta: *Vouete & reddite.* Consilium autem est de meliori vel saltem de bono. Ergo vouere est bonum. Vbi autem bonum additur bono finito, totum redditur melius. Ergo manente eadem sollicitudine ipsa expropriatio per votum paupertatis ad perfectionem aliquid confert. Præterea virtus est circa arduum & difficile. Sed actus vouendi paupertatem est magis arduus & magis difficilis, quam amputare sollicitudinem circa temporalia. Ergo est actus magis virtuosus. Ex quo sequitur, quod manente eadem sollicitudine, ipse actus vouendi ad perfectionẽ aliquid confert: imo magis confert ad perfectionem & ad statum perfectionis, quam amputatio sollicitudinis, quia per votũ paupertatis firmatur quis in statu perfectionis, puta in religione: non autem per amputationem sollicitudinis: Ergo magis confert ad statum perfectionis, quam amputatio sollicitudinis. Et ita per tale votum magis disponitur via ad charitatem, quam per amputationem sollicitudinis, quod est contra primam assertionem superius impugnatam. Amplius, professio religionis in rite profitentibus aliquid confert ad perfectionem. Sed sæpe eadem sollicitudo & etiam maior sine peccato: Imo meritorie manet post professionem in multis religiosis, quam ante in nouitiatu inerat. Sæpe enim professi ex merito obedientiæ laudabiliter sunt magis solliciti circa temporalia acquirenda, conseruanda, & dispensanda, quam fuerunt dum erant nouitii. Ergo manente eadem sollicitudine professio ad perfectionem aliquid confert: & per consequens quamuis maneret eadem sollicitudo circa temporalia, sicut sæpe eadem, vel maior est in Fratribus Minoribus post expropriationem, quam ante inerat, quia illa expropriatio fit, quando profitentur, tamen ipsa expropriatio ad perfectionẽ valet aliqd conferre. Impugnatis assertionibus supradictis, quas isti reputant erroneas, mendacia diffamatoria quæ (vt dicunt) continentur in verbis prædictis, conantur detegere. Dicentes, primum mendacium esse, quod Fratres Minores post expropriationem huiusmodi non fuerunt minus solliciti in iudicio & extra, circa temporalia, quã fuerant ante: quia secundũ eum Fratres Minores non fuerunt expropriati ante ordinationem Nicolai tertii, & secundũ ipsum non fuerunt dicto modo minus solliciti post ordinationẽ quam ante. Ergo non fuerunt minus solliciti post expropriationẽ quam ante. Sed hoc constat esse falsum, vt dicunt, quia ante expropriationem prædictã poterant habere dominiũ & proprietatem rerũ, & pro ipsis in iudicio litigare, quæ post minime facere poterant quia ante dictã expropriationẽ fuerunt seculares vel nouitii, & tam seculares q̃ nouitii poterant habere, & nonnulli habuerunt rerũ dominiũ & proprietatem. Nonnunquã etiam aliqui nouitii aliter fuerunt de rebus suis solliciti ante expropriationẽ, q̃ post expropriationem. Ergo non est generaliter verum, quod nõ minus fuerunt solliciti post expropriationem quam ante. Secundum mendacium est, vt dicunt, quod Fratres Minores non sunt minus solliciti circa temporalia in iudicio & extra, quã sint alii religiosi mendicantes, quod constat esse falsum. Quia nulla sollicitudo circa temporalia est aliis religiosis mendicantibus interdicta, quin eadem sit æque districte Fratribus Minoribus interdicta. Multæ autem sollicitudines circa temporalia sunt Fratribus Minoribus interdictæ, quæ aliis nullatenus interdicuntur. Patet de pertractatione pecuniæ, imo etiam de receptione pecuniæ, quia pecuniam non possunt, nec per se, nec per interpositam personam recipere. Et constat quod sæpe de facto Fratres perdunt vtilitatem, quæ ex pecunia poterit prouenire propter hoc, quod per se ipsos pecuniam nequaq̃ recipere possunt. Pro nulla etiam re valent in iudicio litigare, nec de facto litigant. Si enim de facto præsumerent pro rebus temporalibus litigare, sicut faciunt sæpe alii religiosi mendicantes, constat quod nec religiosi alii, nec clerici, nec laici sunt eis ita fauorabiles, quin contra eos excipiendo, quod non possunt in iudicio litigare, ipsos omni modo impedirent ab actione sua. Et ita constat, quod de facto nec in iudicio nec extra sunt solliciti circa temporalia, sicut Religiosi alii mendicantes.

(*Verba constitutionis prædictæ truncate recitat.*) Verum est, quod nõ recitat omnia verba: tamen recitat illa, quæ sibi sufficiunt. (*Illa quæ eius defectum manifeste insinuant omittendo*) Imo dicunt isti, sicut ostensum est, omittendo illa quæ intentionem ipsius appellantis declarant, & quæ istum impugnatum in multis errare, quæ appellans non tetigit manifestant. (*Retentio dominii*) intendit per retentionem dominii expropriationem omnium temporalium. (*Via per hoc disponitur.*) Per amputationẽ, scil.

[illegible] nordinat temporalium, & etiam per votum paupertatis. (*Restat quod si sollicitudo* [illegible] *expropriationem huiusmodi qua ante ipsam uterat perseueret ad perfectionem huiusmodi talis expropria*[illegible] *nil conferre.*) Illud dicunt esse falsum & infertur ex falso, vt ostensum est. & nihilominus dicũt, [illegible] phistice ex falso antecedẽte concluditur: quia quando plura dispon ũt ad aliquid vnu [illegible] um plus & alia minus ex carentia minus disponentis in summo gradu, non potest argui quod alia [illegible] ponunt. Et ideo esto quod amputatio sollicitudinis circa temporalia præcipue disponet [illegible] aritatem, ex hoc non sequeretur, quamuis sollicitudo non esset totaliter amputata: sed mane[illegible]rius, quod alia nihil conferrent ad charitatem: imo possent multum conferre, quã[illegible] ut illud quod summe disponeret. (*Post ordinationem prædictam.*) Hoc insinuat quod [illegible] at o Fratrũ Minorum, scilicet abdicatio proprietatis omniũ temporaliũ in speciali & in [illegible] non fuerit ante ordinationem Nicolai tertii, quod est manifeste falsum: quia istam abdicationẽ [illegible] eatus Franciscus, & omnes Fratres sequentes vsq; ad tempus præsens. (*Quamq; sint religiosi mẽ*[illegible]*antes alii*) Hoc dicunt esse falsum, vt probatũ est. (*Credimus vtiq; quod nullus sapiens probationẽ huius*[*modi reprobabit.*]) Dicunt quod omnis sapiens probationẽ huiusmodi reprobabit: qa, vt dicunt, in ex[illegible]bilibus e[illegible]oribus fermentatur. (*Propter quod ipsam hæreticus non expressit.*) Dicunt quod appellans [illegible]r Theologiæ sacrę solennis, quem iste idiota præsumit temerarie hæreticum appellare, non [pr]opter efficaciam rationis prædictæ ipsam omisit exprimere, cum peccet aperte tam in materiã [q]uam in forma, sicut euidenter probatum existit: sed ipsam non expressit, quia caussa breuitatis pro[illegible] dimisit errores contentos in ipsa indiscussos.

C A P. LXXVII.

ITem intendit probare dicta constitutio, quod quantum ad hoc quod propter carentiam talis dominii, se pau[illegible] *Fratres ipsi dicere valeant: quam si res ipsas cum ille, quo carere se dicunt, dominio obtinerent: non pro*[*fuit*] *retenti*[illegible] *dominii supradicta. Quod (vt sequitur) probat. Licet enim prædecessor noster prædictus Dominium* [illegible]*tarum rerum,* [illegible]*ua ipsis Fratribus offerri seu conferri, aut alias obuenire contingeret: quarum tamen vsum facti ha*[*beret*], *licet or*[illegible] *vel Fratribus antedictis vsu simplicis facti prædictis Fratribus reseruato, in se & Romanam Eccle*[*siam*] *rec*[illegible]*duxerit, ac libere pertinere decreuerit, vt superius est expressum: attento tamen ipsorum Fra*[*trum*] *vt*[illegible]*di modo, & eius effectu, & patientia, circa modum Romana Ecclesia subsecuta, non ipse vsus Fratrum dici debet. sed potius Romana Ecclesia dominium esse simplex. Quis enim simplicem vsuarium dicere poterit, cui rem vsuariam licet permutare, vendere, aut donare, proculdubio hæc natura repugnant vsuario, nec ad vsuarium pertinent, quæ tamen de rebus mobilibus antedictis faciunt Fratres ipsi. Quod autem dominium Romana Ecclesia reseruatum simplex censeri debeat, ex hoc patet, quod ex ille nullo eidem Ecclesiæ temporale obuenit hactenus commodum, nec speratur quod obuenire debeat in futurum: cum nec intentio reseruantis, nec ipsorum Fratrum fuerit, quod ad quemcunque alium quam ad Fratres dictarum rerum perueniret compendium: quod proculdubio modus ipsorum Fratrum, & Romana Ecclesia subsecuta patientia euidentius declarauit. Et quod talis fuerit inten*[*tio*] *ordinatoris, etiam ex hoc patet: quod illarum rerum sibi & Ecclesiæ Romanæ dominium duntaxat retinuit: quarum vsum facti licet habere Ordini & Fratribus antedictis. Talis autem dominii carentia re in præsenti, ac spe in futurum omni commodo denudati, quo ad paupertatem temporalem, quam altiorem præ mendicantibus aliis in communi habentibus sibi vendicant dicti Fratres, pauperiorem non efficit non habentem. Ex prædictis probatum e*[*uidenter*] *credimus, quod attento vsu dictorum Fratrum rerum, in quibus vsum facti simplicem asserunt se habere,* [*&*] *patientia Apostolicæ Sedis, eos pauperiores carentia talis dominii non effecit.*

In parte ista impugnatus replicat rationem factam in constitutione *Ad conditorem*: per quam [pro]ba[t]ur quod carentia dominii, quo carent Fratres Minores, nõn reddit eos pauperiores, quam [si h]aberent dominium: quam rationem omisit appellans. Dicit ergo, quod retentio dominii qu[illegible] Fratres, non profuit ipsis, vt per eam essent pauperiores. Quod probatur: quia licet Ro[manus] [illegible]ex dominium rerum, quibus vtuntur Fratres sibi retinuerit, attentis tamen Fratrum vten[di mo]do, & circa eundem modum patientia Romanæ Ecclesiæ subsecuta, vsus Fratrum non debe[t dici s]implex sed dominium Romanæ Ecclesiæ debet dici simplex. Hæc ratio continet duas parte[s] [illegible]arum primam probat ibi: *Quis enim simplicem*: quam probat sic. Ille non est simplex vsuari[us] cui [licet] rem vsuariam permutare, vendere, & donare. Hæc faciunt Fratres de rebus, quibus v[tun]tur. E[rgo] non sunt simplices vsuarii: & per consequens vsus eorum non est simplex. Postea ibi *quod a*[illegible]*m dominium*, probat secundam partem, scilicet quod dominium Romanæ Ecclesiæ est sim[plex] [illegible] benti nullum prouenit commodum temporale, nec speratur quod prouenire debeat [illegible]. S[ed] tale est dominium rerum, quibus Fratres Minores vtuntur: quia nec fuit intentio [illegible] intent o Fratrũ quod ex di[ctis] rebus alicui alteri temporale commodum prouenitet. Er[go] [illegible] Romanæ Ecclesiæ [illegible]plex. Sed propter carentiam dominii omni temporali co[illegible] dati, quale est dominiu[m] [si]mplex, non est carens pauperior. Ergo propter caren[ti]am [illegible] non sunt Fratres paupe[ri]ores.

Se[d] [im]pugnatores dicunt, hæc verba plurea continere errores. Ad cuius euidentiam dicunt p[illegible] m. quod dominium vocat dominium simplex, dicentes: quod dominium sim[illegible]ar dominium simpliciter inutile, quod non est verũ dominiũ, sed dominium solum mod[illegible] [no]n [e]st dominiũ. Hoc ex dictis suis probatur expresse. Nam constat, quod domini[um] simulat[um] [tem]porale nudũ & ænigmaticũ est dominium inutile, spiritualiter præcipue, cum simula[ta] sint inutilia reputanda, quamuis temporaliter inueniantur vtilia. Dominium etiam simulatum

 non

non est verum dominium. Dominium vero verbale, nudum & ænigmaticum [illegible] dominium reputatur. Sed prædictum dominium Romanæ Ecclesiæ est simulatum, verbale, nudum & ænigmaticum secundum istum: cum aperte dicat in constitutione *Ad conditorem*: *Nolentesq; in posterum pretextu seu pallio talis dominii verbalis, nudi & ænigmatici tanta bona, quanta dicti Fratres faciunt infici, ac fomentum tanti mali, quanta procedunt ex simulatione huiusmodi ministrare.* Ex quibus verbis non solummodo patet, quod dictum dominium est simulatum, verbale, nudum & ænigmaticum: sed etiam ex eis colligitur euidenter, quod secundum istum tale dominium est inutile, imo nociuum, cum dicat dicto dominio multa bona infici, & multis malis ministrari fomentum. Et ita patet quod dominium simplex vocat hoc dominium inutile, fictum, & nociuum. Hoc viso dicunt isti, quod in prædictis verbis quatuor principaliter continentur errores. Quorum primus est, quod per carentiam dominii Romanæ Ecclesiæ reseruati Fratres Minores non possunt dici pauperiores. Secundus est quod dominium rerum, quibus Fratres Minores vtuntur, Romanæ Ecclesiæ reseruatum est simplex prædicto modo accipiendo simplex. Tertius est quod dominium omni temporali commodo denudatum est inutile. Quartus est quod carentia dominii omni commodo temporali denudati non efficit pauperiorem non habentem seu carentem tali dominio. Alios errores, mendacia & contradictiones dicunt isti contineri in verbis prædictis, de quibus super literam apparebit.

Est igitur primus error hic contentus, quod propter carentiam dominii Romanæ Ecclesiæ reseruati Fratres Minores non possunt dici pauperiores. Quod enim hoc sit erroneum, multipliciter probare conantur. Primo sic. Sicut per adeptionem veri dominii aliquis dicitur ditior, ita per carentiam dominii veri aliquis dicitur pauperior. Sed dominium rerum, quibus vtuntur Fratres Romanæ Ecclesiæ reseruatum est verum dominium. Illud enim dominium, quod alicui tribuit potestatem agendi, vel defendendi, ac etiam vtendi & dispensandi est verum dominium. Propter hæc enim & similia dicitur aliquod dominium esse verum dominium. Sed dominium Romanæ Ecclesiæ reseruatum in huiusmodi rebus est tale: quod per ipsum potentialiter cui competere potestas agendi & defendendi in iudicio: ac etiam vtendi & dispensandi: quia si illud dominium reseruatum Romanæ Ecclesiæ dimitteretur Fratribus, hæc omnia competerent Fratribus Minoribus, sicut hæc omnia competunt aliis religiosis mendicantibus, & aliis respectu rerum quibus vtuntur, & quarum habent aliquale dominium. Ergo tale dominium est verum dominium: licet non sit ita plenum dominium, sicut dominium, quod habent laici in rebus suis. Sicut igitur per adeptionem talis dominii dicitur aliquis ditior: Ita per carentiam eiusdem dominii dicetur aliquis pauperior: & per consequens Fratres Minores per carentiam talis dominii vere dicuntur pauperiores. Sed forte dicet aliquis, quod propter adeptionem talis dominii non dicitur quis ditior. Nam Papa propter adeptionem talis dominii non est ditior: & per consequens Fratres propter carentiam talis dominii non sunt pauperiores: quia si propter alicuius dominii adeptionem non est quis ditior, nec propter eiusdem dominii carentiam, est quis pauperior. Quod autem Papa propter adeptionem talis dominii non sit ditior, ostenditur. Nam per illud dominium, per quod habenti nulla potestas acquiritur specialis, sed omnem potestatem agendi, defendendi, vtendi, dispensandi, & similia faciendi, habet quis sine tali dominio, sicut cum tali dominio non fit ditior. Papa autem absq; reseruatione talis dominii haberet in rebus, quibus Fratres Minores vtuntur, omnem potestatem prædicta & consimilia faciendi [illegible] habet cum reseruatione talis dominii. Ergo Papa propter reseruationem talis dominii non fit ditior. Et per consequens Fratres propter carentiam eius dominii non sunt pauperiores. Ad soluendum plene istam obiectionem dicunt isti impugnatores, quod oportet inquirere qualem potestatem habet Papa super res aliorum religiosorum & clericorum. Ad hoc enim sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt, quod ex intentione fidelium, diuersæ res diuersis sunt Ecclesiis, monasteriis, & aliis collegiis assignatæ, à quibus sine culpa, & absq; causa sufficienti & rationabili, etiam manifesta auferri non debent. Dicunt enim, quod in traditione rei suæ quilibet potest imponere legem, quam vult, maxime quæ non est legibus improbata. Cum igitur Ecclesiæ & collegia aliqua ex donatione fidelium sint ditata & dotata, potuerunt fideles ditando, & dotando Ecclesias talem legem imponere, quod à nullo viuente, nec etiam à Papa tollerentur bona collata Ecclesiis sine culpa earum, & absq; causa rationabili sufficienti & manifesta: tales enim leges, conditiones, aut pacta non videntur legibus reprobata: imo nec videtur, quod possent iustis legibus reprobari. Et hæc videtur fuisse intentio regum & principum, quando Ecclesias construxerunt, & monasteria, quæ & multis diuitiis dotauerunt. Propter quod de facto, quando Papa de bonis Templariorum post cassationem eorum voluit ordinare, plures patroni seu fundatores locorum ipsorum in multis partibus restiterunt expresse dicentes, quod intentio progenitorum & antecessorum eorum fuit solummodo bona illa Templariis pro defensione fidei assignare. Et ideo ipsis destructis bona ipsorum ad successores dantium fuerunt legitime deuoluta: & sic dicta bona o[illegible]pant vsque ad præsentem diem. Alii dicunt, quod Papa in omnibus bonis Ecclesiæ habet ple[illegible]dinem potestatis, sic quod potest ipsa in iudicio vendicare & defendere, & ad quoscunque v[illegible]us, ad quos data sunt conuertere. Et secundum istam opinionem secundam distinguendum est de rebus, quibus Fratres vtuntur. Quædam enim eis dantur vel offeruntur à viris Ecclesiasticis de b[illegible]is Ecclesiæ: & illarum Papa non acquirit de nouo quodcunque dominium, sed dom[illegible]niu[illegible] reseruat, inquantum nullum dominium Fratribus ipsis concedit: nec offerentes vel dantes aliquod in Fratres transferunt dominium. Et quantum ad istas res distinguendum est [illegible] adeptionem dominii & reseruationem seu retentionem dominii: quia istarum rerum Papa, per hoc quod Fratribus offeruntur vel dantur, nullum acquirit dominium, sed dominium quod prius habuit re[illegible]net sibi, nullum

[illegible]um dominiũ Fratribus concedẽdo. Sic non eſt de aliis religioſis: quia etiam talium rerum quam[illegible] ſecundum iſtam opininionem nullum dominium Papæ depereat, tamen aliquod dominium re[illegible]oſi alii nanciſcuntur: quemadmodum qui accommodat ſeu concedit alii veſtem ſuam, cum poteſtate reuocandi quandocunq; ſibi placuerit, nihil amittit. Ita enim poteſt libere facere de veſte, quod placet, ſicut prius: & tamen alius acquirit poteſtatem vtendi veſte, quam prius non habuit. Aliæ ſunt res, quæ de bonis propriis à laicis vel clericis ſunt oblatæ vel datę. Et illarum Papa acquirit dominium tale, quale habet in bonis communibus. Intentio enim dantium ſeu offerentiũ, niſi ſecus exprimant, eſt ꝙ hoc fiat de rebus illis, quomodo Fratrum ſtatui competit, ſicut Eccleſia ordinauit. Fra[illegible]m autem ſtatui competit, quod illarum rerum Fratribus non acquiratur dominium. Eccleſia autẽ or[illegible]nauit, quod dictarum rerum in Eccleſiam transferatur dominiũ: & quod Fratres licite vtantur ei[illegible]ẽ, quãdiu Papæ placuerit. Et ꝓpter illas res Papa fit ditior tunc quando res huiuſmodi taliter Fratribus conceduntur. Propter primas autẽ Papa non fit ditior, qñ Fratribus Minorib[9] conceduntur: ſed factus fuit ditior ꝓpter eas, qñ primo collatæ fuerunt Eccleſiæ. Et ita ſtat argumentũ: ꝙ ex quo ꝑ adeptionẽ talis dominii, habens dominiũ tale eſt ditior. Sequitur quod Fratres carentes tali dominio ſunt vere & realiter pauperiores: quam ſi tale dominium obtinerent. Secundo ſic arguunt: Fratres Minores ſunt pauperiores propter carentiam dominii, quod retinent ſeculares in quibuſdam rebus, quibus vtuntur, ſcil. in quibuſdam locis quæ inhabitant. Ergo à ſimili ſunt pauperiores propter carẽtiam dominii, ꝙ in aliis rebus quibus vtuntur retinet ſibi Romana Eccleſia: quia qua ratione carentia dominii quarundã rerum facit eos pauperiores, carentia dominii aliarũ rerum facit eos pauperiores. Antecedens probatur. Nã conſtat ꝙ ille à quo res ꝓtioſæ licite & ad libitũ alterius poſſunt ab eo auferri, eſt pauperior, quam ſi haberet dominium quo poſſet res illas retinere contra voluntatem alterius & eas in iudicio defendere. Sed ſi Fratres haberent dominium locorum, quæ patroni ſeu fundatores aut dantes ſibi reſeruant, poſſent ea contra eorum voluntatem tenere, nec patroni ſeu dantes poſſent Fratres licite ad libitum ſuum expellere; ſicut nunc poſſunt eos ad libitum licite, etiam abſq; cauſſa expellere. Ergo Fratres propter carentiam talis dominii in illis rebus ſunt pauperiores. Amplius, carentia dominii, quod poteſt care vendi, reddit carentem pauperiorem. Sed dominium locorum & aliarum rerum, quibus vtuntur Fratres, quod ſibi retinent concedentes, poteſt care vendi. Multi enim inuenirentur mercatores, qui pro illo dominio magnam darent pecuniam. Auari enim & Fratribus indeuoti, qui nullum ius ſuum dimitterent pro tali dominio: ex quo per illud dominium poſſent ſibi res retinere, & ſi detinerentur per iudicium recuperare non modicam libenter offerrent pecuniam, & emerent dominium ſupradictum. Quo empto Fratres expellerent, nec Fratres nec alius nomine cuiuſquam poſſet tales emptores propter retentionem rerum huiuſmodi infeſtare. Ergo carentia dominii talis reddit Fratres ipſos pauperiores. Rurſus, Fratres vtentes locis & domibus ac aliis rebus, quarum dominium ſibi retinent concedentes, non ſunt ditiores propter huiuſmodi, quam ſunt alii quibus precarium vel commodatum conceditur. Et ita conſtat, quod Fratres propter carentiam talis dominii pauperiores ſunt cenſendi. Confirmatur, quia conſtat quod qui habent vſum iuris vel vſumfructum, plus iuris habẽt in rebus, quarum habent vſum iuris & vſumfructum, quam habeant Fratres Minores in rebus quarum dominium ſibi retinent laici concedentes eaſdẽ. Se[illegible] tales vſuarii & vſufructuarii ſunt pauperiores, quam ſi illarum rerum haberent dominium, & n[illegible]us alius haberet vſum iuris, nec vſumfructum ipſarum. Ergo multo fortius Fratres ſunt pauperiores quam ſi haberent dominium talium rerum, quibus vtuntur quod ſibi retinent concedentes, & pe[illegible]n[illegible]equens ratione eadem ſunt pauperiores propter carentiam dominii quod ſibi Eccleſia Romana reſeruat. Tertio ſic arguunt: Expropriati ſunt pauperes. Ergo magis expropriati ſunt magis pauperes. Sed qui carent quocunq; dominio vero ſunt magis expropriati, quam illi qui habent tale ver[illegible]m dominium. Vnde autem dominium quo valet quis pro temporalibus nomine ꝓprio vel ſui collegii in iudicio litigare, eſt verum dominium, non falſum neq; fictum. Ergo qui carent omni dominio, quo valet quis in iudicio litigare, ſunt magis expropriati, quam ſi tale dominium haberent. Ex quo ſequitur, ꝙ ſunt magis pauperes. Sed Fratres propter carentiam dominii Romanæ Eccleſiæ reſeruati non poſſunt ꝓ rebus illis in iudicio litigare. Ergo propter carentiam talis dominii ſunt magis expropriati: & per conſequens pauperiores. Quarto ſic arguunt: Illi qui realiter magis à temporalibus el[illegible]gantur, ſunt pauperiores. Sed Fratres Minores ſecundum Nicolaum tertiũ in decretali *Exiit*, propter carentiam omnis dominii in ſpeciali & in communi, magis à temporalibus elongantur. Ergo propter carentiam talis dominii ſunt pauperiores. Quinto ſic: Illi qui habent altiſſimã paupertatem ſunt pauperiores quam illi, qui non habent eam. Illi autem, quia carent tali dominio, habent alt[illegible]mam paupertatem. Qui autem habent tale dominiũ, non habent altiſſimã paupertatem. Hoc patet per [illegible]nocentiũ 5 qui dicit, *aliam paupertatẽ eſſe, habere pauca propria propter Deum: altiorem qua nulla habet pro[illegible] habet tamen in communi: altiſſimam, qua nihil habet in hoc mundo, nec in proprio nec in cõmuni.* Ergo q[illegible]nt tali dominio, propter talem carentiã ſunt pauperiores. Sed ad hoc iſte impugnatus reſpondet in [illegible]nſtitutione, *quia quorundã* dicens, quod Innocent. 5. hoc dixit non vt Papa, ſed vt frater Petrus de [illegible]harentaſia in quadam *Poſtilla ſua*. Licet hæc reſponſio ſua ſit colorata: quia non omnia d[illegible] ſummorum pontificum, præcipue quæ non ſolenniter auctoritate Papali diffiniunt, ſunt antea [illegible]: tamen ratio ſtat, quia conſtat, quod illa paupertas eſt altior, quæ caret aliquo, qu[illegible] tinet ad diuitias, quam illa quę habet illud. Sed dominium cõmune aliquo modo ad dominium ſpectat. Alı[illegible]ter enim religioſi magnas poſſeſſiones habentes nullo modo eſſent ditiores, quam reli-

qui esset capax dominii, in nullo Fratrum statui obuiaret: hoc tamen reipublicæ minime expediret. Et ideo quod ecclesia rerum multarum, quibus Fratres vtuntur, habet dominium, hoc de voluntate dantium vel non contra voluntatem ipsorum per ecclesiam ordinatum exstitit, quæ ex causa hoc potuit ordinare. Et ideo licet à principio Ordinis ecclesia Romana nullarum rerum, quibus vtebantur Fratres, habuisset dominium, sicut postea noscitur habuisse: status Fratrum propter hoc in nullo fuisset mutatus. An autem à principio Ordinis Romana ecclesia habuit vel non habuit dictarum rerum dominium, nolunt isti ad præsens inquirere. *(Ac libere pertinere decreuerit)* Dicunt isti, quod nullæ res ecclesiæ, quæ sunt communes, ita libere pertinent ad Papam, sicut multæ res libere pertinent ad laicos multos: quia, vt dicunt, Papa non habet plenum dominium super res quascunque ecclesiæ, nec potest de eis aliter ordinare, quam ipsas ad honorandum Deum vel ad releuandas necessitates fidelium dispensando. Et ideo dicunt, quod peccat mortaliter parentes vel aliós aliter, quam ordinatum est de voluntate dantium per sanctos patres de communibus bonis ditando: & ipsi ditati de necessitate salutis restituere eadem bona tenentur, & ipse bona alienata vel successor suus, si ipse non fecerit, repetere obligatur, in tantum quod si non fecerit, quilibet fidelis potest iudicare absque omni temeritate Papam ditantem & alios ditatos in peccato mortali existere. Cum igitur dicitur, tales res ad Romanam ecclesiã libere pertinere: debet intelligi, quod ita libere pertinent res huiusmodi ad dominium Romanæ ecclesiæ, sicut quæcunq; aliæ res ecclesiæ, quas sibi soli reseruat, & nõ cõmittit aliis dispensandas. *(Attento tamen ipsorum Fratrum Minorum vtendi modo)* Istud dicunt isti non esse additum, nisi ad diffamandum: quasi modus vtendi Fratrum non esset consonus dictis eorum, cum dicunt se omni carere dominio: vel quasi non esset consonus regulæ, quam ipsi vouent, vel declarationibus summorum pontificum. Nam modus vtendi Fratrum in nullo variat naturam dominii, quo carent Fratres: nec modus vtendi ipsorum facit ipsos ditiores, etiam si esset modus vtendi illicitus. Vnde etiam fur, qui vtitur rebus pretiosis furtim sublatis, non est propter hoc realiter ditior reputandus. Ergo consimiliter, licet Fratres vterentur rebus illicite, non essent propter hoc veraciter ditiores: quia per talem vsum illicitum nec dominium nec ius aliquod in rebus acquirerent. *(Et patiẽtia circa modum Romana ecclesia subsecuta.)* Hoc etiã dicitur friuole (vt dicunt isti) quia patientia Romanæ ecclesiæ non mutat in aliquo naturam dominii. *(Non ipse vsus Fratrum dici debet, scilicet simplex.)* Hic aperte contradicit Nicolao tertio, qui asserit talem vsum dici simplicem.) *Sed potius Romana ecclesia, dominium esse simplex.* Hoc probatum est esse falsum: quia illud dominium est verum dominium, quo valet Romana ecclesia res Fratrum in iudicio vendicare, & eas à Fratribus auferre, & aliis elargiri. *(Quis enim simplicem vsuarium dicere potest, cui rem vsuariam licet permutare, vendere, aut donare)* Dicunt isti, quod hic videtur vocare simplicem vsuarium habentem vsum rei absq; omni iure vtendi: & sic accipiendo dicunt, quod licere alicui rem permutare, vendere, & donare potest intelligi dupliciter, scil. auctoritate propria, vel sui collegii, aut auctoritate alterius. Primo non licet simplici vsuario rem vsuariam dicto modo permutare, vendere vel donare. Secundo modo licet, sicut seruo & famulo licet auctoritate domini equum permutare, vendere, & donare, si Dominus ei dederit talem potestatem, quod facere potest, nullum dando ei dominium: sicut etiam famuli mercatorum nonnullas res dominorũ suorũ permutant, vendunt, & quandoque donant vel dant *(Hæc natura repugnant vsuarii.)* Dicunt quod hæc non repugnant naturæ vsuarii, licet non necessario competant vsuario. *(Nec ad vsuarium pertinent.)* Verum est in quantum vsuarius est: tamen sibi non repugnant: Et ideo possunt sibi competere per licentiam aliam specialem. *(Quæ tamen de rebus mobilibus antedictis faciunt Fratres ipsi.)* Verum est: non tamen auctoritate propria, sed auctoritate summi pontificis. Et ideo de rebus etiam immobilibus, quarum dominium sibi laici reseruant, non possent hoc facere, si ipsi laici Fratribus hæc duxerint interdicenda: de licentia autem ipsorum bene possent. *(Quod autem dominium Romana ecclesia reseruatum simplex censeri debeat.* Hic notant quidam istorum duo. Primum est, quod Papa & clerici dicuntur aliquomodo habere dominium seu proprietatem rerum ecclesiasticarum: quod nonnulli pertinaciter negant, quamuis hoc supra *cap. 2.* probatum extiterit. Hoc tamen sic aliis auctoritatibus satagunt confirmare, vt habetur *extra de præscriptionibus cap. si diligenti*, ait: *Cum iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatem beati Petri pertinere* &c. & 10. q. 2. c. si œconomus: *sicut habetur post statutum aut tempus & placitum redditum ipsorum proprietate ad ius & dominium ecclesiasticum recurrente firmiter, ita vt fine completo vno spacio, quod inter eos fuerit constitutum, seu mortis suæ tempore, si hoc quoq; conuenerit, is qui possessionem ecclesiasticam & ecclesiasticorum redditum vsufructum habendi gratia pacto interueniente susceperat, non minus quam alterius tanta quantitatis quanta acceperat redditus, cum ipsorum prædiorum dominia in rebus immobilibus totum colonis & mancipiis ecclesia derelinquat.* Et Gregorius, vt habetur 12. q. 2. cap. *sicut ecclesia*, ait: *Sicut ecclesia proprias res amittere non debet* &c. Ex his aliisq; verbis quam pluribus patet aperte, quod aliquo modo Papa & alii clerici habent dominium & proprietatem ecclesiasticarum rerum. Nec obstat quod dicit Alexan. 4. vt habetur *extra de donationibus c. fraternitatem*, quod scil. *episcopus & quilibet prælatus, ecclesiasticarum rerum est procurator, non Dominus*: quia ibi accipitur *Dominus* pro illo, qui habet dominiũ plenũ, ita quod potest de re ad libitũ ordinare: & si alienauerit, alienatio per aliũ reuocari nõ potest. Ex isto modo etiã Papa non est Dominus ecclesiasticarũ rerũ, quia ei nõ licet de rebus ecclesiæ facere quod sibi placuerit, sed tenetur de ipsis certis modis & non aliis ordinare. Hæc Papa Symachus testatur aperte, vt habetur 2 quæst. 2. *non liceat Papæ prædia ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod non licet Papæ prædia ad libitum alienare, & per consequens ratione consimili non licet Papæ de aliis rebus ecclesiæ ad libitum ordinare. Non enim tunc Symachus voluit

legem successori suo potestatiue imponere, quia hoc non potuit, cum non habeat imperium par in parem: sed quid non liceret Papæ, voluit declarare. Secundo notant isti, quod istud dominium non est simplex, vt iste vocat simplex, licet possit dici simplex aliquo modo, sed tunc non esset ad propositum istius in aliquo (*Ex hoc patet quod ex illo nullum eidem ecclesia temporale obuenit hactenus commodum nec speratur quod obuenire debeat in futurum*) Ex hoc notant isti, quod iste ponit pro causa, quare dominium supradictum est simplex, idest, verbale, nudum & ænigmaticum & simulatum, quia scil. ex illo nullum obuenit commodum temporale, nec speratur quod obuenire debeat in futurum. Ex quo concludunt isti, quod iste nullum reputat commodum spirituale. (*Cum nec intentio reseruantis nec ipsorum fratrum fuerit quod ad quemuis alium quam ad fratres dictarum rerum prouenirет compendium*) Dicunt quod ex hoc in nullo variatur dominium, nec propter hoc debet dici tale dominium verbale & ænigmaticum, præsertim cum Papæ liceat dictam intentionem mutare, quandocunque sibi placuerit, sicut dominium regis in aliqua ciuitate vel castro in nullo mutatur, licet intendat quod alius seruiens sibi recipiat eiusdem compendium, etiam si promisisset alicui dare aliquod castrum. Adhuc non esset eiusdem dominium variatum in aliquo. Ergo multo magis propter talem intentionem non variatur tale dominium. (*Quod proculdubio modus ipsorum & Romana ecclesia subsecuta patientia euidentius declarauit.*) Scilicet talem fuisse intentionem sed non declarauit, quin Papa alius posset dictam intentionem mutare. (*Quarum vsum facti licet habere ordini & fratribus antedicto.*) Hic expresse contradicit etiam vocaliter his, quæ sæpe & multis modis conatus est defendere & probare. Quia sæpe asseruit, quod vsus facti quarumcunq; rerum sine consumptibilium vsu siue non consumptibilium vsu haberi non potest: quia non potest esse in rerum natura. Hic autem dicit sententialiter & vocaliter, quod licet fratribus habere vsum facti. (*Talis autem dominii carentia* &c.) Hoc totum improbatum est prius. (*At spe in hoc futurum*) hoc non impedit veritatem dominii nisi carentia illius spei esset ex necessitate, non ex libera voluntate, cum potestate ad placitum dimittendi carentiam illam. (*sibi vendicant*) Quia secundum istum fratres Minores non sunt realiter pauperiores, quam religiosi alii mendicantes, sed solo nomine sine re sunt pauperiores (*Pauperiorem non efficit non habentem.*) Dicunt isti, quod sicut aliquis non dicitur diues, vel ditior propter actualem actum vtendi: quia tunc rex esset ditior, quando vteretur vestibus preciosis, quam si vestibus vilibus vteretur: sed dicitur aliquis ditior propter dominium & alia iura, quæ habet in rebus siue vtatur siue non; siue etiam intendat vti, siue non intendat vti; siue etiam intendat sibi retinere, siue intendat aliis erogare: quia vsus actualis & intentio vtendi in futurum: non faciunt aliquem ditiorem. Sic etiam non dicitur aliquis pauperior propter vsum viliorum rerum: nec propter intentionem vtendi vilioribus: sed dicitur quis pauperior vel minus pauper propter carentiam dominii & aliorum iurium in temporalibus maiorem vel minorem: & propter hoc carentes tali dominio sunt pauperiores, quam si dictum haberent dominium. Alias enim ecclesia magno tempore oberrasset tale dominium inutiliter retinendo. (*Attento vsu dictorum Fratrum*) Hoc calumniose & diffamatorie additur, vt dicunt isti: quia hoc nihil facit ad hoc, quod fratres Minores pauperiores vel minus pauperes sunt censendi. (*Vsum facti simplicem asserunt se habere.*) Ex hoc notant isti, quod iste realiter imponit, quicquid imponit de simplici vsu facti communitati Ordinis, & appellanti. Et ita patet, & dicunt esse certum, quod appellans nullam dicit nouitatem: sed perseuerat tantummodo in assertione, quam totus Ordo à principio defensauit.

Cap. LXXVIII.

AD hoc autem quod ipse dicit, quod ex hoc sequitur, quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere, quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent consulendo. Dicimus falsum esse, quod hoc consuluit Apostolis nec discipulis suis ad minus quod non haberent in communi: & de hoc dicetur latius in obiectionibus contra constitutionem, Cum inter, *per istum hæreticum factu.*

In ista parte respondet ad secundum, quod in prædicta obiectione tangit appellans, scilicet quod Christus tribuisset simulatam & fallacem doctrinam volentibus ad perfectionem attingere, scilicet quod omnia relinquerent consulendo, dicens: quod hoc est falsum, quia hoc non consuluit Apostolis nec discipulis, saltem quod non haberent in communi.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hoc errorem asserit manifestum, etiam præter hoc ad rationem appellantis non respondet. Quod asserat manifestum errorem, dicunt esse patens: cum dicat, quod Christus non consuluit Apostolis, nec discipulis, quod omnia relinquerent quo ad dominium & proprietatem: de quo dictum est prius, & amplius inferius inquiretur. Secundo dicunt, quod ad obiectionem appellantis non respondet, cum appellans de Apostolis & discipulis Christi nullam ibi specialem faciat penitus mentionem: sed absolute sine alia modificatione accipiat, quod Christus consuluit volentibus ad perfectionem attingere, quod omnia relinquerent, quo ad dominium & proprietatem in communi: quod ex Euangelio constat esse certissimum, etiam licet hoc consilium Apostolis & suis discipulis non dedisset. Nam constat Christum dixisse petenti, quæ esset via perfectionis: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Vbi Christus in persona illius interrogantis omnibus volentibus ad perfectionem attingere consuluit, quod omnia relinquerent, quo ad dominium & proprietatem, tam in speciali quam etiam in communi: quia qui omnia vendit & dat pauperibus, omnia relinquit etiam tam in speciali quam in communi, sicut supra

Et ex hoc posset inferri, quod Christus hoc consuluit Apostolis & suis disci- hanc ad perfectionem attingere: nisi diceretur, quod Christus eos plusquam a- altare specialiter non excepit: quod probabilitatem non habet. (*Simulatam & fal- tribuit &c.*) Si abdicatio talis dominii non est nisi quid simulatum, vt iste dicit. (*Di- tum est quod hoc consuluit Apostolis.* Hoc non accepit appellans: sed accepit, quod hoc consuluit volentibus attingere ad perfectissimam paupertatem realiter, & non solum se- separationem animi tamen verum est, quod hoc consuluit Apostolis, sicut post ostendetur. *quod non haberent in communi.*) Hoc dicunt esse falsum: quia per donationem factam pauperi- dimittuntur etiam in communi.

Cap. LXXIX.

A*d illud quod dicit, quod etiam ex prædictis sequitur, quod Augustinus & Hieronymus, & alii sancti patres institutores errauerunt: qui dictum Christi consilium sequi volentes abdicationem proprietatis & rerum omnium sunt professi. quod mentitur aperte: quia nullus illorum exceptis fratribus Mi- abdicauit à se, nec suis Fratribus res quantum ad proprietatem & dominium in communi, imo eis secun- dum suas regulas licet & licuit habere etiam res immobiles in communi.*

Hic respondet ad tertium, quod in prædicta obiectione tangit appellans, quod scilicet sancti onum institutores errassent sequendo consilium Christi supradictum dicens, quod falsum est, nullus illorum præter Fratres Minores abdicat proprietatem & dominium in communi.

ed dicunt isti, quod iste non respondet ad rem, sed euasiones friuolas nititur inuenire: quia ad tum, in quo fundatur consequentia appellantis, non respondet. Fundatur enim illatio appel- lantis in hoc medio, quod qua ratione carentia dominii in communi non efficit carentem pauperio- rem, consimili ratione carentia dominii in speciali non reddit carentem pauperiorem: quia sicut pro- pter dominium speciale dicitur quis ditior: ita etiam propter dominium commune dicitur quis di- tior aliquo modo: quamuis non ita diues propter dominium commune, sicut propter dominium speciale. Si igitur propter carentiam dominii in communi non dicitur quis pauperior: sequitur ne- cessario, quod etiam propter carentiam dominii in speciali non dicetur quis pauperior. Cum igitur sancti patres religionum aliarum, quam Fratrum Minorum institutores abdicauerunt proprieta- tem omnium in speciali intendentes per hoc consilium Christi imitari prædictum, quamuis non in supremo gradu dicti consilii, cupienteque sic imitando dictum Christi consilium pauperiores existe- re, sequitur quod errauerunt aperte, si propter carentiam dominii non sunt carentes pauperiores. Quod sequitur necessario, si propter carentiam dominii communis non sit quis pauperior. Nequa- quam igitur appellans supposuit, quod sancti prædicti omnia abdicauerunt in communi: sed suppo- suit medium memoratum, quo concesso sequitur conclusio, quam intulit. Dicunt tamen isti, quod tendunt, quod per omnia sit simile de carentia dominii specialis & communis: sed quantum hoc est simile, quod si carentia dominii communis non reddit carentem pauperiorem, nec ca- rentia dominii specialis reddit carentem pauperiorem. Nec est inconueniens, quod diuersæ causæ cant eundem effectum, & tamen quod vna illarum causet effectum intensiorem, & alia minus intensum. Et vt dicunt possunt solui cauillationes, quas posset quis proteruus contra prædictam rationem adducere. *sequi volentes*) quantum ad abdicationem proprietatis omnium in speciali. (*Exceptis Fratribus Mi- ic patet, quod etiam secundum istum Fratres Minores abdicant proprietatem omnium in ,& ita vel Regula Fratrum Minorum est illicita, vel hoc est licitum reputandum.

Cap. LXXX.

A*d illud autem quod inducit Leuitici vltimo, vbi dicitur, quod omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum Domini sunt: & illi sanctificantur. Et quod Num. 18. loquens de perfectione Leuitarum Dominus di- aliud possidebunt decimarum oblatione contenti: quas in vsus eorum & necessaria separaui. In vsus, inquit, non in dominium dixit.*

arte iste impugnatus ad quædam alia, quæ obiecit appellans, nititur respondere. Et di- duas partes, secundum quod ad duo respondet. Secunda pars ibi: *Ad illud quod dicit.* Prima in d ur: quia primo ponit obiectionem. Secundo suam subdit rationem in parte immediate st autem obiectio de Leuitis quod Leuitæ habuerunt vsum rerum, quarum Deus habuit dominium. unt isti impugnatores, quod iste impugnatus ad obiectiones appellantis nesciens re- ba appellantis truncate recitat: ea per quæ euidenter conuincitur astute propter simpli- so ns. Ad cuius euidentiam verba ponunt integre appellantis: quæ in sequenti e euacuant. Verba autem appellantis sunt hæc. *Præterea scriptura sacra Leuitici vltimo nes decimæ terræ siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt & illi sanctificantur, & Num. de perfectione eitarum dicit: Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsus aria separaui. In vsus, inquit, non in dominium. Ex qua scriptura sacra patet, quod dominium omni- um siue de pomis siue de frugibus terræ, quas res de vsu consumptibilibus esse constat, est Dei, & vsus mi- licuit quod tale dominium Dei est omni temporali commodo denudatum. E. secundum hanc hereticalem doctri- Dei verbale, ænigmaticum & simulatum est censendum: quod dicere vel sentire est hereticum & insanum.*

Præterea

Praterea ecclesia Romana in sacris canonibus docet de rebus ecclesia quod dominium rerum est Dei sine corporis eius mystici, quod est ecclesia: & vsum & dispensatio earum est pralatorum ecclesia. Et August. in libr. de facultatibus ecclesia dicit: quod Dei sunt ea, qua ecclesia conferuntur: & quod ipsa res, siue sint vestes siue aliqua vasa, sunt ad vsum ministrorum eius. Romani etiam pontifices, qui hactenus fuerunt, in rebus temporalibus vsu consumptibilibus & non consumptibilibus, qua fratribus Minoribus offeruntur, dantur vel conceduntur, dominium ecclesia seruauerunt & retinuerunt, vsu tantummodo simplici facti ipsis Fratribus derelicto: diffinientes, quod carentia talis dominii est meritoria, sancta & perfecta: & quod Christus & Apostoli viam perfectionis ostendentes abdicationem huius dominii docuerunt, & quod retentio siue reseruatio talis dominii omni temporali commodo denudati cum concessione vsus, facta pauperibus non est fructuosa domino, cum sit meritoria ad aeterna, & professioni pauperum opportuna, quodq; tanto censetur vtilior, quanto commutat temporalia pro aeternis: sicut clare patet in decretali pradicta, Exiit qui seminat. Ex pradicto igitur errore sequitur, quod ecclesia catholica in pradictis errauit: ac per consequens in articulum fidei: Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, sub quo continetur, quod ecclesia catholica errare non potest in fide vel moribus, error pradictus vehementer impingit. Vnde dicta doctrina est haeretica merito iudicanda: tum quia scriptura sacra per quam fides probantur articuli, contradicit; tum quia errorem ecclesia catholica imponit, & eius doctrina & determinationibus manifeste repugnat. Et hic articulus valde diffuse in appellatione prolixa clarius continetur. Hæc sunt verba appellationis ad quæ vt isti dicunt, iste impugnatus nesciuit responsionem rationabilem inuenire, & ideo noluit recitare.

Cap. LXXXI.

PRofecto per hoc se prauaricatorem legis manifestum ostendit, in illo enim cap. Num. 18. expresse dicitur quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum: & ad quid daret eis declarauit dicens quod in vsum eorum & necessaria decimas huiusmodi separauit. Non autem dixit quod vsu facti Leuita essent contenti: multum autem refert, vtrum res aliqua aliquibus detur in vsum & necessaria: an vsus in re aliqua seu rei alicuius a cui concedatur: sicut plenius & latius est superius vbi adduxit eadem capitula declaratum. Ad illud quod dicit quod hoc est contra determinationem ecclesia factam in c. Exiit: superius sapius est responsum.

Hic ad prædicta iste impugnatus nititur respondere dicens, quod Num. 18. dicitur expresse, quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum, quia ipsas in vsus eorum & necessaria separauit. Ad illud de determinatione ecclesiæ dicitur: quod sæpe superius est responsum.

Sed dicunt isti impugnatores, quod ad neutrum illorum, quæ accipit de appellante respondet. Non enim respondet ad primum: quia non est intentio appellantis, quod Leuitæ in nullis decimis habeant dominium qualitercunque acceptum: quia in omnibus decimis habeat aliquale dominium, sed non habent in omnibus decimis plenum dominium, quia aliquas non poterant vendere nec donare ad libitum. Sed intentio appellantis est probare, quod non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum, sicut iste dicit: quia omnium decimarum Deus habet plenum dominium. Dominium autem Domini est omni commodo temporali denudatum: nec tamen est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum. Sed dicit aliquis: quod ista ratio æque concludit de rebus quorumcumq;, sicut de decimis Leuitarum. Iterum, dominium Dei est alterius rationis à dominio humano. Ergo ex hoc, quod dominium Dei omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum & ænigmaticum & simulatum, probari non potest quod dominium humanum omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum. Ad primum istorum concedunt isti, quod ratio appellantis concludit de rebus quorumcunque: quia Deus est omnium Dominus: & tamen dominiũ Dei respectu quarumcunq; rerum omni tẽporali commodo denudatũ non est verbale, nudum ænigmaticum & simulatum. Fecit tamen appellans specialiter obiectionem prædictam de decimis Leuitarum: quia illas habent ex speciali dono Dei: & quia non habent isti plenum dominium in multis decimis, sicut multi laici habent in rebus suis. Ad secundum dicunt: quod licet dominium Dei sit alterius rationis à dominio humano: tamen contingit sæpe arguere ab vno ad aliud. Et ita est in proposito: quia nulla apparet ratio, si dominium Dei omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum: quin dominium humanum omni temporali commodo denudatum poterit non esse verbale, nudum ænigmaticum & simulatum. Ad secundum etiam de determinatione ecclesiæ dicunt isti, quod non respondet. Nam licet sæpe quamuis male & erronee, vt dicunt isti, ad dictam determinationem responderit: tamen inquantum ad conclusionem, quam hic intendit appellans, scilicet quod non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum, addicitur nunquam respondit, nec respondere potest: nisi dictam determinationem ecclesiæ, aut dictum proprium reprobando, sicut inuenienti verba appellantis, si est intelligens, euidenter apparet.

In illo enim c. Num. 18. expresse dicitur quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum. Hoc dicunt isti esse falsum: quia expressa mentio de dominio nulla fit illo cap. Tamen [illegible] sto, quod ita esset, argumentum staret: quia per dominium humanum Dominus nunquam priuatur [illegible] suo. Ergo quamuis Leuitæ habeant dominium decimarum, Deus tamen nihilominus habet dominium earundem, sed dominium Dei est omni temporali commodo denudatum: quia Deus bonorum nostrorum

ſtrorum non eget, & non eſt verbale, nudum &c. Ergo non omne dominium omni temporali commodo denudatum eſt verbale, nudum &c. Et ita appellans habet intentum, etiam dato quod Leuitæ habebant dominium decimarum. *(In vſus eorum & neceſſaria decimas huiuſmodi ſeparauit)* Hoc verum eſt de aliquibus decimis, & de aliquibus eſt falſum: quia aliquas decimas Dominus ſeparauit in vſum eorum tantummodo, & non in alia neceſſaria, ſicut patet ſupra *cap. 70.* *(non autem dixit quod vſu facti Leuitæ eſſent contenti)* verum eſt, quia aliquale dominium & ius habuerunt in decimis: tamen vltra ius quod habebant debebant quantum ad aliquas vſu facti eſſe contenti, quantum ad aliquas non. *(Multum autem refert verum res aliqua aliquibus detur in vſum & neceſſaria, an vſus in re aliqua ſeu rei alicuius alicui concedatur)* Iſtud eſt verum propter hoc, quod dicitur *in vſum neceſſaria*: quia aliquid poteſt concedi in vſum, quamuis non concedatur in neceſſaria. Patet ſecundum iura de commodato, quod conceditur ad certum vſum, non tamen conceditur in neceſſaria. Et ita refert, an aliquid concedatur in vſum, & an concedatur in neceſſaria & propter hoc refert, an aliquid concedatur in neceſſaria, & an alicui concedatur vſus: ſed non refert an aliquid concedatur in vſum, & an alicui concedatur vſus. *(Sicut plenius & latius eſt ſuperius, vbi adduxit eadem capitula, declaratum.)* Dicunt iſti quod hoc eſt manifeſte falſum: quia de hoc ibi nulla fit mentio. Sed iſte nititur declarare ibidem quod refert an aliquid concedatur in vſum, & an alicui concedatur vſus alicuius rei, nequaquam errâſſet.) *Superius ſæpius eſt reſponſum.)* Dicunt quod non, applicando ad concluſionem, quam hic intendit appellans: quia nec de illa concluſione mentio fuit antea facta.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS OPERIS NONAGINTA DIERVM.

CAP. LXXXII.

R*Vrſus iſte hæreticus conſtitutionem*, Cum inter nullos. *ſatagit impugnare, dicens quod dicta conſtitutio declarat fore cenſendum hæreticum affirmare deinceps Dominum noſtrum Ieſum, eiuſq; Apoſtolos non habuiſſe aliquid in ſpeciali nec in communi: & inſuper hæreticum fore dicit cenſendum affirmare Chriſto & eius Apoſtolis, in his quæ eos habuiſſe ſacra ſcriptura teſtatur, non competiiſſe ius vtendi, nec illa vendendi ſeu donandi ius habuiſſe, aut ex ipſis alia acquirendi.*

Poſtquam iſte impugnatus reſpondit ad obiectiones contra conſtitutionem *Ad conditorem*: hic incipit reſpondere ad obiectiones appellantis contra conſtitutionem *Cum inter*. Et diuiditur in quinq; partes: quia primo ponit verba conſtitutionis *Cum inter*, vt appellans recitat ipſa. Secundo oſtendit, quod appellans verba conſtitutionis recitat imperfecte. Tertio explicat intellectum, quem conſtitutioni præfatæ appellans imponit. Quarto conatur oſtendere, quod appellans imponit conſtitutioni, quod ipſa non dicit. Quinto ad alia quæ obiiciuntur reſpondet. Secunda pars incipit ibi: *Dicimus quod hæreticus iſte*. Tertia ibi: *Dicit ergo*. Quarta ibi: *profecto iſte hæreticus*. Quinta ibi: *procul dubio dicta conſtitutio* In prima igitur parte ponit duo dicta conſtitutionis, *Cum inter*, vt appellans recitat ea, & eſt ſenſus literæ planus.

(Affirmare deinceps) Subintelligitur, pertinaciter: quia de aſſertione pertinaci loquitur conſtitutio manifeſte. Et ſi argumentum à contrario ſenſu valet, hoc, vt dicunt illi impugnatores, includitur error apertus: quod videlicet aliquid ſcripturæ diuinæ contrarium poteſt fieri de nouo hæreticum, quod eſt erroneum manifeſte. Nam omne quod aduerſatur ſcripturæ diuinæ ſemper eſt hæreticum. quia quod aliquid ſit hæreticum non dependet ex voluntate humana, ſicut nec ex voluntate humana dependet, quod aliqua veritas ſit catholica. Si enim aliqua veritas ſiue explicite ſiue implicite in ſcriptura diuina contenta fieret catholica voluntate humana, fides noſtra in ſapientia hominum conſiſteret: quod ſententiæ Apoſtoli contradicit aperte; cum dicit primæ ad Corinth. 2. *fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.* Nulla igitur veritas in ſcriptura diuina etiam implicite contenta poteſt fieri catholica per ſapientiam aut voluntatem humanam. Ergo nec aliqua falſitas ſcripturæ diuinæ contraria fieri poteſt hæretica per ſapientiā aut voluntatem humanam. Et ita ſi pertinax aſſertio, quod Chriſtus & Apoſtoli non habuerunt aliquid nec in ſpeciali nec in communi, eſt modo hæretica, prius fuit hæretica. Et ideo dicere *& deinceps eſt hæreticu*, ſi argumentum à contrario ſenſu valet, eſt patenter errare. Nec prædictis obſiſtit, quod legitur in Decretis aliquas hæreſes eſſe nouas. Quia hæreſes illæ non dicebantur nouæ pro eo, quod prius non erant veraciter hæreſes: ſed dicebantur nouæ hæreſes, quia erant nouiter dogmatizatæ, & tamen in rei veritate prius erant hæreſes. *(Non habuiſſe aliquid in ſpeciali nec in communi)* Hoc non poteſt intelligi negando omnem modum habendi: quia hic nequaquam fuit inter ſcholaſticos in dubium reuocatum. Intelligitur ergo de aliquo ſpeciali modo habendi. Et diſcurrendo per ſingulos non poteſt intelligi, niſi de modo habendi iure proprietatis & dominii.

CAP. LXXXIII.

D*Icimus quod hæreticus iſte conſtitutionem imperfecte recitat, quantū ad vltimam partem eius: quia poſt illud verbum*, nequaquam ipſis ius vtendi, *omittendo*, ſeu conſeruandi, *quod immediate ſequitur ibi. Item poſt verbum*, aut ex ipſis acquirendi, *omittit quæ ſequuntur, ſcil. quæ* tamen ipſos de præmiſſis feciſſe ſacra ſcriptura teſtatur ſeu ipſos potuiſſe facere ſupponit aperte. *Vnde vt melius eius fraus & malitia detegatur, textus dictæ conſtitutionis partis vltimæ noſcitur eſſe talis*; ruſuſque in poſterum pertinaciter affirmare

quod

quod redemptori nostro prædicto eiusq; Apostolis his quæ eos habuisse sacra scriptura testatur: nequaquam ius ipsis vtendi seu consumendi competierit, nec illa vendendi seu donandi ius habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi: quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos potuisse facere supponit aperte: *cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta: quod vtiq; de vsu gestu seu factu redemptoris nostri Dei filij sentire nephas est & scripturæ sacræ contrarium, & doctrinæ catholicæ inimicum, assertionem ipsam pertinacem de fratrum eorundem consilio deincept erroneam fore censendam merito & hæreticam declaramus &c.*

Hic ostendit quod appellans verba constitutionis recitat imperfecte, sicut plane patet.

Sed dicunt isti impugnatores, quod iste in hoc suum errorem amplius, quam appellans fecerat, manifestat. Vnde dicunt, quod appellans studens breuitati plures errores istius impugnati indiscussos omisit, quos etiam minime recitauit. Plures etiam in appellatione prolixa pertractat, quos pertransit in breui: quia in breui succinctius recitat, & discutit in prolixa. Vnde & totam seriem constitutionis *Cum inter*: quo ad secundam partem, sicut iste hic replicat, in prolixa appellatione ponit appellans, in qua serie, vt dicunt isti, iste impugnatus errorem alium in prædictis implicat manifeste. Ex quo etiam expositiones, quæ pro aliis saluandis erroribus adduci poterant, excluduntur. Est autem error talis, vt dicunt. Qui vtitur re aliqua vel consumit, habet ius vtendi vel consumendi, ac etiam ius vendendi seu donandi, & ex ipsa re alia acquirendi, alioquin vsus est iniustus. Quod enim iste error ex verbis superius recitatis colligatur, patet aperte. Nam iste probat, quod Christus & Apostoli habuerunt in rebus, quas eos scriptura sacra habuisse testatur, ius vtendi seu consumendi, ac etiam ius vendendi seu donandi, & ex ipsis alia acquirēdi: quia aliter vsus eorū, & gesta fuissent iniusta. Ex qua ratione colligitur euidenter, quod qui vtitur re aliqua vel consumit habet ius vtendi seu cōsumendi, ac etiam ius vendendi seu donandi, & ex ipsa re alia acquirendi, alioquin vsus est iniustus. Sed quod hoc sit erroneum, probare conantur. Primo: quia scripturæ diuinæ contradicit aperte. Nam sacerdotes & eorum familiæ aliiq; fideles in veteri lege pluribus rebus oblatis Deo licite vtebātur: in quibus tamen ius vtendi aut ex ipsis alia acquirendi minime habuerunt: licet nonnulli eorum habuerunt ius vtendi seu consumendi. Ergo per hoc, quod aliquis non habet omnia ista iura in rebus, quibus vtitur, scil. ius vtendi seu consumendi, ius vendendi seu donandi, & ius ipsis alia acquirendi, probari nō potest, quod vsus eius sit iniustus. Assumptum manifeste probatur per scripturā sacram. Nam Exod. 12. sic scribitur: *Si autem minor est numerus, vt sufficere non possit ad vescendum agnum, assumat vicinum suum, qui iunctus est domui eius iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni.* Et post ea dicitur: *nec comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aliquid, sed assum igni tantum, caput cum pedibus & intestinis vorabitis: nec remanebit ex ea quicquam vsque mane. Si quid residuum fuerit, igni comburetis.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Iudæi agnum paschalem & hœdum non poterant vendere, nec donare, nec aliquid aliud ex ipsis acquirere, sed tantummodo manducare, & partem residuam igni cremare: & tamen actus eorum non fuit illicitus reputandus. Ergo similiter poterant Christus & Apostoli actum licitum habere: sed falsa esset ista copulatiua: Christus & Apostoli habuerunt ius vtendi seu consumendi, & ius vendendi seu donandi, & ius alia acquirendi ex rebus quas ipsos sacra scriptura habuisse testatur. Item vt habetur *Leuitici 24*. Sacerdotes poterant licite manducare panes propositionis: & tamen non habebant ius vendendi eos nec donandi, nec ex ipsis alia acquirendi. Ergo absq; talibus iuribus potest esse licitus vsus, vel licita consumptio. Item *Leuitici 21. & Deut. 12.* & multis aliis locis scripturæ diuinæ habetur aperte, quod Iudæi quasdam decimas, & oblata sanctificata Deo habebant potestatem licite comedendi & consumēdi. In quibus tamen ius vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirendi nullatenus habuerunt. Ergo absque talibus iuribus poterant vsus & gesta Christi Apostolorumque eius esse licita. Secundo dicunt isti, quod error prædictus quotidianæ experientiæ contradicit, quia quotidie videmus multos licite vti vel consumere ea, quæ in cibo & potu consistunt, in quibus tamen non habent ius donandi, vendendi & ex ipsis alia acquirendi. Patet de inuitatis, religiosis & seruis & aliis multis. Dicunt igitur, quod esto, quod nullus possit licite vti rebus, nisi habeat ius vtendi, si licentia vtendi vocetur ius vtendi: tamen potest quis licite vti & consumere res absque iure donandi & vendendi, & ex ipsis alia acquirendi. Quod est tam notum, quod probatione non indiget. Quilibet enim laicus habens vsum rationis, hoc aduertit. Et ita ex hoc, quod Christus & Apostoli non habuerunt prædicta, non potest inferri, quod vsus & gesta eorum fuerunt iniusta.

Imperfecte recitat) verum est; tamen illud, quod recitat, sufficit ad probandum istum impugnatum errare. (*Omittit quæ sequuntur*) verum est in breui appellatione, sed non in prolixa. (*Vnde vt melius eius fraus & malitia detegatur*) Dicunt isti, quod per verba sequentia intentio & veritas, ac innocentia appellantis detegitur, & istius impugnati malitia & perfidia declaratur aperte. (*Quæ eos habuisse scriptura sacra testatur.*) Ex his verbis patet, quod iste impugnatus intendit, quod Christus & Apostoli habuerunt iura prædicta in his rebus solummodo, quas ipsos habuisse scriptura sacra testatur. Quare patet aperte, quod non loquitur de iure naturali, cui nemo renunciare potest, quod habet quilibet in rebus etiam alienis: sed loquitur de iure positiuo. (*Nequaquam ius ipsis vtendi.*) Hic sicut ostensum est, non accipit *ius vtendi* pro iure naturali, sicut aliqui ignari conantur ostendere: sed pro iure positiuo, & non diuino, vt constat. Ergo humano & de tali iure non potest dictum suum saluari, nisi ius humanum vocaretur licentia vtendi: nec illa vendendi seu donandi ius habuerunt,

ac-

accipiendo *ius* pro iure positiuo. Christus & Apostoli non habuerunt in rebus, quibus vtebantur, nec ius vendendi nec ius donandi. Si autem acciperetur *ius* pro iure naturali, sic posset concedi, quod habuerunt ius vendendi, scil. in articulo necessitatis extremæ: sed non ius donandi etiam in articulo necessitatis cuiuscunque: licet si vidissent alium in extremæ necessitatis articulo constitutum habuissent ius tradendi, & ita ius donandi accipiendo verbum *dandi* pro verbo tradendi: sed verbum *donandi* hic & forte nunquam accipitur pro verbo tradendi, aut ex ipsis alia acquirendi: tale ius positiuum minime habuerunt: licet non solum in rebus, quas eos scriptura sacra habuisse testatur, sed etiam in quibuscunque aliis habuerint ius naturale alia ex ipsis acquirendi, scil. in necessitate extrema. (*quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur*) licet aliqua de præmissis eos fecisse scriptura sacra testetur, quia testatur eos aliquibus vsos fuisse & consumpsisse: non tamen testatur eos ipsas res vendidisse, donasse & ex eis alia acquisisse: quod de Christo inquantum fuit homo, constet aperte. Nec obstat quod Christus pluribus millibus hominum legitur panes dedisse & pisces, quia potest dici, quod sicut inquantum Deus multiplicauit dictos panes & pisces, ita inquantum Deus dedit eos turbis se sequentibus manducandos. Aliter potest dici & priori responsioni non obuiat, quod Christus inquantum homo non donauit dictos panes & pisces, vt hoc verbum *dandi* accipitur: sed dedit turbis dictos panes & pisces, hoc est per Apostolos tradidit comedendos. Quod autem Christus rem aliquam vendiderit, vel ex re vna aliam acquisierit, nusquam habetur. De Apostolis vero videtur scriptura diuina testari ipsos res emisse. Sed ad hoc est facile respondere: quia hoc fecerunt vel nomine aliorum, vel tempore necessitatis extremæ, scil. quando aliter necessaria vitæ acquirere nequiuerunt. Et in hoc casu licitum est cuilibet de pecunia aliena, si aliter vitam suam sustentare non potest, rem emere necessariam sustentationi humanæ. (*Seu potuisse facere supponit aperte*) Hoc per scripturam probari non potest: quia ex nullo loco scripturæ colligi potest, quod Christus inquantum homo extra tempus necessitatis extremæ potuit de rebus, quas habuit, res alias emere & alias acquirere ipsasq; donare. Idem patet de Apostolis. (*Cum talis affectio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non insita.*) Hoc dico non esse erroneum: quia contingit vti licite re absque iure vtendi, vendendi, donandi & ex ipsa alia acquirendi: quia licentia alterius conuenit licite vti re aliena, secundum quod ex decretali *Exiit*, patenter habetur, vt superius est probatum.

Cap. LXXXIV.

Dicit ergo iste hereticus, quod dicta constitutio, cum de habere & competere loquitur, intelligit de habere seu competere iure proprietatis seu dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur & in iudicio litigatur. Et quod de tali intellexerit, patet, vt dicit: quia dicta constitutio euidenter includit, quod Christus & Apostoli in his rebus, quas eos habuisse sacra scriptura testatur, ius vendendi & donandi, & alia ex ipsis acquirendi habuerint: quod ius à iure humano fuisse introductum, manifestum.

In ista parte exprimit intellectum, quem appellans dictæ constitutioni imponit, dicens: quod secundum appellantem dicta constitutio loquitur de *habere* iure proprietatis seu dominii ciuilis & mundani.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic truncate recitat verba appellantis, vt in sequenti capitulo apparebit.

(*Intelligit de habere seu competere iure proprietatis* &c.) hoc in sequentibus ostendetur. (*Quod ius à iure humano fuisse introductum*) de hoc postea disseretur.

Cap. LXXXV.

Profecto iste hereticus imponit constitutioni, quod ipsa non dicit. Constitutio enim dicit, quod pertinaciter affirmare Christum & Apostolos in his quæ habuisse sacra scriptura, ius ipsis vtendi seu consumendi non competiisse, vel illa vendendi seu donandi ius non habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos facere potuisse supponit aperte hereticum est censendum. Et tamen licet de iure dominii seu proprietatis nullam fecerit mentionem, ipse tamen imponit ei, quod intellexerit loqui de iure proprietatis & dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur, & in iudicio litigatur. Hoc ex eo, quia ius emendi & donandi, quod dicta constitutio Christum & Apostolos asserit habuisse, ab humano iure introductum fuisse manifestum existit. Et ideo dicit, quod dicta constitutio intellexit, quod Christus & Apostoli non solum in communi, sed etiam in speciali proprietatem & dominium rerum temporalium habuerunt: quod dictum secundum eum omnem religionem, quæ volens vitam & doctrinam Apostolorum sequi vouent viuere sine proprio, destruit & confundit: & omnes religiosos facit proprietarios, etiam in speciali, & sui voti per consequens transgressores, & doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ ac sedis sanctæ Romanæ ecclesiæ, & omnium doctorum ecclesiæ sanctorum patrum institutorum religionum, obuiat manifeste.

In parte ista iste impugnatus conatur ostendere, quod appellans imponit constitutioni, quod ipsa non dicit: dicens, quod appellans imponit constitutioni, quod loquitur de iure proprietatis & dominii, quod tamen non dicit, cum de iure proprietatis & dominii nullam faciat mentionem.

Sed dicunt isti impugnatores, quod licet constitutio vocalem non faciat de iure dominii mentionem: tamen tam constitutio ipsa, quam conditor eius, intelligit de illo iure, quorum vtrumq; probat appellans. Vnde aliquæ rationes eius probant, quod constitutio *Cum inter*, debet intelligi de iure

proprietatis & dominii. Aliæ vero eiusdem probant, quod cum conditor dictæ constitutionis siue in illa constitutione siue in aliis dicit Christum & Apostolos res aliquas habuisse, ipse intelligit de habere iure proprietatis & dominii. Quod, vt ostendatur apertius, & simul cum hoc manifestetur omnibus, quod iste impugnatus truncate recitat obiectiones appellantis, illas, quæ ipsum aperte conuincunt, omittens, verba appellantis sunt præsentibus inserenda, quæ sunt hæc. *Sextus error sumitur in dicto statuto, Cum inter, ex eo quod ipse pronunciauit siue declarauit hæreticum fore censendum affirmare deinceps dominum Iesum eiusq; Apostolos non habuisse aliqua in speciali nec etiam in communi. Insuper hæreticum fore censendum affirmare Christo & eius Apostolis in his, quæ eos habuisse sacra scriptura testatur, non competiisse ius vtendi, nec illa vendendi, seu donandi, seu ex ipsis alia acquirendi: quæ quidem doctrina de habere & competere iure proprietatis & dominii ciuilis & mundani, per quod contendi ?? & in iudicio litigatur, se intellexisse ex pluribus manifestat: tum quia in dicto statuto, Quia quorundam, expresse improbat sententiam asserentium, quod abdicatio iuris in cuiuscunq; rei proprietate & in eius vsu, per quod potest sic vtens pro vsu huiusmodi contendere vel in iudicio litigare, est meritoria & sancta & à Christo in seipso seruata, Apostolisq; imposita, & ab ipsis sub voto assumpta & pertinaciter asserit in eodem hæc verba appellantis.* Ex quibus claret, quod iste truncate recitat obiectiones eius, & quod ad ipsas respondere non potest. Et ideo, vt dicunt isti, ipsa cautelose, vt decipiat simplices, scienter omittit.

(*Imponit constitutioni, quod ipsa constitutio non dicit*) Verum est, quod constitutio non dicit hoc vocaliter: dicit tamen sententialiter. *Ius ipsis vtendi siue consumendi non competierit vel illa vendendi seu donandi ius non habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi.* (Hic volens recitare sententiam constitutionis, *Cum inter*, quoad vnam partem eius mutat notam copulationis in notam disiunctionis. Ex quo patet euidenter, quod ipse intendit in dicta constitutione, *Cum inter*, quod Christus & Apostoli habuerunt ius vtendi, vendendi donandi & ex rebus alia acquirendi: & quod aliter vsus & gesta eorum fuissent non iusta. *Licet de iure dominii seu proprietatis nullam fecerim mentionem.*) Verum est vocalem: tamen ex hoc non potest concludi, quod non intellexerit de tali iure, quemadmodum secundum istũ, vt patet supra *cap 81.* Numeri cap. 18. de dominio nulla vocalis fit mentio: & tamen dicit iste, quod ibi expresse dicitur, quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum: ita quamuis in constitutione, *Cum inter*, de dominio non fiat mentio vocalis, tamen intelligit de dominio: & hoc ex eo verum est, sed non ex eo solo, sed ex eo & multis aliis, ad quæ iste respondere nequaquam quia nescit attentat, ideo dicit quod constitutio intellexit, quod Christus & Apostoli non solum in communi, sed etiam in speciali proprietatem & dominium rerum temporalium habuerunt, verum est secundum istos, quod dicta constitutio hoc intellexerit, licet ipsa hoc vocaliter nequaquam expresserit: verumtamen conditor eius in ista constitutione, *quia vir reprobus*, hoc vocaliter & sententialiter asserit manifeste: sicut ex superioribus patet & ex sequentibus apparebit.

Cap. LXXXVI.

Proculdubio dicta ipsius hæretici possent vno verbo repelli, scil. quod falsum imponit constitutioni imponendo ei, quod intellexerit loqui de iure dominii seu proprietatis, cum nulla in ea habeatur de dominio mentio, vt patere potest cuilibet intuenti.

In ista parte iste impugnatus ad obiectiones appellantis nititur respondere. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit vnam responsionem generalem. Secundo assertionem principalem appellantis pertractat: quasi pro solutione obiectionis sufficiat ostendere eandem assertionem esse falsam. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti. Dicit ergo, quod omnes obiectiones appellantis possent vnico verbo repelli, dicendo, scil. quod constitutio non facit mentionem de dominio.

Sed dicunt isti, quod iste respondet ad conclusionem, & non ad probationes, per quas probatur conclusio: quia sæpe verba intelliguntur de aliquo, quod vocaliter nequaquam exprimitur. Licet ergo de dominio non fiat mentio vocalis: tamen appellans probat, quod de dominio debet intelligi: & ita per dictam responsionem obiectiones suæ minime repelluntur: quia etiam non tanguntur. (*Falsum imponit constitutioni* &c.) Hoc deberet iste ostendere ad obiectiones respondendo. (*Cum nulla in ea habeatur de dominio mentio*) verum est vocalis: sed ex hoc non sequitur, quod de dominio non debet intelligi.

Cap. LXXXVII.

Sed quia iste hæreticus pertinaciter asserit Christum & Apostolos nullius rei temporalis proprietatem seu dominium in communi vel proprio habuisse, videndum est vtrum eius assertio possit stare: & quia ipse dicit in præcedentibus, & hoc etiam supponit, quod dominium proprium de iure humano est introductum. Primo, quia si quæritur quo iure sit ius proprietatis seu dominii introductum? Ad hoc dicit iste hæreticus, quod à iure humano & ciuili. Ad quod probandum inducit 8. dist. c. quo iure, *vbi dicitur, quod iure humano dicitur: hæc villa mea est. his seruus meus est; hæc domus mea est. Item inducit dictum Clementis quod recitatur 12. q. 1. c.* dilectissimis, *vbi sic dicitur: communis vsus omnium quæ sunt in mundo, omnibus hominibus esse debuit: sed per iniquitatem alius hoc dicit esse suum & alius illud, & sic inter mortales facta est diuisio & intelligit per illud, quod dicit per iniquitatem, debere intelligi ius humanum.*

In ista parte pertractat iste assertionem principalem appellantis, quod scilicet Christus & Apostoli nullius rei tēporalis proprietatē habuerũt nec in cōmuni nec speciali. Et diuiditur in duas partes: quia

Primo pertractat quandam quæstionem aliam incidentalem. Secundo pertractat quæstionem principalem, ibi; *secundo quæritur.* Prima in tres: quia primo proponit duas quæstiones, quas intendit pertractare. Secundo ponit assertionem appellantis circa quæstionem incidentalem ibi *scriptura sacra.* Litera plana est.

(*Pertinaciter asserit*) Hoc dicunt isti esse falsum propter duo. Primo quia veritatis assertio non est pertinax sed fidelis. Secundo quia esto, quod assertio esset falsa: tamen appellans non esset pertinax, cum paratus sit corrigi in omnibus, si errat, per concilium generale. (*Dominium proprium* &c.) Bene dicitur *dominium proprium*: quia dominium, quod non est proprium, non est de iure humano introductum. (*Ius proprietatis seu dominii.*) Ex hoc patet aperte, quod iste loquitur tantum in ista conclusione de dominio, quod est proprietas. (*A iure humano*) generaliter dicit, *à iure humano*, non à iure regum, secundum quod modo vocantur reges: quia ante reges fuit dominium, quod est proprietas. (*Et intelligit illud quod dicit per iniquitatem, debere intelligi ius humanum.*) Hoc accepit à Glossa *12. q. 1. cap. dilectissimis*, quæ super verbum *per iniquitatem*, dicit, id est; *per consuetudinem iuris gentium, æquitati naturali contrariam.*

Cap. LXXXVIII.

Scriptura sacra dicit contrarium euidenter, scilicet quod imo iure diuino non humano fuerit dominium introductum. Ius enim diuinum est, quod in scripturis diuinis habemus, vt legitur 8. dist. c. quo iure, *in principio. Vbi dicitur, quod ius diuinum est quod in scripturis diuinis habemus. Humanum ius, quod in legibus regum. In scripturis autem diuinis habemus, quod antequam leges regum, imo etiam antequam reges essent, res aliqua alicuius erant. Ergo iure diuino aliquis dicere poterat, aliquid suum esse. Maior patet per cap.* quo iure *præallegatum. Minor autem probatur etiam pro innocentiæ statu. Videtur enim quod Adam in statu innocentiæ antequam Eua formaretur, solum dominium habuit rerum temporalium. Commune enim dominium, cum solus esset pro illo tempore habere non potuit: cum communio plures requirere dignoscatur. Et quod Dominus fuerit antequam Eua formaretur, Ecclesi. 17. probari videtur expresse. Ibi enim dicitur sic:* Deus de terra creauit hominem. *Et sequitur:* posuit timorem illius super omnem carnem: & dominatus est bestiarum & volatilium. *Dicit ergo quod dominatus fuit. Ex quo sequitur, quod dominium habuit. A dominio enim secundum Dionysium d. dist. no c. 18. dicitur* Dominus, dominator & dominans. *Ex quo sequitur, quod ex quo dominatus est, quod dominium habuit. Quod autem tunc formata Eua non esset, patet: quia statim post illa verba;* & dominatus est bestiarum & volatilium: *sequitur,* creauit ex eo *(scil. Adam)* adiutorium simile sibi *scil. Euam. Ad idem facit Sapientiæ 9. vbi dicitur sic:* Deus Patrum nostrorum & dominus misericordiæ qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem vt dominaretur creaturæ tuæ quæ à te facta est *&c. Et hoc expresse dicit Damascenus* lib. 2. c. 11. *vt dictum est supra. Item post lapsum primorum parentum ante diluuium & antequam essent reges, potuit aliquis dicere: hoc est meum. Probatur Gen. 3. vbi Deus ad Adam dixit:* In sudore vultus tui vesceris pane tuo. *Ergo patet quod Adam tunc potuit dicere, panem suum: & tamen tunc non erant reges, imo nec homines alii, nisi soli primi parentes. De Abel quoque, qui fuit secundogenitus primorum parentum, dicitur Gen. 4. quod Abel* obtulit de primogenitis gregis sui. *Ex quo patet, quod Abel potuit dicere, iste grex est meus. Item quòd post diluuium sine iure regum potuerit aliquis dicere suum, patet. Legitur enim Gen. 9. quod Noe vineam plantauit, & vinum ex ea productum bibit. Puto, quod nullus sapiens negabit, quin vinea dominus fuerit & etiam vini: & tunc non legimus regem aliquem extitisse. Item Gen. 12. dicit Dominus ad Abraham existentem in terra Chanaan;* Semini tuo dabo terram hanc: *quod & fecit. Constat autem quod illi de semine suo potuerunt dicere: terra ista nostra est: & hoc non per iura regum, quia eam ex collatione Dei habuerunt, non regũ. Item Gen. 26. Cum descendisset Isaac in Gerara, dixit Dominus ei:* Tibi & semini tuo dabo vniuersas regiones has. *Quarum regionum dominium semen eius non ex iure regum, sed ex collatione Dei habuit. Præterea Num. 31. dicitur, quod vnusquisque quod in præda rapuerat, suum erat. Quod non erat per iura regum: cum ille populus Israeliticus tunc regem non haberet, sed dux Moyses eius tantum esset. Item Num. 33. Dominus ad Moysem dicit:* Præcipe filiis Israel & dic ad eos: Quando transieritis Iordanem intrantes in terram Chanaam, dispergite cunctos habitatores terræ illius. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. *Quod & fecerunt, vt legitur Iosue 13. Quilibet ergo istorum post diuisionem terræ illius portionem illam, quæ ad eum obuenit, potuit dicere suam esse: & hoc non iure regum, sed diuino, cum tunc temporis (vt dictum est) regibus non regeretur populus ille. Item Num. 35. Dominus ad Moysem dicit:* Præcipe filiis Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum & suburbana per circuitum, vt ipsi in vrbibus maneant & suburbana sint pro pecoribus & iumentis. *Quod etiam fecerunt, vt legitur Iosue 14. Ex quibus patet, quod cum Dominus præcepit filiis Israel dare Leuitis de possessionibus suis, quod filii Israel antequam darent possessiones illas, poterant dicere suas esse, & etiam Leuitæ ex quo sibi fuerunt data: & hoc non per iura regum, cum reges non haberent, sed per ordinationem diuinam. Ex quibus omnibus patet, quod in scripturis sacris habemus, quod aliquis in statu innocentiæ & post lapsum primorum parentum, & ante diluuium & post diluuium, dicere poterat sine iure regum aliquid esse suum. Et quod de iure diuino sint dominia aliqua, probatur 23. q. 2. cap. 1.*

In parte ista iste impugnatus circa prædictam quæstionem improbando assertionem appellantis suam ponit sententiam. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit suam assertionem. Secundo ad auctoritates pro assertione contraria allegatas respondet ibi; *Ex prædictis itaq.* Primo in tres

diuiditur. Quia primo ostendit, quod dominium rerum temporalium non iure humano, sed diuino extitit introductum. Secundo ostendit, quod dominium rerum temporalium non potuit dari hominibus iure humano, sed diuino tantummodo. Tertio ostendit: quid circa dominium rerum temporalium iure humano est inductum. Secunda ibi: *Adhuc ꝙ nullo iure*. Tertia ibi: *Verum est tamen*. In prima igitur parte primam conclusionem probat tali ratione. Ius diuinum est quod in scripturis diuinis habemus. Ius humanum quod in legibus regum. Sed in scripturis diuinis habemus quod antequam essent reges, temporalia ad aliquorum dominium pertinebant. Ergo iure diuino, non iure humano, rerum dominium extitit introductum. Maiorem ostendit per auctoritatem Augustini, quæ ponitur *dist. 8. cap. quo iure*. Circa probationem minoris primo ostendit per tres auctoritates, quod dominium proprium rerum in statu innocentiæ fuit inductum: & non per reges. Constat ergo quod à Deo. Secundo: *Item quod post lapsum*, probat per duas auctoritates, quod dominium temporalium post lapsum ante diluuium absque legibus regum fuit inductum. Tertio ibi: *Item quod post diluuium*, probat vna auctoritate, quod post diluuium dominium rerum fuit inductum absque legibus regum. Quarto ibi; *Item Gen. 12.* Probat per duas auctoritates, quod aliquarum rerum dominium fuit inductum absque legibus regum. Sexto ibi; *Item Numeri 33.* probat per tres auctoritates, quod aliquarum rerum dominium fuit inductum immediate à Deo.

Sed isti impugnatores plura hic dicta reputantes erronea sic procedunt. Primo enim quinq; conclusiones, quas putant catholicas, improbare conantur. Secundo nituntur ostendere, quod plures errores in hac serie continentur. Tertio discurrendo per literam ad auctoritates singulas satagunt respondere. Circa primum primo dicunt, quod in statu innocentiæ nullum fuit dominium proprium. Hæc conclusio tractata est supra *cap. 26. 27. & 28.* Ideo de ipsa pertransitur ad præsens. Secunda conclusio, quam probant, est quod primum dominium temporalium proprium post lapsum fuit iure humano, seu ordinatione aut voluntate humana inductum. Hanc probant sic. Prima diuisio dominiorum, quæ legitur in scriptura, fuit inter Abel & Cain. Sic enim legitur Gen. 4. *Fuit autem Abel Pastor ouium: & Cain agricola. Factum autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Deo: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem ad munera eius non respexit.* Ex his verbis colligitur, quod isti duo habuerunt rerum diuersarum distincta dominia: sed non legitur quod ista diuisio fuit facta præcepto diuino. Ergo voluntate humana fuit prima dominiorum diuisio introducta. Sed forte obiiceret aliquis contra hoc dupliciter. Primo quia antequam nasceretur Cain vel Abel dixit Dominus ad Adam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, sicut habetur Gen. 3. Ergo Adam habebat panem ante filios. Item in eodem c. legitur; *fecit quoq; Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas & induit eos.* Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ vterq; de dono Dei habuit propriam pelliceam. E. non solũ ante natiuitatẽ Cain & Abel fuit dominiorum distinctio sed etiã immediate à Deo fuit dominiorũ distinctio introducta. Sed ad vtramq; istarũ obiectionũ respondent isti, ꝙ licet inter primos parentes fuerit rerũ diuisio quantum ad vsum omnes tamen fuerunt communes quantum ad aliquale dominium, quod propter vinculum matrimonii ac concordiam & amorem inter ipsos satis videtur probabile. Stante enim amore & concordia inter ipsos non videtur, quod debuerunt aliqua ratione moueri ad diuidendum temporalia inter se quo ad dominium & proprietatem. Dicunt etiam quod esto, quod diuisissent inter se res temporales quo ad dominium, & prima dominiorum diuisio non fuisset inter Cain & Abel: tamen adhuc voluntate humana prima dominiorum diuisio fuisset inducta. Nam antequam Adam pane vesceretur, & antequam eis Deus daret pelliceas, legitur, quod cum cognouissent se esse nudos consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi periзomata. Non apparet autem, quod plus appropriauerint sibi pelliceas, quam periaomata. Ergo si pelliceæ & aliæ res fuerunt diuersæ inter eos quo ad dominium: sequitur quod perizomata fuerunt diuersa inter eos quo ad dominium, & non ex speciali præcepto diuino, sed voluntate humana. Ergo voluntate humana fuit prima dominiorum distinctio introducta. Tertia conclusio est, quod iure humano absque legibus Regum secundum ꝙ Reges contra Duces, Comites, Barones & alios seculares principes diuiduntur multarũ rerũ distincta dominia & diuersis tẽporib' introducta fuerunt. Hoc patet aperte de diuisione facta inter filios filiorũ Noe, Gen. 10. de quib' dicitur; *ab his diuisæ sunt insulæ gentiũ in regionibus suis.* Multa alia de diuisione terrarũ subdũtur ibi. Quæ diuisio volũtate & ordinatione humana facta fuit. Quarta cõclusio est, ꝙ aliquarũ rerũ temporaliũ diuersa & distincta dominia immediata ordinatione diuina introducta fuerunt. Quod per plures auctoritates allegatas ab isto aperte probatur. Hoc n. ex Deut. 2. patenter ostenditur, vbi Dominus ad Moysem: *Transibitis per terminos fratrũ vestrorũ filiorũ Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos. Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos. Neque enim dabo vobis de terra eorũ quantũ potest vnius pedis calcare vestigiũ, quia in possessionẽ dedi Esau montẽ Seyr.* Et post: *nec pugnes contra Moabitas, nec ineas aduersus eos prælиũ. Non n. dabo tibi quicquam de terra eorũ, quia filiis Loth tradidi Ar in possessione.* Ex his patet, ꝙ prædictorũ regionũ Seir & Ar dominia ex speciali ordinatione diuina filiis Esau & Moab data fuerũt. Et si diceretur, ꝙ hoc non fuit nisi per inspirationẽ vel approbationem occultã, non p speciale pręceptũ, hoc de quibusdã aliis dici non potest. Nam vt habetur Exod. 12. filii Israel in exitu de Ægypto, de pcepto Domini spoliauerunt Ægyptios: & ita de speciali ordinatione & præcepto diuino spoliorũ acquisierunt dominiũ: & ita iure diuino aliquarum rerum dominium extitit introductum. Quod per alias auctoritates scripturæ diuinæ posset copiose probari, sed prædicta sufficiant.

Quinta conclusio est, quod post promulgationẽ euangelii & euacuationem legalium omnium temporalium propria dominia noua à iure humano fuerunt, & non à iure diuino, neq; ex aliqua collatione Dei speciali. Hoc probatur: Nam ab illo tempore, neq; Iudæi, neq; Christiani, neq; Pagani aliquid iure diuino nouiter possidebant. Ergo ex tunc nullum fuit nouum dominium iure diuino, cum omnes tunc fuerunt Iudæi, Christiani & Pagani; Quod Iudæi tunc non possidebant aliquid nouiter iure diuino, patet, quia de iure diuino non possidebantur nouiter alia à Iudæis, quam illa quæ ex præcepto scripturæ diuinæ acquirebant: sed illa præcepta iam cessauerant. Ergo iure diuino nihil nouiter possidebant. Quod etiam Christiani non possidebant aliquid nouiter iure diuino, patet quia nullius rei dominium in speciali ex collatione Dei speciali acquisierunt: quia in toto nouo testamento non legitur, quod Deus rem aliquam temporalem dederit Christianis quo ad dominium in speciali: nisi dicas, quod Christus pauerit turbas. Sed ex hoc non sequitur, quod post promulgationem euangelii & euacuationem legalium aliquid specialiter dederit Christianis. Ex hoc etiam quod pauit turbas, non sequitur quod dederit eis dominium panum & piscium, quia dictos panes & pisces non dedit eis nisi ad comedendum. Sed forte dices, quod clerici acquirunt dominia rerum iure diuino; quia ex nouo testamento eis debentur stipendia, dicente Christo Luc. 10. *dignus est operarius mercede sua.* Et 1. Corinth. 9. dicit Apostolus: *quis militat suis stipendiis vnquam?* Et ibidem: *qui altari deseruiunt cum altari participant. Ita & Deus ordinauit his, qui euangelium annunciant, de euangelio viuere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ex ordinatione diuina annunciantibus euangelium temporalia debentur stipendia. Ergo temporalia possident iure diuino. Ad hoc dicunt, quod ista ordinatio Dei est ordinatio generalis nullam rem temporalem specialem determinans: & ideo propter talem ordinationem generalem non dicuntur aliqua possideri iure diuino, prout nunc loquimur. Quemadmodum enim quamuis ex ordinatione Dei generali diuites debeant dare elemosynas pauperibus: & tamen elemosynæ datæ pauperibus non dicuntur possideri iure diuino, sed iure humano: quia in ordinatione dicta Dei generali nulla res temporalis specificatur: sic licet ex ordinatione Dei generali teneantur fideles tribuere necessaria annunciantibus euangelium & aliis clericis officio diuino insistentibus: tamen propter hoc illa quæ dantur eis, non dicuntur possideri iure diuino, sed iure humano: quia ex voluntate humana processit quod ista temporalia & non alia ipsis data fuerunt. Et ita talia possidentur à clericis iure humano. Iterum licet ex ordinatione Dei teneantur fideles annunciantibus euangelium & aliis clericis necessaria ministrare: non tamen tenentur eis temporalium conferre dominium, sed sufficeret eis ad implendum dictum præceptum diuinum eis absq; dominio necessaria elargiri. Quod autem in eos temporalium transtulerunt aliquale dominium, hoc in principio ex voluntate conferentium dependebat: & post quantum ad aliquas res temporales ex iure humano summorum pontificum & generalium conciliorum extitit institutum. Et ita clerici quicquid possident, iure humano possident: quia Deus nec in speciali nec in communi dedit vnum denarium clericis, licet ordinauerit quod fideles eis debeant necessaria ministrare. Est tamen sciendum, quod sicut dicit Gloss. *dist. 8. cap. quo iure,* Ius diuinum quandoq; sumitur pro iure canonico: & sic concedendum est, quod aliquid possidetur à clericis iure diuino: sed sic modo non loquimur in iure diuino, quo etiam Pagani possederint, ab illo tempore iure diuino, sed humano, quarumcunq; rerum dominium, non est necesse probare, cum non appareat, quod Deus aliquid dederit eis in speciali, nisi sicut solem suum oriri facit super bonos & malos. Patet ergo quod post promulgationem euangelii & euacuationem legalium omnia noua temporalia dominia à iure humano fuerunt, & non à iure diuino, nisi sicut omnia dominia sunt à iure diuino: quia omne iustum in præceptis diuinis generalibus continetur.

Secundo ex prædictis dicunt isti impugnatores, quod quatuor errores in præmissa serie continentur. Quorum primus est, quod omne ius humanum quo temporalium dominia possidebantur in regum legibus continetur: secundum quod reges contra publicas alias potestates & rectores alios distinguuntur. Quod enim hoc dicat, patet expresse: cum per hoc, quod ante diluuium & post diluuium in populo Israelitico non fuerunt tales reges, probare nitatur: quod illa quæ tunc habebant non possidebant iure humano, sed diuino. Sed quod hoc sit erroneum, patet aperte, quia illa sola dominia fuerunt à iure diuino, & non ab humano, quæ ex dono Dei speciali per specialem reuelationem manifeste possessa fuerunt: sicut patet de spoliis, quæ de Ægyptiis tulerunt Hebræi, & de multis aliis, de quibus in scriptura diuina fit mentio. Sed manifestum est quod Hebræi & alii multorum dominia iuste possederunt: quæ tamen ex dono Dei per specialem reuelationem manifesto minime possiderunt. Patet de Abel & Cain *Gen. 4.* Et de Abraham, qui iure emptionis possedit speluncam, in qua sepeliuit vxorem suam. Iacob etiam per laborem suum & industriam multa acquisiuit, vt patet *Gen. 17. 30. 31.* Hoc idem de Isaac, Ioseph aliisq; patribus veteris testamenti: & de paganis multis posset per scripturam diuinam copiose probari. Ergo ipsi talia possederunt iure humano: & tamen illa iura non continebantur in legibus regum. Ergo non omnia iura humana, quibus possidebantur temporalia continebantur in legibus regum. Secundus error est, quod omnia dominia, de quibus in sacra scriptura, fit mentio, fuerunt à iure diuino, & non à iure humano. Quod enim hoc intendat, patet aperte, cum per hoc probet aliqua possideri iure diuino, quia ius diuinum in scripturis sacris habemus, & in scripturis sacris habemus, quod aliqua possidebantur. Ex quo sequitur secundum eum, quod omnia dominia, de quibus in scripturis sacris fit mentio, fuerunt à iure diuino, non ab humano. Sed quod hoc sit erroneum, patet, quia de dominio Romanorum, & aliorum multo-

mnt iura humana, quæ non fuerunt iura regum. *(Vesceris pane tuo)* iste panis fuit Adæ quo ad vsum & quo ad dominium commune aliquo modo: licet non quo ad dominium proprium sibi. *(Obtulit de primogenitis gregis sui)* Iste grex erat suus iure humano: licet non iure regum. *(Quod post diluuium sine iure regum potuerit aliquis dicere suum)* Hoc concedendum est: quia tunc etiam iure humano poterat aliquis dicere aliquid esse suum. *(Noe vineam plantauit: illa vinea erat Noe)* Licet forte non propria sibi sine iure regum, & forte sine iure humano: cum hoc tamen stat, quod prima dominiorum diuisio fuit facta voluntate humana. *(Semini tuo dabo terram hanc)* Ex quo sequitur euidenter, quod dominiom aliquarum rerum temporalium iure Diuino absq; iure humano extitit introductum, sed illud non erat primum dominium proprium. *(Tibi & semini tuo dabo vniuersas regiones has)* Ad istam auctoritatem respondetur, sicut ad priorem. *(Vnusquisq; quod in præda rapuerat suum erat)* Ex hoc bene sequitur, quod illa dominia non erant per iura regum. *(Ego dedi vobis in possessionem quam diuidetis vobis sorte)* Sicut in præcedente concedendum est, quod illa dominia non erant per iura regum. *(Dent Leuitis de possessionibus suis)* Conceditur, quod illæ possessiones non possidebantur legibus regum: cum hoc tamen stat, quod prima dominiorum diuisio iure humano extitit introducta.

(Ex quibus omnibus patet, quod in scripturis sacris habemus quod aliquis & in statu innocentiæ & post lapsum primorum parentum: & post diluuium dicere poterat sine iure regum aliquid esse suum) Ista conclusio habet sensum verum, quia in statu innocentiæ poterat Adam dicere, sine iure regum aliquid esse suum, quo ad potestatem vtendi, & quo ad dominium. Post peccatum vero primorum parentum sine iure regum poterat aliquis dicere aliquid esse suum quo ad vsum & quo ad dominium aliquo modo commune, scilicet tam Adam quam Eua. Alius vero sine iure regum poterat dicere aliquid esse suum quo ad dominium proprium iure humano introductũ. Post diluuiũ aliqui poterant sine iure regum dicere res aliquas esse suas iure diuino: & aliqui poterant dicere res aliquas esse suas iure humano, & tamen sine iure regum. Et ita patet, quod ista conclusio in nihilo assertioni derogat appellantis: quia ipse non intendit, quod omnis dominiorum diuisio fuit introducta iure regum, vt reges contra potestas alias distinguuntur. Sed intendit, quod prima dominiorum diuisio fuit introducta iure humano siue iure regum sic nomine sumpto. Postea vero aliqua dominia iure diuino introducta fuerunt. Tempore vero Beati Augustini omnia dominia fuerunt à iure regum comprehendendo Imperatores sub nomine regum. Et tunc omnes regiones regibus subiectæ fuerunt. Et ita si iste sciret dominia & tempora distinguere, posset concordare scripturas. *(Quod de iure Diuino sint dominia aliqua probatur 23. q. 7. c. 1.)* Dictum capitulum hic male allegatur. Verba enim dicti capituli, ex quibus posset accipi assertio supradicta, sunt hæc: *Quamuis res quæcunq; terrena non ratione à quoquam possideri possit, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, quod in potestate est regum.* In his autem verbis non habetur, quod aliqua dominia sint iure Diuino: quia tunc secundum verba prædicta cuncta essent iustorum, quo ad dominium, quod tamen falsum est, quia si cuncta essent iustorum, quoad dominium, alii non haberent in his iustum dominium: quod falsum est. Non ergo intendit Augustinus, quod iure Diuino cuncta sint iustorum quo ad dominium: sed intendit quod iure Diuino cuncta sunt iustorum, quo ad dignitatem habendi. Hoc est, iusti digni sunt omnibus: impii nullis rebus sunt digni, licet multarum rerum habeant verum & iustum dominium, quo tamen iusto dominio sunt indigni.

Cap. LXXXIX.

Adhuc quod nullo iure humano, sed solum Diuino dominium temporalium rerum potuerit hominibus dari, patet. Constat enim quod rem aliquam aliquis dare non potest, nisi cuius est, vel alius eius voluntate. Nec est dubium, quin Deus omnium temporalium, vel iure creationis (quia illa è nihilo creauit) vel iure factionis, quia de sua materia illa fecerat, dominus esset. Ergo nullus rex de illarum dominio, nisi de voluntate Dei, potuit ordinare. Vnde patet, quod neq; iure naturali primæuo, si ponatur pro illo iure, quod omnibus animantibus est commune, cum illud in nihil statuat, sed inclinat, seu dirigat ad alia omnibus animantibus communia facienda. Nec iure gentium, nec iure regum seu Imperatorum fuit dominium temporalium rerum introductum: sed per dominum, qui erat & earum rerum dominus, fuit collatum primis parentibus, vt patet Genes. 1. Quarum rerum Adam quamdiu solus fuit, id est, antequam Eua formaretur, solus, vt videtur, Dominus extitit, vt superius est ostensum.

In parte ista ostendit, quod rerum dominium temporalium nullo iure humano potuit dari hominibus, sed iure Diuino tantum modo. Et est ratio talis: Deus est Dominus omnium rerum: ergo solus Deus vel aliquis de voluntate eius potuit dominium temporalium dare hominibus.

Sed isti impugnatores dicunt, quod iste hic cauillose procedit, & in nihilo tangit mentem appellantis: quia non intendit appellans, quod dominium temporale commune primo fuit à iure humano, sed intendit quod prima dominiorum diuisio est à iure humano. Ratio autem istius procedit de dominio communi primo dato hominibus, & ita nullatenus est contra appellantem.

(Solum Diuino, scilicet iure dominium temporalium rerum potuerit hominibus dari) Istud non habet veritatem de omni dominio: quia tunc modo nullus posset licite transferre dominium alicuius rei in alium, nisi sibi Deus reuelaret, quod hoc sibi placeret, quod est erroneum. Si ergo habet veritatem de dominio primo dato hominibus debet intelligi: sed illud dominium fuit commune, non proprium. *(Constat enim quod rem aliquam aliquis dare non potest, nisi cuius est)*

inducta. Item, Gen. 47. sic scribitur: *Ex eo enim tempore usque in praesentem diem in uniuersa terra Ægypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali quae libera ab hac conditione fuit.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod per legem institutam ex ordinatione & sapientia Ioseph Regibus Ægypti quinta pars acquirebatur. Ergo lex illa non tantum formulas actionum, sed etiam dominium quintae partis induxit. Quod rerum dominia etiam extra iudicium iure humano acquirantur, testatur expresse Isidorus: qui, vt habetur in decretis dist. 1. ait: *Ius gentium est sedium occupatio, aedificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia.* Ex quibus verbis habetur, quod iure gentium non solum formulae actionum, sed etiam sedium occupationes, seruitutes & postliminia sunt inducta. Item, vt ibidem habetur, idem Isidorus ait: *Ius militare est belli inferendi solemnitas.* Et infra: *Item, praedae diuisio & pro personarum laboribus & qualitatibus iusta diuisio, ac principis portio.* Ergo iure militari, quod est ius humanum, non tantum formulae actionum, sed etiam praedae diuisio & portio principis sunt inductae. Item, sicut dictum est supra, vsucapiones & praescriptiones per iura ciuilia sunt inductae. Sed per vsucapiones, & praescriptiones rerum dominia acquiruntur. Ergo per iura ciuilia aliud quam formulae actionum inducitur. Secundo dicunt, quod errat, cum dicit Augustinum dixisse verba praedicta non quod ea pro veritate teneret, sed tantum modo cum haereticis disputando: Nam si Augustinus dixit illa verba cum haereticis disputando: aut accipit ipsa tanquam falsa simpliciter, aut tanquam vera, aut tanquam falsa tamen ab eis concessa, aut tanquam dubia. Si accepit ipsa contra haereticos tanquam falsa simpliciter, per ipsa non potuit eos conuincere: & ita inaniter laborauit. Si accepit ea tanquam vera, habetur intentum: quod dicat ea tanquam tenens ipsa pro veris. Si accepit ea tanquam falsa, tamen concessa ab haereticis, hoc est omnino falsum: quia haeretici contra quos disputauit Augustinus, ipsa non reputauerunt vera, cum ipsi dixerunt, vt recitat Augustinus ibidem: *Quid nobis & Imperatori?* quasi dicerent, res nostras ab Imperatoribus non tenemus: Ergo ipsi illa verba minime concedebant. Nec accepit ea Augustinus tanquam dubia: quia tunc per ipsa haereticos minime conuicisset, sed inaniter laborasset, & ita Augustinus verba praedicta tanquam vera, cum ipsa acceperit, non tanquam dicta ab aliis recitando, sed simpliciter asserendo.

(Loquitur enim de iure agendi in iudicio.) Verum est, quod loquitur de iure agendi, cum dicit, *Quo iure defendis villas Ecclesiae?* Et etiam loquitur de iure possidendi, cum dicit, *vnde quisque possidet quod possidet: nonne iure humano? (Cuius formulas ius ciuile, & non aliud introduxit.)* Affirmatiua est vera: sed negatiua est erronea, quia ius ciuile etiam rerum dominia introduxit. *(Quis audet dicere.)* Scilicet in iudicio, vel extra iudicium, quasi diceret, nullus: quia, *tolle iura Imperatoris: & quis* (ex conscientia extra iudicium) *audeat dicere haec villa mea est?* quasi dicat, nullus potest in iudicio proponere hoc, nisi per Imperatoria iura. Ex ista negatiua sequitur alia negatiua, scilicet quod nullus potest extra iudicium veraciter dicere: Hoc est meum, quoad dominium, nisi per iura Imperatoria. Et ita per iura Imperatoria, non tantum formulae actionum, sed etiam vera dominia inducta fuerunt. *(Quod ius actionum introduxit)* Ista affirmatiua est vera: & etiam ista, quod ius multarum rerum dominia introduxit. *(Non quod haec pro veritate teneret)* Ista negatiua est falsa, sicut ostensum est. *(Quod dominium de iure diuino non esset)* Istam negatiuam Augustinus non dixit, cum haereticis vt iste dicit, sicut expresse patet *in 1. cap. Quo iure,* sed dixit istam affirmatiuam iure Diuino: *Domini est terra* &c. Et affirmatiue dixit omnia possideri iure humano: & ista affirmatiua; omnia possidentur iure humano, vera fuit tempore Augustini. Sed ante natiuitatem Christi non semper fuit vera: quia aliquando multa possidebantur iure diuino, & non iure humano. Ista autem negatiua, dominium non est de iure Diuino tempore Augustini habuit vnum sensum verum, & alium falsum. Si enim intelligatur, quod dominium fuerit praecise a iure humano & nullo modo, nec mediate nec immediate a iure diuino, erronea est. Si autem intelligatur, quod dominium proprium alicuius rei non est a iure Diuino, hoc est non habetur ex speciali dono Dei per reuelationem specialem manifestato: sic est modo verum, & in tempore Augustini, quod dominium non est sic iure a Diuino. Aliquando autem fuit hoc falsum. *(Ipse idem Augustin. contrarium dicit expresse.)* Falsum est, quia Augustin. ibidem de dominio nullam facit mentionem. *(Non recte a quocunque possit possideri, nisi vel iure diuino.)* Signanter loquitur Augustin. cum nota possibilitatis, ne ex verbis suis aliquis concluderet, quod de facto aliqua possideantur iure Diuino, non illo modo quo omnia a quocunque possidentur, iure Diuino possidentur, quae cuncta iustorum sunt: vnde dixit, *sunt.* & non dixit, possidentur. Si enim dixisset, quod cuncta possidentur a iustis, non esset ita apparens dictum Augustini, imo falsum. Nam omnia dicuntur esse iustorum, quia iusti digni sunt omnibus: licet non omnia possideant: nec omnia sunt iustorum quoad dominium & proprietatem, sed quoad dignitatem habendi. Et ita Augustin. cum dixit, *cuncta iustorum sunt,* de dominio non loquitur. *(Vel iure humano quod in potestate est regum terrae &c.)* quod tempore Augustini habuit veritatem, secundum mentem Augustini.

Cap. XCII.

Item, non obstat 12. q. 1. c. dilectissimis, vbi dicitur sic: Communis vsus omnium, quae sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit. sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, alius istud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Ex hoc dicit ipse, quod diuisio temporalium est facta per ius humanum, quod dicitur iniquum & contra aequitatem iuris naturalis. Dicimus quod hoc est falsum: quia per iniquitatem non intellexit ius gentium, cum sit aequum: sed intellexit peccatum primorum parentum, per quod natura corrupta fuit, & post non fuit contenta communibus, sed sibi propria voluit possidere.

Hic

Hic respondet ad secundam auctoritatem inductam pro assertione contraria, dicens quod per *iniquitatem* non intelligitur ius gentium, sed peccatum primorum parentum, postquam homines voluerunt sibi propria possidere.

Sed isti impugnatores dicunt, quod hic per propria verba conuincitur: quia si post peccatum primorum parentum homines, scil. primi parentes, vel alii, non fuerint contenti communibus, sed voluerunt sibi propria possidere: ergo per adinuentionem humanam, & per consequens iure humano est dominiorum diuisio introducta.

(*Communis vsus omnium*) Id est, potestas cuiuscunq; cum debitis circumstantiis vtendi omnibus esse debuit, scil. in statu innocentiæ: & adhuc deberet, si non esset pronitas hominum ad dissentiendum & male agendum. (*Sed per iniquitatē*) hoc Glossa *12. q. 1. c. dilectissimis*, exponit dupliciter. Vno modo sic, *per iniquitatem, id est, per consuetudinem iuris gentium æquitati naturali contrariam*. Id est, quæ consuetudo est contraria illi æquitati naturali, quæ fuisset in statu innocentiæ, & etiam illi æquitati naturali, quę debet esse inter homines in omnibus sequentibus rationem. Æquitati autem naturali, quæ est inter homines pronos ad dissentiendum & male agendum, non est contraria illa consuetudo, & ita contrarietas est secundum genus naturæ, & non est secundum genus morum: quia talis cōsuetudo non est iniqua neq; mala. Istā expositionem Glossæ secutus est appellans. Aliter exponit sic, *per iniquitatem, id est, per sollicitudinem, vt ibi: Facite amicos vobis de mammona iniquitatis, id est, quæ per sollicitudinem est quæsita.* Et ita secundum Glossam *iniquitas* accipitur pro iure gentium & pro sollicitudine: & vtroq; modo exponendo *per iniquitatem* accipitur quodammodo causaliter, & tam ius gentium q̃ sollicitudo humana fit caussa diuisionis dominiorum factæ inter mortales. Tertio modo potest exponi, sicut iste exponit, *vt iniquitas* accipiatur ibi pro peccato primorum parentum. Et tunc *per iniquitatem* non accipitur proprie causaliter, sed accipitur occasionaliter: quia iniquitas primorum parentū fuit occasio diuisionis dominiorū. Si enim nō peccassent, nunquā fuisset diuisio, & tamen nō fuit caussa diuisionis, sed voluntas humana sequens fuit caussa diuisionis dominiorū prima. Aliquorum autē dominiorū volūtas diuina sola fuit caussa. Et sic aliqñ alio modo facta fuit aliqñ inter mortales diuisio, scil. per specialem ordinationem diuinā speciali reuelatione manifestatam. (*Ex hoc dicit ipse q̄ diuisio temporaliū est facta per ius humanū, quod dicitur iniquum, & contra æquitatem iuris naturalis.*) Hic appellanti falsum imponit, quia nunquam dicit, ius humanum esse iniquum: licet dicat, q̄ est æquitati naturali contrarium. Sed quomodo hoc debeat intelligi, patet ex prædictis. (*Quia per iniquitatē non intellexit ius gentium*) Hoc contradicit Glossæ prędictæ. (*Cum sit æquum.*) Proprie loquēdo verum est, quod est æquum. Et tamen aliter accipiendo vocabulū, & forte improprie, potest vocari aliquo modo iniquitas, & dici quod non est æquum. Sic enim loquitur Glossa *di. 1. ius generale*, dicens: *Quandoq; tamen est aliquod ius. quod non est æquum, nec iustum: vt si alicuius vxor adultera* &c. Et imprudenter inducitur quandoq; rigor contra naturalem æquitatem. Qualiter autem verba hæc possunt intelligi, patet ex prædictis. (*Sed intellexit peccatum primorum parentum.*) Conceditur, quod sic potest intelligi: cum hoc tamen stat, quod etiam aliter possit intelligi. (*Post non fuit contenta communibus, sed sibi propria voluit possidere.*) Hic, sicut dictum est, clare concedit, quod per voluntatem humanam facta est dominiorum diuisio, & ita sibiipsi contrarius inuenitur.

C A P. XCIII.

SEcundo quæritur, vtrum Christus alicuius rei temporalis dominium habuerit & quale. Quod autem dominium rerum temporalium habuerit, sacra Scriptura, tam in Testamento Veteri quam in Nouo in multis locis testatur. Multi quidem Prophetæ eum regem populi Israelitici, & per consequēs habere regale dominium prophetauerunt. Esaias quidē de eo prophetizauit, Esa. 33. sic dicens: Ecce Dominus iudex noster, Dominus legifer, Dominus rex: ipse veniet & saluabit nos. *Et per os Hieremiæ Prophetæ, Dominus Hieremiæ 23. ita dicit:* Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. *Et sequitur:* Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. *Iste enim est lapis abscissus de monte sine manibus, cui Deus cœli dedit regnum, quod in æternum non dissipabitur, vt habetur Daniel. 2. Item, Zachariæ 9. de eo dicitur sic:* Exulta satis filia Hierusalem, iubila filia Hierusalem. Ecce rex tuus veniet, iustus & Saluator ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. *De hoc Dauid in multis locis prophetauit. Vnde in quodam loco in persona eius sic dicit:* Ecce constitutus sum rex ab eo super Sion *&c. eumq; futurum in multis aliis locis prophetauit. Vnde totus ille Psalmus,* Eructauit, *loquitur de rege isto & sponsa eius, scil. Ecclesia. Et multi alii Psalmi loquuntur de rege huiusmodi satis clare. De hoc etiam Salomon Canticorum 3. sic dixit:* Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem *&c. De hoc etiam antequam conciperetur, Gabriel Archangelus, vt legitur Lucæ 1. dixit:* Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit *&c. Item, & eo nato Angelus ad pastores Lucæ 2. dixit:* Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, *id est, Rex & Dominus. Huic etiam nato illi tres Magi Euangelici Matth. 2. perhibuerunt testimonium, sic dicentes:* Vbi est qui natus est Rex Iudæorum. *Item, ille Nathanael verus Israelita, in quo dolus non erat, dixit ei Iohan. 1.* Rabbi tu es filius Dei: tu es Rex Israel. *Pilatus quoq; in superscriptione scripsit:* Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. *Et reclamantes,* Noli scribere Rex Iudæorum: sed quia dixit se regem Iudęorum *audire noluit, sed respondit,* quod scripsi scripsi. *Hoc etiam Saluator noster confessus fuit, Iohan. 18. Cum enim Pilatus interrogaret eum, vtrum esset Rex Iudæorum, respondit ei:* Regnum meum non est de hoc mundo. *Ex quo Pilatus concludens dixit:* ergo Rex es tu. *Iesus vero respondit:* Regnum meum non est hinc: *non dixit, non est hic: sed*

dixit,

dixit, non est hinc, *quasi diceret, regnum meum à mundo non habeo, sicut nec habebat, imo à Deo. sicut Angelus genitrici prædixerat, dicens Lucæ prim.* Dabit ei Dominus sedem Dauid *&c. Etiam hoc Beatus Petrus Actuum secund. expresse testatur, dicens*: Certissime sciat omnis domus Israel: quia & Dominum eum Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. *In quibus verbis satis clare Petrus concludit duo de Domino nostro Iesu: videlicet quod regnum suum à mundo non habuerit, sed à Deo, ex eo quod dicit, quod Iesum fecit Dominus Christum. Per Christum enim regem intelligimus: quia* Christus *interpretatur* vnctus. *Et quia reges inungi consueuerunt, per Christum intelligimus regem. Vnde Rabanus ibidem*: Manifeste Petrus ex hoc verbo regnum Christi non terrenum, sed cœleste ostendit esse. *Item, concludit Petrus ex verbis prædictis, quod Christus inquantum homo subsistens in diuino supposito fuerit Dominus & rex factus. Constat enim quod inquantum erat Deus, crucifixus non fuit, sed inquantum homo. Et ideo cum rex & Dominus fuerat factus inquantum crucifixus: & crucifixus fuit inquantum homo: sequitur quod & regnum & dominium tanquam homini Deus ei concessit. Hoc etiam supponit Angelus eo nato pastoribus, dicens*: Hodie natus est Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid, *id est, Rex & Dominus. Vbi aduertendum, quod illud, quod Gabriel Archangelus Christo nondum nato dixerat de futuro, dicens Mariæ*: Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius *&c. Angelus iste eo nato dixit pastoribus per verba de præsenti dicens*: Hodie natus est Saluator, qui est Christus Dominus. *Hoc Augustin. in libro de Concordia Euangelistarum, in proœmio expresse testatur dicens*: Dominus Iesus Christus vnus verus rex & vnus verus sacerdos est. *Et paulò post dicit sic*: Secundum hominem quippe Christus & rex & sacerdos effectus est, cui dedit Deus sedem Dauid patris sui, & regni eius non erit finis. *Item, quod Saluator fuerit Dominus omnium temporalium videtur. De eo enim dicitur Esaiæ decim. sext.* Emitte agnum Domine dominatorem *&c. Item Michea quinto de eodem dicitur sic*: Et tu Bethlehem Effrata paruulus es in millibus Iuda. Ex te enim egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. *Malachiæ vero tert. de eo dicitur sic*: Statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. *Item, Iohannis decim. tert. ipsa veritas dixit*: Vos vocatis me magister *&c. Item Matthæi vigesim. prim. dicit discipulis*: Ite in castellum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea: soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos. *Hoc quoque Beatus Iohan. Apocalypsis decim. non. cap. testatur, dicens*: habet scriptum in vestimento suo, rex regum & Dominus dominantium. *Hoc insuper Apostoli in suo Symbolo confitentur dicentes*: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum qui conceptus est. *Hoc etiam sancti patres in Symbolo, quod cantatur in Missa, protestantur expresse ibi*: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum *&c. Præmissa autem, scilicet regnum & vniuersale dominium, habuit Iesus inquantum Deus ab æterno, eo ipso, quia Deus pater genuit eum, & inquantum homo ex tempore, scilicet ab instanti conceptionis suæ ex Dei datione, vt patet ex prædictis.*

Postquam in parte præcedenti disseruit, quo iure sit rerum dominium introductum: hic ad quæstionem principalem accedit, inquirens, an Christus & Apostoli alicuius rei temporalis habuerunt dominium. Et diuiditur in duas partes: quia primo tractat prædictam materiam de Christo. Secundo de Apostolis, ibi; *Nunc autem de Apostolis videndum.* Prima diuiditur in duas: quia primo ostendit, quod Christus inquantum homo habuit regnum & vniuersale dominium rerum temporalium. Secundo ostendit, quomodo hoc non obstante Christus fuit pauper. Secunda ibi; *sed dicit iste hæreticus.* Prima in tres: quia primo ostendit, quod Christus ab instanti suæ conceptionis habuit regnum & vniuersale dominium omnium temporalium ex Dei datione.

Secundo ostendit, quod non ab instanti suæ conceptionis, sed postea quarundam rerum per alios modos acquisiuit dominium.

Tertio ostendit, quod Christus regno & vniuersali dominio nunquam renunciauit. Secunda ibi; *Et nihilominus habuit dominium.* Tertia ibi; *Et si velit dicere.* Prima posset diuidi in tres partes: quia primo ostendit per 15. auctoritates, quod Christus inquantum homo fuit rex in temporalibus. Secundo ostendit per octo auctoritates, quod Christus inquantum homo fuit Dominus omnium temporalium, ibi: *Item, quod Saluator fuerit Dominus omnium.* Tertio determinat, quando Christus habuit regnum & dominium omnium ibi: *præmissa autem.* Primo autem quærit quæstionem. Secundo determinat ostendemus, quod Christus habuit dominium omnium temporalium, quod fuit rex, quod per 15. auctoritates ostendit.

Sed isti impugnatores dicunt hic contineri duas hæreses manifestas. Quarum prima est, quod Christus inquantum viator, fuit rex in temporalibus. Secunda est, quod Christus inquantum homo viator ab instanti conceptionis suæ fuit Dominus temporalium omnium. Vt autem apertius conuincant hæreses supradictas, sic procedunt. Primo æquiuocationes istorum nominum *rex* & *Dominus* declarare nituntur. Secundo circa prædicta quam suam reputant, explicant veritatem. Tertio duas assertiones prædictas hæresim sapere manifestam probare conantur.

Circa primum dicunt, quod hoc nomen *rex*, cum dicatur à regendo, secundum varios modos regiminis, potest aliquis rex modis variis appellari. Vnde vt de diuino regimine, & angelorum, & etiam de regimine quale inuenitur in rebus irrationabilibus taceatur: Inter homines præter modos alios, triplex regimen reperitur. Vnum est, quo aliquos alios regit temporaliter, quantum, scilicet ad temporalia & actiones quæ temporalia dignoscuntur respicere:

&

& isto modo largissime accepto nomine Regis, Imperatores, Reges, Duces, Comites, & Barones, & Patresfamilias possent vocari reges. Vnde & nonnunquam vulgariter dicitur, quod *quilibet Paterfamilias est rex in domo sua.* Secundum tamen modum communem loquendi illi soli ab isto modo regendi appellantur reges, qui supremum modum regendi huiusmodi obtinere noscuntur. In quo tamen modo aliqui possunt esse gradus, & sic Reges à Ducibus, Baronibus, & aliis Potestatibus secularibus distinguuntur. Aliud est regimen spirituale, quo quis alios circa spiritualia regit. Et isto modo Papa & quilibet prælatus potest rex vocari. Si enim, sicut post patebit, qui motus & passiones suas sensuales per rationem regit, rex poterit appellari: multo magis qui alios circa spiritualia regit, regis nomen poterit obtinere. Aliud est regimen, quo quis seipsum, ac motus & actus suos ratione recta regit. Et ab isto regimine quilibet rationabiliter viuens poterit rex nuncupari. Vnde & propter hoc Beatus Remigius omnes Christi electos asserit esse reges.

Exponens enim illa verba Apocalypsis prim. *Fecit nos regnum & sacerdotes Deo patri suo*, ait: *Per hanc sententiam omnes sacerdotes demonstrantur, qui supra reges fuerant appellati.* Quia enim caput Dei filius rex & sacerdos, congruenter & membra capitis reges & sacerdotes vocantur, quibus per Petrum dicitur: *Vos estis genus electum regale sacerdotium. Ipsi enim sunt reges, ipsi & sacerdotes & sacrificium, & altare. Quia & tumultus carnalium voluptatum contra se insurgentes, vt reges, refrenant, sacrificium laudis & mortificationis Deo immolant, corpusque suum à præsentis seculi cupiditatibus mortificant, vt hostia viua fiant. Ipse itaque vnigenitus prius rex & sacerdos, fecit nos suos electos & sacerdotes, quos reges terræ constituit, & ipso tempore sacerdotes monstrantur.* Ex his clare monstratur, quod aliquis à regendo proprias cupiditates & motus sensuales poterit rex vocari, & ita in scripturis hoc nomen rex variis modis accipitur.

Secundo dicunt, quod hoc nomen *Dominus* æquiuoce in scripturis accipitur. Vno enim modo dicitur aliquis Dominus, propter aliquam potestatem, quam noscitur obtinere. Et iste modus in multis diuiditur, de quibus dictum est *supra 2. cap.* Alio modo dicitur aliquis Dominus propter prærogatiuam sanctitatis, virtutis, vel sapientiæ, aut diuitiarum, vel alicuius alterius excellentiæ. Sic enim diuites & potentes, ac domini magni, sacerdotes & religiosos, ac alios multos, sæpenumero *Dominos* appellant: propter prærogatiuam sanctitatis, religionis, aut ordinis, vel sapientiæ, & alicuius excellentiæ, quam in eis considerant, vel in eis reputant præeminere. Sic etiam multi diuites vocant aliquos Dominos, quibus tamen non reputant se subiectos. Et iste modus loquendi non solum in vulgari locutione, sed in scripturis Diuinis habetur. Abdias enim, vt supra habetur 3. Regum decim. septim. dixit Heliæ Prophetæ: *Nunquid indicatum est tibi à Domino meo quid fecerit?* Vbi Abdias Heliam dominum suum vocauit propter prærogatiuam prophetiæ & sanctitatis, quam scient in ipso. Sic mulier Sunamitis, quæ Elisæo fecerat cœnaculum, propter prærogatiuam sanctitatis dominum appellauit, vt habetur 4. Regum quart. cap. dicens: *Noli quæso Domine mi vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.* Et post: *Nunquam petiui filium à Domino meo.* Et ita hæc mulier Elisæum Dominum appellauit, cui tamen temporaliter subiecta non fuit.

Secundo principaliter isti impugnatores circa paupertatem Christi suam, quam reputant, exprimunt veritatem, dicentes, quod Christus inquantum Deus fuit rex omnium, sicut & pater rex est omnium: & eodem regimine, quo pater omnia regit. Secundo dicunt, quod Christus inquantum homo mortalis, non erat rex à regendo temporaliter, & secundum quod aliquis dicitur rex, propter supremum modum regendi temporaliter alios: licet fuerit rex temporaliter à regendo aliquo modo temporaliter Apostolos, qui cum eo quasi conuersabantur continue.

Tertio dicunt, quod Christus fuit rex à spirituali regimine: quia ad hoc venit in mundum, vt scilicet fideles sibi credentes quantum ad spiritualia gubernaret.

Quarto dicunt, quod Christus inquantum Deus, fuit Dominus omnium, sicut Deus pater est Deus omnium.

Quinto dicunt, quod Christus inquantum homo mortalis, non erat Dominus omnium temporalium dominio proprio sibi, licet fuisset Dominus omnium dominio communi, quod secundum multos datum fuit à Deo toti generi humano: & hoc si nulli licet renunciare tali dominio.

Sexto dicunt, quod licet Christus inquantum homo mortalis, nullius rei habuit dominium: quod in scripturis vocatur proprietas. Poterat tamen antonomastice propter prærogatiuam vnionis naturæ humanæ in ipso ad diuinam, sanctitatis ac aliarum gratiarum dominus appellari. Ex his dicunt isti patere, quod iste impugnatus nominum æquiuocatione deceptus in hæreses incidit supradictas.

Tertio igitur principaliter duas assertiones prædictas sapere hæresim manifestam probare nituntur. Ad cuius euidentiam, primo explicant intentionem istius impugnati, dicentes: quod iste nō solum intendit, quod Christus inquantum homo mortalis, fuerit rex propter regimen temporale, non propter quemcunq; modum regendi temporaliter, sed propter potestatem regendi supremo modo regendi temporaliter: ita quod non solum inquantum Deus, sed etiam inquantum homo mortalis ex officio sibi commisso pertinebat ad ipsum de temporalibus iudicare, hæreditates diuidere, leges condere seculares, homicidas, latrones & malefactores alios debitæ subdere vltioni, peregrino, pupillo, & viduæ, cum opprimerentur à potentibus, temporale exhibere auxilium, & alia quæ ad regum secularium officium pertinent, exercere. Nec etiam intendit solummodo, quod Christus fuit

Domi-

Dominus omnium illo modo quo quilibet est quodammodo Dominus omnium, sicut totum genus humanum habet omnium commune dominium; sed etiam intendit, quod ita vel verius omnia erant Christi inquantum fuit homo mortalis, quo ciuitates & castra sunt alicuius regis, ita quod habuit dominium in speciali, & non solum in communi.

Hoc viso primo probant isti, quod Christus inquantum homo mortalis, non erat rex in temporalibus, à supremo modo regendi temporaliter. Secundo ostendunt, quod non fuit Dominus prædicto modo omnium rerum temporalium. Primum ostendunt primo auctoritatibus; secundo rationibus. Est autem prima auctoritas, per quam ostendunt, quod Christus non fuit prædicto modo rex, ipsius Christi dicentis Iohan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo*. Ex quibus verbis habetur, quod regnum Christi inquantum homo, non fuit regnum temporale. Sed ad hoc respondet iste impugnatus dicens, quod Christus non intendebat negare regnum suum esse temporale & mundanum: sed intendebat dicere, quod regnum suum non habebat à mundo, sed à Deo: quia mundus non sibi reddit regnum, nec eligit eum in regem, sed Deus. Vnde, sicut patet supra, iste impugnatus hanc auctoritatem pro sua assertione adduxit, probans per eam, quod Christus fuit rex, quamuis non habuerit regnum à mundo, sed à Deo. Vnde propter hoc dixit Christus, vt dicit: *Regnum meum non est hinc*: & non dixit, *non est hic*. Ex hoc dans intelligere, quod regnum non habebat à mundo, sed à Deo. Sed dicunt isti, quod hic scripturam Diuinam aliter intelligit, quam sensus Spiritus sancti efflagitat, ad suum sensum scripturam trahens apertissime repugnantem. Nam quod Christus per verba prædicta intendebat asserere, quod non habuit regnum temporale, nec tale, qualia mundani nituntur acquirere, per seriem Euangelii etiam patet aperte. Nam, sicut in textu Euangelico constat, præcipua accusatio, quam Iudæi proponebant coram Pilato contra Christum, & per quam volebant maxime prouocare Pilatum contra Christum, imo per quam vltimo coegerunt quodammodo Pilatum dare sententiam contra Christum, fuit de regno Christi, dicentes, quod Christus se asseruit Regem Iudæorum. Vnde Lucę vigesim. tert. sic scribitur de Iudæis: *Cœperunt autem illum accusare, dicentes, hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse*. Iohan. decim. non. sic habetur: *Quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.* Et post dixit eis Pilatus: *Regem vestrum crucifigam?* Responderunt pontifices; *Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Iudæi principaliter accusauerunt Christum, quod regem se fecerit, loquentes de rege temporali, qualem regem Cæsar noluit sustinere, ne recognosceret regnum ab ipso. Propter quod dixerunt, *Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari*. Et per hanc accusationem vltimo coegerunt quodammodo Pilatum in necessitatem dandi sententiam mortis contra Christum, sicut patet per verba præallegata.

Sed Christus non negauit se regem, imo asseruit, & tamen accusationem Iudæorum sufficienter excludit coram Pilato, qui nullum voluit sustinere regem Iudæorum præter Cæsarem, illo modo appellando regem, quo Iudæi accusantes Christum loquebantur de rege. Ergo manifeste patet, quod Christus declarauerit coram Pilato aliter se esse regem, quam Iudæi loquebantur de rege, & quod non erat rex illo modo, quo Iudæi loquebantur de rege. Cum ergo illi intellexerint de rege temporali regnante vel temporaliter regnare volente, sequitur quod Christus dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*: ostendit se non esse regem temporaliter, nec regnum terrenum habentem.

Hic oportet tria probare, Primum est, quod Iudæi accusantes Christum intelligebant de rege temporaliter regnãte, vel temporaliter regnare volente. Secundum est, quod Pilatus nullum præter Cæsarem volebat esse regem Iudæorum, illo modo loquendo de rege, quomodo intelligebant Iudæi. Tertium est, quod Christus Pilato satisfecit accusationem Iudæorum sufficienter & aperte excludendo. Ex quibus patenter concluditur, quod Christus aliter loquebatur de rege & de regno, quam Iudæi: & per consequens non asseruit se regem in temporalibus, sed alio modo. Primum est satis apertum: quia aliter per dictam accusationem Pilatum contra Christum minime prouocassent. Romani enim & nuntii eorum de his, quæ pertinebant ad legem Iudæorum, tunc temporis parum curare videbantur: Nec propter transgressionem legis aliquem dignum morte iudicabant. Vnde, sic habetur Actuum vigesim. tert. Lisias tribunus mittens beatum Paulum ad Felicem præsidem, scripsit in hæc verba: *Quem* (scilicet Paulum) *inueni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem crimen*. Et, sicut legitur cap. vigesim. quint. Pontius Festus de Paulo loquens dixit: *De quo cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus suspicabar malam: quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant aduersus eum, de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere*. Et post: *Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse*. Et cap. vigesim. sext. sic legitur: *Et surrexit Rex, & Præses & Beronice, & qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquebantur ad inuicem dicentes, quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste*. Ex his verbis colligitur euidenter, quod Romani tunc temporis propter diuersas & aduersas assertiones legis Iudaicæ, etiam si dixissent aliqui aliquem hominem esse Deum, cum Paulus fateretur Iesum Christum esse Deum, nullum dignum morte ac vinculis reputabant. Ergo quantumcunq; Iudæi accusassent Christum Pilato, quod dixisset se esse Deum vel regem, alio modo quam temporaliter, & non in præiudicium regni temporalis Cæsaris, Pilatum contra Christum minime prouocassent, sed Pilatus eorum accusationem friuo-

præputium, audite omnia regna terrena: non impedio dominationem vestram in hoc mundo, quia regnum meum non est de hoc mundo: nolite metuere metu vanissimo, quo ille Herodes maior expauit, & tot infantes occidit timendo potius quam irascendo crudelior. Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo: quid amplius? venite ad regnum, quod non est de hoc mundo? Venite credendo, & nolite seruire metuendo. Dicit quidem in Prophetia de Deo patre: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Sed Sion & mons ille non est de hoc mundo. Quod enim est regnum eius, nisi credentes? quibus dicitur: De hoc mundo non estis, sicut ego non sum de hoc mundo, quamuis eos vellet esse in hoc mundo. Propter quod de eis dixit ad patrem: Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Vnde & hic non ait: regnum meum non est in hoc mundo: sed, non est de hoc mundo: cum hoc probaret, dicens: Si regnum meum esset de hoc mundo, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc: non ait, non est hic: sed non est hinc. Hic enim est regnum eius vsque in finem seculi habens inter se commixta zizania vsq; ad messem. Messis enim est finis seculi, quando messores venient, id est, angeli, & colligent de regno eius omnia scandala. Quod vtique non fieret, si regnum suum non esset hic: sed tamen non est hinc, quia peregrinatur in mundo. Hæc Augustinus. Ex quibus tria colliguntur aperte. Quorum primum est, quod modus regiminis Christi dominationem terrenam & terrenorum nullatenus impediuit. Ex quo sequitur, quod Christus non venit regnare temporaliter siue seculariter, sed spiritualiter solum: quia si de regimine seculari se intromisisset, dominationem secularium impediuisset, ipsosque maxime prouocasset. Secundum est, quod ad regnum Christi non peruenitur per secularem subiectionem, sed per fidem, quia credendo. Et per consequens regnum Christi non est seculare seculariter gubernatum, sed spirituale spiritualiter gubernatum. Tertium est, quod credentes sunt regnum Christi: quia Ecclesia est regnum Christi. Vnde sicut Christus est rex & sponsus, ita Ecclesia est regnum & sponsa. Et propter hoc sæpe Ecclesia Christi præsens in hoc mundo regnum cœlorum in hoc Euangelio appellatur, teste Gregor. qui in Homelia *De communi virginum*, ait: *Sciendum vobis est, quod sæpe in sacro eloquio regnum cœlorum præsens Ecclesia dicitur: de quo in alio loco Dominus dicit: Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Illud ergo regnum, de quo Christus dicit, Regnum meum non est de hoc mundo, est Ecclesia sua, credentes comprehendens bonos & malos. Vnde & illud regnum cœlorum vocatur.* Ex prædictis patet aperte, quod Regnum Christi non fuit Iudæa, secundum quod Iudæa comprehendit omnes Iudæos constitutos ibidem, sicut intellexerunt Iudæi accusantes Christum, quod diceret se regem Iudæorum: sed regnum Christi fuit Ecclesia Christi, comprehendens solummodo credentes in Christum. Et ita Regnum Christi non fuit regnum seculare, sed fuit regnum spirituale: hoc est, fuit Ecclesia Christianorum ab eo spiritualiter gubernanda.

Secunda auctoritas principalis, ex qua probatur, quod Christus non fuit rex in secularibus, ex Euangelio Luc. cap. prim. accipitur, vbi Angelus regni eius modum regnandi describens ait: *Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in æternum, & regni eius non erit finis.* Ex quibus datur intelligi, quod illo modo & non alio Christus erat rex futurus, quomodo erat in domo Iacob regnaturus. Sed Christus inquantum hoc, quamdiu fuit victurus hac vita mortali, non erat regnaturus seculariter, sed tantum modo spiritualiter. Ergo non erat rex futurus quantum ad secularia, sed quantum ad spiritualia tantum.

Hic videtur probandum, quod Christus inquantum homo mortalis, non regnauit seculariter, sed spiritualiter tantum. Sed hoc probatione non indiget. Nam Christus de regimine seculari, maxime de supremo regimine seculari, à quo dicitur aliquis rex, secundum quod nunc loquimur de rege, de temporalibus se nunquam intromisit: quia per Parlamenta & curias, neq; per rebus temporalibus iudicabat, neq; de malefactoribus iustitiam faciebat, neq; expugnauit hostes, neq; militibus stipendia tribuebat, nec alia quæ ad regimen pertinent seculare aliqualiter exercebat. Regnum ergo Christi non seculare, sed spirituale fuit.

Hoc aperte Glossa super verba prædicta testatur, quæ ait: *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, id est, Israeliticam plebem, cui Dauid, & filii eius temporalis regni gubernacula præbuere: huiusmodi regnum spirituale datum est à Christo, quando dispositum est à Deo, vt de semine Dauid incarnaretur gentem imperpetuum vocaret regnum, & non solum in illa gente Iudæorum, sed regnabit in æternum, id est, in tota Ecclesia, quæ per fidem & confessionem Christi ad patriarcharum pertinet sortem: sicut in illis, qui de patriarcharum sorte nati sunt in his, qui de oleastro excisi in oliuam bonam sunt inserti.* Ex quibus verbis clare patet, quod regnum Christi non erat seculare, sed spirituale, ad quod soli credentes, siue de Iudæis, siue de gentibus, pertinebant.

Item, quod regnum Christi non fuerit terrenum, seculare siue mundanum, Beda testatur, & ponitur in Glossa super illud Matthæi vigesim. prim. *Benedictus qui venit: Venit regnum patris nostri Dauid. At enim secundum Iohannem, cum turba eum rapere vellent, & facere regem, fugit & regnum adhuc victurus noluit. Nunc autem iam passurus regnum non refugit, sed dici modo hymnos fidei filio Dei & regi dignos non correprimit, qui regnum Dauid in eo restaurandum & perfecta benedictionis dona continens: quia scilicet non temporalis & terreni, sed æterni in cœlis rex esset imperii, ad quod qui perceperunt gloriam resurrectionis & triumphum ascensionis peruenirent. Vnde discipulis post propositionem ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Ex his patet, quod regnum Christi non erat terrenum & temporale. Huic concordat Leo Papa in sermone de Epiphania, sic dicens: *Herodes vero audiens Iudæorum principem natum, successorem suspicatus expauit.* Et parum post: *O cæca stultæ æmulationis impietas, quæ perturbandum putas diuinum tuo furore consilium. Dominus mundi temporale non quærit regnum, qui præstat æternum.*

num. Ex his colligitur, quod Christus inquantum homo, regnum temporale non habuit. Item, sanctus Fulgentius in Sermone de Epiphania dicit: *Munus vero auri regem demonstrat Dominum nostrum Iesum Christum, non vtique talem regem, qui suam imaginem in solidis accipit, sed qui suam imaginem in ipsis hominibus quærit.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Christus non erat talis rex, quales sunt reges, quia suas imagines in nummis quærunt: & ita in temporalibus nequaquam fuit rex censendus. Hoc idem testatur Rabanus, vt iste allegat, sicut super literam apparebit.

Restat nunc eandem assertionem ostendere per rationes sacris auctoritatibus roboratas. Est autem prima ratio talis, qui non est iudex litium secularium, nec diuisor hæreditatum & facultatum, non est rex in temporalibus.

Prædicta enim ad regis officium pertinere noscuntur. Sed Christus non fuit iudex litium, nec diuisor hæreditatum & terrenarum facultatum. Ergo Christus non fuit rex in temporalibus seu secularibus & terrenis. Maior est nota. Minor auctoritate Christi & Beati Ambrosii manifeste probatur. Cum enim, vt legitur Lucæ duodec. quidam de turba diceret Christo: *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Christus respondit: *Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos?* quasi diceret, nullus. Ergo Christus non erat iudex litium, nec diuisor hæreditatum. Quod Beatus Ambrosius ibidem asserit manifeste dicens: *Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat. Nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum.* Et parum post: *Vnde merito refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat terrenis occupare.* His clarius dici non potest, quod Christus nequaquam fuit iudex litium secularium, nec terrenarum arbiter facultatum: & per consequens non fuit rex in secularibus reputandus.

Secunda ratio pro eadem assertione est hæc: Qui verbo & exemplo docuit regna temporalia contemnenda, non debet rex in temporalibus reputari. Sed Christus verbo & exemplo docuit regna temporalia contemnenda. Quod enim verbo docuit, principatus & regna temporalia contemni debere, patet aperte per illud Matth. vigesim. *Iesus autem vocauit ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior esse, sit vester minister.* &c. Ex quibus verbis patenter elicitur, quod Christus principatus & potestatem temporalem super alios, & per consequens temporalia regna verbo docuit contemni debere. Quod etiam regna temporalia exemplo docuerit contemnenda, patet clare per illud Iohan. sext. *Iesus ergo cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem.* Vbi Chrysostomus ait: Propheta iam erat apud eos, & regem eum intronizare volebant propter gulam, quia, scilicet pauerat eos. *Christus autem fugit, erudiens nos mundanas fugere dignitates: & per consequens instruxit nos exemplo mundana contemnere regna.* Ergo Christus nequaquam rex fuit in temporalibus: quia aliter tam in verbis, quam in factis sibiipsi fuisset contrarius, vnum dicens verbo & aliud faciens exemplo.

Tertia ratio est hæc: Qui regnum suscepit gubernandum & de regimine ipsius se nullatenus intromittit, quamuis possit, de malitia & nequitia vel negligentia merito est arguendus, quia talis vult habere nomen regis & officium, & quæ regis sunt minime exercere, quod malitiæ vel negligentiæ est penitus ascribendum. Sed Christus de singulari regimine cuiuscunq; regni se nullatenus intromisit. Ergo vel non suscepit regnum gubernandum: nec fuit rex per consequens, vel fuit de malitia & negligentia arguendus: sed neq; malitia neq; negligentia sibi debet imponi. Ergo tenendum est, quod inquantum homo mortalis, nullum regnum suscepit regendum: & per consequens nec rem nec nomen regis secularis obtinuit.

Quarta ratio est hæc: In eodem regno seculari non possunt esse plures veri reges non habentes regnum pro indiuiso, quorum neuter recognoscit regnum ab altero. Sed Imperator Romanorum tempore Christi fuit verus rex Iudææ, quamuis fuisset rex aliorum regnorum, & constat quod Christus & Imperator non tenebant regnum Iudææ pro indiuiso, nec Christus recognoscebat regnum Iudææ ab Imperatore, nec Imperator à Christo. Ergo Christus non fuit verus rex secularis Iudææ, & per consequens à simili non fuit verus rex secularis cuiuscunq; alterius regni.

Hic videntur tria probanda. Primum est, quod Cæsar seu Imperator fuit rex Iudææ. Hoc ex Euangelio elicitur euidenter, Christo dicente: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Ex quibus verbis colligitur, quod illa quæ Cæsar vendicauit in Iudæa, vere erant sua. Sed Cæsar tanquam rex Iudææ & Dominus vendicauit tributum. Ergo tributum erat ipsius, tanquam regis & Domini. Ergo ipse vere fuit rex. Secundum hic probandum est, quod Cæsar non recognoscebat regnum à Christo, nec recognoscere tenebatur. Nam ante natiuitatem Christi Cæsar fuit rex verus: sed post natiuitatem Christi regnum Cæsaris non fuit in aliquo diminutum, nec immutatum, nec in aliquam subiectionem redactum. Ergo sicut ante natiuitatem Christi non tenebatur ab aliquo homine recognoscere regnum quodcunq;: ita post natiuitatem non tenebatur ab homine inquantum homo recognoscere regnum: & ita non tenebatur recognoscere à Christo regnum inquantum erat homo. Tertium, quod videtur probandum est, quod Christus non recognoscebat regnum à Cæsare. Sed hoc probatione non indiget, cum regnum aliquod nunquam vendicauerat, sed rex fieri recusabat, & fugit ne sublimaretur in regem, sicut patet Ioh. 6.

Quinta ratio est: Si Christus fuit rex alicuius regni temporalis, non est maior ratio quod fuerat rex vnius regni temporalis, quam alterius, nisi quis dicat quod quia filius Dauid, specialiter fuerit rex Iudææ: sequitur quod fuerit rex omnium regnorum, vel specialiter Iudææ. Sed neutrum potest dici:

quia siue fuerit rex omnium regnorum, siue specialiter Iudææ: omnes Iudæi [illegible] in Iudæa constituti pertinuissent ad regnum eius. Sed non omnes Iudæi in Iudæa constituti pertinebant ad regnum eius. Ergo non fuit rex temporalis Iudææ: & per consequens multo magis non fuit rex temporalis alterius regni. Hic probandum est, quod non omnes Iudæi etiam in Iudæa constituti pertinebant ad regnum Christi, inquantum erat homo mortalis, licet omnes pertineant ad regnum eius inquantum erat Deus: per Glossam super Ioh. 19. *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*, probatur aperte cum ait: *corde, non carne*. Ex quibus verbis habetur, quod Christus erat tantum modo Rex Iudæorum, qui erant Iudæi corde, quales fuerunt fideles, & non carne tantum modo, quales fuerunt infideles. Ergo Iudæi non credentes in Christum non pertinebant ad regnum Christi inquantum fuit homo. Hoc etiam patet, quia regnum Christi erat Ecclesia Christi: cum secundum Gregor. vt allegatum est supra, regnum cœlorum, quod est regnum Christi, sit Ecclesia præsentis temporis. Sed Iudæi non credentes in Christum non pertinebant ad Ecclesiam Christi. Ergo non pertinebant ad regnum Christi. Hoc etiam tertio patet: quia sicut idem Christus fuit & est sponsus, rex & pastor: ita eadem congregatio fuit sponsa Christi, regnum & ouile. Sed ad ouile Christi non pertinebant Iudæi non credentes, nec credituri in Christum, ipso Christo testante, qui Ioh. 10. ait: *Ego sum pastor & cognosco oues meas & cognoscunt me meæ*. Ex quibus verbis colligitur, quod omnes oues Christi cognouerunt Christum per fidem. Ergo Iudæi non credentes non fuerunt oues Christi, & per consequens non pertinebant ad ouile Christi. Ex quo sequitur, quod non pertinebant ad regnum. Hoc etiam per plures auctoritates superius allegatas, quibus asseritur, quod credentes erant regnum Christi, patet aperte: & ita Christus non fuit rex in secularibus.

Sexta ratio est hæc: illud fuit regnum Christi, de quo prophetauerunt Prophetæ. Sed Prophetæ prophetantes de regno Christi futuro, non prophetauerunt de regno aliquo temporali. Ergo nec regnum aliquod temporale fuit regnum Christi. Maior est clara. Minor probatur: quia regnū Christi, de quo prophetauerunt Prophetæ, erat per Christum reparandum & restaurandum, teste Esaia, qui c. 9. ait: *Paruulus enim natus est nobis & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret illud in iudicio & iustitia, a modo & vsque in sempiternum.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod regnum Christi, de quo prophetauit Esaias, erat per ipsum confirmandum & corroborandum: & per consequens reparandum & restaurandum. Hier. 23. prophetauit Hieremias de Christo dicens: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda & Israel habitabit confidenter: & hoc nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui erant futuri de regno Christi, erant saluandi & habitaturi cōfidenter. Ergo regnum cœlorum, de quo prophetauit Hieremias in verbis prædictis, erat reparandum per Christum. Sed regnum Iudææ temporale non extitit per Christum reparatum, nec etiam restauratum, sed potius dissipatum: quia propter peccata, quæ commiserunt in Christum, fuit destructum. Vnde & euersionem Hierusalem, quæ erat metropolis in regno Iudææ, ipse prædixit, vt habetur Lucæ 19. vbi sic legitur: *vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super eam, dicens: quia si cognouisses & tu. Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te vndiq; & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt: & non derelinquent lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod regnum Iudææ per Christum non fuit temporaliter reparatum, sed postea: quia tempus visitationis suę spiritualis non cognouit, sed Christum persequebatur ad mortem, extitit dissipatum. Regnum ergo Christi, de quo prædixerunt Prophetæ, non fuit regnum temporale. Nec prosperitas quam tunc Prophetæ prophetauerunt futurā, debet intelligi temporalis, sed spiritualis propter abundantiā gratiarum & spiritualiū charismatum, quibus Christus in se credentes, qui erant regnum, affluentissime honorauit, confirmauit & corroborauit & saluauit, ac inter mundi aduersitates confidentes reddidit & securos.

Septima ratio est hæc: Christus non decernens inter vnum officium sibi commissum & aliud, beatum Petrum vicarium suum instituit, dicens: *Pasce oues meas*. Ergo Christus quantum ad omne officium, quod habuit inquantum homo, respectu subditorum suorum beatum Petrum vicarium suum instituit. Sed beatus Petrus non fuit vicarius Christi quantum ad officium regni temporalis. Ergo nec Christus habuit officium regni temporalis: & per consequens regnum Christi non fuit temporale, sed spirituale, quale regnum beato Petro commisit, cum dixit: *Pasce oues meas*. Et prius promiserat dicens: *Et tibi dabo claues regni cœlorum*.

Hic oportet probare, quod Beatus Petrus non fuit vicarius Christi quantum ad officium regni temporalis, nec etiam in temporalibus quibuscunq;. Hoc autem probatur primo sic. Si Beatus Petrus fuisset vicarius Christi quantum ad officium regni temporalis in aliquo regno temporali, Beatus Petrus habuisset potestatem iudicandi omnes, & de omnibus, non solum credentibus, sed etiam non credentibus constitutis in regno sibi subiecto. Sed Beatus Petrus de infidelibus, qui nunquam fidem Christi susceperunt, habuit minime iudicare, teste Apostolo, qui imperia omnium prælatorum Ecclesiæ dixit, 1. Corinth. 5. *Quid mihi de his qui foris sunt iudicare?* Ergo Beatus Petrus de his, qui foris erant in quocunq; regno non habuit iudicare: & ita non fuit vicarius Christi in quocunq; regno temporali. Secundo sic: qui est vicarius generalis alicuius regis temporalis in aliquo regno non ha-

bentis superiorem, habet iurisdictionem temporalem super omnes constitutos in regno, qui per regem minime sunt exempti. Sed Christus instituendo beatum Petrum vicarium, nullum exemit à iurisdictione Beati Petri. Ergo Beatus Petrus habuit iurisdictionem temporalem super omnes constitutos in regno. Ita cum regnum ipsi non plus fuerit vnum quam aliud: sequitur, quod Beatus Petrus habuit iurisdictionem super imperatorem, & omnes alios reges. Ex quo sequitur, quod cum Romanus pontifex sit successor Beati Petri sibi æqualis in potestate à Christo sibi concessa, quilibet Romanus pontifex habuit iurisdictionem temporalem super Imperatorem Romanorum & omnes alios reges mundi, quod sacris canonibus repugnat aperte. Vnde Nicolaus Papa, vt habetur *dist. 96. cap. cum ad verum*, sic ait: *Cum ad verum ventum est, vltra sibi nec Imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen Imperatoris vsurpauit, quoniam idem mediator Dei & hominum Christus Iesus actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusq; discreuit.* Ex his datur intelligi, quod Romanus Episcopus ex successione Beati Petri non habet iurisdictionem temporalem super Imperatorem. Quod etiam Papa non habeat iurisdictionem super alios reges, testari videtur Innocentius tertius, qui, vt habetur *extra de iudiciis, cap. 13.* ait: *non putet aliquis quod iurisdictionem illustris regis Francorum perturbare aut minuere intendamus* &c. Non ergo Papa super regem Francorum iurisdictionem obtinet temporalem. Item, si Papa habeat ex successione Beati Petri iurisdictionem temporalem super reges, multo magis ex eadem successione haberet iurisdictionem temporalem super possessiones eorum & aliorum. Cuius contrarium asserit Bernhardus aperte, qui scribens ad Eugenium ait lib. 1. cap. quint. *Ergo in criminibus non in possessionibus potestas vestra. Propter illa siquidem, & non propter has, accepistis claues regni cœlorum. Præuaricatores itaque exclusuri non possessiones, vt sciatis, ait, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.* Et infra subdit: *Quæ nam tibi videtur maior dignitas & potestas, dimittendi peccata, aut prædia diuidendi? habent hæc infima & terrena iudices suos reges, & principes terræ. Quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis?* Ex quibus verbis patet, quod Papa per potestatem sibi datam à Christo super possessiones iurisdictionem non obtinet. Ex his aliisq; quamplurimis patet quod Beatus Petrus iurisdictionem temporalem super Imperatorem & reges non habuit: & ita non fuit vicarius Christi in aliquo regno temporali. Sed forte aliquis prædictis obiiciet. Primo per auctoritatem Nicolai Papæ, quæ ponitur dist. vigesim. secund. cap. prim. vbi sic legitur: *Illam vero solus fundauit ipse & super petram fidei mox nascentis erexit, qui Beato Petro æternæ vitæ clauigero terreni simul & cœlestis Imperii iura commisit.* Ex quibus verbis patet, quod Beatus Petrus iura obtinuit terreni Imperii, & per consequens iurisdictiones habuit super terrenum Imperatorem. Quod etiã successores Beati Petri iurisdictionẽ habeant super Imperatores & reges, probatur.

Primo: quia deponit Imperatores & reges, vt patet 15. q. 6. ca. alius. Item, Romanum transfert Imperium, *extra de electione. cap. venerabilem.* Ergo super Imperium iurisdictionem noscitur obtinere. Item, Imperator præstat ei iuramentum fidelitatis: ergo sibi in temporalibus est subiectus. Item, quod Papa Romanus iurisdictionem habeat temporalem, videmus ad sensum. Sed Papa non est maioris potestatis, quam fuerit Beatus Petrus. Ergo & Beatus Petrus iurisdictionem huiusmodi temporalem: sed non habuit iurisdictionem huiusmodi temporalem limitatam. Ergo reges & alii sibi temporaliter subiecti fuerunt.

Ad primum istorum dicunt aliqui istorum impugnatorum, quod per Imperium terrenum & cœleste intellexit Nicolaus Papa bonos & malos in Ecclesia militante: & ita per terrenum Imperium non intellexit dignitatem imperialem terrenam. Hoc declarant sic: per imperium cœleste non potest Nicolaus Papa intelligere aliud, quam bonos in Ecclesia militante: quia per Imperium cœleste non potest intelligere bonos existentes in Ecclesia triumphante, cum super illos Petrus nullam iurisdictionem habuerit. Ergo consimiliter per terrenum imperium intelligit Nicolaus Papa malos in Ecclesia militante, & ita per dictam auctoritatem non potest concludi, quod Beatus Petrus super Imperatorem iurisdictionem habuerit temporalem, sed quod super bonos & malos in Ecclesia militante iurisdictionem habuerit temporalem. Ad quintum dicunt, quod Papa Romanus illam iurisdictionem temporalem, quam noscitur obtinere, non habuerit ex successione Beati Petri, quia tunc non haberet maiorem iurisdictionem temporalem in vna regione, quam in alia, sicut nec Beatus Petrus, quod tamen noscitur esse falsum. Non ergo ratione successionis, sed collatione fidelium, Papa habuit iurisdictionem in diuersis regionibus temporalem. Et hæc est sententia Bernhardi, vt adductum est alibi. Et cum dicitur, quod Papa non est maioris potestatis quam fuerit Beatus Petrus. Dicunt, quod quoad spiritualia Papa non est maioris potestatis quam fuerit Beatus Petrus: sed quoad temporalia, maiorem habet potestatem, sicut ditior est quam fuerit Beatus Petrus. Ad secundum dicunt dupliciter. Vno modo, quod ratione criminis Imperator Christianus subest Papæ, & idem dicitur de aliis regibus. Et ita Papa super reges ratione criminis & Imperatores iurisdictionem habet spiritualem, & non temporalem. Aliter dicunt, quod licet Papa non habeat iurisdictionem temporalem super Imperatorem & reges alios, tamen talem iurisdictionẽ temporalem habere sibi non repugnat. Et ideo Papa tam Romanus quam alius iurisdictionem tã super Imperatorem quam super regem non habentem personam superiorẽ, q̃ in casu noscitur obtinere, potest in persona Papæ transferre, & etiam auctoritate Papæ potest Imperatorem vel regẽ deponere. Et sic legitur deposuisse regem Franciæ 15. q. 6. c. alius, vbi super illo verbo *deposuit*, dicit Glossa, *dicitur deposuisse, quia deponentibus consensit*, hoc est auctoritate Papæ reputantis regem deponendum, eundem regem deposuerunt. Et illo modo posset archiepiscopus vel episcopus aliquem regem depone-

re,

te, non ratione officii specialis, sed auctoritate Papæ sibi potestatem huiusmodi conferentis. Ad tertiam dicunt nonnulli, quod Papa transfert Romanum Imperium, non in quantum successor beati Petri, sed auctoritate Romanorum, qui sibi potestatem huiusmodi concesserunt. Ad quartam dicunt aliqui, quod Imperator, qui primus iurauit Papæ ex deuotione vel humilitate aut ex ordinatione Romanorum sibi iurauit: & ideo alii prædecessores ipsius, qui sibi minime iurauerunt, vel sibi debitum ex successione beati Petri aliqualiter subtraxerunt, sibi iurare nullatenus tenebantur. Ex prædictis colligitur, quod beatus Petrus nullum regnum temporale suscepit à Christo. Quare nec Christus regnum aliquod habuit temporale.

Octaua ratio pro prædicta assertione talis est: Christus fuit forma & exemplar totius perfectionis Christianæ. Quicquid enim perfectionis est & vtile fuit fidelibus, Christus exercuit. Sed reliquisse regnum temporale, perfectionis est, sicut & fugere ecclesiasticas dignitates, perfectionis est. Quia appetere dignitates seculares vel ecclesiasticas ad imperfectionem noscitur pertinere. Vtile autem fuit fidelibus, quod Christus omnem secularem contemneret dignitatem. Ergo Christus nullam secularem habuit dignitatem vel regiam vel aliam. Ergo Christus non fuit rex in temporalibus. Sed forte aliquis contra prædictã rationem obiiciet, quod Christus non omnia, quæ perfectionis sunt, exercuit. Nam sicut tactum est, fugere ecclesiasticas dignitates ad perfectionem humilitatis noscitur pertinere in tantum, quod soli fugientes ecclesiasticas dignitates eisdem dignitatibus digni habentur, teste beato Greg. qui vt habetur *8. q. 1. c. in scripturis*, ait: *Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus est*. Et tamen Christus locum regiminis minime recusauit. E. Christus non omnia, quæ sunt perfectionis, exercuit. Ergo per hoc, quod perfectionis est tẽporalia regna reliquisse, non potest concludi, ꝙ Christus non fuerit rex secularis siue in secularibˀ. Sed illa obiectio exclusa est, cum in assumpta ꝓpositione additur, *& vtile fuit fidelibus*. Nam ea quæ perfectionis & vtilitatis sunt, quæ docuit alios, Christus fecit. Christũ aut reliquisse locũ regiminis spiritualis, nullius fuit vtilitatis: sed fidelibus nocuisset & Christũ retinere locũ regiminis spiritualis magnæ fuit vtilitatis. Christum a. habere regnũ temporale, & de regno temporali se intromittere, nullius fuisset vtilitatis. quare conueniens fuit, ꝙ Christus locum spiritualis regiminis retineret, & regno temporali careret. Et ita liquet, ꝙ Christus regnũ temporale non habuit. Porro inter *regere* & *dominari* siue *dominium* & ꝓprietatẽ temporaliũ rerũ habere, differentia inuenitur. Ostenso autẽ, quod Christus non fuit rex in temporalibˀ secundũ quod aliquis dicitur rex à supremo modo regendi tẽporaliter. Secundo isti impugnatores conantur ostendere, quod Christus in quantũ homo mortalis, non fuit Dominus habẽs dominiũ & ꝓprietatẽ omniũ tẽporaliũ rerũ. Primo quidẽ ꝑ auctoritates: secundo per rationes. Primo igitur hoc ostendunt auctoritate ipsius Christi dicentis Matth. 8. *Vulpes foueas habent, volucres cæli nidos: filius autẽ hominis non habet vbi caput suũ reclinet*. Ex quibus verbis colligitur euidẽter, quod Christus non habuit ꝓpriũ hospitiũ: & per consequens non habuit ꝓprietatẽ & dominiũ omnium. Sed forte dicet aliquis, quod ex verbis prædictis concludi non potest, quod Christˀ nõ habuerit hospitiũ quo ad dominium & ꝓprietatem. Quod sic ostenditur. Nam eodem modo accepit Christus *habere*, cum dixit affirmatiue, *vulpes foueas habent* &c. & cũ negatiue dicit: *filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*: alioquin in eadem sententia Christus acciperet idem verbum æquiuoce. Sed cum dicitur, *vulpes foueas habent*: ibi non accipitur pro modo habẽdi, quo ad dominium & proprietatem. Sed ꝓ modo habẽdi, quo ad morãdi seu manendi seu quiescendi consuetudinem. E. cum dicit, *filius hominis non habet vbi caput suũ reclinet*, non accipitur *habere* pro habere quo ad dominiũ seu ꝓprietatẽ, sed quo ad consuetudinem manendi vel quiescendi, hoc est, filius hominis non habet hospitiũ, in quo ex consuetudine cõmoretur, sicut vulpes habent foueas, in quibˀ ex cõsuetudine cõmorãtur. Sed ista obiectio non procedit secundũ istos: quia secundũ traditiones sanctorũ, & specialiter sancti Clementis, vt habetur *dist. 37. c. relatũ*, Scriptura sic est intelligẽda, vt à sanctis patribˀ est exposita. Sed secundũ expositionem sanctorũ, cũ Christus dixit, *filius a. hominis non habet vbi caput suũ reclinet*: ipse loquebatur de modo habendi quo ad dominiũ siue ad proprietatẽ, Glos. testãte, q̃ ibidem ait in ꝑsona Christi: *Ego sum tantæ paupertatis, vt nec hospitiũ quidem habeã, nec meo vtar tecto*. Ex quibˀ verbis patenter colligitur, quod ex paupertate fuit, quod hospitiũ non habebat. Sed non habere hospitiũ quo ad cõsuetudinẽ habitandi non necessario ex paupertate procedit. Quemadmodũ diuites peregrini peregrinatione hospitiũ non habent quo ad consuetudinẽ habitandi, ex quo vagi sunt, & tamen habent multas diuitias. Cum ergo ratione paupertatis Christus dixerit verba prædicta, sequitur quod intellexit se non habere hospitiũ quo ad dominiũ seu ꝓprietatẽ. Item quãuis rex ex cõsuetudine circuiens regnũ, pergens de loco ad locũ possit dicere, quod non haberet hospitiũ quo ad consuetudinem: non tamen posset dicere, quod tecto vteretur alieno. Sed secundum Glossam Christus vtebatur tecto alieno, ergo tectum, quo vtebatur Christus, non fuit suum quo ad dominium seu proprietatem. Et cum dicitur, quod tunc Christus in eadem sententia vsus fuisset eodem vocabulo æquiuoce. Dicunt isti, quod hoc sæpe facit scriptura, secundũ quod probat Innoc. 3. *extr. de summa trinitate & fide catholica c. dãnamˀ*, per istas duas auctoritates: *volo vt ipsi sint vnũ in nobis sicut & nos vnũ sumˀ*, Et, *estote perfecti, sicut & pater vester cælestis est perfectus*: in quarũ prima *vnum* bis sumptũ æquiuoce accipitur & in secũda nomẽ *perfecti*. Secũda auctoritas, qua ostẽditur Christi pauptas, sumitur Zach. 9. vbi dicitur: *Ipse pauper ascẽdẽs super asinã & super pullũ filiũ asinæ*. Ex quibˀ verbis habetur, ꝙ licet Christus fuerit rex, nõ quidem in tẽporalibˀ sed in spiritualib. tñ pauper erat, & ꝑ consequẽs nõ habuit dominiũ & ꝓprietatẽ omniũ tẽporaliũ: qa si habuisset in speciali dominiũ & ꝓprietatẽ omniũ rerũ tẽporaliũ, fuis-

 set

ſet ditior homo, qui vnquam fuit. Tertia auctoritas accipitur ex epiſtola ſecunda beati Pauli ad Corinth. 8. cap. vbi ſic ſcribitur: *Scitis enim gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti: quoniam propter vos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Et conſilium in hoc do* &c. Ex quibus verbis habetur aperte, quod Chriſtus propter nos factus eſt inops & egenus. Qui autem eſt Dominus omnium temporalium iure proprietatis in ſpeciali, non eſt inops & egenus. Ergo Chriſtus non fuit Dominus omnium temporalium rerum. Hoc etiam Auguſt. ſuper dicto verbo Apoſtoli aſſerit manifeſte dicens: *Factus eſt*, inquit, *egenus in tantum, vt non haberet quod habent vulpes.* Quia & Bernhardus pertractans verba prædicta ad Fratres de Monte Dei dicit: *cum diues eſſet, pauper pro nobis factus eſt, & qui voluntariæ paupertatis dedit præceptum, in ſemetipſo formam dignatus eſt demonſtrare.* Ex quibus verbis liquet, quod illius voluntariæ paupertatis, cuius Chriſtus dedit præceptum, ipſe in ſemetipſo formam demonſtrauit. Sed ipſe dedit præceptum voluntariæ paupertatis, qui carentiam dominii & proprietatis in ſemetipſo decreuit. Ex quo ſequitur euidenter, quod non erat Dominus omnium temporalium iure proprietaris. Quarta auctoritas accipitur ex Pſalmiſta, qui in perſona Chriſti ait: *Ego autem mendicus ſum & pauper.* Vbi dicit Gloſſa. *Hoc Chriſtus dicit de ſe ex forma ſerui, ne quis gloriam prædicta lætitia ſibi arroget.* Chriſtus igitur inquantum homo fuit pauper: & per conſequens non habuit vniuerſale temporalium rerum dominium. Quinta auctoritas accipitur Trenorum tertio cap. vbi Hieremias in perſona Chriſti ait: *Ego vir videns paupertatem meam.* Ex quibus verbis patet, quod Chriſtus fuit pauper: & per conſequens non habuit vniuerſale rerum temporalium dominium. Et quod Hieremias verba prædicta dixerit in perſona Chriſti, patet per Gloſſam ibidem, quæ ait: *licet omnibus conuenire videatur, excellentius de ipſo intelligitur, in quo ſicut excellunt omnia, ita & viſio illa.* Et infra: *Sicut glorioſior eſt paupertas Chriſti, ita hac viſio paupertatis profundior.* Verba ergo prædicta dixit Hieremias in perſona Chriſti, oſtendens eius maximam paupertatem. Sexta auctoritas accipitur ex determinatione eccleſiæ quæ ponitur in decretali *Exiit*: in qua ſic ſcribit diffinite Papa dicens, quod *abdicatio proprietatis huiuſmodi omnium rerum tam in ſpeciali quam etiam in communi, propter Deum meritoria eſt & ſancta, quam & Chriſtus viam perfectionis oſtendens verbo docuit, & exemplo firmauit.* His verbis apertiſſime aſſeritur, quod Chriſtus exemplo firmauit abdicationem proprietatis omnium rerum: & ita omnium rerum abdicauit proprietatem: & per conſequens non habuit vniuerſale omnium rerum dominium. Et ex his, ſicut tactum eſt *cap. 9.* concludunt iſti impugnatores, quod vel ille eſt hæreticus, vel Nicolaus tertius eſt hæreticus. Et ſi ille eſt hæreticus, non eſt verus Papa. Si autem Nicolaus tertius fuit hæreticus, ille nunquam fuit verus Papa. Et per conſequens ſiue iſte ſit hæreticus ſiue catholicus, non eſt modo verus Papa. Alia auctoritas accipitur ex epiſtola beati Hieronymi ad Nepotianum, qui ait: *Turpe eſt ante fores ſacerdotes Domini crucifixi & pauperis, qui cibo quoque veſcebatur alieno, lictores conſulum & militum excubare.* Ex quibus verbis clare patet, quod Chriſtus erat pauper & cibo veſcens alieno: & per conſequens non habuit dominium omnium temporalium vniuerſale. Octaua eſt eiuſdem ad Eliodorum, qui ait: *Affatim diues eſt, qui cum Chriſto pauper eſt.* Chriſtus ergo fuit pauper. Nona eſt Gregorii Nazianzeni, qui ait: *Veſtigiis illius incedam, qui propter nos pauper factus eſt, cum eſſet diues.* Chriſtus ergo ex quo fuit pauper, non habuit rerum temporalium vniuerſale dominium. Decima eſt Chryſoſtomi, qui ſuper Epiſtolam ad Hebræos ait: *Nemo cauſetur de paupertate, tanquam cauſa ſit multorum malorum, neque obloquatur de Chriſto, qui dixit illam perfectionem. Si vis perfectus eſſe* &c. *Hoc enim & verbis ipſe dixit, & operibus oſtendit, & per diſcipulos ſuos docuit.* Chriſtus igitur ſecundum iſtum pauper fuit. Vndecima eſt eiuſdem, vbi prius, qui ait: *vt audire paupertatis prædicata, ipſam profeſſus eſt Chriſtus & dixit: filius hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet.* Ex his verbis patet, quod Chriſtus non habuit omnium rerum dominium. Duodecima eſt eiuſdem ſuper verba Chriſti, Matth. 6. *Filius hominis non habet* &c. *Aſpice quomodo paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonſtrat. Non erat ei menſa, nec candelabrum, nec domus, nec quicquam aliud talium.* Ex quibus verbis patet, quod Chriſtus erat tantæ paupertatis, quod non habuit menſam, nec candelabrum, nec domum &c. Ex quo ſequitur euidenter, quod non habuit vniuerſale omnium rerum temporalium dominium. Tertiadecima eſt beati Bernhardi ſuper illud Lucæ: *Cum factus eſſet Ieſus annorū 12.* qui ait; *vt te Domine per omnia noſtra paupertati conformares, quaſi vnus in turba pauperum ſtipem per oſtia mendicabas.* Chriſtus ergo ex voluntaria paupertate ſtipem per oſtia mendicabat: & per conſequens non habuit omnium rerum vniuerſale dominium. Quartadecima eſt Anshelmi de Sactis, qui ait: *Pauper ita fuit Chriſtus, vt veniens in mundum non in ſua, ſed in aliena domo naſceretur: & natus propter inopiam loci in præſepio brutorum animalium poneretur, vt veniens in mundo non haberet vbi caput ſuum reclinaret, nec moriens vnde nuditatem ſuam tegeret, nec mortuus vnde inuolueretur, nec ſepulcrum aut locum vbi corpus mortuum locaretur.* Ex his euidenter habetur, quod Chriſtus non habuit omnium temporalium rerum dominium & proprietatem: quia ſi ſic, natus in domo propria fuiſſet viuens, quia in mundo multa hoſpitia, imo propria habuiſſet, vbi caput reclinaſſet moriens: quia habuiſſet vnde propriam nuditatem texiſſet, nec alibi corpus mortuum quam in ſepulchro, & in loco proprio Chriſti locatum fuiſſet. His igitur auctoritatibus & aliis quaſi innumeris, quas cauſa breuitatis omitto, euidenter oſtenditur, quod Chriſtus inquantum homo mortalis, non habuit ab inſtanti ſuæ conceptionis vniuerſale rerum dominium.

Secundo hæc eadem aſſertio per rationes in ſcripturis diuinis & auctoritatibus ſanctorum patrum fundatas aperte probatur. Eſt autem prima ratio talis. Omnia ad perfectionem & fidelium vtilitatem ſpectantia, quæ Chriſtus docuit, ipſe fecit. Sed abdicare temporalium diuitiarum dominium

& proprietatem, ad perfectionem & fidelium vtilitatem spectabat: & hanc abdicationem Christus docuit. Ergo ipse hanc abdicationem seruauit, & per consequens non habuit omnium diuitiarum dominium & proprietatem. Maior probatur multipliciter. Primo auctoritate Lucæ Actuum 1. qui ait: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, O Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere.* Igitur Christus fecit, quæ docuit. Item Matth. 5. dicit ipse Christus: *Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Sed Christus non fuit minimus in regno cœlorum, sed maximus. Ergo non soluit illa, quæ docuit. Item, Christus non fecit aliquid, de quo alios reprehendit: alioquin conuenienter intelligenda fuisset de eo sapientis auctoritas, qua dicitur:

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Sed Christus redarguit Pharisæos, quia non fecerunt illa, quæ docuerunt, dicens in reprehensione eorum: *Dicunt enim & non faciunt.* Ergo Christus fecit ea, quæ docuit. Quod etiam Christus specialiter illa, quæ docuit de paupertate, fecit, asserit manifeste Chrysostomus in auctoritate decima adducta superius, & similiter 12. Hoc idem testatur Bernhard. sicut patet prius in prosecutione tertiæ auctoritatis. Sic ergo probata est maior. Minor continet tres partes, Quarum prima est, quod abdicare diuitiarum dominium & proprietatem, ad perfectionem spectat. Secunda est, quod vtile fuit fidelibus Christum diuitiarum proprietatem & dominium abdicare. Tertia est, quod Christus docuit abdicationem huiusmodi diuitiarum.

Prima pars patet, tum quia Christus ait: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Igitur diuitiarum abdicare dominium propter Deum, ad perfectionem spectat: tum quia quodlibet votorum essentialium religionibus professis ad perfectionem spectat. Et votum paupertatis ad perfectionem spectat. Et per consequens diuitiarum abdicare dominium propter Deum ad perfectionem spectat.

Secunda pars, scil. quod vtile fuit fidelibus Christum abdicare dominium & proprietatem, patet aperte. Nam per hoc præbuit aperte efficacia exempla fidelibus temporalia contemnendi. Ex retentione autem diuitiarum nullam auctoritatem spiritualem fideles consecuti fuissent. Ergo vtile & exemplare fuit fidelibus Christum abdicare dominium. Et per hoc soluitur obiectio, si quis obiiceret, quod Christus prælationem & summum sacerdotium minime abdicauit neq; fugit: & tamen fugere ecclesiasticas dignitates, etiam Papatum, ad perfectionem spectat: & Christus docuit huiusmodi fugere dignitates, cum dixit Matth. 18. *Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Et Matth. 23. *Qui se humiliauerit, exaltabitur.* Igitur Christus non omnia fecit, quæ docuit, & ad perfectionem spectant. Ad hanc obiectionem obliquam est facile respondere. Nam sicut Christus venit propter salutem nostram, ita fecit illa quæ erant nostræ saluti vtilia. Vtile autem fuit nostræ saluti, quod Christus omnium diuitiarum abdicaret dominium: & non fuit vtile, quod summum sacerdotium & omnem prælationem abdicaret: & ideo vnum fecit, & non aliud. Tertia pars, scil. quod Christus docuit diuitiarum abdicare dominium & proprietatem, patet aperte Christo dicente cuidam adolescenti, Matth. 19. *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus: & veni, & sequere me.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Christus docuit diuitias vendere, & dare pauperibus. Diuitiæ autem venditæ & pauperibus erogatæ quoad proprietatem & dominium abdicantur. Igitur Christus docuit diuitiarum abdicare dominium. Item ibidem dixit Christus Apostolis: *Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis omnia & secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos.* Vbi Christus explicite approbando & laudando modum Apostolorum omnia relinquendi docuit eum modum omnia relinquendi. Sed Apostoli reliquerunt ea, quæ reliquerant quod ad dominium & proprietatem. Igitur Christus docuit rerum temporalium abdicare dominium & proprietatem. Item Math. 10. dicit Christus Apostolis: *Nolite possidere aurum neq; argentum* &c. Vbi expresse auri & argenti atq; pecuniæ docuit abdicare dominium. Item Matth. 6. dicit discipulis: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*: vbi thesaurorum docuit abdicare dominium. In multis aliis quoq; locis Christus docuit mundum contemnere, & diuitiarum abdicare dominium. Esto igitur, quod non docuisset omnium temporalium abdicare dominium: quod tamen non est verum: & tamen certum est, quod thesaurorum, auri & argenti, & multarum diuitiarum docuit abdicare dominium. Ex quo & maiore accepta sequitur euidenter, quod Christus saltem amplarum diuitiarum abdicauit dominium & proprietatem: & per consequens non habuit omnium temporalium vniuersale dominium. Secunda ratio pro eadem assertione est hæc. Paupertas religiosorum non est maior nec altior nec perfectior paupertate Christi. Sed religiosi abdicant dominium & proprietatem diuitiarum, saltem in speciali: ergo Christus saltem in speciali diuitiarum abdicauit dominium. Et constat, quod nullus alius à Christo habuit dominium temporalium omnium commune cum Christo. Ergo Christus nec in speciali nec in communi habuit temporalium vniuersale dominium. Maior est manifesta. Nam omnes religiosi imitantur Christum in paupertate: Et nulli religiosi sunt pauperiores Christo Minor a probatione non indiget. Tertia ratio est hoc Christus instituendo beatum Petrum vicarium suum, dicendo; *Pasce oues meas*: omnia pertinentia ad Christum, quæ erant ad pascendas oues necessaria, eidem beato Petro commisit. Cum ergo ad oues pascendas sint temporalia oportuna: si Christus habuit dominium & paupertatem omnium temporalium: sequitur quod Christus omnia temporalia dispositioni & ordinationi beati Petri commisit. Ex quo sequitur quod omnia temporalia ad dispositionem & ordinationem beati Petri spectabant: quod est absurdum. Tunc enim ad Romanum pontificem successione beati Petri temporalia pertinerent: quod noscitur esse falsum.

Hic restat duo probare. Primum est, quod non omnia temporalia pertinebant ad dispositionem

seu

seu ordinationem beati Petri: secundum quod non omnia temporalia pertinent seu pertinebant ad dispositionem, seu dispensationem, vel ordinationem successorum beati Petri. Primum probatur aperte. Primo per illud Ambros. in lib. de offi. *qui Apostolos sine auro misit, ecclesias sine auro congregauit:* Ex quo datur intelligi, quod ad illos, qui primo virtute assistente diuina, ecclesias congregabant, aurum minime pertinebat. Et per consequens aurum ad beatum Petrum, qui erat principalis congregator ecclesiarum, non spectabat. Hoc ipsemet Petrus testatur dicens: *argentum & aurum non est mihi.* Ex quibus verbis patenter colligitur, quod dispensatio omnium ad ipsum minime pertinebat. Item, si omnia temporalia ex commissione Christi pertinuissent ad beatum Petrum: & secundum istum post conuersionem Iudæorum, de quibus Act. 2. fit mentio, Apostoli omnia quæ habebant communicabant Iudæis conuersis; & econuerso: & sic omnia fiebant communia: Ergo beatus Petrus omnia temporalia communicauit Iudæis, & aliis. Et per consequens omnia temporalia etiam infidelium fuerunt eis tunc communia: quod est absurdum. Item, si omnia temporalia beato Petro commissa erant à Christo: aut ergo quantum ad temporalia erat superior Cæsare & aliis regibus & principibus, ac etiam quibuscunq; habentibus proprium: aut erat inferior: aut par. Si erat in temporalibus superior: Ergo omnes, qui non recognouerunt temporalia sua à beato Petro, erant temporalium iniusti detentores. Et ita Cæsar & omnes homines mundi habentes proprium, non recognoscentes temporalia sua à beato Petro, fuissent iniusti detentores, quod est absurdum, præcipue de fidelibus, qui erant subiecti beato Petro, & tamen temporalia sua à beato Petro minime recognouerunt. Nec potest dici, quod beatus Petrus fuit in temporalibus inferior omnibus habentibus proprium: quia tunc vel Christus fuisset omnibus inferior in temporalibus: vel beatũ Petrum omnibus habentibus proprium in temporalibus subdidisset: quorum vtrumq; est absurdum. Nec potest dici, quod beatus Petrus fuit par omnibus habentibus proprium, quia tunc nullus habuisset licitam potestatem vendere & alienare res suas, absque expresso consensu beati Petri, nec econuerso: quia si duo habent æquale ius in re aliqua, vnus non vendit licite rem illam sine voluntate alterius. Patet ergo, quod nequaquam omnia temporalia pertinebant ad dispositionem vel dispensationem beati Petri. Secundum, scilicet quod nequaquam omnia temporalia pertineant ad dispositionem seu dispensationem successorum beati Petri, inquantum scil. sunt successores beati Petri, probatur. Nam hoc beatus Bernh. testatur expresse in lib. de consideratione ad Eugenium Papam, dicens in hæc verba: *Nam quid aliud sanctus dimisit Apostolus? quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid est illud? vnum scio, non est aurum neq; argentum: cum dicat ipse, argentum & aurum non est mihi.* Et infra: *Esto vt alia quacunq; ratione hoc tibi vendices: sed non Apostolico iure.* Ex quibus verbis habetur aperte, quod Papa Apostolico iure, scil. inquantum successor beati Petri auri & argenti aliarumq; diuitiarum dispensationem minime habet. A quo autem Papa abundantiam diuitiarum habuit, declarat idem in eodem libro: *Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris, absque his tum credidit satis posse impleri salutare mandatum: si amas me, pasce oues meas. In his enim successisti non Petro, sed Constantino.* Ex his verbis colligitur, quod Papa in abundantia diuitiarum non beato Petro, sed Constantino successit. Ex quo concluditur, quod Papa in quibuscunque temporalibus non est vicarius Christi: quia nulla inueniuntur temporalia, in quibus possit dici magis esse vicarius Christi quam in aliis: & ita vel in omnibus vel in nullis temporalibus est vicarius Christi in omnibus temporalibus, sicut ostensum est. Ergo in nullis temporalibus est Christi vicarius. Ex quo sequitur, quod Christus inquantum homo non habebat omnium temporalium dominium & proprietatem. Et illæ rationes pro assertione prædicta ad præsens sufficiant: quia postea ostendetur, quod Christus inquantum homo nullius rei temporalis habebat dominium & proprietatem.

Restat ergo discurrendo per literam ad singulas auctoritates inductas pro assertione contraria respondere. *Quod autem dominium rerum temporalium habuit*) hic accipit *dominium* pro dominio quod est proprietas: quæ proprietas post peccatum primorum parentum extitit introducta. Non enim accipit dominium pro dominio generi humano collato, quia tunc Christus non aliter fuisset Dominus omnium temporalium, quam quilibet alius à Christo, quod negare intendit. (*In multis locis testatur*) imo in nullo loco testatur. (*Multi quidem Prophetæ eum regem futurũ populi Israelitici prophetauerunt.*) Verum est, quod multi prophetauerunt regem futurum non solum populi Israelitici, sed etiam omnium gentium, quæ crediture erant in ipsum. Vnde & Dauid dixit: *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit.* Vnde isti dicunt esse sciendum, quod Christus secundum deitatem rex fuit omnium bonorum & malorum, secundum humanitatem autem rex fuit credentium, siue credentes essent Iudæi secundum carnem, siue gentiles, qui tamen credentes omnes, & soli Iudæi erant secundum spiritum, & per consequens prophetarunt ipsum habere regni dominium quodammodo, scilicet spirituale, non seculare, nec temporale. (*Ecce Dominus iudex vester, Dominus legifer vester, Dominus rex vester, ipse veniet & saluabit vos.*) Illa auctoritas est contra ipsum, quia ipsa neq; de iudice seculari seu temporali, neq; de legifero temporali seu seculari, neq; de saluatione temporali seu seculari, potest intelligi, cum dicitur: *Dominus iudex vester*, aperte probatum est supra auctoritate Luc. 12. cũ dixit Christus: *Quis me constituit iudicem ac diuisorem super vos?* Nusquã n. legitur, quod Christus de temporalibus iudicauerit. E. non erat iudex in temporalibus. Nec etiam cum dicit Esaias: *Dominus legifer*, videtur ꝙ de legifero temporali potest intelligi, quia nusquam legitur, quod leges de temporalibus quibuscunq; statuerit, nisi forte dicas, quod legem de temporalibus rebus statuerit docens ipsas penitus

enu-

contemnendas. Sed talis lex non temporalis, sed spiritualis est censenda. Nec etiam cum dicitur, *ipse veniet & saluabit vos*, potest de temporali saluatione intelligi, cum dixerit suis, vt habetur Matth. 24. *Tradent vos in tribulatione & occident vos.* Non venit igitur Christus saluare temporaliter Iudæos, neq; credentes, neq; non credentes. Non credentes, cum credentes omnem tribulationem & multi mortem pro ipso sustinuerunt temporalem. Neque non credentes, cum propter peccata commissa in ipsum destructi fuerint per Romanos. Cum igitur auctoritas Esaiæ, neque de iudice temporali, neque de legifero temporali, neque de saluatione temporali possit intelligi: nullomodo per ipsam potest ostendi, quod Esaias prophetauerit Christum regem temporalem futurum: sed sicut Christus est iudex spiritualiter, & legifer spiritualiter, & spiritualiter saluauit credentes, sic spiritualiter fuit rex super credentes in ipsum. (*Et regnabit rex*) Illa etiam verba Hieremiæ non debent de rege temporali intelligi: sicut nec intellexit Hieremias, quod Christus erat temporaliter regnaturus, cum dixit (*regnabit*) nulla enim apparet ratio, quod Hieremias dicendo *regnabit rex*, plus intellexerit, quod Christus erat futurus rex temporalis, quam quod erat regnaturus temporaliter.

(*Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster*) Hic accipitur *Dominus* loquendo de Christo inquantum erat homo mortalis, non pro Domino rerum temporalium, sed pro Domino propter prærogatiuam vnionis naturæ humanæ ad diuinum suppositum, & auctoritatis specialis ac sanctitatis aliarum gratiarum. (*Cui Deus cæli dedit regnum quod in æternum non dissipabitur*) Ista verba Danielis non possunt intelligi de regno temporali, quia omne tale regnum dissipabitur: sed debent intelligi de regno spirituali, hoc est de ecclesia Christi, quæ nunquam dissipabitur, sed in fine mundi omnibus exclusis pestiferis perficietur, confirmabitur, corroborabitur, & stabilietur. (*Ecce rex tuus veniet iustus* &c. Hic loquitur propheta Zacharias de rege spiritualiter; quod ostendit cum subdit; *Ipse pauper* &c. Per quod claret aperte, quod non erat rex in temporalibus: quoniam sine diuitiis regnum temporale bene regi non potest. (*Ego autem constitutus sum rex ab eo.*) Hoc dicit Dauid in persona Christi spiritualiter loquens de rege: quod bene ostendit declarans modum regendi, cum subdit; *Prædicans præceptum eius.* Prædicando ergo & docendo, ac sacramenta instituendo, non temporaliter Christus regnauit: & ita spiritualiter fuit rex, non in temporalibus. (*Totus ille psalmus Eructauit, loquitur de rege illo*) constat quod ille psalmus non potest ad litteram de Christo inquantum fuit homo, intelligi.

Cum enim dicitur; *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, intende prospere, procede & regna. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, sedes tua in seculum seculi, vnxit te Deus Deus tuus. Mirra & gutta & casia à vestimentis tuis à domibus eburneis, à quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* &c. Non potest exponi ad litteram, vt de gladio materiali, prosperitate temporali, modo regnandi temporali, sagittis materialibus, sede materiali, vnctione corporali, vestimentis corporalibus, filiabus regum carnalibus, regina carnali, filiisque carnalibus, & principibus temporalibus debeant prædicta verba intelligi. Et per consequens psalmus ille de rege temporali non loquitur. Et cum de sponsa eius ecclesia psalmus ille loquatur: non loquitur de sponsa Christi carnali, sed spirituali. Ergo similiter loquitur de rege non temporali, sed spirituali. Item Glossa dicit ecclesiam esse sponsam, de qua loquitur psalmus prædictus. Sed illa sponsa est regina. Sed non est regina temporaliter. Ergo spiritualiter tantum est regina. Ergo & rex, de quo loquitur, non temporaliter, sed spiritualiter est rex censendus. (*Et alii multi psalmi loquuntur de rege huiusmodi*) Sicut alii Psalmi loquuntur de rege Christo, ita loquuntur de eius regimine, ipsum regnare dicentes: sed alii Psalmi non loquuntur de regimine Christi temporali, sed spirituali, nec dicunt ipsum regnare temporaliter. Igitur per alios Psalmos concludi non potest, quod Christus rex fuerit temporalis. Hoc enim posset ostendi discurrendo per Psalmos de Christo rege loquentes. Sed ipse concedit, quod Christus non regnauit temporaliter, nisi in valde paucis, de quo inferius differetur. Ideo ad præsens de hoc non dicetur.

(*Videte regem Salomonem* &c.) Illa verba intellecta de Christo spiritualiter de rege debent intelligi, quemadmodum verba quæ sequuntur, cum dicitur: *in diademate quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius & in die lætitiæ cordis eius*, non debent intelligi de diademate materiali, neq; coronatione materiali, neq; de desponsatione carnali, neque de mundana lætitia. (*Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius & regnabit* &c.) Ista verba sic non intelliguntur de sede materiali, quia CHRISTVS nunquam in sede materiali Dauid sedit: ita non debent intelligi de regno temporali, nec de modo regendi temporaliter.

Vnde dicunt isti, quod ex intellectu istius impugnati circa verba prædicta sequitur, quod regnum temporale sit in perpetuum duraturum: cum ibidem dicatur expresse: *regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Si ergo regnum Christi fuit temporale; & regni eius non erit finis: ergo aliquod regnum temporale non habebit finem: & per consequens nunquam erit generalis resurrectio mortuorum: quod quia falsum est, verba prædicta debent intelligi de regno spirituali, quod est ecclesia, quæ nunquam habebit finem: sed in die iudicii coronabitur & in perpetuū feliciter permanebit. (*Natus est nobis Saluator qui est Christus Dominus, id est, rex & Dominus*)

Conce-

conceditur hoc de rege spiritualiter intellecto: & de dominio propter prærogatiuas maximas, non propter dominium temporale. (*Vbi est qui natus est rex Iudæorum*) licet illi tres Magi, qui non plene instructi explicite de modo regnandi Christi, intellexissent de rege temporali: tamen verba ista de rege spirituali secundum rei veritatem debent intelligi. (*Tu es filius Dei: tu es rex Israel*) Prima particula intelligitur de Christo secundum deitatem: & secunda etiam post intelligi de Christo secundum deitatem: quæ nihilominus potest de ipso intelligi secundum humanitatem: sed tunc loquitur de rege spiritualiter, non temporaliter intellecto. (*Iesus Nazarenus rex Iudæorum.*) Sicut illa verba secundum veritatem non debent intelligi de his, qui erant Iudæi carnaliter, sed spiritualiter secundum Glossam: ita debent intelligi de rege spirituali non temporali. *Hoc etiam Saluator noster confessus fuit. Iohan. 18.* Dicunt isti, quod Saluator non absolute confessus est se regem: sed cum quadam modificatione, scil. non illo modo, quo intellexerunt Iudæi, sed aliter. Ideo dixit Christus respondens Pilato: *Tu dicis quia rex sum ego: Ego in hoc natus sum & ad hoc veni in mundum vt testimonium perhibeam veritati.* Vbi declarauit se regem esse aliter, quam intellexerunt accusantes. Hoc probant isti auctoritate beati Augustini, quæ prædictam sententiam aperte videtur asserere super illud: *Tu dicis quia rex sum ego.* Dicens in hæc verba: *Non quia regem se timuit confiteri, sed ita libratum est, vt neque se regem neget, neque regem talem se fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo.* (*Regnum meum non est hoc de mundo*) Hoc modo secundum istos dicunt verba illa intelligi, sicut verba Christi Ioh. 15. cum dicit Apostolis, *De mundo non estis: sed ego elegi vos de mundo.* Et cap. 17. de eis dicit: *De mundo non sunt.* Quæ verba non debent intelligi, quod Apostoli non fuissent ab hominibus huius mundi progeniti. Sed sicut Apostoli dicuntur non esse de mundo, quia non sunt mundani conuersantes mundane: ita regnum Christi non erat de hoc mundo, hoc est non erat mundanum mundane regendum. Ex quo Pilatus concludens dixit: (*Igitur rex es tu*) Dicunt isti, quod Pilatus non conclusit ex illo, *regnum meum non est de hoc mundo,* sicut infra patebit. *Iesus vero respondit, regnum meum non est hinc.* Dicunt isti, quod hic falso recitat verba Euangelistæ. Iesus enim propter prædictam quæstionem Pilati: *Ergo rex es tu*, non respondit, *Regnum meum non est hinc.* Sed respondit, *tu dicis: quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum* &c. Vnde vt sciatur, quod ille falso recitat verba Euangelistæ: ponatur series textus, quæ talis est: *quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meũ non est de hoc mundo quia si ex hoc mũdo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnũ meũ non est hinc Dixit itaque ei Pilatus, ergo rex es tu Respondit Iesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego natus sum in hoc* &c. Patet ergo quod ex verbis his, *Regnum meum non est hinc*, conclusit Pilatus; *ergo rex es tu.* Et ideo ex his verbis, *regnum meum non est de hoc mundo: regnum meum non est hinc*, non fuit plene satisfactum Pilato de accusatione Iudæorum dicentium Christum fecisse se regem in iniuriam Cæsaris. Dicente Augustino, vt prius dictum est: *Tu dicis, ac si diceret, carnalis carnaliter dicis*: propter quod postquam Pilatus conclusit dicens: *Ergo rex es tu*, carnaliter intelligens, Christus plenius informauit Pilatum, quomodo erat rex, non in iniuriam Cæsaris dicens: tu dicis carnaliter intelligens: *quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum* &c. quasi diceret, verum est, quia rex sum, sed non carnaliter, sicut tu carnaliter intelligis: quia non sum rex temporaliter in iniuriam Cæsaris, sicut falso imponunt mihi Iudæi, sed rex sum spiritualiter: *quia ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Quasi diceret, non veni vt regnarem temporaliter: sed veni vt testimonium perhiberem veritati, docens homines conuerti ad veritatem. Propter quam responsionem Christi Pilatus interrogans, *quid est veritas*, & responsionem Christi non expectans, exiit ad Iudæos, & dixit eis, *ego nullam in eo inuenio causam*, quasi diceret ipsum interrogans, & diligenter examinans negat se esse regem temporaliter in iniuriam Cæsaris, sed dicit, aliter se esse regem, nec vos probare potestis, quod regem se fecerit temporalem in iniuriam Cæsaris. Ideo dico vobis, quod nullam in eo inuenio causam. (*Regnum meum non est hinc.*) Hoc est, regnum meum non pertinet ad mundanos. (*Non dixit, non est hic*) Verum est, quia regnum suum fuit hic corporaliter, sed mente fuit in cœlo. Quasi diceret, regnum meum à mundo non habeo, sicut nec habebat, imo à Deo. Iste videtur fuisse intellectus Pilati, quem habuit de verbis prędictis, *Regnum meum non est de hoc mundo: regnum meum non est hinc.* Et ideo adhuc dubitauit, an Christus fecisset se regem in iniuriam Cæsaris, quia si Christus fecisset se regem temporalem, quamuis dixisset se regnum habuisse à Deo, Pilatus non minus, imo forte magis reputasset Christum iniuriatum fuisse Cæsari, quam si dixisset se habuisse regnum temporale à mundo. Et ideo volens amplius informari de intentione Christi, intulit, *Ergo rex es tu.* Quasi diceret, quid ad me, à quo dicas te habuisse regnum? Dic mihi an reputes te habere regnum temporale in præiudicium Cæsaris, siue à Deo, siue ab alio, quia si confessus fueris te regem temporaliter, & te habere regnum temporale siue à Deo, siue à quocunque alio, ex quo non habes regnum à Cæsare, te tanquam inimicum Cæsaris condemnabo. Propter quod Christus amplius declarans quomodo erat rex, dicit, *Ego in hoc natus sum* &c. Et ex tunc Pilatus prædicto modo verba præmissa minime intellexerit. Intellectus ergo, quem ille fingit de verbis Christi, non est intellectus verborum Christi, vt isti dicunt, sed ille, qui dictus est prius. (*Sicut angelus est genitrici* &c.) Hic etiam, vt isti dicunt, male intellexit verba angeli ad genitricem CHRISTI, vt declaratum est prius. (*Dominum eum & CHRISTVM fecit DEVS hunc IESVM.*) Dominum eum vocat Petrus propter prærogatiuam vnionis, sanctitatis & auctoritatis spiritualis, ac aliarum gratiarum. CHRISTVM vero vocat propter vnctionem spiritualem, non corporalem. (*Quod regnum suum à mundo*

non

non habuerit: sed à Deo.) Hoc verum est de regno spirituali, non temporali. *Iesum fecit Dominus Christum* id est regem, de rege spiritualiter, non temporaliter intellecto, concedi potest. (*Per Christum enim regem intelligimus*) Per Christum in scriptura non solum intelligimus regem temporalem, sed etiam regem spiritualiter, & etiam sacerdotes. Vnde cum dicit propheta in persona Dei: *Nolite tangere Christos meos*, per *Christos* ibi non intelliguntur solummodo reges temporales, sed etiam alii sancti Dei. (*Quia reges in ungi consueuerunt.*) Verum est, quod inungi consueuerunt corporaliter reges temporales: & ideo cum Christus non fuerit inunctus in regem corporaliter, nō potest cōcludi ex hoc, quod dicitur *vnctus*, quod rex fuerit tēporalis, sacerdotes etiam & prophetæ consueuerunt inungi. De vnctione sacerdotum habetur in multis locis scripturæ diuinæ. De vnctione vero prophetarum habetur 4. Reg. 19. vbi dixit Deus ad Heliam: *Heliseum aūt filium Saphat, qui est de Abelmeula, vnges prophetam pro te.* Ex hoc ergo, quod reges consueuerunt inungi, & Iesus fuit inunctus, non potest concludi, quod rex fuerit temporaliter. (*Regnum Christi non terrenum, sed cæleste ostendit esse.*) Hic Rabanus vocat regnum cœleste credentes in Christum, credentes cœlestia. (*Item concludit Petrus ex verbis prædictis, quod Christus inquantum homo subsistens in diuino supposito fuerit dominus & rex factus.*) Hoc concedi potest intelligendo eum dominum propter prærogatiuam gratiarum, & regem spiritualiter non temporaliter (*cum rex & dominus fuerit factus inquantum crucifixus.*) Hic ille est sibi ipsi contrarius: quia ipse dicet postea, quod Christus habuit regnum & vniuersale dominium ab instanti suæ conceptionis, hic autem dicit, quod fuit factus Rex & Dominus inquantum crucifixus, quæ duo repugnant aperte, nam si factus fuit rex & dominus inquantum crucifixus: ergo antequam esset crucifixus, non fuit rex & dominus. Sicut sequitur: Christus fuit factus homo inquantum incarnatus: ergo ante incarnationem non fuit homo. Sicut etiam sequitur: Petrus inquantum homo factus est rationalis: ergo antequam factus esset homo, non fuit rationalis. (*Regnum & dominium tanquam homini Deus sibi cōtulit.*) Hoc potest concedi intelligendo regnum spiritualiter, & dominium pro prærogatiua gratiarum. (*Christum Dominus, id est Rex & Dominus*) quamuis possit concedi secundum bonum intellectum, quod Christus fuerit Rex & Dominus: non tamen ex hoc, quod quicunque est Christus, concludi potest quod sit Rex, maxime temporalis: quia multi fuerunt Christi, qui non fuerunt reges: quod probatione non indiget propter euidentiam eius. (*Illud quod Gabriel Angelus, &c.*) Hoc totum potest concedi, si bene intelligatur de regno. sc. spirituali. (*Dominus Iesus Christus vnus verus Rex & vnus verus sacerdos est*) Hoc dictum angelus intelligit spiritualiter loquendo de rege (*secundum hominem, quippe Christus & rex & sacerdos effectus est, cui dedit Deus sedem Patris sui & regni eius non erit finis*) Sicut hic angelus non loquitur de sede Dauid materiali, nec intendit, quod alicuius regni temporalis non erit finis: ita non intelligit de rege temporali. (*Item quod Saluator Dominus omnium temporalium*) hoc potest concedi secundum Deitatem, non secundum humanitatem, accipiendo sicut accipit ille. (*Emitte Domine dominatorem terræ.*) Illa verba Esaiæ non possunt intelligi de Christo secundum humanitatem, secundum quod dominator dicitur à dominando temporaliter. Nam sicut non dicitur creator antequam creet, ita non dicitur quis dominator antequam dominetur: sed manifestum est & ille cōcedit (sicut post patebit) quod Christus secundum humanitatem nō dominabatur terræ, licet secundum aliquos in quibusdam paucis gesserit se pro Domino. Verba igitur intelligenda sunt de Christo secundū Deitatem. (*Ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel.*) Hæc verba Micheæ intelligenda sunt de Christo secundū Deitatē, sicut & verba sequētia, cū dicitur: *& egressus eius ab initio æternitatis*, nō possunt de Christo intelligi, nisi secundū Deitatem. (*Dominator quē vos quæritis.*) Illa etiā verba intelligēda sunt de Christo secundum formā Deitatis. (*Vos vocatis me magister & domine*) *Dominus* dicitur non solū secundū Deitatem, sed etiā secundum humanitatē: non propter dominium temporaliū ante passionē, sed propter prærogatiuā cōpluriumgratiarum, sic etiā milites & alii vocāt Fratres Minores *dominos* propter prærogatiuā religionis, qui tn̄ nullius rei temporalis habent dominiū. (*Dominus opus his habet.*) Hic dicitur *Dominus* secundū Deitatem, vnde Gloss. ibid. *Dominus simpliciter omnium rerū, cui seruire debet creatura.* Potest etiā dici Dominus secundum humanitatē, propter prærogatiuā gratiarum. (*Rex regū & dominus dominantiū.*) Ista verba intelligi possunt de Christo secundum Deitatem, vel secundum aliquos intelliguntur de Christo secundum humanitatē, post resurrectionē, qn̄ data fuit sibi omnis potestas in cœlo & in terra, sicut per seriem textus ostendunt. (*Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.*) Illa verba intelliguntur de Christo secundum Deitatem: vel intelliguntur secundū humanitatem propter prærogatiuā gratiarum: eodē modo dicitur ad verba symboli, quod cātatur in Missa. (*Præmissa aūt, sc. regnum & vniuersale dominium habuit Iesus inquantum Dominus ab æterno.*) Illa verba sunt erronea: quia ex his sequitur, quod Iesus inquantum Deus fuisset rex & Dominus ab æterno: & ita mundus fuisset ab æterno, quod est hæreticum. Dicendū est igitur, quod sicut Deus pater non habuit seruum ab æterno, ita non fuit Dominus, nec etiam rex ab æterno: sed ex tempore per creationem rex absq; sui mutatione vel mutabilitate factus est rex & Dominus: ita etiam Iesus inquantum Deus non habuit regnum, & vniuersale dominium ab æterno, sed cum tempore post consubstantialitatem eius cum patre. (*Et inquantum homo ex tempore, scil. ab instanti suæ conceptionis ex Dei datione.*) Hoc improbatum est supra.

CAP. XCIV.

ET nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporalium non ab instanti suæ conceptionis, sed postea successiue modis aliis: vtpote ex collatione fidelium, vel emptione acquisitarum: & quæ sint illa, videamus.

Nullus autem de his potest melius testimonium perhibere, quam Apostoli & discipuli eius, videamus ergo quid super hoc ipsi dicant specialiter à tempore, quo cœpit miracula facere & prædicare, certe narrant ipsum habuisse aliqua, licet pauca. habuit itaque vestimenta. Vnde legitur Matth. 17. in transfiguratione sua vestimenta eius facta esse alba, sicut nix. Item Ioh. 13. dicitur de eo sic: Surgit à cœna & ponit vestimenta sua, *&c. Item Ioh. 19 in persona eius legitur:* Partiti sunt vestimenta mea sibi & in vestem meam miserunt sortem, *& ad idem facit Matthæi 27. Item Iohannes Baptista videtur supponere, quod habuit calciamenta. Legitur enim Matth. 3. quod beatus Iohannes Baptista loquens de eo dixit:* Cuius non sum dignus calciamenta portare. *Marc. prim. recitatur ipsum dixisse:* Cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. *Item Iohannes supponit ipsum loculos habuisse, in quibus Iudas quæ mittebantur portabat, vnde Ioh. 13. cum dixisset Iudæ Iesus:* Quod facis, fac citius. *Quidam putauerunt, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus:* Eme ea, quæ opus nobis sunt ad diem festum: aut vt egenis aliquid daret, *& quod loculi essent Iesu, patet per Augustinum dicentem:* Habebat Dominus loculos à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus aliisque indigentibus tribuebat, *vt habetur* 12. quæst. 1. cap. habebat, *& patet per illud, quod in eius persona Psalmista dicit:* Qui manducat meum panem, leuabit calcaneum suum contra me, *& recitatur Iohan. 13. Quod autem vinum interdum habuit, patet quod admunus in cœna illa habuit, in qua eucharistiæ instituit sacramentum. De quo habetur Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. Iste ergo hereticus dicendo Christum Iesum Dominum nostrum non habuisse dominium aliquod temporalium, scripturæ prædictæ Veteris & Noui Testamenti contradicit expresse.*

Postquam in parte præcedenti ille impugnatus ostendit, quod Christus ab instanti suæ conceptionis habuit ex Dei datione regnum & vniuersale omnium temporalium rerū dominium: hic conatur ostendere, quod præter illud vniuersale dominium non ab instanti suæ conceptionis, sed post quarundam rerum temporalium per modos, sc. emptione vel collatione fidelium, acquisiuit dominium. Et posset hæc pars diuidi in tres. Prior enim proponit conclusionem, quam intendit probare. Secundo probat eam. Tertio ibi; *Iste ergo hereticus*, &c. concludit quod appellans scripturæ diuinæ contradicit. Secunda pars posset diuidi in quinq; partes, secundum quod primo probat per tres auctoritates, quod Christus habuit dominiū vestimētorum, secundo probat per tres auctoritates, quod habuit dominiū calciamentorū: ibi. *Item B Iohan.* tertio per duas auctoritates ostendit, quod habuit dominium loculorum, ibi: *Item Ioh. supponit*, quarto vnica auctoritate, quod habuit dominium panis, ibi: *Et patet per illud*, quinto vnica auctoritate, quod habuit dominium vini ibi; *Quod autem vinum.*

Sed isti impugnatores contra prædicta quatuor probare conantur. Primo generaliter, quod Christus nullius rei temporalis habuit dominium temporale. Secundo quod Christus nō habuit calciamenta, etiam quantum ad vsum. Tertio specialiter, quod Christus nō habuit proprietatem & dominium loculorum. Quarto declarant, quomodo Christus aliquas res habuit absq; dominio & proprietate. Primum igitur, sc. quod Christus nullius rei habuit dominium & proprietatē, sed quod oē dominiū & proprietatē cuiuslibet rei temporalis abdicauerit. Primo ostendunt per determinationem ecclesiæ. Secundo probāt eandē determinationem ecclesiæ in scripturis diuinis, & sanctorum auctoritatib. esse fundatā. Quod aūt ex determinatione ecclesiæ habeant, quod Christus omnem proprietatē cuiuslibet rei temporalis abdicauerit, dicunt esse tam apertū, quod nullus legens eandem determinationē, de hoc poterit dubitare. In decretali enim *Exiit* sicut sæpe extitit allegatum, continentur hæc verba: *Omnis abdicatio proprietatis huiusmodi rerū tam in speciali quam in cōmuni propter Deum meritoria est, & sancta. quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit, & exemplo firmauit.* Quibus verbis patenter asseritur, quod Christus omnium temporaliū abdicauit dominium & proprietatē tam in speciali, quam etiam in cōmuni, ergo nullius rei temporalis habuit dominium seu proprietatē, neq; in speciali, neq; etiam in cōmuni, ergo per collationē fidelium & emptionē non acquisiuit rerum dominiū. Ista verba supra pertractata sunt *c. 9.* & ideo illa quæ hic desunt, ibi quærantur. Secundo isti impugnatores ostēdunt, quod prædicta determinatio ecclesię in scripturis diuinis & sanctorum auctoritatib. est fundata. Quod probant primo sic. Illud quod Christus docuit Apostolos & alios facere: & Christū hoc facere fuit vtile fidelibus, hoc ipsemet Christus fecit, sed Christus docuit Apostolos & alios omnium rerum temporaliū abdicare dominium, tā in speciali q̄ etiam in cōmuni: & Christū hoc facere fuit vtile fidelibus, igitur Christus hoc fecit. Et ita Christus omniū temporalium abdicauit dominiū, tā in speciali q̄ etiam in cōmuni. Quomodo illa ratio ex scripturis diuinis capiat fulcimētum, qualiterq; cōfirmari ac roborari valeat, & defendi, ex his quæ dicta sunt *c. 9. & 11. & 92.* aperte patet. Et ideo si quis de ipsa dubitauerit, videat illa quæ in dictis capitulis differuntur. Secundo sic arguunt: Paupertas Apostolica non fuit maior, nec altior paupertate Christi, sed Apostoli reliquerunt proprietatem & dominium omnium temporaliū, tam in speciali, quam etiam in communi, igitur & Christus omniū proprietatem & dominium abdicauit. Maior ex his, quæ dicta sunt *capitulo præcedenti* euidenter colligitur: quia in nulla perfectione, quæ ad vtilitatem spectabat credentium, aliquis vnquam Christum expressit, igitur Apostoli in virtute paupertatis non solum interiori, sed etiam exteriori Christū minime excellerunt, minor ex his quæ probata sunt *c. 2.* sufficienter apparet, ibi enim probatum est, quod Apostoli abdicationē proprietatis omniū temporalium, tam in speciali, q̄ etiam in cōmuni seruauerunt, & de hoc inferius differetur. Sequitur igitur, quod Christus omniū rerū tam in speciali q̄ etiam in communi abdicauit dominiū & proprietatē. Tertio sic: Paupertas quorumcunq; religiosorum non est maior, nec altior paupertate Christi, sed aliqui religiosi, scilicet Fratres Minores, vouent abdicationem proprietatis cuiuslibet rei temporalis, ergo Christus proprietatē omnium temporalium abdicauit

uit tam in speciali quam etiam in cõmuni. Maior videtur manifesta, & ex præcedentibus colligitur euidenter: tum quia Christus fuit exemplar omnis perfectionis & veritatis, tum quia Christus fecit ea, quæ docuit, docuit autem illam paupertatem, quam religiosi seruant, igitur paupertas illorum religiosorum non est altior paupertate Christi, minor euidẽter colligitur ex rescriptis & decretalib. summorum Pontificum, quę recitata sunt in hoc opere *c.32. & 71.* Quarto sic: Paupertas euangelica perfectissime relucebat in Christo, sicut & aliæ virtutes euangelicæ perfectissime fuerunt in ipso, sed ad perfectionem euangelicæ paupertatis spectat abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in cõmuni. Hæc ex *c.13.* probatur aperte, ergo Christus omnium temporalium proprietatem & dominium abdicauit. Ex his patet manifeste, quod Christus nullius rei temporalis habuit dominium per proprietatem in speciali: quod insuper ex alio ostenditur. Ex hoc videl. quod omnęs religiosi imitantur paupertatem Christi, religiosi autem non habent proprietatem alicuius in speciali, ergo nec Christus habuit proprietatem cuiuscunque rei temporalis in speciali. Item Christus non fuit magis proprietarius, quam illi, de quibus dicitur Act. 2. & 4. *Multitudinis credentium erat cor vnum*, &c. sed nullus eorum habuit proprietatem alicuius rei in speciali, ergo nec Christus habuit alicuius rei proprietatem in speciali.

Secundo ostendunt isti impugnatores, quod Christus non habuit calciamenta etiam quoad vsum: quod ratione in scriptura diuina considerata probare conantur. Est autem ratio talis. Christus fuit forma & exemplar vitæ, quam tradidit Apostolis & discipulis aliis obseruandam, ipso attestante, qui Ioh. 13. ait: *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Hoc etiam B. Petrus asserit manifeste in canonica sua prima c. 2. dicens: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.* Sed Christus præcepit Apostolis, aliisq; discipulis, vt calciamentis minime vterentur, vnde Matth. 10. sic legitur: *Hos duodecim misit præcipiens eis*, &c. & post: *Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta*, & Marc. 6. sic legitur: *Conuocauit duodecim & cœpit eos mittere binos: & dabat ipsis potestatem immundorum spirituum, & præcepit illis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, non panem, neque in zonis æs, sed calceatos sandaliis*, & Luc. 10. sic habetur: *Post hæc autem designauit Dominus & alios 72. & misit illos binos*, &c. & post: *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta.* Ergo Christus vsum calciamentorum Apostolis & nonnullis aliis discipulis interdixit. Quod etiam sanctorum auctoritates testantur expresse. Vnde Ambros. in lib. de Fuga seculi ait: *Iesus discipulos sine calciamentis & pecunia misit.* Item Hieronymus ad Eustochium ait: *Moyses & Iesus Naue nudis in terra pedibus iubentur incedere: & discipuli sine calciamentorum onere & vinculis pellium nudi ad præcepta noui euangelii destinantur: & milites vestimentis in sorte diuisis caligas non habebant, quas tollerent, nec habere poterat Dominus, quod prohibuerat in seruis.* Item Iohannes Chrysostomus vltima homil. super Matth. dicit: *Apostoli vna tunica induti & discalciati omnes superauerunt*, & idem homel. 32. dicit sic: *Christus Apostolis dixit: nunquid aliquid defuit vobis, quando misi vos nudos & discalciatos?* Item Bernard. de leprem horis, tertia hora ait: *Postea cogita, quomodo habebat illos suos sanctissimos pedes confractos, quia cum festinatione duxerunt eum & reduxerunt: nec credas quod esset calciatus: quia nec ipse nec discipuli eius calciamentis vtebantur.* Item Glossa super illud Matth. decim. *Nolite possidere aurum*, &c. ait: *Propemodum necessaria vitæ amputauit, ne curent de crastino, qui docet omnia regi à Deo: nec ipsa necessaria, nec cellarium secum vehant, nihil præter vestimentum, nec etiam minima: ergo nec habuerunt calciamenta.* Ex his aliisque compluribus constat aperte, quod Christus prohibuit ne Apostoli aliique eius discipuli calciamenta portarent, ergo & ipse vsum calciamentorum abiecit. Tertio isti specialiter probare conantur, quod Christus non habuit proprietatem & dominium loculorum, quod probant primo sic. Christus nullius rei temporalis habuit proprietatem, saltem in speciali, ergo nec loculorum proprietatem habuit saltem in speciali. Antecedens probatum est prius: & adhuc amplius potest ostendi, hoc enim Glossa ad Hebr. testari videtur, quæ ait: *Succincti & expediti curramus sine dubitatione ad certamen martyrii, aspicientes in auctorem: qui ideo bona terræ contempsit, vt contemnenda monstraret*, sed si aliquid contempsit vt contemnere monstraret, sequitur quod proprietatem omnium abdicauit, vt proprietatem omnium abdicandam monstraret. Aliter enim non dedisset exemplum abdicationis omnium, quantum ad proprietatem in speciali: & per consequens nequaquam omnia contempsisset perfecte. Secundo sic arguunt. Christus seruauit formam viuendi, quam Apostolis instituit obseruandam, sed Christus præcepit Apostolis & euangelizantibus verbum Dei, quod non haberent proprietatem pecuniæ, ergo nec ipse proprietatem habuit loculorum. Maior probata est prius: & similiter minor, quæ adhuc sanctorum testimoniis declaratur. Ait enim Chrysostomus super illud Matth. 10. *Nolite possidere aurum neque argentum*, &c. *Intende qualiter omnibus eos denudans omnia eis dedit: permittens in domibus eorum, qui docentur, manere nihil habentes. Si autem qui in aliena patria existentes & apud ignotos abeuntes, nihil aliud oportet portare à quotidiano cibo, multo magis domi manentes.* Et Rabanus idem ait: *Consequenter hoc præcepit euangelizatoribus veritatis, quibus ante dixit: Gratis accepistis gratis date. Si enim sic prædicant, vt pretium non accipiant, superflua est auri & argenti nummorum possessio. Nam si cumulassent aurum & argentum, viderentur non causa hominum, sed causa lucri prædicare.* Item Ambrosius super illud Lucæ: *Nihil tuleritis in via*, ait: *Qualis esse debeat, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calciamentis, id est subsidii temporalis adminicula non requirens fidei, qua tutus putet sibi quo minus ea requirit magis posse suppetere.* Item Hieronymus ad Hieremiam ait: *Apostoli toto orbe peregrini non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habere finuntur in pedibus.* Ex his aliisque compluribus patet aperte, quod Christus

Apostolis & aliis euangelizatoribus veritatis præcepit, ne pecuniam possiderent, & quod ipsi peregrinando per mundum pecuniam minime possiderent, ergo multo magis Christus euangelizans per mundum proprietatem non habuit pecuniæ vel loculorum. Tertio sic probant assertionem eandem: Christus non habuit proprietatem in speciali illorum quæ erant communia: sed illa quæ portabantur in loculis, erant cōmunia, teste Gloss. super illud Matt 17 *Vade ad mare, &c.* quæ ait: *Dominus tāta paupertatis fuit, vt vnde tributum daret non haberet. Iudas quidem habebat communia in loculis, sed res pauperum in vsus suos conuertere nefas duxit ipsum dans exemplum nobis*, ergo Christus non habuit proprietatem loculorum in speciali. Sed dicet aliquis, quod secundum prædicta Christus habuit proprietatem loculorum saltem in cōmuni: quia hic dicuntur illa, quæ erant in loculis, fuisse cōmunia. Ad hoc dici potest dupliciter. Dicunt n. quidam, quod ea quæ portabantur in loculis, erant cōmunia, quo ad aliqualē proprietatem extenso modo accepto nomine *proprietatis* toti communitati fidelium, & ideo pertinebant ad proprietatē Christi in speciali, nec ad proprietatē Christi & Apostolici collegii secundum quod dictum collegium distinguebatur à cōmunitate fidelium, sicut pars à toto. Et aliter dicitur, quod illa quæ erāt cōmunia, non Christo & Apostolis tm̄, sed etiam aliis pauperibus & indigentibus, quo ad licitam potestatem vtendi ipsis, pro suis necessitatibus subleuandis, & ideo non erant communia eis quoad dominium & proprietatem: sicut modo bona ecclesiæ dicuntur esse pauperum, non quo ad dominium & proprietatē, sed quia deputata sunt ordinata ad pauperes sustinendos: ita illa quæ portabantur in loculis deputata erant ad releuandas indigentias Christi & discipulorum suorum, ac pauperum aliorum, & tali modo erant eis communia, non quo ad dominium & proprietatem, & ille intellectus tam ex euangelio quam ex sanctorum auctoritatibus colligitur euidenter. Vnde Ioh. 12. sic scribitur de Iuda dicente: *Quare hoc vnguentum non venit trecentis argenteis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens ea, quæ mittebantur portabat*, & vt legitur Matthæi 26. Discipuli alii dixerunt: *Vt quid perditio hæc? Potuit enim venundari multo & dari pauperibus.* Ex quibus verbis colligitur, quod illa quæ portabantur in loculis, custodiebantur pauperibus & egenis, quod Glossa Iohannis duodecim, testatur dicens: *Cui angeli ministrabant, loculos habebat in sumptus pauperum condescendens infirmis.* quod etiam Iohannes Euangelista aperte insinuat dicens capitulo decimo tertio. *Quidam autem putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut vt egenis aliquid daret.* Ex quibus insinuatur aperte, quod ea quæ portabantur in loculis ad releuandas indigentias Christi & aliorum pauperum deputata fuerunt, quod Glossa ibidem asserit manifeste dicens *Quia loculos in quibus ablata seruabantur habebat suorum necessitatibus & aliis indigentibus, in qua forma ecclesia seruandi necessaria est instituta, quæ iubentur non cogitare de crastino, ne pro terrenis seruiat vel timore inopiæ iustitiam deserat.* Item Augustinus ibidem ait: *Habebat enim Dominus loculos à fidelibus ablata obseruans, & suorum necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat: tunc primum ecclesiastica pecuniæ forma est instituta.*

Item Hieronymus super illud Matthæi decimo septimo *Vade ad mare & primum piscem, &c.* ait: *Dominum tantæ fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se & Apostolis solueret, non haberet. Quod si quis obiicere voluerit, quomodo in loculis Iudas portabat pecuniam? Respondebimus, res pauperum in vsus suos conuertere nefas putauit.*

Item Chrysostomus super istis verbis Iohan. 13. *quia loculos habebat Iudas, &c.* ait: *Et nimirum nullus discipulorum pecunias deferebat: sed per hoc, quod dicit, occulte insinuat, quod quædam mulieres eum de suis facultatibus nutriebant, qui autem non virgam, non peram, non æs iubet deferre, loculos ferebat ad inopum ministerium: vt discas quoniam valde pauperem & mundo crucifixum huius oportet partis multam facere procurationem, multa enim ad nostram doctrinam dispensans agebat.* Ex prædictis liquet aperte, quod illa quæ portabantur in loculis, nō erant deputata, nisi ad sustentationem Christi & discipulorum & pauperum aliorum. Sed quæret aliquis, ad cuius dominium pertinebant illæ pecuniæ? & non videtur quod poterant pertinere nisi ad dominium Christi vel Apostolorum, quod Augustin. insinuare videtur, cum dicit, quod *tunc primum ecclesiastica pecunia forma est instituta.* Ex quo ecclesiastice videtur concludi, quod cum prælati ecclesiæ habeant aliquale dominium pecuniæ, quod Christus tunc habuit aliquale dominium illius pecuniæ cum ipse solus fuerit tunc prælatus fideliū. Ad istud dicunt aliqui, quod dominium illius pecuniæ non plenum nec ita liberum, quale in rebus suis habēt mundani, sed aliquale, quo videlicet poterat aliquis propter ista in iudicio litigare, pertinebat ad communitatem fidelium, quæ includebat Christum & Apostolos ac omnes fideles. Alii dicunt, quod illarum pecuniarum dominium pertinebat ad dantes: quia ipsi tantummodo deponebant pecuniam de voluntate Christi pro indigentium necessitatibus releuandis præsens sibi dominium retinentes. Vnde dicunt, quod pro magna parte ista erat pecunia mulierum, quæ sequebantur Christum & ministrabant ei de facultatibus suis, vt habetur *Lucæ 8.* Quarto isti declarare nituntur, quomodo Christus aliquas res habuit absque earum dominio & proprietate dicentes quod, sicut ostensum est *supra ca. 2.* huiusmodi vocabula *meum, tuum, suum, eius, ipsius, habere*, & huiusmodi, in significatione multipliciter accipiuntur in scripturis. Aliquando enim important dominium & proprietatem: aliquando vsum facti: aliquando licitam potestatem vtendi: aliquando consuetudinem vtendi: aliquando custodiam, & aliis variis modis quasi innumerabilibus accipi possunt. Quare concedi potest, quod Christus res varias habuit quantum ad vsum, & quantum ad licitam potestatem vtendi, & quantum ad consuetudinem vtendi, & quantum ad dispensationem aliqualem seu dispensationem: licet non habuit dominium & proprietatem.

His

His visis super litteram aliqua sunt notanda, & auctoritates inductæ sunt soluendæ. (*Et nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporalium non ab instanti suæ conceptionis.*) Ista verba contradicunt aliis dictis suis: quia dicit, quod ab instanti suæ conceptionis habuit vniuersale dominium omnium rerum temporalium: & quia tali dominio renunciare non potuit, ergo nullæ res fuerunt tempore Christi, quarum non habuit dominium ab instanti suæ conceptionis: nisi dicas, quod non habuit illarum rerum dominium ab instanti conceptionis suæ, quæ tempore conceptionis suæ non fuerunt in rerum natura, quarum etiam rerum Deus non habuit tunc dominium, quia tunc non erant, sed de talibus rebus iste non loquitur: quia forte pecuniæ quas dicit Christus postea habuisse, & non ab instanti suæ conceptionis, tunc fuerunt: & ita fuerunt forte nonnullæ aliæ res. Nec posset ista contradictio saluari, nisi quis æquiuocationē dominiorum vel modorum habendi dominium assignaret; quod ille non pōt (*sed postea successiue modis aliis: vtpote ex collatione fidelium vel emptione acquisitarum*) si Christus postea acquisiuit aliquarum rerum dominium, aut acquisiuit dominium proprium, aut commune, non commune, quia perdidisset dominium proprium, quod habuerat primum; quod ille negat, nec dominium proprium, quia tunc in eisdem reb. habuisset duo dominia propria: sc. primum ab instanti suæ conceptionis, & aliud postea acquisiuit: quod est inconueniens. Nec potest quis assignare differentiam talium duorum dominiorum in eadem re (*narrant ipsum habuisse aliqua, licet pauca*) sed de dominio & proprietate nullam penitus faciunt mentionem: & per consequens de dominio nouiter acquisito nullam faciunt mentionem, & ita esto, quod habuisset omnium vniuersale dominium, per dicta Apostolorum & discipulorum non posset inferri quod habuisset aliquarum rerum dominium post conceptionem Christi nouiter acquisitum: sed tam faciliter dicent, qui vellent, quod habuit dominium illarum rerum ab instanti suæ conceptionis, sicut aliarum (*Habuit itaq; vestimenta*) verum est, quantum ad vsum, sed quæreret aliquis, cuius fuerunt vestimenta quantum ad dominium & proprietatem? Et dicunt isti, quod quantum ad veritatem euangelii nō refert cuius fuerint quo ad dominium, dummodo non fuerint Christi quo ad dominium & proprietatem. Dicunt tamen quidam illorum, quod quemadmodum templum & nonnulla vasa in templo in Veteri Testam. fuerūt solius Dei quo ad dominium, & ministrorum templi quo ad vsum: ita vestimenta Christi erant solius Dei quo ad dominium, & Christi in quantum erat homo quo ad vsum. Aliqui vero dicunt, quod erant dantium: aliqui etiam dicunt, quod in nullius hominis erat dominio. (*Et vestimenta eius.*) Ex hoc quod erant eius nō potest concludi, quod erant sua quo ad dominium: sicut nec ex hoc quod Nazareth erat ciuitas Mariæ & Ioseph, cum dicatur de eis Luc. 2. *Reuersi sunt in Galilaeam in ciuitatem suam Nazareth*, potest concludi, quod Nazareth erat Mariæ & Ioseph quo ad dominium & proprietatem: sed sicut ibi Nazareth erat ciuitas Mariæ & Ioseph, quo ad consuetudinem habitandi, ita illa vestimenta erant Christi quo ad consuetudinem vtendi. (*Ponit vestimenta sua*) quo ad consuetudinem vtendi (*partiti sunt vestimenta mea, &c.*) sicut prius erant Christi quo ad consuetudinem portandi. (*Quod habuit calciamenta.*) Hoc improbatum est prius (*non sum dignus calciamenta portare*) hoc ad literam exponi potest dupliciter, vno modo, vt intelligatur conditionaliter: hoc est, si haberet calciamenta, non essem dignus calciamenta portare, aliter, quod per calciamenta intelligantur sandalia, quibus vsus fuit Christus (*soluere corrigiam calciamentorum*) sicut prius, vt soluam corrigiam calciamenti, sicut ad primam istarum. (*Item Iohannes supponit ipsum loculos habuisse*) hoc verum est, quantum ad aliqualem dispensationem: sicut etiam multi fratres Cistertienses habent aliqualem dispensationem in rebus, in quibus tamen non habent dominium seu proprietatem (*in quibus Iudas quæ mittebantur portabat.*) Quæret aliquis, quomodo Christo permittente & cōsentiente Iudas portabat pecuniam: cum Christus sibi, sicut aliis Apostolis, interdixerit portare pecuniam? Dupliciter dici potest, vno modo, quod Christus, qui erat supra omnem legem positiuam, dispensauit cum eo, alio modo, quod hæc fecerit tempore necessitatis, quæ legem non habet, aliis autem temporibus non portauit. (*Loculos habebat Iudas.*) Arguat hic ille impugnatus, quod Iudas, non Christus habuit proprietatem loculorum: quia hic dicitur Iudas loculos habuisse. In tota autem sacra Scriptura non inuenitur vocaliter dictum, quod Christus habuit loculos, si ergo non obstante, quod dicatur Iudam loculos habuisse, non potest inferri, quod habuit proprietatem in loculis: sequitur quod nec ex scripturis potest inferri, quod Christus habuit proprietatem in loculis. (*Habebat Dominus loculos.*) Ista sunt verba Augustini, non Euangelistæ, quæ recte sunt intelligenda, scilicet quod Dominus habebat loculos, scilicet quantum ad aliqualem dispensationem absque dominio & proprietate (*tribuebat*) hoc est, ordinabat tribuendum. (*Qui manducat meum panem*) quantum ad aliqualem dispensationem. (*Quod ad vinum in cœna ista habuit scil. vinum*) habuit vinum tunc, quantum ad vsum, vinum, in quo instituit sacramentum, non fecit suum inquantum erat homo quo ad dominium: sicut sæpe vinum, in quo sacerdos conficit, non est suum quo ad dominium, postquam autem confecerat, species vini erant specialiter Dei quo ad dominium (*scripturis prædictis Veteris & Noui Testamenti contradicit expresse.*) Patet per prædicta, vt isti dicunt, quod non contradicit, sed concordat.

Cap. XCV.

ET si velit dicere, quod illi regno & dominio renunciauit expresse, ostendat illud si sciat: quod tamen, vt credimus, per sacram Scripturam non poteris: imo contrarium sacra Scriptura exponit expresse: qua suppo-

nit eum non longe à passione sua dixisse: Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim. *Item istud Matt. 21. vbi Dominus duobus discipulis dixit:* Ite in castellum quod contra vos est: & statim inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea: soluite & adducite mihi: & si quis vobis aliquid dixerit: dicite quia Dominus his opus habet. *Itē tempore passionis se regem recognouit, vt probatum est supra. Item Dauid in persona eius legitur dixisse, etiam pro tempore passionis eius:* Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem. *Et recitatur Matt. 27. Ex quibus euidenter apparet ipsum regno & dominio nō renunciasse predicto: imo videtur quod nec potuerit renunciare: & si fecisset, contra ordinationem patris fecisset. Dicit enim Daniel. 2. vbi de eius regno fit mentio, sic:* Suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur: & regnum eius alteri non tradetur. *Item Daniel. 7. dicitur sic:* Dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius non corrumpetur.

In parte ista ostendere nititur, quod Christus regno & vniuersali dominio nequaquam renunciauit. Primo autem dicit, quod appellans non potest probare per Scripturam S. quod renunciauit regno & vniuersali dominio. Secundo ibi: *imo contrarium*, probatur per tres auctoritates, quod Christus non renunciauit regno & dominio, sed ipse retinuit. Tertio ibi: *imo videtur*, probatur, quod Christus nō potuit renunciare regno & dominio, tali ratione: Christus non potuit facere contra ordinationem Patris, sed Pater ordinauit, quod regnum Christi duraret in perpetuum, ergo Christus regno & dominio renunciare non potuit, maiorem supponit tanquam certam habens pro impossibili, quod Christus fecisset contra ordinationem Patris, maiorem probat duabus auctoritatibus Daniel.

Sed isti impugnatores, licet concedant, quod Christus non renunciauit regno & dominio proprie loquendo: quia ei, quod non est, renunciare non potest. Christus autem ante passionem suam nunquam habuit inquantum homo regnum temporale & dominium, seu proprietatem omnium temporalium, & per consequens eidem minime renunciauit, loquendo proprie, tamen dicunt istum impugnatum hic in duobus errare. Quorum primum est, quod Christus non longe ante passionem habuit regnum temporale & dominium seu proprietatem temporalium rerum. Secūdum est, quod ideo Christus nullo modo potuerit renunciare regno & dominio: quia si fecisset, contra ordinationem Patris fecisset. Primum improbatum est prius: vbi ostensum est, quod Christus inquātum homo mortalis nunquam habuit regnum temporale & vniuersale rerum dominium seu proprietatem; & per consequens multo magis ex quo cœpit prædicare, non habuit regnum & dominium supradicta. Et quod tunc non habuit regnum & dominium memorata facile posset ostendi. Quod autem non habuit vniuersale dominium omnium in *sequenti cap.* patebit. Hic vero probabitur, quod regnū non habuit temporale. Hoc enim B. Augustinus in quodam sermone de Innocentibus testatur expresse, qui loquens de regno Christi ait: *Putabat se infelix tyrannus Domini Saluatoris aduentu regali solio detrudendum: sed non ita est. Non ad hoc venerat Christus, vt alienam gloriam inuaderet, sed vt suam donaret. Non, inquam, ad hoc venerat, vt regnum terrestre præriperet, sed vt cœleste donaret. Non venerat ad potestates dignitatesque rapiendas, sed ad contumelias & iniurias perferendas. Non ad hoc venerat, vt sacrum illud caput ad diadema gemmatum, sed ad coronam spineam præpararet. Non inquam ad hoc venerat, vt constitueretur supra sceptra magnificus, sed vt crucifigeretur illusus.* Item Leo Papa in quodam sermone de Epiphania, ait: *Sed apparet illos* (scilicet Iudæos) *carnaliter cum Herode sapuisse, & regnum Christi cum huius mundi potestatibus æstimasse, vt & isti temporalem sperarent ducem, & terrenum intueretur ille consortem.* Ex his verbis clare patet, quod regnum Christi non fuit tale, quale est regnum terrenorum: nec Christus fuit Dux temporalis: & per consequens Rex fuit minime temporalis. Item Augustinus in epistola ad Manducantes, ait: *Itaque non Christus regno decoratus, nec Christus terrenis opibus diues, nec Christus vlla terrena felicitate præfulgens. sed Christus crucifixus per totum terrarum orbem prædicatur.* Item Gregorius in Pastorali ait: *Ipse Dei & hominum mediator regnum percipere vitauit in terris, qui supernorum spirituum scientiam, sensumque transcendens ante secula regnat in cœlis, qui enim idcirco in carne venerat, vt non solum populum redimeret, verum etiam per suam conuersationem doceret exempla sequentibus præbens rex fieri noluit. Ad crucis vero patibulum sponte peruenit, oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis expetiit, vt membra eius discerent fauores fugere, terrores minime timere, pro veritate aduersa diligere, prospera formidando declinare.* Item Augustinus super illud Iohan. prim. *Ergo cum cognouisset quia venturi essent, &c.* ait: *Putare ipsum regnare tunc, quemadmodum turba putabant, erat eum rapere, id est indebite trahere, ac de ipso æstimare.* Ex his claret, quod qui putabant Christum regnare temporaliter, trahebant Christum indebite, ac de ipso etiam indebite æstimabāt. Sed dicet aliquis, quod Christus fuit rex temporalis, quamuis temporaliter non regnaret, sed istam obiectionem confutat beatus Augustinus super illud Iohannis; *Abiit Iesus trans mare Galileæ*, qui ait: *Venit ipse vnus vtramque personam in se portans, sacerdotis & regis, sacerdotis per victimam, quam seipsum obtulit pro nobis Deo, regis, quia regimur ab eo.* Ex quibus verbis constat aperte, quod Christus non dicebatur rex, nisi quia rexit, & per consequens quia regnauit, sed non regnauit temporaliter: ergo non fuit rex temporalis. Item Glossa super illud Iohan. decim. octau. *Regnum meum non est de hoc mundo,* ait: *hoc est regnum, quod nos scire voluit, si quod prius vicisset interrogando, ostendere voluit: quia & de suo regno hominum esset opinio Iudæorum, gentium, qua ostensa apertius vtrisque respondetur, Regnum meum non est de hoc mundo. Decepti estis: non enim impedio dominationem vestram in mundo, ne vane timeatis & saeuiatis: sed ad regnum cœleste credendo venite.* His concordat Ambrosius in hymno Epiphaniæ dicens:

Hostis

Hostis Herodes impie,
Christum venisse quid timet,
Non arripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.

Item consimiliter sonat Glossa in principio libri prouerbiorum, dicens: *parabola Græce, Latine similitudines: quod vocabulum ideo Salomon huic operi imposuit, vt non iuxta literam intelligamus, quæ dicit, in quo Dominum parabolica turbis locuturum signat, sicut nomine suo & regno pacificato regnum Christi multiplicabitur eius imperium, de quo dictum est: Et regni eius non erit finis. Et, super solium eius sedebit. Ipse etiam Christus super Dauid & rex spiritualis Israel.* Ex his aliisque quamplurimis colligitur euidenter, quod Christus non venit regnum temporale suscitare, nec rex fieri voluit temporalis, neque dignitates assumere temporales: sed rex extitit spiritualis Israel. Quomodo autem tempore passionis recognouit se regem non temporaliter, sed spiritualiter, est in præcedentibus declaratum.

Secundum, in quo dicunt istum errare, est, quod ideo Christus nullo modo potuit renuntiare regno & dominio supradictis: quia si fecisset, contra ordinationem patris fecisset. Ad cuius intellectum dicunt esse sciendum, quod iste opinatur, quod omnia de necessitate eueniunt, ita quod contradictionem includit quæcunque euenire aliter quam eueniunt, cum ratio fundamentalis est, quia Deus omnia ab æterno quomodo debeant fieri ordinauit: contradictionem autem includit, quod ordinatio diuina impediatur, ergo contradictionem includit, quod quæcunq; aliter eueniant, q̃ eueniunt. Istam rationem generalem ad probandum, quod omnia de necessitate eueniunt, ipse hic applicat ad materiam specialem: scilicet quod Christus non potuit renunciare regno & dominio supradictis: quia Deus pater ab æterno ordinauit, quod Christus non renunciaret regno & dominio, sed contradictionem includit, quod ordinatio diuina impediatur: & per consequens contradictionem includit, quod Christus faceret contra ordinationem patris, ergo contradictionem includit, quod Christus renunciauerit regno & dominio sæpedictis. Nec valet dicere ad excusationem ipsius, quod per potentiam Dei ordinatam non potuit fieri, quod Christus renunciauerit regno & dominio, & sicut intellectus illius habet: hoc tamen potuit fieri per Dei potentiam absolutam, quæ potest in omne illud, quod nequaquam contradictionem includit. Quia iste impugnatus, vt quidam istorum impugnatorum dicunt se audiuisse ab ore eius, & ipse postea in sermonibus suis declarauit, negat illam distinctionem Theologorum de potentia Dei ordinata & absoluta, intendens multis rationibus ostendere, quod quicquid potest Deus de potentia absoluta, potest etiam de potentia ordinata, & quicquid non potest de potentia ordinata, non potest de potentia absoluta. Vnde & quidam istorum impugnatorum propter illam distinctionem, & illa quæ sequuntur ex ipsa principaliter, acerbe prosequuntur.

Principalis autem ratio, quare negat istam distinctionem de potentia absoluta & ordinata, est, quia si Deus aliquid faceret de potentia absoluta, quod non facit de potentia ordinata, Deus posset aliquid facere quod non ordinauit se facturũ: & ita Deus esset mutabilis. Alia ratio sua est: quia in Deo idẽ est essentia & potentia, sed in Deo non sunt duæ essentiæ: ergo nec duæ potentiæ. His visis dicunt isti, quod iste hic dogmatizat implicite hæresim detestandam: scilicet quod omnia de necessitate eueniunt, ideo sic contra istum procedunt. Primo probant, quod non omnia de necessitate eueniunt. Secundo ostendunt, quod nulla quantum ad diuinam potentiam de necessitate eueniunt. Tertio moliuntur ostendere specialiter, quod si Christus habuit regnum & dominium supradicta, ipse potuit absolute renunciare eisdem. Quarto declarant, quomodo debet intelligi, quod in Deo est duplex potentia, scilicet absoluta & ordinata: & quomodo Deus potest aliqua facere de potentia absoluta, quæ non facit de potentia ordinata. Quinto ad rationes, quæ pro hæresi sua tanguntur, respondent.

Primo ergo probare conantur, quod non omnia de necessitate eueniunt, sed quod aliqua possent aliter euenire, & primo sic: Deus potuit & potest multa facere, quæ non fecit nec facit; & posset multa non facere, quæ facit, ergo multa potuerunt & possent aliter euenire, quod eueniunt & euenerint, & per consequens non omnia de necessitate eueniunt, sed plura contingenter. Antecedens probatur auctoritatibus manifestis. Nam, vt habetur Matth. 3. Iohannes Baptista ait: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*, & idem recitatur Lucæ 3. Ex quibus verbis, quæ non solũ mystice, sed etiam ad literam debent intelligi, patet quod Deus potuit de lapidibus suscitare filios Abrahæ: quod tamen nequaquam fecit. Secunda auctoritas habetur lib. Sap c. 11. vbi sic scribitur. *Quod quidam errantes colebant mutos serpentes & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam, vt scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotẽs manus tua, quæ creauit orbem terrarũ ex materia inuisa, immittere illis multitudinẽ vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, aut vaporem igneum spirantes, aut odorem fumi proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere. Nam & sine his vno spiritu occidi poterant.* His verbis patenter asseritur, quod Deus modis multis poterat malos occidere & punire, quibus tamen eos minime molestauit. Poterat ergo multa facere, quæ non fecit. Item, sicut legitur Danielis 3. capit. Sydrac, Mysac & Abdenago dixerunt ad regem Nabuchodonosor: *Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, O rex, liberare: quod si noluerit, notum sit*

tibi ctx, quia Deos tuos non colimus. Ex his verbis colligitur euidenter, quod isti tres viri fideles catholici atque sancti firmiter crediderunt, quod Deus eos potuit liberare de camino ignis, & tamen nesciebant, an eos voluerit liberare, & per consequens ignorabant an eos esset liberaturus, ergo firmiter crediderunt, quod Deus eos potuit liberare, esto quod non esset eos liberaturus. Ex quo sequitur euidenter, quod crediderunt Deum posse facere aliqua, quæ non facit. Item, sicut legitur Luc. 1. dixit Angelus ad Mariam: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Volens per hoc persuadere possibilitatem incarnationis: quæ persuasio nullam haberet apparentiam, nisi Deus posset facere aliqua, quæ non facit. Si enim Deus non posset facere alia, quam facit, & faciet: quantum ad rem, non esset differentia inter propositionem de futuro, & propositionem de possibili. Sed dicere, Deus potest incarnari, tantum valeret, ac si diceret, Deus incarnabitur: & ita sicut per illam: *non est possibile apud Deum omne verbum*, non potest probari, quod Deus incarnabitur: ita per ipsam non posset probari, quod Deus potest incarnari, quare ad persuadendum possibilitatem incarnationis hæc propositio: *Non est impossibile apud Deum omne verbum*, esset inutilis. Patet ergo, quod Deus potest facere multa, quę non facit. Quod etiam ratione probatur. Nam qui est omnipotens, potest facere multa, q̃ non facit, non enim dicitur aliquis omnipotens, q̄a facit omnia quæ facit: sed q̄a siue faciat siue nō faciat, omnia potest. Deus autẽ est omnipotens, sicut per scripturam sacram & Symbolū Apostolorum, ac etiā per Symbolum ꝙ cantatur in Missa, patet aperte, ergo Deus potest facere multa, q̃ non facit. Item, ꝙ Deus posset facere multa, q̃ non facit, probat Magister *Sententiarū lib. 1. di. 43.* auctoritate Saluatoris, Mat. 26. *An putas, quia nō possum* &c. sic dicens: *vt certum firmumq́, teneatur, scriptura testimonio asserimus, Deum aliter facere posse quam faciat, veritas ipsa ait: An putas quia non possum rogare patrem & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?* Ex quibus verbis patenter innuitur, quod & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater poterat exhibere quod non exhibebat, vterque igitur poterat facere, quod non faciebat. Item Augustinus in Enchiridion, & Magister Sententiarum allegat ibidem, ait: *Omnipotens voluntas multa potest facere quæ non vult facere, nec facit.* Item Augustinus in eodem, vt Magister allegat vbi supra, ait: *Cur apud quosdam non facta sint virtutes, quæ si facta fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & facta sint apud eos, qui non erant credituri: tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique Deus iniuste noluit saluos fieri, cum possent salui esse, si vellet. Tunc in clarissima sapientia luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta contemplatione videatur, quam certa & incommutabilis & efficacissima sit voluntas Dei, quæ præsit & non velit: nihil autem quod non possit, velit.* Item Idem, vt recitatur ibidem, ait sic: *Dominus Lazarum suscitauit in corpore: nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem: sed noluit.* Item Augustinus super Genesi, & Magister recitat *dist. 44.* dicit sic: *Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet, & tamen talem non fecit*, ergo Deus potuit facere, quod non fecit. Vnde & de istis, qui dicunt, Deum non posse facere aliud quam facit, dicit Magister Sententiarum lib. 1. distin. 43. in hæc verba: *Quidam tamen de suo sensu gloriantes Dei potentiam cogitare sub mensura conati sunt. Cum enim dicunt, hucusque potest Deus, & non amplius, quid est hoc aliud quam eius potentiam, quæ infinita est, conducere & restringere ad mensuram? Aiunt enim: Non potest aliud Deus facere quam facit: nec melius facere id quod facit: nec aliquid prætermittere de his quæ facit.* Ex his verbis constat aperte, quod secundum Magistrum Sententiarum, qui dicunt Deum non posse facere aliud quam facit, diuinam potentiam infinitam ad mensuram conantur restringere: & per consequens in articulum fidei de omnipotentia Dei impudenter impingunt. Vnde pro illis, qui sequuntur doctrinam Thomæ, quod ipse hic tenuerit, scilicet Deum posse aliqua facere, quæ non facit, est monstrandum, qui *lib. 2. contra Gentiles cap. 23.* probat ex intentione, quod Deus non agit de necessitate naturæ in creaturis, sed per arbitrium voluntatis. Item *cap. 26.* probat, quod diuinus intellectus ad certos effectus non coartatur. Vnde in illis capitulis dixit: *sciendum tamen, quod quamuis diuinus intellectus ad certos effectus non coartetur, ipse tamen statuit sibi determinatos effectus, quos per suam sapientiam ordinatam producat.* Item *cap. 27.* probat, quod nec voluntas Dei coartatur ad determinatos effectus, vnde in fine concludit dicens: *Non igitur ex necessitate diuinæ voluntatis aliqui effectus procedunt: sed ex eius libera dispositione.* Item cap. 28. dicit: *per hæc autem excluditur quorundam error probare nitentium, quod Deus non potest facere nisi quod facit: quia non potest facere nisi quod debet*, & post dicit sic: *Non est autem necessarium, si Deus suam bonitatem vult esse, quod Deus vult alia à se produci*, & post: *ostensum est quod Deus produxit res in esse non ex necessitate naturæ, neque ex necessitate scientiæ, neque voluntatis, neque iustitiæ, nullo igitur modo diuinæ bonitati est debitum, quod res in esse producuntur.* Item lib. 3. c. 9. ait: *Nihil igitur Deus facere potest, quin sub ordine suæ prouidentiæ cadat: sicut non potest aliquid facere, quod eius operationi non subdatur: potest tamen alia facere, quam ea quæ subduntur eius prouidentiæ vel operationi, si absolute consideretur eius potestas, sed nec potest facere aliqua, quæ sub ordine prouidentiæ ipsius ab æterno non fuerunt, eo quod mutabilis esse non potest. Hanc autem dispositionem quidam non considerantes in diuersos errores inciderunt, quidam enim immobilitatem diuini ordinis ad res ipsas, quæ ordini subduntur, ostendere conati sunt dicentes: quod omnia necesse est esse, in tantum quod quidam dixerunt quod Deus non potest facere alia quam quæ facit. Contra quod est illud quod habetur Matth. 26. An non possum rogare patrem, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?* Ex his aliisque quamplurimis, quæ *prima parte Summæ, & super librum primum Sententiarum*, & aliis locis diuersis, iste Doctor determinat, patet expresse, quod ipse erroneum putat dicere, quod Deus non potest alia facere quam facit, vel quod omnia de necessitate eueniunt.

Secundo eandem conclusionem, quod non omnia de necessitate eueniunt, probant prædicti impugnatores sic. Creaturæ rationales multa non faciunt, quæ possent facere, ergo non omnia de necessi-

necessitate eueniunt. Consequentia est euidens, antecedens auctoritate & ratione probatur. Auctoritate primo sic. 2. Mach. 6. Eleazarus, qui pro diuinis legibus mortem sustinuit, cum plagis perimeretur, dixit: *Domine qui habes sanctam scientiam manifeste: tu scis quia cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores, secundum animam vero propter timorem tuum libenter hæc patior.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod ille vir sanctus potuisset infidelibus consentire: & sic à morte liberari: & tamen non consensit. Potuit ergo facere aliquid, quod non fecit. Item Ecclesiastici 30. de beato diuite sic scribitur: *Beatus diues qui potuit transgredi, & non transgressus: & facere mala & non fecit.* His verbis clarius dici non posset, quod potest quis facere aliquid, quod non facit. Item, sicut habetur Matth. 26. & Marci 14. Discipuli Christi dixerunt: *vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari plusquam trecentis denariis, & dari pauperibus*, & tamen non fuit venundatum, nec datum pauperibus, ergo aliquid potuit fieri, quod tamen non fiebat. Nec enim Christus de hoc, quod asseruerunt illud vnguentum potuisse venundari & dari pauperibus, ipsos aliqualiter reprehendit; sed de indignatione ipsorum, de effusione vnguenti super caput ipsius. Item Matth. 20. cum Christus interrogaret Iacobum & Iohannem: *potestis bibere calicem, quem bibiturus sum?* Responderunt, *possumus.* Non dixerunt, bibemus. Ex quo patet, quod sciuerunt se posse bibere calicem Christi, nesciuerunt tamen, an essent bibituri. Item Genes. 31. dixit Laban ad Iacob: *& nunc valet quidem manus mea reddere tibi malum: sed Deus Patris tui heri dixit mihi: caue ne loquaris cum Iacob quicquam durius.* Ex quibus verbis colligitur, quod Laban potuit reddere malum Iacob: & tamen non fecit, ergo potuit aliquid facere, quod minime fecit.

Hoc etiam ratione secunda probatur. Nam qui potest mereri & demereri, potest facere aliquid, quod non facit, nam si non posset aliter facere, non esset in potestate eius aliter facere, sed per illud, quod non est in potestate alicuius in se, non meretur, nec demeretur, sed homo potest mereri & demereri, ergo potest aliter facere, & aliud quam facit. Hæc ratio confirmatur: quia omne meritum est laudabile: & omne demeritum est vituperabile, sed illud quod non est in nostra potestate, vt possimus illud facere, & non facere, non est laudabile, neque vituperabile, ergo omne meritum & demeritum est in nostra potestate, vt possimus illud facere, & non facere, maior est euidens, minor probatur auctoritate Augustini 3. de Libero arbitrio, qui ait: *motus quo huc, atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potestate, neque laudandus, cum ad superiora, neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorqueret, quasi quendam cardinem voluntatis.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod illud, quod non est in potestate nostra, & tamen facimus, non est laudabile, nec vituperabile.

His concordat Sapiens mundi 3. *Ethicorum*, vbi probat, quod propter ista quę non sunt in potestate nostra, neque laudamur neque vituperamur. Patet ergo quod omne meritum & demeritum est in potestate nostra: & per consequens possumus multa non facere, quæ facimus: & multa facere, quæ non facimus, quare concludit euidenter, quod non omnia de necessitate eueniunt. Aliter enim, vt probat Philosophus, non oporteret negotiari neq; consiliari, quia de istis quæ de necessitate eueniunt, non oportet negotiari neq; consiliari.

Ostenso, quod non omnia de necessitate eueniunt, isti probare nituntur, quod nulla de necessitate eueniunt quantum ad diuinā potentiam, quin Deus posset omnia impedire. Nam potentia Dei non plus artatur ad istos effectus, quam ad illos, neque enim propter scientiam, neque per æternam ordinationem, neque per mutationem ipsius, neque per aliquid quod est idem cum Deo, neque per aliquid quod non est Deus, potest Deus plus artari ad istos effectus producendos & conseruandos, quam ad illos, cum ergo ostensum sit, quod aliqua non eueniunt de necessitate, sequitur quod nulla in quantum fiunt à Deo, de necessitate eueniunt.

Pro illis autem, qui doctrinam Thomæ tenent, ostendunt aperte, quod hæc sit intentio Thomæ, qui lib. 1. contra Gentiles c. 81. ait sic: *Voluntas non ex necessitate fertur ad ea quæ sunt ad finem, si finis sine his esse possit*, & post: *cum ergo diuina voluntas possit sine aliis esse, quinimo nec per alia aliquid perfectionis ei accrescat: nulla inest ei necessitas, vt alia velit ex hoc quod vult suam voluntatem: & per consequens nulla inest ei necessitas, vt quæcunque alia producet vel conseruet*, & infra sic dicit: *Solum igitur illud bonum voluntas secundum sui rationem non potest velle non esse, quo non existente tollitur totaliter tota ratio boni, tale autem nullum est præter Deum, potest igitur voluntas secundum sui rationem velle non esse quodcunque præter Deum.* Ex his sequitur, quod Deus potest destruere omnem rem aliam à se: & per consequens respectu Dei nihil euenit de necessitate. Item prima parte Summæ quæstione 19. articulo 3. dicit sic: *Cum voluntas Dei sic possit esse perfecta sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quod alia à se eum velle non sit necessarium absolute, ergo contingenter vult quæcunque alia à se*, & ita omnia alia à Deo contingenter eueniunt: & per consequens nulla de necessitate eueniunt secundum istum Doctorem.

Tertio isti impugnatores probare conantur, quod si Christus habuit regnum & dominium supradicta, ipse potuit absolute renunciare eisdem. Hoc autem vnica ratione ad præsens nituntur ostendere, quæ talis est. Non magis artabatur Christus ad habendum regnum temporale, & dominium vniuersale temporalium rerum: quam ad redimendum genus humanum per passionem suam, sed Christus non artabatur, neque necessitabatur ad saluandum genus humanum per passionem suam, ergo non artabatur neque necessitabatur habere regnum & dominium antedi-

cta,

cta. Ex quo sequitur, quod si habuit regnum & dominium antedicta, ipse potuit absolute, ita quod contradictionem minime includebat, renunciare eisdem. Maior est euidens: minor probatur auctoritate Augustini, qui lib. 13. de Trinitate cap. 10. vt recitat Magister *Sententiarum li. 1. dist. 44.* dicit, quod *fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior.* Hoc idem asserit manifeste idem Magister *lib. 3. di. 20.* Nequaquam igitur necessitabatur Christus dicta regnum & dominium retinere, si ipsa habuit.

Quarto declarant, quomodo debet intelligi distinctio Theologorum, dicentium in Deo esse duplicē potentiam sc. absolutam & ordinatam: & quomodo Deus potest aliqua facere de potentia absoluta, q̃ non pōt de potentia ordinata: dicentes, ꝙ non est intelligenda distinctio dicta, sicur quidam ignari putant, ꝙ realiter in Deo sit duplex potentia, quarū vna est absoluta, & alia ordinata: q̃a vnica potētia est in Deo; imo ipsa vnica potentia est vnica essentia: sed, sicut secundum Magistrū *Sententiarum lib. 1. dist. 45.* Sacra scriptura de voluntate Dei variis modis loqui consueuit, & non Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est, ita scriptura diuina sanctorum patrum de potentia Dei variis modis loqui consueuit: & tamen non est diuersa potentia Dei, sed locutio est diuersa: quia scilicet cum per talia vocabula *potest, possibile, potentia*, & consimilia in significatione conuenienti scripturæ loquuntur de Deo, huiusmodi vocabula in diuersis locis accipiuntur æquiuoce. Vnde in quibusdam locis denotant vel important omnia ista, quæ non repugnant Deo facere, sic accipitur hoc verbum *potest* in auctoritatibus prius allegatis, & in multis aliis locis: sicut etiam accipitur hoc nomen *omnipotens*, Genes. 17. cum dicit Dominus ad Abraham: *Ego Deus omnipotens*, & in Symbolo Apostolorum: & in Symbolo quod cantatur in Missa, cum dicitur: *Credo in vnum Deum patrem omnipotentem* &c. Aliter huiusmodi vocabula important vel connotant solummodo illa, quæ ordinauit se facturum: & non omnia illa, quæ potuit & posset ordinare se facturum. Sic accipitur Gen. 18. vbi dixit Dominus: *Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum?* quasi diceret, non, & tamen constat quod Deus non necessitabatur reuelare Abraham, quæ erat facturus: sed ideo dixit: *Num celare potero* &c. quia ordinauit se reuelaturum Abraham quæ facturus erat, sic etiam accipitur Genes. 19. cum Dominus dixit ad Loth: *Festina & saluare ibi, quia non potero facere quicquam donec ingrediaris illuc.* Hoc est, non faciam quicquam donec ingrediaris illuc. Sic etiam accipitur Marci. 6. cum dicitur de Saluatore nostro: *Non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem illorum*: & tamen constat quod Christo in quantum erat Deus, non erat absolute impossibile facere ibi virtutem: sed dicitur, quod non poterat ibi facere virtutem vllam, quia propter incredulitatem & indignitatem istorum noluit ibi facere virtutem, sic ergo hoc verbum *potest* accipitur æquiuoce in scripturis de Deo loquentibus, quemadmodum idem verbum cum loquimur de hominibus, accipitur æquiuoce, vno enim modo dicimus illa posse, quæ de iure possumus: & illud dicitur posse fieri, quod licite & debite fieri potest, sic accipitur Gen. 39. cum dicit Ioseph ad Ægyptiam: *Quomodo ergo possum hoc malum facere*, quasi diceret; Licite & de iure non possum. Aliter dicimus posse illa, quæ absolute possumus siue bene siue male. Aliter enim nequaquam peccare possemus, sic ergo hoc verbum *posse* accipitur æquiuoce in scripturis, cum loquitur de Deo, vnica communis potentia realiter est in Deo, sed locutio est diuersa: & propter istam diuersam locutionē dicitur, quod Deus potest aliqua de potentia absoluta, quæ non potest de potentia ordinata: hoc est, Deus potest aliqua accipiendo verbum *posse* secundum primam significationem eius, quæ tamen non potest de potentia ordinata, hæc est concedenda, Deus non potest illa, accipiendo hoc verbum *posse* in secunda significatione eius: & ita dicere, quod Deus potest aliqua de potentia absoluta, quæ non potest de potentia ordinata, non est aliud secundum intellectum recte intelligentium, quam dicere quod Deus aliqua potest, quæ tamen minime ordinauit se facturum: quæ tamen si faceret, de potentia ordinata faceret ipsa: quia si faceret ea, ordinaret se facturum ipsa. Quia igitur, vt dicunt isti, iste impugnatus nesciuit videre æquiuocationem huius verbi *potest*, ideo male intellexit istam distinctionem Theologorum de potentia Dei absoluta & ordinata: & tamen dicunt, quod licet ipsam ad intellectum recte intelligentium intellexisset, ipsam nihilominus probasset respectu Dei, quia imaginatur, quod sic Deus omnia de necessitate ordinauit, & de necessitate absoluta oportet eum facere illa: ita quod ipsum non facere ipsa contradictionem includit: quod in suis sermonibus probare rationibus conatur.

Quinto isti respondent ad rationem fundamentalem istius, quam hic ad materiam applicat specialem, dicentes quod istud argumentum est omnino simile argumento, quod recitat Magister *Sententiarum lib. 1. di. 38.* per quod aliqui nitebantur probare, quod si aliquid posset aliter fieri quam fit, præscientia Dei posset falli. Est etiam simile argumento, quod recitatur *dist. 14.* per quod aliqui conati sunt probare, quod numerus electorum non potest augeri vel minui: & ideo similem habet solutionem, quomodo argumentum istiua solui debeat in *libro prædicto Sententiarum* & in scripturis doctorum *super Sententias* studiosus poterit inuenire, & super literam aliqualiter apparebit. Rationes vero per quas probare conatur, quod præmissa distinctio de potentia Dei absoluta & ordinata non est approbanda, facile dissoluuntur. Prima enim ex falso intellectu procedit, quod hoc esset possibile secundum distinguentes, Deus aliqua facit de potentia absoluta, quæ non facit de potentia ordinata, hoc enim de inesse secundum eos est impossibile, & contradictionem includit: quia eo ipso, quod Deus aliquid faceret, quod non faciet ipse, illud faceret de potentia ordinata, hæc tamen de impossibili, Deus potest aliquid facere de potentia absoluta, quod nunquam faciet de potentia

ordinata,

ordinata, in sensu diuisionis accepta vera est, quemadmodum ista de possibili, ille qui est prædestinatus potest damnari, vera est in sensu diuisionis: & tamen ista de inesse, prædestinatus damnatur, est impossibilis, & contradictionem includit, hæc virtualiter est sententia Magistri *Sententiarum lib. 1. dist. 47.* qui respondens obiectioni quorundam probare nitentium, quod numerus electorum non potest augeri nec minui, sic ait: *quibus respondemus ex ea ratione dictum esse & verũ esse numerum electorum non posse augeri vel minui: quia non potest vtrumque simile esse, scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus: vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur, intelligentia enim conditionis implicita veritatem facit in dicto & impossibilitatem. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur: vt cum dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari: & reprobus potest vel non potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus ex ratione dicti diuidenda est sententia dictionis. Alia namque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque alia si per disiunctionem, vt supra cum de præscientia agebatur, pertractatum est. Si enim cum dicis, prædestinatus non potest damnari, intelligis ita, id est non potest esse, vt prædestinatus sit & damnetur: verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem intelligas disiunctim, vt si intelligas, istum non posse damnari, quem dico prædestinatum potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.* Ex his euidenter apparet, quod secundum Magistrum sententiarum hæc est impossibilis, prædestinatus damnatur: hæc tamen habet vnum sensum verum, prædestinatus potest damnari: ita hæc est impossibilis, aliquid fit à Deo & non de potentia ordinata: hoc tamen habet vnum sensum verum, aliquid potest fieri à Deo quod non fiat de potentia ordinata, & tamen si fieret, de potentia ordinata fieret, sic ergo ista de possibili in vno sensu est vera: & tamen ista de inesse de eisdem terminis est impossibilis, nec debet aliquis de hoc mirari, quia etiam de creaturis loquendo inuenitur veritatem habere, hæc enim habet vnum sensum verum, album potest esse nigrum, hęc tamen est impossibilis album est nigrum, hæc etiam habet vnũ sensum verum, non albũ potest esse albũ: hæc tamen est impossibilis, non album est album. Qui igitur in hac materia catholice & secure loqui voluerit, necesse est ꝙ inter propositiones de possibili, de impossibili, & de necessario, ac de inesse, & etiam inter diuersos sensus illarum de modo sciat distinguere, aliter enim faciliter ponet vel negabit vnam pro alia, & incidet in errorem: quia omni homini, qui non est in Logica & Theologia excellenter instructus, expedit in hac materia magis tacere, quam loqui, præter illa quæ in scripturis reperiuntur expressa. Secunda ratio contra prædicta ex falso etiam intellectu procedit, sicut tactum est supra, concedendum est enim, quod non sunt in Deo duæ potentiæ, quarum vna sit absoluta, & alia ordinata: tamen hoc verbum *potest*, cum loquimur de Deo, accipi potest, sicut supra declaratum existit.

Nunc ad literam. (*Si velit dicere quod illi regno & dominio renunciauit.*) Dicunt isti, quod appellans non vult dicere, quod Christus renunciauit illi regno & dominio, saltem proprie accipiendo verbum *renunciandi*: quia nunquam ante passionem suam habuit illa regnum & dominium; ideo non renunciauit eisdem. (*Ostendat illam si sciat*) ipse non vult eam ostendere: sed vult ostendere, quod non habuit ante mortem regnum & dominium temporale (*imo contrarium sacra scriptura supponit expresse.*) Dicunt quod hoc falsum est, & ad omnes auctoritates, quas ad hoc probandum hic adducit, responsum est supra, ideo hic ad ipsas non expedit respondere (*imo videtur quod nec potuerit renunciare.*) Ista in sensu diuisionis falsa est: sicut ista est falsa in sensu diuisionis secundum Magistrum Sententiarum: *prædestinatus non potest damnari.* Potuisset enim Christus habuisse regnum & dominium, & postea renunciasse eisdem, (*si fecisset, contra ordinationem patris fecisset.*) Ista falsa est secundum istos: quia sicut si Christus per alium modum quam per mortem suam liberasset genus humanum, non fecisset contra ordinationem patris, imo secundum ordinationem patris: quia si Christus aliter liberasset genus humanum, pater aliter ordinasset. Ita si Christus renunciasset regno & dominio, non fecisset contra ordinationem patris: imo fecisset ordinationem patris: quia si Christus renunciasset, pater talem renunciationem ordinasset, & ita hæc est impossibilis: Christus fecit contra ordinationem patris: sicut hæc est impossibilis, aliquis condemnatur contra prædestinationem Dei: & hæc similiter, aliquid fit contra præscientiam Dei. De istis tamen propositionibus de possibili: Christus potuit facere contra ordinationem patris: Aliquis potest damnari contra prædestinationem Dei: Aliquid potest fieri contra præscientiam Dei: & consimilibus, non est per omnem modum dicendum, sicut de istis de inesse correspondentibus ipsis, sicut ex superioribus potest aliqualiter intelligentibus apparere. Auctoritates vero, quas iste adducit, sunt de inesse, & non de impossibili: & ideo in nullo probant negatiuam de possibili, qualiter autem intelligendæ sunt, patet supra cap. 93. ideo hic replicare nequaquam oportet.

Cap. XCVI.

Sed dicit iste hæreticus, quod hoc est contra sacram scripturam, quæ in pluribus locis dicit, Christum fuisse pauperem & egenum. Ad quod dicendum, quod appellans falsum assumit, cum in tot locis sacra scriptura ostendat fuisse regem & Dominum. Cum contrarium asserere, est dicere contra sacram scripturam: & mendaces reddere Prophetas, Angelum, & Apostolos, ac ipsum Dominum nostrum, vt visum est. Ad illud autem quod dicitur, quod fuisse egenum & pauperem scriptura in plerisque locis testatur: Dicendum est, quod non carentia Dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionum rerum, quarum Dominus erat. Nudum enim dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commoditatis habentem non facit diuitem, cum sit inutile reputandum. Vnde habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari: quod patet ad sensum. Si enim rex Franciæ non renunciando regno se ab-

se absentaret à regno: & post lapsum temporis alicuius incognitus rediret ad illud, si se pro rege non gereret, nec aliqua emolumenta perciperet dicti regni, sed in domo regia distribueret ei vnus alius ex gratia necessaria vitæ suæ: talis vtique licet rex esset & Dominus, posset mendicus & pauper merito reputari. Hinc est, quod Apostolus ad Galat. 4 dicit: Quod hæres quamdiu est paruulus, non differt à seruo, cum tamen sit Dominus omnium. Sic Christus rex regum & Dominus dominantium quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis pro rege vel Domino se non gessit: propter quod merito pauper dici potuit voluntarius & egenus, non propter domini carentiam siue regni, sed propter hoc, quia se eorum fructibus & prouentibus non iuuabat.

Postquam in parte præcedenti iste ostendit, quod Christus habuit regnum temporale, & vniuersale dominium omnium rerum: Hic nititur declarare, quod hoc non obstante, Christus fuit pauper & egenus, & primo tangit obiectionem appellantis, dicentis scripturam sacram asserere Christum fuisse pauperem & egenum. Secundo ibi, *ad quod Dauid*, respondet quod appellans falsum assumit. Tertio ibi, *ad illud autem quod dicitur*, declarat, quo modo Christus fuit pauper & egenus: quia non propter carentiam dominii & regni, sed propter carentiam perceptionis fructuum. Quarto ibi, *Nudum enim dominium*, probat tripliciter, quod aliquis potest dici egenus & pauper propter carentiam perceptionis fructuum, licet non careat dominio: & hoc primo ratione: secundo per exemplū ibi, *quod patet ad sensum*: tertio auctoritate ibi; *sic Christus rex regum*, infert & explicat conclusionem suam principaliter hic intentam, scilicet quomodo Christus fuit pauper: licet fuerit rex & Dominus omnium temporalium rerum.

Sed isti impugnatores prædicta quo ad quatuor satagunt reprobare. Primo enim ostendunt ipsum errare cum dicit, quod Christus fuit pauper propter carentiam perceptionis fructuum rerum: & non propter carentiam dominii. Secundo probant ipsum errare cum dicit, quod nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei habentem non facit diuitem. Tertio in hoc quod dicit, quod omne tale dominium ab omni perceptione commodi separatum, est inutile reputandum. Quarto cum innuit, quod Christus in quantum homo, in quibusdam paucis pro rege se gessit, vel pro Domino.

Primo ergo conantur ostendere istum errare: cum dicit, Christum non fuisse pauperem propter carentiam dominii, sed propter carentiam perceptionis fructuum & obuentionis rerū, quarum erat Dominus. Hoc enim scripturæ sacræ, vt dicunt, repugnat: quia licet propter æquiuocationem huiusmodi nominum *pauper & egenus, inops, mendicus*, & similium in significatione conuenientium aliqui verba scripturæ diuinæ asserentia Christum fuisse pauperē & egenum nude accepta ad talē trahi possent intellectum, quod Christus diceretur pauper propter carentiam perceptionis fructuum: quia teste Clemente, vt habetur *37. c. Relatum*, sunt multa verba in scripturis diuinis, quæ trahi possunt ad eum sensum, quem sibi sponte vnusquisque præsumpsit: tamen inspecta serie scripturarum patet aperte, quod Christus secundū scripturas diuinas fuit pauper propter carentiam, & non solum ꝓpter carentiam perceptionis fructuum. Si enim, sicut ostensum est supra capitulo, quia Christus fecit ista quæ docuit: & Christus docuit paupertatem: non solum illam, quæ est per carentiam perceptionis fructuum, sed etiam istam quæ est per carentiam dominii, sicut ostensum est supra. Constat quod Christus tenuit paupertatem, quæ fit per carentiam dominii: quod etiam multæ rationes in diuinis scripturis fundatæ, prout ex præcedentibus colligitur, euidenter & patenter ostendunt. Hoc etiam aliter adhuc quam prius ratione & auctoritate probatur. Est autem prima ratio talis. Christus abdicauit omnem superfluitatem temporalium rerum, sed habere dominium temporalium rerum ad superfluitatem spectat, sicut ex præcedentibus patet, ergo Christus dominium rerum temporalium abdicauit. Secunda ratio est hæc secundum Magistrum *Sententiarum lib. 3. dist. 3.* Christus omnes defectus nostros suscepit præter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat, sed carentia dominii & proprietatis temporalium rerum est defectus quidam: & talem carentiam conueniebat Christum suscipere: & hoc nobis expediebat, ergo Christus carentiam dominii & proprietatis rerum suscepit. Maior habetur à Magistro Sententiarum: & ipse eam ab auctoritatibus sanctorum accepit. Minor etiam quo ad omnes partes eius probatur. Quod enim carentia dominii temporalium rerum sit defectus quidam, quamuis non vitiosus, patet de se: quia est priuatio dominii. Priuatio autem rei positiuæ in defectum sonat. Secunda pars, scilicet quod Christum conueniebat suscipere defectum huiusmodi, patet, nam conueniebat Christum suscipere illa, quæ fuissent in statu innocentiæ, & nostram informationem minime impediebant, sed carentia dominii proprii fuisset in statu innocentiæ, ergo talem carentiam Christus assumpsit, licet enim in statu innocentiæ non fuisset fames, sitis & huiusmodi nonnulli defectus afflictiui, non tamen carentiam huiusmodi defectuum, sed ipsos defectus Christus accepit: quia eorum carentia nostram informationem impediuisset. Per hoc enim & huiusmodi se assumpsisse veram carnem passibilem & mortalem ostendit, sed carentia dominii, quod est proprietas, fuisset in statu innocentiæ, & assumptio talis carentiæ nostram informationem minime impediuit, ergo conueniebat Christum talem carentiam dominii assumere. Item, conueniebat Christum suscipere illud, per quod maxime mirabilia & magna ad nostram vtilitatem appareret, sed per paupertatem, quæ est contemptus omnis dominii temporalium maxime quis mirabilis atque magnus apparet, teste Chrysostom. homel. 46. super Matthæum, qui ait: *Si autem homines duodecim orbem terrarum conuerterant: excogita, quanta est nostra malitia, cum tanti existentes eos qui reguntur non possumus corrigere, quos decem millibus mundis oportebat sufficere & esse fermentum. Sed signa, ait, habebant, sed non signa eos mirabiles fecerunt. Multi enim & dæmones proiicien-*

tes,

tes, quia iniquitatem operati sunt, non sunt facti mirabiles, sed puniti, sed quid est, inquam, quod eos magnos ostendit? pecuniarum contemptus, gloriæ despectus, ab omnibus vitæ huius negotiis ereptio: qui si non hoc habuissent, etsi decem millia mortuos suscitassent, non solum non profecissent, sed vt seductores æstimati essent. Ex his verbis euidenter ostenditur, quod pecuniarum contemptus aliquem esse magnum ostendit, ergo maior pecuniarum & diuitiarum contemptus ostendit aliquem esse magis magnum, sed contemnere non solum perceptionem fructus pecuniarum & diuitiarum, sed etiam dominium, est maior contemptus pecuniarum & diuitiarum, quam contemnere solum perceptionem fructus earum, ergo magis magnum ostendit. Nam qui contemneret solum perceptionem fructus pecuniarum, & sibi dominium retineret, redderet se suspectum, quod non perfecte contemneret pecunias, sed amaret: & quod in futurum vellet etiam fructum diuitiarum percipere: & ita pro summe magno minime haberetur, cum ergo Christus deberet summe magnus haberi, conueniebat ipsum non solum perceptionem fructus diuitiarum, sed etiam dominium contemnere & penitus abdicare. Tertia pars, scilicet quod Christum abdicare dominium temporalium nobis expediebat, patet aperte: quia per hoc maxime ad contemptum dominii diuitiarum & temporalium rerum inducimur. Patet ergo, quod Christus inter cæteros nostros defectus carentiam dominii & proprietatis diuitiarum suscepit: quia hoc sibi conueniebat, & nobis expediebat. Sed forte aliquis contra rationem prædictam obiiciet dicens, quod carentia dominii, quod est proprietas, non est defectus: quia fuisset in statu innocentiæ, in quo nullus fuisset defectus, ergo Christus non debuit carentiam talem suscipere. Sed ad istam obiectionem est facile respondere. Multa enim habent rationem defectuum, & quodammodo naturalium in statu naturæ destitutæ, quæ non habent rationem defectuum in statu naturæ institutæ, nec etiam in statu glorioso. Nuditas enim in statu naturæ institutæ non fuit defectus, quod *Gen. primo* insinuauit aperte, cum dicitur: *Erat autem vterque nudus* (Adam scilicet & vxor eius) *& non erubescebant:* & tamen nuditas est quidam defectus in statu naturæ destitutæ. Sic etiã carentia dominii, quod est proprietas, non fuisset defectus in statu naturæ bene institutæ: sicut nec est defectus in statu gloriæ: est tamen defectus quidam in statu naturæ destitutæ, licet non sit defectus vitiosus. Est autẽ defectus in statu naturæ destitutæ: quia per ipsam contingit aliquem impediri ab his, quæ sibi necessaria dignoscuntur, hoc autem in statu innocentiæ minime contigisset, ideo ibi non fuisset defectus, secundum quod nunc loquimur de defectu. Secundo auctoritate: quia Christus fuit pauper per carentiam dominii. Hoc enim Glossa Luc. 24. sicut adductum est supra, testatur aperte, cum dicit: *Ego sum tantæ paupertatis, vt nec hospitium quidem habeam, nec meo vtar tecto.* Hoc enim falsum fuisset, si habuisset dominium tecti, quo vtebatur, quia tecto proprio vsus fuisset: licet forte hoc alii nesciuissent. Ad hoc etiam sunt multæ aliæ auctoritates, quæ de carentia dominii aperte debent intelligi, sicut in *capitulo 92.* patenter est ostensum.

Secundo dicunt istum errare cum dicit, quod nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei, habentem non facit diuitem, quod enim hoc sit erroneum dicunt aperte patere recte sapientibus ex his, quæ dicta sunt supra *cap. 77.* Vbi ostensum est multis rationibus, quod Fratres Minores sunt pauperiores propter carentiam dominii, quod in rebus, quibus vtuntur Romana sibi reseruat ecclesia, & per consequens habens tale dominium, quamuis esset in perpetuum ab omni perceptione commodi separatum, habentem faceret ditiorem. Hoc enim ratione aperta probatur. Nam ad hoc, quod aliquis sit vere diues, non requiritur actualis perceptio commodi rei: quia tunc quando aliquis dormiret, & non perciperet actualiter cõmodum villarum suarum & castrorum, non esset propter dominium illorum magis diues, quam si illorum nõ haberet dominium: quod est absurdum, nec requiritur voluntas seu propositum percipiendi commodum ex rebus suis: quia tunc si quis diues proponeret omnia bona sua dare pauperibus, vel monasteriis, seu aliis cuicunque, statim propter tale propositum non esset diues: quod etiam est absurdum: quia tunc millesies in die sola voluntate posset quis effici diues & pauper, vt volendo, non volendo de bonis suis vnquam percipere commodum temporale: quod est absurdum, nec dicitur quis diues propter perceptionẽ commodi futuram: quia illud, quod futurum est, non facit aliquem nunc diuitem vel pauperem. Dicitur ergo aliquis diues propter dominium rerum quod habet: siue intendat de istis percipere commodum temporale, siue intendat nunquam in perpetuum percipere commodum temporale, quod veritatem maxime habet, quando habet liberam potestatem percipiendi commodum de rebus ipsis, si sibi placuerit. Quod enim talis sit diues, quamuis non intendat percipere de rebus commodum, patet: quia qui habet liberam potestatem percipiendi commodum de rebus, ac ipsas vendendi, donandi, dispensandi, & ad libitum ordinandi, est diues propter huiusmodi res, sed habens dominium plenum & liberum, licet non intendat vnquam aliquod commodum percipere de rebus suis, habet potestatem percipiendi commodum ex ipsis: habet etiam potestatem vendendi, donandi, & ad libitum ordinandi de ipsis, ergo debet diues merito reputari. Dominium ergo nudum, licet in perpetuum ab omni perceptione commodi separetur, tamen habentem facit diuitem: quia habens ipsum habet potestatem commodum percipiendi, si voluerit, habet etiam potestatem ex ipsis alia acquirendi & vendendi, donandi & ad libitum disponendi, diues igitur merito est censendus.

Tertio dicunt istum errare cum asserit, quod omne dominium a perceptione commodi temporalis in perpetuum separatum est inutile reputandum. Hoc enim sapit hæresim manifestam, scilicet quod non sit aliquod commodum spirituale, propter quod tale dominium possit vtile reputari, quod est tam aperte hæreticum, quod probatione non indiget, sicut enim eleemosyna omnium catés

Ggggg com-

commodo temporali non debet inutilis, sed vtilis reputari: ita dominium rei ab omni commodo separatum potest vtile reputari, si habens dominium concedat vtilitatem aliis ex ipsis rebus propter Deum. Sed forte dices, quod iste non intellexit, quod tale dominium sit reputandum inutile spiritualiter: sed quod est inutile temporaliter. Sed ista excusatio non valet: quia per hoc, quod secundum ipsum tale dominium est inutile reputandum, probat ipse quod habens tale dominium non est diues propter ipsum, quæ probatio nulla esset, nisi intelligeret, quod tale dominium est inutile omni careos vtilitate, tam spirituali quam temporali: quia si aliquis potest dici diues propter diuitias ex perceptione commodi temporalis: multo magis diceretur diues propter diuitias temporales, si habens eas ex ipsis commodum percipiat spirituale, cum commodum spirituale maius sit, quam commodum temporale. Non est ergo tale dominium inutile reputandum.

Quarto dicunt eum errare, dum dogmatizat Christum in quantum erat homo in quibusdam paucis pro rege vel Domino se gessisse. Nam nusquam legitur, quod in quantum homo se gessit pro rege vel Domino, præsertim cum rex non fuerit in quantum homo neq; Dominus. Sed forte dicet aliquis, quod dominium istius in hac parte Glossa *dist. 4. c. quoniam idem*, notat aperte dicens, quod *Christus quadam fecit sicut imperator, cum vendentes & ementes de temple frangendo eiecit, vt 1 q. 3 c ex multis.* Ad hoc dicunt isti, quod si Glossa prædicta est toleranda, verba ista debent intelligi de Christo in quantum erat Deus, non in quantum erat homo. Nam Christus in quantum erat homo eiiciens frangendo vendentes & ementes de templo, vt habetur *ca. prædicto scilicet 1. q 3. ca. Ex multis*, nõ gessit officium imperatoris temporalis, sed magis gessit officium ostiarii, secundum Magistrum Sententiarum: qui maioris auctoritatis dignoscitur, quam Glossator prædictus. Ait enim Magister Sententiarum lib. 4. dist. 23. *Hoc officium* (scilicet ostiariorum) *Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes de templo eiecit. Ipse enim ostiarium se signans dicit: ego sum ostium, per me si quis introierit* &c. Ex his verbis patenter habetur, quod Christus in facto prædicto officium ostiarii, non imperatoris, in quantum homo suscepit. Constat autem quod in his, quæ fidei sunt, magis standum est Theologorum sententiæ, quam Iuristarum. Sententia ergo Magistri Sententiarum prædictæ Glossæ, si sibi contrariatur, est merito præferenda. Iuristæ enim se intromittendo de Theologicis difficultatibus v[illegible]ra verba, quæ à Theologia recipiunt, falcem suam noscuntur in messem mittere alienam, & ideo si in illis de suo aliquid proferre præsumpserint, facile incident in errorem.

(*Dicit Christum fuisse pauperem & egenum.*) Dicunt isti, quod sacra scriptura non solum dicit verbaliter Christum fuisse pauperem & egenum: sed etiam quomodo fuit pauper & egenus scil. per carentiam dominii manifestat (*In tot locis sacra scriptura aperte ostendat scilicet Christum fuisse regem & Dominum.*) Dicunt isti, quod sacra scriptura testatur Christum fuisse regem & Dominum, & ideo qui negaret in omni sensu Christum fuisse regem & Dominum, scripturæ diuinæ contradiceret, sed qui concedit Christum fuisse regem & Dominum spiritualem: & negat ipsum in quantum erat homo fuisse regem & Dominum temporalem: scripturæ diuinæ minime contradicit. Sed econtra dicunt isti quod hoc ex multis paret esse falsũ. (*non carentia dominii fecit eum pauperẽ & egenũ*) hoc ostensum est esse falsum. *Sed potius carentia perceptionis fructuum & obuentionis rerum*) verum est, quod huiusmodi carentia fecit eum pauperem, quia paup vixit, carentia tamen dominii magis fecit eum pauperem, quam carentia perceptionis prædictæ: quia nullius rei habuit dominiũ, sed aliquarum rerum percepit fructum. (*quarũ erat Dominus*) hoc omnino dicunt esse falsum, in quantum Christus erat homo mortalis. (*Nudum enim dominium* &c.) Hoc enim veritate caret: quia quamuis tale dominium faceret aliquẽ esse paup[illegible] aliquo modo, tamen facit eũ etiam esse diuitem aliquo modo. Nam pauptas & abundantia diu[illegible]tiarum non sunt in omni significatione opposita: quinimo idẽ potest esse diues & pauper secundũ diuersas significationes istorũ nominum *diues* & *pauper*, vnde q habet copiam diuitiarũ. & tamen nullum commodũ percipit ex ipsis: põt dici diues & etiam pauper aliquo modo, quod enim talis, qui habet rerũ dominium ab omni perceptione commodi in perpetuum separatũ possit vocari diues, ex scriptura diuina colligitur manifeste. Nam Saluator, vt legitur Luc. 12. *Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit*, & post: *dicit autem illi Deus, stulte hac nocte repetent animam tuam à te: quæ autem parasti, cuius erunt?* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ille erat diues: & tamen de bonis suis nunquam erat aliquod cõmodum percepturus. Item, q est locuples, põt diues merito appellari, sed scriptura diuina vocat *locupletem* aliquem, quamuis de bonis suis sit commodũ minime percepturus, vnde Eccl. 11. sic scribitur: *Est qui locupletatur parce agendo, & hæc pars mercedis illius in eo, quod dicit, inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus: & nescit quod tempus præterεat illum, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis & morietur.* Ex his datur intelligi, quod quis quandoque locupletatur: & tamen de bonis suis nullum commodum est in perpetuum percepturus. Potest ergo quis appellari diues, quamuis de bonis suis nunquam sit aliquod commodum percepturus, & per consequens erit diues, quamuis habeat dominium ab omni commodo in perpetuũ separatum. Quod etiam talis aliquo modo possit vocari pauper cõcedit ille impugnatus, & in hoc scripturæ sacræ minime contradicit. Nam de tali videtur loqui Salomon Prouerbior. 13. dicens: *Est quasi pauper, cum in multis diuitiis sit*, qui enim in multis diuitiis consistit, & non percipit fructum ex eis, potest pauper quodammodo appellari, nec mirum cum omnis auarus quantumcunque abundet diuitiis, pauper & egens possit censeri, teste Hieronym. qui in prologo Bibliæ ait: *Antiquum dictum est, auaro tam deesse, quod habet, quam quod non habet.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod auaro quodammodo omnia desunt, cui autem desunt omnia, paup poterit appellari, ergo omnis auarus põt vocari paup: & eadẽ ratione habens dominiũ tpalium

& nul-

& nullum commodum percipit ex eis, potest vocari pauper. Similiter abundantes diuitiis fructumque ex eis tam spiritualem quam temporalem capientes, sed eas nequaquam amantes, pauperes quandoque vocantur, ergo multo fortius, qui ex ipsis nullum fructum percipiunt, neque spiritualem neque temporalem, possunt pauperes quodammodo reputari. Propter diuersas igitur significationes & diuersos modos accipiendi hæc nomina *diues & pauper*, qui babet dominium diuitiarum, & nullum commodum ex ipsis percipit, potest dici pauper & diues, & ita nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei, vere facit habentem diuitem: & contrarium dicere est contra scripturam sacram aperte, sicut ostensum est, (*cum sit inutile reputandum*) hoc est contrarium catholicæ veritati, sicut ostensum est, quia poterit esse vtile sibi, vel quia sui, puta serui, vel aliqui amici ex ipso dominio percipiunt commodum temporale: vel quia ipsemet ex ipsis rebus commodum percipit spirituale. Et si dicas, quod hoc dicunt leges, dicendum est, testante Nicolao papa, sicut legitur *distin. 10. c. 1.* leges imperatorum inueniuntur euangelicæ atque canonicæ sanctioni aliquoties obuiare. Leges etiam quandoque solum considerant vtilitatem temporalem, qui autem tractat de his, quæ fidei sunt, magis debet attendere vtilitatem spiritualem, (*vnde non habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari.*) Ista possunt concedi in aliquo sensu, secundum quod Dauid dicit: *Diuites eguerunt*: imo etiam omnes diuites possunt aliquo modo egeni & pauperes reputari: sicut omnes auari possunt aliquo modo egentes & pauperes, reputari: & tamen reputandi sunt diuites. Ita habens tale dominium, licet possit quodammodo reputari pauper & egenus, secundum modum Theologorum loquendi, debet nihilominus diues reputari. Et ideo si Christus babuisset tale dominium, quamuis fuisset aliquo modo pauper, fuisset nihilominus vere diues. (*Talis vtique licet rex esset & Dominus posset mendicus & pauper merito reputari*) Ista posset secundum aliquem modū loquendi concedi: & tamen hoc nō obstante propter regnum Franciæ, & propter potestatem libere gubernandi regnum Franciæ & disponendi de bonis regni, si sibi, placeret, esset vere diues, quamuis pro diuite nequaquam se gereret. Sed propter hoc, quod aliquis non gerit se pro diuite, non est dicendum quod non est vere diues (*hæres quamdiu paruulus est* &c.) dici potest, quod in multis differt à seruo, cum ipse non sit seruus: tamen quantum ad potentiam disponendi bona, & regendi, non differt, & ita auctoritas ista ad propositum istius nihil facit, (*quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis, pro rege vel Domino se non gessit*) quamuis Christus percepit fructus temporalium aliquorum, tamen in perceptione illorum pro rege vel domino se non gessit, sed tanquam pauper necessaria vitæ recepit, secundum quod ex auctoritatibus superius allegatis, & multis aliis patet expresse (*non propter dominii carentiam siue regni.*) Istud est superius improbatum.

Cap. XCVII.

Nunc autem de Apostolis est videndum: vtrum habuerint dominium aliquarum rerum temporalium in proprio vel communi. In quæstione ista videtur distinguendum inter tempus, quo Apostoli fuerunt cum Redemptore nostro dum viueret: & tempus post eius mortem, si quæratur, vtrum tempore, quo cum Redemptore nostro fuerunt, habuerint aliqua: videtur adhuc distinguendum inter tempus antequam ad prædicandum mitterentur, & tempus missionis, & quo in prædicatione fuerunt, & tempus postquam sunt à prædicatione reuersi.

Postquam ille impugnatus in parte præcedenti disseruit, an Christus alicuius rei temporalis habuit dominium: Hic inquirit, an Apostoli habuerunt rerum dominium & proprietatem. Secundo inquirit, an Apostolis liceat pro temporalibus litigare, secunda ibi: *tertio videndum est vtrum pro rebus* &c. Prima pars diuiditur in duas: quia primo proponit quæstionem & duas distinctiones, vt videtur sibi, necessarias ad quæstionem propositam diffiniendam, secundo, prosequitur membra illarum distinctionum. Secunda pars incipit immediate post verba præscripta, ibi, *si consideretur.* Litera est plana: & isti impugnatores ipsum quo ad prædicta, nequaquam impugnant: quia hic nihil diffinitiue dicit.

(*In ista quæstione.*) Hic ponit primam distinctionem. (*Si quæratur* &c.) Hic ponit secundam distinctionem, quæ est subdistinctio primæ distinctionis.

Cap. XCVIII.

Si consideretur primum tempus, scilicet tempus antequam ad prædicandum mitterentur, non videtur, quod eis habere aliqua, præsertim ad vitæ sustentationem pertinentia, fuerit interdictum: quod apparet ex forma vocationis eorum. Cum ad discipulatum vocati fuerunt, forma vocationis Petri & Andreæ, vt patet Matth. 4. fuit hæc: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum, *& sequitur:* At illi relictis retibus continuo secuti sunt eum. *De Iacobo autem & Iohanne in eodem capitulo non dicitur aliquid, nisi quod vocauit eos, & sequitur:* Et illi statim relictis retibus & patre secuti sunt eum. *Forma autem vocationis Matthæi fuit hæc:* Sequere me, *& sequitur, Quod* relictis omnibus surgens secutus est eum. *Forma autem vocationis Philippi noscitur fuisse talis:* Sequere me: *vt habetur* Iohan. 1. *Ex forma autem vocationum prædictarum, nec ex his quæ ipsi fecisse tunc leguntur, non apparet quod ipsi renunciauerint omnibus suis. De Petro enim & Andrea non legitur quod tunc reliquerint nisi retia sua, & tamen legitur Marci 1. & Matthæi 8. quod post prædicta Iesus egrediens de synagoga venit in domum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Iohanne, vbi curauit socrum*

Petri de febre. De Iacobo autem & Iohanne, non legitur quod tunc reliquerunt nisi retia & patrem, quæ quidem retia videntur fuisse patris, qui viuebat, potius quam ipsorum. De Philippo autem non legitur, quod tunc reliquerit aliquid. De Matthæo autem legitur, quod relictis omnibus secutus est eum, *& tamen statim sequitur, postquam dictum est quod omnia reliquit, & secutus est eum, quod* fecit sibi Leui. (*id est Matthæus*) magnum conuiuium in domo sua, *ergo per istam generalitatem non desierat domus illa esse sua.*

In parte ista iuxta membra prædictarum distinctionum propositam quæstionem determinat. Et diuiditur ista pars: quia primo determinat dictam quæstionem, iuxta membra secundæ distinctionis, quæ est subdistinctio distinctionis primæ, & in hoc cap. determinat eandem quæstionem, quantum ad vnum membrum distinctionis primæ. Secundo determinat eandem quæstionē, quantum ad aliud membrum primæ distinctionis, secunda pars ibi: *Si autem quæratur de tempore post mortem Christi* &c. Prima adhuc diuiditur in tres, secundum tria membra secundæ distinctionis, secunda pars ibi: *Si vero consideretur tempus, quo missi fuerunt* &c. Tertia ibi: *Si autē consideretur tempus post reuersionē* &c. Prima pars diuiditur in quatuor partes, secundum quod quadrupliciter probare conatur, quod Apostolis ante missionem ipsorum ad prædicandum, nulla temporalia interdicta fuerunt. Secunda ponitur immediate post verba præmissa ibi: *Præterea cum* &c. Tertia ibi: *De discipulis autem constat.* Quarta ibi: *Item nec eam ipsos.* In prima parte vna ratione conatur ostendere, quod Apostolis antequam mitterentur ad prædicandum, nulla temporalia interdicta fuerunt. Quia non est dicendum quod eis aliquid interdictum fuerit, nisi quantum ex forma vocationis eorum: vel ex his, quæ fecisse leguntur, apparet, sed neque ex forma vocationis Apostolorum, neque ex his quæ fecisse leguntur apparet, quod omnia temporalia reliquerint: sed magis e conuerso: ergo non est dicendum, quod eis aliqua temporalia interdicta fuerunt: vel quod omnia sua temporalia reliquerunt. Maior videtur euidens: quia ipse eam subintelligit. Minorem probat per formam vocationum sex Apostolorum & per illa quæ illi fecisse leguntur, quia de vocatione aliorum sex Apostolorum in scripturis nulla fit mentio.

Sed isti impugnatores dicunt istum periculose errare, cum asserit quod Apostoli antequam mitterentur ad prædicandum, nullius rei temporalis reliquerunt dominiū seu proprietatem, licet enim vt dicunt, ad probandum quasdam verisimilitudines ex scripturis contingat accipere: Ex ipsis tamen scripturis vt a maioribus expositæ dignoscuntur, contrarium manifeste accipitur, quod pluribus rationibus ex scripturis autenticis trahentibus auctoritatem & fulcimentum probare nituntur. Est autem eorum prima ratio talis. Quando Christus fecit Apostolis sermonem in monte, de quo legitur *Matt. 5.* & quando fecit ipsis & turbis sermonem in loco campestri, de quo habetur *Luc. 6.* siue fuerit idem sermo siue alius, Christus Apostolis aliqua tempora sub præcepto vel consilio interdixit, & ipsi eadem temporalia reliquerunt, sed sermo prædictus de quo habetur *Mat 5. 6. & 7.* & etiam ille de quo habetur *Luc 6* præcessit missionem Apostolorum ad prædicandum, ergo aliqua temporalia Apostolis antequam mitterentur ad prædicandum, sub præcepto vel consilio interdicta fuerunt: & per consequens ipsi aliqua, anteq̄ mitterentur ad prædicandum reliquerunt. Maior quo ad vtramq; partem ex euangelio patenter habetur. Nam in eodem sermone Mat. 6. dicit Christus Apostolis: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo vel tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Christus thesaurorum possessionem Apostolis interdixit, ex ratione autem interdictionis huiusmodi, quam insinuat Christus, cum dicit: *vbi ærugo* &c. apparet, quod omnem superfluitatem temporalium interdixit eisdem. Si enim ideo thesauri sunt in terra minime congregandi, quia ærugo & tinea demolitur in terra: & similiter fures effodiunt & furantur: per huiusmod. autem æruginem, tineam atq; fures intelliguntur omnia quæ temporalia possunt auferre. Videtur quod omnia quæ in terra possunt auferri, & non sunt necessaria, nullatenus sint congreganda. Omnis igitur superfluitas temporalium in verbis prædictis, Apostolis extitit interdicta. Omne autem dominium seu proprietas temporalium debet inter superflua reputari, cum sine proprietate seu dominio contingat vitam sustentare humanā. & officia ecclesiastica exercere, ergo in verbis præmissis Saluator sub præcepto vel consilio omne dominium seu proprietatem temporaliū interdixit. Iterum in eodem sermone sollicitudinem de crastino Apostolis interdixit. Ex quo sequitur, quod magnarum diuitiarum possessionem interdixit eisdem, & ita patet, quod aliqua temporalia eisdē explicite interdicta fuerunt. Quod etiā eis temporaliū possessio quo ad dominiū & proprietatē implicite fuerit interdicta, patet per illud eiusdem sermonis c. 7. *Intrate per angustam portam.* Porta autem angusta, de qua intendebat Christus, comprehendit voluntariam & euangelicam paupertatē, ergo eis paupertatem euangelicā implicite sub præcepto vel consilio imponebat. Paupertas autem euangelica temporaliū abdicationem includit, ergo tunc aliqua eis temporalia interdicta fuerunt. Ex quo sequitur, q̄ tunc aliqua temporalia reliquerunt. Nullo enim modo est sentiendum ꝓbabile, q̄ illi, quos ita extulit Christus, vt eos lucem mundi & sal terræ diceret, præcepta Christi & consilia non implerent. Constat igitur, q̄ Apostoli tunc præcepta Christi & consilia impleuerunt: & ꝑ consequens temporalia reliquerunt. Minor ꝓbatione nō indiget, ipsa tamen & nonnulla istam rationē contingentia in sequētibus amplius apparebunt. Secunda ratio talis est. Non imperfectiorem regulam viuendi tradidit Christus Apostolis, anteq̄ mitteret ad prædicandū eosdem, q̄ aliis quibuscunq; discipulis, sed cuidā discipulo domesticarum rerū dominiū interdixit implicite, ergo multo magis Apostolis dominiū temporalium, anteq̄ eos ad prædicandū mitteret, interdixit. Maior est euidens. Minorem ostendunt: quia magis distrahit à sequela Christi rerum domesticarum dominium, q̄ paterni funeris sepultura:

cum

eum paterni funeris sepultura pietatis officium sit censendum, Christus autem cuidam discipulo sepulturam paterni funeris interdixit. Nam sicut legitur Matth. 8. cum diceret redemptori nostro quidam de discipulis eius: *Domine permitte me primum ire & sepelire patrem meum.* Iesus ait illi: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos.* Ergo multo magis domesticarum rerum dominium implicite interdixit eisdem, & per consequens multo magis Apostolis, antequam ad prædicandum mitterentur, aliqua temporalia interdicta fuerunt. Tertia ratio eorum est hæc. Apostoli etiam antequã ad prædicandum mitterentur, non ad imperfectiorem statũ vocati fuerunt, quam fuit ille iuuenis, cui dixit Christus, *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes* &c. Hoc patet ex cõmendatione, qua Christus extulit Apostolos, cum dixit Matth. 5. *Vos estis lux mundi* &c. Sed ille vocatus fuit ad abdicationem dominii omnium temporalium: licet terrenis illectus ipsam noluerit assumere, ergo multo magis & Apostoli etiam antequam ad prædicandum mitterentur, ad huiusmodi statum vocati fuerunt. Talem autem vocationem nullatenus tenuerunt, ergo talem statum voluntarie assumpserunt. Quarta ratio est hæc. Qui nihil sibi retinent, sed totum deserunt, relinquunt omnia quo ad dominium seu proprietatem, sed Apostoli antequam ad prædicandum mitterentur, nihil sibi retinuerunt, sed totum deseruerunt, teste beato Gregorio, qui loquens de Petro & Andrea super illud Matt. 4. *Relictis retibus secuti sunt eum*, ait: *Ad vnius iussionis vocem Petrus & Andreas secuti sunt redemptorem*, & infra: *In hac re fratres carissimi, affectum potius debemus pensare quam censum. Multum reliquit, qui nihil sibi retinuit. Multum reliquit, qui quantumlibet parum totum deseruit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Petrus & Andreas nihil sibi retinuerunt, sed totum deseruerunt in illa vocatione, de qua fit mentio *Matth. 4.* quæ præcessit missionem Apostolorum ad prædicandum, ergo & omnes alii Apostoli ad eundem statum assumpti antequam ad prædicandum mitterentur, nihil retinuerunt, sed totum deseruerunt: & per consequens omnia reliquerunt quo ad dominium seu proprietatem.

(*Non videtur quod eis habere aliqua præsertim ad vitæ sustentationem pertinentia fuerit interdictum.*)

Oppositum est ostensum per hoc, quod non debebant de crastino cogitare, per hoc enim nouit Christus omnem superfluitatem, non sollicitudinem, quæ est necessitatis naturalis interdicere Apostolis, cum ergo dominium etiam eorum, quæ pertinent ad sustentationem vitæ, inter superflua debeat æstimari; sequitur quod Christus tale dominium eorum, quæ sunt necessaria vitæ Apostolis interdixit, & ideo non interdixit eis habere aliqua quo ad vsum: sed quo ad dominium seu proprietatem (*quod apparet ex forma vocationis eorum.*) Dicunt isti, quod rectus sensus scripturæ loquentis de istis, quæ Apostolis interdicta fuerunt, non tantum ex forma vocationis Apostolorum, sed etiam ex aliis locis colligi debet, & idcirco licet per formam vocationis Apostolorum non posset ostendi, quod Apostolis habere temporalia quo ad dominium erat interdictum, non tamen esset ꝓpter hoc negandum, sufficit enim ad hoc tenendum, quod ex scriptura alibi ostendatur, (*cum enim ad discipulatum vocati fuerunt* &c. Hic etiam insufficienter arguit: non reliquerunt omnia quo ad dominium, quando ad discipulatum vocati fuerunt: ergo non reliquerunt omnia antequam ad prædicandum mitterentur. Poterant enim omnia relinquere, quando ad Apostolatum vocati fuerunt: quod nonnullis videtur probabile. Tunc enim Christus formam viuendi & regulam eis tradidisse videtur. Alii autem dicunt, quod Apostoli in vltima vocatione sua ad discipulatum omnia quo ad proprietatem & dominium reliquerunt, (*relictis retibus continuo secuti sunt eum*) vbi dicit Glossa: *Incessu pedum, sed magis obedientia & affectu amplius ad propria non reuersuri.* Ex qua Glos. colligitur, quod ex tunc dominium & proprietatem omnium reliquerunt. (*Ex forma autem vocationum prædictarum, nec ex his quæ ipsi fecisse tunc leguntur, non apparet quod ipsi renunciauerunt omnibus bonis suis.*) Esto quod hoc totum esset verum, tamen ex hoc non potest concludi, quod non renunciauerunt omnibus bonis suis: cum ex aliis locis scripturæ hoc patenter appareat, verumtamen ex forma vocationum prædictarum apparet, quod ipsi tunc renunciauerunt omnibus bonis suis. Nam de Matthæo dicit: *Relictis omnibus surgens secutus est eum.* Ex quibus verbis apparet, quod omnia tunc reliquerit quo ad dominium & proprietatem, quod Glossa accepta de Ambrosio ibidem sentire videtur. Ait enim: *reliquit propria, qui rapiebat aliena, nec solum lucra vectigalium reliquit, sed & periculum contemnit, quod poterat euenire a principibus seculi, quia rationes vectigalium incompositas relinqueret. Et quia in nullo prorsus huius vitæ respectum vel cogitationem sibi reseruauit dominicorum talentorum, fidelis dispensator esse meruit.* Ex his colligitur, quod beatus Matthæus propria reliquit: sed non fuit ratio, quod magis reliquisset ista propria, quam illa, ergo omnia propria reliquit. Et ex hoc concluditur, quod cum de Matthæo dicitur, quod *relictis omnibus surgens secutus est eum*: hæc verba non debent intelligi tantum modo de theloneo, & his quæ erant in theloneo: quia illa non erant propria eius, sed erant propria Cæsaris vel alterius principis, cuius erat theloneum. Debent ergo verba prædicta intelligi, & de theloneo quo ad congregationem & conseruationem, & custodiam ipsorum: ac etiam de omnibus propriis quo ad dominium seu proprietatem (*relictis secutus est eum.*) Iterum secundum Glossam Matthæus in nullo prorsus huius vitæ respectum vel cogitationem sibi reseruauit, ergo nec alicuius rei dominium sibi reseruauit. Hoc etiam beatus Ambrosius sentire videtur, qui in quadam homelia ait: *Mystica vocatio publicani, quam sequi iubet non corporis gressu* (supple tantum modo) *sed mentis affectu. Itaque ille auarus de mercedibus dura, de laboribus periculisq; nautarum emolumenta cõuertens verbo vocatus propria derelinquit, qui rapiebat aliena: ac illud vile sedile destituens, toto post Dominum vestigio mentis incedit.* Ex his verbis manifeste colligitur, quod beatus Matthæus, non solum vectigalium lucra, quæ sua non erant, sed etiam

propria dereliquit. Cum ergo dicatur omnia reliquisse, sequitur quod omnia propria dereliquit, ergo nihil sibi retinuit, quo ad dominium seu proprietatem. Ex quo concluditur, quod cum omnes Apostoli eiusdem fuerint professionis, omnes Apostoli omnem proprietatem temporalium reliquerunt. (*De Petro enim & Andrea, non legitur quod tunc reliquerunt nisi sua retia.*) Dicunt isti, quod quamuis ibidem non fiat mentio explicita, nisi de retibus: tamen ex diuersis locis scripturæ elicitur, quod tunc, vel quando ad Apostolatum electi fuerunt, sicut habetur *Luc. 6.* & Christus regulam, & formam viuendi, quæ habetur in isto sermone, qui ponitur *Matth. 5. 6. & 7.* exposuit, omnia reliquerunt, quoad dominium & proprietatem. (*Et tamen legitur Marci 1. & Matth. 8. quod post prædicta ille egrediens de synagoga venit in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Iohanne, vbi curauit socrum Petri de febre.*) Dicunt isti, quod quamuis post prædicta legatur *Marci 1. & Matth. 8.* quod *ille egrediens de synagoga* &c. Tamen nec *Marci 1.* nec *Matth. 8.* legitur, quod post prædicta ille egrediens de synagoga venit in domum Simonis &c. Et ideo hoc falsum scripturæ imponit, quia quamuis Marcus & Matthæus posterius narrent, quod ille ingrediens de synagoga venit in domum Simonis, modo tamen narrant, quod hoc fuit posterius factum: nec semper ex ordine scripturæ potest concludi ordo rei gestæ. Dicunt ergo quod potuit fieri quod Christus egrediens de synagoga veniret in domum Simonis ante dictā vocationem Petri & Andreę. Vnde & beatus Lucas prius narrat illum ingressum in domum Simonis & Andreæ, quam narret penultimam vocationem Petri & Andreæ. Aliter dicunt, quod ille aduentus potuit esse inter dictam vocationem Petri & Andreæ, & electionem ipsorum ad Apostolatum, & ita si ante electionem ad Apostolatum non reliquerunt proprietatem omnium, potuit tunc illa domus esse eorum quoad proprietatem. Tertiū dicunt, quod illa domus tunc potuit dici Petri & Andreæ, non quia tunc erat ipsorum quo ad dominium & proprietatem, sed quia aliquando fuit eorum quo ad dominium & proprietatem. Sæpe enim aliqua dicuntur esse aliquorum, non quia tunc sint eorum quo ad dominium & proprietatem: sed quia aliquando fuerant ipsorum quo ad dominium seu proprietatem, & de tali modo loquendi inueniuntur exempla plura in scripturis, patet de Bethlehē, quæ post mortem Dauid adhuc vocabatur ciuitas Dauid, *Luc. 1.* & de Sion, quæ tempore Machabæorum vocabatur ciuitas Dauid, *1. Mach. 1.* & gladius Goliath post mortem eius vocabatur gladius Goliath, quia fuerat eius, *1. Reg. 21.* & tabernaculum Saræ, etiam post mortem Saræ vocabatur tabernaculum Saræ, *Gen. 24.* Sic domus prædicta potuit vocari domus Petri & Andreæ, quia fuerat aliquando eorum quoad dominium & proprietatem. Quarto dicunt, quod licet dicta domus non fuisset vnq̄ Petri & Andreæ quo ad dominium, sicut forte nunq̄ fuit, quia fortassis non fuerunt ita diuites, quod domum propriam, sed solum conductam haberent: tamen potuit dici domus Petri & Andreæ propter consuetudinem habitandi in ipsa: quemadmodum Nazareth dicebatur ciuitas Marię & Ioseph, quæ tamen non erat ipsorum quo ad dominium seu proprietatem: sed solum quo ad consuetudinem manendi ibidē. Patet ergo, vt isti dicunt, quod ille impugnatus ex scripturis male intellectis, & sub multiplicitate vocum opiniones erroneas contra doctrinam sanctorū patrum conatur inducere. (*De Iacobo autem & Iohanne non legitur quod tunc reliquerunt nisi retia & patrem: quæ quidem retia videntur fuisse patris (qui viuebat) potius quam ipsorum.*) Ex hoc non potest concludi, quod non reliquerint omnia quo ad dominium seu proprietatem: quia quod omnia reliquerint modo prædictū ex aliis scripturis colligitur: & etiam ex illo loco scripturæ videtur rationabiliter posse inferri. Si enim amore sequendi Christum patrem, cui ex lege naturæ obligati fuerunt, quo ad præsentiam corporalem, & corporale obsequium, reliquerunt, videtur quod multo fortius temporalium rerum proprietatem & dominium reliquerunt, vel relinquere parati fuerunt. Ex quo colligitur, quod saltem quando Christus de contemptu mundi & sollicitudine temporaliū abiicienda in monte eis explicite prædicauit, omnia quo ad dominium & proprietatem reliquerunt, si prius minime reliquerunt. (*De Philippo autem minime legitur quod tunc reliquerit aliquid*) quamuis tunc non legatur explicite, quod Philippus reliquerit aliquid. Ex hoc tamen non sequitur, quod nihil reliquit, & maxime non sequitur, quod nec tunc nec quando fuit ad Apostolatum assumptus, nihil reliquit (*statim sequitur, postquam dictum est quod reliquit omnia & secutus est eum, quod fecit sibi Leui, id est, Matthæus magnum conuiuium in domo sua: ergo per istam generalitatem nō desierat domus esse sua.*) Dicunt quod non sequitur, quin desierit istā domus esse sua quoad proprietatem, licet quo ad appellationem non desierit esse sua: quia postea vocabatur domus sua. Aliter dicunt, quod illud conuiuium fuit factum in domo Matthæi ante vocationem, de qua prius fuit mentio facta, licet narretur posterius. Tertio dicunt aliqui, quod tunc Matthæus non reliquerat omnia quo ad dominium seu proprietatem, sed quando fuit ad Apostolatum assumptus, & regulam viuendi à Christo accepit audiendo scilicet sermonem Christi in monte, omnia quo ad proprietatem seu dominium dereliquit. Vnde dicunt, quod istum processum circa Apostolos Christus seruauit. Primo vocauit eos vltimate: & tunc non reliquerant omnia quo ad dominium seu proprietatem: quia an illa esset voluntas Christi nesciebant: sed tunc parati erant Christo perfecte & in omnibus obedire, & quam formam viuendi eis vellet tradere obseruare, postea ducens eos in montem duodecim ad Apostolatum assumpsit: & eis regulam & formam viuendi, quam eos voluit seruare, exposuit: in qua interdicendo eis thesaurizationem & contentionem in iudicio, & omnem sollicitudinem superfluam, insinuauit aperte quod omnium temporalium abdicarent dominium. Quod & ipsos tunc fecisse, quamuis non legatur explicite, est credendum: quia aliter non fuissent ad Apostolatum idonei, eo quod non fuissent parati in omnibus voluntati Christi parere. Postmodum vero ipsos ad Apostolatum probatos ad prædicandum transmisit: & tunc eis quasdam speciales circumstantias circa abdicationem proprietatis omnium rerum iniunxit, sicut inferius ostendetur.

CAP

Cap. XCIX.

Praeterea cum ille misit duodecim, quos & Apostolos vocauerat, legimus eis interdixisse aliqua, videl. vt non possiderent aurum, neque argentum, neque aes in zonis suis, & alia nonnulla. Ex quibus patet, quod ante missionem illa ipsis interdicta non erant: alias frustra in missione fuissent eis talia interdicta, vt patet Matth.10. Marc.6. & Luc.9. Eodem modo 70. discipulis dum eos misit, aliqua interdixit, vt patet Luc.10. Ex quo sequitur, quod ante illa ipsis non fuerant interdicta.

Hic ponit secundam rationem ad probandum, quod Apostolis antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt, quia quando eos ad prędicandum misit, aliqua interdixit, sc. quod non possiderent aurum, &c. ergo antea ipsis minime talia interdixit: & per consequens antea ipsis licuit talia quo ad dominium possidere: & ita antea non omnia quo ad dominium reliquerunt.

Sed isti impugnatores dicunt, istam rationem omni colore carere. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod licet sub generali speciale contineri noscatur; interdicto tamen aliquo generaliter, non frustra postea interdicitur specialiter: quemadmodum aliquid generaliter imperatum, nō frustra postea specialiter iniungitur: quia, teste Innocentio Tertio, vt habetur *ext. de haret. c. si aduersus: Plus timeri solet quod specialiter iniungitur, quam quod generaliter imperatur*, & in hoc concordat concilio Toletano, quod, vt habetur *dist. 23. c. Quanquam*, ait: *Solet enim plus timeri quod singulariter pollicetur: quam quod generali sponsione concluditur*. Vbi Glossa notat multa specialia plus valere quam generalia sicut plus valet specialis cautio quam generalis: & plus valet specialis confirmatio quam generalis: & plus specialis appellatio quam generalis: & similiter specialis delegatio quam generalis: & specialis subscriptio quam generalis: & plus valet speciale mandatum quam generale. Ex his dicunt isti aperte patere, quod ratio prædicta apparentia est nudata: quia non sequitur; Christus quādo misit Apostolos ad prædicandum eis, ne aurum vel argentum aut pecuniam possiderent, quo ad dominium specialiter interdixit: ergo prius ne possiderent quæcunque temporalia quo ad dominium generaliter nequaquam iniunxit: cum sæpe plus valeat mandatum speciale quam generale.

Item apparet ex scriptura idem præceptum non inutiliter replicari, quod diuersis modis contingit. Quandoque enim idem præceptum sub eadem forma in diuersis locis replicatur. Vnde & præcepta Decalogi *Exod. vigesim. capit.* describuntur, quæ tamen *Deuteronom. quint. cap.* replicantur. Quandoque vero non sub eadem forma idem præceptum penitus replicatur. Vnde Matth. quinto, ponitur præceptum de dilectione proximi in quantum iubentur omnes inimicos diligere: & tamen Christus in cœna dixit Apostolis: *Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem.* Ex diuersis ergo causis præcepta sæpius replicantur, & ea quæ primo generaliter imperantur, postea specialiter iniunguntur: & ita fuit de Christo & Apostolis.

Primo enim cum Christus in monte explicite interdixit Apostolis repetitionem temporalium, & contentionem pro eisdem in iudicio: ac omnem thesaurizationem in terra, pro eo quod in terra ærugo & tinea demolitur, & fures effodiunt & furantur; & etiam omnem sollicitudinem circa temporalia superfluam: tunc eisdem generaliter interdixit possessionem auri, argenti & pecuniæ, quo ad dominium & proprietatem, quando misit eos ad prædicandum possessionem huiusmodi specialiter interdixit, iniungens ipsis nihilominus ne talia etiam portare absque dominio & proprietate præsumerent: sicut ex *Marc.6. & Lu.9.* colligitur euidenter. Quod autem dixit de 70. discipulis patet, quod non concludit: quia per hoc non probatur, quod ante dictā missionem ipsis nō fuerunt aliqua interdicta, sed tamen an eis fuerint aliqua interdicta, non est ad præsens inquirendum. (*Cum ille misit duodecim quos & Apostolos vocauerat.*) Hic aperte insinuat, quod Christus prædictos duodecim ante fecerat Apostolos, quam eos ad prædicandum transmitteret: cuius contrarium asserit postea manifeste: & ita sibiipsi contradicit aperte. (*Legimus eis interdixisse aliqua*) specialiter, quę prius indixerat generaliter (*videl. vt non possiderent aurum, &c.*) De his in sermone in monte, quando Christus Apostolis proprietatem temporalium generaliter interdixit, non fiebat mentio specialis. (*Ex quibus patet, quod ante missionem istam eis interdicta non erant.*) Male arguit: ac si argueret: Deus præcepit filiis Israel, vt legitur Exodi vigel. *Non occides: Non mæchaberis: Non furtum facies.* ergo hæc eis prius præcepta non erant. Constat enim, quod in lege naturæ ante legem Mosaicam hæc erant præcepta. Moyses etiam in Deuteronomio hæc eadem præcepta, imo fere omnia alia præcepta, contenta in Exodo, Leuitico & Numeris, replicauit: quia, teste Hieronymo in prologo Bibliæ, *Deuteronomium sic ea habet quæ priora sunt, vt tamen noua sint omnia de veteribus.* Et tamen hæc ante librum Deuteronomii præcepta fuerunt.

(*Alias frustra in missione fuissent eis talia interdicta.*) Ex præcedentibus patet hanc esse falsam. Vnde frustra fuerunt eis in missione talia specialiter interdicta: quia iniuncta specialiter plus mouent & cordi fortius imprimuntur: & prius generalia aptius explicantur, & nonnunquam bonum obedientiæ adaugetur, multæ aliæ etiam causæ possent assignari, quare eadem sæpius replicantur: & quæ generaliter fuerant imperata, specialiter iniunguntur. (*Eodem modo septuaginta discipulis*) melius dixisset septuag. duob. (*dum eos misit aliqua interdixit*) hoc verum est. *Ex quo sequitur, quod ante*

illa ipsis non fuerant interdicta) siue quod hic infert fuerit verum siue falsum, argumentum suum non valet: quia sicut ostensum est, talis consequentia non valet: Talia fuerant ab eis interdicta, quando missi fuerunt; ergo prius non fuerunt eis interdicta: quia ex tali affirmatiua, negatiua infertur sophistice.

Cap. C.

De discipulis autem constat, quod habuerunt aliqui multa. De Ioseph ab Arimathia, legitur Iohannis 19. *quod erat discipulus Iesu.* Matthæi *autem* 27. *dicitur quod erat diues homo, & discipulus Iesu. Iterum constat, quod Simon leprosus erat de discipulis Iesu: & tamen legitur* Matth. 26. *quod ille erat in Bethania in domo eius. Item Lazarus, Martha & Maria Magdalena, qui erant eius discipuli, erant multa bona habentes. Deinde legitur de eis* Ioh. 11. *quod castrum dictum Bethania erat Mariæ Magdalenæ & Marthæ: & quod in Bethania fecerunt ei cœnam magnam, in qua Martha ministrabat. Lazarus autem erat vnus ex discumbentibus cum eo. Maria vero accepta libra vnguenti nardi pistici pretiosi vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius. De Tabitha quoque, quæ interpretatur Dorcas, quam Petrus suscitauit à mortuis, legitur* Act. 9. *quod erat discipula & plena operibus bonis & eleemosynis, quas faciebat: & quod omnes viduæ flentes ostenderunt Petro tunicas & vestes, quas faciebat eis Dorcas. Ex quibus patet, quod & ista non obstante discipulatu temporalia habebat, de quibus faciebat elemosynas prædictas: nec reperimus quod Dominus noster aliam legem viuendi discipulis dederit, & aliam Apostolis suis: imo beatus Clemens in quadam Epistola sua, cuius pars recitatur* 12. quæst. 1. capit. Dilectissimis, *expresse supponit, quod eadem erat Apostolorum & discipulorum vita dicens: communis vita omnibus est necessaria, & maxime his, qui vitam Apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt.*

Hic ponit tertiam rationem ad ostendendum, quod Apostolis antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt. Est autem ratio talis. Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis & aliis discipulis, hanc probat auctoritate Clementis, quæ ponitur *12. quæsti. 1. capitu. Dilectissimis*, quæ supponit, quod eadem fuit vita Apostolorum & discipulorum, sed aliis discipulis habere temporalia fuit minime interdictum: quia temporalia habuerunt, secundum quod probat per quatuor exempla, quorum primum est de Ioseph ab Arimathia, secundum de Simone leproso, tertium de Lazaro, Martha, & Maria Magdalena, quartum de Dorca, ergo, &c. Circa istam rationem primo ponit minorem cum declaratione sua, secundo ibi: *Nec reperimus:* Ponit maiorem cum sua probatione.

Sed isti impugnatores hic duabus viis principaliter improbare nituntur. Primo enim ostendunt, quod licet ista ratio sit inducta ad probandum, quod Apostolis antequam mitterētur ad prædicandum, non fuerunt aliqua temporalia interdicta: tamen ipsa æque concludit, quod nunquam vel saltem non post reuersionem de prædicatione fuit eis habere quæcunq; temporalia in speciali, quo ad dominium & proprietatem interdictum à Christo. Secundo probare conantur, quod errorem continet manifestum, cum accipit, quod non reperitur Christum dedisse aliam legem viuendi Apostolis & aliis discipulis. Ad intelligentiam autem dicendorum præmittunt, quod ipse hic accipit generaliter nomen discipuli pro omnibus Christianis: & inter istos & illos discipulos Christi non distinguens. Nam sub nomine discipuli cōprehendit diuites & pauperes, viros & mulieres: sicut exempla sua testantur aperte: & ita vocat ibi discipulos omnes Christianos. Ex isto dicunt isti primum probandum aperte patere. Nam iste sub eadem lege viuendi constituit Apostolos & alios discipulos, qui post reuersionem eorum de prædicatione conuersi fuerunt: & quando alii discipuli propria possidebant. Nam ipse constituit sub eadem lege viuendi Apostolos & Ioseph ab Arimathia, quando legitur fuisse diues, & nobilis decurio, & Dorcam, quando eleemosynas faciebat: volens probare, quod Apostolis temporalia possidere minime extitit interdictum: per hoc quod prædicti temporalia possidebant, sed prædicti, scilicet Ioseph & Dorcas, & similiter leprosus & Lazarus & Martha & Magdalena, temporalia possederunt, postquam Apostoli de prædicatione reuersi fuerunt, ergo secundum istum temporalia possidere postquam Apostoli de prædicatione reuersi fuerunt, eis nullatenus extitit interdictum: quod esse erroneum isti impugnatores in sequentibus ostendere conabuntur.

Secundo dicunt ipsum dogmatizare errorem apertum, cum asserit, Christum non aliam legem viuendi dedisse Apostolis, quam aliis discipulis, per alios discipulos intelligens omnes Christianos, & specialiter Ioseph de Arimathia, & Dorcam & Simonem leprosum, ac Lazarum & sorores eius. Hoc autem ostendunt esse erroneum. Primo sic: Christus præcepit Apostolis non possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, & non portare calciamenta, ac etiam non habere duas tunicas: sed talia non præcepit omnibus aliis discipulis: & specialiter non præcepit ista prædictis Ioseph & aliis, ergo aliam legem viuendi dedit Apostolis, quam nonnullis aliis discipulis. Secundo sic: Christus non latiorē legem viuendi tradidit Apostolis, etiā post reuersionem de prædicatione, quam suasit illi, cui dixit: *Si vis perfectus esse vade vende omnia quæ habes,* &c. Sed illi suasit strictiorem legem viuendi, præsertim quo ad paupertatem, quam imposuerit Ioseph ab Arimathia, & aliis discipulis supradictis, strictiorem ergo legem viuendi tradidit Christus Apostolis, quam aliis multis discipulis suis. Minor est euidens: & posset etiam per ista, quæ ille allegat de Ioseph & aliis prænominatis, patenter ostendi. Maior etiam videtur clara: quia tunc Apostoli fuerunt primi fun-

datores militantis ecclesiæ post Christum, ergo non debuerunt lautius viuere, quam ille, cui dixit Christus: *Si vis perfectus esse*, &c. si conuersus fuisset ad Christum. Tertio sic arguunt: Christus imposuit Apostolis continentiam à carnali concubitu: quod satis innuitur Matth. 19. cum dicit Christus: *Sunt eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum cælorum: qui potest capere capiat*, vbi dicit Hieronymus: *Domini vox est, milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis. quasi dicens: qui potest pugnare pugnet, & superet ac triumphet.* Ex quibus verbis habetur, quod Christus continentiam suadebat: & per consequens ipsam maxime Apostolis tradidit obseruandam, sed continentiam aliis supranominans, nec etiam omnibus Christianis non imposuit. Ergo aliam legem viuendi tradidit Christus Apostolis, quam multis aliis discipulis. Ad illa vero, quæ iste pro sua assertione adducit, super literam respondebitur.

(*De discipulis autem constat quod habuerunt aliqui multa*) Dicunt isti, quod in triplici differentia fuerunt discipuli, quidam enim erant Apostoli: quidam vero præter Apostolos ad prædicandum fidem Christi fuerunt à Christo specialiter deputati, de quibus habetur *Lucæ decim. capitulo.* Tertii erant simpliciter conuersi ad fidem, sed officium prædicationis à Christo minime susceperunt. Primi & secundi non habebant temporalia quo ad dominium & proprietatem: sed tertii poterant habere quæcunque temporalia quoad dominium & proprietatem, quæ tamen retinere minime artabantur, sed ad suum libitum relinquere poterant propter Deum: & de istis tertiis multi habebant multa. Inter istos vero fuerunt illi, quos iste enumerat, saltem illo tempore, quo fit de eis mentio in euangelio, & ideo exempla illa in nullo concludunt intentum istius. (*De Ioseph*, &c.) Ista vera sunt de eo, quia ante mortem Christi prædicationis officium nequaquam susceperat. (*Castrum dictum Bethania erat Mariæ Magdalenæ & Marthæ*) quod fuerit earum quo ad dominium & proprietatem Euangelista non exprimit, nec tamen negat: sed siue fuerit earum, quo ad dominium & proprietatem, siue fuerit earum, quo ad originem vel mansionem, quemadmodum Bethsaida *Iohannis primo* dicitur ciuitas Andreæ & Petri, istud exemplum non est ad propositum: quia Maria & Martha non erant tunc de annunciantibus publice ex officio sibi commisso à Christo euangelicam veritatem. (*De Tabitha quoque quæ interpretatur Dorcas.*) Ex isto exemplo patet, quod ille intendit, quod Apostoli etiam post missionem Spiritus sancti, saltem post recessum eorum à multitudine credentium conuersorum ex Iudæis non dimiserunt proprietatem temporalium: quia ista Dorcas tempore illo fuit, & illo tempore elemosynas faciebat: quod isti postea improbabunt. (*Ista discipulatu non obstante temporalia habebat.*) Ista bene poterat habere temporalia, quia votum non emiserat paupertatis, sicut Apostoli. (*Nec reperimus*, &c.) Istud dicunt erroneum, sicut ostensum est supra. Et si quæras, quando dedit eis aliam legem, dicunt, quod *Matthæi decimo, & Marci sexto, & Lucæ nono, & etiam Matthæi quinto, sexto & septimo*, de quo postea differetur. (*Eadem erat Apostolorum, & discipulorum vita.*) Concedunt aliqui, quod eadem erat vita Apostolorum & aliquorum discipulorum, scilicet septuaginta duorum, & forte quorundam aliorum, qui eorum vitam imitari volebant: sed non erat eadem vita Apostolorum, & omnium discipulorum Christi. (*Qui vitam Apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt.*) Potest dici, quod beatus Clemens per discipulos non intelligit omnes Christianos, sed quosdam qui specialiter vitam Apostolorum imitati fuerunt. Et ex isto plane patet, quod non eandem legem viuendi seruabant Apostoli, & omnes alii Christiani: quia ex verbis prædictis Clementis euidenter colligitur, quod Apostoli vitam communem semel acceptam nunquam postea dimiserunt, & tamen multi Christiani non seruabant tempore beati Clementis vitam communem, ergo aliam legem viuendi tenuerant Apostoli, & multi alii Christiani,

Cap. CI.

Item nec cum ipsos Apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse aliam vitam, quam prius habuerant, sed potestatem eis aliquam tribuisse. Vnde cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matt. 10. sic dixisse: Et conuocatis duodecim Apostolis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem.

Hic ponit quartam rationem pro assertione prædicta: quæ potest sic formari. Christus non indixit Apostolis aliam vitam, quando fecit eos Apostolos, quam prius habuerant, sed antequam essent Apostoli, non dimiserunt omnia temporalia, ergo nec quando fuerunt ad Apostolatum assumpti omnia temporalia reliquerunt: & per consequens antequam ad prædicandum mitterentur, nequaquam omnia temporalia dimiserunt.

Sed isti impugnatores prædicta reputant insufficienter dicta. Primo quia ex scripturæ testimoniis minime probat, quod Christus, cum ex discipulis fecit Apostolos, ipsis vitam aliam non indixit. Secundo quia insinuat, quod tunc Christus eos Apostolos ordinauit, quando misit eos ad prædicandum: quia dicit, quod *Matthæi decimo* legitur de eorum ordinatione. Totum autem illud capitulum videtur loqui de missione Apostolorum ad prædicandum, & de informatione eorum de actione officii prædicationis iniuncti. Et si dicatur, quod quamuis in eodem capitulo simul legantur dicta ordinatio Apostolorum & missio ad prædicandum: tamen prius ordinauit eos Apostolos, & postea ad prædicandum misit. Eadem facilitate dicetur sibi quod si illud capitulum *Matthæi deci.* rememorat ordinationem Apostolorum: ex hoc concludi non potest, quod eis vitam aliam non indixit, sæpe enim aliquis rememorat aliquod factū succincte, non omnia illud factum contingentia explicans

explicando. Dicunt igitur quod *Matth.10.* non loquitur de ordinatione Apostolorum: cum de ordinatione ipsorum nulla penitus mentio fiat ibidem. Vnde dicit ibi sic: *Conuocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon*, &c. Et post expressionem nominum Apostolorum, sequitur immediate: *Hos duodecim misit sic præcipiens eis*, &c. In his autem verbis de ordinatione Apostolorum nulla fit mentio: sed magis cum dicit in principio: *Conuocatis duodecim discipulis suis*, eos quasi antonomatice *discipulos* appellando, supponit eos fuisse prius Apostolos ordinatos: & quia Matthæus nomina ipsorum Apostolorum antea nequaquam expresserat: ideo supponens eos fuisse iam Apostolos ordinatos, nomina eorum explicat dicens: *Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc*, &c. Non igitur eos, vt videtur, tunc Apostolos ordinauit: sed eos iam ordinatos Apostolos tunc ad prædicandum transmisit. Vnde videtur, quod ante sermonem, quem fecit Christus in monte, de quo habetur *Matthæi quinto, sexto & septimo.* ipsos Apostolos ordinauit, quod ex Euangelio Lucæ, qui magis explicite ordinationem ipsorum prosequitur, colligitur, vt videtur, aperte. Nam sicut patet *Lucæ sexto.* Christus ipsos ordinauit Apostolos, antequam sermonem faceret, qui in eodem capitulo recitatur. Ibi enim sic legitur: *Factum est autem in illis diebus: Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei: & cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit: Simonem quem cognominauit Petrum*, &c. & sequitur: *Et descendens cum illis stetit in loco campestri: & turba discipulorum eius & multitudo copiosa plebis*, &c. Et post: *Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes quia vestrum est regnum Dei*, &c. Ex his verbis colligitur euidenter, quod ipsos ordinauit Apostolos antequam faceret prædictum sermonem ad turbas, sed sermo qui recitatur *Matt. quinto, sexto & septimo*, vel fuit idem cum sermone qui recitatur *Lucæ sexto capitulo*, vel præcessit illum eadem die, sequebatur tamen ordinationem Apostolorum, quod Glossa Matthæi quinto testatur sic dicens: *Huic rei consentit Lucas ita dicens: factum est autem in illis diebus, Exiit in montem orare: & erat pernoctans in oratione Dei: & cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, sed Lucas dicit post descensum de monte in loco campestri eundem sermonem turbis prædicasse stando: quem Matthæus dicit habitum discipulis in monte sedendo, potuit enim esse, vt in monte duodecim eligeret, quod Matthæus tacet, Lucas dicit, & electis sermonem illum tunc haberet, quod Matthæus dicit, Lucas præterit, & postquam descendit, alterum sermonem illi similem turbis faceret, de quo Matthæus tacet, Lucas dicit. Vel potuit Dominus primo esse cum solis discipulis in eminentia montis, quando ex eis duodecim elegit. Deinde cum eis descendisse in aliquam æqualitatem, quæ tamen in monte esset, & multas capere turbas posset: & ibi stetisse, donec turbæ congregarentur, & post cum sedisset, discipulis propius venisse: & ita illis & cæteris vnum sermonem habuisse, quem dicunt Matthæus & Lucas diuerso narrandi modo, sed eadem veritate rerum.* Ex his verbis datur intelligi, quod siue fuerit idem sermo, siue alius, ordinatio Apostolorum præcessit vtrumque: & ita fuerunt ordinati Apostoli ante sermonem, qui ponitur *Matthæi quinto, sexto & septimo*, quod etiam alia Glossa Matthæi quinto super illud: *accesserunt ad eum discipuli eius*, asserit manifeste dicens: *Quos ibi constituit duodecim.* Item alia Glossa idem ait: *Apostolos præeminentius abducit, vt à monte prius montes suscipiant pacem populo.* Ex his patet, quod Apostoli ordinati fuerunt ante sermonem, qui recitatur *Matthæi quinto, sexto & septimo*, eadem tamen die.

Sed forte dicet aliquis, quod tunc Matthæus non fuit Apostolus, quia ipse postea fuit electus, sicut patet *Matthæi octauo.*

Ad hoc respondet Glossa super illud Matth. octau. *Vidit hominem sedentem in thelonio*, dicens: *Hinc probabilius videtur, quod præmissa memorat, cum duodecim elegerit ante sermonem*, licet ergo vocatio Matthæi post sermonem istum narretur, tamen in re præcessit sermonem eundem. (*Nec cum ipsos Apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse aliam vitam quam prius habuerant.*) Dicunt isti, quod vel tunc vel ante, aliam vitam eis indixit, sicut ex præcedentibus colligitur manifeste (*sed potestatem eis aliquam tribuisse*) non legitur, quod Saluator ante dederit præceptum Apostolis miracula faciendi, quam indixit eis aliam vitam: nec inuenitur explicitum in euangelio, quod tunc, quando Christus ordinauit Apostolos, ipsis dederit potestatem miracula faciendi: quia quamuis *Marci tertio* sic legitur: *Et fecit vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare: & dedit illis potestatem curandi infirmos, & eiiciendi dæmonia:* tamen ibi minime explicatur, quod quando elegit eos in Apostolos, ipsis prædictam contulit potestatem: & tamen potuit esse, quod quando ordinauit eos Apostolos, & vt eis aliam vitam indiceret & potestatem tribueret miracula faciendi, (*cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matthæi decimo sic dixisse.*) Hic dicunt istum dupliciter deficere. Primo quia *Matthæi decimo* de ordinatione Apostolorum nulla fit mentio, secundo quod errat asserens Christum dixisse verba quæ sequuntur, scilicet *& conuocatis discipulis suis*, &c. Illa enim non fuerunt verba Christi, sed Matthæi Euangelistæ. (*Dedit illis potestatem spirituum immundorum*) quamuis tunc dederit, tamen potuit esse quod prius dedisset, vnde & Marci tam 3. quam 6. narratur quod dedit illis talem potestatem (*vt deiicerent*) textus habet, *vt eiicerent.*

Cap. CII.

SI vero consideretur tempus, quo missi fuerunt ad prædicandum, videtur pro illo tempore, quod aliqua fuerint eis habere interdicta. Legitur enim Matth. 10. quod istos duodecim Apostolos misit præcipiens eis dicens: Nolite possidere

[illegible] aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via: neque duas [illegible]as, neque calciamenta, neque virgam. *Marci vero sexto legitur sic dixisse:* Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos: & præcepit eis ne quid tollerent in via nisi virgam tantum: non peram neque in zona æs: sed calciatos sandaliis & ne induerentur duabus tunicis. *Lucæ vero nono legitur [illegible]isse.* Misit illos (*scilicet duodecim Apostolos*) prædicare regnum Dei & sanare infirmos, & ait ad [illegible]: Nihil tuleritis in via neque virgam: neque peram: neque panem. neque pecuniam: neque [illegible] tunicas habeatis. *Ex quibus verbis videtur, quod pro tempore viæ prædictæ tantum prædicta eis fuerint interdicta. Augustinus tamen dicit expresse libro de concordia Euangelistarum, quod illud non fuit præ[illegible]tum, sed potestas data recipiendi necessaria ab eis, quibus euangelium prædicabant: quam seruare Apo[illegible]stolis licuit, vel etiam non seruare, alias autem Apostolus Paulus transgressor præcepti huius extitisset: quia [illegible]unque ab illis, quibus prædicabat, non recipiebat necessaria, sed illa vel recipiebat ab aliis vel ea suis manibus acquirebat, sicut patet prima ad Corinth. non. ad Philippens. quart. ad Thessalonicens. 4. & Actuum [illegible] vbi dicitur:* Argentum autem & aurum aut vestimenta nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quo[illegible]ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. *Præterea quod [illegible] præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo secundo, vbi Dominus Apostolis dixit:* Quan[illegible] vos sine pera & sacculo: nunquid aliquid defuit vobis? *Et præterea discipulis 72. quando misit eos [illegible]olite portare sacculum, in quo pecunia consueuit portari: neque peram, in qua consueuerunt ali[illegible] portari:* neque calciamenta: *& tamen de illis certum est, quod multi ex discipulis erant multa habentes, [illegible] prædictis.*

P[illegible]quam in parte præcedenti iste respondit ad quæstionem propositam de Apostolis iuxta [illegible]embrum secundæ distinctionis: Hic respondet ad eam iuxta secundum membrum distin[illegible]dem, ostendens primo, quod Apostolis pro tempore, quo ad prædicandum mitteban[illegible] temporalia interdicta fuerunt. Quod tribus auctoritatibus probat. Secundo ibi: *Ex [illegible]detur,* concludit, quod talia eis interdicta non fuerunt, nisi pro tempore viæ prædictæ tan[illegible] Tertio ibi: *Augustinus respondet,* quod Augustinus vult, quod illud non fuit præceptum [illegible]o ibi: *Præterea quod illud,* probat, quod illud fuit temporale præceptum, scilicet pro [illegible] viæ prædictæ tantummodo, quod primo probat auctoritate Christi. Secundo ibi: *Præterea [illegible]* Probat idem per simile de 70. discipulis, quibus erat datum à Christo præceptum consi[illegible]spectu eorum fuit præceptum temporale, ergo & respectu Apostolorum præce[illegible]tum [illegible] temporale.

Sed isti impugnatores dicunt, quod in verbis præmissis quadrupliciter errat. Primo cum di[illegible]t, præceptum de non possidendo aurum, &c. fuisse temporale pro tempore viæ prædictæ tantummodo. Secundo eum imponit beato Augustino, quod dicat illud non fuisse præceptum. Tertio [illegible]m dicit, quod præceptum datum septuagint. de non portando sacculum, & aliis non portandis [illegible] temporale. Quarto cum asserit aliquos de illis multa habuisse, quo ad dominium & proprietatē, [illegible]d primum esse erroneum reputandum, multipliciter probare conantur. Primo sic: qui perfectio[illegible]aliquam pro omni tempore profitetur, pro omni tempore ad eandem perfectionem noscitur [illegible]us, sed beatus Petrus, & eadem ratione alii Apostoli paupertatem, quæ est carentia auri & [illegible]ti, & aliarum diuitiarum, profitebatur pro omni tempore, ergo ad talem perfectionem re[illegible]mni tempore obligatus. Ex quo sequitur, quod illud Domini præceptum: *Nolite possidere [illegible]m,* &c. non extitit temporale obligans solummodo pro via prædicta. Maior est manifesta, mi[illegible]ter ostenditur, per beatum Augustinum, qui in libro de Mirabilibus sacræ Scripturæ [illegible] *atione eleemosynæ & paupertatis professione, Petrus paralytico ait: Surge & ambula, illud magistri [illegible]uans: Nolite possidere aurum neque argentum.* Ex his verbis euidenter colligitur, quod Pe[illegible]sus fuerat paupertatem: & quod tunc prædictum Domini præceptum seruabat, ergo il[illegible]tum non extitit temporale modo prædicto. Secundo sic: Præceptum negatiuum nul[illegible]pus specificans obligat pro omni tempore, quo illud expedit obseruari, sed prædictum præ[illegible]n[illegible]iuum, nullum tempus specificans, cum sine temporis specificatione dicatur: *No[illegible] aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris,* & expediebat Apostolis & etiam aliis [illegible]ar[illegible], non solum pro tempore viæ prædictæ: sed etiam pro aliis temporibus, ergo pro [illegible]ibus obligabat.

[illegible]estat probare, quod non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis tempori[illegible]us [illegible]di[illegible]bat Apostolis & aliis seruare prædictum præceptum. Hoc autem expresse asserit Chry[illegible]nus, qui super illud Matth. *Nolite possidere aurum,* &c. ait: *Multa per hoc vnum commendabat. Primum quidem non suspectos faciens Apostolos. Secundo autem ab omni eos eruens sollicitudine, vt vacationem [illegible] sermoni [illegible]ibuant. Tertio docens eos suam virtutem. Hoc nempe eis & postea dicit: Nunquid aliquid de[illegible] vobis, quando misi vos nudos & discalceatos?* Ex his verbis patet, quod Apostolis & auditoribus eo[illegible]undem expe[illegible]iebat, quod Apostoli aurum & argentum ac pecuniam minime possidebant aliis [illegible]onbus, quam tempore viæ prædictæ: quia per illud præceptum, sicut dicit Chrysostomus, non [illegible]ebant. & ab omni sollicitudine eruti erant, vt prædicationi vacarent, ac etiam Christi [illegible]m cognoscebant, sed ita aliis temporibus, sicut tempore viæ prædictæ, expediebat A[illegible]s & aliis, vt fierent non suspecti, ab omni sollicitudine eruerentur, & vt præ[illegible]tioni vacarent, & Christi virtutem cognoscerent, ergo ita pro aliis temporibus, sicut pro

via

via prædicta, dictum præceptum Apostolos obliga[...]at. Sed forte dicet ille, quod dictum præce[...] tempus viæ prædictæ spectat: tum quia ibi antedictum præceptum habetur: *hos duodecim misit*, [...] tum quia ibidem subiungitur; *non peram in via neque duas tunicas*, &c. tum quia Marc. 6. datur ibi idem præceptum, vbi tamen specificatur tempus viæ prædictæ, cum dicitur, *& præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, non panem, neque in Zona æs*: tum quia Lucæ 9. vbi de eodem præcepto fit mentio, Christus viam specificat supradictam, vnde dixit Christus ad Apostolos: *Nihil tuleritis in via neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam. Pecuniam* autem, aurum & argentum videtur intelligi. Sed ad ista tripliciter respondetur, primo quia, sicut sæpe vnus Euangelista aliquid dicit, quod alius tacet: ita quandoque vnus dicit idem & alius, sed alio modo: & tunc cum illi modo non repugnent, illud debet vtroque modo intelligi, & ideo esto, vt vnus Euangelista vel plures specificet vel specificent viam prædictam in dicto præcepto de non possidendo auro & argento & pecunia: non propter hoc potest concludi, quod non debeat absolute pro omni tempore expediente intelligi. Ex quo vnus Euangelista idem sine omni specificatione temporis ponit præceptum: cum ista duo, scilic. non possidere pecuniam pro via prædicta & non possidere pecuniam neque pro ista via neque pro alio tempore, nullam repugnantiam inter se noscantur habere, quare cum Matthæus recitet absolute sine omni specificatione viæ vel temporis memoratum præceptum absolute pro omni tempore debet intelligi. Secundo respondetur, quod ex hoc quod præceptum datur de non possidendo auro & argento, &c. pro via prædicta, intelligitur idem præceptum etiam pro aliis temporibus esse datum: quia vbi est eadem ratio, vel fortior, debet esse idem ius, sed eadem est ratio dicti præcepti pro illo tempore illius viæ, & pro aliis temporibus quibus erant Apostoli prædicaturi, ergo illud præceptum datum fuit eis non solum pro via prædicta, sed etiam pro aliis temporibus.

Tertio respondetur, quod licet Christus miserit tunc Apostolos ad prædicandum: tamen in præcipiendo eis non possidere aurum neque argentum, neque pecuniam, secundum nullum Euangelistam tempus illius viæ specificauit: sed absolute præcepit eis, quod in via non ferrent pecuniam, intendens quod quandocunque irent ad prædicandum, non tollerent pecuniam, vnde Matthæus non dicit: Non peram in hac via, qua nunc ituri estis: sed absolute dixit: *non peram in via*, nec Marcus dixit: Ne quid tollerent in illa via, qua tunc ituri erant: sed absolute dixit: *Ne quid tollerent in via*, &c. neque Lucas dixit: Nihil tuleritis in hac via, qua nunc ituri estis: sed absolute dixit: *Nihil tuleritis in via*.

Et ita dictum præceptum Christi de omni via, qua ituri erant ad prædicandum debet intelligi, si autem non debebant possidere aurum, &c. in via: multo fortius nec extra viam, scilicet ante terminum viæ, nec in termino viæ, secundum quod arguit Chrysostomus super illud: *Nolite possidere*, &c. dicens: *Intende qualiter eos omnibus denudans omnia eis dedit, permittens in domibus eorum, qui docentur manere & nihil habentes introire. Si autem in aliena patria existentes, & apud ignotos abeuntes nihil aliud oportet petere quotidiano cibo: multo magis domi manentes.* Ex quibus verbis habetur aperte, quod secundum Chrysostomum, si non debebant inter ignotos possidere pecuniam: multo magis nec domi inter notos, & eadem ratione postquam inter ignotos manere inciperent, non deberent pecuniam po[ssi]dere.

Quare sequitur manifeste, quod nec pro via aliqua, nec in termino viæ debebant pe[cuniam] possidere, quando carere pecunia fuit expediens, & ita manifeste patet, quod stat ratio [...] scilicet quod illud præceptum Christi fuit datum Apostolis pro omni tempore, quo cape[re]bat Apostolis dictum præceptum seruare: & non pro tempore viæ prædictæ solummodo.

Tertio sic arguunt: Vbi est eadem ratio, debet esse idem ius. quia de similibus si[mile iu]dicium est habendum: sed eadem fuit ratio, sicut tactum est, quare Apostoli non debere[nt] aurum neque argentum, neque pecuniam possidere pro tempore viæ prædictæ: & pro omni [a]lio tempore, quo prædicaturi erant, ergo præceptum, quod ratio iuris obtinet, æqualiter obligabat ipsos pro tempore viæ prædictæ, & pro omni alio tempore, quo prædicaturi erant. Maior est manifesta. Minor auctoritatibus sanctorum Patrum probatur aperte. Nam vna r[ati]o quare Christus noluit Apostolos pro tempore illius viæ possidere prædicta fuit, vt qui do[c]e[re] debebant omnia diuina prouidentia gubernari, ostenderent seipsos nihil de crastino cogitare. Hanc rationem assignat Rabanus super illud Matthæi decimo: *Nolite possidere aurum*, &c. dicens: *Qui diuitias detruncauerat, propemodum necessaria vitæ amputauit, vt Apostoli, doctores veræ religionis, qui docebant diuina prouidentia gubernari, seipsos ostenderent nihil cogitare de crastino*, sed hæc ratio ita respiciebat omnia alia tempora, quibus debebant populis prædicare, sicut tempus viæ prædictæ, ergo æqualiter obligabat eos præceptum præfatum pro tempore viæ prædictæ, & pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant.

Item alia [ra]tio secundum Chrysostomum, quare Apostoli pro via prædicta non debuerunt talia possidere, fuit (sicut allegatum est prius) vt Apostoli per contemptum diuitiarum magni & mirabiles apparerent. (Auctoritatem, quam hic insinuant, quære supra *capitulo nonagesimo quinto*) sed ita debebant Apostoli apparere magni & mirabiles pro aliis temporibus, sicut pro tempore viæ prædictæ, ergo ita debuerunt carere prædictis pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant, sicut pro tempore viæ prædictæ, & sic discurrendo per omnes rationes, quæ pro prædi-

... eum ... signari, constat quod æqualiter debebant m... ... bona pro tempore viæ prædictæ, & pro omn... us aliis temporibus, ... t, ergo præceptum obligabat ipsos, pro aliis temporibus, sicut pro

...nto sic arguunt. Non debuerunt Apostoli aliquam perfectionem semel assumptam, ... vtile esset Apostolis & aliis eandem perfectionem seruare, dimittere, teste Saluatore, qui ... ait: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Hoc etiam ...adet. Nam si talem perfectionem semel assumptam sine communi vtilitate sua & aliorum ...uo tempore dimisissent: non vtique profecissent, sed turpiter defecissent, sed Apostoli ...uerunt deficere, sed magis proficere, ergo perfectionem assumptam, quamdiu vtile esset ... seruare, eandem dimittere minime debuerunt, sed non possidere aurum neque argen... pecuniam propter Deum ad perfectionem noscitur pertinere & non possidere huiusmodi ... Apostolis & aliis non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis tempori... ...us prædicaturi erant, sicut au...oritates sanctorum protestantur aperte de quibus aliquæ ... allegatæ, & nonnullæ inferius adducentur, ergo Apostoli non debuerunt huiusmodi ...re, non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis temporibus, quibus prædicaturi

...into sic arguunt: Non debuerunt Apostoli, qui post Christum erant primi prædicatores ... veritatis, illa perfectione carere, quæ decet communiter prædicatores veritatis eius... quia Apostoli, qui immediate a Christo instructi fuerunt, sicut non debuerunt esse inferiores ...catoribus doctrina, ita non debuerunt esse inferiores vita exemplari, sed prædicatores ...liter euangelicæ veritatis decet omni tempore, quo prædicationis exercent officium: imo ... tempore carere huiusmodi, quo ad dominium & proprietatem propter Deum, ergo ... non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro omni tempore, quo prædicaturi ... populos conuersaturi erant, debebant proprietatem rerum huiusmodi rerum propter Deum ab... ... manifesta. Minor probatur auctoritatibus aperte. Vnde Beda super illud Marci *Præcepit eis, ne quid tollerent*, loquens communiter de prædicatoribus veritatis, ait: *Tanta prædicator debet ... fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus, quamuis non prouideat, tamen sibi eos non deesse certissime ... ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus aliis prouideat æterna.* Item Ambrosius super illud ...cæ: *Nihil tuleritis in via*, loquens de prædicatoribus in communi ait: *Qualis debeat esse, ... euan... ...at regnum Dei, præceptis euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calciamentis, id est ...emporalis adminicula non requirens fidei, quæ tutius putet sibi quæ ea minus requirit magis posse suppe-*

... Glossa super illud Deuteronomii: *Non alligabis os boui trituranti*, ait: *Occupati in doctrina ...unt ... prouidere necessaria.* Item Chrysostomus homel. decim. quint. super Matth. ait: *Ta... virtus, vt non solum luceat, sed & illuc ducat illos, qui sequuntur. Cum enim viderint omnia præ... contemnentes ad futura praparatos, ante omnem sermonem operibus nostris crederent. Quis enim ita ... vi...dens eum qui heri lasciuiebat & ditabatur omnia exutum, famem & inopiam & duram vitam & ... & sanguinem & occisionem & omnia, quæ videntur periculosa, tolerare præparatum. non manifestam ... hinc futurorum demonstrationem? Si autem præsentibus nos implicuerimus & immiscuerimus, qualiter ...edere, quod ad possessionem aliquam festinemus?* Ex his aliisque quam pluribus auctoritatibus ... euidenter, quod communiter prædicatores decet euangelicæ paupertatis non solum au... ...ntum & pecuniam: sed etiam omnia temporalia contemnere propter Deum, & omnino ... carere: licet non omnes ad hoc teneantur inuiti. & ita constat, quod Apostoli pro omni ... quo prædicabant & conuersabantur inter populos, post prædictam perfectionem semel ... huiusmodi minime possidebant, quo ad dominium seu proprietatem.

... sic arguunt: Semel prohibita, quorum quædam pro tempore necessitatis tantummo... esse concessa, pro omni tempore intelliguntur esse prohibita: exceptis illis pro tem... ...tatis, quæ pro necessitate supplenda necessaria dignoscuntur, sed possidere prædicta, sci... ... argentum, pecuniam, sacculum, peram, & huiusmodi, semel fuit prohibitum: & pos... ...uid horum, scilicet aurum, argentum, pecuniam & res alias, quo ad dominium & pro... ...n tempore necessitatis non est necessarium pro necessitate subleuanda, ergo possidere ..., quo ad dominium & proprietatem pro omni tempore erat prohibitum: licet pro causa ... portare huiusmodi & vti eis legatur fuisse conce...um, maior est manifesta: minor pro-

P... auct...itate Christi dicentis Lucæ duodecimo. *Quando misi vos sine sacculo, pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt, nihil. Ipse vero ait illis: Nunc si quis habet sacculum tollat: ... & peram: & qui non habet gladium, vendat tunicam suam & gladium emat.* Ex quibus verbis col... ...quod Christus solummodo pro tempore necessitatis quædam prædicatoribus, quæ ... prius, tunc concessit, quia dicit: *Nunc*, hoc est tempore tantæ persecutionis, quod est necessitatis, *qui habet sacculum, tollat: similiter & peram, &c.* ho..., tollat omnia, quæ pro ...re opportuna noscuntur. Alia igitur, quæ pro tali tempore non erant necessaria, ne qua... ..., sed interdicta (sicut antea) remanserunt. His concordat Beda super prædicta ve-

Hhhhh ba

ba Christi dicens: *Non enim eadem viuendi [illegible] tionis, qui [illegible] tempore d[illegible] ipulis formas. [illegible] sis quidem discipulis ad prædicandum, ut qui [illegible] ent in via, præcepit ordinaus [illegible] icet [illegible] qui euangelium [illegible] nunciant, de euangelio viuant, instante vero mortis articulo, & contra [illegible] gente pastorem & gre[illegible] nis per[illegible] sequente, congruam Christus regulam decreuit permittens vt tollant victui necessaria, donec sopita persecutorum in[illegible] nia tempus euangelizandi redeat, in hoc quoque nobis datur exemplum; [illegible] iusta nonnunquam causa instante [illegible] quadam de nostri rigoris proposito posse sine culpa intermitti.* Ex his verbis habetur euidenter, quod Ch[illegible]us illa, quæ prius interdixerat, tunc solum concessit propter persecutionem instantem, concedendo necessaria tantum, & non alia, possessio autem auri & argenti & pecuniæ quoad dominium & proprietatem nunquam est necessaria, quin sine illa potest necessitas subleuari: ergo, &c. Potest en[illegible]m quis tempore necessitatis alienam pecuniam etiam absque licentia, & multo fortius de licentia portare & tractare, & de ipsa rem emere necessariam, & absque eius dominio & proprietate qui[illegible]n semper emens rem de pecunia aliqua habet eius dominium & proprietatem, sicut enim pote[illegible] quis rem vendere licite, & eius transferre dominium in alium, cum tamen non habet dominium & p[illegible]o prietatem.

Ita potest quis in casu rem aliquam emere de pecunia, cuius non habet dominium & pr[illegible]p[illegible]e tatem. Christus igitur quantum ad omnia, quæ prius interdixerat, solummodo relaxauit ista [illegible] pr[illegible] tempore persecutionis necessaria erant, & ita constat, quod dictum præceptum. *Nolit p[illegible] aurum*, &c. non solum obligabat Apostolos pro omni tempore, quoad hoc, quod non p[illegible]rent huiusmodi, quo ad dominium & proprietatem: sed etiam obligabat eos pro omni te[illegible] p[illegible] extra tempus necessitatis quo ad hoc, quod non portarent pecuniam, & ita prædi[illegible]m præce[illegible] u[illegible] non fuit temporale pro tempore viæ prædictæ solummodo.

Secundo dicunt isti impugnatores istum errare, cum imponit beato August[illegible]o, quod d[illegible] illud non fuisse præceptum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod Cl[illegible]us m[illegible] A postolos ad prædicandum, aliqua eis præcepit, & aliqua permisit, non[illegible]ulla ver[illegible] prædixit [illegible]nim per quæ prædicatio eorum fieret magis credibilis, & per quæ aud[illegible]tores magis prouocar[illegible]tur ad credendum, præcepit Apostolis, vt Apostoli non solum auditores doctrina instruerent, [illegible] iam exemplis allicerent, huiusmodi fuerunt illa, per quæ debebant perfectum mundi contemp[illegible]m ostendere, inter quæ non minimum locum tenet nolle pecuniam, neque portare, neque quo[illegible]d dominium possidere, & ideo omnia quæ ad abdicationem pecuniæ pertinebant, sub præcepto [illegible] debant. Quædam vero Christus permisit Apostolis, illa scil. quæ pro sustentatione e[illegible]rum o[illegible] tuna fuerunt, sicut ab auditoribus sumptus accipere: & illud non præcepit Christus A[illegible] in casu, quando scilicet non possent aliunde necessaria vitæ acquirere. Et de isto l[illegible]ui A[illegible]nus, cum dicit, illud non fuisse eis præceptum, sed permissum, quod expresse Au[illegible] stat, cum in libro *de concordia Euangelistarum* ait: *cum secundum Matthæum Dominus subiecerit [illegible] eum operarius cibo suo. satis ostendit, cur eos possidere hoc, aut afferre noluerit non quod necessaria non [illegible] stentationi huiusmodi vitæ, sed quod sic eos mittebat, vt eis ista deberi determinaret ab his quibus re[illegible] Euangelium prædicabant. Alioqui contra hoc præceptum fecit Apostolus, qui victulum quotidianum de [illegible] nuum suarum transigebat, sed dedisse eis potestatem, in qua fore scirent ista sibi deberi.* Ex quibu[illegible] sten[illegible]ur, quod accipere sumptus ab au[illegible]toribus non erat præceptum Apostolis, q[illegible] Aug.[illegible]stinus *de opere monachorum* explicat manif[illegible]ste di[illegible]ns: *Permisit enim Dominus, sed non iussit [illegible] re necessaria à subditis, vt quisquis vellet, eo vteretur, quod sibi liceret ex Domini institutione, si quis vt [illegible] contra iussum non faceret, sed de suo iure cederet. Potestas tamen est, non iussio Domini, accipere sumptus.* [illegible] his verbis habetur aperte, quod ac[illegible]pere sumptus non fuit præceptum. 4

Possidere tamen pecuniam fuit absolute prohibitum, sicut etiam tollere peram, & sacc[illegible]lu[illegible] fuit prohibitum: quorum vtrumque Gregorius concordans cum Augustino asserit ma[illegible] cens homelia decim. septim. super Euangelia: *Ecce autem qui peram & sacculum portare prohi[illegible]m ptus & alimenta ex ipsa prædicatione concedit.* Ex quibus verbis patet, quod secundum Greg[illegible]t portar[illegible] sacculum & peram fuerit prohibitum: & per consequens multo fortius possi[illegible]m erat p[illegible]ibitum: tamen sumptus accipere non erat præceptum, sed concessum, & ita pa[illegible] hic, quo[illegible] dictum est prius, scil. quod Christus mittens discipulos ad prædicandum al[illegible]q[illegible]t, 5 & quædam concessit, non præcepit. & ita sophistice de falsitate arguit Augustinum i[illegible]ns ei, quod ipsum dixisse minime inuenitur.

Ter[illegible]io isti impugnatores dicunt istum errare, cum asserit, quod præceptum d[illegible] gi[illegible]a duob. discipulis de sacculo & aliis non portandis extitit temporale, datum [illegible]icet [illegible]m modo pro tempore viæ illius: quod ostendunt sic Discipuli septuag. duo, qui post Ap[illegible] 5 rant pri[illegible]i prædicatores euangelicæ veritatis, perfectionem semel assumptam q[illegible]a re, tam pro aliis temporibus, quam pro tempore viæ prædictæ fuit vtile eis & aliis, m[illegible] miserunt quia si dimisissent, apti regno Dei non fuissent, iuxta illud Saluatoris *Nemo m[illegible]tens manum ad aratrum*, &c. *aptus est regno Dei*, sed seruare illa aliis temporibus quæ Ch[illegible] imposuit septuag. duob. discipulis, quando misit eos ad prædicandum, fuit vtile ipsis, & a[illegible]d[illegible]ribus eorundem sicut e[illegible]perioribus colligitur euidenter, ergo præceptum illud non fuit t[illegible] porale [illegible]ummodo pro illa via, sed etiam ipsos pro aliis temporibus, quibus prædicaturi er[illegible]nt, [illegible]bat.

Quarto dicunt eum errare, cum dixit, patere ex dictis suis prioribus, quod aliqui de istis se- ptuaginta duob. multa habuerunt. Hoc enim videtur manifestum falsitatem habere. Nam ipse pro- bat eo modo de Ioseph ab Arimathia, Simone leproso, Lazaro, Maria Magdalena, Martha, & ... quo habuerunt multa, sed nullus istorum fuit de illis 72. vel ... Item non probat, quod ali- ... fuerit de ipsis, ergo non patet, quod aliquis de illis 72. habuit multa, postquam ad præ- ... fuit missus: nec de aliquo illorum in aliqua scriptura autentica potuit reperiri, quod mul- ta ...

... idetur pro illo tempore, quod aliqua fuerit eis habere interdicta) Si dicat, *videtur*, dubitando, ... erte. *Nolite possidere aurum*, &c. Hoc interdixit eis non solum habere aurum & argen- tum & pecuniam, quo ad proprietatem, sed etiam illa portare. Prius enim Christus, dum ser- monem faceret in monte, possessionem auri, argenti, & pecuniæ, sicut aliarum rerum quo ad proprietatem & dominium, interdixit: sed portare huiusmodi, tunc nullatenus interdixit. Pos- sunt enim multi portare pecuniam, cuius non habent dominium & proprietatem, fuit autem ... bile non solum interdicere eis possessionem pecuniæ, quo ad dominium & proprieta- tem, sed etiam portare pecuniam, vt per hoc Christus omnino auditoribus redderet ipsos non ..., quod propter diuitias prædicarent, formam & regulam viuendi etiam operibus o- stendit. ... (*non peram in via*) hic specialiter viam specificat, quia pera nisi in via necessaria non ... *neque calciamenta*) si interdixit eis calciamenta in via, quando magis indigent eis: mul- to magis in domo, quando minus indigerent ipsis (*ne quid tollerent in via.*) Ex hoc non sequi- tur quod extra viam liceret eis tollere illa: quia argumentum à contrario sensu sæpe fallit in ... gia.

... et calciatos sandaliis) Ex hoc patet, quod *sandalia* possunt calciamenta vocari: quia abs- que calciamentis nemo est calciatus, quare verba beati Iohannis Baptistæ *Matthei tertio*, *& Mar- ci primo*, *& Iohannis primo*, de calciamentis & de sandalijs possunt intelligi, quare e illis verbis ... di non potest; quod Christus vsus fuerit talibus calciamentis, quæ communiter calcia- menta vocantur. *Ex quibus verbis videtur, quod pro tempore via prædicta tantum prædicta fuerunt eis interdicta.* Male & sophistice infert, quia non sequitur, pro via prædicta erant eis interdicta: ergo non erant eis pro alio tempore interdicta, quia ex affirmatiua, negatiua illa non sequitur ... affirmatiua exponente potest exclusiua inferri. *Augustinus tamen*, &c. falsum impo- nit ... sicut ostensum est *in libro de concordia Euangelistarum*) hoc ibi minime reperitur. ... et minime recipere sumptus. (*Non fuit præceptum, sicut probatur per exemplum de bea- to Paulo.*) Non autem inuenitur, quod beatus Paulus portauerit vel possederit pecuniam, quo ad dominium seu proprietatem (*quod illud præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo se- cundo, vbi Dominus Apostolis dixit: quando misi vos sine sacculo & pera, num quid defuit vobis?*) Male ar- guit quod illud præceptum fuit temporale: quia Christus non dispensauit cum eis contra di- ctum præceptum, nisi tempore necessitatis. Ex hoc autem non potest concludi, quod fuerit temporale, quia tempore necessitatis multa licent multis: quæ tamen simpliciter sunt eis pro- hibita. Patet exemplo, quod Christus dat de panibus propositionis: quia omnibus præterquam sacerdotibus, erat simpliciter prohibitum comedere panes propositionis: & tamen tempore ne- cessitatis extremæ erat licitum comedere eos, sicut colligitur euidenter *Matthæi duodecimo*, *& Marci secundo*, *& Lucæ sexto*, (*de illis certum est*) de illis septuag. duob. non est certum, licet de a- liquibus sit certum. (*Multi ex discipulis*) alii à 72. erant multa habentes, sicut Ioseph, & alii viri & mu- lieres, qui non erant de 72.

Cap. CIII.

S... aut in consideremus tempus post reuersionem, tunc videtur quod eis habere licuerit præmissa, saltem in com- muni, habuerunt enim Apostoli postquam reuersi fuerunt de prædicatione, panes & pisces, vt patet in mira- culo panum & piscium, quæ facta fuerunt, postquam de prædicatione ad illum redierunt, vt patet Marci se- xto, vbi de Apostolis postquam à prædicatione redierant, dicitur sic: Et conuenientes Apostoli ad illum renunciauerunt illi omnia quæ egerant & docuerant, *scilicet in prædicatione. Ecce quod de prædicatio- ne ... quam missi fuerant, reuersi fuerant, & rationem Domino reddiderant de ea, in eodem capitulo sequitur miraculum quinque panum, & duorum piscium. Vbi Apostoli, eum Dominus dixisset eis: quod darent tur- bæ manducare, dixerunt*; euntes emamus ducentos panes: & dabimus illis manducare. *Lucæ vero no- no dicitur*: Et reuersi Apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerant, *& post sequitur in eodem capi- tulo miraculum prædictum quinque panum, vbi dicitur: quod cum Dominus Apostolis dixisset*, vos date illis manducare, *ille dixit*; non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces nisi forte nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. *Ex quibus patet, quod postquam reuersi sunt a prædicatione, A- postoli habuerunt & panes & pisces & pecuniam, de qua tanta turba, quanta erat, poterant emere cibos. Item quod postquam redierunt de prædicatione, habuerunt pecuniam, patet. Legitur enim* Iohan. quart. *quod Ie- sus sedebat super fontem Iacob, discipuli eius abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent. Sic patet, quod pecuniam habebant, cum emptio mediante pecunia fiat*, Deuteron. primo capitulo, *& tamen tum temporis Apostoli ... a prædicatione fuerant, vt videtur, reuersi, cum in capitulo prææallegato sic discipulis dixerit*: Ego misi vos

metere, quod non laborastis. Alii laborauerunt & vos labores eorum introistis. *Supponit quoque euidenter scriptura Euangelica, ipsos post reuersionem prædictam sacculos, in quibus portabatur pecunia, & plures tunicas habuisse. Legitur enim Lucæ vigesimosecund. Dominum nostrum Iesum Christum Apostolis dixisse*: Qui habet sacculum, tollat: similiter & peram: qui non habet gladium, vendat tunicam suam, & emat gladium. *Et sequitur, quod Apostoli dixerunt ei*: Domine ecce duo gladii hic. *Ex quo patet, quod duos gladios habebant. Petrum quoque legitur* Iohan. decim. octau. *gladium habuisse. Vbi dicitur, quod Simon Petrus habens gladium eduxit eum, & percussit Pontificis seruum: cui Dominus dixit: Mitte gladium tuum in vaginam tuam.*

Postquam responsum est ad quæstionem, qua quæritur, an Apostoli aliquarum rerum habuerunt dominium, iuxta primum & secundum membrum distinctionis secundæ positæ supra capitulo nonagesimo sexto. Hic respondetur ad eandem, iuxta tertium membrum distinctionis eiusdem. Probatur enim hic, quod Apostolis, postquam fuerunt de prædicatione reuersi, licuit habere omnia, quæ eis pro tempore prædicationis præcedentis fuerant interdicta, quod ille vnica ratione tali probare videtur. Apostoli de facto postquam fuerunt de prædicatione reuersi habuerunt multa, quæ eis fuerant antea interdicta, ergo licuit eis habere omnia, quæ eis prius fuerant interdicta. Consequentia patet: quia Apostoli nulla habuerunt illicite, necessario, quod licuerit eis habere plus illa, quam illa, ergo omnia licuit eis habere, quæ prius ipsis fuerant interdicta. Antecedens probat iste per multa exempla. Primo, quia postquam fuerunt de prædicatione reuersi, habuerunt panes, pisces & pecuniam ad emendos cibos pro magna turba hominum, secundo ibi: *Item quod postquam*, &c. specialiter probat, quod habuerunt pecuniam. Tertio ibi; *supponit quod*, probat quod habuerunt sacculos pro pecunia deportanda & plures tunicas. Quarto ibi, *sequitur quod Apostoli*, ostendit quod habuerunt gladios.

Sed isti impugnatores dicunt istum aperte errare, cum asserit, quod Apostoli post reuersionem a prædicatione habuerunt panes, pisces & pecuniam & tunicas & gladios, quo ad dominium & proprietatem, quod enim intelligat hic de modo habendi prædicta, quoad dominium & proprietatem, patet: quia aliter ad propositam quæstionem de Apostolis iuxta tertium modum distinctionis suæ secundæ minime responderet: cum quæstio supradicta explicite quærat de modo habendi res temporales, quo ad dominium & proprietatem. De tali autem modo habendi res loquendo error est differentiæ quod Apostoli habuerunt res quascunque postquam à prædicatione reuersi fuerunt, sicut multipliciter in *capitulo præcedenti*, & in aliis capitulis quam pluribus probatum exstitit, & ideo isti circa istam partem solummodo per literam discurrendo ad instantias respondere conantur, quas in suæ assertionis fulcimentum adducit.

(*Si autem consideremus tempus post reuersionem: tunc videtur quod eis habere licuerit præmissa saltem in communi.*) Intelligendum est, quod intendit ipsis licuisse habere præmissa, & quæcunque alia quoad dominium & proprietatem, & non solum in communi, sed etiam in speciali: quia si non licuisset eis habere præmissa & quæcunque alia tam in speciali, quam etiam in communi, alia lex viuendi fuisset ipsorum Apostolorum & quorundam aliorum discipulorum, quia quibusdam aliis discipulis licuit habere præmissa & quæcunque alia tam in speciali quam etiam in communi. Ipse autem dicit, quod Apostoli non habuerunt aliam legem viuendi, quam quicunque alii discipuli: ergo &c. (*habuerunt enim Apostoli postquam reuersi fuerunt de prædicatione panes & pisces*) quo ad licitam potestatem vtendi & aliqualem dispensationem de concedentium voluntate. Et si quæratur, cuius fuerunt illi panes, quoad dominium & proprietatem? potest dici, quod fuerunt mulierum, quæ, vt legitur *Lucæ octauo*, de facultatibus suis ministrabant eis, vel poterant esse aliorum sequentium Christum, vnde & Andreas, vt legitur *Iohan. sext.* vbi recitatur miraculum panum & piscium, dixit: *Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces*: & ita illi panes & pisces non erant Apostolorum quo ad dominium & proprietatem. Vnde dicunt quidam istorum impugnatorum, esse sciendum quod quædam res, quibus Christus & Apostoli vtebantur, pertinebant ad dominium & proprietatem offerentium, sicut ea quæ in cibo & potu consistunt, propter quod dicit Hieronymus quod Christus cibo vescebatur alieno.

Sicut autem quædam in Veteri Testamento, quæ ad dominium specialiter pertinebant, sicut templum, arca, & quædam alia diuinis vsibus deputata, quæ non ad hominis, sed ad Dei dominium pertinebant, & quodammodo aliter quam aliæ res: quia aliæ res, quæ in nullius bonis erant, occupanti concedebantur, templum autem & quædam alia non concedebantur occupanti, quamuis in nullius hominis bonis essent, & ideo quodammodo specialiter ad Dei dominium pertinebant: sicut dicunt quidam de vestimentis Christi & Apostolorum. Alii dicunt quod vestimenta Christi & Apostolorum pertinebant ad dominium communitatis seu vniuersitatis fidelium (*date eis turba manducare*) hic verbum *dandi* accipitur pro verbo ministrandi vel tradendi, non pro transferre dominium. (*Euntes emamus ducentos panes.*) Dicunt quod Apostoli tunc erant in casu necessitatis, quia erant in deserto, ideo pro vtilitate tantæ turbæ fuisset eis licitum emere panes ad reficiendum turbas: & talis emptio per ipsos poterat fieri: & absque hoc, quod portarent pecuniam quia alius poterat portare eam, & absque hoc quod pecunia esset eorum quo ad dominium seu proprietatem, sicut certa docet experientia.

Sed dicit ille forte, quare non ordinauerunt ipsi, quod alii irent ad emendum panes, ex quo non debebant habere pecuniam nec portare, nec quo ad dominium possidere. Ad

[illegible] facil [illegible] tur, quod ipsi Apostoli voluerunt ire & emere panes de pecunia mulierum mi[illegible]rantium Christo de [illegible] bus suis, vel aliorum sequentium Christum, qui parati erant ad vo[illegible]tatem Christi & aliorum Apostolorum pecuniam suam expendere. *Dabimus illis manduca[illegible]* hic, sic prius, *dare* non accipitur pro [illegible]ansferre dominium, sed pro ministrare cibum. *Non [illegible] plus quam quinque panes & duo pi[illegible]* quo ad potestatem licitam dispensandi de habentium quo ad dominium voluntatem, *& emamus*) de pecunia aliquorum sequentium Christum, qui libenter ad voluntatem nostram suam expendunt pecuniam) *habuerunt panes & pisces & pecuniam de qua tanta turba*, &c.

Verum est, quod habuerunt quo ad licitam potestatem vtendi panibus & piscibus: & etiam quo ad aliqualem potestatem disponendi etiam habuerunt pecuniam, quo ad potestatem [illegible]rrendi ad ipsam durante Domini voluntate pro suis & pauperum indigentiis releuandis: [illegible]emadmodum secundum modum loquendi aliquorum Fratres Minores dicuntur habere pecuniam, quæ deposita est pro eorum necessitatibus subleuandis; cuius tamen pecuniæ non ha[illegible]t dominium seu proprietatem. (*Postquam redierunt de prædicatione, habuerunt pecuniam*) mo[illegible] prædicto: quia pro eorum & aliorum pauperum necessitatibus subleuandis erat pecunia a[illegible]a deposita: quam tamen Apostoli non portabant, nec eius dominium habuerunt. (*Abie[illegible]t in ciuitatem vt cibos emerent*) hoc fuit eis licitum: quia tunc erant in casu necessitatis, cum [illegible]t inter Samaritanos, qui Iudæos ad hospitium minime suscipiebant. Poterant autem eme[illegible] cibos de pecunia aliorum deposita, pro eorum & pauperum necessitatibus, licet eiusdem pe[illegible]niæ non haberent dominium: & quamuis etiam eandem pecuniam non portarent, cum sæ[illegible]e videamus, quod vnus facit contractum emptionis, & alius tradit pecuniam. (*Pecuniam ha[illegible]ant*) sicut Fratres Minores dicuntur nunc à nonnullis habere pecuniam, quæ deposita est pro eorum indigentiis subleuandis, quæ tamen est alterius vel aliorum quo ad dominium seu proprietatem, (*cum emptio mediante pecunia fiat*, non tamen semper pecunia est ementis quo ad dominium seu proprietatem.

Nam sæpe famulus emit res pro domino suo, ipso vel alio tradente pecuniam domini sui. *Sacculos in quibus portabatur pecunia*) licet habuissent sacculos, in quibus portabatur pecunia, non tamen habuissent nec sacculos nec pecuniam, quo ad dominium seu proprietatem: nec tamen legitur saltem extra tempus necessitatis, quod habuerint sacculos tales (*& plures tunicas*) pro necessitate poterant plures tunicas habere. (*Qui habet sacculum*) Hic videtur Christus supponere, quod aliquis eorum habuit sacculum, quod de Iuda potest concedi, cum quo forte Christus dispensauit ad consulendum cupiditati eius. (*Tollat similiter & peram*) hoc fuit dispensatiue dictum pro tempore illo, teste Chrysostomo, qui ibidem ait: *Relaxauit prioris legis rigorem ne grauis & intolerabilis fieret eis vita*, & ita tunc Christus relaxauit prioris legis rigorem, ergo vsque ad [illegible] tempus durauit lex prædicta: quod iste negat, (*vendat tunicam suam & emat gladium.*) Si[illegible]iter intelligi debet ad literam, quod dispensatiue pro illo tempore dicebatur. (*Ecce duo gladii [illegible]*) non dixerunt, habemus duos gladios quo ad dominium & proprietatem (*duos gladios habe[illegible]ante*) potest concedi de aliquo modo habendi, non de modo habendi quo ad dominium seu proprietatem. (*Simon Petrus habens gladium*) non quo ad dominium seu proprietatem, sed quo ad v[illegible]m pro tempore illo, (*gladium suum*) quo ad vsum, non quo ad dominium.

Sed forte dicet aliquis, quod secundum istum modum respondendi nunquam posset probari quod res esset alicuius quo ad dominium seu proprietatem, per hoc quod dicitur esse ipsius vel i[illegible] habere eam, vel per quemcunque alium modum loquendi, nisi vocaliter nomen proprietatis v[illegible] dominii exprimatur: quod videtur absurdum.

Ad hoc dicunt isti, quod ex locutionibus multiplicibus seu ambiguis nude sumptis nunquam potest concludi determinatus sensus: sed quando tales locutiones inueniuntur in scripturis, ex [illegible]is aliis scripturarum oportet sensum extrahere veritatis, & ideo quando inuenitur in scriptur[illegible] diuinis, quod talis res est talis, vel quod talis habuit talem rem, vel aliqua huiusmodi locuti[illegible] [illegible]a reperitur, ex aliis locis scripturæ diuinæ oportet elicere, sub quo sensu debet intel[illegible] [illegible] est in proposito: quod quia ex diuersis auctoritatibus scripturarum colligitur, quod Apostoli postquam fuerunt ad Apostulatum assumpti nullius rei proprietatem & dominium habuerunt: ideo omnes locutiones, quibus asseritur Apostolos postea res aliquas habuisse, de alio modo habendi debent intelligi.

Cap. CIV.

S *I autem quæratur de tempore post mortem Christi, videtur adhuc distinguendum inter tempus ante missionem Spiritus sancti & post missionem ipsius. Si quæratur de tempore ante missionem Spiritus sancti, non legitur quod quo ad præmissa circa eos aliquid fuerit immutatum, sed quod iuxta præceptum Domini nostri dicentis Luca [illegible]:* Vos autem sedete in ciuitate quousque induamini virtute ex alto: *expectauerunt in ciuitate aduentum Spiritus sancti.*

Postquam ille impugnatus prosecutus est secundam distinctionem positam supra *capitulo nonagesimo sexto*, quæ comprehendebat primum membrum primæ distinctionis: Hic prosequitur

 secun-

explicando. Dicunt igitur quod *Matth. 10.* non loquitur de ordinatione Apostolorum: cum de ordinatione ipsorum nulla penitus mentio fiat ibidem. Vnde dicit ibi sic: *Conuocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon*, &c. Et post expressionem nominum Apostolorum, sequitur immediate: *Hos duodecim misit sic præcipiens eis*, &c. In his autem verbis de ordinatione Apostolorum nulla fit mentio: sed magis cum dicit in principio: *Conuocatis duodecim discipulis suis*, eos quasi antonomatice *discipulos* appellando, supponit eos fuisse prius Apostolos ordinatos: & quia Matthæus nomina ipsorum Apostolorum antea nequaquam expresserat: ideo supponens eos fuisse iam Apostolos ordinatos, nomina eorum explicat dicens: *Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc*, &c. Non igitur eos, vt videtur, tunc Apostolos ordinauit: sed eos iam ordinatos Apostolos tunc ad prædicandum transmisit. Vnde videtur, quod ante sermonem, quem fecit Christus in monte, de quo habetur *Matthæi quinto, sexto & septimo.* ipsos Apostolos ordinauit, quod ex Euangelio Lucæ, qui magis explicite ordinationem ipsorum prosequitur, colligitur, vt videtur, aperte. Nam sicut patet *Lucæ sexto.* Christus ipsos ordinauit Apostolos, antequam sermonem faceret, qui in eodem capitulo recitatur. Ibi enim sic legitur: *Factum est autem in illis diebus: Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei: & cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit: Simonem quem cognominauit Petrum*, &c. & sequitur: *Et descendens cum illis stetit in loco campestri: & turba discipulorum eius & multitudo copiosa plebis*, &c. Et post: *Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes quia vestrum est regnum Dei*, &c. Ex his verbis colligitur euidenter, quod ipsos ordinauit Apostolos antequam faceret prædictum sermonem ad turbas, sed sermo qui recitatur *Matt. quinto, sexto & septimo*, vel fuit idem cum sermone qui recitatur *Lucæ sexto capitulo*, vel præcessit illum eadem die, sequebatur tamen ordinationem Apostolorum, quod Glossa Matthæi quinto testatur sic dicens: *Huic rei consentit Lucas ita dicens: factum est autem in illis diebus, Exiit in montem orare: & erat pernoctans in oratione Dei: & cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, sed Lucas dicit post descensum de monte in loco campestri eundem sermonem turbis prædicasse stando: quem Matthæus dicit habitum discipulis in monte sedendo, potuit enim esse, vt in monte duodecim eligeret, quod Matthæus tacet, Lucas dicit, & electis sermonem illum tunc haberet, quod Matthæus dicit, Lucas præterit, & postquam descendit, alterum sermonem illis similem turbis faceret, de quo Matthæus tacet, Lucas dicit. Vel potuit Dominum primo esse cum solis discipulis in eminentia montis, quando ex eis duodecim elegit. Deinde cum eis descendisse in aliquam æqualitatem, quæ tamen in monte esset, & multas capere turbas posset: & ibi stetisse, donec turbæ congregarentur, & post cum sedisset, discipulis propius venisse: & ita illis & cæteris vnum sermonem habuisse, quem dicunt Matthæus & Lucas diuerso narrandi modo, sed eadem veritate rerum.* Ex his verbis datur intelligi, quod siue fuerit idem sermo, siue alius, ordinatio Apostolorum præcessit vtrumque: & ita fuerunt ordinati Apostoli ante sermonem, qui ponitur *Matthæi quinto, sexto & septimo*, quod etiam alia Glossa Matthæi quinto super illud: *accesserunt ad eum discipuli eius*, asserit manifeste dicens: *Quos ibi constituit duodecim.* Item alia Glossa idem ait: *Apostolos præeminentius abducit, vt à monte primi montis suscipiant pacem populo.* Ex his patet, quod Apostoli ordinati fuerunt ante sermonem, qui recitatur *Matthæi quinto, sexto & septimo*, eadem tamen die.

Sed forte dicet aliquis, quod tunc Matthæus non fuit Apostolus, quia ipse postea fuit electus, sicut patet *Matthæi octauo.*

Ad hoc respondet Glossa super illud Matth. octau. *Vidit hominem sedentem in thelonio*, dicens: *Hinc probabilius videtur, quod præmissa memorat, cum duodecim elegerit ante sermonem*, licet ergo vocatio Matthæi post sermonem istum narretur, tamen in re præcessit sermonem eundem. (*Nec cum ipsos Apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse aliam vitam quam prius habuerant.*) Dicunt isti, quod vel tunc vel ante, aliam vitam eis indixit, sicut ex præcedentibus colligitur manifeste (*sed potestatem eis aliquam tribuisse*) non legitur, quod Saluator ante dederit præceptum Apostolis miracula faciendi, quam indixit eis aliam vitam: nec inuenitur explicitum in euangelio, quod tunc, quando Christus ordinauit Apostolos, ipsis dederit potestatem miracula faciendi: quia quamuis *Marci tertio* sic legitur: *Et fecit vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare: & dedit illis potestatem curandi infirmos, & eiiciendi dæmonia*: tamen ibi minime explicatur, quod quando elegit eos in Apostolos, ipsis prædictam contulit potestatem: & tamen potuit esse, quod quando ordinauit eos Apostolos, & vt eis aliam vitam indiceret & potestatem tribueret miracula faciendi, (*cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matthæi decimo sic dixisse.*) Hic dicunt istum dupliciter deficere. Primo quia *Matthæi decimo* de ordinatione Apostolorum nulla fit mentio, secundo quod errat asserens Christum dixisse verba quæ sequuntur, scilicet *& conuocatis discipulis suis*, &c. Illa enim non fuerunt verba Christi, sed Matthæi Euangelistæ. (*Dedit illis potestatem spirituum immundorum*) quamuis tunc dederit, tamen potuit esse quod prius dedisset, vnde & Marci tam 3. quam 6. narratur quod dedit illis talem potestatem (*vt deiicerent*) textus habet, *vt eiicerent.*

Cap. CII.

S*I vero consideretur tempus, quo missi fuerunt ad prædicandum, videtur pro illo tempore, quod aliqua fuerint eis habere interdicta. Legitur enim Matth. 10. quod istos duodecim Apostolos misit præcipiens eis dicens*: Nolite possi-

[illegible]dere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via: neque duas [illegible]cas, neque calciamenta, neque virgam. *Marci vero sexto legitur sic dixisse:* Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos: & præcepit eis ne quid tollerent in via nisi virgam tantum: non peram n[e]que in zona æs: sed calciatos sandaliis & ne induerentur duabus tunicis. *Lucæ vero nono legitur [illegible]isse* Misit illos (*scilicet duodecim Apostolos*) prædicare regnum Dei & sanare infirmos, & ait ad [e]os: Nihil tuleritis in via neque virgam: neque peram: neque panem: neque pecuniam: neque [illegible] tunicas habeatis. *Ex quibus verbis videtur, quod pro tempore viæ prædictæ tantum prædicta eis fue[ru]nt interdicta. Augustinus tamen dicit expresse libro de concordia Euangelistarum, quod illud non fuit præ[cept]um, sed potestas data recipiendi necessaria ab eis, quibus euangelium prædicabant: quam seruare Apo[stolis] licuit, vel etiam non seruare, alias autem Apostolus Paulus transgressor præcepti huius extitisset: quia [nunquam] ab illis, quibus prædicabat, non recipiebat necessaria, sed illa vel recipiebat ab aliis vel ea suis ma[nibus] acquirebat, sicut patet prima ad Corinth. non. ad Philippens. quart. ad Thessalonicens. 4. & Actuum vi[ges]im. vbi dicitur:* Argentum autem & aurum aut vestimenta nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quo[niam] ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. *Præterea quod [illud] præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo secundo, vbi Dominus Apostolis dixit:* Quan[do misi] vos sine pera & sacculo: nunquid aliquid defuit vobis? *Et præterea discipulis 72. quando misit eos [dixit]:* Nolite portare sacculum, *in quo pecunia consueuit portari:* neque peram, *in qua consueuerunt ali[men]a portari:* neque calciamenta: *& tamen de illis certum est, quod multi ex discipulis erant multa habentes, [pr]æter ex prædictis.*

P[o]stquam in parte præcedenti iste respondit ad quæstionem propositam de Apostolis iuxta [pri]mum membrum secundæ distinctionis: Hic respondet ad eam iuxta secundum membrum distin[ction]is eiusdem, ostendens primo, quod Apostolis pro tempore, quo ad prædicandum mitteban[tur], aliqua temporalia interdicta fuerunt. Quod tribus auctoritatibus probat. Secundo ibi: *Ex [quib]us videtur,* concludit, quod talia eis interdicta non fuerunt, nisi pro tempore viæ prædictæ tan[tum]modo. Tertio ibi: *Augustinus respondet,* quod Augustinus vult, quod illud non fuit præceptum [Ap]ostolis. Quarto ibi: *Præterea quod illud,* probat, quod illud fuit temporale præceptum, scilicet pro tempore viæ prædictæ tantum modo, quod primo probat auctoritate Christi. Secundo ibi: *Præterea discipulis 72.* Probat idem per simile de 70. discipulis, quibus erat datum à Christo præceptum consimile: & tamen respectu eorum fuit præceptum temporale, ergo & respectu Apostolorum præceptum extitit temporale.

Sed isti impugnatores dicunt, quod in verbis præmissis quadrupliciter errat. Primo cum di[ci]t, præceptum de non possidendo aurum, &c. fuisse temporale pro tempore viæ prædictæ tantummodo. Secundo cum imponit beato Augustino, quod dicat illud non fuisse præceptum. Tertio [cu]m dicit, quod præceptum datum septuagint. de non portando sacculum, & aliis non portandis [fui]t temporale. Quarto cum asserit aliquos de illis multa habuisse, quo ad dominium & proprietatẽ. [Qu]od primum sit erroneum reputandum, multipliciter probare conantur. Primo sic: qui perfectio[ne]m aliquam pro omni tempore profitetur, pro omni tempore ad eandem perfectionem noscitur [obli]gatus, sed beatus Petrus, & eadem ratione alii Apostoli paupertatem, quæ est carentia auri & [argen]ti, & aliarum diuitiarum, profitebatur pro omni tempore, ergo ad talem perfectionem te[nebatur] omni tempore obligatus. Ex quo sequitur, quod illud Domini præceptum: *Nolite possidere [auru]m, &c.* non extitit temporale obligans solummodo pro via prædicta. Maior est manifesta, mi[nor] [illegible] ostenditur, per beatum Augustinum, qui in libro de Mirabilibus sacræ Scripturæ [illegible] *in excusatione eleemosynæ & paupertatis professione, Petrus paralytico ait: Surge & ambula, illud magistri [illegible] seruans: Nolite possidere aurum neque argentum.* Ex his verbis euidenter colligitur, quod Pe[trus] [illegible] [profe]ssus fuerat paupertatem: & quod tunc prædictum Domini præceptum seruabat, ergo il[lud] [præce]ptum non extitit temporale modo prædicto. Secundo sic: Præceptum negatiuum nul[lum tem]pus specificans obligat pro omni tempore, quo illud expedit obseruari, sed prædictum præ[ceptum] [e]st n[e]g[ati]uum, nullum tempus specificans, cum sine temporis specificatione dicatur: *No[lite possi]dere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris,* & expediebat Apostolis & etiam aliis [illud obse]ruare, non solum pro tempore viæ prædictæ: sed etiam pro aliis temporibus, ergo pro [ali]is temporibus obligabat.

[Nunc] restat probare, quod non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis temporibus expediebat Apostolis & aliis seruare prædictum præceptum. Hoc autem expresse asserit Chrysostomus, qui super illud Matth. *Nolite possidere aurum, &c.* ait: *Multa per hoc vnum commendabat. Primum quidem non suspectos faciens Apostolos. Secundo autem ab omni eos eruens sollicitudine, vt vacationem omnem sermoni tribuant. Tertio docens eos suam virtutem. Hoc nempe eis & postea dixit: Nunquid aliquid de[fuit] vobis, quando misi vos nudos & discalceatos?* Ex his verbis patet, quod Apostolis & auditoribus eo[run]dem expediebat, quod Apostoli aurum & argentum ac pecuniam minime possidebant aliis [temp]oribus, quam tempore viæ prædictæ: quia per illud præceptum, sicut dicit Chrysostomus, non [suspect]i fiebant, & ab omni sollicitudine eruti erant, vt prædicationi vacarent, ac etiam Christi [vir]tutem cognoscebant, sed ita aliis temporibus, sicut tempore viæ prædictæ, expediebat A[postolis] & aliis, vt fierent non suspecti, ab omni sollicitudine eruerentur, & vt prædicationi vacarent, & Christi virtutem cognoscerent, ergo ita pro aliis temporibus, sicut pro

via

via prædicta, dictum præceptum Apostolos obligabat. Sed forte dicet ille, quod dictum præceptum tempus viæ prædictæ spectat: tum quia ibi antedictum præceptum habetur: *hos duodecim misit*, & tum quia ibidem subiungitur; *non peram in via neque duas tunicas*, &c. tum quia Marc. 6. datur ibi idem præceptum, vbi tamen specificatur tempus viæ prædictæ, cum dicitur, *& præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, non panem, neque in Zonas æs*: tum quia Lucæ 9. vbi de eodem præcepto fit mentio, Christus viam specificat supradictam, vnde dixit Christus ad Apostolos: *Nihil tuleritis in via neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam. Pecuniam* autem, aurum & argentum videtur intelligi. Sed ad ista tripliciter respondetur, primo quia, sicut sæpe vnus Euangelista aliquid dicit, quod alius tacet: ita quandoque vnus dicit idem & alius, sed alio modo: & tunc cum illi modo non repugnent, illud debet vtroque modo intelligi, & ideo esto, vt vnus Euangelista vel plures specificet vel specificent viam prædictam in dicto præcepto de non possidendo auro & argento & pecunia: non propter hoc potest concludi, quod non debeat absolute pro omni tempore expediente intelligi. Ex quo vnus Euangelista idem sine omni specificatione temporis ponit præceptum: cum ista duo, scilic. non possidere pecuniam pro via prædicta & non possidere pecuniam neque pro ista via neque pro alio tempore, nullam repugnantiam inter se noscantur habere, quare cum Matthæus recitet absolute sine omni specificatione viæ vel temporis memoratum præceptum absolute pro omni tempore debet intelligi. Secundo respondetur, quod ex hoc quod præceptum datur de non possidendo auro & argento, &c. pro via prædicta, intelligitur idem præceptum etiam pro aliis temporibus esse datum: quia vbi est eadem ratio, vel fortior, debet esse idem ius, sed eadem est ratio dicti præcepti pro illo tempore illius viæ, & pro aliis temporibus quibus erant Apostoli prædicaturi, ergo illud præceptum datum fuit eis non solum pro via prædicta, sed etiam pro aliis temporibus.

Tertio respondetur, quod licet Christus miserit tunc Apostolos ad prædicandum: tamen in præcipiendo eis non possidere aurum neque argentum, neque pecuniam, secundum nullum Euangelistam tempus illius viæ specificauit: sed absolute præcepit eis, quod in via non ferrent pecuniam, intendens quod quandocunque irent ad prædicandum, non tollerent pecuniam, vnde Matthæus non dicit: Non peram in hac via, qua nunc ituri estis: sed absolute dixit: *non peram in via*, nec Marcus dixit: Ne quid tollerent in illa via, qua tunc ituri erant: sed absolute dixit: *Ne quid tollerent in via*, &c. neque Lucas dixit: Nihil tuleritis in hac via, qua nunc ituri estis: sed absolute dixit: *Nihil tuleritis in via*.

Et ita dictum præceptum Christi de omni via, qua ituri erant ad prædicandum debet intelligi, si autem non debebant possidere aurum, &c. in via: multo fortius nec extra viam, scilicet ante terminum viæ, nec in termino viæ, secundum quod arguit Chrysostomus super illud: *Nolite possidere*, &c. dicens: *Intende qualiter eos omnibus denudans omnia eis dedit, permittens in domibus eorum, quos docent, manere & nihil habentes introire. Si autem in aliena patria existentes, & apud ignotos abeuntes nihil aliud oportet petere quotidiano cibo: multo magis domi manentes.* Ex quibus verbis habetur aperte, quod secundum Chrysostomum, si non debebant inter ignotos possidere pecuniam: multo magis nec domi inter notus, & eadem ratione postquam inter ignotos manere inciperent, non deberent pecuniam possidere.

Quare sequitur manifeste, quod nec pro via aliqua, nec in termino viæ debebant pecuniam possidere, quando carere pecunia fuit expediens, & ita manifeste patet, quod stat ratio supradicta, scilicet quod illud præceptum Christi fuit datum Apostolis pro omni tempore, quo expediebat Apostolis dictum præceptum seruare: & non pro tempore viæ prædictæ solummodo.

Tertio sic arguunt: Vbi est eadem ratio, debet esse idem ius: quia de similibus simile iudicium est habendum: sed eadem fuit ratio, sicut tactum est, quare Apostoli non deberent aurum neque argentum, neque pecuniam possidere pro tempore viæ prædictæ: & pro omni alio tempore, quo prædicaturi erant, ergo præceptum, quod ratio iuris obtinet, æqualiter obligabat ipsos pro tempore viæ prædictæ, & pro omni alio tempore, quo prædicaturi erant. Maior est manifesta. Minor auctoritatibus sanctorum Patrum probatur aperte. Nam vna ratio, quare Christus noluit Apostolos pro tempore illius viæ possidere prædicta fuit, vt qui docere debebant omnia diuina prouidentia gubernari, ostenderent seipsos nihil de crastino cogitare. Hanc rationem assignat Rabanus super illud Matthæi decimo: *Nolite possidere aurum*, &c. dicens: *Qui diuitias detruncauerat, propemodum necessaria vitæ amputauit, vt Apostoli, doctores veræ religionis, qui docebant diuina prouidentia gubernari, seipsos ostenderent nihil cogitare de crastino*, sed hæc ratio ita respiciebat omnia alia tempora, quibus debebant populis prædicare, sicut tempus viæ prædictæ, ergo æqualiter obligabat eos præceptum præfatum pro tempore viæ prædictæ, & pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant.

Item alia ratio secundum Chrysostomum, quare Apostoli pro via prædicta non debuerunt talia possidere, fuit (sicut allegatum est prius) vt Apostoli per contemptum diuitiarum magni & mirabiles apparerent. (Auctoritatem, quam hic insinuant, quære supra *capitulo nonagesimo quinto*) sed ita debebant Apostoli apparere magni & mirabiles pro aliis temporibus, sicut pro tempore viæ prædictæ, ergo ita debuerunt carere prædictis pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant, sicut pro tempore viæ prædictæ, & sic discurrendo per omnes rationes, quæ pro

prædi-

[illegible] dignari, constat quod æqualiter deb[illegible] osad [illegible] a pro tempore viæ prædictæ, & pro [illegible] bus, [illegible] prædicaturi erant, ergo præceptum obligabat ipsos, pro aliis temporibus, [illegible] pro

[illegible] uarto sic arguunt. Non debuerunt Apostoli aliquam perfectionem semel assumptam, [illegible] vtile esset Apostolis & aliis eandem perfectionem seruare, dimittere, teste Saluatore qui [illegible] o ait: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Hoc etiam ra[illegible] adet. Nam si talem perfectionem semel assumptam sine communi vtilitate sua & aliorum [illegible] o tempore dimisissent, non vtique profecissent, sed turpiter defecissent, sed Apostoli [illegible] debuerunt deficere, sed magis proficere, ergo perfectionem assumptam, quamdiu vtile esset [illegible] liis seruare, eandem di[illegible] ttere minime debuerunt, sed non possidere aurum neque argen[illegible] neque pecuniam propter Deum ad perfectionem noscitur pertinere & non possidere huius[illegible] erat vtile Apostolis & aliis non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis tempori[illegible] bus prædicaturi erant, sicut auctoritates sanctorum protestantur aperte, de quibus aliquæ [illegible] e[illegible] tius allegatæ, & nonnullæ inferius adducentur, ergo Apostoli non debuerunt huiusmodi [illegible] c[illegible] non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis temporibus, quibus prædicaturi [illegible]

[illegible] uinto sic arguunt: Non debuerunt Apostoli, qui post Christum erant primi prædicatores [illegible] æ [illegible] tatis, illa perfectione carere, quæ decet communiter prædicatores veritatis eius[illegible] [illegible] Apostoli, qui immediate a Christo instructi fuerunt, sicut non debuerunt esse inferiores [illegible] atoribus doctrina, ita non debuerunt esse inferiores vitæ exemplari, sed prædicatores [illegible] u[illegible] icæ veritatis decet omni tempore, quo prædicationis exercent officium: imo [illegible] tempore carere huiusmodi, quo ad dominium & proprietatem propter Deum, ergo [illegible] n[illegible] n solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro omni tempore, quo prædicaturi [illegible] nuersaturi erant, debebant proprietatem huiusmodi rerum propter Deum ab[illegible] Ma[illegible] or [illegible] nanifesta. Minor probatur auctoritatibus aperte. Vnde Beda super illud Marci [illegible] *Præcepit eis, ne quid tollerent*, loquens communiter de prædicatoribus veritatis, ait: *Tanta præ[illegible] atori debet e[illegible] fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus, quamuis non prouideat, tamen sibi eos non deesse cer[illegible] [illegible] tat, ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus aliis prouideat æterna.* Item Ambrosius su[illegible] illud Lucæ. [illegible] *tuleritis in via*, loquens de prædicatoribus in communi ait: *Qualis debeat esse, euangeli[illegible] at regnum Dei, præcepta euangelica designatur, vt sine virga, sine pera, sine calciamentis, id est [illegible] s[illegible] temporalis adminicula non requirens fides, quæ tutum putet sibi quo ea minus requirit magis posse suppe-*

[illegible] tem Glossa super illud Deuteronomii: *Non alligabitis os boui trituranti*, ait: *Occupati in doctri[illegible] n[illegible] nt [illegible] prouidere necessaria.* Item Chrysostomus homel. decim. quint. super Matth. ait: *Ta[illegible] mi[illegible] virtus, vt non solum luceat, sed & illuc ducat illos, qui sequuntur. Cum enim viderint omnia præ[illegible] contemnentes ad futura præparatos, ante omnem sermonem operibus nostris crederent. Quis enim ita [illegible] vt videns eum qui heri lasciuiebat & ditabatur omnia exutum, famem & inopiam & duram vitam & [illegible] la[illegible] sanguinem & occisionem & omnia, quæ videntur periculosa, tolerare præparatum: non manifestam [illegible] hinc futurorum demonstrationem? Si autem præsentibus nos implicuerimus & immiscuerimus, qualiter [illegible] edere, quod ad possessionem aliquam festinemus?* Ex his aliisque quam pluribus auctoritatibus [illegible] uidenter, quod communiter prædicatores decet euangelicæ paupertatis non solum au[illegible] entum & pecuniam: sed etiam omnia temporalia contemnere propter Deum, & omnium [illegible] ate carere: licet non omnes ad hoc teneantur inuiti, & ita constat, quod Apostoli pro omni [illegible], quo prædicabant & conuersabantur inter populos, post prædictam perfectionem semel [illegible] h[illegible] iusmodi minime possidebant, quo ad dominium seu proprietatem.

[illegible] ic arguunt: Semel prohibita, quorum quædam pro tempore necessitatis tantummo[illegible] e concessa, pro omni tempore intelliguntur esse prohibita: exemptis illis pro tem[illegible] tatis, quæ pro necessitate supplenda necessaria dignoscuntur, sed possidere prædicta, sci[illegible] a[illegible] gentum, pecuniam, sacculum, peram, & huiusmodi, semel fuit prohibitum. & pos[illegible] id horum, scilicet aurum, argentum, pecuniam & res alias, quo ad dominium & pro[illegible] n tempore necessitatis non est necessarium pro necessitate subleuanda, ergo possidere [illegible] quo ad dominium & proprietatem pro omni tempore erat prohibitum: licet pro causa [illegible] portare huiusmodi & vti eis legatur fuisse concessum, maior est manifesta: minor pro[illegible] at[illegible]

[illegible] itate Christi dicentis Lucæ duodecimo. *Quando misi vos sine sacculo, pera & calcia[illegible] nun[illegible] aliquid defuit vobis? at illi dixerunt, nihil. Ipse vero ait illis: Nunc si quis habet sacculum tollat: [illegible] peram: & qui non habet gladium, vendat tunicam suam & gladium emat.* Ex quibus verbis col[illegible] euid[illegible] , quod Christus solummodo pro tempore necessitatis quædam prædicatoribus, quę [illegible] prius, tunc concessit, quia dixit: *Nunc*, hoc est tempore ta[illegible] æ persecutionis, quod est [illegible] ecessitatis, *qui habet sacculum, tollat: similiter & peram, &c.* ho[illegible] , tollat omnia, quæ pro [illegible] opportuna noscuntur. Alia igitur, quæ pro tali tempore non erant necessaria, nequa[illegible] [illegible] sed interdi[illegible] tantea) remanserunt. His concordat Beda super prædicta ver-

bo Christi dicens: *Non enim eadem viuendi regula per[secut]ionis, qua [pac]is tempore dis[ci]p[ulos] [for]mat. [Mis]sis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via, præcepit ordinans scilicet, vt qui euangelium nunciant, de euangelio viuant, instante vero mortis articulo, & contra illa gente pastorem & gre[g]em persequente, congruam Christus regulam decreuit permittens vt tollant victui necessaria, donec sopita persecutionum in[sa]nia tempus euangelizandi redeat, in hoc quoque nobis datur exemplum; vt iusta nonnunquam causa instante, quædam de nostri rigoris proposito possit sine culpa intermitti.* Ex his verbis habetur euidenter, quod Christus illa, quæ prius interdixerat, tunc solum concessit propter persecutionem instantem, concedendo necessaria tantum, & non alia, possessio autem auri & argenti & pecuniæ quoad dominium & proprietatem nunquam est necessaria, quin sine illa potest necessitas subleuari: ergo, &c. Potest enim quis tempore necessitatis alienam pecuniam etiam absque licentia, & multo fortius de licentia portare & tractare, & de ipsa rem emere necessariam, & absque eius dominio & proprietate: quia [no]n semper emens rem de pecunia aliqua habet eius dominium & proprietatem, sicut enim potest quis rem vendere licite, & eius transferre dominium in alium, cum tamen non habet dominium & proprietatem.

Ita potest quis in casu rem aliquam emere de pecunia, cuius non habet dominium & proprietatem. Christus igitur quantum ad omnia, quæ prius interdixerat, solummodo relaxauit illa, quæ pro tempore persecutionis necessaria erant, & ita constat, quod dictum præceptum. *Nolite po[ssi]de[r]e aurum,* &c. non solum obligabat Apostolos pro omni tempore, quoad hoc, quod non po[ssid]erent huiusmodi, quoad dominium & proprietatem: sed etiam obligabat eos pro omni tempore extra tempus necessitatis quo ad hoc, quod non portarent pecuniam, & ita prædictum præceptum non fuit temporale pro tempore viæ prædictæ solummodo.

Secundo dicunt isti impugnatores istum errare, cum imponit beato Augustino, quod dicat illud non fuisse præceptum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod Christus mittens Apostolos ad prædicandum, aliqua eis præcepit, & aliqua permisit, nonnulla vero prædixit. Illa enim per quæ prædicatio eorum fieret magis credibilis, & per quæ auditores magis prouocarentur ad credendum, præcepit Apostolis, vt Apostoli non solum auditores doctrina instruerent, sed etiam exemplis allicerent, huiusmodi fuerunt illa, per quæ debebant perfectum mundi contemptum ostendere, inter quæ non minimum locum tenet nolle pecuniam, neque portare neque quo ad dominium possidere, & ideo omnia quæ ad abdicationem pecuniæ pertinebant, sub præcepto cadebant. Quædam vero Christus permisit Apostolis, illa scil. quæ pro sustentatione eorum opportuna fuerunt, sicut ab auditoribus sumptus accipere: & illud non præcepit Christus Apostolis in casu, quando scilicet non possent aliunde necessaria vitæ acquirere. Et de isto [lo]quitur Au[gusti]nus, cum dicit, illud non fuisse eis præceptum, sed permissum, quod expresse Augustinus manifestat, cum in libro *de concordia Euangelistarum* ait: *cum secundum Matthæum Dominus subiecerit: Dignus enim operarius cibo suo, satis ostendit, cur eos possidere hæc, aut afferre noluerit: non quod necessaria non [es]sent sustentationi huiusmodi vitæ, sed quod sic eos mittebat, vt eis ista deberi determinaret ab his, quibus credentibus Euangelium prædicabant. Alioquin contra hoc præceptum [fec]it Apostolus, qui victum quotidianum de labore manuum suarum transigebat, sed dedisse eis potestatem, in qua fore scirent ista sibi deberi.* Ex quibus verbis [o]stenditur, quod [acc]ipere sumptus ab auditoribus non erat præceptum Apostolis, quod etiam idem Augustinus *de opere monachorum* explicat manifeste dicens: *Permisit enim Dominus, sed non iussit accipere necessaria à subditis, vt quisquis vellet, eo vteretur, quod sibi liceret ex Domini institutione, si quis vti nollet contra iussum non faceret, sed de suo iure cederet. Potestas tamen est, non iussio Domini, accipere sumptus.* Ex his verbis habetur aperte quod accipere sumptus non fuit præceptum.

Possidere tamen pecuniam fuit absolute prohibitum, sicut etiam tollere peram, & sacculum fuit prohibitum: quorum vtrumque Gregorius concordans cum Augustino asserit manifeste, dicens homelia decim. septim. super Euangelia: *Ecce autem qui peram & sacculum portare prohibuit, sumptus & alimenta ex ipsa prædicatione concedit.* Ex quibus verbis patet, quod secundum Gregorium licet portare sacculum & peram fuerit prohibitum: & per consequens multo fortius possidere pecuniam erat prohibitum: tamen sumptus accipere non erat præceptum; sed concessum, & ita patet aperte hic, quod dictum est prius, scil. quod Christus mittens discipulos ad prædicandum aliqua præcepit, & quædam concessit, non præcepit: & ita sophistice de falsitate arguit Augustinum imponens ei, quod ipsum dixisse minime inuenitur.

Tertio isti impugnatores dicunt istum errare, cum asserit, quod præceptum datum septuaginta duob. discipulis de sacculo & alijs non portandis extitit temporale datum [t]antummodo pro tempore viæ illius: quod ostendunt sic Discipuli septuaginta duo, qui post Apostolos erant primi prædicatores euangelicæ veritatis, perfectionem semel assumptam, quam eos seruare, tam pro alijs temporibus, quam pro tempore viæ prædictæ fuit vtile eis & alijs, minime dimiserunt quia si dimisissent, apti regno Dei non fuissent, iuxta illud Saluatoris: *Nemo mittens manum ad aratrum* &c. *aptus est regno Dei,* sed seruare illa alijs temporibus, quæ Christus imposuit septuag. duob. discipulis, quando misit eos ad prædicandum, fuit vtile ipsis, & auditoribus eorundem: sicut ex superioribus colligitur euidenter, ergo præceptum illud non fuit temporale solummodo pro illa via, sed etiam ipsos pro alijs temporibus, quibus prædicaturi erant, [obliga]bat.

Qui-

Quattro dicunt cum etrare, cum dixit, patere ex di[illegible] suis prioribus, quod aliqui de istis [illegible] duob. multa habuerunt. Hoc enim videtur manif[illegible] falsitatem habere. Nam ipse pro[illegible] tummodo de Ioseph ab Arimathia, Simone leproso, Lazaro, Maria Magdalena, Martha, & [illegible] quod habuerunt multa, sed nullus istorum fuit de illis 72. vel saltem non probat quod ali[illegible] istorum fuerit de ipsis, ergo non patet, quod aliquis de illis 72. habuit multa, postquam ad præ[illegible] fuit missus: nec de aliquo illorum in aliqua scriptura autentica potuit reperiri, quod mul[illegible]

Videtur pro illo tempore, quod aliqua fuerit eis habere interdicta.) Si dicat, *videtur*, dubitando [illegible] certe. *Nolite possidere aurum, &c.*) Hoc interdixit eis non solum habere aurum & argen[illegible] pecuniam, quo ad proprietatem, sed etiam illa portare. Prius enim Christus, dum ter[illegible] aceret in monte, poss[illegible]ionem auri, argenti, & pecuniæ, sicut aliarum rerum, quo ad [illegible]tatem & dominium, in[illegible]dixit: sed portare huiusmodi, tunc nullatenus interdixit. Pol[illegible] enim multi portare pecuniam, cuius non habent dominium & proprietatem, fuit autem [illegible]abile non solum interdicere eis possessionem pecuniæ, quo ad dominium & proprieta[illegible] [illegible]d etiam portare pecuniam, vt per hoc Christus omnino auditoribus redderet ipsos non [illegible]os, quod propter diuitias prædicarent, formam & regulam viuendi etiam operibus o[illegible] do (*non peram in via*) hic specialiter viam specificat, quia pera nisi in via necessaria non [illegible] *neque calciamenta*) si interdixit eis calciamenta in via, quando magis indigent eis: mul[illegible] in domo, quando minus indigerent ipsis (*ne quid tollerent in via.*) Ex hoc non sequi[illegible] quod e[illegible]a viam liceret eis tollere illa: quia argumentum à contrario sensu sæpe fallit in [illegible]g a.

Sed calciatos sandaliis) Ex hoc patet, quod *sandalia* possunt calciamenta vocari: quia abs[illegible] calciamentis nemo est calciatus, quare verba beati Iohannis Baptistæ *Matthæi tertio, & Marci primo, & Iohannis primo*, de calciamentis & de sandaliis possunt intelligi, quare ex illis verbis [illegible]lud non potest; quod Christus vsus fuerit talibus calciamentis, quæ communiter calcia[illegible]enta vocantur. *Ex quibus verbis videtur, quod pro tempore via prædicta tantum prædicta fuerunt eis [inter]dicta.*) Male & sophistice infert, quia non sequitur, pro via prædicta erant eis interdicta: [illegible] non erant eis pro alio tempore interdicta, quia ex affirmatiua, negatiua illa non sequitur: [illegible] nec ex a[illegible]atiua expone ite potest exclusiua inferri. (*Augustinus tamen, &c.* falsum impo[illegible] Augu[illegible]no, [illegible] ostensum est (*in libro de concordia Euangelistarum*) hoc ibi minime reperitur. [illegible]) [illegible]icet [illegible]nim recipere sumptus. (*Non fuit præceptum, sicut probatur per exemplum de beato Paulo.*) Non autem inueuitur, quod beatus Paulus portauerit vel possederit pecuniam, quo [illegible] dominium seu proprietatem (*quod illud præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo se[cun]do, vbi Dominus Apostolis dixit: quando misi vos sine sacculo & pera num quid defuit vobis?*) Male ar[illegible], quod illud præceptum fuit temporale: quia Christus non dispensauit cum eis contra di[illegible] præceptum, n[illegible] tempore necessitatis. Ex hoc autem non potest concludi, quod fuerit [illegible]ale, quia tempore necessitatis multa licent multis: quæ tamen simpliciter sunt eis pro[illegible]. Patet exemplo, quod Christus dat de panibus propositionis. quia omnibus præterquam [sacer]dotibus, erat simpliciter prohibitum comedere panes propositionis: & tamen tempore ne[cessitatis] extremæ erat licitum comedere eos, sicut colligitur euidenter *Matthæi duodecimo, & [Marci se]cundo, & Lucæ sexto*, (*de illis certum est*) de illis septuag. duob. non est certum, licet de a[illegible] [illegible]rum. (*Multi ex discipulis*) alii à 72. erant multa habentes, sicut Ioseph, & alii viri & mu[lieres] qui non erant de 72.

CAP. CIII.

[S]i *autem consideremus tempus post reuersionem, tunc videtur quod eis habere licuerit præmissa, saltem in communi habuerunt enim Apostoli postquam reuersi fuerunt de prædicatione, panes & pisces, vt patet in miraculo panum & piscium, quæ facta fuerunt, postquam de prædicatione ad illum redierunt, vt patet Marci sexto, vbi de Apostolis postquam à prædicatione redierant, dicitur sic*: Et conuenientes Apostoli ad illum [nu]nciauerunt illi omnia quæ egerant & docuerant, *sicut et in prædicatione. Ecce quod de prædicatio[ne] quam missi fuerant, reuersi fuerant, & rationem Domino reddiderant de ea, in eodem capitulo sequitur miraculum [illegible] quinque panum, & duorum piscium. Vbi Apostoli, cum Dominus dixisset eis: quod darent turbæ man[ducare], dixerunt*; euntes emamus ducentos panes: & dabimus illis manducare. *Luca vero nono dicitur*: Et reuersi Apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerant, *& post sequitur in eodem capitulo miraculum prædictum quinque panum, vbi dicitur: quod cum Dominus Apostolis dixisset*, vos date illis manducare, [illegible] *ille dixit*; non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus [et] emamus in [om]nem hanc turbam escas. *Ex quibus patet, quod postquam reuersi sunt à prædicatione, Apostoli habuerunt & panes & pisces & pecuniam, de qua tanta turba, quanta erat, poterant emere cibos. Item [po]stquam redierunt de prædicatione, habuerunt pecuniam, patet. Legitur enim* Iohan. quart. *quod Iesus sedebat super fontem Iacob, discipuli eius abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent. Sic patet, quod pecuniam habebant, cum emptio me[di]ante pecunia fiat*, Deuteron. primo capitulo, *& tamen tunc temporis Apostoli de prædicatione fuerant, vt videtur reuersi, cum in capitulo præællegato sic discipulis dixerit*: Ego misi vos

[illegible] ur, quod ipsi Apostoli vo[illegible] ire & emere panes de pecunia [illegible] mi[illegible] Christi de facu[illegible] suis, vel aliorum sequentium Christum, qui patierant ad vo[illegible] Domini & aliorum Apostolorum pecuniam suam expendere. *Dabimus illis manduca[illegible]* hic, sit prius, *dare* non accipitur pro [illegible] ansferre dominium, sed pro ministrare cibum. *Non [illegible] plus quam quinque panes & duo pi[illegible]* quo ad potestatem licitam dispensandi de habentium [illegible] ad dominium voluntatem, (*& emamus*) de pecunia aliquorum sequentium Christum, qui [illegible] nter ad voluntatem nostram suam expendunt pecuniam) *habuerunt panes & pisces & pecuniam, de qua tanta turba*, &c.

Verum est, quod habuerunt quo ad licitam potestatem vtendi panibus & piscibus: & etiam quo ad aliqualem potestatem disponendi etiam habuerunt pecuniam, quo ad potestatem [illegible] ttendi ad ipsam durante Domini voluntate pro suis & pauperum indigentiis releuandis: quemadmodum secundum modum loquendi aliquorum Fratres Minores dicuntur habere pe[illegible] niam, quæ deposita est pro eorum necessitatibus sublcuandis; cuius tamen pecuniæ non ha[illegible] t dominium seu proprietatem. (*Postquam redierunt de prædicatione, habuerunt pecuniam*) mo[illegible] prædicto: quia pro eorum & aliorum pauperum necessitatibus sublcuandis erat pecunia a[illegible] deposita t quam tamen Apostoli non portabant, nec eius dominium habuerunt. (*Abie[illegible] t in ciuitatem vt cibos emerent*) hoc fuit eis licitum: quia tunc erant in casu necessitatis, cum [illegible] ter Samaritanos, qui Iudæos ad hospitium minime suscipiebant. Poterant autem eme[illegible] s de pecunia aliorum deposita, pro eorum & pauperum necessitatibus, licet eiusdem pe[illegible] non haberent dominium: & quamuis etiam eandem pecuniam non portarent, cum [illegible] deamus, quod vnus facit contractum emptionis, & alius tradit pecuniam. (*Pecuniam ha[illegible]*) sicut Fratres Minores dicuntur nunc à nonnullis habere pecuniam, quæ deposita est pro [illegible] rum indigentiis subleuandis, quæ tamen est alterius vel aliorum quo ad dominium seu proprietatem, (*cum emptio mediante pecunia fiat*, non tamen semper pecunia est ementis quo ad dominium seu proprietatem.

Nam sæpe famulus emit res pro domino suo, ipso vel alio tradente pecuniam domini sui. (*Sacculos in quibus portabatur pecunia*) licet habuissent sacculos, in quibus portabatur pecunia, non tamen habuissent nec sacculos nec pecuniam, quo ad dominium seu proprietatem: nec tamen legitur saltem extra tempus necessitatis, quod habuerint sacculos tales (*& plures tunicas*) pro necessitate poterant plures tunicas habere. (*Qui habet sacculum*) Hic videtur Christus supponere, quod aliquis eorum habuit sacculum, quod de Iuda potest concedi, cum quo forte Christus dispensauit ad consulendum cupiditati eius. (*Tollat similiter & peram*) hoc fuit dispensatiue dictum pro tempore illo, teste Chrysostomo, qui ibidem ait: *Relaxauit prioris legis rigorem ne grauis & intolerabilis fieret eis vita*, & ita tunc Christus relaxauit prioris legis rigorem, ergo vsque ad [illegible] empus durauit lex prædicta: quod iste negat, (*vendat tunicam suam & emat gladium.*) Si[illegible] ter intelligi debet ad literam, quod dispensatiue pro illo tempore dicebatur. (*Ecce duo gladii [illegible]*) on dixerunt, habemus duos gladios quo ad dominium & proprietatem (*duos gladios habe[illegible]*) potest concedi de aliquo modo habendi, non de modo habendi quo ad dominium seu pro[illegible] tatem. (*Simon Petrus habens gladium*) non quo ad dominium seu proprietatem, sed quo ad vsum pro tempore illo, (*gladium tuum*) quo ad vsum, non quo ad dominium.

Sed forte dicet aliquis, quod secundum istum modum respondendi nunquam posset proba[illegible] quod res esset alicuius quo ad dominium seu proprietatem, per hoc quod dicitur esse ipsius vel ipse habere eam, vel per quemcunque alium modum loquendi, nisi vocaliter nomen proprietatis vel dominii exprimatur: quod videtur absurdum.

Ad hoc dicunt isti, quod ex locutionibus multiplicibus seu ambiguis nude sumptis nunquam potest concludi determinatus sensus: sed quando tales locutiones inueniuntur in scriptu[illegible] x [illegible] is aliis scripturarum oportet sensum extrahere veritatis, & ideo quando inuenitur in scri[illegible] pt[illegible] is diuinis, quod talis res est talis, vel quod talis habuit talem rem, vel aliqua huiusmodi locu[illegible] mbi[illegible] reperitur, ex aliis locis scripturæ diuinæ oportet elicere, sub quo sensu debet intel[illegible] ic est in proposito: quod quia ex diuersis auctoritatibus scripturarum colligitur, quod Apostoli postquam fuerunt ad Apostolatum assumpti nullius rei proprietatem & dominium habuerunt: ideo omnes locutiones, quibus asseritur Apostolos postea res aliquas habuisse, de alio modo habendi debent intelligi.

Cap. CIV.

Si autem quæratur de tempore post mortem Christi, videtur adhuc distinguendum inter tempus ante missionem Spiritus sancti & post missionem ipsius. Si quæratur de tempore ante missionem Spiritus sancti, non legitur quod quo ad præmissa circa eos aliquid fuerit immutatum, sed quod iuxta præceptum Domini nostri dicentis Luca [illegible]. Vos autem sedete in ciuitate quousque induamini virtute ex alto: *expectauerunt in ciuitate aduentum Spiritus sancti.*

Postquam ille impugnatus prosecutus est secundam distinctionem positam supra *capitulo nonagesimo sexto*, quæ comprehendebat primum membrum primæ distinctionis: Hic prosequitur

 secun-

secundum membrum eiusdem distinctionis primæ, ipsum primo distinguens, scilicet in tempus ante Spiritus sancti missionem, & in tempus post missionem Spiritus sancti. Secundo ibi, *Si quaratur*, prosequitur primum membrum illius distinctionis, dicens, quod pro illo tempore nihil fuit quantum ad temporalia circa Apostolos immutatum. Tertio in parte immediate sequenti ibi *Si autem quaratur*, prosequitur secundum membrum distinctionis hic positæ.

Circa istam partem isti impugnatores nihil reputant improbandum, nisi inquantum innuit præmissa in aliis capitulis præcedentibus esse tenenda: & simul cum hoc asserit, quod nihil fuerit immutatum circa eos, quoad temporalia habenda vel non habenda, quod sub uno intellectu non videtur omnino certum, si enim intelligat, quod eodem modo se per omnia habuerunt ad temporalia toto tempore ante missionem Spiritus sancti, quo se habuerunt tempore passionis Christi. non videtur esse manifestum. Nam sicut tempus pacis post passionem rediit, ita cessare videtur dispensatio, quæ facta fuit tempore passionis, si autem intelligat, quod nihil fuit immutatum circa eos quoad temporalia, quando eodem modo se haberent quo ad temporalia, sicut se habuerant tempore passionis vel tempore præcedenti, isti ipsum non reputant arguendum, nisi cointelligendo quod licuit eis temporalia, quoad dominium & proprietatem habere.

(*Non legitur quod quo ad præmissa circa eos aliquid fuerit immutatum*) hoc potest habere duplicem intellectum, sicut dictum est.

Cap. CV.

Si autem quæratur de tempore post missionem Spiritus sancti, videtur adhuc distinguendum inter illos, qui ex Iudæis conuersi fuerunt in primitiua ecclesia Hierosolymitana, & inter gentiles. Quo ad conuersos ex Iudæis videtur, quod Apostoli & discipuli Christi ex vna parte, & illi qui postea ad prædicationem Petri & miracula fuerunt conuersi, omnia quæ habebant sibi inuicem communicauerunt: ita quod nullus ipsorum proprium sibi retinuerit, sed communia fuerunt effecta, & intelligo quod quo ad dominium illa fuerunt communicata, vt probatur Act. 2. & Actuum 4. vt superius est ostensum.

Hic prosequitur secundum membrum prædictæ diuisionis, & diuiditur in duas partes: quia primo ostendit, quod Apostoli & quidam alii post missionem Spiritus sancti habebant omnia communia quoad dominium. Secundo ostendit, quod gentiles post conuersionem non habebant omnia communia, secunda ibi, *quantum autem ad conuersos.* Prima diuiditur in duas: quia primo ponit suam assertionem: secundo pertractat assertionem contrariam appellantis in parte immediate sequenti: *Et quia ille.* Primo ergo distinguit inter Iudæos conuersos ex Iudæis & inter gentiles, secundo ibi, *Quo ad conuersos,* dicit quod omnia fuerunt communia, quoad dominium Iudæis conuersis & Apostolis & aliis discipulis.

Dicunt isti impugnatores, quod de ista materia tractatum est *sup. c. 4. & 5. & 6 & 7. & 9.* ideo hic amplius non insistunt: discurrunt tamen per literam.

Apostoli & discipuli Christi ex parte vna, & illi, qui postea ad prædicationem Petri, & miracula fuerunt conuersi omnia, quæ habebant sibi inuicem communicauerunt) Hoc potest concedi, quantum ad aliquem modum communicandi, vt per omnia: scilicet secundum ordinationem superiorum indigentiis omnium succurreretur (*Ita quod nullus ipsorum proprium sibi retinuerit*) ista negatiua est absolute concedenda. (*& intelligo quod quo ad dominium illa fuerunt communicata*) hoc dicunt isti omnino esse falsum de dominio pleno & libero (*vt probatur Actuum secundo & quarto.*) Istud per dictum istius *supra capitulo octuagesimo octauo* facile posset repelli, quia *Actuum secundo & quarto* nulla fit mentio, imo etiam de iure vtendi seu consumendi, vtendi. donandi, & ex ipsis rebus alia acquirendi, non fit mentio in capitulis supradictis, & ita per ista capitula Actuum Apostolorum non probatur dictum istius, nisi sophistice.

Cap. CVI.

Et quia ille hæreticus dicit, quod ista quæstio intelligitur de turba discipulorum, inter quos erant omnia communia, quæ habebant, non de Apostolis, qui nihil habebant in temporalibus nec in communi, nec in proprio: nisi tantum in rebus vsu consumptibilibus simplicem vsum facti. Dicimus quod hoc dicendo Apostolos à credentium numero euidenter excludit. Dicitur enim Actuum secundo, quod omnes qui credebant, erant pariter & habebant communia omnia. Si ergo omnibus credentibus erant omnia communia, sequitur quod si Apostolis non erant communia, quod credentes non erant; quod est falsum, imo sicut ipsi inter credentes principaliores erant, sic, eis omnia communia principaliter existebant. Vnde sicut principalioribus pecunia agrorum & domorum venditorum ante pedes Apostolorum ponebantur, vt legitur Actuum quarto. *& hoc expresse probatur per epistolam Clementis recitatam pro parte* duodecim. quæstion. prim. capitul. Dilectissimis, *in qua beatus Clemens scribens condiscipulis suis Hierosolymis habitantibus cum beato Iacobo coepiscopo suo, sic dicit:* Apostoli eorumque discipuli vna nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt. Vt enim bene nostis, erat multitudinis eorum cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum aut nostrum de his, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed omnia nobis erant communia. *Vbi satis clare monstratur, quod Apostoli, & eorum discipuli illa quæ habebant, communicarerunt*

tunt

[illegible] *udeam conuersi Hierosolymis: & econtra. Vnde Hieronymus etiam talem fuisse ecclesiam [illegible] primam [illegible] christum, qualem nunc monachi etiam imitantur & cupiunt, vt nil cuiquam sit proprium nullus inter [illegible] diues, nullus pauper, patrimonium diuidatur: orationi vacetur & psalmis: doctrinæ quoque & continentia in-[illegible]tur. Lucas manifeste refert, cum dicit*, quotquot erant possessores agrorum aut domorum &c. *Ex-[pre]sse quoque innuit & supponit, quod ante istam communionem habere poterant Apostoli & discipuli eorum ali-[qua] in proprio seu communi.*

Hic pertractat assertionem contrariam assertioni appellantis, dicentis secundum istum: quod [illegible] non erant Apostolis communia. Et primo recitat eam. Secundo ipsam reprobare conatur ibi [illegible] *quod hoc dicendo.* Reprobat autem primo ducendo ad hoc inconueniens, quod scilicet Apo-[stoli] [illegible] a numero credentium excludendi. Secundo ibi: *imo sicut ipsi*, probat quod Apostolis e-[rant] principaliter omnia illa communia: quia ipsi erant inter omnes principaliores. Tertio ibi. *Et [illegible] expresse*, ostendit idem auctoritate beati Clementis. Quarto ibi: *Vnde Hieronymus*, probat idem [auctoritate] beati Hieronymi, vltimo ibi: *Expresse quoque*, asserit, quod ante illam communionem [Aposto]li & discipuli eorum aliqua habuerunt in proprio vel in communi.

Sed isti impugnatores dicunt hic primo: quod ille impugnator appellanti falsum imponit. Se-[cundo] conantur ostendere, quod intentum suum sufficienter minime probat. Tertio manifestant, [illegible] positam quæstionem secundum intentionem quærentium non respondet. Quod au-[tem] [illegible] appellanti falsum imponat, ex verbis appellantis declarare nituntur. Ad cuius intentum [illegible] sciendum, quod appellans non negat, imo concedit expresse, quod illa, de quibus [illegible] 2. & 4. fit mentio, fuerunt communia Apostolis, sicut iste sibi imponit: sed dicit & asse-[rit] [illegible] non erant propria collegio Apostolorum, & ita neque in speciali, neque in com-[muni] [illegible] communitate scilicet speciali Apostoli habebant aliquid proprium: & illo modo [illegible] dominium cuiuscunque rei pro tunc, neque in speciali, neque in communi. [illegible] res erat propria alicui Apostolo neque etiam speciali collegio Apostolorum: [illegible] aliqua fuerant communia Apostolis & aliis: sed non erant propria Apostolo-[rum], & quod [illegible] fuerit intentio appellantis, ex verbis ipsius patenter habetur, quæ sunt hæc: *Nec ho-[illegible] quod in Actibus Apostolorum dicitur, quod erant illis omnia communia quia sicut ibidem pa-[t]et, [illegible] de communitate generali & vniuersali credentium, & non de speciali communitate, sicut collegio A-postolorum* &c. Residua verba, quibus prædicta declarat, quære supra *cap. 85.* Ex his habetur aperte, quod ille appellans concedit, quod illa erant communia Apostolis & aliis. Sed tunc diceret iste, quod [illegible] hoc Apostoli habuissent dominium & proprietatem aliquarum rerum in communi: li-[illegible] dominium commune non esset proprium collegio Apostolorum: & per consequens non [illegible] rebus, quibus vtebantur, simplicem facti vsum, & eadem ratione Fratres Minores non [illegible] rebus, quibus vtuntur, simplicem facti vsum. Alioqui esset eorum paupertas altior & [illegible] Apostolorum paupertate. Ad istud à diuersis diuersimode respondetur. Dicunt enim qui-[dam, qu]od nec Apostoli, nec quicunque alii credentes habuerunt in illis bonis communibus domi-[nium] & pro[prie]tatem, quia nulli eorum etiam nomine communitatis licebat pro illis communi-[illegible] litigare, fuerunt tamen aliquo modo illius communitatis: quia deputata fuerunt ad [susten]tandum omnes de communitate illa: in quibus tamen illi nullum ius habebant, quemadmo-[dum] [illegible] aliqua deputantur ad vsum Fratrum Minorum, in quibus tamen nullũ ius habent, sed in [illegible] [ess]entia: quod illa, quæ deputantur ad vsum Fratrum Minorum sunt Romanæ ecclesiæ, [illegible] eorum seu concedentium quo ad dominium seu proprietatem. Illa autẽ, quæ deputata fue-[runt ad su]stentandos Apostolos, & alios fideles credentes, pertinebant specialiter ad dominiũ Dei, [sicut tem]plum & quædã alia in veteri testamento, & ideo nec pro derelictis habebantur, nec occu-[pantibus c]edebantur: & secundum istos tam Apostoli quam alii credentes habuerunt in illis rebus [simplicem] facti vsum, erant tamen communia Apostolis & aliis: quia omnes habebant licitam pote-[statem] [illegible] se de bonis illis: sed ordinatio illorũ erat, qui habebant illa bona diuidere Alii di[cunt], [quod il]la bona erant communia Apostolis & aliis quo ad aliquale dominium, quo aliquis nomine [commu]nitatis poterat habere potestatem pro eis in iudicio litigandi, & tunc Apostoli habe-[bant] [illegible] sum facti in huiusmodi rebus propter carentiam omnis iuris in eis, quod esset pro-[prium] [illegible] Apostolo vel toti collegio Apostolorum, non propter carentiam omnis iuris [illegible] is eorum collegio speciali etiam aliis: quemadmodum dicunt de Fratribus Minoribus, [quod] [illegible] habere in rebus, quibus vtuntur, simplicem facti vsum propter carentiam omnis [illegible] sibi vel eorum collegio, non propter carentiam omnis iuris communis sibi & aliis [illegible] vniuersis: quia illi iuri communi toti vniuersitati fidelium non est licitum alicui h-[illegible], & illud ius commune dicunt omnes fideles habere in bonis ecclesiæ, quæ da-[illegible] [co]mmuni vtilitate omnium Christianorum, vt scilicet quibuscunque Christianis in [illegible] per [illegible] ecclesiæ succurratur: dispensatio tamen bonorum illorum ad succurrendum in-[digenti]bus [illegible] um prælatis ecclesiæ est commissa: quibus etiam datum est tale ius in eis, quod [illegible] [disp]ensationem prædictam & res easdem possunt in iudicio defendere, ac etiam vendicare, [illegible] ius abdicant Fratres Minores, & non primum, secundum istos. Alii dicunt, quod bona communia, de quibus fit mentio *Actor. 2. & 4.* erant communia Apostolis quo ad potestatem, secundum ordinationem illorum, ad quos distributio pertinebat de ipsis

suas indigentias releuandi: sed quoad aliquale dominium, quo poterant defendi [illegible] dicari, erant communia solummodo credentibus illis, qui abdicationem omnis dominii, sicut Apostoli, nequaquam vouerant; & ita secundum istos Apostoli nullum dominium, nec etiam aliquod ius, quo valerent in iudicio litigare, habuerunt in prædictis bonis: sed habebant in eis simplicem facti vsum per carentiam omnis iuris, quo valerent in iudicio litigare, sic etiam dicunt de Fratribus Minoribus, quod renunciauerunt omni iuri communi sibi & quibuscunque aliis, quo valeant in iudicio litigare nomine cuiuscunque communitatis.

Secundo dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus intentum suum sufficienter minime probat. Ad cuius intellectum dicunt esse sciendum, quod ipse intendit probare, quod Apostoli habuerunt verum dominium proprium sibi & aliis in bonis illis. Et quamuis hoc videatur prima facie appellanti minime obuiare, nisi intelligatur de dominio pleno & libero: tamen dicunt, quod rationes suæ hoc non concludunt: & hoc de omnibus probant vnico modo sic. Rationes, quibus arguetur à magis communi ad minus commune, sine distributione peccant per fallaciam consequentis. Aliqua autem esse communia aliquibus est magis commune quam esse communia quo ad dominium, cum igitur rationes suæ solummodo probant, quod bona illa erant communia Apostolis & aliis: si ex conclusione probata velit inferre, quod erant communia quo ad dominium, committet fallaciam consequentis. Respondendo igitur ad omnes rationes concedunt, quod illa erant communia Apostolis & aliis: sed ex hoc non sequitur, quod erant communia quo ad dominium. Nam etsi conclusio esset vera, tamen in forma arguendi esset fallacia consequentis, specialius vero de eisdem rationibus patebit super literam.

Tertio isti manifestare nituntur, quod ille ad propositam quæstionem secundum intentionem quærentium non respondet. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod non est intellectus quæstionis, an Apostoli per vnam horam vel per vnam diem post missionem Spiritus sancti habuerunt rerum dominium: sed an Apostoli toto tempore post missionem Spiritus sancti habuerunt temporalium rerum dominium & quale. Secundum istum autem illa communio, de qua fit mentio *Actor. 2. & 3.* non durauit per vnam diem. Nam non est probabile, quod tota ista communitas per totam vnam diem naturalem integram abstinuerit ab omni cibo & potu. Prima ergo die naturali, qua cœpit dicta communio, aliqua comederunt & biberunt, ergo eadem die aliqua distributio communium extitit facta eis, sed secundum istum post distributionem factam quilibet fuit Dominus & proprietarius portionis sibi assignatæ, ergo prima die cessauit illa communio secundum istum. Ipse autem non respondet ad propositam quæstionem, nisi pro tempore, quo omnia fuerunt communia, ergo non respondet ad propositam quæstionem, nisi pro vna hora, vel saltem nisi pro vna die integra naturali, & ita nec pro tempore præcedenti illam communionem sequenti missionem sancti Spiritus: nec pro toto tempore sequenti diem illam, in quo secundum istum fuit dicta communio, respondet ad propositam quæstionem. Verum quia licet hic non respondeat ad quæstionem propositam, pro toto tempore sequenti diem illam, in qua secundum eum fuit dicta communio: quia tamen ex dictis suis hic & alibi in multis locis præcedentibus intentio sua quantum ad quæstionem prædictam pro toto tempore sequenti diem illam, in quo facta fuit dicta communio, patenter apparet: ideo isti impugnatores ipsum aliqualiter prosequuntur dicentes, quod intendit asserere, quod Apostoli toto tempore sequenti diem illam, in qua secundum istum fuit facta dicta communio, habuerunt rerum temporalium proprietatem & dominium in speciali: ita quod quilibet eorum vere fuit proprietarius, & Dominus temporalium rerum. Istam autem opinionem isti impugnatores, quantum ad duo satagunt reprobare. Primo enim ostendunt, quod dicta communio non solum vna die, sed tempore multo durauit. Ex quo concludunt istum errare, cum prius dixit, quod quilibet post distributionem factam fuit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Secundo ostendunt, quod Apostoli toto tempore post missionem Spiritus sancti caruerunt omni proprietate & dominio temporalium rerum, saltem quod esset alicui Apostolo proprium vel etiam toti collegio Apostolorum, licet prius etiam caruerint tali dominio. Primum, scilicet quod illa communio, de qua *Actuum 2. & 4.* fit mentio, non durauerit vna hora, vel vna die tantummodo, declarare nituntur, licet, vt dicunt, ex his quæ dicta sunt supra *capitulo 9.* pateat euidenter. Declarant autem sic: religiones monachorum ad imitationem communitatis illorum credentium, de quibus fit in Actibus mentio, sunt institutæ, sed communio bonorum temporalium, quæ est inter monachos, non durat vna die tantum modo, ergo nec illa communio durauit tantum modo vna die. Secundum, scilicet quod Apostoli toto tempore post missionem Spiritus sancti caruerint dominio & proprietate omnium temporalium, dicunt ex supra dictis aperte patere, & tamen hic aliquæ rationes eorum ad idem inferentur.

Est autem prima ratio talis. Apostoli toto tempore postquam fuerunt a Christo sufficienter instructi, illud, quantum ad contemptum temporalium, seruauerunt quod erat eis melius, & aliis vtilius, sed proprietatem omnium temporalium abdicare omni tempore fuit Apostolis melius, & proximis suis vtilius, ergo omni tempore postquam adhæserunt toto corde doctrinæ Christi, talem abdicationem proprietatis omnium seruauerunt. Maior est manifesta: quia aliter Apostoli fuissent de numero illorum, de quibus dicitur Matth. 7. *Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto* &c. Minor auctoritatibus sanctorum aperte probatur. Ait enim A[illegible]bros. in libro

... de officia. *Officium omne aut medium aut perf... Non homicidium fac... non ... media sunt officia, quibus aliquid deest, ideo sequitur: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, ... pauperibus & sequere me. Hoc est igitur perfectum officium, quod ... vocant quo corriguntur omnia quæ alios poterant lapsus habere.* Ex quibus verbis patet, quod vendere omnia & dare pauperibus, quod sine abdicatione proprietatis omnium fieri nequit. & sequi Christum, est officium, ... omnia corriguntur, & per consequens est melius, quod Augustinus in libro *de bono coniugali*, ... ea praesse dicens: *Bonum erat, quod faciebant ... qui de substantia sua Christo, & eius discipulis ministra... sed melius ... qui omnem substantiam dimiserunt, vt Christum Dominum expeditiores sequerentur.* His ... ordat Bernardus super illud Matth. *Ecce nos reliquimus omnia*, qui ait: *optime & non ad insipientiam ... tibi. Nam & mundus transit, & concupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam ab eis relinqui.* ... iisque quampluribus habetur aperte, quod melius est proprietatem omnium abdicare, ... aliorum dominium retinere, ergo & Apostoli talem abdicationem vsque ad finem vitæ suæ ... uerunt.

Secunda ratio est hæc. Apostoli vsque ad finem vitæ suæ Apostolicum fastigium nullatenus ... sed omnium abdicare dominium & proprietatem est Apostolicum fastigium, ergo Apo... ...m abdicationem vsque ad finem vitæ præsentis minime dimiserunt. Maior est euidens, ... Apostoli Apostolicum dimisissent fastigium, non fuissent Apostoli appellandi, nec profecis... ... defecissent. Minor euidenter habetur per auctoritates Hieronymi ad Demetria... *supra 9. c.* allegatas.

Tertia ratio est hæc. Apostoli, qui vsque ad finem vitæ suæ debuerunt prædicare euangelicam ...rem, nullatenus debuerunt verbo vel facto innuere, quod causa lucri, non causa hominum ... caret, sed si habuissent proprietatem auri vel argenti aut aliarum rerum temporalium, innu... ... facto, quod causa lucri, non hominum prædicassent, teste Rabano, qui super illud Matth. *... possidere aurum* &c. ait: *Conuenienter hæc præcepit euangelizatoribus veritatis, quibus ante dixerat: ... gratis date. Si enim sic prædicant, vt pretium non accipiant, superflua est auri & argenti num... Nam si habuissent aurum vel argentum, viderentur non causa hominum sed causa lucri prædica...*, ergo Apostoli neque aurum neque argentum: & eadem ratione neque proprietatem quarumcunque rerum debuerunt habere vsq; ad finem vitæ suæ.

Quarta ratio est hæc. Apostoli vsque ad finem vitæ suæ paupertatem euangelicam seruauerunt: alioquin mittentes manum ad aratrum retro aspexissent, sed paupertas euangelica abdicationem proprietatis omnium rerum includit, vt *supra c. 22.* est ostensum, ergo talem abdicationem vsq; ... finem vitæ suæ Apostoli seruauerunt.

Quinta ratio est hæc, illi, qui vsque ad finem vitæ suæ nulla superflua quæsierunt, vsque ad finem vitæ suæ proprietatem rerum temporalium minime habuerunt: quia proprietas temporalium ... inter superflua computanda, sicut ostensum est prius, sed Apostoli vsque ad finem vitæ suæ nulla ...na quæsierunt, teste Beda, qui super illud Marci 6. *præcepit eis, ne quid tollerent* &c. Ait: *ita A... loquebatur, vt securi non possiderent neque portarent hæc vitæ necessaria, nec magna, nec minima, ideo po... virgam: ostendens à fidelibus omnia deberi ministris suis nulla superflua quærentibus.* Ex quibus verbis ..., quod ministri Christi nulla quærere debuerunt superflua, quod potissime de Apostolis ha... ...tatem, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ nulla superflua quæsierunt, ergo proprieta... ...poralium vsq; ad finem vitæ suæ minime habuerunt. Sed forte dicet aliquis, quod secun... hane rationem nullus vnquam fuit perfectus minister Christi, qui habuit temporalium pro...tem. Ad hoc dicunt isti, quod habere proprietatem temporalium tantummodo amore ... pro vtilitate proximorum non reddit aliquem imperfectum. Vnde etiam reges aliqui, qui ... pro bono communi ad honorem Dei proprietatem regnorum & dominium tenu... hoc nullatenus imperfecti fuerunt. Sed de Apostolis nulla causa apparet, quare debue... ...poralium proprietatem habere: & multæ rationes cogentes patent, quare expediens fuit ... proprietatem relinquere, ergo ipsi minime perfectissimi ministri Christi fuissent, ... proprietatem temporalium habuissent.

Sexta ratio est hæc. Apostoli vsque ad finem vitæ suæ perfectionis consilium seruauerunt: ... contrario, quare debuerunt perfectionis consilium non seruare, sed omnia abdicare ... & proprietatem & solis necessariis contentari, est perfectionis consilium, te... ..., qui ait: *habetur in euangelio & perfectionis consilium & remedium infirmitatis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: hæc perfectio est: si quidem filius hominis, vbi caput reclinaret, non habebat. ... & Iohannes nec aurum nec argentum erat. Paulus simplici victu vestituque contentus hæc ... labore manuum acquirebat: sed non omnes capiunt verbum hoc, sicut nec consilium castitatis.* Ex his ... datur intelligi, quod consilium perfectionis est solum necessariis contentari, ergo Apostoli ... ad finem vitæ suæ, ex quo perfectionis consilium seruauerunt, solum necessariis contenti fue... & per consequens vsque ad finem vitæ suæ abdicationem proprietatis omnium seruaue...

Septimo sic, illam perfectionem vsq; ad finem vitæ suæ Apostoli seruauerunt, quam existentes ... peregrini tenuerunt, sed Apostoli in ... toto orbe peregrini præceptum de non possidendis

dis pecuniã, calciamenti & huiusmodi, & eadem ratione [illegible] de [illegible] anda proprietate omnium tenuerunt, teste Hieronymo ad Hieremiam, qui ait *Apostoli toto orbe peregrini non as in [illegible], non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus*, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ abdicationem proprietatis omnium possederunt.

Octauo sic, Qui sine ratione cogente abdicat omnium temporalium proprietatem propter Deum, non est perfectus. Hoc ex verbis Rabani super illud Euangelii: *Si vis perfectus esse* &c. colligitur euidenter, ait enim: *in potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti: tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias & Saphira, sed totum: & sic præparare sibi Christum in regno cœlorum: nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi Saluatorem sequatur.* Ex his habetur aperte, quod qui vult esse perfectus, debet proprietatem omnium abdicare, quod debet intelligi, nisi habeat rationem mouentem, quare sibi aut aliis vel propter honorem Dei aut vtilitatem communem vel aliam rationem sufficientem non expedit proprietatem omnium abdicare: sicut in multis diuitibus regibus & aliis tam in veteri quam in nouo testamento apparuit. Sed Apostoli fuerunt perfecti, & nulla ratio cogens mouit eos ad non abdicandum omnium proprietatem, ergo proprietatem omnium abdicarunt.

Sed forte dicet aliquis, quod ratio cogens poterat eos mouere ad retinendum aliquam aliquarum rerum proprietatem scilicet propter eleemosynas faciendas, & bona temporalia pro bono communi vtiliter dispensanda.

Sed ratio hæc non concludit: quia circa orationem & prædicationem euangelii fuerunt vtilius occupati, propter quod etiam absque dominio & proprietate bona communia renuerunt dispensare, vt habetur *Actor. 6.* vbi conuocata multitudine discipulorum dixerunt Apostoli: *Non est æquum derelinquere nos verbum Dei, & ministrare mensis, considerate ergo Fratres, viros ex vobis boni testimonii septem plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus, nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus.* Ex his verbis datur intelligi, quod Apostoli etiam circa communia dispensanda occupari nolebant, & ita nulla poterant ratione vrgenti moueri ad proprietatem temporalium retinendam.

Nono sic: Apostoli statum tutissimum respectu temporalium elegerunt, sed status nec amantium nec habentium quo ad dominium temporalia tutissimus est, & tutior aliis statibus, teste Rabano super illud Euangelii: *Si vis perfectus esse*, qui ait: *inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla distantia est. Multi enim habent & non amant, multi non habentes amant. Item alii habent & amant: Alii nec habere nec amare se diuitias seculi gaudent, quorum tutior status est cum Apostolo dicentium: Nobis crucifixus est mundus, & nos mundo.* Ex quibus verbis patet, quod nec habere nec amare diuitias & eadem ratione nec habere quo ad proprietatem, nec amare quæcunque temporalia est status tutissimus, ergo illum statum Apostoli elegerunt: & ita nulla temporalia habuerunt, quod debet intelligi quantum ad dominium seu proprietatem.

Decimo sic: Qui ad finem vitæ suæ minimi extiterunt, vsque ad finem vitæ suæ nihil penitus habuerunt quo ad dominium seu proprietatem, hoc ex Glossa super illud Matth. *qui potum dederit vni ex minimis istis* &c. euidenter colligitur, ait enim: *minimi sunt, qui nihil penitus habent in hoc mundo:* quod debet intelligi quod ad dominium seu proprietatem: quia quantum ad vsum facti vel consumptionem secundum modum istius loquendi omnes aliquid habent, sed Apostoli vsque ad finem vitæ suæ minimi extiterunt, ergo vsque ad finem vitæ suæ penitus nihil habuerunt quo ad dominium seu proprietatem.

Sed forte dicet aliquis, quod Glossa intelligit de istis, qui nihil penitus habent per inordinatum amorem, non de illis qui absque inordinato amore aliquid habent quo ad dominium seu proprietatem: sicut nec de illis qui aliquid habent quantum ad vsum, sed ad hæc faciliter per præcedentia respondetur. Nam verum est secundum istos, quod non repugnat formaliter minimo, sicut nec perfecto, habere aliquid quo ad dominium seu proprietatem, quia potest aliquis esse minimus & perfectus: licet ex causa vrgente propter Deum retineat temporalium proprietatem, sed si habet dominium temporalium absque causa vrgente propter Deum, non est inter perfectos & minimos computandus. Apostoli autem non habuerunt causam vrgentem, quare debuerunt temporalia quo ad dominium retinere, imo ex causa vrgente scilicet propter contemptum mundi perfectissime ostendendum, quod tunc erat necessarium, debuerunt omnium temporalium proprietatem abiicere: nec aliter ipsi minimi extitissent.

Vndecimo sic: Apostoli vsque ad finem vitæ suæ occasiones peccatorum & pericula spiritualia, quantum licuit saluis honore Dei & vtilitate proximorum, studuere vitare, sed possessio quarumcunque rerum temporalium quo ad dominium & proprietatem, est peccandi occasio, spirituale periculum habens annexum, ergo possessionem temporalium quo ad dominium seu proprietatem quantum licuit saluis honore Dei & proximorum vtilitate, vitarunt. Non solum autem licuit, sed etiam extitit ad honorem Dei, & proximorum vtilitati fuit expediens omnium temporalium proprietatem relinquere, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ proprietatem omnium temporalium abiecerunt. Hic esset probandum, quod temporalia quo ad dominium possidere est peccandi occasio, spirituale periculum habens annexum: sed sufficienter probatum est supra *capit. [illegible]* dicunt ergo isti propter rationes istas & alias multas, quod Apostoli à tempore assumptionis eorum ad

...olutum vl... fua propri tatem ... temporalium ... tam in ... quam ... in com... quia ad po... dem ... temporal... in speci... mun... ando ... licet aliqua temporalia eorum collegio moueri ex cau... illi domi... io seu proprietate, nec ipsis nec alus spi... alis ... quia & ipsi nequaquam mu... di contemptum per... audum, quod non per... mundum contemnerent, occasione... habu...

Et quia iste haereticus. Dicunt ist, quod doctorem catholicum p... o ... fione fidei C... ... opponentem appellat haereticum in suae animae damnationem perpetuam. *Dato ... communio intelligitur de turba discipulorum inter quos erant omnia communia quae habebant, non de ...* Hoc non dicit: imo dicit quod ista communio intelligitur de Apostolis. (*Qui nihil habe... temporalibus nec in proprio nec in communi.*) Hoc habet vnum sensum verum secundum appel... scilicet quod nihil temporale erat proprium alicuius Apostoli, nec totius collegii spec... li A... m, quod etiam veritatem habuit secundum istum, quando illa bona erant ... communia, (*nisi ... rebus vsu consumptibilibus simplicem vsum facti.*) Hoc secundum appellantem est verum sine ... intel igendo simplicem vsum facti, per catenam omn... quo valu... Apostoli ... opiio vel ... nam non ine coll... Apost lorum pro rebus ... poralibus in iudici... gare. ... mul ... is ... bus, quam in rebus vsu consumptibilibus, habuerunt simplicem facti ... domibus & alus rebus non consumptibilibus vsu vtebantur. *Dicimus quod hoc di... ... appellanti falsum imponit, quia non dicit, quod illa non erant communia A... ... is.* (*Apostolos a credentium numero euidenter excludit.*) Quamuis hoc falsum sit secun... tamen dicunt, quod si iste in Theologia fuisset instructus, & dictum Augustini dicentis ... tis p... pl... ra exempla, quod saepe in scripturis diuinis idem nomen quandoque accipitur ... & qu... que particulariter seu specialiter, intellexisset: non haberet pro magno in... ... nomen *credentes* diceret accipi aliquando particulariter seu specialiter pro ... ab Apostolis: quemadmodum etiam secundum iura hoc nomen *consuetudo*, ali... ... communiter pro iure scripto & non scripto: aliquando particulariter pro iure ... n scripto ... m. (*Si Apostolis non erant communia.*) Hoc non dixit appellans. (*Sicut ipsi inter credentes ... aliores erant: sic eis omnia communia principaliter existebant.*) Hoc potest concedi quan... tum ad ... bendi modo sibi conuenienti, quia magis digni erant illis communibus ad ... dignitatis ... andas de illis, quam alii, quantum autem ad principaliorem habendi modum, ... ad dom... non continet veritatem. (*Sicut principaliteribus.*) Quo ad auctoritatem in spiri... ... (*Pecuniae, agrorum, & domorum venditorum ante pedes Apostolorum ponebantur.*) ... ent quid de eis fieri vellent: quia alii parati erant Apostolorum parere in omni... & ide... Apostoli non tangebant pecuniam nec portabant: sicut ibi Glossa aperte ... modo deberent distribui pecuniae, indicabant. (*Apostoli eorumque discipuli vna nobiscum ... communem vitam duxerunt.*) Ex hoc patet, quod illa non erant communia per vnam ho... ... tantum modo, sed per multos dies: quia communem vitam ducere non est tan... diu dere, sed de communibus viuere, hoc est vitam suam de communibus sustenta... ... *erant communia* quia per illa bona omnium debuerunt indigentiae subleuari *vt sa... sit ... quod Apostoli & eorum discipuli illa quae habebant*) quo ad vsum quantum ad Apostolos, ... quantum ad quosdam alios discipulos & discipulas, (*Communicauerunt Iudam ...*) per ... illorum indigentiis subueniretur si oporteret (*& econtra* hoc ma... gendo quod communicauerint omnia quae ante conuersionem habuerunt quia ... non communicauerunt, sed vendiderunt, & pretium aliquo modo communicaue... ... rdinauerunt, vt per pretium indigentiis omnium occurreretur, prout esset decens & ... *de Hieronymus* &c.) Auctoritas Hieronymi tantum modo probat, quod monachi imi... ... am ecclesiam: sed non probat, quod ad perfectionem Apostolicae paupertatis attingat, ... est ... d propositum, quod iste intendit. Sicut enim superius *cap.* ... ostensum est, multi imi... ... em Christi & Apostolorum eius, qui tamen ad perfectionem eiusdem in summo gra... ... t patet de his qui profitentur Regulam beati Augustini, & de monachis habenti... ... communi proprietatem, qui in hoc vitam Christi & Apostolorum imitantur, quod ... dominium in speciali, sed in hoc ab eius perfectione deficiunt, quod in com... ... & dominium retinuerunt, quapropter ad perfectionem primorum credentium ... iam paupertatem, non attigerunt. *An illam communionem habere poterant Apostoli ...* habe... poterant quo ad vsum, sed non quo ad dominium proprium alicui A... ... io Apostolorum.

Cap. CVII.

Q... autem ad conuersos ex gentibus, non videtur quod ipsi sibi inuicem & aliis credentibus communica... ... videtur quod ipsa sibi retinuerint propria, sicut prius, vt probatur de Corinthiis, 1. ad Cor. vlti... ... lectis autem quae fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiae, ita & vos ... ati, vnusquisque vestrum apud se reponat recondens, quod ei bene placuerit. *I... p. 4. Apostolus Philippensibus sic dixit:* Scitis autem & vos Philippenses, quod in principio ... do p... us sum a Macedonia in ratione dati & accepti nulla mihi communi... cauit

cauit ecclesia, nisi vni soli, quia & Thessalonicam, semel & bis in vsum misistis mihi, *& sequitur* [illegible] pletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis. *Item Actor. 11. legitur, quod cum Agabus Propheta in Antiochia in præsentia Barnabæ Apostoli & Sauli significasset per spiritum famem magnam futuram in vniuerso orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio, discipuli, prout quisq; habebat, proposuerunt singuli ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus, quod & fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli. Et hoc est quod Augustinus 3. de doctrina Christiana, dicit expresse, sic dicens:* Iam capaces extiterunt Spiritus sancti, qui primo ex Iudæis crediderunt, ex quibus facta est prima ecclesia Hierosolymitana, vt & omnia sua venderent, eorumque pretium indigentibus distribuendum ante Apostolorum pedes ponerent, seque totos dedicarent Deo tanquam templum nouum in orationibus & fractione panis spiritualis & corporalis, quæ prius veteri templo seruiebant, *quod nullas ecclesias gentium fecisse scriptum est: quia non tam prope erant, quæ simulacra manu facta deos habebant. Ex quo intelligimus, magnam vtilitatem fuisse Iudæos sub lege tanquam sub pædagogo custoditos, vt signa, quæ temporaliter eis carnaliter seruientibus erant imposita, ad vnius Dei cultum, qui fecit cœlum & terram,* [illegible] *opinionem obseruandam retinerent.*

Hic prosequitur secundum membrum secundæ distinctionis propositæ *supra c. 103.* ostendens quod Gentiles non communicauerunt sibi inuicem omnia, quæ habebant, quod quatuor auctoritatibus probare conatur.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic nihil est penitus ad propositam quæstionem, nisi per hoc intendat probare, quod si gentes conuersæ proprium retinebant, etiam Apostoli conuersantes inter gentes proprium possidebant. Nam quæstio proposita non est de gentilibus, sed de Apostolis, an dominium rerum habuerint. Ostendere ergo, quod gentes non dimiserunt proprium, nihil est ad quæstionem, nisi velit ex hoc concludere, quod Apostoli, quando conuersabantur cum gentibus proprium habuerunt, sed illa probatio nulla est, quia sæpe homines diuersorum statuum insimul conuersantur, sicut laici & clerici, & nonnunquam etiam religiosi & seculares.

(Non videtur quod ipsi sibi inuicem & aliis credentibus communicauerunt sua.) Istud veritatem videtur habere de communitate quacunque gentilium in principio suæ conuersionis, postea tamen in Alexandria sub Marco nonnulli communem vitam duxerunt, *(imo videtur quod ipsi retinuerunt sibi propria, sicut prius)* verum est in principio conuersionis suæ, *(sicut ordinaui Galatiæ* [illegible] non tanquam Dominus rerum ipsorum, sed sicut pater & doctor, cui sponte parebant *(in vsum misistis mihi)* non in dominium, quia Apostoli non quærebant nisi in vsum, non in dominium rerum, *(accepta)* ad vtendum, 3
non ad proprietatem habendam *(per manus Barnabæ & Sauli)* non quod ipsi portarent pecuniam, quamuis in tali necessitate licuisset, præsertim cum, vt videtur, non fuerint tunc Apostoli, sed dimiserunt per manus Barnabæ & Sauli, quia illi, qui portabant, erant in societate eorum, quibus non licuit aliquid facere de eleemosyna missa, nisi secundum dispositionem Barnabæ & Sauli, *(vt omnia sua venderent.)* Ex hoc patet secundum Augustinum, quod Iudæi illi conuersi vendiderunt possessiones suas, & nusquam inuenitur quod vendiderint nomine communitatis, quare non est dicendum, quod possessiones suas communitati dederunt, sed pretium ipsarum, *(quod nullas ecclesias gentium fecisse scriptum est)* nec in scripturis aliis reperitur, quod aliqua tota ecclesia gentium [illegible] conuersionem suam vel etiam cito post, hoc fecerit: tamen aliqui de ecclesia gentium hoc fecerunt. 4

Cap. CVIII.

Tertio videndum est vtrum pro rebus, quas habuerunt Apostoli, licet non legantur litigasse pro ipsis, [illegible] *rit litigare, & quod non licuerit, dicit hæreticus iste, ad quod probandum inducit Matth. 19 vbi Petrus* [illegible] *aliis Apostolis Domino dixit:* Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. *Ex quo habetur secundum catholicos doctores, vt dicit, quod Apostoli reliquerunt ius agendi in iudicio, quod non stat cum* [illegible] *ctione supererogationis, quia implicat ad peccatum, sicut probat secundum eum Apostolus prima ad Corinth.* [illegible] *dicens:* Iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis inter vos, *& ideo C*[illegible] *dicit, iniunxit perfectis, vt non litigent in iudicio Matth. 6. & Luc. 5. dicens, quod illa tantum intelligantur perfectis iniuncta, & similiter illud Apostoli primæ Corinth 6.* 5

Viso secundum istum, quod Apostoli postquam fuerunt ad Apostolatum assumpti, habuerunt temporalium rerum dominium aliquando in speciali & aliquando in communi. Hic inquirit an Apostolis licuit pro rebus temporalibus litigare. Et diuiditur in duas partes: quia primo improbat circa hanc quæstionem, assertionem appellantis. Secundo suam ponit assertionem. Secunda ibi. *cum ergo quæritur.* Prima in duas, quia primo recitat assertionem appellantis, secundo ipsam impugnare conatur. Secunda in parte immediate sequenti ibi: *In quibus iste hæreticus mentitur.* Primo ergo proponens quæstionem vtrum Apostolis licuit pro temporalibus litigare, dicit quod appellans tenet, quod non: fundans se in tribus auctoritatibus scripturæ diuinæ, sicut patet in litera.

(Ecce nos reliquimus omnia) Scilicet quæ non sunt necessaria ad vitæ sustentationem & officii nostri executionem. Huiusmodi autem est ius agendi in iudicio, ergo tale ius Apostoli reliquerunt.

Quod

[...] non stat cum tali perfectione supererogationis) licet ius agendi in iudicio stet cum perfectione essentiali & primaria ac principali, scilicet cum caritate, quia scilicet potest quis stante caritate perfecta [...] habere vel ius agendi recipere in iudicio, quemadmodum sancti patres multi recipiendo dispensationem bonorum ecclesiæ receperunt etiam ius agendi in iudicio solummodo propter Deum, & bonum commune retinuerunt. Tamen tale ius agendi in iudicio non stat cum perfectione secundaria, quæ est abdicatio omnis proprietatis & iuris agendi, quemadmodum castitas coniugalis stat cum caritate perfecta, propter quod Augustinus non præfert cœlibatum Iohannis Baptistæ coniugio Abrahæ: non stat tamen cum virginitate, *(qua implicat ad peccatum)* vellet dicere, quod implicat ad peccatum: quia non talis perfectio supererogationis, sed ius agendi implicat ad peccatum. *[...] quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis.)* Ista est secunda auctoritas, in qua fundat appellans, de qua posterius differetur. *(Christus iniunxit perfectis vt non litigent in iudicio. Matth. 6. & Luca 6.)* de hoc etiam post tractabitur, *(dicens quod illa tantum intelligantur perfectis iniuncta)* hoc non [...] sic nude appellans, vt postea apparebit. Vnde dicunt isti, quod ille impugnatus sæpe male & truncate ac peruerse dicta recitat appellantis.

CAP. CIX.

I[n] [...] ibus iste hæreticus mentitur aperte: quia quod in Euangeliis prædictis dicitur, non potest de perfectis intelligi, prout ipse sumit perfectos. Illos enim solos perfectos asserit, qui à se temporalium omnium proprietatem abdicarunt & dominium, sibi duntaxat retento simplici vsu facti. Constat autem, quod illa verba ei, qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, posita Matt. 5. & Luca 6. intelliguntur de his, qui in proprio temporalia obtinebant. Loquitur enim illis Dominus, qui tunicam habebat & pallium, cum dixit ei: qui voluerit tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, *sicque patet, quod & tunicam habebat & pallium [...], cui loquebatur. Præterea statim illi, cui prædicta iniunxerat, sic præcepit ibidem:* Qui petit illa à te, da ei: & volenti mutuare à te ne auerlere. *Ex quibus etiam patet, quod habentibus temporalia est locutus, cum dixerit quod det ei qui à se petit: quod non possit facere, cum dare sit accipientis facere, nisi dominium quo ad temporalia obtineret: non etiam mutuare posset, nisi eius quod mutuaret esset Dominus, cum in mutuo à mutuante in eo, qui mutuum recipit, rei mutuatæ fit dominium transferendum.*

Recitata assertione appellantis, hic nititur eam reprobare, ostendendo videlicet quod auctoritates, quas adducit pro se *Matth. 5. & Luca 6.* & de Apostolo *1. Corinth. 6.* pro ipso non concludunt, & diuidit in duas partes: quia primo ostendit, quod dictæ auctoritates non faciunt ad propositum appellantis, secundo ipse exponit dictas auctoritates secundum mentem suam. Secunda ibi: *[...] ideo dicendum quod præcepit illa.* Prima in duas: quia primo conatur ostendere quod verba illa: *[...] qui vult tecum in iudicio contendere* &c. posita *Matth. 5. & Luc. 6.* appellans male intelligit. Secundo [...], quod male intelligit auctoritatem Apostoli *prima Corinth. 6.* Secunda ibi: *Item illud Apostoli.* Prima diuiditur in quatuor: quia primo ostendit, quod verba prædicta non fuerunt dicta abdicantibus omnium proprietatem, sicut appellans intelligit, vt iste dicit. Secundo ostendit, quod [...] fuerunt dicta Apostolis. Tertio ostendit, quod Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio. [...] to ostendit, quod verba illa omnibus dicta fuerunt. Secunda ibi: *Item ipse intelligit.* Tertia [...] *tem attendat.* Quarta ibi: *Et quod verba prædicta.* In prima igitur parte ostendit, quod illa verba *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dicta fuerunt tantum modo habentibus temporalia, quod [...] ostendit ex ipsis verbis: quia loquitur illi, qui habebat tunicam & pallium. Secundo ibi: *[Pr]æterea statim,* probat idem per verba, quæ sequuntur, quæ diriguntur danti & mutuanti, sed dans & mutuans habent rerum dominium, ergo prædicta verba solummodo dicta fuerunt dominium [...] habentibus.

Sed isti impugnatores dicunt ipsum tripliciter in prædictis deficere. Primo cum dicit, quod [ver]ba prædicta non fuerunt dicta perfectis, accipiendo *perfectos* pro illis, qui omnium temporalium [ab]dicant proprietatem.

Secundo dicunt, quod falsum imponit appellanti, cum asserit, appellantem illos solos vocare [perfe]ctos, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsu facti sibi retento.

Tertio dicunt, quod argumenta, per quæ conclusionem suam probare conatur, non concludunt.

Ad euidentiam autem dicendorum est ad memoriam reuocandum, quod secundum istos ta[li]a vocabula *meum, tuum, suum, habere, ipsius, eius* & consimilia in significatione conuenientia [mu]ltipliciter accipiuntur in scripturis, quia aliquando important dominium & proprietatem: aliquando important vsum facti: aliquando ius vtendi: aliquando custodiam rei depositæ vel com[...] aliquando consuetudinem habitandi vel alio modo vtendi: aliquando originem, & aliis [...]s, quos non est facile enumerare, accipi possunt. Ista per scripturas & modos loquendi vulga[res pat]ent patenter ostendi: etiam aliquo modo prius fuit ostensum.

Ex isto ostendunt, quod iste errat dicendo, quod verba prædicta: *Qui vult tecum in iudicio contendere*

tendere &c. non fuerunt dicta abdicantibus omnia temporalia quoad dominium, sed habentibus rerum dominium. Quia non magis debent nec possunt de iure retinere sibi res, quas habent quo ad usum proprietatem omnium abdicantes contra voluntatem auferre volentium, quam habentes rerum dominium, cum nihil iuris vel minus iuris in huiusmodi rebus habere noscantur, sed omnium abdicantes dominium licite possunt habere tunicam & pallium ac multas res alias temporales: quarum tamen non habent dominium, ergo non magis possunt sibi res huiusmodi retinere contra voluntatem auferre volentium, quam illi qui huiusmodi rerum habent dominium. Si igitur secundum consilium Christi habentes talium rerum dominium, non debent eas contra voluntatem auferre volentium retinere, sed dimittere: Multo magis qui non habent, nisi solum usum huiusmodi rerum non debent eas contra voluntatem auferre volentium retinere, sed secundum consilium vel praeceptum Christi dimittere.

Item, si habentes res temporales quo ad usum absque dominio non debent res suas dimittere cum alius vult eas habere, quemadmodum debent illi, qui habent rerum temporalium proprietatem, ergo carentes proprietate debent res suas defendere, quando alii habentes proprietatem non debent res suas defendere: quod falsum est.

Quia defendere res temporales contingit dupliciter, vel pro rebus in iudicio contendendo, vel per vim violentiam repellendo, sed carentes proprietate non debent res suas defendere in iudicio contendendo: cum absque omni iure agendi, & defendendi nullus valeat in iudicio litigare, ergo si carent omni iure in rebus, quo valeant in iudicio litigare, non debent res suas defendere in iudicio contendendo: nec debent res suas defendere per vim violentiam repellendo magis, quam alii habentes proprietatem rerum: cum eis non plus pugnare liceat, quam aliis proprietatem habentibus, ergo habentes tantum modo res, quo ad usum, non debent magis res illas defendere, quam habentes rerum proprietatem.

Amplius, non minorem contemptum rerum temporalium debent ostendere & habere carentes rerum proprietate, quam habentes: sed habentes proprietatem rerum, & ipsas tamen volentibus auferre dimittentes, ostendunt se res temporales contemnere, ergo multo fortius haec debent facere non habentes proprietatem rerum, quibus vivunt sibi. Rursus, non magis debet vel tenetur quis exigere vel defendere illud, quod nequaquam sibi debetur, vel minus debetur, quam alius illud, quod sibi debetur vel magis sibi debetur, sed res temporales non sunt debitae carentibus omni iure in eis, vel minus sunt debitae. Vnde nullum habens ius in pallio, non potest petere pallium tanquam debitum, sed de gratia solum, res autem temporales sunt debitae illis, qui proprietatem habent in eis, ergo carentes proprietate & omni iure agendi in iudicio, non debent, neque magis exigere neque magis defendere res temporales, quam habentes proprietatem, ergo ita tenentur dimittere, sicut alii. Item, eisdem Christus dicit verba illa: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. quibus dicit. *non resistere malo*, sed Christus non dicit non resistere malo magis habentibus proprietatem temporalium, quam non habentibus, ergo nec illa verba, *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dixit plus habentibus proprietatem temporalium, quam non habentibus proprietatem.

Dicunt igitur isti quod Christus verba praedicta omnibus dirigebat, scilicet habentibus & non habentibus proprietatem, ut hic sit sensus: *Qui vult tecum in iudicio contendere* & tunicam tuam sive sit tua quantum ad usum tantum, sive sit tua quantum ad proprietatem, tollere: *dimitte ei & pallium*, sive in pallio habeas usum tantum, sive etiam habeas dominium & proprietatem, quando autem & quomodo haec sic sint implenda, in sequentibus declarabunt.

Secundo dicunt isti, quod ille impugnatus appellanti falsum imponit, cum asserit eum illos solos vocare perfectos, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici usu facti retento. Ad cuius evidentiam duo praemittunt: quorum primum est, quod aliud est esse perfectum, & aliud est esse in statu perfectionis. Multi enim sunt in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti sicut religiosi & praelati sunt in statu perfectionis, & tamen multi eorum non sunt perfecti imo sunt scelerati & pessimi. Multi etiam non sunt in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti perfectione essentiali & primaria, quae est caritas Dei, sicut multi reges & alii divites utentes coniugio, & proprietatem divitiarum habentes, fuerunt perfecti propter caritatem perfectam in eis, & tamen non fuerunt in statu perfectionis, secundum quod communiter de statu perfectionis moderni loquuntur. Secundum quod isti praemittunt est, quod sicut inter perfectos inveniuntur gradus: quia quidam sunt perfecti, quidam perfectiores, & quidam perfectissimi: ita inter status perfectionis reperiuntur gradus consimiles. Aliam vero distinctionem de perfectione essentiali & secundaria, ipsi supponunt tanquam alibi declaratam. Ex his ad propositum dicunt, quod appellans nequaquam dicit, quod illi soli sunt perfecti, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici usu facti retento: nec etiam intendit quod illi soli sunt in statu perfectionis: sed intendit quod multi alii sunt perfecti perfectione essentiali, quae caritas est, & etiam multi alii sunt in statu perfectionis, sed non in statu perfectissimo, quantum ad evangelicam paupertatem. quamvis possint esse in statu perfectissimo quantum ad aliquas alias conditiones status perfectionis.

Tertio dicunt ipsum deficere: quia argumenta sua conclusionem suam quam intendit, non concludunt: quod persequendo literam apparebit.

Quod

(*Quod in euangelijs prædictis dicitur non potest de perfectis intelligi*,) Imo de illis potissime intelligitur: quia illi, qui omnia dimiserunt quo ad dominium & quo ad proprietatem, debent esse prompti ad dimittendum vsum extra necessitatem extremam ex causa magis quam alij, (*prout ipse sumit perfectos.*) etiam sumendo perfectos strictissime pro illis, qui omnia dimiserant, retento simplici vsu facti, debent verba prædicta principaliter de eis intelligi, (*illos enim solos perfectos asserit qui a se temporalium &c.*) Dicunt isti, quod mentitur aperte: quia nusquam illos solos vocat perfectos, quamuis illos solos dicat esse in statu perfectissimæ paupertatis: sed multos dicit perfectos, qui non sunt in statu perfectissimæ paupertatis. (*Intelliguntur de his qui in proprio talia obtinebant,*) hoc est verum: sed non tantum de illis, sed etiam de alijs, & ideo ex hoc sequitur, quod non intelliguntur de perfectis tantum. (*Loquitur enim Dominus illi qui tunicam habebat & pallium*) verum est, siue haberet pallium & tunicam quo ad proprietatem, siue quo ad vsum: & ita loquebatur: *& habentibus proprietatem tunicæ & pallij, quamuis non omnibus præcipiendo, sed consulendo quibusdam & alijs præcipiendo*: sicut post patebit, *tunicam enim*) siue quo ad proprietatem siue quo ad vsum (*& tunicam habebat & pallium is cui loquebatur*) vel habere poterat, & hoc quo ad proprietatem vel quo ad vsum: & ita plane patet, quod illud argumentum non concludit, quod Christus tantum modo loquebatur habentibus proprietatem: quia medium, in quo fundatur, est falsum, scilicet quod nullus habet tunicam & pallium, nisi habeat proprietatem. Fratres enim Minores secundum ipsorum Regulam possunt habere tunicas, libros & res alias multas: qui tamen nullius rei habent proprietatem, beatus etiam Paulus habuit vincula, sicut patet *ad Philip. 1. & ad Colo. vltim. & 1. Thim. 1.* quæ etiam dixit esse sua, quæ tamen non erant sua quo ad dominium, sed quo ad dominium erant gentilium, qui vinculis beatum Paulum ligauerant, & ideo dicunt, quod argumenta istius semper vel fere in tota ista materia per fallaciam æquiuocationis peccant aperte, si enim æquiuocationes nominum intellexisset, ex sola verecundia argumenta talia dimisisset. (*Qui petit illa à te da ei*) hoc est, dona vel concede, si cui licet, multi enim vtentes rebus alienis habent licentiam dandi & concedendi alijs res easdem, & in hoc casu non solum Dominus rei, sed etiam vtens re aliena: & habens talem licentiam debet concedere aut dare petenti, nisi ratio obstet, quare non expedit neque concedere neque dare, vnde de isto amplius patebit inferius. (*Et volenti mutuare à te ne auertere.*) Sic habetur sub Bulla, cuius habui copiam pro opere isto, sed textus Bibliæ est: *volenti mutuare à te ne auertaris*, & illa est grammatica melior. Contingit autem mutuare absque rei mutuatæ dominio, sicut post patebit, ideo illa verba non tantum de habentibus proprietatem, sed etiam de alijs intelliguntur esse dicta. (*Ex quibus etiam patet quod habentibus temporalia est locutus*) sed non tantum illis, (*cum dare sit accipientis facere.*) De isto dictum est prius *c. 9.* vbi ostensum est, quod verbum *dandi* accipitur aliter, quam pro transferre rei dominium, sunt autem exempla ibi addita tam aperta, quod alia adducere ipsis videtur superfluum, *dare* igitur non est semper accipientis facere quo ad dominium, sed quo ad vsum, vel aliquo alio modo sicut etiam non semper dando transfertur dominium, (*habet eiusdem rei dominium.*) Contingit dando transferre rei dominium dupliciter: scilicet auctoritate propria, vel auctoritate vel licentia alterius, quicquid sit de illo qui auctoritate propria dando transfert rei dominium, certum est de illo, qui auctoritate vel licentia alterius dando transfert rei dominium, quod non oportet quod habeat prius rei dominium, hoc auctoritatibus scripturæ diuinæ probatur aperte. Legitur enim Genes. 24. de seruo Abrahę, quod prolatis vasis argenteis & aureis ac vestibus, quæ erant domini sui, dedit eas Rebeccæ pro munere: & ita illa non erant serui quo ad dominium: & tamen seruo transferebat dominium. De Moyse etiam dicitur Iosue 13. *Dedit Moyses possessionem tribui filiorum Ruben.* Illa tamen possessio non erat Moysi quo ad dominium, sed auctoritate Dei dedit. Aliæ auctoritates inueniuntur quamplurimæ, quibus patenter posset ostendi, quod aliquis nomine vel auctoritate seu de licentia alterius dando transfert rei dominium, cuius tamen non habet dominium [illegible] proprietatem, & ita per hoc, quod aliquis dat rem accipienti, non potest ostendi, quod dans rei habuerit proprietatem. (*Non etiam mutuare posset, nisi eius quod mutuaret esset Dominus.*) Hic etiam, vt dicunt, per æquiuocationem procedit, nam potest quis mutuare rem dupliciter, vel nomine proprio, vel nomine alterius seu de auctoritate aut de licentia alterius. Esto quod primus habeat dominium rei mutuatæ: secundus tamen non habet dominium rei mutuatę. Sic enim seruus potest mutuare pecuniam Domini sui, quemadmodum potest facere eleemosynam de rebus Domini sui, & diuersis modis de rebus Domini sui disponere. Prædicta autem Domini verba, *volenti mutuare a te ne auertaris*, non tantum diriguntur ad Dominos temporalium rerum, sed etiam ad omnes, qui aliquam dispensandi potestatem res temporales siue principalem siue secondariam seu commissariam noscuntur habere. Vult enim Dominus per verba prædicta vniuersos, qui possunt ad benefaciendum proximis inuitare, & ideo cum non solum Domini rerum, sed etiam nonnunquam dispensatores rerum, possint mutuare res temporales proximis opportunas, prædicta verba Saluatoris non solum ad Dominos, sed generaliter ad omnes, qui auctoritate, vel nomine quocunque possunt mutuare res temporales debent extendi: & ita falsum est, quod dicitur, quod *nec mutuare posset nisi eius quod mutuaret esset Dominus.* Est etiam falsum stricte capiendo vocabulum *mutuandi* scilicet pro transferre dominium rei mutuatę: quia seruus potest transferre dominium rerum Domini sui nomine Domini sui, & auctoritate eius: quarum tamen non habet dominium. De hac materia supra habetur *capit. 30.* vbi etiam iste impugnatus dicit hæc verba: *Seruus, qui iussu Domini sui pecuniam mutuat, non debet dici habere vsum seu abusum simplicem facti.*

Ex quibus verbis patenter habetur, quod seruus potest mutuare pecuniam Domini sui: & tamen non est Dominus pecuniæ mutuatæ. (*Cum in mutuo à mutuante in eum qui mutuum recipit rei mutuatæ sit dominium transferendum*) Hoc etiam habet vnum sensum falsum: imo duos. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod *mutuum* in scripturis dupliciter accipitur. Vno enim modo accipitur pro illo, cuius dominium transfertur in recipientem. Alio modo accipitur pro præstito: siue transferatur in dominium recipientis, siue non transferatur in dominium eius. Primo modo accipiendo *mutuum*, non semper transfertur mutuum à mutuante, tanquam ab habente dominium: quia mutuans posset carere dominio rei mutuatæ, sicut patet in notabili præcedenti. Accipiendo etiam mutuum secundo modo, planum est, quod sic illud, quod hic dicitur, non continet veritatem. Item sicut quis potest commodare rem alteri absque translatione dominii, ita potest quis præstare rem alteri absque translatione dominii. Quod autem mutuum sic accipiatur, ex scriptura diuina patet aperte, sic enim accipitur 4. Regum 4. cum Helisæus cuidam mulieri dixit: *vade & pete mutuo ab omnibus vicinis vasa vacua non pauca*, quæ tamen vasa non debebant in eius transferri dominium, & 6. sic legitur: *Accidit autem, vt cum vnus materiam succidisset, cecidit ferrum securis in aquam exclamauitque ille, & ait: heu heu Domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam*: vbi tamen rei mutuatæ non fuit translatum dominium in recipientem, sic ergo patet, quod non semper in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ in eum qui recipit, licet accipiendo mutuum, vt in scientiis legalibus sæpe accipitur *mutuo*, rei mutuatæ dominium in eum qui recipit transferatur, sed scriptura diuina modis loquendi & vtendi vocabulis, scientiis legalibus nequaquam astringitur, sicut patet de *commodato*, quod secundum iura in rebus vsu consumptibilibus minime reperitur, nisi quando commodatur ad pompam, vt ditior quis appareat. In scriptura tamen diuina insinuatur aperte panes posse commodari ad vescendum. Vnde & Christus ait, sicut habetur Lucæ 21. *Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum media nocte & dicet illi: amice commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me: & non habeo quod ponam ante illum.* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod panes commodari possunt ad vescendum & ita scriptura sacra ad modos accipiendi vocabula scientiarum legalium artari non debet, licet igitur non inueniretur in aliqua scientia legali, quod non semper in mutuo rei mutuatæ transfertur dominium: in scriptura tamen diuina reperitur aperte, quod non semper in mutuo rei mutuatæ in eum qui recipit transfertur dominium, & sic accipitur *mutuum* in verbis Christi, cum dicit, *volenti mutuari à te ne auertaris*, cuius ratio est, quia, sicut dictum est prius, Saluator per verba prædicta discipulos suos ad benefaciendum proximis suis volebat inducere, contingit autem benefacere alicui mutuando rem sibi opportunam, non solum in eum transferendo dominium, sed etiã solummodo præstando eam sibi absque translatione dominii, quare *mutuare* communissime accipi debet, & non solum stricte pro transferre dominium. Ex prædictis patet, quod argumentum istud secundum non probat, quod verba prædicta: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dicta fuerunt tantum proprietatem rerum habentibus: imo dicta fuerunt omnibus, vel qui nomine proprio vel qui nomine alieno res possunt dare vel præstare. Multi autem non habentes proprietatem rerum possunt nomine alieno, seu de licentia alterius res dare & præstare. Quia quandoque aliquas res possunt præstare, & per consequens mutuare large accepto vocabulo, quas tamen non possunt dare, multi etiam præstant res, quas nolunt dare, vt habeatur distinctio inter ista duo consilia Christi *qui petit a te da ei*, &, *volenti mutuari à te ne auertaris*, & talem distinctionem inter duo prædicta Glossa super præmissa insinuare videtur, cum dicit: *duo genera præstandi complectitur: vel enim beneuole damus vel reddituro commodamus*, & Glossa super illud Lucæ 6. *Et si mutuum dederis* &c. Ait: *duo sunt genera beneficii: vel cum beneuole damus quod damus: vel cum reddituro commodamus. Qui enim petenti dat, beneuole donat: qui autem mutuat, reddituro commodat: quia mutuum etiam large acceptum est reddendum.* Ex prædictis autem Glossis etiam patet, quod *mutuum* in verbis Saluatoris pro commodato accipitur, quod autem commodatur, vt verbum *commodandi* in scriptura sacra accipitur, non semper in eius qui recipit transfertur dominium, quare nec *mutuum*, vt in euangelio accipitur, semper in eius qui recipit transfertur dominium.

CAP. CX.

Item ipse intelligit, Apostolis datum prædictum mandatum fuisse, quod est falsum. Tempore enim illius sermonis in monte facti, in quo inuncta fuerunt prædicta, nullus adhuc erat Apostolus, vt patet quia sermo iste recitatur Matth. 5. & Apostoli fuerunt facti post, vt patet Matth. 10. Vnde dici non potest, nisi mendaciter, quod illa præcepta contenta in illo sermone Domini in monte solis Apostolis facta fuerunt, cum nondum Apostoli essent.

In parte ista iste impugnatus intendit ostendere, quod verba sæpe dicta non fuerunt dicta Apostolis. Cuius ratio est: quia tunc non fuerunt Apostoli, sed facti fuerunt Apostoli post, *Matthæ. decimo.*

Sed isti impugnatores dicunt ipsum hic patenter errare, cum asserit, quod tunc non erant Apostoli, quando illa præcepta de quibus *Matt. 5 & Luc. 6.* fit mentio, data fuerunt. Nã sicut ostensum est su-

supra *cap. centesimo*, Christus, sicut patet *Luc. 6.* clare ordinauit eos Apostolos in monte: & postea sermonem fecit: & ita constat quod tunc erant Apostoli.

(Ipse intelligit Apostolis datum prædictum fuisse mandatum.) Verum est secundum appellantem, quod datum fuit Apostolis sub præcepto, aliis autem datum fuit sub consilio. Et si dicas, quod sermoni in monte non interfuerunt, nisi soli Apostoli. Ad hoc dicunt isti, quod siue interfuerint soli Apostoli illi sermoni, siue non: dicta tamen verba omnibus dicta fuerunt quantum ad intentionem Christi, dicentis, quod voluit, quod Apostoli huiusmodi omnibus explicarent, & quando opportunitas adesset docerent. *(Tempore enim illius sermonis in monte facti, in quo iniuncta fuerunt prædicta, nullus adhuc erat Apostolus.)* Hoc falsum est, quia quamuis Matthæus ibidem de ipsorum ordinatione non faciat mentionem, ipsi tamen in monte facti fuerunt Apostoli ante sermonem, quod Lucas cap. 6. manifestat dicens: *Exiit* (scil. Christus) *in montem orare: & cum dies factus esset, vocauit discipulos, & elegit 12. ex ipsis, quos & Apostolos nominauit.* Postea autem descendit de monte & fecit sermonem, qui in eodem cap. recitatur, in quo dixit hæc verba: *ab eo qui aufert tibi vestimentum & tunicam, noli prohibere.* *(Quia sermo iste recitatur Matth. 5. & Apostoli fuerunt facti post vt patet Matth. 10.)* Hic dupliciter deficit. Primo quia *Matth. 10.* de Apostolorum ordinatione nulla omnino fit mentio, sed Matthæus 10. ibidem rememorat, quod Christus eis tribuit potestatem miracula faciendi, & eorum missionem ad prædicandum declarat. Secundo deficit: quia esto quod Matth. 10. tractaretur de ordinatione Apostolorum; ex hoc concludi non posset, quod antea Apostoli non fuerunt, quia sæpe in euangelio prius factum posterius recitatur: & ita si ex hoc, quod Matthæus ante sermonem illum in monte nõ facit mentionem de ordinatione Apostolorum, vult concludere, quod ante sermonem illum Apostoli non fuerunt, multo fortius ex hoc quod de ordinatione Apostolorum fit mentio. Lucæ 6. & illa quæ Matth. 10. de ordinatione Apostolorum narrari videntur, secundum istum, narrantur etiam Lucæ 9. sequitur quod antequam facta fuerunt illa, quæ narrantur secundum istum de ordinatione Apostolorum Matth. 10. Apostoli facti fuerunt, quod autem eadem, quæ videntur narrari de ordinatione Apostolorum Matt. 10. narrantur etiam Luc. 9. patet aperte. Nam illa, quæ secundum istum narrantur de ordinatione Matth. 10. comprehenduntur verbis Matthæi, cum dicit ibidem: *Et conuocatis duodecim discipulis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem,* quod enim ista verba secundum istum intelligantur de ordinatione Apostolorum, patet per verba supra posita, *ca. 100.* vbi ait: *cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matt. 10. sic dixisse: Et conuocatis duodecim discipulis suis dedit illis* &c. Verba ergo ista Matt. 10. secundum istum intelliguntur de ordinatione Apostolorum, sed sententia illorum verborum ponitur Lucę 9. cum dicit Lucas: *Conuocatis autem duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super dæmonia, & vt languores curarent.* Non plus ergo narratur de ordinatione Apostolorum Matth. 10. quam Luc. 9. Sed Apostoli fuerunt facti ante illa, quæ narrantur Luc. 9. quia fuerunt facti Apostoli Lucæ 6. ergo fuerunt facti ante illa, quæ narrantur Matt. 10. & ita si ex ordine narrationis vult arguere ordinem rei gestæ: sequitur euidenter, quod fuerunt Apostoli antequam contingerent illa, quæ narrantur Matt. 10. Vnde nõ potest dici, nisi mendaciter, quod illa præcepta contenta in illo sermone Domini in monte, solis Apostolis facta fuerint: siue Apostoli soli interfuerint dicto sermoni, siue non, illa contenta in dicto sermone non fuerunt facta solis Apostolis: quia pro omnibus dicit Christus verba illa, non tamen omnibus iniungendo, sed magis consulendo, *(cum nondum Apostoli essent)* hic assignat rationem dicti præcedentis, quod dictum præcedens licet esset verum, tamen ista ratio falsa est: quia tunc erant Apostoli, sicut ostensum est *capitulo 100.*

Cap. CXI.

Item attendat iste hæreticus, quid Dominus præcepit Matth. 18. discipulis suis: *si peccauerit, inquit, in te frater tuus corripe eum inter te & ipsum solum, & sequitur:* si autem non audierit, dic ecclesiæ: si autem non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. *Voluit ergo Saluator noster, quod eius discipuli, inter quos erat Petrus, vt patet, quia statim sequitur ibi:* Tunc accedens ad eum Petrus *&c. conquererentur ecclesiæ de iniuriantibus sibi.*

Hic ostendit, quod Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio, cuius ratio est, quia, sicut habetur *Matth. 18.* Apostoli debuerunt conqueri de iniuriantibus sibi, & per consequens debebant conqueri de auferentibus temporalia ipsorum, sed qui potest conqueri de auferente temporalia sua, habet ius agendi in iudicio, ergo Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio.

Sed dicunt isti impugnatores, quod istud argumentum non concludit, quod Apostoli poterant pro rebus temporalibus in iudicio litigare. Ad cuius euidentiam dicunt duo esse scienda. Primum est, quod aliquibus licet in iudicio litigare pro rebus temporalibus, & aliquibus non licet. Illis enim qui habent temporalia in speciali & in communi quo ad dominium, vel aliquod aliud ius proprium, non solum de gratia vel licentia aliorum, licet in iudicio litigare. Illis autem qui tale ius non habent, non licet in iudicio litigare. Secundo dicunt esse sciendum, quod potest quis fratrem suum fraternaliter corrigere, & propter bonum commune denuntiare ecclesiæ extra iudicium, quamuis non possit rem petere in iudicio litigando.

Ex his dicunt, quod præceptum Domini (*si peccauerit in te frater tuus* &c.) extendebatur ad omnes, vt Fratrem suum peccantem corrigerent, non vt res aliquas temporales in iudicio repeterent: quia ex quo ius positiuum distinctum contra gratiam seu licentiam in rebus temporalibus non habebant, non poterant res repetere pro eis in iudicio litigando: poterant tamen, quando esset cognitum peccatum fratris, ecclesiæ nuntiare, si ex admonitione secreta correctus non fuisset (*corripe eum inter te & ipsum solum.* Non vt res temporales recuperes, sed vt Fratrem tuum lucreris, (*dic ecclesiæ*) non temporalia repetendo, si omnia abdicasti, sed peccatum Fratris indicando, vt corrigatur, & alii à peccato consimili caueant. (*Si autem non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*) quicunque sit iste frater, siue subditus, siue prælatus, imo etiam si Papa in his, in quibus subest correctioni ecclesiæ, vt in causa hæresis, & in criminibus in quibus incorrigibilis videretur, non audit ecclesiam, pro ethnico & publicano debet haberi (*conquererentur ecclesiæ de iniuriantibus sibi*) verum est quod Apostoli debebant conqueri de iniuriantibus, quando cõqueri expediebat, quando autem non expediebat conqueri: tunc conqueri non debebant: quia illud erat præceptum affirmatiuum. Ideo non obligabat pro semper, veruntamen conquerendo non habuerunt res temporales repetere, sed debuerunt procurare correctionem fratris & bonum commune cum debitis circumstantiis tantum. Ex hoc isti concludunt, quod cum dictum præceptum Christi ad omnes & singulos extendatur, sic quod papa, cum sit frater merito reputandus, si hæreticam prauitatem incurrat, & hæresim publice dogmatizet: licet cuilibet Christiano ipsum ecclesiæ de hæresi nuntiare.

Cap. CXII.

Sed quod verba prædicta Matth. 5. non solum perfectis, sed generaliter intelligantur omnibus esse dicta, ex eo patet, quia illa verba sunt dicta in illo magno sermone Domini in monte, qui continetur Matth. 6. & 7. cap. in fine autem 7. cap. Dominus concludens sic dicit: Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro prudenti, qui ædificat domum suam supra petram *&c. Et sequitur*: Et omnis qui audit verba mea hæc & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domum suam supra arenam, *cum ergo non dixerit, quod omnis qui audit verba mea: sed dixerit verba mea hæc: & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui vero audit & non facit similis erit viro stulto: apparet quod non solum perfectis sunt dicta verba prædicta: imo & imperfectis, cum omnibus illa seruantibus promittatur præmium: & omnibus non seruantibus, pœna. Pro hoc etiam facit, quod Christus Apostolis Matth. vltim. dicit*: Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. *Ex quibus etiam clare patet, quod mandata data discipulis, sicut illa data fuerunt, cum nondum essent Apostoli, vt patet ex prædictis, intelliguntur omnibus data, & hoc tenet Augustinus in libro de Sermone Domini in monte.*

Hic iste impugnatus ostendit, quod prędicta verba de non contendendo, nec repetendo in iudicio temporalia, omnibus dicta fuerunt, quod duabus auctoritatibus euangelicis probare conatur: & vltimo asserit Augustinum hoc expresse tenere.

Isti impugnatores dicunt, quod licet hic contenta secundum bonum intellectum, non secundum intellectum istius, possint veritatem habere, sicut super literam apparebit: tamen aperte dictis suis præcedentibus contradicunt. Nam sicut patet c. 107. ipse dicit, quod illud quod in euangeliis prædictis dicitur, non potest de perfectis intelligi, hic autem dicit, quod non solum perfectis, sed generaliter omnibus dicta fuerunt, quæ est contradictio manifesta, cum perfecti inter omnes debeant computari.

(*Non solum perfectis: sed generaliter omnibus intelliguntur esse dicta*) Verum est, quod omnibus dicta fuerunt: sed diuersimode diuersis. Perfectis enim per votum abdicationis proprietatis omnium in speciali & in communi præceptorie dicta fuerunt, & tales fuerunt Apostoli. Aliis autem pro multis casibus dicta fuerunt sub consilio, quantum ad opus exterius. Pro aliquo autem casu secundum præparationem animi tantum, vt inferius apparebit, (*Quod continetur*) magis dixisset grammatice, *qui continetur.* (*Qui audit verba mea hæc & facit ea,*) scilicet quæ facienda & prout facienda sunt iniuncta. Aliqua enim in dicto sermone dicta sunt informatorie siue instructorie: vt, *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum* &c. Aliqua commendatorie seu laudatorie: vt, *vos estis sal terræ: vos estis lux mundi*, aliqua præceptorie: sicut, *diligite inimicos vestros. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus* &c. *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo* &c. *Attendite à falsis Prophetis* &c. Et multa alia omnibus præceptorie dicta sunt, quędam vero dicuntur aliquibus consultorie, & aliquibus pręceptorie: sicut, *Qui vult tecum in iudicio contendere* &c. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Nolite solliciti esse in crastinum.* Qui ergo facit verba prædicta quantum ad ea, quæ præceptorie dicta sunt, assimilabitur viro sapienti, non enim voluit Christus, quod stricte loquendo omnia quæ dixerat facerent sibi obedientes. Inter eadem enim verba continetur, quod pater cœlestis solem suum facit oriri super bonos & malos, nemo tamen facit solem oriri super bonos & malos, (*assimilabitur viro prudenti*) textus est, *viro sapienti*, (*qui ædificat domum suam*) sed textus est, *qui ædificauit* (*& non facit ea*) scilicet quæ præceptorie omnibus sunt iniuncta, (*non solum perfectis sunt dicta verba prædicta imo & imperfectis*) concedendum est, quod verba illa imperfectis consultorie dicta

fuerunt

...ctur: (*docentes eos seruare omnia*) seruare est communius, quam facere: & iden omnia, quæ Christus docuit, seruanda sunt: quia cum fide vera reuerenda & amore iugiter recitanda, quamuis non omnia fiunt facienda, sic Inquitur Athanasius in Symbolo dicens: *quam scilicet fidem nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit* (*Quæcunque mandaui vobis*) quia omnia seruanda sunt per fidem vel operationem.) *Ex quibus etiam clare patet, quod mandata data discipulis sicut illa fuerunt data cum nondum essent Apostoli, vt patet ex prædictis, intelligentur omnibus data*) ex dictis verbis Christi nude acceptis, *Euntes docete*, &c. non plus potest concludi, quod illa quæ continentur in sermone prædicto, omnibus data fuerunt, quam quod omnia quæ dixit Christus Apostolis *Matthæi decimo*, *& Lucæ vndecimo*, quando misit eos ad prædicandum, omnibus dicta fuerunt, quia illa verba *Euntes docete omnes gentes*, &c. dixit Christus tam post prædictum sermonem, quam post præcepta, quæ dedit Apostolis, quando eos ad prædicandum destinauit.

Verba igitur scripturæ diuinæ sane intelligenda sunt, sicut à sanctis Patribus noscuntur exposita & non ad omnem sensum, qui ex eis potest capi, trahenda, quod tamen iste tanquam theologicæ facultatis ignarus, vtpote qui nunquam Theologiæ studium frequentauit, sola auctoritate & potentia, absque literarum sacrarum peritia, fretus, facere in tota ista constitutione molitur vt isti dicunt. (*Et hoc tenet Augustinus in libro de sermone Domini in monte.*) Augustinus tenet, quod omnibus dicta fuerunt: sed non omnibus præceptorie, quantum ad opus exterius.

Cap. CXIII.

Item illud *Apostoli prim. ad Corinthi. sext.* Iam quidem delictum est in vobis, quod indicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus, &c. *non intelligitur dictum talibus personis, de quibus loquitur iste hæreticus, scilicet qui à se dominium omnium temporalium abdicarunt, contenti solo simplici vsu facti. Loquebatur enim Apostolus Corinthiis conuersis ad fidem: qui quidem non renunciauerant bonis suis, nec ad inuicem communicauerant sibi, vt patet prim. ad Corinthi. vltim. in principio, vbi Apostolus hortatur eos, vt collectas inter se facerent deferendas Hierosolymis sanctis, sic dicens*: de collectis quæ fiunt in sanctis, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam sabbati. Vnusquisque autem vestrum apud se reponat recondens, quod ei placuerit. *Hæc autem non facerent, si nihil haberent: & patet, sicut in articulo proximo latius continetur. Augustinus autem dicit, quod non legitur, quod conuersi ex gentibus communicauerint sua, quare patet, quod dictum Apostoli nihil pro ipso hæretico facit: quia non loquitur de perfectis, sicut ipse perfectos accipit, scilicet qui abdicauerunt omnium temporalium dominium solo simplici vsu facti contenti: sed loquitur omnibus Corinthiis ad fidem conuersis, qui dominium temporalium retinuerant sibi. Sane secundum hoc videtur, quod fidelibus non liceat litigare sine peccato: quod esset nimis durum.*

Postquam iste impugnatus conatus est ostendere, quod appellans male intelligit verba Christi de non contendendo in iudicio: Hic probare molitur, quod male intelligit auctoritatem Apostoli *prim. Corinth. sext.* de eadem materia ostendens, quod verba Apostoli non intelliguntur dicta, qui omnium temporalium abdicauerunt dominium, contenti solo simplici vsu facti, quod ostendit primo ostensiue sic, Apostolus loquebatur Corinthiis conuersis ad fidem, sed illi non renunciauerant bonis suis, ergo &c. Secundo ibi: *Sane secundum hoc*, probat idem ducendo ad inconueniens, quia si hoc esset, nulli fideli litigare liceret absque peccato.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic enormiter errat. Ad cuius euidentiam dicunt esse ...um quod auctor alicuius doctrinæ sæpe licet alicui vel aliquibus specialiter librum suum in... non tamen vult alios doctrina sua carere: imo etiam intendit alios informare. Et ex illo di... quod licet Apostolus specialiter scripserit Corinthiis ipsis: tamen solis loqui minime intendebat, & ideo non tantum ex intentione loquebatur Corinthiis, sed etiam verba prædicta locutus est perfectis, quos per doctrinam suam voluit informare, volens omnes perfectos & imperfectos Corinthios & alios, qui lecturi erant, & secundum doctrinam ipsius ad pacificam conuersationem absque contentione & litigio in iudicio instigare, præcipue tamen volebat perfectos & qui omnium abdicauerunt proprietatem inducere, ne in iudicio litigarent: quia magis vitiosum est in abdicantibus omnium proprietatem in iudicio litigare, quam in aliis, si ergo verba sua intelligi debent de Corinthiis, qui non renunciauerant bonis suis secundum istum: multo magis verba sua exhortatoria, non increpatoria, ad illos, qui bonis suis renunciauerant, debent intelligi esse dicta, si enim Corinthii, qui non renunciauerunt temporalibus suis, debuerunt magis iniuriam accipere, & magis fraudem pati, quam in iudicio litigare: multo magis hoc debebant illi, qui renunciauerunt omnibus bonis suis. Et per hoc patet, quod ratio sua prima non concludit, quia verba Apostoli intelliguntur dicta Corinthiis & aliis perfectis & imperfectis habentibus proprietatem & non habentibus. Secunda etiam ratio non concludit, quia, sicut post declarabitur, litigare in iudicio non semper est peccatum, nec appellans dicit quod semper est peccatum.

...tia & operibus bonis non abstinimus. Hic etiam dicit Glossa duodecim. quæstion. prim. Cleri... *Non est peccatum habere diuitias, si adsint opera bona*, potest igitur diuitiarum dominium proprium haberi sine peccato, sic etiam possunt repeti in iudicio sine peccato: teste beato Augustino, qui, vt habetur *decim. quart. quæstion. prim. capitul. quod debetur*, ait: *Quod debetur nisi benigne remittitur, non tamen inique repetitur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod illud quod debetur, præsertim tanquam proprium, non inique repetitur, diuitiæ ergo propriæ absque iniquitate repeti possunt.

Secundo notant isti, quod licet diuitiæ absque peccato possint haberi: melius tamen est omnium diuitiarum dominium abdicare propter Deum, sicut *supra capitulo quinto* auctoritatibus Ambrosii & Augustini & Bernardi probatum existit, quibus etiam concordat Hieronymus ad Eustochiam dicens: *vis esse perfecta & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, &c. & post: *non vis esse perfecta, sed secundum gradum tenere non dimittendo omnia tua quæ habes, da filiis, da propinquis: nemo te reprehendit, si inferiora sectaris, dum noueris illam tibi iure prælatam: quæ elegerit prima.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium diuitiarum proprietati earum præfertur, vnde dicere, quod abdicare omnium proprietatem non est melius quam diuitias retinere: est error Vigilantii hæretici, de quo dicit Hieronymus: *Quod autem asserit eos melius facere qui vtantur rebus, & paulatim fructus possessionum diuidunt, quam illos qui possessionibus venundatis simul omnia largiuntur, non a me ei, sed a Deo respondebitur: Si vis esse perfectus, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* sic ergo patet, quod licet habere diuitias non sit de se peccatum: melius tamen est omnium diuitiarum dominium abdicare, vnde & ad perfectionem spectat omnium diuitiarum dominium abdicare, sicut supra est probatum.

Tertio notant isti, quod sicut melius est omnium abdicare dominium, quam diuitiarum dominium retinere: ita melius est simpliciter nulla temporalia in iudicio repetere, quamuis repetere possit quis propria sine peccato, hoc notabile ex præcedenti colligitur euidenter.

Quarto notant, quod sicut licet diuitiæ possint haberi sine peccato, tamen raro & vix habentur sine peccato: sic licet repetere diuitias possit esse sine peccato, tamen repetere in iudicio diuitias vel quæcunque temporalia raro & vix inuenitur sine peccato, quod diuitiæ raro vel vix habeantur sine peccato, innuit ipse Saluator dicens Matthæi decimo nono. *Diues difficile intrabit in regnum cœlorum*, & Lucæ decimo octauo, ait: *quam difficile qui habent pecunias intrabunt in regnum cœlorum.* Ex his datur intelligi, quod diuitiæ vix habentur sine peccato: quia solum peccatum facit difficultatem intrandi in regnum cœlorum.

Item Gregorius, vt habetur *distinction. vigesim. quint. capitul. quasi*, loquens de peccato curæ rei familiaris, ait: *Peccatum cura rei familiaris, quæ vix sine culpa agitur, vel ab ipsis qui culpam quali... de linare debeant sciunt.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod possessio temporalium, quæ sine cura rei familiaris esse non debet, vix sine culpa agitur: & ita temporalium dominium vix habetur sine peccato.

Quod etiam repetere in iudicio sua vix sine peccato fiat, probatur: quia non minus implicat ad peccatum in iudicio litigare, quod negociationis officium exercere, sed secundum Leonem Papam, vt habetur *de pœnitentia distinction. quint. capitul. qualitas*; *difficile est inter ementis vendentisque commercium non interuenire peccatum*, ergo non minus difficile est sine peccato in iudicio litigare quam negotiationis officium exercere, & confirmatur hæc ratio: quia sicut quasi naturale est in contrahentibus se inuicem decipere: ita quasi naturale est in litigantibus se inuicem velle decipere ad ... insentum habendum, sicut ergo negotiationis officium difficile est exercere sine peccato: ita difficile est in iudicio litigare sine peccato.

Quinto notant, quod in scripturis diuinis & sanctorum non solum dissuadentur illicita, sed etiam quædam licita, quæ implicant ad peccatum, sicut enim Christus perfectis, vtpote discipulis, dissuasit thesaurizare in terra *Matthæi sexto*, & tamen thesaurizare est licitum: sic etiam dissuasit cogitare de crastino, quod tamen non est illicitum reputandum, sic etiam habere diuitias, quia implicant ad peccatum, & plenæ sunt periculis, dissuadetur, hinc etiam Gregorius in Moralibus ait: *Solus iste in illicita non cadit, qui se à licitis caute restringit.*

Sexto notant, quod licitum est Christianis, imo expediens, quamuis non toti communitati, se voto astringere ad non faciendum & non habendum illa, quæ implicant ad peccatum, sine quibus contingit vitam præsentem transigere, & officia necessaria exercere. Nam fugere occasiones peccandi est laudabile: & per consequens se astringere per votum ad fugiendum occasiones peccandi, sine quibus vitam contingit sustentare, & officia necessaria exercere, est laudabile reputandum.

Quod beatus Hieronymus contra Vigilantium, qui statum secularem statui religionis conabatur præferre, videtur asserere, quærens enim in persona Vigilantii hæretici, ait: *Cur pergis ad eremum?* & respondet dicens: *vt te non audiam, non videam, vt furore non mouear, vt tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne me forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus*

... suasit illud quod est melius, sed nolle contendere in iudicio, est melius quam ... ergo hoc Christus quantum ad executionem operis, suasit.

... sic: Christus per dictum præceptum dissuasit illud opus, quod vix sine peccato potest ... contendere in iudicio vix potest exerceri sine peccato, ergo Christus dissuasit, quantum ad operis executionem contendere in iudicio, & per consequens suasit non contendere.

Tertio sic: Per dictum præceptum vel consilium dissuasit illud, quantum ad contentionem ... iudicio quod implicat ad peccatum, licet non sit de se peccatum, sed actualiter quantum ad opus ... endere in iudicio implicat ad peccatum, ergo Christus hoc dissuasit in prædicto consilio, & ... consequens suasit non contendere in iudicio non solum quantum ad præparationem cordis, sed etiam quantum ad opus.

Præbe illi & alteram) Licet hoc semper sit seruandum, quantum ad præparationem cordis, & non sit semper seruandum, quantum ad opus exterius: imo aliquando hoc seruare ... peccatum, & contra caritatem fraternam, puta si percutiens per correctionem fraternam ... corrigi de peccato commisso, & reuocari à peccato committendo. Et ita licet in opere ... non hoc seruare sit quandoque illicitum: Tamen non repercutere semper est licitum. ... eo licitum est nonnullis ad non repercutiendum se voto astringere: sed nulli est licitum, ... voto astringere ad præbendam maxillam alteram percutienti, & ita inter negatiuum & affirmatiuum aperte differentia reperitur. (*Vade cum eo alia duo*) hoc etiam seruare in opere exteriori ... est esse illicitum ex multis causis, quas longum esset enarrare, & ideo hoc nequaquam sub ... cadere potest (*qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*) ... non contendas pro tunica & dimitte pallium: & ita in dictis verbis aliquid insinuatur negatiue, & aliquid affirmatiue.

Negatiuum omni tempore seruare multis est licitum, & ideo licite sub voto cadere potest: & ita potest suaderi pro omni tempore, quantum ad operis executionem, sed secundum ... pro omni tempore & in omni casu potest esse licitum, sicut ostensum est prius, & ideo sub ... nequaquam debet respectu cuiuscunque personæ indifferenter, licet possit forte ... sub voto in aliquo respectu illius, cui promitteret obedientiam per votum, (*secundum quod Augustinus dicit*) Augustinus intendit de affirmatiuis, non de negatiuis, sicut dictum est.

Cap. CXV.

ET *propter hoc Apostolus non simpliciter dixit prima ad Corinth. sext. quare non iniuriam accipitis? sed dixit*. Quare non magis iniuriam accipitis? *& quod hoc eis simpliciter non interdixit, patet ex ... quod in præcedenti capitulo prima Corinth quint. amplius reprehenderat Corinthios, qui erant negligentes in iudicio faciendo, dicens eis* · Nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? *Item in præallegato capitulo prima Corinth. sext. Apostolus Corinthios reprehendebat, quia coram infidelibus litigabant & iudicabant, dicens*: Audet (*id est præsumit*) aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum ... (*id est iudicium subire*) apud iniquos & non apud sanctos, *id est fideles. Item ostendebat, ... hoc ad fideles pertinebat dicens*: Et si in vobis (*id est per vos*) iudicabitur mundus (*id est mundi*) indigni estis qui de minimis (*scilicet temporalibus*) iudicetis: *quasi dicat, non: quia qui ma... multo fortius minoribus est dignus, & sequitur*: Secularia igitur iudicia, si habueritis, con... qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicium, *hoc autem dicebat ipsis ironice, vnde* ... ad verecundiam vestram dico (*subaudi, quia curritis ad iudicia infidelium.*) Non est inter ... quisquam, qui possit iudicare inter fratrem & fratrem suum, sed frater cum fratre ... contendit, & hoc apud infideles. *Deinde reprehendit eos, quia iniuste & fraudulenter fratres ad iudicium trahebant, dicens*: Iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia ... inter vos, *scilicet fraudulenta & iniuriosa, vnde sequitur*. sed vos iniuriam facitis & fraudatis ... hoc fratribus. *Et quod de fratribus, qui fraudulenter trahebant fratres ad iudicium, intellexerit Apostolus, patet, quia statim subiunxit*: An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt *eos ... iniquos supponens. Vnde patet, quod Apostolus non interdixerit simpliciter Corinthiis conuersis ad fidem litigare: imo quod eis liceret ex multis, vt patet ex prædictis, ostendit, & ideo subiunxit*: Omnia mihi licent ...: Omnia mea licet repetere mihi.

In parte ista iste impugnatus, qualiter intelligat verba Apostoli sæpe dicta de iudicio, manifestat dicens, quod Apostolus non simpliciter interdixit Corintbiis iudicia seu contendere in iudicio: sed interdixit eis tantummodo iudicia fraudulenta & iniuriosa. Vnde postea ostendit, quod ... non simpliciter interdixit iudicia, & hoc primo sic: qui reprehendit aliquos de non faciendo iudicium, non simpliciter interdicit eis iudicium, sed Apostolus reprehendit Corinthios de non faciendo iudicium, ergo, &c. Secundo sic: qui reprehendit aliquos, quod litigant coram infidelibus, ostendens, quod debent coram fidelibus litigare, non simpliciter interdicit eisdem litiga-

litigare, sed Apostolus reprehendit Corinthios, qui coram infidelibus litigabant, ostendens quod deberent coram fidelibus litigare, & iudices constituere sapientes: ergo, &c. Secundo ibi: *Deinde reprehendit*, ostendit quod Apostolus simpliciter interdixit Corinthiis iudicia fraudulenta & iniuriosa per illud; *iniqui regnum Dei non possidebunt*. Tertio ibi: *Et ideo subiunxit*, ostendit auctoritate Apostoli & Glossæ quod licet repetere sua.

Sed isti impugnatores dicunt eum errare, cum asserit, quod Apostolus solummodo interdixit Corinthiis iudicia, seu litigia fraudulenta & iniuriosa, & coram infidelibus: & quod alia iudicia minime reprehendit, nec alia dissuasit.

Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod sicut diuitiarum possessio non solum reprehenditur, interdicitur, & dissuadetur, quando diuitiæ acquiruntur iniuste: sed etiam quando amore nimio diliguntur, dissuadentur etiam diuitiæ quia ad inordinatum amorem implicant & peccata, sic in iudicio pro temporalibus litigare non solum reprehenditur & interdicitur, quando quis fraudulenter & iniuriose litigat in iudicio: sed etiam quando ex auaritia, vel alia mala radice proceditur, quamuis nihil in opere exteriori vel verbo secundum se illicitum committatur: licet opus exterius sit illo tempore malum, propter malitiam actus interioris, litigia vero licita non reprehenduntur, cum dissuadentur propter hoc, quia implicant ad peccata, & vix inueniuntur sine peccato. Ex hoc patet, quod erroneum est dicere, Apostolum non interdixisse simpliciter nisi iudicia fraudulenta & iniuriosa: quod probatur sic. Apostolus prim. ad Corinth. sexto. interdixit Corinthiis, & aliis omnia omnia litigia illicita & iniqua: propter quod dicit: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt*, quasi diceret determinate omnia iniqua iudicia: quia *iniqui regnum Dei non possidebunt*, sed multa sunt iniqua iudicia seu litigia, siue contentiones iniquæ & illicitæ, præter fraudulenta & iniuriosa, ergo non solum interdicit Apostolus simpliciter litigia fraudulenta & iniuriosa: sed etiam alia multa, quæ sunt iniqua, siue ex iniqua intentione, siue ex alia iniquitate quacunque.

Secundo dicunt ipsum errare, cum insinuat quod Apostolus licita litigia minime dissuasit, sed magis eos voluit litigare.

Quod enim hoc sit erroneum, probatur sic. Apostolus dissuasit omnia litigia, quæ implicant ad peccatum, sed litigia etiam licita implicant ad peccatum, teste Chrysostomo super Matthæum, qui ait: *Omne iudicium, irritatio cordis est, & malarum cogitationum radix. Nam si videris, quod causa fraudibus & pecuniis expugnetur, & tu similiter causæ tuæ adesse festinas, etsi ab initio hoc consilium non habuisti.* Ex quibus euidenter habetur, quod litigium etiam in principio iustum & licitum irritatio cordis est & malarum cogitionum radix: & per consequens implicat ad peccatum, ergo tale iudicium Apostolus dissuadet.

Sed forte dices, quod secundum Chrysostomum, iudicium seu litigium tunc est irritatio cordis & malarum cogitationum radix, quando est ex alia parte fraudulentum.

Sed hoc non obstat: quia non solum tunc litigium est irritatio cordis & malarum cogitationum radix, quando est ex parte alia fraudulentum: sed etiam quando non est fraudulentum ex alia parte, sæpe enim est irritatio cordis, si iudex non potest aut non vult statim ad litigantis voluntatem proferre sententiam. Frequenter etiam est irritatio cordis ex sollicitudine, quam circa productionem instrumentorum & testium, & circa alia quæ iudiciarius ordo requirit, expedit adhibere, quare constat aperte, quod litigium etiam licitum non solum propter fraudulentiam aduersarii, sed etiam propter multa alia implicat ad peccatum.

Secundo sic: Apostolus dissuadet illa litigia, quæ discordias & odia pariunt, sed litigia etiam non fraudulenta discordias & odia pariunt, teste beato Remigio, qui super epistolam prim. ad Corinth. sext. ait: *Accusatio litem, lis discordiam, discordia odium generat*, ergo Apostolus etiam alia litigia quam fraudulenta dissuadet.

Tertio sic: Apostolus dissuadet omnia litigia, quæ dissuadentur à Christo, cum dicit Matthæi quinto, *qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*, & Luc. sext. cum dicit: *qui aufert quæ tua sunt, ne repetas*, sed Christus in verbis prædictis dissuasit non solum litigia fraudulenta, sed etiam alia, teste Remigio, qui vbi prius ait: *ideo Apostolus dixit in veritate omnino delictum est in vobis, quia contra præceptum Domini agitis, qui dixit, si quis aufert quæ tua sunt ne repetas, & qui vobis pacem suam commendauit, quare non magis damnum sustinetis, vt præceptum Domini custodiatis?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Dominus dissuasit litigare pro rebus ad litigantem pertinentibus, & per consequens dissuasit non solum litigia fraudulenta, sed etiam alia, ergo Apostolus etiam alia dissuasit.

Quarto sic: Illi cui suadetur magis iniuriam suscipere, quam pro temporalibus litigare, dissuadetur litigium de se licitum, & non solum fraudulentum, sed Apostolus suadet magis iniuriam suscipere, quam pro temporalibus litigare, dicens: *quare non magis iniuriam accipitis?* quam scilicet pro temporalibus litigetis. Et quod hæc sit intentio Apostoli, aperte Glossa testatur ibidem dicens: *Non excuses quod hoc iuste agis: occurrit: Quare non magis iniuriam accipitis?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod magis expedit iniuriam accipere, quam iustum litigium accipere, ergo Apostolus non solummodo litigia fraudulenta, sed etiam alia dissuadet.

Quinto sic: Apostolus omnia illa litigia dissuadet, quæ secundum veniam conceduntur infirmis. sed litigare in iudicio pro rebus temporalibus non solum fraudulenter, sed etiam absque fraudulentia conceditur infirmis. ergo apostolus non solum litigia fraudulenta, sed etiam alia dissuadet. Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate Augustini, qui ait Enchridion. c. 44. pertractans verba apostoli suprascripta: *Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatum: sed tantummodo si extra ecclesiam vellet iudicari, nisi secutus adiungeret. Iam quidem omnino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum & ne quis ita excusaret & diceret, se iustum habere negocium, sed iniquitatem pati, quam velit a se iudicii sententia remoueri: continuo talib. cogitationib. vel excusationib. occurrit atque ait: Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? vt ad illud redeatur, quod dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere & in iudicio tecum contendere, dimitte ei & pallium. & alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua noli repetere. prohibuit itaque suos de secularibus cum aliis habere iudicium. Ex qua doctrina apostolus dicit esse delictum: tamen cum sint in ecclesia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus extra ecclesiam terribiliter vetat. Manifestum est etiam quod hoc secundum veniam concedatur infirmis. Propter hoc atque huiusmodi peccata & alia licet his minora oportet vt deuote crebroque oremus dominum atque dicamus, dimitte nobis debita nostra.* Ex his euidenter apparet, quod contendere in iudicio etiam pro iusto negocio infirmis conceditur. Sexto sic: Apostolus dissuasit omnia litigia, quæ vix inueniuntur vel nunquam inueniuntur sine peccato. sed litigia etiam quando pro iusto habentur negocio, vel vix vel nunquam sine peccato inueniuntur. Hoc ex verbis Augustini prædictis colligitur manifeste, cum dicit, *posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatum.* & cum dicit, *ex qua doctrina apostolus dicit esse delictum*, scilicet litigare. & cum dicit, *propter hæc atque huiusmodi peccata, &c.* quæ verba Augustini debent intelligi, quod vix aut nunquam inuenitur litigium sine peccato. ergo apostolus omnia litigia fraudulenta & non fraudulenta dissuadet. Septimo arguunt sic: Apostolus dissuadet omnia illa litigia, quæ non licent perfectis. sed nullum litigium in iudicio est licitum perfectis, teste Glossa super apostoli verba vbi prius, quæ ait: *Vt autem prædicta verba apostoli, in quibus ait: peccatum esse iudicium habere contra fratres, sane intelligantur, dicendum, quid in huiusmodi liceat perfectis & quid non: & quid infirmis & quid non. Perfectis igitur licet repetere sua simpliciter sine causa, sine lite, sine iudicio: sed non conuenit inde mouere causam ante iudicem. Infirmis vero licet repetere sua mouendo causam ante iudicem & iudicium habendo contra fratrem: sed non contentiose vel fraudulenter: nec apud infideles iudices.* ergo omne litigium apostolus dissuadet.

Sed forte obiiciet aliquis contra prædicta tripliciter. Primo, quia apostolus nullum iustum dissuadet: quia omne iustum est bonum. nullum autem bonum est dissuasibile, sed magis suasibile. multa autem sunt litigia iusta. ergo non omnia litigia dissuadet apostolus. Item, apostolus non dissuadet illud, per quod conseruatur bonum commune, & quod quæritur propter pacem. sed per litigia conseruatur bonum commune & quæruntur propter pacem. vnde & iudices dirimentes litigia pacem faciunt & conseruant: ergo, &c. Item apostolus non aliter dissuadet litigium quam matrimonium: & sicut concedit matrimonium infirmis, ita & litigium. sed apostolus non dissuadet toti communitati fidelium matrimonium. ergo saltem non dissuadet toti communitati litigium.

Ad primum istorum dicunt isti, quod multa quæ iusta sunt, dissuadentur quantum ad opus exterius propter meliora habenda: sicut bona dissuadentur propter meliora vnde & matrimonium aliquo modo dissuadetur inquantum virginitas, quæ est quid melius, suadetur: tamen iustum nec aliquod bonum est dissuadendum quantum ad præparationem cordis, quod scilicet homo non esset paratus facere quodcunque bonum aut iustum, si hoc Deus præciperet.

Ad secundum dicunt, quod bene potest aliquid dissuaderi: per quod tamen in casu quasi [illegible] accidens conseruatur bonum commune & acquiritur. quemadmodum bella & arma bellica [illegible] dissuadentur, & tamen quandoque per ea conseruatur bonum commune & quæruntur propter pacem secundum Augustinum, vt habetur 23. q. 1. *Noli æstimare.* sed hoc est propter iniquitatem multorum qui aliter ad bonum & pacem reuocari non possunt. sic est de litigiis, quod propter iniquitatem multorum quandoque quæruntur, & nolle habere litigium debet esse [illegible]: sed habere quandoque necessitatis, quemadmodum dicit Augustinus vbi prius: *Pacem habere voluntatis est bellum autem debet esse necessitatis.* sic est ergo de litigiis, sicut est de bello, quod melius esset omni bello carere quam bellum habere: & ideo bella dissuadentur, & [illegible]: & tamen in casu aliquod bellum est iustum & meritorium: ita melius esset omni litigio carere quam habere, & tamen in casu meritorium potest esse alicui habere iustum litigium. propter hæc omnia litigia dissuadentur, nisi adsit necessitas.

Ad tertium dicunt, quod non est simile de matrimonio & litigio: quia matrimonium est [illegible] pro statu præsenti necessarium generi humano ad procreationem prolis ad cultum Dei [illegible] non debet toti communitati fidelium dissuaderi. sed litigium non est necessarium [illegible] humano etiam pro statu præsenti, sicut nec bellum: & ideo toti communitati fidelium [illegible] dissuadetur: quamuis in casu extremæ necessitatis possit aliquibus suaderi, sicut & [illegible].

[illegible] propter hæc [illegible] scilicet quia præceptum de non contendendo in iudicio non est seruandum in opere exteriori: sed in præparatione cordis. [illegible] *apostolus non simpliciter dixit prima ad Corinth.*

riab. 6. quare non iniuriam accipitis: sed dixit, quare non magis iniuriam accipitis.] Dicunt alii, quod non propter rationem, quam iste assignat, non dixit unum apostolus, sed aliud. Nam ideo non dixit: *Quare non iniuriam accipitis*: sed dixit, *quare non magis iniuriam accipitis*: quia noluit apostolus, quod propterea tatem habentes semper in opere essent parati accipere iniuriam à quocunque. sed voluit quod magis & citius acciperent iniuriam, quam in iudicio pro temporalibus litigarent, nisi ratio cogens non desiderium rehabendi vel defendendi sua eos ad litigandum vigeret. Sicut princeps non semper debet esse paratus accipere iniuriam ab inimico, quia hoc bono communi penitus obviaret: sed magis & citius debet accipere iniuriam, quam bellare, contra volentem inferre iniuriam, nisi iusta necessitate bellare cogatur. Nam & saepe nolle bellare in eo, cui bellare licet, esset peccatum. vnde Ambrosius, vt habetur 23. q. 3. ca. Fortitudo, ait: *Fortitudo quæ bello tuetur à Barbaris patriam vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios plena iustitia est.* [*quod hoc eis non simpliciter interdixerit.*] hoc potest habere duplicem intellectum. vnus est, quod non simpliciter interdixit eis tanquam semper esset illicitum pro temporalibus litigare: & iste sensus verus est: sed secundum istum iste impugnatus verba illa nequaquam intellexit. Alius est, quod non interdixit eis, nisi solummodo litigia fraudulenta & iniuriosa, & nulla alia. & iste sensus falsus est, vt dicunt isti. [*Apostolus reprehenderat Corinthios, quia erant negligentes in iudicio faciendo.*] Istud non facit pro eo: quia ibidem non reprehendit Corinthios, quia minime litigabant, sed quia delinquentem corrigere negligebant. & ideo apostolus nunquam dissuasit Corinthiis constituere iudices ad vindictam malefactorum: sed dissuasit habere litigia coram iudicibus constitutis, quemadmodum in scripturis suadetur punire peccata maiorum, & tamen peccata punienda scripturæ efficaciter dissuadent. [*Nemo de his qui intus sunt vos iudicatis.*] Hic non loquitur indicandis, sed iudicantibus, & saepe reprehenduntur iudicantes de negligentia iudicandi: & qui iudicantur reprehenduntur de hoc, quod eos iudicari oportet [*Apostolus Corinthios reprehendit: quia coram infidelibus litigabant: & iudicium subibant*]

Dicitur quod verba Apostoli de ista materia sane intelligenda sunt: quia reprehensibiles erant, qui habentes fideles ad iudicium coram infidelibus litigabant: quia causæ fidelium inter se sopiri poterant per fideles. Illi vero, qui iudicium subibant infidelium ab infidelibus coacti minime reprehensibiles videbantur: cum apostolus subditos monuerit, dicens etiam infidelibus obedire. Illi etiam qui infideles contrahebant ad iudicium infidelium, ex iusta & vrgenti causa reprehensibiles non fuerunt. Nam & apostolus ad iudicium Cæsaris appellavit. [*Item ostendebat, quod hoc ad fideles pertinebat.*] scilicet litigantes pro temporalibus iudicare. sed ex hoc non sequitur, quod litigare pro temporalibus sit minime dissuasum: sicut non sequitur, ad iudicem iustum pertinet homicidas, & alios sceleratos debita pœna punire: ergo homicidia, & alia scelera non sunt illicita. [*Qui maioribus, multo fortius est minoribus dignus.*] Esto quod hæc sub aliquo sensu esset vera: tamen saepe competunt alicui maiora, cui minora non competunt, neque decent ipsum: non propter indignitatem ipsius, sed propter dignitatem ipsius & indignitatem, seu vtilitatem minorum. Sicut decet regem portare purpuram, & non decet eum portare sordidas vestes. Decet etiam militem expugnare hostem: & non decet eum suspendere furem. Sic decent saepe perfectos maiora, quos non decent minora. Vnde prædicare verbum Dei, consecrare episcopos, & dispensare ecclesiastica sacramenta & alia maiora decet summum pontificem: quem tamen non deceret in causa sanguinis, & rerum temporalium iudicare. & ideo non sequitur

Aliquis debet in causa maiori iudicare. ergo debet iudicare in causa minori: quamuis quod non debeat iudicare in minori causa, non sit propter indignitatem, sed propter dignitatem ipsius. [*Secularia iudicia si habueritis contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicium.*] Si apostolus vocaret contemptibiles in ecclesia, homines insensatos, infames & criminosos: prædicta verba esse dicta ironice debent intelligi.

Non enim poterit esse de mente apostoli, quod velit vt Corinthii homines contemptibiles propter ineptitudines aut peccata eorum constituerit sibi iudices, quamuis essent in ecclesia, hoc est inter Christianos qualitercunque numerandi. loqueretur ergo sic ironice, hoc est contrarium innuendo, vt scilicet tales non eligant.

Sed vocando contemptibiles in ecclesia homines inferioris virtutis & gradum, qui non sunt summi & supremi in ecclesia: sic serio dicta prædicta verba debent intelligi. quia quandiu in ecclesia, quæ est congregatio fidelium, inueniri possunt inferiores idonei, & sufficientes ratione bonitatis & discretionis ad iudicandum de temporalibus & de secularibus litigiis, non debent supremi in ecclesia, circa negotia secularia occupari: sed exemplo apostolorum, qui, vt habetur *Actuum. 6.* noluerunt derelinquere verbum Dei & ministrare mensis, sed orationi & ministerio verbi instare volebant, debent supremi in ecclesia orationi, prædicationi verbi, dispensationi sacramentorum ecclesiæ & aliis spiritualibus bonis instare, secularia iudicia secularibus relinquendo.

Et ista est sententia beati Gregorii, qui 19. libro Moralium pertractans prædicta verba apostoli ait: *Spiritualia dona non caperent si terrena eos negocia depressissent. longe ante præmisit dicens: contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum: ac si aperte diceret: qui minoris sunt meriti in ecclesiæ*

clesia & nullis magnorum bonorum virtutibus pollens, ipsi de terrenis negociis n[...] erunt: item per quos magna nequeunt bona suppleantur minora: quos & contemptibiles nominat, & tamen [sa]pientes vocat, cum dicit sic: Non est sapiens quisquam inter vos, qui possit iudicare inter fratrem suum qua ex re qu[i] [co]lligitur nisi vt hi terrenas causas examinarent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt, qui autem [spi]ritualibus donis ditati sunt profecto terrenis non debent negociis implicari, vt dum nō coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire. Ex his verbis datur intelligi, quod apostolus non vocat contemptibiles in ecclesia, viles, infames, & insensatos aut fatuos: sed vocat contemptibiles, sapientes, & in negocijs secularibus peritos: qui & non viri spirituales, & supremi debent constitui iudices ad secularia litigia terminanda. Sed forte quis obijciet dicens, quod sicut legitur in decretis *distinctione* 39. oportet episcopum secularium negociorum habere peritiam. quod B. Gregorius, vt habetur eadem *distinctione capitulo Petrus*, Videtur asserere manifeste. Frustra autem quæreretur in episcopis secularium negociorum peritia, nisi ad eos pertineret circa negocia secularia implicari. Ad hoc dicunt isti, quod non pertinet ad episcopos circa secularia implicari, nisi necessitate cogente, vt in quantum possint caueant, ne circa secularia occupentur: necessitate tamen vigente possunt & debent in casu pro communi vtilitate secularibus vacare negocijs. Et ideo pro tali casu possibili oportet eos negociorum secularium habere solertiam, non quidem per longam experientiam, sed per quandam naturalem industriam, vt sint quodammodo natura prudentes. propter quod ait Carthaginense concilium, vt habetur distinctione 23. *Qui episcopus ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docibilis*, hoc est docilis. Talis enim prudentia cum sacra[ru]m noticia litterarum episcopo sufficit ad hoc quod dicatur secularium negociorum habere industriam. [*Ad iudicium.*] Sic habetur sub Bulla, iuxta quam scripsi verba constitutionis istius. textus tamen est, *ad iudicandum.* [*Ad verecundiam vestram dico, subaudi: quia curritis ad iudicia infidelium.*] Aliquando reprehendit eos, quia currebant ad iudicia infidelium. aliquando quia habebant iudicia fraudulenta. aliquando quia habebant iudicia alia illicita.

[*Non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem & fratrem suum.*] Ex his verbis patet, quod apostolus volebat constitui iudices sapientes, qui possent volentibus litigare, siue fraudulenter, siue aliter iusticiam exhibere. Ex quo non potest concludi, quod non dissuasit pro temporalibus litigare: sicut nec ex hoc non dissuasit contendere. quia voluit constitui iudices sapientes, qui ita sopirent iudicia fraudulenta, sicut alia. [*Sed frater cum fratre in iudicio contendit.*] Hoc vt sæpe malum est ex parte actoris: licet aliquando sit sine peccato ex parte rei, si ad odium, discordiam, & fraudem minime prouocetur. [*Et hoc apud infideles.*] Hoc reprehensibile fuit in illo: qui alium ad iudicium infidelium protrahebat: & pro scandalo infidelium euitando debuit vel iniuriam sustinere, vel quærere apud fideles iust[it]iam.] *Deinde reprehendit eos qui iniuste & fraudulenter fratres suos, ad iudicium trahebant.*] Quod de hoc apostolus specialiter Corinthios reprehenderit, ex textu non habetur: quamuis generaliter reprehendendo litigia iniqua, sua reprehensio sit ad fraudulenta & iniusta litigia extendenda, nec ipse hoc sufficienter probat, sicut post apparebit. [*Iam quidem omnino delictum est in vobis quia iudicia habetis inter vos. scilicet fraudulenta & iniuriosa.*] Hæc Glossa ex textu apostoli trahi non potest. verba enim prædicta apostoli duplicem intellectum possunt habere. vnus est iste: *Iam omnino delictum est in vobis*, hoc est aliqui inter vos delinquunt fraudem & iniuriam extra iudicium faciendo. quare aliqui coram iudice conqueruntur, & hoc solet frequenter accidere, quod multi in iudicio conqueruntur de delicto ante iudicium commisso in ipsos. Alius intellectus est iste: *Iam quidem omnino delictum in vobis*, trahentibus alios ad iudicium: quia iudicia habetis inter vos. hoc est quia citius amore temporalium trahitis alios ad iudicium, quam velitis amore proximi pro eius scandalo deuitando, vel eius salute quærenda, damnum temporalium sustinere. & ideo quærit apostolus, *quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* quam vt iniuriantem ante iudicium, ad iudicium protrahatis: quasi dicat, ante deberetis pro salute proximi & perfectionis a[mo]re iniuriam accipere & fraudem pati, quam proximum delinquentem trahere ad iudicium & [...] [I]n his verbis, *quare non magis, &c.* Apostolus non solum litigia illicita, sed etiam licita dissua[d]et. quando scilicet est licitum & expediens à licitis litigijs abstinere. Nam abstinere à litigijs s[...]s necessitatis est. sed sæpe à licitis cessare litigijs supererogationis & perfectionis est: sicut à [...] [illi]cito abstinere de necessitate salutis est à conu vero licitu abstinere nonnunquam ad perf[ecti]onem & supererogationem noscitur pertinere. quia igitur apostolus non tantum illa, quæ su[nt d]e necessitate salutis, sed etiam illa quæ supererogationis voluit suadere: non tantum ab illicitis [...] [eti]am à quibusdam licitis abstinere suasit & ita per consequens quædam licita litigia dissuasit. *vnde sequitur: sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus.*] hic dimittit verba media apostoli, [...] et, *quare non magis iniuriam accipitis, &c.* Ex quibus verbis patet, quod apostolus intendeb[a]t [su]adere Chorinthijs, quod nonnunquam Corinthij perfectionis amore antea deberent i[n]iuriam accipere & fraudem pati, quam in iudicio etiam absque fraude & iniuria litigare. vnde cum dicit apostolus *sed vos iniuriam facitis, &c.* Principaliter loquitur illis, qui extra iudicium [fr]aud[e]m & iniuriam faciebant. quamuis etiam ad illos intenderit loqui, qui fraudem & iniuriam [i]n iudicio facere molirentur. *Et quod de talibus qui fraudulenter trahebant fratres ad iudicium intellexerit apostolus* intellexit & de illis, si qui tales fuerunt, & etiam de alijs: imo aliqua verba intelle-

xit de licite trahentibus alios ad iudicium. [*Patet quia statim subiunxit, an nescitis quia iniqui regnum Dei non poßidebunt.*] Ista verba sunt contra istum impugnatum. quia per hæc verba patet, quod apostolus intellexit de omnibus inique trahentibus alios ad iudicium. multi... item præter fraudulentos trahunt alios inique ad iudicium, sicut qui ex odio, rancore, superbia, inuidia, amore iniquo temporalium sine omni fraude trahunt alios ad iudicium, qui omnes iniqui sunt censendi, & regnum Dei minime possidebunt [*vos agere inique supponens*] alios supponit agere inique, licet sine fraude agant: alios supponit à perfectione deficere, qui amore temporalium in iudicio litigabant.

Et omnes apostolus instruit ad perfectionem exhortans, vt magis iniuriam accipiant & fraudem patiantur, quam pro temporalibus absque vrgente necessitate vel euidenti vtilitate speciali in iudicio litigare præsumant. [*vnde patet quod apostolus non interdixerit simpliciter Corinthiis conuersis ad fidem litigare*] verum est, quod non interdixit tanquam malum nec semper omnibus litigare. dissuasit tamen omnibus irreguleriter litigare, nisi vigente necessitate vel euidenti vtilitate specialiter cogantur. omnia autem litigia illicita, fraudulenta & iniuriosa, & alia qualitercunque illicita simpliciter interdixit. [*imo quod eis liceret, &c.*] licet quidem aliquando. & tamen nonnulla licita litigia dissuasit; sicut sancti plures multis matrimonium dissuaserunt, & tamen matrimonium illis licitum existebat.

[*Omnia mihi licent. glossa: omnia mea licet repetere mihi.*] Dicunt isti, quod apostolus loquebatur ibidem in persona illorum, qui proprium possident: & verum est de illis, quod licet eis sua repetere, sine fraude & dolo & absque omni mala intentione: tamen cum hoc stat, quod sæpe non repetere res proprias ad perfectionem & supererogationem pertineat. & ideo non repetere res proprias, quamuis sit aliquando licitum, imo aliquando expediens, sicut matrimonium aliquando est expediens, & similiter comedere carnes & bibere vinum: tamen apostulus Corinthios volens eos ad perfectionem inducere, non repetere propria persuadere conabatur.

Cap XLVI.

NEc per sacram scripturam patet, quod Christus seu apostoli secundum intellectum historicum semper seruauerunt prædicta præcepta. de Christo enim domino nostro legitur, Iohannis 14. quod cum vnus ex ministris pontificis dedisset ei alapam, non sibi præbuit aliam, sed dixit ei: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si bene, cur me cædis? *Item de beato Paulo legitur Actuum 22. quod cum tribunus eum iußisset flagellis cædi, & torqueri, & constrinxisset eum loris, dixit astanti Centurioni Paulus:* Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis cædere: *quo audito tortus non fuit. Item Actuum 23. Cum princeps sacerdotum & seniorum præcipisset os Pauli percutere, Paulus dixit ad eum.* Percutiet te Deus, paries dealbate: & tu sedens diiudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. *Item eodem capitulo legitur, quod Paulus, cum audisset à filio sororis suæ, quod plures ex Iudæis deuouerant se non manducaturos, neque bibituros, donec occidant ipsum, misit nepotem suum ad Tribunum ad nunciandum sibi prædicta, & sic euasit, vt legitur. 23. q. 3 ca.* Maximianus. *Item cum Hierosolymis in manus Romanorum traditus fuisset: & Iudæis contradicentibus ipsum non expedirent, ad Cæsarem appellauit, vt legitur Actuum vltimo. Ex quibus satis liquet quod non fuit intentio Saluatoris nostri prohibere fideles se in iudicio defendere & res suas, nisi quando hoc charitas suaderet. quare patet quod prædictus hæreticus vt præuaricator legis diuinæ allegauerat supradicta capitula quæ non tangunt in aliquo nostras constitutiones prædictas.*

Hic iste probare molitur, quod auctoritates sumptæ ex *Matthæi quinto capitulo* debent intelligi de præparatione cordis, & non de opere exteriori, & innuit talem rationem. Christus & apostoli non semper seruauerunt dicta præcepta in opere exteriori. ergo nec semper in opere sunt seruanda.

Antecedens probat. Et primo, quod Christus non semper seruauit, per vnam auctoritatem. secundo quod beatus etiam Paulus non seruauit, per quatuor auctoritates: quæ omnes patent in litera.

Sed dicunt isti impugnatores, quam istæ auctoritates probent tantum, quod præcepta quædam affirmatiua data *Matthæi quinto capitulo* non semper obligant ad opus exterius: cuiusmodi est, percutienti corporaliter alteram partem vel eandem percutiendam offerre. sed non probant, quod illud præceptum negatiuum.

Non contendere in iudicio pro rebus temporalibus: non sit omni tempore ab aliquibus quantum ad opus seruandum: sicut nec probant, quod non repercutere corporaliter manu non sit ab aliquo omni tempore seruandum. & ita istæ auctoritates pro illo impugnato nihil faciunt: quia appellans non intendit asserere, quod omni tempore percutienti sit pars eadem vel alia percutienda corporaliter offerenda: sed intendit, quod ad perfectionem spectat, nunquam velle corporaliter repercutere: & similiter ad perfectionem spectat nunquam velle pro temporalibus in iudicio litigare.

Quod vt melius intelligatur, Dicunt esse sciendum, quod aliquid est tolerabile, imo

imo meritorium & laudabile in vno, quod in alio est demeritorium & damnabile & ideo licet in aliquo tolerabile sit imo aliquando laudabile pro temporalibus litigare: tamen in vouente nunquam velle pro temporalibus litigare est damnabile. & ideo Christus suadens dictam perfectionem, scilicet vouere nunquam velle pro temporalibus litigare, suadet, quod dictum suum consilium semper in opere exteriori seruetur. Et si dicas, quod Christus non loquitur ibi de aliquo voto: Respondent isti, quod quamuis vocaliter minime de voto loquatur, intentio tamen sua est perfectionem summam cuiuslibet veritatis in hac vita possibilem suadere. & ideo cum talia perfectiora sint cum voto quam sine voto: dictum consilium suum cum opere de voto debet intelligi: & ita suadere intendit & quod nullus pro temporalibus nisi necessitate vrgente, vel euidenti vtilitate spirituali cogente contendat; & quod illi, qui volunt viam perfectionis assumere ad nunquam pro temporalibus contendendum voto se astringant. & ideo dicunt, quod dictum Christi consilium non est ab omnibus omni tempore & omni casu seruandum in opere. sed à vouentibus perfectionem prædictam & nullam dispensationem rerum ecclesiasti animi habentibus. non tantum quantum ad præparationem cordis, sed etiam quantum ad opus, semper est seruandum.

Nec per scripturam sacram patet quod Christus seu apostoli secundum sensum hystoricum semper seruauerint præcepta prædicta.] Verum est, quod non seruauerunt omnia præcepta prædicta nisi secundum præparationem cordis: sed aliqua seruauerunt secundum opus semper, aliqua secundum præparationem cordis. Christus enim nunquam repercussit, nec vnquam in iudicio pro temporalibus litigauit. similiter nec B. Paulus. Petrus vero percutiens reprehensus fuit à Christo, & post nunquam percussit. Constat igitur quod Christus & apostoli quædam illorum præceptorum semper seruauerunt: quædã vero nõ semper. Vñ de Christo dicit B. Petrus canonica sua 1 c. 2. *Cũ malediceretur nõ maledicebat: cum pateretur, non cõminabatur.* [*Non fuit intentio Saluatoris nostri, prohibere fidelis, se defendere in iudicio & res suas.*] Multiplex est defensio personæ. vna est per rationẽ, & illam Saluator noster nulli fideli prohibuit pro omni tempore, tamen exempla dedit aliquo tempore tacere. Nam refert Matth 26. Princeps sacerdotum dixit Iesu: *Nihil respondes ad ea quæ isti aduersum te testificantur: Iesus autem tacebat.* Alia est defensio personæ, quæ est violentiæ per vim repulsio. & taliter se defendere Saluator prohibuit alios fideles suos. s. apostolos suos & volentes vouere seu vouentes perfectionem huiusmodi. Non autem prohibuit omnes fideles se tali modo defendere. Defensio etiam rerum est multiplex: vna est, quæ est violentiæ per vim repulsio, & illam prohibuit Saluator quibusdam fidelibus, sed non omnibus. Alia est per litigium contentiosum in iudicio, & sic etiam prohibuit alios, & non omnes. multis tamen suadetur sic res suas nequaquam defendere, qui tamen à tali defensione nullatenus prohibentur. Alia est defensio per rationem extra iudicium per simplicem ammonitionem, ne res suæ quantum ad dominium vel vsum auferantur iniuste & tali modo defendere res suas siue quantum ad dominium siue quantum ad vsum, Christus nullos fideles prohibuit, licet iniũxerit non defendere etiam tali modo quantum ad præparationem cordis non quantum ad opus. [*quare patet quod prædictus hæreticus*] dicunt isti, quod ista sunt verba contumeliosa omni veritate nudata, & per præcedentia asserunt aperte patere.

CAP. XVII.

CVm ergo quæritur vtrum apostolis & discipulis ac eorum sequentibus pro rebus, quas habebant, licuerit & liceat litigare. videtur dicendum quod illis qui propria non habebant pro rebus aliquibus tanquam propriis non licuit litigare. Illis autem, qui habebant communia, pro illis vt pro communibus animo ipsa bona communia defendendi vel repetendi si in fraude & alicuius iniuria liceat litigare: præsertim illis, qui curam habebant illius communitatis, vel alii eorum mandato: nisi forsan ex hoc graue scandalum sequi posset. quo casu esset iudicium desendum vel omittendum ne tam scandalum posset sequi.

Post quam in parte præcedenti iste impugnatus improbauit assertionem appellantis circa quæstionem, qua quæritur: an apostolis licuerit pro rebus temporalibus litigare? hoc ad eandem quæstionem propriam ponit sententiam. & quia ipse in hac parte istam quæstionem etiam ad discipulos & sequentes apostolorum extendit, ideo hic tria molitur ostendere. Primo enim propositam quæstionem determinat, quod apostolis licuit tam pro temporalibus propriis quam pro communibus litigare. Secundo ostendit, quod religiosis pluribus licet pro temporalibus litigare. Tertio probat, quod episcopis pro rebus ecclesiarum suarum liceat litigare. secundum facit parte immediate sequenti, ibi: *Et si diceretur.* tertium ibi: *Item quod prælatis.* Primo igitur extendens quæstionem etiam ad alios quam ad apostolos, dicit quod cum quæritur an apostolis & discipulis ac eorum sequacibus licuerit pro temporalibus litigare, videtur dicendum: quod illis qui propria non habebant, non licuerit tanquam pro propriis litigare: illis autem qui habebant communia licuerit tanquam pro communibus litigare. Per hanc assertionem vult asserere manifeste, quod apostolis pro rebus temporalibus tam tanquam pro propriis quam tanquam pro cõmunibus licuerit litigare. qui aliquando apostoli habuerunt res proprias quantum ad dominium. quia secundum istum post distributionem bonorum communium, de qua fit mentio Act. 4. quilibet apostolus fuit proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ & ideo tunc potuit quilibet eorum pro rebus suis tanquam pro propriis litigare. Aliquando vero secundum

 ipsum

ipſum non habuerunt niſi communia: ſicut illo tempore, de quo dicitur Act. 2. & 4. *& erant eis omnia communia.* & tunc licuit eis pro rebus tanquam pro communibus litigare. & ita omni tempore poſtquam fuerunt apoſtoli ad apoſtolatum aſſumpti licuit eis pro rebus temporalibus litigare: ſed aliquando ſicut pro rebus proprijs, & aliquando ſicut pro rebus communibus.

Sed iſti impugnatores contra prædicta duo probare conantur. Primum eſt, quod apoſtolis non licuit pro rebus quibuſcunque tanquam pro proprijs litigare. Secundo, quod non licuit eis pro temporalibus tanquam pro communibus litigare. Primum probant primo ſic. Apoſtoli poſtquam fuerunt ad apoſtolatum aſſumpti non habuerunt res proprias ſed qui non habet res proprias, non poteſt nec debet pro rebus tanquam pro proprijs litigare etiam ſecundum iſtum. ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus tanquam pro proprijs litigare. maior in pluribus locis ſuperius eſt probata. minorem iſte concedit. Secundo ſic. Apoſtolis poſtquam facti fuerunt prædicatores euangelicæ paupertatis nullo modo licuit facere illud, quod auditores poterat auertere ab euangelica paupertate: quia ad euangelicam paupertatem doctrina & exemplo ſuos debuerant inducere auditores. ſed ſi litigaſſent pro temporalibus tanquam pro rebus proprijs, exemplo ſuo auditores auertiſſent ab euangelica paupertate. Nam quodammodo naturale eſt auditoribus & inferioribus ſuos imitari magiſtros & prælatos. iuxta illud Sapientis Eccleſiaſtici 10. *ſecundum iudicem populi ſic & miniſter eius & qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* ergo nullo modo licuit apoſtolis pro temporalibus tanquam pro proprijs litigare. Quod autem apoſtoli, ſi litigaſſent pro temporalibus tanquam pro proprijs exemplo auertiſſent alios ab euangelica paupertate, patet: quia ad euangelicam paupertatem pertinet abdicatio proprietatis omnium ſaltem in ſpeciali, ſicut ſuperius probatum exiſtit. ſed conſtat quod à tali abdicatione alios ſuo auertiſſent exemplo. ergo auertiſſent auditores ab euangelica paupertate.

Sed forte dices, quod ſecundum hoc omnes epiſcopi habentes proprium & pro proprijs litigantes ſuos ſubditos ab euangelica paupertate auerterent. Dicunt iſti concedendo concluſionem, quod exemplo quodammodo auertunt eos ab euangelica paupertate: ſicut exemplo auertunt eos à religionis ingreſſu, licet hoc non intendant. & ideo in hoc non peccant: quia faciunt quod licet eis, licet ſupererogationis eſſet in eis ſi à talibus abſtinerent. Apoſtoli autem non ſolum obligabantur ad ea quæ neceſsitatis ſunt: ſed etiam ad ea quæ ſupererogationis ſunt, maxime quantum ad illa quæ pertinent ad obedientiam, caſtitatem & paupertatem. & ideo ipſi peccaſſent, ſi exemplo ſuo auertiſſent ab euangelica paupertate.

Tertio ſic: non minus perfecte ſeruabant apoſtoli præceptum & doctrinam Saluatoris de non contendendo in iudicio, quam modo ſeruant monachi alij religioſi. ſed monachis & alijs religioſis non licet pro temporalibus tanquam pro rebus proprijs in iudicio litigare. ſicut per regulas eorundem & ſacros canones liquido conſtat. ergo nec apoſtolis licuit pro temporalibus tanquam pro rebus proprijs in iudicio litigare.

Secundo oſtendunt, quod etiam apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus in iudicio litigare. quod probant primo ſic. Illis qui non debuerunt ſecularibus negocijs prohibitis implicari, etiam non licuit pro temporalibus communibus litigare: cum litigare pro temporalibus ſit inter negocia ſecularia prohibita computandum.

Nam & Maguntinenſe concilium, vt habetur *extra ne clerici vel monachi ſecularibus negocijs ſe immiſceant.* c. 1. enumerans negocia ſecularia inter alia ponit *contentiones, lites, rixas & in placitis ſecularibus diſputare.* ſed apoſtolis non licuit negocijs ſecularibus implicari. teſte Apoſtolo, qui 2. ad Thym. 2. ait: *Nemo militans Deo implicat ſe negocijs temporalibus.* ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus litigare.

Secundo ſic: Illis qui non habuerunt dominium commune temporalium, non licuit pro temporalibus communibus litigare. ſed apoſtoli non habuerunt commune dominium temporalium. Hoc prius multipliciter eſt oſtenſum. ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus litigare.

Tertio ſic: Illud non licuit apoſtolis, quod ſecundum ſe implicat ad peccatum. & ſine quo apoſtoli potuerunt vitam iſtam tranſire, & ſua officia exercere. ſed pro temporalibus communibus in iudicio litigare implicat ad peccatum: & ſine tali litigio poterant vitam præſentem tranſigere & officia ſua exercere. ergo non licuit apoſtolis pro communibus temporalibus in iudicio litigare.

Quarto ſic: Illud non licuit apoſtolis, quod apud infideles, quos apoſtoli laborabant conuertere, ſuſpitionem habuit cupiditatis: maxime ſi ſine illo apoſtoli poterant conuenienter ſuſtentari, & prædicationi ac ſpiritualibus bonis intendere, ſed litigare pro communibus temporalibus apud infideles habuit ſuſpitionem cupiditatis: quia nonnulli ita ſunt cupidi bonorum communium, ſicut propriorum: vel ſaltem conſtat quod reſpectu communium temporalium poteſt eſſe cupiditas, præſertim quando non poſſunt in proprio poſsidere. Sine litigio autem poterant apoſtoli ſuam ſuſtentare naturam, ac prædicationi, & alijs ſpiritualib. bonis conuenienter inſiſtere. ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus litigare.

Sed.

Sed forte obiiciet aliquis: quod per primam rationem, & tertiam, ac quartam probaretur, quod prælatis ecclesiæ non liceret pro temporalibus communibus litigare, cum non debeant se negociis secularibus implicare, nec illa facere, quæ implicant ad peccatum, & debeant suspitionem cupiditatis auferre. Ad hoc dicunt isti, quod apostoli, qui erant primi fundatores ecclesiæ post Christum, ad maiorem supererogationis perfectionem obligari fuerunt quam prælati sequentes. & ideo multa non licuerunt apostolis, quæ tamen aliis prælatis modo licent. Ipsis enim non licuit portare pecuniam extra tempus necessitatis: quod tamen prælatis modo nullatenus interdictum existit, sicut non debuerunt portare calciamenta, quod tamen prælatis licet. Quinto sic arguunt isti: Paupertas Fratrum Minorum non est altior nec perfectior apostolica paupertate, cum ipsi paupertatem apostolicam imitentur. sed ex paupertatis altitudine, quam vouent Fratres Minores, ipsis non licet pro temporalibus etiam communibus in iudicio litigare: sicut ex scriptis apostolicis, & decretalibus summorum pontificum patenter habetur. ergo multo fortius hoc non licebat apostolis. Dicunt igitur isti, quod apostolis, qui vitæ Christi, qui nunquam pro temporalibus litigauit, imitatores perfecti fuerunt, non licuit pro quibuscunque temporalibus litigare: quia litigare pro temporalibus, nec ipsis, nec suis auditoribus fuisset expediens: imo ad non litigandum pro quibuscunque temporalibus se voto astringere apostolis & aliis expediebat. per hoc enim ab impedimento prædicationis, orationis, & aliorum spiritualium se notabiliter abstrahebant: & se nullatenus pro temporalibus nec in speciali nec in communi veritatem euangelicam prædicare patentius ostendebant, seque perfecte confidere in diuina prouidentia declarabant. Nec apparet aliqua ratio cogens, quare potestatem pro temporalibus litigandi non debuerunt relinquere, sicut omnia temporalia relinquebant.

Si enim dixeris, quod propter vtilitatem fidelium, vt scil. temporalia fidelibus dispensanda, si auferrentur iniuste, recuperarent: vel si vendicarentur iniuste, retinerent, non debuerunt potestatem in iudicio litigandi relinquere: eadem facilitate tibi dicetur, quod debuerunt prædia, & possessiones, ciuitates & castra, aurum & argentum, ac alias diuitias congregare, vt eas fidelibus vtiliter dispensarent: & tamen pro vtilitate spirituali omnium dimiserunt: & ita etiam pro bono spirituali omnium potestatem litigandi in iudicio pro quibuscunque temporalibus abiecerunt.

Cum ergo quæritur, vtrum apostolis & discipulis & eorum sequacibus pro rebus quas habebant licuerit & liceat litigare. Ista est nona quæstio, quæ antea non fuit proposita. Quia quæstio prior fuit tantum de apostolis: ista autem de apostolis & aliis. & ideo ad priorem, & ad istam non est eadem danda responsio. Nam ad priorem de apostolis tantum est respondendũ simpliciter negatiue. Ad istam autem respondendum est partim negatiue, & partim affirmatiue: quia apostolis & quibusdam discipulis & sequacibus non licet nec licuit in iudicio litigare: quibusdam vero discipulis licuit non solum pro propriis & communibus, sed etiam pro villis & ciuitatibus, imo pro regnis sibi & aliis principibus licuit litigare: quia omnes Christianos nomine discipuli comprehendit. & ideo hic proponitur quæstio de omnibus Christianis. [*Illis qui propria non habebant pro rebus aliquibus tanquam propriis non licuit litigare.*] Hic non respondet directe ad quæstionem de apostolis: indirecte tamen respondet insinuans per argumentum à contrario sensu, quod apostolis, ex quo aliquando etiam post missionem spiritus sancti propria habuerunt, licuit pro propriis litigare. [*Illis autem qui habebant communia pro illis vt pro communibus animo ipsa bona communia defendendi vel repetendi sine fraude, alicuius iniuria licuit litigare.*] Hic etiam innuit rationem ad quæstionem de apostolis, quod scil. eis pro communibus licuit litigare illo tempore, quo habuerunt temporalia communia. quod fuit quando Iudæi conuersi ad prædicationem, Iudæi, vendiderunt ea, quæ habebant, & posuerũt precia ante pedes apostolorum [*præsertim illis qui curam habent illius communitatis.*] Ex hoc vult, quod ad apostolos pro illo tempore, quo habuerunt cum aliis omnia communia præcipue pertinebat pro communibus litigare [*vel aliis eorum mandato*] quia secundum eum per procuratores poterant [illegible] gare [*nec forsan ex hoc graue scandalum sequi posset*] tale posset esse scandalum, quod etiam non deceret quis pro propriis litigare.

Cap. LXVIII.

Et si diceret, vt dicit iste hæreticus, quod viris perfectis pro rebus religionum suarum esset prohibitum litigare, omnes religiosi qui renunciauerunt propriis, & habent in communi, vt sunt illi qui viuunt secundum regulam beati Augustini ac sancti Benedicti, ac qui omnium aliorum sanctorum Patrum diuersarum religionum fundatorum, qui habent in communi, in via damnationis exstiterunt bona communia in iudicio defendendo: qui tamen tenentur seruare, tueri & defendere bona illa. quod ex eo patet, quod Augustinus ad Bonifacium dixit: Maximus episcopus l. agitn. auxilium petiit ab imperatore Christiano contra hæc, non tam sui vlciscendi causa quam tuendæ ecclesiæ sibi traditæ. quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda.

In ista parte probatur, quod pluribus religiosis licet pro temporalibus communibus litigare imponens appellanti quod dicat non licere viris perfectis pro rebus religionum suarum litigare. quod probat primo ducendo ad inconueniens. quia si non liceret eis in iudicio litigare, omnes qui tenentur communia bona defendere, in statu damnationis existerent. Secundo ibi: *quod ex eo patet*, idem probare molitur auctoritate Augustini, quæ patet in litera.

Sed isti impugnatores dicunt conclusionem, quam hic probat, esse veram: sed dicunt quod reprobat appellantem non ad intentionem ipsius: quia non intendit appellans asserere, quod omnibus viris quomodocunq; perfectis sit prohibitum pro temporalibus in iudicio litigare, sicut nec quibuscunq; perfectis fuit prohibitum matrimonio vti: imo sicut multi fuerunt perfecti, qui matrimonio vsi fuerunt, ita multi fuerunt perfecti, qui pro temporalibus poterant litigare. sed intendit appellans, quod sicut qui sunt perfecti quadam perfectione supererogationis, quæ est per votum virginitatis vel continentiæ prohibentur vti matrimonio: ita qui sunt perfecti quadam perfectione supererogationis, quæ est per votum abdicationis proprietatis omnium in speciali etiam & in communi, quales fuerunt apostoli, prohibentur pro temporalibus quibuscunque in iudicio litigare. & ita dicunt, quod iste contra appellantem cauillose procedit, sicut hactenus consueuit. [*Quod viris perfectis pro rebus suarum religionum esset prohibitum litigare.*] hoc non dicit appellans de omnibus religiosis, sed de his tantum qui proprietatem omnium in speciali & in communi abdicarunt. [*Omnes religiosi qui renunciauerunt propriis* &c.] huc sequeretur, si appellans intellexisset de perfectis non vltima perfectione supererogationis; sed de illis minime intendebat, sed de aliis. [*Maximus episcopus Vagien.* &c.] licet cóclusio prius habita sit vera: ista tamen auctoritas Augustini non facit pro ipsa, nisi dicas quod iste Maximus episcopus fuerit episcopus & religiosus.

Cap. LXIX.

Item quod prælatis, quorum status reputatur perfectior aliis, & qui locum tenent apostolorum pro rebus suarum ecclesiarum litigare liceat, patet. Nicolaus enim papa præcepit Archiepiscopo Treuerensi & eiusdem ecclesiæ filiis, vt spirituali simul & materiali gladio tam diu occupatores possessionum & rerum ipsius ecclesiæ insequerentur, eorumq; fautores, quousq; cum integritate possessiones & res aliæ ecclesiæ occupatæ fuerint reuocatæ. 16. q. 1. c. Auctoritate. *quod non fecisset, si hoc licitum non fuisset. Ad quod facit* extra de sententia excommunicationis ca. dilecto, libr. 6. de restitutione spoliatorum c. cum olim. *Item in concilio Gangrensi statutum fuit, quod si quis oblata Deo dederit vel acceperit præter episcopi consensum, qui ab eo institutus est, & qui dat & qui accipit anathema sit. & sequitur: Iniquum enim censemus, vt potius custodes tartarum, quam defensores rerum creditarum, vt præceptum est, iudicentur,* 16. q. 1. c. In canonibus. *Innocentius quoq; tertius hoc, scil. quod renunciantibus propriis & habentibus in communi pro communibus liceat litigare, expresse determinasse videtur* extra de iudiciis ca. Cum deputati.

Hic probat, quod episcopis etiam pro rebus ecclesiarum suarum liceat litigare: ad quod quinque auctoritates adducit. Sed dicunt isti impugnatores, quod prælatis ecclesiæ non solum pro rebus ecclesiarum suarum, sed etiam pro rebus propriis, imo pro villis & ciuitatibus propriis est licitum litigare. & ideo quamuis nonnullæ auctoritates adductæ ad istam conclusionem non faciant, nec valet arguere: Prælati tenent locum apostolorum, & prælatis pro temporalibus litigare licet. ergo & apostolis licuit pro temporalibus litigare. Nam licet prælati quantum ad aliquid teneant locum apostolorum, s. quantum ad iurisdictionem spiritualem & prædicationem euangelii & dispensationem sacramentorum: non tamen quantum ad omnia tenent locum apostolorũ. imo nonnulla licent prælatis, q̃ apostolis non licebant. licuit enim episcopis habere vxores, quia quod episcopi non habeant vxores, nó est ex statu episcopali, cum episcopi habeant vxores in ecclesia orientali, sed est ex ordinatione ecclesiæ, & spontaneo episcoporum cósensu in ecclesia occidentali: & ita quantum ad castitatem episcopi nó succedunt apostolis: nec etiam succedunt eisdem quantum ad abdicationem temporalium. & ideo tale argumentum: hoc licet episcopis, ergo licebat apostolis: sophisticum est censendum.

[*Prælatis quorum status reputatur perfectior aliis*] quantum ad aliqua, non quantum ad omnia. [*qui locum tenent apostolorum*] quantum ad aliqua, non quantum ad omnia, eo quod multa licent episcopis, quæ non licuerũt apostolis. Nam apostolis non erat licitum occupatores possessionum ecclesiarum insequi gladio materiali. [*quod non fecisset si hoc licitum non fuisset*] melius dixisset & securius, quod vniuersalis ecclesia minime approbasset, si licitum non fuisset. Papa enim potest illicita perpetrare. Nam multos Papas constat scelera immanissima commisisse, sicut hæreses prædicasse, fauisse hæreticis, diabolo fecisse homagium, catholicos impugnasse, homicidia perpetrasse, idolis immolasse, inuasisse papatum, fornicationes, adulteria, rapinas, & alia flagitia peregisse. [*cum deputati*] illud capitulum non loquitur de episcopis, sed de Templariis: & ita pro religiosis adduci debuit. sic est de quibusdam aliis capitulis, quæ adducit.

TERTIA PARS PRINCIPALIS OPERIS NONAGINTA DIERVM.

CAP. CXX.

A*Dhuc iste hæreticus constitutionem* quia quorundam *repugnare nititur, dicens: quod de clauibus ecclesiæ male decere videtur, quia in dubium reuocat siue negat, clauem scientiæ ecclesiæ catholicæ fore clauem. Cum enim in dubium reuocet, vtrum scientia clauis ecclesiæ sit censenda. & super hoc opiniones contrarias & diuersas recitet in partem istam, quod scientiâ non sit clauis in ecclesia declinare videtur cum dicat, quod Saluator noster in promissione clauium facta beato Petro hoc sensisse videatur expresse cum immediate post illam promissionem subiunxerit,* quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis &c. *nulla de scientia habita mentione. quæ sacra scriptura & sanctorum ecclesiæ scientia & doctrina ecclesiæ catholicæ, vt dicit iste hæreticus, contradicunt. Ad quod inducit, quod legitur Lucæ 11. vbi Saluator noster sic dixit:* Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis, & illos qui introibant prohibuistis. *Ex quo patet, vt dicit, quod clauis scientiæ est vna clauis ecclesiæ à claue potentiæ separata.*

Ista est tertia pars principalis totius tractatus istius constitutionis, in qua postquam iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contra constitutionem *Ad conditorem* & contra cõstitutionem, *Cum inter:* Nunc respondet ad obiectiones eiusdem appellantis contra constitutionem, *quia quorundam.* & diuiditur in duas partes, secundum quod ad obiectiones contra duas assertiones eiusdem constitutionis, *quia quorundam*, nititur respondere. Secunda pars incipit ibi: *Item impugnat adhuc.* Prima diuiditur: quia primo recitat obiectionem appellantis. secundo respondet eidem in parte immediate sequenti, ibi, *profecto.* dicit ergo primo, quod appellans ipsum impugnare molitur, quia non ponit scientiam aliquo modo esse clauem ecclesiæ, quod diuinæ scripturæ repugnat; cum Christus dicat Lucæ 11. *Væ vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ.*

Sed dicunt isti impugnatores, quod truncate recitat obiectiones appellantis: quia post dictam allegationem de *Luc. 11.* sumptam, appellans immediate subiunxit: *Et Rabanus exponens illud Matth. Et tibi dabo claues regni cœlorum, dicet sic: clauem autem regni cœlorum ipsam discretionem & potentiam nominat. potentiam qua liget vel soluat discretionem, qua dignos vel indignos discernat. hæc Rabanus. & in decretis 20. di. dicitur sic: In negotiis diffiniendis non solum necessaria est scientia, sed etiam potestas. Vnde Christus dicturus Petro. quæcunque ligaueris &c. Prius sibi dedit claues regni cœlorum. in altera dans ei scientiam discernendi inter lepram & lepram. in altera dans sibi potestatem eiiciendi alios ab ecclesia vel recipiendi.* hæc ibi. Ex quibus clare patet, quod clauis scientiæ est vna clauis distincta à claui potentiæ. & contrarium dicere scripturæ diuinæ & ecclesiæ catholicæ obuiat manifeste. & de hac materia in dicta appellatione prolixa clarius continetur. Ex his patet aperte, quod iste impugnatus aliquas obiectiones appellantis omittit, ad quas non respondet: quia dicunt, quod respondere non potest. quæ autem sit intentio appellantis, in sequenti capitulo apparebit.

Repugnare nititur] ita continetur sub Bulla, artificiosius tamen dixisset, *impugnare nititur.* [*In dubium reuocat siue negat clauem scientiæ ecclesiæ catholicæ fore clauem*] non solũ reuocat siue negat scientiam fore clauem distinctam realiter à claue potentiæ. Sed etiam negat, quod est clauis distincta vel non distincta: & in hoc errat aperte. [*Cum enim in dubium reuocet vtrum scientia clauis ecclesiæ sit censenda*] quia non solum reuocat in dubium: An scientia sit clauis distincta realiter à claui potentiæ: sed etiam an sit clauis. [*nulla de scientia habita mentione*] vocali: sicut nec de claue potentiæ mentio fit ibi vocalis, sed fit ibi mentio vocalis de actu ligandi & soluendi: de scientia autem & potentia sententialiter fit mentio. quia ad hoc quod aliquis rite liget & soluat, oportet quod habeat & scientiam & potentiã. [*Ex quo patet vt dicit quod clauis scientiæ est vna clauis ecclesiæ à claue potentiæ separata.*] Hic male recitat appellantem, & sibi falsum imponit, quia nusquam dixit, quod clauis scientiæ est vna clauis à claue potentiæ separata, licet dicat, quod est à claue potentiæ distincta. Non omne autem distinctũ ab aliquo est separatum ab eodem. Anima enim distincta est à corpore, etiam existens in corpore: & tñ anima tunc non est à corpore separata. Persona etiam filii distincta est à persona patris, secundum catholicam veritatem (licet iste impugnatus publice prædicauerit oppositum, sicut fertur) & tamen persona filii non est à patre separata, quia filius est in patre, & pater in filio. Accidens etiam est distinctum à substantia in qua est: & tamen non est à substantia separatum. sic dicunt isti, quod secundum appellantem clauis scientiæ est aliquo modo distincta à claue potentiæ vel secundum rem, vel secundũ rationem, vel secundum nomẽ, quia alium connotat effectum, vel quocunque alio modo: non tamen est à claue potentiæ separata.

CAP. LXXI.

P*Rofecto patet, quod tua malitia adeo istum hæreticum excæcauit, quod ad veritatem aliquam nequit erigere intellectum. dicat nobis iste hæreticus, quibus loquebatur Saluator in verbis prædictis. profecto negare non potest, quin loqueretur Pharisæis & scribis, quia hoc iste textus dicit expresse e quibus tamen claues ecclesiæ traditæ quouis tempore non fuerunt. Vnde patet quod non intellexit loqui de clauibus ecclesiæ dominus*

dominus in verbo prædictis attendat adhuc iste hæreticus verba Saluatoris nostri Dixit enim, ve v... tis qui tulistis clauem scientiæ. *clauem dixit scientiæ, non dixit claues regni cælorum. unde ... cum de clauibus ecclesiæ loquimur, est intelligendum. Illas enim Petro à Christo promissas legimus ... claud, vt patet Matth. 16. vbi dominus Petro sic dixit:* Ego dico tibi, quod tu es Petrus, ... ædificaui ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam & ... claues regni cœlorum. *De clauibus autem istis regni cælorum Aug. primo de doctrina Christiana sic ...* Has claues ... ecclesiæ suæ vt quæ solueret in terra soluta essent in cœlis: & ... *hoc etiam Saluator dixisse videtur expresse ibidem, sicut cõstitutio prædicta*, quia ... *dixit quia immediate post verba illa tibi dabo claues regni cælorum, subiunxit*, quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cœlis: & quodcunq; solueris super terram erit solutum & in cœlis. *Et si quæratur quæ sit clauis scientiæ, de qua dominus loquitur Luc. 11. Respondet Glossa, quod clauis scientiæ diuinæ est Christi humilitas quam qui habet habet apertum ostium ad intelligendum scripturam. hanc Pharisæi & legisperiti contempserunt, nec ipsi eam in lege & prophetis voluerunt intelligere, nec ab aliis intelligi permiserunt: Item clauis scientiæ potest dici ..., secundum illud Esa. 7.* Nisi credideritis non intelligetis. *Hanc clauem scientiæ. sc. Christi fidem, pharisæi & legisperiti sub prauis expositionibus, de lege & prophetarum dictis abstulerant quantum in eis fuit, sicut & iste hæreticus, vt patet, nititur auferre. Hanc clauem. (sc. fidem.) habebat Petrus, antequam dominus sibi permitteret regni cælorum claues. vt patet in prædicto capit. Matth. 16. Cum enim dominus apostolos interrogasset, quem dicebant homines esse filium hominis. & postmodum diceret eis,* vos autem quem me esse dicitis *Respondens Petrus dixit,* tu es Christus filius Dei viui. *Et sic patet, quod hanc clauem. sc. fidei, Petrus habebat ante promissionem prædictam. habebat etiam humilitatem. aliter Deus pater hæc non reuelasset ei, qui talia reuelare paruulis i.e. humilibus consueuit, iuxta illud Matth. capit. 2.* confiteor tibi pater, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. *& iuxta illud Psalmistæ:* scientiam dat paruulis. *& quod pater Petro reuelauit responsionem prædictam, hoc immediate subiunxit dominus noster, qui immediate post responsionem eiusdem Petri, eidem Petro sic dixit. Beatus es Symon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est.*

In parte ista iste impugnator ad præmissam obiectionem appellantis nititur respondere: dicens quod Christus in verbis præmissis non loquitur de clauibus ecclesiæ: & per consequens illa verba nihil faciunt pro appellante. quod autem ibi non loquatur de clauibus ecclesię, probat primo sic. Dominus loquitur ibi Pharisæis & scribis. sed illis nullo tempore datæ fuerunt claues ecclesiæ. ergo non loquitur ibi de claue ecclesiæ. Secundo ibi *aliter dat adhuc*, probat idem secundo sic: Dominus in verbis præmissis loquitur de claue scientiæ, non de clauibus regni cœlorum. sed claues ecclesiæ sunt claues regni cœlorum. ergo non loquitur de clauibus ecclesię. Quod claues ecclesiæ sint claues regni cœlorum, probat dupliciter. Primo, quia claues ecclesiæ sunt illæ, quas dominus promisit Petro & successoribus eius. sed Christus promisit Petro & successoribus eius claues regni cœlorum, sicut patet *Matth.* 16. ergo &c. Secundo probat idem auctoritate Augustini, primo de doctrina Christiana, ibi; *& hoc etiam vt dixit.* Tertio ibi, *& si quæratur*, probat eandem quæstionem. Tertio sic: Clauis scientiæ, de qua loquitur dominus *Lucæ* 11. est Christi humilitas & fides Christi: quarum vtramque Pharisæi minime habuerunt. sed Petrus habuit vtramque, antequam dominus promitteret sibi claues regni cœlorum. ergo Petrus habuit clauem scientię antequam haberet claues regni cœlorum: & per consequens antequam haberet claues ecclesiæ. ergo clauis scientiæ non est clauis ecclesiæ: nec clauis regni cœlorum.

Sed dicunt isti, quod hic versute procedit. cernens enim se non posse conclusionem suam defendere, patentes obiectiones omittens, vnam, quæ non est ita aperta, nititur impedire. Vnde isti contra ipsum duo faciunt. Primo enim conantur ostendere, quod erroneum est dicere, quod clauis scientiæ nullomodo est clauis ecclesiæ seu regni cœlorum. Secundo declarare conantur. quomodo membrum, quod impedire molitur, in suo robore perseuerat. Ad euidentiam primi dicunt esse sciendum, quod licet circa clauem scientiæ an esset proprie clauis, videantur fuisse opiniones contrariæ: omnes tamen Doctores concordant in hoc, quod inter claues ecclesiæ seu regni cœlorum est clauis scientiæ aliquomodo ponenda, vel tanquam alia. Vnde Glossa *dist.* 20. super verbo *claues*, quærit sic: *qualiter dicitur scientia esse clauis ... cum aliquis possit habere scientiam, qui non habet clauem: & econtra: ... licet scientia prius non fuisset clauis, antequam haberet ordinem, tamen post ordinem ... officiis clauis. Si tamen quæras, quid proprie sit clauis sacerdotalis: dico ipsam potestatem sacerdotalem, per quam ligat & soluit.* Ex his verbis videtur, quod secundum opinionem Glossatoris scientia nõ est proprie clauis; & tamen ipse idem ponit scientiam aliquomodo esse clauem; & constat quod loquitur de clauibus ecclesiæ. ergo clauem scientiæ reputat inter claues ecclesiæ computandam; licet, vt videtur non reputet eam proprie clauem. Hoc viso probant isti. quod clauis scientiæ est aliquomodo inter claues regni cœlorum, quæ sunt claues ecclesiæ, numeranda. quod probant tali ratione. Illa scientia, quæ de non claue fit clauis in collatione sacerdotii, est aliquomodo clauis regni cœlorum: quia per collationem sacerdotii, non conferuntur aliæ claues, quam claues regni cœlorum. sed scientia præcedens sacerdotium in collatione sacerdotii de non claue fit clauis. ergo scientia postquam facta est clauis, debet clauis regni cœlorum aliquomodo vocari. Maior est manifesta. minorem ponit Glossa prædicta; quam etiam asserit Magister sententiarum *libr. 4. dist. 19* dicens: *qui vero ait; sacerdotum scientia discernendi prædita sunt, licet habeant discretionem, non tamen in eis clauis est:*

quia

quia non valet ea claudere vel aperire. Ideoq; cum promouetur in sacerdotem, clauem discretionis recte dicetur accipere; quia & ante habita discretio augetur, ac fit in ea clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum. Ex his aperte colligitur, quod nonnunquam discretio siue scientia in collatione sacerdotij de non claue fit clauis. ergo clauis regni cœlorum debet aliquomodo vocari. Secundo sic arguunt: Illa [illegible] latsis debet aliquo modo clauis regni cœlorum censeri, qua habens claues regni cœlorum vtitur ad claudendum vel aperiendum. sed habens claues regni cœlorum vtitur claue scientiæ seu discretionis ad claudendum vel aperiendum, teste Magistro sententiarum in verbis superius recitatis. quod etiam asserere est discernere, soluere manifestat. *dist.* 18 qui loquens de clauibus regni cœlorum ait: *Vsus vero [illegible] clauium modo est discernere scil. ligandos & soluendos, a. deinde ligare & soluere.* ergo clauis scientiæ debet aliquomodo clauis regni cœlorum haberi; quod Magister Sententiarum vbi prius tenet aperte, dicens: *claues istæ* (scil. quas dominus ti. dedit Petro & successoribus eius) *sunt non corporales, sed spirituales sc. discernendi scientia & potentia iudicandi.* vnde & idem concedit, quod alteram clauium non omnes habent sacerdotes sicut patet in eodem *libr. dist.* 19.

Secundo isti impugnatores satagunt declarare, quod medium, quod iste nititur impedire, in suo robore perseuerat. Ad cuius intentionem dicunt esse sciendum, quod in omni facultate sæpe arguitur per locum à minori, per illam regulã *Si illud quod minus inesse videtur inest & illud, quod magis.* Ex illo ad propositum dicunt, quod appellans non intendit per illam obiectionem asserere, quod illa clauis scientiæ, de qua loquitur Christus *Luca* 11. sit clauis regni cœlorum, vna scil. de illis, quas dominus dedit Petro: sed intendit arguere per locũ à minori, quod si scientia, quam acceperunt Pharisæi & Scribæ, ipsa veritate testante potest vocari clauis: multo magis & scientia quæ requiritur ad aperiendum vel claudendum regnum cœlorum in sacerdotibus potest vocari clauis. & si potest in illis vocari clauis, cum sit ita ad vltimũ vsum clauis regni cœlorum ipsa poterit appellari non solummodo clauis, sed etiam clauis regni cœlorum, & etiam clauis ecclesiæ. & ita stet argumentum, quod si dominus *Luca* 11. scientiam Scribarum & Pharisæorum vocauit clauem, multo fortius scientia sacerdotum, quæ est necessaria eis in soluendo & ligando, potest vocari clauis regni cœlorum.

Eius malicia &c.] Ista sunt verba contumeliosa, quæ ad rem non pertinent. Nam per talia verba cuilibet etiam insipienti facile erit Doctorẽ quemlibet solennem & egregium reprobare. [*quibus tamen claues ecclesiæ tradita quouis tempore non fuerunt.*] hoc concedit appellans. Ex hoc tamen, quod Christus vocauit scientiam eorum clauem, concludi potest, quod scientia sacerdotum potest vocari clauis regni cœlorum. [*Patet quod non intendit loqui de clauibus ecclesiæ dominus*] hoc conceditur: ex hoc tamen quod vocauit illam scientiæ clauem, potest concludi propositum appellantis. [*clauẽ dixit scientiæ, non dixit clauem regni cœlorum*] conceditur, ex hoc tamen, quod dicit clauẽ scientiæ, concluditur aliud: quia ad argumentationem spectat concludere vnum ex alio.] *Illas enim Petro à Christo promissas legimus & non scientiæ clauem.*] Istius clausulæ pars affirmatiua vera est, sed semper negatiua est falsa. Ad cuius intellectum dicunt esse sciendum, quod clauis scientiæ dupliciter accipitur. vno modo pro scientia, quæ est necessaria cuilibet sacerdoti in soluendo & ligando. Aliter accipitur pro auctoritate siue potestate discernendi inter lepram & lepram. & vtramq; promisit implicite Christus Petro cum dixit: *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Promisit enim sibi claues scientiæ. Primo [illegible]o, in quantum promisit quod etiam scientia, quam tunc habebat, fieret clauis, quæ tunc nõ erat clauis. Secundam etiã sibi promisit. quia illam erat totaliter nouiter accepturus à Christo, quando recepturus erat potestatem ligandi & soluendi. Sed dicit iste impugnator: quod claues, de quib. agitur, [illegible] collatione sacerdotalis ordinis conferuntur. Constat enim quod ordinato in sacerdotem scientia [illegible] niter non confertur. ergo scientia nõ est clauis. Ad hoc respondet Magister Sententiarũ *lib.* [illegible] dicens, quod altera istarũ clauium non semper confertur in collatione Ordinis sacerdotalis. Vnde dicit sic: *Alteram clauium i.e. scientiam discernendi, non omnes habent sacerdotes; vnde dolendum est, [illegible]endum. Multi enim licet indiscreti, atq; scientia qua eminere debet sacerdos, exortes, sacerdotij gradum re[illegible] assumunt, vita & scientia eo indigni: qui nec ante sacerdotium, nec post, scientiam habent discernendi, qui [illegible] sunt vel soluendi. Ideoq; illam clauem in consecratione nõ recipiunt, quia semper scientia carent.* Ex his ha[illegible] aperte, quod vnam clauem non semper in consecratione recipiunt sacerdotes: nec habent omnes, postquam fuerint consecrati. Potest tamen dici secundum [illegible]stos, quod omnis sacerdus in [illegible] ratione sua recipit claues scil. potestatem discernendi, & etiam potestatem ligandi & sol[illegible]. Sed tunc oporteret concedere, quod aliquomodo essent tres claues ponendæ sc. scientia, quã [illegible] omnes sacerdotes, & aliæ duæ quas habent omnes. & dicitur quidam, quod hoc non [illegible] derogat scripturæ diuinæ: quia de numero clauiũ an sint tres vel duæ, aut plures, nihil reperitur explicite in scriptura diuina. [*De clauibus autẽ istis regni cœlorum Augustinus primo de doctrina Christiana sic dicit. Has claues dedit ecclesiæ vt quæ soluerent in terra soluta essent in cælo* &c.] Ista auctoritas non concludit in aliquo, quod scientia non sit clauis. [*Hoc etiam Saluator* &c.] Verba Saluatoris non faciunt [illegible] hoc, quod scientia non sit aliquomodo clauis.

Et si quæratur, quæ sit clauis scientiæ, de qua dominus loquitur Luca 11. *Respondet Glossa quod clauis scientia diuina est Christi humilitas.*] Hoc concedi potest sub bono intellectu: tamen principaliter dominus *Luc.* 11. loquebatur de claue scientiæ. q est sciẽtia legis diuinæ q̃ acceperãt legisperiti [illegible] illud Saluatoris Matth. 23. *super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi. omnia ergo quæcunque dixerit*

dixerit vobis, facite & servate. & iuxta illud apostoli ad Rom. 2. *Si autem tu Iudaeus cognominaris, & requiescis in lege, gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius* &c. Tamen humilitas Christi potest vocari clauis: quia secundum Salomonem, *vbi humilitas ibi & sapientia.* Omnis autem sapientia clauis, potest aliquomodo vocari. [*Hanc scil. humilitatem Christi pharisaei & legisperiti contempserunt.*] Nec ipsam habuerunt: & tamen receperunt clauem scientiae, licet non ad vtilitatem suam. [*Item clauis scientiae potest dici fides.*] Hoc concedi potest: cum hoc tamen stat, quod etiam scientia, quam acceperant legisperiti, potest vocari clauis scientiae. & illam vocauit Dominus clauem scientiae. [*Abstulerant quantum in eis fuit.*] Hoc etiam concedi potest, cum quo tamen stat, quod clauem scientiae quae est noticia literalis legis diuinae, habuerant. Ex praedictis autem inferunt isti, quod licet Dominus *Luc.* 11. principaliter locutus fuerit de claue scientiae quae non est clauis regni coelorum: tamen secundum expositionem istius posset dici, quod ibi Dominus loquebatur de claue regni coelorum. quia cum Dominus dicit, *vae vobis legisperitis: qui tulistis clauem scientiae* &c. iste accipit ibi, *tulistis* pro contempsistis, vel abstulistis: vt iste sit sensus: *qui tulistis*, i. e. qui contempsistis vel abstulistis quantum in vobis fuit *clauem scientiae*. secundum quam expositionem concedi debet, quod ipsi tulerunt clauem regni coelorum: quia clauem regni coelorum contempserunt & abstulerunt quantum in eis fuit. & ita secundum istum Dominus loquebatur de claue regni coelorum, quam abstulerant legisperiti quantum in eis fuit. [*Hanc clauem scil. fidem, habebat Petrus antequam Dominus sibi promitteret regni coelorum claues.*] hoc concedi potest. tamen ista fides Petri, quae erat aliomodo clauis, non erat clauis regni coelorum: sed postea facta fuit clauis regni coelorum, sub fide includendo scientiam discernendi inter lepram & lepram [*Habebat etiam humilitatem.*] Hoc etiam conceditur: illa tamen humilitas non erat clauis regni coelorum. totum quod sequitur, concedunt isti, sed nihil facit contra appellantem.

Cap. CXXII.

Item impugnat adhuc iste haereticus constitutionem praedictam falso imponens ei, quod dicit, quod summus pontifex in his quae ad fidem & mores pertinet, potest suorum praedecessorum diffinitiones & dicta reuocare, & contrarium statuere, prout decreuit statuendum.

In parte ista pertractat secundam assertionem, quam impugnat appellans. Et primo recitat ipsam. secundo respondet in parte immediate sequenti.

Sed dicunt isti impugnatores, quod truncate verba recitat appellantis, quae sunt haec: *Nonus error est: quia ipse in dicto statuto, quia quorumdam, etiam dogmatizat, quod summus pontifex in his quae ad fidem & mores pertinent, potest suorum praedecessorum diffinitiones & dicta reuocare, ac eius contrarium statuere, quod decernitur in eisdem. qui error expresse doctrinae sanctorum patrum, & sacrorum canonum, & fidei catholicae obuiat & repugnat. sicut patet per ea quae legimus in decretis 25. q. 1. c. contra statuta patrum & q. 2. ca. si ea destruerent, & in pluribus aliis capitulis. Hoc poterit reperiri & 25. dist. sicut sancti, & extra de statu monachorum ca. cum ad monasterium in fine. Ex quo errore totius fidei & veritatis ecclesiae destructio sequeretur: quia sequeretur quod quilibet Romanus pontifex posset reuocare & destruere omnia in fide & moribus à suis praedecessoribus diffinita: & sic tota auctoritas ecclesiae vacillaret & in fide & moribus foret instabilis & infirma. Vnde dicta doctrina est haeretica iudicanda: quia in articulum fidei; Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, vehementer impingit. Et si in decretali Exiit, in doctrina & vita Christi & apostolorum, & in approbatione Regulae & status Fratrum Minorum, & in concilio Viennensi quod dictam decretalem approbauit, concederetur erratum. sequeretur quod tota ecclesia errauerit in fide male de vita Christi & apostolorum Christi diffiniendo & Fratrum Minorum statum (qui secundum opinionem haeretici praefati est illicitus & simulatus, ac fundatus in doctrina euangelicae veritatis contraria) approbando. & sanctum Franciscum & alios sanctos de Ordine Fratrum Minorum, qui in huiusmodi vita & doctrinae professione finierunt dies suos, approbando tanquam sanctos & sanctorum catalogo solemniter ascribendo.* Haec dicta appellantis. Cum autem dicit iste, quod appellans falso imponit sibi dictum errorem: dicunt isti, quod in sequenti capitulo determinatione probabunt, quod veraciter eundem sibi errorem imponit.

Cap. CXXIII.

Aperte iuxta morem suum mentitur iste haereticus supradictus. Constitutio enim illa hoc non dicit, nec de hoc facit aliquam mentionem. vt patere potest cuilibet intuenti: imo expresse negat, quod dicere Christum & apostolos non habuisse in his, quae habuerunt, nisi simplicem vsum facti, nec ad fidem pertinet, nec ad mores vt in §. praeterea, patet. in quo sic dicit: Praeterea dicant nobis assertores huiusmodi, vbi legunt, quod ad fidem vel mores pertineat Christum & apostolos non habuisse in his quae habuerunt nisi simplicem vsum facti. Profecto dicere hoc ad fidem non pertinet, cum de hoc articulus non sit aliquis, nec sub quo valeat comprehendi, vt patet ex Symbolis, in quibus articuli fidei continentur. Nec etiam reductiue quasi hoc sacra scriptura contineat, quo negato tota sacra scriptura redditur dubia & per consequens articuli fidei, qui habent per scripturam sacram praedicari, redduntur dubii & incerti hoc enim in scriptura sacra non poterit, sed contrarium reperiri. Ex quibus concludit dicens: vnde non possunt ex praedictis concludere, nisi falso: quin contra ordinata per summos pontifices circa alia liceat successoribus aliquid ordinare: quia Nicolaus tertius praefatus expresse in sua declaratione inseruit, vt superius plenius continetur.

In parte ista ad dictam appellantis in *praecedenti ca.* nititur respondere dicens. quod falsus sibi imponit, quod per constitutionem, *quia quorumdam*, probare conatur, quia in eadem continetur, quod Christum & apostolos non habuisse in his quae habuerunt nisi simplicem facti vsum, neque ad fidem pertinet, neque ad mores.

Sed

Sed isti impugnatores contra ipsum tria probare conantur. quorum primum est, quod ex serie verborū ipsius in constitutione, *quia quorundam*, euidenter habetur ipsum asserere, quod Romanus pontifex quantum ad ea quæ ad fidem & mores pertinēt, potest diffinitiones & dicta suorum prædecessorum reuocare & contrarium diffinire. Secundo ostendunt, ꝙ ipse de facto multa in determinationibus Romanæ ecclesiæ diffinita in suis constitutionibus reuocauit, & contraria diffiniuit. Tertio specialiter moliuntur ostendere, quod asserere Christum & apostolos non habuisse in rebus, quibus vsi fuerunt, nisi simplicem facti vsum, ad fidem spectat vel mores. Primo ergo probant, quod ex serie verborum constitutionis *quia quorundam* aperte patet, quod ipse intendit asserere, ꝙ Romanus pontifex potest in his quæ ad fidem & mores pertinent, diffinitiones & dicta suorum prædecessorum reuocare. Nam sicut patet ibidem, ipse quandam obiectionem aduersariorum suorum ꝓbare conantium, quod sibi nō licuit illa q̄ de paupertate Christi & apostolorum per Nicolaum tertium fuerant diffinita, in dubium reuocare vel contrarium affirmare, conatur dissoluere, asserendo ꝓponens assumptas, in illa obiectione esse falsas: & conclusionem, quam inferunt, esse falsam. Sed prima propositio, quam assumunt, & quam ipse dicit esse falsam, est illa. Illud quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, adeo immutabile perseuerat, quod illud successori non licet reuocare in dubium, nec contrarium affirmare. Hæc est ꝓpositio prima aduersariorum: & ipse recitat in principio constitutionis *Quia quorundā*. Hanc autem propositionem ipse asserit esse falsam, dicens in hæc verba: *Quod autem in ratione prædicta præmittitur, videl. quod illa, quæ per clauem scientiæ in fide & moribus sunt à summis pontificib. diffinita, ab eorum successoribus reuocari non licet in dubium, nec contrarium affirmare: licet secus sit, sicut dicunt, in his, quæ per clauem potestatis per summos pontifices ordinantur, prorsus sit contrarium veritati, patet ex sequent. b. euidenter.* Ex his verbis patenter habetur, quod primam propositionem aduersariorum asserit esse falsam, & per consequens contrariam esse veram, s. quod illud, quod per clauem scientię in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, non adeo immutabile perseuerat, quin illud successori liceat in dubium reuocare, vel contrarium affirmare. & ideo appellans sibi falsum non imponit. Sed forte dicet aliquis habens maiorem quam iste in distinguendo inter propositiones peritiam, ꝙ vtraq; prædictarum propositionum est falsa. Est autem prima falsa ꝓpter falsam implicationem. quia s. implicatur per ipsam, quod Romani pontifices aliquid diffinierunt per clauem scientiæ, quod non diffinierunt per clauem potentiæ: q constat esse falsum. & istam rationē, quare negat propositionem prædictam, videtur ꝓsequi in disputatione sua de clauibus. Sed ista cauillatio, vt dicunt isti, non facit pro isto. Nam verū est, quod per p̄dictam propositionem implicatur aliquid diffiniri per clauem scientiæ. & hoc probabunt esse verum. sed dicunt, quod p ipsam minime implicatur aliquid diffiniri à Romanis pontificibus per clauem scientię, quod non diffinitur p clauem potentiæ: cum in ꝓpositione p̄dicta nulla penitus mentio de claue fiat, licet in ꝓpositione, quam postea recitat, mentio de claue habeatur. Primum s. quod per clauē scientiæ aliquid diffiniatur in fide & moribus à Romanis pontificibus, isti probare conantur. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendū, quod, sicut de se patet, in p̄dicta ꝓpositione nequaquam asseritur, quod clauis scientiæ de qua loquitur, sit clauis regni cœlorum vel ecclesiæ: sed absolute sine specificatione aliqua quantū ad clauem scientiæ sic dicitur. *Illud quod per clauem scientiæ in fide ac morib.* &c. ergo ad verificandum prædictam propositionem illud, *quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, adeo immutabile perseuerat, quod illud successori nō licet reuocare in dubiū* &c. sufficit ostendere quod per aliquā clauem scientiæ, siue debeat vocari clauis regni cœlorum siue ecclesiæ, siue non, aliquid potest in fide ac moribus à Romanis pontificibus diffiniri: & quod sic diffinitum rite non potest in dubium reuocari, nec debet eius contrarium diffiniri.

Hoc igitur viso, probant ꝙ aliqd in fide & morib. potest per clauē scientiæ aliq̄ à Romanis [illegible] b. diffiniri. quod ostendit primo sic. Aliquid potest in fide Christi & morib à Romanis pō[illegible]os diffiniri: q aliquid huiusmodi ab eis per sacrā scripturam diffiniri potest. sed fides Christi [illegible] um, sicut patet 6.12 1. est clauis scientiæ. ergo aliquid potest à Romanis pontificib. in fi[illegible] ib. per clauem scientiæ diffiniri. Item, antiqui patres veteris legis poterāt aliquid per il[illegible] t. *væ vobis legisperitis qui tulistis clauē scientiæ* &c. ergo multo magis Romani pontifices per [illegible] gis diuinę, q est in eis clauis scientiæ, si fuit clauis scientiæ in scribis Iudæorum, possunt al[illegible] e & morib. diffinire. Sed forte dicet aliquis, ꝙ secundū ista quilibet habens noticiam [illegible] posset per clauem scientię aliquid in fide & morib. diffinire. quod cōstat esse falsum: cu[illegible] lu concilij generale & Romanū pontificē pertineat diffinire dubia, q̄ circa fidē ac mo[illegible] int. Ad istud dicunt: ꝙ ꝓpter æquiuocationem huius verbi *diffinire* posset in aliquo sen[illegible] quod glibet peritus in lege diuina posset aliquid diffinire per clauem scientię: hoc est, [illegible] irreuocabiliter asserere. non enim potest quilibet aliquid diffinire, sicut modo ac[illegible] e, quia licet habeat noticiam quæ potest vocari clauis scientiæ. sicut & fides voca[illegible] ntiæ secundum istū: deficit ei tñ auctoritas & potestas iurisdictionis, quæ ad talem [illegible] requiritur. Sed tunc dicet aliquis, quod secundū hoc Romani pontifices diffiniunt [illegible] & morib. per clauem potentiæ, & non solū per clauem scientiæ. hoc cōcedunt isti, [illegible] fuerit propositio sæpe dicta: quia illa propositio non vult excludere clauē poten[illegible] faciat mentionē. & non sequitur, nō exprimit clauē potētię: ergo excludit ipsā. [illegible] identer, quod p̄dicta propositio cū ista adiectione *per clauem scientiæ* continet veri-

 tatem,

tatem,si ipsa sine tali adiectione debet concedi.& si negatur cum tali adiectione,debet negari sine ipsa.& ideo cum iste impugnatus negat illã ꝓpositionem: *illud ꝙ per clauem scientiæ in fide, ac mo[illegible] semel diffinierunt Romani pontifices* &c. Ipse etiã habet negare istã: *illud quod in fide ac morib. semel diffinierũt Romani pontifices,adeo immutabile perseuerat,quod illud successori non licet reuocare in dubium, nec contrarium affirmare.* Ex quo sequitur, ꝙ ipse debet cõcedere manifeste, ꝙ diffinitu in fide ac morib. a Romanis pontificib. potest successor eorum in dubium reuocare,vel contrariũ affirmare. Vnde ad p̃dictorum intelligentiã pleniorẽ isti dicunt aduertendũ ꝙ licet ꝓpositio prædicta cum ista adiectione *per clauẽ scientiæ* cõtineat veritatẽ:pro eo ꝙ noticia legis diuinæ, & ẽt doctrina ecclesiæ, sine qua nullus debet Romanus pontifex in fide ac morib. diffinire,imo in ea debet se fundare, potest vocari clauis scientiæ,ex quo scientia scribarũ & Pharisæorũ vocabatur clauis scientiæ: & nihilominus potestas discernẽdi inter hæreticũ & catholicũ,sine qua Rom. pontifex in fide & morib. nihil diffinit,potest aliquo modo vocari clauis scientiæ:siue vtraque vel altera debeat vocari clauis ecclesiæ,seu regni cœlorum , siue non: tñ ista adiectio *per clauẽ scientiæ* quodammodo videtur superflua & sine ipsa ita haberent intentũ impugnatores istius impugnati,sicut cum ea. Et si illam adiectionem *per clauem scientiæ* dimisissent,multæ instãtiæ friuolæ cõtra ꝓcessum eorũ exclusæ fuissent. quia intentio eorũ fuit asserere,ꝙ illud,ꝙ in fide & morib. semel diffinierunt,siue per clauẽ scientiæ,siue p clauẽ potentiæ,siue per auctoritatẽ papalẽ,siue per quamcunq; potestatẽ, Rom. pontifices,adeo immutabile perseuerat,ꝙ illud successori non licet reuocare in dubiũ, nec contrarium affirmare:& ita sine illa additione (*per clauẽ scientiæ*) habent intentũ, q̃ quis videatur superflua, non tñ reddit propositionẽ falsam.quare cum iste impugnatus neget illã ꝓpositionem cum dicta additione:debet eam negare absolute sine illa additione:& p consequens absolute debet cõcedere, ꝙ Rom. pontifex potest illa q̃ sunt in fide ac morib. à Romanis pontificibus diffinita, reuocare in dubiũ,vel contrariũ affirmare.& hoc est ꝙ sibi imponit appellans.quare non mentitur, sed asserit veritatem.Sed forte dicet aliqs,ꝙ licet verba sua hoc p̃tendant,ipse tñ hoc non tenet: ergo ipsi nõ debet imponi. Ad hoc dicunt isti, ꝙ appellans non habuit iudicare de mente istius, quæ latebat in corde:sed tantummodo de ꝓcessu doctrinæ.& ideo doctrinam prædictam potuit ipsi imponere: si tñ postea mentem suam clare exprimeret,doctrinam,vt ꝓlata est, detestando prædictã & ipsam corripiendo,videtur ꝙ non deberet eum propter hoc hæreticum reputare: licet propter alia, quæ pertinaciter siue omni pallio asserit,possit eum inter hæreticos computare.

Videntur isti ad infringendum totum processum istius contra propositionẽ sæpe factam,dicunt ꝙ nihil facit contra dictam propositionem,ꝙ clauis scientiæ vel scientia non sit clauis ecclesiæ vel regni cœlorũ:quia siue scientia sit clauis ecclesiæ siue regni cœlorũ,siue non: saltem ipsa est aliquo modo clauis,ex quo fides est aliquomodo clauis secundũ istum. & constat quod scientia legis diuinæ & doctrinæ ecclesiæ requiritur in summo pontifice ad hoc vt diffiniat aliqd in fide & morib. ergo diffinit per clauẽ scientiæ: & tñ diffinit etiam per clauem potentiæ: siue illa clauis potentiæ sit illa clauis,quæ confertur in consecratione cuiuslibet sacerdotis, siue sit iurisdictio & potestas papalis. Et ex istis patent duo. Primum est, quod tota disputatio istius & recitatio opinionum de scientia,an sit clauis ecclesiæ,nihil facit contra aduersarios:quia ipsi de hoc se nullatenus intromiserunt,& ipsi habent intentũ,si scientia nullo modo sit clauis ecclesiæ,sicut si sit clauis ecclesiæ dũmodo sit aliquomodo clauis. Secundũ,quod colligitur ex p̃dictis est,quod falsum imponit eis cum dicit eos asserere,quod alia p clauem scientiæ & alia per clauẽ potentiæ statuuntur seu diffiniuntur quia ipsi hoc non dicunt,sed intendunt quod ad debitã & rectã diffinitionem & constitutionem quorumcunq; concurrit tam scientia,q̃ debet aliquomodo vocari clauis, q̃ potentia, q̃ etiam aliquomodo debet vocari clauis:tñ illa,quæ circa fidẽ & mores diffiniuntur, tam per clauem scientiæ quam per clauẽ potentiæ immutabilia perseuerant. illa vero q̃ per clauem scientiæ & per clauem potentiæ a summis pontificibus circa agibilia de se indifferentia statuuntur, reuocari possunt & contraria statui. Sed forte quæret aliquis, ex quo ad diffinitionem eorum quæ tangunt fidem & mores,& ad statuendum illa quæ respiciunt agibilia de se indifferentia requirur tam clauis scientiæ q̃ clauis potẽtiæ quare dixerũt isti, ꝙ illa q̃ p clauẽ scientiæ in fide & morib. diffiniũtur, [illegible] nõ possunt &c. Licet secus sit in his,q̃ per clauẽ potestatis ordinãtur seu statuuntur: [illegible] per talem modum loquendi innuatur,ꝙ alia diffiniuntur per clauẽ sciẽtiæ, & alia statuuntur p clauẽ potentiæ. Ad hoc dici potest,ꝙ tali modo loquẽdi vtuntur nõ ad insinuandũ, quod alia per clauẽ scientiæ non per clauẽ potentiæ diffiniuntur in fide & moribus, & alia per clauẽ potentiæ non per clauem scientiæ circa agibilia de se indifferentia statuuntur: sed ad insinuandũ, quod in diffinitione eorũ,quæ diffiniũtur circa fidẽ & mores quodammodo principalius se habet sciẽtia & in constitutione eorũ agibiliũ q̃ de se indifferentia sunt quodammodo principalius se habet potentia. quia in diffinitione eorũ quæ pertinẽt ad fidẽ & bonos mores,nihil diffinit potẽtia nisi quod [illegible] scientia:ita ꝙ in illis potẽtia debet omnino seq scientiam:quia si [illegible] oporteret [illegible] scientiæ,diffinitio esset nulla.quia si papa per quamcunq; potentiam diffiniret aliquid [illegible] illud,quod scientia dictat diffiniendum in fide, & in bonis moribus, diffinitio sua nulla penitus esset. immo liceret cuilicet Christiano hoc scientiam ipsam detestari, conspuere, & [illegible] tanquam hæreticam reprobare. In agibilibus autem de se indifferentibus statuendis , potentia quodammodo supra scientiam principalitatem habet.

Nã si papa in hmõi statuẽdis a sciẽtia quodãmõ deuiaret, & minus salubriter & vtiliter ꝓ subditis

uidi-

ordinaret, obediendum esset eidem: sicut licet aliquem excommunicaret contra scientiam & conscientiam iniuste, tamen timenda esset sententia. & ita in talibus quodammodo principalior est potentia quam scientia: quia in multis talibus est obediendum eidem, licet contra scientiam ad damnationem animæ suæ ipsa duxerit statuenda. & ad hæc innuenda vtuntur prædicto modo loquendi.

Secundo isti impugnatores moliuntur ostendere, quod iste impugnatus quamplurima, quæ ad fidem pertinent & bonos mores, in determinationibus Romanæ ecclesiæ diffinita de facto reuocauit, & contraria diffiniuit. quod probant primo sic: Nicolaus tertius in decretali, quæ incipit, *Exiit qui seminat*, diffiniuit in hæc verba: *Porro cum regula ipsa expresse contineat, quod Fratres nihil sibi appropient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sitque declaratum per eundem prædecessorem Gregor. 9 & nonnullos alios hoc seruare debere, tam in speciali quam etiam in communi, quam sic artam abdicationem, venenosis obtrectationibus aliquorum insensata damnauit astutia, ne Fratrum eorundem perfectionis claritas talium impetitu sermonibus laceretur. Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam in communi, propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit: quamque primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt.* Hæc verba Nicolai de bonis moribus, ac vita Christi & apostolorum eius: & per consequens de fide asseritiue, & diffinitiue prolata. In quibus verbis vna veritas spectans ad bonos mores: & quatuor pertinentes ad fidem, patenter habentur. Prima veritas spectans ad bonos mores est: quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi est via perfectionis. Quia enim hanc veritatē diffinitiue hic asserat Nicolaus, liquide constat: tum quia dicit, quod Christus viam perfectionis ostendens talem abdicationem verbo docuit & exemplo firmauit: tum quia dicit apostolos in volentes perfecte viuere talem abdicationem per doctrinæ & vitæ alueos diriuasse: tum quia asserit ipsam artam, & meritoriam & sanctam. Via autem arta, meritoria & sancta est via perfectionis. tum quia loquens de abdicatione huiusmodi, & motiuum suæ diffinitionis assignans, dicit: *Ne fratrum eorundem perfectionis claritas* &c. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod abdicatio seu expropriatio huiusmodi ad perfectionis pertinet claritatem. Secunda veritas ad fidem pertinens est, quod Christus talem abdicationem docuit alios. Tertia est, quod ipse seruauit eadem, quia ipsam exemplo firmauit. Quarta est, quod apostoli talem abdicationem alios docuerunt. Quinta est, quod eam viuendo tenuerūt. Istas quinque veritates iste impugnatus in suis constitutionibus reuocauit, & eis cōtraria diffiniuit. quod enim contrarium primę veritati diffinierit patet aperte. Primo quia in constitutione *Ad conditorem* asserit manifeste, quod manente eadē sollicitudine in acquirendo, cōseruando, & dispensando temporalia, post expropriationem seu abdicationem huiusmodi, quæ ante inerat, ipsa expropriatio ad perfectionem valet nihil conferre. cum ergo licite, imo meritorie posset manere eadem sollicitudo prædicta, imo maior post expropriationē huiusmodi, quæ ante inerat, sequitur quod ipsa expropriatio non est via perfectionis censenda secundum istum. Secundo patet idem, quia in eadem constitutione *Ad conditorem* diffinit, quod carentia proprietatis seu dominii, talis non reddit Fratres pauperiores. Ex quo sequitur, quod non reddit eos perfectiores: quia non redderet eos perfectiores, nisi quia redderet eos pauperiores. si autem non reddit eos perfectiores, non est via perfectionis. Tertio quia in eadem constitutione diffinit, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest vsus facti à proprietate seu dominio separari. Ex quo sequitur, quod sicut abdicatio omnis vsus facti est illicita: ita abdicatio omnis proprietatis est illicita. sed abdicatio illicita non est via perfectionis. ergo abdicatio omnis proprietatis huiusmodi non est via perfectionis. Quarto, quia abdicatio palliata, nuda & ænigmatica non est via perfectionis. sed abdicatio huiusmodi secundum [illegible] est palliata, nuda & ænigmatica: quia si dominium Romanæ ecclesiæ est palliatum, nudum & ænigmaticum, sicut iste dicit, abdicatio Fratrum est palliata, nuda & ænigmatica: & per consequens non est via perfectionis.

Secundam etiam veritatem, s. quod Christus abdicationem huiusmodi docuit alios, reuocauit & falsitatem contrariā diffiniuit, cum in constitutione præsenti, *quia vir*, recitans obiectiones appellantis & respondens eidem dicat in hęc verba: *Ad hoc autem quod ipse dicit, quod ex hoc sequitur, quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere: quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent consulendo: dicimus falsum esse, quod hoc consuluerit apostolis vel discipulis suis ad minus, quod non haberent in communi.* Ex hoc patet, quod secundum istum Christus nec consuluit talem abdicationem apostolis nec discipulis: & per consequens nō docuit eam, quia si docuisset, maxime docuisset apostolos & discipulos, & per cōsequens eis consuluisset eandem. Nunquam igitur secundum istum Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi: cuius contrarium Nicolaus tertius diffiniuit.

Tertiam etiam veritatem catholicam, scil. quod Christus eadem abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi seruauit, quia exemplo firmauit secundum Nicolaū tertium, reuocauit & contrariam hæresim diffiniuit: tum quia, sicut patet supra, *ca. 93.* diffiniuit, quod Christus inquantū homo ab instanti suę cōceptionis ex Dei datione habuit regnum & vniuersale dominiū omniū rerum. tum quia, sicut patet supra *c. 94* Christus postea diuersimodis ex collatione fideliū vel emptione diuersarum rerum temporaliū acquisiuit dominium. tum quia, vt ha-

betur *c.95.* Christus regno & dominio temporalium renunciare non potuit. Cum quia *c.96.* asserit manifeste, ꝙ Christus non fuit pauper p carentiam dominii temporalis, tum quia in cõstitutione *Cum inter.* loquens de modo habẽdi res tẽporales quo ad dominiũ seu ꝓprietatem, sicut ꝓbatum est supra *c.85.* dicit firmiter esse hęreticũ dicere Christũ non habuisse in rebus ius vtendi, vendendi & donandi, & ex ipsis alia acqrendi. Vnde constat, ꝙ in eadẽ constitutione sententialiter diffiniuit esse hęreticũ, ꝙ Christus nõ habuit *in* quibuscunq; reb⁹ dominiũ. & ita Christus secundũ eũ abdicationẽ ꝓprietatis omniũ tẽporaliũ nequaꝙ̃ assumpsit: cui⁹ cõtrariũ Nicol. tertius diffiniuit.

Quartã etiam veritatem catholicã. s. ꝙ apostoli talem abdicationem alios docuerunt, reuocat iste, & falsitatẽ contrariam in suo antecedente determinat manifeste: quia ea quo secundum eum talẽ abdicationem nullatenus seruauerunt, sicut statim post patebit, & non docuerunt alterem paupertatẽ, quam minime seruauerunt: sequitur quod talem abdicationẽ minime docuerũt.

Quintam etiam veritatem catholicã. sc. ꝙ apostoli abdicationẽ huiusmodi seruauerunt, reuocat manifeste, & contrariã hæresim diffinitiue determinat: ꝙ patet, quia in constitutione (*cum inter*) determinat, ꝙ habuerunt in rebus, quibus vtebantur, ius vtendi, vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirendi. & quod ibi loquatur de iure dominii, *supr. c.85* est probatum. & ita ibi sententialiter hæresim veritati prædictæ contrariam diffiniuit: quod etiam in ista constitutione, *quia vir reprobus*, non solũ sentẽtialiter, sed ẽt vocaliter apte absq; omni palliatione asserit, & diffinit, ex vltimata deliberatione determinans, aliosq; cõpellens ad credendũ, ꝙ apostoli, postquã fuerunt ad apostolatum assumpti, non solum aliquando *in* communi, sed etiam sæpe in speciali, vere habuerunt temporalium dominium & proprietatem, & quod habuerunt, ac habere licite potuerunt prædia in Iudæa & inter gentes.

Vnde quinq; hæreses ꝑdictæ veritati contrarias in cõstitutione ista, *quia vir reprobus*, dogmatizat. quarum prima est, ꝙ apostoli post missionem spiritus S. habuerunt agros, domos, & prædia *in* cõmuni quo ad dominiũ & ꝓprietatem, dicens quod agri, & domus primorum conuersorum in Iudęa, post missionem spiritus S. fuerunt facti de dominio apostolorũ *in* communi. Vnde dicit in hæc verba: *Cum ergo prius dicat, quod inter credentes erant omnia communia & post subiungat: quod agri vendebantur & domus. euidenter apparet quod illa communia antequã venderentur erant effecta.* Item post asseruit manifeste, quod domorum & agrorum venditorum apostoli habuerunt dominium, licet sibi non retinuerunt idem dominium. hæc *supra c.4. & 5.* patuerunt.

Secunda hæresis prædictæ veritati contraria, quam iste dogmatizat, est quod apostoli non solum habuerunt prædia quo ad dominium, sed etiã sibi potuerunt prædia retinere in Iudęa: vnde sicut patet *sup. c.5.* dicit sic: *Ex prædicta patet, quod apostolis licuit in Iudæa si voluissent, retinere prædia: nec voto compulsi sunt, quod illa non retinuerunt, sed voluntate propria, quia se non contracturos morã ibi, sed transituros præuidebant ad gentes.* Tertia hæresis sæpe dictæ veritati contraria est. ꝙ apostoli in Iudæa prius missionem spiritus S. immobilia vendiderunt tanquã eorũ habentes dominium in cõmuni. nam, sicut patet *sup. c.18.* ipse loquens de apostolis ait: *verum est tamen quod in Iudæa non retinuerunt immobilia, sed ea potius vendiderunt.* Quarta hæresis contraria veritati præfatæ, quam ipse dogmatizat, est quod apostoli semp post missionẽ spiritus S. mobilia & immobilia, qualia habent monachi: & per consequẽs villas, ciuitates & castra, thesauros auri & argenti, ac alias res preciosas habuerunt, seu licite habere potuerunt, quo ad dominiũ in cõmuni. Quod n. hoc teneat, patet, cum dicat expresse, sicut recitatum est, *sup. c.18.* constat autem quod monachi habent mobilia & immobilia quo ad ꝓprietatem & dominiũ in communi, vt probatur. *18. q. 2. c. in nullo.* Quare videtur, ꝙ etiam apostoli habuerunt seu habere potuerunt in communi. sed nonnulli monachi habẽt villas, ciuitates & castra, aurum & argẽtum, ac res alias preciosas. ergo & apostoli secundum istum omnia talia habuerunt, seu habere licite potuerunt.

Quinta hæresis pręfatæ veritati contraria, quã iste dogmatizat, est quod beatus Petrus, & eadem ratione quilibet alius apostolus, vere fuit proprietarius: q̃ post missionem spiritus S habens in speciali dominiũ & proprietatem rerum temporalium. sicut enim patet supra c.9. ipse di[illegible] *Videtur etiã quod probabiliter possit dici, quod p[illegible] distributionẽ bonorũ vsu cõsumptibilium, quæ fiebat inter apostolos & credentes alios vt dicitur Act. 2. & 4. quilibet portionis sibi assignatæ proprietarius & dominus dici posset.* & infra. *Cum ergo dicat quod nullus egens erat in eo, quia vnicuiq; diuidebatur prout opus erat, supponit aperte, quod illud, quod vnicuiq; dabatur diuisim cuiuslibet erat proprium.* & infra: *Videtur quod quilibet fuerit dominus eius portionis quæ sibi fuerat assignata.* & infra: *Clare supponit angelus, quod caliga & vestimentũ assignata Petro, propria quo ad dominium erant Petri. quare videtur quod pecunia, panis, vinum, & alia res vsu consumptibiles sibi diuisim pro vita sustentatione assignata similiter eius essent.* Ex his constat aperte, quod secundum istum quilibet apostolus post missionem spiritus S fuit proprietarius habens in speciali dominiũ temporalium rerum; & ita secundũ istos. quinq; hæreses contrarias quinis veritati prædictæ a Nicolao tertio diffinitæ in ista cõstitutione *quia vir* sentẽtialiter & vocaliter aperte diffinit. Secundo idẽ. s. ꝙ cõtra nõnulla ad fidẽ vel bonos mores spectãtia in determinationib. Rom. ecclesi[illegible] diffinita iste impugnat⁹, diffiniat, sic ostendũt. Nicola⁹ tertius in decretali *Exiit* loquẽs de dominio [illegible] quib Fratres Minores vtũtur, diffinit in hęc verba: *Retentio dominii namq; taliũ rerũ, cũ cõcessione vsus facta pauperib. nõ est infructuosa domino, cũ sit meritoria ad æterna & ꝓfessioni pauperũ oportuna, quæ tãto sibi cẽsetur vtilior, quãto iõ mutat tẽporalia ꝓ æternis.* Quib. verbis nihil nouũ statuitur vel ordinatur agẽdũ: sed qd sit sentiẽdũ de retẽtione dominii taliũ rerũ, cũ cõcessione vsus facta pauperib. declaratur.

quia

quia diffinitur aperte, quod talis retentio dominii, est domino vtilis & fructuosa: quia meritoria ad æterna & professioni pauperum opportuna. illa autem quæ sunt vtilia & fructuosa, meritoria ad æterna & professioni pauperum opportuna, ad bonos mores non est dubium pertinere. ergo Nicolaus in verbis prædictis veritatem pertinentē ad bonos mores asserit & diffinit. sed iste impugnatus contra istam veritatem manifeste diffinit asserens & determinans, quod tale dominium est inutile reputandum, sicut patet in cōstitutione *Ad conditorem*, in qua asserit tale dominium esse verbale, nudum & ænigmaticum, & in ista constitutione, *quia vir*, sicut patet supra *cap.* 116. affirmat aperte, quod dominium omni temporali commodo denudatum est inutile reputandum. ex quibus sequitur euidenter, quod retentio talis dominii, cum quacunque vsus concessione nō est fructuosa domino nec meritoria ad æterna, nec professioni pauperum opportuna, nec per eam commutantur temporalia pro æternis: & ita contra prædictam determinationem Romanæ ecclesiæ aperte diffinit. Tertio sic arguunt. Nicolaus aperte diffinit in hæc verba: *Condecens fuit ei professioni, qua sponte deuouit Christum pauperem in tantu paupertate sectari omnium abdicare dominium, & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam.* Ex quibus euidenter colligitur, quod Fratres Minores abdicando omnium rerum dominium paupertatem Christi sectantur: & per consequens Christus talem paupertatem, quæ est per abdicationem rerum omnium, seruauit. cuius tñ contrarium iste aperte diffinit dicens: Christum nunquam fuisse pauperem per carētiam domini, cuiuscunq; rei temporalis. Quarto sic arguunt. Nicolaus tertius loquens de abdicatione Fratrum Minorum diffinit in hæc verba: *patet itaque sane intelligentibus ex prædictis regulam quo ad abdicationem huiusmodi non solum obseruabilem, possibilem & licitam, sed meritoriam & perfectam esse, & eo magis meritoriam, quo per ipsam professores ipsius magis à temporalibus propter Deum, sicut prædicitur, elongantur.* Ex quibus verbis clare patet, q per talem abdicationem Fratres efficiuntur pauperes: quia qui magis à temporalib. elongantur, pauperes sunt censendi. Si enim magis elongantur affectu, sunt pauperes affectu: si vero magis elongantur effectu seu actu, sunt pauperes effectu seu actu. sed iste expresse diffinit contrariū, sicut patet in constitutione *Ad conditorem*, & supra c. 77. dicens, quod abdicatio talis dominii, quale abdicant Fratres Minores, non efficit pauperem non habentem, & ita, vt dicunt, liquet aperte, quod illa, quę Nicolaus tertius de paupertate Christi & apostolorum eius, ac etiam de paupertate regulæ beati Francisci diffinit, iste reuocat diffiniendo contraria. vnde dicūt, quod fere quicquid dixit Nicolaus tertius in prædictis, iste destruit & annullat. sicut discurrendo per singula dicta ipsius & istius posset aperte probari: sed causa breuitatis omittunt. Quinto sic arguunt: Plures Romani pontifices diffinierunt, quod omnium rerum temporaliū abdicato dominio tam in speciali quā in communi contingit licite vsum rerum habere. Hoc ex verbis Greg. 9. in declaratione sua super regulam beati Francisci euidenter habetur. ait enim: *Dicimus itaq; quod nec in communi, nec in speciali debent proprietatem habere: sed vtensilium & librorum, & bonorum mobilium, quæ licet habere, Ordo vsum habeat.* ergo omni abdicato dominio contingit licite vsum habere. Innocentius etiam quartus, & Alexander quartus in suis declarationibus dicunt in hæc verba: *Dicimus quod cum in ipsa regula contineatur expresse, quod Fratres nihil sibi appropriant, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, nec in communi, nec in speciali debent proprietatem habere: sed domorum ac locorum, & vtensilium, & librorum, & eorum mobilium quæ licet habere, Ordo vsum habeat.* Item Clemens quintus in declaratione sua, quæ incipit *Exiui*, ait: *Proinde quum vir sanctus paupertatis promisse in regula monachorum exprimens dixit in eadem, quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem: sed tanquam peregrini & aduenæ in paupertate & humilitate domino famulantes vadant pro eleemosyna cōfidenter: fitq; declaratum per nonnullos prædecessores Romanos pontifices hanc expropriationem intelligi debere, tam in speciali quam in communi. propter quod etiam omnium rerum concessarum, oblatarum, & donatarum Fratribus, quas & quarum vsum facti. sc. Ordini vel ipsis Fratribus licet habere proprietatem & dominium in se & Romanam ecclesiam receperunt, dimisso ipsis Fratribus in eis tantummodo vsu facti simplici.* Ex his aliisque quam pluribus diffinitionib. Romanorum pontificum patenter habetur, quod omnium rerum temporalium abdicato dominio, tam in speciali quam in communi contingit licite rerū vsum habere. Sed contra istam veritatē iste impugnatus simpliciter diffiniuit: expresse determinans, quod multarum rerum scilicet vsu consumptibiliū non potest vsus facti, nec etiam actus consumendi à proprietate seu dominio separari, sicut patet in constitutione *Ad conditorem*, & in ista constitutione *quia vir*: ergo &c. Item sicut patet supra c. 58. [illegible] expresse diffinit, quod vsus non potest concedi absq; iure vtendi. & ideo non potest quis in huiusmodi rebus habere simplicem facti vsum: quod determinationi Clementis prædicti obuiat [illegible] este. Item in multis locis diffinit aperte, quod non contingit habere vsum rerum: quod tñ prædictis diffinitionibus Romanorū pontificum patenter repugnat. Vnde per præmissa in illo capitulo, & in toto opere illo per alias allegationes dicunt isti patere indubie, quod iste impugnatus plura quæ pertinent ad fidem, & bonos mores à Romanis pontificibus diffinita de facto reuocauit, & contraria diffiniuit.

Aperte iuxta morem suum mentitur. Dicunt quod appellans non mentitur, cum veritatem supra probatam pronunciet. *Constitutio enim illa hoc non dicit: nec de hoc aliquam facit mentionem.*] Contrarium est ostensum in principio istius capituli. [*imo expresse negat, quod dicere Christum & apostolos [illegible] in his quæ habuerunt nisi simplicem facti vsum, nec ad fidem pertinet, nec ad mores, vt in § præterea patet.*] [illegible] iste. quod appellans imposuerit sibi, quod Romanus pontifex in his quæ ad fidem & mores pertinent, potest suorum prædecessorum diffinitiones & dicta reuocare, & con-

trarium statuere, solummodo propter verba, quæ dicit in constitutione, *quia quorundam in isto.* *præterea dicunt nobis assertores huius* &c. quod nõ est verum, imo principaliter imposuit sibi, quod hoc dixerit propter hoc, quod propositionem aduersariorum in principio capituli recitaram. Illud quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices non adeo immutabile perseuerat, quod illud successori non licet reuocare in dubiũ, nec contrarium affirmare: ipse dixit contrariam esse veritati, quia si ista est contraria veritati, sua cõtradictoria est verba hæc. Illud quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, non adeo immutabile pseuerat, quin illud successori licet reuocare in dubium & contrariũ affirmare: & ita negando vnam, concedit aliam. Sed forte dicet aliquis, si illud quod per clauem scientię in fide ac moribus semel diffinierunt Romani &c. ergo quicquid iste diffiniuit, nõ licet in dubiũ reuocare. Ad hoc dicunt isti quod quicquid iste diffiniuit per clauẽ scientiæ, dum erat summus pontifex, nõ licet in dubium reuocare. sed quicquid diffiniuit contra diffinitiones Romanorum pontificum, non diffiniuit per clauem scientiæ, sed diffiniuit per hæreticã prauitatem, claue scientię quæ est notitia legis diuinæ, reiecta. & ideo dicunt, quod quamuis ista adiectio in ppositione aduersariorum *per clauem scientiæ* videatur superflua: quia sine ea ppositio benẽ intellecta continet veritatem. tamen nõ est simpliciter superflua, sed sane intellecta denotat quod quicquid diffinierũt Romani pontifices conformiter doctrinæ ecclesiæ, non debet in dubium reuocari, nec contrariũ affirmari. vnde potest dici, quod isti aduersarii clauem scientiæ vocant notitiam legis diuinæ & doctrinæ vniuersalis ecclesiæ. [*vbi legunt quod ad fidem vel mores pertineat Christum & apostolos non habuisse in his quæ habuerunt nisi simplicem vsum facti.*] Hic notãt isti duo, quorum primum est, quod ad aliquid pertinere ad fidem potest dupliciter intelligi. aliquid enim pertinet ad fidem sicut per fidem credendum: aliquid vero pertinet ad fidem, sicut per fidem negandum. sicut enim eadem est scientia contrariorum, & oppositorum eadem est disciplina ita ad fidem opposita pertinere noscuntur, quia sicut ad fidelem spectat per fidem credere catholicam veritatem, ita ad ipsam spectat negare hæreticam prauitatẽ. Secundo notant, quod licet sub his verbis Christus & apostoli non habuerunt in his quæ habuerunt, nisi simplicem vsum facti, non legatur in scriptura diuina, tamen istam sententiam accipiunt à scriptura diuina ex doctrina ecclesiæ, sicut superius in pluribus capitulis est ostensum, quæ videtur superfluum replicare. [*Profecto directe hoc ad fidem non pertinet, cum de hoc articulus non sit aliquis nec sub quo valeat comprehendi, vt patet ex symbolis in quibus articuli fidei continẽtur.*] Hic impugnatores dicũ quod veritas cõprehenditur sub isto articulo fidei: *Sanctam ecclesiam catholicã.* quia sub illo articulo comprehenditur, quicquid per sanctam ecclesiam catholicam prædicatur, tenetur & docetur. Ecclesia autẽ catholica fundans se in scriptura diuina, tenet quod Christus & apostoli omne ius humanum, quo valebant in iudicio litigare, proprium alicui materi eorum, vel etiam toti collegio speciali penitus reliquerunt, vsum rerum necessarium minime abdicando. quod intelligunt isti, cum dicunt, quod non habuerunt nisi simplicem facti vsum [*nec etiam reductiue quasi hoc sacra scriptura contineat*] dicit, quod hoc sacra scriptura continet, quamuis non sub verbis istis. Et si quæratur, vbi continet hoc sacra scriptura? dicunt, quod licet hoc euidenter pateat ex multis capitulis istius operis, tamen breuissime recapitulando aliqua de capitulis dicunt, quod hoc sacra scriptura cõtinet, vbi tradit Christum fecisse quæ docuit, & vbi docuit apostolos relinquere omnia in temporalibus, quæ non sunt necessitatis: & vbi docuit adulescentem omnia vendere & dare pauperibus: quod docendo docuit relinquere omne ius in temporalibus quo quis valet in iudicio litigare: & vbi scriptura tradit apostolos omnia reliquisse, sicut Christus docuerat. Ex illis enim locis colligitur, quod Christus & apostoli omne ius, quo valerent in iudicio litigare in temporalibus reliquerunt. Ex aliis autem locis habetur aperte, quod temporalibus rebus vtebantur. ergo ex diuersis locis scripturæ colligitur, quod non habuerunt in his, quæ habuerunt, nisi simplicem facti vsum, hoc est vtebantur temporalibus absq; omni iure, quo valebãt nomine proprio vel nomine sui collegii specialis pro rebus eisdem in iudicio litigare [*hoc enim in scriptura sacra non poterit sed contrarium reperiri*] hoc dicunt esse multipliciter reprobatum [*quin contra ordinata per summos pontifices circa talia liceat successoribus aliquid ordinare*] Dicunt isti, quod summi pontifices neque de paupertate Christi & apostolorum eius, neque de rebus quas habuerunt, neque de simplici vsu facti ipsorum aliquid vnquam ordinauerunt. sed veritatem de prædictis docuerunt, & ipsam esse tenendam diffinierunt & ideo non licuit isti nec ordinando nec diffiniendo nec docendo aliquid contrariũ penitus attentare. quia licet multa ordinata per summos pontifices, quæ Fratres Minores seruare tenentur, possit Romanus pontifex mutare: de vita tamen Christi & apostolorum eius nihil potest penitus mutare, nec licet sibi aliter docere de vita eorum, quod sancti patres hactenus docuerunt. [*quod Nicolaus tertius præfatus expressit in sua declaratione inseruit, vt superius plenius continetur*] nusquam legitur, quod Nicolaus tertius vnquam aliter docuerit vel diffinierit de vita Christi & apostolorum eius, quam prædecessores sui.

Cap CXXIV.

P*Ræmissa quoque vt ad plurium possent peruenire notitiam, eorumque memoria conseruari valeret diutius scriptura præsenti decreuimus committenda quam quidem bulla nostra munitam maioris ecclesiæ Auinionen. ostiis*

ulis affigi fecimus, seu appendi, vt sit iuxta nostrum desiderium ad communem deducta notitiam hæreticorum doctrina prædicta post strasis suo præfocetur in ortu, quod nequaquam eiusdem virus nequiter ad inficiendum simplices vlterius diffundatur. Datum Auinione. 16. Calend. Decembris. pontificatus nostri anno. 9.

Finito tractatu hic conclusio totius constitutionis subiungitur. In hac enim parte impugnatus ostendit, quare constitutionem fecerit ante dictam, ac qualiter ipsam dua erit promulgandam.

Sed isti impugnatores cum in parte præcedenti, vt asserunt, sufficienter, probauerint, istam constitutionem esse hæreticalem, hic per verba præmissa volunt aperte ostendere, quod conditor constitutionis eiusdē est pertinax & hæreticus reputandus. Sæpe enim doctrina alicuius est hæretica censenda, quamuis auctor eiusdem inter hæreticos sit minime computandus. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod si quis errauerit circa veritatem catholicam, quam credere explicite non tenetur: si paratus est corrigi, non est hæreticus reputandus sed si non est paratus corrigi, pertinax & hæreticus est censendus. vnde August. vt habetur 24. q. 3. *ca. dixit apostolus*, ait: *Qui sententiam suam quamuis falsam ac peruersam nulla pertinaciter animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui parati sunt corrigi, non sunt hæretici deputandi. sed si errant, & non quærunt cauta sollicitudine veritatem, nec parati sunt corrigi, pro hæreticis sunt habēdi. Hinc Aug contra Manicheos, vt habetur eisdē causa & quæstione c. 1. qui in ecclesia, ait: *qui in ecclesia Christi morbidū aliquid prauumq, quod sapiūt si correcti vt sanū rectumq, sapiāt resistūt contumaciter suaq, pestifera ac mortifera dogmata emendare nolūt, sed defensare pergūt, fiūt hæretici sunt.* Ex his verbis patēter habetur, ꝙ quicunq, aliquid contra scripturā, diuinam aut doctrinam vniuersalis ecclesiæ tenuerit, nec paratus est emendare, est hæreticus reputandus. Nam secundum beatum Augustinum qui morbidum aliquid prauumque sapiunt, nec emendare volunt, sunt hæretici reputandi. sed omne falsum contrarium cuicunque contento & asserto in scriptura diuina, vel doctrina vniuersalis ecclesiæ, est morbidum atque prauum. ergo omnis sapiens tale falsum, si non est paratus se emendare, est inter hæreticos numerandus. Sed forte dicet aliquis, quod secundum hoc non est differentia inter tenentem aut sapientem heresim iam damnatam, & inter sapientem hæresim non damnatam: quia æqualiter esset vnus hæreticus, sicut alius. Ad hoc dicunt nonnulli istorum, quod omnis hæresis est damnata vel explicite vel implicite. & ideo quantum ad hoc, quod aliquis in rei veritate sit hæreticus, non refert an sapiat pertinaciter hæresim damnatam explicite, vel hæresim damnatam implicite: quia cuique hæresi damnatæ explicite vel implicite pertinaciter adhæreat, vere apud Deum inter hæreticos numeratur. Verumtamen quantum ad modū conuincēdi aliquē esse hæreticum in foro ecclesiæ, & quantum ad formam procedendi contra hæreticum est magna differentia attendenda inter sapientem seu tenentem hæresim damnatam explicite vel solum implicite: quia qui tenet hæresim damnatam explicite, si ostensa sibi damnatione ab vniuersali ecclesia approbata se non statim correxerit, sed adhuc defensare præsumpserit, est hæreticus reputandus. qui vero tenet hæresim damnatam solum implicite, qualis est omnis falsitas doctrinæ scripturæ diuinæ & ecclesiæ vniuersalis qualitercunque repugnans, sed tenens, tenetur talem hæresim reuocare. si sibi per scripturam sacram vel doctrinam vniuersalis ecclesiæ ostensum fuerit euidenter, quod error suus scripturæ sacræ aut doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersatur. Iterum, contra tenentem hæresim damnatam explicite procedere potest quilibet episcopus catholicus, & etiam quilibet inquisitor hæreticæ prauitatis, si aliquid canonicum non obsistat contra tenentem autem hæresim damnatam implicite solum modo nullus episcopus inferior summo pontifice, nec aliquis inquisitor prauitatis hæreticæ iudicialiter potest procedere: quia non potest ipsum tanquam hæreticum condemnare. quod tali ratione probatur. Qui non habet auctoritatem nec potestatem determinandi quæstionem motam de fide, non potest pro tali quæstione aliquem tanquam hæreticum condemnare. Hæc patens est: quia nullus debet tanquam hæreticus condemnari, nisi pro hæresi manifesta. sed nullus inferior summo pontifice potest quæstionem motam de fide terminare: teste Innocentio Papa, qui, vt habetur. 24. q. 1. c. quotiens, ait: *Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctoritatem referre debere.* vbi Glossa dicit, *aliud est quæstionem de fide motam terminare, quod nulli præterquam Romanæ sedi permittitur, sicut hoc dicitur. aliud est ipsam sine diffinitione ventilare quod patriarchæ facere possunt.* & infra Glossa obiiciens super verbo *nisi ad Petrum*, ait: *Videtur contra extra de hæreticis, ad abolendam. Nam ibi innuitur quod illi vitandi sunt tanquam hæretici, quos episcopi vitandos dixerint.* & respondens dicit sic: *sed dicit quod illud intelligendum est, quando tale quid dicunt, quod certum est esse hæresim. hoc vero vbi dubium est.* Ex his patēter habetur, ꝙ nullus inferior Romano pontifice potest quæstionem motam de fide catholica determinare. quod Innocentius tertius vt habetur extra de baptismo & eius effectu. c. maiores, asserit manifeste dicens: *Maiores ecclesiæ causas præsertim articulos fidei continentes ad Petri sedem referendas intelligit, &c.* Ex quibus verbis patet, quod quæstionem motam de fide, quia omnis quæstio mota de fide contingit saltem illum articulum fidei: *Sanctam ecclesiam catholicam*: ad nullum inferiorem successore B. Petri pertinet terminare. & ita cōtra tenentē hæresim damnatam, duntaxat implicite, nullus inferior vero Papa debet procedere.

Sed forte quæret aliquis, quæ sunt hæreses damnatæ solum implicite, & quæ sunt hæreses damnatæ explicite. Ad istius quæstionis intelligentiam dicunt quidam impugnantium prædictorum esse notandum: quod approbatio veritatis est reprobatio contrariæ falsitatis. & ideo aliqua veritate tanquam catholica approbata, eo ipso hæresis contraria intelligitur condemnata. propter quod quidam dicunt, quod ad hoc, quod aliqua hæresis debeat reputari damnata explicite vel implicite, non refert an ipsa damnetur, vel veritas catholica contraria approbetur. Item dicunt isti, quod damnatio falsitatis, & similiter approbatio veritatis, quædam est specialis, quædam est generalis, & quædam est generalissima. Specialis approbatio & specialis damnatio est, quando de veritate catholica vel hæresi contraria expressa fit mentio. sic damnata est hæresis Ariana, sic approbata est veritas de processione Spiritus sancti à Patre & Filio. Damnatio vel approbatio generalis est, quando aliqua veritas vel hæresis continetur explicite in aliquo toto speciali, de quo toto in approbatione vel damnatione expressa fit mentio. sic approbatæ sunt generaliter omnes veritates in scriptura diuina contentæ: & omnes hæreses eis patenter omnibus aduersantes sunt damnatæ. Alia est approbatio & similiter damnatio generalissima, in qua. sc. de nullo toto speciali fit mentio; sed talis solummodo continetur sententia: *Approbamus omnem catholicam veritatem & damnamus omnem hæreticam prauitatem.* & talis est damnatio concilii generalis: *extra de hæreticis. c. Excommunicamus*: vbi sic dicitur. *excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extollentem se &c.* vbi de nulla scriptura speciali fit mentio. Per prædicta respondent isti ad propositam quæstionem dicentes. quod istæ hæreses debent reputari damnatæ explicite, quæ damnatæ sunt dãnatione speciali & generali: vel quæ patenter omnibus intelligentibus sine subtili declaratione, veritatibus catholicis approbatis approbatione speciali vel generali contrariantur. Illæ autem hæreses, quæ solummodo damnatæ sunt damnatione generalissima vel solum latenter, ita quod tantum per subtilem considerationem sciri potest, quod contrariantur veritatibus catholicis approbatis approbatione speciali vel generali non explicite, sed solum implicite sunt damnatæ. Ex his patet, quod omnis error, qui contradicit aperte scripturæ diuinæ, vel determinationi ab vniuersali ecclesia approbatæ, est hæresis damnata explicite: & quam cito constaret aliquem tali errori pertinaciter adhærere esset hæreticus reputandus: ac contra talem posset Diocesanus tanquam contra hæreticum manifestum procedere. Hæreses autem, quæ non contradicunt aperte nec scripturæ diuinæ nec determinationi seu explicite doctrinæ vniuersalis ecclesiæ, licet veraciter aduersetur, sed quæ sic contrarientur, quod absque subtili & magis consideratione scire non possunt, sunt hæreses tantum implicite condemnatæ. & ideo quamuis quicunque tali hæresi pertinaciter adhæserit, sit verus hæreticus, liceatque omni scienti ipsum tali errori pertinaciter adhærere, eundem hæreticum reputare: nulli tamen inferiori summo pontifice licet ipsum quantumcunque fuerit pertinax, tanquam hæreticum iudicialiter condemnare: quia causa huiusmodi ad nullum inferiorem Romano episcopo noscitur pertinere si tamen per vniuersalem ecclesiam fuerit talis hæresis explicite condemnata, vel contradictoria veritas explicite approbata: ex tunc cuilibet episcopo licebit contra tali hæresi pertinaciter adhærentem procedere iuxta canonicas sanctiones.

His visis conantur isti impugnatores probare, quod iste impugnatus per verba propria in principio illius capituli recitata conuincitur esse hæreticus manifestus. vnde sic arguunt. quicunque tenens se pro Papa aliquam hæresim solenniter ex vltima deliberatione diffinit esse tenendam est pertinax: & p consequens hæreticus reputandus. sed iste impugnatus totam scripturã præcedentem multas hæreses continentem solenniter ex vltima deliberatione diffiniuit esse tenendam; quia, sicut in principio istius capituli patet, totam scripturam præcedentem bulla sua muniuit & per consequens solenniter ex vltima deliberatione totam scripturam istam diffiniuit esse tenendam. ergo est pertinax, & per consequens hæreticus reputandus. maior est manifesta: tum quia talis non est paratus corrigi, tum quia talis in hæresi vltimate se firmauit: tum quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem, sed de veritate informari renuit impudenter, tum quia secundum Isidorum in libro Etymologiarum *pertinax dicitur aliquis qui est impudenter tenax.* constat autem quod qui hæresim solenniter sub bulla diffinit, est impudenter tenax. ergo est pertinax, & per consequens hæreticus reputandus. tum quia qui nimis in aliqua erronea assertione persistit, aut perseuerans, seu constans aut pertinax est censendus. sed qui solenniter ex vltima deliberatione sub bulla aliquam hæresim diffiniuit esse tenendam, nimis in assertione erronea persistit. ergo vel est perseuerans seu constans, aut pertinax reputandus. sed non est perseuerans nec constans, quia perseuerantia est virtus, & similiter constantia. ergo talis pertinax; & per consequens hæreticus est censendus. Præter hanc rationem, quæ ex verbis istius impugnati assumitur isti alias rationes ex factis & gestis ipsius acceptas adducunt ad probandum, quod sit inter hæreticos computandus. quarum prima est hæc. qui minis, pœnis, iuramentis & præceptis cogit alios ad suas hæreses pertinaciter defendendas, non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha merito est censendus. Cum etiam secundum sacros canones, qui errori consentit, est simili modo culpabilis reputandus, vt habetur. 11. *q. 3. c. qui consentit, & extra de hæreticis qui aliot. & 83. dist. error.* sed iste impugnatus omnes hæreses in ista constitutione *quia vir* & in constitutionibus *Ad conditorem*, & *Cum inter*, &c. & *quia quorundam*; cogit alios minis, pœnis, iuramentis & præceptis defendere. vnde non

vnde non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha merito est censendus. maiorem isti probant in aliis allegationibus, multis rationibus, quas hic causa breuitatis omitto. minor quo ad aliquas eius partes ex constitutionibus suis colligitur euidenter: cum nonnullis pœnam rebellionis & contumaciæ affirmantibus contrarium illius, quod diffinit, imponat: nonnullosque mandet hæreticorum pœna puniri. quantum autem ad istam partem de iuramentis, eadem minor ex gestis ipsius aperte probatur, cum compellat omnes magistrandos Parisius iurare, quod suas constitutiones tanquam catholicas in perpetuum obseruabunt.

Secunda ratio est hæc. qui cogit aliquos veritatem catholicam abiurare, est veritatis catholicæ pertinax impugnator: & per consequens inter hæreticos computandus: quia si dubius in fide, infidelis est, vt habetur *extra de hæreticis c.* 1. multo fortius veritatis catholicæ pertinax impugnator est hæreticus reputandus: & per consequens qui cogit alios veritatem catholicam abiurare, est hæreticus iudicandus. sed iste impugnatus cogit Christianos veritatem catholicam abiurare, cum cogat multos veritatem declaratam per Nicolaum tertium de paupertate Christi abiurare. ergo debet inter hæreticos computari.

Tertia ratio est hæc. errans in fide si emendationi & correctioni illorum quorum interest subiicere se recusat, est hæreticus reputandus. hoc patet: quia talis non est paratus corrigi qui autem errat in fide, & non est paratus corrigi, est hæreticus reputandus, sicut per doctrinam sanctorum & sacros canones posset aperte probari. sed iste impugnatus errat in fide, sicut per totam istam constitutionem est ostensum, & recusat se subiicere correctioni & emendationi illorum, quorum interest. quia sicut per sacros canones isti impugnatores in libris suis multipliciter probant, ad concilium generale pertinet etiam Papam in his, quæ fidei sunt, corrigere & emendare. Ipse autem non permittit generale concilium congregari: & ita se subiicere correctioni & emendationi illorum quorum interest, recusat. ergo hæreticus est censendus.

Quarta ratio est hæc. qui scienter impugnat determinationem vniuersalis ecclesiæ vel doctrinam, est hæreticus manifestus: nec talis per quamcunque ignorantiam vel simplicitatem poterit excusari: quia talis est reputandus scienter hæreticus, nec est à tali quærendum, an paratus sit corrigi, sed quam cito constiterit, quod scienter impugnat doctrinam vniuersalis ecclesiæ, sine alia examinatione vel quæstione est hæreticus iudicandus: quia qui scienter impugnat regulam fidei, per quam debet errans in fide emendari & corrigi, non est examinandus, an paratus sit corrigi: ex quo negat regulam per quam deberet corrigi. sed iste scienter impugnat doctrinam & determinationem vniuersalis ecclesiæ. non enim ignorat, quod determinauerit Nicolaus tertius de paupertate Christi, quod scilicet exemplo firmauit abdicationem proprietatis omnium rerum, sed ipsam sæpe legit, quam tamen scienter impugnat sub bulla sua diffiniens, quod Christus in quantum homo mortalis nunquam fuit pauper per carentiā temporalis domini: & per consequens nunquam firmauit exemplo abdicationem proprietatis omnium rerum. ergo pertinax & hæreticus sine vlteriori examinatione ab omnibus catholicis hoc scientibus est censendus.

Quinta ratio est. qui errat in fide, & de veritate ex certa scientia renuit informari, est hæreticus reputandus: quia constat, quod talis non est paratus corrigi, nec cauta sollicitudine quærit veritatem: & per consequens secundum beatum Augustinum, vt allegatum est supra, est inter hæreticos computandus. sed iste renuit ex certa scientia, imo ex malitia de veritate informari, cum veritatem volentes ostendere noluit audire. ergo est hæreticus reputandus.

Sexta ratio est hæc. qui veritates catholicas per vniuersalem ecclesiam etiam inter laicos & quoscunque simplices catholicos promulgatas negare, & hæreses contrarias probare præsumit, est statim hæreticus reputandus: quia de tali est præsumptio violenta, contra quam non est probatio in contrarium admittenda. qui enim non reputat doctrinam vniuersalis ecclesiæ veram doctrinam, est hæreticus manifestus. nec est quærendum à tali, an sit paratus corrigi, cum neget regulam, scilicet doctrinam vniuersalis ecclesiæ, per quam corrigendus est errans. sed iste impugnatus publice prædicat contra veritates per vniuersalem ecclesiam imo inter laicos & quoscunque simplices promulgatas. ergo est hæreticus iudicandus. Maior est probata. minor etiam est manifesta.

Nam omnibus notum est, quod apud omnes Christianos catholicos quantumcunque simplices extitit probatum, quia animæ reproborum sunt in inferno, & quod grauiter cruciantur: & quod dæmones nunc puniuntur & grauiter affliguntur: & quod beata virgo & apostoli, martyres, & alii sancti in cœlo vident nunc Deum: & quod Christus erat pauper non habens dominium inquantum erat homo mortalis prædiorum & thesaurorum & aliarum diuitiarum pretiosarum: & tamen contra omnes istas veritates sic generaliter apud omnes catholicos promulgatas prædicat publice iste impugnatus. ergo est inter hæreticos reputandus.

Septima ratio talis est: qui correctus legitime de errore se non corrigit nec emendat, est hæreticus reputandus. Hoc per auctoritatem August. superius allegatam, quæ ponitur 24. *q.* 3. *c. qui in ecclesia*, aperte probatur. sed iste impugnatus est de multis hæresibus correptus

legiti-

legitime, & se non corrigit, nec emendat. ergo est hæreticus reputandus. Ad euidentiam istius rationis isti conantur declarare, quæ correptio est legitima iudicanda: dicentes quod illa correptio est legitima censenda, qua euidenter erranti ostenditur, quod suus error regulæ fidei contradicit. nec refert à quo sibi hoc monstretur, siue à prælato, siue ab alio: cuius rationem assignant, quia fides nostra non innititur sapientiæ vel auctoritati hominis cuiuscunque mortalis. si enim Papa & omnes cardinales ac omnes clerici mundi probarent contra minimam assertionem scripturæ diuinæ vel doctrinæ vniuersalis ecclesiæ, non esset eis quoquo modo credendum, sed regulæ fidei esset firmiter adhærendum. fides ergo nostra non innititur auctoritati cuiuscunque viuentis in hac vita mortali. Ex quo sequitur, quod non propter auctoritatem cuiuscunque, sed propter regulam fidei debet vnusquisque errorem suum corrigere. & ideo cuicunque erranti euidenter ostenditur siue per librorum inspectionem, siue per propriam inuentionem, seu meditationem, siue per alterius prælati vel non prælati instructionem vel informationem, vel quocunque alio modo, quod error suus regulæ fidei, hoc est scripturæ diuinæ seu doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersatur, statim absque mora corrigere se tenetur. quod si non fecerit, pertinax & hæreticus est censendus. Et hic apparet, quomodo concludit hæc ratio. nam constat, quod iste impugnatus per plures scripturas istius appellantis & aliorum legitime est correptus: quia in pluribus scripturis, quas vidit & legit, euidenter ostenditur, quod errores sui regulæ fidei contradicunt, & tamen se non correxit. ergo est hæreticus reputandus.

Octaua ratio talis est. qui errat in fide, & in defensione suorum errorum persequitur & molestat illos, qui suorum errorū nituntur detegere prauitatem, est pertinax & hæreticus reputandus: quia talis errans non est paratus corrigi, ex quo declarationem veritatis & detectionē falsitatis satagit impedire. sed iste impugnatus crudeliter & acerbe persequitur omnes, qui suorum errorum nituntur detegere prauitatem. ergo hæreticus & nequaquam paratus corrigi est censendus. maior est euidens. minor etiam patet. quia appellantem & adhærentes sibi propter hoc, quod dicunt ipsum errare in fide, crudelissime persequi non desistit. Sed forte dicet aliquis, quod non erat licitum appellare ab ipso. Ad hoc dicunt, quod in aliis operibus multipliciter probant, quod appellans ab ipso licite appellauit: quia à gerente se pro Papa in causa hæresis est licitum appellare. Ad quod probandum multas rationes adducunt, quarum aliquæ tactæ sunt in principio huius operis: nec inuentus est aliquis, qui ad ipsas sciat motionem rationabilem inuenire. Propter dicta dicunt isti impugnatores aperte liquere, quod iste impugnatus est hæreticus manifestus. ex quo concluditur, quod est omni potestate, & auctoritate ac dignitate priuatus, ac etiam excommunicationis sententia innodatus, quia omnes hæretici nullo excepto per concilium generale, sicut patet *extra de hæreticis*, *Excommunicamus*, sunt damnati. quare cum Papa in causa hæresis generali concilio sit subiectus, constat quod iste, non obstante, quod fuerit ad Papatum assumptus, quam cito effectus fuit hæreticus, per canonem latæ sententiæ ipso facto fuit damnatus & priuatus. Ex quo sequitur, quod iste incidit in omnes sententias & pœnas per Romanos pontifices contra hæreticos indistincte prolatas. Etiam ex hoc inferunt isti, quod iste impugnatus ab omnibus scientibus eum esse hæreticum de necessitate salutis est vitandus. qui autem ignorant ipsum hæreticum: si laborant ignorantia crassa & supina, à peccato mortali grauissimo nullatenus excusantur: qui autem ignorant eum esse talem, & laborant ignorantia probabili vel inuincibili, per ignorantiam facti excusari videntur communicando & obediendo eidem. Vnde quantum ad hoc, quod vitetur vel non vitetur, simile est de ipso & muliere, si putaretur vir & ad Papatum assumeretur, quia illi, qui postea scirent eam esse mulierem, nullo modo deberent eam habere pro Papa, illi autem qui nescirent eam, & ignorantia inuincibili laborant, ex quo habebatur pro Papa, habendo eam pro Papa per ignorantiam excusarentur: sic est de isto, quia non maiorem habet auctoritatem veram, quam habuit mulier illa, quæ sicut habetur *in Chronicis*, annis duobus, mensibus septem, diebus tribus venerabatur pro Papa ab vniuersali ecclesia. Et si dicat aliquis, quod hoc stare non potest. quia ecclesia vniuersalis errare non potest. Ad hoc dicunt isti, quod quantum ad ea quæ fidei sunt, & bonorum morum, ecclesia vniuersalis errare non potest. sed quantum ad ea quæ facti sunt, ecclesia militans errare potest & decipi: & sic errauit fœminam venerando pro Papa. sic etiam errauit Anastasium secundum hæreticum antequam esset deprehensus habendo pro Papa. sic etiam sæpe errat, dum Papam virum sceleratissimum, sanctum virum putat & bonum. nonne ecclesia errauit putans Syluestrum secundum, qui erat nigromanticus, & homagium fecerat diabolo, esse virum bonum & de multis aliis pontificibus, ecclesia reputans eos sanctos viros, errauit. Vnde isti dicunt *in Chronicis* se legisse circa viginti septem vocatos Romanos episcopos, postquam ecclesia extitit temporalibus diuitiis dotata, qui sceleribus maximis publicis & notoriis, postquam fuerunt ad Papatum assumpti, vel in ipsa assumptione ad Papatum irretiti fuerunt, qui sc. crimen hæresis, idololatriæ, intrusionis, fautoriæ, prauitatis hæreticæ, blasphemiæ, fornicationis, & aliis multis enormibus criminibus inuoluti fuerunt. ecclesia ergo sæpe, quantum ad ea quæ facti sunt, errat. Secundo dicunt, quod simile est de isto impugnato quantum ad hoc, quod debeat vitari vel non vitari, & de aliquo non baptizato, si putatus baptizatus eligeretur in Papam: quia illi, qui scirent eum non baptizatum, nequaquam deberent eum habere pro Papa. Alios autem ignorantia excusaret. sic dicunt de isto, quod qui sciunt ipsum esse hæreticum, sibi non debet aliqualiter obedire. Alii autem qui ignorant, & non laborant i-

gnoran-

gnorantia crassa vel supina, licite sibi obediunt. Simile est etiam de isto & de non ordinato celebrante missam: quia qui sciuot eum non esse ordinatum audiendo missam eius peccant mortaliter, & adorando hostiam, quam eleuat, committunt idololatriam. qui autem ignorant eum non esse ordinatum, per ignorantiam excusantur, si non est crassa & supina. sic debet esse de obedientibus isti, qui sciunt vel credunt esse talem, si obediunt, peccant mortaliter: si non reputāt eum talem, & ignorantia non laborant crassa & supina, sibi obediunt, excusantur. Dicunt tñ isti, quod licet obedientes aliqui possint per ignorantiam excusari, non tamen possunt excusari per ignorantiam talem, qui appellantes contra ipsum & veritatem catholicam defensantes in fauorem ipsius persequuntur vel molestant quoquo modo: quia scire tenetur omnes, ꝙ quilibet Christianus potest se licite exponere pro defensione fidei Christianæ, multo magis quam pro defensione patriæ. & ideo quicunque dicit sese appellare contra Papam pro defensione Christianæ fidei, antequam constiterit ipsum calumniose, vel alias inique procedere, non est ab aliquo molestandus, sed magis ab omnibus est iuuendus. Dicunt ergo isti impugnatores, quod iste impugnatus ab omnibus reputantibus eum hæreticum est vitandus, cum sit hæreticus manifestus, vt per rationes adductas superius euidentius est ostensum.

Sed contra prædicta duæ obiectiones mouentur. Prima est Fratris Giraldi Odonis, quæ talis est. Reges & Principes & prælati ac multitudo alia Christianorum habent eū pro vero & catholico Papa. ergo non est hæreticus reputandus. Secunda est quorundam aliorum dicentium, quod non est hæreticus, cum credat se catholicæ fidei minime obuiare. Ad primam istarum obiectionum dicunt isti, quod prædictus Frater Giraldus tanquam hæreticus nititur hæreticum defensare, ꝙ enim iste Giraldus sit hæreticus manifestus, per rationem secundam, qua ostenditur, quod iste impugnatus est hæreticus, & per tertiam, quintam & nonam monstratur aperte: tum quia iste Giraldus cogit alios ad constitutiones istius impugnati hæreticales pertinaciter defendendas: tum quia cogit alios veritatem catholicam abiurare: tum quia determinationem vniuersalis ecclesiæ [illegible] impugnat: tum quia defensores fidei catholicæ acerbissime & crudelissime persequitur & impugnat. Præter istas rationes alias plures adducunt ad probandum, quod iste Giraldus hæreticus sit censendus, de quibus aliqua breuiter hic tanguntur: quarum prima est hæc. Iste qui in fauorem hæreticorum eorum veritates & scripturas catholicas prohibet probari & legi, est hæreticus vel saltem fautor istorum hæreticorum. sed hoc facit iste Giraldus, cum in fauorem istius impugnati prohibuerit prædicare animas sanctorum videre Deum in cœlo. & Parisius præcepit, quod determinatio domini Nicolai tertii minime legeretur. ergo, &c. Secūda ratio est hæc. qui impugnat veritatem agnitam est deterior hæretico nescienter. sed iste impugnat veritatem agnitam de paupertate Christi & apostolorum: quia ipsam veritatem ipsemet tenere solebat. ergo, &c. sed ad hoc forte dicet, quod adhuc tenet eam in corde, sicut cuidam Fratri per socium suum intimauit, vt fertur. sed ista responsio ipsum nequaquam excusat, sed de mendacio in doctrina religionis & duplicitate ac falsitate accusat, sicut de se patet. Tertia ratio est hæc. qui in fauorem hæreticorum nouas hæreses nititur inuenire & tenere, est hæreticus reputandus. sed iste Giraldus in [illegible] istius impugnati nouas hæreses fingit & tenet, de quibus aliquæ sunt præsentibus inserendæ. Quarum prima est: quod Papa intrans canonice non potest errare in fide, nec inuenitur ꝙ [illegible] quis errauerit. Secundus error, quē tenet, est quod à Papa de iure appellari non potest. Tertius, quod Papa in causa fidei non habet superiorem in terris. Quartus, quod verus zelus fidei nunquā [illegible] fugere pro causa fidei, nisi qñ peregrinum ciues non recipiunt, nec audire volunt, sed de sua [illegible] illum expellunt. Quintus est, quod paupertas B. Francisci & Regulæ suæ non est [illegible] paupertate Christi fundata. Sextus est, quod declarationes summorum pontificum super regulam B. Francisci sunt fermentum primæ puritatis regulæ corruptiuum. Septimus est, ꝙ declarationes super regulam B. Francisci sunt hæreticales. Octauus est, quod regula B. Francisci intellecta, vt est per summos pontifices declarata, est inobseruabilis reputanda. Nonus est, ꝙ Fratrib. Minorib. licet in [illegible] ppria possidere. Istos errores & alios sapientes hæresim manifestam iste Giraldus in fauorem [illegible] impugnati confingit & tenet. ergo hæreticus est censendus. hæreticus ergo, vt dicunt, ꝓ hæretico nititur allegare. Obiectio tñ sua non valet: tū quia sicut ostensum est ecclesia militans errare [illegible] quantum ad ea quæ facti sunt: tum quia non tota multitudo Christianorum reputat eum [illegible]. multi aūt reges & principes, imo ēt nonnulli prælati pñt forsitan per ignorantiam excusari. De multis aūt rusticis & aliis simplicib. non est dubium, quin per ignorantiā excusentur. Secunda obiectio est illorum q legē diuinā & doctrinā sanctorū ignorāt, nescientes distinguere [illegible] hæreticum & nescienter hæreticum: quæ tamen distinctio expresse colligitur ex verbis Augustini, quæ recitantur, *6. q. 1 c. quaero.* Dicunt ergo isti, quod esto quod iste nesciret se à fide catholica [illegible] repare, ex quo tamen vere discrepat à fide recta, & pertinaciter discrepat, sicut ostensum est supra, est hæreticus reputādus. quemadmodum Arriani, Sabelliani, Nestoriani & alii multi damnati hæretici, licet crediderunt se veram fidem Christi tenere. quia tamen in rei veritate [illegible] fuerunt, & in suis erroribus pertinaces inuenti fuerunt, vere fuerunt hæretici: quia quicunque pertinaciter adhæret minimo errori contra scripturam sacram [illegible] doctrinam vniuersalis [illegible] vere hæreticus. qualiter autem aliquis de pertinacia conuinci debeat, ex præcedentibus [illegible] isti patere. ¶ [illegible] vitiis super literam sunt pauca dicenda. *quam quidem s. scripturam præ-* [illegible] *nostra munitam*] Hic notant aliqui duo. Primū est, ꝙ in editione istius constitutionis carnal [illegible] consensum nō habuit. sed hoc videtur nōnullis ad ꝓpositū parū valere. Secūdo notāt, ꝙ

sicut deductū est, ex hoc non solū de errore, sed etiam de pertinacia manifeste conuincitur: quia ex hoc quod dictam constitutionem bulla sua muniuit, probatur omnium errorum & singulorum contentorum in ipsa pertinax defensator: & ideo hæreticus manifestus, etiam si nulla illarum hæresum vnquam fuisset explicite condemnata, vel veritas contraria per Romanum pontificem explicite approbata. [*Hæreticorum doctrina prædicta pestifera*] hic damnat doctrinam Romanæ ecclesiæ: cum doctrina appellantis non sit alia, quam doctrina Romanæ ecclesiæ, quia nunquam aliam defensauit, nec defendere intendebat.

Hoc *Opus nonaginta dierum* quamuis cursim & sermone nullatenus falerato, multo tamen cōpleui labore, in quo me recitatorē assertionum contrariarum istius impugnati & impugnatorum suorum constituens nonnunquam etiam ipsorum impugnantium diuersorum personas assumpsi: qui licet in principalibus assertionibus contra impugnatum conueniant, in quibusdam tamen incidentalibus contrarie opinantur quare contrarietas, quæ potest in præcedentibus inueniri, non vni, sed diuersis debet imponi. Sane pro hoc opere ambæ partes grates mihi referre deberent. Nam impugnantium rationes scripturæ mandaui, & quantum in me est omnibus publicaui, quod ipsos audio toto desiderio cordis affectare. impugnati vero exercitare volui intellectum, & sibi occasionem cogitandi, ac mentem suam circa omnia exprimendi præbere. quid vero de omnibus sentiam in quodam *opere super omnes constitutiones* istius ab aliis impugnatas, quantum patietur pro tempore isto ingenii penuria mei, diuina gratia concedente, explicare curabo. quæ autem in præmissis diminute, confuse vel obscure, prolata repererint, non illis, quorum sententias volui recitare, sed breuitati temporis & ingenii mei tenuitati tanquam discretus lector ascribat. inter vera autem & falsa subtiliter iudicare conetur.

Explicitum est Opus nonaginta dierum. correspondens sexto tractatui Dialogi M. Guilhelmi de Ockam. Sequuntur libelli Fratris Michaelis de Cesena: in quibus gesta tum, de quibus idem Ockam in prææallegato loco se tractaturum promiserat, plurima continentur, vt patebit eosdem diligenter lecturis.

Anno Domini 1331.

MICHAELIS CÆSENATIS, MAGISTRI GENERALIS IN ORDINE MINORVM,

TRACTATVS.

CONTRA ERRORES IOHANNIS XXII. PAPÆ SVPER VTILI DOminio Ecclesiasticorum, & abdicatione bonorum temporalium in perfectione status Monachorum & Clericorum.

Litera recitatoria gestorum Fratris Michaelis de Cesena, edita, vt in fine earum patebit, subscriptione & suffragio Henrici de Thalhem, Francisci de Esculo, & Guilhelmi de Ockam, & aliorum ei adhærentium, ex Monacho ad Capitulum Minorum in Parpiniano aut Auinione congregandum, Anno Domini. M. CCC XXXI.

VNiuersis Fratribus Ordinis Minorum in proximo futuro festo Pentecostes in Parpiniano aut Auinione congregandis, Frater Michael Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & seruus, salutem. Literas plurium Magistrorum in sacra pagina aliorumq; notabiliū Fratrum Ordinis beati Francisci tam Parisius quam de partibus aliis me noueritis recepisse, per quas me inducere videbantur, vt ad vnitatem sanctæ Romanæ ecclesiæ ac dicti Ordinis, à qua me dicebant aduersum, accedere festinarem. Quibus literis explicando veritatem facti per ordinem duxi præsentibus sic breuiter respondendum, videlicet quod cum anno Domini M. CCC. XXVIII. vna cum Fratribus Raymundo Procuratore supradicti Ordinis, Petro de Prato tunc Ministro Prouinciæ sancti Francisci, & Laurentio tunc Baccalario, in conuentu Auinionis essem in domini Iohannis præsentia constitutus, post multa ibidem dicta idem dominus Iohannes dixit & asseruit plures literam siue determinationem, quam generale capitulum & Fratres dicti Ordinis olim Parisius congregati concorditer fecerant, fore hæreticam. In qua litera firmiter asserebant & vniuersis Christi fidelibus intimabant in hæc verba, videlicet: *Dicimus quod dicere & asserere, quod Christus viam perfectionis ostendens & apostoli eandem viam perfectionis sequentes atque exemplum in alios volentes perfecte viuere dirmantes nihil iuris, proprietatis & dominii seu iuris proprii in speciali vel in communi habuerunt, non esse hæreticum: sed sanum, catholicum & fidele, maxime cum sancta Romana ecclesia catholica, quæ à tramite apostolicæ traditionis nunquam deuiasse: aut errasse probatur, hoc expresse dicat affirmet & determinet manifeste, extra de verborum significatione, Exiit qui seminat. §. porro, sic inquiens: dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tā in speciali quam ēt in communi propter Deum meritoria est & sancta, quā Christus viā perfectionis ostendens, ver-*

dens, verbo docuit & exemplo firmauit, quamq; primi ecclesiæ fundatores (id est, Apostoli) *prout ab ipso fonte* (id. Christo) *hauserant in volentes perfectè viuere per doctrina ac vita ipsorum alueos deriuarunt. Quæ quidem ecclesiæ determinatio in 6. libro Decretalium per ipsam catholicam ecclesiam est inserta. Et per decretalem in Viennensi concilio promulgata: & in alio libro sub titulo De ver. sig. per vniuersalem ecclesiam est approbata.* Hęc verba literæ & determinationis, quam dictus Dominus Iohannes dixit & asseruit hæreticam. Quæ determinatio fuit etiam ab omnibus Magistris & Baccalariis in sacra pagina de Parisiis & de Anglia dicti Ordinis approbata, & vniuersis Christi fidelibus destinata, sicut de prædicta determinatione capituli patet per literas Generalis Magistri ac omnium Magistrorum & Baccalariorum in sacra pagina in dicto generali capitulo pręsentium, & quorundam Ministrorum prouincialium dicti ordinis sigillis & subscriptionibus roboratas. Et de approbatione aliorum Magistrorum de Parisiis & de Anglia constat per alias ipsorum sigillis & subscriptionibus communitas. Quod autem dictus Dominus Iohannes pluries dixerit & asseruerit dictam literam siue determinationem generalis Capituli hæreticam, patuit. Et patet per literas dictorum patrum Raymundi Petri & Laurentii subscriptione vallatas. Quod etiam reputauerit & firmiter tenuerit, teneat ac doceat hæreticum esse censendum asserere, Christum & Apostolos non habuisse aliqua iure proprietatis & dominii in speciali vel in communi. Et quod vsus rerum vsu consumptibilium non potest à proprietate & dominio separari. Et quicunque scienter verbo vel scripto contrarium asseruerit, tanquam rebellis & contumax ecclesiæ habeatur, & alia plura contra sacram scripturam, per quæ dictam determinationem ecclesiæ & prædicti Capituli generalis, ac regulam & religionem sancti Francisci quantum in se est facit hæreticam & schismaticam, ac destruit & confundit. Patet aperte per statuta per ipsum dominum Ioannem facta, & per mundum publice diuulgata, quorum primum incipit *Ad conditorem*: secundum, *Cum inter nonnullos*; tertium, *Quia quorundam*.

Quamobrem attendens dictam assertionem præfati domini Ioannis manifeste aduersari doctrinæ catholicæ & sanctæ matris, ac professionis Ordinis sæpe dicti. Et quod per eandem dictam determinationem ecclesiæ & Capituli, quantum in se est, hæreticabat, ac per consequens omnes illos, qui consenserunt in ipsam hæreticos faciebat. Primo in eius præsentia constitutus in facie sibi restiti ad instar Pauli, qui Petro in facie restitit, cum gentes induceret ad iudaizandum & à veritate euangelii recedendum, sicut ipse testatur ad Gal. 2. c. & asserui dictam determinationem & literam Capituli generalis non esse hæreticam, sed catholicam, & cum determinatione ecclesiæ concordare. Et ipse me in sua curia statuit post dictā resistentiam, & arrestauit. Ego vero ex his, quæ dixerat & fecerat contra me, ac ex aliis probabilibus coniecturis manifeste cognoscens, quod ipse Dominus intendebat me compellere ad abnegandum dictam determinationem Capituli generalis in Auinione adhuc existens zelo fidei catholicæ & dictæ religionis accensus & habito prius magno & maturo consilio, ab ipso domino Ioanne & à dicta eius assertione & arrestatione infra tempus legitimum meo nomine & omnium Fratrum mihi adhærentium & adhærere volentium, ac dicti Ordinis secundum quod tradunt canonicæ sanctiones, ad sanctam Romanam ecclesiam catholicam & Apostolicam appellaui. Et sic ab ipsius domini Ioannis obedientia & communione recessi ad instar catholicorum & approbatorum virorum de clero Romano, qui ab obedientia & communione Anastasii Papæ deuiantis à veritate fidei, quam etiam determinat, recesserunt, prout in *canone 9. dist. Anastasius*, legitur & habetur. Et ad instar sanctorum Anastasii, Eusebii, & aliorum, qui ab obedientia Liberii Papæ: & Hilarii Pictauiensis episcopi, qui ab obedientia Leonis Papæ, ex causa simili recesserunt. Et quia ipse Dominus Iohannes me & sequaces meos persequebatur ad mortem, sicut notorium & manifestum extitit; ideo iuxta consilium Christi dicentis: *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*: ad ciuitatem Pisarum me transtuli. Et ibi vna cum Magistris in sacra pagina, & aliis notabilibus Fratribus dicti Ordinis mihi adhærentibus dictam appellationem publicaui. Et etiam ab ipso Domino Iohanne de dictis gestis, & statutis per eum: ac ab omnibus aliis per eum factis contra me & mihi adhærentes & dictum ordinem, iterum ad sanctam Romanam ecclesiam publice & solenniter appellaui: & dictam appellationem eidem Domino Iohanni transmisi. Licet autem secundum iura & canonicas sanctiones ad generale Concilium vniuersalis Ecclesiæ, ad quam appellaueram, pertinet de huiusmodi appellatione & crimine hæresis cognoscere & diffinire: quia in his, quæ ad fidem catholicam pertinent, Papa subest concilio, sicut patet per illud, quod legitur & notatur in præallegato *cap. Anastasius 9. distinct. & 15. distinctione cap. sicut sancti, in textu & Glossa*: accusari & denunciari possit Papa de hæresi: nec possit statuere seu facere aliquid, per quod non valeat accusari. Quia ex tali statuto siue facto possit fides ecclesię periclitari, sicut patet per illud, quod legitur & notatur *40. dist. cap. si Papa, in textu & Glossa*: quod in his maius sit concilium quam Papa, sicut maior est orbis vrbe *93. distinct. cap. legimus in textu & Glossa*: & quod semel generale concilium, & synodus generalis statuit pro fidei veritate, Papa mutare non possit, cum in his subsit generali concilio *24. q. 1. maiores, & in dicto cap. sicut sancti, & 25. q. 1. cap. contra statuta & c. omne & cap. prima salus, & in eadem causa q. 2. c. si ea destruerem & c. amputato*: imo si Papa à fide deuiat, minor est quocunq; catholico, sicut expresse notatur *24. q. 1. c. Achacius in Glossa, & c. Audiuimus §. sin autem & §. item cum Dominus in fine.* Et ideo per appellationem interpositam ab eo, ego & adhærentes mihi, essemus ab omni potestate & iurisdictione ipsius Domini Iohannis exempti, vt patet per illud, quod legitur & notatur *extra de appellatione c. proposuit in textu & Glossa.* Et is ad quem appellatum est, & non à quo, habet de appellatione cognoscere, *extra de appellationibus c. vt debitus & c. cum spirituali.* Nec

trarium statuere, solummodo propter verba, quæ dicit in constitutione, *quia quorundam* in libro 3. *præterea dicant nobis assertores huius* &c. quod nō est verum, imo principaliter imposuit sibi, quod hoc dixerit propter hoc, quod propositionem aduersariorum in principio capituli recitatam, s. illud quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices non adeo immutabile perseuerat, quod illud successori non licet reuocare in dubiū, nec contrarium affirmare: ipse dicit contrariam esse veritati, quia si ista est contraria veritati, sua cōtradictoria est vera, s. hæc, s. illud quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, non adeo immutabile perseuerat, quin illud successori licet reuocare in dubium & contrariū affirmare: & ita negando vnam, concedit aliam. Sed forte dicet aliquis, si illud quod per clauem scientię in fide ac moribus semel diffinierunt Romani &c. ergo quicquid iste diffinit, nō licet in dubiū reuocare. Ad hoc dicunt isti quod quicquid iste diffiniuit per clauē scientiæ, dum erat summus pontifex, nō licet in dubium reuocare. sed quicquid diffiniuit contra diffinitiones Romanorum pontificum, non diffiniuit per clauem scientiæ, sed diffiniuit per hæreticā prauitatem, claue scientię quę est noticia legis diuinæ, reiecta. & ideo dicunt, quod quamuis ista adiectio in propositione aduersariorum *per clauem scientiæ* videatur superflua: quia sine ea propositio bene intellecta continet veritatem. tamen nō est simpliciter superflua, sed sane intellecta denotat quod quicquid diffinierūt Romani pontifices conformiter doctrinæ ecclesiæ, non debet in dubium reuocari, nec contrariū affirmari. vnde potest dici, quod isti aduersarii clauem scientiæ vocant noticiam legis diuinæ & doctrinæ vniuersalis ecclesiæ. [*vbi legunt quod ad fidem vel mores pertineat Christum & apostolos non habuisse in his quæ habuerunt nisi simplicem vsum facti.*] Hic notant isti duo, quorum primum est, quod aliquid pertinere ad fidem potest dupliciter intelligi. aliquid enim pertinet ad fidem sicut per fidem credendum: aliquid vero pertinet ad fidem, sicut per fidem negandum. sicut enim eadem est scientia contrariorum, & oppositorum eadem est disciplina: ita ad fidem suppulsa pertinere noscuntur quia sicut ad fidelem spectat per fidem credere catholicam veritatem, ita ad ipsam spectat negare hæreticam prauitatē. Secundo notant, quod licet sub his verbis Christus & apostoli non habuerunt in his, quæ habuerunt, nisi simplicem vsum facti, non legatur in scriptura diuina, tamen istam sententiam accipiunt à scriptura diuina ex doctrina ecclesiæ, sicut superius in pluribus capitulis est ostensum, quæ videtur superfluum replicare. [*Profecto directe hoc ad fidem non pertinet, cum de hoc articulus non sit aliquis nec sub quo valeat comprehendi, vt patet ex symbolis in quibus articuli fidei continentur.*] His impugnatores dicū quod veritas cōprehenditur sub isto articulo fidei: *Sanctam ecclesiam catholicā*. quia sub illo articulo comprehenditur, quicquid per sanctam ecclesiam catholicam prædicatur, tenetur & docetur. Ecclesia autē catholica fundans se in scriptura diuina, tenet quod Christus & apostoli omne ius humanum, quo valebant in iudicio litigare, proprium alicui maiori eorum, vel etiam toti collegio speciali penitus reliquerunt, vsum rerum necessarium minime abdicando. quod intelligunt isti, cum dicunt, quod non habuerunt nisi simplicem facti vsum [*nec etiam redactum quasi hoc sacra scriptura contineat*] dicit, quod hoc sacra scriptura continet, quamuis non sub verbis istis. Et si quæratur, vbi continet hoc sacra scriptura? dicunt, quod licet hoc euidenter pateat ex multis capitulis istius operis, tamen breuissime recapitulando aliqua de capitulis dicunt, quod hoc sacra scriptura cōtinet, vbi tradit Christum fecisse quæ docuit, & vbi docuit apostolos relinquere omnia in temporalibus, quæ non sunt necessaria: & vbi docuit adolescentem omnia vendere & dare pauperibus: quod docendo docuit relinquere omne ius in temporalibus quo quis valet in iudicio litigare: & vbi scriptura tradit apostolos omnia reliquisse, sicut Christus docuerat. Ex illis enim locis colligitur, quod Christus & apostoli omne ius, quo valerent in iudicio litigare in temporalibus reliquerunt. Ex aliis autem locis habetur aperte, quod temporalibus rebus vtebantur. ergo ex diuersis locis scripturæ colligitur, quod non habuerunt in his, quæ habuerunt, nisi simplicem facti vsum, hoc est vtebantur temporalibus absq; omni iure, quo valebāt nomine proprio vel nomine sui collegii specialis pro rebus eisdem in iudicio litigare [*hoc enim in scriptura sacra non poterit sed contrarium reperiri*] hoc dicunt esse multipliciter reprobatum [*quin contra ordinata per summos pontifices circa talia liceat successoribus aliquid ordinare*] Dicunt isti, quod summi pontifices neque de paupertate Christi & apostolorum eius, neque de rebus quas habuerunt, neque de simplici vsu facti, istorum aliquid vnquam ordinauerunt. sed veritatem de prædictis docuerunt, & ipsam esse tenendam diffinierunt & ideo non licuit isti nec ordinando nec diffiniendo nec docendo aliquid contrariū penitus attentare. quia licet multa ordinata per summos pontifices, quæ Fratres Minores seruare tenentur, possit Romanus pontifex mutare: de vita tamen Christi & apostolorum eius nihil potest penitus mutare, nec licet sibi aliter docere de vita eorum, quod sancti patres hactenus docuerunt. [*quod Nicolaum tertium præfatum expressisse in sua declaratione inseruit, vt superius plenius continetur*] nullquam legitur, quod Nicolaus tertius vnquam aliter docuerit vel diffinierit de vita Christi & apostolorum eius, quam prædecessores sui.

Cap. CXXIV.

P*Ramissa quoque vt ad plurium possent peruenire noticiam, eorumque memoria conseruari valeret diutius, scriptura præsenti decreuimus committenda quam quidem bulla nostra munitam maioris ecclesiæ Auinionen ostiis*

eas affigi fecimus, seu appendi, vt sit iuxta nostrum desiderium ad communem deducta noticiam hæreticorum doctrina prædicta post sic sic suo præfocetur in ortu, quod nequaquam eiusdem virus nequiter ad inficiendum simplices vlterius diffundatur. Datum Auinione. 16. Calend. Decembris, pontificatus nostri anno 9.

Fin [illegible] tractatu hic conclusio totius constitutionis subiungitur. In hac enim parte imputatus ostendit, quare constitutionem fecerit ante dictam, ac qualiter ipsam duxerit promulgandam.

Sed isti impugnantes cum in parte præcedenti, vt asserunt, sufficienter, probauerint, istam constitutionem esse hæreticalem, hic per verba præmissa volunt aperte ostendere, quod conditor constitutionis eiusdē est pertinax & hæreticus reputandus. Sæpe enim doctrina alicuius est hæretica censenda, quamuis auctor eiusdem inter hæreticos sit minime computandus. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod si quis errauerit circa veritatem catholicam, quam credere explicite non tenetur: si paratus est corrigi, non est hæreticus reputandus sed si non est paratus [illegible] pertinax & hæreticus est censendus. vnde August. vt habetur 24. q. 3. ca. *dixit apostolus*, ait: *qui sententiam suam quamuis falsam ac peruersam nulla pertinaciter animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui parati sunt corrigi, non sunt hæretici deputandi. sed si errant, & non quærunt cauta sollicitudine veritatem, nec parati sunt corrigi, pro hæreticis sunt habēdi. Hinc Aug contra Manicheos, vt habetur eisdē causa & quæstione c. r. qui in ecclesia, ait: *qui in ecclesia Christi morbidū aliquid prauumq; quid sapiūt si correcti vt sanū rectumq; sapiāt resistant contumaciter suaq; pestifera ac mortifera dogmata emendare nolūt, sed defensare pergūt, hæretici sunt.* Ex his verbis patēter habetur, quod quicunq; aliquid contra scripturā, diuinam aut doctrinam vniuersalis ecclesiæ tenuerit, nec paratus est emendare, est hæreticus reputandus. Nam secundum beatum Augustinum qui in [illegible] aliquid prauumque sapiunt, nec emendare volunt, sunt hæretici reputandi. sed [illegible] ne falsum contrarium cuicunque contento & asserto in scriptura diuina, vel doctrina vniuersalis ecclesiæ, est morbidum atque prauum. ergo omnis sapiens tale falsum, si non est paratus se emendare, est inter hæreticos numerandus. Sed forte dicet aliquis, quod secundum hoc non esset differentia inter tenentem aut sapientem heresim iam damnatam, & inter sapientem hæresim non damnatam: quia æqualiter esset vnus hæreticus, sicut alius. Ad hoc dicunt nonnulli istorum, quod omnis hæresis est damnata vel explicite vel implicite. & ideo quantum ad hoc, quod aliquis in rei veritate sit hæreticus, non refert an sapiat pertinaciter hæresim damnatam explicite, vel hæresim damnatam implicite: quia cuique hæresi damnatæ explicite vel implicite pertinaciter adhæreat, vere apud Deum inter hæreticos numeratur. Veruntamen quantum ad modū conuin[c]endi aliquē esse hæreticum in foro ecclesiæ, & quantum ad formam procedendi contra hæreticum est magna differentia attendenda inter sapientem seu tenentem hæresim damnatam explicite vel solum implicite: quia qui tenet hæresim damnatam explicite, si ostensa sibi damnatione ab vniuersali ecclesia approbata se non statim correxerit, sed adhuc defensare præsumpserit, est hæreticus reputandus. qui vero tenet hæresim damnatam solum implicite, qualis est omnis falsitas doctrinæ scripturæ diuinæ & ecclesiæ vniuersalis qualitercunque repugnans, sed [illegible] tenetur talem hæresim reuocare, si sibi per scripturam sacram vel doctrinam vniuersalis ecclesiæ ostensum fuerit euidenter, quod error suus scripturæ sacræ aut doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersatur. Iterum, contra tenentem hæresim damnatam explicite procedere potest quilibet episcopus catholicus, & etiam quilibet inquisitor hæreticæ prauitatis, si aliquid canonicum non obsistat contra tenentem autem hæresim damnatam implicite solum modo nullus episcopus inferior summo pontifice, nec aliquis inquisitor prauitatis hæreticæ iudicialiter potest procedere: quia non potest ipsum tanquam hæreticum condemnare. quod tali ratione probatur. Qui non habet auctoritatem nec potestatem determinandi quæstionem motam de fide, non potest pro tali quæstione aliquem tanquam hæreticum condemnare. Hæc patens est: quia nullus debet tanquam hæreticus condemnari, nisi pro hæresi manifesta. sed nullus inferior summo pontifice potest quæstionem motam de fide terminare: teste Innocentio Papa, qui, vt habetur. 24. q. [illegible] c. *quotiens*, ait: *Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctoritatem referre debere.* vbi Glossa dicit, *aliud est quæstionem de fide motam terminare, quod nulli præterquam Romanæ sedi permittitur, sicut hoc dicitur: aliud est ipsam sine diffinitione ventilare, quod patriarchæ facere possunt.* & infra Glossa obiiciens super verbo *nisi ad Petrum*, ait: *Videtur contra extra de hæreticis, ad abolendam. Nam ibi innuitur quod illi vitandi sunt tanquam hæretici, quos episcopi vitandos dixerint.* & respondens dicit sic: *sed dicit quod illud intelligendum est, quando tale quid dicunt, quod certum est esse heresim. hoc vero vbi dubium est.* Ex his patēter habetur, quod nullus inferior Romano pontifice potest quæstionem motam de fide catholica determinare. quod Innocentius tertius vt habetur extra de baptismo & eius effectu. c. *maiores*, asserit manifeste dicens: *Maiores ecclesiæ causas præsertim articulos fidei continentes ad Petri sedem referendas intelligit, &c.* Ex quibus verbis paret, quod quæstionem motam de fide, quia omnis quæstio mota de fide contingit saltem illum articulum fidei: *Sanctam ecclesiam catholicam*: ad nullum inferiorem successore B. Petri pertinet terminare. & ita cōtra tenentē hæresim damnatam, duntaxat implicite, nullus inferior vero Papa debet procedere.

 Sed

Sed forte quæret aliquis, quæ sunt hæreses damnatæ solum implicite, & quæ sunt hæreses damnatæ explicite. Ad istius quæstionis intelligentiam dicunt quidam impugnantium prædictorum esse notandum: quod approbatio veritatis est reprobatio contrariæ falsitatis. & ideo aliqua veritate tanquam catholica approbata, eo ipso hæresis contraria intelligitur condemnata. propter quod quidam dicunt, quod ad hoc, quod aliqua hæresis debeat reputari damnata explicite vel implicite, non refert an ipsa damnetur, vel veritas catholica contraria approbetur. Item dicunt isti, quod damnatio falsitatis, & similiter approbatio veritatis, quædam est specialis, quædam est generalis, & quædam est generalissima. Specialis approbatio & specialis damnatio est, quando de veritate catholica vel hæresi contraria expressa fit mentio. sic damnata est hæresis Arriana, sic approbata est veritas de processione Spiritus sancti à Patre & Filio. Damnatio vel approbatio generalis est, quando aliqua veritas vel hæresis continetur explicite in aliquo toto speciali, de quo toto in approbatione vel damnatione expressa fit mentio. sic approbatæ sunt generaliter omnes veritates in scriptura diuina contentæ & omnes hæreses eis patenter omnibus aduersantes sunt damnatæ. Alia est approbatio & similiter damnatio generalissima, in qua. sc. de nullo toto speciali fit mentio; sed talis solummodo continetur sententia: *Approbamus omnem catholicam veritatem & damnamus omnem hæreticam prauitatem.* & talis est damnatio concilii generalis: *extra de hæreticis. c. Excommunicamus*: vbi sic dicitur. *excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extollentem se &c.* vbi de nulla scriptura speciali fit mentio. Per prædicta respondent isti ad propositam quæstionem dicentes. quod istæ hæreses debent reputari damnatæ explicite, quæ damnatæ sunt dānatione speciali & generali: vel quæ patenter omnibus intelligentibus sine subtili declaratione, veritatibus catholicis approbatis approbatione speciali vel generali contrariantur. Illæ autem hæreses, quæ solummodo damnatæ sunt damnatione generalissima vel solum latenter, ita quod tantum per subtilem considerationem sciri potest, quod contrariantur veritatibus catholicis approbatis approbatione speciali vel generali non explicite, sed solum implicite sunt damnatæ. Ex his patet, quod omnis error, qui contradicit aperte scripturæ diuinæ, vel determinationi ab vniuersali ecclesia approbatæ, est hæresis damnata explicite: & quam cito constaret aliquam tali errori pertinaciter adhærere esset hæreticus reputandus: ac contra talem posset Diocesanus tanquam contra hæreticum manifestum procedere. Hæreses autem, quæ non contradicunt aperte nec scripturæ diuinæ nec determinationi seu explicitæ doctrinæ vniuersalis ecclesiæ, licet veraciter aduersentur, sed quæ sic contrarientur, quod absque subtili & magis consideratione scire non possunt, sunt hæreses tantum implicite condemnatæ. & ideo quamuis quicunque tali hæresi pertinaciter adhæserit, sit verus hæreticus, liceatque omni scienti ipsum tali errori pertinaciter adhærere, eundem hæreticum reputare: nulli tamen inferiori summo pontifice licet ipsum quantumcunque fuerit pertinax, tanquam hæreticum iudicialiter condemnare: quia causa huiusmodi ad nullum inferiorem Romano episcopo noscitur pertinere si tamen per vniuersalem ecclesiam fuerit talis hæresis explicite condemnata, vel contradictoria veritas explicite approbata: ex tunc cuilibet episcopo licebit contra tali hæresi pertinaciter adhærentem procedere iuxta canonicas sanctiones.

His visis conantur isti impugnatores probare, quod iste impugnatus per verba propria in principio illius capituli recitata conuincitur esse hæreticus manifestus. vnde sic arguunt. qui gerens se pro Papa aliquam hæresim solenniter ex vltima deliberatione diffinit esse tenendam est pertinax: & per consequens hæreticus reputandus. sed iste impugnatus totam scripturā præcedentem multas hæreses continentem solenniter ex vltima deliberatione diffiniuit esse tenendam; quia, sicut in principio istius capituli patet, totam scripturam præcedentem bulla sua muniuit & per consequens solenniter ex vltima deliberatione totam scripturam istam diffiniuit esse tenendam. ergo est pertinax, & per consequens hæreticus reputandus. maior est manifesta: tum quia talis non est paratus corrigi, tum quia talis in hæresi vltimate se firmauit: tum quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem, sed de veritate informari renuit impudenter, tum quia secundum Isidorum in libro Etymologiarum *pertinax dicitur aliquis qui est impudenter tenax.* constat autem quod qui hæresim solenniter sub bulla diffinit, est impudenter tenax. ergo est pertinax. & per consequens hæreticus reputandus. tum quia qui nimis in aliqua erronea assertione persistit, aut perseuerans, seu constans aut pertinax est censendus. sed qui solenniter ex vltima deliberatione sub bulla aliquam hæresim diffiniuit esse tenendam, nimis in assertione erronea persistit. ergo vel est perseuerans seu constans, aut pertinax reputandus. sed non est perseuerans nec constans, quia perseuerantia est virtus, & similiter constantia. ergo talis pertinax; & per consequens hæreticus est censendus. Præter hanc rationem, quæ ex verbis istius impugnati assumitur isti alias rationes ex factis & gestis ipsius acceptas adducunt ad probandum, quod sit inter hæreticos computandus. quarum prima est hæc. qui minis, pœnis, iuramentis & præceptis cogit alios ad suas hæreses pertinaciter defendendas, non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha merito est censendus. Cum etiam secundum sacros canones, qui errori consentit, est simili modo culpabilis reputandus, vt habetur. 11. *q.* 3. *c. qui consentit, & extra de hæreticis qui alios. & 83. dist. error.* sed iste impugnatus omnes hæreses in ista constitutione *quia vir* & in constitutionibus *Ad conditorem*; & *Cum inter*, &c. & *quia quorundam*; cogit alios minis, pœnis, iuramentis & præceptis defendere. vnde eorum

vnde non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha merito est censendus. maiorem isti probant in aliis allegationibus, multis rationibus, quas hic causa breuitatis omitto. minor quo ad aliquas eius partes ex constitutionibus suis colligitur euidenter: cum nonnullis pœnam rebellionis & contumaciæ affirmantibus contrarium illius, quod diffinit, imponat: nonnullosque mandet hæreticorum pœna puniri. quantum autem ad istam partem de iuramentis, eadem minor ex gestis ipsius aperte probatur, cum compellat omnes magistrandos Parisius iurare, quod suas constitutiones tanquam catholicas in perpetuum obseruabunt.

Secunda ratio est hæc. qui cogit aliquos veritatem catholicam abiurare, est veritatis catholicæ pertinax impugnator: & per consequens inter hæreticos computandus: quia si dubius in fide, infidelis est, vt habetur *extra de hæreticis*. 1. multo fortius veritatis catholicæ pertinax impugnator est hæreticus reputandus: & per consequens qui cogit alios veritatem catholicam abiurare, est hæreticus iudicandus. sed iste impugnatus cogit Christianos veritatem catholicam abiurare, cum cogat multos veritatem declaratam per Nicolaum tertium de paupertate Christi abiurare. ergo debet inter hæreticos computari.

Tertia ratio est hæc. errans in fide si emendationi & correctioni illorum quorum interest subiicere se recusat, est hæreticus reputandus. hoc patet: quia talis non est paratus corrigi. qui autem errat in fide, & non est paratus corrigi, est hæreticus reputandus, sicut per doctrinam sanctorum & sacros canones posset aperte probari. sed iste impugnatus errat in fide, sicut per totam istam constitutionem est ostensum, & recusat se subiicere correctioni & emendationi illorum, quorum interest. quia sicut per sacros canones isti impugnatores in libris suis multipliciter probant, ad concilium generale pertinet etiam Papam in his, quæ fidei sunt, corrigere & emendare. Ipse autem non permittit generale concilium congregari: & ita se subiicere correctioni & emendationi illorum quorum interest, recusat. ergo hæreticus est censendus.

Quarta ratio est hæc. qui scienter impugnat determinationem vniuersalis ecclesiæ vel doctrinam, est hæreticus manifestus: nec talis per quamcunque ignorantiam vel simplicitatem poterit excusari: quia talis est reputandus scienter hæreticus, nec est à tali quærendum, an paratus sit corrigi, sed quam cito constiterit, quod scienter impugnat doctrinam vniuersalis ecclesiæ, sine alia examinatione vel quæstione est hæreticus iudicandus: quia qui scienter impugnat regulam fidei, per quam debet errans in fide emendari & corrigi, non est examinandus, an paratus sit corrigi: ex quo negat regulam per quam deberet corrigi. sed iste scienter impugnat doctrinam & determinationem vniuersalis ecclesiæ. non enim ignorat, quod determinauerit Nicolaus tertius de paupertate Christi, quod scilicet exemplo firmauit abdicationem proprietatis omnium rerum, sed ipsam sæpe legit, quam tamen scienter impugnat sub bulla sua diffiniens, quod Christus in quantum homo mortalis nunquam fuit pauper per carentiã temporalis domini: & per consequens nunquam firmauit exemplo abdicationem proprietatis omnium rerum. ergo pertinax & hæreticus sine vlteriori examinatione ab omnibus catholicis hoc scientibus est censendus.

Quinta ratio est. qui errat in fide, & de veritate ex certa scientia renuit informari, est hæreticus reputandus: quia constat, quod talis non est paratus corrigi, nec cura sollicitudine quærit veritatem: & per consequens secundum beatum Augustinum, vt allegatum est supra, est inter hæreticos computandus. sed iste tenuit ex certa scientia, imo ex malitia de veritate informari, cum veritatem volentes ostendere noluit audire. ergo est hæreticus reputandus.

Sexta ratio est hæc. qui veritates catholicas per vniuersalem ecclesiam etiam inter laicos & quoscunque simplices catholicos promulgatas negare, & hæreses contrarias probare præsumit, est statim hæreticus reputandus: quia de tali est præsumptio violenta, contra quam non est probatio in contrarium admittenda. qui enim non reputat doctrinam vniuersalis ecclesiæ veram [illegible]nam, est hæreticus manifestus. nec est quærendum à tali, an sit paratus corrigi, cum neget regulam, scilicet doctrinam vniuersalis ecclesiæ, per quam corrigendus est errans. sed iste impugnatus publice prædicat contra veritates per vniuersalem ecclesiam imo inter laicos & quoscunque simplices promulgatas. ergo est hæreticus iudicandus. Maior est probata. minor etiam est manifesta.

Nam omnibus notum est, quod apud omnes Christianos catholicos quantumcunque simplices extitit probatum, quia animæ reproborum sunt in inferno, & quod grauiter cruciantur: & quod dæmones nunc puniuntur & grauiter affliguntur: & quod beata virgo & apostoli, martyres, & alii sancti in cœlo vident nunc Deum: & quod Christus erat pauper non habens dominium inquantum erat homo mortalis prædiorum & thesaurorum & aliarum diuitiarum pretiosarum: & tamen contra omnes istas veritates sic generaliter apud omnes catholicos promulgatas prædicat publice iste impugnatus. ergo est inter hæreticos reputandus.

Septima ratio talis est: qui correctus legitime de errore se non corrigit nec emendat, est hæreticus reputandus. Hoc per auctoritatem August. superius allegatam, quæ ponitur 24. *q.* 3. *c. qui in ecclesia*, aperte probatur. sed iste impugnatus est de multis hæresibus correptus legiti-

legitime, & se non corrigit, nec emendat. ergo est hæreticus reputandus. Ad euidentiam istius rationis isti conantur declarare, quæ correptio est legitima iudicanda: dicentes quod illa correptio est legitima censenda, qua euidenter erranti ostenditur, quod suus error regulæ fidei contradicit nec refert à quo sibi hoc monstretur, siue à prælato, siue ab alio: cuius rationem assignant, quia fides nostra non innititur sapientiæ vel auctoritati hominis cuiuscunque mortalis. si enim Papa & omnes cardinales ac omnes clerici mundi probarent contra minimam assertionem scripturæ diuinæ vel doctrinæ vniuersalis ecclesiæ, non esset eis quoquo modo credendum, sed regulæ fidei esset firmiter adhærendum. fides ergo nostra non innititur auctoritate cuiuscunque viuentis in hac vita mortali. Ex quo sequitur, quod non propter auctoritatem cuiuscunque, sed propter regulam fidei debet vnusquisque errorem suum corrigere. & ideo cuicunque erranti cui denter ostenditur siue per librorum inspectionem, siue per propriam inuentionem, seu meditationem, siue per alterius prælati vel non prælati instructionem vel informationem, vel quocunque alio modo, quod error suus regulæ fidei, hoc est scripturæ diuinæ seu doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersatur, statim absque mora corrigere se tenetur. quod si non fecerit, pertinax & hæreticus est censendus. Et hic apparet, quomodo concludit hæc ratio. nam constat, quod iste impugnatus per plures scripturas istius appellantis & aliorum legitime est correptus: quia in pluribus scripturis, quas vidit & legit, euidenter ostenditur, quod errores sui regulæ fidei contradicunt. & tamen se non correxit. ergo est hæreticus reputandus.

Octaua ratio talis est. qui errat in fide, & in defensione suorum errorum persequitur & molestat illos, qui suorum errorum nituntur detegere prauitatem, est pertinax & hæreticus reputandus: quia talis errans non est paratus corrigi, ex quo declarationem veritatis & detectionē falsitatis satagit impedire. sed iste impugnatus crudeliter & acerbe persequitur omnes, qui suorum errorum nituntur detegere prauitatem. ergo hæreticus & nequaquam paratus corrigi est censendus. maior est euidens. minor etiam patet. quia appellantem & adhærentes sibi propter hoc, quod dicunt ipsum errare in fide, crudelissime persequi non desistit. Sed forte dicet aliquis, quod non erat licitum appellare ab ipso. Ad hoc dicunt, quod in aliis operibus multipliciter probant, quod appellans ab ipso licite appellauit: quia à gerente se pro Papa in causa hæresis est licitum appellare. Ad quod probandum multas rationes adducunt, quarum aliquæ tactæ sunt in principio huius operis: nec inuentus est aliquis, qui ad ipsas sciat motionem rationabilem inuenire. Propter dicta dicunt isti impugnatores aperte liquere, quod iste impugnatus est hæreticus manifestus. ex quo concluditur, quod est omni potestate, & auctoritate ac dignitate priuatus, ac etiam excommunicationis sententia innodatus, quia omnes hæretici nullo excepto per concilium generale, sicut patet *extra de hæreticis, Excommunicamus*, sunt damnati. quare cum Papa in causa hæresis generali concilio sit subiectus, constat quod iste, non obstante, quod fuerit ad Papatum assumptus, quam cito effectus fuit hæreticus, per canonem latæ sententiæ ipso facto fuit damnatus & priuatus. Ex quo sequitur, quod iste incidit in omnes sententias & pœnas per Romanos pontifices contra hæreticos indistincte prolatas. Etiam ex hoc inferunt isti, quod iste impugnatus ab omnibus scientibus eum esse hæreticum de necessitate salutis est vitandus. qui autem ignorant ipsum hæreticum: si laborant ignorantia crassa & supina, à peccato mortali grauissimo nullatenus excusantur: qui autem ignorant eum esse talem, & laborant ignorantia probabili vel inuincibili, per ignorantiam facti excusari videntur communicando & obediendo eidem. Vnde quantum ad hoc, quod vitetur vel non vitetur, simile est de ipso & muliere, si putaretur vir & ad Papatum assumeretur, quia illi, qui postea scirent eam esse mulierem, nullo modo deberent eam habere pro Papa, illi autem qui nescirent eam, & ignorantiam inuincibili laborant, ex quo habebatur pro Papa, habendo eam pro Papa per ignorantiam excusarentur: sic est de isto, quia non maiorem habet auctoritatem veram, quam habuit mulier illa, quæ sicut habetur *in Chronicis*, annis duobus, mensibus septem diebus tribus venerabatur pro Papa ab vniuersali ecclesia. Et si dicat aliquis, quod hoc stare non potest. quia ecclesia vniuersalis errare non potest. Ad hoc dicunt isti, quod quantum ad ea quæ fidei sunt, & bonorum morum, ecclesia vniuersalis errare non potest. sed quantum ad ea quæ facti sunt, ecclesia militans errare potest & decipi: & sic errauit fœminam venerando pro Papa. sic etiam errauit Anastasium secundum hæreticum antequam esset deprehensus habendo pro Papa. sic etiam sæpe errat, dum Papam virum sceleratissimum, sanctum virum putat & bonum. nonne ecclesia errauit putans Syluestrum secundum, qui erat nigromanticus, & homagium fecerat diabolo, esse virum bonum & de multis aliis pontificibus, ecclesia reputans eos sanctos viros, errauit. Vnde isti dicunt *in Chronicis* se legisse circa viginti septem vocatos Romanos episcopos, postquam ecclesia extitit temporalibus diuitiis dotata, qui sceleribus maximis publicis & notoriis, postquam fuerunt ad Papatum assumpti, vel in ipsa assumptione ad Papatum irretiti fuerunt, qui sc. crimen hæresis, idololatriæ, intrusionis, fautoriæ, prauitatis hæreticæ, blasphemiæ, fornicationis, & aliis multis enormibus criminibus inuoluti fuerunt. ecclesia ergo sæpe, quantum ad ea quæ facti sunt, errat. Secundo dicunt, quod simile est de isto impugnato quantum ad hoc, quod debeat vitari vel non vitari, & de aliquo non baptizato, si putatus baptizatus eligeretur in Papam: quia illi, qui scirent eum non baptizatum, nequaquam deberent eum habere pro Papa. Alios autem ignorantia excusaret. sic dicunt de isto, quod qui sciunt ipsum esse hæreticum, sibi non debet aliqualiter obedire. Alii autem qui ignorant, & non laborant

gnorantia crassa vel supina, licite sibi obediunt. Simile est etiam de isto & de non ordinato celebrante missam: quia qui sciunt eum non esse ordinatum audiendo missam eius peccant mortaliter, & adorando hostiam, quam eleuat, committunt idololatriam. qui autem ignorant eum non esse ordinatum, per ignorantiam excusantur, si non est crassa & supina. sic debet esse de obedientibus isti, qui sciunt vel credunt esse talem, si obediunt, peccant mortaliter: si non reputant eum talem, & ignorantia non laborant crassa & supina, sibi obediunt, excusantur. Dicunt etiam isti, quod licet obedientes aliqui possint per ignorantiam excusari, non tamen possunt excusari per ignorantiam talem, qui appellantes contra ipsum & veritatem catholicam defensantes in fauorem ipsius persequuntur vel molestant quoquo modo: quia scire tenetur omnes, quod quilibet Christianus potest se licite exponere pro defensione fidei Christianæ, multo magis quam pro defensione patriæ. & ideo quicunque dicit sese appellare contra Papam pro defensione Christianæ fidei, antequam constiterit ipsum calumniose, vel alias inique procedere, non est ab aliquo molestandus, sed magis ab omnibus est iuuandus. Dicunt ergo isti impugnatores, quod iste impugnatus ab omnibus reputantibus eum hæreticum est vitandus, cum sit hæreticus manifestus, vt per rationes adductas superius euidentius est ostensum.

Sed contra prædicta duæ obiectiones mouentur. Prima est Fratris Giraldi Odonis, quæ talis est. Reges & Principes & prælati ac multitudo alia Christianorum habent eum pro vero & catholico Papa. ergo non est hæreticus reputandus. Secunda est quorundam aliorum dicentium, quod non est hæreticus, cum credat se catholicæ fidei minime obuiare. Ad primam istarum obiectionum dicunt isti, quod prædictus Frater Giraldus tanquam hæreticus nititur hæreticum defensare, quod enim iste Giraldus sit hæreticus manifestus, per rationem secundam, qua ostenditur, quod iste impugnatus est hæreticus, & per tertiam, quintam & nonam monstratur apertè: tum quia iste Giraldus cogit alios ad constitutiones istius impugnati hæreticales pertinaciter defendendas: tum quia cogit alios veritatem catholicam abiurare: tum quia determinationem vniuersalis ecclesiæ [illegible] impugnat: tum quia defensores fidei catholicæ acerbissime & crudelissime persequitur & impugnat. Præter istas rationes alias plures adducunt ad probandum, quod iste Giraldus hæreticus sit censendus, de quibus aliqua breuiter hic tanguntur: quarum prima est hæc. Iste qui in fauorem hæreticorum eorum veritates & scripturas catholicas prohibet probari & legi, est hæreticus vel saltem fautor istorum hæreticorum. sed hoc facit iste Giraldus, cum in fauorem istius impugnati prohibuerit prædicare animas sanctorum videre Deum in cœlo. & Parisius præcepit, quod determinatio domini Nicolai tertii minime legeretur. ergo, &c. Secunda ratio est hæc. qui impugnat veritatem agnitam est deterior hæretico nesciente. sed iste impugnat veritatem agnitam de paupertate Christi & apostolorum: quia ipsam veritatem ipsemet tenere solebat. ergo, &c. sed ad hoc forte dicet, quod adhuc tenet eam in corde, sicut cuidam Fratri per socium suum intimauit, vt fertur. sed ista responsio ipsum nequaquam excusat, sed de mendacio in doctrina religionis & duplicitate ac falsitate accusat, sicut de se patet. Tertia ratio est hæc. qui in fauorem hæreticorum nouas hæreses nititur inuenire & tenere, est hæreticus reputandus. sed iste Giraldus in fauorem istius impugnati nouas hæreses fingit & tenet, de quibus aliquæ sunt præsentibus inserendæ. Quarum prima est: quod Papa tottans canonice non potest errare in fide, nec inuenitur quis errauerit. Secundus error, quem tenet, est quod à Papa de iure appellari non potest. Tertius, quod Papa in causa fidei non habet superiorem in terris. Quartus, quod vetus zelus fidei nunquam [illegible] fugere pro causa fidei, nisi quando peregrinum ciues non recipiunt, nec audire volunt, sed de sua [illegible] illum expellunt. Quintus est, quod paupertas B. Francisci & Regulæ suæ non est in paupertate Christi fundata. Sextus est, quod declarationes summorum pontificum super regulam B. Francisci sunt fermentum primæ puritatis regulæ corruptiuum. Septimus est, quod declarationes super regulam B. Francisci sunt hæreticales. Octauus est, quod regula B. Francisci intellecta, vt est per [illegible] summos pontifices declarata, est inobseruabilis reputanda. Nonus est, quod Fratrib. Minoribus licet in [illegible] Papæ sedere. Istos errores & alios sapientes hæresim manifestam iste Giraldus in fauorem [illegible] impugnati confingit & tenet. ergo hæreticus est censendus. hæreticus ergo, vt dicunt, [illegible] nititur allegare. Obiectio sua non valet: tum quia sicut ostensum est ecclesia militans errare [illegible] quantum ad ea quæ facti sunt: tum quia non tota multitudo Christianorum reputat eum [illegible] multi autem reges & principes, imo etiam nonnulli prælati per forsitan per ignorantiam ex[illegible] De multis autem rusticis & aliis simplicib. non est dubium, quin per ignorantiam excusentur. [illegible] ob. dictio est illorum qui legem diuinam & doctrinam sanctorum ignorant, nescientes distinguere [illegible] inter hæreticum & nescienter hæreticum: quæ tamen distinctio expresse colligitur ex verbis Augustini [illegible] recitantur, 6. q. 1 *c. quero.* Dicunt ergo isti, quod esto quod iste nesciret [illegible] fide catholica [illegible] reparare, ex quo tamen vere discrepat à fide recta, & pertinaciter discrepat, sicut ostensum est supra, est hæreticus reputandus. quemadmodum Arriani, Sabelliani, Nestoriani & alii multi [illegible] damnati hæretici, licet crediderunt se veram fidem Christi tenere, qua tamen in rei veritate [illegible] fuerunt, & in suis erroribus pertinaces inuenti fuerunt, vere fuerunt hæretici: quia quicunque pertinaciter adhæret minimo errori contra scripturam sacram seu doctrinam vniuersalis [illegible] sic est vere hæreticus. qualiter autem aliquis de pertinacia conuinci debeat, ex præcedentibus [illegible] dicunt isti patere. ¶ His visis super literam suo pauca dicenda. *quam quidem .f. scripturam pra-[illegible] nostra minimam* Hic notant aliqui duo. Primum est, quod in editione istius constitutionis cardinalis consensum non habuit. sed hoc videtur nonnullis ad propositum parum valere. Secundo notant, quod

deus, verbo docuit & exemplo firmauit, quamq; primi ecclesiæ fundatores (id est, Apostoli) *prout ab ipso fonte* scil. Christo) *hauserant in volentes perfecte viuere per doctrina ac vita ipsorum alueos deriuarunt. Quæ quidem ecclesiæ determinatio in 6. libro Decretalium per ipsam catholicam ecclesiam est inserta. Et per decretalem in Viennensi concilio promulgata: & in alio libro sub titulo De ver. sig. per vniuersalem ecclesiam est approbata.* Hęc verba literæ & determinationis, quam dictus Dominus Iohannes dixit & asseruit hæreticam. Quæ determinatio fuit etiam ab omnibus Magistris & Baccalariis in sacra pagina de Parisiis & de Anglia dicti Ordinis approbata, & vniuersis Christi fidelibus destinata, sicut de prædicta determinatione capituli patet per literas Generalis Magistri ac omnium Magistrorum & Baccalariorum in sacra pagina in dicto generali capitulo pręsentium, & quorundam Ministrorum prouincialium dicti ordinis sigillis & subscriptionibus roboratas. Et de approbatione aliorum Magistrorum de Parisiis & de Anglia constat per alias ipsorum sigillis & subscriptionibus communitas. Quod autem dictus Dominus Iohannes pluries dixerit & asseruerit dictam literam siue determinationem generalis Capituli hæreticam, patuit. Et patet per literas dictorum patrum Raymundi Petri & Laurentii subscriptione vallatas. Quod etiam reputauerit & firmiter tenuerit, teneat ac doceat hæreticum esse censendum asserere, Christum & Apostolos non habuisse aliqua iure proprietatis & dominii in speciali vel in communi. Et quod vsus rerum vsu consumptibilium non potest à proprietate & dominio separari. Et quicunque scienter verbo vel scripto contrarium asseruerit, tanquam rebellis & contumax ecclesiæ habeatur, & alia plura contra sacram scripturam, per quæ dictam determinationem ecclesiæ & prædicti Capituli generalis, ac regulam & religionem sancti Francisci quantum in se est facit hæreticam & schismaticam, ac destruit & confundit. Patet aperte per statuta per ipsum dominum Ioannem facta, & per mundum publice diuulgata, quorum primum incipit *Ad conditorem*: secundum, *Cum inter nonnullos*; tertium, *Quia quorundam.*

Quamobrem attendens dictam assertionem præfati domini Ioannis manifeste aduersari doctrinæ catholicæ & sanctæ matris, ac professionis Ordinis sæpe dicti. Et quod per eandem dictam determinationem ecclesiæ & Capituli, quantum in se est, hæreticabat, ac per consequens omnes illos, qui consenserunt in ipsam hæreticos faciebat. Primo in eius præsentia constitutus in facie sibi restiti ad instar Pauli, qui Petro in facie restitit, cum gentes induceret ad iudaizandum & à veritate euangelii recedendum, sicut ipse testatur ad Gal. 2. c. & asserui dictam determinationem & literam Capituli generalis non esse hæreticam, sed catholicam, & cum determinatione ecclesiæ concordare. Et ipse me in sua curia statuit post dictã resistentiam, & arrestauit. Ego vero ex his, quæ dixerat & fecerat contra me, ac ex aliis probabilibus coniecturis manifeste cognoscens, quod ipse Dominus intendebat me compellere ad abnegandum dictam determinationem Capituli generalis in Auinione adhuc existens zelo fidei catholicæ & dictæ religionis accensus & habito prius magno & maturo consilio, ab ipso domino Ioanne & à dicta eius assertione & arrestatione infra tempus legitimum meo nomine & omnium Fratrum mihi adhærentium & adhærere volentium, ac dicti Ordinis secundum quod tradunt canonicæ sanctiones, ad sanctam Romanam ecclesiam catholicam & Apostolicam appellaui. Et sic ab ipsius domini Ioannis obedientia & communione recessi ad instar catholicorum & approbatorum virorum de clero Romano, qui ab obedientia & communione Anastasii Papæ deuiantis à veritate fidei, quam etiam determinat, recesserunt, prout in *canone 9. dist. Anastasius*, legitur & habetur. Et ad instar sanctorum Anastasii, Eusebii, & aliorum, qui ab obedientia Liberii Papæ: & Hilarii Pictauiensis episcopi, qui ab obedientia Leonis Papæ, ex causa simili recesserunt. Et quia ipse Dominus Iohannes me & sequaces meos persequebatur ad mortem, sicut notorium & manifestum extitit; ideo iuxta consilium Christi dicentis: *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*: ad ciuitatem Pisarum me transtuli. Et ibi vna cum Magistris in sacra pagina, & aliis notabilibus Fratribus dicti Ordinis mihi adhærentibus dictam appellationem publicaui. Et etiam ab ipso Domino Iohanne de dictis gestis, & statutis per eum: ac ab omnibus aliis per eum factis contra me & mihi adhærentes & dictum ordinem, iterum ad sanctam Romanam ecclesiam publice & solenniter appellaui: & dictam appellationem eidem Domino Iohanni transmisi. Licet autem secundum iura & canonicas sanctiones ad generale Concilium vniuersalis Ecclesiæ, ad quam appellaueram, pertinet de huiusmodi appellatione & crimine hæresis cognoscere & diffinire: quia in his, quæ ad fidem catholicam pertinent, Papa subest concilio, sicut patet per illud, quod legitur & notatur in præallegato *cap. Anastasius 9. distinct. & 15. distinctione cap. sicut sancti, in textu & Glossa*: accusari & denunciari possit Papa de hæresi: nec possit statuere seu facere aliquid, per quod non valeat accusari. Quia ex tali statuto siue facto possit fides ecclesię periclitari, sicut patet per illud, quod legitur & notatur *40. dist. cap. si Papa, in textu & Glossa*: quod in his maius sit concilium quam Papa, sicut maior est orbis vrbe *93. distinct. cap legimus in textu & Glossa*: & quod semel generale concilium, & synodus generalis statuit pro fidei veritate, Papa mutare non possit, cum in his subsit generali concilio *24. q. 1. maiores, & in dicto cap. sicut sancti, & 25. q. 1. cap. contra statuta & c. omne & cap. prima salus, & in eadem causa q. 2. c. si ea destruerem & c. amputato*: imo si Papa à fide deuiat, minor est quocunq; catholico, sicut expresse notatur *24. q. 1. c. Achacius in Glossa, & c. Audiuimus §. sin autem & §. item cum Dominus in fine.* Et ideo per appellationem interpositam ab eo, ego & adhærentes mihi, essemus ab omni potestate & iurisdictione ipsius Domini Iohannis exempti, vt patet per illud, quod legitur & notatur *extra de appellatione c. proposuit in textu & Glossa.* Et is ad quem appellatum est, & non à quo, habet de appellatione cognoscere, *extra de appellationibus c. vt debitus & c. cum spirituali.* Nec

is, à quo appellatum est, possit in præiudicium appellantis, ipsa appellatione pendente, aliquid innouare, *2. q. 6. c. post appellationem §. appellatione & ff. Nil innouari appellatione pendente l. 1.* Et maxime cum causa tangit illum à quo appellatum est, sicut tangebat dictum Dominum Iohannem, & contra eum & eius statuta tanquam hæretica appellaueram. Et in causa propria nullus potest iudicare vel ius sibi dicere, *24. q. 4. cap. inter querelas & q. 5. c. de occidendis & cap. ne quis in causa propria ius sibi dicat*, per totum. Nec potest quis esse iudex & pars. *4. q. 4. c. 1.* Tamen idem Dominus Iohannes recepta dicta appellatione per me interposita nominibus supradictis respondendo ad ipsam appellationem & diffiniendo & determinando de ipsa & contentis in ea pro libito voluntatis omni lege contempta penitus & subuersa composuit, fecit & publice promulgauit vnum statutum siue libellum, cuius initium est: *Quia vir reprobus Michael de Cæsena.* In quo libello siue statuto & priores errores pertinaciter defendit, & manifestius explicat, & alios errores ad primos accumulat, per quos quod est fidei, quod religionis, & quod morum destruit & confundit. Nam in eo inter cætera dogmatizat aperte infra scriptos errores.

Primus est, quod Christus inquantum homo maior ab instanti suæ conceptionis, habuit ex Dei datione vniuersale dominium rerum omnium temporalium, sicut verus rex & Dominus in temporalibus.

Secundus est, quod Christus inquantum homo maior per successum temporis acquisiuit sibi & habuit in speciali dominium proprium & immediatum vestimentorum, alimentorum, calciamentorum & loculorum, partim collatione fidelium, partim per emptionem.

Tertius, quod Christus nunquam consuluit Apostolis, nec suis discipulis abdicationem proprietatis & dominii omnium rerum temporalium.

Quartus quod Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis, quam discipulis, per discipulos intelligens quoscunq; fideles Christianos, sicut manifeste patet per eius exempla, in quibus inter discipulos numerat Ioseph ab Arimathia, qui erat diues in speciali, & Martham & Mariam, quæ secundum ipsum erant dominæ castri: & Lazarum ac Simonem Leprosum, & Dorcam, qui secundum eum habebant dominium temporalium in speciali.

Quintus est, quod Christus non præcepit Apostolis simpliciter & absolute, ne possiderent aurum & argentum & pecuniam in zonis, & ne portarent calciamenta, sed solum pro tempore viæ, quando ibant ad prædicandum, & post reditum à prædicatione poterant talia libere habere & portare.

Sextus, quod Apostoli in speciali & sigillatim proprietatem & dominium vestimentorum, alimentorum, caligarum & gladiorum habuerunt etiam post missionem Spiritus sancti in eos factam. Et quod illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia* &c. non sunt intelligenda quo ad abdicationem proprietatis & dominii, sed quo ad affectionem & curam.

Septimus, quod Apostoli potuerunt habere in speciali & sigillatim dominia castrorum & villarum ac quorumcunque aliorum bonorum temporalium; quia, vt dicit, non reperitur, quod Christus aliam legem viuendi dederit Apostolis, quam quibuscunque aliis discipulis, vt dictum est.

Octauus, quod Apostoli stante euangelica perfectione potuerunt habere in communi bona immobilia, vt agros & prędia; & quod talia in Iudæa non retinuerint, non fuit nisi ex eo quod præuidebant in spiritu se transituros ad gentes.

Nonus est, quod Apostoli nunquam emiserunt votum abdicationis proprietatis & dominii rerum temporalium.

Decimus est, quod Apostoli potuerunt licite pro rebus temporalibus, sicut pro rebus propriis, in iudicio contendere & litigare.

Vndecimus est, quod in prima multitudine credentium bona eis necessaria post distributionem bonorum ipsorum inter eos factam non erant ipsis communia quo ad dominium, sed solum ante distributionem: sed post ipsam distributionem quilibet efficiebatur in speciali proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ.

Duodecimus est, quod votum religiosorum absque proprio viuere profitentium non extendit se ad illa, quibus necessario eget vita humana.

Insuper ibidem dogmatizat quod illa benedictio data primis parentibus, quę fuit: *Crescite & multiplicamini* &c. fuit data Adæ soli ante formationem Euæ, & plura alia erronea. Quem libellum responsionis, qui, vt dictum est: incipit: *Quia vir reprobus*, cum fui in ciuitate Masacensi recepi. Et ipso examinato, visisque dictis erroribus contentis in eo, ab ipso & à contentis dogmatizatis in eo, ad sanctam Romanam ecclesiam publice & solenniter appellaui, & iam in ipsa appellatione, quam in aliis supradictis appellationibus me & mihi adhærentes & dicta nostra supposui correctioni & emendationi ac protectioni & defensioni sanctæ Romanæ ecclesiæ.

Et sum semper protestatus in ipsis appellationibus me illam fidem tenere & seruare velle perpetuo, quam tenet & seruat sancta Romana ecclesia, quæ est omnium ecclesiarum mater & magistra, sicut constat per publica instrumenta confecta de appellationibus ante dictis.

Cum

Cum igitur manifestum sit, quod ille qui ad sanctam matrem ecclesiam appellat, & ad eius auxilium refugit, ac eius iudicium instanter postulat & requirit, ac se eius correctioni, emendationi & iudicio totaliter subiicit: & regula beati Francisci expresse dicat, quod Fratres semper sint subditi & subiecti pedibus sanctæ Romanæ ecclesiæ, stabiles in catholica fide, paupertatem & humilitatem & sanctum euangelium domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promiserunt, obseruent. Et ego, vt ex prædictis patet aperte, pro fide catholica, paupertate & euangelio, quod promisi firmiter obseruandum & defendendum, appellauerim & subiecerim me & dictum Ordinem correctioni, emendationi, protectioni & defensioni ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ: Cogor non modicũ admirari, quomodo aut qua fronte aliqui dicunt me ab vnitate ecclesiæ & Ordinis recessisse. Et suadent, quod ad vnitatem & gremium sanctæ matris ecclesiæ, & dicti ordinis redeam vel accedam: cum ab ipsa vnitate ecclesiæ & dicti ordinis nunquam recesserim, nec recedere intendam, sed in vnitate ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ & ordinis dictam regulam firmiter tenentis & obseruantis, volo & intendo Domino assistente stare & perpetuo permanere. Nec obstat, quod aliqui dicere perhibentur, quod saltem ab vnitate dicti ordinis videor recessisse, ex eo quod congregatio Fratrum, quæ facta fuit Parisiis, año Domini millesimo 300. 28. die mensis Iunii, me ab officio ministerii deposuit & amouit ex auctoritate & potestate eis data, vt asserunt, per Capitulum regulæ beati Francisci, in quo dicitur in hæc verba: *Et si aliquo tempore appareret vniuersitati Ministrorum Prouincialium & Custodum prædictum Ministrum non esse sufficientem ad seruitium & communem vtilitatem Fratrum, teneantur prædicti Fratres, quibus electio data est, alium eligere in Custodem:* quia his nõ obstantibus gero me pro Generali Ministro. Et vere non obstat: quia constat, quod dictus dominus Iohannes post & contra primam appellationẽ me de facto absoluit, siue deposuit à dicto officio: quãuis de iure nõ potuit, vt superius est probatũ. Et quasi dictus Ordo Ministro Generali careret, fecit dominum Bertrandũ de Turre Vicariũ generalem dicti Ordinis. Et ipse Dominus Bertrandus auctoritate talis vicariatus mutauit terminum triennii secundum regulam constitutam per Capitulum generale Bononiæ celebratum: ac statuit, quod Fratres congregarentur Parisiis in festo Pentecostes tunc proxime futuro: & Ministros secundum formam regulæ & generalis concilii Viennensis per electionem institutos amouit pro maiori parte: & alios instituit non per electionem, sed motu proprio: & mandauit quod congregarentur Parisiis ad hunc effectum, vt dicto Ordini tanquam carenti Ministro per dictam depositionem siue amotionem de me factam prouiderent de Generali ministro. Et sic huiusmodi talesd dicti Ministri cũ quibusdam aliis in dicto festo Pentecostes se congregauerunt Parisiis; Et instrumentum publicum fecerunt fieri, in quo dicitur sic: *Prædicti Ministri & Custodes asserentes Fratrem Michaelem fuisse iuste depositum, & alias pœnas incurrisse: nihilominus tamen ex abundanti & ad cautelam, & ad eius malitiam conuincendam, qua audet se erigere, vt abutatur dicto officio contra voluntatem & præceptum dicti domini Papæ, & etiam contra totius Ordinis voluntatem, qui eum reputat iuste depositum à prædicto domino nostro Papa, auctoritate regulæ & potestate ex eorum regula eis data ipsum deposuerunt & amouerunt quantum in eis est ab officio memorato.* Hæc verba dicti instrumenti siue depositionis prædictæ. Ex quibus clare patet, quod dictum Capitulũ regulæ in dicto casu non vendicat sibi locum. Tum quia verba regulæ prædictæ loquuntur, quando Ministri veri & legitimi Ministrum generalem, quem habere se & reputant & habent pro vero Generali Ministro, videut insufficientem, ac in dicto casu dicti dicentes se Ministros expresse asseruerunt, quod habebant me pro deposito & amoto per ipsum dominum Iohannem. Vnde secundum eos non deposuerunt me tanquam insufficientem, sicut dictum Capitulum regulæ dicit, nec ad hoc se congregauerunt Parisiis: sed solum ad hunc effectum, vt eligerent alium Generalem Ministrum in locum mei secundum eos iuste depositi & amoti. Et secundum mandatum eis datum per ipsum dictum Bertrandum, & ab ipsis sponte assumptum, & ad cuius mandati executionem se congregauerunt, non habebant potestatem videndi vtrum forem sufficiens ad seruitium & communem vtilitatem Fratrum, sicut dicta regula requirit, sed habito me pro deposito & amoto alium debebant eligere in Generalem Ministrum. Et ideo dictum Capitulum regulæ in hoc casu sibi locum nullatenus vendicauit. Tum quia depositio & amotio per dominum Iohannem de me facta: & creatio dicti domini Bertrandi in Vicarium dicti Ordinis fuerunt factæ post & contra appellationem per me interpositam, & nullius fuerunt momenti, vt superius est probatum. Et ideo amotio antiquorum Ministrorum Prouincialium & creatio nouorum Ministrorũ facta per dictum dominum Bertrandum, nullius fuit momenti, ex eo quod non erat Vicarius legitime institutus. Et ex eo, quod ipsa creatio fuit facta contra formam generalis concilii Viennensis, quod statuit Ministros Prouinciales debere per electionem Prouincialis Capituli institui, & decreuit quicquid contra fieret, irritum sit & inane. Vnde cum non fuerint Ministri legitimi nec legitime instituti, dictum Capitulum regulæ, quod loquitur de veris & legitimis Ministris, qui habent videre vtrum existens Minister sit sufficiens, nullatenus vendicat sibi locum. Tum quia secundum iura & canonicas sanctiones, vbi principale non tenuit, scil. creatio Vicarii, mutatio termini triennii, & mandatum factum per dominum Bertrandum, quod se congregarent & congregatio ipsius auctoritate & mandato facta, per consequens quicquid secutum est ex ipsis vel ob ipsa nullius fuit roboris vel momenti, vt iura dicunt. Tum ex aliis rationibus & allegationibus super his factis, & per diuersas partes Ordinis missis, quæ hic breuitatis causa omittuntur.

Si vero potestis ostendere, quod prædicta per me superius allegata à veritate deuient, & quod prædicta statuta & gesta per præfatum dominum Iohannem cum veritate Euangelii & dictæ regulæ

eã constiterit esse scriptum: sed quicquid in ea reperitur, incunctanter credendum est, vt dicitur *9 distinct. cap. 1. & c. quis nesciat.* Et quæ in ipsam sacram doctrinam sancti Euagelii siue noui & veteris testamenti impingit in articulos fidei; *Credo in Deum patrem: Credo in Iesum Christum filium eius: Credo in Spiritum sanctum*, trinum & vnum Deum verum, à quo ipsa doctrina prolata est. Et in articulum; *Vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam*, quæ dictam doctrinam euangelii & dictorum sanctorum regulas approbauit, euidenter impingit. Et quicunque aliter euangelizat siue docet, quam euangelizatum est, anathema est, & à Deo & eius sancta catholica & apostolica ecclesia separatus, Apostolo testante ad Gal. 1. & dicente: *licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et quicunq; sacram scripturam aliter intelligit, quam sensus Spiritus sancti, à quo prolata est, flagitat, hæreticus est censendus, licet corpore ab ecclesia non recesserit, vt dicitur *24. q. 3. cap. hæres.* Vnde & Papa contra doctrinam fidei catholicæ docens, siue statuens in sententiam excommunicationis, damnationis, & priuationis incidit ipso facto, & minor est quocunque catholico, sicut habetur & notatur *24. q. 1. in principio & in Glossa. Et in cap. Achacius, in textu & Gloss. & in §. Item cum Dominus & § si autem & § his auctoritatibus & c. dicimus & 19. distinct. §. hoc autem & § quia vero, in cap. Anastasius, in textu & Gloss.* Et credentes, fautores & defensores eiusdem sunt ipso iure excommunicati & infames effecti: nec possunt aliquod officium legitimum exercere: nec ex testamento alterius aliquid capere, nec eligi, nec eligere ad officium vel dignitatem: nec ad testimonium aliquod nec ad hæreditatis alienius successionem sunt aliquatenus admittendi: vt probatur in dicto *cap. excommunicamus itaque §. credentes, & in sequenti c. excommunicamus & anathematizamus.* Verum quia Saluator prædicit in euangelio circa finem seculi pseudo Christos & pseudo Prophetas surgere, & multos seducere, & fideles suos in mundo multas habituros pressuras, sed tamen portas inferi (id est, hæreses) non præualituras. Proinde, vt ait Apostolus 1. ad Cor. 10. *Oportet hæreses esse, vt qui probati fuerint, manifesti fiant.* Oportet etiam vere catholicos & fideles cum propheta ex aduerso consurgere, & murum opponere pro domo Israel: & cum Apostolo per multas tribulationes intrare regnum Dei; quoniam non sunt condignæ passiones huius mundi ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt hæc dicuntur *1. q. 3. cap. Saluator.* Almus etiã Christi confessor, & vitæ ipsius præcipuus imitator sanctus Franciscus, ac eius stigmatibus notabiliter insignitus Spiritu sancto demonstrante prædixit regulam & religionem suam acerrime diffamandam. Et quod super eam venirent tentationes immensæ, & qui fuerint tunc probati, accipient coronam vitæ. Væ autem illis, qui de sola spe religionis confisi tepescent, nec resistent constanter tentationibus ad probationem electorum permissis. Sed quantiscunq; tentationibus fuerit dicta ipsius religio impulsa, salua semper Christi numine permanebit, vt habetur in dictis ipsius sancti.

Ideo factum est his diebus nouissimis, vt Iacob de Cadurco, dicit Iohannes Papa 22. qui prius antequam datus esset in reprobum sensum, pontificatus sui anno secundo approbauit & in iudiciis, & in scholis legi publice mandauit decretalem, quæ incipit: *Exiit de paradiso*, sicut patet in proœmio per ipsum facto super nouas constitutiones Clementis Papæ 5. In qua decretali Regula sancti Francisci, quæ est sanctum euangelium obseruare viuendo in obedientia sine proprio, & in castitate tanquam forma & regula vitæ cœlestis, & toti vniuersali ecclesiæ plurimum fructuosa, ac declaratio domini Nicolai Papæ tertii, & abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi, tanquam abdicatio ad perfectionem ducens; & altissima paupertas solo Deo contenta approbatur & commendatur, ac dicta religio sancti Francisci pronunciatur sancta & muris regularis obseruantiæ firmiter vndiq; circumclusa. Et etiã idem dominus Iohannes de consilio Cardinalium suorum fecit aliam declarationem super dictam regulam, quæ incipit: *Quorundam exigit*: in qua pronunciauit decretalem *Exiit qui seminat*, salubriter editam, solidam, claram & lucidam, multaq; maturitate digestam, & dictam religionem sancti Francisci sanctam & de die in diem de virtute in virtutem ad perfectionem tendere terrena despiciendo & cœlestia complectendo. Et aliam ordinationem, quæ incipit *Gloriosam*: in qua pronunciauit dictum Ordinem Fratrum Minorum ab ipso suæ fundationis exordio dicti almi confessoris beati Francisci regulari traditione & Apostolicæ sedis confirmatione fore in vita & doctrina sanctam, & indissolubili quadam textura ecclesiæ catholicæ connexum, fide clarum, spe validum, caritate profusum, obedientia deuotum, velut singulare iubar sanctitatis exemplo vitæ ac doctrinæ verbo per vniuersum orbem claruisse & ecclesiasticę doctrinæ multum vtilitatis & inclitæ alacritatis plurimum attulisse, & quosdam Fratres dicti ordinis in dictas declarationes suas iudicio suo impingentes tanquam hæreticos iudicauit, prout hęc omnia in dictis constitutionibus editis per dictum dominum Iohannem pontificatus sui anno secundo plenius & seriosius explicantur. Manifestum autem est, quod in sæpe dicta decretali *Exiit qui seminat* per ipsum dominum Iohannem in dictis suis constitutionibus, & præcipue in dicta sua declaratione, quæ incipit, *Quorundam exigit*, specialiter approbata diffinitur in hæc verba: *dicimus, quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiã in communi propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit, quamq; primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere, per doctrinam ac vitam ipsorum aliuos deriuarunt.* Hæc ibi. Ex quibus clare patet, quod etiã ipse Iohannes circa primordia sui pontificatus tenuit & docuit Christum & Apostolos eius proprietatem & dominium rerum omnium temporalium reliquisse siue à se penitus abdicasse. Sed ipse post modum in reprobum sensum datus, & à cupiditate diuitiarum huius seculi, quæ teste euangelio verbum Dei suffocant, excæcatus etiam sibiipsi

Ecclesia, quæ ipsum concilium approbauit & recepit. In quo concilio quod incipit, *Exiui de Paradyso*, de dicta regula dicitur sic: *Hæc est illa cœlestis vitæ forma & regula, quam descripsit ille Christi confessor eximius sanctus Franciscus*. Et sequitur etiam, ꝙ sanctus Franciscus & alii sancti Fratres dicti Ordinis, qui in obseruantia & credulitate dictæ regulæ tanquam doctrinæ Euangelicæ vixerunt, & suos dies finierunt, in errore hæreticali vixerunt & mortui sunt. Et per consequens in æternum damnati. Et quod vniuersalis Ecclesia errauit in canonizando dictum sanctum Franciscum & venerando eum ac venerari mandando tanquam sanctum. Et ita secundum hanc hæreticalem doctrinam vniuersalis Ecclesia errauit in fide multipliciter, si dictam regulam sancti Francisci tanquam formam in Euangelio & à Christo doctā approbando & confirmando, & dictas decretales, *Exiit qui seminat*, & *Exiui*, statuendo & in corpore iuris redigendo, & dictum sanctum canonizando: & per consequens huiusmodi doctrina euidenter impingit in articulū fidei, quo dicitur: *Credo in sanctā Ecclesiā catholicā*, sub quo cōtinetur & includitur, ꝙ ipsa Ecclesia in fide siue in vita & doctrina Christi & Apostolorū eius errare siue deficere nō potest *19. di. c. Ita Dominus 24. q. 1. c. A recta in textu & Gloss. & c. pēdēda in fi. & c. hæc est fides, in fi.* q̄a Christus rogauit ꝓ ea, vt non deficiat fides eius. *Lu. 22. & ext. de baptismo c. maior. in pr. in tex & Glo.*

Et sicut etiam ex prædictis patet, ꝙ omnes illi, qui dicto hæretico consenserunt & consentiunt in dictis erroribus & statutis, non sunt nec dici possunt Fratres regulæ nec Ordinis beati Francisci, sed sunt separati à dicto Ordine & regula, & ab vniuersali catholica & Apostolica Ecclesia, quæ dictā regulam tanq̄ regulā & doctrinam Christi & sancti Euangelii approbauit & confirmauit, & quæ dictū conciliū ordinauit, & contenta in eo approbauit. Et ob hoc merito dicendi sunt & censendi hæretici, schismatici & apostatæ. & per cōsequens sunt priuati ipso iure & facto omnibus priuilegiis & gratiis, quæ & quas dicta Ecclesia catholica & Apostolica Fratribus Professoribus dictæ regulæ & religionis indulsit, & sunt infames, nec possunt eligere nec eligi ad aliquod officiū, nec ad aliquā dignitatē, neu possunt prædicare, nec confessiones audire, nec absoluere, nec actus aliquos legitimos exercere, vt manifeste probatur in superius allegato *c. de hæreticis, Excommunicamus itaq. in prin. & in §. credentes.* Confirmantur etiā prædicta ex eo, ꝙ dictus Dominus Ioannes dixit frequenter siue pronuntiauit hæreticā literā siue determinationē, q̄ Generalis Minister & omnes Magistri & Ministri cæteriq; Fratres dicti Ordinis, & totū capitulū Generale Parisius congregatū fecerunt Anno Domini 1322. & vniuersis Christi fidelibus destinarunt. In qua litera concorditer & vnanimiter dixerunt & confessi sunt, ꝙ dicere & asserere, ꝙ Christus & Apostoli viā perfectionis ostendentes nihil iure proprietatis & dominii seu iuris proprii in speciali vel in cōmuni habuerunt, non est hæreticū, sed sanū catholicū & fidele, maxime cū sancta Romana Ecclesia hoc determinauerit in dicta decretali *Exiit qui seminat §. porro.* Quæ litera & diffinitio fuit in autentica forma redacta, & sigillis & subscriptionibus Generalis Ministri & aliorū Magistrorū & Ministrorū dicti Ordinis roborata, & incipit *Vniuersis Christi fidelibus.* Et ꝙ dictus Dominus Iohannes frequenter dixerit siue pronuntiauerit dictā literā & declarationē dicti Capituli Generalis hæreticā patet per literā autenticam subscriptionibus & testimoniis Fratrū Raymundi procuratoris Ordinis, & Petri de Prato Prouinciæ sancti Francisci, & Laurentii Baccalarii Auinion. roboratā. Quæ pronuntiatio facta fuit An. Dom. 1328. nona die mens. April. & in autenticā formam redacta. Ex quo patet, ꝙ etiā secundū iudiciū dicti Domini Iohannis omnes illi Fratres, q̄ interfuerunt dictæ literæ & determinationi factæ in dicto Capitulo Generali, & nunc habent dictū Dominū Iohānē pro vero & catholico Papa, & dicta gesta per eū comprobant, hæretici sunt cēsendi, q̄a constat q̄ ipse Dominus Iohannes ant. q̄ foret in reprobū sensum datus, approbauit dictā decretalē *Exiit q̄ seminat*, & pronuntiauit eā solidā, clarā, salubriter editā, lucidā, multaq; maturitate digestā. & dictā religionē, quæ profitetur Euangelii doctrinā perfectā & Christi vitā consistere in abdicatione proprietatis & dominii omniū rerū temporaliū tā in speciali q̄ in cōmuni factā, & de virtute in virtutē ad perfectionē tendere, & fidē clarā & in catholica Ecclesia indissolubili textura connexā, sicut patet in dictis constitutionibus Domini Iohannis, quarū vna incipit: *Quorundā exigit*: & alia incipit, *Gloriosam*. Et etiā pronuntiauit illos Fratres hæreticos censendos, q̄ tunc in ipsas suas constitutiones tanq̄ hæreticas impingebāt, sicut patet in literis ipsius Domini Iohannis, q̄ incipiunt: *Super omnia desiderabilia cordis nostri.* Cū ergo illi, q̄ assentiunt statutis prædictis quatuor hæreticalibus editis per dictum Dominū Iohannē, postquam fuit in reprobū sensum datus, in quibus oppositū & contrariū eius dicit, asserit & pronuntiat: impingunt in prædictas suas primas constitutiones, & eas per consequens fatentur fuisse erroneas & contra fidem. Sequitur, ꝙ etiam secundum eius primū iudicium hæretici sunt censendi, cum illud ꝙ aliquando fuit hæreticum dictum, semper hæreticum sit censendum. Insuper secundū iudicium vniuersalis Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ & veritatē infallibilem hæretici sunt censendi, quia veritatem fidei catholicæ & doctrinæ perfectionis Euangelicæ, quam sancta catholica & Apostolica Ecclesia tenet & firmiter confitetur, vt superius est probatum, abnegant, dictis statutis hæreticalibus aduersantibus ipsi fidei & Euangelio assentiendo & ipsorum statutorum & hæresum contentarum in eis conditorem & doctorem, verum & catholicum pontificem asserendo.

Ex prædictis etiam ostenditur, quod dictus Iohannes & omnes Fratres eū in dictis suis erroribus sponte & scienter sequentes & defendentes incidunt in plures hæreses per vniuersalē Ecclesiā catholicam & Apostolicam condemnatas. Et primo ostenditur, ꝙ incidunt in damnatā hæresim Vigilantii hæretici damnati, qui dicit & dogmatizauit illos melius facere & Christū & Apostolos seq. perfectius qui suarum possessionum & rerum proprietatē & dominium retinent, & paulatim fructus & prouentus earum pauperibus diuidunt, quam illos qui suis possessionibus & rebus omnibus venundatis

omnia simul pauperibus largiuntur. Quam hæresim sanctus Hieronymus Ecclesiæ sanctæ doctor reprobat in libro, quem edidit contra dictum Vigilantium hæreticum, sic dicens: *Quod autem asserit Vigilantius, eos melius facere, qui utuntur rebus suis & paulatim fructum possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me, sed a Domino respondebitur: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, naviculam & rete dimittit.* Hæc Hieronymus. Quia secundum doctrinam in dictis statutis hæreticalibus per dictum Iohannem hæreticum dogmatizatam Christus nunquam exemplo nec verbo docuit abdicationem proprietatis & dominii rerum temporalium: sed totum oppositũ, vt superius est ostensum. Et nullus est perfectus nec esse potest, nisi inquantum sequitur vitam & doctrinam Christi: qui fuit fundamentum & fundator ac doctor forma & exemplar omnis perfectionis & omnium perfectorum, iuxta quod ipse dicit Matth. 10. *Non est discipulus super magistrum nec seruus super Dominum. Sufficit discipulo, quod sit sicut magister eius: & seruo quod sit sicut Dominus eius.* Et in Luca: *Perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius.* Et sic patet secundum dictam doctrinam in dictis statutis eius hæreticalibus dogmatizatam, quod melius sequuntur Christum, & melius & perfectius per consequens fecerunt illi, qui sua retinent & in pauçis de fructibus possessionum suarum se iuuant, quam illi qui proprietatem & dominium omnium rerum temporalium à se abdicant, sicut Vigilantius hæreticus asserebat.

Secundo ostenditur, quod ipse Iohannes & dictæ eius doctrinæ sequaces incidunt in damnatam hæresim Iouiniani hæretici damnati, qui nullam differentiam faciens inter præcepta data omnibus Christianis & consilia data volentibus esse perfectis, dixit & dogmatizauit, quod quantum ad meritum nulla est differentia inter honestatem coniugalem & vidualem siue virginalem, & quod inter abstinentes & temperate epulantes nullum est discrimen. De qua hæresi habetur *24. q. vltim. c. Secta hæreticorum* seu *Quidam autem hæretici, versiculo Iouinianistæ.* Quia si verum foret, quod dictus Iohannes hæreticus in dicto libello siue statuto suo, qui incipit: *Quia vir reprobus*, dogmatizat, cum dicit, quod Christus nullum modum viuendi specialem imposuit Apostolis, nisi sicut cæteris Christianis, sicut superius est deductum. Cum manifestissimum sit, quod Apostoli fuerunt perfectiores omnibus Christianis, & exemplar post Christum omnium perfectorum & maioris meriti, sicut manifeste probat Glossa Ord. super illud ad Roman. 8. *Nos ipsi primitias spiritus habentes*, dicens: *nos Apostoli, qui maiores aliis sumus per hoc quod primitias spiritus habemus & cæteris abundantius* Hæc Glossa. Sequitur manifeste, quod status coniugalis & status habentium dominia & possessiones in merito & perfectione non differunt à statu religiosorum viuentium in castitate & sine proprio, sed eiusdẽ meriti sunt, sicut dictus Iouinianus hæreticus asseruit. Quam hæresim reprobant omnes Doctores Ecclesiæ catholicæ & sancti patres. Sed vna sola auctoritas Augustini ad præsens ratione breuitatis adducitur, qui in libro De bono coniugali, dicit sic: *Bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus: sed tamen & bonum viduæ Annæ ac multo magis Mariæ virginis anteponimus Bonum erat quod faciebant, quæ de substantia sua Christo & eius Discipulis ministrabant: sed melius qui omnem substantiam dimiserunt, vt Christum Dominũ expeditiores sequerentur.* Hæc Augustinus, p quę hæresis Iouiniani & Vigilantiũ & dicti Iohannis hæretici simul confunditur. Et per ea, quæ sanctus Hieronymus in libris, quos edidit contra dictos Iouinianum & Vigilantium allegantur. Quare hic breuitatis caussa dimittuntur. Vnde & quartum generale concilium Ecclesiæ, scilicet Toletanum, diffinit: *Meliorem esse vitam monachorum consilia seruantium, quam secularium seruantium tantummodo præcepta.* Et quod clerici possunt fieri monachi, quia ad meliorem vitam transeunt *20. q. 4 cap. 1.* Et per Euangelium probatur, quod Christus Apostolis & viris volentibus esse perfectis, imposuit alium modum specialem viuendi, quam cæteris Christianis, scilicet quod omnia temporalia relinquerent, dicens: *Nolite possidere aurum nec argentum nec pecuniam* &c. Et iterum: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Vnde Hieronymus ad Ebidiam dicit: *Si vis esse perfecta & stare in primo fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & sequere Saluatorem. Nudam solamq; crucem nuda sequaris.* Hæc Hieronymus. Item, in Euangelio dicitur sic. *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum.* Et iterum: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Ex quibus verbis Euangelii per omnes Doctores catholicos & sanctos institutores religionum per catholicam Ecclesiam approbatarum triplex votum religiose viuentium & volentium Christum & Apostolos eius perfecte sequi: videlicet viuendi sine proprio & in castitate & in obedientia, elicitur & ab omnibus sanctis religiosis est emissum, vt vitam perfectionis Euangelicæ Apostolis & Apostolicis viris à Christi impositam inuiolabiliter obseruarent, sicut in omnibus regulis sanctorum per vniuersalem catholicam Ecclesiam approbatis colligitur euidenter.

Tertio ostenditur, quod dictus Iohannes & prædictę eius doctrinæ sequaces incidunt in damnatam hæresim Valdensium, qui bonum & meritum obedientiæ semper, quod præstatur hominibus propter Deum, diffitentur & abnegant, soli Deo sine præceptis Dei obediendum esse pertinaciter asserentes. Quia si votum viuendi sine proprio non extendit se ad res, quas vita humana necessario requirit, vt dictus Iohannes hæreticus dogmatizat: & secundum eum in rebus omnibus vsu consumptibilibus non potest separari vsus à proprietate, ita quod quilibet, qui habet vsum talium, habet per consequens proprietatem, vt ipse hæreticus in dicto statuto *Ad conditorem*, & in dicto libello, *Quia vir reprobus*, dogmatizat: Sequitur manifeste, quod religiosi in rebus omnibus vsu consumptibilibus siue ad vitam humanam necessariis eis in singulari concessis, datis vel oblatis, habent proprie-

prietatem & dominium ac liberam secundum eorum voluntate dispositionem: & quod possunt de eis tanquam de propriis rebus facere quicquid placet absq; voluntate superiorum siue prælatorum suorum cum (lege testante) quilibet in re propria sit legitimus moderator & arbiter, *C. mandati. Lin re mandata. & Insti. de rerum diuisione. §. per traditionem. & C. de contrahen. emp. l. dudum & 1. q. 2. ca. eos qui.* Vbi dicitur: *Omnis enim Dominus, quod habet si vult, vendit.* Et re propria ac potestate faciendi de ea quod placet, nullus priuandus est sine culpa sua. *56. dist. cap. situ peruersum, & 16. quæst. vltim. cap. inuentum.* Et per consequens superiores siue prælati religiosorum non habent potestatem præcipiendi ipsis subditis suis, quod de talibus rebus aliter faciant, quam ipsis subditis videatur & placeat: nec ipsi subditi tenentur eis obedire in his, quod sint sine proprio. Et sic bonum obedientiæ, quod ponitur & præstatur per religiosos suis superioribus, euacuatur. Similiter si verum est, quod dictus hæreticus dogmatizat, scilicet quod Christus nullum modum viuendi in speciali imposuit Apostolis, nisi sicut cæteris Christianis: cum Apostoli cæteris fuerint perfectiores & maioris meriti apud Deum: sequitur quod votum obedientiæ & viuere in obedientia in his, quæ supererogationis sunt ad præcepta data omnibus Christianis, non est maioris meriti, quam obedientia, quæ in præceptis præstatur ab omnibus Christianis. Et sic per hanc hæreticalem doctrinam, quicquid est perfectionis in religiosis, scilicet viuere in obedientia sine proprio & in castitate, destruitur, & religiosi per obseruantiam suæ religionis nihil plus habent de merito, quam cæteri Christiani, qui præcepta omnibus data seruant. Et si hoc modo viuentibus in religione, vt dictum est, nullum meritum sanctitatis accrescit, profiteri viuere in obedientia sine proprio & in castitate, nihil aliud est quam penitus insanire, & omnes sancti qui talem professionem fecerunt & faciendam docuerunt, per consequens errauerunt.

Insuper dictus Iohannes, & dictæ eius doctrinæ sectatores iudaizant, & erroribus Iudæorum & sectæ magni Antichristi viam præparant & fomentum. Quia, sicut iam in sæpedicto libello, qui incipit, *Quia vir reprobus*, ipsa dicta Danielis Prophetæ & aliorum Prophetarum loquentia de regno Christi spirituali & æterno, exponit & intelligit de temporali & mundano regno, probans per ipsa prophetarum dicta, quod Christus inquantum homo fuit verus rex & Dominus in temporalibus, & Iudæi similiter dicta prophetarum loquentia de regno Christi & Messiæ futuri intelligentes ad literam de regno temporali & mundano arguunt ex ipsis dictis prophetarum, quod Christus, quem Christiani colunt, non fuit ille verus Christus & Messias, quem prophetæ venturum prædicant in scripturis. Quia certum est ex Euangelio, quod ipse regnum & dominia rerum temporalium & huiusmodi diuitias non habuit nec obtinuit: imo cum Iudæi eũ regem vellent facere, recusauit & dominia & diuitias huius mundi docuit relinquendas. Vnde ex tali falso intellectu scripturæ prophetarum Iudæi decepti expectant Christum & Messiam venturum, qui dominium & regnum huius mundi & diuitias obtineat. Et suscipient Antichristum, qui ad literam obtinebit vniuersale dominium & regnum totius mundi ac diuitias temporales & suis sequacibus largietur. Ex quo patet, quod secundum dictum hæreticum exponentem & intelligentem dicta prophetarum, sicut exponunt & intelligunt Iudæi, de dominio & regno huius mundi, paratur via & fomentum ad sectam Antichristi, scilicet ad credendum, quod ille qui venturus est, & vniuersale dominium & regnum huius mundi & diuitias habiturus, & aliis largiturus, sit ille verus Christus & Messias in Prophetis & lege promissus, sicut hoc plene probant in libello Magistrorum, de quo infra dicetur, qui incipit: *Quicunq; vult saluus esse.*

Ex prædicta etiam doctrina dicti hæretici sequitur, quod fallax & deceptoria fuit doctrina Christi dicentis: *Regnum meum non est de hoc mundo*, Iohan. 18. & Augustinus super Iohannem ipsa verba Euangelicæ pertractans dicit & probat manifeste, quod regnum Christi inquantum fuit homo degens in hac vita, non fuit regnum temporale, neq; de rebus temporalibus huius mundi, sed spirituale. Quia vt ibi dicit Augustinus: *Regnum Christi erant credentes in eum in quibus regnabat per fidem in eorum cordibus diffusam, ad quod Christi regnum peruenitur credendo.* Hæc ibi dicit. Et idem ait Augustinus in sermone de Innocentibus: *Præterea regnum illum, qui venerat in mundum iudicare temporaliter, & non iudicare. Et qui prædicabat & docebat regnum terrenum contemnere & dimittere propter regnum cælorum, non debuit esse temporale & terrenum, ne aliud faciendo & aliud prædicando eius prædicatio contemptui haberetur.*

Item, sequitur ex dicta doctrina dicti hæretici, quod fallax & deceptoria fuit doctrina Christi, quam legitur tradidisse Iudæis, Matth. 18. mandans eis, quod tributa redderent Cæsari, cum dicit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ex quibus verbis Euangelii colligitur euidenter, quod Cæsar illo tempore, quo Christus prædicabat, erat verus rex & Dominus in temporalibus Iudæorum. Alias non fuissent ei reddenda tributa, si Christus inquantum homo fuit in temporalibus eorum rex & Dominus. Cum duo in solidum & immediati eiusdem regni temporales reges & domini nullatenus esse possint. Et hoc plane probatur in dicto libello Magistrorum.

Sequitur etiam ex dicta doctrina dicti hæretici, quod fallax & deceptoria fuit doctrina Christi, quam tradidit Apostolis & aliis volentibus eum perfecte sequi, dicens: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & veni & sequere me.* Quæ verba pertractans beatus Bernhardus ad Fratres de Monte Dei, dicit de Christo sic: *Cum diues esset pauper pro nobis factus est. Et qui voluntariæ paupertatis dedit præceptum, ipse eiusdem in semetipso formam dignatus est demonstrare. Vt enim scirent Euangelici pauperes, quid eis faciendum sit, ipse etiam à fidelibus pasci voluit, & nonnunquam etiam ab infidelibus,*

Generalem eligerent, & omnis electio per tales facta & quicquid ea prædictis secutum fuit, nullius extitit firmitatis: sed omnia per eos facta fuerunt nulla & irrita, & nullius prorsus roboris & momenti: sicut hæc etiam plenius ostenduntur & probantur per octo rationes insertas in allegationibus Magistrorum super hoc factis. Ac per consequens patet, quod ipse Frater Bertrandus, quem elegerunt in Generalem Ministrum, nec est, vt dici, Generalis Minister dicti Ordinis, & quicquid egit & fecit, tanquam Generalis Minister dicti Ordinis, nullius est momenti, & quod eidem non potest sine animæ dispendio quomodolibet obediri, & quod omnes qui sibi aut aliquibus institutis in officiis aliquibus per ipsum obediunt, sunt extra obedientiam regulæ & religionis institutæ per sanctum Franciscum, & omnibus gratiis & priuilegiis dictæ religionis per sanctam catholicam Ecclesiam concessis priuari. Et quod tam ipse Bertrandus, quam omnes illi in dicta congregatione, imo verius conspiratione facta Parisiis de mandato dicti hæretici consenserunt in gestis & factis per dictum hæreticum fuerunt & sunt excommunicati & apostatæ, & in ipso Bertrando & in suis sequacibus demonstratiue adimpletur, quod Beatus Franciscus Spiritu Sancto demonstrante, vt supradictum est, prophetauit dicens: *Væ illis qui de sola specie religionis confisi tepescent nec resistent tentationibus ad probationem electorum permissis*. Cum ipse Frater Bertrandus scribat seu scribi faciat per omnes sequaces suos verba fallacia dicens, quod Dominus Papa reputat regulam & professionem nostram sanctam, & modum viuendi secundum se sumptum bonum. Qui tamen cum regulam & professionem per dicta statuta hæreticalia euidenter pronuntiat & asserit non esse regulam, nec vitam secundum Euangelium, sed contrariam vitæ & doctrinæ Christi & sancti Euangelii: imo euidenter pronuntiat hæreticum fore asserere, quod Christus & Apostoli non habuerunt proprietatem & dominium rerum temporalium in speciali & in communi, vt superius est ostensum. Et post prædicta dictus Bertrandus in suis scriptis contradicens sibiipsi subiungit, dicens: in hæc verba, quod *Dominus Papa modum Fratrum viuendi reputat discrepare à mandatis regularibus & Papalibus. Et suadet quod alium modum viuendi bonum inquirant.* Si enim discrepat à mandatis regularibus & Papalibus: & ideo alium modum viuendi bonum suadet eligi: sequitur manifeste, quod præcedens modus hactenus à sanctis Patribus dicti Ordinis obseruatus non fuit bonus nec licitus, sed illicitus & erroneus. Et vt alium modum viuendi ab illo, qui à sanctis Fratribus & Patribus dicti Ordinis est hactenus obseruatus, & per consequens aliam vitam & professionem eligant, mandat ipse Giraldus & sequaces sui, vt congregentur in Festo Pentecostes apud Parpinianum. Et hoc facit, vt dicit, de mandato prædicti Iohannis, quem Papam sanctissimum asserit. Et ad demonstrandum manifeste per professionem pseudo Fratrum sequentium dictum Iacobum hæreticum, quod dicta professio & status dicti Ordinis sunt hæreticales, fertur publice, quod ipse hæreticus vult & intendit omnino, quod illi, qui congregabuntur in dicto loco de Parpiniano, abiurent literam & determinationem præfati Generalis Capituli, quæ est eadem cum determinatione facta in decretali *Exiit qui seminat*. In qua professio & status dicti Ordinis sunt fundati: & per consequens se & professionem & statum prædicti Ordinis fuisse hæreticos fateantur. Et si aliquando contrarium dicerent, tanquam relapsi seculari iudicio comburendi sine misericordia tradantur, per *capitulum extra de hæreticis, ad abolendam*. Quos supposuit ea nunc per suas literas parentes iurisdictioni ordinariorum & inquisitorum hæreticæ prauitatis: ita quod non solum ad animarum mortem & damnationem, sed etiam ad corporalem mortem & perpetuam & irreparabilem confusionem suos sequaces adducit. Et sic patet, quod ipse Giraldus in sola specie religionis apparentia & verborum solis, vt dicatur de Ordine sancti Francisci, licet in veritate non fuerit, gloriatur contra illud, quod legitur *1.q.1.Marchion.*

Liquet igitur quod illi soli Fratres, qui dictam veritatem Euangelii & professionem dictæ Regulæ, quam vouerunt ac determinationem Ecclesiæ catholicæ in decretali, *Exiit*, traditam fideliter & firmiter tenent, confitentur & seruant, & vsq; in finem seruare volunt, sunt veri Fratres Minores & filii Beati Francisci, & in statu & via salutis, & coronam vitæ æternæ Domino concedente suscipient, sicut de ipsis dictus sanctus Franciscus, vt prædictum est, prophetauit. Et quod ad ipsos solos spectat & pertinet officium audiendi confessiones, & prædicandi, & cætera alia faciendi, quæ per priuilegia sanctæ catholicæ Ecclesiæ Fratribus Ordinis & Regulæ Francisci sunt concessa.

Prædictus quoq; Iacobus hæreticus vltra prædictas hæreses superius specificatas, plures alias hæreses damnatas, notorias & manifestas in dictis suis statutis & libellis publice dogmatizat, quæ seriatim continentur & explicantur tam in Appellatione maiori per me aduersus dictum Iacobum & eius hæreses interiecta, quam in aliis libris allegationum compositis per appellantes Magistros in sacra pagina: quorum vnus incipit: *De patre impio queruntur filii*. Alius incipit: *Principales hæreses*. Tertius incipit: *Quicunq; vult saluus esse*. Et rationibus & auctoritatibus diuini iuris & sanctorum doctorum Ecclesiæ, ac diffinitionibus sacrorum conciliorum Ecclesiæ catholicæ conuincuntur: quæ omnia præsentibus explicare nimis foret prolixum.

Quocirca ne aliquis sub colore ignorantiæ se excusabilem esse prætendat, vobis & cuilibet vestrum districte per obedientiam iniungo, quatenus præsentes litteras in vestris Conuentibus frequenter legi, & etiam exemplari in multis partibus faciatis, quodque exemplum ipsarum litterarum, originali penes vos retento, ad omnes partes, & omnia loca dicti Ordinis vobis

sub-

retinuit vniuersale dominium rerum temporalium, sicut verus rex & Dominus in temporalibus, vt dictus Iohannes asserit, sequitur necessario & euidenter, quod Christus secundum suum consilium perfectus non fuerit, nec de genere perfectorum, cum ad perfectionē Euangelicam secundum suum consilium temporalium dominiorū abdicatio seu renunciatio requiratur. Quod non tā erroneum, q̄ insanum censendum est: quia, vt ipse ait Luc. 6. c. *Perfectus erit omnis si sit sicut magister eius.* Ex quibus patet, quod Christus fuit veraciter pauper & egenus propter carentiam dominii rerum temporalium: & non solum propter carentiā perceptionis fructuum & obuentionum regni, cum in suo consilio præfato non minus temporalium dominiorum quam fructuum & obuentionum abdicatio & negatio includatur. Alioquin perfecte imitari volentes non debuissent iuxta Christi consilium & exemplum suarum rerum temporalium dominia, sed solum prouentus relinquere: q̄ est expresse contra Christi præfatum consilium. In quo cuidam principi quærenti ad perfectionem pertingere consuluit sui principatus dominium omne, & non solum prouentus relinquere & dimittere.

Et præterea si retentio dominii vnius principatus particulariter non stat cum Euangelica perfectione: quia ille, cui Christus tale consilium dedit, fuit secundum Lucam quidam princeps: multo magis retentio dominii vniuersalis regni vel Imperii non stat cum Euangelica perfectione: & non minus distrahit ab Euangelica perfectione dominium vniuersale, sicut regni vel Imperii, quam dominium particulare vnius principatus. Si ergo Christus non reliquit, sed sibi retinuit dominium vniuersale rerum temporalium, sicut verus rex & Dominus temporalium, sequitur, vt dictum est, q̄ ipse non fuerit perfectus, nec de genere perfectorum quod est blasphemum. Sequitur etiam, quod ipse non fuerit magnus in regno cœlorum: quia, vt ipse ait Matt. 5. c. *Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Constat autem quod Christus docuit alios relinquere dominium suorum principatuum in eo quod dixit: *Vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Si ergo ipse non reliquit, sed sibi retinuit dominium vniuersale principatus regni vel Imperii: sequitur q̄ ipse non fecerit quod docuit: & ita non fuisset magnus in regno cœlorum: quia *qui fecerit*, inquit, *& docuerit hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Ideo Actuum primo legitur: *Cœpit Iesus facere & docere.* Sequitur etiam, quod ipse Christus fuisset similis scribis & Pharisæis, qui dicebant & non faciebant. Quos Christus de hoc specialiter reprehendit: *Dicunt enim & non faciunt*, vt patet Matth. 22.

Item ille, qui ex perfectione virtutis reliquit proprium dominium domus: multo magis ex perfectione virtutis reliquit dominium vniuersale regni vel Imperii: quia non minus distrahit ab Euangelica perfectione dominium vniuersale regni, quam dominium particulare vnius domus. Sed Christus ex perfectione virtutis reliquit proprium dominium cuiuscunq; domus, secundum q̄ ipse dixit Matt. 8. & Luc. 9. c. *Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Vbi dicit Glossa: *Quid me propter diuitias & lucra seculi vis sequi? cum ego sim ita pauper vt nec hospitium quidem habeam, nec meo vtar tecto.* Et Beatus Iohannes Chrysostomus super Matthæum dicit sic: *Aspice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonstrat. Non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam talium.* Hęc sanctus Ioannes Chrysost. Vnde sequitur, q̄ Christus ex perfectione virtutis reliquit dominium vniuersale regni vel Imperii temporalis. Itē sequeretur, q̄ Christus fuisset mentitus Pilato Ioh. 18. c. quando sibi dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Cum regnum seu vniuersale dominium rerum temporalium sit de hoc mundo, & de hoc mundo censendum sit. Quod etiam bene ostendit Christus per signum à posteriori seu ab effectu ibidem, scil. Iohan. 18. c. dicens: *Si regnum meum esset ex hoc mundo, ministri mei vtiq; certarent vt non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc.* Quod quidem medium Christi æque concludit regnum suum non fuisse de rebus temporalibus, sicut concludit ipsum non fuisse de hoc mundo. Quoniam si ideo regnum Christi nō fuit de hoc mundo, quia ministri eius non decertauerunt pro ipso corporaliter: eadē ratione sequitur, quod regnum suum non fuit de rebus temporalibus, quia ministri ipsius non decertauerunt pro ipso temporaliter: quia virtute eiusdē medii tenet secunda consequentia, sicut prima consequentia, scil. virtute istius medii, q̄ tale fuit Christi regnū, quales sibi ministros elegit. Si ergo q̄a Christus non elegit sibi ministros, q̄ pugnarent p̄ ipso corporaliter: ideo regnū suū non fuit de hoc mundo. Eadē ratione quia non elegit sibi ministros qui pugnarent pro ipso temporaliter: ideo regnū suū non fuit pro hac vita mortali de rebus temporalibus. Vnde beatus August. pertractans verba Christi super Iohan. dicit sic. *Audite Iudæi & gentes: audi circumcisio: audi præputium: audite omnia regna terrena: non impedio dominationem vestram in hoc mundo: quia regnum meum non est de hoc mundo. Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior expauit, & tot infantes occidit: regnum, inquit, meum non est de hoc mundo: quid vultis amplius? Venite ad regnum, quod non est de hoc mundo: venite credendo.* Hæc Augustinus. Ex quibus patet, quod regnum Christi secundum Augustinum non fuit de rebus temporalibus: quia tunc impediuisset dominationem aliorum dominorum temporalium in hoc mundo, qui sua dominia non recognouerunt a Christo secundum quod homo. Cum in eodem regno non possint esse plures Domini in solidum, quorum neuter alium impediat in suo dominio.

Item, si Christus fuisset in quantum homo rex & Dominus in temporalibus: sequeretur q̄ ipse fallacem & mendacem doctrinam dedisset Iudæis Matt. 22. dicens: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quia, vt dictum est, in eodem regno non possunt esse plures reges in solidum, quorū neuter subsit alteri: quia, vt habetur Matt. 6. *Nemo potest duobus Dominis seruire.* Constat autem, quod Cæsar non recognouit aliq̄ regnum temporale à Christo, secundum quod homo: sed potius sui ministri exegerunt tributum à Christo, vt patet Matth. 17. Nec Christus recognouit aliquod regnum à

Casare : q̄a licet Christus iusserit Petro dare tributū ministris Cæsaris : nō tamen hoc fecit recogni tione alicuius regni, sed p̄ vitatione scandali & humilitatis exemplo, vt patet ibidē, scil. *Matt. 17.* E gō Christus nō fuit p̄ hac vita mortali rex & Dominus in tēporalibus : q̄a tunc in eodē regno fuissent plures reges in solidū, quorum neuter alteri subfuisset · vel fallacē & mendacē doctrinā docuisset mā- dando dari tributum Cæsari. Vnde sanctus Leo Papa in sermone Epiphaniæ dicit de Christo : *Domi- nus mundi temporale regnum non quærit, qui præstat æternum.* Et Beatus Ambros. in Hymno Epiphaniæ qui cantatur in Ecclesia, dicit :

Non arripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.

Vnde ista fuit ad literam opinio hæretica Herodis & Iudæorum, propter quam machinati sunt necem Christi : quia credebant, quod regnum Messiæ futurum, de quo locuti sunt omnes Prophetæ, esset regnum temporale & non spirituale. Quā opinionē falsam & vanā Christus elidens ait : *Regnū meū non est de hoc mūdo* : Id est regnū, de quo locuti sunt omnes Prophetæ, non debet intelligi tēporale & ter- renū, sed spirituale & cœleste. Ideo Christus, q̄n Iudæi voluerunt ipsum facere regē in temporalibus, fugit in montē, & noluit tale regnū recipere, vt patet *Ioh. 6.* Circa passionē vero eius, q̄n intellexerunt Christi regnū spirituale & cœleste, permisit se adorari, sicut regē, vt patet *Ioh 12.c.* Quod bene Zacha- rias Propheta Zachariæ 9. prophetauit dicens : *Ecce rex tuus veniet tibi iustus & Saluator : & ipse pauper se- dens super asinam & super pullū filium asinæ.* Et ita secundum Prophetam Christus fuit similiter rex & pau- per temporaliter : q̄a suum regnum non debebat esse temporale, sed spirituale & cœleste. Cum enim paupertas simpliciter & absolute accepta dicat carentiā dominii rerum temporaliū, & non solū dicat carentiā perfectionis fructuum & obuentionū : Et cum Propheta dicat simpliciter & absolute, quod Christus foret pauper : sequitur q̄ Christus fuerit pauper p̄ carentiā dominii rerū temporaliū, & non solum per carentiā perceptionis fructuum & obuentionū : & ita non fuit rex & Dominus in tēporalib⁹. Prædictus etiā error incidit aperte in hæresim damnatā Vigilātii, q̄ diuitias paupertati p̄ferebat : quia illud est simpliciter melius & p̄fectius, q̄ Christus p̄ seipso elegit. Nec obstat, q̄ Mat. 21. legitur : *Ite in castellū q̄ contra vos est, & inuenietis asinā & pullum, soluite & adducite mihi : & si quis vobis aliquid dixerit, di- cite q̄ Dominus his opus habet.* Non obstat, quia *Dominus* ibi refertur ad Christi diuinitatem, & non ad e- ius humanitatem, vt Glossa dicit expresse. Quia vbicunq; in scriptura *Dominus* absolute absq; omni addito ponitur, Deus, qui est absolute Dominus, intelligitur, iuxta illud Apostoli primæ ad Cor. 8. c. *Nam etsi sunt Domini multi, nobis tamen vnus est Deus* &c.

CAP. II.

SEcundus error Domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est q̄ Christus in- quantū homo acquisiuit sibi in speciali & habuit p̄ successum temporis dominium propriū & im- mediatū vestimentorum, calciamentorum, alimentorum & loculorū. Qui quidem error obuiat do- ctrinæ Euangelicæ & apostolicæ atq; ecclesiasticæ. Obuiat, inq̄, doctrinæ Euangelicæ : quia, vt ipse Christus ait Luc. 14. c. *Omnis ex vobis qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipu- lus.* Constat autem, q̄ Christus fecit, quod docuit, ad p̄fectionem vitæ : quia, vt legitur Actuum 1. c. *cœpit Iesus facere & docere.* Aliter, vt prius dictū est, non fuisset magnus in regno cœlorū : quia, vt ipse ait Mat. 5. c. *Qui autē fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorū* Ergo Christus renunciauit p̄ fecte omnibus, quibus vsus est : aliter non fecisset & docuisset. Sed omnibus, quæ possidentur, nō re- nunciatur perfecte, nisi renuncietur eis quo ad proprietatem & dominium · quia renunciare eis solū quo ad affectionē & curā superfluam, non est ipsis perfecte renunciare. Alioquin religiosi absq; p̄prio viuere profitentes frustra & inutiliter renunciarent in speciali proprietati & dominio omniū rerū temporalium : nisi renunciare eis quo ad proprietatē & dominium esset perfectius & virtuosius, q̄ renunciare eis solum quo ad affectionem & curam superfluam. Et renunciatio Christi fuit forma & e- xemplar omnis renunciationis regularis : q̄a omnis alia renunciatio canonica, & regularis habet or- tū & originem ex Christi renunciatione. Ergo Christus renunciauit ad minus in speciali proprietati & dominio omniū rerū temporaliū : & p̄ consequens in nulla re tēporali habuit in speciali proprie- tatē & dominium proprium. Aliter omnibus rebus temporalibus perfecte non renunciasset · & per consequens alios perfecte renunciare non docuisset : cum nihil docuerit ad perfectionem pertinēs, quod ipse non fecerit. Et si non docuit alios perfecte renunciare omnibus temporalibus : sequitur quod sua doctrina perfecte & sufficiens non fuisset : cum perfecta & sufficiens doctrina doceat per- fecte mundum contemnere & relinquere. Dicere autem & asserere, quod Christi doctrina fuerit im- perfecta & insufficiens, est hæreticum manifeste. Ita quod dicta verba Christi intelligantur de modo renunciandi omnibus temporalibus quo ad proprietatem & dominiū. Patet per illud, q̄ beatus Basi- lius in sua Regula ab vniuersali ecclesia approbata petentibus Fratribus, *verum venientes ad suam religi- onem deberent renunciare primo omnibus rebus?* respondit in hæc verba : *Domino & Saluatore nostro dicen- te, Si quis venit ad me abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterum, qui non renuncia- uerit omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus : qui ad hoc venit, vt Dominum sequatur, etiam seipsum neget & tollat crucem suam* Hæc sanctus Basilius in sua Regula. Et loquitur beatus Basilius de modo re- nunciandi quo ad dominium & proprietatem : quia loquitur de modo renunciandi quo venientes ad religionem renunciant in speciali proprietati omnium rerum. Ergo Christus renunciauit & do- cuit alios renunciare proprietati omnium rerum. Hinc etiam Beatus Gregorius super Euangelia in Homelis Vnius Martyris, dicit sic *Certe cum se sequentibus noua mandata proponeret, dixit*

nisi

nisi qui renunciauerit omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus. Ac si aperte dicat, qui per vitam veterem aliena concupistis, per nouæ conseruationis studium etiam vestra largimini. Hæc Beatus Gregor. Papa & Doctor Ecclesiæ. Largiri autem sua, est renunciare eis quo ad proprietatem & dominium, & non solum quo ad affectionem & curam. Ergo secundum beatum Gregor. dicta verba Christi sunt intelligenda de modo renuntiandi quo ad proprietatem & dominium. Item, sanctus Hieronymus ad Heliodorum scribens dicit sic: *Non tibi licet quicquam de tuis rebus habere: omnis, inquit Dominus, qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Hæc sanctus Hieronymus, quibus nihil clarius ad ostendendum, quod dicta verba Christi intelliguntur de modo renuntiandi quo ad proprietatem & dominium. Secundo dictus error obuiat doctrinæ Apostolicæ: quia Actor. 4. cap. legitur de prima multitudine credentium sic: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia.* Hæc ibi. Ex quibus patet, quod in illa multitudine credentium ab Apostolis & Spiritu sancto ordinata nullus retinuit sibi in speciali proprietatem alicuius rei: quod patet dupliciter. Primo quia nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Quod autem est alicuius quo ad proprietatem & dominium, veraciter est & dicitur suum.

Secundo quia vbi sunt omnia perfecte communia, ibi nihil est proprium: cum idem apud eosdem non possit simul esse proprium & commune. Et ita per se manifestum est, quod in illa multitudine nulli licuit habere in speciali proprietatem nec dominium propriũ alicuius rei. Et si in illa multitudine à Christo deriuata & exemplata nullus habuit in speciali proprietatem aliquam: multo magis Christus, qui fuit forma & exemplar primarium & originale illius communitatis, non habuit in speciali proprietatem aliquam: cum perfectio corporis Ecclesiæ perfectionem capitis Christi nõ excedat. Et præterea, sicut dicit Apostolus 1. Cor. 13. ca. *Charitas non quærit quæ sua sunt.* Constat autem quod charitas Christi fuit perfectior & maior charitate primorum credentium. Ergo Christus minus quæsiuit, quam illi de prima multitudine credentium. Si ergo in prima multitudine credentium nullus dicebat in speciali aliquid suum quod ad proprietatem & dominiũ, multo magis Christus nõ dixit, nec habuit aliquid tanq̃ suum quod ad ꝓprietatẽ & dominiũ. Et ideo vbicunq; in scriptura legitur aliquid fuisse Christi: intelligendũ est quo ad vsum vel ministerium, & non quo ad dominium. Item, sic scribitur in Psalmo: *Ecce quam bonum & quam iocundum habitare Fratres in vnum.* Quæ verba aperte beatus Clemens, qui fuit in societate primorum credentium, exponit de illis qui nihil habent proprii, sed omnia habent communia, vt patet *12. ca q 1. dilectissimis.* Sed constat, quod Christus in sua vita tenuit maiorem vnitatem, concordiam, & cõmunitatem, quam aliquis homo de mundo. Ergo ipse minus habuit in speciali aliquid proprium, quam aliquis homo de mundo: quia tanto sunt aliqui magis vnum inter se, quanto magis habent omnia cõmunia, & nihil inter se proprium. Et ideo de primis credentibus qui nihil habebant propriũ, sed erant eis omnia communia, scribitur ꝙ *erat eis cor vnum, & anima vna.* Cum ergo Christo fuerit summe cor vnum, & anima vna cum Apostolis, & suis discipulis: sequitur quod inter eos nihil habuit proprium. Et oppositum asserere, sicut Dominus Iohannes asserit, est Christi charitatem & vnitatem extinguere atq; confundere.

Tertio dictus error obuiat determinationi sanctæ Ecclesiæ: quia, vt legitur & habetur in Regula sancti Basilii ab vniuersali Ecclesia approbata, quærẽtibus suis Fratribus, *vtrum liceret ipsis habere aliquid proprium?* respondit sanctus Basilius in hæc verba: *Hoc contrarium est illi testimonio, quod in Actibus Apostolorum de illis qui credebant primitus, scriptum est. Ibi enim dicitur sic: Nemo ex bonis suis quicquam proprium esse dicebat: sed erant illis omnia communia. Si quis ergo aliquid proprium sibi dicit esse, sine dubio alienum se facit ab electis Dei & à charitate Domini, qui docuit verbo & opere compleuit, & animam suam posuit pro amicis suis. Si ergo ipse animam suam pro amicis suis dedit: & quomodo non etiam quæ extra sunt propria dederit?* Hæc sanctus Basilius in sua Regula ab vniuersali Ecclesia approbata. Ex quibus verbis Basilii, imo vniuersalis Ecclesiæ eius regulam approbantis, tripliciter apparet, ꝙ Christus non habuit inquantum homo ꝓ hac vita mortali aliquid ꝓprium. Primo ex eo ꝙ dicit. quod *si quis aliquid ꝓpriũ sibi dicit esse, alienũ se facit ab electis Dei.* Sed habens propriũ ex hoc, ꝙ propriũ habet, non faceret se alienum ab electis Dei: si Christus, q fuit caput electorum Dei, aliquid proprium habuisset, quia cõformans se capiti electorum Dei non se facit alienum ab electis Dei. Secundo ex eo quod dicit. *si quis sibi aliquid proprium dicit esse, alienum se facit à charitate Domini:* sed habens proprium ex hoc ꝙ habet ꝓprium, non se faceret alienum à charitate Domini, si Christus aliquid habuisset: quia conformans se Christo in modo viuendi non se facit alienum à charitate Domini. Tertio ex eo quod dicit, ꝙ Dominus hoc *verbo docuit & opere compleuit:* sed Dominus non docuisset hæc verbo, nec opere compleuisset, si ipse inquantum homo propriũ aliquid habuisset. Ergo secundũ determinationẽ sanctæ matris Ecclesiæ quæ errare non potest, Christus nullius rei temporalis proprietatẽ habuit. Item, *extra de exces. prælat. c. Nimis praua,* habetur. ꝙ Fratres Prædicatores & Minores famulantur Christo pauperi in altissima paupertate. Sed Fratres Prædicatores & Minores nõ sunt capaces secundũ eorũ regulã & ꝓfessionẽ, alicuius ꝓprietatis in speciali. Ergo multo magis Christus, cui p̃dicti Fratres famulãtur in altissima paupertate, nõ habuit in speciali proprietatẽ alicuius rei: cũ famulari Christo in altissima paupertate sit ipsum imitari & seq̃ & non p̃cedere. Item, in Regula beati Francisci ab vniuersali Ecclesia approbata habetur in hæc verba: *Regula & vita Fratrũ Minorũ hæc est, scil. Domini nostri Iesu Christi sancti Euangelii obseruare viuendo in obedientia sine ꝓprio & castitate.* Hęc sunt verba dictæ regulæ. Ex qbus verbis regulæ, imo vniuersalis Ecclesiæ regulã approbantis manifeste apparet, quod vita Euangelica Christi

fuit absq; omni proprio viuere: quia *regula*, (inquit) *& vita Minorum Fratrum hac est, scil. Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare viuendo in obedientia sine proprio*. Quod nequaquam verum esset, si Christus proprium aliquod habuisset. Item, Nicol. 3. in decr. *Exiit* (Quæ decretalis, inserta in *6. lib. decre.* & in Viennensi concilio approbata) dicit sic: *Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit*. Hæc Nicol. 3. quę decretalis ab vniuersali ecclesiæ est recepta & approbata iam sunt quinq; anni & amplius. Aut ergo vniuersalis Ecclesia errauit circa Christi paupertatem, quod est hæreticum manifeste: aut ipse Dominus Iohannes errat circa ipsum negando Ecclesiæ vniuersalis determinationem, quod est hæreticum euidenter. Ex quibus & quamplurimis aliis breuitatis caussa omissis apparet manifeste, quod asserere Christum, sicut Dominus Iohannes asserit, habuisse in speciali proprietatem & dominium proprium vestimentorum, calciamentorum, alimentorum & loculorum, doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ ac Ecclesiasticæ contradicit & aduersatur expresse, propter quod est velut hæreticum iudicandum: quia vt ait August. de Trinitate li. 4. c. 6. *Contra rationem nemo sobrius: contra scripturas nemo Christianus: contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.*

CAP. III.

Tertius error Domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est, quod Apostoli postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, etiam post missionem Spiritus sancti habuerunt in speciali & sigillatim proprietatem & dominium proprium vestimentorum, alimentorum, caligarum & gladiorum ante passionem Christi. Qui quidem error contradicit & aduersatur aperte doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ & Ecclesiasticæ Obuiat, inquam, doctrinæ Euangelicæ: quia, vt habetur Mat. 19. Petrus in persona omnium Apostolorum dixit: *Domine: ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. Mar. vero 10. & Luc. 17. c. habetur: *Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te*. Quæ quidem verba Petri intelligenda sunt de modo relinquendi & dimittendi omnia quo ad proprietatem & dominium. Quod patet dupliciter. Primo quia Petrus ibi, vt ex circumstantiis verborum patet, loquitur de modo omnia relinquendi perfecte & vltimate. Sed modus relinquendi omnia perfecte & vltimate est relinquere quo ad proprietatem, & non solum quo ad affectionem & curam superfluam. Alioquin frustra & inutiliter primi credentes reliquissent in speciali omnia quoad proprietatem & dominium, nisi relinquere ipsa sic esset perfectius & virtuosius, quam relinquere ipsa solum quo ad affectionem & curam, quod sunt erronea. Quare relinquitur, quod prædicta verba Petri intelliguntur de modo relinquendi & dimittendi omnia quo ad proprietatem & dominium: & per consequens Apostoli in nulla re temporali habuerunt in speciali proprietatem & dominium. Secundo patet hoc: quia non minus perfecte Apostoli omnia reliquerunt, quam ille iuuenis, cui Christus dixit: *Vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*, reliquisset, si consilium seruasset. Patet, tum quia Petrus dixit prædicta verba occasione illius iuuenis, qui Christi consilium in hoc seruare noluit: tum quia ille iuuenis non fuisset assumptus à Christo ad altiorem gradum perfectionis, quam Apostoli. Sed iuuenis debebat relinquere omnia quæ habebat secundum Christi consilium quoad proprietatem & dominium: quia *vende*, inquit, *omnia quæ habes & da pauperibus*. Vendita autem & pauperibus data non remansissent amplius in dominio dantis. Ergo similiter Apostoli reliquerunt omnia quo ad proprietatem. Quę autem Apostoli semel ex perfectione virtutis reliquerunt: illa amplius stante Apostolica perfectione non resumpserunt, quia stante caussa stat effectus. Ideo Luc. 9. ca. *Nemo mittens manum suam ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei*. Sed vt ostensum est, Apostoli reliquerunt omnia quoad proprietatem & dominium ex perfectione virtutis. Ergo apostoli stante perfectione euangelica nunquam in aliqua re temporali proprietatem vel dominium in speciali habuerunt. Vnde Hier. scribens ad Heliodorum dicit sic: *Non est tibi eadem caussa quæ cæteris: Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes & da pauperibus & sequere me. Te autem perfectum esse pollicitus es: perfectus autem seruus Christi nihil præter Christum habet: aut si præter Christum habet perfectus non est*. Hæc sanct. Hieron. Ex qua auctoritate patet aperte, quod apostoli qui fuerunt assumpti ad statum perfectorum, reliquerunt omnia quo ad proprietatem & dominium. Quia *perfectus*, inquit, *seruus Christi nihil præter Christum habet*, scil. quo ad proprietatem & dominium: quia quo ad vsum necessarium non est dubium aliquid fore habiturum. Item, sicut prius dictum est in secundo errore, Christus dicit Luc. 9. *Omnis ex vobis qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Sed apostoli fuerunt perfecti & supremi discipuli Christi. Ergo apostoli perfecte renunciauerunt omnibus temporalibus. Sed perfecte non renunciatur omnibus temporalibus, nisi renuncietur eis quo ad proprietatem & dominium: quia renunciare sic eis est perfectius, quam renunciare ipsis solum quo ad affectionem & curam, vt prius monstratum est. Ergo Apostoli non renunciauerunt proprietati & dominio omnium temporalium: & per consequens in nulla re temporali habuerunt in speciali proprietatem.

Secundo dictus error obuiat doctrinæ apostolicæ; quia, vt dictum est in secundo errore, in prima multitudine credentium nulli licuit in speciali habere proprietatem nec dominium proprium alicuius rei. Ideo de ipsa scribitur Actuum 4. c. *Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia*. Sed forma expropriationis Ecclesiæ primitiuæ ab apostolis ordinata & instituta non fuit altior nec perfectior ipsa expropriatione apostolorum. Tum quia expropriatio primitiuæ Ecclesiæ fuit instituta & ordinata ab apostolis iuxta, & non supra expropriationem apostolorum: tum quia status primorum credentium non fuit altior statu apostolorum. Si ergo in communitate primitiuæ Ecclesiæ nulli licuit in speciali habere proprietatem alicuius rei, vt prius dictum est, multo magis in communitate apostolorum, maxime post aduentum Spiritus sancti, nulli licuit in speciali habere proprietatem alicuius rei. Cuius oppositum Dominus Ioannes asserit: & per consequens doctrinæ apostolicæ contradicit.

Tertio dictus error contradicit doctrinæ Ecclesiæ, quoniam, vt habetur *19. q. 1. c. Ex auctoritate*, & est decre-

decretum beati Gregorii Papæ, Monachi tenent figuram Apostolorum. Sed monachis non licet habere in speciali proprietatem alicuius rei, vt habetur 12 q. 1 c. *Non dicatis*, vbi sic dicitur. *Non dicatis vos aliquid habere proprium: sed sint vobis omnia communia.* Et extra de statu monachorum & canonicorum regularium. c. Cum ad monasterium, in fine dicitur sic: *Nec æstimet abbas quod super proprietate habenda possit cum aliquo monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, quod contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.* Hæc ibi. Ergo multo magis Apostoli, quorum figuram tenent monachi, non habuerunt in speciali proprietatem alicuius rei. Et oppositum dogmatizare est regulam monachorum, sicut erroneam, improbare: quod est hæreticum manifestum. Item, sicut dictum est in secundo errore, beatus Basilius in sua Regula ab vniuersali Ecclesia approbata quærentibus Fratribus suis, si liceret ipsis habere aliquid proprium, respondit in hæc verba: *Hoc contrarium est illi testimonio quod in Actibus Apostolorum de illis, qui primitus credebant, scriptum est. Ibi enim ita dicit: Nemo ex bonis suis quicquam proprium esse dicebat: sed erant illis communia omnia. Si quis ergo aliquid sibi proprium esse dicit, sine dubio alienum se facit ab electis Dei & à charitate Domini, qui verbo docuit & opere compleuit.* Hoc sanctus Basilius in sua Regula ab vniuersali Ecclesia approbata. Sed habens proprium ex hoc, quod habet proprium, non se faceret alienum ab electis Dei, si Apostoli, qui fuerunt primi & præcipui electi Dei, aliquid proprium habuissent: quia conformans se in vita primis electis non se facit alienum ab electis Dei. Ergo secundum Regulam sancti Basilii ab vniuersali Ecclesia approbata Apostoli non habuerunt in speciali proprietatem alicuius rei. Item, sicut supra in secundo errore dictum est, in Regula sancti Francisci ab vniuersali Ecclesia approbata, sic habetur & continetur: *Regula etiam vita Fratrum Minorum hæc est, scil. Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare viuendo in obedientia sine proprio* &c. Hęc verba dictę Regulæ. Sed Regula & vita Fratrum Minorum, quæ est sanctum Euangelium Domini nostri Iesu Christi obseruare, non esset viuere sine proprio, nisi vita Euangelica quo ad Christi consilia fuisset viuere sine proprio &c. Sine proprio autem viuere est absq; omni proprietate viuere: quia negatio præpositionis præcedens terminum proprii negant ipsum vniuersaliter pro omni contento sub ipso. Ergo vita Euangelica quo ad consilia fuit viuere absq; omni proprietate cuiuscunq; rei: & per consequens Apostoli, qui fuerunt Christi professores Euangelii vixerunt absq; omni proprietate rei temporalis. Item, vt habetur 12. q. 1. c. dilectissimis: *Communis vsus omnium quæ sunt in hoc mundo omnibus hominibus esse debuit: sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Et sicut non potest diuidi aer nec splendor solis: ita nec reliqua quæ data sunt hominibus ad habendum diuidi debere, sed habenda omnia esse communia. Istius consuetudinis more retento Apostoli eorumq; discipuli vna nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt.* Hæc verba ibi. Et est decretum beati Clementis, qui fuit in societate Apostolorum. Ex quibus verbis patet aperte & manifeste, quod sicut Apostoli non habuerunt in aere nec in splendore solis proprietatem nec dominium proprium: ita secundum beatum Clementem in nulla re temporali, qua vsi sunt, habuerunt in speciali proprietatem nec dominium proprium.

Ex quibus omnibus & consimilibus aliis breuitatis caussa omissis patet manifeste, quod pertinaciter asserere & dogmatizare, sicut Dominus Iohannes asserit & dogmatizat, quod Apostoli habuerunt in speciali & sigillatim dominium proprium vestimentorum, alimentorum, caligarum & gladiorum, expresse contradicit & aduersatur doctrinæ Euangelicæ & doctrinæ Apostolicę & Ecclesiasticæ sanctioni, propter quod est hæreticum iudicandum & censendum.

CAP. IV.

QVartus error Domini Ioannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est quod Dominus noster Iesus Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis quam discipulis: Inter discipulos ibi specificans & specialiter numerans Ioseph ab Arimathia, qui fuit diues homo, in speciali secundum Matthæum Euangelistam: & Martham & Mariam quæ secundum ipsum fuerunt dominæ castri: & Lazarum, Simonem Leprosum, & Durcam, qui secundum ipsum etiam habuerunt in speciali dominium bonorum temporalium. Qui quidem error manifeste obuiat & repugnat tam doctrinæ Euangelicæ quam Ecclesiasticæ: quoniam si Dominus noster Iesus Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis quam discipulis, vt dominus Iohannes dicit, & discipuli, quos ipse specialiter nominat & specificat & Apostolis in mundi contemptu æquiparat, habuerunt in speciali & sigillatim bonorum dominium temporalium: & aliqui ipsorum habuerunt in speciali secundum ipsum dominium castri: & aliquis eorum in speciali secundum ipsum etiam fuit diues homo: Sequitur necessario & euidenter, quod Apostoli potuerunt habere in speciali & sigillatim dominia castrorum & villarum, ac diuitiarum & bonorum temporalium quorumcunq; quod est manifeste hæreticum: quia vt habetur Matt. 19. c. *Si vis perfectus esse vende omnia quæ habes: & da pauperibus & veni sequere me.* Ex quibus manifeste patet, quod cum perfectione Apostolica non stat secundum Christi consilium retentio dominii castrorum, nec villarum, nec etiam diuitiarum quarumcunq;, quia *si vis*, inquit, *perfectus esse vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Venditio autem omnium & ipsorum pauperibus largitio de directo respicit dominii translationem & abnegationem. Quare si Apostoli potuerunt habere in speciali & sigillatim dominia castrorum & villarum, ac aliorum bonorum quorumcunq;, sequitur manifeste quod ipsi non fuerunt perfecti, nec de genere perfectorum: imo sequitur, quod ipsi nunquam fuerunt assumpti ad statum Euangelicæ perfectionis, cum Euangelica perfectio talium dominiorum abnegationem includat: quod est omnino hæreticum. Quare dictus error manifeste sapit hæresim. Contra istum errorem in speciali est beatus August. libro De bono coniugali, vbi dicit sic: *Bonum erat quod faciebant, qui de sua substantia Christo ac Discipulis eius necessaria ministrabant: sed melius qui omnem suam substantiam dimiserunt vt*

expeditiores eundem Dominum sequerentur. Hæc Augustinus. Ex quibus patet, ꝙ Martha, & Maria, quæ Christo de sua substantia ministrabant, nõ fuerunt in abdicatione temporalium pares Apostolis, qui omnem suam substantiã dimiserunt, vt Christũ expeditiores sequerentur. Et ita falsum est & erroneũ, quod Christus non dederit aliã legem viuendi Apostolis, q̃ dictis discipulis, quos Dominus Iohannes nominat, & Apostolis in modo viuendi æquiparat. Contra prædictum etiam errorẽ sunt directe omnia adducta contra tertium errorem præcedentem: & plura alia breuitatis caussa omissa.

C A P. V.

QVintus error domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est ꝙ Apostoli stante apostolica pfectione potuerũt licite recipere bona immobilia, vt agros & pdia quo ad dominiũ in cõmuni. Et ꝙ talia in Iudæa non receperunt, non fuit quod illa repugnarent apostolicæ pfectioni, sed qa præuidebant in spiritu se transituros ad gentes. Et fallaciter imponit Melchiadi Papę. Qui error aperte obuiat veritati Euangelicæ & Ecclesiasticæ determinationi: Quoniam, vt sæpe dictum est, Christus cuidã adolescenti quærenti ad pfectionem pertingere respõdit: *Si vis perfectus esse vende omnia quæ habes: & da pauperibus: & veni sequere me: & habebis thesaurũ in cælo.* Constat autẽ, quod simpliciter vẽdita non remansissent amplius in dominio vendentis in speciali nec in cõmuni: qa illa non debebat vendere cõmunitati Apostulorũ, sed aliis hominibus. Ergo volens ad gradũ Apostolicæ pfectionis ascendere, debebat secundũ Christi consiliũ relinquere bona immobilia quo ad dominiũ in speciali & in cõmuni. Et ita cum Apostolica pfectione non stat retentio dominii reiũ immobilium in speciali nec in cõmuni. Caussa ergo primaria & essentialis, quare Apostoli bona immobilia in cõmuni nõ receperunt in Iudæa, nõ fuit, qa puidebant in spiritu se transituros ad gentes: sed quia dominiũ talium nõ poterat stare cũ Apostolica pfectione secundũ Christi consiliũ: qa *si vis,* inqt, *perfectus esse.* & non inqt, si vis transire ad gentes, *vẽde omnia q̃ habes* &c. Nec Melchiades Papa dixit, nec sensit, ꝙ Apostoli ꝓ seipsis nõ receperunt pdia in Iudæa qa psciebant se transituros ad gentes: sed dicit, ꝙ Apostoli nõ receperunt pdia in Iudæa ꝓ Ecclesia primitiua, q̃ regebãt & gubernabãt: qa puidebant in spiritu Ecclesiã futurã in gentibus, sicut patet 12. *q.* 1. *c. futurã.* Licet etiã ratio & caussa Melchiadis Papæ pro ipsa Ecclesia primitiua nõ fuerit ratio literalis & principalis, sed accessoria & allegorica. Itẽ, q bus ex pfectione virtutis nõ licuit recipere in cõmuni bona mobilia quo ad dominiũ: qa nõ minus distrahit à pfectione virtutis bonorũ immobiliũ, q̃ dominiũ bonorũ mobiliũ. Sed Apostolis ꝑpter contemptũ, & non ꝑpter futurũ transitum ad gentes, fuit eis pceptũ à Christo, Matt. 10. c. *Ne possiderent aurũ & argentũ:* quia licet pdia & agros Apostoli nõ potuissent secũ deferre ad gentes, dummodo eis licitũ fuisset, Apostolis fuit interdictũ ne possiderẽt aurum & argentũ & ne portarẽt calciamenta ꝑpter mundi cõtẽptũ & virtutis exẽplũ, & nõ ꝑpter futurũ transitũ ad gẽtes: & hoc in speciali vel in cõmuni quãtũ ad cõmunitatẽ ipsorũ specialẽ & ꝓpriã. Et quomodocũq; talia, scil. aurũ & argẽtũ quo ad dominiũ recepissent, Christi Euãgeliũ venale fecissent, & cursum Euãgelii impediuissent. Ergo multo magis Apostolis propter mundi cõtemptũ & virtutis exẽplũ, & nõ propter futurũ transitũ ad gentes, fuit inhibitũ ne possiderẽt bona immobilia quo ad dominium in cõmuni. Itẽ, nõ minus distrahit a pfectione Euãgelii retẽtio dominii bonorũ immobiliũ in cõmuni, q̃ solũ renũciare suis q̃ sunt domi. Sed vt patet *Lu.* 9. ille q renuit renunciare suis, q̃ erãt domi, nõ fuit aptus nec idoneus ad pdicationẽ Euangelii, sed ab ea à Christo fuit repulsus. Ergo multo magis retinẽs sibi dominiũ bonorũ immobiliũ in cõmuni non est pfecte aptus nec pfecte dispositus ad pdicationẽ Euãgelii. Ideo Christus, q nõ erat trãsiturus ad gẽtes, sed in Iudæa moriturus, ꝑpter Euãgeliũ suũ reliqt dominiũ quorũcunq; bonorũ immobiliũ: qa nec domũ nec pdiũ aliꝗ legitur habuisse in speciali nec in cõmuni. Et eadẽ caussa Apostoli se Christo cõformãtes talia in Iudæa nõ receperunt ꝓ seipsis in speciali nec in cõmuni: qa eadẽ caussa abdicationis tẽporalium & nõ alia fuit in Christo & in Apostolis ipsum sequẽtibus. Et ita talis doctrina erronea totũ Euãgeliũ puertit & corrũpit. Itẽ, dictus error obuiat directe & aperte ecclesiæ determinationi: qa, vt habetur in decretis *Exiit.* Domini Nicolai 3. (quæ decr. in corpore iuris fuit clausa, & in sext. lib. decr. p Bonifaciũ 8 inserta, & p cõstitutionẽ q̃ incipit *Exiui de Paradyso,* in Viennen. cõcilio factã approbata, ac p consequẽs ab vniuersali ecclesia absq; cõtradictione aliqua recepta & approbata:) sic dicitur: *Dicimus ꝙ abdicatio ꝓprietatis omniũ rerũ tã in speciali quã in cõmuni ꝑpter Deũ meritoria est & sancta, quã Christus viã perfectionis ostendẽs verbo docuit & exẽplo firmauit, quãq; primi fundatores militantis Ecclesiæ ꝓut ab ipso fonte hauserant in volentes pfecte viuere p doctrina ac vita ipsorũ alueos deriuarũt.* Hęc Nicolaus prædictus in dicta decre. Ex qua decretali ab vniuersali Ecclesia recepta & approbata apparet manifeste, quod Apostoli stante apostolica perfectione non potuerunt retinere in speciali nec in cõmuni ꝓprietatẽ bonorũ immobilium: qa dicit, ꝙ Christus viã pfectionis ostendẽs, & Apostoli etiã volentes pfecte viuere: & ita secundũ determinationẽ vniuersalis Ecclesiæ causa abdicationis proprietatis omniũ rerum in speciali & in cõmuni in Christo & Apostolis fuit perfectionis exẽplũ, & nõ transitus futurus ad gentes. Ex quibus & q̃ pluribus aliis causa breuitatis omissis, apparet quod dictus error directe aduersatur & cõtradicit doctrinæ Euãgelicæ vitæ Christi & Apostolorum, & vniuersalis ecclesiæ determinationi, propter ꝙ impingit in articulum fidei: *Credo in vnã sanctã catholicã & Apostolicam Ecclesiam.*

C A P. VI.

SExtus error Domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est, quod Christus nunquam consuluit Apostolis nec suis Discipulis abdicationem proprietatis omnium rerum ad minus in communi. Qui quidem error manifeste obuiat & repugnat determinationi vniuersalis Ecclesiæ & Euangelicæ doctrinæ. Determinationi, inquam, ecclesiæ vniuersalis repugnat quia, vt dictum est in quinto errore præcedente, Dominus Nicolaus tertius diffinit & determinat in hæc

hæc verba: *Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam in communi propter Deum meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit* &c. Ex qua decretali patet manifeste, quod Christus verbo & facto consuluit Apostolis ac aliis discipulis viam perfectionis sequi volentibus abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali ac etiam in communi: cuius oppositum Dominus Iohannes dogmatizat. Prædicta autem decretalis Domini Nicolai extitit ab vniuersali ecclesia recepta & approbata: quia illa determinatio seu diffinitio, quæ vbique terrarum apud cunctos Christi fideles per quinquaginta annos & amplius extitit publice & libere absque contradictione aliqua tam in clero quam in populo prædicata & annunciata: & in scholis per omnia studia Vniuersitatum sub discretione præcepti sicut ceteræ Decretales fideliter lecta & exposita: & in iudiciis & extra sicut sana & catholica reputata & iudicata: & in contrarium dogmatizantes & docentes cuiuscunq; status existerent sententia excommunicationis lata & religioni ab vniuersali ecclesia approbatæ ad comprobandum imposita & seruata in corpore iuris canonici & per constitutionem in generali concilio factā approbata, intelligitur ab vniuersali ecclesia recepta & approbata: quia si talis determinatio non foret determinatio vniuersalis ecclesiæ, tunc nunquam aliqua foret determinatio vniuersalis ecclesiæ, sed prædicta diffinitio Nicolaii tertii vbiq; terrarum apud cunctos fideles Christi per quinquaginta annos & amplius tam in clero quam in populo extitit publice & libere ac solenniter absq; contradictione aliqua prædicata, annunciata, & commendata in scholis: etiam per omnia studia Vniuersitatum sub discretione præcepti, sicut ceteræ decretales, lecta & fideliter exposita, & in contrarium dogmatizantes & docentes cuiuscunq; status, & conditionis existant, seu etiam excommunicationis lata, & religioni Fratrum Minorum ab vniuersali ecclesia approbatæ, sicut de substantia & fundamento suæ regulæ ad seruandum imposita: ac etiam per quinquaginta annos & amplius a toto Ordine inuiolabiliter obseruata: & per Papam Bonifacium octauum *6. lib. decretalium* sub titulo *de verborum significatione* inserta, & clausa per constitutionem Dn. Clementis 5. quæ incipit: *Exiui de Paradiso*, in Vienensi Concilio editam approbatam: sicut omnia prædicta notoria vbiq; existunt. Quare dicta diffinitio intelligitur veraciter ab vniuersali ecclesia approbata. E. Dns Iohannes publice dogmatizans oppositum publicæ determinationi vniuersalis ecclesiæ se opponit: & per consequens in articulum fidei impingit: & non solum determinationi vniuersalis ecclesiæ se publice opponit, sed etiam quod peius est, ipsam determinationem vniuersalis ecclesiæ sicut hæreticam condemnat, & iudicialiter sententiat, quia in sua constitutione, imo potius destitutione, *Cum inter nullos*, assertionem dicentium Christum & Apostolos non habuisse aliquid in speciali vel in communi, sicut hæreticam declarat. Et in constitutione, *Quia quorundam*, omnes & singulos asserentes verbo vel scripto Christum & Apostolos non habuisse aliquid in speciali, vel in communi, condemnat, sicut hæreticos, & tanquam hæreticos esse censendos. Quare necessario sequitur, quod aut vniuersalis ecclesia vsq; nunc fuerit in errore & hæresi circa vitam Christi & Apostolorum, quod est hæreticum manifeste: Aut ipse Dn. Iohannes incidit in hæresim manifeste determinationem catholicam sanctæ matris ecclesiæ negando, & ipsam condemnando. Dictus etiam error obuiat doctrinæ euangelicæ, quia, vt habetur Matt. 19 Marc. 10. & Luc. 18. Petrus in persona omnium Apostolorum dicit: *Ecce nos reliquimus omnia* (seu, *dimisimus omnia*) quæ verba Petri sunt intelligenda quo ad proprietatem & dominium, vt ostensum est in tertio errore: quia verba importantia vltimatam perfectionem Apostolorum non sunt minoris perfectionis, quam verba importantia vltimatam perfectionem primorum credentium: sicut status Apostolorum non fuit imperfectior statu primorum credentium. Sed verba Act. 4. de credentibus dicta: *Nec quisquam eorum* &c. intelliguntur quo ad abdicationem proprietatis & dominii, sicut supra patuit. E. & hæc verba Petri, quæ exprimunt vltimatam perfectionem Apostolorum quo ad mundi contemptum, qua nulla alia in scripturis quo ad mundi contemptum potior inuenitur, sunt intelligenda quo ad proprietatem & dominium. Quod etiam per illud patet, quod August. dicit in libro de bono coniugali sic: *Bonum faciebant qui de sua substantia Christo, ac eius discipulis necessaria ministrabant. Sed melius, qui omnem suam substantiam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.* Hæc August. Prædicta etiam verba Petri sunt intelligenda in speciali & in communi. Quod patet primo, quia vbi nullus canon distinguit, nec nos distinguere debemus, quia aliter talis distinctio esset fictitia & vana. Sed nullus trium Euangelistarum prædicta verba Petri recitantium dicit plus in speciali quam in communi, sed quilibet eorum recitat dixisse Petrum simpliciter & absolute: *Nos reliquimus omnia*, seu *dimisimus omnia*. Nec ex aliquo alio passu scripturæ habetur, quod debeant intelligi plus in speciali, quam in communi. Ergo in speciali, & in communi intelligenda sunt. Secundo quia verba communiter & indistincte prolata ex natura & forma verborum debent intelligi in communi & non in speciali solum. Sed Petrus dicit communiter & indistincte pro omnibus Apostolis: *Ecce nos reliquimus omnia:* nullam mentionem faciendo plus de speciali quam de communi. E. in speciali & in communi intelligenda sunt. Tertio quia non minus perfecte Apostoli omnia reliquerunt, quam ille cui Christus dicit: *vende omnia quæ habes* &c. reliquisset, si Christi consilium seruasset. Sed ille si Christi consilium perfecte seruasset, debebat relinquere omnia quæ habebat in speciali & in communi: quia debebat omnia quæ habebat vendere & pauperibus dare. Vendita autem & pauperibus data non remansissent amplius in eius dominio in speciali nec in communi. Quare similiter Apostoli omnia vtroq; modo reliquerunt. Quarto quia verba importantia perfectionem Apostolorum non debent distrahi nec diminui, sed integre & plene, sicut sonant, exponi. Aliter enim esset detrahere & diminuere de perfectione Apostolorum, quod est impium & insanum. Sed prædicta verba Petri important quo ad mundi contemptum vltimatam perfectionem Apostolorum. Ergo non debent distrahi nec diminui, sed integre & plene, sicut sonant, exponi & intelligi. Sed dicere quod intelligantur in speciali & non in communi, cum nullus euangelista plus dicat in speciali quam in communi, est

ipsa distrahere & diminuere, & à perfecto sensu trahere. Ergo in speciali & in communi intelligenda sunt: & hoc quo ad proprietatem & dominium, vt prius dictum est. E. Apostoli omnia reliquerunt in speciali & in communi quo ad dominium. Cuius oppositum Dominus Iohannes pertinaciter asserit, & ita determinationi vniuersalis ecclesiæ & doctrinæ euangelicæ contradicit.

Cap. VII.

SEptimus error Domini Iohannis est, quod Apostoli nunquam vouerunt omnia relinquere, nec vnquam votum relinquẽdi omnia emiserũt. Qui error aduersatur doctrinæ ecclesiasticæ & euangelicæ. Doctrinæ, inquam ecclesiasticæ aduersatur & contradicit: quia, vt habetur *16. q. 1. c. ex auctoritate*, & est decretum beati Gregorii Papæ, Monachi tenent figuram Apostolorum. Sed Monachi vouent abdicationem proprietatis omnium, vt patet *extr. de sta. mo. & cano. regularium c. Cum ad monasterium* Ergo multo magis Apostoli, quorum figuram tenent monachi, vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum, cum figura non excedat veritatem. Item Alex. 4. *in condemnatione libelli editi contra statum Fratrum Prædicatorum & Minorum*, determinat & diffinit, quod obseruantia dictorum Fratrum tenet formam euangelicæ perfectionis. Sed dicti Fratres vouent abdicationem proprietatis rerum. Ergo multo magis Apostoli, qui fuerunt primi & præcipui obseruatores euangelii, cuius perfectionis dictorum Fratrum obseruantia formam tenet, vouerunt sine proprio viuere. Item in regula sancti Francisci ab vniuersali ecclesia approbata habetur in hæc verba: *regula & vita Fratrum Minorum, hæc est, Domini nostri Iesu Christi sanctum euangelium obseruare* &c. Sed Minores, quorum vita & regula est sanctum euangelium obseruare, vouent abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi, vt patet per eorundem regulam & declarationes ab ecclesia Romana eis datas. Ergo multo magis Apostoli, qui fuerunt primi professores euangelii, vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi. Item Nicolaus 3. in decr. *Exiit*, loquens de abdicatione per votum omnium rerum in speciali & in communi, dicit sic: *Porro cum regula ipsa expresse contineat, quod Fratres nihil sibi appropriant, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sitque declaratum per eundem Greg. 9 prædecessorem nostrum & nonnullos alios, hoc seruari debere tam in speciali quam in communi: quam sic artam abdicationem venenosis obtrectationibus, aliquorum insensata deprauauit astutia, ne Fratrũ eorundẽ perfectionis claritas imperitis sermonibus laceretur: Dicimus quod abdicatio proprietatis omniũ rerũ tam in speciali quam in communi propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit.* &c. Hæc Nicolaus 3. Qui loquitur de abdicatione omnium rerum in speciali & in communi facta per votum, quod patet ex hoc, quod loquitur de abdicatione omniũ rerum in speciali & in cõmuni Fratrum Minorum. Abdicatio autem Fratrum Minorum votum includit. Et hanc abdicationem omnium rerum in speciali & in communi Fratrum Minorum, per votum factam dicit, quod Christus verbo docuit & exemplo firmauit, quod Apostoli eam per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt. Ergo secundum ipsum Apostoli vita & doctrina denuarunt in alios votum abdicandi proprietatem omnium rerum in speciali & in communi. Et dicta diffinitio ab vniuersali ecclesia extitit approbata & accepta, vt in errore præcedenti ostensum est. Ergo Dominus Iohannes dogmatizando, quod Apostoli non vouerunt relinquere omnia quo ad proprietatem & dominium determinationi vniuersalis ecclesiæ se opponit. Item ad hoc est expresse August. 17. lib. de ciuit. Dei cap. 4. dicens sic: *Dixerant enim illi potentes: Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te. Hoc votum potentissimi vouerant. Sed vnde hoc eis, nisi ab illo, de quo hoc continuo dictum est? damnas votum voventis.* Hoc August. Et quod Augustinus intelligat, quod Apostoli vouerunt relinquere omnia, & sequi Christum: patet ex hoc, quod prædicatum cadens simpliciter & absolute ac indistincte super aliquod copulatum, cadit ex natura sua super vtramq; partem copulati: quia ad veritatem copulatiuam requiritur quod vtraq; pars sit vera. Sed istud prædicatum, *hoc votum potentissimi vouerant*, cadit simpliciter & absolute ac indistincte super illud copulatum: *Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te.* Ergo votum cadit super vtramq; partem istius copulati: & per consequens Apostoli vouerunt dimittere omnia, & non solum sequi Christum. Item, ad hoc est beatus Greg. Papa super euangelia in homeliis Petri & Andreæ: vbi dicit, quod *Apostoli non solum reliquerunt omnia temporalia, sed etiam renunciauerunt desideriis & concupiscentiis habendi ipsa.* Sed desideriis & concupiscentiis habendi res temporales non renunciatur, nisi per votum licet possit imperfecte renunciari, absque voto: Ergo Apostoli renuntiauerunt per votum proprietati omnium temporalium, & oppositũ astruere, sicut Dominus Iohannes astruit, est determinationi sanctæ matris ecclesiæ & sanctorum doctrinæ contradicere, & omnes religiones votum relinquendi omnia profitentes destruere: quia si Apostoli, qui fuerunt primi professores euangelii, & imitatores Christi, non vouerunt abdicationem proprietatis omnium temporalium, tunc religiosi quicunq; in vouendo abdicationem omnium rerum non sequerentur Christum nec Apostolos: quia in eo, quod Christus & Apostoli nunquam fecerunt, nullus dicitur eos sequi nec imitari: quod est omnem religionem habentem votum proprietatis annexum resoluere & dissoluere.

Secundo dictus error obuiat doctrinæ euangelicæ, quoniam constat quod oblatio euangelica non debet esse imperfectior legali, sicut nec euangelium lege. Sed oblatio antiquæ legis non erat perfecta, nec Deo perfecte grata, nisi fieret ex voto seu votum haberet adiunctum, iuxta illud quod Deus mandauit in Psalmo: *Vouete & reddite* &c. Ergo multo magis oblatio euangelica & Apostolica non fuit perfecta nec Deo perfecte accepta & grata, nisi fuisset facta ex voto seu votum habuisset annexum.

nexũm. Sed Apostoli tunc omnia temporalia Deo obtulerunt, quando ipsa ꝓ Deo & amore Christi reliquerunt. E. talis oblatio Apostolorum non fuisset perfecta nec Deo grata perfecte, nisi ex voto omnia reliquissent, seu votũ omnia relinquendi emisissent. Etiã ꝑterea sicut Christus ait Matth. 16. *Si quis vult post me abneget semetipsum.* Sed voluntas non perfecte abnegatur, nisi per votum; quia voluntas non abnegatur perfecte, nisi abnegatur actu & potentia. Voluntas a. non abnegatur actu & potentia, nisi mediante voto. Ideo August. super illud Psalmi: *votũ vouit Deo Iacob, dicit, quo nihil gratius Deo offerri potest.* Et ita secundũ August. nihil est Deo gratius, q̃ opus bonũ ex voto ꝓcedens. Hinc est, ꝙ Anselmus in libro de similitudinib' dicit, ꝙ *sicut offerens arborem cũ fructibus plus offert, q̃ offerens solum fructus retenta sibi arbore. Ita qui offert obedientiã Deo ex voto plus & gratius offert sibi q̃ ille qui offert obedientiam liberã absq; voto. Hinc est etiam, ꝙ Leuit. 22. c. scribitur sic: bouẽ & ouẽ aure & cauda amputatis offerre potest, votũ ex his solui non potest.* Hoc ibi. Sed de boue & oue, aure & cauda amputatis nõ posset magis oblatio fieri libera, quã votũ persolui, nisi quia oblatio absq; voto nõ est integra nec perfecta, sicut animal amputata cauda & aure non est integrũ & perfectũ, sed diminutũ & imperfectũ. Cũ ergo Apostoli integre & perfecte seipsos & sua abnegauerunt, sequitur ꝙ votum abnegandi omnia temporalia emiserunt. Aliter n. non integre nec perfecte omnia reliquissent, ꝙ est aperte impingere in Apostolicã perfectionem. Item licet ceremonialia & figuralia antiq̃ legis sint euacuata in noua lege, tamen moralia & naturalia non sunt euacuata, sed adimpleta, vt patet Matth. 5. Sed illud consiliũ datũ in Psalmista: *Vouete & reddite Domino,* non fuit figurale nec iudiciale, sed mere morale, sicut iuramentũ. Ergo illud non est euacuatum in euangelio, sed adimpletũ & perfectum. Constat a. ꝙ Christus apposuit Apostolis obseruantiã consiliorũ euangelicorum, cum ipsi fuerint primi & præcipui obseruatores euangelii. Cum ergo votum sit consilium euangelicum, vt ostensum est: sequitur, quod Apostoli vouerunt abdicationem proprietatis rerum temporalium. Item abnegans à se propter Deum potestatem licitam resumendi temporalia quæ reliquit, votum emittere videtur. Cum votum non sit aliud, quam abnegatio potestatis licitæ propriæ voluntatis propter Deum factam. Sed iste, cui Christus dicit: *Vende omnia quæ habes & da pauperibus & veni sequere me,* debebat secundũ Christi consilium abnegare potestatem resumendi tẽporalia, quæ videbatur relinquere: quia *Vende,* inquit, *omnia & da pauperibus,* amplius, scil. illa non resumpturus: & ita assumendus ad statum euangelicæ perfectionis debebat à se abnegare propter Deum potestatem resumendi talia, quæ videbatur relinquere. Constat autem, quod Apostoli fuerunt assumpti ad statum euangelicæ perfectionis. Ergo ipsi emiserunt votum abdicationis temporalium.

CAP. VIII.

OCtauus error Dn. Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est, ꝙ Apostolis licuit pro rebus temporalibus, sicut pro rebus suis propriis in iudicio contendere & litigare: licet eos contendisse & litigasse pro ipsis non legatur. Qui quidem error obuiat doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ atq; ecclesiasticæ. Quoniam illis, quibus non licet habere aliquid proprium, non licet litigare & contendere pro rebus aliquibus sicut pro rebus propriis. Quia litigare pro rebus aliquibus, sicut pro rebus propriis, supponit ipsum litigantẽ habere res proprias. Sed Apostolis non licuit habere in speciali nec in communi aliquid proprium: quia in speciali & in communi vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum, vt in sexto alio errore ostensum est. Ergo ipsis nec in speciali nec in communi licuit pro rebus temporalibus, sicut pro rebus propriis, in iudicio contendere & litigare. Item beatus August. in Enchiridion 44. c. pertractans illa verba Apostoli: *Iam enim delictum est in vobis ꝙ iudicia habetis* &c. Dicit sic: *Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatũ, sed tantummodo si extra ecclesiam vellet iudicari nisi sequitur adiungeret: Iam quidem omnino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quis ita excusaret & diceret, se iustum habere negocium, sed iniquitatem pati, q̃ velit à se iudicis sententia remoueri, continuo talibus cogitationibus, vel excusationibus occurrit atq; ait. Quare non magis iniquitatem patiamini? quare non potius fraudamini? vt ad illud redeat, quod Dominus dicit: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & in iudicio tecum contendere, dimitte ei & pallium: & qui abstulerit, inquit, tua noli repetere. Prohibuit itaq; suos Dominus de secularibus cum aliis habere iudicium. Ex qua doctrina Apostolus dicit esse delictum, cum sinit in ecclesia talia fieri inter fratres fratribus iudicantibus extra ecclesiam notabiliter vetat. Manifestum est etiam hoc, quid secundum veniam concedatur infirmis. Propter hæc atq; huiusmodi peccata & alia his maiora oportet vt quotidie crebroq; oremus Dominum atq; dicamus: Dimitte nobis debita nostra* &c. Hæc Augustinus. Ex quibus verbis Augustini manifeste patet, quod contendere in iudicio pro rebus aliquibus, sicut pro rebus propriis, conceditur secundum veniam infirmis & imperfectis. Cum ergo Apostoli fuerint in statu summæ perfectionis: sequitur quod eis non licuit contendere pro rebus temporalibus, sicut pro rebus propriis.

CAP. IX.

NOnus error Dn. Iohannis in dicto libello contentus, est, ꝙ votũ religiosorũ, absq; ꝓprio viuere ꝓfitentiũ, nõ se extẽdit ad illas res, quib' necessario eget vita humana, seu sine quib' humana vita transigi nõ potest. Qui error directe & apte aduersatur & cõtradicit ecclesiasticæ disciplinæ & determinationi:

quia

*de his quæ poss*ᵉ*debat aliquid suum esse dicebat: sed omnia illis & nobis erant communia.* Hæc ibi. Et est decretū beati Clemētis Papæ, qui, vt ipse hic testatur, fuit personaliter in illa sancta cōmunitate ecclesiæ primitiuæ. Ex quibus patet expresse, quod sicut aer & splendor solis sunt omnibus hominibus in rerum natura communia, nec diuiduntur quoad dominiū & proprietatem: ita bona primorum credentium non fuerunt secundum beatū Clementem diuisa inter eos quoad dominiū seu ꝓprietatē plusq̃ aer vel splendor solis, sed solū quoad vsum. Et ita Dn. Iohannes se aperte opponit ecclesiæ & scripturæ determinationi, ac sanctorum patrum catholicæ doctrinæ: quod hæreticum est manifeste.

CAP. XI.

VNdecimus error Dn. Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est ꝙ Dominꝰ noster Iesus Christus non p̃cepit Apostolis simpliciter & absolute, ne possiderent aurū & argentum & pecuniā in zonis, & ne portarent calciamenta, sed solū inhibuit eis talia ꝓ tēpore viæ quādo ibant ad prædicandū: post reditū vero à p̃dicatione poterant (vt dicit) libere talia possidere & habere ac etiā portare. Qui error seipsum conuincit & euangelicæ & Apostolicæ ac ecclesiasticæ doctrinæ contradicit. Seipsum, inquā, conuincit & destruit, quia Apostoli magis indigebant p̃dictis in via, quando ibāt ad prædicandū, q̃ domi existentes: quia magis cōmuniter indiget viator calciamentis ꝓpter itineris asperitatē, q̃ domi residens in loco plano. Similiter magis indiget viator pecunia apud extraneos & alienos, q̃ domi apud familiares & domesticos. Si ergo talia fuerunt interdicta Apostolis à Christo ꝓ tēpore viæ quando exibant ad p̃dicandū, multo magis intelliguntur fuisse eis interdicta post reditū a p̃dicatione & ante, quādo erant domi. Et hoc est ꝙ dicit beatus Iohannes Chrys. super Matthæū sic inquiens. *Si a. in aliena patria existentes & ad ignotos abeūtes nihil amplius oportet petere quotidiano cibo, quāto magis domi manentes.* Hæc sanctus Ioh. Chryso. Et ita secundū Iohan. Chrysō. & veritatē, si talia fuerunt interdicta Apostolis pro tēpore viæ, multo magis domi. Et ita dictus error seipsum conuincit. Item si Apostolis non licuisset talia habere & portare, quādo ibāt ad p̃dicandū, & licuisset eis ipsa habere & portare post reditū à p̃dicatione, & ante nō: tunc fuisset vita quędā species deceptionis & fallaciæ seu hypocrisis & duplicitatis maiorē austeritatē p̃tendendo exterius in oculis aliorū q̃ seruarent interius apud semetipsos. Quod de Christo & Apostolis dicere aut sentire est impiū & blasphemū. Item vita sanctorū p̃dicatorū debet p̃cedere & sequi ipsorū p̃dicationē. Ideo Matt. 5. c. de p̃dicatore veritatis legitur: *Qui a. fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorū.* Et de Christo primo veritatis p̃dicatore legitur Act. 1. *Cœpit Iesus facere & docere.* Prius, ergo & post, vita p̃dicatorū sanctorū debet eorū doctrinæ cōcordare. Aliter n. leuis foret fama vitę p̃dicatorū, q̃ nec p̃dicatione p̃cederet nec sequeretur, sed cū ipsa oriretur, & cū ipsa moreretur. Cōstat a. ꝙ Christꝰ interdixit p̃dicta Apostolis ꝓpter exēplaritatem vitæ, vt ipsorum vita doctrinæ concordaret, & eisꝰ facta nō verba nuda fidē darent, vt dicit Gregor. & Glossa ibi dicit expresse. E. Apostolis primis euangelii p̃dicatoribꝰ, nec ante p̃dicationē, nec post reditū à prædicatione licuit cōmuniter seu regulariter talia possidere & habere seu etiā portare, nisi in casu necessitatis extremæ ab omni lege exceptæ, quo eis via humana aliter subuenire non potuisset. Quia extrema necessitas legibus non artatur. Propter ꝙ illud ꝙ legitur *Ioh. 4. c.* quod discipuli eius abierāt in ciuitatē Samaritanorū, vt cibos emerēt, non est cōtra p̃dicta: quoniā si discipuli tūc portauerunt pecuniā, de hoc non posset esse magna quæstio, cū tunc fuerunt in casu necessitatis extremæ, quo eis aliter via humana subueniri non poterat, eo ꝙ Samaritani inhospitales Iudæis erant, vt patet *Ioh. 4. & Luc. 9. c.* Eodē modo in deserto videntur fuisse in vltima necessitate, quæ legi communi non subiacet, vt patet *Matth. 12. c.* Itē Christus commisit Iudæ curā & custodiā loculorum, non solum pro tempore viæ, quando ibāt ad prædicandum, sed etiam commisit sibi post reditum à prædicatione, vt patet expresse *Ioh. 12. & 13. c.* Sed Christus non commisisset Iudæ curam & custodiam loculorum post reditum à prædicatione, si Apostoli post reditum à prædicatione pecuniam communitatis portare potuissent. Quia non est verisimile, nec probabile, quod Apostoli tantum abundauerunt in pecunia, quod eam per seipsos portare non potuerint. Quare relinquitur, quod Apostolis post reditum à prædicatione communiter portare pecuniam non licuerit. Et hoc est, quod dicit beatus Iohannes Chrysostomus, super illud Ioh. 13. cap. *Quidam autem putabant quia loculos habebat Iudas* &c. sic inquiens. *Et nimirum nullus discipulorum pecunias afferebat: sed per hoc, quod hic dicit, occulte insinuat, quod quadam mulieres eum de suis facultatibus nutriebant.* Hæc sanctus Iohannes Chrysostomus. Item ad illud ꝙ communiter licet alicui de communi lege, non indiget aliqua speciali dispensatione. Sed Christus imminente sua passione propter futuram persecutionem Iudæorum dispensauit ad tempus cum Apostolis, quod possent talia portare, sicut patet *Luc. 22. c.* vbi legitur dixisse eis: *Quando misi vos sine sacculo & pera & calciamentis: Nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Ait illis: Nunc autem qui habet sacculum tollat similiter & peram: qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium.* Vbi dicit Beda & Iohannes Chrysostomus, quod Christus propter instantem persecutionem relaxauit cum eis prioris præcepti rigorem. Ergo antea ipsis de communi lege portare non licebat. Nec est intelligendum, quod tunc Christus dispensarit cum Apostolis, quod possent proprietatem seu dominiū habere prędictorū, sed solū ꝙ possent habere vsum eorū, quæ eis alias de cōmuni lege nō licebat, eo ꝙ ipsis specialiter interdictꝰ fuerat. Vnde Aug. sup euangeliū: *Homo quidā descēdebat ab Hierusalē, dicit sic: Sermo Christi medicamentum est, constringit vulnera, austeriora præcepta fouet laxiore.* Item quando Petrus cum Iohanne illi claudo dicit: *Argentum & aurum non est mihi: q. a. habeo hoc tibi do,* tunc non ibant ad prędicandum, sed ad orandum, vt patet *Act. 3. c.* & tamen tunc talia non habebant. Item vt legitur *Act. 4.*

Act. 4.c. Primi credentes pretia rerum venditarum ponebant ad pedes Apostolorum, & non ad manus eorum. Ex quo colligitur euidenter, quod Apostoli communiter pecuniam secundum Christi præceptum non portabant. Vnde Glossa ordinaria Act. 4. dicit sic: *Destituendum probat, quod tangere deuitat, & calcandum docet esse aurum, quod subdit greßibus Apostolorum.* Hæc Glossa. Et ita ex textu & Glossa paret, quod Apostoli communiter pecuniam non portabant, nec etiam tangebant: cuius contrarium Dominus Iohannes pertinaciter asserit, & pertinaciter defendit, scripturam Apostolicā & euangelicā peruertēdo & corrūpendo: & ita dictus error seipsum conuincit, & Christi euangeliū puer

C A P. XII.

DVodecimus error Domini Iohannis in dicto libello contentus, est quod in rebus vsu consumptibilibus nec vsus iuris nec vsus facti licitus potest à proprietate & dominio separari: eo quod per vsum taliū rerum, earum proprietas & dominium consumatur, & salua earum substantia nulla pote vtenti vtilitas prouenire, nec sub vsu earum saluetur proprietas nec dominiū. Qui error quo ad conclusionē & quo ad medium manifeste aduersatur & contradicit doctrinæ Apostolicæ & doctrinæ ecclesiasticæ. Doctrinæ, inq̄, Apostolicæ aduersatur & contradicit, quia, vt legitur Act. 4. cap. de prima multitudine credentiū: *Nec quisq̄ eorū q̄ poßidebat aliqd suum esse dicebat: sed erant illis omnia cōmunia.* Quæ verba, vt declarata sunt in 10. errore præcedenti, intelliguntur pro toto tēpore quo durauit illa c gregatio, siue ante diuisionem & distributionē bonorū, q̄ fiebat inter credētes illos, siue post. Et ita in illa communitate primorū credentiū nullus habuit in speciali nec in communi dominiū alicuius rei vsu consumptibilis vel non consumptibilis, tum quia *nec quisquā eorū qua poßidebat aliquid suum* id est, pro priū *esse dicebat*, vt verba desonant, & sanctus Benedictus, & sanctus Basilius, & sanctus Augustinu in suis Regulis ab vniuersali ecclesia approbatis, vt supra in 9. errore patuit, exponunt. Tum quia ni sint omnia perfecte communia, sicut erant in illa multitudine vbi nihil est proprium, cū idem non possit simul propriū & commune esse: & tamen quilibet in illa multitudine habuit in speciali & sigi latim vsum facti licitum rerum vsu consumptibilium distinctum ab vsu alterius: quia portio cibi vel porus, qua vtebatur de facto vnus, non vtebatur actu alius. Ideo Act. 4. scribitur, *quod diuidebantur omnia singulis prout opus erat*. E. quilibet in illa multitudine habuit in speciali vsum rerum vsu consumptibil separatū à proprietate & dominio earū. Similiter, vt ostensum est in nono errore p̄cedēti, Fratres Ordinis sancti Augustini, sancti Basilii & sancti Benedicti non debent habere in speciali proprietat & dominiū alicuius rei vsu consumptibilis vel non consumptibilis, & tamen dicti Fratres habent in speciali vsum rerū vsu consumptibiliū, quia habent in speciali vsum vestiū & vsum alimentorū. E. dicti Fratres habent in speciali vsum rerum vsu consumptibiliū separatū à proprietate & dominio & ita per se manifestū est, quod secundum doctrinam Apostolicā & doctrinā ecclesiasticā vsus dictarū rerū est separabilis à proprietate & dominio speciali: & si vsus earū est separabilis à proprietate & dominio speciali, eadē ratione sequitur, quod de se & natura sua sit separabilis, à proprietate & dominio spectante eadē rerū natura genere & specie & dominio vniformiter consumptibili per vsum, vsus ipse vniformiter separabilis vel inseparabilis à proprietate & dominio. Cū vsus rerū non sit separabilis nec inseparabilis à proprietate & dominio, nisi propter naturalē conditionē & habitudinē ipsarū. Sed natura rerū vsu consumptibiliū est eadē genere & specie in cōmuni & in speciali, quia idē panis & idē v genere & specie in cōmuni & in speciali. Et per vsum istarū rerū cōsumitur dominiū cōmune, sicut dominiū propriū. Et econuerso dominiū propriū, sicut dominiū cōmune, & post vsum rationabile nō plus remanet dominiū cōmune, q̄ propriū, nec propriū plus q̄ cōmune. Similiter sub vsu dictarū rerum nō magis saluatur vnū dominiū, q̄ alterū, cū vtrūq; cōsumatur per vsum. E. vsus dictarū rerum vni miter est separabilis à proprietate & dominio speciali, cum nō sit magis ratio de vno dominio q̄ de alio. Sed vsus ipsarum est separabilis à proprietate & dominio secundum quod ostensum est per doctrinā Apostolicā & ecclesiasticā de prima multitudine credentiū, & de religiosis absq; omnium proprio viuere profitentib. E. vsus earum de se natura sua est separabilis à proprietate & dominio cōmuni. Et oppositum pertinaciter asserere, sicut Dns. Iohannes asserit, est doctrinæ Apostolicæ & doctrinæ ecclesiasticæ se opponere & contradicere, ac omnes religiones sine proprio viuere profitētes destruere & fundere. Itē Dn. Greg. 9. in declaratione regulæ beati Francisci, pronunciat in hæc verba: *Præterea in ipsa regula contineatur expresse quod Fratres nihil sibi approprient nec domum nec locū nec aliq̄ rē ac ipsi processu temporis cōtaminari timeāt ordinis paupertatē, præsertim cū iā dixerint aliqui proprietatem mobiliū pertinere ad totū ordinē in communi, nobis fuit humiliter supplicatū vt in hoc dignaremur animarū prouidere periculis & totius ordinis puritati. Dicimus itaq; quod nec in communi nec in speciali debent proprietatē habere. sed vtensiliū & librorū & eorū mobiliū (q̄ licet habere) ordo vsum habeat, & Fratres his vtantur secundū quod generales Ministri & prouinciales disponendū duxerint, & donorū dominio illis ad quos noscitur pertinere.* Hęc Dn. Greg. 9. qui fuit tempore beati Francisci, & ex speciali familiaritate, quā habuit cum ipso sancto Francisco, debuit up hoc nosse eius intentionē, vt in dicta declaratione regulæ ipse testatur expresse. Ex quibus verbis ipsius Dn. Greg. Papæ patet aperte & manifeste, quod Fratres ordinis sancti Francisci non debent secundum eorum statum habere aliquā proprietatē alicuius rei mobilis nec immobilis in speciali nec in mu ni, & tamen dicti Fratres debent habere vsum rerum eis conuenientium, vt patet ex eadem regula & declaratione. E. dicti Fratres debent habere vsum rerū vsu consumptibiliū absq; proprietate & dominio in speciali & in cōmuni, & ita vsus eorū est separatus à proprietate & dominio special & in c uni. Itē Innoc. 4. & Alexand. 4. vt ipsemet dictus Iohānes recitat in sua cōstitutione seu potius destru ne, quia quorūdā, in suis declarationib. sic dixerunt & diffinierūt: *Dicim insuper quod cū in ipsa regula c ineatur*

expresse

ex ... *quod fratres ... nil ſibi approprient nec domum nec locum nec aliquam rem quod nec in communi nec in ſpeciali d. ... nt proprietatem habere: ſed locorum & domorum ac vtenſilium & librorum & eorum mobilium quæ licet habere, ordo vſum habeat & ſecundum quod generales miniſtri & prouinciales miniſtri ordinandum duxerint his vtantur*, hæc dicti Romani pontifices. Ex quorum verbis apparet aperte, quod dicti Fratres nullius rei de mundo mobilis debent proprietatem in ſpeciali habere, nec in communi. Et cum dicti Fratres debent habere vſum rerum eis competentium: ſequitur quod prædicti Fratres in ſpeciali & in communi debent habere vſum abſque proprietate & dominio, ſeu à proprietate & dominio ſeparatum. Item Clemens 4. in quodam ſuo priuilegio dicit ſic: *Cum dilecti filii Fratres Minores ex profeſſionis ſuæ voto ad se ſe voluntariæ ſubmiſerint paupertati, vt nec diuiſim nec communiter aliquid proprii valeant obtinere: ſed omnia quæ ipſis in eleemoſynam erogantur, ſeu alias eorum contemplatione proueniunt, iuri & proprietati eccleſiæ Romanæ accreſcere dignoſcantur* &c. Hæc Clemens 4. Ex quibus patet, quod dicti Fratres non debent habere proprietatem alicuius rei de mundo in ſpeciali nec in communi. Et cum dicti Fratres habent vſum rerum vſu conſumptibilium: ergo ipſi habent vſum earum abſq; proprietate & dominio in ſpeciali & in communi. Item Grego. 9. in quodam ſuo priuilegio dicit ſic: *Ordo Fratrum Minorum humilitati deditus paupertatis, & rem & nomen proprietatis abiecit: & quicquid ei obuenire dignoſcitur ipſo facto in noſtrum & eccleſiæ Romanæ dominium tranſire perhibetur*, & tamen dictus Ordo habet vſum rerum vſu conſumptibilium: ergo habet vſum talium rerum ſeparatum à proprietate & dominio in ſpeciali & in communi. Item Martinus 4. in quodam ſuo priuilegio, quod incipit *Exultantes*, dicit ſic: *Iidem Fratres, qui pro nulla re temporali poßint in iudicio experiri, vt excluſis quibuslibet ſollicitudinibus liberius & quietius diuinis vacent obſequiis, & offerentium, donantium, concedentium aut in vltima voluntate relinquentium Ordini prædicto vel Fratribus eiuſdem Ordinis aliquid propter Deum, ne piæ intentio fraudetur, ſitque nobis ſollicitudinis, quod prædictus ordo pro ſuis neceßitatibus quoties ingrueret neceßitas, vel vtilitas ſuaderet, recurrere ad Romanam eccleſiam cogeretur, ad quam omnium rerum mobilium & immobilium, quibus Fratres vti poſſunt, ius proprietas & dominium nullo medio ſpectat* &c. Hæc Dominus Martinus papa 4. quibus nihil clarius, quod dicti fratres in nulla re de mundo mobili vel immobili habent proprietatem nec dominiũ in ſpeciali nec in communi: quia ius, ꝓprietas & dominium omnium rerum, quibus vti poſſunt, immediate ſpectat ad Romanam eccleſiam: & per conſequens in omnibus rebus, quibus vtuntur, habent vſum ſeparatum à ꝓprietate & dominio in ſpeciali & in communi. Item Dominus Nicolaus 3 in decre. *Exiit*, quæ decretalis, vt ſæpe dictum eſt, per papam Bonifacium 8. inſerta eſt in 6. lib. decre. dicit ſic: *Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in ſpeciali quam in communi propter Deum meritoria eſt & ſancta, quam & Chriſtus viam perfectionis oſtendens verbo docuit & exemplo firmauit.* &c. hæc Dominus Nicolaus 3. Sed ſi abdicatio proprietatis omnium rerum in ſpeciali & in communi non eſſet meritoria nec ſancta, nec poſſibilis: abdicatio autem vſus omnium rerum, & maxime vſus facti, non poteſt eſſe ſancta nec meritoria: quia non eſt poſſibilis: ſequeretur quod nulla abdicatio eſſet meritoria & ſancta: cuius oppoſitum tenet dictus Dominus Nicolaus, ergo neceſſe eſt ſecundum eum, quod vſus omnium rerũ eſt ſeparabilis à ꝓprietate & dominio ſpeciali & communi. Item Clemens quintus in decretali *Exiui de paradiſo*, in concilio Vien. edita, dixit ſic: *Proinde tũ vir ſanctus paupertatis promiſſa in regula modum exprimens dixit in eadẽ, Fratres nil ſibi approprient nec domũ nec locũ nec aliquid &c ſitq; declaratũ per nonnullos prædeceſſores noſtros Romanos pontifices hanc expropriationẽ intelligi debere tã in ſpeciali quã etiam in communi: ꝓpter quod & rerum omnium conceſſarum, oblatarũ & donatarum (quas & quarũ vſum facti, ſcil. ordini vel ipſis fratribus licet habere) ꝓprietatem & dominiũ, in ſe & in Romanã eccleſiam receperunt, dimiſſo ipſis fratribus in eis tantum modo vſu facti ſimplici* Hæc Clemens 5 Et ita ſecundũ præfatũ Clementẽ Fratres prædicti in omnibus rebus, quibus vtuntur, habent vſum facti ſeparatum à dominio & ꝓprietate ſpeciali & cõi. Ex quibus apparet aperte, quod ſecundum Dominum Gregorium 19. Innocentiũ 4. Alexandrũ 4. Clementẽ 4. Gregoriũ 4. Martinũ 4. Nicolaũ 3. Bonifaciũ 8 & Clementẽ 5 & omnes alios intermedios prædictos ſequentes vſq; ad hunc nouiſſimum. Fratres beati Franciſci debent habere vſum rerũ vſu conſumptibiliũ ſeparatum à ꝓprietate & dominio ſpãli & communi: cuius oppo... Dominus Iohannes non veritus determinationes ſuorum prędeceſſorũ auſus eſt ptinaciter aſſerere, & hoſtiliter defendere. Et ita manifeſte determinationi ſacroſanctæ matris eccleſiæ ſe opponit & obiicit: quia determinatio tot Romanorũ pontificum ſibi inuicẽ conſentientiũ & nullam contradictionẽ in clero nec in populo patientium ꝓ determinatione vniuerſalis eccleſiæ eſt habenda & tenẽda. Et nõ ſolum dictus Dominus Iohannes determinationi ſanctæ matris eccleſiæ ſe opponit & obiicit: ſed etiã (quod peius eſt) ipſam determinationẽ ſanctæ matris eccleſiæ quantum in ſe eſt, facit erroneã & ſchiſmaticã: quia in ſua conſtitutione, imo potius deſtitutione, *quia quorundã* pronunciat, quod *quicunq; ſcienter verbo vel ſcripto aſſeruerit aliquid contra determinata & diffinita in conſtitutione Ad conditorem, tanquã rebellis & contumax eccleſiæ habeatur* In conſtitutione autẽ *Ad conditorem.* determinat & diffinit expreſſe, quod vſus rerum vſu conſumptibilium non poteſt à ꝓprietate & dominio ſeparari. Et ita ſecundum ipſum, quicunq; verbo vel ſcripto ſcienter aſſerit vſum talium poſſe à proprietate & dominio ſeparari, tanquam rebellis & contumax eccleſiæ eſt habendus. Scriptura autem Apoſtolica & ſancta mater eccleſia euidenter aſſerit oppoſitum.

Vnde patet ex præmiſſis, quod doctrinam Apoſtolicam & determinationem eccleſiaſticã facit erroneã & ſchiſmaticã. & hoc pertinaciter: quia pertinaciter hoc aſſerit ſpãliter ex duobus vel ex tribus. Primo quia hoc aſſerit in tribus ſuis conſtitutionibus vel deſtitutionibus ſc. in conſtitutione *Ad conditorẽ*, conſtitutione *Quia quorundã*, & in conſtitutione *Quia vir reprobus*. Quod aũt in tribus conſtitutioni-

bus contra tot appellationes in oppositum obiectas est determinatum, diffinitum & to... sen- tialiter ac iudicialiter replicatū & reiteratū intelligitur ptinaciter esse affirmatum & oppositum. Se- cundo, q̄a apponit pœnam rebellionis & contumaciæ ecclesiæ sup hoc. Illud autem ꝙ sub pœna re- bellionis & contumaciæ ecclesiæ (quæ est maxima pœna post hæresim) statutū & diffinitum est, intelligitur ptinaciter assertū & creditum. Tertio q̄a hoc statuendo & diffiniendo in nullo se vniuersali ecclesiæ, ad q̄ contra ipsum sæpe appellatū est, se submittit nec supponit: nec vniuersali ecclesiæ seu concilio generali, ad ꝙ & ad q̄ appellatum & prouocatum est contra ipsum, defert in aliquo: sed ... tunc magis in sua pfidia obstinatur. Et ita manifestū est, ꝙ ipse pertinaciter facit determinationem ecclesiæ catholicæ erroneā & schismaticam: ac etiā fideles & catholicos ecclesiæ ꝓ d... tensione veritatis catholicæ & determinationis facit schismaticos, & finaliter hæreticos: ac p consequens ipse schismaticus & hæreticus: q̄a in hoc alterū pertinaciter iudicat, seipsum condemnat. Eadē enim agit quę iudicat, *ad Rom. 2. ca.* Et eodem iudicio, quo q̄s alterū ptinaciter iudicat, & ipse quoq; iudicandus est, *Matt. 7. ca.* Et ita ex multiplici capite Dominus Iohannes incidit in hæresim. Primo namq; ... hæresim, in quantū pertinaciter asserit, & ptinaciter defendit varios errores contra scripturæ & ecclesiæ determinationē. Secundo incidit in hæresim, in quantū diffinitionem scripturæ & ecclesiæ condemnat ptinaciter, sicut erroneam & schismaticā. Tertio incidit in hæresim, in quantum determinationē scripturæ & ecclesiæ pertinaciter condemnat, sicut hæreticā. Quarto incidit in hæresim, q̄a incidit in errorem Magistrorū solenniter per Romanos pontifices condemnatū. Quia, sicut ipsemet Dominus Iohannes asserit in sua constitutione, seu potius destitutione, *quia quorundam*, libellū & dicta Magistrorū asserentiū pauptatem & vitam Fratrū Prædicatorū & Minorū non esse euangelicam, nec apostolicā, Romani pontifices cōdemnauerunt districtius p eorum literas inhibentes, ne quisq̄ præmissa, vel aliquid præmissorum auderet ptinaciter astruere, vel quomodolibet defensare, statuētes, ꝙ contrariū præsumens tanq̄ contumax & rebellis ecclesiæ haberetur. Ipse autē Dominus Iohannes directe incidit in dictū errorem: q̄a ipse expresse asserit, ꝙ Apostoli potuerunt habere in communi bona immobilia sufficientia, & diuitias temporales, sicut habent monachi, quæ Fratres Prædicatores & Minores secundum eorū regulam & statū habere nequaq̄ possunt. Et ita secundum ipsum paupertas Prædicatorum & Minorū non fuit paupertas euangelica Apostolorum: q̄ quidem fuit error condemnatus dictorū Magistrorū. Et ita manifeste incidit in errorem Magistrorum damnatum sub pœna rebellionis & cōtumaciæ ecclesiæ: licet non fuerit dānatus sub pœna hæresis, sed hoc nō excusat ipsum ab hæresi: q̄a error ptinaciter defensus sub quacunq; pœna sit ab ecclesia dānatus, ꝓ hæresi est habendus. Quinto incidit in hæresim, q̄a errorē & hæresim Vigilantii dānatā ptinaciter defendit.

Propter quæ & plura alia erronea in dicto libello cōtenta, quæ ad præsens causa breuitatis omittuntur: Ego secundū formam iuris & canonicas sanctiones ab ipso, sicut ab hæretico, appellaui legitime ad sacrosanctā matrem Romanam & vniuersalē ecclesiam & generale conciliū, ꝙ in fide & moribus præest papę, sicut superior: eo ꝙ papa quicunq, errare potest in fide & moribus, sicut plures Romani pontifices exciderunt à fide. Vniuersalis autē ecclesia in fide & moribus errare non potest, cum sit articulus fidei, cui non potest subesse falsum: *Credo in vnam sanctā catholicam & apostolicā* &c. Conciliū etiam generale rite & debite celebratū, cum repræsentet vniuersalē ecclesiam, & vicem gerat vniuersalis ecclesiæ, quæ errare non potest, ipsum quoq; similiter errare in fide & moribus minime potest. Quod autē pro statu vitæ mortalis non potest errare in fide vel moribus, superius est quocunq, potenti in prædictis errare. Et ad ipsum sicut ad superiorē suum appellare licet & expedit. Et ad ipsū diffinitio & determinatio dubiorū in fide & moribus spectat vltimate de iure, quæ de humana salute sentire non potest, ꝓpter ꝙ prima quæstio mota de fide scil. de circumcisione fienda tempore Apostolorū, fuit decisa & determinata p concilium generale Apostolorum & Seniorum auctoritate totius ecclesiæ, & non solū auctoritate *Petri*, nec sola auctoritate Apostolorū, quamuis essent pleni Spiritu sancto: sed auctoritate generalis concilii Apostolorum & Seniorum totius ecclesiæ auctoritate subfulta, & assensu vallata: sicut patet expresse *Act. 15. ca.* per totum. Super hoc omnia iura sunt plena, & clamant vbique.

Item prædictus Dominus Iohannes anno præcedenti in quodam sermone publico, quē fecit coram omnibus audire volentibus de victoria Regis Castellę contra Sarracenos: qui sermo incipit, *Iusti tulerunt spolia impiorum*, dixit & asseruit, & pluries replicauit, & etiā probare conatus est, ꝙ Deus potentia sua absoluta non posset saluare hominem sine Sacramento baptismi: & ꝙ Deus non posset de potentia sua absoluta facere, ꝙ res alio modo euenirent, quam eueniant: ꝙ quidem est hæreticum manifeste. Quoniam ex hoc sequitur, quod omnia, quæ fiunt, de necessitate absoluta eueniant. Ex quo tollitur liberum arbitriū, meritum & demeritum perit humanū, gratia euacuatur, & Dei libera prædestinatio exsufflatur, & eius potentia annullatur, quæ omnia sunt hæretica manifeste. Itē hoc anno in Dominica de Aduentu, in quodā alio sermone publico coram omnibus audire volentibus: q̄ sermo incipit, *Gaudete in Domino semper*, dixit & asseruit, ꝙ in Trinitate Filius non distinguitur à Patre, nec Spiritus sanctus distinguitur à Patre & Filio: ꝙ est hæreticum manifeste: quia hoc est aperte confundere personas diuinas, sicut Sabellius hæreticus confundebat, ideo manifeste incidit in hæresim Sabellii damnatam. Ex quibus & q̄ pluribus aliis breuitatis causa omissis, ipse per sententiam generalis concilii latam *extra de here. c. excommunicamus*, est excommunicatus & omni pontificali auctoritate priuatus & nudatus. In probationes vero suorum errorū & responsiones ad suas erroneas rationes plenius & diffusius continentur in Appellatione vltima per me facta, & in opusculis Magistrorum aduersus ipsas editus.

Finis

Finis quarundam literarum siue Epistolarum Fratris Michaelis de Casena olim Ministri Generalis Ordinis Diui & Seraphici Confessoris sancti Francisci. In quibus (sicut etiam in superiori Opere nonaginta dierum Guilhelmi de Ockam) plurima de gestis & factis dicti fratris Michaelis continentur: de quibus idem Guilhelmus de Ockam se locuturum in Dialogo suo spopsonderat.

Iodoci Badii Ascensii ad Lectorem Epigramma.

Hac quoque Lectores, multo indagata labore
Offerimus vestro dogmata iudicio.
Scilicet auctoris nihil hic subscribimus: at quæ
Scripserit, an bona sint, vestra erit inspicere.
Verum impressori debetis multa Iohanni
Trechsel, perspicua qui dedit arte premi.
Multa quoque egregio certum est debere Iohanni
Trittemio, cuius ducimur auspicio.

ACTIO

PETRI DE CVGNERIIS CONSILIARII REGII, ET PETRI BERTRANDI, CARDINALIS ROMANI, ET ARCHIEPISCOPI SENONENSIS EPISCOPIQUE HEDUENSIS,

Anno Domini 1329.

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA & Politica, coram PHILIPPO Rege Franciæ habita Anno Domini M CCCXXIX.

Libellus iste conflatus est & compositus per Dominum Petrum Bertrandi vtriusque Iuris Professorem, tunc Episcopum Eduensem, nunc vero Cardinalem: aduersus Dominum Petrum de Cugneriis super facto Prælatorum ecclesiæ Gallicanæ, Anno Domini Millesimo trecentesimo vicesimonono, die prima mensis Septembris. Dominus Philippus Dei gratia Francorum rex Christianissimus, filius quondam claræ memoriæ Domini Caroli Comitis Valesii, mandauit Prælatos & Barones regni Franciæ ad diem octabarum festi beati Andreæ proximo subsequentis Parisius conuenire per literas suas infra aram inclusas: quarum quidem literarum, Prælatis videlicet directarum, tenor sequitur & est talis.

PHilippus Dei gratia Francorum Rex dilecto & fideli nostro Episcopo Eduensi, Salutem & dilectionem. Quanto magis scientia diuina, diuinarumque scripturarum notitia, ac cæterarum virtutum magistra rerum experientia vigent in vobis, tanto plenius nostis, quantum ac qualiter omnes & singuli clerici & laici Regni tanquam membra simul in vno corpore viuentia sibi adinuicem tenentur compati, mutuumque præstare consilium & auxilium temporaliter & corporaliter, ad defensionem & custodiam vnitatis, & optata pacis mortalibus cunctis, & veræ vnionis, contraria fnia quique contenti iuribus pro viribus propulsanda. Cum igitur ad nostram deductum fuerit notitiam, quod vos gentesque & officiales vestri asseritis per Balliuos & officiarios nostros, & per Barones aliquos regni nostri Franciæ, vobis ac subditis vestris: dictique Balliui & officiales nostri, ac Barones prædicti asserunt etiam per vos & officiales vestros, ac per curiarum vestrarum satellites & cursores, vobis & ipsis, nostrisque & eorum subditis quamplura fuisse retroactis temporibus illata, & in præsenti adhuc inferri, hincinde grauamina insolitasque & indebitas nouitates, propter quæ illius vera vnitatis coniunctio, qua inter vos & ipsos vigere debet, vt est dictum, sua quodammodo indissolubilitatis integritatem amisit. Quod si vobis, qui subditorum nostrorum, tam clericorum quam laicorum, concordiam & vnitatem diligimus, non est mirum. Et idcirco volentes super his de salubri remedio, quantum cum Dei adiutorio possumus, prouidere: Requirimus vos nihilominus tenore præsentium mandantes, quatenus ad diem octabarum festi sancti Andreæ proxime venturum Parisius personaliter

Ossos 2 inter-

interfint aduisi super grauaminibus & nouitatibus, quæ & quas per prædictos asseritis vobis fuisse illata & illatas. Nos autem prædictis Balliuis & officialibus nostris atque Baronibus damus per nostras alias literas in mandatis, vt dicta die Parisius similiter intersint personaliter, aduisi super grauaminibus & nouitatibus, quas sibi & subditis suis per vos & officiales vestros asserunt fuisse illatas, vt super his & singulis hinc inde illatis grauaminibus per nos & consilium nostrum de tam salubri possit remedio prouideri, quod inter vos & ipsos amoris vinculum incorruptibile & sinceræ caritatis affectio indissolubilis futuris temporibus debeant obseruari. Datum Parisiis, Prima die Septembris, Anno prædicto, die veneris 15. Decembris.

DIe vero superius in dictis literis contentâ prælati Parisius conuenerunt in palatio regali, & comparuerunt coram rege ibidem prælati adinuicem, videlicet Domini Bituricensis, Auxitanus, Turonensis, Rotomagensis, Senonensis archiepiscopi: Beluacensis, Cathalanensis, Laudunensis, Parisiensis, Nouiomensis, Carnotensis, Constantiensis, Andegauensis, Pictauensis, Meldensis, Cameracensis, Sancti Flori, Briocensis, Cabilonensis, & Eduensis Episcopi. Qua die, ipso Rege sedente & consiliariis suis, nec non aliquibus Baronibus ibidem assistentibus, & facta dignitati Regiæ reuerentia per prælatos, nobilis & discretus vir Dominus Petrus de Cugneriis Miles & consiliarius dicti Domini nostri Regis, in præsentia omnium & in publico locutus est pro Rege, facto themate suo: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.* Et prosecutus est iuxta illud thema materiam suam includendo ad duo. Primo quod regi debebatur reuerentia & subiectio. Secundo quod debebat esse spiritualium & temporalium diuisio: vt spiritualia ad prælatos, & temporalia ad Regem & Barones pertinerent. Et hoc probauit per multas rationes facti & iuris, prout in responsionibus factis infra sic per Senonensem Electum & Episcopum Eduensem plenius continetur. Et finaliter conclusit, quod prælati essent contenti spiritualibus, & in eis defenderet eos Rex. Quibus sermonibus completis dixit verba, quæ sequuntur in Gallico: quod intentio regis erat reintegrare temporale. Deinde proposuit in Gallico articulos infra scriptos. Et postea tradidit in Gallico prælatis, licet sint translati in Latino, & proponendo eos, probat contenta in eisdem non pertinere ad prælatos, sed ad Dominos temporales: & quod iniuste procedebatur per prælatos super eis. Et nihilominus propositione facta, dixit idem Dominus Petrus, quod prælati super his deliberarent & consulerent Domino Regi tanquam eius fideles. Sunt autem hi articuli & responsiones super his factæ, nac non grauamina regi tradita per prælatos. Quorum quidem articulorum in Gallico traditorum, in Latino tamen translatorum, tenor sequitur & est talis.

HÆC SVNT GRAVAMINA ET VSVRPATIONES,

Quæ & quas prælati & aliæ personæ ecclesiasticæ Regni Franciæ, vel eorum officiales & iudices pro ipsis fecerunt & faciunt in præiudicium iurisdictionis temporalis Domini Regis & Baronum, & aliorum subditorum suorum Dominorum temporalium.

1. PRimo de iure communi cognitio causarum, quæ tangunt realitatem, siue sint in possessione siue in proprietate, pertinet ad iurisdictionem temporalem. Et officiales prælatorum impediendo iurisdictionem temporalem nituntur sibi attribuere cognitionem causarum realium specialiter sub possessione & super omnibus interdictis.

2. Item quando laicus turbatur vel impeditur in possessione terræ suæ per aliquem clericum, & propter hoc impetrat adiornamentum à iudice seculari in casu nouitatis vel alias: Officiales prælatorum impedientes iurisdictionem temporalem faciunt moneri ad instantiam clerici iudicem secularem & partem, vt post adiornamentum cessent sub pœna excommunicationis & certæ pecuniæ quantitatis.

3. Item cum cognitio personarum laicarum pertineat ad iudicem secularem, exceptis casibus spiritualibus, Officiales prælatorum faciunt eos citari coram se ad instantiam partis. Et si dictæ personæ laicæ declinant iurisdictionem dictorum officialium, vel Domini, quibus subiiciuntur, requirunt eas remitti coram eis tanquam coram Dominis vel iudicibus suis temporalibus, dicti officiales renuunt hoc facere, & compellunt per excommunicationem partes ad procedendum coram eis.

4. Item officiales prælatorum faciunt sæpe moneri personas laicas ad instantiam clericorum dicentium se esse impeditos in rebus hæreditariis suis per laicos. Et si ipsi laici allegant realitatem, & ita sit in veritate, & super hoc petant remitti ad iudicem secularem, dicti officiales monent eos sub pœna excõmunicationis & sub magna pœna pecuniaria, ne propter hoc vadant corã iudice seculari.

5. Item officiales prælatorum nituntur habere cognitionem contractuum initorum in curia seculari per literas aut sine literis, & per monitiones & excommunicationis sententias nituntur excommunicationes facere talium contractuum super obligatis.

6. Item

6. Item prælati faciunt consilia prouincialia, & synodalia statuta, in quibus plura faciunt & ordinant in grande præiudicium iurisdictionis temporalis, de qua non spectat eis quoquo modo cognoscere vel se intromittere.

7. Item prædicti officiales nituntur plureaiuiatos pro recipiendis obligationibus suis in contractibus, in illis iurisdictionibus atq; locis dominorum temporalium super venditionibus rerũ hæreditariarum, & aliis: & sic nituntur impedire iurisdictionem temporalem, cum extra sedem suam obligationem recipere non debeant vel contractus.

8. Item faciunt citari plures laicos ex officio suo super aliquibus, quæ sibi imponunt, maleficiis sponsuros, de quibus impositis asserunt sibi cognitionem pertinere. Et quando citati huiusmodi ...ientes ad diem sibi, vt præmittitur, assignatam negabant maleficia opposita contra eos, dicti offi... ipsos detinent captos, nec volunt eos recedere, licet in casibus eis impositis pertineat recredẽ... & licet captio & detentio ad eosdem officiales minime pertineat, sed ad iudices seculares.

9. Item in casibus supradictis licet per inquestas & processus factos per officiales prædictos cõ... dictos laicos sic captos & detentos, iidem laici reperiantur puri & innocentes, & ab imposito sibi mal...cio absoluantur: nihilominus dicti officiales nolunt eos expedire, donec pro scripturis processuum seu in quæsta prædictorum satisfactionem fecerint de magna pecuniæ quantitate: licet de iure in tali casu eis expensas restituere tenerentur.

10. Item memoria sit de loquendo super sententia excommunicationis, quæ datur per solam citationem, quotiens quis deficit.

11. Item loquendo super obligationibus *de nisi*, per quas quis excommunicatur incontinenti, si non soluat certa die, licet nequeat soluere die illa.

12. Item quandoq; aliqui, quiq; sint, excommunicantur virtute excõmunicationis curiæ prælatorum: & tales excommunicati non satisfaciunt de summis contentis in excommunicatione: incõ...enti te aggrauantur, & tunc iidem prælati vel eorum officiales faciunt moneri iudices seculares, ꝙ sub pœna excommunicationis compellãt per captionem bonorum tales sic excommunicatos ad faciendum se absolui, & ad debitum persoluendum. Et vbi iudices seculares non obediunt monitioni huiusmodi, ipsi excommunicantur, nec possunt absolui, nisi satisfaciant de debito, pro quo personæ præfatæ excommunicatæ existunt.

13. Item si Balliui, Præpositi, vel Seruientes regii, aut alii subditi Iudices seculares talibus monitionibus inclinauerint, nec aliqua bona penes excommunicatos prædictos inueniantur, oportet dictos officiarios regios ire cum expensis suis ad curiam prælatorum, & ibi iuramentum præstare, quod nulla bona inuenerunt penes excommunicatos: alioquin incontinenti denunciantur excommunicati, & per sententiam excommunicationis compelluntur ad satisfaciendum de debito pro ipsis excommunicatis.

14. Item si duo laici sint processu in curia alicuius Domini tẽporalis super actione reali vel personali, & contingat quod altera partium diffugiendo appellet ad curiam alicuius prælati coram officiali suo, post magnos processus factos & litem contestatam, Officiales dictarum curiarum nituntur retinere cognitionem talium causarum tam in reali quam personali, & virtute monitionum & sentẽtiarum faciunt desistere Dominum temporalem à cognitione causæ post appellationem, quod nisi faciat, excommunicatur & trahitur ad emendam, ex quibus temporalis læditur iurisdictio, & amittit resortum suum, quia nullus à curia prælatorum appellat ad curiam Regiam.

15. Item si quis laicus in villa Regis facit arrestari debitorem suum laicum per iustitiam secularem loci: si arrestatus appellat illos, qui arrestant eum rei faciunt arrestari, officiales volunt habere co...nitionem talem. Et si aliquid attentetur super appellatione, ipsi nituntur exigere emendam à iustitia, sicut ab illo cui factum est attestum. Et si gentes regiæ compellunt eos ad resistendum, ipsi excommunicant eos.

16. Item dicti prælati habent magnam multitudinem officialium, quos vocant Præpositos clericorum, qui quidem officiales faciunt communiter citationes viua voce contra quasq; personas per ...ominiũ regis & alibi sine cõmissione, licet in qualibet diœcesi esse non debebat, nisi sedes vna dun...xat, vbi cognoscatur de causis. Et ex hoc accidit pluries, quod multæ personæ sine causa coram eis c...tantur, ad finem quod redimant se de magna pecuniæ quantitate: quod est in magnum præiudici...m regis subditorumque suorum, & iurisdictionis temporalis eorundem.

17. Item dicti præpositi clericorum sigillant domos clericorum in villis regis & aliorum dominorum temporalium in præiudicium iurisdictionis Domini regis: & aliorum secularium licet in domibus & aliis tresfondis regis vel aliorum secularium dicti prælati exercere aliquam iurisdictionem non possint.

18. Item dicti prælati vel eorum officiales sigillant bona mobilia clericorum coniugatorum & mercatorum, licet in talibus eorum cognitio pertineat ad iudicem vel curiam secularem.

19. Item compellunt personas laicas ad dandum assecuramentum clericis coram eis in curia ecclesiastica, maxime regis seruientes.

20. Item in iustitia & in dominio regis & subditorum faciunt gentes prælatorum inuentatoria ...e bonis laicorum decedentium.

21. Item ipsi cognoscunt de actionibus hypotheticis, quæ sunt reales, vel saltem mixtæ.

22. Item dicti prælati nituntur habere cognitionem personarum laicarũ commorantiũ in do-

mibus Dei & leprosorum, villarum regiarum & subditorum suorum, vel extra villas: licet Domino regi vel eius subditis memoratis pertineat cognitio eorundem, & dicti prælati vel eorum officiales monitiones cum magnis pœnis pecuniarum & sententiæ excommunicationis, quod nullus trahat illas personas in alia curia quam sua.

23. Item ad finem, quod dicta curia ecclesiastica augmentetur, dicti prælati faciunt magnã multitudinem tonsuratum pueris ætate minoribus, quorum aliqui sunt seruorum filii, alii de illegitimo matrimonio procreati: ac hominibus coniugatis insufficientibus & illiteratis.

24. Item faciunt contragiari & compelli per suos præpositos clericorum mulieres viduas, & nituntur habere eorum cognitionem: nec non pupillorum, & sibi applicare bona eorum, quando moriuntur, sicut de maioribus ætate, quando decedunt ab intestato, quorum quidem cognitio spectat ad regem: quia tales personæ sunt cum bonis suis de gardia regis.

25. Item faciunt capi per dictos præpositos clericorum & in dominio regis & alibi iuris ordine non seruato plures personas laicas, imponentes eis quod in aliquo casu commiserunt aliquid contra fidem, & detinent eos in carceribus, licet eorum captio & detentio spectare debeat Domino Regi, donec tales personæ super illo casu imposito sint conuictæ.

26. Item exercent suas iurisdictiones currentes per villas regias & subditorum, licet extra sedem suam non debeant iurisdictionem tenere.

27. Item quando isti prælati vel eorum officiales faciunt moneri præpositos, seruientes, & iustitiarios regis super aliquo faciendo per eos in suis monitionibus, magnam pecuniæ summam apponi applicantes prælatis, nisi fiat & compleatur, quod in monitionibus suis continetur: & cum hoc pœnam excommunicationis apponunt, & hoc est inceptum de nouo in præiudicium regis & subditorum suorum.

28. Item quãdo prælati vel officiarii eorum prosequuntur aliquem laicum in curia sua ex officio, & in casu huiusmodi deficiunt sibi testes: ipsi faciunt plures personas laicas ad ferendum testimonium in illa causa coram se citari: siue sit Burgensis regius & alterius cuiuscunq;: & ipsis testibus nolunt aliquid constituere pro expensis eorum. Et nisi veniant ad diem, ad quam citantur, excõmunicantur.

29. Item si aliquis malefactor capiatur per aliquem iustitiarium regiũ saisitus de furto suo. & ille, cui res est furata, veniat coram gentibus regiis, & probet rem huiusmodi furtiuam suam esse: & ideo expediatur eidem per gentes regias, si ex post facto dicant prælati vel eorum officiarii malefactorem esse clericum, ipsi faciunt compelli per monitiones & citationes suas prædictas gentes regias ad restituendum eis rem furtiuam prædictis: quod nisi fecerint, excommunicantur.

30. Item si contingat, quod gentes regiæ capiant aliquem malefactorem pro crimine certo per eũ commisso, & idem malefactor dicat se clericum esse, licet nec tonsuram nec habitum deferat clericales, officiales prælatorum faciunt in continenti detinentes & capientes compelli per monitiones & sententias ad restituendum sibi prædictum malefactorem tanquam clericum suum.

31. Item si gentes regiæ vel alii iustitiarii seculares ceperunt aliquem malefactorem latronẽ vel etiam homicidam, qui tonsuram deferat clericalem, eumq; restituant prælatis, idem malefactor [illegible] cito postmodum expeditur, licet recognouerit crimen. etiã licet aliqui laici, qui cum eo fuerunt [illegible] cii in maleficiis, propter hoc iustitiati fuerint, eumq; accusauerint de maleficio. & sic tales m[illegible]ctores ad talia maleficia perpetranda facilius excitantur.

32. Item si quis dicat se expoliatum fuisse, officialis sibi dabit incontinenti monitionẽ [illegible] p[illegible] latorem, & virtute monitionis huiusmodi monebitur per aliquem de præpositis clericorum [illegible] restituat sibi contenta in monitione, aut quod iuret, si spoliauit conquerentem de his, de quibus est [illegible] questus, & si iurare renuerit coram præposito, ipse præpositus incontinenti monitionem [illegible] & excommunicat illum, qui noluit iurare: nec poterit postea absolui, donec satisfecerit de contentis in monitione, de quibus conquerens se prius dixerat spoliatum.

33. Item si quis pro delicto suo detineatur in carcere alicuius iudicis secularis, licet captus fuerit in habitu laicali & sine tonsura, & quod gesserit se antea per totam vitam tanq̃ laicus, pro eo solum quod aduocabit se pro clerico, quia meliorem expedientiam habebit à prælato & officiariis, quam per seculares, & delictum remanebit impunitũ, dicti officiarii faciunt moneri iudicem secularẽ, vt ciro malefactorem restituat eis atq; reddat: alioquin cessabitur eis incontinẽti per totam villã, vbi sic captus tenebitur malefactor. & pro vitandis periculis, quæ venire possunt occasione dicti cessus, oportet quod iidem iudices reddant malefactorem in magnum præiudicium iurisdictionis regis & temporalis, ad quem cognitio pustit venire in casu resturti.

34. Item quando aliquis malefactor redditur iudicibus ecclesiæ per iudices seculares tanquã clericus, amici ipsius malefactoris veniunt ad officiales prælatorum, & concordant cum eis: & sic dimittunt sine punitione ire: & sic peiora committunt quam ante, licet crimina essent notiora.

35. Item quam citius clerici coniugati, mercatores vel alii clerici cuiuscunq; ministerii existant, trahuntur in causam corã iudice seculari pro aliquo delicto, ipsi clerici impetrant ab officialibus quãdam monitionẽ, & adducunt secum quendam presbyterũ, per quem faciunt moneri iudicẽ secularẽ sub pœna centũ vel ducentarũ marcharum argenti, & excõmmunicant ne curiam vel cognitionem de talibus teneant, & ne molestentur eos in corpore vel in bonis, & si Dominus iudex eos postea, cessatur ibidem incontinenti à celebratione missarũ, licet hoc pro facto suo suarũ mercaturarũ existat.

36. Item dicti officiales concedunt citationes sine numero contra personas laicas in casu assecuramenti personaliter coram eis ad assecutandas personas taliter incognitas, & si cognitæ sint, in citat

or continetur, quod ille, qui citatus est, moneatur sub magna pœna, ne illum, qui sic citari eum fecerit ipsum, pendente citatione trahat ad iudicem secularem.

37. Item cum quis excommunicatus est in aliquo loco, dicti officiales dant citationes personales super participibus, & faciunt citari totam patriam ad vnam vel duas leucas circunquaque, vel tales, qui nouerunt excommunicatum bene quadraginta, sexaginta, vel centum personæ purgaturæ se super participatione prædictorum. Ex quo sequitur, quod probi homines antiqui & senes redimunt se quilibet de duodecim denariis, vel de duobus solidis pro vitandis expensis & laboribus, & multæ vineæ & terræ dimittuntur incultæ, & plures boni homines loca propria dimiserunt.

38. Item dicti officiales imponunt pluribus personis famæ laudabilis & honestæ vitæ, quod sunt vsurarii, & oportet eos cum ipsis officiis concordare pro euiranda eorum infamia & labore.

39. Item dicti officiales faciunt citari aliquem bonum hominem coniugatum, & imponunt ei quod adulteratus est cum aliqua. Et similiter mulierem aliquam coniugatam imponendo sibi, quod adulterata est, in perpetuam infamiam ipsorum coniugum, & cum hoc extorsionem pecuniarum recipiunt ab eisdem.

40 Item memoria fit de magna multitudine procuratorum, qui comedunt totum mundum virtute citationũ, recipiunt homines in gardia sua, & per villas tenent placita, & assisias suas, & auctoritate sua relaxant citationes propter pecunias, quas extorquent & recipiunt ob hoc ab eis citatis.

41. Item alia grauamina, quæ Capitula, Abbates, Priores, Hospitalarii, & aliæ personæ ecclesiasticæ regni Franciæ faciunt contra populũ: talia sunt, quia faciunt citari plures burgenses regis & alios in pluribus & diuersis locis per priuilegia, videl. Baiocenses, Nannectanens. in Brittannia, Lugduni, Matisconi, & alibi, specialiter Hospitalarii magis vtuntur istis cõmunitet, quam alii, ex quib. multum damnificantur populus, & grauabitur multipliciter in futurum, nisi remedium apponatur.

42. Item iudices ecclesiastici in quocunq; casu nituntur habere cognitionem iniuriarum, siue in verbis, siue in factis commissa sit iniuria: nec non vxorum clericorum, licet sint mercatrices, & eorum mariti similiter mercatores. Et si aliquando tales coniuges capiantur per iudices seculares, officiales faciunt cessum apponi in parochia illa, virtute Concilii Siluanectensis.

43. Item volunt habere cognitionem bonorum tam mobilium quam immobilium viduarum. Et si contingat, quod aliqua vidua mercatrix in villa regis per viã arresti laicam personam faciat conueniri coram iudice seculari, & iam sit processum, quod persona illa laica fuerit per sententiam iudicis secularis in petitis viduæ condemnata. Si veniat ad notitiam iudicis ecclesiastici, quod vidua illa in aliena curia suum conuenit debitorem, ipse iudex ecclesiasticus trahet ipsum ad emendam, & compellet eum emendare per monitiones & sententias, & hoc sæpe contingit.

44. Ita plures habitatores terræ dictorum prælatorum vocant se inuicem ad curiam officialium ex quadam appellatione volagia, & nituntur officiales de talibus appellationibus cognoscere in præiudicium iurisdictionis temporalis domini regis.

45. Item si quis in brigа, vbi sanguinis effusio facta fuerit, capiatur per aliquam iustitiam secularem, puniendus, si laicus, vel restituendus iudicio ecclesiastico, si clericus existat. Si talis captus appellat ad curiam officialis, volũt dicti officiales de hoc cognitionẽ habere etiam de laico, sicut de clerico, & cum hoc nituntur exigere emendare à curia seculari, quæ prædictam fecit captionem, & si hæc permitterentur, nunquam malefactores punirentur, quia in continenti appellarent, & post appellationem statim fugerent.

46 Item si faciant citari plures ex officio, ipsi non admittuntur per procuratorem. Et si ad diem sibi assignatam accedunt, imponitur eis quod vsurarii & nisi respondeant ad voluntatem promotorum detruduntur, licet sint puri laici, neque liberantur donec financiam fecerint pro voluntate officialium, licet non sint vsurarii, & si qui sint vsurarii, officiales recipiunt ab eis emendas, & postea sicut prius permittuntur exercere vsuras, vt in eis solitas emendas exerceant.

47. Item capi faciunt per suos seruientes, clericos in quocunque tresfundo, absque hoc, quod iustitiam loci faciant appellari, & si per aliquos in hoc impediantur, ipsi compellunt eos per sententiam excommunicationis ab impedimento desistere.

48. Item quotiens iudices temporales capiunt aliquem, qui postea requiritur & redditur tanquam clericus iudici ecclesiastico sine difficultate quacunque: nihilominus dicti officiales faciunt ipsos iudices excommunicatos à canone nunciari.

49. Item faciunt prælati tonsuras hominibus 30. annorum & vltra, & etiam coniugatis aliquibus, quando veniunt ad eos metu intrusionis carceris & punitionis alicuius criminalis delicti, quod antea perpetrauit, & hoc pluries fuit factum.

50. Item si contingat, quod aliquis homo regis vel alterius cuiuscunque excommunicatus existat, & velit satisfacere, & facere se absolui, gentes prælatorum exigent ab eo emendam ad ipsorum arbitrium, vnde plures remanent in excommunicatione.

51. Item postquam propter debatum duarum personarum adinuicem contendentium super possessionem alicuius rei immobilis res contentiosa posita est in manu regis per aliquem seruientem regis, monent ipsum, ne perturbet alteram partium in possessione, quod si fecerit, excommunicant eũ.

52. Item dicti prælati decanique & capellani & aliæ gentes ecclesiasticæ tot & tantos labores dant officiariis regis ratione iurisdictionis regiæ, sicut prædictis, vsurpatæ, quod plures officiarii regii, expenderunt de suo pro iuribus regis obseruandis, & per vexationes & labores faciunt eis expendere quicquid habent.

53. Item si aliquis iustitiarius laicus pro certa & iusta causa ad requestam partis apponat manum suam in rebus hæreditariis clericorum iudices ecclesiæ & eorum ministri faciunt monitiones in scriptis contra dictum iustitiarium sub pœna excommunicationis, & sub pœna pecuniaria, vt manum suam leuet & amoueat: & iniungit eidem vt alteram partem de prædictis rebus gaudere permittat, alias ipsum denunciat excommunicatum, à qua sententia absolui non potest, nisi redimat se ad officialis arbitrium in præiudicium resorti Domini nostri Regis.

54. Item iudices ecclesiastici quã citius audiunt, quod aliquis diues decessit, vel cogitant quod cito debet decedere, ipsi mittunt literas clausas capellano suo, quod nullatenus audeat inhumare ipsum, licet fecerit testamentum, & ecclesiastica sacramenta receperit, & postmodum cum amici defuncti ad eos accedunt, ad eos sciturí, propter quæ faciunt hoc, dicti officiales asserunt, quod di[illegible]us defunctus fuit vsurarius, vel quod mandata ecclesiæ non seruauit. Et tam diu faciunt corpus super terram teneri, quod oportet amicos redimere de magna quantitate pecuniæ: & per talem modum magnas pecunias habuerunt.

55. Item si in aliquo cimiterio fiat effusio sanguinis violenta, propter quam ponatur interdictum, ipsi prælati faciunt impositionem fieri decem librarum super omnibus parrochianis pro salario suo reconciliationis cimiterii memorati, licet aliqui parrochianorum à sua iurisdictione sint exempti, ci[illegible]n licet illi tantum habeant vel plus de bonis illius, qui talem violentiam commisit.

56. Item aliqui capellani dicunt se habere priuilegia Apostolica, quorum virtute sibi constituunt iudices, quos volunt, & aliquotiens de suo proprio collegio. Et sic iudices in suis causis existunt, quod de iure non possunt. Vnde contingit, quod post magnos processus & expensis factis in aliqua magna inquesta sæpius super realitate, quam alias, ad eorum notitiam per consiliarios vel procuratores suos peruenit, quod ipsi debent in causa succumbere, in continenti reuocant suos iudices memoratos, & sic sunt subditi regis damnificati, nec possunt ius habere ab ipsis.

57. Item si laicus vocat clericum in causa hæreditaria coram iudice seculari, ipsi iudices ecclesiastici faciunt cessare processus sibi cognitionem attribuentes. Et cum hoc pro impetratione talium adiornatorum trahunt laicos ad emendam.

58. Item cognitionem clericorum coniugatorum mercatorum, qui sunt manu operarii, quorum cognitio pertinet ad iudices seculares, specialiter super facto mercaturarum suarum, attribuere sibi nituntur ecclesiastici iudices.

59. Item pluries posuerunt interdictum in pluribus villis, castris regis, & diuinum officium cessare fecerunt contra priuilegia, quæ habuit dominus noster Rex à pluribus summis Pontificibus.

60. Item pro custodia temporalitatis suæ faciunt clericos suos Ballinos & seruientes suos & sic quando ipsi delinquunt, non possunt puniri, sicut decet, propter quod iustitia non seruatur.

61. Item iudices ecclesiastici habent procuratores, qui si teneant aliquem excommunicatum, siue iusta sit sententia, siue non, ipsi faciunt monitiones fieri, quod nullus operetur vel faciat negocium qualecunque ei, qui in tali statu consistit, propter quod terræ & vineæ sæpe remanent incultæ in præiudicium communitatis populi & regis.

62. Item promotores prædicti faciunt fieri citationes, per quas citari faciunt 20. 30. 4[illegible] personas, vel amplius, in citatione imponentes eis, quod participarunt cum talibus interdictis. & de no capiunt 10. & de altero 20. solidos, secundum quod possunt, vnde communis populus est multum oppressus & grauatus.

63. Item iudices ecclesiastici faciunt iurare omnes aduocatos curiarum suarum, quod nullus litigabit sine eorum licentia contra eos, propter quod ius pauperum multotiens perit, & causæ Regis retardantur: quia proprii pensionarii regis non sunt admissi ad ipsorum consilium accedere, nisi de ipsorum iudicum licentia speciali.

64. Item volunt inuentaria facere de bonis illorum, qui ab intestato decedunt: voluntque bonorum tam mobilium quam immobilium possessionem habere, & ipsa per manus eorum distribui hæredibus, vel illis quibus volunt conferre.

65. Item testamenta quoque volunt per manus suas executioni tradere: inuentaria facere bonorum defunctorum, eademque seruare & hæredibus distribuere, & habent officiales, qui super his exequendis duntaxat deputati existunt.

66. Item quod aliquando testamentis coram tabellionibus factis nolunt adhibere fidem, nisi prius per ipsos officiales fuerint approbata.

His auditis dixerunt prælati, quod super his volebant deliberare, & fuit assignata dies veneris sequens, qua die respondit pro prælatis dictus Dominus Electus Senonens. & proposuit infra scripta apud Vicenas, vbi Rex tenuit dictam diem, dicens sic videlicet. Quia dominus Petrus de Cugneriis pridie proponens contra ecclesiam Gallicanam, cepit thema suum, quod scribitur Matthæi vigesimo tertio, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.* In quibus verbis dicebat notari duo. [illegible]imo prælatorum ad regis obedientiam, reuerentiam & subiectionem. Secundo iurisdictionis temporalis & spiritualis diuisionem. Et primum probabat per illud, quod scribitur 1. Pet. 2. *Subiecti estote omni creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis in vindictam malorum, laudem vero bonorum.* Secundum vero probabat per multa, quæ Christus dixit Lucæ [illegible]2. [illegible]um dicerent

cerent

cerent Apostoli: *ecce gladij duo:* hic dixit Deus, *sufficit*: per duos gladios intelligens, duas iurisdictiones. Item pro eo quod Christus pro se & Petro voluit soluere tributum *Matt. 17.* ad dandum exemplum, quomodo ecclesiasticæ personæ tenebantur soluere & reddere potestati temporali temporalia. Et hoc confirmabatur per hoc, quod scribitur *11 q. 1. c. si tributum: & c. magnũ.* Item quia hoc cauetur lege humana, cum dicitur: *magna duo dona collata sunt, sacerdotium & imperiũ. Sacerdotium, vt diuinis: imperium, vt humanis praesset,* in corpore autenticorum, *quomodo oportet ipsum & clericos ad ordines perduci in principio collationis prima.* Ex quibus concludebat, quod cum istæ iurisdictiones sint distinctæ à Deo & vna sit reddita seu credita ecclesiæ, & aliis dominis temporalibus, quod nullomodo ecclesia debeat intromittere de iurisdictione temporali, cum scriptum sit Prou. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* Et bene signanter dicit, *antiquos*, quia consuetudines, si quæ essent ad oppositum introductæ, non valerent: quinimo essent potius corruptelæ. Nec præscriptio potest habere locum: cum ius fisci sit impræscriptibile: nec rex etiam posset à se tale ius abdicare, sicut probat per multa capitula, quę sunt *10 di.* Quare cum rex in sua coronatione iurasset iura regni non alienare: & alienata ad se reuocare, si per ecclesiam aut per quemcunque alium erant vsurpata: tenebatur rex per iuramentum ad se illa reuocare.

In speciali tradidit multos articulos: in quibus, vt dicebat, vsurpauerat ecclesia iurisdictionem temporalẽ. Vt ergo respondeam præmissis secundum concordantiã vocalem & realẽ, accipio quod scriptum est, *1. Pet. 2.* protestatione præmissa, q̃ quicquid dicturus sum, volo dicere, nõ ad finem subeundi quodcunq; iudiciũ, sed solum ad domini regis & aliorum assistentiũ conscientiã informandã. Accipio ergo thema tale: *Deũ timete, regẽ honorificate*, 1. Pet. 2. In quibus verbis B. Petrus duo nobis ostendit, primo, quò Deo debetur timor filialis & obedientia propter celsitudinem & imperium suæ maiestatis. *Deum timete*, secundo, quomodo debetur regi honor specialis & reuerentia propter magnitudinem & fastigium suæ dignitatis, *Regem honorificate.* In Gallico: Premiemerunt que nous debuons a Dieu doubtanze & tremour & amour pour sa grand' puissanze & haulte maieste, *Deum timete.* Secondement que nous debuons auroy reuerenzẽ & houneur pour sa grand' excellenze & haulte dignite, *Regem honorificate.* Et signanter præmittit Apostolus, quod primo debetur timor, secundo regi honor: quia Deo principaliter debetur timor, quia si contraria Deo iubeat rex vel alius, contempto rege, obediendum est Deo, Act. 5. *Obediendum est Deo magis quam hominibus.* Et 2. Macha. 7. *Non obedio præcepto regis, sed præcepto legis.* Er rationem huius reddit beatus Augustin. Et est in Gloss. ad Roman. Et ponitur 11. quæst. 1 *Qui resistit potestati superiori, voluntati & ordinationi Dei resistit. Sed quid si iubeat illud, quod non potes vel debes facere? hoc sane contemne minorem potestatem, timendo maiorem, ipsos humanarum rerum gradus addiscere. Sed aliquid iussit procurator, nunquam faciendum est, si contra proconsulem iubeat. si autem aliquid ipse proconsul iubeat & aliud imperator, & aliud Deus, contempto illo obtemperandum est Deo, maior enim potestas Deus est. Ille enim carcerem, iste gehennam minatur. Ille corpus occidere potest, iste corpus & animam mittere in gehennam ignis*, merito igitur præmittitur, *Deum timete*, propter hoc dicitur Ecclesiastic. vlti. *Deum time & mandata eius obserua*, hoc est omnis homo. Et videtur mihi, quod quis perpenditur Deum timere ex tribus: sci. ex grata munerum & donorum largitione, ex prouida seruitorum suorum honoratione, & ex integra rerum & bonorum redditione. In Gallico: Quant il' sert deuotement, & loy dounelargement: quant il le hounoure saigement, & deuement: quant il luy rend le sien entieremenr, quia econtra qui ne le veult seruit, oy ne luy deigne obeir, oy veult le sien retenir, signum est quod non timet. Dico primo, &c Et propter hoc Imperator Iustinianus dicit, quod *licet pene nihil immensum sit bonum: tamen principem immensa dare ecclesiæ bonum est. Quidenim teneat imperator, vt meliora sit, cui plura dedit Deus habere, & multum donum esse, & facile dare, & maxime sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est dominicarum rerum immensitas.* Et Gregorius Alberto patriciorum, *extra de donat. capitul. 1.* dicit si hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, vt ... re se quod sponte tribuit æstimet, & nisi in suis beneficiis creuerit, nihil se præstitisse puret, ... A... ju de melioribus offerebat Domino, benedictus est à Deo, sicut patet Genes. 4. Vnde ...ges quantum plurimum offerebant Deo: tantum fuerunt ab eo & spiritualiter & temporaliter benedicti, sicut patet de Iosue, Dauid & Salomone & aliis per totum librum Regum. Et ideo Numeri 18. scribitur: *in donaria Dei separabitis optima*, & primo Paralipom. vltim. dicebat Dauid: *latus obtuli vniuersa hæc: & populum tuum vidi cum ingenti donario offerre tibi donaria.* Nec mirum, quia, sicut ipse dicit ibidem; *tua sunt Deus omnia, quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Et ideo videtur mihi, quod quia inter cæteros reges, Franciæ reges plura dederunt Deo & ecclesiæ, & etiam Barones regni: idcirco fuerunt super omnes felices, & quanta plura dederunt, tanto plura dedit eis Deus, sicut patuit de Clodoueo, Carolu, sancto Ludouico, & aliis. Quanto enim aliquis plura dat Deo, tanto Deus plura sibi dat. Cum ipsemet promisit, *date & dabitur vobis*, Luc. 6. Vnde donum, quod princeps facit ecclesiæ, est donum, quod redditur cum maximo incremento, & tempore belli & tempore pacis. Tempore belli, quia victoria belli non aliunde quam à Deo sibi præstatur. Vnde 1. Machab. 4. c. *Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* & Exod. 17. dicitur, quia cum Moyses leuaret manum ad populum, vincebat Israel: sed si remittebat superabatur. Et 2. Machab. vlti. Iudas habiturus magnam victoriam de aduersis vidit Amon & Ieremiam sacerdotes orantes pro populo & vniuersa ciuitate, *&c.*

Tempore etiã pacis, quia & vita regis & filiorũ ac prosperitas, pax & obediẽtia p orationẽ ecclesię conseruatur in regno, vnde Salomon quamdiu fuit intentus operi domus Dei, tãdiu pacem habuit. Vnde

Vnde Prouerb. 16. *Complacuerunt Deo viæ hominis: inimicos quoque eius conuertit ad pacem*, vnde 1. Ed. 6. cap dicitur de Sacerdotibus: *Offerant oblationes Deo cœli, & orent pro vita Regis & filiorum eius.* Bene ergo dicitur esse hoc donum fauorabile & irreuocabile, propter quod victoria tribuitur, vita conceditur, & pax & securitas conseruatur, seruire ergo sibi & dare liberaliter, est primum signum timoris & amoris, Ecclesiast. 2. *Qui timetis Dominum, credite illi & non euacuabitur merces vestra.*

Dico secundo, &c. Scitis quod inter præcepta Domini, primum præceptum secundæ tabulæ est honorare patrem, quod præceptum sicut pulchre dicit Apostolus ad *ad Heb. 11.* est non solum de patre carnali, imo potius de patre spirituali: quia sicut spiritualia sunt potiora quibuscunque carnalibus seu temporalibus: ita tenemur tantum, vel plus filius spiritualis ad honorandum patrem spiritualem, sicut patrem carnalem. Patres autem spirituales prælati sunt, vnde 4. Reg. 6. Israel Elisæum vocabat patrem dicens: *nunquam peraittas pater mi.* Et propter hoc Luc. decim. dicebat Saluator Apostolis, quorum successores sunt episcopi, *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et prima ad Thessalon. 4. *Qui vos spernit, non homines spernit, sed Deum.* Et ideo ille Iustinianus Imperator alibi dicit: *sicut nos habemus magnam sollicitudinem circa Dei vera dogmata & sacerdotum honestatem quam illi obtinentibus credimus, quia per maxima dona nobis dona dabuntur a Deo, & ea quæ sunt firma habebimus, & ea quæ nondum hactenus aduenerunt acquirimus.* Et beatus Hieronymus in Registru scribens cuidam imperatori dixit sic, & habetur in decret. 11. quæst. 1. Sacerdotibus: *non indignetur Imperator sacerdotibus super excellenti consideratione propter eum, cuius fuat seruus ut ei dominetur, fit ut debitam reuerentiam impendat: quia illi aliquando in diuinis eloquiis Dii, aliquando Angeli nominantur. Exod. 22. Diis non detrahetis. Et Malach. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, angelus enim Domini exercituum est.* Et subdit: *quid mirum si nostra pietas illos dignetur honorare, quibus Deus in suo eloquio honorem tribuens, angelos & Deos appellat?* Vnde & ibidé refert de Constantino Imperatore, quod cum sibi oblatæ accusationes contra episcopos fuissent, libellos quidem accusationis recepit, & eosdem, quod accusati fuerant, episcopos c[...] eans in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit dicens: *Ite & inter vos causas discernite vestras: quia non dignum est, vt nos iudicemus Deos, quia scriptum est, Deus stetit in Synagoga Deorum: in medio autem autem eorum Deos diiudicat.* Et subditur in eodem capitulo, quod *pagani, qui Deos ligneos colebant & lapideos tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid igitur mirum, si Christianus imperator veri Dei sacerdoti honoret?* quasi dicat, non est mirum, sed debitum. Et ratio est, quia sicut dominus [...] pridie dicebat & bene, in hoc duæ sunt potestates, sacerdotium & regnum, spiritualis & temporalis: quia inter se differunt sicut Sol & Luna, sicut cœlum & terra, sicut aurum & plumbum. Et ideo si illi, qui præest potestati minori, est à subditis honor impendendus: multo fortius illi, qui præest potestate maiori, est à quibuscunque sibi subditis honor debitus impendendus, sicut expresse dicit *cap. solita, de maior. & obed.* vbi expresse respondetur auctoritati, quam dominus Petrus allegabat pro se, videlicet *subiecti estote omni potestati, propter Deum*, & ibi loquitur de subiectione, quæ est propter virtutis meritum, non propter necessitatis debitum. Si enim loqueretur de subiectione, quæ est propter necessitatis debitum: sequeretur, quod quilibet episcopus deberet esse subiectus pauperiori vetulæ, quæ sit Parisiis, cum textus dicat; *Subditi estote omni creaturæ humanæ*, dicta autem vetula est humana creatura. De dignitate episcopali dicit Ambrosius in Pastorali suo: *sicut honor & sublimitas episcopalis nullis poterit adæquari comparabilibus: si regum fulgori compares, quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas regum colla, & principum submitti genibus sacerdotum, & deosculata eorum dextra orationibus eorundem se credere communiri.* Et quia reges Franciæ præ cæteris regibus istum honorem prælatis impenderunt: idcirco præ cæteris regibus prosperati fuerunt, quia Ecclesiast. 4. dicitur: *Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filiis.* Et sequitur ibidem, *qui honorat patrem suum, viuet vita longiore.* Illud est ergo signum timoris Dei. Et ideo dicitur Ecclesiastic. quart. *Qui timet Deum, honorat parentes.*

Dico tertio, quod aliquis dicitur timere Deum ex integra rerum & bonorum redditione. [...] enim non reddit alteri, quod suum est, sed conatur vsurpare, non timet Deum. Econtra autem qui reddit integraliter rem, dicitur diligere & timere, quia, sicut dicitur Eccles. 18. *Qui timet Deum, faciet bona.* Et Psalm. *A iudiciis enim tuis timui. Feci iudicium & iustitiam.* Sicut enim dicunt Iuristæ, & verum est, aliquid efficitur alicuius multis modis, aliquando ex successione, aliquando ex commutatione, aliquando ex præscriptione, aut alia acquisitione, iure aut consuetudine, & sic de aliis. Et quia dominus Petrus pridie per iurisdictionis distinctionem, scilicet temporalis & spiritualis, conabatur probare, quod habens iurisdictionem spiritualem non debebat habere temporalem: alioquin non e[...] distinctio, sed potius confusio iurisdictionum, idcirco volo probare oppositum, quod istæ iurisdictiones compatibiles sunt in eadem persona, & maxime in Ecclesiasticis, & hoc probo tam iure diuino & naturali, quā iure canonico & ciuili consuetudinario & etiam priuilegiato: tamen prius præmitto, quod formæ accidentales quædam sunt sic distinctæ, quod non sun[...]trariæ, sed disparatæ sine disparatæ, sicut albedo & dulcedo, & aliæ formæ. Et aliæ sunt formæ[...]æ sunt sic distinctæ, quod sunt contrariæ, nec sunt compatibiles in eodem subiecto, vnum enim [...]ontrarium expellit aliud, quia importat negationem alterius. Vnde contraria sunt, quæ à se inuicem maxime distant, & in eodem susceptibili vicissim insunt, non simul, sicut dicit Philosophus in *prædicamentis*. Sed illæ formæ, quæ sunt sic distinctæ, quod non sunt contrariæ, sci. disparatæ, sunt compatibiles in eodem subiecto, sicut quantitas & qualitas, quia distinguuntur genere generalissimo in eodem homine: sicut fortitudo & temperantia, quæ sunt species virtutis moralis, in eodem reperiuntur, sicut Logica & Gramma-

Grammatica, quæ sunt species in eodem intellectu. Non est ergo bonum argumentum; istæ iurisdictiones sunt distinctæ: ergo non sunt compatibiles in eodem subiecto, quia ergo iurisdictiones temporales & spirituales sic sunt tm̄ distinctæ, quod non sunt cõtrariæ, sed bene cõpatibiles, ꝙ patet, quia vnum contrariũ nõ ordinatur ad aliud, imo corrumpit ipsũm. Iurisdictio aũt spiritualis ordinatur ad tẽporalem, vel econtra, & melius: imo depẽdet ab ea, sicut claritas lunæ à claritate solis. Itẽ vna iurisdictio confortat & adiuuat aliã, p quod patet, quod non habent contrarietatẽ, & per consequens nõ sequitur propter earum distinctionẽ, quin sint cõpatibiles in eadem persona, ꝙ etiam patet de facto, quia in eadem persona Christi fuit vtraq; iurisdictio, nam *Domini est terra & ple. eius or. ter. & v. qui hab. in eo*, patet etiã ex alio: quia si non essent cõpatibiles, sequeretur ꝙ nulla psona ecclesiastica posset habere iurisdictionẽ temporalẽ, nec castrum, nec villam, nec aliquid aliud, ꝙ est valde absurdũ, vnde ex hoc sequitur, quod nulla persona ecclesiastica posset esse subdita regi: enim non possit sibi subesse ratione spiritualitatis, sed solum ratione temporalitatis, quod esset in magnã derogationem honoris regni, patet igitur, quod istæ iurisdictiones sunt compatibiles, non obstante earum distinctione ab inuicẽ. Et p hoc patet respõsio ad oĩa illa, per quæ dominus Petrus probat distinctionẽ istarũ iurisdictionũ.

His præmissis procedo ad probãdum, quod talis iurisdictio temporalis põt cadere in personam ecclesiasticã habentem iurisdictionẽ spiritualem. Probatio, ꝙ iurisdictio temporalis põt cadere in psonam ecclesiasticã. Primo de iure diuino, & primo ex Testam. Veteri. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod Deus post creationem mũdi & hominis, quasi vsq; ad tempus Noe, mundum p seipsum regere voluit ministerio angelorum, vnde & ipse contra Cain sententiã protulit *Gen. 4. c.* Noe autem qui obtulit holocaustũ Domino & ædificauit altare, sicut patet *Gen. 8. c.* quod ptinebat ad solos sacerdotes, habuit regimen omnium, qui erant in Archa Noe etiã in tẽporalibus. Melchisedech etiã, qui fuit sacerdos Dei altissimi, fuit etiã rex Salem, sicut patet *Gen. 14.* & vtramq; iurisdictionem habuit, dicit in M. gist. Historiar. Gen. 14. *Omnes primogenitos à Noe vsq; ad Aaron fuisse sacerdotes, qui in conuiuiis & oblationibus populo benedicebant, quantum habebant iure primogenitura: ex quo competebat eis regimen aliorũ.* Moyses etiam, de quo dicitur in Ps. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius*, qui etiã Aaron & filios eius consecrauit in sacerdotes, totum populum Israel quantum ad temporalia iudicauit etiam in causis hæreditariis & mere realibus, sicut patet *Num. 27. c.* & in multis aliis locis. Textus etiam hoc dicit expresse *Deuteron. 18. c.* vbi dicitur sic: *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram. surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuit illo tempore, quære ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem: sequereque eorum sententiam, qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio & decreto iudicis, morietur homo ille.* Ecce quam manifeste dicit, quod ad sacerdotem pertinebat iudicare nõ solum inter lepram & leprã quantum ad cerimonialia & irregularitates legis, sc. inter sanguinem & sanguinẽ, quantum ad criminalia, & inter causam & causam quantum ad similia. Item hoc apparet de multis iudicibus in *lib. Iudi.* Samuel etiam, qui fuit propheta & sacerdos etiam, populum totum in temporalibus diutissime iudicauit: imo quando populus petiit regem, displicuit multum Domino, vnde dixit Samueli: *non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos*, 1. Reg. 8 ca. imo ex tunc durantibus regibus in populo Dei, quamdiu reges vsi sunt consilio sacerdotum & Pontificum, bene fuit eis & regno, quando autem dimiserunt consilium sacerdotum & pontificum, regimen eorum factum est in dissipationem, & finaliter ducti sunt in captiuitatem, in qua captiuitate populus ex toto regebatur per sacerdotes & prophetas, sicut per Esdram & Neemiam. Nouissime vero opere Machabæorum regnum translatum est & regimen ad sacerdotes, & iidem fuerunt Reges seu Duces populi, habentes regimen tam in spiritualibus quam temporalibus, sicut legitur *1. & 2. Mach.* de Matthatia & filiis eius, videl. Iuda Machabæo, Ionata, Simone & Iohanne filio Simonis: qui in omnibus tam in spiritualibus, quam temporalibus præfuerunt populo Dei. Quinimo Ieremiæ, qui fuit de sacerdotibus, dictum est: *Constitui te super gentes & regna, vt euellas, disperdas, destruas & dissipes, ædifices & plantes*, Ieremiæ capitulo primo quinimo etiam tempore Iudicum Eliachim & sacerdos in temporalibus iudicauit. Et tota lex veteris plena est istis.

Secundo etiam probo hoc ex Nouo Test. Christus n. non solum secundã diuinam naturam, secundum ꝙ omnia ex nihilo creauit: & per cõsequens erat Dominus oĩm, imo etiã secundum humanam habuit vtramq; potestatẽ. Ipse n. fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, sicut dicitur in Ps. vt deducit Apost. *ad Heb.* qui habebat & in vestimento & in femore scriptum, *Rex regum & Dominus dominantium*, Apocal. 19. per vestimentum autem & femur intelligitur humanitas, quæ iungebatur diuinitati, sicut vestis vestito. Ipse etiam de seipso dicebat Matthæi vltimo. *Data est mihi potestas omnis in cælo & in terra.* Et ad Hebræos prim. dicitur, *quem constituit hæredem vniuersorum.* Et in Psalm. & deducit Apostolus ad Hebr. 2. *Minuisti eum pau. ab ang. g. & hon. cap. eum & constituisti eum super opera ma. tuar. Omnia sub. sub. pe. eius o. & bo. insuper & p. campi.* In eo autem, quod *omnia subiecit, nihil exclusit nõ subiectũ ei*, sicut dicit Apost. *ibid.* Ex quo patet, quod quantũ ad naturam, in qua erat minor angelis, hoc est secundum humanam, omnia erant ei subdita, hoc etiam patet ad Philipp. 2. vbi dicit *humiliauit semetipsum, propter quod exaltauit illum*, &c. Et sequitur: *vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Ecce patet, quod secundum naturam, secundum quam humiliatus est, exaltatus est: quia sibi flectitur omne genu. Hoc etiam dicit beatus Petrus Actor. 10. cap. quod ipse *constitutus est a Deo iudex viuorum & mortuorum.* Et loquitur de natura, quam Deus suscitauit tertia die, sicut patet ibidem, tota etiam sacra Scriptura hoc clamat. Beatus Petrus etiam hanc potesta-

quæ ordinantur ad finē, sumitur ex fine, cū igitur corpus ordinatur ad animā, & temporalia ad spiritualia tanq̃ ad finē, ecclesia quæ habet iudicare de spiritualibus, pōt etiam merito de temporalib. iudicare. Et hoc sans deducitur *ext. de iud. c. nouit.* Et cōfirmatur, quia accessorium sequitur naturā principalis, & hoc satis apparet exemplo, cum igitur istæ duæ iurisdictiones cōparentur duob. luminarib. Solis & Lunæ: & tota claritas lunæ sit à sole & in sole formaliter & virtualiter, & nō claritas solis a luna nec in luna, patet q̃ iurisdictio spiritualis, quæ cōparatur soli, habet in se formaliter vel virtualiter iurisdictionē temporalem, quæ cōparatur claritati lunæ; & nō econtra, multæ aliæ rationes possunt adduci, sed omitto causa breuitatis. Tertio probatur de iure ciuili, dicit n. lex q̃ si iudex laicus fuerit suspectus: adiungatur ei episcopus ciuitatis: si aūt fuerit negligens, totum iudicium ad episc. refertur, vt probatur *in corpore autent. coll. Vt diffe. iud. § si tamen coll. 9* Præterea Theodosius Imperat. talem legem condidit: *Quicunq, litem habens siue petitor fuerit, siue ab initio litis vel decursu temporum curriculo, siue cum negocium peroratur, siue cum iam cœperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosancta sedis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad episcoporū iudicium cum sermone litigantium dirigatur.* Quam legem postea Carolus M. qui erat rex Franciæ, ita confirmauit: *Volumus atq, præcipimus vt omnes nostræ ditioni subiecti, tam Romani, quam Franci cæteriq, nobis subiecti vinculo legis videantur districti vel cōstrictiones ordinario more counxti: hanc sententiam perpetua lege teneant, id est, vt quicunq, litem habens,* &c. vt supr. sicut recitatur *11. qu. 1. quicunq, & c. se.* Sed dices, quod ista lex est abrogata, vt videtur tangere Gloss. ibid. sed hoc non valet, quia licet ista lex nō fuerit in corpore iuris redacta: tamen propter hoc nō est abrogata, imo est priuilegium honorabile toti & omni ecclesiæ cōcessum, quod Imperator tollere non pōt, necalias ecclesiæ libertates, vt notatur. Secundum *Ego Ludouicus.* Item hoc priuilegium cōfirmatum per ius canonicum *ext. de iudic. c. nouit,* secundum Innocent. & Hu. & etiam videtur esse confirmatum pius ciuile *c. de sacro s. ec. l. priuilegia,* licet nō sit ibi expresse nominatum, sed generaliter, vt ibi patet. De iure ergo ciuili, est clarum, q̃ talis iurisdictio in personā ecclesiasticā cadit. Hoc etiā de iure canonico posset probari per infinita: quia *22. di. c. omnes Patriarcha, 2. q. 5. c. si quis probatur, 11. q. 1. relatum, 25 di. ecce ext. de iud. nouit. de fo compe.* licet & in multis aliis, imo initiatum procedunt iura canonica, quod quicunq; talem iurisdictionē habentem de consuetudine nititur impedire, sententiā excōmunicationis ipso facto incurrit, sicut probatur in *c. quoniā intellexerimus de immu. ec. li. 6.* Hoc etiā patet de cōsuetudine notoria & approbata, & tanto tempore obseruata, q̃ memoria in cōtrarium nō existit, & temporib. Regum Christianorum & sanctorū. Talem aūt consuetudinem violare sacrilegium est *11. q. 1. s. 1. & c. se.* Cōsuetudo aūt secundum iura dat iurisdictionē, maxime psonæ capaci, imo cōsuetudo de cuius cōtrario memoria nō est, habetur loco cōstituti iuris inter oēs psonas, & multo magis valet pro ecclesia *ext. de præscr. c. episc. in fin. li. 6.* Cum ergo ecclesia Gallicana cōsueuerit inter laicos cognoscere in actionib. psonalibus, & etiā in realib. alicuius ecclesiæ, patet q̃ cōsuetudo potuit sibi dare illā iurisdictionē, ideo &c. sed dicebat dominus Petrus, q̃ in hoc nō poterat introduci cōsuetudo: quia in hoc nō poteramus habere bonā fidem. Itē, istud ius dicitur impscriptibile: cū sit ius fisci. Sed ista non valent, ecclesia n. Gallicana magis vendicat sibi ius istud cōsuetudine, q̃ ex pscriptione: quia cōsuetudo videtur introduci magis ex voluntate & electione populi recurrentis ad iudicium ecclesiasticū potius, q̃ ad iudicium seculare & in fauorem eorum. Itē, multum cōfirmatur ad hoc ista consuetudo, quia fuit in contradictorio iudicio obtenta, frequēter n. reclamantib. Baronibus, responsione prælatorum audita fuit per prædecessores vestros reges Franciæ cōsuetudo huiusmodi ecclesiæ firmata, & p ecclesiā pacifice obtenta, sed adhuc pōt hoc sibi vendicare ex præscriptione, &c. Ad pscriptionē n. non requiruntur nisi tria, titulus, bona fides, & cōtinuitas temporis. Certum est aūt, q̃ ecclesia iustum titulum habuit, sicut priuilegium cōcessum à Theodosio Imp. & confirmatū à Carolo & mādatum inuiolabiliter obseruari. Item habuit titulū ex iure diuino, naturali & humano, sicut superius est expressum & allegatum, habuit etiam bonam fidē, cui nō cuntur tot & tanti clari tituli suffragari, cōcurrit etiam continuitas tēporis & taūt, q̃ sufficit ad præscriptionē etiam cōtra fiscum. Nō n. fuit continuitas solum centū annorum, imo etiā sex centū & vltra. Nec etiam est hoc verum, q̃ istud ius sit impræscriptibile, maxime ab ecclesia, quę quantū ad spiritualitatē non est subdita regimo nobilior sicut sol luna, aurū plumbo, & cœlum terra. Certum est aūt, q̃ æqualis vel maior bene pōt præscribere ius æqualis vel inferioris, sicut vnus rex ius alterius, quare patet, q̃ ecclesia hoc præscribere potuerit, etiā si esset ius fisci, q̃ tñ non est. Vltimo probat istud ex priuilegio cōcesso, & per Carolū regem M. Franciæ, vt dictum est prius, & p S. Ludouicum, & p Philippum auunculum vestrū, & p Ludouicum & Philippū consanguineos vestros Reges Franciæ. q̃ priuilegia habemus in promptu. Sed forte diceret, q̃ ista nō possunt stare: sc. quod ista iurisdictio cōpetat ecclesiæ de iure, de cōsuetudine & de priuilegio: quia illa non stant simul. Si n. cōpetit ex vno: nō videtur cōpetere ex alio. Sed ad hoc pōt dupliciter respondere, primo quod priuilegium vel cōsuetudo pōt esse dupliciter, quoddam noui iuris editiuum, & istud non cōgruit cum aliis: aliud veteris iuris confirmatiuum seu declaratiuum: & istud bene potest cōcurrere. Et ista distinctio etiam locum posset habere in cōsuetudine. Et secundum hoc posset respondere, q̃ licet ecclesiæ cōpetat hæc iurisdictio de iure: cōpetit etiam de consuetudine & priuilegio, non noui iuris editiuis, sed antiqui declaratiuis & confirmatiuis. vel potest aliter responderi, quod habilitas & capacitas huius iurisdictionis competit de iure, sed actus & executio de consuetudine & priuilegio. Sed forte ad hoc dicetur: quare hoc sibi vendicat ecclesia Gallicana: cum aliæ ecclesiæ sibi in aliis regionibus hoc minime vendicare noscaot? Ad quod potest faciliter responderi, sicut enim Reges Franciæ, quos Deus singularibus priuilegiis, gratiis, & honoribus præ cæte-

ris regibus insigniuit & prosperati sunt, inter cæteros propter tria, sc. propter magnam fidem & deuotionem ad Deum, item propter maximum honorem & reuerentiam ad ecclesiam, item propter iustitiam prælibatam ad populũ sibi subditũ, ecclesię plures libertates cõcesserunt vel concessis vti libere permiserunt, non est mirũ, imo tanta fuit ad ecclesiam eorum deuotio, quod ecclesię tanto eis ꝓpinquiores tantu pluribus libertatib. gaudent, nec ea hoc minus habuerunt, sed plus, sicut rei euidentia manifestat: imo hoc redundat in magnam nobilitatem regni & regis. Audiui n. alias, quod quatuor vel quinq; sunt, quæ singulariter istud nobilitant benedictum regnum, primo fidei inuiolata sinceritas: quia nunquam legitur quod reges Franciæ, ex quo susceperunt fidem, vllo vnq̃ tempore à fide aberrauerint, secundo sanguinis nobilitas: quia à Priamo rege Troianorum, & successiue à Carolo & aliis regibus tam inclitis descenderunt, tertio pacis & concordiæ vnitas, quæ potissime vigent in regno Franciæ, quarto prælatorum solennitas, quinto Baronum & aliorum subditorum ad obediendum voluntas. Si ergo prælati regni non haberent istud ius, sed tolleretur ab eis, iam perderet rex & regnum vnam de dictis nobilitatib. siue conditionibus, per q̃ multum nobilitatur, sc. prelatorum solennitatẽ, tunc n. non essent solemniores, sed pauperiores & miseriores omnib. aliis, cum in hoc consistat magna pars emolumentorum suorum. Concludo ergo tanq̃ probatum de iure diuino, naturalique, canonico & ciuili, & consuetudine atq; priuilegio, quod ius cognoscendi de talibus temporalibus ecclesiæ cõpetere potest, & cõpetit ecclesiæ Gallicanæ. Ex quibus reduco thema domini Petri contra eum sic: suppono tamen primo tanquam clarum, quod ea quæ sunt oblata ecclesiæ & iam in dominium & proprietatem ecclesiæ conuersa Dei sunt imo & in tantũ quod dedicata & sanctificata dicuntur, vt satis apparet ꝑ totum librum Leuitici. Et satis etiam apparet per hoc q̃ scribitur *1. Reg. 21.* c de panibus oblatis Deo, vnde dicitur ibi: *nõ habeo panes laicos ad manducandũ, sed tantum panem sanctũ.* Vnde de illis panibus non licebat laicis comedere, nisi in tempore necessitatis extremæ. Patet etiam istud clare *Dan. 5. c.* vbi legitur pro eo, quod cũ Balthasar rex & optimates & vxor eius biberunt in vasis aureis & argenteis, quæ Nabuchodonosor aportauerat de templo, quod est in Hierusalem, apparuit manus scribentis in pariete, *manet hecelphares*, quod est dictum, sicut apparet ibidem, quod *Deus numerat regnum suum & compleuerat quod appensus erat in statera & inuentus minus habens, & quod diuisum erat regnum suum & datum Medis & Persis.* Vnde eadem nocte interfectus est, & successit Darius Medus in regno, vnde facta est tunc translatio monarchiæ Assyriorum in Medos, patet ergo, quod quæ sunt oblata ecclesiæ Dei sunt & adeo dedicata Deo, quod non licet laicis eis vti, quod etsi faciant habent ducere vindictam diuinam, sicut habuit Balthasar. His ergo suppositis arguo ex themate domini Petri: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* sed ista iurisdictio, quæ est, vt supra probaui, multipliciter in dominium & proprietatem ecclesiæ Gallicanæ conuersa, est iam Dei: ergo reddenda est sibi, vnde cuilibet violenti tollere deberet dicere, & quilibet prælatus bonus respondere, sicut respondit Ambrosius militibus Gothis missis ab imperatore. Respondit enim sic: *Si quod meum est, peteret imperator, non denegarem, quamuis omnia mea pauperum sint, sed quia quæ Dei sunt postulat, in quibus imperator potestatem non habet, potius volo vt me in carcerem mittat, & vitam mihi auferat, quam sibi concedam.* Vnde alludendo illi historiæ, quæ habetur 3. Regum 21. cap. de Naboth subiunxit: *Naboth sanctum virum possessorem vineæ suæ scimus interpellatum petitione regia, vt vineam suam daret. Cumque respondisset: non ego possum patrum meorum tradere hereditatem, & sic regem contristatum esse.* Et subdit: *Si ille non tradidit vineam suam, nos tradeemus tibi ecclesiam Christi? Absit à me, vt tradam Christi hereditatem: non tradidit Naboth vineam, nec ego tradam eam quæ Christi est ecclesiam.* Et subdit optimum verbum: *templo Dei nihil possum decerpere nec tradere: cum istud custodiendum non tradendum acceperim. Deinde conferre me oportet imperatoris saluti: nec mihi expediret tradere nec illi accipere*, sicut istud legitur 23. quæstio. vltim. cap. *conuenior.* Non est ergo Dei solum iurisdictio spiritualis, sicut supponebat dominus Petrus sed etiam quæcunque iurisdictio, quæ ecclesiæ competit, siue de iure, siue de consuetudine, siue de priuilegio, intantum nobis non expedit eam tradere, nec regi pro certo recipere, sed dicebat dominus Petrus, quod Christus ad dandum exemplum soluerat tributum, hoc enim est falsum, vnde, sicut apparet Gene. 47. terra sacerdotum fuit libera & immunis ab omni tributo & seruitute præstanda, & si dominus Petrus bene inspexisset testimonium *Matth. 17.* Christus non soluit tributum ad præstandandum exemplum: imo prius probauit, quod non tenebatur soluere, concludendo, *ergo liberi sunt filii*, &c. sed soluit propter scandalum vitandum, vnde dicitur in textu: *vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare*, &c. sed forte dicetur, quod nos, &c. exemplo Christi ad euitandum scandalum debemus soluere, sed hoc non valet, quia duplex est scandalum, pusillorum sci. & Pharisæorum, propter scandalum pusillorum, quod est ex ignorantia, non ex malitia, sunt aliqua euitanda ad tempus, donec fuerint instructi, sicut dicit Apostolus *ad Rom. 14. ca.* sed propter scandalum Pharisæorum, qui peccant ex certa malitia, non est aliquid omittendum, sicut ipse Christus ait Matth. 16. dicentibus Apostolis sibi: *scis quod Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt?* & quid respondit? *Ecce sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum*, quia tempore Christi fuisset scandalum pusillorum, & nunc esset scandalum Pharisæorum: ideo tunc fuit soluendum propter scandalum vitandum, sed modo non. Patet ergo quod tertium signum timoris Dei est ex integra bonorum redditione, vnde de habente talem timorem, per quem reddit Deo quicquid suum est. Dicitur autem Ecclesiastici decim. cap. *Semen hominum: honorabitur, quod præterit mandata Domini*, &c. Et sic patet primum, scilicet quomodo debetur Deo timor filialis & obedientia propter celsitudinem & imperium suæ maiestatis, quia *Deum timete.*

Dico

Dico secundo, quod debetur regi honor specialis & reuerentia propter magnitudinem & fastigium dignitatis, quia sequitur in themate: *regem honorate*, & Ecc. 10. *in medio fratrum rector illorũ in honore*. Et videtur mihi ad præsens, quod est duplex honor: vnus verbalis, qui est adulatiuus & periculosus, de quo dicitur Matt. 7. *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me*. Alius est honor realis, qui est debitus & virtuosus, & de isto, non de primo, dicitur *regem honorate*. Et videtur mihi, quod ille de facto & realiter & virtuose honorificat regem, qui vult eum seruare illa, per quæ eius dominiũ diligitur, & eius potestas & excellentia non diminuitur, & eius fama custoditur ne perdatur, & eius conscientia non læditur, in Gallico: Par quoy sa seigneurie est aymee, sa puissanze nest appetissee, sa renoumee est gardee, sa conscienze nest pas blecee. Et econtra ille non honorificat regem, qui suadet sibi opposita istis quatuor. Dico ergo primo, quod ille honorificat regem facto, qui suadet sibi illud, propter quod eius dominium diligitur, princeps enim debet studere potius diligi quam timeri. Thesaurus enim nobilior, quem possit habere princeps, est habere corda subditorum, sicut dicit Seneca de clementia ad Neron. *Inexpugnabile munimentum amor ciuium: quid enim optabilius & pulchrius est quam viuere optantibus cunctis*. Modo videtur mihi, quod nulla res facit tantum diligi principem, quantum seruare & augere libertates eis consuetas, & non inducere nouitates, ideo cuilibet regenti dicitur Prou. 22. quomodo dominus Petrus pro se allegabat: sed ego reduco contra eum: *non transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*, nouitas enim parit discordiam, & ideo in rebus nouis cõstituendis euidens debet esse vtilitas, vel vrgens necessitas. Et ideo si princeps vult libertates per suos prædecessores concessas tollere, eius dominium non diligitur, sicut patet de Roboam *3. Reg. 11. ca.* Et apparet in *Cronicis*, ex hoc multa dominia & regna translata de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, modo certum est, quod prædecessores vestri Carolus M. sanctus Ludouicus, Philippus pulcher, Ludouicus & Philippus filii eius, & plures alii istam ecclesiæ libertatem cõfirmauerunt, & nos ibi de modo aliqua, ergo consulere vel requirere, quod vos tollatis aliquid ecclesiæ, est consulere quod vos tollatis seu quod tollatur à vobis illud, propter quod dominium vestrũ diligitur. Et ideo vobis videtur consulere illud Matt. 2. c. *Memento operum Patrũ, qui fecerunt in generalibus suis, & accipietis gloriam magnã & nomẽ in æternum*. Nota hic, quomodo rex Philippus, auus S. Ludouici, fouebat & nutriebat in regno suo S. Thomam Cantuarien. Archiepisc. qui pro libertatibus ecclesiæ defendendis fuerat de regno Angliæ bannitus, quanto ergo magis decet vos defendere prælatos vestros in libertatibus suis per prædecessores vestros confirmatas, quia sicut dicit Gregor. & habetur 25. q. 2. c. si e. *Si ea destruerem, quæ prædecessores & antecessores mei statuerunt, non essem constructor, sed euersor esse iuste comprobarer, testante veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in se diuisum desolabitur: & omnis scientia & lex aduersum se diuisa destruetur*, & alibi dicit idem: *Nimis est asperum & præcipue bonis moribus inimicum, vt quempiam quacunque rationis excusatione, quæ bene sunt ordinata, rescindere & exemplo douare cæteros sua quandoque posse constituta dissoluere*. Nota hic de castro dato sancto Remigio pro ecclesia Laudunensi per Clodoueum regem, quod postea Pipinus rex voluit habere facta recompensatione ecclesiæ, cui dormienti apparuit beatus Remigius, & eum super hoc grauiter increpauit dicens: *Melior te mihi dedit, & tu vis auferre*, & ideo eum percussit, qui in crastinum inuentus est totus denigratus. Et extunc reges Franciæ non fuerunt ausi in in illo castro iacere. Non honorificat ergo regem facto, qui consulit sibi, quod transgrediatur terminos antiquos, quos posuerunt patres sui: imo rex deberet eis dicere illud Iohan. octau. *ego honorifico Patrem meum*, seruando scilicet ecclesiæ libertates, sicut ipsi fecerunt & concesserunt, vos autem inhonorastis me optatum sibi consulendo, quia scribitur Ecclesiastic. tert. *Gloria hominis ex honore patris sui: & dedecus filii patris sine honore*.

Dico secundo, quod facto regem honorificat, qui suadet sibi illud, per quod sua potestas & excellentia non diminuitur, multum enim decet honorem suum augere potentia, & multum indecet eum diminuere, vnde Imperatores consueuerunt se vocare *Augustos*, quasi rem publicam augẽtes. Dicere autem, quod vos aut prædecessores vestri non potuistis hæc concedere ecclesiæ, videtur esse valde in diminutionem vestræ potentiæ & vestræ excellentię, vos autẽ præcarissime Domine, qui ita pingua eius habetis in regno Franciæ, quod non solum electione, sed iure hæreditario possidetis & ad posteritatem transmittitis, quod non possitis istud concedere, videtur quamplurimũ vestræ potentiæ derogare, imo in tantũ, quod si esset verũ, quod absit, sequeretur prędecessores vestros in peccato continue fuisse, imo quod impium est dicere, B. Ludouicum, per quem tota Francia illustratur, non potuisse iuste canonizatum. Si enim, sicut proponens dicebat, iurauit non alienare, & alienata reuocare, & istud esse inseparabile à corona, sequitur quod deierauit, & per consequens mortaliter peccasset, & ita canonizari non potuisset, quod est nepharium dicere. Et si dicatur, quod potuit pœnitere cito, potest responderi, quod peccatum legitur, sed pœnitentia non inuenitur, sicut de Salomone, quinimo si esset verũ, quod dicit, sequeretur quod nihil possetis dare neq; Comitatum, neq; Castrum, neq; villam; & tamen pauci sunt, qui non libenter reciperent, non obstante iuramento fidelitatis, in quo vobis tenentur. Conseruet ergo & confirmet nobis vestra magnificentia Regalis, quod per tam inclitos progenitores vestros concessum est, alioquin honor vestræ excellentiæ minor seruaretur, vt dicatis illud ad Rom. 11. *ministrum meum honorificabo*.

Dico tertio, quod ille honorificat regem facto, qui ei suadet illud, per quod sua fama custoditur, nec perditur. Inter cætera n. de quibus debet quilibet curare, est fama post conscientiã, quia Prou. 22 scribitur: *melius est nomen bonũ, quam diuitiæ multæ. Super argentum n. & aurũ gratia bona*. Et B. August. dicit: *duo sunt tibi necessaria, cõscientia & fama, cõscientia propter Deũ, & fama propter proximũ*. Et ideo Ecc. 41

scribitur: *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni & preciosi.* Istud autem nomen Dominus, qui vos vnxit oleo lætitiæ præ cunctis Principibus vestris, vobis dedit in tam modico tempore, quod quasi miraculosum videtur. Et ideo summopere habetis curare, quod istud non permaneat, quia

—— *Non minor est virtus quam quærere parta tueri.*

vt nō solum in vitam, sed etiam post mortē istud nomen pmaneat gloriosum, ne aliquid fiat p vos p qđ in tanto nomine macula inueniatur, ac de vobis dicatur illud Prou. 10. *Memoria iusti cū laudibus.* Attendat ergo Regia Celsitudo, si temporib. vestris libertas ecclesiastica tolleretur, qđ absit, vel in al quo diminuatur: si in vestro glorioso nomine aliqua macula se ingereret, cum multi essent q hoc in Cronicis redigerent. Vnde Christianissime Domine, si p huiusmodi, qui non sperabāt aliam vitam, tñ ppter famā, quę remanebat apud homines, adeo virtuose viuebant: quid nos Christiani, qui speran vitam æternam & memoriā perpetuam, facere debemus? Aduertat etiam dominatio vestra, si posset esse denigratio nominis, cum reges Franciæ semper fuerunt Christianissimi Deo & ecclesiæ, & semp dederunt exemplū aliis principibus dotandi & augendi ecclesias & libertates earum; si nunc, qđ absit, qñ ecclesia est in magna persecutione in aliquib. locis, vos daretis exemplum renocandi dona facta per prædecessores eorum ecclesiæ. Eadem n. ratione posset aliquis imperator, si quis esset, reuocare oia, quæ data fuerunt ecclesiæ per Constantinum Imp. & etiam alii reges data ecclesiæ p eos in regnis suis. Absit aūt, quod vos detis tale exemplum, qm̄ pro certo plus vellem mortuus esse. q̄ vobis cōsuluissem, quod super te tam perniciosa præbuissetis exemplum: specialiter cum prædecessores vestri reges Frāciæ, qui volentes tollere libertates se pro ecclesia opposuerunt defensores, hoc tm̄ est regum officium, dicit Hieronym. super Ieremiā, & habetur *23. q. 5 c. Regum.* & quod dicit, habetur ibidē in c. princeps: *Cognoscant principes seculi Deo se debere esse reddituros rationem propter ecclesiam Christi, quam tuendam susceperunt.* Et multa hic aliqua exempla in Chronicis, quomodo hoc seruauerunt reges Frāciæ, exemplo ergo eorum & vos seruetis & augeatis. Tunc autem de vobis dici poterit illud Eccle. 37. *sapiens in populo hereditabit honorem.* & Eccle. 3. *Sicut qui thesaurizat, ita qui honorificat matrem suam.* Dico quarto, quod ille honorificat regem facto, qui suadet sibi illud, propter quod conscientia sua nō læditur. Super omnia enim Christianus debet quilibet aduertere, ne faciat illud, per quod conscientia sua læ atur, quoniam anima plus est quam esca. *Matth. 6.* Et certe credo firmiter, qđ pro toto mundo nolletis al quid facere scienter, de quo cōscientia vestra esset læsa, & merito, quantum. Deus vos quasi miraculose ad regem vocauit, & vobis plures gratias fecit, tāto plus debetis & habetis cauere, ne eum offendatis, quia nō dubitandum esset, quin contra vos acrius indignaretur, sicut fecit cōtra Saul *1. Reg. 15.* modo, Præcarissime, attendatis si vos in coronatione vestra iurastis ista, & non plura, scil. quod episcopis & ecclesiis & eis cōmissis canonicum priuilegium & debitam legem & iustitiam seruaretis & defensionē, & quantum possetis exhiberetis. Item, qđ vestro arbitrio omnis populus Christianus verā pacem Dei & ecclesiæ suæ omni tēpore seruaueritis. Item quod oēs rapacitates & oēs iniquitates omnib. gentib. interdicetis. Item qđ in omnib. iudiciis æquitatē & misericordiā præcipietis. [illegible] qđ de terra & iurisdictione vestra hæreticos ab ecclesia denotatos p virib. bona fide exterminare studebitis. Ista iurastis & nō plura, salua reuerentia domini Petri, qui vos vnum aliud iurasse dicebat. Cum [illegible] sit priuilegiū ecclesiæ canonicum & in corde canonis incorporatum *6. q. 1. quicunq, litē habent:* & [illegible] de cōsuetudine introductū, quæ cōsuetudo est canonica, qđ ecclesia possit cognoscere in multis casibus, cō [illegible] quos sunt articuli positi, inter laicos, si istud nō seruaretur ecclesiæ, sic posset in aliquo vestra conscientia lædi. Itē si debetis pro posse facere, qđ omnis populus Christianus verā pacem ecclesiæ Dei omni tēpore seruet: multo fortius habetis hoc procurare de Baronib. q semper fuerunt vnum & idem cum ecclesia, semper n. vbi fuit ecclesia in honore, ibi viguit Baronū & Militū strenuitas, & quorū officium est ecclesiā decorare, sicut officiū ecclesiæ est p eis orare, & inde sacrificiū p eis Deo offerre. Et ad hoc multū conatus est B. Ludouicus suo tempore, quia cū maiores Barones totius regni se confœderassent ad tollendā istam ecclesiæ libertatē, & ordinassent adhuc dare centesimā bonorum suorum, ipse nunq̄ eis adhæsit, sed potius eos ab istis cōpescuit. Et finaliter hanc libertatē ecclesiæ cōfirmauit. Nota hic, quō Innocentius Papa illu tunc cōtra illos Barones processit, &c. Et bene audeo dicere, qđ si inter prælatos & Barones esset dissensio, dubitarem quin cito populus vellet dominium vsurpare, sicut paruit de facto in multis locis. Et de facto quilibet nostrū potuit videre, quia cum aliqui incitassent populum contra curiā ecclesiasticā in aliqua parte Campaniæ & Burgundiæ in [illegible] qđ inimicus populus, quasi in qualibet villa fecerat regē, qui portantes citationes verberari faciebant; & Papam qui absoluebat, & sic statim idem populus contra dominos temporales insurrexit, & idem eis faciebat quousq; p potestatem regis multi fuerunt suspensi, & scandalum illud fuit sedatum, hoc fuit tempore Ludouici regis vltimi. Et vere Nobiles non deberent conqueri de his, quæ habet ecclesia, qm̄ enim pauci sunt, qui non habeant fratres aut propinquos, qui viuunt de bonis ecclesiæ, qui diuiderent eis hæreditatem, paulatim redigerent ad nihilū. Aduertant etiam Barones, quod pauci [illegible], qui non sunt fideles ecclesiæ. Ecclesia autem vna est, Canticor. *6. vna est columba mea,* sic nec absque periculo transgressionis possent suadere, quod tales ecclesiæ libertates tollerentur, vt ergo vestra [illegible] scientia immaculata remaneat, placeat vestræ Celsitudini priuilegi [illegible] istud iustum & canonicum confirmare. attentata, si quæ sint, per proclamationes vel alias reuocate, & matrem vestram ecclesiam Gallicanam in suis Franchisiis, libertatibus & consuetudinibus conseruare, vt per vos in omnib. honorificetur Deus, cui est honor & gloria in secula seculorum, amen, 1. Pet. 4. & ip[illegible]

... qui dicit primo Reg. *Quicunque honorificabit me, glorificabo eum in gloria, in qua est verus honor,* qui nulli conceditur indigno, ad quem nullus admittitur, nisi dignus, sicut dicit B. August. quem honorem nobis & vobis ... dat, qui est benedictus in secula seculorum amen. Et quia multi articuli proponebantur, quorum aliqui totã iurisdictionem eneruauerunt ecclesiasticam. Idcirco ... volumus defendere & tueri, cum præscriptum sit Eccl. 4. *vsque ad mortem certa pro iustitia & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Aliqui alii sunt, qui cõtinent solum abusum, quem nõ credimus p gentes nostras fieri, & si fierent, nollemus aliqualiter tollerare easdem, & ideo propter honorem Dei principaliter, & propter exoneratione conscientiarũ nostrarũ, & propter regis reuerentiã populi protectionẽ & pacem, oẽs hic simul congregati disposuimus tale remedium apponere, quod abusus prædicti, si qui sint, cessabunt ad pacem populi & laudem Dei: cui est honor & gloria in secula seculorum, amen.

Altera autem die veneris immediate subsequenti, videl. die 29. Decemb. in palatio Regali Parisiis ad inuicem conuenerunt prælati: & rege ibidem in suo solito sedente, assistentibus sibi Consiliariis suis & Baronibus, reuerendus pater dominus Petrus Bertrandi diuina prouidentia Eduensis episc. locutus est in publico coram Rege, facto pro themate suo *Ne indigneris Domine, si loquar,* Gen. 18. ca. ꝙ ... themate applicuit ad hoc, ꝙ propter regis magnificentiã, consilii ... prouidentiam, & loquentis insufficientiam, cum magnum negocium esset, loqui formidabat. Sed de regia benignitate confisus audaciam assumebat. Et quia fuerat sibi à dominis prælatis iniunctum. Deinde fecit thema suum tale: *Domine refugiũ factus es nobis in præsens.* Et prosecutus est thema Regis magnificentiam cõmendando, vocationẽ suam ad regnum Frãciæ quasi mirabile declarãdo, tertio quod debet esse pugil ecclesiæ ostendendo. Et ista probauit satis breuiter p auctoritates & rationes multas. Postmodũ respondit ad ea, quæ proposita fuerunt p dictũ dominum Petrum de Cugneriis in modũ infrascriptum, & ad informandũ conscientiã domini regis, & ad præstandũ consiliũ sup prædictis duntaxat, & non ad finẽ ... nandi iudicii seu respõsionis faciendæ, per q̃ sententia, ordinatio vel statutũ aut quiuis alius processus sequi possent, vel ius aliud psonæ cuicunq; acquiri. Primo ad illud, ꝙ propositũ est: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo,* Matt. 22. & Marc. 3. p quæ verba proponebatur ad regẽ obediẽtia & subiectio, & spiritualiũ & temporalium diuisio. Et primum membrũ probatur per illud, ꝙ dicit 1 Pet. 2. c. *Subiecti estote omni creaturæ,* rursus p verba, quæ sunt in *c. solitæ, ext. de ma. & obe. & per c. nouit, ext. de iud. & c. de sacerdotib. 10 q. 1.* cũ ibi notatis. Ad illud ꝙ dicitur de diuisione, probatur ꝙ temporalia debebant ptinere ad temporales, & spiritualia ad spirituales: tum quia Deus instituit duos gladios, vnde dicit: *Ecce duo gladii,* Luc. 22. item Christus censum soluit, vt denotaret ꝙ temporalib. reddenda sunt temporalia, *Matt. 17. & 12. & 11. q. 1. si tributũ: & c. magnũ.* Præter ea lege imperatoris cauetur ista diuisio, cũ dicitur: *magna n. à Deo collata sunt dona, sacerdotiũ & imperium, sacerdotiũ vt diuinis, imperium vt humanis præesset,* in corpore autenticorũ, *Quõ. opor. epi. in prin. coll. 1.* & dicebatur, ꝙ isti erant termini, qui non debebant aliqualiter immutari, *Prou. 23. c. & ff. de termino mo. l. 1. & vlt.* Dicebatur etiã, quod talia iura regia rex non poterat a se abdicare, cum essent iuris sui regalis, & iurasset in coronatione sua iura regni non alienare, & alienata reuocare, & quod talia erant impræscriptibilia *10. di. c. quast.* & aliis pluribus c. eiusdẽ di. cum ibi no. Ad prædictam respondetur sic, ꝙ iurisdictio causarum ciuilium, de quib. agitur, ptinet ad ecclesiã de iure diuino & humano. Et de iure diuino probatur à tẽpore Adæ vsq; ad Christũ p ea, quæ notantur p Innocent. *c. licet, ext. de fo. compe.* à tempore Christi citra, cõmissa fuit Petro & successorib. *22 di. c. oẽs Patriarchas, Matt. 16.* & qualiter ecclesia in terris catholicorum principum istud ius obtinuerit & obtinet, probatur *2. q. 5. Si quis presbyter 11. q. 1. relatũ 25. di. ecce.* Et istud ius confirmauerunt imperatores in corpore autenticorũ, vt *ff. 3. 5. si causã col. 9. 23. q. vlt. c. his & à quib.* dicit etiam canon, & quod B. Petrus præcipiebat oẽs principes terræ & cæteros homines episcopis obedire *in c. oẽs, ext. de ma. & obe. 16. di. duo sunt,* quare concluditur, quod non est faciẽda diuisio, vt hæc ecclesiis auferantur, & si in tyrannorum regum terris status iste ecclesiæ fuerit læsus vel etiã violatus, in regno tñ Franciæ benedicto vsq; ad hæc tempora extitit obseruatus *ext. de iudiciis c. nouit in parte decisa,* &c. Præterea leges Theodosii Imperat. & Caroli M. hanc iurisdictionem confirmarunt, *ext. de iudiciis c. nonne ... 11. q. 1. quicunq; & c. si. iurisdictio c.* expresse cauetur, quod idem Carolus rex Franciæ & imperator in Francia specialiter hoc ius cõstituit. Item de consuetudine à tanto tempore obtenta, quod in cõtrarium memoria hominum nõ existit, horum iurisdictio pertinet ad ecclesiam Gallicanã omnium regum tempore Christianorum & sanctorũ. Quis ergo videbit hanc consuetudinẽ violare sacrilegium est *1. q. 1. c. 1. & 2.* Item non minuitur regalis dignitas, si in regno Franciæ nobiliore mundi hæc prærogatiua ecclesiis debeatur, in hoc n. sua potentia & nobilitas decuratur, in corpore autenticorũ: *vt iudi. sine quoq; suffra. sin in prin coll. at. 2.* Prætereà dominus rex in coronatione sua iurauit ad sancta Dei euangelia priuilegium canonicum seruare ecclesiæ, omnes etiam Barones vel quasi sunt fideles ecclesiæ, & iurauerunt fidelitatẽ, sub qua fidelitate tenentur p iuramentum iura ista seruare ecclesiæ. Cum igitur omne iuramentum, ꝙ non tendit in interitum salutis æternæ, sit seruandum: istud, quod est in fauorẽ ecclesiarum præstitum, multo fortius est seruandum: *ext. de iureiur. c. si vero 22. q. 4. c. vlt.* hĩc B. Ludouicus, Philippus Arragonens. Philippus pulcher, Ludouicus, Carolus M. & Philippus, priuilegia, consuetudines & libertates ecclesiæ confirmauerunt, & dominus Philippus pulcher seruare, quare, &c. & omnes isti in suis coronationib. iurauerunt, vt supra. Quis ergo potent isti domino regi absq; damnatione propria contrarium suadere, maxime in istis concessis, declaratis & confirmatis ecclesiæ, cui donare immensitas est mensura, in autent. *de non alien. aut permut. rec. ec. 5 si nimis coll. 2* Nec obstat, ꝙ dicitur, quod duo sunt gladii, &c. Et quod distinctum est sacerdotium ab imperio: quia verum est,

quod sunt duo gladii, illud dictum ecclesiæ, & verum est, quod ius & potestas utriusque gladii tam est penes ecclesiam; licet executio gladii materialis sit penes principes vel seculares, & hoc est quod dicitur Matt. 26 cum dixit Dominus, *Conuerte gladium tuum in lo. &c.* quod dicitur, ad sit nostrum est sacerdotum & imperium, verum est ex parte sinis, & quantum ad executionem sanguinis, & nō ex parte principii seu subiecti, quia in eis de iure facto sunt & esse possunt, imo debent esse, vt superius est probatum. Ad illud quod dicitur, quod Christus soluit tributum: respondetur, quod non ideo, quod deberet soluere: quia certum est, quod filius regis non debebant, qualis ipse erat: sed propter scandalum hoc fecit, imo etiam nec clerici ad hoc tenerentur, *Esdræ prim. & vlt. cap.* Vnde talia non sunt ad consequentiam trahenda, nec obstat de commutatione terminorum, quia dictum est, quod hæc allegatio sit pro ecclesia, cum ista ad ecclesiam pertineant, sicut dictum est. Nec obstat, quod Dominus rex non potest ista iura abdicare à se, maxime cum hoc iurauerit in coronatione sua, &c. Respondetur, quod imo potest totum abdicare, quia non abdicat à se, cum Deo & ecclesiæ dat, quia dictum est, *Domini est terra.* Tale enim dare nihil aliud est, nisi reddere Deo & ecclesiæ, quod suum est, quia sequeretur, quod donatio imperii ecclesiæ à Constantino non teneret, quod falsum est. Et hoc probatur *16. dist. cap. Constantinus.* præterea imperator vel rex potest alienare res imperii *ff. de lega. apud Iulianum §. vlt.* nec per hoc læditur imperium vel regnum, eo quod res redit ad statum suum & primum *ff. de pact. l. vnus § pact. 35. di. ab exord.* Præterea ista ratio proposita damnaret omnes reges Franciæ, qui fuerunt, & specialiter beat. Ludouicum, quia si vera essent (quod absit) omnes essent mortui peccato mortali & periuri, quod nephas est dicere. Nec obstat, quod dicitur, imprescriptibilia sunt talia: verum est ab alio quam ab ecclesia: vel aliter quam à subditis non possent præscribi, sed à subditis sic, præterea ex quo potest alienari, potest præscribi, maxime de consensu regum, qui hoc confirmauerunt, & a tanto tempore, quod omne ius excludit & fiscale & ecclesiæ. Concluditur ergo, quod omnes prælati prædicta asserunt esse vera & tenenda, & supplicant domino regi pro salute animæ suæ & pace ecclesiæ seruanda, quod nihil immutet, sed prout prædecessores sui tenuerunt ecclesiam, ipse teneat & libertates ecclesiæ seruet. Et consideret quanta bona spiritualia habet quotidie ab ecclesia, & quod nunquam sibi defecit ecclesia Gallicana, cum opus fuit etiam in auxilio temporali: & ostendantur exempla & pericula, quæ facienti contrarium esse possunt. Et consideret qualiter dominus noster Papa, qui nunc est, diligit & dilexit regnum Franciæ & personam domini regis dicendo, quod nunquam fuit in sede B. Petri, qui regnum plus dilexerit eo. Et consideret, quod legitur Eccl. 6 vbi dicitur, *in multitudine presbyterorum sta, & ex corde crede.* Deinde præfatus dominus Eduensis episcopus ad finem prædictum, videlicet ad informandum conscientiam domini regis, & ad præstandum consilium super petitis dunraxat, & non ad finem ordinandi iudicii seu responsionis faciendæ, per quā sententia, ordinatio vel statutum, aut quouis alius processus si qui potuisset, velius aliquid personæ cuiq; acquiri, ad singulos articulos sic respondit, & diuisit articulos traditos in tres partes, quia quidam articuli tangebant iura ecclesiæ perpetua, & quæ pertinebant ad ecclesiam de iure & consuetudine, & de eis ecclesia iuste vtebatur, quos erant parati defendere, sicut B. Thomas Cantuariensis episcopus, cuius festum erat illa die, iura ecclesiæ defenderat. Secunda pars articulorum continebat abusus & errores, si veri essent, & illos nullo modo volebant defendere, imo prout debebat corrigere, si quæ talia facta erant. Tertia pars continebat aliqua, quæ poterant esse iusta & aliqua iniusta, quantum ad iusta, respondit vt de contentis in prima parte, quantum ad iniusta, vt de contentis in secunda. Omnes articuli contenti in prima parte, signati in margine per a, articuli contenti in secunda parte per b. articuli contenti in tertia per c. Deinde respondit singulariter ad singulos, prout sequitur. Et primo ad primum articulum qui loquitur de cognitione actionum realium personalium, mixtarum & interdictorum, dicit dominus Episc. Eduensis, quod cum de iure sit probatum superius in generali responsione talium cognitionem illius ad ecclesiam pertinere de iure, & personis pertinere de consuetudine, maxime in actionibus personalibus de iure licet de abusu consuetudinarie aliquando dicantur reales, quod in his ecclesia maxime illæ, quæ de consuetudine hoc habent, nullam iniuriam regi vel dominis temporalibus faciebant. Et ad probandum istam responsionem, allegauit *63. d. c. Valentinianus 11. q. 1. quicunq; in autem. vt diff. iudicis § si tamen col. 9 extr. de iudi. nouit. 21. di. c. 1 11. q. 1. relatum. 2 q. 1. Si quis presbyter. 1. d. consuetudo,* induxit etiam ad hoc probandum priuilegia libertates, confirmationes, & plures alias B. Ludouici & omnium aliorum regum prædecessorum suorum. Ad secundum articulum, qui loquitur de clericis turbantibus possessiones laicorum, & de causis nouitatis, dicit episcopus prædictus, quod vbi clericus impedimentum apponit vel violentiam, laicus est actor, & clericus est reus, & cum de iure & consuetudine actor teneatur sequi forum rei, non est irrationabile, maxime in ecclesiis, quæ de consuetudine hoc habent, si de talibus ecclesia cognitionem habeat. Alias enim sequeretur, quod iudices seculares pro voluntate sua haberent cognitionem clericorum pro eo, quod dicerent hoc vel illud esse casum nouitatis. Maxime quia in talibus impedimenti vel violentiis habent locum interdicta, quę sunt personalia de iure, licet in re videantur concepta, *ff. de interd. l. in l. i. § vlt.* quæ sunt personalia de iure, quod superius est probatum. Et ad probandum prædicta allegauit prædictus episcopus *extr. de fo. compe. si clericus 24. quæst. 3. Item quu.* Et alia iura suprad. & ta de consuetudine loquentia.

Ad tertium, qui loquitur de actionibus personalibus inter duos laicos vel inter clericum actorem & laicum reum, dicit idem Episc. quod de iure & consuetudine notoriis cognitio talium actionum personalium pertinet ad ecclesiam, secundum quod superius est probatum, quare dicebat nulli super hoc iniuriam fieri, quia me

ni ratione peccati, quod committitur in retinendo illud, quod tenetur quis ad soluendum vel restituendum. Et ad hoc probandum induxit iura supra allegata, & *de so. compe. cum sit generale.*

Ad quartum, qui loquitur de laicis iniuriam inferentibus in rebus hæreditariis clericorum, dicit quod tam de iure communi, quam consuetudine, clericus potest quoscunque iniuriam sibi inferentes in hæreditate sua coram iudice ecclesiastico conuenire, quia in hoc committitur sacrilegium, cuius ad ecclesiam duntaxat debet cognitio pertinere. Et ad hoc probandum induxit *24. q. 3. si quis de potentibus*, & alia iura, quæ superius tam de consuetudine, quam de iure fuerunt allegata.

Ad quintum, qui loquitur de contractibus initis coram iudice seculari, dicit quod cum talium contractuum petitiones sint personales de iure, maxime vbi est transgressio iuramenti, vel fides mentio, de quibus ecclesia solum habet cognoscere, nulla fit iniuria. Et licet ibi non esset iuramenti vel fidei transgressio, adhuc ratione personalitatis potest ad ecclesiam cognitio pertinere, & ad hanc ... onsionem probandam allegauit iura superius in articulis præcedentibus allegata.

Ad sextum, qui loquitur de conciliis prouincialibus & statutis synodalibus, dicit idem episcopus, quod pro sanctis & iustis tanquam sancti patres instituerunt ea teneri, & quod prælati ... statuant ibi, quod temporalitatem tangat, nisi quatenus commissarum sibi animarum ... salutem, & iura & libertates ecclesiarum esse seruandas, & hoc eis licitum esse facere, & ad hoc probandum inducit in *autentica, de sanct. episcoporum § vt autem col. 9. in decretis 18. distinct. per totum.*

Ad septimum, qui loquitur de contractibus recipiendis per notarios ecclesiasticos in terris secularium, dicit quod iam de ratione naturali, quam de iure præscripto in terris Dominorum temporalium ecclesia habebat iurisdictionem suam spiritualem, sicut Dominus temporalis suam temporalem. Nullis infertur iniuria, si notarii tales recipiant contractus illorum, qui volunt se in foro ecclesiæ obligare, & hoc est pro communi & publica vtilitate, quia multi magis eligunt vinculum ecclesiæ quam vinculum temporale, & ante dimitterent contractus facere, sine quibus viuere non possent, quam se supponerent curiæ seculari, maxime de consuetudine notariorum est & fuit tempore obseruatum, & ad hoc probandum allegauit idem Episcopus, *extra de off. or. cum episcopus l. 6. ff. de off. proconsulis l. 2.*

Ad octauum, qui loquitur de officialibus, qui crimina imponunt laicis, vt se redimant &c. dicit idem, quod nullus prælatus, si sciret talia facere suum officialem, aliqualiter sustineret, nisi esset de maleficiis, quorum cognitio ad ecclesiam pertinet & correctio de consuetudine vel de iure, & etiam in casibus, vbi redemptio fieri non deberet, & si quis esset, qui in speciali vellet conqueri super istis, erant parati, veritate prius inquisita, prout iustitia esset, facere emendam & apponere remedium opportunum.

5 Ad nonum, qui loquitur de officialibus, qui inquirunt super maleficiis & ab innocentibus volunt habere expensas & emendas: & expensas reddere nolunt, si succumbant in causa, dicit Episcopus quod si prælati scirent ista per officiales fieri, secundum quod in articulo proponuntur, nollent ... sustinere: sed vbi illi, contra quos proceditur, petunt copiam processuum sibi fieri, tenetur petens ... m soluere, aut si super imposito sibi maleficio condamnetur, debet expensas restituere promotori. ... vero per iudicem absoluatur, & promotor malitiose & per fraudem hoc falsæ suggesterit contra ... m, debent ei expensæ restitui, sed vbi mere ex officio proceditur, siue per famam publicam siue ad denunciationem alicuius vel alias secundum quod licitum est de iure, Iudex in hoc casu expensas cuiquam restituere non tenetur.

Ad 10. qui loquitur de sententiis excommunicationis, quæ dantur pro sola vna citatione, dicit ... episcopus, quod nullo modo sententia excommunicationis debet fieri, nisi citatio vel monitio præcesserit sufficienter. Sed sæpe contingit, quod propter periculum animarum aut corporum, aut quia est causa fauorabilis, vel propter alias causas iustas, quæ continentur in iure, fit vna citatio peremptoria, quæ valet tres, & tunc propter talem defectum poterit licite sententia excõmunicationis ferri.

Ad 11. qui loquitur de obligationibus *de nisi*, dicit quod est secundum formam iuris, & pro communi vtilitate statutum, nec sequitur ex hoc inconueniens, maxime quia in talibus nunquam fertur vel ferri debet sententia, nisi prius sufficientem terminum adhuc de consensu contrahentium assignatum, & ad hoc probandum induxit *c. præterea. de appell.*

Ad 12. qui loquitur de monitionibus, quæ fiunt contra iudices seculares ad compellendum excommunicatos per captionem honorum &c. dixit præfatus Episcopus, quod cum ecclesia suo brachio spirituali contra tales procedendo fecit quod potuit, tunc habet recurrere ad brachium seculare, & hoc de iure diuino & humano conceditur. Et si propter malitiam vel negligentiã Dominus temporalis omittat factæ super hoc monitioni parere, & talem excommunicatũ compellere, propter quod contingat debitorem amittere debitum, in quo excommunicatus tenebatur eidẽ, non est inconueniens, ... sufficienti monitione præuia per sententiam excommunicationis proceditur contra eum, & si de damnatis nunquam mereatur absolui, faciat satisfactionem competentem & condignam, in talibus e... de iure diuino & humano brachium temporale spirituali debet obedire, maxime vbi quis in excommunicatione persistit vltra annum, de quo in statuto beati Ludouici mentio fit expressa.

Ad 13. qui loquitur de expensis, quas faciunt iudices seculares veniendo ad excusandum se coram iudicibus ecclesiasticis super compulsione excommunicatorum: dicit, quod postquam

de iure & consuetudine tenentur in hoc iudices sæculares iudici ecclesiastico obedire, debent [illegible] expensis propriis ad excusandum se venire. Sed si talis monitio malo [illegible] vel in d[illegible] lite ad suggestio-nem alicuius fuerit impetrata, talis suggerens ad restitutionem exp[illegible]arum tenetur. Expensæ vero, quæ fuerunt in excommunicatione contra excommunicatum factæ, per prædictos iudices seculares excommunicatus ipse debet ad restitutionem compelli.

Ad 14. qui loquitur de appellationibus, quæ fiunt in curiis laicorum ad ecclesiasticos iudices, dicit idem episcopus, quod si in curia temporali prælatorum vel subditorum suorum fiat processus, aut detur iudicium temporale, & super huiusmodi processu aut iudicio appellatio ordinaria aut ratione falsi iudicii vel alias sequeretur, debet talis appellatio remitti ad examen sui iudicis temporalis, scilicet si laicus non per viam iurisdictionis ordinariæ: sed quia magis eligit ecclesiasticam curiam quam temporalem, sicut de iure & consuetudine licitum eis existit, tunc nullum inconueniens sequeretur, si officialis, ad quem veniret talis cognitio, tanquam officialis & iudex ordinarius cognitionem haberet, & sic in Remensis, Laudanensis, ac in multis aliis regni Franciæ ecclesiis obseruatur, & probari posset per aliqua iura superius allegata.

Ad 15. qui loquitur de arrestis, quæ fiunt in villis, quæ vtuntur lege, dicit quod si talia fierent, sicut in articulo continetur, nisi de consuetudine aliqua ecclesiæ hoc haberent, quæ consuetudo est obseruanda, maxime vbi tale fieret sub aliquo conductu curiæ & sine fraude, & quod arrestatus non esset alicuius prælati clericus, nollent ea sustinere, ideo &c.

Ad 16. qui loquitur de illis, qui dicuntur præpositi clericorum, dicit quod tam de ratione quam de iure & consuetudine quilibet prælatus in quacunque parte suæ diœcesis potest habere officiales suos, & alias personas ad iurisdictionem ecclesiasticam exercendam, siue sit in citationibus, siue in captionibus personarum ecclesiasticarum, vel cognitione causarum, quæ ad forum ecclesiæ p[ertin]ent, & potest talibus illam, quæ sibi videtur, concedere potestatem, quare si tales iuxta commissionem sibi factam citationes faciant, aut personas ecclesiasticas capiant delinquentes, siue cognitionem causarum assumant, seu aliis quocunque modo ecclesiasticam iurisdictionem exerceant, nulla fit iniuria. Quilibet enim Dominus temporalis vbicunque in terra sua potest habere gerores & iustitiarios suos, & eadem ratione & spiritualis iudex. Sed si tales commissarii abusi fuerint in aliquo, [s]i etiam abutantur, parati erunt prælati tales abusus corrigere, & apponere remedium opportunum, vel si alicubi sit talium commissariorum nimia multitudo, ipsi de sufficienti numero prouidebunt. Cæterum si tales commissarii iuxta potestatem sibi commissam arrestauerint in casu licito de iure bona mobilia clericorum, nullus laicus habet super hoc materiam conquerendi, nam bona mobilia sequuntur possidentem personam tam de consuetudine quam de iure, & hoc etiam in statutis regni Franciæ continetur.

Ad 17. & 18. est responsum, quia spiritualis iurisdictio clericorum & bonorum suorum mobilium in quacunque parte diœcesis pertinet ad prælatos. Et ad ista probanda inducit *4. Reg. 7. c.* vbi dicitur quod Samuel Iudex Israel ibat & circuibat Bethel, & Galgala, & Malphar, & adhuc etiam inducit *extra de off. ordi. cum episcopus.*

Ad 19. qui loquitur de assecuramento, quod petitur in curia ecclesiastica, dicit dictus episcopus, quod tam de iure quam de consuetudine clericus potest malefactorem suum vel illum, a quo verisimiliter dubitat sibi iniuriam irrogari, coram ecclesiastico iudice conuenire, quia si per laic[u]m committeretur maleficium in personam clerici, ecclesia tanquam de sacrilegio cognosceret super maleficio memorato, ergo faciliori ratione potest etiam prouidere dando assecuramenta, ne [ta]lia maleficia committantur, specialiter in ecclesiis, vbi hoc de consuetudine speciali habetur. Si autem hoc esset inter duos laicos, debet consuetudo seruari, quæ etiam in hoc concordat cum iure communi, per quod ecclesiastici iudices debent pacem apponere & peccata vitare, quia melius est pe[c]canti ante temporis occurrere, quam culpam post vindictam vindicare. Et ad hoc probandum inducit iura superius allegata & *extra de treuga & pace, per totum.*

Ad 20. qui loquitur de inuentariis, quæ fiunt de bonis laicorum, dicit tam de iure sanctorum patrum, quam imperatorum & regum, quilibet prælatus in sua diœcesi est executor legitimus testamentorum, maxime elapso termino expresso in iure. Vnde si contigerit, quod executio testamenti venerit ad prælatum, non est inconueniens, si ex quo ad eum pertinet principale, pertineat accessoriũ siue sit in inuentariis, siue in aliis faciendis, specialiter in locis, vbi de consuetudine obseruatur, alias enim posset minime fieri executio testamenti, ad ista vero probanda inducit *C. de sacrosanct. eccle. l. 1.* & melius *C. de episcopis & cle. l. nulli in autem de eccle. ti. §. si quis autem col. 9. extra de testamentis c. tua & c. nos quidem & c. Iohannes. C. de fide commiss. autem amplius hac,* cum aliis.

Ad 21. qui loquitur de hypothecatis actionibus, dicit idem episcopus, quod si hypoth[ec]a procedat ex contractibus, vbi sit iuramenti vel fidei interpositio: & inde fiat directe petitio [s]u[per] petitio super re obligata, talis petitio plus est personalis, quam realis. & in hoc casu nulla fit iniuria. Quantum autem ad hypothecarias, quæ sunt reales, debet consuetudo seruari, quod si nulla fue[rit] consuetudo super hoc, dicebat dictus episcopus, ius scriptum esse in talibus sequendum. Et ad hoc probandum allegauit *C. de præscript. 30. vel 40. annorum, l. cum notissimi, extra. de iureiurando si vero.*

Ad vicesimum secundum, qui loquitur de personis Hospitalium, dicit qu[od] si tales personæ sint perpetuo donatæ Hospitali seu domorum eius, huiusmodi quidem factæ sunt de foro [ec-]

clesiæ

clesiæ.& talium cognitio pertinet ad prælatos. De aliis vero, qui non essent talis conditionis, nisi ius, priuilegium, vel consuetudo aliud daret ecclesiis, prælatos de hoc se velle minime intromittere asserebat idem episcopus.

Ad 23. qui loquitur de tonsuris dandis indignis: dicit quod quanto plures sunt digni in Dei seruitio constituti, tanto melius potest diuinum seruitium celebrari. Et bene cauebunt Domini Prælati Deo ducente, quod non conferent personis insufficientibus & indignis. Nullus enim Prælatus bonæ conscientiæ faceret ea, quæ in dicto articulo continentur, & vere super huiusmodi tonsuris conferendis, Domini temporales plures & inopportunas requestas prælatis facere consueuerunt.

Ad 24. qui loquitur de viduis, pupillis & intestatis, dicit idem episcopus, quod de iure diuino & humano gardia talium personarum quantum ad violentias & saisinas pertinet ad ecclesiam: & de consuetudine obseruatur in ecclesiis Gallicanis quantum ad bona intestatorum & pupillorum: dicit quod in ecclesiis, vbi esset consuetudo super hoc specialis, debet eadem consuetudo seruari: vbi autem non esset, quantum tangit petitoriam cognitionem, ecclesia nolebat se intromittere, nisi hoc haberet ex priuilegio vel consuetudine speciali. Et ad hoc inducit *24 q. 3 c. si quis de potentibus, extra de foro compe. ex tenore & c. ex parte.*

Ad 25. qui loquitur de impositionibus, quas officiales faciunt laicis super fide: dicit quod hoc est irrationabile, si alicui tale crimen imponeretur malitiose, prout in articulo continetur, sed vbi aliquis habetur suspectus super articulis fidei, ad ecclesiam in hoc casu debet cognitio pertinere: & per consequens propter inquestam & alios processus faciendos oportet iudicem ecclesiasticum de persona talium esse: & lata sententia contra eam expediri brachio seculari, quare in his nulla iniuria irrogatur, maxime in locis, vbi sic consuetudine obseruatur à tanto tempore, quod in contrarium hominum memoria non existit.

Ad 26. qui loquitur de officialibus currentibus: dicit quod prælati possunt habere in quacunque parte diœcesis iam de ratione quam de iure scripto & consuetudine officiales suos, secundum quod superius est ostensum, quare nulli fit iniuria.

Ad 27. qui loquitur de pœnis pecuniariis, quas officiales in suis monitionibus apponunt: dicit quod licitum est eis tales pœnas apponere tam de consuetudine quam de iure: quia ex quo licet sententiam excommunicationis apponere, quæ est maior, licet apponere pœnam pecuniariam, quæ est minor. Item ex quo tali iudici ecclesiastico subditi existunt, & sic est eorum ordinarius, iudex ipse potest in tali casu eis apponere pecuniariam vel aliam secundum quod sibi videbitur expedire. Et ad hoc, ius diuinum & humanum concordant. Ad hoc probandum allegauit *de pœnis c. licet de officio cum c. dilectus 23. q. 5. c. si non 22. q. 4. c. quisquis, & si quis mat.* Deus etiam infligebat pœnas tales aliquando *Leuit. 3. 4. & 5. 6. Exod. 23. c.* si quis furatus fuerit, ad hoc facit *23. q. 5. prodest.*

Ad 28. qui loquitur de laicis, qui vocantur ex officio ad ferendum testimonium, & non soluuntur eis expensæ: dicit quod tales quotiescunque vocantur ad ferendum testimonium, tenentur venire: alias non possunt excommunicari de iure: quia veritatem celare esset peccatum mortale, eis tamen debent expensæ tradi saluis consuetudinibus specialibus, vbi proceditur contra suspectos in fide, vel in aliis casibus specialibus, vel nisi aliquod ius consuetudo conferret.

Ad 29. qui loquitur de rebus furatis clerico: dicit quod cum ad ecclesiam solum pertineat cognoscere de criminalibus, laici non possunt nec debent se intromittere de rebus furatis: quia cum perit accessorium, cui & principale, sic enim laici haberent indirecte cognitionem clericorum, & multi possent fingere notorium, quod non esset. Et ad hoc probandum inducit *extra de dote post diuortium restitu. c. de prudentia. extra de regulis iuris. causa principalis li. 6.* cum aliis.

Ad 30. qui loquitur de clericis non coniugatis captis in habitu laicali: dicit quod tales pro eo, quod non deferunt tonsuram vel habitum clericis congruentem, non amittunt priuilegium clericale, vnde si sit notorium iudici ecclesiastico talem esse clericum, vel fama sit publica super hoc, idem iudex sine cuiuscunque iniuria potest ad restitutionem talis clerici iustitiam compellere secularem, sed si dubium esset talem clericum esse vel non, & captus fuerit in habitu laicali, ad ecclesiam cognitio, & detentio ad iudicem secularem, secundum quod iura dicunt, *extra de senten. excom si iudex laicus lib. 6. C. de fabric. l. si r. de aquaduc. l. vlt.*

Ad 31. qui loquitur de clericis captis per laicos, & redditis officialibus, quæ sine punitione expediuntur: dicit, quod male fieret, si maleficia eis imposita notoria essent, aut etiam probarentur, sed communiter accidit, quod cum laici accipiunt quendam clericum, licet non sit eis licitum de iure, postquam ipsum iudici ecclesiastico reddiderunt, cum de nullo maleficio dictum iudicem ecclesiasticum informabunt: propter quod cum causam rationalem detentionis non receperit iudex non possit eum in bona conscientia detinere.

Ad 32. qui loquitur de monitionibus, quæ dantur contra spoliantes & iuramenta, quæ exiguntur: dicit idem episcopus, quod tales monitiones non conceduntur communiter per iudices ecclesiasticos, nisi super factis notoriis, vel in casu, vbi illi contra quos tales monitiones dantur, essent super aliquo crimine diffamati, vnde quotiens iudices memorati aut eorum commissarii talibus diffamatis iniungunt, quod satisfaciant aut veniant se per iuramentum suum coram

eis

eis super impositis sibi maleficiis purgaturi: & ipsi non obediunt iudicibus, aut eorum commissariis in prædictis, nec allegant causam rationabilem, quare ad hoc minime teneantur, tales sunt de iure conuicti, quare nulla fit iniuria, maxime quia causa spoliationis probata violata debet iuramento actoris super deperditis fides plena adhiberi.

Ad 33. qui loquitur de captionibus clericorum, dicit, sicut ad tricesimum superius iam dictum.

Ad 34. qui loquitur de clericis malefacientibus, quos officiales prælatorum de facili expediunt pro pœnis pecuniariis: dicit quod hoc esset irrationabile, vbi maleficium esset notorium vel manifestum, & tale vel tantum propter quod perpetua pœna ei deberet imponi, si pro pœna pecuniaria tale crimen transiret, sed nullum est inconueniens, si pro causa iusta dicti officiales pœnam corporalem in pecuniariam conuertant: quia hoc etiam volunt iura tam canonica quam ciuilia.

Ad 35. qui loquitur de clericis coniugatis, dicit quod si clericus coniugatus deferat tonsuram & vestes clericales, & in tali habitu capiatur per iudicem secularem: cum de iure & consuetudine notoria tales clerici quantum ad delicta sint de foro ecclesiæ: officiales prædicti nullam faciunt iniuriam Dominis temporalibus, si compellant eos per sententias excommunicationis vel alias ad desistendum à cognitione talium delictorum, quia quocunque modo delinquatur, cognitio pertinet ad prælatos: & laici offendunt exactionem seu pœnam etiam pecuniariam à talibus exigendo. De illis autem clericis non coniugatis dicit idem episcopus, quod in nullo casu cognitio eorum pertinet ad laicos, secundum quod iura declarant, salua consuetudine speciali in pluribus ecclesiis regni Franciæ existente.

Ad 36. qui loquitur de assecuramentis laicorum & inhibitione quam faciunt officiales pendente citatione assecuramenti: dicit quod si tale fieret ad requestam laici contra laicum, maxime vbi ecclesia hoc haberet de consuetudine speciali, nulla fieret iniuria, si ecclesia prohiberet sub pœna excommunicationis, nec pendente citatione faceret eum coram alio iudice conueniri: quia posset alias magnum scandalum oriri.

Ad 37. qui loquitur de citationibus, quæ fiunt contra participantes cum excommunicatis: dicit quod non erat intentionis prælatorum, quod ea quæ continentur in articulo, deber, prout sunt proposita, sustinen, nec credunt, quod officiales eo modo procedant, maxime quia aliqui prælati in suis diœcesibus statuta ediderunt, per quæ talia fieri prohibentur. Et alii, qui salubriter nondum fecerunt, erant super his parati pro tempore prouidere, cum bene debet de iure participatio cum excommunicatis absque tamen populi grauamine per iudices ecclesiasticos puniri & prohiberi, ideo &c.

Ad 38. qui loquitur de impositionibus, quas faciunt officiales laicis super vsurariis: dicit quod si in his officiales eorum alias, quam secundum formam iuris, procederent, vel pro exactione iniusta talibus exigenda, maxime vbi persona contra quam proceditur, non esset diffamata, nullus prælatus vellet quoquo modo talia sustinere. Et si quis in speciali vellet conqueri super istis, ipsi erunt parati, quod actum esset facere iuste & debite emendari.

Ad 39. qui loquitur de adulteriis, quæ laicis per officiales imponuntur: dicit quod nunquam talia faciunt, prout loquitur articulus memoratus, neque fieri debent talia, nisi super factis notoriis vel manifestis, aut vbi tales, contra quos proceditur, essent publice diffamati, seu in aliis casibus a iure permissis, & nihilominus parati erant prælati præcipere suis, quod alias in talibus nullo modo procedant.

Ad 40. qui loquitur de multitudine procuratorum & de abusionibus, quas faciunt, dicit quantum ad multitudinem quod quilibet prælatus in sua diœcesi debite prouidebit, quantum ad abusus dicit, quod nullo modo tales abusus fieri permittent: quin imo illi, qui abusi fuerunt, cum ad eorum notitiam peruenerit, iuste punient, secundum quod alias ad eorum quemlibet pertinebit.

Ad 41. qui loquitur de abusibus religiosorum in citationibus: dicit quod valde displicet prælatis, si religiosi prædicti faciunt aliquid indebitum vel iniustum, & quod libenter apponerent remedium in subditis suis quilibet, prout ad eum pertinebit.

Ad 42. qui loquitur de vxoribus clericorum coniugatorum: dicit dictus episcopus, quod in locis, vbi de consuetudine speciali vxor clerici esset de foro ecclesiæ, quia etiam ad hucius imperatoris concordat, nulla fieret iniuria, si cognitionem ipsarum mulierum ecclesia retinet, quantum ad cognitionem iniuriarum inter laicos, quia emendæ iniuriarum petuntur per viam actionis personalis, vt in 3. articul. superius est responsum, & ad præmissa probanda inducit *ff. de iurisdictio. iud. l. penult. C. de iuris dictu l. vlt. §. ad inimici l. ea quæ C. de epi. & cle. l. 1. ideo* &c.

Ad 43. qui loquitur de viduis trahentibus debitores suos ad curiam secularem: dicit, quod prælati non intendebant sustinere dictum articulum, prout iacet, nisi de consuetudine speciali aut priuilegio fuisset aliquibus ecclesiis ius illud acquisitum.

Ad 44. qui loquitur de appellationibus volagiis, dicit sicut in 14. articulo.

Ad 45. qui loquitur de captis in delicto clericis & laicis: dicit quod si sint laici, qui capiantur in tali delicto, tales appellationes, de quibus ibi fit mentio, non essent per ecclesiam admittendæ, nisi de con-

de consuetudine vel de priuilegio aliquibus ecclesiis esset in hoc aliquod ius acquisitum. Sed si in delicto huiusmodi clericus caperetur per iustitiam secularem, quia de hoc ad nullum potest prætet ad ecclesiam captio pertinere, officiales possunt imo debent procedere contra iustitiam secularem, alias perderetur priuilegium ecclesiasticum, nec possunt etiam tales captiones fieri absque sententia excommunicationis à canone propter hoc incurrenda.

Ad 46 qui loquitur de impositionibus, quas officiales faciunt laicis super vsuris & arrestis corporum, dicit præfatus episcopus, quod si talia fierent, prout in articulo proponnotur, male fierent, & prælatis displiceret. Et si esset qui in speciali vellet eos informare super his, erant parati male acta facere corrigi & emendari, quantum ad eos pertineret. Sed vbi laicus esset super vsura diffamatus publice, officialis potest & debet ad inquisitionem contra talem procedere. Et si requisitus coram dicto officiali contumaciter neglexerit ad opposita respondere, potest officialis, donec sufficienter responderit, per arrestum corporis procedere contra ipsum. Sed post responsionem factam debet fieri racredentia corporis: nisi alia causa subsit rationalis, quare deberet vlterius detineri.

Ad 47. qui loquitur de captionibus clericorum in terris Baronum: dicit Dominus episcopus, quod de iure diuino & humano licitum est prælatis & eorum iudicibus capere clericos vbique, quia, secundum quod dictum est superius, non est dare locũ, vbi non sit iurisdictio spiritualis, sicut temporalis, vnde talis captio clericorum, quæ est spiritualis & de foro ecclesiastico potest & debet fieri per iudicem ecclesiasticum, & non per alium quemcunque. Et nisi ita fieret, quod capi possent clerici per iudices ecclesiasticos vbique, sæpissime delicta clericorum remanerent impunita: cum per laicos non possint capi absque sententia excommunicationis à canone incurrenda propter hoc.

Ad 48. qui loquitur de laicis capientibus clericos, qui excommunicantur: dicit, quod nulli Domino vel iudici seculari licitum est in quocunque casu clericos capere, quare si tales capientes clericos declararentur per iudices ecclesiasticos sententiam excommunicationis incurrisse, nulla fit iniuria. Et contra illos specialiter dicebat Dominus Episcopus, grauius esse procedendum, qui clericos & presbyteros capiunt indifferenter malitiose ac in Dei & ecclesiæ contumeliam & contemptum.

Ad 49. qui loquitur de tonsuris, quæ conferuntur indignis: dicit quod si ita fieret, sicut in articulo continetur, non esset vtique sustinendum, nec aliquis prælatus vellet facere, quæ proponuntur ibidem. Tamen in quacunque ætate potest prælatus personis literatis, omni fraude & impedimento canonico cessantibus, tonsuras conferre. Sed illi, qui hunc articulum fecerunt, deberent prælatum, qui talia facit, nominatim exprimere: & ipse de facto proprio responderet eisdem. Et si qui forsan hoc fecissent (quod absit) non deberet imponi omnibus prælatis.

Ad 50. qui loquitur de pœnis pecuniariis, quæ exiguntur ab excommunicatis: dicit quod cum sententia excommunicationis feratur propter peccatum mortale, oportet quod excommunicato, si petat absolui, iniungatur pœnitentia & pœna pro peccato, quia non remittitur peccatum, nisi Deo & ecclesiæ fiat satisfactio condigna, vnde antequam absolui mereatur talis excommunicatus, debet satisfacere pœna corporali aut pecuniaria. Et hoc in foro pœnitentiæ obseruatur specialiter, quia in quibusdam locis sunt emendæ taxatæ, & in aliis sunt emendæ arbitrariæ, ideo &c.

Ad 51. qui loquitur de hæreditagiis contentiosis positis ad manum laicorum propter debitum partium: dixit quod si duo ad inuicem contendentes essent laici, & fieret sine fraude, & non pro impediendo iurisdictionem ecclesiasticam, prælati non prosequerentur articulum supradictum, nisi de consuetudine vel priuilegio aliqua ecclesiæ hoc haberent, & vbi essent ambo clerici, aut alter eorum, vt superius est responsum.

Ad 52. qui loquitur de iniuriis & grauaminibus illatis gentibus regiis per officiales episcoporum: dicit dictus episcopus, quod prælati nullo modo permitterent, quod per officiales suos gentibus regiis damnum laborum vel expensarum, aut aliud incommodum inferretur. Nec est verisimile, quod sint vera, quæ in dicto articulo proponuntur: quia semper prælati habẽt in suis agibilibus ad regios officiarios recursum, tamen si aliquis vellet in speciali aliquid super hoc declarare, parati erant prælati corrigere mala acta &c. & iniuriam passis emendam facere fieri.

Ad 53. qui loquitur de hæreditagiis clericorum positis propter debitum in manu iudicis secularis: dicit quod hæreditagia clericorum sine causa rationabili aut malitiose, aut impediendo iurisdictionem ecclesiasticam ponuntur in manibus iudicis secularis, specialiter quando fit per violentiam & de facto sine causæ cognitione aut alias in casu personalitatis: nulla fit iniuria Dominis temporalibus, si ecclesia super hoc se intromittat. Nam alias laici omnem iurisdictionem clericorum haberent, quia vbi non possent clericos compellere, ipsi procederent ad captionem bonorum: & sic quantum ad hoc periret priuilegium ecclesiasticum.

Ad 54. qui loquitur de neganda sepultura vsurariis: dicit quod de iure, vsurario manifesto debet denegari ecclesiastica sepultura, quare nullam faciunt iniuriam officiales prædicti prælatorum talibus sepulturam denegando, maxime donec fuerit restitutum vel cautio data sufficiens

der-

quando in presentia alicuius notarii curię archidiaconi vel alterius minoris iudicis ordinarii ciuitatis aliquod conditur testamentū quia multotiés, tales notarii non sunt magnæ auctoritatis; vel si per aliquem notarium curiæ secularis recipiatur huiusmodi testamentum, habet consuetudo specialis plurium ecclesiarum regni Franciæ, & hoc etiam iura dicunt, quod donec talia testamenta coram iudice principali & ordinario illius diœcesis fuerint approbata vel publicata, non adhibetur ei fides, neque debet aliqualiter adhiberi. Et si alias hoc fieret, esset in maximum populi detrimentum: quia possent in talibus multæ falsitates committi. Quibus responsionibus sic factis per dictum episcopum fuit petitum ex parte Domini Regis, quod præfatæ responsiones, prout dictæ fuerunt & propositæ, verbotenus in scriptis redigerentur & traderentur. Super quibus petitis, prælati ad inuicem diligenter habuerunt deliberationem, & tandem deliberauerunt inter se tradere loco responsionum prædictarum Domino regi scedulam infrascriptam in Gallico, licet sit in Latino translata, cuius tenor sequitur in hæc verba Latine.

Supplicant Regiæ Maiestati prælati præsentes Parisiis, se aliquo iudicio minime submittendo, quod placeat ei iura, libertates, priuilegia canonica, consuetudines & saisinas, quæ & quas ecclesiæ Gallicanæ habent & habuerunt temporibus retroactis, eis defendere & seruare, specialiter super cognitionem actionum personalium & realium mixtarum, necnon & interdictorum maxime inter laicos. Item super cognitione clericorum, quando per laicos aliqua fit eis petitio, aut quando clerici super violentia in bonis illorum illata per laicos conqueritur. Item super cognitione contractuum initorum coram iudice seculari. Item quod non impediantur, quin eorum notarii contractus recipere valeant in quacunque parte suarum diœcesum. Item quod non impediantur super inuentariis faciendis de bonis defunctorum, quorum de iure vel consuetudine vel compositione executores existunt. Item quod non impediantur super cognitione hypothecarum, quam habent de iure vel consuetudine. Item quod non impediantur super cognitione viduarum & pupillorum, & super bonis intestatorum, quantum ad eos pertinet de consuetudine vel de iure. Item quod non impediantur in quacunque parte diœcesis suæ, quin possint habere suos officiales & eorum clericos capere, & ab ipsis clericis nec non à laicis emendas pecuniarias exigere debitas de cōsuetudine vel de iure. Item quod non impediantur super cognitione rerum furatarum à personis ecclesiasticis. Item quod tam super captione quam super cognitione clericorum non coniugatorum eorum iura & consuetudines obseruentur, & confirmentur eisdem, quia vobis manifeste ostenderunt, quod hæc debent fieri de iure diuino & humano. Item significant Regiæ Maiestati, quod super abusibus, quos aliqui conquerentes imponunt officialibus & gentibus suis, dicendo quod ipsi abutuntur eis imponendo crimina, vt redimant eos, & emendas ac expensas ab innocentibus exigendo, proferendoque sententias excommunicationis pro vna sola citatione non peremptoria præcedente, ac super eo quod propositum fuerit contra ipsos prælatos, quod ipsi conferebant tonsuras indignis, & dicti eorum officiales imponunt malitiose laicis pro extorsione pecuniarum inde ab eis exigendarum, quod ipsi sunt circa fidem suspecti, quodque clericos super maleficiis accusatos & eis redditos per iudicem secularem dimittunt impunitos. Item quod labores & expensas multis irrationabiliter conferunt prætextu participationum cum excommunicatis. Item quod laicis malitiose vsuras imponunt, vt redimant eos, & coniugatis tam viris quam mulieribus quod adulteria commiserunt. Item super abusibus, quos facere dicuntur procuratores eorum, & super abusibus quos religiosi faciunt in multis ciuitatibus. Item super iniuriis & grauaminibus, quos aliqui, vt dicitur, faciunt ratione priuilegiorum eis indultorum. Item super eo, quod dicitur, quod litigantes in curia ecclesiastica contra officium non reperiunt aduocatos: nec non super omnibus aliis in quibus eorum officiales negligentes inuenirentur abusi fuisse vel conuicti tam in prædictis quam aliis: quæ si scirent, non permitterent vllo modo, ipsi sunt parati corrigere & facere corrigi & emendari pro futuris temporibus tam per statuta synodalia & prouincialia, quam per alia quæ poterunt bona remedia salubriter prouidere.

Super aliis vero articulis supplicant dicti prælati, quatenus iura ecclesiæ, siue sint de iure ant per priuilegium seu compositionem vel consuetudinem acquisita, placeat Domino Regi seruare & defendere ac etiā confirmare, vbi autem in dictis articulis essent aliqua contra ius, priuilegium, consuetudinem vel compositionem, ipsi prælati nollent ea aliqualiter sustinere.

Supplicantes eidem Domino Regi, vt pro Dei honore in statu, in quo sui boni prædecessores tenuerunt ecclesiam, ipse eam teneat & defendat, nec ei faciat aliquam nouitatem. Et placeat ei proclamationes & inhibitiones factas, scilicet quod nullus laicus trahat alium laicum coram iudice ecclesiastico reuocare: quia hoc esset omnia ecclesiarum iura tollere.

Et licet in aliquibus locis pro tollenda eorum malitia in talibus proclamationibus seu inhibitionibus verba, quæ sequuntur, apponant: videlicet quod laicus non trahat alium laicum coram ecclesia super casibus pertinentibus ad iudices seculares seu temporales, hoc est propter iura ecclesiæ vsurpanda: quia multa pertinent ad forum laicorum, quæ nihilominus pertinent ad ecclesiasticum. Et sic ius & consuetudo tollerentur, per quæ in electione laici est, quod possit alios laicos in foro ecclesiæ conuenire. Item quia tales proclamationes seu inhibitiones factæ licet etiam essent bene generales, dant occasionem omnimode iurisdictionem ecclesiasticam perturbandi, vnde re-

ges Franciæ quondam semper prohibuerunt tales proclamationes seu inhibitiones fieri & [illegible] pe-nitus faciebant reuocari, & ad nihilum reduci.

Post hæc die veneris sequenti apud Vicenas venerunt prælati coram Domino Rege ad audiendum responsionem suam, vbi Dominus Petrus de Cugneriis prædictus proposuit pro Domino Rege sic dicendo, *Pax vobis, ego sum, nolite timere*, & prosecutus est, qualiter prælati non essent turbati de aliquibus, quæ essent dicta: quia intentio Domini Regis erat seruare iura ecclesiæ & prælatorum, quæ habebant tam de iure quam consuetudine bona & rationabili: & interseruit inter primam conclusionem & vltimam, & probare voluit quod causarum ciuilium non poterat ad ecclesiam cognitio pertinere: quia talia erant temporalia, quæ debent pertinere ad temporales, & spiritualia ad spirituales. Et vltra rationes, quas alias proposuit, allegauit *86. d. cum ad verum* allegauit etiam, quod propter hoc clericis radebantur capita in signum, vt temporalia abijcerent. Et allegauit ad hoc *12. q. 2. duo sunt genera*.

Item dicebat, quod de iure habebant prælati cognitionem in certis casibus in iure expressis. Vnde isti casus faciebant regulam contra eos. Ad hoc allegauit *de regulis iuris c. 1. ff. de lega. 1. l. Titia textorem*.

Item dicebat, quod ratione peccati non poterat ad eos pertinere, quia decret. *Nouit*, loquebatur de facto regis Franciæ, qui superiorem non habet, sed in aliis dicebat secus. Tum istis allegatis dixit & conclusit, quod Dominus Rex paratus erat audire informationem eorum, qui vellent eum super aliquibus consuetudinibus informare, & illas consuetudines, de quibus esset informatus, quæ essent bonæ & rationales, faceret obseruari. Qua responsione audita, cum non videretur sufficere prælatis, statim dictus Episcopus Eduensis respondit pro prælatis in modum, qui sequitur: Primo commendans bonam responsionem generalem, dixit sic: *Laudabitur princeps populi in prudentia sermonis sui*, Eccles. 9. c. Et circa hoc commendauit quantum ad bonam & generalem responsionem Domini Regis propositum & sermonem prolatum. Quantum vero ad illa, quæ Dominus Petrus dixit, quæ pariebant obscuritatem, & poterant dare materiam aliis Dominis temporalibus impediendi iura & consuetudines ecclesiæ, & quia non erat clara responsio, vt videbatur prælatis: Dixit sic dictus Dominus Episcopus, *Dixit mater ad filium: fili quid fecisti nobis sic?* Et prosecutus est admiratiue loquendo & curialiter conquerendo de responsione facta, & postea respondit ad ea quæ dixerat Dominus Petrus de Cugneriis. Primo ad *c. cum ad verum*, dixit quod superius est responsum de distinctione ista temporalium, quia possunt esse in eodem subiecto, vt superius probatum est. Nec obstat, quod dicebat idem Dominus Petrus, quod non possunt esse in eodem subiecto, quia ea quæ sunt diuersa & sunt sub eodem genere, vt homo & asinus, non possunt esse in eodem subiecto: sed si essent sub diuersis generibus, vt albedo dulcedo in lacte, bene possunt esse in eodem. Respondebatur, quod hoc dictum non erat verum, quia iustitia & temperantia sunt duæ diuersæ virtutes & sub eodem genere sunt, & tamen sunt in eodem subiecto. Præterea istæ species diuisæ, homo & asinus, non se compatiuntur in aliquo, sed aliæ de quibus agitur sic.

Item ad illud, quod dicebatur de rasura capitis, quod ibi sunt corona & rasura: corona designat excellentiam & Dominium, & rasura significat quod non debent thesaurizare in temporalibus, ibi cor applicando: sed temporalia debent sibi subijci, non ipsi temporalibus, vt in dicto *c. duo sunt genera*, innuitur & probatur.

Item ad illud, quod dicebatur de regula: respondebat dictus episcopus, quod regula est pro ecclesia, vt supra per iura probatum est.

Item consuetudo facit regulam pro ecclesia.

Item iura semper excipiunt in quocunq; delicto consuetudinẽ, quare non obstat dictum suũ.

Item ad illud, quod dicebat de decretali *nouit*, respondebat dictus Episcopus, quod licet in dicta decretali *nouit*, casus fuerit in persona regis: tamen ibi expresse dicitur in textu idem de quolibet Christiano. Et lex, licet loquitur ibi papa, idem tamen est in aliis episcopis in diœcesibus suis, *63. distinct. Valentinianus*. Quare conclusit dictus episcopus, quod placeret Domino Regi magis claram & magis consolatiuam dare responsionem prælatis, ne ab ipsius præsentia recederent contristati, & ne daretur laicis materia iura & consuetudines ecclesiæ impugnare: quia de ipsius Domini Regis bona conscientia nullatenus dubitabant. Et tunc fuit hoc responsum ex parte Domini regis, quod non erat intentionis suæ consuetudines ecclesiæ, de quibus sibi constaret, impugnare.

Postmodum die Dominica sequenti iterato venerunt prælati ad Dominum Regem apud Vicenas: & proposuit Dominus Senonensis vltimam suppositionem factam per prælatos & vltimam responsionem factam pro parte Domini Regis. Quod cum Dominus Bituricensis significasset prælatis, Dominum Regem dixisse, quod non timerent prælati, quia nihil suo tempore perderent, & quod defenderet eos in suis iuribus & consuetudinibus: quia nolebat tempore suo exemplum dare aliis ecclesiam impugnandi. Quæ verba asseruit ibidem se dixisse: de quibus verbis idem Dominus Senonensis nomine prælatorum regratiatus est Domino Regi. Secundo dixit idem Dominus Senonensis, quod quædam præconizationes factæ erant in præiudicium iurisdictionis ecclesiasticæ, quas supplicabant reuocari. Tunc Dominus Rex respondit ore proprio, quod non erant factæ de suo mandato, nec aliquid sciebat, nec eas ratas habebat. Tertio dixit, quod de aliquibus abusibus, de quibus temporales erant conquesti, taliter ordinauerant prælati, quod Dominus Rex & cæteri, merito deberent contentari. Quarto supplicauit sibi, quod vellet eos consolari

de be

de benigna sua responsione clariori. Tunc respondit dictus Dominus Petrus pro Domino Rege, quod placebat regi, si prælati emendarent ea, quæ essent emendanda & corrigenda: & quod Dominus Rex expectaret vsque ad festum Natiuitatis Domini proximum venturum, infra quem terminum nihil innouaret. Et si infra dictum terminum prælati non emendassent emendanda, vel correxissent corrigenda: Dominus Rex apponeret tale remedium, quod esset gratum Deo & populo. Et sic prælati receperunt licentiam à Domino Rege & recesserunt.

[Sic re aliquandiu vltro citroque agitata, cum Episcopi & Prælati se suo solito more reformarent, ita nempe, vt specie ac verbis iniuriarum quandam alleuiationem simularent, re autem ipsa eas potius augerent & aggrauarent quam diminuerent: demum Rex seueram quandam legem fecit, qua talem Prælatorum audaciam & tyrannidem coluber, seque ac suos in libertatem asserit.]

Explicit quidem libellus de iurisdictione ecclesiastica, factus per Dominum Petrum Bertrandi, & in consilio conuenientibus prælatis regni Franciæ verbotenus in Gallico per ipsum deputatum ex parte ipsorum prælatorum recitatus.

MARSILII DE PADVA, PHILOSOPHI ET CONSILIARI CÆSAREI,

TRACTATVS

DE IVRISDICTIONE IMPERATORIS IN CAVSIS MATRIMONIALIBVS, EDITVS NOMINE ET AVCTORITATE IMP. LVDOVICI IV. BAVARIÆ DVCIS, &c. cum eiusdem Decretis super sententia separationis & dispensationis matrimoniorum &c.

FORMA DIVORTII MATRIMONIALIS INTER ILLVSTRES, VOCATOS CONIVGES, Iohannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretam Ducissam Karinthiæ, celebrati per Dominum LVDOVICVM QVARTVM Dei gratia Rom. Imp.

Os LVDOVICVS QVARTVS, Dei gratia Romanorum Imperator, Augustus, vniuersis Christi fidelibus, quorum interest, vel interesse poterit in futurum, manifestum esse volumus & facimus per præsentes: Quod in iudicio coram nobis per se seu per certos nuncios suos seu procuratores exposuit Illustris Margareta Ducissa Karinthiæ & Tyrolis comitissa: quod vir nobilis Iohannes Regis Bohemiæ filius iamdudum sibi matrimonio copulatus, & postmodum in ætate debita constitutus, ac per tanta temporum spacia secum habitans, quanta sufficiunt ac sufficere debent, secundum statuta tam diuinæ quam humanæ legis, ad debitum carnalis copulæ per virum siue maritum suæ vxori reddendum, eadem Margaretha in ætate sufficienti similiter constituta, & seipsam vt conueniens fuerat præbente & exhibente ad præfatam copulam carnalem explendam, non potuit dictus Iohannes neque valuit, sicuti neque valet, aut potest, nec vnquam posse creditur in futurum, eandem carnaliter cognoscere sibi coniugem Margaretam; quemadmodum multis & quasi omnibus possibilibus modis hoc tentans, eundem Iohannem impotentem & omnino inhabilem ad opus præfatum se dicit expertam: ac aduersus

eundem Iohannem, sibiq; præfatum defectum inexistere, coram nobis in iudicio se reddidit per experimenta sufficientia & testimonia qualibet ad hoc necessaria probaturam. Quare super hoc habito maturo & deliberato consilio suorum procerum & consiliariorum omnium, nostram clementiam atque iustitiam vna cum præfatis implorauit & requisiuit instanter, vt eidem super hoc prouidere de conuenienti remedio dignaremur: & taliter etiam, quod per ius siue sententiam nostram licite posset à supradicto Iohanne, iam vocato marito siue coniuge suo de matrimonio separari, propter casum siue impedimentum prædictum, & ab eodem Iohanne totaliter sic absolui, vt eidem de cætero ad nullum matrimonii debitum teneretur, sed posset de se ipsa & suis omnibus ordinare, secundum quod sibi expediens videretur. Nos vero, cuius debitum est omnibus ac singulis reddere iustum, ex officio & auctoritate qua fungimur, præfatam Margaretham cum præfatis suis omnibus iustitiam instantissime requirentibus & supplicantibus, nobis dignum duximus exaudire, & nihilominus absque offensa iuris præfati Iohannis iam vocati coniugis sui, si ius aliquod in contrarium habuisset, ad expeditionem seu terminationem litis præmissæ inter vocatos coniuges præfatos processimus, in hac forma videlicet: quod vocatos coniuges præfatos citari fecimus atque vocauimus in iudicio coram nobis, assignantes eisdem secundum formam iuris debitum atq; tutum locum, & temporis spacium, infra quod possent & deberent in iudicio coram comparere, ad agendum & defensandum, & cætera faciendum, quæ necessaria forent præinquirenda veritate super lite præfata. Verum & Margaretha iam dicta per se, seu per suos certos nuncios siue procuratores, sufficienter comparuit in iudicio coram nobis per omnes terminos sibi assignatos, & cum omnibus probationibus & testimoniis sufficientibus, ad conuincendum sæpe dictum Iohannem impotentem esse atq; priuatum naturali potentia ipsam carnaliter cognoscendi, aut quamuis aliam mulierem, seipsam quoque virginem vsque in tempus & diem datæ præsentis rescripti, per sufficientia testimonia demonstrauit. Supradictus vero Iohannes in præfatum iudiciũ coram nobis, impositi sibi defectus per præfatam Margaretham verisimiliter conscius, nec per se, nec per aliquem legitimum nuncium siue procuratorẽ comparuit tempore debito siue statuto, nec quicquam in contrarium impositi sibi defectus per Margaretham præfatam per se vel per alium allegauit: sed contumax ex natura se conuictum reddidit, atq; confessum de his omnibus quæ sibi per prædictã Margaretam fuerant tam imposita quam probata, sufficientia quidem ad matrimonii diuortiũ inter ipsam & præfatum Iohannem per sententiam consummandum. Nec potest, nec vnquam cum veritate poterit sæpedictus Iohannes, aut quiuis alter pro ipso, iudicem vel locum comparendi per nos sibi assignatum allegare suspectum. Nam hactenus retroactis temporibus tam Iohanni regi Bohemiæ patri suo, quam etiam Karolo de Bohemia fratri suo, pluries & locis pluribus nostræ coërtiuæ potestati subiectis, fidum ac tutum placitandi nobiscum assignauimus locum: in quo personaliter affuerunt & cum omni tranquillitate manserunt, ac inde absque molestia qualibet secundũ ipsorum beneplacitum recesserunt. Quod & antedicto Iohanni benigne afferri fecimus, & acceptare contempsit, vt supra iam diximus. Per auctoritatem ergo nobis rite debitam & concessam, & legi diuinæ conformiter, sicuti certum est, & asserunt sacræ scripturæ siue leges diuinæ, atque ciuiles sententia sufficientes, ac comprobati Doctores, ad diuortium siue separationem matrimonii faciendam inter vocatos coniuges Iohannem & Margaretam prædictos procedere volentes atque debentes infrascriptam sententiam tulimus in hæc verba: Nos Ludouicus quartus Dei gratia Romanorum Imperator, Augustus, pro tribunali iudice sedentes, in causa siue lite diuortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter Illustres personas Iohannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex vna, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tãquam actricem, ac requirentem à dicto Iohanne iam vocato coniuge sua de matrimonio separari. Visis & intellectis tam per nos quam præfatos Doctores iuribus, rationibus, probationibus & testimoniis Margarethæ præfatæ, nec non contumacia iam dicti Iohannis, dicimus, diffinimus & determinamus, præfatam Margaretham separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, ecõ conuerso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsamque quoque Margaretham hoc requirentem instanter, vt supra, separamus, absoluimus, & separatam esse iudicamus in matrimonio à iam dicto Iohanne per hanc nostram sententiam diffinitiuam. Similiq; quoq; modo supradictum Iohannem à præfata Margaretha in matrimonio per auctoritatem & per nostram sententiam diffinitiuam separantes: ita videlicet, quod de cætera præfatus Iohannes supradicta Margaretæ in nulla matrimonii debito teneatur, neque similiter præfata Margareta supradicto Iohanni: sed liberum sit vtrique de corpore proprio siue persona, & omnibus bonis propriis, iuribus ac rebus, tam mobilibus quam immobilibus facere vel disponere, & quodlibet ordinare pro sua propria libito voluntatis.

FORMA

FORMA DISPENSATIONIS SVPER AFFINITATE CONSANGVINITATIS INTER ILLVSTRES, LVDOVICVM MARchionem Brandenburg. & Margaretam Ducissam Karinthiæ: nec non legitimationis liberorum eorundem procreandorum, factæ per Dn. LVDOVICVM QVARTVM, Dei gratia Rom. Imp.

NOs LVDOVICVS QVARTVS, Dei gratia Romanorum Imperator, Augustus, vniuersis Christi fidelibus, quorum interest aut poterit interesse, notum esse volumus & facimus per seriem infrascriptã: Quod in nostra præsentia personaliter constituti Illustres Ludouicus Marchio Brandenburgensis, & Margarita Ducissa Karinthiæ ac Teroliæ Comitissa, post habitum ipsorum maturum ac deliberatũ consilium animum atq; actualem voluntatem habentes se inuicem in matrimonio legitime copulandi: dubitante tamen præfato Ludouico & Margareta, ne gradu aliquo affinitatis sanguinis tale coniugium siue matrimonium humanarum legum aut Romanorum principum statuto, decreto, vel ordinatione alia, quomodolibet appellata, impedimentũ aliquod pateretur: supplicarunt ac petiuerunt instanter, tale impedimentum consanguinitatis, si quod inter ipsos affuerit vel adesset, per dispensationem nostram relaxari, ac per nostram auctoritatem atq; sententiam totaliter amoueri. Nos vero propter communem & euidentem Reipublicæ vtilitatem manifeste visam sequi ad coniugiũ supradictum, præfatum impedimentum affinitatis sanguinis, si quod inter ipsos adesset, iudicamus esse tollendum, & simpliciter amouendum. Cum gradus affinitatis sanguinis, præsertim infra sorores & fratres, matrimonium non impediat diuina seu Christiana legis statuto aliquo vel præcepto, quemadmodum certitudinaliter nouimus tam per nos, quam per supradictæ legis diuinæ idoneos ac probatos Doctores. Idq; etiam afferente beato Augustino lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 16. dum de talibus affinitatis sanguinis gradibus tractans inquit; Quod hoc videlicet matrimonium licitum fieri inter affines consanguineos, nec lex diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Quibus siquidem verbis duas sententias expreßit Augustinus: vnam videlicet supradictam, Quod lege diuina legitimum matrimonium fieri non est prohibitum inter personas sanguinis affinitate coniunctas. Secundam vero sententiam scire fecit, videlicet quod talis prohibitio matrimonii inter consanguineos fieri habeat auctoritate legislatoris humani, aut eius principantis, supremi principis Romanorum. Idem quoq; concedere atq; fateri conuenit Romanum episcopũ, Papam vocatum, cum suorum clericorum cœtu, quos Cardinales appellant, veritate cogente. Nã præfatus Papa Romanus super impedimento affinitatis sanguinis per dispensationem tollendo à sanguinis affinitate coniunctis, inuicemq; matrimonium contrahentibus, ad suam auctoritatem asserit pertinere: ac in talibus matrimonijs plures dispensauerunt de facto præteriti quidam Pontifices Romanorum. Quod si talis gradus affinitatis sanguinis matrimonium legitimum impediret legis diuinæ seu Christianæ præcepto, non poßet aliquis hominum, quinimo neq; angelus de cœlo, dictum impedimentum per dispensationem aliquo modo amouere. Hoc Christo testante: Facilius est cœlum & terram transire, quam vnum apicem à lege cadere. Rursusq; idem Dominus dixit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea permanebunt in æternum. Ex quibus quidem manifeste apparet, ac fateri cogitur Romanus Episcopus, & per factum confirmatur ipsius, quod gradus affinitatis sanguinis non impediat matrimonium fieri legis diuinæ seu Christianæ præcepto: & quod si gradus affinitatis sanguinis quanquam licitum matrimonium impediat fieri, hoc totum factum esse præcepto siue statuto legis humanæ: de cuius siquidem legis præceptis siue statutis dispensare solummodo pertinet ad auctoritatem Imperatoris seu principis Romanorum. Nec obstat dicere, præfata matrimonia eße prohibita lege diuina, eo quod mali moris sunt, & propterea etiam peccata mortalia fore prohibita, ac proinde obligantia contrahentes ad damnationem æternam: & contrariam dispensationem in his ad ministrum solummodo ecclesiasticum, episcopum siue presbyterum pertinere. Hic enim sermo rhetoricus siue apparens Sophisticus est. falsum namq; recipit: quoniam præfata matrimonia non sunt mali moris, præsertim in aliquo casu. Nam & ipsa tanquam in casu licita fieri concedit Romanus Episcopus. Nec etiam rursus mali moris sunt absolute loquendo: quoniam non sunt cum malitia conuoluta confestim, veluti furtum & crimina reliqua: & propterea nec sunt lege diuina prohibita, quemadmodum dixit beatus Augustinus. Non syllogisatur autem neq; concluditur propterea, dispensationem de talibus ad Episcopum quenquam siue presbyterum pertinere: esto quod sint absolute prohibita lege diuina, & sub pœna damnationis æternæ. Quoniam de sic prohibitis nullus hominum, quinimo angelus de cœlo dispensare poßet, vel ordinare, siue concedere quod licite fierent, vt deductum est supra. Vnde etiam iuxta prædicta de præceptis sacra scriptura siue mãdatis loquens Apostolus inquit: Et si angelus de cœlo euangelizaret vobis aliud præter id, id est, contra id, quod euangelizatũ est à nobis, anathema sit. Nec propter aliud, nisi quod euangelizata erãt per apostolum diuina prohibita vel præcepta. Rursus quoniam præfata matrimonia non fuerunt mali moris, neq; prohibita secundum veterem legem, quamuis aliquando peccata fiant siue fuerunt in antiqua lege, non quod sunt absolute siue confestim cum malitia conuoluta, neq; mali moris, sed solummodo quia lege prohibita fuerant: veluti carnes porcinas, & bestias non ruminantes comedere, quod ideo peccatum effectum est, quia prohibitum fuerat in lege Mosaica, non tamen propter malum aut mali moris ex se, quemadmodum furtum, homicidium, falsum testimoniũ, & huiusmodi reliqua, quæ prohibita sunt legibus diuinis & humanis, eo quod ex se mala sunt, & mali moris, confestim cum malitia conuoluta. Ex his igitur omnibus iam prædictis manifeste apparet, cuilibet non corrupto ignorantia vel malitia, vel vtraq;, auctoritatem dispensandi atq; tollendi à matrimonio impedimentum inter personas & à personis sanguinis affinitate cõiunctis, ad Romanũ principem pertinere. Propter quod Nos Ludouicus quartus Romanorũ Imperator, Augustus præfatum affinitatis sanguinis impedimentum, si quod esset inter præfatos Ludouicũ & Margaretam, quo minus poßent aut prohiberentur per humanæ legis aut Romanorũ principum statuta, siue decreta, vel

alias ordinationes quomodolibet appellatas, in matrimonio copulari, tollimus, & per nostram auctoritatem atque sententiam tenore præsentium totaliter amouemus. Concedentes eisdem ac cuilibet ipsorum, vt absq; offensa cuiuslibet iuris humani, statuti vel ordinationis alterius quomodolibet nominata, licite se possint ac valeāt in matrimonio copulare. Absoluentes etiam eosdem, ipsorumq; legitimos filios, & filias, ac hæredes, nunc & in perpetuum à pœna qualibet reali, personali, & infamia, & alia quauis quomodolibet nominata, si qua foret imposita contrahentibus matrimonium infra consanguinitatis gradus aliquos nominatos per quemquam Principem Romanum etiam, vel per leges, aut communitatem aliquam, collegium vel singularem personam, cuiuscumq; auctoritatis vel dignitatis existant. Quibus omnibus & singulis, & à quibus excipimus casum prædictum, de præfatis videlicet personis, Ludouicum & Margaretham iam dictos. Et in quantum huic nostro rescripto siue dispositioni, concessioni nostræ contradicunt totaliter aut in parte, per hoc ipsum præsens nostrum rescriptum derogamus & volumus derogari, eodem nihilominus semper in suo robore duraturo.

INCIPIT TRACTATVS CONSVLTATIONIS PER MARSILIVM DE PADVA Editus, *super diuortio matrimonii inter Illustres vocatos coniuges, Iohannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretham Ducissam Karinthiæ, celebrato per Dominum Ludouicum quartum, Dei gratia Rom Imp*

AD ampliorem euidentiam tam dictorum, quam & dicendorum, ad redarguendum quoque voces, & obstruendas fauces malignorum detractorum quorundam, nunc forte dicentium, & dicere volentium in futurum, nos in præsenti negotio siue iudicio processisse de facto tantum modo & non de iure: cum iudicium de matrimonii diuortio faciendo spirituale sit, & propterea ad auctoritatem nostram minime pertineat, quemadmodū dicunt Episcopi quidam siue presbyteri cū suis sequacibus, minus vere: idq; à paucis retro temporibus prædicauerunt, & per quasdā verborum fallacias hoc credere fecerunt plurimos simplices Christi fideles Ad tollendū etiam scrupulum conscientiæ ab huiusmodi fraude deceptorū, atq; zizaniam de cordibus hominum per iam dictos veritatis præuaricatores, ac Romanorum principum persecutores infestos, & Imperialium iurium vsurpatores manifestos: vndiq; seminatas præfatorum Doctorum sententias sub breuiloquio, quantum possunt, huic rescripto non inutiliter duximus inserendas.

Dicunt ergo & scribunt seriosius in suis tractatibus iam dicti Doctores, quod Christi fideles reguntur & viuunt sub duplici lege, diuina videlicet & humana. Lex autem proprie sumpta præceptū coactiuum est de fiendis aut omittendis humanis actibus, sub pœna transgressoribus infligenda. Verum lex diuina est coactiuū præceptum à Deo factum Immediate, absq; humana deliberatione, propter finem in futuro seculo consequendum, & sub pœna transgessoribus infligenda in eodem tantū modo, non præsenti. Sed lex humana voluntate seu deliberatione procedens, propter finem immediate in hoc seculo consequendum, & sub pœna in eodem solum modo transgressoribus infligenda. Iuxta quæ oportet attendere, quod secundum vtramq; iam dictarum legum sunt quædam affirmatiue præcepta, de fiendis videlicet: quædam vero negatiue, de omittendis scilicet non fiendis, vocata *prohibita* Sunt & quædam permissa fieri & non fieri, quæ sub præcepto affirmatiue vel negatiue non cadunt, & in lege diuina quædam vocata *consilia*. Et sunt iam dicta permissa generaliora præceptis: quoniam omne præceptum est permissum fieri, sed econtra non semper. Similiter quoq; prohibitū fieri, permissum est non fieri: quamuis non in omnibus econtra. Simile quoq; intelligendum secundum legem humanam in affirmatiuis præceptis, permissis & prohibitis: quamuis differant sub pœnis, quoniam secundum legem diuinam præcepta & prohibita obligant transgressores ad pœnam æternam: secundum humanam vero ad pœnam temporalem.

Est rursum aduertendum, quod secundum vtramque iam dictarum legum, nomina præcepti & prohibiti duas intentiones siue significationes habere possunt, vnam videlicet, quod nomine præcepti siue prohibiti intelligatur actus præcipiendi siue præceptio à præcipiente procedens, quasi actiue sumta. Reliquo vero modo, vt intelligatur per prædicta nomina non actus præcipiendi eius qui præcipit vel imperat, sed potius actus aut opus cui aliquid præcipitur seu imperatur, quasi passiue: quomodo dicitur ex vsu, *Seruum fecisse præceptum Domini*, cum id egit aut agere omisit, quod sibi per dominum suum præcipiebatur fieri vel omitti, verbi gratia, vt equum parare, vinum propinare, ac reliqua seruitia talia. Et isto modo significat siue sonat præceptum siue prohibitum idem quod imperatum, non imperium siue actum præcipiendi sumtum actiue, quoniam hunc non fecit seruus, in quantum seruus, sed solum modo Dominus.

Amplius est etiam attendendum, quod præcepta tam affirmatiua quam negatiua, atque permissa vocata consilia, secundum legem diuinam *spiritualia* sunt essentialiter atq; dicuntur. Primum quidē quoniam à Spiritu sancto immediate tradita & instituta sunt quemadmodū dicit B Ambrosius super Apostolū post. ad Cor. ca. 9. *Spiritualia*, inquit, *sunt lex euangelica & verbum Dei*. Et sunt etiam fortasse spiritualia, gratiæ siue dona Spiritus sancti, quæ fiunt & perueniunt in animabus Christi fideliū à verbis Euangelicis supradictis. Secundo vero dicuntur etiā diuina præcepta *spiritualia* viuificando, quoniam ad viuificandum spiritum siue animam humanam data sunt. Sane & propter beatitudinem æternam tradita & statuta fuerunt illa, quæ dicuntur præcepta & prohibita legis diuinæ actiue sumta. Alia vero spiritualia quædam non sunt essentialiter, sed à quibusdam *spiritualium* vocabulum sumserunt, propterea quod ad prædicta spiritualia exercenda vel ministranda seruiunt, & sunt per homines ordinata; quēadmodum personæ siue corpora sacerdotum. Sic etiam domus vocatur *Ecclesia*, secundum quandam Ecclesiæ significationem. Sic quoque vestes, vasa, libri, & instrumen-

tā qua-

ta quædam alia ordinata per homines propter cultum diuinum. Sic etiã ieiunia, eleemosynæ, ac reliqui quidam actus & hominum opera de diuinis siue spiritualibus, & circa vel propter spiritualia, quibus iocaistunt, veluti paramenta spiritualia dicta sunt. De quibus omnibus, quoniam nota, omittuntur exempla propter abbreuiationem sermonis. Proportionaliter quoque secundum legem humanam sunt præcepta, prohibita, & permissa actiue sumpta, & alia similiter imperata, quæ omnia dicuntur *temporalia*; propterea quod ab homine tradita sunt, & immediate statuta. Et rursus propter vitam huius seculi temporalem vocatam, quia tempore clauditur & finitur, talia statuta sunt & fuerunt.

Insuper attendere conuenit, quod quamuis præcepta & prohibita & consilia secundum legem diuinam actiue sumpta, differant à præceptis secundum legem humanam; quoniam ab alio legislatore, & ad alium finem, & sub aliis pœnis, temporibus & modis eas transgressoribus, inferendi, statuta & ordinata sunt talia: tamen personæ cum suis actibus, imperatis, & operibus, quibus præcipitur siue imperatur per legem vtramque, in omnibus, quasi vel saltem in pluribus, eadē esse possunt & sunt. Verbi gratia, Furtum non fieri, vel homicidium & rapinam, vel fraudem, aut falsum testimonium, & similia reliqua, quæ præcipit tam diuina quã humana lex non esse fienda. Similiter quoque in cæteris præceptis, vt mutuum restituere, atque depositum. Rursus quod eædem esse possunt personæ, & earum consimiles actus, quibus & de quibus tam temporalia, quam circa spiritualia præcipit vtraq; lex. Nam circa temporalia & de temporalibus tam per sacerdotes, episcopos, siue presbyteros, diaconos, & alios spirituales ministros, & similiter per non sacerdotes, vocatos seculares aut laicos, potest aliquid fieri vel omitti licitum aut illicitum, secundum præcepta vel cõtra tam diuinæ quam humanæ legis; & iuste corrigenda seu punienda tam in statu præsentis seculi, quam futuri, per pœnam videl. transgressores arcendo, qualia sunt crimina quæ pridem in exemplis adducta sunt. Sic etiam de spiritualibus, & circa spiritualia quomodolibet appellata, potest licitum aliquid per prædictas personas & actus ipsarum, & illicitum similiter fieri vel omitti; veluti hæreses parere, siue actus illicitos docere, & bruta quędam baptisare, dæmonibus satisfacere, quemadmodum faciunt quidam scelerati sortilegi: alia quoque crimina committere, vt vasa, libros, vestes, & reliqua choralia instrumenta cultui diuino deseruientia rapere vel furari, & reliqua similia huius, iuste in hoc seculo & futuro punienda per pœnam realem aut personalem, secundum legem vtramque diuinam videlicet & humanam, quamuis differenter & differentibus pœnis, ac iudice, loco, & tempore, quemadmodum dictum est, & infra seriosè dicitur.

Est adhuc etiam aduertendum, quod si præcipit lex diuina fiendum vel omittendum aliquid, quod fieri vel omitti non præcipit lex humana, sed potius oppositum præcipiat vel permittat; debet seruari legis diuinæ præceptum, humana lege vel eius opposito præcepto vel permisso contempto siue dimissu; quoniam præceptum legis diuinæ infallibilem continet veritatem, humanæ vero legis non sic. Rursum quoniam diuinum obligat transgressorem ad pœnam æternam: humanum vero ad temporalem siue finitam, & minus ab homine fugiendam.

Est amplius attendendum, quod vtraq; iam dictarum legum habet proprium & diuersum immediatum legislatorem & iudicem, vt dictum est supra. Et rursus quoniam duplex est Iudex: vnus quidem doctor solummodo, & fortassis etiam de aliquibus operatur, sicuti fidelis est, secundum quãlibet disciplinam, quomodo etiam scripsit famosus ille philosophus Aristoteles nominatus: *Quod vnusquisq; est bonus iudex eorum quæ nouit, & hoc bene iudicat: veluti medicus de sanis & ægris*. Alius vero Iudex est *Principans* proprie vocatus, cui tradita auctoritas & data coactiua potestas transgressores legum per pœnas arcendi. Et est hic siquidem iudex secundum legem humanam, de quo dixit Aposto. *Quod non sine causa gladium portat*, id est coactiuam & armatam potestatem habet: *quoniam minister Dei est, vindex in iram ei qui malum agit*: esto etiam quod humanarum legum doctor non existat. Secundum enim diuinam Iudex est coactiuus, de quo Apostolus dicit B. Iacobus in Canonica sua, *vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare*.

His itaq; suppositis, tanquam veris & notis, dixerunt & scripserunt in suis tractatibus præfati Doctores, quod secundum legem diuinam legislator & iudex coactiuus secundum ipsam est Christus, sicut per beatum dictum est supra. Ipse enim tulit legem diuinam, seu Nouum Testam. per os tam Apostolorum quam aliorum sanctorum quorundam. Vnde Apost. *An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus?* & B. Petrus in sua Canonica dicit: *Non ab humano spiritu allata est aliquando prophetia sed Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Hic autem legislator statuit secundum hãc legem transgressores iudicari, & per pœnas arceri in futuro seculo tantummodo, non in isto. Vnde scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, &c.* quod erit in futuro seculo, sicut manifeste sonat scriptura, & ea ponunt omnes expositores eiusdē. Sunt rursus iudices alii secundum legem diuinã, quos nihil prohibet esse plures in statu præsentis seculi, vocati *Doctores*, & secundum ipsam quorundam actuum siue operum ministri atq; factores, nullam coactiuam auctoritatem vel potestatem habentes à Christo seu lege diuina, arcendi quenquam in hoc seculo, ad aliquid agendum vel omittendum, per pœnam aliquam realem. Vnde Christus Marci vltimo tales iudices vocauit Doctores, dum ipsis in Apostolorum persona dixit: *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptisantes eos*, & per Malach. prophetam: *Labia sacerdotis custodiunt scripturam, & legem requirent ex ore eius*. Et sunt hi iudices, episcopi, siue sacerdotes, vocati *doctores*. Carent autem præfati iudices, & carere debent auctoritate & potestate coactiua, per quamcunque pœnam arcendi, sicut dictum est pridem: quoniam tali auctoritate Christus in hoc seculo carere voluit in persona propria, in quantum

homo, cum dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo:* (ecce quantum ad auctoritatem) *Si enim esset de hoc mundo decertarent vtiq; ministri mei* (ecce quantum ad armatã sine coactiuam potestatem.) Etrurfus idem petenti ab ipso diuisionem hæreditatis à fratre, respondit: *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos, vel inter te & fratrem tuum?* quasi diceret: Tale iudicium mihi non conuenit exercere. Sic etiam tali auctoritate aut coactiua potestate carere voluit Apostolos, & in ipsorum persona omnes episcopos siue presbyteros, successores ipsius, in quantum fuerat sacerdos humanus: quoniam in quantum Deus erat, nullus sibi hominum successit vel succedere potuit, dum ad ipsos inquit: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatu, sicut inquit Bernardus. Sic quoque sacram Scripturam intellexerunt & exposuerunt concorditer omnes sancti & approbati doctores, & idem secundum proprias sententias expresserunt. Quod etiam scie & de spiritualibus loquens, se non trahere potestatem quemquam arcendi, & multo minus de temporalibus, vnde dicebat Corinthiis; *Non dominamur fidei vestræ.* Super quo verbo iam Ambrosius, quam Chrysostomus senserunt concorditer, & expresse dixerunt. Ambrosius quidem: *non dominamur fidei vestræ, id est, non quia dominium aut coactionem patiatur fides vestra, quæ voluntatis est non necessitatis.* Chrysostomus autem: *in ecclesia non coactum, sed adquiescentem oportet ad meliora conuerti. Quod admirabilis vir ille sciens, Apostolus videlicet, dicebat Corinthiis, Non dominamur fidei vestræ.* subiungensque Chrysostomus ait: *Non enim à legibus data est nobis, Episcopis siue presbyteris scil. talis potestas, vt auctoritate sententia cohibeamus homines à delictis: neq; si data esset, haberemus vbi exerceremus eiusmodi potestatem: cum Deus noster, Christus videlicet, non necessitate, id est violentia, aliquos homines traxerit à peccato; sed sua sese sponte subtrahentes remuneratus sit.* In quibus etiam verbis supponit Chrysostomus, quod omnis coactiua potestas in hoc seculo datur à legibus siue principibus. Quod etiam dicit Hugo de S. Victore, De sacr. lib. 2. inquit enim sic: *Quod licet ecclesia, id est ecclesiastica persona, Episcopi siue presbyteri, iurisdictiones coactiuas videlic. in personas seculares exerceant; hoc ipsum tamen quod exercent, à regia potestate se habere cognoscant.* Non ergo à lege diuina, sed ab humana lege, conuenit cuiquam in hoc seculo auctoritas & coactiua potestas; præcipue Episcopo siue presbytero. Vnde Chrysostomus post verba prædicta subinfert: *Homo vero si a fide vestra fuerit abductus, multum imminet sacerdoti patientia industria exhortationis; quod non potest errantem vi reducere, sed persuadere conabitur, vt ad fidem rectam reuertatur, à qua primitus corruit.* Idem quoque senserunt omnes sancti Doctores reliqui, atque expositores iuxta sacram Scripturam, quorum sententias hic omissas propter breuitatem copiose videre poterit, cui cura fuerit, in tractatibus nouis præfatorum doctorum.

Est etiam similiter secundum legem humanam legislator, vt ciuium vniuersitas, aut eius pars valentior, vel Romanus princeps supremus *Imperator* vocatus. Est & iudex coactiuus secundum legem eandem, vt vniuersitas iam dicta, vel Princeps; vel illi, cui vel quibus vniuersitas aut Princeps dederit coactiuam potestatem, per pœnam realem aut personalem in seculo legis humanæ transgressores coercendi. Nequaquam vero legislatores humani sunt Episcopi siue presbyteri, aut reliqui spirituales ministri, coniunctim vel diuisim, in quantum huiusmodi: sed fortassis in quantum pars aliquacinitatis existunt: secundum quod per humanas rationes citatas & per sacram scripturam euidenter est monstratum, & per iam dictos Doctores nostros, & vt iam conuenienter deductum est supra. Sunt & alii iudices secundum legem humanam, vocati *Iurisperiti* siue *Doctores*, nullam coactiuam auctoritatem habentes, in quantum huiusmodi, arcendi quemquam in hoc seculo, per pœnam aliquam realem aut personalem, ad agendum licitum aliquod, aut illicitum omittendum; sed solummodo ad docendum, & aliquid secundum legem operandum humanam, quemadmodum Episcopi siue presbyteri secundum legem diuinam. Propter quæ manifestius intuendum, quod de humanis actibus & operibus circa diuina, & de diuinis, similiter quoque modo circa temporalia, & de temporalibus, potest dubitatio contingere duplex, & per consequens interrogatio siue quæstio fieri propter veritatem de dubitatis habendam. Vna quidem dubitatio est & quæstio, an videlicet actus illi & opera, de quibus quæritur, sint fieri vel omitti præcepta vel prohibita, licita vel illicita, iam secundum legem diuinam quam humanam? Alia vero potest esse dubitatio, quæstio siue interrogatio ex prædictis, vtrum videlicet si per quemquam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertinent ad iudicium principantis? iudicis videlicet coactiui, cuius auctoritas est arcere per pœnam realem aut personalem, transgressorem legis diuinæ vel humanæ, in præsenti seculo vel futuro.

De priori quidem quæstione, dubitatione siue interrogatione, respondere ac iudicare seu per iudicium diffinire pertinet ad Doctores, seu ad iudices doctrinales, huiusmodi siquidem auctoritatem habentes; quales secundum legem diuinam sunt vel esse debent omnes Episcopi, siue presbyteri, quemadmodum ostensum est prius, & dixit Apostolus ad Timoth. *Oportet Episcopum esse doctorem.* Secundum humanam vero legem, pertinet hæc auctoritas siue iudicium ad Iurisperitos siue humanæ legis Doctores. Etenim eorum officium est, scire docere si oporteat, prædicare quæ sint & qualia præcepta permissa vel prohibita secundum leges prædictas, licita etiam vel illicita fieri vel omitti in actibus humanis; & similiter de huiusmodi respondere, cum super his & de iis fuerint requisiti; omni tamen auctoritate & coactiua potestate carentes, quemquam cogendi per pœnam in hoc seculo ad fugiendum vel faciendum aliquid, vt supra sufficienter induximus. Quemadmodum medici de sanitate corporis conseruanda vel omissa recuperanda docere habent & operari, secundum artis medicinæ præcepta: nec tamen quemquam cogere possunt vtilem seruare diætam, aut declinare nociuam, per pœnam aliquam realem aut personalem facientibus vel omittentibus inferendo. Sic quo-

que ſacerdotes, qui medici ſunt animarum, neminem in hoc mundo per pœnam arcere poſſunt, ſecundum Scripturam. Et propterea, quamuis ſacerdotibus liceat condere ſeu facere ordinationes ſiue exhortationes, circa bonos mores & opera fienda, & malos & crimina fugienda, nõ tamen nunc dici debent huiuſmodi ordinationes leges, ſed potius documenta ſeu regulæ. Neque ipſorum iudicium per tales regulas circa hominum actus debet appellari *iuriſdictio*, ſiue *forum*: quia talia nomina proprie ſumpta, iudicio coactiuo conuenientia ſunt, ſecundum primam & veram impoſitionem ipſorum. Poteſt autem præfatum iudicium, quoniam generale eſt, fieri ignoratis perſonis, de quibus, ſiue de quorum actibus, dubitatur & quæritur.

Secunda vero dubitatio, interrogatio & quæſtio, poteſt contingere circa prædictos hominum actus & opera, Vtrum videlic. ſi per quemquam ſint tales actus aut opera facta vel omiſſa, pertineot ad iudicium principantis iudicis vel coactiui, cuius auctoritas eſt arcere per pœnam realem aut perſonalem legum transgreſſores in præſenti ſeculo vel futuro; ſecundum legem diuinam vero eſt in futuro ſeculo tantũmodo, non in iſto. Talis iudex eſt Chriſtus ſolus, & erunt fortaſſe ſecum duodecim Apoſtoli, de quibus legimus in Scriptura: *Cum venerit filius hominis in ſede maieſtatis ſua, ſedebitis & vos, &c.* Secundum vero legem humanam talis eſt principans, auctoritate legiſlatorum humanorum, coactiuam habens poteſtatem arcendi per pœnam realem aut perſonalem transgreſſores legis humanæ, in præſenti tantum ſeculo, non in illo. Verum ad ſuum iudicium coactiuum exercendum non indiget iudex ſecundum legem diuinam inquirere veritatem per teſtimonium, neque teſtes arcere in iudicium pro veritate dicenda; quoniam omnia ſunt nuda & aperta oculis eius, non indiget gladio ſeu armorum miniſtrorumque potentia coactiua, propter ſententiam ſuam exequendam, pœnam in transgreſſoribus inferendo: quoniam *ipſe dixit & facta ſunt*. Sic non autem principans coactiuus humanus: quoniam ignorare poteſt, an quis delatus aut excuſatus de illicito actu, illum actũ commiſerit, vel non. Ideoque tam litigantes, quam teſtes neceſſe habet in iudicium vocare, ipſosq; recuſantes per armatam poteſtatem ad hoc compellere; quoniam per ipſius ſimplex dictum fortaſſis non conuenirent, rei præſertim, & qui pœnam ſibi debitam formidarent infligi.

Ex his igitur iam dictis apparere poteſt reſponſio ad principale quæſitum, cuius videlicet iudicia ſit auctoritas iudicandi de diuortio matrimonii, vel alterius vel vtriuſque coniugum facta requiſitione. Quoniam ſi fuerit dubium vel quæſtio, vtrum propoſitum matrimonium ex aliqua cauſa illicitum aut prohibitum ſit lege diuina, eſt auctoritas iudicandi de eo ac reſpondendi Epiſcoporum, ſiue presbyterorum, & legis diuinæ doctorum ad huiuſmodi ſtatutorum, ſecundum legem honeſtam, ac conſuetudinem regionis, in nullu repugnando coactiuæ poteſtati legis diuinæ. Ipſorum enim eſt ſcire præcepta, prohibita, & permiſſa, tam circa matrimonium, quam circa reliquos actus humanos & opera, de quibus & ſecundum quem modum licite habet fieri vel omitti, ſecundum legem prædictam. Vt ſi dubium ſit & quæratur ab ipſis, an impotentia vnius coniugum ad debitum carnale reddendum ſuo compari coniugi, ſit cauſa ſufficiens ad diuortium matrimonii licite fiendum inter ipſos, ſecundum legem diuinam; iudicare habent & reſpondere de hoc ſupradicti ſacræ Scripturæ miniſtri atque doctores. Quoniam (vt ſæpe diximus) hoc officium eſt ipſorum: quinimo non facientes hoc, punientur per iudicem coactiuum ſecundum legem diuinam, quamuis in futuro ſeculo, non in iſto. Vnde Apoſtolus: *Væ mihi ſi non euangelizauero, quod mihi incumbit.* Sed ſi dubium fuerit & quæratur, an talis defectus, propter quem poteſt & debet licite fieri diuortium, inexiſtat alteri coniugum, & alter ſuo compari ſiue coniugi inexiſtere aſſerat; & propterea coniunx nõ patiens petat velitque ab impotente ſiue defectum patiente coniuge de matrimonio ſeparari: eſt auctoritas ſiue coactiuum iudicium de hoc Chriſti ſiue Dei, ſecundum legem diuinam, ad arcendum per pœnam coniugem non iuſtum in futuro tantum ſeculo, non in iſto: vtpote ſi alium coniugem iuſte agentem liberum non permittat, ſed violentiam inferens in perſona vel rebus ipſum deoueat, impediat vel coarctet. Neque ſuper hoc eget hic iudex informari per teſtes, ad ſciendum vtrum talis defectus alteri coniugum inexiſtat, propter quem de matrimonio debeat ſeparari: quoniam nihil occultum eſt oculis eius, quemadmodum dictum eſt prius.

Secundum vero legem humanam, pertinet hoc iudicium diuortii coactiuum, per pœnam in hoc ſeculo transgreſſoribus inferendam, ad principantem auctoritatem legiſlatoris humani. Nam quamuis ad legiſlatorem humanum, vel ipſius iudicem coactiuum, non pertineat ſtatuere aut condere ſpiritualia ſiue diuina præcepta, prohibita, vel permiſſa, ſiue conſilia: tamen de actibus hominum & circa ipſa, quantum circa temporalia, licite vel illicite factis vel omiſſis, tam per ſacerdotes ſeu per ſpirituales miniſtros, quam per laicos ſiue ſeculares perſonas (cum ſpirituales non ſint eſſentialiter) iudicare coactiuo iudicio, & arcere per pœnam in hoc ſeculo committentes illicita, ad præfatum pertinet legiſlatorem humanum & iudicem. Vnde Apoſtolus ad Romanos decimo tertio generaliter neminem excipiendo, malefactores ſeu legis humanæ non repugnantis legi diuinæ transgreſſores, presbyterum ſiue non presbyterum, inquit: *Omnis anima ſubdita ſit poteſtatibus ſublimioribus*, Regibus videlicet, Ducibus, & Tribunis, ſecundum ſanctorum expoſitionem ibidem. Et ſubiit: *Qui enim poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: & qui ipſi reſiſtunt, damnationem ſibi adquirunt*, æternam videl. Et inquit rurſus: *Miniſter enim Dei eſt, vindex in iram, ei qui malum agit*, ſupple, quicunq; ſit ille. *Non enim ſine cauſa gladium portat*, id eſt, habet armatam & coactiuam poteſtatẽ. Quod de nullo ſpirituali miniſtro dixit Apoſtolus, ſed oppoſuit magis, dum inquit: *Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia.* Et rurſus ad Timotheum: *Nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negotiis*, id eſt, litigio-

ſis

sis ciuilibus. His etiam attestatur beatus Petrus in sua Canonica, dum ad omnes indifferenter, neminem excipiens, inquit; *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum*, in principatu videl. consistentæ, *& Regi tanquam præexcellenti, & Ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia est voluntas Dei.*

Hoc igitur modo de matrimonio & reliquis spiritualibus, secundum quod ipsa, vel hominum actus de ipsis, & circa ipsa, in aliquibus conditionibus referuntur ad statuta legis humanæ facta de ipsis; statuta, in quantum non repugnantia legi diuinæ, sed potius sibi consona & decentia, statuere legislatorem; & iudicare coactiuum iudicem secularem competens est, quinimo necessitas requirit. Igitur quantum circa matrimonium contrahendum aut iam contractum, interueniunt plurima, quæ per actus hominum possunt licite vel illicite fieri vel omitti: quæ siquidem regulari oportet per legislatorem humanum, aut eius auctoritate iudicem coactiuum, transgressores arcendo per pœnā. Cuius siquidem rei casum sumendo ponatur, quod alter coniugum post latam sententiam de fiendo diuortio matrimonii inter ipsos, ab altero coniuge discedere noluerit; sed secum ipsum per violentiam detinere, aut ipsum etiam personaliter, aut res siue ipsius bona contrectare, quemadmodum durante matrimonio seu ante factum per sententiam diuortium contrectabat; puniendus atque cogendus esset per pœnam realem aut personalem, in hoc seculo, & à iudice coactiuo: tanquam iudicatum siue sententiam non obseruans. Quædam enim viro licebant supra & contra sibi coniugem mulierem, in persona & rebus ipsius exercere ante factum diuortium inter ipsos, quæ sibi post diuortium non licent: velut iam dictam sibi coniugem matrimonio separatam arguere, increpare, ac verbis contumeliosis afficere, carnale debitum ab ipsa exigere, aut eandem quomodolibet aliter corporaliter tractare, impudice tangendo, aut flagellando, aut de bonis suis dotalibus, & aliis præter ius consensum disponere volendo; & similibus reliquis. Ex quibus multa & periculosa scandala post diuortium, si fieret, prouenirent. Propter quæ omnia tollenda seu prohibenda, & propter communem & euidentem vtilitatem, imo necessitatem, competiit ac debuit, debet & potest legislator humanus de talibus fiendis vel omittendis statuere, iudicare atque compellere videlicet contendentes in iudicium conuenire, testes similiter pro veritate dicenda vocare, & transgressores ad comparendum arcere per pœnam, reliquum quoque, sententiam diffinitiuam super diuortio matrimoniali fiendo, vel non, proferre. Conformiter tamen in hoc legi diuinæ, ipsius videlicet præceptis ac prohibitis nihil per suam sententiam præcipiendo repugnans. Amplius vtrumque contendentium siue litigantium in iudicio post latam sententiam, ad iudicatum per ipsum tenendum & obseruandum compellere, per pœnam in hoc seculo transgressori sententiæ inferendam. Non enim de præfatis corrigendis seu regulandis per pœnam in hoc seculo transgressoribus inferendam, diuina lex aliquid ordinauit aut statuit: neque coactiuus Iudex secundum ipsam contra quemquam in hoc seculo transgressorem, per se, neque per aliquem successorem, siue Episcopum, siue presbyterum, aut spiritualem ministrum, coniunctim vel diuisim, mandauit aut voluit coactiuum iudicium exerceri. Nec ex his potest proprie inferri, quod humanæ legi subiaceat lex diuina, vel legislator ipsius, sed vt potius è contrario. Nam legislator humanus præcipit fiendum, quod statutum est per diuinum legislatorem, aut legem diuinam. Neque similiter per ipsius iudicem coactiuum, Christum videlicet, sed potius è contrario. Veruntamen iuste præcipit, quod præcipere potest legislator diuinus, & ipsius auctoritate iudex siue principans coactiuus legis humanæ, in istis prædictis & reliquis secularibus, nihil illicitum agere circa spiritualia seu de ipsis, nec circa ipsa temporalia vel de ipsis: ac mandat ministris licita ac sibi debita officia de talibus, ac circa talia exercere; ipsosque rationabiliter in hoc seculo per pœnam arcere personalem atque realem, si transgressi fuerint humanæ legis præcepta, legis diuinæ præceptis non repugnantia. Nam ex officio sibi commisso secundum legis diuinæ ac humanæ præcepta tenent Episcopos seu presbyteros ad docendum, prædicandum, & spiritualia Christi fidelibus ministrandum, vt baptismum, & reliqua similia fidelibus exhibendum. Propter hoc enim ipsis ministrantur carnalia siue corporalia per Christi fideles, vnde Christus: *Dignus est enim operarius cibo suo.* & Apostolus prim. Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnum, si vestra carnalia, id est temporalia metamus.* Propter quod tanquam operarii suscipientes, aut qui susceperunt mercedem, obligati sunt & tenentur, ac arceri possunt per pœnam in hoc seculo, ac per coactiuum humanum iudicem, ad docenda spiritualia, & modo debito & tempore ministranda.

Ex prædictis igitur euidenter apparet, iudicium coactiuum siue sententiam proferre, ac exequi per coactiuam potestatem, super diuortio matrimoniali fieri requisito, ad Romani principis siue nostram auctoritatem, vel eorum quibus per nos concessa fuerit talis auctoritas siue potestas, solummodo pertinere. Propter quod ad diuortium matrimonii consummandum inter Iohannem & Margaretam prædictos:

Nos Ludouicus Quartus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali iudice sedentes, in causa siue lite diuortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter illustres personas, Iohannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex vna, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tanquam actricem, ac requirentem à dicto Iohanne iam vocato coniuge suo de matrimonio separari; Visis & intellectis tam per nos quam præfatos Doctores iuribus, rationibus, probationibus & testimoniis Margarethæ præfatæ, nec non contumacia iam dicti Iohannis, dicimus, diffinimus & determinamus; præfatam Margaretham separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, éque conuerso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoque Margaretham hoc requirentem instanter, vt supra, separamus, absoluimus, vt separatam esse indica-

iudicatam in matrimonio iam dicto Iohanne per hanc nostram sententiam diffinitiuam. Simili quoque modo supradictum Iohannem à præfata Margaretha in matrimonio per auctoritatem & hanc nostram sententiam diffinitiuam separantes: ita videlicet, quod de cætero præfatus Iohannes supradictæ Margarethæ in nullo matrimonii debito teneatur: neque similiter præfata Margaretha supradicto Iohanni. Sed liberum sit vtrique de corpore proprio sine persona, & omnibus bonis propriis, iuribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus facere vel disponere, & quod libet ordinare pro sua propria libito voluntatis.

INCIPIT TRACTATVS CONSVLTATIONIS PER FRAtrem Guilhelmum Occam editus, super dispensatione in gradu consanguinitatis siue affinitatis inter personas Illustres, Ludouicum videlicet Marchionem Brandeburgensem, & Margaritham Ducissam Karinthiæ, matrimonialiter copulari volentes; necnon legitimationis liberorum eorundem procreandorum, facta per Dominum LVDOVICVM IV. Dei gratia Rom. Imp.

Hunc Tractatum habes supra in primo Tomo huius Collectionis Monarchicæ, fol. 21. & sequent.

RICHARDI ARCHIEPISCOPI ARMACHANI

Anno Domini 1357.

DEFENSIO CVRATORVM, CONTRA EOS QVI se dicunt Priuilegiatos; & vicissim Defensio Priuilegiatorum, seu Mendicantium.

Per M. ROGERIVM CHONNOE.

Iodocus Badius Ascensius Marco Alexandro Beneuentano, viro doctissimo & apprime religioso, salutem dicit.

Ecce iterum, Marce suauissime, quiddam munusculi, quod à Trechsel tuo hilari fronte suscipias velim. Cuius quidem imprimendi hanc accepimus occasionem. Siquidem cum post Summam de Ecclesia domini Ioannis de Turrecremata, *Trechsel tuus opusculum* Octo quæstionum M. Guilhelmi de Ockam super potestate Apostolica & Imperiali *tuo nomini dicatum impressisset, mirabantur nonnulli, in quorum manus deuenerat, atqui tam dissona & aduersa (vt aiebant) fronte pugnantia, ab vna eademque officina sua prodire sineret. Ad quod ille ad manum habens quod respondeat: Philosophicum (inquit) atque adeo vetus est deuerbium:* Opposita iuxta se posita magis elucescere, *quocirca vt diuersis auditis opinionibus veritas patescat, diuersa & fere contraria opera pretium duximus imprimere. Non enim nostrum est auctorum scripta censere aut diiudicare: sed ea fidelissime per impressionem multiplicata, ad studiosorum iudicia referre. Tum illorum vnus, vir sane doctus & religiosus, Simon Bergeri: recte, inquit, instituisti; atque vt pergas habeo duo opuscula mere inimica, atq; inter se repugnantia, quæ coimpressa velim: quorum alterum* Defensorium Curatorum contra eos qui se priuilegiatos dicunt: *alterum* Defensorium religionis Mendicantium & priuilegiatorum *inscribitur, quorum prius quidem editũ à domino Richardo Armachano nuper impressum est: posterius autem à religioso viro Rogerio Chonoe Ordinis Fratrum Minorum compositum nondum impressum, imprimi tamen dignissimum est. Perlectis autem vtrisq; comperit eum sæpe dictus M. Ioannes Trechsel in posteriori opusculo multa cum* Opere 90. dierum M. Guilhelmi de Ockam *quadrantia continere, quapropter vtile visum est, vt in eadem chartarum forma coimprimeret, vt cum illo aut cum alio eiusdem quantitatis opere colligari posset. Admonuitq; vt hac paternitati tuæ, Marce præstantissime, nota facerem, precarerque vti grataneer tantillum muneris accipere digneris. Quæ in re seclusa morositate iisdem fere, quibus ab illo accepi hæc consecutus sum. Vale philosophiæ præsidium. Ex Lugduno ad idus Octobris, Anno MCCCC. XCVI.*

IN

IN NOMINE PATRIS, ET FILII ET SPIritus ſancti, Amen.

INCIPIT PROPOSITIO RICHARDI ARCHIEPISCOPI ARMACHANI PRIMATIS HYBERNIÆ, FACTA IN conſiſtorio coram domino Papa & dominis Cardinalibus ac Prælatis, ad vtilitatem cleri & populi Chriſtiani, ſuper materia mendicitatis ac priuilegiorum contra Fratres de ordinibus Mendicantium quibuſcunque, apud Auinionem octaua die menſis Nouembris, anno Domini milleſimo tricenteſimo quinquageſimo ſeptimo. Cuius quidem propoſitionis thema fuit hoc.

N*olite iudicare ſecundum faciem: ſed iuſtum iudicium iudicate* Iohann. 8 Pater Sanctiſſime, in principio mei ſermonis proteſtor, quod non intendo aliquid aſſerere aut temere affirmare, quod fidei obuiet Chriſtianæ aut doctrinæ Catholicæ, quod etiam non eſt intentionis meæ deſtructionem ſeu caſſationem Ordinum Mendicantium approbatorum ab eccleſia, aut à ſummis Pontificibus confirmatum expetere, aut etiam ſuadere. Sed potius ſuadebo ipſos ordines debere reduci ad puritatem ſuæ inſtitutionis primariæ: ſemper ſanctitatis veſtræ correctioni obedire paratus. Et vt ad materiam meam ſtatim deſcendam: ecce, Pater ſanctiſſime, accedens Londonis pro meæ eccleſiæ Armachinæ quibuſdam negotiis, Doctores aliquos ſatis doctos ſuper mendicitate & mendicatione Chriſti Saluatoris noſtri ex aduerſo reperi diſceptantes. Et ſæpius inuitatus, vt populo prædicarem, ſeptem aut octo ſermones ibi protuli in vulgari, & ſub proteſtatione præſcripta in publico nouem concluſiones expreſſi, propter quas & quæ tunc dicti Fratres ad iſtam ſanctam ſedem, licet friuole, appellarunt.

Prima concluſio hæc erat: quod Dominus Ieſus Chriſtus in ſua conuerſatione humana ſemper pauper erat, non quia propter ſe paupertatem dilexit aut voluit.

Secunda fuit, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus nunquam ſpontanee mendicauit.

Tertia erat, quod Chriſtus nunquam docuit ſpontanee mendicare.

Quarta concluſio erat, ſiue quartus articulus, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus docuit non debere hominem ſpontanee mendicare.

Quinta concluſio erat ſiue quintus articulus, quod nullus poteſt prudenter & ſancte ſpontaneam mendacitatem ſuper ſe aſſumere perpetuo obſeruandam.

Sexta concluſio quod non eſt de regula Fratrum Minorum mendicitatem ſpontaneam obſeruare.

Septima concluſio erat de materia illa, quod Bulla domini Alexandri Papæ quarti, quæ Magiſtrorum libellum condemnat, nullam præmiſſarum concluſiunum impugnat.

Octaua concluſio & prima de priuilegiorum materia erat iſta: quod pro confeſſione Parochianorum alicuius eccleſiæ facienda cum excluſione loci alterius eligibilior eſt parochialis eccleſia, quam Fratrum oratorium ſiue ipſorum eccleſia.

Nona concluſio erat & ſecunda in iſta materia, quod ad confeſſionem parochianorum cuiuſuis eccleſiæ vni perſonæ ſingulariter faciendam, eligibilior eſt perſona ordinaria ſeu ordinarii quam Fratrum perſona.

Has concluſiones, Pater ſanctiſſime, In publicis meis ſermonibus, Scripturis ſacris & rationibus tanquam probabiles ſuaſi, vt potui, & in præſenti Deo duce ſuadebo. Et etiam declarabo aliqua grauiora, quæ ibi tunc non dixi, ſicut Fratribus ipſis ibi promiſi. adiiciam: in præſenti ſanctitati veſtræ humiliter ſupplicans & deuote, quod in concluſionibus prætactis & rationibus, quas ad eas ſuadendas adduxi & adducam: & Fratrum rationibus ex aduerſo iuſtum iudicium adhibeatur, vt ſi Fratrum rationes fuerint fortiores, ſim ego punitus, ſi vero econtra, ipſi Fratres pro ſcandalis, detractionibus & conuiciis publice & occulte mihi per eos illatis, ſuper qua materia malo tolerare quam agere, legitime puniantur. Obſeruato quoad omnia quod primo aſſumpſi: *Nolite iudicare ſecundum faciem: ſed iuſtum iudicium iudicate.*

Sed quia ſecundum legem Dei & naturæ commune negocium priuato præferri debet: à priuilegiorum materia, quæ totum clerum & totum populum Chriſtianum concernit, volo incipere. Et dico, vt mihi videtur, quod ſi quæratur quis locus eſt eligibilior pro confeſſione à Parochianis eccleſiæ ſingulariter facienda: videtur mihi quod ſua parochialis eccleſia eſt locus eligibilior oratorio Fratrum ſiue ipſorum eccleſia, quia eſt pro conſcientia

Parochia-

Parochiani confessi huiusmodi locus securior & plura vitans incommoda, quam Fratrum oratorum. Quod Parochialis ecclesia sit locus securior, vt singulariter scilicet cum exclusione cuiuscunq; loci alterius ibi fiat confessio, & etiam vt sepultura fiat inibi, quam Fratrum ecclesia, patet. Quia est locus à Deo & lege eius præceptus. Dicitur enim Deuteronomii cap. 12. *Hæc sunt præcepta & iudicia, quæ facere debetis.* Et cito post: *Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat suum nomen ibi & habitet in eo, venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atq; donaria primogenita boum & ouium.* Et postea sequitur ibidem prohibitiue hoc modo: *Caue ne offeras holocausta sua in omni loco, quem videris, sed in loco quem elegit Dominus in vna tribuum tuarum offeres hostias & facies quæcunq; præcipio tibi.* Hæc ibi. Vbi constat, quod non tantum est præceptum, vt in loco electo à Deo (quem ecclesiam Parochialem iuxta verba prædicta debemus intelligere, siue accipere, in quo debemus accipere cuncta, quæ præcepit Dominus ex sacramentis) facere debet quisque, de quibus est confessio facienda. Sicut patet Leuit. 4. cap. vbi dicitur, quod *quicunq; per ignorantiam peccauerit, offeret sacerdoti, & ipse orabit pro eo, & dimittetur ei.* Sed ecce etiam, quod alia loca quæcunque sunt à lege prohibita. Certum autem videtur, quod locus Fratrum non est à Deo per legem suam ad hæc facienda electus, sed tantum à summis pontificibus est concessus, sed iuxta verba præmissa est de lege prohibitus. Cum ergo locus præceptus sit certior loco de lege diuina prohibito, ac solummodo permisso aut concesso: sequi videtur, quod Parochialis ecclesia est locus certior siue securior ad confessionem Parochianorum suorum pandendã, quam oratorium Fratrum siue eorum ecclesia. Item Parochianus non hæsitat nec suspicari habet (intelligo de cursu communi) quod sua Parochialis ecclesia supposita sit interdicto ecclesiastico. Hoc autem verisimiliter poterit suspicari de Fratrum ecclesia. Vnde videtur quod ecclesia sua est locus sibi securior. Suadetur minor per decretalem illam, *de sepulturis, in sexto, animarum periculis.* vbi sub certo modo pœna interdicti tam ecclesiæ quam cimiterii infligitur quibuscunque religiosis, qui inducunt aliquos ad vouendum iuramento seu fide interposita vel alias promittendum, vt apud eorum ecclesias eligant sepulturam vel iam electam vlterius non immutent. Et communiter affirmatur, quod Fratres ita inducunt homines. Vnde constat, quod Parochianus verisimiliter poterit suspicari, quod loca eorum sunt supposita interdicto ecclesiastico. Istud aliter confirmatur: quoniam videtur, quod nullus Parochianus sciens vt scire tenetur, quod sua Parochialis ecclesia est locus à Deo ad sacramenta exercenda electus atq; præceptus, & locus Fratrum à lege prohibitus, ibi nisi informatus aut suasus à Fratribus eligeret sepeliri. Quoniam satis firmum videtur, quod nullus Parochianus ad hoc faciendum est à seculari aliquo taliter informatus, aut ita inductus, vel vt verius dicam seductus. Ex his videtur posse concludi, sicut fieri potest in materia morali, quod Parochialis ecclesia est pro confessione pandenda Parochianis suis locus securior loco Fratrum. Dixi, & dico secundo, quod Parochialis ecclesia Parochianis ipsius est pro confessione pandenda & etiam sepultura habenda locus vtilior loco Fratrum. Primo quia est locus à Deo electus, ac per hoc à Deo amplius acceptatus quam Fratrum ecclesia, quæ à Deo non est expresse electa: sicut nec à sua ecclesia, sed solum ad procurationem Fratrum concessa. Vnde videtur vtilior, ex quo est acceptior Deo. Item in parochiali ecclesia Parochianus, vt debet, rite confessus duplicis obedientię meritum sibi acquirit, scilicet meritum obedientiæ qua páret mandato Dei de confessione pandenda, & meritum obedientiæ quia obedit præcepto diuino de loco ad hoc à Deo electo seruando. Hoc secundo merito obedientiæ caret (vt videtur) quisquis apud Fratres quolcunq; confessus, cum nulla lex Parochiano pręcipiat aut etiam illi suadeat, vt apud Fratres confiteatur, aut habeat sepulturam. Ergo Parochialis ecclesia est Parochianis pro istis exercendis locus vtilior loco Fratrum. Item in Parochiali ecclesia sunt vbique aut quasi vbiq; aut esse debent de iure diuino & suæ ecclesiæ plures in decuplo communiter oratores, quam in ecclesiis Fratrum sint Fratres. Vnde debet quisque Parochianus verisimiliter æstimare, quod ibi per orationes plurium poterit amplius adiuuari, quam in Fratrum ecclesiis. Dixi & dico tertio, quod confessio facta in Parochiali ecclesia modo prædicto vitat plura incommoda, quam confessio facta in Fratrum ecclesia. Et similiter ibi habita sepultura. Quoniam ex quo ibi sunt vtilitas amplior & maior securitas: econtra si omitteretur & fieret confessio singulariter, vt supra expressi, in Fratrum ecclesia, tolleretur securitas, ac etiam tollerentur vtilitates præmissæ. Et hæc sunt (nemo dubitat) grauia multum incommoda siue dispendia.

Dixi & dico secundo principaliter, si quæratur, quæ persona est eligibilior pro confessione Parochiani sui singulariter facienda, scilicet an persona Fratris vel ordinarii sui persona? quod ordinarii persona eligibilior est censenda Fratrum personis, quia securior & vtilior. Et quia confessio sibi facta singulariter vitat plura incommoda & dispendia. Dico primo, quod ordinarii est persona securior: quia est (vt in articulo præcedenti suasi) persona à Deo præcepta & à sua ecclesia de lege cõmuni. Et fratris persona de lege prohibita. Vnde consequitur, quod ordinarii persona est securior. Item persona ordinarii est Parochianis suis personis Fratrum amplius obligata. Vnde rationabiliter potest de ea confidere, quod sollicitior erit ad prouidendum eis, quam Frater, qui est sibi persona extranea. Sicut persona medici corporalis est ægroto magis carnaliter secura, quæ est ægroto magis obligata. Item quia Parochianus de lege siue de cursu communi non hæsitat nec hæsitare habet de ordinarii sui persona, quod eius potestas absoluendi suos subditos sit ligata. De Fratrum vero personis habet verisimiliter suspicari, quod propter excommunicationes varias est in eas po-

Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: sed tribue tantum victui meo necessaria: ne forte satiatus illiciar ad negandum te, & dicam, quis est Dominus & egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei. Consequitur, quod pro omni genere peccatorum eleemosynã applicando, qua poterit eius mendicitas releuari, velit mihi imponere; & ita non ero spiritualiter bene sanatus. Saluator enim suis discipulis quærentibus: *Quare non potuimus eiicere dæmonium illud?* respondit: *Hoc autem genus dæmoniorum non eiicitur nisi per orationem & ieiunium.* Matth. 17. c. Ex quo dicto colligitur, quod sicut cuicunq; morbo corporali diuerso diuersa congruit medicina: sic spirituali morbo cuilibet est prouidenda propria medicina, qualem iste medicus circa sua intentus, vt suspicor, mihi nullatenus ministrabit. Confirmatur hæc ratio: quoniam satis apparet in facto, quod illi Fratres vbique post habitum post priuilegium de confessionibus audiendis obtentum monasteria pulcherrima & regalia palatia construxerunt. Cuius rei euidentia siue causa præcipua illa est confessiones audiendi facultas: quoniam antequam illam facultatem haberent, nullatenus talia construere potuerunt. Item nunquam auditur, quod Fratres ad refectionem defectuũ parochialis ecclesiæ aut stratæ communis seu ad p ntium reformandos defectus tales eleemosynas largiendas confessis imponunt: nec Minores, vt eas Prædicatoribus, aut Prædicatores seu quicunq; de aliis Mendicantium ordinibus Minoribus largiantur: sed imponunt cuncta sibi & suo ordini applicantes. Vnde verisimiliter poterit iudicari, quod quæstus propriua est in causa, quare talis mendicus pro persona extranea est ita sollicitus, quod tempus mendicationis negligit in extraneo totus intentus. Item feci ad hoc & facio semper in præsenti quintam rationem, cuius conclusionem nolebam asserere. Dixi tamen in publico, & in præsenti dico, quod rationem illam nesciebam dissoluere. Conclusio illius rationis est ista: quia quisq; parochianus confessus Fratribus, Curatis suis ordinariis neglectis iuxta potestatem, quam habent, post confessionem huiusmodi remanet in peccato mortali: & à nullo peccato mortali absoluitur.

Ad hanc conclusionem aliqualiter suadendam, nitebar vnum principium suadere, quod etiam principium propter constitutionem Iohanninam *Vas electionis* volebam astruere: quoniam ibi damnantur de dictis Magistri Ioannis de Poliaco tres subsequentes articuli. Primus est, quod confessi Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerunt, iterum confiteri proprio sacerdoti. Secundus articulus est, quod stante statuto *Omnis vtriusq; sexus* edito in concilio generali Romanus pontifex non potest facere, quod Parochiani non teneantur confiteri omnia sua peccata semel in anno suo proprio sacerdoti, quem dicit Parochialem curatum, imo nec Deus posset hoc facere, quia (vt dicebat) hoc implicat contradictionem. Tertius articulus est, quod Papa non potest dare generalem potestatem audiendi confessiones, quin teneantur eadem peccata iterum confiteri suo proprio sacerdoti, quem dicit (vt præmittitur) Parochialem Curatum. Et erat principium ad hoc probandum, quod simul possunt stare: & nullatenus repugnat, quod quisq; Parochianus Fratribus sit confessus, & quod idem Parochianus teneatur sub præcepto ecclesiæ omnia sua peccata semel in anno suo sacerdoti proprio siue ordinario confiteri.

Primo istud suasi: quia non amplius repugnare videretur confiteri Fratribus, & nihilominus obligare siue teneri semel in anno omnia sua peccata mortalia suo ordinario siue suo sacerdoti proprio confiteri, intelligendo de confessione quantum ad id quod est iterabile in eadem, quum sibi repugnant semel aut sæpius apud Fratres offerre & teneri siue obligari, vt semel aut bis siue ter teneatur in sua ecclesia parochiali in anno offerre: cum vnus actus sit iterabilis meritorie, sicut alter. Ista vero duo vltima in nullo sibi repugnant. Igitur nec duo prima mutuo se impugnant. Item nullus ambigit, quin quæcunq; duæ propositiones affirmatiuæ super simili actu iterabili à diuersis personis aut ab eadem persona pro diuersis locis ac diuersis temporibus prolatæ valeant simul stare, sicut quod iste Parochianus audiet vnam missam vel plures apud Parochialem ecclesiam, saltem semel in mense, & maxime si vterq; actus sit meritorius & Deo acceptus, qualis actus non dubium existat confessio. Omnes autem Doctores in illo concordant, quod actus confessionis est iterabilis meritorie, quantum ad expressionem peccatorum & pœnitentiam. Et nos omnes sæpe sic agimus Deo, vt credimus, sic præstantes obsequium. Nec mirum est, quoniam actus tales iterabiles meritorie possunt cadere sub præcepto, vt supra expressi in principio articuli præcedentis. Possunt igitur confessio facienda Fratri & confessio eorundem peccatorum ordinario facienda cadere sub præcepto. Igitur multo fortius potest vna confessio sub præcepto venire, altera libera remanente. Item Dn. Martinus Papa quartus, qui Fratribus Minoribus facultatem audiendi confessiones concessit, in ipsius priuilegii fine sic dicit: *Volumus autem quod hi qui Fratribus confitebuntur eisdem suis Parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno, prout generale concilium statuit, nihilominus teneantur: quodque idem Fratres eos ad hoc diligenter & efficaciter secundum datam eis à Domino gratiam exhortentur.* Nulli ergo &c. Hæc ibi. Vnde iste Dominus Papa mandat aperte, quod non obstante confessione facta Fratri, confitens teneatur iuxta concilii generalis statutum eadem peccata suo presbytero Parochiali confiteri. Sed huic decreto videtur hæc constitutio Iohannina *Vas electionis* iuxta sensum, quem Fratres de ea conceperunt obuiare, & populum eo modo informant in publico seipsos (vt videtur) & illos damnando, si præmissum mandatum Domini Martini sit fixum, sicut firmum videtur esse iuxta rationes præmissas. Ideo, pater sanctissime, ne tantum dispendium continuetur in populo Christiano, amore Crucifixi illa constitutio cum celeritate possibili declaretur. Mihi enim videtur, quod ita potest intelligi, & sic intelligo: quod nullus confessus Fratribus tenetur propter defectum potestatis absol-

uendi io Fratribus eadem peccata confiteri suo proprio sacerdoti. Cuius contrarium Magister Io- hannes de Poliaco intellexisse videtur. Item videtur valde mirabile, qua fronte Fratres audenta- struere, quod simul stare non possunt, vt quis sit confessus Fratribus de suis criminibus, & quod ea- dem teneatur suo ordinario siue suo sacerdoti proprio confiteri: cũ econtra in sua regula (vt com- muniter affirmatur) habeant, quod quicunque in ordine ipsorum professus seu habitum ipsorum assumens in sua professione aut in suo ingressu, non obstante quacunque confessione priori facta, tenetur vni ipsorum omnia sua crimina confiteri. Cur ei abnegant de nobis posse seruari, quod de seipsis obseruarut. Videtur mirabile. Item Dominus Benedictus vndecimus in constitutione sua re- uocatoria constitutionis Bonifacii *Super cathedram*, quæ incipit: *Si bene recordor*, ad perpetuom fra- tribus mandat, quod ipsi hortentur eis confessos, quod eadem sua peccata confiteantur suo proprio sacerdoti. Ipse ergo sensit, vt videtur, quod vna confessio obligationem ad alteram omnino non tollat. Quoniam si insimul stare possunt, potest alterum præcipi, altero libero remanente, vt mihi videtur, iuxta adducta superius. Item sanctus Augustinus in *De vera & falsa pœnitentia, capitulo nono*, & sanctus Thomas & Bonauentura, & alii Doctores & Glossatores catholici sæpe affirmant, quod eapedit eadem peccata sæpius confiteri. Cur igitur illud sub peccato venire non possit propter me- ritum in populo non video comulandum. Nam sicot posset sancte præcipi à prælato, quod quilibet Parochianus audiret singulis diebus dominicis duas missas. Hoc igitur principio probabiliter sic suaso, nimis dura videtur posse inferri conclusio, scilicet quod quisque Parochianus confessus Fra- tri, ordinariis suis curatis omissis, per totum annũ neglectis, spretis siue contemptis: est contemptor siue transgressor mandati ecclesiæ contenti in illa decretali, *Omnis vtriusq; sexus*: & per consequens re- dit à fratre cũ peccato mortali: Et cũ Deus nõ remittat peccatũ mortale vnũ, nisi mortalia cũcta re- laxet: infertur vlterius, quod taliter à fratre confessus reuertitur cũ omnibus peccatis mortalibus, cũ quibus oneratus accessit ad fratrem. Et quid isto intolerabilius aut damnosius possit in ecclesia Chri- sti accidere? Vere Pater Sanctissime, istam rationem nesciui soluere, nec scio in præsenti dissoluere. Vnde rogaui Londoniis ipsos Fratres in publico, vt me informarent verbo vel scripto, qualiter pos- sem præmissam rationem dissoluere. Sed illud huc vsq; non valui obtinere ab eis. Igitur mihi vide- tur, quod ea præmissa possum inferre, quod persona curati ordinarii est Parochiano securior pro confessione pandenda singulariter scilicet vni personæ quam fratris persona. Super quo, Pater San- ctissime, *Nolite iudicare secundum faciem: sed rectum iudicium iudicate.*

Dico secundo & dico, quod persona ordinarii est Parochiano suo vtilior pro sua confessione pandenda, quam fratris persona; quia est persona à lege Dei & suæ ecclesiæ ordinata atque de man- dato Dei ad illud ministerium explendũ eahibita. Frater vero ex sola concessione siue licentia sum- mi pontificis ad id obtinet facultatem. Nec videtur ambiguum, quin quisq; obseruando siue se- quendo præceptum vtilius sibi agit, quam præcepto neglecto sequendo siue obseruando licentiam: cum sequendo solam licentiam nullus ob hoc præmium mereatur: & quisque obseruando præ- ceptum mereatur. Vnde consequitur, quod vtilius confiteri potest quisque Parochianus (de cursu communi intelligo) ordinario suo quam cuique Fratri. Non tamen nego, quin raro in casu contra- rium possit contingere: sicut cum ordinarius ex aliqua causa certa redditur suo Parochiano suspe- ctus. Item hoc sequi videtur, sicut in priori articulo: quia suo ordinario confitendo habet duplicia obedientiæ meritum, scil. obedientiæ quo ad legem confessionis, & etiam quo ad legem personæ. Et confitendo fratri caret horum meritorum præmio. Secundo cum non sit Parochianis preceptum siue consultum, quod Fratribus sint confessi. Vnde confiteri ordinario videtur sibi vtilius. Item persona ordinarii est amplius suo Parochiano obligata, quam fratris persona & amore sancto, vt quisque de cursu communi debet supponere amplius, vt tenetur ea cura suo Parochiano magis af- fecta. Vnde videtur, quod sollicitior erit ad vtilem medicinam spiritualem sibi adhibendam, quam Frater, cum sit sibi extraneus. Igitur ex illo capite videtur confessio vtilior. Item quia iuxta conclu- sionem immediate præmissam persona ordinarii est ad hoc persona securior: vnde consequitur, quod est vtilior. Item Innocentius in cap. illo, *Etsi animarum*, vnam causam ad istam conclusio- nem assignat, scilicet quia facilior ad curatum, quam ad extraneum habetur accessus. Conclu- dens quod vtilius pandenda est illi Parochiani confessio. Et hæc causa specialiter habet locum in causa infirmitatis de nocte, quando non potest haberi accessus ad Fratrem, nec Fratri ad in- firmum: cum tamen de nocte patet accessus ad Curatum. Ita quod tunc non obstante con- fessione antea facta fratri Parochianum oporrebit ordinario confiteri, vbi illi confesso multum esset expediens, quod ordinarius suam vitam priorem agnosceret: quoniam sic posset sibi pœniten- tiam magis aptam imponere, cum sit notum, quod quanto quisque sæpius remissionem acceperit de peccatis, & quanto peccata ante remissa grauiora existunt, tanto redditur grauius sequens de- lictum. Qualiter ergo eo casu poterit ordinarius Parochiano aptam & congruam pœnitentiã igno- rans sua propria peccata imponere, aut saltem tam congruam, sicuti si eius priorem vitam agnosce- ret? Omnino igitur, vt cerno, vtilius esset confesso propter casus huiusmodi ordinario confiteri quam Fratri. Item Innocentius secundam causam adduxit, scilicet quod in confessione ordinario facta est erubescentia amplior, quam cum confessio est Fratri facta: quoniam quisq; amplius erubescit pandere sua peccata illi, quem quotidie cernit præsentem, quam vni extraneo, quem fortassis non videt nisi semel in anno. Item multũ est vtile vxoratis, vt vnus suam & suæ vxoris confessionẽ audiat indiuise, quia sic eorũ confessor tanquam medicus singulorũ duorũ membrorũ vnius corporis vtilius

potest

potest languidis in spiritu, sicut infirmis corporaliter prouidere, quam duo medici: quorum vnus vnum membrum duntaxat, & secundus medicus aliud membrum solummodo curare laborat. Vir vero & mulier vnum sunt corpus. Itaq; ait Saluator: *Iam non sunt duo, sed vna caro*, Matth. 19. cap. Satis ea istis videtur, quod persona ordinarii est persona vtilior pro sui parochiani confessione illi pandenda, quam fratris persona. Super quo, pater sanctissime, *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate.*

Dico tertio, vt tunc dixi, quod confessio facta ordinario singulariter, vt præscripsi, vitat plura incommoda siue dispendia, quam facta fratris personæ. Vbi incepi dilatare materiam suadendo quod Priuilegia ea quæ in *capitulo, Dudum*, exprimuntur, Fratribus esse concessa, & etiam alia multiplicia afferunt & inducunt dispendia. & per consequens obseruantia iuris communis in illorum priuilegiorum materia multa vitat incommoda. Dico ergo, quod priuilegiorum horum obseruantia non solum abusus eorum à fratribus, afferunt multa incommoda confessis, curatis, clero, populo Christiano & fratribus. Dico primo, quod horum priuilegiorum abusus à fratribus plurima incommoda afferunt confessis eisdem: quoniam auferunt securitatem prætactam in prima conclusione huius articuli. Item vtilitates præscriptas in secunda conclusione huius articuli: quarum oblatio infert confessis fratribus contraria eis incommoda, quæ debent quasi intolerabilia iudicari. Item iuxta verba Domini Innocentii quarti, vbi supra, alia plurima dispendia inde proueniunt. Dicit enim hoc modo: *Attendentes quod ex vsurpatione huiusmodi non tantum contemptum & indeuotionem populi producunt contra proprios sacerdotes: verum erubescentia, quæ est maxima pars pœnitentiæ, tollitur: cum quis non proprio sacerdoti, quem habet continuum & præsentem, sed alieno & aliquando transeunti, ad quem difficilis & aliquando impossibilis est recursus, sua crimina confitetur. Ecce incommoda confessis tria, scil. contēptus propriis sacerdotis: & indeuotio & sublatio erubescentiæ, q̄ maximam pœnitentiæ partē affirmat: quæ ex confessione facta fratribus proueniunt & sequuntur immediate. Quoniam damnabilis etiam est oblationum detentio & periculosa detractio decimarum. Quæ non (vt quidam mendaciter asserunt) velut cerimonialia transeunt: sed ei à quo omnia recepimus in signum dominii reseruari parochialibus ecclesiis indixerunt.* Hæc ibi. Vbi duo alia damna adiungit: scilicet detentionem oblationum, quæ solent à confitentibus sæpe solui eis, qui eorum confessionem auscultant. & Fratres eas sibi appropriant, cum parochialibus ecclesiis debeantur, & est in Fratribus damnabile, vt affirmat. Quæ etiam duo sunt curatis damnosa: quia ea, quæ pro victu eis de lege Dei & suæ ecclesiæ prouidentur, per fratres ratione huius priuilegii subtrahuntur. Dicitur enim Num. 18. cap. *Omnia quæ sanctificantur à filiis Israel, tibi tradidi & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna.* Et ibidem: *Omnis oblatio & sacrificium & quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi aut accedit in sancta sanctorum, tuum erit & filiorum tuorum.* Item per vsum horum priuilegiorum à fratribus prouenit ipsis curatis vnum aliud mirabile dispendium: scilicet quod vultus suorum pecorum, quorum curam ab episcopo suo recipiunt, non agnoscunt. Quod in curam gerente carnalem de animalibus quibuscunq; esset damnosum. Item est valde damnosum curatis à suis Parochianis contemni: & tamen contēptus eorum, vt supra Innocentius affirmat, procedit in populis ex hoc, quod Parochiani ipsorum Fratribus confitentur. Item est grauius damnum curatis, quod occasióne abusus priuilegiorum fratribus concessorum quò ad tres quartas omnium funeralium & etiam omnium aliter prouenientium fratribus ex legatione siue donatione distinctè siue indistinctè ad vsus quoscunq; in *capitulo, Dudum*, concessas; & quo ad quartam concessam curatis & ibi taxatam. Quam quartam de multis legatis donatis atque oblatis fratres non soluunt curatis, sed infinitis cautelis adhibitis, vt curati asserunt, ipsi fratres sibi appropriant diuersis quęsitis coloribus, quod inter eos & fratres quasi vbique in populis Christianis sunt lites, contentiones & iurgia infinita: ita quod in locis quamplurimis à verbis peruenitur ad verbera, & in mentibus caritas procul abiicitur. Quæ etiam incommoda curatis ex alterius priuilegii abusu proueniunt: scilicet quod cum fratres habent conseruatorias duas, nolunt curatos aut alios habentes quæstiones cum ipsis coram propinquiore suo conseruatore facere ad iudicium euocari: sed citari eos faciunt coram magis ab eis remoto, vt propter vexationis timorem, vt dicitur, compellant eos à causarum suarum prosecutione desistere, quod in mea prouincia sæpius actum extitit, vt aliqui in ista curia præsentes affirmant: & est super hoc fama communis. Hæc & alia multa incommoda ex vsu, vel verius ex abusu priuilegiorum fratribus concessorum proueniunt in Curatis.

Item ex abusu priuilegiorum fratribus concessorum incommoda multa in clero proueniunt. Primo quod occasione priuilegii super confessionibus audiendis iuuenes quasi omnes in studiis generalibus & in domibus parentum suorum, in quibus quasi vbique fratres propter facultatem audiendi confessiones tanquam familiares existunt, fratribus confitentur: qui iuuenes fratrum fraudibus, & eorum munusculis datis allecti: quia homines prouectæ ætatis circomuenire non possunt, eorum ordines ingrediuntur, nec postmodum permittuntur, vt fama laborat, quod exeundi ab ordine habeant libertatem, sed cum eis detinentur inuiti, donec profiteantur in ordine: imo nec permittunt (vt dicitur) quod cum patre aut matre loquantur, nisi sub fratrum custodia & timore. Super quo, isto die in exitu mei hospitii vnus probus homo de Anglia, qui ob remedium obtinendum ad curiam istam accessit, mihi exposuit, quod statim post Pascha proxime iam elapsum Fratres apud Studium Oxoniense eo modo sibi suum filium non habentem annos tredecim subtraxerunt: cum quo illuc adueniens non poterat, nisi sub fratrum custodia existente habere colloquium:

cum scriptura sacra præcipiat: *qui furatus fuerit hominem & vendiderit eum, conuictus noxæ morte moriatur*, Exodi vigesimo primo cap. Hanc igitur pœnam si non subeant aut aliam pœnam legitimam, non mihi videtur iustum. Si enim secundum legem pro furto bouis aut ouis debet quis puniri: multo potius pro grauiori furto, & proximo læso magis nociuo amplius deberet quisque puniri. Quale est furtum huiusmodi puerorum ante annos discretionis à custodia suorum parentum. Nec potetunt affirmare, quod quia pueri sic surrepti ad Deo obsequendum deuotius adducunt. Ideo furari eos & circumuenire licet fraudibus, mendaciis & fictis promissis: quoniam hoc est contra decretum Apostoli affirmare. Dicit enim: *Ecce non sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere: faciamus mala vt veniant bona. Quorum damnatio iusta est*: ad Romanos 3. capitulo. Vtinam viderent in contrarium hoc dicentes libros beati Augustini, *De mendacio & contra mendacium*, in quibus aperte declarat, quod non est faciendum mendacium pro aliquo malo vitando: nec pro commodo acquirendo. Etiam nec pro hominis liberatione aut vita saluanda. Et pariter videtur de aliis generibus peccatorum. Et exprimit vnam inter alias pulcherrimam rationem: *Si*, inquit, *liceret ex tali causa proferre mendacium, tota ecclesiæ doctrina periret. Quoniam tunc prædicans fidem in publico ex tali causa posset mentiri. Cum ergo in docendo fidem, sicut & cætera, auditores in cordibus suis non ita possent arguere? Iste secundum suam doctrinam potest dicere licite in multiplici casu mendacium, nescio nec scire nunc possum an talis casus iam instet sibi: igitur fidem in docendo non debeo adhibere.* Vnde concludit, quod ad officium iusti hominis nunquam pertinet vllatenus proferre mendacium. Item hoc est nouæ legis præceptū, sicut patet Marci decimo cap. vbi quærenti à Domino: *Quid faciam, vt vitam æternam percipiam*. taliter respondetur: *Præcepta nosti. Ne adulteres: ne occidas: ne fureris: nec falsum testimonium dixeris: nec fraudem feceris. Honora patrem & matrem*, &c.

Non autem licet homini propter causam aliquam à seipso inuentam præceptum soluere, vt videtur. Tum quia propter hoc Saul eiectus erat à regno suo, quia contra præceptionem diuinam de demolienda tota Amalechitarum substantia animalia pinguiora pro offerendo Deo sacrificio reseruabat, vbi à Samuele Propheta est sibi responsum: *Melior est obedientia quam victima. Et auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare & quasi scelus Idololatriæ non acquiescere*, prim. Regum 15. cap. Item quia Oza extendit manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam recalcitrauerunt boues & declinauerunt eam: iratus indignatione Dominus contra eum, percussit eum super temeritate sua, & mortuus est, *2. Regum 6. cap.* Item Propheta Domini, qui de Iuda missus est in Bethel, quia contra præceptum Domini, ne comederet aut biberet in illo loco, ibi comedit & bibit, & tamen seductus & inuitatus ab alio Propheta loci illius, qui audito ab eo diuino præcepto dicit se esse Prophetam sibi similem, à Leone est in redeundo occisus, sicut scribitur *3. Reg. 13. cap.* Hæc & istis similia satis affirmant esse delictum mortale in Fratribus pueros ita furari à suis parentibus: imo non solum videntur peccare mortaliter propter furtum, sed etiam propter circumuentionem & fraudem, cum Dominus ipse in auctoritate prætacta ita affirmet iste præceptum: *Ne fraudem feceris*: sicut affirmat esse præceptum, *ne occidas*: aut etiam, *ne fureris*. Item pariter affirmat ibi falsum testimonium esse prohibitum & vitari præceptum, quod tamen (vt videtur) fratres exercent in pueris, cum eos suis circumuentionibus ita alliciunt. Vnde Paulus Apostolus præcepit: *ne quis supergrediatur neq; circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus*, primæ ad Thessalon. 4. cap. Ex istis consequitur graue damnum in populo, quia à multis frustrabitur id, quod amplius diligunt in hoc mundo. Item consequitur graue damnum in clero in hoc, quod iam in studiis regni Angliæ propter talem substractionem a suis parentibus puerorum laici vbique retrahunt suos filios, ne mittant eos ad studium, quia potius eligunt eos facere cultores agrorum eos habendo, quam sic in studiis eos taliter amittere. Et sic fit, quod vbi in studio Oxoniensi adhuc meo tempore erant triginta millia studentium, non reperiuntur sex millia his diebus. Et maior huius diminutionis causa siue occasio præmissa puerorum circumuentio æstimatur. Et quid est isto damno grauius toti clero? non video. Item aliud damnum tam graue, quod tendit ad consummationem seu euacuationem doctrinæ in secularibus cuiuslibet facultatis est, quod isti ordines mendicantium propter infinita lucra, quæ mediantibus prædictis priuilegiis de sepulturis, & confessionibus, & aliis quæ acquirunt, tantum multiplicati sunt in conuentibus & personis conuentuum, quod non reperitur in studiis communibus de facultate artium sacræ theologiæ & iuris canonici, vt fertur à pluribus, de facultate medicinæ aut de facultate iuris ciuilis, nisi raro, aliquis vtilis multum liber venalis, sed omnes emuntur à fratribus, ita vt in singulis conuentibus sit vna grandis ac nobilis libraria, vt singuli fratres habentes statum in studiis, quales sunt modo innumeri, nobilem habent librariam.

Vnde etiam de meis subiectis Rectoribus tres aut quatuor misi ad studium, & dictum est mihi, quod quia nec Bibliam eis vtilem nec libros alios Theologiæ venales eis congruos ibi poterant reperire, ad suam patriam sunt reuersi, aut vnus eorum saltem rediit iam. Si ista non sit in clero grandis iactura, nulla poterit in ipso esse, cum ad exitum talem, vt videtur, intendat quod clericus in ecclesia nullus remaneat propter fratres: & sic peribit fides ecclesiæ, nisi quatenus residebit in Fratribus. Et ita, vt mihi videtur, potius expediret quod prælati eis crederent, vt totam, ad

quod

quod anhelare videntur, haberent Ecclesiam, quam quod eam demoliantur hoc modo. Vnde non solum admiror, sed stupeo quali audacia tot homines supra omnes mortales in sapientia se publice extollentes contra Physicam rationem & contra sacræ scripturæ doctrinam taliter se sine modo multiplicant. Dixit enim Arist. secundo libro De anima, quod *omnium natura constantium determinata est ratio magnitudinis & augmenti.* Vnde consequitur, quod legem naturæ non seruant, sed eã abiiciunt, q in magnitudine & augmento terminum sibi non statuunt. Item, cum scriptura nos instruat *Sapien. 11. ca.* quod Deus omnia in mensura, numero & pondere disposuit: cum talis multiplicatio super mendicitate seu mendicatione, vt Fratres asserunt, sit fundata, quæ nec personarum numerum certũ potest statuere, quibus prouideat: imo nec vni personæ de cætero poterit prouidere, nec pondus, scil. vt locum fixum Mendicantes obtineant, possit præfigere. Cum vero mendici per singulos dies aut quasi suum locum egestate vrgente compellãtur exire, nec mensuram personis possint statuere, scil. vt in singulis diuinis officiis sint in numero certæ personæ, cum pari modo egestate compulsi ministeriis relictis mẽdicare sæpissime oportebit, consequitur quod modum omnipotẽtis sapientiæ disponendi isti de mendicantium Ordinibus se hoc modo multiplicant per hoc clerum & populum importune velut effrontes vbilibet onerantes. Iam enim istis in temporibus non potest magnus aut mediocris in clero & populo vix cibus sumi, nisi tales non vocati affuerint mendicantes, non more pauperum petentes ad portas vel ostia humiliter Eleemosynam, vt Franciscus in testamentu præcepit & docuit mendicando: sed curias siue domos sine verecundia penetrantes, & inibi hospitantes nullatenus inuitati edunt & bibunt, quæ apud eos reperiunt. Secum nihilominus aut grana aut similia, aut panes aut carnes seu caseos etiam si in domo nõ fuerint nisi duo, secum extorquendo reportant, nec quisquam eis potest denegare, nisi verecundiam naturalem abiiciat. Et est mirum, quod Domini Gregorii Papæ sententiam non formidant, qui in quodam priuilegio publicato prælatis Ecclesiæ ita scribit: *Quia vero vitia sæpe sub specie virtutum occulte subintrant: & Angelus Sathanæ in angelum lucis se plerumq; simulate transformat, præsentium vobis mandamus authoritate, quatenus si quos Prædicatorum Fratrum Ordine se dicentes in vestris partibus prædicauerint ad quæstum pecuniæ se conuertendo, per quod religionem eorum, qui paupertatem professi sunt, contigerit infamare: vos tanquam falsarios capiatis & condemnetis eosdem.* Tanta est iam in ipsis subtilitas huius artis. Vnde pauperes Vicarii & Rectores & omnes de populo, quasi vbiq; istis temporibus conqueruntur. Mirabilis iste modus viuendi apparet in istis, qui se affirmant debere ex sua professione Euangelium obseruaturos contra Christi sententiam Discipulos ad Euangelizandum mittentis: *Nolite transire de domo in domum*, Lucæ decim. cap. & contra aliam scripturam dicentem: *Vita nequam hospitari de domo in domum*, Eccles. trigesim. non. ita de curia in curiam, de domo in domum discurrere, vt eorum claustrum eis sit carcer. An non est istud damnum graue in clero & populo? veraciter hoc multis apparet & omnia occasionaliter ex vsu priuilegiorum, imo abusu proueniunt, quoniam ipsa priuilegia prædicationis & auditionis confessionum tam extense exercere prætendunt, quod quisq; eos verecundatur repellere.

Item, ista priuilegia & alia infra tangenda afferunt ipsis Fratribus multa incommoda: quia videtur, quod inficiunt eos multis generibus peccatorum. Peccatum enim est se immergere peccato inobedientiæ, peccato auaritiæ, & peccato superbiæ. Videtur enim tam procuratio quam obseruancia horum priuilegiorum omnium contentorum in capitulo *Dudum*, *de sepulturis, in Clementinis*, & etiam aliorum præmissorum peccatis Fratres inficere. Procuratio eorum videtur eos inficere quo ad curatos in peccato iniuriæ: quia facta est contra ius siue diuinum mandatum, quo dicitur *Non concupisces domum proximi tui. Non desiderabis vxorem eius: non ancillam: non bouem: non asinum: nec omnia quæ illius sunt*, Exod. vigesim. cap. Constat autem quod hæc iura procurata a Fratribus fuerant tempore procurationis contra iura curatorum. Igitur contra diuinum mandatum tunc fuerat ea concupiscere. Procuratio vero concupiscentiam habebat annexam & pœnitentiam *(alias penuriam)* in quocunq;. Item, cum non licebat tunc concupiscere bouem aut asinum curatorum iuxta diuinum præceptum: multo magis licuit concupiscere ea quæ curatis erant vtiliora, scil. iura præmissa. Item, illa procuratio fiebat contra præceptum de dilectione proximi: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: quoniam quisq; seipsum sic diligit, quod nollet alterum indebite concupiscere bona sua. Constat autem quod illa iura curatorum tunc non debebantur Fratribus. Igitur erant ab eis indebite procurata. Et sic contra mandatum Dei præmissum. Item, pariter suadetur per illud: *Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis, vos facite illis. Hæc est enim Lex & Prophetæ* Vbi constat, quod per ly *facere* tam agere quam omittere debemus accipere, scil. vt omittamus aliis facere ea quæ nollemus. vel quæ nolle deberemus nobis fieri. Et quis Fratrum vellet aut secundum eos velle deberet, quod ab eis Monachi aut Canonici Regulares, aut Fratres alterius Ordinis tollerent ab eis priuilegia, quæ iam habent? non puto quod aliquis. Igitur nec ipsi talia iniuriosa curatis illi facere debuerunt. Item priuilegiorum procuratio peccato inobedientiæ Fratres inficit: quoniam ipsa priuilegia Regulas suę professiones impugnant.

Primo quidem: quia in approbatione sua supponunt & suggerunt, quod illi quatuor Ordines ab Ecclesia sunt instituti atque fundati super mendicitate atque arctissima paupertate. Videtur autem quod habere ius prædicandi fidelibus non potest stare cum huiusmodi fundamento, si huic priuilegio siue iuri sit annexa potestas exigendi necessaria vitæ ab his, quibus dicti Fratres Euangelium annunciant: sicut erat in Christi Discipulis, quando ad illud

 mini-

ministerium exercendum eos direxit, iuxta illud Luc. 10. c. iam prætactum: *In quamcunque domum intraueritis &c. Dignus est enim operarius mercede sua.* Mendici vero recte tales, vt videtur, dici non possunt. Qualiter enim dici possit vere mendicus (non dico mendicans) habens ius liberum vitæ necessaria exigendi, non video. Vnde nec Inquisitores prauitatis hæreticæ qui dicuntur abuti sæpissime potestate eis concessa, vexantes sæpe diuersas personas literatas & laicas volentes remedium quærere de iniuriis illatis per eosdem Inquisitores aut Ordinis sui Fratres, ita vt timore verecundiæ seu vexationis super caussa hæresis & finalis iniusti iudicii, quale dicuntur sæpius exercere, pecuniæ summas graues ab eis extorquent. Nec quiuis pœnitentiarius aut lector habens de certo siue ex pacto necessaria vitæ suæ, videtur dici vere mendicus.

Et sic ista ministeria procurando & etiam exercendo suam professionem dissoluunt. Et ita videtur quod tam procurando quam volendo tale priuilegium ipsi procurantes suam regulam de mendicitate, non dico de mendicatione, quæ actum solum signat, volebant abiicere: & sic eam in cordibus suis abiecerunt, sicut in simili ait Saluator: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mœchatus est in corde suo*, Matth. 5. cap. Si vero Fratres astruxerunt (& vere, vt mihi videtur, sicut inferius suadebo) quod huic ministerio siue officio prædicandi in ipsis non est annexa facultas exigendi vitæ necessaria ab his, quibus Euangelium Christi annunciant: quoniam non sunt vocati Fratres aut missi ad tale ministerium exercendum: sed nudam habent literam (*alias licentiam*) qua hæc præcepit eis, aut eos exhortatur, vt ministerium illud exerceant: ex alio capite idem consequitur, scilicet ex priuilegiis sepulturæ & facultatis recipiendi oblata Deo, & ex priuilegio audiendi confessiones omnium sibi confiteri volentium: quoniam de lege Dei confessi non apparebunt vacui in conspectu Dei, scilicet ingredientes Ecclesiam Dei pro sacramentis habendis, sicut patet *Exodi vigesimo tert. cap.* inobedientiæ peccatum incurrunt: quia contra doctrinam Apostoli ad Roman. decim. cap. illud exercent, cum dicat: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est, Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Et ad Hæbreos quinto: *Nemo sumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo sicut Aaron.* Et contra Christi doctrinam: *Nolite vocari Rabbi, nec vocemini magistri. Vnus enim est magister vester Christus.* Matth. 23. Sunt ergo obedientes, qui in professione sua Euangelium Christi seruare promittunt: & tamen contra legem suam in Euangelio traditam priuilegium tale procurant.

Item, de Fratribus Minoribus hoc specialius videtur posse inferri: quoniam nemo ambigit, quin facilioris & laxioris obseruantiæ ac minoris meriti sit in eis cum istis priuilegiis super facultate prædicandi, confessiones audiendi, sepulturas habendi, & tres quartas omnium prouentuum sibi appropriandi, malle vitam transigere, quam viuere sine illis, sine quibus à Beato Francisco fuerunt instituti.

Igitur illa priuilegia procurando retro respexerunt, postquam miserunt manus ad aratrum contra præceptum & regulam sancti Francisci. Dicitur enim in eius regula isto modo cap. secundo: *Finito vero anno probationis recipiantur ad obedientiam promittentes, istam vitam & regulam semper obseruare & nullo modo licebit eis de ista religione exire iuxta mandatum Domini Papæ: quia secundum sanctum Euangelium: Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei.* Hæc ibi. Qui igitur talia priuilegia procurarunt; quia retro non dubium respexerunt, peccatum inobedientiæ contraxerunt.

Item, cum dicatur in principio eiusdem secundi capituli: *Si qui voluerint hanc vitam accipere, & venerint ad Fratres nostros, mittant eos ad suos ministros prouinciales, quibus solummodo & non aliis recipiendi Fratres licentia concedatur. Ministri vero diligenter eos examinent de fide catholica & de Ecclesiasticis sacramentis. Et si hæc omnia credant, & velint ea fideliter confiteri & vsque in finem fideliter obseruare &c. Finito vero anno probationis &c.* Fratres vero econtrario priuilegium procurarunt, quod tam inferiores in ordine, quam prouinciales ministri possunt homines ad ordinem suum recipere; imo ipsi Fratres indifferenter hoc faciunt. Et cum sic priuilegium procurando volebant regulam suam in illa parte dissoluere seu laxare: consequitur, quod peccatum inobedientiæ commiserunt, aut si sine priuilegio ista agant, non minus contra suam professionem inobedienter hoc agunt.

Item, hoc eidem consequitur propter illam clausulam regulæ: *Ministri vero diligenter eos examinent &c.* Contra quam clausulam directe agunt quotidie, cum quasi nullus ad eos accedat, nisi iuuenis circumuentus, qui nec nouit quot aut qualia sunt Ecclesiæ sacramenta, nec scit fidem ab hæresibus separare, & nihilominus vix reperitur Fratrum locus notabilis, quin sit ibi puerorum infra decennium conuentus vnus autem saltem dimidius. Quis potest ambigere, quin istud in Fratribus inobedientiæ sit peccatum? proueniens in ipsis ex priuilegiis prætactis, quibus ita ditantur & taliter honorantur, quod pueri ad eorum vota faciliter inclinantur, & præcipue quia audiunt confessiones in domibus suis, & in domibus parentum puerorum. Igitur huiusmodi procuratio priuilegiorum istorum & abusus eorum peccato inobedientiæ inficit ipsos Fratres.

Item, cum in Regula sancti Francisci dicatur, & in *capitulo, Exiit de verborum significationibus. libro 6.* etiam declaratur à Fratribus obseruandum, quod Fratres non prædicent in Episcopatu alicuius Episcopi, cum ab illo fuerit illis contradictum. Et sanctus Franciscus in testamento suo sic dicit: *Et si haberem tantam sapientiam, quantam habuit Salomon, & inuenirem pauperculos sacerdotes huius seculi in parochiis, vbi morantur, nolo prædicare vltra voluntatem ipsorum, & ipsos omnes alios volo timere, amare, & honorare, sicut meos Dominos &c. & Domini mei sunt &c.* Hæc ibi. Qualem

vero

-taro reuerentiam Fratres sacerdotibus paupereulis exhibent, ostendi non potest nec poterit, enim si nulla, sed irreuerentia vbilibet loco sui reperiri poterit subrogata. Ipsi econtra priuilegium in *Capitulo Dudum*, contentum procurarunt sibi concedi, & sic procurando in voluntate sua peccatum inobedientiæ habuerunt: quia legem illam eis prius impositam tollere voluerunt. Dicit enim Beatus Augustinus super illo versiculo Psalmi 118. *Legem pone mihi Domine*, hoc modo: *Qui timore pœnæ non amore iustitiæ opera legis facis, profecto inuitus facis. Quod autem inuitus facis, si fieri posset, vellet vtique non iuberi. ac per hoc legis, quam velles non esse, non es amicus, sed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est voluntate.* Hæc Augustinus. Constat autem, quod Fratres procurantes, vt non obtenta licentia Episcopi in sua diocœsi possint prædicare, & confessiones audire, volebant regulam contrariam omnino non esse. Et sic extunc eam non amore iustitiæ, sed solum timore pœnæ seruauerunt: & volebat eis illam iussam non esse, & ita non illius legis prioris amici, sed inimici tunc erant, & secundum Augustinum immundi voluntate.

Item, isti procuratores priuilegia, quæ suam regulam seu professionem impugnant, non possunt (vt videtur) fideliter eo casu proferre illam clausulam orationis dominicæ: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, Matth. sext. cap. cum tamen ad id ex professione Euangelii teneantur. Sic enim sanctus Franciscus suam Regulam inchoat: *Regula & vita Fratrum Minorum hæc est: scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare*, cum nulli sit dubium quin voluntas Dei, scil. eius præceptum siue consilium sit, quod Fratres suam Regulam ab eis professam in finem obseruent, cum hoc etiam præcipiat *in Regula secundo cap* & isti procurantes in corde suo econtra procurant, vt obseruantia relaxetur. Vnde consequitur, quod procurantes peccato inobedientiæ quo ad Deum & quo ad suam regulam sunt infecti.

Item, ex alio capite videtur hoc: quoniam nec confessiones audire, nec prædicationis officium exercere poterunt isti Fratres, sicut nec alii nisi ad sacros ordines promoti, ad quos cum peccato inobedientiæ (vt videtur) promouentur, cum sit lex communis Ecclesiæ quod nullus promoueatur ad ordinem sacrum, nisi habeat titulum sufficientem ad vestitum habendum & victum, qualem titulum, quia Fratres non habent, cum sint (vt dicunt) vere mendici: contra hanc legem, vt videtur, omnes & singuli promouentur: & sic non tantum inobedientiæ, sed etiam ambitionis caussa sublimem statum procurando sibi concedi, peccatum incurrunt.

Item, cum Regula sancti Francisci præcipiat eodem capitulo de prædicationibus quod nullus Fratrum populo penitus audeat prædicare, nisi a Generali Ministro huius Fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo prædicationis officium sibi concessum. Et contra est priuilegium procuratum, vt scil. ministri prouinciales possint id facere. Fratres hoc procurantes iterum contra suam regulam procurabant: peccatum per consequens inobedientiæ committendo. Item, sanctus Franciscus in testamento suo sic præcepit: *Præcipio firmiter obedientiam Fratribus vniuersis quod vbicunque sint, non audeant petere aliquam literam in curia Romana per se vel per interpositam personam, neque pro Ecclesia neque pro aliquo loco neque sub specie prædicationis neque pro defensione suorum corporum.* Hæc ibi. Et Fratres econtra per seipsos ista priuilegia & etiam per literas procurabant: quoniam in ipsis priuilegiis continetur, *vestris precibus inclinati* &c. Et sic videtur, quod illa procuratio ipsos procurantes inobedientiæ peccato infecit. Sed forsitan Fratres hic dicerent, quod Dominus Papa Gregorius nonus, sicut dicitur in decre. Domini Nicolai tertii, *Exiit qui seminat*, declarauit Fratres non teneri ad mandatum Francisci in illo testamento contentum. Et respondetur eisdem Fratribus, quod Dominus Nicolaus non asserit, quod Gregor. nonus taliter declarauerit: sed dicit, *sicut asseritur*. Vnde videtur, quod Fratres super hoc nullam declaratoriam literam habuerunt: quoniam verisimile est, si quam literam habuissent, quod illam exhibuissent coram Domino Nicolao. Et tunc, vt videtur, non dixisset *vt asseritur*, sed vt in eis literis vidimus contineri.

Item esto, quod Dominus Gregorius taliter declarauerit, non aliud intendebat, quam id quod rationes concludunt. Dicit enim Dominus Nicolaus in prædicta decretali, *Exiit*, isto modo loquens de ipso Domino Gregorio nono, *Qui, sicut asseritur, attendens periculum animarum & difficultates quas propter hoc possent incurrere dubietatem de ipsorum cordibus amouens dicit Fratres ipsos ad ipsius mandati obseruantiam non teneri, quod sine consensu Fratrum & maxime ministrorum, quos vniuersos tangebat, obligare nequiuit: nec successorem suum quomodolibet obligauit, cum non habeat in parem par imperium. Nos autem circa præsentem articulum nihil duximus innouandum.* Hæc ibi: vbi quia Dominus Gregorius dicit, videtur quod Dominus Gregorius, si quid fecit, non aliud in hoc egit, quam decretum aut declarationem, quod Fratres ad illud mandatum sancti Francisci non fuerant obligati intelligendo quatenus erat mandatum ipsius: quoniam nil amplius probatur per rationes ipsius, scil. quia non fuerant euocati ad hoc omnes, quorum interfuit: & quod par in parem non habet Imperium. Cum qua declaratione videtur stare, quod Fratres illud testamentum nihilominus seruare tenebantur & in præsenti tenentur, si auctoritate diuina per Franciscum illud traditum erat eis: quoniam ad mandatum Dei non oportuit vocare ministros, nec successor Francisci Deo mandanti par fuit: sic quod rationes illæ non obstant, quin de mandato Dei & auctoritate eius intimatis Fratribus per Franciscum, Fratres tunc tenebantur & in præsenti tenentur illud testamentum seruare.

Quod autem sic fuerit, ex eodē testamento in fine videtur, vbi sic dicitur: *Et nō dicant Fratres:*

hæc

Hæc enim est alia regula, quæ est recordatio, admonitio & exhortatio & meum testamentum, quod ego Frater Franciscus paruulus facio vobis Fratribus meis benedictis, propter hoc vt regulam, quam Domino promisimus melius catholicè obseruemus & generales ministri & omnes alii ministri & custodes per obedientiam teneantur in istis verbis non addere vel minuere, & semper hoc scriptum habeant secum iuxta regulam: & in omnibus capitulis quæ faciunt quando legunt regulam, legant & ista verba & omnibus fratribus meis clericis & laicis præcipio per obedientiam, vt non mittant Glossas in regulam, nec in istis verbis dicendo ita voluit intelligi: sed sicut mihi dedit Dominus pure & simpliciter dicere & scribere regulam istam, & verba ista simpliciter & sine Glossa intelligatis, & cum sancta intentione obseruetis vsque in finem. Hæc ibi. Ex quibus videtur, quod Fratres possunt vnum eligere de duobus, aut institutorem Ordinis sui Franciscum mendacium affirmasse: & ita esse damnatum, vel verum esse quod dicit, quod scilicet suum testamentum non est alia regula, sed recordatio prius datæ: & ita sicut tenentur priorem regulam, sic & hoc testamentum tenentur seruare. Item, cum Franciscus affirmet, quod propter hoc ipse testamentum hoc fecit Fratribus suis benedictis, vt regulam quam Deo promiserunt melius catholice obseruarent. Aut illud fecit mendacio, & iterum dicent illum damnatum: aut testamentum suum seruando suam regulam magis catholice obseruarent, & per consequens sine obseruantia testamenti illius minus catholice suam regulam obseruarent, & ita fuerunt in procurando declarationem contrariam respicientes retro, & in via regni Dei retrogradi & inepti: & sic obedientiæ peccato infecti. Item, cum ipse per obedientiam Fratribus suis præceperit, quod non adderent nec immutarent, & quod istud testamentum secum haberent, & cetera quæ sequuntur: aut impie in negocio tanti periculi præcepit, & astruere deberent hoc peccato ipsum esse damnatum: aut quod iuste & sancte ista præcepit, & habent ostendere, cur alleuiando tantæ sanctitatis pondus non respexerint retro sic se regno Dei faciendo ineptos. Item, cum in his verbis Franciscus affirmet, quod Dominus dedit sibi simpliciter & pure hanc regulam, & hæc verba dicere & scribere: aut propter tantum mendacium in exitu huius vitæ dicent eum damnatum, aut quod vere Dominus dixit sibi, quia & ita diceret Fratribus suis: & sic ipse diuinum mandatum in hoc Fratribus suis dixit: & per consequens non obstante quod illud testamentum ratione mandati sancti Francisci non teneantur Fratres seruare, nihilominus quia est mandatum Dei eis per sanctum Franciscum suum institutorem expressum, istud seruare tenentur. Eligant Fratres, quod voluerint ex duobus & puto quod eligent affirmare, quod sancte sine tantorum mendaciorum peccatis decessit. Et sequitur quod Fratres procurando literas Apostolicas contra mandatum Dei & suæ regulæ se peccato inobedientiæ infecerunt.

Loquor contra Fratres Minores diffusius super isto: quia ipsi Londoniis incoarunt negotium, occasionem aliis Ordinibus ministrantes. Et quia ipsi præ ceteris de perfectione Euangelica disputantes eam spontaneæ mendicitati ascribunt in tantum, quod vnus de ipso Ordine prædicando in Festo omnium Sanctorum, vt mihi fuerat reportatum, descriptis quatuor gradibus paupertatis, quartum perfectionis maioris, imo summæ perfectionis Euangelicæ affirmabat, scilicet nihil in mundo habere proprium aut commune, sed mendicare cum Christo. Quod dictum statum vestrum, sicut & omnium nostrum, qui sumus inferiores, patet sanctissime scandalizat. Et ob hoc (sicut super aliis supra tactis) *Nolite iudicare secundum faciem: sed rectum iudicium iudicate.* Videtur enim valde mirabile: imo verius loquendo verisimile non videtur, quod per mille annos & fere ducentos nullus ordo erat in Christi Ecclesia militante, quam Iohannes Apostolus appellat Hierusalem circa principium Apocalyps. 21. cap. *Et ego Iohannes vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam de cælo descendentem a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*, qui perfectionem Euangelicam obseruauit. Sed quod Franciscus ad hoc primo ordinem adinuenit. Si enim Ecclesia militans in verbis Iohannis (si pro quia) Hierusalem appellatur, cum affirmet eam de cælo descendere, satis constat quod tempore illo Ecclesia militans, quia de cælesti triumphante descendens fuit institutoris Christi perfectionem habebat tanquam sponsa à Christo sponso suo ornata, & non erat ita deformis, vt apice summæ perfectionis careret tunc & tot annis sequentibus. Quis tolerabiliter possit audire, quod Franciscus in fide nouitius melius atque vtilius viam humanæ perfectionis instituit, quam Deus omnipotens, omnibonus, omnisapiens fecerat in hominis institutione primaria, quem tamen Deus instituit, quod eo formato statim posuit in Paradyso, vt operaretur & custodiret illum initio sacræ scripturæ tradente, vbi operationem corporalem sufficientiam ac possessionem rerum immobilium & earum pro vsu custodiam mendicitati, vt mihi videtur docuit præferendas, quem tamen in Paradyso posuit vt operaretur & custodiret illum. Et alia scriptura concordat: quia *homo nascitur ad laborem, vt auis ad volandum*, Iob quinto. Et vt illum Paradysum sed tanquam suum custodiret, in quo bonorum mobilium & immobilium affluentiam obtineret, scilicet de isto infra loquar diffusius. Videtur igitur ex præmissis, quod Fratres procurando illa priuilegia seipsos peccato inobedientiæ infecerunt.

Item, in procurando ista priuilegia Fratres videntur peccatum auaritiæ incurrisse. Primo quia non procurauerunt sibi priuilegia alia super aliis articulis sacerdotalis officii, scilicet vt possent pueros baptizare, vt possent in subsidium curatorum in die Paschæ parochianis sacramentum Eucharistiæ ministrare, aut extremæ vnctionis eis sacramentum conferre, vbi esset tantum meritum pietatis, quantum in istis aut amplius. Sed super his solum priuilegia huiusmodi, omissis cæteris, procurabant, quibus directe vel indirecte commoda temporalia annectuntur, mirabiliores

flores cunctis mercatoribus & etiam artificibus in hoc effecti artifices quo ad lucrum adiuncta sua professione, quam fingunt super sua mendicitate seruanda. Non enim puto, quod erat à mundi origine via fallacior sine callidior ad opes facile conquirendas, quam per præmissa priuilegia mendicitati factæ obligatione vere seu ficte adiuncta.

Item, cum constet non obstante quod Fratres haberent potestatem liberam recipiendi ad sepulturam in locis ipsorum: nihilominus remanere poterat in suo robore ius commune, scilicet quod omnes oblationes & omnia funeralia deberentur Ecclesiis & ipsorum curatis. Quod igitur vnum cum altero à Fratribus fuerat procuratum, patenter videtur innuere, quod illius procurationis auaritia causa erat. Est enim Regula Aristotelis primo posteriorum: *Ad cognoscendum alicuius passionis seu effectus subiectum seu caussam præcipuam, vt prouide inquiratur, quæ est caussa, quæ immediate posita ponitur ipse effectus: & qua perempta perimitur.* Quæ Regula satis affirmat, quod commodum temporale fuit in procuratione horum priuilegiorum caussa præcipua, cum sine illa procuratio hæc non fiebat: & ea sola fuerant procurata, quæ ista commoda obtinebant. Cuius rei satis patens est signum, quod non more Thobiæ ad sepeliendum rapiunt corpora pauperum defunctorum, sed instar vulturis vltra mare ad quingenta miliaria sua alimenta odorando sentientes ea quęrunt, sicut dicit Auerrois Commentator *secundo de anima*, sicut recolo, *capitulo de odore*. Hoc enim signum satis affirmat, quod Fratres istud sepulturæ cum aliis annexis oblationibus priuilegium propter alimentum præcipue, non propter misericordiæ exercendę meritum procurarunt.

Item, de priuilegio audiendi confessiones omnium indistincte, aliud probabiliter, vt videtur, suspicari non poterit: cum quisque sanctus præter ipsos audire confessiones horrescat: quoniam nimium est cuique peccata sua agnoscere etsi aliena non discat. Vnde nec monachi albi aut nigri, nec regulares canonici officium tale desiderant aut alii viri sancti: nec dubium, si ex deuotione sancta talis procuratio præcederet, quod in aliquibus aliis viris deuotis non in solis Fratribus aliquotiens appareret.

Vnde probabiliter potest inferri, quod auaritia tanquam caussa præcipua in tali procuratione mentem procurantis infecit. Item, ad hoc, quod Regula sancti Francisci præcipiat isto modo: *Præcipio firmiter Fratribus vniuersis ne habeant suspecta consortia vel consilia mulierum, neque ingrediantur monasteria monacharum præter illos, quibus à Sede Apostolica concessa fuerit licentia specialis. Et ne fiant compatres virorum aut mulierum, ne hac occasione inter Fratres vel de Fratribus scandalum oriatur* & Fratres econtrario procurarunt, videlicet vt audire possint consilia secretissima mulierum reginarum & aliarum omnium indistincte, etiam capite inclinato ad caput mulierum irreuerenter non insequentes vestigia sancti Iob, qui dicit trigesim. prim. cap. *Pepigi fœdus cum oculis meis ne cogitarem quidem de virgine*: ita vt per tale consortium iam cum pulcherrimis dominabus philosophentur in cameris. Vnde per orbem scandala, quæ nolo exprimere, de Fratribus sunt exorta patenter, vt multis videtur, per abusum huius priuilegii. Imo per abusum suæ Regulæ à priuilegio occasione sumpta inobedientiæ peccato seipsos inficiunt.

Item, quod horum priuilegiorum procuratio peccato superbiæ mentes procurantium infecit, multipliciter suadetur. Primo quia in decretali, *Exiit*, *Clementinis de verborum significatione* affirmat, quod sanctus Franciscus suos Fratres in paupertate summa & humilitate fundare volebat. Et constat, quod procurare honoris Ecclesiastici statum sublimem, humilitatem impugnat & ambitionis peccatum habet annexum. Ergo &c. Probatur minor assumpta per auctoritates iam tactas, & per illud Saluatoris filio Zebedæi responsum: *Nescitis quid petatis*, ipsis per matrem suam petentibus quod vnus eorum sederet ad dexteram eius in regno suo & alius ad sinistram. Super quo dicit Chrysostomus: *O error salutaris, qui totius mundi soluit errorem. Si enim Apostoli non errassent, vnde nos cognoscere poteramus, quia non omne quod videtur bonum desiderare bonum est? Nunc autem scimus quia aliud est opus bonum, aliud primatus honoris.* Et scito post: *Nam desiderium primatus ex iactantia nascitur cordis. Qui autem est humilis corde, nunquam desiderat superior apparere.* Et infra: *Secularem quidem primatum desiderare & si ratio non est vel caussa est, quia si iustum non est, vtile est. Primatum autem Ecclesiasticum concupiscere neque ratio est neque caussa. Quia neque iustum est neque vtile.* Hæc ibi. Et multa addit similia, quibus nititur suadere, quod nunquam sine ambitione desideratur primatus in Ecclesia.

Constat autem quod habere statum prædicandi & confessiones audiendi, est in Ecclesia status honoris siue primatus. Inficit se ergo peccato superbiæ, qui illum procurat. Item, confirmatur hoc aliter. Cum enim Apostolus dicat: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur sicut scriptum est: Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, & Euangelizantium bona*, ad Roman. decim. cap. nec ipsi sunt missi a Deo ad illud officium per aliquod præceptum, quod ego vidi hucvsque. Sed videtur quod ex præsumptione propria ad officium illud ascendunt. Caueant ne aliunde quam per Christum ostium ascendentes, vt latrones ab eo iudicentur & fures, iuxta dictum ipsius Iohannis decim. c. *Amen, amen dico vobis qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed aliunde ascendit, ille fur est & latro.* Et consequenter affirmat: *Ego sum ostium.* Et sic videntur esse de eis Prophetis aut eis similes, de quibus dicitur Hieremiæ 23. *Non mittebam Prophetas & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Vnde cito adiungitur: *Ecce ego ad Prophetas, dicit Dominus, qui furantur verba mea vnusquisque à proximo suo.*

Si

Si enim non sunt missi à Christo, ipsi furantur verba curatorum & superiorum suorum, quibus solum de iure communi in officium prædicandi dicitur conuenire.

Item, quod obseruantia priuilegiorum istorum inficiat obseruantes, etiam modo præmisso suadetur. Quoniam nec præcipitur Fratribus nec ad eorum professionem seu regulam pertinet prædicationis officium exercere. Vnde liberum non videtur eis prædicare in publico aut confessiones audire. Cum ergo officium tale volunt admittere, videntur peccare mortaliter.

Primo quia noscunt aut scire deberent, quod priuilegia ipsa erant procurata mediantibus peccatis mortalibus supra tactis, & pro vsu ipsorum. Cum ergo illis vtuntur, gratificant procurationem iniquam: sicut quis manducans de rapina aut furto obtento pro vsu ipsius gratificaret mandando ipsam rapinam aut furtum; & possidens beneficium ad eius commodum simoniace procuratum, communicaret cum procurante in simoniæ peccato: & illud gratum haberet & esset sub illo decreto Apostoli ad Roman. primo cap. *Qui talia agunt digni sunt morte: non solum autem* &c. vt supra posui. Nec excusati per concessionem siue licentiam Domini Papæ poterunt (vt videtur) quoniam Dominus Papa in sua concessione obstantiam illam non posuit, nec eum eam ponere decuisset, scilicet, *Concedimus ista Fratribus non obstante conscientia eorum peruersa*: sed solas substantias iurium humanorum videtur intendere relaxare: sicut si homicidæ, simoniaco, aut habenti corporalem defectum latentem, qui eum redderet inhabilem, concederet facultatem plura beneficia curata retinendi: non propter hoc potest inferri, quod licite siue iuste illa poterit retinere, sed iuste secundum quid, scil. quantum ad hoc quod non impugnaret illius legis obstantiam. Et sic si beneficia retineret, non obstante dispensatione peccaret mortaliter. Sic etiam mihi videtur in nostro proposito: scil. quod licet quo ad ius illud, quo talia ministeria solum debentur curatis per Dominum summum Pontificem cum Fratribus dispensetur, non propter hoc potest inferri, quod Fratres iuste poterunt simpliciter priuilegiis illis vti, sed iuste secundum quid, scil. quo ad hanc legem eis prius obstantem. Cum quo stare videtur, quod sine peccatis mortalibus illis priuilegiis vti non possunt, quoniam (vt videtur) per gratificationem illam continue ab eis retentam remanent in peccato mortali, ac si ipsi tunc aut procurarent aut procurantibus assentirent. Et si dixerint ipsi Fratres, quod Fratres possunt & poterunt pœnitere de isto peccato: & sic non potest concludi, quod iam aliqui non remaneant in peccato. Econtra dicetur, quod sicut in furto non poterit quis veraciter pœnitere, nisi prius facta restitutione sublati, sic nec in nostro proposito. Sed dicerent, quod in præsenti saltem habent iuste quantum ad curatos hæc iura & emolumenta inde sequentia: quia per summum pontificem, qui sufficientem potestatem habet & habuit ad eadem concedenda, & ita ea restituere non tenentur. Ibi econtra dicetur, quod non obstante titulo acquisito per Dominum summum pontificem restituere indirecte, licet non directe, arctari videntur: quoniam Dominus Papa illam culpam gratificationis prætactam in concedendo priuilegium non relaxat, imo nec potuit relaxare Fratribus ipsis non vere pœnitentibus aut contritis. Et quamdiu illud peccatum manet in Fratribus, non possunt (vt videtur) veraciter pœnitere, nisi iura subtracta rectoribus quantum in eis est, restituant.

Vnde videtur quod Fratres quamdiu non restituunt illa iura, quamuis etiam propter concessionem Domini Papæ factam Fratribus non debeantur de lege humana curatis, Fratres non possunt veraciter pœnitere. Quis enim vere pœniteat de alicuius rei acquisitione iniqua, & nihilominus de eius retentione lætatur? nemo, vt videtur probabiliter iudicandum. Fratres igitur pœnitentes & ipsa priuilegia obseruantes, sunt peccatis prætactis mortalibus inuoluti siue infecti.

Item, de ista licentia in casu consimili tractat Beatus Bernhardus diffuse in *secunda Epistola ad Adam Monachum*. Et est casus, quod ille monachus post professionem suam in monasterio factam quo ad perpetuam moram ibidem, sicut habent de more, vt dicitur, ad aliud monasterium cum suo abbate accessit, vbi moratus est de licentia sui abbatis: & eius mandato petita etiam super hoc summi pontificis licentia & obtenta. Quem Bernhardus aperte redarguens nititur ratione multiplici affirmare, quod nec sine peccato etiam de iussu sui abbatis debebat hoc facere, nec de licentia summi pontificis, cuius licentiam petere non debebat. Ad suadendum primum supponit vnum principium, quod etiam Aristoteles *tertio Ethicorum* describit, & ponit scil. quod sunt aliqua simpliciter bona, quæ fieri mala non possunt: & aliqua mala, quæ fieri simpliciter bona non possunt. Et inter ista extrema sunt duo media, quæ bene fieri possunt & male. Exempla primi sunt secundum eum charitas, fides, & spes. Exempla secundi, furtum, homicidium, incestus, & istis similia. Exempla tertii gradus sunt, obedientia, ieiunium & istis similia, quæ etiam bene & male possunt fieri iuxta conditiones annexas. In quibus solum, vt sibi videtur, obedientia locum habet. Hoc posito inquiritur in quo gradu sit hoc factum, in quo paruit iussui sui abbatis, & affirmat quod fuit in secundo, scil. in gradu malorum simpliciter, ex hoc vt sibi videtur, vere concludens, quod non potuit bene fieri & ob hoc in hoc facto iussioni sui abbatis parere non debuit, sed plane resistere, quia in tali opere de se malo, scil. in solutione promissi sui abbatis debebat obsistere. Item, ponit pro Regula, quod duobus præcipientibus contraria potius maiori est parendum.

Cum igitur Deus præcipiat vota seruare, & obedientiam sibi debere obseruari, si abbas suus Deo inferior præceperit illud dissoluere, debebat Deo potius obedire, mandato sui abbatis contem-

exemplo. Item, sanctus Bernhardus allegat illud Saluatoris Matth. decim. octau. cap. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius & demergatur in profundum maris. Væ mundo ab scandalis, necesse est tamen vt veniant scandala. Veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit.* Atque adiungit, quod iste Adam monachus suum monasterium deserendo non solum scandalizauit vnum Christi pusillum, sed multos. Ex hoc apparet, vt sibi videtur, concludens quod ipse væ illud Saluatoris incurrit suo abbati parendo in casu præmisso. Vtinam igitur Fratres attenderent, qualiter per istorum priuilegiorum abusum ab eis non solum scandalizantur pauci & pusilli, sed & multi & magni, & per totam Christi Ecclesiam, & ex illo coram Deo sancte concluderet, quid merentur, & multa alia ibi adduxit. Item, quantum ad licentiam summi pontificis dicit aperte, quod affert mali compendium: quia non excusat factum sequens de se malum: & eius petitio fuit mala. Quia, vt dicit, velle habere ad malum licentiam, semper est malum.

Item, quantum ad Dominum Papam concedentem licentiam, ipse sic dicit: *Quis esse malum neget assensum præbere malo? quod tamen fecisse summum pontificem nequaquam crediderim, nisi circumuentum mendacio, aut importunitate victum.* Hæc est sancti Bernhardi sententia. Videant aut ipsi Fratres, an non ita sit circa istam licentiam impetratam per eos, sicut circa Adæ monachi licentiam procuratam, & cum sancto Bernhardo concludant, quod peccatum procurationis licentiæ cum inobedientia & solutione suæ Regulæ subsecuta affert eis mali compendium, sicut ipse Bernhardus affirmat in simili. Item, ex quo quisque Frater cum prædicationis officium aut audiendæ confessionis exercet, possit id respuere, sine peccato consequitur (vt videtur) quod ipse illud officium tunc contra suam professionem gratis assumit. Et ita sicut in procuratione priuilegiorum parum superius est suasum, quod procurantes peccauerunt mortaliter contra diuina præcepta ibi expressa, sic ille peccat mortaliter contra eadem diuina mandata libere vtendo licentia impie procurata: & inficitur peccatis iniuriæ, inobedientiæ, auaritiæ, atque superbiæ, vt videtur, cum ex eisdem causis iniquis ipse vtatur licentia procurata, ex quibus alius procurauit, scilicet propter ditationem & honorem. Vtinam adulterium huius vsus licentiæ causa tertia non existat, licet super hoc in clero & in populo sit communis fama.

De ista priuilegiorum materia & eorum abusu & contrarietate ad professionem Fratrum, & quo ad duas conclusiones per me suasas superius ista mihi sufficiant in præsenti. Alia plura, si oportebit, adiiciam: & non ambigo quin si vellem illud facere, alii non omitterent. Super his omnibus per me modo petitis atque expressis, pater sanctissime, *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate*: per vestram sanctitatem, aut per aliquos meos dominos Cardinales, suspenso vsu priuilegiorum, prætactam per me materiam contingentium in quacunq; sui parte lite pendente & prædicta constitutio declaretur, si id fuerit visum iustum.

Prima conclusio erat, quod Dominus Iesus Christus in conuersatione sua humana semper pauper erat, non quia propter se paupertatem dilexit aut voluit, verum quia quo ad paupertatem, quam Dominus noster sustinuit, mihi aduersantes & ego non fuimus contrarii: sed quo ad modificationem adiectam, *non quia propter se paupertatem dilexit aut voluit*, illam particulam suadebo. Primo quia esse pauperem est esse miserum siue in miseria esse. Nemo vero propter se diligit miseriam. Ergo nullus propter se diligit paupertatem.

Item, secundum doctrinam Aristotelis in primo Ethicorum: *Nihil est propter se diligibile, nisi quod sublato omni commodo subsequente grauitate captaretur.* Paupertas vero, etsi propter eius tolerantiam facit vt homines mereantur: tamen si nihil commodi propter tolerantiam sequeretur, nec à Deo nec ab homine nec à Diabolo captaretur. Igitur paupertas à Christo propter se nunquam est dilecta.

Item, nullus effectus peccati est propter se diligibilis: sicut nec ipsum peccatum est diligibile, etiam si corrupto animo paupertas diligatur. Paupertas vero est effectus peccati. Ergo &c. Probatur minor: quoniam si primi parentes nostri innocentiam tenuissent, nunquam de nostra progenie pauper aliquis extitisset. Item, nulla priuatio bona est per se diligibilis, cum omnis habitus bonus sit propter se diligibilis: & iuxta Regulam Philosophi tertio Topicorum: *Si propositum de proposito & oppositum de opposito.* Item, quod si habitus est bonus, priuatio est mala. Et si priuatio est bona, habitus eius est malus. Ditatio vero, quæ est habitus bona est & Deo amabilis, cum ipse summe sit diues. Ergo paupertas, quæ ditationem priuat, est mala. Non est ergo propter se diligenda paupertas. Et videtur nimis puerile ad istud probandum insistere: cum nemo, vt puto, nisi propter defectum in Physica aut Logica, diceret oppositum.

Secunda conclusio erat, quod Dominus noster Iesus Christus nunquam spontanee mendicauit: quam sic primo suasi. Si Ipse spontanee mendicasset, contra diuinum mandatum egisset: *Non concupisces domum proximi tui. Non desiderabis vxorem eius: non seruum: non ancillam: non bouem: non asinum, nec omnia quæ illius sunt*, Exod. vigesim. cap. quoniam qui spontanee mendicat, petit: & per consequens concupiscit rem proximi sui. Igitur qui spontanee mendicat, facit contra diuinum præceptum. Quod de Christo nemo auderet astruere.

Item si Christus spontanee mendicasset, aliud mandatum diuinum soluisset, scilicet: *Omnino egenus & mendicus non erit inter vos*, Deuteron. decim. quint. cap. quoniam, scilicet non ser-

naret legem regism præcipientem, quod in ciuitate non sit quisquam inermis, qni permitteret aliquos esse inermes, cum posset eis de armis succurrere. Sed ille qui cum posset remanere armatus, arma sua sponte in flumine demergeret, esset inermis & fineret alios esse inermes. Ergo peccaret. Sic ille sacerdos in Ecclesiæ legem delinqueret, qna sacerdotibus est præceptum, vt offerant dona & sacrificia pro peccatis, qui ad hoc sponte se redderet impotentem siue inhabilem. Sed nemo, vt æstimo, auderet de Saluatore asserere, quod fecerit contra diuinum mandatum. Nunquam ergo spontanee mendicauit gratis se faciens mendicum. Nec fingere quis potest, quod præmissum præceptum est ceremoniale, cum sit vere morale, & arctius in lege noua, quam in lege antiqua expressum, cum Saluator præcipiat Lucæ vndecim. cap. *Quod superest date Eleemosynam. & ecce omnia munda sunt vobis*, vbi quicquid est vltra sufficientiam præcipitur dari, vt nullus mendicus siue egens in plebe remaneat, & non seruanti comminatnr pœnam æternam, Matth. vigesimo quint. cap. isto modo: *Esuriui, & non dedistis mihi manducare* &c. *Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est Diabolo & angelis eius.* Vnde clarescit quod arctius Christicolæ obligantur à Domino ad non permittendum inter eos mendicos, quam homines sub lege antiqua.

Item, Christus imperatoriæ legi erat subiectus: qnoniam & soluit tributa Cæsari, sicut legitur Matth. decim. septim. cap. vbi sic dicitur: *Et cum venisset Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum & dixerunt ei, Magister vester non soluit didragma? Et cum intrasset domum, vocauit eum Iesus dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, ab alienis. Dixit ille Iesus: Ergo liberi sunt filii. Vt autem non scandalizemus eos: vade ad mare & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te.* Hæc ibi. Et decreuit tributum illi esse soluendum, cum quærentibus ab eo, an licet censum dare Cæsari, & obtulerunt ei denarium cuius superscriptio Cæsaris erat, ait illis: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo*, Matth. vigesim. secund. cap. Nec fuisset conueniens, vt videtur, quod ipse tanquam legem communem decreuisset esse seruandam, quam subire nolebat. Voluit igitur tali legi esse subiectus, sicut erat subiectus Ioseph fabro: quanto magis (vt videtur) voluit esse subiectus legi imperatoriæ, quæ fuerat naturalis, quæ præcipiebat vt mendicantes validi non remanerent in ciuitatibns. Et qnanto magis nec mendicantes spontanee in ciuitatibus debuerant remanere.

Item, si Christus spontanee mendicasset, legem de dilectione proximi mendicando soluisset. Quoniam qui vere diligit proximnm suum, sicut seipsum, non vexat eum indebite: sicut nec velle debet seipsum à proximo vexari indebite. Petere vero à proximo quod suum est non egendo: est ipsum vexare indebite. Christus ergo nunquam sic egit. Item, cum Scriptura dicat. *Proximo suo pauper odiosus erit*, Prouerb. 14. cap. quanto magis mendicus proximo redditur odiosus. Si ergo Christus spontanee mendicasset, se reddidisset proximis suis odiosum: quod non videtur, nisi alia rationabilis caussa subesset.

Item, si Christns spontanee mendicasset, suo Euangelio offendiculum posuisset, qnod ipse miraculis confirmauit. Quoniam audientes eius doctrinam & videntes eius miracula rationabiliter (vt videtur) potuissent illa potius dicere esse illusiones & magica, quam vera miracula, cum sit verisimile, qnod quilibet sibi potius ac prius succurrere debet quam alteri. Quomodo ergo pasceret ille quatuor aut quinq; millia hominum faciendo miraculum, qui sibi non poterat procurare victum, sicut alias illudebant ei in cruce pendenti ita dicentes: *Alios saluos fecit seipsum non potest saluum facere: si rex Israel est descendat de cruce nunc & credemus ei*, Matth. vigesim. septim. cap. Item, si Christus spontanee mendicasset, legem snam propriam, quam dicit esse legem & Prophetas, solnisset. *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines vos facite illis. Hæc enim est lex & Prophetæ*, Matth. septim. cap. Quoniam nec ipse velle aliis debebat, vt ipsi sine indigentia inquietarentur ab eo: quod tamen facit, quicunq; spontanee, scilicet non egendo, mendicat.

Item, Paulus Apostolus 1. ad Timoth. 6. cap. condemnat eos, qui quæstum æstimant pietatem. Quicquid vero Paulus condemnat, Christus per Paulum condemnat: quia Euangelium suum accepit per reuelationem ipsius, vt ipse Paulus affirmat *ad Galatas primo cap.* Igitur si Christus spontanee mendicauit, cum spontanee mendicare sit quæstum expetere vel verius procurare: Christus exercuit per seipsum, quod condemnauit per Paulum, & erat sibi contrarius (qnod nephas est dicere) Ergo Christus nunquam spontanee mendicauit. Item, si Christus spontanee mendicauit: Christus facto fecit mendacium: quonam quis ita facto contra mentem agendo, sicut verbo mentitur. Qui vero non egendo, sed spontanee postulando Eleemosynam affirmaret verbo se esse egenum siue mendicum mentiretur in verbo. Igitur qui ita petit Eleemosynam non egendo, facto mentitur, quod nemo dicit de Christo. Item, si Christus spontanee mendicauit, vere fuit hypocrita apparens mendicus, non vere existens. Christus vero nunquam fuit vere mendicus: quoniam nullus est vere mendicus, quamuis mendicet: sed fictus, qui sibi potest sufficere. Qui vero mendicat spontanee, est sibi sufficiens: alias scilicet nō spontanee, sed impellente indigentia mendicaret. Christus ergo ex quo non erat hypocrita, nunquam ficte aut spontanee mendicauit. Item, si Christus spontanee mendicauit, cur Petrus Apostolus matrem sancti Clementis Discipuli sui quam ad laborandum manibus æstimabat fuisse robustam, quia eam inter mendicantes reperit, acriter increpauit, sicut fecisse legitur *in vita sancti Clementis.*

Ex tuo in hoc secuta est Christum. Qui igitur Christum dicunt spontanee mendicasse, habent ostendere: quod, vt videtur, non possunt. Nunquam ergo Christus spontanee mendicauit. Item, si Christus spontanee mendicauit, Clemens Petri successor multum errauit, qui mendicitatem in tunctis conuersis ad fidem pro viribus excludere laborauit. Ex hoc specialiter ab Ecclesia commendatus: cum mendicitas ipsorum perfectionem secundum istam Philosophiam auxisset. Item, si Christus spontanee mendicauit, cur Clemens Iacobo Hierosolymitano Episcopo in Epistola sibi directa, vt ponitur in decretis *12. q. 1. c. dilectissimi*, doctrinis & exemplis Apostolorum obedire praecepit, si mendicare ad perfectionem vitae pertineat. Et inter Apostolos & Discipulos, vt & ibi praemittitur, nullus erat egens: & sic dicentes habent ostendere. Item, si Christus summus sacerdos existens spontanee mendicauit, Ecclesia sancta scienter errauit: cum statuit nullum debere sine sufficienti titulo ad sacros Ordines promoueri, cum caput Ecclesiae suo exemplo docuerit mendicandum. Item, si Christus spontanee mendicauit, scandalum intulit Ordini clericali: cum iuxta canonicas sanctiones Episcopus aut clericus mendicans inferat Ordini clericali opprobrium.

Item, si Christus spontanee mendicasset, reddidisset seipsum de peccato suspectum: quoniam sibi verecundiam intulisset: cum non aliunde praecipue dicatur spontanea mendicatio meritum mendicanti acquirere, nisi quia est actus humilis atque difficilis propter annexam erubescentiam naturalem. Erubescentia vero siue verecundia non cadit in hominem studiosum, sicut affirmat Aristoteles *quarta Ethicarum, in fine*. Non ergo erat in Christo: & per consequens nec spontanee mendicauit. Item, si Christus spontanee mendicauit, mendicare spontanee ad perfectionem vitae pertinuit. Inepte igitur dedit Christus Dominus legem antiquam statuens, vt sacerdotes, in quibus debebat esse summa vitae perfectio, possessiones haberent & decimas, si eis fuisset perfectius mendicare. Item, si sic, totus mundus sub lege naturae errasset, statuens sacerdotibus prouideri de publicis horreis circa cibaria: sicut legitur *in fine Genesis*, si eis fuisset amplioris meriti mendicare. Item, si Christus spontanee mendicauit: tunc mendicitas ad perfectionem Euangelii pertinet, & Ecclesia Dei errauit scienter ditationem Ecclesiarum admittens: & sic perfectionem suorum praelatorum imminuens, quod dicere mihi nephas videtur: licet nescio quae somnia fetant in contrarium.

Item, si mendicatio siue mendicitas ad perfectionem vitae pertineret Christianae, vt à Fratribus Mendicantibus affirmatur, cur nec Christus nec Spiritus sanctus in scripturis sacris super hoc alicubi nos instruxit: videtur nimis mirabile, nec verisimiliter credi potest. Et puto quod erit mirabilius. quia à principio sacrae Scripturae vsque in finem, vnum ad hoc verbum notabile non poterit inueniri, quin ad alium sensum sit dictum. Item, cum Christus Discipulis suis promiserat: *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*, Iohannis decim. sext. capitulo: aut Spiritus sanctus sui officii erat oblitus, quando venit ad Apostolos in Die Pentecostes non docens hanc veritatem mendicitatis Apostolos; cum de hoc penitus in eorum *Actibus* nihil appareat: aut ipsi posteris inuidentes veritatem eis doctam à Spirito sancto tradere noluerunt. Quorum neutrum prouidus homo affirmabit. Non ergo pertinuit spontanea mendicatio siue mendicitas ad tradendam per Apostolos veritatem.

Item, quid dicent ipsi de Melchisedech, qui erat sacerdos Dei altissimi & rex Salem, quem supra Abraham Paulus extollit, *ad Hebraeos septimo cap.* qualiter sine mendicatione spontanea tantus erat, cum non ipse, secundum cuius Ordinem Christus erat sacerdos, non vt Christus spontanee mendicauit ordinem suum tradens: habent contrarium affirmantes ostendare. Item, cum Propheta dicat Prophetice: *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem*: quomodo mendicitas Christo ascribitur contra Sermonem Propheticum, qui erat iustissimus? Item, si Christus spontanee mendicauit, cur mittens Discipulos ad Euangelium praedicandum, non id eis praecepit, sed directè contrarium, scilicet vt de mercede laboris sui manducarent & biberent, ita dicens: *In quamcunque domum intraueritis, in eadem domo manete edentes & bibentes quae apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua*, Lucae decim. capitulo. Item, si Christus spontanee mendicauit, nunquam laborem ad victum acquirendum mendicationi praeposuisset. quoniam si econtra fecisset, scilicet si laborem aliquotiens praetulisset, nullus ex eius operibus didicisset nunc quid eligibilius esset, videlicet victum sine mendicatione manuum labore perquirere, an labore postposito mendicare. Quod autem Christus victum laborando sibi acquisiuit probabile est, quod à vulgo non solum vocatus filius fabri, sed faber: quoniam ex hac appellatione vulgari videtur, quod pro victu suo cum Ioseph patre putatiuo opus fabrile exercuit. Pro ista conclusione ad nunc ista sufficiant, donec aduersarii tes fortiora adducendo ista impugnent.

Tertia conclusio huius materiae fuit: quod Christus nunquam docuit spontanee mendicare. Haec taliter suadetur. Christus coepit facere & docere, *Actuum primo capitulo*. Si igitur mendicare spontanee docuisset, cum iuxta praecedentem conclusionem nunquam spontanee mendicauit, fuisset sibi contrarius in opere & sermone, scilicet docens & non faciens, quod non verisimile videtur. Item, si Christus nunquam spontanee mendicauit, & alios docuit mendicare, reddidisset se de sua doctrina suspectum, sicut patet in argumento sexto conclusionis prioris. Item, posuisset offendiculum Euangelio suis Apostolis, sicut deducitur in sexto argumento ibidem.

Item, sic dicendo legem impetatoriam iustam soluere docuisset, sicut ibi in tertio art. ... est. Item, si docuisset spontanee mendicandum contra leges superius allegatas & rationes q... omnes ad præcedentem conclusionem adductas fecisset. Quæ ita istam, sicut & illam conclusi... nem affirmant. Item, si docuisset spontanee mendicandum, tunc Petrus particeps huius do... ctrinæ nimis imprudenter egisset in allegando caussas meritorias præmii sibi reddendi illam ... am sublimem, secundum istos caussam merendi tacens, cum dicit, sicut legitur Matth. decimo non. capitulo: *Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te.* non addens, & mendicauimus spontanee propter te: quod quia non fecit, consequi satis videtur, quod illa conditio ad statum perfectionis non pertinet.

Quarta conclusio fuit, quod Dominus noster Iesus Christus docuit non debere hominem spontanee mendicare, sicut scribitur Lucæ 14. capitulo: *Cum facis conuiuium, voca pauperes & debiles, claudos & cæcos, & beatus eris. Quia non habent, vnde possunt retribuere tibi.* Igitur non debent vocari ad Eleemosynæ conuiuium pauperes robusti: quia possunt retribuere saltem suo labore: sicut nec diuites debiles, claudi aut cæci debent ad tale conuiuium vocari, quia habent vnde retribuere possunt. Non cerno cur surdos, monachos & mutos non nominat inter vocandos: quia nec ipsi, si sint debiles & claudi vel cæci, possunt mendicando transire de loco in locum, quod facere nequeunt debiles, claudi & cæci: sed Domini Fratres istam expositionem ponunt inter errores. Item, Paulus Apostolus tanquam decretum affirmat: *Qui non vult operari, non manducet*, loquens de hominibus, qui aliunde victum de certo non habent, *secunda ad Thessalonicens. tertio capitulo* Et sequitur pœna, quam præcepit non parenti suis dictis infligi: quod *si quis non obedierit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur.* Nec dubium, quoniam non præciperet tam grauem pœnam negligenti laborare, nisi quia valde graue tali casu delictum committit. Dicit enim ibidem de seipso hoc modo: *Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos. Nec gratis panem manducauimus ab aliquo: sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, non quasi non habuerimus potestatem: sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciauimus vobis: vt qui non vult operari, non manducet.* Vbi satis apparet, quod à fortiori volebat arguere: scilicet ex quo ipse, qui potestatem habuit sumendi carnalia ab his, quibus tanquam verus Apostolus seminabat spiritualia, ne quenquam grauaret, potius nocte & die in fatigatione erat atque labore pro victu: tanto magis alii potestatem huiusmodi non habentes laborare deberent & non inquietando alios mendicare. Et vtinam hi homines, qui labori otium mendicationis præponunt, attenderent librum Beati Augustini *De opere monachorum*, vbi hanc conclusionum pertractans per totum librum vsque prope finem conatur ostendere, quod labor debet otio contemplationis præferri; cuius in præsenti rationes omitto, sed alias eis vtar.

Item, ex quo sacra scriptura pigrum hominem reprehendit Prouerbiorum sext. hoc modo: *Vsque quo piger dormies? Quando consurges è somno tuo &c. paululum manus conseres, vt quiescas, veniet tibi quasi viator* (alias *turbo*) *egestas tua & mendicitas* (alias *pauperies*) *quasi vir armatus.* Eiusdem vigesim. cap. *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo in æstate, & non dabitur ei.* Et eiusdem vltim. cap commendat mulierem fortem, cuius digiti apprehendere fusum. Constat igitur, quod per hæc dissuadetur mendicationis ocium labore neglecto.

Item, sanctus Franciscus in suo Testamento dicit sic: *Et ego manibus meis laborabam, & volo vos laborare. Et omnes alii Fratres firmiter volo quod laborent & viuant de labore suo, quod pertinet ad honestatem: & qui nesciunt, discant non propter cupiditatem recipiendi mercedem laboris, sed propter exemplum boni operis & ad repellendum ociositatem. Et quando non datur nobis precium laboris, recurramus ad mensam Domini petendo Eleemosynas ostiatim.* Hæc ibi. Et in Regula sua dicit sic. *Fratres illi, quibus gratiam Dominus dedit laborandi, laborent fideliter & deuote.* Vnde est valde mirandum, qua fronte Fratres audeant aut spontaneam mendicationem exercere, aut mendicationem labori econtrario suu inst... toti præferre: & eo amplius est mirandum, quod homo ad laborem nascitur, vt dicitur *Iob quint cap.* & mendicare est contra legem institutionis nostræ primariæ: in qua seruata nullus fuisset vnq... mendicus siue mendicans.

Item, Christus in hoc non mendicare spontanee docuisse videtur, quod ipse in sua persona ... potius miraculo voluit, quam mendicare: scilicet cum misit Petrum ad mare, vt staterem in ore piscis reciperet inuentum, & exactoribus didragmatis pro se & pro Petro Petrus exolueret: cum tamen eo casu tam honoratus in populo staterem mendicando facile impetrasset.

Item, alia facta eius idem videntur ostendere, quoniam potius vsus fuisse videtur illa lege Diuina: *Dignus est operarius mercede sua*, Lucæ decim. capitulo, ac Matthæi decim. *Dignus est operarius cibo suo.* Sicut Discipulis suis indixit, quando asinum, cui insedit, sibi iussit adduci. Et quando aperte Zacheo præcepit: *Zachee festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere*: Vbi tanquam ad hoc potestatem habens apertissime imperauit: *Festinans descende.* Sic quando erat in templo, & circumspectis omnibus, cum iam vespera esset facta, exiuit in Bethaniam cum duodecim, sicut legitur Marci vndecim. potius illo iure vti voluit, quam ab aliquibus mendicare.

Prius enim in Bethania Euangelium nunciabat. Aut si potestate hac vsus non fuerat, sed declinauit ad amicos, tunc saltem maluit amicos onerare, quam ab aliquo mendicare. Item, hoc aperte præcepisse videtur suis discipulis eos mittens: *Nolite transire de domo in domum*, Luc. 10. capitulo. Quod tamen de cursu communi oportet facere mendicantes (scriptura nihilominus alia affirmante) *Vita nequam hospitari de domo in domum*, Ecclesiast. vigesim. non. capitulo. Sacra scriptura alibi talem mendicitatem pariter reprobante hoc modo: *Pes fatui facilis in domo proximi*, Ecclesiast. vigesim. prim. cap. & Ecclesiast. quadragesim. cap. *Fili mi tempore vitæ tuæ ne indigueris. Melius est enim mori quam indigere. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita eius in cogitatione victus. Alit enim animam suam cibis alienis. Vir autem disciplinatus & eruditus custodiet se. In ore imprudentis conculcabitur inopia, & in ventre eius ardebit ignis.* Hæc ibi. Item iuueni, vt esset perfectus, ita consuluit, vt venderet omnia sua & daret pauperibus & sequeretur eum. Eius vero sequelam in modo viuendi non dubium debemus accipere.

Cum igitur secunda conclusio confirmauit, quod Christus nunquam spontanee mendicauit: consequitur quod sine spontanea mendicatione docuit iuuenem debere ipsum sequendo esse perfectum. Et sic saltem perfectum docuit non debere spontanee mendicare. Ex his probabiliter potest inferri, quod Dominus noster Iesus Christus docuit hominem non debere spontanee mendicare.

Quinta conclusio huius materiæ mendicitatis erat, quod nullus potest prudenter & sancte spontaneam mendicitatem super se assumere perpetuo obseruandam. Ista sequitur plane ex aliis suprasuasis: quoniam ex quo talis mendicitas vel mendicatio est dissuasa à Christo Apostolis & Discipulis, & ab Ecclesia sacris scripturis etiam reprobata: consequitur, quod non potest prudenter & sancte assumi, quamuis secundum æmulationem Dei possit assumi: sicut Marcus imprudenter, etsi zelo bono, pollicem sibi præcidit. Item, sic mendicitatem assumens se in tentationem inducit contra doctrinam Orationis Dominicæ, Matth. 6. capitulo: *Et ne nos inducas in tentationem*. Qua enim conscientia potest quis petere à Deo, ne Deus inducat eum, id est permittat induci, in tentationem, qui se spontanee in tentationem inducit. Quæ enim est maior tentationis occasio, quam mendicitatem assumere? cum Salomon aperte dicat & pronunciet: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: sed victui tantum tribue necessaria, ne forte satiatus alliciar ad negandum te & dicam, quis est Dominus? Et egestate compulsus furer & periurem nomen Dei mei*, Prouerbiorum trigesim. cap. Vbi patenter ostendit, quod mendicus ad furtum & periurium nominis Dei sui facile impulsu egestatis vrgetur. Vnde Ecclesiastici vigesim. septim. capitulo dicitur: *Propter inopiam multi deliquerunt*. Constat ergo, quod qui mendicitatem super se sponte assumit, occasionem grauem & facilem tentationem assumit. Item, sic mendicitatem assumens ad officium sacerdotale, imo ad omnes Ordines sacros, vt videtur, se reddit inhabilem, cum sine titulo sufficienti de victu & vestitu secundum Ecclesiæ leges satis talis habere non possit. Quod non videtur prouide esse factum, sed potius imprudenter.

Item, talem mendicitatem assumens se arctare videtur ad Dei leges prædictas in conclusione secunda de Christi mendicitate soluenda, scilicet *Non concupisces domum proximi tui* &c. Et, *omnino egens & mendicus non erit inter vos*. Et, *omnia quæcunque vultis* &c. Et fere rationes omnes conclusionum trium præcedentium hanc, vt illas affirmant. Vnde non video in sermonibus, de quibus in propositionis istius principio mentionem iam feci, qualiter ista opinio de obseruantia mendicitatis spontaneæ fuerat introducta, nisi ignorando scripturam, aut fingendo eam esse Christi vitæ conformem, vt per ipsam quæstus amplior haberetur.

Vnde sexta conclusio materiæ huius erat, quod non est Regula Fratrum Minorum mendicitatem spontaneam obseruare. Hæc occulta fide poterit suaderi per hoc, quod in Regula & in Testamento sanctus Franciscus suis Fratribus indistincte mendicationi præfert laborem. Item, rationes conclusionum præcedentium istam probant, vt illas principio hoc adiecto, quod Regula ipsa est sancta, quod principaliter asseritur & probatur capitulo, *Exiit*, supradicto.

Septima conclusio huius materiæ erat, quod bulla Domini Alexandri quarti, quæ libellum Magistrorum condemnat, nullum præmissarum conclusionum impugnat. Hæc taliter suadetur, quod Dominus Iohannes vigesim. secund. in constitutione sua, *Quia quorundam*, dicit expresse, quod Dominus Nicolaus tertius illam Bullam, & omnes literas prædicti Alexandri quarti, quantum ad omnes articulos, quos sua declaratio retinet, reuocauit.

Constat autem, quod paupertatem Fratrum Minorum, quam arcta esse debeat, Nicolaus tertius declarauit, quam Fratres mendicitatem intelligunt.

Item constat, quod Dominus Nicolaus tertius de Fratrum labore declarat, & etiam de prædicatione non facienda in Episcopatu alicuius Episcopi, cum ab eodem eis fuerit contradictum. Ergo quo ad istos articulos Bulla Domini Alexandri est à Nicolao quassata. Nec in ipsa Bulla recordor aliud quicquam esse, quod aliquam præmissarum conclusionum infirmet.

Dicerem multa plura obiiciendo contra mea propria dicta & respondendo: & præmissa, quæ dixi, amplius solidarem: sed sanctitatem vestram & dominorum meorum reuerentiam satis vexaui.

Vnde concludo & humiliter ac deuote deposco, quod super his, sicut supra materiam pri-

mam per me tactam iuxta petitionem quam feci: *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate.*

DIXI.

Finis Defensionis Curatorum contra eos, qui se priuilegiatos dicunt: habita à Domino Richardo Armachano coram summo pontifice Innocentio sexto & Dominis Cardinalibus, Anno Domini M. CCC. LVII. die vero 14. mensis Nouembris: Pontificatus dicti Innocentii sexti Anno quinto, loco quo supra dictum est.

SEQVITVR DEFENSIO RELIGIONIS MENDICANTIVM CONTRA EA, QVÆ IN PRÆCEDENTI ET IN ALIIS DOMINI RICHARDI ARMAchani Archiepiscopi operibus contra eam obiiciuntur: edita ab religioso viro, Magistro Rogerio Chonoe Ordinis Minorum.

Cuius hæc est Præfatio.

Confessio & pulchritudo in conspectu eius: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius, Psal. 95. Beatus Bernhardus *Epistola 113.* & est ad Sophiam virginem, volens ostendere quod confessionem sequatur decor pulchritudinis dicit: *Reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, confessione lauantur. Si bona opera, confessione commendantur. Cum peccata tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus. Cum Dei confiteris beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Bonum animæ ornamentum confessio: quæ & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Absque confessione iustus iudicatur ingratus: & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe tanquam qui non sit* (alias nihil sit) *perit confessio. Confessio igitur peccatoris est vita, iusti gloria, & necessaria est peccatori: & nihilominus iustum decet.* Hæc ille. Hanc proinde confessionem, quæ, vt dictum est, ipsos peccatores per lacrymas pœnitudinis & mœroris, purgat à maculis turpitudinis & fœtoris: ornat floribus pulchritudinis & decoris: vulgat titulus sanctitudinis & honoris, iuxta illud Psalmistæ prællegati: *Confessio & pulchritudo* &c. Multa sunt, quæ confessionem impediunt, secundum Hugo. De claustro animæ lib. quarto, cap. 10. *Multi siquidem hostes Iudæos inuadunt. Demetrius* (inquit) *Nichanorem ducem Elephantorum misit in Iudæam, vt Iudam caperet. 1. Macchabæorum 7. Quid enim per Demetrium, qui res modo persequens interpretatur, nisi Diabolum possumus accipere? Quid per Nichanorem lucernam stantem, nisi nostram elationem? Nichanor,* inquit, *Elephantorum turmis præponitur, quoties incorrigibilium mentibus superbia dominatur. Crura siquidem Elephantorum iuncturis carent. Vnde superbis assimulantur, qui à proposito suo flecti nequaquã possunt. Mittitur itaq; Nichanor a Demetrio, id est spiritus elationis à Diabolo, in Iudæã, vt destruat confessionis terram, vt Iudam capiat, id est eos qui peccata sua confitentur, curiositate teneat & peruersa cõsuetudine liget: & eos qui confitentes consolantur, impediat, & otiosa cogitatione perturbet.* Hæc ille. Sane quandoquidem venerabilis patris & Domini sacræq; Theologiæ Doctoris famosi, Domini scil. Richardi Armachani Archiepiscopi quendam tractatum contra Fratres quatuor Ordinum Mendicantium super constitutione extrauagante felicis recordationis Iohannis Papæ 22. *Vas electionis*, liberas confessiones libere impugnantem, reuerendissimis patribus & Dominis meis, Dominis Cardinalibus præsentatum, nuper recepi. Ad quem dignatus est me rogare quidam venerabilis pater ac magister, qui me potuit obligare mandato, quod eiusdem Domini dictis & calumniis pro viribus obuiarem. Verum quia in tam arduo negotio quantum imperantis vigebat auctoritas, tantum terrebat subtilitas aduersantis, ad perplexorum omnium consuetum refugium dulcis Iesu matrem & virginem tota mentis fiducia me conuerti, implorans & obsecrans quatenus mihi inter sacræ paginæ Professores Ordinis Fratrum Minorum minimo, & pene nullo spiritus sapientiæ flatum per modicum impetrare dignaretur à filio: quo reuocari possint errantes, & confortari Deum imitantes & dubii: at pertinaciter reluctantes & obuii vel in modico mitigari. Sic tandem eorum, quæ tam experientia, quam poetica, vel sacræ scripturæ doctrina didiceram, reminiscens: sciebam quod tyriaca de veneno venenatorum confecta, mortiferum nonnunquam pellit venenum: quodq; repercussiones hastę Peliadæ suorum vulnerum præstabant medelam: quod etiam humiliter Dauid Goliam suo gladio peremit: & Holofernem truncauit proprio pugione Iudith vidua delicata: quibus non modicum animatus totum me dedi vt iussa complerem. Quod si alicubi sensus hebes, aut calamus præceps oberrauerit (quod absit) à semita veritatis, sanctæ matris Ecclesiæ, vestrorum dominorum meorum Cardinalium correctioni me submitto per omnia, nullum probum & eruditum quemuis aduersarium renuens correptorem.

In

In primo prædicto igitur suo tractatu principaliter quatuor intendit Dominus iste. Primum est, quod capitulum, *Dudum extra de sepul. libro septimo*, hoc est, *in clementinis*, nec aliquod priuilegium ei simile tollit aut impugnat statutum concilii generalis, *Omnis vtriusq; sexus*.

Secundum est, quod Parochiani confessi & absoluti à Fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones, & confessos absoluendi, tenentur semel in anno iuxta statutum concilii generalis, *Omnis vtriusq; sexus*, eadem peccata, quæ, vt prædicitur, confessi sunt, iterum confiteri suo proprio sacerdoti. Et hoc tenet generaliter & vniuersaliter esse verum, vbi Fratres non habeant aliam auctoritatem vel licentiam, quam prædictam licentiam.

Tertium est, quod prædicta conclusio nō potest damnari tanquam erronea. Ex quo est contingens vera, nisi ad illum intentum, scilicet quod Parochiani de voluntate proprii sacerdotis confessi Fratribus habentibus licentiam, tenentur iterum eadem peccata confiteri, vel quod tenentur iterum eadem peccata confiteri ex defectu sacramenti pœnitentiæ, vel potestatis in fratre, quod dicere esset erroneum. Similiter quod prædictæ conclusionis oppositum non possit diffinire tanquam catholicum, cum sit & contingens & falsum, nisi cum modificationibus immediate præscriptis.

Quartum est, quod intellectus, quem Fratres habent de isto capitulo, *Vas electionis*, est erroneus: & ideo suadet & petit instanter ipsum declarari: & ponit declarationes prædictas suo iudicio apparentes.

Circa quæ mihi videtur hoc ordine procedendum. Primo enim circa hoc statutum *Omnis vtriusq; sexus*, distinguentur quædam multiplicia. Secundo circa idem supponentur quædam necessaria. Tertio quædam correlaria inferentur. Quarto destruentur quæ ex eodem pullulant erronea. Quinto eidem statuto reducetur capitulum, *Vas electionis*, & fratrum priuilegia. Sexto huius patris documenta reproba & temeraria ostendentur. Septimo dissoluentur quæ apparent vel apparere possunt his contraria. Octauo exponentur ea, quæ eiusdem libellus iudicialiter continet de hac materia: & sic tandem quędam iustitiæ supplicationes & precamina Cardinalium dominationibus præponentur.

CAP. I.

Ponit varias distinctiones terminorum multiplicium, ad statutum Omnis vtriusq; sexus: *deseruientes.*

RAdicem itaq; & principium processus ponam in distinctione multiplici, ne in æquiuoco procedatur.

I. Dico igitur inprimis, quod potestas ligandi & soluendi in foro pœnitentiæ duplex est: quia quædam est potestas, quæ confertur ex vi ordinis sacerdotalis vel ordinationis in sacerdotem. Et hæc potestas in omnibus sacerdotibus est æqualis, sicut patet in *canone distinct. 16. in nouo testamento. Secunda quæstione 7. puto & 24. quæstione primo loquitur Dominus.* Et hæc vocatur potestas officii vel ordinis sacerdotalis, quæ secundum Linco. *in lib. de obligationibus & præceptis*, perpetua & inamissibilis est, sicut character ordinis sacerdotalis: & est causa remota ab actu & exercitio: quod magis proprie dicitur potentia quam potestas.

Alia est potestas executionis & hæc duplex est; Quædā n. est executionis simplicis, sine qua habens potestatem primam neminem ligat vel absoluit: & hæc aliquando cum ordine non accipitur, vt puta cum quis ordinatur ab episcopo, qui renunciauit officio: *extra eodem, requisiuit*: vel cum aliquis ordinatur ab episcopo sine licentia sui episcopi, vel cum quis ordinatur ab hæretico excommunicato vel degradato, seu suspenso: quorum omnium vnica est ratio, videlicet quod episcopi ordinantes in casibus præmissis non habent huiusmodi potestatem executionis. Et ideo illam ad aliquos non transmittunt, quia quod non habebat quis, alteri dare non potuit, sicut patet *1. quæstione 1. qui perfectionem. Et capitulo, ventum est, & 1. quæstione 7. Dyabertum.* Et idem contingeret, si essent similia impedimenta talia. Nam occurrit aliquando, quod etiam habita perpetuo vel ad tempus suspenditur a iudice vel à iure. Quas varietates causa breuitatis pertranseo, tanquam modo proposito impertinentes. Alia est potestas iurisdictionis, quæ requirit relationem super plebem aliquam vel personam, tanquam super materiam, in qua tam prima quam secunda debeat exerceri. Vnde sicut faber vel artifex quicunq; non potest operari nisi habeat materiam, in qua operetur: sic nec sacerdos potest quenquam absoluere vel ligare, nisi sibi ministretur materia supradicta. Quam materiam solus Papa mediate vel immediate tribuit sacerdotibus vel aufert, sicut suæ placuerit voluntati, tanquam ille, in quo solo huiusmodi plenitudo potestatis, *extra de vsu pallii. Ad honorem.*

Verumtamen est hic aduertendum, quod quia nullus homo est materia, in qua exercetur ista potestas, nisi ratione criminis vel reatu criminis, quo teneretur astrictus. De peccato enim, quod quis nunquam commisit, nec cuius reatui nunquam fuerat astrictus, non dubium quod non absolui nec potest absolui. Et idcirco peccatum est per se materia, in qua hæc potestas debeat exerceri: & peccator per accidens materia eiusdem.

Rursum potestas iurisdictionis quædam est ordinaria, quę scilicet alicui in officio, beneficio vel dignitate constituto competit ipso iure. Et hæc potestas est ordinaria. Taliter enim curator in isto foro est iudex ordinarius, & potest alteri vices suas committere, *extra de officio iudicis ordinarii, cum (alias his) quibus ex officio.*

Alia est extraordinaria seu commissa. Et hæc duplex: quia quædam est commissa. Et hæc & limitata solum ad arbitrium committentis, & per se nullo iure suffulta, sed per accidens, quia forte iura declarant talium potestatem. Et hæc est simpliciter commissa. Et hæc est potestas alterius sacerdotis super alterius Parochianum obtenta licentia proprii sacerdotis, *extra de pœnitent. & remiss. Omnis vtriusq;.* Alia est potestas media, quæ seruata forma in iure statuta arbitrio committentis ampliari poterit, non restringi. Et hęc est potestas Fratrum Mendicantium absoluendi & ligandi, *extra de sepulturis. Dudum, libro septimo.*

Amplius, confessio peccatorum in foro pœnitentiæ duplex est. Quædam enim est extraiudicialis, quæ scilicet propter impedimentum concurrens ex parte confitentis vel confessionem audientis seu ipsius confessionis sententiam virtute clauium ecclesiæ absolutoriam non attingit. Et hæc non est sacramentalis. Et de ista loquitur beatus Augustinus *De vera & falsa pœnitentia,* & ponitur *quarto Sententiarum distinctione. 18. & in canone de pœn. distinctione 1. Quem pœnitet.* Vbi dicitur, *quod si deest sacerdos, confiteatur proximo, qui quamuis potestatem soluendi non habet, tamen dignus est venia ex desiderio sacerdotis.* Et de ista loquitur capitulum *extra de pœn & re. quod quidam.* Vbi dicitur, *quod quidam ad confessionem de criminibus veniunt, se tamen asserunt abstinere non posse: quorum tamen confessionem sacerdos debet recipere, & consilium de criminibus exhibere. Quia licet non sit vera eorum pœnitentia, admittenda est tamen eorum confessio & crebris & salutaribus monitis est pœnitentia inducenda.* Ecce quod confessio est admittenda, & pœnitentia non est vera nec sacramentalis, quia talem Deus non absoluit, vt dicit beatus Augustinus libro *De pœnitenti.* & ponitur *De pœnitentia dis. tertia, sunt plures.* Et per consequens non sunt absoluendi, sicut patet *11. quæstione 3. tunc vera.* Quare confessio huiusmodi sacramentalis non est. Alia est confessio iudicialis, quæ scilicet omni remoto impedimento attingit sententiam absolutionis prædictam, sicut & quantum exigit debitum sacramenti pœnitentiæ distincta contra contritionem & satisfactionem actu vel affectu ad salutem peccatoris postquam peccauerit necessario requisita ad absolutionem & susceptionem satisfactionis debitæ ordinata. Sicut enim contritio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis cum proposito confitendi & satisfaciendi: sicut patet *in canon. distinct: 1. per totum* sic sacramentalis confessio est peccatorum nuda expressio cum proposito absolutionem & satisfactionem suscipiendi. & ideo pœnitens confitens debet ista petere in confessione, sicut illa ad quę confessio ordinatur. Vnde peccator semper debet confessionem acquirere quousque fuerit absolutus: dum tamen poterit habere copiam idonei sacerdotis. Et de ista confessione loquitur statutū concilii generalis *Omnis vtriusq;,* cū dicit *quod si quis vult confiteri alieno sacerdoti, petat & obtineat licentiam proprii sacerdotis: alioquin alienus illum absoluere non potest nec ligare* Ex qua littera satis constat, quod hæc licentia frustra peteretur, si confessio esset valida sine absolutione; vel si confessio sacramentalis non includeret in se absolutionem actualem, si potest haberi. Similiter non dubium quod quantumcumque & cuicunque quis confiteatur, nisi receperit absolutionis beneficium semper ad confessionem faciendam non minus remaneat obligatus: si tamen poterit ad hoc sacerdotem idoneum reperire. Similiter constat, quod ad audiendam nudam confessionem peccatorum, exclusa absolutione & susceptione satisfactionis, non requiruntur claues ecclesiæ: nec plus proprius sacerdos quam alienus: nec sacerdos plusquam laicus: nec alicuius licentia, vt fiat cuicunque. Quia hæc ab omnibus possunt ceteris paribus exerceri. Sacerdotes etiam curati quandoque audiunt expressionem peccatorum non sacramentaliter. Igitur ad sacramentalem confessionem aliqua alia requiruntur. Patet igitur hæc distinctio cum suis partibus lucide declarata.

Amplius licentia generalis audiendi confessiones duplex est. Quædam enim est generalissima, quæ non est aliud quam commissio executionis simplicis, quam is, cui committitur, recipit quando ordinatur in sacerdotem, vel postea a suo prælato recipit illam, quam ex aliquo impedimento prius non habuit: sicut prædictum est in secunda distinctione: aut quam præhabuit, sed amisit. Et idcirco hæc est generalissima: quia non est ad aliquem populum, nec ad aliqua crimina limitata. Alia est generalis, quæ scil. est commissio iurisdictionis super plebem aliquam indistincte: sicut super materiam, in qua sua potestas exerceatur. Et est differentia magna inter illam licentiam generalissimam, & hanc generalem: quia virtute solius licentiæ generalissimæ nullus poterit quenquam absoluere vel ligare propter defectum materiæ. Virtute autem secundæ quilibet, qui habet eam poterit materiam sibi subiectam, prout sibi subiicitur, soluere vel ligare. Similiter hæc declaratio secunda includit primam, non econuerso.

Rursum absolutio in foro pœnitentiæ duplex est, scilicet quædam, quam solus Deus impendit, & sacerdos à Deo factam ostendit. Et hęc absolutio est à reatu vel macula culpæ mortalis & debito pœnæ vel mortis æternæ: sicut patet *quarto Sententiarum, distinctione 18.* Alia est, quam sacerdos realiter & vere impendit, & non solum impensam ostendit: de qua absolutione qualis sit & quid solui in *sequente capitulo* ostendetur. Ex quibus omnibus patet, quod statuta, de quibus nobis sermo est, loquuntur de potestate absoluendi, quæ est potestas iurisdictionis relatæ ad materiam, in qua debeat exerceri, secundum quod huiusmodi materia subiicitur sacerdoti, & quod non loquuntur de alia potestate aliqua, nisi prout aliæ in hac potestate includuntur. Patet etiam, quod non loquuntur

tur

tur de confessione, quæ est sola nuda expressio peccatorum, non includens absolutionem & susceptionem satisfactionis, sed solum de sacramentali confessione, quæ includit prædicta. Et quod licentia generalis audiendi confessiones, de qua loquitur constitutio *Vas electionis*, non est illa licentia, virtute cuius nullus potest quemquam sibi confessum soluere vel ligare: sed de licentia generali, virtute cuius absolutionis beneficium potest impendi, sicut prædictum est.

CAP. II.

Ponit sex necessaria, & præsupponenda ad eiusdem statuti declarationem conducibilia.

OMissis igitur aliis distinctionibus causa breuitatis, supponuntur quædam necessaria huic proposito pertinentia, & cuilibet litterato euidenter vera.

I. Dico igitur quod in ecclesiastica Hierarchia semper est, aut debet esse, sub CHRISTO vnus summus princeps, in quo ecclesiæ plane secundum se totam residet auctoritas iurisdictio seu potestas, à qua in inferiores præsidentes quoscunque mediate vel immediate omnis ecclesiastica iurisdictio, quam obtinent, sine sui detrimento iuxta summi pontificis arbitrium deriuatur. Hæc patent in *canone 19. distinctione, ita Dominus, & distinctione 21. in nouo testamento, & extra de vsu pallii, ad honorem.* Et est tam per se nota, quod eius impugnator esset igne vel gladio puniendus.

II. Amplius quilibet habens ordinariam iurisdictionem administrandi subditis necessaria ad salutem, obligatur per se vel per alium eisdem talia ministrare: sicut & prout subditorum necessitas hæc requirit. Alioquin enim cum non sit maior ratio de vno quam de alio habente huiusmodi iurisdictionem: quilibet habens huiusmodi iurisdictionem posset licite nec per se nec per alium talia ministrare. Nec ad talia ministrandum alium vel alios subrogare, vel incorrigibilem remouere, seu eidem alium vel alios substituere vel coassignare: sed posset licite salutem negligere subditorum: quod est contra illud Ezech. 3. capitulo: *sanguinem eius de manu tua requiram.* vbi loquitur de prælato, qui salutem negligit subditorum, secundum Gregor. super Ezechielem *tertia Homel.* Vnde consequitur, quod omnes huiusmodi iurisdictionem habentes ad eandem exercendam, seu subditis pro loco & tempore administrandā, sunt communiter obligati. Cuius figura præcessit Numeri 11. quando Dominus dixit Moysi: *Auferam de spiritu tuo & tradam eis vt sustentent tecum onus populi & non tu solus graueris.* Ex quo sequitur, quod Dominus Moysi obligationem non sustulit, sed eius minuens laborem ampliauit nihilominus dignitatem. Sequitur etiam, quod inferiores superiorum in talibus tenent vicem. Alioquin inferiores, cum superioribus onus populi nullatenus sustentarent: vel isti, vel illi soli grauarentur.

III. Amplius, quicunque in aliquo foro ligat alium vel absoluit: ille vel est suus iudex, vel sui iudicis vicem tenens. Quod si neutrum est, nihil facit circa eum, quem soluere nititur aut ligare. *Extra de consuetudine, ad nostram: &, de iudiciis: &, si clerici. Et de pœnitentiis & remissionibus, quod autem.*

IV. Rursum ad propositum specialius descendendo, pono vnam suppositionem tripartitam: videlicet quod prima pars statuti *Omnis vtriusque*, quæ est quod *omnis vtriusque sexus postquam ad annos discretionis peruenerit, saltem semel in anno omnia peccata sua confiteatur suo proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat propriis viribus adimplere: & sic ad minus in paschate suscipiat reuerenter Eucharistiæ sacramentum.* Hæc pars obtinet vim præcepti: quia materia est necessaria & salubris, quod sine statuto quilibet confiteri teneretur ex lege, quæ obtinet vim præcepti: & per statutum solum limitatur tempus, infra quod quilibet debet confiteri. Supponitur etiam, quod secunda pars, scilicet *qui voluerit ex iusta causa alieno confiteri sacerdoti, petat & obtineat licentiam proprii sacerdotis*, sit dispensatoria super prima parte, quę alias obtinet vim præcepti: etiam istud concedit aduersarius in sui tractatus *articulo tertio, iuxta finem, & in articulo quinto, in responsione secunda ad capit. Vas electionis*, per totum. Supponitur etiam, quod finis secundæ partis, scilicet quod sine licentia proprii sacerdotis non poterit sibi confessum soluere vel ligare, sit diffinitoria, quod licentia proprii sacerdotis sit sufficiens & requisita ad hoc, quod alienus possit alienus Parochianum soluere vel ligare. Hæc quantum ad omnes sui partes, patet ex intentione seu forma præfati statuti concilii generalis.

V. Amplius, iste terminus proprius in statuto nec Papam nec episcopos excludit, quo minus sint proprii sacerdotes ad mentem statuti: imo eosdem æquiualenter vere includit. Patet per Iohannem Andreæ in *nouella eodem titulo*, super verbo *nullatenus audiatur.* Qui dicit, quod Papa, episcopus proprius: legatus in prouincia, archipresbyter sedis,

presbyter

presbyter Parochialis, ſunt proprii ſacerdotes. Huius etiam oppoſitum eſt nimis erroneum, vt patebit.

Iterum, obligatio confitendi duplex eſt. Vna ſcilicet quæ conſurgit ex hoc, quod quis ſuo peccato actuali vel ex reatu culpæ inde contracto factus eſt debitor ſacramenti pœnitentiæ: & per conſequens ſacramentalis confeſſionis. Alia quæ conſurgit ex præcepto eccleſię in præfato ſtatuto concilii generalis, *omnis vtriuſq;*, vel aliis ſtatutis factis de confeſſionibus peccatorum quarum obligationum ſecunda nihil addit ſuper primam, niſi limitationem temporis infra quod, & determinationem perſonæ vel perſonarum, cui vel quibus eſt confeſſio facienda. Secunda tamen primam naturaliter præſupponit: quia conſtat, quod ſi nullus peccaſſet, nec reatum peccati contraxiſſet, nunquam ex ſtatuto eccleſiæ eſſet debitor confeſſionis faciendæ.

C A P. III.

Infert ſex Corrolaria, ſeu propoſitiones ex dictis.

GEneràli igitur notitia terminorum per diſtinctiones & ſuppoſitiones præmiſſa: Supereſt, vt ex prædictis aliqua corrolaria inferantur.

I. Ex prædictis igitur ſequi videtur, quod quamuis in ſtatuto concilii generalis caueatur ſub præcepto, quod quilibet Parochianus confiteatur proprio ſacerdoti: tamen quod quilibet confiteatur proprio ſacerdoti in perſonâ ſua, nullatenus eſt præceptum. Quod ſic probatur. Secunda pars ſtatuti præfati eſt diſpenſatoria ſuper prima parte eiuſdem domini, ſicut patet ex ſecunda parte quartæ ſuppoſitionis. Igitur implens ſecundam partem, ad primam vlterius non tenetur, & per conſequens non tenetur confiteri perſonaliter proprio ſacerdoti. Igitur per ſtatutum nullatenus eſt præceptum. Amplius confeſſus ſacerdoti ſecundum formam ſtatuti non tenetur ex vi ſtatuti amplius pro illo anno perſonaliter confiteri proprio ſacerdoti. Igitur confeſſus alteri ſacerdoti functo vice proprii ſacerdotis, non tenetur illo anno amplius confiteri perſonaliter proprio ſacerdoti: quia niſi alienus ſacerdos functus vice proprii ſacerdotis audiendo Parochianum, eum æqualiter deobligaret ab omni confeſſione, ſicut ſi proprius ſacerdos audiuiſſet eundem, non eſſet in hac parte functus vice proprii ſacerdotis. Amplius, proprius ſacerdos non tenetur artare Parochianum confeſſum alieno ſacerdoti de ſua licentia per cenſuras ſtatuti ad ſibi perſonaliter confitendum. Sed ſi Parochianus alteri confeſſus de licentia proprii ſacerdotis teneretur non minus perſonaliter confiteri proprio ſacerdoti, proprius ſacerdos teneretur eum ad hoc compellere per cenſuras eiuſdem ſtatuti. ſicut patet ex ſecunda ſuppoſitione: quia Dominus ſanguinem ſubditi de manu prælatorum requiret, ſi ſint negligentes in neceſſariis ad ſalutem. Quare ſequitur, quod ſic confeſſus non tenetur proprio ſacerdoti perſonaliter confiteri. Amplius à tempore ſtatuti editi & citra proprii ſacerdotes conſueuerunt audire ſibi ſubiectus per ſacerdotes functos vice ſua, quos eccleſia, quæ non errat in neceſſariis ad ſalutem, reputauit prædicto ſtatuto ſatisfacere modo prædicto abſque facta confeſſione perſonaliter proprio ſacerdoti. Igitur de præcepto non eſt, quod confeſſio fiat perſonaliter proprio ſacerdoti, ſed ſufficit quod fiat alieno de licentia proprii ſacerdotis. Ex qua concluſione ſequitur, quod præceptum ſtatuti ſuper confeſſione Parochianorum ſemel in anno facienda eſt diſiunctiuum: ſcilicet quod fiat proprio ſacerdoti vel alteri de licentia proprii ſacerdotis. Sed hic diceret Dominus Armachanus archiepiſcopus, quod eſt diſtinguendum de licentia proprii ſacerdotis: quia, ſicut ſtatutum præfatum, *Omnis vtriuſq;*, habet duas partes: quarum prima præcipit confeſſionem ſemel in anno fieri proprio ſacerdoti, & alteram quæ concedit quod Parochianus poterit alieno confiteri de licentia proprii ſacerdotis: quia alias non poſſet ab alieno ſolui vel ligari ſic poteſt duplex eſſe licentia. Vna ſuper ſecunda parte ſtatuti tantum, ſcilicet diſpenſando ſolum, quod alienus poteſt ſoluere vel ligare ſubditum alienum ſibi confeſſum, & illa licentiâ proprii ſacerdotis non obſtante ſubditus de hac ſola licentia confeſſus non minus tenetur confiteri proprio ſacerdoti. Alia licentia poteſt concedi, ſcilicet quod alienus ſacerdos audiret & abſolueret ſubditum alienum vice proprii ſacerdotis, qui hanc licentiam præconceſſit, & ſic diſpenſaretur ſuper vtraque parte ſtatuti, & ſic confeſſus non tenetur pro tunc proprio ſacerdoti.

Contra hanc reſponſionem autem probando hanc concluſionem pro ſecunda parte, ſcilicet quod quilibet ſacerdos alienus audiens confeſſionem Parochiani alieni de quacunque licentia, virtute cuius licentiæ poteſt illius ſubditum ſoluere vel ligare: fungitur in hac parte vice illius, qui ſibi hanc licentiam præconceſſit: probatur ſic ex tertia ſuppoſitione. Quilibet qui in quocunque foro alium poterit ſoluere vel ligare, eſt ſuus iudex, aut in hoc ſui iudicis vicem tenens ex tertia ſuppoſitione & ſui probatione. Igitur alienus audiens confeſſionem Parochiani alieni de licentia proprii ſacerdotis tantum ſuper hoc articulo ſtatuti, ſcilicet quod poſſit ſuum ſubditum ſoluere vel ligare in foro conſcientiæ eſt iudex illius Parochiani ſibi confeſſi, vel eſt ſui iudicis vicem tenens. Sed conſtat, quod ſi ſit ſuus iudex: tunc non eſt ſibi alienus, ſed eſt proprius eius ſacerdos cuius oppoſitum datum eſt. Si ſui iudicis vicem tenens: tunc cum virtute licentiæ præconceſſæ nullius vicem teneat, niſi illius, qui hanc licentiam præconceſſiſſet: ſequitur quod talis tenet vicem proprii ſacerdotis, & ſic nec prima licentia differet à ſecunda: nec confeſſus de prima licentia te-

netur

ttetur protunc confiteri personaliter, proprio sacerdoti. Et idem argumentum potest fieri de quacunque licentia, virtute cuius potest quis alienum soluere subditum vel ligare. Amplius quilibet alienus audiens alterius Parochianum de licentia proprii sacerdotis, de qua licentia loquitur statutum, sic audiendo tenet vicem proprii sacerdotis, sibiq; confessus non tenetur protunc confiteri personaliter proprio sacerdoti.

Constat autem quod statutum præcise loquitur de licentia, quæ sufficit, & requiritur ad hoc quod alienus sacerdos possit alterius Parochianum soluere vel ligare: sicut patet ex fine secundæ partis eiusdem statuti, quæ est diffinitio eiusdem veritatis.

Constat etiam quod huiusmodi est licentia primo modo accepta in distinctione supradicta. Quare sequitur, quod quilibet alienus audiens alterius Parochianum de licentia prædicta vel de quacunq; licentia, cuius virtute possit alterius Parochianum soluere vel ligare, tenet in hoc vicem proprii sacerdotis. Amplius, communis animæ conceptio est, quod nullus concedit, nisi illud quod & quatenus est de iure vel de foro suo. Igitur proprius sacerdos non concedit alieno licentiam illam, quod possit nude subditum suum soluere vel ligare, nisi quatenus talis subditus est de iure & de foro proprii sacerdotis. Constat autem, quod nullus concedit illud, quod est iuris sui simpliciter nisi vel cedendo iuri suo, vel ius dominii in alterum transferendo, vel ius suum alteri communicando, aut vicem suam alteri committendo. Istorum autem quatuor modorum duo primi nō habent hic locum. Si igitur detur tertium, scilicet quod proprius sacerdos committat alieno ius suum, sequitur quod vtens illo iure, quod sibi sic communicatur, vtitur illo auctoritate alterius & non sua: & per consequens vtitur illo iure vice alterius: & perinde est ac si proprius sacerdos hoc faceret in persona sua.

Cum enim quis præcipit aliquid vel concedit auctoritate Papæ, idem est ac si Papa præciperet vel concederet. Et cæteris paribus ad illud præceptum & illud priuilegium est æqualis transgressio seu contemptus: & per consequens sequitur, quod nec iste tertius modus differt à quarto: nec prima pars suæ distinctionis discrepat à secunda. Amplius, statutum tantum loquitur de licentia audiendi confessiones, quam proprius sacerdos potest concedere ex hoc, quod est proprius sacerdos. Sed potestas concedendi licentiam, de qua loquitur statutum, debet esse communis & in potestate proprii sacerdotis. Sed solam licentiam audiendi confessiones & confessos absoluendi vice sua potest proprius sacerdos concedere, inquantum talis, quia illam licentiam potest concedere quilibet proprius sacerdos ex hoc, quod est curatus ordinarius, & ex hoc est curatus ordinarius, quod est proprius sacerdos. Et si nullam aliam potest concedere, nisi istam, non minus esset proprius sacerdos, sicut notum est. Quare sequitur, quod statutum solum loquitur de licentia audiendi confessiones vice proprii sacerdotis.

Superius autem probatum est, quod statutum loquitur de licentia, quæ sufficit ad hoc, quod alterius Parochianum sibi confessum alienus possit soluere & ligare, & sine qua non posset hæc facere. Igitur licentia audiendi confessiones vice proprii sacerdotis est illa licentia, sine qua alienus non potest alterius subditum soluere vel ligare, & quę sufficit ad prædicta. Illa igitur licentia nuda primo modo dicta audiendi confessiones & confessos absoluendi, quam iste Dominus ponit, aut est licentia absoluendi vice proprii sacerdotis, aut non. Si non, igitur non sufficit ad hoc, quod habens eam possit alterius subditum soluere vel ligare. Et sequitur, quod illa super neutra parte statuti dispensat, cuius oppositum dicit Dominus iste. Si autem est licentia absoluendi vice proprii sacerdotis, sequitur quod illa est eadem cum licentia posita etiam secunda parte distinctionis, & dispensat super vtraque parte statuti: cuius etiam oppositum ponit Dominus iste. Ex quo cum præcedentibus sequitur, quod omnis licentia, virtute cuius alienus sacerdos possit alterius subditum soluere vel ligare, est licentia absoluendi eundem, vice illius, qui illam licentiam sic concessit: & quod de illo posita est nulla, nec distinguentem liberat, sed inuoluit: & quod confessus alieno de licentia quæcunque proprii sacerdotis, virtute cuius ipse potest ipsum soluere & ligare, non tenetur ex vi statuti confiteri personaliter proprio sacerdoti: & quod præceptum statuti est, vt prædicitur, disiunctiuum, scilicet quod fiat proprio sacerdoti personaliter, vel alieno de licentia proprii sacerdotis.

Superest ostendere, quod fuit suppositum in quarta distinctione primi capituli: scilicet quod sacerdos virtute clauium non solum pœnitentem absolutum ostendit, sed eidem vere absolutionis beneficium impendit: & q confessio sacramentalis, q statutum concilii generalis præcipit, illam veram absolutionem coexigit & includit. Et primo probatur primum sic. Christus promittens Petro claues regni cœlorum, Matthæi 16. dicens: *Tibi dabo claues regni cœlorum*, subiunxit, *quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cœlis. Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.*

Si igitur sacerdos non aliter solueret, nisi quia pœnitentem diuinitus absolutum ostenderet: sequitur quod quemcunque Petrus vel suus vicarius aut sacerdos, cuius auctoritate virtute clauium absolueret, id est absolutum ostenderet, coram Deo solutus esset. Quod est contra canones, qui dicunt, quod sacerdotes frequenter soluunt indignos: & contra *canonem 11. quæstione 3.*

tunc

tunc vera, vbi dicit, quod *tunc vera est absolutio sacerdotis, cum internum sequitur arbitrium iudicis*. Gloss. *id est Dei*. Vel, quod Petrus ostenderit diuinitus absolutum, nec forte in perpetuum esset propter obstinatiam absoluendus, & tunc falsum esset euangelium dicens: *Quodcunque absolutum erit coram Deo*. Amplius, lux potior est quam vmbra; & veritas quam figura. Sed notum est, quod resuscitatio Lazari, *Iohannis 11.* fuit figura iustificationis peccatoris per pœnitentiæ sacramentum, sicut patet per beatum Ambrosium, & ponitur in *canone de pœnitentia. distinctione 1. quantumlibet igitur*, & per beatum Augustinum *De vera & falsa pœnitentia*, & ponitur *ibidem cap. quem pœnitet*; in qua figura Christus Lazarum non solum ad vitam deduxit ad motum vel sensum eduxit ad lucem: sed etiam realiter adhuc vinculis alligatum assignauit discipulis absoluendum, dicente euangelio: *Et prodiit ligatus manus & pedes*. Et sequitur: *soluite eum & dimittite abire*. Cuius figuræ veritas est, quod Christus non solum peccatorem viuificat gratiæ infusione, & culpæ ac pœnæ æternæ remissione mortificat, vel significat cordis contritione, vociferat oris confessione: sed adhuc ligatum assignat sacerdotibus disligandum vera absolutione. Discipuli enim non solum eum absolutum ostenderant, sed nondum totaliter absolutum realiter absoluerunt. Quare sic debet esse in peccatoris iustificatione, vt sibi mutuo correspondeant veritas & figura. Item, quemcunq; sacerdos ostendit diuinitus esse absolutum ab aliquo mortali: ostendit esse ab omnibus absolutum. Deus enim nullum absoluit ab vno, quem non absoluit ab omnibus, secundum beatum Augustinum libro *De vera & falsa pœnitentia*, vt ponitur in *canone, distinctione 3. de pœnitent. Sunt plures*. Quare sacerdos nullum ostendit esse absolutum diuinitus ab vno, quem non ostendit ab omnibus esse absolutum. Constat autem, quod non omnem, quem sacerdos absoluit ab vno, absoluit ab omnibus, quia frequenter remittit pœnitentem superioribus absoluendum. Quare sequitur, quod præter hoc, quod ostendit pœnitentem à Deo esse absolutum, ipse realiter absoluit. Et confirmatur istud. Non enim dixerat Christus Apostolis, quorum ostenderitis peccata remissa, remittentur eis: sed *quorum remiseritis peccata*, Iohannis 20. Amplius si sacerdos virtute clauium nullum specialem effectum operaretur circa pœnitentem, quo ostendat à Deo absolutum: sed solum nude ostendit absolutum esse: videtur quod frustra dentur claues sacerdotibus ad hunc effectum. Tum quia, sicut ostenderet, ostium clausum vel apertum non potest esse effectus primus clauis materialis: sic nec ostendere pœnitentem solutum esse vel ligatum, potest esse primus effectus clauis spiritualis. Tum etiam quia ille effectus potest æque esse sine claue, sicut cum claue: & per consequens virtute clauis non ostenderetur esse solutus: & tunc æque solueret laicus, sicut sacerdos, id est, absolutum ostenderet, vel neuter: imo tamen videtur, quod cum pœnitens prius & efficacius ostendit se esse solutum, quam sacerdos, eo quod sacerdos nullum ostendit esse absolutum, nisi quem ex signis pœnitentiæ credit esse pœnitentem, & ex hoc à Deo esse absolutum, sequitur quod ipse pœnitens debeat dici habere clauem, & vti claue potius, quam sacerdos, si clauis esset vtilis & necessaria ad hunc effectum. Tum tertio: quia videtur repugnantia manifesta, quod sacerdos virtute clauium ostendit peccatorem esse à Deo absolutum, & tamen per nullum effectum vel signum, quod procedit ab eo virtute clauium. Quare sequitur, quod sacerdos virtute clauium operetur aliquem effectum primum & immediatum circa pœnitentem, quo secundario ostendat eum esse absolutum à Deo, cum prius naturaliter res sit, quam operetur vel ostendat aliud. Et constat, quod cum ille effectus sit immediatus effectus illius sub ratione, qua est clauis, oportet quod ille effectus sit claudere vel aperire. Et cum habet naturaliter ostendere pœnitentem esse absolutum, oportet ex conformitate signi ad signatum, quod ille effectus sit absoluere. Quare sequitur, quod sacerdos prius secundum naturam absoluit pœnitentem, & postea eadem absolutione monstrat eum à Deo esse absolutum. Et ex isto argumento patet, quod confessio sacramentalis, quæ absque dubio requirit effectum & operationem clauium, in quantum clauis hanc absolutionem coexigit & includit, saltem ex parte sacerdotis confessionem audientis & ex parte pœnitentis ad hoc, quod sua confessio sit legitima & valida ad salutem, maxime vbi habetur copia idonei sacerdotis, quod erat probandum. Et si quæratur, à quo absoluit sacerdos pœnitentem, ex quo peccata sunt deleta in contritione quo ad reatum culpæ mortalis & pœnæ æternæ? Respondetur, quod sacerdos absoluit pœnitentem à peccato & reatu eiusdem peccati mortalis, à quo Deus prius eum absoluerat: nec potest eum in isto foro absoluere, nisi esset prius tempore vel natura absolutus à Deo. Et ideo est aduertendum, quod sicut nihil prohibet vnius & eiusdem homicidii reatum esse deletum quod ad regem, cuius seruus fuit occisus: & tamen remanere quo ad vicinum, cuius pater filius vel frater fuit idem occisus. Vnde & reges quando remittunt tale homicidium, semper addunt in carta remissionis sic. *salua semper iustitia partis*. In quo casu & si pars offensa isti reo pœnitenti & petenti remissionem teneretur statim remittere, & eum dimittere liberum & immunem: si ipse non peteret remissionem ab eodem, cum posset, iuste esset reus mortis, non directe propter reatum homicidii à rege vel per regem remissi sed propter hoc, quod de vel pro tali reatu non satisfecit parti, cui tunc remansit, & nunc ex suo defectu permanet reus, cum nihil prohibet eiusdem peccati eundem reatum esse deletum quo ad Deum & remanere quo ad ecclesiam: quia non deletur simpliciter, sed salua iustitia ecclesiæ. Quod si non satisfaciat confitendo, pœnitendo & remissionem seu veniam expetendo, si haberet copiam sacerdotis, qui potest illam satisfactionem recipere, reus est mortis, non directe propter peccatum iam dimissum, sed indirecte quod de & pro tali peccato quo apud ecclesiam continue mansit &

rema-

manet reus in casu prædicto de peccatis, non sicut debuit, satisfecit. Et hoc est quod dicit beatus Ambrosius, & ponitur *in canon. de pœn distinct. 1. quantumlibet.* Vbi dicit sic enim: *Quantumlibet igitur fœtor mortuus sit, aboleatur omnis, vbi sacrum redolens est unguentum: surgit defunctus & diffoluti iubentur eius vincula, quod adhuc in peccato est quo ad ecclesiam quamuis sit in gratia.* Patet per hoc, quod immediate sequitur sic: *Tollitur velamen de facie eius, quod veritatem gratia quam acceperat obumbrabat.* Potest etiam dici, quod peccatum deletum in contritione remanet quoad aliquem effectum. Sicut enim non solum originale in sanctis Patribus deletum fuit quoad reatum culpæ & pœnæ æternæ per sacrificium & circumcisionem: sed etiam multa actualia per pœnitentiam & confessionem, sicut patet de sancto Dauid 2. *Reg.* 12. & aliis, de quibus non dubium, quin decesserunt in gratia: & tamen in eis remanserunt peccata quo ad hunc effectum, quod *clauserunt eis ianuam, quæ sine passione Christi non aperitur*, sicut dicit Magister Sententiarum, quæ passio nondum fuerat facta. Sic potest dici, quod quantumcunq; diminuatur peccatum, & confertur gratia in contritione: tamen semper remanet peccatum quo ad hunc effectum, quod claudit nobis ianuam tam ecclesiæ militantis quo ad meritorum & susceptionem sacramenti eucharistiæ: quam ecclesiæ triumphantis quo ad præmium & degustationem gloriæ quousq; eadem ianua aperiatur per applicationem passionis Christi, quam applicat peccatori solus sacerdos ministerialiter, quando absoluit eum ab hoc reatu, si tamen (vt sæpe dictum) habeatur copia idonei sacerdotis. Sic igitur præmissa conclusio patet quo ad singulas eius partes.

Vltimum quod in hoc articulo deducetur, est quod quantum ad materiam confessionis per illud capitulum, *Omnis vtriusq;* nihil noui iuris vel antiqui proprio vel alieno sacerdoti deperditur vel acquiritur, plus quam ante: solo hoc excepto, quod tempus confessionis nouiter limitatur. Probatur sic: sola hac dictione *semel in anno* posita vel remota, ponitur vel remouetur tota differentia, quæ est inter confessionem, quam homines tenebantur facere ante editam constitutionem seu tenerentur facere constitutione deleta, & quam tenebantur seu tenentur facere constitutione remanente, & similiter interea quæ licuissent vel non licuissent & quæ modo licent vel non licent: & eodem modo expedient &c. Et hæc dictio *semel in anno* nihil addit præter dictam temporis limitationem. Igitur nihil noui iuris acquiritur, vel antiqui deperditur alicuius prædictorum, sola limitatione temporis excepta, quod erat probandum. Assumptum quantum ad singulas sui partes satis patet: & ideo non insto.

Ex istis nempe sequuntur aliæ duæ quasi correlatiæ. Prima est & quinta in ordine totali: quod quicunq; confessus proprio sacerdoti suo personaliter, seu cuicunq; alteri de licentia proprii sacerdotis, virtute cuius licentiæ ipse poterit sibi confessum soluere & ligare: ac ab eodem vere solutus quantum ad ea quæ sic confessus est satisfaciet concilio generali *omnis vtriusq;* nec remanet ad eorundem confessionem ex vi statuti vlterius obligatus. Et quilibet qui peccauerit & non fuerit sic confessus, ad sic confitendum ex vi statuti remanet obligatus. Hæc sequitur directe ex prima & ex secunda conclusionibus & probationibus eorundem.

Secundum correlarium, & est sexta conclusio in ordine, est quod præceptum statuti prædicti quantum ad confessionem omnium peccatorum debet intelligi quo ad peccata, aliis legitime, vt prædicitur, non confessa, vel quæ creduntur firmiter aut probabiliter dubitantur legitime non confessa. Hoc patet: quia quo ad illa peccata, quæ aliis, vt prædicitur, sunt legitime confessa, satisfactum est statuto: sicut patet ex conclusione immediate præcedente: & per consequens præceptum statuti ad illa minime se extendit. Et quod ad alia se extendit, patet ex secunda parte conclusionis præcedentis &c.

CAP. IV.

Destruit & reprobat, quæ ex dictis aduersarii pullulant erronea.

Expeditis igitur his, quæ circa capitulum *Omnis vtriusq;* videntur esse distinguenda: quia multiplicia supponenda tanquam necessaria, & inferenda velut correlatia. Sequitur consequenter videre, quæ ex eodem statuto pullulabant erronea: vt ipsorum euulsis radicibus, eorundem nec repullulent frondes, nec flores, aut fructus in perpetuum renascantur. Occasione igitur secundæ partis statuti huius: scilicet quod alienus non obtenta licentia proprii sacerdotis non poterat eius subditum soluere vel ligare: Fuerunt aliqui, qui tenuerunt & asseruerunt, quod Fratres habentes priuilegium & licentiam generalem audiendi confessiones sibi confiteri volentium, non poterant virtute huius licentiæ sibi confessos soluere & ligare sine licentia Parochialium. Et hæc fuit opinio Guilhelmi de Sancto amore & suorum sequacium: sicut patet in bullis Alexandri quarti, *Cum olim, Non sine multa*, & *Romanus pontifex*, & in eisdem est damnata. Ista tamen opinio habuit motiua diuersa. Quidam enim existimabant in Fratribus esse duplicem defectum ad potestatem absoluendi: scilicet defectum executionis, & iurisdictionis defectum: & isti quantum ad defectum iurisdictionis Fratrum in extrinsecos suo ordini non errabant. Quantum autem ad defectum execu-

 tionis

tionis, fuerunt moti sic. Quod religiosi mendicantes non habent proprium episcopum: & ideo necessario ordinantur ab episcopo non suo. Quare sequitur quod episcopi executionem in prædictos Fratres non transmittunt, sicut in secunda distinctione secundi capituli fuit declaratum. & ideo credebant, quod licentia generalis Fratribus concessa fuit illa licentia generalissima quam descripsi *1. cap. dist. 5.* Quæ solum est licentia seu potestas executionis immediatæ prædictæ, quam scil. episcopus non possit conferre alienis sine licentia suorum episcoporum. Et ideo hac solum posita licentia, & non alia, quæ est iurisdictionis: non dubium quod Fratres non poterant soluere vel ligare Parochianos sine licentia proprii sacerdotis. Et hæc fuit opinio Bernhardi Glossatoris in cap. prædicto *omnis*, super verbo *alieno*. Et ideo allegant ibidem: quod si de duabus seruitutibus vna tolleretur, remanet altera, *extra de vsu pallii, ex tuarum*, cum suis concordantiis. Hoc est, quod quamuis tollatur impedimentum, quod decurrit ex defectu consecutionis: non tamen propter hoc tollitur impedimentum occurrens ex parte iurisdictionis. Hæc a. opinio quamuis habeat magnũ colorem, quantum ad religiosos, qui siue ordinantur antequam ingrediantur ordinem, siue post semper remanent ab executione audiendi confessiones suspensi, quousque per suos prælatos eidem talis executio concedatur, cuiusmodi sunt Fratres Minores: quia apud illos, qui non sunt per leges sui ordinis sic suspensi (si aliqui tales sunt) nihil vel modicum haberent de colore, nihilominus deficit in duobus: quia nullum ius, quod loquitur de ordinato ab episcopo non suo suspendit ordinatum ab executione prædicta, vbi episcopus ratificatat ordinationem subditi sui vel suo nomine gestum esse cum licentia debita petita & obtenta. Quæ conditiones non deficiunt in Fratribus, sicut constat cuilibet, eo quod de sola licentia prælatorum suorum possunt quocunque episcopo catholico ordinari, quam licentiam eis dedit episcopus Romanus, qui solus est episcopus eorundem. Et ideo omnes sic ordinati habent ex ipsa ordinatione sua potestatem executionis, nisi obstent leges ordinis sui, sicut de Fratribus Minoribus dictum est. Hanc igitur executionem non fuit necessarium petere à Papa: quia habuerunt vel habere poterant semper à suo prælato.

Secundo deficit in hoc, quod credebant quod licentia generalis prædicta non præbuit fratribus iurisdictionem vel materiam, in qua exercerent huiusmodi potestatem. Et potest iste error contingere in hoc, quod non viderant Fratrum priuilegia quoad singula iam prædicta. Vnde Fratrum priuilegia concedebant eis, quod possunt audire confessiones & absoluere pœnitentes, & eisdem iniungere pœnitentiam salutarem, quæ (non dubium) fieri non possunt sine potestate iurisdictionis, & sine materia, in qua hæc potestas exerceatur. Et similiter non attendebant, quod nisi Papa per huiusmodi priuilegium hanc potestatem iurisdictionis Fratribus concessisset vltra priuilegia priora, scilicet quod possunt à quocunq. episcopo catholico ordinari: & sic beneficium pontificis esset nullum. Hoc idcirco tam late exposui: quia hæc motiua in aliquorum cordibus radicantur. Patet tamen cuilibet sapienti, quod hæc motiua nulla stabili fulciuntur ratione.

Alii autem, qui fuerunt huius opinionis, existimabant, sicut adhuc ab omnibus æstimatur, scilicet quod soli parochiales sacerdotes sunt proprii sacerdotes, de quibus loquitur statutum. Et ex hoc concludebant, quod sine istorum licentia nullus subditus eorum à Fratribus absolui poterit vel ligari. Et ideo licentia generalis Papæ fuit insufficiens Fratribus ad hoc, quod soluerent vel ligarent. Istud autem motiuum in suo fundamento, scilicet quod soli Parochiales presbyteri vel curati sunt Parochianorum proprii sacerdotes, ad mentem statuti fuit fundamentum Magistri Iohannis de Poliaco. Quantum ad errores suos, sicut expresse patet in *capitul. Vas electionis 2. & 3. cap. eiusdem.* est hodie opinio Domini Reuerendi, contra quem agitur in præsenti. Sicut patet in multis locis tractatus prædicti, & specialiter in *quarto & quinto articulis eiusdem*, quæ periculosa est nimis & multorum radix errorum, sicut probabitur incontinenti. Ad quod arguitur sic: quia primo sequitur quod Parochiani committentes tam grauia, quod non possunt absolui nisi à Papa vel episcopis vel pœnitentiariis eorundem non tenentur ex vi statuti eius confiteri Papæ peccata illa vel episcopis, posito illo quod habeant copiam eorundem: quia nullus Parochianus ex vi huius statuti prædicti tenetur confiteri, nisi proprio sacerdoti, scilicet Parochiali presbytero seu curato. Sed ex hypothesi Papa & episcopi non sunt huiusmodi. Igitur nullus Parochianus ex vi statuti tenetur eisdem confiteri. Quod autẽ istud sit erroneum, patet: quia quilibet Parochianus tenetur in paschate recipere eucharistiæ sacramentum, saltem si non obstet consilium Parochialis presbyteri vel curati. Igitur si non tenetur confiteri, licet sibi sine confessione & absolutione grauissimorum criminum, habita tamen copia illorum, qui possunt eum absoluere, recipere eucharistiæ sacramentum: quod non dubitatur esse erroneum ab aliquo sanæ mentis. Amplius ponitur, quod aliquis parochianus sit irretitus peccatis Deo, Papæ & episcopis reseruatis. & nullius aliis mortalibus. Et sequitur quod Parochianus irretitus grauissimis criminibus tenetur ex vi statuti confiteri Parochiali presbytero: qui non potest eum absoluere & non tenetur ex vi statuti ea confiteri alicui, qui potest eum absoluere à peccatis. Istud patet: quoniam quilibet Parochianus tenetur semel in anno omnia peccata sua confiteri suo Parochiali presbytero vel curato: & nulli alteri tenetur aliquis Parochianus ex vi statuti confiteri. Igitur &c.

Amplius

Amplius, retento casu priori sequitur, quod Parochianus confessus Papæ vel episcopo suo, & absolutus ab eisdem tenetur eadem peccata, quæ confessus est vel suo Parochiali presbytero vel curato iterum confiteri; & hoc ex vi statuti: & per consequens cum Papa non potest aliquem plus priuilegiare, quam ipsemet sit priuilegiatus: sequitur quod stante statuto illo non potest facere, quod Parochiani non teneantur confiteri omnia peccata sua semel in anno suo presbytero Parochiali vel curato. Et iste est error suus in forma sua damnatus *in cap. vas electionis*. Rursus sequitur, quod Papa & Episcopi non possunt, stante statuto, dare alienis potestatem absoluendi quoscunque Parochianos sibi confessos: non obtenta licentia proprii sacerdotis, id est, Parochialis presbyteri vel curati: quia secundum diffinitionem concilii generalis nullus habet potestatem absoluendi vel ligandi sibi confessum sine licentia Parochialis presbyteri seu curati. Igitur si Papa vel episcopi darent alienis potestatem, vt prædicitur, absoluendi, ipsi destruerent diffinitionem concilii generalis. Quare sequitur, quod non possunt stante statuto dare talem potestatem sacerdotibus alienis. Et iste error fuit in æquiualenti damnatus per Alexandrum quartum. Amplius sequitur, quod Papa & episcopi non possunt stante statuto prædicto quenquam soluere vel ligare sibi confessum sine licentia Parochialis presbyteri vel curati: quia ex hoc; quod non possunt hanc potestatem dare alienis sacerdotibus, sequitur quod non habent eam ordinate, *extra de offic. iudi. ordi. cu quibus*, aliis *bis quibus*. Nec habent eam per commissionem, non est dubium, nisi forsan de commissione proprii sacerdotis. Igitur non habent huiusmodi potestatem: similiter Papa & episcopi, ex quo non sunt proprii sacerdotes: non dubium, quod ad mentem statuti quicunque non sunt proprii sacerdotes episcopi, si sint sacerdotes, sunt alieni. Quare Papa & episcopi secundum mentem statuti sunt sacerdotes alieni: & per consequens secundum statutum non possunt soluere vel ligare sine licentia proprii sacerdotis: & hoc contra euangelium Matth. 16. & 18. c. & Ioh. 20. *quorum remiseritis peccata* &c. Amplius sequitur, quod Papæ & episcoporum iurisdictio minuitur vel restringitur per substitutionem Parochialis presbyteri seu curati, quod non permittit prima suppositio *cap. 2.* & specialiter cum etiam concilium generale non possit Papæ legem præfigere, *extra de electione & electi potestate, significasti*. Et sequitur etiam, quod per huiusmodi substitutionem potest eius potestas tantum minui, quod aliquando simpliciter esset nulla, quod est piarum aurium merito offensiuum. Amplius ex eodem sequitur, quod nullus est, nec potest esse proprius sacerdos, nec aliquis qui potest absoluere pœnitentes. Probatur, quia Papa & episcopi non habent potestatem absoluendi Parochianos sine licentia proprii sacerdotis. Ergo non possunt huiusmodi potestatem dare cuicunque *1. quæst. 1. c. qui perfectionem & c. ventum est & 1. quæst. 7. Daybertum*. Igitur si nullo modo essent Parochiales presbyteri vel curati, sed omnes essent mortui, sicut fuerunt in multis locis tempore pestilentiæ, Papa & episcopi non possent sibi hanc potestatem accipere, nec eã alienis conferre: nec per consequens Parochiales presbyteros instituere. Et constat, quod æque modicum Papa & episcopi poterant Instituere proprios sacerdotes, quando primo instituebant eos, sicut modo. Quare sequitur, quod tunc nulli erant facti proprii sacerdotes, nec adhuc sunt: & per consequens nullus potest absoluere pœnitentes. Et quod rogo potest esse magis horrendum & crudele menti Christianæ? Hæc igitur & multa plura, quæ causa breuitatis transeo, sequuntur hoc dato, quod statutum concilii generalis sub nomine proprii sacerdotis Papam & episcopos non includat, sed excludat tantum Parochiales presbyteros seu curatos includendo.

Tertii fuerunt, qui tenuerunt eundem errorem, scil. quod Fratres habentes licentiam generalem audiendi confessiones &c. non poterant sibi confessos soluere vel ligare sine licentia proprii sacerdotis ex hoc motiuo: quod quamuis Fratres huiusmodi possunt Parochianorum audire confessiones & eosdem absoluere, quantum est ex parte potestatis fratribus collatæ: ipsi tamen Parochiani non possunt eisdem confiteri sine licentia proprii sacerdotis. Et ideo fratres non possunt eos absoluere, obstante impedimento ex parte confitentium: quamuis nullum sit impedimentum ex parte potestatis fratrum. Et huius opinionis est iste Dominus Reuerendus in *5. cap sui tractatus in secunda responsione ad cap. vas electionis, seu in secunda expositione seu Gloss cap. supradicti*. Vnde in propositione, quam coram vestra reuerentia fecit, dixit, quod confessi sic fratribus sine licentia proprii sacerdotis: & omnino per totum annum proprio sacerdote à nullo peccato mortali absoluuntur: sed redeunt onerati omnibus peccatis, cum quibus accesserant ad eosdem. Sed contra istud arguitur sic: quia sicut fuit dictum in principio, potestas ligandi & soluendi sibi confessos, quam habent fratres ex generali licentia audiendi confessiones eis, concessa, non est solũ potestas ordinis & executionis nudæ: sed potestas iurisdictionis, per quam tribuitur materia, in qua potestas ordinis executionis exerceatur. Ergo concessio huiusmodi potestatis est concessio materiæ. Cum igitur per se materia audiendi confessiones & absoluendi sit peccatum seu peccator sub ratione, qua peccatum suum confitetur: sequitur quod concedens huiusmodi potestatem concedit, quod Parochiani possint eis confiteri. Amplius, Parochialis curatus per licentiam, quam concedit Parochiano, quod possit Fratribus confiteri, nullam potestatem concedit fratribus per se, sed solum per accidens: quia suum subditum concedit suæ potestati: sicut ille, qui concedit fabro ferrum, nullam potestatem per se tribuit fabro, quamuis faber non poterit operari sine ferro. Igitur Parochialis presbyter prius concedit suum subditum alienæ potestati, vel prius concedit, quod possit alieno confiteri quam proprio concedit fratri seu alieno illam potestatem accidentalem: quia prius est illud, quod est per se, quam

illud quod est per accidens. Sed constat, quod omnem per se potestatem, quam habet frater antequam recipiat licentiam Parochialis curati, habet frater antequam præsentetur episcopo vel antequam licentia generalis audiendi confessiones conferatur eidem. Et antequam illam recipiat licentiam generalem, sibi solum deficit hæc potestas accidentalis seu per accidens. Igitur Papa vel episcopus conferens fratri huiusmodi licentiam generalem, prius confert sibi materiam, scilicet quod Parochianus possit Fratri confiteri, quam concedat fratri illam potestatem accidentalem, scilicet quod possit eum audire & absoluere. Amplius, summi pontifices in priuilegiis suis, in quibus concedebant fratribus licentiam audiendi confessiones, & confessos absoluendi, præceperunt curatis & quibuscunque aliis, quod eosdem in executione commissionis talis officii nullus molestaret, sed hortabantur eos, quod suos Parochianos ad faciendum fratribus confessionem inducerent & monerent: & per consequens sequitur, quod concesserunt Parochianis licentiam eisdem fratribus confitendi: puta si fratres virtute huius generalis licentiæ sibi concessæ possunt Parochianos audire & absoluere in confessione, cum ipsi Parochiani non possunt virtute talis licentiæ eisdem confiteri: sequitur à fortiori, quod quamuis alieni possent audire confessiones non suorum Parochianorum virtute licentiæ Parochialis presbyteri seu curati eisdem alienis concessæ, Parochiani tamen non possunt virtute eiusdem licentiæ confiteri eisdem: & sic sequitur, quod obstante isto impedimento confessi sacerdotibus alienis de licentia Parochialis presbyteri redeunt suis peccatis onerati à nullo penitus absoluti. Amplius, constat quod nullus potest concedere cuicunq; fratri potestatem absoluendi & audiendi subditum vel Parochianum non suum, sed tantum concedit hanc licentiam super subditum suum. Igitur talem licentiam concedendo super subditum suum concedit subdito correlatiuam potestatem. Alioquin æque concederet vel concedere posset hanc potestatem super subditum alienum, sicut super proprium. Concedit igitur subdito licentiam, quod possit fratribus confiteri. Igitur quemcunque fratres possunt in confessione audire & absoluere, ipse quantum est ex parte sui, potest sibi econtra si voluerit confiteri. Quod si habens hanc licentiam indiget licentia Parochialis presbyteri vel curati, sequuntur omnes errores superius prædicti.

Ad argumenta huius Domini, quibus probat hoc motiuum, respondetur per ordinem. Arguit enim sic. Ponatur quod vnum capitulum habeat statutum, quod vacante ecclesia eligat vnum de capitulo, & quod nullum eligat extrinsecum capitulo sine licentia Decani: concedit Dominus Papa monachis fratribus vel religiosis priuilegium, quod possunt eligi à quibuscunque volentibus eos eligere. In quo casu constat, quod capitulum non potest fratrem seu monachum eligere sine licentia Decani, obstante statuto prædicto: & tamen constat, quod frater seu monachus eligi potest. Igitur consimiliter erit ex parte alia.

Ad illud dico, quod exemplum exemplato non correspondet: sed discordat in multis. Primo, quia sicut statuit quod quilibet debet confiteri proprio sacerdoti vel alicui de sui licentia: ita dicitur in exemplo statuti, quod capitulum debet eligere Decanum vel alium de licentia sua. Et credo quod raro vel nunquam huius licentiam obtineret. Secundo non cauetur in casu, vtrum statutum sit factum auctoritate capituli vel Papæ. Constat autem de statuto, super quo agitur, quod fuit factum auctoritate concilii generalis. Et secundum hoc esset varie respondendum. Tum quia Papa potest ignorare statutum capituli priuati: & de illo forsan esset mentio facienda in priuilegio: alioquin non valeret priuilegium contra statutum, Argumentum *extra de rescriptis. constitutis.* Sed non ita potest ignorare statutum ecclesiæ, cum habeat in scrinio sui pectoris omnes leges. Tum etiam, quia sicut statutum esset statutum ecclesiæ & singulare pro vno capitulo, videtur quod huiusmodi generale priuilegium non deroget statuto speciali, & quamuis ita esset, quod tamen generaliter non est verum, cum nihil arguit in proposito, vbi tam statutum quam priuilegium est generale. Et per consequens potest derogare statuto *extra de rescriptis Sicut Romana.* Tertio argumentum deficit in hoc, quod in casu non cauetur, quod Fratres possunt eligi & sortiri effectum electionis virtute electionis factæ: sicut in alia parte cauetur, quod possit in effectum omnem, qui adiungitur cum audientia confessionum. Quarto deficit in hoc, quod istud priuilegium, de quo fit mentio in argumento, non datur per decanum, qui decanus potuit dare licentiam, mediante qua & monachus posset eligi & statutum seruari: sicut in alia parte priuilegium datur per Papam: qui, vt probatum est, est proprius sacerdos & tanquam talis potest dare licentiam, virtute cuius & statutum seruetur & fratres confessiones audiant & absoluant. Istis vero defectibus & similibus restauratis dico, quod sicut frater potest eligi, ita quilibet de capitulo potest eundem eligere statuto non obstante. Huiusmodi vero exempla quamuis prima facie appareant, tamen de existentia nihil habent.

Item arguit sic: non obstante priuilegio fratribus concesso, quod possunt libere audire confessiones omnium sibi confiteri volentium: moniales non possunt Fratribus confiteri sine licentia suorum superiorum, nec Prædicatores Minoribus, nec econuerso sine licentia suorum superiorum speciali. Respondeo, quod verum est quod dicit in isto argumento. Et causa est, quia in iure seu priuilegio fratribus concesso, bene cauetur, quod fratres non habeant licentiam in casibus & personis episcopis reseruatis: cuiusmodi sunt moniales, quæ non sunt Parochianæ. Aut si sint, sunt episcopis quo ad omnem iurisdictionem huiusmodi reseruatæ: nec sunt subiectæ Parochialibus presbyteris vel curatis. Et hæc est causa, quare pro audiendis earum confessionibus episcoporum haberi tenetur licentia specialis.

Sed

Sed quod Fratribus Prędicatoribus non licet audire Minores, vel econtra causa est, quia episcopi, qui committunt fratribus licentiam generalem confessiones audiendi, non possunt Minoribus committere super prædicatoribus vel econtra, eo quod neutri sunt sui subditi in hac parte, quamuis in multis aliis sunt subditi. Et idem dico de monachis & similibus. Et ideo ad istos hæc licentia nullatenus se extendit. Et idem dico de licentia Domini Papæ audiendi Parochianos diœcesis alienæ, quam Dominus Papa in hoc casu ad licentiam episcopi modificat & restringit.

Iterum arguit sic: ratio naturalis affirmat, quod libertas patiendi in patiente non arguit libertatem agendi in agente. Respondeo, quod si loquamur de libertate à culpa, sicut videtur argumentum procedere, sic concedo quod istum pati absque culpa non arguit alium efficere hanc passionem sine culpa, nec etiam cum culpa. Et ideo potest esse sine culpa & cum culpa secundum varietatem materiæ subiectæ. Et ideo argumentum de se est neutrum seu negandum. In proposito tamen dico, quod pensatis circumstantiis materiæ, de qua agitur, libertas patiendi in patiente præsupponit libertatem agentis in agente, vt supra probatum est. Ex prædictis igitur patet, quod salua semper reuerentia Domini mei hæc prædicta, quæ tenet, non sunt sana, nec aliqua euidentia notabili sunt fulcita.

Rursum occasione primæ partis eiusdem statuti fuerunt & sunt aliqui solennes, qui tenent & tenuerunt, quod confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones & confessos absoluendi ac iniungendi pœnitentiam salutarem, huiusmodi confessione non obstante tenentur eadem peccata, quæ fuerunt confessi, iterum confiteri proprio sacerdoti. Huius opinionis fuit Magister Iohannes de Poliaco: & fuit in parte motus ex hoc, quod sibi videbatur, quod huiusmodi licentia generalis non tollat statutum concilii generalis. Credebat enim quod si confessi fratribus non tenebantur, vt prædicitur, iterum confiteri, statutum per huiusmodi licentiam tolleretur. Et ideo posuit, quod stante statuto nec Papa nec Deus potest facere, quod Parochianus semel in anno non teneatur confiteri omnia peccata sua Parochiali presbytero seu curato. A qua opinione quantum ad conclusionem & motiuum prædictum in nullo discrepat Armachanus archiepiscopus, vt patebit.

CAP. V.

Reducens eidem statuto, Omnis vtriusq; sexus, *cap.* Dudum. *Et cap.* Vas electionis.

RESTAT igitur modo eidem statuto reducere capitulum *Dudum*, & capitulum *Vas electionis*, ac fratrum priuilegia, quæ in hac materia ad cap. *Dudum* hodie sunt reducta. Ideo ostendetur, quod capitulum *Dudum* præfato statuto non obuiat nec repugnat. Veruntamen quia in hoc videor cum aduersario concordare: ideo ne laboremus in æquiuoco, est sciendum, quod ex statuto concilii generalis consurgit duplex obligatio seu debitum confitendi. Vna est generalis perpetua & mansiua: alia est specialis seu particularis transiens & fluxiua. Prima est, qua quilibet siue cōfiteatur siue nō, semper ex vi statuti ad confessionem faciendam semel in anno remanet obligatus. Cum quo stat, quod hic peccator pro hoc anno de his peccatis, quæ fecit, non tenetur confiteri, quia forte confessus est legitime de eisdem. Secunda est, qua quis in speciali de istis peccatis in particulari demonstratis, & quod hoc singulari tempore vel anno tenetur confiteri, quæ obligatio est transiens & fluxiua, quia hac particulari obligatione soluta non remanet amplius eadem obligatione obligatus, quamuis prima obligatione semper remaneat obligatus. Alioquin n. nisi soluto particulari determinato remaneret in genere obligatus, sequeretur quod semel confessus secundum formam statuti quantumcunq; postea peccaret, non teneretur ex vi statuti iterum confiteri. Horum exemplum manifestū est de redditu annuo, quo quis tenetur; transeo quia notū est. Aliud exemplū potest esse, quod hæc propositio vniuersalis *omnis homo est animal* secundum Philosophum est perpetuæ veritatis, quia est necessaria, cuius quælibet singularis est contingens, cuius veritas transit cū sua entitate. Ad propositum dico, quod cap. *Dudum* non obuiat nec repugnat statuto concilii generalis *Omnis vtriusq; sexus*, nec quo ad obligationē primam, nec quo ad secundam. Dico tamen, quod frequenter tollit eius obligationem secundam, cū non tollit primam. Et si arguitur, quod hoc capitulum tollit statutū quo ad obligationē secundam: ideo saltem in hoc sibi obuiat seu repugnat. Constat quod argumentū non valet: quia quicunq; confitetur personaliter suo proprio sacerdoti, ipse tollit statutum quo ad obligationē secundā: & tamen talis nec in hoc nec in aliquo alio obuiat statuto nec eius obligationi; sed ipsum statutum perficit, & eius obligationem secundam soluit & implet. Sed ad hunc intellectū dico, quod capitulū *Dudum* præfato statuto nec obuiat neq; repugnat. Quæ est forma & modus vnus, per quē statutū perficitur & impletur. Dominus vero Armachanus aliter intelligit, scil. quod per illud capitulū non est modus nec forma quo illud statutum impletur: & ideo reputat, quod si confessus fratri eadem peccata iterum confiteretur, tunc capitulum *Dudum*, & fratrum priuilegia tollunt statutum præfatum quo ad vtrumq; debitū supradictum. Quod non est verum: & ideo arguitur ad propositum breuiter sic. Nulla licentia proprii sacerdotis suo Parochiano concessa, quod alienus sacerdos potest eundem audire in confessione & absoluere vice sua obuiat vel repugnat statuto concilii generalis. Alioquin statutum sibiipsi repugnaret: & iam aduersarius concedit hanc maiorem. Sed omnis licentia audiendi confessiones & confessos absoluendi per capitulum *Dudum*, fratribus concessa est huiusmodi licentia. Igitur nec talis licentia nec capitulum *Dudum*, quod huiusmodi licentiam concedit, eidem statuto obuiat nec repugnat.

pugnat. Minor probatur: quia ꝙ huiusmodi licentia sit licētia proprii sacerdotis, patet per improbationem secundi erroris capituli immediate præcedentis. Et quod est concessa Parochianis, ꝙ possint fratribus confiteri, patet per improbationem tertii erroris eiusdem capituli. Et quod fratres virtute illius licentiæ absoluunt vice proprii sacerdotis, patet ex prima conclusione tertii capituli. Cum igitur nihil impugnans hoc vel istorum aliquid in prædicto capitulo continetur, sequitur quod capitulum *Dudum*, præfato statuto non obuiat nec repugnat.

Amplius, capitulum *Dudum*, in concilio generali Lugdunensi fuit eodem facto instante & approbante concilio innouatum, sicut patet ex eiusdem decretalis principio, in quo hæc licentia audiendi confessiones & confessos absoluendi, quam fratres modo habent, secundum formam in eodem expressam fuit prouide ordinata. Igitur tota ecclesia in illam licentiam pro se ac singulis personis, quarum intererat, consensit vere vel interpretatiue, tacite vel expresse. Et per consequens Parochiales presbyteri seu curati consenserunt, vel saltem ecclesia per procuratores sufficientes eosdem repræsentans vere consensit & concessit licentiam supradictam, quam nec ipsi nec eorum successores sine consensu Domini Papæ vnquam poterant postea nec adhuc poterunt reuocare. Igitur hæc licentia est non solum per Papam, archiepiscopos & episcopos concessa: sed etiam per Parochiales presbyteros & curatos; & ob hoc fratres præsentantūr & per eos admittuntur nomine eorundem. Quare sequitur, quod hæc licentia non aliter statuto concilii generalis obuiat vel repugnat, quam si fratres essent præsentati & admissi à presbyteris Parochialibus seu curatis.

Amplius, statutum concilii generalis solum obligat Parochianos disiunctiue: scilicet ad confitendum semel in anno, proprio sacerdoti vel alteri de licentia ꝓprii sacerdotis. Igitur hanc obligationē plene persoluens ꝓ aliquo tēpore ꝓ eodē tempore statuto non obuiat vel repugnat. Sed confessus fratri iuxta formā capituli *Dudum*, superius memorati plene persoluit obligationem statuti quia, sicut dictum est, confessus est habenti licentiā cuiusuis ꝓprii sacerdotis. E. talis statuto non obuiat. Præterea statutum concilii generalis solum obligat Parochianos ad confessionem, quæ coexigit beneficium veræ absolutionis & susceptionem satisfactionis: sicut patuit in tertia conclusione tertii capituli supradicti. Sed constat quod capitulum *Dudum* concedit fratribus licentiā conferendi vbiq; absolutionem & imponendi debitam satisfactionem. Igitur confessus fratri iuxta *cap. Dudum*. alteri statuto non obuiat vel repugnat. Et per consequens cap. *Dudum*, eidem statuto non repugnat.

Amplius, circumscripta omni obligatione, qua quis obligatur per dictum statutum Parochianus confessus fratri iuxta formam capituli *Dudum*, satisfaceret obligationi, per quam ex suo peccato actuali factus est debitor sacramenti pœnitentiæ in hac parte, scil. quantum ad confessionem, sed cōstat, ꝙ ꝑ præfatū statutū non plus debet, vel obligatur in hac parte q̄ si remoto vel circūscripto statuto esset tantum debitor sacramenti pœnitentiæ post solam limitationem temporis, infra quod tenetur confiteri. Igitur confessus fratri iuxta formam capituli *Dudum*, & seruata temporis limitatione in statuto concilii generalis satisfecit tam debito sacramenti pœnitentiæ quam debito statuti concilii generalis: cui per consequens præfatum capit. *Dudum*, nec obuiat nec repugnat. Præterea secunda pars est dispensatoria super præcepto primæ partis. Igitur nullus implens secundam partem statuti præfato statuto obuiat vel repugnat. Sed constat quod confessi fratribus implent secundam partem statuti *omnis vtriusque*, sicut supra probatum fuit. Igitur tales eidem statuto non obuiant nec repugnant. Ex opposito itaq; prædictæ conclusionis sequuntur multa erronea & blasphemosa, sicut postea deducetur. Patet tamen euidenter ex prædictis, quod cap. *Dudum*, seu fratrum priuilegia statuto *Omnis vtriusq; sexus*, nullo modo obuiant nec repugnant: sed eam perficiunt & adimplent, & concordant optime cum eodem. Quapropter ex prædictis sequitur, quod confessi fratribus prædictis non plus tenentur peccata iterum confiteri, quam si illa fuissent confessi proprio sacerdoti, sicut post plenius deducetur. Et hoc est quod in cap. *Vas electionis* diffinitur: cuius oppositum ibidem velut erroneum reprobatur. Veruntamen quia iste Dominus Reuerendus dicit, quod intellectus fratrum de ista constitutione est erroneus & non sanus: ideo consequenter ostendam, ꝙ intellectus fratrū de ista constitutione est catholicus & salubris, vt ex hoc pateat, ꝙ ista constitutio à prædictis capitulis non discordat. Intellectus igitur fratrum de hac constitutione *Vas electionis* non est, quod scil. confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones & confessos absoluendi &c. nullo casu tenentur eadem peccata iterum confiteri, sicut eis imponit iste Dominus sine causa. Sed confessi fratribus habentibus licentiā generalē non magis tenentur eadē peccata iterū confiteri, q̄ si alias ipsa confessi fuerint ꝓprio sacerdoti, hoc est in nullo casu tenentur iterum ea confiteri, quin in eodē casu vel consimili tenerentur eadem iterum confiteri, quamuis ea prius fuissent confessi ꝓprio sacerdoti. Et ꝙ iste intellectus sit sanus & catholicus, patet sic: quia negatiua supradicta in forma, qua præscribitur, est diffinita catholica atq; vera. Igitur illa pro catholica est tenenda.

Amplius, ꝓprius sacerdos non magis tenetur audire cōfessiones eorundē peccatorū sui parochiani, qui prius confessus fuit fratri habenti licentiam generalem &c q̄ si idē Parochianus fuisset eadem alias confessus ꝓprio sacerdoti. Igitur Parochianus confessus fratri huiusmodi non magis tenetur eadem peccata iterum confiteri, quam si illa confessus fuisset proprio sacerdoti. Argumentum & assumptum patet ex secunda suppositione secundi capituli præcedentis.

Amplius, confessus huiusmodi fratri est confessus eidem vice proprii sacerdotis. Igitur idem confessus non magis tenetur eadem peccata iterum confiteri, quam si fuisset illa confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ex tertia suppositione secundi capituli & secunda conclusione tertii capituli & ex improbatione secundi erroris capituli immediate præcedentis.

Am-

Amplius, confessus huiusmodi Fratri satisfecit statuto concilii Generalis *omnis vtriusq;*. Igitur confessus eidem non magis tenetur eadem peccata iterum confiteri, quam si illa fuisset confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ex quarta suppositione secundi capituli & prima conclusione tertii & ex correlario eiusdem conclusionis cum præcedente cõclusione huius capituli cũ suis rationibus.

Amplius, confessus huiusmodi Fratri & absolutus ab eodem satisfecit debito sacramenti pœnitentiæ & debito præcepti Ecclesiæ. Igitur huiusmodi Fratri confessus & absolutus ab eodem non magis tenetur iterum confiteri, quam si ab eodem fuisset confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ex sexta suppositione secundi capituli & ex quinta conclusione tertii capituli & eiusdem probatione.

Amplius, confessus huiusmodi Fratri & absolutus ab eodem est sibi sacramentaliter & iudicialiter in foro pœnitentiæ confessus. Igitur huiusmodi Fratri sic confessus non magis debet vel tenetur eadem peccata iterũ confiteri, quam si illa fuisset sacramẽtaliter confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ex ratione distinctionis quartæ primi capituli cum suis probationibus & ex tertia cõclusione tertii capituli cũ suis probationibus vniuersis. Item, omnia argumenta immediate facta in hoc capitulo istam veritatem probant lucide & deductiue, & in sequenti capitulo probabitur satis clare. Quantum ad affirmatiuam supradictam, scil. quod confessi Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones &c. tenentur eadem peccata præconfessa iterum confiteri, patet quod illa sit erronea & damnata in prædicta constitutione. Nam illud quod negatur in propositione negatiua diffinita, debet secundũ idem & ad idem & similiter & in eodẽ tẽpore affirmari in propositione affirmatiua damnata vel saltẽ quælibet ꝓpositio affirmatiua tali negatiuæ sic repugnans necessario secundum idem & ad idem &c. est damnata. Igitur illa affirmatiua supradicta aut illa quæ ponitur in prædicta constitutione ad intellectum istius necessario est damnata. Et confirmatur istud ex hoc quod dicitur in constitutione in fine, quando Papa damnat illos errores Ioannis de Poliaco. Ibidem enim Dominus Papa dicit sic: *Omnes prædictos articulos & quemlibet illorum tanquã erroneos ac à sacra doctrina deuios authoritate Apostolica damnamus & reprobamus de fratrum consilio prædictorum, doctrinãq; contrariã ipsis verã esse & catholicã asserentes cum illi qui prædictis Fratribus confitentur non magis teneantur* &c. intendit exprimere in suo opposito intellectum, ad quem vult aliam à forma damnari. Patet igitur quod intellectus Fratrum de ista constitutione catholicus est & sanctus, & quod hoc capitulum ab aliis prædictis capitulis non discordat, cum illud sit factum ad concordiam eorundem.

Verum contra ista arguit iste Dominus Reneredus multipliciter. Primo sic: hæc negatiua, nulli confessi Fratribus habentibus licentiam generalem tenẽtur eadẽ peccata confiteri suo proprio sacerdoti, ex quo est falsa & contingens, non possit diffiniri tanquam catholica & fidẽ concernens, quæ fides catholica est necessaria in omni suo articulo. Et ideo si ista esset diffinita diffinitio super illam facta non teneret. Similiter affirmatiua isti contraria non potuit damnari tanquam erronea, cum sit vera & contingens, & si damnaretur, illa damnatio non teneret. Ad hoc adducit argumentũ Domini Papæ Iohannis 22. se. re. *Quia vir reprobus*. Item, confessus Fratri potest obligari legitime ad iterũ confitendum. Igitur non est contra fidẽ credere, quod confessus Fratri tenetur iterum confiteri. Assumptũ patet de his qui vouerunt iterum confiteri, & quibus præceptum est vel iniunctum in pœnitentia iterum eadem peccata confiteri, vel qui habent conscientiam, quod tenentur iterũ confiteri & in casibus aliis multis. Item, demonstratur aliquibus in casibus proximi argumentis arguitur sic. Isti tenentur confiteri omnia peccata sua totius anni suo proprio sacerdoti, & isti sunt confessi Fratribus habentibus generalem licentiam &c. Igitur confessi Fratribus habentibus generalẽ licentiam tenentur eadem iterum peccata confiteri proprio sacerdoti suo. Hæc conclusio secundum fratres est hæretica, & maior est catholica non repugnans. Igitur minor quæ est fratrum, est hæretica. Item, ponatur quod pœnitentiarius aliquis Romanæ curiæ iniungat alicui confesso, quod omnia peccata sua totius anni cõfiteatur suo parochiali Presbytero: qui parochianus rediens cõfiteatur Fratri omnia tali peccata, & quæro nunquid tenetur ad pœnitentiã sibi iniunctam à Papa vel nõ? Si non: igitur euacuatur auctoritas Papæ per liberum factum Fratrum: quod affirmare videtur hæreticum. Similiter habeat talis conscientiam, quam non potest deponere, quod teneatur pœnitentiam iniunctam implere. Tunc enim dicere, quod non teneatur talem conscientiam sequi, etiam videtur erroneum. Relinquitur igitur, quod tenetur pœnitentiam iniunctam implere, ne eo ipso fiat hæreticus.

Item, si prædicta propositio affirmatiua sit hæretica. Aut igitur surgit ista hæresis ex hoc, quod confessio eorundem peccatorum non est iterabilis. Aut quia non esset debita & obligata. Aut quia non potest esse debita, quod fiat suo proprio sacerdoti. Tertium poni non potest, & ponentes primum & secundum damnant Dominum Papam Innocentium quartum, Dominum Papam Martinum quintum, Dominum Benedictum vndecimũ, Clementem octauũ, Dominum Innocentiũ sextum iam præsentem, qui statuerunt vel præceperunt diffinitiuam illã in sua forma. Et similiter Dominũ Hostiens. & Ioannẽ Monachum, Cardinalẽ Bernhardũ, Glossatores & Doctores eximios, Alexandrum de Halis, Henricum de Gandauo, Fratrem Raymundum, Fratrem Bonauenturam, imo sanctam Ecclesiam catholicam, quæ præcepit in certis casibus fieri iterationem confessionis eorundem peccatorum. Item, quod intellectus Fratrum de hac constitutione *Vas electionis* sit erroneus, patet: quia Fratres ordinum mendicantium asserunt denunciationes in prędicta constitutione contentas esse veras & catholicas, & assertiones illis contrarias esse reprobas & erroneas, forma verborum seruata, nihil addito nihilq; subtracto; sicut patet in quadam petitione Fratrum data Dominis

Cardinalibus per procuratorem, & multos nostros Ordinum prædictorum. Cum igitur articuli constitutionis sensus varios habeat: quorum vnus est verus, & alter est falsus: & suus sensus sit verus, & sensus Fratrum falsus: sequitur quod Fratres errant, & non ipse. Item, Fratres multo magis debent cõcedere se ex fide tenere cunctas denunciationes Christi in sancto Euangelio cõtentas, seruata forma, nihil addito nihilq; subtracto, quam denunciationes in prædicta constitutione contentas. Et per consequens habent concedere se ex fide tenere nullo addito, nulloque subtracto, illud Saluatoris, *mea doctrina non est mea.* Et illud: *Ego non ascendam ad diem festum hunc.* Et illud: *Non mea, sed tua voluntas fiat*: quæ nisi aliquid addatur in sensu, veritatem non habent. Ad ista argumenta potest breuiter responderi, scilicet quod quamuis videantur concludere, quod confessus Fratri teneatur iterum confiteri proprio sacerdoti: quia tamen non probant, quod teneantur confiteri ex vi statuti concilii Generalis *Omnis*, non probant quod intendunt. Nam iste Dominus intendit affirmare, quod confessi Fratribus teneantur eadem peccata iterum confiteri proprio sacerdoti: quia sunt ad hoc obligati ex statuto: & per consequens secundum eum ex vi statuti tenentur iterum confiteri. Sed argumenta hoc non concludunt: quia positis casibus, ex quibus iste Dominus arguit æqualiter tenentur vel non tenentur iterum confiteri statuto remoto & destructo: sicut eodem posito & firmato. Aliter etiam ad illa & similia potest dici, quod Fratres non negant, quod confessi non solum Fratribus, sed Papæ & Episcopis & parochialibus Presbyteris seu curatis teneantur eadem peccata iterum confiteri in multis casibus, qui possunt poni: sed negant quod confessi Fratribus plus teneantur eadem peccata iterum confiteri, vel in aliis casibus quam in illis in quibus vel eorum similibus tenentur iterum confiteri, etiam si ea fuissent confessi proprio sacerdoti. Constat autem quod in casibus argumentorum præmissorum & eorum similibus si parochiani fuissent confessi proprio sacerdoti cuicunque, ipsi æque tenerentur iterum confiteri, sicut in casibus præmissis. Quare argumenta contra constitutionis intentionem & Fratrum intellectum penitus non concludunt.

Sed ne videar fugere argumenta, respondeo ad singula. Et primo ad primum cum dicitur quod hæc negatiua: *Nulli confessi Fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones tenentur eadem peccata quæ confessi sunt iterum confiteri proprio sacerdoti; non potuit diffiniri tanquam catholica & fidem concernens eo quod est contingens, vt patet.* Dico quod hæc propositio, quam assumit, non est diffinita in constitutione *Vas electionis*. sed ista, nulli confessi Fratribus habentibus generalem licentiam magis tenentur eadem peccata eis confessa iterum confiteri, quam si fuissent ea confessa proprio sacerdoti: quæ propositio non est contingens & falsa. Quare argumentum non probat istam non posse diffiniri: sicut de facto diffinita est. Sed iste Dominus, salua sua reuerentia, accipit propositiones laterales & impertinentes, vt magis appareat & decipiat quam concludat. Sed *frustra iacitur rete ante oculos pennatorum*, Prouerb. prim. Et consimiliter dico, quod affirmatiua damnata ad sen[su]m isti negatiuæ oppositum in affirmatiua, in illo sensu non est contingens & vera: sed in c[as]ibus, quos ponit iste Dominus, est falsa. Quare nihil prohibet ipsam damnari. Et quando dicit, quod fides catholica est necessaria in omni suo articulo, si intelligatur de necessario, prout distinguit contra contingens & impossibile, vt videtur fieri in proposito: quia alioquin argumentum æque esset contra eum, sicut contra Fratres: tunc non dubium, quin illud assumptum sit hæreticum. Generale enim iudicium viuorum & mortuorum: & generalis resurrectio mortuorum, nec est sic necessaria necessitate absoluta. Similiter incarnatio, passio, resurrectio, quas sancti patres antiqui testamenti credebant esse futuras, non fuerunt necessariæ, sed contingentes. Nec est ad propositum quod adducit pro se de Domino Iohanne & suo libello; *Quoniam vir reprobus*: quia ille loquitur de diffinitione facta super propositione impossibili. Iste autem Dominus loquitur de diffinitione facta super propositione contingente, vt dicit. Quare argumentum non valet pro suo proposito concludendo. Ad secundum, cum arguitur: Confessus Fratri potest legitime obligari ad iterum confitendum eadem peccata proprio sacerdoti igitur non est contra fidem credere, quod confessi Fratribus teneantur iterum confiteri. Dico quod accipiendo semper propositionem in sensu prædicto, scilicet quod confessus Fratri &c. plus potest legitime obligari. vel potest obligari in casibus, in quibus vel eorum similibus confessus proprio sacerdoti, non potest ad hoc legitime obligari. Assumptum est falsum, sicut supradictum est. Et similiter argumentum non valet: quia conclusio non plus sequitur ex præmissis, quam si diceretur sic. Virgo non obligata castitati potest legitime obligari perpetuæ castitati. Igitur non est contra fidem credere, quod virgo non obligata castitati tenetur ad perpetuam castitatem quia antecedens est verum, & consequens falsum, dicente Apostolo: quod *si virgo nupserit non peccauit*, 1 ad Corinth. 6. Similiter aliud exemplum dicendum est. Non enim sequitur, potest esse quod sacerdos dicens verba consecrationis cum intentione debita consecrandi, non consecrat. Ergo non est contra fidem credere, quod huiusmodi sacerdos non consecrat. quia dubium, quod antecedens sit verum saltem de potentia Dei, quæ non est obligata sacramentis: & per consequens est falsum. Similiter aliud exemplum est. Non enim sequitur: mulier obligata viro potest esse soluta legitime à viri potestate: ergo non est contra fidem credere, quod mulier obligata viro sit soluta à viri potestate quia antecedens est verum, & consequens contra Apostolum vbi supra. Nec argumẽtum prædictum potest tenere, nisi per hoc medium non est contra fidem aliquid credere, quod potest esse verum quod, sicut notum est, satis est erroneum. Ad tertium argumentum dico, quod conclusio in sensu in quo damnatur, non sequitur ex præmissis. Ideo nihil ad propositum. Ad quartum cum ponitur

quod

quod pœnitentiarius curiæ Romanæ iniungat alicui sibi confesso, quod omnia peccata sua confiteatur proprio sacerdoti: & quod talis rediens confiteatur ea Fratri: & quæritur, nunquid talis tenetur iterum ea confiteri suo proprio sacerdoti. Respondeo: ponatur quod idem pœnitentiarius iniungat alteri confesso, quod confiteatur alicui certo Fratri: & quod ille rediens confiteatur suo proprio sacerdoti. Quæritur igitur, nunquid talis teneatur eadem confessa sacerdoti proprio, iterum illi Fratri confiteri. In quibus casibus dico, quod vterq; iterum confiteri tenetur: & non plus nec minus quam alius cæteris omnibus paribus. Et hoc ex non sequitur, quod confessus Fratri plus vel magis teneatur iterum confiteri, quam si in altero casu confessus fuisset proprio sacerdoti. Quare argumentum non procedit contra intellectum constitutionis vel Fratrum. Ad quintum dico, quod hæresis illa nec surgit ex prima caussa, nec secunda, nec tertia. Et ideo argumentum procedit ab insufficienti diuisione. Sed ex hoc surgit, quod confessio eorundem peccatorum facta Fratri, non magis est iterabilis, quam confessio facta sacerdoti, cæteria paribus: nec iteratio eorundem peccatorum Fratri confessorum plus potest venire sub præcepto, quam potest iteratio confessionis peccatorum sacerdoti proprio confessorum: nec plus potest venire sub præcepto, quod fiat proprio sacerdoti, quam quod fiat Fratri. Veruntamen qualiter eorum confessio est iterabilis & qualiter non, quomodo etiam potest venire sub præcepto & quomodo non, postea dicetur. Et cum additur de Dominis summis Pontificibus, Cardinalibus, & Doctoribus: dico, quod nullus eorum vnquam posuit præscripta, nec aliqua, ex quibus surgit error prædictus. Quare Fratres nec illos condemnant, nec eos damnatos reputant: sed velut suis temporibus fuerunt solennissimi, in omnibus venerantur. Ad sextum dico, quod petitio Fratrum, de qua in argumento fit mentio, est rationabilis catholica, & omnes denuntiationes in prædicta constitutione sunt veræ forma verborum seruata, nihil addito, nihilque subtracto: & quod assertiones illis contrariæ quæ accipiunt contrarium, hoc est oppositæ, sunt reprobæ & erroneæ forma verborum seruata, nihil addito nihilque subtracto. Et cum infertur: igitur primus articulus est erroneus eadem forma verborum &c. Negatur assumptum: quia secundum istum Dominum primus articulus nullo addito nulloque subtracto non est oppositus alicui denunciationi eiusdem constitutionis. Modo solum Fratres loquebantur de assertionibus oppositis denunciationibus seu diffinitionibus eiusdem constitutionis. Quare non sequitur conclusio, quam intendit. Verum quia ille articulus est damnatus, sicut ibi iacet scriptus sub forma verborum eadem nullo addito nulloque subtracto. Ideo dico aliter scilicet quod ille articulus seruata forma verborum, nullo addito &c. est reprobus & erroneus. Et ideo quando dicitur in illo argumento, quod ille articulus habet sensus varios, quorum vnus est verus & alter falsus. Dico, nihil prohibet eundem articulum esse damnatum seruata tali forma verborum: & etiam eundem expressum sub vno intellectu esse damnatum & expressum sub alio catholicum. Quis enim dubitat hanc esse hæresim pessimam: filius in diuinis non est genitus de patre vel de substantia patris: & tamen ad hunc intellectum filius non est genitus de patre vel de substantia patris per decisionem, sed per communicationem substantiæ, hoc est ita catholicum quod eius oppositum sit hæreticum. Et ideo si arguatur, sicut arguit Dominus iste, sic: Ista propositio seruata forma verborum nullo addito nulloq; subtracto est falsa vel damnata: igitur qualitercunq; mutata forma verborum ipsa non est damnata. Argumentum nihil valet, sicut patet in exemplo supradicto. Et ideo quando Fratres in petitione posuerunt illa verba, satis sciebant illam logicam non valere. Ad vltimum de denunciationibus Euangelii, dico quod seruata forma verborum &c. sub qua Ecclesia nobis tradidit illas, illæ sunt concedendæ & catholicæ. Et quando dicitur, veritatem non habent, nisi aliquid addatur in sensu: Non dubium, quin priusq; aliquid adderetur in sensu illis propositionibus eas esse vel fuisse veras: sed talium propositionum veritatem declarat illud quod additur. Vnde dico, quod illa verba sub forma, sub qua sunt tradita Ecclesiæ, vera sunt, & oppositum dicere est erroneum. Non nego tamen, quod illa verba aliquo addito nō solum in sensu, sed etiam ad formam verborum vera essent. Sed nunquid propositio hæretica sit concedenda catholica propter verum sensum, quem potest habere. vel ppositio catholica eadem forma seruata sit censenda hæretica propter sensum falsum quem potest habere: indicet vestra reuerentia: quia tunc circa fidem peribunt omnes Ecclesię sanctiones: & licebit cuicunq; dicere quod libebit. In proposito tamen nostro iste Dominus, salua sua reuerentia non solum asserit damnata in forma, qua damnantur, sed etiam in sensu in quo damnantur, & negat diffinita non solum in forma sua, sed in sensu quo sunt ab Ecclesia diffinita, sicut in sequenti capitulo plus patebit.

CAP. VI.

Ostendit documenta Armachani esse reproba & erronea.

Istis denique vacuatis calumniis & contrarietatibus plus apparentibus quam existentibus declaratis, restat declarare, quod huiusmodi documenta in hac materia sunt temeraria, reproba & suspecta. Docuit namque & tenuit publice, & docet, tenet & asserit de præsenti, & super hoc libellos edidit, tenuit & publicauit, quod confessi Fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones & confessos absoluendi, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerunt eisdem, iterum confiteri suo proprio sacerdoti: & hoc tenet & docet generaliter esse verum, nisi Fratres habeant aliam potestatem, quam illam generalem licentiam, & quam-

& quamuis nullum sit impedimentum ex parte Fratris, vel confessi, nisi quod idem omittat confiteri semel in anno suo proprio sacerdoti. Et quod istud sit temerarium, reprobum & suspectum, arguitur sic. Iste articulus est in sua forma & sub isto sensu damnatus & prohibitus, ne teneatur tanquam à catholicis mentibus respuendus. Igitur est articulus iste temerarius, reprobus & suspectus. Argumentum seu consequentia eius patet ex hoc, quod solum temeraria, reproba & suspecta sunt à Sede Apostolica damnata & prohibita ne teneantur. Et assumptum patet ex constitutione *Vas electionis*, vbi prohibitio ponitur sub forma prædicta.

Amplius, ex isto articulo sequuntur alii articuli damnati. Igitur iste articulus est temerarius & suspectus. Assumptum patet; quia ex isto articulo sequitur, quod parochiani confessi Fratribus tenentur eadem peccata iterum confiteri parochiali curato. Sed constat quod hæc obligatio sic iterum confitendi non consurgit ex necessitate sacramenti pœnitentiæ secundum eundem Dominum istum, & secundum Dominum Iohannem Monachum, quem allegat super hoc. Igitur nullo alio casu posito surgit ex necessitate præcepti illius statuti, *omnis vtriusque* &c. Et hoc concedit Dominus iste, & per consequens statuto sic stante vel sic obligante, nec Romanus Pontifex, nec Deus potest facere, quod parochiani confessi Fratribus modo prædicto non teneantur eadem iterum confiteri suo parochiali Presbytero vel curato, nisi possent facere, quod statuto stante vel sic obligante non staret nec sic obligaret: quod est impossibile. Quare sequitur à fortiori, quod nec Romanus Pontifex nec Deus possunt facere, quod stante statuto prædicto parochiani non teneantur semel in anno omnia peccata sua confiteri suo parochiali Presbytero vel curato. Et iste est tertius articulus in capitulo *Vas electionis*, reprobatus & damnatus.

Amplius, ex eodem articulo sequitur tertius articulus damnatus in prædicta constitutione: ergo ille articulus est erroneus & suspectus. Assumptum probatur sic. Romanus pontifex voluit dare aliquibus scilicet Fratribus generalem potestatem audiendi confessiones, sic quod eisdem confessi non tenerentur eadem peccata iterum confiteri parochiali Presbytero vel curato: & fecit ad hoc quantum potuit, sicut patet *ex cap. Dudum*, & *ex constitutione Vas electionis*. Non enim potuit Papa ad hoc plus facere, quam dare potestatem generalem, & declarare illam esse efficaciæ supradictæ. Sed Papa secundum istum Dominum, talem potestatem non dedit: quia non obstante potestate, quam dedit secundum istum, adhuc confessi tenentur eadem, vt prædicitur, confiteri. Igitur talem dare non potuit. Et hæc est prima pars articuli tertii in illa constitutione damnati. Ex qua statim sequitur secunda pars sic: Cuicunque sacerdoti potest Deus dare potestatem generalem audiendi confessiones, & confessos absoluendi: & talis efficaciæ, quod confessus non teneatur eadem peccata iterum confiteri: eidem potest Romanus Pontifex dare similem potestatem & similis efficaciæ ex plenitudine potestatis sibi datæ. Cum igitur Romanus Pontifex non potest dare generalem potestatem talis efficaciæ: sequitur quod nec Romanus Pontifex nec Deus potest dare Generalem potestatem audiendi confessiones, quin confessus habenti illam potestatem teneatur eadem peccata iterum confiteri parochiali Presbytero vel curato. Et iste est tertius articulus in forma sua: sequitur quod iste Dominus habet concedere omnes errores Magistri Iohannis de Poliaco damnatos in constitutione *Vas electionis*.

Amplius, non dubium, quin Deus potest, & etiam Papa potest, dare generalem potestatem audiendi confessiones volendo, statuendo & exprimendo, quod ista tantum sufficiant confesso habenti talem potestatem ad omnem effectum, & similiter tantæ efficaciæ sicut si fuisset data eidem confessori super eodem confesso, & super eodem crimine in speciali. Igitur si Papa non potest, imo nec Deus dare potest generalem potestatem audiendi confessiones, quæ sufficiat confessis habentibus talem potestatem, quod non teneantur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato, sicut habet iste Dominus concedere, vt patet ex argumento immediate præcedenti deducto contra eundem. Sequitur quod Papa non potest: imo nec Deus dare potest cuicunque potestatem specialem pro quocunque quæ sufficiant confesso habenti illam potestatem pro eodem, quod non teneatur eadem peccata iterum confiteri suo proprio parochiali curato. & per consequens sequitur, quod confessi pœnitentiariis Domini Papæ & Episcopotum vel aliis quibuscunque, quibus Papa vel Episcopi committunt in speciali potestatem audiendi confessiones tenentur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato. Præterea ex isto sequitur, quod Papa & Episcopi non habent ordinariam potestatem audiendi confessiones suorum subditorum, quæ sufficiat confessis, quod non teneantur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato. Quia si haberent huiusmodi ordinariam potestatem, possent aliis committere vicem suam. Rursum cum ex statuto *omnis vtriusque sexus* quilibet parochialis curatus possit dare potestatem audiendi confessiones, quæ sufficiat confesso habenti illam potestatem, quod non teneatur eadem peccata confiteri suo parochiali curato: sequitur quod parochialis curatus potest dare potestatem alicui, quam nec Deus nec Papa potest dare eidem: & per consequens sequitur, quod parochialis curatus sit in hac parte amplioris potestatis quam Papa vel Deus.

Amplius sequitur, quod parochialis curatus non habeat potestatem a Deo nec à Papa quia cum nec Papa nec Deus habeat hanc potestatem, non possunt eam dare parochiali curato, *1. q. 1. quæ perfectionem. & c. venturum est. & ibidem. q. 7. Daibertum.*

Amplius sequitur ex eisdem, quod Papa non potest, imo nec Deus facere non potest, quod nullus teneatur suo parochiali confiteri. Sequitur enim, Deus non potest facere quod nullus confessus haben-

habenti generalem potestatem &c. non teneatur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato. Igitur à fortiori Deus non potest facere, quod non confessus tali non teneatur suo parochiali curato confiteri. Igitur cum obligatio de facienda confessione parochiali curato teneatur ex præcepto diuino vel ex præcepto Papæ, sequitur quod Deus non potest dispensare super præcepto suo, nec super præcepto Papæ: & multo minus potest Papa super præcepto suo dispensare. Quæ omnia sunt erronea & absurda.

Amplius redeo ad primũ articulũ istorũ, & arguo sic. Confessus Fratri satisfecit secundæ parti statuti, quæ est dispensatoria super prima parte eiusdẽ: & tamen secundũ istũ Dominũ sic cõfessus remanet obligatus, sicut prius. Igitur dispensatio huiusmodi nõ tollit vim præcepti huius statuti: & cũ eadẽ sit ratio cuiuslibet statuti, & huius statuti in hac parte: sequitur q nullius legis dispensatio tollit pceptũ, super quo dispensat: quod est erroneũ. Itẽ, ex isto sequitur alius error impius & crudelis: videl. quod ex quo qualis est cõparatio dispensationis legis ad præceptum legis: talis est comparatio dispensationis legislatoris ad præceptum suum & legem suam: cum lex non habeat vigorem, nisi à legis conditore, & cum omne legis præceptum seu dispensatio sit legislatoris præceptum seu dispensatio: sequitur quod nullus legislator potest super præcepto suo generali particulariter dispensare, quin is, cum dispensat, maneat obligatus sicut prius.

Amplius ostenditur idem de præceptis & dispensationibus diuinis. Si enim (si pro quia) qualis comparatio hominum prælatorum ad præcepta sua & dispensationes suas: talis comparatio Dei ad præcepta sua & dispensationes suas: & per consequens non plus potest Deus super præcepto suo dispensare, quam homo super suo, quod non est tantum erroneum, sed blasphemum.

Amplius sequitur, quod nec Deus nec homo quacunque fultus auctoritate, dato semel aliquo præcepto, potest quemcunque postea ad contrarium obligare. quia cum minus sit facere, quod aliquid liceat fieri, quam quod illud fieri teneatur, qui non potest dispensare super actu quocunque, quod licite fiat, non potest facere quod ille actus fieri teneatur, & per consequens ipse Deus non potuit facere, quod Iudæi circumcidi non teneantur: nec quod liceat eisdem dimittere uxorem suam: imo sequitur quod in Deo esset tantum potestas ligandi & non soluendi. Et multo plus hoc sequitur de Papa, quod est contra Euangelium, *Matth. decim. sext. & decim. octau. & Iohan. vigesim.* Item, sequitur quod dispensatio Dei, quæ à sanctis vocatur *reuelatio*, non tollit vim præcepti, & per consequens Abraham peccauit ingrediendo ad ancillam Saræ, *Genes. decim. sext.* contra legem matrimonii, & quod æque peccauit Iacob habendo duas vxores. *Genes. vigesim. non.* Sicut Lamech, *Genes. quart.* quia vterque æque venit contra decretum primi parentis: *& erunt duo in carne vna, Genes. secund.* Et idem sequitur de dolo Iacob, *Genes. trigesim.* de spoliatione Ægypti, *Exod. duodecim.* de multiplicatione vxorum Dauid *secund. Reg. & prim. Paralip. tertiu capitulo*, contra legem *Deuteronom. decim. septim.* & de libello repudii, *Deuteronom. vigesim. quart.* & de multis aliis in scriptura.

Amplius sequitur, quod dispensationes Papæ communes super illegitimitate & irregularitate & de consanguinitate seu affinitate ad contrahendum, super altari portatili ad celebrandum, de votis ieiuniorum, peregrinationum & similium non tollunt vim præcepti, & per consequens tam dispensantes quam vtentes dispensationibus prędictis grauiter peccarent. Præterea omnis dispensatio est quædam concessio, quę facit aliquid esse licitum, quod alias non liceret. Sed constat quod omne illicitum est tale per aliquod quod obtinet vim præcepti. Igitur omnis dispensatio facit esse licitum, quod stante præcepto esset illicitum. Si igitur dispensatio non tollit præceptum: sequitur quod vnum & idem per dispensationem est licitum, & per præceptum: quod non tollitur est illicitum sicut prius, quod nõ solum est erroneum, sed sibimet contrarium & repugnans.

Amplius sequitur, quod dispensatio super lege illa, qua tenetur quod nullus sacerdos alienum parochianum in confessione audiat vel absoluat, non tollit vim præcepti illius legis, & sic sequitur, quod dispensatio proprii sacerdotis facta sacerdoti alieno super grege suo, nihil operatur nec tollit vim præcepti legis eiusdem: & per consequens nullus parochianus potest confiteri sacerdoti alieno de licentia quacunque proprii sacerdotis. Nec potest iste Dominus iuuari per hoc, quod in suo tractatu dicit: quod Magister Iohannes de Poliaco posuit suos articulos propter defectum potestatis absoluendi in Fratre habente generalem licentiam &c. quia Magister Iohannes præfatus tenuit, quod huiusmodi licentia generalis non tribuit Fratri sufficientem potestatem absoluendi confessum, sicut patet ex tertio articulo eiusdem: & ideo ille errauit. Sed iste Dominus non posuit articulum propter defectum absolutionis, sed propter necessitatem antiqui præcepti illius capituli *omnis vtriusque sexus.* Et quia secundum eum, voluntarium non tollit necessarium, & sic nullum tenet, vt dicit, errorem. Hæc cauillatio non iuuat. Tum quia in capitulo diffinitur, quod confessi Fratribus &c. non magis tenentur iterum confiteri, quam si fuissent confessi proprio sacerdoti, nec tenerentur propter defectum absolutionis seu potestatis absoluendi: nec propter necessitatem præceptionis illius iterum confiteri. Igitur confessi Fratribus &c. non tenentur propter necessitatem præceptionis iterum confiteri. Tum secundo quia ista modificatio est condemnata in secundo articulo damnato in cap. supradicto. Nam sequitur: *Isti* (demonstratis his, qui confessi sunt Fratribus) *propter necessitatem præcepti illius capituli, Omnis vtriusque sexus, tenentur iterum confiteri.* Igitur nec Papa nec Deus potest facere, quod eodem præcepto stante non teneamur ipsi confiteri, & econtra.

Igi-

Igitus concedens alteram seu errans in altera habet concedere vtramque vel errat in vtraque. E[illegible] militer sequitur, quod damnato vno damnatus vterque: & iste est secundus error vel secundum [illegible] roneum quod affirmat. [illegible]um tertio: quia ipse imponit Magistro Ioanni præfato falsum: quia sicut patet ex c. 3. eiusdem, ipse non posuit in Fratribus simpliciter defectum potestatis absoluendi à peccatis: sed cum modificatione, scil. defectum potestatis absoluendi de obligantis confessum ab iteranda confessione proprio sacerdoti, & eundem defectum ponit iste Dominus. Quare sequitur quod errant æqualiter: vel neuter errat. Tum quarto quia hæc responsio nimis impingit in Papam & Ecclesiam Sacro sanctam, scil. quod Ecclesia dedit Magistro Ioanni antedicto plenam audientiam: & per consequens non ignoranit istam modificationem vel motiuum erroneum seu caussam sui erroris prædictam: nihilominus tamen damnauit articulum, qui secundum istum Dominum est catholicus atq; verus nullum errorem continens, & subticuit motiuum erroneum, vel caussam sui erroris prædictam, cum tamen sciebat, quod sicut ex falsis vera & ex impossibilibus necessaria: [illegible] erroneis seu hæreticis catholica consequuntur. Tum quia, sicut dictum est, huiusmodi respons[illegible] aperit viam defensionis omnium errorum: quia non est aliquis error, qui non potest per huius[illegible]odi modificationem confictam defendi. Quare sequitur, quod hæc responsio errorem potius auget q[illegible] excusat: nec respondentem liberat, sed inuoluit. Tum sexto: quia hoc, quod frequenter alleget [illegible] quod voluntarium non tollit necessarium, implicat multus errores, sicut superius est ostensum [illegible] valet motiuum istius Domini, quod ponit pro responsione supradicta, scil. quod ex ipso eodem articulo *Vas electionis*, cum ibidem dicitur: *Felicis recordationis Alexandri 4. & Clementis quinti Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum vestigia imitando*: appaiet vt dicit, *quod ille damnauerunt ante illa eadem quæ ibidem Dominus Iohannes Papa damnauit: quia solum damnauerunt istum errorem in materia præfata: scilicet quod Fratres habentes &c. non possent confessiones audire vel absolutionis beneficium impendere prælatorum inferiorum vel parochialium sacerdotum assensu vel licentia minime requisitis. Ex quo videtur, quod Dominus Iohannes voluerit hoc damnari tantum, & quod non intendebat excludere confessiones fratribus à confessione iteranda proprio sacerdoti.* Hæc ille. Hoc inquam motiuum non valet. quia (cum omni tamen reuerentia [illegible] assumit falsum. Et huic cap. *Vas electionis* contrarium, quod Alexander & Clemens damnauerunt ea, quæ Iohannes damnauit, vel quod Iohannes damnauit: & tunc in eodem cap. ea quæ ipsi [illegible]mnauerunt suo tempore, sicut patet expresse de tenoribus articulorum damnatorum ab ei[illegible] Et quod dicitur in cap. *Vas electionis, prædecessorum nostrorum vestigia imitando*, non refertur ad articulos damnatos, sed ad præceptum vel prohibitionem quæ sequitur verba præmissa imm[illegible] scilicet ne quisquam dictos articulos per eum damnatos, vel contenta in eis seu in aliquo præ[illegible]rum, vtpote à catholicis mentibus respuendos de cetero defendere audeat vel tenere quia a[illegible] & Domini summi pontifices similes fecerunt prohibitiones super damnatis articulis per e[illegible]d[illegible]m. Huic tamen prohibitioni, quo ad vtramq; eius partem, non est veritus contraire.

Secunda responsio, seu expositio præfatæ constitutionis extrauagantis, scilicet *Vas electionis*, quam ponit vt euadat, non potest eum defendere ab errore. Dicit enim, quod *omnes articuli damnati & similiter articulus ibidem approbatus possunt intelligi cum adiectione secunda partis caps. Omnis vtriusque, videlicet, si quis alieno sacerdoti &c. Vnde dicit, quod erroneum est dicere, quod confesse Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, scilicet cum beneplacito proprii sacerdotis, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerant, iterum proprio sacerdoti confiteri. Et sic est verum atque catholicum, quod illi qui prædictis Fratribus confitentur, scilicet forma illa seruata, non magis tenentur eadem peccata iterum confiteri, quam si alias illa confessi fuissent proprio sacerdoti iuxta dictum concilii Generalis. Istum intellectum constitutionis prædictæ probat sic: quod ex quo secundus articulus Magistri Iohannis de Poliaco fuit damnatus: sequitur quod eius oppositum est approbatum, scilicet quod Romanus Pontifex statuto stante Omnis vtriusque: potest facere, quod parochiani non teneantur semel in anno omnia peccata sua confiteri proprio sacerdoti, scilicet par[illegible]chiali curato. Istud autem verificari non potest, nisi stet statutum concilii generalis. Statutum autem conc[illegible] generalis stare non potest, nisi stet illa particula: scilicet quod si quis ex iusta caussa velit alieno sacerdoti confiteri, petat & obtineat licentiam sui proprii sacerdotis. Stante autem illa particula, nullus confessus Fratribus est exemptus a generali statuto quo ad primam partem ipsius, nisi illa secunda clausula obseruata. Igitur obseruantia illius clausulæ est necessaria cuilibet confesso Fratribus, vt sit exemptus à prima particula eiusdem. Et per consequens cum illa modificatione debet intelligi ista diffinitio.* Hæc Dominus iste.

Primo igitur respondetur ad motiuum: & consequenter probabitur intentum. Et ne pr[illegible] datur annullatoric, suppono: quod ad hoc, quod statutum concilii generalis obseruetu[illegible] su[illegible] quod parochianus habeat licentiam proprii sacerdotis ad hoc quod confiteatur alieno: [illegible] petierit siue non: quia à tempore dicti statuti sic fuit statutum, quod etiam parochiales cu[illegible] dabant parochianis licentiam non petitam, quando curati volebant sibi adhibere coad[illegible] hac parte: & absit quod dicatur parochianos in casu fuisse transgressos hoc statutum. Et rati[illegible] declarat. Nam cum sit pręcise propter habere vel obtinere: posito quod parochianus hanc habeat [illegible]centiam, superfluit petere eam. Quo supposito respondeo ad argumentum, & concedo quod oppositum articuli secundi est approbatum, scilicet quod Romanus Pontifex stante statut[illegible] p[illegible] facere, quod parochiani non teneantur confite[illegible] parochiali cur[illegible]: & tunc cum infertur, [illegible]uod illud sit [illegible]probatum, non potest esse verum, nisi stet secunda particula statuti, scilicet quod habeatur licentia proprii sacerdotis.

Dico quod si sub nomine proprii sacerdotis includatur Papa & legati in suis prouinciis, & patriarchæ, archiepiscopi & episcopi & parochiales curati, illa propositio est vera. Si autem per proprium sacerdotem intelligitur parochialis curatus tantum; tunc propositio est falsa, scilicet quod oppositum articuli sic, vt prædicitur, approbatum non potest esse verum, nisi parochianus ad confitendum alteri obtineat licentiam parochialis curati. quod valet tantum ac si diceretur, quod Romanus pontifex, stante statuto prædicto, potest facere quod parochiani non teneantur semel in anno confiteri parochiali curato. sed non potest hoc facere, nisi parochianus obtineat licentiam parochialis curati ad confitendum alteri. Hoc autem propter errores in quarto capitulo deductos ex ipso non potest esse verum. Illa etiam propositio sic restringendo proprium sacerdotem ad parochialem curatum nullo modo sequitur ex assumptis. Et conformiter dico ad conclusionem, quæ infertur, scilicet quod obseruantia secundæ clausulæ, scilicet quod habeatur proprii sacerdotis licentia, non tamen parochialis curati, est necessaria cuilibet confesso fratri ad hoc, quod sit exemptus à confessione facienda proprio sacerdoti. iam enim quilibet fratri confessus & absolutus habet licentiam proprii sacerdotis, sicut superius freqoenter probatum est. & ideo non oportet ponere illam adiectionem *ad licentiam proprii sacerdotis*, quia illa etiam licentia intelligitur in licentia generali, quam habent fratres, sicut dictum est. Ista etiam responsio seu expositio quæstionis supradictæ non potest istum Dominum defendere ab errore: quia cum Dominus iste dicit, quod articuli damnati & reprobari possunt intelligi cum adiectione secundæ particulæ statuti, scilicet quod habeatur licentia proprii sacerdotis, aut hoc intelligit de licentia parochialis curati tantum, sicut videtur intelligere, aut de licentia Papæ vel episcoporum, sicut supradictum est. non secundo modo, quia hoc esset superfluum, cum in articulis dicatur, quod confessi fratrib. habentibus generalem licentiam, quam nullus dubitat esse licentiam Papæ vel episcoporum seu parochiali curatis tenētur iterum confiteri. nec per hoc euaderet errorem: quia iam ponit, quod confessi fratrib. habentib. generalem licentiam proprii sacerdotis illo modo loquendo de proprio sacerdote tenentur eadem peccata cōfiteri proprio sacerdoti: & per consequens ponit illud, quod ipsemet in responsione dicit esse erroneum & damnatum. Si vero intelligat ꝓprium sacerdotem parochialem curatum tm̄: tunc quamuis sit verum, s. quod erroneum sit dicere, quod confessis fratrib. habentib. licentiam generalem audiendi confessiones obtenta licentia parochialis curati tenentur eadem peccata iterum confiteri: tn̄ quia hmōi licentia parochialis curati sit requisita: sic quod licentia non obtenta tenentur iterum confiteri; sicut error Ioan. de Poliaco, qui solum loquebatur de habentib. licentiam generalem tm̄, nulla habita licentia speciali sacerdotis curati, sicut patet ex 3. articulo eiusdem erroris damnati, & articuli approbati in constitutione, supponunt licentiam generalem tantum: & per conseques constitutio damnat articulos & approbat de confessis fratrib. habentib. licentiā generalē tm̄ nulla habita licentia speciali parochialis curati. Præterea sic restringēdo ꝓpriū sacerdotē adiecta clausula secunda statuti *Omnis vtriusq; &c.* cum, vt dicit, in illa contineatur, quod non obtenta licentia proprii sacerdotis, sacerdos alienus non potest alterius parochianū soluere vel ligare: sequitur, quod stante illa parte statuti nullus alienus sacerdos pōt alterius parochianum de quacunq; licentia alia soluere vel ligare: & per consequens nō solum sequuntur oēs errores in 4. c. prædicti: sed sequitur quod fratres hn̄tes gn̄alem licentiam audiendi confessiones non hn̄t ptātem soluendi sibi confessos. & sequitur, quod iste Dn̄s habet ponere in fratrib. defectum ptātis absoluendi: & per consequens approbat illum errorem, quem ipse īponit magistro Ioh. de Poliaco. Amplius ex rn̄siōe sequitur, quod Romanus pontifex stante statuto non potest facere, quod confessi fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones non habita licentia parochialis curati non teneantur eadem peccata fratribus confessa iterum confiteri parochiali curato: imo nec Deus potest hoc facere: & quod stante statuto nec Papa nec Deus possunt dare fratribus potestatem absoluendi parochianos non obtenta licentia parochialis curati; imo quod non possunt dare alicui, qui non est parochialis curatus, potestatem absoluendi sine licentia parochialis curati: & per consequens ipsemet non habet potestatem absoluendi parochianos sine licentia parochialis curati: & sic de ceteris blasphemiis in 4 ca. prædeductis. Patet igitur, quod hæc responsio respondentem non liberat ab errore: [...] quod iste Dominus, salua sua reuerentia, tenet errores damnatos in forma vel in sensu, in quo sunt damnati: & qui si non essent damnati, essent damnabiles propter errores, qui sequuntur ex eisdem, quos omnes iste Dominus habet concedere consequenter.

CAP. VII *In quo dissoluuntur quæ apparent vel apparere possunt prædictis contraria.*

VErum quia prædictus archiepiscopus Armachan' in tractatu suo *articulo* 2. per magnum processum nititur prædictos errores defendere probando, quod nec præfatum capitulum *dudū*, nec al quod priuilegium illi consimile tollit aut īpugnat statutum antiquum *Omnis vtriusq; sexus* quoad confessiones parochianorum semel in anno faciendas proprio sacerdoti; volo deinceps suis rationibus respondere. Ista tn̄ conclusio, quam intendit probare, potest habere duplicē intellectum [...] secundum quod ex statuto *omnis vtriusq;* consurgit duplex obligatio vel duplex debitum confitendi, sicut patuit in prin. 2. capituli, vnum s. generale & perpetuum & mansiuum; aliud spāle seu particulare transiens & fluxiuum. Sic in ꝓposito cōntra supradicta pōt intelligi sic. s. [...] c. *dudū* nec aliquod priuilegium sibi simile tollit aut īpugnat statuta *omnis vtriusq;* quoad debitum primū confitendi. & sic conceditur conclusio, quam proponit. vel quoad obligationem se-

eundam seu debitum cõfitendi, sic loquendo. c. *dudũ*. & Fratrum priuilegia tollunt statutũ, sed impugnant: ipsa n. tollunt statutum quoad obligationem secundam: quia soluunt debitum eiusdem obligationis sic, quod confessus non remanet ex vi statuti eodem debito amplius obligatus. Et ex eadem ratione patet quod Fratrum priuilegia statutum non impugnant, sicut ea eodem s. c. per totum patuit euidenter. Secundum igitur primum intellectum posset concedi conclusio sua supradicta & omnes rationes quas inducit: quia tñ aliquæ suæ rationes videntur aliter procedere, per singulas est breuiter transcurrendum. ¶ Arguit igitur primo sic: ista duo capitula continent duas affirmatiuas super eodem actu iterabili. s. super confessione eorundem peccatorum iterabili. s. quod aliquis sit confessus fratri omnia peccata sua, & quod teneatur semel in anno confiteri suo proprio sacerdoti, quæ non magis se impugnant, quam duæ affirmatiuæ similes in alia materia. s. quod aliquis audiat missam apud fratres vel offerat ibidem, & quod teneatur semel in anno audire missam in sua parochiali ecclesia, & ibid. semel vel ter offerre sicut præcipitur *Exo.* 23. sed constat quod istæ duæ vltimæ non repugnant, quare nec primæ. & quia iste Dñs (vt dicit) hoc argumentum nescit soluere: ideo aliquos excitat ad soluendum ipsum, vel ad concedendum articulum quem concludit. Huic igitur argumento supposito sicut in hoc & in ceteris argumentis quod fiat sermo de confessione facta fratri de licentia seu confessione capituli *dudũ*, & confessio facienda proprio sacerdoti seu eius vicem tenenti ex vi statuti *omnis vtriusq;*, & quod pro eodem toto anno & pro eisdem peccatis fratri confessus: quia alioquin non esset ad propositum. Respondetur primo reducendo argumentum contra se ipsum, sic. non plus repugnant istæ duæ affirmatiuæ super eodem actu iterabili: sc. super confessione eorundem peccatorum, quam. sc. aliquis facit Papæ vel episcopo proprio, & quod teneatur eadem peccata suo parochiali curato confiteri iterum: quam duæ affirmatiuæ similes de offerendo eisdem aut audiendo missas eorundem sed non dubium, quod non repugnant, quod aliquis audiat missam Papę vel episcopi. & quod fecerit eisdem oblationem, & quod teneatur nihilominus audire missam parochialis curati & sibi offerre. igitur primæ duæ affirmatiuæ non repugnant. ecce idem argumentum & eadem vel consimilis conclusio, quæ infertur: quia non dubium, quod illæ propositiones formaliter non repugnant: & concessa illa conclusione, non plus sequitur quod confessi fratribus quam confessi Papæ vel episcopis teneantur parochiali curato iterum confiteri. & ideo argumentum nullius est ponderis vel valoris. Et si arguitur, quod sequitur, quod saltem capitulum *dudum*, non tollit statutum generalis concilii *omnis vtriusq; sexus*. Respondeo, quod quamuis conclusio sit vera ad sensum immediate quasi antedictum: illa tamen non sequitur ex assumpto, cuius exemplum est. Posito quod Petrus habeat ex præcepto omni anno ieiunare semel in pane & aqua: non est dubium, quod istæ duæ affirmatiuæ non repugnant: sc. quod Petrus modo ieiunauerit. & quod teneatur alias infra annum consimiliter ieiunare. & tamen non sequitur: igitur ieiunium Petri non tollit obligationem præcepti pro illa vice. Si tñ dicatur, quod hoc non soluit: quia repugnantia est quod Petrus ieiunauerit: & quod teneatur isto anno ex vi præcepti eiusdem dati iterum ieiunare. Solutio: dico quod consimiliter est aperte istic. repugnantia est. n. quod aliquis sit confessus fratri habenti generalem licentiam, &c. & quod teneatur ex vi statuti *omnis vtriusq;*, iterum confiteri. æque n. impleuit Petrus confitendo fratri prædicto statutũ, sicut fecit præceptũ ieiunii vna vice ieiunando ceteris parib. vtrobiq;. Aliter respondetur negando assumptum, cum dicitur, quod illa duo capitula continent illas duas affirmatiuas, &c. quod sc. aliquis sic confessus fratri, & quod teneatur semel in anno cõfiteri proprio sacerdoti suo. non enim continet illas affirmatiuas, sed istas: quod licet alicui fratri confiteri; & quod teneatur semel in anno confiteri proprio sacerdoti suo vel alteri de licentia proprii sacerdotis: sicut patet in prima conclusione tertii ca. præcedentis. Ex quibus non plus sequitur, quod confessus fratri teneatur eadem peccata iterum confiteri proprio sacerdoti: quam quod confessus alieno de licentia parochialis curati tenetur iterum eadem confiteri suo parochiali presbytero vel curato. & totum est, quod vltimum non sequitur: igitur nec primum. Similiter nec ex hoc sequitur, quod ca. *dudũ*, non tollit statutum concilii generalis *omnis vtriusque*: imo potius sequitur oppositum, scilicet quod tollit ipsum quo ad eius obligationem particularem, sicut supradictum est. s. modo quo implens præceptum tollit obligationem præcepti pro illa vice. Tertio aliter respondetur negando illud assumptum propter aliam falsitatem, quam continet, scilicet quod non plus repugnant istæ duæ affirmatiuæ, scilicet quod aliquis sit confessus fratri, & quod teneatur eadem peccata confiteri suo proprio sacerdoti, quam duæ affirmatiuæ similes de missis apud fratres & parochialem ecclesiam audiendis, vel de oblationibus ibidem faciendis: quia loquendo de confessione sacramentali, vtrobique primæ affirmatiuæ repugnant secundum legem præsentem. Secundæ vero non repugnant. hoc patet sic: quia necessitas confitendi ex statuto ecclesiæ præsupponit necessitatem sacramenti pœnitentiæ sicut patet ex vltima suppositione secundi capituli igitur sequitur, iste tenetur ex statuto ecclesiæ hæc peccata co[illegible] e[...]: ergo sacramentum pœnitentiæ est sibi necessarium pro his peccatis, & esset necessarium ecclesiæ statuto cessante. quicquid igitur repugnat conclusioni, repugnat assumpto. sed constat etiam per aduersarios. quod repugnantia est. quod aliquis fratri sit confessus loquendo de confessione mõ prædicto, & quod sacramentum pœnitentiæ sit sibi necessariũ pro peccatis confessis eodem statuto remoto. quare sequitur, ꝙ repugnantia est, ꝙ aliquis sit confessus, & ꝙ ex statuto ecclesiæ teneatur eadẽ peccata iterũ confiteri, & maxime cum sic confessus ipleuit præceptum statuti, sicut est in proposito. quare sequitur, ꝙ assumptũ ex ea parte sit falsum, & ad exẽpla q̃ ponuntur, tñ ꝙ

exempla in multis deficiunt, quæ non sunt hic reperta: quia ad hoc, quod exempla essent conformia exemplato, oporteret, quod nullus posset audire missam, nec offerre apud fratres, nisi de licentia proprii sacerdotis, & quod celebrare missas vel recipere oblationes esset actus iurisdictionis, qui non posset à non suo iudice exerceri, & quod parochiani essent obligati audiendi missam proprii sacerdotis vel alterius de licentia eiusdem. & igitur consimiliter sibi offerendum, quoniam etiã eiusdem plebis essent multi proprii sacerdotes, qui possent missas celebrare & oblationes recipere: & ad hæc facienda aliis licentiam impertiri, & quod tandem fratres haberent à Papa & episcopis ac parochialib. curatis vel ab aliquo eorundem licentiam ad prædicta, & multa similia ad conformitatem faciendam essent requisita, quæ in toto vel in maiori parte deficiunt in exemplis positis, quibus positis esset similis repugnantia vtrobique. Quarto aliter respondetur, quod scilicet assumptum est falsum secundum aliquos pro eo quod supponit, quod confessio sacramentalis eorum peccatorum sit iterabilis non ex eo, quod absolutio vera, quam exigit & includit, secundum quod est sacramentalis, vel quam requirit ad hoc quod sit sacramentalis, sicut patuit ex tertia conclusione tertii capituli, iterabilis non est: & pro eo etiam, quod debitum vel necessitas sacramenti pœnitentiæ, quæ consurgit ex peccato actuali commisso, vel ex reatu culpæ inde contracto iterabilis non est pro eodem peccato: nisi dicatur, quod idem peccatum vel reatus eiusdem potest redire, quod communiter non tenent: non sequitur, quod assumptum in ea parte secundum istos est falsum. & quicquid sit de illis, hoc verum est, quod confessio prædicta non potest aliter iterari quam absolutio, quam coexigit & requirit, & quod debitum vel necessitas sacramenti pœnitentiæ quam præsupponit poterunt iterari: de quo peccato dicetur postea. Et tunc ad auctoritates beati August. *de vera & falsa pœnitentia*, & aliorum Doctorum, qui dicunt, quod confessio non solum est iterabilis, sed quod de eisdẽ peccatis meritorie iteratur. Respondetur quod Aug. & alii Doctores non dicunt hoc de confessione sacramentali, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ distincta contra contritionem & satisfactionem: sed de confessione, quæ est pars satisfactionis, prout includit erubescentiam, quæ est pœna satisfactoria, sicut est ieiunium a cilicium & similia. quod euidenter patet ex auctoritate beati August. inducta, cum dicit, quod *dignus est misericordia, qui spirituali labore petit gratiam* non enim loquitur de misericordia, qua remittitur reatus culpæ quia ille remittitur in prima confessione; nec de gratia infusa in contritione: sed de gratia & remissione pœnæ temporalis remanentis post confessionem, pœnitentiam & contritionem. Similiter in eadem auctoritate vocat hanc confessionem spiritualem laborem, id est, pœnam. *laborat*, inquit, *mens patiendo erubescentiam* concludit; & quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo de peccatis, dignus est misericordia; & per consequens loquitur de confessione quæ est pœna satisfactoria. quod etiam patet, cum subinfert: *quanto ergo pluribus confitetur sub spe veniæ turpitudinem criminis: tanto facilius consequitur gratiam remissionis*. Ex quo patet, quod non loquitur de gratia seu venia, quæ fuit facta in confessione prima & contritione seu absolutione; sed de illa, quæ fit per quamcunque pœnam satisfactoriam, sicut est verecundia prædicta; & ieiunium & cilicium & eleemosyna, & similia. Vel potest dici, quod B. August. loquitur de crimine publico. patet in eodem libro modicum post; *Si peccatum*, inquit *occultum est, sufficit referre in notitiam sacerdotis*: non dicit sacerdotum. & sequitur: *intus suscitauit puellam, quam intus inuenit*, id est, in occulto. secus autem de illis, quos inuenit extra; vt patet ibidem. Ex quibus patet, quod illud argumentum, quod credebatur insolubile, non deficit nisi in duobus. scilicet, in materia, quia sunt ibi multa falsa; & in forma, quia conclusio non sequitur ex assumptis, & miror quod tantus clericus non viderit hæc prædicta.

Secundo arguit sic: Dominus Martinus Papa quartus in fine priuilegii fratribus concessi adiecit sic: *Volumus autem, quod hi qui fratribus confitebuntur eisdem suis parochialibus presbyteris confiteri semel in anno prout generale concilium statuit nihilominus teneantur, &c.* Vnde sequitur, quod huius domini voluntas sic expressa tenuit vim præcepti. igitur confessi pro tunc tenebantur eadem peccata, quæ confessi fuerant, iterum confiteri. Ad illud respondeo concedendo, quod dominus Papa illa verba adiecit in fine priuilegii, ex quibus verbis nec in forma sua nec ad intellectum domini Papæ sequitur, quod ipse voluit confessos fratribus eadem peccata parochialibus presbyteris iterum confiteri: nec sequitur quod ipsi tenebantur iterum confiteri. Tum quia dominus Papa non dixit volumus quod hi qui fratribus confitebuntur eisdem semel eodem anno & de eisdem peccatis, quæ confessi fuerant teneantur suis parochialib. presbyteris iterum confiteri. Tum etiam quia adiecit, *prout generale concilium statuit*, & constat quod concilium gẽnerale nunquam statuit confessione factam fratribus vel aliis de licentia proprii sacerdotis vel aliunde legitime factã quo ad eadem peccata seu crimina iteranda. Alioquin sequeretur, quod confessi alienis de quacunque licentia proprii sacerdotis & confessi Papæ vel episcopis seu pœnitentiariis eorundem tenerentur eadem peccata iterum confiteri. Tum quia illud statutum non obligat ad confitendum peccata plene dimissa; quia tunc quilibet teneretur semel in anno confiteri omnia, quæ fecit à iuuentute, quod est falsum. igitur ex quo Papa verba præmissa limitat ad statutum, sequitur quod non intendebat, quod confessi fratribus tenerentur iterum eadem peccata confiteri. quare non sequitur conclusio, quam deducit. Et si dicatur, quod secundum hanc responsionem nihil operatur [illegible] domini Papæ prædicta: respondetur, quod non sequitur, quia obiectio remouet [illegible], qui potest contingere, & qui forte contingebat illis verbis priuilegiis aliis non adiectis.

Nam saltem simplices scientes, quod ante huiusmodi priuilegia tenebantur semel in anno confiteri suo proprio sacerdoti, vel alieno de licentia proprii sacerdotis, & audientes quod parochiani poterant ex statuto ecclesiæ licite confiteri fratribus habentibus generalem licentiam Papæ vel episcoporum, inferiorum licentia minime requisita, poterant credere quod statutum prædictum esset similiter sublatum, sicut credit Dominus iste in casu præsenti, nisi confessi fratribus teneantur eadem iterum confiteri. quem errorem iste dominus voluit remouere, ostendens quod statutum semper obligat in genere, quamuis non in specie. quoad peccata fratribus confessa ita voluit remouere errorem in parte, quod scilicet confessi fratribus teneantur confiteri proprio sacerdoti: prout generale concilium statuit, & tamen non tenentur confiteri peccata legitime præconfessa. & sic remanet statutum quoad obligationem eius primam supradictam, non quo ad secundam. Aliter respondetur, quia dato hoc falso: scilicet quod tunc confessi habentibus licentiam generalem audiendi confessiones tenebantur confessa peccata eisdem iterum confiteri: tamen non ex hoc sequitur, quod modo consimiliter teneantur. & hoc ideo: quia alia est licentia generalis, quam nunc fratres, & alia quam tunc habuerunt. Nam licentia audiendi confessiones, quam nunc habent fratres, est generalis quo ad omnes fratres præsentatos & admissos: & ad omnes earundem diœcesium pro quibus præsentantur eis confiteri volentium & quo ad omnes viros ecclesiasticos quorum poterat vel poterit interesse, qui sacro instante & approbante concilio hanc licentiam concesserunt & consenserunt ad eandem: & per consequens hæc licentia non solum est Papæ, sed episcoporum seu etiam parochialium sacerdotum curatorum: nisi dicatur, quod parochiales curati vel non sunt ab ecclesia, vel non consenserunt vere vel interpretatiue hoc quod concessit & ordinauit concilium generale. Illa vero licentia, quam tunc habebant, quamuis esset generalis quo ad personas fratrum & etiam aliorum eis confiteri volentium: tamen non fuit ita generalis quoad personas huiusmodi licentiam concedentes. & per consequens stat simul, quod confessi fratrib. habentib. generalem licentiam tenebantur eadem peccata iterum confiteri: vel saltem quod hoc asserere non fuerit nec sit erroneum: & quod confessi fratribus hanc licentiam generalem modernam non teneantur eadem peccata iterum confiteri: sed quod sit erroneum & hæreticum asserere pertinaciter, quod teneantur eadem peccata iterum confiteri: & maxime ex quo huiusmodi assertio isto modo est damnata, quæ illo modo non fuit damnata: & tamen in rei veritate æque falsa fuit illa assertio, sicut ista, sicut dicebatur in responsione præcedenti. & sic patet, quomodo dominus Martinus & sui sequaces non fuerunt contrarii in hac parte.

Et per hoc respondetur ad argumenta alia cum arguitur sic, quod dominus Clemens diffiniuit oppositum decreti aut statuti domini Martini, cum de hoc nullam facit mentionem, verisimile non videtur. Item de hac auctoritate dominorum summorum pontificum quisque potest merito fluctuare occasione præstita per eosdem, si quod vnus statuit, alter erroneum diffiniuit.

Ad quod respondetur iuxta rationem primam secundi articuli: quod Clemens non diffiniuit contrarium statuti domini Martini: quia Martinus non statuit eadem peccata in confessione iteranda; & dato quod fecisset, non fuisset ad propositum: eo quod diffinitio vnius & statutum alterius non fuerunt super eodem alia & alia existente generali licentia vtrobique. Et consimiliter dico ex eisdem rationibus: nihil quod vnus statuit alter oppositum diffiniuit, sicut patet ex præmissis.

Item arguitur sic. constitutio synodalis domini episcopi Auinionen. edita per dominum Iohannem quondam episcopum ibidem, & confirmata per dominum Clementem sextum iam præfatum, fuit & est, quod *si aliquis à quatuordecim annis & supra, confiteri contempsit saltem semel in anno suo proprio sacerdoti, aut alteri de eius licentia: si viuens fuerit et vsque ad satisfactionem condignam ingressu ecclesiæ si autem mortuus fuerit et ecclesiastica interdicatur sepultura.* ex quibus videtur sequi quod secundum illos dominos illæ duæ affirmatiuæ simul stabunt. Respondetur, quod constitutio synodalis fuit & est bona & sancta. & nihil aliud statuens, quam quod in statuto concilii generalis continetur. & ideo confessi fratribus implent præceptum constitutionis & statuti, & euadunt consimiliter pœnam vtriusque.

Item arguitur per dominum Innocentium quartum, qui fecit quandam constitutionem seu rescriptum, quod incipit: *Etsi animarum.* vbi sic scribit Fratribus: *Vniuersitati vestræ per apostolica scripta mandamus, ne parochianos alienos diebus dominicis & festiuis non recipiatis decetero in vestris ecclesiis seu oratoriis ad diuina: nec ipsos sine sui sacerdotis licentia ad pœnitentiam vllatenus admittatis: tamen si quis alieno sacerdoti iusta de causa voluerit confiteri peccata sua iuxta statutum concilii generalis licentiam primum postulare ac obtinere debeat proprii sacerdotis vel saltem sibi primo confiteri & accipere beneficium absolutionis ab eodem. aliter namque ab ipso absolui non poterit nec ligari, & è contra si quis vero huius nostræ præceptionis transgressor contra præmissa vel aliquid eorum missorum venire præsumpserit, præter inobedientiæ vitium & excommunicationis, quod eum ipso facto incurrere volumus gradus sui periculo subiacebit, &c.*

Ad illud respondetur: & dico, quod hæc omnia per successorem eius Alexandrum quartum fuerunt plenarie reuocata, tanquam talia quæ per occupationem vel festinantiam, congruæ deliberationis limam præteribant, sicut patet in bulla eiusdem. Nec insolitum

ditum est nec nunnm, quod etiam salua reuerentia debita & denota sic poterit errare: quia cum ibidem dicatur, quod si quis alieno sacerdoti iusta de causa voluerit confiteri iuxta statutum concilii generalis licentiam obtinere debeat proprii sacerdotis: vel saltem sibi primo confiteri, & absolutionis beneficium recipere ab eodem. hoc secundum videtur destitui ratione. cum enim parochianus habeat iustam causam se subtrahendi à suo sacerdote parochiali, quomodo potest sibi confiteri, si non potest suam licentiam, vt confiteatur alteri, obtinere? quare sequitur, quod hoc argumentum ad suum propositum nihil facit. & dato quod rescriptum in suo robore permanetet, posset dici, sicut in responsione secunda ad rescriptum domini Martini fuit responsum.

Amplius arguit sic. Fratres habent de more, vt dicitur, quod quilibet apud eos professus teneatur prius vna vice alicui ipsorum omnia peccata sua mortalia confiteri. Mirandum est igitur, cur non sentiunt ecclesiam etiam de aliis, sicut de se ipsis, aut cur non fatentur se hæreticos aut errantes, sicut faciunt alios econuerso. Ad quod respondeo, quod si dominus reputet hoc argumentum valere, est mirabile, cur non reputet hoc argumentum esse æque bonum: iste dominus habet de more, vt dicitur, sentire & docere aliquos de peccatorum confessione aliter quam sacrosancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. est igitur mirabile, cur non incidit in capitulum *Ad abolendam, extra de hæreticis*, cum argumentum suum non sit melius, quam sit istud: ideo vnico contextu respondeat ad vtrumque. Verumtamen (quod ego sciam) fratres nunquam habuerunt de more hoc, quod dicit. Habent tamen de more, quod consulant eisdem, quod confiteantur pure, & maxime si incurrerint aliquas pœnas & sententias iuris, à quibus fratres possunt absoluere omnes volentes suo consortio aggregari.

Item arguit sic. Monachi albi habent eandem constitutionem, sc. quod quilibet confessus alicui monacho ipsius conuentus & de licentia sui abbatis, nihilominus tenetur semel in anno confiteri suo abbati. cur igitur similia non fiant in fratribus & curatis, fratres habent ostendere, & hos monachus condemnare. Hinc respondetur, quod quamuis iste dominus per istud argumentum velit monachos contra pauperes fratres concitare, tamen non erit per Dei gratiam quod intendit. Et ideo dico, quod monachi habent hanc constitutionem de hac materia, quod monachi & conuersi, qui saltem semel in anno abbati proprio, cuius copiá habuerunt, fideliter & integre negligerent confiteri, vinculo excommunicationis se nouerint irretitos, in qua nulla fit mentio de his, qui ex licentia abbatis sunt confessi alicui monacho: & ideo male allegat constitutionem monachorum contra fratres. Et ideo si monachus esset confessus alicui monacho de licentia sui abbatis, non teneretur de iure ex vi huius statuti illa peccata, de quib. est legitime absolutus, suo abbati iterum confiteri.

Dato etiam, quod monachi prædictum statutum sic interpretentur & obseruent: scilicet quod monachus confessus de licentia sui abbatis teneatur eadem peccata, quæ confessus est monacho, & de quibus virtute præfatæ licentiæ est absolutus ab eodem suo abbate, iterum confiteri. quamuis in hoc obuient à communi iure sicut notum est. nullus enim confessus alicui de licentia parochialis curati tenetur idem peccatum, quod confessus est tali, & de quo virtute præfatæ licentiæ est plene absolutus, parochiali curato iterum confiteri: tamen ex hoc non sequitur, quod consimiliter fieri debeat vel possit in alia parte. Et causa est, quia cum duplex est confessio, sicut supradictum est, sc. sacramentalis, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ, quæ receptionem absolutionis & effectum coexigit & includit; & alia quæ non est sacramentalis, nec includens præmissa. quarum prima de iure communi venit sub obligatione: quia ex vi sacramenti pœnitentiæ est necessaria ad salutem peccatoris postquam mortaliter peccauit. Secunda autem quamuis sit licita, meritoria atque sancta: quia tamen est difficilis & contra inclinationem omnium hominum generaliter, & non est sic necessaria ad salutem: ideo non potest alicui sine suo consensu vertire regulariter sub præcepto. Cum igitur monachi & alii regulares propter votum obedientiæ non habent consensum nec voluntatem, nisi voluntatem suorum prælatorum, saltem in his in quibus sunt ei subiecti: & ideo quicquid volunt prælati, illud debet dici referendo ad voluntatem suæ professionis vere esse & est de consensu subditorum. & ideo si prælati monachorum sic constitutionem illam interpretentur & obseruent, hoc faciunt de consensu vere vel interpretatiue subditorum. & ideo ipsi remanent obligati: tamen sic non est in alia parte. Seculares enim & alii parochiani habent propriam suam voluntatem. & ideo sine suo consensu non possunt sic regulariter obligari. quare ex statuto sic interpretato monachorum non potest inferri similis interpretatio, nec quod possit fieri vniuersalis constitutio ex parte secularium aliorum. & sic argumentum non concludit.

Item arguitur sic. est regula scripta in corde cuiuslibet, quod legis præceptum obligatorium per factum voluntarium à quoquam obligato dissolui non possit. cum igitur confessio facienda proprio sacerdoti sit obligatoria: & confessio facienda fratri sit voluntaria. per hanc secundam non videtur tolli legis præceptum. Ad istud dico, quod si primum assumptum sic intelligatur, quod nullus per factum voluntarium sic dissoluit præceptum simpliciter, quin etiam quod tunc dicitur obligatus de illo præcepto (quia si aliter intelligitur, non potest sequi conclusio ex assumptis) tunc istud assumptum non est verum nec sanum: sed merito est suspectum. Quia ex isto sequitur, quod nullus potest vti dispensatione aliqua facta super præcepto quocunque, sed tene-

atur implere præceptum: cum sic vti, sit factum voluntarium; & per consequens nullus p[illegible] dispensare super aliquo præcepto: & sequuntur multa inconuenientia & suspecta, quæ supra in isto capitulo sunt deducta. Sequitur etiam quod præceptum disiunctiuum non posset impleri: quia per nullam partem disiunctionis: cum qualibet sit pure voluntaria per se sumpta. nec per vtramque copulatiue, quia non est dubium, quod non tenetur ex præcepto facere vtrumque. & per consequens facere vtrumque est pure voluntarium, & non deobligat eum à præcepto. quare sequitur, quod iste non potest implere præceptum: quod est satis absurdum. Secundum etiam assumptum est falsum: scilicet quod confessio facienda proprio sacerdoti est obligatoria: & maxime si intelligatur, quod fiat personaliter proprio sacerdoti; quia sufficit quod fiat de eius licentia alieno.

Item arguit sic: si stante fratrum priuilegio daretur noniter præceptum *omnis vtriusque*, confessus fratri teneretur semel in anno sacerdoti proprio confiteri. sed præceptum ita arctat modo, sicut si noniter fieret in præsenti: quia est eiusdem auctoritatis & formæ. igitur confessi fratribus tenentur iterum confiteri. Huic respondeo, quod primum assumptum est falsum; quia, sicut frequenter dictum est, statutum non obligat nunc nec iure obligaret aliquem ad confitendum determinate & personaliter proprio sacerdoti. Secundum etiam assumptum; scilicet quod præceptum modo ita arctat confessum fratri, sicut si noniter fieret in præsenti, si intelligatur generaliter, sicut apparet quod intelligat Dominus iste, quod nulla diuersitas proueniat ex ordine, vbi est eadem auctoritas & forma præcepti. si, inquam, sic intelligatur, est negandum tanquam erroneum & suspectum. quod patet sic. constat enim, quod decretum primi parentis de inseparabili vnione coniugum expressum per illa verba, *relinquet homo patrem & matrem, &c.* Gen. 2. fuit factum auctoritate Dei, sicut patet *Matth. 19. & Mar. 10. capitulis* postea vero Deus dedit Hebræis priuilegium de libello repudii, *Deutero.* 9. Et iterum idem Deus reuocauit suum præceptum, & protoplasti decretum eadem auctoritate & forma qua prius. Si igitur præcedens priuilegium ita arctat priuilegiatos, sicut sequens præceptum; sequitur quod filii Israel modo post reuocatum præceptũ dando libellum repudii & aliis mulieribus nubendo non committunt adulterium: quod est contra euangelium vbi sup. vel quod filii Israel tempore legis consimiliter faciendo peccabant & tenebantur præcepto obligati, sicut modo. & commiserunt adulterium ex priuilegio; & quod transgrediendo præcep[illegible] peccabant mortaliter, & fuerunt excusati à peccatu per concessum priuilegium; quod est [illegible] erroneum & suspectum.

Item arguit de illo, qui fecit votum, quod quacunque confessione facta vel facienda cuicunque non obstante confiteretur semel in anno suo proprio sacerdoti, ex quo talis tenetur votum implere; & cum præceptum ita arcte obligat, sicut votum; pari ratione quilibet tenetur modo præceptum implere. Ad quod dico, quod si aliquis simile votum fecisset de confitendo fratri, æque sequeretur quod talis teneretur eadem peccata, quæ confessus fuit proprio sacerdoti tali fratri iterum confiteri, & non dubium quod neutrum sequitur ex vi statuti. & ideo argumentum non est ad propositum. Quando tamen infertur, quod pari ratione modo tenetur quilibet ex præcepto, negatur consequentia. Tum quia nullum est præceptum, quod obligat aliquem ad confitendum determinate & personaliter proprio sacerdoti. Tum etiam quia, sicut dictum est in solutione secundi argumenti, non potest passim præcipi, quod homo confessus vni postea confiteatur alteri, sicut potest voueri. quare argumentum non concludit. Et conformiter negaretur ad argumentum sequens, cum dicitur, quod confessus fratri posset accipere à fratre loco pœnitentiæ, quod confiteatur eadem postea proprio sacerdoti. videlicet primo, quod illa confessio non fieret ex vi statuti. secundo quod confessio non posset passim imponi. tertio quod ita potest fieri econuerso. quarto quod ex istu argumento & similibus patet quod hæc secunda confessio si fieret, non esset sacramentalis, de qua loquitur statutum, sed esset pœnitentia satisfactoria & satisfactionis. quare sequitur, quod huiusmodi confessio est impertinens materiæ quam proponit.

Item simile argumentum est de homine habente conscientiam, quod tenetur proprio sacerdoti iterum confiteri, videlicet quod talis peccaret mortaliter faciendo contra conscientiam suam, nisi iterum confiteatur. ad quod dico, quod si haberet similem conscientiam de confitendo fratribus, pari ratione sequeretur idem, scilicet quod peccaret mortaliter, nisi confiteretur fratri. & similiter si haberet conscientiam, quod eorundem peccatorum confessio nunquam esset iteranda, si eam iteraret, peccaret mortaliter. & per consequens nunquam teneretur confiteri de eisdem. cuius oppositum dicit dominus iste. & ideo quamuis quilibet peccaret, qui ageret contra conscientiam, tamen periculosum esset dicere, quod quilibet teneretur conformiter agere conscientiæ suæ.

Item arguit sic: ponatur, quod aliquis fuerit fratri plene confessus, & quod priuilegium confessionis fuerit consequenter suspensum quo ad fratres, & quod iste veniens ad eucharistiam sumendam sit prioris confessionis oblitus, vel quod in eodem casu loco suspensionis credat omnes fratres esse excõmunicatos, aut Papa præcipeter, quod nullus fratri confiteretur: vel quod in casu suspensionis aut excommunicationis prætactæ confessus fratri negligeret pœnitentiam sibi à fratre iniunctam: seu quod in casu obliuionis seu negligentiæ prædicto cõfessus fratri non potest etiam aliquem

si quem alium confessorem reperire, vel nullum reputaret idoneum, nisi proprium sacerdotem. in quibus casibus sequeretur, quod sic confessus fratri teneretur eadem peccata iterum confiteri suo proprio sacerdoti. Ad ista & omnia similia dico, quod in casibus similibus cum econuerso sequeretur, quod confessi proprio sacerdoti tenerentur fratribus eadem iterum confiteri: & tamen neutrum sequitur ex vi statuti. quare suum propositum non concludit. Similiter ex istis casibus & similibus positis, econuerso sequitur, quod confessi fratribus non magis tenentur iterum confiteri eadem peccata proprio sacerdoti: quam si alias eadem fuissent confessi proprio sacerdoti: cuius oppositum deberet concludi.

Item arguit sic. videtur regula generalis, quod Dominus papa nullum statutum antiquum, & præcipue concilii generalis, tollit in toto vel in parte per constitutionem posteriorē priori manifeste non contrariam in intentione vel in verbis, nisi de hoc expressam faceret mentionem. igitur cum Dominus Clemens in *capi. dudum*, nullam fecerit mentionem de sublatione concilii generalis *omnis vtriusque* nec etiam Dominus Iohannes in constitutione *Vas electionis*, quando videtur illud statutum potius approbasse. igitur non intendebant illi statuum derogare. Ad quod respondeo concedendo conclusionem deductam: quia confessi fratribus habentibus licentiam iuxta formam *cap. dudum*, sufficienter implenerunt: & plene præceptum capituli & statuti concilii generalis. & sic illa capitula non derogant statuto, sed erogant: vnde potest multiplicius adimpleri.

Item arguit sic. non videtur quod aliquis summus pontifex tantum vellet detrahere de merito subditorum, sicut modo fit per intellectum prædictum constitutionis *dudum*. aut statuti *omnis vtriusque*. satis enim firmiter, vt videtur, in propositione facta coram domino nostro papa & cœtu dominorum cardinalium fuit tuatum, quod confessio facta proprio sacerdoti fuit securior, vtilior & vitans plura incommoda in confessis, in curatis & clero & populo & in ipsis fratribus: quæ incommoda proueniunt ex constitutione parochianorum confessionibus fratribus tātum factis: quibus cognitis non dubium, quin Dominus papa cum omni celeritate possibili suam constitutionem declararet aut tolleret: alias enim seipsum de mala conscientia damnaret.

Ad istud dico, quod nec confessio facta solis fratribus, nec etiam confessio facta solis sacerdotibus personaliter aliquid regulariter detrahit de merito subditorum. potest enim esse & frequenter contingit, quod nunc melius sit confiteri illis, nunc melius confiteri istis, iuxta varias personarum circumstantias.

Et ad probationem cum allegat se in propositione sua firmiter probasse, quod confessio parochiali facta curato sit securior & vtilior & plura vitans incommoda &c. Dico quod in eadem propositione iste Dominus assumpsit ad hoc probandum multa erronea & absurda, ex quibus sequuntur hæreses, schismata & rebelliones contra sacrosanctam ecclesiam, inter quæ in hac materia assumpsit, quod præceptum dominicum est, quod cuncta, quę lex pręcipit de sacramentis, inter quæ computanda est confessio, debent fieri in ecclesia parochiali, ad quæ exercenda omnia alia loca sunt à Deo, & de lege eius prohibita.

Item quod parochialis ecclesia est locus à Deo præceptus, quod ibi fiant confessiones & omnis alius locus est prohibitus. & quod præceptum est quod persona ordinarii audiat confessiones, & quod persona fratris est ab ecclesia & à lege communi prohibita.

Item quod procuratio, acceptatio & confessio priuilegium exemptionis, sepulturę, auditionis confessionum, & consimilium sunt contra diuina mandata, & contra legē naturæ & alia multa etiam alias materias concernentia asserit ad probandum erronea, quæ deduxit ab erroribus supradictis. ex quibus recognitent domini mei, quod Dominus papa & tota ecclesia sacrosancta admittit, concessit & ordinauit, ac etiam ipse præbuit, quod sacramenta exerceantur in locis prohibitis à Deo & à lege sua, & quod quicunque priuilegiati faciant contra mandata Dei & ipsa iura naturæ, & quod papa non possit nec aliquis alius legislator sine peccato super aliquo iure dispensare positiuo. quæ omnia & multo plura sequuntur ex prædictis.

Miror tamen qualiter vocat priuilegium exemptionis, quo quis eximitur ab eo, cui tenetur in possibilibus obedire, & subiicitur alteri, cui tenetur obedire in omnibus, quæ non sunt contra Deum.

Si enim aliquis esset exemptus, ne offerret denarium, & esset astrictus offerre florenum, videtur potius esse priuilegium subiectionis quam exemptionis. Et non dubium, quin si Dominus papa sciret, & domini cardinales scirent, quæ & qualia ex dictis suis sequuntur, non permitterent ea sub silentio pertransire, cum sint positi in ecclesia non ad occultandos errores, sed ad eosdem radicitus extirpandos.

Item inducit pro parte sua dominum Iohannem Monachum Cardinalem: qui in Glossa sua super capitulum Bonifacianum *Super cathedram* tunc extrauagans tenet, quod confessi fratrib. tenentur parochiali presbytero iterum confiteri: & inducit aliquas rationes eiusdē. Ad quod dico, quod quamuis Dominus Ioan. in hoc tenuerit contra rei veritatē: tñ non tenuit contra sedis apostolicæ

auctoritatem: quia nondum fuit opinio damnata, quæ nunc est: & similiter non tenuit hoc, quod tenet iste, quia non fuit tunc eadem simpliciter licentia audiendi quæ nunc est: eo quod tunc capitulum Bonefacianum *Super cathedram* non fuit sacro instante & approbante concilio roboratũ & auctorizatum: cuius auctoritate factum est, quod licentia fratrum, quam modo habent, est licentia papæ, episcoporum & parochialium curatorum præsupposita forma statuti: tunc autẽ non fuit sic. & ideo, sicut dictum est, stant simul, quod necessitas iterandi confessiones factas fratri virtute illius licentiæ non sit damnata. Ad argumenta igitur respondetur. ad primum prędicti domini Iohannis, cum arguit primo, quod illud speciale & aliud generale non se impugnant, sed compatiuntur se & tale speciale, generale non tollit, dictum est supr. quia primum argumentum huiusmodi fundatur in assumpto huius argumenti & concedo quod vnum nõ tollit aliud, nisi sicut implens præceptum tollit eius obligationem pro illa vice, pro qua impleuit præceptum.

Ad secundum cum dicitur, quod si confessus fratri non haberet quandoq; reuerti ad curatum, posset eius potestas in auditione confessionum prorsus exhauriri: & cum dicit, *priuilegium nõ tenet, quod vergit in alterius enormem læsionem.* Respondeo, quod idem esset argumentũ, si aliquis confiteretur archipresbytero vel pœnitentiario papæ vel episcopi, vel si homines abstinerent à peccatis in quibus casibus potestatem curati exhauriri non vergit in eius enormem: imo nec in aliquam eius læsionem. & idem dico, quod de quocunque casu, in quo saluti confessi debite prouidetur: nisi forsan aliquid temporale pro confessione exigatur, sicut videtur quidam Glossator dicere, quod ideo fit præiudicium curato, quia in aliquibus locis confessi debent portare quilibet vnum denarium vel ouum vnum, quod si debet exigi à confessis, iudicet vestra dominatio, quæ nouit quod quamuis hoc esset licitum, quod non credo: tamen esset secundum Apostolum ab omni specie mala abstinendum.

Ad tertium cum dicit: quod si curati non interfit propter subditum, interest tamen curati propter agnoscere vultum pecoris sui, cui dicitur Eccl. 32. ca. *curam illorum habe?* Respondeo quod aut interest sui propter se: & illud est propter periculũ suum vitandũ: & tunc falsum est assumptũ: quia cum cura prælati circa subditum sit cura circa salutem: subditi non interesset sui propter se. Et similiter cum curatus non potest habere aliam nec ampliorẽ in hac parte noticiam, quam subditus vult sibi dare, nullum contingit periculum curato, si subditus non dat sibi noticiam. Aut interest sui propter se, id est propter emolumentum temporale: & tunc notum est quod curatus sit mercenarius & non pastor. Similiter æque posset curatus agnoscere vultum pecoris sui per fratrẽ, sicut per vnum alienum sacerdotem: alium si odium non esset in causa. Et vere miror: quia hęc auctoritas totiens introducitur, & ad hoc propositum, & maxime per theologos: cum secundum Lynconiensem in libro *de obligatis & præceptis*. Hæc auctoritas, *agnosce vultum pecoris tui*, teneat vim præcepti: & non dubium notitia, quæ habetur virtute sacramentalis confessionis, non est in potestate cuiuscunque curati, sed solum subditi: & per consequens cum nullus obligatur iuste ad aliquid, quod non est suæ potestatis, sequitur quod hæc notitia non potest intelligi de notitia sacramentalis confessionis: sed intelligitur secundum eum de notitia iudicialis inquisitionis.

Ad quartum cum dicitur, qualiter dabit curatus subdito eucharistiæ sacramentũ, cum non nouit eum esse dispositũ: & maxime vbi sunt nota crimina alia, quæ non potest reuelare. Ad istud respondeo & quæro eandem quęstionem ab eo de vno confesso alieno de licentia sua vel de confesso suo superiori. & quæro qualiter ipse curatus dabit eucharistiam subdito sibi confesso quem nouit indispositum: quia vel est confessus nota crimina, vel non vult ea recognoscere, vel si recognoscat non vult abstinere in casu capituli. *extra de pœnitentiis & remissionibus quod quidam.* Vel non pœnitentem, sed solum fingit se pœnitere: nunquid repellet eum publice? nonne eum tunc reuelauerit indirecte. ideo pro istis & similibus dico, quod in isto foro æque nouit eum dispositum seipso confitente, quod confessus est sicut si esset sibi confessus: & æque tenetur sibi credere.

Ad quintum cum dicitur, quod hoc indultum operari potest multos effectus, cum hoc quod stet dictum concilii generalis. igitur stabit indultum cum concilio generali.

Et similiter ad sextum, cum dicitur, papa propter indultum non aufert potestatem curati Dico quod hæc & similia currunt per imaginationes, quod priuilegium tollit statutum vel potestatem curati. quod non aliter est verum, quam quod confessus eidem curato vel suo superiori aut alieno de eius licentia tollit eius potestatem: quod si multi aduertissent, nec fecissent hæc argumenta, nec opinionem erroneam tenuissent.

Ad septimum cum dicitur, quod voluntarium non tollit necessarium. idem est supra. Istud assumptum est valde erroneum & suspectum.

Ad illa quæ concludit per magistrum Alesandrum & dominiũ Bonauenturam, patet quod ipsi sunt ad propositum fratrum. distinguunt enim inter illos, quibus est auctoritas seu potestas concessa simpliciter aut in casu. Et in primo casu, scil. quando est auctoritas eis concessa simpliciter, est dicendum de eis, sicut de superiori ordinario, scil. quod non tenentur parochiali curato seu presbytero confiteri. Si autem auctoritas est commissa in casu: sicut est de illis, qui obtentu alicuius priuilegii, vtpote prædicatoribus, qui habent potestatem audiendi illos, qui veniunt ad eorum sermones, si aliqui forsan fuerint tunc compuncti. in quo casu dicunt isti, quod tenentur semel in anno confiteri proprio sacerdoti, si ab ipsis requirantur, ne aliter sint contempti: non tamen dicunt, quod tenentur peccata præconfessa iterum confiteri, sed alia illis non confessa. Tali autem

fuit

fuit licentia fratribus concessa in principio ordinum: virtute cuius fratres non poterant audire, nisi illos, qui ex sermonibus suis vel fratrum suorum tunc compuncti volebant statim confiteri. & ista licentia non fuit licentia generalis, nec simpliciter concessa: sed specialis & in casu. & ideo quamuis confessi fratribus habentibus hanc licentiam specialem: & in casu tenerentur eadem peccata præconfessa iterum confiteri, quod non concedo: cum non sequitur, quod confessi fratribus habentibus generalem licentiam tenerentur peccata præconfessa iterum confiteri. & quod hæc sit intentio istorum Doctorum, patet ex secunda obiectione, quam inducit de dictis eorumdem: vbi dicunt, quod nullus debet propria auctoritate confiteri alii quam proprio sacerdoti. Vnde cum tunc dicunt sic: *Vnde si quis velit alteri confiteri, hoc faciat auctoritate proprii sacerdotis aut sui superioris: aut præconfiteatur proprio, & postea alieno.* vbi satis expresse volunt, quod obtenta licentia parochialis curati vel sui superioris non plus tenentur eadem peccata parochiali curato iterum confiteri, quam si ea fuissent confessi proprio: sicut patet ex contextu diuisionis, quem ponunt. quare sequitur, quod isti in sententia præmissa non loquebantur de his, qui habent licentiam generalem papæ vel episcoporum aut parochialis curati: sed potius senserunt oppositum de his, qui talem licentiam habuerunt.

Ad obiecta, quæ includit per Henricum de Gandauo *septimo quodlibet. quæst.* 22. quod vere pœnitens confessus ac rite absolutus ab eo, qui potest, non tenetur regulariter peccata iam confessa iterum confiteri, nec eidem sacerdoti nec alieno: potest tamen in casu teneri, videlicet in casibus, qui notantur in *canone. de pœnitentia di.* 1 *his auctoritatibus*, super verbo *denuo*. Et ad hoc allegat fratrem Raymundum. Respondeo, quod hæc obiectio nõ est contra fratres: sicut patet quantum ad primam partem responsionis suæ satis plane: sed quantum ad hoc quod addit, scilicet quod rite absolutus potest teneri & tenetur in casibus, qui in decreto allegato in glos. numerantur.

Dico, sicut supradictum est, quod eo modo, quo in illis casibus aliqui confessi fratribus tenentur iterum confiteri sic cuicunque fuissent confessi tenerentur iterum confiteri: sed hoc non esse virtute statuti *omnis vtriusque*, nec contra intellectum capituli *vas electionis*. quia in illis casibus confessi fratribus non magis tenentur eadem peccata iterum confiteri, quam si fuissent eadem alias confessi proprio sacerdoti.

Potest etiam aliter responderi: scilicet quod loquendo de confessione sacramentali, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ & veram absolutionem coexigit & requirit: & per consequens præsupponit confitentem adhuc reatu culpæ esse obstrictum: in nullo casu tenetur aliquis sic confessus eadem peccata, quæ sic confessus est, iterum confiteri ex hoc, quia reatu culpæ pœnæ soluto iterum solui non potest: quia eiusdem peccati reatu iterum cõstringi non potest: & per consequens non potest iterum vere absolui. quare sequitur quod cum eorundem peccatorum confessio iteratur, altera confessio quantum ad effectum sacramenti prædictum, scilicet veræ absolutionis à peccato vel peccatis non est plus sacramentalis, quam si fieret laico seculari.

Vnde in casibus præallegatis: quorum primus est, cum quis confitetur sacerdoti imperito. Secundus cum quis confitetur sacerdoti, qui propter enormitatem criminis remittit eum superioribus absoluendum. Tertius, cum quis confessus & absolutus negligit seu contemnit facere pœnitentiam sibi iniunctam & acceptam. Quartus cum quis confitetur, sed aliqua subticet, quæ confiteri deberet: in quorum tribus primo, secundo, quarto iteratur confessio: quia confessus non est absolutus, immo ex necessitate sacramenti confessus tenetur sacramentaliter confiteri, quia facta confessio non fuit sacramentalis. In tertio vero casu quamuis prima confessio fuit sacramentalis quo ad peccata tunc confessa: debet tamen sacramentaliter confiteri de peccato nouiter commisso, scilicet de negligentia vel contemptu pœnitentiæ, quam amisit, quæ fuit iniuncta pro peccatis præconfessis. quo casu non confitetur sacramentaliter de peccatis præconfessis, quamuis illa exprimat sigillatim. loquitur igitur Magister Henricus de confessione in generali prout est expressio peccatorum & communis ad confessionem sacramentalem & non sacramentalem: de qua sola loquuntur capitula supradicta: & sic Magister Henricus nihil dicit contra fratres.

Ad secundum obiectum cum dicitur, quod in *Quodlibetis quæst.* 1. dicit idem Henricus, quod non est erroneum dicere, quod confessus & rite absolutus ab eo, qui potest etiam si non nisi de gratia & priuilegio tenetur peccata illi confessa iterum confiteri de iure communi virtute illius statuti *omnis vtriusque*. dicens, quod si iste Dominus intelligat, quod non sit erroneum contra rei veritatem, est sibi contrarius, qui in præcedenti responsione tenuit oppositum. ex istis casibus per Raymund. & Gloss. decreti allegati expressis, de quibus non est dubium quod non obligant virtute statuti prædicti, sed æque obligaretur quis in illis casibus iterum confiteri ad modum dictum, si nunquam fuisset editum hoc statutum. Si vero intelligat, quod non est erroneum contra auctoritatem & determinationem ecclesiæ, certe pro tunc verum dixit: quia pro tunc non fuit facta constitutio *Vas electionis*. modo autem factum est. Si autem simpliciter intel-

intelligat, quod non est erroneum contra rei veritatem, negandus est simpliciter Henricus in huiusmodi claudicans & vacillans.

Ad illa quæ inducit de domino Hostiensi. Respondeo, ad dictum domini Iohannis Monachi sufficienter est responsum.

Ad illud etiam Innocentii quarti superius in responsione sexti articuli plenarie est responsum.

Ad hoc quod allegat de Benedicto 11. qui præcipit fratribus, qui hortentur cōfessos iterum confiteri. Dico quod idem Benedictus in eadem constitutione *inter cunctas*, dicit plane, quod confessi fratribus non tenentur eadem peccata iterum confiteri. & ideo præcipit, quod fratres hortentur eos: non tamen præcipit, quod eis hæc imponant. quare in hac parte Benedictus est contra istum dominum, non pro ipso. Sic igitur responsum est ad omnia argumenta facta in contrarium, quæ quidem in contrarium facta inueni.

CAP. *Octauum & vltimum, in quo exponuntur ea quæ libellus domini Armachani iudicialiter datus continet de hac materia.*

SVperest nunc ostendere, quid libellus domini Armachani iudicialiter datus continet de hac materia. cuius libelli mens & intellectus in suo tractatu, de quo nunc agitur, exprimitur magis plene. Est igitur sciendum, quod in enarratione præfati libelli positis quibusdam, quæ contingūt materiam confessionis, dicit quod parochiani omiserunt & omittunt semel in anno secundum statutum concilii generalis *omnis vtriusq.*, propriis sacerdotibus confiteri: & recurrunt ad fratres prædictis confessionibus & absolutionibus faciendis: & consequenter parum ante conclusionē eiusdem libelli dicit sic: *Cum igitur dictæ constitutiones, concessiones, priuilegia & alia indulta respons a eiusdem statuti in professioni eorum* (scil. fratrum) *super quibus, vt asserunt, fundantur, sunt repugnantia & aduersa ex causis præmissis & aliis diuersis, sana non poterunt retinere conscientia, nec eisdem gaudere & vti fratres prædicti. Petit igitur* &c. In qua conclusione petit declarari, pronunciari & decerni vsum & omne exercitiū, concessionem & constitutionem priuilegiorum prædictorum ipsis Ordinibus & Fratrib. eorundem insuper & confessionibus audiendis, sepulturis recipiendis, & prædicationibus faciendis interdicendos fore & interdici ac perpetuo inhiberi, ne acta huiusmodi præsumant: ipsisque non licuisse nec licere prædicta facere vel fecisse. Postea in eadem conclusione quærit extrauagantem *Vas electionis*, declarari & moderari: & vlterius iuxta præmissum libellum ad concordandum cum constitutionibus *omnis vtriusque* reduci. hæc ibi. Et cum ista particula conclusionis immediate ante præmissa incipit tractatum, contra quem agitur de præsenti, in quo ponit declarationes erroneas & suspectas ac sensui eiusdem constitutionis contrarias: sicut patet ex quinto & sexto capitulis supradictis, quas instanter petit iudicio vestro confirmari. Si igitur vltima conclusionis particula: scil. quod petitur illa constitutio *Vas electionis* declarari &c. quæ constitutio, sicut ex ipsius tenore patet, loquitur de fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones & cōfessis absoluendi, ex nulla particula narrationis eiusdem libelli potest descendere, nisi ea prima parte narrationis suprascripta. sc. quod parochiani omiserunt & omittunt semel in anno confiteri &c. nec etiam potest ea illa descendere, nisi illa particula ad fratres, quibus præfata constitutio loquitur, solum extendat, liquet quod præfata particula ad fratres habentes licentiam generalem supradictam iuxta intentionem libelli & dantis eum debet extendi. asserit ergo præfata particula, quod parochiani recurrunt ad fratres habentes licentiam generalem audiendi confessiones, vt confiteantur eisdem: & quod illo recursu non obstante tenentur ex vi statuti generalis concilii semel in anno confiteri suo proprio sacerdoti: & quod omittunt eisdē confiteri vt tenentur. ea qua assertione sequitur, quod primus articulus in cōstitutione *Vas electionis* damnatus est. Nā demonstratis peccatis alicuius parochiani, quæ fecit infra annum, & q̄ confessus est fratri, & quæ omisit semel in anno confiteri proprio sacerdoti. & arguitur sic: Quicunq; tenetur hæc peccata ea vi statuti semel in anno confiteri proprio sacerdoti, & omittit sic, vt prædicitur, confiteri, est transgressor statuti: & ad confitendum de istis peccatis remanet obligatus: iste parochianus illa peccata, q̄ confessus est, tenetur ea vi statuti fratri habenti licentiam generalem præconfessa suo sacerdoti confiteri. igitur iste parochianus illa peccata. quæ confessus est fratri tali, tenetur ex vi statuti confiteri proprio sacerdoti hæc conclusio: *igitur iste parochianus illa peccata, quæ confessus est fratri tali, tenetur ex vi statuti iterum confiteri proprio sacerdoti*, est primus articulus magistri Iohannis de Poliaco, in constitutione *Vas electionis* damnatus. & maior est necessaria. igitur minor est erronea & damnata quia tamen minor est particula libelli dati contra fratres ea eadem etiam narrationis particula sequuntur alii duo articuli eiusdem magistri Iohannis; & cum erronea destructione tertiæ oppositionis quarti articuli supradicti, & in 6. articulo prædeducta.

Amplius, ea alia parte narrationis suprascriptæ; scil. cum vero dictas, quas petit pronunciari, decerni & declarari vsum & omne exercitium &c. patet de intentione & mente libelli eiusdem damnati est quod constitutiones seu concessiones & priuilegia indulta fratribus super prædicationibus, confessionibus & sepulturis sunt statui & professioni fratrum repugnantia & aduersa; & quod fratres non possunt illa sana retinere conscientia; nec vti vel gaudere prędictis seu illa obseruare aut licite exercere: ex quibus sequuntur errores infrascripti. primo scil. quod qualitercunque & ad quemcunque sensum fratres obseruent huiusmodi priuilegia, & vtantur eisdem, ipsi necessa-

necessario abutuntur eisdem: quia si statui & professioni fratrum repugnant, sequitur quod uti eisdem sit abuti: & in hoc fundat se principaliter ad probandum, quod fratres priuilegiis abutuntur.

Secundo sequitur, quod secundum istum dominum papa non potest licite vbiq; per mundum mittere fratres ad prædicandum & ad audiendum confessiones, secundum suæ beneplacitū voluntatis, nec archiepiscopi & episcopi in suis diœcesibus, & fratres missi ab eisdem non possunt licite prędicare & confessiones audire, nec absoluere pœnitentes: cuius oppositum quo ad singula fuit determinatum per Alexandrum quartum: & ista dicentes fuerunt coacti ea reuocare tanquam erronea & suspecta, sicut patet ex bulla eiusdem quæ incipit *cum olim*.

Tertio sequitur, quod sunt status ab ecclesia approbati, quorum professoribus ex sua institutione & regula competit prædicare: quibus secundum istum ex sua professione repugnat prædicare: & per consequens secundum istum huiusmodi status includunt in se repugnantia, & ecobligant suos professores: & iterum cum sint approbati eorum professiori, non repugnat prædicare: & sic non solum sequitur error, sed contradictio manifesta. Quod autem huiusmodi status sunt ab ecclesia approbati, quibus ex institutione & regula competit prædicare, patet de ordine Fratrum prædicatorum, qui ex institutione eorum ad prædicandum sortitur hoc nomen, & de ordine Fratrum Minorum, quibus ex *nono capitulo Regulæ suæ* competit prædicare. & hoc ibidem testatur Dominus papa Gregorius nonus in bulla sua, *Quoniam abundauit iniquitas*, dicens quod ad officium prædicandi sunt ex professione ordinis sui deputati.

Quarto sequitur secundum istum dominum, quod ecclesia tales constitutiones ordinando & priuilegia concedendo dedit eisdem fratribus auctoritatem & consensum ad faciendum contra suam professionem: & per consequens ad peccandum, & ad peccata defendendum, & ad pertinaciter persistendum in eisdem: & per consequens errauit in moribus vel scientia: & sequitur q; vel non est eius determinatoribus adhęrendum propter errorem in scientia: vel quod sciens et facta est nouerca filiis, quibus debuit esse mater,

Quinto sequitur, quod secundum istum dominū nec Romanus pontifex, nec ecclesia potest dispensare cum fratribus, quod eisdem liceat prædicare vel confessiones audire: quia Romanus pontifex sacro instante & approbante concilio noluit dispensare cum eisdem, & fecit ad hoc quod potuit. & cum secundum istum prædicta non licent eisdem, ergo nec Romanus pontifex nec ecclesia potuit in eisdem dispensare.

Sexto sequitur, quod plene subiectis Romano pontifici & ex sua professione & ecclesiæ sacrosanctæ non licet super prædicationibus faciendis ecclesiæ Romanæ vel summo pontifici obedire: quia nulli licet obedire super aliquo actu exercendo, super quo non licet dispensari, quod licite fieret ab eodem.

Septimo, posito quod prædicare statui & professioni fratrum repugnaret, sicut dicit Dominus iste, quod cum papa non possit super articulo iam fructuoso & vtili toti mundo dispensare: scilicet quod fratres possint licite prædicare & audire confessiones fidelium, cum sint secundum istum ad oppositum obligati. sequitur, quod pari ratione papa non potest super quocunque obligato, vt hac huius modi oppositum, dispensare. igitur secundum istum sequitur, quod fundatores ordinum prædictorum, scilicet sancti Dominicus & Franciscus, qui sunt ab ecclesia canonizati, damnabiliter errauerunt, & quod damnabiliter vixerunt & obierunt: quia per totam vitam suam temporibus oportunis prædicauerunt, & suis subiectis præcepetunt prædicare: & super hoc licentiam à summis pontificibus impetrauerunt. & sic non est alicui canonizationi factæ per ecclesiam credendum, quia de quacunque potest consimiliter dubitari. Quod autem ipse de hoc dubitet, apparet ex hoc, quod iste Dominus in nullo scripto vel dictu suo vocat eos *Sanctos*, forte reputans eos tanto titulo dignos. Et specialiter, quia vocat sanctum Franciscum in fide nouitium, vel ad fidem nouiter conuersum: de quo cum fuerit quadraginta annorum quando obiit, paruulus in fide parentum baptizatus, nunquam legitur quod postea fuerit infidelis. Nec ... de procedit erga istum Sanctum tanta indeuotio: cum Fratres Ordinis sui fuerint istum ... minum in fauoribus & promotionibus eis possibilibus prosecuti. Cum igitur secundum istum ... prædicare & confessiones audire repugnet statui & professioni Mendicantium: qui ... ex sua professione non sint vltra alios clericos & sacerdotes nisi ad quędam consilia obligati, quæ Christus & sui apostoli docuerunt & opere seruauerunt: sequitur, quod prædicare & confessiones audire vitæ Christi & apostolorum æquiualenter repugnabat. & per consequens cum ipsi ... mundum prædicauerunt, quia in *omnem terram exiuit sonus eorum*: sequitur quod ipsi illicite fecerunt, vixerunt & obierunt: quod est hereticum etiam cogitare.

Item cum sepulturas fidelium, tam ratione funeris quam ratione etiam funeralium, quæ ... contingit fieri apud ecclesias qualescunque, sit pure positiuum de solo iure humano statutum, si ... huiusmodi sepulturas sit tam repugnans statui & professioni fratrum, quod super hoc ecclesia non potest dispensare, tunc sequitur quod non omne ius ecclesiasticum pure positiuū ... potestate Romani pontificis & ecclesiæ sacrosanctæ. sublato enim omni iure ecclesiastico pure positiuo ad sepulturas pertinente, non dubium quod fratres possunt saltem

de

de licentia papæ recipere sepulturas ratione funeris: & possunt recipere funeralia nomine puræ eleemosynæ. quia tunc funeralia essent in spontanea dispensatione dantium vel legantium. Si igitur papa in concilio generali non potest tollere iura positiua quæcunq; vel super ea dispensare, sequitur quod non tota ecclesiastica iurisdictio seu auctoritas residet in Romano pontifice & ecclesia sacrosancta.

Præter autem istos & alios errores & repugnantias multiformes, iste Dominus impingit in dominos summos pontifices, videlicet Innocentium tertium & Honorium tertium successorem eius. Dicit enim in fine tractatus sui, de quo nunc agitur, quod ipse reppulit sanctos Dominicum & Franciscum, petentes suos Ordines confirmari: cum tamen hoc non sit verisimile neq; verum. quia non apparet verisimile, quod ille, qui prædictos Ordines approbauit, renuit eos confirmare. Quod autem iste Ordines istos approbauit, testatur Honorius successor eius in bulla confirmationis Regulæ Fratrum Minorum sic dicens: *Ea propter dilecti filii vestris precib. inclinati ordinis vestri regulam à bonæ memoria Innocentio papa prædecessore nostro approbatam, auctoritate vobis apostolica confirmamus* &c. & non dubium, quin de ordine Fratrum Prædicatorum simile habeatur. nec est verum, quod dicit Dominus iste in proposito. quia expresse dicit chronica Martini, quod Dominus Innocentius Ordines istos confirmare disposuit, sed non potuit morte præuentus. Et quod addit iste Dominus dicens, quod Innoc. tertius in concilio generali nouas religiones institui interdixit: & ex hoc impingit in dominum Honorium tertium dicens, quod ipse confirmauit prædictos contra decretū concilii generalis, vehementer admiror, quod iste Dominus aut non viderit aut non recordatur, quod concilia generalia nō possunt ecclesiæ legem præfigere, cum eius auctoritate robur accipiant: & in eorum statutis Romana patenter excipiatur auctoritas, *extra de el. & ele. po. significasti.* quapropter Dominus Innoc. in concilio generali nouas religiones institui interdixit: successorum suorum tamen & ecclesiæ Romanę auctoritatem excepit: & per consequens Dominus Honorius prædictos Ordines confirmando contra decretum concilii generalis nihil fecit. Amplius cum statutum concilii Lateranen. præsidente Domino Innocentio tertio supradicto pontificatus sui anno. 17. celebrati prohibuerit nouas religiones per modum in *capi. ne nimia. extra de relig. dom.* cum expressum de præfatis ordinibus ante præfatum concilium institutum & ab eodem Domino Innoc. approbatum, sicut dictum est, nullam mentionem faciendo tacite vel expresse, per quod prędictum capitulum *ne nimia* trahi potest ad eosdem, plane videtur quod prędictum statutum ad sępedictos Ordines minime se extendat: & per cōsequens Dominus Honorius contra decretum concilii generalis nihil penitus attentauit.

Prætermissis igitur articulis erroneis & aliis in quarto & sexto capi. supradictis nimis periculosis, vestræ discretionis libra pensatis, quorum aliqui sunt pensati contra omnipotentiam Dei, propter quod incidit in capitulum *excommunicamus itaq., extra de hæreticis.* & aliqui contra veritatē scripturæ tam legalis quam euangelicę. Aliqui contra potestatem Romani pontificis & episcoporum suorum, qui fuerunt alias condemnati: propter quod ipse damnatorum errorum commentator existens priuilegii damnationis sententia tenetur astrictus. 24. q. 1. *maiores.* Et quia in hęresim alias damnatam lapsus est, in eius damnatione seipsum inuoluit. *ibidem Achatius.* cum etiam sint de confessione peccatorum, de qua iste Dominus aliter sentit & tenet, quā sancta Romana ecclesia prædicat & obseruat: quare incidit in capitulum *ad abolendam. extra de hæreticis.* Quia postremo cum iste tractatus suus supradictus & libellus iudicialiter datus contra Fratres continet similia libello Guilhelmi per dominum Alexandrum quartum excommunicationis vinculo innodari, sicut patet ex bulla eiusdem, quæ incipit, *Ex alio.* Vestris dominationibus instanter & humillime supplicamus, quatinus prædictis erroribus penitus resectis, non obstantibus obiectionibus suis friuolis & obiectionibus peruersis, aut contra mentem statutorum in dictis eiusdem ausus temerarios vestri iudicii examine dignemini refrenare, & innocentes, quos vexat iniuste, ab eius vexatione citius absoluere, ipsumq; propter libellum & tractatus præfatos ac omnes eundem libellum dantes & defensantes seu eidem in hac parte adhærentes ab omni iudiciorū modo legitime repellatis præcludendo sibi & aliis aditum similia perpetrandi. DIXI.

Explicite sunt Defensiones Rogerii Chonnoe pro Mendicantibus contra Armachanum. Ex quibus euidenter liquet, quod Archiepiscopus Armachanus & Primas Regni Hiberniæ, plenitudinem potestatis Papalis in Ecclesia Catholica nisus est oppugnare, quam iste Magister Chonnoe pro suo fundamento posuit.

ANCISCI

FRANCISCI PETRARCHÆ CANONICI CATHEDRALIS ECCLESIÆ SENENSIS, PHILOSOPHI EMInentissimi, & Poëtæ Laureati,

Anno Domini 1360.

EPISTOLÆ

DE IVRIBVS IMPERII ROMANI, ET INIVRIIS PAPÆ ROMANI EIVSQVE ASSECLARVM.

I.

De inuidia, auaritia, caeterisq; ecclesiæ Romanæ Procerum vitiis.

FRAN. PETRARCHA Hannibali Tusculanensi salutem. *Infelicem inuidiam*, dixit Maro: nec immerito. Quid enim infœlicius, quam suis malis, alienisque simul bonis affligi. Non ineleganter quidem in Mutium nescio quem apprime inuidum atq; maliuolum lusisse legitur Publius quidam. Cum enim tristiorem solito vidisset: *Aut Mutio* (inquit) *nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni.* Prorsus ita est. Inuidus alterius bonum suis adscribit incommodis, &, vt ait Flaccus,

Inuidus alterius rebus marcescit opimis.

Magna miseria, non aliter saturitate alterius quam fama propria torqueri, atque alio pinguescente, non secus ac se esuriente marcescere. Sed haud temere definierim, an non inuidia tantum, sed vitiis omnibus infœlicior auaritia sit. Inuidia n. mœsta est sæpe, sed otiosa est; auaritia tristis, & occupata, sæpe bis, dū se aliqd magnū putat, falsa licet opinione delectatur. Auaritia semper se famelicam, & egenam sentit, neq; fallitur. Verissimum enim est proverbium illud:

Semper auarus eget.

Nam si auarus est cupit, quod ipsum vitii nomen indicat. Sane quod ait Seneca: *Non qui parum habet sed qui plus cupit pauper est.* Et hoc inde concluditur, quod non paucitas rerū inopem facit, cum pauca natura contenta sit, cui qui ritè satisfecerit, diues est, & nihil ei deest, sed cupiditas explera, quae indicat sibi non deesse, quantum cupit: cupit autem omnia & optando superuacua fecit necessaria. Ita egestatem minimam, cui q; perfacile succurri poterat, irremediabilem atque immensam fecit. Rursus enim & illud est verum, quod Philosophis placet.

Auaro tam quod habet deest, quam quod non habet.

Nisi quod mihi quidē magis videtur, auaro deesse quod habet quam quod nō habet. Ex illo n. nil præter sollicitudinē perpetuam & veros motus, ex hoc nonnunq breue falsum gaudiū capit, dū sibi arridet, & optatum bonū, spe fallente præoccupat. Ita nonnunquā satiator fera quadā (vt aiunt) & inhumana dulcedine: Auaritia vero nunquā. Nam vt successibus inardescit, & Satyricum illud verum est;

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Et minus hic optat qui non habet. Cuius rei causam vnā (nam plures excogitari queunt) in epistola quadam ponit Annæus Seneca. *Nimirem* (inquit) *pecunia diuitē facit, imo contra nulli nō maiorē sui cupidinem intulit.* Et sequitur: *Quæris, quæ sit rei huius causa? Plus incipit habere posse, qui plus habet:* Venio ad reliquas pestes, & eius quidem, quā *accidiam* nostri vocant, eadē ratio est, quæ inuidiæ fuit. Gula autē ac libido sæpe suis fruuntur delicis, quibus exultant, & gaudia fugitiua percipiunt; auaritia nulla re fruitur, nisi curis amarissimis. dum enim quærendis inhiat, & illa nō habet, & quæsita non videt, nisi ad supplicium. hinc trepida, inde sollicita. Quæ cum ita sint, iure auaritia sororum omnium pestilentissima dici potest, quā *radicem malorum omnium* vocat Apostolus. Nec sum nescius, te mirari quid hodie tecum hac (vt aiunt) importuna Philosophia præter solitum vti velim. Ego autem non te magis, quā mortales fere cūctos, & præcipue tuum genus aliquot, inter quos maxime & salium posuisse, & vexillū fixisse victrix mihi videtur & imperiosa cupiditas. Quod eo indignantius miror, quo minor vobis cupidinū causa est. Cum n. hos auri cumulos accumulatis, legitima quidē vobis negata posteritas, vos parcus & exiguus cultus decet, id qua pauperis Christi sunt, quos fraudare prædariq; non timebis, domino illorum spectante desuper & minitante vindictam, & nescitis cui vestrum tamen vtile sit futurum quod vobis tenui laboriosum, pestiferumque & funestum est. Mortales propter filios excusant, & vitio animi velum pietas obtenditur. Sic leæna, sic tygris ... ferocior, & animalia mansueta, nouæ prolis amor exasperat. Vobis excusatio nulla, velamen nullum est, ante tutius orbis oculos nudi estis, digitoque monstramini, populorum omnium ... exprobratione mordaci: Ecce virtutis (inquiunt) præcones, qui cum de vita æterna, deque animi libertate multa magnifice loquantur, sine causa tamen & temporalibus addicti, &

auaritiæ serui sunt. Re enim vera & si de omnib. dicat, non ne de vobis tātum sensisse videtur Dauid, vbi ait. *Vniuersa vanitas omnis homo viuens, veruntamen in imagine pertransit homo. sed & frustra conturbatur.* Et vt rabiem pōtificialis auaritiæ tot post seculis futuram notaret expressius: *Thesaurizat* (inquit) *& ignorat cui congregabit ea.* Hæc vtique vobis ante alios, auari pontifices, dicta sunt. Parentes quidem thesaurizantes filiis & legimus & videmus, quamuis sæpe fortuna paternis votis obstante, quod aliis partum erat ad alios deuoluatur, parentum tamen intentio nota est. Vestra intentio quænam, quæso? Quid agitis? cui thesaurizatis? nisi diabolo & angelis eius, qui sollicite vos obseruant, numerant dies, & hereditatem vestram auidissimè præstolantur, gratissima trophæa vestris inscripta nominibus, in limine tartari de manibus spoliatorum pauperum erecturi? Sed admirans percontabere, cur hodie potius ista quam alias: an vel hactenus vos nō auaros, vel auaritiam vitiū non fuisse. vel me nunc primum oculos aperuisse crediderim, qui prius ista non viderim? Respondebo admirationi tuæ: Et sciebam vos auaros: & auaritiam vitium esse, nemo vsquam est qui nesciat, & in vtrunque non nunc primum oculos aperio, sed cum forte nudiustertius venissem ad te, altaria tua, imo vero altaria Domini virtutum, argento atque auro, & gemmis onusta conspexi, atque insanis fulgoribus perculsus obstupui, & dixi meum: Ecce noua auaritiæ arma, nouum pereundi genus. Auaritia nobis nostra non sufficit, nisi auarum quoq; CHRISTVM facimus, & diuos ipsumque vocamus in partem, prædamque Iouem (vt Virgilius ait.) Vos quidem diuitias male partas iustificasse videamini, si prædæ rapinarumque vestrarum pauperem CHRISTVM cogitis esse participem, & auro obsideris inuitum. Non hic placandi numinis modus. An non legistis apud Senecam, *Deos tunc propitios fuisse, cum fictiles fuerunt?* Atqui Deos nunquam propitios fuisse nec esse potuisse, certum est. Quomodo enim propitius aliis esse potest, qui miserrimus est sibi? Illa est igitur non hæc Senecæ [illegible]uentia, sed verba, quæ fœliciori materiæ licet inserere. Pro[illegible] CHRISTVS semper propitius humano generi, sed tunc præsentior fuit, cum fictilis fuit. Nunc aureus atque gemmarius irascitur, & preces nostras iustissima indignatione non audit. Non aurum odit ille, sed cupidos, quibus optandi, quærendique nullus est finis. Primi hominum, quod erat, aperte profitebātur, quærebant diuitias, vt abundarēt: vos quæritis, vt ornetis CHRISTVM, pium opus, si spoliis illa miserorum, & nō potius virtutibus ac deuotione fidelium, vellet ornari, & [illegible] non fictioni iuncta cupiditas, odiosior Deo esset. Animaduerti olim tale aliquid in principibus dominisque terrarum, qui omni studio libros quærunt, petunt, rapiunt, mercantur, non literarum amore quas ignorant, sed auaritia inducti, nec animi, sed thalami quærentes ornatum: nec scientiam, sed nomen: neq; librorum sententias, sed pretia cogitantes. Verum his colorata excusatio, licet falsa, non deerit. dicent enim, sobolem se ac posteros cogitare. & verbo quidem nondum natis, aut quod vitæ genus eligant prorsus incertis, veræ autem auaritiæ propriæ atq; ignorantiæ bibliotheca congeritur. Vobis congerendarum opum quis est color? Vt CHRISTI templa farciatis auro. Sed quid Persio dicitis exclamanti?

O curuæ in terras animæ & cælestium inanes

Quid iuuat hos templis nostros immittere mores.

Neue hoc aliis dictum crederetis, audite, vt statim vestro nomine vos appellat:

Dicite Pontifices in sancto quid facit aurum?

Respondete pontifices, vobis enim loquitur. Respondete tot senes vni iuueni, tot Theologi vni poëtæ, tot Christiani vni pagano. Quid dicitis? *in sancto quid aurum?* Si respondere negligitis poetæ, an non saltem respondebitis Prophetæ, qui non aurum, sed alia quędam à vobis ornamenta templorum exigit? Apud Malachiam legitis: *Filius honorat patrem, & seruus dominum timebit. Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit Dominus exercituum.* Et vt noscatis quia vobis dicit, sequitur: *Ad vos, ô sacerdotes qui despicitis nomen meum.* Nisi forte quisquā est qui putat. [illegible]vnquam ætate dignius hoc quæsitum quam nunc quęritur. Video quidem, vt dixi, vulgi auaritiam ardere. & fateor, nihil excusat. Nulla est enim excusatio peccati, sed maiorū charitas, multiplexque necessitas, & vulgaris ignorantia crimen leuant. Vos vero pontifices, dicite, oro; [illegible] sibi vult hęc rabies habēdi inter diuitias tā certas, in tanta rerū diuinarū humanarumq; notitia, vita solitaria, & cæl[illegible] be & de crastino cogitare prohibita? Illud mihi forte notissimū ingeretis. Aurū habere ec[illegible]clesia Bene. si habet, pessime. si habetur. placere possunt diuitię virorū, viri diuitiarū penitus nō placent, qui cum somnū suū dormierint, in manib. suis nil inuenient. Vereor igitur illa responsio, q̄ p[illegible] ontioni [illegible] ptte Persius ipse subiecit. Cū n. secūdo quęsiet: *In sancto quid facit aurum?* intulit: *Nempe hoc quod Veneri donata à virgine pupa.*

Facessat [illegible]o, iam tandē aurum templis inutile, & in alia templa Dei, hoc est, in vsus hominū egenium conferatur. Sit Christi charitas, q̄ seculi pompa est, nec semp sub [illegible] brencu deuotionis [illegible] latiuę seruatur. Nescitis quod auaritia est idolorū seruitus. Nulla tot idolis gēs abundat, nul[illegible] conueniētius dicitur: *Cauete à simulacris.* Credite mihi, pontifices, aurū potuit Christus habere, [illegible] noluit: [illegible] ues esse potuit, dum inter h[illegible] mines [illegible] geb[illegible] t, paupertatē [illegible] ualuit. Corinthus vasis vi[illegible]ur, fictilibus vsus est. Nolite, pōtifices, excusationes friuolas aucup[illegible], aut sub Christi nomine pabulū auaritię. & vestris alimenta furoribus aggregare. Christus vestro auro nō eget, nec vestris superstitionibus [illegible] ctator, putat nud[illegible] dis est, apperēs piorū actuū, honestarū cogitationū, & humi[illegible] ū voluntat[illegible]. Quis inter hęc auro locus. Nolite miseri curare, [illegible] superbe sacrificetis, q ornate, quam splendide; sed quam pie, quam humiliter, quam caste, quam sobrie. Sacrificate & diruptis vinculis libera-

liberatori [illegible] Rex propheta sacrificat, *hostiam sc. laudis*: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate non in auro, sed in Domino. Audite psalmistam surdi, diebus ac noctibus clamantem: *sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Quid hîc opus est auro? Spiritu opus est, eoq; non nisi cõtribulato; opus est corde, sed contrito & humiliato. Hoc est sacrificium Deo gratũ, atq; homini sine terrarũ effossione parabile. Submisso & immaculato opus est anim[illegible]. C[illegible] ra ne[illegible] terso nec rudi auro opus est. Nescio quid amplius dicam, & vereor verba iactare, sed si post pr[illegible]pheta[illegible], ipsum quoque Persium poetã audire, non piget, videte, quid i[illegible] idem paganus homo pontificibus suis dicat.

Quin damus id superis, de magna quod dare lance,
Non possit magni M[illegible] sala lippa propago.

Et ne dubium foret, quid esset quod superi[illegible] offerendum, quod genere atq; opibus super[illegible] [illegible] diuitum filii non possent, subsecutus expressit.

Comp[illegible] situm ius, fasq; animi sanctosq; recessus
M[illegible] ntis, & in[illegible] octum generoso pectus honesto.

Præclarum verbum, d[illegible] gnumque de Christo dictum [illegible] u vale, & q[illegible] [illegible] au-tem præbe.

II

Ad CAROLI QVARTI IMP. *literas dilationis excusatorias responsio, & excusationum infirmatio.*

CÆsareos apices triennio ferè, postq; à te discesseram, ad me peruenis[illegible] mirabe[illegible] [illegible] N[illegible] n iam solis tuisq; religionibus, sed nunciis quoq; & e[illegible] pistolis tuis, C[illegible] sar, [illegible] sum. Ego quidẽ, vt vehementer id doleo sic, fateor, gaudeo & mihi cla[illegible] [illegible] tulor, [illegible] fica[illegible]. Clamaui equidẽ, sed frustra, nec duab. epistolis auditus sum, quam [illegible] incompitior; profecto & sentẽtia verax, & pura scribentis fides est ꝙ Roman. [illegible] rue. Agendę rei opportunissimũ tempus erat; clamo num etiam, ꝙ tibi frustra ne an [illegible] etiam, ut videris. Mihi frustra non erit, quicquid fideliter egero. Etsi aliis namq; non pr[illegible] certe profuerit, satis fecisse officio, implesse ꝙ debeo. Equidem ego ingẽs, & quo ni[illegible] mi[illegible] es maius possum, affectus mei pmium tibi testimoniũ maiestatis tua, q̃ fidem meam [illegible] mul[illegible] is accumulat. Consiliũ v. non amplectitur. Malo mihi fidem sine prudentia const[illegible] sine fide prudentiam. Dum tibi mea fides & deuotio pbetur, non magnopere solertiæ titulũ au[illegible] pabor, cõsiliumq; meũ æquo animo ferã vel respui vel differri: quin etiã gaudebo, & haud merito gl[illegible] riabor, te nõ m[illegible] do me, sed oẽs mortales, vt Impii dignitate, sic cõsili[illegible] viuacitat[illegible] pcel[illegible] re. Suasi q[illegible] dem, & psuasisse credideram, celeritatẽ tuis conatibus oportunã. Ita n. mihi, [illegible] ibi v. al[illegible] videtur: tu frenum tetris, tu clauũ pelago regis: tuo stabitur iudicio, ego fideliter locutus dicar. Satis est mihi prudentia inter profe[illegible] res prudentiæ requiratur. Si tn interpretari dictum meũ non prohibeor, ita ego tibi celeritatem suasi, vt segnitiem excuterem, non vt in aliud extre norum te impellerem. Sciebam n. ꝙ præcipitatio cum in rebus omnibus turpis sit, tum in summi imperii administratione turpissima est. Suasi ergo celeritatem non pcipitem, sed maturã. *Maturate fugam*, inquit Mar[illegible] C[illegible] [illegible] locum Macrobius exponens, *& contraria*, inqui[illegible] *dicitur fuga maturari.* Et post pauca: *Maturate*, inquit, *ꝙ neq; citius neq; serius, sed mediũ quiddã & temperatum est. Quam sent[illegible] ntiã Cæsar Augustus sequẽs monebat, vt ad rem gerendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & tarditas diligentia: Ex quibus duobus contrariis fit maturitas* Multa ibi similia. Sed redeo ad rem. Si ergo tibi, Cęsar, ho[illegible] consilium non [illegible] la-cet, placeat fides vt facit. Mea. quid dicturũ putas. Nempe mihi consilium aliud nullum est Sed [illegible] tabo, vt quicquid elegeris, secundet omnipotens Deus, & moram tuã mundo vtilem, tibi gloriosam [illegible], & ait psalmista, *tribuat tibi secundũ cor tuum & omne consilium tuum confirmet.* Verum quia nondum [illegible] fic[illegible] o sum, nisi omne, ꝙ mens parturit, & lingua pepererit, sic iam, Cæsar, epistolæ [illegible] ibo, vt intelligas me de leni[illegible] ia non tam rationib. literarum tuarum, quam tui [illegible] depositum. Quis n. sani capitis contra Cæsarem sentire audeat, & præse[illegible] im in [illegible] ebris Imp[illegible]? Si de poẽtica, aut [illegible] omnino de literis sermo esset, [illegible] rter fortè libertate Lucii Poẽtæ, [illegible] te [illegible] n Iuli[illegible] Cæsarem poetarum consilium venienti nõ assurger[illegible] solitũ accepimus, non [illegible] mptu [illegible] ncipis, sed pfessionis propriæ fiducia: Nunc cum de imperio agitur, quis tibi non assurgat? quis [illegible] n cedat, nisi amens obliuisq; rerum omniũ? Loq[illegible] itaq; non vt te refellam, sed vt exerceam, [illegible] o[illegible] vt aduerser, sed vt me tibi penitus aperiam, [illegible] que quicquid animus latebris suis tegit. [illegible] quidẽ tarditati [illegible] te clypeum ptendis mutation[illegible] temporũ, q̃ multiplicibus verbis exagge-ra[illegible] iqñ magis [illegible] ingenium, quã Imperatoris animum mirari cogat ac laudare. Quid n. [illegible] o est, quod aliquando non fuerit; imo v. quid par maiorum nostrorum laboribus periculisq; pe[illegible] petimur, dum Brennus Italiam, dum Pirrhus dum Hannibal vastabat. quæ nam comparatio [illegible] vt v. nobis [illegible] omne mortiferum vi[illegible] us sit, non rerum natura, sed mollities nostra facit. [illegible] toaut nos lugemus, & ad omnem difficultatis occursum cohorres[illegible] mus ac tor-pe[illegible] us [illegible] nu[illegible] la interim in cõq; tuendis excusationib nulla ætas & nulla gens promptior. [illegible] s, *Romana R spublica dines fuit.* Quis, oro te, diuit[illegible] cit, nisi c[illegible] suorũ vi[illegible] ac modestiæ [illegible] & [illegible], & rei bellicę disciplina? [illegible] maius ceness [illegible] ter tot gentes [illegible] domitas, [illegible] nies euexisse in [illegible] & in collibus [illegible] peruiis inaudi[illegible] tem-[illegible] & [illegible] n[illegible] mẽ, an adhuc statibus [illegible] & ienetentia no[illegible] toto orbe diffusa [illegible] apsu[illegible] rest[illegible] ituere? Hic mihi mutation[illegible] si quis obiiciat, nõ audiã; vel [illegible] audiã, ridebo.

 Crede

Crede enim mihi Cæsar, mundus idem est qui fuit, idem sol, eadem elementa [illegible] ciuitatum nempe magnarumq; congestarum multum aliæ creuerũt, decreuere aliæ quæ [illegible] corruerunt, ostiis quædam surrexere temporibus. Vetus est vicissitudo rerum humanarum [illegible] hinc [illegible] iterum quæso, crede mihi, si Roma illa, vnde titulum trahis; & [illegible] Cæsar [illegible] cuius nomen atq; (vt sperare solebamus) animum habes, hodie viuerent, multo [illegible] ad arcem rerum atque Imperii fastigium peruenirent.

Tunc enim repugnantiæ multum fuit graue nostris periculum, ingens labor [illegible] plana & facilis via est: sed viator deest, luxus & inertia late regnant, ignauia orbem [illegible] Cæsari mox cessura, [illegible] vel pro te partes actura. Notum etenim [illegible] paucis bonis & amatoribus virtutis atq; imperii adiutum, aduersus inertem luxum [illegible] que superb[illegible] bellum omne conficeret. Vis nunc modo probem, sed ostendam tibi ista esse [illegible] non tres tertius caput eamlu, quidam est plebe humili non Romanus Rex, non Consul, non patricius, & vix bene cognitus Romanus ciuis, nullis titulis suorũ, nullis maiorũ imaginibus, denique nullis ad tempus virtutib. suis clarus, qui vindicem se Romanæ libertatis assereret. Obscuri h[illegible] professio, illico, vt scis, Tuscia cupide manus dedit, imperia accepit. Iam sensim omnis Italia sequebatur, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid multis est opus? non legimus ista [illegible] vidimus. Iam redisse iustitia & pax & harum comites [illegible] fides, tranquilla securitas, ad postrem[illegible] aurei [illegible] vestigia videbantur: ille tamen in ipso rerũ flore paruit alteri: nolo sibi culpam dare, nec alteri: non condemno hominem, imo absoluo, non sum iudex. quid opiner scio & [illegible] titulum *Tribuni*, quod inter Romuleas dignitates humillimum nomen fuit. Si tantum ergo [illegible] potuit [illegible] Cæsar[illegible] nomen posset? At tu differs, si hæres, & q̃ tibi sub oculis [illegible] temporis non attendis, actum est, iuit [illegible] petit libertas. Nolo, oro te Cæsar, hæc cum [illegible] legere, quæ forsan gustui minus dulcia sunt, quã velles. Nescio quid bilem concie[illegible] [illegible] nisi amara non penetrãt. Ego tibi verum dicere non metuo, quoniã amare te verum [illegible] odisse blandicias prudenter, a prima, magnifice aconita regum [illegible] principum, arma [illegible]. Sed enim nescimus, *quanta belua sit imperium* Hoc enim alter excusationum [illegible] color fuit. Quod dictum miror cur Augusto tribuens, cum Tiberii sit, nisi forte vel rerum cura præsentium memoriam vetustatis obnubilat, vel communicato vocabulo, quemlibet imperatorem vt Cæsarem, sic Augustũ vocas. Fecisti forsan [illegible] vt ab illo [illegible] authore dictu, quo vti decreueras, auctoritas quæreretur, non ignarus inter Augustum & Tiberium quid interfuit; [illegible] ille principum sapientissimus atque optimus fuit; hic obscœnus ac ferox, & vt de se propheta dixit, *quasi lutum à sanguine maceratum:* Hoc tamen idem dicto, quo tempore sit vsus [illegible] quid obiurgationis inter tot maiores [illegible] obrepserit, apud Tranquillum leges. Eo quidem tempore hoc dixit quo exemplo iam rebus humanis Augusto successor longe impar imprudentissime arreptum [illegible] imperium, verbis tamen ambiguis fallacique & varia dissimulatione renuebat [illegible] modestiæ nomen [illegible] quærens, vsque adeo vt tergiuersanti quidam in faciem eleganterrime [illegible] illud [illegible] *cæteros homines, quod promittant sero implere, illum vero quod impleat, sero polliceri.* Sed esto, fit dictum boni principis, sit non ficto animo prolatum, ipse sit autor Augustus, quid ad rem? *Nescitis*, inquit *quanta belua sit imperium* Imo scimus eximie; belua potentissima est, quia ferum [illegible] manus [illegible] belua ingens, eo tractabilis quid [illegible] tractetur idoneus? Aude, age, [illegible] manu arripe, si hunc quem tibi [illegible] conf[illegible] [illegible] si metuis, sessorem inuenies. Iulius Cæsar, [illegible] vt modo dicebam, hæreditarium nomen habes, equum apud se ortum & alterius [illegible] tem ascendit, & in deliciis habuit, tu solum non alterius sessoris impatiens, sed a tot retro [illegible] [illegible] & tuæ sessionis auidissimum solus fugis? Verum enim vero *cuncta prius tentanda, quam ferrum* [illegible] hæc inter excusationes tuas [illegible] est, vbi nescio an illud gloriosi militis apud [illegible] oblitus: *omnia prius experiri consilio quam armis, sapientem decet.* Nihil enim aliud ad [illegible] nisi quod & medicus docuisse [illegible], & Cæsares didi[illegible] quidem multum disparia coæquasti. Nam & Cæsares ægro orbi mederi solitos accepimus [illegible] & ipsi [illegible] ægrotant & mundus æger medico caret, & mors vniuersalis in foribus est [illegible] autem [illegible] quidem [illegible] est verba, precca nunc blanditiæ, apparatus. Q[illegible] restat, nisi vt [illegible] tib. imper[illegible] *Papæ & Regi Siciliæ* supplex ad genua prouoluam [illegible] & [illegible] [illegible] Veternolorum vl[illegible] medi[illegible]. Nam [illegible] pl[illegible] expect[illegible] Pa[illegible] solitus est, & cum amor [illegible] que non [illegible] audis, iuuentam senectus excipiet, senectutem mors, [illegible] prorsus hinc auferres, nisi quod bene seu quod [illegible] nihil hic dimittes tuum præter [illegible] mort[illegible] & exanque corpuscul[illegible] [illegible] quoque non iam tuum, sed terræ parentis ac [illegible] non magis [illegible] quam plebeiis parcentium, imo quidem auidius corp[illegible] nobilior[illegible] tium. Quid de aliis fiet, quæ videri tua? Certe opes & imperium linguas alteri necesse [illegible] Hæc humanæ conditio est, cui nec Cæsar nec pontifex Romanus, denique n[illegible] gum nec omnium hominum vllus eximitur. Nunc igitur [illegible] quod semper nõ potest [illegible] esse velis quæ propria & irreuocabiliter tua sunt, animam & famam. [illegible] tem & [illegible] nescio quid eligam [illegible] tas fœlic[illegible] non delect[illegible] dium [illegible] sed heu vereor (quod pace tui dictum tua [illegible] que, qui [illegible] quique gerendarum rerum officia susceperunt [illegible] verum sit, quod in ore semper [illegible]

singula vitia singulas excusationes habere, inertiam solam omnes. Si diu deliberasset Africanus, Italia deferebatur à suis & Afrorum erat. Si diu deliberasset Nasica, libertas Romana Gracchi conatibus & audaciæ succumbebat. Si Claudius Nero (non dicam supervacua multa & longa, sed vnum quod necessariũ videbatur & breue erat) senatusconsultũ expectasset, coniunctus fratri Hasdrubal Romanum proculcabat nomen. Quid inter minores hæreo? ipse, quem sæpe nomino, Iulius Cæsar si procrastinator fuisset, nunq̃ in tam paruo tempore hanc tantã, quæ vix omnium studio sustinetur, fundasset erexissetque rerum molem, cui imperii nomen est. Tu si cuncta deliberas & singulis immoraris, præ dicam tibi, & si forte non animo tuo gratũ, ac certe fidei meæ debitum, falsus vtinam sim aruspex, nullus erit rerum finis, alii ex aliis erumpent laquei: nunq̃ te Italia, nunquam tu Italiã videbis, extra quam vbi Imperii caput quæras nescio, proinde quod scribis: *te non ambitione tractum ad imperium aspirasse, sed difficultatis haud nescium diuinæ iussioni paruisse*, credo. Nam & prudentiam & modestiam tuam noui; sed vide ne hoc tibi primum calcar & maximum esse debuerit, quo diuinæ cœptis auxilio properares. Tu quidem patrii regni finibus contentus, Imperatorii oneris & honoris sarcinam vltro aliis linquebas. Hanc insolubilis ipse rerum sator, sectos & cognitos multis cu... plentibus etepiani humeris tuis imposuit, permisit. Non acceptare Imperium forte magnom fuerit: de hoe tamen docti viderint: Certe sine scelere poterat non recip: receptum negligi sine scelese non potest. Deus enim tibi (sicut ipse non dissimulas) Deus inquam, non tuus labos aut ambitio imperii auctor est. Times eo duce proficisci, quo iubente & Abraham vnicũ filium mactare, & Moyses pastus incomitatus faciem superbi & obstinati regis adire non timuit. Scio multa te vellicant, quibus compositis alta atq; alia emergetent. Credisne tu, Cæsar, in imperio sine curis vitam agere, quam pastor in tugutio non agit? Nam illa qualia sunt, quibus inniteris? nonne quos publicæ mundi clades, tot prioatim famæ tuæ vulnera; quotque hinc excusationes efficere vbiuis, tot in te conficis argumenta? Cuius enim pudorem, nisi tegis. prægrauant Regni mala? *Diruta est*, inquis, *Imp. rii libert as.* Tu patet Imperii diutam restaurabis. Sumpta Latinis scsuitus, tu illam tuorum ceruicib. excuties. Ad auaritiæ Lupanas prostituta iustitia, tu illam ad sua sacra penetralia renoc bis: pax è mentibus lapsa mortalium, tu illam in sua sede restituet. Ad hoc u. natus, huic officio destinatus es, vt Reip. desusmitates aboleas, & pristinã faciem ni ũdo tedulas. Tunc veros mihi Cæsar ve usq, videberis Imperator, cũ officiũ tuum impleueris, sine quo nedum Princeps, sed ne priuatus quidpiã iure laudabitur. Addis a. (stupeo audito) *nesciam tunc secessionis Italiã* Quando, ob... id fuit: Ego n. in *Annalib.* via aut vllum tale tẽpus inuenerim, aut inueniri posse crediderim. Sileo illa vetust... a, ipsius vrbis originem & primos muros fraterna cæde madentes, & impio scelere quæsi a diademata: Quotiens parta iam libertate plebs indignans secessit à patribus? testes sunt mons sacer, ianiculum, Auentinus. Pyrrhus in Italiã traiecit, opem nempe laturus rebellantibus Tarentinis. Eodem tempore & Brutii defecerant & Lucani aliæque gentes Italicæ, quas omnes bellũ contundi & nolentes in fidem redigi oportuit. Secutus est Annibal, defecit Capua magnis Romanorum obstricta beneficiis, & vt ꝓpꝛie dicam, populi Romani libertia, sed infidelis & ingrata. Imo v. quis ea tempestate non defecit? Rel. ge historias. Decem octo Coloniæ, p omnẽ Ital ã in fide manserunt, *quarum subsidio*, vt Liuii summi historici verbis vtar, *tunc imper. ũ populi Rom. stetit. iisq, gratia in senatu & apud populũ acta.* Quid totiens Hernicos rebellantes, quid perpetuos hostes Volcos Æduosq; cõmemorem? Quot cum Latinis bella ꝓpꝛe ciuilia (vnum n. corpus imperii videbatur) quot vrbes euersæ, atq; inprimis ipsa Rom. imperii parens Alba? q vs fieret, quid nisi defectionũ metus ac memoria hortabatur? Quotiens cũ Sabinis ancipiti acie decertatũ, cum Vmbris, cũ Samnitibus, cum Etruscis, cũ Liguribus ac Boiis & Gallis Insubribus, vbi Mediolanũ Ticinumq; vrbes sunt: Sed quid Longius fetor? Tibur ac Tusculũ, & Præneste, triaque suburbia vrbis Romæ, bellorũ casus ac materiã præbuere, cũ non suis tm̃ virib. insultarent, sed externis hostibus auxiliũ ac receptacula pbuissent. Ad hæc Veii vix decennio diruti, exustę Sidenæ sanctitatis admi... ... ne, Phalerii subacti, vi capta Neapolis, cœptumq; Brundusiũ, & Conoli, & Fregellæ, & Sora, & Algidum, & Corniculũ, ac Sutricũ, & Bonillæ, & Venilæ, & Fesulæ, vnde patriæ meæ fundamẽta fluxerũt, piget fateor, maximis parua connectere. Sed vt iã prævalidæ robustæque ciuitati nihil ... duũ sit tenere ac vix dũ pubescenti Reip. nullus aculeus patu' erat. Adde Syracusanã obsidionẽ ... gã atq; difficilẽ classimq; vrbis inteturũ, q Duces quoq; hostiũ ad cõmiserationẽ lachrymasq; ... lleret: Adde Firmium atq; Esculum, & Picenũ omne pdomitum, Vescinosq; & Marsos & Pe... ... os; intesq; tot externus tumultus intestinas domi seditiones, & Senatus insulentiã, & tribunitiam sabiem, & turbulentissimos Agrariæ legis motus, vt reliquos sileã, quos enumerare nõ sufficio. Adde postquã ses ad vnius imperiũ tedijt. coniusationes innumeras & totiens, licet frustra, petitum insidiis Augustum caput, vt omittam qui veneno vel gladio periere: Adde famem Perusinam, & obsidionem Mutinensem, & defectionẽ Coloniæ Cremonensiũ, q̃ vna fuerat inter paucas fidelissima, quarum paulo ante memineram. Longum nimio historiæ rei arripui, sed subsistam. Omnis enim ætas secessionib. Italicis ac defectionibus plena est, vt forti animo & veterum memori nihil possit insoliti terroris occurrere, vtque nimis proprie dictum & ex ipsu natura gemmo ... mtus videatur, quod Virgilius ait:

Grauidam imperiis bellisque frementem, Italiam

... n a... ... fuit, talis est hodie, talis ad extremũ erit. Illa v.q̃ valida? *paupertas rimoratur* Quid ba... et paupertas co... iune cũ Cæsare? aut quo modo pauper est, q̃ alias dicat? animus pauperẽ facit,

& diuitem *pauper sum*: & Iulius ante Imperium pauper fuit, post imperium non diues: *Nemo enim liberalius victoria vsus est*, vt ait Annæus Seneca, nihil sibi retinuit præter dispẽsandi potestatem. Postremo, *pauper sum*: multos in bellum impulit paupertas, multis animos dedit, præsertim si aduersarius diues sit. Diuitias nempe viris fortibus bellum facit. At monet paucitas meorum Comites, bellum parat, terret fama vulgaris. Quarundam minimarum rerum aliquando magnum est nomen, & sæpe fama terribilior quam cõspectus. Opinio rem non mutat, quod qui nequeunt oculi, tuorum vident, non quia vegetiores, sed quia ꝓpinquiores. Multa de longinquo cernentib. metuẽda, ꝓpinquãtibus apparuere ridicula. Ecce q̃ tibi multa, Cæsar, ꝓ tribus epistolis scripsi, si forsitan ter vocatus exaudias, & vt quem non potes aliter, in his literis animũ meum cernas. Mallem posse tibi armatis legionibus obuiam ire imperata facturus: quod vnum datur, animo atq; exhortationibus occurro, neq; iam satis scio, quid vlterius loquar, neq; si hoc non sufficit, quid ex me sufficere possit intelligo. In te magnanime Cæsar, in te, inquã, esse debet ignis ille, quẽ speramus nobis & algenti iustitiæ succursurũ. Sed is forsan extinctus est. Nequicquam flamus in cinerem. Improbi viri verbum est, sed hac in parte vendicat virtutem verba non addere. Excitare illam potest adhortatio, non dare. Itaq; nihil amplius dicam, nisi id, in quo totius negotii vis est, omnia consilio Cæsar deget, sed nihil inertia. Et est, vbi non multum consultasse consilium sit. Vale 9. Cal. Decemb.

III.

Increpatio ad Imperatorem, quod Italiam Imperio debitam Papæ & aliis iniustis incubatoribus relinquat, nec ab eis vendicet.

FR. PETRARCHA CAROLO IV. ROMAN. IMP. S. Italos fines & claustra nostri orbis ingressum nuper animo tibi obuius & literis fui; nec multo post à te vocatus, & corpore abeuntem animo quoq; sequor & literis. Hoc interest, quod tunc lætæ literæ lætusq; animus fuit, nunc mœsta sunt omnia. Ergo tu, Cæsar, quod auus tuus innumerique alii tanto sanguine quæsierunt tantisque laboribus, sine labore adeptus & sanguine cum planam iam apertamque Italiam, patens limen vrbis Romæ, sceptrum facile, imperturbatum ac pacificum Imperium, incruenta diademata, vel tantorum ingratus munerum, vel rerum non idoneus æstimator & hæc linquis? &, ô naturam mutare magnus labor, ad barbarica rursum regna reuolueris? Non audeo clare tibi dicere, quæ mans resque exigunt, ne te verbo contristem, qui me & mundum facto contristas tuo, non quod ob inuectiuas ac satyras (merito panegyricum debeatur) aut aliam ob causam loqui verear, nisi quod hoc tuo tam præcipiti digressu fugæque, verum vti fatear, simillimo te neminem arbitror tristiorem, quo magis magisque me attonitum habet, hoc consilium, cui an fortuna vnquam fautura sit nescio: certe ratio & virtus & boni omnes totumque, si loqui possit, Imperium aduersantur, mali omnes plaudunt, ac rebelles. Itamen, quando ita fixum animo est: sed hoc quoque memoriæ vt affigas velim, & valedicentis memoriale munusculum tecum feras, à nullo vnquam principum tantam spem, tam floridam, tam maturam, tamque honestam sponte desertam. Neque v. minor animus Romanum Principem decebat quam Macedonũ Regem, qui mox finibus patriæ egressus non se Macedoniæ dominum, sed terrarum omnium dici iussit, cum nõ esset. Tu Imperii Dominus Romani nil nisi Boëmiam suspiras. Quando hoc, quæso, fecisset auus tuus aut genitor, qui etsi non Imperator ipse esset, sola paterni Imperii memoria tot vrbium ius quæsiuit, sed non est hæreditarium bonum virtus, quamuis ego nec tibi imperandi scientiam deesse crediderim, nec bellandi. Fons actionum omnium voluntas est. O si in ipsis Alpium iugis auus tibi nunc paterq; fiant obuii: quid dicturos putas? crede illos audias vel absentes. Profecisti enimuerò, ingens Cæsar, hoc tuo tot per annos dilato in Italiam aduentu, & festinato abitu refers demum istud ferreum, illud aureum diadema, simul ac sterile nomen imperii. Imperator Romanorum vocitabaris, Boëmiæ rex solius, qui vtinam vnquam esses, vt vel sic altius coacta virtus assurgeret, famesque domestica neglectum auiti patrimonii cultum suaderet. Sed iam breui impetu defessus calamus requiescat & vere, vt auguror, fatigatis auribus det quietem. Salutem mihi Lælius meus tuis verbis attulit, quæ mihi iaculum anceps & lethale vulnus fuit, simulque Cæsaream effigiem peruetusti operis, quæ si vel ipsa loqui posset, vel tu illam contemplari, ab hoc re prorsus inglorio, ne dicam infami, itinere retraxisset. Vale Cæsar, & quid linquis, & quid petis, cogita.

IV.

Increpatio ad Imperatorem, quod se tam humiliter Papæ Romano prostituat.

FR. PETRARCHA NERIO SVO S. Nondũ superioris epist. signũ impresseram, dum ecce alia superueniens coëgit, vt posito annulo, depositũ calamum rursus arripere, & quamuis tua hæc superiore sit longior, responso tñ breuiori contenta erit. Nã nec cui nostri querelam iterare est necesse, q̃ & tacitus loquor, & ipsa res clamat, nec quicquam prohibet, quod in illa dixerã, ad hãc transferri. Neq; n. aut minor est hodie dolor meus, q̃ heri & nudius tertius fuit, neq; min' efficax epistolæ tuæ hodiernæ solatiũ, quam hesternę. Accedit quod neq; de his, quæ nouissime scripsisti, ausim aperte pronunciare, quod sentio, neq; tu ideo minus quid sentiam, quid ve ꝓnunciem intelligis.

Sæpe

Sæpe silentium ad exprimendos animi conceptus, quouis sermone potentius fuit, nec minus silentio Niobe, quam latratu Hecuba, dolorē animo insignitum designabat: itaque cum illa in saxum, hæc in canem versa fingatur, non minus mutum illius simulachrum, quam huius querula rabies, suam miseriam loquebatur. Illud non siluerim, agnoscere me cæsarum fatum, quod & in occasu solis, & sub austro, denique vbilibet fœlicius fuerit, quam sub arcto, ita ibi gelida omnia, nullus ardor nobilis, nullus vitalis calor Imperii. Redde nobis fortuna, si Romuleos cæsares, Parcæ vetant, at saltem ab Hispania Theodosios, Seueros ab Africa, ex Arabia Philippos, è Syria Alexandros. Heu quid nunc diceret architector ille magnus, successorem suum, cum sacerdote humili (i.e. Papa) de humilitate certare, dum meminisset superbissimum olim Galliarum Regem, dum supplex, vt ait Florus historicus, in castra venisset, phaleras & sua arma ante Cæsaris genua proiecisse, ac dixisse: *Habe hæc, virum fortem, vir fortissime, vicisti.* Multa se offerunt id genus: Nam & locuples materia & multiloqua indignatio est: sed frenabo impetum, vt qui hæc ipsa, non nisi Ira congerente ac dictante protuderim. Sane de Cæsaris Legatique congressu, quod prouidentissime vaticinaris, amplector & probo, & pene rem ipsam videor videre: non quod omnia ista me moueant, contra quæ multa sæpe disserui, sed ex præteritis ventura conijcio. itaque non tangor, quod Legati sonipes in Cæsarem calcitrarit, quam quod calcitrare animos noui, & scio quod omnis potestas est consortis impatiens (cuius rei nisi antiqua sufficerent, vereor ne recens nobis exemplū casus attulerit, neve iam pontifex Romanus, Principem Romanū Romæ esse vetuerit, quod & fama loquitur, & fuga Cæsaris indicio est, qui non cupidius Italiam petijt, quam reliquit, vt mihi quidem super vacuo pelli videatur, qui tam libens fugit, quem tenere si velis sine magno nequeas labore: vt enim nunc intelligo, non hac aliam ob causam venit, nisi vt Diadema Cæsareum sua in sede susciperet, tantum adhuc reuerentiæ, nō amplius, superest: ac successor Petri, Cæsaris successore securior, ista non curat, suumque ipse Diadema non pluris apud Tyberim quam apud Rhodanum facit. Is ne diademate contentum & imperii titulo Roma digredi non solum patitur, sed iubet? & quem Imperatorem dici sinit, imperare a nullo sit securus modo, huic, o partes hominum miræ, penetrale diadematis templum aperit, arcem sedemque Imperii vrbem claudit! Hæc hactenus. Lælium meum, imo tuum, imo nostrum, familiarissimum Cæsari factum gaudeo, non miror, nihil .n. est virtute rapacius, nihilque tenacius: rapit, vincitque animos hominum, vinctosque semel in perpetuum vinctos tenet. Nulla mihi dubitatio vnquam fuit, qui non solum ab illo humanissimo principum, sed ab alio quolibet licet asperioris ingenii, cui tamen virtus in pretio sit, posset ille vir amorem promereri, non modo notitia meruisset. Quis enim tam agrestis est, vt Lælium non amet, & sapientiæ laude conspicuum, & in amicitiis sanctum nomen, quod si sola virtutis fama efficit, vt quem nunquam vidimus, senem illum Lælium amemus, quid huius nostri virtus, ac præsentia posse debent? Itaque minus miror, quod de Legato sedis Apostolicæ idem scribis, cum quo familiaritas Lælii vetus est; illud potius miror, quod prioribus literis prætermissum his inserui, quid ita illum ad coronandum Cæsarem diu ante digressum iste præuenerit, nisi quia (vt arbitror & vt solet) illum fortuna segnem, hunc sollicitum virtus facit; Vnum non mirari cum eodem nequeo: ambo pergerent, Modanoque dimisso Tyberim peterent, vnde reuerentior adhuc Romanus Princeps, diadema supremum poscit, quod Petri successor Cæsaris successorem securior non curat. Qui fieri potuit, vt Cardinalis rutilo vertice, & purpureo fulgidus amictu, tantoque spectabilis comitatu, nostri huius lyncea lumina fugerit, aut cum hic Pisas, ille vix dum Ianuam peruenisset, ita vt illi obuiam iste redierit. Auguror sane alterum terra, mari alterum venisse. De hoc equidem & reliquo statu vestro, tuis ac suis literis certior fieri velim. Ad singula respondisse videor. Nam ad epistolæ tuæ finem de familiaribus, cuius stylo alio & seorsum loquar vt soleo. Gratias autem tibi, quod quas ipse iam obliuioni tradideram, adeo vt ne locutum tibi de his aliquid me putarem, tam memoriter tenes, vt facile pateat, rerum te mearum curiosiorem esse, quam me ipsum. Mirum & pene incredibile, nisi charitatis tuæ miraculo incuriositas mea longe lateque nota detraheret. Vale fœliciter nostri memor.

V.

Exhortatio vltima ad Imperatorem, de recuperanda Italia ab iniustis vsurpatoribus.

FRAN. PETRARCHA CAROL. IV. ROM. IMP. S. Fessus præteriti, nec futuri fidens, Cæsar, calamum tuum in exhortationibus pene attritum recusantemque sepofueram. Alit Inter difficultates, resonetque animum spes successus, qua sublata quis est amens adeo, vt non infructuoso labori requiem anteponat? Vt ad stylum redeam, facit amor cogit, siue miles hic tuus huius nominis, siue ille facit animi calor, qui mihi à parentibus relictus atque erga tuam semper, ex quo mihi primum notus es, erga verè Romani Imperii maiestatem ab infantia nutritus in præcordiis meis vinit, & indies crescit, siue, quod est verius, vterque. Nam neque meus amor tot iam clamoribus totque conatibus perditis vltro ad laborem inutilem redisset, neque hic miles quamuis & amicus facundus & sapiens me monisset, nisi intus in anima viuas adhuc fanillas publicæ fidei, quas admoto magnæ spei fomite leui folle suauissimæ orationis attenderet, Inuenisset

cissent multis & magnis indiciis generosas animi tui curas, veteque Cæsareos apparatus cupidis & libenter fœlicitatis & gloriæ tuæ credulis auribus insusurrans, quibus de præterito inconceptum diffidentiæ gelu nouæ spei feruore dissolueret. Eia igitur, Cæsar, duce Deo, & qui non frustra suū tibi commisit imperium, surge, & dilatum munus honestissimum, dū potes, imple fortiter, imple fœliciter. Gloriosus finis lentum principium excusabit. Omnes te alto consilio distulisse consentient, quod nondum messis Hesperia plene maturuisset, in quam vtiliter falx Cæsarea mitteretur: quāuis nostra fames moræ oīs impatiens murmuraret, nihil intempestiuū bene, nihil bonum serio agi, verumq; illud Augusti Cæsaris. *satis celeriter fieri, quicquid fiat satis bene.* Arripe, Cæsar, hanc occasionem, dum adhuc potes. Neq; n. semper poteris. Age, oro te, Cæsar. nondum enim tuum nomen inuocare tuumque te decus poscere atque orare dedidici. Etsi ego quoque vnus impatientium parumper inuisa mihi rerum dilatione tepuerim: ecce iterum recalesco. Noli meam & multorum spem pulcherrimam rursus extinguere. sæpius spes oppressa vix attollitur. Si qua numini tuo nubes hactenus incubuit, si quid infamiæ ex primordii obscuritate contractum est, totum, crede mihi, non modo consummatione splendore purgabitur, sed. vt dixi in gloriam conuertetur, dum seu error ille seu consilium fuit, opinione hominum, consilium & non error fuisse videbitur. Sæpe honestus finis segne principium honestauit: nunquam finis obscurior claro principio illustratus est. Denique sic cœperis, vt doluimus, dum sic finias vt optamus, Fabii maximi nomen promereberis. Cunctator fieris, sed sapiens, sed salutis publicæ studiosior, quam vulgaris famæ vt liber se tibi prætulerit ventosa loquacitate, Minutius, dum te edoctus mox se imparem fateatur. dicant de te hostes impii, quod de illo dixit Hannibal. *Semper credidimus nubem illam magno tonitru è montibus erupturam.* At si quod diuina pietas omen auferat, finis quoque languidus fuerit, quis te vnquam vel præsentium vel sequentium excusare poterit? Audi me oro, Cæsar, paruum hominem, sed tui amantem, de te sollicitum, ac sperantem. Naturæ debitor non aliter es quam ego, quam quicunque viuit è populo. Tempus fugax & non rediens; fortuna instabilis, vita breuis, hora mortis incerta, vnum hic remedii genus, tempori parcere, fortunæ non fidere, vitam rebus extendere, morti paratum semper corpus atque animum habere. Quod non potest, qui suum principale negotium non impleuit: vitæ finis quamuis incertus sit illud tamen est certum, quod longe esse non potest. Is cum venerit è cunctis opibus tuis atque Imperii nil tibi supererit, nisi quantum ad æternam animæ vitam, & nominis immortalem gloriam bene viuendo quæsieris. Bene a. viuere non potest, qui ad quod vnum & summum & maximum natus est, negligit. Tu quod sæpe olim dixi, ad imperium natus es amplum excelsumque opus: illud age fideliter, bene si vixisse vis videri: alioquin quid iuuat illas tuas vltimas mundi horas composuisse magnifice. Hoc & sine imperio potuisses, & fortasse facilius. Minus fuisset inuidiæ ac laborum tibi. aliud infinite maius restat: illud aggredere. Nec te teterreat magnitudo. Nihil est, quod imperii maiestas hac prouidentia atque iustitia & his viribus armata non possit. Quod si fortan negatus tibi cœlitus rerum finis, tamen glorioso in actu, quam in quiete languida mori multo melius multoque fœlicius opinor. Et hoc est, quod diuæ memoriæ auum tuum omnibus seculis gloriosum fecit. Ecce Cæsar & nunc & sæpe olim non blanditus, sed vero studens: neque verborum cultui, sed expressioni sensuum intentus dixi anxie, quod in animo meo fuit; quod ne frustra dixerim, Deum precor & te. Vale decus & gaudium & spes nostra Patauii, III. Idus Decembris.

VI.

De Maiestate Imperii Romani per homines Papæ læsa vindicanda & dignitate Imperii in libertatem asserenda.

FRAN. PETRARCHA PRINCIPI ROMANO S. Quid hinc humanitatis aut clementiæ, seu quid omnino iustitiæ sperare possis, excellentiæ tuæ nuntius expertus testabitur. nouum genus sæuitiæ, puerum incomitatum, incautum, innocentem, hostiliter aggredi, virgulam, quam si quid sani esset, & vereri & temere debuerat. capsulam quoque gratissimis ac suauissimis literis refertam, in caput immeritum, donec vtrinque frangeretur, allidere, ipsas quoq; literas, quæ marmoreos animos mollire potuissent, discerptas effundere. En hospitalitas, en charitas, ad Durentiam captus, tortus, flagellatus, & ciuitatis ingressu prohibitus, nuntius tuus, minas cum verberibus, ac vulneribus referens, ad pedes tuos, vertice cruentato rediit. O vere *Durantia* vt vulgus appellat, durities gentium, siue vt quidem scriptores vocant, *Ruentia* à ruendo diceris, præceps fluuius, damnosusque, cuius accolæ nihil vndis & alueo mitiores, & ipsi tanto impetu in quodlibet scelus ruunt. O impudenter elati! O tumentes & indeuoti amnes! O non tua sorbens & tumide in Dominum surgens Sorgia! O Rhodanus rodens omnia, sic Tyberim recognoscitis, sic Romanam dominam honoratis? O Auinio, cuius vinea (si quid confessoribus fidei est) botros amarissimos, & cruentam profert vindemiam, sic dominam Romanam colis, sic tui, sic illius, sic propriæ seruitutis, sic summi imperii memores! Væ tibi infœlix, si illa cœperit expergisci; imo vero si caput extulerit, & dormienti sibi illatas iniurias ac iniuria prospexerit

Exper-

Experte ... iam nunc est, crede mihi, non ... sed silet, & somnia præteriti temporis sub silentio ... , & quid ingens actura sit cogitat. Expectato paululum, & videbis magnalia in orbe terrarum, tierique mirabere, quæ ante factum impossibilia iudicasti s. An quid ... an vbi sis, an cui subsis ignoras? An prouinciæ nomen nescis, vnde descendat? Quis nam furor hic? Quænam ista dementia? sic modico sereno tempestatum omnium inmeplit ... ? Sic tu ne prouinciarum dom nam veneraris? Sopita erat, tu mortuam credidisti, ac velut morte dominæ libertati reddita, adhuc te iam te putasti, nisi libertatem ipsam flagitiis approbares, esse aliquid posse, aliquid videri cupis, nos aliquandiu ... voti compotem deliberand ... us. tempus est, vt nubis admonentibus clipticas. Mult ... nem potentia, non improprijs viribus, sed in aliena debilita e ... data est. Verum hæc aduc ... conuat ... tente corruat oportet. cum ergo quid tueris ... eliges, cum quid adhuc ... Roma, cognoueris, ... nod ... sic iniurias putans non esse qui vindicet in cœlo Deus, est qui vindicet in terris animus D ... nescis, tum vires, quas ne sit picari quidē potes. Ha ... ed experiere illico vt ... tuæ nobis vim nostram iniuriæ reddidere. cu ... dolere cœpimus mag ... & ad ... & robur accessimus. Tu ... es nostras miserare, vir illustris, erige iurgentem patriam, & ... incredulis quid nunc etiam Roma possit ostende. De ... qua etiam Italia, cui dubi ... quin quantum potuit, possit, nec vires, nec opes, nec animos defore, sed contentum. Qu ... si vnus ... ierit, illud dentibus nomini Italico, tenore præsentis epistolæ, propinquam ... , pernitiemque denuncio. Tu (inquam) quem raniæ rei ducem fata constituunt, perge qua cœpisti; ... timida ... nebeculæ istæ sole radiante dissoluent: vulpecularum astutiæ Leonis impetum non ferent: ingressus es gloriose: fortiter, constanter ad reliqua, ostende superbiæ quantum humilitate sit inferior; auaritiæ quantum largitate pauperior, fallaciæ quam stultia ... adiecta prudentiæ, voluptati, quam turpis admota temperantiæ atque decori. Agnoscat tandem fucu ... , quam nihil sit, vbi vera virtus assallerit. Eia age, rumpe moras, & ... tumore ... culo, molem solidi bonis imitantem proterere, frang ... conculca. Non ... vt incitem, nec impulsore, nec lentore indiges, & calcar, & frenum in potestate habes, sed dolorem animi ... tus ferre non potui. Dolor loquendo auctus querelam auxit, & ... sermo indignati ... entum præbuit, & indignatio sermoni. quis enim tranqu ... hæc videat, violatum ius gentium, spreta humanitatis iura, melius inter barbaros hostes ... nuncius tuus, quam inter eos, quos ... Latinos & beneuolos merebetis. Euoluam hist ... , si modo quicquam præter, quibus inhiant, diuitias spectare queant; inquirant, & mihi respondeant, quæ barbaries leges violauit vnquam? N ... pertaro, nulla præsertim causa interueniente? Tentauit hoc quondam, in legatis nostris fallax, & infida Carthaginensium plebs; sed prohibita vis est magistratuum interuentu. Hanc vim, quæso, quis prohibuit; Quis facta puniuit: Durior sum, imo vero quis arguit, vel reprehendet? Quanto tutius nuncius tuus isset in Parthiam, truncatis Crassis & legionibus nostris fusis? Quanto intactior isset in Germaniam, cæsis Theutonis & Mario triumphante, quam huc venit, te Romanam Ecclesiam filialiter venerante? Certe nec victoris insolentia, nec victi hostis dolor tantum præsumpsisset, quantum fictæ amicitiæ præsumsit inuidia, facilius puer ... nemorosum Pelion, & algentes Tauri colles hyeme media, quam Organis planitie ... autumnali tempore transiuisset, liberius Gangem & Tyberim, quam Durentiam transnatasset. Hæc leuandi ... gratia d ... sse volui. ... magnifice, nec iniuria, nec iniuriæ illatores, nec vlla prorsus falsæ magnitudinis simulachra permoueant, non est ve ... magnitudo, nec verum robur ... nocere ... denim minimis atque infirmissimis animantibus datum est. magnitudo ve ... posse ... Venora. velle potuerunt nocere nocentissimi hominū innocenti puero, & ... vicem hanc referre. quid hic magni est? imo v. quid nisi nihilominus. Si enim pecca ... nihil est, eo magis est nihil, quo peccatum maius? ita peccati magnitudo , nihil est. Hic modo magnitudine viri fortes & suis artibus vsi sunt, potuerunt quod scorpius, quod aranea ... isset, nocuerunt vni ex tuis, & quod est in hac inmanitate con pectus, tibi nocere volue ... , nec tibi vt tibi, sed ve libertatis ac iustitiæ defensori. Te enim non nisi propter illas odio ha ... ; illas a. propter se, vt quas iniusto, quo superbiunt imperio contrarias norunt. Tu si ad ma ... tudinem ani ... tui tedis, horum ... , & inane propositum, simul oderis & contemnes: acta quidem ista & aucta, sed parua sunt. De maioribus agitur. Hæc cum vniuersitate transibunt, & ... latebit, sub Reipub. vindicta, Vale & perfice quod cœpisti.

VII.

Romam Italiæ coniungere an vtile.

FRAN. PETRARCHA PRINCIPI ROMANO S. Leve est quod nunc [illegible] premit, egerendum tamen, ne neglectum stomacho obsit, plus enim quam pro quantitat[e] [illegible] lem exciter, & paruum licet, ingentis nauseæ materiam fert. Olet nempè virus [a]bditum [pro]fundi vetustique odii. ita mihi visum est, ita tibi visum iri certus sum, & si latius innotescat totius Pop. Rom. atq; omnium Italorum animis, incussurum iustissimæ indignationis aculeos, spero, excussurumque grauedinem corporis, quo nunc priscæ generosæ indolis vigor teper, cui [ia]m vel sponte totus olim orbis cessit, nun[c] (pudor) vltimi hominum insultant, non inutile opus R[ei]p. si successerit vt opto: breuis scintilla, magnum mouit incendium, verbum vnum multarum & magnarum rerum fuit indicium. Sed iam res ipsa tractanda est, nec tam magis exaggeranda [ser]monibus, quam indignatione legentium. Nuper equidem inter quosdam, ex his qui sibi videntur sapientes, aliis forte non ita, dubitatum & in quæstionis formam propositum fuit: Exped[ire]ne terrarum orbi, vrbem Romam & Italiam esse vnanimes atque pacificas. Et quamu[is] [i]ruti illa dubitatio, satis puerilis & inepta sit, tamen disputandi studio vtrunque poterat excus[ari] [ta]m multis argumentis vltro citroque iactatis, is qui omnium sapientissimus habebatur, cũ plausu & fauore omnium nullatenus expedire, venenata diffinitione firmasset. Quod tu, quæso, vir eloquentissime, cum primum vt soles, in publico perorabis, populo Romano meis verbis indica, vt intelligat, quæ sunt horum procerum, de nostra salute, per quas, etsi nihil nocent, animos tamen suos ventosa loquacitate deregunt, dum quod de nobis cupiunt, tam vehementer cupiunt, vt dissimulare non possint, & votum iniquissimum ac hostile propositum suum in ratione[m] [lo]cum transferre contendunt cæcitate turpissima. Sed ipsi quidem in erroribus suis morientur, Nos in manibus Dei sumus, fortunam non quam ipsi volunt, sed quam ille nobis præparauerit habituri. Non tamen his deliramentis intersui, contristassem forrasse aliquos. neque enim aut honestum, aut mihi possibile, in tam impia loquacitate silentium [t]ulisset. Cæterum vt res ad me perlata est, indignatus grauiter & tunc inter nostros contrarium diffiniui, & nunc, & apud te libertatis nostræ principem quantuluncunque auctoritate diffinio. Teque ante alios & Romanum populum atque vniuersam Italiam, vt quod ego verbis assero, rebus approberis, per omnes cœlicolas supplex oro, & vt in statu prospero diu viuas, & Remp. fortiter liberatam, fœliciter regas, opto.

VIII.

An Romanum imperium adhuc Romæ sit.

FRAN. PETRARCHA Populo Romano S. Apud te quidem Inuictissime, domitorque terrarum popule meus, apud te clam paucis, res magna tractanda est. aduertite animos, quæso, obtestorque vos, viri clarissimi, vestra res agitur. Magna (inquam) nec solum magna, sed maxima, & cui in terris nulla par esse potest, neue forsitan sciendi auidos, expectatione co[n]ficiam, aut rem suapte natura permaximam, nitar verbis augere, præfationibus omissis, ad ipsam rem venio. Tribunus olim vester, nunc captiuus alienus, ô triste spectaculum, ceu fur nocturnus aut patriæ proditor, ex vinculis causam dicit, & quæ nulli vnquam sacrilego prærepta est, apud iudices orbis terrarum, & iustitiæ magi[st]ros iustæ sibi defensionis facultas eripitur. Est forte non indignus hæc perpeti, qui in suo i[n]g[e]nio, suisque, vt ita dixerim, manibus plantatam & iam radicatam, florent[e]mque Remp. in ipso gloriosissimi successus flore destituit: At mini[m]e digna est Roma, cuius olim ciues lege inuiolabiles, & supplicio exempti, nunc non modo [sin]e sceleris infamia, sed mul[t]a quoque cum laude virtutis, passim sæuo quorumlibet arbitrio violentur. Nec [en]im causam ignoretis, viri illustres, qua olim caput & Rector, nunc ciuis dicam, [a]n exul vest[e]r opprimitur, rem nescio, an nobis incognitam, sed certe mirabilem, & indignã [audi]tis. Non ill[e] quidem neglectæ, sed defensæ libertatis arguitur: nec deserti, sed occupati Ca[pito]li[i r]eus est. Illud sibi summum, & crucibus expiandum scelus, obiicitur, quod affirmare præsumpserit [R]omanum Imperium nunc etiam Romæ, & penes P.R. esse. O impia secula! O tu[r]culeram in[uidi]am! O maleuolentiam inauditam. Tu v. nunc infallibilis & incorrupte rerum a[rbiter] [...] Ch[ris]te quid agis? Vbi sunt oculi tui, quibus humanarum miseriarum nebulas serenare [so]litus es? C[ur] illos auertis? Cur non ancipiti fulmine causam dirimis sceleratam? Et si [n]on merem[ur], aspice in nos, & miserere nostri, respice inimicos nostros, nec minus tuos. q[u]oniam multiplicati sunt, & odio in quo oderunt nos, nec minus te. D[i]scerne, quæsumus i[n]ter p[a]rtes, o[…] ex parte d[iss]imiles. Denique de vultu tu[o] iudicium nostrum prodeat, oc[uli] tu[i] videant æquitatem. Certe si iugo Romano quod omnium iustissimum atque suauissimu[m] [...] ns, imo v. gens omnis, vt cernimus, voluit colla subducere, nihil est quod indig[...] au[...]. Etenim animis mortalium, libertatis ins[i]tus appetitus, sæpe enim incoo[...]s a[...] sæpe dum parere melioribus pudor vetat, qui bene subessent, male præsiden[...] omnia [...]

tur, atque turbantur, vnde nonnunquam in loco digni imperii seruitium indignum, & in loco iusti seruitii iniustum imperium videmus. Quod nisi ita esset, meliori loco essent res humanæ. & adhuc incolumi capite, mundus integrior. Id si mihi non creditur experientiæ credatur, quando vnquã tanta pax, tãta tranquillitas, tanta iustitia, tanta virtutis honor, tanta bonis præmia, tanta malis supplicia, tam bene consultum rebus, quam postquam vnum caput orbis habuit caputque ipsum Roma fuit? Quo potissimum tempore, amator pacis atque iustitiæ nasci Deus ex virgine, terrasque visitare dignatus est. Singula quidem singulis corporibus data sunt capita & orbis vniuersus, cui à poeta magni corporis nomen ascribitur vno temporali capite, debet esse contentus. Monstruosum est enim omne animal biceps; quanto magis horrendum, & immane prodigium est, animal mille capitum diuersorum, seseque mordentium, inuicemque pugnantium? Quod si capita plura sint, vnum tamen, quod cuncta compescat, atque omnibus præsit esse debere non ambiguitur, vt totius corporis pax inconcussa permaneat. Certe & experimentis innumeris, & doctissimorum hominum auctoritate deprehensum est, & in cœlo, & in terra, optima semper fuit vnitas Principatus. Id sane supremum caput, velle se Deus omnipotens, non aliud esse, quam Romam, multiplicibus declarauit indiciis, quam belli, pacisque gloria quam mirabilem sine exemplo virtutis, tanta præeminentia dignam fecit. quæ quamuis ita sint, adhuc tamen si humani more animi, malo suo condie gaudentis, aliqua gens, vt dixi, damnosam & ambiguam libertatem, quam tutum & salutare publice matris imperium mallet amplecti, posset que insolentiæ, vel inscitiæ venia deberi: illud vero, quis inoffensis auribus accipiat, inter homines doctos quæri, An Romanum imperium Romæ sit? Ergo apud Parthos, Persasque & Medos, Parthorum, Persarumque & Medorum regna consistent; Romanum imperium vagum erit? Quis hanc indignitatem stomachus ferat? Quis non potius euomat, penitusque reiiciat? Si imperium Romanum Romæ non est, vbi quæso est? Nempe si alibi est, iam Romanorum imperium non est, sed eorum, penes quos illud volubilis fortuna deposuit. Etsi enim sæpe Romani Imperatores, pro necessitate Reipub. in orientis, aut occidentis extremo, sæpe sub Borea, vel austro cum exercitibus agerent: Romanum tamen interim imperium Romæ erat, & de Romanis Imperatoribus, quo vel præmio, vel supplicio digni essent, Roma censebat. De Capitolio petebatur quis honorandus, quis plectendus, quis vrbem priuatus, quis ouans, quis triumphans introiret, si inquirant post Iul. Cæsaris seu tyrannidem, seu dicere malumus Monarchiam, Romanos principes, quanquam iam Deorum concilio asscripti, adhuc tamen à S. P. Q. R. gerendarum rerum licentiam postulasse compertum est, & data, vel denegata licentia, egisse quem destinauerant, vel cessasse, Imperatores igitur vagi esse possunt, stabile fixumque semper imperium est, nec de temporali statu, sed de perpetuitate imperii dixisse credendus est Maro, vbi ait;

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

Neque enim hæc dicens, centum aut mille annorum, sed immortalem illis duobus gloriam spondebat. Neue quisquam verba hæc blanditias vocet, quæ profecto, nec lingua mea, nec vestris auribus dignæ sunt, digressione opus est. Scio ego, de hac re Virgilium quodam loco ab Augustino reprehensum, non iniuste, sed ibidem mox iustissime excusatum, cum Poeta loquentem de vobis Iouem faceret, sic ait:

Romulus excipiet gentem & Mauortia condet
Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.

& origini perpetuitatem adiicens, inquit:

His ego nec metas rerum nec tempora pono.
Imperium sine fine dedi.

Hoc non immerito quidem notat Augustinus. Quomodo enim imperium sine fine dabit, qui nihil vnquam dedit aut dare potuit, nisi quod homo sceleratus, & mortalis potest, falsa diuinitatis opinione, non ornatus sed oneratus, & oppressus? prætereo autem hæc, quisquis imperium Romanum dedit (quod non dedisse certum est, nisi omnipotentem Deum, cuius in cœlo & in terra imperium vnum est, vnde imperia cuncta descendunt) vbi tamen hoc imperium sit quærit Augustinus: *in terra, an in cœlo? Et vtique* (inquit) *in terra est, & si esset in cœlo, cœlum & terra transient, quæ ipse fecit Deus, quanto citius, quæ condidit Romulus?* Hæc Augustinus in Virgilium. Et certe perspicuum est regna omnia, quicquid vsquam clarum, aut magnificum oculis nostris apparet, & si ante non ruerunt, tunc saltem ruitura esse dum cœlum & terra mouebuntur. Illa concutiente qui creauit, quique nouum cœlum nouamque terram faciet, non mentiturus vt Iupiter, cum ipse sit veritas. Eius est illud regnum, Principio carens & fine cariturum, de quo scriptum est: *Et regni eius non erit finis*, quod licet forte Virgilius ignoraret, cui Deus ingenium excellens, eloquiumque præstiterat, verum hæc à sapientibus abscondita & paruulis reuelanda negauerat; illud certe non ignorabat, peritura esse omnia regna, quæ initium habuissent. Ingenti igitur cautela vsus est. siquidem vbi immortalitatem Romano

polli

pul cebatur imperio, non ipse loquebatur ex persona propria, sed Iouem loquentem inducebat, vt men lacis Dei mendax oraculum esset & falsa promissio. Ipse a. ad grat am .R. alieno mendacio vtebatur, alibi, quando ex persona sua loqui voluit, veritatem ipsam idem Poeta non tacuit.

At enim res Romanæ perituraque regna.

Quis non clare videat, inter imperium sine fine, perituraque regna quid intersit? sed hic Virgilius, ibi Iupiter loquebatur, hic somnio ingeniosus, ibi falsus Deus. aliis quidem verbis, sed hac pene sententia Virgilium accusat & excusat Augustinus, secundum quam intelligo quæ dixi & quæ dicam. Certe Romanus erat ille qui scripsit: *Omnia orta occidunt, & aucta senescunt.* Senescent ergo hæc omnia, si durent, & si cuiusque rei finis est senectus sua, vtique omnia senescent, nisi iam ante senuerint, quando & quæ stant, cuncta occident, & occasum si non præuenerit, saltem comitabitur senectus. Ita nulla est exceptio, seu durent, seu non durent, orta omnia, aut serius, aut citius tandem occident, & senescent. Voluet motu continuo rotam suam instabilis fortuna, gente in gentem volubilis regna versabit. Faciet illa cum volet reges ex satuis, seruos ex re & in vrbem Romam, & in orbem Romanum, suam ineluctabilem potentiam exercebit. præcipue in vos, viri optimi, multis forte miserantibus, nullo penitus succurrente, diu mi a libus modis exercuit & exercet. Scio, doleoque, & plus quam credi possit indignor, quod amplius faciam non habeo. Nec me angit, quod fortuna iure suo vtitur, vt in reliquis, sic in vobis, atque vt se rerum humanarum plane dominam probet, ipsum rerum caput attingere non ve tur. Scio violentiam, instabiles mores noui; quarundam v. indomitarum gentium inanem ctantiam ægre fero, quarum hunc Romano trita iugo colla lasciuiunt, ita pudor & fœlix fabula, iam (vt cætera multa & grauia sileam) in quæstionem venit: An Rumanum Imperium Romæ sit. Enimuero vbi nunc horrida sylua est, poterunt regia tecta consurgere, atque vbi nunc arua sunt, auro rutilante fulgentia poterunt cupidi greges pasci, & penetralibus regum, vagus pastor insistere. Non detracto fortunæ Imperium, potest illa funditus, vt vrbes alias, sic reginam vrbium pati nisu, ruina maiore prosternere, quod heu magna ex parte iam fecit. Illud profect unquam potuit efficere, vt Romanum Imperium alibi sit quam Romæ, simul enim vt alibi esse cœperit, desinet esse Romanum. Hæc se mirabilis ciuis vester affirmasse & affirmare non neg t, & hoc est illud graue crimen, vnde in discrimen capitis adducitur. addit autem se multorum consilio sapientum dixisse. nec puto mentitur, & defensionis copiam, aduocatumque sibi dari flagitat. Negatur, & nisi diuina misericordia, vesterque fauor ocurrerit, actum est, innocens, indefensusque damnabitur. Hominum pars magna compatitur, nemo fere est, qui non misereatur præter eos, quibus proprium erat misereri, & parcere erroribus, non inuidere virtutibus. Iurisconsulti insignes hic etiam non desunt, qui iure ciuili asserant, hanc ipsam sententiam probari clarissima ratione. Nec desunt qui ea historiis se multa & valida probaturos dicant ad eiusdem sententiæ firmitatem, modo liberam vocem liceat emittere Nunc tamen nemo est. qui mutire audeat. præter quam in angulis, in tenebris, in timore. Ego ipse qui vobis hæc scribo, & forte pro veritate non recusem mori, si mea mors collatura aliquid Reip. videatur, nunc taceo, n que his ipsis ad vos scriptis meum nomen adiicio, stylum ipsum sufficere arbitratus; hoc adiicio, ciuem Romanum esse, qui loquitur. quod si tuto in loco, apud æquum iudicem, & non ad tribunal hostium res agatur, spero veritatem animum illustrante, & linguam, seu calamum dirige Deo posse aliquid dicere, quo luce clarius appareat, Imperium Romanum, quanquam fortunæ iniuria at m, oppressumque, diu & quanquam varie ab Hispanis, Af is, G s, Theut occu m, adhuc tamen quantumcunque est, Romæ esse non alibi, idemque mansu um, e nihil pr us ex tanta vrbe, præter nudum saxum Capitolii superesset. quin etiam q a nondum externis manibus agebamur, tantumque Romani Cæsares imperitabant, n p ne o, sed pene Capitolii arcem, ac populum Romanum, omne ius imperii fuisse, si ve um , quod malæ fidei possessor vllo tempore non præscribat In hoc a. rerum statu, dum di quid forte desuper datum est, vt quod modo nec sperare quidem auderetis, tanta luce ver at. V am quod ad vestram, & Romani nominis dignitatem spectare visum est, di mu non potui cogente me ad calamum fide illa, qua vos vrbemque vestram, inter omnes quodã amore ac veneratione complector. Claritatem igitur vestrã hortor, atq; obsecr ue vestru in extremis positum deseratis, sed vestrum esse monstretis, solennibus eum nun re- poscentes. etsi n. vobis Imperii titulum nitantur eripere, nondum tamen eo vesaniæ nt eu vt negare audeant, eos in vestros ciues ius habere. Certe si quid homo iste peccauit c du tam puter it de commissis Romæ peccatis, vestrum est iudicium, nisi vobis fundatoribus leg que cultoribus & qui mr gentibus tradidistis, eripitur ius commune. Vbi enim iustius de castiges, quam vbi commissa sunt? Vbi licet & locus ipse memoriam criminis rei ouan tatis pari n patua supplicii & scelerũ spectatores, pene spectaculũ, aut soletur, aut ter ce . Q si forte t bunus vester, quoniam multi, qui potius boni omnes ita sentiunt, non up o præmi di est, bi tuam melius quod meretur accipiet, quam vbi fecit p pt mere Nu quam di tius præmium, viri fortis exoluitur quam vbi fortiter lsit, v vider nt ad imitandum præmio accedantur. Fidenter itaque repos te ue vest m: nouum, nihil iniustum poscitis, potiusq, delinquetis, si tacetis. Quod si coum s iure p

nunc captus est, puniendus asseritur, quanto verius communis patria Roma est, vbi ille natus educatusque est, vbi quicquid idem, vnde accusatur, admisit, qui contra nihil hic vel laude, vel vituperio dignum fecit, si vero contra morem maiorum, cum fortuna ceciderunt animi, adeoque degeneratum est, vt iustitiam poscere temeritas videatur, his, quorum patribus nihil difficile olim visum est, at saltem quod ab omni, quæ legibus viuat, barbarie posci potest: poscite, vt ciui vestro audientia publica, & defensionis legitimæ non negetur copia, neue qui in luce fecit omnia, imo qui quantum per hominem fieri poterat, lucem mundo reddidit, in tenebris condemnetur. Ostendite vos denique causam ac fortunam non negligere ciuis vestri, resistite iniuriæ, prohibete nephas, protegite innocentem reum, vel nocentem iudicate, aut saltem, ne pro cuiusque libidine iudicetur occurrite. Ferte quam potestis & quam debetis opem Tribuno, vel si id nomen euanuit, ciui vestro, multa de Republica bene merito; aut illud inprimis, quod quæstionem magnam atque vtilem mundo, multis sopitam, ac sepultam seculis, suscitauit, quæ vna ad reformationem status publici, atque ad aurei seculi initium, via est: succurrite illi viro, neque contempseritis salutem eius, qui pro vestra salute, sese mille periculis, ac sempiternæ obiecit inuidiæ, illius propositum atque animum cogitate, & memineritis, quo in statu res vestræ fuerant, & quam repente vnius viri consilio atque opere, quantum in spem non Roma tantum, sed Italia omnis erecta est, quantum subito nomen Italicum, quo renouata ac detersa Romana gloria, quantus hostium metus ac dolor, quantum gaudium amicorum, quanta populorum expectatio, quam immutatus rerum tenor, quam facies orbis alia, quam diuersus habitus animorum, quam nihil sibi simile, & ex omnibus quæ sub cœlo unt, tam mira & tam repentina mutatio rerum fuit. Septem enim mensium non amplius spatio, frena Reipublicæ tenuit, vt vix ab origine mundi maius aliquid attentatum rear, & si successisset vt cœperat, diuinum potius quam humanum opus esse videretur. Et profecto, quicquid ab homine bene agitur, diuinum opus est. Huic ergo, quem vestræ gloriæ, non ambitioni propriæ desudasse notum est, fauor haud dubius debetur, de euentu fortuna culpanda est, si quis autem torpor feruenti principio interuenit, humanæ varietati atque imbecillitati veniam date, & dum licet vindicate ciuem vestrum ab iniuria, qui Græcos à Macedonum, Siculos à Carthaginensium, Campanos à Samnitium, Tuscos à Gallorum iniuriis, non sine graui vestro periculo vindicastis. Extenuatæ sunt fateor opes vestræ; at nunquam plus animorum patribus vestris fuit, quam dum Romana paupertas, diues virtutum viguit.

Imminuta vestra potentia est, non ignoro, sed mihi credite, si qua pristini sanguinis gutta superest, non parua vobis est maiestas, neque mediocris auctoritas. Audete aliquid, adiuro vos per memoriam rerum Romanarum, per maiorum cineres ac gloriam, per nomen imperii, per misericordiam Iesu Christi, qui diligi proximum & succurri iubet afflictis. Audete, oro, aliquid, præsertim cuius & honesta petitio, & inhonestum & turpe, silentium est, etsi non propter illius salutem, at propter vestrum decus. Audete aliquid, si vultis esse aliquid, nil minus Romanum est, quam timor, prædico autem vobis, quoniam si timetis, si vos ipsos contemnetis, multi vos quoque contemnent, metuet nullus: sin spem nolle cœperitis, longe lateque metuemini; quod cum sæpe olim, tum nuper apparuit, illo Rempublicam gubernante, de quo loquor. Aperite tantum vnanimiter ora vestra, sentiat mundus vnam esse vocem P. Rom. nemo vsquam illam irridebit. Reposcite modo captiuum hunc, vel iustitiam poscite; alterum non negabitur. Et qui parua quondam legatione, Regem Ægyptium, sub obsidione Syriaca liberastis, nunc ciuem vestrum, ab indignis carceribus liberate, & valete.

IX.

De statu occiduæ Babylonis, quæ est Roma.

FRANCISC. PETRARCHA Amico suo. Si quid animus meus fert, de huius occiduæ Babyloniæ statu, cuius fato seu verius peccato meo, inuitus totiens ciuis fio, velim stylo committere, vereor, pater, ne & dolorem meum lamentis exaggerem, & sanctissimas curas tuas, occupationesque pulcherrimas, intempestiuis & inutilibus querimoniis interpellem. In summa scito, non modo hunc, sed ne Ciceronianum quidem calamum rebus parem. Quicquid de Assyria, vel Ægyptia Babylone, quicquid de quatuor Labyrinthis, quicquid denique de Auerni limine, deque Tartareis syluis, sulphureisque paludibus legisti, huic tartaro admotum, fabulosa est. Hic turrificus simul atque terrificus Nemroth, hic pharetrata Semiramis, hic inexorabilis Minos, hic Rhadamantus, hic Cerberus vniuersa consumens, hic tauro supposita Pasiphaë, mixtumque genus (quod Maro ait) prolesque biformis Minotaurus inest, Veneris monimenta nefandæ, hic postremo quicquid confusum, quicquid atrum, quicquid horribile vsquam est, aut fingitur aspicias, ô semper viribus tuis fœlix, nunc etiam absentia fœlicior tua. Putasne ciuitatem hanc esse quam vidisti? Longe alia est, longeque dissimilis, fuit illa etenim omnium pessima, eaque tempestate fœdissima: hæc vero non iam ciuitas, sed laruarum, & lemurum domus est, & vt breuiter dicam, scelerum ac dedecorum omnium sentina, atque ille viuentium infernus, tanto ante Dauidico ore notatus, quam fundatus, aut cognitus. Ah quotiens redit ad memoriam illa tua penitus paterna vox & salutaris admonitio, dum digressum pararem diceres; Quo abis? quid molitis? quæ te tui immemo-

placitam, vt vides fugam, quam oculos meos tam mœsto liberem spectaculo. Video quidem eminus, sed prohibere non valeo; cominus videre renuo, artificium hoc obscœnũ & infame, quo ecclesiasticus ille Dionysius, nostras vexat ac spoliat Syracusas. Video qua arte virum mentita Semiramis, sexum tegit, ingenioque oculos perstringit astantium, & incestis polluta complexibus, viros calcat. Video quibus artibus, noster hic Pericles se tuetur, vt quæ reddi nequit, non cogatur reddere rationem, & hic suum habet Alcibiadem, & nemo velocius iniquis consiliis acquiescit. Turbat igitur omnia, miscetque de industria, quam putas ob causam, nisi vt circulatorum more, vel perplexo loco, vel confuso vulnere licentius fallat, & fraus propria sub vmbraculo turbatæ Reipublicæ delitescat? Et ille quidem pro qualitate propositi, artibus vtitur non nouis. Nam & in fruticoso gaudet auceps, piscator in turbido, fur in tenebris: nobis autem pro inertia nostra, quid possim optare miserius, quam vt nostri similes semper simus, coram adultero vigili nare stertentes ad calicem. Nescio fateor, an illius impudentia, an patientia nostra sit turpior.

XII.

De Gallia Pontificia sedis residentia vitanda.

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Diu distuli expectans & materiam, & nuncium: vtrumque simul affuit, quamuis vt es tu semper honestorum actuum prælargus, ego etsi ingenii inops scripturæ vtique non auarus, horum alterum deesse non possit. Adest ecce nuncius, vltra quam optaui idoneus, nihil tibi deuotius, nil mihi familiarius; adest scribendi materia, peregrinationis tuæ rumor longe difficilis & inamœnæ, qui mihi iam pridem calamum suggerebat, nisi quia incertus eram, vbinam terrarum esses inueniendus, neque enim aut ipse mihi persuadebam, longas te moras apud inferos exacturum sponte tua; aut omnino suspicari poteram, te illuc aliter quam coactum cuiuspiam magnæ necessitatis imperio pertexisse. Itaque tuum tacitus excusabam iter, quod illa iussisset, quæ adamantinum sæpe Regum Pontificumque ceruicibus iugum imponit. Nunc quia incolumem te reuersum gaudeo, familiaritate illa, quam mihi peperit tua dignatio, fides mea, libet ex te quærere, quid viro optimo cum pessimis locis, quid tibi cum Babylone? Fortissimos Romanorum legimus vitare solitos Campaniæ Baias, apricum licet & salubrem locum, vbi vt exiguum honestatis, sic saltem voluptatis & lætitiæ multum erat, adeo rebus omnibus neglectis, vni studio virtutis intenti erant. Si hoc ita est, quis non Rhodanum vitet? quis oro, non fugiat Babylonem, & vitiorum simul omnium, & laboris ac totius miseriæ mœstam domum? De quo quidem aliquid nosse debes, visa loquor, non audita, fato meo pessimo, in eas terras puer euectus, cui vsque ad hanc ætatem, indignari equidem, sed fortunæ compedibus, nescio quibus victo, magnæ illic partes ætatis in gemitibus abierunt. Noui expertus, vt nulla ibi pietas, nulla caritas, nulla fides, nulla Dei reuerentia, nullus timor, nulli sancti, nulli iusti, nulli æqui, nibil pensi, nihil denique vel humani. Amor, pudor, decor, candor inde exulant. De veritate quidem sileo, nam quis vsquam vero locus, vbi omnia mendaciis plena sunt, aer, terra, domus, turres, vici, atria, plateæ, porticus, vestibula, aulæ, thalami, tectorum laquearia, murorum rimulæ, diuersoria ædium, penetralia templorum, iudicum subsellia, Pontificum sedes, ad postremum ora hominum, nutus, gestus, voces, frontes, animi? Quid ais? An mentior, an vero de mendaciis verum loquor? si illic fuisti, & nullo tuo maiore negotio distractus, & in nephariam illam scelerum cœnam, acumeo ingenii, atque oculos intendisti, alium iudicem non optabo, quam scilicet omnia ibi virtute, veroque sint vacua, plena criminibus, plena fallaciis, plena fucis, plena blanditiis, plena pessimis artibus, ambitionis, auaritiæ, superbiæ, liuoris. Vidisti ficte & inaniter fieri omnia, non tantum hominibus sed Deo; notasti subdolos risus, corda flebilia, serena supercilia, nubilas mentes, molles manus, actus asperrimos, angelicas voces, dæmoniacas intentiones, suaues cantus, ferrea pectora, & verba prædulcia pulmone amaro, & sicco ore cadentia, summisque labiis vix expressa, in quibus plane Dauidicum illud impletur: *Molliti enim sunt sermones eorum super oleum, & ipsi sunt iacula.* Neque vero impunitum modo apud eos, sed gloriosum etiam est, mentiri, ceu maioris sit ingenii qui fefellit, maioris status, quem increpare audeat nemo. Nolo hunc articulum scrupulosius exequi, ne forsan vrgente materia, stylus eat quo non expedit. Res est insuper mundo nota, neque probationis omnino, neque sermonis egens. Vnum & breue, & ad reliqua perdiscenda satis efficax miseram, cui ego ipse qui loquor interfui. Duo simul è conscriptis Patribus, in quibus orbis terræ, & ostium domus Dei, velut in cardine voluitur, à palatio Pontificis Maximi densa stipati famulorum acie, descendebant, turba ingens expectantium, quibus ante omnes illa infœlix & Deo odiosa ciuitas plena est, de more sui dũ illud, & prædurum limen obsederant, qui ducibus suis visis, in quibus spem habebant, circumstrepere cœperunt, & pro se quisque anxie percontari, quæ fortuna, quisve suarum rerum apud Pontificem status esset. Tunc vnus patrum, nihil motus in re subita, vt qui iam pridem talibus assueuisset, nihil adhuc verecundia tactus aut misericordia miserorum, inter spes vanissimas animam, vitam, fortunasque suas, & tempus omne perdentium, insignis mendaciorum opifex, multa mentiri orsus & fingere, quid cuique spei reliquum, quid ad huius aut illius postulata pontifex respondisset, singula constanti impudentia, & in nullo hæsitans prosecutus est. Quibus auditis creduli omnes, & hic quidem, vt sit lætior, ille subtristis in diuersum abeunt. Alter autem patrum & naturæ nobilioris, & verecundioris

dioris

d... animi, & qui nisi ex illo esset ordine, vir bonus esse potuisset in collegam iocans; ... (inquit) pudet his simplicibus viris illudere, & pro arbitrio fingere responsa Pontificis; q... non modo hodie, sed multis iam diebus proximis videre nequimus? Ad hoc ille reuerendus pat... & egregius veterator, vt erat fronte meretricia & attrita subridens. Imo vero te (inquit) pudeat, t... ingenio tardum fore, vt curiæ artes addiscere, tanto iam tempore nequeas. Quo dicto in stuporem e... go: cæteri autem in risum resoluti omnes, & responsum nebulonis illius multis laudibus eff...entes, virum argutissimum prædicarunt, qui iam prompte mentiri didicisset ac fallere. verum ego nimis latæ materiæ campum, nec epistolæ, sed libri opus ingressus sum. itaque fræna iam contr...ham. Ad te vero pater optime, stylum vertens, oro, obsecro, obtestor, adiuro te per temetipsum, ...ibi ... harus es, si solitam animæ curam geris, ne quando tibi postea in cor veniat illuc ire, vnde nem... vnquam exemplo melior factus, pessimi autem innumerabiles rediere. Adde quod nemo inde vnquam non mœstus exiuit, nisi eo forte lætus, quod euaserat, & infaustum limen fusco calle repererat. Ad tum quoniam tua omnia cupide semper in optimam ac fœlicissimam partem traho, profectionem ban... tuam necessariam, breuem, vnicam, non modo nihil nocituram tibi, sed plurimum profutu...am spe...to. Quid enim aliud, vt seria fabulosis aspergam, quid sibi vult Achilles Homericus, dum vt imp...ne...trabilis ferro fiat, fertur ad inferos, & tartareis vndis abluitur, nisi vt vitiorum fluctibus tanti...ex...ta, contrarii furo dio, solida tua virtus indurueit roburque contraxerit, contraque omnes huma...natum, cuspidem passionum, iam prorsus inuiolabilis facta sit? placet, laudo, approbo, modo ne redeas. Senecæ verbum est: *Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus*, ille autem vnde te dehortor & corpori pestilens & animo, nec omnino te dignus est, non conueniunt mo... Sit 2
igitur inter vos diuortium sempiternum, eant illuc qui artes illas discere cupiunt, quarum ib... sunt ... numeri professores, tu domi mane, inque tuo proposito, & tua sede consiste, quam tibi clarissimam virtus dedit, eam clariorem etiam increare. Sin, vt est, animus honesti motus appetens, quon... quod eruditissimis quibusdam placitum viris scio, vnum hoc nobis cœlestis originis argumentum est, vt motu perpetuo delectemur, loco te si mouere volueris, ad nos veni, vide Romam, vide Mediolanum, vide Venetias, vide Florentiam, vide Patauium tuum, vide Bononiam, vbi honestis in studiis egisti adolescentiam, & integritatem patriam Italicis artibus adornasti: postremo quidlibet vide, Indos quoque, modo ne videas Babylonem, neque descendas in infernum viuens.

XIII.

Calamitatem Vrbis Romæ deplorat, quam Imperator turpiter Papæ in seruitutem reliquit. 3

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Quocunque te conuerteris, idem es, & pariter me delectas. vniformi enim amoris tui dulcedine, sed multiplici & varia verborum tuorum consolatione reficior, siue ab oriente, siue occidente, & desertis montibus: Quoniam ...et Deus iudex sit, & hunc humiliet, hunc exaltet, tamen te mihi semper humilem, semper altu..., semper amabilem, & ab omni parte suauiter spirantem dulce curarum mearum refrigerium ...ruat. Epistolæ quidem illi verissimis grauissimisque sententiis exundanti, vbi diuinæ facundiæ ...æ f...ns, è terra arida ac squalenti, & omnis boni vacua, terra (vt pr...phetæ egregii verbo vtar) deserta, inuia & inaquosa, oculos meos atque aures, animumque compleuit, iucunditate mirabili, ... quæ per... nibus ingenii scatebris, mutari loci nocuisse malignitas quiuit; quid prius tibi respondeam, non ... beo, quam vt miserari me sortem tuam, quæ in terra florentissima ortum te, & ab incunabulis e... tum, nunc repente patriis finibus auulsum ad extrema terrarum, & hominum inopina re...m ...tione transtulerit.

Sit illud gratulari, quod iudicium tuum vel opinionibus vel persuasionibus fal...is inu... duci que è vero non est passa: tali enim ingenio, humani nihil incognitum esse debet. P...eras fortassis errare, poteras suspicari, poteras credere his, quibus (vt dici solet) præter pretium in pre... nihil est; nunc vero neque veritas opinionibus cedet, neque cuiquam potius, quam oculis ...e tuis, & experientiæ fidem dabis. Ecce iam oculis vides, iam manibus palpas, qualis est Babylon ...a n... sima feruens, æstuans, obscœna, terribilis, quam nec Cambysis opus Babylon Niliaca, nec ... v... tustior regia Semiramidis Babylon æquet Assyria, Nilum & Euphratem Rhodanus vinc... ...mp... qui tartarea flumina Cocytum vincit, & Acherontem, quicquid vspiam perfidiæ & dol... qui... quid inclementiæ, superbiæque, quicquid impudicitiæ, effrenatæque libidinis audiuisti aut l... quicquid denique impietatis & morum pessimorum sparsim habet, aut habuit orbis terræ ...otu... illic cumulatim videas, aceruatimque reperias. Nam de auaritia, deque ambitione superuacu... 5
loqui, quarum alterum ibi regni sui solium posuisse, vnde orbem totum populetur, ac sp... ct... a... ram vero alibi nusquam habitare compertum est, de quibus omnibus ad te dudum non Ep...istol... sed librum scribere meditabar, ne in rebus, scilicet a prima mihi ætate notissimis, amicum falli sinerem, etsi enim nolim, me ibi tunc mirabiliter & miserabiliter inuiscato, eisdem tu fuisses in locis v... bi velut in cœno, imo quidem, velut in igne aurum. amicitiam primum tuam longe auro chari... 6
rem reperi: tunc tamen & inexpertior rerum ætas, & iudicii minor vis & moræ tuæ breuitas vero obstabant, insuper & exilio, in peius infinita mutatio facta erat. Redisti ergo & ætate ia... & iudicio pleniore & mora non ad sufficientiam modo, vel satietatem, sed nisi fallor ad fastidium prolixa, vt qui optima rerum probe noueras in pessimis non errares, quique virtutem semper amaue-

amauetas, ad vehementius amandum, quod efficacissimum est vitiorum odio animum excitares. Etsi Christum colis, quod semper religiosissime fecisti, conspecta hostium eius impietas, manum pietati, & fidei tuæ calcar adiiceret: vides enim populum, non modo Christi aduersarium, sed quod est grauius sub Christi vexillo rebellantem Christo, militantem Sathanæ, & Christi sanguine tumidum, atque lasciuientem: *Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Populum durícordem & impium, superbum, famelicum, sitientem, hianti rostro, acutis dentibus, procuruis vnguibus, pedibus lubricis, pectore saxeo, corde chalybeo, plumbea voluntate, voce melliflua, populum cui non modo proprie conuenire dixeris Euangelicum illud atque propheticum: *Populus hic me labiis honorat, cor autem eorum longe est à me.* Sed illud etiam Iudæ Iscariotis, qui Dominum suum prodens, & exosculans aiebat: *Aue Rabbi*, & Iudæorum qui indutum purpura, coronatum spinis, percutientes & conspuentes illusione amarissima flexis poplitibus adorabant & salutabant, *Aue Rex Iudæorum*, quem neque vt regem diuinis, aut humanis honoribus, sed vt reum mortis ac blasphemum, contumeliis dignum, atque suppliciis in humano iudicio destinarunt. Quid enim, quid oro, aliud assidue geritur, hos inter Christi hostes, & nostri temporis Pharisæos? Nonne etenim Christum ipsum, cuius nomen die ac nocte altissimis laudibus attollunt, quem purpura atque auro vestiunt, quem gemmis onerant, quem salutant & adorant eternum, eundem in terra emunt, vendunt, nundinantur, eundem quasi velatis oculis non visurum, & impiarum opum vepribus coronant, & impurissimi oris sputis inquinant, & vipereis sibilis infectantur, & venenatorum actuum cuspide feriunt, & quantum in eis est illusum, nudum, inopem, flagellatum iterum atque iterum in Caluariam trahunt, ac nefandis assensibus, cruci rursus affigunt. Et ô pudor, ô dolor, ô indignitas, talium hodie, vt dicitur, Roma est patientibus, quorum erat obstare, tanto illam fastu sibi vendicant, vt quam suam volunt, aspicere dedignentur, & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor, tot clari duces, tot exercitus cecidere, eam nunc nescio, quot indigesti & infames rustici nutu, regunt & captam, velut ab hostibus, nullo iam contradictore dilacerant. O mi consulte princeps ac prodige, nesciebas quantis laboribus constaret imperium, quod tam facile dispergebas: solent in studiis adolescentes à patribus quæsita prodigere, nempe ignari, vnde vel qualiter parta sint, siquidem indigentiæ ac laborum recordatio, magnum prodigalitati ac lasciuiæ frenum ponit. At tu senex, quid agebas, vbi eras? si videri munificum delectabat, de proprio largireris, tuum donasses: imperii hæreditatem, quam curator acceperas, successoribus integram reliquisses. Nescio quidem an potueris, sed fecisti, vt ad has tunc humiles, nunc superbas manus, heu longe, aliis manibus fundati status administratio perueniret. De quo non illepide iocans quidam ait:

Roma tibi fuerant serui, Domini Dominorum,
Seruorum serui, nunc tibi sunt Domini.

Pol, ego tecum multa loqui habeo, si facultas detur. Sed an hæc audias ignoro, & certe si audias frustra sit: fecisti enim, quod neque si redeas, mutare possis, instaurator fundatori, quã euersori similior ut oportet. Tu Christe, qui potes, à quo imperia omnia, & in terris, & quæ sursum, & quæ deorsum sunt precario possidentur, qui hanc meam, & maxime publicam querelam vel in silentio audis, exaudi quæsumus, si iusta est. Scio quidem scriptum esse, *si iniquitatem aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Apud te Christe rerum veritas certa est, apud nos anceps opinio, secundum quam certe quod posceris, æquum est, cum multa enim grauia, tum illud importabile, quod non solum duro & inepto, sed odioso etiam, & hostili fasce premimur, vt verificatum sit à nobis ad literam illud Psalmi: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderunt nos diripiebant sibi, dedisti nos tanquam oues escarum.* Nota sunt quæ sequuntur: nobis hoc vnum ad querelam & gemitum satis est: nam si res inspicitur, olim Domini gentium, quid nunc aliud facti sumus nisi oues escarum? vtinam lanæ oues aut lactis essemus, escarum sumus. Rodimur volentes, consumimur, deglubimur, ab his, qui si nolle cœperimus, oues coram leonibus videbuntur, neque id insolitum videbuntur, quod diutissime vsi sunt. Nunc noster torpor hanc ignauiæ præstat audaciam, patientiam nostram impie prorsus & deuorant & oderunt, & quod vehementissime stupeas, quos extra despiciunt, intus timent, contemptus fingitur, metus est. Mille sunt odii, mille formidinis argumenta, vnum vtrumque simul inferam, quod licet occultum prius, erupit tamen, vt non modo Babylone, sed longius nosceretur. Eo tempore, quo ille Pontifex Maximus, qui sibi prouinciam Italiam, atque inprimis hanc vrbem Mediolanensium euertendam, sacerdotalis militiæ, senili expeditione delegerat, & sic in veteramque Christianam, Christianorum pater perfecto odio sæuiebat, quasi non Italia hæc, sed Syria, vel Ægyptus, non Mediolanum, sed Damascus esset, aut Memphis.

Cum adhoc sanctum, piumque opus vnum è sacro patrum collegio; filium (vt multi dixerunt) suum (& secundum famam similitudo ingens morumque ferocitas adiuuabat) non Apostolum, sed prædonis in morem, neque signis virtutum ac miraculis, sed signis castrorum, & miris instructum legionibus in has terras, quasi alterum non Petrum, sed Hannibalem destinasset, in quo bello Deus omnipotens suo more & superbiæ restitit, & fauit humilibus, ac palam pro iustitia decertauit: fuit vnus ex eodem illo grege vir, & ipse in nos inexplebilis odii, infinitæque superbiæ, cuius ego tunc, & faciem puer noram, & quantum poterat ætas inualida, animo execrabar. Is Pontifici ante omnes charus, die quodam in secretarium ingressus: cum rumoribus consternatum, atque anxium inuenisset in limine. (Hærebat enim belli impetus præter spem huius vrbis, quæ

[illegible] eadem muris nuda erat. at quod optimum muri genus est, [illegible] ta fortissimis; itaque sæpe iam obsessores suos fuderant [illegible] iam [illegible] dundabat, iam cæsorum pinguescebant arua [illegible] hæc [illegible] um [illegible] fluorem cerneret, familiaritate intima fretus, sic [illegible] Miror [illegible] quid est quod acut[illegible] cæteris, in [illegible] vno, qu[illegible] non [illegible] des? Ad hæc Pont[illegible] x grauibus [illegible] essum apud [illegible] Expergefactus [illegible], quid [illegible] To[illegible] fultor egregius. [illegible] tam [illegible], quam Italiæ vastitatem [illegible] expendimus, in hoc ecclesiæ [illegible] omnes effudimus, [illegible] alia te [illegible] via. Ecce nunc [illegible] tantus bellorum apparatus, [illegible] nostrarum virium [illegible] obtunditur, quam tibi adulatore [illegible] nostrarum [illegible] reip. superior omnibus est inuenta, quando Italiam vincemus, ab vna Italica [illegible] [illegible] alia longe facilior via est. Quænam inquit [illegible], dic [illegible] Hoc [illegible] ipso, hoc est [illegible] pro quo velim corpus & animam [illegible] autem pote[illegible] & quicquid [illegible] cur non igitur & Papatum & Imperium [illegible] Romæ & [illegible] Cahurcum patriam nostram, hoc est in Vasconiam transfers. Non magnus [illegible] & [illegible], & non armis est opus, quibus longe impares sumus, verbo de hostibus tri[illegible] ph[illegible] no [illegible] insignibus, ad nos translato rerum apice, & gemino [illegible] orbaueris. His [illegible] Pontifex, extra ritu[illegible] [illegible] inquit, hac [illegible] lirare [illegible] gnouerain, an ignoras in scie, hac via, quam [illegible] subinde [illegible] & [illegible] & [illegible] hi succedent Episcopo [illegible] fieri & Imperatorem quisquis fuerit, Val[illegible] illum vero; qui Romæ præfuerit, siquidem spiritualiter, Papam; sin temporaliter, Imper[illegible] re? Si [illegible] dum euertere putas attollis, & in antiquam [illegible] dignitatem [illegible] dum datur desuper, Romani Pontificatus frena teneamus, & in hoc omni studio intenti sim[illegible] qu[illegible] fortasse suum ius, Italica manus arripiat, quod ipsum quam diu prohiberi possit incert[illegible] D[illegible] non certemus, velimus nolimus enim rerum caput Roma erit. His auditis argutus [illegible] stultus, erubuit. Ego vero Pontificis etsi animum improbem, probare cogor in[illegible] nium, qui quamuis in nos odio flagraret, immerito, meminerat tamen ac nouerat vbi fundata esset altitudo, cum [illegible] superbirent, & ruinæ proximum videbat fundamenta concutere. Itaque quiescendum existimabat, & quasi furtim quæsitis in silentio gaudendum.

Hanc Historiam, quæ nescio, an ab aliis scripta sit, iam curiose texui, vt si tibi nota est, & mihi cognitam scias: si ignota autem, ex me discas, neu gnarus veterum, præsentium sis ignarus. his vero nunc ducibus agimur, quibus prædæ sumus atque odio, & simulato contemptui, & [illegible] ro. Et si quis etiam nunc ex nostris metu & verecundia magis, quam iudicio, assumptus [illegible] to est, quasi lucidus riuus, torrenti mixtus turbido, nat[illegible] depofuit colorem, inque [illegible] turam, & externos mores abiit. Etiam prorsus nihil est reliqui, nisi Christum pre[illegible] ptam tradat aliis, quorum non & pœniteat simul, & pudeat humanum genus. [illegible] quales dico, fallor, imo vero quales dicere nequeo, [illegible] extrema dedecoru[illegible] atque [illegible] vtcunque olim steterat, prolapsa res est, ex quo sancta & potens tunc Romana, [illegible] ecclesia tangit vertice sydera & digito cœlum voluit, & Iudas si triginta illos suos arg[illegible] sanguinis attulerit, admittetur, & pauper à limine Christus arcebitur, quod ita esse Chr[illegible] m[illegible] nesciat, nemo qui non doleat, nemo qui vindicet. Ita dum alius alium exp[illegible] rumque impunitas, quantum vides creuit, & quod a principio medicabile malum fuerat [illegible] pore putruit. Cœperat enim; fateor, ante [illegible] ætatem nostram, vt ab auis accepimus, [illegible] vlcus [illegible], sed quod molestum diceres, intemperans morbum auxit exiguum. Itaque iam hæc [illegible], tota que sanies in nostrum tempus erupit flebile, nisi vnum tant[illegible] solat[illegible] genus esset. Dicam vero [illegible] nunc, quod interdum dixi ei, qui solus e cunctis [illegible] grege pessimo, melioribus priscis dignus erat, ingenii [illegible] assensu eius, licet ipse d[illegible] motum respectu, quam status atque originis tangeretur: siquidem enim, quoniam mort[illegible] portet esse mortales, duo hæc mundi luminaria extingui, duosq; gladios retundi, dec[illegible] cogebat, quamuis vtrumque, præcipueq; alterum, occasui exemptum, promi[illegible] cœlest[illegible] mus, nec desperandum [illegible] omnia hæc cum funditus ruerint, surrectu[illegible] [illegible] rerum eminentium ruina, nostro seculo impendebat. Gaudeo, Hercule, quod cum in man[illegible] lux, & vigor suus hic manserit, in alienis hæc tanta mutatio facta est, tantæq; [illegible] horrida & immitis: partem hæc mollis & eneruata barbaries. Quibus ille auditis [illegible] nihil offensus: Grauiter, inquit, & libere, & aliorum fortasse auribus importune [illegible] tissime, & [illegible] decen[illegible] locutus es. Neu me forsan verri[illegible], aut di[illegible] arbitr[illegible], duos Clementes nostros plus attriuisse ecclesiam pauc[illegible] quam [illegible] vellet [illegible] seculis restaurare possent: Nec ego dubito, nec dubita [illegible] [illegible] spiran[illegible], nos autem zelo domus tuæ Christe Iesu iam satis [illegible] mus, nec [illegible] trames, stylo poterat occurrere. itaque redeundum est. Ad hun[illegible] A [illegible] inuiden[illegible] bus an do[illegible] [illegible] iucunda, quo esse [illegible] est, vt & tibi le[illegible], & mihi [illegible] [illegible] nec mihi, nec alte[illegible] [illegible] sit, Babylon Rhodani, qua [illegible] [illegible] Babylonis, de qu[illegible] magnifice tua [illegible]

...itus omnes eius Labyrinthi latebras penitus inspexisse videare, mi... tædio, n... ul... angoribus, huius veri notitiam comparasti. ... ibi peregrinum, mihi ... ofum affuit ... inter tantas vitiorum tenebras, quatuor magni ... in vi..., velut ... ibis, quos nescio, an anno ... crimen ... ipsos ... optimos, integerrimos, hominum noui ... an quæ fallacissima vitæ spes ... an quæ fortunæ ... tristisq necessitas, ibi detineat, quate permi... iz... tod in an... est vel... am... explicem, quasi, inquam, in cloaca solis radios, & luci simul ob... itate mo... nudantes, & cir... um-fusis sordibus inaccessos.

XIIII.

Babylonem Gallicam describit in sede Papali Auinionensi.

FRANC. PETRARCHA Amico S. Et quid adhuc hæres? ac non hæres, sed teneris ... & ... luctans tapetis, hoc potius reor, malo vim, quam socordiam opinari, non est tuum torpor, ... ingenium, mens ignea, generosus impetus. Sed quid hæc, si fortius impedimentum est, quam ... ingua etiam vis habet oppositam vim maiorem: necessitati omnia succumbunt. Illa te Ba... illa te detinet: durum sed ferendum, loci natura est. Omne bonum ibi perditur, sed ... libertas, mox ex ordine quies, gaudium, spes, fides, charitas, animæ iactura ingens ... auaritiæ, nihil damno ascribitur, modo pecunia salua sit. Futuræ ibi vitæ spes in... fabula, & quæ de inferis narrantur fabulosa omnia, & resurrectio carnis, & mundi ... nis, ... ad iudicium venturus, inter nænias habentur. Veritas ibi dementia est, abstinentia rusticitas, & pudicitia probrum ingens, denique peccandi licentia magnanimitas, & ... bertas ... & quo pollutior, eo clarior vita, quo plus scelerum, eo plus gloriæ, bonum nomen, cœno ... atque vltima mercium fama est. Habes quantum in tam paucis licuit illius sacræ vrbis ex... quem non magis in his terris hodie, quam in illorum frontibus hominum, quotidie perlegis, quorum vitam nullus stylus, nullum æquet ingenium. Cæterum prima omnium vt dixi, ibi libertatis iactura est, quisquis limen illud introit, confestim sinis esse desiit, iam nec quiescere nec abire permittitur, sed rotatur, & inefficaci labore consumendus atteritur. Paucos ii de diuina clementia eripi à lege, vt Hierusalem diligant, atque oderint Babylonem. Hæc mihi de te spes reliqua est, alioquin tuis de telis actum crederem, tam tenaci, profundoque hinc te demersum & infi... video: interim non voluntati, aut iudicio: necessitati imputo & fortunæ, quod ta... ... & mor... vehementer odi, libenter excuso, quod si qua fortasse in profectione culpa fuit, in mora ipsa, vtique iam non culpa, sed supplicium, & purgatio culpæ est. Sed quoniam multi, m... ... in carcere didicerunt, quid te vetat, in vinculis discere aliquid, quo perp... ...? Q... dam nullo modo, melius quam contrario discunt, ideoque qui Mathema... ... artes d... cent, si quand... ... verti capax mens discipuli visa erit, solent falsa proponere, quæ ... refugit animus, ad verirora confugiat. Tu quoque solitus & religioni semper, & honestati operam dare, quarum altera ad ... aspectum erigit optantem animam, de quo ait Psalmist. *Quærite faciem eius semper.* Alterius ea facies est, quæ si oc... his cerneretur, vt ait Plato, miris animum amoribus inflammaret, neque tamen ideo minus amanda est, quo animo cernitur, si quid tibi nunc et am ad vtrusque notitiæ summâ deesse putas, omne studium in aduersa reflectito, arrige aures, ... los, intende animum. Vis pulchritudinem Dei noscere? cerne quanta est hostium eius obscœnitas. Non sunt autem longe quærendi, Babylone habitant, omnis vicus his vermibus scatet. Vis formam ac decus honestatis agnoscere? contemplare quanta est fœditas vitiorum, quorum omnium exemplar in oculis est tibi. Quocunque respexeris, videbis cuius odio simul Dei & virtutis amantior fieas. Tu autem gaude, contrario saltem magistra virtutum: gaude (inquam) & ad aliquid v..., inuenta gloriæ, bonorum hostis & malorum hospes, atque asylum pessima rerum Babylon, ... Rh...dani ripis impos... famosa dicam an infamis meretrix fornicata cum regibus terræ. Illa e... dem ipsa es, quam in spiritu sacer vidit Euangelista. Illa eadem, inquam, es non alia, sedens super ... multas, siue ad littora tribus cincta fluminibus: siue rerum atque diuitiarum turba mortaliu... lasciuiens, ac secura infides, opum immemor æternarum, siue vt idem qui vidit exposuit, *po... gentes, & linguæ, aquæ sunt super quas meretrix sedet.* Recognosce habitum: *Mulier circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius.* Noscisne teipsam Babylon: Nisi illud ... fan errorem ... it, quod ... fronte scriptum erat, *Babylon magna*, tu vero Babylon parua es. Parua vtiq; muro... ambit... ... & vitiis & ambitu animorum, & infinita cupidine, cumuloq; malorum omnium, non ... sed maxima, sed immensa es. Et certe q... sequitur, tibi vni conuenit, non alii, Babylon *mater fornicationum & abominationum terræ.* Mater impia, partuum pessimorũ quando qcq d vsquam tetra... abom..., quicquid fornicationum exterprodit, & cũ semper parias, semper tumens, & talium ... auidus vterus tuus est. Si nunc quoq; dissimulas, audi reliqua. *Et vidi (inquit) mulierẽ ebriã* ... omnino potes ... hanc ebriam nega. Vera enim Euangelistæ & Apostoli visio sit oportet ... Spiritu videns miratus est, admiratione magna, quanta nos admiratione perfundemur.

mur, qui aperte oculis te videmus? Ex omnibus quidem fornicationibus tuis, de quibus [illegible] omnes gentes, & reges terræ, & ex omnibus abominationibus quid expectas, nisi quod Ioannes ait: *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio Dæmoniorum.* Nota sunt quæ sequuntur [illegible] iam talis facta es, quanto enim homo perditus, & desperatæ nequitiæ dæmone melior? Vere habitatio: imo regnum dæmonum facta es, quæ suis artibus humana licet effigie, in [illegible] regnant. Tu vero Amice, cum eodem Apostolo, audi vocem alteram de cœlo dicentem. *Exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis, quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius, quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum quia in corde suo dixit: Sedeo regina, vidua non sum, & luctum non videbo, ideo in vna die, venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igni comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.* H[illegible] & quæ Apostolicus ille locus habet, audi omnia, audi & fuge, si qua via est. nec [illegible] innocentiam [illegible] ruinæ nocentium, & Babylonicæ premant iniquitates, quarum non modus, non numerus, non mensura, non existimatio demum est. Taceo hæreditatem Simonis, & illam hæresis speciem non vltimam Spiritus sancti dona mercantium. Taceo mali illius auaritiam matrem, quæ *idolorum seruitus*, ab Apostolo dicta est. Taceo vtriusque pestis artifices, & concussantes pontificum thalamis proxonetas. Taceo crudelitatem humanitatis immemorem, & sui ipsius oblitam insolentiam, atque illos variis flatibus tensos vtres. Taceo denique illa prodigia, quæ insensibilis, vereque orbus terrarum orbis, tandiu quasi Æthnam Enceladus, aut Typheus Inarime pati potest, quorum omnium mœsta nimis & seuera narratio est. Ad ridicula simul atque odiosa festino. Quis enim, oro, non irascatur & rideat [illegible] los senes pueros, coma candida, togis amplissimis adeoque lasciuientibus animis, vt nihil illuc fal[illegible] videatur, quam quod ait Maro:

Frigidus in venerem senior?

tam calidi, tamque præcipites in venerem senes sunt, tanta eos ætatis & status, & vitium cœpit obliuio, sic in libidines inardescunt, sic in omne ruunt dedecus, quasi omnis eorum gloria, non in cruce Christi sit, sed *in commessationibus, & ebrietatibus*, & quæ has sequuntur *in cubilibus, impudicitiis*: sic fugientem manu retrahunt iuuentam, atque hoc vnum senectutis vltimæ lucrum putant, ea facere, quæ iuuenes non auderent. 2 Hos animos, & hos neruos triuir, hinc Bacchus indomitus, hinc orientalium vis Baccharum. O Ligustici & Campani palmites, o dulces arundines, & Indicæ nigrantes arbustulæ, ad honestas delitias, & vtilitates hominum creatæ, in quos vsus, & quantam animarum perniciem, cladem que vertimini? 3 Spectat hæc Satan ridens, atque in pari tripudio delectatus, interque decrepitos ac puellas arbiter sedens, stupet plus illos agere, quam se hortari, ac ne quis rebus torpor obrepat, ipse interim, & seniles lumbos stimulis incitat, & cæcum peregrinis follibus ignem ciet, vnde fœda passim oriuntur incendia, mitto stupra, raptus, incestus, adulteria, qui iam pontificalis lasciuiæ ludi sunt. Mitto raptarum viros, ne mutire audeant, non tantum auitis laribus, sed finibus patriis exturbatos, quæque contumeliarum grauissima est, & violatas coniuges, & externo semine grauidas rursus accipere, & post partum reddere, ad alternam satietatem abutentium coactos. Q[illegible]æ omnia non vnus ego, sed vulgus nouit, etsi taceat, quamuis ne idipsum taceat, iam maior est indignatio quam metus, & minacem libidinem vicit dolor. Hæc, inquam, vniuersa prætereo Malo quid m[illegible] hodie, ad risum quam ad iracundiam prouocare, ita enim quæ vlcisci nequit, in se ilico [illegible], & [illegible] nimium suum læuit. Fuit ergo seniculus quidam, ex eo numero vnus, cunctis annalibus impl[illegible] idoneus, hircina libido homini inerat, vel si quid libidinosius, atque olentius hirco est, hic seu metuens, seu lemures, dormire solus non audebat, nil apud eum tristius, nil miserius cœlibatu, cotidie nuptias celebrabat, & creber vagis amplexibus sponsus erat, cum & os illi vacuum, & [illegible] plena esset, septuagesimum pridem annum excesserat, septimo vix iam dente superstite Erat [illegible] ellarum auceps vnus ex multis, Domini sui libidine nihilo legnior, eius retia & laquei, o[illegible] omnium, & præsertim pauperum domos obsederant, huc pecunias, huc redimicula, huc a[illegible] postremo blanditias, huc cœnæ reliquias, huc omne genus escarum, & quæcunque flexura mul[illegible] animos, conuehebat, ipse interim suspensus animo canebat. Nam & reuera cantor erat, [illegible] q[illegible] cem ab altaribus ad choreas, & lupanaria transtulisset. Notam hominem vulgi digito mo[illegible] qui his artibus, multas prædas, in os lupi senis, inferre solitus diceretur. Mille locus [illegible] historias capit, vnum accipe. Multis ille pollicitis, misellam virgunculam, an meret[illegible] cu[illegible] a[illegible] vt Domino eius, vtique & excelsi gradus, & magnarum opum, sed nec formæ nec æt[illegible] obsequi in animum induceret. Quid multis agam? Acquiescit, & velut Psyche illa Lucii Apuleii [illegible] licibus nuptiis honestanda, ignoti viri thalamum subit. Re comperta, impatiens moræ, senex ad[illegible] lat, & vlnis arreptam, pendulis labiis exosculans, atque inermi ore commorsitans, con[illegible]ummar[illegible] uas nuptias anhelabat: repentino malo percita, & olente senio, & vultu lucido deterrita, ex[illegible] la[illegible] ad magnum se quendam, & insignem prælatum, non ad deformem, & decrepitum sacerdote[illegible] uen[illegible], non posse sibi fraudem fieri. Vis si fiat, manibus quoad p[illegible], deinde gemitibus atque [illegible] laribus occursuram, nequedum reliquiæ spiritus vllæ e[illegible]ent, passuram se a iam turpi sene vio[illegible] Hæc vocife[illegible]ns vbertim flebat: ille autem, & manu scabra, & ore hi[illegible]do spumantique [illegible] præc[illegible]ud[illegible]ns, fletibus & querimoniis [illegible]abatur obstare atque incondito murmure & ineptis blanditiis [illegible] enim præter cætera blæsus adeo, vt a nemine posset intelligi, ægram animi [illegible] cum nihil proficeret senex egregius, in secretarium se proripit, arreptoque [illegible], quo conscripti par[illegible] reliquis d[illegible]ernui[illegible]ar, rubenti pileo, & insigne suum, albo caluoque ver[illegible] imponens. Card[illegible]

sum,inquit,Cardinalis sum,ne timeas filia. Sic amasiolam adhuc flentem, & præsenti specie, & futura spe magnifice consolatus,in geniale cubiculum deduxit,pronuba non Iunone,sed Ctesiphone, ac Megæra. Atque hunc modum Cupidinis veteranus,Baccho lacer,& Veneri,non armatus,sed togatus, & pileatus de suis amoribus triumphauit. Plaude: fabula acta est. Nosses hominem,iucundissime sonuisses. Et huius & reliquorum mille sunt talia,quorum quædam non ludicra, sed pudenda,alia vero inania,& horrenda sunt. I nunc, mirare, ducibus his, & propitium populo suo Christum,& Rempub. prosperari.

XV.

Egresso de Babylone Romana gratulatur,& vt in posterum ab ea caueat,hortatur. Item de Pontifice Romano in ordinem per Imperatorem redigendo.

FRANC. PETRARCHA Amico S. Euasisti,erupisti,enatasti,euolasti,bene est: timebam, fateor tibi, timebam animæ tuæ, ne post descensum ad inferos,non cum velles emergere sciebā, & Auerni descensum facilem,& apertum Labyrinthi limen laboriosum,atque operosum exitum. Dicebam mecum,O si meus Alcides,ô si Theseus meus ab inferis redeat? O ne mali pondus illum opprimat,neque pedes ad virtutem,volucres,adamantinæ scelerum catenæ vinciant, detineatque. Inter hæc vota,hosque inter metus emersisti,Deo gratias,qui ex inferno in se sperantes animas educit, exoptatus,euocatus,expectatus aduenis. His igitur primum terris redditus,quæ te illi Herebo crediderant,non Phœbo,vt Dædalus,sed Christo alarum remigium consecrabis,& cauebis,ne vnquam amplius G[illegible]osum spectes. Non est sæpius retentanda fortuna,periculum sine periculo non fit,id cū semel euaseris,declina,ne quando corruas vnde non surgas, nulla vnquam te mala cupiditas tangat, vt illos principes tenebrarum rursus adeas. Quos cum suis opibus,suisque flagitiis dii,deæq; omnes, imo vero deorum Deus, viuos ac mortuos male perdat, quæ cœlestis agni sanguine saginati, calcitrant ac rebellant,eo me mirum,meus ille nunc euocat,quo te præsente, persuaderi mihi non potuit vt venirem,ille mihi hortator est fidus quidem, sed improuidus, vt Babylone viuere eligam ac mori. Cur autem siue ad quid, vt videam bonos mergi, malos erigi, reptare aquilas, volare asinos, vulpes in curribus,coruos in turribus,columbas in sterquilinio, liberos lupos, agnos in vinculis, Christum denique exulem, Antichristum Dominum,Beelzebub iudicem. Hæc ad spectacula reuocor, non audiam, male mihi cum illis,male illis mecum cōuenit. O crudelis & impia secta hominum, nil nisi seipsos amantium, idque ipsum peruerse prorsus ac npharie. Quis releuabit oppressum orbem? Quis vindicabit afflictam vrbem? Quis euersos mores reformabit? Quis colliget sparsas oues? Quis pastores erroneos arguet? Quis reducet aut retrahet in sedem suam? nullus ne licentiæ ac scelerum modus erit,an frustra per Prophetam Spiritus sanctus intonuit? *Hæc fecisti & tacui. existimasti inique, quod ero tui similis. Arguam te & statuam contra faciem tuam. Intelligite qui obliuiscimini Deum ne quando rapiat,& non sit qui eripiat.* Intelligite (inquam) nobis loquitur,Dei hostes intelligite. Surdis loquitur, sopitique nunquam intelligent, nisi horrendo tonitru,seu quoniam tonuisse non sufficit,trisulco fulmine experrecti. Ad te mihi nunc sermo est,Inuictissime Regum nostri temporis, quem non nomino,quando & nomen obstat inscriptioni,& abunde te nominat ipsa rerum ac gloriæ magnitudo, nam quid opus est verbis, vbi res loquitur. Haud immerito tantis te victoriis ornatum credere phas est,qui præter principalis tuæ causæ iustitiam,vulpes illas veternosas,fœdis,& non suis è caueis, Christique sponsam cœno,ac vinculis eruere potens es. Et facies spero iure, tibi perpetuam fœlicitatem,& votiuum cœpti exitum quisque fidelium optauerit. Pastorem illum, & senio, & sopore,& mero grauidum,nunquam sponte latebris,& amatis fornicibus egressurum,solus manu prehensum, & verbis increpitum,ac verberibus castigatum,in antiquum penetrale restitues. Id si forte tibi concessus non datur,quanquam nec dignatus pluribus,neque hoc munere dignior quisquam sit,venient alii,quorum quo fœdior manus,eo pulchrior vindicta. Denique qualia multa vndique crebrescunt, vel prædonum iusta acie,vel salubri peste, clementique cœli inclementia,ad postremum plaga aliqua euidenti, quoniam minis ac prodigiis cor Pharaonis obduratum,superbumque non tangitur,sponsæ Christus superueniet laboranti. O quid scripsi? O quid mihi venit in animum,quo prodiit lingua? quo progressus est calamus? possem cum Iob & ego fortassis dicere: *Vnum locutus sum quod vtinam non dixissem*, dixi tamen,& iam non dixisse non possum,delere autem etsi adhuc liceat, non libet, tantus est veri amor,tantumque mali odium,vt periculi omnis interim obliuiscar: In vno consilium senis illius sequar,quia cum infinita se nunc offerant, & perexigua dicendorum pars exacta sit,frenabo impetum & sicum eodem Iob, *manum meam ponam super os meum*, & his vltra non addam.

MAGI-

Anno Domini 1400.

MAGISTRI IORDANI, MONACHI AVGVSTINIANI ARGENTINENSIS

CHRONICA:

QVALITER ROMANVM IMPERIVM TRANSLATVM FVIT IN GERmanos.

Et primo, quare Romanum Imperium sit honorandum.

VLTIFARIE multisque modis Dominus vniuersorum, in diebus suæ carnis, dignatus est honorare Romanum imperium, dando in semetipso exemplum Dominus & magister, Romanum imperium fore ab omnibus honorandum. Honorauit quidem Dominus Cæsarem siue Romanum regem, mundum ingrediens, in mundo progrediens, & mundum egrediens: verbi gratia, mundum istum secundum carnem. Et ingrediens in duobus honorauit Romanum imperium. Primo in hoc, quod tempus sui aduentus per ipsum Cæsarem totum orbem pacauit, vt per ipsius Domini præsentiam pax esset in vniuersa terra, ad significandum quod ipse esset pax nostra, & *per eum*, vt dicit Apostolus ad Coloss. *reconcilianda erant omnia quæ sunt in cælo & in terra.* Vnde Psalmista, *posuit prodigia & iudicia futuræ reconciliationis super terram, auferens bella vsque ad finem terræ*, & alibi. Secundo, ingressu suo approbauit & honorauit Romanum imperium: mox vt natus est, censui Cæsaris se subdendo. Vnde Augustinus in gloss. super Euangelium Lucæ sic dicit. *Humilitas Christi commendatur, quia non solum incarnari voluit, sed etiam nasci illo tempore, in quo natus & mox censui subderetur. Natus est enim in diebus professionis: quando singuli ibant in suas ciuitates vnde oriundi erant, vt profiterentur tribum suam, censum & regem.* Sic ergo Dominus mundum ingrediens dupliciter honorauit Romanum imperium, siue Cæsarem, & vniuersum mundum ministerio pacando, & censui Cæsaris se subiiciendo.

Item, Dominus in diebus suæ carnis progrediens in hoc mondo, Romanum imperium dupliciter honorauit. Primo, quia non solum dedit ei tributum, sed etiam præcepit pro se dari & beato Petro, vt legitur *Marci 12. cap.* Secundo, quia non solum tributum ei dedit, sed etiam præcepit ei dari, Matth. 22. cap. *Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris*, &c. Augustinus super hoc dicit, *Censum & tributum.*

Item Dominus egrediens mundum, bis honorauit Cæsarem siue Romanum imperium. Primum, dum dicentib. Apostolis, *Ecce duo gladii hic*, Dominus respondit, *Satis est.* Ecce duo gladii, qui duas potestates significant, hic in præsenti seculo satis sunt. Et quid est dicere, *Satis est* nisi, sufficit & nihil deest? Protestatus ergo Dominus est sua ipsius voce, potestatem sacerdotalem & imperialem quæ tunc maxime vigebat, mundo sufficere: & ei quoad regnum, tam in spiritualibus quam in temporalibus hic deesse. Vnde Gelasius papa distin. 96. duo dicit: *Duo sunt quibus hic mundus principaliter regitur, Pontificalis authoritas, & Regalis potestas.* Hæ sunt principales potestates, per quas Deus decernit & distribuit vitam humano generi, vt genus humanum per iuris regulas ad vitandum mala & faciendum bona salubriter informetur. Secundo, Dominus morte instante honorauit Romanum imperium. Dum enim Pilatus iactaret se de potestate quam haberet in Christum, & diceret ei. *Nescis, quia habeo potestatem crucifigere te, & dimittere te?* vt dicit Ioannes, respondit: *Non haberes vllam potestatem in me, nisi datum esset tibi desuper.* Et secundum gloss. duobus modis exponitur: vno modo sic: *Desuper, id est, à Deo, quia non est potestas nisi à Deo. vel desuper, id est, à Cæsare, qui Pilatum præfecerat in præsidem.* Vnde super his verbis, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris*, dicit gloss. *Iudæi terrent Pilatum in Cæsare, quem non potest, vt authorem suæ potestatis, contemnere. Deus enim fuit author potestatis Cæsaris.* Secundum hunc posteriorem intellectum, Deus in verbis istis multum commendat Romanum imperium. Ostendit enim, potestatem Cæsaris aliis potestatibus mundanis præeminere, & ipsas sub Cæsaris contineri. Quid est enim potestatem desuper dari, nisi dari ab eo cuius supereminet potestas in alias potestates mundanas, tanquam inferiores, & minores sub se continet & concludit? Item non solum Dominus honorauit & honorat Romanum imperium in hoc, quod Romano imperio stante & durante, non veniet homo peccati, filius perditionis, vt legitur in epistola secunda ad Thessal. cap 2. vbi dicit Apostolus: *Qui tenet, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem*

Dom-

Dominus interficiet spiritu oris sui. Super verbis istis Apostoli, dicit Gloss. quod *Apostolus in his verbis, Qui tenet, teneat, &c. Romanum imperium designat, quo destructo veniet Antichristus. Deinde Romanum Imperatorem, qui Romanum imperium siue mundum tenet, de Rege ad regem successiue significare, donec de medio auferatur.* De medio enim auferri, est de omnium conspectu hominum auferri. Augustinus in secundo libro de ciuitate Dei, super his verbis Apostoli sic dicit: *Illud quod dicit Apostolus, Tantum vt qui modo tenet, teneat donec de medio fiat: non absurde de Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum sit: Qui modo imperat, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur & tunc reuelabitur ille iniquus, quo significari Antichristum nemo ambigit.* Magnus honor est Romano imperio, quod Dominus in hoc præ cæteris ipsum priuilegiare dignatus est, quod non veniet Antichristus, Christi & membrorum eius aduersarius, nisi prius Romanum imperium penitus sit ablatum. Ablato autem Romano Imperio erit tribulatio tanta & talis, qualis & *quanta*, vt legitur in Matthæo, *non fuit ab initio mundi vsque nunc. In diebus illis tantum abundabit iniquitas & infidelitas, vt in errorem ducantur si fieri potest, & electi.* Et huius tribulationis grauissimæ & maximæ tempora priora videntur tempora pacis fuisse. Vnde Psalmista: *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna*: id est, Romanum imperium, quod per lunam designatur. Vnde Apostolus Timotheo scribit: *Hoc autem scito, quod in diebus nouissimis instabunt tempora periculosa*: & ideo instabunt, quia prius non fuerunt ita periculosa.

Nota, & durabit illa tribulatio tribus annis & dimidio, vt dicitur in Gloss. Matth. & Marc. & colligitur hoc ex Apocalypsi Ioannis, & Daniele. Sicut autem Christus Dominus & magister omnium in semetipso Romanum imperium honorauit: ita beatus Petrus, cui Dominus ecclesiam suam regendam commisit, honorari præcepit in epistola sua dicens, *Deum timete, Regem honorate.* Vtinam Germani, ad quos mundi regnum est translatum, saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Vtinam saperent iustitiam, & Deum diligerent, & regem quem eis Deus loco iustitiæ posuit, reuerenter intenderent, & sicut Dei ministro honorem debitum exhiberent. Vtinam exaltati per Romanum imperium, & dilatati, magnitudinem bonorum in eos collatorum intelligerent, & non essent ingrati. Vtinam principes, præsertim hi ad quos pertinet ius & iustitia & potestas eligendi Regem Imperatorem primo, postmodum pericula quæ venient sublato Romano Imperio, præuiderent. Dum enim sublatum fuerit Romanum imperium, tribulatio tanta erit in mundo, quod nisi dies illius tribulationis (vt dicitur in Matth. & Marco) fuissent breuiati, non fieret salua omnis caro. Vtinam Germani, ad quos & in quos Imperiale regnum translatum est, huius regis, quem Deus posuit in prodigium super terram, præuiderent, & sublationem eius pertimerent. Licet enim *necesse sit vt veniant scandala, vætamen illis per quos scandala sunt ventura.*

CAP. II.

Qui dicuntur Germani electores.

ET attende quod Treuerensis, Coloniensis & Moguntinensis, ciuitates & diœceses, populi sunt Germani: & eorum Archiepiscopi debent Imperatorem eligere, adiuncto sibi Comite Palatino, a palatio quod est in ciuitate Treuerensi, quod olim fuit domus regni: à quo dicuntur *Maiores domus*, qui modo dicuntur *Comites Palatini.* Et hi dicuntur Germani, quia de eodem germine nati cum Romanis, videlicet de germanis, Ænea scilicet & Priamo iuniore. Dicuntur Germani, quasi Romanorum germine germinati. Illius enim imperator illam terram Romano subegit imperio, & eam Romanis habitantibus occupauit, & propter hoc debitus ordo requirebat, vt sicut Romani tanquam maiores sacerdotium, sic Germani tanquam minores regnum obtinerent: de eodē enim fonte siue germine Regnum & Sacerdotium processerunt. Quod autem Saxoniæ Dux & Brandeburgensis Marchio ad Regis seu Imperatoris electionem sunt vocandi, hoc est postmodum per quandam necessitatē introductum: quia ad tempus translationis Imperii de Græcis in Germanos, quæ facta fuit sub Carolo rege magnifico, Saxones vel nulli erant, vel in fide nouelli erant, ac vt tanto commodius in fide & fidelitate retinerentur, ad electionem admissi sunt, cū essent quoq; potentes, & magnarū virium principes. Item nota, quod cum Antichristus venturus non sit, nisi prius Imperium destruatur: indubitanter omnes illi, qui ad hoc dant operam vt non sit imperiū, quantum ad hoc, sunt præcursores & nuncii Antichristi. Caueant ergo Romani & eorum Pontifices, nec peccatis & culpis suis exigentibus, iusto Dei iudicio sacerdotium ab ipsis auferatur. Caueant nihilominus prælati, & principes Germani, ne ipsi per ambitionem temporalis potestatis, iura sibi & possessiones imperii vendicent & vsurpent: quia, sicut prius dictum est, necesse est vt veniant scandala, væ autem his per quos scandala fiunt. Necesse est, quia tantus ardor dominandi & habendi cor eorum occæcauit, vt nec velint facere veritatem quam nouerunt, nec ab aliis audire quam ignorant, sicut scriptum est: *Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient*, &c. Sunt quidam huius temporis clerici & laici, subditi & prælati, qui annales principum & gesta veterum ignorantes, Gallorum, Romanorum, & Francigenarum & Francorum originem & differentiā nescientes, spiritu indignationis inflati, huiusmodi vel in corde vel in ore faciant quæstionem: Qualiter summus Pontifex Romanū imperium per manus magnifici Caroli de Græcis transtulit in Germanos? populū tam rudē, inertem, qui cum seipsos neq; in ornatu vestium, nec in morum compositione tegerę sciant, quomodo regnum

animi, & qui nisi ex illo esset ordine, vir bonus esse potuisset in collegam vocans; (inquit) potest his simplicibus viris illudere, & pro arbitrio fingere responsa Pontifi s; qu non modo hodie, sed his iam diebus proximis videre nequimus? Ad hoc ille reuerend & egregius veterator, vt erat fronte meretricia & attrita subridens. Imo vero te (inquit) pude ingenio tardum fore, vt curiæ artes addiscere, tanto iam tempore nequeas. Quo dicto in stupore go: cæteri autem in risum resoluti omnes, & responsam nebulonis illius multis laudibus eff virum argutissimum prædicarunt, qui iam prompte mentiri didicisset ac fallere, verum ego nimis latæ materiæ campum, nec epistolæ, sed libri opus ingressus sum, itaque fræna iam contraham. Ad te vero pater optime, stylum vertens, oro, obsecro, obtestor, adiuro te per temetipsum, si tibi charus es, si solitam animæ curam geris, ne quando tibi postea in cor veniat illuc ire, vnde nemo vnquam exemplo melior factus, pessimi autem innumerabiles rediere. Adde quod nemo inde vnquam non mœstus exiuit, nisi eo forte lætus, quod euaserat, & infaustum limen fusco calle repererat. Ad summa quoniam tua omnia cupide semper in optimam ac fœlicissimam partem traho, profectionem han tuam necessariam, breuem, vnicam, non modo nihil nocituram tibi, sed plurimum profutu a spero. Quid enim aliud, vt seria fabulosis aspergam, quid sibi vult Achilles Homericus, dum vt impe trabilis ferro fiat, fertur ad inferos, & tartareis vndis abluitur, nisi vt vitiorum fluctibus tanti ta, contrarii sui odio, solida tua virtus indurueris roburque contraxerit, contraque omnem humanarum, cuspidem passiunum, iam prorsus inuiolabilis facta sit? placet, laudo, approbo, modo re deas. Senecæ verbum est: *Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus*, ille autem vnde te dehortor & corpori pestilens & animo, nec omnino te dignus est, non conueniunt mo e. Si igitur inter vos diuortium sempiternum, eant illuc, qui artes illas discere cupiunt, quarum ibi sunt numeri professores, tu domi mane, inque tuo proposito, & tua sede consiste, quam tibi clarissimam virtus dedit, cum clariorem etiam merere. Sin, vt est, animus honesti motus appetens, quoniam quod eruditissimis quibusdam placitum viris scio, vsum hoc nobis cœlestis originis argumentum est, vt motu perpetuo delectemur, loco te si mouere volueris, ad nos veni, vide Romam, vide Mediolanum, vide Venetias, vide Florentiam, vide Patauium tuum, vide Bononiam, vbi honestis in studiis egisti adolescentiam, & integritatem patriam Italicis artibus adornasti: postremo quid bet vide, Indos quoque, modo ne videas Babylonem, neque descendas in infernum viuens.

XIII.

Calamitatem Vrbis Romæ deplorat, quam Imperator turpiter Papæ in seruitutem reliquit.

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Quocunque te conuerteris, idem es, & pariter me delectas. vniformi enim amoris tui dulcedine, sed multiplici & varia verbor tuorum consolatione felicior, siue ab oriente, siue occidente, & desertis montibus: Quoniam licet Deus iudex sit, & hunc humiliet, hunc exaltet, tamen te mihi semper humilem, semper altum, te per mabilem, & ab omni parte suauiter spirantem dulce curarum mearum refrigerium seruat. Epistolæ quidem illi vetissimis, grauissimisque sententiis exundanti, vbi diuinæ facundiæ tuæ fons, è terra arida ac squalenti, & omnis boni vacua, terra (vt pr phetæ egregii verbo vtar) deserta, inuia inaquosa, oculos meos atque aures, animumque compleuit, iucunditate mirabili, neque perennibus ingenii scatebris, mutati loci nocuisse malignitas quiuit; quid prius tibi respondeam, non habeo, quam vt miserari me sortem tuam, quæ in terra florentissima ortum te, & ab incunabulis en tum, nunc repente patriis finibus auulsum ad extrema terrarum, & hominum inopina rerum mu tione transtulerit.

Sit illud gratulari, quod iudicium tuum vel opinionibus vel persuasionibus falsis inuol ducique e vero non est passa: tali enim ingenio, humani nihil incognitum esse debet. Po as fortassis errare, poteras suspicari, poteras credere his, quibus (vt dici soler) præter prett in pre o nihil est; nunc vero neque veritas opinionibus cedet, neque cuiquam potius, quam ocu e tuis & experientiæ fidem dabis. Ecce iam oculis vides, iam manibus palpas, qualis est Babylo a nou sima feruens, æstuans, obscœna, terribilis, quam nec Cambysis opus Babylon Niliaca, nec illa tus Tor regia Semiramidis Babylon æquet Assyria, Nilum & Euphratem Rhodanus ne n mp qui tartarea flumina Cocytum vincit, & Acheronrem, quicquid vspiam perfidiæ & dol quicquid inclementiæ, superbiæque, quicquid impudicitiæ, effrenatæque libidinis audiuisti legisti quicquid denique impietatis & morum pessimorum sparsim haber, aut habuit orbis terræ, toto illic cumulatim videas, aceruatimque reperias. Nam de auaritia, deque ambitione superuacu loqui, quarum alterum ibi regni sui solium posuisse, vnde orbem totum populetur, ac spoliet, ram vero alibi nusquam habitare compertum est, de quibus omnibus ad te dudum non Epi, sed librum scribere meditabar, ne in rebus, scilicet à prima mihi ætate notissimis, amicum fal rem, etsi enim nolim, me ibi tunc mirabiliter & miserabiliter inuiscato, eisdem tu fuisse in locis, bi velut in cœno, imo quidem, velut in igne aurum, amicitiam primum tuam longe auto c rem reperi: tunc tamen & inexpertior rerum ætas, & indies minor vis & moræ uæ bre tas vero obstabant, insuper & exitio, in peius rosinita mutatio facta erat. Redisti ergo & ætate & iudicio pleniore & mora non ad sufficientiam modo, vel satietatem, sed nisi fallor ad fastidium prolixa, vt qui optima rerum probe noueras in pessimis non errares, qui que virtutem semper amaue-

amaueras, ad vehementius amandum, quod efficacissimum est vitiorum odio an[illegible] tares. Et si Christum colis, quod semper religiosissime fecisti, conspecta host[illegible]n eius [illegible], manum pietati, & fidei tuæ calcar adiiceret: vides enim populum, non modo Chri[illegible] adu[illegible], sed quod est grauius sub Christi vexillo rebellantem Christo, militantem Sathanæ, & C[illegible] sanguine tumidum, atque lasciuientem: *Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Populum duricordem & impium, superbum, famelicum, sitientem, hianti rostro, acutis dentib[illegible], procurnis vnguibus, pedibus lubricis, pectore saxeo, corde chalybeo, plumbea voluntate, voce melli flua, populum cui non modo proprie conuenire dixeris Euangelicum illud atque propheticum: *Populus hic me labiis honorat, cor autem eorum longe est a me.* Sed illud etiam Iudæ Iscariotis, qui Dominum suum prodens, & exosculans aiebat: *Aue Rabbi*, & Iudæorum qui indutum purpura, coronatum spinis, percutientes & conspuentes illusione amarissima flexis poplitibus adorabant & salutabant, *Aue Rex Iudæorum*, quem neque vt regem diuinis, aut humanis honoribus, sed vt reum mortis ac blasphemum, conte[illegible] dignum, atque suppliciis in humano iudicio destinarunt. Quid enim, quid oro, aliud assidue geritur, hos inter Christi hostes, & nostri temporis Pharisæos? Nonne etenim Christum ipsum, cuius nomen die ac nocte altissimis laudibus attollunt, quem purpura atque auro vestiunt, quem gemmis onerant, quem salutant & adorant cernui, eundem in terra emunt, vendunt, nundinantur, eundem quasi velatis oculis non visurum, & impiarum opum vepribus coronant, & impurissimi oris sputis inquinant, & vipereis sibilis insectantur, & venenatorum actuum cuspide feriunt, & quantum in eis est illusum, nudum, inopem, flagellatum iterum atque iterum in Caluariam trahunt, ac nefandis assensibus, cruci rursus affigunt. Et ô pudor, ô dolor, ô indignitas, talium hodie, vt dicitur, Roma est patientibus, quorum erat obstare, tanto illam tacita sibi vendicant, vt quam suam volunt, aspicere dedignentur, & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor, tot clari duces, tot exercitus cecidere, eam nunc nescio, quot indigesti & inanes rustici nutu, tegunt & captam, velut ab hostibus, nullo iam contradictore dilacerant. O mi consulte princeps ac prodige, nesciebas quantis laboribus constaret imperium, quod tam facile dispergebas: solent in studiis adolescentes a patribus quæsita prodigere [illegible] nempe [illegible]nari, vnde vel qualiter parta sint, siquidem indigentiæ ac laborum recordatio, magnum prodigalitati ac lasciuiæ frenum ponit. At tu senex, quid agebas, vbi eras? si videri munificum delectabat, de proprio largireris, tuum donasses: imperii hæreditatem, quam curator acceperas, successoribus integram reliquisses. Nescio quidem an potueris, sed fecisti, vt ad has tunc humiles, nunc superbas manus, heu longe, aliis manibus fundati status administratio perueniret. De quo non illepide iocans quidam ait:

Roma tibi fuerant serui, Domini Dominorum,
Seruorum serui, nunc tibi sunt Domini.

Pol, ego tecum multa loqui habeo, si facultas detur. Sed an hæc audias ignoro, & certe si audias frustra sit: fecisti enim, quod neque si redeas, mutare possis, instaurator fundatori, quã euersori similior [illegible] oportet. Tu Christe, qui potes, à quo imperia omnia, & in terris, & quæ sursum, & quæ deorsum sunt precario possidentur, qui hanc meam, & maxime publicam querelam vel in silentio audis, exaudi quæsumus, si iusta est. Scio quidem scriptum esse, *si iniquitatem aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Apud te Christe rerum veritas certa est, apud nos anceps opinio, secundum quam certe quod posceris, æquum est, cum multa enim grauia, tum illud importabile, quod non solum duro & inepto, sed odioso etiam, & hostili fasce premimur, vt verificatum sit à nobis ad literam illud Psalmi: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderunt nos diripiebant sibi, dedisti nos tanquam oues escarum.* Nota sunt quæ sequuntur: nobis hoc vnum ad querelam & gemitum satis est: nam si res inspicitur, [illegible]hm Domini gentium, quid nunc aliud facti sumus nisi oues escarum? vtinam lanæ oues aut lactis essemus, escarum sumus. Rodimur volentes, consumimur, deglubimur ab his, qui si nolle cœperimus, oues coram leonibus videbuntur, neque id insolitum videbuntur, quod diutissime vsi sunt. Nunc noster torpor hanc ignauiæ præstat audaciam, patientiam nostram impie prorsus & deuorant & od[illegible]runt, & quod vehementissime stupeas, quos extra despiciunt, intus timent, contemptus fingitur, metus est. Mille sunt odii, mille formidinis argumenta, vnum vtriusque simul insi[illegible]m, quod licet occultum prius, erupit tamen, vt non modo Babylone, sed longius nosceretur. [illegible] tempore, quo ille Pontifex Maximus, qui sibi prouinciam Italiam, atque inprimis hanc vrbem Medi[illegible]lanensium euertendam, sacerdotalis militiæ, sendi expeditione delegerat, & sic in vtramque Christianam, Christianorum pater perfecto odio sæuiebat, quasi non Italia hæc, sed Syria, vel Ægyptus, non Mediolanum, sed Damascus esset, aut Memphis.

Cum adhoc sanctum, piumque opus vnum è sacro patrum collegio; filium (vt multi dixerunt) suum (& secundum famam similitudo ingens morumque ferocitas adiuuabat) non Apostolicum, sed prædonis in morem, neque signis virtutum ac miraculis, sed signis castrorum, & miris instructum legionibus in has terras, quasi alterum non Petrum, sed Hannibalem destinasset, in quo bello Deus omnipotens suo more & superbiæ restitit, & fauit humilibus, ac palam pro iustitia decertauit: fuit vnus ex eodem illo grege vir, & ipse in nos inexplebilis odii, infinitęque superbiæ, cuius ego tunc, & faciem puer noram, & quantum poterat ætas inualida, animo execrabar. Is Pon[illegible]ici ante omnes charus, die quodam in secretarium ingressus: cum rumoribus consternatum, atque anxium inuenisset in limine. (Hærebat enim belli impetus præter spem huius vrbis, quæ

[illegible] quidem mutum nihil erat: at quod optimum mitius [illegible] & [illegible] & lucidis [illegible] simis: itaque sæpe iam obsessores suos fuderant [illegible] [illegible] dundabat, iam cæsorum pinguescebant arua [illegible]. In hac ergo [illegible] fluorem cerneret, familiaritate intima [illegible] aggreditur [illegible] Miror [illegible] pater [illegible] quid est? quod acutissimus in cæteris, [illegible] co vno, quod est summum [illegible] des? Ad hæc Pontifex [illegible] caput [illegible] experge[illegible] inquit quid [illegible] fultor egregius [illegible] nihil [illegible] optime [illegible] Italiæ vastitatem [illegible] opes, [illegible] expendimus; in hoc ecclesiæ [illegible] omnes [illegible] alia tentetur via. Ecce nunc ille tanti bellorum apparatus, ille nostrarum [illegible] d[illegible] portio [illegible] quam tibi ad [illegible] cui nostrarum [illegible] reipsa super [illegible] quando [illegible] vincer[illegible] ab vna [illegible] sed [illegible] facilior via est. [illegible] inquit) Pontifex, dic ocius? [illegible] hoc [illegible] in pro quo velim corpus & animam pacisci. Ille autem [illegible] & [illegible] ratum est, cur non igitur & Papatum & Imperium vrbi Romæ [illegible] Et [illegible] Caturcum patriam nostram, hoc est in Vasconiam transfers? Non magnis [illegible] & [illegible] non armis est opus, quibus longe impares sumus, verbo de hoste [illegible] hab[illegible] nos ornaueris nouis insignibus, ad nos translato rerum apice, & gemino lumine [illegible] orbaueris. His erectus Pontifex, ex ira tibi oborto: [illegible] inquit, hactenus, non d[illegible] litate cognoueram, an ignotas insciœ, hac via, quam statuisse subtiliter visus es [illegible] & [illegible] hi successerint Episcopos Cathurcenses fieri, & Imperatorem quisquis is fuerit, Vasc[illegible] illum vero; qui Romæ præfuerit, siquidem spiritualiter, Papam; sin temporaliter Imp[illegible] re? Sic Italum nomen [illegible] euertere putas attollis, & in antiquam [illegible] dign[illegible] dum datur desuper, Romani Pontificatus frena teneamus, & in hoc [illegible] studio [illegible] quando forte sumus, Italica manus arripiat, quod ipsum quam diu prohiberi possit [illegible] De titulis non certemus, velimus nolimus enim terrarum caput Roma erit. His a[illegible] stultus, erubuit. Ego vero Pontificis etsi animum improbem, probar[illegible] ergo [illegible] sis in nos odio flagraret, immerito, meminerat tamen ac nouerat vbi fundata [illegible] superbirent, & ruinæ proximum videbat fundamenta concutere. Itaque quie[illegible] existimabat, & quasi fortim quæsitis in silentio gaudendum.

Hanc Historiam, quæ nescio, an ab aliis scripta sit, iam curiose retexui, vt si tibi nota est, & [illegible] bi cognitam scias, si ignota autem, ex me discas, neu gnarus veterum, præsentium [illegible] vero nunc ducibus agimur, quibus prædæ sumus atque odio, & simulato contemptui, & [illegible] ro. Et si quis etiam nunc ex nostris metu & verecundi[illegible] magis, quam iudicio, assumptus [illegible] to est, quasi lucidus riuus, torrenti mixtus turbido, natiuum deposuit colorem, in [illegible] na-turam, & externos mores abiit. Etiam prorsus nihil est reliqui, nisi Christum [illegible] piam tradat aliis, quorum non & pœniteat simul, & pudeat humanum genus. [illegible] quales dico, fallor, imo vero quales dicere nequeo, [illegible] ad extrema dedecoris [illegible] vtcunque olim st[illegible] rat, prolapsa res est, ex quo sancta & potens tunc Romana, nu[illegible] ecclesia tangit vertice sydera & digito cœlum voluit, & Iudas [illegible] sanguinis [illegible], admitteret, & pauper a summe Christus arcebitur, quod [illegible] Christ[illegible] m[illegible] nesciat, nemo qui non doleat, nemo qui vindicet. Ita dum aliis alium exp[illegible] [illegible] impunitas, quantum vides creuit, & quod a principio medica[illegible] ma[illegible] fit[illegible] pore p[illegible] it. Cœpit enim; fateor, ante certant ætate nostram, vt ab aliis acc[illegible] pimus, [illegible] vlus [illegible], sed [illegible] nolestum diceres, intemperans nostri humauxit exiguum. [illegible] aq[illegible] sis ad interitum spec[illegible] at, totaque sanies in nostrum tempus erupit flebile, nisi vnum [illegible] solati genuit esset. Dicam vero tibi nunc, quod interdum dixit, qui solus e cunctis [illegible] grege pessimu, melioribus pascuis dignus erat, ingenti cum assensu eius, licet ipse dic[illegible] motum respectu, quam status atque originis tangeretur: siquidem enim, quoniam mo[illegible] oportet esse mortales, duo hæc mundi luminaria extingui, duosque gladios retundi [illegible] cogebat, quamuis vtrumque, præcipueque; alterum, occasui exemptum, promi[illegible] cœlesti [illegible] mus nec desperandum [illegible] hæc cum fundirus ruerint, surrectur[illegible] altius, si tamen [illegible] rerum eminentium ruina, nostro seculo impendebat. Gaudeo, Hercule, quod cum in ma[illegible] lux, & vigor suus hic manserit, in alienis h[illegible] tanta mutatio facta est, tant[illegible] q; cul[illegible] parte[illegible] horrida & immitis: partem hæc mollis & eneruata barbaries. Quibus ille ad[illegible] nihil offensus. Grauiter, inquit, & [illegible] cre. & aliorum fortasse [illegible] tissime, & vt te decuit verissime locutus es. Neu me forsan veri[illegible] arbitreris, duos Clementes nostros plus attriuisse ecclesiam paucis annis, q[illegible] vestri, in his seculis restaurare possent: Nec ego dubito, nec dubitare aliquem [illegible] dem hæc suspirans, nos autem zelo domus tuæ Christe Iesu nam satis cu[illegible] vnius [illegible] ter [illegible] rerum trames, stylo potuerat occurrere, itaque redeundum est, Ad [illegible] [illegible] tus, a tibi quietem inui[illegible] nibus an d[illegible] nam ingerentibus [illegible] c[illegible] vult magis [illegible] iucunda, quo [illegible] est, vt & tibi [illegible] & mihi [illegible] scrib[illegible] [illegible] nec mihi, nec alteri do[illegible] Babylon Rhodani qualis fuerit [illegible] [illegible] mina Baru[illegible]nis, de quibus ad[illegible] magnifice tua mecum nuper egit [illegible]

[illegible] omnes eius Labyrinthi latebras penitus inspexisse videare, multo tædio, multis [illegible] angoribus huius veri notitiam comparasti. Illud tibi [illegible], [illegible] solum [illegible] quod inter tantas vitiorum tenebras, quatuor magnis [illegible] in viris, velut [illegible] [illegible] scribis [illegible] bis, quos nescio, an annorum crimen [illegible] optimos, interceptos [illegible] quæ fallacissima vitæ spes, an quæ fortunæ violentia, tristisq. [illegible] cilitas, [illegible] tincat, quare [illegible] o, vt quod in animo est, vel inamœno sermone explicem, quasi, inquam, in cloaca solis radios [illegible] simul obscœnitatem omnem suo [illegible] nudantes, & circumfusis sordibus inaccessos.

XIIII.

Babylonem Gallicam describit in sede Papali Auinionensi.

FRANC. PETRARCHA Amico S. Et quid adhuc hæres? ac non hæres, sed teneris, & [illegible] luctans rapetis, hoc potius reor, malo vim, quam socordiam opinari, non est tuum torpor, [illegible] ingenium, mens ignea, generosus impetus. Sed quid hæc, si fortius impedimentum est, quam [illegible] etiam vis habet oppositam vim maiorem: necessitati omnia succumbunt. Illa te Babylon [illegible] illa te detinet [illegible] dutum sed ferendum, loci natura est. Omne bonum ibi perditur, sed [illegible] nium libertas, mox ex ordine quies, gaudium, spes, fides, charitas, animæ iacturæ ingen[illegible] o auaritiæ, nihil damno ascribitur, modo pecunia salua sit. Futuræ ibi vitæ spes in[illegible] tabula & quæ de inferis narrantur fabulosa omnia, & resurrectio carnis, & mundi finis, [illegible] ilus ad iudicium venturus, inter nænias habentur. Veritas ibi dementia est, abstinentia [illegible] rusticitas, & pudicitia probrum ingens, denique peccandi licentia magnanimitas, & libertas [illegible] mia, & quo pollutior, eo clarior vita, quo plus scelerum, eo plus gloriæ, bonum nomen, cœno [illegible] dius, atque vltima mercium fama est. Habes quantum in tam paucis licuit illius sacræ vrbis expressum, quem non magis in his terris hodie, quam in illorum frontibus hominum, quotidie per[illegible] legis, quorum vitam nullus stylus, nullum æquet ingenium. Cæterum prima omnium vt dixi, [illegible] bi libertatis iactura est, qui [illegible] limen illud introir, confestim suus esse desiit, iam nec quiescere nec abire permittitur, sed rotatur, & inefficaci labore consumendus atteritur. Paucos inde diuina clementia eripi à lege, vt Hierusalem diligant, atque oderint Babylonem. Hæc mihi [illegible] de te spes reliqua est, alioquin iuis de rebus actum crederem, tam tenaci, profundoque hinc te demersum & infixum video: interim non voluntati, aut iudicio: necessitati imputo & fortunæ, quod tam diu ibi sis, & moras quas vehementer odi, libenter excuso, quod si qua forsassis in profectio[illegible] culpa fuit, in mora ipsa, vtrque iam non culpa, sed supplicium, & purgatio culpæ est. Sed quoniam mul[illegible], multa sæpe in carcere didicerunt, quid te vetat, in vinculis discere aliquid, quo per[illegible] uo sis doctior? [illegible] dam nullo modo, melius quam contrario discunt, ideoque qui Mathematicas artes docent, si quan[illegible] parum vei capax mens discipuli visa erit, solent falsa proponere, quæ [illegible] refug [illegible] animus, a[illegible] veriora confugiat. Tu quoque solitus & religioni semper, & honestati ope[illegible] m dare, quarum altera ad illius aspectum erigit optantem animam, de quo ait Psalmista, *Quærite faciem eius semper.* Alterius ea [illegible] cies est, quæ si oculis cerneretur, vt ait Plato, miris animum amoribus [illegible] n flamm[illegible] ret, neque tamen ideo minus amanda est, quo animo cernitur, si quid tibi nunc etiam ad v[illegible] iusque no[illegible] iæ summã deesse putas, omne studium in aduersa reflectito, arrige aures, fig[illegible] o[illegible] los, [illegible] tende animum. Vis pulchritudinem Dei noscere? cerne quanta est hostium eius obscœnitas. [illegible] on sunt autem longe quærendi, Babylone habitans omnis vicus his vermibus scatet. Vis formam [illegible] e decus honestatis agnoscere? contemplare quanta est fœditas vitiorum, quorum omnium exem[illegible] ar in oculis est tibi. Quocunque respexeris, videbis cuius odio simul Dei & virtutis amantior he[illegible] ueas. Tu autem gaude, contrario saltem magistra virtutum: gaude (inquam) & ad aliquid v[illegible], inuenta gloriare, bonorum hostis & malorum hospes, atque asylum pessima rerum Babylon, [illegible] Rhodani ripis imposita famosa dicam an infamis meretrix fornicata cum regibus terræ. Illa eadem ipsa es, quam in spiritu sacer vidit Euangelista. Illa eadem, inquam, es non alia, sedens super [illegible] uas multas, siue ad littora tribus cincta fluminibus, siue rerum atque diuitiarum turba mortaliũ, [illegible] bus lasciuiens, ac secura insides, opum immemor æternarum, siue vt idem qui vidit exposuit, *po[illegible] ntes, & lingua, aquæ sunt super quas meretrix sedet.* Recognosce habitum: *Mulier circundata purpura, [illegible] coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum [illegible] bominatione, [illegible] immunditia fornicationis tuæ.* Nolitne teipsam Babylon[illegible] Nisi illud forsan errorem [illegible] it, qu[illegible] n[illegible] onte scriptum erat, *Babylon magna*, tu vero Babylon parua es. Parua vtiq; muro[illegible] m ambitu, [illegible] d vitiis & ambitu animorum, & infinita cupidine, cumuloq; malorum omnium, non [illegible] maxima, sed immẽsa es. Et certe q; sequitur, tibi vni conuenit, non alii, Babylon *ma[illegible] rnicatio[illegible] & abominationũ terræ.* Mater impia, partium pessimorũ quando qcq d vsquam terra[illegible] al[illegible] quicquid fornicationum ex re prodit, & cũ semper parias, semp tumens, & talium [illegible] is ac g[illegible] uidus vterus tuus est. Si nunc quoq; dissimulas, audi reliqua. *Et vidi* (inquit) *mulierẽ ebriã* [illegible], a [illegible] minosi p[illegible] tes, te hanc ebriam nega. Vera enim Euangelistæ & Apostoli visio sit opor[illegible] in Spiritu videns [illegible] ratus est, admiratione magna, quanta nos admiratione perfunde-

mur, qui aperte oculis te videmus? Ex omnibus quidem fornicationibus tuis, de quib[illegible] omnes gentes, & reges terræ, & ex omnibus abominationibus quid expectes nisi quod [illegible] ait: *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio Dæmoniorum.* Nota sunt quæ sequ[illegible] iam talis facta es, quanto enim homo perditus, & desperatæ nequitiæ dæmone melior. V[illegible] tatio: imo regnum dæmonum facta es, quæ suis artibus humana licet effigie, in te regnant. Tu vero Amice, cum eodem Apostolo, audi vocem aliam de cœlo dicentem: *Exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis: quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius, quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum: quia in corde suo dixit. Sedeo regina, vidua non sum, & luctum non videbo, ideo in vna die, venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igni comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.* H[illegible] & quæ Apostolicus ille locus habet, audi omnia, audi & fuge, si qua via est, nec innocentiam tuam ruinæ nocentium, & Babylonicæ premant iniquitates, quarum non modus, non numerus, non mensura non existimatio demum est. Taceo hæreditatem Simonis, & i[illegible]lam hæ[illegible]is speciem non vltima[illegible], Spiritus sancti dona mercantium. Taceo mali illius auaritiam matrem, quæ *idolorum seruitus*, ab Apostolo dicta est. Taceo vtriusque pestis artifices, & concursantes pontificum [illegible]alamis proxonetas. Taceo crudelitatem humanitatis immemorem, & sui ipsius oblitam insolentiam, atque il[illegible]s van[illegible] tibus tensos vtres. Taceo denique illa prodigia, quæ insensibilis, vereque oibus terrarum orbis, tam diu quasi Æthnam Enceladus, aut Typheus Inarime pati potest, quorum omnium mœsta ni[illegible]s, & seuera narratio est. Ad ridicula simul atque odiosa festino. Quis enim, oro, non irascatur & rideat [illegible]los senes pueros, coma candida, togis amplissimis adeoque lasciuientibus animis, vt nihil il[illegible]uc [illegible] videatur, quam quod ait Maro:

Frigidus in venerem senior?

tam calidi, tamque præcipites in venerem senes sunt, tanta eos ætatis & status, & virium cœpit obliuio, sic in libidines inardescunt, sic in omne ruunt dedecus, quasi omnis eorum gloria, non in cruce Christi sit, sed *in commessationibus, & ebrietatibus*, & quæ has sequuntur *in cubilibus, impudicitiis*: sic fug[illegible]entem manu retrahunt inventam, atque hoc vnum senectutis vltimæ lucrum putant, ea facere, quæ iuuenes non auderent. Hos animos, & hos neruos triuit, hinc Bacchus indomitus, hinc orientalium vis Baccharum. O Ligustici & Campani palmites, o dulces arundines, & Indicæ nigrantes arbustulæ, ad honestas delitias, & vtilitates hominum creatæ, in quos vsus, & quantam animarum perniciem, clademque vertimini? Spectat hæc Satan ridens, atque impari tripudio delectatus, interque decrepitos ac puellas arbiter sedens, stupet plus illos agere, quam se hortari, ac ne quis rebus torpor obrepat, ipse interim, & seniles lumbos stimulis incitat, & cæcum peregrinis solibus ignem ciet, vnde fœda passim oriuntur incendia, mitto stupra, raptus, incestus, adulteria, qui iam pontificalis lasciuiæ ludi sunt. Mitto raptarum viros, ne mutire audeant, non tantum auitis laribus, sed finibus patriis exturbatos, quæque contumeliarum grauissima est, & violatas coniuges, & externo semine grauidas rursus accipere, & post partum reddere, ad alternam satietatem abutentium coactos. Quæ omnia non vnus ego, sed vulgus nouit, etsi taceat, quamuis ne idipsum taceat, iam maior est indignat[illegible] quam metus, & minacem libidinem vicit dolor. Hæc, inquam, vniuersa prætereo. M[illegible]lo quid[illegible]n hodie, ad risum quam ad iracundiam prouocare, ita enim quæ vlcisci nequit, in se[illegible] [illegible]minum suum sæuit. Fuit ergo seniculus quidam, ex eo numero vnus, cunctis animal bu[illegible] impl[illegible] idoneus, hircina libido humini inerat, vel si quid libidinosius, atque olentius hirco est, hic eu[illegible] metuens, seu lemures, domi ne solus non audebat[illegible]il apud eum tristius, nil miserius cœl[illegible]bat[illegible] cotidie nuptias celebrabat, & creber vagis amplexibus sponsus erat, cum & os illi vacu[illegible], & æt[illegible] plena esset, septuagesimum pridem annum excesserat, septimo vix iam dente superstite. Erat [illegible]ellarum auceps vnus ex multis, Domini sui libidine nihilo segnior, eius retia & laquei, o[illegible]ne[illegible] omnium, & præsertim pauperum domos obsederant, huc pecunias, huc redimicula [illegible]uc [illegible], h[illegible] postremo blanditias, huc cœnæ reliquias, huc omne genus escarum, & quæcunque fle[illegible] mu[illegible] animos, conuehebat, ipse interim suspensus animo canebat. Nam & reuera cantor e[illegible]at[illegible] qui vocem ab altaribus ad choreas, & lupanaria transtulisset. Notam hominem vulgi digitu mo[illegible] qui his artibus, multas prædas, in os lupi senis, inferre solitus diceretur. Mille lucus hic [illegible] historias capit, vnum accipe. Multis ille pollicitis, misellam virgunculam, an meretricula [illegible] vt Domino eius, vtique & excelsi gradus, & magnarum opum, sed nec formæ, nec æt[illegible] obsequi in animum induceret. Quid multis agam? Acquiescit, & velut Psyche illa Lucii Apuleii, [illegible]licibus nuptiis honestanda, ignoti viri thalamum subit. Re comperta, impatiens moræ, senex a[illegible]lat, & vlnis arreptam, pendulis labiis exosculans, atque inermi ore commorsitans, consummare [illegible]uas nuptias anhelabat: repentino malo percita, & ulentæ senio, & vultu lucido deterrita, exclamat [illegible] ad magnum se quendam, & insignem prælatum, non ad deformem, & decrepitum sacerdotem d[illegible]uenisse, non posse sibi fraudem fieri. Vis si fiat, manibus quoad possit, [illegible]inde gemitibus atque [illegible]latibus occursuram, nequedum reliquiæ spiritus vllæ essent, passuram se a iam turpi [illegible]ene violari. Hæc vociferans vberrim flebat: ille autem, & manu scabra, & ore hi[illegible]o, spumantique tenerum præ[illegible]idens, fletibus & querimoniis cunabatur obstare atque incond[illegible] [illegible] mur[illegible] & inep[illegible] b[illegible]nditi[illegible] (erat enim præter cætera blæsus adeo, vt a nen[illegible]ne posse [illegible]intellig[illegible] [illegible] a[illegible]tolar[illegible] Se[illegible] cum nihil pr[illegible]ceret senex egregius, in sec[illegible]tarium se proripit, arrepto [illegible], qu[illegible]onse[illegible] pa[illegible] a rel[illegible]quis [illegible]untur, rubenti pileo, & insigne suum, albo caluoque ve[illegible] imp[illegible]e[illegible], [illegible]ar[illegible]

ſum, inquit, Cardinalis ſum, ne timeas filia. Sic amaſiolam adhuc flentem, & præſenti ſpecie, & futura ſpe magnifice conſolatus, in geniale cubiculum deduxit, pronuba non Iunone, ſed Cteſiphone, ac Megæra. Adhuc modum Cupidinis veteranus, Baccho lacer, & Veneri, non armatus, ſed togatus, & pileatus de ſuis amoribus triumphauit. Plaudite: fabula acta eſt. Noſſes hominem, iucundiſſime ſomniſſes. Et huius & reliquorum mille ſunt talia, quorum quædam non ludicra, ſed pudenda, alia vero inania, & horrenda ſunt. I nunc, mirare, ducibus his, & propitium populo ſuo Chriſtum, & Rempub. proſperari.

XV.

Egreſſo de Babylone Romana gratulatur, & vt in poſterum ab ea caueat, hortatur. Item de Pontifice Romano in ordinem per Imperatorem redigendo.

FRANC. PETRARCHA Amico S. Euáſiſti, erupiſti, enataſti, euolaſti, bene eſt: timebam, fateor tibi, timebam animæ tuæ, ne poſt deſcenſum ad inferos, non cum vellet emergere ſciebã, & Auerni deſcenſum facilem, & apertum Labyrinthi limen laborioſum, atque operoſum exitum. Dicebam mecum, O ſi meus Alcides, ô ſi Theſeus meus ab inferis redeat? O ne mali pondus illum opprimat, neque pedes ad virtutem, volucres, adamantinæ ſcelerum catenæ vinciant, detineatque. Inte. hæc vora, huſque inter metus emerſiſti, Deo gratias, qui ex inferno in ſe ſperantes animas educit, exoptatus, euocatus, expectatus aduenis. His igitur primum terris redditus, quæ te illi Herebo crediderant, non Phœbo, vt Dædalus, ſed Chriſto alarum remigium conſecrabis, & cauebis, ne vnquam amplius Gnoſum ſpectes. Non eſt ſæpius retentanda fortuna, periculum ſine periculo non fit, id cũ ſemel euaſeris, declina, ne quando corruas vnde non ſurgas, nulla vnquam te mala cupiditas tangat, vt illos principes tenebrarum rurſus adeas. Quos cum ſuis opibus, ſuiſque flagitiis dii, deæq; omnes, imo vero deorum Deus, viuos ac mortuos male perdat, quæ cœleſtis agni ſanguine ſaginati, calcitrant ac rebellant, eo me mirum, meus ille nunc euocat, quo te præſente, perſuaderi mihi non potuit vt venirem, ille mihi hortator eſt fidus quidem, ſed improuidus, vt Babylone viuere eligam ac mori. Cur autem ſiue ad quid, vt videam bonus mergi, malos erigi, reptare aquilas, volare aſinos, vulpes in curribus, coruos in turribus, columbas in ſterquilinio, liberos lupos, agnos in vinculis, Chriſtum denique exulem, Antichriſtum Dominum, Beelzebub iudicem. Hæc ad ſpectacula reuocor, non audiam, male mihi cum illis, male illis mecum cõuenit. O crudelis & impia ſectã hominum, nil niſi ſeipſos amantium, idque ipſum peruerſe prorſus ac nepharie. Quis releuabit oppreſſum orbem? Quis vindicabit afflictam vrbem? Quis euerſos mores reformabit? Quis colliget ſparſas oues? Quis paſtores erroneos arguet? Quis reducet aut retrahet in ſedem ſuam? nullus ne licentiæ ac ſcelerum modus erit, an fruſtra per Prophetam Spiritus ſanctus intonuit *Hæc feciſti & tacui, exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis. Arguam te & ſtatuam contra faciem tuam. Intelligite qui obliuiſcimini Deum ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat.* Intelligite (inquam) nobis loquitur, Dei hoſtes intelligite. Surdis loquitur, ſopitique nunquam intelligent, niſi horrendo tonitru, ſeu quoniam tonuiſſe non ſufficit, triſulco fulmine experrecti. Ad te mihi nunc ſermo eſt, Inuictiſſime Regum noſtri temporis, quem non nomino, quando & nomen obſtat inſcriptioni, & abunde te nominat ipſa rerum ac gloriæ magnitudo, nam quid opus eſt verbis, vbi res loquitur. Haud immerito tantis te victoriis ornatum credere phas eſt, qui præter principalis tuæ cauſæ iuſtitiam, vulpes illas veternoſas, fœdis, & non ſuis è caueis, Chriſtique ſponſam cœno, ac vinculis eruere potens es. Et facies ſpero iure, tibi perpetuam fœlicitatem, & votiuum cœpti exitum quiſque fidelium optauerit. Paſtorem illum, & ſenio, & ſopore, & mero grauidum, nunquam ſponte latebris, & amatis fornicibus egreſſurum, ſolus manu prehenſum, & verbis increpitum, ac verberibus caſtigatum, in antiquum penetrale reſtitues. Id ſi forte tibi cœlitus non datur, quanquam nec dignatus pluribus, neque hoc munere dignior quiſquam ſit, venient alii, quorum quo fœdior manus, eo pulchrior vindicta. Denique qualia multa vndique crebreſcunt, vel prædonum iuſta acie, vel ſalubri peſte, clementique cœli inclementia, ad poſtremum plaga aliqua euidenti, quoniam minis ac prodigiis cor Pharaonis obduratum, ſuperbumque non tangitur, ſponſæ Chriſtus ſuperueniet laboranti. O quid ſcripſi? O quid mihi venit in animum, quo prodiit lingua quo progreſſus eſt calamus? poſſem cum Iob & ego fortaſſis dicere: *Vnum locutus ſum quod vtinam non dixiſſem*, dictu tamen, & iam non dixiſſe non poſſum, delere autem etſi adhuc liceat, non libet, tantus eſt veri amor, tantumque mali odium, vt periculi omnis interim obliuiſcar: In vno conſilium ſenis illius ſequar, quia cum infinita ſe nunc offerant, & perexigua dicendorum pars exacta ſit, frenabo impetum & ſi cum eodem Iob, *manum meam ponam ſuper os meum*, & his vltra non addam.

MAGI-

Dominus inte... spiritu oris sui. Super verbis istis Apostoli, dicit Gloss. quod *Apostolus in his verbis, Qui tenet, teneat, &c. Romanum imperium designat, quo destructo veniet Antichristus. Deinde Romanum Imperatorem, qui Romanum imperium siue mundum tenet, de Rege ad regem successiue significare, donec de medio auferatur.* De medio enim auferri, est de communi conspectu hominum auferri. Augustinus in secundo libro de ciuitate Dei, super his verbis Apostoli sic dicit: *Illud quod dicit Apostolus, Tantum vt qui modo tenet, teneat donec de medio fiat: non absurde de Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum sit. Qui modo imperat, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur & tunc reuelabitur ille iniquus, quo significari Antichristum nemo ambigit.* Magnus honor est Romano imperio, quod Dominus in hoc præ cæteris ipsum priuilegiare dignatus est, quod non veniet Antichristus, Christi & membrorum eius aduersarius, nisi prius Romanum imperium penitus sit ablatum. Ablato autem Romano Imperio erit tribulatio tanta & talis, qualis & *quanta*, vt legitur in Matthæo *non fuit ab initio mundi vsque nunc. In diebus illis tantum abundabit iniquitas & infidelitas, vt in errorem ducantur, si fieri potest, & electi.* Et huius tribulationis grauissimæ & maximæ tempora priora videntur tempora pacis fuisse. Vnde Psalmista: *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna:* id est, Romanum imperium, quod per lunam designatur. Vnde Apostolus Timotheo scribit: *Hoc autem scito, quod in diebus nouissimis instabunt tempora periculosa:* & ideo instabunt, quia prius non fuerunt ita periculosa.

Nota, & durabit illa tribulatio tribus annis & dimidio, vt dicitur in Gloss. Matth. & Marc. & colligitur hoc ex Apocalypsi Ioannis, & Daniele. Sicut autem Christus Dominus & magister omnium in semetipso Romanum imperium honorauit: ita beatus Petrus, cui Dominus ecclesiam suam regendam commisit, honorari præcepit in epistola sua dicens, *Deum timete, Regem honorate.* Vtinam Germani, ad quos mundi regnum est translatum, saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Vtinam saperent iustitiam, & Deum diligerent, & regem quem eis Deus loco iustitiæ posuit, reuerenter intenderent, & sicut Dei ministro honorem debitum exhiberent. Vtinam exaltari per Romanum imperium, & dilatari, magnitudinem bonorum in eos collaturum intelligerent, & non essent ingrati. Vtinam principes, præsertim hi ad quos pertinet ius & iustitia & potestas eligendi Regem Imperatorem primo, postmodum pericula quæ venient sublato Romano Imperio, præuiderent. Dum enim sublatum fuerit Romanum imperium, tribulatio tanta erit in mundo, quod nisi dies illius tribulationis (vt dicitur in Matth. & Marco) fuissent breuiati, non fieret salua omnis caro. Vtinam Germani, ad quos & in quos Imperiale regnum translatum est, huius regis, quem Deus posuit in prodigium super terram, præuiderent, & sublationem eius pertimerent. Licet enim *necesse sit vt veniant scandala, væ tamen illis per quos scandala sunt ventura.*

Cap. II.

Qui dicuntur Germani electores.

ET attende quod Treuerensis, Coloniensis & Moguntinensis, ciuitates & diœceses, populi sunt Germani: & eorum Archiepiscopi debent Imperatorem eligere, adiuncto sibi Comite Palatino, a palatio quod est in ciuitate Treuerensi, quod olim fuit domus regni: à quo dicuntur *Maiores domus*, qui modo dicuntur *Comites Palatini.* Et hi dicuntur Germani, quia de eodem germine nati cum Romanis, videlicet de germanis, Ænea scilicet & Priamo iuniore. Dicuntur Germani, quasi Romanorum germine germinati. Illius enim imperator illam terram Romano subegit imperio, & eam Romanis habitantibus occupauit, & propter hoc debitus ordo requirebat, vt sicut Romani tanquam maiores sacerdotium, sic Germani tanquam minores regnum obtinerent: de eodē enim fonte siue germine Regnum & Sacerdotium processerunt. Quod autem Saxoniæ Dux & Brandeburgensis Marchio ad Regis seu Imperatoris electionem sunt vocandi, hoc est postmodum per quandam necessitatē introductum: quia ad tempus translationis Imperii de Græcis in Germanos, quæ facta fuit sub Carolo rege magnifico, Saxones vel non erant, vel in fide nouelli erant, ac vt tanto commodius in fide & fidelitate retinerentur, ad electionem admissi sunt, cū essent quoq; potentes, & magnarū virium principes. Item nota, quod cum Antichristus venturus non sit, nisi prius Imperium destruatur: indubitanter omnes illi, qui ad hoc dant operam vt non sit imperiū, quantum ad hoc, sunt præcursores & nuncii Antichristi. Caueant ergo Romani & eorum Pontifices, nec peccatis & culpis exigentibus, iusto Dei iudicio sacerdotium ab ipsis auferatur. Caueant nihilominus prælates, & principes Germani, ne ipsi per ambitionem temporalis potestatis, iura sibi & possessiones imperii vendicent & vsurpent: quia, sicut prius dictum est, necesse est vt veniant scandala, væ autem his per quos scandala fiunt. Necesse est, quia tantus ardor dominandi & habendi cor eorum occæcauit, vt nec velint facere veritatem quam nouerunt, nec ab aliis audire quam ignorant, sicut scriptum est: *Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient,* &c. Sunt quidam huius temporis clerici & laici, subditi & prælati, qui annales principum & gesta veterum ignorantes, Gallorum, Romanorum, & Francigenarum & Francorum originem & differentiā nescientes, spiritu indignationis inflati, huiusmodi vel in corde vel in ore faciant quæstionem: Qualiter summus Pontifex Romanū imperium per manus magnifici Caroli de Græcis transtulit in Germanos? populū tam rudē, ineruditum, qui cum seipsos neq; in ornatu vestium, nec in morum compositione regere sciant, quomodo regnum

regnum totius Ecclesiæ gubernabunt? Vel ideo vtique Imperium remansisse debuit apud Romanos: vel si transferendum fuit, tunc transferri potius debuit in Gallos: præsertim cum hoc tempore Carolus fuerit rex Francorum, & Galli sint homines qui omnibus consideratis sint cunctis hominibus præferendi. Ne igitur propter huiusmodi cogitantium suggestionem humana temeritas immutare præsumat statum sacri Imperii (quod non est dubium, sancti Spiritus ordinatione, secundum qualitatem ipsam & exigentiam meritorum humanorum gubernari & disponi) videatur expediens, vt quædam antiquitates ex multorum scriptis collectæ recitentur, ad demonstrandum quod non euentu vel casu fortuito, sed magis sanctorum principum actum est solertia, vt Romanum Imperium non apud Romanos remanere debuerit, vel transferri in Gallos, sed potius in Germanos. Vnde primo dicendum est de Gallis, postea de Germanis, Francis & Francigenis: & tandem quorundam regum nomina & gesta summarie & compendiose perlequar, vt per hoc appareat veritas propositæ quæstionis.

Cap. III.

Diuisio Galliæ, & de Germanis, Francis ac Francigenis, & de habitu aut interpretatione eorundem.

SCiendum est, quod Gallia Europæ prouincia, habens in Oriente Rhenum, magnum fluuium, in Meridie alpes Italiæ, in Occidente terminos Hispaniæ, & in Aquilone mare Britanniæ & Frisiæ. Et Gallia trifarie diuidatur, videlicet in Galliam Comatam (illi enim Galli quadam negligentia comam crescere permittebant) ipsa siquidem Gallia ornatui tegumentorum lineorum & laneorum multum intendebat. Et dicuntur Galli secundum quosdam, à nitore corporum: Γαλα enim Græce, Latine lac, & hanc expositionem vocabuli ego reprobare non debeo, tanquam ab antiquis traditam. Verum etiam est, quod respectu Hispanorum vel Maurorum, nitent corpore aliquantulum albiores: respectu vero circumiacentium prouinciarum, videlicet Saxonum & Anglorum, nullatenus à nitore corporum dici possunt. Huiusmodi igitur dictis antiquorum videtur, quod non incongrue Galli dicuntur propter proprietates quas habent gallo communes: quæ sunt vtiq; triplices, videlicet malæ, bonæ, & optimæ. Proprietates itaq; galli mali sunt istę, supbus, clamosus, luxuriosus, inconstãs, pronus ad lites, protinus ad pacem, vnde etiam Galli, qui has proprietates habent, proni sunt vel ad bella, vel ad pacem, & sunt de vili Gallicorum semine. Proprietates vero boni sunt istæ, pulcher corpore, sed pulchrior plumatus quam deplumatus, vestitus quam nudus, audax, hilaris, amatiuus & liberalis & ideo quorum Gallici has proprietates habent, de nobili Gallicorum prosapia processerunt, & bona consuetudo in eis se mutauit in meliorem. Porro hæ sunt proprietates galli optimi, circumspectus, vigilans, se primo ante alias excitans, gallinas, subditos suos bene regens, & fœcundans: granum ex palea eliciens, & illud proprie distribuens. Hæ sunt proprietates spirituales & mysticæ, quibus pollent præ cæteris boni & idonei prælati. Et hæc de interpretatione Gallorum & Galliæ.

Cap. IV.

Qui primitus munitiones & castra ad Rhenum instituit.

PRimo sciendum est, quod post Troiæ destructionem Æneas & Priamus, magni Priami nepos, cum multis tyrannis & magno exercitu peragrantes Africam, peruenerunt ad Italiam: in qua Æneas cum suo populo regnum cœpit instituere. Sic vera habet historia. Priamus vero transiens in Galliam, Gallicos qui supra Rhenum morabantur de terminis suis expulit, & versus Occidentem retrocedere coegit: ibique munitiones & castra instituens, Troiam videlicet minorem, quæ nunc Xanthus dicitur, & Verona, Bonna nuncupatur, per dioecesim Coloniensem coniuges accepit cum suo exercitu, de mulierib. Teutonicis, eo quod essent corpulentæ & habiles ad prolem fortiorem propagandam. Processerunt enim à Teutonia Gigantes, ex quo Teutonici nuncupati sunt. Et ex iis dictis mulieribus filios & filias genuerunt, ac ipsarum idioma didicerunt.

Cap. V.

De parte exercitus Priami.

TAndem reliquiæ exercitus Priami, cum Treuerensibus pacem firmauerunt, & amicitiam: ibi sedem regni illius prouinciæ, id est Galliæ posuerunt. Est etiam Treuerensis ciuitas omnium ciuitatum & regnorum totius Europæ antiquissima. Fundata erat octauo anno natiuitatis Abrahæ à Trebeta filio Nini, qui Semiramidem nouercam fugiens, ne cum ipsa incestum cogeretur committere, illuc deuenit: ibique ciuitatem constituit, quam pro suo nomine Treuerim nominauit. Exercitus autem Æneæ, qui in Italia apud Latinos resederat, istos populos, videlicet exercitus Priami, qui Galliam occupauerant, lingua Latina *Germanos* appellabat, eo quod illi & [illegible] de[illegible]

rannorum germine processerant. Tandem cum hi Germani multiplicati essent, miserunt partem exercitus in Toringiam, vltra Rhenum: & ibidem regnum instituentes, multo tempore reges habuerunt, reges Crinitos: quorum vnus erat Basinus, de quo infra mentionem faciam. Et propter has causas successu temporis tota Teutonia, tanquam à digniori Germania est vocata.

Cap. VI.

Quare dicuntur Germani.

SAluis igitur descriptionibus quæ dicunt, Germaniam Rhenum habere in meridie, & eam esse dictam Germaniam à germinando, cum tamen illis realis veritas quodammodo contradicere videatur.

Cap. VII.

De primo regno Germaniæ.

POstremo cum regnum Romanorum adeo esset dilatatum, vt fere totus mundus ei subderetur: venit Iulius cum Romanis illam sibi terram, videlicet primam Germaniam & totam Galliam subiiciens: & ibidem quam plura castra & ciuitates ædificans, totam Treuerensem, Coloniensem & Moguntinensem diœcesim Romanis habitatoribus occupauit, antiquam germanitatem inter Romanos & illos Germanos renouando.

Cap. VIII.

De pugna Germanorum contra Alanos.

POstea autem quidam populi qui Alani dicti sunt, se Romanis opponebant: vnde exiit edictum à Senatu & populo Romano, vt quicunque illos Alanos compescerent, immunes & liberi à tributo decem annis essent. Quo audito, Germani tam propter dignitatem Romanorum, quam propter libertatem tuendam, Alanos cum exercitu copioso sunt aggressi, & ipsos Romano Imperio subdiderunt.

Cap. IX.

Quare Franci, & liberi Germani.

AB illo tempore præfati Germani liberi sunt vocati: & propter hoc vsque in præsentem diem populus ille procurationes, exactiones violentas, decimas vel tributa naturaliter dedignatur, quia per huiusmodi viles serui conditiones in aliquo suæ libertati derogetur. Isti vero Franci, Germani, & Gallici Comati (quæ omnia vnam gentem significant siue determinant) cum in tantum germinassent, quod terra illa illos commode capere non posset, miserunt partem militiæ versus Orientem vltra Rhenum, qui vsque hodie Franci orientales cum Francis Germanis in idiomate Teutonico concordant: licet illi crassiori, & isti modo mitiori pronuncient, sed habitu vestium & aliis modis in moribus discordant.

Cap. X.

De Francis qui Gallici dicuntur.

ALiam vero partem militiæ miserunt versus Occidentem, inter Sequanam & Ligerim, fluuios famosos: qui ibidem cum mulieribus Gallicis contrahentes, filios & filias genuerunt ex eisdem, earum mores & linguam Gallicam didicerunt: & vsque modo Francigenæ, quasi à Francis geniti: & eorum terra Francia nominatur, à Germanis siue Francis idiomate discordantes, sed exterioři habitu conformes.

Cap. XI.

In quibus differant Franci Gallici à Francis Germanis.

HOc excepto, quod Francigenæ cultui vestium, & aliis moribus iuuenilibus, sicut torneamentis & cantilenis & ornatui capillorum, tanquam iuniores, vacant & dant operam: Franci vero tanquam seniores, serio se exercent, & discordia plurimum occupantur, ex veteri Romanorum germanitate quodammodo.

Iste Carolus genuit Pipinum Nanum, qui respectu patris & aui Nanus videbatur, sed alias in corpore mediocris.

Cap. XVI.

Pipinus Nanus.

Pipinus Nanus duxit in matrimonio Theibergam, sororem Michaelis Imperatoris Romanorum. Erat autem diebus illis Romanum imperium apud Græcos. Ex qua Theiberga Pipinus genuit Carolum magnum. Iste Pipinus Romanos ab infestatione Longobardorum liberauit, & Romanam ecclesiam multis diuitiis & deuotis obsequiis sublimauit. Quo defuncto, Carolus Magnus eius filius, succedens ei in regno, vt quidam dicunt, anno ætatis suæ 18. accidit vt Papa iterato auxilium Græcorum & Imperatoris aduocaret contra regem Longobardorum, quia simultas erat illo tempore inter Romanos & ecclesiam. Et dum Græci falsa fide Romanis auxilium denegarent, tunc iterum recursum habebant ad Carolum Pipini filium, & Imperatoris Græcorum consanguineum, qui defectum suppleuit auunculi, & Longobardiam cum exercitu copioso ingressus, ipsum regem cum vxore & filio captiuos in ipsam vrbem deduxit: propter quod primo proclamatus est in Patricium Romanorum.

Cap. XVII.

Translatio imperii ad Carolum.

Post hæc Papa Græcis regnum abiudicans, ipsum Carolum in Romanorum Imperatorem (vt dicitur) renitentem consecrauit, anno sui regni 12. Imperauit autem annis 42. & ætatis suæ anno ..mortuus, & humatus Aquisgrani, vbi sui sancti nominis memoria quolibet anno solenniter celebratur. Vnde quicunque desiderat scire istius sancti viri virtutum insignia, & qualiter in regno huius seculi societatem meruit angelorum, ad præfatum locum (Aquisgranum scilicet) transeat, ibi gestorum eius merita pro laude perlegens Deo omnipotenti referat, qui gloriosi nominis propugnatorem Carolum prodigiis & miraculis tam in morte quam in vita multipliciter honorauit. Verum qualiter dictum regnum Francorum diuisum fuerit in Lotharingiam, Franciam & Germaniam: & Lotharingicum regnum deuolutum fuerit ad Germaniam, & qualiter alter frater fratrem, & consanguineus consanguineum de suo regno exterminauit, & multa alia regna, & aliorum gesta tanquam impertinentia prætermitto: præcipue quia multi de hac materia diuersa & contraria scripserunt, quandoque gesta vnius Regis vel gentis ob amorem vel inuidiam, aut etiam ignorantiam aliis attribuentes. Quæ omnia discussioni legentium committo, nunc reuertens ad propositum principale.

Cap. XVIII.

Qualiter sanctus Carolus instituit & præcepit, vt Imperium Romanorum remaneret perpetuo apud electionem Principum Germanorum.

Factum est quod sanctus Carolus Magnus imperator de consensu & mandato Romani Pontificis ordinationem sibi diuinitus inspiratam instituit, & præcepit vt Imperium Romanorum apud electionem canonicam principum Germanorum in perpetuum remaneret, nec non etiam verum Sanctuarium Dei, id est, regnum ecclesiæ iure hæreditario possideret, considerans quod ipse de Græcorum, Romanorum & Germanorum germine directa linea processisset: & quod ipse pater suus Pipinus primo, & ipse Carolus secundo per Francorum, id est, Germanorum auxilium, Romanam vrbem & Ecclesiam Dei à Lombardorum infestatione liberasset.

Cap. XIX.

Qui principes Electores.

Sunt hi principes Germaniæ, Archiepiscopus Treuerensis, Archicancellarius Galliæ: Archiepiscopus Coloniensis, Archicancellarius Italiæ: Archiepiscopus Moguntinensis, qui est Archicancellarius Germaniæ: & omnes Palatini, a quo olim Maiores domus dicebantur, à qua dignitate progenitores Caroli originem traxerunt principalem. Porro quod ipse Carolus rex Francorum extiterit, & ab illis regnum ex successione ad eum fuerit deuolutum, deinde Imperium, fuisset indecens, quod ipse filios eorum hæredes dignitate regia penitus denodasset.

Cap. XX.

De institutione Regis.

STatuit igitur, vt Francigenæ cum quadam regni portione Francorum reg[illegible] hab[illegible] de[illegible] femine iure hæreditario successurum, qui in temporalibus superiorem non recognoscerent [illegible] videlicet, tanquam Imperaturis posteritas, ad homagium vel aliud obsequium non tenerent[illegible]

Cap. XXI.

Quomodo studium Parisios sit translatum.

HInc regi, & suo hæredi, recompensationis regni defalcati adiecit Studium Philosophiæ & [illegible] lium artium, quod ipse de vrbe Roma in ciuitatem Parisiensem transplantauit [illegible] gnum, quod debitus necessarius ordo requirebat, vt sicut Romani tanquam seniores Sac[illegible] Germani vel Franci tanquam iuniores Imperio, & ita Francigenæ & Gallici perspicaciores [illegible] tum studiu ditarentur, & vt fidem Catholicam, quam Romanorum constantia firmiter tenet, [illegible] & Germanorum magnanimitas imperialiter tenere præcipiebat. & eadem Gallico[illegible] um argutia [illegible] facundiam ab omnibus esse tenendam firmissimis approbaret rationibus, & demonstraret. Hi[illegible] quidem tribus sc. Sacerdotio, Imperio & Studio, tanquam tribus virtutibus, videlicet naturali, vi[illegible] li, & scientiali, catholica Ecclesia spiritualiter mirificatur, augmentatur & regitur. His itaque tribus tanquam fundamento, pariete & tecto, eadem ecclesia tanquam materialiter proficit.

Cap. XXII.

Quare Sacerdotium habeat vnam sedem, Studium vnum, & Imperium quatuor.

ET nota, quod sicut ecclesiæ materiali vnum fundamentum & vnum tectum sufficit, sed vnus paries non sufficit: sic Sacerdotio vna sedes principalis, videlicet Roma: & Studio vnus locus, videlicet Parisius, sufficit. Sed imperii quatuor loca principalia sancti Spiritus ordinatione nou[illegible]us attributa, quæ sunt, Aquisgranum, Arelatum, Mediolanum, & vrbs Roma. Studeant igitur [illegible] quorum interest, vt huiusmodi domus integra maneat, & intacta, ne (quod absit) partibus dissoluatur, & sic ille Antichristus, vel sui præcursores intrent aliunde quam per ostium, & gregem ouium interficiant cum pastore.

Cap. XXIII.

Quare dicantur reges Francorum.

VErum à tempore prænotato, reges Francigenarum se fecerunt, & tanquam à d[illegible] coium appellari voluerunt. Illi autem qui vsque ad hæc tempora reges Fra[illegible] tur, non sunt dicti reges Francorum a Francis orientalibus, qui sunt homines g[illegible]ssi & [illegible] neque a Francigenis occidentalibus, qui sunt homines delicati & compositi: sed a Fra[illegible] nis, qui in vestibus a Francigenis, & in moribus à Romanis non multum discordant. S[illegible] est, quod & post decessum vel transitum sancti Caroli, multis temporibus Imperatores R[illegible] ma[illegible] de progenie sua, & de regno Francorum, & non aliunde per principes Alemaniæ sunt e[illegible] Et quod, licet in multis locis legatur, quod ille vel ille rex Francorum, vel Imperator Romanu[illegible] lem filium suum substituit in imperio: huiusmodi totum intelligendum est, [illegible] ctione Principum, & consensu. Postremo vero surrexerunt quidam reges Francoru[illegible] si in spiritum peruersitatis, præsumebant sacrum Imperium non secundum canonicam [illegible] sed quasi hæreditario possidere, & super eo pro successione contendere. Vnde fact[illegible] ratores tales à defensione reipub. Romanorum, & à protectione sanctæ Ecclesiæ [illegible] super ecclesias quas eorum progenitores fundauerant, & multis possessionibus & [illegible] priuileg[illegible] dotauerant, inuaderent & turbarent, à vestigiis patrum suorum penitus deuiantes.

Cap. XXIV.

Quare cessauerunt principes Alemaniæ eligere Imperatorem de regno Franciæ.

PRopter quod principes Germaniæ electores Imperii dedignantes [illegible] Imperatorem recipere vel eligere voluerunt: & sic de aliquo tempore vac[illegible] imp[illegible]

dix... rex Francorum faceret Imperatorem se vocare. Hæc Lombardi sentientes, qui olim à Carolo Magno regia dignitate iuste priuati fuerant, & Romanorum imperio confiscati, ad eam se erexeruut audaciam, vt sibi aliquos reges de facto eligerent: quos non solum reges, sed etiam Imperatores non timerent appellare. Propter quam insolentiam, Germani grauiter excitati super huiusmodi turbatione iuris sui, & deformatione sacri Imperii, generale concilium habuerunt cum principibus & nobilibus Saxoniæ, eo quod ipsi nobiles de Francorum gente essent orti. Rex enim Carolus, dum ipse gentem Saxonum prius gladio materiali quam spirituali ad fidem Christianam conuertisset, & eos nulla arte vel potentia in cultu Christiano tenere posset, quin frequenter quasi fera bestia sui regis absentia ad gentilitatis redirent errorem: ipse de populo Francorum viros elegit catholicos, maiores, medios & minores, numero ducenta decem millia, & illos in Saxoniam transplantauit, distribuens eisdem possessiones & terras, prout vniuscuiusque status & conditio requirebat: & vice versa consimilem numerum de populo Saxonum duxit in Franciam inferiorem: cuilibet ibidem etiam de terris & possessionibus prouidebat, vt sic Franci in Saxonia fidem Christi colerent, & Saxones in Francia eandem colere cogerentur. Propter hanc itaque causam super statu Imperii Germani à Saxonibus, tanquam à suis fratribus consilium & auxilium requirebant. Consensu itaque vnanimi & voluntate concordi decretum extitit, vt ab illo die in antea principes Saxoniæ, videlicet ipse rex Carolus, dux Saxoniæ & comes, ad Imperatoris electionem cum principibus Germaniæ interesse tenerentur.

Cap. XXV.

De electione Principis Othonis Saxoniæ, & quomodo Imperium peruenerit ad domum Ducum.

QVo facto processerunt ad electionem, & inuocato sancti Spiritus fauore, Dominum Ottonem ducem Saxoniæ in regem Romanorum, & futurum Imperatorem concorditer elegerunt. Qui quidem magnifice & imperiose Francorum regibus & Lombardis super Romano Imperio perpetuum silentium imposuit. Et quia de vacationibus & oneribus Romanum imperium, ecclesias & Pontificem Dei in Italia & Germania subleuauit, quia in multis scripturis sufficienter exprimuntur, non oportet hic narrare. Porro ab isto tempore, per annos plurimos de domo ducum Saxoniæ Imperatores eligi consueuerunt, propter prædicti Ottonis & quorundam suorum successorum strenuitatem & benignitatem, quam frequenter in fideles & sanctam Ecclesiam exercebant: tandem etiam ex illa propagatione Reges exierunt, qui propter ferocitatem & tyrannidem Romani Imperii indignos se fecerunt. Vnde factum est, vt domus Ducum Saxoniæ non solum Imperio, verum & ipso ducatu, & omni dignitate principatus per iustam principum sententiam priuaretur.

Cap. XXVI.

Quomodo Ducatus VVestphaliæ & Angariæ, ecclesiæ Coloniensi sit adiectus.

ARchiepiscopus siquidem Coloniensis Philippus nomine, Saxoniam intrauit cum exercitu Germanorum fidelium suorum, tribus millibus militum electorum: exceptis armigeris, equitibus, & exercitu pedestri, cuius non erat numerus. Et hoc modo tribus annis continuis Henricum patrem Ottonis Imperatoris, de quo totaliter venerabilem mentionem facere oportet, qui vtiq; regem Angliæ potestatibus & viribus antecibat, impugnans penitus triumphauit, manu potenti ducatum VVestphaliæ ac ducatum Angariæ sibi auferens: quos ducatus ecclesia Coloniensis vsq; in præsentem diem possidet, & per Dei gratiam in perpetuum possidebit.

Cap. XXVII.

Quomodo Imperium peruenit ad domum Ducum Sueuiæ.

TRanslato itaque Imperio serenissimi principis Otthonis 4. Imperatoris, culpis eorum exigentibus, Electores vota sua in Fridericum ducem Sueuiæ dederunt, post ipsum quosdam de suis successoribus & hæredibus in Reges eligentes. Sed vtrum dictus Fridericus prece, vel precio, vel vitio Electorum gratiam meruerit, nescio. Sed scio, quod Imperatores ab illo tempore parum, vel nihil operati sunt laude dignum, vel vituperio, de pleno consilio & auxilio principum Germanorum, imo per Sueuos & Bauaros ac vlteriores Alemanos Imperium laborare cœpit. Gubernabant ita, vt deinceps non regnum Germaniæ, sed regnum Alemaniæ nuncuparetur: & ita sub Sueuorum Imperio potestas & authoritas imperialis augeri desiit, & vehementius decrescere incepit: cuius decrementi causam & occasionem ego relinquo Guelphis & Gebelinis disputandam.

Cap. XXVIII.

De Friderico vltimo.

VEruntamen qualis Fridericus vltimus fuerit, Propheta insinuat, vbi dicit: *Denudasti gentem fine domum Imperii vsque ad fundamentum*, &c. Dicunt etiam quidam, à longis temporibus vaticinatum esse in Germania quod de huiusmodi Friderico Germaniæ radix peccatrix erumperet Fridericus nomine, qui clerum in Germania & ipsam Romanam ecclesiam humiliabit vehementer. Dicunt præterea quidam, aliud esse ibidem vulgare prophetatum: quod de Carlingis, id est, de stirpe regis Caroli, & de domo Regum quidam Franciæ Imperator suscitabitur Carolus nomine, qui erit princeps & monarcha totius Europæ, & reformabit Ecclesiam & Imperium, sed post illum nunquam alius imperabit. Qui huiusmodi vanitatis & incertis prophetiis vult fidem adhibere, adhibeat. Ego contentus sum, quod creator præsidet suæ creaturæ, & quod iusto Dei & irreprehensibili agitur iudicio, vt secundum merita cleri & populi alii habeant aduocatum, alii nullum, sed pro rege tyrannum, ad vindictam reproborum, & ad exercitium electorum.

Cap. XXIX.

Qualiter baculus sancti Petri missus est ad Alemaniam, ex inspiratione Spiritus sancti.

IStis præhabitis, velut ab alio inchoandum est exordio: veruntamen eodem nitendo fine, concedere narranda cum narratis. Cum itaque beatus Petrus apostolus, ad prædicandam Gallis sanctæ Trinitatis fidem, tres viros sanctissimos destinauerat, scilicet Eucharium, Valerianum, & Maternum: & cum hi tres in quandam Galliæ Belgicæ prouinciam, quæ dicitur Elsatia, peruenissent: accidit vt beatus Maternus, in villa quæ Legia dicitur, alias Olii, infirmatus moritur: cuius corpus Eucharius & Valerianus terræ commendantes, eadem qua venerant via, cum magna festinatione, ad vrbem Romanam sunt reuersi. Et dum starent in præsentia sancti Petri, dicebant ei: *Pater sancte, ecce noster collega Maternus mortuus est, & sepultus. Et quia vltro absque tuo mandato procedere non expedit, supplicamus vt alium loco suo nobis adiungas.* Et respondit Petrus: *Non est sic faciendum: sed hæc facta sunt, vt manifestetur gloria Dei coram gentibus. Accipite hunc baculum meum, & cum sepultura ad locum perueneritis, extrahite corpus de sepulchro. & supponentes sibi baculum, dicite illi. Materne, mandat tibi* CHRISTVS IESVS, *filius Dei viui, & seruus eius Petrus, vt surgas, & iniunctum tibi officium vna nobiscum exequaris. Sancti igitur Valerius & Eucharius accepto baculo & mandato Apostoli, ad Legiam, vbi Maternum sepelierant, & die sepulturæ suæ quadragesima sunt reuersi: & facientes sicut præcepit eis Apostolus, dicebant: Materne, mandat tibi* CHRISTVS, *filius Dei viui, & seruus eius Petrus. Quo dicto, mox cadauer illud, quod in sepulchro quadraginta diebus iacuerat spiritum recepit, & anima corpori se coniunxit, & recedit mors: surrexit, & ambulauit cum patribus suis sanus & incolumis. Hoc signo viso, fere totius illius prouinciæ populus glorificabat Deum: & baptisata fuit illo die, in nomine Domini nostri* IESV CHRISTI, *multitudo hominum copiosa.*

Cap. XXX.

Hic Valerianus & Eucharius decesserunt.

SAncti igitur Eucharius & Valerianus ac Maternus, vbique virtutibus & signis ampliabant fidem CHRISTI, baptisantes gentes in nomine eius. Sed Eucharius & Valerianus infra duodecim annos decesserunt ab hoc seculo, regnantes cum CHRISTO. Maternus autem post diem resurrectionis suæ, vixit annis 31. & populum Treuerensem, Tungrensem & Coloniensem ad fidem CHRISTI conuertit. Fecit etiam ibidem hoc miraculum, quod in tribus his ciuitatibus à se inuicem ad modum trianguli plus quam duas magnas diætas distantibus, vna die solenniter tres Missas celebrauit. Et cum etiam populum Treuerensem baptizaret, tanta simul multitudo confluxit, vt eos baptizare oporteret in riuulo qui ciuitatem influit: qui tunc Belgis dicebatur. Et dum oleum sanctum deficeret, immisso cœlitus oleo, totus ille riuulus consecratus oleo sacro omnibus apparebat. Et propter hoc iddem riuulus Oleuia, quasi olei via dicitur, qui olim Belgis dicebatur. Et ab hoc riuulo Gallia Belgica nomen habet, licet alii dicant aliter. Porro cum sanctus Maternus, post commissum sibi officium, in Colonia moraretur, signo ab angelo dato, corpus eius translatum est ad ciuitatem Treuerensem: & baculus beati Petri apostoli, cum quo resuscitatus fuerat, in partes duas est diuisus. Cuius pars inferior cum corpore Pontificis penes Treuerim, superior vero pars penes Coloniam, & qua decet reuerentia, reseruatur. Et est causa, quare Romanus episcopus baculum non habet Pontificalem, quem vtique beatus Petrus in spiritu prophetico transmisit ad Germanos.

Cap. XXXI.

Allegoria, siue tropus huius historiæ.

IN hac igitur historia quædam sunt literaliter admiranda, & quædam singulariter rememoranda. Quid autem dignius est miraculo, quam quod beatus Petrus in vrbe remanens, per baculum suum, in Germania fratrem suum mortuum suscitauit? & multitudinem gentium huius beati ministerio ad fidem Christi conuertit? Sed per Petrum Apostolorum principem & fundamentum ecclesiæ, nihil nisi Regale sacerdotium intelligimus: & per baculum pastoralem, per quem pastor sustentatur, ouis errans ad ouile reducitur, & lupus rapax repellitur, nisi sacrum Imperium, id est imperiale regimen, designatur per baculum: siquidem pastor sustentatur, dum Romanorum Imperator, terrena se induens potestate, summum Pontificem & pastorem ouium, sua reuerentia & honore subleuat & exaltat. Per baculum etiam ouis errans ad ouile reducitur, velut Maternus mortuus resuscitabatur, dum quicunque peruersi Christiani peruersis moribus vel schismaticis, aut aliis erroribus à Romanæ ecclesiæ obedientia deuiantes, de mandato Apostolico, per Imperatorem materiali gladio ad vnitatem fidei reuocantur. Per baculum, inimici Christiani nominis, auctoritate Romani Pontificis, per Romanum Imperatorem conteruntur.

Hunc itaque baculum beatus Petrus Romanus & Antiochenus episcopus, per Eucharium & Valerianum transmisit in Galliam Belgicam, dum Romanus Pontifex magnifici Caroli Romanum imperium de Græcis transtulit ad Germanos. Huius igitur baculi partem inferiorem, sed longiorem, habet ecclesia Treuerensis: superiorem vero & breuiorem, ecclesia Coloniensis: quia licet ciuitas Treuerensis antiquitate sit longior, & præfulgeat quam Coloniensis, multo tamen inferior est potestate & merito. Colonia superiorem partem baculi tenet, quia non solum Coloniensis archiepiscopus Regem Romanorum eligit, sed etiam electum præ omnibus aliis principibus primo tenetur & debet eum consecrare: in hoc Romani Pontificis procurans officium, qui Regem electum canonice in Imperatorem consecrat Romanorum.

Cap. XXXII.

Quod ex præcogitata deliberatione & industria non debeat Regalis, vel Imperialis dignitas deleri.

EX prædictis igitur omnibus manifestum est, quod sicut ecclesia Romana est ecclesia Dei, sic vtique regnum Romanum est regnum Dei. De quo potest intelligi hoc, quod dicit Iesus discipulis suis: *Vobis*, inquiens, *est datum nosse mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt* (subaudi, vitiis & rebus seculi inuolutis) *omnia fiunt in parabolis, vt videntes non videant, audientes non audiant, & intelligentes non intelligant.* Sicut enim omnia quæ mystice fiunt in hoc regno Dei, palam cunctis demonstrarentur: non solum carnales & superbi, quinimo ipsi potius veritatem verterent in derisum. Cum ergo, tantorum Romanorum Imperatorum, erga sanctam ecclesiam Romanam deuotio & liberalitas non deberet ad memoriam reuocari, tunc absque regno esset Scriptura: ac sic ex præexcogitata deliberatione vel industria, non redintegrata memoria, de Libro viuentium deleretur, & quare saltem semel in anno pro Rege vel regno Romanorum generalis oratio non fieret? cum etiam fieri consueuit pro Sarracenis & Iudæis, & hanc vtique ingratitudinem & iniuriam Rex regum suo tempore sibi factam reputaret.

Cap. XXXIII.

Quod Romanus Pontifex debet habere diligentiam de studio Parisiensi, & de Imperio, & de Sacerdotio.

INsuper, vt ego vtar propositione singulari, cum verecundia audeo sic sentire, quod ad regnum vniuersalis Ecclesiæ nil competentius expediat, quam vt sanctissimus pater Romanorum Pontifex, qui pro tempore fuerit, diligentiam adhibeat, vt Gallicum studium Parisiense suo tempore floreat & fructificet ad confutandum hæreticorum versutias & errores, & vt Germanorum imperium in suo dilatetur robore ad supprimendas gentes & omnes barbaras nationes, & vt sacerdotium Romanorum in suo robore consistat & firmetur ad congregandos filios ecclesiæ, ad amorem & obedientiam per gratias competentes, & iustitiam expeditam. Hic non est attendenda Clericorum studentium indiscreta dissolutio, cum adolescentiores & delicatiores de cunctis mundi partibus in vnum locum congregati, singuli secum mores suos ferant.

Nec est attendenda Præsulum Germanorum secularis conuersatio, ipsi enim sacerdotium repræsentant Samuelis; qui licet esset Sacerdos, tamen Iudicis officium exercebat ipse, & Regem elegit in Israel, & electum consecrauit. Præsules Germaniæ non sunt illius Vicarii, qui relicto sindone nudus aufugit, sicut Episcopi Italici: sed eius Vicarii, qui dixit: *Domine, paratus sum tecum in vi-*

ta & in morte tecum ire: & in tempore tribulationis eduxit gladium, & amputauit seruo P[illegible] auriculam dextram; non amputauit ei pedem, sed auriculam, vt ostenderet quod ei caput li[illegible] amputasset. Ergo licet ipse aliud ad vocem ancillæ Christum negeor, tamen frequenter fu[illegible] tiores. Nihil enim inordinatum in operibus Creatoris. Et sicut tempus pacis & belli, sic & sunt homines ad pacem & bellum deputati. Confidentius loquor; si Romani Principes cum suis fidelibus Romano Imperatori, tanquam Aduocato Ecclesiæ, fideliter assisterent, sicut in temporibus præteritis consueuerunt, tunc absque dubio omnis potestas contraria esset parua: non solum Græcia, sed etiam Chaldæi contremiscereot cum Ægypto. Aues viso flore cantant & lætantur, sed ad aquilæ intuitum silent & fugiunt: sic omnes barbaræ nationes aliorum Regum insignia despiciuot, sed Germanorum & Romanorum aquilas timent naturaliter & abhorrent. Insuper non est aduertenda Romanorum ciuium, & sibi quasi innata discordia, licet ipsi propter amorem dominandi & habendi sint discordes: tamen per Dei gratiam in fide Catholica tenacissime sunt concordes. Fateor me io præcedentibus ab aliorum scriptis in quibusdam deuiasse: sed sicut ipsi in suis originalibus credunt veritatem vsurpasse; sic ego nullam puto admisisse falsitatem, petens tamen humiliter veniam de erratis.

EXPLICIT CHRONICA MAGISTRI IORDANIS, ORDInis Fratrum sancti Augustini de Heremo in Conuentu Argentinensi.

Anno Domini 1406.

THEODORICI à NIEM EPISCOPI VERDENSIS ET CAMERACENSIS, PROTONOTARII S. Roman. Ecclesiæ

EXCERPTA EX LIB. III. DE SCHIsmate vniuersali,

DE POTESTATE PONTIFICIS ATQVE IMPERAtoris; & an Imperator in temporalibus subsit Pontifici.

CAP. VII.

IDEO rationabiliter fieri posset per Regem vel Imperatorem Romanum & il[illegible] Ecclesiasticos prælatos, nec non populum Christianum, prout ciuiliter iotelligentibus est notum, & præcipue interest Imperatoris aut Regis Romani, quod Catholicus, vnicus & mundus Papa sedeat in sede Petri, cum Rex & Imperator sit filius spiritualis Ecclesiæ, ac Rex Regum & Dominus Domioantium, cuius potestas à Deo est: &, vt dicit Apostolus, *qui ei resistit, Dei ordinationi resistit, & sibi damnationem acquirit*, quia in facinorosos aduertit: *non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est.* Quod autem imperium principaliter & immediate pendet à Deo, sicut Ecclesia seu ecclesiastica potestas, patet per rationes euidentes, & sic etiam firmatur & habetur in Decreto, vbi legitur, & scribit Papa Imperatori in hunc modum: *Ecclesia mea, cui Deus noster sacerdotium meum volui res humanas regentibus deputauit*, &c. & hoc idem in plerisque aliis locis patet in iure. Ex quo infertur, quod fatue & adulatorie loquuntur illi, qui dicunt, quod Papa seu Ecclesia duos habet gladios, scilicet spiritualem & temporalem, cum in Euangelio Petro sit dictum; *Conuerte gladium tuum in vaginam:* & ibidem addita ratione, videlicet, *Omnis enim qui gladio ferit*, &c. etenim si vterque gladius apud Papam existeret, superuacue vel ficte Imperator vel Rex Romanus illud nomen haberet.

Sed isti adulatores seu assentatores per talia scripta & dicta inducunt maximum errorem in tota Christianitate, & suscitant quodammodo perpetuam æmulationem seu discordiam inter Papam & Imperatorem.

Conculcatur enim per hoc Imperialis authoritas, & eius potestas sub dubio collocatur in totius reipublicæ detrimentum, vt videmus. Patet etiam ex decreto, quod cum schisma viget in Romana sede, quod propter authoritatis excellentiam & in temporalibus potentiam Imperator, vel Rex Romanus prælatos Ecclesiasticos potest conuocare, vt illud omnino tollatur: quod credo intelligi

... debere de illis, qui re & nomine Imperatores vel Reges existunt Romani: non autem de illis ... desides, seu solo nomine Imperatores aut Reges Romani sunt, sicut fuerunt Reges & Imperatores Romani, quos nostro tempore habuimus & habemus. Illi enim non m... reotur Imperatores vel Reges Romani nominati, qui sunt pusillanimes & effœminati. Exempli gratia, de hoc in Decretis legimus in hæc verba. *Hinc est, cum authoritas Theodorici Regis ex diuersis prouinciis ad vrbem Romanam sacerdotes venire præcepisset, vt sanctum Concilium iudicaret de his, quæ venerabili Papa Symmacho præsuli Apostolicæ sedis ab aduersariis ipsius dicebantur impingi, Liguriæ & Etruriæ Episcopi seu Venetiarum suggesserunt ... um, qui dicebatur impeditus, debere synodum conuocare, scientes quia eius sedi primum Apostoli Petri meritum, deinde secuta iussione Domini Conciliorum venerandorum authoritas singularem in Ecclesiis potestatem tradidit, nec antedictæ sedis Antistitem minorum subiacuisse iudicio. Ad hanc serenissimus Rex inspirante Deo respondit, synodalis esse arbitrii in tanto negocio sequenda perscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negociis pertinere, committens etiam potestati Pontificum, vt siue propositum vellent audire ne... sium, siue nollent, quod magis putarent vtile deliberare, dum modo pro venerandi prouisione Concilii pax in ciuitate Romana daretur. Episcopi vero in synodo residentes congregata authoritate eiusdem dixerunt, Symmachus Papa Apostolicæ sedis præsul ab huiusmodi oppositionibus impetitus, quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio reseruauimus. De clericis vero memorati Papæ, qui ab Episcopo suo ante tempus contra regulas discesserunt, & schisma fecerunt, hoc fieri decreuimus, vt hi satisfacientes Episcopo suo misericordiam consequantur, & beneficiis ecclesiasticis se gaudeant restitui. Laurentius Episcopus Mediolanensis ecclesiæ huic statuto nostro, in quo totam causam Dei iudicio commisimus, subscripsit, Petrus Episcopus Rauennatis sub eisdem verbis subscripsit, & post eum LXXV. &c.* Cum autem ita sit, miserando n...t, quare dominus Rupertus modernus Rex Romanus tam frequenter dictum Errotium ... *Gregorium* in eius manifesta pertinacia, schismate ac hæresi contra eiusdem Errorii promissa, vota & iuramenta sponte præstita & toties repetita foueat & defendat, quod vtique tendit in maiorem scissuram Ecclesiæ. Et quid ad ipsum Regem aliud spectasset in hac parte, nisi quod iuxta formam dicti Canonis immediate præcedentis ad instar dicti Regis Theodorici præfatis Errotio & Petro de Papatu contendentibus seueriter scripsisset atque mandasset, quod vnionem facerent in Ecclesia, ad hoc quod pax fieret, nedum in vrbe, sed in tota Christianitate, maxime cum ad illud etiam irrequisito dicto Regi Ruperto se sponte & libere obligassent, iurassent & vouissent, illudque sibi solenniter intimassent, nec non, vt ad hoc suffragaretur, eundem pariter requisiuissent.

Cap. VIII.

Gesta atque triumphi Dieterichi de Bern, alias de Verona.

Nimium igitur si generale Concilium tunc congregatum detulit reuerenter dicto Theodorico Regi magnifico, qui tunc Occidentale Imperium strenue gubernabat, & qui reuera Rex fuit re & nomine, quia non verbis, sed factis gloriabatur: huic enim Romani, Apulii, Siculi, Calabri, Tusci, Etrusci, Ligures, Veneti, Illyrici, Istri, Forojulienses, Sueui, Getarum, & Pannoniarum incolæ, atque Galli vsque ad Hispaniam, & multæ aliæ generationes hominum cum summa reuerentia obediebant: hic etiam propter eius liberalitatem, strenuitatem, magnificentiam, nec non in arte bellandi peritiam, & crebras eius cum rebellibus imperio victorias, *Pater Regum*, & *Princeps principum* appellatus est suo tempore: qui descendens à vero Imperatore Constantinopolitano meruit eius effigiem siue statuam Imperiali edicto artante in foro publico eiusdem ciuitatis collocari.

Hic etiam de Græcia veniens per Illyricum & Pannoniam ac demum per Theutoniam appropinquans Veronæ, ibi cum potentissimo Rege Odoacre Principe Ruthenorum, qui tunc Romam & totam Italiam tyrannice occupabat, sibi occurrente conflixit, quem bello campestri deuictum, & vix equi subsidio ad Papiam fugientem persequebatur continue, & ibi denuo bello commisso victor iterum extitit, nec non ipsum Odoacrem ad Rauennam vsque fugauit, in qua per gyrum diutine illum obsidendo tandem viuum sibi transmissum gladio interemit, sicque dominium totius Italiæ, postquam illud idem Odoacer per duodecim annos detinuit, fortitus est, Papa tunc dissimulante, & quod apud eum ipsi duo tunc essent gladii, vt æstimo, non dicente, neque illud coram se in publico prædicari permittente.

Hic etiam Rex Theodoricus excellentissimos & nobiles viros Cassiodorum & Sydonium literarum scientia eruditissimos Cancellarios habuit, qui eum laudibus eximiis extolerunt, vt historiæ per eos descriptæ demonstrant. Hunc etiam Regem Theodoricum Alemani dilexisse videotur, quem adhuc *Theodericum de Berna* Germaniæ vulgus appellat, nec non quasdam de illo cantilenas in vulgari Thentonico ad ipsius Regis laudem dictauerunt, quæ adhuc plerumque per rusticos & mechanicos decantantur.

Cap.

Cap. IX.

An Papa delinquens debeat & possit ab Imperatore corripi: & de gestis circa eam rem, atque laude Ottonis Primi, Romanorum Imperatoris.

SEd certe nostri moderni Reges & Imperatores longe in talibus ab eodem Theodorico Rege distare videntur, qui maiori cura priuatum patrimonium suum, quam iura eiusdem Imperii [illegible] uare conantur. Quod autem imperialis potestas sit præcipue super malum & incorrigibilem Pontificem Romanum, per quem scandalizatur Ecclesia, ex gestis Imperatorum seu Regum Romanorum satis cōstat. Nam Ioannes Papa duodecimus fuit vnicus & indubitatus Papa, qui ante papatum vocabatur Octauianus, de nobili & potenti genere procreatus, qui postquam ass[umptus] era[t ad] papatum, venationibus ferarum syluestrium quandoq; interfuit, necnon libidinose ac lubrice viu[ens] cum suspectis mulieribus sortes posuit, ac etiam aliquos ex suis Cardinalibus eum propterea arguentes male tractauit & mulctauit. Quod audiens Otto Primus magnus Augustus de hoc ex [c]orde [do]luit: ex Germania propterea Romam ven[ie]ns, eidem Papæ, cur illuc venerat, exposuit. Qui[dam] Papa valde timuit, promittens Imperatori, quod eius vitam subito emendare vellet. Imperator au[tem] credens eum ita facturum, ad Papiam e Roma recessit, vbi hyemando remansit, vt scrutaretur [inte]rim, si forsan præfati Papæ dictis facta responderent: sed quia difficile est consueta relinquere, Papa ipse nec Deum nec Imperatorem habens præ oculis, mala malis accumulauit. Quod sentiens Augustus irato animo ad vrbem rediit, vt diiudicaret de ipso Papa. qui hoc audiens, vtpote sibi ip[si] male conscius, se inde fugæ subsidio è vestigio absentauit ad Campaniam declinando. Sed [et] Imperator Concilium cleri Romani contra eundem Papam in ipsa vrbe conuocauit, in quo di[cto] Papæ communi voto eius Concilii deposito vir laudabilis famæ & sanctæ conuersationis alter Leo huius nominis Octauus extitit surrogatus. Ipse autem Octauianus ne ad manus Imperatoris deueniret, abdita loca perquirens in ipsa Campania misere diem clausit extremum. Profecto tunc temporis Papa non habuit tot temporalia, sicut Romana Ecclesia nunc videtur habere, quia ipse magnus Augustus & de ipso descendentes, Secundus & Tertius eiusdem nominis Augusti, ipsam Romanam & alias ecclesias in Italia & German[ia] secularibus dominiis ditarunt, & ita manifeste ap[pa]ret in libris, quæ super donationibus Ecclesiæ factis per Imperatores & Reges Romanos con[scripti] sunt, & in Thesauraria seu camera Apostolica conseruantur. Præterea tunc erat adeo excellen[s Au]gustus, quod nemo contra eius voluntatem aliquem Papam, præsertim malignum, abiectum [v]el schismaticum ausus fuisset publice confouere: alias certe idem Octauianus, vt existimo, reperi[ss]et aliquem potentem, qui ipsum in sua malitia & tyrannide confouisset, nec ciuitatem Auinionensem cum eius mirando palatio tenuit Romana Ecclesia, sed potius magno Ottoni obsequebatur.

Cap. X.

An expediat Reipub. Christianæ Pontificem Romanum rerum temporalium dominiis auctum fuisse, & adhuc ipsa mordicus tenere.

QVid igitur induxit aliud hæc Pompa tantorum temporalium dominiorum, de quibus nun[c] gloriatur Ecclesia Romana, quam negligentiam in spiritualibus, & erectionem tyrannorum i[n] iisdem dominiis, & diuisiones seu schisma in eadem Ecclesia, & alia mala plurima, satis est notum. Hic etiam Otto magnus duo schismata successiue orta in Romana Ecclesia, dum ageret in Gal[lia] & Alemania, cum ingenti exercitu ad vrbem Romanam rediens manu potenti sustulit: & vnum in Capitolio tunc fortissimo, & alium in Castro nouo sancti Angeli, quod tunc carcer Theodori[ci] vocabatur, loco firmissimo, contendentes tunc de Papatu prima facie cum machini[s] & aliis rebus [bel]licis expugnando cœpit, & multorum nobilium ac potentorum Romanorum eos [fou]en[tium] pa[la]tia in vrbe destruxit, & multos eorum iugulauit, seu gladio interemit, sicque ipsas Ecclesia[s ad vni]onem Deo ordinante, perduxit. Et post longa tempora orto alio schismate in ipsa Eccl[esia, Ottonem] rediit ad vrbem ipsam, & causa cognita vtriusque contendentis, & clero per Concilium [su]um ibi conuocato, & vno declarato Papa, alterum scilicet Benedictum Secundum in Saxoniam in exilium deportauit.

Cap. XI.

Quod ad Imperatorem maxime pertineat schismata tollere: Author in Pontifices criminosas inuehitur: & an iuxta Canonum Decreta tales Pontifices a nemine possint, aut debeant iudicari.

ECce quantus & qualis fuit iste Augustus, qui tot laboribus & expensis pro reformatione vnionis in ipsa Ecclesia vltro se submittit, & fœlicior operatus est [...] nam mali inquietem al[...] is

præparata [illegible] sunt ad pacem & ad bonum. Regiæ potestatis interest præcipue, vt per eam mali coerceantur à malo, & boni quiete inter malos viuant, vt sacri canones docent, sed non intelligitur de alia potestate, quam Imperiali, quæ omnes potestates temporales excellit. Et omnes quasi Reges mundi & tot prælati Ecclesiastici & communitates egregiarum ciuitatum ad extirpandum schisma nouissimum ab ipsa Ecclesia hactenus efficaciter proficere non potuerunt, nec possunt. & quis tunc disputasset, eum eodem magno Augusto Ottone de ipsius iudicio super contendentes super Papatu seu peruerso vnico Papa, scilicet quod nisi à Deo possint iudicari? Vtinam talis Imperator surgeret temporibus nostris, quia nunc cessaret scripturarum multiplicitates in hoc labyrintho, quæ adeo creuerunt propter multitudinem scribentium in hoc passu, quod vix eos centum cameli portarent.

Clarum est enim, quod omnium Christianorum maxime interest, quod Papa, à quo omnes formam viuendi capiunt, esse debet mundus, non simoniacus, sanguinolentus, adulter, vel lubricus aleator, ebriosus, venator, seu Venereus, vel aliter publicus balatrator. Quis enim sciens Papam esse talem posset sine remorsu conscientiæ aut adulationis vitio illius pedes vel manus osculari, aut illum patrem sanctum cordialiter nominare? Igitur idem Augustus sic faciendo non peccauit vel excessit, quin imo, vt Dei minister, optime fecit, qui fuit adeo gloriosus & constantis animi, Deificus mundusque Imperator, vt eius magnificentia & memoria digna gesta testantur, sicut vnquam fuit Romanus aliquis Patritius, Rex vel Augustus: nec tenetur forte, communi vtilitate suadente, Imperator vel Rex Romanorum, fidelitatis iuramentum præstitum tali peruerso Papæ, vel alteri Ecclesiastico Prælato, notorio peccatori, vel incorrigibili, obseruare, quia ibi VIRTVS deficit potestatis, vbi succedit abusus: & IVRAMENTVM iniquitatis vinculum esse non debet. alias enim sequeretur, quod artante illo iuramento tales peruersos & malos nemo impedire, atque, vt ad viam redirent, admonere posset, quod iuri communi & rectæ rationi repugnat, & cederet in reipublicæ detrimentum: quia non turbando peruersos, cum possis, est ipsos in eorum malitiis contouere, & ERROR, cui non resistitur, approbari videtur. Cum oporteat esse Episcopum sine crimine, quasi dispensatorem Dei, sed multo magis Papam, qui omnibus præest. Nec credo illud obstare, quod Canonistæ dicunt, quod Papa, nisi à fide sit deuius, deponi non possit, & quod nemo iudicat primam sedem, quodque nullus potest auferre authoritatem vel potestatem, quam conferre non potest.

Ex his & similibus volunt inferre, quod nemo nisi solus Deus, Papam potest, seu licet iudicare, quia Papatus omnes dignitates excellit, quia Papa est Dei vicarius, & ipse omnes iudicat. Quæ licet ita teneantur, tamen in putatiuo & contendente de Papatu in schismate variantur nec subsistunt, nec etiam intelliguntur rationabiliter in vno & indubitato Papa, malefico & Ecclesiam scandalizante, quia ille reuera dici non potest Christi vicarius, quia Christi opera & mandata non sequitur, nec obseruat, in detrimentum maximum Christianorũ: & sic non Papa sed bestia magis proprie appellatur, qui enim à ratione deuiat, non homo sed animal irrationabile iure censetur. Et talis existens Papa videtur etiam esse tyrannus potius, quam Dei minister, & ideo propter eius demerita fit omnibus despectior, &, vt indignus à tanto regimine sanctissimo semouetur: quia malus sacerdos non dicitur sacerdos, & malus Episcopus non est Episcopus. Hoc probare videtur authoritas Euangelii, vbi dicitur Petro conditionaliter; *Si diligis me, pasce oues meas*: ex quo infertur, quod qui non diligit Deum, scilicet si est simoniacus, adulter, vel alias publicus peccator incorrigibilis, non meretur esse, nec est verus pastor ouium, sed mercenarius siue lupus, quia boni & veri pastoris officium non exercet, & ideo poterit & debet per alios iudicari.

IOHAN-

Anno Domini 1407.

IOANNIS EPISCOPI LEODIENSIS, S. ROMAN. ECCLESIÆ CARDINALIS, S. ROM. IMPERII Principis, Ducis Bauariæ & Bullionæ, Comitis Hollandiæ, &c.

EPISTOLA,

QVATENVS PAPÆ SIT OBEDIENDVM,

Scripta ad Theodoricum a Niem, Protonotarium Romanæ Ecclesiæ.

VENERABILIS amice charissime scripta vidimus per latorem præsentium oblata, quibus per singula respondere non permittit temporis angustia, & iam lator ipse causam latius referre poterit: vnum non intendemus omittere, quod ab obedientia & iustitia hactenus obseruatis nunquam recedere[illegible] tum est, iuramentis & obligationibus efficacissimis est firmatum, & sic apparet mendacissime illa, quæ scribitis, fuisse diuulgata. Vnum solum est stud um vsque ad mortem inclusiue persequendum, votis, promissis & iuratis, atque [illegible] mundum vniuersum iam publice diuulgatis, & vnioni Ecclesiæ velle insistere & sic authoritatu[illegible] rationumve multiplicata congeries locum habebit, suosque intellectus locis & temporibus coar[illegible]tos. Ita tamen est, vera & sana doctrina, quæ in nullo aduersatur eisdem, quod Deo magis obe[illegible]dum est, habetur.

Si enim illa Papa mandet, vel ad ea cogere vellet, quæ animas in præcipitium ducunt, & animæ perditionem includunt, sibi non fore obediendum iure diuino & humano notissimum est, secundum Doctores sanctum Augustinum, Ambrosium, Bedam, & alios, imo non obediendo & propter hoc eius seueritates sustinendo & censuras meretur homo. Ista pro nunc sufficiant, tac[illegible]mus de modis hactenus obseruatis in faciendo & non faciendo, & lapsu temporis tanti, in q[illegible] quid & quantum actum sit in causa Dei, & sub quibus coloribus & quantum fundatis, ex quibus quanta affectio fuit tollendi schismatis, & si illa ad fautoriam magis pertineant, non intend[illegible] nos dilatare. Postea tamen de hoc videri poterit plenius, & quid mundus, quoad hoc, reputet [illegible] teneat, vnusquisque poterit perpendere. Verum est, quod nihil aliud agitur, quam mundo & C[illegible]stianitate languentibus, & conscientiæ atque famæ prouidere cum omni sinceritate & chari[illegible] prout cunctis hoc fiet manifestum. Aliud, præmissis non obstantibus, cum festinantia duxi[illegible]us ad iungendum, quod quicunque sunt illi, quibus talentum à Domino quale & quantum cu[illegible]que [illegible]ditum est, maxime qui statu ecclesiastico gloriantur, suntque illuminati scientia, & se vnioni [illegible]atores esse profitentur, se ad currum deberent adiungere, & etiam cooperatores existere, & [illegible] maxime quibus innotescit, quanta fuerunt hactenus adhibita molimina non ad vnionem veniendi iuxta promissa & iurata, sed potius impediendi, & ea pro posse improbandi. Scripta Pisis altera die Ascensionis.

THEO-

THEODORICI à NIEM EPISCOPI VERDENSIS ET CAMERACENSIS

EXHORTATIO

AD DOMINVM RVPERTVM REGEM ROMANOrum, vt [illegible] diuturno somno, quodque vt extirpetur schisma [illegible] ab Ecclesia, & Iura Imperii reformentur, intendat.

SERENISSIMO Principi, Domino RVPERTO Regi Romanorum, animum virilem & pro republica, vt propriis, semper dispositum & paratum. Dominatur excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud. Ecce postquam de Mense Augusti proxime præterito Dominus Gregorius Papa duodecimus, disposuit cum eis curia ab vrbe recedere, prout postea fecit, Dominum Cardinalem de Transtyberim iuniorem ætate cæteris omnibus Dominis Cardinalibus, in spiritualibus, & Paulum de Vrsinis Capitaneum gentium armorum [illegible] & diu ante Ecclesiæ generalem, in temporalibus, rectores eiusdem Vrbis, pro [illegible] quod absens esset ab eadem vrbe, deputauit: qui postquam ipse Dominus Papa recessisset, [illegible] dies inceperunt circa mœnia dictæ vrbis, & extra [illegible] fossata facere [illegible] incolas ad laborandum in illis diebus pluribus aggregauerunt, vnde multorum vineæ [illegible] aut deminutæ fuerunt.

Postquam hæc autem, vt populus vidit diligentiam pro eius securitate fieri, annuit pro vberioribus impensis stipendiariis faciendis, quod gabellæ prius satis onerosæ in vrbe ipsa duplicari deberent, prout factum fuit mora cessante: ac successiue pro tractu aliquarum Septimanarum Rectores [illegible] vt multiplicaretur eorundem stipendiariorum numerus, imposuerunt horribilem mulctam [illegible] vrbis præfatæ, ascendentem ad triginta millia florenorum aureorum, quam pœnaliter etiam [illegible] detentionem in carceribus multarum personarum Ecclesiasticarum, secularium [illegible], ac etiam [illegible] multorum factorum vasorum & pretiosorum, totaliter, Ec[illegible] [illegible]naliter reportarunt multos etiam priuatos ciues, & incolas habitantes [illegible] ionarunt, quemlibet iuxta eius statum, exinde varias & magnas pecuniarum [illegible] modo [illegible] ortando. Interim vero creuit fames in eadem vrbe, potissime nuper [illegible] ma, ita vt difficulter panis aut granum venalia reperirentur in ipsa, quamuis maxima [illegible] grani abundantia existeret: sed habentes illud auaritia obcæcati semper, vt carius [illegible] antes, veteri more ipsorum, neque dare neque vendere competenti pretio illud indi[illegible] [illegible] runt. vnde maledictio venit merito super eos, iuxta id Salomonis, *Qui abscondit frumenta in tempore famis, maledicitur in populis: benedictio autem super caput vendentium*, Prouerb. vndecimo. [illegible] ebantur etiam impune multa scelera, inter & prope ipsam vrbem: nam accedentes ad il[illegible] [illegible] & al[illegible] spoliabantur rebus eorum, & male tractantur per stipendiarios & latro[illegible] & [illegible] in septimana sancta centum peregrini, vel circa, innocenter & crudeliter pro eo, [illegible] s ipsos referre in Romanorum districtu conabantur, per aliquos Satellites dicti [illegible] tempu fuerunt.

Hæc & innumera alia flagitia intus & extra ipsam vrbem quotidie perpetrabantur impune [illegible] clamorem tandem, vt æstimo, diuina iustitia pie respiciens, & tacentibus & dissimulanti[illegible], ad quos talium correctio pertinebat, salutare volens remedium adhibere, suscitauit Spiri[illegible] [illegible] mini Ladislai Regis Siciliæ contra Romanos, qui nuper in eadem septimana sancta Romæ [illegible] per mare, & gentibus armorum per terram cum valido exercitu appropinquauit, tamen [illegible] qualiter id fieri debuit, factumque extitit, iam sunt sex septimanæ, vel circa, præteri[illegible] [illegible] in Romana curia publice dicebatur, quod Rex prima die expugnauit Ostiam, quæ est [illegible] portu Romani circa mare, quam quidam nobiles Romani, mihi noti, mediocris status, [illegible] summa tiuulo pig[illegible] tenuerunt, vbi hostes modicam resistentiam rece[illegible] [illegible] Ostiensi nunc modica, terra, olim autem magna & opulenta ciuitate, vt [illegible] eius ruinæ testantur, vt per Regem & eius exercitum ante dictos, inter quos [illegible] Barones, & nonnulli alii ciues Romani, ipsi vlterius versus eandem v[illegible] [illegible] runt. Sed qualitercunque Rex burgum sancti Petri, scilicet ciuitatem Leoninam abs[illegible] sanguinis subito subintrauit: quia

[illegible] vero Car[illegible], qu[illegible] prope [illegible] m A[illegible] pal[illegible] fugam cœ[illegible] a v[illegible] an[illegible] p[illegible] u[illegible] em C[illegible] umn[illegible] n[illegible] ut ia[illegible], v[illegible] hi[illegible] c it [illegible] item P[illegible] factus [illegible] uc ipse R[illegible] præfatus. qu[illegible] cum [illegible] od[illegible] ad[illegible] quis de do[illegible] ensi restitu[illegible] ncum[illegible] an[illegible] er [illegible] hab[illegible] ibire[illegible], a[illegible] p[illegible] os[illegible] q[illegible] mi[illegible] oribus & gratus [illegible] ro[illegible] sequenti, p[illegible] sic taliter vrbem habuit, gran[illegible] m[illegible] no, [illegible] ibidem [illegible] us aliq[illegible] antea vendebatu[illegible] fecit [illegible] R[illegible] [illegible] q[illegible] b[illegible], v[illegible] iza a[illegible] uo[illegible] l[illegible] ites, inter quos erat Ludouicus nepos [illegible] de[illegible] Ludouicus domino Innocent[illegible] o nunc viuent[illegible] v[illegible] in[illegible] e [illegible] ac aut[illegible], ne[illegible] n Suirios de Pacerno, qui fuit magn[illegible] apitan[illegible] n [illegible] memo[illegible] at[illegible]

[illegible] uo[illegible] hic negocia hocusque in vrbe ac circa eam processerint, vt [illegible] m[illegible] cat n[illegible] multa & certa indicia manifestauit, & adhu[illegible] sunt hic Amba[illegible] iatores [illegible] R[illegible] [illegible] l nu[illegible] iam nobis, postquam de Roma ipsa nouissime recc[illegible] mus, dese[illegible] er[illegible] conse[illegible] ut[illegible] fuerunt. Butigallus autem gubernator dominii ciuitatis Iannensis pr[illegible] R[illegible] [illegible] e misit vndecim galeas armatas in subsidium Romanorum contra g[illegible] al[illegible] a[illegible] na[illegible] u[illegible] sed tarde venere Bu[illegible] ulc[illegible]: quia percipientes in via, quam in mari tun[illegible] fat[illegible] n Romam pacto subintrasse, moræ sublato dispendio ad pro[illegible] a[illegible] bel[illegible] u[illegible] c[illegible] s[illegible] ue ru[illegible] ssent, nisi mari[illegible] tempe[illegible] per dies aliquos tunc imp[illegible] t c[illegible] ld[illegible] d[illegible] um erat desuper. Sed quæ & qualia inde sequentur, futurus [illegible] declarabi[illegible] u[illegible] in[illegible] ibilia p[illegible] llular[illegible] incipiunt, quæ toti Christianitati sunt maxima d[illegible] u[illegible] ta ve[illegible] ductura.

Quid autem nunc pro[illegible] uit dict[illegible] fussata fecisse? quid denique exp[illegible] sias & templa Dei, sacris vasis & Rotalibus, Deo & eius sanctis ac deuot[illegible] s C[illegible] denudat irreuerenter multorum ipsorum sanctorum venerandas reliquias, tunc au[illegible] & [illegible] & g[illegible] mmis pretiosis, etiam ipsorum Christianorum bonis & laboribus deuote in [illegible] mon[illegible] steriis recouditas, nec non ipsas reliquias viliter reiicere aurumque & a[illegible] ex[illegible] de tractatum in vsualem monetam redigere seu conflare, ac tempore opo[illegible] un[illegible] n h[illegible] seu vi[illegible] tatis ostendere, saltem tunc fictis ac veris hostibus eorunden? sic eti[illegible] m, v[illegible] contigit in Verona Vicentia & Padua, necnon Pisa ciuitatibus egregiis & [illegible] plendid[illegible] R[illegible] tii[illegible] quæ nunc vecordia & desidia illorum, qui eas merito protexisse atque conf[illegible] passim ad manus mercatorum etiam taliter deuenerunt. E[illegible] quid mirum, quod [illegible] d[illegible] no[illegible] um & humanorum iurium transgressoribus & facil[illegible] gis mal[illegible] a[illegible] idat, qui [illegible] c[illegible] [illegible] ibus præsidium, præsertim vigente nec[illegible] ssitate[illegible] postulare [illegible] erent, o[illegible] p[illegible] pli[illegible] s Dei, hominumque ve[illegible] undia, necnon in pessimum ex[illegible] um ali[illegible] tu[illegible] fundun[illegible] Pitto, quod tales non aduerrunt, qualiter H[illegible] liodorus, qui templ[illegible] eius thesauris spuliare n[illegible] batur, iosto Dei iudicio, à duobus il[illegible] u[illegible] d[illegible] batur: vnde fusa oratione summi Pontificis ad Deum pro eius s[illegible] ua[illegible] g[illegible] llatoribus liberatus, ipse Heliodorus gratias Ponti[illegible] & r[illegible] c[illegible] pi[illegible] e[illegible] ur[illegible] C[illegible] autem Rex interrogaret eum, quis aptus esset adhuc semel H[illegible] u a[illegible] *Si quem habes hostem, aut regni insidiatorem, mitte illum & flagellatum eum recipies. si tamen in loco isto sit vere Dei quadam virtus*, vt legitur secundo Machabæorum ter[illegible] o. [illegible] æt istud, puta Danielis prophetæ, vt dicit Balthasari Regi Chaldæorum, *[illegible] u quoque non sed aduersus dominatorem cœli eleuatus es, & vasa domus eius allata sunt coram te: [illegible] tu [illegible] op[illegible] xores concubinaque tua vinum bibistis in eis. Porro Deum, qui habet flatum tuum in manu [illegible] u[illegible] tuas, & eius nomen non glorificasti. Idcirco diuisum est regnum tuum, & datum est Med[illegible] P[illegible]* qui[illegible]. Hic tamen Balthasar Rex non recepit illa, sed pater eius, de templo nec ea[illegible] neras[illegible], sed tantum ad vanam gloriam illa vice vtebatur eisdem: verum[illegible] men p[illegible] te[illegible] n, & regni sui perpetuam destructionem etiam diuinitus rep[illegible] tauit.

Nunquid etiam [illegible] egitur in histor[illegible] is Romanis, quod [illegible] x[illegible] V[illegible] o[illegible] p[illegible] um [illegible] capta, tempore beati [illegible] ieronymi sub pœna c[illegible] pi[illegible] prohib[illegible] fu[illegible] m[illegible] u[illegible] sonam [illegible] ecclesiasticam vtriusque sexus, [illegible] cular[illegible] m ve[illegible] r[illegible] lar[illegible] a [illegible] ff[illegible] u[illegible] uias seu iocalia, durante q[illegible] adam die [illegible] perent vel a[illegible] [illegible] uiolabili[illegible] r remaneret, in eius propria per[illegible] per io[illegible] m v[illegible] b[illegible] a[illegible] [illegible] que ad dictam Basi[illegible] cam [illegible] Pe[illegible] p[illegible] esb[illegible] s & [illegible] rum [illegible] e [illegible] cum [illegible] quiis & iocalibus illic fu[illegible] u[illegible] l e[illegible] p[illegible] [illegible] tteri[illegible] o. Ex [illegible] bus [illegible] dolor [illegible] cu[illegible] [illegible] rca[illegible] & alia que [illegible] nostræ [illegible] u[illegible] n[illegible] e picru[illegible], tu[illegible] [illegible] m & [illegible] huiusmodi [illegible] ruidi & [illegible] oc[illegible] ces [illegible] nun[illegible] inauditus, [illegible] prius frigoribus ac [illegible] imatibus iu[illegible]

rum, necnon crebris guerris, famæque ac mortalitate grauatur, vt verificetur id Salomonis: *Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos. Laudaui magis mortuos, quam viuentes, & feliciorem vtrisque iudicaui, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt.* Surgite ergo vos pigri & desides Principes, qui turbis præsidetis, ac tot malis resistite aliquando quia *data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, quoniam interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodistis legem iustitiæ, nec vigilanter vobis commissa ministeria peregistis, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet: exiguo enim concedetur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.* O Rex gentium & desideratus eorum veni, propera, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime: reuoca memoriæ hominum magnifica facta quorundam tuorum prædecessorum etiam nationis Alemaniæ, qui rempublicam feliciter & strenue gubernarunt. Præterea in secundo anno assumptionis tuæ ad regni fastigium, si bene recolis, Ruperte Rex, Marchiones Misnenses amici tui, & pene omnes nobiles & Barones regni Bohemiæ, propter inordinatum regimen Regis VVenceslai, respicientes, quod ipse tuos progressus vbique nitebatur modis omnibus impedire, contra ipsum Regem in simul concordarunt, quod eum tibi subiicerent manu forti, dummodo eis in hoc potenter assisteres, vt sic vnicus gloriosus existeres, ac insignia Imperialia per eundem VVenceslaum Regem tunc & hodie præter omnem iustitiam occupata, prout tuam deceret gloriam, recuperares ab ipso. Et quamuis libens tantam oblationem tunc assumeres, ipsisque tuis, quod vel in propria persona, seu per vnum de tuis filiis cum mille lanceis strenue auxiliari velles, dummodo ipsi tantum negotium inciperent, fideliter & constanter promisisses, tamen, postquam illi promissa eorum obseruauerant, & dictum Regem VVenceslaum in Praga Boemiæ vnica Metropoli valida obsidione per vnum mensem & vltra constringerent, credentes, quod eis vtique magnifice subuenires pro reipublicæ vtilitate, non venisti illuc, nec alium loco tui misisti ad eos, qui tantum negocium in se sub tua spe, fideque, licet fatue, susceperunt. Vnde postea tantus exercitus idoneo capitaneo carens, aliquibus receptis promissionibus ab ipso Rege VVenceslao, sed eis per ipsum minime seruatis, ab obsidione huiusmodi, desperato tanto negotio remanente, recesserunt, tuque propterea saltem insigniis huiusmodi & obedientia dicti Regis VVenceslai caruisti, & cares hodie: multique eorum, qui tunc in eadem obsidione propterea rebus & corporibus eorum destructi sunt. Sed tanta desidia & negligentia, quæ redundat in totius Christianitatis & reipublicæ maximum detrimentum, indirecte in alia vocabula, scilicet in pietatem & misericordiam tibi à rudibus conuertuntur: sicque Rex piger & negligens, pius & misericors appellatur ab illis: de quo tamen tibi, vt æstimo, non est cura, quia extra Heidelbergam non est vita. Venisti etiam ante tempus congruum & contra consilium tuorum Principum ad Italiam, in qua tunc aduersarium potentissimum reperisti, te potius auaritia, quam virtutis gloria stimulante. Sed abinde paulo post lares proprios repetisti, tamen nihil vtilitatis in ipsa Italia disponendo, sed post huc infra paucos menses mortuo dicto aduersario, & non apparente tibi aliquo valido aduersario in eadem Italia, illam extunc imperialiter visitare, ac in eadem iura reformare dicti Imperii non curasti. Credis forte, quod hæc & alia tua facta in tui gloriam non scribantur: tu etiam de illis membranæ plurimæ, nisi me fallit opinio, denigrantur. Scio, vt leges tuæ dicunt, quod Romanus Princeps dicitur communis omnibus post Deum, & quod per eius maiestatem iuratur, quæ secundum Deum generi humano est diligenda & colenda.

Nam Imperator cum Augusti nomen accepit, tanquam præsenti & temporali Deo fidelis est præstanda deuotio, impendendusque peruigil famulatus, qui Deo regnat authore: sed subaudi, quando magis publico, quam priuato bono princeps intendit. Igitur exurge Domine, & visita viridarium tuum, & oues pascuæ tuæ, quia nihil pigrius est amante. Tolle moras, semper enim nocuit differre paratis. Vsquequo piger dormis? quando consurges à somno tuo? Deus erit adiutor, si veneris, nec timeas quenquam, quia qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur, quia Rex qui in veritate pauperes iudicat, thronus eius firmabitur in æternum. Tu autem apud Rhenum iam diu cubando, de subditis tuis in Italia, & alibi in remotis partibus, infinitis oppressis calamitatibus, modicum vel nil cogitas, dicendo, quid ad nos, de his quæ foris sunt? quod volui, apprehendi: transite ad me omnes qui concupiscitis me; dulcis amor patriæ, hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam. Absit hoc à te, absit omnino, quod effœminato conuenit Sardanapalo, non autem Regi magnanimo & diligenti. Sed parce vera dicenti. Quid frustra scriptis & dictis te fore Cæsarem Augustum gloriaris: nempe sub typo negligentiæ, ac torpore circa imperium commissis per tuum prædecessorem immeritum ad culmen imperii deuenisti, asserens tunc te velle facere mirabilia, & quod schisma in Ecclesia per triginta annos iam induratum tolleretur, omnino fideliter & constanter laborare, & omissa, necnon neglecta etiam desidia ac pigritia per dictum prædecessorem recuperare pro posse: qui tamen pro decisione prædicti schismatis nihil hactenus efficaciter fecisse videris, ac etiam nihil extunc de iuribus Imperii recuperasti, imo pene totum residuum, te dissimulante, quomodolibet perdidisti, ita quod prius bruchus non comedit, te regnante eruca consumpsit. O peruigil custos Imperii, ô prope & quasi Cæsar Augustus. O bellator & triumphator eximius. Quid cogitas sic agendo? credis forsan verbo defendere ac inquietere cuncta, ignorans quia scriptum est; *Non verbis, sed factis prosperare debemus,*

[illegible] nomina [illegible] Vtatis igitur eodem [illegible] tantur prout [illegible] Rex [illegible] rum infimus [illegible] Romanorum Imperatorem Romanum appellant. [illegible] qui verum. O quot effudit ille [illegible] Rex [illegible] Quæ qualisque hic & vbique [illegible] fama, ex [illegible] liberator [illegible] temporibus illis. Sed cum [illegible] illa [illegible] & vt virgula fumi euanuit [illegible]. Cumula [illegible] & [illegible] thesauros transitorios, quibus [illegible] non potes. Nescis, quia scriptum est, *Melius est nomen bonum, quam vnguenta pretio a multa*. [illegible] hi, quæso, vbi remanserunt duodecim illæ statuæ aureæ, quæ bustum Magni Alexandri sustenebant. Vbi denique illæ magnæ sunt diuitiæ prædicti Salomonis in cuius tempore argentum, sicut & ferrum in Hierusalem habebatur? Et vbi remansit æs fusum, quod Marcus Crassus in tam magna copia recepit à templo memorato? Dic etiam mihi, rogo, vbi est illa statua grandis Nabuchodonosoris aurea tota, quam pene totus populus, vrgente Regis Imperio, adorabat. Vtinam possideres, & tunc forsan aliquid notatu dignum pro salute imperii efficere cogitares.

Hæc & multa similia euanuerunt, æra refulgentia perierunt, & ad nihilum tractu temporis deuenerunt [illegible] tamen facta multorum magnificorum virorum memoria [illegible] adhuc in magna copia conscripta videntur. Quid autem ad laudem tui tibi faciat, tu ipse perpende. Quare [illegible] vir de cætero sequendo eorundem tuorum prædecessorum commendanda vestigia, quorum hactenus apud mortales celebris memoria per tuam desidiam per orbem vndique offuscatur: [illegible] etenim authores [illegible] prouerbium [illegible] inexcusabilem tuam desidiam omnibus Alemannis imponent [illegible] aliis nationibus [illegible] gratia [illegible] in Cypro [illegible] Gallicus, Syria mollities, Græcæ blanditiæ ac fraudes, quæ [illegible] in insulam [illegible] Heu [illegible] laborare iuxta id, dum valde, grande aliquod debere, cui [illegible] Romanorum [illegible] nihilo Romanam [illegible] non occupando illam [illegible], prout fecit hactenus in Catholicæ fidei detrimentum. Vale feliciter, precor opto. [illegible] Maii.

MAGISTRI IOANNIS CARLERII DE GERSON SACRARVM LITERARVM DOCTORIS RESolutissimi & Christianissimi, ac Cancellarii Parisiensis

OPERA DE ECCLESIASTICA ET POLITICA POTESTATE.

TRACTATVS IOANNIS DE GERSON CANCELLArii Parrhisiensis de potestate Ecclesiastica & de origine iuris & legum, editus Constantiæ tempore Concilii generalis.

PROEMIVM, quod expedit inquirere de ecclesiastica potestate.

In prima consideratione describitur potestas ecclesiastica per causam quadruplicem.

In secunda distinguitur potestas ecclesiastica multis modis: & ostenditur, quod potestas ordinis est æqualis in omnibus sacerdotibus, quoad consecrationem corporis Christi.

In tertio ostenditur, quod potestas ordinis non est simpliciter æqualis in omnibus sacerdotibus & episcopis.

In quarta ostenditur, quid sit potestas iurisdictionis in foro exteriori.

In quinta ostenditur, quid sit potestas iurisdictionis in foro interiori, & de duplici subiectione.

In sexta ponitur quatruplex distinctio vtilis & necessaria pro intellectu sequentium.

In septima quid dicendum sit de ecclesiastica potestate, dum consideratur formaliter & absolute.

In octaua quid dicendum sit de ecclesiastica potestate, prout consideratur respectiue & quodam modo materialiter seu subiectiue.

In nona quid dicendum sit de ecclesiastica potestate, dum consideratur quoad vsum vel exercitium: & illic fundatur suprema plenitudo ecclesiasticæ potestatis.

In

In decima ostenditur quod in Papa est plenitudo ecclesiasticæ potestatis & describitur.

In vndecima ostenditur qualiter plenitudo ecclesiasticæ potestatis sit in ecclesia vel generali concilio.

In duodecima ostenditur de plenitudine potestatis Papalis per respectum ad bona ecclesiasticorum & laicorum.

In decima tertia fundatur omnis potestas a prima iustitia variis & multis membris.

Potestas ecclesiastica debet ab ecclesiasticis quid & qualis & quanta sit agnosci. Habet hoc itaq; fieri: vt & honoretur cognita, cum Deus dederit talem potestatem hominibus: & in suis terminis honorata seruetur, ne plus debito falsæ eam opiniones vel deprimant vel exultent. Quoniam primum est sacrilegæ impietatis. Alterum de adulatione pestifera suspectum est. Constat igitur, quod de potestate ecclesiastica disputare vel inquirere nedum licet, sed decet & expedit, tantummodo sit intentionis oculus simplex & rectus. Quid ni sic liceat cum de ipsius omnipotentis Dei potestate crebro fiat absque omni temeritate conquisitio. Hæc me consideratio mouit, vt de potestate ecclesiastica sub pauculis considerationibus discreterem, quatenus materia, quæ quodammodo videtur infinita, sicut tractari solet ab aliquib. per auctoritates & allegationes, resolueretur ad paucos certos, & claros terminos, per descriptiones & diuisiones resolutiue procedendo, allegationum confusione dimissa, quales apud doctores inuenire non est difficile; Cæterum non vsurpo nunc in hoc opusculo vel aliis me dicturum aliquid, quod alibi non inueniatur, sciens illud Comici: *Nullum est tam dictum quod non dictum sit prius*. Satis est si ex bene inuentis & doctrinis aliorum ego meis verbis meo ordine fauum aliquem veritatis instar apum propria quadam arte compingam. Fiet autem initium quid nominis terminorum: quoniam hoc ignorato paralogizantur faciliter inquisitores veritatis. Erit vero finis de origine iuris & legum.

CONSIDERATIO I.

POtestas ecclesiastica est potestas, quæ à Christo supernaturaliter & specialiter collata est suis Apostolis & discipulis: ac eorum successoribus legitimis vsq; in finem seculi ad ædificationem ecclesiæ militantis secundum leges euangelicas pro consecutione felicitatis æternæ. Hæc descriptio data est per causam quadruplicem secundum quam distinguitur potestas ecclesiastica ab alia qualibet potestate. *Potestas* ibi ponitur pro genere. Est autem potestas facultas propinqua ad exeundum in actum. Propinqua, inquam: quia secũdum facultatem remotam & obedientialem non est impossibile apud Deum omne verbum. Porro notatur causa efficiens principalis cum dicitur: *à Christo supernaturaliter collata*. Causa vero materialis vel subiectiua signatur cum subditur: *suis Apostolis*, &c. Causa formalis insinuatur, cum dicitur: *secundum leges euangelicas*, dant enim formam viuendi. Deniq; causa finalis cõcluditur. *Ad ædificationem ecclesiæ militantis pro consecutione felicitatis æternæ*. Additum est hoc aduerbiũ specialiter, ad exclusionem donorum supernaturalium; quæ omni viatori possunt esse communia: sicut sunt fides, spes, charitas, prophetia, timor, pietas & similia. Vnde & *ecclesia* contracte sumitur, dum loquimur hic de ecclesiastica potestate, pro illis videlic. qui speciali quodam signaculo dedicati sunt ad diuinum seruitium; à clericatura quæ infimum tenet gradum, vsque ad supremum, quo Papa decoratur. Fallor si non sit hæc descriptio propria competens omni & soli ecclesiasticæ potestati: quoniam omnis alia potestas vel est naturaliter indita quo ad causam efficientem: vel est secundum leges naturales aut humanas regulata quo ad causam formalem: vel est ad finem naturalem immediate & principaliter ordinata: vel denique quo ad causam subiectiuam radicatur in habentibus eam secundum dona naturalia: etiam vbi supernaturalia non adessent: qualia sunt fides, spes & charitas.

Vnde potestas secularis conuenit aliis, quam Christianis baptizatis. Potestas autem ecclesiastica de necessitate fundatur in dono supernaturali: sicut est character baptismalis de communi lege: qui character in viatoribus eos de ecclesia militante reddit, facit insuper idoneos & capaces ecclesiasticæ potestatis. Fatemur itaque quod charitas seu gratia gratum faciens valde decens est in suscepturis, vel iam habentibus ecclesiasticam potestatem: non tamen exigitur pro dando titulum, quasi sine ea nequeat in aliquo fundari vel subsistere potestas huiusmodi.

Hic enim fuit error vetus VValdensium & pauperum de Lugduno, qui per VVicleff & sequaces suos renouari quæsitus est, sed iuste damnatus. Cur ita? Ne Hierarchicus ordo potestatis ecclesiasticæ maneat instabilis, vagus & incertus: cum nemo sciat an amore vel odio dignus sit. Et minus hoc de gratia prædestinationis constet, quam ponunt radicem necessariam pro titulo vel iure cuiuslibet potestatis. Hac igitur descriptione præsupposita pro intelligentia quid sit ecclesiastica potestas in genere, descendemus ad species. Pro quarum notitia multiplex animaduertenda est distinctio, vt differentiæ, quæ additæ generi constituunt speciem, innotescant.

CONSIDERATIO II.

POtestas ecclesiastica secernitur prima sui diuisione in potestatem ordinis & Potestatem iurisdictionis. Rursus potestas ordinis duplicem habet respectum. Vnus est super corpus Christi

mystici [illegible] verum quoad consecrationem eius. Alter est super [illegible] Christi [illegible] bia eius. Et hoc dupliciter: vel quoad ministra[illegible] em corporis Christi veri, vel [illegible] tionem, vel exh[illegible] alterius sacramenti, sicut est ordo vel confirma[illegible] solum.

Potestas iurisdictionis duplex est: vna in foro exteriori: altera in foro [illegible] riori.

Rursus potestas iurisdictionis in foro exteriori dupliciter consideratur. Vno modo prout immediate à Christo tradita est secundum legem euangelicam. Alio modo prout su[illegible] ta est ex humana constitutione vel dono per principes seculares aut alter. Subinde potestas [illegible] dictionis in foro interiori consurgit ex duplici radice. Vno modo ex parte hominis vlt[illegible] se [illegible] cientis tali potestati: vt cum sponte confitens subiicit se presbytero; & ordinandus episcopo. [illegible] subiectionis modus consurgit ex authoritate superioris, hunc vel illum tali vel tali subiicientis [illegible] teri potest non ad arbitrium illius qui subiicitur: & sic inter duplicem hanc subiectionem diff[illegible] tia magna patet.

[illegible] quoniam ad pauca aspicientes de facili enuntiant: & enunciantes seipsos vel dicta sua n[illegible] [illegible]unt, sed confundunt: eorum doctrina redditur vel erronea vel inintelligibilis vel dif[illegible] [illegible] & perplexa. Doctrina vero sapientum facilis, teste Sapiente: quia resolute & ordinate per distinctiones tradunt omnia separantes pretiosum a vili: & præcauentes ne lucem veritatis tenebrosa in obscuritatis inuoluat, sed sit ignis sine fumo. Declarationem multiplicis huius distinctionis m[illegible] [illegible] aliter dare non possumus, quam si in cuilibet membro donetur descriptio vel specialis notifi cat[illegible]

Dicamus igitur, quod potestas ordinis primo modo considerata, & potestas ecclesiastica respiciens principaliter & essentialiter consecrationem corporis Christi veri: qua scilicet potest habens eam consecrare corpus & sanguinem Christi virtute verborum sacramentalium.

Ponitur hic *potestas ecclesiastica* pro genere: quæ potestas quid & qualis sit immediate prædiximus: cuius descriptionem hic & in omnibus consequenter dicendis absque alia repetitione [illegible]ponimus, dum vtemur hoc termino pro genere, *potestas ecclesiastica*. Additur hæc clausula: *respiciens principaliter*, &c. tanquam pro differentia specifica, distinguente eam à qualibet alia ecclesiastica potestate. Hæc potestas de lege communi inabdicabilis est, inauferibilis & illimitabilis in sua essentia: quoniam quisquis est sacerdos rite consecratus, si tentet cum intentione [illegible] cum forma & materia debitis consecrare: consecrat vtique etiam si excommunicatus, si hæreticus, si quomodocunque degradatus exstiterit, peccaret nihilominus in hoc casu; nec ad vtilitatem suam, sed damnationem hoc ageret.

Iuxta quod valuerit distingui solet: quod aliqua sunt de necessitate executionis huiusmodi potestatis dupliciter. Vna est necessitas solius præcepti, cuius transgressio graue peccatum est: sicut quod excommunicatus non consecret. Veruntamen hæc transgressio non impedit consecrationis effectum principalem, qui est transsubstantiatio. Altera est necessitas consecratio[illegible] vel sacramenti: consistens in hoc, quod minister sit rite ordinatus habens intentionem consecrandi cum forma & materia debitis: quod si alterum defuerit, nihil efficitur & peccatur.

Hanc potestatem tradunt doctores concorditer parem esse in omnibus, qui consec[illegible] sunt sacerdotes, quæ potestas collata fuisse creditur in cœna, dum dixit Christus Apostoli[illegible] *facite in meam commemorationem*: vbi doctores communiter sentiunt, quod Iudas illic fuit sacerd[illegible] constitutus: sicut prius electus in Apostolarum potestatem prædicandi & faciendi miracul[illegible] su[illegible] perat.

Et hic sumitur argumentum, quod potestas ecclesiastica non necessario fundatur in [illegible] de vel gratia, sed in charactere baptismali, quem de lege communi necessario præsuppo[illegible].

CONSIDERATIO III.

POtestas ecclesiastica ordinis alio modo consecrata, prout respicit ministrationem corporis Ch[illegible] sti fidelibus: & ministrationem sacramentorum ordinis & confirmationis: Consecr[illegible]ion[illegible] insuper virginum, abbatum & ecclesiarum, & institutionem ministrorum ecclesiæ, non est [illegible] alter in quolibet sacerdote. Cuius ratio est: quoniam simplex sacerdos iuxta commune[illegible] do[illegible]orum sententiam non potest ordines conferre, neque sacramentum confirmationis dare, n[illegible]ue con[illegible] crare virgines, &c. etiam de facto sic, quod si tale aliquid tentet agere, nihil tamen efficitur: quia neque confirmat neque ordinat. Episcopus autem si volentem confirmari, si volentem p[illegible] rea ad ordines promoueri, qui sit eorum susceptibilis (quod dicitur propter sexum muliebre[illegible]) tentauerit vel confirmare vel ordinare, ordinat vtique vel confirmat de facto: licet excommunicatus, licet irregularis, licet degradatus extiterit. Et in hoc par in omnibus episcopis ab infimo vsque ad supremum, qui Papa dicitur, potestas ordinis.

Non autem in sacerdotibus minoribus est hæc potestas, vt dictum est: saltem in tali plenitudine seu perfectione, quod hoc possint. Licet concedatur cum maiori parte doctorum, quod supra sacerdotium simplex nulla est altera potestas ordinis, neque in episcopis, neque in Papa: sed alter est in episcopis & Papa: alter in simplicibus presbyteris. sicut exemplificant quod eadem [illegible]

huma-

humanitas in homine dum est puer, & eadem dum factus est vir: vir nihilominus generare potest sibi simile, puer nequaquam. Cum igitur fuerit inter Apostolos & discipulos talis distinctio sicut inter episcopos & simplices curatos sacerdotes, sicut notat Isido. & Magister *in 4. dist 24 cap 7.* allegans eum, perspicua est veritas huius considerationis.

Si vero loqueremur de potestate iuris, iuxta quod dici solet: *Illud possumus quod de iure possumus*, certior adhuc est ista consideratio: quia nullus sacerdos rite ministrat aliquod sacramentum, secluso necessitatis casu, nisi iurisdictionem habeat super illum, cui ministrat. Sed super hac redibit consideratio sequens: satis sit interim aperuisse qualiter sit vel non sit æqualis potestas ordinis in omnibus presbyteris: quia quo ad consecrationem corporis Christi veri, eandem habent sacerdotes omnes potestatem. Quantum vero ad sacramentorum ministrationem: dispar est in episcopis & simplicibus presbyteris potestas seu facultas iam de iure quam de facto. Similiter in ministrorum ecclesiasticorum institutione: quæ est potestas competens primis hierarchiis de primo ordine & secundo, non autem inferioribus: quemadmodum sunt curati, qui licet purgare, illuminare & perficere possint plebem suam, prout inferior angelorum hierarchia purgat, illuminat & perficit subcœlestem vel humanam hierarchiam: nihilominus hæc potestas curatorum non extenditur ad hierarcharum specialem institutionem de instituto communi.

Addamus quod & si primus hierarcha, summus pontifex, vel alii consequenter suo modo possint pro rationabili causa vel necessitate dare suis inferioribus adiutores ad exercendum hierarchicos actus, qui sunt purgare, illuminare & perficere plebes sibi subditas: sicut inuenitur de pœnitentiariis & priuilegiatis: hoc tamen sine manifesta ratione vel necessitate facere non debet, vel cum eorundem deiectione, irreuerentia & vilipensione apud illos, quibus honori debent esse, & a quibus debitam sustentationem recipere pro suo statu & ministerio possunt. Quis enim tutorem dederit adulto, prudenti, prouidenti & potenti, se nolente?

Nec tandem claudicare debet obligatio mutua episcoporum vel curatorum ad plebes suas. Claudicat autem, dum plebes eximuntur & libertantur (si ista libertas, non iniquitas est) dum eligere sibi possunt hierarchizantes eos in foro conscientiæ vel in prædicatione aut sacramentorum aliorum ministratione. Prælati vero maiores vel minores remanent hac obligatione constricti, ut non liceat eis plebibus suis negare, quicquid in prædictis quæsiuerint, tanquam nedum Deo, sed etiam rationem reddituri sint: etiam si pestilentiali, si epidimiali, si quauis alia abominabili contagione morbi laborauerint. Præterea si tales vice pastorum dati, luporum accipiant officium, si seducant subditos, lacerent & deuorent, nulla relinquitur eis obuiandi vel promouendi potestas. Nisi forte dicatur, quod hi superiores habent pro iudicibus: sed aperta est responsio prælatorum de quibusdam, *inimici nostri sunt iudices.*

Attendat lector circa considerationem istam de episcopatu, si sit ordo vel sacerdotium: quod apud Theologos & Iuristas est concordia in re bene concipiendo, sed explicatio diuersa est. Quia Iuristæ vocant episcopatum esse ordinem, quoniam potest vltra sacerdotium. Theologi vero concedunt secundum scilicet quod episcopatus est potestas hierarchica supra sacerdotium: sed quia nihil addit potestati supra corpus Christi verum: propterea non dicunt, quod sit nonus ordo, sed bene noua potestas: & hoc redit in idem.

Rursus attendat, quod de confirmatione dicit sanctus Thom. eam committi posse à papa simplici sacerdoti, propter beati Gregorii quoddam dictum: pluribus tamen hoc non placet, & dicunt illos, de quibus loquitur Gregor non fuisse confirmatos: tolerati autem sunt sic manere, quia confirmatio non est necessitatis sacramentum. Denique datur ratio per doctores, cur mulier non sit susceptibilis cuiuscunque ordinis: quoniam subiectionis sexus est, non hierarchicæ dominationis.

CONSIDERATIO IV.

Potestas ecclesiastica iurisdictionis in foro exteriori, est potestas ecclesiastica coercitiua, quæ valet exerceri in alterum etiam inuitum ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternæ, velut in finem proximũ & principaliter intẽtum. Addita est, fatemur, hæc vltima clausula descriptionis ad expressionem magis quam necessitatem: quoniam hæc includitur in hoc nomine posito pro genere *potestas ecclesiastica*, sicut in descriptione sua notatum est.

Attendatur autem quod *iurisdictio* dicitur nomine generali, quasi *iuris dictio*, id est, potestas dicendi ius: vel est iurisdictio quasi *iuris dictatio*, id est, promulgatio vel notificatio seu pronunciatio. Proprie vero dicitur *iurisdictio* facultas seu potestas propinqua dicendi vel sententiandi ius in alterũ etiam inuitum. Et hæc duplex est, temporalis & spiritualis. Temporalis exercetur secundum leges ciuiles ad finem quietæ conuersationis humanæ pro hac vita. Spiritualis autem exercetur secundum leges Canonicas ad finem principalem æternæ beatitudinis consequendæ.

Cæterum potestas hæc iurisdictionis ecclesiasticæ adeo vicina est iurisdictioni seculari & politicæ: quod laicis, imo & mulieribus plerumque & in multis casibus communicari potest executio vel committi.

Hanc potestatem contulit Christus Matth. 18. dum dixit Petro vice omnium: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum*, &c. Sequitur: *quod si te non audierit, dic ecclesiæ: quod si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

Quo in loco fundatur iuridica poteſtas excommunicandi vel interdicendi ab ec[illegible] ſacramentis & communione fidelium, rebelles & inobedientes eccleſiæ: ſicut vſus eſt Apoſtolus: & [illegible]dem hortatus eſt ad Titum 3 ſcribens: *hæreticum hominem poſt primam & ſecundam correptionem deuita.* Et ſimile dixit 1. Corinth. 5. *Si quis frater nominatur inter vos* &c. Sequitur: *Cum huiuſmodi nec cibum ſumere.*

Fundatur rurſus abſque omni calumnia ponibili in hoc textu plenitudo poteſtatis gladii ſpiritualis & executio eius in eccleſia ſuper quemlibet Chriſtianum, qui eſt frater noſter, etiam ſi papa fuerit. Nec accipiendum eſt hic, *dic eccleſiæ*, id eſt, papæ. Quoniam Chriſtus Petro loquebatur, qui non dixiſſet ſibiipſi. Item quia ſubiunctum eſt pluraliter: *Quæcunque ligaueritis ſuper terram* &c.

Denique ſi non haberet eccleſia talem poteſtatem & executionem, fruſtra dixiſſet Chriſt[illegible] *dic eccleſiæ*: quia potuiſſet impune non audiri, contra illud quod ſequitur: *Si eccleſiam non audierit, ſit tibi* &c.

Fundatur etiam in hoc textu nedum poteſtas exercendi, ſed poteſtas diffiniendi, determinandi, ſtatuendi, decernendi, conſtituendi præcepta, leges & canones: procedendi denique contra non obedientes vſque ad ſententiam excommunicationis incluſiue: imo ſecundum canones nunc inſtitutos vſque ad inuocationem brachii ſecularis: quia dicitur in textu, *quod ſi eccleſiam non audierit* &c. Audire igitur debet eccleſiam quilibet frater noſter, qui dicit ad Deum: *Pater noſter*, ſicut explicat alibi Chriſtus: *Qui vos audit, me audit.*

Confirmant hanc ſententiam ſtatuta & practicata in hoc ſacro Conſtantienſi concilio; præſertim 6. Aprilis, anni 1415. in ſeſſione publica. Cuius inter cætera ſunt hæc decreta duo prima. Et primo declarat, quod ipſa in Spiritu ſancto legitime congregata generale concilium faciens & eccleſiam catholicam militantem repræſentans, poteſtatem immediate à Chriſto habet, cui quilibet cuiuſcunque ſtatus vel dignitatis, etiam ſi papalis exiſtat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem, & extirpationem dicti ſchiſmatis, ac generalem reformationem eccleſiæ Dei in capite & in membris.

Item declarat quod quicunque cuiuſcunque ſtatus vel dignitatis, etiam ſi papalis exiſtat, qui mandatis, ſtatutis ſeu ordinationibus aut præceptis huius ſanctæ ſynodi, & cuiuſcunq; alterius concilii generalis legitime congregati ſuper præmiſſis ſeu ad ea pertinentibus factis vel faciendis, obedire contumaciter contempſerit, niſi reſipuerit, condignæ pœnitentiæ ſubiiciatur, & debite puniatur, etiam ad alia iuris ſubſidia, ſi opus fuerit, recurrendo.

Concluditur autem ex præmiſſis, quod ſi poteſtas prædicta ſit eccleſiæ data: concilium generale repræſentans eccleſiam, habet illam, imo videtur quod eccleſia, vt ſparſim conſiderata, non habet illam poteſtatem niſi in quodam materiali ſeu potentiali, ſed congregatio ſua & vnitio, quæ fit in concilio generali, dat ei formam, ſicut in aliis communitatibus exemplum dari poteſt. Et fundatur prædicta poteſtas eccleſiaſtica iuriſdictionis in vnitate vel vnione tali, quemadmodum notaſſe videtur eleuatus Auguſtinus, quod claues eccleſiæ datæ ſunt vnitati.

Veruntamen hoc non impedit, quin datæ ſint Petro tanquam monarchæ legitimiſque ſucceſſoribus ſuis, principalius tamen eccleſiæ. Primo ratione indeuiabilitatis: quia portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, nec deficiet fides eius: non ſic de papa. Secundo ratione regulabilitatis: quoniam habet regulare vſum poteſtatis papalis: non ſic econuerſo. Tertio ratione multiplicitatis: quoniam eccleſia contin[illegible]t poteſtatem quamlibet eccleſiaſticam, etiam papalem: non ſic papa, præſertim in extenſione. Quarto ratione obligabilitatis: quia eccleſia poteſt concedere leges obligantes & regulantes etiam ipſum papam tam quoad perſonam, quam reſpectu vſus poteſtatis. Non ſic econtra poteſt papa iudicare totam eccleſiam, vel vſum ſuæ poteſtatis limitare: imo ſi papa condat leges & canones, videtur obſeruandum illud, quod ſententialiter dicit Auguſtinus: *Leges inſtituuntur, cum promulgantur: Firmantur autem, cum moribus vtentium approbantur.* Hoc enim dicitur ad reprimendum præſumptionem quorundam ſummorum pontificum, vel eis adulantium, qui videntur voluiſſe debere ſeruari pro regula immutabili de papæ reſpectu cuiuslibet prouinciæ vel totius eccleſiæ: *Quod placuit principi, legis habet vigorem*: quaſi nullum ſupereſſet examen ſupremum.

Addita eſt vero pro inobedientium coertione pœnalis excommunicatio. Et ſunt qui dicunt pœnam hanc eſſe vltimam, quam infligere poſſit eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis ex inſtitutione Chriſti ſola primaria: ſic quod non extenditur ad incarcerationem, nec vt aliquis adiudicetur morti vel flagello corporali: ſed facit hoc eccleſiaſticus, dum facit ex conceſſione principum: quemadmodum multam ob eorum deuotionem iuriſdictionis temporalis auctoritatem clerus accepit: quæ nihilominus iuriſdictio vel cenſura dicitur ſpiritualis: ſicut & eccleſiaſticorum bona temporalia propter dedicationem & applicationem ad eos, qui miniſtrant eccleſiæ: ſicut panes propoſitionis, primitiæ & decimæ: vaſa inſuper templi, veſtes & ſimilia dicebantur in lege veteri ſacra, vel ſancta: ſic & noua lex hoc retinet.

Ac proinde conſurgit, quod eccleſiaſtica cenſura, quam Chriſtus contulit & promulgari voluit, vbi prius *Matt. 18.* conſequenter poſt dotationem eccleſiæ in bonis temporalibus applicata eſt ad defenſionem coercitiuam volentium vendicare ſibi, vel impedire temporalitatem huiuſmodi, per excommunicationes videlicet & interdicta: quæ pœna vel cenſuræ videtur primitus inſtitutæ contra

per

pertinace: schismaticos & hereticos & alios incorrigibiles ... os. Cui lege tanquam diuinæ & naturali papa adducitur: hoc est potens delinquere. Hic autem in applicatio gladii spiritualis ad defensionem temporalium, si offensionem magnam in ecclesia, si vilipensionem vel contemptum euangelicæ huius censuræ suæ, quæ est excommunicationis gladius extreme formidabilis, si denique laqueos animabus multorum magis quam salutem spiritualem induxerit vel inducat, experientiam testem voco. Itaque si ut temporalitas addita est ecclesiæ pro dote sua, videri potest aliquibus, quod ad eius defensionem similiter addere sufficeret aduersus impetitores pœnam vel censuram temporalem: vt est multa pecuniaria, vel corporalis detentio, vel arrestatio bonorum propriorum.

C O N S I D E R A T I O V.

POtestas ecclesiastica ministerii ... in foro interiori, quæ non est proprie coercitiua, sed magis spontanea quo ad subditos ... esse eisdem, est potestas ecclesiastica super corpus Christi mysticum illuminando & perficiendo ipsum per doctrinam & sacramentorum ministrationem, & purgando per baptismi & pœnitentiæ sacramenta.

Aduertendum est itaque, quod hæc potestas iurisdictionis, quæ radicaliter fundatur in potestate ordinis sacerdotalis & episcopalis, dum in sua generalitate consideratur, respicit multipliciter corpus Christi mysticum, quod est fidelium ecclesia. quos fideles oportet secundum tres actus hierarchicos regere, qui sunt secundum Dionysium purgare illuminare, & perficere. Purgare per inflictionem pœnalem excommunicationis vel interdicti, si rebelles inueniuntur. quod spectat ad iurisdictionem coercitiuam, de qua prædictum est: quamuis hæc purgatio fit per baptismum & sacramentalem absolutionem non tamen coercitiue. Oportet insuper illuminare per prædicationem & doctrinam, oportet demum perficere per aliorum sacramentorum ministrationem.

Porro talis ministratio sacramentorum non habet pro materia debita res solum insensibiles: prout est in consecratione corporis Christi, vbi pro materia debita requiritur & sufficit panis triticeus & vinum. Nec refert quo ad consecrationis necessitatem, si panis sit ipsius consecrantis vel alterius. Secus est in ministratione sacramentorum, vbi requiritur, quod persona, cui fit ministratio, sit ministranti subdita: præterquam in baptismo quod est necessitatis sacramentum non iterabile. Similiter in sacramento confirmationis & ordinis, quibus indelebilis character imprimitur: inde sufficit de necessitate sacramenti, non tamen præcepti, subiectio voluntaria suscipientis hæc sacramenta ab illo, qui conferre potest illa: peccant tamen dans atque suscipiens, si non adsit subiectio per superiorem ordinata. Secus autem est in pœnitentiæ sacramento, vbi de necessitate sacramenti & præcepti requiritur prædicta duplex subiectio, iuxta communiorem doctorum sententiam, sic quod alicui non datur absolutio, etiam si dari tentetur, quia materia deficit, quæ ast peccator subditus. Subditus inquam nedum voluntaria subiectione, sed aliena superioris autoritate. Hoc rite statuit primus legislator Christus: hoc ecclesia sic elucidauit & tradidit, ne confunderetur ecclesiasticum regimen: & ne hierarchicus ordo, quem tradit Dionysius talem esse vt infima reducantur ad suprema per media, turbaretur.

Videre est igitur quemadmodum potestas hæc ecclesiastica iurisdictionem quandam exigit, cui conuenit, quod libera sit & spontanea vere & interpretatiue circa personam, in quam exercetur hæc iurisdictio: aut saltem, quod non feratur in inuitum. Quis enim diceret, quod aliquis inuitus vel baptizatur vel confirmatur vel absoluitur in foro conscientiæ, vel ordinatur: & ita de reliquis? Hinc est, quod papa, qui nulli personæ particulari subest, vt coerceri iuridice possit in exteriori foro: subest tamen quo ad iurisdictionem hanc annexam ordini sacerdotali confessori suo & ordinatori suo, si antea sacerdos non fuerat: vnde & ab Hostiensi consecratur episcopo, qui minor est.

Proficit autem supra modum talis distinctio duplicis iurisdictionis, coercitiuæ scilicet & non coercitiuæ: cuius ignorantia vel inaduertentia gignit confusionem apud aliquos infinitam. Nam cum vsus doctorum communis habeat dicere, quod potestas ordinis æqualia est in omnibus sacerdotibus & prælatis: accipiunt consequenter occasionem erroris, quod quilibet sacerdos possit quemlibet absoluere, possit prædicare non missus, possit eucharistiam ministrare. Inuenimus autem quod hæc iurisdictionis potestas promissa est Apostolis ante passionem Christi Matth. 18. *Amen dico vobis: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis* &c. Et promissa fuit Petro, Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* Sed post resurrectionem suam collata est Apostolis, quando insufflans in eos dixit: *Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* &c. Ioan. 21. Et ibidem vltimo dictum est Petro: *Pasce oues meas.*

Addita est seu potius confirmata potestas prædicandi cum potestate conferendi baptismum vel potius iam datæ potestatis executio iussa est Matth. vltim. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Vnde licet in casu necessitatis quilibet viator baptizare possit: hoc tamen facuntes officio vel ecclesiastica potestate soli sacerdotes.

Huic autem potestati iurisdictionis, quæ in latitudine sua considerata, nedum ad sacramentum pœnitentiæ, sed ad aliorum sacramentorum ministrationem & ad prædicationẽ extenditur: annexa

[illegible] vel [illegible] dan [illegible] ope [illegible] po [illegible] potest [illegible] ibu [illegible] id q [illegible] di [illegible] populis auctoritas [illegible] ecclesia [illegible] pe- [illegible] est na[illegible]us [illegible]ua part[illegible] m [illegible] suo [illegible]

[illegible] generale c[illegible] [illegible]æsenret [illegible]lem ecclesiam su[illegible] [illegible] at autor [illegible] per [illegible] dicimus de potest[illegible] [illegible]gii. Sic de [illegible]esta [illegible] quod est potestas [illegible] præla[illegible] mino-res.

[illegible] inquirere, qualiter habet si[illegible]ealis abstra[illegible] potestatis [illegible] sia [illegible] le real[illegible], specific[illegible] u & qu[illegible]dditatiuum præter omnem operationem [illegible] de animalitate & humanitate. remittimus *ad Metaphysicam.* C[illegible] [illegible] *abstrahentium non est mendacium*, secundum Aristotel. licet negauerimus hæc v[illegible] [illegible] nec mathematici mentiuntur, siue puncta sint realiter, siue non.

[illegible] quantum nobis hic satis est, quod vniuersalitas est in operatione & abstractio-[illegible]tus ex rerum singularium exteriori cognitione, videndo qualiter ipsæ res adin-[illegible] v[illegible] differunt essentialiter vel accidentaliter: vt quod quilibet homo conuenit [illegible] altero, quod est animal rationale: quod intellectus attendens abstrahit in [illegible] nem hanc. quæ non est extra, nisi singulariter in singulis hominibus: & [illegible] loco, tempore, & ab omni generalium accidentium confusione: & ita remanet v[illegible] ab[illegible]tus co[illegible] ptus hominis in anima qui nihilominus originatur ex rebus ad extra [illegible]. Sic de ecclesiastica potestate sentire possumus, dum in se formaliter & absolute c[illegible]si-[illegible]r. [illegible]es enim sacerdotes conueniunt in sacerdotio omnes episcopi in episcopatu: & [illegible] do [illegible]. [illegible] et forte aliquis, quo pacto ecclesia Romana dicatur eadem isto modo, cum ab [illegible] [illegible] Antiochi[illegible]? Responsio facilis est, fiat abstractio talis à connotatione loci: & dicamus [illegible]od ecc[illegible] Romana est illa d[illegible]œcesis, prouincia vel sedes, quæ peculiariter habet regi per autorita-[illegible] papam, & eam complectitur, sic veritatem habet vulgata vox, *vbi Papa ibi Roma.* Nec in dubium [illegible] debet, qu[illegible] isto modo Romana sedes & ecclesia sit caput, mater & magistra cæterarum: quia [illegible] potestatem includit.

CONSIDERATIO VIII.

I[illegible]s ecclesiastica considerata respectiue & quodammodo materialiter, prout applicatur ad [illegible] llu[illegible] suppositum, potest dici variabilis & auferibilis in casibus multis. Hoc perspicuum [illegible] fiunt immutationes, nunc per nouam consecrationem, nunc per nouam electio-[illegible]strorum. Ita consequenter dicere possumus de potestate papali, quod [illegible]r mortem naturalem, sicut constat: vel per ciuilem, videlicet per depo-[illegible] q[illegible] nem suæ iurisdictionis, quæ depositio qualiter & ex quibus causis [illegible] pu[illegible] apertum est.

[illegible] papa renunciare potest papatui, & dare libellum repudii ecclesiæ etiam sine culpa [illegible] facere non debeat sine causa. Si ecclesia potest hunc vicarium sponsi sui di-[illegible]um [illegible] dare etiam sine culpa sua, licet non sine causa. Exemplificanimus a-[illegible] in quibus verus papa deponi potest ex culpa sua, etiam vbi non esset realiter hære-[illegible]a, quamuis ad extra talis iudicaretur. Exemplificauimus in aliis sex casibus, quibus de-[illegible] sine c[illegible]lpa sua, licet non sine causa, etiam præter liberam eius cessionem. Tracta-[illegible] *de auferibilitate papæ ab ecclesia*, & incipit: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus* [illegible]mor hic ista non repetit.

Ve[illegible] hanc ecclesiasticam, quæ respicit institutionem ministrorum ecclesiæ à [illegible] ndit magna caligine cupiditas ambitiosa. quærens quæ sua sunt, & [illegible] ben[illegible]ficiorum dotationibus impudenter excreuit. ita vt vix discerni modo possit [illegible] Christi vel innari tali iure d[illegible] innotenendum sit in huiusmodi mini-[illegible]c. Mu[illegible]a siquidem quo ad vsum talis potestatis varietas incessit quæ ex *Chronicis* [illegible] *um*, & ex tenore *generalium conciliorum decretalium & decretorum* se ostendit. Nec [illegible]is per hæc omnia discurrere. Sed dicamus hic aliter esse discernendum in eccle-[illegible] est ordinata complete sub quadam explicatione perfecta & numerosa membro-[illegible]nistris per status, gradus & officia. Aliter dũ ab initio firmata est ecclesia in magna [illegible] fid[illegible]ũ paucitate, velut in quodã seminario vel germine seu botro. Potuit [illegible] supremus ille pontifex Petrus habere faciliter præsentiam concilii genera-[illegible] one M[illegible]æ & cessatione leg[illegible]ũ Potuit & instituere ministros per diuersas p[illegible]n-[illegible] an[illegible], sicut ad eum facilis patebat accessus. Nec vig[illegible]bat auaritia: quia pri-[illegible] b[illegible] ad [illegible]m. Quæ omnia cessant in hac tam copiosa fidelium multitudine

post

p[illegible]
[illegible] ad [illegible] nda [illegible]

Su[illegible] ho[illegible]
Stul[illegible] o la[illegible] re consu[illegible] [illegible]
teru. S[illegible] d audi ver[illegible]
ref[illegible] as que dicunt [illegible] ad eum, eft [illegible] *[illegible] ritum colendi* [illegible]
ant & opus quod facer[illegible] beant: prouide a[illegible] tem de omni pl[illegible] viros [illegible] tentes & time[illegible] [illegible]
t[illegible]: & [illegible] ui oderint auaritiam & constitue e[illegible] eis tri[illegible] nos & [illegible] enturiones quinqu[illegible] [illegible]
cent pop[illegible] lum in omni tempore. [illegible] uquid [illegible] tem maius fuer[illegible] [illegible] erant ad te, [illegible] *iora tar*[illegible]
[illegible] ent I[illegible] uius ipsique t[illegible] sit partito in [illegible] onere. si hoc feceris, impl[illegible] is imp[illegible] tum [illegible] *& pr*[illegible]
[illegible] mere: & omnis hic populus reuertetur cum pace ad loca sua. Q[illegible] bus auditis [illegible] *it om*[illegible]
g[illegible] rat.

Edocemur ex hac scriptura calamo Dei s[illegible] ipta de multis. Spec[illegible] o[illegible] s[illegible] Deo familiariter s[illegible] t amicus ad amicum, obedie[illegible] ter a[illegible] t consili[illegible] m ge[illegible] [illegible] totiu[illegible] synagogæ. quanto magis debet hoc s[illegible] s pon[illegible] [illegible] neral[illegible] concil[illegible] suo nomine?

Rursus [illegible] iudicia minora reprobantur in Moyse. [illegible] ideamus in [illegible] & qu[illegible] de tot prophanissimis & indignissimis causarum & l[illegible] igiorum [illegible] & [illegible] c[illegible] bus [illegible] quid de beneficiorum quorumcunque etiam mino[illegible] m co[illegible] & [illegible] at[illegible] n[illegible] p[illegible] æ? quid de annatarum exactionibus? quid de innumeris simi[illegible] bus [illegible] [illegible] omni cura, sollicitudine vel studio de omni eo, qu[illegible] d spiri[illegible] uale e[illegible], quod [illegible] [illegible] que fidem concernit & religionem Ch[illegible] istianam?

Concludimus tandem ex dato Mo[illegible] si consilio & præcepto legis *Deuter.* [illegible] & e[illegible] Christi *Matth. 18.* quod nulla fuit hactenus nec erit in poste[illegible] m p[illegible] [illegible] ior pe[illegible] [illegible] missio generalium conciliorum & prouincialium [illegible] vel in re ipsa [illegible] nto[illegible] ate [illegible] A[illegible] nulla erit, si solu[illegible] summus pontifex omnia velit inferiorum ecclesiasti[illegible] oru[illegible] [illegible] [illegible] a, status, gradus & officia. Meminerit itaque summus pontifex dat[illegible] m [illegible] [illegible] tenam in ecclesia ad ædificationem eius, prout Sapien[illegible] dicabit. Iu[illegible] [illegible] t aut[illegible] statis vsu variabiliter inuariabilis existens, sicut est generale concilium [illegible] & h[illegible] pro[illegible] [illegible] m, reliquarumque circumstantiarum diuersa qualitate. Teneat c[illegible] o sum[illegible] iudic[illegible] at ecclesiastica politia optimo regimine: quale fuit sub Moyse gubernata [illegible] quoniam [illegible] triplic[illegible] olitia. Regali in Moyse. Aristocratica in 72. senioribus: & in timo[illegible] tatica, du[illegible] & [illegible] ngulis tribubus sub Moyse rectores sumebantur.

Sed opponunt plurimi nolentes ad ordinatos remitti ministrorum ec[illegible] le[illegible] i[illegible] tiones, neque per electionem, neque per collationem. Expertum est, inq[illegible] un[illegible] q[illegible] mnia, venderent, dissiparent, partim cupiditate carnali, partim seculari p[illegible] quoque studiis actum esset. Verum in promptu est responsio. corrigeret sum[illegible] huiusmodi, & auctoritatis securitate suprema vigilanter adhibita poneret aspe[illegible] poneret p[illegible] tentes intrusos de sede: & exaltaret humiles sine prece vel mun[illegible] re [illegible] re[illegible] oris officium. Dum vero peccat in his summus pontifex: quis min[illegible] sumet vel poterit? Dices quod hoc poterit generale concilium. Vide qui[illegible] ne[illegible] e[illegible] habetur. Vix enim statuit libenter aliquis sibi correctio[illegible] iudicium. [illegible] q[illegible] p[illegible] ordinariorum in ministrorum institutione potentia[illegible] qu[illegible] latum esse ab e[illegible] em h[illegible] milem in papa rationem, quod ab eo debeat [illegible] sus [illegible] nui[illegible] uenit[illegible] icitur [illegible] b[illegible] cipit annatas, quotiam ex hac c[illegible] pula quamdi[illegible] per[illegible] euer[illegible] [illegible], [illegible] ur incu[illegible] simoniæ, inficiens sua contagione nedum caput, sed pen[illegible] la ecc[illegible] siæ memb[illegible]. [illegible] ponatur, sicut appoiu quæritur in reformatione prou[illegible]

CONSIDERATIO IX

P[illegible] stas ecclesiastica si consideretur q[illegible] o ad vsum vel exercit[illegible] im [illegible] [illegible] tabil[illegible].

[illegible] n[illegible] deratio cum duabus præ[illegible] dentibus s[illegible] it protinus [illegible] c[illegible] iastica si[illegible] immediate a Deo vel [illegible] e[illegible] iat ab [illegible] o[illegible] bus. N[illegible] m c[illegible] po[illegible] estat[illegible] m primo mod[illegible] concedendu[illegible] est ab[illegible] v la du[illegible] itati ne q[illegible] [illegible] omine Christo, [illegible] quod à nullo altero fu[illegible] instituta. Nec c[illegible] h[illegible] um, secluso Christo, d[illegible] isset sibi pote[illegible] tem huiusmodi [illegible] q[illegible] [illegible] l[illegible] ssset instituere [illegible] bi pot[illegible] ate[illegible] imperi[illegible] lem [illegible] o[illegible] [illegible] m, [illegible] nium & Baronarum & ita de [illegible] [illegible] utem p[illegible] u[illegible] et [illegible] n[illegible] tuere sacerdo[illegible] um [illegible] e[illegible] p[illegible] u[illegible] [illegible] liter destruere, sicut nec mutare legem Christi [illegible] quæ mu[illegible] p[illegible] arguit Apostolus [illegible] uod translato sacerdotio cu[illegible] t[illegible] an[illegible] tio fiat.

Si vero potestas Ecclesiastica consideretur secundo modo, tunc in principio nascentis Ecclesiæ collata est immediate à Deo tam Petro quam Apostolis & Discipulis, quibus immediate Christus contulit sacerdotium super corpus suum verum & super mysticum. Vnde & Apostolus dicit se recepisse Euangelium non per hominem: & similiter mysterium & ministrationem corporis Christi: *Ego*, inquit, *accepi à Domino quod & tradidi vobis* &c.

Et ita consequenter probabile est, quod sicut Christus immediate contulit hanc potestatem primitus suis Apostolis & Discipulis, applicando scil. eam istis & non aliis, sic & immediate concessit vsum, actum vel exercitium: quia dans formam, dat consequentia ad formam.

Dicimus tandem his non obstantibus, vel ita se habentibus, quod successores Petri & aliorum Apostolorum de communi lege secluso miraculo vel noua reuelatione, fuerunt & sunt instituti mediate per homines, vt per consecrationem vel electionem vel aliam institutionem. Vsum similiter vel exercitium receperunt atque recipiunt mediate per humanum ministerium vel concessionem.

Et forte quoad vsum vel exercitium potestatis Ecclesiasticæ sic euenit ipsis etiam Apostolis & Discipulis, quod post immediatam concessionem vtriusque, scil. potestatis & vsus factam à Christo postmodum crescente numero fidelium fuit ad tollendum schisma: & ad exemplar dandum posteris limitatio [illegible] cta talis potesta[illegible] is quoad vsum: & hoc per Petrum summum pontificem de consen[illegible] totius Ec[illegible] æ primitiuæ vel generalis concilii. vt non quilibet posset in quemlibet vti potestate [illegible]a, attenta Christi ordinatione primaria, qua voluit Ecclesiam suam regi principaliter sub vno & ab vno monarcha: sicut est vna fides, vnum baptisma, & vna Ecclesia, vnitate capitis tam prima[illegible] quam vicarii: quoniam iste est optimus principatus, præsertim in spiri[illegible]alibus ad conseruationem vnitatis fidei, ad quam obligantur omnes. Non sic autem est de legibus ciuilibus, quod debeant esse similes & eædem apud omnes nationes, propter varietatem morum & conditionum in diuersis prouinciis. Quoniam insuper gladius Ecclesiæ spiritualis est, videlicet excommunicatio, quæ potest extendere se quantúlibet in longinquas nationes. Aliter est de gladio materiali. Propterea non oportuit, nec forsitan expediuit, quod in temporali potestate esset vna perseuerans monarchia per orbem vniuersum: sicut de spirituali potestate prædiximus institutum fuisse iure diuino primitus in persona Petri Iohan. vltim. *Pasce oues meas*: prout sancti Doctores & Ecclesia tenendum tradiderunt.

Sumamus exemplum materiale, conforme, vt tradit Dionys. spirituali. quod inuenitur in sole: qui fons luminis est, non illuminatus ab alio corpore, sed illuminans. Deinde sunt aliqua, quæ ab eo illuminantur, & consequenter illuminant: nonnulla vero quæ illuminantur, sed illuminandi virtute carent, quoniam in ipsis lux occumbit.

Exemplum aliud est in angelis a triplici hierarchia: vnde licet quoad naturam, gratiam & gloriam sit quilibet angelus immediate formatus à Deo: nihilominus quoad exercitium actuum hierarchicorum, qui sunt purgare, illuminare & perficere: tres primi ordines hierarchizant, non hierarch zatur ab [illegible]liis. Tres medii hierarchizantur & hierarchizant. Tres infimi hierarchizantur, & non alios angelos hierarchizant. Papalis auctoritas suo modo cum cardinalibus imitatur triplicem primam. Alteram vero mediam imitatur Patriarchalis, Archiepiscopalis, Episcopalis & Sacerdotalis auct[illegible]oritas in habentibus subiectos sibi. Quod dicitur propter curatos, vel etiam propter solos titulares Episcopos carentes plebe. Vltimi sunt instar tertiæ hierarchiæ, qui hierarchizantur in Ecclesia: sed non alios auctoritatiue hierarchizant, quemadmodum sunt populi & simplices religiosi secundum Dionys.

CONSIDERATIO X.

POtestas Ecclesiastica in sua plenitudine est formaliter & subiectiue in solo Romano Pontifice.

Supponitur itaq; primo, quod licet aliquis possit eligi in Papam non sacerdos: sicut eligitur aliquis in Episcopum. Ipse nihilominus appellari non potest aut debet summus Pontifex, nisi fuerit in sacerdotem & Episcopum consecratus. Et quamuis ex electione posset aliquid iurisdictionis habere, non tamen habet ante consecrationem in Episcopum plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis tam ordinis quam iurisdictionis vtriusq;, quod perspicuum est ex terminis.

Hinc autem consurgit æquiuocatio non modica propter Dominos Iuristas, qui loquentes de plenitudine potestatis Papalis solum loqui videntur, de potestate iurisdictionis, ex qua locutione videtur hæc absurditas sequi, quod pure laicus, imo & fœmina posset esse Papa, & habere plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis.

Supponitur insup. ex iam dictis, quod ex institutione Christi nullus in Ecclesia debet dare vel suscipere gradus hierarchicos, qui sunt purgare, illuminare & perficere: si non interueniat vel interpretatiue auctoritas supremi hierarchæ vel monarchæ in Ecclesia sancta Dei, quatenus in ea vitetur confusio, & optimo regimine gubernetur ad exemplar Ecclesiæ triumphantis. [illegible]pter quod dicit Iohan. *in Apocalyps.* se vidisse *nouam ciuitatem Hierusalem descendisse de cælo.* Et Moysi di[illegible]um est: *Vide vt omnia facias iuxta exemplar quod tibi ostensum est in monte.*

Supponitur rursus illud Philosophi, quod *actiones sunt suppositorum.*

Tandem ex his præcedentibus possumus describendo dicere, quod plenitudo potestatis Ecclesiasticæ est potestas ordinis & iurisdictionis, quæ a Christo collata est supernaturaliter Petro sicut vicario suo & monarchæ primo pro se & suis successoribus legitimis vsq; in finem seculi ad ædificationem Ecclesiæ militantis, pro consecutione felicitatis æternæ.

Dicitur in hac descriptione *supernaturaliter*, ad differentiam potestatum vel iurisdictionum, quæ successoribus Petri potuerunt conuenire secundum leges humanas ciuiles & politicas, vel de dictamen iuris naturalis: quod vult, vt supremus in aliqua politia gaudeat multis honoribus & priuilegiis super alios vel ex speciali dotatione seu donatione principum & aliorum secularium vel tandem ex ipsius ecclesiæ seu conciliorum generalium fauorabili concessione: sicut communitas perfecta suo capiti naturaliter dare potest. Cuius concessionis vna fuit ratio non mala, quatenus honoretur in interpretandis iuribus & emergentibus quotidie dubiis circa regimen ecclesiæ suum: quia facilior est recursus ad Papam cum curia sua, quam ad ipsum generale concilium. Quæ caussa mouit ab initio reges instituere: & eis potestatem leges condendi & interpretandi tribuere.

Hanc autem distinctionem non attendentes aliqui putauerunt omnia, quæ nunc summis pontificibus conueniunt, competere ex primaria Christi institutione, & immutabili iure diuino: quod falsum est: quoniam staret aliquem esse verum Papam & perfectum, qui careret actu multis talibus priuilegiis & honoribus, in quibus non consistit plenitudo Ecclesiasticæ potestatis, qualem in Petro fuisse descripsimus: & quam nullus hominum preter Christum, imo nec Ecclesia tota conferre potuit, ita nec auferre, sicut in consideratione nona notatum est.

Contendunt nunc aliqui pollentes literis, quod post institutas per generalia concilia regulas super electionibus faciendis, & beneficiis per ordinarios conferendis iuxta fundatorum [illegible]nem: quemadmodum obseruatur de iure patronatus apud laicos, nequaquam licitum fuit Papæ tales cassare regulas: præsertim ita generaliter & passim per reseruationes & aliter, sicut [illegible] à centum annis vel vltra. Non licuit præterea facere tot & tales non obstantias eorum, quæ [illegible]stituta sunt in generalibus conciliis: quot & qualibus non obstantiis vti solet passim in bull[illegible] adeo quidem vt Alexander quintus inductus sit in prætensis quibusdam bullis ponere non [ob]stantiam huius saluberrimi ac celebriter obseruati statuti: *Omnis vtriusq; sexus.*

Atvero respondent alii non ad originem Ecclesiasticæ potestatis positam à iure diuino [illegible]tundem considerantes, quantum respiciunt decretales cum glossis, allegationibus, concordantiis sine numero doctorum vnius ad alterum, vt ouium gregi mos est. Respondent, inquam, [illegible] vnicum verbum, quod semper intellexit concilium generale auctoritatem summi pontificis [ex]ceptam esse in omni constitutione sua qualicunq; Nimirum quia posuerunt isti Papalem auctoritatem supra concilium, aut saltem non imparem. Est autem certum apud eos, quod par in parem, & minor in superiorem, non habet imperium.

Benedictus autem Deus, qui per hoc sacrosanctum Constantiense concilium illustratum diuinæ legis lumine dante ad hoc ipsum vexatione præsentis schismatis intellectum, liberauit Ecclesiam suam ab hoc pestifera perniciosissimaque doctrina: qua semper manente perseuera[ret] semper schisma nutritum ab ea. Declaratum nempe decretumque est, quod & siue Papa generale concilium conuocari: & à concilio Papa iudicari certis casibus potest. Quod insuper habet auctoritatem generale concilium præscribere leges seu regulas, secundum quas plenitudo potestatis Papalis non quidem in se, quæ semper eadem est, sed in vsu suo moderanda, regulandaque est.

Neque putandum est insuper concilia generalia sic excepisse Papalem auctoritatem in constitutionibus suis, vt eidem permitteretur efficiens libertas, ea destruendi leuissime quæ [illegible] grauitate & digesta sapientum maturitate condita sunt. Intelligitur ergo Papalis auctoritatis exceptio facta, prout occurrens necessitas vel euidens vtilitas postulabat: vbi protunc recursus [ad] generale concilium non patebat. Alioquin non erat ibi vti plenitudine Papalis potestatis, sed abuti plenissime.

Vtrum vero validum fuerit & ratum, quicquid ex abusu tali processit, diffinire [illegible] vna generalitate non audeo. Scio quod multa fiunt inique, multa inexpedienter, multa in deformationem Ecclesiæ, quæ tamen facta tenent. Ceterum videtur apponenda per hoc sacrosanctum generale concilium talis declaratio, per quam appareat, quo pacto auctoritas Papalis & qu[illegible] cognoscatur excepta, in constitutionibus vel iam factis, vel de nouo condendis: [illegible] iunt, non est ad præterita lex. Omnium deniq; male gestorum præteritis temporibus cel[illegible] annullatio, neq; facilis, neq; forte iuridica, & inexperiendis plane expediretur.

Attendantur regulæ, quæ sequuntur facientes ad elucidationem præcedentium de legum vel constitutionum interpretatione.

Prima: leges humanæ dantur secundum illa, quæ vt in pluribus accidunt. Quoniam omnes casus particulares enumerare & remedium specialis legis apponere, neque possibile est h[illegible]

legislatori, cum sint in infinitum variabiles: sed nec expedit propter confusionem fastidiosissimam, imo & perplexam: quæ ex illa multiplicitate consurgeret. Est autem lex secundum Isidor. honesta, iusta, possibilis seruari, & secundum consuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens, necessaria, vtilis, manifestaq;, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta.

Altera regula: Leges humanæ quæ feruntur generaliter, possunt & debent exceptionem recipere, dum deficit ratio legis: quando videlicet legislator si adesset, vel alius prudens interrogatus, exciperet generali constitutione casum particularem, qui taliter aut taliter occurreret. Hæc autem exceptio multipliciter nominatur: quandoque [illegible], sicut ab Aristot. quandoq; iuris interpretatio, sicut à legistis: quandoque dispensatio, sicut a canonistis: quandoque bona fides, sicut à politicis, dicentibus bonam fidem esse, vbi non simulatur vnum & aliud agitur: quandoque dicitur æquitas, sicut ait Propheta Domino: *Omnia mandata tua æquitas*: hoc est secundum æquitatem implenda.

Tertia regula: Triplex inuenitur iuris interpretatio vel exceptio. Quædam est iudicialis potestatis spectans ad legislatorem & iudices: quemadmodum dici solet *Cuius est condere, eius est interpretari.* Quædam est Doctoralis auctoritas, spectans ad illos quibus data est auctoritate summi pontificis licentia interpretandi Scholasticè iura, vel qui super his interpretandi scientia pollent, arte vel experientia, iuxta illud: *Cuilibet experto in sua scientia credendum est.* Et iterum: *Vnusquisque bene iudicat de quibus nouit.* Quædam interpretatio est ineuitabilis necessitatis, potens cadere circa quemlibet, dum certitudinaliter videt imminens periculum suum, nisi vim vi repulerit, & ege rit contra generalia verba legis: quo casu est sine culpa apud Deum, quamuis dolere debeat quod incidit in hanc necessitatem. Et si docere potest legitimis testimoniis apud iudicem humanum absolutus erit: aliter non: quoniam apud illud idem est de illis quæ non sunt & quæ non apparent.

Quarta regula: Iuris interpretatio seu dispensatio vel exceptio, quæ est iudicialis potestatis: hoc operatur quod agens contra verba legis non punitur apud homines in exteriori foro, sed apud Deum in foro conscientiæ peccabit vterque, scil. dispensans & cum quo dispensatur: si talis non fuerit qui dispensat qualem describit Christus, fidelis & prudens. Fidelis ne commodum proprium, fauorem vel honorem quæsierit derelicto diuino vel communi bono. Prudens, vt cum circumspiciatur vndique ratio legis & legislatoris intentio. Est enim dispensatio, commensuratio seu distributio boni communis: quale est lex ad singulos secundum legis intentionem, prout circumstantiarum varietas occurrerit: quæ dispensatio non fideliter & prudenter fiat, eam appellat Bernhardus dissipationem. Intellige quo ad Deum & conscientiam, si hoc constiterit, aut constare debuerit. Tenet vero frequenter apud homines secundum exteriora iudicantes hæc dispensatio, si non contineat errorem apertum. Aut nisi fuerit superiori lege prohibita: quod dicitur propter statuta fieri possibilia circa Papalis vsum potestatis per generale concilium.

Quinta regula: Iuris interpretatio vel exceptio quæ est Doctoralis auctoritatis, releuat plurimum non obedientem nudo legis verbo, tam quo ad iudicia forensia, sicut est ab expensis releuatio, quam in foro conscientiæ & diuino iudicio, præsertim dum sunt Doctores famati plures & experti in arte sua, & in morum honestate probati. Alioquin sæpe mentitur iniquitas sibi, dum corrupta est prece vel pretio. Excæcant enim munera etiam oculos prudentium. Et si creditur Aristoteli experientiæ verba loquenti *Malitia facit errare, nedum circa conclusiones elongatas à primis principiis, sed in ipsismet principiis moralium tantum*: quemadmodum reputabatur olim latrocinium apud Alemanos licitum, teste Iulio *de Bello Gallico*: Ac peccatum innaturale & surdidum apud Romanos, secundum Apostolum ad eosdem. Et ita de pluribus hominibus datis in reprobum sensum, pro varietate damnationis viciorum.

Sexta regula: Iuris interpretatio, exceptio vel dispensatio similiter exigit, dum sit altero prædictorum modorum iudicialiter vel doctrinaliter, quod habeatur duplex intuitus: vnus ad bonum diuinum & publicum: alter ad particulare commodum illius pro quo fit iuris interpretatio vel dispensatio. Euenit itaq; sæpius, quod dum passim laxatur rigor legis ex quadam, vt fingitur, compassione & misericordi condescensione ad aliquos particulares positos sub lege, deperit ex altera parte stabilitas & rigor disciplinæ: qui rigor est præcipue in omni lege seruandus. Docuerunt hoc Romani, qui proprios etiam filios occiderunt, qui in seipsos rigorem legum suarum exercuerunt, quatenus disciplina militaris & obedientia legalis inuiolata maneret. Docent hoc Fratres Carthusiens. qui sua per esu carnium, vel nunquam vel rarissime dispensationem recipiunt. Ac proinde disciplina regularis viget apud eos, quæ quantum sit collapsa apud religiones quasdam alias passim dispensationibus vtentes videre stupor & dolor est. Super qua re iam Bernhardi pro tempore suo querela nascebatur. Quid modo dicendum putabimus de tam sicuti, vt appellant, dispensatione per Papam & prelatos, super iuramentis licitis? super votis rationabilibus? super immensa beneficiorum pluralitate? super generali conciliorum non obstantia? super priuilegiorum & exemptionum communione ius priuantium concessione? Quis omnia dinumeraret, per quæ nunc vigor Ecclesiasticæ, imo & Euangelicæ disciplinæ totus vere languet, emarcuit, euanuit? Prouideat super omnibus sacro sanctum hoc Constantiense concilium.

Fundatur in hac radice stabilitas legum, quod consuetudo est optima legum positiuarum interpres: ita si neque iuri diuino neque naturali fuerit contraria. Fundatur & illud Aristotelis politicis: *Non esse dandum præmium inuenientibus nouas leges, quamuis in se meliores extiterint: quoniam mutatio legum frequens caussat instabilitatem: neque permittit eas in consuetudine fixa radice roborari.* Hoc animaduertant, qui ad omnem motum capitis, ad omne quod bonum agi fantasiatum fuerit, condere satagunt nouas leges, pœnas pœnis adiicere quasi super omni re quæ bona est, si fieret bonum sit & expediens legem pœnalem addere. Non enim respublica regitur per simile.

Fundatur in eadem radice rationabilitas abolitionis vel abrogationis quarundam legum positiuarum per oppositos mores subditorum, qui versi sunt in naturam.

Fundatur & rationabilitas permissionis quorundam malorum, non vt approbentur, sed ne ponita ruant in deterius.

Fundatur & ius præscriptionis punientis, ne fiant incerta dominia, negle&ores rerum propriarum, ac iuste transferentes etiam apud Deum, & conscientiam tale dominium in bonæ fidei possessorem & præscriptorem legitimum.

CONSIDERATIO XI.

POtestas Ecclesiastica in sua plenitudine est in Ecclesia sicut in fine: & sicut in regulante applicationem & vsum huiusmodi plenitudinis Ecclesiasticæ potestatis per seipsam, vel per generale concilium ipsam sufficienter & legitime repræsentans. Constat vtiq; datam fuisse Petro plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis à Christo ad ædificationem Ecclesiæ suæ, sicut conformiter ad Apostolum ponit descriptio.

Propterea loquitur Augustin. cum aliis quibusdam, quod claues Ecclesiæ datæ sunt non vni, sed vnitati: & quod datæ sunt Ecclesiæ. Et hoc conuenienter potest intelligi modis, quos explicat consideratio: quoniam claues datæ sunt propter Ecclesiam & vnitatem eius tanquam propter finem.

Potest etiam dici in Ecclesia vel in concilio hæc plenitudo Ecclesiasticæ potestatis nedum finaliter, sed aliis duobus modis: videlicet quoad applicationem ad hanc vel illam personam. Et quoad vsum regulandum, si fortassis in abusum verti quæreretur. Constat his tribus modis plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis esse in ecclesia, & in generali concilio tanquam in gerente vices eius. Et quidem de duplici modo primo & secundo non est difficultas. Similiter nec de tertio, si c... deremus descriptionem plenitudinis ecclesiasticæ potestatis, vbi ponitur quod data est ad ædificationem ecclesiæ. Cum igitur summus pontifex habens eam subiectiue, sit peccabilis & possit hanc potestatem in destructionem velle conuertere. Similiter sacrum collegium, quod ei datum est, & co...it quasi communitas Aristocratica, non est in gratia vel fide confirmatum: superest, vt aliqua sit relicta inobliquabilis & indeuiabilis regula ab optimo legislatore Christo, secundum quam possit abusus huiusmodi potestatis reprimi, dirigi atq; moderari. Hæc autem est vel ecclesia vel generale concilium. Vnde cum medium virtutis aliter non habeatur, nisi prout sapiens iudicabit: finalis resolutio ad hanc sapientiam fiet ad ecclesiam, vbi est sapientia indeuiabilis: vel ad generale concilium.

Hinc fundantur ea multa, quæ per hoc sacrum concilium & constituta & practicata sunt. Vt quod Papa iudicari potest & deponi per concilium. Quia eidem in regulatione suæ potestatis quoad vsum subiicitur: & sibi potest dici: *Cur ita facis?* & ita de pluribus quæ recollecta sunt in illo sermone: *Prosperum iter faciet nobis Deus.*

Possumus ad hanc considerationem addere, quod plenitudo ecclesiasticæ potestatis si consideretur in sua latitudine, ipsa non est in solo Papa, nisi quodam modo fontaliter potestatiue & originaliter suo modo. Hæc enim latitudo potestatis complectitur in se alias potestates ecclesiasticas collectiue à summo vsq; ad deorsum. Et est in eis plenitudo ecclesiasticæ potestatis Papalis tanquam pars integralis in suo toto: & ita non est maior vel superior ad totam ecclesiam, sicut nec pars maior toto. Si vero consideretur hæc plenitudo in sua supremitate, tunc absq; vlla dubitatione plenitudo ecclesiasticæ potestatis Papalis superior & maior est ad reliquas: sed iam illud, quod reliquum est, nullo pacto potest constituere generale concilium: iuxta illud quod dictum est prius, quod generale concilium in sua ratione formali includit de necessitate Papalem auctoritatem, siue Papa sit, siue non sit: quia si Papa est & vult facere debitum suum de conuocando concilium: certe debet auctorizari per ipsum. Si vero pertinaciter tenuit in destructionem ecclesiæ iam tunc agendum esta non esset: & remanet in ecclesia potestas seipsam congregandi & sibi prouidendi ac ordinandi de potestate papali, secundo & tertio modis quoad applicationem & ad vsum. sicut de capitulo & decano, vel de vniuersitate & rectore suo modo diceretur.

Sed occurrit difficultas principalis, quid mortuo Papa, vel eiecto possit ipsum concilium.

Potest itaq; primo constituere sibi Papã vno modo solito per electionem dominorum Cardinalium vel alio modo per compromissum vel per viã Spiritus sancti, si probabiliter ita speraretur posse fieri quod omnes concordarent in vnum. Vel forte per expectationem diuini miraculi, li...

in electione Matthiæ. Et de hac prima potestate concilii non est difficultas, quin sibi possit facere caput vnum.

Alia multa sunt, quæ Papa mortuo vel eiecto potest exercere concilium per seipsum vel per organum aliquod vice omnium: quemadmodum sæpe practicatum est in hoc concilio de diuersis sententiis & decretis respicientibus exercitium iurisdictionis coercitiuæ: sicut in vocatione & depositione Papæ, sicut in excommunicatione & interdicto, relaxatione & absolutione factum est in caussa Tridentina & Argentina: in quibus omnibus introducitur sancta Synodus loquens, decernens, diffiniens. Sic inuenitur in primis conciliis tempore Apostolorum & aliorum, quod concilium loquebatur, & non Papa, etiam dum viuebat. Vnde dixerunt Apostoli & Seniores Act. 15. scribentes acta illius concilii: *Visum est Spiritui sancto & nobis*. Et simile notatur Act. 6. de conuocatione Ecclesiæ per 12. Apostolos: & in conciliis generalibus tales inueniuntur modi loquendi: *Placuit sancto concilio*: vel *concilium diffinit*: vel *statuit sanctum concilium*, vel *sacri auctoritate concilii*, vel *Synodali ordinatio vigeat*: & ita in similibus.

Deniq; tertio sunt alia quæ non possunt exercere, nisi per suppositum determinatum iuxta iam allegatum, quod actiones sunt suppositorum.

Circa quæ distinguendum est, quia vel illa sunt talia, qualia nullus potest exercere, nisi sit Papa: nec per commissionem, nec aliter. Vel sunt talia, quæ committi possunt per aliquem vel aliquos, per quos hoc exerceri non posset, sed alius capax est. Exemplum de curato non sacerdote, qui potest committere simplici sacerdoti non habenti plebem aliquam, quod in cura sua celebret missam & consecret, quod audiat confessiones & absoluat, quod ministret Eucharistiam: & ita de reliquis spectantibus ad sacerdotium. Poterit igitur similiter concilium committere sacerdotibus, vt agant talia, quæ nec concilium per se nec illi sacerdotes sine commissione vel licentia concilii possent exequi, saltem licite.

Quocirca restat cognoscendum de illa conditionali, si sit aliqua potestas in Papa, quæ possit in aliquid, in quod nulla altera potestas Ecclesiastica potest attingere neque de facto neque de iure. Et videtur prima facie, quod non: iuxta communiorem Doctorum sententiam, qui dicunt potestatem ordinis esse æqualem in omnibus sacerdotibus, comprehendendo more Apostoli Episcopatum sub sacerdotio. Non enim videtur, quod sit aliquis actus ordinis, in quem possit Papalis auctoritas, quin illum possit de facto potestas Episcopalis. Cæterum de potestate iurisdictionis quocunq; fiat sermo, videtur quod concilium possit illam concedere in defectu Papæ, vt in subiiciendo A Episcopo tales populus quales voluerit pro sacramentorum licita & rata ministratione. Et ita practicauit hoc concilium circa Samaritas, legatos eis dando, qui licite possent omnia, quæ sunt ordinis & spiritualis iurisdictionis. Proinde quid de largitione indulgentiarũ tenendum sit, lectori interim considerandum relinquo, si solius Papæ concessione mediate vel immediate tradi possint. Putant aliqui, quod potestas hæc respicit claues in foro pœnitentiæ. Propterea conuenit in eodem foro cuilibet sacerdoti, maxime Episcopo, si non fuerit hæc potestas à superiore quoad vsum limitata: aut conuenit illi qui habet curam communitatis Ecclesiæ secundum Thomam. Concilium vero talem curam habet.

Porro iuxta hunc dicendi modum potest occurrere scandalum trahens ad hoc inconueniens, quod Ecclesia posset bene regi vsque in finem seculi sine Papa: vt si generale concilium daret licentiam omnibus Episcopis sacerdotibus cuilibet supra plebem suam absque vlla iurisdictionis limitatione vel restrictione: quia sic Episcopus posset constituere sacerdotes, imo & Episcopus licite & rate & vti clauibus, & ita de reliquis omnibus Hierarchicis actibus.

Respondemus, quod etsi ad tempus aliquod generale concilium possit aliquid tale facere: quoniam habere Papam est præceptum affirmatiuum obligans ad semper, sed non pro semper: sicut apparuit dum vacuit sedes per duos aut tres annos, sicut & nunc vacat. Nihilominus generale concilium neque deberet neque posset talem defectum capitis vsque in finem seculi tolerare stante lege: potest tamen supplere, dum necessitas vrget vel suadet euidens vtilitas: & hoc vel per vnum Episcopum quasi vicarium, vel per plures simul, aut successiue. Et hoc modo dicitur esse plenitudo potestatis Ecclesiastici in Ecclesia suppletiue.

Cognoscimus ex his quod falsæ sunt & iniuriosæ concilio generali tales assertiones, quæ negant ab eo vel Ecclesia executionem potestatis supremæ iurisdictionis. Negant insuper decernendi vel diffiniendi potestatem dum Papa est, reponentes in eo solo hanc auctoritatem diffiniendi [illegible]om ex multis conciliis & certa ratione constet oppositum. Vnde & Apostoli miserunt in Samariam Petrum & Iohannem tanquam subditos Ecclesiæ. Et Iacobus protulit diffinitionem sacri concilii super cessatione legalium; de quo *Actorum decimo quint.* notatum est. quando tamen Petrus præsidebat & residebat in Ecclesia legitime, cum esset in gratia confirmatus die Pentecostes.

Possumus tandem canones apparenter discordes super laude plenitudinis potestatis Papalis rationabiliter ad concordiam reuocare, si distinctionem trimembrem acceptionis Ecclesiasticæ potestatis acute viderimus. Hanc enim potestatem formaliter & in se consideratam primo modo iudicare potest, neque Augustus, neque populus, neque totus clerus: imo nec vniuersalis Ecclesia. Secus in alio duplici modo. Vnde sicut ex consideratione potestatis huius stupendæ & miraculosæ, Imperatores etiam & reges procumbunt ad oscula pedum Papæ. Et inde consurgit ali-

quando ex humana fragilitate arrogans superbia in persona Papæ referentis ad se quod imperiali potestati. Non aliter existimandum est de prioribus sanctis patribus extollentibus Papam miris modis. Et inde suborta est in quibusdam summis pontificibus arrogantia maior debito: quod est vsurpare id, quod iure non poterat. Hinc cuidam glorianti, quod pedibus suis conculcaret imperatoris caput, retudit hanc arrogantiam acriter satis imperator hoc mordaci verbo: *Non tibi*, inquit, *sed Petro.*

Hinc fit præterea, quod absque mendacio vel adulatione Papa nequissimus potest appellari sanctissimus: potest adorari cultu duliæ vsq; ad oscula pedum: & ita de reliquis honoribus.

Sic Ecclesia, quæ maculam non habet neq; rugam, quæ instar Mariæ virgo est & Mater, introducitur quandoq; tanquam peccatrix & sordida, non quidem pro se & in se, sed pro peccatis filiorum: sicut anima sana fert & regit corpus ægrotum.

CONSIDERATIO XII.

POtestas Ecclesiastica Papalis non ita habet dominia & iura terreni simul & cœlestis imperij, quod possit ad libitum suum de bonis clericorum, & multo minus laicorum disponere: quamuis concedi debeat, quod habet in eis dominium quoddam directiuum, regulatiuum & ordinatiuum.

Declaratione huius considerationis, quam discretio moderatrix atque mediatrix ponit inter errores oppositos: dum facere meditarer, occurrere visa est protinus in ipsu meditationis meæ secreto duplex improba pestis. Nomen vnius detractio liuida. Nomen alterius adulatio subdola. Prima potestatem Ecclesiasticam deprimens subiiciebat temporali. Altera sustollebat in immensum, velut ad similitudinem altissimi: confundens iura cuiuslibet alterius potestatis. Tolle tolle clamat detractio, temporalitatem omnem, ius vel dominium ab Ecclesiasticis. Quare? quia sic instituit Christus, cuius ista vox est *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Sic improbat Iulianus apostata Christianis, rapiens eorum facultates. Addit detractio, quod Ecclesiastici nequaquam capaces sunt iurisdictionis temporalis, etiam si principes alii conferre voluerint. Inducit Apostolum: quia *militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Addit detractio, non habere Ecclesiasticos neque decimas neque oblationes, quanto minus alias dotationes vel possessiones, nisi ex pura Eleemosyna donantium. Et quod ab Ecclesiasticis peccantibus saltem habitualiter possent per secularem potestatem optimo iure tolli: quia data est potestas hæc secularis in vindictam malefactorum, neque sine caussa gladium portat. Addit quarto inniiens Apostoli verbis: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.* quia quicquid habent Ecclesiastici vltra simplicem victum & vestitum, totum illud est pauperum: cuius retentio nedum furtum vel rapina simplex est, sed sacrilegium: prout detorquet ad hanc sententiam tam Hieronymi verba, quam Bernhard. Vult tandem detractio Ecclesiasticos omnes ad illam Apostolorum & Discipulorum primam paupertatem sine equis, sine thesauris, sine calciamentis, sine possessionibus de necessitate salutis redigere, execrans in Ecclesiasticis pompam omnem vel seruientium, vel ciborum, vel equorum, vel indumentorum.

Consurgit ex aduerso blandiens & subdola adulatio, & ad aures Ecclesiasticorum, præcipue summi pontificis insusurrans: O quanta est, quanta sublimitas Ecclesiasticæ potestatis tuæ! O sacer clere, quam nihil est secularis auctoritas tuæ comparata! Quoniam sicut Christo collata est omnis potestas in cœlo & in terra, sic eam Christus omnem Petro suisque successoribus dereliquit. Vnde & nec Constantinus quicquam Syluestro Papa contulit, quod non esset prius suum, sed reddidit iniuste detentum. Porro sicut non est potestas nisi à Deo, sic nec aliqua temporalis vel Ecclesiastica, Imperialis vel regalis nisi à Papa: in cuius femore scripsit Christus: *Rex regum, Dominus dominantium.* De cuius potestate disputare instar sacrilegii est. cui neque quisquam dicere potest: *Cur ita facis?* Sic etiam temporalia omnia si Ecclesiastica bona atque dominia mutauerit, diripuerit, distraxerit. Mentior si non inueniuntur hæc scripta ab illis etiam qui sapientes sunt in oculis suis: Si præterea non inueniuntur fuisse per aliquos summos pontifices hæc credita. Notum est illud Satyrici:

Nihil est quod credere de se
Non possit, cum laudatur Diis æqua potestas.

Et illud Comici de adulatore: *Hic profecto ex stultis insanos facit.*

Sentiens autem adulatio quandoque nimis se cognosci studet quasi modestiori sermone depressius vti vt credibilior appareat. Concedit seculari potestati possessiones & iurisdictiones proprias, quas tollere nequit pro libitu Papa. Recognoscit Constantinum vel alios Principes aliquid Ecclesiæ nouiter contulisse. Nihilominus tradit, quod summus pontifex supremus est monarcha: nedum in spiritualibus, sed temporalibus, habens potestatem hanc immediate à Christo

fo: sed alii reges omnes & principes suam recipiunt dominationem ab eo, & solum mediate à Deo. Alioquin vt monstruosus esset hic mundus, si haberet tot capita, quæ non sub vnico regerentur: Rediretque Manichei deliramentum ponentis duo principia, Vnum bonorum & spiritualium: aliud malorum & temporalium. Vnde & sicut corpus est propter animam & ab anima viuit & regitur, sic potestas secularis propter spiritualem, à qua recipit suum esse legitimum. Quam auctoritatem spiritualem qui negant vel impugnant, sint intus, sint foris ecclesiam possunt gladio vel spirituali excommunicationis sicut catholici: vel debellationis, sicut infideles feriri, & eorum dominia vel bona in alios transferri.

Hanc æstimationem habuisse visus est Bonifacius octauus *in quadam decretali*. Et in hac fundari putatur ab aliquibus Dominorum Prutenorum aduersus infideles debellatio, suorumque bonorum & dominiorum conquisitio. Putatur ab aliis depositio vnius regis Franciæ per Papam Zachariam hic esse fundata, tanquam Papa sit, qui transferre possit reges & regna.

Rursus animaduertens adulatio, durum esse multis hunc sermonem: & ideo minus credibilem, studet loqui restrictius, concedens quod sicut ante Petrum fuerunt apud infideles vera dominia: quemadmodum irrefragabilis auctoritas sacræ scripturæ & euangelicæ narrationis testis est: Sic non oportet nunc post Petrum, vt omnis potestas Imperialis, regalis vel altera secularis sit immediate robur habens à summo pontifice: sicut rex Francorum Christianissimus superiorem hoc modo non habet, nec recognoscit in tertiis. Idcirco transfert verbum suum adulatio loqui de dignitatibus, officiis & bonis ecclesiasticorum, quæ omnia sic subiicit summo pontifici, vt quicquid circa ea placuerit disponere mutando, transferendo, appropriando, hoc possit, hoc teneat, & ratum sit: fiet hoc sine causa, licet cum peccato suo peregerit, quamuis peccatum circa hoc vult adulatio longe a Papa sic facere, vt eum simoniam posse neget committere: quoniam sua sunt omnia ecclesiastica bona. Concedit insuper, quod super ius est potens ab altero ius suum tollere: & quod nec ab eo appellari neque eum iudicialiter euocari, nec obedientiam ab eo substrahi, præsertim extra casum hæresis sit aliquatenus possibile. Hic solus symbolum fidei condere: hic solus causas eiusdem fidei & maiores cæteras tractare potest, solus vt iam tactum est, definitiones, regulas, leges & canones condit. Alioquin quicquid per alios diffinitur, decernitur, contenditur, statuitur, irritum est & inane. Nec aliquid ex eis quæ statuerit potest, nisi per ipsum quomodolibet cassari vel infringi. Fallor si non ante celebrationem huius Sacrosanctæ Constant. synodi sic occupauerat mentes plurimorum, literalium magis quam literatorum ista traditio: vt oppositum eum dogmatizator fuisset de hæretica prauitate vel notatus vel damnatus. Huius rei signum accipe: quia post declarationem ex theologiæ principiis luce clariorem, & quod vrgentius est post determinationem & practicationem eiusdem sanctæ synodi, inueniuntur qui talia palam asserere non paueant, tam radicatum, & vt cancer serpens tam medullitus imbibitum sint hoc priscæ adulationis virus lethiferum. Tandem miserante Deo moderatrix discretio, collustrata lumine legis euangelicæ, mediam ac regiam viam tenens inter duos errores extremos, detractionis & adulationis ponit dictam hanc considerationem duodecimam cum prioribus tanquam signum aliquod ostensiuum itineris recti: ne forte offendant ad lapidem erroris pedem suæ inquisitiuniæ scrutatores veritatis. Vnde dicimus ecclesiasticos & capaces esse bonorum temporalium, & multa eis ex debito, non ex eleemosyna pura competere: & non debere eos coercere vel spoliari per secularem potestatem, nisi vocata sit in sui iuris subsidium, quod dicitur propter hæreticos & rebelles. Possunt ipsi denique cum diuitiis aliter quam Apostoli viuere, conuersari vel incedere pro temporum, locorum & aliarum circumstantiarum varia qualitate, prout sapiens indicabit. Nec ita sunt Hieronymi, vel Bernhardi verba generaliter ad omnes ecclesiasticos tanquam proprium habeant nihil, detorquenda. Monachis autem, quibus loquebantur, alia lex est.

Vitamus ex aduerso stultas & falsas adulationis insanias attribuentes summo pontifici plenitudinis potestatem, qualem descripsimus: quæ tanta est, quantam sapientissimus legislator CHRSATVS præuidit sufficere ad ædificationem continuam ecclesiæ dilectissimæ sponsæ suæ, quam propria morte firmauit & dotauit: Cui potestati detrahere est impietas sacrilega indignissimaque. Sed glorificent Deum, qui potestatem talem dedit hominibus misericordissima pietate sua: quæ potestas quanto sublimior est, pulchrior & dignior tanto ne vertatur in abusum vilem, turpem & indignum prouidere debet summus pontifex & eam, vt sapiens iudicabit regulare. Quid autem sapientius in tertia generali concilio, quod & Spiritu sancto regitur: & cuius regi frenis summa libertas est? Præclare dixit Aristoteles: *Non esse seruitutem obedire legibus.*

Addamus summum pontificem cum collegio suo ita præsidere bonis ecclesiasticis, vt decentem statum habere sufficientem & decentem oporteat. Sed non ita, vt caput grauidum membra reliqua obruat mole sua: neque velit vsurpare contra naturam singularis membri omnia officia membrorum, quibus singulis, vt ait Apostolus, proprium datum est officium. Nam si omnia oculus vel caput, vbi pes? vbi manus? Concernit hoc collationem beneficiorum multiplicitatem

Bbbbbb 4 exemptio-

exemptionum odiosissimam plenam erroris & confusionis in ecclesiastica hierarchia: & ita de reliquis. Reseruationem prǽterea tot casuum, tot excommunicationum in foro conscientiæ, euocationem tam facilem omnium causarum ab ordinariis: sint causæ illæ prophanæ, sint sacræ fideique quales fidei causas omnes ab ordinariis singulis, præsertim in doctrinis notorie scandalizantibus, diœceses suis, & vbi vigent studia literarum, velle prohibere, quid aliud est quam ianuam grandem erroribus aperire?

Postremo suis se terminis ita potestas ecclesiastica coerceat, vt meminerit potestatem secularem etiam apud infideles sua habere propria iura, suas dignitates, suas leges, sua iudicia: de quibus occupare se ecclesiastica potestas non præsumat vel vsurpet, nisi dum redundat abusus potestatis secularis in impugnationem fidei & blasphemiam creatoris & in manifestam ecclesiasticæ potestatis iniuriam. Tunc enim attendere conuenit vltimam huius considerationis duodecimæ particulam, quod in his ecclesiastica potestas habet dominium quoddam regitiuum, directiuum, regulatiuum & ordinatiuum.

Concludunt hoc & nihil fere aliud rationes & allegationes omnes induci solitæ, quod plenitudo potestatis Papalis superior est & ad omnem aliam ecclesiasticam & temporalem. Quamuis sub hoc respectu potestas vniuersalis ecclesiæ vel generalis concilii legitime congregati dici possit maior in amplitudine vel extensione, maior in infallibili directione, maior in morum reformatione in capite & in membris, maior in coercitiua potestate, maior in causarum fidei difficilium vltimata decisione, maior denique quia copiosior. Complectitur enim saltem virtualiter omnem potestatem & omne politicum regimen, Papale, imperiale, regale, aristocraticum & timocraticum; prout alias deductum est ex descriptione concilii generalis, quæ talis est.

Concilium generale est congregatio legitima auctoritate facta ad aliquem locum ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholicæ: nulla fideli persona, quæ audiri requirat, exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea, quæ debitum regimen eiusdem ecclesiæ in fide & moribus respiciunt.

Dicamus hic aliqua circa diffinitionem hanc concilii generalis. Et primo, quod *congregatio legitima auctoritate facta* dicitur regulariter a Papa, sicut sonant decreta & decretales innumeræ. Excipiuntur tamen tres casus, vbi congregatio concilii generalis fit legitime sine Papa. Vnus dum de[sinit] esse per mortem naturalem vel ciuilem seu canonicam, quæ est depositio. Vel si cadat in perpetuam maniam. Aut si ad eum captiuatum non pateat accessus. Alius dum sufficienter requisitus de conuocando concilium renuit contumaciter in perniciem ecclesiæ, præsertim si tangat ipsum. Tertio si concilium postquam est à Papa legitime congregatum, statuat certum tempus & locum pro celebrando generali concilio: sicut infra triennium, vel de decennio in decennium, etiam vbi Papa renueret. Nec refert in primo & secundo casu, per quos euocetur concilium: dummodo congregetur, quemadmodum fuit Pisis. Nihilominus expedit decernere pro futuro modum conuocationis: sicut in reformatione salubriter est auisatum, vtinam & synodaliter iam esset diffinitum.

Dicamus secundo iuxta probabilem valde sententiam, quod de statu hierarchico ecclesiæ non sunt proprie, nisi duo status: Prælatorũ maiorum videlicet, qui succedunt Apostolis & sunt episcopi, archiepiscopi, & ita sursum: Et minorum, qui successores sunt septuaginta duorum discipulorum. Et dicuntur prælati secundi ordinis dignitatis vel honoris, quales sunt curati, quibus ex statu & ordinario iure conueniunt tres actus hierarchici primarie, essentialiter & immediate à Christo: qui sunt purgare per correctionem, illuminare per doctrinam & prædicationem, perficere per sacramentorum ministrationem. Fundatur hæc sententia *Matth. 18.* vbi postquam Christus dixerat, *dic ecclesiæ*: subiunxit de quibus loquebatur dum ait: *Quodcunque solueritis super terram* &c. Constat autem quod nedum Apostolis, sed & discipulis loquebatur: iuxta Glossas Doctorum in hoc loco: & *Matth. 10. & Luc. 10.* vbi fit sermo de missione septuaginta duorum discipulorum: & *Matth. 16* vbi Christus Petro dixit pro omnibus: *Quodcunq; ligaueris.* Et iterum: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Concordant August. Hieron. Isidor. Beda, Magister vbi prius, & expresse multum Damasus Papa: *Non amplius*, inquit, *quam duos ordines inter discipulos Domini esse cognoscimus, id est, duodecim apostolorum & 72. discipulorum. Vnde iste processerit ignoramus: & quod ratione caret, extirpare necesse est.* loquitur contra episcopos.

Dicamus tertio naturam generalis concilii talem esse, vt nullus fidelis, qui audire voluerit, debeat excludi ab audientia, quatenus vel doceatur vel doceat: sicut legitur in principio con[cilii].

Distingui tamen solet de habentibus vocem in concilio. Quidã habent consultiuã, alii diffinitiuam. Primi sunt, quibus inest notitia talium, quæ tractantur etiam vsq; ad mechanicas artes. Vt [si] quæratur de modo reparationis ecclesiarum materialium, esse potest in latomis vox co[nsultiua]. Sic in aurifabris & fabris. Sic dum fit quæstio de Philosophicis & moralibus disciplinis, v[t] sunt præcepta decalogi, possunt seculares eruditi in Philosophia, legibus & moribus, dare con[silium], & aliquando salubrius quam nonnulli prælatorum vel curatorum vel etiam theologorum, v[s]que [a]deo quod in generalibus conciliis contra Arrium tempore Athanasii fuerit interrogatus gen[tili]s Philosophus de materia nedum pure morali, sed quæ tangebat beatæ trinitatis eandem [essentiam].

Cæterum de voce diffinitiua quales eam habeant, non est dubium de episcopis & sup[erio]ribus prælatis: sicut iuxta prædicta practicatum sæpius inuenitur in prioribus conciliis. S[ed] ne[c] videtur ambiguitas esse de minoribus prælatis, qui sunt curati & hierarchæ: neque de [a]liis, q[ui] ad

hunc

hunc duplicem prælatorum ordinem reducuntur: quibus non ex priuilegio solo, sed ex statu & ordinario iure competit animarum cura: quemadmodum sunt multi abbates, Decani, præpositi; enim similibus.

Facit ad hoc determinatio sacræ facultatis theologiæ Parisiensis nuper edita contra temeritatem extollentium priuilegiatos super curatos in prædicationibus & confessionibus: vbi sic dicitur in duobus primis articulis.

Domini curati sunt in ecclesia minores prælati & hierarchæ ex primaria institutione Christi: quibus competit ex statu ius prædicandi, ius confessiones audiendi, ius sacramenta ecclesiastica secundum exigentiam sui status & parochianorum ministrandi, ius sepulturas dandi, ius insuper decimas & alia iura Parochialia recipiendi.

Secundus articulus, quod *ius prædicandi & confessandi competit prælatis & curatis principaliter & essentialiter, & Mendicantibus de per accidens ex priuilegio: quoniam sunt introducti vel admissi ex concessione & beneplacito Dominorum prælatorum.*

Dicamus postremo quod licet ea, quæ statim dicta sunt, consonare videantur iuri diuino & obseruationi priorum conciliorum atque rationi: Nihilominus concilium potest certis de causis & ad tempus constituere voces diffinitiuas in pluribus vel paucioribus, & in ab:s quam dicti sint satis similiter ad illa quæ facta sunt & fieri possunt vario modo circa institutionem prælatorum ecclesiasticorum maiorum & minorum, quæ quandoque fiebant à toto populo & clero: quandoque à clero solum: quandoq; à solis canonicis ecclesiæ cathedralis & nouissime crebrius per solum Papam, sicut plurimorum est iudicium.

CONSIDERATIO XIII.

POtestas ecclesiastica, sicut & alia quælibet, originatur à prima iustitia, secundum quam iura omnia leges, iurisdictiones atque dominia pulchra ordinis varietate fundantur.

Describitur itaque *iustitia*, quod *est perpetua & constans voluntas, ius suum vnicuiq; tribuens.* Hæc autem descriptio competit principaliter iustitiæ diuinæ in ordine ad suas creaturas. Deus nempe solus est, qui voluntate perpetua & constanti dat vnicuiq; rei quod suum est: suum inquam, non ex debito rigoris, sed ex liberalissima & dignissima donatione creatoris. Sic in qualibet re tantumdem est de iure, quantum de entitate. Habet enim res quælibet ius seu titulum id habendi, quod habet ex dictamine rectissimo primæ iustitiæ.

Ius vero sic describitur: *Ius est potestas seu facultas propinqua conueniens alicui secundum dictamen primæ iustitiæ.*

Porro dictamen hoc lex dicitur, quia lex est regula conformitatem habens ad dictamen rectæ rationis. Dictamen vero rectæ rationis primæ, & iustitia conueniunt in Deo synonyme. Proinde dictum est in descriptione iuris, quod est *facultas propinqua* &c. propter illa quæ in potentia obedientiali conuenire possunt cuilibet creaturæ, quod posse dicere possumus vel obedientiale vel logicale, secundum quale non dicitur proprie res habere ius vel legem, sicut non dicimus quod damnati ius habeant ad beatitudinem æternam. Nec quod stella ius suum seu facultatem habeat in tanta luce, quanta refulget in sole: licet in potentia obedientiali creaturæ vel absolute Dei possint hæc omnia fieri.

Consequenter ab hac amplissima iuris & legis acceptione, sicut vtitur scriptura dum ait: *Hæ sunt leges cæli & terræ* &c. & alibi pluries: & apud Boetium: *Legemq; pati sidera cogis*: fit descensus restrictior ad ea, quæ creaturam rationalem respiciunt, vt rationalis est.

Fit subinde distinctio de iustitia: quia quædam est essentialis & primaria, qualis prædescripta est. Altera est participata seu deriuata & attributiue dicta, quæ sic describitur: *Iustitia est habitus vel tanquam habitus conformis diuinæ iustitiæ, eiusque imitatiuus per participationem, quo habitu inclinatur habens eam facere ius vel reddere.* Ita quod ius est velut actus, vel vsus, vel effectus, vel titulus talis iustitiæ.

Rursus de iustitia sic accepta participatiue dicimus, quod quædam est iustitia originalis, quædam regni cœlestis: vt ibi: *Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius.* Et hæc duplex est, quædam gloriæ, quædam gratiæ.

Altera iterum est iustitia legalis, alia ciuilis. Iustitia vero ciuilis alia distributiua: alia commutatiua. Et ita de reliquis acceptionibus iustitię specialibus.

Iustitia legalis est omnis virtus, sicut charitas est tota lex Christi.

Porro iustitiæ distributiuæ contrariantur promotiones indignę, & intrusiones in officiis reipublicæ & beneficiis ecclesiæ. Commutatiuæ autem contrariantur contractus illiciti, vsura & fraus in temporalibus, simonia & giezia in spiritualibus, de quibus non est hic dicendum per singula.

Dicamus præterea tot esse legum varietates, quot modis iura variantur secundum dictamen participatæ iustitiæ. Propterea sunt quædam leges proprie diuinæ, quædam proprie naturales: quædam positiuæ vel humanæ. Quarum aliquæ sunt canonicæ vel ecclesiasticæ: aliæ

aliæ sunt ciuiles seu politicæ. Et quamuis paucæ reperiantur leges, quin mixtæ sunt ex participatione diuersarum: nihilominus denominatur lex à prædominanti seu à principaliori, quod in ea reperitur. Quibus præsuppositis dicamus vlterius descriptiones huiusmodi legum.

Et quoniam *lex* dicitur *à liganda*, id est, obligando: vel *à legendo*, id est, dictando quid agendum sit, conformiter ad hanc obligationem seu dictamen rectæ rationis describemus principaliter leges obligatorias. quia de consultoriis & permissiuis, & si quæ sint aliæ, facilis habebitur ex his cognitio.

Lex diuina obligatoria est signum verum reuelatum creaturæ rationali notificatiuum rectæ rationis diuinæ volentis teneri seu ligari illam creaturam ad aliquid agendum vel non agendum pro consecutione felicitatis æternæ. Dicitur hic & infra *Signum notificatiuum*: quoniam proprie nulla lex obligat liberum arbitrium, si notificata non fuerit. Hoc autem signum triplex est: quoddam mentale, quoddam vocale, quoddam scriptum: sicut est lex scripta prolata indita, literalis, vocalis, mentalis. De mentali scribitur in Psalmo: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Et *ad Roman. 2.* pulchre per totum. Et iterum in Psal. *Legem tuam in medio cordis mei.*

Lex naturalis obligatoria describitur, quod est signum naturaliter habitum, notificatiuum rectæ rationis diuinæ, volentis creaturam rationalem humanam teneri seu ligari ad aliquid agendum pro consecutione finis sui naturalis, qui est felicitas humana, siue monastica, siue œconomica, siue politica. Dicitur autem signum pure naturaliter habitum illud quod inditum est cuilibet homini, non impedito in vsu debito rationis. Impeditur autem per corpus, per errores, per vitia multa.

Notificatur ex hac duplici descriptione differentia & conuenientia diuinæ legis ad naturalem principaliter ex modo acquisitionis & ex parte finis. Lex enim diuina de ratione sua habet primo, vt acquiratur per reuelationem. Deinde quod ordine de proximo & per se ad felicitatem æternam. Lex vero naturalis etsi possit sic acquiri & ordinari, sicut patet in datione præceptorum decalogi in vtraq; lege veteri & noua: hoc tamen non habet de ratione sua, vt sui naturalis est, sed transit in diuinam.

Lex canonica describitur, quod est signum habitum per humanam traditionem notificatiuum rectæ rationis diuinæ, volentis creaturam rationalem humanam teneri seu ligari ad aliquid agendum vel non agendum principaliter pro consecutione felicitatis æternæ. Per hanc vltimam clausulam conuenit lex canonica cum diuina, & differt à naturali. Et per primam ab vtraque sub sua ratione, quæ est vt habeatur eius cognitio & robur per humanam traditionem magis quam per puram reuelationem vel naturalem euidentiam.

Lex ciuilis describitur, quod est signum habitum per humanam traditionem posi[illegible]nam volentem quod homo teneatur seu ligetur aliquid agere vel non agere pro consecutione finis sui naturalis: quæ est humana felicitas vel monastica vel œconomica vel politica. Patet descriptio ex prioribus.

Vnde diligenter attendendum est, quod sicut in speculabilibus sunt primo principia naturaliter nota. Sunt secundo conclusiones euidenter ab illis principiis demonstratæ. Sunt consequenter tertio conclusiones tantummodo probabiliter deductæ ex prædictis veritatibus, circa quas est solum opinio. Tandem quarto sunt aliæ propositiones sic elongatæ a primis veritatibus, quod non apparet, quod ex illis sequantur vel repugnent: vt si astra sint paria vel imparia. Proportionabiliter suo modo dicendum est de veritatibus moralibus sub hac distinctione quadruplici. Et iuxta duplicem primum gradum accipitur ius pure diuinum, si veritates sint certitudinaliter reuelatæ, vel ex reuelatis manifeste deductæ. Sed si cognoscantur per euidentiam naturalem accipitur ius proprie naturale. Circa tertium gradum & quartum proportionabiliter sumitur ius canonicum & ciuile: addita legislatoris auctoritate, quæ facit vt propositio moralis aliunde solum probabilis vel impertinens legibus proprie diuinis vel naturalibus robur habeat & vim obligationis ad alterum finem vel supernaturalem: & sic est lex canonica: vel naturalem, & sic lex ciuilis vel politica nominatur. Rememorandum est tamen id, quod iam dictum repetitur: paucissimas inueniri leges, quæ non se mutuo participent: sed ratio distinguit eas & secernit.

Transeamus consequenter post sermonem de iustitia, de iure, de lege, loqui de iurisdictione, de dominio & de policia. *Iurisdictio* describitur vel interpretatur, quod *est iuris ditio*, id est, potestas seu facultas exercendi ius. Vel dicitur *iurisdictio quasi iuris dictia*, id est, pronunciatio seu promulgatio iuris.

Quæ iurisdictio quadruplex est iuxta quadruplicem legem: diuina scilicet naturalis, canonica, ciuilis. Itaque iurisdictio diuina est potestas exequendi ius, quod competit alicui secundum legem proprie diuinam, & hoc in alterum vel tanquam in alterum. Non enim proprie dicitur habere quis iurisdictionem in semetipsum, nisi forte consideretur tanquam alter sit, vt vellent aliqui de pœnitentia dicere.

Proportionabilis est descriptio triplex triplicis alterius iurisdictionis secundum triplicem legem.

Diuiditur autem quandoq;, iurisdictio in coerciuam: quæ scil. fertur in inuitum, & in directiuam seu regularinam & ordinatiuam, qualis fuisset etiam in statu innocentiæ & qualis est sapientis ad insipientiores, & per[illegible]oris ad imperfectiorem, vt in angelis etiam posuit Dionys.

Subiun-

Subiungamus de dominio, quod ita deſcribi poteſt. Dominium eſt poteſtas propinqua aſſumendi res alias: vel vt alias in ſui facultatem vel vſum licitum ſecundum iura vel leges rationabiliter inſtitutas.

Inuenitur autem hoc modo dominium ſextuplex: Beatificum, originale, gratificum, euangelicum, canonicum, politicum. Beatificum eſt dominium ſecundum leges gloriæ. Originale dominium eſt ſecundum leges originalis iuſtitiæ. Gratificum eſt dominium ſecundum leges gratiæ gratificantis. Euangelicum eſt dominium ſecundum legem proprie euangelicam. [illegible] de reliquis duobus ſuo modo. Primum fundatur in titulo gloriæ: ſecundum in titulo originalis iuſtitiæ: & ita de reliquis ſuo modo.

Poſſumus autem contractius loqui de triplici dominio quorum vnum fundatur in titulo charitatis gratificantis. Alterum in titulo alicuius gratiæ ſupernaturalis ſolum gratis datæ, non [illegible] cantis. Tertium in titulo doni alicuius pure naturalis, ſicut eſt electio vel naturalis ſucceſſio ad aliquem principatum.

Deſcribitur autem dominium, quod appellatur à multis euangelicum, per appropriationem, quod eſt dominium immediate à Deo inſtitutum compatiens ſecum ex æquo quolibet [illegible] nus & in abdicabile ſeruata charitate ſe extendens ad omnia. De hoc dicit Apoſtolus, quod [illegible] ſunt omnia: quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: quoniam in titulum charitatis adiciuntur omnia abunde ad fruendum vel vtendum, quæ in cœlis ſunt & in terra, in mari & in omnibus abyſſis.

Deſcriberetur conformiter dominium originalis iuſtitiæ, quod eſt donum Dei quod [illegible] tura rationalis ius habet immediate à Deo aſſumere alias res inferiores in ſuum vſum & [illegible] nem pluribus competens ex æquo: & inabdicabile ſeruata originali iuſtitia, ſeu integritate naturali. Hoc modo habuit Adam dominium ſuper volucres cœli & piſces maris.

Deſcriberetur proportionabiliter dominium libertatis creatæ, quod eſt facultas propinqua reſultans ex liberaliſſima condeſcenſione Dei donantis ad agendum vel non agendum cum anima rationali in productione ſuorum actuum elicitorum vel in eorum ſuſpenſione ad finem conſequendæ beatitudinis ordinata.

Porro quod ſit dominium aliud fundatum in gratia ſupernaturali ſolum gratis data poteſt apparere conſideranti naturam gratiæ talis: ſicut debet Apoſtolus, Quod ſpiritus Prophetarum ſubiecti ſunt eis: & fides informis facit miracula.

Contractius tamen locuti ſumus in prima conſideratione, dum poteſtatem eccleſiaſticam deſcripſimus, quæ *dominium eccleſiaſticum* dici poteſt.

Præterea ciuile dominium ſeu politicum eſt dominium peccati occaſione introductum, non competens pluribus ex æquo retinibile & abdicabile, ſeruata vel non ſeruata charitate fundatum in legibus ciuilibus & politicis, ſecundum quas poteſt abdicari vendendo, donando, negligendo, permutando. Vnde & apud eccleſiaſticos inuenitur tale dominium ſuo modo. Nec fundatur in charitate, nec in fide: quoniam apud infideles & iniuſtos peccatores iuſte manet tale dominium.

Poſtremo tandem habito ſermone de iuſtitia, de iure, de lege, de iuriſdictione, de dominio, loquamur aliquid de politia deſcribentes eam, quod eſt communitas ordinata ad finem aliquem perfectum. Eſt autem ordinatio vel ordo, parium dispariumq. rerum ſua vnicuiq. tribuens diſpoſitio. Conuenit igitur prorſus ordo cum iuſtitia, quæ dat vnicuiq; quod ſuum eſt. Propterea diuine fuit enunciatum per Prophetam, quod *opus iuſtitiæ eſt pax.* Cur ita? Plane quia nihil aliud eſt pax, quam ordinis tranquillitas. Hanc vero tranquillitatem ordinis facit iuſtitia, ius ſuum vnicuiq. tribuens. Qua inde dictum eſt: *iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.*

Politiarum vero alia eſt cœlitus, de qua nihil ad præſens. Alia eſt humana duplex viatorum. Vna eſt quæ vulgato & appropriato nomine dicitur eccleſiaſtica. Altera ſecularis. Secularis autem diuiditur ab Ariſtotele politizante in tres. Quarum primam vocat regnum. Secundam dicit ariſtocratiam. Tertiam nominat vocabulo generali appropriate politiam, quam dicere poſſumus timocratiam.

Deſcribitur regnum, quod eſt politia ſub vno bono. Vel expreſſius, quod eſt congregatio communitatis perfectæ ſub vno ſecundum leges ſuas bonas pro republica. Dicitur autem vnus ille bonus vel rex, vel Imperator ſeu monarcha, qui non proprium principaliter, ſed commune bonum intendit in ſuo principatu. Deſcribitur ariſtocratia, quod eſt politia ſub paucis bonis, vel expreſſius quod eſt congregatio communitatis perfectæ ſub paucis bonum reipublicæ per leges ſuas principaliter intendentibus, vt ſenatus.

Deſcribitur politia appropriato nomine ſeu timocratia, quod eſt politia ſub plurimis bonis. Vel expreſſius, quod eſt congregatio communitatis perfectæ ſub plurimis vtilitatem reipublicæ per leges ſuas principaliter intendentibus. Dicitur perfecta communitas ad differentiam œconomicæ conuerſationis, qui ſibi perfecte non ſufficit. Dicitur ſecundum leges ſuas: quoniam in hoc attenditur principatus dominantis, ſi ſecundum leges ſuas inueniatur vltro regere politiã, aliena lege nõ arctatus.

Omnis autem politia eccleſiaſtica ſiue dominetur vnus, ſiue pauci, ſiue plures boni, dicitur proprie diuina: quia ſecundum leges ſupernaturales debet quibet regulationem accipere. Et ita perſpicuũ eſt, quod tres iſtæ politiæ vtuntur in eccleſia aliter, quàm in ciuili politia, propter diuinæ legis [illegible].

Per-

Perspicuum est consequenter quæstionē hanc sapere blasphemiam & hæresim Pelagianam, si in ecclesiastico regimine theologia præponi debeat alteri scientiæ naturali vel humanæ. Non enim sumitur hic *ecclesia* pro templo materiali, quod ædificare melius sciret latomus, quam theologus aut iurista. Nec de ecclesia tantummodo debet fieri sermo pro solis prouentibus & redditibus & iurisdictionibus ecclesiasticis ad temporalitatem & vitam hanc ciuilem respicientibus: quoniam esset hoc pure gentiliter sapere. Ita tamen animales etiam de ecclesia plerumque concipiunt, pro vt operibus & verbis insinuant extollentes vsq; in cœlum: si quis episcopus aut abbas laborauerit, vt ſtent mœnia & prædia cum suis iurisdictionibus & permittat tuere subditos per errorum deuia in fide catholica & bonis moribus. Sic autem posset secularis vnus expertus œconomicus iudicari frequenter vtilior in ecclesiastico regimine, quam theologus aut iurista.

Considerari igitur debet ecclesia prout instituta est à Christo supra firmam petram fidei ad finem supernaturalem secundum legem euangelicam & sacræ scripturæ diuinitus reuelatæ: secundum quam debet regulari iudicium de fide & moribus subditorum: quoniam rectum est iudex sui & obliqui.

Pro qua fide conseruanda si deberent in curia romana constitui auditores causarum fidei in theologia peritissimi nec corrupti moribus: quas causas omnes dicunt aliqui ad sedem Apostolicam referendas esse: licet hoc nimis generaliter intelligant, attendatur si hoc æque rationabiliter fieret, sicut auditores causarum prophanarum sunt ordinarie & collegialiter instituti.

Possumus conformiter ad prædictam Philosophi politiam tripliciter distinctam in naturali regimine politiam ecclesiasticam diuidere: quod alia est Papalis, alia collegialis, alia synodalis seu concilii generali. Papalis imitatur regalem. Collegialis Dominorum cardinalium imitatur aristocratiam. Synodalis generalis imitatur politiam seu timocratiam. Vel potius est perfecta politia quæ resultat ex omnibus.

Sunt ex aduerso politiæ si taliter appellari merentur, quæ non libero & tanquam paternali regimine ducuntur, sicut præcedentes, sed despotico & seruili iugo tractabuntur: vel ex proprio demerito permittente Deo, qui *regnare facit hypocritam*, dicente Iob, *propter peccata populi*. Vel aliunde iusto eiusdem Dei iudicio. Vocat autem eas Aristot. primam, tyrannidem: alteram, oligarchiam: tertiam, democratiam. In tyrannide præsidet vnus proprium tantummodo bonum inquirens, volens subditus impotentes, indoctos & diuisos ab inuicem esse. In oligarchia præsident pauci humilis conditionis super alios. In democratia præsidet sibipsi multitudo nequam, vbi quærit vnusquisq; quæ sua sunt, non quæ communia.

Cognoscet ea his studiosus lector, si possit in ecclesiastica politia tale aliquid tripliciter & proportionabiliter inuenire.

Deniq; de politiis mixtis nihil expressimus, quoniam fere nulla est, quæ mixtionem excludat, scilicet a prædominanti talis vel talis nominatur. Hæc vero latius explicata sunt in tractatu quodam *De vita spirituali*. & in sermone illo: *Dedit ei pater omnia in manus*.

Epilogus præmissorum.

Epilogando dicimus, q; a prima iustitia deriuatur ius, generaliter in omnem creaturam, specialiter in creaturam rationalem, & hoc secundum multiplices leges: Secundum proprie diuinam, secundum proprie naturalem, secundum canonicam, secundum ciuilem. Fundatur inde participata iustitia imitatrix diuinæ.

Dehinc iurisdictio quadruplex secundum quadruplicem legem: proprie diuinam, proprie naturalem, canonicam & ciuilem.

Et de qualibet harum dupliciter haberi sermo potest. Quoniam alia est coerciua in inuitum. Alia doctrinalis directiua vel arbitraria seu spontanea dici potest. Porro secundum leges & iurisdictiones fundantur dominia. Vnum gloriæ: alterum iustitiæ originalis: aliud gratiæ gratificantis, aliud euangelicum secundum leges proprie diuinas, aliud euangelicum secundum leges canonicas: aliud politicum vel ciuile secundum leges ciuiliter datas. Amplius vero fundantur secundum prædicta diuersæ politiæ. Vna regalis seu libera: altera seruilis & despotica. Et vtraq; diuiditur in ecclesiasticam & secularem. Secularis libera & bona diuiditur in regnum, in aristocratiam, & timocratiam. Seruilis & mala in tyrannidem, in oligarchiam & democratiam. Ecclesiastica bona diuiditur proportionabiliter in Papatum, in cardinalatum & synodum. Mala vero re ipsa magis hnic aduerso triplici modo cognoscitur, quam nomine.

Tandem sub ecclesiastica politia continetur appropriato nomine potestas ecclesiastica quæ primo diuiditur: quoniam vna est ordinis: altera iurisdictionis. Potestas ordinis duplex. Vna super corpus Christi verum in consecratione: altera super corpus Christi mysticum in sacramentorum ministratione. Potestas iurisdictionis duplex. Vna in foro exteriori, altera in interiori. Potestas in exteriori duplex. Vna coertionis seu correctionis secundum legem proprie diuinam, quæ est excommunicatio, altera secundum leges positiuas, canonicas seu ciuiles, quæ iurisdictio [illegible] similis est. Rursus potestas iurisdictionis in foro interiori duplex est. Vna clauium [illegible]

testat [illegible] lutione seu remissione culparum. Altera in pœnæ commutatione per largitionem indulgentiarum.

Postremo tripliciter habet considerari potestas ecclesiastica. Uno modo in se formaliter vel absolute, alio modo, ut in hoc vel illo supposito materialiter seu subiective: tertio modo usualiter vel exercitatiue. Usus vero quadruplex est, licitus & ratus, licitus & non ratus, illicitus & ratus, illicitus & irritus. Ratus vero dupliciter; vel de iure, vel de facto.

Finit tractatulus magis ad inquisitionem veritatis, quam ad determinationem editus & pronunciatus Constantiæ tempore generalis concilii pro parte Cancellarii Parrhisiensis, Anno à natiuitate Domini M.CCCCXVII. die 6. Februarii.

CONCORDIA QVOD PLENITVDO POTESTATIS ECCLESIASTICÆ SIT IN SVMMO PONTIFICE ET IN ECCLESIA, QVAMVIS NON omnino simpliciter: & hoc sub triplici conclusione. Cuius declaratio patet ex tractatu, cuius titulus est *De potestate ecclesiastica, de origine iuris & legum.*

Prima conclusio.

P[illegible]Lenitudo po[illegible]statis eccle[illegible]asticæ complectitur in se plenitudinem duplicis potestatis, scil. ordinis & iurisdictionis tam in foro inter[illegible] quam exteriori, quæ circa quemlibet de ecclesia potest immediate & absq; limitatione exerceri claue non errante. Sed [illegible] errat, [illegible] per solam ecclesiam synodaliter congregatam error iudicialiter corrigi [illegible] imponi, cui tenebitur hab[illegible] huiusmodi potestatem reuerenter obedire sicut [illegible] sponsæ Christi & sicut regulæ à Spiritu sancto directæ.

Secunda conclusio.

P[illegible]do potestatis ecclesi[illegible]sticæ sic proprie sumpta non potest esse de lege ordinata, nisi in vnico [illegible] summo pontifice formaliter & subiectiue. Alioquin ecclesiasticum regimen non esset monarchicum. [illegible] habere posset multiplex caput ex æquo, quod aperte est hæreticum. Nec tamen plenitudo potestatis Papalis sic intelligenda est immediate super omnes Christianos, quod pro libito possit immediate iurisdictionem in omnes per se vel alios extraordinarios passim exercere. Sic enim præiudicaret ordinariis, qui ius habent immediatius, imo immediatissimum super plebes eis commissas actu [illegible] hierarchicos exercendi. Extenditur igitur plenitudo potestatis Papæ super omnes inferiores, solum dum subest necessitas ex defectu ordinariorum inferiorum. Vel dum apparet euidens vtilitas ecclesiæ, quemadmodum dici potest de episcopis respectu plebanorum seu propriorum sacerdotum, quorum possunt supplere defectus.

Tertia conclusio.

PLenitudo potestatis ecclesiasticæ dum ponitur in ecclesia synodaliter congregata cum plenitudine executionis huiusmodi potestatis sit variatio vel æquiu[illegible]catio de hoc quod est esse in, quia non eodem modo est plenitudo potestatis ecclesiasticæ in Papa & in ecclesia. Fatendum est tamen, quod est vtrobique & principalius in ecclesia suo modo, & hoc quadruplici respectu, scil. indeuiabilitatis ac indefectibilitatis extensionis, regulationis & generalis obligationis: cui subiicitur etiam [illegible] tanquam imperatrici sponsæ regis summi: qui potest condere canones, & diffinire, etiam [illegible] Papa [illegible].

Faciunt [illegible] auctoritates subsequentes pro vtraq; parte secundæ conclusionis cum prima & tertia. Dicit enim Bo[illegible] a parte 6. c 5 sui Breuiloquii [illegible] x dictis Augusti. *Sic igitur baptismus potest esse extra ecclesiam: munus autem beatæ vitæ non nisi intra ecclesiam reperitur: quæ supra Petram fundata est, quæ ligandi & [illegible] tendi claues a[illegible]cepit: hæc est vna, quæ tenet & possidet omnem sui sponsi & Domini potestatem: per quam [illegible] potestatem etiam de ancillis parere filios potest.* Item Stephanus Papa sic scribit Gualberto Patri[illegible]hæ *Nunc vero iterato tibi scripsimus, nolentes alicuius ecclesiæ priuilegium infringere: licet apostolica p[illegible] oga[illegible]sua po[illegible]mus de qualibet ecclesia clericum ordinare.* Notentur decreta cum suis Glossis.

Quod, etsi [illegible] alis potestas extendatur ad omnes immediate, supple in casu necessitatis vel euidentis vtilitatis, non tamen vult alicuius ecclesiæ priuilegium infringere: supple, quia nec ita velle debet.

Et sit epilogus præmissorum.

Anno Domini 1415.

SERMO FACTVS PER EVNDEM XXI. DIE IVLII, ANNO DOMINI MCCCCXV.

SVPER PROCESSIONIBVS FACIENDIS PRO VIAGIO Regis Romanorum, ad Petrum de Luna. In quo ponuntur 12. conclusiones, seu regulæ practicæ in sacro generali Constantinensi concilio.

Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Ita loquitur Propheta in Psal. 67. Cuius initium est: *Exurgat Deus & dissipentur inimici eius* &c. Fiat ita quæsumus. Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum, auxiliante te beatissima Virgine, in qua est omnis gratia viæ & veritatis: quam imploremus & salutemus dicentes: *Aue Maria.*

Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Ita fieri credimus & speramus, ô Domine Deus salutarium nostrorum. Nec mirandum, si speramus & credimus, quoniam te donante assumus. Ecce ordinationi sanctissimæ nuper factæ, quam inspirasti, fit conuentus iste celeberrimus & deuotus ad orandum & deprecandum faciem tuam plenam gratiarum & dicendum: *Domine saluum fac regem*: iterq; suum in salutis tuæ prosperitate dispone.

Sed quare nobis prosperũ iter fieri petimus, viri Patres & Fratres reuerendissimi, sapientes, illustres atque doctissimi, in omnium virtutum decore præclari. Nobis, inquam, prosperum iter quo pacto fieri petimus etiam qui loco manemus: nec moueri quoquam extra disponimus. Sed profecto videmur iter agere, dum facit iter nobis: hoc est ad vtilitatem nostram, ad obsequium nostrum ad vniuersalem ecclesiæ pacem, Serenissimus Romanorum Rex protector eiusdem ecclesiæ fidelissimus. Prosperum sit iter suum suppliciter & salubriter imploremus: quoniam in prosperitate sua salus nostra reponitur. Ita enim prosperum facies iter nobis, ô Deus salutarium nostrorum, si pedes eiusdem regis nostri in viam pacis direxeris: si concesseris eum redire cum exultatione portantem vberes vnionis perfectæ manipulos. Sic enim fas habebit ex sententia dicere cum Abrahæ seruo, quod prosperum feceris iter suum: quod præterea fueris secum in omnibus ad quæ perrexit. Ambulet igitur ipse rex via regia per arma iustitiæ, à dextris & sinistris: te duce & te comite, qui es via, veritas & vita: te dicente ad eum: *Intellectum tibi dabo & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.* Mandes Deus angelis tuis, vt custodiant eum in omnibus viis suis: portent eum in manibus tuæ protectionis, vt non offendat ad lapidem cuiuslibet obstaculi, vel obdurationis partia aduersæ pedem suum. Sic enim prosperum iter facies, nedum tibi, sed nobis: & hoc ad vtilitatem nostram tu Deus salutarium nostrorum.

Potuerat sermo noster prolixius extendi: qui deuotas pro regis itinere prospero fundendas orationes, commonefaceret atque suaderet. Sed inspicio vestrum deuotionis ardorem: qui vt continuetur, vel in maiorem desideriorum flammam erumpat, non eget flatu verborum meorum exiguo. Per se enim satis in meditatione vestra exardescit ignis piorum sanctorumq; desideriorum, vt iugiter leuatis sursum cordibus, vt tractis ex imo pectoris suspiriis atque gemitibus dicat vnusquisque apud semetipsum: *Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Faciet* pro faciat. Nam apud Hebræos (vt Nicolaus de Lyra docet) futurum indicatiui pro optatiuo solet poni.

Diuertat nunc pauculum & pergat ad alia, non aliena sermo noster. Ecce quam offertur in ipsa meditatione mea iter quoddam non terrestre, quod agitur pedibus corporis: sed spirituale & cœleste iter æternitatis, quod peragratur pedibus mentis, qui sunt cognitio: pes sinister in intellectu, & volitio pes dexter in affectu. Hoc iter quale est, si quis interrogauerit? respondeat Propheta, id esse viam mandatorum Dei: quam nedum ambulasse, sed cucurrisse gloriabatur ipse cum ait. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Et rursus: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Et talia sunt in hanc sententiam absque numero. Etenim tu qui peregrinaris hic Domino, si pergendo vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hæc est enim via regia, hoc iter prosperum, hæc compendiosa semita quæ ducit ad vitam.

Atvero videre mihi videor consequenter in ipsa meditatione mea collectum esse sacrosanctum præsens concilium, vt viam istam præparet & dirigat, vt prosperum hoc iter nostrum faciat concedente Deo salutarium nostrorum. Nam væ mundo à scandalis: væ hostilibus insidiis, super quibus est illa Prophetæ conquestio: *In via hac qua ambu. absc. on. super laqueum mihi.* Et rursus: *Iuxta iter scanda. posue. mihi.* Quis autem omnia iuxta iter mandatorum Dei posita superborum Dæmonum carnis & mundi scandala dinumeret? Quis omnes laqueorum nodos, artes & modos agnoscat? quis non cum

cum Antonio pauescens exclamauerit? *Hos Domine laqueos omnes, hæc scandalorum retia quis euadet?* Atqui benedictus Deus salutarium nostrorum, qui prosperum nobis facit iter spirituale mandatorum suorum: dum voluntatem facultatemque contulit conueniendi seniores in vnum, conuocandi cœtum, congregandi ecclesiam: vt viderent quid facto opus esset ad tollendum tot scandala posita in viis Sion, ita vt lugerent, eo quod non esset qui veniret ad solennitatem. Hinc offendebat scandalum schismaticæ diuisionis, hinc scandalum multiplex hæreticæ prauitatis, hinc multiplicata super numerum scandala, offensiones & retia cuiuslibet vitiositatis.

Obsidebat præcipue hoc iter spirituale, monstrum horrendum, ingens, mole potens, superbia & filia eius improbissima dira dominandi libido, prohibuerat toto malignitatis spiritu & astu, ne celebraretur generale concilium: quod efficacissimum erat & pene vnicum aduersus hæc omnia scandala remedium.

Exultet vero nunc omnis fidelium turba, nunc magnifice gratias referat Deo salutarium nostrorum, qui prosperum fecit iter mandatorum suorum, dum contulit celebrari sacrosanctum hoc generale concilium, sufficiens ad schismatum sedationem, ad hæresum extirpationem, & ad morum reformationem. Et hoc ex paucis in hoc eodem practicatis concilio, non tam declarare quam summatim narrare vel annotare curabo. Non accurato quidem, sed doctrinali quotidianoque sermone. Satis erit ita loqui, vt intelligar.

Considerans itaque mentalibus oculis præsens generale concilium & acta eius: inuenio quod ipsum ab itinere spirituali remouit primo quadruplex scandalum obstans schismatis sedationi. Remouit aliud quadruplex scandalum, nocens hæresum extirpationi. Remouit alterum quadruplex contrarians morum reformationi, & ita contrarians, vt iam non esset prosperum, sed infaustum iter pacis, fidei & virtutis.

Conformiter ad hanc triplicem quaternitatem scandalorum numeremus 12. conclusiones, regulas aut leges, quæ in hoc concilio vel explicite vel implicite stabilitæ sunt: quasi totidem directiones salutares, per quas prosperum iter fecit nobis Deus salutarium nostrorum, vt in hoc itinere sit vnitas ratione primi, sit veritas ratione secundi, sit bonitas respectu tertii. Sit super modus, species & ordo, sit denique mensura, numerus & pondus. Conformiter ad potentiam, sapientiam & bonitatem Patris & Filii & Spiritus sancti. Hoc modo prosperum iter facit nobis Deus, scil. vt sit iter planum, iter lucidum, iter pulchrum, dum iustitia ponit in via gressus suos: dum vestigia sua reliquit impressa, quasi certa totidem signa, ne oberremus vel exorbitemus nobis data.

Prima lex in via pacis.

Assignetur pro prima parte quæ est de via pacis prima lex, siue directio liberans iter nostrum à primo scandalo, quæ data est in sessione publica quinto Aprilis anni præsentis.

Concilium generale potestatem à Christo immediate habet: cui quilibet cuiuscunq; status vel dignitatis etiam si papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem schismatis, ac generalem reformationem ecclesiæ Dei in capite & membris. Conscribenda prorsus esse mihi videretur in eminentioribus locis, vel insculpenda per omnes ecclesias saluberrima hæc determinatio, lex vel regula tanquam directio fundamentalis & velut infallibilis aduersus monstruosum horrendumq; offendiculum: quod hactenus positum erat per multos de ecclesia in itinere mandatorum Dei, determinantes ex textibus grosse, non ad regulam euangelicam & æternam acceptis: Papam non esse subiectum generali concilio, neq; iudicari posse per ipsum. Quod preterea generale concilium totum ab ipso robur immediatum sumebat. Nec poterat sine eo casu quocunq; vel conuocari vel stabiliri. Quod nemo poterat ei dicere, *cur ita facis?* quoniam solutus erat legibus & supra ius. Et ita de plurimis, per quæ blanda, fallax & subdola adulatio fouebat libidinem dominandi, & tyrannidem ecclesiæ destructricem papatum seu eius vsum conuertebat, ita vt non pateret via reductionis seu pacis.

Scripsit super hoc errore vel scandalo reuerendissimus pater & Dominus, Dominus Cardinalis Cameracensis præceptor meus inclitus dudum & nuper antequam fieret hæc constitutio, reputans esse perniciosissimum sic asserere: sicut & de multis dictis per quosdam innitentes suis iuribus positiuis annotauit. Nunc ex quo iam lex posita est, nec iam licet dubitare, probationes omittamus. Sola hæc probatio sufficeret, *Si ecclesiam non audierit, sit tibi vt ethnicus & publicanus.*

Secunda directio, siue lex salutaris.

Concilium generale potest eum, quem reputat summum pontificem, nedum consultiue inducere, sed autoritatiue compellere ad offerendum viam cessionis: vel ad cedendum papatui, etiam sine culpa sua, licet non sine causa. Qualis causa multiplex esse potest: quemadmodum in publicis sermonibus tactum fuit in hoc concilio.

Hæc lex per hoc sacrum concilium determinatiue statuta est, & in Papa Ioanne 23 practicata qui viam cessionis vrgente concilio, primum obtulit, deinde cessit. Tollitur ex hoc scandalum dicentium viam cessionis practicari non posse inuitis contendentibus de Papatu. Tollitur denique collusio seu tergiuersatio volentium inuito generali concilio, vel ecclesia perniciose Papatum detinere, nunc aut quomodolibet in futurum. Etenim si potest summus pontifex dare libellum repudii ecclesiæ sponsæ Christi, sicut egit Cœlestinus, & laudatur: cur non vice versa poterit sponsa Christi repudiare, non dicam sponsum suum, sed sponsi vicarium: præsertim vbi subest vel culpa vel causa.

Tertia directio.

Concilium generale sic est supra Papam, quod eius bullas & processus vel ordinationes & statuta potest irritare vel annullare. Potest insuper translationem curiæ Romanæ à loco concilii impedire. Compellere rursus Papam stare cum concilio: & ita de similibus. Hoc determinatum est in publica sessione & multipliciter practicatum. Tollitur ex hoc scandalum, quo per indirectum quæreretur nunc aut aliis dissipare generale concilium.

Quarta directio.

Concilium generale sic est super omnes leges positiuas, vel à summis pontificibus vel à generalibus conciliis editas: quod eas potest interpretari, mutare vel tollere, pro quanto viderentur impedimentum vel scandalum esse ad iter ecclesiasticæ vnionis. Hoc practicauit præsens concilium tollendo pœnas omnes & inhabilitationes &c. suspendendo insuper futuram summi pontificis electionem. Recipiendo denique ad cautelam & humili quadam condescensione prætensam confirmationem concilii a Domino Papa cum multis similibus: quæ & qualia iurium positiuorum rigor non admittit.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS DE via veritatis.

EXposuimus in hac parte prima quatuor scandalorum genera, quibus obsistit præsens concilium, vt prosperum iter faceret nobis Deus salutarium nostrorum: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis: & ad sedationem schismaticæ diuisionis. Transeamus pro secunda parte ad destructionem alterius quadruplicis scandali, quo videbatur impediri declaratio veritatis, & hæreticæ prauitatis destructio.

Prima directio salutaris in via catholicæ veritatis.

Concilium generale potest & debet circa omnem personam cuiuscunque præeminentiæ vel status existat, absque fauore vel timore vel personarum acceptione iudicium in causa hæresis exercere. Patet ex tenore commissionis datæ reuerendissimis patribus Dominis quatuor Cardinalibus, & aliis de qualibet natione. Hoc insuper practicatum est circa inquisitionem factam de Papa Ioanne 23. & circa Ioannem Huss, qui quamuis esset status parui, habuit tamen fautores plurimos fortes, acres & potentes. Hoc autem est prosperum & efficax iter ad extirpationem errorum, dum nullis parcitur, sed constanter proceditur ad emendationem, vel si corrigi noluerint, ad punitionem & exterminationem errantium. Alioquin non satis destruuntur errores, si permittuntur liberi & impuniti, patentes & notorii verbis aut factis hæresum defensores. Si præterea prædicatoribus catholicæ veritatis non subest plena libertas elucidandi legem sanctam. Tollitur ex hoc præsenti concilio dictum Philosophi illius, qui leges comparabat telis aranearum: eo quod debiliores muscas retinent, transmittunt fortiores.

Secunda directio, siue sexta lex in ordine.

Concilium generale potest & debet assertiones hæreticas & erroneas in fide & moribus, quæ fuerunt & sunt in scandalum publicum, diligenter examinare, reprobare & damnare: etiam non facto prius vel simul processu aduersus assertores. Hoc pluries practicatum est in hoc concilio, vt de assertionibus quod communicandi erant laici sub vtraq; specie. Et de ista assertione quilibet Christianus potest & debet &c. Deniq; tam rationes quam similitudines manifestæ & exempla sanctorum probant idem, vt de falso numismate & famoso libello. Tollitur ex hoc scandalum vel tolli debet eorum qui pro bono accessorio quod in facto consistit, elucidationem veritatis vel impediunt vel procrastinant. Hoc autem procrastinare quid, nisi impedire est?

Tertia directio

C[illegible] potest [illegible] propositiones [illegible] e [illegible] expositiones [illegible] cut de [illegible] ulis & V[illegible] al qu[illegible] maticæ dete[illegible] al[illegible] de pussibilita[illegible] [illegible] rum trah[illegible].

Sed co[illegible] h[illegible] parco qu[illegible] uata l[illegible] *est assumenda dicendi.* It[illegible]rum illud Augu[illegible]. *Liberis verbis vtuntur* [illegible] *difficillimu offensionem piarum aurium non pertimescunt. Nobis autem* [illegible] *loqui fas est.* Illud denique vulgatum fundamentum in Arist. quod *sermones accipiendi sunt* [illegible] *materiam subiectam*, vnde moralis sen[illegible]ia sumitur. Ea est enim diuinæ formæ sub[illegible]tantia, v[illegible] qu[illegible] in extrema dilabatur, nec in se[illegible] rane[illegible] maliquod ip[illegible]a suscipiat, sed sicut de ea Parmenides ai[illegible] *orb[illegible] mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conseruat.* Quod si ratio[illegible]es quoq; non ex[illegible] petita, sed i[illegible] [illegible] ret, quam tractabimus, ambitum collocatas agnatio[illegible] us: nihil est quod admi[illegible]e, [illegible]um Platone sa[illegible]iente didiceras cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere es[illegible] sermones, *3. de consolatione vltima, prosa in fin.* Similiter theologia suam propriam habet logicam & sensum literalem aliter quam speculatiuæ scientiæ. Hæc directio vel le[illegible] præseruauit hactenus præclaram vniuersi[illegible] P[illegible], [illegible] à pluribus erroribus, dum scholasticos suos semper ad certam regulam fidei loq[illegible] & om[illegible] Vtinam in alijs studijs hæc disciplina similiter teneatur. Mala libertas est male & e[illegible] onee[illegible] qui posse.

Quarta directio siue octaua in ordine.

Concilium generale potest & debet damnare propositiones multas vel assertiones [illegible] quamuis non posset ex solo & nudo textu expressu sacræ scripturæ patenter rep[illegible] ex pos[illegible]ionibus doctorum vel [illegible] celebri ecclesiæ & cæteris. Hoc practicatum [illegible] multis ass[illegible]rtionibus Iohannis [illegible]icleff, & Ioannis [illegible] Huss: imo & de ista, qu[illegible]d est [illegible] per [illegible]aicos [illegible] vtraq; specie panis & vini. Hæc directio vel lex prosperum facit [illegible] ad hæresi[illegible] & [illegible]icorum exterminationem. quoniam hæretici, quos vidimus, defe[illegible]sionem [illegible] acc[illegible]iunt, [illegible] nolunt hæreses absolute reuocare, sed tantum conditio[illegible] textus sac[illegible]æ scripturæ conui[illegible]tur errare dicentes, quod expositiones Docto[illegible], D[illegible]cretales sint apocryphæ, neque de illis curandum est. Hæc autem præsumptio quam late pateat ad errores, nemo non intelligit.

TERTIA PARS PRINCIPALIS DE VIA morum vel virtutum.

DE [illegible]latatis vel narratis scandalis quatuor obuiantibus errorum extirpationi, loquamur pro tertia & [illegible]ma parte aliquid de remotione totidem scandalorum obstantium m[illegible] reformat[illegible] in capit[illegible] & in membris [illegible] narrando quadruplicem legem vel directionem practicatam in hoc concilio, vt prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum.

Prima directio salutaris in via morum virtut[illegible]

C[illegible] general[illegible] sic est [illegible] P[illegible]pam in alium quemlibet de ecclesia, quod ipsi[illegible] Pa[illegible] pro quoc[illegible] de quo notorie & incorrigibiliter scandalizat[illegible] [illegible] practicatum dudu[illegible] de Pap[illegible] Iohanne 12. & nunc de Ioanne 23. [illegible] q[illegible] fuerit hæreticus vel [illegible] deuius. Et si ita actum est de cedro [illegible] quare [illegible] h[illegible] ba deserti? Accusatus tamen inter cætera fuit & conuictus, quod [illegible] quo confunditur illa quor[illegible] udam temeritas, qui Papam in collatione bene[illegible] [illegible] [illegible] posse committere simoniam, vel d[illegible] putabant vel diffiniebant.

Secunda directio, siue decima lex.

C[illegible]erale quamuis non possit nec debeat plenitudinem potestatis Papalis [illegible] & successoribus eius tollere vel minuere, sed de ea gratias [illegible] D[illegible] [illegible] [illegible]ere debet & amplecti. Potest nihilominus vsum potestatis illius certis [illegible] statut[illegible] [illegible]cationem ecclesiæ. Hoc practicauit præsens concilium tum in m[illegible] speci[illegible] quod legem præfixit in eligendo Papam futurum & suis electoribus. q[illegible] rend[illegible]mu[illegible] [illegible] Dominum Angelum Corario, ob laudabilitatem suæ cessionis [illegible] [illegible] Papa futurus posse[illegible] cum à collatis cardinalatu & potestate legati per hoc concl[illegible] po[illegible]-

[illegible] per præteritis quibuscunque fa[illegible] vel [illegible] condescensione hoc factum [illegible] tur vbi [illegible] ecclesiæ vel pia vtilitas vel vrgens necessitas.

[illegible] autem nunc ante summi ponti[illegible] a mult[illegible] ecclesiæ concernentia: in quibus summi pontifices vsum plenitudinis suæ potestatis [illegible] verterunt in abusum. vt quia noluerunt generalia celebrare concilia nec inferioribus prælatis [illegible] dinaria iura relinquere, quodque in statutis generalium conciliorum nunc cassando ea, nunc [illegible] tando, nunc ad libitum interpretando, nunc priuilegia & exceptiones largiendo, palam & ab [illegible] manifesta ratione vel vtilitate deuiarunt.

Vnde sicut in vsu dispensationum, concessione priuilegiorum, innouatione decretalium [illegible] expedit vsum potestatis papalis sic restringi, vt in omni casu tali fiat ad concilium generale re[illegible] propter difficultatem & raritatem suæ conuocationis: qualis non erat in primitiua ecclesia, q[illegible] do communi consensu dicente Hieronymo, fiebant omnia. Sic non expedit talem laxat[illegible] fieri, quæ vim & robur generalium conciliorum in suis constitutionibus passim tollat [illegible] neruet.

Considerari posset in hoc loco Aristot. traditio de triplici politia, regali scilicet & monarc[illegible] in qua vnus bene præest, cui tyrannus opponitur. Altera est aristocratia, vbi dominantur pau[illegible] boni: cui opponitur oligarchia. Tertiam ponit timocratiam, in qua populus bene dominatur [illegible] oppositam habet democratiam.

Esset autem inter istas politias illa melior quam aliqua singularis, quæ ex regali & arist[illegible] componeretur, vt in regno Franciæ: vbi rex instituit parlamentum, à quo iudicari non refu[illegible] vera omnium optima & saluberrima politia, quæ triplicem hanc bonam complecteretur, [illegible] aristocratiam & timocratiam.

Est autem generale concilium politia talis composita habens suam directionem mag[illegible] stentia speciali Spiritus sancti & promissione Iesu Christi, quam ex natura, vel ex humana [illegible] dustria.

Hinc est illud, quod prædiximus, quod ipsum est saluberrima & efficacissima reg[illegible] men tutius ecclesiæ tranquillum vel conseruandum vel reformandum vel inuenien[illegible] supremus & sufficiens legislator vniuersalis & potens Ἀνεκτέας. Præterea legitimus & [illegible] spectus rationabiliter ab aliquibus Christianis: eum procedat omnium communi c[illegible] assensu.

Quid autem est generale concilium? alias descriptum est & repeto, *Concilium generale est [illegible] gatio l[illegible] tima auctoritate facta ad aliquem locum ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholi[illegible] a n[illegible] personæ quæ audire requirat exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea quæ debitum regimen e[illegible] ecclesiæ in fide & moribus respiciunt.* Deduci posset ex hac descriptione cum præceden[illegible] plenitudo potestatis papalis collata est à Christo in his, quæ supra naturam sunt. In [illegible] leges naturalis, canonica & ciuilis sibi tribuunt, vt monarchæ, supremo stat & co[illegible] potestate concilii quæ dicta est: quoniam in concilio papalis potestas includitur [illegible] quam [illegible] hæc potestas in Papa, aliter in concilio. Sicut aliter claues Petro traditæ sunt, alite[illegible] concilium in multis, quæ Papam respiciunt, habet auctoritatem consiliatiuam & di[illegible]atiu[illegible] exercitatiuam & executiuam. Non enim posset concilium per seipsum vel absoluere in [illegible] entiæ: vel presbyteros ordinare: vel corpus Christi conficere: [illegible] el debellare manu armata [illegible] & ita de multis: sed ad ipsum spectat circa hæc huiusmodi consulere vel dictare. [illegible]uius qui [illegible]gnat, contumaciter repugnat Spiritui sancto, cuius est ipsum concilium in dicta[illegible] fulen[illegible]o dirigere. Exemplum in homine, vbi ratio potestatem habet dictatiuam & e[illegible] at [illegible] luntas exercitium & executionem.

Tertia directio.

Concilium generale potest de dissensionibus & guerris inter principes Chri[illegible] tes in perniciem totius Christianitatis & perditionis hominum in anima & corpore [illegible] gi[illegible] a [illegible]noscere [illegible] bendo eis vias facti & ad suscipiendum vias iuris & rationi pe[illegible] clesiæ [illegible] compellendo.

Ho[illegible] practicare proposuit Serenissimus Rex Romanorum semper Augustus, qui p[illegible] recederet ab hoc concilio ad locum conuentionis cum rege Arag[illegible] & [illegible] tionem ad deputatos habuit omni religiosa pietate & vera C[illegible] quam hi aur[illegible]bus nun sine pia compunctione lætus audiui. Narrauit [illegible] ten[illegible] post sedationem schismatis ad pacifica iunctim regu[illegible] Franciæ & A[illegible] aucto[illegible] rarem huius concilii. Narrauit de pacifi[illegible] tiune re[illegible] Polo[illegible] cu[illegible] de passagio Hierosolymitano, præcedente pacificatione regni Poloniæ &c.

Fundat... orum seu regulam pr... quamlibet partium, vt se generali concili... itaq; d ffin... prorsus submittere... ipsemet ex quema... o... m... & clu... ries antea sub attestatione diuini nominis pro... debebat & volebat esse ... biectu... & h... in speculum & exemplar æternum cuiuslibet p... temporalis.

Quarta directio, hæc lex duodecima & vltima.

Concilium generale potest & debet constituere crebriorem generalium conciliorum celebrationem, quam retroactis temporibus fuerint celebrata. vt de decennio in decennium p... a futuris summis po... ficibus ista lege, quam transgredi non liceat. Fundatur in præmissis ... fi... deratio, & per argumentum ex opposi... is: quoniam si tot & tam enormia di... m na pr... aut Ecclesiæ Dei, dum cessatum est a conciliis generalibus: quanta demum erit salutaris v... a ex ... quentiori celebratione pe... uum est. ... uis itaq; nesciat, quod inde superiorum peccata ... gebunt, dum minorem si... sentient esse peccandi licentiam, vel impunitatis spem: dum scil. red... turos se rationem coram iudice suo generali concilio prospicient: Sunt quippe nonnulli, qui etsi De um non timent, homines tamen reuerentur. Deniq; si non sit assidue lex viua dirigens, regens & actuans leges mortuas ad effectum: ipsæ non satis proficiunt. Vnde & Philosophus tradere satagens medi... um virtutis, non potuit illud efficacius inuenire, quam vt diceret, *prout sapiens iudicabit.*

Poterant ex præmissis omnibus velut ex fundamentalibus quibusdam regulis, directionibus & signis in via mandatorum Dei leges elici particulariores, ad tollendum scandala impedientia prosperum iter pacis, fidei & virtutis ad sedationem schismatum quo ad primum: ad extirpationem errorum, quo ad secundum & ad reformationem morum quo ad tertium: sed neq; tempus neq; locus sufficiunt: quia tetigerunt insuper mul... a ex ei... prud entes & studiosi suis in scriptis: quia rursus debent huiusmodi leges & constitutiones particulares magis per mutuam collationem omnium de conciliis... ari, tractari & diffiniri iuxta regionum aut patriarum varietatem. Quia deniq; decreta & decretales viderentur abundanter sufficere, si per legem viuam fieret efficax executio. Alioquin multipli... atio ... onstitutionum huiusmodi etiam pœnalium quandoq; plus onerat & aggrauat, quam subleuet aut proficiat.

Faciamus tandem in oratione finem verbis, vt O, reuolet ad A, & dicamus obsecrantes: *Prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum.* Iter nedum terrestre, sed spirituale & cœleste, iter æternitatis ad Deum salutarium nostrorum: qui est Deus benedictus in secula: Amen.

LIBELLVS DE AVFERIBILITATE PAPÆ AB ECCLESIA, IOANNIS DE GERSON CANCELLARII PARISIENSIS.

A... venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: Mar. 2. Circa quem textum pro materia nunc currente quæritur Si auferibilis sit sponsus Ecclesiæ à filiis suis vel ab ea? Et ponuntur ... considerationes 20.

CONSIDERATIO I.

A... feribilis non est sponsus Ecclesiæ Christus homo ab ipsa tota Ecclesia, lege stante. Si quidem ... Ecclesiæ Christus est, *ad Ephes. 4. & ad Coloss. 1. & 2.* Puto autem nemo concesserit, quod ab... que capite ... at perm... re corpus aliquod verum vel mysticum. sed Ecclesiæ corpus mysti... manere semper vsque ad consummationem seculi necesse est, lege stante, *Matth. vltim & 24.* Ho... cergo ... unicum influxum capitis in ipsum. Pro quo facit parabola, qua Christus se viti comparat, d... pulos palmitibus. Quod si quis dixerit oppositum dicens Ecclesiam incepisse ab A... ... gor. quo tempore nondum Christus erat incarnatus. Respondet Ioannes in A... cal. qui dicit *agnum fuisse occisum ab origine mundi*, præuisiue, scil. & acceptatiue a De..., licet nondum ... litet exhib tiue: quia nec ipsis antiquis erat salus nisi in fide multum tamen implicita & ... ediatoris & capitis Ecclesiæ Christi tunc ... uri: quibus erat necessarium credere sanctum ... bolum, quod Deus est, & quod est remunerator in se credentium.

... educitur, quod dictum est ex ipsa conditione matrimonialis vinculi inter Christum ... um & E... am sponsam, sicut Ioan in Apoc. Ecclesiam sub typo ciuitatis nouæ Hierusalem vid... dentem ... e cœlo, sicut sponsam ornatam viro suo. Nam ad exemplar cœlestis Ecclesiæ ... ena ... m *Deus coniunxit, homo non separat:* ita vt lege stante non posset aut debeat da... repudii inter sponsum & sponsam coniunctos legitimi. Quæ autem coniunctio matrimonialis ... gus legitima quam Christi sit ad Ecclesiam confœderatio?

[illegible] Osee: *Desponsabo mihi in æternum* [illegible] *ur* [illegible] *ego tamen tui non obliuiscar* [illegible] *homo patrem* [illegible] *matrem, & adhærebit vxori* [illegible] & [illegible] ea eidem sumat [illegible] tatem quia sacramentum [illegible] Christi & Ecclesiæ [illegible] illius matrimonii sacrum signum.

CONSIDERATIO II.

AVferibilis est [illegible] ndo [illegible] Ecclesiæ Christus homo ab ipsa Ecclesia. N[illegible] hoc est possibile, quia [illegible] is desineret esse homo, sicut [illegible] verbum caro factum [illegible] esse nedum ecclesia ipsa, sed omnis generaliter [illegible] Porro [illegible] habitudo cuiuslibet creaturæ ad alteram creaturam [illegible] tanquam [illegible] ad [illegible], neque tanquam effectus ad suam causam. Sic non [illegible] habitudo Ecclesiæ ad Christi humanitatem, quam [illegible] uram. E[illegible] ab[illegible] Christum hominem esse & Ecclesiam similiter esse [illegible] ipsam a Christo vt homo est, vitales influxus suscipere.

CONSIDERATIO III.

AVferibilis est sponsus militantis Ecclesiæ Christus a quolibet filio vno suorum [illegible] in via [illegible] abom[illegible], quamdiu permanet [illegible] Ecclesia & [illegible] est prima pars huius distinctæ: quoniam nullus e[illegible] nou sufficiat: quia dicit Apostolus, quod *sine viuimus siue morimur* [illegible] & [illegible] Christo. Constat tamen, quod sit separatio per m[illegible] lem, q[illegible] & [illegible] ecclesia militante. Constat præterea, quod quam [illegible] potest [illegible] re, ita debet [illegible] culpabiliter: & a Christo [illegible] ra vite, vt [illegible] separati, nisi tamen fuerit per confirmationem quodamm[illegible] tus ea [illegible] p[illegible] est [illegible]ator.

A[illegible] ra pars diiunctæ sequitur ex prima consideratione & eius deductione: quoniam & o[illegible] um coll[illegible] nihil aliud est quam ecclesiastici corporis indissolubilis compago. quemadm[illegible] ci[illegible]: *totum nihil aliud est quã suæ partes simul sumptæ*: sed hæc compago manet in æternũ, [illegible]

CONSIDERATIO IV.

AVferibilis non est sponsus ecclesiæ Christus ab ipsa, quin influat quotidie [illegible] per m[illegible] [illegible] & [illegible] nonis, [illegible] & plus quo[illegible] quam etiam per m[illegible] um [illegible] spiritu[illegible] & viui[illegible] per Spiritum sanctum suum, fidem, spem & charitatem [illegible] [illegible] ndendo gratuitis, virtutis donorum & beatitudinum, & maxime sacramentorum [illegible] sicut non permanet corpus aliquod verum & viuens, nisi habuerit qualitates dispositiones [illegible] complexionem harmoniacam & decentem, per manutenentiam formæ [illegible] [illegible] eundum exigentiam ipsius ac formæ actiuitatis & operationum suarum [illegible] [illegible] non aliter sentiendum est de corpore mystico ecclesiæ. Ipse enim Spiritus [illegible] Christi, est etiam [illegible] modo forma corporis Ecclesiæ Christi præbens [illegible] m [illegible] motum. Et hæc non permaneret cessantibus qualitatiuis dispositionibus præno[illegible] totum corpus ecclesiæ, & per membra varia, prout vnicuique membro donatum [illegible] [illegible] ad ædificationem corporis vniuersi [illegible] Apostolus clarissime [illegible] *Solliciti*, inquit, *seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis vnum corpus & vnus spiritus* [illegible] *in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma vnus Deus & pater omnium.* [illegible] *cuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Sequi[illegible] *quidem Apostolos* &c. [illegible] etiam articuli quatuor principales Apostolici [illegible] [illegible] m: *vnus est: Credo in Spiritum sanctum & viuificantem*: quid [illegible] [illegible] sicut [illegible] addit *&* *vnam sanctam Ecclesiam Catholicam.* De[illegible] (hoc est sacramentorum) *communionem.* Ac deinde *remissionem peccatorum*, in [illegible] *& vitam æternam.*

CONSIDERATIO V.

AVferibilis non est ab Ecclesia militante sponsus Christus homo, q[illegible] m [illegible] suam [illegible] a varia, gradus hierarchicos, [illegible] & [illegible] statuum ab ipso [illegible] torum, dum Ecclesiam [illegible] bit [illegible] ad [illegible] onem [illegible] non solum [illegible] m [illegible] ruat [illegible] S[illegible] it, qui [illegible] blat[illegible] vnius [illegible] a corpore de[illegible] Ma[illegible] per Ecclesiam [illegible] rum [illegible] h[illegible] a. [illegible] *arum sunt* [illegible] *& diui*[illegible] *num sunt idem autem Dominus* [illegible] *operationum* [illegible] *opera*[illegible] *autem* [illegible] *ma*[illegible] *datur* [illegible] *in sermo scientiæ secundum eunde*[illegible] *alt*[illegible] *gratia sanitatum in vno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii di*[illegible]

linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.

Concludamus ex his Pauli verbis, quod assiduus erit in Ecclesia vsus ministrationum & gratiarum gratis datarum, quas enumerat: & hoc quantum expediat eius decursui & ædificationi: sic erunt sapientes, sic Prophetæ, sic discretores spirituum, quibus ex officio hierarchico commisso eis à Christo & Spiritu Sancto conueniunt tales actus: ita vt ab humana quauis auctoritate nequeant impediri, suspendi vel prohiberi: sicut nec status Papalis nec Apostolicus vel pastoralis. Fuerunt enim primitus velut in quodam seminario viuifico positi in Ecclesia per Christum: & postmodum crescente Ecclesia discretio talium magis innotuit: velut si stipes vineæ se in folia & flores & ramos explicuerit.

CONSIDERATIO VI.

AVferibilis non est sponsus Ecclesiæ Christus ab Ecclesia taliter, quin semper habeat in se viuificum semen, quo potest per successiones generationis & generationis sese continuare in corpore toto & in mēbris præsertim officialibus: similiter & in filiis. Traducitur ad hoc illud Christi Matt. 24. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc donec omnia fiant*: loquens de generatione iustorum: quæ contraria est illi, de qua dictum est: *Amen dico vobis quod requiretur à generatione hac omnis sanguis ab Abel iusto.* Itaque si Dominus in rerum mutabilium creatione singulis indidit sementem secundum genus suum ad propagationis suæ generationem: Si tam in lege naturæ quam in lege Moysi status sacerdotalis durabat vel in primogenitis vel per successionem hæreditariam filiorum pro patribus suis: oportuit multo amplius legem gratiæ perfectissimam habere in semetipsa fœcunditatem pro sui continuatione legitima. Ad quod inducit Apostolus ad Roman. 9. textum Prophetæ Euangelici Esa. 1 *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus.* Hoc autem quid aliud debet intelligi, quam vis insita spiritualis & ars quædam viuifica in vniuersum corpus Ecclesiæ: per quam hierarchicus ordo suus potest vsq; in finem subsistere.

Et ex his protinus infertur, quod Ecclesia vel concilium eam repræsentans potest instituere vel eligere, vel designare summum pontificem in sacra sede Petri. Potest insuper modum determinare vel limitare eum, vel taliter instituendi siue designandi: ita quod non spectat hoc ad solum pontificē summum: alioquin ipso mortuo vel nolente dare legem eligendi successorem, posset Ecclesia permanere iugiter sine summo pontifice: quod nequit fieri lege stante. Quod si quis dixerit: modos qui nunc obseruantur pro electione summi pontificis determinatos esse per summos pontifices. Placet. S. Ecclesia consensu suo vero vel interpretatiuo approbauit: aut in defectu qualem prædiximus fas haberet immutare. Et ita fas vt in contrarium nullus posset cuiuscunque pontificis auctoritas legem dare.

CONSIDERATIO VII.

AVferibilis non est sponsus Ecclesiæ Christus ab ecclesia sponsa sua & filiis eius: sic quod remaneat ecclesia in sola muliere: imo nec in solis mulieribus omnibus, imo nec in laicis solum lege stante & non facta diuinitus noua institutione. Da oppositum: Ecclesia deficere posset in suis gradibus & officiis hierarchicis: in suis etiam sacramentis vsq; in finem. Patet hoc præsupponendo, quod sacerdos à non sacerdote, & Episcopus à non Episcopo nequit institui: imo nec à tota multitudine laicorum aut mulierum simul congregata, si per casum mortui essent omnes sacerdotes. Additum est: *non facta diuinitus institutione noua*: quia à Spiritu sancto dictante & operante noua præstari posset auctoritas, qualis nondum collata est: quemadmodum prius quam Deus instituisset sacerdotium nouum supremum & alios inferiores gradus hierarchicos in ecclesia non dubium quin hoc potuerit. Porro nulla communitas vel vniuersitas hominum mortalium simul congregata talem aliquem gradum nullo modo instituere potuisset cum potestate, qualis in quolibet reperitur, quæ supra naturam existens ipsam sibi præsupponit & substernit quodammodo, sicut forma materiam. Nec opinor quod aliquis Doctor Theologorum senserit in huc contraire: quamuis verba quædam Epistolę cuiusdam tractatus *De concilio generali* videri possunt aliqualiter hoc sonare, nisi benigno interprete foueantur.

Deducitur proinde quod nec Hieronymus, nec aliquis aliorum dicens Ecclesiam vel Apostolos sibi constituisse Petrum, vt supremus esset & princeps inter eos ad schisma tollendum: non intelligunt hoc nisi quod Ecclesia vel Apostoli declarauerunt ita esse constitutum à Christo: & hoc tenendum fidelibus tradiderunt. Et ita saluatur illa, quæ videtur super hac re inter Hieronymum & cæteros varietas.

CONSIDERATIO VIII.

AVferibilis est aut mutabilis lege stante qualibet politia ciuilis, monarchica seu regalis, vt fiat Aristocratica: & non sic de Ecclesia, quæ in vno monarcha supremo per vniuersum fundata est à Christo.

Posset deduci consideratio tam à priori quam à posteriori, deducendo variationes, quæ fuerunt in aliis politiis: quia nullam aliam politiam instituit Christus immutabiliter monarchicam, & quo-

CONSIDERATIO XI.

AVferibilis est in casu vicarius Ecclesiæ per concilium generale, eo non consentiente, vel inuito celebratum.

Fateamur prius, quod regulariter concilium generale non est celebrandum de iure etiam diuino non vocante vel approbante Papa, si est viuens: nec aduersus eum allegatio legitima. Sed regulæ generales bene suscipiunt exceptiones, sicut in Grammaticalibus, ita & in moralibus: præsertim vbi casus particulares incidunt modis variabiles infinitis: ad quas exceptiones ordinata est lex superior interpres aliarum, quam Aristot. vocat ἐπιείκειαν, 5. Ethicorum. Et alia diuinior, quam γνώμην appellat in 6. Ethicorum. Hæc autem lex semper habet locum in interpretatione legum aliarum particularium, vbi deficere cernitur ratio & finis institutionis ipsarum. Finis autem legum omnium nedum humanarum, sed diuinarum est dilectio, quæ vnitatem operatur. Sit ergo casus, vbi legis alicuius obseruatio dissiparet vnitatem & obesset publicæ saluti. Quis ratione vtens, diceret eam tenere oportere? Nimirum nec sibiipsi quisquam vellet hoc fieri: quanto minus tota communitas rationabiliter hoc fugiet.

Quod si quis interrogaret, qua auctoritate fulcietur, vel vtetur huiusmodi concilium ἀκέφαλον, vt videtur, sine Papa: Respondendum quod auctoritate Christi capitis sui & indefectibilis sponsi: auctoritate præterea legum suarum tam diuinæ quam naturalis: quæ hanc licentiam vel necessitati vel manifestę charitati vel religiosæ pietati concedunt. Pro quo facit textus *Marc. 2.* de excusatione discipulorum vellentium spicas in sabbato per legem necessitatis confirmatam: exemplo Dauid, qui comedit panes propositionis.

CONSIDERATIO XII.

AVferibilis est in casu vicarius sponsus Ecclesiæ per Ecclesiam vel generale concilium, nedum conciliatiue, aut dictatiue vel denunciatiue, sed auctoritatiue iudicialiter atq; iuridice.

Præsupponamus, quod *iurisdictio* idem est quod *iuris dictio* seu potestas: vel *iurisdictio est facultas propinqua dicendi ius.* Et solet restringi ad coactiuam iurisdictionem, quæ fertur vel dicitur in alterum etiam inuitum. Sequitur protinus ex hac descriptione considerationis veritas, quomodo Ecclesia seu concilium habet in casu facultatem propinquam vel auctoritatem seu potestatem dicendi ius, etiam in alterum, qui in Papam fuit rite susceptus & electus. Nolumus tamen impugnare, quin summus pontifex habeat potestatem regitiuam & auctoritatiuam respectu omnium hominum, quantum Christus voluit & cognouit expediens sibi dare pro exercendo eam. Non pro se tantummodo, sed magis ad vtilitatem Ecclesiæ, qualem auctoritatem Ecclesiæ non habet totum Ecclesiæ residuum, nisi vnitiue quodammodo vel electiue. Et ex ista diuisione verum est, quod claues datæ sunt nedum vni, sed vnitati. Ex hoc tamen non habetur, quod Ecclesia tota vel concilium absente Papa, præsertim suo demerito non possit auctoritatiuam iurisdictionem exercere: sicut lex quædam diuina & indeuiabilis ad reducendum ipsum vel corrigendum vel compescendum, ne noceat ipse, nedum Ecclesiæ, sed sibimet tanquam freneticus: vel vt pessima malarum passionum ebrietate seductus. Sicut enim tradit Aristotel. *5. Polit.* quod ad communitatem totam spectat principis vel correctio vel totalis destitutio, si inemēdabilis perseueret. Et hæc potestas inauferibilis vel inabdicabilis est à communitate libera, quæ de rebus suis facere potest ad libitum: nec per appropriationem vel aliquam legem potest suspendi: quanto magis hoc habebit Ecclesia.

Iudaizabat olim Petrus per dissimulationem, Paulus ei restitit in faciem, *ad Galat. 2.* Introducebat Petrus rem nouam in Ecclesia Dei ad Centurionem gentilem intrauit, *Actuum 10.* subortum est murmur in Ecclesia: ita vt compulsus sit Petrus insequi, quam tradidit scriptis: vt scilicet paratus esset coram tota Ecclesia rationem reddere de ea, quæ in ipso erat fide & spe: alioquin non sibi credidisset Ecclesia. Quanto fortius & rationabilibus possunt duo contendentes diffamati apud bonos & graues de schismate, de periurio, de hæresis suspitione compelli, rationem reddere, si se cognouerint innocentes. Sic Simachus, sic beatus Marcellus, sic ipse Gregorius, sic alii plures iudicium subiere concilii nequaquam ex humili condescensione, sicut fingunt aliqui, sed ex debito & obligatione: quorum multos, quia concilium non repetit conuictos de crimine, reliquit causam eorum examine iudicis Dei terminandam.

CONSIDERATIO XIII.

AVferibilis non est vicarius sponsus Ecclesiæ per Ecclesiam aut concilium generale quo ad ea quæ sunt ordinis sacri cuiuscunque, quin semper remaneat vel sacerdos vel Episcopus, si in talem fuerit aliquando consecratus. Similiter etiam de Papatu si diceret ordinem à sacerdotio vel Episcopatu distinctum.

Dudum tempore beati Cypriani martyris in Affrica, dum sanctus Cornelius Papatum Romæ gerebat, fuit error multorum etiam magnorum, quod schismatici & hæretici, excommunicati & simoniaci deiiciebantur ab omni gradu & dignitate & ordine: ita quod non remanebant sacerdotes, nec Episcopi retinebant Episcopalem gradum, nec Diaconi diaconatum & ita de similibus. Imo vsque ad hoc deuentum est, vt diceretur ab eis, quod tales nullo modo valebant baptizare, sed baptizabantur hi quos baptizauerunt.

Simili-

Non est pax iubebit ipse idem, quod vnio ad pacem ecclesiæ non quæratur viis conuenientibus & congruis, aut etiam per eum iuratis, aut quod ecclesia nequaquam congregetur ne forte ipsum eiiciat. Dicimus quod omnium catholicorum erit resistere & non obedire.

Quod si sit aliquis qui totam præsidentiam suam & papalem dignitatem conuertere velit in instrumentum nequitiæ & destructionis alicuius partis ecclesiæ in temporalibus vel spiritualibus: nec pateat sufficiens remedium aliud: nisi subducendo se ab obedientia talis potestatis sæuientis & seipsa abutentis: & hoc ad tempus, vel quousque ecclesia vel concilium prouiderit, hoc fas erit. dum tamen illud agere pia quædam impellat necessitas, non libido seu cupiditas assumendi improbe velamen malitiæ libertatem.

Fatemur enim duo illa nullo modo debere fieri nisi manifestis causis vrgentibus: ne in toto corpore ecclesiæ deterior & generalior scissura fiat & inducatur: dum particularia membra consuescunt non obedire: sicut notat Aristot. *in polit.* pessimum esse consuescere non obedire principi siue regi: quanto magis erronea & damnanda erit assertio, quod licet vnicuique subditorum, mox vt aliquis est tyrannus ipsum viis omnibus fraudulentis & dolosis sine quauis autoritate vel declaratione iudiciaria morti tradere: præsertim si addat hæc assertio, quod tyrannus ille omnis est, qui non præest ad vtilitatem subditorum: sed de hac re alibi, de qua viderint assertores.

CONSIDERATIO XV.

Auferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per ecclesiam aut generale concilium perpetuo vel ad tempus: quoad ea omnia, quæ sunt iurisdictionis. Satis indirecte deductio considerationis istius patet ex præcedenti. Nam possunt ab aliquo rite in papam electo tolli tam de iure quam de facto subditi: in quos debet iurisdictionem exercere. Et ita per indirectum iurisdictio non subsistet.

Vtrum vero directe & absolute possit omnis potestas iurisdictionis à papa rite electo remoueri, posset esse duplex imaginatio quoad aliquas iurisdictiones: qualis est iurisdictio respiciens sacramentalem absolutionem: quæ alterius est rationis, quam aliæ respicientes forum exterius. Hanc enim iurisdictionem habet confessor papæ super ipsum: cui tamen non posset communicari iurisdictio in foro exteriori supra papam, vt quod eum posset excommunicare. Hanc insuper iurisdictionem haber in casu necessitatis omnis sacerdos apud peccatorem sibi volentem confiteri.

Dicerent ergo aliqui de hac spirituali iurisdictione, sicut de potestate ordinis, quod licet inauferibilis sit in se & in sua essentia: tamen est suus vsus impedibilis modis prætactis. Sicut etiam impediuntur schismatici & hæretici præcisi ab ecclesia: ne quisquam eis nisi in casu necessitatis debeat confiteri.

Dicerent alii, quod talis iurisdictio non solum impeditur in suo vsu, sed etiam tollitur ministerio ecclesiæ & prælati superioris: dum degradatur hæreticus aliquis prælatus vel sacerdos. & hoc quia condescendit Deus tollere ab illo sacerdote potestatem diuinitus sibi collatam per ministerium, talis tanquam per causam sine qua, non sicut imaginantur doctores multi de potentia collata sacramentis respectu gratiæ, quam figurant, non enim attingit illa virtus actiua sacramentorum substantiam gratiæ: sed tamen sunt causa, sine qua non talis gratia nequaquam crearetur. Sicut præterea dicimus de infusione animæ in embrionem dispositum: & magis ad proprium de recessu animæ à corpore per inductionem disconuenientem qualitatum: præsertim si imaginemur, quod anima sicut creabatur prius, ita nunc annihilaretur consequenter ad has dispositiones vel ad alias. Vel exemplificemus de annihilatione gratiæ per peccatum mortale.

Aduertamus tamen in hac materia, quod oportet nos concedere consequenter ad præmissa & ad factum Cœlestini, qui cessit papatui, quod papatus non dicat ordinem super sacerdotium vel episcopatum. Quod insuper non dicat iurisdictionem inabdicabilem humana voluntate supra episcopatum. Alioquin tunc temporis remansissent duo habentes papalem dignitatem: aut talem quæ fuisset superior ad episcopalem vel archiepiscopalem. Oportet vt videtur consequenter dicere, quod mortuo vel cedente Bonifacio, qui in locum Cœlestini successit, ipse Cœlestinus potuerat assumi in papatum sine noua alicuius ordinis vel potestatis iuridicæ essentialis & inabdicabilis collatione, quemadmodum dicimus de episcopali dignitate in his, qui fuerunt degradati vel deiecti: qui iterum possunt restitui nulla consecratione noua facta.

Hæ autem considerationes proficiunt studiosis ad cognoscendum magis & magis quid dicat vel importet, & quid non, papalis dignitas: & qualiter potest exercere iudicium ecclesia circa papam. Notetur Bonauentura *in dist. 25. quarti*: vbi quærit si episcopatus sit ordo supra sacerdotium: & ponit quod neque episcopatus neque papatus dicit plenitudinem aliquam vel dignitatem in ordinem, & ordine nouum nullum addit.

CONSIDERATIO XVI.

Auferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per ecclesiam aut generale concilium, vt dictum est: & dum hoc euenit, probabile est, quod magis fiat destitutiue & iuridice: quam solum declaratiue seu dictatiue seu consiliatiue.

Fac[illegible]unt duæ opiniones, vt [illegible] tangebatur de institutione papæ. Vna ponit, quod papa [illegible] labitur in hæresim, iam damnatus est: & eo facto per Deum depositus, & perdidit iure di[illegible] papalem dignitatem: siue hæc hæresis sit secreta, vt ampliant aliqui, siue sit manifesta, vt placet aliis loqui restri[illegible]us.

Credunt alii, quod nullus rite in papam electus redditur per aliquod crimen eo facto depositus: licet bene sit deponendus, & manet talis rite electus semper papa vsque ad sententiam depositionis latam contra eum per ecclesiam vel generale concilium: aut nisi cesserit sponte sua, quemad[illegible] in aliis episcopatibus & dignitatibus minoribus dicunt esse certum, ita quod resolutio fina[illegible] opinionis, quam nunc dicimus probabilem, stat in hoc, quod sicut nullus efficitur pap[illegible] & nisi [illegible] noua reuelatio vel miraculosa institutio: nullus inquam talis rite efficitur papa, nisi per leg[illegible]imam electionem dominorum Cardinalium aut aliorum, quibus hæc potestas co[illegible] fuerit p[illegible] eccl[illegible]siam aut per generale concilium: sic nullus talis rite electus desinit esse papa, nisi p[illegible] destitutionem legitimam factam ab ecclesia vel concilio vel aliis, quibus voluerit conf[illegible] ecclesia vel concilium huiusmodi potestatem, qualis nondum collata esse reperitur.

Probabilitas huius opinionis fundata est alias in alio opusculo. Et nunc breuiter repetamus dicentes aliqua. Primo quod status hierarchicus in ecclesia debet esse certus & constans, da oppositum. Iam ecclesia non fuisset sufficienter instituta: quia subditi remanerent semper expositi discrimini peccati mortalis in obediendo vel non obediendo suis superioribus: cum non posset eis constare sufficienter, quando superiores ius perdidissent in præsidendo, vel ipsum retinerent.

Ac proinde dicimus consequenter: quod titulus ecclesiasticæ dignitatis vel autoritatis non est fundatus in sola sanctitate: quemadmodum dixerunt hæretici, qui nominabantur Pauperes de Lugduno, & alii similes: sicut deducit Bonauentura, *in dist. 25. quarti.* alioquin nihil esset certum in actibus hierarchicis: Sicut nemo scit an odio vel amore dignus sit.

Ex eadem radice pateat, quod per præscientiam vel reprobationem æternam non datur vel aufertur præcise titulus ecclesiasticæ dignitatis. Nam Iudas præscitus fuit Apostolus. & mul[illegible] prædestinati carent tali dignitate. Sequitur amplius, quod titulus ecclesiasticæ dignitatis non est f[illegible]datus in donis gratuitis latentibus in anima: quia forte per reuelationem: & præterim si sint dona quæ statim habita statim perdi possunt: quod dicitur propter characteres indelebiles postquam semel habiti sunt, & de quibus præsupposita fide potest haberi sufficiens certitudo, dum aliquis rite suscipit sacramenta imprimentia tales characteres.

Addamus rursus, quod sicut iniustus homo sine charitate & in peccato mortali potest iuste dominari temporaliter, & esse rex vel princeps iusto titulo. Sic etiam potest esse episcopus vel sacerdos. Et hoc sequitur ex prioribus contra imaginationem aliquorum nostris temporibus in Anglia & alibi: qui posuerunt omne dominium & omnem dignitatem fundari in iustitia charitat[illegible] & quod sine ea nihil potest esse iustum neque iuste fieri neque possideri: quod vtique repugnat a[illegible]tionibus sacræ scripturæ in locis plurimis, in quibus idololatræ & pessimi homines & reprobi appellantur Reges: vt Saul, Cyrus & Aacham. Vnde & Christus docuit, quod Pharisæis & reprobis dareetur obedientia in doctrina eorum, dum ait: *Supra cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quæ dicunt facite &c.*

Dicamus consequenter quod dignitates ecclesiasticæ non fundantur in fide interiori, neque in spe sancta, neque in charitate: patet ex eisdem fundamentis.

Ac proinde sequitur vlterius, quod deficiente fide in aliquo prælato, non est conseq[illegible] vt mox perdiderit pastoralem dignitatem: quia nec fides est, nec necessarium eius fundamentum.

Pa[illegible] amplius, quod canones sacræ scripturæ ac summorum pontificum dicentes hære[illegible] es[illegible] [illegible] tanquam [illegible] & anathematizatos: verum dicunt, dum constat eos tales esse & maxi[illegible] per [illegible] aut propriam confessionem, aut facti euidentiam. Nihil[illegible]minus quod [illegible] facto depositi a dignitatibus: & quod eas perdiderint sine destitutione, non h[illegible] canonibus. Aut si aliqui canones videantur hoc sonare de notoriis & m[illegible]ife[illegible] hæreticis, qui sunt eo facto depositi: intelligi posset, quod contra tales non requiritur process[illegible]s iuridicu[illegible] ordinatus ad degradandum eos per sententiam diffinitiuam: sicut in occultis & non confessatis oporteret.

Dicamus ergo concludentes probabiliter, quod sicut humana electio dat ius & titulum ad papalem dignitatem, si homo sit capax huius lectionis atque dignitatis: & si sit viator baptizatus, per humanam destitutionem perdit illam præsidentiam & non aliter, eo inuito, siue sit hæreticus, siue sit schismaticus.

Et dum opponitur quod hæreticus non potest esse membrum ecclesiæ: quanto minus potest esse caput eius vel vicarius suus, multa in hanc sententiam.

Respondetur quod hæc ratio vel similis si bene perpendatur, omnino fuit illa, quæ fundauit omnes errores, de quibus prætactum est, quod solus iustus iuste damnatur, vel est sacerdos vel consecrat: & ita de similibus.

Notemus ergo sine processu longiori, quod multæ sunt connexiones membrorum in corpore mystico ecclesiæ; sicut diuersæ sunt in eodem corpore vnitates.

Vna

Vna est [illegible] & [illegible] habentes charitatem dicuntur vere membra ecclesiæ. Alii quantumcunque [illegible] sint, [illegible] præcisa vel arida & emortua membra, imo sunt proditores Domini sui, nec de familia [illegible] modo dici possunt, nec sunt digni pane quo vescuntur.

Alia est vnitas in donis naturæ, sicut omnes homines connectuntur in intellectu & ratione. Alia est vnitas in simili participatione sacramentorum: & præsertim in vnitate baptismatis, in quo character imprimitur in qua vnitate connectuntur omnes, qui baptisma rite susceperunt: etiam vbi fidem actualem vel habitualem perdidissent. Et hæc vnio videtur absolute sufficere ad hoc, quod aliquis rite in papam electus maneat caput ecclesiæ quousque fuerit per sententiam diffinitiuam depositus.

Nolo tamen propterea dicere, quod semper sit obediendum tali hæretico: vel non sibi resistendum, aut quod sit appellatione papalis dignitatis honorandus. quoniam in casu, sicut iam tactum est, posset papa verus manens papa licite etiam ligari vel incarcerari vel in mari demergi: quanto magis posset obedientia sibi vel reuerentialis nominatio denegari?

CONSIDERATIO XVII.

AVferibilis non est vicarius sponsus ecclesiæ rite prius electus, quin posset creare veros sacerdotes & episcopos, & alia facere, quæ ordinem suum respiciunt in tali plenitudine receptum: absque hoc quod iterari debeant ea quæ fecisset: quia valida sunt iure diuino: quamuis peccabit ipse [illegible] partibus suis, si hæc attentauerit.

Consimiliter ea quæ iurisdictionem puram respiciunt, illa possunt dici valida, quæ gerit talis, quamdiu toleratur ab ecclesia: & hoc iure seu approbatione totius ecclesiæ vel præcedentium pontificum & conciliorum generalium institutione: præsertim nisi aliunde ex culpa subditorum talia reddita fuerint inualida: quia participant in crimine.

Respondet hæc consideratio multis dubitationibus, quæ potuerunt oriri durante hoc pestifero schismate tam in collationibus ordinum quam in dependentibus & collationibus beneficiorum & similibus: vbi facilius se expedit opinio, quam probabili modo posuimus in præcedenti consideratione circa obiecta. Multum prodest insuper eadem consideratio ad celeriorem & expeditiorem terminationem schismatis per viam cessionis, omissa qualibet discussione facienda.

CONSIDERATIO XVIII.

AVferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ tanquam hæreticus aut schismaticus: etiam vbi in casu ipse non est veraciter & mentaliter talis.

Assignemus summatim casus aliquos circa personas alias, qui similiter possunt in papam cadere [illegible] inuenimus in iuribus expressos.

Vnus est dum aliquis sustinet excommunicationem vltra annum: & citatur super materia fidei [illegible] nec respondet.

Alius dum citatus coram iudice renuit præstare iuramentum. Talis aliquis poterit manere semper verus fidelis: attamen ipse tanquam hæreticus iuris præsumptione damnabitur.

Tertius assignatur casus, si timore mortis vel alia passione motus quis vocaliter negat ea quæ sunt fidei. nec possit aut velit sufficienter se purgare.

Quintus casus, vbi per actus hæreticales aut idolatricos habebitur præsumptio vehemens contra aliquem: & talis nec poterit aut velit sufficienter se purgare. Dicuntur autem actus hæreticales vel idolatrici, qui sunt contrarii vel oppositi actibus, quibus solet fieri professio fidei & religionis Christianæ & cultus diuini: sicut est genuflexio coram sacramento altaris, & ingressus templi, & similia. Et in hoc multum valet vsus hominum sic talia accipientium. Vnde si quis exhibet talia in honorem Machometi vel idolorum, aut si oppositis factis detestaretur sacramentum altaris, & templa Dei & sacras imagines, & similia faceret: haberi deberet de hæresi & idololatria suspectus: & hoc vel vehementer vel grauiter vel leuiter, secundum quod plures causæ suspitionem aggrauantes, & pauciores releuantes concurrerent. Et hic esset longus sermo de modo accusationis talium coram inquisitore: quando scilicet & quando non veniunt iudicialiter in materia fidei vel idololatriæ [illegible] tractandi.

Casus quintus inuenitur, vbi quis per falsos testes accusatur atque conuincitur fuisse relapsus in hæreses iam damnatas. Ille plane damnabitur & iuste damnabitur per ecclesiam, quæ non iudicat de occultis, sed de allegatis & probatis per sententiam.

Sextus casus incidens cum quarto: vbi quis etiam leui suspitione notatus de fide, vocatus fuerit ad iudicium & venire neglexerit seu contempserit, aut forte non potuerit, de qua tamen impo[illegible]tia fidem facere non valebit. Cum enim summus pontifex iuxta probata prius possit tam doctrinaliter quam iudicialiter denunciari, deferri & accusari coram concilio generali in materia fidei & cultus diuini, non repugnat casus istos & similes in ipso posse reperiri, qui *circumdatus est infirmitate*, sicut dicit Apostolus experientiæ voce loquens.

CONSIDERATIO XIX.

AVferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per ecclesiam etiam sine culpa sua, q [illegible] causa.

Tangamus similiter casus aliquos. Vbi coram tota ecclesia vel concilio gene[illegible] tur & probaretur per testes, quod papa qui forte est detentus inter Saracenos iam obi[illegible] sia iam non possit commode diutius remanere sine papa. videtur omnino quod in ho[illegible] lium posset creare nouum papam: & cum non possint esse duo simul, videtur quod p[illegible] stitutus per concilium. Posset etiam destitui, vbi constaret de vita, sed de eo ablata esset spes [illegible] deundi.

Alter casus est, vbi quis rite electus in papam efficeretur adeo inutilis propter indispositionem corporalem, ac propter carentiam perpetuam vsus rationis: quod per concilium iam per eum [illegible] gregatum dum sanæ mentis erat, expediret aliter prouideri de summo pontifice.

Alter casus est, vbi post electionem canonicam alicuius in papam per Cardinales, ipsi Cardinales omnes morerentur, priusquam possent electionem suam canonicam publicare, constat [illegible] ecclesia non tenetur hunc recipere pro papa: & ita posset ad electionem alterius procedere.

Alter casus similis stat cum priori, vbi nullo modo Cardinales etiam viuentes possent fa[illegible] dem sufficientem de electione canonica facta circa vnum: qualis casus videtur esse & fuisse in [illegible] smate præsenti, si bene perpendatur. Et ideo circumstantia eius multum iustificat processus hab[illegible] contra illos contendentes & aduersus Cardinales.

Alter casus propter communem errorem aut æstimationem subditorum aut ipsorum mal[illegible] am generalem: de quibus non est præsumendum, quod vnquam debeant obedientiam præstat[illegible]ali, qui fuit in papam rite electus: tamen alteri nouiter eligendo parati sunt: vt forte si Græci vellent ad vnitatem ecclesiæ redire, dummodo tolleretur papa iam existens, & nouus rite canonice crearetur. Confirmat hoc imaginatio casus illius iuxta positionem Innocentii & aliorum Iuristarum qui dicunt hominem expresse professum in religione posse vxorem ducere pro saluatione magnæ gentis aut ad fidem conuersione. Cur non similiter pro aliquo tanto bono posset rite electus per eccl[illegible] am aut concilium generale destitui bono zelo & integra charitate?

Casus alter sextus esset, vbi per iuramentum & votum aliquis in papam rite electus, seip[illegible] ad cessionem obligasset, sed differret hoc adimplere, in scandalum populorum putantium ex ta[illegible] cto papæ, quod neque iuramentis suis obligantur, neque votis, qualem casum habere videmus in manibus.

Denique etsi casus notati in hac & præcedenti consideratione vix aut nunquam visi fuerint nihilominus expediens est tangere ad inquisitionem solidiorem veritatis, & ad confutationem illorum, qui in suis scriptis omnia particulatim & sufficienter arbitrantur esse decisa.

CONSIDERATIO XX.

AVferibilis non est vsque ad consummationem seculi vicarius sponsus ecclesiæ, quin aliqu[illegible] tus & vnicus præficiatur: & hoc lege stante & præsupposita mundi duratione lon[illegible] ma.

Detur oppositum: tunc ecclesia maneret imperfecta vsque ad consummationem se[illegible] suorum gauderet integritate membrorum, & præsertim membri principalis.

Quocirca concludamus sub quadruplici corollario morali conformiter ad præd[illegible]a & a[illegible] considerationes alibi notatas super eadem materia.

Et dicamus primo, quod hi repugnant ordinationi Christi & Spiritui sancto [illegible] præsentis schismatis terminationem impediunt modis talibus, quos sciunt aut scire d[illegible] cem protinus reducendam esse, vel inutiles vel nociuos: vt si quæratur fieri pax per red[illegible] nius obedientiæ ad alteram, vel per vim armatam, vel per dispositionem iuris, quæ non [illegible] bililter & salubriter expectanda. Nec sufficit dicere: habemus papam Christum: sufficit v[illegible] mus in eum, nam talis vnio ad Christum etsi sit necessaria, non tamen vsquequaque suffic[illegible] stemus non procurando quantum in nobis est vnionem alteram ad vnum vicarium suum [illegible] de quo constat ecclesiæ.

Addimus consequenter pro secundo corollario: quod hi fallunt & falluntur qui propter affectionem qualemcunque commodi vel honoris, vel amicitiæ circa alterum contendentium tend[illegible] rent impedire suam cessionem pro impletione iuramentorum & votorum suorum & pacis dation[illegible] si nollent suam deiectionem vbi hoc agere renuerent, imo prorsus quanto magis aliquis fuerit a[illegible] eus, tanto amplius debet hoc quærere vt eorum spiritus saluus fiat: & vt pateat omnibus, quia non zelo malo zelati sunt eos aliquando, sed zelo charitatis licet forte vel error vel deceptio in iudicio particularium agendorum interuenire potuerit.

Dicamus præterea pro tertio corollario, quod hi nutu Dei & Spiritus sancti (sicut credendum est) inspiratione tracti fuerunt, qui ad conuocationem sacri concilii Pisis celebrandi dederunt operam, & promptitudinem præstiterunt, præstant & præstabunt. Ille orando, ille exhortando, hic protegendo, ille comparando: & ita de singulis. Impeditores si qui e[illegible]ent

n[illegible]me

numeran [illegible], de quibus [illegible] temporal[illegible] quam [illegible] alium ex ho[illegible] tus grandi[illegible] summatim enarrare. Na[illegible] gregationem vel nollet damnabiliter, v[illegible] leu[illegible] suæ protectionis ad Deum, quæ [illegible] bat finalis resolutio omnium, qui de[illegible] dum [illegible] tralitas accepta, si bene capiatur.

Dicamus ad extremum pro quarta [illegible] concilium [illegible] stituerant, sufficientem habebant autoritatem d[illegible] duo[illegible] t suos c[illegible] noluerint parere dictatis per hoc concilium in [illegible] faciendam [illegible] requisitis. Poteruntque procedere ad electionem [illegible] Vicarii [illegible] tius & [illegible] ecclesia poterit & debebit reputari, etiam vbi non o[illegible] bediu[illegible] ele[illegible] non est indebite præsumendum.

Ecce ergo viginti considerationes quodam ordine geometrico se sequentes. Qua[illegible] a [illegible]is sedecim, in quarum qualibet initium est vnitas ecclesiastica, additis quoque [illegible] qu[illegible]dam Tarascone prædicatis, redduntur 40. Considerationes. Et hæ qualem possint afferre [illegible] sionibus cognitionis materiam, sit eorum iudicium qui videtint.

Postulemus tandem, vt inauferibilis sponsus ecclesiæ Christus vicarium certum & vnicum nobis instituat, ad gloriam nominis sui & nostram omnium salutem, præstante eodem, qui est benedictus in secula seculorum: Amen.

Sedecim considerationes, quarum hic mentionem fecit, paulo post subsequentur. Quatuor alia in sermone Tarascone prædicato. qui incipit: Apparuit gratia Dei *&c. etiam [illegible] iungentur.*

SENTENTIA MAGISTRI IOHANNIS DE GERSON, DE MODO HABENDI SE TEMPORE SCHISMATIS.

AD tollendam quorundam in præsenti schismate pertinaciam, improbitatemque [illegible] mitam, peculiariter in patria Flandrensi, si pro meritis aut falsis assertionibus suis certis [illegible]am & perniciosissima schismata formant & fraternam violant charitatem, dum homines ab obedientia debita suorum superiorum auertunt: dum postremo pro instabili sua opinione & humana traditione legem Dei sanctam & stabilem deserere, [illegible]ere & violare compellunt. Dignum duxi quædam fundamentalia per me posita saluo [illegible] omnibus superiorum ac sapientiorum iudicio, nunc sub aliquarum conclusionum com[illegible]nere.

[illegible]cunque de papatu contendentium demonstrato non est hæreticum dicere, *A. non est [illegible]pa.*

2. I[illegible]su prædicto stat aliquos esse, apud quos istud pertinaciter asserere, *A. non est papa*, sa[illegible]e[illegible].

3. [illegible]ate præsenti tam dubio temerarium, iniuriosum, & scandalosum est asserere o[illegible]lam partem vel alteram vel omnes neutrales etiam absolutos esse vniuersaliter ex[illegible]a [illegible]s vel excommunicatos vel rationabiliter de schismate suspectos.

4. I[illegible]mate præsenti licitum, imo cautum est præstantibus obedientiam isti vel [illegible] eam [illegible]beon[illegible]ione tacita vel expressa tribuere.

5. Q[illegible]cunque parte demonstrata temerarium & scandalosum, & sapiens hæresim est asserere [illegible]amenta ecclesiæ suam efficaciam non habere, aut sacerdotes non esse consecratos, pue[illegible]os non [illegible]a [illegible]entum altaris non esse confectum, & similia.

6. I[illegible] præsenti temerarium & scandalosum est asserere, quacunque parte de[illegible]n [illegible]od non [illegible] audire missas eorum vel sacramentis non communicare: præsertim attenta d[illegible] [illegible]el co[illegible]m [illegible]porum atque personarum.

7. P[illegible]ell aliquos veræ partis assentientes esse veraciter schismaticos & aliquos falsæ parti [illegible] zd[illegible]o[illegible]tientes, schismaticos [illegible]n existere.

8. [illegible]b[illegible], [illegible]ius & tutius est quærere vnitatem ecclesiæ insistendo circa contendentes de [illegible] [illegible]onis vtriusque vel [illegible]buactioni[illegible] obedientiæ, vel alterius licitæ coactio[illegible] [illegible]municatio[illegible]is censuram vel aliter vexare seu turbare: aut quod vna [illegible]s Com[illegible]munione pertinaci[illegible].

[illegible] primæ con[illegible]st: [illegible] d [illegible] tu v[illegible] propositiones [illegible] n [illegible] propositio copu[illegible] cum [illegible] est [illegible] Consta autem quod [illegible] A. est Papa, ex[illegible] n solum vn[illegible], sed [illegible] nes puræ esse veras. [illegible] d [illegible] sit rite [illegible] lebrata, & ab illis qui habebant potestatem, & [illegible] le in [illegible]. Ex [illegible] tur quod quocunque sacerdote demon[illegible], sta non est [illegible] etica, *sic non est sacerdos* & consequenter sequitur quod nec ista: *hoc non est corpus Christi in altari* &c.

Ratio secundæ propositionis: quoniam propositio dicitur sapere hæresim, quando ex p[illegible] assumptis aliquibus veris quæ rationabiliter negari non possunt, sequitur error in fide. [illegible] d [illegible] est aliquos homines per reuelationem vel aliter sic certificatos esse, quod omnia rite facta sunt [illegible] [illegible] ne & consecratione eius in papam A. quod rationabiliter dubitare tunc non possunt. S[illegible] gat A. esse vel fuisse papam, incidunt in errorem illum, quod rite electus & consecratus in [illegible] non est, nec vnquam fuit papa: & quod non succe[illegible] Petro: & similia, quæ sunt hæretica.

Ratio tertiæ conclusionis: quia multi sunt ex vtraque parte & neutrales, quibus non est [illegible] ria ista cla[illegible]ca, quin rationabiliter possint negare vel dubitare istam propositionem qu[illegible] contendentium demonstrato: *A. est aut fuit rite electus. A. non est schismaticus aut hæreticus*: & co[illegible] les, ad quas [s]equitur: *A. non est papa.* Assumptum docet experientia, & tot doctorum diuersæ [illegible] sæque sententiæ. Et constat multos esse simplices, qui ad talia dubia inuestiganda non tenentu[illegible] sequi: nec mouentur fauore vel odio seu quæstu ad non consentiendum huic parti vel illi: & [illegible] [illegible] bedire veritati sufficienter agnitæ: nec sunt pertinaces: igitur nec excommunicati, nec d[illegible] [illegible] rationabiliter suspecti. Tota ratio fundatur in hoc, quod nunquam fuit tam rationabi[illegible] [illegible] ausa dubitationis in aliquo schismate, sicut in isto. Cuius signum euidens est [illegible] [illegible] m doctorum, & inter doctissimos & probatissimos ex vtraque parte: quin etiam suppl[illegible] [illegible] facti [illegible] concessis adhuc restarent quæstiones iuris ad vtrumlibet disputabiles, quæ omni[illegible] ce[illegible] m rationabilem g[e]nerant in hoc schismate: & ab errore pernicioso plures excu[illegible]nt. [illegible] [illegible] illud dici rationabiliter dubitabile, quod plurimi & maxime sapientes dubitabile repu[illegible] & p[illegible].

Ratio quartæ conclusionis colligitur ex præcedenti & per simile de adoratione hostiæ in [illegible] [illegible] occurrit aliqua dubitatio, quod presbyter celebrans non compleuerit omnia rite ad [illegible] crationem requisita, sufficit eam adorare sub conditione implicita: imo semper debet sub [illegible] di[illegible] licita, illa videlicet vel similis: si omnia rite facta sint secundum institutionem C[illegible] clesiæ. Cur igitur in casu præsentis schismatis tam dubio, & quod non tam proprie tangit [illegible] lutis & fidei, non poterit aut debebit apponi conditio ista vel consimilis: si talis fuerit ca[illegible] ctus & consecratus, & non sit hæreticus aut schismatice deprauatus.

Ratio quintæ conclusionis manifesta est aduertenti: quoniam neque schisma ne[illegible] neque aliud quodcunque vitium obstat in ministro, quin sacramentorum coll[illegible] habe[illegible] caciam: dummodo conferentes intendant id facere, quod Christus & ecclesia instituerun[illegible] cipiens illud recipere, sicut rationabiliter præsumi debet de omnibus.

Ratio sextæ conclusionis manifestatur ex præcedentibus: quoniam nihil debet ration[illegible] à tal[illegible] impedire excommunicatio lata, si non adsit pertinacia. Nunquam excommuni[illegible] tend[illegible] nisi in pertinaces, qui non sunt parati audire ecclesiam. Alioquin frustra f[illegible] communicatio, imo damnabiliter & in ecclesiæ destructionem. Non autem data est pot[illegible] stris ecclesiæ quibuslibet ad destructionem, sed ad ædificationem secundum Apostolum [illegible] modum medicina datur prout conferre possit sanitati, & sanitas rationi. Sic finis exco[illegible] nis est subditorum emendatio: quæ si clare per excommunicationem videatur aut vider[illegible] sequi emendatio; vel fructus damnabilis in opposito conferri videatur, secundum Au[illegible] *zyzaniu Matt 13.* cum ibidem notatis. Rursus ista conclusio aperte trahitur ex tertia & q[illegible] sionibus Si enim multi ex vtraq; parte sunt in statu salutis, & non pertinaces: imo parat[illegible] ri in v[illegible] gnita sufficienter: aut qui sub conditione etiam falsæ parti assentiunt. q[illegible] etiam eosdem ab errore damnabili reddit excusatos: constat quod tales non debueru[illegible] runt rationabiliter excommunicati: & per consequens nec eorum communicationem p[illegible] mus.

Si dicatur, quod etiam excommunicatio iniuste lata timenda est. Hæc propositio ma[illegible] gitur a plerisque, & scrupulos varios & periculosos ingerit. Tamen, quantum ad præsens [illegible] spo[n]detur: quod si lator non reputetur iudex, eadem executione qua hoc fit, potest [illegible] excommunicatio non tenere. Et quia multi tenentes vnam partem, debent rationabiliter [illegible] qu[illegible] sunt in statu salutis non pertinaces: & parati [illegible] iuri agnito: imo qui forte suo [illegible] [illegible] sub conditione, possunt ex hoc communicationem eis impendere. Non eni[illegible] papæ [illegible] crimen imponere, quod voluit homines non pertinaces excommunicare, ve[illegible] q[illegible] 60
nent papam: sub conditione tamen rationabiliter apposita, si & in quantum [illegible] & non aliter a communione ecclesiastica segregare.

Ratio septimæ conclusionis est: quia stat aliquem veræ parti asse[n]tientem & [illegible] se: quod vel propter quæstum, vel propter vanam gloriam, vel aliam causam non habe[illegible]

[illegible]

ratum [illegible] agnitæ, si p[illegible] vel etiam du[illegible] inuoluto pro sua [illegible] & viuis [illegible] sunt multi de parte [illegible] est. N[illegible] in paratione membrorum a capite, sed e[illegible] separation pertinac[illegible] em. Ex [illegible] con[illegible] qu[illegible] nter habetur, quod temerarium & pericul[illegible] sum est pertinac[illegible] vnam partem vel alteram impugnare: & ab eiusdem commu[illegible]one eam detestando declinare. Al[illegible]ta pars conclusionis patet ex t[illegible] conclusione.

Ratio octauæ conclusionis perspicua est ex præcedentibus, quoniam vbi radi[illegible] & origo talis vel p[illegible]ncip[illegible]lis ipsius schismatis consistit, ibi eradicatio fieri debet, aut antidotum sumi pro vnitatis adeptione. Ipsi enim sunt qui peccauerunt: alii autem qui oues sunt, quid meruerunt? Ipsi sunt propter quos tempestas orta est in mari. Dederunt denique & dant scandalum, propter quod ad illud remouendum de necessitate salutis obligantur. Non negandum tamen est, quod quilibet pro parte sua obligatur secundum donum [illegible] Deo sibi præstitum quærere quæ ad pacem sunt: hic orando, ille monendo, alter docendo. Vl[illegible]ima pars, quod non expedit vnam partem generaliter vitare alteram, & facere scissuram in princ[illegible]palioribus actibus religionis Christianæ, & fraternam charitatem viol[illegible]e, patet ex præcedentibus, & principaliter ex quinta conclusione & sexta.

Verum est enim, quod singularitas in opinione propria contumaciter alios condemnans, incomparabiliter videtur esse periculosior & deterior, quam cõmunicatio fraternalis per charitatem: quæ est compag[illegible] membrorum ecclesiæ sub intentione semper recta & firma de obediendo ecclesiæ. Etenim qui aliter agit pro incerto vero, ille se exponit certæ violationi fraternæ charitatis.

Nec oportet allegare iura super periculis & maledictionibus eorum, qui non obediunt præcept[illegible] & insti[illegible]utionibus summi Pontificis & sententiis. Habet enim locum talium allegatio apud illos, q[illegible] nul[illegible]a possunt rationabili causa excusari, quin sciant vel scire debeant talem vel talem esse [illegible]uum superiorem. Si vero est ignorantia probabilis, sicut est in præsenti schismate apud multos de vtraque obedientia, & apud neutros, non reputantur talibus sententiis alligati. Ex omnibus prædictis videntur posse elici quædam documenta.

Primum est quod in præsenti schismate potest apud plurimos applicari rationabiliter documentum Ambrosii ad Augustinum de ieiunando vel non ieiunando sabbata secundum diuersitatem temporum, locorum & personarum. Potest sine periculo schismatis aut damnationis, nunc illi, nunc isti [illegible]dus istis obedire: & nunc cum istis, nunc cum aliis communionem præstare. Et hoc totum dicitur propter probabilem ignorantiam iuris istius vel illius partis. Et supposito quod ab initio schismatis forte tentanda fuisset alia via, ad sciendum si per excommunicationes aut prædicationes vel aliter, omnes ad vnam obedientiam trahi potuissent. Attamen cognitio per experientiam, qu[illegible] talia nihil proficerent: imo nocuerunt, quod de die in diem maior inuolutio sequitur, [illegible]detur faciendum, vt dictum est.

Secundum documentum, quod inter omnes eiusdem obedientiæ expedit adhærere sententiis latis à suo superiore credito: alioquin non esset vinculum charitatis.

Te[illegible]um documentum est de casibus reseruatis Papæ, de dispensationibus & aliis in foro conscientiæ vel publico possunt homines secundum credulitatem suæ partis, & seipsos quietare pro fa[illegible]o t[illegible]nendo id, quod eorum superior creditus fecerit. Neutrales autem videntur habere sufficientem recursum ad ordinarios, apud quos secundum eorum opinionem communiter loquendo, est potestas deuoluta. Ver.

Fac pacem Christe, de qua tractatus iste
Disputat, atque pia mediatrix esto Maria.
Pastor & ecclesia Deus en grex nunc balat ad te,
Ergo causa tui nunc miserere sui.

[illegible]
DOMINI THEOFORI,
QVI ASCRIBITVR IOANNI
DE [illegible]

QVALIS FVERIT ST[illegible]S ECC[illegible]SIAE IN VETERI [illegible] Nouo Testamento: Et qualiter ecclesia fuerit [illegible] temporibus pradi[illegible] schismata, & quot intrusiones fuerunt in eccl[illegible] Romana Et qualiter in schismatibus prateritis [illegible] actum secundum [illegible] chronicas.

POSTQVAM superior statu[illegible] præsen[illegible], a[illegible] vniuersali ecclesia, & speci[illegible] in Roma, secun[illegible] prophetas [illegible] notata sunt. Pr[illegible] plen[illegible] Chronicas & approbatas [illegible] Ant[illegible] uerend[illegible] Ar[illegible] Ensonum veri[illegible] antiqui[illegible] L[illegible] schrnni[illegible] status & acta præter[illegible] [illegible]iantur a lectoribus. Inuenimus en[illegible] meus [illegible] Frater F[illegible]bius in prædictis & aliis Chronicis, vt in[illegible] quæ [illegible] Pro[illegible] gesta & acta Romanæ ecclesiæ deno[illegible]runt, a[illegible] ad ann[illegible] D[illegible] m[illegible] 1316. a quo tempore citra nullum schisma fuit in ecclesi[illegible] nou[illegible] pus Pe[illegible] Luna & Angeli Carario.

Ex quarum Chronicarum lectione clare reperimus, quod ecclesia [illegible] quam in Nouo exigentibus peccatis & malitia Sathanæ multas trib[illegible] mni tribulatione ipsam semper Deus liberauit, cum ipsi humilite[illegible] & con[illegible] uer[illegible] veniam petentes & maiorem quietem. Aliqua in Nouo Testa[illegible] destructione Frederici Imperatoris Secundi vsque ad tempora bonæ memo[illegible] pæ V[illegible] quæ quies & abundantia diuitiarum [illegible]duxerun[illegible] in peccata [illegible] pter[illegible] eccles[illegible] pa[illegible]tur præsens schisma; & m[illegible] pa[illegible]

In Veteri autem Testamento ecclesia multas [illegible] pa[illegible] en[illegible] in terra Ægypti. Item in tempore habitæ passio[illegible] pr[illegible] [illegible] persecutiones passa est ecclesia, [illegible] tempor[illegible] [illegible]ædificatio[illegible] [illegible] quod fuit inter Roboam & Hieroboam. [illegible] sacerd[illegible] destructionem templi in Babyloniam pe[illegible] Nab[illegible] tempore mult[illegible] pseudo Pontifices [illegible] m[illegible] & fui[illegible] vltima in Veteri Testamento. [illegible] per[illegible] persecuti[illegible] Ter[illegible], & magni vltimi Antichri[illegible] futuri similes [illegible] Ioachim [illegible] *de [illegible] tribulationibus.*

In Nouo autem Testamento ecclesia etiam varias & diuersas p[illegible] pa[illegible] cibus peccat[illegible] & opere naturæ humanæ hostis. In primitiua enim [illegible] [illegible] damna & in[illegible] & mortis diue[illegible] ce[illegible]nibus martyr[illegible] & crescente [illegible] ecclesia a Constantino Magno & ab ali[illegible] lo Christ[illegible] Menand[illegible] primi hæretici, Ariu, & al[illegible] ma[illegible] dal[illegible] erantes in ecclesia Dei.

Postquam autem in ec[illegible] multiplicata sunt dominia in temporalibus & spir[illegible] pe[illegible] intrusiones & schismata in Romana ecclesia [illegible] propt[illegible] quæ [illegible] fu[illegible] odi[illegible] & rancores inter summos Pontifices, Imperatores R[illegible] & do[illegible] Qu[illegible] fuerunt viginti [illegible] p[illegible] & in[illegible]nes 41.

[illegible] primum schisma [illegible] natiui[illegible] Domini [illegible] & No[illegible].

[illegible] schisma fuit anno 353. inter [illegible] & [illegible]cem.

[illegible] 4. inter [illegible] & Volo[illegible].

[illegible]tum schisma fuit anno [illegible]

[illegible] in anno Domini 51[illegible] inter S[illegible] p[illegible].

S[illegible] anno 72[illegible] inter Bonifaciu[illegible] & Dios[illegible].

Se[illegible] 743. inter Stephanu[illegible] q[illegible] ben[illegible] eatur quasi per omnia simile est istam [illegible] & p[illegible] se[illegible] schismati [illegible] alia præterita.

Octauum schisma fuit anno 848. inter Eugenium secundum & Sisimum.

Nonum fuit 950. inter Leonem V. & Christophorum presbyterum.

Decimum fuit anno 862. inter Ioannem secundum nobilem Romanum & Leonem VIII.

Vndecimum fuit 864. inter Gregorium V. & Ioannem episcopum Placentinum.

Duodecimum 999. inter Benedictum IX. & Leonem prædictum.

Decimum tertium 1036. tempore Benedicti VIII. qui a Romanis eiicitur & alius intruditur: postea Benedictus restituitur.

Decimum quartum schisma fuit anno 1052. tempore Benedicti: qui cum iam sedisset multis annis, aliique sunt electi, expulso Benedicto.

Decimum quintum fuit 1078. inter Alexandrum II. & Codullum episcopum Permensem.

Decimum sextum fuit 1085. inter Gregorium & Episcopum Permensem.

Decimum septimum schisma fuit 1100. inter Pascalem secundum & tres prælatos, qui nomen & officium occupauerunt fauore hæretici Imperatoris.

Decimum octauum fuit 1111. inter Gelasium II. & Britodinum Hispanum.

Decimum nonum fuit 1131. inter Innocentium II. & Petrum Leonis.

Vicesimum anno 1149. inter Alexandrum III. & quatuor schismaticos.

Vicesimum primum schisma fuit tempore Ludouici de Bauaria: qui Ludouicus veniente & regnante Ioanne XXII. qui Ioannes assumptus fuit ad Papatum Anno Domini 1319. fecit fieri antipapam fratrem Petrum de Carbario Ordinis Minorum, à quo coronam imperii recepit. Tamen facta dictorum antipapæ & antiImperatoris annullata sunt infra annos.

Vicesimum secundum schisma præsens est & melius coloratum aliquo alio prophetarum à Spiritu sancto pro punitione cleri & reformatione ecclesiæ. Circa quorum intrusionem schismatum confictionem processuum ordinationem, oblationem & finem ex flore supradictorum notum est.

Et potest notari singulariter, quod omnia & singula schismata & intrusiones prædicta conficta fota & nutrita semper fuerunt opere ingenio & inuidia pessimorum sacerdotum & cleri Dei: sibi semper fauentibus & auxiliantibus imperatoribus & populo Rumano: excepto Carolo magno & tribus Ottonibus primis de Saxonia, qui ecclesiam multum afflictam semper erexerunt.

Item notamus quod in omni schismate semper ille vicit & obtinuit, qui habuit ius siue primo siue secundo electus fuisset. Et semper antipapis & sequacibus male successit.

Item in omni schismate iste Papa visus est habere ius & obtinuit, qui electus fuit à maiori parte electorum & habentium vocem in electione Papatus.

Item notamus, quod de conuersione magni Constantini circa & postquam Roma & maxima pars fidem Christi agnouit, quod Imperatores Romani vel populus Romanus 25. veros summos Pontifices expulerunt de Roma: & ipsos diuersis pœnitentiis afflixerunt iniuste: quorum summorum Pontificum nomina sunt hæc: Iulius I. Simachus, Siluerius I. Vigilius I. Martinus I. Leo III. Eugenius II Ioannes VIII. Leo V. vel VI. Ioannes X. Benedictus VIII. Ioannes XIV. Ioannes XVI. Gregorius V. Benedictus IX. Gregorius VII. Victor III. Pascalis II. Alexander III. Bonifacius VI.

Item notatum fuit, quod Reges Franciæ, qui pro tempore fuerunt, nunquam in aliquo dictorum schismatum adhæserunt schismatico, sed semper veris Pontificibus, imo quod plus est, Reges Franciæ octo summos Pontifices de sede expulsus posuerunt & reduxerunt in Romam in sedem propriam: quorum summorum Pontificum sunt hæc nomina, Vigilius vel Eugenius, Leo, Zacharias, Stephanus, Calixtus, Innocentius, Alexander Tertius & Pascalis.

Item singulariter notatum est: quod quandocunque ecclesia in schismate vel alio modo vacillauit, semper ecclesia erecta fuit per aliquos principes seculares: vt per Carolum M. Ottones de Saxonia, Reges Franciæ, commune Pisis seu Pisanos, & diuersus alios. Nunquam enim ecclesia relapsa vel vacillans suis operibus vel viribus se erexit.

Item singulariter est notatum, quod nunquam in schismate per ecclesiam concilium generale fuit vocatum. Sed illi qui fuerunt in schismatibus veri Pontifices vocauerunt concilia particularia in diuersis locis, prout videbatur sibi expedire. Tamen non reperio aliquod schisma sine concilio aliquo fuisse ablatum.

Item reperio quod tempore Gregorii Sexti & Clementis Secundi: quo tempore erat schisma in ecclesia quando Henricus Imperator conuocauit & congregauit concilium generale, non vocatis Papa nec Cardinalibus, qui erant discordes: & quod ibi ordinatum fuit, valuit & seruatum fuit in ecclesia, non obstante absentia Papæ & Cardinalium.

Item notatum est, quod aliqui in sede Apostolica & tenentes pacem iuste suis temporibus regnauerunt sine schismate: quorum nomina sunt hæc: Ioannes X. Ioannes XVII. Siluester II. Damasus, & Victor II.

Item notandum est, quod Leo Papa IV. dubitans, ne eius electio esset bona, renunciauit Papatui: tamen Cardinales videntes eius bonitatem reelegerunt ipsum. Et idem contigit Honorio Secundo, natione Bononiensi.

Schismata supradicta fideliter extracta sunt à supradictis chronicis: quæ patent omnibus volentibus eas audire.

TRACTATVS

QVI VULGO ASCRIBITVR IOANNI DE GERSON, DE VNITATE ecclesiastica.

Anno Domini 1440. quo iam ante vndecenniũ mort. erat Gers.

NITATIS ecclesiasticæ tractatoribus, vnus ex zelatoribus eiusdem pacis v... feliciter inuenire. Etsi alligatum corpus vinculis occupationum teneatur, n... pergat ad sacrum concilium, Pisis Deo auspice celebrandum: nihiluminus verbum Dei (sicut dicit Apostulus) non est alligatum. Propterea decreuit spiri...s promptus, & pacis auidissimus verbum aliquod Dei literulis insertum qua...a versum spargere, qua infirma nequit ire caro. Non quidem ad determinand...n (absit hæc temeritas) sed ad examinandum & dandum sapientibus occasion... & offerendum in tabernaculo Dei cum hominibus, id quod ex talento qualisque scientiæ c...m... sum est.

Vnitas quippe ecclesiastica ad vnum certum Christi vicarium stantibus terminis, in q... ecclesia, Anno Domini 440. 29. Iaouarii non est retardaoda propter allegationes quas...m ex ...ribus posituis sumptas contra celebrationem concilii generalis: aut viam cõcessionis, vt quod ...n... e...um non potest celebrari sine authoritate Papæ. Quia spoliatus ante omnia debet resti...ui. Q... recusandi sunt tanquam inimici, qui subtraxerunt se ab obedientia. Et allegari potest iustus met... Quia Papæ nemo dicere potest: *cur ita facis?* præsertim si non sit expresse errans contra articulos ... dei, cum a nemine valeat iudicari: & nemini sit subiectus: nec possit effici schismaticus. ...ia pe... enlosum est pastori deserere gregem suum cedendo. Rursus quod quilibet fecit debitum suum pro ecclesiastica voione, nec est in culpa. Denique quod inquirendum est de iustitia veræ partis, sine cuius cognitione noo possunt hi qui errauerunt pœnitere: & si qua sunt similia.

Ponunt igitur aduersus istas cousiderationes, 12. generales: quorum explicatiu speciali... su... ...eit studiosis ista reuellere.

CONSIDERATIO I.

VNitas ecclesiæ generalis sicut impedita est per diuisiones filiorum suorum tanquam m...brorum putrescentium & contra Deum peccantium, nam *peccata nostra* iuxta verbum ph...phicum *diuiserunt inter nos & Deum.* Sic per vnionem oppositam, scilicet per reconciliatione... c...iuslibet ad Deum corrigeodo prauos mores, humiliando se & orando, ...ius debet hæc vnitas i...petrari: ali...quin manente causa schismatis qualis de sua cessatione poterit spes haberi? nisi ta... in pura gratia Domini nostri Iesu Christi, qui immeritis & ingratis conferre ...let magna: n...nus coadiutores eius esse nos oportet: nuoc præcipue quando pacis inimicus sæuiet acrius, q...o reditus pacis propinquior apparet: immittet quandoq; si poterit validissimum ad continuatio... schismatis impedimentum, diuisiones scilicet inter eos, qui prosecuturi sunt vnionem ...o superbiæ, cupiditatis aut inuidiæ.

Secunda Consideratio contra primam allegationem.

Vnitas ecclesiæ essentialis semper manet ad Christum sponsum suum. Nam caput e... Christus, in quo sumus omnes vnum secundum Apostulum, etsi non habet vicarium, dum ... mortuus est corporaliter & ciuiliter: vel quia non est probabiliter expectandum, quod vnqnam ... vel successoribus suis obedientia præstetur à Christianis: tunc ecclesia tam diuino quam natural... re, cui nullum obuiat ius positiuum rite intellectum, potest ad procurandum sibi vicariu... & certum, semet congregare ad concilium generale repræsentans eam: & hoc non solum au... re dominorum Cardinalium, sed etiam adiutorio & auxilio cuiuscunque principis vel al... s Christiani. Nun enim habet corpus ecclesiæ mysticum à Christo perfectissime stabilitum mi... ro bur ad procurationem suæ vnionis, quam corpus aliud ciuile, mysticum vel naturale verum ... enim est de immediato ac immutabili iure diuino vel naturali, quod ecclesia se non possit co...re & vnire & sine Papa aut sine aliquo particulari statu vel collegio, vbi in casu cadere potest m... vel error.

Tertia Consideratio contra secundam allegationem.

Voitas ecclesiæ ad vnum certum vicarium Christi, qui quo...modo accidentalis atque mutabilis est, non debet impediri minime vel differri propter conten...m d...orum de Papatu, aut fautorum suorum, si quærant sic manere per allegationes iurium po...iuorum: & iustificationes varias, & conquestiones quod sunt spoliati: & quod debent ante omnia restitui, vel al unde. Sed vi...

tur

tur expediens, quod ea quæ retro ſunt obliuiſcentes iſti de concilio, in anteriora ſicut Apoſtolus loquitur, ſe extendant: vt iuxta narrationem ab Auguſtino commemoratam, plus quæratur quomodo liberabitur eccleſia ab hac ſchiſmatis fouea profundiſſima, quam qualiter & à quibus in eam eſt prolapſa.

Quarta Conſideratio contra ſextam allegationem.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium ſic amanda eſt, vt pro ſua adeptione poſſint rationabiliter plurima mala ſingularium perſonarum dimitti, nunc vel in poſterũ ſine pœna. Et quędẽ vera ſingularia iura poſſunt differri: ſic quod fiat ceſſatio volũtaria de eis, vel etiam coacta per auctoritatem concilii. Hoc nimirum dictat naturæ lex, vt pars quælibet pro ſuo toto ſaluando ſe det & exponat. Quia ſi quis contendentium iuſtificare ſe ſeu iniuſte ſecum agi contenderit, dicatur ei: tu te tuaque omnia debes eccleſiæ. tu qui paſtorem te nominas, quantumcunque ſis innocens, debes pro ea vel ſaluanda, vel vnienda, vel non grauiter ſcandalizanda paratus eſſe ponere vitam propriam: quanto magis quamlibet dignitatem quærendo quæ ſunt Ieſu Chriſti: & hoc non ſecundum dictamen proprium vel carnale, ſed publicum & incorruptum ſpirituale, prout concilium, quod vtique ſapiens eſt, iudicabit. Neque prorſus hoc agendo deſeres gregem: ſed paſces, vnies & manere dicebetis.

Quinta Conſideratio.

Vnitas eccleſiæ ad vnum Chriſti vicarium non habet neceſſe, quod nunc procuretur ſeruando terminos literales, aut ceremoniales iurium poſitiuorũ, aut proceſſuum ordinariorum, in euocationibus, accuſationibus, dilationibus aut ſimilibus: ſed ſummarie & de bona groſſaque æquitate poteſt procedere concilium iſtud generale. In quo reſidebit ſufficiens authoritas iudicialis vtendi ἐπιεικείας, id eſt, interpretãdi omnia iura poſitiua, & ad finem celeriorem & ſalubriorem habendæ vnionis eadem adaptandi, aut ſi opus fuerit relinquendi. Quod enim pro eccleſiaſtica pace & ſalute inſtitutum eſt, ſi rite & non tyrannica malignitate fuerit inſtitutum, non debet contra eam militare, ne poteſtas data videatur conſtitutionibus humanis in deſtructionem eccleſiæ, non in eius ædificationem. Authoritas vero doctrinaliter vtendi ἐπιεικείας, reſidet principaliter apud peritos in Theologia, quæ eſt architectonica reſpectu aliarum. Et conſequenter apud peritos in ſcientia iuris canonici & ciuilis, prout ex principiis iuris diuini & naturalis habeant accipere fundamenta.

Sexta Conſideratio contra quartam allegationem.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium, videtur per concilium nunc celebrandum ſic procuranda: quod primo detur ſecuritas tam per principes quam per alios quoſcunque pro duobus contendentibus, ſi voluerint comparere procedendo ad implendum iuramenta ſua atque vota. Quod ſi noluerint confidere, quæratur ab eis ceſſio per procuratores legitimos. Quod ſi vtrumque contempſerint, procedatur contemptis ambobus contendentibus ad electionem vnius per communem aſſenſum totius concilii roborantis & approbantis illud, quod duo de collegio dominorum Cardinalium aut eorum pars maior & ſanior conſtituerint aut fecerint. Quod ſi voluerint aliqui pertinaciter adhærere alteri contendentium: nec inſequi ſententiam concilii, quod non eſt leuiter præſumendum, viderint ipſi de ſalute ſua: quia concilium iſtud & ſequaces eius ſe apud Deum & homines à ſchiſmatis imputatione liberauerit.

Septima Conſideratio contra tertiam allegationem.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium ſic priuilegiata & ſancta eſt: vt eam ſyncero zelo quærentes, nullo modo debeat reputari à contendentibus ſui aduerſarii, ſed amiciſſimi in Chriſto, dum ceſſionem ipſorum voluntariam quærunt: vel eis nolentibus cedere petunt deiectionem, quatenus vt ſpiritus eorum ſaluus fiat, nec eccleſia diutius perturbetur. Agunt quippe tam rem ipſorum contendentium, quam id quod quilibet Chriſtianus agere debet. Imo iuſſionem Dei habent iri tam deſperato & inueterato matris communis morbo. Hæc eſt radix inuiolanda & ſufficiens piæ neceſſitatis & neceſſariæ pietatis: in qua Chriſtianiſſimus rex Francorum, vere innocentiſſimus, nec quærens quæ ſua ſunt, nec quempiam odio habens, fundauit hactenus omnem agibilium varietatem laudabilem circa pacis reductionem, ſicut litera ſua patens indicat: cuius initium eſt poſt ſalutationem *Pax eccleſiaſtica*, &c. Præclaram itaque attulit excuſationem Cicero *in Philippicis*, dum inconſtans in amicitia Cæſaris & varius fuiſſe culparetur: cuius eſt hæc ſententia, quia verba non habeo: Cæſarem, ait, nunquam dilexi niſi pro quanto diligere viſus eſt rempublicam. Dum ergo mutauit amorem ad eandem rempublicam, factus tyrannus: ego conſequenter aduerſus eum amicitiam commutaui.

Conſideratio octaua contra tertiam allegationem.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium non debet impediri propter reſtitutionem obedientiarum ambobus contendentibus tanquam ſpoliati ſint prius faciendam. Nam quod iniuſtus detentor vel prædo ſpoliatus ſit reſtituendus, eſt magis ex inſtitutione poſitiua & iudiciaria, non pure naturali vel diuina. Propterea tenet in ſolis caſibus expreſſis, nec in

præiu-

præiudicium iuris diuini, & naturalis, & boni communis est aliquatenus obseruanda. Neque enim restitutio debet fieri (exempli gratia) hæreticis, neque schismaticis manifestis, neque furiosis, & ebriis in sui perniciem, neque intrusis in Papatum, neque petentibus vxorem non desponsabilem, aut affinem in gradu prohibito iure diuino, neque petenti beneficium quod tenere non potuit, alio iam existente legitimo possessore, neque postremo volenti rebus derentis abuti in contumeliã creatoris, aut in ecclesiæ perniciem, aut in hominis liberi seruitutem, aut contra castitatem alicuius & vitam: & si qua sunt similia. Multas autem exceptiones huiusmodi contra contendentium quemlibet interuenire videre facile est.

Consideratio nona contra octauam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium videtur melius procuranda, si neque ante concilium, neque in concilio, neque postmodum quærantur fieri iustificationes vel iniustificationes eorum, quæ hincinde facta sunt: vt de intrusione huius vel illius in Papatum: de processibus primo fulminatis in alterutrum: de violatione iuramentorum & votorum: de subtractione aut neutralitate: vel libertatis ecclesiarum particularium reductione: de imputatione schismatum vel hæresum: de adhæsione reprobanda vel laudanda alterius partis obedientiæ: de sententiis excommunicationum aut aliarum pœnarum.

Cessent quippe talia, & iuxta rationes pro via cessionis & practicam eius alias pluries ostensam procedatur auferendo processus factos & iustificando vel ratificando aut etiam tollerando prę terita, prout rerum qualitas patietur, aut plurima ad statum quo prius erant ante schisma præsens absque alia discussione reponendo: prouidendo rursus ambobus contendentibus de sufficienti securitate & statu post cessionem, si eam per se vel procuratores legitimos vltro facere etiam sero voluerint: quæ cessio eis per concilium pro purgatione omnium prius impositorum tanquam sufficiens reputetur valitura.

Consideratio decima contra septimam & quintam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium tanto zelo quærenda est, vt vix possit sobria esse, & non temeraria reputatio alicuius Christiani, quod sufficienter ad hoc dubiũ peregerit: quanto minus hoc quispiam audere debet asserere iuramento: præsertim vbi hominum maxima multitudo reputat contrarium, hoc enim quid aliud est quam pertinaciter & incorrigibiliter talem in erratis persistere?

Rursus occurrere possunt casus multi, in quibus pro adeptione pacis publicæ aut iustæ defensionis, sicut vim vi repellendo, liceret à rite electo in Papam subtrahere obedientiam. Liceret in neutralitate manere: liceret ipsum corporaliter incarcerare: liceret ei administrationem omnem publicam interdicere: liceret per appellationem aut simile remedium sibi resistere, fieretque sibi obedientia vera potius quam contradictio vel resistentia. Liceret præmissas sententias suas qualescunque non timere, nec timendas asserere, sed lacerare eas & in caput suum retorquere. Liceret præterea accusare eum de schismate vel hæresi, tam doctrinaliter in locis publicis per Theologos & sapientes, quam secrete in correctione fraterna: cum subiicitur tanquam peccator in foro pœnitentiæ & iudice coram tota ecclesia: cui similiter subiectus est tanquam deuiabilis in deuiabili. Liceret concilium generale eo inuito celebrare. Liceret tandem ipsum ad cessionem compellare vel renitentem deiicere ab omni honore & gradu: imo & vita priuare.

Hæc omnia denique taliter licere possunt sub tali iure diuino & naturali: quod aduersus hanc veritatem nulla lex vel constitutio puri hominis cuiuscunque sine noua authorizatione Dei fieri debet, quin erroris intolerabilis damnanda sit. An vero prædicti casus in schismate præsenti concurrerint discuriendo nequaquam assumimus, cum distinctiones particularium casuum omitti debere magis æstimemus.

Consideratio vndecima contra octauam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium non requirit, vt errantes præsertim in dubio probabili circa obedientiam veri Papæ pœnitere non possint: nec esse in statu salutis, nisi expresse & absolute confiteantur erratum suum: cum sæpe in talibus pœnitentia vel absolutio conditionata sufficiat. Sed nec oportet omnes inculpare de schismate, qui in tanta iuris papalis dubietate consurgente ex factis dubiis & variis, certam vero Papæ non præstiterunt obedientiam. Sicut nempe verus Papa potuit in schismatis culpam labi, si pertinax fuerit in recusando eam, quæ pacem vniuersalem habebant reducere: & vt concilium generale, vel promptitudinem animi ad viam cessionis iuratæ & voti complementum. Sic excusari poterunt multi aduersantes ei, si fuerit hoc zelo vnionis habendæ: si fuerit ex dubio probabilis ignorantiæ: dum tamen paratos semper ecclesiam exhibuerint semetipsos, & obedire cognitæ veritati.

Consideratio duodecima.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium sicut inchoanda impetrandaque est per orationes deuotas, & morum correctionem: sic in eius reformatione à summo vsque deorsum per omnem suorum membrorum principalium vel non principalium iuncturam, debet, cum facta fuerit,

rit studium vehementi[illegible]mum & continuũ adhiberi, ne [illegible] iudicio dete[illegible]us quid contingat si [illegible] concessam Dei misericordiam vnionis salutarem re[illegible]t. Quia vero in ecclesiastica politia veniant reformanda, poterunt docere tam [illegible] ntiæ quam m[illegible] iplices chartulæ iam super hoc editæ & relationes ecclesiasticorum in conc[illegible] dignæ. Deniq; si contige[illegible]t forsitan generale concilium retardari propter principum vel aliorum [illegible] diuer[illegible]s par[illegible]s diuisiones vel alun[illegible]le, sic quod multi notabiles vel nequeant vel noluerint comparere: non [illegible] sed differte & domini Cardinales vtrobiq; sentiant probabili coniectura, quod tales multi & magni de vtraq; parte non obediunt suæ electioni: videretur expediens in hoc casu, quod ipsi Cardinales comparentes in concilio inuenirent saltem modum tollendi perpetuitatem in hoc schismate, prouidendo quod post decessum amborum contendentium. & si non citius pax haberetur, quia melius esset sero quam nunquam: & hoc iuxta modum, qui in alio concilio Franciæ fuit conclusus, vt per suos Ambasiatores quæreretur & prosequeretur apud ambos contendentes & sua collegia de non eligendo, scil. quempiam in casu mortis huius & illius, cum cæteris clausulis ad hoc opportunis.

PARS SECVNDA.

SEQVVNTVR QVATVOR CONSIDERATIONES, AD FVLCIMENTVM ET declarationem præmissorum.

CONSIDERATIO PRIMA.

VNitas ecclesiæ ligatur quadruplici lege: diuina scilicet vel euangelica, naturali, canonica & ciuili. Quarum duas extremas regulare necesse est per primas secundum Ἐπιείκειαν, id est bonam æquitatem. Hoc itaque ex traditionibus earundem legum vltimarum conuincitur: quarum annotationes aliquas pro minus eruditis & literatis placet adducere.

Prima annotatio: Non debet reprehensibile iudicari: sed secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana: præsertim cum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex his, quæ in Veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in Nouo. Hæc Innocentius Tertius in concilio generali: & habentur in decretali, *Non debet, de consanguinitate & affinitate, in antiquis.*

Secunda annotatio: Quoniam nulla iuris sanctio quantumcunque perpenso digesta concilio ad humanæ naturæ varietatem & machinationes eius inopinabiles sufficit: nec ad decisionẽ lucidum suæ nodosæ ambiguitatis attingit: eo præsertim, quod nihil adeo certum clarumque statuitur, quin ex causis emergentibus, quibus iura iam prædicta mederi non possunt, in dubium reuocetur, &c. Hæc Ioan. XXII. *in proœmio Clement.*

Tertia annotatio: Non possunt omnes casus seu iuris articuli legibus comprehendi: sed cum aliquo casu sententia legum manifesta est, is qui iurisdictioni præest ad similia procedere, atque ius ita dicere debet. Hæc habentur in *l. non possunt ff. de legibus.*

Quarta annotatio: Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis [illegible]itur voluntatem, hoc habetur in regula iuris *Certum in 6.* Contra facit qui id facit quod lex prohibet. In fraudem legis facit, qui saluis verbis legis sententiam eius circumuenit. Hæc habentur in *l. contra legem ff. de legibus.*

Quinta annotatio: Nulla iuris ratio aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos interpretatione duriore contra ipsorum commoda perducamus ad seueritatem. Hæc habentur in *l. nulla ff. de legibus.* Cum quo concordat regula iuris canonici in 6. *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.* Item *Ipsæ leges cupiunt, vt iure regantur.*

Item ait Scipio Nasica: *Consul dum iuris ordinem sequitur, id agit vt cum legibus suis Romanum corruat imperium.* Ideo iuris ordo est in casu, vt scilicet iuris ordo non seruetur.

CONSIDERATIO II.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium nequit modo procurari commode sine recursu ad Ἐπιείκειαν, seu bonam æquitatem: quæ interpretatur literam iurium positiuorum secundum intentionem legislatorum radicatam in legibus æternis ac immutabilibus diuinæ legis, per quam legum conditores iusta decernunt, atque secundum dictamen legis naturalis. Hic autem proprius antonomatice & summe iudicandus erit iuridicus, si innitetur legibus & iuribus & canonibus, proprie [illegible] vero nomine sic vocandus.

Veritas considerationis legitur clarissime in libro experientiæ per prudentes & circumspectos, re[illegible] pr[illegible]teritos, nec male affectatos: dum considerant materiam præsentis schismatis cum circum-

ſtantiis omnibus, quales nunquam vix ſunt [illegible] caſu lege poſitiua [illegible] ratu.

Quid igitur mirandum, ſi non habentur in eiſdem [illegible] bus proximis modis ad [illegible] diandum expreſſus: quemadmodum multi vigebant morbi prius quam leges nun[illegible] eſſent, quibus non erat exp[illegible] & cum leges huiuſmodi factæ ſunt, conſtat quod non poterunt infinitati caſuum poſſibilium prouidere. Sunt autem ipſius iuris diuini & naturalis re[illegible] tales immobiles & æternæ, vt exempli gratia, Principia iuris diuini & naturalis: *Obedire oportet [illegible] magis quam hominibus. Dedit Deus poteſtatem hominibus in ædificationem, non in deſtructionem ecleſiæ. Nihil poſſumus contra veritatem. Plenitudo legis atque finis eius eſt dilectio. Dilectio eſt cauſa vnionis atque pacis. Dilectio non quærit quæ ſua ſunt. Finis omnis poteſtatis & Hierarchia eccleſiaſtica eſt dilectio, pax & vnio. Finis imponit neceſſitatem his, quæ ad finem ſunt*, id eſt ſecundum exigentiam finis cætera [illegible] bent moderari. *Neceſſitas non habet legem. Felix neceſſitas quæ ad meliora compellit. Bonus paſtor p[illegible] animam ſuam pro ouibus ſuis vniendis & ſaluandis. Inimici hominis domeſtici eius*, id eſt cat[illegible] ſus. *Spiritualis homo omnia diiudicat. Medium virtutis accipiendum eſt, vt ſapiens iudicabit. [illegible] cet repellere. Fas eſt vnicuique ſe tueri & rem ſuam defendere contra vim iniuſtam. Qui ſuo iure [illegible] nemini facit iniuriam. Deteriora ſunt animarum quam corporalium vel rerum exteriorum detrimenta. [illegible] poſitum non eſt reddendum in depoſitarii vel reipublica detrimentum. Salubrius panis aut ve[illegible] aut gladius abuſuris ſubtrahitur, quam donatur.* Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo: *diliges, [illegible] ximum tuum ſicut teipſum. Quod pro charitate inſtitutum eſt, contra charitatem militare non de[illegible] pes tuus aut manus* (& ita de capite) *ſcandalizat te, proiice abs te. Qui eccleſiam non audierit, ſit [illegible] ethnicus & publicanus. Tolleranda ſunt zizania, ne ſimul eradicetur & triticum. Communis error facit ius. Non peierabis. Reddes altiſſimo vota tua. Omne iuramentum & votum quod ſine detrimento ſalutis [illegible] eſt cuſtodiri, ſeruandum eſt. Cuius eſt condere vel doctrinaliter vel iudicialiter, eius eſt ſimiliter interpretari. Intelligentia dictorum ex cauſis aſſumenda eſt dicendi*: & ſimilia multa.

CONSIDERATIO III.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium dum procuratur per ἐπιείκειαν ſeu bon[illegible] æquitatem non exigit in ſic æquitatis amantibus ſeu legum poſitiuorum interpretibus, quod [illegible] beant euidentiam mathematicam ſeu demonſtratiuam, ſed ſatis eſt ſi certitudinem moralem [illegible] uilem & politicam ſtatuerint.

Conſiderat quippe bonus ἐπιεικὴς circumſtantias omnes particulares: quales non p[illegible] legiſlator præuidere nec exprimere: quibus attentis aſpicit finem, qui ſequeretur ſi rigorem [illegible] talis expreſſionis obſeruaret: qui dum videt ex hac obſeruatione læſuram fore ex [illegible] bu[illegible] uinis vel æternis, contra intentionem debitam legiſlatorum dictat vel doctrinaliter vel au[illegible] ritatiue: quod lex ſcripta ſic vel ſic, applicanda eſt ſeu deſerenda: ſecundum imaginationem [illegible] loſophi de regula Leſbia, quæ erat plumbea, & non ferrea, id eſt flexibilis, non immuta[illegible] lis.

Conſtat autem, quod de circumſtantiis moralibus non poteſt haberi certitudo [illegible] lis ſecundum Philoſophi ſententiam *in Ethic.* Exempli gratia: Tyrannus perſequi[illegible] temp[illegible] cam cautelis doloſis, ſicut lupus rapax: nihilominus ipſe teget ſe veſtimentis ouium [illegible] tam verba quam facta apparentes ſanctiſſima, in quibus eſt frequenter æquiuocatio v[illegible] ſis. Ago, inquiet, iſta pro republica: ago pro ſalute populi, pro quibus paratus ſum etiam [illegible] ri: nec dicentibus oppoſitum quomodolibet fides detur. Ita mentietur tyrannus, & mul[illegible] ſimplicibus ſeducet. Prudentes vero & iudices, quorum eſt ἐπιείκεια, vti legentur in o[illegible] us ſuis oppoſitum ſecundum artem Chriſti: *Ex operibus eorum cognoſcetis eos.* Vult dicere co[illegible] ratio, quod prudentibus ipſis credendum eſt, etiam ſi neſciuerint rationes euidentes & in[illegible] ſtoniabiles adducere: alioquin periret confeſtim omnis politia. Denique aptæ ſunt hoc loc[illegible] rabolicæ narrationes de lupo & oue, quam lupus diuerſis fraudibus nunc oſtendendo ſimi[illegible] dinem & amicitiam, nunc falſam imponendo calumniam, quærebat fallere vt voraret. [illegible]ropter quod monuit Chriſtus: *Attendite à falſis prophetis.*

CONSIDERATIO IV.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium nunc per concilium Piſanum Domi[illegible] concedente procuranda debet ſolidius inniti ſententiis & deliberationibus huiuſm[illegible] con[illegible] lii & ſapientum in eo venturorum, etiam ſi non offerant rationes euidentes, quam al[illegible]gat[illegible] n[illegible] bus vel affectionibus vel excuſationibus aut iuſtificationibus vel contendentium de Papatu vel fau[illegible] torum ſuorum.

Deducitur faciliter conſideratio ex hoc, quod medium virtutis accipiendū eſt, vt ſapiens iudicab[illegible]

vt spiritualis qui omnia diiudicat dicet, non vt carnalis homo, qui non sapit quæ Dei sunt, sibi fingit. Quis enim dubitauerit, quando plores causæ concurrere habeant pro omnibus de concilio, vt eis fides dent, qui laborant ad vnionem dandam, quam pro aliis contendentibus ad suam præsidentiam talem qualem occupandam. Amor quippe nimius & carnalis ad seipsum & ad suos nonne fallere solet, & in errores impios traducere etiam vsq; ad imitationem Luciferi, vt adorari velint sicut dii: neq; reputent se subditos esse cuiquam, sicut filii Belial sine iugo: nec sibi posse dici: *cur ita facis?* qui nec Deum timent, nec hominem reuerentur: cum tamen humiliores esse debeant, & ad sequiendū promptiores ex prælationis munere quanto se obligatiores esse conspiciunt in reddenda ratione. Postremo tamē hoc summopere cauēdum est iudicibus, ne vsus Ἐπιεικείας passim & absq; manifesta ratione fiat, transmutando legem scriptam: alioquin tolleretur protinus à legibus sua stabilitas: quibus nutantibus totam reipublicæ disciplinam innitentem eis collabi, & ex consequenti rempublicam corruere vel conturbari necesse est. Inde contigit apud Romanos ista seueritas etiam in nece propriorum filiorum, ne labefacerent optimam reipublicæ disciplinam.

Quatuor considerationes quæ ad robur prædictorum faciunt, reperiuntur postea in oratione: Apparuit gratia.

TRACTATVS EIVSDEM, DE STATIBVS ECCLESIASTICIS.

PAx quam omnes obseruare conuenit cum omnibus, tamen maxime circa ministerium religionis Christianæ, nunquam solicitius subsistit, quam si veritate & iusticia tanquam sororibus fulciatur. Nam si non in vera iustitia & iusta veritate reddatur vnicuique quod suum est, nonne schisma protinus irrumpens pacem exturbabit? Audiamus idcirco sub breuium considerationum numero quid status summorum Pontificum, quid prælatorum, quid curatorum, quid mendicantium possit quilibet de suo ministerio veraciter offerre: ne transgressio finium propriorum seu dilatatio nimia separet iustitiam ab osculo felici pacis: proinde lites fœdas, vt assolet, introducat.

PARS PRIMA.

SEX CONSIDERATIONES SVPER STATV SVMMI PONTIFICIS.

CONSIDERATIO I.

STATVS Papalis institutus est à Christo supernaturaliter & immediate tanquam primatum habens monarchicum & regalem in ecclesiastica Hierarchia: secundum quem statum vnicum & supremum ecclesia militans dicitur vna sub Christo: quem statum quisquis impugnare vel diminuere, vel alicui ecclesiastico statui particulari coæquare præsumit: si hoc pertinaciter faciat, hæreticus est, schismaticus, impius atq; sacrilegus. Cadit enim in hæresim totiens expresse damnatam à principio nascentis ecclesiæ vsque hodie: tam per institutionem Christi de principatu Petri super alios Apostolos, quam per traditionem totius ecclesiæ in sacris eloquiis sitis & generalibus conciliis.

CONSIDERATIO II.

Status Papalis licet non omnino vacet seu deficiat per mortem Papæ naturalem vel ciuilem, nec per consequens ecclesia desinit esse vna: nihilominus eniti debent Christiani sub pœna schismatis, quod in hoc statu constituatur & præsideat assidue vnicus & certus summus Pontifex, quantum fieri potest pro loco & tempore: sic quod non est licitum scienter impedire, quod minus sit vnus talis supremus Pontifex in ecclesia, in quo sit ecclesiasticæ potestatis plenitudo: & quod non sint plures in quo tanquam ecclesiasticum regimen desinere posset esse monarchicum, & in aliam politiæ speciem, vt in aristocraticam aut timocraticam verteretur: quamuis Papatus has politiarum species non excludat, sed assumat: quemadmodum de sacro dominorum Cardinalium collegio & de generali concilio videre est.

CONSIDERATIO III.

Status Papalis non eximit Papam à legibus pure diuinis, quæ vel in euangeliis vel generalibus conciliis positæ sunt. Et ex hoc consequenter patet, quod Papa subiicitur legi illi de correctione fraterna: *Si peccauerit in te frater tuus*, &c. sic quod potest fraternaliter corripi dum peccat. Et si tandem nollet audire ecclesiam, quam generale concilium repræsentat, debet haberi sicut ethnicus & publicanus. Et ita potest hoc modo per concilium vel iudicari vel coerceri, vel pro excōmunicato haberi.

CONSIDERATIO IV.

Status Papalis non eximit Papam a iuribus, quæ sunt pure de dictamine naturali: [illegible] dum sunt principia iuris naturalis. Propterea cum lex naturalis dicat, quod bonum commune [illegible] tanquam aliquid diuinum præferendum est particulari bono: deducitur ex hoc, quod ad bonum totius ecclesiæ, quam concilium generale repræsentat, reducendum est bonum personale Papæ, sic quod in præiudicium boni communis particulare bonum Papæ seu commodum vel status, retentio vel dilatatio præualere non debet: cum secundum exigentiam finis cætera debeant moderari: finis autem Papatus est vtilitas ecclesiæ.

CONSIDERATIO V.

Status Papalis quamuis eximat Papam à legibus pure positiuis, canonicis vel ciuilibus, sic quod secundum eas coerceri puniriue non potest, vt præcise tales sunt: nihilominus Papa non debet aut potest leges positiuas, præsertim per concilium generale, ad quod sufficienter spectat discernere & dictare, si Papa palam conuertat potestatem suam in destructionem ecclesiæ, non in ædificationem.

CONSIDERATIO VI.

Status Papalis obligat Papam tanto amplius, quanto maior est in ecclesia, subiicere se legibus diuinis, naturalibus & canonicis ad vtilitatem ecclesiæ. Propterea cum magis videant oculi quam oculus, videtur quod non sine grandi discrimine salutis Papa possit deliberationes vel instituta generalium conciliorum contemnere: vt non secundum communem, sed propriam deliberationem contendat in ecclesiastico regimine præsidere. Propterea bene dictum est, quod Papa non potest generalem statum ecclesiæ immutare vel tollere.

PARS SECVNDA.

SEX CONSIDERATIONES DE STATV SVMMI PONTIFICIS, ET DOMINORVM sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium.

CONSIDERATIO I.

STatus summi Pontificis ac sacri collegii dominorum Cardinalium sibi collateralium est in ecclesiastica Hierarchia subcœlesti, immediate à Christo: nec humana institutione seu præsumptione potest destitui. Cui statui qui pertinaciter derogat, censendus est iuxta sacros canones hæreticus atque sacrilegus.

CONSIDERATIO II.

Status prædictus dotandus est vel fouendus pro debita & honesta sustentatione temporalium, sine quibus in hac vita misera, spiritualia diu non subsistunt: quemadmodum alter status quicunq; ecclesiasticus inferior seu subditus dotatus est, vel dotandus iuxta sui qualitatem.

CONSIDERATIO III.

Status prædictus non ideo perdit iura sibi conuenientia, quæ posuit propositio duplex præcedens: si forte fuerint abusus aliqui personales, olim vel nunc innotti. Alioquin sic argueretur aduersus omnem statum, nedum ecclesiasticum, sed temporalem: quod dissipandus est, deferendus & perdendus: quoniam in multis offendimus omnes.

CONSIDERATIO IV.

Status prædictus potuit & potest in subuentionibus temporalis & honestæ sustentationis præscribere de certo modo, vel quota subuentionis: sicut prælati vel curati inferiores respectu subuentionis factæ per subditos in oblationibus, decimis & similibus: etiam vbi status prædictus aliunde dotatus esset ex patrimonialibus bonis vel aliis, quemadmodum in prælatis dicimus & curatis.

CONSIDERATIO V.

Status prædictus dum recipit & quærit subuentiones consuetas, in oblationibus, decimis, vel annatis & similibus, non debet eo ipso de simoniaca prauitate notari: nisi forte vitium aliud in executionis modo concurrerit: quod vitium corrigi debet, non obinde status minui, destrui, culpari vel iuribus aliunde debitis defraudari. Sicut ab infirmo morbus tollendus est, non subiectum vel corpus destruendum. Oppositum vero pertinaciter imponens, notando generaliter de Simoniaca prauitate totum statum istum, temerarius esset, nec ferendus.

CONSIDERATIO VI.

Status prædictus potest & debet rationabiliter resistere per viam appellationis, aut alias, si adue sua

prædi-

prædicta voluerit aliquis de facto procedere: præsertim dum personæ de illo statu subiiciunt se: & statum suum debitæ regulationi sanctæ matris ecclesiæ, si forsan aliqua fuerunt in eis reformanda, & hoc agendo, nedum non scandalizant actiue vel peccant, sed merentur tanquam defensores iurium, non solum suorum personalium, vel ecclesiæ particularis Romanæ, sed vniuersalis ecclesiæ & ad vtilitatem honestatemque totius reipublicæ Christianæ, quæ consistit in suo decore membrorum maxime principalium.

PARS TERTIA.

DE STATV PRÆLATORVM.

CONSIDERATIO I.

STATVS prælationis episcopalis in ecclesia sic est de primaria & immediata ac supernaturali institutione Christi, quod naturali vel humana solum authoritate non potuit institui: sicut potuit status dominationis temporalis regiæ vel imperialis humanitus & naturaliter ordinari.

CONSIDERATIO II.

Status prælationis episcopalis in ecclesia quo ad sui collationem primariam fuit immediate à Christo datus primis Apostolis, sicut status papalis Petro: licet postmodum talis collatio vel acquisitio fieri potuerit & facta sit in successoribus per homines: sicut Matthias factus est Apostolus per electionem vel sortem: & successores etiam Petri fiunt nunc per humanam electionem dominorum Cardinalium: qui modus potuit & potest variari, vt infra ponetur.

CONSIDERATIO III.

Status prælationis episcopalis habuit in Apostolis & in successoribus vsum vel exercitium suæ potestatis sub Papa Petro, & successoribus eius tanquam sub habente vel habentibus plenitudinem fontalem episcopalis authoritatis. Vnde & quo ad talia minores prælati, sc. curati, subsunt episcopis, & quibus vsus suæ potestatis quandoque limitatur vel arcetur: & sic à Papa posse fieri circa prælatos maiores ex certis & rationabilibus causis non est ambigendum.

CONSIDERATIO IV.

Status episcopalis non ita subest statui Papali, quod illum possit Papa annullare: sicut nec status Papalis posset humanitus destitui. Nihilominus idem status episcopalis quo ad acquisitionem isti personæ & quo ad exercitium, subest rationabili Papæ voluntati ad vtilitatem ecclesiæ, vt dictum est. Hęc autem rationabilitas videtur attendenda seu regulanda maxime per determinationes conciliorum generalium, præsertim iam factas de consensu & authoritate summorum Pontificum.

CONSIDERATIO V.

Status episcopalis quo ad sui acquisitionem isti personæ & quo ad exercitium, non ita subest meræ voluntati Papæ, quod pro libito possit sine iniuria & peccato circa huiusmodi acquisitionem & destitutionem, ampliationem & restrictionem operari: quoniam *data est ei potestas*, dicente Apostolo, *non ad destructionem, sed ad ædificationem.*

CONSIDERATIO VI.

Status episcopalis habet ex se & Christi institutione primaria potestatem conficiendi corpus Christi & ministrandi sacramenta ecclesiastica omnia: ius insuper prædicandi: ius stipendia temporalia sumendi: ius excommunicandi: ius prælatos minores, sc. curatos, instituendi: ius ecclesias consecrandi: ius beneficium ecclesiasticum vel stipendium temporale conferendi, vel facere conferri ministrantibus sub se spiritualia: ius indulgentias dandi. Et ita de reliquis multis, quæ summo Pontifici competunt, vt in fonte.

CONSIDERATIO VII.

Status episcopalis quo ad sui vsum vel exercitium non ita subest puræ voluntati Papæ, sicut status priuilegiatorum Mendicantium vel aliorum, quibus essentiali ordine & Hierarchico statu prædicta iura episcopalia nō competunt. Potest idcirco Papa sub talibus priuilegiis & priuilegiatis absq; iniuria vel peccato immutationes operari restringēdo vel tollēdo: nō sic passim in prælatis vel curatis.

CONSIDERATIO VIII.

Status episcopalis licet esse possit in aliquo sine plebe & sine vsu vel exercitio hoc fieri non conuenit: quia vanum & monstruosum in ecclesia videretur: quoniam frustra est potestas, cui non subest operatio.

CONSIDERATIO IX.

Status episcopalis si nimis atteritur in suis iuribus essentialibus quo ad restrictionem vsus vel exercitii passim communiter per Papam absq; vtilitate maiori ecclesiæ: siue hoc esset in exemptionibus subditorum ab eo, siue in reseruatione casuum in foro pœnitentiæ: seu in restrictione stipendiorum

temporalium: seu in reseruatione beneficiorum ecclesiasticorum sub eo: seu per inductionem [illegible]tosam priuilegiatorum: aut modis similibus. Ille inquam status episcopalis posset rationabi[illegible] et deferre querelam, nedum ad Papam & generale concilium, quod est conuenientissimum medium: sed ad principes orthodoxos implorando iuuamen opportunum.

CONSIDERATIO X.

Status episcopalis sicut non acquiritur in aliquo per solum titulum fidei, vel charitatis, ita non deperditur per solam hæresim, vel peccatum mortale, non interueniente humana institutione, vel diuina reuelatione: alioquin status ecclesiæ Hierarchicus prorsus esset incertus, cum suo vsu vel exercitio: quod non est conueniens dicere de politia à supremo legislatore constituta.

CONSIDERATIO XI.

Status episcopalis sicut potest diuersis temporibus & institutionibus modis variis acquiri & similiter auferri: sic & status Papalis in casu per ordinationes Papales, aut per concilium generale, sicut & factum est, aliquando potest immutari.

CONSIDERATIO XII.

Status episcopalis potest ab aliquo propter suam malitiam auferri, licet reniteretur occupans: sic & status Papalis, vt videtur in casu, præsertim per concilium generale posset auferri: cum status Papalis datus sit ecclesiasticæ communitati: quæ in hoc habet quid diuinum tanquam commune bonum, ad quod Papalis authoritas conseruandum fuit instituta.

CONSIDERATIO XIII.

Status episcopalis habet rationabiliter monarcham supremum, scilicet Papam ratione vnitatis fidei & sacramentorum, sed hoc non ita perspicuum est esse debere ex institutione Christi: & pro vtilitate vniuersalis ecclesiæ respectu dispensationis bonorum temporalium, & iurisdictionum contentiosarum seu coerciuarum: quæ diuersis legibus seu decretalibus, aut statutis pro diuersitate locorum & temporum regi debent: sicut & alia mere temporalia, regalia, & imperialia. Hinc bene dictum est quod *qualibet prouincia in sensu suo abundat*.

CONSIDERATIO XIV.

Status prælationis si fiat limitatio sui vsus in beneficiis conferendis, vel in exemptionibus non debet rationabiliter conqueri, dum hoc manifeste fit propter studium literarum, præsertim sacræ doctrinæ, quod per talia promouetur: & dum hoc potenter fit ad reprimendos abusus notorie prouenientes: sine hoc fit ex importunitate dominorum temporalium, vel ex propria pusillanimitate, vel alia quauis corrupta affectione.

Sed in hoc capere medium conueniens non aliter videtur posse determinari, quam iuxta Aristotel. sententiam, scilicet vt sapiens iudicabit. Nihil autem videtur in hoc sapientius, quam generale concilium rite & libere celebratum.

PARS QVARTA.

DE STATV CVRATORVM.

CONSIDERATIO I.

STatus curatorum succedit statui 72. discipulorum Christi, quo ad legem nouam: & figuratus est in antiqua lege per Leuitas: ac proinde status curatorum est de i[illegible]stitutione Christi & Apostolorum suorum à principio fundationis ecclesiæ: quę in[illegible]utio per declarationes summorum Pontificum & synodorum tam generalium quam specialium magis ac magis innotuit.

CONSIDERATIO II.

Status curatorum est de essentiali ac intrinseca ecclesiæ Hierarchia, sicut status prælatorum: quamuis inferior sit, & pro sua perfectione variabilior. Qua ratione curati simpliciter non æque proprie dicuntur sponsi, sicut episcopi: liberiusque permittuntur cedere vel renunciare curis suis.

CONSIDERATIO III.

Status curatorum institutus est ad regimen animarum dirigendarum in finem vltimum per communionem sacramentorum & peccatorum remissionem, & promotionem ad virtutes.

CONSIDERATIO IV.

Status curatorum annexam habet obligationem docendi & publicandi verbum Dei suis parochianis: saltem quodam generali tenore legis euangelicæ quo ad credenda & agenda secundum

statum

statum suæ simplicitatis: sicut maioribus prælatis conuenit ex obligatione scientiæ reddere rationem particularius de ea, quæ in eis est, fide & spe: apud omnes tam qui deforis sunt, quam qui intus, fideles scilicet & infideles, hæc enim obligatio consequitur ad obligationem priorem, quæ est de spirituali regimine subditorum.

CONSIDERATIO V.

Status curatorum est status perfectionis, non solum acquirendæ, sed etiam exercendæ: cum sibi competat tam obligatio quam autoritas reducendi animas ad Deum, secundum hierarchicos actus, qui purgare, illuminare, perficere nominantur.

CONSIDERATIO VI.

Status curatorum superior est hierarchicæ ecclesiæ ad statum simplicium religiosorum: sicut diuinus Dionys. & Hieron. in præcedentis considerationis determinant ratione.

CONSIDERATIO VII.

Status curatorum ecclesias parochiales sibi deputatas habet in tali libertate, quod nulli alteri sacerdoti fas est ipsis inuitis aut sine eorum licentia prædicare in eadem: præsertim dum prædicare voluerint ipsi: sed nec confessiones illic audire, nec sacramenta ministrare: salua semper autoritate vel rationabili ordinatione superiorum prælatorum.

CONSIDERATIO VIII.

Status curatorum habet ius & titulum recipiendi decimas & oblationes & funeralia: aut alia emolumenta loco illorum pro sustentatione sufficienti status sui. Et hoc fit iam de iure diuino quam naturali præsupposito dominio. Determinatio autem huius vel illius quotæ, vel commutatio in aliam subuentionem, habet fieri solo iure positiuo.

CONSIDERATIO IX.

Status curatorum sicut habet de sibi subditis omnibus cogitare in ministratione sacramentorum, vt sancte suscipiantur: sic decet maxime vt quilibet parochianus se prius ostendat suo curato generaliter vel specialiter in foro conscientiæ, quam eadem sacramenta suscipiat. Potest insuper edictum generale vel speciale suis parochianis super hoc per curatos, ne aliter se ingerant, promulgari.

CONSIDERATIO X.

Status curatorum securius & iustius eligitur quantum est de se & cæteris paribus, pro confessione sacramentali facienda a parochianis quam alius status: præsertim qui non est superior secundum institutionem ecclesiæ hierarchicam: patet quia mutua & correlatiua est obligatio parochianorum ad curatos: vnde vicissim magis obligantur. Collusiones præterea hinc inde possibiles fieri magis ex hoc euitantur. Denique remedia spiritualia celerius & consultius in casibus multis exhibentur. Potest nihilominus apud priuilegiatos quandoque ratio potior inueniri.

CONSIDERATIO XI.

Status curatorum sanctus & salubris non debet inculpari vel infamari per quoscunque, si in eo quandoque sint personæ minus idoneæ ad debitum regimen animarum: alioquin nullus esset status in ecclesia militante, qui culpari non deberet: sicut nullus absque macula quorundam de vllo statu visus est diu stare.

CONSIDERATIO XII.

Status curatorum potest sufficienter regere suos parochianos, si polleat bona charitate & simplici morum honestate, etiam vbi litteratura magna deesset. Propterea non leuiter se eis præponere debent alieni, quamuis inueniantur magis litterati.

CONSIDERATIO XIII.

Status curatorum potest cum facili studio habere ea & scire, quæ ad parochiam suam regendam sufficiunt, maiora maioribus prudenter remittendo. Hoc autem si agnoscere neglexerint, debet apud eos correctio episcopalis maxime vigil esse, vt astringantur seuerius tenorem habere in scriptis eorum, quæ scire debent in punctis regiminis, tam institutiones synodales positiuas, quam cæteras.

CONSIDERATIO XIV.

Status curatorum potest obuentiones ordinatas licenter exigere: veruntamen tali modo & tempore, quod simoniaca prauitas vel eius suspicio nequaquam incurratur: vt quod propter negationem temporalium, spiritualium interim ministratio non negetur, nec interueniat quæstuosa mercatio.

CONSIDERATIO XV.

Status curatorum debet cum bona gratia suscipere statum priuilegiatorum tan[illegible] tores missos habentes à superioribus licentiam prædicandi, & confessiones audiendi, [illegible] non [illegible] pareat rationabilis causa aliquem talem repellendi: vtpote si detractor, si collusor, si corruptor, [illegible] quæstuosus, si seductor appareat. Aut parochianorum multi inde veniunt in contemptum curatorum. Aut si tunc curatus per seipsum id agere circa parochianos suos, quod agendum sit, satis potuerit: quia videretur præferendus, nisi legitima fieret exceptio contra eum.

CONSIDERATIO XVI.

Status curatorum vix potest à parochianis sine peccato sic contemni, quod eorum licentia neque in generali, neq; in speciali prius quæratur, dum alibi confiteri, aut missas vel sermones audire tempore diuini seruitii, diebus dominicis & festiuis voluerint. Quæ licentia si sine causa rationabili denegetur, sufficit excusare frequenter eos, qui alibi confitentur, licentia non obtenta, se[illegible] petita.

PARS QVINTA.

DECEM CONSIDERATIONES QVÆ PONVNTVR PRO STATV PRIVILEGIATORVM.

CONSIDERATIO PRIMA.

STatus priuilegiatorum ad Prædicandum, & confessiones audiendum, statutus est post primariam ecclesiæ institutionem, rationabiliter ordinatus ad subleuamen eorum, qui hierarchicos in ecclesia status habent: præsertim post talem & tantam in temporalibus ditationem, quæ secum attulit multam occupationem.

CONSIDERATIO II.

Status priuilegiatorum debet cum bona charitate licentia sua vti: Non ad quæstum, non ad æmulationem, non ad ambitionem, non denique in præiudicium temporale vel spirituale curatorum: sed in stando clam & palam apud parochianos, quatenus honorem debitum ac sustentationem suis reddant curatis: alioquin faciunt quod sibi fieri nollent, meritoque repelluntur hi, de quibus aliter constiterit, & ea communicationem à canone nonnunquam incurrunt.

CONSIDERATIO III.

Status priuilegiatorum & omnium generaliter religiosorum prohibetur sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne sacramentum eucharistiæ ministrent & matrimonium solenn[illegible]nt.

CONSIDERATIO IV.

Status priuilegiatorum habet, quod in suis locis & publicis prædicare possunt: dum prælatus non prædicat, nec prædicationem instituit. Similiter hoc possunt in ecclesiis parochialibus de [illegible]entia curatorum.

CONSIDERATIO V.

Status priuilegiatorum hoc habet, vt idonei præsentati sufficienter per superiores suos ad prælatum diœcesanum valeant in locis suis confessiones audire diœcesanorum & eos absoluere [illegible] tali potestate: & in casibus talibus quemadmodum curati parochiales ordinarie funguntur & non ampliori: nisi de speciali gratia prælati maior eis fuerit elargita potestas.

CONSIDERATIO VI.

Status priuilegiatorum habet hoc: vt quamuis sacramentum pœnitentiæ possit pluries super eadem peccata suum effectum sortiri, saltem quoad augmentum gratiæ: cum sit sacramentum iterabile: & licet meritorie eadem peccata pluribus confiteri: nec sit repugnantia, quin adhuc possit tempus obligari: nihilominus confessi priuilegiatis non tenentur iterum eadem peccata amplius confiteri plus quam si suis curatis eadem confessi fuissent, quantum est ex parte efficaciæ sacramenti. Hoc per Ioannem 22. fuit declaratum: & vsus communis hoc obtinuit.

CONSIDERATIO VII.

Status priuilegiatorum hoc habet, vt à confessis sibi non debeant curati nouam extorquere confessionem de eisdem peccatis, præsertim si secreta sint: nec debent prohibere parochianos, cum talia

talis voluerint eis confiteri. Fas sit curatis, imo tutum inquirere à parochianis suis quando & qualiter, à quibus confessionem receperint. Quibus veritatem respondere si quis parochianus negauerit, vix in statu salutis esse credi posset. Ipsique in hoc casu petenti eucharistiæ sacramentum rationabiliter denegaretur, dicendo: nescio si confessus sis ab habente potestatem: & an in hoc te decipias, vel alter te.

CONSIDERATIO VIII.

Status priuilegiatorum hoc habet, dum de peccatis publicis absoluunt parochianos, vt ipsi debeant facere fidem de absolutione & absoluendi potestate: si super hoc à curatis parochialibus fuerint requisiti: sub pœna denegandi rationabiliter talibus, cum se dicunt absolutos, eucharistiæ sacramentum.

CONSIDERATIO IX.

Status priuilegiatorum hoc habet, vt non debeant inducere voto vel promisso alios ad eligendum sepulturam in ecclesiis & locis suis: Vel ad persistendum in iam electa ibidem: & hoc sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Debent præterea reddere quartam partem legatorum seu funeralium curato parochiali ipsius defuncti: quæ *pars canonica* nominatur.

CONSIDERATIO X.

Status priuilegiatorum ad prædicandum debet secundum qualitatem auditorum formare sermonem, ne coram laicis & subditis detegantur vitia clericorum atque Dominorum. Hoc enim esset non extirpare vitia, sed nutrire rebellionem, scilicet murmurationis & contemptus apud audientes. Fiat insuper prædicatio principaliter de punctis nostræ religionis in fide, spe & charitate cum cæteris virtutibus. Sed & præsertim confessiones mulierum & iuuenum non nisi locis patentibus & publicis audire: nec conuenticula in cameris & angulis agere præsummant, ab omni specie mala abstinentes se.

PARS SEXTA.

DE VTROQVE STATV SIMVL.

CONSIDERATIO I.

Status vterque, curatorum scilicet & priuilegiatorum, inuigilet cognoscere casus reseruatos prælatis, ne seducantur & seducant, si transgrediantur limites suæ potestatis: quamuis expediret pauciores casus præsertim occultos reseruari, vt sunt peccata illa carnis, quæ frequentissime commissa vix confitentur: præsertim per mulieres & adolescentulos.

CONSIDERATIO II.

Status vterque studeat alter alterius onera portare sine contentione & æmulatione de rebus prædicatis vel aliis: ne si inuicem more coruicum se mordeant, consumantur. Ne præterea surgat fœda opinio ecclesiasticorum apud laicos: & vituperetur ministerium verbi Dei. Nonne Deus quæso abonde diues est pro omnibus? Nonne pacis est Deus, non diuisionis? Denique quid prodest Pharisaica contentio de status præeminentia, quin sanctius est dare operam, vt quis perfectus inueniatur, quam si iactansio imus de perfectione status glorietur. Attento præsertim, quod conciliorum ecclesiasticorum obseruatio non potest ita concludi sub regulis quibuscunque, quin necesse sit recurrere sæpissime ad glossam sapientissimi Augustini tractam ex operibus Christi: videlicet quod talia dantur in obseruanda animi præparatione, & non semper operis exhibitione.

Quæ animi præparatio potest apud omnem statum & personam Christianæ religionis, si vult, inueniri.

TRA-

TRACTATVS EIVSDEM CANCELLARII PARISIENSIS DE MODO VIVENDI OMNIVM FIDELIUM.

CONSIDERATIO PRIMA.

Ad Nobiles.

Egula prima, quæ spectat ad nobiles, potentes & scabinos: ne pauperes videlicet per potentiam suam opprimant, & à subditis suis opprimi permittant. Malos vsus in v suis destruant. Causas pauperum, viduarum & orphanorum libenter audiant. & cito iuste iudicent. Munera pro indicio faciendo vel festinando aut retardando non accipiant. Nil à subditis suis extorqueant.

CONSIDERATIO II.

Ad Milites.

Regula ad Milites tangitur Lucæ 3. *Neminem concutiatis*, scilicet in persona per potentiam de-bite. *Nemini calumniam faciatis* in rebus, quam per militiam facere possetis. *Et contenti estote stipendiis vestris*, id est, de redditibus vestris multis temporibus: accipiendo vero ad defendendam patriam Macch. 15. *Accipe gladium sanctum munus* &c. Rom. 13. *Non sine causa gladium portat.*

CONSIDERATIO III.

Ad Simplices.

Regula simplicium quo ad ecclesiam: vt ieiuni ad missam veniant. In missa non loquantur nec circumspiciant. Ante missam orare debent, vt gratiam Dei recipiant. In missa memoriam passionis Christi habeant. Ante euangelium sancti Ioannis non exeant. Sermones libenter & diligenter audiant; & referre post missam gratias Deo satagant.

CONSIDERATIO IV.

Ad Episcopos & Prælatos.

Regula episcoporum & prælatorum satis patet ad Titum 1. *Oportet episcopum sine crimine e[sse] Dei dispensatorem.* Et Matth. 20. *Qui maior est vestrum, sit vester minister* 2. Corinth. 6 *Hortamur* &c. Est autem officium episcopi, malos corrigere & arguere bonos & pusillanimes pacificare. [N]ota, sicut Dominus Petro in persona cuiuslibet prælati ait: *Pasce oues meas* &c. 1. Thessal. 5. *Fratres corripite inquietos: consolamini pusillanimes.* De istis 2. ad Timo. 4. *Prædica verbum: insta opportune, importune: obsecra, argue, increpa in omni patientia & doctrina.* Et ad Galat. 6. *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto* &c.

CONSIDERATIO V.

Ad Clericos.

Regula clericorum est habere doctrinam sanam, vitam sanctam, famam odoriferam. H[e]b. *[Sa]cerdotes habent hostias pro delictis suis offerre.* Et Aug. in Regula sua: *Sit vobis cor vnum & anima [v]n[a] in Deo.* Psal. *Sacerdotes tui induantur iustitia.* Col. 4. *Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ [... p]ietatis habentes.*

CONSIDERATIO VI.

Ad Religiosos.

Regula religiosorum est viuere in obedientia, castitate & paupertate. Et deuote orare & [con]templari, & carnem mortificare contra vitia & concupiscentias. Vnde Augustinus in Regula m[on]achorum: *In omnibus & super omnia ametur & honorificetur Deus.* Et Hugó de sancto Vict. de claustro animæ: *Summa religionis regula in hoc dependet vt prælati custodiant subditos suos: subditi prælatis benigne obediant: deuoti sint senes: iuuenes vero laboriosi. Sit honestas in habitu: mediocritas in victu. Sint in claustro assidui: & ad mensam rari. Non sint ciuiles, sed claustrales. Sint intenti Psalmis, non causis. Non sit rumor in claustro, sed dilectio. In capitulo non lites, sed confessio. In choro sit sacra simplicitas, & circa altare reuerentia honestas.*

CON-

CONSIDERATIO VII

Ad Diuites.

Regula diuitum: ne aliquid iniustum acquirant: ne propter diuitias suas pauperes vicinos despiciant. Pauperes sustineant. Operariis suis bene & cito persoluant. Adulatores neque adulatrices in mensa recipiant. Diligenter & libenter ad concordiam vicinorum suorum laborent.

CONSIDERATIO VIII.

Ad Pauperes.

Regula pauperum, vt diuitibus libenter & fideliter seruiant: nec diuitibus propter diuitias suas inuideant, nec propter paupertatem adulatione vel detractione peccent. Nec impatienter, sed gratanter paupertatem sustineant: nec iniuste ditari cupiant: nec ecclesias propter diuites vitent. Nihil furti à familia suorum vicinorum, nec ab aliis retineant.

CONSIDERATIO IX.

Ad Virgines.

Regula virginum: Non sint loquaces, sed simplices corde & habitu. Ad virginitatem matris Christi cogitent, & eam diligant. Choreas vitent. Inter iuuenes non sedeant: nec se ab eis palpari permittant: non ament aliquem illicito amore. Adulatores neque adulatrices recipiant nec audiant. Orationes libenter dicant. Sordida verba & inhonesta fugiant.

CONSIDERATIO X.

Ad Viduas.

Regula viduarum est, vt continentiam diligant: & in vestibus humiliter se habeant: & orationibus libenter insistant. Homines suspectos in hospitio suo non recipiant. De consilio proborum se gubernent & viuant. Sanctam Annam & Elisabet viduas cogitent. Familiam castam habeant. Parum per vicos currant.

CONSIDERATIO XI.

Ad Nuptas.

Regula nuptarum est Thimo. honorare superiores: diligere maritum: regere familiam: diligenter gubernare domum, & seipsam honestam & irreprehensibilem ostendere siue exhibere.

CONSIDERATIO XII.

Ad Mulieres.

Regula mulierum est: quod non se indecenter ornatas ostendant. Aures, collum, guttur & caput tegant. Humiliter in ecclesia & vbique se habeant: nec alias mulieres per superbiam suam iuuent.

CONSIDERATIO XIII.

Ad Maritos & Vxores.

Regula virorum ad mulieres & econuerso ponitur ad Ephes. 6. *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam suam. Vxor autem timeat virum suum*, 1. Pet. 3. *Viri cohabitantes secundum conscientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem.*

CONSIDERATIO XIV.

Parentum ad Filios.

Regula parentum ad filios, Ephes. 6. *Et vos patres nolite prouocare ad iracundiam filios vestros: sed educate eos in disciplina & correptione* 2. Corinth. 12. *Non debent filii thesaurizare parentibus: sed parentes filiis.*

CONSIDERATIO XV.

Filiorum ad parentes.

Regula filiorum ad parentes est: quod parentes honorent, & eis in bonis obediant: nec eis ... futentur. Ante eos non respondeant: à maledictionibus omnino sibi caueant. Cum parentibus aliquando ad ecclesiam vadant libenter: in negotiis parentum suorum fideliter laborent.

CONSIDERATIO XVI.

Dominorum ad seruos.

Regula Dominorum ad seruos Ephes. 6. *Vos Domini eadem facite illis remittentes minas & soluite omnibus quod iustum est & aequum seruis praestate: scientes quod vos Dominum in coelis habetis.* Eccl. 7. *Ne laedas seruum tuum in veritate operantem. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.*

CON-

CONSIDERATIO XVII.

Seruorum ad Dominos.

Regula seruorum ad Dominos. Col. 3. *Serui obedite Dominis carnalibus non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum: scientes quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis.* 1. Pet. 2. *Serui subditi estote in omni timore Dominis vestris, non tantum bonis* &c.

CONSIDERATIO XVIII.

Ad Familiam.

Regula ad familiam: Ne fraudem Dominis suis in seruiendo, neque negligenter faciant [illegible] in rebus suis custodiendis. Nihil ab eis auferant occulte. nec alios facere permittant. Nunc malum non faciant vxor vel filiis Domini sui. De male respondendo caueant. Malos rumores [illegible] giant vnde in domum malum oriri possit sed discordias etiam reportare vitent. Missis [illegible] tantum. Mercedem suam in superbia vestium non expendant. Ita viuant in humilitate et labore [illegible] cum [illegible] eis in remissionem peccatorum suorum.

CONSIDERATIO XIX.

Ad Mercatores.

Regula mercatorum est: vt non in die Dominica mercentur. Ne periurent. Ab [illegible] caueant lucro: nec ad diem vendant vel charius propter dilationem. Vt debitum suum [illegible] promisso soluant. Nec scientes mentiantur. Æquam stateram habeant, æqua pondera & [illegible] mensuram.

CONSIDERATIO XX.

Ad Tabernatores.

Regula tabernatorum est: Ne permittant ludere ad taxillos in tabula sua, neque [illegible] Deum blasphemare non permittant, nec meretrices recipiant de nocte. Plenam mensuram [illegible] mnibus. Vinum cum aqua ad vendendum non misceant: nec aliqua pocula vel vascula aliqu[illegible] do ad vendendum defraudent.

CONSIDERATIO XXI.

Ad Hospites.

Regula ad hospites est: quod malos in hospitio suo non permittant vel scienter recipiant [illegible] hospitibus suis furentur auenam vel fœnum. Nec sustineant quod hospites scienter fornicentur [illegible] hospitio suo. Iustam, bonam, rationabilem computationem cum hospitibus suis faciant.

CONSIDERATIO XXII.

Ad Senes.

Regula ad senes est: In ecclesia libenter iaceant. Iuuenibus bonum exemplum præbeant [illegible] maledicendo siue malefaciendo ipsos reprehendant. Turpia verba non habeant nec [illegible] tias coram iuuenibus. Mulierculas a bono non retrahant; nec iuuenes laudent in superbia [illegible]

CONSIDERATIO XXIII.

Ad Omnes.

Regula ad omnes est, vt excommunicatos vitent. Non se inebrient. Pauperes pro posse [illegible] stituant. Sacerdotes & religiosos & ecclesiam vbique honorent. Et deuote ab ec[illegible] audiant. Festa bene custodiant. Decimas rite soluant. Detractionem caueant. Ab adulatione [illegible] sphemia, mendacio, a periurio, ab assiduo iuramento, a turpibus verbis, & maxime [illegible] bis se abstineant: quia circumstantes & audientes ab eis inflammantur. Præcepta ecclesiæ tene[illegible] pœnitentias sibi iniunctas diligenter impleant. Alter alterum ad bonum o[illegible] us inu[illegible] prehendat. Dent libenter eleemosynas: quia sicut aqua extinguit ignem, ita eleem[illegible] peccatum. Missas, sermones & confessiones libenter colant & frequentent. Ablata [illegible] *non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*: vt dicit Aug. in vespere, id est, in fine [illegible] inferni & gaudia Paradisi cogitent.

Regula omnium ponitur Matth. 28. *Baptizantes omnes gentes in nomine Patris & [illegible] Sancti*: vt secundum illud Ioan. *Omnes crederent per illum* 1. Pet. 3. *In fide autem omnes [illegible]* tione estote compa[illegible] fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non [illegible] malum pro malo, neque maledictum pro maledicto: sed e contrario b[illegible] [illegible] *Deum time & mandata eius obserua.* hoc est omnis homo & [illegible] e Gal. 6. [illegible] gulam secuti fuerint, *pax super illos & misericordia.*

SERMO EIVSDEM DOCTORIS DE TRIBVLATIONIBVS EX DEFECTVOSO ECCLESIASTICORVM REGIMINE, ADHVC ECCLESIÆ PROuenturis: & de signis earundem, ex sententia pronunciatus de conceptione gloriosæ virginis Mariæ, in concilio Constantiensi.

Dominus dabit vobis signum: Ecce virgo concipiet & pariet filium Esai. septim. recitatum &c.

Nunc quoad secundum, Reuerendi patres & Domini, restat ostendere quomodo signum omnipotentiæ & summæ clementiæ factum sit signum contradictionis & ruinæ. Contradixit enim Acham petere signum, quod per Prophetam, scil. Esaiam à Domino hortabatur præceptum: *Non petam*, inquit, *& non tentabo Dominum*. Hoc quidem addidit: *& non tentabo Dominum*: forma quidem pietatis, sed non virtutis. Colebat Acham idolum, quod deserere noluit, & ideo ne Dominus exaltaretur & idolum vilipenderetur, signum petere recusauit. Et propter hoc, teste beato Hieron. in Gloss. *in grauem ruinam incidit*: quia totaliter à Domino derelictus fuit.

Verum quia ipsius Acham contradictio signi aduentum longe præcessit, Consideremus illud, quod iustus Simeon & timoratus post signi ortum prophetauerit: *Ecce*, inquit, *positus est hic in ruinam multorum in Israel. & in signum cui contradicetur.* Ad Virginem vero: *Tuam*, inquit, *ipsius animam pertransibit gladius*, Luc. 2. Quod vtiq; orto signo Herodes impleuit, quia mox pueri animam quæsiuit. Postmodum contradixerunt Iudæi, contradixerunt persecutores, contradixerunt hæretici: quorum aliqui Virginem non de substantia carnis Christum edidisse dogmatizabant. Alii filium non peperisse, sed reperisse sibilabant. Alii vero cognitam blasphemabant. Alii Dei matrem audire non sustinentes, magnum illud nomen Θεοτόκον impudissime sugillabant. Sed cunctas hæreses in suis auctoritatibus sola Virgo in ruinam detrusit, quando Archangeli signum nunciantis credidit. Sed præter hos magis contradixerunt alii, scil. moderni Ecclesiastici, qui nedum signo contradicunt, sed gladio Virginis animam crudeliter transfigunt. Per virginem noto Ecclesiam, cuius typum gerit virgo Maria: quam trahunt in ruinam per mala exempla. Neq; enim hæreticorum atq; persecutorum contradictio tantam Ecclesiæ intulit ruinam, quin ipsa semper in sobolem cresceret nimiam: imo quanto maiorem contradictionem sustinuit, tanto plures suæ virginitatis defensores peperit. Tales pergebant intrepidi in eius adiutorium, galeam bonorum exemplorum imponebant capiti, & accingebant gladium spiritus, quod est verbum Dei. Porro si quandoq; hic videbatur calcari in sanguine, tamen viuebat, & eo amplius crescebat ex Dei virtute: Domino de eo loquente sub nomine Hierusalem Ezech. *In die qua nata es*, inquit, *vidi te conculcari in sanguine tuo & dixi tibi In sanguine tuo viue.* Et loquitur de tempore martyrum. Sequitur: *Et multiplicata es quasi germen agri, & grandis effecta es: cum undaui sanguinem tuum*, scilicet cessante persecutione. Grandis quidem effecta erat moltitudine credentium, grandis speciositate virtutum: grandis copiositate temporalium, eodem Propheta subsequenter dicente: *Dedi*, inquit, *coronam decoris in capite tuo, & ornata es auro & argento. Decora facta es nimis vehementer & profecisti in regnum. & egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam, quia perfecta eras in decore meo quem posueram super te.* Magis videtur historia hæc quam Prophetia de prosperitate Ecclesiæ.

Sed quid Reuerendi Patres & Domini de moderno tempore idem Propheta subiungit, audiamus: *Et habens*, inquit, *fiduciam in pulchritudine tua*, scilicet in temporalium abundantia & seculari potentia, *fornicata es in nomine meo*, loquitur similitudinarie de fornicatione: sicut mulier præbens venale quod natura fecit non venale, dicitur fornicari. Sic etiam dicitur *fornicari* secundum Doctores præbens venale precε, pretio vel inordinato fauore, quod gratis erat dandum pro virtute.

Sequitur: *Et post omnes abominationes tuas non es recordata dierum adolescentiæ tuæ*, scilicet de tempore martyrum & sanctorum patrum, *sed in cunctis plateis ad omne caput viæ ædificasti signa prostitutionis tuæ & abominabilem fecisti decorem tuum.* Tunc sequitur punitio & grauis ruina: *Ecce ego*, inquit, *dabo te in manus odientium te. & destruent lupanar tuum. & demolientur prostibulum tuum*, id est, locum in quo exercebatur iniustitia & simonia: *& denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa gloriæ tuæ, & relinquent te plenam ignominia. Hæc dicit Dominus omnipotens.* Ezech. 16. Sed forsan aliqui blandientes sibi putant hæc sic dicta de futuro, quod non sint timenda, aut quod venire debeant de propinquo. Et ideo quamuis non sit nostrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate, tamen propono ex dictis doctorum & sacra scriptura aliqua contradictionis & ruinæ signa adducere: ex quibus possumus propinquitatem suspicare vel conijcere.

Primum signum est rebellionis & inobedientiæ. Et hoc sumitur ex verbis Apo[illegible] Thessal 2 *Et nisi venerit discessio primum* &c. Quod Beatus Hieronym. t[illegible].q. ad inquisitionem [illegible] sic exponit de Romani Imperii desolatione: inter quam & Ecclesiæ persecutiones prævias An[illegible] christo: quarum vna forsitan erit prima temporalium ablatio, nullum ponit medium. Quæda[m] Glossa dicit, quod erit d[is]cessio aliarum ecclesiarum ab ipsa Romana Ecclesia. M[a]g[is]ter super verbo præmisso has simul coniungit: *Completa*, inquit, *hæc accessione ad Romanum Imperium & Ecclesia obedientiam: aderit discessio ab vtroque imperio.* Accessionem nouimus fuisse ante huius schismatis ortum, postmodum completa videtur fuisse discessio. Et primo ab imperio temporali. Hoc satis euidenter apparuit: quia vix ciuitas, Baro aut miles ante huius gloriosæ Virginis assumptionem Romano Imperio obedire curauit. Et si aliqui videbantur obedire, hoc erat vel in sanguinis propinquitate, vel præsidentis proprii dominii potestate.

Discessio a Romana Ecclesia videtur in ecclesia completa. Nam si primo vel secundo electus in exordio schismatis fuerit pontifex vere: tunc ab vtroq; vel successoribus recessus videtur completus. Nam ad tantam ambiguitatem vniuersalis Ecclesia deuenit, quod ignorat apud quam partem vera Sedes Romana erat, nisi forsan Deus alicui reuelasset: aut Salomonis iudicium de puero d[i]uidendo, & vera & falsa matre hoc persuaderet.

Secundum signum desolationis est inuerecundia. Et hoc sumitur ex illo: quia efficitur moribus peior quam fuit Synagoga, cum imminebat eius ruina. Vnde secundum Beatum Hieron[y]m triplex erat peccatum Pharisæorum, qui & dicebantur clerici Iudæorum, scilicet auaritia: quia co[lumbas] in templo vendi permittebant. Solum labiis Deum honorabant, & tanquam hypocritæ docebant quæ non faciebant. Sed nunquid id peius est sacrilegium ecclesiastica beneficia & spiri[t]u[ale]s potestates pretio aut inordinato fauore distribuere, quam columbas in templo vendi perm[it]t[e]re? An ne minus malum sit solum labiis Deum honorare, aliosque per hoc ad deuotion[em] [illegible] ducere quam locum ministerii, solum spe quæstus suscipere: & cessare ob superbiam à laude D[ei], & silere? [illegible] de talibus Esai. 56 *Canes muti non valentes latrare. Canes impudentissimi nescientes sa[tu]ritatem. Venient dies super vos* &c. Demum nunquid minus nociuum videtur Ecclesiæ propriam mali[tiam] [hy]pocrisis pallio cooperire, & velut æs sonans & cymbalum tinniens per alios prædicationi [illegible] ducere: quam inuerecunde prauis moribus & exemplis subditos secum in ruinam trahere? Æ[st] enim quod nemo boni iudicii contrarium diceret: sed illud Hierem. 3. potius completum con[ce]deret. *Iustificauit animam suam auersatrix Israel*, id est, synagoga comparatione præuaricationis [illegible]æ. Ibi O[r]igenes, *De nobis*, inquit, *hæc intelligit.* Ezech. 16. Dominus loquens ecclesiæ: *Soror tua Samar[ia]*, (id est synagoga,) *dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eam sceleribus tuis.* Sequitur [illegible]na: *Ergo & tu porta confusionem tuam.* Et infra 23. postquam diffuse descripsit malitiam & destru[ctio]ne synagogæ, adiecit dicens de Ecclesia: *Plus insanauit libidine, & fornicationem suam prebuit impudenter diuitibus & magistratibus ad se venientibus induta veste varia.* Et bene, inquit, induta veste vari[a] insaniuit libidine, id est, cupiditate diuitiarum & concupiscentia deliciarum. Erat namq; futurum vt prælati ecclesiarum non vererentur ecclesiæ primitiuæ venerandam pudicitiam pretio ac preci[b]u[s] & impiis actibus infamare. Ita vt impletum sit quod sequitur: *Confracta sunt mamma pubertatis tua.*

Subiungit tunc ruinam repetend[o] caussam eius: *Recessit anima mea ab ea, sicut recesserat a* [illegible] *eius*, (id est synagoga,) *quia scelus tuum & fornicationes tua fecerunt hac tibi*: loquitur de fornicatio[ne] superius expressa, id est simonia.

Tertium signum sumitur ex personarum dispositione, & est imoderata inæqualitas, q[u]a alius & sæpe dignior esurit. Alius & frequenter indignior præ multitudine & magnitudine bene[fi]ciorum ebrius est. Nam sicut in bona harmonia requiritur vocum inæqualitas proportionab[il]is tamen moderata: quæ si nimia fuerit tollitur melodia. Ita secundum Philosophum propter ciu[ium] disparitatem, & præsertim indignorum exaltationem, dignorumq; depressionem, obruit[ur] po[li]tia, in qua sunt plures mediocres, est diuturnior. Sed non puto, quod vnquam fuerit aliquar[um] gentium politia, in qua esset tanta sacerdotum differentia: vt hi quidem essent maiores principibus huius seculi, licet iis doctiores. Alii eiusdem gradus & ordinis: licet doctiores & sapientiores, d[e]t[erio]res vulgo. Communitas enim talis apud eundem Philosophum vocatur oligarch a. Prætere[a] [illegible] in corpore humano (cui Apostolus in pluribus suarum Epistolarum passibus ecclesiam co[m]parat) quod si nutrimentum fluit ad vnum membrum, ita vt enormiter ingrossetur: & alia nimia attenuatione demacerentur, non potest viuere. Sic in corpore Ecclesiæ si superiores fiant ita graues a[b]tractione substantiæ, quod inferiores vix possunt præ inopia se sustinere: hoc est signum iam p[ro]pinquæ ruinæ. De talibus enim ait Dominus Amos 4. *Vaccæ pingues in Hierusalem qui calumniam facitis egenis: & confringitis pauperes. Ecce dies venient super vos.* Et infra sexi. *Væ qui opulenti estis in Sion*, id est in Ecclesia.

Quartum signum est fastus & superbia prælatorum, & aliorum ecclesiasticorum. Q[u]amuis enim ex naturali prudentia & morali Philosophia similiter & [T]heologia conceditur, quod ecclesiastici debent habere, vnde possint honestius viuere quam populares, & prælati quam subditi.

Ex

Ex hoc tamen non admittitur familiæ & equorum & vestium superflua pompa, quæ raro absq; superbia potest duci & salua iustitia sustineri: & plerumq; non sine iniuriis & delictis gubernari. Nam tantus fastus in Dei Ecclesia potissime temporibus istis non tam paucos mouet ad reuerentiam, quã multos ad indignationem: & plures inuitat ad prædam, qui se reputarent forsan Deo sacrificium offerre, si possent quosdam diuites Ecclesiasticos spoliare. Tales fastuosos notat Dominus Amos 6. *Optimates capita populorum ingredientes pompatice domum Israel.* Quibus in signum ruinæ in eodem capitulo dedicit Esai. vigesim. octau. *Væ coronæ superbiæ: pedibus conculcabitur.* Quod abbas Ioachim exponit vę magnis prælatis, qui propter eorum superbiam procurant vt fiant in Ecclesia Dei schismata.

Quintum signum sumitur ex tyrannide præsidentium: quæ cum sit violenta, durare in æternum non potest. Vnde proprietas tyranni est quærere non bonum publicum subditorum, sed vtile proprium. Tales sunt pastores, qui non pascunt gregem Domini, sed semetipsos: quibus dicit væ *Ezechiel. 34.* Gaudent de malefactis eorum quos pecunialiter possunt condemnare. Nec quærit quis quantum deliquerit: sed quantum quis soluere possit. Quibus Dominus dicit Mich. 3. *Audite Duces domus Israel. Vos odio habetis bonum & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis. Qui comederunt carnes populi mei & pellem eorum desuper excoriauerunt.* Ideo dicit Dominus Ezech. 34. *Cessare eos faciam vt non vltra pascant gregem meum: liberabo eum de ore eorum & non erit eis vltra in escam.*

Sextum signum est, quod conturbatio principum & commotio populorum, quam in multis partibus experimur irrecuperabiliter destruere ecclesiam & destruxisse: ita vt impleatur illud Hierem. quart. *Contritio super contritionem vocata est repente: vastata sunt tabernacula mea,* Ezech. 7. *Adducam pessimos de gentibus & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbiam potentum, & possidebunt sanctuaria eorum. Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum.* Et ista videmus impleta in Græcia, in Vngaria, in inclyto olim Bohemiæ regno, & pluribus vicinis regionibus.

Septimum signum est recusatio correctionis, si fortè de principibus Ecclesiæ intelligatur, quod scriptum est Zachar. septim. *Noluerunt attendere, & cor suum posuerunt vt adamantem, ne audirent verba quæ misit Dominus in spiritu suo per manum Prophetarum suorum.* Et Esai. trigesim. *Filii mendaces noluerunt audire verbum Dei qui dicunt: Nolite inspicere nobis quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, quia nolunt intelligere vt bene agant.* De quibus Amos 7. *Odio habuerunt in porta corripientem, & loquentem perfecte abominati sunt.* Tales salutaria monita & sacram scripturam reputant fabulas: & eos ea mediantes iudicant fantasticos. Contra quorum Ecclesiam Dominus Oseæ quart. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Et oblita es legis Dei tui, obliuiscar & ego filiorum tuorum, & secundum multitudinem eorum sic peccauerunt mihi, gloriam eorum in ignominiam commutabo. Et erit sicut populus sic sacerdos.* Et Ezech. septim. *Lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus.*

Octauum signum est nouitas opinionum. Ex hoc enim surgunt hæreses, schismata orta defenduntur, & defensa radicantur: radicata vt experimur fidem & Ecclesiam destruunt. Moderno enim tempore vnusquisq; interpretari & trahere non veretur sacram scripturam, iura, sanctorumque patrum instituta ad libitum suæ voluntatis: prout amor, odium, inuidia, spes promotionis aut vindicta eum inclinat. Aliqui eorum leuiter nimis alios hæreticos dicunt, quos tamen nondum hæreticare nouerunt. Alii verecundia ducti quandoq; forsan errores defendunt: ne leui opinione vulgi videantur inquinati. Hi inuicem, vt ait Apostolus, languent circa quæstiones & pugnas verborum: ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspitiones malæ. *1. Tim. 6.* & 2. Tim. 4. *Erit,* inquit, *tempus cum sanam doctrinam non suscipient, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, & ad fabulas conuertentur.* Fabulæ & non sanæ doctrinæ sunt, quæ in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, vel in sublimitate sermonum, aut secundum zelum & contentionem aut inanem gloriam: non in reuelatione Spiritus sancti, sed secundum traditionem hominum consistunt. A quibus quatuor nos cautos reddit, *vt non circumferamini,* inquit, *omni vento doctrinæ, & nequitia hominum in astutia & circumuentione errorum.*

Præter hæc sunt alia signa, videlicet recessus iustitię. Hæc fuit caussa destructionis Romanorum: prout deducit August. *lib. de ciui. Dei.* Destructio studiorum: quam comitatur penuria sapientum: & hanc sequebatur destructio Græcorum. Prælatio puerorum ac ignorantium ac prauorum: & hæc erit destructio Latinorum.

Plura alia sunt scripta in Prophetis de deiectione sacerdotalis honoris: ex quibus & prædictis sapiens potest concludere ruinam temporalium ecclesiæ de propinquo imminere. Et forsan iuxta illud Esa. 30. *Subito dum non speratur veniet contritio.* Quia Prouer. 1. scribitur: *Despexistis omne consilium meum, & omnes increpationes meas neglexistis. Ego autem in interitu vestro ridebo, cum irruerit super vos repentina calamitas, quando veniet super vos tribulatio & angustia.* Nec debemos reputare hoc impossibile: quia nostris temporibus vidimus aliqua, quæ nuper erant incredibilia. Et timendum est maiora esse in posterioribus. Imo verisimile puto, quod à multis annis non fuerunt tot maleuoli, tanti corde rebelles & animo accensi contra ecclesiam, sicut his diebus. Videtur enim quod Dominus conuertit

cor eorum, vt odirent populũ eius: & dolos facerent in seruos eius, scil. in sacerdotes: *Psal. 104.* Quos in longum compescere nequaquam valebimus, nisi signis virtutum manifestis ad beneuolentiam eos inclinauerimus. Nec multum proderit, vel forsan ad modicum durabit vnio, nisi essent præmissa signa, quæ etiam fuerunt caussa schismatis, & sequatur notabilis & magna morum reformatio.

Ad hoc enim Reuerendi Patres & Domini, Deus omnipotens miro quodam modo cunctis prius inæstimabili vos diuersos, quin & aduersos, tanta multitudine in vnum congregauit. Ad vos totus mundus tanquam ad signum ducens naufragantes ad portum: respicit hoc ipsa ecclesia, inenarrabilibus lachrymis & gemitibus à quolibet vestrum quærendo requirit Iohan. 29. *Quis mihi tribuat vt sim sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quoniam omnipotens erat mecum.* Tunc enim omnipotens erat secum, quia in priscis patribus nullum apparuit contradictionis signum.

Præstolatur etiam dies adolescentiæ suæ: vt moribus & doctrinis sanctorum patrum decorata, possit (vt ait beatus August. *in Sermone super Cantica*) exemplo virginis credendo verbum diuinum concipere, & prædicando parere, rebelles quoq; & contradicentes vigore suæ adolescentiæ in ruinam detrudere. Hoc significauit virga Aaron quando Dominus præcepit Moysi Numer. 17. *Defer, inquit, virgam Aaron in tabernaculum, vt seruetur in signum rebellium filiorum Israel.* Virga Aaron florida & fructifera: quamuis non sarculo culta nec humi facta, virginem concipientem & parientem, quamuis virum non cognoscentem, signat: quæ posita erat in signum rebellium, id est, contradicentium & ruinam. Et hoc Propheta nunciauit domui Dauid, vbi thema: *Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus,* id est, contradicentes: *quia molesti estis & Deo meo? propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum.*

PARS SECVNDA.

DECLARATIO COMPENDIOSA DEFECTVVM VIRORVM ECCLESIASTICORVM.

FOrte dicitur mihi: Ecclesia fundata est supra firmam petram, flauerunt venti, inundauerunt flumina, non est passa ruinam, quomodo tu dicis, reformatione indiget. Aut licet in quibus. Sed si in nullis eius partibus heterogeneis, id est, in eius statibus, vel in nullis partibus materialibus siue fluentibus, id est, singularibus suppositis hodie correctione & emendatione Ecclesia indiget, quæso vbi sunt tunc præcedentium patrum sanctæ & rationabiles constitutiones innumeræ, in eorum conciliis vel epistolis Papalibus traditæ quarum obseruantia nunc oblita nedum expediuit olim, sed & magis modo fidelibus saluberrima esset & opportuna? Et vt de pluribus taceam & grandioribus:

1. Primo, vbi est quod Episcopus bonus & probatus opere & doctrina eligatur, non puer, non homo carnalis spiritualium ignarus?

2. Vbi est quod clerici in duabus ciuitatibus & ecclesiis præbendas vel prælationes non habeant?

3. Quod pro sepultura, confessione, ordinatione, promotione, nullo prætextu vbicunq; aliquid exigatur aut detur.

4. Quod nullus principum laicorum capellanum habeat, nisi ab Episcopo datum in casu ab Episcopo deponendum vel corrigendum.

5. Quod nullus Episcopus aut sacerdos muneribus, precibus ac fauoribus personarum acceptionibus promoueatur.

6. Vbi est quod Episcopi extra diœcesim non moueantur?

7. Quod non plures quam sufficiant ordinentur?

8. Quod Episcopi & sacerdotes spectaculis & ludis non intersint, nec delectentur.

9. Quod sacerdotes nihil fœnoris aut rustici ministerii exerceant: nec mercatores, venatores aut negociatores fiant.

10. Quod negocia causarum festiuis diebus & in Ecclesiis non tractentur.

11. Vbi est hodie, ne rectores ecclesiarum in terrenis sint strenui rebus, & in ecclesiasticis remissi: aut plus propria quam ecclesiastica iura procurent?

12. Quod non liceat Dominis & prælatis obseruationibus superstitiosis gentilium attendere: nec diuinos consulere, aut stellarum cursus respicere in agendis.

13. Vbi sunt Synodi prouinciales secundum patrum constitutiones semel vel bis in anno celebrandæ.

14. Vbi quod non liceat quemcunq; clericum vel Episcopum die Dominico absentem esse, sed missarum solenniis interesse terminum.

15. Quod clerici ad matutinum seu vespertinum officium non venientes deponantur, nisi Episcopo vel decano satisfaciant.

16. Quod non liceat clericis ante tertiam horam prandere.

17. Quod nullus sacerdotum à quinquagesima vsq; pascha carnes comedat.

18. Quod sacerdotes aduentum Christi ieiunent.

19. Quod

19. Quod clerici à subiectione non cessent.

20. Vbi est hodie, ne quicquam pro gradibus, pro dignitatibus, pro diuinis sacramentis accipiatur.

21. Ne prælati monasteriis vel Ecclesiis consanguineos suos vel eis fauentes præficiant.

22. Quod non ordinentur, qui Psalmorum, canticorum seu hymnorum ignari sunt.

23. Quod scripturis diuinis studeant Episcopi & sacerdotes, maxime monachi & religiosi, scientiis litigiosis & practicis omissis.

24. Vbi quod oppressores pauperum, potentes & tyrannos Episcopi arguant & corripiant.

25. Vbi quod per annos singulos Episcopi parochias suas circumeant cum effectu.

26. Vt ad mensam Episcopi scripturæ diuinæ legantur.

27. Quod Episcopus angarias & impositiones, vel huiusmodi grauamina subiectis non imponant.

28. Quod clericus scurrilis & verbis turpibus plenus ab officio retrahatur.

29. Vbi est nunc clericorum singularis decor continentiæ in gestu, in vestitu, victu & risu?

30. Vbi ne clerici comam barbamve nutriant, aut calciamenta & vestimenta aliter quam religionem deceret, habeant.

31. Vbi quod stipendia clericorum iuxta merita distribuantur personarum.

32. Quod clerici nuptialia vitent conuiuia.

33. Quod clerici tabernas non ingrediantur: nec in eis dominetur crapula & ebrietas.

34. Vbi est illud Carthaginensis concilii quarti, vt Episcopus vilem supellectilem, & mensam ac victum pauperem habeat. & dignitatis suæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat?

35. Quod Episcopus pro rebus transitoriis non leuiter litiget.

36. Quod Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem aut auaritiam non transeat.

37. Quod studendum est clericis, vt dissidentes Fratres magis ad pacem quam ad iudicium cohortentur.

38. Quod clerici per plateas & fora discurrere non debent.

39. Quod clericus quemlibet verbo erudiat: & ne pauperes grauentur (vt Paulus) artificio victum quærat.

40. Quod clericus artificio vel agricultura sibi victum absque sui officii detrimento præparet.

41. Vbi est, quod clerici in aliena ciuitate sine caussa legitima non morentur extra præbendas vel Ecclesias suas?

42. Quod ab his, qui sacramentis diuinis inseruiunt, singularis castitas custodiatur.

43. Quod clerici actus secularium vel procurationes non suscipiant.

44. Quod laici clericos actores vel rectores sibi non constituant.

45. Vbi est hodie illud Calcedonensis concilii: *Monachi tantummodo intenti sint ieiuniis & orationibus, in locis vbi renunciauerint seculo: nec Ecclesiasticis vel secularibus negociis propria monasteria deserendo insistant?* Et maxime quid opus est monachos euocari: cum infiniti seculares hodie studeant in facultatibus litium, iuris scil. & legum.

46. Vbi est quod non liceat Episcopo à sua Ecclesia plus tribus hebdomadis abesse?

47. Vbi quod clerici allegatores, venatores &c. communione priuentur?

48. Quod officia Ecclesiastica pecunia non obtineantur: vt nihil pro ordinatione, vel pallio, vel pastillo detur aut accipiatur. Cap 5. Epistolæ tertiæ Gregor. Papæ: *Nunquid vult modo verbum illud esse verum,* scil. Beati Hieronymi (quod qui clericorum audierit, ambæ eius aures tinniant.) *Veteres,* inquit, *scrutans scripturas, inuenire non possum scidisse Ecclesiam & de domo Dei populos seduxisse, præter eos qui sacerdotes à Deo positi fuerant & Prophetæ.* Et Chrysostomus super illud Matth. vigesim. prim. *Et intrauit Iesus templum sicut,* dixit: *de templo omne bonum egreditur: & ita de templo omne malum procedit.* Si enim sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret: si autem corruptum fuerit, omnium fides & virtus marcida est: sicut cum videris arborem pallentibus foliis, intelligis quia vitium habet in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce quia sacerdotium eius non est sanum. Vbi est forte propter hoc deuotio & obedientia inferiorum, defensio militum, pax principum Christianorum? ad finem vt inter se concordes impugnent schismaticos & infideles, recuperando regiones, quas iam Christianis abstulerunt & peruerterunt. Sed nunquid hodie omnes sacerdotes Domini & prælati in antedictis & post dicendis culpabiles sunt malis? Absit. Reliquit enim Dominus sibi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal *3. Reg. 19. cap.* &c.

49. Iterum ad quid expedit aut quid vtilitatis Ecclesiæ confert tam magnifica principum gloria: & tam superflua prælatorum & cardinalium pompa: vt quasi se homines esse nescire faciant? Et quæ vtique abominatio, quod vnus tenet ducenta, alter trecenta beneficia Ecclesiastica? Nonne inde cultus diuinus diminuitur, Ecclesiæ depauperantur: valentibus viris & doctoribus priuantur: fidelibus mala exempla dantur.

50. Quid sibi voluit, quod cardinales solum de vna natione, vel quasi de vna patria fiebant?

inter quos de singulis vel notabilibus linguis aliqui esse deberent: nunquid apud Christum est differentia Græci & Latini & Alemani, Hispani & Vngari &c.

51. Quid est quod hodie vnus vtinam mediocriter doctus, tenet quatuor, quinq; vel sex vel octo beneficia, quorum vnu est non dignus, quibus octo sustentari possent, doctrinis, orationibus & diuinis laudibus insistentes? Attendite an potius hodie equi, canes, aues & lupei flua ecclesiasticorum familia patrimonium ecclesiæ comedere debeant, quam pauperes Christi? vel quam ad diuini cultus ampliationem & pro infidelium conuersione: aut in huiusmodi pietatis operibus, modis congruis expendendum sit.

52. Quot hodie loca diuini cultus, vt monasteria & venerabilium martyrum Ecclesiæ Romæ & alibi, ob prædicta & ex prælatorum incuria desertæ sunt & destructę?

53. Iudicate etiam, si iustum quandoque sit, vel exactiones ab episcopis, clerico imponi vt collectoribus soluatur.

54. Quid est etiam, quod hodie omnes medium Christianitatis pinguibus abundans beneficiis tanquam centrum quietis ambiunt, derelictis partibus ecclesiæ in circuitu, vbi impii ambulant inuisitatis, & à Doctoribus immittendis & promouendis vacuis & incultis? Vbi fides est debilis, virtus imperfecta: schismatici abundant, infideles impugnant: vtiq; opus esset in lege Christi expertioribus prælatis & doctoribus, magistris atq; probiori & abundantiori militari potestate.

55. Quid est, quod gladius ecclesiæ, scilicet excommunicatio, in sui contemptum modo tam leuiter extrahitur, & pro modica re, vt pro debitis vel huiusmodi tam crudeliter in pauperes extenditur.

56. Quid est, quod vna causa super modica re durat tam multis annis: quare litium prolixitas pauperum spoliatrix, conuenienti modo non rescinditur?

57. Quare conuersis Iudæis de eorum bonis misericorditer non datur vitæ necessitas, potius quam egestate compulsi apostatent, & Christianos impietatis arguant.

58. Etiam quare non ordinatur Iudæos inter Christianos morari non debere, nisi vel Christianis seruiendo, vel agros colendo, vel in mechanicis laborando acquirant victum suum: & non vsurando eis in peccatum & Christianis in spolium.

59. Quid etiam sibi vult, quod quarundam ecclesiasticarum cathedralium canonici, calceis rostratis, vestibus accurtati, abiecto habitu clericali & assumpto militari, in armis & hastiludiis se exercent. Episcopiq; cappa, superpellitio libroq; depositis arma sumunt: in campis armati pugnant, vt principes seculares.

60. Quid est, quod nonnulli prælati iurisdictionem spiritualem & temporalem quibusdam potentibus tyrannis & auaris pro certa summa locant, in grauamen Ecclesiæ, subuersionem iustitiæ & oppressionem pauperum.

61. Quid est, quod hodie episcopi, abbates, monachi sunt plus officiales fisci quam Christi, totis nisibus militantes mundo in curiis principum & secularium iudiciorum seu Parlamentorum.

62. Ecce quid sibi vult etiam, quodmodo potius omnes Episcopi, prælati & parochiales sacerdotes per Papam constituuntur, quam eligantur personæ notæ & aptiores de patria: vt non præferantur ecclesiis homines extranei in moribus & linguis & consuetudinibus.

63. Quid est, quod hodie potentum & nobilium pueri ecclesiasticis dignitatibus præferunt & clerici tam ... in vita & doctrina eis subueiuntur.

64. Quid est, quod nunc spiritualium penitus ignaris, qui à puero mundanæ & litigiosæ scientiæ vt legum, quarum studium sacerdotibus est prohibitum, vacauerunt, regimen ecclesiæ potius committitur? Nunquid ecclesia per mundum gubernanda, & non potius contra morem mundi, eo quod scriptum est: *Nolite conformari huic seculo*, & cætera multa.

65. Rursus oculos aperite, & inquirite, si quæ hodie claustra monialium facta sunt quasi prostibula meretricum. Si quæ consecrata canonicorum monasteria fiant quasi fora & diuersoria. Si quæ cathedrales ecclesiæ factę sunt sicut speluncæ raptorum & latronum.

66. Scrutamini si alicubi sacerdotes in consuetudinem duxerunt sub prætextu ancillarum habere concubinas.

67. Iudicate si tanta imaginum & picturarum in ecclesiis varietas expediat: & an plures simplices nonnunquam ad idolatriam peruertant.

68. Videte si tanta religionum numerositas & varietas conueniat.

69. Examinate si religiones militares faciunt debitum: habeant in honore sacerdotium, seruent mores, fidem, regulas & canones patrum.

70. Discutite si expediat quorundam tam large exemptio & priuilegiatio atq; ordinariorum coercione sit commoda subductio.

71. Si conueniat Vrbanum quintum, Brigittam de Suetia, Ducem Britanniæ Carolum: non obstante nimia sanctorum multitudine canonizari.

72. Si deceat quorundam nouorum sanctorum festa solennius peragi, quam præcipuorum Apostolorum.

73. Si iustum sit priores sanctorum solennes ecclesias deseri & destrui, redditibus a collectionibus vel cardinalibus leuatis: & quandoq; post ad eorum memoriam vel quasi gloriam capellulas nouas ædificari.

74. Rursum pensate, si æquum est fatuos præesse & sapientes subesse: iuuenes dominari, senes famulari: ignaros ardua discutere, scientes loqui non audiri. equorum famulos in promotionibus præponi, eloquiorum Dei discipulos postponi.

75. Perquirite si quæ scripturæ apocryphæ aut hymni aut orationes successu temporis studio vel ignorantia in detrimentum fidei introductæ sint. Et corrigite opinionum discordias, vtpote de conceptione virginis gloriosæ & consimiliū. Sedate iniquas leges: consuetudines prauas emendate. Nonne in Saxonia reperiuntur iniustæ leges à Theologis impugnatæ. Et quæ Christianorum consuetudo damnabilior esse potest ea, qua iam clerici & laici & principes vbiq; insaniunt, sanctissimā natalis noctē celebrantes ludo taxillorū, non contemplatione cœlestiū mysteriorū? Nonne in Liuonia consuetudo inoleuit, vt nulli rusticorum sacramentum eucharistiæ detur? Nonne ibidem reperitur, quod vir duas vxores viuas habeat, & mulier plures maritos? Quid plura? Ab episcopis ad concilium generale venientibus de qualibet prouincia: de omnibus inquirite abusiuis consuetudinibus & perniciosis ritibus, quacunque occasione in ecclesiis & hominum statibus regionum diuersarum introductis, vt super deuiationibus præmissis & consimilibus, omnes ecclesiæ status vel in generali concilio reformetis, aut in conciliis prouincialibus reformari mandetis: vt de auctoritate vestra reparetur ecclesia: & purgetur domus Dei ab immunditiis, vitiis & erroribus vniuersis. Hoc autem vt diligenter fieret, sancti priores patres ordinauerunt: & ordinationes eorum posteriores semper in conciliis confirmauerunt, vt scil. bis in anno in qualibet prouincia celebranda esset synodus. Vnde in canonibus Terraconensis Concilii c. 8. ita dicitur: *Propter ecclesiasticas causas & altercationum solutiones placuit per singulas prouincias bis in anno concilia fieri, conuocante Metropolitano omnes episcopos prouinciales. ita vt ad concilium procedant omnes presbyteri vel diaconi, vel hi qui læsos se existimant, vt in concilio causæ examinatæ ad iustum iudicium perducantur.* Hæc ibi. Secundumq; capitulum Carthaginensis Concilii tertii dicit similiter: *Placuit vt propter causas ecclesiasticas quæ ad prouinciæ plebem sæpe inueniuntur: singulis annis concilium prouinciale conuocetur.* Rursus capitulum septimum Toletani Concilii sexti: *Quamuis*, inquit, *priora nequaquam siluerunt de tanto facinore Concilia: ratio dictabat vt ea quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur.* Quamuis, vt scribitur in eodem concilio, *sæpe pullulantia prauitatis germina, sanctorum sæpissime Patrum iusta nouerimus seueritate damnata, tamen quia crebro conspiciuntur denuo vigere radicibus: iustitiæ acriori vigore radicitus ea amputari sancimus.* Cæterum capitulum tertium quarti Concilii Toletani ita loquitur: *Nulla pene disciplina morum ab ecclesia Christi magis expulit, quam negligentia sacerdotum, qui contemptu canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodos facere negligunt. Ob hoc à nobis diffinitum est, vt quia iuxta antiquorum patrum decreta bis in anno difficultas temporum fieri concilium non sinit, saltem semel à vobis celebretur; ita tamen vt si fidei causa est: aut qualibet alia ecclesiæ communis generalis totius Hispaniæ & Galliæ synodus conuocetur. Si vero nec de fide nec de communi vtilitate tractabitur, speciale erit concilium, prout vnusquisque prouinciæ Metropolitanus elegerit peragendum.* Hæc ibi. Ex quibus omnibus arguit à simili, quod etiam propter defectum conciliorum generalium totius ecclesiæ, quæ sola audet intrepide corrigere omnes ea mala quæ vniuersalem tangunt ecclesiam, manentia diu incorrecta crescunt, & inuenta sunt de malo in peius, donec tandem iniqua sub infectione consuetudinis reputentur licita.

His itaq; peractis, vt in illo sit nostrum explicuisse, à quo nobis fuit inchoasse, inuisibilis omnium creatoris principis pacis imploro opem suffragiis vt meis verborum energia tenuibus hortamentis vim tribuat effectus peroptatam, fragilitatemq; humanæ veritatis illustret fulgoribus, vt intentioni pietatis se non opponat pertinacem, ne diuinæ seueritatis vltio postmodum corripiat contradictores, & non vt rectorationis libramine amplectentes, viam consilii pacis misericordia profluens, pax perpetua & gloria suscipiat sempiterna.

Clemens Vrbano litem quia mouerat, ergo
Explicis errantem codex vasurus in orbem.
Consilii placeat, nominetur Epistola Pacis:
Si facit anterior torpor vel deuius error,
Vt taceant linguæ, mundum transite libelle.
Schisma necat tale pote concilium generale.
Clama, non metue montes transire per altos.
Per sylvas & aquas, valles, lacerasque miricas.
Non defers merces, sed veri portitor es tu.
Et si displiceas veri quia nuncius, ex quo
Assem vix valet esse tuum, quid si lacereris.

Finit Epistola pacis.

CONSIDERATIO [illegible]

Seruorum ad Dominos.

Regula seruorum ad Dom[illegible]nos. Col. [illegible] *Serui obedite Dominis carnal[illegible]bus: non ad oculum seruientes quasi hominibus pla[illegible]entes, s[illegible]d in simplicitate cordis timentes Deum: scientes quod a Domino accipietis ret[illegible]u tionem hereditatis.* [illegible] Pet. 2. *S[illegible]rui subditi estote in omni timore Dominis vestris, non tantum bonis &c.*

CONSIDERATIO XVIII.

Ad Familiam.

Regula ad familiam[illegible] Ne fraudem Dominis suis in seruiendo, ne[illegible]ligendo faciant [illegible] sint in rebus suis custodiendis. Nihil ab eis auferant occulte: nec alios facere permittant. Nunc[illegible] mal[illegible]m non faciant vxori vel [illegible]is Domini sui. De male respondendo caueant. Malos rumore[illegible] [illegible]giant, vnde in domum malum ori[illegible] possit[illegible] sed discordias etiam reportare vitent. M[illegible] [illegible]r. Mercedem [illegible]uam in superbia vestium non expendant. Ita viuant in [illegible]umilitat[illegible] [illegible] [illegible]rum [illegible]it eis in remissionem peccatorum suorum.

CONSIDERATIO XIX.

Ad Mercatores.

Regula mercatorum est: vt non in die Dominica mercentur. N[illegible] pe[illegible]iu[illegible]t. Ab [illegible] caueant lucro: nec ad diem vendant vel charius propter dilationem. [illegible]debit[illegible] promisso soluant. Nec scientes mentiantur. Æquam stateram habeant, æqua ponde[illegible] & [illegible] mensuram.

CONSIDERATIO XX.

Ad Tabernatores.

Regula tabernatorum est: Ne permittant ludere ad taxillos in tab[illegible]la sua, ne[illegible] i[illegible] Deum blasphemare non permittant, nec meretrices recipiant de nocte. Plenam m[illegible]nsuram de[illegible] mnibus. Vinum cum aqua ad vendendum non misceant: nec aliqua pocula ve[illegible] [illegible]cula aliqu[illegible] do ad vendendum defraudent.

CONSIDERATIO XXI.

Ad Hospites.

Regula ad hospites est: quod malos in hospitio suo non permittant vel scienter r[illegible]cipiant [illegible] hospit[illegible]bus suis furentur auenam vel fœnum. Nec sustineant quod hospites scienter f[illegible]ncent [illegible] hospitio [illegible]uo. Iustam, bonam, rationabilem computationem cum hospitibus suis faciant.

CONSIDERATIO XXII.

Ad Senes.

Regula ad senes est: In ecclesia libenter iaceant. Iuuenibus bonum exemplum præb[illegible] maledicendo siue malefaciendo ipsos reprehendant. Turpia verba non habeant: nec [illegible]ud[illegible] tias coram iuuenibus. Mulierculas a bono non retrahant: nec iuuenes laudent in supe[illegible]

CONSIDERATIO XXIII.

Ad Omnes.

REgula ad omnes est, vt excommunicatos vitent. Non se inebrient. Pauperes p[illegible] po[illegible] stineant. Sacerdotes & religiosos & ecclesiam vbique honorent. Et deuote ab[illegible] audiant. Festa bene custodiant. Decimas rite soluant. Detractionem caueant. Ab adulat[illegible] sphemia, [illegible] mendacio, à periurio, ab assiduo iuramento, à turpibus verbis, & maxime [illegible] luxu[illegible] bis se abstineant: quia circumstantes & audientes ab eis inflammantur. Præcepta ecclesiæ ten[illegible] pœnitentias sibi iniunctas diligenter impleant. Alter alterum ad bonum opus inu[illegible] [illegible] prehendat. Dent libenter eleemosynas: quia sicut aqua extinguit ignem: ita eleemo[illegible] peccatum. Missas, sermones & confessiones libenter colant & freque[illegible]te[illegible]. Abl[illegible]ta[illegible] *non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum:* vt dicit Aug. in vespere, id est, in fine [illegible] inferni & gaudia Paradisi cogitent.

Regula omnium ponitur Matth. 28. *Baptizantes omnes gentes in nomin[illegible] Patris & F[illegible] sancti:* vt secundum illud Ioan. 1. *Omnes crederent per illum* 1. Pet. 3. *In fide autem omnes vnan[illegible]* tione estote compatientes: fraternitatis amatores, misericordes, modesti[illegible] [illegible]umiles[illegible] n[illegible] malum pro malo, neque mal[illegible]d[illegible]tum pro maled[illegible]cto: sed econtrario bene[illegible]entes [illegible] E[illegible] *Deu[illegible] time[illegible] mandata eius [illegible]erua.* hoc est omnis homo & [illegible]n[illegible]e Gal. 6. Qu[illegible]n[illegible] g[illegible]m secut[illegible]uerint, *pax super illos & [illegible]ri-cordia.*

SERMO EIUSDEM DOCTORIS DE TRIBVLATIONIBVS EX DEFECTVOSO ECCLESIASTICORVM REGIMINE, ADHVC ECCLESIÆ PROuenturis: & de ſignis earundem, ex ſententia pronunciatus de conceptione glorioſæ virginis Mariæ, in concilio Conſtantienſi.

D*ominus dabit vobis ſignum: Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Eſai. ſeptim. recitatum &c.

Nunc quoad ſecundum, Reuerendi patres & Domini, reſtat oſtendere quomodo ſignum omnipotentiæ & ſummæ clementiæ factum ſit ſignum contradictionis & ruinæ. Contradixit enim Acham petere ſignum, quod per Prophetam, ſcil. Eſaiam à Domino ſibi erat præceptum: *Non petam*, inquit, *& non tentabo Dominum*. Hoc quidem addidit: *& non tentabo Dominum*: forma quidem pietatis, ſed non virtutis. Colebat Acham idolum, quod deſerere noluit. & ideo ne Dominus exaltaretur & idolum vilipenderetur, ſignum petere recuſauit. Et propter hoc, teſte beato Hieron. in Gloſſ. *in grauem ruinam incidit*: quia totaliter a Domino derelictus fuit.

Verum quia ipſius Acham contradictio ſigni aduentum longe præceſſit. Conſideremus illud, quod iuſtus Simeon & timoratus poſt ſigni ortum prophetauerit: *Ecce*, inquit, *poſitus eſt hic in ruinam multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur.* Ad Virginem vero: *Tuam*, inquit, *ipſius animam pertranſibit gladius*, Luc. 2. Quod vtiq; orto ſigno Herodes impleuit: quia mox pueri animam quæſiuit. Poſtmodum contradixerunt Iudæi, contradixerunt perſecutores, contradixerunt hæretici: quorum aliqui Virginem non de ſubſtantia carnis Chriſtum edidiſſe dogmatizabant. Alii filium non peperiſſe, ſed reperiſſe ſibilabant. Alii vero cognitam blaſphemabant. Alii Dei matrem audire non ſuſtinentes, magnum illud nomen ... impiiſſime ſugillabant. Sed cunctas hæreſes in ſuis auctoritatibus ſola Virgo in ruinam detruſit, quando Archangeli ſignum nunciantis credidit. Sed præter hos magis contradicunt alii, ſcil. moderni Eccleſiaſtici, qui nedum ſigno contradicunt, ſed gladio Virginis animam crudeliter transfigunt. Per virginem noto Eccleſiam, cuius typum gerit virgo Maria: quam trahunt in ruinam per mala exempla. Neq; enim hæreticorum atq; perſecutorum contradictio tantam Eccleſiæ intulit ruinam, quin ipſa ſemper in ſobolem creſceret nimiam: imo quanto maiorem contradictionem ſuſtinuit, tanto plures ſuæ virginitatis defenſores peperit. Tales pergebant intrepidi in eius adiutorium, galeam bonorum exemplorum imponebant capiti, & accingebant gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Porro ſi quandoq; hic videbatur calcari in ſanguine, tamen viuebat, & eo amplius creſcebat ex Dei virtute: Domino de eo loquente ſub nomine Hieruſalem Ezech. *In die qua nata es*, inquit, *vidi te conculcari in ſanguine tuo & dixi tibi: In ſanguine tuo viue.* Et loquitur de tempore martyrum. Sequitur: *Et multiplicata es quaſi germen agri, & grandis effecta es: emundans ſanguinem tuum*, ſcilicet ceſſante perſecutione. Grandis quidem effecta erat multitudine credentium, grandis ſpecioſitate virtutum: grandis copioſitate temporalium, eodem Propheta ſubſequenter dicente: *Dedi*, inquit, *coronam decoris in capite tuo, & ornata es auro & argento. Decora facta es nimis vehementer & profeciſti in regnum. & egreſſum eſt nomen tuum in gentes propter ſpeciem tuam, quia perfecta eras in decore meo quem poſueram ſuper te.* Magis videtur hiſtoria hæc quam Prophetia de proſperitate Eccleſiæ.

Sed quid Reuerendi Patres & Domini de moderno tempore idem Propheta ſubiungit, audiamus: *Et habens*, inquit, *fiduciam in pulchritudine tua*, ſcilicet in temporalium abundantia & ſeculari potentia, *fornicata es in nomine meo*, loquitur ſimilitudinarie de fornicatione: ſicut mulier præbens venale quod natura fecit non venale, dicitur fornicari. Sic etiam dicitur *fornicari* ſecundum Doctores præbens venale precio, pretio vel inordinato fauore, quod gratis erat dandum pro virtute.

Sequitur: *Et poſt omnes abominationes tuas non es recordata dierum adoleſcentiæ tuæ*, ſcilicet de tempore martyrum & ſanctorum patrum. *ſed in cunctu platea ad omne caput viæ ædificaſti ſigna proſtitutionis tuæ & abominabilem feciſti decorem tuum.* Tunc ſequitur punitio & grauis ruina: *Et ego*, inquit, *dabo te in manus odientium te & deſtruent lupanar tuum, & demolientur proſtibulum tuum*, id eſt, locum in quo exercebatur iniuſtitia & ſymonia: *& denudabunt te veſtimentis tuis, & auferent vaſa gloriæ tuæ, & relinquent te plenam ignominia. Hæc dicit Dominus omnipotens.* Ezech. 16 Sed forſan aliqui blandientes ſibi putant hæc ſic dicta de futuro, quod non ſint timenda, aut quod veniret dubie de propinquo. Et ideo quamuis non ſit noſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate, tamen propono ex dictis doctorum & ſacra ſcriptura aliqua contradictionis & ruinæ ſigna adducere: ex quibus poſſumus propinquitatem ſuſpicare vel conuicere.

Primum signum est rebellionis & inobedientiæ. Et hoc sumitur ex verbis Apost[illegible] 2. ad Thessal. 2. *Et nisi venerit discessio primum* &c. Quod Beatus Hieronym. 1[illegible].q. ad inquisitionem Algasię exponit de Romani Imperii desolatione: inter quam & Ecclesiæ persecutiones prævias Antichristo: quarum vna forsitan erit prima temporalium ablatio, nullum ponit medium. Quædam Glossa dicit, quod erit discessio aliarum ecclesiarum ab ipsa Romana Ecclesia. Magister super verbo præmisso has simul coniungit: *Completa*, inquit, *hac accessione ad Romanum Imperium & Ecclesia obedientiam: aderit discessio ab vtroque imperio.* Accessionem nouimus fuisse ante huius schismatis ortum, postmodum completa videtur fuisse discessio. Et primo ab imperio temporali. Hoc satis euidenter apparuit: quia vix ciuitas, Baro aut miles ante huius gloriosæ Virginis assumptionem Romano Imperio obedire curauit. Et si aliqui videbantur obedire, hoc erat vel in sanguinis propinquitate, vel præsidentis proprii domini potestate.

Discessio a Romana Ecclesia videtur in ecclesia completa. Nam si primo vel secundo electus in exordio schismatis fuerit pontifex vere: tunc ab vtroq; vel successoribus recessus videtur completus. Nam ad tantam ambiguitatem vniuersalis Ecclesia deuenit, quod ignorat apud quam partem vera Sedes Romana erat, nisi forsan Deus alicui reuelasset: aut Salomonis iudicium de puero diuidendo, & vera & falsa matre hoc persuaderet.

Secundum signum desolationis est inuerecundia. Et hoc sumitur ex illo: quia efficitur moribus peior quam fuit Synagoga, cum imminebat eius ruina. Vnde secundum Beatum Hieronym. triplex erat peccatum Pharisæorum, qui & dicebantur clerici Iudæorum, scilicet auaritia: quia columbas in templo vendi permittebant. Solum labiis Deum honorabant, & tanquam hypocritę docebant quæ non faciebant. Sed nunquid id peius est sacrilegium ecclesiastica beneficia & spirituales potestates pretio aut inordinato fauore distribuere, quam columbas in templo vendi permittere? An ne minus malum sit solum labiis Deum honorare, aliosque per hoc ad deuotionem inducere quam locum ministerii, solum spe quæstus suscipere: & cessare ob superbiam à laude Dei, & silere? Et de talibus Esa. 56. *Canes muti non valentes latrare. Canes impudentissimi nescientes saturitatem. Venient dies super vos* &c. Demum nunquid minus nociuum videtur Ecclesiæ propriam malitiam hypocrisis pallio cooperire, & velut æs sonans & cymbalum tinniens per alios prædicationis officium docere: quam inuerecunde prauis moribus & exemplis subditos secum in ruinam trahere? Æ[illegible] enim quod nemo boni iudicii contrarium diceret: sed illud Hierem. 3. potius completum con[illegible]deret: *Iustificauit animam suam auersatrix Israel*, id est, synagoga comparatione præuaricationis Iudæ. Ibi Origenes, *De nobis*, inquit, *hæc intelligit.* Ezech. 16. Dominus loquens ecclesiæ: *Soror tua Samaria*, (id est synagoga,) *dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eam sceleribus tuis.* Sequitur iterum: *Ergo & tu porta confusionem tuam.* Et infra 23. postquam diffuse descripsit malitiam & destructione synagogæ, adiecit dicens de Ecclesia: *Plus insanauit libidine, & fornicationem suam præbuit impudenter diuitibus & magistratibus ad se venientibus induta veste varia.* Et bene, inquit, induta veste varia insaniuit libidine, id est, cupiditate diuitiarum & concupiscentia deliciarum. Erat namq; futurum, vt prælati ecclesiarum non vererentur ecclesiæ primitiuę venerandam pudicitiam pretio ac precibus & impiis actibus infamare. Ita vt impletum sit quod sequitur: *Confracta sunt mammia pubertatis tuæ.*

Subiungit tunc ruinam repetendo caussam eius: *Recessit anima mea ab ea, sicut recesserat à sorore eius*, (id est synagoga,) *quia scelus tuum & fornicationes tuæ fecerunt hæc tibi*: loquitur de fornicatione superius expressa, id est simonia.

Tertium signum sumitur ex personarum dispositione, & est imoderata inæqualitas, qua alius & sæpe dignior esurit. Alius & frequenter indignior præ multitudine & magnitudine beneficiorum ebrius est. Nam sicut in bona harmonia requiritur vocum inæqualitas proportionabilis, tamen moderata: quæ si nimia fuerit tollitur melodia. Ita secundum Philosophum propter ciuium disparitatem, & præsertim indignorum exaltationem, dignorumq; depressionem, obruitur politia, in qua sunt plures mediocres, est diuturnior. Sed non puto, quod vnquam fuerit aliquarum gentium politia, in qua esset tanta sacerdotum differentia: vt hi quidem essent maiores principibus huius seculi, licet indoctiores. Alii eiusdem gradus & ordinis: licet doctiores & sapientiores, d[illegible]ores vulgo. Communitas enim talis apud eundem Philosophum vocatur oligarchia. Præterea videmus in corpore humano (cui Apostolus in pluribus suarum Epistolarum passibus ecclesiam co[illegible]) quod si nutrimentum fluat ad vnum membrum, ita vt enormiter ingrossetur: & alia nimia attenuatione demacerentur, non potest viuere. Sic in corpore Ecclesiæ si superiores fiant ita graues [illegible]tractione substantiæ, quod inferiores vix possunt præ inopia se sustinere. hoc est signum iam propinquæ ruinæ. De talibus enim ait Dominus Amos 4. *Vaccæ pingues in Hierusalem qui calumniam facitis egenis: & confringitis pauperes. Ecce dies venient super vos.* Et infra sext. *Væ qui opulenti estis in Sion*, [illegible] est in Ecclesia.

Quartum signum est fastus & superbia prælatorum, & aliorum ecclesiasticorum. Quamuis enim ex naturali prudentia & morali Philosophia similiter & Theologia conceditur, quod ecclesiastici debent habere, vnde possint honestius viuere quam populares, & prælati quam subditi.

Ex hoc tamen non admittitur familiæ & equorum & veſtium ſuperflua pompa, quæ raro abſq; ſuperbia poteſt duci & ſalua iuſtitia ſuſtineri: & plerumq; non ſine iniuriis & delictis gubernari. Nam tantus faſtus in Dei Eccleſia potiſſime temporibus iſtis non tam paucos mouet ad reuerentiam, quã multos ad indignationem: & plures inuitat ad prædam, qui ſe reputarent forſan Deo ſacrificium offerre, ſi poſſent quoſdam diuites Eccleſiaſticos ſpoliare. Tales faſtuoſos notat Dominus Amos 6. *Optimates capita populorum ingredientes pompatice domum Iſrael.* Quibus in ſignum ruinæ in eodem capitulo de dicit Eſai. vigeſim. octau. *Væ coronæ ſuperbiæ: pedibus conculcabitur.* Quod abbas Ioachim exponit vę magnis prælatis, qui propter eorum ſuperbiam procurant vt fiant in Eccleſia Dei ſchiſmata.

Quintum ſignum ſumitur ex tyrannide præſidentium: quæ cum ſit violenta, durare in æternum non poteſt. Vnde proprietas tyranni eſt quærere non bonum publicum ſubditorum, ſed vtile proprium. Tales ſunt paſtores, qui non paſcunt gregem Domini, ſed ſemetipſos: quibus dicit væ *Ezechiel. 34.* Gaudent de malefactis eorum quos pecuniariter poſſunt condemnare. Nec quærit quis quantum deliquerit: ſed quantum quis ſoluere poſſit. Quibus Dominus dicit Mich. 3. *Audite Duces domus Iſrael. Vos odio habetis bonum & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum deſuper eis. Qui comederunt carnes populi mei & pellem eorum deſuper excoriauerunt.* Ideo dicit Dominus Ezech. 34. *Ceſſare eos faciam vt non vltra paſcant gregem meum: liberabo eum de ore eorum & non erit eis vltra in eſcam.*

Sextum ſignum eſt, quod conturbatio principum & commotio populorum, quam in multis partibus experimur irrecuperabiliter deſtruere eccleſiam & deſtruxiſſe: ita vt impleatur illud Hierem. quart. *Contritio ſuper contritionem vocata eſt repente: vaſtata ſunt tabernacula mea,* Ezech. 7. *Adducam peſſimos de gentibus & poſſidebunt domos eorum, & quieſcere faciam ſuperbiam potentum, & poſſidebunt ſanctuaria eorum. Conturbatio ſuper conturbationem veniet, & auditus ſuper auditum.* Et iſta videmus impleta in Græcia, in Vngaria, in inclyto olim Bohemiæ regno, & pluribus vicinis regionibus.

Septimum ſignum eſt recuſatio correctionis, ſi fortè de principibus Eccleſiæ intelligatur, quod ſcriptum eſt Zachar. ſeptim. *Noluerunt attendere, & cor ſuum poſuerunt vt adamantem, ne audirent verba quæ miſit Dominus in ſpiritu ſuo per manus Prophetarum ſuorum.* Et Eſai. trigeſim. *Filii mendaces noluerunt audire verbum Dei qui dicunt: Nolite inſpicere nobis quæ recta ſunt. Loquimini nobis placentia, quia noluit intelligere vt bene agant.* De quibus Amos 7. *Odio habuerunt in portu corripientem, & loquentem perfecte abominati ſunt.* Tales ſalutaria monita & ſacram ſcripturam reputant fabulas: & in ea meditantes iudicant fantaſticos. Contra quorum Eccleſiam Dominus Oſeæ quart. *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi. Et oblita es legis Dei tui, obliuiſcar & ego filiorum tuorum, & ſecundum multitudinem eorum ſic peccauerunt mihi, gloriam eorum in ignominiam commutabo. Et erit ſicut populus ſic ſacerdos.* Et Ezech. ſeptim. *Lex peribit à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus.*

Octauum ſignum eſt nouitas opinionum. Ex hoc enim ſurgunt hæreſes, ſchiſmata orta defenduntur, & defenſa radicantur: radicata vt experimur fidem & Eccleſiam deſtruunt. Moderno enim tempore vnuſquiſq; interpretari & trahere non veretur ſacram ſcripturam, iura, ſanctorumque patrum inſtituta ad libitum ſuæ voluntatis: prout amor, odium, inuidia, ſpes promotionis aut vindicta eum inclinat. Aliqui eorum leuiter nimis alios hæreticos dicunt, quos tamen nondum hæreticare nouerunt. Alii verecundia ducti quandoq; forſan errores defendunt: ne leui opinione vulgi videantur inquinati. Huiuſmodi, vt ait Apoſtolus, languent circa quæſtiones & pugnas verborum: ex quibus oriuntur inuidiæ contentiones, blaſphemiæ, ſuſpitiones malæ. 1. Tim. 6. & 2. Tim. 4. *Erit,* inquit, *tempus cum ſanam doctrinam non ſuſcipient, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, & ad fabulas conuertentur.* Fabulæ & non ſanæ doctrinæ ſunt, quæ in perſuabilibus humanæ ſapientiæ verbis, vel in ſublimitate ſermonum, aut ſecundum zelum & contentionem aut inanem gloriam: non in reuelatione Spiritus ſancti, ſed ſecundum traditionem hominum conſiſtunt. A quibus quatuor nos cautos reddit, *vt non circumferamini,* inquit, *omni vento doctrinæ, & nequitia hominum in aſtutia & circumuentione errorum.*

Præter hæc ſunt alia ſigna, videlicet receſſus iuſtitię. Hæc fuit cauſſa deſtructionis Romanorum: prout deducit Auguſt. *lib. de ciu. Dei.* Deſtructio ſtudiorum quam comitatur penuria ſapientum: & hanc ſequebatur deſtructio Græcorum. Prælatio puerorum ac ignorantium ac prauorum: & hæc erit deſtructio Latinorum.

Plura alia ſunt ſcripta in Prophetis de deiectione ſacerdotalis honoris: ex quibus & prædictis ſapiens poteſt concludere ruinam temporalium eccleſiæ de propinquo imminere. Et forſan iuxta illud Eſa. 30. *Subito dum non ſperatur veniet contritio.* Quia Prouer. 1. ſcribitur: *Deſpexiſtis omne conſilium meum, & omnes increpationes meas neglexiſtis. Ego autem in interitu veſtro ridebo, tum irruerit ſuper vos repentina calamitas, quando veniet ſuper vos tribulatio & anguſtia.* Nec debemus reputare hoc impoſſibile: quia noſtris temporibus vidimus aliqua, quæ nuper erant incredibilia. Et timendum eſt maiora eſſe in poſterioribus. Imo veriſimile puto, quod à multis annis non fuerunt tot maleuoli, tanti corde rebelles & animo accenſi contra eccleſiam, ſicut his diebus. Videtur enim quod Dominus conuertit

cot eorum, vt odirent populũ eius: & dolos facerent in seruos eius, scil. in sacerdotes: *Psal. 104.* Quos in longum compescere nequaquam valebimus, nisi signis virtutum manifestis ad beneuolentiam eos inclinauerimus. Nec multum proderit, vel forsan ad modicum durabit vnio, nisi essent præmissa signa, quæ etiam fuerunt caussa schismatis, & sequatur notabilis & magna morum reformatio.

Ad hoc enim Reuerendi Patres & Domini, Deus omnipotens miro quodam modo cuncta prius inæstimabili vos diuersos, quin & aduersos, tanta multitudine in vnum congregauit. Ad vos totus mundus tanquam ad signum ducens naufragantes ad portum: respicit hoc ipsa ecclesia, inenarrabilibus lachrymis & gemitibus à quolibet vestrum quærendo requirit Iohan. 29. *Quis mihi tribuat vt sim sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quoniam omnipotens erat mecum.* Tunc enim omnipotens erat secum, quia in priscis patribus nullum apparuit contradictionis signum.

Præstolatur etiam dies adolescentiæ suæ: vt moribus & doctrinis sanctorum patrum decorata, possit (vt ait beatus August. *in Sermone super Cantica*) exemplo virginis credendo verbum diuinum concipere, & prædicando parere, rebelles quoq; & contradicentes vigore suæ adolescentiæ in ruinam detrudere. Hoc significauit virga Aaron quando Dominus præcepit Moysi Numer. 17. *Defer,* inquit, *virgam Aaron in tabernaculum, vt seruetur in signum rebellium filiorum Israel.* Virga Aaron florida & fructifera: quamuis non rasculo culta nec humi facta, virginem concipientem & parientem, quãuis virum non cognoscentem, signat: quæ posita erat in signum rebellium, id est, contradicentium & ruinam. Et hoc Propheta nunciauit domui Dauid, vbi thema: *Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus,* id est, contradicentes: *quia molesti estis & Deo meo? propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum.*

PARS SECVNDA.

DECLARATIO COMPENDIOSA DEFECTVVM VIRORVM ECCLESIASTICORVM.

FOrte dicitur mihi: Ecclesia fundata est supra firmam petram, flauerunt venti, inundauerunt flumina, non est passa ruinam, quomodo tu dicis, reformatione indiget? Aut dic in quibus. Sed si in nullis eius partibus heterogeneis, id est, in eius statibus, vel in nullis partibus materialibus siue fluentibus, id est, singularibus suppositis hodie correctione & emendatione Ecclesia indiget, quæso vbi sunt tunc præcedentium patrum sanctæ & rationabiles constitutiones innumeræ, in eorum concilijs vel epistolis Papalibus traditæ quarum obseruantia nunc oblita nedum expediuit olim, sed & magis modo fidelibus saluberrima esset & opportuna? Et vt de pluribus taceam & grandioribus:

1. Primo, vbi est quod Episcopus bonus & probatus opere & doctrina eligatur, non puer, non homo carnalis spiritualium ignarus?

2. Vbi est quod clerici in duabus ciuitatibus & ecclesiis præbendas vel prælationes non habeant?

3. Quod pro sepultura, confessione, ordinatione, promotione, nullo prætextu vbicunq; aliquid exigitur aut detur.

4. Quod nullus principum laicorum capellanum habeat, nisi ab Episcopo datum in casu ab Episcopo deponendum vel corrigendum.

5. Quod nullus Episcopus aut sacerdos muneribus, precibus ac fauoribus personarum acceptionibus promoueatur.

6. Vbi est quod Episcopi extra diœcesim non moreantur?

7. Quod non plures quam sufficiant ordinentur?

8. Quod Episcopi & sacerdotes spectaculis & ludis non intersint, nec delectentur.

9. Quod sacerdotes nihil fœnoris aut rustici ministerii exerceant: nec mercatores, venatores aut negociatores fiant.

10. Quod negocia caussarum festiuis diebus & in Ecclesiis non tractentur.

11. Vbi est hodie, ne rectores ecclesiarum instrenui sint rebus, & in ecclesiasticis remissi: aut plus propria quam ecclesiastica iura procurent?

12. Quod non liceat Dominis & prælatis obseruationibus superstitiosis gentilium attendere, nec diuinos consulere, aut stellarum cursus respicere in agendis.

13. Vbi sunt Synodi prouinciales secundum patrum constitutiones semel vel bis in anno celebrandæ.

14. Vbi quod non liceat quemcunq; clericum vel Episcopum die Dominico absentem esse, sed missarum solennijs interesse ieiunum.

15. Quod clerici ad matutinum seu vespertinum officium non venientes deponantur, nisi Episcopo vel decano satisfaciant.

16. Quod non liceat clericis ante tertiam horam prandere.

17. Quod nullus sacerdotum à quinquagesima vsq; pascha carnes comedat.

18. Quod sacerdotes aduentum Christi ieiunent.

19. Quod

19. Quod clerici à subiectione non cessent.

20. Vbi est hodie, ne quicquam pro gradibus, pro dignitatibus, pro diuinis sacramentis accipiatur.

21. Ne prælati monasteriis vel Ecclesiis consanguineos suos vel eis faoentes præficiant.

22. Quod non ordinentur, qui Psalmorum, canticorum seu hymnorum ignari sunt.

23. Quod scripturis diuinis studeant Episcopi & sacerdotes, maxime monachi & religiosi, scientiis litigiosis & practicis omissis.

24. Vbi quod oppressores pauperum, potentes & tyrannos Episcopi arguant & corripiant.

25. Vbi quod per annos singulos Episcopi parochias suas circumeant cum effectu.

26. Vt ad mensam Episcopi scripturæ diuinæ legantur.

27. Quod Episcopus angarias & impositiones, vel huiusmodi grauamina subiectis non imponant.

28. Quod clericus scurrilis & verbis turpibus plenus ab officio retrahatur.

29. Vbi est nunc clericorum singularis decor continentiæ in gestu, in vestitu, victu & usu?

30. Vbi ne clerici comam barbamve nutriant, aut calciamenta & vestimenta aliter quam religionem deceret, habeant.

31. Vbi quod stipendia clericorum iuxta merita distribuantur personarum.

32. Quod clerici nuptialia vitent conuiuia.

33. Quod clerici tabernas non ingrediantur: nec in eis dominetur crapula & ebrietas.

34. Vbi est illud Carthaginensis concilii quarti, vt Episcopus vilem supellectilem, & mensam ac victum pauperem habeat: & dignitatis suæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat?

35. Quod Episcopus pro rebus transitoriis non leuiter litiget.

36. Quod Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem aut auaritiam non transeat.

37. Quod studendum est clericis, vt dissidentes Fratres magis ad pacem quam ad iudicium cohortentur.

38. Quod clerici per plateas & fora discurrere non debent.

39. Quod clericus quemlibet verbo erudiat: & ne pauperes grauentur (vt Paulus) artificio victum quærat.

40. Quod clericus artificio vel agricultura sibi victum absque sui officii detrimento præparet.

41. Vbi est, quod clerici in aliena ciuitate sine caussa legitima non morentur extra præbendas vel Ecclesias suas?

42. Quod ab his, qui sacramentis diuinis inseruiunt, singularis castitas custodiatur.

43. Quod clerici actus secularium vel procurationes non suscipiant.

44. Quod laici clericos actores vel rectores sibi non constituant.

45. Vbi est hodie illud Calcedonensis concilii: *Monachi tantummodo intenti sint ieiuniis & orationibus, in locis vbi renunciauerint seculo: nec Ecclesiasticis vel secularibus negociis propria monasteria deserendo insistant?* Et maxime quid opus est monachos euocari: cum infiniti seculares hodie studeant in facultatibus litium, iuris scil. & legum.

46. Vbi est quod non liceat Episcopo à sua Ecclesia plus tribus hebdomadis abesse?

47. Vbi quod clerici allegatores, venatores &c. communione priuentur?

48. Quod officia Ecclesiastica pecunia non obtineantur: vt nihil pro ordinatione, vel pallio, vel pastillo detur aut accipiatur. Cap 5. Epistolæ tertiæ Gregor. Papæ: *Nunquid vult modo verbum illud esse verum,* scil. Beati Hieronymi (quod qui clericorum audierit, ambæ eius aures tinniant.) *Veteres,* inquit, *scrutans scripturas, inuenire non possum scidisse Ecclesiam & de domo Dei populos seduxisse, præter eos qui sacerdotes à Deo positi fuerant & Prophetæ* Et Chrysostomus super illud Matth. vigesim. prim. *Et intrauit Iesus templum: sicut,* dixit, *de templo omne bonum egreditur: & ita de templo omne malum procedit.* Si enim sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret: si autem corruptum fuerit, omnium fides & virtus marcida est: sicut cum vides arborem pallentibus foliis, intelligis quia vitium habet in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce quia sacerdotium eius non est sanum. Vbi est forte propter hoc deuotio & obedientia inferiorum, defensio militum, pax principum Christianorum? ad finem vt inter se concordes impugnent schismaticos & infideles, recuperando regiones, quas iam Christianis abstulerunt & peruerterunt. Sed nunquid hodie omnes sacerdotes Domini & prælati in antedictis & post dicendis culpabiles sunt malis? Absit. Reliquie enim Dominus sibi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal 3. *Reg. 19. cap.* &c.

49. Iterum ad quid expedit aut quid vtilitatis Ecclesiæ confert tam magnifica principum gloria & tam superflua prælatorum & cardinalium pompa: vt quasi se homines esse nescire faciant? Et quæ vtique abominatio, quod vnus tenet ducenta, alter trecenta beneficia Ecclesiastica? Nonne inde cultus diuinus diminuitur, Ecclesiæ depopulantur: valentibus viris & doctoribus priuantur: fidelibus mala exempla dantur.

50. Quid sibi voluit, quod cardinales solum de vna natione, vel quasi de vna patria fiebant?

73. Simistum sit priores sanctorum solenes ecclesias deseri & destrui, redditibus a collectoribus vel cardinalibus leuatis: & quandoq; post ad eorum memoriam vel quasi gloriam capellulas nouas ædificari.

74. Rursum pensate, si æquum est fatuos præesse & sapientes subesse: iuuenes dominari, senes famulari: ignaros ardua discutere, scientes loqui non audiri: equorum famulos in promotionibus præponi, eloquiorum Dei discipulos postponi.

75. Perquirite si quæ scripturæ apocryphæ aut hymni aut orationes successu temporis studio vel ignorantia in detrimentum fidei introductæ sint. Et corrigite opinionum discordias, vt pote de conceptione virginis gloriosæ & consimiliũ. Sedate iniquas leges: consuetudines prauas emendate. Nonne in Saxonia reperiuntur iniustæ leges à Theologis impugnatæ. Et quæ Christianorum consuetudo damnabilior esse potest ea, qua iam clerici & laici & principes vbiq; insaniunt, sanctissimã natalis noctẽ celebrantes ludo taxillorũ, non contemplatione cœlestiũ mysteriorũ? Nonne in Liuonia consuetudo inoleuit, vt nulli rusticorum sacramentum eucharistiæ detur? Nonne ibidem reperitur, quod vir duas vxores viuas habeat, & mulier plures maritos? Quid plura? Ab episcopis ad concilium generale venientibus de qualibet prouincia: de omnibus inquirite abusiuis consuetudinibus & perniciosis ritibus, quacunque occasione in ecclesiis & hominum statibus regionum diuersarum introductis, vt super deuiationibus præmissis & consimilibus, omnes ecclesiæ status vel in generali concilio reformetis, aut in conciliis prouincialibus reformari mandetis: vt de auctoritate vestra reparetur ecclesia: & purgetur domus Dei ab immunditiis, vitiis & erroribus vniuersis. Hoc autem vt diligenter fieret, sancti priores patres ordinauerunt: & ordinationes eorum posteriores semper in conciliis confirmauerunt, vt scil. bis in anno in qualibet prouincia celebranda esset synodus. Vnde in canonibus Terraconensis Concilii c. 8. ita dicitur: *Propter ecclesiasticas causas & altercationum solutiones placuit per singulas prouincias bis in anno concilia fieri, conuocante Metropolitano omnes episcopos prouinciales. ita vt ad concilium procedant omnes presbyteri vel diaconi, vel hi qui læsos se existimant, vt in concilio causæ examinatæ ad iustum iudicium perducantur.* Hæc ibi. Secundumq; capitulum Carthaginensis Concilii tertii dicit similiter: *Placuit vt propter causas ecclesiasticas quæ ad prouinciam plebem sæpe inueteratæ sunt: singulis annis concilium prouinciale conuocetur.* Rursus capitulum septimum Toletani Concilii sexti: *Quamuis*, inquit, *priora nequaquam siluerunt de tanto facinore Concilia: ratio dictabat vt ea quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur.* Quamuis, vt scribitur in eodem concilio, *sæpe pullulantia prauitatis germina, sanctorum sæpissime Patrum iusta nouerimus seueritate damnata. tamen quia crebro consp iciuntur denuo vigere radicibus: iustitiæ acriori vigore radicitus ea amputari sancimus.* Cæterum capitulum vicesimum quarti Concilii Toletani ita loquitur: *Nulla pene disciplina moris ab ecclesia Christi magis expellit, quam negligentia sacerdotum, qui contemptu canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodos facere negligunt. Ob hoc à nobis diffinitum est, vt quia iuxta antiquorum patrum decreta bis in anno difficultas temporum fieri conuentum non sinit, saltem semel à nobis celebretur; ita tamen vt si fidei causa est; aut qualibet alia ecclesiæ communis generalis totius Hispaniæ & Galliæ synodus conuocetur. Si vero nec de fide nec de communi vtilitate tractabitur, speciale erit concilium, prout vniuscuiusq; prouinciæ Metropolitanus elegerit peragendum.* Hæc ibi. Ex quibus omnibus arguit à simili, quod etiam propter defectum conciliorum generalium totius ecclesiæ, quæ sola audet intrepide corrigere omnes ea mala quæ vniuersalem tangunt ecclesiam, manentia diu incorrecta crescunt, & inuenta sunt de malo in peius, donec tandem iniqua sub infectione consuetudinis reputentur licita.

His itaq; peractis, vt in illo sit nostrum explicuisse, à quo nobis fuit inchoasse, inuisibilis omnium creatoris principis pacis imploro opem suffragiis vt meis verborum energia tenuibus hortamentis vim tribuat effectus peroptatam, fragilitate inq; humanæ veritatis illustret fulgoribus, vt intentioni pietatis se non opponat pertinacem, ne diuinæ seueritatis vltio postmodum corripiat contradictores, & non vt recto rationis libramine amplectentes, viam consilii pacis misericordia profluens, pax perpetua & gloria suscipiat sempiterna.

Clemens Vrbano litem quia mouerat, ergo
Explicis errantem codex vasurus in orbem.
Consiliis placeat, nominetur Epistola Pacis:
Si facit anterior torpor vel deuius error,
Vt taceant linguæ, mundum transite libelle.
Schisma necat tale pote concilium generale.
Clama, non metue montes transire per altos.
Per syluas & aquas, valles, lacerasque miricas.
Non defers merces, sed veri portitor es tu.
Et si displiceas veri quia nuncius, ex quo
Assem vix valet esse tuum, quid si lacerari.

Finit Epistola pacis.

DE EODEM SCHISMATE, ALIVS TRACTATVS EIVSDEM.

IN inquisitione veritatis tangentis proximum schisma & statum eius, oportet non esse monoculum: sic quod tantum vno oculo ad rem ipsam attendamus: quod fit dum illa tantummodo, quæ pro parte nostra faciunt, aspicimus, & aduersas rationes videre negligimus. Et quia multi, vt suppono, offerent oculis videre volentium rationes, quæ faciunt pro sua opinione in materia, quæ nunc ventilatur, scilicet de subtractione obedientiæ à Domino nostro in toto vel in parte: decreui quædam similiter in aspectu adducere in oppositum facientia.

Primo notetur, quæ & qualis persona, & cuius fama & status nunc tractatur: & quibus priuilegiis, qua dignitate & superioritate dotatus est. Idcirco summe cauendum est, ne quid temere aut inconsiderate aut præcipitanter fiat.

Secundo notetur, quod obtulit semper & publice in primo consistorio, quod videlicet habebat promptitudinem animi ad mortem pro ouibus sustinendam, antequam non fieret vnio ecclesiæ.

Tertio notetur, quod cessio sua si nunc fieret, non esset conueniens, sed pessima: nisi prius ab aduersa parte alia sentiremus. Et ita non debet accusari de periurio, si non cesserit vel cedat præsentialiter. Si dicatur, quod nec hoc petitur, sed quod reddat se voluntarium & promptum ad cessionem. Primo videatur, si iuramentum hoc importat, quod vocaliter nunc istud offerat. Secundo aduertatur si illa oblatio de promptitudine ad mortem, satis hoc importat quod etiam paratus cedere antequam non fieret pax. Tertio videatur, si possit habere colorem sufficientem ad excusationem suam, quod vocaliter pro nunc non offert cessionem, antequam sciatur voluntas eorum de aduersa parte: quia æstimat forsan & non sine apparentia, quod aduersarii magis fortificarentur vel indurarentur. Et dicerent interpretantes istam oblationem in malum, quod diffidit de iure su[o] & hoc non sine colore.

Quarto principaliter notetur: quod per bullam in responsione tertia offert simpliciter & absolute, quod vult tenere iuramentum in forma. Quomodo igitur poterit argui de periurio? Si dicatur, quod intelligit aliter iuramentum quam Cardinales & alii: non obstat: quia nondum vidimus nec venimus ad hoc quod cessio debeat compleri, quousq; viderimus de responsionibus aliorum alterius obedientiæ. Et si tunc Papa velit subterfugere & glossare, & ita pacem per hoc impedire: locum habebit interpretatio, & suæ interpretationis si mala sit impugnatio.

Quinto notetur, quod per nuncium Apostolicum, qui nouissime venit, fecit multa offerre Domino Regi & aliis super declaratione voluntatis suæ: & difficile esset indicare eum, nisi talia scirentur, quæ tamen non est necesse reuelare vniuersitati vel omnibus: præsertim vbi negotia non tractantur ita secrete, quin faciliter sciri possint.

Sexto notetur quod in quarta quæstione inter illa quæ ponuntur, supponitur quod Papa fuerit protestatus de non recedendo à viis suis: quod multi omnino falsum æstimant: imo potius off[er]t omnem viam rationabilem.

Septimo notetur quod via cessionis est inefficax & insufficiens, si alii de alia obedientia nolint illam recipere. Et ideo mirum videretur, quod ad talem viam, quæ ex hypothesi possibili es[t no]n efficax, aliquis obligaretur. Si dicatur quod saltem Papa tenetur secundum præparationem a[nimi] acceptare istam viam. Non video qualiter istud posit negari, quia etiam tenetur acceptare isto modo mortem. Sed quod non habeat istam promptitudinem, non potest sciri, cum sit in mente. Nec videtur quod teneatur explicare voce vel signis exterioribus pro nunc, propter aliqua tacta circa tertium notatum, quia nec etiam hoc iurauit. Et forte expediens est silere vsque ad tempus renunciationis, propter ambitiones illorum, qui tenderent ad Papatum diuersis viis, cautelis & modis, & possent impedire factum totum.

Octauo notetur, quod possibilis est alia via conueniens & bona, & quæ ab aduersariis forte acceptabitur, & in hoc casu qui clarus est, Papa sufficienter se absoluet apud Deum & homines, s[i] illam viam acceptet, per quam fiet pax. Nam supposito, quod cessio de se esset via melior, tamen potest fieri sufficiens per accidens. Item non semper melius bonum cadit sub obligatione, quin sufficiat minus bonum acceptare. Duobus enim propositis bonis, maiori & minori stat quod ad nullum obliger. Stat etiam quod ad minus obliger & non ad maius, & stat quod ad vtrumq; obliger sub distinctione. Et in casu isto est quæstio apud Doctores: an tenear acceptare maius bonum. Et non est dubia ista quæstio, si maius bonum sit mihi difficilius, sed si cæteris paribus, & stante æqua facilitate. In casu isto si dimittam maius bonum, dicunt aliqui quod pecco propter contemptum, apud alios oppositum est multum probabile. Vnde propter experiendam libertatem meam vel aliquod tale possum vt videtur licite maius bonum deserere minori acceptato. Tunc applicetur in casu nostro &

constat

constat, quod Papa dicere poterit de ista via & alia minus bona: quod cætera non sunt paria.

Nono notetur quod Papa non potest teneri ad cessionem secluso iuramento, nisi istæ tres conditiones ponantur. Primo quod per cessionem habeatur vnio. Secundo quod aliter non posset humanitus haberi. Tertio quod malum illud, propter quod sit cessio facienda, sit mortiferum animabus: & quod per cessionem non augeatur. Nunc bene attendamus, si rebus adhuc stantibus vt stant, præsertim apud aduersarios nostros, quorum opiniones ignoramus, posset dici apparenter aliquam trium conditionum deesse nunc in cessione.

Decimo notetur, quod etiam de parte nostra Rex Arragonum, & præsertim eius populus, non sunt adhuc determinati ad istam viam cessionis: imo dicunt multi vidisse multas literas, quibus oppositum clare perpenditur. Et istis sic perdurantibus, constat quod cessio non esset via totaliter sufficiens: imo multi formidant, ne iam sit formatus vnus rancor & quoddam seminarium discordiæ inter illos Hispanos & Arragonenses, ex vna parte contra Gallos, & interpretantur quod in odium eorum volunt Papam deponere, quia de patria.

Vndecimo notetur qualiter per determinationem istarum quæstionum, si nunc fierent, posset poni schisma in fide inter Vniuersitatem Parhisiensem, & Papam nostrum & sibi adhærentes ex vna parte. Eundem & alias Vniuersitates alterius obedientiæ, quæ sunt æmulæ eius, & in quibus sunt clerici, & viget Vniuersitas.

Duodecimo notetur modus qui tenetur de schedulis, & modo vocum seu opinionum vel deliberationum: quia in illis quæ fiunt per modum vniuersitatis, facultas Theologiæ, ad quam spectat principalissime illud negotium, non habet nisi quartam vocem, & facultas medicinæ tantam.

Tertio decimo notetur, quomodo potest requiri salua conscientia, quod à Papa, qui non est iudicatus schismaticus aut hæreticus, posset remoueri obedientia circa ea quæ ad eum semper spectare confessa sunt. Et aduertere debent talia agentes super pœnis expressis, & de peccato ad Deum: notatur *q. 4. nonne*: cum ibi allegatis. Si dicatur, quod Papa ostendit se schismaticum: hoc non est clarum per præcedentia. Item non est talis iudicatus ab habentibus potestatem: & non est in potestate libera cuiuslibet sic iudicare de Papa, & ab eius obedientia remouere, aut contemnere sententias suas, vel iurisdictionem diminuere. Et videatur si tales sint suspecti de schismate contra Papam. Item notetur principes, quid tales facerent contra eos, si impune auderent &c. & quam fidelitatem seruarent: quia sic dicere possent, quod essent tyranni.

Quartodecimo notetur si expediret simpliciter ecclesiæ quod prælati darent beneficia: & si melius distribuerentur attento statu eorum & familiarium &c. Et an studiosi in Vniuersitatibus haberent beneficia. Et an nial prælati fierent peiores: quia magis honorarentur, & eis adularentur in peccatis.

Quintodecimo notetur quod si expediat principes incitare ad remouendum vel diminuendum iurisdictionem vel redditus ecclesiæ, siue ratione siue alterius autoritate: & si bona melius distribuerentur: & si licite hoc facerent. Et si totus clerus finaliter infra breue tempus perderetur & affligeretur, maioribus primo destructis & afflictis.

Decimosexto notetur circa iuramentum Papæ. Si factum ante Papatum liget eum postquam est assumptus. Item si posset secum dispensare. Item si iudicet quod vergat in detrimentum salutis & totius ecclesiæ obseruatio iuramenti. Item si interpretatio spectet ad eum. Item si magna pars clericorum, specialiter Doctorum vtriusque iuris diuini & humani sit secum, quod obseruatio illa iuramenti esset in detrimentum salutis &c an excusetur. Item, vt iam dictum est, offert quod vult obseruare: & quod laboretur interim apud alios. Item si habuerit causam male suspicandi in materia ista & caute respondendi, attenta variatione circa eum & Clementem, & moribus quorundam Cardinalium, & quod sibi negabatur modus practicandi viam cessionis.

Decimoseptimo notetur, quod in prima responsione sua, in qua aliqui dicunt eum reprobasse simpliciter modum cessionis, non potest hoc expresse haberi: quia illud, quod ponit de scandalo & pernicie &c. referrat ad modum exequendi illam viam, si esset ineptus: & ideo illud petebat modum exequendi. Et circa hoc mirantur aliqui, quomodo hoc sibi potuit rationabiliter denegari, cum maxime hoc tangat eum: & sit caput &c.

Decimooctauo notetur & aduertat Vniuersitas, quomodo aliqui de suppositis improbant simpliciter & de plano vias, quas ipsa reputauit vtiles, bonas & conuenientes, & per quarum quamlibet posset haberi pax, & rationes ad hoc dedit: & se obrulit in literis patentibus quamlibet illarum contra quemlibet sustinere. Et videatur si circumstantiæ sic sunt immutatæ vel ex persona vel tempore, quod omnes viæ aliæ præter cessionem sint factæ ineptæ & insufficientes, imo quod illarum coloratores aut opinatores digni sint punitione vel infamatione. & præsertim quia in impugnatione dictarum viarum aliarum fiunt rationes ab aliquibus, qui pro omni tempore militant contra eos, si quid virtutis habeant, & si sit in honorem Vniuersitatis ipsa viderit.

Decimonono notetur specialiter probatio concilii generalis: quod tamen necessario fiendũ quidam bene apparẽter persuadebãt propter electionẽ noui Papæ. Hæc est radix in sentẽtia breui. Quia magna

pars

pars catholicorum est neutra: sic quod credit quod neuter sit Papa: aut in dubio suspensam se tenet. Isti vero consequenter habent credere aut dubitare de Cardinalibus vtriusque partis: quod non possint etiam similiter eligere nouum Papam: quia si neuter sit Papa: maxima pars eorum nec habet nec habere potest potestatem creandi nouum Papam: nec alii quicunq; à cardinalibus nisi per concilium generale. Supposito quod omnes catholici particulariter consentirent in aliquos certos pro eligendo nouo Papa, si non fieret collegialiter, nihil esset: alioquin Vrbanus intrusus habuisset maximam apparentiam. Si dicatur quod Cardinales soli antiqui creabunt nouum. Primo dubium est apud multos, an perdiderunt potestatem eligendi. Item si alii Cardinales omnes sunt veri Cardinales, si antiqui, non habebunt nisi partiales voces. Alii enim habent potestatem in electione Papæ sicut ipsi: ideo non esset secundum istam rationem plena pacificatio omnium sine concilio generali.

Vicesimo notetur: Si Papa incipiat persequi alios: quia videtur inter cætera, quòd illi qui sunt pro se, ab eis persequuntur, & quædam talia: & vtatur excommunicationibus, vtrum illæ erunt timendæ vel non. Si remoueat beneficia: vtrum reperientur alii qui capiant. Si illi excommunicentur & non curent: vtrum præsumendum sit simile, quod alii non curabunt: & quod debent conuiuere & communicare cum eis sicut ante. Et quod erit remedium in celebrare volente & in articulo mortis: an erit aliquis sic negligens propriam salutem: aut temerarius quod non formidet sententiam illius quem tenet aut tenere debet Papam: saltem qui non est iudicatus non esse talis. Et quod erit etiam in vita remedium vel releuamen.

ITEM ALIVS TRACTATVS DE EODEM.

PRæsupposito quod Papa possit fieri hæreticus & schismaticus: Eo etiam quod de his criminibus posset accusari, si de his esset vehementer infamatus & suspectus. Quorum vtrumq, quidam negare voluerunt. Quæritur vtrum rebus stantibus vt nunc turbatis in ecclesia, sit expediens accusare iudicialiter Dominum Benedictum nouissime in Papam electum, super huiusmodi criminibus hæresis & schismatis.

Primo quod sic: quia non debent fideles se exponere discrimini. *Amans enim periculum peribit in illo*, inquit Sapiens. Sed obedire homini schismatico vel hæretico, vt vero Papæ, esset discrimen peccati mortalis, vt videtur. Et non obedire eidem, si sit verus Papa & non schismaticus, est similiter discrimen: ideo in casu dubio, sicut est modo apud multos, debet inquiri & sciri veritas. Et videtur fundari posse ista ratio in regula magistrali theologiæ: quod dubitans de aliquo actu an sit peccatum mortale, & faciens illum actum: debet esse certus quod peccat mortaliter. Cuius ratio assignatur illa quæ dicta est: quia exponit se discrimini. Quod autem nunc sit dubium apud multos, an Benedictus sit schismaticus & hæreticus vel non: patet ad oculum de multis, qui sibi obediunt, & alii non etiam de sua obedientia, etiam de eodem regno, imo & in eadem vniuersitate vel collegio. Tollendum est igitur illud dubium à cordibus hominum: ne obediendo exponant se discrimini ratione dubitationis antedictæ. Notetur *19. distinctione Anastasius*, qui communicauit Fotino & Achacio.

Secundo sic: Non minus necesse est vel expediens scire an subtractio sit continuanda, quam fuit expediens cognoscere an esset facienda. Sed expediens fuit secundum, vt nunc supponitur, igitur & primum. Antecedens pro prima parte fundatum videtur in sufficienti similitudine. Addo etiam quod post subtractionem multa facta sunt, & aliqua oblata per Benedictum, propter quæ multi varie sentiunt de subtractione continuanda vel nõ cõtinuanda. Dicentibus aliis, quia Benedictus satis offert, & cessant causæ subtractionis. Aliis in oppositum asserentibus quod nec cessant, imo nec cessare possunt, vt vnquã possit in Papatu ius habere: propterea necessaria est, vt videtur, iuridica discussio.

Tertio sic: Charitas obligat & mandat curare de proximis & eorum salute & reductione ad cognitionem veritatis. Si ergo sumus certi sufficienter, quod Benedicto nullo modo est obediendum sub pœna schismatis, quia schismaticus est: nos ex hoc debemus procurare, quod alia Regna vel singularia supposita, eidem nullatenus obediant, & hoc fieri non potest absque discussione iuridica, vt videtur. Nam si non vocarentur alii, ipsi de facili contemnerent quicquid ageremus. Si autem adhuc dubitamus: redit argumentum primum, quod exponimus nos discrimini continuando subtractionem ab illo. Cui autem sit obediendum, dubitamus.

Quarto sic: Aut causa præcisa fuit necessario via cessionis, sicut multi tenent dicentes: quod sic fuit pronunciatum per Cancellarium Franciæ ex deliberatione concilii prælatorum: nec aliter prælati iudicauerunt: aut fuerunt cum hoc aliæ causæ. Si primum: constat, vt dicitur, quod offert ipse Benedictus, & Dominus Alexander obtulit eandem viam cessionis & largius quam petebatur. Si secundum: dicatur quod fuerunt aliæ causæ: quæritur an cessent: & si sic, idem quod prius. Si non cessant: ipse ergo Benedictus continuat peccatum suum in grande scandalum totius ecclesiæ

&

& ita debet consequenter fieri processus contra eum ad eius destitutionem totalem realiter & de facto: quatenus possit ecclesiæ melius de pastore prouideri. Similiter tales causæ quia non notificatæ sunt apud omnes, nec certæ, illæ debent manifestari, ne ex ignorantia faciant sibi restitutionem aliqui: per quorum auxilium ipse posset multipliciter grauare ecclesiam, & præcipue suos cardinales & alios sibi inobedientes, quos odit & persequitur (vt multi æstimant) odio capitali: sicut ex minis eius & processibus (vt fama fert) contra eos inchoatis iudicatur: imo per hoc posset destituere omnes Cardinales veteres & nouos creare, exaltare fautores suos, & alios iustitiæ zelatores crudeliter impugnare. His autem inconuenientibus quis non videat expediens esse remedium apponere? Hoc autem fieri non potest, vt videtur, absque iuridica inuestigatione causarum omnium & motiuorum tam iuris quam facti, super rationabilitate subtractionis & eiusdem continuationis.

Addunt aliqui, quod omnia quæ promisit existens in carcere super cessione, refutabit dum erit liber: & allegabit timorem cadentem in constantem virum. Alii dicunt, quod hoc non impedit; alioquin obligatus esset nunc ad impossibile: quia nihil potest agere nisi in carcere, dum semper in illo est. Non est tamen alibi conseruandus, nec in regno, nec extra, vt aliorum est assertio.

Ad oppositum arguitur sic: Discussio iuridica debet coram iudice competenti fieri, & audita parte. Sed nulla persona vel etiam communitas, nisi ecclesia, aut Concilium generale repræsentans ecclesiam, debet esse iudex competens Papæ: imo nec ipsum potest iudicare, vt quidam Iuristæ dicere volunt: sed pro nunc oppositum supponitur. Concluditur ergo quod ista accusatio, discussio & declaratio fieri debebit coram concilio generali totius ecclesiæ, saltem istius obedientiæ. Tunc vltra arguitur: Si non est expediens celebrare huiusmodi concilium pro hac causa principaliter non est expediens discussionem fieri. Sed non est expediens celebrare huiusmodi Concilium generale pro hac causa: igitur &c. Supposita maiore probatur minor multipliciter. Primo ex parte conuocantis. Secundo ex parte conuocatorum. Tertio ex parte medii in tractando. Quarto ex parte finis in obediendo.

Primo sic ex parte conuocantis: nulla congregatio habet vim concilii generalis, nisi fiat in forma iuris vel saltem non erit verisimile vel necesse quod omnes obediant sententiæ talis congregationis, quæ non erit in forma iuris conuocata: & ita erit totum quod ibi agetur dubium, fluctuans & inualidum. Concilium autem generale non potest conuocari in forma iuris, nisi auctoritate summi pontificis: *dist. 17.* cum ibi allegatis. Et præsertim si sit aliquis talis reputatus in ecclesia. & si non pertinaciter refutauerit celebrare concilium: dum super hoc rationabiliter fuerit requisitus. Istas duas exceptiones reputarent aliqui Iuristarum etiam superfluas. qui attendunt regulam in suis terminis generaliter esse veram, tamen ita dicimus in proposito. Supponimus insuper quod Benedictus nondum depositus est de Papatu, quia nec fuit iuridice accusatus, nec auditus, & per consequens non conuictus. Nam etsi hæreticus & schismaticus sit iure deponendus, & apud Deum sic reatus reatur, non est tamen depositus de facto ante sententiam: *nos 5. q. 4. Noue:* & Glossæ super hoc verbo: Exempla sunt multa in similibus materiis, de episcopis, aut inferioribus principibus aut prælatis. Quod si quis dixerit non esse expectandam sententiam à iudice latam, dum feratur à iure, dum notorium factum est. Istud dicere est confundere omnem ordinationem politiæ & contra omnem ecclesiæ regulam. Nam quilibet ad libitum dicere poterit de non notorio, quod est notorium, & sic quilibet erit iudex in causa sua, sicut ad propositum præsens possemus applicare. Nam multa dicuntur à multis esse notoria crimina contra Benedictum, quæ alii vel negant, vel approbant.

Deinde dicentes quod Papa hæreticus minor est quocunque catholico, & iurisdictioni ecclesiæ subest, intelligunt quod ab aliis potest vt inferior iudicari: sed ante iudicium debet semper reputari maior. Non enim insequimur errorem quorundam dicentium, iniustum non posse iuste dominari. Iura ad hæc non allego, quia totus textus *libri Conciliorum ab Isidoro* plenus est quod Concilium nullum robur habet, nec potest conuocari, nisi auctoritate Papæ. & quod etiam ante omnia spoliatus debet restitui. In prologo vocat istas duas regulas duas claues & duos gladios sufficientes &c. Et est casus in terminis de Symacho Papa, qui licet accusatus esset de hæresi, conuocauit concilium, & ante omnia restitutus est. Postmodum se purgauit. Reperitur etiam quod clerus Romanus, scilicet Cardinales, puniti sunt, eo quod à Papa discesserant.

His suppositis arguamus vltra, quomodo Dominus Benedictus conuocabit concilium stans in carcere & spoliatus, vt dicitur. Qualiter etiam illi, qui non restituunt obedientiam iam subtractam sibi parebunt? Qualiter etiam ipsemet in causa sua audietur, vt iuris est, si non relaxetur, siue detur libertati, saltem in concilio? Qualiter præterea poterit multos a concilio abiicere, vel petere remoueri tanquam inimicos sibi, specialiter proprios fratres Dominos Cardinales? Et ad causam habeat super hoc rationabilem, videte quid præsumendum.

Secundo sic arguitur ex parte conuocandorum, quod si verum sit Prouerbium, *Vbi multitudo, ibi confusio*, præcipue hic habet veritatem, quando non est vnio sub aliquo capite, neque sub eadem regula siue lege. Sed conuocandi de diuersis regnis, imo de eodem regno non conuenient in iudicio & opinione super eodẽ capite, per talẽ & omnimodã obedientiã, vt verisimiliter supponitur.

Et

Et hoc est, quia non conueniunt sub eadem regula siue lege, quæ est de subtractionis [illegible] re dicentibus aliis subtractionem benefactam & continuandam fore, aliis non sic, sed & male [illegible] fuit. Et si bene facta, tamen rebus immutatis nunc est mutanda, & ita murmur erit inter eos, & quis compescet illud? Denique nondum scimus an alii principes volent conuenire nobiscum præsertim ad hoc tractandum si præscuerint. Necesse tamen est vt præsciant, nec præsumendum est qu[illegible]n ante omnia hoc scire flagitent, dum proponetur eis istud concilium. Quod si ab eis veritas celetur & mendaciis seduci quærantur, quam indecorum hoc esset, imo periculosissimum & scand[illegible]losissimum nescit nemo. Quod dicatur eis nos velle tractare, an Benedictus sit verus Papa vel schi[illegible]n[illegible]cus, & quod certum putant, in dubium reuocare, verisimilius est quod respondebunt se certo[illegible], nec velle hoc discutere, sicut obedientia partis intrusi nunc vsque respondet. Ecce igitur quam d[illegible]f ficile sit vel impossibile conuocandos in vnam viam coniungere pro discussione negotii quod loquimur.

Tertio sic arguitur ex parte mediorum in tractando. Præsupponamus itaq; illud, quod non est verisimile, quod omnes vnanimi assensu de ista obedientia velint conuenire ad conc[illegible]lium, pe[illegible] tractando hanc materiam, etsi non solam, tamen præcipue & principaliter istam. Constat q[illegible]od Benedictus & sui pro se audientur in sui defensione. Propterea videndum est ante omnia, si ea q[illegible]æ opponuntur contra ipsum vel opponentur sint talia quæ debeant facere fidem omnibus etiam [illegible] obedientibus & fauentibus, quia si non sint talia & taliter euidentia, non solum frustra, imo confusibiliter ea proponemus nos, qui subtractionis continuationem defendimus, & ponemus nos in periculo moti schismatis, & condemnationis opprobriulæ. Addito hoc, quod fauor & amor multum impediunt iudicia hominum & iustorum: licet hoc non credant vel videant. Cum ergo ma[illegible]r pars in concilio erit de eis qui subtractionem aut saltem subtractionis continuationem reproben[illegible] non restat nisi vt condemnemur. Nec valet hoc dicere, quod Dominus non permittet errare concilium: quoniam in eis quæ sunt facti aut iuris positiui, & breuiter in omnibus aliis præterq[illegible]m i[illegible] materiis quæ sunt pure de fide: ecclesia fallit & fallitur seruata charitate. Patet cum com[illegible]ellit [illegible] quem habitare cum non sua. Istæ vero propositiones. Subtractio fuit bene facta vel male facta: non sunt propositiones pure de fide: sed præsupponunt alias minutias, quæ sunt pure de f[illegible]cto. R[illegible]a idem si Benedictus accusetur de aliquibus, quis dubitat quin accusabit fratres suos & [illegible]lios ad[illegible] rios, de pluribus & de forte maioribus & magis coloratis & fundatis, tam in mat[illegible]ria [illegible] [illegible] q[illegible] materia schismatis. Exempli gratia: Accusabit Cardinales de rebellione ad eum & con[illegible] [illegible]ne & crimine machinationum dolosarum: aut de aliis criminibus, vt simonia & similibus. Ite[illegible] ha[illegible] quædam scripta aliquorum, in quibus sunt hæreses manifestæ, dum credunt eundem [illegible] vt quod soli cardinales sint successores Apostolorum. Quod ecclesia tota non p[illegible]sset crea[illegible] [illegible], nisi per medium Cardinalium, nec vnquam potuit. Quod res expresse prohibita à Deo, [illegible] debet seruari in reuerentiam iuramenti. Quod Iepte occidens propriam filiam meruit. Qu[illegible]d Deus potest obligari. Item de aliis: Quod possunt esse plures summi pontifices. Q[illegible]ud decreta & decretales plus nocuerunt ecclesiæ quam profuerunt. Quod claues datæ sunt vnitati, non vni [illegible] [illegible]d omnis obediens vel procurans obedientiam ad ipsum Benedictum stantibus terminis, in qu[illegible] bu[illegible] [illegible]mus, est schismaticus: per consequens pertinax. Quod probabile est stante dubio probabil[illegible] & no[illegible]rio: de aliquibus contendentibus de Papatu dicere, quod alteri est obediendum: est er[illegible]or in fid[illegible] & moribus. Nam cum casus præsentis schismatis sit in tali dubio probabili & notorio, si vnquam vel erit tale dubium: omnes qui obedierunt vsque nunc vel obediunt vni parti vel alteri e[illegible]ran[illegible] [illegible]de & moribus. Item quod in eodem dubio quilibet contendens tenetur cedere ciuri, si quod habe[illegible] & similia. Item quod à Papa licet appellare: & quod licite appellatum est in hac materia. Cuius [illegible]men oppositum determinauit nuper totum Concilium Cardinalium, vt dicitur. Item forte acc[illegible]buntur multi de multis criminibus, tam in fide quam in moribus, quæ debent puniri mu[illegible]re. & [illegible]rentur secundum leges & decreta perpetratores talium exhæredari pro se & suis posteris: & ita v[illegible]re facile est quod horrenda scissura fieret. Ita tamen debere fieri in contractando materias an[illegible]edi[illegible]as videtur verisimilius. Nam si Benedictus accusetur ad mortem & sui fautores: nonne credibil[illegible] [illegible]st [illegible]tento suo quod alios similiter accusabit ad mortem si poterit. Præsertim si fautores aliquos habe[illegible]t eorum, quos accusare volu[illegible]rit inimicos odiosos: imo & forte accusabit prælatos regni de senten[illegible]s excommunicationis multis, & nominatim, quia consenserunt contra iura vt d[illegible]cet, & [illegible] [illegible]e[illegible]siasticam libertatem, subsidia pro Dominis temporalibus absque causa manifestæ nece[illegible]at[illegible]s & Prælati econtra volent se tueri. Volent etiam dare beneficia ad nutum, sicut modo, & h[illegible] [illegible]orte Benedictus non volet neque sui cardinales. Item forte retorquebit omnia contra prædecesso[illegible]m suum Clementem & sui fautores, qui contra ipsum allegabuntur: saltem quo ad ipsa quæ conc[illegible]ituntm[illegible] dos diuersos machinandi pro impedimento vnionis, non dico quod iuste, sed nec etiam [illegible]uod [illegible]iuste, parcat omnibus Deus. Postremo quo ad hoc videnda sunt scripta continentia rationes c[illegible]n[illegible]ra Benedictum: & videantur similiter responsiones atque ponderentur. Et forte vide[illegible] mu[illegible] qu[illegible]cqui[illegible] sit in re quod non poterit sufficienter de hæresi aut schismate cõuinci: quod tamen exigitur. Est enim difficillimum conuincere aliquem pertinacem & incorrigibilem f[illegible] ante iudicium. Na[illegible] etsi ali[illegible]q[illegible]s [illegible]illesies repetiuerit & protestatus fuerit ante sententiam, quod defendit errorem suum, nec reuocabit, tamen admittitur ad veniam in puncto sententiæ proferendæ, si se monstret p[illegible]nitere &

velle

velle stare iudicio superioris sui, quamuis ipse Ockam videatur oppositum *in Dialogo suo* suasisse. Contra quod est vsus & lex ecclesiæ.

Quarto sic arguitur ex fine concilii in obediendo. Videamus itaque secundum veram & iustam æstimationem: Si quilibet de concilio tenebit maiorem partem bene sententiasse quantumcunque sit in sui opprobrium vel damnum vel infamiam. Nam cum concilium etiam totum posset errare, vt dictum est in his quæ tractanda hic proponuntur: nonne poterit leuiter dicere condemnatus in hoc concilio: certe concilium errauit, concilium male sententiauit. Fuit hic inimicitia vel odium vel ignorantia facti vel alicuius similis. Consideremus obsecro, si pars, quæ subtraxit nec vult obedire, condemnaretur male egisse aut saltem debere obedire, an pareret huic sententiæ, scio quod facile est dicere, ita: obedirentur, scio quod etiam ita obedire possent. Sed an hoc debeat secundum mortalem æstimationem & coniecturam credi ex his, quæ vt in pluribus accidant humanitus, viderint qui sic vident, ego non video. Si vero nihil sententietur, irrisorium & vanum erit concilium. Si aliquid sententietur, quod non teneatur, erit perniciosum & scandalosissimum pro omnibus conciliis in posterum celebrandis, & erit schismatum innumerabilium & irreparabilium causatiuum: non solum inter istam obedientiam in partibus suis, imo & inter istam obedientiam & alteram: quoniam remanebimus in irrisione & in infamia apud eos perpetua, in fabulam quoq; & derisum. Et forte non poterit esse concordia in modo restituendi: quia alii volent ex toto, alii ex parte. Isti volent in spiritualibus, alii in temporalibus. Aut ergo volumus nos qui subtraximus restituere obedientiam: & ita melius est quod nosipsos libere faciamus quam coacti iudicio. Aut nolumus: & ita exponimus nos periculis præfactis, si petamus concilium.

Sed dicet aliquis, istud concilium peti debere: non quod fieri debeat aut speretur: sed quod interim absque scandalo tempus protrahatur: quo currente morietur Benedictus: & liberabit nos Dominus & eligendi libertatem dabit. Posset hic allegari illud vulgatum pueris notissimum:

In mortem alterius noli sperare salutem.

Quis scit enim quantum viuet, quando morietur? Et interim in quo statu sumus imo in quos status corruimus, nemo non videt. Porrò & si cras moreretur Benedictus, attendamus incredibilia pericula. Primo diceretur ab inobedientibus sibi, quod mors eius fuisset proditorie accelerata: & ita suspecti de hoc persequerentur. Item obedientes nunc sibi obedientiam negarent ab illo, qui nouiter esset electus. Tum quia indicarent Cardinales amisisse ius electionis: tum quia verisimiliter alium eligerent per aliquos Cardinales, qui non subtraxerunt. Aut forte ad aliam obedientiam se diuerterent. Imo rebus se habentibus inter nos, vt se habent, cæcus est qui non aspicit periculum diuisionis ciuilis in regno Franciæ, qualis non fuit à diebus suæ institutionis. Et sane eo periculosior esset diuisio, quo magis intranea, & quo magis inter capita regni, & quo sub specie religionis fieret. Nam tunc expectandum esset illud, quod dicit Scriptura: *Amicus qui vult recedere ab amico, occasiones quærit.* Et illud decreti: *Schisma dispensat ad hæresim*: quia recedens ab ecclesia, errores fingit, vt recte discessisse videatur. Et hoc iam periculum habemus in ianuis, nisi celeriter & cautissime prouiderimus. Addito quod nulla sit implacabilior & irremediabilior diuisio, quam illa quæ fit sub religionis prætextu. Intantum quod in hoc casu putet frater se obsequium præstare Deo prosequendo fratrem. Addito præterea quod magna pars ne dicam maior non sponte consensit in subtractionem. Vel nunc dum videt, quæ secuta sunt voluntaria & pronissima est obedire & reuerti: nec obstat forte ad reuertendum nisi timor, quo sublato & data audacia, ipsi etiam cum periculo corporis & rerũ suarum suam ostenderent voluntatem. Quid si descenderimus ad particularia, quæ scienter omittimus: arbitramur indubie, quod rei huius ingens & horrendus pateret aspectus, & stuporem vehementem sola sui cogitatione causaret. Væ væ regno huic à scandalis: væ pesti schismaticę, si diuisionem in regno adducat, sicut iam posuit in Imperio. Sed væ supra modum, si nobis hæreses parturiat: quibus ipsum schisma irremediabiliter radicetur: & radicatum iugiter alatur, crescat, dilatetur atque roboretur.

Ex his omnibus hinc inde tactis & insolutis perspicuum est, in quali labyrintho vix egressibili positi sumus: & vinculis vix extricabilibus irretiti, quasi videlicet *Posuerimus in retibus pedes: & in maculis eorum ambulemus*, iuxta verba Iob.

Cum igitur angustiæ nobis sint vndiq;: & cum ignoramus quid agere debeamus, ego in insipientia mea hoc solum video residui & consilii cum Iosaphat rege 2. Paral. 20. vt *oculos nostros ad Deum dirigamus: si forte auertat iram suam à nobis.* Si forte non auferat consilium à prudentibus & senioribus: sicut videtur hactenus abstulisse: Quamuis hoc fieri in tanta peccatorum abominabilium colluuione, & in tam obstinata & incorrecta flagitiorum nephandorum multiplicatione vix expecto & vix spero: nisi quod misericordiæ Dei non est numerus: & solus est medicus, qui desperatos morbos ad sanitatem adducit: ne glorietur ante eum stulta præsumptio omnis carnis, quasi homo pacem effecerit.

Si quid autem vel in dubio dicere necesse sit, pro remedio præsenti dicam sub correctione. Videretur itaque ante omnia tractandum hoc negocium inter Dominos omnes de sanguine Regio, communi consensu & absque maleuola, aut acerba contentione, cum quibusdam peritis non nimis

hinc vel inde affectatis. Et qui non tantum timerent de statu suo in posterum, nec tantum affectarent nouam status exaltationem, quod mentiri velle præsumeremur inordinato timore, odio vel [illegible]nore cuiuscunque. Quibus in vnum congregatis & ambulare volentibus in domo Domini cum consensu: sperandum est in illo, qui est Deus pacis & dilectionis, cuius locus in pace factus est, & qui est in medio eorum qui se congregant in nomine suo, quod ipse expediens aliquid in materia ministrabit. Alioquin si seorsum per contentiones & partialitates & simultates & comminationes negotium hoc de pace restauranda tractetur: non nisi diuisiones crudeliores & multipliciores generabuntur: & erit immedicabile vulnus. Et tandem quod Dei pietas auertat, super capita nostra, dum contendemus & rixabimur: imo dum nos plus quam hostiliter ad mortem persequemur, irruent quaquauersum hostes alieni insidiatores regni huius ad prædandum & vastandum paratissimi: & nos iam non vt hostes suos, sed vt schismaticos & hæreticos & Saracenos liberius persequendos inuadent, vt in fabulis aquila fecisse fingitur, de rana & mure certantibus. Sit vtinam vanus iste timor, quem timeo: nec tamen timere desinam, priusquam aliquod remediandi genus aliud, quam quæri video, aspicere meruero.

QVÆDAM PER PRÆFATVM DOMINVM IOHANNEM GERSON EDITA TEMPORE SHISMATIS ECCLESIÆ.

Aturus occasionem sapientibus, vt sapientiores fiant: propono eorum examinationi propositiones negatiuas: quæ sequuntur super materia con[illegible]nis concilii huius obedientiæ. Ex quibus patebit etiam, si sit expediens aut non, concilium huiusmodi celebrari: & si sic, quæ cautela debeat obseruari.

Non expedit fieri concilium generale huius obedientiæ ad tractandum & sententiandum de criminibus Domini Benedicti sibi per quosdam impositis: vtputa de periurio & schismate & hæresi, aut de suspitione vehementi super istis.

Primo, quia obedientia ista in se & in partibus suis diuisa est circa iudicium de actis per Papam, aliis dicentibus: quia bonus est & sufficienter obtulit, præsertim nouissime: aliis contrarium asserentibus. Tractare igitur talia coram multitudine tam multipliciter diuisa, esset potius induratio & noua multiplicatio diuisionum, quam illarum sedatio: attento quod ita requireret Dominus Benedictus fieri super dictis hæreticis illorum qui sibi subtraxerunt.

Secundo, quia concilium huiusmodi ad hunc finem, aut fieret secundum formam præscriptam à iure, aut noua inuentione. Si primo modo constat, quod Benedictus deberet præesse etiam sub noua submissione: & tamen rebus stantibus vt stant, non videtur quis locus esset aptus sibi ad securitatem, cum detineatur inclusus. Nec videtur quod permanentes in subtractione suæ vocationi obedirent: & ita nihil ageretur. Si autem fieret concilium per nouos modos præter formam iuris: non videtur modus verisimilis ante celebrationem concilii, quomodo prælati & principes in vnum concordarent: vno volente vnum modum, altero alium, & esset tractatus in tractando hoc dispendiosissimus & sumptuosissimus sine magno fructu.

Tertio, quia in determinatione huius materiæ necesse esset multa concurrere & allegare, tangentia fidem & mores: sed tales materias non expedit in hoc concilio ventilare ad determinandum, prout statim dictum est.

Quarto quia nunc omnia possunt fieri ad vnitatem vniuersalem ecclesiæ, erga alias procurandam, quemadmodum si tota hæc materia esset in concilio isto terminata, siue Papa remaneat siue non, attento quod offert omnia quæ nouiter electus quicunq; posset offerre: imo apud talem aut pro tali nouiter electo fieri possent nouæ colligationes & confirmationes peiores prioribus & [illegible]ret verisimiliter noua diuisio, aut iam facta continuaretur in hac obedientia.

Non expedit fieri concilium ad tractandum determinatiue materias fidei. Ratio a[illegible]oc q[illegible]a esset dare occasionem scandali & periculi magni in fide nostra, si aliud determinaret illa pars [illegible]ue altera, in materia quæ omnes tangit, & quæ ab omnibus debet approbari: quemadmodum patuit de Latinis & Græcis. Facile tamen esset & verisimile, quod determinationem in hac parte factam non approbaret altera pars: præsertim si in aliquo tangi videretur status eorum in materia hac schismatis, sicut tamen tangeret etiam apud istam partem. Et forte ita apud aliam dicuntur multæ asse[illegible]tion[illegible] de fide, in quibus esset aduersissima sententia inter diuersas obedientias: imo & inter mu[illegible]ios el[illegible] obedientiæ. Vt super materia appellationis à Papa. Et super eo quod renuens cedere aut cessionem facere, est schismaticus. Et quod nō adhærens subtractioni est suspectus de schismate, vel ecclesiæ aduersus, vel in latitudine schismaticorum: & ita de similibus multis. Constat quod de prima istarum propositionum est controuersia in regno Franciæ apud Theologos & Decretistas, & inter mul-

tos de concil. regis & de parlamento, & alios de vniuersitate, & inter se mutuo. Et de aliis duabus assertionibus similiter & amplius, quoniam altera obedientia nunquam tales concederet, imo reputaret erroneas. Propter quod perspicuum est non esse tutum talia determinare per modum autoritatis concilii generalis. Sed nec deberent tales assertiones leuiter in particularibus poni, quia reputatur hoc ab aliis ad iniuriam suam, vt dicere quod error sit in fide, si asseratur quod stante dubio probabili de Papatu apud duos cõtendentes alteri sit adhærendũ quia nõ videtur esse possibile maius dubium probabile, quam sit in casu præsentis schismatis, & tamen vtraque obedientia dixit obediendum suo. Et ita de similibus, vt quod non sit alia via humanitus inuenibilis ad sedandum schisma, quam via cessionis, cum iam videatur reddita per se inefficax, nisi concurrat saltem concilium generale, quod excludere non bene saperet, & quia certe circumstantiis negotiorum variatis possunt viæ & remedia ad vnitatem habendam vario modo reperiri, sicut & necessarium esse experientia præsens notum facit.

Non expedit fieri concilium huiusmodi ad tractandum reformationem ecclesiæ in moribus per modum determinationis. Ratio ad hoc est quo ad multa eadem, sicut ad præcedentem propositionem. Addito quod reformatio ecclesiæ vniuersalis fieri non potest in moribus sine abolitione multorum statutorum super excommunicationibus & cæteris traditionibus nimis multiplicatis, quæ nec obseruantur nec obseruari possunt rationabiliter vbique propter varietatem morum & temporum. Et tamen tales remotiones statutorum & canonum antiquorum, aut additiones nouorum fieri nequeunt rationabiliter pro tota ecclesia sine consensu communi: alias posset esse statim diuersitas nimia in moribus & iudiciis, quo ad ea, quæ Papa & concilia statuerunt. Si vero diceretur, quod multa bona possunt ibi auisari & discuti, sed non determinari: pauca esset ibi vtilitas in comparatione tanti facti. Nam pauci viri literati & probi faciliter, & forte congruentius ista considerant, extraherent & ordinarent. Nolo tamen dicere quin in multis partibus possit ecclesia per suas partes reformari, imo huc necesse esset. Sed ad hoc agendum sufficerent concilia prouincialia, & ad quædam satis essent concilia diœcesana & synodalia: prout super hac re iam aliqua scripta sunt & auisata, si quis vellet ad opus manum mittere & ad fortia. Sed heu desolatione desolata est omnis terra, quia nemo est qui recogitet corde, & quærunt omnes quæ sua sunt.

Non expedit pro restituendo obedientiam Papæ in spiritualibus fieri concilium huiusmodi generale. Primo, quia videtur implicatio (sicut tactum est) quod maneat subtractio huiusmodi à Papa, & quod fiat concilium. Secundo, quia facilius ista restitutio & reductio tractari poterit in solo regno Franciæ: si verum sit, quod omnes alii iam restituerunt obedientiam, aut in ea permanserunt, si verum sit etiam quod subtractio non est facta Papæ etiam in regno, nisi sub conditione explicita, vt quidam dicunt: aut saltem implicita, & quæ de iure & æquitate debet intelligi. Hæc conditio est, quousque Papa fecerit debitum suum, & concesserit ea quæ sibi petebantur, & propter quorum negationem fiebat subtractio. Nam cessante causa cessare debet effectus. Addito hoc quod subtractio nullo modo potuit fieri iuste, nisi ad finem vnionis tanquam medium ad hoc necessarium. Alioquin tantum malum & insolitum nullo modo posset à culpa defendi. Si ergo nunc videatur, quod subtractio non prodest ad vnionem, vel non est necessaria propter condescensionem Papæ ad ea quæ petebantur, cessare ipsa debet, quia si rebus stantibus vt stant erga Papæ promptitudinem decedendo, non potest de nouo fieri subtractio, sicut concedere habent aduersarii, vt videtur, non potest aut debet eisdem rebus stantibus eadem subtractio continuari. Tertio, quia restitutio huius obedientiæ quo ad spiritualia fieri commodius & breuius potest per assensum cardinalium & reconciliationem mutuam indulgendo præterita, ratificando quæ ratificanda essent ad cautelam futurorum & emendationem securiorem præteritorum & conscientiarum serenationem, & ad abolendam omnem infamiæ aut rebellionis notam, & quatenus in viam pacis communi animo & eodem pede procederet hæc obedientia concordius; quoniam faciendo restitutionem debitis modis, nec subtrahentes, nec ille à quo factu est subtractio, remanerent notati de talibus, quod difficilius esset euadere, si per concilium aliquod fieret determinatiua decisio.

Non expedit concilium tale celebrari pro restituendo obedientiam Papæ in administrationibus beneficiorum & aliorum huiusmodi, quia licet annexa sint spiritualibus, tamen possunt temporalia nominari. Primo, quia rationes aliquæ priores de non expediendo reformationem ecclesiæ vniuersalem in moribus tractare faciunt pro hac parte. Tamen aduertendum est, quod & si concederetur Papam habere de iure diuino dominium vniuersale spiritualium & temporalium, respectu omnium: tamen constat quod pro diuersitate temporum & locorum & statuum, nec Papa nec ecclesia habuerunt aut habere debent in talibus dispensationibus aut administrationibus beneficiorum temporalium iurisdictionum simile exercitium aut executionem aut vsum. Itaq; notum est, quod ecclesia tempore Christi & Apostolorum nullum habuit exercitium aut executionem iuridicam & ciuiliter circa huiusmodi temporalia: imo Christus plus videtur facto & verbo tale exercitium iurisdictionis ciuilis prohibuisse quam permisisse: licet non dicam, quod prohibuerit aut oppositum consuluerit, nisi pro loco & tempore. Quia enim ecclesia tunc multiplicanda erat per discursum Apostolorum & fidelium: ideo talis iurisdictio temporalis & possessiones fuissent eis ad impedimentum, & tales sunt ad hoc congruentiæ multæ. Sed pro tempore Syluestri & Constantini

Magni placuit Domino ad dilatationem ecclesiæ inspirare, tum Constantino quod tales possessiones daret, tum ecclesiæ quod reciperet: & durauit huiusmodi dotatio ecclesiæ vsque ad tempora nostra per successiones sanctissimorum patrum Gregorii & Ambrosii & aliorum, quos non est credibile in retentione talium errasse contra Christi iussionem. Sed longe aliter in primitiua dotatione distribuebantur bona talia, quam postmodum tempore prælatorum, qui cœperunt paulatim refrigescere à sanctitate priorum: tandem abusi sunt taliter collationibus beneficiorum & huiusmodi administratione, quod Papæ paulatim & successiue ad se multa reuocauerunt, vsque adeo quod finaliter datis occasionibus & acceptis, quas non est hic opus recitare, quasi tota collatio & iurisdictio talis penes Papam & eius curiam remanebant. Ita vt vix esset prælatus, qui posset minimum beneficium conferre. Concurrebant ad hoc exactiones multiplices pro statu Papæ & cardinalium: & si fraudes & abusus & simoniæ committerentur, relinquo iudicandum expertis.

Hæc idcirco dixi, quoniam forte aliquibus videretur, quod sit expediens ecclesiæ vniuersali redire omnia ad pristinum statum ecclesiæ seu illius qui fuit tempore apostolorũ quantum fieri congrue posset: abiectis talibus iurisdictionibus pro magna parte, quæ reddiderunt ecclesiam totam brutalem & carnalem, & nihil fere sapientem de his, quæ Dei sunt erga salutem animarum, non ex se quidem, sed abutentium vitio. Vel redeundum esset ad statum ecclesiæ tempore Syluestri & Gregorii, quando quilibet prælatus dimittebatur in sua iurisdictione & sollicitudinis parte: & Papa tenebat quæ sua erant absque tot reseruationibus, tot & continuis magnisq; exactionibus pro sustinendo statum curiæ & capitis nimis forte crescentem suum cæteros membrorum status.

Ad sciendum igitur istud cum multis appendiciis de prouisione clericorum sufficientium & & ad prouidendum: expediens est fieri determinationem vniuersalem ecclesiæ. Nam vniuersalem ecclesiæ statum tangit. Sed dictum est prius, quod reformatio talis fieri non debet in concilio solius obedientiæ istius.

Si vero quis obiiciat, quod istud sic stare non potest cum eis quæ dicta sunt de restitutione obedientiæ quoad spiritualia: quoniam esset ita bene periculum inobedientiæ culpabilis in vno sicut in alio. Respondetur quod latissima est differentia in spiritualibus & temporalibus quoad hoc & vtinam fuisset bene semper intellecta à prioribus & modernis: forte quod adhuc starent Græci cum Latinis. Patet enim ex priori deductione, quod Papa potest remanere Papa vniuersaliter in perfectione magna, imo maiori quam erat Syluester, & tamen nullum habebit exercitium actuale circa temporalia ecclesiæ vniuersalis per diœceses, quantumcunque habeat dominium vel plenitudinem potestatis in habitu: quæ potestas ex causis certis potest cohiberi & arceri, imo debet, ne exeat in actum, sed dimittat singula singulis ministrare. Nonne Christus fuit Papa perfectissimus? nonne similiter Petrus? ipsi tamen omne exercitium abdicauerunt à se in talibus, quanquam Christus cum summa facilitate illud obtinere potuisset. Nihil ergo de perfectione status summi pontificis diminuitur, si pro causa rationali remouetur ad tempus aut suspenditur sibi tam anxia sollicitudo, tot curarum immortalium & periculosissimarum in anima & corpore pro huiusmodi exercitio circa temporalia distribuenda aut conferenda: augetur potius sua perfectio, & gratulari profecto deberet in Domino.

Videtur vlterius pro hoc multis, quod non expedit vnum solum caput præesse in tali exercitio administrationis temporalium, sicut expedit, imo sicut necesse est vnum solum præesse in spiritualibus respectu omnium. Cuius ratio est: quia ea quæ fidei sunt, debent eadem esse apud omnes: & hæc identitas & vnitas vix aut nunquam perpetuari potest, nisi recursus esset finalis ad vnum caput. Sed de traditionibus humanis pro regimine temporalium ecclesiæ, totaliter oppositum inuenitur: quoniam secundum varietatem temporum, locorum & gentium & respectuum variandæ sunt decretales & ordinationes super collationibus & regimine talium temporalium.

Ex his omnibus quæ latius possunt deduci probabiliter, vellent aliqui dicere non esse expediens fieri concilium decisiuum super restitutione vniuersali temporalis administrationis Papæ: sed super hoc debet concilium vniuersale celebrari. Nec oportet illos esse vel dici schismaticos, qui occasione data & accidente talem in temporalibus fecerunt aut faciunt subtractionem. quia etiam stante vnitate ecclesiæ talis subtractio contingebat vel in toto vel in parte fieri fortassis debuisset: & hoc si absque grauiori scissura in spiritualibus hoc potuisset contingere, & ita sapientissima lucet in hac parte Dei prouidentia, quæ ex malo schismatis, alia bona sciet elicere. Etsi petatur de quo viueret Papa interim & cardinales. Respondetur quod si faciant debitum suum laborando & diligenter inquirendo finem schismatis: præsumendum est quod cito inuenirent, & tunc prouidebit eis concilium generale qualiter erit expediens honestum pro statu tantorum dominorum. Similiter de modo prouisionis sufficientium clericorum tunc tractandum esset pro futuro.

Non expedit concilium præfatum fieri tanquam viarum vnionis tantummodo repertiuum. Ratio est: quoniam materia huiusmodi iam totaliter aperta est & discussa quoad possibilitatem viarum & rationabilitatem vel irrationabilitatem earum: & non restat nisi conuenire istam obedientiam cum altera in aliqua viarum. Hoc autem fieri potest, si vnquam debeat fieri absque tali concilio huius obedientiæ, quoniam non videtur quod alia conclusio ibidem concluderetur, quam quod summarentur aduersarii de aliqua via assumenda. Si enim vna particularis via limitaretur, incideremus in inconueniens, quale patimur.

Ex his omnibus non determinatiue positis, sed tantummodo examinatiue: videtur sequi quod nullo modo expedit nunc concilium istius obedientiæ fieri: nisi forte solum ad habendum liberam in consulendo deliberationem: & plenam concordiam capitis & membrorum ad inuicem, super modo & forma viuendi hanc obedientiam secum & cum alia: & hanc vnionem concorditer prosequendi.

Ad quod amplius declarandum possent adduci particulares circumstantiæ super diuersis affectionibus & intentionibus diuersorum: & super periculo maximo nouarum dissensionum suboriendarum: & vix vnquam sopiendarum in spiritualibus & temporalibus. Nisi prius ante omnia limitarentur ea, quæ tractanda essent in concilio super quibus fieret. Nisi præterea fieret talis prouisio super præmissis non determinandis quæ tangunt fidem & vniuersalem ecclesiam, quod conuocatio concilii nulli super ipsa disceptare aut saltem determinare præsumerent. Denique constat aliquos affectare totalem penitus decisionem B. nedict. , & alii penitus hoc nolunt: sed totis viribus obniterentur: nec est ratio parens ad sui destitutionem itam sic inueniendam, vt dicunt.

Restat igitur communi & concordi Concilio vel deliberatione tantummodo quærere cum aliis viam aliquam, in qua nobiscum conueniant pro vniendo ecclesiam siue via illa sit conuentio, siue compromissio: habens vim concilii generalis in modificatione sua: siue concilium generale formaliter, siue cessio, siue omnes viæ in vnum, si debeat perfectus haberi finis, prout multi Doctores opinantur. Nam & cessio (vt dicunt) fieri nequit, quæ vnionem det veram in ecclesia sine concilio generali: & per consequens neq; absq; conuentione: & præsertim tenuente cedere altero contendentium: quoniam per concilium taliter artabitur quilibet, aut artari poterit quod requiretur eorum consensus. Nam si dissenserit obedire concilio erunt palam schismatici: & si schismatici, erunt deponendi. Quibus depositis procedendum erit ad nouam electionem libere fiendam, sicut eis à vita separatis aut libere cedentibus. An vero ista sola causa vltimo tacta sit sufficiens causa ad hoc, quod expediat aut de necessitate celebrandum sit huiusmodi concilium commune istius obedientiæ attenta difficultate in conuocando & expensis & periculis continuando: iudicent illi ad quos spectat & in conueniendibus maioribus prudenter occurrant.

Vt veritatis flamma ex dissensionis ventilatione clarior emergat, proponemus, & soluemus obiectiones contra viam mediam: quæ prout expedit tacta est. In primis dicent aliqui contra secundum expediens quod absque discussione eorum quæ hactenus facta sunt, non potest syncere & pro conscientiarum serenatione illud fieri quod proponitur. Nam si Benedictus ex vna parte cum suis adhærentibus: aut alii ex altera sint culpabiles de schismate aut hæresi vel de rebellione, aut alio tali vitio: qualiter tales absque recognitione propriæ culpæ & postulatione veniæ indulgentiam apud Deum & homines merebuntur? nuo remittitur pœna, nisi confiteatur culpa.

Sed respondemus, quod hæc obiectio friuola est & sophistica: atque fieri posset in omni materia dubia, sicut fieret ad impediendum viam cessionis liberæ absque discussione iustitiæ. Dicimus igitur secundum catholicam veritatem, quod in dubiis potest fieri confessio sub conditione: & ex tali confessione veniam absolutam peccator consequetur. Addimus ad hæc quod omnia & fere omnia dici possunt dubia in foro exteriori, quę nondum sunt iudicialiter diffinita. Propterea nullus erit scropulus obediendo Domino Benedicto, et si vbi fuisset hæreticus aut schismaticus, si resipisceret: vel si hoc non constaret per diffinitiuam sententiam ecclesiæ. Similiter de subditis rebellantibus si qui fuissent diceretur: Quis nesciat multa apud antiquos patres, & nunc quotidie tolerari: vt de simoniis & aliis: quæ si iudicialiter essent ventilata & conuicta, tolerari non possent? Superaddimus quod tota res præsens magnis dubiorum inuolucris contecta est & vtriusque colorata. Sed nec sunt aliqua, quæ proprie & nude tangant opposita fidei: quin magis in factis diuersis & diuersimode receptis, quam in iure consistunt. Nulli idcirco possunt aut vix possunt de schismate & hæresi pertinaces conuinci in hac parte. Denique dicimus, quod regula magistralis Theologiæ non debet nos scrupulis inquietare, vt fiat discussio illa scilicet regula: quod si illud sit dubium an liceat, an non liceat illud fieri: si fiat, certum est illud esse peccatum: quoniam per prædicta non habebitur rationabiliter dubium de eis quæ fuerunt concordata: & præsupponetur quilibet aut non errasse, aut de erratis pœnitere: & ita in suo honoris gradu, iure aut saltem misericordia remanere.

Cæterum ab aliis secunda fieret obiectio contra secundum expediens. Crimina, inquiunt, non ita generaliter remanere debent impunita: alioquin incentiuum tribuerent delinquendi. Sed nec salua conscientia forsan poterit Dominus Benedictus ea ratificare, aut non infringere quæ facta sunt: nisi præsertim veniam & nouam confirmationem singuli pro se petant: aut nisi de nouo habilitentur & ordinentur. Sed respondemus, quod frequenter præcipue in delictis tangentibus communitatem aut homines grandis status, consultius tolerantur errores communes, quam vindicari seuero rigore quærerentur. Nunquid non tolerat ecclesia meretrices? Nonne hæc est expressa prudentissimi Augus. sententia in scriptis suis multis, cuius dicta sicut nec aliorum hic non inserimus: quia à clericis satis cognoscuntur: quia insuper magis rationem, quare talia dicta sunt quam vbi dicta sunt nunc & alias offerre conamur. Non deessent rationes & exempla nisi breuitatis amor obstaret: & si non experientia doctrice pateret veritas. Præterea quod additur de conscientia Domini Benedicti satis dissoluitur per hoc idem dictum: quod etiam vbi fuissent mala perpetrata, illa

potest salua conscientia pro bono & vtilitate tanti negotii complendi tolerando dissimulare. Sic regulariter verum est quod prælatus non solum potest, imo debet aliqua agere vel omittere propter generalem inclinationem subditorum: vbi etiam quandoque mala esset, quæ alias agere vel omittere in graue delictum sibi verteretur. Iuxta quod inferunt aliqui, quod etiam si via cessionis minus bona fuisset: tamen attentis deliberationibus omnium subditorum super postulatione huius viæ: Dominus Benedictus illam acceptare tenebatur, sicut nunc acceptauit, quantumcunque alias ad eam acceptandam non fuisset arctatus vel artandus. Sed hoc omittamus: Volumus enim nihil discuti de factis hactenus vel inde. Rursus ea quæ facta sunt in promotionibus & similibus, durante subtractione, autorizata sunt per ordinarios locorum, ad quos de iure communi spectabant talia. Cur ergo non poterit Dominus Benedictus præsumere illos, qui à se aut prædecessoribus suis fuerant ad hæc electi & promoti, immemores non fuisse suæ salutis? quare nequibit absq; scrupulo tolerare, ne dicam, ... approbare quæ facta sunt.

Denique quod subiungitur de venia sigillatim postulanda magis ad verecundiam multorum turbationem quam ad tranquillitatem & pacem, satis esse debebit postulatio veniæ generalis, & modis honestis executa. Facit pro prædictis quod omnia sacramenta, nisi forte pœnitentia, vim suam habent, vt collatio ordinum baptismus & similia, quantumcunque fuerint à peccatoribus distributa: stante tamen debita intentione faciendi, quæ ecclesia facere intendit: & præcipue vbi non ex affectata ignorantia iuris, sed ex facti inscitia peccatum exortum est: propterea nóti erunt reordinandi iam ordinati.

Deinde tertio obiicient alii contra idem secundum & tertium expediens: & dicent quod implicatio est in terminis, vt Domino Benedicto fiat obedientia tanquam summo pontifici: & nihilominus coartetur eius potestas ad certa & per certos modos, & quod sibi coadiutores socientur.

Sed respondemus primo iuxta positionem illorum, qui subtractionem ꝙ licite fieri potuisset confirmant, sicut reuera aut in isto aut in multis casibus potest euenire. Dicimus itaq; quod Papalis dignitas non pro extollentia aut fauore personæ, sed pro ecclesiæ vtilitate à Christo statuta est. Quamobrem secundum exigentiam vtilitatis ecclesiæ tanquam finis debet hæc dignitas agibilia sua moderari, præsertim in eis, quæ non sunt expressa in iure diuino. Hoc enim dicere esset de iure naturali cuiuslibet politiæ, quod violari non potest aut mutari. Si ergo contingit, quod prædicta sit expediens pro ecclesia, attentis circumstantiis negotiorum, aut videlicet propter culpam Domini Benedicti seu aliquas eius conditiones minus vtiles & vtiles ecclesiæ, etiam vbi non essent culpabiles, aut propter generalem affectionem & deliberationem omnium subditorum, etiam vbi errarent & minus bene iudicarent, dicimus non solum illa licere fieri, imo posse consurgere obligationem ad agendum. Neque in hoc derogatur autoritati Papali, neque plenitudini potestatis suæ collatæ sibi à Christo, sed impletur. Nam posse mala & inexpedientia ecclesiæ facere, quis diceret esse posse? quis crederet hoc à Christo collatum extitisse? Porro de istis temporalibus administrationibus ecclesiarum possessionum, iurium, beneficiorum, & similium Christus per seipsum immediate nullatenus se intromisit: nec ordinare curauit: sciens & volens talia esse variabilia secundum exigentiam temporum, personarum & locorum, ad communem ecclesiæ vtilitatem: non ad vnius aut paucorum singularem pompam, aut inutilem vanitatem siue voluntatem. Ratio postulat, nec negamus, vt Domino Papæ & suis Cardinalibus fiat sufficiens prouisio de bonis ecclesiasticis, sicut olim summo sacerdoti inferiores suas decimas offerebant. Sed hæc prouisio non poterat adimpleri absque hoc, quod necesse sit ex toto ius ordinariorum cassari vel suspendi? Profecto sic.

Postremo dicent alii, quod hæc via, quæ dicitur media, compleri non potest absque concilio huius obedientiæ generali: & ita caditur in illud, quod videtur velle fugere. Hic respondemus, quod si concilium generale non quæreretur fieri nisi sub modificationibus tactis in hac via media, non videtur inconueniens aut periculum celebrare huiusmodi concilium. Cessarent enim omnia quæ contra ipsius vtilitatem audiuimus allegari. Nihilominus illud concilium nequaquam iudicamus necessarium pro complemento celeriori & faciliori huius viæ: & absque impensis innumeris & tractu temporis, quia nunc interim prius quam ista concordata sint: dubia quædam orirentur super conuocatione concilii, & quibusdam similibus, quæ hic cessant. Dubitabit forte alius, quod Dominus Benedictus audita ista viam illam aut impediet, aut non concordabit. Propterea forte tutius est, vt ante omnia secrete quantum fieri poterit habeatur consensus maior omnium istius obedientiæ, aut saltem principalium, vt communi consensu totius suæ obedientiæ fiat oblatio talis, cui vniuersali consensui si renuat assentire, quis non videbit tunc eius modum procedendi penitus improbabilem esse? quis non iudicabit ab eo iure recedendum fore? Non enim poterit aliqua tergiuersatione fautoria schismatis & subuersionis ecclesiæ denegari.

Quod si quis ad extremum dubitauerit similiter de principibus aliis, quod non approbabunt viam hanc mediam: fatemur hoc non vsquequaq; certum esse: nisi prout in moralibus sumenda est certitudo

certitudo ex his, quæ vt in pluribus secundum verisimiles & probabiles coniecturas eueniunt. Si in omnibus prædicta via nihil petit difficile aut onerosum vel inhonestum: quæritur propter quid principes & prælati debeant improbare, maxime pro tanto bono reunitionis obedientiæ huius totalis obtinendo. Quid enim graue erit, quod omnia indulgeantur præterita, & non discutiantur: quod Dominus Benedictus habeat bonos consiliarios, non suspectos cuicunq. parti: secundum quorum iudicium agat, quod acturus est: quod ipse à vindicando proprias aut alienas iniurias immunis sit, & Deo committat: aut certe vniuersali bono Ecclesiæ & pacis illas donet. Idem dicimus de subditis quibuscunq; erga dominum Benedictum. Profecto nihil istorum difficile est: nisi forte apud illos, apud quos humilitas & charitas & ecclesiastica vnitas fuerint onerosæ, scil. qui turbationibus gaudent, & quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Aut qui suis sententiis cervicosa animositate nimis credunt. Aut si difficilia esse ista quisquam contenderit: animaduertat ille obsecro, si plures sint in aliis viis difficultates & ambages: aut viam aliquam omni difficultate carentem afferat in medium, quam læris animis complectemur. Quod si hoc vel facere non vult, vel quod magis credimus, non potest: tunc cum aliquid agere necesse sit, pergat nobiscum in hanc sententiam & attendat, quid plus habeat damni pro ecclesia: vel sic stare, imo quotidie magnis lapsibus corruere & dominum Benedictum incarceratum esse, & Cardinales suis honoribus spoliatos, & principes ad contentionem periculosam dispositos videre: aut quod ita præparemus nos per hanc reunitionem primam & totalem huius obedientiæ: quod cum alia celeriter & vtiliter tractare valeamus: & qualiter (si quis quæsiuerit) iam in parte responsum est, & à prudentioribus erit diligentius inquirendum & inueniendum facilius.

DECRETA IN SESSIONE PVBLICA CONCILII GENERALIS CONSTANTIENSIS, DIE SABBATI 9. OCTOBRIS, ANNO M. CCCC. XVII. ET

Anno Domini 1417.

primo Proœmium super futuris conciliis celebrandis: & prouisione aduersus futura schismata.

FRequens generalium conciliorum celebratio agri Dominici præcipua cultura est: quæ vepres, spinas & tribulos hæresum, errorum & schismatum exstirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineam Domini ad frugem vberrimæ fertilitatis adducit. Illorum vero neglectus præmissa disseminat atque fouet. Hæc præteritorum temporum recordatio, & præsentium consideratio ante oculos nostros ponunt. Ea propter hoc edicto perpetuo sancimus, decernimus atq; ordinamus: vt amodo generalia concilia celebrentur. Ita quod primum a fine huius concilii in quinquennium immediate sequentes. Secundum vero a fine illius mediate sequentis concilii in septennium & deinceps in decennium perpetuo celebretur: in locis quæ summus pontifex per mensem ante finem cuiuslibet concilii approbante & consentiente concilio, vel in eius defectum ipsum concilium deputare & assignare teneatur: vt sic per quandam continuationem semper aut concilium vigeat, aut per termini prouidentiam expectetur. Quem terminum liceat summo pontifici de Fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, ob emergentes forte casus abbreuiare: sed nullatenus prorogetur. Locum autem pro futuro concilio celebrando deputatum absq; euidenti necessitate non mutet. Sed si forte casus aliquis occurrerit, quo necessarium videretur ipsum locum mutari: puta obsidionis, guerrarum, pestis, aut similis, tunc liceat summo pontifici de prædictorum Fratrum aut duarum partium ipsorum consensu atque subscriptione alium locum prius deputato loco viciniorem & aptum, sub eadem tamen natione, subrogare: nisi idem vel simile impedimentum per totam illam nationem vigeret: tunc ad aliquem alium locum viciniorem alterius nationis aptum huiusmodi concilium poterit conuocari: ad quem prælati & alii qui ad concilium solent conuocari, accedere teneantur, acsi à principio locus ille fuisset deputatus. Quam tamen loci mutationem vel termini breuiationem teneatur dictus summus pontifex legitime & semel per annum ante præfixum terminum publicare & intimare, vti ad ipsum concilium celebrandum prædicti possint statuto termino conuenire.

Si vero quod absit, in futurum schisma oriri contingeret: ita quod duo vel plures pro summis pontificibus se gererent: à die quo ipsi duo vel plures insignia pontificatus publice assumpserint seu administrare cœperint: intelligatur ipso iure terminus concilii tunc forte vltra annum pendens ad annum proximum breuiatus: ad quos omnes prælati & cæteri qui ad concilium ire tenentur sub pœnis iuris & aliis per concilium imponendis absq; alia vocatione conueniant. Nec non imperator cæteriq; reges & principes personaliter vel per solennes nuncios tanq ad commune incendium extinguendum:

xerit: aut negligens in executione pœnarum inferius memoratarum extiterit, cuiuscunq; status, gradus vel præeminentiæ fuerit: etiam si imperiali, regali, pontificali, aut alia quauis Ecclesiastica aut seculari præfulgeat dignitate: illas pœnas ipso facto incurrat, quæ in constitutione Felicis recordationis Bonifacii Papæ octaui, quæ incipit, *Felicis*, continentur, illis effectualiter puniatur. Ciuitas vero etiam si quod absit vrbs Romana fuerit, vel alia quæuis vniuersitas, quæ talia facienti consilium vel auxilium dederit aut fauorem: vel infra mensem saltem taliter delinquentem: prout tanti facinoris enormitas exegerit, & facultas ei affuerit, non duxerit puniendum: eo ipso subiaceat Ecclesiastico interdicto. Et nihilominus præter dictam vrbem, pontificali & supra eo ipso sit priuata dignitate, non obstantibus priuilegiis quibuscunque.

Volumus insuper quod in fine cuiuslibet concilii generalis hoc decretum publicetur solenniter, nec non quandocunq; & vbicunq; Romani Pontificis electio imminebit facienda, ante ingressum conclauis legatur, & publice intimetur.

SERMO EIVSDEM CANCELLARII FACTVS IN DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, CORAM PAPA APVD TARAsconam.

Pparuit gratia Dei & Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & iuste ac pie viuamus in hoc seculo. & reliqua quæ nunc audiuit ex epistola Pauli vestra deuotio.

Quoniam apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri, adeamus cum fiducia thronum gratiæ eius, vt misericordiam eius consequamur, & gratiam auxilio opportuno. Nam quia tinis noster super nos, & nos debilitati confractique iacemus in imo, & ... confingimur: confundatur Pelagiana hæresis, quæ gratiam Dei pro subleuatione necessaria abnegare præsumit.

Rursus qui de gratia Dei sermo habendus est, & de nomine Iesu, quem nec non potest dicere nisi in Spiritu sancto, vt ipse Iesus secundum nomen suum sit nobis Iesus: vt præterea condemnatos in curia iustitiæ, gratiæ nos curia suscipiat, dum interim sedet in throno suę gratiæ, priusquam legitimum tempus comparendi prætereat, appellamos ad curiam & thronum gratiæ: illic nos præsentemus in confessionibus, vbi soror nostra mater est eiusdem gratiæ & aduocata nostra, quę plane despicere nos non poterit. Caro enim & sanguis noster est, & curię suę iura defendet iura gratiæ. Sed quis est iste thronus gratiæ? Ille proculdubio puer hodie circumcisus, cuius vocatum est nomen Iesus, vt per Iesum gratia fieret, sicut lex per Moysen data est, vt saluaretur mundus per ipsum, quem vidimus plenum gratia, imo gratiatum. *Deus meus misericordia mea*, inquit Propheta. Et quid misericordia, nisi gratia? Sed dicet forrasse timidior aliquis: Ego apertos habens oculos cordis in lumine fidei & lucerna Euangelicę veritatis hodiernæ: intueor in hoc puero seueritatem diuinæ iustitiæ seueram valde. quæ etiam proprio Filio Dei non pepercit, quin eum nuditati & frigori & duro vulneri, dum tenellus circumciditur, exponeret. Et tu mihi apud ipsum puerum inuenire thronum gratiæ repromittis. Si in viridi hoc fecit Deus: si innocentissimo filio non pepercit, in sicco quid fiet: peccatoribus seruis qualiter ignoscet? Quin etiam mater eius mater benedicta: quibus oculis peccatores inspiciet, qui tota hodierni doloris sui caussa sunt: qui totam suæ grandis anxietatis materiam præbuerunt, dum propter eos vnigenitum dilectissimum ex acri vulnere cruentum, ex nuditate & frigore vagientem cognoscit & dolentem? At vero quisquis hoc dixerit: sciat nil tale rimendum: satisfactum est iustitiæ, satiata est, non puniet bis in idipsum eum, qui gratiam huius pueri flagellati meruit: qui factus est à Deo nobis iustitia atque redemptio: in quo etsi iustitia appareat in eius attritione propter peccata nostra: supereminenter tamen apparet gratia Dei: qui vt seruum redimeret, tradiderit filium quasi peccatorem puniendum.

Sed & tu Virgo dignissima, non abhorre peccatores: sine quibus nunquam fores tali digna filio: qui licet ex te genitus est, attamen nobis natus, nobis datus. Adimus ergo cum fiducia te & filium tuum. In quibus talis apparuit gratia Dei, vt tu mater Dei fieres inueniendo gratiam apud Deum, & ipse homo filius Dei diceretur, ita vt non dubitauerit August. asserere nullam in rebus per tempus ortis maiorem ista esse gratia, dum verbum caro factum est. De quo verbo locuturus det ipse nobis gratuita benignitate verbum efficax & fructuosum meritis & precibus tuis Virgo gloriosa, quæ ab angelo vocata es *gratia plena* antonomatice & diuina salutatione, quam repetimus dicentes: *Aue* &c.

minosæ, & luna totius mutabilitatis naturæ sub pedibus eius, ratione auctoritatis imperiosæ, & corona stellarum duodecim; quę sunt duodecim prærogatiuæ singulares in capite eius ex dominationis sublimitate. Nam & benigna humanitas Dei Saluatoris nostri vniuersum mundum spiritualium æternarumque creaturarum purgat, illuminat & perficit, superior eis in ordine hierarchico stabilita, vt sol quidam æternitatis. Imperium quoque possidet super vniuersum materiale atq; corporeum, vt ex miraculorum operatione monstratum est. Duodecim postremo prærogatiuis quasi totidem sideribus coronata refulget: quatuor in comparatione ad diuinitatem, totidem in comparatione animæ ad carnem, & rursus totidem in comparatione ad totam rerum vniuersitatem. Considera humanitatem huius pueri hodie circumcisi in ordine ad diuinitatem, & inuenies quod in ea tanquam in opere præclarissimo super aliud omne creatum relucent quatuor attributa: quæ sunt Dei potentia, Dei sapientia, Dei iustitia, & supereminenter Dei gratia: quæ circulo quodam spirituali infimum summo iungit, pacem operans in terris & in cœlo. Considera animam in ordine ad carnem, & inuenies carnem ab ea quadruplici dote decorari, agilitate, subtilitate, impassibilitate & claritate. Et quod in via non ita fiebat, hoc erat speciale dispensationis diuinæ miraculum. Deinde si consideraueris humanitatem huius pueri in ordine ad creaturam vniuersam, videbis eam tanquam instrumentum diuinitatis habere omnem potestatem in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis: beatos illuminat & perficit in cœlo: viatores iustificat in terra: alios non plene iustificatos dimittit hic vel alibi in mari purgationis. Alios obstinatos damnat & deturbat in abyssum damnationis.

At vero quia multus est hic sermo & ad interpretandum difficilis, & oratio nostra ad alios properans expediri desiderat: coartemus eam infra limites præsentis celebritatis, & duobus quasi gradibus itinere breuiato decurrat. Et dicamus quod apparuit gratia Domini primo in humili subiectione sua ad legem circumcisionis. *Postquam impleti sunt dies octo vt circumcideretur puer*, inquit Euangelista. Apparuit secundo in populi redemptione secundum nomen saluationis. *vocatum est nomen eius Iesus. quod vocatum est ab angelo priusquam in vtero conciperetur.* Caussam reddit Angelus apud Matthæum: *Quoniam saluum faciet populum suum a peccatis eorum.* Hoc modo Euangelium cum Epistola sociantes: vtrumq; per alterum deducamus sub duobus tantum gratiæ Dei signis: quæ sunt humanitas seu humilitas primum signum, & secundum benignitas seu charitas. Vnum in circumcisione, in nominatione alterum: vt verum sit quod apparuit humanitas in primo mysterio, benignitas in secundo, & gratia in vtroq; Dei Saluatoris nostri. Itaq; quis fidelium non perspicuum habeat & compertum gratiam Dei hodie apparuisse, dum attendit quod ipse legis conditor duro se legis vinculo quasi seruus astringit, & fit sub lege velut infans, velut impotens & peccatis obnoxius. Ad quid ista? Nimirum vt ingratitudo nequam præsumptionis humanæ confunderetur & erudiretur: quæ in tantam prorupit audaciam, magis vero amentiam, vt diuinitatis maiestatem appeteret: volens esse sicut Deus, sciens bonum & malum: propterea Deus medicamentum contrarium humilitatis opposuit, descendens à summo suæ maiestatis ad ima vilissima nostræ humanitatis. Sic aduersus auaritiam primi hominis ipse summam libertatem. Sic aduersus gulam eius ipse summam frugalitatem. Sic aduersus ingratitudinem nimiam ipse gratiam ostendit infinitam: erudiens nos facto certissimo, vt abnegantes impietatem malam hospitem, & sodalem perfidiam, & secularia desideria quæ mergunt in interitum: sobrie, iuste & pie viuamus in hoc seculo. Sobrie quo ad nos. Iuste quo ad proximos. Pie quo ad Deum & sanctos. Humiliemus igitur animas nostras legi imitantes hunc puerum, & circumcidamus per disciplinæ cultrum vitiorum superfluitatem à nobis & sensibus nostris. Circumcidatur cor à præsumptionis præputio, ne plus sapiat quam oportet: nec prudentiæ propriæ innitatur. Circumcidatur ipsum ab omni carnalitatis excessu, vt sine sordibus & colluuie voluptatis sit purum & mundum. Circumcidantur oculi ne videant vanitatem: os & lingua, ne loquantur mendacium: aures ne audiant detractionem: tactus & gustus ab omni lubricitate: totum corpus à rebellione contra animam contumaci. Vt sobrie viuamus in nobismetipsis: viuamus & iuste apud proximos, reddentes vnicuique quod suum est: *cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem.* Viuamus tandem pie, Deo adhærentes per fidem & spem & per charitatem: circumcidentes omnem errorem & superstitionem per fidem, omnem desperationem & præsumptionem per spem, omne odium & cupiditatem per charitatem. Sit in nobis fides vera & viua secundum vim & rationabilem ex recognitione immensæ sapientiæ: sit spes certa secundum vim irascibilem ex professione summæ eius potentię. Sit charitas feruida ex consideratione summæ beneuolentiæ & gratiæ: quæ apparuit hodie in circumcisionis humiliatione. Hoc modo sobrie intra nos, iuste iuxta nos, & pie supra nos viuemus in hoc seculo. Sed væ tibi pessima: væ tibi nequam ingratitudo cordis humani, cordis incircumcisi & certe inhumani, dum ad tantam gratiam notissimam Dei tui non corrigeris, non emolliris, non flecteris. Humilis est ipse, qui est Deus benedictus in secula, & tu ceruicem erigis, & tu superbis, terra & cinis. Tu sordida pellis inflaris & tenderis. Tu inquam inflaris & tenderis sordida pellis, saccus stercorum & vermium. Humilis est ipse legislator tuus obseruans legem tuam, & tu quotidie legis suæ iugum suaue & leue contumaciter excutis & confringis. Humilis postremo inuenitur pius erga te misericors & benignus, & tu plenus impietate errores fingis, & sequeris

super-

superstitiones: de eo quoq; vel superbe præsumis vel desperas superbius. Ad ipsum deniq; nullo pietatis, nullo dilectionis affectu moueris. Pudebat forrassis insequi humilem hominem: vsque quo pudebit humilem Christum imitari? Vide stupendum & horresce, flagellatur in circumcisione Leo de tribu Iuda, vt humilietur canis mortuus, filius hominis putredo & vermis. Circumciditur in carne puer Iesus, vt absq; præputio nos in corde & sensibus maneamus: vt cum Abraham nos filium vnigenitum cum tota familia & vernaculis, hoc est spiritum nostrum cum affectionibus & cognitionibus vniuersis circumcidere disciplinæ cultro nequaquam omittamus: sed tollamus opprobrium Ægypti, si neq; perire de populo, neq; fœdus Dei irritum efficere voluerimus.

Omnes quidem hoc agere conuenit, clerum præcipue: sicut ipse præ cæteris in Domini sortem electus est. Exultet igitur cum tremore humili, & gratias agat, & appareat in eo gratia Dei & Saluatoris nostri. Sed heu clerus hodie, quem pro maiori gratia gratiæ vicissitudinem rependere dignum fuerat, plus aliis repletur ingratitudine, & præputium sibi fecit impietatibus & secularibus desideriis: neque sobrie neque iuste neque pie viuens in hoc seculo. Ita pergebam in meditatione mea satyram in clerum declamare. Neq; enim in tam vberi indignationis materia deesse verba poterant. Dum ecce studiositas speculatrix importunitate quadam sua grandem quæstionum speculatiuarum sylnam apponere videbatur, vt plus sibi quam ædificationi deseruirem.

Dic, inquit, si Christus circumcisus est, an circumcisus resurrexerit in gloria dispergentibus factus? Ita me pie tenere respondi ad honorem eorum, ex quibus Christus fuit secundum carnem: qui est Deus benedictus, & ad peruersorum confusionem.

Dic particulam illam carnis virgineæ, vt multi ferunt, dimisit in terris. Et talis de effuso tunc sanguine quæstio est? Respondi quasdam partes esse de integritate humanæ naturæ & necessitate, sine quibus non subsisteret. Quasdam de congruitate, sine quibus neque perfecte neque decenter existeret. Quasdam de superfluitate. Primæ duæ resumptæ sunt, sicut in aliis resurgentibus fiet: nō oportet hoc de reliquis. Si quis igitur contenderit, particulam illam cum sanguine fuiste de integritate humanitatis primo vel secundo modo, illa resumpta sunt: & vel in terra non manent vel multiplicata sunt. Erat ne igitur pars illa carnis vel sanguinis per communicationem idiomatum Deus, & si Deus, vtrum homo? Huius responsionem, tanquam egentem longissima & subtilissima perscrutatione, prætero. Et consequenter illam, si sit adoranda adoratione latriæ. Perge ad alia: quia melius est hic nihil, quam pauca dicere.

Dic ad quid proderat circumcisio? Respondeo: proderat originale peccatum delendo & dando gratiam: sed non aperiebat ianuam Paradysi. Dic quale dabatur pro fœminis remedium? Responsio, fides propria, si adultæ erant, vel parentum pro paruulis. An alienigenas obligabat? Responsio, non. Cur ante diem octauam non impendebatur? Responsio, propter teneritudinem, & ad resurrectionis mysterium. Quid de filiis Israel in deserto non circumcisis? Pie teneo fuisse cum eis à Deo reuelante Moysi dispensatum. Dic si per cognationem spiritualem circumcidens circumciso iungebatur? Puto cognationem hanc magis humana constitutione, quam naturali vel diuino iure inuentam. Quod si quis aliter sentiat propter gratiam quæ confertur: dicat consequenter sicut de baptismo. Dic an circumcisus simulque baptizatus insigniebatur duplici charactere & si in eo gratia duplex augebatur? Ita, si capax erat vtriusque: & dum circumcisio cursebat vtiliter.

Dic cur circumcisio, quæ data in fœdus æternum, cessauit: quid dico cessauit: imo facta est mortifera, adeo vt Paulus denunciet: *Si circumcidimini, Christus nihil vobis prodest.* Dico quod proprie non cessauit, sed transiit in baptismum, cuius erat figura: quid igitur mirandum, si re exhibita, figura cesserit? Sed auget quæstionis admirationem, cur propter conseruationem circumcisionis & aliarum legalium Paulus restitit Petro in facie: cum tamen ipse quosdam circumcideret. Igitur quo pacto reprehendit ipse quod agebat: & præsertim superiorem in auctoritate, apostolatu seniorem, in gratia confirmatum die Pentecostes: qualiter inculpat Paulus eum, & narrat non recte ambulasse ad veritatem Euangelii? Responsio: distinguenda sunt tempora, & concordabuntur scripturæ. Tempus circumcisionis tripliciter cucurrit. Currebat primo vtiliter vsque ad baptismum. Secundo permissiue apud Iudæos, vsque ad publicationem Euangelii pleniorem, vt mater synagoga honestas haberet exequias. Sed nunc apud gentes, & post apud omnes pestifera fuit eius obseruatio.

Propterea Petrus & Paulus licite quosdam circumciderunt ex Iudæis tempore illo medio. Sed quia facta Petri circa Iudæos, gentiles scandalizabant, quasi sic deberent circumcidi: Paulus doctor gentium auertit Petrum de re huiusmodi, qui tota sibi humilitate paruit, & ita neuter peccauit, saltem mortaliter. Sed dic: si Petrus non errabat in fide, qualiter sibi dixit Paulus, cur ita facis? Certe ex auctoritate legis diuinæ iubentis fraternam correctionem: cui legi nemo non subiectus est. Quid si Petrus versa vice Paulo restitisset in faciem nolens acquiescere: an Paulus se ab eo subtrahere, an non obedire, an ad Ecclesiæ concilium appellare potuerat? Si concilium in hoc superius erat vel Petro, vel econtra? si Paulus restitit Petro, vt eius Cardinalis existens, vel vt æqualem se deputans, & nihil à Petro auctoritatis, sicut nec Euangelium suum recipiens? Quid si de facto in Paulum excommunicationis sententias promulgasset: an eas Paulus timuisset?

Quid ſi Petrus perſtitiſſet in hoc errore, nunquid eo facto Papatum perdiderat? quod ſi non: nunquid tamen deponendus erat, & per quos & quomodo? An concilium ſine eo potuiſſet in hoc caſu celebrari? Quid ſi Petrus vi armata errorem ſuum defendere voluiſſet, nunquid ipſo etiam manente Papa vim vi licuiſſet repellere, aut verbis aut carceribus, aut ipſa denique morte? Hieronymus præterea & Auguſtinus doctores eximii cum diſcordent in hac materia, nunquid alter eorum dicendus eſt hæreticus? Ille Paulum diſpenſatione mentitum, hic Petrum iuſte reprehenſum fuiſſe defendit.

Porro cur in concilio de ceſſatione circumciſionis Petrus ſummus Pontifex non tulit ſententiam, ſed Iacobus. Innuebam ſtudioſitati vt taceret, & non poneret in cœlum os ſuum. Tunc exclamans dixit: Nunquid non expedit de talibus inquirere, vt ſciat quilibet magnus cum puſillo qualitatem ſuæ potentiæ, ſuæ ſubiectionis, ſui cordis: quæ ſibi competit iure diuino, naturali vel humano? alioquin error facile ſubreperet, & confuſionis horrore cuncta fœdarentur. Quid eſt igitur quod innuis mihi, quaſi non liceat de potentia Petri diſputare? Nonne de omnipotentia Dei quotidie perquirimus? Sed tamen vis vt iſta nunc prætercam, reuertamur ad puerum Ieſum.

Dic ſi puerum iſtum circumciſionis dolor attigit, cum vtique gaudio magno frueretur? Sic & forte tantus, quantus in paſſione tunc præ iuſſa. Dic ſi cor eius motibus oppoſitis dilatatione & conſtrictione ſimul mouebatur? Reſponſio, non oportet: quia gaudium ſuperioris portionis non redundabat in corpus. Dic ſi vere compatiebatur ei mater ſua conſcia tanti gaudii, tantique myſterii non ignara? Reſponſio, compatiebatur: & iam pertranſibat gladius animam eius, vt non eximeretur ab illa regula: quod *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Et hoc horrendum pro peccatoribus, quia aut hic erunt in labore hominum per pœnitentiam, aut in ſocietate dæmonum per damnationem.

Cæterum dic, cur hoc potiſſimum die Chriſtus circumcidi voluerit, cum ſuperſtitiones impiæ in his Ianuarii Cal. plus vigebant? Reſponſio, vt eas deſerendas oſtenderet. Cur nondum ceſſauerunt neq; in clero neque in populo, tam ſuper enceniis & aliis obſeruationibus vanis & variis, quam ſuper ritibus improbis per eccleſias, quos appellant ludos Fatuorum, ſicut vere fatuitates ſunt, imo inſaniæ ſacrilegæ, impiæ & blaſphemæ, quas inter eccleſiaſticos impune fieri ſtupor eſt? Nunquid apponi deberet prouiſio? Ita deberet: ſed pluries audiſti, quia quæſtio per debet, ſoluitur per non facit. Prouideat gratia Dei Saluatoris noſtri, & ſummi Pontificis diligentia.

Quæſtiones huiuſmodi multiplicare magis & magis ſatagebat importune nimis ſtudioſitas ſpeculatrix in meditatione mea. Cui ego: Noli precor mihi moleſta eſſe, locum & tempus aliud expecta. Non eſt iſte diſputationis ſpeculatiuæ actus, ſed ædificationis practicæ. Tu interim ſecedas aliorſum, vt de gratia Dei & ſignis eius certo pergat itinere ſermo noſter, præſertim ad ſignum ſecundum, quod eſſe poſuimus benignitatem ſaluatricem, ſicut notatur in nominis impoſitione. Si tamen prius ex eis, quæ circa primum ſignum diximus, quod eſt humanitas ſeu humilitas, conſiderationem moralem quadruplicem notauero ſecundum quatuor affectus gratiæ Dei: qui ſunt abnegare impietatem & ſecularia deſideria. Sed & ſobrie & iuſte & pie viuere in hoc ſeculo. Quanquam male ſuaſa peſtis adulatio perſtrepat, & ſuſurrans loqui prohibeat, aſſerens quod vetere prouerbio, *veritas odium parit.* Et quod

Non opus eſt teneras mordaci rodere verbo
Auriculas ——

Sed plus roboris affert Apoſtolus in fine epiſtolæ, ſtimulans quemlibet prædicatorem in perſona Titi: *Hæc loquere & exhortare & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.*

CONSIDERATIO I.

AD apparentem gratiam Dei in circumciſione humilis pueri Ieſu, princeps & prælatus quilibet, etſi dicatur ſolutus legibus, pati debet legem, quam ipſe tulerit, tum pro ſubditorum exemplo, tum pro reuerentia præſtanda Deo, vt appareat gratia Dei in eo, & non impietas aut ſecularia deſideria videantur dominari. Poterant hic vti gentilium exemplis proprias ipſe leges, quamuis duriſſimas ſeruantium: quorum Valerius meminit. Sed abunde ſatis eſt ad exemplum ſummus legiſlator Chriſtus & Pontifex ſupremus: qui ob hoc legem propriam non ſoluere, ſed in ſemet implere voluit, vt eius actio eſſet in hoc principum prælatorumque inſtructio. Vbi nihilominus notandum occurrit contra eos, qui tanta obſtinatione legibus mortuis humanis adhærent, legem viuam fundatam in lege æterna & in æquitate, ſeu ἐπιείκειαν penitus vel ignorantes vel ſpernentes: quod lex perficitur & impletur, dum vel in finem meliorem, vel ſalubrioribus mediis ordinatur: qui finis eſt charitas ſecundum Apoſtolum: alioquin Chriſtus legem antiquam non impleſſet, quam ſoluiſſet. Et hoc documentum non mediocriter ſpectat ad ſchiſma præſens: cuius ſeditionem inuenire non ſufficerent leges humanæ iam conditæ, niſi ſuperior lex diuina viua & architectonica conſulatur. Quod quia forte non ſatis actum eſt vſque in præſens, obtigit quod ait Dominus in Eſa. *Timuerunt me mandato hominum & doctrinis. Ideo ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & ſtupendo. Peribit enim ſapientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur.* Ex quo loco ſumpſit Ieſus illud impropertum contra Phariſæos quod *irritum faciebant mandatum Dei propter ſuas traditiones.* Audirent vtinam iſta auribus ſuis hi, qui legem euangelicam, legem diuinam cum profeſſionibus ſuis deſerentes, humanis inuentionibus incumbunt toti, adeo vt ad ſuperiorem legem illam oculos attollere vel non valeant ex ruditate, vel nolint ex iniquitate, vel negligant ex inertia ſegnitie.

potest salua conscientia pro bono & vtilitate tanti negotii complendi tolerando dissimulare. Si regulariter verum est quod prælatus non solum potest, imo debet aliqua agere vel omittere propter generalem inclinationem subditorum: vbi etiam quandoque mala esset, quæ alias agere vel omittere in grauc delictum sibi verteretur. Iuxta quod inferunt aliqui, quod etiam vbi via cessionis minus bona fuisset: tamen attentis deliberationibus omnium subditorum super postulatione huius viæ Dominus Benedictus illam acceptare tenebatur, sicut nunc acceptauit, quantumcunque alias ad e... acceptandam non fuisset artatus vel artandus. Sed hoc omittamus: Volumus enim nihil discuti de factis hactenus vel inde. Rursus ea quæ facta sunt in promotionibus & similibus, durante subtractione, autorizata sunt per ordinarios locorum, ad quos de iure communi spectabant talia. Cur ergo non poterit Dominus Benedictus præsumere illos, qui à se aut prædecessoribus suis fuerant ad hæc electi & promoti, immemores non fuisse suæ salutis? quare nequibit absq; scrupulo tolerare, ne dicamus approbare quæ facta sunt.

Denique quod subiungitur de venia sigillatim postulanda magis ad verecundiam multorum turbationem quam ad tranquillitatem & pacem, satis esse debebit postulatio veniæ generalis, & modis honestis executa. Facit pro prædictis quod omnia sacramenta, nisi forte pœnitentia, vim suam habent, vt collatio ordinum baptismus & similia, quantumcunque fuerint à peccatoribus distributa: stante tamen debita intentione faciendi, quæ ecclesia facere intendit: & præcipue vbi non ex affectata ignorantia iuris, sed ex facti inscitia peccatum exortum est: propterea non erunt reordinandi iam ordinati.

Deinde tertio obiicient alii contra idem secundum & tertium expediens: & dicent quod implicatio est in terminis, vt Domino Benedicto fiat obedientia tanquam summo pontifici: & nihilominus coartetur eius potestas ad certa & per certos modos, & quod sibi coadiutores socientur.

Sed respondemus primo iuxta positionem illorum, qui subtractionem ꝙ licite fieri potuisset confirmant, sicut reuera aut in isto aut in multis casibus potest euenire. Dicimus itaq; quod Papalis dignitas non pro extollentia aut fauore personæ, sed pro ecclesiæ vtilitate à Christo statuta est. Quamobrem secundum exigentiam vtilitatis ecclesiæ tanquam finis debet hæc dignitas sibi ... sua moderari, præsertim in eis, quæ non sunt expressa in iure diuino. Hoc enim dicere esset de iure naturali cuiuslibet politiæ, quod violari non potest aut mutari. Si ergo contingit, quod prædicta f... sit expediens pro ecclesia, attentis circumstantiis negotiorum, aut videlicet propter culpam Domini Benedicti seu aliquas eius conditiones minus ciuiles & vtiles ecclesiæ, etiam vbi non essent culpabiles, aut propter generalem affectionem & deliberationem omnium subditorum, etiam vbi errarent & minus bene iudicarent, dicimus non solum ista licere fieri, imo posse consurgere obligationem ad agendum. Neque in hoc derogatur autoritati Papali, neque plenitudini potestatis suæ collatæ sibi à Christo, sed impletur. Nam posse mala & inexpedientia ecclesiæ facere, quis dicet esse posse? quis crederet hoc à Christo collatum extitisse? Porro de istis temporalibus administrationibus ... tiarum possessionum, iurium, beneficiorum, & similium Christus per seipsum immediate nullatenus se intromisit: nec ordinate curauit: sciens & volens talia esse variabilia secundum exigentiam temporum, personarum & locorum, ad communem ecclesiæ vtilitatem: non ad vnius aut paucorum singularem pompam, aut inutilem vanitatem siue voluntatem. Ratio postulat, nec negamus, vt Domino Papæ & suis Cardinalibus fiat sufficiens prouisio de bonis ecclesiasticis, sicut olim summo sacerdoti inferiores suas decimas offerebant. Sed hæc prouisio non ne poterat adimpleri absque hoc, quod necesse sit ex toto ius ordinariorum cassari vel suspendi? Profecto sic.

Postremo dicent alii, quod hæc via, quæ dicitur media, compleri non potest absque concilio huius obedientiæ generali: & ita cadit in illud, quod videtur velle fugere. Hic respondemus, quod si concilium generale non quæreretur fieri nisi sub modificationibus tactis in hac via media, non videtur inconueniens aut periculum celebrare huiusmodi concilium. Cessarent enim omnia quæ contra ipsius vtilitatem audiuimus allegari. Nihilominus illud concilium nequaquam iudicamus necessarium pro complemento celeriori & faciliori huius viæ: & absque impensis innumeris & tractu temporis, quia nunc interim priusquam ista concordata sint: dubia quædam orirentur super conuocatione concilii, & quibusdam similibus, quæ hic cessant. Dubitabit forte alius, quod Dominus Benedictus audita ista viam illam aut impediet, aut non concordabit. Propterea forte tutius est, vt ante omnia secrete quantum fieri poterit habeatur consensus maior omnium istius obedientiæ, aut saltem principalium, vt communi consensu totius suæ obedientiæ fiat oblatio talis, cui vniuersali consensui si renuat assentire, quis non videbit tunc eius modum procedendi penitus improbabilem esse? quis non iudicabit ab eo iure recedendum fore? Non enim poterit aliqua tergiuersatione fautoria schismatis & subuersionis ecclesiæ denegari.

Quod si quis ad extremum dubitauerit similiter de principibus aliis, quod non approbabunt viam hanc mediam: fatemur hoc non vsquequaq; certum esse: nisi prout in moralibus sumenda est

certitudo

certitudo ex his, quæ vt in pluribus secundum verisimiles & probabiles coniecturas eueniunt. Si in omnibus prædicta via nihil petit difficile aut onerosum vel inhonestum: quæritur propter quid principes & prælati debeant improbare: maxime pro tanto bono reunitionis obedientiæ huius totalis obtinendo. Quid enim graue erit, quod omnia indulgeantur præterita, & non discutiantur: quod Dominus Benedictus habeat bonos consiliarios, non suspectos cuicunq; parti: secundum quorum iudicium agat, quod acturus est: quod ipse à vindicando proprias aut alienas iniurias immunis sit, & Deo committat: aut certe vniuersali bono Ecclesiæ & pacis illas donet. Idem dicimus de subditis quibuscunq; erga dominum Benedictum. Profecto nihil istorum difficile est: nisi forte apud illos, apud quos humilitas & charitas & ecclesiastica vnitas fuerint onerosæ, scil. qui turbationibus gaudent, & quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Aut qui suis sententiis ceruicosa animositate nimis credunt. Aut si difficilia esse ista quisquam contenderit, animaduertat ille obsecro, si plures sint in aliis viis difficultates & ambages: aut viam aliquam omni difficultate carentem afferat in medium, nos læti amplexis complectemur. Quod si hoc vel facere non vult, vel quod magis credimus, non potest: nunc cum aliquid agere necesse sit, pergat nobiscum in hanc sententiam & attendat, quid plus habeat damni pro ecclesia: vel sic stare, imo quotidie magnis lapsibus corruere & dominum Benedictum incarceratum esse, & Cardinales suis honoribus spoliatos, & principes ad contentionem periculosam dispositos videre: aut quod ita præparemus nos per hanc reunitionem primam & totalem huius obedientiæ: quod cum alia celeriter & vtiliter tractare valeamus: & qualiter (si quis quæsiuerit) iam in parte responsum est, & à prudentioribus erit diligentius inquirendum & inueniendum facilius.

DECRETA IN SESSIONE PVBLICA CONCILII GENERALIS CONSTANTIENSIS, DIE SABBATI 9. OCTOBRIS, ANNO M. CCCC. XVII. ET primo Proœmium super futuris conciliis celebrandis: & prouisione aduersus futura schismata.

Anno Domini 1417.

Frequens generalium conciliorum celebratio agri Dominici præcipua cultura est: quæ vepres, spinas & tribulos hæresum, errorum & schismatum extirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineam Domini ad frugem vbertimæ fertilitatis adducit. Illorum vero neglectus præmissa disseminat atque souet. Hæc præteritorum temporum recordatio, & præsentium consideratio ante oculos nostros ponunt. Ea propter hoc edicto perpetuo sancimus, decernimus atq; ordinamus: vt amodo generalia concilia celebrentur. Ita quod primum a fine huius concilii in quinquennium immediate sequens. Secundum vero à fine illius mediate sequentis concilii in septennium & deinceps in decennium perpetuo celebretur: in locis quæ summus pontifex per mensem ante finem cuiuslibet concilii approbante & consentiente concilio, vel in eius defectum ipsum concilium deputare & assignare teneatur: vt sic per quandam continuationem semper aut concilium vigeat, aut per termini prouidentiam expectetur. Quem terminum liceat summo pontifici de Fratrum suorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium consilio, ob emergentes forte casus abbreuiare: sed nullatenus prorogetur. Locum autem pro futuro concilio celebrando deputatum absq; euidenti necessitate non mutet. [illegible] si forte casus aliquis occurrerit, quo necessarium videretur ipsum locum mutari: puta obsidionis, guerrarum, pestis, aut similis, tunc liceat summo pontifici de prædictorum Fratrum aut duarum partium ipsorum consensu atque subscriptione alium locum prius deputato loco viciniorem & aptum, sub eadem tamen natione, subrogare: nisi idem vel simile impedimentum per totam illam nationem vigeret: tunc ad aliquem alium locum viciniorem alterius nationis aptum huiusmodi concilium poterit conuocari: ad quem prælati & alii qui ad concilium solent conuocari, accedere teneantur, acsi à principio locus ille fuisset deputatus. Quam tamen loci mutationem vel termini breuiationem teneatur dictus summus pontifex legitime & semel per annum ante præfixum terminum publicare & intimare, vt ad ipsum concilium celebrandum prædicti possint statuto termino conuenire.

Si vero quod absit, in futurum schisma oriri contingeret: ita q; duo vel plures pro summis pontificibus se gererent: à die quo ipsi duo vel plures insignia pontificatus publice assumpserint seu administrare cœperint: intelligatur ipso iure terminus concilii tunc forte vltra annum pendens ad annum proximum breuiatus: ad quos omnes prælati & cæteri qui ad concilium ire tenentur sub pœnis iuris & aliis per concilium imponendis absq; alia vocatione conueniant. Nec non imperator cæteriq; reges & principes personaliter vel per solennes nuncios tanq; ad cōmune incēdiū extinguendum:

aérit: aut negligens in executione pœnarum inferius memoratarum extiterit, cuiuscunq; status, gradus vel præeminentiæ fuerit: etiam si imperiali, regali, pontificali, aut alia quauis Ecclesiastica aut seculari præfulgeat dignitate: illas pœnas ipso facto incurrat, quæ in constitutione Felicis recordationis Bonifacii Papæ octani, quæ incipit, *Felicis*, continentur, illis effectualiter puniatur. Ciuitas vero etiam si quod absit vrbs Romana fuerit, vel alia quæuis vniuersitas, quæ talia facienti consilium vel auxilium dederit aut fauorem: vel infra mensem saltem taliter delinquentem: prout tanti facinoris enormitas exegerit, & facultas ei affuerit, non duxerit puniendum: eo ipso subiaceat Ecclesiastico interdicto. Et nihilominus præter dictam vrbem, pontificali & supra eo ipso sit priuata dignitate, non obstantibus priuilegiis quibuscunque.

Volumus insuper quod in fine cuiuslibet concilii generalis hoc decretum publicetur solenniter, nec non quandocunq; & vbicunq; Romani Pontificis electio imminebit facienda, ante ingressum conclauis legatur, & publice intimetur.

SERMO EIVSDEM CANCELLARII FACTVS IN DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, CORAM PAPA APVD TARAsconam.

Pparuit gratia Dei & Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & iuste ac pie viuamus in hoc seculo. & reliqua quæ nunc audiuit ex epistola Pauli vestra deuotio.

Quoniam apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri, adeamus cum fiducia thronum gratiæ eius, vt misericordiam eius consequamur, & gratiam auxilio opportuno. Nam quia finis noster super nos, & nos debilitati confractique iacemus in imo, & h... confligimur: confundatur Pelagiana hæresis, quæ gratiam Dei pro subleuatione necessaria abnegare præsumit.

Rursus qui de gratia Dei sermo habendus est, & de nomine Iesu, quem nec non potest dicere nisi in Spiritu sancto, vt ipse Iesus secundum nomen suum sit nobis Iesus: vt præterea c ndemnatos in curia iustitiæ, gratiæ nos curia suscipiat, dum interim sedet in throno suę gratiæ, priusquam legitimum tempus comparendi prætereat, appellamus ad curiam & thronum gratiæ: illic nos præsentemos in confessionibus, vbi soror nostra mater est eiusdem gratiæ & aduocata nostra, quę plane despicere nos non poterit. Caro enim & sanguis noster est, & curię suę iura defendet iura gratiæ. Sed quis est iste thronus gratiæ? Ille proculdubio puer hodie circumcisus, cuius vocatum est nomen Iesus, vt per Iesum gratia fieret, sicut lex per Moysen data est, vt saluaretur mundus per ipsum, quem vidimus plenum gratia, imo gratiarum. *Deus meus misericordia mea*, inquit Propheta. Et quid misericordia, nisi gratia? Sed dicet fortasse timidior aliquis: Ego apertos habens oculos cordis in lumine fidei & lucerna Euangelicę veritatis hodiernæ: intueor in hoc puero seueritatem diuinæ iustitiæ seueram valde. quæ etiam proprio Filio Dei non pepercit, quin eum nuditati & frigori & duro vulneri, dum tenellus circumciditur, exponeret. Et tu mihi apud ipsum puerum inuenire thronum gratiæ repromittis. Si in viridi hoc fecit Deus: si innocentissimo filio non pepercit, in sicco quid fiet: peccatoribus seruis qualiter ignoscet? Quin etiam mater eius mater benedicta: quibus oculis peccatores inspiciet, qui tota hodierni doloris sui caussa sunt: qui totam suæ grandis anxietatis materiam præbuerunt, dum propter eos vnigenitum dilectissimum ex acri vulnere cruentum, ex nuditate & frigore vagientem cognoscit & dolentem? At vero quisquis hoc dixerit: sciat nil tale timendum: satisfactum est iustitiæ, satiata est, non puniet bis in idipsum eum, qui gratiam huius pueri flagellari meruit: qui factus est à Deo nobis iustitia atque redemptio: in quo etsi iustitia appareat in eius attritione propter peccata nostra: supereminentet tamen apparet gratia Dei: qui vt seruum redimeret, tradiderit filium quasi peccatorem puniendum.

Sed & tu Virgo dignissima, non abhorre peccatores: sine quibus nunquam fores tali digna filio: qui licet ex te genitus est, attamen nobis natus, nobis datus. Adimus ergo cum fiducia te & filium tuum. In quibus talis apparuit gratia Dei, vt tu mater Dei fieres inueniendo gratiam apud Deum, & ipse homo filius Dei diceretur, ita vt non dubitauerit August. asserere nullam in rebus per tempus ortis maiorem ista esse gratia, dum verbum caro factum est. De quo verbo locuturus det ipse nobis gratuita benignitate verbum efficax & fructuosum meritis & precibus tuis Virgo gloriosa, quæ ab angelo vocata es *gratia plena* antonomatice & diuina salutatione, quam repetimus dicentes. *Aue* &c.

Appa-

minoſæ, & luna totius mutabilitatis naturæ ſub pedibus eius, ratione auctoritatis imperioſæ, & corona ſtellarum duodecim; quę ſunt duodecim prærogatiuæ ſingulares in capite eius ex dominationis ſublimitate. Nam & benigna humanitas Dei Saluatoris noſtri vniuerſum mundum ſpiritualium æternarumque creaturarum purgat, illuminat & perficit, ſuperior eis in ordine hierarchico ſtabilita, vt ſol quidam æternitatis. Imperium quoque poſſidet ſuper vniuerſum materiale atq; corporeum, vt ex miraculorum operatione monſtratum eſt. Duodecim poſtremo prærogatiuis quaſi totidem ſideribus coronata refulget: quatuor in comparatione ad diuinitatem, totidem in comparatione animæ ad carnem, & rurſus totidem in comparatione ad totam rerum vniuerſitatem. Conſidera humanitatem huius pueri hodie circumciſi, in ordine ad diuinitatem, & inuenies quod in ea tanquam in opere præclariſſimo ſuper aliud omne creatum relucent quatuor attributa: quæ ſunt Dei potentia, Dei ſapientia, Dei iuſtitia, & ſupereminenter Dei gratia: quæ circulo quodam ſpirituali infimum ſummo iungit, pacem operans in terris & in cœlo. Conſidera animam in ordine ad carnem, & inuenies carnem ab ea quadruplici dote decorari, agilitate, ſubtilitate, impaſſibilitate & claritate. Et quod in via non ita fiebat, hoc erat ſpeciale diſpenſationis diuinæ miraculum. Deinde ſi conſideraueris humanitatem huius pueri in ordine ad creaturam vniuerſam, videbis eam tanquam inſtrumentum diuinitatis habere omnem poteſtatem in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis: beatos illuminat & perficit in cœlo: viatores iuſtificat *in* terra: alios non plene iuſtificatos dimittit hic vel alibi in mari purgationis. Alios obſtinatos damnat & detrubat in abyſſum damnationis.

At vero quia multus eſt hic ſermo & ad interpretandum difficilis, & oratio noſtra ad alios properans expediri deſiderat: coartemus eam infra limites præſentis celebritatis, & duobus quaſi gradibus itinere breuiato decurrat. Et dicamus quod apparuit gratia Domini primo in humili ſubiectione ſua ad legem circumciſionis. *Poſtquam impleti ſunt dies octo vt circumcideretur puer*, inquit Euangeliſta. Apparuit ſecundo in populi redemptione ſecundum nomen ſaluationis: *vocatum eſt nomen eius Ieſus. quod vocatum eſt ab angelo priuſquam in vtero conciperetur.* Cauſſam reddit Angelus apud Matthæum: *Quoniam ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Hoc modo Euangelium cum Epiſtola ſocianres: vtrumq; per alterum deducamus ſub duobus tantum gratiæ Dei ſignis: quæ ſunt humanitas ſeu humilitas primum ſignum, & ſecundum benignitas ſeu charitas. Vnum in circumciſione, in nominatione alterum: vt verum ſit quod apparuit humanitas in primo myſterio, benignitas in ſecundo, & gratia in vtroq; Dei Saluatoris noſtri. Itaq; quis fidelium non perſpicuum habeat & compertum gratiam Dei hodie apparuiſſe, dum attendit quod ipſe legis conditor duro ſe legis vinculo quaſi ſeruus aſtringit, & fit ſub lege velut infans, velut impotens & peccatis obnoxius. Ad quid iſta? Nimirum vt ingratitudo nequam præſumptionis humanæ confunderetur & erudiretur quæ in tantam prorupit audaciam, magis vero amentiam, vt diuinitatis maieſtatem appeteret: volens eſſe ſicut Deus, ſciens bonum & malum: propterea Deus medicamentum contrarium humilitatis oppoſuit, deſcendens à ſummo ſuæ maieſtatis ad ima viliſſima noſtræ humanitatis. Sic aduerſus auaritiam primi hominis ipſe ſummam libertatem. Sic aduerſus gulam eius ipſe ſummam frugalitatem. Sic aduerſus ingratitudinem nimiam ipſe gratiam oſtendit infinitam: erudiens nos facto certiſſimo, vt abnegantes impietatem malam hoſpitem, & ſodalem perfidiam, & ſecularia deſideria quæ mergunt in interitum: ſobrie, iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Sobrie quo ad nos. Iuſte quo ad proximos. Pie quo ad Deum & ſanctos. Humiliemus igitur animas noſtras legi imitantes hunc puerum, & circumcidamus per diſciplinæ cultrum vitiorum ſuperfluitatem à nobis & ſenſibus noſtris. Circumcidatur cor à præſumptionis præputio, ne plus ſapiat quam oportet: nec prudentiæ propriæ innitatur. Circumcidatur ipſum ab omni carnalitatis exceſſu, vt ſine ſordibus & colluuie voluptatis ſit purum & mundum. Circumcidantur oculi ne videant vanitatem: os & lingua, ne loquantur mendacium: aures ne audiant detractionem: tactus & guſtus ab omni lubricitate: totum corpus à rebellione contra animam contumaci. Vt ſobrie viuamus in nobiſmetipſis: viuamus & iuſte apud proximos, reddentes vnicuique quod ſuum eſt: *cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem.* Viuamus tandem pie, Deo adhærentes per fidem & ſpem & per charitatem: circumcidentes omnem errorem & ſuperſtitionem per fidem, omnem deſperationem & præſumptionem per ſpem, omne odium & cupiditatem per charitatem. Sit in nobis fides vera & viua ſecundum vim & rationabilem ex recognitione immenſæ ſapientiæ: ſit ſpes certa ſecundum vim iraſcibilem ex profeſſione ſummæ eius potentię. Sit charitas feruida ex conſideratione ſummæ beneuolentiæ & gratiæ: quæ apparuit hodie in circumciſionis humiliatione. Hoc modo ſobrie intra nos, iuſte iuxta nos, & pie ſupra nos viuemus in hoc ſeculo. Sed væ tibi peſſima: væ tibi nequam ingratitudo cordis humani, cordis incircumciſi & certe inhumani, dum ad tantam gratiam notiſſimam Dei tui non corrigeris, non emollitis, non flecteris. Humilis eſt ipſe, qui eſt Deus benedictus in ſecula, & tu ceruicem erigis, & tu ſuperbis, terra & cinis. Tu ſordida pellis inflaris & tenderis. Tu inquam inflaris & tenderis ſordida pellis, ſaccus ſtercorum & vermium. Humilis eſt ipſe legislator tuus obſeruans legem tuam, & tu quotidie legis ſuæ iugum ſuaue & leue contumaciter excutis & confringis. Humilis poſtremo inuenitur pius erga te miſericors & benignus, & tu plenus impietate errores fingis, & ſequeris

ſuper-

Quid si Petrus perstitisset in hoc errore, nunquid eo facto Papatum perdiderat? quod si non: nunquid tamen deponendus erat, & per quos & quomodo? An concilio sine eo potuisset in hoc casu celebrari? Quid si Petrus vi armata errorem suum defendere voluisset, nunquid ipso etiam manente Papa vim vi licuisset repellere, aut verbis aut carceribus, aut ipsa denique morte? Hieronymus præterea & Augustinus doctores eximii cum discordent in hac materia, nunquid alter eorum dicendus est hæreticus? Ille Paulum dispensatione mentitum, hic Petrum iuste reprehensum fuisse defendit.

Porro cur in concilio de cessatione circumcisionis Petrus summus Pontifex non tulit sententiam, sed Iacobus. Innuebam studiositati vt taceret, & non poneret in cœlum os suum. Tunc exclamans dixit: Nunquid non expedit de talibus inquirere, vt sciat quilibet magnus cum pusillo qualitatem suæ potentiæ, suæ subiectionis, sui cordis: quæ sibi competit iure diuino, naturali vel humano? alioquin error facile surreperet, & confusionis horrore cuncti fœdarentur. Quid est igitur quod innuis mihi, quasi non liceat de potentia Petri disputare? Nonne de omnipotentia Dei quotidie perquirimus? Sed tamen vis vt ista nunc prætercam, reuertamur ad puerum Iesum.

Dic si puerum istum circumcisionis dolor attigit, cum vtique gaudio magno frueretur? Sic & forte tantus, quantus in passione tunc præuisa. Dic si co eius motibus oppositis dilatatione & constrictione simul mouebatur? Responsio, non oportet: quia gaudium superioris portionis non redũdabat in corpus. Dic si vere compatiebatur ei mater sua conscia tanti gaudii, tantique mysterii non ignara? Responsio, compatiebatur: & iam pertransibat gladius animam eius, vt non exuneretur ab illa regula: quod *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*. Et hoc horrendum pro peccatoribus, quia aut hic erunt in labore hominum per pœnitentiam, aut in societate dæmonum per damnationem.

Cæterum dic, cur hoc potissimum die Christus circumcidi voluerit, cum superstitiones impiæ in his Ianuarii Cal. plus vigebant? Responsio, vt eas deserendas ostenderet. Cur nondum cessauerunt neq; in clero neque in populo, tam super enceniis & aliis obseruationibus vanis & variis, quam super ritibus improbis per ecclesias, quos appellant ludos Fatuorum, sicut vere fatuitates sunt, imo insaniæ sacrilegæ, impiæ & blasphemæ, quas inter ecclesiasticos impune fieri stupor est? Nunquid apponi deberet prouisio? Ita deberet: sed pluries audiui, quia quæstio per debet, soluitur per non facit. Prouideat gratia Dei Saluatoris nostri, & summi Pontificis diligentia.

Quæstiones huiusmodi multiplicare magis & magis satagebat importune nimis studiositas speculatrix in meditatione mea. Cui ego: Noli precor mihi molesta esse, locum & tempus aliud expecta. Non est iste disputationis speculatiuæ actus, sed ædificationis practicæ. Tu interim secedas aliorsum, vt de gratia Dei & signis eius certo pergat itinere sermo noster, præsertim ad signum secundum, quod esse posuimus benignitatem saluatricem, sicut notatur in nominis impositione. Si tamen prius ex eis, quæ circa primum signum diximus, quod est humanitas seu humilitas, considerationem moralem quadruplicem notauero secundum quatuor affectus gratiæ Dei: qui sunt abnegare impietatem & secularia desideria. Sed & sobrie & iuste & pie viuere in hoc seculo. Quanquam male suasa pestis adulatio perstrepat, & susurrans loqui prohibeat, asserens quod vetere prouerbio, *veritas odium parit*. Et quod

Non opus est teneras mordaci rodere verbo
Auriculas ———

Sed plus roboris affert Apostolus in fine epistolæ, stimulans quemlibet prædicatorem in persona Titi: *Hæc loquere & exhortare & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.*

CONSIDERATIO I.

AD apparentem gratiam Dei in circumcisione humilis pueri Iesu, princeps & prælatus quilibet, etsi dicatur solutus legibus, pati debet legem, quam ipse tulerit, tum pro subditorum exemplo, tũ pro reuerentia præstanda Deo, vt appareat gratia Dei in eo, & non impietas aut secularia desideria videantur dominari. Poterant hic vti gentilium exemplis proprias in se leges, quamuis durissimas seruantium: quorum Valerius meminit. Sed abunde satis est ad exemplum summus legislator Christus & Pontifex supremus: qui ob hoc legem propriam non soluere, sed in semet implere voluit, vt eius actio esset in hoc principum prælatorumque instructio. Vbi nihilominus notandum occurrit contra eos, qui tanta obstinatione legibus mortuis humanis adhærent, legem viuam fundatam in lege æterna & in æquitate, seu ἐπιείκειαν penitus vel ignorantes vel spernentes: quod lex perficitur & impletur, dum vel in finem meliorem, vel salubrioribus mediis ordinatur: qui finis est charitas secundum Apostolum: alioquin Christus legem antiquam non implesset, quam soluisset. Et hoc documentum non mediocriter spectat ad schisma præsens: cuius seditionem inuenire non sufficerent leges humanæ iam conditæ, nisi superior lex diuina viua & architectonica consulatur. Quod quia forte non satis actum est vsque in præsens, obtigit quod ait Dominus in Esa. *Timuerunt me mandato hominum & doctrinis. Ideo ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur.* Ex quo loco sumpsit Iesus illud impropertum contra Pharisæos quod *irritum faciebant mandatum Dei propter suas traditiones*. Audirent vtinam ista auribus suis hi, qui legem euangelicam, legem diuinam cum professionibus suis deserentes, humanis inuentionibus incumbunt toti, adeo vt ad superiorem legem illam oculos attollere vel non valeant ex ruditate, vel nolint ex iniquitate, vel negligant ex inerti segnitie.

Cum tamen vbi [illegible] in [illegible] ad legis diuinæ rad[illegible] & [illegible] m consultatio referatur, & [illegible] formetur ne[illegible] [illegible], quid co[illegible] Scripturæ v[illegible] ro [illegible] ecclesiæ, loquin Cl[illegible] interrogatur, experientia [illegible] us, cu[illegible] sapientia, q[illegible] pacifica & pudica, an ipsa fornicatus est cum adul[illegible] illa meretricula sapientia terrena [illegible] diabolica. Status [illegible] quasi brutalis & monstruo[illegible] lum de[illegible] sum, hoc est [illegible] spiritualis est, & terra sursum spiritus [illegible] & caro minans: principale accesso[illegible] ium & acce[illegible] rium principale, vsque ad h[illegible] q[illegible] bitent, quod per inuentiones humanas etiam melius quam per legem diuinam euang[illegible] tur, quasi minus sit anima quam corpus, & spiritualis quam carnalis [illegible] us. Hæc assertio p[illegible] fidem blasphema est, nedum [illegible] Euangelica quippe doctrina per suos professores dilatauit [illegible] siam vsque in cœlum, quam [illegible] exquirentes sapientiam, quæ de terra est, detrusi ruunt v[illegible] ternum. Et quod non ex toto co[illegible] ex gratia Dei & Saluatoris nostri. Hæc ego loquor [illegible] benius, quo mihi conscius [illegible] non ex quæstu, non ambitu, non ad laudem propriam [illegible] sionis, sed pro assertione veritatis [illegible] publica hæc dicere. Quia ad ve[illegible] [illegible] gloriam ac iustitiam. Per quid? Per prædicationem humilem [illegible] tricem de totio[illegible] is in c[illegible] [illegible] maxime principum. Nam si desit religiosa deuotio, honoratio ecclesiarum qu[illegible] Prouidea gratia summi Pontificis, vt nunc cœpit.

CONSIDERATIO II.

APparens gratia in humilitate pueri Iesu citeum [illegible] docet prælatum quemlibet vt i[illegible] sapientis positum a Tullio: *quanto maior est, humiliet se in omnibus.* [illegible] ab omni [illegible] perantiæ que signo circumcidat. *Tanto enim esse humilior & ad seruiendum promptior quisq[illegible] nere*, ait Gregor. *quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. Nam ab eo cui plus commit[illegible] exigitur.* [illegible] ita vt saluberrimum sit Christi documentum metaphy[illegible] ali ratione fundatum [illegible] *esse maior inter vos, erit omnium maior & minister*: quia secu[illegible] lum magn[illegible] dominio [illegible] ie[illegible] ctionis grandior obligatio, quamobrem summus Pontifex non [illegible] verborum [illegible] ritatis attentione profunda nominatur *Seruus seruorum*. Et certe ita tenetur, vt secundum p[illegible] nem cordis, etsi non semper secundum exhibitionem operis ipse vitam suam, quam [illegible] suum exponere pro cuiuslibet subditi sui salute, nedum pro toto grege teneatur. H[illegible] tholicum est stabilitum in hoc veritatis verbo: *Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus* [illegible] *creditur ad iustitiam, ore autem* vel scripto *confessio fit ad salutem*. Altoquin non iniustus [illegible], qui ta præsse volu[illegible] (secundum doctores) vt subiectionis vicissitudinem s[illegible] bdit non [illegible] cum opposito ipse plus aliorum commodis obsequi vellet debuerat. Ex hac iterum con[illegible] panda redditur p[illegible] mpa superba, pompa male sobria prælatorum quotidiam in fastu mu[illegible] [illegible] nti [illegible] nus excusationes in peccati, & dicentium quod hæc pompa bon[illegible] no[illegible] veto, imo vere onerat & destruit factis & exemplis. Neque enim in ornatu splen[illegible] la[illegible] nec [illegible] in di[illegible] holorum & numerorum clientum numero: s[illegible] spiritu do & co[illegible] tanctæ honor ecclesiasticus illustratur. Quia si quis prælatoru[illegible] poenit[illegible] exultatione delectatus [illegible] honores caducos gloriabundus exhilaresceat [illegible] ciat[illegible] statuam Nabuchodonosor gaudens laudari, gaudens coli, & non potius ex[illegible] sta Chr[illegible] qui [illegible] ores fleuit: si non memor sit iubentis: *in vestitu ne glorie[illegible] & in die honoris tui ne extollaris.* Videat obsecro, videat talis, ne tandem [illegible] lienæ adulationis ludificatione decipiat: quod iuxta verbum comici: *Ex stulto* [illegible] oc est, e[illegible] riofo) *insanus fiat.* Quare infanit? Certe læsus in iudicio rationis, sicut læditur ph[illegible] mnis quippe passio profundata & radicata circa aliquod concupiscibile, sit illud ho[illegible] tia, sit ambitio, sit voluptas: reddit hominem dæmoniaco similem, secundum dictum O[illegible] experientia fundatum. Mentior si non tempore meo talis apparuit, & verborum co[illegible] scientia & abstinentia famatus, corpore vegeto & forti, quem vsque ad hoc [illegible] bitio cæca, contemptrix alieni omnis consilii laud outque suis credula, vt p[illegible] si[illegible] nes plurimas esse verus Papa [illegible] orditer effectus. [illegible] cum ita [illegible] speret, [illegible] m[illegible] at se per multos annos nihil [illegible] a vana gloria sensisse. Cum p[illegible] vt sapient[illegible] et consilio: [illegible] quia factum nieum tale [illegible] men[illegible] intelligat. Sed quid m[illegible] est in homine fragili dementi[illegible] cum s[illegible] orum Lucifer, quia se ipsum non in [illegible] veritatis [illegible] ptiæ va[illegible] intuebatur, esse voluerit non solum [illegible] altissimo, sed exto[illegible] dicitur Deus, ex insania & [illegible] stasica præconceptæ dum natio[illegible] bidine. Vult [illegible] & facti[illegible] is eos per similitudinem ad Deum, sicut [illegible] artes magicæ pal[illegible] sint.

P[illegible] ea saluberrimum est, vt prælatus libenter audeat & [illegible] quenter qua[illegible] de seipso: quia nemo est qui non peccet, dicatque [illegible] op[illegible] *Intrepa[illegible] me iustus* Nemis enim habet multos, qui vel adulatione [illegible] dignitatis b[illegible] loqu[illegible]

[illegible]

[illegible]

A[illegible]

[illegible] Et [illegible]

[illegible] on cu[illegible] N[illegible] b ori [illegible] sua, [illegible] Angli[illegible] ari atc [illegible] vt Setaplen, [illegible] diu[illegible] [illegible] ubi [illegible] nonne mu[illegible] cu[illegible]m pe-[illegible] debban[illegible] ceis [illegible] stercora. Ita enim arbitratus [illegible] omnia [illegible] ter Apost[illegible] procuratores & [illegible] onrotari benef[illegible]iciorum [illegible] mnia quicquam d[illegible] insuper [illegible] promotores quam [illegible] lu[illegible]ores [illegible] atque prophanarum dimissa omni spiritualis cura. Quid dico dim[illegible] nam hoc [illegible] equissimum, irridebit[illegible], abominabitu[illegible], persequetur, & ad imitatu[illegible] nem curiæ dia-[illegible] erit qui [illegible], qui importunior, det[illegible]r, cupidior, mi-[illegible]ior. Au[illegible] hoc [illegible] Dei & Sal[illegible]toris nostri.

CONSIDERATIO II.

A[illegible] gratia Dei & Saluat[illegible] n[illegible] Iesu exigit, vt prælat[illegible] on pote[illegible] ra [illegible] d[illegible] t[illegible] ca[illegible] es & gemitu [illegible] rat D[illegible] malus pr[illegible] fficio [illegible] prælation [illegible] adiu[illegible] o[illegible] t [illegible] ueniatur. [illegible] d nt prælatus grat[illegible] m se non [illegible] atia Dei, ne [illegible] ns [illegible] tu[illegible] & [illegible] tanquam [illegible] b[illegible], [illegible] en[illegible] ita [illegible] cum p[illegible] *mei [illegible] me [illegible] ab alienis parce seruo* [illegible] de [illegible] opu[illegible] ep[illegible] tur. [illegible] Iob, [illegible] *[illegible] hypocritam propter peccata populi* [illegible] tem [illegible] pe-[illegible] est, quam [illegible] in suo vel p[illegible]ncip[illegible] lato [illegible] qui non [illegible] regi: & ali[illegible] reprob[illegible] præb[illegible]d [illegible] *ipse* pastor sem-[illegible] ueniatur non se iustificans, neci[illegible] m [illegible] is cum Dauid *[illegible] sum qui peccaui*: & [illegible] *præter me* [illegible] verbo magn[illegible] n C[illegible] vbi C[illegible] pe[illegible] *Ecclesiasti* [illegible] *orti*. R[illegible] tus et[illegible]m [illegible] præterti[illegible] nume abiles [illegible] stolus *[illegible] mihi [illegible] non* [illegible] ad[illegible] S[illegible] u S[illegible]han[illegible] laqu[illegible] umbr[illegible] *[illegible] mort[illegible] duct[illegible]* [illegible] ia [illegible] gna[illegible] quæ huiu[illegible] ex a[illegible] &

 pr[illegible]m-

[illegible]

[illegible] *iam.* [illegible]

[illegible] en eme [illegible] est [illegible] mat [illegible] complec in se [illegible] pie [illegible], vel non [illegible] ens cons [illegible] habet [illegible] ation bu atq [illegible] iracul [illegible] gi. Et quoniam [illegible] stupor [illegible] alis [illegible] nouit : [illegible] nullo. em. se san [illegible] orem [illegible], alios odit, tandemque abiicit quocunque [illegible] & [illegible] m. Scandalizantur alii non [illegible] tanquam scandalo causam nullam praebuerit, imm [illegible] opinion bus [illegible], neq [illegible] rum m [illegible] itis, neque [illegible] ncilio, neque [illegible] perie [illegible] rum & [illegible] potius & excandescit aduersus monita salub [illegible]. Vae vae eccl [illegible]

V [illegible] nim [illegible] deprehendi potest, [illegible] ia tegitur [illegible] ina p [illegible] le, sed per [illegible] bat [illegible], si ex Deo sunt, ex fructibus cognoscitur & maxime dum ad in [illegible] ber vel p [illegible] iam ae [illegible] mationem quaesiturit, vt Philocaptus amat [illegible] nem [illegible] les de [illegible] hens [illegible] it, vix est inuenir [illegible] um, quia nec [illegible] racule [illegible] m operationem grat [illegible] D [illegible] S [illegible] perprimum [illegible] um [illegible] ,& ita a [illegible] egit a impietate & [illegible]

[illegible] cundum [illegible] m diuinae gratiae, quod [illegible] am in [illegible] *nomen eius le* [illegible] nomen [illegible] tum [illegible] tam [illegible] spiritus [illegible] ctatum [illegible]. Du [illegible] m [illegible] peccat [illegible] us [illegible] D [illegible] g oscen [illegible] & [illegible] D [illegible] inquit *anima mea* [illegible] *ego sum.* [illegible] tus tuus [illegible] sum. N [illegible] detu D [illegible] tis dix [illegible] o Dominus, [illegible]

[illegible]

m[illegible] saluus erit. Et *non est aliud nomen sub cælo* (affirmat Petrus) *datum hominibus, in quo oporteat n[illegible]* Et iterum: *Non est in aliquo alio salus.* Si p[illegible] omnes Deum v[illegible]num, app[illa]ad D[illegible] [illegible]tiarum, dicens: vt propter nomen suum Iesus, [illegible] tibi Iesu, quoniam scribit no[bis] [illegible]lio[illegible] Ioannes: quia *remittuntur nobis peccata propter nomen eius.* Nam quis legitur in euangelio inuocasse nomen Iesu, & exaud[it]um non fuisse? Si damnata morte peccati remanet morbus concupiscentiæ audi: quia in nomine I[esu] suscipientes malatu[m] suggesbonium t[o]lluntur. Et si mortiferum quid delect[at]ionis bibitur, non nocebit. Si feroces insul[t]us inimicorum omnium timueris, attende quia in no[mi]ne Iesu dæmonia eiiciuntur, & feræ mansuescunt, vt glori[a]batur Agatha: & turris fortissima p[illegible] atur á sapiente n[om]en Domini. Si tentatione vel alia afflictione fatigatus deprimeris, imit[are] Apostolos qui ibant gaudentes à conspectu concilii, *quoniam digni habiti sunt pro nomine I[esu] contumeliam pati.* I[llegible] Apostolus paratum [se] offert, non solum ligari, sed & mori [in] Ierusalem pro nomine [Ies]u. Apparet igitur gr[a]tia Dei in hoc nomine Iesu: quod non est in rem[ed]ium contra malum [illegible] in [illegible] g[illegible]ium contra mal[um] concupiscentiæ: in præsidium contr[a] malum pugnæ: & in [illegible] contra malum pœnæ. Amplius, quia necesse est nobis viatoribus inquirent[ib]us cœlestem Ierusa[l]em viam agnoscere: animaduertamus, quia deducit nos Dominus super semitas iu[st]itiæ propter nomen suum. Porro quia ignobilis est, nobilitari desideras: *dat* Dominus *potestatem filios Dei [fi]eri his, qui credunt in nomine eius.* Magna plane nobilitas: quia si filii Dei, & hæredes: hæredes q[uidem] Dei, cohæredes autem Christi: & ex consequenti eius fratres. Quod agnoscens angelus, ado[rari] a Ioanne noluit, *Vide ait, ne feceris: conseruus enim tuus sum & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu.* Egenus es, & multa te petere necesse est: offertur tibi Iesus pro titul[o] pensionis in eu[m] a Dei patris: sicut obseruat ecclesia instituta ab eo qui dixit: *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, da[bit] vobis.* Quo nomine qui insigniti fuerint, saluabuntur: iuxta figuram Ezechielis de ligno thau, quo signati saluati sunt. Denique nemo virtutem, nemo sanitatem huius nominis nouit, nisi qui accipit per experientiam, & gustat quid illud est: *Oleum effusum nomen tuum.* Qualiter acceperat qui dicebat: *Domine nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.* Et alter: *In te glorificabuntur omnes, qui diligunt nomen tuum.* Rursus alius: *Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Iesu meo.* qu[a]si di[ceret] [v]ideant alii in anxia diuitiarum & sarcinarum inutilium accumulatione: alii in efficnatione [illegible] [vo]luptatum: alii in aliis noxiis atque prædiis: ego autem exultabo in Deo Iesu meo: quoniam potissimum apparuit gratia Dei in eo.

Sed ecce denuo sermonem interrumpere conatur studiositas importuna. Et quærit quomodo verum li[be]t, quod *omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit*: cum alibi scriptum sit: *Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cælorum.* Responsio: requiritur tertium *Domine*, quod est operis, sicut primum est cordis, secundum est oris. Dic, cur Apostolus tantus vir petens in nomine Iesu carnis stimulum tolli, exaudiri non potuit? Responsio: non petiuit ad salutem. Associari quippe debet oratio quatuor comitibus, vt exaudibilis semper fiat: quod pie, id est ad salutem: quod perseueranter sine peccati interruptione: quod iuste, hoc est in gratia & pro se. Et ita qui[ui]s in ipso etiam mortis articulo petit hic puniri in curia gratiæ, liberabitur a pœna futura: vbi est curia iusti[ti]æ: & volabit liber in cœlum, sicut deducit Dominus Antisiodorensis, mediante me[rito] Christi & pœna habita in præsenti. Verbum quidem, quod dicit Apostolus, quia *nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto*: cum pessimi nedum illud nominare, sed in virtute eius miracula facere me[r]ean[t]ur: quemadmodum viderunt Apostoli quendam in nomine Iesu dæmonia eii[cien]tem: sicut & illi reprobi, qui dicent in iudicio Domino: *Nonne in nomine tuo prophetauimus: & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* &c. quibus dicetur: *Nescio vos.* Responsio, quod nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto illustrante intellectum, sicut nec aliquam veritatem, vel [illegible] simul mouente affectum & illustrante intellectum verbis. Quod autem mali faci[u]nt miracula, hoc est per potestatem publicæ iustitiæ in attestationem veritatis. Propterea non suffi[cit] ostendere aliquem sanctum, nisi comes fuerit humilitas & sanctitas. Hæc vero gratia miraculorum deo datur quandoque reprobis ad ipsorum condemnationem, ne iusti pro magno deputent si vel habeant vel non habeant hanc gratiam. *Nolite*, inquit Christus, *gloriari quod Spiritus vobis subiiciuntur*, &c. Quod si sigillum & signum proprium diuinæ potestatis, quod est miraculum adhiberi quæ[r]atur in testimonium falsitatis. Deus hoc nunquam permittit, quin reclamauerit vel [re]clamet, quemadmodum prædixit, ne credamus signis Antichristi. Et boc est ad probationem electorum.

[illegible] p[illegible]rabat rursus quærere studiositas: Cur non modo fit baptismus vt olim in nomine Iesu? & cur n[on] ad i[n]uocationem eius dantur genera linguarum & operationes miraculorum & similia? D[u]m hæc interloquendum superiruit zelus feruidus, filius charitatis: abscede hinc (ait) ô studio[sitas] [illegible]latrix: non est tempus disputandi, sed plorandi, nam si propterea Deus appellatus est Ie[sus] [illegible] ho[illegible] [illegible]ratia ipsius vt saluemur: vnde tot nobis mala, tot incommoda: qui in ipsum [illegible] camus? Ecce imminuti sumus e[t] ira Dei effusa super nos pl[us] quam gentes, [illegible] nouerunt neque inuocauerunt. Et vt alia prætercam, ecce quam exe[illegible] [s]ponsam suam concuti sinit, deiici, proteri, rumpi, la[c]erari. Et vbi [illegible] ordiæ tuæ [illegible] tuæ Domine? vbi est illa quam Apostolus tuus scrib[it] apparuisse gratia? vbi e[st] [illegible] sanct[illegible] atq[ue] gl[or]iosum, quod inuocatum est super nos? Cur derelinquis n[os] Domine Deus noster? Vbi abundantia illa pacis, quam orituram asserunt propheta in diebus

b... & quam angeli cecinerunt, dicentes: *Gloria in excel. Deo & in terra pax homi... luntatis.* Sed væ tibi mala voluntas, voluntas ingrata: tu istam a no... nam ab ... tinu... illud carmen obtorhas dif... n moribus tuis, ... turpis gloriam De... partem ... pac... spo... eris patre tua? Tu igitur bene viuere docenda esses, non acute d...are, ne... tempus do...endi, sed ...ciendi: quoniam mala radicata, quæ in mor... ... sunt, non ve... mentis, sed factorum securibus atque ferramentis extirpare necesse est. Sed ... pot... ferendi Domine Iesu: tempus miserendi eius, quia venit tempus. succurrat g... tu... A... illa mi...tis, quia adiutores in opportunitatibus, in tribulatione. Impera ventis & ce... tio, & aura leuerio & ...sperior. Recorderis gratiæ tuæ antiquæ Domine, recorderis i... sceptæ p... opter nos, sed & circumcisionis tuæ & nominationis salutiferæ memor esto. Ben... cipio anni benignitatis tuæ, quod principium tu corona misericordia & m... rationib... q... illud tibi dedicamus, non fabuloso Iano bifronti: scientes quoniam *beatus est vir cuius est nomen ... mini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Tu summus es Pontif... x noster: d... s ... tate ortus tui & coronationis tuæ gratiarum vbertatem, & indulgentiarum plenitudinem e... St... nare dignetur gratia tua nostras expectationes ad præbendas cœlestis illius & cathedralis e... tuæ magnæ Hierusalem ecclesiæ triumphantis, ad quam tendimus: quam tota deuotione cupim... expectantes beatam spem. Non confundas nos ab expectatione, quia væ patientibus repull... vel in sig...atione, vel in bullis, vel processu, vel possessione defecerint. Sic hodierna sanguinis tui fusio expectationum nostrarum valida signatio, sit æternum salutare, vt vbi iniquitas abunda... superabundet & gratia.

Talis erat in meditatione mea zeli plangor querulus, commouens, orans & obtestans, vt sub... ta mala voluntate de medio nostri (illa enim sola pacem cogit in exilium, illa schisma parit, f... nutrit) nos coadiutores gratiæ Dei sumus, quæ piis conatibus non deerit. Cur studiositas, & ... non inquirit clerus cum prælatis suis, qualibus viis occurrere conuenit tantis & tot incom... Seu per congregationem factam in nomine Iesu, qui aderit in medio. Seu per sedulæ disputa... offi...um tendentis non ad contentionem, sed veritatis inquisitionem. Seu per inu...stigationem m... uin regnantium in Christianitate vt euelli cognita possent. Et esset clerus exemp...o ... p... saluator, non lupus dissipator. Expedit ne me studiositatem in talibus occupari? Cur zelu... dit quidem & iam multa à tuis sectatoribus conscripta sunt, vt omnia rite præparentur, q... æ ... fuerint in concilio: alioquin verendum est, ne schismati radicationem afferret exemplo G...æc... & ne scissuras (quod auertat Dei gratia) multiplicaret ampliores: qualia nunc omnia dice... e... mat, vt vides, breuitatis amor & subdola blandaque adulatio contradicit. Nihilominus o... tione facta per gratiam Domini nostri Iesu Christi, & per me zelum domus Dei, vt tem... cum detur veritati & eius inquisitioni, propulso omni mordacitatis desiderio, quod l... frequenter vanitati datur & fabulationi. Dic tu studiositas radices aliquas ex iure diuino ... e 35 ralibus principiis vtiles ad sedandum pestiferum schisma, quoniam illud primum & prin... currit in ecclesia reformandum. Tunc studiositas visa est quædam aperire sub consideratione q... druplici, quæ qualia sunt, vestrum erit iudicium.

QVATVOR CONSIDERATIONES DE PACE, PRÆDICATÆ TARASCONE.

CONSIDERATIO I.

FINIS politiæ ecclesiasticæ & cuiuslibet legis eam regulantis est pax salu...era. ... sitis expressit diuinus noster Philosophus Paulus, qui finem legis & præce... u... lectionem esse dixit, nunc Iesum, intelligens in dilectione pacem, in le... sit finis pax salutaris. Neque opus est anxia deductione alia, cum natura nos... ens quodlibet non minus suam vnitatem & pacem appetere quam entita... dum deductionem diuini Dionysii, Augustini & Boetii: ita vt pax sit bonum, quod o... tunt, adeo quod particularis ordo naturæ plerumque immutatur in rebus, vt vnit... tur.

Manifestat hoc ascensus grauis sursum, & leuis deorsum. Si in corpore vero, cur ... in ... potest vicissitudo talis quæri, vt pro pace retinenda fiat deorsum quod sursum est vt pax ... ein... Cum igitur secundum exigentiam finis cætera debeant moderari, & finis est ... quiimp... e... tem rebus: necessitas vero legem non habet, perspicuum est, quod nul... lex habeat ab... ui... tis, si paci faciendæ vel conseruandæ inuenitur contraria, sed debet interpretari vt se... ... penitus aboleri, alioquin iuxta d... in Comici: *summum ius summa est malitia:* conf... ter... ... nem ... pientis: *Noli esse iustus nimis.* Sic Athenienses fecerunt ... d tempus leges ... ycu... ... e, ... et essent & Nasica Scipio: *Dum consul*, inquit *iuris ordinem sequitur ... d ... omnibus legibus ... omanum corruat imperium.* Nullo pacto igitur seruatur lex, ... non obse... ... fine ... qu... pax. Sicut in simili Christianam doctrinam scribens Augustinus deducit pro...

am

mora . . . *quod nullus textus sacræ scripturæ in sua expositione retinet sensum Spiritus sancti, nisi ille charitatiuus est.* Et quoniam huius schismatis tam extranea videtur esse pestis, vt tal[is] nunquam visum fuerit . . . nus habens prouisionis humanæ remedium: docente hoc sua indies radicatione, expedit ad eius . . . pulsionem institutio nouorum canonum: cum ea quæ de nouo emergunt, nono . . . ant aux . . . clia . . . conditorum necessaria est moderatio. Sed qualis & per quid moderatio. San[e] per r . . . am infallibilem & inobliquabilem legis diuinæ: cuius sectatoribus & amicis pax multa e[st], si pro[p]hetæ creditur: & non est illis scandalum. Ex quibus elicitur conclusio saluberrima: quod nulla via . . . roficiens ad sedationem schismatis repudianda est, quantumcunque iura vel leges humanæ v[id]eantur opponi: vt de electione summi pontificis, quod est sic & sic celebranda, & similes, dum n[ihil]o diuinum mandatum vel ius maneat inuiolatum. Quod scire ad illam spectat scientiam, per quam legum conditores iusta decernunt, legem æternam imitantes. Hæc est lex euangelica: quæ si contemnatur ab aliquibus, illi sunt inepti pacis ecclesiasticæ tractatores: quemadmodum inutiles sunt homines ita adhærentes nudis textibus, vt ἐπιεικείαν, hoc est æquitatem ignorent, quales Aristo[teles] nominauit immansuos in opinionibus propriis. Ex his denique quis non videat quam impium est p[r]æsertim apud eos qui se ecclesiasticos dici volunt, si peritos in euangelica lege vel non consultare v[e]l abiicere, vel maiori sacrilegio habere probro cognoscantur, hinc præsumptuosæ assertiones, hinc perplexitates inexplicabiles, hinc obstinatæ defensiones adinuentionum humanarum in pern[i]ci[em] ecclesiæ & pacis salutiferæ finis huius surgunt: vt quod non licet disputare de potentia papæ: quod non potest sibi dici, *cur ita facis?* cum tamen sit peccabilis, quod non potest in aliquo casu ecclesia sine eo counicari vel aggregari: quod hic est fidei articulus, *Benedictus est papa* (exempli gratia,) quod non potest in aliquo casu ad concilium papa vocari: Quod absque eo non stat salus, cum tamen salus ecclesiæ in solum Deum ordinetur absolute & essentialiter: & in hominem Christum de o[r]dinata lege: sed accidentaliter ordinatur in papam mortalem, alioquin dum vacat sedes per mortem papæ, vel naturalem vel ciuilem: vt puta si sit hæreticus depositus, quis hominum saluus esse[t]. Alii papam prædicant impeccabilem, alii omnipotentem, alii sine vlla exceptione credunt extra salutis statum quemlibet suæ parti non obedientem. Quod quanta temeritate dicatur, ipsi viderint assertores.

CONSIDERATIO II.

QVælibet in ecclesiastica hierarchia potestas in pacem salutiferam ordinatur. Hæc infertur ex prima. Cum igitur non sit *data potestas in destructionem, sed ædificationem*, teste Apostolo: Si quis abusui potestatis, hoc est tyrannidi resistit, ille non resistit Dei ordinationi: sed obedit qui iubet malum tollere de medio sui & partem scandalizantem abiicere: sicut & licet cuicunque erga quemcunque vim illatam vi repellere cum appositione moderatæ cautelæ. Hæc consideratio facili deductione traducit quorundam scripta super obedientiæ laudibus & inobedientiæ pœnis ad oppositum illius quod persuadere conantur. Nam si obediendum est hominibus, quanto magis Deo?

Elucet præterea, quod si salutifera pax tollatur, ex eo quod in Ioanne (exempli gratia) potestas ecclesiastica quædam remanet, qua repudiata pax rediret: abiicere potestatem in hoc casu est eadem bene vti: retentio autem verteretur in abusum. Addito quod nulla potestas inuenitur hic in via, quæ non subiiciatur legi diuinæ & naturali: & quæ non sit peccabilis & auferibilis vel abdicabilis aut pro tempore ab executione suspensibilis. Fundatur in hac consideratione dictum illud memorabile & vere dignum à summo pontifice, quod his auribus plures accepi ab ore Domini no[stri], hoc absque adulationis spiritu refero: *paratus sum*, inquit, *etiam vsque ad mortem vel imolationem proprii corporis, si ita res exigat, ecclesiasticam vnionem procurare:* quanto amplius vsque ad proprii status abdicationem. Nam quando daret vitam, qui non desereret vestem aut vitam, coronam seu mitram? Vellent al[i]qui melius obi[c]ere contra epistolam Anglicanam, quod via cessionis in effectu reddi possit practicabilis casu proposito: inuitis etiam contendentibus de papatu: quanquam si habeat hic allegationem rationabilem coactio, ipsi viderint: velint itaque, nemo cogit. At vero quicquid de hoc sit, constat viam cessionis esse possibilem: imo in casu necessariam: ad cuius laudem spectat quod scribit Dionysius (non ille Ariopagita) ad Donatum, recitatiue in Ecclesiastica historia: *Dionysius Donato fratri salutem. Si inuitus vt aiis in hoc venisti, ostende in eo si demiseris volens: oportuerat quidem etiam pati omnia pro eo ne f[c]inderetur ecclesia Dei: & erat non inferior gloria sustinere martyrium pro eo ne scinderetur ecclesia quam est illa, ne idolis imoletur: imo secundum meam sententiam maius hoc puto martyrium esse quam illud: quia ibi vnusquisque pro sua tantum anima: in hoc vero pro omni ecclesia martyrium sustinet.* Hæc i[lli]c. Denique plura sequerentur de quibus non est dicendum per singula.

CONSIDERATIO III.

QV[ilib]et rationis capax obligatur secundum vocationem suam, pacem ecclesiæ salutiferam pro[qu]ærere. Hic orando, hic disputando, hic prædicando, hic exhortando, hic agendo, vel quolibet modo alio. Sumerentur argumenta pro hac consideratione ex radice filiationis ad

ecclesiam: & ex radice dilectionis & iustitiæ ad ... ex radice ... Nulla siquidem in præsenti schismate potest ser... labe ... siue illa proueniat ex ambitione, vel adulatione, vel ... aut alia ... ram hanc salubriorem:

Pectora nostra duas non admittentia curas,

ait Satyricus. Audiamus à sapiente quid pigrities stulta operatur in agro vel ... inquit, *viri pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleuerant vrticæ ... spinæ: & maceria lapidum destructa erat.*

Quod si pestiferum est & maledictioni proximum negligere opus hoc diuinum, ... nosum est, quam nepharium laborantibus non applaudere, sed irasci.

Propterea stat aliquem adhærentem iustæ parti plus esse de schismate culpabilem ... rum qui adhæret parti falsæ: vt si primus aliqua passione vitiosa tractus obsistat quo minus ... ne audire paratus sit ecclesiam. Alius quærit cum omni sollicitudine vias pacis, prompt... animum obediendi ecclesiæ iudicio seu veritati dum sibi claresceret. Ea namque quæ ... afferunt in præsenti schismate sunt talia quæ in facto maxime consistunt: in quibus errare ... culo salutis potest non solum iste vel ille, sed etiam in talibus ecclesia fallere dicitur & ... multo tempore fœminam pro papa coluit.

Porro manifestari potest ex radice hac quales excusantur à vitio schismatis. Et qu... re, quod schisma est in ecclesia: & tamen nescire quis in ea sit schismaticus. Ex hoc consequ... petitur, quales sunt anathematizandi & vitandi, & quales non. Nam velle omnes indifferen... salutæ extra ecclesiam & salutem trudere: quale sit iam tetigimus.

His ex rebus perspicuum fit deinceps, quanta laude, quibus præconiorum titulis co... danda redditur partis nostræ diligentia: præsertim in inclitissimo Franciæ regno & q... schismatis obstinatione procul exulat: vbi quæsita est hactenus pax salutifera tanto labor... pensis, tot legationibus, assiduisque consiliis. Nec est quod aliquis opponat quasdam vel ... paleas malarum actionum in quibusdam ortas inter hanc virtuosæ operationis seg... tem. ... non satis efficaciter diligentia respondit ad votum. Ascribatur hoc humanæ fragilitati. R... nascitur granum virtutis sine palea aliqua defectuositatis. Nihilominus habet pro... laudis zelus ille diligens, quam aliorum negligens torpor: quoniam schisma si dimittitur ... tatione, proferet radices malas altius & ineuulsibiles, & productas roborabit.

Nam mala per longas conualuere moras.

Doceat nos schisma Græcorum, quod iam non curatur, nemo non despeiat. Quoi... offertur ad loquendum materia super laudibus Parisiensis Vniuersitatis præclarissimæ ... per zelo feruido ipsius: quæ non cessauit hactenus enitipedibus, vt dicitur, & manibus, ... desides aliqui & inutiles, qui tacere nihil volunt vel nesciunt, obstrepunt tamen facien... tumeliis fortes & armati. Sed silentium imperat, tum benignitas, tum modestia, ne in... deamur propriam quærere. Ecce autem quis est qui non dicat, qui non clamet: pax, pax ... cem volo, pacem super omnia concupisco. At vero nonne irridetur Deus? quoniam ... cem non velle: & illam vel inutiliter & desidiose velle, vel impossibiliter velle: hoc est m... impossibilibus contendere: vt si quæratur vnio aliqualiter, qualiter haberi non valet, n... bellationis, neque via rationis seu reductionis, neque via anathematizationis seu separ... via condescensionis, aut similiter. Cum itaque pastor teneatur non minus reuocare oues ... dicat errantes, quam seruare non errantes: nonne debet vt fiat vnum ouile modum po... bil... simillimem hoc agendi vel prosequi, etiam cum dimissione gregis proprii & obedientiæ, si p... uatur & vnitur grex vterque? Nec est hoc deserere gregem more mercenarii & ... gere, le... & vt vere sic dicamus fugiendo manere. Sed hæc cessio dicit aliquis fieret perni... ... emplum? fatemur id posse contingere: sed quibus rebus non contingit abu... ... n p... to malorum euentu, non esset iam certum & optandum præsentis pacis bonum tepndian... negandum.

CONSIDERATIO IV.

Tantum est pacis salutiferæ bonum, vt pro eius adeptione neque mundanus hon... ... tus, neque gradus, neque propria vtilitas debeant aliquem deterrere, & nihil ... catum contra legem Dei æternam. Hæc consideratio posita est contra illos qui d... honor partis nostræ: habeamus victoriam: confusionem euitemus. Ecce qualia ... b... summus pontifex Christus, vt faceret vtraque vnum: reconcilians ... sanguin... ... sunt & in terra: factus opprobrium hominum & abiectio plebis, & non dicens ... nor meus. Sufficiebat ei testimonium bonum conscientiæ apud D... um. Igitur v... pax habe... la plane via repudianda est, quæ potest absque peccato dedu... & quanto breuius, tanto ... quant... insuper patentius, tanto acceptius apud omnes: q... niam res tangit omnes, & ver... amat. ... a viæ per Dominu... nostrum oblatæ ... sine ad... ... pac... omnium, quia nunquam mihi visæ sunt ... palam con... ... sed penitus reprobandæ: nisi forte situatur calumnia ex iuramento suo, & ex

o-

[illegible] æ, at [illegible] o
[illegible] hac laude & p [illegible]
[illegible] mexpe [illegible]
[illegible] t. N [illegible] o potest [illegible]
[illegible] tam respo [illegible] m potui [illegible]
[illegible] onorat [illegible] is humanæ, quæ [illegible]
[illegible] etur rep [illegible] handum. sed piu [illegible] st [illegible]
At [illegible] a [illegible] nem [illegible] que [illegible]
[illegible] con [illegible] Rat on [illegible]
[illegible] ne p [illegible] et [illegible] s, a [illegible]
[illegible] æ ve [illegible] unt, v [illegible] humanas [illegible]
[illegible] s quæ facti sunt plurimum hæreat, eiu [illegible]
[illegible], vt supra hominum vires, i ge [illegible]
[illegible] pot [illegible] & debet [illegible] que temeritate diu [illegible]
[illegible] bu [illegible] mittendis in ca [illegible] determinat Au [illegible]
[illegible] tis pr [illegible] is pro greg [illegible] ut [illegible] anebit, qui [illegible] ? N [illegible]
[illegible] cau [illegible] D [illegible] vn [illegible] one [illegible] o p [illegible] et absque [illegible] ne [illegible]
[illegible] : & maxime in perniciem ecclesiæ, quod ad [illegible] o quoniam [illegible]
[illegible] m citur fac [illegible] vel ex facto ortum habens. Auxilium tale mira [illegible]
[illegible] das Machabæus, nonne Muyses, nonne fidelium alii taliter e [illegible]
[illegible] r [illegible] nus mille, & duo fugabant decem millia? quanto securi [illegible] e
[illegible] nat [illegible] t in opitulationis diuinæ assisten [illegible] ia speciali per tractat [illegible] m v [illegible]
[illegible] ab [illegible] obsecro tan [illegible] a præsumption [illegible] s inue [illegible] i p [illegible] vt de [illegible]
[illegible] iam opinionem v [illegible] præferret, vel eorum di [illegible] on [illegible] tar [illegible] ?
[illegible] nisi viam media [illegible], viam pac [illegible] m, & vt [illegible] u [illegible] notabilem [illegible] n-
[illegible] men [illegible] noro m [illegible] lra [illegible] cir [illegible] hæ & ali [illegible] f [illegible] borit [illegible] lratum nebulas. Sed
[illegible] æ [illegible] s rad [illegible] s aci [illegible] e [illegible] ret. si non vltra ceruico [illegible] a [illegible] ontradicendi l [illegible] b [illegible] do
[illegible] cul [illegible] s rat [illegible] ne [illegible] ue le [illegible] inquirendi clau [illegible] erit, neque tud [illegible] s ol [illegible] tuderit, [illegible] os
[illegible] al [illegible] atis, neque [illegible] raru [illegible] uis, neque fumus præsumptionis suffode [illegible] t, neque [illegible] e-
[illegible] æcaueri [illegible] u [illegible] minus apparere posset gratia Dei saluatoris nostri. Ita studio [illegible] per [illegible]
[illegible] perge [illegible] i [illegible] us. Cuius ego sermonem interrumpens & [illegible] nie [illegible] e [illegible] ui A [illegible]
[illegible] li quand [illegible] gratia tua, vt post illustrationem s [illegible] nceram & agenda v [illegible] am [illegible] a [illegible]
[illegible] nda [illegible] nualescamus. Re [illegible] n [illegible] s d [illegible], na [illegible] is
[illegible] d [illegible] atum a [illegible] ulend [illegible] e su [illegible] tamus. Deest [illegible] et spu [illegible]
[illegible] apparere & c [illegible] operare debuerat gratiæ Dei. [illegible] u cat e [illegible] m p [illegible]-
[illegible] am [illegible] pe [illegible] quærens quæ sua sunt & incircumci [illegible] o orde ambulans p [illegible]-
[illegible] a atque se [illegible] que sobrie, neque iuste, neque pie [illegible] mensi [illegible] ho [illegible] seculo qu [illegible]
[illegible] beatam i lam [illegible] m [illegible] uæ sola desideranda est, sola ve [illegible] e [illegible] um diui [illegible] æ [illegible]
[illegible] landa. Prouideat [illegible] cliora v [illegible] oraque sal [illegible] g [illegible] atia e [illegible] dem Dei & S [illegible] at [illegible] no-
stri: h [illegible] os i [illegible] cans, glori [illegible]
Amen.

EPI-

EPISTOLA EIVSDEM AD DO[illegible]

[illegible]

S[illegible] ino A[illegible] pa[illegible] ie p[illegible] e Domin[illegible] p cem [illegible] offere [illegible] acui Dei [illegible] ribus in varias fa[illegible] du[illegible] ue [illegible] por[illegible] mst[illegible] tat [illegible] ea[illegible] tis n [illegible] qu[illegible] que c[illegible] pu d[illegible] s b n p[illegible] cam[illegible] m & o[illegible] nat c[illegible] præp[illegible] emam [illegible] contend[illegible] c papatu[illegible] re [illegible] arent c[illegible] onem, [illegible] itaque, [illegible] bat nemo P[illegible] is no[illegible] qu[illegible] tamen concl[illegible] iam impugn[illegible] pertinaci an[illegible] uan [illegible] nus n[illegible] st Bene[illegible] us [illegible] ssion's, & [illegible] c [illegible] ctus [illegible] ac [illegible] tass[illegible] opponit [illegible] pap[illegible] tum d[illegible] factoirreuer [illegible] ille [illegible] qu[illegible] au ar tur. Placuit quoque restitutio[illegible] qu[illegible] p[illegible] ac Ap[illegible] m. Per hanc itaque ab ea natura secum vnita po[illegible] a [illegible] non tam musus quam co[illegible] us L[illegible] atus, [illegible] parte Vn[illegible] tis præclarissimæ studiorum, c[illegible] M[illegible] iæ, de h[illegible] Tarascone sermon[illegible] m[illegible] nc, quem [illegible] auit. Hunc sermonem, sicut & præsentem prop[illegible] oner[illegible] ab ex[illegible] guitate mea, qualis autem ego sum, vt vel hoc v[illegible] d[illegible] Accipit itaque sermonem qualiscunque ille est: vbi aliqua [illegible] uca [illegible] sunt qu[illegible] breuitas præceps eripuit ne proferrem. Bene[illegible] ado [illegible] ane[illegible] pacem & propriam salutem consequendam. Scriptum [illegible] A[illegible] 14[illegible] n v[illegible] ia Epiphaniæ.

EPISTOLA DOMINO CA-

M[illegible]RACENSI EXISTENTI

IN CVRIA.

D[illegible] & [illegible] singularis, accuratius [illegible] ares de [illegible] stra v[illegible] int[illegible] rpretatione [illegible] lati[illegible] one Circu[illegible] ne[illegible] onis habito [illegible] arascone c[illegible] parte almæ [illegible] niue[illegible] tatis Parisiensis matri[illegible] c [illegible] *[illegible] nil esse quin male narrando possit deteriorari.* [illegible] q[illegible] ddunt officium prædicatio[illegible] onero[illegible] Ch[illegible] sost[illegible] m. quilibet *in sua pastoral*[illegible] t enim plerumque [illegible] loquor [illegible] bene di[illegible] ta, sed ea quæ nul[illegible] p[illegible] St[illegible] m[illegible] nfinit[illegible] st numerus. [illegible] *[illegible] a prude[illegible] ua ver[illegible] ntur in corde suo.* A[illegible] at [illegible] D[illegible] n[illegible] ve[illegible] d[illegible] c[illegible] Habui[illegible]

mitation [illegible] vel omissio vnius vocabuli sententiam variasset. Habuissent, inquam, [illegible] solide quæ dixissent: nunquam refugissem pro veritatis defensione [illegible] nihil obiectum est quod scuerim dum essem præsens: potentiæ [illegible] postmodum interuallo me absente & surdo, vocibus eorum [illegible] dicta prædicataque, ego solis rumoribus accepi: quibus cur non magno [illegible] ,iam expressi. Nouissime autem hesterno vespere scripsit vnus ex amicis [illegible] ab Altero, qui similiter audierat ab aliis grauibus (vt dicebat) viris: me dixisse [illegible] quod homine in articulo mortis existente, quilibet sacerdos habet æqualem potestatem cum papa in indulgentiis dandis à pœna & culpa. Hanc vero assertionem certissimus sum nec sensisse nec [illegible] esse: quanquam si de potestate ordinis in casu necessitatis fieret locutio: scitum est satis, quid Doctores sentientur. Denique quid dixerim, vnde error talis potuerit in aliquibus parum forsan aduertentibus ad verborum formam elici. Pono diffusiori sermone in chartula colligata in præsentibus. Tu præceptor sapientissime, coram tuis oculis totus palam sum tibi intus & in cute notus. Digneris accipere baculum defensionis meæ in hoc articulo: quo apprehenso voces [illegible] ita dignum visum fuerit valeas compescere. Postremo totum ipsum sermonem, quem hactenus reconditum absque multiplicatione in alias manus habui mittere (si ita censueris) paratus sum intentione talis finis. Det Dominus ipse bene valere iugiter in Domino ad confectionem beatæ spei, & ad vnionem celerius remeandam in regionem ecclesiæ sanctæ Dei.

SERMO FACTVS CORAM ALEXANDRO PAPA PER MAGISTRVM IOANNEM DE GERSON, CANCELLARIVM PARISIENSEM, IN die Ascensionis Domini.

ADIVVA REX COELESTIS, ET TV REGINA genetrix Virgo pauperem & inopem de regno Israelitico locuturum.

Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Originaliter Actor. 1. cap. & recitatur in epistola præsentis festiuitatis.

Non sum nescius, beatissime Pater, vosque Cardinales orbis terrarum, & cæteri Domini sapientia clara fulgentes, me subire sermonis onus prorsus impar exiguis viribus. Idcirco pulsabo ianuas deuote regis cœlestis, vt imperfectum meum suppleat: humili det gratiam: linguam infantis faciat disertam. Et quo facilius exaudiat, orетur pariter eius pia genitrix, illique salutatio præsentetur angelica: *Aue gratia plena* &c.

Domine si in tempore hoc &c. Quæsierunt hoc Apostoli ab ascendente Domino: eisdem quidem verbis, sed sensu vario: qua varietate breuitatis studio prætерita; quoniam duplex est regnum Israel, hoc est videntium Deum, alterum cœleste triumphantis ecclesiæ, cuius ciues Deum vident per speciem: alterum terrestre militantis, cuius ciues Deum intuentur per fidem. Dicam primum quo modo cœlestis: deinde terreni ruinas ascensio Dominica hodie restituerit. Hanc mihi partitionem non meus sensus, sed diuinus contulit Apostolus. A quo scriptum memini Deum patrem proposuisse [illegible] plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis & in terra sunt. [illegible] et Apostolus tuus vas electionis tuæ Domine Iesu: quæ tibi respondere licuerit quærentibus discipulis, *Domine si in tempore hoc* &c. Nam si per te essent instauranda, quæ sunt in cœlis, vt [illegible] firmare illum perspicio, quid tibi leuius quam hanc illis veritatem respondere propterea scandere cœlos, vt ciuitatem diminutam, & magna parte sua per scelus orbatam turpe reintegrantes. Ipsa malorum omnium prima parens superbia, Luciferum illum, qui mane oriebatur, cum terria stellarum parte traxit ad tenebrosum occasum. Et quis crederet non inde regni superni claritatem obumbratam? Tollite ex hoc cœlo visibili Luciferum, & cum eo tertiam partem stellarum: cui dubium est noctes obscuriores futuras? Quis nesciat imperfectam remansisse sanctorū angelorum societatem [illegible] suo numero diminuto? Quis in dubium vocabit corpus ciuitatis istius præstantissimorum membrorum auulsione læsionem, & integritatem pulcherrimam amisisse? Nullus opinor.

Ergo

Ergo [illegible] sanctorum gloria, nec Dei ciuitas de sui integritate lætabitur. Si [illegible] pote vacuum infectetur, & [illegible] exhorrescat: quo pacto superoas sedes vacuas [illegible] oculis æq[illegible] sanctorum gloria? Denique gaudent angeli [illegible] pœnitentiam peccatorum. Quod si gau[illegible] rant oculis lachrymæ meæ, [illegible] delitiæ meæ? Et si delitiæ meæ gaudium [illegible] angelorum: [illegible] magis fuisset eorum qui ceciderunt permansio? At illud ciuitati cœlesti deest. Fuisset i[illegible] sanctorum iucunditas stantibus angelis, quæ ruentibus sublata est. Ergo, inquies, con[illegible] mati [illegible] tus cæterorum ruinam mœsti deplorauerunt: & qua parte beatorum ciuitatem luctus ing[illegible] tur: non dico fleuisse, non mœstos, non tristes extitisse: viderunt culpam peccantium: non [illegible] tari sunt propter charitatem, neque contristati propter confirmationem. Viderunt de[illegible] de pœ[illegible]am, & læti sunt iusti videndo vindictam: atque ad deiectionem impiorum affuerunt [illegible] E[illegible] nim Michael & angeli eius præliati sunt cum dracone: & putas victoria potitos non inde sum[illegible] gaudium? Sed aliud est aliquam deesse lætitiam imperfe[illegible]tæ ciuitati, aliud tristiti[illegible] m admit[illegible] Nonne vides delectationes ipsas intellectu purissimas & contrarietate carentes, cum adsunt læti[illegible] care: cum absunt, non contristare. Accessit ad mali cumulum, quod ea superbia, quæ cooc[illegible] pe[illegible] in cœlis dolorem, in Paradiso terrestri peperit iniquitatem: quando per inuidiam indignata carn[illegible] eo viliorem ascendere, vnde præstantior spiritus corruerat: homini condito ad replendas sed[illegible] cœlos vacuefactas, in serpente dirum virus aspersit. Sic enim inuidia mors intrauit in orbem terra[illegible] sum: quamuis initium extiterit omnis peccati superbia. Ita ex omni parte optatæ restitutioni super[illegible] næ ciuitatis malignus obuiabat. Attamen spes eum fefellit: restituta est, imo & amplificata dignita[illegible] te. C[illegible]cidit Lucifer per superbiam: ascendit alius Lucifer per humilitatem. Inuectæ tenebræ per occasum primi, purgatæ fuerunt per ortum secundi. Ille minuit sanctorum numerum. iste restau rauit & amplificauit diminutum. Ille regni violauit integritatem, iste violatam reparauit. [illegible]le in cœ[illegible]o sedes vacuefecit, ille nouis laudatoribus vacuefactas adimpleuit. Ille multos ex angelis exemplo malo traxit in præceps: iste plurimos homines iustificatos tanquam centesimam ouem prius errantem propriis humeris reportauit in cœlos. Iste ex omni parte Sathan deluditur: nec enim in cœlos reascendere potuit, vnde tanquam fulgur ceciderat, hoc est, furoris impetu fuerat præcipitatus: & ascensum, quem homini, atque restitutionem quam inuidit ciuitati, nullatenus impedire præualuit. Verum gladio suo manu potentioris erepto iugulatur: & dum intentione corrupta ab ingressu gloriæ nouos ciues prohibere, gloriosumque Dei regnum integritate pulcherrima frau[illegible] satagit: tam ciuibus fabricat coronas, quam nouum dignitate regnum honestat. Lucifer iode[illegible] dit, sol ascendit. Vanitas à cœlis eiecta est, veritas in cœlo reuecta est. Amiserat illa ciuitas creatum angelum, ac recepit creatorem hominem. Vnde & hic verum est illud Apostoli: *Nonne sicut del[illegible]um, ita & donum.* Vis etiam audire nouum genus gaudii: quod nisi homo peccasset, ciuitas i[illegible]n sensisset: Non vereor ne nimis audacter loqui videar, cum sequar Bernardũ autorem: qui non putat Deum nostrum totam habiturum gloriæ suæ laudem, donec veniant qui in conspe[illegible] angelorum psallant sibi: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: annis quibus vidimus mala.* Hoc genus lætitiæ cœli nesciuerunt, nisi per ecclesiæ filios: hoc nemo vnquam lætatur, qui non lætatur. [illegible] po[illegible] tunc post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus: placet cunctis secu[illegible]tas, sed [illegible] magis qui timuit. Iucunda omnibus lux: sed euadenti de potestate tenebrarum iucu[illegible]d[illegible]or. Transi[illegible]e de morte ad vitam vitæ gratiam duplat: decsi laudi si desunt qui dicant: *Transiuimus per ignem & aquam & eduxisti nos in refrigerium.*

Hodie f[illegible]lix illa ciuitas nouis exultat gaudiis: ad hunc diem cœlestes ruinæ perdurauerunt. Ante hunc diem nemo ascendit in cœlos: cum de Christo scripserit propheta, quod ascendit pand[illegible] ante [illegible]s[illegible]. An vero ipso ascendente coascenderint qui cum resurgente resurrexisse leguntur [illegible]a nimas omni labe purgatas credo: sed de corporibus haud quicquam temere diffinire v[illegible]lim.

Ergo læti fuerunt angeli Christo concepto, læti nascente, læti prædicante, læti homine[illegible]r[illegible]mente, læti resurgente, sed lætiores ascendente. Quid ita? quia multa docentur mysteria C[illegible]o præsente, quæ prius absente nescierunt. Nec id mirum videatur, cum scripsit Apostolus: *Innote[illegible]ere principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformem sapientiam Dei.* Porro quod prius in aspe[illegible] tenuerant: ruinas suas resarciendas hodie re lætiore comprehendunt.

Quis mihi det, ô Domine Iesu, ô gloriosissime restitutor regni cœlestis? quis mi[illegible] det vt possim concipere quanta intuleris hodie cœlis festa gaudiorum: quanta iucunditate beatorum [illegible]piri tuum agmina ad nouam solennitatem inuitaueris: quanta tibi lætitia calcatori torcularis cum rubris vestimentis cœlos introgredienti tota superna curia certatim obuiam venerit, aduenisse gratulata est: quantis laudibus triumphatorem prosecuta est: quam iocundis obsequiis in sedem excelsiorem collocare studuerit. Si plus gaudeat super vnius peccatoris pœnitentia, quam super nonagintanouem iustis, qui ea non egent: quantum de te gauisa est Deo homine mortis victore: tot pœnitentes in ipsam domum paternam non reducente, sed reportante; qui ipse es summum eius gaudium, summus amor, summa suauitas. In te enim tota desiderat conspicere: te suppliis oculis ex propinquo contuendum præsentabas. Quam incredibili voluptate sensus omnium intimos tua vox illa permulsit. Congratulamini mihi, ô amici & vicini: quia inueni ouem, quæ perierat inueni drachmam perditam, mortuus filius reuixit. Celebremus alacriter, ô Christianitatis [illegible]ctores inclyti, celebremus tantam festiuitatem, repræsentemus in terris angelorum lætitiam, quæ pro

nostra

nostra illis salute partim ingesta est. Nobis congratulemur, quorum est hodie relaxata, imo & captiuata captiuitas, ascendens enim Christus in altum captiuā duxit captiuitatem. Gaudium ingens: hodie chirographū nostræ damnationis deletum est. Quidni illa natura hodie in cœlum it, cui dictū ante fuerat: *terra es & in terram ibis*. Et vt thematis sententia concludatur: à Domino in tempore hoc restitutum est cœleste regnum Israel. Hæc pro priori parte nostri sermonis satis sint. *Domine si in tempore hoc* &c.

Tractetur iam hæc interrogatio de regno peregrinationis ecclesiæ: quod ab Abel iusto ducens originem, etsi postea sæpe laborauerit: tamen nunquam vniuersum intercidit. *Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea: & non potuerūt mihi.* Floruit aliquando sub Patriarchis, ducibus, iudicibus, regibus, sacerdotibus: verum Apostolorū tempore nationibus subiectū mire desloruerat. Responde tu quærentibus, Domine Iesu: tibi ego sicuti certe nunc opibus, nunc vocibus respondi his. & si minus fortassis ad effectū quærentiū, tamen ad veritatem. Audistis quoniā misi vos vt eatis & fructū afferatis eripiendo ciues Israeliticos è manibus regis Babylonis. Audistis quā præcipio vobis vt euntes in mundū vniuersum prædicetis euangeliū omni creaturæ: vt sitis mihi testes in Hierusalē & in Iudæa & Samaria & vsq; ad extremū terræ. Cur hoc, nisi vt quaquauersum hoste depulso regnū Israeliticū vestro ministerio dilatetur. Huius rei gratia dedi quosdā vestrum Apostolos, quosdā Prophetas quosdā Euangelistas: alios autē pastores & doctores ad consummationem sanctorū in opus ministerii, in ædificationē regni Israel. Propterea alteri vestrū alterā manifestationem Spiritus partim dedi: partim dabo ad vtilitatē reparationis regni desolati: & ne nudos hostiū telis exponerē: succinxi lūbos vestros in veritate: indui vos lorica iustitiæ: dedi pedū calceos in præparatione euangelii pacis: contuli scutū fidei, galeā salutis & gladiū Spiritus, quod est verbū Dei. Quia vero imbecillibus, quales adhuc estis, hæc arma potius forent onerī quā vsui: Edico vobis ab Hierosolymis ne discedatis, quo adusq; recepitis virtutē Spiritus sancti superuenientis in vos, qua non arma tantū sine molestia ferre: verumetiam cunctos impetus hostiles elidere: imo & exercitus fundere atq; fugare possitis. Nam quō dāna cœlestia restituentur, nisi ex his ciuibus regni terrestris quidā sursum ascenderint. Hæc illis charus præceptor, cuius vocibus diligenter paruerunt. Vnde post Spiritus sancti susceptionē, profecti *prædicauerunt verbū Domino cooperante & sermonē confirmante sequentibus signis*. Vbiq; circūtulerunt sagittas potētis acutas cū carbonibus desolatoriis: vbiq; vicerunt regna: effugarunt aciē gladii: fortes fuerunt in bello: castra verterunt exterorū. Ita breui creuit ecclesia: inclyta facta est & posita est in superbiā seculorū: *dominata est à mari vsq; ad mare: & a flumine vsq; ad terminos orbis terrarū. Adorauerunt eum omnes reges: omnes gentes seruierunt ei.* Sed quid ad hæc ascensio, multū per omnē modū. Quippe quādiu Dominus in terra discipulis conuersatus est, humi repsit eorū dilectio: dulciter siquidem eū amauerunt: & præ eius dilectione spreuerunt alia. *Ecce* inquiunt *reliquimus omnia & secuti sumus te.* Verū nescio quō præsentia vilæ carnis spiritualis amoris puritatē non admittebat. Inde sæpe tanquam carnales obiurgantur. Inde Petrus impatienter audiens verbū de morte magistri, sathanas vocatur. Inde cuncti moleste tulerunt, quod de ascensuri magistri discessu audierunt. Inde plus illis sapiebat verbū caro, quā verbū sapientia, iustitia, virtus, pietas. Inde scriptū est illud: *Nisi ego abiero, paracletus non veniet.* Et illud aliud: *Nondū erat Spiritus datus: quia nondū fuerat Iesus glorificatus.* Sed post magistri discessionē, aptiores subinde fuerunt sanctū suscipere Spiritū: à quo roborati atq; firmari discerent amare valide, prædicare veritatē intrepide, frigida corda succēdere, discerent plus inuenire saporis in verbo Deo, quā in verbo homine. Experirentur altiorē amoris gradum iā eis ostensum à Christo dicente, *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam.* Ad hunc gradū Paulus ascendisse videbatur, dū dicebat, *Et si cognouimus Christū secundum carnē, sed iam non nouimus.* Fortassis & Propheta cū diceret, *Spiritus ante faciē nostrā Christus Dominus.* Huius igitur spiritualis amoris viribus ac robore regnū Israeliticū restituerunt. Sed heu & plus quā millies heu, quam grandis nobis materia lachrymarū obiicitur. Circumferamus oculos quorsumcunq; libuerit, nusquam pax, nulla tranquillitas, nusquā secura quies, vbi calamitas, afflictio, perturbatio. O me miserū: quō regnum vbiq; diffusum per bellatores inclytos, coartauit in angustum ac restrinxit rex impius Babylonis, quō maiorē antiqui regni portionem abstulit Christo, & eam ipsam, quæ secundū sibi nomē retinuit, innumeris tempestatibus iactatā affligit. Nam quota sunt humani generis portio Machometici, ac ab octigentis ferme annis suaue Christi iugū ceruicibus excusserunt? Quota Indi feruntur Christianæ crucis insignibus exornati, sed ecclesiæ Romanæ primatū ignorare? Quota Græci, at illos mala tempestas à sede Petri disiectos, non modo schismatis, sed nonnullius etiā hæresis macula fœdauit. Latinitas ipsa purior ac immaculatior sedem habet Petri, pro cuius fide ne deficeret specialiter orauit ille, qui in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Ipsa tamen tā multis quā diuturnis quā violentis schismatibus, tū antea sæpe, tum nostra tēpestate miserabiliter concussa languit. Vnde nuper tantarū calamitatum impatiens ecclesia, multis suspiriis ac gemitibus clamauit ad Dominū, *Domine si tempore hoc restitues regnū Israel.* Aliqua ex parte audita est. Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobriū sempiternū dedit illis. Asportauit duplicē Sobnam, tanquam gallum gallinaciū, & fidelē Eliachim substituit. Nā cuius est illa tua substitutio P.B. nisi Christi? Vnde conuocatio cōcilii iā mira? Vnde prius discordantiū cōsensio, vnde tot præsulū ac sapientū concursus tā celer? nō causa certe dissensionis sed pacis. Nō vocauit papa, fuit conuenticulū. O ridenda ac irrationalis nimiū ratio. Neq; vero ad quatuor illa cōcilia, quæ in *Actibus Apostolicis* describuntur, Petrus vocasse memoratur. Neq; Synodus Nicena iussu Syluestri, sed Constantini conuenisse legitur. Ad quintū vniuersale patrū concilium contra Theodorū Nestorii discipulū, nemine conuocante sese certatim patres exhortati sunt. Fuere ergo conuenticula? Caue dixeris. Colūtur ab Aug. tanquam euangelia. Quid si schisma dubios reddit Christianos, quē duorum pro papa colant? Quid si (quod perrarum est) summus pontifex labatur in hæresim, vt legimus Liberiū Arrianæ prauitati subscripsisse, Marcellinum idolis sacrificasse? Quid si intolerandis oneribus Christianitatē grauaret? An aduersus tantos morbos vllā relinquis medelā? Relinquo inquies. Credo sane. Nam imperfectam nimium ecclesiasticā politiā astrueres, nec à Deo cuius perfecta sunt opera salubriter institutam, quod credere nefas est, si quis in eam morbus posset incurrere, contra quē nulla posset adhiberi medicina, sed tamen nulla memoratis casibus relinquitur, si non

aliquando sine papę vocatione conuenire possit ecclesia. Libenter hic diutius insisterem, sed breuitate prohibeor. Quoniam ergo te certum ac indubitatum pontificem nobis exhibuit Deus, vt reliqua mala per te tollas: & regnum Israel nimis instructum iterum impleat: ad te iam conuertitur & clamitat ecclesia querens: *Domine si in tempore hoc &c.*. Non ab longis, inquit, retro diebus quisquam me summus pontifex in tantam spem erexit recuperandæ meæ dignitatis antiquæ, sicuti tu, quem video contraire dispositū illis, qui me dimiserunt. Fac obsecro vt non frustra spetauerim. Considera etiam atq; etiam, quod cum mihi donatus es, tuus esse certe destiti, nec si te vocem Dominum, tu me propter ea famulam arbitreris. Sic Sara obediebat Abrahæ Dominum illum vocans. Non ego certe tua, sed tu meus: omnia siquidem mea sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas. Tu te etiam filiorum meorum seruū vocas, si non es cur te vocas? Si vere es, nego Dominū, & vide quantum mihi debes. Si quispiam filiorum meorum rationabiliter vti velit, non potes te sibi negare vel furari, qui suus es, quin per te vel alium suæ necessitati succurras, quamuis nil ambitioni, nihil auaritiæ vel malitiæ debeas, si tantum singulis quantum vniuersis, tantū mihi, quare suspirabunda atq; plorabunda peto, vt mala mea respicias, vt regnum Israel hoc tempore restituas. Iustum petit, pater beatissime: eam exaudi, vniuersum studium tuū ad regni sui restitutionem conferas de vetusta illa Saracenorum ruina, q̄uis ô si resarciretur. Vix ausim aliquid dicere, licet non existimentur Christiani populi rectores hoc absolui præcepto, quod hodie tuis auribus intonuit: *Euntes in mundum vniuersum prædicate euangeliū omni creaturæ*: aliisque similibus, quamdiu fuerit aliqua gens sine Christo, nec impu tassent patres eorum Apostoli, nec illi quatuor principales doctores ecclesiæ, post quorum tempora tanta pestis exorta est. Verum ab hac disputatione breuitatis amor auocat, ac prope rapit ad alia. De Indis quid dicā? Habent Christum, an pure qs doceat? Quis te vetat ad eos mittere, qui referent omnia? Facile in eis fidei sinceritas corrumpitur, cum ecclesiæ Romanæ non cohæreant, à qua fidei certitudo petenda est.

Impiger extremos currit mercator ad Indos, *Per mare pauperiem fugiens, per tela, per ignes.*

& ex te nullus eo curret speluncā faciendæ saniæ gentis: memento tamen illi te esse debitorem. Iam vero de Græcis loquerer, quibus multa Latini debemus. Verum hunc locū eo negligentius transeo, quod te erga Græcorum reuocationē omnes adhibiturum operas intelligo. festina pater festina, ne fugiat hora, ne labatur occasio de oblata, cui non est facile similis reditura. Ad rem feliciter tractandam tempus omnium primum est. Iterum cendū puto de ea parte Latinorū, quæ nondum tuam clarissimam iustitiam insequitur, sed duobus hominibus mano iudicio diuinoq; condemnatis adhuc inhęret, quoniā & tua vigilantia, & obedientium principum fidelitate, & tuæ veritatis pspicuitate, spes est cito Deo beneiuuante reditura. Labore tantum opus est. Igitur his ta breuitate decursis, pergit iterum ecclesia quærere de ea parte, quæ tuā iustitiam agnoscit: *Domine si in tempore hoc &c.* Tecū forte cogitas, cur hoc quærat? nam cū hæc pars sit schismate liberata, q̄ nam in ea ruinæ repa relinquuntur? Gaudet sane schisma esse hinc depulsum: sed nō radicitus credit auulsum. Hærent terræ radices, ex qbus pullulauerat malū germen. Veretur ne, si non succindantur, denuo repullulet, quare cupit vt fortalitius labor tuus, non futura sine metu, nisi viderit cunctas malorū geminū stirpes penitus anullas. Sed quæ sunt istæ radices? Absit si hoc à mea tenuitate, prsus absit vt tuā summā sapientiā velim instruere: scio ab insania paululū distare volentē docere Mineruam. Sed effundo coram te cordis mei affectum, imo profero voces ecclesiæ 3
sanctorū, & sine suspitione docendi oro vt eas exaudias. Quis enim nesciat nos in orationibus effundere coram Deo corda nostra, nec eum velle docere? Malo tñ dicat ipsamet ecclesia voces sanctorū suorū dicat quas velit stirpes excindi, & quas plantari. En loqtur, non iam in me, sed in eam intendite. Væ miserę mihi, væ inf... quo dignitatis culmine manibus iniquorū detracta sum, quō mutatus est color optimus, obfu... tot. Cœlestis pulchritudo terrenis sordibus inquinata, exangue corpus effectū, miserandū, incultū, h... vestimentis fragrantibus spoliatū. Ecce rex & conditor meus, me regni sanctorū cœlestis expressam imaginem esse decreuerat, vt quantū fas esset, terrenarū rerum oblita cœlo ppinquarem, & regnū illud supernum mortalium exemplarem. Sic .n. sub Moyse nomine dictum fuerat: *Vide omnia facias secundū exemplar tibi monstratum in monte.* Sic et testatur postea discipulus quē dilexit, *se vidisse ciuitatē sanctā Hierusalem descendentem de cœlo habentem similitudinem.* Duplici vero similitudine illam imitabar. Primum quidē, qa sicut in cœlesti regno Cherubin Seraphin & cæteri quiq; usq; ad angelos ordinantur sub vno capite Deo, ita in meo corpore sub summo pontifice principes vel Patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, archipresbyteri, presbyteri & abbates & reliqui. Est alia principalior, & cuius gratia hæc instituta fuit, vt quantum patitur corpus corruptibile, quod cœlestes habent pfecte, habeant terrestres ex parte. Illi vident per speciem, videant isti per sapientiam, & fidem. Illi Deum tenent præsentem per comprehensionē, teneant absentē isti p spem. Illi Deo fruūtur plena charitate, fruantur isti quāta possunt in corpore prægrauante. Deū colant & adorent quō beati, casti sint quō beati, sapiant q̄ sursum sunt, non quæ sup terram quō beati, & sic possem discurrere p cæteras virtutes, recte sane sic ordinauit sapiens artifex. Nā si ppria ratio mea quæritur, & mei collatio ad cœlestē ciuitatem facienda est. Ego sum via & motus in illā, illa finis ac terminus. Ego peregrinatio raptim transiens, illa patria semp manens. Ego militantium iuge certamen, illa lætus victorum triumphus. Ego vallis miseriæ, illa mons lætitiæ. Ego mare tempestuosum, illa portus tranquillus. Ego exilium, illa natale solū. Itaq; quemadmodū motus ex suo termino ad quem vadit, ita ego ex illa ppriam tractationē. Quantu ad illam accessero, tñ veritatis acqro. Si tendere desidero, amisso nomine pprio in alterā formā conuertor. Vnde Deus conditor meus ascendens in cœlū, quid aliud voluit q̄ vt eū mente sequeret, quo pgrediebatur corpore, vt illic esset cor meū, vbi esset thesaurus meus, amor meus, spes & desideriū. Nonne a... mihi pennas, qbus in terris corpore iacente, mente volarē in cœlos? Sunt etenim prīæ volucris mihi, quæ cœlos conscendunt poli, quas sibi cū velox mens induit, terras posta despicit. Sed q̄ sunt illæ? fides, spes, charitas nihil cū terra commune gerentes, sed totæ cœlestes. Nonne secundū has virtutes me consuscitauit Deus: & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu? O mira atq; desiderabilis imitatio, qua cœlestior q̄ terrestior effecta non dubitor. Omnia ciuitatis illius ordinē eloquuntur, cœli, sidera, elementa mixta, cū ordinatissimis legibus Deo seruiant. Vnde & natura duce ante Christū meum natum, gentiliū sacerdotum potestates ita erant ordinatæ, vt archiflaminibus flamines subessent, à quibus ad huc prouinciarū ac diœcesium discretionē partitionēq; retineo.

Po[illegible] [illegible]t? *Nemo* [illegible] *Deo sunt or dinata* [illegible] longe præ[illegible] [illegible] Huius [illegible]ra [illegible] mihi te[illegible] [illegible] [illegible]nduit. *F[illegible] eundum,* [illegible] *æmu*[illegible] [illegible] S[illegible] [illegible]tis, [illegible] [illegible] [illegible] qua ne sordul[illegible] [illegible]

Et vos qu[illegible] [illegible], etiam [illegible] aut [illegible] [illegible] & his mand[illegible] [illegible] per [illegible] d[illegible] fa[illegible]. P[illegible] [illegible] ca [illegible] [illegible] gnit[illegible] eba[illegible] [illegible] pot[illegible] at m[illegible] pro[illegible] ordin[illegible] & [illegible] qu[illegible] [illegible]titudinem, [illegible] abitat: qu[illegible] pperti[illegible] D[illegible] licentia in cl[illegible] [illegible] rex te sequor [illegible] [illegible] quem [illegible] [illegible] potentes Itos, v[illegible] [illegible]tudin[illegible] præle[illegible] [illegible] excep[illegible] [illegible] [illegible]busluis [illegible] patiuntur. Cernere est [illegible]to [illegible] [illegible] nun[illegible] [illegible]runt: quo lib[illegible] [illegible] Seraphin [illegible] [illegible]tentur aut ad præla[illegible] [illegible] angel[illegible] [illegible], quod est [illegible] non verito[illegible] [illegible], in[illegible] [illegible]gan[illegible] [illegible] Ananiæ & Saphyræ. Mirum est [illegible] æque festinare ditari his quorum [illegible] [illegible]ari.

Cur enim assidue pulsant aures Apo[illegible], quatenus noua priuilegia vale[illegible] hoc [illegible] pr[illegible], magis quam marsupia repleant, splendide viuant [illegible] vo[illegible] ipsi [illegible]: qu[illegible] multa me experientia magist[illegible] adocuit [illegible] iudicare. [illegible] ideas alios nouem ordinibus non contentos: non enim nou[illegible] bene[illegible] tamdiu n[illegible] hiatus pandere quamdiu viuant: coniungere d[illegible]mum ad domum, agrum [illegible] pulare [illegible] in medio terræ soli habitarent. ipsum verum væ propheticum pro fabula con[illegible] re. Vid[illegible]as [illegible] omnes summis importun[illegible] bus in leges irruere: dum nunc petunt gratiam [illegible]tinendorum [illegible]compa[illegible] [illegible]ium: nunc in absentia posse fructus col[illegible]igere: nunc an[illegible] omnes magnas dignitates assequi: nunc ad sacros ordines non compelli: & mille alia rectis legibus vetita. Vbi non est insolet andum magnos prælatos commissos sibi greges lupis exponere: & quotidie ad denariorum tegiorum supputationes sedere non veritos præceptum Apost[illegible]licum transgred[illegible] *Nemo mil[illegible]ans Deo implicat se negotiis secularibus*, eo sensu quo per sacrosanctum concilium o[illegible] [illegible]ion fuit.

Quid [illegible] illis loquar, qui de more patriæ pro mitris vtuntur gal[illegible] pro veste linea [illegible]untur ferrea: arma f[illegible]unt, bella gerunt, fundunt sanguinem: præsules ne[illegible], duces exhibe[illegible] [illegible]tum oc[illegible]iunt, carnem fouent, quasi arma militiæ nostræ essent carnalia & non potentia Deo ad destruendum omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Quod si ad hæc arma n[illegible]ce[illegible]itas vi[illegible]entiu[illegible] detruserit (vti nonnunquam accidere fateor) non est magis spetanda victoria ex pugna Iosuæ, quam oratione Moysi. Porro illud quam absurdum in hierarch[illegible] [illegible] [illegible]tas hierarchicos exhibere. non purgare, non illuminare, non per[illegible]cere. A[illegible]ue [illegible]na [illegible] exe[illegible]o [illegible] malo non inficerent, in errores traherent, ac imperficerent pauperem plebecu[illegible]m p[illegible] a[illegible] in alterutrum [illegible]qui, aut bona exempla virtutum, aut praua vitiorum. Quid turpius quam [illegible]dere do[illegible]os aut ben[illegible] moratos, aut extra ordines iac[illegible]re, [illegible] in imis collocatos: ignaros autem & improbo[illegible] al[illegible]issimum gradum tenere [illegible] videre alios esur[illegible]e, alio[illegible] [illegible]brio esse? Quod si ad i[illegible]utionem fac[illegible] totum a[illegible]ue prouid[illegible]nem venire d[illegible]ctet, d[illegible] seminaria se[illegible]litium, vbi [illegible]tes [illegible] ut prope nefas est. Vix [illegible] q[illegible]od bene [illegible] prælaturas con[illegible]ur, quin ipsum, vni summus pon[illegible]x, alteri [illegible]ro le[illegible]tus al[illegible]quis, ite[illegible] or[illegible]narius alteri conferat. Q[illegible]d e[illegible] hoc [illegible]liud quam [illegible]itium materiam ex[illegible]ere? Nec [illegible]lud minus ab[illegible]num quam magis fauori[illegible] [illegible]hum[illegible], aut gratia, aut me[illegible]u, aut e[illegible]pi[illegible]t[illegible], aut c[illegible]nsanguinitate, aut affinitate, aut aliquo impe[illegible] quam iudicio aut [illegible]le[illegible] p[illegible]u[illegible] [illegible]unt. Nec ad ea dona spectarut, quæ Spirit[illegible]s [illegible] [illegible] a[illegible]is v[illegible]a distribuit [illegible]eg[illegible]en ordinatu[illegible], atque per[illegible] [illegible]tens m[illegible]. Vnde [illegible]t au[illegible]s ad v[illegible]dendum, ad [illegible]tend[illegible] nonnunquam applicetur: similisque [illegible] [illegible]rum membrorum confu[illegible]hat, qua [illegible] a[illegible] [illegible]es [illegible] quibus hæc ra[illegible]cibus pullulasse cred[illegible]erim [illegible] p[illegible]fe[illegible]o [illegible] [illegible]is inquinarent [illegible]

[illegible] s, ex quibus secunda [illegible]mi[illegible]tu [illegible] a ad [illegible] m hi[illegible] [illegible]m interne[illegible] [illegible] ul[illegible] mnis dee[illegible] ro [illegible] [illegible] [illegible] ou sill[illegible] sub q[illegible] [illegible] [illegible]ra tentia co[illegible]i[illegible], h[illegible]leque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]nali prudentia [illegible] [illegible]pu[illegible] [illegible] ab[illegible]tur amore De[illegible]. isti flag[illegible]nt amore mundi. [illegible] firmabantur in

[illegible]

[illegible] & [illegible]? An non ergo [illegible] ndis [illegible] bus, p[illegible] mpis [illegible] ouen [illegible] gr[illegible] s [illegible] & [illegible] per [illegible] tat[illegible] use [illegible] p[illegible] s [illegible] q[illegible] p[illegible]pulum erudiant & [illegible] Nam [illegible] sacerd[illegible] numer[illegible] nihi d[illegible] b[illegible] egme[illegible] pl[illegible] facultarum q[illegible]iam [illegible] anim[illegible]rum? [illegible] autem hæc a [illegible] auerit. Iam vero multas in hi[illegible] mouerunt [illegible] amoris [illegible] ambitione corruptu[illegible] dig[illegible] nitates rapere conari cernere[illegible] potentia per eam v[illegible] adhibere, aurum polliceri, minis [illegible] terrere, al[illegible] fundere, non reuocatum neque metu legum neque exemplorum Dat[illegible] mo[illegible] regis Oziæ. Lugebam quoque cernens alios auaritia rapaci oues [illegible] bus [illegible] exacti[illegible]nes cumulare, accusationes struere, serere lites: falsis criminibus [illegible] congere[illegible] pecunias, terrenis tantummodo n[illegible]go[illegible] intendere [illegible] qu[illegible]bus salu[illegible] rent[illegible] Aristotelem audire, quam Apostoli præterire mandatum. Il[illegible] p[illegible] nise[illegible] lium dat, vt administrandarum f[illegible]cul[illegible] atque familiæ neg[illegible] p[illegible] ona[illegible] ipsi vero simul viuant aut philosophentur. Sed modicum miror apud [illegible] conr[illegible] mat: apud quos nihil valet Apostolorum exemplum salubre, qui ne verbum [illegible] g[illegible] tur, septem Diaconos pro ministerium mensarum instituerunt. N[illegible] la[illegible] cere p[illegible]teram alium concubinatu pollui: cui tamen vt puritatem euangelicam æm[illegible] um est in [illegible]erdictum: luxuriam non clam, sed in propatulo habere, fœd[illegible] fœ[illegible] g[illegible] da[illegible]bus implere ventrem: inebriari vino d[illegible]um. & ad [illegible] alie[illegible] m[illegible] g[illegible] lant [illegible] m[illegible] mal[illegible] aliis prope conspectis, flu[illegible]bant mihi lachrymæ: nec fluere desinent, n[illegible] c[illegible] im[illegible] eminum matres succisas agnouero.

[illegible]m [illegible]id postremo de spe mendaci proferam? Quid sacerdotes sperar[illegible] d[illegible] pitern[illegible] glor[illegible]m. Hæc profecto [illegible]rum postrema cura [illegible]. Sed quid? Sp[illegible] [illegible] menta terrena: sub noua l[illegible]ge veterascunt: cum nuuis præm[illegible] æte[illegible] ad [illegible] s vet[illegible]statem resoluuntur. & ex [illegible] la credo Stoicorum, non c[illegible] hon[illegible]esi[illegible] sead [illegible] benefi[illegible]iorum vi[illegible]tutis præmia ducunt. Quod facturos n[illegible] ta[illegible] ulosad[illegible] es honore[illegible] conuerterent, vt onera non aduerter[illegible]nt. nisi [illegible] & [illegible] onerum ai[illegible] aritud[illegible] nem in[illegible] erent.

An [illegible]bi vid[illegible] [illegible] clerus [illegible] m[illegible] tempestatibus vsque ad finem dierum me[illegible] ct[illegible] d[illegible] se[illegible] cte pr[illegible] putare te[illegible] m commodum, quod tantis per[illegible] N[illegible] p[illegible] quies, n[illegible] tempestat[illegible] me[illegible] or. Cæ[illegible]m quis v[illegible] p[illegible] pe[illegible]n [illegible]umpler[illegible]t, quam [illegible] per[illegible] tos latrones præd[illegible] m[illegible] d[illegible] non liceat [illegible] inqu[illegible] s[illegible] alu[illegible] ob[illegible] tus. E[illegible] si in b[illegible] [illegible] te pœn[illegible] nimis f[illegible] le p[illegible] culum n[illegible] [illegible] e p[illegible] cul[illegible] um quam q[illegible] comm[illegible] [illegible]erun[illegible] rimum gratias expectati[illegible] lantauerun[illegible] d[illegible] [illegible] m[illegible] sunt.

H[illegible]bes itaque vel ma[illegible]imas a[illegible] meæ caus[illegible] quia dum [illegible] tel[illegible] Ch[illegible] q[illegible] du[illegible] [illegible] iu du[illegible] ra[illegible]

[illegible]

Quæro, Domine, si ab his pestibus hoc tempore liberabis ac restitues regnum Israel? Et precor vt restituas. Quod factum subinde spero. Quippe spiritualibus literis eruditissimos sacerdotes Dei legem ignorare non feres, vt sine damnationis periculis ignorare nequeunt. Quod multis autoritatibus sacræ scripturæ confirmarem: sed breuitati studendum est.

Denique cum a puero te cœlestis religio susceptum adeo spiritualiter viuere docuerit: vt id tibi in naturam conuersum sit: aduocabis spirituales viros ad beneficia, ab his carnales arcebis. Excludes quos spes improba ad importune petendum impulerit: sed innitos intrare coges quos paruipendere terrena comparatione cœlestium agnoueris. Exinde confusionem præsentis temporis reduces ad distinctionem ordinis. Coges quemque suum tenere locum, suo gradu contentari: officium exercere ordinis suscepti: limites non excedere: non perturbare terminos positos à patribus. Iubebis quemlibet esse contentum mensura statuum decente. Et quoniam prauæ cupiditati terminum imponit nemo: tu omnibus præfigere conaberis. Præcipies seminare spiritualia, qui metunt carnalia. Et contra leges recte latas quantalibet importunitate petentium frangeris, nunquam dispensabis nisi aut necessitas vrgeat, aut communis prouocet vtilitas. Alioquin foret potius crudelis dissipatio quam iusta dispensatio. Cauebis dispensationem ipsam lege communiorem facere, ne turpe sit, si regulam sua vincat exceptio. Si hæc feceris ad quæ te suscepti officii debitum astringit: tum schismatum auulsis radicibus pax ipsa Christiana sibi terrarum orbem denuo vendicabit. Et in hoc positum est vnicum pacis stabile fundamentum: sine quo si quis ædificare voluerit, nihilo plus agit, quam si det operam vt grauia tecta parietibus arundineis superimponat. Morum corruptio fuit prima causa mali: quorum morum correctio erat prima causa boni. Verum hic labor, hic opus est, ne hoc facere possis, nisi te propinqui tui ac domestici iuuerint. Proinde Gregoriano exemplo persuasus aduocabis tibi tantorum laborum socios clericorum ac religiosorum quosque prudentissimos ac optimos. Ornabis domum tuam sanctis, prudentibus, modestis, integris, incorruptis. Quam enim domum decet sanctitudo, si non tuam Domine? Certe parum profutura est tua vnius iustitia, si ea vicerit dissimilis aliorum affectio. Vteris subinde membris tuis, regisque summi secutus exemplum, quemadmodum ab illo discurrunt assidue Spiritus angelici ad hominum ministeria: sic diriges per orbem terrarum pacis nuncios. Vide tamen qualibus membris vtaris: sunt quædam paralytica, quæ si volueris in dextrum mouere, praue potius ferentur in sinistrum. Proinde magna cura tibi subeunda est, vt ad hoc ministerium idonea diligas. Posthabebis rerum minorum curas, vt huic maximæ maior ac efficacior inseruias. Vide quæso si careas oneribus: vide si quis alius tanta sollicitudine fatigetur, quanta tu. Vere hoc dixerim, summus honor, summum onus. Sed ne te onus terreat, si bene ministraueris, summi oneris summum præmium. Vide denique si non tibi incumbat cum eximio rege psallere: durum quidem, sed vigilantis viri canticum: *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino.* Sed quem locum? Pacem nempe. In pace factus est locus eius. Sed quænam est hæc pax? tranquilla bonorum concordia. *Non enim est pax impiis*, dicit Dominus. Tolle igitur vitia: redde virtutes. Redde mihi formam, redde vitam, redde etiam cum Domino gratum locum inueni te cum hoc tempore regnum Israel restitueris. Hæc ecclesia tecum. Cuius vocibus nihil aliud adiicio, nisi precationem humilem: vt det Deus dies vitæ ac robur virtutis, vt sub tuo pontificio pulchræ pacis dilatationem amplissimam videre possimus, Amen.

Anno Domini 1303.

SERMO EIVSDEM HABITVS MASSILIÆ CORAM PAPA BENEDICTO, ANNO M. CCCCIII. NONA Nouembris.

Enedic hæreditati tuæ sanctissime pater Benedicte: benedic obsecramus, vt secundum nomen tuum sit & laus & operatio tua: det benedictionem Benedictus: quoniam absque benedictione præuia eloquium nostrum prorsus esset inualidum, eloquium, inquam, quod ego seruus tuus pro parte & nomine hæreditatis tuæ pecoliaris, quæ est Vniuersitas Parisiensis præclarissima, absque dubitatione & primogenita studiorum habiturus sum cum istis legatis suis præclarissimis & probatissimis certe viris sanctitati tuæ fidelissimis: quibus assotiatus sum immeritus, & dux verbi factus: & hoc te propitio, pater beatissime, te benedicente, te benigno. Alioquin nisi tu Dominus dederis benignitatem: terra nostra, quæ est hæreditas tua, quo pacto dabit fructum suum. Nisi benedictionem dederit legislator: subditi quibus passibus ibunt de virtute in virtutem? Denique nisi tu Dominus iusseris benedicere: quo ausu auderet paruitas mea coram summa tuæ beatitudinis celsitudine in conspectu huius celebris conuentus indignum os aperire. Igitur Benedicte pater sancte, benedic tu mihi: benedic & hæreditati tuæ. Hanc ergo benedictionis gratiam reportare sperans à beneuolentissimo & serenissimo S. T. spiritu: aperio rursus fidenter os meum: vtens compellatione singulari: non quidem pro indignitate (procul nefas tale) sed pro singulari dignitate: sicut tua singularis est dignitas: ne quis indigne ferat morem istum loquendi ad Deum: & priscam sanctorum patrum & oratorum consuetudinem: & obsecrans dico prophetica imprecatione: *Benedic hæreditati tuæ.*

Hæreditas hæc tua, cuius benedictionem expetimus, duplex inuenitur: vniuersalis & partialis: iuxta quod orationem nostram in duos secernimus articulos: sicut ad duo principaliter missi sumus. Primum & hoc præcipuum est quærere pacem super Israel: hoc est super ecclesiam, quæ est vniuersalis hæreditas tua. *Hæreditas mea Israel*, ait ille, cuius vicarius es in terris: & à quo tu pastor illi, tu colonus & agricola supremus præfixus es. Propterea sane cum beato Martino, cuius instat celebritas, felicem hanc virtutum suarum consummationem existimare debes, si pacem ecclesiæ integram reliqueris. Alter proinde nostræ legationis articulus est: benedictionem gratiarum postulare pro altera hæreditate tua quodammodo peculiari: & quæ est ecclesiasticæ hæreditatis pars quædam florentissima & præclarissima & electa: pace aliarum dixerim. De qua gloriari potes prophetica exultatione: *etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Hæc est humilis & deuota S. T. filia Parisiensis Vniuersitas: quæ cum Iacob non dimittit te, nisi benedixeris ei, consurgente aurora benignitatis tuæ. Eget nimirum vtraque hæreditas ista benedictione tua: vt aperiente te manum tuam, manum tuæ benedictionis omnia impleantur bonitate: & Domini sit salus, & super populum tuum benedictio tua. Inuasit itaque hæreditatem ecclesiæ aper de sylua & singularis ferus depastus est eam. Oues quoque & cæteros armentorum greges, hoc est populos simplices & omnis conditionis homines miserando more & execranda penitus diuisione dispersérunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. Quam ego olim cladem iuuenis pastorio carmine deplorans Ethæus inquam:

Heu gregis impacata lues nimis: heu graue virus
Exitium experta: heu pecoris sors altera semper
Aut perit externo insultu, suffere vel acerbos
Hærentesque cutis morbos vicenave damna,
Qualia mysteria nunc patitur pecus: omnia postquam
Fato versa malo tempus tulit & sua error,
Rixaque pastorum, sub quem me & innocuus grex
Ductorem trepidat: fugiunt pars altera Tybrim,
Pars Rhodanum, nullo incerto pars altera sistit.

Tuum vero est, pater beatissime, talibus hæreditatis tuæ calamitatibus obuiare, suæ desolationi opem ferre: suum quoque maledictionis schismaticæ opprobrium in benedictionem pacis decoram & fœcundam immutare. Oues in hac hæreditate tua dispersæ sunt, tu eas collige: confractæ sunt, tu alliga: sauciæ sunt, tu sana: errantes sunt, tu reuoca: perditæ sunt, tu eas quærитas & inuen-

iuuentas propriis humeris & beatis, benignus imponens gregi suo consocia. Quod si aliquæ fortassis miserabili vicissitudine mutatæ sunt in lupos & beluas feroces & sæuas, vt de sociis Vlyssis per Circen poetica & moralis est narratio, tu eas non enecare, non perdere volueris. Bonis quidem & discolis debitores, sapientibus & insipientibus. Sed potenti virtute benedictionis tuæ in misericordia & mansuetudine, tales rursus in ouium simplicitatem transformare stude. Si versa est pars hæreditatis tuæ in amaritudinem & s[illegible]liginem: ob pestiferum schisma in similitudinem horrendi deserti & vastæ solitudinis, si vbi pro vuis labruscæ, pro frugibus

Infelix lolium & steriles dominantur auenæ

vt Poeta loquitur, & vt Scriptura ait: sicubi *terra maledicta spinas & tribulos germinat.* Flabit Domine spiritus tuus bonus & suauis, & fluent aquæ gratiarum, pinguescent speciosa deserti, & tuæ benedictionis irroratione renouabitur facies terræ, facies vniuersalis hæreditatis tuæ. Nam & matrem humoris Philosophi lunam vocant.

At dices: magna sunt ista nimis & supra virtutem hominis posita. Magna sunt, nec inficior, pater beatissime, imo maxima: sed virtus Dei, cui inniti te conuenit, immensa est. *Omnia possum* (inquit Apostolus) *in eo qui me confortat, Christo.* Sed *maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem bra[illegible] suum.* Magna sunt, propterea magno egent studio, cura, sollicitudine, vigiliis & labore. Nam *vbi intenderis ingenium, valet*: ait Iulius Cæsar apud Salustium. Magna sunt, propterea deferenda [illegible] & [illegible] linquendaque minoribus. In hoc opus vnum præcellentissimum figendi sunt [illegible] cui mittenda est manus ad fortia, tempus quinque res omnium pretiosissima, in aliis non nisi parcissima tarditate dispensandum, alioquin tale aliquid fieret, quasi quis p[illegible]retur *hamo aureo*, iuxta verbum vnius è Cæsaribus: aut quasi vile aliquid quæreretur in tenebris cum cetero centum aureorum. Alioquin prætereà rediret illa inculpatio Ietro ad Moysen: *Stulto labore consumeris.* Sic Petrus Clementem, sic Bernardus Eugenium, imo sic Apostolus discipulum suum charissimum monuerunt: *Nemo militans*, &c. *Secularia iuditia*, &c. Et in Actibus Apostolorum: *Non est æquum*, &c. Notiora sunt hæc quam vt allegationibus indigeant. Magna denique sunt ista pacis vniuersalis opera: quamobrem ea tecum à multis quærere conuenit. Nam vulgaro prouerbio, *quod a pluribus quæritur, citius inuenitur*: & *vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo*, &c. inquit Christus &c. Et quis est, ô Deus æquissime, quis est ex Christianis ecclesiæ filiis, qui non inuiti debeat pro sua portione & vocatione tantis opitulari miseriis? Quis tam luctuosæ desolationi? quis labefactioni tantæ hæreditatis tuæ non condolebit, & cõdolens quis pro viribus non obuiabit? Sed neq; hoc prohibere quisquam nisi mentis inops voluerit, vt in communi periculo commune sit auxilium. Quod si parum prospere successit hactenus labor plurimorum: non ideo desperandum, non succensendum eis, non spernendæ prorsus operæ:

Non est in medico semper releuetur vt æger.

Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.

Neque enim qui plantat, neque qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat Christus. Et non mentiebatur qui dixit: *Timidæ sunt & incertæ prouidentiæ nostræ.* Si post primum naufragium nauta nauem, & post prima vulnera miles aciem, & post vnam sterilitatem rusticus agrum desereret, ascriberetur hoc nõ cautelæ, sed ignauiæ. & qui sic consuleret, ageret insulse. Beniamitæ iussu Domini bis descenderunt in prælium [illegible] victi sunt: vt primum purgati, humiliati & eruditi, victoriam tertio prælio sortirentur. Super omnia p[illegible]st opitulationem diuinam si pacem vniuersalem quærimus, non inefficaciter per[illegible]ramus: quæratur necesse est concors vnio huius obedientiæ tecum, P. B. & secum: hoc est in capite & membris: præsertim in præclarissimo, potentissimo, Christianissimo Franciæ regno: cuius laudes quia per se celebres sunt, non enumero. Pax male per schisma & contentiones quæritur. Nam vbi diuisio perseuerat, audiant quod omne regnum intra se diuisum desolabitur: & quia

Conueniet nulli qui secum dissidet ipse.

Absint igitur procul omnes animositates odiosæ. Non fiat aspectus retrorsum in quibus periculis & procellis nauis ecclesiæ hactenus iactata sit: sed docti ab Apostolo extendentes nos & velum in anteriora, portum pacis optatum concordi laboris annisu petamus. Docent nos historiæ gentilium, præsertim Romanorum consulum, qui licet aliunde dissiderent hostiliter mox in amicitiam conueniebant, dum reipublicæ pax & vtilitas quæreretur. Hoc T. Liuius, hoc Valerius exemplis docent: & veterum Græcorum institutum charistia seu communis gratia fiebat pro communi vtilitate, non prorsus dissimiliter ab anno iubilæo Iudæorum. Quod si filii Israel animo pacifico ibant ad prælium, filii ecclesiæ quibus animis debent quærere pacis bonum? Si Herodes & Pilatus facti sunt amici ad persequendum Christum, qualis debet esse pax ad eundem adorandum? His exemplis cum certa ratione permota humilis & deuota S. T. filia, quamprimum vniuit se in se, reuocans omnes perditos à suo consortio vel gremio quomodolibet alienatos, & ad honores pristinos restituens, monens insuper & maternaliter iubens vt iniuriarum præteritarum nemo memor sit amplius, sed honori matris & vtilitati pacis omnia condonentur. Recedant vetera, noua sint omnia, quatenus liberioribus animis eo pax vniuersalis quæratur, quo nulla particularis obstiterit discordia. *Concordia* (inquit Salustius) *paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.* Quidque concordiam Fratrum Prædicatorum antea fere desperatam operata est, commemorans & literis suis inserens zelum grãdem, quem pro eadem concordiam dudum Parrisiis ostenderas, studens in hoc & sperans filia tua, tuæ sanctitati non mediocriter complacere.

Habes igitur, pater beatissime, filiam pacificam, & euangelicæ beatitudinis participem dignam insuper quæ ad pacem vniuersalis hæreditatis tuæ quærendam admittatur, vt dicat ex sententia: *Facta sum coram eo quasi pacem reperiens.* Scit ipsa quoniam tale est pacis bonum, vt multa propter eam tolerare, multa indulgere, dissimulare plurima: quæ vel corrigi, vel ad regulam duci nequeunt, oportet. Hoc sancti Patres scriptis suis, hoc exemplis docuerunt. Habentur in promptu dicta eorum in decretis & alibi copiose. Sed eorum dicta nunc allegare quotando cognoscentibus legem loquor, & vbi res in se perspicua est, superfluum ne dicamus curiosum iudicamus, & à sanctorum Patrum vestigiis alienum, quia & ostentationem redolet, & cicatricosam fluidamque reddit orationem.

Oritur ex præmissis consequenter intellectus dicti illius saluberrimi & verissimi si sane capiatur, quod *communis error facit ius*: hoc est, quod prælatus dominante opinione, etiam erronea in subditis, multa vel agere vel omittere tenetur, qualia si faceret aut dissimularet opinione huiusmodi non extante, ipse graui delicto teneretur obnoxius. Quæ doctrina præsenti negocio accommodatissima est, si iam eam dilatare liceret, sed oratio nostra certis coarctanda est limitibus, & ad alia properat.

Attamen prætergredi vllo modo neque possum nec debeo, dum ad concordem huius obedientiæ vanitatem exhortor: suadens iniuriarum quarumlibet obliuisci, quin summam tuæ mansuetudinis & mititatis laudem admirer, quæ exemplum mansuetudinum Dauid insecuta, caput ad maledictionem inclinauit, vt à Domino benedictionem pro maledictione reportaret, & benedictione hæreditatem possideret. Et cum Iuda Machabæo esset memoria tua in æternum in benedictione. Ecce Sathan accepta a Deo licentia (alioquin quid ipse potuisset) percussit te plagis multis tribulationum & angustiarum, iustissime quidem in ordine ad prouidentissimam Dei dispositionem: quoniam iustus est in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Per cuius prouidentiam fit, vt diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. Et qui *secundum merita plebium disponit vitam rectorum*, vt ait Gregorius, qui etiam proprio filio non pepercit, quin eum saturaret opprobriis. Deniqm nihilominus has commotiones peruersissimo intentionis fine mihi suscitasse videtur, ad quid? Nimirum vt essent pedibus tuis in laqueum & offensiones & scandalum. Quo pacto sic? Vt animus tuus generosius in indignatione & de indignatione in impatientiam, & de hoc in odium & diffidentiam & suspitiones anxias & trepidas quæ multos supplantarũt laberetur, & in vindicandi libidinem excandesceret, & vt tandem abiecta mansuetudine dimisso omni consilio ad postremum omni studio prosecutionis ecclesiasticæ pacis: spiritus tuus natura mitis & suauis ad solam vindictæ carnificinam sub zeli iusti specie raperetur, lactaretque oues proprias, protereret, abiiceret, dissiparet: & propter suspitiones infidas & turbidas, res omnes timide gelideque ministraret. quali arte venatores apros in propriam irritant necem, & lepusculos per vanam pennæ volitantis formidinem in veram tradunt periculum & laqueum. At benedictus Dominus & benedictus tu: quoniam laqueus iste desiderii vindictæ contritus est. Tua quippe mansuetudo non solum non sublata est à S. T. his fraudibus: sed mira quadam effulgentia magis & magis emicuit, vsque ad quendam intuentium stuporem, vsque ad pias lachrymas audientium, vt ad exemplum memoriale & vere Christianum apud omnes generationes posterorum. Quæ exempla omnia si referre voluero, nitar incassum, prius tempus & lingua deficient. Vnum tamen ex innumeris (quod fidelissima relatione didici) cõmemoretur exemplum: quod dum Parrisiis in sermone publico restitutionis pro parte regis feria secunda post Pentecostes coram populosissima & celeberrima vtriusque status frequentia retulissem illud suis superiis altis & subditis tacentes approbarunt, & non pauci ad pias vsque lachrymas (nec mirandum) compuncti sunt. Postquam sæuientibus vndique intumescentibusque procellis circa nauem ecclesiæ tu mysticus Ionas proiectus es in mare: hoc est in amaritudinem tribulationis, non deseruit te Deus, sed mirabiliter in ventre sacri palatii velut in ventre ceti conseruatum eduxit ad litus libertatis, & facta est tranquillitas maior. Tota quippe obedientia ista a tumultu siluit, eo tunc venit ad vereodam tuæ celsitudinis pœnitentiam homo quidam non infimæ fortunæ, qui vltro confessus est te Patrem & Dominum suum, imo nostrum omnium, te Christum Domini nedum impie tangere, sed crudeli inauditoque parricidio interficere semel & iterum voluisse. Expauerunt opinor qui aderant, qua fronte vir tanti sacrilegii, vir tam nefarii facinoris conscius non solum hoc facere, sed vel comparere præsumpsisset. Multi cœperunt toruos in eum oculos flectere, dentib. fremere, vix manus continere, nisi quod tuam expectabant sententiam, & qualem expectabant nisi vt diceres: Tollatur impius, exturbetur sacrilegus, ligatis manibus & pedibus trahatur ad carcerem, vt tradatur in mortem. At vero tu nihil horum dixisti pater clementissime: sed misericordiæ & mansuetudinis sinum aperiens, & clementiæ virgam extendens, præoccupasti confiteorem reum, priusquam verba orationis complesset, serenissimo quoque vultu & verbis suauibus plenam præconcepti huius flagitii veniam indulsisti, vincens in bono malum: & cuius esses spiritus, cuius insuper vicarius, facto certissimo palam docens. Hoc egisse nonne satis erat ad misericordiam? Addita est assecuratio, trepidare vetans iureiurando firmata. Nam sic cui multum dimittitur, multum ingratum si de dimissione hæsitauerit. Dixit namque spiritus tuus bonus & suauis: *Hoc faciat mihi Dominus & hoc addat, si vllas vnquam aduersum te odii vel vindictæ reliquias apud me seruauero*: imo si quam pœnam in te posterius exercere voluero, illa in caput meum prior cadat. Nec indulgentiam tantummodo ego præsto si deinceps bene te habueris, sed & tibi tuisq; similibus omnibus beneuolentiam polliceor ampliorem. O

dignissi-

[illegible] O [illegible] & [illegible] Pa[illegible] [illegible] iu [illegible] quatuor [illegible] Hæc [illegible] & [illegible] M [illegible] *[illegible] tinuacu [illegible] um* [illegible] [illegible] am [illegible] an [illegible] *mors* [illegible] Rom [illegible] cre, Domi [illegible] [illegible].

I[illegible] e & auth[illegible] tu [illegible] calo[illegible] abat. Co[illegible] Plus apo[illegible] val[illegible]: [illegible] *[illegible]natu animosu, expugnatore vitium.* O[illegible] a[illegible] *[illegible] em demando [illegible] tum, quam [illegible] ltam remo[illegible] gai,* [illegible]

[illegible] q[illegible] tx fecur[illegible] ate. co[illegible] ue: tua, d[illegible] ro v[illegible] lorat vel m[illegible] *[illegible] de [illegible]toribus meis.* Et tu [illegible] cum Prophe[illegible]ta *D[illegible] Deus meus* [illegible] *nam* &c. It[illegible] ter beati[illegible]ime [illegible] Christ[illegible] *[illegible]* [illegible] tus [illegible] vt misericor[illegible] ftet [illegible] quem vid[illegible] [illegible] um. [illegible] non eri[illegible] tibi bland[illegible] rosperitas. [illegible] m [illegible] inam [illegible] ad te[illegible]itas & [illegible] Da [illegible] N[illegible] tuadente pe[illegible] [illegible] ic, [illegible] ua [illegible] vi ho[illegible] no qui calamitate pressus, æqu[illegible] o[illegible] rat[illegible] ulerat: p[illegible] m succedentibus prosperis repetit om[illegible] [illegible] e & [illegible] cure, v[illegible] pareat in [illegible] gentiam priorem non ex virtute, sed v[illegible] d- [illegible], [illegible] ex [illegible] de, sed in tempus more simiarum distul[illegible]se. Non [illegible] ectionis tuæ mansuetudo, neque fallat eam [illegible] imu- [illegible] me[illegible] mala per indulgentiam quam seueritatem, quasi [illegible] pl[illegible]ibus, & subditis pepercisse. Sic misericordiam [illegible] tu trem[illegible]ndi [illegible] Dei, qui sub bullis patentibus promisit misericor- [illegible] mel dimi[illegible] n[illegible] n [illegible], qui [illegible]sit non esse memorem iniuriæ ciuium [illegible] onfitens Dom[illegible] n [illegible] xaudiaris, & [illegible] on audias horrendum illud impro- [illegible] *[illegible] ue nequam nonne omne debitum dimisi tibi,* &c. Sic præterea c[illegible]m D[illegible]id [illegible] n[illegible] ericordia [illegible] te p[illegible] ideas terram, & dele[illegible] teris in multit[illegible] ne [illegible]

[illegible] tatem doceat te Dominus vias suas, vt absque offendiculis ad impatien- [illegible] uo[illegible] in viam pacis, quam a te pacem petimus pater beatissime, dicen[illegible]es. *Be- ne[illegible] ba[illegible]* [illegible] humana virtus quælibet hanc pacem præbere non insufficiens [illegible] & in- [illegible] *[illegible]* [illegible] ud Virg[illegible] [illegible] st, præsertim in tam desperato [illegible] rad[illegible]cato [illegible] hismate, [illegible] medendo [illegible] & ingr[illegible] b[illegible] De[illegible] lab[illegible] hus, & caput [illegible] bu- [illegible] ssione [illegible], ita vt p[illegible] vide[illegible]tur [illegible] m a[illegible] pientibus, & dicere conue[illegible] at [illegible] tre[illegible] *[illegible] oramus quid agere debemus, hoc solu[illegible] habemus residui, vt oculos nostros ad te diri- [illegible] mus* [illegible] is n[illegible] post Deum, c[illegible] vi[illegible] arius es, decere. Scimus ad te Hierarcham supre- m[illegible] edi[illegible] em hu[illegible] n[illegible] di hæreditatis [illegible] siast[illegible] æ, vt fiat pax in diebus nostris, & tu maxi[illegible] mo[illegible] ipsis pacem populo. Qu[illegible] od [illegible] perficis, bene[illegible] ctus eris in omnes generatio- nes, & memoriam æ[illegible] ha[illegible] his qui post te fu[illegible] ur[illegible] rel[illegible] u[illegible] s. [illegible] autem nõ perfeceris, [illegible] choaueris [illegible] n & elabo[illegible] au[illegible] is bona & ant[illegible] qua fide, [illegible] stud o[illegible] pia & humili voluntate, per te si tuos [illegible] ui [illegible] pe[illegible] un[illegible] mne[illegible] non perdetur merces tua, non laus, non gloria: res ipsa condemnabit mendacit[illegible] [illegible] ignorantia vel liuore criminantur summam T[illegible] dignitatem, tuam vigilantiam, tuam cha- [illegible] cis hoc sedulo. Ita enim te facere & me sentire æquum est.

[illegible] amplius stimuletis ad agendum [illegible] asc[illegible]nd[illegible] frequenter su[illegible]mem mentis tuæ lu- [illegible] uper te: vbi despectis [illegible] terris, ver[illegible] iugiter & acriter ante men[illegible] [illegible], in sublimitate [illegible] ci [illegible] ud[illegible] atis, [illegible]um ill[illegible] qui ait [illegible] *C[illegible]gitaui dies* [illegible] qua[illegible] ac te, quam [illegible] sit om[illegible] llu[illegible] quo[illegible] m[illegible]ndus a[illegible] t g[illegible]or[illegible] [illegible] ioc[illegible]n- [illegible] a, [illegible]uam lubri[illegible] & [illegible] ent[illegible] [illegible] ioque si[illegible] ima. imo quam anxia & an[illegible]a- [illegible] n[illegible] omi[illegible]a. E[illegible] ce omnes morimur, & quasi aqua [illegible] luentes di[illegible]abimur [illegible] iai. hodie [illegible] Papa moritur. *Eheu f[illegible]gaces, Posthume, labuntur anni:* d[illegible] t Horatius

&

& [illegible] cus *Properat cur[illegible] vita* [illegible] *ique* [illegible] *tempus, & n[illegible] st anni* [illegible] m [illegible] *in inferna descendunt.* & [illegible] m. Cæt[illegible] m [illegible] n, pro quo [illegible] n [illegible] [illegible] ios turbar[illegible] nu [illegible] *tum & omnia vanit* [illegible] d [illegible] er [illegible] conit[illegible] secund[illegible] m C[illegible] st [illegible] tro[illegible] m[illegible] xt[illegible] p[illegible] ur [illegible] v [illegible] m [illegible] *hominum vsque* [illegible] *aut cor*[illegible] cis [illegible] te [illegible] [illegible] a[illegible] p[illegible] ne[illegible] d [illegible] as [illegible] paue[illegible] end [illegible] m [illegible] pericu[illegible] u [illegible] *Nonne* [illegible] *rem*, et apud [illegible] p[illegible] ui [illegible] *de anacaprina* [illegible] at [illegible] usatt, de [illegible] v[illegible] rlat[illegible] [illegible] d si [illegible] al oralis [illegible] den tæ dele[illegible] c[illegible] al[illegible] ue [illegible] no ne[illegible] t[illegible] at, [illegible] treat [illegible] di[illegible] t[illegible] ts exat[illegible] n[illegible] ved[illegible] endade out[illegible] m salute & [illegible] re ne A[illegible] eat quo [illegible] pot[illegible] in destru[illegible] n[illegible] n, [illegible] d ædi[illegible] on [illegible] labo[illegible] c[illegible] ta v[illegible] imi[illegible] c[illegible] Ar[illegible] x [illegible] c[illegible] so abu[illegible] u pot[illegible] t [illegible] *cun[illegible] is m[illegible] tali[illegible] us pace perfruantur*, [illegible] iam hic e[illegible] ts [illegible] is potentatu[illegible] ta[illegible] ul [illegible] [illegible] is

S[illegible] a[illegible] te conuertor, Pater sanct[illegible] [illegible] ne p[illegible] ro ipsa [illegible] mit t[illegible] dit[illegible] on stu[illegible] c[illegible] m[illegible] ns ventrem q[illegible] rul[illegible] pl[illegible] s. [illegible] q [illegible] qui pagi[illegible] adel[illegible] custæ m[illegible] [illegible] in [illegible] g[illegible] mei n[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] nt[illegible] m de c[illegible], quasi spon[illegible] am v[illegible] [illegible] [illegible] e[illegible] ot sudoribus & sa[illegible] [illegible] ronata. Eg[illegible] ta[illegible] d[illegible] n[illegible] pri[illegible] cipum [illegible] d [illegible] N[illegible] vel[illegible] t misella & an[illegible] d[illegible] t [illegible] p[illegible] ctior. [illegible] er[illegible] ur, & [illegible] sunt hostes in c[illegible] p[illegible] te. Pace[illegible] r [illegible] b[illegible] num, [illegible] dor[illegible] uciat sponsus meus nascens, prædica[illegible], mor[illegible] [illegible] ma pernic[illegible] num, quod iam quinque l[illegible] per[illegible] d[illegible] pasc[illegible] t[illegible] abi[illegible] nt. [illegible] mea olim defensione certamen erat vsque ad m[illegible] le[illegible] d agi vel quæri videtur a multis, quam vt corruam, & miserabili l[illegible] befa[illegible] b[illegible] cis l[illegible] d bri[illegible] n ham. Ecce versa sitit omnia fere in contrarium p[illegible] ior[illegible] ex[illegible] s[illegible] næ & d[illegible] coris, ornata ornamenta: dum pro corona humilitatis pul[illegible], [illegible] v[illegible] cro[illegible] is p[illegible] tu[illegible] tati stercora sola temporalitatis ampl[illegible] xant[illegible] r. & erigitur super [illegible] fa[illegible] [illegible] & [illegible] & d[illegible] bol[illegible] ca, repudiata ea quæ desursum est pac[illegible] qui[illegible] ta. [illegible] planct[illegible] bus loque[illegible] tur, P. B. noui [illegible] tionem an[illegible], q[illegible] ab vtero egr[illegible] re n[illegible] p[illegible] s, qu[illegible] cr[illegible] cient lach[illegible] næ ab ocul[illegible] s t[illegible] s, [illegible] ad succurr[illegible] [illegible] us tu[illegible] m succensus, & dic[illegible] t ex intimo c[illegible] p[illegible] o. Dom[illegible] ne [illegible] ante te omne desiderium meum, & g[illegible] us meus a te n[illegible] ab[illegible] ndi[illegible] us. S[illegible] q[illegible] nat[illegible] [illegible] deter[illegible] la gentis [illegible] æ. Rapidus [illegible] [illegible] mpro[illegible] e[illegible] t[illegible] s, & [illegible] mentum, [illegible] rma stabiles fœdere terras, & dispersiones [illegible] el congrega.

Sed quid ago? quorsum ta[illegible] quid Mi[illegible] eruam (vt dicitur) [illegible] inip[illegible] de [illegible] d[illegible] æ [illegible] ta[illegible] unt namque apud tuam c[illegible] n[illegible] d[illegible] tat[illegible] m assidue & acriter talia salut[illegible] [illegible] v[illegible] tere P. B. patere obsecro, commoni facere te & [illegible] rate pro patre deuoti[illegible] m[illegible] v[illegible] facis. Nam equum etiam sponte vel[illegible] cem calcar adiuuat. Hac vt calcata [illegible] u[illegible] p[illegible] dulatr[illegible] ibus eius, vt n[illegible] retrahent[illegible] us vn[illegible] is vitios[illegible] um passionum, [illegible], [illegible] spe, non gaudio f[illegible] actibu[illegible] (melioribus namque hospit[illegible] bus digna est [illegible] adulatorum pest[illegible], o[illegible] ad gratiam, nihil ad veritatem loquentium & cl[illegible] [illegible], ac[illegible] pu[illegible] s var[illegible] s [illegible] v[illegible] d[illegible] tgere videantur [illegible] ingerentium: de quoru[illegible] *[illegible] pr[illegible] cto ex stultis insanos facit.* Et q[illegible] t sunt stulti? vtique vane gloriosi, prud[illegible] de[illegible] in [illegible] s.

His inquam procul pulsis, tu totus cum pacificis, qui non oder[illegible] pa[illegible] m pac[illegible] Hi[illegible] rus[illegible] lem: totus inuigiles implere id quod pr[illegible] matre ec[illegible] ia pe[illegible] ve[illegible] a[illegible] colu[illegible] ba Noe, ferens ramum pac[illegible] fetæ o[illegible] iuæ per nos hum[illegible] s [illegible] so[illegible] it[illegible] ne *Benedic[illegible] hæreditati tuæ*: vt [illegible] bis contin[illegible] t illud prophetæ: *Dominus* [illegible] *pace* S[illegible] d q[illegible] o[illegible] s v[illegible] s ben[illegible] op[illegible] tuo in pace? Si pe[illegible] t al[illegible] qui[illegible] ber [illegible] d[illegible] or[illegible] S. [illegible] a q[illegible] ere, ne uos patr[illegible], [illegible] v [illegible] æ[illegible] h[illegible] ssinium, au[illegible] t[illegible] s ab eod[illegible] p[illegible] æte nire arrogantiu[illegible] [illegible] dien[illegible] p[illegible] pa[illegible] um tempus [illegible] b [illegible] tat o[illegible] c[illegible] tatural[illegible] ra[illegible] r[illegible] s, et [illegible] enedices c[illegible] n[illegible] c[illegible] tum it de[illegible] imol[illegible]

[illegible] al[illegible] & [illegible] postremus no[illegible] æ [illegible] cuius [illegible]

expedit loquam prioris: qui licet necessarius existat, eum tamen neque tantæ dignitatis, neque paris difficultatis existimo. Hic supplicamus, vt benedicas hæreditati tuæ partiali, & quodammodo peculiari, segregando pluuiam voluntariam huic hæreditati tuæ. Et quoniam infirmata est præ tenuitate & multis incommodis, tu perfice eam, quam tua tuorumque prædecessorum dextera plantauit. Præuenisti nos, Pater beatissime, in benedictionibus dulcedinis, heri in osculo pacis, pridem in odore bonæ famæ mansuetudinis & liberalitatis tuæ, vt hanc à te benedictionem petere, hanc spe certa præsumere auderemus. Denique iam præuentos subsequeris, dum aures tuas, scilicet tam beneuolas, orationi nostræ præbet tua pastoralis sollicitudo, recogitans (vt arbitror) quoniam filia tua primogenita est studiorum; cuius primogenituræ ratione competit benedictio de rore cœli desuper, & de pinguedine terræ, hoc est in spirituali & temporali prouisione.

Rursus quia exemplo Axæ filiæ Caleph suspirat sedens super asinam, calcans scilicet omnem brutalitatem, petens benedictionem a te patre suo, vis eam à liberalitate paternitatis tuæ irriguum inferius & irriguum superius expectare? Dic igitur verbum Boos & Ruth: *Benedicta es filia Domino, quicquid dixeris mihi hoc faciam tibi.* Et ita fac, pater beatissime, vt sit ante te odor filiæ tuæ, sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Et bene ager plenus est filia tua Parisiens. Vniuersitas, imo nihil errauero, si eam appellauero paradisum voluptatis, in quo est lignum scientiæ boni & mali, & fons scientiæ in quatuor facultatum flumina condiuisus, irrigans vniuersam superficiem terræ. Tu huius professor es, tu pastor & cultor, vt opereris & custodias illam tanquã agriculturam viuam, vt Aristoteles loquitur *in polit.* Vbi sub mysterio nihil deest eorum, quæ egregius poeta Virgilius *in Georgicis*, & Palladius *in de agricultura*, de hæreditate agraria conscripserunt, distinguentes agrum quadruplicem, qualem figuraliter in hæreditate tua secundum quadruplicem facultatem reperimus. Vnus ager est apricus & florifer pro apibus, figurans sub quadam appropriatione facultatem Theologiæ. Alius est pascualis pro ouibus & domesticis animantibus, figurans facultatem decretorum. Alter frugifer pro hominum vita, figurans facultatem medicinæ. Quartus vitifer & pomifer in omni genere suo, figurans typice artium facultatem.

Tuum est igitur hæreditatem tuam hanc benedicere, colere & augere, vt fructum suum det in tempore suo. Ecce ipsi Theologi velut apes intellectuales peruolitant in hæreditate tua, flores sacrorum eloquiorum de rore cœli roscidos compingunt mel in cellulas & fauos, vt sit cera in illuminationem intelligentiæ, & mel in oblectationem affectiuę. Hanc hæreditatis tuæ portionẽ spectans, dicere habes ea sententia illud Ecclesiastici: *Hæreditas mea super mel & fauum. Nam eloquia Domini dulciora super mel & fauum.* Et, *præceptum Domini lucidum illuminans oculos, in intellectu.* Venerat in mentem laudes huiusmodi tum augere, tum suo modo deducere, de reliquis hæreditatis tuæ partibus, hoc est facultatibus, quo magis animaretur sanctitas tua sibi benedicere: sed negligentius istud ago breuitati studens & sciens nihil laudum harum te latere. Dicam vero te concedente id, quod nuper meditatione mea, dum solus essem, & non solus, solus quidem corpore, non solus cogitatione versabatur. Itaque posita erat ante mentis oculos sedes tua præclarissima: & thronus sicut sol & luna perfecta, astitit regina illa virtutum dilectio a dextris tuis vestitu sapientiæ deaurato, circumdata varietate virtutum. Nam ita iussit rex optimus maximus Christus, vt sedem Papalem dilectio stabiliret, dum ait Petro interrogato ter, & ter respondente quod diligeret eum: *pasce oues meas: pasce agnos meos.* Quæ dilectio vna est in quadam trinitate virtutum, in misericordia & veritate, quæ custodiunt regem omnem duabus manibus hinc & inde portantes thronum eius, & in præclarissima virtutum iustitia, & neque Hesperus neque Lucifer ita admirabilis. Has sub compendio nnmerauit propheta reginas, eas paci consocians: *Misericordia*, inquit, *& veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.* Quarum officium alibi descripsit: *Propter veritatem* (inquit de Christo, cuius vicarius es) *mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.*

Hæc præclara dilectio seu charitas vna in hac trinitate virtutum, sicut Apostolus insinuauit *ad Cor.* scribens: parabat orare pro filia tua Parisiensi Vniuersitate, vt ei modo quo diximus, benediceres tanquam hæreditati tuæ. Nam vbi adesset vel quando rogaret dilectio, si inter patrem deest & filiam. Nihilominus affuit & Sathan à sinistris, ita mihi monstrabat meditatio mea. Aderat & infelix proles sua, æmulatio liuida, per quam mors intrat in orbem terrarum, monstrum heu horrendum, informe, ingens. Cui quot insunt in dilectione virtutes, tot insunt vitia, crudelitas, falsitas, iniquitas. Crudelitas contra misericordiam, contra veritatem falsitas, & iniquitas contra iustitiam. Agnoui ea descriptione Nasonis quænam illa esset:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis, &c.
Obstupui visu subito gelidusque cucurrit.
Ossa tremor ——

Dum ecce terrifico boatu rabida ôra laxans, & dentibus frendens: Eheus Pater sancte: caue benedixeris hæreditati huic tuæ: quæ facta est tibi sicut leo in sylua: odi propterea eam & maledic. Caue benedixeris ei in collatione gratiarum. Nam & tarde venerunt, & in multis

multis … tua sententia defecerunt. Abiice eos posit… a te, … & impera … maledicti.

Ita parabat portentum hoc h…um magno conatu, contume…iosa nefandaque … contra filiam tuam delatrare: dum tu Pater beat…ime, hoc indignabunde ferens, tot… vultum paulisper in hanc æmulationem impiam, mendacem & nequam visus es de… & … confestim abscederet imperare. Abi hinc in mal… horam & in crucem tuam pestis horrida, sa… discordiæ, mater nequitiæ. Vide ne vltra nunc te vel apparere præsumpseris. Attende ne … minari studueris apud patrem, cui etiam pro magno peccato satis esset modicum supplici. Falleris … te recipi vel audiri existimas, vbi in conspectu meo paterna dilectio verax & iusta pro eis de… orationem assumere. Dic tu dilectio hac increpatione deterrita æmulatio tristis abscessit & dile… sic orsa est. Facis Pater sanctissime id quod te decet, te patrem erga filiam, & talem filiam: te vicarium illius qui accusatorem fratrum deturbauit in stagnum ignis ardentis, qui iussit Pontifice… agere in spiritu lenitatis: quoniam & ipse circundatus est infirmitate, qui postremo propter decem iustos toti Pentapoli peccatrici pepercisset. Præterea me dilectionem iussit assistere a dextris … quæ natura patiens sum, benigna sum, non æmulor, non ago perperam. Age igitur, pater beati… ime, age quod agis, ne vlla te vnquam accusatrix æmulatio à meo consortio diuulserit. Non audiatur precor aduersum me crudelis hæc & maligna æmulatio. Absit vt ponat hanc maculam in gloria tu… spreuisse hæreditatem tuam: abiecisse à te & pedibus tuis supplices tuos cultores quoque in vinea Domini Sabaoth: & coadiutores tuos vacuos absque vtili prouisionem ingloriosque remisisse v… tanta est prouisionis tenuitas de bonis ecclesiasticis, vt vix pauci ex magistris & doctoribus etiam in Theologia, sine aliquo quæstu valeant habere alimenta & quibus tegantur, & hic septemdecim annus agitur. Hæc est hæreditas tua peculiaris & electa & præclarissima studiorum, velit nolit æmulatio, vbi generatio præterit & generatio aduenit, sed ipsa terra tua in æternum stat. Tu supremus pastor & custos inopiæ suæ prouidere, irrigare arida, ruinosa reparare, non conquassare positus …, hoc misericordia petit titulo filiationis, hoc veritas titulo studii veritatis, hoc iustitia titulo mil…iæ & laboris.

Porro tarditas huiusmodi postulationis benedictionis tuæ per rotuli præsentationem nunc & non antea, non tarditatem meretur exauditionis, vt accusat æmulatio, sed celeritatem: quatenus sint nouissimi primi, quia bono intentionis fine fiebat dilatio, magno sicut arbitrantur zelo pro e…cutionis vnionis ecclesiasticæ mouebantur, nec soli mouebantur, reges & regna cum suo clero pariter sentiebant.

Nunc post experimenta plurima quid inculpandum, si mutatis rebus mutauerunt sententiam. Esto rursus fuisset in aliquibus diffidens eorum sententia à tua. Nonne potuit hoc fie… ne mei læsione? quia sine obstinatione. Nonne Paulus & Barnabas tales viri sic contenderunt vt discederent ab inuicem? Et Paulus Petro restitit in facie. Et princeps Persarum bonus secundum …gorium restitit Michaeli, & vtrobique illæsa me matre omnium charitate. Aduenit ecce supplex & humilis deuota filia tua, P. B. absque vlla difficultate præcellentissima studiorum, & suo nunc aduentu dat palam intelligi, quod nulla diffidentia iuris tui & aduersarii falso fingebant, nulla indignatione peruersa suum differebat accessum ad petendum sibi benedici per præsentationem rotuli more …ro: qualiter nunc præsentat reuerenter in approbationem iustitiæ tuæ, & in egregiam laudem mansuetudinis tuæ. Neque enim peteret benedictionem gratiarum ab eo, quem non crederet iuridicum largitorem: neque ab eo, quem benigno exauditorem non speraret. Vnde in capite rotuli ita … ptum est: *Fiduciam accepit B. P. nunc rotulum istum supplicationum generalium & specialium, præsentandum apud S. V. celsitudinem humilis & deuota I. S. V. filia Parisiensis Vniuersitas, plus in paterna beneuolentia … libertatis vestræ gratia, quam in meritis propriis post Deum spem reponens, plus insuper studens ex hoc rotulo seruire commodis ecclesiæ quam auaræ cupiditati, vt denique obedientiam sinceram ac filialem dicta filia erga S. V. sublimitatem non tantummodo verborum aut literarum assertione sed factorum soliditate monstraret.* Hæc ibi.

Hinc igitur Pater sancte per me dilectionem matrem omnium bene viuentium exoratus, per que virtutes meas inclytas misericordiam, veritatem & iustitiam, propter quas deducere habet te mirabiliter dextera tua, & si quid vnquam de te bene meruimus apud Deum, apud homines iustificando te, exaltando te, liberando te: & per spem futuri præmii si nobis perseueranter inhæseris, oramus, petimus, obsecramus vt benedicas huic hæreditati tuæ, huic filiæ tuæ, alumnæ nostræ concedendo talem in gratiis suis signationem, aut certe vberiorem, qualem petunt & ab initio ded… anno primo. Nam hic est annus benignitatis tuæ, annus nouenarius, ternario in se ducto cor…natus. Benedices huic coronæ anni, huic anno coronato benignitatis tuæ, & campi tuæ replebuntur vbertate.

Hanc de te tuaque affluentissima libertate spem conceperunt, hanc conceptam multis postmodum & magnis iudiciis roboratam auctamque se referunt etiam heri. Tu autem spem nunc … rem ipsam conuertito: tui quippe sunt, sed tu eos maiori tibi vinculo constrinxeris, tu postremo no… mediocriter illustraueris gloriam tuam & famam tuam, quæ sicut non est ambitiose quærenda, ita non est negligenda crudeliter. Et vbinam gentium potest famæ celebritas vel scriptis vel viuis vocibus ampliori dilatatione vulgari, quam vbi confluunt & refluunt ex omni fere natione, quæ sub cœ-

lo

lo est, viri literis omnibus & studiis eruditi, ita vt in obscuro esse nequeat, si grate, si benigne responderis, si benedixeris huic hæreditati tuæ, quemadmodum tu benedices, speramus & obsecramus: fiat fiat.

Animaduertis, P. B. redeo enim & ad tuam sanctitatem & ad meam paruitatem, animaduertis qualiter transfiguraui sub nomine paternalis dilectionis supplicationem pro humili & deuota S. T. filia, & id quidem aptissima videor fecisse ratione. Suam quippe sedem vbi collocaret dilectio, vbi peroraret, si inter patrem & filiam sacratissima dilectionis nomina apud ipsos etiam barbaros honoranda defuerit. At vero neque volo neque æquum iudico quicquam adiicere, quanquam aliqua dicenda supersint. Vereor enim ne iam multiloquium nostrum minus sit fauoris habiturum, dum occupationes tuæ celsitudinis aliorsum te vocant & trahant. Quia postremo super isto & priore articulo audientias aliquas obtinere clam & palam supplicamus & speramus, vt non frustra spem hanc concepimus de benignissima S. T. spiritum, pater sanctissime. Sic benedicat te Dominus ex Sion, vt sis re & nomine Benedictus. Sic videas bona Hierusalem militantis sponsæ tuæ, & triumphantis illius quæ desursum est mater nostra, omnibus diebus vitæ nostræ præsentis & futuræ. Sic prætetea videas filios filiorum tuorum in spirituali propagine, & tandem quod est omne bonum & benedictionis eius summatio, & consummationis finis, videas pacem super Israel, & nos tecum hic inchoatiue per gratiam, & beato complemento per gloriam in futuro, præstante eo, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

PROPOSITIO FACTA AB EODEM DOMINO CANCELLARIO CORAM ANGLICIS, PARISIIS euntibus ad sacrum concilium Pisis, & hoc ex parte Vniuersitatis Parisiensis,

Anno Domini 1408.

ANNO DOMINI M. CCCC. VIII.

CONgratulatur vestræ deuotioni, vestro zelo feruenti, vestræ laboriosæ, sed laudabilissimæ legationi: Congratulatur & applaudit, ô reuerendissimi & præclarissimi Patres, ô doctissimi & sapientes viri & fratres in Christi dilectione charissimi. Congratulatur inquam & congaudet amatrix & admiratrix & cultrix bonorum omnium Parisiensis Vniuersitas. Itaque non æmulatur nec gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Quidni congaudeat igitur super veritate, quam vt soletis amplectimini, & complexam retinetis, & retentam ad effectum deducere totis studiorum neruis conamini. Est autem modo congratulationis nostræ spiritualis thema satis accommodum verbum Ozeæ propheticum Ozeæ 1. *Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter.* Itaque libet exclamare: *Ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum*, conuenire sed & congregare ad concilium. Nam *in concilio iustorum & congregatione magna opera Domini.* Et hoc est concilium sacrum & venerandum, ad quod legati pergitis, quod Pisis Deo duce & authore celebrabitur: vtinam felici (prout optandum & sperandum est) aduentu. Ait quippe veritas, quod *omne regnum in se diuisum desolabitur*, & econtrario vnitum in se regnum manet. Quod vidit Salustius: *Concordia*, inquit, *paruæ res crescunt, discordia maxima dilabuntur.* Cur ergo non bene sperabitur, dum adunatur ecclesia, dum conuocatur cætus, dum conueniunt seniores? Videte de verbo hoc, præsertim cum teneamus certissimam Christi promissionem dicentis: *Vbi duo vel tres*, &c. Audiuimus prætetea lætanter & gaudenter, quod congregabuntur, &c.

At vero ne prolixior vel euagatior sermo tædio sit vel oneri, coartemus si placet totam dicendorum materiam, totamque deductionem thematis ad quatuor sententias sumptas ex themate, ex verbis ipsi protinus appositas, & videamus quid in illis loquitur Deus, quia loquetur pacem in plebem suam. Postquam enim dixit Dominus per Ozeæ: *Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter* pro prima sententia, mox subiunxit, *& ponent sibi caput vnum*, ecce secundam sententiam. *Et ascendent de terra*, ecce tertiam, *quia magnus dies Israel*, ecce quartam. Incipientes ergo prosequamur, & inuenimus puto causas quatuor sufficientes, quare congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter. Ipsi enim qui sunt populus vnus Dei: fœda quondiuisione proh nefas dispersi sunt, velut olim in figura sub Roboam & Hieroboam contigisse meminit Scriptura *tert. Regum decim. sept.* Et est tanquam materialis aliqua ratio, & confusa huiusmodi concilii celebrandi. Inuenimus præterea causam finalem luculenter expressam in altera sententia. *Et ponent*, inquit, *sibimet caput vnum.* Denique tangitur causa dispositiua, & velut efficiens celebrationis huius concilii, dum dicitur in altera sententia,

quod *ascendent de terra*, & quid terra mystice, nisi terrenus affectus? Quid igitur ascendere de terra, nisi de terrenis affectibus, quibus oppressi sunt hactenus multi, ad spirituales & diuinas affectiones se potenter erigere, & erigendo salubriter ascendere, tanquam audiret quisque de excelso clamantem Deum: *Exurge qui dormis*. Et rursus: *Surgite postquam sederitis*.

Habemus praeterea causam quodammodo formalem, & ad huius celebrationem concilii viuifice praeparantem, quae forma est semen Dei viuum & efficax semen Spiritus sancti habens virtutem formatiuam & reformatiuam totius vnitatis, totius ecclesiae corporis, in vna fide & spe & charitate sub vno Deo & Domino per omnem iuncturam, secundum deductionem Apostoli *ad Ephes. quart.* Quod notaui in hoc verbo *Israel*, quod interpretatum sonat idem quod *semen Dei vel semina uit Deus*. Et quale semen istud? Plane illud de quo alibi propheticus sermo dicit: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus*: Esai. prim. Gratias tibi Deus Israel, quoniam accessit nunc dies magnus Israel, magnus scilicet dies seminis Dei, quod habet in se artem & virtutem viuificam, qua mysticum corpus ecclesiae se viuificare potest & vnire salubriter, in cuius efficacia & virtute congregabuntur filii Israel & Iuda pariter. Bene haec iacta sunt fundamenta, sicut ex Cicerone sumit Lactantius. Haec autem fundamenta sunt perfectibilitas ecclesiae per congregationem, vt causa materialis, ordinabilitas ecclesiae vt ad vnius capitis positionem, vt causa finalis: intelligibilitas in aequitate amanda, seu interpretando, vt efficiens, in ista foecunditas in se conuersando, vt formalis dispositiua.

Superaedificemus fabricam quadrangularem quatuor considerationum principalium, ad erectionem aedificii praesentis congregationis ampliorem: Et dicamus pro prima consideratione iuxta primam causam in verbo notatam.

CONSIDERATIO I.

Congregatio filiorum Israel & Iuda pariter quaeritur ab ecclesia, quemadmodum materia quaerit formam, & imperfectum perfectionem, & mulier virum siue sponsa sponsum. Tractat diuinus Dionysius, & post eum Boetius & Augustinus, quibus experientia suffragatur, quod res quaelibet non minus diligit aut appetit congregationem sui ipsius, quam propriam entitatem, nimirum quia ens & vnum conuertuntur: Hinc est ille dolor, illa concussio, ille vehemens horror in corpore vero, dum membratim quaeritur diuidi vel dispergi. Sic nemo dubitauerit, quin ecclesia diuisionem suam refugiat & horreat, cum sit corpus mysticum, secundum deductionem Apostoli *ad Ephes. 4. 1. Corinth. 12. & ad Roman. 12.* & alibi saepissime. Est etiam terribilis vt castrorum acies ordinata. At vero quis nesciat separationem maximum afferre detrimentum. Est insuper ecclesia ciuitas, de qua gloriosa dicta sunt, est regnum Dei, est Hierarchia subcoelestis, & ita de multis similitudinibus, eundum quas conuincitur diuisionem ei atque separationem schismaticam esse penitus [illegible]am. Poterat hoc loco fieri sermo prolixior, deducens perfectionem ecclesiastici corporis stare principaliter in vnitate tanquam in consummatione omnis boni. Fallor itaque si non optabundus propheta postulat hoc, imprecans pacem super Israel, sciens quoniam posuit authoreius Deus fines suos pacem. Vide si non hinc ortum est illud Christi ad ipsam Hierusalem, quae figuram tenet ecclesiae: *Hierusalem Hierusalem quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos & noluisti*: quippe mortuus est Iesus, vt filios suos dispersos in vnum congregaret, tanquam lapis angularis faciens vtraque vnum. Et ecce heu fera pessima, monstrum horrendum ingens, mons[trum] [illegible] tentum [illegible] 31. annos habens, schisma pestiferum pulcherrimam hanc & perfectam [illegible] in se fu[illegible] aut, dissipauit, & in exilium longinquam regionem trusit. Sed veniat o vtinam pax [illegible] votum Esaiae: *Veniat & requiescat in cubiculo suo*, quod est ecclesia: quatenus expulso de conu[illegible] schismate, forma pacis conuenientius inducatur. Nam qualis est ista deformitas, qualis imperfectio videre corpus mille partibus miseris modis laceratum, dissipatum & dispersum? Cuius lacerationi nulla hactenus profuerunt efficaciter humana remedia, quin potius schisma hoc horrendum velut insanabilis cancer aegrescit medendo, vt de Trano loquitur Virgilius. Ipsum deoique tanquam fabulosa hydra redit ex successione sua foecundius. Hinc scandala populorum fine numero aduersus fidem nostram, religionem nostram, mores sanctos: aduersus spem quoque futurae beatitudinis, contemptum seculi, sanctitatem immobilem irrisiurandi, voti sacramentorum virtutem, obedientiam ad Deum, & ad omnem disciplinam. Quare? Quia saeuissima dominandi libido, mater [illegible] hi[us sch]ismatis huius pestiferi confundit haec omnia: fasque nefasque velut hianti voragine mergit, sorbet & obruit. Quid porro de paganorum infidelium que fabuler probro & irrisione aduersus catholicos? Demum tota illa flebilis Hieremiae lamentatio, si ad calamitatem ecclesiae praesentem deflectatur, nescio si satis illam vt dignum est expresserit, dum ait: *Quomodo sedet sola ciuitas plena populo*, &c. Nequit prorsus aequari verbis, quantum res ipsa videatur indigna, pro qua reformanda celeriter, expeditissimum est quod congregentur filii Israel & filii Iuda pariter.

CONSIDERATIO II.

PRo causa secunda. Congregatio filiorum Israel & Iuda pariter quaerenda exequeodaque est, vt ponant sibimet caput vnum. Iste est finis, haec intentio imminentis sacri concilii. Prius celebran-

lebrandi, ad quod vos cum cæteris ... & filiali ad matrem ecclesiam pietate pergitis ... perueniatis oro feliciter. Non ignoratis scio doctissimi & sapientes viri, quod caput ecclesiæ primarium & principale semper vnum est, inuariabile & permanens, sicut testatur Apostolus: *Caput*, inquit *ecclesiæ Christus*. Christus autem manet in æternum (vt idem ait) sempiternum habens sacerdotium & Papatum. Itaque salutifer Christe caput nostrum es, à quo fluunt in ecclesia sensus omnes & motus viuifici spirituales ac gratuiti: ac proinde nunquam ecclesia tua esse potest acephala, neque te sponso suo viduata. Nihilominus tu quoodam ascensurus ad patrem reliquisti sibi vicarium super terram tanquam caput aliquod secundarium, fluens & refluens in stabili loco tui sacerdotii & Papatus essentialis indefectibilis & manentis vsque ad consummationem seculi, quando euacuabis omnem dominationem, principatum & potestatem, & reddideris regnum Deo Patri. Nunc autem proh dolor & viri patres & fratres, nunc scandalizantur aduersus hoc caput primarium duo contendentes, dum simul illud quod fieri nefas est repræsentare volunt, vel vices gerere, vel in suum locum succedere. Sic in impiam succedimus maledictionem hanc, quod facti sunt eius hostes ecclesiæ in capite. Oportebat quidem ad vnitatem Papalis sacerdotii vnicum sacerdotem & certum vicarium Christi super terram assumi succedentem Petro, non Pharisaica contentione dicere, sicut olim conquestus est Apostolus: Ego sum Gregorii, ego sum Benedicti. Sanctius quoque filiaque ad matrem charitati, conuenientius est est relinquere Papalem dignitatem & Petri sedem vni tertio sub pace possidendam, sub quo congregati essent filii Israel & filii Iuda vnus populus Dei, quam sæd issima seditione partiretur obedientia, & spargeretur grex, quasi non esset vnum ouile & vnus pastor.

Quasi rursus indecens esset quod congregarentur filii Israel & filii Iuda pariter. Meditabar hæc nuper in abscondito scrutinio cordis mei priusquam proferretur: dum ecce animalis homo non sapiens quæ Dei sunt, sed ea quæ de terra sunt loquens, numeratus quippe est inter filios Agar, de quibus dicit Scriptura, quod exquisierunt sapientiam quæ de terra est. Coniungitur quippe ipsi sapientiæ terrenæ, animali & diabolicæ, non ei quæ desursum est, præterea obscuratum habet intellectum. Ipse inquam animalis homo, vt impatiens, hebes & præceps, & quo pacto, inquit, opus est congregatione filiorum Israel & Iuda: quasi res iuncta sit super iure precium: quasi præterea liceat vel expediat nunc concilium generale nonum celebrari. Non itaque licet, cum non possit concilium generale sine Papa celebrari, & nisi primitus ante omnia spoliatus ab obedientia sua restituatur eidem. Quomodo præterea decens esset ea quæ certa sunt & tam per longissimos temporis tractus in consuetudinem versa, rursus in discussionem tanquam dubia reuocari. Et quod vera & iusta pars exponat se discrimini condemnationis. Nam euentus iudiciorum varii sunt, qui falluntur & fallunt. Deoique quid expedit contraniti voluntati diuinæ, suæque prouidentiæ? quæ iusto iudicio permittit hæreses fieri, & dicit *esse necesse vt veniant scandala*. Qui etiam ait: *Nolite arbitrari quod venerim pacem mittere in terram, sed gladium*. Qui demum olim prohibuit fieri congregationem filiorum Israel & Iuda pariter: asserens diuisionem ab eo factam esse. Multa maiora que parabat animalis homo delatrare aduersus celebrationem concilii, asserens quod nec licebat, nec decebat, nec expediebat illud fieri, dum exborrui fateor, nihilominus aio ad eum: Obmutesce importune & stulte, aut expecta donec considerationum cæptarum numerus impleatur. Audies forte ea, quæ contradictionibus tuis imponere possint silentium. Extorsi velut ab inuito dilationem, vt tertia & quarta considerationes liberiori sermone complerentur.

CONSIDERATIO III.

Congregatio filiorum Israel & Iuda pariter habet fieri tanquam a causa dispositiua, quæ remouet prohibens, dum ipsi ascendunt de terra, hoc est secundum motalem intellectum, dum de terrenis affectibus ascendunt ad cœlestes, & fiunt de animalibus spirituales, dumque litera dimissa quæ occidit, ipsi spiritum qui viuificat, amplectuntur: hoc tamen observato, *ne quid nimis*: quod nimis obseruari quæritur spiritus, obruatur simul caro cum spiritu. Vnde quæso tamdiu viri patres tardata est fieri congregatio concilii generalis & sacri. nisi quod tamdiu non fuerunt auditi spirituales viri, quales (si Apostolo creditur) diiudicant de omnibus? Ecce quid præclara Vniuersitas Oxoniensis, vnde sibi meruit congratulari, pridem ad hoc concilium petendum determinauit se & misit in Francia: scio qui præsens interfui dum proponeretur hæc conclusio compendii sub hoc themate Iocelis, id est: *Vocate cœtum, coadunate senes*. Sed pridem antea Parisiensis vniuersitas ab exordio nascentis diuisionis deliberauit solenniter & concordi sententia conclusionem hanc petendam & prosequendam esse, quam ex parte sui proposuit venerendus pater ac præceptor meus præcipuus dominus nunc Cameracensis, coram Ludouico Duce Andegauensi, tunc Regenti in Francia.

Circa quod tempus scripsit pro eadem conclusione clarissimæ memoriæ Magister Henricus de Hassia magister in Theologia Parrisiensis, & Vicecancellarius sub magistro Ioanne de Calore tunc Cancellario Parisiensi. Scripsit insuper dominus Præpositus Vormacensis magnus & deuotus & Licenciatus in artibus Parrisiensis. Scripserunt quoque alii, sicut ex eorum tractatibus adhuc constat. Amplius vero scripsit post multos annos Vniuersitas Parrisiensis epistolam grandem continentem tres vias, inter quas concilium generale numeratum est. Ecce quot viri spirituales

& eru[illegible] non innitentes soli terræ, ascendentes [illegible] bus. & in liberum atque [illegible] æther lucidissimæ veritatis, desideriorumque splendi[illegible] rum sese atto leotes, quæ fuerunt olim [illegible]to studio concorditer, quod congregarentur filii Israel & filii Iuda pariter. Et hæc est non parua congratulationis materia, quod in vnam conuentum est sententiam per duas vniuersitates toto orbe celebertimas, & ipsis nonne fides dari debet, cum illæ sint viri spirituales & sapientes, secundum qualia iudicia medium virtutis accipere iubet Philosophus. Hic præterea sunt idonei conditores legum doctrinaliter & instructiue, quibus similis interpretatio per [illegible] debita est. Hi sunt qui mentiri nesciunt, de quibus nouerunt, & mentientes redarguere possunt, dum à vero falsum, a[illegible]to illicitum sciunt secernere. Cum ergo conueniunt congregatio multiplex sapientum in celebrationem huius concilii generalis tanquam in rem expedientem, vt in prima causa dicebatur. Inte præterea decentem sicut visum est in secunda. Nam quid decentius, quam vt vnum corpus habeat caput vnum. Postremo superest ostendere rem hanc esse per se licitam atque legitimam, quod in quarta & vltima consideratione videbimus, quæ talis est.

CONSIDERATIO IV.

CONgregatio filiorum Israel & Iuda pariter sumit suam efficaciam & virtutem à diuino semine, quod per ecclesiasticum corpus tanquam sanguis viuificus diffusum est, & radicaliter seu inseparabiliter insertum. Ponamus pro solido fundamento præsentis considerationis & [illegible]rum tam dictorum quam dicendorum textum Apostoli ad Ephes. quart. *Solliciti seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma vnus Deus & pater omnium, qui super omnes & per omnia in omnibus.* Sequitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerii in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in mensura ætatis plenitudinis Christi.* Sequitur: *Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.* Eliciamus ex his paucissimis, sed sententiosissimis Apostoli verbis aliquas veritates.

Prima: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput Christum facit, & conglutinatur per v[illegible]lum amorosum Spiritus sancti mediantibus qualitatiuis dispositionibus reddentibus in corpore [illegible]stico complexionalem Harmoniam viuificam & decentem. Hæc autem dona sunt virtutes Theolo[illegible] fides, spes & charitas, sunt etiam sacramenta ecclesiastica, sunt diuersæ diuisiones gratiarum, pr[illegible] vnicuique concessum est, hoc est semen in quo conueniunt ambæ obedientiæ, quale non a[illegible] schisma pestiferum, si de pace reformanda nihil actum esset, prout alias scripsit ipsis Roman[illegible] P[illegible]siensis Vniuersitas.

Secunda: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput Christum copiosior est atque [illegible]undi[illegible]r, quam fuit congregatio synagogæ. Non enim habuit synagoga talem in sacramentis & [illegible] ul[illegible] communicationem adiunctionis sicut ecclesia. Nam extra eam stabat salus, quemadmod[illegible] saluat[illegible]s Iob ostendit.

Tertia: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput secundarium multiplicior est & [illegible]ator qua[illegible] sit congregatio ciuilis sub vno rectore vel imperatore vel rege. Connexio quippe tal[illegible] pol[illegible]æ ci[illegible]tatis fit per leges & dona naturæ principaliter, & in illis constituit suam vnitatem. Ecclesia ve[illegible] politia & ord[illegible]nata habet hanc vnitatem, & vltra hanc habet alteram supernaturalem & diuina[illegible] quæ dicta est. Et ita sequitur consequenter, quod ecclesiastica pluribus legibus regitur, qua[illegible] politia.

Quarta: Congregatio ecclesiastica non habet vel habuit ex se potestatem ordinandi & [illegible] sumendi per gradus varios atque Hierarchicos dignitatum & administrationum, quales in[illegible] aperimus à summo præsulatu vsque ad infimum administrationis gradum, quicunque si[illegible] ille [illegible]aret, quia supernaturalis est hæc institutio, consurgens ex solo beneplacito liberalissimi cond[illegible]tor[illegible]. N[illegible] (vt opinor) voluisset vnquam oppositum sentire præfatus magister Henricus de H[illegible]ssia, d[illegible]ponit quod ecclesia posset sibi instituere summum Pontificem, si non fuisset immediate [illegible]o[illegible]tutus à Christo. Addit enim quod hoc potuisset ecclesia à Spiritu sancto edocta & author za[illegible]a, [illegible] est probabiliter sentiendum.

Quinta: Congregatio corporis mystici ad vnum caput Christum semper habeb[illegible] per omnem iuncturam gradus dignitatum & officiorum & administrationum, de quibus dictum est: patet ex ill[illegible] verbo, *donec occurramus omnes*, &c. Propterea dicitur ecclesia desponsata Christo in sempiternum O[illegible]s. Dicitur præterea habere semper in se semen ad sui propagationem & conseruationem [illegible] a[illegible] consummationem seculi.

Sexta: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput Christum lege stante, non remanebi[illegible] a muliere, imo nec in solis laicis, sed erunt vsque ad consummationem seculi episcopi & sacerdo[illegible]s aliqui fideles.

Septima: Congregatio ecclesiastica dici potest habere duplices partes integrantes e[illegible], quædam sunt fluentes, quædam permanentes, & vt [illegible]a loquamur, essentiales. Primæ su[illegible] p[illegible]

sonæ

ſonæ mortales conſtitutæ in graduum varietate. Aliæ ſunt ipſimet gradus dignitatum & adminiſtrationum. Exemplum in Papa & Papatu, in epiſcopo & epiſcopatu, & ſimilibus: Papa fluit, Papatus ſtabilis eſt.

Octaua: Congregatio eccleſiaſtica conſtituitur in ſuis partibus fluentibus & quodammodo materialibus, miniſterio hominum ſecundum legem primitus inditam & inſitam ipſi corpori eccleſiaſtico: & prout ipſum habet in ſeſe ſemen viuum & efficax ſeipſum multipicandi atque conſeruandi in ſucceſſione ſpecificatam ad partes fluentes, & in ſucceſſione eadem materiali, quam ad eſſentiales. Patet veritas ex illo verbo Apoſtoli: *Nemo ſibi aſſumat honorem*, &cætera. Et de prædicatoribus dicit: *Quomodo prædicabunt niſi mittantur*, &c. Et hæc veritas ſimiliter poſſet inflecti ad depoſitiones & degradationes & reſecationes partium ſcandalizantium: ſed pro nunc omittatur.

Nona: Congregatio eccleſiaſtica habet claues ordinis & iuriſdictionis alio & alio modo in ſe & in ſuis partibus fluentibus. Vt exempli gratia: claues datæ ſunt Petro authoritatiue & exercitatiue, ſed toti eccleſiæ vniuerſaliter & ſuſceptiue. Vel datæ ſunt eccleſiæ vt in actu primo: & Petro vt in actu ſecundo.

Decima: Congregatio eccleſiaſtica ſic inſtituta eſt, vt caſtrorum acies ordinata, vel vt corpus integerrime perfectum: ſic quod non eſt in poteſtate Papæ, vel alterius cuiuſcunque deordinationem vel multitudinem in ſuis partibus eſſentialiter inducere. Vnde nec Papa poſſet inducere, quod nulli eſſent epiſcopi, nec curati, nec cardinales, pro quanto ſunt ſucceſſores Apoſtolorum in eccleſia ſancta Dei. Sunt enim gradus omnes ſeminati a Chriſto in eccleſia primitiua, quanquam paruula: in qua nondum erant ſic explicati gradus eccleſiaſticæ Hierarchiæ, vt nunc inſpicimus: quemadmodum ſpica totos numeros ſuos habet in grano, & nux arbor in nuce virtualiter continetur. Has vocant Philoſophi incantationes formarum in materia.

Vndecima: Congregatio eccleſiaſtica licet non poſſit inſtituere Papatum vel deſtituere, nihilominus poteſt per ſe vel per concilium eam repræſentans ſtatuere alium modum eligendi Papam, quam modo fit, vt alias viſum eſt. Poteſt inſuper remouere Papam etiam rite electum & alium conſtituere, ſi ita ſibi viſum fuerit expedire ad ædificationem eccleſiæ, vt in caſu grauis ſcandali vel in dubio aliter interminabili quam per ceſſionem vel deiectionem Papæ, aut alio tali caſu. Ipſe enim paſtor inſtituitur pro vtilitate gregis, & dum præſidentia ſua cedit in graue detrimentum, mercenarius reputandus eſt, imo latro, imo lupus rapax: ſi quærit in præſidentia tam damnoſa remanere. Et hic fundatur poſſibilitas practicandi viam ceſſionis ſaltem quoad effectum ſuum contradicentibus, contendentibus & inuitis. Hic fundatur præterea, quomodo in caſu veritatis iſtius congregatio vrgens Papam, ad ceſſionem deiiciens eum, ſi pertinaci libidine dominandi motus renuat, non eſt iudicanda, quod eum perſequatur: ſed ei potius & Deo & eccleſiæ toti multipliciter obſequatur.

Duodecima: Congregatio eccleſiæ licite & meritorie poteſt in caſu fieri ſine Papa vel authoritate ſua. Itaque cum poſſit dupliciter fieri congregatio: vno modo concordatiue vel aſſecutiue ſeu charitatiue, alio modo authoritatiue. Conſtat de primo congregandi modo, quod ſine Papa poſſibilis eſt: imo fuit ſæpiſſime practicatus tam apud Apoſtolos, quam apud Imperatores ſanctos & catholicos, qui ſæpe conuenerunt in vnum, priuſquam eſſent euocati vel authorizati a Papa. Patet de quatuor primis conciliis memoratis in *Actibus Apoſtolorum*. De primo nondum erat adhuc Petrus factus Papa, quin ſimul erant congregati ad examinationem teſtimoniorum de reſurrectione. Vnde & quælibet congregatio libera non ſubiecta tyrannidi habet hanc facultatem ſeipſam congregandi. Patet in confraternitatibus, & aliis multis conuentionibus charitatiuis. Secundus modus conuocationis habet maiorem quæſtionem: nihilominus oportet eum concedere poſſibilem: alioquin periclitaretur reſpublica eccleſiæ, ſi neceſſe eſſet authoritatem Papæ prius interuenire. Exempli gratia. Immineat caſus periclitationis eccleſiæ, ſit in temporalibus, ſit in ſpiritualibus, & quod tunc nullus eſſet Papa, nec poſſet prius inſtitui quam eſſet prouidendum eccleſiæ per aſſenſum communem. Item in caſu quo Papa perdidiſſet vſum rationis perpetuæ. Item in caſu quo Papa deprauatus eſſet in intellectu per hæreſim, & in effectu per enormes & ſcandaloſos mores, & ad deſtructionem eccleſiæ patenter laboraret.

Item in caſu quo requiſitus ſufficienter & monitus dare nollet authoritatem concilio: vt forte eſt in præſenti caſu, quia ſignum eſt quod non vult audire eccleſiam, ſi non vult eam congregare. Item vbi probabiliter dubitatur, quod fideles nunquam ei præſtabunt obedientiam qualemcunque, aut non ſatis vtiliter atq; concorditer. In talibus & ſimilibus caſibus congregatio eccleſiaſtica ſumit authoritatem & virtutem ſeipſam vniendi ex diuino ſemine per vniuerſum corpus ſuum diffuſo, vt dictum eſt. Et ad hoc eſt textus legis *Deuter. 17.* & notat Chriſtus *Matth. 18.* reſoluens tandem omnia ad eccleſiæ iudicium: *Si* inquit *eccleſiam non audierit.*

Obmuteſcat igitur animalis ſiue literalis & carnalis homo, & ſpirituali magis credat deducenti & probanti per priora, quod expedit quoad primam conſiderationem, & decet quoad ſecundam, & licet quoad hanc quartam, quod congregentur filii Iſrael & Iuda pariter. Ad quid nimirum vt ponant ſibimet caput vnum, non ad diſceptandum & diſcutiendum & arguendum & litigandum, ſicut phantaſiari videbatur animalis homo. Hoc enim fortaſsis inducere poſſet indecentiam & multam tribulationis materiam. Cæterum quoad allegationem quæ fiebat ab animali homine: quod

necess & expediens erat e... ..., sicut olim Dominus voluit dissensionem esse inter Israel & filios Iuda. Solutio facilis est, quoniam non sunt facienda per homines mala, vt eueniant bona. Neque enim sciente ex malis bona elicere, sicut Dominus ex nostris peccatis & scandalis potenter elicit bona, tanquam artifex ingens, sine peccaturum vsque ad finem comprehendens rerum fortiter & disponens omnia suauiter faciendo, vt omnia cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Denique non potest lege stante politia ecclesiastica, quæ est monarchica, in aliam transformari, sicut est in alia politia.

Tandem multis prætermissis, neque enim locus neque tempus, non stilus neque ingenium, non memoria patiuntur omnia dicere quæ dicenda essent: fiat ad opuscula & tractatus super his confectos recursus liberior. Concludamus ergo ex quatuor causis per totidem considerationes tactis potius quam deductis, quod expedit, decet & licet quod congregentur filii Israel & Iuda pariter. Congratulatur amatrix bonorum omnium Parisiensis Vniuersitas, mater mea, vt dicere cœpimus, congratulatur vestræ deuotioni, vestro zelo feruenti, vestræ religiosissimæ ad matrem ecclesiam pietati, vestræ tandem laudabilissimæ legationi, ô reuerendissimi & spectabiles viri patres & fratres, det auxilium Deus in progressu egressum felicissimum & votiuum. Denique offert seipsam totam & in membris singulis eadem vniuersitas ad omnia communi consensu & deliberatione auisanda, tractanda, communicanda, concludenda, prosequenda cum omni humilitate & fauore, nihil quærendo quod suum esse videatur, sed quod omnium, vt habeatur vnum & certum caput secundarium in ecclesia sancta Dei, postpositis contentionibus omnibus & discussionibus odiosis, quæ ad hanc rem non satis attinent, sed magis ad diuisionem, & practicando viam compendiosissimam & sanctissimam cessionis amborum contendentium, vt iurauerunt solenniter & vouerunt. Neque præterea sit contentio, quis in hoc negocio prosequendo videatur esse maior vel potior vel doctior. Scit eadem vniuersitas, quod stabimus omnes ante tribunal Dei, illic videbitur, quo quisque animo, quo zelo, qua intentione pacem veram suæ sponsæ quæsierit. Sit igitur hæc gloria nostra testimonium conscientiæ nostræ, sit gloria Deo. Nam denuncians angelus pacem hominibus promisit: *Gloria in excelsis Deo.*

Denique si filii Israel, prout Scriptura loquitur, *ibant animo pacifico ad prælium:* quali animo & quam pacifico eundum erit ad hoc pacis concilium, sine æmulatione, sine contentione, sicut decet congregationem sanctorum, sine irascendo in via, quemadmodum monuit Ioseph fratres.

Præterea nullus detur locus diabolo, qui in seditionibus habitat. Fiat in pace locus Deo, qui dirigat pedes nostros in viam pacis, & doceat viam prudentiæ ipse qui est via, veritas & vita, & Deus benedictus in secula, Amen.

Anno Domini 1407.

TRILOGVS IN MATERIA SCHISMATIS EIVSDEM CANCELLARII.

SÆpenumero sublimem rationis speculam (nec mentior) solus ascendi, quatenus super omnes vitiosarum passionum nebulas, positus: eo quoque omnia supergressus quantum fas habui, quæ aspectui vero obstare crederentur, ego liberiore mentis oculos hac illacq; versarem super hoc mare magnũ & spatiosum humanæ fluxibilitatis, præsertim ad videnda quæ pro sedatione procellarum suarum elationum cõtra nauem ecclesiæ hactenus agitantur. Honesto memorans conspicio naucleros ecclesiasticæ nauis huius strictis quasi gladiis verborum acutorum decertare mutuo, faces insuper ardentes contumeliarum & exprobrationum scriptis insertarum iactare. Omnes se vicissim impetere, ita demum confligere, ita colludi, quod omissis hostibus exteris & spretis salutaribus studiis id vnum satagere credi possunt, vt quilibet quemlibet extra nauem ecclesiæ deiiciat & deturbet, seorsum vos acclamant isti horrifico boatu, seorsum vos in malam horam vestram procul abscedite, quoniam schismatici estis, viperarum genimina estis: Infelix cuculi proles estis, vos denique omni mulctatione & anathemate debito parricidis & patriæ proditoribus digni estis. Aliorum ex aduerso etsi mitior sit res, tamen acerba est, imo vos, inquiunt discedite a nobis, vt schismatis nutritores & fautores, vt criminis participes cum schismatico, cum periuro, cum hæretico, cum ecclesiæ subuersore certissimo. Inter has belligerantium voces, inter literas maledicas hincinde volitantes timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ, mala sunt & valde mala, quæ video, sed nescius interim quorsum res euadat deteriora præsagio, væ væ si hæreses caput extulerint. Iam tamen quæstiones fidei iactantur inter eos, multa quoque pro solidis veris hactenus habita proponuntur, vt dubia, & quis nouit si corruptus passione præsenti animus errabit (vt solet) à vero, seu determinando quæ falsa sunt, aut quæ non expediunt, seu repudiando ea, quæ ab aliis vere determinata cognoscentur. Cæterum a nonnullis pugnatur velut in tenebris, ita vt amicos non secernunt ab hostibus,

Itaquid sentiendum, quidve impugnandum sit, non vident, oculos apertos habent, & tamen tamquam caeci palpantes velut cæci & ambulantes in circuitu. Exemplo quoque eorum, qui domum Loth circumuallabant, ipsi tanquam acrisia percussi, viam neque egrediendi neque ingrediendi inueniunt. Ipsi rursus machinas magnas grauissimarum infamiarum congerunt ex iurium allegatione generali. Sed infirmo vel deficiente veritatis fundamento in eis quæ facta sunt, nutabundæ redduntur hæ machinæ, imo corruunt, & in eis ædificantes & egestæ eosdem propria mole sternunt, talis est de gigantibus poetica fabula, hodie præterea velut olim in ipsa Babylonicæ turris ædificatione fit in ecclesia confusio linguarum, vt se non intelligant hi, qui vel ædificant vel ædificare se dicunt turrim eius. Quid acturus sum miser hæc aspiciens? quid moliar hæc aduertens? obsistere neque fas neque vires habeo non moueri impossibile. Sic lugebam mœstus, sic angustiabar anxius, væ & væ crebris plangoribus ingeminans, dum ex secreto mentis triclinio duæ comites germanæ cum fratre vterino astitisse mibi visæ sunt, familiariter satis notæ, nomen fratris zelus, cuius habitatio in camerula irascibilis, nomen vnius sororis beneuolentia, cuius locus est in concupiscibili. Altera vocatur discretio residens in rationali, hæ sibi mutuo datæ erant in adiutorium, tanquam vno germanitatis nexu circumplectentes secum fratre, quoniam zelus absq; beneuolentia nimium rigidus est, grauis & austerus. Beneuolentia absq; zelo mollis & languida, zelus demum & beneuolentia sunt absque discretione ad seductionem erroris neque valde prona. Porro absq; eis discretio quid possit, quid prodest? Hæc itina societas die noctuq; inter se altercata est intra secreta domus meæ cubicula, meum quoq; frequenter rupit silentium, zelus præcipue cuius aliquando vehemens adeo improbusque sit impetus, vt nunc verbis, nunc scriptis erumpere gestiret extrinsecus, non hoc, non illud discrimen aduertens neutri parti satis parcens, dummodo, pax, pax fiat, acclamaret. At vero beneuolentiæ tractus quasi contrarius, & si suauior, non multo minus validus erat ad ignoscendum omnibus, & de eis fauorabili intentione iudicandum. Quibus sic decertantibus discretio se mediatricemque præbebat. Operosum magis vero impossibile mihi esset hoc certamen describere, nihilominus aliqua stylo mandare curaui, tum ad obliuia vitæ sollicitæ, etenim

Dulce loqui miseris veteresq; euoluere questus,

tum præterea ad exercitium qualecunque otiosi studii, hoc mihi si dabitur, satis erit, & si nemini exaliis sim allaturus quippiam commodi, attamen si quos iuuat adesse nisi paulisper secedant à me, & zelum beneuolentiamque & discretionem non me loqui putent, zelum in primis.

Zelus. Quid superest consilii, ô sorores, quousque non pudebit inertiæ, vsque quo tandem mens placida contenta quiete est? Quale quantumque sit concordiæ bonum, qua paruæ res crescunt, sicut discordia maximæ dilabuntur? dum etiam atque etiam etiam recogito, quibus non anxietatibus vrgeor, quibus non mordeor doloribus, quando per quatuor lustra & amplius propriam ego matrem intueor. Et ô qualem matrem Christe? illam tuam sponsam vnicam ecclesiam intueor (dico) non in vna sui parte, non vno lætali vulnere sauciatam, quin insuper eam ipsam non barbarica tantum debacchatione lædi conspicio, sed per suos introrsum in visceribus suis eo acerbius, quo delicatior locus est video (heu) his oculis per schismatica beluam infinitorum capitum, illam piam matrem deiici, lacerari, & per omnes artus truculenta rabie ac plus quam beluina feritate discerpi, ferre nequeo credite, & si ferreus esset animus, si naturales affectus etiam in bestiis, si passiones vitiosæ in reprobis tanta audent, quanta recenſere stupor sit: non minas, non ictus, non verbera, non fustes, non ignea, non ipsa demum mortis immania, imminentis horrenda discrimina pauent, dum sequantur, qua sua voluptas quemque trahit, vel sua passio rapit, horum exempla tum in animalibus respectu fœtuum, tum in hominibus philocaptis, in auaris, in vane gloriosis, in iracundis, & cæteris huiusmodi quotidiana cernuntur. Si hoc inquam ita in furore vel vitio? quid audere debet pietatis? quid posse virtutis affectio? quam tanto vehementiorem ad bonum esse conuenit, quanto diuiniorem, & ex consequenti fortiorem illam esse constat, propterea nemo dinumerauerit, quin verus matris ecclesiæ zelator neque incedat, quam sibi monstrauerit vel ratio vel conscientia vel autoritas vel inspiratio, vel tandem ipsa necessitas ad liberationem suæ matris ab hac mortifera peste & à voracibus bestiæ huius schismaticæ faucibus, quod si prodesse fors acerba vetuerit, tum pulcherrimum erit pro matre, pro pace, pro libertate tali occumbere morti, sed neque hoc magnum nobis, quibus pro præmio spes fida regnandi promittitur, quando gentes, quæ spem non habent spontaneæ neci sese deuouisse, celebres collaudent historiæ, tum Romanorum de duobus Deciis & Curtio, tum exterorum de Codro. Ipsos subinde martyres nostros, quia singuli singulas animas suas pro fide ecclesiæ tradentes saluauerunt, non in mortali deuotionis titulo templis extollimus. Quid de labore illo quo non vna anima, non paucæ, sed totum ecclesiæ corpus præsens & futurum sua salute potietur?

Discretio. Tace frater obsecro & feruentiorem iusto spiritum comprime. Caueto tu sciens & videns ne nos & te in aperta pericula mittas. Egisti hoc plurica, dum succensus quispiam feruido spiritum tuo se medium se veluti contentiones sedaturum inter pugnantes vtrinque conflictus opposuit, ita Christum comedit zelus domus Dei dum mortuus est, vt faceret vtraque vnum. Sic apud Poetam,

Senior ille Galesus,
Occubuit, dum medium paci se offert iustissimus vnus

Quæ fuit &c.

Et pius Æneas dextram tendebat inermem,

pacem exclamans dum iaculo femur transfixus est: hac tu recogitatione deterreri poteras, vt [illegible] tis vsus consilio non misceres te rixæ alienæ: neve te & nos omnes moribus læuis odiosũ & infamæ lacerandos obiectares, lacerandos dixerim, aut ab altera partiũ seu (vt frequens est) ab vtraq; vulgari dicti memineris: natans inter duas aquas in vtraq; submergitur. Iam experientia ꝓpria hoc te d[illegible]ere etsi cætera deessent, debuerat. Nonne tutius erat consilium propheticum Amos: *vir prudens in illo tempore tacebit: quia dies mali sunt?* Nonne prætetea salubrius id, quod Ezechielis visio habet: *lugere & gemere super cunctis abominationibus quæ fiunt*: aut cum Hieremia sedere tristem, aut cum regio propheta optare pennas sicut columbæ, volare & requiescere & in solitudine saluum fieri a pusillanimitate: dum est contradictio in ciuitate, vbi sine passione tumultibus se audiant, semet intelligant, coram videant: fallit me expectatio mea, si non protinus abiectis armis ambulabunt in domo Domini cum consensu, aut ostenso signo ad sagittam: hoc est sine debito, ipsum sine diuinatione improuida medium veritatis attingent: aut si pugnandum fuerit argumentationibus, ipsi exemplo Israelitarum ibunt omnes animo pacifico ad prælium.

Zelus. Quid me aspicitis ô sorores: grandia video polliceri: sed grandiora fides potest [illegible] audet, doloris materni necessitas inuitat.

Beneuolentia. Magnas prorsus repromittis frater, sed maior in exoluendo difficultas reponitur tot sapientes hucusque nequiuerunt id facere quod attentas solus & iustus, ita ne tot animorum varietates, tot votorum mille species adunabis? quando idem homo plerumque secum diffidet: & in eadem domo rixæ regnant incompescibiles: Quid ages, præsertim vbi animo deliberato placet error placet diuisio: pax sola voce, non corde conquiritur: vbi denique tanta quanta esse potest finium varietas inuenitur?

Zelus. Noli tandem obsecro ô germana Beneuolentia, noli molestum silentium tam pertinaciter indicere, permitte me confabulari in amaritudine animæ meæ: sine illud quod me premit eno mere: dolor inclusus vrit acrius. Ego saltem literulis infodiam quæ sentio, nullum ibi discrimen formidatur.

Discretio. Age ergo frater si detinere non possumus, permittimus interim scribere te omnia quæ in animum venerint: tantummodo ab iniuriosa temeritate, ab irreuerentia qualibet abstineto. Caue deseras ne germanas tuas Beneuolentiam & Discretionem, quatenus beneuolus sit & d[illegible]tus sermo tuus, ne accusans alios plus debito: sed aurea mediocritate semper in te ornatus effulgeat & placeat mordaci odiosa dicacitate erecta.

Zelus. Faciam quod hortaris, soror Discretio. Nam & tu Beneuolentia significas te huius[illegible]e sententiæ: vis enim omnia interpretari beneuole, sed in nomen tuum: non tamen ita beneuole quod lædatur veritas, sed vt charitas nutriatur, & veniat dies qua exultantes canere fas sit canticum: *Misericordia seu beneuolentia & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculatæ sunt.*

Beneuolentia. Assentio frater, nil aliud sane magis expostulo, sed ipsum agere [illegible]pernus arbiter Deus concesserit. Comitabimur ergo te, tu id quod suggesserimus, tuis verbis exp[illegible]mito, at vero super omnia vide ne sis zelus talis, qualem Apostolus nominauit, *non secundum scientiam*, quem præterea dixit *zelum contentionis*, quia videlicet nec discretionem nec beneuolentiam germanas suas audiebat zelus talis.

Zelus. Fiet vtique ne dubites, & quicquid in vtramque partem dicendum videbitur, illud d[illegible]betato, sed breui libamine rationis explicabo. Nunc alloquens omnes in commune, n[illegible]nc ad particulatiora me deflectens, quod si post finito verbo deprehenderitis me præuaricatorem pa[illegible], vestra erit correctio, & meum vltro parcere corrigentibus. Multa tamen [illegible] id aduertite lo[illegible] ut[illegible] sum nominatim sub modo triplicis epistolæ, qualis loqui vel posse vel debere personas int[illegible]ductas non me licentia oratoria coniecturate.

Et inprimis omnes in commune conueniam. Si sententiæ diuersæ sint inter vos, vt b[illegible]ana fert fragilitas, quoniam incertæ ac timidæ sunt prouidentiæ nostræ, præsertim vbi variatur narratio in eis quæ facta sunt. Nunquid præterea contentiones odiosæ regnabunt inter vos? nunqd exemplo mulierculatum res iniuriis peragetur? Nonne salubrius est & Christiano dignius vinci à bono q[illegible]am malo vincere? imo hoc pessimum est, illud optandum. Credite mihi, pax male per schisma[illegible] quæritur, non vtiliter iniuria iniuriis, sicnec calliditas calliditate, nec morbus morbo cepel[illegible] aut sanatur. Si præterea contentiones & rixæ sint inter vos, nonne carnales estis? ego quidem di[illegible]o quod vnusquisque vestrum dicit, Ego sum Benedicti, ego subtractionis, ego neutrius, & q[illegible]od venire solet inter oues, dum cœca nocte prædator lupus irruerit fugiunt, pars hæc fauces lupi nescia incurrit, hæc in oppositum parietem impingit, hæc nullo certo vagatur attonita. Non aliter spiritu quodam vertiginis agitatur cœtus ecclesiæ, pars palpat velut in tenebris, ignorans quæ petat, pars ambulat in circuitu, pars sistit expectans lucem veritatis certam de tenebris splendescere. Pars neque scit neque nouit quicquam agere, nihilominus ipsa & agentes vtrinque ridens diiudi[illegible]at. Alios rapiunt & transuersos agunt passiones variæ, pessimæ consiliatrices, ira, odium, inu[illegible]ia, cupid[illegible]tas, ambitio, timor & similes, adeo vt pro personis persequendis syncerus amor pacis, & sereni[illegible]ima veritatis amicitia deserantur aut impugnentur, quo facinore, quale aliud execrabilius cogitari possit nequaquam inuenio. Per tales si non obuiatum extiterit, exponetur fides discrimini, si suis literis fide[illegible]s, si eas in st[illegible]u

men

mentum suarum passionum efficere molientes determinauerint aut asseruerint leuius debito, in hanc vel illam partem ea quæ melius intractata manerent, vt si diceretur papam non esse caput vniuersale ecclesiæ iure diuino, papam non expedire esse vnicum pro ecclesia, papæ passim in facie resistendum esse, passim & ab eo appellandum, vel ex aduerso si quis assereret quod in nullo casu papæ dicere liceret, *cur ita facis*, & similia.

Quosdam præterea videre est, qui tanta animositate suis aut ceptis aut consultis inhæreot, vt nullis ad oppositum rationibus, nulla incommodorum experientia flecti possint. Malunt omnia secum ruere, omnia frangi vel turbari, quam pedem retroflectere à via sua etiam inuia, & ob hoc iam non via, quoniam progressui obstare reperiuntur, vel spinarum, hoc est vitiorum sepes horrida, vel fossatorum, hoc est cordium profunditas incognita, vel latrunculorum malignitas, vel comitum mutua impugnatio, vel viarum districtus humiles, quos ceruicosa turgidaq; præsumptio nequit prætergredi, quia nequit humiliari. Irascuntur deniq; tales odio immortali contra omnes, quos viderint vel audierint, non dicam aduersari sibi, sed non plenis vocibus & totis assentire sententiis. Alios ad omnem ventum instar arundinis videmus mutabiles, qui pro buccella panis iustitiam desererent. Alios tandem inuenimus (& vtinam multos) qui parati sunt obedire veritati cognitæ, seq; præterea quod sequi decebit vel expediet. Multa quidem licent quæ non expediunt, hi nullos oderunt, nullos persequuntur, quos absq; malignitatis admixtione cum puro & simplici oculo veritatem quærere cognouerint, etiam si non datum fuerit inuenire. Reminiscuntur quod Paulus & Barnabas absque peccato dissenserunt, ita vt discederent ab inuicem, nullo tamen odio seipsos prosecuti sunt, nullis maledictis & inuriis inuicem consectati leguntur. Qua in re videntur egisse non satis beneuole nec discrete (ne quid amplius acerbius) illi qui sub nomine Venerabilis Vniuersitatis Tholosanæ quandam nuper epistolam ad Serenissimo Francorum Regi transmiserunt plenam maledictis pungentem iniuriis, contumeliis, opprobriis, in illos omnes qui non secum sentiunt, qui subtrahendo non secum in obedientia (vt dicunt) debita perseuerant. Verum sepositis interim propriis ad seipsos affectionibus & odiis ad alios (obnubilant enim ista veri iudicium) animaduertant quid ex opposito subtrahentes possunt rescribere, nominatim illi de alma Vniuersitate Parisiensi, qui profundiori nota quæruntur iniuri.

Exemplar literarum responsiuarum ex persona Vniuersitatis Parisiensis ad epistolam Tholosanam.

Postulata inprimis, Rex Christianissime, maiestatis tuæ licentia, conuertit se humilis filia tua respondere Tholosanis quibusdam per epistolam tali sobrietate, qualem te deceret audire & nos loqui contextam non qualiter meruerant hi, qui maledictis improbis, qui execrandis execrationibus infamare regiam dignitatem cum generali concilio suo conati sunt, supto derepente diuturno silentio. Loquimur ergo sic ad eos, Rex Serenissime, te audiente, te iudice. Ea fratres super quibus accusamus à vobis, si talia erant qualia exaggerando declamat (imo satyrica dicacitate mordet) charitatiua illa epistola vestra nisi caninæ potius appellanda erat, profecto vestrum vos accusat quadriennale silentium, cur enim tunc confestim, vt nunc sero, neq; arguistis nec statuistis contra faciem nostram nos fratres vestros, qui tam manifesta & sacrilega impietate vestro iudicio errabamus, sed pertinaces nos ac desperate errantes linquebatis, quo pacto igitur nunc frustra nos impetitis, si tales iudicamur à vobis? aut si ad regem vestrum & nostrum duntaxat sermo vester est qua ratione ipsum & omnes de generoso sanguine suo non protinus ab errore reuocastis quos iuratum vos scire, vos firmiter credere nequaquam pertinaces esse in subtractione per eos effecta, & sic palam effectam vt nulla posset tergiuersatione negari? testis es, ô rex, eorum quæ dicimus. Qua igitur vel infidelitate vel inertia non monuistis eos conuenire, si tam certo & probroso schismatis anathematisq; vinculo vestro iudicio, nisi resipiscerent, ligabantur? At qui stupidos forte vos & elingues effecerat timor? timor cadens in viros constantes. Vnde ortus? inde ortus, quod sicut scribitis vir quidam legatus ex vestris fere necatus est in concilio Parisiæ celebrato. O quam prouide trepidastis:

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Poterat vnicuique vestrorum si obmutuere præsumpsisset, simile contigisse, nondum vero ita desipitis, fratres, vt hæc dicatis, & sic ita loquimini, alioquin quo animo certare vos pollicemini vsq; ad mortem pro iustitia, quæ nondum vsq; ad sanguinem restitistis? si vos plus triennio pauor puerilis exterruisset, trepidantes timore vbi non erat timor. Nam qualis timori locus seruabitur, vbi tam promptos defensores & propulsores iniuriæ episcopus ille mox inuenit Dominos Duces, sicut restamini. Quid si cerebrosus, si capitosus, si præsumptuose loquax aut minax erat ille vester episcopus? non est nostrum diffinire, sed neq; est vsque quaquam incredibile, cum si talis erat, dum in turbam alacrium ingenioq; viuacium iuuenum incautus impigit, quod exagitatus ab eis secundum meritum suum, & exibilatus exstitit. Sed ad silentium vestrum regredimur. Respondere postulamus, vbi tunc erat dolor ille ingens, qui (sicut ex historiis trahitis) mutos etiam ex natura loqui cogit, dum recentior erat iniuria? dum plaga noua curationi proximior? dolor iste vester, quo nunc æstuare vos iactatis, quorsum abierat? aut vnde nunc subitus emergit? deniq; dolor iste dum ab initio erat quasi mustum nouum absq; spiraculo, nonne in strepitus vastos fortius erumpere? nonne clamores horridiores extorquere debuerat? At vero scandalum vobis erat formidini. Quale scandalum, passiuum an actiuum, datum scilicet an acceptum? & rumorem qualemcunque paueritis damnat Greg. qui tradit non esse deserendam propter scandalum veritatem vitæ, doctrinæ & iustitiæ, qualem hic asseritis. Sed exitum subtractionis aut (sicut sermo vester loquitur) partium infelicem præstolabamini, quid ita quæsumus? nunquid ab euentu negotiorum, metiri iam actorum bonitatem congruum vel necessarium iudicatis? videte ne fallamini. Quanta sunt optime initiata principio, quanta in quibus nihil virtuosæ & moralis prudentiæ defuit, quæ tamen successu prospero vel intento caruerunt, ad quod potest violater aduci illud:

Careat successibus opto Quisquis ab euentu facta notanda putat.

No.

Esto sint inter nos aliqui ambitiosi ad beneficia, aliqui leues ad iudicia, aliqui odiosi ad Dominum Benedictum: vnde tamen constat subtractionem per tales emersisse?

Omittamus nos respondere quomodo talia fingere habeat vestra discretio de rege nostro & vestro, de Dominis Ducibus consanguineis suis, de Baronibus regni: praterea de consilio regis, de pralatis & toto clero Franciae? postremo de toto regno Hispaniae? Exclamabitis hic primo, iam exclamastis quod per nos seducti sunt, excaecati sunt, alienati sunt. mirum vero si vos soli & absentes & pauci aperteos habetis oculos in eorum regimine, si vobis solis sua illuminatio, suaque directio debeatur. Attendite ne intolerabiliter nimium arrogetis. Scitis & creditis firmiter, quod Rex & Domini de suo sanguine generoso non adhaerent subtractioni pertinaciter, hoc est vestrum verbum: certe neque nos pertinaciter adhaeremus. Adhaeremus tamen sicut & ipsi, donec interim nobis paratis corrigi si erramus, latius aliquid commodiusque pro ecclesia dilucescat. Aut igitur eos omnes pari nobis concrimine parique reatu conuoluite, quia subtraxerunt sicut nos vultis, quia non audetis, aut nos sicut ipsos habetote excusatos, quoniam pertinaces esse non volumus: quod tamen omnino facere refugitis: sed dicetis si non estis pertinaces, cur a dicta subtractione continuatione non cessatis? Interrogetis similiter cur ab eadem rex non abscedit, quod si ... urgetis quaerentes rationem, nostra est communis responsio, quoniam nostram interim conscientiam sequimur. Nam ... licet dubitare de Domino Benedicto, an perdiderit ius in papatu: aut quod obedientia ad ipsum est ecclesiae perniciosa, tantundem fas est ab eius obedientia recedere. Neque enim negabitis, quoniam pro culpa habitis aut ... papa fieret inferior quolibet Christiano. Iura sunt ad hoc planissima. Neque praeterea latet ... potestatem papalem datam esse in aedificationem ecclesiae, non destructionem. Quo abusu in destructionem ecclesiae notorio existente, nonne exemplo Pauli resistere in facie gerenti se pro papa, liceret? nonne sibi dici posset, ... ? Athanasius summus olim pontifex & aliorum nonnulli super hoc sunt in exemplum. Et o Deus arbiter ..., & quo pacto mirantur istud quidam hominum quasi non intelligibilis sit haec absurditas? cum in rebus ... minoribus id licere fieri, magno assensu concederent? Si enim palatium suum, si ciuitatem suam papa facibus accensis pro sua libidine quaereret concremare, si paganos armatos, si agrorum depopulatores moliretur apud Christianos intromittere, etiam vbi nihil fides praedicaretur aduersum, si virgines ingenuas, aut matronas honorabiles violare satageret: quis tam indulgentissimus vnquam aut blandus adulator ad papam fuit, qui negaret his ausibus obuiandum esse, qui papam ipsum, si verba non sufficerent, diceret non debere facto arceri? Iure naturali conceditur vim vi repellere, adeoque conceditur vt personae singulari fas esset papam aut regem vel ligare vel carceri mancipare si eo iniuste persequentibus hanc personam, si sibi non aliunde pateret propria mortis aut impudica violationis effugium. si hoc in damnis corporalibus tam liquidum est, quid de spiritualibus incommodis longe grauioribus relinquitur aestimandum? Iungamus hanc rationem ad rem qua agitur.

Si subtracti habuerunt probabiles vehementesque coniecturas, aut certas rationes ex his quae facti sunt, quod Dominus Benedictus aduersabatur ecclesiasticae vnitati: nunquid non bono fine & intentione poterat haec fieri subtractio? quaeretis quo pacto sic? quippe vt non assumeret obedientiam sibi factam in velamen aliquod nequitiae, aut protelationis schismaticae prauitatis. Ex quibus mille modis, aut continuando honores suos sine procuratione vnionis, aut promouendo sibi fauentes in hac libidine dominandi, aut nunc aperte, nunc occulte, non fauentes sibi persequendo.

Videtis clare, si quid videtis, quod nullis hoc loco, vtimur sophismatibus, imo ne sophismatum paralogismi vos decipiant (sicut fefellisse videntur) nos ipsam ad nudam difficultatem reuelamus, cum proprium sit sophistarum seclare & positiones suas vel inuoluere vel transferre. Nullas praeterea legum interpretationes subdolas aut fictas adducimus, solis nitimur regulis iuris diuini & naturalis quas pro vobis assumitis, quasque immutabili veritate subsistere, nequaquam ignoratis. Illa sunt regulae quibus summus ecclesiae praelatus propter ecclesiae vtilitatem stabilitus est. Quod papae si apostatet a fide resistendum est in facie, & si non recte ambulet ad veritatem euangelii, quod vim vi licet repellere, quod Deo magis est obediendum quam hominibus, quod bonum publicum praeferendum est b... particulari, quod ad publicum ordinatum est. Istis nunquam innitimur non vt falso criminamini talibus, quod f... mala vt bona eueniant: quod persequendus est papa verus, vt schismaticis salus detur. Nondum ita ... insipientes sumus, vt ita desipiamus. Quid ergo multos turpiter plane inuoluunt sophismata, dum nimis fugerentur, quia enim videre nequeunt qualiter papa verus aut pro tali habitus desinere possit esse papa, aut habendus est pro tali, ipsi non capiunt qua ratione subtractio possit (imo & debeat in casu) iustissima reputari, hoc est inquiunt inobedientem esse, hoc est persecutorem capitis existere, cum tamen nulla successio a capite dici debeat inobedientia, neque persecutio, nisi legi diuinae fuerit contraria. Est autem diuina lex iubens recedere a tabernaculis impiorum, iubens fratrem postquam audire noluerit ecclesiam, habendum esse sicut ethnicum & publicanum, iubens praeterea oculum aut membrum aliud eruendum esse, ne totum corpus sua contagione deprauet, quae diuina iussio qualiter ad rem quae tractatur adaptari debeat, insinuatum est. Scimus tamen quid adhuc respondetis, negatis in hoc negotio causas tales in facto. Hoc vero est quod in disceptatione nostra versatur, hoc probare quod negamus, aut improbare quod astruimus, debuerat charitatis vestrae prudentia, aut non notissima ingerere, non nos mille conuitiis insectari non nos priusquam intelligeretis arguere. Et quoniam idipsum non peroratis & res longiori disputatione eget, quam vt sub epistolae breuitate possit coartari, quia denique iam pluries tam scripturis quam viuis vocibus rationabilitatem nostrae subtractionis, si non potius libellus diffamatorius appellari meruit, nec latet nos quam multa alia posuistis, quae si rigidum examen intrarent, illa de errore in fide, de crimine in bonis moribus, de inobedientia laesae maiestatis regiae, & aliis pluribus damnanda paterent, quae omnia ostendere sicut & principalem causam nostram sustificare paratos nos offerimus, quoniam & quemadmodum tu, rex sapientissime, iusseris, qui hactenus nos indiuiduos coadiutores tuos assumere dignatus es, neque enim diuersum a te quicquam agere fas putat discretio nostra. Et si improbe prouocari ad certamen impar nimis numero & virtute sufferre molestum sit. Poterant ista sufficere, si non vicissitudinem referre vellemus, reddentes pro malo bonum, & benedictionem monitoriam pro exprobratione maledica cum illo qui tu glorificandis

dis ait, maledicimur & benedicimus, itaque petimus rationem, fratres, quo fructu, qua re vtilitate complacuerit seiungi à communi regis & regni concilio. Periret quippe omnis politicus ordo, si ea quæ communis sunt assensu conclusa quilibet pro suo motu capitis vel inculpare, vel ad nouam censuram reuocare contenderet. Vbi enim fuit vnquam tam aperta, tam concors sententia, quæ non aduersis calumniantium linguis carpi posset? alii amore, alii ignorantia, alii sola contrariandi proteruia aut pruritu nouæ rei moliendi vexati, sed neque conciliis generalibus præstitus est olim assensus vnanimis taliter, vt non ex aliqua parte contradictores inuenirentur. Æquum est idcirco legibusque & consuetudine sancitum, vt in ore maioris partis stet omne communitatis iudicium. Alioquin si cuilibet assidue fas esset obniti, nihilo plus ageretur, quam si inter naucleros eiusdem nauis ob vsum continuaretur iurgium, illo velum tendere, isto laxare, alio dextrorsum, alio sinistrorsum ex aduerso conari implicabili animositate tractantibus, deliberatione enim maioris partis excepta, nonne consultius esset vos opem ferre, vel nequaquam pertinaciter aduersari, & ita portum qualemlibet attingere, quam sub dubia spe melioris portus confundere interim omnia seditione certissima, multa proinde tolerari debent iam facta, quorum incepti contradicere dignum erat: Esto vobis appareant, vel forte sint sauiora consilia, nihilominus apud communitatem, cuius estis pars parua, ambulantem in opposita sententia, quid prodest tractus vester pertinax liorsum, nisi quid aliud operatur quam contentiones, scandala, animositates & disturbia ad rem omnem quæ agitur, salubrior finienda? Negotium aliud grande priusquam certa conclusione firmetur, opus habet consultatione in qua sit animus in consulendo liber, porro acceptata conclusione, tunc est tempus faciendi, non discutiendi.

Quod si opposueritis præceptum Domini, vt non peccet aliquis sequendo multitudinem, hoc de criminibus, quæ bene fieri nequeunt, intelligi necesse est, non enim talia vnquam licere faciet quantuslibet numerus peccantium, stultorum, quorum infinitus est numerus. At vero secus est in eis quæ fieri bene possunt, in quibus conscientiam propriam ad aliorum formare iudicium quandoque licitum, quandoque debitum est, qualiter esse dicimus in proposito, vbi ea quæ in facto sunt, non quæ fidem immediate respiciunt, ventilantur. Obiicietis fortasse, quod non synceri animi, non medius vsquequaque iuridicis, non per personas omni vitio carentes conclusio substractionis excepta est, quasi non ita possit fingi in omni negotio publico, quasi præterea per solos bonos beneplacitum suum operetur Deus, operatur & per malos, quales etiam inter vos aliqui sunt, & si confirmatos vos pharisaico iactetis præ cæteris hominibus, & exceptos ab illa regula, si dixerimus quia peccatum non habemus. *Quot principes infideles, quot tyrannos iniquos legimus & vidimus, a quibus æquissimas leges & edicta quis nesciat emanasse. quia in re perspicuum esse debet, quod negotii qualitatem magis attendere conuenit, si iusto fine, si pia intentione potuerit, quam suspitionibus duci ex agentium hac vel illa voluntate.*

Præterea fratres cessent contumelia, abeant sinistra de nobis suspitiones, quales habere de vobis nec v[illegible] nec volumus. Credite fratres nos bene conscii nobis sumus de processu hoc ad pacem ecclesiæ: qui vtinam tam prosperum successum caperet, quam pie semper optamus, optare autem hoc magis nostrum est, quam illud exhibere.

Tandem quia res (vt arbitramur) discussionem exigit ampliorem (non enim propter aliud nos ad certamen prouocare deberetis) obsecramus te, rex serenissime, sicut iam obsecrauimus, pro concilio totius obedientiæ istius celebrando, in quo conueniant seniores, videre de factis & de iure (quod ex factis exoritur) examinatis nam veritatem, quam semper amplecti paratos nos offerimus in nomine eius, qui est veritas, in quo bene valere & sobria modestia sapere omnes optamus fratres nostros in eodem Domino charissimos.

Talia in aliorum personam transfigurata sint (ô sorores) pro repercussione eorum, qui nimia acritate sententiam propriam defendere, & alienam carpere reperti sunt. Et quoniam [illegible] tibi placitum est, ô soror Beneuolentia (hoc enim nutu tuo significas) conuertatur oratio nostra ad eos qui acta omnium, præsertim superiorum, tota seueritate recensent atque diiudicant, nullum [illegible]gium ad correctionem, nullum locum ad veniã vel excusationem relinquentes, cum profecto male[illegible] mis essent res humanæ, si semel peccantibus clauderetur misericordiæ sinus, quod si misericordia c[illegible]tur hominibus, illa obsecro quibus rationabiliter iudicio præstabitur, quam hominibus occupatis, q[illegible]nibus ad regimen reipublicæ cõstitutis, siquidẽ ad eos ex omni parte fallendos inuigilat assi[illegible]ue [illegible]ditorum quorundam malignitas, nunc mendaciorũ fuco, nunc blanditiis adulationũ, nunc accusationum confictionibus, nunc ingestione suspitionum, vt vel sic capiant, spolient & detrahant, vel [illegible] amorem simulent, tanquam sollicitι de salute Domini sui, si multos accusauerint, si mendacibus nouitatibus aures prurientes principum fricauerint, si accensos odiis, si stimulatos ira animos eorum magis inflammare vrgereque studuerint. Quam ob rem non abs re videtur dixisse Seneca consuleo- dum esse bonæ menti suadere, quam inquit bonam mentem nemo occupatus inuenit. & alibi reddit hac ratione esse vel difficile vel impossibile, vt idem sit princeps & vir bonus. Ipsi pr[illegible]o superiores non tam super homines, quam homines super eorum capita positi sunt, & non tam inuidia quam misericordia digni habendi, tanquam miserabiliores cæteris hominibus, & velut positi ad sagittas causa deceptoriæ iaculationis, quorum multorum stultitiam adulatio in insaniam vertit, aliorum iracundiam in furorem, aliorum beneuolentiam indulgentemque naturam italiir ad prodigalitatem crudelissimam. Rapiunt enim à pauperibus, quod apud ditiores effundant. Parcunt denique delinquentibus languida quadam specie benignitatis illecti: sed cedit hæc misericordia stulta ad innocentium perniciem truculentam. Quantus erat ille rex & propheta Dauid, quam sagax, quam peruigil? ipse cum ad vnius serui mendosam vocem seductus est, vt hæreditatem, cuius pater Dauid optime meruerat, ad eundem seruum traduceret, postmodum quod etiam monitus non restituit, sed diuidendam imperauit. Quorsum hæc omnia? nimirum vt commonefacerem tolerandos esse pia

com-

compassione defectus superiorum magisque diiudicatione si uera persequendus. Neque mihi quisquam opposuerit illud sapientis: *exiguo conceditur misericordia. Potentes autem tormenta potenter patientur.* Ipsi vero principes in hoc exigui sunt, eoque amplius si ex ignorantia forte sua ipsi sibi grandes, sibi fortes & beati videantur. Rursus si plura in hominibus vitia correctionis imposita tolerat, reseruans ea diuini censuræ iudicii, idem fieri de principatuum delictis necessitas maior expostulat. Vt non protinus pro quolibet errato spernatur eorum principatus: cum Apostolus Dominis etiam dyscholis, & Christus Pharisæis hypocritis obedire præceperit: & Aristotel. diffinit principem non debere repercuti. Vidit hoc Tragicus ille, qui monuit Athenienses, ne leonem introducerent in ciuitatem: introductum vero eum cum omni mansuetudine & lenitate tractarent: quæ similitudo satis est accommoda rei, quam agimus. Quod si de quolibet principante hæc vera sunt, ipsi Domino omnium: & eo seruo omnium, quo Domino omnium, Papam loquor: quis non hoc commune misericordiæ debitum impendendum arbitretur? Esto Dominus Benedictus errauerit in non offerendo celeriter viam cessionis, attendatur in eo potuisse cadere deceptiones, quales numeramus prouenientes ex subditis. Attendatur humani cordis fragilitas ad honores quærendos auida, & pertinax ad retinendos, attendatur quantas vires habeant suspitiones ingestæ à maleuolis: nec esse facile illos pro libito diuellere. Attendatur insuper pœnitentia ipsius offerentis iam pridem id quod ab initio quærebatur. Denique si erratum est ab eo, nunquid sibi ianua pœnitentiæ quæ cuilibet inferiori aperta est, occludetur? Nunquid pœnalis carcer, nunquid innumeri dolores alii in corpore, in bonis & in fama iam plus quadriennio tolerati diluere sufficiunt hoc erratum? Viderint si qui sint monstrantes oppositum verbo vel opere: ne plus hostili odio personæ, quam vnitatis publicæ zelo se prodant inflammatos. Itaq; placet hoc loco inserere quandam Epistolam quasi nomine suo ad Regem Franciæ destinatam, quæ sic contexta est.

Benedictus Episcopus seruus seruorum Dei charissimo filio in Christo Carolo Francorum Regi Christianissimo salutem Apostolicamque benedictionem & miserationum spiritum assumere. Si demolitio Hierusalem terrestris olim perstrinxit ad lachrymas cor Prophetæ Hieremiæ & Saluatoris Iesu. Si præterea corporalis separatio sponsi à sponsa fideli tanta est molestia: si denique ipsa etiam natura suo docet instinctu turturem assiduos gemitus edere, dum compari viduatam se senserit: nullus mirabitur si in desolatione mirabili spiritualis Hierusalem, & in acerbissima separatione, quam in ea sensit animus, conqueror & ploro. Quis igitur dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lachrymarum, ad deflendum iugiter luctuosissimam Sacrosanctæ Ecclesiæ labefactionem diuisionemque? Quis me consolabitur? quis medebitur? Consilium quale in his perueniet? ita planctus lugubris, dolor & angustia tangunt omnes in commune filios Ecclesiæ. Sed longe sæuius atque profundius dilacerat infelix cor meum inaudita miseria, hoc exterminium. Ista perditio nimirum data mihi illa est in sponsam singularem, quæ omnium mater est vniuersalis. hanc nihilominus aspicio tam nefando schismate scindi, quæ mater est pacis & vnitatis, tam execranda & atroci persecutione eam fœdari, quæ fons est pietatis, tandem vili deiectione & ignominiosa seruitute eam ipsam preteri quæ libertatem & honorem largitur æternos. O pia mater omnium, ô mea singularis sponsa quousque durabit pessimus iste languor tuus? quamdiu debacchabitur furor impius in viscera tua, satu nimisque iam in membris perseuerat hæc horrenda diuisio. Et heu quale tibi ministrabo consilium? aut quo pacto medebor incommodis? Certe nam hoc vulnus tuum in me descendit vt vides: quoniam hinc vastatrices curæ, hinc sollicitudines peruigiles, intus timores anxii, foris pugnæ, in tribulatione violentia, & diuturno indignoque carcere, qui mihi de propria comparatus est domo, & de spetioso nimium nunc domesticorum manu obruto palatio. Quid referam probra? quid diffamationes iniquas? quid sinistras interpretationes dictorum factorumque meorum? quid mille mei & meorum inenarrabiles afflictiones? Attamen non est hæc malorum summa: vtinam in caput meum refluerent omnes ærumnæ tuæ! O fidelis sponsa vsque ad duræ mortis perpessionem sine detrimento animæ. Et tu benedicta libertate foueres in gremio pacis omnes filios tuos & oues pascua tua. Et ô pater maxime & optime, ô salutifer Christe, vt quid natus sum videre mala gentis meæ? vt quid datus sum custos, sponsus & pastor, si non aliam opem, aliud solamen, & aliud ferre dabatur auxilium? porro si sancti patres quibus infausta tempestate succedo, gemebant olim sub verendo pondere curæ pastoralis: sicuti Gregorius & aliorum plurimi, etiam dum Ecclesia suo honore & prosperitate floreret: quid nunc dicturus sum in sua & mea tam inconparabili calamitate & in tanta malorum mole? Hinc vel maxime perspicuum esse debet me in tali statu afflictionis mœrorum & perniciose retinendo non esse contumacem. Alioquin profecto miserabilior & stolidior sum omnibus hominibus, qui miseriam certam cum certa damnatione quærerem, sed auertat hanc insaniam à seruo suo misericors Deus. Cæterum nonne variis & laboriosis antea legationibus attritus sum, si forte resarciretur truculenta hæc ruptura, & si discussis tenebris serena veritas oriretur. Sed nunc eleuans me dignitas grauius allisit, & coangustauit vndique, itaque grauis forinsecus cernitur temporalis afflictio. Subter vero introrsum plaga sæuit acrior, dum pia recogitatione considero, quemadmodum omnes conatus mei, omnis zelus pius, omne feruens desiderium ad pacem adipiscendam cassati sunt. Et ô mores, ô tempora, ecce quod supra modum auget mœstitiæ cumulum, a nonnullis etiam de peruersa intentione notor & inculpor. Quid dicam ad hæc? plane & constanter negabo. Potuit aliqua fortassis irrepere ignorantia, quæ tam vicina est humanæ fragilitati, & in hoc me neque omnia prorsus iustificare nequaquam audebo. Illud namque Apostolicum verbum quem hominum non exterreat? nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cum dicit quæ alia est causa: nisi quod in multis offendimus, & quoniam non est homo super terram qui viuat & non peccet, & quod incerta sunt prouidentia nostra & iustitia omnis sordida tanquam pannus menstruatæ: denique quales sumus in oculis diuinæ maiestatis, nouit nullus.

E [illegible] fuero (inquit Iob) hoc ipsum ignorabit anima mea: verum si maligna fraude, si [illegible] tione. Putaui quicquam agere quod Ecclesiasticæ vnioni vel obstaret vel eam retardaret: sit in animam [illegible] Deus, quoniam potius talia ab initio vsque in præsens obtuli, quæ salubria & sufficientia pro vnitatis profectione fideliter æstimabam & adhuc existimo, si non obfuisset pater ille mendacii, qui omnium malum & turbationem euertisset. Nosti potes hæc omnia, fili Serenissime & Christianissime, coram quo fiducialiter hanc querelam effudi, nec habeo necesse regias aures adimplere longa narratione talium oblationum per me factarum, tam de via conuentionis vtriusque obedientiæ per consilium a fratribus meis Cardinalibus primitus datum quam de via compromissi & nouissime de via cessionis. Cui via, imo & martyrio, sicuti palam testatus sum, iugiter adhæsi secundum præparationem animi. Nec ab hac vnquam promptitudine discessurus sum, si & dum veram parere vnionem cessio videbitur, testes sunt apud te harum oblationum patentes literæ mea: nisi d[illegible] aliarum silentio contecta sint. Arbitror autem nunc elucescere, si leuior fuisset & opportunior pro ineundo tractatu vnionis, prima conuentionis oblatio, quam subito incursu talem arripere viam, quam his tenderet angustiis, & cui nullum vnquam præbuerunt assensum aduersarii, absque quibus generalem fieri vnionem quis expectet? Nolo tamen, inclyte fili, ex his dictis vel dicendis tuam inculpare deuotionem ad pacem Ecclesiæ quæ vtinam deuotio nulla vnquam mendaci informatione super meis & aliorum gestis quæsita fuisset illusa & corrupta. Sed admirari non sufficio quo pacto ego, qui sic egerim, sic tracter, infamer, includar, & nondum pro liberatione ab indignis carceribus tuum meruerim auxilium. Nonne tui antecessores proprium habuerunt succurrere non solum vexationibus Ecclesiæ: non solum summis pontificibus in sua sede reponendis, sed omnibus communiter iniuste passis: quasi nobilis Franciæ domus templum tale esset misericordiæ, quale apud Athenas fuisse memoratur, vbi cunctis afflictis erat præsto subsidium. Nunc enim, fili charissime, vera regum Franciæ progenies & hæres exemplorum insignium, vides coram oculis tua serenitatis illum: quem pro iussu P[illegible] coluisti & colis illum: quem vt patrem summum in terris & animæ tuæ pastorem sanctum frequentibus [illegible] lis extulisti. Illum præterea, quem tecum regno tuo successisse confiteris per electionem legitimam Christo & Petro, illum quoque, quem viuentem prudentissimus pater tuus viuens coluit vt talem, illum deinceps qui et iamsi caduci numerentur honores, nobilis est prosapia, illum denique qui Deo propicio vitam huc[illegible]que [illegible] innocuam, sine quauis infamiæ nota deformis: quia quid intus agatur, iudex erit cordium inspector [illegible] tu, inquam, talis vides me talem (de me enim loquor, & me laudasse cogit necessitas) vides inquam sic in[illegible] sic contumeliose tractatum tanquam essem vnus ex seruis abiectissimis, sine honore, sine dignitate, sine stat[illegible] sine genere, & vitæ celebritate. Nihilominus autem dissimulas, fili, aut consensum præbere sic [illegible] ne [illegible] me expediri iubes, qui vnico mandato tuo ab his me incommodis potes liberare. Quanquam compertum [illegible] non te iubente ita fieri, neque persuaderi sane potest, vt credam generosum animum tuum erga meas ærumnas tanta duricie stringi: quoniam mollesceret ad compassionem, si profunda & religiosa consideratione ocul[illegible] tanta rei indignitatem conuerteret. Quid de te loquar? quoniam ipsos etiam barbaros, & paga[illegible] [illegible] theralis tangeret, si viderent personam nuper talis auctoritatis, gradus & honoris & nobilitatis [illegible] teneri & concludi intra parietes domesticos & hostiliter oppugnari. Existimo quod & in regno tuo [illegible] per[illegible] mea calamitati compatitur, sicut & dolorem aliorum regnorum experior. Proinde si ex conf[illegible] qui (vtinam boni sint omnes & fidi) seducere vellent regium animum, ne mihi meoque statui [illegible] reatur videant saltem tales & ponderent tuam & regni tui famam: quoniam dedecus filii est pater [illegible] honore, & in subditorum infamiam redundat præsidentis approbrium. Quale est insuper illud, quod ab aduersariis & æmulis quotidiana insultatione iactatur. Vellem silerent, & ego digitum ponerem ori meo: sed vox altior & populosior est, quam vt tegi possit. & qualis vox! quod a Gallicis tenetur obsessus dire & hostiliter [illegible] pa sumus: vox quod Domino suo supremo aduersi sunt: nec alterum sequuntur & suum persequuntur, vox qu[illegible] pro libito mutant Papas, nunc instituunt, mox destituunt: vox quod facto ipso etsi non verbo [illegible] sentiunt se reos in schismate, & partem corroborant quam impugnant, tales & plures circumuolant rumores & improperia, & quam apparenter id fiat, viderint illi qui talium sunt occasio. At vero fortassis obiicient aliqui me in causa esse omnium quæ lugemus. Nam cur inquiunt dignitatem tuam per fas aut nefas retine[illegible] [illegible] ad ea quæ petuntur condescendis? Possem huic obiectioni planis & validissimis obuiare responsionib[illegible] [illegible] am meam [illegible] si quod propositum hic habeo alterum) & quoniam aduertis, quam lubricus & inst[illegible] omnis dominii status, si repente ad vocem cuiuslibet cedendum esset iuri suo, iure vel iniuria sine d[illegible] [illegible] fructu, sine manifesta necessitate: sed non hic insistendum decreui. Hoc vnum postulo & exhortor in Domino, p[illegible] communi bono totius Ecclesiæ quatenus depulsis ira, odio & vindicta & quæ retro sunt obliu[illegible] [illegible] ex [illegible] mus nos in anteriora ad vnionem promerendam, tu præcipue inter cæteros, qui singularis p[illegible] tor Ecclesiæ, vt sollicite consulas. Quid prodest, imo quantum paci obest, quod includor [illegible] libero & parato sum animo ad omnia pro eadem pace, vbi nihilominus pars aduersa [illegible] errore suo neque verbo significant, neque facto velle se cognoscere veritatem iustitiæ nostræ, [illegible] t aut recipit viam aliquam, per quam intrusus suam habeat sedem deserere, quam occupat vel saltem [illegible] pax quæratur. Scis tamen quot & quantis legationibus pulsati sunt, ex quibus ita esse non ignoras, si non [illegible] relationum commenta [illegible] Nunc [illegible] quimur partem vniuersalem, si particularis [illegible] ex & ingis [illegible] inter nos diuisio? Qua fiducia resistemus saluati, si vnitatem nostram inutiliter confundi[illegible] quid expectamus in non obediendo e[illegible] qui canonice non dubitatur electus & esse tanquam corpus la[illegible] membris a capite diuulsis, quando cernimus alios pertinaci animositate in sua vnitate non vere vna [illegible] sta dico sit veritas tanta sollicitudine ad liberationem corporalem (quam esti tamen opto qui[illegible] quantum pro affectu boni & honoris tui & dimicatis pontificalis [illegible] Sedis Apostolicæ [illegible] gatus & totius obedientiæ adhærentis veritati. Quamobrem concludendo precor & obtestor, fili [illegible]

Christi quietem hanc querimoniam filiali deuotione & Christiano altoque animo suspiciens iubeas carceralem ... necessare custodiam, quæ prorsus indigna est: & si non forte demeritis propriis erga Deum: Ecclesiastica tamen dignitate illi proinde qui pater nominatur, & talis regis, qui demum Christianus est Christus Domini. In quem Christianos, imo filios proprios abuti sæuitia tyrannorum quantum qualisque piaculum sit animaduertis. Audent quidam sacrilega impietate (sicut accepi) impurum & procax os laxare, ad notandum me pro hæretico aut ... quibus vtinam tam tenaces essent fideles aut religionis, quam longe sum ab hac blasphemia. Errare vt cum Augustino fatear possum: sed hæreticus non ero: neque est alia indignum a me vel impatientius ferenda iniuria. Ideoque ... talibus cum vno sanctorum patrum libere pronuntio, mentiuntur. Te rursus inuoco, fili, vt feras mihi sic ... velociter auxilium: quemadmodum in tali necessitate (qualis nec tibi vnquam nec sanguini contingat tuo) ... simulare: sed totis conatuum viribus obuiare satagerem. Pone quæso ante prouidentia tuæ oculos, qualis futura esset Ecclesia factis, & quanta ex ea negotiorum turbatio, perplexitas & inuolutio scaturirent, si nunc ... a carne, non habito prius alio rerum stabilimento, vel ordinis serenitate: sicut haberi potest dum viuo, si non ... inequiter ... abijcior.

Postremo si hucusque, vt humana est ignorantia vel infirmitas, quidam rationabilius processerint: non pudeat vel ... reuerentiationis, & superare veritatis, nec in casu iaceant, sed inde resurgendo cogitent. Neque enim poterit ... ter esse ... ostendi simplex conscientia puritas in processu, & quod non præceps ira, non tumens ambitio, non cæcus ... vel edax vindicta furor, sed pacis amor vnicus dominabitur tractantibus ipsum hoc tanta ... teneat ... ocium.

Et tu pater ... Deus totius consolationis & pacis: qui promisisti misericordiam misericordibus, qui dimitte ... si nobis dimitti volumus, da clementer veniam delictis propriis & alienis, fis mihi ... vt hac vita ... contentus sim, quod errata corrigas, suppleas defectus, & deinceps omnium pedes in viam ... pacis dirige, denique corregas, quod in manu tua est, ad hoc inclina & inclinatum corrobora: cui ... honorem nunc & imperpetuum.

... abentibus & al... sentio quid postulatis, ô sorores charissimæ. Postulatis itaque ... vnam ex Epistolis, quales mihi videri possunt ab inclytissimo Franciæ Rege ... post re... ab ambasiata facta summo pontifici, subtractione nondum facta. Pare... vos a...

Pa... obsecro, sancte Pater) perpaucis alloqui pastoralem celsitudinis tuæ præsidentiam, patere rogare ea, ... Hierusalem, quatenus benigne facias in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Nihil hic exprobrando dicturus sum: sed te obsecraturus sum, vt patrem tum hortando, tum commonefaciendo cum instructione filiationis, vt ea ante oculos tuos statuantur, quorum attentionem actualem obliterare potuerunt: seu cura varia turbantes rationis oculum suo puluere: seu blanda quorundam assentatio commune ... malum, nihil ad veritatem omnia ad gratiam dicentium. Aut proinde naturalis quidam amor sui, quo sui cognitio nonnunquam impeditur, aut denique subdola machinamenta eorum, qui sub ouina pelle vulpem tegunt. Quis enim ex sublimioribus personis se ab his pestibus securum satis esse iactauerit? Vide Pater sancte: & si vides non pigeat profundius iterum atque iterum circumspicere, quale quantumve est pacis bonum, quod omnes in communi appetunt: conclamitantes, pax pax: adeo sine pacis pulchritudine omnia sunt deformia, anxia, molestaque. Omnia quoque pacem suam quandam non minus quam ossa desiderant, abhorrentia diuisionem, quanto magis ignoscere, imo vero dignam pro meritis laudem rependere te conuenit, pater sancte, omnibus & singulis, quos pacem appetere, quærere persequique cognoueris, quos audieris persequentes ex aduerso: exitiale schisma ... quaquauersum via: præsertim quam compendiosiorem eis vel ratio vel necessitas cognata rationis ostenderit. Talem de te spem tui mores, tua vita à puero bene instituta mundo præbuerunt: hanc insuper expectationem, tua gesta responsaque in negocio præsenti sub ... apud omnes genuerunt, vt tu præcipuus indicare ... cui pacto alius baculus procontererendo nequissimum maligni schismatis caput donaretur: quem præterea ... alius sedes susciperes ornando sessioni tua, si præsideres in ea. Nihilominus vltronea cessio, si ita res exigeret, locum liberum ad pastoris vnius collationem apparet. Videbantur hæc sufficere tali omni expectationi: attamen ipsum vallauit iuramentum, quo controuersia omnis finem capit. Sed, ô dolor plusquam dolor, ô sancti sanctæque omnes, vnde nimium istud irrupit, quod confunderet nos ab expectatione nostra? Heu quantum mortalia pectora cæca noctis habent: quam terribiliter nullos excipiens enunciauit propheticus sermo: Prauum cor hominis & imperscrutabile, quis cognoscet illud? Da veniam, pater sancte, fidelis mea interrogationi, si animis nostris hanc in veritate spem tu, ipsius ingenueras: si cor in ore & fronte gerebas, quid causæ quidve fascinationis irrepsit, quod nos sic falleret vel confunderet ab expectatione, ab illa inquam expectatione, qua pollicebatur nobis te agente reuersuram pacem Ecclesiæ, rediturum seculum aureum in terris? In cuius præterea assumptione ad Papatum noua lux oriri visa est: in hac quoque diluculo matutino sidus quoddam beneuolum sereno nobis fulgore micare putabamus. At heu expectauimus pacem, & ecce turbatio: in deterius quippe versa confusaque sunt omnia. Meruit hoc inquies subditorum improbitas volens meipsum patrem eorum ad illud compellere, quod vltroneus agere debueram. Primum (pater sancte) non violentia, sed oratio piissima præmissa est. Petis à quo? a me filio tuo, cum tota Ecclesia regni mei: per tales, quales nosti, ... tales quibus alii supplicant, & quorum fide ac prudentia gubernamur: Frater Germanus & duo patrui. Quod si suspitiosum forsan eras orare illud ducum quasi foret species violentiæ iubendi, facilis plane patebat exitus, præoccupasses eorum preces, offerens absque vlla procrastinatione illam quæ petebatur. Iuramenti impletionem ostendisses præparationem animi tui ad cedendum, si & dum cessio tua pacem illatura esset Ecclesiæ. Itaque via cessionis nonne ab omnibus quantumcunque tibi vel tuæ æstimationi fauentibus esse sanctissima & com-

pendrosissima iudicata est? quanquam non esse te cogendum ad ipsam fueris quorundam sententia, sed te voluntarium, te sponte offerentem eam, quae communi assensu probatur, viam quis oro coegisse? Si qua igitur fuerit coactio, ex tensu moverit. Affirmant viri sapientes & literati, qui mecum sunt, te pro salute gregis astrictum esse secundum praeparationem animi non solum ad cessionem, sed ad martyrium. Et hoc modo non est relinquere gregem, sed saluare. Quid quod vltra communem legis diuinae obligationem iuramentum solenne superadditum te ligauit? Dices forte te nec iuramento nec officio constrictum, vt confestim Papatui renuncies, praesertim non expectato fructu pacis. Profecto pater sancte, neque hoc quaerebatur, quod si de me meorumque sinceritate quadam maleuola suspitiones aliena ab hac veritate gratis assumpta sunt: audi quoniam multos supplantauit suspitio illorum, qualibus vtique suspitionibus praebere leuem auditum nihil magno viro indignius, nihil pro suo & sua republica statu incommodius reperitur: hoc quippe agit suspitio talis apud rempublicam, quod zelotypia apud domesticam. Zelotypia autem quales non domos inquietat & turbat, eas aliquando funditus euertens. Esto fuerint qui stillarent auribus tuis, quod aliqui magis ad personae tuae deiectionem, quam Ecclesiae reformationem anhelabant: quod Papatum ambiebant alii: quod pars vna Papam optabat de cognatione & patria: quod pars altera pro ambitione aut vindicta, aut aliis causis reprobis incedebat in via pacis. Examinandum sane erat non quid tales dicerent: non quid garrirent incerto auctore susurri: sed quid veritas à Domino dirigenda postulabat. Neque enim staret omnis politia, si pro adulantium aut male suspicantium confictione, & non pro agendorum veritate regeretur. Et memineris, pater, si fefellit te talis maleuolorum suspitio, dum te protestationem publicare suasit, quam postmodum libens retractasti.

Protestationis autem haec erat sententia: quod visis modis procedendi, qui erga te & tuos tenebantur (notabas violentiam) eum omne inde secuturum & per concessurum inualidum reputabas & inane: quasi videlicet te pertinacem facere contenderet, aut blanda adulatio, aut subdola inimicantium confictio, nisi sagaci retractione prouidisses. Quin etiam si quaesisset aliquorum (vt tibi videtur) vel arrogantia vel impietas cogere te ad illud, quod sponte agere volueras: nonne satius erat te vincere in bono malum, quam a malo vinci? sapientiam enim non vincit malitia. Pessima certe victoria, vincere velut aliquis homines, si ab ira, ab odio, ab impatientia & vindicta zelo superatur. & adeo superatur aliquando, vt omissis omnibus, quae alioquin agenda fore cognosceret, ipse se in aperta peccata & in magna mortis huius & aeterna discrimina tradit: dum frendens dentibus ait. Ergo me inuitum compellar ad hoc vel ad illud? ergo ne malis fratribus meis haec & illa sum acturus? Itane ego Dominus obtemperabo subditis, tanquam eorum vilis seruus? quis contemptum hunc, quis mea huius dignitatis vituperium ferre possit? mori satius est quam talia perpeti: fracti prorsus animi & abiecti esset talibus assentire. Has voces, Pater sancte, scis non esse modestiae Christianae: neque de schola illa prodire, ad quam inuitans Christus, Discite, inquit, à me: qui mitis sum & humilis corde: qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur comminabatur. Quid si quis ex aemulis tuae dignitatis cognitis magnitudinem cordis tui: aut suspicans forte paruitatem ad suspicationes inseruerit ... tales pro exagitatione turbida ... per quem omnia sibi suspecta fierent: ac proinde certum discrimen intraret: sic aprum vani catulorum latratus a tuto cubili remouent & offerunt enecandum: sic qui timet pruinam, irruet super eum nix: sic postremo trepidantes auicula in veros laqueos cadunt ob inanem motarum plumarum formidinem. At vero suspitionibus his reiectis ne ab inductis reprobamus capi videamur: audire te videor & dicere: quod viam aequissimam obtulisti, viam conuentionis tu quam totus etiam coetus cardinalium primitus condescendit. Viam praeterea quam appellas iustitiae: viam primam Pater sancte nondum quinquam repudiasse cognoui: nisi quod per se insufficiens apparebat: propter quod vlterior oblatio viae cessionis quaerebatur. Ad quid ita? nimirum vt tanto apparatu conuentionis nequaquam fine congruo fraudaretur: qui finis ex omnium, quos consulimus & aliorum pene omnium iudicio non aliter commode quam per vtriusque contendentium cessionem haberi sperabatur. Suspicabat autem (vt tibi visum est) oblatio tua generalis, ne eadem facta in particulari cornua daret aduersae parti, tanquam diffideres de iure tuo, qui tam leuiter spopondisses. sed non fallitur, non irridetur inspector cordium Deus: sapiens (vt quidam ait,) vitam suam non populari rumore, sed conscientia veritate metitur ... quidam imperiti, aut superbi, aut maleuoli tuam hanc humilitatem sanctissimam, tuam charitatem Christi imitatricem, tuum zelum feruentissimum in oblatione spontanea viae cessionis finistra deuorassent, vt ... alii super numerum plures, grauiores insuper, tum fide, tum amicitia tua, tum pietate catholica te ... collaudassent veteres Salomonis iudicio: quod veram habuisses maternam charitatem, qui infantem Christum viuum in Ecclesiastica sede sua alteri cedere maluisses quam diuidi. Caeterum vero non parum vrgebat te praestitum iuramentum: nisi glosis corruptis aliquis illud foedare voluerit, aut dicere quod quia in deteriorem exitum vergebat, non erat obseruandum: absit pater, vt nos omnes tua obedientia filii iudicauerimus ... vt qui discors fit nescio, quod via cessionis caeteris eminebat, eratque sancta & Deo accepta, si ipsa sub iuramento promissa nequiret salubriter vel offerri vel exequi. Quid verisimilius est decipi vel vnum vel vniuersos? quid probabilius falli paucorum conscientias vel omnium? Adde quod si errasset vniuersitas obedientiae tuae in hac sententia: nihilominus pastoralis pietas astringebat te potius condescendere nobis pie errantibus, quam omnia tam certae turbationi exponere: quippe ad hunc intellectum vere enunciatum est, quod communis error facit ius. Non enim praesumere debueras omnes ad tuam sententiam citius attrahendos fore, quam ad aliorum iudicium te vnicum vel admodum paucos tecum posse conuerti. Nam hoc vltimum liberum tibi erat non faltem, obsistentibus tot capitibus, quot tamen conuenisse in vnam viae cessionis oblationem, nonne miraculum est & pene diuinum ... ponet demum aliquis Pater sancte, nunquam inutilis & cassa fuerit haec via cessionis, quae nihil hucusque nos pro salute ... operari. Hoc argumento viam conuentionis aut illius quam nominas iustitiae liceret in... quam nihil adhuc profecisse cognoscimus. Sed non accepta sunt respondebis haec via, ideoque non tenear. Ita certe nec viam cessionis acceptasti cum interea eandem primitus offerre. Eandem dico, toties ante Papatum per te, pater ventilatam, laudatam & fere pro vnica commendatam.

Quod

qu[illegible] si præsumitur pro via conuentionis aut altera si fuissent accepeata quod dedissent pacem Ecclesiæ: multo amplius hoc existimare conuenit de acceptione libera viæ concessionis. Quod si post oblationem suam charitatiuam altera pars contumaciter renuisset peragere, ipsa de se suaque salute vidisset, tu liberatus nobiscum, tu glo[illegible]. tu ab omnibus re nomine Benedictus euasisses. Verum ignosce, Pater sancte, si nimis vrget celsitudinem tuam multiloquium zeli mei. Talia ego non ad damnandum, sed hortandum pronuncio: quatenus qui pacem Ecclesiæ prosequuntur, non inculpes sinistris interpretationibus, quasi deprauato animo erga te vel dignitatem tuam moueatur: quatenus præterea condescendente te capite nostro ad humilem membrorum voluntatem instar Christi ambulemus omnes vno animo, vno passu, vna via, donec occurrat nobis pax vera in eo, qui fecit vtraque vnum, Domino nostro Iesu Christo, qui est Deus benedictus in secula

Quid superest agere, ô sorores: dum pars inuenit vtraque caussas, tum excusationis propriæ, tum accusationis alienæ? qua ratione potest hoc fieri, etiam si tu Beneuolentia tanto nisu conareris, vt pars excusanda censeretur: sed neque in tam contrariis iudiciis videri possunt accidere. Et ô sanctissima mater Ecclesia, cui sententiæ interim cessura es? quam amplexaberis, quam probabis? Christiana respublica inter has contentiones animosas & incertas quid aget? interea quo se vertet, quali poterit regimine gloriari? Dudum contendentibus Pompeio & Iulio Cæsare ciuilibus armis Romana respublica neutrius partem probans remanserat in medio desolata cum Catone, qui nulli amiliter parti fauens erat. Ita enim dicit Seneca: Verum verosimile sit in schismate nostro tanto deteriori, quanto animæ mors, quam corporis plus horroris habet non determino. Vtinam veniat Dominus, qui illuminet abscondita tenebrarum, & posita in lucem compleat in opere: parum quidem videre est, si non datur operari. Hoc quidem solum relictum videtur: vt quia cum ignoramus quid agere debeamus humano consilio, confugiamus ad diuinum: nisi vobis aliud, ô sorores, videatur.

Beneuolentia. Mihi Beneuolentiæ idem prorsus est iudicium, Frater: vt nullus accusatus maleuole, sicut obseruare (nisi me fallit amor tui) studuisti, conuertamus nos ad Dominum, quatenus ad nos conuertatur, ambulans super aquas præsentis fluctuationis, ventisque imperans & mari, & fiat eo iubente tranquillitas: quid tacita recogitas soror nostra Discretio? dic & tu quid censes agendum?

Discretio. Ego vero hoc idem nihilo minus, ne tentari videatur Deus, conari decet nos ad laborem, si forte piis attentationibus aspirat Deus vires.

Zelus. Verissime suades per meam fidem, ô soror Discretio, saluberrime & diuine? vis igitur vt ea prælia, quæ penes nos seruamus, recondita super hoc negocio proferamus in medium, tum de medio pacis inueniendo, tum de concilio sic vel non celebrando, tum de Papæ accusatione & excusatione cum reliquis? illorum enim inspectio dare posset occasionem sapientibus profundiora cogitandi.

Discretio. Video te, Frater, ad ingenium redis, totus flamma es: nequis non velle foras erumpere: scio quæ tu loqueris, illa quodam impetu magis proiecta sunt, quam digesta ordinata, sine stilo, sine limitatione. Attamen si ita fert animus tuus, nec compesci potest: tu in alia nobiscum concione ea propone, nos secedere ad alia tempus vocat & verba tua (vt aspicis) iam popularis concio, iam scholasticus cœtus, iam curia regalis expectat. Tuam rem ergo age & bene habe.

Zelus. Polliciti memor obedientia vltro, & tu bene habeas soror, nec vllo vnquam in negotio me desere, tuo quoque spiritu ô germana Beneuolentia procul omnis à nobis & cæteris maligna perseueritas exturbetur &c:

EPISTOLA CHRISTIANISSIMI REGIS FRANCIÆ, IVSTIFICATIVA SVBTRACTIONVM FACTARVM à PETRO DE LVNA: NON obſtante obedientia ſuo prædeceſſori & ſibi quandoq; præſtita.

CArolus Dei gratia Francorum rex, vniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem in Domino, & ad eam quam ſummopere deſideramus Eccleſiaſticam vnionem vnanimiter aſpirate. Pax Eccleſiaſtica, quæ ſub vnico & certo Chriſti vicario coniungere debet vniuerſa membra populi Chriſtiani ſecundum ipſius Chriſti & Apoſtoli ſui documentum, dum olim poſt mortem felicis recordationis Gregorii Papæ Vndecimi conturbari cepiſſet: dumque ſchiſma perniciosum, monſtrum horrendum ingens in eadem Eccleſia ſuboriri cerneretur ex cau[illegible] toto orbe nutiſſimis: Chriſtianiſſimus tunc ac præclariſſimæ memoriæ progenitor noſter Carolus Quintus ſuaſus multis vehementibuſque rationibus deliberauit adhærere, & obedientiam præſtare illi, quem collegium Cardinalium iureiurando aſſeruit in vita & in morte atque publicauit ſe canonice in ſummum pontificem & verum Chriſti vicarium ſponte & concorditer elegiſſe. Arbitrabatur namque veriſimiliter idem progenitor noſter & erat totus feruens in zelo domus Dei, & ex ſua fide pia alios diiudicans: quod cæteri principes ac prælati cum vniuerſo c[illegible]ro & populo protinus obedirent conſimiliter: dum electione huiuſmodi per collegium præfat[illegible]m Cardinalium ſufficienter eis innoteſceret rite fuiſſe celebratam. Sed aliter eueniſſe dudum iam deploramus. Neque enim potuerunt vſque hodie dicti Cardinales hoc ipſum. Nos idcirco c[illegible]rnent[illegible]s experientia, temporeque docentibus, quod hæc obedientia præſtita inualida erat ad tol[illegible] funditus ſchiſma peſtiferum, quod in exilium grauiſſimum pacem deſiderantiſſimam & op[illegible]m detruſerat, deliberamus eandem pacem ad proprium cubile ſuum, quod eſt Eccleſia, velut ad [illegible]m regionem per alias vias totis conatuum viribus reducere. Hinc concilia crebra, hinc legationes [illegible]rioſiſſimæ ac ſumptuoſiſſimæ per omnes pene Chriſtianitatis regiones frequentatæ: tan[illegible]em [illegible]ſpirante Deo via ceſſionis vtrique contendentium pro reuerſione pacis turpiter exulantis [illegible] eſt compendioſior abſq; vlla dubitatione expedientior iudicata. Hanc proinde viã cũ omni ſol[illegible]nitate pſentari fecimus ſucceſſori illius, cui progenitor noſter (ſicut diximus) obedientiã pſtiterat. Q[illegible]o-bedientiã ideo maxime poſtmodũ ab eodẽ ſucceſſore pro tempore ſubtraximus: quia nõ ſatis aperte per viæ ceſſionis compendium videbatur velle pacẽ reducere, poſtpoſitis diſceptationũ interminabilium anfractibus & ingreſſibilibus aliarum viarum labyrinthis. At vbi viſus eſt nobis ad [illegible]ubiora ſe conuertiſſe conſilia, ruſus abſque omni mutabilitatis culpabilis nota obediuimus ei[illegible]em. ita tamen animo noſtro gerentes, ſi & quamdiu hæc obedientia noſtra non obſtaret Eccleſiaſt[illegible]æ vnioni: quemadmodum in concilio vltimo Eccleſiæ regni noſtri meminimus ſatis datum intelligi. Neque enim voluimus vnquam ſcienter (neque fas eſſe credimus) obedientiam præſtare cuiquam mortalium in pacis vniuerſalis præiudicium, in ſchiſmatis fomitem, in diſcordiæ inſtrumentum. E[illegible] ô ſalutifer Chriſte princeps pacis, quamdiu iam quæſiuimus pacem & non venit? Expectauimus tempus medelæ: tempus ſcilicet iuratæ conuentionis vtriuſque contendentium pro ceſſione celebranda, & ecce turbatio. Animaduertite hæc, Domini principes Chriſtiani, quibus eſt dolori talis, tantaq; matris diſſipatio. Attendite inſuper vobis & vniuerſo populo Chriſtiano vos ſacri pon[illegible]fi-ces, *in quo poſuit vos Spiritus ſanctus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.* At[illegible]te quæſumus, nolite diſſimulanter agere: vbi depopulatur gregẽ Chriſti miſeris modis, [illegible]mpeſtas hęc ſæuiſſima horrendaq; vorago. Exurgat in vnitm populus vniuerſus tollere de medio [illegible]mum hoc portentum, vnde fit in opprobrium hoſtibus incredulis propriiſque animabus da[illegible]nationis æternæ diſcrimen apertum decidat vel inuitus vnus aut alter: imo vtrique conten[illegible]um ab occupata Sede Petri potius, quam vnitas eorum contentione depereat. Nam dum neutri populus obediet, neuter amplius de primatu vel fruſtra contendet. Neque audietur vltra vox [illegible]la[illegible]deliſſimæ fœminæ: *nec mihi nec tibi, ſed diuidatur*: ſed illa piæ matris: *date illi infantem viuum.* [illegible]s vero qui nihil ita poſt animæ ſalutem deſideramus, quam videre ſereniſſimam pacis faciem noſtris effulgere temporibus, iudicamus ex præmiſſorum & ſimilium conſideratione nullum ad præſ[illegible] parere validius in tam deſperato malo remedium, quam quod neuter contendentium aut [illegible]bi forte ſucceſſorum præſtetur deinceps obedientia à populo Chriſtiano: deficiente ſiquidem fomento tantus ignis iſte infernalis io ſe tandem deficiens dante Deo collabetur.

Quapropter præcedentibus & habitis ſuper hoc vicibus repetitis, mag[illegible]is & matu[illegible]is de[illegible]

deliberationum consiliis cum sapientibus peritis & deuotis hominibus Deum & eorum salutem gerentibus præ oculis. Nos vt ecclesia regni nostri ac Delphinatus Viennensis pro nobis & subditis nostris eorundem Regni & Delphinatus decreuimus talem amplecti neutralitatem in festo Ascensionis proxime venturo: nisi interea nobis vltro pax aduenerit, processuri nihilominus vlterius assidua, sollicitudine cum aliis principibus & catholicis omnibus, donec eousso sih smate pax plantetur. Quod si mirabuntur forsan aliqui ex aliter affectatis, vnde nobis ista liceat: attendant potius quod hanc nobis legem facit ipsa, quæ legem nescit, dura necessitas: imo & filialis pietas, quæ per medios etiam ignes & gladios matrem talem ita collaborantem eripere conaretur. Ecce in oibus inueteratus & putridus, qui ex fomentis leuioribus in deteriora quotidie velut cancer serpit: si ergo ferramentum cauterizans adhibeatur, nullus recte culpauerit. Demum cum pro hac neutralitate in vnum tractaoda principes ac magnates vtriusque obedientiæ commoda celerirare congregari non possint, nullus suo quæsumus contemptui deputet ius partis nostræ, quam probabilissima ratione prælibatus progenitor noster & nos hactenus fuimus insecuri, in hac neutralitate condemnatum vel depressum: cum nunc non de iure huius vel illius, sed descendendo iuri vero vel prætenso pro vnione consequenda res agatur. Quamobrem vos omnes & similes hortamur in Christo, & per eam quam de immaculata sponsæ suæ ecclesiæ laceratione fœda compassionem gerimus, obtestamur: arripite nobiscum validum hoc & efficax, sicut expectamus in Dei virtute, pestis huius exterminium, vt denegatio hæc obedientiæ vtrique contendentium afferat nobis tandem perpetuam vnanimemq; obedientiam sub vno & certo Christi vicario: quatenus seruiamus Deo in pulchritudine pacis & requie opulenta. In quorum omnium fidem & testimonium præsentes literas nostri sigilli fecimus munimine roborari. Datum Parthysius die XII. Ianuarii. Anno Domini M. CCCCVII. & regni nostri XXVIII.

DISCEPTATIO MENDICITATIS ET PROPRIETATIS, SIVE DE VTILI DOMINIO BONORVM ECCLESIASTICORVM, PER EVNDEM IOHANNEM DE GERSON: sumpta ex Sermone facto Constantiæ in Concilio generali, in festo S. Antonii.

CONSIDERATIO II.

IN nuptiis crescentis Ecclesiæ dum vinum sacræ scripturæ seu theologicum propinabatur discumbentibus principibus & aliis ab architriclinis, qui fuerunt Doctores Theologici: tunc ecclesia dotata fuit ampla temporalitate: sic formidandum est ex contemptu Vini huius ne tollantur aut notabiliter minuantur dotes huiusmodi temporales ab eadem ecclesia.

EXPOSITIO.

FErnor itaque deuotionis, qui principes & alios dotantes ecclesiam mouit, vnde quæso genitus fuit, si non ex præconcepto calore vini spiritualis sacræ scripturæ vehentis ad æterna mentes suas terrenorum a pote calcato? Nunc autem si viderint pincernas vini huius prælatos & doctores labi funditus in inferiora terræ, neque vllam de spiritualibus sollicitudinem gerere, quid ni repetant quæ dederunt causa cessante conferendi, quud â noua saltem donatione resipiscant? Ecce iam vidimus plurimos in sacris etiam literis eruditos, qui viciis prælatorum irretiti, zelantes domum Dei non secundum scientiam nequaquam timuerunt suggerere principibus & populis vsque ad perpessionem mortis, quod fas erat eis tollere temporalia clericorum habitualiter delinquentium. Rursus quod bona eorum nō erant nisi puræ eleemosynæ. Quod insuper non erant tradita nisi sub conditione bene viuendi & viendi: quo deficiente peribat titulus iuris, neque quicquam reliquum clerico tali supererat. Adde quod non defuerunt neque desunt seculares cupidis auribus & assensu talia recipientes. Nihil autem facilius quam persuadere volentibus spolia clericorum, dum vel auaritia, vel odium, vel inuidia, vel zelus indiscretus trahit eos. Opponunt alii prælatis & clericis paupertatem ecclesiæ primitiuæ in Apostolis & discipulis; autenticant cœlo missam vocem, dum à Constantino dotata est ecclesia, magis diuino iuxta prophetiam Danielis de regno Christi, quam humano constitutio; *Hodie venenum effusum est in ecclesiam DEI.*

Quæ omnia, quid aliud quam spoliandum esse loquuntur ecclesiam? Verum quid antiqua [illegible] sola lectione cognita commemoramus? Prædicatum est solenniter apertissimis verbis, quod [illegible] dicitas erat solum vel præcipuum medium prædicationis verbi Dei. quia spinæ diuitiarum [illegible] eant Verbum. Et paulo ante dum quæreret ipse prædicans, qui sunt prædicantes? Respondit, *profecto soli mendicantes, quoniam pauperes*, inquit *euangelizantur*. Taceo quod dixerit a [illegible] ex Mendicantibus prælatis: *nos pro nobis principes habebimus aduersus prælatos*, superaddit a [illegible] *ac etiam mulieres*: subintulit alter minaci vultu: *Nos tale seminabimus semen in vno die quod eradicare per annum nescietis neq; poteritis*: Hæc & similia si nihili pěduntur à platis secularibus tibi defensores [illegible] culares Theologos vinum sacræ sapientiæ ministrantes in puritate vel abiiciunt vel negligunt vel [illegible] primunt: quid consequentius est, quam vt principes dicant & statuant apud semetipsos: si mendicitas solum vel præcipuum medium est ad prædicationem verbi Dei: cum nihil magis incumbat ecclesiæ prælatis, quam huiusmodi prædicatio, propter quam Apostoli dixerunt: *Non est nos aquum relinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Et Paulus ait: *Non misit me Dominus baptizare sed prædicare* quid eligibilius est nobis quam vt prælatos reducamus ad mědicitatem sublatis tot diuitiis & donationibus in quibus otiosi gloriantur atque superbiunt supra regum & principum potestatem. Nihil [illegible] ominus hæc & similia cum prædicantur dotationis ecclesiæ subuersiua, sit applausus: sinitur [illegible] vt excurrat sermo. dum vero pro fauore debito probatorum, pro libertatibus eorum, pro fidei tueri professi sunt vsque ad mortě defensione prædicatio sit, mox oscitant, inquietantur, submurmurant, exsibilant, tumultuantur, finem figent. Attendat pastoralis sollicitudo, ne per [illegible] tem talium crescat in ecclesiastica hierarchia deordinatio, horror atq; confusio. Vnde si mendicitas post Apostolos & sanctos doctores nouiter subintroducta ministraret hodie sola vinum prædicationis per Apostolos in ecclesiæ nuptiis. In multis itaq; nunc male est factor eccl[illegible] sed in nil is deteriora venire eur: quemadmodū sumi poterit ex dicendis in altera consideratione pateris argumentum. Ecce vero dum talia meditatio cordis mei secum reuolueret, conspicere visa est hinc [illegible] tatem Religiosorum. hinc proprietatem prælatorum, quarum vtraq; e prædicabat laudes [illegible] teris altera status præ ferre contendens. Præoccupauit Mendicitas: Et quis dubitaneri [illegible] præferendā esse proprietati vel appropriationi temporalium, quæ volens esse perfecta *ab* [illegible] filium Christi, *& vendidi omnia quæ habui & dedi pauperibus*: vt nuda, sequerer expedite nudum Christum. Præcello quidem in multis, sed quinq; prærogatiuas enumerasse sufficerit. Mens nostra liberior est ad contemplationem? quoniam egena sum, non potens epulari quotidie splendide. Propterea neq; cibo, neque vino grauor in crapula & ebrietate, iaceo somno vi [illegible] pulta. Sum insuper aptior ad prædicationem, quam doceo nedum verbis studiosissime co[illegible] in allegationibus, in rythmis, in ratiocinationibus, miscendo seculares autores, poetas & [illegible] Sed exemplo proprio, quod efficacissimæ doctrinæ genus est, prædico, contemnendas [illegible] diuitias, pompas honores, atque delicias, sequens Christum, qui primus cœpit facere, post [illegible] Quid tertio? quod elongatior sum ab adulatione, quia non temporale lucrum, non fautorem diuitum, non applausum populorum, sed spiritualem duntaxat animarum salutem exquiro, qui [illegible] mihi est super terram? Quid præterea quarto? quod à formidine resistentium verbo Dei liberata sum, dum ab eis maiore effici non ambio, sed refugio, quærens in nuptiis ecclesiæ locum nouissimum: nolens primos recubitus in cœnis, nec salutationes in foro, nec vocari ab hominibus rabbi: neque primas cathedras in synagogis, fæuiat mundus vniuersus aduersum me, ad quam me poterit sortem vlteriorem deiicere, quam mendica quæram panem meum? Constat denique me liberatam esse ab omni sollicitudine, Cur enim de crastino cogitarem, quæ habens alimenta vndecunque quæsita & quibus tegar, etiam vilissimis resarcitisq; sacci contenta dego: considerans aues cœli *quæ neq; laborant, neque nent, neque congregant in horrea, & pater cælestis pascit eas.*

Proprietas ex aduerso contendebat, primo iuxta sententiam Aristotel. arguentis post eam Socratis & Platonis, quod erat expedientius apud homines præsupposito peccato, secus in [illegible] [illegible], secus in originalis statu iustitiæ, fuissent omnia commmunia, vbi nullus appropriando [illegible] *hoc meum est: hoc est vestrum*: quoniam vnicuique fuissent omnia subiecta sub pedibus eius. O[illegible] tarut de singulis hominibus, fiat de prælatis ecclesiæ tantum sermo: quibus ego proprietas multorum effecto fructum spiritus, præsertim quintuplicem in ędificationem subditorum. Habent [illegible] primo subsidia temporalium, vnde misericordiam exerceant apud subditos, egentes, [illegible] & debiles, pupillos, viduas, neque sub specie pietatis & quæstus spolia quærunt ouium, [illegible] mungunt vsque ad sanguinem, quod vt exercere posset sanctus Thomas Cantuariensis [illegible] vsque ad mortem pro seruitione redditum ecclesiasticorum decertate. Habent ex me prælati secundo decentem & honestum statum fulgentem & reuerendum coram populis, qui sicut animales neq; latis capiunt cœlestia, neq; virtutes interiores plene considerant, propterea faciliter egenos & pannosos homines, præcipue si opportune & importune quæstuari fuerint, vertunt in opprobrium vel contemptum, maxime dum assumunt eis operationes heroicæ & miraculosæ, quemadmodum fuit in sanctis Apostolis & plurimis successorum, alioquin si quis ornatum exteriorem splendidum culpat in prælatis, tollat ex consequenti preciosissimos & clarissimos quoslibet mus & ornat[illegible] tabernacu[illegible] fiat quæ incedit sicut regina in tunicis, casulis, cappis & cæteris vestimentis deauratis circumdata varietate. Adde tertio quod tyrannis incurio formidinem ego proprietas dum [illegible] para [illegible] & potentem & talem esse, quæ sufficiam eis resistere. In sub[illegible] tos præterea di[illegible] scholos & in[illegible]

hæs ego disciplinatas punitiones potens exerceo, ne sua contra proborum vitam tam quietam prævaleat effrenis iniquitas, & vt regentis conseruetur autoritas. Postremo sollicitudinem anxiam, & quandoque fraudium fictatricem ego proprietas à prælatis & domesticis suis excludo: distribuens vnicuiq; prout opus est: ne vel cogitare supra modum de crastino compellat eos egestas: cui parum esse fidei dicit Satyricus & lex. Hæc est ecclesiæ primitiuæ institutio: hæc aurea mediocritas, quam Salomon optando descripsit: *Diuitias*, inquit, *& paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria: pusilli animi est* (dicit Senec.) *non posse pati diuitias & indicere sibi odium auri vel argenti. refrenetur cupiditas, & sufficit.*

Parabat ad hæc Mendicitas contentiosa voce responsionem adiicere: proponens se talem esse, cui mediocritas amica est: quoniam nihil habens ipsa iure proprietario, possidet omnia charitatis & sufficientiæ titulo: quærit enim primum *regnum Dei & iustitiam eius*: omnia idcirco opponuntur ei. Nihil insuper se timere defendit, nimirum quia nihil perdere habet, inculcans illud Satyrici:

Cantabit vacuus coram latrone viator.

concludit proprietatem esse tumidam, elatam, pomposam, iactricem sui, desidiosam, cæcam, insciam & hebetem: quæ quia tangit picem diuitiarum, inquinatur ab ea: & spinarum aculeis cruentata suffocatur, neque pascit: quæ mercenaria est, oues proprias pabulo doctrinæ, sed emungit vsq; ad sanguinem, & excoriat vsq; ad interiora ossium & discrimen vitæ.

Cæterum has impatienter ferens mendicitatis contumelias ipsa proprietas dici non potest, qualia quantaq; reddere verba parabat: Vocans eam inprimis apostatam à lege qualibet naturæ, scripturæ & gratiæ: nec deerat allegationum multiplicatio, seductricem insuper arguebat eam, fallacem gyrouagam, quæ penetrat sub obtentu nedum prolixæ orationis (prout loquitur Apostolus) sed confessionis, domos, captiuas ducens mulierculas oneratas peccatis: quæ rursus nomen humile paupertatis facit instrumentum sibi & medium sub velamine priuilegiorum ad omnes diuitias, delitias, pompas, cum summo ocio sine labore plus cæteris hominibus assequendas. Pergebat vltro proprietas inducere testes autenticos pro se *Vitas patrum*, Augustinum *de opere monachorum*, librum *de sancto amore*, *Propositiones Domini Armacani*, cum similibus multis. Quæ demum sectas habens inter se pro diuersitate habitum & doctrinarum coniungitur ad impugnationem cæterorum secularium & regularium prælatorum & doctorum.

Tum exhorrui, fateor, in ipsa meditatione mea, quando talem suboriri contentiosam hostilitatem proprietatis & mendicitatis animaduerti: qui prius in audiendis laudibus vtriusque sedulus delectabar. Exclamo protinus: abite precor hinc: neque iurgiis istis me fatigaueritis. Itaque

Non nostrum inter vos tantas componere lites.

Ite potius ad experientiam: hæc siquidem mentiri nescit, de quibus nouit: nouit autem omnia & mentientes non patitur, non redarguit, hæc ideo testis idonea, hæc iudex incorruptissima: quæ si querelam hanc susceperit, suggerat & in sinu & sacrosancto generali concilio. Quid sentiendum insuper allegatis vtrinque quid demum faciendum? Etenim si mendicitas probare voluerit testimoniis operum dilucidis, quod ad illa per eam proposita sit efficax mediatrix ipsa prorsus suspicienda fouendaque iudicabitur. Similiter & proprietas laudabitur & in prælatis si tales in eis, quales proponit, effectus operetur. Verum præclarum dictum est à quodam, *Respublica vel ecclesiastica non regitur per se*, sed nec solo dictamine speculatiuæ vel imaginatiuæ rationis gubernatur: executio requiritur in practicatione operis, quantum res humanæ pro locis, temporibus & personis patiuntur. Denique est inuenire statum, imo nec hominum vnicum, nisi rarissime, in quo granis virtutum mixtæ sunt plures numero paleæ defectuum: Nam & cum tritico crescunt zizania, qualia tolerare conueniat: vel sic eradicare, ne simul euellatur & triticum. Similiter vinū deuotionis secū ferracinos & feces quorundam defectuum humanę corruptionis. Enitatur status quilibet esse talis, qualem vult se æstimari: atq; respectu finis suæ constitutionis cætera conetur moderari. Sit mendicitas, vt prætendit, ad contemplationem liberior: sit ad prædicationem vtilem aptior: sit ab adulatione longior: sit a formidine & ambitione remotior, sit ab omnium temporalium sollicitudine quietior. Proprietas vero, sicut gloriatur hospitalitatem exerceat: decentem & venerandum absque fastu superfluo statum teneat, formidinem tyrannis incutiat, subditos insolentes coerceat: sollicitudinem noxiam & anxiam procul à se suisq; familiaribus abiiciat. Meminerit tandem vtraque iuxta Comici sententiam: quoniam hæc omnia in mendicitate & proprietate talia sunt, qualis est animus vtentis, hoc cernere est in vino bono sapientiæ salutaris. Cuius odor, sapor & vsus fit aliis in ægritudinem & mortem, aliis autem proficit ad sanitatem & vitam perpetuam.

A.D. 1415. SERMO FACTVS IN LOCO SESSIONIS CONCILII GENERALIS CONSTANTIENSIS, POST NOVVM RECESSVM PAPÆ IOANNIS XXIII. eodem Concilio Anno Domini M.CCCCXV. vigilia Dominicæ Ramispalmarum.

Mbulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Iubet hoc Christus, patres orthodoxi: patres non in tabulis æreis, vt olim apud Romanos, sed in libro vitæ conscripti. Iubet inquam Christus originaliter *Ioan.12.* & recitatiue in euangelio Sabbati præsentis. Vos obedientes audite, ambulate non passibus corporis, sed gressibus mentis: ambulate de virtute in virtutem dum lucem habetis. Et qualem lucem? Respondeat lux vera, cuius hoc est verbum: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ.*

Adsis inuocatus Domine Iesu præclarissime, sol iustitiæ: dissice terræ nebulas & pondera molis, atque tuo splendore mica. Absque te enim præcipitii mersa profundo mens hebet, & propria [illegible] luce relicta tendit in externas ire tenebras. Hoc ne fiat, tu mediatrix, tu aduocata & exoratrix nostra suppliciter adeunda es Virgo gloriosissima, quæ tui nominis interpretatione tam illuminata quam illuminatrix diceris. Et quo lumine? prorsus lumine gratiæ, quo sic illuminata es, vt dicaris in Apocal. mulier amicta sole. Hoc tu nobis lumen vt infundas de plenitudine tua suppliciter imploramus, salutantes & dicentes: *Aue &c.*

Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Lux ista est, iam dixi & repeto, lux ista est, patres celeberrimi, Deus, qui glorificatur in Consilio sanctorum, dicente Psalmista: *Magnus & terribilis super omnes qui in circumitu eius sunt.* Cuius hanc tenemus infallibilem promissionem Matth. 18. *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum.* Sicut vidit Psalmista, dum cecinit: *In consilio iustorum & in congregatione magna opera Domini.* Et magna plane imo ing[illegible] iam vidimus in hoc consilio iustorum Dei opera, spontaneam & vix speratam cessionis viam [illegible] rorum propter semetipsum, & vt glorificetur, fecerit omnia Deus, quo pacto credendus est [illegible] clariori libertate gloriari quam in consilio iustorum, quæ vera laus est in ecclesia sanctorum [illegible] a-les vos estis conuenit orthodoxi & Deo amabiles patres ac Domini: vt consilium sitis sanctorum & iustorum, quos posuit Deus in mundo quasi vera totidem luminaria. *Vos,* inquit, *estis lux mundi* [illegible] quidem in hoc constituti estis alios purgare, illuminare atque perficere, nunc maxime [illegible]us conuentus iste Sacrosanctus, dum adunatus est cœtus, dum congregata est ecclesia, vt de Machabæis scribitur, quatenus orarent & peterent misericordiam à Deo, & vt opitulante eo decer[illegible] quid facto opus esset. Exultat animus profecto, leuans in circumitu oculos, & videns omnes [illegible], qui congregati sunt tibi, hoc est ad vtilitatem tuam, ô popule Christiane: congaudet admira[illegible]ritus meus, & in hanc erumpit ecclesiastici cantus vocem, *Ciues Apostolorum & domestici Dei aduenerunt hodie portantes facem illuminantes patriam, dare pacem gentibus & liberare populum Domini.* Qualiter [illegible] rare? exhortando clamandoque: *Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant.* Cuius deliciæ sunt esse cum filiis hominum, ipsæ tenebræ demum horridæ tot vitiorum per ecclesiasticum corpus, vasto quodam turbine miserabiliter exundantium. Ambulate igitur dum lucem habetis, vt non hæ vos tenebræ comprehendant. Lucem itaq; habetis, patres luminosissimi, Christum, qui [illegible]re est in loco isto, vel Emanuel, qui interpretatur nobiscum Deus, cuius est hæc certissima promissio: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Deus iste est, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes qui in circumitu eius sunt. Et bene in circumitu tuo, Domine, ces omnes esse dicuntur, quoniam tu velut sphæra intelligibilis, cuius centrum vbique est, circumferentia nusquam: tu vbique es extra non exclusus, supra non elatus, infra non prostratus, ideo magnus valde, terribilis, gloriosus & superaltatus in secula.

Ecce patres orthodoxi, quod ad hoc ipsum, vt glorificetur Deus, & illustretur ecclesia, nunc celeberrima Parthisiensis Vniuersitas, cultrix & amatrix eorum omnium, quæ Christianæ religionis pietatem quæ sanam doctrinam respiciunt, ipsa ad exemplar Christianissimi Regis [illegible] eorum patris sui dignanissimi legationem mittit, quærens primo ea, quæ pacis sunt: denique [illegible] quæ fidei sunt, deniq; tertio quæ virtutis & ecclesiasticæ sunt libertatis: quoniam ad hæc [illegible] principaliter synodus hæc sacra tendit. Iussit hesterno vesperi per Ambasiatores & Nuncios suos hic præsentes, quatenus hoc matutino tempore essem habiturus orationem nomine suo pro veritatis elucidatione circa ea, quæ per hoc sacrum concilium agenda videntur occurrere. Nullus opinor mirabitur si ad hanc iussionem ego fragilitatis meæ conscius & temporis arctatione pressus e[illegible] N[illegible] ominus in Deo, cuius glorificatio quæritur nisus, & de studio præterito super hanc ve[illegible]ts inquisitione memor, regis præterea & ecclesiæ regni sui voluntate per instructiones cognita: Iu[illegible] denique matris inclit[illegible]æ, cuius legem dimitterem nequeam, monitus à sapiente ego tanquam be[illegible] filius parere desiderans, conatus sum aggredi cum humili dicendorum omnium ad hoc sanctum concilium submissione, vt iure suo dirigat omnia vel acceptet vel corrigat.

Et

Et in primis quatenus habeatur ordo dicendorum lucidus & breuis, quia vel est [illegible] ordine longum, conuertamus interim dilato themate oculos nostræ considerationis ad hoc quod dictum est, Deum esse qui glorificatur in concilio sanctorum, qui magnus est & terribilis super omnes qui in circumitu eius sunt. Defigamus in hoc Psalmistæ verbo mentis intuitum, ne per multa vagemur: fallor si non ibi videbimus huius sacrosanctæ synodi causam quadruplicem, efficientem scil. formalem, finalem & materialem &c. Vult aliquis cognoscere causam efficientem? plane illa est: *Deus magnus & terribilis*: cuius instinctu, miseratione, afflatu & attractu, collecta est nunc ecclesia: sicut eleuatus spiritu præcecinit Psalmus: *Deũ esse qui dispersiones Israelis congregabit, qui congregat electos suos à quatuor ventis, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari*: tantummodo qui cœpit orandus est, vt ipse perficiat. Leua in circumitu tuo, ô sacer cœtus, oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Quidni contingat tibi quod idem propheta loquitur Esaias: *Tunc videbis & afflues & mirabitur ac dilatabitur cor tuum: & si dilatetur: nunquid non implebit illud spiritu suo Deus?* Porro causa formalis est hæc ipsa collectio seu connexio concilii sanctorum, vel Spiritu sancto formante & exemplante, qui est nexus & vinculum cumpaginans in vnum diuersa membra sanctorum: sic agnoscit ecclesia petens pro seipsa, vt Spiritu sancto congregata, hostili nullatenus incursione turbetur. Quærit aliquis præterea finalem huius sacri conuentus causam: sane illa est, *vt glorificetur Deus magnus & terribilis*: iuxta vocem Apostoli dicentis: *Omnia in gloriam Dei facite*. Hæc itaq; recta, hæc efficax semita ad omnium quæ voluerimus adeptionem: si primo quæsierimus gloriam suam: dedit hoc intelligi dum ait: *Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis*.

Omnes postremo, qui in circumitu Dei sunt, accipiuntur veluti pro causa materiali: & de se informi. Nam sicut hominibus per schismata peccantibus consequens est vniuerso sub Deo quodammodo deformari: quoniam homo finis est omnium, dicentibus Platone & Aristotele: *necesse est autem secundum exigentiam finis omnia moderari*: sic ex aduerso veniunt omnia per hoc sanctorum concilium Domino efficiente, formante & finiente reformanda. Ita enim de pretioso sanguine Christi canit ecclesia:

Terra, pontus, astra mundus, quo lauantur flumine.

Quocirca videre satis est deinceps, quo titulo relucet in causa efficiente, ac residet infrustrabilis auctoritas, quæ causa est *Deus magnus & terribilis*: ex quo omnia in mensura. Relucet in causa formali exemplaris vnitas, vt sint omnes vnum, sicut estis nunc in concilio sanctorum, & hoc in Deo per quem omnia in numero. Relucet in causa finali spiritualis vtilitas, quia vt glorificetur Deus, in quo omnia in pondere. Demum concluditur in causa materiali generalis vniendorum reformandorumq; vniuersitas: omnium scilicet quæ in circumitu Dei sunt, quatenus omnia reformentur in numero, pondere & mensura, concedente Deo. *Ex quo omnia*, hinc modus, vnitas & mensura. *Per quem omnia*: hinc species, veritas & numerus. *In quo omnia*: hinc ordo, bonitas & pondus: quo pondere refluunt omnia in causam, quæ dedit esse.

Cæterũ prima triplicitas appropriatur Patri, secunda Filio, tertia Spiritui S. bene habet, iacta sunt fundamenta soliditate quadrangula, superædificare possumus tetras Pythagoricũ, hoc est quadruplicẽ constructionũ parietẽ vel structurã, & dicere pro prima constructione: Deus magnus & terribilis si glorificatur in hoc concilio sanctorũ, quod eidẽ sufficienter pbet & infallibilem autoritatem, vt causa efficiens, quo ad primũ fundamentũ. Rursus pro secunda constructione: Deus magnus & terribilis trahit & allicit omnes in communi Christianos ad vnius veri capitis vnitatem: tanquam causa formans & exemplans, quo ad secundum fundamentum primum in reformatione. Amplius pro tertia constructione: Deus magnus & terribilis sic glorificari vult in hoc concilio sanctorum, quod omnia præcipue fiant ad honorem & conseruationem suæ legis ac fidei, sine qua ei placere nemo potest: quo ad tertium fundamentũ, secundũ in reformatione. Demũ pro quarta conclusione: Deus magnus & terribilis paratus est rebus omnibus, maxime hominibus concedere per hoc concilium sanctorum quãdam reformationem pulchritudinis, glorificationem ordinem & decorem cum prouisionibus idoneis aduersus eos, qui non in rectitudine morum, sed in circumitu pergunt vitiorum: & hoc pro quarta constructione super vltimum fundamentum, quod est tertium in reformatione.

Poterat hic ordo teneri sub his terminis, sed aliã pgredi viã suaserunt verba thematis, quæ in metaphoralibus fundata sunt. Reuertamur igitur & ponamus lucẽ diuini pcepti, quia pceptũ Domini lucidũ illuminans oculos. Lucernam insuper diem legis, sicut Petrus loquitur, vt iubente Deo posita super candelabrum, luceat omnibus qui in domo sunt, quæ domus est ecclesia, vel hoc sacrũ concilium vice sua. Diffundat & spargat consequenter lux ipsa veritas euangelicas 12. considerationes quasi totidem effulgentissimos radios veritatum particularium splendidos & coruscantes.

Ponamus in primis, imo iam positam digito sicut aiunt, demonstremus lucem Apostolici symboli, quo dicitur: *Credo in Spiritum S. & viuificantem*. Quid viuificantem? Certam vnam sanctam catholicam & Apostolicam ecclesiam: *vnam*, propter colligationem & ad vnum caput primarium Christum & vicarium summum pontificem, *sanctam*, propter sanctorum communionem & remissionem peccatorum, vt infra subditur: *catholicam*, hoc est Vniuersalem, quoniam ab eius obligatione nullus viator immunis est: *Apostolicam*, quoniam in Apostolorum & Prophetarum, per quos Spiritus S. locutus est, doctrinis fundata est, & similium filiorum successione duratura. Certus sum, quod nullus, qui vel haberi vel dici vult Christianus, caligare se dicit ad hanc lucem.

Super ad-

quæ si præsumitur pro via conuentionis aut altera si fuissent acceptata quod dedi sicut pacem Ecclesiæ multo amplius hoc existimare conuenit de acceptione liberæ viæ concessionis. Quod si post oblationem tuam charitatiuam altera pars contumaciter renuisset peragere, ipsa de se suaq; salute vidisset, tu liberatus nobiscum, tu gl[...] tu ab omnibus venomine Benedictus euasisses. Verum ignosce, Pater sancte, si nimius vrget celsitudinem tu[...] zeli mei. Talia ego non ad damnandum, sed hortandum pronuncio: quatenus qui pacem Ecclesiæ prosequuntur, non inculpes sinistris interpretationibus, quasi deprauato animae ergate vel dignitatem tuam moueatur: quatenus præterea condescendente te capite nostra ad humilem membrorum voluntatem instar Christi ambulemus omnes vno animo, vno passu, vna via, donec occurrat nobis pax vera in eo, qui fecit vtraq; vnum, Domino nostro Iesu Christo, qui est Deus benedictus in secula

Quid superest agere, ô sorores: dum pars inuenit vtraque caussas, tum excusationis propriæ, tum accusationis alienæ? qua ratione potest hoc fieri, etiam si tu Beneuolentia tanto nisu conareris, vt pars excusanda censeretur: sed neq; in tam contrariis iudiciis videri possunt accidi. Et o sanctissima mater Ecclesia, cui sententiæ interim cessura es? quam amplexaberis, quam probabis? Christiana respublica inter has contentiones animosas & incertas quid aget? interea quo se vertet, quali poterit regimine gloriari? Dudum contendentibus Pompeio & Iulio Cæsare ciuilibus armis Romana respublica neutrius partem probãs remanserat in medio desolata cum Catone, qui nulli similiter parti fauens erat. Ita enim dicit Seneca: Vtrum verosimile sit in schismate nostro tanto deterieri, quanto animæ mors, quam corporis plus horroris habet non determino. Vtinam veniat Dominus, qui illuminet abscondita tenebrarum, & posita in lucem compleat in opere: parum quidem videre est, si non datur operari. Hoc quidem solum relictum videtur: vt quia cum ignotamus quid agere debeamus humano consilio, confugiamus ad diuinum: nisi vobis aliud, ô sorores, videatur.

Beneuolentia. Mihi Beneuolentiæ idem prorsus est iudicium Frater: vt nullus accusatus maleuole, sicut obseruare (nisi me fallit amor tui) studuisti, conuertamus nos ad Dominum, quatenus ad nos conuertatur, ambulans super aquas præsentis fluctuationis, ventisq; imperans & mari, & fiat eo iubente tranquillitas: quid tacita recogitas soror nostra Discretio? dic & tu quid censes agendum.

Discretio. Ego vero hoc idem nihilo minus, ne tentari videatur Deus, conari decet nos ad laborem, si forte piis attentationibus aspirat Deus vires.

Zelus. Verissime suades per meam fidem, ô soror Discretio, saluberrime & diuine? vis igitur vt ea prælia, quæ penes nos seruamus, recondita super hoc negocio proferamus in medium, tum de medio pacis inueniendo, tum de concilio sic vel non celebrando, tum de Papæ accusatione & excusatione cum reliquis? illorum enim inspectio dare posset occasionem sapientibus profundiora cogitandi.

Discretio. Video te, Frater, ad ingenium redis, totus flamma es. nequis non velle foras erumpere. scio quæ tu loqueris, illa quodam impetu magis proiecta sunt, quam digeste ordinata, sine stilo, sine limitatione. Attamen si ita fert animus tuus, nec compesci potest: tu in alia nobiscum concione ea propone, nos secedere ad alia tempus vocat & verba tua (vt aspicis) iam popularis concio, iam scholasticus cœtus, iam curia regalis expectat. Tuam rem ergo age & bene habe.

Zelus. Polliciti memor obedientia vltro, & tu bene habeas soror, nec vllo vnquam in negotio me desere, tuo quoque spiritu ô germana Beneuolentia procul omnis à nobis & cæteris maligna perseueritas exturbetur &c.

EPISTOLA CHRISTIANISSIMI REGIS FRANCIÆ, IVSTIFICATIVA SVBTRACTIONVM FACTARVM à PETRO DE LVNA: NON obstante obedientia suo prædecessori & sibi quandoq; præstita.

CArolus Dei gratia Francorum rex, vniuersis Christi fidelibus salutem in Domino, & ad eam quam summopere desideramus Ecclesiasticam vnionem vnanimiter aspirare. Pax Ecclesiastica, quæ sub vnico & certo Christi vicario coniungere debet vniuersa membra populi Christiani secundum ipsius Christi & Apostoli sui documentum, dum olim post mortem felicis recordationis Gregorii Papæ vndecimi conturbari cepisset: dumque schisma perniciosum, monstrum horrendum ingens in eadem Ecclesia suboriri cerneretur ex causis toto orbe notissimis: Christianissimus tunc ac præclarissimæ memoriæ progenitor noster Carolus Quintus suasus multis vehementibusque rationibus deliberauit adhærere, & obedientiam præstare illi, quem collegium Cardinalium iureiurando asseruit in vita & in morte atque publicauit se canonice in summum pontificem & verum Christi vicarium sponte & concorditer elegisse. Arbitrabatur namque verisimiliter idem progenitor noster & erat tuius feruens in zelo domus Dei, & ex sua fide pia alios diiudicans: quod cæteri principes ac prælati cum vniuerso clero & populo protinus obedirent consimiliter: dum electione huiusmodi per collegium præfatum Cardinalium sufficienter eis innotesceret rite fuisse celebratam. Sed aliter euenisse dudum iam deploramus. Neque enim potuerunt vsque hodie dicti Cardinales hoc ipsum. Nos idcirco cernentes experientia, temporeque docentibus, quod hæc obedientia præstita inualida erat ad tollendum funditus schisma pestiferum, quod in exilium grauissimum pacem desiderantissimam & optimam detruserat, deliberamus eandem pacem ad proprium cubile suum, quod est Ecclesia, velut ad suam regionem per alias vias totis conatuum viribus reducere. Hinc concilia crebra, hinc legationes laboriosissimæ ac sumptuosissimæ per omnes pene Christianitatis regiones frequentatæ: tandem aspirante Deo via cessionis vtrique contendentium pro reuersione pacis turpiter exulantis inuenta est compendiosior absq; vlla dubitatione expedientior iudicata. Hanc proinde viã cũ omni solemnitate pńsentari fecimus successori illius, cui progenitor noster (sicut diximus) obedientiã pństiterat. Cuius obedientiã ideo maxime postmodũ ab eodẽ successore pro tempore subtraximus: quia nõ satis aperte per viæ cessionis compendium videbatur velle pacẽ reducere, postpositis disceptationũ interminabilium anfractibus & ingressibilibus aliarum viarum labyrinthis. At vbi visus est nobis ad hoc ipsum rasse conuertisse consilia, rursus absque omni mutabilitatis culpabilis nota obediuimus ei [illegible]: ita tamen animo nostro gerentes, si & quamdiu hæc obedientia nostra non obstaret Ecclesiasticæ vnioni: quemadmodum in concilio vltimo Ecclesiæ regni nostri meminimus satis datum intelligi. Neque enim voluimus vnquam scienter (neque fas esse credimus) obedientiam præstare cuiquam mortalium in pacis vniuersalis præiudicium, in schismatis fomitem, in discordiæ instrumentum. Et ô salutifer Christe princeps pacis, quamdiu iam quæsiuimus pacem & non venit? Expectauimus tempus medelæ: tempus scilicet iuratæ conuentionis vtriusque contendentium pro cessione celebranda, & ecce turbatio. Animaduertite hæc, Domini principes Christiani, quibus est dolori [illegible]s, tantaq; matris dissipatio. Attendite insuper vobis & vniuerso populo Christiano vos sacri pontifices, *in quo posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Attendite quæsumus, nolite dissimulanter agere: vbi depopulatur gregẽ Christi miseris modis, tempestas hæc sæuissima horrendaq; vorago. Exurgat in vnum populus vniuersus tollere de medio [illegible] mum hoc portentum, vnde fit in opprobrium hostibus incredulis propriisque animabus damnationis æternæ discrimen apertum decidat vel inuitus vnus aut alter: imo vtrique contendentium ab occupata Sede Petri potius, quam vnitas eorum contentione depereat. Nam dum neutri populus obediet, neuter amplius de primatu vel frustra contendet. Neque audietur vltra vox [illegible] mæ fœminæ: *nec mihi nec tibi, sed diuidatur:* sed illa piæ matris: *date illi infantem viuum.* Nos vero qui nihil ita post animæ salutem desideramus, quam videre serenissimam pacis faciem nostris effulgere temporibus, iudicamus ex præmissorum & similium consideratione nullum ad præsens patere validius in iam desperato malo remedium, quam quod neuter contendentium aut ubi forte successorum præstetur deinceps obedientia à populo Christiano: deficiente siquidem fomento tantus ignis iste infernalis in se tandem deficiens dante Deo collabetur.

Quapropter præcedentibus & habitis super hoc vicibus repetitis, magnis & maturis

del be

deliberationum consiliis cum sapientibus peritis & deuotis hominibus Deum & eorum salutem gerentibus præ oculis. Nos vt ecclesia regni nostri ac Delphinatus Viennensis pro nobis & subditis nostris eorundem Regni & Delphinatus decreuimus talem amplecti neutralitatem in festo Ascensionis proxime venturo: nisi interea nobis vltro pax aduenerit, processuri nihilominus vlterius assidua, sollicitudine cum aliis principibus & catholicis omnibus, donec euulso schismate pax plantetur. Quod si mirabuntur forsan aliqui ex aliter affectatis, vnde nobis ista licent: attendant potius quod hanc nobis legem facit ipsa, quæ legem nescit, dura necessitas: imo & filialis pietas, quæ per medios etiam ignes & gladios matrem talem ita collaborantem eripere conaretur. Ecce morbus inueteratus & putridus, qui ex fomentis leuioribus in deteriora quotidie velut cancer serpit: si ergo ferramentum cauterizans adhibeatur, nullus recte culpauerit. Demum cum pro hac neutralitate in vnum tractanda principes ac magnates vtriusque obedientiæ commoda celeritate congregari non possint, nullus suo quæsumus contemptui deputet ius partis nostræ, quam probabilissima ratione prælibatus progenitor noster & nos hactenus fuimus insecuti, in hac neutralitate condemnatum vel depressum: cum nunc non de iure huius vel illius, sed descendendo iuri vero vel prætenso pro vnione consequenda res agatur. Quamobrem vos omnes & similes hortamur in Christo, & per eam quam de immaculata sponsæ suæ ecclesiæ laceratione fœda compassionem gerit, obtestamur: arripite nobiscum validum hoc & efficax, sicut expectamus in Dei virtute, pestis huius exterminium, vt denegatio hæc obedientiæ vtrique contendentium afferat nobis tandem perpetuam vnanimemq; obedientiam sub vno & certo Christi vicario: quatenus seruiamus Deo in pulchritudine pacis & requie opulenta. In quorum omnium fidem & testimonium præsentes literas nostri sigilli fecimus munimine roborari. Datum Parthysius die XII. Ianuarii. Anno Domini M. CCCCVII. & regni nostri XXVIII.

DISCEPTATIO MENDICITATIS ET PROPRIETATIS, SIVE DE VTILI DOMINIO BONORVM ECCLESIASTICORVM, PER EVNDEM IOHANNEM DE GERSON: sumpta ex Sermone facto Constantiæ in Concilio generali, in festo S. Antonii.

CONSIDERATIO II.

IN nuptiis crescentis Ecclesiæ dum vinum sacræ scripturæ seu theologicum propinabatur discumbentibus principibus & aliis ab architriclinis, qui fuerunt Doctores Theologici: tunc ecclesia dotata fuit ampla temporalitate: sic formidandum est ex contemptu Vini huius ne tollantur aut notabiliter minuantur dotes huiusmodi temporales ab eadem ecclesia.

EXPOSITIO.

FEruor itaque deuotionis, qui principes & alios dotantes ecclesiam monit, vnde quæso genitus fuit, si non ex præconcepto calore vini spiritualis sacræ scripturæ vehentis ad æterna mentes suas terrenorum amore calcato? Nunc autem si viderint pincernas vini huius prælatos & doctores labi funditus in inferiora terræ, neque vllam de spiritualibus sollicitudinem gerere, quid ni repetant quæ dederunt causa cessante conferendi, quod à noua saltem donatione tepescant? Ecce iam vidimus plurimos in sacris etiam literis eruditos, qui vitiis prælatorum irretiti, zelantes domum Dei non secundum scientiam nequaquam timuerunt suggerere principibus & populis vsque ad periculum mortis, quod fas erat eis tollere temporalia clericorum habitualiter delinquentium. Rursus quod bona eorum nõ erant nisi puræ eleemosynæ. Quod insuper non erant tradita nisi sub conditione bene viuendi & vtendi: quo deficiente peribat titulus iuris, neque quicquam reliquum clerico tali supererat. Adde quod non defuerunt neque desunt seculares cupidis auribus & assensu talia recipientes. Nihil autem facilius quam persuadere volentibus spolia clericorum, dum vel auaritia, vel odium, vel inuidia, vel zelus indiscretus trahit eos. Opponunt alii prælatis & clericis paupertatem ecclesiæ primitiuæ in Apostolis & discipulis, & autenticant cœlo missam vocem, dum à Constantino dotata est ecclesia, magis diuino iuxta prophetiam Danielis de regno Christi, quam humano constitutio; *Hodie venenum effusum est in ecclesiam DEI.*

Quæ omnia, quid aliud quam spoliandum esse loquuntur ecclesiam? Verum quid an... quod sola lectione cognita commemoramus? Prædicatum est solenniter apertissimis verbis, quod ... dicitas erat solum vel præcipuum medium prędicationis verbi Dei: quia spinæ diuitiarum ... cant Verbum. Et pauloante dum quæreret ipse prædicans, qui sunt prædicatores. Respondit, *profecto soli mendicantes, quoniam pauperes*, inquit *euangelizantur*. Taceo quod ... ex Mendicantibus prælatis: *nos pro nobis principes habebimus aduersus prælatos*. superaddit alius ... *et im mulieres*: subintulit alter minaci vultu: *Nos tale seminabimus semen in vno die quod eradicare per annum nesciretis neq; poteritis*: Hæc & similia si nihili pêdor tur a prælatis secularibus ... deleriores ... seculares Theologos vinum sacræ sapientiæ ministrantes in puritate vel abiiciunt vel negligunt vel opprimunt. quid consequentius est, quam vt principes dicant & statuant apud semetipsos: si mendicitas solum vel præcipuum medium est ad prædicationem verbi Dei: cum nihil magis incumbat ecclesiæ prælatis, quam huiusmodi prædicatio, propter quam Apostoli dixerunt *Non est nos æquum relinquere verbum Dei & ministrare mensis*. Et Paulus ait: *Non misit me Dominus baptizare sed prædicare* quid eligibilius est nobis quam vt prælatos reducamus ad mendicitatem sublatis tot diuitiis & donationibus in quibus otiosi gloriantur atque superbiunt supra regum & principum potestatem. Nihil ominus hæc & similia cum prædicantur dotationis ecclesiæ subuersiua, fit applausus: si ... tur vt excurrat sermo: dum vero pro fauore debito probatorum, pro libertatibus eorum, pro fide quam tueri professi sunt vsque ad mortê defensione prædicatio fit, mox oscitant, inquietantur, submurmurant, exsibilant, tumultuantur, finem figunt. Attendat pastoralis sollicitudo, ne per ... tem talium crescat in ecclesiastica hierarchia deordinatio, horror atq; confusio. Vnde si mendi... post Apostolos & sanctos doctores nouiter subintroducta ministraret hodie sola vinum prædicationis per Apostolos in ecclesiæ nuptiis. In multis itaq; nunc male est factor ecclesiæ, sed in multis deteriora venirent: quemadmodû sumi poterit ex dicendis in altera consideratione patens argumentum. Ecce vero dum talia meditatio cordis mei secum reuolueret, conspicere visa est h... ne ... tatem Religiosorum. hinc proprietatem prælatorum, quatum vtraq; e prædicabat laudes ... tertius altera statui prius ... contendens. Præoccupauit Mendicitas: Et quis dubitaret ... præferendâ esse proprietati vel appropriationi temporalium, quæ volens esse perfecta ... silium Christi, *& vendidi omnia quæ habui & dedi pauperibus*: vt nuda, sequerer expedit... stum. Præcello quidem in multis, sed quinq; prærogatiuas enumerasse sufficient. Mens ... hil liberior est ad contemplationem? quoniam egena sum, non potens epulari q... splendide. Propterea neq; cibo, neque vino grauor in crapula & ebrietate, iaceo somno v... sepulta. Sum insuper aptior ad prædicationem, quam doceo nedum verbis studiosissime co... in allegationibus, in rythmis. in ratiocinationibus, miscendo seculares autores, poetas & ... Sed exemplo proprio, quod efficacissimæ doctrinæ genus est, prædico, contemnens ... diuitias, pompas honores, atque delicias, sequens Christum, qui prius cœpit facere post do cere. Quid tertio? quod elongatior sum ab adulatione, quia non temporale lucrum, non fauorem diuitum, non applausum populorum, sed spiritualem duntaxat animarum salutem exquiro, qui... mihi est super terram? Quid præterea quarto? quod à formidine resistentium verbo Dei liber ... sum, dum ab eis maior effici non ambio, sed refugio, quærens in nuptiis ecclesiæ locum nouissimum: nolens primos recubitus in cœnis, nec salutationes in foro, nec vocari ab hominibus rabbi: neque primas cathedras in synagogis. sæuiat mundus vniuersus aduersum me, ad quam me poterit sortem viliorem deiicere, quam mendica quæram panem meum? Constat denique me liberatam esse ab omni sollicitudine, Cur enim de crastino cogitarem, quæ habens alimenta vndecunque quæsita & quibus tegar, etiam vilissimis resarcirisq; saccis contenta dego: considerans aues cœli *quæ neq; laborant, neque neat, neque congregant in horrea, & pater cœlestis pascit eas*.

Proprietas ex aduerso contendebat; primo iuxta sententiam Aristotel. arguentis politiam Socratis & Platonis, quod erat expedientior apud homines præsupposito peccato, secus in ... ria, secus in originalis statu iustitiæ, fuissent omnia commmunia, vbi nullus appropriando d... t, *hoc meum est: hoc est vero tuum*: quoniam vnicuique fuissent omnia subiecta sub p... ibus eius. Omittatur de singulis hominibus, fiat de prælatis ecclesiæ tantum sermo: quibus ego proprieta multum affero fructum spiritus, præsertim quintuplicem in ędificationem subditorum. Habent ex me primo subsidia temporalium, vnde misericordiam exerceant apud subditos, egentes ... s & ... biles, pupillos, viduas, neque sub specie pietatis & quæstus spolia quærunt omnium ... emungunt vsque ad sanguinem, quod vt exercere posset sanctus Thomas Cantuariensis ... tusque ad mortem pro seruitione redditnum ecclesiasticorum decertate. Habent ex me prælati secundo decentem & honestum statum fulgentem & reuerendum coram populis, qui ... males nec ... latis capiunt cœlestia, neq; virtutes interiores plene considerant, propterea faciliter egen... s & pa... sos homines, præcipue si opportune & importune quæstuari fuerint, v... unt in opprobrium vel contemptum, maxime dum absunt eis operationes heroicæ & miraculosæ, quemadmodum ... sanctis Apostolis & plurimis successorum, alioquin si quis ornatum exteriorem splendidum ... in prælatis, tollat ex consequenti preciosissimos & clarissimos quos ... ritus & ornatus ab e... cl... sia, quæ incedit sicut regina in tunicis, casulis, cappis & cæteris vestimentis deauratis circumdata varietate. Adde tertio quod tyrannis incutio formidinem ego proprietas; dum attendunt me pa... & potentem & talem esse, quæ sufficiam eis resistere. In sub ... os præterea discholos & in...

les ego disciplinatas punitiones potens exerceo, ne sua contra proborum vitam tam quietam prævaleat effrenis iniquitas, & vi egentis conseruetur autoritas. Postremo sollicitudinem anxiam, & quandoque fraudium sectatricem ego proprietas à prælatis & domesticis suis excludo: distribuens vnicuiq; prout opus est: ne vel cogitare supra modum de crastino compellat eos egestas: cui parum esse fidei dicit Satyricus & lex. Hæc est ecclesiæ primitiuæ institutio: hæc aurea mediocritas, quam Salomon optando descripsit: *Diuitias*, inquit, *& paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria: pusilli animi est* (dicit Sene.) *non posse pati diuitias & indicere sibi odium auri vel argenti: refrenetur cupiditas, & sufficit.*

Parabat ad hæc Mendicitas contentiosa voce responsionem adiicere: proponens se talem esse, cui mediocritas amica est: quoniam nihil habens ipsa iure proprietario, possidet omnia charitatis & sufficientiæ titulo: quærit enim primum *regnum Dei & iustitiam eius*: omnia idcirco opponuntur ei. Nihil insuper se timere defendit, nimirum quia nihil perdere habet, inculcans illud Satyrici:

Cantabit vacuus coram latrone viator.

concludit proprietatem esse tumidam, elatam, pomposam, iactricem sui, desidiosam, cæcam, insciam & hebetem: quæ quia tangit picem diuitiarum, inquinatur ab ea: & spinarum aculeis cruentata suffocatur, neque pascit: quæ mercenaria est, oues proprias pabulo doctrinæ, sed emungit vsq; ad sanguinem, & excoriat vsq; ad interiora ossium & discrimen vitæ.

Cæterum has impatienter ferens mendicitatis contumelias ipsa proprietas dici non potest, qualia quantaq; reddere verba parabat: Vocans eam inprimis apostatam à lege qualibet naturæ, scripturæ & gratiæ: nec deerat allegationum multiplicatio, seductricem insuper arguebat eam, fallacem gyrouagam, quæ penetrat sub obtentu nedum prolixæ orationis (prout loquitur Apostolus) sed confessionis, domos, captiuas ducens mulierculas oneratas peccatis: quæ rursus nomen humile paupertatis facit instrumentum sibi & medium sub velamine priuilegiorum ad omnes diuitias, delitias, pompas, cum summo ocio sine labore plus cæteris hominibus assequendas. Pergebat vltro proprietas inducere testas autenticos pro se *Vitas patrum*, Augustinum *de opere monachorum*, librum *de sancto amore*, *Propositiones Domini Armacani*, cum similibus multis. Quæ demum sectas habens inter se pro diuersitate habitum & doctrinarum coniungitur ad impugnationem cæterorum secularium & regularium prælatorum & doctorum.

Tum exhorrui, fateor, in ipsa meditatione mea, quando talem subortam contentiosam hostilitatem proprietatis & mendicitatis animaduerti: qui prius in audiendis laudibus vtriusque sedulus delectabar. Exclamo protinus: abite precor hinc: neque iurgiis istis me fatigaueritis. Itaque

Non nostrum inter vos tantas componere lites.

Ite potius ad experientiam: hæc siquidem mentiri nescit, de quibus nouit: nouit autem omnia & mentientes non patitur, non redarguit, hæc ideo testis idonea, hæc iudex incorruptissima: quæ si querelam hanc susceperit, suggerat & in sinu & sacrosancto generali concilio. Quid sentiendum insuper allegatis vtrinque quid demum faciendum? Etenim si mendicitas probare voluerit testimoniis operum dilucidis, quod ad illa per eam proposita sit efficax mediatrix ipsa prorsus suspicienda fouendaque iudicabitur. Similiter & proprietas laudabitur & in prælatis si tales in eis, quales proponit, effectus operetur. Verum præclarum dictum est à quodam, *Respublica vel ecclesiastica non regitur persi*, sed nec solo dictamine speculatiuæ vel imaginariæ rationis gubernatur: executio requiritur in practicatione operis, quantum res humanæ pro locis, temporibus & personis patiuntur. Denique est inuenire statum, imo nec hominum vnicum, nisi rarissime, in quo granis virtutum mixtæ sunt plures numero paleæ defectuum: Nam & cum tritico crescunt zizania, qualia tolerare conuenit: vel sic eradicare, ne simul euellatur & triticum. Similiter vinũ deuotionis secũ fert acinos & feces quorundam defectuum humanę corruptionis. Enitatur status quilibet esse talis, qualem vult se æstimari: atq; respectu finis suæ constitutionis cætera conetur moderari. Sit mendicitas, vt prætendit, ad contemplationem liberior: sit ad prædicationem vtilem aptior: sit ab adulatione longior: sit a formidine & ambitione remotior, sit ab omnium temporalium sollicitudine quietior. Proprietas vero, sicut gloriatur hospitalitatem exerceat: decentem & venerandum absque fastu superfluo statum teneat, formidinem tyrannis incutiat, subditos insolentes coerceat: sollicitudinem noxiam & anxiam procul à se suisq; familiaribus abiiciat. Meminerit tandem vtraque iuxta Comici sententiam: quoniam hæc omnia in mendicitate & proprietate talia sunt, qualis est animus vtentis, hoc cernere est in vino bono sapientiæ salutaris. Cuius odor, sapor & vsus fit aliis in ægritudinem & mortem, aliis autem proficit ad sanitatem & vitam perpetuam.

60

SERMO

A.D. 1415.

SERMO FACTVS IN LOCO SESSIONIS CONCILII GENERALIS CONSTANTIENSIS, POST NOVVM RECESSVM PAPÆ IOANNIS XXIII. eodem Concilio Anno Domini M.CCCCXV. vigilia Dominicæ Ramispalmarum.

Mbulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Iubet hoc Christus, patres orthodoxi: patres non in tabulis æreis, vt olim apud Romanos, sed in libro vitæ conscripti. Iubet inquam Christus originaliter *Ioan. 12.* & recitatiue in euangelio Sabbati præsentis. Vos obedientes audite, ambulare non passibus corporis, sed g[illegible]us mentis: ambulate de virtute in virtutem dum lucem habetis. Et qualem lucem? Respondeat lux vera, cuius hoc est verbum: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ.*

Adsis inuocatus Domine Iesu præclarissime, sol iustitiæ: disiice terræ nebulas & pond[illegible]ra [illegible]molis, atque tuo splendore mica. Absque te enim præcipiti mersa profundo mens hebet, & propria luce relicta tendit in externas ire tenebras. Hoc ne fiat, tu mediatrix, tu aduocata & exoratrix no[illegible]a supplicitet adeunda es Virgo gloriosissima, quæ tui nominis interpretatione tam illuminata qua[illegible] illuminatrix diceris. Et quo lumine? protius lumine gratiæ, quo sic illuminata es, vt dicaris in Apocal. mulier amicta sole. Hoc tu nobis lumen vt infundas de plenitudine tua suppliter imploramus, salutantes & dicentes: *Aue &c.*

Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Lux ista est, iam dixi & repeto, lux ista est, patres celeberrimi, Deus, qui glorificatur in Consilio sanctorum, dicente Psalmus *Ma[illegible] & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.* Cuius hanc tenemus infallibilem promi[illegible] Matth. 18 *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum.* Sicut vidit P[illegible], dum cecinit: *In consilio iustorum & in congregatione magna opera Domini.* Et magna plane: imo ing[illegible] iam vidimus in hoc consilio iustorum Dei opera, spontaneam & vix speratam cessionis viam. [illegible]rocium propter semetipsum, & vt glorificetur, fecerit omnia Deus, quo pacto credendus est [illegible] clariori celebritate gloriari quam in consilio iustorum, quæ vera laus est in ecclesia sanctorum [illegible] les vos esse conuenit orthodoxi & Deo amabiles patres ac Domini: vt consilium sitis sanctorum & iustorum, quos posuit Deus in mundo quasi vera totidem luminaria. *Vos, inquit, estis lux mund[illegible]* quidem in hoc constituti estis alios purgare, illuminare atque perficere, nunc maxime [illegible]us conuenit iste Sacrosanctus, dum adunatus est cœtus, dum congregata est ecclesia [illegible] de [illegible]bris scribitur, quatenus orarent & peterent misericordiam à Deo, & vt opitulante [illegible] dec[illegible] quid facto opus esset. Exultat animus profecto, leuans in circuitu oculos, & videns [illegible]es [illegible], qui congregati sunt tibi, hoc est ad vtilitatem tuam, ô populc Christiane: congaudet a[illegible] Spiritus meus, & in hanc erumpit ecclesiastici cantus vocem, *Ciues Apostolorum & domestici [illegible] hodie portantes facem illuminantes patriam, dare pacem gentibus & liberare populum Domini.* Q[illegible] er l[illegible]rare? exhortando clamandoque: *Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant.* C[illegible]ius deliciæ sunt esse cum filiis hominum, ipsæ tenebræ demum horridæ tot vitiorum per ec[illegible] corpus, vasto quodam turbine miserabiliter exundantium. Ambulate igitur dum lucem habe[illegible], non hæ vos tenebræ comprehendant. Lucem itaq; habetis, patres luminosissimi, Ch[illegible]um, qui vere est in loco isto, vel Emanuel, qui interpretatur nobiscum Deus, cuius est hæc cert[illegible] missio: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Deus iste est, qui g[illegible] in concilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sun[illegible] F[illegible] b[illegible] in cumitu tuo, Domine, res omnes esse dicuntur, quoniam tu velut sphæra intelligibilis, cuius centrum vbique est, circumferentia nusquam: tu vbique es extra non exclusus, supra non elatus infra non prostratus, ideo magnus valde, terribilis, gloriosus & superaltatus in secula.

Ecce patres orthodoxi, quod ad hoc ipsum, vt glorificetur Deus, & illustretur e[illegible] nunc celeberrima Parisiensis Vniuersitas, cultrix & amatrix eorum omnium, quæ Chr[illegible]anæ [illegible]nis pietatem quæ sanam doctrinam respiciunt, ipsa ad exemplar Christianissimi Reg[illegible] Franco[illegible]m patris sui dignantissimi legationem mittit, quærens primo ea, quæ pacis sunt: den[illegible]o quæ fidei sunt, deniq; tertio quæ virtutis & ecclesiasticæ sunt libertatis: quoniam ad hæc [illegible]a p[illegible]incipaliter synodus hæc sacra tendit. Iussit hesterno vesperi per Ambasiatores & Nuncios suos hic præsentes quatenus hoc matutino tempore essem habiturus orationem nomine suo pro veritatis elucidati[illegible]ne circa ea, quæ per hoc sacrum concilium agenda videntur occurrere. Nullus opinor mirabitur si ad hanc iussionem ego fragilitatis meæ conscius & temporis artatione pressus expaui. N[illegible]ominus in Deo, cuius glorificatio quæritur nisus, & de studio præterito super hanc veritat[illegible] inqui[illegible]tione n[illegible], regis sicrea & ecclesiæ regni sui voluntate per instructiones cognita: Iuss[illegible]ni de ni[illegible]ue matris incl[illegible]tæ, cuius legem dimitterem nequeam, monitus à sapiente: ego tanquā [illegible]be[illegible]ienti[illegible] lius parere desiderans, conatus sum aggredi cum humili dicendorum omnium ad hoc sanct[illegible]um concilium submissione, vt iure suo dirigat omnia vel acceptet vel corrigat.

E

Et in primis quatenus habeatur ordo dicendorum lucidus & breuis, quia vel est quod texitur ordine longum, conuertamus interim dilato themate oculos nostræ considerationis ad hoc quod dictum est, Deum esse qui glorificatur in concilio sanctorum, qui magnus est & terribilis super omnes qui in circumitu eius sunt. Defigamus in hoc Psalmistæ verbo mentis intuitum nec per multa vagemur: fallor si non ibi videbimus huius sacrosanctæ synodi causam quadruplicem, efficientem, scil. formalem, finalem & materialem &c. Vult aliquis cognoscere causam efficientem? plane illa est: *Deus magnus & terribilis*: cuius instinctu, miseratione, afflatu & attractu, collecta est nunc ecclesia: sicut eleuatus spiritu præcecinit Psalmus: *Deū esse qui dispersiones Israelis congregabit, qui congregat electos suos à quatuor ventis, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari*: tantummodo qui cœpit orandus est, vt ipse perficiat. Leua in circumitu tuo, o sacer cœtus, oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Quidni contingat tibi quod idem propheta loquitur Esaias: *Tunc videbis & afflues & mirabitur ac dilatabitur cor tuum: & si dilatetur: nunquid non implebit illud spiritu suo Deus* Porro causa formalis est hæc ipsa collectio seu connexio concilii sanctorum, vel Spiritu sancto formante & exemplante, qui est nexus & vinculum compaginans in vnum diuersa membra sanctorum: sic agnoscit ecclesia petens pro seipsa, vt Spiritu sancto congregata, hostili nullatenus incursione turbetur. Quærit aliquis prætetea finalem huius sacri conuentus causam: sane illa est, *vt glorificetur Deus magnus & terribilis*: iuxta vocem Apostoli dicentis: *Omnia in gloriam Dei facite.* Hæc itaq. recta, hæc efficax semita ad omnium quæ voluerimus adeptionem: si primo quæsierimus gloriam suum: dedit hoc intelligi dum ait: *Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis.*

Omnes postremo, qui in circumitu Dei sunt, accipiuntur veluti pro causa materiali & de se informi. Nam sicut hominibus per schismata peccantibus consequens est vniuerso sub Deo quodammodo deformari: quoniam homo finis est omnium, dicentibus Platone & Aristotele: *necesse est autem secundum exigentiam finis omnia moderari*: sic ex aduerso veniunt omnia per hoc sanctum concilium Domino efficiente, formante & finiente reformanda. Ita enim de pretioso sanguine Christi canit ecclesia:

Terra, pontus, astra mundus, quo lauantur flumine.

Quocirca videre fas est deinceps, quo titulo relucet in causa efficiente, ac residet infrustrabilis auctoritas, quæ causa est *Deus magnus & terribilis*: ex quo omnia in mensura. Relucet in causa formali exemplaris vnitas, vt sint omnes vnum, sicut estis nunc in concilio sanctorum, & hoc in Deo per quem omnia in numero. Relucet in causa finali spiritualis volitas: quia vt glorificetur Deus, in quo omnia in pondere. Demum concluditur in causa materiali generalis vniendorū reformandorumq; vniuersitas: omnium scilicet quæ in circumitu Dei sunt, quatenus omnia reformentur in numero, pondere & mensura, concedente Deo. *Ex quo omnia*, hinc modus, vnitas & mensura. *Per quem omnia*: hinc species, veritas & numerus. *In quo omnia*: hinc ordo, bonitas & pondus: quo pondere refluunt omnia in causam, quæ dedit esse.

Cæterū prima triplicitas appropriatur Patri, secunda Filio, tertia Spiritui S. bene habet, iacta sunt fundamenta soliditate quadrangula, superædificare possumus tetras Pythagoricū, hoc est quadruplicē constructionū parietē vel structurā, & dicere ꝓ prima constructione: Deus magnus & terribilis si glorificatur in hoc concilio sanct. tū ꝙ eidē sufficientē pbet & infallibilem autoritatem, vt causa efficiens, quo ad primū fundamentū. Rursus ꝓ secunda constructione: Deus magnus & terribilis trahit & allicit omnes in communi Christianos ad vnius veri capitis vnitatem: tanquam causa formans & exemplans, quo ad secundum fundamentum primum in reformatione. Amplius pro tertia constructione: Deus magnus & terribilis sic glorificari vult in hoc concilio sanctorum, ꝙ omnia pcipue fiant ad honorem & conseruationem suæ legis ac fidei, sine qua ei placere nemo potest: quo ad tertium fundamentū, secundū in reformatione. Demū ꝓ quarta conclusione: Deus magnus & terribilis paratus est rebus omnibus, maxime hominibus concedere per hoc concilium sanctorum quādam reformationem pulchritudinis, glorificationem ordinem & decorem cum prouisionibus idoneis aduersus eos, qui non in rectitudine morum, sed in circumitu pergunt vitiorum: & hoc ꝓ quarta constructione super vltimum fundamentum, quod est tertium in reformatione.

Poterat hic ordo teneri sub his terminis, sed aliā ꝓgredi viā suaserunt verba thematis, quæ in metaphora lucis fundata sunt. Reuertamur igitur & ponam⁹ lucē diuini pcepti, quia pceptū Domini lucidū illuminans oculos. Lucernam insuper diem legis, sicut Petrus loquitur, vt iubente Deo posita super candelabrum, luceat omnibus qui in domo sunt, quæ domus est ecclesia, vel hoc sacrū concilium vice sua. Diffundat & spargat consequenter lux ipsa veritas euangelicas 12. considerationes quasi totidem effulgentissimos radios veritatum particularium splendidos & coruscantes.

Ponamus in primis, imo iam positam digito sicut aiunt, demonstremus lucem Apostolici symboli, quo dicitur: *Credo in Spiritum S. & viuificantem.* Quid viuificantem? Certam vnam sanctam catholicam & Apostolicam ecclesiam: *vnam*, propter colligationem & ad vnum caput primarium Christum & vicarium summum pontificem, *sanctam*, propter sanctorum communionem & remissionem peccatorum, vt infra subditur: *catholicam*, hoc est Vniuersalem, quoniam ab eius obligatione nullus viator immunis est. *Apostolicam*, quoniam in Apostolorum & Prophetarum, per quos Spiritus S. locutus est, doctrinis fundata est, & similium filiorum successione duratura. Certus sum, quod nullus, qui vel haberi vel dici vult Christianus, caligare se dicit ad hanc lucem.

Superad-

[illegible]amus lucem alteram Apostolici verbi conformem huic loci: *Solliciti seruare [illegible] spiritus in vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, per omnia & in omnibus no[illegible].* Sequitur: *& ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas: alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitate fidei cognitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Sequitur: *veritatem autem facientes in charitate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.* Hæc Apostolus ad Ephes. 4. Et in hanc sententiam multa *ad Coloss. 1. & 2. 1. Cor. 12. & ad Rom. 12.* posita sunt. Hæc autem comparatio veri corporis ad mysticum, multum luminis af[illegible] in quisitoribus veritatis, nedum apud Philosophos, sicut Aristotelem & Plutarchum, sed apud Theologos; Paulum præcipue. Diffunduntur vero sicut præmisimus 12 considerationes ex hoc [illegible] & Apostoli doctrinali luce, quasi totidem radii veritatis splendidissimi.

I. Ecclesiastica vnitas ad vnum caput Christum fit, & agglutinatur per amorosum Spiritus sancti vinculum, mediantibus diuinis charismatibus, tanquam qualitatiuis dispositionibus reddentibus in corpore mystico complexionalem harmoniam viuificam & decentem ad opera vitæ spiritual[illegible] sufficienter exercenda.

II. Ecclesiastica vnitas ad vnum caput secundarium, quod dicitur summus pontifex Christi vicarius fœcundior est, multiplicior, copiosior & maior, quam fuerit congregatio synagogæ & quam sit congregatio ciuilis sub vno rectore rege vel Imperatore.

III. Ecclesia habet potestatem seu facultatem ex viuifico germine sibi insito per Spiritum sanctum quod se ipsam potest continuare in integritate & vnitate membrorum suorum, tam essentialium [illegible] formalium, quam materialium atq; fluentium.

IV. Ecclesia habet sponsum indefectibilem Christum, sic quod lege stante, nec Christus potest [illegible] sponsæ suæ ecclesiæ dare libellum repudii: nec econuerso.

V. Ecclesia non ita ligatur matrimoniali vinculo ad vicarium indefectibilem sponsi sui, quin mutuo se possint absoluere & dare libellum repudii.

VI. Ecclesia vel generale concilium eam repræsentans est regula à Spiritu sancto directa, trad[illegible] Christo, vt quilibet cuiuscunque status, etiam Papalis, existat, eam audire ac eidem ob[illegible] tur, alioquin habendus est vt ethnicus & publicanus. Patet ex immutabili lege diuin[illegible] *Matth* [illegible] mulgata. Concilium generale sic describi potest: *Concilium generale est aggregatio legitima [illegible] cta ad aliquem locum, ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholicæ, nulla fideli persona quæ audi[illegible], exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea quæ debitum regimen eiusdem ecclesiæ in fide & mo[illegible] spiciunt.*

VII. Ecclesia vel generale concilium, dum dictat aliqua regimen ecclesiæ concernentia, Papa non [illegible] est supra iura etiam positiua, quod possit pro libito dissoluere talia dictata per ecclesiam eo modo & intentione, quibus dictata conclusaque sunt.

VIII. Ecclesia vel generale conciliũ quamuis non possit tollere plenitudinem potest[illegible] pa[illegible] Christo supernaturaliter & misericorditer collatæ: potest tamen vsum eius limitare sub ce[illegible] re[illegible] lis ac legibus in ædificationem ecclesiæ, propter quam Papalis autoritas & alterius hominis co[illegible] est. Et in hoc est totius ecclesiasticæ reformationis stabile fundamentum.

IX. Ecclesia vel generale concilium potuit & potest congregari sine expresso consensu [illegible] mandato Papæ etiam rite electi, & viuentis in multis casibus. Vnus inter cæteros est, quia accusatus & [illegible] catus sit vt audiat ecclesiam iuxta euangelicam allegatam, cui legi subiectus est: & ipse renuit [illegible] tumaciter ecclesiam conuocare. Alius casus vbi materiæ grandes concernentes regimen [illegible], veniunt terminandæ per generale concilium, & Papa renuit contumaciter illud euo[illegible] A[illegible] etiam dictatum sit per generale concilium, quod debeat tali vel tali tempore conuoca[illegible] A[illegible] casus est, vbi probabilis est dubitatio super contendentia plurium de Papatu.

X. Ecclesia seu generale concilium, si viam aliquam concluserit seu dictauerit acceptan[illegible] m[illegible] Papa pro terminatione schismatis, ipse tenetur illã acceptare, & ita secundum præpara[illegible] m[illegible] nitentur ad concessionem, & dum vltro offert eam & præuenit, ipse redditur m[illegible] commendandus.

XI. Ecclesia seu generale concilium præcipue debet intendere cum prosecution[illegible] præ[illegible] ctæ ad extirpationem errorum, & emendationem errantium sine personarum acceptio[illegible] ter ad h[illegible] c, quod hierarchicus ordo ecclesiasticus prælatorum & curatorum multipl[illegible] r[illegible] metur ad similitudinem diuinæ cœlestis hierarchiæ: & conformiter ad regulas prim[illegible] s [illegible] tutas.

XII. Ecclesia non habet efficacius medium ad generalem sui ipsius reformationem [illegible] tur generalium conciliorum continuatio, celebrationem prouincialium non om[illegible] d[illegible]. Explicit.

Et attendat benignus lector quod prolator huius sermonis Ioannes Cancell[illegible] in[illegible] P[illegible] sis pressu nimia temporis angustia, probationes dictatas non apposuit ad has consi[illegible], [illegible] prout in mentem & linguam ex recordatione præteritorum opusculorum præsertim tempore [illegible]

[illegible]

[illegible] absens ab eo legebat Parrhisiis, inferens, materiam hanc quam in tractatulo quodam *sub 10. considerationum numero* scriptam reposuit. Cuius initium est: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus*: vbi prædictæ considerationes & in propositione vna coram Legatis Angliæ pergentibus ad Concilium Pisanum tunc Parrhysiis habita, prolixiori solidiorique manifestatæ sunt argumentatione, qui tractatus & propositio prodierunt in publicum, vt habeat qui voluerit, fas est.

AMplius vero iuxta legationis onus impositum per Christianissimũ Regem Francorũ ac Vniuersitatem præclarissimam Parrhisiensem propulnerat ide Cancellarius post verbũ de ecclesiastica vnitate subiungere de errorum extirpatione: [illegible] impeditus tunc partim amicorum suasione, partim temporis artatione, vt in prolixitate non incideret fastidium silentio præterijt, quorum aliqua summa[illegible] in hic subiuncta sunt.

Glorificationem Dei, patres Apostolici, patres gloriosi, posuimus esse finẽ huius cõcilii sanctorũ, quarum pleni sint cœlum & terra ô Deus magne & terribilis, gloria tua: quatenus non iam ambulent in circuitu impii superteriani, sed agnoscant quoniam magna est gloria [illegible] dicent sapientes sequi te Dominum per semitas legis tuæ pacificas, quoniam pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum, & quia si creditur eidem sapienti, nihil dulcius quam respicere in mandatis Dei. Sed væ mundo à scandalis, væ tibi mala voluntas, & ideo mala, quoniam arrogans superba gloriam propriam quærens anteponis eam diuinæ, nolens subiici legi suæ, neq; captiuare omnem intellectum in obsequium fidei. Hinc hæreses & errores impii, hinc scandalorum turbationes horridæ, hinc ordine violato plurima fœdaq; confusio: hinc tandem in hominibus & ex consequenti per omnia, quæ propter homines fecit Deus, fubo itur frequenter non gloria Dei, non pax hominibus, sed terra quædam alteratio mortificans & abiiciens viuificantem gratiæ spiritum: & cadauerosam monstrosorum defectuum, non tam formam quam deformitatem inducens. Deplorat hanc peruersissimam rerum vicissitudinem Christianissimus Francorum rex, cum ecclesia tota regni sui timeretur, dolet, compatitur; & ab hoc sacrosancto concilio legitimas prouisiones efflagitat. Nõ confundatur precor ab expectatione sua: nolite carere piissimis desideriorum suorum affectionibus, sed & patrem sequitur sua proles, regem videlicet filia sua Parrhisiensis Vniuersitas: nec tamen sequitur, sed præit humilitate salua, quandoque consiliis, nunc exhortationibus, aliquando doctrinis sciens quod veritas custodit regem, sciens præterea se positam Apostoli iussu, vt potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt arguere, quæ posuit Aristot. opera duo sapientis. Deniq; parata est tanquam posita in lucem ecclesiæ ad satisfactionem omni poscenti rationem, de ea quæ in ipsa est fide & spe, vt in omnibus & per omnia glorificetur Deus.

Insurrexerunt ecce post aliqua tempora plurimæ doctrinæ peregrinæ, variæ, pestiferæ & damnatæ, obtenebrantes ecclesiam per multa Christianitatis membra, per regna per prouincias, per regiones insignes. Processum est ad expellendas huiusmodi doctrinarum tetras caligines: nunc luce disputationis doctrinalis per doctores & vniuersitates: nunc flabello iudicialis reprobationis per diœcesanos & inquisitores hæreticæ prauitatis in Anglia, in Scotia, in Praga, in Francia. Nondũ: tamen vel illuminari vel emendari sufficienter inspeximus cæcam & stultã improbitatem assertorũ sectatorũq; notorum, quin error assidue sicut cancer serpat & alicubi palam quasi nudato ense per nationes & populos imprudenter erumpat. Propterea necesse est per splendidissimã & inobfuscabilem huius sacri concilii lucem prouida celeritate de remediis instituti, vt qui spreuerunt prælatos & doctores diuinitus positos tanquam lucernas in domo Dei reuereantur eos, conspiciant & obediant, dum in vnam hanc ecclesiæ domum collecti, dabunt autoritatis suæ robur & pondus, ibunt in splendore fulgurantis hastæ reprobationis iudicialis, qualem nemo qui Christianus videri vult, audebit contemnere. Et si contemnat, ipse tamen de contemptu suo fu gurationem concremationemq; subiicit, vt iustũ est. Et quoniã charitas sicut incipit à se & à suis dilectionis exhibitione, sic in correctionis & emendationis procuratione priorẽ habere locum debet, ne subeat illud impropernt prouerbium *Medice cura teipsum*. Et illud de Apostolo leniẽ[illegible]: *Qui prædicas non furandũ, furaris, nõ occidendũ, occidis: non periurandũ, deieras* & ita de reliquis. Hinc Christianissimus Rex noster suaq; per adoptionẽ dignatiuã charissima filia Parrhisiensis Vniuersitas voluerunt hactenus à regno & à suis peruersa quorumlibet eorum zizania mox vt erumpere seu germinare sentiebantur, diligenter opprimi resecariq;, nunc falce doctrinæ, nunc securi pastoralis sententiæ, ita tamen vt non simul eradicetur & triticum. Sunt plurima rei, q̃ loquimur, documenta è quibus vnum quod nouitate actuateq; præcellit, censuimus in medium deducere. Ecce patentes regis nostri literas, quas audire libeat: legi debebat hæc litera patens, cuius initium est post intitulationem: *Regia maiestas nostra*, dehinc subiungendum erat:

Audiuit sacrosanctum hoc concilium iustorum, quatenus in Christianissimo Rege nostro feruet zelus, ad ea quæ fidei sunt absque omni personarum acceptione, absq; respectu propriæ etiam carnis & sanguinis. Terreat ipse Deus magnus & terribilis, qui glorificatur in concilio iustorum, qui salubriter & potenter intonat: *Ambulate dum lucem habetis*: subdit monitionis causam, *ne tenebræ vos comprehendant*. Et quales oro densiores, fugibiliores, horribilioresque tenebræ quam errorum & hæresum circa prima præceptorum moralium principia, vt sunt: *Non periurabis*: *Non occides, Non infitiaberis*.

Terreat ipsos ecclesiasticos pastores & Doctores positos in lucem aliorum, si non ad exemplar tam insigne atque perlucidum Christianissimi Regis nostri, non eos illuminet, accendat & inflam

 met

fuit zelus domus Dei. Vox dicentis: *Clama, ne cesses, & annuncia populo meo peccata sua.* … eos procedere constanti celeritate ad effugationem errorum tenebrosorum & ad ad … em errantium. Neq; enim potest integra salubritate sine secundo primum fieri: quoniam … impune pertinacia manet in errantibus, conualescant & sæuiant errores necesse est.

Sed in ipsa meditatione mea videtur occurrere animalis homo, non sapiens quæ Dei sunt … eum non inuocans. Illic prætereà trepidat timore, vbi non est timor: magnus est inquit susurratione … mula, magnus credite & terribilis, quem tangunt & notant errores huiusmodi, princeps est. … nus autem quid sapiens enunciet: *Indignatio principis mors, & vir prudens placabit eam*, quid quæ … sæuiat, si seditiones conciter, si bella moueat, si secum plurimos hos terroribus, hos promissis in errorem suum trahat, ita vt si fieri potest, moueantur etiam electi? Vide sedulo ac iterum iterumq; re cogita … ait animalis homo ne fortassis obinde præstetur tam desideranti ssimæ iam iamque … nuis existenti, paci ecclesiæ grandis obex vel totalis diruptio. Atvero nihil hic tale timendum … ô strenuissimi pugiles fidei, ô potentissimi legum diuinarum defensores. Nihil inqoam tale … me dum timentibus Deum, & obedientibus iussioni qua dixit: *Nolite terreri ab eis qui corpus occidunt, animam vero occidere non possunt.* Ita dico vobis, hunc timete, timeatur Deus & non terreat. *Homo time Deum* (suadet Augustin.) *& minantem mundum vniuersum ridebis.* Tollatur hæc suspiciosa pigri formidatio dicentis, *leo est in via, deuorandus sum*, quia profectò magna & vnica securitas est nil timere præter Deum. Cuius hæc iussio est, *Vsq; ad mortem certa pro iustitia.* Et iterum: *Esto fidelis vsque ad mortem*, & similia. Potueramus item hanc in longius deducere, pro qua interim satis sunt breues & pauculæ considerationes, quasi totidem radii moralis luminosæq; veritatis.

I. Prouidendum est hæreticali deuiationi dæmoni per ecclesiastica membra serpenti, non minus celeriter & efficaciter quam schismati super contendentia de Papatu. Ecclesia quippe magis in fide quam in secundario capite fundata est.

II. Prouidendum est constantius per hoc sacrum concilium ad extirpationem errorum … emendationem errantium, quanto qui errant plures sunt potentiores & maiores. Quod si quis dixerit … bella suscitabunt, diffamat eos nimis, neque ei leuiter credi debet.

III. Prouidendum est ad emendationem errantium per eos, qui se dicunt amicos eorum v… lantiori sollicitudine quam per extraneos, cæteris paribus.

IV. Præstantes scienter impedimentum, ne errantes resipiscant & corde credant ad iust… & ore faciant confessionem ad salutem, habendi sunt hostes capitales errantium & saluris e…

V. Præstantes scienter impedimentum, ne tollantur errores, & errantes corrigantur … sunt rationem de damnis omnibus tam spiritualibus quam temporalibus, quæ obinde peru… aut veniant.

VI. Omissio seu dissimulatio præstantium impedimentum nedum positiue, sed … omissiue, directe vel indirecte, per cautelas humanas ne tollantur errores, causat … fautoria hæreticæ prauitatis, quandoq; leuem, quandoq; vehementem, quandoq; … iuxta varietatem obligationum.

VII. Inexcusabilior & aliquando perniciosior est error in principiis legis naturalis … præcepta Decalogi secundum planum & vsitatum intellectum verborum apud omnes vten… nes, quam sit error in articulis fidei, qui sunt supra naturæ facultatem, & in agibilibus quam … bilibus.

VIII. Conditionalis protestatio vel confessio non sufficit ad purgationem legitimam … publicatione vel defensione vel annotatione errorum, quorum oppositas veritates tenetur errans explicita fide tenere.

IX. Diffamatus publice & notorie super publicatione aut defensione errorum contrariorum rectæ fidei & moribus, tenetur seipsum purgare si potest coram iudice legitimo, etiam nemine eum personaliter accusante. Tenetur enim seruare famam propriam, & ab aliis scandala pr… ta remouere.

X. Pax regnorum per Christianitatem vix potest efficacius & diuinius procurari, quam per legitimam extirpationem errorum & correctionem errantium.

XI. Quærere prouisionem super extirpatione errorum & correptione errantium non est … pedire persecutionis vnionem ecclesiæ, sed est eam iuuare & accelerare mul… ita vt verum sit, quod oportet vnum facere, & aliud non omittere.

TRACTA-

TRACTATVS MAGISTRI IOHANNIS DE GERSON: QVOMODO ET AN LICEAT IN CAVSIS FIDEI A SVMMO PONtifice appellare, seu eius iudicium declinare.

QVæritur, vtrum hæc assertio sit catholica, tam iure diuinitus promulgato quam etiam humano: quibus sacrorum canonum autoritas innititur: *Nulli fas est a supremo iudice, videlicet Apostolica sede seu Romano pontifice, Iesu Christi vicario in terris appellare: aut illius iudicium in causis fidei, quæ tanquam maiores ad ipsum & sedem Apostolicam deferenda sunt, declinare?* Arguitur quod sic, autoritate sanctissimi Domini Martini Papæ quinti in sua constitutione ad perpetuam rei memoriam facta, & promulgata in consistorio generali celebrato Constantiæ 6. idus Martii: pontificatus sui anno primo: vbi reperitur hæc assertio, sicut dicitur & videtur in canonum litera manifeste fundari.

ARguitur in oppositum primo autoritate determinationis siue constitutionis generalis Concilii Constantiensis. Quæ determinatio multipliciter facta est & practicata, & specialiter in sessione publica celebrata die 6. Aprilis, Anno M. CCCCXV. quæ sic habet inter cætera: Et primo declarat quod *sancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens & ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediate habet, cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis, etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem dicti schismatis, ac generalem reformationem ecclesiæ Dei in capite & in membris.* Item declarat, quod *quicunque cuiuscunque status vel dignitatis, etiamsi Papalis existat, qui mandatis, statutis seu ordinationibus huius aut præceptis sanctæ synodi & cuiuscunque alterius concilii generalis legitime congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, & debite puniatur: etiam ad alia iuris subsidia si opus fuerit recurrendo.*

Deinceps arguitur rationibus ducentibus ad inconuenientia manifesta contra ius diuinum pariter & humanum.

SEqueretur enim primo, quod Papa non subiiceretur legi diuinæ vel euangelicæ: quæ generaliter absque omni exceptione promulgata est à Christo *Matth. 18.* dum loqueretur ad personam Petri, sicut tradit ecclesia, & circumstantia textus satis indicat: *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Sequitur, *dic ecclesiæ*: quod si *ecclesi. non audierit sit tibi sicut eth. & publ.* &c. Hoc autem consequens est erroneum manifeste: quoniam Papa est frater noster: alioquin non deberet dicere, *Pater noster*, si non simus fratres ipse & nos: sed haberet dicere, pater meus vel pater mi: sed nec cardinales nec episcopos fratres appellare deberet. Denique constat, quod est proximus noster & ex consequenti frater non obstante, quod pater sit. Est insuper Papa peccabilis: quoniam circumdatus est infirmitate, sicut notatur *ad Hebr. 5.*

Sequeretur secundo, quod Paulus egisset contra ius diuinum & humanum, dum restitit Petro in faciem, hoc est publice & coram ecclesiæ congregatione, sicut habetur *ad Gal. 2* Hæc enim resistentia non fuit minor prouocatio Pauli contra Petrum, quam fuisset appellatio ad ecclesiam: imo fuit æquiualenter appellatio. Vnde etsi Petrus desistere noluisset, fuisset ab ecclesia condẽnandus. Constat autem, quod Petrus erat summus pontifex, & secundum Doctores confirmatus in fide & gratia post pentecosten. Propterea dicunt, quod Petrus non errabat in fide, nec hæreticabat: sed tantummodo nimis dissimulanter se habebat circa obseruationem legalium. Dicebat ideo Paulus, quod non recte ambulabat ad veritatem euangelii, & quod reprehensibilis erat. Ex quibus palam elicitur, quod summus pontifex, qui succedit Petro in apostolatu, reprehendi potest publice per Doctorem theologum, qui in officio prædicationis succedit Paulo, etiam vbi non hæreticaret vel erraret in fide. Et hoc similiter elicitur generalius & inconuincibilius ex autoritate proxime allegata: *Si peccauerit in te frater tuus*: quemadmodum pluries in sacro Constantiensi Concilio latissime deductum est in sermonibus publicis & multiplicibus scripturis, quorum copiæ sunt apud multos.

Sequeretur tertio, quod Papa, qui est membrum corporis ecclesiæ, sicut homines alii, si scandalizaret totum corpus, ipse non esset rescindendus, vt totum corpus sanum fieret, contra doctrinam Christi euangelicam fundatam in similitudine iuris naturalis *Matth. 18.* cum Glossis & determinationibus Doctorum in materia de scandalo se fundantium in hac lege diuina & naturali.

Sequeretur quarto, quod Petrus summus pontifex non debuisset compelli reddere rationem ab Apostolis & fratribus, qui erant in Iudæa, quia visitauerat Corneliũ gentilẽ. cuius tamen oppositũ dicitur expresse *Act. 11.* cum adisset Petrus Hierosolymam, scil. vbi erat ecclesia, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circũcisione dicentes: *quare introisti ad viros præputiũ habentes & mãducasti cũ illis?* Et statim subiungitur obedientiæ Petri responsio, dans in hoc successoribus suis formã debitæ humilitatis. quã expressit epistolæ suæ primæ c 3. *Parati*, inquit, *semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est fide & spe.* Quod si in destructione fidei sumus aliquis pontifex volens superbire nollet hoc facere, constat quod a fratribus æque posset accusari, sicut & Petrus.

Sequeretur quinto, quod alicui iniuriato per Papam sicut potest euenire, tam in corpore, in membris, imo & in fama, circa ea quæ fidei sunt, non pateret in casu dabili aliqua defensio vel grauaminis subleuatio, quod est contra ius naturale, cui ius diuinum non repugnat. Patet tamen consequentia dato casu tali vel simili. Sit Petrus, qui prædicet coram Papa & multitudine populi copiosa, quod Christus fuit verus propheta, iubeat tunc Papa quod detrudatur in carcerem, eo quod prædicat illam veritatem. Sentiat Petrus, quod si appellet ad concilium generale submittendo se eidem, quod populus protegit eum, nec scandalizabitur in doctrina eius, sed manebit in recta fide, quod Christus fuit verus propheta: si autem non appellauerit, populus reputabit quod Papa verum dicat & bene faciat, & ita deserat fidem cum prædicato suo. Quæritur in casu, si Petrus dicere poterit, concilium appello? quemadmodum Paulus timens à seditiosis occidi, clamauit: *Cæsarem appello.* Hanc autem materiam latissime & studiosissime prosecutus est & fundauit Ockam *in Dialogo* suo, cuius f[illegible]lius autoritati non oportet inniti, quamuis fuerit egregius theologus, sed innitendum est rationibus suis, pro quanto robur & autoritatem accipiunt à sacra scriptura: cuius contemptus cum suis professoribus sæpe duxit & ducet in errores.

Sequeretur sexto, quod in nullo casu Papa posset iudicari vel deponi per generale concilium quantumcunque criminosus esset vel scandalosus ecclesiæ. Patet consequentia, quoniam ex opposito sequitur oppositum. Si enim Papa potest iudicari vel deponi per generale concilium: ipse poterit denunciari per aliquem vel aliquos coram concilio præsenti vel futuro. Qui si velit grauamen inferre talibus denunciare volentibus: nonne poterunt ipsi se ponere extra manus suas vel potestatem, ne de facto grauet eos & opprimat iniuste. Hoc autem facere est vere & æquiualenter ab eodem appellare. Et hoc practicatum est in concilio Pisano per vtrumque collegiorum duarum obedientiarum, [illegible] Gregorii & Benedicti sic in suis obedientiis nuncupatorum. Hoc etiam practicatum est per quosque Reges & principes, qui se subtraxerunt ab obedientia illorum, quos isti vel illi iudicabant esse summos pontifices, quæ tamen subtractiones approbatæ sunt per sacrum Constantiense Concil[illegible] quædam expresse, quædam implicite vel æquiualenter.

Sequeretur septimo & magis ad hominem: quod Concilium generale non esset supra Papam, vel iudex Papæ legitimus: cuius oppositum determinauit & practicauit sacrum Constan. Con[illegible] Non n. processum est ad inchoandum depositionem Ioannis, quousque fuisset articulus iste declaratus: [illegible] apparet ex actis eiusdem concilii, quoniam aliqui videbantur super hoc hæsitare. Constat autem quod ab omni homine, qui habet legitimum superiorem iudicem, siue sit vnus homo siue vna communitas, pot[illegible]st [illegible]tionabilis & vrgens immineat causa, fieri appellatio ad eundem iudicem. Et si dicatur, prout aliq[illegible] fingere volunt, quod concilium non est supra Papam, nisi quando est hæreticus seu deuius [illegible] in quo casu non est mirum inquiunt, si concilium sit supra talem Papam, quia desiit esse Papa, & est inferior [illegible] homine: & ita nituntur etiam inuadere illam ineuasibilem Christi legem: *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Hoc breuiter ad præsens refellitur. Primo quia Ioannes non est accusatus vel conuictus de hæretica prau[illegible] & tamen concilium vocauit & iudicauit ipsum tanquam suum subditum. Vnde & in toto processu vsque p[illegible]t sen[illegible] diffinitiuam suæ depositionis, reputatus est ab eodem concilio verus Papa. Amplius, non est ver[illegible] quod Papa eo facto, quo cadit in hæresim, præsertim latentem, sit depositus à Papatu: sicut nec est ve[illegible] de al[illegible], quemadmodum ista materia declarata est alibi latius, reducendo hanc opinionem ad multipl[illegible], sicut ad incertitudinem ecclesiasticæ politiæ & susceptionis sacramentorum: & ad fauorabilitatem [illegible]natæ doctrinæ Ioannis Wicleff, quæ principaliter innitebatur tali fundamento, quod *nullus existens in peccato mortali erat Papa vel episcopus, nec consecrabat* &c. Et qui bene ponderat causas reprobationis huius doctrinæ Wicleff in hac parte: illæ vel similes causæ concludunt, quod peccatum hæresis licet reddat [illegible] prælatum dignum depositione iuncta pertinacia, non tamen reddit eum depositum eo facto, sed requiritur [illegible] depositio. Sicut n. nulla sanctitas quantumcunque magna constituit aliquem in statu Papali vel [illegible]li, nisi per electionem humanam de lege communi, contra opinionem Waldensium: ita nulla iniquitas re[illegible]net aliquem ab episcopali gradu vel Papali de communi lege, si non interueniat humana dep[illegible]o. [illegible]plius tertio quo ad hoc arguitur, quod concilium sit iudex Papæ non hæretici, imo sancti, [illegible] do casus multos, in quibus aliquis episcopus verus Papa poterit per multos testes diffam[illegible] de hæretica prauitate seu fautoria hæresis, aut per vehementes coniecturas ex operibus & conuersation[illegible] diffamabitur apud multos & graues populos, quod non recte ambulat ad veritatem euangelii: aut [illegible] lapsus est in hæresim iam damnatam, aut quod nouam velit confingere. Constat quod existente general[illegible] vel proxime futuro, poterit idem Papa iudicialiter compelli, vt purget se, quemadmodum exemp[illegible] catum est de Petro. Quod si nollet hoc facere, prout facere noluit Marcellinus sine accusatione [illegible] de idololatria: nonne concilium posset consequenter ad depositionis suæ sententiam procedere? Et [illegible]icatur quod non, ex quo non est hæreticus. Respond. quod apud iudicium ecclesiæ, vbi circa ea quæ facti sunt, fallere potest & falli, simile est iudicium de his quæ non apparent & quæ non sunt. Et per hoc eliditur manifeste friuola responsio dicentium Papam non subiici correctioni fraternæ aut iudiciali iustitiæ à Christo vbi prius: *Si peccauerit* &c.

Sequeretur octauo & ad hominem multiplex inconueniens in eis quæ facta sunt: & quæ adhærentes prædictæ assertioni, nullatenus existimandi sunt concedere velle. Et primo quod Ioannes olim 23. reputandus est adhuc Papa, sicut prius, & ita quod sanctissimus Dominus noster Papa Martinus non est legitime electus neque Papa: quod idem Dominus noster & suum collegium, noluit ea quæ conc[illegible]iter [illegible]cta sunt per sacrum Const. Conc. inuiolabiliter obseruare; Cuius tamen oppositum idem Dn. noste[illegible] p[illegible]ries p[illegible]a dixit, quod Imperator non est confirmatus in Imperium: quod grauiter peccant attendentes prædicta, qui dan[illegible] obe[illegible]

Domine

Domino nostro summo pontifici tanquam Papæ. Denique Petrus de Luna [illegible] iniuste & perperam accusatus in concilio de materia hæresis præcipue & principaliter. Quoniam in quadam constitutione, quæ de verbo ad verbum ponitur in actis concilii, ipse conatus fuit determinare, quod nunquam licitum est aut fuit facere subtractionem ab eo, neque ab alio vero Papa: fundans se in hoc, quod Papa non habeat superius iudicium in terris, nec potest ab aliquo iudicari. Hæc autem iudicata fuit hæreticalis constitutio, & ita de plurimis inconuenientibus diceretur.

POstremo dimissis illis, quæ sunt in facto circa iustificationem vel iniustificationem appellationis dominorum Polonorum: nam multa hinc & inde diuersa, imo aduersa & contraria videntur allegari, circa quæ theologicum negotium non versatur, nisi pro quanto sub regulis generalibus & autenticis daretur ars, sicut & data est conuincendi aliquem de pertinacia & fautoria hæreticæ prauitatis. Conuertatur tandem inquisitio particularæ quæstionis circa vltimam particulam suam quæ sic habet: quod *nulli fas est &c. illius* videlicet Apostolicæ sedis seu Romani pontificis *iudicium in causis fidei, quæ tanquam maiores ad ipsum & sedem Apostolicam deferendæ sunt, declinare.*

SVnt aliqui, sicut dicitur, qui minus istam particulam reputant sustinibilem quam præcedentem qualificantes eam quod est palam hæreticalis, & totius ecclesiasticæ hierarchiæ circa fidei [illegible]sionem seu conseruationem finalem & resolutiuam subuersiua. Nituntur autem fundare dictum suum in aliquibus propositionibus, quas reputant catholicas veritates.

Prima Propositio.

IN causis fidei iudicium inniti debet infallibili regulæ, sic quod vltimus & supremus iudex, cuius sententiæ necessario standum est tanquam veræ catholicæ, non sit à fide deuiabilis, alioquin staret in casu, quod homines obligarentur assentire contra fidem.

Secunda propositio. In causis fidei non habetur in terra iudex infallibilis, vel qui non sit deuiabilis à fide de lege communi, præter ipsam ecclesiam vniuersalem, vel concilium generale eam sufficienter repræsentans.

Tertia propositio. In causis fidei nullus particularis homo per suam determinationem potest de propositione non hæretica facere hæreticam, sicut nec de catholica non catholicam, ita nec Papa nec episcopus proprie & vere loquendo possunt propositionem aliquam hæreticare. Possunt tamen propositionem aliquam, quæ videtur aliquibus non hæretica, declarare quod sit hæretica, & hoc iudicialiter, sicut Doctores scholastice hoc faciunt, vel doctrinaliter. Et hoc appellatur facere articulum, diuersimode tamen, quia Papæ determinatio generalis extendit se ad omnes fideles: sed episcopalis tantummodo ad subditos suos, vt præcise est episcopalis.

Quarta propositio. In causis fidei nulla determinatio iudicialis episcopi, imo nec Papæ solius præcise, vt est episcopi vel Papæ, ligat fideles ad credendum, quod ita sit de veritate fidei, sicut prætendit sua declaratio, quoniam tam Papa, quam episcopus deuiabiles sunt à fide: obligat tamen subditos sub pœna excommunicationis talis determinatio, quod non dogmatizent oppositum talis determinationis, nisi appareat manifesta ratio repugnandi vel per sacram scripturam, vel per reuelationem, vel per ecclesiæ seu generalis concilii determinationem.

Quinta propositio. In causis fidei sicut potest declinari iudicium episcopi, si appareat deuius à fide, & requiri iudicium Papæ: sic de Papa respectu generalis concilii suo modo dici potest. Et hæc est ad formam responsiua sequens ex præmissis: iuncto quod apud summum pontificem & eius sedem Romanam potest esse quandoq; raritas peritorum in sacris literis, & in vera fide probatorum magis, quam apud quosdam ex ipsis, qui generalia habent studia sacræ scripturæ & aliarum facultatum.

Sexta propositio. In causis fidei illa causa dicitur maior esse, non quæ est de re maiori, sicut de trinitate & vnitate personarum: sed quæ difficilis est & ambigua ad determinandum iuxta textum scripturæ *Exodi 18. Deut. 17. & 2. Paral. 19.* In quibus fundantur canones dicentes, quod causæ maiores fidei sunt ad sedem Apostolicam referendæ.

Septima propositio. In causis fidei poterit vna causa dici maior apud aliquem episcopum vel diœcesim: quæ apud alium episcopum vel diœcesim non reputabitur esse maior, vel ad superiorem sicut ad Papam remittenda: quia scil. apud talem episcopum vel diœcesim propter abundantiam theologorum causa talis non reputabitur difficilis vel ambigua, sed per sacram scripturam iam damnata vel approbata.

Octaua propositio. In causis fidei non minus aliquando occurrendum est siue per episcopum, siue per summum pontificem, siue per generale concilium, dum cernuntur oriri scandala & errores crudeles & impii contra pacificũ conuictum Christiani populi, qui maxime consistit in obseruatione mandatorum Dei de seruando iuramento, & de non interficiendo homines autoritate propria, & de non præstando ad vsuram, vel de non rapiendo, vel de non adulterando: quandum insurgunt errores contra aliquos de articulis fidei qui numerati sunt in symbolo.

Formant [illegible] tationem suam, qui prædictam particulam impugnant iuxta propositiones præmissas, præcipue iuxta quinq; primas. Fas est in casibus concernentibus causas fidei decim[illegible]e

illius iudicium, qui reperiretur deuius à fide, vel eis, quæ ... sunt, ... in suis consiliariis ... emer... suspectus, per aperta signa nimiæ dissimulationis vel acceptionis personarum, vel aliunde mu... modis: sed (loquendo semper cum reuerentia) stare aliquem summum pontificem cum suo col legio sic p. sse deficere circa ea, quæ fidei sunt, quemadmodum Petrus & alii Apostoli defecerunt ti passione: imo quod minus videretur, sicut Petrus deficiebat, nec recte ambulabat ad veritatem euangelii, & reprehensibilis erat, dum Paulus sibi restitit in faciem: ac perinde declinabat eius iudicium: ergo fas est interdum summi pontificis iudicium in causis fidei declinare.

Hæc autem dicta sunt vel argumentata magis ad veritatis inquisitionem, quam ad alicuius, præsertim sanctissimi Domini Martini Papæ reprehensionem: attento quod constitutio sua quantum ad illa quæ fundatur in facto, non iacet sub theologica reprehensione: & quantum ad al... quæ ius concernunt, sicut est prædicta pars excepta. Dicerent beneuoli sui, quod non obstantibus a... gationibus in oppositum illam potest suscipere rationabilem & veram interpretationem: sicut re... piunt constitutiones positiuæ decretis insertæ, quibus innititur. Sic intelligendu, quod nun e... fas appellare à Papa, vel eius iudicium in causis fidei declinare: non quidem pro omni casu: sed quand... facit id, quod in se est, & quando non apparet deuius à fide, sed ambulat recte ad veritatem euangelii sine personarum acceptione: quemadmodum in procemio & narratione suæ constitutionis di... cit esse faciendum per summum pontificem: & quod ita fecit, affirmat. Nam constitutiones & leges secundum Aristot. feruntur vniuersaliter: quamuis in aliquo casu dabili pati possunt instantiam.

Porro Dominus noster tollere poterit efficaciter suspitionem sinistram, quæ contra sancti... tem suam fieri posset, si dicta sua factis compenset, hoc est, si sponte, nullo inquirente, damne... doctrinam illam pestiferam & crudelem contra Polonos cum similibus aliis, cum tali celeritate & ri... gore, qualem fidei materia vrgens in scandalum & perniciem reipublicæ postulat & requirit, pro... cul abiecta quauis acceptione personarum.

Finit tractatus magistri Iohan de Gerson sacræ paginæ Professoris eximii: quomodo & an liceat in causis fidei à summo pontifice appellare, seu eius iudicium declinare.

LIBELLVS EIVSDEM DOCTORIS ARTICVLORVM THEOLOGICORVM ET SCHOLASTICE COMPOSITORVM CONTRA PETRVM DE LVNA

ad conuincendum eum fuisse & esse notorie hæreticum: & pertinacit... errasse & errare contra catholicam & euangelicam veritatem, super potestate & autoritate ecclesiæ. Et continet du... s tractatus. In primo ponuntur generales articuli. In secundo speciales, & subsumpti specialiter ex generalibus.

Primus Articulus.

ET primo constat, quod iste est articulus fidei quod est vna sancta catholica & Apostolica ecclesia.

Secundus articulus. Item quod hæc vnitas ecclesiæ non sic dependet a persona Papæ essentialiter, quin posset manere vna, & maneret de facto, quando nullus e... Papa in ecclesia.

Tertius articulus. Item quamuis vnitas ecclesiastica essentialis sit ad primarium caput C... stum, nihilominus vnitas altera accidentalis vel secundaria consistit in obedientia ad vnum sum... pontificem, qui est caput secundarium in ecclesia cum Christo. Sic videlicet, quod quil bet ... licus debet habere promptitudinem seu præparationem animi ad obediendum vni summo ... ci, dum constiterit sibi aut constare debuerit, quod sit Papa aliquis legitime electus. Et ... ra ... du requiritur, quod non ponat scienter impedimentum commissiue vel omissiue, ne præ... clesiæ Dei vnus Papa certus & legitime electus. Ideo n. condẽnatus est inter cæteras c... s I... Huss, quia dicebat, quod ecclesia Dei vsq; ad consummationẽ seculi poterat æque bene regi ... sacerdotes dispersos per mundum absq; vno capite, sicut cum tali capite. Vnde sicut dicunt Th... quod sacramentum confirmationis est sacramentum necessitatis, non quidem simplicite... cu... si... e ... o staret salus, sed sic quod obligatur quilibet ad non contemnendũ susceptionem huius sacramenti pro tempore & loco opportunis, ita proportionabiliter de vnione vel adhæsione ad vnicum Papam potest intelligi, sicut etiam dici solet apud theologos, quod præceptum affirmatiuum, quale est de habendo Papam, obligat ad semper, non pro semper.

Quartus art. licẽ quod culpabilis in priori articulo primo modo vel secũdo, vere dicitur fautor & nutritur schismatis, imo & schismaticus, si iungat p... macia, id est, si nõ velit corrigi, q̃uis stare quod ex h... solo nõ esset hæreticus, si faceret hoc nõ ex errore intellectus, sed ex deprauatione affectus, quamuis apud ecclesiam habendus esset ille vel hæreticus, vel de hæresi vehementer suspectus.

Quintus art. e. Item quod ecclesia sic instituta est à Christo perfecto legislatore, quod potest se c... & de facto continuabit in vnitate vsq; ad consummationẽ seculi, & hoc intellig... do ne... de pro... a

& essentiali vnione, quæ est ad Christum, sed de accidentali & secundaria ad summum pontificem: sic quod potest & poterit sibi instituere caput vnum secundarium, quod dicitur Papa. Et quicunq; impedit scienter, commissiue vel omissiue talem vnitatem Ecclesiæ, agit contra articulum fidei: *vnam sanctam catholicam* &c. Etiam vbi videretur stare cum prima vnitate ad Christum. Inde potest, quod aliquis exponens Papa legitime electus potest effici schismaticus, si det impedimentum scienter commissiue vel omissiue, quod tota Ecclesia non obediat vno summo pontifici: dum exempli gratia Papa non potest reducere maiorem partem Christianitatis ad obediendum vni capiti, nisi cesserit, & alter constituatur: ipse vero hoc pertinaciter renuit facere, aut in aliquo multiplici casu tali. Similiter diceretur de obedientibus vero Papæ, quod possunt esse schismatici, & alii qui non obediunt, sed parati sunt obedire modo prædicto, & apponunt diligentiam suam quod vniatur Ecclesia, sunt immunes à schismate.

Sextus art. Item, si probetur de aliquo, quod circa præmissa sit hæreticus: hoc est iuxta verba Aug. quod fingat sibi nouū errorē, vel antiquū sequatur, gloriæ siue principatus sui caussa: probabitur consequenter manifestissime, quod talis est nedū fautor schismatis, sed vere schismaticus. Et ideo sufficiat in sequētibus coartare sermonem ad hæresim, quoniam ex isto sufficienter concludetur schisma.

Septimus art. Item, quod dum nullus est Papa, vel dum lapsus est in hæresim manifestam & iam damnatam, vel dum consentire non potest, quod ecclesia congregetur: quia forte effectus est amens & insanus incurabiliter, vel incarceratus est taliter, quod haberi non potest accessus ad eum, et ālias necessitas vel euidens vtilitas immineat, potest se congregare sine Papa. Et idē dicendū est, vbi Papa sufficienter summatus & requisitus pro congregando Ecclesiam ad vnicodū eam in fide & moribus, vel ad constituendum sibi Papam certum, nollet contumaciter eam conuocare. Iste art. sequitur ex prioribus, & ex negatiōne eius sequeretur, quod Ecclesia non fuisset à Christo perfecte instituta pro sui conseruatione & vnitate legitima in membris suis in fide & moribus & ad vnum caput secundarium, verum & certum, quod apertissime est contra Apostolum *ad Eph. 4.* & alibi multis locis, *& Ose. 1.*

Octauus art. Item, Ecclesia dicitur catholica, i.e. vniuersalis & apostolica: quoniā omnis homo generaliter obligatur adhærere firmiter illis veritatibus, quas eadē Ecclesia tenet, docet & prædicat. Quæ veritates sunt sufficienter in sacra scriptura contentæ, pręsertim in Euangelio, vel ex contentis in sacra scriptura sufficienter & clare deducuntur: vel per apostolorum doctrinam successiue deductæ sunt de generatione in generationem vsq; ad nos per obseruationem legitimam. Vnde dicitur *Ecclesia Apostolica*: quoniam in doctrina Apostolorum fundata est tam verbis quam scriptis.

Nonus art. Item, dum est data in Euangelio per Christum aliqua regula generalis obseruanda: illa obligat omnem hominem habentem vsum rationis, nisi de exceptione alicuius hominis constiterit per eandem legem Euangelicam, & non solum per humanam traditionem vel exceptionem: quoniam inferioris lex derogare non potest superioris auctoritati.

Decimus art. Item, quod hæc est lex Euangelica generaliter promulgata Matt. 18. *Si peccauerit in te Frater tuus: vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus es Fratrem tuum, si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, quod si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Sequitur continuo: *Amen dico vobis: quæcunq; alligaueritis super terram* &c. vbi fundatur potestas supernaturalis Ecclesiæ vltra naturalem.

Vndecimus articul. Item, quod ad prædictum articulum ex aliis sacræ scripturæ passibus possent induci variæ leges, quæ sunt de iure proprie diuino & expresse, imo & iure proprie naturali præsupposito diuino, vt de abiiciendo partem corporis scandalizantem totum corpus, siue sit pes, siue manus, siue oculus, *Matth. 18.* Et ita de reliquis. Sed sufficit ad deducendum propositum hæc vnica lex prædicta: *Si peccauerit.* Et forte diceret hic aliquis, quod quicquid sit de membris abiiciendis aut rescindendis: caput tamen non potest abiici vita manente. Respondeo quod similitudo corporis veri & mystici, non est vsquequaq; eadem: quoniam sine capite naturali corpus non potest viuere, sed sine capite secundario corpus mysticum potest habere vitam: sicut in casu nostro patet de Papa, quo remoto vel abscisso stat vnitas & vita in corpore mystico Ecclesiæ: & hoc in virtute capitis essentialis & primi, quod est Christus.

Duodecimus art. Item, sicut summus pontifex quantumcunq; legitime fuerit electus est filius Ecclesiæ: sic dici potest & debet Frater vniuscuisq; hominis de Ecclesia. Vnde & ad hoc significandum dedit nobis Christus hanc formam orandi: *Pater noster* &c. Si vnum ergo habemus patrem in cœlis, si vnam matrem Ecclesiam in terris: constat quod omnes mutuo sumus fratres. Et oppositum sentire vel dicere de Papa, esset apertissima dementia.

Tredecimus art. Itē, quod Papa quantumcunq; legitime electus, potest peccare: quia nō est impeccabilis ex assumptione papalis dignitatis. Oppositū dicere, nisi constaret de aliquo per diuinam reuelationem, esset intolerabiliter superbire, & contra testimonium experientiæ præsentis & præteritæ.

Decimus quartus art. Item, prædicta lex: *Si peccauerit*: quamuis data fuerit pro regimine totius Ecclesiæ & filiorum suorum: nihilominus appropriate data est personæ Petri, quia erat futurus summus pastor, sicut promissum fuerat *Matth. 16.* & executioni demandatum: *Ioannis vltimo, Resp. prius.*

Decimus quintus art. Item, quod Christus in prædicta lege: *Si pec.* &c. non accipiebat Ecclesiam, quando dixit, *dic Ecclesiæ*, pro ipso Petro vel pro successoribus suis summis pontificibus, patet

Super [illegible] mus lucem alteram Apostolici verbi conformem huic loco: *Solliciti* [illegible] *unitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, per omnia & in omnibus nobis.* Sequitur: *& ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas: alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitate fidei cognitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Sequitur: *veritatem autem facientes in charitate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.* Hæc Apostolus ad Ephes. 4. Et in hanc sententiam multa *ad Coloss. 1. & 2. 1. Cor. 12. & ad Rom 12.* posita sunt. Hæc autem comparatio veri corporis ad mysticum, multum luminis aff[illegible] in quisitoribus veritatis, nedum apud Philosophos, sicut Aristotelem & Plutarchum, sed apud Theologos; Paulum præcipue. Diffunduntur vero sicut præmisimus 12 considerationes ex hoc symboli & Apostoli doctrinali luce, quasi totidem radii veritatis splendidissimi.

I. Ecclesiastica vnitas ad vnum caput Christum fit, & agglutinatur per amorosum Spiritus sancti vinculum, mediantibus diuinis charismatibus, tanquam qualitatiuis dispositionibus reddentibus in corpore mystico complexionalem harmoniam viuificam & decentem ad opera vitæ spiritualiter sufficienter exercenda.

II. Ecclesiastica vnitas ad vnum caput secundarium, quod dicitur summus pontifex Christi vicarius fœcundior est, multiplicior, copiosior & maior, quam fuerit congregatio synagogæ & quam sit congregatio ciuilis sub vno rectore rege vel Imperatore.

III. Ecclesia habet potestatem seu facultatem ex viuifico germine sibi insito per Spiritum sanctum, quod seipsam potest continuare in integritate & vnitate membrorum suorum, tam essentialium seu formalium, quam materialium atque fluentium.

IV. Ecclesia habet sponsum indefectibilem Christum, sic quod lege stante, nec Christus potest ipsi sponsæ suæ ecclesiæ dare libellum repudii: nec econuerso.

V. Ecclesia non ita ligatur matrimoniali vinculo ad vicarium indefectibilem sponsi sui, quin mutuo se possint absoluere & dare libellum repudii.

VI. Ecclesia vel generale concilium eam repræsentans est regula à Spiritu sancto directa, tradita [illegible] Christo, vt quilibet cuiuscunque status, etiam Papalis, existat, eam audire ac eidem obedire [illegible] tur, alioquin habendus est vt ethnicus & publicanus. Patet ex immutabili lege diuina *Matth* [illegible] promulgata. Concilium generale sic describi potest: *Concilium generale est aggregatio legitima autoritate [illegible] cta ad aliquem locum, ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholicæ, nulla fideli persona quæ audiri requirat, exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea quæ debitum regimen eiusdem ecclesiæ in fide & moribus respiciunt.*

VII. Ecclesia vel generale concilium, dum dictat aliqua regimen ecclesiæ concernentia, Papa non licet supra iura etiam positiua, quod possit pro libito dissoluere talia dictata per ecclesiam eo modo & intentione, quibus dictata conclusaque sunt.

VIII. Ecclesia vel generale concilium quamuis non possit tollere plenitudinem potestatis Papalis à Christo supernaturaliter & misericorditer collatæ: potest tamen vsum eius limitare sub certis regulis ac legibus in ædificationem ecclesiæ, propter quam Papalis autoritas & alterius hominis colla[illegible] est. Et in hoc est totius ecclesiasticæ reformationis stabile fundamentum.

IX. Ecclesia vel generale concilium potuit & potest congregari sine expresso consensu vel mandato Papæ etiam rite electi, & viuentis in multis casibus. Vnus inter cæteros est, quia accusatus & euocatus sit vt audiat ecclesiam iuxta euangelicam allegatam, cui legi subiectus est: & ipse renuit [illegible] tumaciter ecclesiam conuocare. Alius casus vbi materiæ grandes concernentes regimen ec[illegible]æ, veniunt terminandæ per generale concilium, & Papa renuit contumaciter illud euocare. [illegible] etiam dictatum sit per generale concilium, quod debeat tali vel tali tempore conuocari. A[illegible] casus est, vbi probabilis est dubitatio super contendentia plurium de Papatu.

X. Ecclesia seu generale concilium, si viam aliquam concluserit seu dictauerit acceptandam [illegible] Papa pro terminatione schismatis, ipse tenetur illam acceptare, & ita secundum præparationem animi tenetur ad concessionem, & dum vltro offert eam & præuenit, ipse redditur mul[illegible] commendandus.

XI. Ecclesia seu generale concilium præcipue debet intendere cum prosecutione [illegible] perfecta ad extirpationem errorum, & emendationem errantium sine personarum acceptione. Sin[illegible]ter a[illegible] hoc, quod hierarchicus ordo ecclesiasticus prælatorum & curatorum multipli[illegible] tur[illegible]atus re[illegible]metur ad similitudinem diuinæ cœlestis hierarchiæ: & conformiter ad regulas primitus [illegible]tutas.

XII. Ecclesia non habet efficacius medium ad generalem sui ipsius reformationem quam [illegible]tur generalium conciliorum continuatio, celebrationem prouincialium non omittendo. [illegible]pliciter.

Et attendat benignus lector quod prolator huius sermonis Ioannes Cancellarius Pa[illegible]siensis pressus nimia temporis angustia, probationes dictatas non apposuit ad has considerationes [illegible] prout in mentem & linguam ex recordatione præteritorum opusculorum præsenti tempore [illegible]

est [illegible] absens ab eo legebat Parrhisiis, insciens, materiam hanc quam in tractatulo quodam *sub 20. considerationum numero* scripiam reposuit. Cuius initium est: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus*: vbi prædictæ considerationes & in propositione vna coram Legatis Angliæ pergentibus ad Concilium Pisanum tunc Parrhysiis habita, prolixiori solidiorique manifestatæ [illegible] argumentatione, qui tractatus & propositio prodierunt in publicum, vt habeat qui voluerit, fas est.

AMplius vero iuxta legationis onus impositum per Christianissimū Regem Francorū ac Vniuersitatem præclarissimam Parrhisiensem proposueram idē Cancellarius post verbū de ecclesiastica vnitate subiungere de errorum extirpatione. [illegible] impeditus tunc partim amicorum suasione, partim temporis artatione, vt in prolixitate non incideret fastidium silentio præterii, quorum aliqua summatim hic subiuncta sunt.

Glorificationem Dei, patres Apostolici, patres gloriosi, posuimus esse finē huius cōcilii sanctorū, quam suspicientes sint cœlum & terra, ô Deus magne & terribilis, gloria tua: quatenus non iam ambulent [illegible] circuitu impii super terram, sed agnoscant quoniam magna est gloria (dicente sapiente [illegible] sequitie Dominum per semitas legis tuæ pacificas, quoniam pax multa diligentibus legem tuam & non est illis scandalum, & quia si creditur eidem sapienti, nihil dulcius quam respicere in mandata Dei. Sed væ mundo à scandalis, væ ubi mala voluntas, & ideo mala, quoniam arrogantia superbia [illegible] gloriam propriam quærens anteponit eam diuinæ, nolens subiici legi suæ, neq; captiuare omnem intellectum in obsequium fidei. Hinc hæreses & errores impii, hinc scandalorum turbationes [illegible], hinc ordine violato plurima fœdaq; confusio: hinc tandem in hominibus & ex consequenti per omnia, quæ propter homines [illegible] Deus, subor[illegible] frequenter non gloria Dei, non pax hominibus, sed terra quædam alteratio mortificans & abiiciens viuificantem gratiæ spiritum: & cadunt [illegible] monstrosorum defectuum, non tam formam quam deformitatem inducens. Deplorat hanc [illegible] miserrimam rerum vicissitudinem Christianissimus Francorum rex, cum ecclesia tota regni sui [illegible], dolet, compatitur; & ab hoc sacrosancto concilio legitimas prouisiones efflagitat. Nō [illegible] fraudatur precor ab expectatione sua: nolite careat piissimis desideriorum suorum affectionibus, sed ad patrem sequitur sua proles, regem videlicet [illegible] sua Parrhisiensis Vniuersitas: nec tamen sequitur, se præit humilitate salua, quandoque consiliis, nunc exhortationibus, aliquando doctrinis sciens quod veritas custodit regem, sciens præterea se positam Apostoli iussu, vt potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt arguere, quæ posuit Aristot. opera duo sapientis. Denique parata est tanquam posita in lucem ecclesiæ ad satisfactionem omni poscenti rationem, de ea quæ in ipsa est fide & spe, vt in omnibus & per omnia glorificetur Deus.

Insurrexerunt eccee post aliqua tempora plurimæ doctrinæ peregrinæ, variæ, pestiferæ & damnatæ, obtenebrantes ecclesiam per multa Christianitatis membra, per regna per prouincias, per regiones insignes. Processum est ad expellendas huiusmodi doctrinarum tenebras caligines: nunc luce disputationis doctrinalis per doctores & vniuersitates: nunc flabello iudicialis reprobationis per diœcesanos & inquisitores hæreticæ prauitatis in Anglia, in Scotia, in Praga, in Francia. Nondū tamen vel illuminari vel emendari sufficienter inspeximus cæcam & stultā [illegible] pertinacitatem assertorū sectatorūq; suorum, quin error assidue sicut cancer serpat & alicubi palam quasi nudato ense per nationes & populos imprudenter erumpat. Propterea necesse est per splendidissimā & inobfuscabilem huius sacri concilii lucem prouida celeritate de remediis institui, vt qui spreuerunt prælatos & doctores diuinitus positos tanquam lucernas in domo Dei reuereantur eos, conspiciant & obediant, dum in vnam hanc ecclesiæ domum collecti, dabunt authoritatis suæ robur & pondus, ibunt in splendore fulgurātis hastæ reprobationis iudicialis, qualem nemo qui Christianus videri vult, audebit contemnere. Esto contemnat, ipse tamen de contemptu suo [illegible] gurationem concremationemq; subiicit, vt iustū est. Et quoniā charitas sicut incipit à se & à suis dilectionis exhibitione, sic in correctionis & emendationis procuratione priorē habere locum debet, ne subeat illud improperii prouerbium *Medice cura teipsum*. Et illud de Apostoli sententia: *Qui prædicas non furandū, furaris, nō occidendū, occidis: non periurandū, deieras* & ita de reliquis. Hinc Christianissimus Rex noster suaq; per adoptionē dignatiuā charissima filia Parrhisiensis Vniuersitas voluerunt hactenus a regno & a suis peruersa quorumlibet eorum zizania mox vt erumpere seu germinare sentiebantur, diligenter opprimi resecariq;, nunc falce doctrinæ, nunc securi pastoralis sententiæ, ita tamen vt non simul eradicetur & triticum. Sunt plurima rei, q̄ loquimur, documenta è quibus vnum quod nouitate aeritateq; præcellit, censuimus in medium deducere. Ecce patentes regis nostri literas, quas audire libeat: legi debebat hæc litera patens, cuius initium est post intitulationem *Regia maiestas nostra*, dehinc subiungendum erat:

Audiuit sacrosanctum hoc concilium [illegible], quatenus in Christianissimo Rege nostro feruet zelus ad ea quæ fidei sunt absque omni personarum acceptione, absq; respectu propinquitatis etiam carnis & sanguinis. Terreat ipse Deus magnus & terribilis, qui glorificatur in concilio iustorum qui salubriter & potenter intonat: *Ambulate dum lucem habetis*: subdit monitionis causam, *ne tenebræ vos comprehendant*. Et quales oro densiores, seu grabiores, horribilioresque tenebræ quam errorum & hæresum circa prima præceptorum moralium principia, vt sunt: *Non periurabis*: *Non occides*, *Non infidiaberis*.

Terreat ipsos ecclesiasticos pastores & Doctores positos in lucem aliorum, si non ad exemplar tam insigne atque perlucidum Christianissimi Regis nostri, non eos illuminet, accendat & inflam-

... domus Dei. Vox dicentis: *Clama, ne cesses, & annuncia populo meo peccata sua.* S... eos praecedere constanti celeritate ad effugationem errorum tenebrosorum, & ad ad... nem errantium. Neq; enim potest integra salubritate sine secundo primum fieri: quoniam dum impune pertinacia manet in errantibus, conualescant & saeuiant errores necesse est.

Sed in ipsa meditatione mea videtur occurrere animalis homo, non sapiens quae Dei sunt, Deum non inuocans. Ille ... aeterea trepidat timore, vbi non est timor: magnus est inquit susurratione t... mula, magnus creditur & terribilis, quem tangunt & notant errores huiusmodi, princeps est. Scimus autem quid sapiens enunciet: *Indignatio principis mors, & vir prudens placabit eam*, quid quaeso si saeuiat, si seditiones conciter, si bella moueat, si secum plurimos hos terroribus, hos promissis in errorem suum trahat, ita vt si fieri potest, moueantur etiam electi? Vide sedulo ac iterum iterumq; recogita, ait animalis homo, ne fortassis obinde praestetur tam desiderantissimae iam iamque in ianuis existenti, paci ecclesiae grandis obex vel totalis diruptio. Atvero nihil hic tale timendum, o strenuissimi pugiles fidei, o potentissimi legum diuinarum defensores. Nihil inquam tale timendum timentibus Deum, & obedientibus iussioni qua dixit: *Nolite terreri ab eis qui corpus occidunt, animam vero occidere non possunt.* Ita dico vobis, hunc timete, timeatur Deus & non terreat. *Homo time Deum* (suadet Augustinus) *& minantem mundum tu sub pedibus videbis.* Tollatur haec suspiciosa pigri formidatio dicentis, *leo est in via, deuorandus sum*, quia profecto magna & vnica securitas est nil timere praeter Deum. Cuius haec iussio est, *Vsq; ad mortem certa pro iustitia.* Et iterum: *Esto fidelis vsque ad mortem*, & similia. Potueramus item hanc in longius deducere, pro qua interim satis sunt breues & pauculae considerationes, quasi totidem radii moralis luminosaeq; veritatis.

I. Prouidendum est hereticali deuiationi daemoni per ecclesiastica membra serpenti, non minus celeriter & efficaciter quam schismati super contendentia de Papatu. Ecclesia quippe magis in fide quam in secundario capite fundata est.

II. Prouidendum est constantius per hoc sacrum concilium ad extirpationem errorum, emendationem errantium, quanto qui errant plures sunt potentiores & maiores. Quod si quis dixerit bella suscitabunt, diffamat eos nimis, neque ei leniter credi debet.

III. Prouidendum est ad emendationem errantium per eos, qui se dicunt amicos eorum vigilantiori sollicitudine quam per extraneos, caeteris paribus.

IV. Praestantes scienter impedimentum, ne errantes resipiscant & corde credant ad iustitiam & ore faciant confessionem ad salutem, habendi sunt hostes capitales errantium & salutis eorum.

V. Praestantes scienter impedimentum, ne tollantur errores, & errantes corrigantur, reddituri sunt rationem de damnis omnibus tam spiritualibus quam temporalibus, quae obinde peruenerunt aut veniant.

VI. Omissio seu dissimulatio praestantium impedimentum nedum positiue, sed priuatiue vel omissiue, directe vel indirecte, per cautelas humanas ne tollantur errores, causat suspitionem de fautoria haereticae prauitatis, quandoq; leuem, quandoq; vehementem, quandoq; conuincentem iuxta varietatem obligationum.

VII. Inexcusabilior & aliquando perniciosior est error in principiis legis naturalis, sicut sunt praecepta Decalogi secundum planum & vsitatum intellectum verborum apud omnes vtentes ratione, quam sit error in articulis fidei, qui sunt supra naturae facultatem, & in agibilibus quam speculabilibus.

VIII. Conditionalis protestatio vel confessio non sufficit ad purgationem legitimam super publicatione vel defensione vel annotatione errorum, quorum opposita veritates tenetur errans explicita fide tenere.

IX. Diffamatus publice & notorie super publicatione aut defensione errorum contrariorum rectae fidei & moribus, tenetur seipsum purgare si potest coram iudice legitimo, etiam nemine eum personaliter accusante. Tenetur enim seruare famam propriam, & ab aliis scandala praestita remouere.

X. Pax regnorum per Christianitatem vix potest efficacius & diuinius procurari, quam per legitimam extirpationem errorum & correctionem errantium.

XI. Quaeteri prouisionem super extirpatione errorum & correptione errantium non est impedire persecutionis vnionem ecclesiae, sed est eam iuuare & accelerare multis attentis ita vt verum sit, quod oportet vnum facere, & aliud non omittere.

TRACTA

TRACTATVS MAGISTRI IOHANNIS DE GERSON: QVOMODO ET AN LICEAT IN CAVSIS FIDEI A SVMMO PONTIFICE APPELLARE, SEU EIUS IUDICIUM DECLINARE.

QVæritur, vtrum hæc assertio sit catholica, tam iure diuinitus promulgato quam etiam humano: quibus sacrorum canonum autoritas innititur: *Nulli fas est à supremo iudice, videlicet Apostolica sede seu Romano pontifice, Iesu Christi vicario in terris appellare: aut illius iudicium in causis fidei, quæ tanquam maiores ad ipsum & sedem Apostolicam deferendæ sunt, declinare?* Arguitur quod sic, autoritate sanctissimi Domini Martini Papæ quinti in sua constitutione ad perpetuam rei memoriam facta, & promulgata in consistorio generali celebrato Constantiæ 6. idus Martii: pontificatus sui anno primo: vbi reperitur hæc assertio, sicut dicitur & videtur in canonum litera manifeste fundari.

ARguitur in oppositum primo autoritate determinationis siue constitutionis generalis Concilii Constantiensis. Quæ determinatio multipliciter facta est & prædicata, & specialiter in sessione publica celebrata die 6. Aprilis, Anno M. CCCCXV. quæ sic habet inter cætera: Et primo declarat quod *sancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens & ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediate habet, cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis, etiam si Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem dicti schismatis, ac generalem reformationem ecclesiæ Dei in capite & in membris.* Item declarat, quod *quicunque, cuiuscunque status vel dignitatis, etiam si Papalis existat, qui mandatis, statutis seu ordinationibus huius aut præceptis sanctæ synodi & cuiuscunque alterius concilii generalis legitime congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, & debite puniatur: etiam ad alia iuris subsidia si opus fuerit recurrendo.*

Deinceps arguitur rationibus ducentibus ad inconuenientia manifesta contra ius diuinum pariter & humanum.

SEqueretur enim primo, quod Papa non subiiceretur legi diuinæ vel euangelicæ: quæ generaliter absque omni exceptione promulgata est à Christo *Matth. 18.* dum loqueretur ad personam Petri, sicut tradit ecclesia, & circumstantia textus satis indicat: *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Sequitur, *dic ecclesiæ*: quod si *eccles. non audie. sit tibi sicut eth. & publ.* &c. Hoc autem consequens est erroneum manifeste: quoniam Papa est frater noster: alioquin non deberet dicere, *Pater noster*, si non simus fratres ipse & nos: sed haberet dicere, pater meus vel pater mi: sed nec cardinales nec episcopos fratres appellare deberet. Denique constat, quod est proximus noster & ex consequenti frater: non obstante, quod pater sit. Est insuper Papa peccabilis: quoniam circumdatus est infirmitate, sicut notatur *ad Hebr. 5.*

Sequeretur secundo, quod Paulus egisset contra ius diuinum & humanum, dum restitit Petro in faciem, hoc est publice & coram ecclesiæ congregatione, sicut habetur *ad Gal. 2* Hæc enim resistentia non fuit minor prouocatio Pauli contra Petrum, quam fuisset appellatio ad ecclesiam: imo fuit æquiualenter appellatio. Vnde etsi Petrus desistere noluisset, fuisset ab ecclesia condemnandus. Constat autem, quod Petrus erat summus pontifex, & secundum Doctores confirmatus in fide & gratia post pentecosten. Propterea dicunt, quod Petrus non errabat in fide, nec hæreticabat: sed tantummodo nimis dissimulanter se habebat circa obseruationem legalium. Dicebat ideo Paulus, quod non recte ambulabat ad veritatem euangelii, & quod reprehensibilis erat. Ex quibus palam elicitur, quod summus pontifex, qui succedit Petro in apostolatu, reprehendi potest publice per Doctorem theologum, qui in officio prædicationis succedit Paulo, etiam vbi non hæreticaret vel erraret in fide. Et hinc similiter elicitur generalius & inconuincibilius ex autoritate proxime allegata: *Si peccauerit in te frater tuus*: quemadmodum pluries in sacro Constantiensi Concilio latissime deductum est in sermonibus publicis & multiplicibus scripturis, quorum copiæ sunt apud multos.

Sequeretur tertio, quod Papa, qui est membrum corporis ecclesiæ, sicut homines alii, si scandalizaret totum corpus, ipse non esset rescindendus, vt totum corpus sanum fieret, contra doctrinam Christi euangelicam fundatam in similitudine iuris naturalis *Matth. 18.* cum Glossis & determinationibus Doctorum in materia de scandalo se fundantium in hac lege diuina & naturali.

Sequeretur quarto, quod Petrus summus pontifex non debuisset compelli reddere rationem ab Apostolis & fratribus, qui erant in Iudæa, quia visitauerat Cornelium gentilem. cuius tamen oppositum dicitur expresse *Act. 11.* cum adisset Petrus Hierosolymam, scil. vbi erat ecclesia, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circumcisione dicentes: *quare introisti ad viros præputium habentes & manducasti cum illis?* Et statim subiungitur obedientiæ Petri responsio, dans in hoc successoribus suis formam debitæ humilitatis quam expressit epistolæ suæ primæ c. 3. *Parati*, inquit, *semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est fide & spe.* Quod si in destructione fidei summus aliquis pontifex volens superbire nollet hoc facere, constat quod à fratribus æque posset accusari, sicut & Petrus.

Sequeretur quinto, quod alicui iniuriato per Papam sicut potest euenire, tam in corpore quam in membris, imo & in fama, circa ea quæ fidei sunt, non pateret in casu dabili aliqua defensio vel grauaminis subleuatio, quod est contra ius naturale, cui ius diuinum non repugnat. Patet tamen consequentia dato casu tali vel simili. Sit Petrus, qui prædicet coram Papa & multitudine populi copiosa, quod Christus fuit verus propheta, iubeat tunc Papa quod detrudatur in carcerem, eo quod prædicat istam veritatem. Sentiat Petrus, quod si appellet ad concilium generale submittendo se eidem, quod populus proteget eum, nec scandalizabitur in doctrina eius, sed manebit in recta fide, quod Christus fuerit verus propheta: si autem non appellauerit, populus reputabit quod Papa verum dicat & bene faciat, & ita deserat fidem cum prædicato suo. Quæritur in casu, si Petrus dicere poterit, concilium appello? quemadmodum Paulus timens à seditiosis occidi, clamauit: *Cæsarem appello*. Hanc autem materiam latissime & studiosissime prosecutus est & fundauit Ockam *in Dialogo* suo, cuius solius autoritati non oportet inniti, quamuis fuerit egregius theologus, sed innitendum est rationibus suis pro quanto robur & autoritatem accipiunt à sacra scriptura: cuius contemptus cum suis professoribus sæpe duxit & ducet in errores.

Sequeretur sexto, quod in nullo casu Papa posset iudicari vel deponi per generale concilium quantumcunque criminosus esset vel scandalosus ecclesiæ. Patet consequentia, quoniam ea opposito sequitur oppositum. Si enim Papa potest iudicari vel deponi per generale concilium: ipse poterit denunciari per aliquem vel aliquos coram concilio præsenti vel futuro. Qui si velit grauamen inferre talibus denunciare volentibus: nonne poterunt ipsi se ponere extra manus suas vel potestate, ne de facto grauet eos & opprimat iniuste. Hoc autem facere est vere & æquiualenter ab eodē appellare. Et hoc practicatū est in concilio Pisano per vtrumq; collegiorum duarum obedientiatum, scil. Gregorii & Benedicti sic in suis obedientiis nuncupatorum. Hoc etiam practicatum est per quosque Reges & principes, qui se subtraxerunt ab obedientia illorum, quos isti vel illi iudicabant esse summos pontifices, quæ tamen subtractiones approbatæ sunt per sacrum Constantiense Concilium; quædam expresse, quædam implicite vel æquiualenter.

Sequeretur septimo & magis ad hominem: quod Concilium generale non esset supra Papam, vel iudex Papæ legitimus: cuius oppositum determinauit & practicauit sacrum Constan. Concil. Non n. processum est ad inchoandū depositionē Ioannis, quousq; fuisset articulus iste declaratus: sicut apparet ex actis eiusdem concilii. quoniā aliqui videbantur super hoc hæsitare Constat n. quod ab omni homine, qui habet legitimū superiorē iudicē, siue sit vnus homo siue vna communitas, potest si rationabilis & vrgens immineat causa, fieri appellatio ad eundem iudicem. Et si dicatur, prout aliqui fingere volunt, quod concilium non est supra Papam, nisi quando est hæreticus seu deuius a fide: in quo casu non est mirū inquiunt, si conciliū sit supra talē Papā, quia desiit esse Papa, & est inferior omni homine: & ita nituntur etiam inuadere illā ineuasibilē Christi legem: *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Hoc breuiter ad pſens refellitur. Primo quia Ioannes nō est accusatus vel conuict⁹ de hæretica prauitate, & tamē cōciliū vocauit & iudicauit ipsum tanquam suū subditū. Vnde & in toto processu vsq; post sentētiā diffinitiuā suæ depositionis, reputatus est ab eodē concilio verus Papa. Amplius, nō est verū quod Papa eo facto, quo cadit in hæresim, præsertim latentē, sit depositus à Papatu: sicut nec est verū de aliis prælatis, quēadmodū ista materia declarata est alibi latius, reducendo hāc opinionē ad multiplices inconuenientes, sicut ad incertitudinē ecclesiasticæ politiæ & susceptionis sacramētorū: & ad fauorabilitatē dānatæ doctrinæ Ioannis Wicleff, quæ principaliter innitebatur tali fundamento, quod *nullus existens in peccato mortali erat Papa vel episcopus, nec consecrabat* &c. Et qui bene ponderat causas reprobationis huius doctrinæ Wicleff in hac parte: illæ vel similes causæ concludunt, quod peccatū hæresis licet reddat vnum prælatū dignū depositione iuncta pertinacia, nō tamē reddit eū depositū eo facto, sed requiritur humana depositio. Sicut n. nulla sanctitas quantūcunq; magna constituit aliquē in statu Papali vel episcopali, nisi per electionē humanā de lege cōmuni, contra opinionē Waldensiū: ita nulla iniquitas remouet aliquē ab episcopali gradu vel Papali de cōmuni lege, si non interueniat humana depositio. Amplius tertio quo ad hoc arguitur, quod concilium sit iudex Papæ non hæretici, imo sancti, assignando casus multos, in quibus aliquis episcopus verus Papa poterit per multos testes diffamari de hæretica prauitate seu fautoria hæresis, aut per vehementes coniecturas ex operibus & conuersatione diffamabitur apud multos & graues populos, quod non recte ambulat ad veritatem euangelii: aut quod lapsus est in hæresim iam dānatā, aut quod nouā velit confingere. Constat quod existente generali concilio vel proxime futuro, poterit idē Papa iudicialiter compelli, vt purget se, quemadmodū exemplificatū est de Petro. Quod si nollet hoc facere, prout facere noluit Marcellinus sine accusatione sua de idololatria: nonne conciliū posset consequenter ad depositionis suæ sententiā procedere? Et si dicatur quod nō, ex quo nō est hæreticus. Respond. quod apud iudiciū ecclesiæ, vbi circa ea quæ facti sunt, fallere potest & falli, simile est iudiciū de his quæ nō apparēt & quæ nō sunt. Et per hoc eliditur manifeste friuola responsio dicentiū Papā nō subiici correctioni fraternæ aut iudiciali iussæ à Christo vbi prius: *Si peccauerit* &c.

Sequeretur octauo & ad hominē multiplex inconueniens in eis quæ facta sunt: & quæ adhærētes prædictæ assertioni, nullatenus æstimandi sunt concedere velle. Et primo quod Ioannes olim 23. reputandus est adhuc Papa, sicut prius, & ita quod sanctissim⁹ Dominus noster Papa Martinus non est legitime electus neq; Papa: quod idē Dominus noster & suū collegiū, noluit ea quæ conciliariter facta sunt per sacrū Const. Concil. inuiolabiliter obseruare, Cuius tamē oppositū idē Dn̄s noster pluries prædixit, quod Imperator nō est cōfirmat⁹ in Imperio: quod grauiter peccāt attēdētes prædicta, qui ... Domino

Domino

Domino nostro summo pontifici tanquam Papæ. Denique Petrus de Luna fuisset iniuste & perperam accusatus in concilio de materia hæresis præcipue & principaliter. Quoniam in quadam constitutione, quæ de verbo ad verbum ponitur in actis concilii, ipse conatus fuit determinare, quod nunquam licitum est aut fuit facere subtractionem ab eo, neque ab alio vero Papa: fundans se in hoc, quod Papa non habeat superius iudicium in terris, nec potest ab aliquo iudicari. Hæc autem iudicata fuit hæreticalis constitutio, & ita de plurimis inconuenientibus diceretur.

POstremo dimissis illis, quæ sunt in facto circa iustificationem vel iniustificationem appellationis dominorum Polonorum: nam multa hinc & inde diuersa, imo aduersa & contraria videntur afferri, circa quæ theologicum negotium non versatur, nisi pro quanto sub regulis generalibus & autenticis daretur ars, sicut & data est conuincendi aliquem de pertinacia & fauoria hæreticæ prauitatis. Conuertatur tandem inquisitio particularæ quæstionis circa vltimam particulam suam quæ sic habet quod *nulli fas est &c illius* (videlicer Apostolicæ sedis seu Romani pontificis) *iudicium in causis fidei, quæ tanquam maiores ad ipsum & sedem Apostolicam deferenda sunt, declinare.*

SVnt aliqui, sicut dicitur, qui minus istam particulam reputant sustinibilem quam præcedentem qualificantes eam quod est palam hæreticalis, & totius ecclesiasticæ hierarchiæ circa fidei assertionem seu conseruationem finalem & resolutiuam subuersiua. Nituntur autem fundare dictum suum in aliquibus propositionibus, quas reputant catholicas veritates.

Prima Propositio.

IN causis fidei iudicium inniti debet infallibili regulæ, sic quod vltimus & supremus iudex, cuius sententiæ necessario standum est tanquam veræ catholicę, non sit a fide deuiabilis, alioquin staret in casu, quod homines obligarentur assentire contra fidem.

Secunda propositio. In causis fidei non habetur in terra iudex infallibilis, vel qui non sit deuiabilis à fide de lege communi, præter ipsam ecclesiam vniuersalem, vel concilium generalę eam sufficienter repræsentans.

Tertia propositio. In causis fidei nullus particularis homo per suam determinationem potest de propositione non hæretica facere hęreticam, sicut nec de catholica non catholicam, ita nec Papa nec episcopus proprie & vere loquendo possunt propositionem aliquam hæreticare. Possunt tamen propositionem aliquam, quæ videtur aliquibus non hæretica, declarare quod sit hæretica, & hoc iudicialiter, sicut Doctores scholastice hoc faciunt, vel doctrinaliter. Et hoc appellatur facere articulum, diuersimode tamen, quia Papæ determinatio pœnalis extendit se ad omnes fideles: sed episcopalis tantummodo ad subditos suos, vt pręcise est episcopalis.

Quarta propositio. In causis fidei nulla determinatio iudicialis episcopi, imo nec Papæ solius præcise, vt est episcopi vel Papæ, ligat fideles ad credendum, quod ita sit de veritate fidei, sicut prætendit sua declaratio, quoniam tam Papa, quam episcopus deuiabiles sunt a fide: obligat tamen subditos sub pœna excommunicationis talis determinatio, quod non dogmatizent oppositum talis determinationis, nisi appareat manifesta ratio repugnandi vel per sacram scripturam, vel per reuelationem, vel per ecclesiæ seu generalis concilii determinationem.

Quinta propositio. In causis fidei sicut potest declinari iudicium episcopi, si appareat deuius à fide, & requiri iudicium Papæ: sic de Papa respectu generalis concilii suo modo dici potest. Et hæc est ad formam responsiua sequens ex præmissis: iuncto quod apud summum pontificem & eius sedem Romanam potest esse quandoq; raritas peritorum in sacris literis, & in vera fide probatorum magis, quam apud quosdam ex ipsis, qui generalia habent studia sacræ scripturæ & aliarum facultatum.

Sexta propositio. In causis fidei illa causa dicitur maior esse, non quæ est de re maiori, sicut de trinitate & vnitate personarum: sed quæ difficilis est & ambigua ad determinandum iuxta textum scripturæ *Exodi 18. Deut. 17. & 2. Paral. 19.* In quibus fundantur canones dicentes, quod causæ maiores fidei sunt ad sedem Apostolicam referendæ.

Septima propositio. In causis fidei poterit vna causa dici maior apud aliquem episcopum vel diœcesim: quę apud alium episcopum vel diœcesim non reputabitur esse maior, vel ad superiorem sicut ad Papam remittenda: quia scil. apud talem episcopum vel diœcesim propter abundantiam theologorum causa talis non reputabitur difficilis vel ambigua, sed per sacram scripturam iam damnata vel approbata.

Octaua propositio. In causis fidei non minus aliquando occurrendum est siue per episcopum, siue p summum pontificem, siue per generale concilium, dum cernuntur oriri scandala & errores crudeles & impii contra pacificũ conuictum Christiani populi, qui maxime consistit in obseruatione mandatorum Dei de seruando iuramento, & de non interficiendo homines autoritate propria, & de non pręstando ad vsuram, vel de non rapiendo, vel de non adulterando: quam dum in urgunt errores [illegible] aliquos de articulis fidei qui numerati sunt in symbolo.

Formant igitur rationem suam, qui pręd ictam particulam impugnant iuxta propositiones præmissas, præsertim iuxta quinq; primas. Fas est in casibus concernentibus causas fidei declinare

suus

& essentiali vnione, quæ est ad Christum: sed de accidentali & secundaria ad summum pontificem: sic quod potest & poterit sibi instituere caput vnum secundarium, quod dicitur Papa. Et quicunq; impedit scienter, commissiue vel omissiue talem vnitatem Ecclesiæ, agit contra articulum illum dictum. *vnam sanctam catholicam* &c. Etiam vbi videretur stare cum prima vnitate ad Christum. Et de post quod aliquis exponens Papa legitime electus potest effici schismaticus, si det impedimentum scienter cōmissiue vel omissiue, quod tota Ecclesia non obediat vno summo pontifici: dum exempli gratia Papa non potest reducere maiorem partem Christianitatis ad obediendum vni capiti, nisi cesserit, & aliter constituatur: ipse vero hoc pertinaciter renuit facere, aut in aliquo multiplici casu tali. Similiter diceretur de obedientibus vero Papæ, quod possunt esse schismatici, & alii qui non obediunt, sed parati sunt obedire modo prædicto, & apponunt diligentiam suam quod vniatur Ecclesia, sunt immunes à schismate.

Sextus art. Item, si probetur de aliquo, quod circa pmissa sit hæreticus: hoc est iuxta verba Aug. quod fingat sibi nouū errorē, vel antiquū sequatur, gloriæ siue principatus sui caussa: probabitur consequenter manifestissime, quod talis est non solū fautor schismatis, sed vere schismaticus. Et ideo sufficiat in sequentibus coartare sermonem ad hæresim, quoniam ex isto sufficienter concludetur schisma.

Septimus art. Item, quod dum nullus est Papa, vel dum lapsus est in hæresim manifestam & iam damnatam, vel dum consentire non potest, quod ecclesia congregetur: quia factus est amens & insanus incurabiliter, vel incarceratus est taliter, quod haberi non potest accessus ad eum, et talis necessitas vel euidens vtilitas immineat, potest se congregare sine Papa. Et idē dicendū est, vbi Papa sufficienter summatus & requisitus pro congregando Ecclesiam ad vniendū eam in fide & moribus, vel ad constituendum sibi Papam certum, nollet contumaciter eam conuocare. Iste art. sequitur ex prioribus, & ex negatione eius sequeretur, quod Ecclesia non fuisset à Christo perfecte instituta pro sui conseruatione & vnitate legitima in membris suis in fide & moribus & ad vnum caput secundarium, verum & certum, quod apertissime est contra Apostolum *ad Eph 4.* & alibi multis locis, *& Ose. 1.*

Octauus art. Item, Ecclesia dicitur catholica, i.e. vniuersalis & apostolica: quoniā omnis homo generaliter obligatur ad hærere firmiter illis veritatibus, quas eadē Ecclesia tenet, docet & prædicat. Quæ veritates sunt sufficienter in sacra scriptura contentæ, pſertim in Euangelio, vel ex contentis in sacra scriptura sufficienter & clare deducuntur: vel p apostolorum doctrinam successiue deductæ sunt de generatione in generationem vsq; ad nos per obseruationem legitimam. Vnde dicitur *Ecclesia Apostolica*: quoniam in doctrina Apostolorum fundata est tam verbis quam scriptis.

Nonus art. Item, dum est data in Euangelio per Christum aliqua regula generans obseruanda: illa obligat omnem hominem habentem vsum rationis, nisi de exceptione alicuius hominis constiterit per eandem legem Euangelicam, & non solum per humanam traditionem vel exceptionem: quoniam inferioris lex derogare non potest superioris auctoritati.

Decimus art. Item, quod hæc est lex Euangelica generaliter promulgata Matt. 8 *Si peccauerit in te Frater tuus: vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus es Fratrem tuum, si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, quod si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Sequitur continuo: *Amen dico vobis: quæcunq; alligaueritis super terram* &c. vbi fundatur potestas supernaturalis Ecclesiæ vltra naturalem.

Vndecimus articul. Item, quod ad prædictum articulum ex aliis sacræ scripturæ passibus possent induci variæ leges, quæ sunt de iure proprie diuino & expresse, imo & iure proprie naturali præsupposito diuino, vt de abiiciendo partem corporis scandalizantem totum corpus, siue sit pes, siue manus, siue oculus, *Matth. 18.* Et ita de reliquis. Sed sufficit ad deducendum propositum hæc vnica lex prædicta: *Si peccauerit.* Et forte diceret hic aliquis, quod quicquid sit de membris abiiciendis aut rescindendis: caput tamen non potest abiici vita manente. Respondeo quod similitudo corporis veri & mystici, non est vsquequaq; eadem: quoniam sine capite naturali corpus non potest viuere, sed sine capite secundario corpus mysticum potest habere vitam: sicut in casu nostro patet de Papa, quo remoto vel absciso stat vnitas & vita in corpore mystico Ecclesiæ: & hoc in virtute capitis essentialis & primi, quod est Christus.

Duodecimus art. Item, sicut summus pontifex quantumcunq; legitime fuerit electus est filius Ecclesiæ: sic dici potest & debet Frater vniuscuisq; hominis de Ecclesia. Vnde & ad hoc significandum dedit nobis Christus hanc formam orandi: *Pater noster* &c. Si vnum ergo habemus patrem in cœlis, si vnam matrem Ecclesiam in terris: constat quod omnes mutuo sumus fratres. Et oppositum sentire vel dicere de Papa, esset apertissima dementia.

Tredecimus art. Itē, quod Papa quantumcunq; legitime electus, potest peccare: quia nō est impeccabilis ex assumptione papalis dignitatis. Oppositū dicere, nisi constaret de aliquo per diuinam reuelationem, esset intolerabiliter superbire, & contra testimonium experientiæ præsentis & præteritæ.

Decimus quartus art. Item, prædicta lex: *Si peccauerit*: quamuis data fuerit pro regimine totius Ecclesiæ & filiorum suorum: nihilominus appropriate data est personæ Petri, quia erat futurus summus pastor, sicut promissum fuerat *Matth. 16.* & executioni demandatum: *Ioann. vltim.* *sim. prim.*

Decimus quintus art. Item, quod Christus in prædicta lege: *Si pec.* &c. non accipiebat Ecclesiam, quando dixit, *dic Ecclesiæ*, pro ipso Petro vel pro successoribus suis summis pontificibus, pater

quod Christus non dixisset sibiipsi, quando Frater suus noluisset obedire monitioni suæ seu fraternæ correptioni. Intelligebat ergo de Ecclesia, quæ est congregatio fidelium: præsertim quando Frater qui peccabat & volebat corrigi, fuisset talis, quod non habuisset prælatum supra se, sicut est Papa qui tamen subiectus est legi prædictæ, sicut ipse est frater peccabilis.

Decimus sextus art. Item Christus dicendo in prædicta lege: quod *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*: docet manifeste, quod Ecclesia habet auctoritatem iudiciariam: alioquin si non audiretur, non esset contumacia vel peccatum. Et patet aliunde per illud *Qui vos audit me audit* &c. Et iterum: *Quæcunque alligaueritis super terram* &c. Sic subiungitur statim post prædictam legem: *Si peccauerit.*

Decimus septimus art. Item, quod omnis, qui potest & debet licite puniri iudicialiter, potest etiam licite euocari ad iudicium, etiam per appellationem aut prouocationem aut citationem, prout visum fuerit expediens iudici vel illis, qui ad iudicium accusare volunt Fratrem delinquentem, præsertim ubi non apparet protunc modus conuenientior procedendi contra eum & peccatorem Fratrem.

Decimus octauus art. Item, quod nulla constitutio humana potuit aut potest præiudicare legi prædictæ: *Si peccauerit* &c. cum sit de iure diuino, & de iure proprie naturali, præsupposito diuino.

Decimus nonus art. Item, quod constitutiones, quæ dicunt quod Papa potest deponi, si labitur in hæresim, non sunt censendæ constitutiones pure humanæ vel positiuæ aliquorum summorum pontificum vel alterius. Patet: quia tunc non ligarent Papam, quia par in parem non habet imperium.

Vicesimus art. Item, quod fundantur hæ constitutiones principaliter in prædicta lege: *Si pecc.* &c. Et in aliis iuribus consonantibus, sicut prætactum est articulo 11.

Vicesimus primus art. Item, quod sicut hæc constitutio Christi: *Si pecc.* &c. non specificat vel restringit de solo peccato hæresis, sed & generaliter de quolibet peccati genere, quod potest deduci in publicum. Sic quodlibet peccatum Papæ publicum seu notorium potest denunciari Ecclesiæ, si fraternaliter monitus Papa nolit audire monitorem, neq; testes inductos, nisi daretur ex lege proprie diuina, quod aliquod peccatum Christus istic exclusisset, quod utiq; fieri non potest.

Vicesimus secundus art. Item, quicunq; cuiuscunq; status fuerit, qui scripserit vel asseruerit quod Papa non possit pro crimine accusari coram Ecclesia, quam pro hæresi, ille negandus est simpliciter tanquam contradicens textui Euangelico, vel reuerenter glossandus est, si non appareat quod fuerit in hac assertione pertinax, & si in aliis bene sensit. Simile dicitur de scripturis, quæ sonare videntur, quod Papa non habet superiorem iudicem in terris, & quod ab eo nunquam licet appellare, & ita de similibus: quæ si excludunt auctoritatem generalis concilii, sunt hæreses manifestæ. Sed non est leuiter præsumendum, quod alii doctores sic senserint generaliter absq; omni exceptione possibili occasione vel colore.

Vicesimus tertius art. Item, quod Glossa quæ dicit, quod pro alio crimine quam pro hæresi potest Papa accusari vel deponi, non habet auctoritatem vel robur tanquam ab vno Glossatore sed ratione, sed à Christo immediate & expresse: alioquin non faceret fidem, sicut prædictum est in alio articulo, quod par in parem, & vnus inferior in superiorem non habet iudicium.

Vicesimus quartus art. Item, quod de iure diuino & naturali est propria defensio sui ipsius, dum læditur, dum tamen hoc faciat per media non prohibita in lege diuina & naturali.

Vicesimus quintus art. Item, quod stare potest in facto, quod aliquis molestatus à Papa etiam vero & legitimo, non possit habere sufficientem defensionem, nisi prouocet vel appellet à Papa ad iudicium Ecclesiæ, & nisi subtrahat se ab eo, sic quod eius mandatis non obediat: quæ mandata vel obedientia tollerent læso iustam defensionem sui ipsius vel suorum, vt esset in præiudicio propriæ matris vel patris aut patriæ suæ, imo & totius catholicæ veritatis aut vnitatis Ecclesiæ: sicut apparuit in subtractionibus multis legitime factis tempore nostro & per prius.

Vicesimus sextus art. Item, sicut alias prædicatum est coram hoc sacro concilio potest haberi multiplex occasio, & quasi iustus color, ad hoc quod possit & debeat per Ecclesiam seu concilium generale vice sua dari libellus repudii vero Papæ; quandoq; sine culpa Papæ, licet non sine causa; quandoq; cum culpa Papæ, etiam alia quam sit hæresis, & numerati sunt colores vel occasiones, quemadmodum viceuersa summus pontifex potest dare libellum repudii Ecclesiæ, sicut [illegible] lesta nocedente. Vxor autem & vir non videntur hic ad imparia iudicari.

Vicesimus septimus art. Item, quod prædicti omnes & singuli articuli sunt [illegible] sacrum concilium Constantiense solenniter & iudicialiter declarati & multipliciter practicati [illegible] electione olim Ioannis 23. quam in constitutionibus & decretis factis super auctoritate generalis concilii, præsertim 6. Aprilis Anno 1415. Et nouissime in decreto facto, quod prætensa constitutio Petri de Luna non præiudicat subtractioni factæ sibi in Aragonia &c.

Vicesimus octauus art. Item, quod docens vel asserens nunc oppositum [illegible] articulorum prænotatorum [illegible] hæresim iam damnatam, & asserit expresse contra [illegible] legem Euangelicam: *Si peccauerit* &c. Et contra articulum istum: *Vnam sanctam catholicam* &c. & [illegible] terminata [illegible] hoc sacrum concilium, sicut prætactum est.

Vicesimus nonus art. Item, quod prælatus Ecclesiasticus etiam Papa determinans iudicialiter

au-

cuiq; per modum constitutionis perpetuæ & pœnalis oppositum præmissorum articulorum, non potuit aut potest à pertinacia quomodolibet excusari: tum quia demonstrat, quod non quærit tota sollicitudine veritatem, dum eam scienter impugnat, & ad impugnandum omnes alios inducit, quantum in se est per excommunicationes & alias pœnas grauissimas, tum rursus in casu præsenti, quia non ostendit se paratum corrigi, dum regulam sui correctricem negat & impugnat, scil. auctoritatem Ecclesiæ vel generalis concilii vice sua.

Tricesimus art. Item, quod nullæ protestationes factæ in oppositum releuant talem assertorem vel determinatorem quatenus debeat in errore suo pertinax iudicari: quia cum talibus protestationibus generalibus de volendo stare in fide Ecclesiæ &c. stat de facto particularis erroris assertio: sicut posset latius deduci tam per rationes quam per exempla priorum hæreticorum, & etiam modernorum, dum factum repugnat protestationi.

SECVNDVS LIBER EIVSDEM DOCTORIS ARTICVLORVM SPECIALIVM SVBSVMPTORVM SPEcialiter ex generalibus articulis super potestate & auctoritate Ecclesiæ, contra Petrum de Luna, ad conuincendum eum vt prius.

ET primo notandum est: quod Petrus de Luna dudum fecit quandam prætensam constitutionem, & eam pluries solenniter publicauit & publicari fecit: imo & practicauit quantum in se fuit, tam contra Christianissimum Regem Franciæ ante concilium Pisanum, quam nouissime contra Illustrissimum Regem Arragoniæ, & generaliter contra omnes, qui sunt in hoc Constantiensi concilio, sicut patet ex sua responsione ad citationem. Quæ prætensa constitutio incipit: *In diebus successu crescente malitia &c. Datum Massiliæ 14. Cal. Iun. Anno 13. pontificatus nostri*: ita quod sunt decem anni vel circiter.

Secundus art. Item, quod in prætensa constitutione ponitur in forma talis clausula inter cæteras: *Omnes &c. qui à nobis vel successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus appellare præsumpserint, seu à nostra seu ipsorum successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium obedientia recesserint, ac se subtraxerint, vel in præmissa subtractione aut appellatione perseuerauerint seu persistiterint, seu eis in præmissis impedimentum seu appellationibus, subtractionibus vel prouocationibus scienter per se vel per alium vel alios quauis occasione seu quæsito colore dederint auxilium, cõsilium vel fauorem & qui pertinaciter asseruerint illos qui præmissa committunt per nostras sententias non ligari, cuiuscunq; status, gradus, dignitatis existant vel conditionis, etiam si cardinalatus, patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, imperiali, regali, vel alias quauis Ecclesiastica vel mundana præfulgent dignitate, ex nunc auctoritate Apostolica excommunicationis sententiam promulgamus, à qua nullus præterquam à Romanis pontificibus, nisi duntaxat in mortis articulo poterit beneficium absolutionis obtinere &c.* Et adduntur pœnæ dispositionis &c.

Tertius art. Item, quod dicta clausula, sicut patet ex forma sua, est generaliter absq; omni exceptione posita de Petro de Luna, quam de quocunq; legitimo successore suo: siue labitur aliquis eorum in hæresim, siue in aliud peccatum quodlibet quantumcunq; enorme, quia dicit, *quauis occasione seu quæsito colore &c.* Et quia si voluisset aliquam exceptionem fuisse, illam explicasset. Sed quia videbat exceptionem redundare potuisse contra seipsum, propterea nullam apposuit vel apponendam iudicauit.

Quartus art. Item, quod Petrus de Luna in suis responsionibus datis ad citationẽ contra eum factã, dat aperte intelligi, quod vult practicare dictã prætensam constitutionẽ, & tenet firmiter, quod habuit & habet robur & vim suam contra omnes & singulos, qui sunt in hoc sacro Constantiensi concilio: quia sic dicit in forma. *Protestandum tamen, quod per quemcunq; facta vel facienda, dicta seu dicenda, sub quacunq; forma non intendit dictam congregationem aut eius prætensam citationem comprobare: nec ipsam citationẽ quomodolibet exaudire, aut ei quemcunq; seu qualemcunq; vigorem tanquam à notorie nullam potestatem habentibus emanatam quoquo modo tribuere seu præstare: imo ipsam & alia quæcunq; facta seu facienda, ordinata seu ordinanda contra ipsum & Romanam Ecclesiam, cum sint de facto præsumpta per eos, pronunciauit, decreuit & declarauit, pronunciat, decernit & declarat cassa, nulla & irrita ipso iure, vt de his etiam est solenniter protestatus.* Postremo cum prætensa citatione continetur, quod *conuenientes in vnum canonice conuocati, & repræsentantes ipsam vniuersalem Ecclesiam, decreuerunt &c.* Respondet idem Dominus Papa, quod prædicti congregati in Constantia non sunt generalis synodus, nec vniuersalem Ecclesiam repræsentant, cum sint excommunicati & omnibus Ecclesiasticis dignitatibus, gradibus & auctoritatibus & iurisdictione priuati, & per consequens nullas partes iudicii potuerunt assumere nec possunt: sicut nec etiam iurisdictionem aliquam exercere, præcipue cum minor in maiorem, & permaxime in Papam, quem nec iuris auctoritas, nec rationis debitum, nec alicuius obligationis necessitas ad hoc artant, actum imperiosum exercere non possit. Ecce temeritatem & pertinaciam aduersus hoc sacrum concilium, & aduersus omnes indifferenter, qui sibi non obediunt. Vnde & reputat solam Ecclesiam esse apud se, & solum concilium generale, & quod cathedra sua est archa Noe, sicut dixit verbo, dans intelligi quod nullus extra hanc archam saluabitur. Et ita de plurimis.

Quintus art. Item, quod hæc prætensa constitutio de directo & expresse repugnat omnibus & singulis

singulis prioribus articulis, qui elucidant hanc legem Euangelicam: *Si peccauerit* &c. Et qui fundantur in hac lege cum suis similibus: & hoc notorium est ex terminis.

Sextus art. Item, quod Petrus de Luna non excusatur vel releuatur ab hæresi prædicta & pertinacia per generales protestationes, quas facit quæ sic habentur in forma. *Dicit ac etiam profitetur, quod in veritate fidei & vnitate catholica Ecclesia semper fuit & est, semperque se fuisse & permansisse firmiter credit: nec ab illa vnquam modo aliquo deuiauit, sicut nec deuiare intendit, nec fauorem schismati vel hæresi aliquo modo dedit, sicut nec dare intendit, imo semper tenuit & tenet, firmiterque credidit & credit, quod sancta Romana & Catholica Ecclesia tenuit & tenet, profitetur & docet: nec aliquid a prædictis decreuit dicere, facere, scribere, docere, tenere seu credere intendit in posterum, gratia eidem diuina assistente: nihilque pertinaciter seu incorrigibiliter dixisse seu dicere voluit, nec intendit. Sed omnia præterita, præsentia & futura quæcunque dicta & dicenda, facta & facienda, scripta & scribenda, credita & credenda, docta & docenda subiicit subiectaq; esse voluit correctioni & determinationi catholicæ Ecclesiæ Sacrosanctæ. Et si contra præmissa vel aliquod præmissorum dixerit, scripserit aut fecerit quouis modo, quod non credit, paratus est semper stare correctioni dictæ sanctæ matris Ecclesiæ, in cuius vnitate viuere intendit, atque mori, sicut catholicus & fidelis, & facere & complere ea ad quæ astringitur in præmissis & quolibet præmissorum.* Constat enim quod cum his protestationibus remaneret particularis error suus non purgatus.

Septimus art. Item, si nunc prædictus Petrus de Luna vellet à prædicta hæresi sua reuerti & redire ad gremium Ecclesiæ: ipsa posset non claudere sibi gremium, dando indulgentiam de scelere sed non deberet ipsum impunitum relinquere, vel in papatu prætenso retinere, etiam vbi fuisset aliunde Papa legitimus.

Octauus art. Item, quod si mittat nuncios suos, videtur quod in primis & ante omnia proponendi sunt ipsis præcedentes articuli, vt respondeant sigillatim ad quemlibet: quoniam per hoc fiet abbreuiatio aliorum processuum iuridicorum, qui versarentur in his quæ sunt facti: quoniam per prædictos articulos potest veraciter vno verbo dici ipsi Petro de Luna: *Ex ore tuo te iudico serue nequam:* imo videtur quod nuncii si mittantur, erunt interrogandi super præmissis nedum pro nomine & vice Petri de Luna, sed etiam pro seipsis, vt videtur, quid sentiant super eisdem articulis: vt si male, habeant & ipsi male iuxta demeritum & errorem, si bene condemnabitur eorum magister ex eorum confessione catholica & vera.

Articulatio prætactæ constitutionis Petri de Luna potest fieri contra ipsum sub propositionibus sequentibus cum probatione summaria, & aliarum quarundam additione conclusionum.

Hæc constitutio Petri de Luna est hæreticalis, quæ incipit: *Iudic* &c. Hæc constitutio cum suis circumstantiis reddit Petrum de Luna proprie hæreticum, schismaticum, temerarium, scandalosum atq; sacrilegum.

PRobatur prima conclusio sic. Constitutio illa est hæreticalis, quæ directe & expresse præiudicat & contrariatur legi Euangelicæ de correctione fraterna & de correctione iudiciali per authoritatem Ecclesiæ, si fraterna non satisfecerit, quæ habetur Matth. decim. octau. *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Sed hæc constitutio Petri de Luna est huiusmodi: igitur est hæreticalis. Deducitur maior per descriptionem hæresis, quod est dogma peruersum fidei catholicæ contrarium. Constat autem quod Euangelium est fides orthodoxa obiectiue, sicut dicitur in Symbolo. *Hæc est fides catholica* &c. Sed minor, in qua stat difficultas, deducitur sic: Lex prædicta de correctione fraterna & iudiciali, aut comprehendit Petrum de Luna & suos successores, quos reputat summos pontifices futuros legitime, vel non comprehendit. Non potest dici secundum: quoniam lex fertur generaliter de omni fratre, dum peccauerit tali peccato, quod potest deduci in publicum. Constat autem quod quilibet Christianus est frater noster, etiam si fuerit Papa: quia propter hoc non desinit dicere *Pater noster*. Si ergo est pater noster, nos pariter sumus fratres. Si vero detur primum, sicut dari necesse est: quod scilicet Papa comprehenditur sub lege hac Euangelica & immutabili, quæ consonat etiam iuri proprie naturali: Sequitur ergo, quod si peccauerit in nos etiam frater noster, debet fraternaliter primo corripi, iuxta regulam generaliter ita positam: quod si noluerit audire, adhibendi sunt testes, quod si audire noluerit, denunciandus est Ecclesiæ; quam si contempserit, habendus est tanquam ethnicus & publicanus, id est, excommunicatus, & extra Ecclesiam positus. Sequitur ergo consequenter, quod Ecclesia est iudex Papæ, dum peccauerit peccato publico & Ecclesiæ denunciato. Et potest Ecclesia talem Papam excommunicare & eiicere à consortio multiplici occasione, & multiplici quæsito colore. Constat autē, quod ab inferiori ad superiorem legitimum potest fieri appellatio seu prouocatio, seu deductio in causam: seu iudicialis citatio & euocatio, nunc ad denunciationem alterius, nūc ex puro iudicis officio. Sed manifestum est, quod hęc constitutio tollit omnia ista media, dum fert generalem excommunicationis sententiam, & pœnas depositionis in omnes, qui quacunq; occasione vel quocunq; quæsito colore præsumpserint à persona Petri de Luna, vel à quocunq; successore seu appellare seu prouocare, vel ab obedientia se subtrahere &c. quod vtique repugnat & contradicit manifestissime huic legi Euangelicæ, prout modo deductum est.

PRobatur secunda conclusio faciliter ex præcedenti. Ille enim proprie dicitur hæreticus, qui pertinaciter asserit, imo determinat hæresim: sed Petrus de Luna pertinaciter ita facit. Est enim pertinax, qui non est paratus corrigi, & qui non quærit cauta sollicitudine veritatem, sed impugnat, & ad impugnandum omnes inducit sub pœnis terribilibus, quantum in ipso est. Sic ergo in propositio:

prò... addendo maxime, quod hic impugnatur regula veritatis de directo, per quam errans frater habet corrigi. Quæ regula est auctoritas & potestas iudicialis ipsius Ecclesiæ vel concilii generalis vice sua. Vnde tollit quantum in ipso est omnia media, per quæ debet errans ad viam & regulam reduci veritatis. Possent addi circumstantiæ quasi sine numero, quæ probant hanc pertinaciam in Petro de Luna respectu constitutionis huiusmodi, & aliorum errorum multiplicium & candalosissimorum, sed hæc pro nunc sufficiunt, attento quod tam erga Regem Franciæ, quam erga Regem Arragoniæ voluit practicare constitutionem istam hæreticalem atq; pestiferam: imo & in omnes existentes in hoc concilio, sicut patet in responsione sua ad citationem.

PRobatur tertia conclusio considerando materiam, circa quam est hæresis prædicta: quæ de necessitate infert peccatum schismatis: quoniam tendit ad impossibilitandum reunitionem Ecclesiæ sub vno certo pastore supremo: quia tollit medium conuenientissimum, imo necessarium, scil. auctoritatem iudicialem Ecclesiæ seu concilii generalis vice sua, dum prohibet Ecclesiam congregari &c. & dum remouet omnem Papam à subiectione auctoritatis iudicialis Ecclesiæ.

Confirmantur omnia prædicta per constitutiones huius sacri concilii factas & publicatas pluries. Confirmantur etiam per subtractiones licitas illorum principum, qui se subtraxerunt. Oportet enim concedere præmissas tres conclusiones: vel dicere quod hoc concilium generale errauit faciendo quæstiones tales, & in approbando nouissime subtractionem dominorum Arragonensium, absit autem hoc à nobis ita delirare.

Et si dicatur, quod multa iura canonica, multæ constitutiones Papales, & aliæ videntur sonare pro constitutione Petri de Luna. Respondetur, quod illa iura sunt reuerenter glossanda & interpretanda conformiter ad inuariabilem legem Christi. Aut si vult aliquis illa tenere in suis terminis... & rigide, nos enim omni libertate talia scripta negabimus esse vera, & per consequens nec iura canonica: quoniam nullum ius esse censendum est, quod diuinæ legi conuincitur contraire. Additur & hic clausula constitutionis, quæ ponitur supra articulo 2. In secundis articulis. *Omnes* &c. *qui à nobis* &c. supra.

EXCERPTA DE ARTICVLIS CONTRA PETRVM DE LVNA, IN PROCESSV PRODVCTIS.

PRimo in tractatu, quem fecit aut fieri fecit, & ab aliis factum approbauit & ratum habuit, intitulato *De schismate*, ponit hanc conclusionem sequentem & ponitur conclusio sequens: *Nulli conuenit potestati nec diuina nec humana, quod quid sit intra vnum locum & extra eundem*. Dictamq; conclusionem pertinaciter asseruit & sustinuit, quæ hæretica est contra sacram scripturam & diuinam potentiam est, cum Deus sit intra & extra eundem locum, & hoc est notorium.

Item quod dixit, scripsit vel scribi fecit, & asseruit idem Dominus vocatus, vt præmittitur, Benedictus, quod si iuisset ad Pisanum concilium vel misisset ad illud ad cedendum Papatui, vt aliqui sibi consuluerunt & consulebant, iam non essent claues in Ecclesia, nisi Deus incarnatus fuisset, & claues de nouo dedisset, & hoc est notorium.

Item, in tractatu, quem fecit aut fieri fecit & factum approbauit, & ratum habuit contra Pisanum concilium, qui incipit: *Quia nonnulli, in quarta parte, via tertia.* C. subsequenter: & alibi in dicto tractatu dixit, asseruit & pertinaciter sustinuit: quod stante dubio huius schismatis, illi qui non possunt certificari de veritate & iustitia alterius contendentium de Papatu primo electorum obediendo Papæ Benedicto 23. scil. sibi quo ad Deum in conscientia, sunt & essent securi. Et hoc est notorium.

Item, dicunt & proponunt dicti persecutores & ministri, quod idem Petrus vocatus, vt præmittitur, Benedictus post præmissum per eos prætensum Perpinianum concilium, dixit & asseruit pertinaciter & constanter, quod si totus mundus diceret sibi, quod cederet Papatui, & sibi videretur quod non sequeretur inde vnio Ecclesiæ, aut videretur sibi quod ipse non deberet cedere, ipse non cederet, & si totus mundus diceret sibi, quod non cederet, & sibi videretur quod deberet cedere, ipse cederet. Per hoc suum iudicium, imo potius errorem pertinaciter præferendo omni humano & Ecclesiæ vniuersalis iudicio: quod manifeste probat pertinaciam in errore.

Item, quod Christus & Papa sunt vnum caput Ecclesiæ, posuit in quodam tractatu *contra decem propositiones stabilientes concilium Pisanum.*

Item, quod concilium generale nullo modo & in nullo casu potest celebrari sine Papa, etiam dum Papa mortuus est. Et ita necessario dicendum esset, quod in Constantia post adunationem trium obedientiarum & regionum, nullum est aut fuit generale concilium. Cuius oppositum tanquam catholicum determinatum est & practicatum in hoc sacro concilio. Et quoniam, à hoc errore dato sequeretur ... quod

Sexto, dicere inferiorum Prælatorum poteſtatem iuriſdictionis, ſiue ſint Epiſcopi, ſiue Curati, eſſe immediate à Deo, ſicut poteſtatem Papæ, veritati quodammodo repugnat.

Septimo, ſicut nullus flos, & nulla pullulatio, nec etiam omnes flores & pullulationes, ſimul poſſunt aliquid in arborem, quia hæc omnia ſunt propter arborem inſtituta, & ab arbore deriuata: ſic omnes aliæ poteſtates, nihil de iure poſſunt contra ſummum ſacerdotium. Infra dicitur, quod ſpiritualis poteſtas eſt ſummus Pontifex, vt recitatur Hugonem de ſancto Victore dixiſſe, *ſecundo de Sacramentis:* ex quo poteſt videri, quod hic per *ſummum Pontificium*, ſummus Pontifex intelligatur.

Octauo, ſummus Pontifex canonicam Simoniam à iure poſitiuo prohibitam, non poteſt committere.

Quæ propoſitiones ſeu dicta, pluries per deputatos eiuſdem Facultatis diligenter examinata, iudicabamus eſſe reparanda: præſertim cum Dominus Rector, & multi de Vniuerſitate, talem reparationem requiſiſſent in præſentia dictæ Facultatis. Tandem præfatus Dominus Decanus, ex matura & diligenti ac concordi deliberatione Magiſtrorum dictæ Facultatis, tam regentium quam non regentium, & tam ſecularium quam religioſorum, præhabita: concludit, quod prædictus frater Iohannes Sarrazin, ordinis fratrum Prædicatorum, qui tunc & alias auditus fuit ad longum, & cuius intentio ſcita fuit, & qui etiam ſe ſubmiſerat dictæ facultati Theologiæ, diceret in dicta congregatione, & deinde in aula fratris Girardi de Salinis ordinis fratrum Minorum, poſt primam quæſtionem expectatoriam, ſub hac forma.

Ex veſperiis meis quidam fuerunt ſcandalizati ſicut mihi ſignifica u n lt per matrem meam facultatem Theologiæ, tanquam intellexerint, quod voluerim inter alia, detrahere poteſtati & Eccleſiæ, & prælatorum aliorum à ſummo Pontifice, tam maiorum quam minorum, & quorundam aliorum Eccleſiaſticorum: & ſpecialiter occaſione quarundam propoſitionum per me in eiſdem veſperiis meis dictarum: Volens propterea quantum in me eſt, tollere omne ſcandalum & filius obedientiæ & pacis, & aſſertor veritatis, dico nunc ex ordinatione eiuſdem mat s n facultatis Theologiæ, cuius ordinationi, diſpoſitioni, & omnimodæ determinationi me ſubmiſi, & ſubmitto, ac etiam vltronea voluntate viri, tales quæ ſequuntur.

Prima, omnes poteſtates iuriſdictionis Eccleſiæ, aliæ à Papali poteſtate, ſunt ab ipſo Chriſto, quantum ad inſtitutionem & collationem primariam: à Papa autem & ab Eccleſia, quaurum ad limitationem, & diſpenſationem miniſterialem.

Secunda, huiuſmodi poteſtates ſunt de iure diuino, & immediate inſtitutæ à Deo.

Tertia, inuenitur in ſacra ſcriptura Chriſtum Eccleſiam fundaſſe, & poteſtates alias à Papali expreſſe ordinaſſe.

Quarta Veritas, quandocunque in aliquo Concilio aliqua inſtituuntur, tota auctoritas dans vigorem ſtatutis, reſidet non in ſolo ſummo Pontifice, ſed principaliter in Spiritu Sancto, & Eccleſia Catholica.

Quinta, ex textu Euangelii & doctrina Apoſtolorum habetur expreſſe, Apoſtolis & diſcipulis à Chriſto miſſis, auctoritatem iuriſdictionis fuiſſe collatam.

Sexta, dicere inferiorum prælatorum poteſtatem iuriſdictionis, ſiue ſint Epiſcopi, ſiue ſint curati, eſſe immediate à Deo, Euangelicæ & Apoſtolicæ conſonat veritati.

Septima, aliqua poteſtas Eccleſiæ, de iure poteſt aliquid, & in certis caſibus, contra ſummum Pontificem.

Octaua veritas, quicunque purus viator, habens vſum rationis, cuiuſcunque dignitatis, auctoritatis, aut præeminentiæ, etiamſi Papalis, exiſtat, Simoniam poteſt committere.

Denique, ſi aliqua protulerim vel ſcripſerim, quæ videantur prædictis contraria, vel quæ aliter ſcripta ſint, nolo in eis ſtare, ſed volo & ſupplico haberi pro non dictis vel ſcriptis, & alia quæcunque, quæ viderentur præbere occaſionem ſcandali vel erroris.

Qui quidem frater Ioannes Sarrazin, modo & forma prædictis, omnia & ſingula fecit, dixit & protulit. Primo, videlicet in dicta congregatione in Capitulo ſancti Mathurini Pariſiis, vt præfertur, celebrata, præſentibus ibidem venerabilibus & circumſpectis viris, Domino Decano prænominato, ac magiſtris Ioanne de Trecis, Guillermo de Bomillon, Guillermo de Sello, Emerico de Brufferiis, Rollando Barguenal, Gillermo Boutiror, Ioanne de Vernonne, Remondo de Altoponte, Philippo Bauet, Dionyſio de Sabieuois, Ioanne le Gallois, Girardo Gerron, Martino Billery, Ioanne Pulchripatris: Ioanne de Gondeuiller, Thuma Monachi, Rogerio de Gaillon, Ioanne Soqueti, Guillermo Adelie, Ioanne Tripier, Ioanne Graueſtain, Gofredo Coclearis, Michaele Langluis, Georgio de Valleſponſa, Roberto de Porta, & Ioanne de Queſneyo, Magiſtris in Theologia, tam ſecularibus quam religioſis, ac Iuanne Vacheau principali bidello eiuſdem Facultatis. Item eiidem anno, indictione, menſe, die, & pontificatu prædictis, dictus frater Ioannes Sarrazin dictas propoſitiones legit & reparauit modo & forma ſupradictis, in aula reuerendi patris Domini Epiſcopi Pariſienſis, poſt primam quæſtionem magiſterii fratris Girardi de Salinis ſupradicti, præſentibus dicto reuerendo in Chriſto Patre, Domino Epiſcopo Pariſienſi, ac venerabilibus ac circumſpectis viris Magiſtris Petro de Dierey Decano eiuſdem Facultatis, Guillermo Eurardy Rectore Vniuerſitatis Pariſien. Hugone Maioris vices gerentis Cancellarii Eccleſiæ Pariſien. Guillermo de Sella, Ioanne Pulchripatris, Rogerio de Gaillon, Ioanne Soqueti, Gofredo Coclearis Magiſtris in Theologia, Laurentio Callor,

Petro de la Hasardiere, Guillermo Hugueti, & Guillermo Candela, Magistris in artibus, cum caeteris aliis tam Magistris, quam Doctoribus, scholaribus, Baccalariis, & saecularibus ibidem existentibus: de & supra quibus praemissis omnibus & singulis, dicti Domini Decanus & Rector, & quilibet ipsorum, petierunt & petiit à me notario publico sibi fieri & confici publicum instrumentum, vnum vel plura. Acta fuerunt haec anno, indictione, mense, die, pontificatu, & locis praedictis, praesentibus praenominatis testibus ad praemissa vocatis specialiter, & rogatis. Et ego Laurentius Pontrelle presbyter Curatus Parochialis Ecclesiae de Annouilla, Rothomagensis dioecesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus notarius, praemissis omnibus & singulis, dum sic, vt superius scripta sunt, fierent, & agerentur, vna cum praenominatis testibus praesens fui, eaque sic fieri vidi & audiui. Idcirco huic praesenti publico instrumento aliena manu fideliter scripto, me aliis occupato negotiis, signum meum publicum apposui consuetum, hic me propria manu subscribendo, requisitus & rogatus, in testimonium veritatis praemissorum.

Signatum *Pontrelle.*

Hoc decretum confirmatur etiam sex sequentibus conclusionibus articulorum eiusdem facultatis Parisiensis contra Lutherum: quibus constat Christum Dominum immediate contulisse infallibilem auctoritatem decernendi, & excommunicandi, toti Ecclesiae collectiue sumptae, vt per vnum exerceretur: summa vero totius iurisdictionis Ecclesiasticae, in facultate excommunicandi consistit, vt omnes Theologi norunt.

Articulus XVIII.

Tenetur & quilibet Christianus firmiter credere vnam esse in terris vniuersalem Ecclesiam visibilem, quae in fide & moribus errare non potest: cui omnes fideles, in his quae sunt fidei & morum obedire astringuntur.

XIX.

Quod si quid in scripturis sacris controuersiae aut dubii oriatur, ad praefatam Ecclesiam definire & determinare spectat.

XX.

Est & certum, multa esse credenda, quae non sunt expresse & speciatim tradita in scripturis sacris: quae tamen per traditionem Ecclesiae sunt necessario recipienda.

XXI.

Eodem veritatis firmamento recipiendum, potestatem excommunicandi esse de iure diuino immediate à Christo Ecclesiae concessam: & ob id magnopere timendas esse censuras Ecclesiasticas.

XXII.

Certum est Concilium generale legitime congregatum vniuersalem repraesentans Ecclesiam, in fidei & morum determinationibus errare non posse.

XXIII.

Nec minus certum, vnum esse de iure diuino, in Ecclesia Christi militante summum Pontificem: cui omnes Christiani parere tenentur: qui quidem potestatem habet & indulgentias conferendi.

Hic operaepretium est notare, in more positum esse, vt omnes Baccalaurei Facultatis Theologiae Parisiensis tam saeculares quam regulares, solenniter iurent in praedictos articulos, eosque propria syngrapha obsignent: atque super in omnium disputationum aut actorum suorum exordio, palam & publice profiteantur, se sacrorum Conciliorum definitionibus, nec non decretis sacratissimae facultatis Theologiae Parisiensis, iugiter adhaesuros: quarum protestationum eximium extat monimentum in tabulario Facultatis, anno M. D. LIII. factum, & à Guidone Rigaudeau ac Ioanne Crozon Notariis publicis obsignatum.

PAVLI

PAVLI DECRETORVM DOCTORIS, ANGLI

Anno Domini 1444.

AVREVM SPECVLVM

PAPAE, EIVS CVRIAE, PRAELATORVM, ET aliorum Spiritualium, super plenitudine potestatis Papalis scriptum ante ducentos annos.

Euerendissimis in Christo Patribus & Dominis, Dominis sacrosanctæ Romanæ ac Vniuersalis Ecclesiæ Cardinalibus, nec non aliarum Ecclesiarum Patriarchis, Metropolitanis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prælatisque, ac etiam Curiæ Romanæ officialibus vniuersis, totiq; clericali cœtui per vniuersum constitutis: Paulus minimus, & vtinam inter discipulos veros Iesu Christi, planctum pro affectu, & dolorem, heu corde anxius qua voce intonare ipse debeam. Quis hominum non attendit tantam pestem, mortificantem animas, in populo Christiano grauissime sæuientem? En schismata, en hæreses & errores vbilibet infiniti. Vere durissima plaga Domini descendit in Israel, quam in se experitur his temporibus nostra ætas. Sed heu vile aurum in cãtũ cathenauit modo mentem Moysi, quod nedum placare non curat indignantem animum, sed mala malis accumulans machinatur quotidie ad deteriora prouocare. Mira supra omnẽ modum res agitur, vt inde exemplar omnis mali progrediatur, vnde processerat sanctitatis omnis norma, & vnde tota Christi ecclesia Deo ædificante constructa sumpsit exordiũ, inde patitur iam ruinam, illic iugum suaue Domini abiicitur, frangitur lex diuina, iuraq; canonica pro salute humana per ora sanctorum Spiritus sancti dictata, respuuntur penitus, & quasi inania reputantur. Sicq; tota Romana curia à plãta pedis vsq; ad verticẽ capitis, patenter excæcata erroribus, ipsa errorum suorũ veneno inebriauit omnes fere mundi partes, ac si immensam creatoris omnipotentiã Papa ad suũ libitum posset limitare. Omnes q dem intus murmurant, nullus clamat. Et quoniã in extremis iam malorũ laborantes sumus positi, in quos cuncti errores huius seculi deuenerunt: qua ergo ratione silere valeo, & non potius obmutescentibus altis tam præsidibus quam doctoribus, fortius exclamare? Nam etiam principes catholici seculares mutuis dissensionibus occupati, tantam corruptionẽ sanctæ matris Ecclesiæ non aduertunt. Vos tamen, qui pastores estis positi, & officii apostolici successores, cur iã longum periculosumq; negligentiæ somnũ agitis, & non celerius concurritis: obmutescitis, & non clamatis? Eia & eia, ó patres & Domini, nunq̃ ne ob perditionis ignominiam, gens sancta & regale sacerdotiũ voce estis prophetica nuncupati? Saltẽ tam ad hanc vocem meã pusillam, iam desides confluite. Quoniã securis est iam posita ad radicẽ arboris. Et exaltatis in altum vocibus, exclamate: quia non nisi in multitudine clamantiũ, fugam hostes receperunt. Et ruina suo pondere nociuior, non nisi per multitudinem subleuatur. Vt igitur ego ipse viribus exiguus, militaturus sub vexillo Domini, & indutus fortitudine Iesu Christi, vestrę vniuersitati occurrendo viã aperiam, & aciem aduersus inimicos Domini pugnæ ponam: Tria tanta mala germinantia, prosequenda à persequenda ꝓ præsenti aggredior: quæ iuxta posse conabor machina triplici, sc. auctoritate sacræ scripturæ, ratione naturali, & iure canonico, dirigente Domino conterere, euellere, & radicitus extirpare. Primo sc. errores grauissimos curiæ Romanæ detegam, circa ꝓuisiones beneficiorũ, & indulgentiarũ concessiones, detectasq; eliminãdo cũ simoniacis, & eorum participibus condemnabo. Secundo, scripta minus catholice scribentiũ quædam quæ tantæ destructioni ecclesiasticæ causam præstasse videbantur aut occasionẽ, tanq hæretica, clarissime reprobabo: & ibi fundamentũ euertuabo illius destructionis de symoniacis, q a ꝓhibitis, & de ꝓhibitis, q a symoniacis, quę multas etiã cõmuniter peritos videtur ponere in errorẽ. Tertio, totã Romanam curiã erroneam, & in statu damnationis laborantẽ, ex verissimis fundamentis declarabo, nec non omnes, q à iure cõmuni per exorbitãtes gratias, beneficia ecclesiastica sunt adepti, Papæ plenitudinẽ potestatis pertractando. Et secundũ hoc tres erunt partes, quas L ctori suadeo toto studio perlegere. Quoniã, qui ea quæ Dei sunt nesciunt, à Deo etiam nesciuntur, ad Cor. 14. *Si quis ignorat, ignorabitur.* Si quæ vero in consueta fortasse reperiat, non tamen spero à veritate deuiare, ardẽtius ponderet sollicitus animus, & nõ de facili respuat: quemadmodũ non intel igentium, imo verius detrahe tiũ, didicit mordax lingua: correctionẽ tamen melius sentient u, cũ humilitate postulo, in spiritu lenitati . Nec ꝓlixitatem charitas legentis arguat, quam vtiq, expetebat infirmitas per voinerilium ægrotantis. Et vt tractandi materia legenti reddatur suauior, & elucidationem recipiat clariorẽ, fingo per dialogu, Petrum & Paulũ inuicem disputantes. Insuper hoc prouiso, quod quæcunq;

iura al... vero propter melius veritatem dicendorum experiri cupientes ... beam vbilibet sub quotis seu allegatis protraham, vt legentem non impediat, quas lector cum ... huiusmodi rubeo, vt taliter designatas, pro suo libito faciliter poterit persaltare. Et sic tractatulus tam exercitatis in iure canonico, quam non exercitatis, aptus patebit omnib. ad legendum: quem ad gazophylacium Domini offero in charitate viduæ, duo minuta offerentis.

Quantum ad primum, hæc pars prima pertractabit naturam titulorum ecclesiasticorum, & quomodo q̃ plurimi sunt inuoluti prouisionibus simoniacis: & continebit decẽ capitula. In capitulo primo ponitur definitio tituli, & eius declaratio. In secundo capitulo, titulorũ ecclesiasticorũ ordo, v... incidenter quædã vtilia pertractantur, & differentia inter dignitatẽ personarum & officia assignatu... insuper inter canonicatũ & præbendã. In capitulo tertio declarantur tria, quæ requiruntur ad h...e, v... titulus canonice acquiratur: & vnum eorũ prosequitur. In capitulo quarto damnatur el...ctionum ... Papam facta reseruatio, occasione cuius male prouidetur ecclesiis, & de ... ipiuntur ... lecti. In quinto capitulo diuersi errores Romanæ curiæ circa prouisiones & assecutiones beneficiorum & indul...tiarum, &c. deteguntur. In capitulo sexto ponuntur quatuor regulæ, quibus cognoscitur, quand... vtrũ tituli est simoniaca, aut canonica: & declaratur, quomodo in prouisione simoniaca non d... titulus. In capitulo septimo declaratur multipliciter veritas secundæ & tertiæ regularum. In capit... octauo declaratur multipliciter veritas quartæ regulæ: & datur ratio, quare non transfertur titu... datur simoniace: & tamen si solum recipitur simoniace, tenet. In capitulo nono declaratur, qu... mo...o saluari non potest, qui beneficium per symoniam obtinuit, nisi illud dimittat secundo, de su... sp...nsione symoniaci in beneficio, & ipsius irregularitate. In capitulo decimo declaratur, quomodo ... officiales & vicarii episcoporum intrantium per symoniam, & intrantium familiares, sunt partici...es simoniæ: & omnes alii qui eis participant in his quæ spectant ad titulum, per simoniam acquisitum, sunt in statu damnationis, vt puta recipientes ab eis beneficia, &c.

DIALOGVS PETRI ET PAVLI, DE INSOLENTIIS ET ERRORIBVS ROMANÆ CVRIÆ.

CAP. I.

In quo ponitur definitio tituli, & etiam ipsius declaratio.

PET. Nunc restat tibi, vt quid de natura titulorum beneficialium est sciendum, in medium e... f...ras, scilicet quid sit titulus, & vnde habeat originem, &c. vt de corruptione Christianitat... la...tius appareat, quæ inde creuit, & quam non nisi solius Dei virtus sufficit reformare.

Vt tibi ad præmissa congrue respondere valeam, expedit æquiuocationem termini præ...otare. Et multipliciter capitur *titulus* in iure. Aliquando tãtum valet, sicut signum rei appositum: vt v... ..., vel aliud soli principi permissum, de quo in *textu & Glo. 16 q. 6. consuetudo.* Secundo modo ...atu... *titulus*, omnis causa acquirendi dominium: vt titulus pro emptorio, pro donato, &c. vt di... ... p... scriptio in aliquib. requirit bonam fidem, & iustum titulum, in capitulo, *Si diligenti, de præscriptio.* ... *& cap. 1. lib. 6.* Et de his duobus modis non est ad propositum. Tertio modo dicitur eccl...ia: ... *titulus sancti Petri.* Et sic secundum Bernhar. qui hoc notat *de cler. c.* ... *2.* & in Gl. *intitulari* dicitur *80. di.* ... *scopi*, quod singuli clerici per singulos titulos sunt ponẽdi, id est, ecclesias. Vnde dicitur in Ordinati...nibus clericorum, quando vocatur, dicitur talis *ad titulum talis plebis.* Quarto modo dicit, q *titulus* ...tum vale..., quantum clericatus, vel canonicatus, & sic dicitur quis intitulari, id est, incanonic... ... inclericari, & sic d...citur *70 di. ab episcopis*, quod *nullus debet ordinari sine titulo.* Gl. ibidem: id est, *sine ecclesia, vel beneficio.* Sed hæc dicta sunt improprie.

PET. Ergo dic proprie, definiendo quid sit titulus.

PAVL. Ad ...um propositum potest sic describi: *Titulus ecclesiasticus est ius spirituale ex electione, confirmatione, institutione, collatione, vel receptione canonica consentientis proueniens, ad præsidendum alicui ecclesiæ, monasterio, vel capellæ: seu ad aliquod diuinum officium ...um, aut diuinum offic...ũ vel aliud ministeriũ ecclesiasticũ, circa aliquod vel in aliquo eorũ exercen...ũ.* In hac descriptione, *ius spirituale* ponitur pro genere, & exprimit causam formalẽ distinctã, hoc aggregatum quod sequitur, disiunctiue captum, scilicet *ex electione, confirmatione*, &c. loco differentiarũ constitutiuarũ specierum. Et exprimit causam efficientẽ, q adiungitur in descriptione, ibi *consentientis*, exprimitur subiectum, seu causa materialis ... q deo ponitur, q a ad hoc vt quæratur alicui titulus, necesse est vt consentiat, vt in *c. quam sit de cler. &c. si tibi absenti de præben. lib. 6.* Quod autẽ adiicitur, *Ad præsidendũ alicui ecclesiæ*, &c. causa finalis denotatur, seu obiectũ formale, circa q tale ius versatur. Et intellige illud, *ad præsidendũ*, cum effectu, ... cum debitis diuinis officiis, & aliis seruitiis requisitis ad impendendum in præbendis. Et quia q dam sunt tituli tantum ad diuinũ officiũ exercendum destinati, quos vocamus beneficia simplicia: al q vero non tantũ ad diuinum officium, sed etiam cũ hoc ad talia seruitia impendenda, siue circa curã & salutem animarum, siue aliarum rerum ecclesiasticarum, & talia dicuntur dignitates personatus, & officia: ad quod vtrumque denotandum, ponitur in descriptione vltima particula. Et iste est finis, propter quem dantur, & sunt inuenti tituli ecclesiastici. Ex quo sequitur, quod qui non potest ...a exercere, propter quæ inuenti sunt tituli, non est capax beneficii: & per consequens, nec ti...lus etiam per Papam licite potest sibi conferri, nisi necessitas aut tanta vtilitas reipublicæ suadeat, quæ sua pietate æquipararetur illi fini, propter quem titulus est inuentus. Ex quo ne...

ro

ru, pro prima sagittario errantes, quod pueri, qui non sunt apti ad diuina officia peragenda, scilicet horas canonicas, ad quas quilibet beneficiatus ratione tituli tenetur, etiam non existens in sacris, ex præcepto ecclesiæ *91. di. c. 1. & se. 92. di. c. si de. cele. miss. dolentes* & secundum omnes communiter doctores (præter Pe. & Ab. qui dixerunt, per aliũ talia posse fieri, in quo communiter reprobantur) nõ sunt capaces de iure communi, in titulũ beneficiorũ ecclesiasticorum, quantumcunq; simpliciũ. De hoc est casus in *c. super ordinata. de præben.* Vbi tamen Beroh. in Gl. in v. *pueri*, vult contrariũ, dicens q *tex. qui dicit, q pueri nõ sunt idonei. &c. intelligitur ad est, infantes ante septenniũ post septẽ vero annos possunt habere simplicia beneficia* Idem tenet post eum Io. An. in *c. si eo tempore. de rescrip. & c. ex eo de elec. li. 6.* Et multi scribentes post eos, communiter tali ratione. Quia, ex quo tales possunt ordinati ad minores ordines, & per consequens ordinati possunt deseruire ecclesiis: ergo possunt etiam ad stipendia ecclesiastica intitulari, arg. in *c. cum sec. apost. de præben.* Salua reuerentia eorum, non aduerterunt, quod magna est differentia inter ea, quæ spectant ad ordinem, & ad titulum. Quæ spectãtia ad minores ordines, vt portare ceroferarias, vrceolum, canes expellere de ecclesia, &c. illa sunt ordinis, & possunt bene facere pueri: non autem illa contra, quæ spectant ad titulum, vt supra. Et si quandoq; pueri infra 14. annos sciunt talia, quæ titulus exigit, communiter tamen nesciunt. iura autẽ debent adaptari ad ea quæ communiter accidunt, *de despon. impub. literas,* non ad ea quæ raro veniant. Et ideo stylus curiæ obseruat, cum mandatur prouideri de quantumcunq; simplici beneficio, scribitur. *Si talis scit legere, & construere, & cantare,* &c. Quia propter officium datur beneficium, *de rescript. Quia per ambitiosa lib. 6.*

PET. Quare posuisti in descriptione tituli illam clausulam, *Ex electione proueniens*: cum tamen ex electione nullum ius quæritur in beneficio: & per consequens nec titulus, quamuis ius ad rem tribuitur? Hæc autem multum differunt, vt *de conces. præben. c. vlt. lib. 6.*

PAVL. De iure Canonico, electio Romani pontificis etiam a duabus partibus Cardinalium facta, dat statim titulum *23. di. in nomine Domini. De elec. c. licet.* Consuetudo tamen Romanorũ pontificum, quæ potius solito vsu q̃ iure roboratur, est, quod ante suam coronationem & coronationẽ non scribunt pontificatum in datis, vt refert Io. An *Super datis lib. 6.* super verb. *Pontificatus.* Nam dicit expresse tex. in dicto c. licet *illa absq; vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur,* &c. De aliorum autem inferiorum electionibus est secus: quamuis alii statim post electionem, iure concedente, recipiunt administrationem, in tribus casibus, quorum primus in *c. nihil de electis* Secundum est *eodem titulo, c. indemnitatibus § si vero & § cæterum lib. 6.* Tertius in Imperatore, secundum Hug. & Ioh. *93. dist. legimus.* Non tamen talis administratio dat titulum. In confirmatione vero etiam datur titulus, nam in electione initiatur spiritoale coniugium, quemadmodum sponsalia de futuro: in confirmatione ratum, in consecratione intelligitur consummatum, *De translat. præla.* Hæc autem accumulatiue ponuntur, institutio, collatio, receptio, in descriptione prædicta. Quia, quamuis vnum sæpe recipitur pro alio, diuersa tamen sunt: vt no. in *c. cum in illis. De præben. lib. 6.* Et quodlibet illorum dicit titolũ ecclesiastici beneficii. Nam *instituere*, est ius canonicum in ecclesia vel ecclesiastico beneficio tribuere, vt no. in *Glos. 2 in c. autoritate de institutis.* Et haber fieri à patrono in præsentatione præcedente, vt *de iure pat. c. consultationibus,* cum similibus. *Collatio* autem est, quam facit prælatus iure proprio, sine alicuius facto, vt in *c. Si tibi absenti & c. Statutum de præben.* cum concor. Prouisio autem est genus ad illa, secundum alios est species. *Recipere* vero in canonicum & fratrem, quandoq; titulum tribuit, vt no. *c. illorum, de præben. in Glo. vlt. & in c. capitulum ecclesiæ sanctæ crucis de rescript.* Et subditur hæc dictio, *Canonica*, in descriptione præmissa, quæ determinat omnia præcedentia: quoniam si institutio, collatio, &c. canonica: id est, si non esset facta secundum canones approbatos, & regulas traditas per sanctos patres, non acquireretur aliquis titulus, vt inferius apparebit: sed talis esset fur & latro, vt dicit Saluator in euangelio *Iohan. 10.* Qui non intrat per ostium, &c. & iura multa consonantia.

CAP. II.

De ordine titulorum.

PET. Nunc de ordine titulorum te expedias, veluti promisisti.

PAVL. Hic est aduertendum, quod quemadmodum est in cœlesti hierarchia, quod sub potestatibus, quæ indistinctè præsunt, ponuntur principatus, quæ singulis prouinciis distribuuntur: & sub his angeli, qui singulis hominibus ad custodiam deputantur, vt patet in *2. Sententiarum, dist. 9.* ita etiam est in prælatione Ecclesiæ militantis, vt apud aliquem esset prælatio indistinctè in omnes. & sub hoc essent alii, qui in diuersas prouincias diuersam reciperent potestatem: Consequenter sub his alii, ad singula officia deputati. In hac prælatione, quamuis Saluator noster gloriosissimus, prædicatorem postea aliis prætulit, tamen Romanam ecclesiam quasi matrem omnium ecclesiarum esse voluit: ex eo, quia Petri & Pauli præsentia ipsam decorauit, qui cum ambo sub eodem tyranno, suo gloriosissimo sanguine decorantes, consecrantes tam sua præsentia quam venerando prætulerunt triumpho, vt legitur *22. di. sancta & de elect. fundamenta lib. 6.* Et ideo successores Petri, quamuis omnes indistinctè exercent clauium potestatem: tamen propter corporalem præsentiam, qua non possunt esse vbique, superna dispositione Romanam ecclesiam in titulum sunt sortiti, & Romani pontifices appellantur. Secunda vero sedes post Romam, est Alexandrina, beati Petri nomine, in qua beatus Marcus Euangelista, beati Petri discipulus, fuit primus episcopus: & per beatum Petrum illuc missus, qui ipsum in episcopum ordinauit: vt habetur ex Chronica, *de Consecrat. & 65 di §. porro & 22 di. sacro-*

sancta 24. q. 1. cum beatissimum. Tertia vero sedes apud Antiochiam, eiusdem B. Petri ... postquam Romam veniret, ... annis (vt dicunt *Chronica* ...: & deinde ... ep... constituit, & illic primum nomen Christianorū exortū est. Primo.n.oēs fideles dicti fuer... *Fratres*. vel *discipuli*, sicut legitur *Actuum 21*. Sed postq̃ Apostoli fecerunt concilium Antiochenū, dicti sunt *Christiani*, vt dicit Gl *c. Sacrosancta*, supra allegata. Et hac auctoritate, Alexandrina ecclesia secundū locū censetur habere à prima. Sed postea in concilio Constantinopolitano, quando Achatius hæreticus, prætendens se patriarchā Constantinopolitanum, pro eo q̃ excommunicau... & depo... rat patriarcham Alexandrinū & Antiochenum, fuit depositus a Gelasio Papa, vt dicit Glossa, *i. c. quæ traditione 22. di.* & tunc ecclesia Constantinopolitana, quæ non fuit de principalioribus sedibus, se... dum locum obtinuit à sede Apostolica, tertium Alexandrina, quartum Hierosolymitana ... vt in *c. vlt. 22. di.* in qua Hierosolymitana primus archiepiscopus B. Iacobus Alphæi, qui & Iustus dicebatur & secundum carnem frater Domini nuncupatus est, à Petro & Iacobo Zebedæi & Iohanne apostolis est ordinatus, *66. dist porro*.

PET. Anteq̃ tractatum diuertas ad alia, videtur omnino, q̃ non Romana, sed potius Hierosolymitana, caput esse debeat ecclesiarum: q̃ vltimum locum inter principaliores sedes habere asseris, cu... ip... Hierusalē ciuitas per præsentiā S... luatoris nostri, & per effusionē sui gloriosissimi sanguinis, q... ib... crucis salutis nostræ victima obtulit, sit consecrata, & nō immerito dignior aliis esse cen... a.

PAVL. Si locus appellaretur ecclesia, probabiliter affirmares, q̃ Hierosolymitana esset dignior q̃ Romana. Verum q̃a non locum, sed congregationē fidelium ecclesiā appellamos, non illa vtiq; erit dignior, præter defectū fidei Christianæ. Non enim gentē propter locū, sed locū propter gentem Dominus elegit: vt legitur *2. Machab 5*. Electio vero Dei geoīe sanctificat, ac dignificat, ex qbus ædificatur ecclesia, non aliqs locus terrenus. Vn̄ potest videri quāto Dei mysterio actū sit, vt Petrus ... Hierosolymis ... dimiserit successorē, vbi Christus examinationē suæ fidei puderat in p̃ximo assurrutā: ... in Romanis partibus, vbi eam præuiderat amplificandam, & infinitorū martyrū sanguine consecrandam. Cū ei in persecutione crebrescente Romæ, B. Petrus de Roma fugere voluisset, iux... præceptū ... Matt. 10. *Cū vos persequentur in ciuitate ista, fugite in aliam*, &c. occurrit ei Christus extra portā ... & Petrus stupefactus, dixit: *Domine, quo vadis?* Cui mox Christus respondit, *Vado Romam iterum crucifigi*. & statim ab oculis eius disparuit. Petrus ex hoc dicto se intelligens tanq̃ alterum Christum, q̃a eius in terris ibi vicarius, ibi crucifigi debere, reuersus est. & ibi ad finē vitæ remansit. *Qui sil. sunt sp venerabiliores*. Nusquam enim Christi ... cattos plus ecclesiæ ædificandæ conferre potuit, q̃ in vrbe Romana ... tunc, & diu post, quasi totius orbis dominiū tenuit. Et sic congruentissime, q̃ alibi nō haberet ab eodem fonte pro spiritualib. causis ac temporalibus in orbe duplex riuulus regiminis emanaret: & vt regna Romano imperio subiecta, eo citius fidem Christi susciperent, quo suam dominationem candem fidem cernerent recepisse: sic siloquer prædicatores fidei Christianæ eo fidē ... erius & securius prædicarēt, quo forent imperiali potentia cōmuniti, &c. Vnde Paulus ob hoc dixit ad Festū, sicut legitur Actuum 25. *Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me oportet iudicari*. & sic euasit mortem corporalem.

PET. Iam video aperte, quod Romana ecclesia aliarum omnium rationabiliter esse debeat mater & magistra. Progredere vlterius ad alios titulos explanandos.

PAVL. Prædicti tituli sunt principaliū sediū patriarchaliū: Aquilegiensis vero, & Gradensis, nomē primatis & patriarchæ sibi acquisierunt, qui tamen sunt secundū aliquos Metropolitani, put etiam sunt Cantuariensis & Bituricensis archiepiscopi. Etiā dicuntur aliquando primates & Metropolitani vi 22. ... mensura ciuitatū, in quib. sunt cathedræ epi copales, & dicitur ab *archos* græce, ... cep... ... neeps episcopo ... & ipsi, ac etiā episcopi, qui vices apostolorū ... ciuit... ... insignib. intitulātur *60. d. c. 1. & c. episcopo*. Inde est q̃ in Iure canoni ... non dici... *unas*. nisi ibi sit episcopalis, aut alterius supioris titulus, seu ecclesia cathedralis. Postea alii sunt in... oris tituli ecclesiastici parochialiū, & al ... in ecclesiis cathedralibus q̃ cōuentionalib. &c. ad diuersa officia, seu ministeria ecclesiastica, vltra diuinū officiū exercendo instituti, vt sunt, ad q̃ exercenda tēpore Apostolorū fuerunt electi septē discipuli, Stephanus, &c. quando erant eis omnia cōmunia, iuxta illud dictū ab Apostolis, Actuū 6. *Non est æquū nobis, relinquere verbū Dei, & ministrare mensæ. Considerate igitur fratres ex vobis viros boni testimonii septē plenos Spiritu sancto, & sapientia quos constituamus super hoc opus*. Sed prob dolor, moderni temporib. Apostoli p contrariū dereliquerunt verbū Dei, & ministrant mensæ. Hinc est etiā, q̃ multiplicatis redditib. ecclesiar. & postq̃ ad pprietatē deuenimus dictorū officiorū, nomina quasi ad sola téporalia cōmoda translata viderentur: & nō officia, sed beneficia nunc upantur, ex eo q̃ vnulquisq; cōmuniter quærit q̃ sua sunt, non q̃ Iesu Christi: & amplius ... illa obtinēda, q̃ diuina ministeria exercenda. Et ... titulos, ... quoad ipsorū ordinē, & officia tenenda, est diuersitas in ecclesia ū conuetudo. Nā ... plus ... habent huiusmodi titulos, q̃ al... de inre ... Archidiaconus q̃ est qui ... copi ... primus. Postea archipresbyter, & in al... bus ecclesiis dicitur *Decanus*, postmodū *primicerius*, & apud al... dicitur *scholasticus*: inde *thesaurarius*, &c. *30. di. perlectis*. PET. Dixisti ... tales tituli dicuntur *dignitates personatus*, & *officia*: quæ est differentia inter ista? PAVL. Vnum sæpe rec... itur p alio, tamen differentia consueuit assignari. Nam *dignitas* habet administrationē rerum tēpo... ... di... ione, vel nomine dignitat... habet prælation... in ecclesia, in choro, & ... : licet non h... beat administrationē tēporaliū, vel iurisdictioné, vel q̃a de consuetudine habetur p dignitate. *personatus* aūt prærogatiua habet in choro, capitulo, p... essionibus, oppi... nibus, vocib plus q̃a ... canoni... i ... d non tantū, quantom dignitatem habet... tes. In Anglia *personatus* vocatur ecclesia parochialis. *Officium* cognoscimus ex administratione rerum, siue prærogatiua in choro, vel capitulo, vltra alios sui ordinis. Vel habet onus, siue prærо-

[illegible] is, vel quia sic habet ecclesiæ consuetudo pro simplici officio. *Canonicatus* autem, siue *ca*[illegible] ius spirituale, principaliter ad exercendum diuinum officium in ecclesia, propter quod cō[illegible]gendum dari sunt fructus à fidelibus, qui secundum aliquos dicuntur *Præbenda*, quia præ[illegible]bus diuina officia, & secundum Bernh. in *c. cum M. Ferrariensis de const.* laicus potest ha[illegible]m, sed non canoniam, quod est ius spirituale, non cadens in laicum. Sed salua reueren[illegible]tus præbendæ, aliud præbenda, sc. ius percipiendi fructus, quod est spirituale, vt in *c.* [illegible] *and.* & essentialiter idem est quod canonia: quia eodem iure quo teneor ad officium, de[illegible] omnia accessoria ad hoc spectantia, & sine quibus principale non potest fieri, sicut susten[illegible] ercipere, pastorem eligere, pro bono communi consulere. Et ita canonia & præben[illegible] unt essentialiter, sed respectu diuini officii, quod est principale, dicitur canonia. respectu [illegible] quod est accessorium ad diuinum officium, dicitur prębenda. Et hoc idem ius, sci. canonia [illegible] præbenda, est titulus. Et tale ius, siue titulus, vsitato vocabulo dicitur *beneficium*. & ita accipit de[illegible]tionem ab accessorio, & non principali, vt prius dixi. Quia homines communiter ordine præ[illegible] magis quęrunt temporalia commoda, quam spiritualia. Et ita quilibet titulus est canonia, ca[illegible] canoniam generaliter, id est ius canonicum, siue spirituale. Alio modo *canonia* in cōmuni vsu loq[illegible] specialiter est titulus distinctus in ecclesia, contra dignitatem personarum & officium. [illegible] to vocabulo *Canonicatus*, & licet cancellaria & stylus curiæ habet, quod scribitur in literis [illegible] *tibi dictos canoni*[illegible]*atum & præbendam assign.*[illegible], &c. tanquam essent diuersa, non tamen [illegible] rem scribitur, vt vterque effectus, sc. spiritualis & temporalis siue accessorius, actualiter [illegible] spondeat, &c.

Cap. III.

In quo declarantur tria, quæ requiruntur ad hoc, vt titulus acquiratur, & tertium eorum prosequitur.

PET. Declara, si placet, particularius de institutione, seu prouisione canonica, de qua dicit tua de[illegible]io, vt queam intel[illegible]gere, quando quis iuste aut iniuste agens, contra salutem quærit, seu obtinet ecclesiasticum beneficium.

PAVL. Aliud est iniuste quærere, aliud iniuste quæsitum retinere. Nam multi iniuste quærunt beneficia ecclesiastica, quæ tamen quæsita iuste tenent. Alii autem econuerso iuste & canonice quæ[illegible]t, sed quæsita quandoque iniuste detinent. Alii iniuste quærunt, ac etiam iniuste quæsitum, cum periculo salutis detinent. Alii vero sunt iuste & canonice quærentes, & canonice quæsita retinentes. Sed isti quart[illegible] maxime hoc tempore nulli sunt, aut rari.

PET. Imo, sicut te aliqualiter intelligo, promoti in curia Romana his temporibus, docente fama publica, vel potius infamia, tales quarti sunt quasi nulli. Sed rogo prosequere vlterius, quoniam offert se salubris materia ad tractandum.

PAVL. Diligenter debes animaduertere, quod ad assecutionem canonicam alicuius tituli, siue beneficii ecclesiastici, requiruntur principaliter tria. Quædam debent antecedere, quædam mediare, quædam vero sequi. Antecedentia sunt, sicut personæ promouendæ postulatio, electio, præsentatio, vel debita examinatio, &c. Mediantia sun[illegible], institutio, collatio, prouisio, receptio, vt in descriptione præmissa. Sequentia sunt, inuestitura, & in possessionē realis inductio, quæ secundum dist. post Hosti. & alios canonistas, super regul. *benefi. iū, de reg. iur. li. 6.* differunt. Quia *institutio*, est iuris alicuius beneficii verbalis collatio. *inuestitura* vero, institutionis, seu collationis confirmatio: *Missio in possessionem*, est præc[illegible]dentium, sc. coll[illegible]onis & inuestiturę, executio. Per institutionem tribuitur ius proprietatis: per inue[illegible]turā, declaratur & confirmatur illius iuris collatio, vt in *c. Cum ex iniūcto de heret.* Per inductionem in poss[illegible]nem, tribuitur ius possessionis, & actualis administrationis: vt *c. ad hæc & c. vt nostrum.* [illegible] *arch.* Et vt euidentius hoc clarescat, aduerte. Facta n. institutione verbali ad ipsius declarationem & co[illegible]mationem, iure vel consuetudine inducta est quædam solennitas: quæ quandoq, fit p a[illegible]ulum, aliquando per librum, quandoq; per bireti impositionem, &c. vt in *auctoritate, de instit.* Gl. 2. *de his quæ fiūt a ma. per ca. ex ore. c. fi.* quo facto, illius iuris spiritualis taliter acquisiti, datur q. possessio, vt cū assignatur canonicatus, possessio fit, assignādo stallū in choro, & vocē in capitulo, & sic de aliis: quia talia proprie possideri non possunt, vt in *c. fi. c. cū ecclesia. de causa poss. & propriet.* sed quasi possidētur. [illegible] vero possessione, in illis effectibus spiritualibus, non per hoc est possessio acquisita in corporalibus pertinētibus ad titulum: sicut sunt, villæ, prædia, decimæ, & alia corporalia, quia sunt diuersa. Sed necessaria est primo realis con ductio in possessionem corporalem, quā facit gratiarum Apostolicarū subexecutor, vel archidiaconus in ecclesiis cathedralib. *de offic. archi. ad hoc. & c. vt nostrū 25. de. per lectu.* Demum omniū corporaliū separatorū ab inuicē apprehēsio corporalis, prout notari consuenit post Innoc. *c. in litern. de restit. spo.* &c. q̄ etiā cōfirmatus vel prouisus auctoritate propria pōt adhibere, si nō est c[illegible]adictor, secundū Io. An. in *c. transmis. de elect.* Inuestitura tñ, est absentis institutio: sed institutio, est præsētis, secundū aliquos doctores, q hoc [illegible]ot. in dicto *c. ex ore. & de cōces. præben. proposuit.*

PET. Nūc breuiter dic de his quæ canonicā debēt tituli prouisionē antecedere, quid vnūquodq; sit: & an ad hoc, vt sit prouisio canonica, psonæ, pulæ valor, vt electio canonica, necessaria, requiratur.

PAVL. B[illegible] euibus verbis multa quæris, nam iura noua & antiqua longioribus titulis diffusa, prolixique processus doctorum scribentium, vix poterant explicari.

PET. Non te occupare desidero, vt plenam de his doctrinā tradere debeas: sed vt tempus restet, ad alia saltem, de secundo modo, quo breuiari poteris, percurres.

CAP. IV.

In quo damnatur electionum reseruatio, occasione cuius male prouidetur ecclesiis, & decipiuntur electi.

PET. Videtur nec postulatio, nec electio hodie locum habere, imo vix personarum examinatio, ad minora beneficia, pro forma taliter qualiter obseruatur. Nam electionibus prælatorum videtur esse derogatum per regulas Cancellariæ, quas Romani Pontifices in sua promotione pro se reseruant, in quantum eis vti voluerit, quod reiectis plurium ecclesiarum electionibus in Romana curia hodie practicatur. Ex quo videtur, quod ad hoc, vt canonica fiat prouisio, non oportet vt capitularis electio antecedat.

PAVL. Errore graui deciperis. Ad omnem enim iustitiæ actum duo debent concurrere, scilicet rectæ rationis iudicium, quo discernitur, an hoc fieri expediat, vel non, exigitur pariter auctoritas, siue potestas faciendi. Non enim dare vel facere possumus, nisi ad hoc potestatem habeamus. Nec iudicium dici potest, nisi vim coactiuam habeat: eo quod iudicium tantum ad vnum determinatur. Hæc quidem determinatio in speculatiuis fit per veritatem primorum principiorum, quibus resisti non potest: & in rebus practicis per vim imperatiuam, in iudicante existentem. Et ad hoc, secundum beatum Thomam super *quarto sententiarum, distinctio. 18.* sunt duo claues vicario Christi, & cuilibet prælato ecclesiæ traditæ, quæ non distinguuntur in essentia auctoritatis, qua vtrumque ex officio suo sibi competit: sed comparatio ad actus, quorum vnus alium supponit, sicut voluntas præsupponit iudicium rationis. Quomodo ergo dictos reseruatores iustificare poteris, cum Papa ad suum libitum non possit ad aliud, vel aliter facere in spiritualibus, quam exigunt dictæ claues? Alioqui clauis errando nec claudere potest, nec aperire, vt dicunt Glossatores. Quicquid enim aliter faceret, quam rectæ rationis iudicium exposceret, non virtute clauium hoc fieret, sed potestate propria: & per consequens, non valeret, sed quædam vmbra taliter appareret in opere, & nulla veritas in effectu. Quid namque fore potuit illa vis, ad reseruandum prælatorum electiones, &c. rationis iudicium determinans, & non potius ad errandum: quæ scilicet causæ reseruandi, & non verius grauiter oberrandi. Arbitrium itaque Papæ nudum propter non sufficit. Non enim sola voluntas Papæ regere debet claues ecclesiæ: sed potius econuerso, ad hoc sunt sibi traditæ, vt secundum ipsas deberet dirigi, & alios regulare.

PET. Audiui à Curiensibus mihi dici, quod reseruationes huiusmodi pro honore curiæ facit Papa. Idem certi prædecessores sui fecerunt: non tamen in tantum practicabant, sicut nunc dictus honor conuersus est in errorem.

PAVL. Mirabile regentium Christi ecclesiam iudicium, ad eligendum potius honorem curiæ, quam salutem totius Germaniæ, & Italiæ, &c. Quis namque modus vnquam aptior inueniri potuit ad prouidendum ecclesiis, & conuentibus de pastore, aliisque beneficiis conferendis, quam is, qui tot centenis annis diligentissima sanctorum patrum prouidentia masticatus, & iure canonico declaratus est? Et quid sceleratius, magisque erroneum, quam eo contempto, scandalose & inutiliter prouidere taliter qualiter ecclesiis, ac per hoc ecclesiam Christi peruertere, & quamplurimas simplicium animas Christi fidelium sic damnare? Dic quæso, vnde sibi hæc potestas, clauibus ecclesiæ prorsus contraria? Nonne approbati canones latem probant, & expresse, Papam mutare non posse, vel eius contrarium facere, quod per prædecessores suos rationabiliter statutum est, absque causa euidenti & vrgenti? *25 q. 4. per totum. de consang. & affin. non debet.* Quia si voluntarie violat canones, Spiritum sanctum dicitur blasphemare, cuius instinctu ac dono sunt editi. *eo cap. & q. violatores.* Quæ potuit esse causa, vrgens necessitas, aut reipublicæ æqua vel maior vtilitas, sublimoras, decreta generalis concilii immutandi, formasque electionum, &c. per huiusmodi reseruationes respuere studiose vtique disquirenti ingenio, causasque singulas percunctanti non apparet, quam quod fiat capitularis electio, iuxta formas generali concilio approbatas, vt in *cap. quia propter de elect.* Et certus sum, Papam aliter facere non posse sine causa, vt dictum est.

PET. Hoc vtique pro causa huius à magnis intellexi, quoniam quandoque duo, interdum tres vel quatuor electi fuerunt in eadem ecclesia, & inde nonnunquam suscitata fuerunt odia, & lites que graues, cum multo ecclesiarum incommodo atque damno. Expediebat igitur talis reseruatio Romano Pontifici, ad talibus obuiandum.

PAVL. Cur ergo cessante causa huiusmodi, non reseruatio cessat, saltem quoad electores eorum, qui concorditer & sancte sunt electi? quoniam etiam & in his practicatur, res vtique grauiter est suspecta. Et quomodo talibus, quæ non communiter accidunt, vno ictu, expediebat ponere talia remedia, per quæ tam grauibus erroribus via patet, quos inde multipliciter experimur. Nulli dubium, quin hæc reseruatio siue regula detestanda, pluribus & grauibus erroribus viam aperuit, infirmis declarandis. Nec hoc est ambigendum, quod nisi hæc fuissent, nunquam talia emanassent. Dato enim, sed non concesso, quod tales electiones in discordia communiter euenirent, non ne etiam hoc casu iura sufficienter & salubrius prouiderunt? Et si bene perpenditur, dicta reseruatio non adimit simpliciter electionem capitularis, sed sub conditione, quia in reseruatione dicitur: *In quan-*

rum

cum ea vti voluerimus, & sic tacite admittit, vt capitula pastorem sibi eligant. Sed electionis approbatio à Papæ dependet voluntate: qui quantumcunque electi in concordia illuc venerunt, fatigati grauibus laboribus & expensis, intentionibus frustrantur, sic decepti.

CAP. V.

In quo diuersi errores Romanæ curiæ circa prouisiones & executiones beneficiorum, indulgentiarum, &c. deteguntur.

PET. Quid ergo valent iura, multis vigiliis, magnaque maturitate & sollicitudine sanctorum Patrum inuenta, præsertim de electionibus, cum tamen Papa pro suo libito contra electionē quantumcunq; canonicam, de ecclesiis disponit, & monasteriis? imo inutiliter membranas occupant. Doctores vero, ac seculares ea legentes, inani labore se consumunt.

PAVL. Si sic Papa faceret, vt asseris, erroneum sine dubio censeretur. Nec error suus huiusmodi excusationem haberet: quia nequaquam immutare posset, quæ instinctu Spiritus sancti pro vtilitate totius vniuersalis Ecclesiæ multis temporibus, piu vigili sollicitudine sanctorum Patrum, conciliorumque generalium sunt digesta, nisi subesset causa valde rationabilis & euidens, aliquando contra iura faciendi.

PET. Nunquid sub nomine *Rationabilis causæ*, includitur pecunia?

PAVL. Absit hoc Petre, & valde absit à Christi vicario, quod tanta dementia insaniret, abiecta perfectionis Apostolicæ disciplina, cuius cathedram decet, non vendere, sed regere, & fideliter dispensare.

PET. Miror, Paule, nimium, si hoc tu ignoras, quod fere nedum totus mūdus scit, sed ruinam maximam & corruptionem ex hoc patitur, & est passus, & scandalizatus per ea, quæ fiebant in Romana curia continue, & nunc fiunt. Te namque certifico, sic etiam per inspirationem Dei notorium esset, de aliquo facta electio, & persona quantumlibet vtilis, docta atque sancta, nisi dederit pecunias, vel de soluendo prius pacta fuerit, quasi superuacua pro sua confirmatione, aut alias pro quocunque ecclesiastico beneficio laborabit.

PAVL. Ignorare non possum, Petre: sed doleo plus quam stupeo, quod tam grauissima plaga, Deo permittente, propter peccata nostra, sæuit in populum Christianum, multo dolore quassantur præcordia. Heu quoties tot & tantos errores in ecclesia conspicio Christiana?

PET. Nonne totum hoc sua venalitate tota curia Romana propagauit, cū sic exorbitantes promouentur episcopi inutiles, idiotæ, scandalosi, ambitiosi, subditis violenti, aliisq; beneficiis ecclesiasticis, tam curatis quam non curatis, sine differentia discretionis personarum, & inaniter præficiūtur, lenones, coci, stabularii equorum, & pueri. Tot ibi fiunt pactiones, tot quotidie interueniunt solutiones, quot sine omni timore & verecundia tractatores seu mediatores simoniæ, quasi forum constituentes publicum. Iam pro signatura Papæ super tali beneficio, vel gratia, debes tantum: iam pro dispensatione super talib. incōpatibilibus, tm: pro tali indulto, tantum: pro absolutione à tali excōmunicatione, vel irregularitate, tantum: pro talibus indulgentiis, tantum, &c. publice paciscuntur & forisant. Et ille plus diligitur, qui astutiori sollicitudine, & maiori astutia plures simplices decipit, & plures denarios scit venari. Tot & tantæ fiunt etiam exorbitantes gratiæ: sed reuera multo verius diceretur mercantiæ, quæ nunc fiunt, & appellantur *de die obitus*, nunc *diei obitus cum declaratione*, nunc *perpetuum silentium*, nunc *clausula anteferri*, vel *antelationis*: nunc *de proprio motu Papæ*, nunc *de clausula ceterorum qua tollit ius quæsitum*. Nunc fiunt *anticipationes datarum*, nunc *data Cardinalium* conceduntur nunc *data Papæ*, iam reuocantur, iam immutantur, iam ad certum tempus duraturæ limitantur, iam renouantur, iam prelati de vna ecclesia ad aliam transferuntur, iam beneficiis suis propter pecuniam spoliantur. In omnibus his tota deuotio consistit, vt denarius acquiratur.

PAVL. Res multum miranda, sed magis est formidanda, quod facta Romanæ curiæ, & hæc tam perniciosa exemplo deliria, ludo scacorum assimilantur. Quisnam tam simplex esse poterit, qui non intelligat, ex auaritiæ radice procedere? quis tam iustus, qui in bonum tam exorbitantia facta interpretari valeat? Quis tam sanctus, vt non expauescat, vel non scandalizetur? imo toti clero ambitionis datur materia, via grauibus & plurimia litibus aperitur, quam omnia iura fugere conabantur. Et non dubium, quin homicidia ex hoc etiam consequantur.

PET. Imo certum est. Nam vix contigit vacare beneficium ecclesiasticum, vbi duo, tres, quatuor, vel sex, ad impetrandum non concurrant, & sæpius ipsi, vel amici eorum, hac occasione se armis inuadunt bellicis, & mutuo se occidunt. Currunt quoque ribaldi ad curiam, sicut ad forum publicum, & vbi duo vel tres conueniunt, pro prima vel secunda salutatione se suscipiunt. Quantum iam valet data Papæ, quantum Cardinalium, quantum proprius motus Papæ, quantum tales indulgentiæ, &c. Quomodo ergo errores esse non debeant, vbi Christus, vera lux, non illuminat, sed cæcitas auaritiæ corda venalitate obfuscat? Quid enim propinquius totius ecclesiæ destructioni?

PAVL. Plane non regitur sic ecclesia, sed destruitur, vt ait Bernard. scribens super Cantica, sermone 78. Non est hoc custodire, sed perdere: non est defendere, sed exponere: non est instituere, sed prostituere: non est pascere gregem Dominicum, sed mactare, & deuorare, di-

cente

cente Domino de illis: Qui deuorant plebem meam, sicut escam panis. Nec rectores, sed destructores dici debeant, tam promouentes, quam promoti.

Pet. Ex his, vt apparet mihi, resultat vnius membri veritas supra capitulo tertio distinctionis iam præmissæ, quod omnes sic promoti ad titulos, sicut eos iniuste acquisierunt, sic semper cum salutis periculo detinent sic quæsitos. Sed redeundo ad propositum, iam declara, qui sunt qui iuste quærunt titulos, & quæsitos iuste tenent.

Cap. VI.

Quo dantur quatuor regulæ, quibus cognoscitur, quando prouisio tituli est simoniaca, aut canonica: & declaratur, quomodo in prouisione simoniaca non datur titulus.

Pavl. In hac materia te breuiter per quatuor regulas expediam, tota memoria perpetuo retinendas. Quarum prima sit ista: Iuste intitulari quærit, qui intentione principalissima honorem Dei, aut salutem proximi, finem constituit, & demum per media debita, & canonica, de quibus supra dictum est, scilicet canonicam electionem, legitimam patroni præsentationem, aut sufficientem personæ examinationem, & interuenientibus aliis requisitis, de quibus supra, obtinere quærit. Non enim sufficit bonum finem intendere, nisi per modos & vias licitas & honestas fiat, hoc enim necessario requiritur ad quemlibet actum ordinatum: & dico tam in suscipiente, quam in conferente. Secunda regula est ista, quod quantumcunque recipiens beneficium, honesto fine motus intitulari queat, ad beneficium ecclesiasticum, per media debita & canonica. Si tamen eo ignorante, vel sciente, conferenti per aliquem offertur pecunia, & conferens non habito respectu principaliter ad electionem canonicam, præsentationem aut valorem personæ, sed ad pecuniam, aut fauorem humanum, aut preces carnales, aut obsequium, &c. & propter hoc conferi beneficium ecclesiasticum, alias non facturus, nullum ius per hoc in dicto beneficio ecclesiastico est recipienti acquisitum. Quod hoc sit verum, præter id quod inferius latius apparebit, videre poteris ex eo: quia quam cito ad notitiam possidentis deuenerit talis collatio, tenetur dimittere beneficium, vt in *cap. ex insinuat. de simo.* & ipsum sine noua collatione non poterit obtinere: vt *ibidem.* Tertia regula. quantumcunque promouendus ad aliquem titulum ecclesiasticum, siue beneficium, finem intendat bonum, vtputa prædicare, ruinam ecclesiæ reformare, & multa bona facere: si tamen in acquirendo non incedit per media debita iuris, vt supra, sed per pactiones, solutiones, preces carnales, obsequium, promotiones, principum adulationes, &c. & conferens, vt sic etiam sibi confert, scilic. propter pecunias principaliter, & preces, &c. vt supra: & partim propter Deum, seu virtutes personæ coniunctim, nec iste confert titulum, nec ille ex tali collatione aliquod ius acquirat. Quarta regula: Licet promouendus impetrando beneficium ecclesiasticum, intendat finem principaliter inhonestum, vtputa honorem temporalem, seu mundanum, aut propter delicatam vitam deducendam, aut propter consanguineos promouendos, si tamen est alias canonice electus, aut idoneus iusto examine repertus, & per talia media canonica intitulari quærit, & conferens, vt sic motus, sibi conferat, quamuis ipse recipiens propter deprauatam intentionem peccat mortaliter, tituli tamen facta collatio tenet. Eidem est dicendum, si recipiens, quantum in eo fuit, prouisionem per simoniam obtinere conabatur, & voluit: conferens tamen non intuitu pecuniæ, sed intuitu virtutum personæ contulit, &c. Et per has conclusiones, seu regulas, si eas debita masticatione consideraueris, de infinitis casibus in hac materia es expeditus. Nam aliquando quis quærit beneficium canonice, & etiam quæsitum iuste tenet: vt dicitur prima regula. Aliquando iuste quærit, sed quæsitum iniuste tenet: vt dicit secunda regula. Quandoque vero iniuste quærit, & quæsitum tamen iuste tenet: vt dicit quarta regula. Interdum autem iuste quærit, & quæsitum cum peccato mortali, & salutis suæ detrimento tenet, vt dicit tertia regula.

Pet. Valde horribilis & supra modum terribilis hæc tua videtur sententia, & si bene aduerto, non solum promotos his temporibus in Romana curia, sed quasi totius mundi clerum videntur hæ regulæ condemnare. Quod quia non verisimile est, quod tanta multitudo beneficiatorum pereat, vt sunt multi valentes Theologi, ac vtriusque Iuris professores, aliqui viri literatissimi, tam promouentes quam promoti, non tibi tanquam in singulari opinione laboranti consentio, & maxime, quia & secunda & tertia regulis videris nimium delirare.

Pavl. Profectu Petre, si quis sollicitæ considerationis animo, quod dictum est amplectitur, non tam terribilis apparebit hæc sententia, quam vera: nec singularem me in ea reputo, quam notoria dicta Saluatoris, & ratio approbauit, necnon etiam Ecclesiæ instituta: nec multitudo errantium, ac error multitudinis, eius poterit veritatem aliquatenus immutare, & potius consequendus est Christus, qui est vera via, & veritas, quam tumultus errantium, quantumcunque peritorum. Audi canonem: Quia *non minus ardebunt, qui cum multis ardebunt* 2.q.1. *multi.*

Pet. Rationabiliter vtique hæc dixisti: sed ostende quæso, hoc ex dictis Scripturarum, aut nominibus, vt si forte verum inueniam quod asseris, periculum damnationis euitabo.

Cap.

CAP. VII.

In quo declaratur veritas secunda & tertia regularum multipliciter.

PAVL. Considerare oportet primo, Petre, Saluatoris dictum in Euangelio Iohan 10. vbi dicitur: *Amen amen dico vobis. qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium, huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt.* Quid autem sit ostium, quid ouile, & quæ oues, nobis dubitantibus cum Apostolis, exponit ibidem dicens: *Amen amen dico vobis, quia ego sum ostium ouium per me si quis introierit, saluabitur.* Conclude tu à contrario sensu: Si non per me introierit, damnabitur. His diligenter pensatis, considerandum est, quod sicut ostium materiale est medium inter intrantem ouile, & aperientem: ita secundum rationem doctorum, & intellectum verum, & per multa iura approbatum, Christus, qui est verum ostium (vt dicit textus Euangelicus) debet esse medium inter intrantem ouile, id est titulum ecclesiasticum, & inter aperientem, id est, conferentem. Hoc est dicere, quod Christus debet esse causa collationis in conferente, & etiam receptionis in suscipiente, quod vterque facit propter Christum. Vnde, si conferens non confert pure & principaliter propter Christum, sed propter aliam causam temporalem, ostium sine dubio non est apertum. Ex quo sequitur, quod iste non intrat: & per consequens, non acquirit. Præterea conferens propter aliam causam, quam propter Christum principaliter, vtputa propter pecunias, propter consanguinitatem, obsequium, preces carnales, fauorem patriæ, vel linguæ, timorem humanum (qui non cadit in constantem virum) vel fauorem: vt adulationes mendacii, lenocinii, vel cuiuscunque peccati, non solum sibi conferendo titulum, sed dando causam aliunde ascendendi, facit ipsum furem & latronem: & per consequens, suæ damnationis participem. Patet hoc ex eo, quia ascendens aliunde, *est fur & latro*, vt dicit Christus. Et ad idem est *prima quæstion. prim. ordinationes*. Ergo ex tali collatione non habet aliquod ius in beneficio, & per consequens, non aliquem titulum. Ex quo titulus non est aliud, quam ius spirituale in aliquo beneficio, vt supra definitum est. Consequentia tamen videtur esse nota ex eo, quia si talis haberet ius, siue titulum in beneficio, faceret fructus suos, & contrectaret rem suam, non alienam: & per consequens, non esset fur, cuius contrarium est veritas Euangelica. Confirmatur hoc argumentum optime per *cap. gratia. prim. quæstion. prim.* Idem est dicendum, si confert partim propter pecuniam, vel aliam causam temporalem, & partim propter Christum: ita scilicet, quod nec collaturus esset propter pecunias tantum, nec solum propter Christum, sed propter vtrumque simul: sine dubio talis per ostium non intrat, & per consequens, non habet titulum. Quomodo autem ratione naturali hoc probetur, patebit inferius, cum tractabitur de plenitudine potestatis Papæ. Præterea, iure canonico talis nunquam potest agere veram pœnitentiam pro peccatis, quandiu non dimittit titulum, seu beneficium taliter acquisitum: vt *1. q. 1. si quis dator. & 1. q. 1. ordinat. & c. si quis neque sanctis*, & ibi expressa per B. Gregorium & *cap. siquidem. & 1. qu. 7. requiritis*. Item ad idem est *cap. nisi cum pridem. de renun.* quia necessario sunt talia dimittenda, quæ etiam post peractam pœnitentiam impediunt executionem ordinis, aut beneficii retentionem: vt ibi, & in *c. inquisitionis, de accus.* Et dicit Gloss. eiusdem *c. nisi cum pridem*, super verbo *illius*: quod simoniacus, & intrusus, non habeant titulum, sed sint fures & latrones. concor. in hoc casu Io. Teu. Vin. & Io Fau. & Io. An. ib. Item nec etiam saluari talis poterit, nisi pro viribus omnia restituat sic percepta ecclesiæ, in cuius ignominiam talia sunt perpetrata, vt *17. q. 4. si quis, matt. 27. q. 1. si quis rapuerit. Et de sim. c. de hoc. cum sim.* Quod vtique non procederet, si illi fuisset aliquod ius quæsitum.

PET. Non sequitur, quod vltimo intulisti, nam suspenso ab officio, & etiam excommunicato, excommunicatione durante, subtrahuntur prouentus beneficii, vt in *c. pastoralis*, & perceptos tenetur restituere, & tamen nihilominus retinet titulum beneficii illius.

PAVL. Ignorantia iuris te decipit. Nam excommunicatus, aut suspensus ab officio, non perdit fructus ipso facto, & ideo ratione tituli, quem habet, durante excommunicatione, fructus perceptos non restituit, nisi per sententiam iudicis subtrahantur, quod innuit Inno. in dicto *cap. pastoralis*. Translatio autem tituli in ipso collationis initio vitiatur modo supradicto, propter quod tenetur omnia restituere. Quæ n. malo inchoantur principio, nunquam peraguntur bono fine *1. q. 1. principatus*.

PET. O Paule, cum exultatione animi iam tua dicta recipio, taliter declarata. Iam vere conspicio, quamplurimos quotidie grauiter delirare, veruntamen dic etiam specialius circa alias regulas, vt ipsarum veritas clarius pateat.

CAP. VIII.

In quo declaratur veritas quartæ regulæ: & datur ratio, quare non transfertur titulus, si datur simoniace, & tamen si solum recipitur, simoniace tenet.

PAVL. Aliqualiter procedendo retrograde, prius quartam regulam in ordine tibi taliter declarabo. Quilibet enim titulus beneficialis institutus est effectiue & finaliter, propter aliquod

aliquod officium, vel ministerium ecclesiasticum, vt honor debitus referatur creatori, & ad hoc hos fructus beneficiorum à fidelibus assignari, vt supra circa diffinitionem tituli sufficienter audisti: si ergo aliquis peruerso isto ordine suum honorem, vel commodum temporale, &c. finem principaliter constituit, id quod debetur Deo, sibi vsurpando, quantum in eo est, Deo subtrahit. & per consequens in aspectu eius qui suam intentionem perpetuam clarissime intuetur, est fur indicatus. Præterea talis illud temporale plus eligit, & per consequens plus diligit, quod sibi principalius finem cōstituit. Ex quo sequitur, quod ipse sua intentione à recta charitate recedit, cum illud quod est per se bonum & diligibile, dimittit: & bonum transitorium, quod est bonum per accidens, eligit: quod non nisi in ordine ad Deum debet diligi, & per consequens, veræ dilectioni contrarium faciens, peccat mortaliter, quia repugnat veræ charitati. Nō nego tamen, quin propter temporale commodum assequendum, non tamen principaliter, licitum est beneficium ecclesiasticum postulare, seu pro vt est quoddam adminiculum ad salutem, vel in quantum proprio fini non deroget: propter quem illud beneficium est institutum. Et licet hoc in actu suę intentionis non habeat tunc, quando promoueri quærit, vel desiderat: sufficit enim, quod hoc habeat in habitu & virtute, sci. quod potius vellet eligere, carere tali beneficio, quam aliter facere, quam secundum quod finis exigit, propter quem est tale beneficium finaliter & principaliter institutum.

PET. Vsque nunc vnam partem quartæ regulæ sufficienter ostendisti, placeat etiam modicum dicere de secunda. Quæ enim potest esse ratio, quod mala conferentis intentio totum debet inficere titulum, vt dicebatur supra in secunda & tertia regulis? Puta, cum confert principaliter propter pecuniam, vel aliam rem temporalem: & tum mala recipientis voluntas hoc non potest vitiare, vt dicit secunda pars quartæ regulæ, cui dicto videtur expresse contradicere *cap. vlt. de si.* vbi Gloss. & doct. sentiunt, quod mentalis simonia non est simonia.

PAVL. Hæc est huius ratio. Nam titulus beneficialis, siue ius, dependet ab actu conferentis, & non à recipiente, qui quo ad hoc habet se pure passiue. Si ergo fundamentum actus conferendi est infectum, id quod inde sequitur nullum est in effectu, fundamentum autem conferendi est sic, quo ad hoc: quia potentia conferendi est ligata lege diuina. Nam intentio Christi in Euangelio est, quod verum ostium aperitur, & quod non rumpatur foramen vt supra, alioqui si secus fieret, factum non valeret. Si ergo ea quæ contra fiunt, debent pro infectis haberi, vt dicit *regula iuris, lib 6.* si hoc est verum de iure humano, fortius vtique de diuino. Et de hoc inferius latius apparebit. Quotiescunque ergo aliquod temporale, vel aliquod peccatum in recipiente existens, est causa collationis, vt adulatio, mendacium, lenocinium, aut aliud genus peccati, quo est data occasio, conferentem præcise mouens, vt tale beneficium conferat, non alias collaturus, quia causa huiusmodi non est sufficiens mouendi, virtutem clauium ad actum conferendi, si tamen ea conferens nihilominus mouetur, titulum non confert expedite: qui non confertur, nisi virtute clauium: sed solum quædam vmbra apparet in opere, sed nulla veritas in effectu. Absit enim, quod Christianus dicat talem in peccando intrare per ostium Christi, qui est *via veritas & vita:* cum omne peccatum sit tortuositas, fallitas & mors. Sic conferens mouetur in conferendo virtutibus personæ, quia tunc Christus est ostium, titulus collatus tenet, quamuis recipiens, intendens illum simoniace consequi, peccet: tamen postquam pœnituerit, & licite beneficium recipiet, & alia exercebit. Quod asseris, mentalem simoniam non esse simoniam, dictum videtur derisorium, enim simonia vocalis nunquam esset simonia, nisi quia subordinatur mentali simoniæ. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deseruiunt: *de verbor. sig in his. & c. intelligentia.* Bene fateor, quod est peccatum criminale, id est publice punibile per ecclesiam. Nec obstat *c. vlt. de simo.* quod loquitur, ad resignationem acquisitorum simoniace non teneri, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente vtraque acquiruntur, quod intelligitur, quando conferens, quamuis spem de aliquo recipiendo habuit, tamen nihilominus fuisset collaturus, vel quando de mala intentione pœnituerit, antequam contulit: vel quia non concluserat animo, quamuis recipere proponebat, vel loquitur in foro iudicii contentiosi.

PET. Efficax est certe ratio, mihi tamen ex ea oritur hoc dubium. Nam liquet ex determinatione sanctorum doctorum, ac etiam ecclesiæ, quod quantumcunque propter pecuniam, vel aliam rem illicitam, quis conferat sacros ordines, vel corpus Christi conficiat, vel baptizet, &c dummodo intendat finem, quem intendit ecclesia, collatio taliter facta tenet, & recipiens recepit characterem, propter quod sacramenta etiam taliter collata non debent iterari.

PAVL. Potentia, ô Petre, ad efficiendum talia, non sic limitatur, quæ est indelebilis character, impressus animæ, quando adhibita forma statuta verborum, cum materia necessario requisita, & intentione faciendi, sequitur effectus sacramenti. Illa autem quæ sunt iurisdictionalis exercitii, & in quibus character non imprimitur, nec certum de necessitate requirunt ordinem, facilius impediuntur. Vnde nec ab hæreticis excommunicatis suspensis exercentur, & tamen ab eis collata sacramenta, vel confecta, non carent effectu *32. di. ad hoc.* quamuis executionem non conferant, qua etiam soli carent.

PET. De quarta regula, & secunda, per omnia iam contentor, in quibus clare conspicio, paucissimos habere iustos titulos, & heu, infinitam multitudinem beneficiatorum, graui damnationis præcipitio laborare. Progredere, si placet, vlterius, ad tertiam regulam, quæ videtur multum dura, & quoniam non solum clerus, sed & populus per ipsam videtur magnis periculis inuolutus, igitur hoc loco edisseras, Vtrum episcopi, & superiores eis Abbates, & omnes alii quicunque beneficiati, si

promo-

promoti ad titulos ecclesiasticos, vt dicit tertia regula, aliquo modo saluari poterunt, absque hoc quod renuncient suis titulis taliter acquisitis: & vtrum illa quæ faciunt, ratione huiusmodi tituli de iure subsistant.

Cap. IX.

In quo declarantur duo. Primum, quomodo saluari non potest, qui beneficium per simoniam obtinuit, nisi illud dimittat. Secundum, de suspensione simoniaci in beneficio, & irregularitate.

PAVL. Ni scripturæ & scripta doctorum me decipiant, veritas vtique hoc cogit dicere, quod tales, nisi renuncient, laborant quotidie in statu propriæ damnationis, nec aliquod aliud est remedium. Aliter enim, vt supra dictum est, non poterunt agere pœnitentiam pro peccato sic commisso *duodecim. distinction. neruis*, & cætera. Ad hoc autem scriptura & iura canonica, vt euitetur sermonis prolixitas, non expedit allegare: quoniam concors in hoc omnium est sententia, & iura sunt valde plana, & inferius plus parebit. Dicunt enim doct. Raym. Vlric. Ioan. in *Summis suis*, & alii: quod si aliquis scit, vel credit, sibi collatum beneficium principaliter propter obsequia, siue preces carnales à se vel ab alio interpositas, debet resignare: quia huiusmodi preces, seu obsequia, succedunt loco precii. Aliqui tamen volebant hoc esse verum, si ille non fuerit dignus, vt refert Gloss. in *cap. tuam in Domino. de ata. & qua.* Secus dicunt, si dignus: quia tunc solum pœnitebit de intentione corrupta. Sed salua reuerentia, error est, quia tituli translatio non dependet à dignitate vel indignitate seu pœnitentia recipientis. Si enim recipiens esset quantumcunque dignus, & conferens non dignitatē personæ attenderet, sed preces, aut promotiones principum, vel aliud huiusmodi, nullus esset titulus, vt dictum est supra. Sicut enim teneretur resignare, si adeptus fuisset per pecuniam, quantumcunque fuisset dignus, sic etiam eadem ratione, si per preces, obsequia, vel aliquod aliud temporale, quia ista succedunt loco precii. Hoc efficaciter probant verba beati Gregorii, in *canon. si quis neque. 1. qu. 1.*

PET. Concedo tibi, vbi ista succedunt loco precii: vt quia dominus, qui tenetur alicui pro suo seruitio sibi exhibito, dat ecclesiasticum beneficium pro satisfactione, &c. aut cum prælatus, dat consanguineo suo beneficium eo animo, vt domus sua vel parentela per hoc magnificetur, & per hoc ipse fiat potentior, qui illam gloriam siue potentiam sibi comparat per huiusmodi spiritualia, redditur his casibus simoniacus. Sed quando episcopus suo nepotulo donat præposituram, siue custodiam ecclesiasticam, &c. non habito respectu an per hoc ipse magnificetur, vel sua progenies, sed quia est consanguineus, qui si non fuisset sibi ita propinquus, ei tale beneficium non dedisset, videtur quod illa sanguinis propinquitas loco precii succedat.

PAVL. Quoniam apud conferentem dicta consanguinitas non ordinatur in aliud, veluti in alio casu præmisisti, & ob hoc quanquam conferens hoc casu non dicetur simoniacus, quia nihil intendit per hoc accipere pro spirituali beneficio, tamen quia pure propter propinquitatem dat, alias non facturus, nullum transfert in eum titulum, vt superius est expressum.

PET. Perge nunc ad secundam quæstionem.

PAVL. Quo iure, aut qua ratione putas, vt valeant facta, per non habentem titulum, cum tam iure diuino, quam canonico, nullam administrandi, vtendi, vel dispensandi recepit potestatem? Dicimus enim communiter in iure canonico, quod omnis simoniacus ratione defectus tituli iusti, siue sit simoniacus in ordine, siue in beneficio, est suspensus ab officio, ipso iure *prim. quæstion. prim. reperiuntur. de accusat. inquisitionibus*. Veruntamen de simoniaco in beneficio, doctores quoad hoc videntur differentes. Nam Innocent. & sequaces dicunt, simoniacum in beneficio curato, vel dignitate, occultum esse, quoad se suspensum, non quo ad alios. Secus de notorio. Goffr. vero, & Hosti. in suis *Summis, titul. de Simonia*, quod siue sit occultus, siue notorius, sit suspensus, quo ad alios, per *cap. dudum. secund. de electio.* Vbi dicitur, quod talis decipit animas subditorum: simoniacus tamen occultus in simplici beneficio est suspensus, quoad se tantum. Si vero est notorius, tunc etiam est suspensus, quoad alios, vt in *ca. quæsitum. de temp. ordi.* Idem videtur sapere Glo. in *c. per tuas. 2. de simo.*

PET. Hæc materia solida eget expeditione, quoniam quotidie practicabilis necessaria est, opinionibus hinc inde vacillantibus, nec vsque modo sufficienter per aliquem expedita. Ad occurrendum igitur multis animarum periculis, in ea parte extende.

PAVL. Ad habendam ergo veritatem in hac materia, sic distingue. Aut loquimur de simoniaco in ordine, aut in beneficio. Si primum, quoniam ordo duo respicit, scili. Deum, vel ea quæ immediate Dei sunt, sicut diuinum officium, *vigesim. prim. distinction. clericos. vigesim. quint. distincti. perlectis.* Secundo respicit hominem, scilicet in quantum sibi confertur. Primo casu, siue sit notorius, siue occultus, est suspensus tantum, quoad se, directe: quoad alios, indirecte. Quia alii possunt audire diuina simoniaci manifesti, quousque toleratur: per ea quæ leguntur & no. in *capit. vestra. & in capitulo vltimo. de coha. cler. & mul.* Prohibemur enim solum audire diuina ab eo, vt verecundia

fane. quilibet enim infamis est irregularis: vt no. Guilhelm. in *Spec. tit. de leg. §. iuxta vir infamis.* & Ioann. An. post eum. idem Ioan. Teu. &c. Et hoc sufficit, siue sit infamia facti, *de accu. episcopus. secund. quæst. tert. §. hinc colligitur octuages. primi. distinct. sancti Daniel.* Nam talia crimina, ex quibus oritur huiusmodi infamia, seu irregularitas, etiam post peractam pœnitentiam, etiam in occultis impediunt ordinis executionem: vt dicunt prædicti Doct. Vnde consueuerunt aliqui notare, in *cap. ex tenore. & in capitul. vltim. de temp. ordin.* aliquas in hac materia regulas. Prima, quod crimen enorme, quantumcunque occultum, etiam post peractam pœnitentiam, impedit ordinis executionem, & fortius impedit promouendum, nisi cum tali prius dispensetur, multomagis, si est publicum. Secunda regula: Mortaliter peccans, si est occultus, post peractam pœnitentiam, licet administratur, & exequatur, & ad superiora ascendit: quia deleto peccato, deletur sequela peccati. Tertia regula, quod publice mortaliter peccans, hoc non potest propter scandalum subortum, propter quod eget dispésatione superioris: & tamdiu irregularis est, quamdiu cum eo non est dispensatum. Quarta regula est, quod omne peccatum mortale, quantumcunque occultum & leue, ante pœnitentiam facit hominem irregularem, quæ irregularitas cum sua radice tollitur per pœnitentiam. Hæc secundum Io. de Lig. Idem no. *50. dist. in summa.*

CAP. X.

In quo declaratur, quomodo officiales, vel vicarii episcoporum, vel aliorum intrantium per simoniam, & familiares, sunt participes simoniæ, & omnes alii, qui participant in his quæ spectant ad titulum per simoniam acquisitum sunt in statu damnationis, vt canonici, &c.

PET. Si comes est mihi ratio, clare inspicio, excommunicationes, institutiones, beneficiorum collationes, absolutiones, &c. in spiritualibus per simoniacos factas, non valere, veluti per suspēsos, & stupore magno totus intra me commoueor, tantam cæcitatem eorum, episcopatus, abbatias, aut alia beneficia ecclesiastica ambientium, quod tanto studio properant, pro certo non aliud quærunt, quam se laqueis suspendere æternæ damnationis. Sed quomodo tenendum sit etiam de vicariis, aut officialibus simoniacorum huiusmodi, an excusari valeant, quæso pro salute plurimorum iam edicas.

PAVL. Scriptum est: *Nihil dat, quod non habet*: & *nullus plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habeat*, vt dicit *regula iuris lib. 6.* Cum ergo simoniaci nullum ius obtineant in beneficiis per simoniam acquisitis, prout satis superius est ostensum: quomodo executionem transferre possunt in aliquem, à qua & ipsi sunt suspensi? Reuera non video, nisi quod ipsorum officiales & vicarii iniustæ executioni se immiscent, nec eos à statu damnationis valeo excusare, quandiu persistunt in officiis. Nā tales scientes fore simoniacos, ac verisimiliter præsumentes, eis in crimine simoniæ participant.

PET. Ex dictis, vt appatet, hoc inconueniens videtur inferri, quod non simoniacorum huiusmodi officiales, verum tota ipsorum familia, quinimo prælati & canonici illius ecclesiæ, qui talem reciperent pro episcopo, prælato aut canonico, & sibi sua communicant consilia & auxilia, ea eodem capite in statu damnationis videntur laborare. Et quod grauius, fateri contra oportet, quod tota illa diœcesis, à qua sui status recipit sustentamenta, simili periculo subiacet: quoniam horum quilibet obediens, participare videtur in crimine simoniæ.

PAVL. Omnes quippe, Petre, condemnare non audeo: nec etiam omnes valeo excusare. Sed vt breui sermone perstringam, quid in hoc habeat veritas, hanc distinctionem diligenti animo ponderabis. Aut notorium est, puta per confessionem, aut per sententiam iudicis, aut per euidentiam facti, talem esse simoniacum. aut non est notorium. Si primo modo, aut loquimur de familiaribus, aut de aliis. Si primum, dico, si tales familiares eius suum impendunt seruitium in his quę spectant ad huiusmodi titulum per simoniam acquisitum, siue in spiritualibus, induendo eum pontificalibus, portando crucem, aut curuaturam ante eum, & quæcunque in ecclesia vel extra disponendo vel ministrando, vt archiepiscopo vel episcopo, in temporalibus vt procurando bona mensæ episcopalis, aut aliud quodcunque officium, vel seruitium in sua curia exercendo: omnes tales peccant mortaliter, quia participant in crimine simoniæ criminoso. Secus est, si procurarent sua bona patrimonialia sibi, vel in alio honesto seruitio deseruirent, quod non esset ratione simoniaci tituli. Si autem loquimur de aliis extra suam familiam, hoc dicunt, aut tales sunt personę, quarum requiritur consilium, aut auxilium actiue seu cooperatiue ad aliquid faciēdum, quod incumbit ratione huiusmodi beneficii seu tituli, sicut sunt prælati, & canonici ecclesiæ, & alii quorum interdum requiratur cō sensus, interdum consilium, interdum auxilium reale, & tales omnes quotiescunq; dederint consilium vt consiliū, aut talem pro episcopo, prælato, aut canonico receperint, siue etiā ab eis illa susceperint quæ ratione huiusmodi tituli conferuntur, vt plebanias, & alia iura, beneficia ecclesiastica, aut auctoritatem audiendi confessiones, aut licentiam prædicādi, & similia, sine dubio participes sunt simoniæ. Si autem sunt personæ inferioris status, secus est: quia non actiue, sed potius passiue se habent ad huiusmodi simoniacum sustinendum, quorum resistentia nullum effectum faceret. Hoc verum est, si non recipiant ab eo beneficia, & similia, quia iam hoc facto in vitium eius consentirent. Excipio tamen articulum

necessitatis, in quo licet baptismum & corpus Christi à talibus recipere: vt in *capitul. ad hoc vero trigesim. secund. distinction. §. porro.* Ratio pro prædictis est hæc. Quandocunque aliquid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo. *de consti. nam concupiscentia.*

Cum ergo prohibita est emptio & venditio beneficii ecclesiastici iure diuino, vt inferius apparebit, prohibita est consequenter illius empti executio, & per consequens, non potest dare beneficia, nec dispensare sacramenta. Si ergo aliquis sponte accepit à tali aliquid illorum, iam consentit in id quod est illi prohibitum: & per consequens, est particeps peccati ipsius. Si vero crimen ipsius non est notorium, sed solum manifestum, siue famosum, ante pene occultum, inter quæ, quoad hoc non facio differentiam: quæ consistit, quando est publica fama, quod talis sit simoniacus, non tamen est euidens factum, sed nec notorium omnibus, aut maiori parti, sed solum paucis, vel etiam si non est fama: Et tunc aut loquimur de ipsis paucis scientibus, aut de illis non scientibus, sed solum credentibus. Si primum, aut illi scientes possunt hoc iudicialiter conuincere legitime, aut non. Si primum, & hoc tunc potius debuerunt facere circa confirmationem, vel prouisionem, si fuerunt præsentes, per *cap. constitutus. de appellat.* cum similibus. Si non fuerunt præsentes, tunc circa ipsius receptionem debuerunt excipere, & ipsius possessionis apprehensionem claudere, per *cap. accedens. de accusat.* Sed cum ista facere neglexerunt, in suum & ecclesiæ dispendium; verum, quia

Turpius eiicitur quam non suscipitur hospes.

nihilominus non debent dormire in hoc, sed pro amotione sui laborare.

PET. Grauiter per hanc distinctionem me inuoluis. Qua fronte pro amotione huius personæ apud eum laborandum videtur, qui hoc modo illum voluit promouere? Dic ergo in hoc consultius, aut etiam quid executoribus, vel etiam subexecutoribus exurbitantium literarum, scientibus, aut etiam canonicis, vel capellanis esset consulendum, vt damnationis euaderent labyrinthum, quibus scribitur vt tali prouideant, vel talem recipiant in prælatum, &c.

PAVL. Æstimo, quod ex præmissis posses edoceri. Nam cum simonia est lege diuina prohibita, prohibentur omnia per quæ possit ad ipsius effectum perueniri: vt sunt, receptio & prouisio per regulam iuris, *cum quid. De re. iur. libro sexto.* vnde ex quo principale, scilicet prouisio nulla est, vt simonia, nec accessorium, scilicet receptio, aut recepti processuum fulminatio, non est, per regulam *accessorium, libro sexto.* Et talis processuum fulminatio non est diuina celebrare volenti formidanda, scilicet in priuato propter scandalum euitandum, dummodo constet de ipsius simoniaca prouisione. In quo casu quilibet prædictorum potius deberet excommunicationis sententiam sustinere, quam vtique coel stis curia non approbat, si non essent ad obuiandum alia remedia, quam sic prouidendo vel recipiendo talibus Papæ obedire, probatur *de resti. spo. literas. de sen. exco. inquisit.* & ibidem etiam per Innoc. &c.

PET. Et si quispiam, vel alicuius viduatæ ecclesiæ capellanum postulanti se recipi, obiiceret vitium simoniæ, & per consequens ex hoc contractam irregularitatem & infamiam, & ob hoc causa huiusmodi ad curiam deueniret, nonne Papa de suæ potestatis plenitudine in eo hæc omnia posset extinguere, & totaliter abolere? quo facto, obtineret iam intentum.

PAVL. Hunc casum, Petre, in facto intellexi viros alicuius ecclesiæ formidasse. Sed ignorantia iuris tibi, Petre, in hoc dubium, sicut & illis incussit hunc timorem. Clare namque in huc iura videntur contradicere, sollicite intuenti, cum talis nullo modo veram possit agere pœnitentiam in beneficio sic obtento, vt supra est ostensum. Et postquantamcunque pœnitentiam, non solum impeditur beneficii retentio, sed & ordinis executio, *de accusation. inquisitionis.* Imo si diceretur, quod talis purgatio simoniace non procedit eodem fonte, seu causa, qua prouisio refficit: sed Papa rationabilius ad dispensandum mouebatur, & ad purgandum priora. Respondeo, quod iuris præsumptio est in contrarium, & de iure, quæ contrariam sibi non recipit probationem: quoniam nec probari hoc posset. Simile *de spon. is qui.*

PET. Nonne minus malum esset, Papæ in talibus obedire, quam excommunicationem, inhabilitationem, præuaricationem beneficiorum, &c. fortasse ab eodem sustinere?

PAVL. Probabiliter & scholastice dici posset, quod nec excommunicatio Papæ, &c. teneret in hoc casu. Et quamuis ex iusta causa lata de iure teneat, si tamen intolerabilem errorem contineat, aut falsitatem causæ manifestam, non teneret per ea quæ leguntur & notantur in *c. per tuas. & in c. sacro. de sen. exco. &c. ti. venerabilibus pe l.b. 6.*

PET. Redeundo ad propositum tuæ distinctionis, dic de illis qui sciunt aliquem esse simoniacum, sed conuincere non valent liquide, quid iuris sit.

PAVL. De ipsis loqui possumus dupliciter, secundum quod tales ipsis simoniacis contingit dupliciter participare, aut enim participant eis in talibus ad titulum per simoniam acquisitum spectantibus, in quibus de necessitate iuris compelluntur, &c. aut loquimur de participatione in voluntatis nobis.

Exemplum primi, vt sibi consulere in capitulo requirenti auxilium præbere & iniunctum mandatũ ab eo recipere, & executioni mandare, vel etiam secum cantare, &c. & tunc, aut ista fieri mãdat in priuato, & tunc enodatur silentio vel alio bono modo, quia qui scit eũ habere nõ ingressũ canonicũ, plus reiterari non debet. Si autẽ hoc fit corã aliis, & non occurrit aptus modus excusandi se, aut forte ab illo non recipitur: obediendũ est sibi, quãdiu toleratur ab ecclesia *11 q. in eorũ 15 q. vlt. c. vl.* vel q fecit

aucto-

auctoritate iuris, non peccat, *24 q. 4. qui peccat.* Illa autem iuris necessitas non excusat eos qui scientes, factum legitime conuincere valentes, non resistunt, quia se voluntarie tali necessitati submiserunt. Si autem loquimur de his quæ nobis sunt voluntaria, vtputa tali simoniaco seruire, vt tali promoto, aut ab eo beneficia seu præbendas aut decimas recipere, aut aliqua huiusmodi, nullo modo licet, quia videremur sic illius turpitudinem facto approbare, vt supra. Idem dicas de illis per omnia, quia licet non habent certam scientiam, habent tamen probabilem credendi causam ex verisimilibus coniecturis, seu suspitionem vehementem. Hoc probatur per *c. inquisitioni. de sent. excom.* cum si. Causa probabilis credendi colligitur ex qualitate personæ promotæ, dispositione curiæ, & publica fama, &c. Et hæc pro primo tractatu sufficiant, Domino adiuuante.

SECVNDA PARS.

PArs secunda huius tractatus, in qua multipliciter destruuntur scripta & dicta, erroneæ & minus catholicæ Sorbonæ, cum præsertim in iure canonico, quæ videntur dare causam seu occasionem multis erroribus in Dei ecclesia, & præsertim circa simoniam. Et continet quinque capitula. In primo capitulo arguitur, quod Papa possit recipere pecuniam pro beneficiis ecclesiasticis, & plura iura ad hoc, & dicta doctorum adducuntur quæ dicta damnantur, & ad iura respondetur. In secundo capitulo, auctoritatibus sacræ Scripturæ reprobatur prædictorum doctorum sententia: & probatur, quod Papa non potest recipere pecuniam in aliquo casu pro beneficiis, & quod hoc etiam quoad Papam, est realis simonia. In tertio capitulo probatur id, quod immediate supra ex iure canonico auctoritate generalis concilii ponitur. In quarto capitulo conuincitur idem, quod immediate supra rationibus multipliciter, dato quod nulla esset lex scripta. In quinto capitulo destruitur communis distinctio de simoniacis quia prohibitis, & de prohibitis, quia simoniacis, ex iure canonico. Secundo declaratur, quod nulla sunt simoniaca secundum sui naturam, ad intentionem illorum. Item quod nulla sunt simoniaca, quia prohibita, sed sunt ideo lege diuina & etiam canonica prohibita, quia peccata simoniaca.

CAP. I.

In quo arguitur, quod Papa possit recipere pecuniam pro beneficiis ecclesiasticis: & plura iura & dicta doctorum ad hoc adducuntur, quæ dicta damnantur, & iuribus respondetur.

PET. Non me quæso relinquas in ambiguo. Nam scripturæ, rationes, & iura superius adducta, meam inuincibilem mentem ligant. Econtra video tot & tantos scribentes in iure canonico, & si iniustas, simoniæ vitium in Romana curia excusare. Si tibi contra tantam doctorum multitudinem adhæsero, eos videbor arguere de errore, quod non licet secundum honestatem. Si contrarium fecero, præmisso non potero suffragari.

PAVL. Conferantur quæstiones contrariæ adinuicem, scripturæque canonicæ debite ponderentur: & quid in hoc veritas habeat, vtique elucescet, vel forte videbitur, si sumus diuersi tantummodo, non aduersi.

PET. En primum & maximum fidei meæ argumentum. Nam Bernhard. in Glossa or. *de offi. dele. in cap. experte, in gloss. 2.* ponit hanc communissimam distinctionem simoniæ, dicens, quod quædam sunt simoniaca, quia prohibita, scilicet constitutione ecclesiæ. Quædam prohibita, quia simoniaca de sui natura, quæ scilicet Nouo & Veteri Testamento prohibita sunt: vt, emere vel vendere sacramenta. Hanc distinctionem repetit *de pact. cum pridem. in glossa* super v. *illuc pactionis. de iureiur. & si Christus. in gloss. quadam, & in aliis. de simon.* Ad idem est Gloss. or. in *cap. Saluator. prim. quæstion. tert.* super 5. *indicem.* Hanc distinctionem recipiunt communiter doctores, scribentes in iure canonico. Et summistæ, Ray. VVilh. Ioann. in *Summa de casibus*, super vltim. Bart. Pisanus, Hosti. &c. Simoniaca, quia prohibita dicuntur, quæ solum sunt spiritualia ex constitutione ecclesiæ, quæ à natura non fuerunt spiritualia, quia non fuerunt sicut tituli beneficiorum ecclesiasticorum, & dicunt, talia iure positiuo inducta: quia tempore Apostolorum non fuerunt decanatus, archidiaconatus, & cætera. Sic similiter dicunt, ea vendere vel emere est simonia: eo quia constitutione ecclesiæ, emptio vel venditio talium est prohibita: Et ideo dicuntur simoniaca, quia prohibita, & ideo dicit Bernhard. in *cap. cum pridem*, præallegato, quod excusat auctoritas Papæ, qui habet in talibus dispensare.

PAVL. O Petre, quantam animarum multitudinem cateruatim transmisit, & transmittit ad infernum, hæc superstitialis & damnanda distinctio, quæ multis est occasio, & viam aperit ad ruinam damnationis æternæ: solus nouit, qui nihil ignorat. Quantum autem erroris aut veritatis habeat, inferius apparebit.

PET. Et quia temeritatis audacia asseris, omnes homines a veritate deuiasse: cum iura plura videantur fouere præmissam distinctionem, etiam ipsius fautoribus suffragari? Quis enim dubitat, titulos ecclesiasticos iure positiuo inductos? Nam solus Papa facit dignitates, instituit præ-

latos, &c. *vigesi. se* ... *distinction. omnino. & in cap. perlectu. vigesim. quint. distinction.* Sed Papa ... coniam pro talibus, & voluntas Papæ habetur pro iure: *Institut. de iur. naturali §. sed quod principi. vndecim. quæstion. tert. cuncta per mundum, & capit. per principalem.* Vnde sola voluntate tacita vel expressa tollimus, vt in *Cle. quoniam. immunit. ecclesiastic. de concess. praben.* Vnde proposuerunt, *de cog. spi. capitulo primo, libro sexto.* item, Si doctor vel magister in vrbe Romana doceat, ... immunitatem habeat, siue percipiat salarium, siue non, vt *ff. de excusation. tut. in l. græca si duos. §. amplius.* & ideo dixit Goff. & alij, quod simonia non habet locum in curia Romana, sicut nec lex Iulia de ambitu. *ff. ad L. Iuliam de ambitu. l. vna.*

PAVL. Concordat namque in hoc famosus canonista Host. in *c. i. ne prala. vi. su. sub annuo censu,* &c. Notando dicebat, quod in simoniacis, quia prohibitis, auctoritas & scientia Papæ excusat vitium, per *Gloss. 2. c. ex parte de offi. dele.* cum concor. Idem repetit in *Summa c. tit. ne prala vi. su. §. in summa,* dicens, quod *l. Iulia. ff. de ambitu, quæ punit eum qui se eligi facit ad aliquam dignitatem, seu administrationem, & in ciuitate Romana non vendicat sibi locum: quia princeps ibi eligit magistratum, qui solutus est lege.* Ideo Io. An. post Goff. & Host. notauit in *c. i de sim.* & communiter alij dicunt *ibidem,* quod Papa potest vendere titulum ecclesiasticum, & omnes quotquot sunt in hoc grauissimo errore consentientes, habent refugium ad dictum *capit. ex parte prim. de off. dele.* & ad dictam *l. de ambitu* & ibi ... haurimt probationes tales quales. Sed salua tot & tantorum reuerentia, vuas acerbas comederunt, secundum sententiam beati Hieronymi *super Esaiam,* Scripturas sacras aliter intelligentes quam veritas habet, & *37. distinction. vino inebriantur.* Quantis autem malis, & hæreticis deliramentis parauerunt ingressum hæc incauta scripta, & erronea, cotidie experimur iam in capitibus, quam in membris: cum tamen leges ciuiles adductæ pro contrario, & quæcunque similes, loquantur de dignitatibus & officiis secularibus. Sicut enim multum inter se differunt spirituales res, & temporales: sic etiam inter se potestates, dignitates, & officia ac iura spiritualia & secularia: vt in *cap. solitæ de ma. & obedient.* Et ergo ab vno eorum ad aliud, non oportet semper valere argumentum. Nam sicut res temporales, in quantum vsui nostro deseruiunt, sunt in potestate nostra, & ideo vendi & emi possunt, sic similiter iura & officia & dignitates ordinatæ ad gubernationem, seu dispensationem, quandocunque talium naturæ non repugnat quod vendantur, sed soli constitutioni principis. Sed contrarium est: Spiritualia quæ in nullius dominio sunt, nisi solius Dei, sicut sunt virtutes spirituales, quarum naturæ repugnat venditio, *prim. quæstion. prim. gratia,* cum nullum precium est, quo æstimari possunt, sic etiam iura, officia, dignitates, quæ disponunt, vel in quantum versantur obiectiue circa talia, sunt eiusdem naturæ, vel sunt ipsæmet virtutes spirituales, imo quilibet titulus ecclesiasticus est quædam spiritualis potestas, seu virtus, ad exercendum aliquos actus spirituales.

CAP. II.

In quo auctoritatibus sacra Theologiæ vel Scripturæ reprobatur prædictorum doctorum sententia, & probatur, quod Papa non potest pecuniam recipere pro beneficiis, & etiam quod quoad Papam est realis simonia.

PETRVS. Contentor vtique de his, quæ dixisti. Verum si de mentibus simplicium conaris hunc errorem euellere, necesse habes prius curialistas Romanæ curiæ sufficienter reprobare, & penitus destruere huius propositionis sententiam, in assensu quorundam eorum, aliorum vero in effectu firmiter radicatam, sc. dicentium, quod in simoniacis, quia prohibitis, Papa potest facere, vel etiam dispensare, quod venditio & emptio non sit peccatum.

PAVL. Quamuis falsitas dictæ propositionis firmata videatur multis scripturarum auctoritatibus, sanctorum doctorum expositionibus, & canonum institutis: tamen quia scripturæ, & cætera, non expresse Papam nominant, forsan creditur ab errantibus, ipsum etiam sacris legibus non ligari. Igitur dicta falsitas principaliter declaratur per res tria, quæ Papæ habent restringere potestatem, scilicet, lex diuina, ius naturale, quod est lex omni creaturæ rationali indita, & auctoritas totius Ecclesiæ militantis, sanctis Conciliis generalibus, præsertim quatuor principalibus dedicatæ scilicet Niceno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi. *dictum. quint. distinction. Canones, &c. sicut.* & sequent. Quo ad legem diuinam, patens scriptura est *Matthæi decimo,* vbi Saluator instituens Apostolos, docuit omnes Apostolici officij successores, dicens: *Euntes autem prædicate dicentes, quod appropinquauit regnum cælorum: infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate: Nolite possidere aurum, neque argentum & pecuniam.* Et non est dubium, quin secundum expositores, hoc dixerit non solum de expressis in Euangelio, scilicet curatione infirmorum, suscitatione mortuorum, & cætera, sed omnia etiam alia dona sua gratuita, & effectus ipsorum, siue ministerium, eadem ratione includere voluit, sicut quodlibet exercitium potestatis ecclesiasticæ, vel ipsammet potestatem.

Quis enim dubitabit, potestatem conferendi beneficia ecclesiastica, & ipsius potestatis actum, vel officium, esse donum a Deo gratis acceptum, dicente Domino: *Quodcunque ligaueris super terram,* & cætera. & per consequens gratis donandum vel dandum? Præterea ad idem, alibi legimus Christum dixisse, Ioban. decim. *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est,*

&

& latro de hoc supra satis dictum est, *capitulo septimo*, quod hic repete. Præterea etiam alibi scribitur, Matthæi vigesimo primo, Marci decimo, Lucæ decimo nono. *Et cum Iesus venisset Hierosolymam, intrauit in templum Dei, & eiiciebat omnes ementes & vendentes in templo, mensasque numulariorum & cathedras vendentium columbas euertit, & dixit eis: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Quod facto Saluator in materiali templo, secundum omnes doctores: verum tortius in spirituali, quod est sibi plus acceptius (quia materiale est propter spirituale, & eadem causa prohibitionis est, quoad templum spirituale, quæ ad materiale scilicet: quia *domus mea domus orationis*, & cætera. Et sicut dicit *canon. prim quæstion. tert. ex multis*, exponens hæc verba Euangelica dicens, *Noliti facere domum Patris mei domum negotiationis. Illud quoque in eodem facto sollicite considera, quod per totum textum sancti Euangelii nunquam legitur, Dominum tanta seueritate, tam districta censura peccantes corripuisse, cum non solum eloquio increpans, verum etiam facto flagello de funiculis verberans omnes eliminauit de templo: aperte demonstrans, quod tales negociatores non sicut cæteri sunt corripiendi peccatores, sed à templo, id est, a sancta ecclesia longius sunt proiiciendi.* Et vltra subiungit: *Nam sicut per columbarum venditores illi denotantur, qui sacramenta manus impositione vendere conantur, sic per numularios ecclesiastici beneficii venditores designantur, qui domum Dei, teste Euangelio speluncam latronum efficiunt*, hæc ibi. Sic etiam beatus Augustinus intelligit, cuius verbi *canon. prim quæstion. tert. Saluator*, sibi in auctoritatem adducit. Vbi subiungitur: *Pensandum vero est, qua pœna mulctentur, qui iam Deo & ecclesiæ quæ oblata vendunt, & emunt, si cum flagello a templo Dei eiecti sunt, qui Deo offerenda vendibant vel emebant.* Si Deo offerendorum venditoribus & acceptoribus dictum est, *Vos fecistis domum Patris mei, domum negociationis, & speluncam latronum*: quid dicetur de ecclesiæ iam oblatorum venditoribus, vel emptoribus? Qua ergo audacia excusatores simoniacæ hæresis putant se verum dicere, Papam nedum dispensare posse, sed etiam tollere, vt simoniaca quia prohibita, & pro episcopatibus, vel quibuscunque beneficiis ecclesiasticis pecuniam recipere, non video: nisi forte pertinacitatis cæcitate, vel cœcitatis pertinacia astruant, Christum non potuisse Papæ legem ponere: vel quod Papa possit pro suo libito euangelium immutare: vel forsitan sanctos doctores minus benefecisse, dicta in Euangelicum exponentes, & ecclesiam Romanam huiusmodi intellectum approbantem, non solum in prædictis canonibus, sed in multis capitulis aliis delirasse. Præterea nonne etiam in Veteri Testamento legimus, Balaam prophetam huius criminis damnatione reprobatum, quando ad Balach regem Moabitarum proficiscenti, angelus Domini euaginato gladio aduersus eum in via apparuit? *Numer. vigesim. secund.* Præterea nonne legimus, Iezi filium Elizæi percussum lepra, eo quod pro effectu doni Dei gratuiti, scilicet sanitate impensa per Elizæum ipsi Naaman, accepit argentum & vestes? de quo *quart. Regum quint capitulo*. Ex quo in veteri lege sic punitum sit hoc genus peccati, quanto magis puniendum est hoc tempore Euangelii, cum sint iam talia dona gratuita magis nota, quam tunc erant?

Præterea etiam aliud non omittam, nec videatur tibi, quoad hoc genus peccati, aliter de effectu sacramenti ecclesiæ, & aliter de titulo beneficiali sentiendum: vt puta tanquam circa secundum, & non primum, valeat dispensari. Allegatur factum Simonis magi, quod nobis in hac materia quotidie adducitur pro exemplo: vt videatur, pro quo beatus Petrus Apostolus tanta maledictione Simoni mago exprobrauit. Legitur enim Actuum octau. capitulo: *Cum autem vidisset Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens. Date mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.* Ex quo constat, quod Simon gratiam non emere voluit gratificantem seu iustificantem, quæ datur virtute sacramenti: sed potestatem sacerdotalem, seu episcopalem, quam quilibet successor Apostolorum habet, seu prælatus Ecclesiæ, etiam si sit in peccato mortali: & non solum potestatem ordinis sacerdotalis emere voluit, sed etiam iurisdictionis, quæ datur in isto titulo, *Cuicunque manus imposuero.* Et Simon magus non emit hanc potestatem, sed eam emere voluit, & pro ipsa habenda pecuniam obtulit. Quid Apostolus respondit? *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam existimas donum Dei pecunia possideri. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse.*

PET. De his contentus quilibet esse debet intelligens. Verum imperitus canonista, nec sibi probatum reputat, nisi etiam authoritas Canonis adducatur. Quid etiam igitur est sentiendum ex vigore generalium Conciliorum, de quibus præmisisti, in medium iam proponas.

CAP. III.

In quo probatur idem quod supra, ex iure Canonico, auctoritate generalis Concilii.

PAVLVS. Quantum autem ad statuta generalis Concilii, de quibus, & eorum auctoritate, habetur *decim. quint. distinction. Canones*, & per totum: hæc est quasi omnium doctorum concors sententia, quod Papa non potest tollere, vel dispensare contra ea, quæ generalibus quatuor maxime

principalibus Conciliis sunt diffinita. Vnde dicit ille fœlicissimus Papa Gregor. in c. sicut 100. dist. *Sicut sancti Euangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia hæc suscipere & venerari me fateor, & ipsa tota deuotione complector, ac integerrima approbatione custodio. Quia in his velut in quadrato lapide constructura sanctæ fidei consurgit, & cuiuslibet vitæ ac communis actionum norma consistit.* Cum itaque dare vel permittere pecuniam pro fructibus primi anni, vt conferatur episcopatus, vel quicunque alter titulus magni vel parui beneficii, vel etiam pro signatura supplicationis, sit in Chalcedonensi & generali Concilio prohibitum, vno de quatuor principalibus Conciliis, quæ prohibitio canonizata est, & habetur *1. q. 1. Si quis episcopus*: vt ibi habetur in superscriptione *ex concilio Chalcedonensi*: & probat hoc idem Canon *1. q. 3. Saluator, nisi alioquin. & c. ex multis, & c. peruenit*, qui canones ad probandam illicitam pactionem seu mercationem in beneficiis quibuscunque ecclesiasticis, & aliis spiritualibus, referunt se ad dictum Concilium dicti *c. si quis*. Et ibi in *c. ex multis*, dicitur, quod hæc sententia inuenitur *in secundo capitulo Chalcedonensis concilii*. Et nisi hoc scelus esset fidei canonicæ contrarium, non tãta execrationis seueritate fuisset a sanctis patribus proscriptum & damnatum, quod etiam hæresis nuncupatur *1. q. 1. Petrus & c. cum omnes, & c. eos qui*. In quo dicitur, *Tolerabilior est Macedonii & sequacium impia hæresis, qui asserunt Spiritum sanctum creaturam, & seruum Patris & Filii*. Isti autem venditores & emptores spiritualium efficiunt Spiritum sanctum seruum suum, quod sic probat: Sicut enim vendens, vendit id quod possidet: sic & emens, emit, volens esse Dominus eius quod emit, &c. Et consequenter ibi probatur, quomodo tales sunt blasphematores Christi, cum illis Iudæis, dicentibus, *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia*: Matt. 12. & traditores cum Iuda, qui Christum tradidit: *Matth. 26.* Quod nisi etiam esse contra statum vniuersalis Ecclesiæ, quid putas quod tanta sollicitudine sanctorum patrum fuissent tot solennia Concilia, totque Canones prohibitionis super hoc prodiissent, & sanctorum doctorum (quoad hoc) tanta copia scripturarum, nec non tot decretales epistolæ ad diuersas partes mundi emanassent, vt liquet hæc omnia intuenti, si Papa contrarium posset facere pro suo libito voluntatis?

Pet. Ex quo quæso capite glossator Bernhard. & quamplures alii, hanc scribendi sumpsere audaciam? & vt iam conspicio, non sine graui animarum periculo apparent contra diuinæ legis eulogia, Papæ laxantes potestatem, & legibus ciuilibus conantes humana ratione determinare contrarium Euangelicæ veritati. Vt igitur magis ac magis huius erroris falsitas appareat, ad roborandum prædicta rationibus iam ostende.

Cap. IV.

In quo conuincitur idem rationibus, quod in duobus præcedentibus capitulis multiplicatur.

Pavlvs. Quantum ad tertium, scilicet ius naturale, intrando hanc materiam profundius, gratia maioris contemptus, & opprobrii tanti sceleris, cesset gratia argumenti, cuiuslibet legis scriptæ prohibitio, adhuc ipsum viuens ratio abhorrebit. Vbi pro clariori intelligentia aduertendum est, quod circa personam Papæ, vel potius circa gerenda per ipsum, considerari expedit, vnde sibi hæc tanta potestas, quam habet, & propter quid est? Et apud Christianum non est dubium, eam causatiue & principaliter non esse ex homine, sed solum dispositiue, in quantum electionem canonicam, tanquam dispositionem præuiam, sequitur spiritualis potestas, efficiente Christo. Iuxta illud Matthæi 16. *Quodcunque ligaueris super terram*, &c. Et hæc potestas sunt illæ claues, quas Christus Petro promiserat, inquiens: *Tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Quare autem hæc autoritas siue potestas Apostolica dicebatur *Claues* in plurali, dictum est supra, *prima parte, capitulo quarto*. Hanc potestatem, seu clauem, Magister Sententiarum *in 4. dist. 18.* sic describit: *Clauis est potestas ligandi & soluendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet de regno Dei*. Aliter etiam præconsiderandum est, quid est Papæ datum: secundo, quis dedit: tertio, cui datum est: quarto, propter quid datum est. Ex his consideratione debita masticatis, claræ iuris propositi veritas lucebit. Quia non est rem perfectius cognoscere, quam per suas causas: quia sicut se habet res ad esse, ita se habet ad cognosci. Pro primo igitur notando constat, in Papa, etiam a iure potestatis magnitudinem esse nullo humano ingenio acquisibilem: alioquin potius huiusmodi potestatis virtus fuisset in Philosophis, quam in papa. Nec etiam habetur per assuefactionem, quemadmodum virtutes morales & virtus scientiarum acquiruntur: quia plures contingeret, maxime deuotos monachos & studentes, habere hanc virtutem. Nec inest a natura specifica, quia sic omnis homo eam haberet. Nec ex complexione corporum accidit, quemadmodum accidentia corporalia sequuntur complexiones: quia multi essent eiusdem potestatis. Et breuiter, iura etiam de electione papæ superuacue laborarent. Nec etiam est ab hominibus principaliter, scilicet ex electione: quia electio nihil dat, quod non habet, nec etiam posset tali potestate aliquem effectum spiritualem efficere, sicut absoluere, cum ad hoc humana virtus non sufficit, & nihil agit vltra propriam virtutem, vt dicunt Philosophi. Igitur necesse est dicere, talem potestatem esse donum Dei: & quia sine aliqua commutatione, vel pretio, pugnat pretii æstimatio, dicitur gratuitum: non tamen gratificans, siue gratum, quod est idem. *Si enim*, inquit Apostolus, *gratia ex meritis est, iam non est gratia*: sed quia non datur gratis, sed propter merita:

&

& quia per naturam acquiri non potest, dicitur supernaturale. Et quia ad perfectionem spiritus humani siue animæ seruit per se, & principaliter, dicitur & est spirituale.

Causa autem materialis, siue subiectum capax, etiam requiritur: vt sicut humana potestas, quo ad esse sui, ex quatuor generibus causarum constituitur, sic etiam habet cognosci. Et ergo referendo singulla singulis, potest sic notificari, & describi: *Potestas Apostolica est donum Dei, gratuitum per se, non gratificans humana natura, supernaturaliter infusum per se & principaliter ad perfectionem humanæ animæ, vel animarum destinatum.* Hoc donum, & alia dona gratuita, & eorum exercitia, siue actus pariter & effectus, iussit Saluator gratis dare: Matthæi decimo, *Gratis accepistis, gratis date.*

Præterea adhuc prænotandum est, quod sicut Deus est causa productiua omnium citra se, sic etiam causa finalis omnium. Et ita omnia sunt & agunt propter ipsum, & desiderantur propter ipsum: solus ipse est sui ipsius gratia, & eius liberrimum, vt habet videri per Philosophum *primo Metaphysicæ*, & in multis locis philosophiæ: Insuper, sicut omnia agunt propter illum finem, sic etiam appetunt vlterius & vlterius perfici, & se sibi assimilare & appropinquare, inquantum vnumquodque secundum suam naturam potest. Imperfectius autem se appetere horret quælibet creatura. Hinc est, quod aliquis dicitur plus vel minus perfici, de quanto plus vel minus assimilatur vel appropinquat in ordine perf. [illegible] lineæ, ipsi Deo, vltimo fini. Et habet alibi videri: hæc incidenter dico, propter [illegible] Apostolicæ potestatis. Sic etiam est in genere accidentium. Accidentia quæ plus faciunt assimilari, vel appropinquare vltimo fini, perfectius subiectum perficiunt, & sunt perfectiora. Vnde accidentia spiritualia, vt sunt virtutes morales, scientiæ & dona supernaturalia, sunt longe perfectiora accidentib. corporalibus: vt nigredine, albedine, &c. spiritualibus adhuc differentibus. Nã aliqua eorum plus faciunt fini assimilari, quam alia: vt potestas Apostolica, vel ecclesiastica, quæ solũ datur militantibus sub lege Euangelica quæ est super omnem legem. Verum, quoniam hæc potestas conuenit bonis & malis prælatis, non ita perf. ac assimilat Deo summo bono, sicut gratia gratum faciens, siue charitas, quæ est omnium accidentium perfectissima, & finis, vt dicit Apost. 1. Cori. 13. *Maior autem horum est charitas* Hæc enim non solum Deo assimilat, sed vnit & incorporat sibi, vt legitur. Iohan. 4. *Qui manet in charitate, in me manet, & ego in eo.* Et hæc quamuis sit vltimum in genere perfectionis accidentium, tamen in omni operatione ordinata & memoria debet esse primum: quia finis est primum in intentione, & vltimum in executione, vt in ædificatione castri, cuius finis est secura ab insultibus inimicorum habitatio: cuius habitationis amore non solum ædificatio, sed omnia quæ ad ædificationem iuuant & administrant, amore finis principaliter intẽti, diliguntur. Ad propositum, potestas ecclesiastica quamuis spiritualiter per se perficiat, est tamen conferenda & retinenda amore finis, propter quem est à Domino destinata: quia est ministerialis virtus ad ipsam charitatẽ seminandam, & conseruandam in corpore Christi mystico. Ad propositum principale redeundo, certum est, hanc Apostolicæ potestatis gratiam esse donum Dei gratuitũ, seu gratis datum, & gratis dandum: quia hæc est eius natura, vt dictum est. Cũ ergo aliquid propter se, vel ipsius actu recipitur, &c. natura ipsius gratiæ, quãtum in emente vel vendente est, tollitur: quia venditio excludit gratitudinem, vt dicunt etiam leges ciuiles *ff. de contrahen. empt. l. 2 § sine pretio. l. c. empti fides*, &c.

Secundo arguitur. In vendente huiusmodi dona Dei, duo est considerare, quæ concurrunt in tali commutatione. Vnum, quod est: suum quodque est sibi & cuilibet homini naturale, scilicet beneuolentiam exhibere alteri. Hoc lex naturæ rationalis dictat. Aliud vero, quod non est suum, sed Dei specialiter: scilicet tale donum, quod est sibi commissum ministrare gratis, vt supra. Cum ergo recipiens, vel petens pecuniam pro actu, siue exercitio dictæ suæ potestatis, aut recipit pro primo quod est suum, pro beneuolentia: aut pro secundo, sci. actu potestatis: aut pro vtroque, & quocunque modo, sic est contra ordinem naturæ facere.

Si enim recipit pro alieno, peccat multipliciter. Primo, contra naturam doni: item contra fidelitatem ministerii sibi commissi: item nobilem rem pro vili commutat, item rem in alium finem ordinat, scilicet pecuniam, quam illa res fuit destinata. Si vero vendit beneuolentiam, quam naturaliter gratis exhibere debet, ipsius beneuolentiæ contra se prouocat authorem, vt iusto iudicio, huiusmodi ingrato nulla beneuolentia fiat. Et quia legem naturæ peruertit, vendendo id, quod ex ordinatione summæ sapientiæ gratis exhibere debet, derogat ipsi sapientiæ diuinæ: quia alium suis donis nititur dare ordinem, vendendo illa, quæ naturalis ordo vendi prohibet: ac si sic non esset bene ordinatum, & per consequens, per auctorem ordinis rerum iustissime puniendus.

Præterea sumendo rationem à causa efficienti principali, arguitur sic: Cum enim ipse author omnium diuitiarum nullo indigeat, quia omnia sunt sua, omnia habet, cum sit summe diues: non indiget suorum donorum tali commutatione, vel venditione, pro alio bono quocunque, nec etiã voluit ea dare, nisi gratis: quia hoc suæ repugnat liberalitati, cum sit summe liberalis, nec voluit ea seruari apud eos quibus dantur, quia hoc repugnaret diuinæ summæ magnificentiæ, & dictũ Philosophi: *Bonum quanto plus commune, tanto plus diuinum.* Et quia naturaliter omnis artifex diligit opus suũ, maxime tamẽ creator hominis, quẽ fecit Dominus ad imaginem suam, repugnare videretur eius pietati & naturali iustitiæ, vni se velle cõmunicare, & non alteri: nec decet honorem suũ & magnificentiam minui, sed augeri. Et etiam ex quo contractus venditionis propter indigentiam hominum inuentus est, mercator spiritualium donorum facit summe diuitem dominũ egere, & tali lucro indigere

digere,& per consequens maculat gloriam suam. In eo autem quod isto modo disponit, detrahit ipsius sapientiæ,quæ alio modo disposuit. In eo autem, qood non vult sua dona dare gratis, detrahit ipsius summæ libertati. Et quia apud se seruat tale donum, & aliis non communicat, detrahit suæ magnificentiæ,& minuit suum honorem & gloriam, occultat pietatem patris ad filios adoptionis,negat fructum salutiferæ redemptionis.pactum infringit diuinæ promissionis, dilectionē creaturæ subtrahit sui conditoris, propter quæ omnia maiestatis diuinæ summus honor & gloria se exinanire voluit,& vsque ad effusionem sanguinis & mortem turpissimam sibi filius Dei non pepercit, Præterea attende etiam,cui datur hæc potestas spiritualis, quæ ex præmissis est donum Dei gratuitū: & quod ministrari debet aliis,& gratis,sine aliqua commutatione. Quid aliud concluditur, quam quod is cui datur,non Dominus,sed minister est dictæ potestatis ac dispensator, siue executor, vel etiam instrumentum per quod illa potestas siue doni virtus spiritualitatis habet exercere operationem. hoc Saluator notabiliter expressit Matth. 10. *Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis,& principes ipsorum potestatem habent eorum,non ita autem est in vobis: sed quicunque voluerit fieri maior,erit vt minister: & quicunque in vobis voluerit fieri primus,erit omnium seruus. Nam & filius hominis non venit vt ministraretur ei,sed vt ministraret,& daret animam suam redemptionem pro multis.* Idem Lucas 22.Simile est autem,sicut in aliis virtutibus organicis,ponatur enim,quod potentia visiua debeat ex se actum videndi producere. sed organo oculi vtitur pro instrumento, instrumentum autem ex se non potest.

Ex quibus colligitur, quod talis nihil habet ibi dominii, vt scilicet, quod possit aliter pro voluntate sua facere,quam nudum ministerium exhibere, per nudum verbum. Non excludo cognitionem causæ,&c. sed solum voluntatem sine causa simpliciter in conferendo,non in cui dando.Cū ergo confirmare electionem, prouidere de episcopatu, abbatia, prioratu,canonicatu,plebania,aut de quocunque beneficio ecclesiastico,est sine dubio actus potestatis Apostolicę,seu operatio propria doni Dei gratuiti,vt dictum est (pone enim pro possibili,quod illa virtus,seu potestas tollatur ab eo) amplius quicquid faceret,vt Papa,non valebit,vt notum est.

Similiter super pluralitate beneficiorum dispensare, vel quomodolibet aliter absoluere, &c. quotiescunque Papa vel alius recipit pecuniam,pretium,obsequium,vel fauorem, &c. pro actu huiusmodi conferendi,dispensandi,absoluendi,alias non facturus hoc: non videtur iam,nec est nudus minister,siue executor dictæ potestatis Apostolicæ: sed pro libito suo sic faciens,vsurpat in eo sibi dominium: & per consequens,iniuriam facit vero Domino.

P E T. Fac me clarius hoc intelligere,quod immediate nunc dixisti. Non enim videtur pecunia recipi pro potestate Apostolica: qoia illa non potest transferri in alium de Papa, nisi ipse deponeretur,nec pro actu,siue exercitio potestatis eius: quia illud est cito transiens,non permanens. Datur ergo pecunia pro beneficio reali,scilicet episcopatu, præpositura, &c. quod nec est potestas papæ spiritualis,nec actus eius.

P A V L. Respondeo ad hæc,primo Philosophice, quod talis separatio non potest esse in causis sibi inuicem essentialiter subordinatis: quoniam vendito vno, venditur reliquum. Quemadmodum posita tali potestate,cum tali actu dandi tanquam causa efficiente, necessario ponitur causa finalis,seu obiectum formale,mouens virtutem ad actum,scilicet id ꝙ datur,& econtrario. Vel aliter, & grossius,sic respondetur: Certum est quod papa non habet aliquod dominium,qood possit ordinare,vel quomodocunq; disponere in beneficiis,vel in rebus ecclesiasticis,nisi tali iure,scilicet spirituali potestate,vt dixi,nullam penitus habet dispositionem in eis,sicut nec alia priuata persona. Ergo dans alicui beneficium ecclesiasticum,dat seu transfert in eum,id quod suum est,in tali beneficio: & quia suum nihil est,nisi potestas spiritualis,qua sibi illud beneficium subiicitur,& non aliter, ergo talem potestatem spiritualem sibi dat: & quia intuitu pecuniarum,igitur,&c. Nullus enim bonus emptor emeret aliquam rem,nisi ius illius rei,quo venditor eam possideret,transferretur in eum. Et allegamus quotidie,quod nemo plus iuris in alium transferre poterit, quam ipse habeat, *de reg. iur. 1. regula lib. 6.* Præterea talis venditor tituli beneficii ecclesiastici,vendit nō suum, sed alienum, ad qood ipse solum est minister,seu instrumentum. Igitur pretium quod inde recipiet,non erit suum, sed eius cuius res venditur,scilicet Dei. Et quia in eius vtilitatem non conuertitur, qui cum sit honestissimū & sufficientissimum bonum,vtiq; illo non indiget, quod solum propter nos creauit: ergo si in priuata commoda conuertitur,res contrectatur aliena inuito Domino.

Consueuerunt pro hoc respondere in curia,huiusmodi sanctorum canonum Glossatores: quod talis pecunia conuertitur pro bono communi,& reipublicæ necessario,scilicet primo fuit pro ædificatione castri sancti Angeli,Capitolii Romani,pro egestate armorum: in finem,vt bona temporalia ecclesiæ,ciuitates,castra,villæ,&c. per tyrannos occupata,ad possessionem ecclesiæ reducantur, possessa teneantur,& inimicis Ecclesiæ fortius resistatur, quod si non esset,ecclesia Romana in bonis,interdum etiam in personis,periculum pateretur.

PAVL. Profecto hæc simoniaca obiectio excusare non videtur, sed potius paciscentium turpitudinē allegare. Putas ne victimare filiū in conspectu patris: & qua ratione creditur ordine peruerso obsequium præstandum Deo, cœlestibus terrena, & spiritualibus temporalia hoc modo præponendo? Præterea & idcirco quartum & principaliter. à fine propter quem, rationem sumendo arguitur sic: Quotiescunque aliquid sic eligitur, appetitur, donatur propter aliud, illud aliud, propter quod fit,magis eligitur, appetitur, diligitur, &c. per regulam consequentem Physicam: *Propter*

quod

quod enim vnumquodque tale est, & ipsum magis tale. Quis enim dubitabit, terminum viæ ad quam attenditur, esse appetibiliorem, quam ipsam viam? cum via nec esset, nec desideraretur, nisi propter talem terminum attingendum, ad quem illa via ducit, seu dirigit? Sed certe episcopatus, abbatias, prioratus, præposituras, canonicatus, & quæcunque alia beneficia quæ sunt per se primo fundata pro laude & gloria Dei, & spirituali profectu Christi fidelium, vt supra patet, dans seu concedens talia, seu personas de vno loco ad alium transferens, &c. propter pecuniam habendam, siue talis pecunia ordinatur in finem, vt reuelentur, ditentur & sublimentur propinqui, parentelæ suæ, in finem & effectum, vt bona temporalia etiam ecclesiastica defendantur, &c. vt dicit tua præcedens obiectio, vt etiam facti veritas iam longo tempore declarauit prædicta. Conclude ergo ex præmissis necessario, quod pecunia plus eligitur, appetitur, & diligitur: & per consequens, parentela, vel bona temporalia, etiam ecclesiastica, quam honor, laus & gloria Dei, & profectus spiritualis proximi & Christi. Nisi forte velles iterum dicere, quod talia beneficia non sunt per se & principaliter pro honore Dei, &c. quia tunc, quamuis consequentia esset bona, tamen minoris assumptum esset falsum. Cui obiectioni respondent sufficienter canones, quo ad primum minoris illius dictum, *1. q. 3. Saluator. & c. ex multis. & c. res ecclesiæ.* & alii plures, talia dona esse Dei: ideo, quia à Deo fidelibus & à fidelibus Deo donantur. Ecce finis principalis: quemadmodum à Deo gratis accipiuntur, ideo gratis dari debent, hoc in *cap. Saluator.*

Et etiam vbi quælo legimus, Christum tanta sollicitudine iniunxisse Petro curam tantam de castris & bonis temporalibus? quanta maturitate etiam vsque ad trinam interrogationem & responsionem non fuit illud dictum, *Pasce oues meas?* Aut quomodo potestate ligandi & soluendi sibi tradita, voluit etiam Christus Petro ditare consanguineos suos, qui dixit: *Veni separare hominem aduersus Patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis erunt domestici eius:* item: *Qui amat patrem suum, aut matrem suam plus quam me, non est me dignus. Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus:* Matthæi decimo & alibi legitur, cuilibet menti cultæ valde notabile: *Qui non odit patrem & matrem propter me, non potest esse meus discipulus.* Si ergo non discipulus, quomodo summus Apostolus erit? Non ergo videtur negandum fuisse antecedens, & per consequens, nostri argumenti illatum consequens concedendum est, & fatendum.

PET. Ligat me fortiter argumentum hoc, veruntamen ex eo resultat dubium. Videtur inferri posse, quod non liceat aliqua temporalia vendere, vel commutare. Ratio, quia finis primo & principaliter omnium est Deus, & omnia agunt propter ipsum, vt dictum est: non licebit ergo ea in alium finem, ordinare: & per consequens, rem temporalem, vt equum, villam, &c. non licebit pro pecuniis, nec econuerso pecunias pro ipsis dare. Alioquin sequi videtur, quod villa seu pecunia plus diligitur quam Deus, qui est finis illorum. Imo videtur ex præmissis, quod bona temporalia beneficiorum non possent vendi, quia talia pure propter Deum tanquam finem principalem, & per se primo sunt deputata.

PAVL. Res temporales sicut dupliciter se habent, ita dupliciter considerantur: primo, inquantum sunt naturales, & naturalium operum productiuæ: vel etiam inquantum sunt essentiales causæ, & effectus inter se. Et hoc modo considerando, res temporales non sunt in potestate nostra, quin placeant vel displiceant nobis, exercent enim suas operationes, vt *secundo Ethicorum circa principium:* & vt sic sumptæ, neque commutari per nos eorum natura potest, nec etiam vendi vel emi possunt. Alio modo considerantur, prout inter se sunt causæ & effectus per accidens, prout vna aliam perficit accidentaliter.

Vna enim quæque res secundum naturam suæ speciei est sic perfecta, quod non plus perficitur, accidentaliter tamen plus & plus perfici potest. Vnde equus est causa per accidens perfectionis hominis, quia perficit hominem accidentaliter, homo enim ex se indispositus est ad mouendum se in breui tempore per longum spacium, sed quando equo vtitur, defectus humanus seu imperfectio suppletur. Sic suo modo vestimento, castro, &c. Et hoc modo considerate in quantum defectus humani supplementa & vtilia sunt, in potestate nostra est eis vti vel non, & per consequens, commutari pro alio vtili. Omnia enim ista ad vsum humanum sunt creata, dicente Propheta: *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Sic etiam bona temporalia beneficiorum, quamuis sunt data Deo prima animi destinatione, non tamen per se & immediate sunt destinata seu ordinata, quantum est ex parte materiæ, donata in eum vsum.

Quod patet, quia prout sunt naturalia, non sunt in potestate nostra, & per consequens, sic dari non potuerunt. Ergo prout vtilia homini, sic ordinari in Deum res per se non possunt, quia Deus non vtitur, nec potest vti eis, quia hoc est perfectionis accidentalis, & imperfectionis vtentis, vt dictum est: quia sunt remota à Deo, ergo oportet dici per accidens, scilicet in quantum actu, siue ministeriali vsu, aut vsuali ministerio suo disponunt aliquem ad finem ab ipso donante destinatum: & habent se ad spiritualem perfectionem, sicut candelabrum sustentans candelam se habet ad lumen: & sic potest fieri eorum commutatio pro alio sustentante, vel vtili.

PET. Potest adhuc contra prædicta fortiter obiici, sicut aliqui dicunt, putantes bene se vtrique respondere, quod Papa non recipit pecuniam pro beneficiis, sed pro fructibus pro se reseruatis.

PAVL. Si hoc est verum, fateri oportet, quod omnis cui Papa confert beneficium, non habeat

auctoritate iuris, non peccat, *24.q.4. qui peccat.* Illa autem iuris necessitas non excusat eos qui scientes, factum legitime conuincere valentes, non resistunt, quia se voluntarie tali necessitati submiserunt. Si autem loquimur de his quæ nobis sunt voluntaria, vtputa tali simoniaco seruire, vt tali promoto, aut ab eo beneficia seu præbendas aut decimas recipere, aut aliqua huiusmodi, nullo modo licet, quia videremur sic illius turpitudinem facto approbare, vt supra. Idem dicas de illis per omnia, quia licet non habent certam scientiam, habent tamen probabilem credendi causam ex verisimilibus coniecturis, seu suspitionem vehementem. Hoc probatur per *c. inquisitiom. de sent. excom.* cum si. Causa probabilis credendi colligitur ex qualitate personæ promotæ, dispositione curiæ, & publica fama, &c. Et hæc pro primo tractatu sufficiant, Domino adiuuante.

SECVNDA PARS.

PArs secunda huius tractatus, in qua multipliciter destruuntur scripta & dicta, erroneæ & minus catholicæ Sorbonæ, cum præsertim in iure canonico, quæ videntur dare causam seu occasionem multis erroribus in Dei ecclesia, & præsertim circa simoniam. Et continet quinque capitula. In primo capitulo arguitur, quod Papa possit recipere pecuniam pro beneficiis ecclesiasticis, & plura iura ad hoc, & dicta doctorum adducuntur quæ dicta damnantur, & ad iura respondetur. In secundo capitulo, auctoritatibus sacræ Scripturæ reprobatur prædictorum doctorum sententia: & probatur, quod Papa non potest recipere pecuniam in aliquo casu pro beneficiis, & quod hoc etiam quoad Papam, est realis simonia. In tertio capitulo probatur id, quod immediate supra ex iure canonico auctoritate generalis concilii ponitur. In quarto capitulo conuincitur idem, quod immediate supra rationibus multipliciter, dato quod nulla esset lex scripta. In quinto capitulo destruitur communis distinctio de simoniacis quia prohibitis, & de prohibitis, quia simoniacis, ex iure canonico. Secundo declaratur, quod nulla sunt simoniaca secundum sui naturam, ad intentionem illorum. Item quod nulla sunt simoniaca, quia prohibita, sed sunt ideo lege diuina & etiam canonica prohibita, quia peccata simoniaca.

CAP. I.

In quo arguitur, quod Papa possit recipere pecuniam pro beneficiis ecclesiasticis: & plura iura & dicta doctorum ad hoc adducuntur, quæ dicta damnantur, & iuribus respondetur.

PET. Non me quæso relinquas in ambiguo. Nam scripturæ, rationes, & iura superius adducta, meam inuincibilem mentem ligant. Econtra video tot & tantos scribentes in iure canonico, & si ini nstas, simoniæ vitium in Romana curia excusare. Si tibi contra tantam doctorum multitudinem adhæsero, eos videbor arguere de errore, quod non licet secundum honestatem. Si contrarium fecero, præmisso non potero suffragari.

PAVL. Conferantur quæstiones contrariæ adinuicem, scripturæque canonicæ debite ponderentur: & quid in hoc veritas habeat, vtique elucescet, vel forte videbitur, si sumus diuersi tantummodo, non aduersi.

PET. En primum & maximum fidei meæ argumentum. Nam Bernhard. in Glossa or. *de offi. dele. in cap. experte, in gloss. 2.* ponit hanc communissimam distinctionem simoniæ, dicens, quod quædam sunt simoniaca, quia prohibita, scilicet constitutione ecclesiæ. Quædam prohibita, quia simoniaca de sui natura, quæ scilicet Nouo & Veteri Testamento prohibita sunt: vt, emere vel vendere sacramenta. Hanc distinctionem repetit *de pact. cum pridem. in glossa* super v. *illuc pactionis. de iureiur. & si Christus. in gloss. quedam, & in aliu. de simon.* Ad idem est Gloss. or. in *cap. Saluator. prim. quæstion. teri.* super 5. *iudicem.* Hanc distinctionem recipiunt communiter doctores, scribentes in iure canonico. Et summistæ, Ray. VVilh. Ioann. in *Summa de casibus*, super vltim. Bart. Pisanus, Hosti. &c. Simoniaca, quia prohibita dicuntur, quæ solum sunt spiritualia ex constitutione ecclesiæ, quæ à natura non fuerunt spiritualia, quia non fuerunt sicut tituli beneficiorum ecclesiasticorum. & dicunt, talia iure positiuo inducta: quia tempore Apostolorum non fuerunt decanatus, archidiaconatus, & cætera. Sic similiter dicunt, ea vendere vel emere est simonia: eo quia constitutione ecclesiæ, emptio vel venditio talium est prohibita: Et ideo dicuntur simoniaca, quia prohibita, & ideo dicit Bernhard. in *cap. cum pridem*, præallegato, quod excusat auctoritas Papæ, qui habet in talibus dispensare.

PAVL. O Petre, quantam animarum multitudinem cateruatim transmisit, & transmittit ad infernum, hæc superstitialis & damnanda distinctio, quæ multis est occasio, & viam aperit ad ruinam damnationis æternæ: solus nouit, qui nihil ignorat. Quantum autem erroris aut veritatis habeat, inferius apparebit.

PET. Et qua temeritatis audacia asseris, omnes homines a veritate deuiasse: cum iura plura videantur fouere præmissam distinctionem, etiam ipsius fauoribus suffragari? Quis enim dubitat, titulus ecclesiasticos iure positiuo inductos? Nam solus Papa facit dignitates, instituit prælatos

latos

latos, &c. *vigesi. se. nd. d. distinct. on omnia. & in cap. perlectis. vigesimi quint. distinction.* Sed Papa recipit pecuniam pro talibus, & voluntas Papæ habetur pro iure: *institut. de iur. natural. §. sed quod principi vndecim. quæstion. tert. cuncta per mundum, & capit. per principalem.* Vnde solo voluntate tota vel ex parte simonia tollitur, vt in *Cle. quoniam. immunit. ecclesiastic. de concess. prebend.* Vnde propolueriunt, *de cog. spi. capitulo primo, libro sexto.* item, si doctor vel in gist. rin vrbe Romana doceat, propter hoc pro doctrina immunitatem habeat, sine percipiat salarium, siue non, vt *ff. de excusation. tu. in l. græca si duo. §. amplius.* & ideo dixit Goff. & alii, quod simonia non habet locum in curia Romana, sicut nec l. lex Iulia de ambitu, *ff. ad l. Iuliam de ambit. l. vna.*

P A V L. Concordat namque in hoc famosus canonista Hosti. in *c. i. ne prala. vi. su. sub annuo censu,* &c. Notando dicebat, quod in simoniacis, quia prohibitis, auctoritas & licentia Papæ excusat vitium, per *Gloss. 2. c. ex parte de offi. dele.* cum concor. Idem repetit in *Summa e. tit. ne prala vi. su. §. in summa.* dicens, quod *l. Iulia. ff. de ambitu. qua punit eum qui se eligi facit ad aliquam dignitatem, seu administrationem, & in ciuitate Romana non vendicat sibi locum: quia princeps ibi eligit magistratum, qui solutus est lege.* Ideo Io. An. post Goff. & Hosti. notauit in *c. 1 de sim.* & communiter alii dicunt *ibidem,* quod Papa potest vendere titulum ecclesiasticum, & omnes quotquot sunt in hoc grauissimo errore concurrentes, habent refugium ad dictum *capit. ex parte prim. de off. dele.* & ad dictam *l. de ambitu* & ibi suas hauriunt probationes tales quales. Sed salua tot & tantorum reuerentia, vuas acerbas comederunt, secundum sententiam beati Hieronymi *super Esaiam,* Scripturas sacras aliter intelligentes quam veritas habet, & *37. distinction. vino inebriantur.* Quantis autem malis, & hæreticis deliramentis parauerunt ingressum hæc incauta scripta, & erronea, cotidie experimur tam in capitibus, quam in membris: cum tamen leges ciuiles adductæ pro contrario, & quæcunque similes, loquantur de dignitatibus & officiis secularibus. Sicut enim multum inter se differunt spirituales res, & temporales: sic etiam inter se potestates, dignitates, & officia ac iura spiritualia & secularia: vt in *cap. solitæ. de ma. & obedient.* Et ergo ab vno eorum ad aliud, non oportet semper valere argumentum. Nam sicut res temporales, in quantum vsui nostro deseruiunt, sunt in potestate nostra, & ideo vendi & emi possunt, sic similiter iura & officia & dignitates ordinatæ ad gubernationem, seu dispensationem, quandocunque talium naturæ non repugnat quod vendantur, sed soli constitutioni principis. Sed contrarium est: Spiritualia quæ in nullius dominio sunt, nisi solius Dei, sicut sunt virtutes spirituales, quarum naturæ repugnat venditio, *prim. quæstion. prim. gratia.* cum nullum precium est, quo æstimari possunt, sic etiam iura, officia, dignitates, quæ disponunt, vel inquantum versantur obiectiue circa talia, sunt eiusdem naturæ, vel sunt ipsæmet virtutes spirituales, imo quilibet titulus ecclesiasticus est quædam spiritualis potestas, seu virtus, ad exercendum aliquos actus spirituales.

C A P. II.

In quo auctoritatibus sacra Theologia vel Scriptura reprobatur prædictorum doctorum sententia, & probatur, quod Papa non potest pecuniam recipere pro beneficiis, & etiam quod quoad Papam est realis simonia.

PETRVS. Contentor vtique de his, quæ dixisti. Verum si de mentibus simplicium conaris hunc errorem euellere, necesse habes prius curientibus Romanæ curiæ sufficienter reprobare, & penitus destruere huius propositionis sententiam, in assensu quorundam eorum, aliorum vero in effectu firmiter radicatam, sc. dicentium, quod in simoniacis, quia prohibitis, Papa potest facere, vel etiam dispensare, quod venditio & emptio non sit peccatum.

P A V L. Quamuis falsitas dictæ propositionis firmata videatur multis scripturarum auctoritatibus, sanctorum doctorum expositionibus, & canonum institutis: tamen quia scripturæ, & cætera, non expresse Papam nominant, forsan creditur ab errantibus, ipsum etiam sacris legibus non ligari. Igitur dicta falsitas principaliter declaratur penes tria, quæ Papæ habent restringere potestatem, scilicet, lex diuina, ius naturale, quod est lex omni creaturæ rationali indita, & auctoritas totius Ecclesiæ militantis, sanctis Conciliis generalibus, præsertim quatuor principalibus dedicatæ scilicet Niceno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi. *dist. quint. distinction. Canones, &c. sicut.* & sequent. Quo ad legem diuinam, patens scriptura est *Matthæi decimo,* vbi Saluator instituens Apostolos, docuit omnes Apostolici officii successores, dicens: *Euntes autem prædicate dicentes, quod appropinquauit regnum cælorum: infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate:* *Nolite possidere aurum, neque argentum & pecuniam.* Et nun est dubium, quin secundum expositores, hoc dixerit non solum de expressis in Euangelio, scilicet curatione infirmorum, suscitatione mortuorum, & cætera, sed omnia etiam alia dona sua gratuita, & effectus ipsorum, siue ministerium, eadem ratione includere voluit, sicut quodlibet exercitium potestatis ecclesiasticæ, vel ipsammet potestatem.

Quis enim dubitabit, potestatem conferendi beneficia ecclesiastica, & ipsius potestatis actum, vel officium, esse donum a Deo gratis acceptum, dicente Domino: *Quodcunque ligaueris super terram,* & cætera. & per consequens gratis donandum, vel dandum. Præterea ad idem, alibi legimus Christum dixisse, Iohan. decim. *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est,*

&

& latro de huc supra sati dictum est, *capitulo septimo*, quod hic repete. Præterea etiam alibi scribitur, Matthæi vigesimo primo, Marci decimo, Lucæ decimo nono. *Et cum Iesus venisset Hierosolymam, intrauit in templum Dei, & eiiciebat omnes ementes & vendentes in templo, mensasque numulariorum & cathedras vendentium columbas euertit, & dixit eis: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Qu facto Saluator in materiali templo, secundum omnes doctores: verum potius in spirituali, quod est sibi plus acceptius (quia materiale est propter spirituale, & eadem causa prohibitionis est, quoad templum spirituale quæ ad materiale scilicet: quia *domus mea domus orationis*, & cætera. Et sicut dicit *canon. prim. quæstion. tert. ex multis*, exponens hæc verba Euangelica dicens, *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. Illud quoque in eodem facto sollicite considera, quod per totum: textum sancti Euangelii nunquam legitur, Dominum tanta seueritate, tam districta censura peccantes corripuisse, tum non solum eloquio increpans, verum etiam facto flagello de funiculis verberans omnes eliminans de templo aperte demonstrans, quod tales negociatores non sicut cæteri sunt corripiendi peccatores, sed à templo, id est, a sancta ecclesia longius sunt proiiciendi.* Et vltra subiungit: *Nam sicut per columbarum venditores illi denotantur, qui sacramenta manus impositione vendere conantur, sic per numularios ecclesiasticis benefi. venditores designantur, qui domum Dei, teste Euangelio speluncam latronum efficiunt*, hæc ibi. Sic etiam beatus Augustinus intelligitur, cuius verba *canon. prim. quæstion. tert. Saluator*, sibi in auctoritatem adducit. Vbi subiungitur: *Pensandum vero est. qua pœna mulctentur, qui iam Deo & ecclesiæ quæ ob ata vendunt, & emunt, si cum flagello a templo Dei eiecti sunt, qui Deo offerenda vendebant vel emebant.* Si Deo offerendorum venditoribus & acceptoribus dictum est, *Vos fecistis domum Patris mei, domum negotiationis, & speluncam latronum*: quid dicetur de ecclesiæ iam oblatorum venditoribus, vel emptoribus? Qui ergo audacia excusatores simoniacæ hæresis putant se verum dicere, Papam nedum dispensare posse, sed etiam tollere, vt simoniaca quia prohibita, & pro episcopatibus, vel quibuscunque beneficiis ecclesiasticis pecuniam recipere, non video: nisi forte pertinacitatis cæcitate, vel cæcitatis pertinacia astruant, Christum non potuisse Papæ legem ponere: vel quod Papa possit pro suo libito euangelium immutare: vel forsitan sanctus doctores minus benefecisse, dictum Euangelicum exponentes, & ecclesiam Romanam huiusmodi intellectum approbantem, non solum in prædictis canonibus, sed in multis capitulis aliis delirasse. Præterea nonne etiam in Veteri Testamento legimus, Balaam propheta in huius criminis damnatione reprobatum, quando ad Balach regem Moabitarum proficiscenti, angelus Domini euaginato gladio aduersus eum in via apparuit? *Numer. vigesim. secund.* Præterea nonne legimus, Iezi filium Elizæi percussum lepra, eo quod pro effectu doni Dei gratuiti, scilicet sanitate impensa per Elizæum ipsi Naaman, accepit argentum & vestes? de quo *quart. Regum quint. capitulo.* Ex quo in veteri lege sic punitum sit hoc genus peccati, quanto magis puniendum est hoc tempore Euangelii, cum sint iam talia dona gratuita magis nota, quam tunc erant?

Præterea etiam aliud non omittam, nec videatur tibi, quoad hoc genus peccati, aliter de effectu sacramenti ecclesiæ, & aliter de titulo beneficiali sentiendum: vt puta tanquam circa secundum, & non primum, valeat dispensari. Allegatur factum Simonis magi, quod nobis in hac materia quotidie adducitur pro exemplo: vt videatur, pro quo beatus Petrus Apostolus tanta maledictione Simoni mago exprobrauit. Legitur enim Actuum octau. capitulo: *Cum autem vidisset Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manum, accipiat Spiritum sanctum.* Ex quo constat, quod Simon gratiam non emere voluit gratificantem seu iustificantem, quæ datur virtute sacramenti: sed potestatem sacerdotalem, seu episcopalem, quam quilibet successor Apostolorum habet, seu prælatus Ecclesiæ, etiam si sit in peccato mortali: & non solum potestatem ordinis sacerdotalis emere voluit, sed etiam iurisdictionis, quæ datur in isto titulo, *Cuicunque manus imposuero.* Et Simon magus non emit hanc potestatem, sed eam emere voluit, & pro ipsa habenda pecuniam obtulit. Quid Apostolus respondit? *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam existimas donum Dei pecunia possideri. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse.*

Pet. De his contentus quilibet esse debet intelligens. Verum imperitus canonista, nec sibi probatum reputat, nisi etiam authoritas Canonis adducatur. Quid etiam igitur est sentiendum ex vigore generalium Conciliorum, de quibus præmisisti, in medium iam proponas.

Cap. III.

In quo probatur idem quod supra, ex iure Canonico, auctoritate generalis Concilii.

Pavlvs. Quantum autem ad statuta generalis Concilii, de quibus, & eorum auctoritate, habetur *decim. quint. distinction. Canonis*, & per totum: hæc est quasi omnium doctorum concors sententia, quod Papa non potest tollere, vel dispensare contra ea, quæ generalibus quatuor maxime

principalibus Concilijs sunt diffinita. Vnde dicit ille fœlicissimus Papa Gregor. in c. sicut 100. dist. *Sicut sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia hæc suscipere & venerari me fateor, & ipsa tota deuotione complector, ac integerrima approbatione custodio. Quia in his velut in quadrato lapide constructura sanctæ fidei consurgit, & cuiuslibet vitæ ac commune actionis norma consistit.* Cum itaque dare vel permittere pecuniam pro fructibus primi anni, vt consecratur episcopatus, vel quicunque alter titulus magni vel parui beneficij, vel etiam pro signatura supplicationis, sit in Chalcedonensi & generali Concilio prohibitum, vno de quatuor principalibus Concilijs, quæ prohibitio canonizata est, & habetur 1. q. 1. *Si quis episcopus*: vt ibi habetur in superscriptione *ex concilio Chalcedonensi*: & probat hoc idem Canon 1. q. 3. *Saluator, nisi aliequin. & c. ex multis, & c. peruenit*, qui canones ad probandam illicitam pactionem seu mercationem in beneficijs quibuscunque ecclesiasticis, & alijs spiritualibus referunt se ad dictum Concilium dicti c. *si quis*. Et ibi in c. *ex multis*, dicitur, quod hæc sententia inuenitur *in secundo capitulo Chalcedonensis concilij*. Et nisi hoc scelus esset fidei canonicæ contrarium, non tāta execrationis seueritate fuisset a sanctis patribus proscriptum & damnatum, quod etiam hæresis nuncupatur 1. q. 1. *Petrus & c. cum omnes, & c. eos qui*. In quo dicitur, *Tolerabilior est Macedonij & sequacium impia hæresis, qui asseruunt Spiritum sanctum creaturam, & seruum Patris & Filij*. Isti autem venditores & emptores spiritualium efficiunt Spiritum sanctum seruum suum, quod sic probat: Sicut enim vendens, vendit id quod possidet: sic & emens, emit, volens esse Dominus eius quod emit, &c. Et consequenter ibi probatur, quomodo tales sunt blasphematores Christi, cum illis Iudæis, dicentibus, *In Beelzebub principe dæmoniorum eicit dæmonia*: Matt. 12. & traditores cum Iuda, qui Christum tradidit: *Matth. 26.* Quod nisi etiam esset contra statum vniuersalis Ecclesiæ, quid putas quod tanta sollicitudine sanctorum patrum fuissent tot solennia Concilia, totque Canones prohibitionis super hoc prodiissent, & sanctorum doctorum (quo ad hoc) tanta copia scripturarum, nec non tot decretales epistolæ ad diuersas partes mundi emanassent, vt liquet hæc omnia intuenti, si Papa contrarium posset facere pro suo libito voluntatis?

PET. Ex quo quæso capite glossator Bernhard. & quamplures alii, hanc scribendi sumpsere audaciam? & vtiam conspicio, non sine grauianimarum periculo apparent contra diuinæ legis eulogia, Papæ laxantes potestatem, & legibus ciuilibus conantes humana ratione determinare contrarium Euangelicæ veritati. Vt igitur magis ac magis huius erroris falsitas appareat, ad roborandum prædicta rationibus iam ostende.

CAP. IV.

In quo conuincitur idem rationibus, quod in duobus præcedentibus capitulis multiplicatur.

PAVLVS. Quantum ad tertium, scilicet ius naturale, intrando hanc materiam profundius, gratia maioris contemptus, & opprobrii tanti sceleris, cesset gratia argumenti, cuius libet legis scripræ prohibitio, adhuc ipsum viuens ratio abhorrebit. Vbi pro clariori intelligentia aduertendum est, quod circa personam Papæ, vel potius circa gerenda per ipsum, considerari expedit, vnde sibi hæc tanta potestas, quam habet, & propter quid est? Et apud Christianum non est dubium, eam causatiue & principaliter non esse ex homine, sed solum dispositiue, in quantum electionem canonicam, tanquam dispositionem præuiam, sequitur spiritualis potestas, efficiente Christo. Iuxta illud Matthæi 16. *Quodcunque ligaueris super terram*, &c. Et hæc potestas sunt illæ claues, quas Christus Petro promiserat, inquiens: *Tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Quare autem hæc autoritas siue potestas Apostolica dicebatur *Claues* in plurali, dictum est supra, *prima parte, capitulo quarto*. Hanc potestatem, seu clauem, Magister Sententiarum *in 4. dist. 18.* sic describit: *Clauis est potestas ligandi & soluendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet de regno Dei*. Aliter etiam præconsiderandum est, quid est Papæ datum: secundo, quis dedit: tertio, cui datum est: quarto, propter quid datum est. Ex his consideratione debita masticatis, clare iuris propositi veritas lucebit. Quia non est tem perfectius cognoscere, quam per suas causas: quia sicut se habet res ad esse, ita se habet ad cognosci. Pro primo igitur notando constat, in Papa, etiam à iure potestatis magnitudinem esse nullo humano ingenio acquisibilem: alioquin potius huiusmodi potestatis virtus fuisset in Philosophis, quam in papa. Nec etiam habetur per assuefactionem, quemadmodum virtutes morales & virtus scientiarum acquiruntur: quia plures contingeret, maxime deuotos monachos & studentes, habere hanc virtutem. Nec inest à natura specifica, quia sic omnis homo eam haberet. Nec ex complexione corporum accidit, quemadmodum accidentia corporalia sequuntur complexiones: quia multi essent eiusdem potestatis. Et breuiter, iura etiam de electione papæ super vacue laborarent. Nec etiam est ab hominibus principaliter, scilicet ex electione: quia electio nihil dat, quod non habet, nec etiam posset tali potestate aliquem effectum spiritualem efficere, sicut absoluere, cum ad hoc natura virtus non sufficit, & nihil agit vltra propriam virtutem, vt dicunt Philosophi. Igitur necesse est dicere, talem potestatem esse donum Dei: & quia sine aliqua commutatione, vel pretio, pugnat pretii æstimatio, dicitur gratuitum, non tamen gratificans, siue gratia, quod idem. Etenim, inquit Apostolus, *gratia ex meritis est, iam non est gratia*: sed quia non datur gratis, sed propter me[illegible]

&

& quia per naturam acquiri non potest, dicitur supernaturale. Et quia ad perfectionem spiritus humani siue animæ seruit per se, & principaliter, dicitur & est spirituale.

Causa autem materialis, siue subiectum capax, etiam requiritur: vt sicut humana potestas, quo ad esse sui, ex quatuor generibus causarum constituitur, sic etiam habet cognosci. Et ergo referendo singulla singulis, potest sic notificari, & describi: *Potestas Apostolica est donum Dei, gratuitum per se, non gratificans humana natura, supe naturaliter infusum per se & principaliter ad perfectionem humana anima, vel animarum destinatum.* Hoc donum, & alia dona gratuita, & eorum exercitia, siue actus pariter & effectus, iussit Saluator gratis date: Matthæi decimo, *Gratis accepistis, gratis date.*

Præterea adhuc prænotandum est, quod sicut Deus est causa productiua omnium citra se, sic etiam causa finalis omnium. Et ita omnia sunt & agunt propter ipsum, & desiderantur propter ipsum: solus ipse est sui ipsius gratia, & eius liberrimum, vt habet videri per Philosophum *primo Metaphysica*, & in multis locis philosophiæ: Insuper, sicut omnia agunt propter illum finem, sic etiam appetunt vlterius & vlterius perfici, & ic sibi assimilare & appropinquare, inquantum vnumquodque secundum suam naturam potest. Imperfectius autem se appetere horret quælibet creatura. Hinc est, quod aliquis dicitur plus vel minus perfici, de quanto plus vel minus assimilatur vel appropinquat in ordine perfectionalis lineæ, ipsi Deo, vltimo fini. Et habet alibi videri. hæc incidenter dico, propter finem descriptionis Apostolicæ potestatis. Sic etiam est in genere accidentium. Accidentia quæ plus faciunt assimilari, vel appropinquare vltimo fini, perfectius subiectum perficiunt, & sunt perfectiora. Vnde accidentia spiritualia, vt sunt virtutes morales, scientiæ & dona supernaturalia, sunt longe perfectiora accidentib. corporalibus: vt nigredine, albedine, &c. spiritualibus adbuc differentibus Nã aliqua eorum plus faciunt fini assimilari, quam alia: vt potestas Apostolica, vel ecclesiastica, quæ solũ datur militantibus sub lege Euangelica quæ est super omnem legem. Verum, quoniam hæc potestas conuenit bonis & malis prælatis, non ita perfecte assimilat Deo summo bono, sicut gratia gratum faciens, siue charitas, quæ est omnium accidentium perfectissima, & finis, vt dicit Apostol. 1. Cori. 13. *Maior autem horum est charitas.* Hæc enim non solum Deo assimilat, sed vnit & incorporat sibi, vt legitur 1. Iohan. 4. *Qui manet in charitate, in me manet, & ego in eo.* Et hæc quamuis sit vltimum in genere perfectionis accidentium, tamen in omni operatione ordinata & memoria debet esse primum: quia finis est primum in intentione, & vltimum in executione, vt in ædificatione castri, cuius finis est secura ab insultibus inimicorum habitatio: cuius habitationis amore non solum ædificatio, sed omnia quæ ad ædificationem iuuant & administrant, amore finis principaliter intẽti, diliguntur. Ad propositum, potestas ecclesiastica quamuis spiritualiter per se perficiat, est tamen conferenda & retinenda amore finis, propter quem est à Domino destinata: quia est ministerialis virtus ad ipsam charitatẽ seminandam, & conseruandam in corpore Christi mystico. Ad propositum principale redeundo, certum est, hanc Apostolicæ potestatis gratiam esse donum Dei gratuitũ, seu gratis datum, & gratis dandum: quia hæc est eius natura, vt dictum est. Cũ ergo aliquid pro ipsa, vel ipsius actu recipitur, &c. natura ipsius gratiæ, quãtum in emente vel vendente est, tollitur: quia venditio excludit gratitudinem, vt dicunt etiam leges ciuiles *ff. de contrahen empt. l. 2 § sine precio. l. c emptis ſiles,* &c.

Secundo arguitur. In venditione huiusmodi doni Dei, duo est considerare, quæ concurrunt in tali commutatione, Vnum, quod est: suum quodque est sibi & cuilibet homini naturale, scilicet beneuolentiam exhibere alteri. Hoc lex naturæ rationalis dictat. Aliud vero, quod non est suum, sed Dei specialiter: scilicet tale donum, quod est sibi commissum ministrare gratis, vt supra. Cum ergo recipiens, vel petens pecuniam pro actu, siue exercitio dictæ suæ potestatis, aut recipit pro primo quod est suum, pro beneuolentia: aut pro secundo, sci. actu potestatis: aut pro vtroque, & quocunque modo, sic est contra ordinem naturæ facere.

Si enim recipit pro alieno, peccat multipliciter. Primo, contra naturam doni: item contra fidelitatem ministerii sibi commissi: item nobilem rem pro vili commutat, item rem in alium finem ordinat, scilicet pecuniam, quam illa res sit destinata. Si vero vendit beneuolentiam, quam naturaliter gratis exhibere debet, ipsius beneuolentiæ contra se prouocat authorem, vt iusto iudicio, huiusmodi ingrato nulla beneuolentia fiat. Et quia legem naturæ peruertit, vendendo id, quod ex ordinatione summæ sapientiæ gratis exhibere debet, derogat ipsi sapientiæ diuinæ: quia alium suis donis nititur dare ordinem, vendendo illa, quæ naturalis ordo vendi prohibet: ac si sic non esset bene ordinatum, & per consequens, per auctorem ordinis rerum iustissime puniendus.

Præterea sumendo rationem à causa efficienti principali, arguitur sic: Cum enim ipse author omnium diuitiarum nullo indigeat, quia omnia sunt sua, omnia habet, cum sit summe diues: non indiget suorum donorum tali commutatione, vel venditione, pro alio bono quocunque, nec etiã voluit ea dare, nisi gratis: quia hoc suæ repugnat liberalitati, cum sit summe liberalis, nec voluit ea seruari apud eos quibus dantur, quia hoc repugnaret diuinæ summæ magnificentiæ, & dictũ Philosophi: *Bonum quanto plus commune, tanto plus diuinum.* Et quia naturaliter omnis artifex diligit opus suũ, maxime tamẽ creator hominis, quẽ fecit Dominus ad imaginem suam, repugnare videretur eius pietati & naturali iustitiæ, vni se velle cõmunicare, & non alteri: nec decet honorem suũ & magnificentiam minui, sed augeri. Et etiam ex quo contractus venditionis propter indigentiam hominum inuentus est, mercator spiritualium donorum facit summe diuitem dominũ egere, & tali lucro indigere

digere, & per consequens maculat gloriam suam. In eo autem quod isto modo disponit, derogat ipsius sapientiæ, quæ alio modo disposuit. In eo autem, quod non vult sua dona dare gratis, detrahit ipsius summæ libertati. Et quia apud se seruat tale donum, & aliis non communicat, detrahit suæ magnificentiæ, & minuit suum honorem & gloriam, occultat pietatem patris ad filios adoptionis, negat fructum salutiferæ redemptionis, pactum infringit diuinæ promissionis, dilectionē creaturæ subtrahit sui conditoris. propter quæ omnia maiestatis diuinæ summus honor & gloria se exinanire voluit, & vsque ad effusionem sanguinis & mortem turpissimam sibi filius Dei non pepercit. Præterea attende etiam, cui datur hæc potestas spiritualis, quæ ex præmissis est donum Dei gratuitū: & quod ministrari debet aliis, & gratis, sine aliqua commutatione. Quid aliud concluditur, quam quod is cui datur, non Dominus, sed minister est dictæ potestatis ac dispensator, siue executor, vel etiam instrumentum per quod illa potestas siue doni virtus spiritualitatis habet exercere operationem: hoc Saluator notabiliter expressit Matth. 10. *Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis. & principes ipsorum potestatem habent eorum, non ita autem est in vobis: sed quicunque voluerit fieri maior, erit vt minister: & quicunque in vobis voluerit fieri primus, erit omnium seruus. Nam & filius hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.* Idem Lucas 22. Simile est autem, sicut in aliis virtutibus organicis, ponatur enim, quod potentia visiua debeat ex se actum videndi producere. sed organo oculi vtitur pro instrumento, instrumentum autem ex se non potest.

Ex quibus colligitur, quod talis nihil habet ibi dominii, vt scilicet, quod possit aliter pro voluntate sua facere, quam nudum ministerium exhibere, per nudum verbum. Non excludo cognitionem causæ, &c. sed solum voluntatem sine causa simpliciter in conferendo, non in cui dando. Cū ergo confirmare electionem, prouidere de episcopatu, abbatia, prioratu, canonicatu, plebania, aut de quocunque beneficio ecclesiastico, est sine dubio actus potestatis Apostolicę, seu operatio propria doni Dei gratuiti, vt dictum est (pone enim pro possibili, quod illa virtus, seu potestas tollatur ab eo) amplius quicquid faceret, vt Papa, non valebit, vt notum est.

Similiter super pluralitate beneficiorum dispensare, vel quomodolibet aliter absoluere, &c. quotiescunque Papa vel alius recipit pecuniam, pretium, obsequium, vel fauorem, &c. pro actu huiusmodi conferendi, dispensandi, absoluendi, alias non facturus hoc: non videtur iam, nec est nudus minister, siue executor dictæ potestatis Apostolicæ: sed pro libito suo sic faciens, vsurpat in eo sibi dominium. & per consequens, iniuriam facit vero Domino.

P E T. Fac me clarius hoc intelligere, quod immediate nunc dixisti. Non enim videtur pecunia recipi pro potestate Apostolica: quia illa non potest transferri in alium de Papa, nisi ipse deponeretur, nec pro actu, siue exercitio potestatis eius: quia illud est cito transiens, non permanens. Datur ergo pecunia pro beneficio reali, scilicet episcopatu, præpositura, &c. quod nec est potestas papæ spiritualis nec actus eius.

P A V L. Respondeo ad hæc, primo Philosophice, quod talis separatio non potest esse in causis sibi inuicem essentialiter subordinatis: quoniam vendito vno, venditur reliquum. Quemadmodum posita tali potestate, cum tali actu dandi tanquam causa efficiente, necessario ponitur causa finalis, seu obiectum formale, mouens virtutem ad actum, scilicet id q; datur, & econtrario. Vel aliter, & grossius, sic respondetur: Certum est quod papa non habet aliquod dominium, quod possit ordinare, vel quomodocunq; disponere in beneficiis, vel in rebus ecclesiasticis, nisi tali iure, scilicet spirituali potestate, vt dixi, nullam penitus habet dispositionem in eis, sicut nec alia priuata persona. Ergo dans alicui beneficium ecclesiasticum, dat seu transfert in eum, id quod suum est, in tali beneficio: & quia suum nihil est, nisi potestas spiritualis, qua sibi illud beneficium subiicitur, & non aliter, ergo talem potestatem spiritualem sibi dat. & quia intuitu pecuniarum, igitur, &c. Nullus enim bonus emptor emeret aliquam rem, nisi ius illius rei, quo venditor eam possideret, transferretur in eum. Et allegamus quotidie, quod nemo plus iuris in alium transferre poterit, quam ipse habeat, *de reg. iur. 1. regula lib. 6.* Præterea talis venditor tituli beneficii ecclesiastici, vendit nō suum, sed alienum, ad quod ipse solum est minister, seu instrumentum. Igitur pretium quod inde recipiet, non erit suum, sed eius cuius res venditur, scilicet Dei. Et quia in eius vtilitatem non conuertitur, qui cum sit honestissimū & sufficientissimum bonum, vtiq; illo non indiget, quod solum propter nos creauit: ergo si in priuata commoda conuertitur, res contrectatur aliena inuito Domino.

Consueuerunt pro hoc respondere in curia, huiusmodi sanctorum canonum Glossatores: quod talis pecunia conuertitur pro bono communi, & reipublicæ necessario, scilicet primo fuit pro ædificatione castri sancti Angeli, Capitolii Romani, pro egestate armorum: in finem, vt bona temporalia ecclesiæ, ciuitates, castra, villæ, &c. per 13 annos occupata, ad possessionem ecclesiæ reducantur, possessa teneantur, & inimicis Ecclesiæ fortius resistatur, quod si non esset, ecclesia Romana in bonis, interdum etiam in personis, periculum pateretur.

P A V L. Profecto hæc simoniaca obiectio excusare non videtur, sed potius paciscentium turpitudinē allegare. Putas ne victimare filiū in conspectu patris: & qua ratione creditur ordine peruerso obsequium præstandum Deo, cœlestibus terrena, & spiritualibus temporalia hoc modo præponendo? Præterea & idcirco quartum & principaliter, à fine propter quem, rationem sumendo arguitur sic: Quotiescunque aliquid sic eligitur, appetitur, donatur propter aliud, illud aliud, propter quod fit, magis eligitur, appetitur, diligitur, &c. per regulam consequentem Physicam: *Propter*

quod

Quod enim vnumquodque tale est, & ipsum magis tale. Quis enim dubitabit, terminum viæ ad quam attenditur, esse appetibiliorem, quam ipsam viam? cum via nec esset, nec desideratur, nisi propter talem terminum attingendum, ad quem illa via ducit, seu dirigit? Sed certe episcopatus, abbatias, prioratus, præpositutas, canonicatus, & quæcunque alia beneficia quæ sunt per se primo fundata pro laude & gloria Dei, & spirituali profectu Christi fidelium, vt supra patet, dans seu concedens talia, seu personas de vno loco ad alium transferens, &c. propter pecuniam habendam, siue talis pecunia ordinatur in finem, vt reueleuntur, ditentur & sublimentur propinqui, parentelæ suæ, in finem & effectum, vt bona temporalia etiam ecclesiastica defensentur, &c. vt dicit tua præcedens obiectio, vt etiam facti veritas iam longo tempore declarauit prædicta. Conclude ergo ex præmissis necessario, quod pecunia plus eligitur, appetitur, & diligitur: & per consequens, parentela, vel bona temporalia, etiam ecclesiastica, quam honor, laus & gloria Dei, & profectus spiritualis proximi & Christi. Nisi forte velles iterum dicere, quod talia beneficia non sunt per se & principaliter pro honore Dei, &c. quia tunc, quamuis consequentia esset bona, tamen minoris assumptum esset falsum. Cui obiectioni respondent sufficienter canones, quo ad primum minoris illius dictum, *1. q. 3. Saluator. & c. ex multis. & c. res ecclesiæ.* & alii plures, talia dona esse Dei: ideo, quia à Deo fidelibus & à fidelibus Deo donantur. Ecce finis principalis: quemadmodum a Deo gratis accipiuntur, ideo gratis dari debent, hoc in *cap. Saluator.*

Et etiam vbi quælo legimus, Christum tanta sollicitudine iniunxisse Petro curam tantam de castris & bonis temporalibus? quanta maturitate etiam vsque ad trinam interrogationem & responsionem fuit illud dictum, *Pasce oues meas?* Aut quomodo potestate ligandi & soluendi sibi tradita, voluisset Christus Petro ditare consanguineos suos, qui dixit: *Veni separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis erunt domestici eius?* item: *Qui amat patrem suum, aut matrem suam plus quam me, non est me dignus. Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus:* Matthæi decimo & alibi legitur, cuilibet menti cultæ valde notabile: *Qui non odit patrem & matrem propter me, non potest esse meus discipulus.* Si ergo non discipulus, quomodo summus Apostolus erit? Non ergo videtur negandum fuisse antecedens, & per consequens, nostri argumenti illatum consequens concedendum est, & fatendum.

PET. Ligat me fortiter argumentum hoc, verumtamen ex eo resultat dubium. Videtur inferri posse, quod non liceat aliqua temporalia vendere, vel commutare. Ratio, quia finis primo & principaliter omnium est Deus, & omnia agunt propter ipsum, vt dictum est: non licebit ergo ea in alium finem, ordinare: & per consequens, rem temporalem, vt equum, villam, &c. non licebit pro pecuniis, nec e conuerso pecunias pro ipsis dare. Alioquin sequi videtur, quod villa seu pecunia plus diligitur quam Deus, qui est finis illorum. Imo videtur ex præmissis, quod bona temporalia beneficiorum non possent vendi, quia talia pure propter Deum tanquam finem principalem, & per se primo sunt deputata.

PAVL. Res temporales sicut dupliciter se habent, ita dupliciter considerantur: primo, inquantum sunt naturales, & naturalium operum productiuæ: vel etiam inquantum sunt essentiales causæ, & effectus inter se. Et hoc modo considerando, res temporales non sunt in potestate nostra, quia placeant vel displiceant nobis, exercent enim suas operationes, vt *secundo Ethicorum circa principium:* & vt sic sumptæ, neque commutari per nos eorum natura potest, nec etiam vendi vel emi possunt. Alio modo considerantur, prout inter se sunt causæ & effectus per accidens, prout vna aliam perficit accidentaliter.

Vna enim quæque res secundum naturam suæ speciei est sic perfecta, quod non plus perficitur, accidentaliter tamen plus & plus perfici potest. Vnde equus est causa per accidens perfectionis hominis, quia perficit hominem accidentaliter, homo enim ex se indispositus est ad mouendum se in breui tempore per longum spacium, sed quando equo vtitur, defectus humanus seu imperfectio suppletur. Sic suo modo vestimento, castro, &c. Et hoc modo considerate in quantum defectus humani supplementa & vtilia sunt, in potestate nostra est eis vti vel non, & per consequens, commutari pro alio vtili. Omnia enim ista ad vsum humanum sunt creata, dicente Propheta: *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Sic etiam bona temporalia beneficiorum, quamuis sunt data Deo prima animi destinatione, non tamen per se & immediate sunt destinata seu ordinata, quantum est ex parte materiæ, donatæ in eum vsum.

Quod patet, quia prout sunt naturalia, non sunt in potestate nostra, & per consequens, sic dari non potuerunt. Ergo prout vtilia homini, sic ordinari in Deum res per se non possunt, quia Deus non vtitur, nec potest vti eis, quia hoc est perfectionis accidentalis, & imperfectionis vtentis, vt dictum est: quia sunt remota à Deo, ergo oportet dici per accidens, scilicet in quantum actu, siue ministeriali vsu, aut vsuali ministerio suo disponunt aliquem ad finem ab ipso donante destinatum: & habent se ad spiritualem perfectionem, sicut candelabrum sustentans candelam se habet ad lumen: & sic potest fieri eorum commutatio pro alio sustentante, vel vtili.

PET. Potest adhuc contra prædicta fortiter obiici, sicut aliqui dicunt, putantes bene se vtique respondere, quod Papa non recipit pecuniam pro beneficiis, sed pro fructibus pro se reseruatis.

PAVL. Si hoc est verum, fateri oportet, quod omnis cui Papa confert beneficium, non habeat

titu-

titulum beneficii, nec debet episcopus dici talis ecclesiæ præpositus, vel [illegible]cus, &c. nec [illegible] exercere ea, quæ sunt officii illius beneficii, & quia quilibet talis, gerit se [illegible]ine, re & facto, pro [illegible] li beneficiato, cuius beneficii fructus hoc modo, scilicet emptionis, percipit. Ergo quilibet talis, & taliter beneficium de manibus Papæ recipiens, est fur & latro. Insuper Papales literæ super talibus prouisionibus confectæ, patentissime declarant contrarium, vbi prouidendo personæ instituuntur, & instituí mandantur. Instituere autem est, ius canonicum in ecclesia, vel ecclesiastico beneficio conferre: *vt in cap. frequentibus. de insti.* Qualis autem huiusmodi literarum sit veritas, quibus scribi[illegible] Quia vitæ & morum honestas, & literarum scientia, aliaque laudabilia virtutu merita nos indu[illegible] vt tibi ad gratiam reddamur liberales, &c. totus de hoc mundus est repletus. Et mirabile esset, qu[illegible] Papa daret pro 50. flor. fructus annui census, qui aliquando 40[illegible]. florenis etiam ad tempora vitæ darent. Nullus modus esset melior laicis mercatoribus, lucrandi bona temporalia, quam iste quem curia Romana adinuenit. Et quia eis non venditur, non quidem propter incapacitatem personæ, quia laicus bene potest vti boni ecclesiasticis, quia eis locari possunt fructus decimarum, *vt in capitu. secund. de loca. & conduct.* Ergo necesse est dicere, quod non solum fructus beneficiorum, qui sunt accessorii ad titulum, venduntur, sed illud mere spirituale & principale, scilicet titulus seu potestas exercendi tale ministerium in ecclesia, propter quod sunt tales fructus deputati. Hoc clare expre[illegible] canon, *Si quis obiecerit. 1. qu. 3.* Vbi dicitur: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditum derelinquit.*

PET. Si debite te intelligo, videntur hæc repugnare prius dictis, vbi dicitur, quod fructus beneficiorum possunt vendi, &c.

PAVL. Si bene ponderantur prædicta, patet sic iam solutio. Vel etiam potest sic dici, quod prout talis res est spiritualis, seu ad talem finem, puta honorem Dei destinata, nullo modo p[o]test vendi. Secus, prout est vsualis, & ad humanam indigentiam: quia sic solum per accidens ordinatur in Deum, sed primo modo per se. Vel si placet aliter, & physice: quia quilibet actus humanus est ad instar operationis in rebus naturalibus, in quibus est dare quatuor genera causarum, ad esse, seu ad substantiam rei concurrentium, quæ sunt: efficiens, finis, materia, forma. Sic etiam est in actibus humanis, vt in proposito.

Ille qui donat talia bona ecclesiæ, est efficiens. Deus, propter quem, vel tale officium ecclesiasticum, propter quod dat, est finis: à quo est denominatio rei. Actus donandi, est forma, quæ dat tale esse rei. Res quæ donatur, est materia. Ex his resultat res, scilicet donum Dei, composita ex materia, scilicet eius quod datur, & forma, scilicet actu donandi, tanquam suis principiis intrinsecis, & sic substantialibus. Et dicitur, quod talis res donata ad honorem Dei, prout materia, actus donandi, constituens cum ipsa substantialiter, siue essentialiter, donum Dei, & sic cert[e] per se & principaliter ordinatur, & etiam immediate ad honorem Dei, & sic nullo modo potest vendi: quia nulla est res mundi, quæ illi fini præeligi debeat, nec sic possunt ab inuicem separari materia & forma: quia statim desineret esse donum Dei, siue res spiritualis. Sic loquitur capit. proxime allegatum.

Sic etiam loquuntur iura superius allegata, scilicet *cap. Saluator. & cap. ex multis prim. quæstion. tert.* quæ dicunt, quod sicut res à Deo fidelibus, ita res à fidelibus Deo datæ, dicuntur dona Dei. Alio modo dicta res donata potest considerari, quamuis respectu illius actus donantis habet se per modum materiæ: tamen respectu hominis, vel alterius rei, potest se habere per modum actus, seu formæ, scilicet in quantum humanæ vel alterius rei perfectibilis accidentaliter, & sic est in potestate nostra, ea perfici, vel vti, vel non, & per consequens, emere vel vendere.

PET. Opinio quippe de contrario in me iam sufficientissime est extructa, per hæc tua dicta: quæ grato animo recipio, & errores in hac materia, quibus olim cum aliis errantibus ipse adhæseram, penitus sunt remoti.

Reuertere nunc ad illius communis distinctionis sententiam, de simoniacis quia prohibitis, & prohibitis quia simoniacis: breuiter pertractando, quæ prædictis erroribus videntur ministrasse occasionis fundamentum & fomentum.

CAP. V.

In quo primo destruitur prædicta distinctio, de simoniacis quia prohibitis, ex iure canonico. Secundo declaratur, quod nulla sunt simoniaca secundum sui naturam, ad intentionem illorum. Item quod nulla sunt simoniaca quia prohibita.

PAVL. Mirari sufficienter reuera non valeo, de tot & tam famosis doctoribus, scribentibus in iure canonico, quos communiter in præmissa distinctione concordes reperio, hunc grauissimum & periculosissimum errorem non vidisse: & prædicta nedum non esse fundata aliquo textu iuris canonici, vel etiam aliqua ratione fulcita. imo non solum contra Euangelium, &c. sed contra solidos textus eiusdem Canonicæ facultatis videntur apparenter laborare, videlicet contra scripta solenniter canonizata sanctorum doctorum, scilicet Gregorii, Augustini, & cæter. diui-

ne legis scripturas tractantium, vt aliqualiter tactum est *c. Saluator*, & alia supra, vt habentur verba Beati Augustini Euangelium exponentis, quo prohibetur omnis talis venditio. Quæ prædicti minus caute scribentes asseruerunt simoniaca, quia prohibita constitutione Ecclesiæ. Præterea, nonne habentur vana, ad textum Beati Gregorii, Euangelium tractantis in canone, *Sunt nonnulli*, *1 quæst. 1.* vbi ad declarandum modos simoniæ, adducit ad probandum dictum prophetiæ, iustum virum describentis, Isaiæ 33. cap *Beatus qui excutit manus suas ab omni munere*: & ibi ipsam sic exponit: *Tunc ab omni munere manus excutit, quando in diuinis rebus non solum nullam pecuniam, sed nec etiam humanam gratiam requirit.* Et nisi etiam hoc intelligeretur de beneficiis, quæ etiam non minus sunt diuina, vt supra. Male etiam Papam, hanc auctoritatem exponendo, ad suum propositum allegaret, in *cap. etsi quæstiones. de simon.* præterea *cap. in Ecclesia corpore. eo. tit.* quod emanauit ex Concilio Lateranensi, expresse legitur. *Quicunque acceperit pecuniam pro Episcopis, abbatibus, prioribus, seu quibuscunque personis Ecclesiasticis, ponendis in sede, seu introducendis in Ecclesiam, siue pro ingressu religionis, pro sepulturis, pro benedictionibus nubentium*, &c. In primo dicit canon ille: *Qui dederit vel receperit, vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum.* In alia dicit: *Sciat se cum Iezi portionem habiturum.* Idem *1. quæst. 3. Si quis*, & multis aliis. Quod nisi talia emere vel vendere fuisset damnatum lege naturali, vel diuina, in personis Iezi vel Simonis magi: quomodo hoc posset esse verum, quod ibi dicitur, nisi vendere, vel emere beneficia Ecclesiæ esset peccatum eiusdem speciei, scilicet simoniæ, vel Iesiæ, cum peccatis illorum. quod scilicet sic est: Si vnum similium sic indiuiduorum est lege diuina, seu naturali prohibitum, omnia similia sunt prohibita: quia idem est de similibus omnibus iudicium, vt in *c. inter cæteras. de re. permut.* in *cap. inter corporalia. de translat. prælat.* Si autem non sunt eiusdem speciei, quomodo constitutio Papæ vel concilii posset efficere, quod is qui non peccauit eodem peccato, vel eadem specie peccati cum Iezi, vel Simone, debeat magis cum eis portionem habere, quam cum homicidis, &c. aut cum eis similem damnationem incurrere, cum tamen non similiter cum eis peccauit? Cum dissimilium causarum dissimiles debeant esse effectus. Præterea ad idem: Quomodo posset credi hoc esse verum, quod factum, quod secundum naturam siue speciem non est peccatum simoniæ, idem propter constitutionem Papæ fiat simonia? quia eadem ratione, quod de se non est adulterium, vel homicidium, &c. posset esse potestate tale: quod est vti erroneum dicere. Nomen quidem posset habere simonia ex constitutione Papæ, quia etiam posset vocari alba vacca, sicut quidam vocabant colorantes, vt in cap. intantum. de simon. Sed si caussæ essendi simoniæ ad factum con concurrunt, non potest Papa naturam rei aliter quam est appellare, vt in *Can. plerique 14 quæst. 3.* aut vnum peccatum de sua specie in aliam transferre. Præterea legitur etiam in prædictis capitulis, *non satis*, & *in cap. cum in Ecclesia*, quod nec sub obtentu cuiusquam consuetudinis, reatum suum quis tueatur & adiicit: *Quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.* In alio dicit, quod *tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem detinent animam alligatam.* Et in *cap. in tantum.* & *in cap. sicut de simon.* Et sequitur, quod consuetudo in talibus non excusat. Ex quibus, si bene perpenditur, constat hæc esse diuino vel naturali iure prohibita: cui consuetudo contraria quantumcunque diuturna derogare non potest, sicut iure positiuo potest. Vt in cap. vltim. de consuetud. sicut aliis pluribus non solum est derogatum, sed plura sunt abrogata *4. dist. 3. §. leges*, & *cap. statuimus. de treu. & pa.* & *cap. 1.* Et manifeste textus loquitur in *cap. ex diligenti. de simon.* quod talis simonia in beneficio, de qua ibi casus, *diuinis ac humanis legibus dignoscitur contraria.* Bernh. & sequaces exposuerunt *diuinis, id est canonicis.* Non tamen est verum, sed stat proprie, pro vt lex diuina distinguitur contra canonicam: quia si Papa voluisset dicere canonicis, sicut communiter vtitur in aliis capitulis isto termino, ita leuiter dixisset canonicis, sicut diuinis, arg. decre. *ad audientiam. de decim.* & multis aliis rationibus in iuribus conuinci posset, hanc distinctionem, quoad illam partem, de simoniacis quia prohibitis, non posse subsistere: quæ propter breuitatem omittuntur, contra illos qui dicunt, titulos Ecclesiasticos non esse spiritualia de sui natura, ex constitutione Ecclesiæ sic vocata, quia ad similitudinem spiritualium.

PET. Non aliquid quæso relinquatur ambigui, sed etiam quoad aliam partem distinctionis iam descende. A nonnullis etiam dicitur ex scribentibus, beneficia non esse spiritualia de sui natura, sed ex constitutione Ecclesiæ sic vocata: quia ad similitudinem spiritualium sunt redacta. PAVL. Vt penitus euacuetur, videndum est primo, quæ sint illa vere spiritualia, quæ de sui natura talia. Si dicitur, sicut ab illis dicitur, quod sacramenta Ecclesiæ: & illud non est verum, quod essent de sui natura spiritualia, vt patet ex definitione sacramentorum: quæ est, *Sacramentum est sacræ rei signum*: vel aliter, *Est inuisibilis gratiæ visibilis forma*, secundum Beatum Augustinum, & Magistrum sententiarum *in quarto, dist. 1.* Hæc autem visibilis forma, cum sit ens corporeum, non potest esse essentialiter, vel secundum sui naturam spirituale, sed solum per accidens. Præterea sacramenta non sunt spiritualia, nisi per sacramenta: seu quod sunt sacramenta, non est hoc secundum naturam eorum, sed ex institutione legis, vt notum est. Præterea solum accidentia spiritualia, sicut sunt virtutes, dona & scientiæ, sunt essentialiter, & secundum sui naturam spiritualia, vt notum est: & in his non committitur simonia, quæ est diuina lege prohibita. Quia nec etiam deliberatio, seu electio voluntatis emendi vel vendendi, cadit super talia.

Quia si quis vellet talia emere, nec etiam posset quis vendere: quia voluntas non est impossibilium, vt patet *tertio Ethicorum*. Ergo necesse est dicere, quod simonia committatur in his quæ sunt per accidens spiritualia: scilicet quæ de se sunt corporalia, vt sacramenta, & eis annexa, vt vasa,

veſtimenta, &c. Similiter virtutes corporales, miniſterium ſiue actus membrorum corporalium circa talia, vere & eſſentialiter ſunt ſpiritualia: vt cantare, legere, conferre, abſoluere, vel eis annexa, vt decimæ, &c. Et hæc omnia non quidem ſecundum ſui naturam ſunt ſpiritualia, ſed per accidens: quia ad aliquod ſpirituale verum conſequendum, fouendum, vel augendum, lege diuina vel canonica (non curo, quia hoc non diuerſificat ſpeciem ſpiritualium) ordinata, vel quia diuerſificant ſpecies ad ſpiritus ſeu animæ perfectionem accidentalem. Quia hoc importat iſte terminus prædicamenti qualitatis ſpirituale, qui formaliter connotat ſpiritualitatem, ſecundum quam anima perficitur. Et hæc ratio etiam omnibus ſpiritualibus conuenit, non ſolum ſacramentis. Præterea conſueuit à prædictis dici, quod venditio ſacramentorum de ſui natura eſt ſimoniaca, ideo quia lege diuina prohibita, & non peccatum, quia prohibita. Ex quo infertur, quod oportet dicere, quod ante prohibitionem legis diuinæ non fuerunt peccata, & per conſequens, non ſimoniaca. Ex quo ſequitur, quod Simon magus non peccauit iſto peccato. Quia antequam Petrus maledixit ei, non fuit hoc peccatum prohibitum: niſi tunc prohibitio eius fuit facta, quando maledixit ſibi, dicens: Pecunia tua ſit tecum in perditionem. Et ſequitur etiam, quod Petrus iniuſte ſibi maledixit, ex quo non peccauit, & per conſequens, Simon non commiſit tunc peccatum ſimoniæ, ea quo adhuc lege non fuit prohibitum. PAT. Rationabiliter poteſt dici, quod in Veteri Teſtamento fuit prohibitum in perſona Iezi. PAVL. Dicam de Iezi ſimiliter, ſicut de Simone: ſimiliter etiam de Balaam Propheta, qui fuit ab angelo correptus pro eodem peccato, quia precium propheriæ ſuæ acceperat, & tamen nullam legem receperat de prohibitione peccati illius. PAT. Per ſacramenta datur gratia: etiam ſic ratione gratiæ eſt peccatum, ea vendere. Non ſic eſt de beneficiis. PAVL. Tunc ſequitur, quod quia ſacramenta nouæ legis ſolum conferunt gratiam, & noua lege inſtituta [illegible] quod etiam tunc primo incœpit peccatum ſimoniæ. Ex quo ſequitur, quod Iezi, qui præceſſit [illegible] uam legem, non peccaſſet hoc peccato, cuius contrarium ſcripturæ prætendunt. Præterea a [illegible] tur, quod omnia ſpiritualia inquantum talia, ſunt eiuſdem ſpeciei. Res dicuntur eiuſdem ſpeciei [illegible] pliciter, aut de ſe, & ſecundum naturam propriam, aut ſecundum aliquod accidens, hoc eſt dicere in Logica, aut per ſe, aut per accidens. Sacramenta alia non ſunt ſpiritualia per ſe, quia per ſe eſt [illegible] dici præſupponit de omni, & ſemper, vt patet *primo Poſteriorum*. Planum autem eſt, quod ſacramenta non ſemper fuerunt talia, quia ante inſtitutionem legis. Non ergo ſolum per accidens ſunt eiuſdem ſpeciei: quia in eo quod conueniunt in aliqua qualitate eis communi, ſunt ſimilia inter ſe [illegible] homo albus, equus albus, in eo quod conueniunt in albedine, ſecundum quam ſunt ſimiles, dicuntur eiuſdem ſpeciei, non ſimpliciter, ſed per accidens, ſecundum id accidens in quo conueniunt. Vel logicaliter, illa dicuntur eiuſdem ſpeciei per accidens, quæ ſignificantur vniuoce per aliquem terminum communem accidentalem, vel de eis prædicabilem: vt per illum terminum albus, qui eſt de tertia ſpecie prædicamenti Qualitatis. Sic in propoſito: Omnia illa quæ non [illegible] per ſe, ſiue ſecundum eorum naturam ſpiritualia, ſed per accidens, vt loca, ædificia, veſtimenta, vaſa, actus & operationes corporales: ſeu officia quæ exercentur organis corporalibus, vt legere, conſecrare, pronunciare in Epiſcopum, ſupplicationes ſignare, ſacramenta conferre, &c. quamuis inter ſe differunt ſpecie ſicut equus & aſinus, tamen in eo conueniunt, & ſunt ſimilia ſecundum [illegible] denominationem accidentalem: quia omnia dicuntur ſpiritualia propter officium quod habent ex inſtitutione ad eſſe, & ſimpliciter ſpiritualia per accidens ſunt eiuſdem ſpeciei. Et quia ille terminus Spirituale, prædicatur de his vniuoce, habes quod omnia ſunt ſimilia. PAT. Videtur quod ſpirituale non vniuoce, ſed æquiuoce, vel amphibologice dicatur de ſacramentis, & aliis ſacramentalibus. Nam ſacramenta per prius & potiori ratione debent dici ſpiritualia, ex eo quod propinquius ſe habent ad gratiam, ſiue mere ſpirituale, ſcil. quod ſignificant ex inſtitutione, & efficiunt gratiam. Alia autem quæcunq; ſacramentalia non ſignificant, nec efficiunt. PAVL. Nec ſacramenta, [illegible] quatenus ſigna ſunt gratiæ, dicuntur ſpiritualia: quia ſic omne habens rationem ſigni, vt circulus [illegible] tabernam, &c. eſſet ſpirituale. Nec etiam inquantum efficiunt quod figurant: quia ſic quodlibet habens rationem cauſſæ efficientis, eſſet ſpirituale, & ſic de aliis conſiderationibus. Ergo nec [illegible] eſt dicere, quod ſunt ſpiritualia, quia ad aliquem effectum ſpiritualem ordinantur. Vel ex aliquo ſpirituali principali, ſiue ſit cauſſa, inſtrumentum vel actus, ſiue per ſe, ſiue per accidens. Præterea dicit Philoſophus *ſecundo de Anima*, quod actus diſtinguuntur per obiecta, & [illegible] ſus, cauſſæ vel virtutes per actus. quæcunque virtutes vel actus circa idem obiectum [illegible] tur, formaliter ſunt eiuſdem ſpeciei. Sed omnium ſpiritualium rerum conſtat eſſe obiectum formale, ſcilicet eſſe ſpirituale. Ergo omnia ſpiritualia loca, cœmiteria, ædificia, vt Eccleſia, capella, veſtimenta, caſulæ, vaſa, & calices, actus ſeu officia miniſtrorum Eccleſiaſticorum circa talia, vt archidiaconorum, cuſtodum, canonicorum, &c. prout concurrunt ad eundem finem, & ad idem obiectum conſiſtunt, ſunt eiuſdem naturæ, vel rationis. Et per conſequens, ex oppoſito venditio vel emptio eorum ſunt peccata eiuſdem ſpeciei, per regulam Topicam: *Sicut oppoſitum in oppoſito, ſic propoſitum in propoſito.* Ex quibus inferri poteſt, quod recipere vel dare pecuniam pro aliquo ſepeliendo in cœmiterio, vel Eccleſia, non eſt minus ſimonia, quam vendere ſacramenta. Et tamen per vnum quis plus peccat quam per aliud, propter circumſtantias aggrauantes, vt patet infra. Item dare vel recipere pecuniam pro beneficio Eccleſiaſtico, quantumcunque [illegible], non eſt minus ſimonia, quam vendere vel emere corpus Chriſti. [illegible] dum ſpeciem peccati, dare indulgentias propter habendam pecuniam, & vendere quæcunque

sacramenta, vel spiritum prophetiæ. Præterea nec ista minus differunt specie, recipere vel dare pecuniam pro officio audiendi confessiones, vel pro licentia conferendi vel recipiendi sacrum ordinem, quam vendere verum Deum pro triginta argenteis, sicut Iudas simoniacus & traditor fecit. Præterea nec etiam aliud est peccatum, dare beneficium Ecclesiasticum alicui propter consanguinitatem, vt inde parentela sua magnificetur, & vel preces carnales, seu amicitiam, vel obsequium, quam vendere pro pecuniis. Infertur, quod nulla sunt simoniaca ideo, quia constitutione Ecclesiæ prohibita. Item, nulla sunt simoniaca, quia lege diuina prohibita sunt: quia ante legem diuinam erant simoniaca ex natura rei. Ex præmissis etiam colligitur, quod nulla sunt simoniaca ideo quia constitutione Ecclesiæ prohibita: imo econuerso propter hoc sunt prohibita tam diuina lege quam constitutionibus Ecclesiæ, quia peccata simoniaca. Sequitur insuper, quod nulla sunt simoniaca ideo, quia diuina lege prohibita, patet: quia antequam expressa prohibitio illius peccati fuit, siue Ecclesiæ promulgatio, sicut in maledictione Simonis magi, &c. prius vterq; hoc peccatum commiserat. Quia alias oporteret inferri, quod prius fuisset punitus, quam peccasset: quod est inconueniens. Sequitur ergo, illud peccatum, ex quo prohibitionem legis præcessit, non esse simoniacum quia prohibitum. Nec ista dicitur prohibitio legis, sed potius pœnæ pro tali peccato manifestatio. Patet ergo, quod omne peccatum simoniæ est prohibitum, quia de sui natura peccatum, etiamsi nulla lex esset præter naturalem rationem. Et est ideo simoniacum, quia emptio, siue voluntas emendi quælibet spiritualia, est actus eiusdem speciei cum peccato Simonis magi. Et ad hunc sensum, quælibet emptio talium est prohibita, quia simoniaca. Venditio autem talium etiam dicitur simoniaca, capiendo generaliter & ita vsus obtinuit. Proprie autem dicitur Iezea, à Iezi: vel Balaamia, à Balaam: qui fuerunt venditores doni Dei gratuiti. PET. Iezi non vendidit aliquid spirituale, quia recepit argentum & vestimenta ab illo, quem pater suus Elizeus curauit à lepra corporali. Recipere autem pro sanitate corporali, quæ est accidens corporis, differt specie ab actu recipiendi pro re spirituali: ex quo actus distinguuntur per obiecta, vt dixisti. Et per consequens, venditores spiritualium non conuenienter dicuntur Iezitæ, sicut emptores dicuntur simoniaci. PAVL. Dupliciter aliquid dicitur spirituale. Vno modo, in quantum effectiue seu obiectiue terminatur ad aliquod spirituale, vt dictum est. Alio modo, habendo respectum ad suum principium, à quo procedit: puta quod competit alicui ex quodam spirituali dono, vel officio. Et sic actus sanandi corpus miraculose, quemadmodum fecit Elizeus, fuit effectus spiritualis doni Dei gratuiti.

PET. Grauissimæ mihi videntur dictæ conclusiones, imo errori sunt vicinæ. Nam non est sceleratius delictum, quod est grauius vindicatum. *24. q. 1. auferimus.* Et in quo maior fuerit culpa, maior exerceatur vindicta. *50. di. quia in tua.* Sed grauiori pœna punitur venditor vel emptor sacramentorum, quam beneficiorum, vel aliorum interiorum spiritualium, *de accu. super his, & t. inquisitionu. de simo. tantam. 1. q. 3. peruenit.* Si ergo quoad pœnam sunt diuersa, ergo erunt diuersa quo ad culpam: quia iuxta qualitatem delicti debet esse plagarum modus, & per consequens, diuersa erunt peccata quoad speciem. PAVL. Quod peccatum aliud est culpabilius, vel magis puniatur quam aliud, prouenit non solum ex natura actus, sed quandoq; propter circumstantias aggrauantes, quæ sunt in duplici differentia. Quædam transmutant in aliam speciem peccati. Exemplum: Si furtum fiat in sacro loco, vel de re sacra, iam non dicitur simpliciter furtum, sed propter illas circumstantias actus dicitur sacrilegium. Sic vendere vel emere rem sacram, iam venditio est simonia: vbi si non esset res sacra, non esset simonia. Et tales circumstantiæ sunt de necessitate confessionis sacramentalis, *de pœni. dist. 5. consideret* vbi clare habetur de eis. Aliæ autem sunt circumstantiæ aggrauantes peccatum, sed non transmutantes in aliam speciem: scil. dignitas personæ, vel res circa quam peccatum committitur. De quibus dantur metra:

Aggrauat ordo, locus, peccata, scientia, tempus,
Status, conditio, numerus, mora, copia, causa.

Et licet æque omnia dicuntur spiritualia, tamen quia vnum propinquius perficit spiritualiter, vt sacramenta, per quæ immediate confertur gratia, quam alia remotiora: igitur plus peccat vendendo sacramenta, quam alias res spirituales: quia illud, quod propinquius fini, & magis diligibile, minus diligit: & per consequens, à charitate plus distat. Et sic etiam quanto sacramentum est excellentius, vt corpus Christi, plus peccat illud vendendo, quam alia sacramenta. Magis autem, vel minus, non diuersificat speciem. PET. Quid respondebitur communiter dicentibus, quod tituli sunt inducti, & inuenti iure positiuo? vt *in principio huius secundæ partis* allegaui superius. PAVL. Plane dicendum est, hoc non est verum. Inducti enim fuerunt in Veteri Testamento, *Numer. 18.* vbi Dominus commisit spirituale ministerium Aaroni sacerdoti, & Leuiticæ tribui, dicens: *Tu autem, & filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii, excubabuntque Leuitæ ad præcepta tua & ad cuncta opera tabernaculi. Tu autem & filii tui custodite sacerdotium vestrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent.* Et quia propter officium datur beneficium, paucis interpositis subdit: *Ego dedi tibi custodiam primitiarum mearum: omnia quæ sacrificantur à filiis Israel, tradidi tibi & filiis tuis, pro officio sacerdotali legitima sempiterna.* Ibidem *Deut. 14.* & in aliis locis. Ecce quomodo ius sacerdotii in tabernaculo committebatur Leuitis, & alia ad cultum diuinum exercendi: quod idem est in specie cum iure tituli, quo nunc exercentur spiritualia in Ecclesia.

Quamuis in accidentalibus, seu accessoriis, vt in ceremonialibus, &c. sit differentia, sicut & nunc omnes rituli Ecclesiastici sunt eiusdem speciei, sed solum diuersificantur penes accessoria. A quibus accessoriis frequenter recipiunt denominationem. Nam præpositura, cantoria, archidiaconatus, custodia, & sic de aliis, circa idem obiectum principaliter versantur, & ad eundem finem, scilicet diuinum officium peragendum in Ecclesia, accessorie habent exercere aliqua vltra alios circa diuinum officium, sicut res Ecclesiæ custodire, in choro præcinere, &c. quamuis illa nomina titulorum non fuerunt tempore Apostolorum, vel ante in Veteri Testamento: fuerunt tamen similia diuersis ceremoniis, vel officiis correspondentia. Et hæc sufficiant pro secundo tractatu, Domino annuente.

TERTIA PARS.

HVius Tractatus Pars Tertia ex veris fundamentis declarat Romanam curiam fore erroneam, & in statu damnationis laborantem, cum omnibus qui exorbitantes gratias à iure communi, & beneficia Ecclesiastica suntadepti. Et declaratur plenitudo potestatis Papæ, & habet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur, de omnibus officialibus dictæ curiæ, & aliis Curtisanis, qui impendunt aliquod seruitium pro gratia simoniace obtinenda, siue circa supplicationes, literas, siue lites, ipsos esse simoniæ participes. In secundo capitulo declaratur, quomodo Cardinales non possunt excusari à participatione simoniæ: & quantum ipsorum negligentia & taciturnitas est culpabilis, & nociua. In tertio capitulo, obiicitur pro latitudine potestatis Papæ. Et condemnatur multiplicatio gratiarum, cum illis qui sunt consecuti beneficia per exorbitantes gratias. In quarto obiicitur pro plenitudine potestatis Papæ, distinctio, per quam cognoscitur, circa quæ & quomodo consistit dicta plenitudo potestatis Papæ: & quæ sunt dispensabilia, & quæ indispensabilia, declaratur.

CAP. I.

In quo ostenditur, vt supra in summa capitulorum.

PEt. Iam clare videtur, quod executoribus simoniæ est sublata executio: & fundamentum quo videbantur innixi, radicitus extirpatum. Vt mihi videtur, hæc res est, asserere quod Papa licite possit pro spirituali titulo recipere pecuniam: & multo magis, hoc facere in effectu. Propter quod videtur mihi, Paule, quod tota Romana curia est in via damnationis, per ea quæ superius demonstrasti. Omnis enim curtisanus ipso facto sui officii videtur particeps Simoniæ: etsi dicam, non tamen forte improprie, fautor hæreticæ prauitatis. PAVL. Si huius rei quæris euidentiam, hoc attende. Sicut enim est in actu meritorio, de quanto aliquis magis vel propinquius iuuat ad consummationem illius actus, de tanto (cæteris paribus) magis meretur: quia in omnibus bene ordinatis, de quanto aliquid sit propinquius, de tanto in primo ordine perfectionis laudabilius: vt patet *1. Ethicorum.* Dico, cæteris paribus, quia vidua duo minuta offerens, plus aliis magis offerentibus meruit. Luc. 21. Sic est è conuerso in actu turpitudinis, & demeritorio, per cuiuscunque finem, officium, siue ministerium magis promouetur actus simoniacus, quo fini ad ipsius effectum propinquius pertinet, cæteris paribus sine dubio magis peccat. Sic dicimus de homicidio, per ea quæ leguntur in *cap. sicut dignum. de homi.* vbi habetur casus de Beato Thoma Cantuariensi Archiepiscopo. Ratio huius habet se per oppositum, ad rationem præcedentem. Quia in persecutione actus vel effectus simoniaci, in ordine actuum concurrentium, ipsum actum vel effectum præcedentium, de quanto actus est propinquior, de tanto inordinatior, quia magis distat à vero ordine, in ipsum exercendo penitus eligit, quia sine electione & voluntate ipsum non exercet. Ex quo sequitur, quod minus diligit, & per consequens, plus distat à vera & ordinata dilectione seu charitate, & ita plus peccat. PET. Fiat Curtisanus in factis Romanæ curiæ, exempli gratia, vt huius conclusionis experiamur plenius veritatem, & per hoc tam ipsius quam eorum coouersio salubrius consolatur. PAVL. Si enim in gratiis, siue indulgentiis obtinendis aliqui sunt, qui ad obtinendum iuuant, vt supplicationes scribentes, & scriptas deferentes ad eos qui vlterius promouent, & porrigunt ad signandum. Aliqui vero sunt, vel aliquis, qui prouidet, quem exprimere non oportet, ad maiorem notitiam declarandam. Tertii sunt, qui in prouisione simoniaca, facta ad effectualem ipsius consummationem habendam, sua seruitia impendunt: vt puta datarius, qui datam apponit. Secundo, defertur ad registrum supplicationum. Tertio, ibi registratur. Quarto, registratæ portantur ad cancellariam. Quinto, per vicecancellarium distribuuntur abbreuiatoribus. Sexto, per ipsus conficiuntur minutæ, & solutio quod taxatur. Septimo, ad ingrossandum scriptoribus distribuuntur. Octauo, taxantur Scriptæ vero, taxatæ, & solutæ, in cancellaria iudicantur, & interdum cancellantur. Nono, ad bullandum portantur: tandem registrantur, & iuramenta in camera fiunt pro annatis. & etiam solutiones pro pacatis. Et hi omnes secundum ordinem, & quicunque alii, sicut sunt sollicitatores, seu procuratores literarum huiusmodi, vel scriptores processuum, & generaliter quicunque aliquid seruitii impendunt, vt tales literæ effectum habeant, peccant mortaliter: quia omnes participes sunt simoniæ.

P[illegible] res igitur est, quod extractis literis [illegible] cum peccato [illegible] multorum primo, tunc ad lites peruenitur: cuius contrarium raro accidit, in quibus odia excitantur, & homines seconsumunt grauibus laboribus & expensis & q[illegible] praesidentium non accidit. P[illegible] In his quae ad lites huiusmodi, aut potius ad consummationem effectus simoniaci concurrunt lit[illegible] gantibus auxilia, similiter aliam lineam, quam praememoratam poteris facere per hunc modū. Nam scribitur commissio, in qua auditori committitur, vt citet, & iustitiam faciat. Secundo, manus apponitur [illegible] appareat de mandato Domini Papae. Tertio, auditori praesentatur: qua humiliter recepta [illegible] tar[illegible] citatio decernitur, demum citationis fit executio. Postea ad actus iudiciales ob[illegible] [illegible] sol[illegible]tatorum, procuratorum, & notariorum concurrit diligentia, & communia parroci[illegible] a[illegible]orum. Demum auditoris fertur sententia: quae cum executioni demandatur, tunc per se ctis[illegible] [illegible] simonia consummatur. Haec dearticulate dico, ideo quod nullus Curiensium se credere debeat [illegible] dixi notanter, quod per cuiuscunq; factum propinquius, vel magis peruenitur ad eff[illegible] [illegible] partibus, [illegible] plus peccat ex ordine supra dicto. Nam stat bene, primum, vel ex[illegible] [illegible] executione facti magis peccare, vt patet, quam vltimum, ex aliis circumstantiis peccatum [illegible] bus puta, qui scribens supplicationem, vel datam, &c. est Episcopus, vel Doctor, vel rel[illegible] [illegible] exercens officia: & sic de aliis circumstantiis, de quibus plene in *Can considerct. de poen. dist.* [illegible] de quibus dantur metra:

Quis, quid, vbi, per quod, quotiens, cur, quomodo, quando,
Quilibet obseruet animae medicamina dando.

P[illegible] Contingit, Paule, saepius, quod vna persona plura exercet officia, sicut vnus abbreuiator scribit supplicationem minutam & grossam, & in causa sollicitat. Sic etiam procurator [illegible] quamuis vnū exercet officium, tamen plures causas fouet, & procurat. Similiter aduocatus, & auditor. Praeterea [illegible] si est vnica causa, & non plures, tamen in ea interpollatim plures actus exercentur. Dic quid tibi videtur hic? an istorum quilibet pro officiis, omnibus actibus & causis simul sumptis, vnum tantum peccatum mortale incurrat, vel pro quolibet illorum singulariter aliud & aliud fit peccatum? P[illegible] A[illegible] hoc dictum Philosophi 5. *Physicorum*, vbi innuit, quod quilibet actus [illegible] penes terminum à quo, & terminum ad quem. Si igitur terminus à quo, est vnus numero, & terminus principalis ad quem, est diuersus numero: actus oportet esse diuersos, & econuerso. Vnde si duo concurrent ad eundem effectum in numero, puta ad occidendum hominem vnum, quamuis idem sit numero eff[illegible]ctos amborum, tamen duo sunt actus, & per consequens, peccata è conuerso, licet eadem per vna in numero, tamen quia pluribus causis distinctorum numero effectuum ministrat, tot [illegible] peccata committit, quot erunt supplicationes, literae, aut causae, quibus ministrat ad distinctos [illegible] aducendos ordinate. Et ideo non sufficit confitenti dicere, Ego fui notarius, vel procurator, & [illegible] in talibus causis, vel factis, &c. sed necesse habet, si recordari potest, numerum dicere: Tot sup[illegible] [illegible]iones, minutas, literas scripsi, in prouisionibus per simoniam obtentis: vel in tot causis, tale [illegible]ficiam, à principio vsque ad finem ipsarū exercui, &c. Hinc est, si vna persona exercet diuersa officia, vel in vno officio multos actus, tunc si haec omnia concurrunt ad eundem effectum in [illegible]ucencendum, omnia illa intermedia erunt vnus totalis actus: & per consequens, vnum peccatum. Hoc tamen verum, quod de quanto plura exercet officia, vel in eodem officio plures actus, tanto peccatum illius plus aggrauatur. Sufficit tamen ad mortale vnus actus. P[illegible] T. Inter illos, plures arguit mortale an primus, scil. ad dicendum contra commissionem, vel secundus ad libellandum assignatus, & sic de aliis, & quodcunq; eorum assignatur, eadem ratione erit quilibet eorum peccatum. Et sic necesse habes dicere, quod quilibet actus prohibiti seu illiciti negotii partialis, est mortale: vel ex aduerso oportebit asserere, quod nullus eorum sit peccatum. Praeterea in actibus illicitis corporeis, in quibus naturaliter cadit successiua intertuptio, pro quolibet debito est vnum: vt in *l. s ramen ff de seruitut. praedio.* P[illegible]AVL. Cum enim peccatum potenter & radicaliter existat in anima, quod est auersio voluntatis a bono incommutabi[illegible] ad bonum commutabile, communiter in actu exteriori, siue corporeo, tanquam ab ipsa voluntate imperato: ideo quam cito voluntas consentit tali negotio prohibito peragendo, iam etiamsi nullus actus consequeretur, peccatum est nihilominus in voluntate perpetratum: sed non nisi peracto negotio, actibus corporeis dicitur consummatum. Vnde stante eodem consensu voluntatis, sine interruptione a principio negotii vsq; ad finem, quamuis naturaliter illi actos partiales integrantes negotium interrumpunt, tamen q[illegible] eis non cur[illegible]spondet iteratio voluntatis, saltem habitualis, non possunt dici plura peccata, sed vnum. Quia idem est [illegible]minus a quo, scil. eadem voluntas, & terminus ad quem, etiam idem omnium mediorum. Secus esset, etiam si in prosecutione, vel ante, mutaretur voluntas ad contrarium, & postmodum voluntatem resumeret in prosequendo, & tunc, quotiescunq; mutatam voluntatem resumeret, toties peccaret. Nec illa intermedia essent vnus actus, quamuis ad eundem eff[illegible]ctum tenderent, sed diuersi, propter diuersum terminum à quo scil. mutatione voluntatis, vel etiam si finis per se daretur cuilibet actui specialis.

CAP. II.

In quo declaratur, quomodo Cardinales non possunt excusari a participatione simoniæ: & quantum eorum negligentia & taciturnitas est culpabilis, & nociua.

PET. Modo non est mentio facta de Dominis Cardinalibus, officia non habentibus. Ideo nunc expedit, vt etiam à tanto sopore lamentabilis negligentiæ congruis persuasionibus excitentur. PAVL. Si animaduertitur mente sollicita, quanto mysteria à cardinibus, vel quatuor cardinalibus virtutibus, quibus pollere deberēt (scil. prudentia, temperantia, fortitudine & iustitia) *Cardinales* sunt nuncupati, & ad construendam conseruandamq; sacro Christi sanguine fundatā Ecclesiam, superna prouidentia instituti (magnum quippe & arduissimum est eorum officium) profecto destitui non deberent exemplis auaritiæ: non obdormire tantam ruinam in ipsa Ecclesia Dei, & prostitutionem scelcratissimam, nec non diuisionem hæreticam Christi sponsæ admittere. Nam certo certior sum, quod præter hæc quod cum Simone mago colligunt, non solum prædictorum omnium in curia Romana peccatorum sunt participes, verum omnium malorum quæ fiunt vbiq; in Dei Ecclesia: de quanto ea aut reformare, aut prædictis prouisionibus exorbitantibus, & inutilibus (quæ sunt innumerorum malorum radix & fomentum) contradicere cum effectu negligunt: aut consentiunt in errores impiorum, negligentiam, desidiam detestabilem, vel consensum, noscuntur sine dubio redundare. PET. Iniuriose, & recte non videris dicere, quod Cardinales cum Simone colligunt cum tamen sine solutione pecuniæ à Papa obtinent, quod intendunt. PAVL. Ignosce mihi, Petre, hunc errorem, quo me fateor oberrasse. Non enim debui dicere cum Simone, sed cum Iezi habent partem, cum sine ipsorum consilio de Episcopatibus &c. non fiunt huiusmodi prouisiones: qui nō solum assensu & consilio, sed etiam ad ipsas cooperantur per effectum, cum mutua seruitia, & tali recipiunt, turpiter contrahente. Et dato quod non consulant ad talium prouisiones, vel etiam simoniacas solutiones: & etiam cessent omnia alia, tamen ab assensu tacito & habituali nullatenus excusantur, ex quo præsentes sunt & silent, & vt eis incumbit ex officio realiter non resistunt. Tales enim vocat scriptura canes mutos, non valentes latrare, *43. dist. sit rector.* Quid enim prodest illi, suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? *83. di. quid prodest.* Vbi Beatus Gregorius, exponens hoc in sequenti capitulo, dicit: *Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit.* Et ita verificatur illud: *Error, cui non resistitur, approbatur.* Nec caret scrupulo societatis alienæ, qui manifesto facinori desinit obuiare *100. di. error, & 23. di. qui potest.* Non etiam ignorantia eos iuuari poterit. quę cum in ipsis laicis intolerabilis existat, quanto magis in his qui præsunt, nec excusatione est digna, nec venia. Vt in c. *si laicus 38. di.* PET. Hoc enim de se est euidens, quod ex quo in Episcopis, & in aliis inferioribus damnatur ignorantia: fortius in Cardinalibus, qui habent pro tota congregatione Christianæ fidei consulere, & permaxime vigilare, non est aliquo modo admissibilis ignorantia scripturarum. Vnde dicit Beatus Thomas, in *scripto super quarto Sententiarum, di. 18.* quod quilibet officium seu beneficium recipiens, ad cuius ministerium debite exequendūm non habet competentem scientiam, peccat mortaliter. Idem notat Inno. & sequaces, in *c. cum in cunctis de elect. & c. Omnes 38. di.* Et ideo poterit esse adhuc alia & efficacior excusatio: scil. quia si aliqui eorum, vel aliquis, vellet tantæ ruinæ reformationi intendere, aliis nolentibus ne forte sine profectu, aliorum odiis, & fortasse etiam status sui periculo se exponeret, oportet eos sub dissimulatione pertransire. PAVL. Fortissime talibus excusationibus incusas: & obstat directe dictum Apostoli *ad Galatas secundo*, pariter & exemplum, vbi gloriatur Paulus dicens: Quod *cum venisset Cephas*, caput Apostolorum (id est, Petrus) *Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*, &c. & Saluator Matth. 15. Cum enim dixissent Apostoli, *Scis quia Pharisæi audito hoc nomine, scandalizati sunt nimis?* ait. *Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt*, &c. Non enim Elias pertimuit Achab principem, quærentem ipsum occidere, cum dixit sibi ad faciem: *Non conturbo ego Israel, sed tu & domus patris tui,* 3. Reg. 18. Tales enim de profectu correctionis desperantes, non innituntur Dei potentiæ, sed propriæ: cum *alius sit qui rigat, & qui plantat. & alius qui incrementum dat.* Si enim sperarent in Domino, mutarent fortitudinem, & non deficerent. *Isaia 40.* fortitudinem inquam propriam, in fortitudinem diuinam.

Cum enim quispiam de viribus diffidit propriis, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit. & tum ipsius nititur potestati, qui est protector omnium sperantium in se. Qui enim sic confidit in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Quod Propheta non a[illegible] cum dixit: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* & etiam, *In Domino transgrediar murum.* Et ibi: *In Deo sperans, non timebo quid faciat mihi homo.* Sed quid est aliud dicere, quoniam tales diffidendo de Dei auxilio, non ponunt Deum adiutorem suum, non reputant mori lucrum, quod tamen [illegible] putauit Apostolus ad Philippenses: Vana se excusatione subtrahentes, trepidauerunt ibi [illegible], vbi non erat timor. Et ex quo sic, statum timentes amittere, *quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi.* Et ideo quia sacrificium iustitiæ Deo non offerunt, merito non possunt sperare in Domino. sed, proh dolor, oportebit eos tabescere in errore.

PET.

Pet. O felicissima Apostolorum tempora, primitiuæ ecclesiæ: dum esset vnus erat malus inter duodecim: nunc autem inter duodecies duodecim nullus, aut vix vnus bonus. O quanto periculo fluctuat Petri nauicula? prædicatio Pauli contemnitur, & doctrina Saluatoris non curatur: & quod in Curia Roman. ecclesiæ, quæ est omnium ecclesiarum caput à planta pedis vsque ad verticem capitis non est sanitas.

Cap. III.

In tertia partis huius Tractatus cap. tert. conuincitur, pro latitudine potestatis Papæ, & soluitur, & declaratur plenitudo potestatis ipsius: condemnatur multitudo gratiarum, cum illis qui sunt consecuti beneficia per exorbitantes gratias.

Pet. Adhuc restat ibi discutiendum in hac materia, quoniam Gloss. ordinariæ sonant, quod conditor canonis, vel legis, potest mihi dare rem alienam, & tutus ero, vt dicit Gloss. 2. in *c. vigilanti. de præscript. per l. Lucius ff. de c. vict. & Cod. de quadrien. præscript. bene à Zenone*, & per totum. Gloss. vero in *c. per principale, 9. q. 3.* idem dicit. Et plus superadditur, quod Papa potest alicui beneficium recipere, remittit *19. distinctione in memoriam extra, de offi. dele. dilectus de concess. præben. quia diuersitatem* Et potest episcopum deponere, sed non omnes: quia sic vniuersalem ecclesiam turbaret. Horum occasionem præmissorum, & etiam Gloss. in *c. à nobis de dect.* quidam notauerunt, quod Papa posset vnum episcopum deponere sine causa, sed non omnes, ne videretur statum ecclesiæ vniuersalis immutare, quod non potest. Nonnulli etiam famosissimi canonistæ videntur asserere, quod Papa posset etiam contra ius naturale dispensare. Gloss. Ord. dict. *c. à nobis*, Innocent. in *cap. cum ad monasterium de sta. mo.* & sequaces dicentes, quod Papa in voto continentię posset dispensare. Item etiam contra iuramentum *15. q. 3. auctoritatem item*, quoniam etiam Gloss. innuit, quod posset contra diuinam legem dispensare: vt in *c. proposuit de concess. præben.* in eo quod dispensare posse videtur contra Apostolum, vt promoueantur ad sacros ordines bigami. *33. dist. lector.* Hæc allegata, maxime videntur Papæ laxasse potestatem. Necesse igitur habes de mentibus simplicium & errantium excutere, quicquid erroris in animis non bene intelligentibus est seminatum occasione præmissorum.

Pavl. Non est quippe necesse dicere aliquid, si non exuberasset tanta cupiditas, ambitio, & omnium malorum radix auaritia, quæ cordibus iurium contenta, & errore, ad medullam non sinit pertingere veritatis. Sed vt etiam in his cæcitati cupidorum & ambientium penitus occasio subtrahatur, vtar verbis Apostoli: hic primo quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Et quis est iste fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? quem recommendat Saluator *Lucæ 12.* quem vtique prudentem & fidelem esse oportet. Infidelis autem est, qui dimisso communi bono, amplectitur priuatum. Imprudens vero est, qui sine discretione & sine causa dispensat, quia huic dicetur: *Serue nequam, redde rationem villicationis tuæ: Iam non poteris vltra villicare*, Lucæ 16. circa principium. Seruus enim qui non facit voluntatem Domini, plagis vapulabit multis. Cum autem secundum Gloss. Or. *1. q. 1. requiritur*, in verb. *pro tempore* dispensatio est communis iuris relaxatio, facta cum causæ agnitione, ab eo qui ius habet dispensandi: necesse diuersa pensare habet, qui dispensare vult, cum à iure communi non est facile intuitu alicuius recedendum *51. dist. iuramentum* & contrarium facere non est populo consulere, sed nocere. nec præstare regnum, sed augere discrimen, vt *ibidem*. Eo minus adhuc Saluator dispensatorem assumpsit: supra etiam Apostolus, scilicet prout dispensatio est quædam commensuratio ad singula: prout dicit beatus Thomas in *secunda parte secunda, 97. ar. vlt.* & Io. An. post cum in *nouella cap. de multa de præben.* Inde gubernator familiæ dicitur dispensator, qui dispensat & distribuit singula singulis, laborem, & etiam pretium. Ad hoc autem, vt dispensatio vtroque modo valeat & teneat, necessario requiritur vnum de duobus aut dispensandi necessitas, aut publica vtilitas. Iura sunt ad hoc multa, dicto *c. requiritur*, cum multis sequ. & *71. distinct. si cognita concor. &c. de alen.* Dicunt sua, vt prærogatiua meritorum, &c. ad ista requirantur. Necessitas enim & vtilitas inducunt dispensationem, vt in *c. exposuisti de præben* Cum ergo hæc dispositio sit fundata lege diuina, quia hoc ad fidelem & prudentem dispensatorem pertinet, vt supra: & etiam ratione quoniam hæc dictat legalis iustitia, cuius est, necessitati & vtilitati publicæ consulere, quæ non est sine prudentia, quæ hæc considerat, vt patet *6. Ethicorum.* Ex quibus sequitur, quod Romanus pontifex pro libito contrarium facere non potest. Nam dicit Bernhard. *3. de Consideratione cap. 23.* quod si faceret, non dispensare esset, sed dissipare. Et hoc est quod volunt doctores communiter, & Gloss. Or. Quod si Papa dispensat cum aliquo, siue in pluritate incompatibilium beneficiorum, siue in voto &c. & causa rationabilis non subest, talis non est tutus quoad Deum, vt in *cap. non est, de voto & voto redempt. & in c. dudum de elect.* secundū Hosti. & alios. Dico, si certū est, quod rationabilis causa non subsit dispensandi. Certū n. est, quod talis dispensatio, vel potius ficta prouisio, nullius est momenti.

Declaratur, quod omnes qui obtinuerunt beneficia per expectatiues gratias, & praeiudiciales a [illegible] dato quod non dederunt pro eis pecunias, nisi dimittant beneficia taliter acquisita, certi sunt de sua damnatione. Ex quo sequitur, quod omnes qui per exorbitantes gratias, & praeiudiciales alias sunt adepti aliquod beneficium, sicut sunt dies obitus, perpetua silentia, proprii motus, clausulae anteferationis, & similes, cum quibuscunq; clausulis derogatoriis turialterius, dato quod non dedissent pro eis pecunias, sed solum posito quod alius praetu [illegible] eatum est sine causa & necessitate, [illegible] eas in iure sine in beneficiorum quaesito, siue ad rem inquirendo, nisi dimittant beneficia [illegible] acquisita, & egerint poenitentiam, certi sunt de damnatione. Patet etiam hoc ex eo. Nam clarum est, quod habens beneficium ecclesiasticum sine institutione canonica, possideri non potest ut [illegible] *c. i. regula de re. iur. lib. 6.* Et quia etiam constat, quod per huiusmodi gratias quae a iure communi obtinentur, non est ingressus canonicus, imo contra canones, contra ius diuinum & naturale [illegible] quod sit cum iniuria aliorum: igitur quilibet talis est malae fidei possessor, quae vllo tempore non praescribit. Ex his vlterius sequitur, quod gratiarum mutatio & multiplicatio, est realis deceptio, [illegible] damnatio animarum. O[illegible] [illegible] Praeterea, quod Papa sine rationabili causa & euidenti non potest [illegible] mutare, vel eius contrarium facere, quod per praedecessores suos rationabiliter statutum est [illegible] probatum est supra *prima parte huius Tractatus cap. 3.* Praeterea, ratione pro praedictis sic arguitur. Quandocunq; Papa facit aliquid contra legem diuinam vel naturalem, dispensando super incompatibilibus, innocentes deponendo, vel transferendo praelatos, & sic de aliis quae habent [illegible] ri virtute clauium Ecclesiae, quotiescunque non subsistet necessitas, aut communis vtilitas, [illegible] dispensatione nullus exequitur effectus, sed solum quaedam vmbra apparet in opere, sed nulla veritas subsequitur in effectu. Quod sic probatur. Nam quilibet actus seu operatio producitur ab aliqua virtute, seu potentia, quam in agibilibus potestatem seu legem appellamus: hoc vtique notum est ad sensum & intellectum. Sed nullus actus, in quantum contrarius iuri diuino, militans, producitur ab aliqua potentia: Ergo nullus, inquantum talis, in re est aliquis actus & per consequens nullus est effectus. Consequentia de se nota est, quia regulariter procedit per modum secundae figurae. Minorem sic declaro: Omnis potentia, qua Papa potest aliquid facere, aut est virtute diuinae, aut naturalis sibi. Hoc est dicere: aut facit vt vicarius Christi, & sic non facit virtute [illegible] Christi: aut non facit vt homo, vel animal, &c. non potest dici, quod virtute legis diuinae potest dispensare, &c. sine causa: quia cum causa secunda non agit nisi in virtute prioris, sic oporteret concedere, quod Christus dedisset sibi hanc potestatem contra se & suam legem faciendi [illegible] ipsum voluit esse fidelem, & ob hoc prudentem, vt supra. Et sequitur, quod lex Dei esset [illegible] traria, & infinita inconuenientia sequerentur. Habetur etiam pro constanti, quod vigore [illegible] sti non est potentia. Non etiam potest vt homo: quia sic non oporteret currere pro beneficiis [illegible] pam, vel alios, si naturalis virtus humana sufficeret ad ea dispensanda. Praeterea non est d[illegible], quamlibet virtutem humanam esse subordinatam Dei potentiae, in genere causae efficientis [illegible] igitur causa inferior non potest in. stacte aliquam actionem vel virtutem causae superiori se, [illegible] uerso igitur, &c.

Pet. Haec ratio cogit inuincibiliter ad assensum. Sed sensus exterior mihi contrarium [illegible] experimentum. Nam videmus ad experientiam, quod quantumcunque Papa excedat limites [illegible] diuinae in prouidendo, &c. spiritualia dispensando, siue pro illo receipit pecuniam, siue alio [illegible] tamen nihilominus, quam cito ore pronunciat aliquem in episcopum alicuius ecclesiae, [illegible] betur pro tali promoto, & communiter recipit possessionem, & ea exercet quae talis habet exercere. Similiter cum supplicationi apponit calamum, signando per *Fiat*, &c. mox illi beneficium est [illegible] ctum, ita quod talis suo tempore illud consequitur in effectu, cuius tamen contrarium tua ratio nititur demonstrare: & ideo apparet, quod sit plus fantastica & sophistica, quam realis.

Pavl. Rusticanam profecto aestimationem videris habere. Nam cum rurali hebetudine [illegible] dicitur de aeternitate bonitate coelestis patriae, & si dicitur quod ibi non comedemus nec bibemus, non cadit in mentem rusticam quod ibi est omnis plenitudo. Non mirum, quod vmbram in opere sensu perceptibilem sequeris cum errantibus, & non facti veritatem, quae nisi ratione [illegible] tenti [illegible]. Quia enim potentia vel virtus Dei, qua Papa dispensat spiritualia, est mere spiritualis, non corporalis (quemadmodum est potentia ad proferendum verba, vel ad scribendum [illegible] liter ipsius actus & effectus proprius est mere spiritualis, nullo sensu perceptibilis, vtitur tamen [illegible] tendam prop [illegible] effectum pro instrumento, natura humana, & ipsius membris [illegible] bus. Si [illegible] deb[illegible] quid praedictorum [illegible] ad sensum innotescere, oporteret [illegible] quam per signa corporalia iudicare, quae [illegible] sunt vestigia, siue signa: sicut actus [illegible], siue [illegible] [illegible] nandi, quoad [illegible] m, aut possessionem corporalium, [illegible] talia [illegible] alia non [illegible] rehendenda, quoad recipientem. Quando ergo Papa [illegible] quod [illegible] riptura vel ra[illegible] actus [illegible] diuinae, virtute cuius hoc deberet, conquiescat & [illegible] quens, ista pronunciatio vel [illegible] quae [illegible] esse signum actus [illegible] nu[illegible] [illegible] ex parte signa [illegible] apparet significare, & [illegible] significat in effectu. Nec etiam [illegible] quia actus prof[illegible] rendi vel signandi supplicationem [illegible] ex sui na[illegible] [illegible] causa [illegible] vt notum [illegible] sicut nec [illegible] sequen[illegible] [illegible] profe[illegible] signa [illegible] quae [illegible] opere, sed nulla veritas sequitur in effectu, vt dicit tex. *c. quando de consue.* E[illegible] erra[illegible]

nem apprehendentes disponunt de rebus, in veritate nullum ius habentibus. Et ex istis patet intellectus allegatorum, quæ erroribus fauere videbantur. Nam si sic glossatores voluissent intelligere, quod Papa posset recipere beneficium vni, sine causa rationabili, & dare alteri cum iniuria, vellene beneficia esse perpetua *55. distinct. præcepta 70. distinct. sanctorum.* Et no. *de fi. presby. veniens*, cum omni audacia dicerem, quod se non intellexerunt, nec hoc potest concludi ex dicto *c. per principalem*, nec ex aliquo alio. Ex quo patet, quod pueriliter dicitur, quod Papa potest vnum episcopum deponere sine causa, sed non omnes. Nec est illud recitatione dignum, quod hic dictum est, Papam licentiam habere pueriliter & sine prudentia agendi, quem prudentem esse oportet, vt dicit Apostolus. Et etiam est contra textum *c. inter corporalia. de translat.* vbi dicitur, quod non humana, sed diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur, cum per translationem, depositionem vel cessionem auctoritate Romani pontificis, quem constat esse vicarium Iesu Christi, episcopus ab ecclesia remouetur. Sed intelligendum est, quod quacunque causa dispensare non potest solus, sine generali ecclesiæ concilio: vbi ex dispensatione sua discoloraretur status vniuersalis Ecclesiæ, secus, vbi hoc non timetur. Et sic intelligendæ sunt Gloss. Oi. & alia scripta doctorum.

CAP. IV.

In capitulo quarto huius Tractatus, obiicitur pro plenitudine potestatis Papæ: & ponitur distinctio, per quam cognoscitur, circa quæ & quomodo consistat dicta plenitudo: & quæ sunt dispensabilia, & quæ indispensabilia, declaratur.

PET. Peregrina iuri apparent quæ dixisti, cum princeps non teneatur sua lege: *Cod. de leg. l. digna.* Nam licet conditori constitutionis ex certa scientia contra suam constitutionem dispensare, sine causæ cognitione: alias non *de confir. vti. vel inuti. ad nostram* Item Gloss. in *c. si gratiose de rescript. lib. 6* Nota, quod solus Papa sub conditione & ad tempus, sicut vult, potest beneficia concedere, seu conferre allegat. *7. q. 1. pastoralis de fi. presb. veniens.* In his quæ vult, est apud ipsum pro ratione voluntas, *Instit. de iure naturali §. sed & quod princips.*

PAVL. Glossam pro illo allegato intellige, quod Papa potest conferre ad tempus sicut vult: id est, sicut debet velle, si necessitas suaderet. Et etiam hoc intendunt iura, per Gloss. allegata. Vt de hoc scire valeas labyrintho, expedit te notare, quod inter ea quæ sunt pro humana vita dirigenda statuta, quædam sunt, quorum sola voluntas constituentis est causa, quia scilicet sic principi placuit: & hæc dicuntur iura propria mere positiua, vt quod sententia non teneat, nisi per sedentem lata, vel quod sacri ordines celebrentur per interstitia quatuor temporum, &c. & in talibus apud principem est pro ratione voluntas: & in talibus iura loquuntur allegata superius, & similia. Alia autem sunt, quorum causa non est sola voluntas, sed dictamen rationis cogit, aut lex diuina. Et illa tunc habent se per modum præmissorum, ad ius canonicum. Impossibile est ergo, tollere veritatem consequentis, nisi etiam tollatur veritas antecedentis. Quia consequens includitur in antecedente, & necessario sequitur ex antecedente, vt patet *primo & secundo Priorum.* Si igitur debet tolli ius canonicum per huiusmodi causas inductum, necesse est vt per easdem causas in contrarium agens dissoluatur, scilicet si suadet ratio, aut lex diuina: per regulam, *omnes res de re. iur.*

PET. Videtur per hoc in Papa negari plenitudo potestatis, quæ est supra ius commune. Cum etiam Petrus in administratione maior fuerit Paulo Apostolo, *40. dist. c. in illu.* Et ideo videtur nonnullis doctoribus, non esse iuris, si contra Apostolum Paulum Papa valeat dispensare.

PAVL. Absit, quempiam dicere, quod aliquid huiusmodi valeat sine causa. Cum enim In veteri & nouo Testamentis non contineatur nisi veritas doctrinæ, fidei, & moris, contra legem naturæ & gratiæ: qua ratione Papa pro libito posset dispensare? cum Christus non venerit legem soluere, aut Prophetas, sed adimplere: *Matth. 5.* Fateor, quod in bigamia posset dispensare, & contra ius naturale, secundum intentum prius dictum, scilicet ipsum exemplum in casu, quem ponit Innocentius & communiter Doctores in *cap. cum ad monasterium de statu. monachorum* sed si tota Christianitas, vel aliqua eius pars, vel prouincia esset in periculo, nisi monachus fieret rex, & regnum in suum recipiat, suis hæredibus relinquendum, quia habebat forte ante monachatum filios: & quia forte non est qui sciat regnum regere: quo casu, quilibet debet se totum in holocaustum Deo offerre, vt sibi seruiat in eo in quo ei plus placet. Sed piæ omnibus placet creaturam spiritualem rationabiliter & temporaliter conseruari, pro qua & ipse animam posuit: & hoc casu dispensare potest, vt proprium habeat. Similiter super continentia, quia dicunt illi de regno: Quia si debent dare regnum, volunt quod recipiat talem reginam in vxorem, alias dabunt eam infideli. Et hoc casu non debet etiam tantum diligi contemplatio huiusmodi monachi, contra maius bonū: & eius continentia non debet credi, quod Deus non velit prouisionem [illegible] vicarii Christianitati hoc modo prouidere. Aliter n. quod pro charitate institutū, militare contra charitatē: vt dicit Hugo, Io. Teu. & beat' Thom. in *scripto super quarto Sententiarū*, & dominus Hugo cardinalis.

Vide

Vnde pro magna guerra sopienda, aut pro cultu Dei ampliando, si ... pauci fideles, ... pote Abrahæ, aut pro vitanda strage animarum, posset dispensare, vt etiam moniales contraherent. Et ita etiam concedit Magister sententiarum. Quamuis beatus Thom. in *secunda secunda, q. ar 16.* scripsit, quod in voto religionis solenni non potest fieri dispensatio, quia illi castitas essentialiter est annexa. Secus dicit in voto solennizato per susceptionem sacri ordinis: quia illi continentia non est annexa essentialiter, sed ex statuto ecclesiæ. Hic tamen attende diligenter, quod si non subesset causa, aut forte esset minus vrgens quam vt prædicatur, aut si insufficiens, & Papa ... minus dispensaret cum moniali aut monacho, sic contrahendo matrimonio, non esset matrimonium, sed adulterium. Richardus vero de Media villa, *quarto Sententiarum dist. 38. q. 8. 1. ar.* dicit: Quod dispensatio potest accipi dupliciter. Vno modo, pro iuris laxatione, vt dictum est. A... modo, pro iuris declaratione. Et hoc respectu dicimus Papam dispensare super iure naturali ... diuino, declarando vel interpretando. Primo modo dicit nullum votum esse dispensabile, quia vouens obligatur Deo, cuius voti expletio est sub præcepto, iuxta illud prophetæ: *Vouete, & votum reddite Domino.* Primum, scilicet *Vouete*, est consilium: secundum, scilicet *Reddite votum Domino*, est præcepti, *de vot. & vot. redempt. magna.*

Sed secundo dicit quædam vota dispensabilia, quædam non. Illa namq; dispensabilia non sunt, quæ dignam compensationem habere non possunt: vt votum Christianæ religionis, quod emittitur in baptismo. Hoc seruare enim, est ad salutem necessarium. Alia vero sunt super e... tione, id est ad maius bonum agendum: & talia sunt dispensabilia. Quia potest inueniri ca... tionabilis, scil. profectus maioris boni, vel vitatio mali. Et hoc modo proprietas, vel contin... a in monacho, non est simpliciter bona: quia maius bonum inuenitur. Secus de dilectione ... PET. Gratamente optatæ institutionis hoc Speculum in tuis dictis recipio, quo te spiri... maxime moderni temporis, valeant intueri. Quamobrem Tractatulus hic *Aureum Speculum* n... merito poterit appellari: qui etiam succedit pro Chronica posteris, ad cautelam, q... ad ... in ecclesi... his temporibus, Papa Bonifacio 9. natione Neapolitanensi, annis tunc fe... 11. R...æ ecclesiæ iam præsidente, & schismate in ecclesia tunc iam ab annis 18. perdurante. PA... R... met vnigenitus Dei filius suam Ecclesiam, secundum eius gloriam, genitricisq; ... ac ... ac totius cœlestis curiæ: Amen. Audax manus ad calamum, supra vires scribens arripuit ... Anno currente natiuitatis eiusdem Domini millesimo quadringentesimo quarto. ... eod... mino tunc dirigente sic compleuerit, consulens toto desiderio ad obuiandum malis vniuer..., p... Ecclesiæ Concilio generali &c.

Explicit Dialogus Petri & Pauli, de insolentiis & erroribus Romanæ Curiæ, 1467. Cæterum in Pr... Ioannis Huß sæpe fit huius Aurei Speculi mentio.

ÆNEÆ SILVII PICCOLHOMINEI SENENSIS EPISCOPI TERGESTINI, ET SENENSIS: POSTEA PII PAPÆ II. COGNOMENTO

TRACTATVS:

DE ORTV ET AVTHORITATE IMPERII ROMANI, AD SERENISSIMVM ET Inuictissimum Principem, FRIDERICVM Romanorum Regem.

FRIDERICO ROM. IMP. AVGVSTO, Æneas Syluius Piccolomineus S.

Ompellit me, Diue Friderice, Cæsar Auguste, Imperator p... me, nonnullorum inscitia (seu pertinacia est atq; rebellio) tibi vt aliqua scribam, tum de Origine progressuq; sacri Imperii, tum de potestate authoritateq; sua. Nam cum dietim meis auribus perstrepant imperitorum, ne dicam maledicorum hominum voces, qui populos quosdam ac principes, sic liberos Francosq; dicunt, vt nullo penitus iure Romano Imperio sint obnoxii, te vero subiectum legibus: nihil ex priuilegiis cuiuis datis te posse detrahere, & a tuis sententiis atq; mandatis appellare fas esse contendant: statui breuiter, non quod mihi videtur, sed quod maximi autores, tam legum interpretes, quam sancti doctores, de Cæsarea sentiant

sentient potestate, in medium afferre: tuaq; magnitudini non ad notitiam (quid enim est quod Principis pectus ignoret?) sed ad recentiorem quandam memoriam reuocare. Ut confundantur, qui non veritati suos affectus, sed veritatem affectibus cooptare nituntur. Accipe igitur pauca ex multis, ac breuissima ex amplissimis: lege quod scribo, boniq; consule. Te nomq; res ista concernit, ad me nihil spectat prater laborem & inuidiam: quam ex amulorum Imperii, tuorumq; hostium indignatione consecuturum me scio. Sed magis ego veritatem veneror, quam illos timeo.

Cap. I.

Quo nam modo, & qua nam causa ciuilis vita coeperit.

ROMANA Regia potestas, quam sacrum Romanum Imperium appellamus, ab ipsa humanæ naturæ ratione, quæ optima viuendi dux est, cuiq; omnes parere oportet originem ducit. Exactis nanque ex Paradiso deliciarum primis parentibus, cum magnis homines atque in syluis bestiarum modo vagarentur, victuque sibi ferino vitam propagarent: animaduertit homo (nam rationis participem illum Deus creauit) hominem homini ad bene viuendum maxime conducere, societatemq; fore plurimum necessariam. Sic ergo qui segregati prius vitam in syluis, more ferarum ducebant, siue docente natura, siue Deo volente, totius naturæ Magistro, in simul conuenere, societates instituerunt, domos ædificauerunt, oppida muris cinxerunt, artes inuenerunt. Et cum alter alterius commodis inseruiret, placebat mirum in modum singulis vita ciuilis: dulcisque nimium videbatur & propinquorum & amicorum consuetudo, cuius fuerat aut prius expertes.

Cap. II.

Vnde & qua ratione Regia potestas coeperit.

VErum sicut ab homine multa parantur homini commoda: sic nulla est pestis, quæ homini ab homine non nascatur. Coeperunt itaque homines violare societatem, fidem frangere, pacem turbare, iniuriari conciuibus, vicinorumq; tum opibus tum matrimoniis insidiari, rapere aliena, fas omne abrumpere. Nec enim pacis æmula, mater litium, suique prodiga cupiditas post la est, diu manere ius sanctæ societatis illæsum. Cum ergo premeretur ab initio multitudo ab his qui viribus erant editiores, ad vnum aliquem confugere placuit, virtute præstantem, qui & iniurias prohiberet inferri tenuioribus: & æquitate constituta, summos eum infimis pati iure teneret: idque nedum vna in gente, sed in pluribus factum est. Atque hi sunt qui postea *Regis* nomen obtinuerunt, quorum constituendorum causam publica dedit vtilitas, iusti prope mater & æqui. Nec sane aliam ob causam rege fuerat opus, nec tantæ dignitatis fastigium cuiquam committere oportebat, vt cæteris omnibus præferretur, honoraretur ab omnibus, ac præciperet omnibus, nisi vt esset qui publica tueretur, & iustitiam ministraret.

Cap. III.

Quid potissimum deceat Reges.

EST enim Iustitia quiddam ciuile, societatis humanæ vincula custodiens, dum vel malefactorum punit iniquitatem, vel bonis viris præmia tribuit. *Est igitur Regum proprium* (sicut Hieronymus inquit) *facere iudicium atq; iustitiam, liberare de manu calumniantium vi oppressos, ac peregrino, pupillo & vidua*, qui facilius a potentibus opprimuntur, *auxilium impertiri*. Quocirca niti omni studio Reges debent, vt id muneris expleant, ad quod se noscunt esse vocatos, ne iustitiam negligant, sed & pauperi simul & diuiti suum ius tribuant: sic enim pacem suis subditis, & sibi tutum tranquillumque regnum parabunt. Sicut namque Scriptura testatur: *Quando rex iustus sederit supra sedem, non aduersabitur sibi quicquam malignum.* Principio igitur gentium nationumq; (veluti dictum est) summa potestas penes reges erat: quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur, arbitria Principum pro legibus erant: his fines regni tueri magis, quam proferre mos erat, atque inter suam cuique patriam regna finiebantur.

Cap. IV.

Quare Monarchia, Regiaq; Romana potestas instituta fuerit.

VErum cum plurimos Reges orbis haberet, cœpit (vt fit) pluralitas principum discordiam parere. Namque cum modo de finibus, modo de iurisdictione contenderent, nec esset qui lites dirimeret, nisi gladius, cum nemo minorem se altero reputaret, strepentibus bellis, nec ciuitas cum ciuitate, nec prouincia cum prouincia conuenire poterat, dulceq; illud ac suauissimum humanæ societatis commercium prohibebatur. Sed affuit præsto benigna humanæ naturæ prouidentia, quæ suopte ingenio ad optima tendit, nec vult quæ sunt, quæq; futura sunt, male disposita. Hac igitur operante, ad vnum principatum, quē Græci *Monarchiam*, nostri vero *Imperiū* vocitant, reduci singula placuit. Namque vt priuatorum hominum exorbitantes impetus iusta Regum moderatione compesci natura disposuit: sic & ipsorum regum per vnum principem immensas frenare cupiditates instituit. Nec enim aliter pax vniuersalis haberi poterat. Hinc illud Assyriorum Imperium exortum est, quod Ninus Semiramis coniunx, super omnes populos Orientes extendit, quod nonnunquam per Medos & aliquando per Persas constat administratum. Hinc Græcorum principatus, Alexandri Magni virtute atque fortuna, ex Europa in Asiam atque Lybiam ampliatus, ad obedientiam sui mundum redegit. Hinc Carthaginense dominium per Africam Europamque late patens, ad Scipionis vsque victoriam perdurauit. Sed cum hæc imperia nunquam sibi totum orbem subiecissent, ac propterea pacem vniuersalem parere non potuerint, placuit siue naturæ humani generis altrici, siue ipsius naturæ domino rectorique Deo Romanum Imperium excitare.

Cap. V.

Quibus olim magistratibus vrbs Romana regi cœperit. Et vnde maiestas Imperialis fuerit instituta.

ROma vero ab initio per *Reges* gubernata est, septemq; Regibus paruit, quos constat omnem habuisse potestatem. Quibus exactis, *Consules* constituti sunt: penes quos summum ius vt esset, lege rogatum est. Sed hi quamuis possent ciues coercere, atque in vincula publica deducere, in caput tamen ciuis Romani animaduertere non valebant: nec prouocatio erat ab his pr[illegible]ta. Quo in regimine permulti tumultus fuere, sæpeq; plebe cum patribus discordante, variata est gubernatio ciuitatis. Nam & aliquando per Decemviros, & aliquando per Tribunos, sæpius tamen per Consules regimen actum est. Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & a[illegible]ora quædam à finitimis inferrentur, vrgente necessitate, placuit maioris potestatis constitui magistratum: prodieruntq; *Dictatores*, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduersio data est: sed temporaria fuit istorum potestas. Paulatim namque natura ad id quod optimum erat, iter parabat. Ad extremum autem, cum neque populus, neque Senatus, nec alii magistratus, satis probe prouincias vrbemque regerent, necesse fuit Reipublicæ per vnum consu[illegible] constitutoque *Principe*, datum ei ius est, vt ratum esset quicquid ab eo constitueretur. Cuius principium Iulium Cæsarem præstitisse, non est ambiguum. Per eum namq; regimina reipublicæ ad Imperatores perpetuo sunt translata.

Cap. VI.

Imperatoriam maiestatem diuinitus à Christo Iesu adprobatam esse.

IMperatorum potestas non solum vi naturæ introducta est ad publicam vtilitatem, sed etiam per Dominum & Saluatorem nostrum Christum Iesum, Dei filium (in cuius manu sunt omnia regna mundi) & verbo comprobata reperitur, & facto: qui & nasci voluit cum vniuersus describeretur orbis, & Augusti Cæsaris censum tulit. Nec hoc contentus, dari etiam pro se ac Petro tributum iussit. Interrogatus quoque, An Cæsari dare censum liceret? viso numismate, *Reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Hinc beatus Ambrosius, *Si tributum*, inquit, *petit Imperator, non negamus, agri ecclesiæ soluunt*. Et insuper magnum quidem est, & speciale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subiecti, ne quis constitutionem terreni regis putet esse soluendam. Si enim censum filius Dei soluit, quis tantus es, qui non putas esse soluendum? Adsunt & alia Christi oracula, quibus Imperii potestas extollitur. Namque dum ai[illegible] Pilato; *Non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper*: quid aliud ostendere voluit, quam Romani principis, cuius vicem Pilatus gerebat, ex Deo potestatem prodire? Quod si desuper ad Cæsarem referamus, qui erat potestatis Pilati author, tantundem habemus. Nam [illegible]m Christus approbat, ac secundum carnem se illi submittit. Inde Iustinianus Cæsar *Imperium* sibi *à cælesti maiestate traditum* asserit.

Cap.

CAP. VII.

Ecclesiasticam potestatem a Christo pariter esse constitutam.

H[illegible] Christi verba trahuntur, cum dicenti discipulo, *Ecce gladij duo hic: Sufficit* [illegible] spiritualia summo Pontifici, & temporalia Cæsari, vti doctores interpretantur [illegible]: Duæ potestates sunto, spiritualis & temporalis. Nam satis sunt ad vniuersalis [illegible] tionem. Hinc sacri canones *ad firmamentum cæli*, id est, vniuersalis Ecclesiæ, *fe* [illegible] *duo magna luminaria* dicunt: id est, duas potestates instituisse, quæ sunt Pontifi[illegible] potestas: & alterã diebus, id est, spiritualibus, alterã vero noctibus, id est tẽporalibus [illegible] Gelasius inquit) *quibus principaliter hic mũdus regitur: authoritas sacra pontificũ,* [illegible] peruertetur, cũ tantopere laudetur vnitas, cur duabus his potestat bus [illegible] præfecta? cum & apud gentiles nonnunquam sacerdotis officiũ obi[illegible] Imperatores [illegible] mento legamus, M[illegible] edech regem ac sacerdotem fuisse. Nico[illegible] pam [illegible] nus. Sic enim ait: *Cum ad verum ventum est, vltro sibi nec Imperator iura pontifi*[illegible] *nomen Imperatorium vsurpauit: quoniam mediator Dei & hominum, homo Christus* [illegible] *& dignitatibus distinctis, officia per statum vicissimq, discreuit, propria volens medi*[illegible] *non humana superbia rursus in inferna demergi vt & Christiani Imperatores pro æternæ* [illegible] *pontificibus* [illegible]*rent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus* [illegible] *quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & Deo militans minime secularibus se negotiis implicaret, ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset secularibus negociis implicatus.* In p[illegible] tamen beati Petri (sicuti Canones asserunt) [illegible] potest Apostolica sedes, nedum summi Pontificis authoritatem exercere, sed etiam summi Principis exequi potestatem.

CAP. XVIII.

Antichristum non venturum, donec Imperium Romanum steterit.

HAbet [illegible]oque Romanum Imperium (vt quidam autumant) aliud priuilegium: nec enim eo stante v[illegible] ex[illegible] Antichristum. Sic enim doctoris gentium Pauli verba illa interpretantur: *Qui tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille filius iniquitatis, quem Dominus spiritu oris sui interficiet.* Quam sententiam etiam [illegible] diuum Augustinum [illegible] que esse secutum. Hæc igitur [illegible] Romani principis autho[illegible]tas, quam co[illegible] munis vtilitas desiderauit, natura inuenit, Deus dedit, Filius confirmauit, consensus hominum approbauit, de stirpe duarum rerum, sicut Iustinianus ait, proueniens, vimq; suam exinde muniens: felix Romano[illegible]um genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque populis dominari fecit. Nec gens vlla fuit orbe toto, quæ collum non inclinarit Imperio, nisi cui Romanus populus fœdum putauit imperare. Et quamuis aliquando summa potestas penes populum fuit: constituto tamen (vt diximus) principe, lege antiqua, quæ *Regia* nuncupatur, populus ei, & [illegible] n cum omne suum Imperium ac potestatem contulit. Nec enim vel populare regimen, quod Politicum, vel optimorum ciuium, quod Aristocraticum appellatur, tam iustum tamq; pacificum esse potest, quam Monarchicum, quod in Romano principe recognoscimus. Quod aliquando per Italos, aliquando per Hispanos, interdum per Afros, Dalmatasque constat ad[illegible]tatum. Peruenit etiam ad Græcos diuq, apud Constantinopolim tantæ gloria dignitate permansit. Et quamuis aliquando duo simul fuerint Augusti, vt Diocletianus & Maximianus, [illegible]quam etiam plures, id tamen vsurpatione magis quam iure contigit. *In apibus* enim, inquit beatus Gregorius, *princeps vnus est, grues vnum sequuntur, Imperator vnus.* Obuenit autem hæc dignitas, nunc senatus electione, nunc militari fauore, nunc principis ordinatione.

CAP. IX.

Quare Romanum Imperium fuerit à Græcis ad Germanos translatum.

DEmum vero negligentibus Romam Græcis, eamq; nunc Barbarorum, nunc aliorum direptioni relinquentibus, populus Romanus, qui suo sanguine tantum pararat Imperium, qui suis virtutibus monarchiam suam auera[illegible], venientem in auxilium eius Carolum Magnũ Francorũ re[illegible] natione, Germanum, qui vrbem [illegible] sacraque loca ab omni hostiũ incursione defendit, primo Patricium post Augustum, concurrente summi Pontificis consensu salutauit Cæsarem. Generali itaq; modo in Germanos Romanum Imperium constat esse translatum [illegible] quod per varias manus deductum [illegible] denique, Diue Cæsar [illegible]derice, per legitimam electionem deriuatum est, tibiq; suprema in tem[illegible]us est ex alto commissa potestas, vt bella fœliciter peragas, pacem decores, & reipublicæ statum sustentes. Ad quas res omnes populi, omnes nationes, omnesq; reges & principes tuo debent Imperio libentibus animis se submittere.

CAP. X.

Omnes & populos & potentatus iure sub Romano Imperatore [illegible] in temporalibus & secularibus, uti Pontifice Max. in spiritualibus.

NAmque sicut in spiritualibus Romano Pontifici singuli Patriarchæ, Primatesq; cæteri [illegible] ti. es & Prælati subiecti sunt, quamuis & hoc aliquando Græci negarint, & adhuc p[illegible] sitarum genus inficietur: sic & Romano principi temporales quos [illegible] liquet c[illegible] enim eum Canonum authoritas Imperatorem in temporalibus eos præcellere dicat, qui ab [illegible] piunt temporalia: quis non videt & populos & principes omnes ab Imperatore (qui mundi [illegible] nus est) recipere temporalia, sibiq; idcirco debere obedientiam? *Iure enim humano* (ut A[illegible] inquit) dicitur, *Hæc villa mea est, hic seruus meus est, hæc domus mea est. iura autem humana, iura Imperatorum sunt.* Exinde, sicut ab initio retulimus, cum ratio ipsa naturalis ostendat, unum esse princip[illegible] oportere, qui lites dirimat, iustitiam administret, populos in pace custodiat, ac temporalibus præsit omnibus: manifestum est, huius muneris dignitatem Romano regi competere, quem diu constat in possessione eius fuisse. Nempe quamuis aliqui parere Romano negent Imperio, nemo tam[illegible] post Augusti Octauiani monarchiam, tantam vesaniam induit, ut sub alio quam sub *Romani Regis* titulo, mundi Dominum orbisq; principem sese ausus fuerit appellare.

CAP. XI.

Errare eos, qui se ita adserunt exemptos, ut nihil Imperio debeant.

CÆterum, ut horum sententiam expendamus, qui se tanta fretos asserunt libertate, ut n[illegible] omnino Imperio teneantur, quadamque se potiri dicunt exemptione: quamuis illorum p[illegible] teruitati potius armis, quam legibus obuiandum foret, ut quo iure se putant exemptos [illegible] m se sciturent esse subiectos) libet tamen aliquid in hac re scribere. Cuncti profecto qui se esse [illegible] gant Imperii, aut id priuilegio se asserunt assecutos, aut virtute aliqua. Priuilegium aut [illegible] licentia Imperii suscepisse, aut aliunde: hoc secundo casu non est opus confutatione. C[illegible] Romanum Imperium adeo super omnes mortales in temporalibus sit erectum, manif[illegible] neminem esse, qui ei possit inferre præiudicium. Cassa nanque sunt omnia, atq; irrita, [illegible] fiunt, qui potestatem non habet: nec ratum est quicquam, quod per iniuriam agitur. [illegible] Imperio talis manauerit exemptio, dicimus eam & hoc casu nullius esse momenti. Nam e[illegible] sit atque amplissima Romani principis authoritas: eo tamen priuatur Augustus, ut sui [illegible] possit efficere. Quod certe faceret, si regem aliquem in omnibus liberum a se redderet, & exe[illegible] u. Posset nanque successu temporis tot eximere, ut nedum sibi parem, sed etiam maiorem [illegible] Quod esse absurdum, neminem fugit. Idcirco nanque princeps Romanus *Augusti* nomen a[illegible] non minuere, sed augere Imperii potestatem deberet. Nec propterea minor est eius auth[illegible], quia similem sibi non potest creare: sicut nec Deus desinit esse omnipotens, quamuis in Deitate [illegible] sit nisi unicus fore.

CAP. XII.

Monarchiam vel solam pacis vniuersalis esse causam, quam & illa conseruet.

PRæterea cum (sicut supra retulimus) ex iure naturæ fundatum constet Imperium, atque a[illegible] cem tenendam, iustitiamque distribuendam Monarchia sit necessaria, certum est, tal[illegible] a p[illegible] gia non valere, quæ multitudinem summarum afferunt potestatum. Nascuntur enim ex hoc d[illegible] diæ, frequentes fiunt rapinæ, multimodæ committuntur neces absque numero: cum, pace [illegible] ta, hinc atque inde bella grassentur, existente nemine qui maior omnibus iuris ordine [illegible] imponere modum. Quod si vno sub capite viueremus, si vnam omnes sequeremur ob[illegible] vnum duntaxat in temporalibus supremum Principem recognosceremus, fl[illegible]oreret vbiq[illegible] pax optima, dulcique omnes concordia frueremur. Cuius rei signum est manifestum, q[illegible] tio nascentis mundi vsq; in hoc æui, nunquam pacem fuisse legimus vniuersal[illegible], nisi [illegible] Cæsarem Augustum, in modum cœlestis regni, totus orbis oculos dirigebat. Quod [illegible] sententiam Christi redemptoris nostri tunc conti gerit, qui nostram humanamque form[illegible] sufficere tamen debet, diuinum illum mundi fabricatorem, viam hanc ostend[illegible] b[illegible]dæ, cum orbis sub vno principe regeretur. Liquet igitur, priuilegia, quæ monarchi[illegible] ex quacunque veniant potestate, non habere vigorem, eaq; non solum pe[illegible] sed ab ipso quoque qui concessit, esse cassanda; nec enim tolerare Principem decet, quæ ad subuer[illegible] ne[illegible] tendunt Imperii.

CAP. XIII.

Errare quoq; eos, qui se suis virtutibus exemptionem ab Imperio meruisse ferunt.

SEd aiunt aliqui, propriis se virtutibus id priuilegii meruisse, quamuis Imper[illegible] ue[illegible] thoritas. Dicunt n. se suis armis, suoq; sanguine prouincias vendicasse, quæ vel a[illegible] hostibus Christiani nominis occupabantur, nec Romanum recognoscebant Imperium. Q[illegible]

ridiculum fit, iniustum, absonum, ex superioribus licet intueri. Insuper quoque, si dignum hoc est, nec illud erit indignum, si quod aliquis iniuste rapuit, alius vi recipiat sibique teneat, nec vero Domino reddat. Quod nemo dixerit esse iustum. Constat enim omnes prouincias (vt ante diximus) sub Imperio quondam fuisse, cuius directum dominium apud Romanum principem assidue mansit. Itaque licet barbari superuenerint, viq; illas inuaserint, si tamen postea recuperantur, non vindicatori dandæ, tanquam exempto, quamuis laudandus præmiandusq; sit, sed Imperio sunt restituendæ. Nullius enim tanta laus est tantaque virtus, vt eius causa destitui debeat imperium. Semper namque maior est vtilitas publica, quam priuata: nec committendum (vt iam probauimus) quod propter cuiusquam merita, potestas aliqua erigatur Imperio similis: qualis in exemptis esset, qui nullum superiorem admitterent. Quæres Monarchiæ dignitatis neruos elidit, schisma sub Imperio facit, & unionem humanæ societatis concordiam dirimit.

Cap. XIV.

Quid veniat appellatione Sub Imperio esse.

NOn tamen propterea Regum & aliorum principum magnam esse potestatem inficiamur, sed esse eos sub Imperio dicimus: eorumq; correptionem, quando tyranni efficiuntur, ad Romanum principem pertinere, caussas regum asserimus Cæsari remittendas, teneriq; omnes pro salute communi Imperatori parere, venire ad bellum vocatos, conferre impensas, mittere auxilia, præbere transitum, elargiri commeatum, nihilq; fugere quod Cæsarea maiestas iniunxerit. Vt quam ipsi à suis subditis obedientiam exigunt, eandem suo Domino præstent Imperatori.

Cap. XV.

Quibus de causis ab Imperatore priuilegia data reuocari possint.

VErum quoniam de Priuilegiis mentio incidit, dicemus aperte, quid in re hac priscæ doctores sapientiæ tradiderint. Est equidem Romani Principis, ciuitatibus, principibus, regibus, tum propter merita, tum propter vrgentes causas, priuilegia elargiri, sed ea talia esse conuenit, quæ vires Imperatoriæ potestatis nequaquam extinguant: eaq; potest Imperator tam à seipso, quam à suis antecessoribus concessa declarare, interpretari: ac cum causa fuerit, abrogare, vel illis derogare. Auferuntur namque priuilegia, cum ex falsis narrationibus obtenta sunt: impetratis namque carere debet mendax precator. Reuocantur, cum male vtuntur, qui illa sunt assecuti. Priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Cassantur, cum male mereri incipiunt, qui eadem bene merendo obtinuerunt. Irritantur, si damnosa Reipublicæ reperientur: quę cum data fuerunt, erant vtilia, vel si bonis moribus contrariantur: aut si magnam Imperio iacturam seruata faciunt, quæ sublata grandem præberent vtilitatem. Quoniam sicut maius bonum minori præponitur, ita communis vtilitas speciali præfertur vtilitati. Nec sane priuilegia vlla conferre, vel tolerare Cæsarem conuenit, quę vel dilectam inducant, vel communem auferant commoditatem. Ideo namque imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, vt possit omnia quæ nouiter contingunt, & emendare, & componere, & modis & rebus competentibus tradere. Absq; tamen rationabili causa nec auferenda sunt priuilegia, nec derogandum est eis. *Omnis* namq; *potestas* quæ *à Deo data est*, vt inquit Apostolus, *in ædificationem* tradita est, *non destructionem*. Quæcunq; igitur priuilegia iuste concessa sunt, manentq; iuste, sine detrimento Reipublicæ seruanda sunt. Decet n. priuilegium principis esse mansurum. At cum priuilegium quod olim vtiliter concessum est, damnosum efficitur: satius est euellere malam arborem, quam nutrire. Si enim iuxta Euangelicam veritatem, arbor quæ fructum non adfert, excindi debet, in ignemque mitti: quanto magis excindenda est, quæ Reipublicæ officit arbor?

Cap. XVI.

Imperatorem non obligari ad rationem reddendam suorum factorum, sed de iis bene præsumendum esse.

VErum, cum in omnibus quæ geruntur à Principe, causa præsumatur & ratio facti, si quando vel abrogare priuilegia, vel ipsis derogare Principem contingat iniuste: quamuis liceat eum per viam supplicationis informare, humiliterq; petere restitutionem, non tamen reclamare licet, vituperare vel impugnare, si perseuerat, cum nemo sit, qui de suis factis temporalibus possit cognoscere. Tolerandū est patienter, quod princeps facit, quamuis inique, expectandaque est successoris emenda, vel superni correctio iudicis, qui violentias atque iniurias non sinit esse perpetuas. Cogitandum insuper est, quod Princeps agit, Dei fieri permissione. Quia *cor Regis* (vt inquit Scriptura) *in manu Dei est, & vbi voluerit, inclinabit illud*. Deus autem sæpe propter peccata subditorum, deprauari permittit vitam rectorum. Ex quo fit, vt occulto Dei iudicio apud Deum iusta nonnunquam reperiantur, quæ nobis videntur iniusta.

Cap. XVII.

Cæsarem etiam malis vel bonis, auferre posse bona temporalia.

Dicendum est etiam aliud, quod aliquibus fortasse durum videbitur, & absurdum: sed non debet taceri, quod verum est, dictuque vtile. Quid obstas penna? quid molesta es? cur non reddis atramentum? exprime Cæsaris priuilegium: nullum timeas, dum vera scribis. Nempe liberum est Imperatori, non solum homini nequam, sed etiam viro bono, ac de republica bene merito, proprium agrum, proprias domos, propriasque possessiones auferre, si Reipublicæ necessitas id expostulat. Hinc videmus prædia rustica, quæ bellis imminentibus damnosa sunt ciuitati, cum ædificiis incendi, agros effodi, vineas amputari, frumenta ex priuatis horreis, pecuniasque ex arcis ad publicum vsum deduci, quamuis hoc singularibus hominibus videatur esse damnosum: minus tamen malum est priuatos viros luere, quam Rempublicam persuadari.

Cap. XVIII.

Rempublicam ab omnibus esse priuatæ rei vtilitatiq; præponendam.

Nam nec opes priuatæ stare possunt, nisi salua Republica. His tamen hominibus qui propter Rempublicam singularia perferunt detrimenta, ex publico compensandum est: atque ita curandum, vt incommoditas belli non ad vnum vel paucos, sed ad omnes æqualiter peruenisse videatur. Quod si Reipub. status id non patitur, tolerabilius vnum est pati, quam vniuersos. Nam si ciuis pro salute sua omnia dabit quæcunque habet, quanto magis id Reipub. causa faciet? cum non solum nobis nati simus, sed etiam Reipub. cui non minus quam nobis ipsis debemus parare diuitias. Nautæ, cum tempestas emersit, quæcunque sunt in naui bona, pro salute personarum deiiciunt. Quod si hominem aliquem naufragii præstare causam putant, & hunc etiam mariuis committunt fluctibus: sicut de Iona legimus in sacris, & apud gentiles de Orione scribunt Poetæ. Expedit nanq; vnum hominem mori pro populo, ne tota gens pereat: quam rem bonus ciuis æquo animo pro Repub. tolerabit. Apud Romanos Curtius libenti pronoque animo pro salute reliquorum ciuium in hiatū terræ sese præcipitauit. Apud Græcos, Iphigeniam pro felici omnium nauigatione, iubente patre, sacrificatam, Historici tradunt. Sicut enim membra quædam amputantur, si ipsa languere, & tanquam spiritu carere cœperint, ne reliquis noceant corporis partibus: sic & aliqui homines propter Remp. pati debent, quamuis nihil mali videantur promeruisse, si cum ipsis Respublica perit, quæ sine ipsis salua esset. Turpis enim est omnis pars, quæ suo toti non conuenit, & semper minus malum tolerandum est, vt euitetur maius: nec graue videri debet, si pro salute corporis pedem vel manum, vt sunt in Repub. ciues, dicimus resecandam, cum princeps qui caput est mystici Reipub. corporis, cum salus communis expostulat, vitam ponere teneatur: sicut Atheniensem Codrum, & apud Lacedæmonios Leonidam tradunt fecisse, qui pro salute suorum ciuium vltroneas obierunt mortes. Imitandus est enim Christus Iesus, qui nōn solum pastoribus vt animas pro suis ouibus ponerent, imperauit, sed ipse quoque cum esset caput Ecclesiæ, princeps & rector, vt nobis mortem demeret voluntariam mortem subiuit. Nunc quemadmodum circa leges habere se Principem oporteat, breuiter absoluendum est.

Cap. XIX.

Imperatoris adeoq; Cæsaris esse, condere, soluere, interpretariq; leges.

Leges sacratissimas, quæ constringunt hominum vitas, vniuersique mundi ceruicibus imponuntur, solius Imperatoris est condere, cui quicquid placuerit, legis habet vigorem. Quodcunq; n. Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est, vel dicto præcepit, legem esse constat. In legibus autem conditis, si quid visum fuerit ambiguum ad imperiale culmen, per iudices referri debet, vt ex authoritate Augusta manifestetur: nam Imperatori solum concessum est leges condere & interpretari. Nec quisquam sanæ mentis negabit leges ab eo dissolui à quo sunt conditæ: cumque Imperator sit, qui vim legibus authoritatemq; impartitur, constat & ipsum legibus derogare posse, illasque abrogare, cum causa fuerit rationabilis. Etenim si Decemuiris data facultas est, decem tabulas legum ex Græcia missas interpretari atque corrigere, si Prætoribus permissum est, ius nouum condere, vetusque reprehendere, quis non hanc facultatem in Cæsare recognoscat? in quem totam (sicut ante relatum est) Romani populi potestatem constat esse translatam.

Cap. XX.

Imperatores non esse Legibus subiectos, oportere tamen illos iuxta leges iudicare.

Verum cum nihil tam studiosum in omnibus rebus inueniatur, quam legum authoritas, quæ & diuinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit; digniū est Principem secundum

cundum leges & viuere & iudicare. Est enim lex inuentio quædam & donum Dei, oculus ex multis oculis, & intellectus sine affectu. Nec facile dissolui debet, quod à pluribus accurate digestum est, cum magna lucubratione introductum. Hinc dicere consueuit Imperator: *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.* Quod quamuis pulchrum est dicere, non tamen asserendum est, Imperatorem legibus esse subiectum, cum sit solutus. Est enim aliud quiddam, cui plus q̃ legibus obnoxius est Imperator. Hoc ipsum æquitas est, quæ non semper inuenitur scripta. Æquitas enim est, quod præter legem scriptam iustum est. Quod si aliud lex iubet, aliud æquitas suadet, conuenit Imperatorem iuris rigorem æquitatis freno temperare, cui soli inter æquitatem iusq; interpositam interpretationem licet, & incumbit inspicere. Præsertim cum nulla iuris sanctio, quantumcunque digesto perpensa consilio ad varietatem humanæ naturæ, & machinationes eius inopinabiles, sufficiat.

Cap. XXI.

Leges humanas quandoque mutari, abrogariq́; posse.

CVmq; humani iuris conditio semper in infinitum decurrat, nihilque sit in ea quod stare perpetuo possit (multas enim formas eadem natura nouas deproperat, & secundum tempora statuta variantur humana) manifestum est æui cursu, quæ leges olim iustæ fuerunt, iniustas reddi, fieriq; nunc inutiles, nunc duras, nunc iniquas. Ad quas moderandas opus est principe, qui legum Dominus est. Nam si quid in eis latum fortassis obscurius fuerit, Imperatorem conuenit declarare, duritiamque legum suæ humanitati contrariam & incongruam emendare. Quod enim dicitur, *legem quamuis duram esse seruandam*, inferiores iudices, non Cæsarem respicit. In quo est vis illa moderandarum legum, quam ἐπιεικείαν vocant, quæ tam annexa est summo principi, vt nullis possit humanis euelli decretis. Sed hac suprema potestate sine magna & vrgenti causa vti principem minime conuenit. Imitandus est enim ille Theopompus Aristotelicus, qui, vt principatum suum efficeret diuturniorem, raro hanc potestatem exercebat. Quamuis enim lex Imperii, solennibus iuris Imperatorem soluerit: tamen nihil tam proprium est Imperii, quam legibus viuere. Nec mutandæ sunt leges sine causa, nec nouæ instituendæ absque euidenti vtilitate, & licet in omni Principis actione legitimam subesse causam, reputare nos deceat, qui ab eius placito non possumus resilire, cauendum tamen Imperatori est, ne sine ratione libidines potius suas, quam iustas leges sequatur, fiatque Deo maximo reus apud quem potentes potenter tormenta patiuntur, qui iutis æquitatisque tramitem reliquerunt.

Cap. XXII.

Ab Imperatoris sententia nec posse, nec debere prouocari.

NVnc vltimo loco de appellationibus transigamus: eosque confutemus, qui à sententia summi Principis asserunt appellandum. Etenim si à præfectis prætorio prouocatio non recipitur, qui sub suo Cæsari: multo minus recipienda est, si Cæsar ipse sententiam tulit, qui nullum habet in temporali causa superiorem. Hinc litigatores causas iubentur suas, quæ coram tribunali ventilantur Augusto, plene instruere, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquirendi. Exinde cum in præfectis prætorio idcirco non admittatur prouocatio, quia credit princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officii magnitudiné adhibentur, non aliter iudicaturos esse q̃ ipse iudicaturus fuisset, quis non intuetur aperte, rationé istam multo magis in Cæsare nullam prouocationé admittere? quis insuper prouocari à præfectis prætorio prohibuit, nisi Cæsar? quòd si Cæsar sic iudicem ex suis aliquem extollit, vt ab eo appellari nequeat: quis tam hebes est, vt a Cæsare reputet appellandum? Notum insuper est, non licere à legibus appellare. Lex enim (vt dictum est) quanquam dura, ferenda est. At cum sententia Principis, partibus omnibus constitutis lata, non solum illi causæ pro qua introducta est, sed omnibus similibus lex sit: quis eo temeritatis excedit, vt à sententia, quæ vim legis habet, appellet, cum Romani non solum à legibus, sed ab his quoque appellare prohibuerint, qui iussu populi decem tabulas iuris legum, reformare qui tenebantur? Sed appellant quidam rursus ad Cæsarem adiunctis principibus, quasi maior sit Imperator cum illis, quam sine illis. Quod si verum esset, iterum etiam ab Imperatore ac Electoribus ad ipsos adiunctis aliis Principibus, appellare liceret, & vsque in infinitum processus fieret, cum homines in propriis factis affectione magis quam veritate ducantur, ac vt plurimum iustam se putent habere causam, minusq; iuste contra se iudicata approbant. Sed vana atque inania sunt istorum fundamenta. Tanta est enim in Cæsare potestas, sine Principibus, quanta cum ipsis. Amat enim vnitatem suprema potestas, suaq; sponte ex multitudine fugit ad vnum.

CAP. XXIII.

Imperatorem biſariam offendi ab eo, qui ab eius appellat ſententia.

CVmque in Cæſare ſumma poteſtas ſit, ſummaque authoritatis plenitudo, nil eſt quod adiunctis principibus authoritatis accedat: quoniam neque ſummo adiici quicquam poteſt, neque plenum poteſt effici plenius. At qui prouocat, quaſi ſuperiorem appellat, qui latam contra ſe iniquam ſententiam corripiat. Qua in re, duplici temeritate Maieſtatem lædit Imperialem. Nam & ſuperiorem nititur aſſignare ei, qui omnibus principibus eſt ſuperior: & iniquitatem illi aſcribit, quem ſemper æquum inſtumq; reputare debemus. Quapropter qui talia tentant, non ſolum prohibendi ſunt, ſed etiam debitis pœnis atq; animaduerſionibus coercendi. Cum iuxta canonicas ſanctiones quædam ſint culpæ, in quibus culpa eſt relaxare vindictam. Etenim quamuis à ſummo ſolio nonnunquam procedat iniquitas, iniuſtumque iudicium prodeat: non tamen idcirco locus eſt appellationi, cum nemo ſit iudex, qui temporalia Cæſaris facta valeat examinare. Vtilius inſuper eſt Reipublicæ ad extinguendas lites, paucis iniuſte oppreſſis appellationis beneficium denegari: quàm multis calumniantibus, poſtquàm iniſte dominati fuerint, querelarũ ianuas aperire. Cũ rariſſimi ſint, qui ſe iuſte reputent condemnatos: ſemperq; minus malum tolerandum ſit, vt euitetur maius. Nempe vbi ſemper licitum eſt appellare, ibi quoq; lites ſine fine reperiuntur: ibi ſunt inimicitiæ, ibi contentiones, ibi noua dietim ſcandala. Quod ſi ciuitates aliquæ à ſuis præſidibus appellari non ſinunt, quis tu es, qui velis à ſupremo Cæſaris tribunali appellare? maiorisq; authoritatis vnum ciuem in dignitate conſtitutum, quam Imperatorem reputare? An non, ſicut in ſpiritualibus vnum caput eſt, à quo nulli appellare licet, & ad quem ab omnibus appellatur, ſic etiam conuenit in temporalibus obſeruare? Romani pontificis ſententiam nulli fas eſt in irritum reuocare. Romani principis voluntatem nemo poteſt impugnare. Satius enim eſt iniuſtam ſententiam iſtum ferre, vel illum, quam per querelas id agi, vt imperio ſuperior detur. Si enim ab Imperatore vis appellare, ab eo quoq; prouocare deſiderabis condemnatus, quem poſt Cæſarem appellaſti, nec tuis inueniri poterit appellationibus modus. Quod ſi alterius iudicio vis quieſcere: quin potius arbitrio quieſcis Imperatoris, quem ſuper omnes mundi homines in temporalibus Deus conſtituit? Sit tandem finis litium, ſit caput inter principes, ſit qui temporalia terminet: auferatur materia litigandi perpetua, cognoſcant homines ſe principi eſſe ſubiectos, Imperatoremque mundi Dominum, tanquam Dei vicẽ in temporalibus gerentem venerentur. Et ſicut quæ Deus iubet implenda ſunt, nihilque contra replicandum eſt, ſic temporalia Cæſaris mandata ſine repugnatione ſuſcipiant. Curent autem ipſi Cæſares, ne quenquam iniuſte opprimant, cauſamque præbeant hominibus ad Deum clamandi, cuius eſt terra & plenitudo eius, qui nec obliuiſcitur clamorem pauperum, & propter iniuſtitiam de gente in gentem transfert imperium. Nihil eſt enim quod illi maximo Deo, rectori orbis, cœlique fundatori grauius ſit, quam iuſtitiæ neglectus, indignaque pauperum oppreſſio. Sicut enim Pſalmiſta canit: *Non in fine obliuio erit pauperu. Patientia pauperum non peribit in finem.*

CAP. XXIV.

Summatim neminem rebus in omnibus temporalibus eſſe Imperatore ſuperiorem, poſt Deum Opt. Max.

HÆc tibi, Diue Cæſar Friderice, de tua ſufficiat ſuprema poteſtate, breuiter & ſuccincte ſcripſiſſe: ex quibus percipere potes, quanta ſit tui ſolii, quamque admirabilis authoritas, cum nemo tibi in temporalibus præſit, & tu omnes præcellas, cum nemo ſit qui tuum in temporalibus refugere poſsit imperium, & tuum ſit omnibus imperare, cum nemo ex tuo iudicio ſit exemptus, & tu omnes temporales valeas iudicare, cum nemo à te prouocare queat, & ab omnibus ad te liceat appellare temporalibus, cum priuilegia legesque poſsis interpretari atque corrigere: cum ad tuendam Imperii Maieſtatem, Reique publicæ ſtatum ſeruandum, omnes populi, nationes principes, reges, tuis debeant obedire mandatis. Quæ cum ita ſint, cauere tamen debes, ne ſine ratione aliquid agas, ne vel ad tuam voluptatem potius quam ad ſubditorum vtilitatem regas Imperium, atque ſic ex rege fias tyrannus, cum quo nulla nobis ſocietas, nullumque debet eſſe commercium, ſed potius ſumma diſtractio. Quod vt euites, tanto magis eniti debes, quanto propter pacem populis datam iuſtitiam bene adminiſtratam, Remque publicam rite directam, te auctorem facti in ſublime prouectum, grauiori ſemper tranquillitate Deus cuſtodit. Vale feliciter, ex Vienna Cal. Martiis: M.CCCCXLV. Regni tui anno ſexto.

FR. IACOBI DE PARADYSO CARTHVSIENSIS, DOCTORIS ERDFORDENSIS

COLLECTVM

DE SEPTEM STATIBVS ECCLESIÆ IN APOCALYPSI mystice descriptis: & de authoritate Ecclesiæ: & de eius reformatione: sumptum ex eius QVODLIBETO STATVVM HVMANORVM.

LIBET præterea quædicenda sunt, specularitet, conformiter, de sanctis reuelationibus Iohannis, *in Apocalypsi* ostensis, à præmissis non alienis quædam referre. Ipse enim Iohannes post visionem specialiter septem Ecclesiis, & earum *Angelis*, id est, Episcopis exhibitam, sanctum stylum suum vertit ad generalem Ecclesiæ vniuersalis statum describendum, à temporibus Apostolorum, vsque ad secundum Christi aduentum, *in sexto & septimo capitulis*, quem statum nomine *septem Sigillorum* signauit. Quæ septem sigilla, *agnus*, id est, Christus occisus aperuit. Et apertio sigillorum non est aliud, nisi statuum Ecclesiæ manifestatio, vsq; in finem seculi.

Aperto primo sigillo, visus est à Iohanne *equus albus*, id est status Ecclesiæ tempore Apostolorum purissimus, propter Baptismi gratiam per eos prædicatam: & vitæ sanctimoniam, quæ illo tempore viguit in numero fidelium, vt *Actorum Apostolicorum* testatur Historia: *Erant*, inquit, *illis omnia communia*. In quo statu, Simon Magus cum omnibus suis successoribus erat eiectus, & damnatus: qui proh dolor, hodie in vniuerso pene orbe, sua semina venenata in medio tritici superseminant, & (vt vereor ego) sinenda crescere vsque ad messem, cum paterfamilias dicturus sit: *Colligite Zizania, & alligate ea in fasciculos, ad comburendum ea.*

In apertione secundi sigilli, vidit Iohannes *equum ruffum*, in quo signatur secundus status Ecclesiæ, qui est status sanctorum martyrum tempore tyrannorum, scilicet principum & imperatorum gentilium, à tempore Neronis vsque ad tempus Constantini, à sancto Syluestro baptizati. In quo statu multa millia sanctorum stolas suas in sanguine agni, scilicet Christi, rubricauerunt, Christi passionem imitati. Nam vt litera ibidem dicit, *sumpta est pax de terra, & datus est sessori equi illius gladius magnus.*

In apertione tertii sigilli, id est, in tertio statu Ecclesiæ, vidit Iohannes *equum nigrum*, qui est scelus hæreticorum, Ecclesiam persequentium, niger in vitiis, in quo nulla claritas lucet veritatis, nec albedo æquitatis. Et qui sedebat super equum nigrum, scilicet Diabolus, regens hunc equum, habebat stateram in manu sua, scilicet peruersam scripturæ expositionem, flectens eam faciliter, ad quemcunque partem desiderat, sicut hæretici facere consueuerunt. Et hoc tempus erat tempus Arrii, & aliorum, vt in *Ecclesiasticorum* narratur *historia*: in quo concurrebant Sancti Doctores prius dicti, iustam libram, id est, rectam expositionem manibus suis gestantes: quod ita esse, præterita secula non ignorant.

In apertione quarti sigilli, visus est *equus pallidus*: id est, in quarto gradu vigueruut hypocritæ, falsa religione palliati. Et qui sedebat super illud, nomen illi *mors*: id est, æterna damnatio illis debetur. Vnde & infernus sequebatur eum, vt dicit litera. Et data est sessori illius equi, potestas super quatuor partes terræ: id est, a Deo permissa, interficere gladio iniquitatis & dolositatis: *fame*, id est, carentia verbi Dei: *morte*, id est, doctrina mortifera (coaceruabunt enim sibi homines illius temporis magistros prurientes auribus, loquentes eis placentia) *& bestiis terræ*: id est, vnient se principibus, ad se fortificandos in viis suis, & hoc *super quatuor partes terræ*: id est, in omnibus mundi finibus abundabit scelus hypocritarum. In quo statu, vt arbitrari possum, hodie laboramus. In omni enim genere hominum, fictæ sanctitatis viros & fœminas videmus, quorum aut Deus venter est, aut famam aucupant laudis humanæ, & præ aliis honorari & venerari volunt, præcellere cæteros in mundi sapientia, in doctrinæ præstantia, in operum externorum excellentia: cum tamen plures vacui cernantur, in veræ virtutis, scilicet humilitatis, refulgentia: quod, quam verum sit, à considerante studia hominum, ad quos fines tendant, palpari potest, sub colore enim honestatis, militat omnis pene actio humanæ conuersationis, etiam in his qui animabus lucrandis

deseruiunt. Ideo enim pallidi coloris equus describitur, quasi speciem præferens mortificatæ carnis, ad ostendendum hominis exterioris sanctitatem: nec tamen plane spem habens albedinis, aut puritatis.

In apertione quinti sigilli, vidit Iohannes *sub altari Dei animas occisorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, vindictam petentes de iis qui habitant in terra.* Et dictum est illis, *vt quiescerent adhuc modicum tempus, donec compleatur numerus fratrum eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.* Qui status quintus, credendus est partim competere animabus sanctis, iam exutis corporibus. partim etiam sanctis adhuc in hac vita degentibus, etiam tempore pacis Ecclesiæ: qui licet materiali gladio non trucidantur, tamen seipsos mortificatione desideriorum carnalium quotidie mactant, quasi videntes se vbiq; hypocritis & fictis hominibus siue religiosis siue secularibus circumseptos. tędio affecti, longitudine temporum, & acerbitate hypocritarum vbiq; prævalentium, orant dissolui, & esse cum Christo. Et vere molestiorem statum, quoad quotidianam internam & externam pugnam tam diuturnam, in hoc tempore pacis intelligere & sentire possunt: hi se in innocentii vitæ conseruare volunt, qua illi priores sancti: qui licet acerbiori, quoad pœnarum genus, celeriori tamen, quantum ad tempus, suam vitam finierunt.

Isti igitur duo status immediate præcedentes, videntur concurrere in vnum tempus, scil. et modernum: licet non in vnum quoad actiones in tempore vno agendas. Non latuit hoc genus hypocritarum sanctum Paulum, 2. Corinth. 3. inter cæteras pestes nouissimorum temporum, vbi ait *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes*, & aliis etiam locis similibus.

In apertione sexti sigilli, quod nihil aliud est quam manifestatio sexti status in Ecclesia, vidit Beatus Iohannes magnum terræmotum fieri, & solem den grari, sicut cilicinum saccum, & lunam sanguineam, & stellas cadere super terram, & cœlum recedere sicut librum inuolutum, &c. vide *Apocalyps. 6 circa finem.* In quo designatur tempus Antichristi, qui impugnaturus est Ecclesiam. In quo tempore fiet magna commotio secularium contra Ecclesiam. Et *Sol*, id est, Christus alios illuminans, vilissimus reputabitur à reprobis, sicut saccus cilicinus vilescit. & opinio Christi pro nihilo reputabitur, dominantibus reprobis, & deficientibus electis: quia nullum signum Deitatis ostendet, adiuuando suos. Imo Christus dicetur peccator & seductor & dignus pœnitentia, quia saccus cilicius est habitus pœnitentium. Et tunc *Luna*, id est, congregatio fidelium, fiet sicut sanguis: quia sanguis multorum effundetur, aut vilis reputabitur, & contemnetur, sicut sanguis conculcabitur. Et stellæ cadent in terram: id est multi prælati & doctores adhærebunt Antichristo, & suis terrenis promissionibus, ad instar ficorum, qui non firmiter adhærent ramis arborum Et *Cælum* (secundum literam) recedet sicut liber inuolutus: id est, sancti, qui pluuiam verbi Dei spargere consueuerant, & iustitiam Dei annunciare aliis debebant, occultabunt doctrinam præ nimietate persequutionum Antichristi: sicut liber inuolutus, continens in se & contegens veritatis scripta, à notitia hominum: quia celabunt sapientiam suam, annunciare non audentes, & fugient à conspectu hominum. Et *montes*, id est, alii in virtutibus: & *insulæ*, id est sancti, tribulationum fluctibus turbati, de locis suis mouebuntur, id est, separabuntur à cæteris peruersis. Et Reges, principes, tribuni, fortes, & diuites, seruus & liber, abscondent se in speluncis & petris montium: & dicent montibus & petris, *Cadite super nos, & abscondite nos, à facie sedentis super thronum, & ab ira agni* id est, maiores de Ecclesiis, seculares & spirituales, petent suffragia Angelorum, & aliorum sanctorum, vt protegantur eorum orationibus, ne & ipsi deficiant in illis persequutionibus Antichristi, sicut & reprobi, & ne similes aliis efficiantur, negantes Christum, vt euadant iram agni, id est, damnationem æternam, ne & ipsi acerbitate pœnarum vincantur, sicuti cæteri. *Et quis poterit stare*, scil. in tantis tormentis, seu etiam voluptatibus non vinci: Quasi diceret: Nisi adiutus precibus sanctorum, nemo potest firmiter stare in confessione veritatis.

Deinde *in capitulo septimo*, post acerbitatem persequutionum, vult consolationem fidelium, de prohibitione persequutorum innuere, & de auditorio Angelico, ne persequutiones tantum, quantum velint inardescant: & ne noceant terræ, mari, neque arboribus: id est, habitantibus in hac vita: quoad vsque sancti angeli, custodes fidelium, *signent seruos Dei in frontibus eorum*: id est, prædestinatos distinguant à non prædestinatis,

Et Iohannes audiuit numerum prædestinatorum, 144000. signati. Et vidit turbam magnam, quam nemo dinumerare poterat, ex omnibus gentibus tribubus, & linguis vt ex tribubus filiorum Israel & gentibus fiat vnum ouile, & vnus eorum pastor. Ecce quam magna fidelium consulatio, post prænunciationem persequutionis Antichristi.

Deinde circa finem septimi capitis, ponit Iohannes septimum & vltimum statum Ecclesiæ, cessante persequutione Antichristi, & eo occiso, in visione apertionis septimi sigilli, eius qualitatem exprimit dicens: *Factum est silentium in cælo, quasi media hora*: id est, Pax reddetur Ecclesiæ, vt libera fiat sanctis prædicatio, ad confortandum fideles, & ad pœnitentiam agendam illorum qui deuiauerunt. Hoc fiet paruo tempore, secundum Bedam, Hieronymum & Danielem, per 45. dies.

Quanto autem tempore mundus post hoc stabit, puto neminem scire, de communi lege. Ideo Danielis 12 quod ipse dixit Angelo: *Domine mi, quid autem post hoc?* Et ait ei Angelus: *Vade Daniel, quia clausi sunt signatique sermones vsque ad tempus præfinitum.* Posuit tamen Angelus, quamdiu du-

duratura e[illegible]t persequutio Antichristi, scilicet dies 1290. qui dies complent numerum annorum, scilicet tres anni cum dimidio, quibus Antichristus regnabit. Quo mortuo, dabuntur electis 45 dies pro pœnitentia, qui additi ad primos, facient dies mille trecentos triginta quinque. Q[illegible] [illegible] Angelus in eodem capite circa finem enumerat dicens; *Beatus qui expectat*. id est, perseuerat, & potest, præ acerbitate persecutionis: *& peruenit*, scilicet pœnitendo, *ad dies 1335*. Et credo secundum intellectus mihi paruitatem, & temporum ac hominum nostri temporis qualitatem, quod hodie currunt ea quæ dicta sunt in quarta & quinta visione, quæ durabunt vsque ad aduentum Antichristi, licet etiam habitudines aliorum trium statuum possunt in parte aliqua nostris temporibus inuenire: scilicet equus albus partialis ruffus, scilicet persecutiones tyrannorum: vt niger, id est, hæreticorum prauitas, in quibusdam saltem partibus. Vt ante nos fuit persecutio Bohemorum, quo ad articulos fidei, & Ecclesiæ contrarios: vnde sequebatur magna sanguinis effusio, tam in clero quam in vulgo: tamen præ omnibus temporibus vniuersaliores erant, & maiores. Sicq; noster status mixtus est cum aliis: licet multitudo & magnitudo hypocrisis spiritualem sibi vendicat nominationem. Et vt verum fatear, non habeo aliquas apparentias in sacris literis in infallibilibus rationibus, quod status nostri temporis generaliter reformari debeat aut possit, dietim impœnitentiis hominum crescentibus, sicut & in processu rerum naturalium & elementa & elementata viribus suis decrescunt. Imo verisimiliter opinabile mihi est, statum præsentem continuandum, imo peiorandum vsq; ad sextum statũ, scil. Antichristi: cũ experientia docẽte agnoscimus, hos magis contra niti reformationi generali Ecclesię, quos magis deceret conatu toto ad reformationẽ tendere, cupiditate & primatu honorũ eos ad hoc impellente. Etsi quandoq; conatus Deum timentiũ, ad reformandũ operã dare intendat, tamen in hoc mundo celebriores & potentes viros, plus Ecclesiasticos q̃ seculares, videmus se fortiter opponere, adhęsionem sibi attrahentes principum & potentum secularium, quorũ multitudo aut potentia scintillam inchoatam extinguit. Vnde & Deus iusto suo iudicio vilescere facit statum religiosorum, & Ecclesiasticarum personarum. Inde & bella ac lites in plurib. mundi partibus inualescunt, impugnanturq; viri spirituales tam à secularibus quam à spiritualibus: quod & Iohanni in dicta *Apocalypsi* reuelatum est, *c. 13.* in quo de impugnatione Ecclesiæ, sub figura duarum bestiarum, duplex genus persequutorum Ecclesiæ depingitur. Vna *ascendit de mare*, id est, de tempestuosa huius seculi procella: scilicet principes seculares, atq; laici, Ecclesiam bonorum impugnantes. Alia *ascendit de terra*, id est, quæ debetet stabilis & immobilis persistere: per quam (secundum Glossam) intelligitur malitia clericorum, & cupiditas prælatorum Ecclesiam impugnantium. Quod quam late, & clare pateat, nemo, qui sensum habet ignorat. Nam post reditum filiorum Israel de captiuitate Babylonica, ex filiis Israel primitus exierunt iniqui, ad Reges gentium, qui conturbabant populum suum, vt *Machabæorum in principio* testatur historia. Et licet Ecclesiæ Dei sufficienter prouisum sit in doctrinis, quoad modum conuersandi, tam quoad Ecclesiasticam dignitatem, quam quoad religiosorum monasticam conuersationem, per canonum ac iurium determinationem, nec non per sacram Theologicam Facultatem: tamen parua, seu nulla certa istorum fit executio. L[illegible]gitur quidem in cathedris: sed cum venitur ad praxim, tunc canitur canticum illud; *Modicum ibi, modicum ibi*. Et processu temporis, & frequentia multitudinis sic opposita, iurium robur accipiunt. vt si quis oppositum dicere aut facere velit, velut insanus æstimetur, sicq; Dei iustitia fit humana æstimatione iniustitia & defenditur vitiositas multitudinis, & laudatur peccator in desideriis animæ suæ: sicut olim fecisse Sodomitas, scriptura *in Genesi* testatur.

Hoc latissime hodie patet in Simoniaca prauitate. Arbitror enim homines in statu Ecclesiæ præsentis tandem ante aduentum Antichristi, ad infimum gradum virtutum, imo ad profundum vitiorum peruenturos, vt de meritis eorum exigentibus digni erunt, filium perditionis ductorem iniquitatis ipsorum suscipere, vt sicut in Apocal. dicitur, *Qui in sordibus sunt, sordescant adhuc*. Et vt dicit Christus Matth. 24. de temporibus nouissimis: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum*: vt sic Deus in pœnam ponat eis offendiculum, *& tradat illos in desideria cordis eorum*: Ad Rom. 1. vt procedant de vitio in vitium, ducente eos filio iniquitatis. Continuabitur enim iniquitas hominum vitiosorum, cum auctore omnium malorum. Ideo in profundum malorum, vt puto, tunc homines sunt futuri.

Non tamen inficior, quin semper iusti perseueraturi sunt, nec defecturi filii salutis, vsque ad consummationem mundi secundum Christi promissum, Matthæi vltimo, *Ecce ego vobiscum sum*, &c. [illegible] secundum magis & minus: tum autem, vt ego puto, in minimum numerum, secundum dictum Christi: *Veniens filius hominis, putas inueniet fidem in terra?* Non quidem, vt non inueniat, sed in paucis inueniet. Æstimo enim, ante aduentum filii perditionis, in prælatis Ecclesiarum oppositum reperiri, prælatis primitiuæ Ecclesiæ, scilicet Apostolorum: vt sit in illis cupiditas, ambitio, superfluitas, voluptas, negligentia, proprius amor, & alienatio timoris Domini: quorum opposita clarissime patuerunt in patribus primitiuæ Ecclesiæ. In clericis vero & Deo sacratis populis, immunditia, amor lucri temporalis, defectus prædicationis, corporis cura, vestium mollicies, dissolutio morum, & conformitas vitæ secularis: vt tunc fiat sacerdos sicut populus, secundum vocem Prophetæ. In religiosis vero tunc erit inobedientia superiorum, proprietatum vsurpatio, vitæ dissolutio, transgressio statutorum à patribus sanctis editorum, & votorum ipsorum transgressio: solus habitus, & tonsuræ ostentio, & nihil aliud nisi imago quædam depicta religionis: quod etiam hodie clare speculantibus in multis locis religionũ reperitur, obstinato animo publice

defen-

defendentium suas iniquitates, scilicet etiam contra substantialia religionum militantes. Simplicitas enim, puritas, & paupertas voluntaria, exulabunt tunc à religiosis: quorum etiam multi reperiuntur hodie præcursores. Quis sapiens, & intelliget hæc? Erit tunc status secularium, tam principum quam subditorum, pene in omnibus confusus, studentes iustitiæ, rapaces, violenti, incompassiui, quæ sua sint quærentes, innocentibus non parcentes, dolosi, fraudulenti, honorum secularium cupidi, auari, omni timore Dei destituti. Laici vero criminosi, luxuriosi, mendaces, periuri, prælatis inobedientes, diuitiarum amatores, voluptatũ sectatores, vilificantes omnia quę ad Dei cultum pertinent, & Dei cultores contemnentes. Hæc & multa alia etiam innumerabilia tunc reperientur, tam in præambulatoribus Antichristi, quam & in Antichristo: vt conformia fiant præcedentia sequentibus, & finis status præcedentis, quo ad malitiam, fiat par malitiæ status sequentis. Quemadmodum in alterationibus naturalibus fieri, docet Naturalis Philosophia, vt gradus vltimus formæ accidentalis corrumpendæ, fiat pene similis primo gradui formæ generandæ, videl. de immutatione aeris in ignem: id est, de generatione & corruptione.

Reformationem autem generalem Ecclesiæ, extreme necessariam fore nostris temporibus, mores corrupti totius orbis prænunciant: cum reuera pene omnis caro corrupit viam suã. Sed quomodo eam fore possibilem in effectu fieri, nondum est positum ad praxim. Licet aliquoties per Concilia generalia sit attentatum. Et licet quædam decreta in hunc finem prodierunt ab iisdem conciliis, tamen tanta resistentia altæ dignitatis personarũ tam spiritualium quã secularium facta est, vt vidimus, ꝙ totum negotium lugemus infectũ: & cum tempus pariendi aduenisset, vires non habuit parturiens. Tanta denique crudelitate debacchati sunt, vt non tantum prolem sanctã, scil. reformationẽ necare contendant: sed & matrem, scil. authoritatem conciliorum, & eorum conuocationem occidant, prout res in prospectu declarat. Per quorum tamẽ conciliorum authoritatem, maior esset spes ad viam reformationis obtinendam. Hęc vero via reformationis, si esset possibilis, aut immediate fieret à Deo, per inspirationẽ, aut ab hominibus (neque enim videtur alia via danda) quis dubitat de potentia Dei, si velit corda pontificum & principũ secularium illuminare, vt quilibet se reformet? Sunt autem *corda hominum in manu Dei, vt quocunq; voluerit, vertat ea*, secundum scripturæ veritatem. Sed hactenus hoc medio agere Deus non consueuit, ne superuacue videatur Scripturæ sacræ & intellectuũ illuminatio etiã humanitus concessa. In his, sicut & in aliis, per media agere consueuit, secundũ Dionys. Est tamen alia via emendandi vitia humana, scil. à Deo per peccatorũ punitionẽ & castigationũ inflictionẽ, quam scriptura sacra restatur in *libro Iudicum*, cuius etiam meminit Dauid sanctus dicens: *Cũ occideret eos, quærebant eum & reuertebatur, et diluculo veniebant ad eum*. Quanq̃ non semper hæc via pœnarũ profuit peruersis, dicente Ierem. *Percussisti eos, nec doluerunt, attriuisti eos vt acciperent disciplinã*, &c. eiusdẽ 5 cap. Quod forte etiam modernis temporibus videtur in multis habere locum. Et in alio loco Ierem. dicit Deus: *Interfeci & perdidi populũ meum, & tamen à viis suis non sunt reuersi*, eiusdem 15. c. Has pœnas possemus imaginari, graues pestilentias, hæreticorum violentias, infideliũ inuasiones in ecclesiã, captiuitates Christianorũ per gentiliũ nationes, fames, & huiusmodi, quas in Prophetis legimus cõminatas; videl. in captiuitate Babylonica, filiorũ Israel, post eorum peccata. Si vero per homines erit spes reformandi, hæc maxime residet apud præsidentes, tã ecclesiasticos prælatos quam principes terræ, qui non solum verbis persuasiuis, sed & cõminationib. pœnarũ, vim haberet coactiuam, ad reformandũ primo se voluntarie, deinde alios sibi subiectos. Legimus in sacris literis, reformationẽ ecclesiæ quoad vnã progeniẽ, factam per reges sanctos, scil. Dauid, Ezechiã, & Iosiam, qui ab idolorum cultura filios Israel cõpellebant, & ad Domini legẽ conseruandam homines reuocabant. Etiam tempore Constantini Imperatoris, tempore Beati Syluestri Papæ, legimus Ecclesiã ab errore hæreticæ prauitatis conseruatã, & errores multos extinctos. Et tempore concilii Niceni, similiter antiquorum conciliorum conuocatorum, multæ hæreses inualuerunt, rabie persecutionis prohibente, ne fideles cõuocari possent ad errorũ extirpationẽ. Hic simili modo verendum, ne si nostris temporibus longo tempore differretur conciliorũ conuocatio, impediretur ecclesiæ reformatio. Nisi enim in primitiua Ecclesia sanctorum Apostolorum & seniorum fuisset factum Hierosolymis concilium, de obseruatione legalium, error damnabilis inualuisset apud fideles, prout testantur *Acta Apostol. 15. c.*

Cum igitur teneamus, per potentes & præsidentes, tam spirituales quam seculares, possibilẽ fore Ecclesiæ reformationẽ, tam in capite quam in membris: aut ergo per vnum hominẽ, aut per multos. Non per vnũ, quantumcunq; præfulgeat morum venustate, aut scientia, aut alta dignitate, etiam foret si miraculis claresceret (nam legimus plures tales fuisse, quorũ tamen temporibus Ecclesia nõ fuit reformata, etiam schismatibus continuatis) neq; etiam, vt puto, per solum summum Pontificem. Nam de facto tot sunt editi canones decretales & constitutiones per eosdẽ, & tamen in cassum membranas occupant, nulla sequente reformatione. Item, quia palpabiliter cernitur, ipsam eius curiã maxima indigere reformatione, sicut omnia clamauerunt vltimo celebrata generalia Concilia. Quam suam curiam, si non potest aut non vult reformare, quã sub alis suis contegit: quomodo credendum est, ꝙ tam late diffusam reformare possit Ecclesiã? Etiam per constitutiones, per quas creditur reformari Ecclesia, debẽt moribus vtentiũ approbari, & debent edi cum consensu eorũ qui debent eis vti: alias non erunt acceptabiles, nec forte dignæ acceptari, quia caput sine membris nihil noui edere potest, de quo prioribus non est mentio facta. Item, quia diceretur eidem: Prius medicinam vulneribus tuis dispone, tanquã capiti: quo sanato, & membris facilius edes medicinam. Quare *medice cura teipsum*. Quia *primo eiicies trabem de oculo tuo, deinde festucam de oculo fratris tui*: alias in præpostero ordine

nihil

...ale enim infatuatum, nihil ... ad ... ipsum & suos reformauerit. Et hinc profecto ... cor causam deformationis Ec... a capite vulnus, q necesse habeat ante curari. Nā dicit vnus de eis: *Cuius vita despicitur, restatur vt eius prædicatio contemnatur.* Et Paulus dicit: *In omnibus præbe teipsum exemplū bonorum operum.* Et alia innumerabilia, in libro *de Cura pastorali beati Gregorii* continentur. Vnde mihi vix credibile videtur, posse Ecclesiā generalē reformari, si curia Romana fuerit ante reformata. Quod tamen quā difficile sit, cursus temporū pra... manifestat, cum nulla gens aut natio fidelium tantū refellē... reformationi vlfius Ecclesiæ, ... Italica, & alii applaudētes, spe promotionis aut lucri, aut tēporalis commodi, aut timore amissionis dignitatū ligari. Cōtremiscunt enim solo auditu ... ga ionis generalis cōcilii, cū ... periculum ... Concilia generalia palpare nesciunt, sed ... emendare, sine personarū acceptione ... ibi cōgregentur de omnibus mundi partibus, qui ... parcunt, nec amore nec ... seducti. Et facinus inuenitur veritas, passionibus humanis ... Imo nec veritati patere potest aditus, oculis rationis p passiones obnub latis. Præsidentesque ex parte Papæ cōcil ... videntur contra dominū suū, & contra se negocium consiliorū disponunt: quid ... egere existimandi sunt, q vt tota authoritate, decretis conciliorū obicē ponant, aut per dissolutionē conciliorū, aut per discordiarū seminationem: sicq; opus totū redditur infectum, ac per hoc iterum antiq ... scil. erroris & tenebrarū. Quod quā verum sit, nulli usus ignorat, nisi inexpertus tēporū præteritorū. Clare enim probat hoc tragœdia, nostris temporib. in Basiliensi concilio practicata, sp... hi ..., qui rē oculis subiecerunt. Et ex hoc ortū est vulnus, nescio qn curabile, contra authoritatē conciliorū generalium, vt abscedentibus Papa aut suis præsidentibus, à loco concilii, vel differentia ... inter partes cuiusdē, exoriri ... concilium dissolutū: residcatq; in personam Papæ, de plenitudine potestatis, authoritas dissoluendi aut transferendi generalia concilia, prout Eugenius olim Papa de An. Dom. 1437. fecisse cōprobatur. Hocq; venenū effusum est p eum in Ecclesiam, per aduersarios conciliorū, indelebiliter obseruandū, & literis aureis in gestis conciliorū annorandum: ad q refugiū habebunt, vt fulcimentū sui erroris, vt subterfugere valeant correctionē & reformationē: ita vt etiam modernis temporibus frontose altarū scientiarū viri dogmatisare audeant. *In quolibet Papa residere plenitudinē potestatis, non solū super quolibet membro singulari Ecclesiæ, sed & super tota Ecclesia ... conciliariter cōgregatā ad libitū ipsius disponendi, decernendi, dissoluendi, transferendi, corrigendi, authorisandi: vt nullus ei audeat dicere, Cur ita facis?* Et sic totaliter nituntur suffucare authoritatē conciliorū, contra determinationem ab omnib. acceptā, in Constantiensi, Basiliensi, generalibus conciliis, publice promulgatā, & contra *pragmaticā sanctionē* super hoc editā atq; factam. Talesq; sic dogmatisantes, & eis consentientes, arbitrantur se obsequiū præstare Romanis pontificib. Sed non aduertunt, quam ū saluti aduersantur eorundē. Nā salubernimā misericordiæ & medicinā eiusdem praecindunt, scil. fraternā correctione. & capiti Ecclesiæ morbido non pa... minus adhibere medelā: quod quantæ sit crudelitatis, nemo sanus ignorat, vt August. testatur *in Regula sua.* Si enim singulis mēbris medicina est parata, cur capiti denegatur cū hoc magis indigeat sanatione, q alia: quia eo ægrotante, omnia mēbra ægrotare videntur.

Nisi forte quis insaniens ad hunc errorē prumperet q diceret Papā impeccabilē, & indeuiabilem, quasi tā extra terminū viatorū volentes eū collocare. Non recentem, Petrū primū Papā fuisse reprehensum à Paulo, vno singulari, & sibi inferiore: *ad Gal. 2.* Et *Ecclesiast. cab. historia* & *Speculi historiale* & certa ac indubitata experiētia manifestat, cū & in fide & morib. similē esse posse ... rispec... ē, ex vertibilitate liberi arbitrii nondū cōfirmati. Auferre igitur à Papa correctionē, imo potestatē deponendi, est maximę impietatis: & ipsum statuere in plena audacia peccādi, & p consequens ... gladiū, vt seipsum sine resistentia interimat. Mittunt igitur Papā in fouea dānationis, & cū eo dānantur, q eū subesse Ecclesię vniuersalis correctioni cōtradicunt. Quo igitur pacto ... vniuersalē Ecclesia ... solus reformare valeat, & ipse infirmitati subiectus est, indigēs perse ref... mari. Vt ... ali... tatis. Et quomodo filius Ecclesiæ cæteri potest, q matri suę obed... corrigere p suis excessib. nō potest? Et si nō filius Ecclesiæ, quomodo ... Ecclesiæ p Christu factæ? prosus enim se ab hæreditate paterna alienū pronunciat, q se filium ... negat. Ponere igitur se supra tota Ecclesiā, aut supra generalia cōcilia legitime cōgregata, vniuersalē Ecclesiam repræsentantē, nō est aliud, q totā spē reformationis Ecclesiæ auferre, & vni homini peccabili se cōmittere, q & se & Ecclesiā p deuia erroris ducere potest. Inde infertur hęc incōueniēs, q. Christus Ecclesiæ suæ, post suā ascensionē, insufficienter prouidit, cōmittens eā vni, q eā in damnationē inducere potest: pro qua & eius salute ipse de cœlo descēdens, proprium sanguinē fudit, & animā suā ponere dignatus est in mortē. Et qs regū tēporaliū peregre proficiscens, in omnē euentū absolute & sine correctione ... populū suū vni ad gubernādū, sine omni cōditione, & sine omni cōtradictione fing... rū, nec alio tacere auderet, q ille pceptumus esset, siue bene siue male? & nō potius populus in ... cōgregatus, incarceraret aut deponeret illū puerile regnū gubernantē? Sic de sponsa, cōmissa per sponsum pro regni ... rē vni militi, qui eā stuprare vellet, deberet ne ei ex commissione generali sponsi obedire? Quis hoc nisi insanus diceret? sic simili modo, in Papa & Ecclesia. Et quid mirum, si vniuersalis Ecclesia congregata argueret Papā, ac etiā puniret si incorrigibilis esset? cū etiā asina Prophetam legitur arguisse, voce hominis loques, *Nū. 22.* Et Apost. dicit, sibi & sui simil ib. datā potestatē in ædificationē, & non in destructionē, *2. Cor. 10.* Et quis auderet asserere, quod correctio fraterna, in Euangelio expressā, non haberet locum in Papa, eū & ipse frater sit censendus? Et si ecclesiā scandalizaret p publica crimina, aut ad mala filios ecclesiæ traheret, aut p eios desidiā aut negligētiā oues sibi cōmissæ in pcipit iruerent, q nullā deberet aut posset habere correctioné, q eum mooerent semel, bis aut ter: & postea co-

in

[illegible] procedere ad depositionem [illegible] lio [illegible] obstinato [illegible] aliud dicere [illegible] videtur esse impiū & iniquū. Et nisi in futuro concilio celeri remedio prouideatur [illegible] recenter introducto, de authoritate conciliorū supra Papa, [illegible] contrariū dogmatizant aliqui, & maxime de curia Papæ, & eiusdem assentatores. [illegible] tū est, quanta inconuenientia inde sequatur. Primo datur Papæ audacia impune peccandi, & dispensandi omnia in [illegible] Ecclesiæ ad [illegible] suū. Secundo datur subiectis in toto orbe occasio vilipēdendi, imo contēnendi omnes cōstitutiones, ord[illegible] nes & mandata Papæ. Videntes enim, Rom. pōtifices nō curare decreta sacrorū canonum, [illegible] pro libito dispensare ea, & cōtrauenire eis, [illegible] quid aliud, quam nullo Dei iudicio pmittuntur subditi, ne & ipsi [illegible] inobedientia cōstitutionū Papaliū, & murmurēt, dicentes: *Tu prius patere legē quam tulisti?* Minimus enim in regno cœlorum vocabitur is, *qui soluerit vnū de his mādatis minimis, & docuerit*: vox est Saluatoris. Sicque derisioni pateat apud mentes seculariū Sedes Apostolica, vt in præsentiarū est videre: nec cēsuræ Ecclesiasticæ per spirituales iudices latæ hodie curantur. Cū enim pastor per abrupta graditur, necesse est vt in præcipitiū grex sequatur. Tertio sequitur, quod [illegible] ret conuocatio concilii generalis, totius Germaniæ principes & prælati, Doctores ac Magistri se subducerent à Concilio. Ex quo enim tota dispositio Ecclesiæ, in mente vnius peccabilis hominis [illegible] dere debe (vt olim Papa Eugenius decreuit [illegible] tare decreta conciliorū, transferens de plenitudine potestatis concilium ad Ferrariam [illegible] vacua esse videtur multorū congregatio, vbi vnus solus contra aliorum vota debet & potest [illegible] risare maxime cum causam exigeret, quod negocium Papam tangeret. Mox enim exci[illegible] discordia, & recederent præsidentes, & fieret dissolutio concilii. Et quomodo in concilio Constantiensi, non obstante Papæ recessu, & suorum, decretum fuit, integrum ma[illegible] [illegible] tum oppositum fuit practicatum in concilio Basiliensi: & quis in [illegible] tea frequenter [illegible] R[illegible] ueta Ieremias si adesse posset, iteraret suos Threnos, dicens. *Viæ concilioru m lugent, eo quod non sunt qui veniant ad solennitatem.* Exinde ludibrio ducerentur concilia: maxime quia [illegible] omnia quæ tantis laboribus, impendiis, in retroactis Conciliis elaborata sunt, penitus [illegible] tantur, & tanquam pulueres ventis obnoxii conculcantur. Fontale vero principium omnium i[illegible] rum malorum, secundum Apostolum, & cupiditas, quæ sibi vendicat locum pene in omnibus [illegible]. quoniam secundum Ieremiam, *à maximo vsque ad minimum omnes auaritiæ student.* Ad quam [illegible] non repetiunt Ecclesiastici viri commodiorem opportunitatem, quam in adipiscendis dignitatibus & beneficiis Ecclesiasticis. Et hic sentiunt conteri per Papam, qui sibi per hæc at[illegible] con[illegible] sueuit pene totam Ecclesiasticorum virorum cohortem. Ideo adhærentiam copiosam [illegible] parit per [illegible] prouisionem. Sed quia generalia concilia, per sua decreta salubert[illegible] prou[illegible] voluerunt, vt secundum sacrorum canones veteres, ab inspiratione Spiritus sancti emanatos, beneficia Ecclesiastica & iudicia debito ordine procedere possint, de Annatis non soluendis, de el[illegible] nibus secundum Canones faciendis, & de reseru[illegible] exti[illegible] paodis, de beneficiis per [illegible] ordinarios conferendis, de causis in prouinciis iudicandis secundum concilium Nicænum, [illegible] multis: quibus [illegible] cupiditatum serui totis viribus se opposuerunt, & decreta & con[illegible] detestati sunt, confugerunt que ad Sedem Apostolicam, quæ libenter fauit eisdem, eodem morbo [illegible] ans: quæ sub occasione abundantiæ, (qua necesse haberet summus Pontifex, ne [illegible] pro [illegible] curia sustentanda) omnia irritauit, relabens in antiquum morem, à canonibus improbatum [illegible] non esset alter modus prouidendi curia & Sedi Apostolicæ, quam iste improbatus. Sicque [illegible] xit, & beneficia venduntur: & potentes magis timentes sæculos, & minus idonei b[illegible] [illegible] ta reportant [illegible] aliis dignioribus repudiatis: sicut etiam synodus Basiliensis per organum [illegible] dinalis [illegible] Angeli, legatis Domini Eugenii Papæ dedit pro responsis, Anno Domini 1435. in responso quod incipit, *Decret.*

Et vt lucidius de authoritate speculari valeamos, apprehendamus viam resolutoriam [illegible] personam Papæ. Prima resolutio, ostendit nobis naturam eius absolute, in qua par est om[illegible] bus naturalibus ex materia & forma compositis, nil ei amplius tribuens, quam alteri elemento & elem[illegible], scil. simplici atque mixto, scil. lapidi & ligno.

Secunda resolutio, ostendit ipsum animal sensitiuum, an potentia sensitiua decoratum [illegible] qua pa[illegible] fundantur, scil. ira, timor, amor, cupiditas, gaudium, spes, dolor, vt d[illegible] latat [illegible] [illegible] *[illegible] orum.* Et quantum ad hanc resolutionem, circumscripta ratione, est ipse & alii homines, [illegible] bestia & animal.

Tertia resolutio eius, ostendit hominem rationis capacem, qui legibus diuinis & humanis est [illegible] imaginem Dei conditus, à bono malum discernens. Et quoad hoc [illegible] habet [illegible] Papa [illegible] aliud hominem simplicem.

[illegible] resolutio contra Papatum, quæ competit ei ex electione [illegible] er illos facta, [illegible] petit potestas el[illegible] di, [illegible] auth[illegible] [illegible] Ecclesiæ à Deo principali[illegible] nisterialiter [illegible], [illegible] tamen, se [illegible] Ap[illegible] cum Mathia [illegible] *quem* [illegible] sperhan [illegible] Apostolicæ, [illegible] habe[illegible] fus [illegible] mo[illegible] m. Et si hæc [illegible] præsentat [illegible] de[illegible] authoritas Papæ, vt habeat p[illegible] statem [illegible] & [illegible]

Paulum 1. Corinth. 2. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Fluit igitur & emanat hæc poteſtas à Deo, ſecundum quod Regulæ diuinitus traditæ docent diſpenſandum. Aliter enim vicarius fidelis, non debet negocia principalia committentis diſponere, quam reuera ſcit ipſum principalem velle: alias non eſſet fidelis diſpenſator, ſed crudelis diſſipator: cum conformes debeant eſſe actus principales actorum, & inſtrumenti quod ab actore dirigitur. Qui vicarius ſi Regulam principalem conſtituentis egreditur, & tranſgreditur, iam reſilit ab illa parte reſolutionis, & labitur ad inferiores partes, ſcilic. hominis, aut beſtiæ. Vnde, vt ſic, non eſt eius vicarius. Dicit enim Paulus 2. Corin. 2. *Si quid donaui propter vos in perſonam Christi, glorior ac ſi Christus donaſſet*, conformans ſe in donatione ſua Chriſto, ſcilicet vice & authoritate Chriſti: quaſi ipſius & Chriſti eſſet eadem donatio & diſpenſatio. Si igitur exit Papa has regulas Chriſti, iam induit perſonam hominis, aut beſtiæ. Inde eſt, quod ſi contraria Chriſto iubet, in peccatis dico mortalibus, hic non agit vt Papa, ſed vt beſtia, ratione non participans. Igitur non eſt inobediens cenſendus, qui ei in talibus non obtemperat: ſaltem dico directe contrariis Chriſto. In cæteris indifferentibus ſibi iudicium relinquitur, vt fideliter prudenterque diſpenſet, vt iuſta ratione æſtimet, Chriſtum ſcilicet velle, ſi ipſe per ſe adeſſet. Ideoque Paulus hanc reſolutionem non ignorans, dicit ad Roman. 13. *Non eſt poteſtas niſi à Deo: Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Ponit, inquã, in abſtracto poteſtas, non in concreto potens: quia potens poteſt eſſe non à Deo, quia officium poteſtatis ſemper iuſtum eſt, quia ordinatũ ſecundum regulas Dei rationabiliter inſtitutum, licet potens ea abutitur. Ideo Deus dicit per Oſeam: *Ipſi regnauerunt, & non ex me*, &c. Et Iohannis decimo nono dicit Chriſtus Pilato: *Non haberes in me poteſtatem vllam, niſi tibi data eſſet deſuper.* Poteſtas igitur iuſta erat, ſed ille ea abutebatur, iniuſte Chriſtum condemnando. Vnde ſubdit Paulus: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Non dicit, qui potenti in concreto reſiſtit, abutenti ſua poteſtate, Deo reſiſtit: imo talis ſic reſiſtens contraria Deo præcipienti, non Deo reſiſtit, ſed ei ſe conformat. Non igitur tanta poteſtas in omnem euentum data credẽda eſt Papæ, quod omnia ad libitum ſuum diſponere habet, poſtpoſito reſpectu ad Deum conſtituentem. Non enim ſunt dona propria, ſed Dei, ad cuius honorem & vtilitatem debemus omnia menſurare. Non enim putandus eſt Deus, quod in homine indiſtricto ſuum arbitrium ſtrictum poſuerit, quia nec de alio homine puro arbitrandum eſt. In cuius exemplum inſpiciamus primum Papam, qui cum in veræ fidei confeſſione Chriſtum Dei filium pronunciaſſet, dictum eſt ei à Chriſto: *Beatus es Simon bar Iona.* Cum vero à vera Dei regula, quoad Chriſti paſſionem impediendam (quanquam pie illud viſus fuiſſet ſenſiſſe) ei dixiſſet; *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc*, reſpondit Ieſus Petro: *Vade poſt me Sathana, ſcandalum mihi es, quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum:* Matthæi decimo ſexto. Ecce qualis mutatio facta eſt in eodem homine, non perſona mutata, ſed habitu mutato, de beatitudine in Sathanam? Et ſi ſimile contingeret in perſona Papæ, cur non ſimile ſibi attribueret in appellatione, cum ipſe ſucceſſor ſit Petri? Non inde poteſtas culpatur, ſed vitium perſonæ, in reprobum ſenſum mutatæ. Cur ergo quis audeat dicere, Papam non poſſe corrigi, aut deponi per eccleſiam, conciliariter congregatam: cum tunc non cenſetur agere vt Papa, ſed vt vitioſus, degenerans de dignitate Papali, ſi incorrigibilis exiſtit, & ſcandalizat eccleſiam? ſicut Petro dictum eſt, *Scandalum mihi es*: cum dixit Chriſtus Matthæi decimo octau. *Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Si vnum ex puſillis ſcandalizans, talem pœnam meretur: quid de illo qui totam eccleſiam ſcandalizat? Et quis erit executor pœnæ, niſi ille, vel illa, de quo dixit Chriſtus: *Dic eccleſiæ*, tanquam ſuperiori te. Quia Petro Papæ hoc dixit tanquam inferiori eccleſiæ, quem vtique non ad inferiorem miſit, ſed ad iudicem ſuperiorem, ſecundum diuini & humani iuris diſpoſitionem. Neque vero, quia miniſteriale caput ſuper ſingula membra eſt conſtitutus, ideo nobilior & dignior dicendus eſt tota eccleſia vniuerſali, quia & papa eſt cenſendus inter membra eccleſiæ, cuius principale & eſſentiale caput eſt Chriſtus: ſecundum illud ad Eph. 4. *Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia qui eſt caput noſtrum Chriſtus, ex quo totum corpus connexum & compactum*, &c. ſumus enim omnes Chriſtiani, tam papa quam alii, corpuſque Chriſti, & membra eius. Vnde oportet & ipſum papam ſubiectum eſſe legibus Chriſti, & totius corporis Chriſti, quod eſt eccleſia: *ad Ephes. 4.* Nec mirum: quia etiamſi angelorum eminentia aliud doceret, quam eccleſia ſancta Catholica decertaſſet, ſecundum ſancti Spiritus inſpirationem, quam reſidere in vniuerſali eccleſia non eſt dubium, anathema eſſent cenſendi: *ad Gal. prim.* Quanto magis, ſi homo mortalis, & vertibilis de malo in bonum, & econuerſo, paſſionibus & erroribus diuerſis ſubiectus, aliter doceret, anathema eſſet dicendus? Sed Papa, cui nunquam legimus tantam aſſiſtentiam indeficibilem diuinam pollicitam eſſe, ſicut toti eccleſiæ, Chriſto dicente: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem mundi*, Matthæi vltimo, neque Petro tanta adfuit aſſiſtentia incommutabilis, quum & ante paſſionem Chriſti, & poſt eiuſdem paſſionem legitur cecidiſſe à veritate. Scimus etiam, Chriſto teſte, ipſum eſſe vitem, omneſque alios palmites: inter quos & Petrus papa erat connumeratus, de quibus palmitibus dicit: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, agricola tollet, & in ignem mittet, & ardebit.* Et per quem potius tollendus eſt palmes, niſi per eccleſiam vniuerſalem, cum & Papa ſit palmes in vite? *Ioh. 15.*

Hæc omnia quæ præmiſſa ſunt, in iſtum finem militant, vt ſciamus per vnum hominem defectibilem eccleſiam reformari non poſſe. Et quod eccleſiæ vniuerſali conciliariter congregatæ, papam eſſe inferiorem non dubitemus. Et quod authoritas eccleſiæ integre ſeruanda eſt ſuper omnem,

minum inualeſcebat, Deus eis poſuit modum, aut totum mundum perimendo, paucis exceptis, propter ſpeciem conſeruandam, vt in diluuio: aut in poſteris nationibus, propter iuramentum Noæ factum, ne amplius diluuium faceret, particulares generationes delendo, vt in Pharaone ſubmerſo cum omnibus ſuis. Peruerſam multitudinem filiorum Iſrael contra Deum & Moyſen rebellantium in deſerto, per 40. annos delendo, vt de tanta multitudine, ſc. 603550. ſolum duo homines intrauerint in terram promiſſionis, vt *Num. 14.* Deinde cum iterum tempore Ieroboam multiplicati fuiſſent, & idolis ſeruiſſent per 200. annos, Deus tradidit decem tribus in captiuitatem Medorum & Perſarum, vſque ad præſens. Generationem autem Iudæ & Beniamin tradidit in captiuitatem regis Babylonis per 70. annos. Poſt reditum vero de captiuitate, per Eſdram, & Iheſum filium Ioſedech ſacerdotem, & Nehemiam, qui reædificarunt templum, & emendati ſunt, vſque ad tempora Machabæorum, & vſque ad Chriſtum. Nec leguntur idola coluiſſe, ſaltem vt plures: donec Chriſtum occiderent & vſque ad tempora Titi & Veſpaſiani Romanorum principum, qui eos in excidio Hieruſalem miſerabiliter trucidarunt, ac aliquos vendiderunt. Sicque ſemper pœna ſecuta eſt culpã. Quid ergo pro noſtris culpis paſſuri ſumus, quæ vtique, vt timendum eſt, modo impar eſt præteritorum culpis? Et licet idola manufacta non colantur à Chriſtianis, tamen idola mentalia fabricata frequentius coluntur, ſc. auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus: ventris voluptas, quæ eſt idolum ventris; (*quorum* inquit Paulus, *Deus venter eſt:*) idolum ſuperbiæ, Beelzebub, & Baal, & cætera. Quorum cultura quanto occultius, tanto amplius frequentatur. Gaudet quidem noſtris temporibus, ſci. nunc de anno Domini 1449. Eccleſia de vnico & indubitato paſtore, ſc. Nicolao Papa V. ſed luget de conculcatione decretorum in tranſactis concilijs editorum, & videt quomodo contraria decretis practicantur. Suadendum tamen totis conatib. videtur, quod illud decretum frequens de concilijs generalib. continuandis non aboleatur: per quod vulnus, *de ſuperioritate Papæ ſupra Eccleſiam* per Eugenium olim Papam inflictum, ſanari poteſt. Licet enim plures contradicent, tamen per gratiam Dei pene totus orbis viros inſignes in ſe continet, qui ab authoritate Eccleſiæ, per futuram atque noſtram generationem non recedent, atque in ea vitam etiam finire gaudent, propter efficaces rationes id concludentes. Quibus nulla ratio humana deſecuta, à paſſionib. reſiſtere poteſt: præſertim cum Deus ſuam indefectibilem aſſiſtẽtiam nulli ſingulari perſonæ mortali legatur pollicitus eſſe, ſicut toti Eccleſiæ, *Ecce ego vobiſcum*, &c. Nec etiam primo ſummo Pontifici, qui & ante miſſionem Spiritus ſancti, & poſt legitur erraſſe, licet Chriſtus ei dixit: *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficeret fides tua.* Hoc tamen in perſona eccleſiæ ſibi dixit. Qui cupit hanc veritatem de authoritate Eccleſiæ clare intueri, abſtergat craſſam nubem paſſionum & cupidatum de eccleſiis ſuis, & mox clarius luce meridiana mutabit affectum, & pronunciabit ita eſſe. Nam & doctrina Philoſophi *in Politicis*, idem ſentire videtur, quod pluralitas ſapiẽtum certius iudicabit, & in toto orbe per regna, communitates, ciuitates, atque omnes prouincias, concilium plurimarum prouinciarum eſſe validius, quam vnius: ſicut & Apoſtoli ſpiritu pleni, notabilia eccleſiæ negocia, in quod decernebat non Petrus ſolus, vt *Act. 6. 12. 17.* & per totum quaſi textum. Notabiliora vero negocia ac vtiliora, in eccleſia inuenire non poſſumus, quam hæreſum extirpationem, ſchiſmatum eradicationem, & eccleſiæ generalem reformationem, tam in capite quam in membris: in quibus tribus præfertur authoritas Eccleſiæ, perſonæ Romani Pontificis.

Quicquid igitur in ſaluo præſentis tractatuli dixi de habitudine ſtatus eccleſiæ vſque in finem ſeculi, lector meus beneuolus ſuſcipiat æſtimatiue dictum. Cum enim prophetiæ ſpiritus hodie abeſt doctoribus, nunc authoritas & infallibilis ratio occurrebat, quibus contraria poſſem probare, relinquens in his eccleſiæ ſuæ ſtatum Deo ad diſponendum, ſecundum ordinem ſuæ excellẽtis ſapientiæ. Omnia enim ſcimus agi propter electos, quibus omnia cooperantur in bonum, ſiue bona ſiue mala, ſiue proſpera ſiue aduerſa, vt filii prædeſtinationis exerceantur, purgentur, & probentur: filii vero perditionis affligantur & puniantur, ſicut aurum & palea in eodem igne, ſcil. æqualiter pœnam ſentiant: ſed aurum purgatur, & palea conſumitur. Manet enim diſſimilitudo paſſorum in ſimilitudine paſſionum, vt dicit Auguſt. *1. lib. de Ciuitat.* Vnde, non qualia quiſque patiatur, ſed qualis patitur, aduertendum eſt. Quęcunque vero de authoritate vniuerſalis eccleſiæ per generalia concilia repræſentantæ dicta leguntur, nouit tanquam indubitata hucuſque me poſuiſſe. Nec fateor me facile recedere à decretis, niſi per informationem efficaciorem vniuerſalis eccleſiæ, aut ſanius me ſentientis, cuius iudicio me ſemper pariturum ſubmitto, nihil pertinaciter in his propter paruitatem defendendo, ſed me eccleſiæ iudicio ſubmittendo.

SIGISMVNDI ARCHIDVCIS AVSTRIÆ, &c.

APPELLATIO

A BVLLA EXCOMMVNICATIONIS PII PAPÆ II. ad Concilium generale & liberum.

NARRATIO PAPAE PII DE GESTIS Sigismundi Austriæ Ducis contra Dominum Cardinalem de Cusa.

IVS Episcopus seruus seruorum Dei vniuersis Christi fidelibus ad quos hæ literæ peruenerint, salutem & Apostolicam benedictionem. Iustissima quam[illegible]is iudicia & honestissima sint quæuis Apostolicæ sedis decreta, & opera eius mortalis arguere nemo potest, quia tamen multi reperiuntur iniquæ mentis homines, qui erecto supercilio tollere os in cœlum non verentur, & gradiente lingua eorum super terram in Christi vicarium iactantes opprobria, facta eius damnare sæpenumero audent, & nitidam veritatis faciem, confictis mendaciorum tenebris obnubilare conantur, operæ precium esse censemus, quæ per hos dies aduersus Sigismundum ex Principibus Austriæ, sua contumacia & iniquitate requirente, per nos & sacrum collegium nostrum, statuta, ordinata & iudicata sunt, ad notitiam vestram his scriptis perducere, ne fama velox præcurrens, falsa pro veris persuadere, & suo more, aut addens gestis, aut adimens fallere possit. Rem igitur, sicuti gesta est, ante oculos vestræ mẽtis ponemus, vos beneuolas aures adhibete, & boni consulentes, matris vestræ & omnium fidelium nostræ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, primæque sedis, digna & solita reuerentia, decretum sententiamq; suscipite. Ecclesia Brixinensis quæ olim Sabiensis, & aliquando Brixinensis est appellata, in Alpibus sita est, quę Germaniam ab Italia seiungunt, admodum insignis. Siquidem Romanorum Pontificum priuilegiis quam pluribus honestata, & Imperatorum largitate donata, nõ solum prædia sed arces & oppida munitissima possidet, & ipsius Brixinensis vrbis ciuile dominium habet, diœcesis eius ad Enum fluuium protenditur, qui Danubio in Bauaria apud Patauiam miscetur, & in Athesim respicit, qui Tridentum Veronamque præterfluens insignes vrbes in Adriaticũ exoneratur pelagus. Episcopus eius inter principes Imperii collocatur, & ab Imperatore absq; medio in feudum recipit principatus ac regalia. In ecclesiasticis negotiis ecclesiæ Saltzburgensis suffraganeus est, & metropolitico iure illi subiectus. Aduocatus eius in temporalib. causis, si quid aduersi patiatur, Comes Tyrolis ab Imperatoribus constitutus est, qui tueatur ecclesiam, non qui impugnet: ob eam rem non parum vtilitatis quotannis accipiens. Nam feuda opulenta & amplissima, ab ipsa Brixinensi ecclesia noscitur obtinere Principium autem aduocationis in Comite Alberto fuit, qui primo per Conradum ipsius Ecclesiæ Pontificem, non sine pluribus conditionibus assumptus, & de ipsa aduocatia, quæ feudum est ecclesiæ, inuestitus, ab Imperatore confirmationem obtinuit. Vacante autem hac ecclesia, sedente Nicolao V prædecessore nostro, Nicolaus ipse de fratrum consilio, dilectum filium nostrum Nicolaum tituli S. Petri ad vincula Presbyterum Cardinalem, in episcopum & pastorem præfecit Qui etsi diu contradicente & reluctante Sigismundo, possessionem tamen pacificam & quietam ecclesiæ suæ deniq; consecutus est, & vtiliter plebi per plures annos prædicando, monendo, hortando, & pontificale officium exercendo præfuit. Sed cum sedente Calixto III. qui noster fuit immediatus prædecessor, Cardinalis, ipse atque episcopus Brixinensis, more boni patrisfamilias & diligentis atque attenti prælati, pia loca reformans, & iura ecclesiæ suæ exacte perquirens, inuenisset Sigismundum emendationi monasterii in Sonnenberg ex eo aduersum, quod nihil sine eius assensu fiendum præsumeret, ac eum Tyrolensem Comitem pleraque magni momenti feuda, ab ecclesia sua obtinere, quæ minime vt moris est recognouisset, hortaretur que [illegible]ritualem iurisdictionem ne perturbaret, & nouam reciperet inuestituram, iusque iurandum præ[illegible]ret, mox dissensiones ortæ sunt, & ipsius Sigismũdi grande odium aduersus Cardinalẽ excitatur. Prop[illegible] qcũ statuisset Cardinalis, vt fidelis archimandrita, suas oues diligentius respicere & à noxiis itin[illegible]bus retrahere, cunctosq; malos mores eradicare, & plantare bonos, eliminare vitia & seminare vi[illegible]res; surrexissentq; propterea maligni quidam homines, tam clerici q̃ laici, quib. amara erant præce[illegible] iustitiæ, & aduersus salutiferã Cardinalis reformationẽ cõtumaciæ & rebellionis cornua erigerẽt, [illegible]pit Sigismundus malignantiũ patrocinium. Et q̃uis esset ipse quoq; ex ouibus, Cardinali tanquam

Episco-

Episcopo Brixinensi commissis, in pastorem tamen & patrem ac magistrum animæ suæ, sese extollere non expauit, sed omni studio atque conaruadoisus est, ne salutifera morum reformatio, aut in clero aut in populo Brixinensi locum haberet, adeoque bonis actibus ipsius Cardinalis obicem se præbuit, vt Monialium quoque, quarũ supra meminimus, dissolute & turpissime viuentium, ne recludi reformarique possent, protectionem & tutelam aduersus Cardinalem acceperit, adeoque ab honestate procul abiit, vt Cardinalem ipsum, neque in sua diœcesi, neque in ciuitate tutum esse, aut pontificale munus exercere posse permitteret, introductis & persuasis sicariis, qui vitæ eius insidiarentur. Quod cum Calixtus antedictus accepisset, mox literas monitorii aduersus Sigismundum decreuit, præcipiens ei, ne Cardinalem in Ecclesia sua, in qua Pontificio fungeretur, ab executione sui officii quoquo pacto deterreret, eumve suum munus exercentem impediret. Si secus ageret, anathema esset, pœnas læsæ maiestatis incurreret, & omni territorio suo sacrum interdictum ipso facto intelligeret. Obaudiuit Sigismundus Pontificis maximi vocem atque contempsit, & interposita quadam appellatione, malo deceptus consilio à Romano throno (quod nulli permissum est) contra ius fasque prouocauit, & in rebellione perseuerans, nouis dictum contumeliis Cardinalem affecit. Creuere supra modum Sigismundi odia aduersus Cardinalem, nec poterat ei quicquam pacifice loqui. Ob quas res cum tuto sibi esse in ecclesia sua non posse Cardinalis animaduerteret, ad nos confugit. Per idem tempus iam propemodum accincti eramus recedere, Mantuanum conuentum petituri, quem pro tuitione fidei aduersus Turcos indixeramus. Eum igitur ab ecclesia sua, quemadmodum profugum cæpimus benigne, & pro tempore consolati, Legatum de latere, qui vicem nostram in vrbe Romana & circumiacenti regione impleret, consulentibus fratribus & cohortantibus reliquimus; Ipsi Mantuam pro communi salute, cum Romana curia petimus. Vbi cum aliquibus mensibus commorati essemus, & Sigismundum ad nos venientem intellexissemus, vt componere inter eos concordiam, & tam atroces inimicitias amputare possemus, Cardinalem accersimus, quo veniente, & Sigismundo præsente, pluribus diebus modo per Cardinales & alias interpositas etiam illustrium personas principum, modo per nos ipsus reconciliare alterum alteri conati sumus, atque huic pacis negocio, summo nisu operam dedimus; sed nihil profecimus, incassum abiere studia nostra, irriti omnes labores fuerunt; quamuis Cardinalis iudicio nostro se submittens, & arbitros non suspectos accepturum se dicens, viam iuris nunquam recusauerit aut refugerit. Abiit ex Mantua Sigismundus in patriam suam infecta pace, minarum plenus & iræ, & cum paulo post, nos quoque translatu conuentu, domum repetere statuissemus Cardinalis ex permisso nostro ad Diœcesim suam se transtulit, asserentibus amicis adhuc pacem inueniri posse, nec Brixinam petiit: nihil enim tutum ibi esse sciebat, sed in arcem quandam sui episcopatus munitissimam se recepit. Vbi cum aliquandiu consedisset, hortantibus nonnullis non paruæ auctoritatis viris, qui se partibus ambabus amicos ostendebant, & nihil periculi, nihil insidiarum timendum esse dicentibus, ad Brunekam se contulit, quod & ipsius ecclesiæ Brixinensis non parui momenti oppidum, literis maxime fretus, quibus idem Sigismundus suo signo obsignatis, bona fide promittit, ecclesiam Brixinensem & Cardinalem quoad vixerit se protecturum, ad quem locum misit mox Sigismundus vnum ex consilio suo Nobilem virum, inter aulicos suum primarium, qui Cardinalem in suam traheret voluntatem, sed is multa cum Cardinale prolocutus, cum nihil posset ei iniustum suadere, quia iura ecclesiæ suæ nollet proiicere, concordia tamen in omnibus reperta est, vnico excepto articulo, qui regalia concernebat, & cum in eo aliter conueniri non posset, de suspensione temporali actum est. In qua cum orator biennales, Cardinalis vero metuens moram tam diuturnam ecclesiæ suæ periculosam esse, semestres tantum treugas offerret, tandemque interueniente capitulo etiam biennales admissurus esset; pendente adhuc tractatu, & oratore non à Brunegka digresso, Sigismundus non tam concordiam, vt opere conprobauit, quam confusionem Cardinalis, & furoris sui cursum quærens, turgidus & nimium tumens non iracundiam cohibere, non se vllo pacto vincere potuit, cessit audaciæ, succubuit temeritati, rancori atque odio paruit, iussit accersiri milites, exercitum congregari, belli machinam apparari, quibus expeditis, misso caduceatore, qui bellum Cardinali indiceret, quamuis esset maior & sacra hebdomada, & tempus pœnitẽtiæ datum, copias eduxit, & iter faciẽs ipsa die paschæ, ante Brunegkam armatas militum acies collocauit, machinas admouit, insultum fecit, oppidum cepit. Non moratus arcem quoque summa vi oppugnare aggressus est, in qua cum familia Cardinalis sese receperat. Pugnatum est aliquandiu non parua contentione, sed cum persuasum esset Cardinali, arcem diu defendi non posse, & pereundum omnibus esse, nisi se dederint, interuenientibus mediatoribus, certis conditionibus conclusa est pax; in quibus erat comminatum, quod vel arx vel Cardinalis in potestatem Sigismundi venirent. Et nihilominus cum iussisset pacem & securitatem publicari, claues arcis extorquens, & munitionem ac Cardinalem artissima custodia seruari iussit, sicque per aliquot dies cum summo probro & ignominia, & omni contumeliarum genere, Cardinalis in potestate Sigismundi retentus est, nec libertatem obtinere potuit, nisi remissis iniuriis, castro quodam ecclesiæ tradito, magno auri pondere soluto, restituto creditorum chirographo, compluribus aliis extortis conditionibus, præter eas, quibus pax antea fuerat publicata, omnibus denique ecclesiæ iuribus & priuilegiis ereptis. Neque his contentus, sed iniquitatem iniquitati congeminans, cum sacerdotes ob piaculum commissum iuri parentes, à sacris abstinerent, non veritus est, necem Cardinali denunciare, nisi ad prophanationem sacrorum illos compelleret. Temerarius atque infelix, qui talia gerens, nihilominus eius ecclesiæ protecto-

tecto-

tectorum iactat, cuius est euersor inuentus, quæ singula cum nobis ex ordine renúciata essent, mirsum in modum horruimus, congelatum est illico pectus & in stuporem sumus conuersi, nec satis detestari aut abominari facinus tam horribile poteramus, in sacerdotem, in pastorem, in episcopum suum, in Cardinalem ecclesiæ Romanæ, in fratrem nostrum, in excellens Apostolicæ sedis membrum violentas manus Sigismundi temeritas, non exhorruit, & quo tempore anni patrata sunt, nempe in die Pascæ, in die illa maxima & sanctissima, in die qua victor mortis, & inferni triumphator Dominus resurrexit, in die qua Christiani singuli, redemptori gratias agunt, & expurgato veteri fermento sacratissimo Christi corpori & sanguini communicant, in qua die nemo tam sceleratus est, tam impius, tam immanis, si modo Christianus est, qui non sacerdotibus sese subiiciat, eosque summis prolequatur honoribus. Sed qua die sacrarum rectoribus animarum cæteri præcipue student, ea die sacerdotem suum Sigismundus inuasit, cœpit, in carcerem coniecit, inhonestauit, spreuit, turpiter habuit. Fuimus diu anxii & admodum dubii his cognitis, nec satis tenebamus, quid esset agendum, quamuis non dubius rumor, sed certissimus nuncius perpetrati sceleris ad nos peruenisset.

Nam huius atrocissimi sceleris notorium factum, ad exigendum vltionem pœnamque inuitabat. Inde vetus beneuolentia, qua quondam Sigismundo coniuncti fuimus, ad clementiam & misericordiam prouocabat. Nos enim cum in minoribus ageremus, apud Fridericum Romanum Imperatorem tunc dominum, nunc filium charissimum, diu conuersati fuimus, ac consiliariatus muneri honestati, multisque gratiis & fauoribus cumulati, plurimos annos in eius curia atque familia mansimus, nec vnquam indignatum aut nubilosum erga nos ipsius Imperatoris vultum inuenimus semper læta, semper blanda nobis eius facies fuit, semper benigna & affecta mens, & nostri honoris percupida. Sigismundus cum primo Imperatorem adiuimus, puer bonæ admodum indolis erat, & sub tutela patruelis sui degens, modestis imbutus moribus, amorem in se omnino elliciebat. Alloquebatur nos sæpe blando sermone, quærebat nostras epistolas & legebat, vt qui tam bene viuendi cupidus & literarum cultor & nostri amans videbatur, dimissus extra tutelam, & in adolescentia sua, ad regendam patris prouinciam profectus, sæpe ad nos literas dedit, & nostras accepit, sæpe sua negotia apud Imperatorem iuuimus, cum eo nonnunquam domi suæ fuimus, neque sine honore & singulari gratia ab eo recessimus. Et cum gesta eius in Cardinalem, nondum cognita nobis essent, ad conuentum vsque Mantuanum, continuata est, vt antea, semper caritas nostra; ad quem Sigismundus ipse, splendidum & magnificum duxit comitatum, vt qui gratias nobis referre statuerat, pro pace Suitensium, bellicosarum & fortissimarum gentium, quos sibi missis legatis, apud Constantiam reconciliauimus. Vertebantur hæc omnia in mente nostra, & tanquam recenter gesta essent, ante cordis oculos voluebantur.

Suadebant imperatoris infinita erga nos beneficia, vt patrueli & sanguini suo ignosceremus, exposcebat ipsius Sigismundi, qua nos longo tempore complexus est, ingens beneuolentia, vt hanc sibi culpam condonaremus. Vigebant inclitæ domus Austriæ, quæ hunc Sigismundum genuit, ingentia in nos, & diu continuata merita, vt sublimi & alto sanguini veniam largiremur. Instare Albertus videbatur, alter Sigismundi patruelis, & ipse Dux Austriæ atque Imperatoris germanus & cum eo pariter illustris memoriæ Ladislai Vngariæ, & Bohemiæ regis, paulo ante vita defuncti proximi eius consanguinei petere vehementer ac rogare per veterem amicitiam (ambo enim aliquando nos dilexerunt, & verbis & factis ornarunt) ne sua ex familia vindictam exigeremus, occurrebant insuper regum & magnorum principum facies, qui Australi domui coniuncti sanguine hanc nobis prosapiam summis precibus commendaturi offerebant.

Sed cum hæc iam pene victi consentientes, animo voluimus, & ad veniam tracti iam iam misericordiæ iustitiam cedere mandaturi fuimus, excitata in aduersum conscientia nostra, & miris castigasse modis: Quid tu (inquit) Pie Pontifex agis? An ignoras quem tenes locum, quam geris personam? Non tu modo ille Æneas es, qui Siluio quondam genitus patre, Friderico Imperatori seruiuisti.

Mutata est conditio tua, mutata persona, nosce teipsum, Tu Pius es Romanæ Præsul ecclesiæ, Christi vicarium & Petri successorem geris, te caput ecclesiæ militantis, te ducem, te magistrum, te Doctorem, te iudicem Christiani populi constituit Dominus, & claues tibi regni cœlorum tradidit. *Noli quærere fieri iudex*, inquit sapiens, *nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua.* Super gentes & regna moderator cœli, & nunc Dominus te Christus ordinauit, vt destruas & euellas, ædifices & plantes. Et quid agis? quid dubitas malas euellere plantas? Nemo iuste iudicat, qui vel odio vel gratia vel metu flectitur. An ignoras, Sigismundus quam scelestum, quam atrox, quam terrum ac horrendum admisit facinus? In Episcopum, in Cardinalem, in teipsum, si tui corporis Cardinales, vt iura volunt, patres habentur, iniurius & improbus fuit? Non Presbyteratui, non Episcopatui, non Cardinalatui, non Papatui, non Christo pepercit, cuius sacratissimum diem, pugna iniqua, & Cardinalis captiuitate fœdauit.

Et quis clericorum post hæc tutus habebitur? si episcopi, si Cardinales armis atque insidiis capiuntur? & quis deinceps vindictam timebit, si violatores tantarum dignitatum impune abeant? Actum de omni clero deque omni religione fuerit, si qui tecum vnum sunt, absque vltionis periculo violantur. Summa sacerdotalis dignitas, B. Petri auctoritas, Iesu Christi maiestas, palam in hoc

scelere

ſcelere læſa eſt; & tu tanti piaculi vindictam aſſumere dubitas, putaſque Imperatorem vel alium quemuis principem ægre laturum, ſi iudicium feceris.

Abſit à te hic metus, nihil eſt cur hæc nomina timeas. Iuſtus eſt Imperator, & honeſti tenax, iuſtus Albertus, iuſti & cæteri principes, qui non conſanguineos ſolum ſed ipſos quoque filios ex ſe genitos legum vinculis coerceri, plectique ſi peccauerint non indigne ferent, magna vis iuſtitiæ eſt, quæ vel damnatum, iure ſe paſſum eſſe fateri cogit. Nihil imperatori magis cordi eſt, quam iuſtitia, communis & ſanctiſſima virtus. Scit ſua manſuetudo, quia iuſtitia pacem quærit, gentem eleuat, ſolium & regnum confirmat, lætitiam gignit, & amatores ſuos beatos & immortales efficit, vtilius Imperatori videbitur, infructuoſum palmitem amputari, quam in perniciem bonæ vitis retineri. Nec propterea domus Auſtriæ gloria interibit, quia vnus aut alter ex principibus eius damnatur, quæ Rudolphos, Albertos, Fridericos, Leopoldos, Erneſtos, VVilhelmos & alios quam plures illuſtres animas peperit, non Auſtriæ ſolum ac Sueuiæ, ſed Hungariæ, Bohemiæ, & ipſius Romani Imperii Gubernatores. Æacidarum quippe decus, Oreſtis infamia non extinxit, nec ſplendorem Iuliæ gentis Neronis turpitudo deleuit, nec Francorum lucem Hilderici obfulcauit ignauia, nec ſenatus Apoſtolici puritatem atque nitorem impurus ac fœtidus Iudas commulare potuit, illuſtrium familiarum non texiſſe, ſed non habuiſſe maleficium vera eſt & ſolida laus. Rara proſapia eſt, quæ non aliquando monſtra pepererit. In omni gente & in omni domo Catilinam inuenies & Cethegum.

CITATVR SIGISMVNDVS DVX AD RE*ſpondendum de fide.*

PIVS Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis & ſingulis Chriſti fidelibus ſalutem & Apoſtolicam benedictionem: Contra ſathanæ, aduerſarii Chriſti domini & Saluatoris noſtri, indeficientes inſidias, quas in ſua membra tendere non deſiſtit, vt Chriſtianorum improuidas animas maculet, nos qui licet immeriti paſtorale tenemus officium, vigili oportet ſollicitudine ſpeculari.

Nam ex quo Sathanæ ipſius membrum principale, impius Sigiſmundus ex Auſtriæ principibus, qui aliquando nobiſcum Chriſti & eccleſiæ membrum fuerat, in ſacratiſſima Paſchalis feſti celebritate, in ſathanicam ſe à catholicorum cœtu abſciſſus præcipitauit ingluuiem, & ab Apoſtolica eccleſia transfuga effectus, ſub diaboli cœpit vexillo militare, anathemata proh dolor incurrit, & demum infamias cumulando, & ſeſe apoſtatare ſuperbiendo facto quoque ſe vnitatis eccleſiæ fidem, auctoritatiſque eius rationem per cenſuratum contemptum non habere palam demonſtrauit, & demum vt eum in malorum omnium profundum perueniſſe omnibus certum foret, eadem iactat temeritate, nec ſacroſanctos canones, nec Apoſtolicæ præcepta iuſtiſſima nec iudicia ex canonicis ſanctionibus facta ſolenniſſime, eum in vllo poſſe contingere, quanquam ipſe Dei nefarius deriſor & eccleſiæ contemptor, de Chriſtiano adhuc non erubeſcat nomine gloriari, ob quas res tametſi propter facti notorietatem, vnuſquiſque ipſum rectiſſime hæreticum iudicarit, vt tamen ex ſuo ore iudicium etiam prodeat, habentes priores noſtros proceſſus, in quibus anathematis, criminis læſæ maieſtatis, & fautoriæ hæreſis declaratus eſt, pœnas incurriſſe, in his literis pro inuiolatis & expreſſis, quo conſtare valeat, non ſolum ex operum improbitate ſceleſtorum, ſed ſua etiam propria confeſſione, an ſit hæreticus vel non, nouum denuo proceſſum inchoauimus aduerſus dictum Sigiſmundum; tanquam de damnatiſſima hæreſi, quæ eſt omnium hæreſum hæreſis, non ſolum ſuſpectum notorie ſed ſenſibiliter maculatum, tanquam ſanctæ fidei non recipientem articulum, quem per hæc ſymboli Apoſtolici verba, fidelium exprimit vnuſquiſque: *Credo in vnam ſanctam catholicam & Apoſtolicam eccleſiam.* Nam cum ipſius eccleſiæ Romanus Pontifex caput ſit, canoneſque & cenſuræ ſic ſint eccleſiæ, quod quiſque in eccleſia poſitus eſt, & credens capiti, canonibus & eius cenſuris teneatur obedire.

Dictus quidem Sigiſmundus non ſolum illis non obedit, ſed prædicat inſuper, quod minime obedire teneatur, atque in ſuam proteruam ſententiam, tam ſubditos quam quoſcunque poteſt, accedere compellit, & hæc vbique ſunt notoria, nec hodieque ceſſat per ſe & ſuos hanc ſuam perfidiam diuulgare, quæ cum ad vehementiſſimam ſuſpicionem plus quam ſatis ſint aperta, idcirco ipſum Sigiſmundum notorie de hæreſi ſuſpectum per præſentes auctoritate Apoſtolica peremptorie citamus & requirimus, vt ſexageſima die ab hac die datæ, quæ & affixionis huius, ad valuas eccleſiæ principis Apoſtolorum de Vrbe, & vt ſequitur ſucceſſiue computanda, perſonaliter coram nobis compareat, & de fide catholica, præſertim in prætacto articulo vnitatis eccleſiæ, & quæ ad ipſum ex ſanctorum doctorum doctrina ſequuntur reſpondeat, & verbo & facto ſe purget de ſuſpicione, ſub confeſſi & conuicti criminis hæreſis pœna, alioquin nos contra ipſum, tanquam confeſſum & conuictum Dei omnipotentis nomine ad diffinitiuam ſententiam, iuſtitia mediante procedimus.

Similiter etiam Georgium pro Tridentinenſe Epiſcopo ſe gerentem, ob notoriam eius adhæſionem, quam facto quotidie Sigiſmundo oſtendit, cum quo & idem ſentire videtur cenſuras

contemnendo, & ideo de fide catholica vehementer suspectum, necnon Gregorium de Heimburg, Laurentium Glomenovv erroneos Doctores, Parcifalum de Annenberg, Iacobum Traff, Balthasarum de VVelsebberg & Osualdum VVolckensteiner, aliosque omnes ipsius Sigismundi consiliarios & domesticos, atque etiam oppidanos & incolas oppidorum de Meran, Curiensum, Halis, Inspruck & Steizingen Brixinensis diœcesis, omnesque etiam ipsius Sigismundi subditos Curiensis Tridentinensis & Brixinensis diœcesis, ciuesque Brixinenses, & illius ecclesiæ subditos, qui interdictum ecclesiasticum, & ecclesiasticas vilipendunt censuras, ac VVolffgangum Nidlinger, Stephanum Steinhorn assertos canonicos Brixinenses; Georgium in Stams, Ingeminum in VVltina, Iohannem in Monte sancti Georgii Abbates; Casparem Præpositum Nouæcellensem, & Barbaram assertam Abbatissam in Sonnenburg, monasteriorum dictæ Brixinensis diœcesis, atque etiam vniuersos & singulos canonicos ipsius ecclesiæ Brixinensis, plebanos quoque siue vicarios ecclesiarum Parochialium ciuitatum & diœceseon prædictarum, ac cunctos Presbyteros etiam Religiosos exemptos & non exemptos, qui temere prophanando, Apostolicum interdictum non obseruare, & se per sedem Apostolicã & nos prohibitis diuinis intromittere non verentur, quorum omnium ac singulorum nomina & cognomina ac si de verbo ad verbum exprimerentur, præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, quos omnes censuratum & Apostolicorum mandatorum contemptores, de hæresi vehementer non immerito suspectos reputamus, vt die & sub pœna prædictis compareant personaliter coram nobis, de ipsa fide catholica, & præsertim articulo prædicto legitime responsuri, & se modo prædicto purgaturi.

Cum certificatione modoque & forma præmissis citamus etiam per præsentes. Volumus autem & dicta auctoritate tenore præsentium decernimus, quod hæc nostræ literæ, sicut præmittitur, affixæ & executæ, prædictos omnes & singulos sic arceant & astringant, ac si eis omnibus & singulis in specie & in genere ac præsentialiter lectæ & insinuatæ fuissent, cum non sit verisimile apud eos remanere incognitum, quod tam patenter omnibus extitit publicatum. Datum Romæ apud sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quadringentesimo sexagesimo, 10. Calen. Februarii, Pontificatus nostri Anno tertio.

A CITATIONE PRAESCRIPTA APPPELlat Sigismundus.

CVm in grauatorum atque læsorum, nec non lædi, & opprimi timentium subsidium, appellationis remedium sit adinuentum: Quare nos Sigismundus Dei gratia Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ Dux, Comesque Tyrolis, &c. Vniuersis iustitiæ cultoribus, fautoribus innocentiæ, cæterisque quos virtus humanitatis ad compassionem oppressorum adhortatur, notum esse cupimus, quod Romanus Pontifex nondum satiatus iniuriis suis, quibus nos ac subditos nostros affecit, audientiam nobis denegando, defensiones auferendo, legatum nostrum minis ac terrore carceris disterrendo, & sacra violando (siquidem legati iure publico inter sacra referuntur) ecclesiasticæ censuræ pœnas in nos pro libito plus euomendo quam edicendo, noua nunc in nos nostrosque molimina parat.

Quippe relatum est nobis, qualiter Romanus Pontifex, nos omnesque subditos nostros fingat, de hæresi sibi suspectos, quod nemo vnquam de nobis neque de subditis nostris principatus nostri Tyrolis suspicatus est. Suspitio autem non fingi, sed indiciis non quidem æmulorum aut suspectorum, sed fide dignorum & honestorum virorum apparere debet, antequã prælatus odorem bonæ famæ commaculet, aut sinceritatem fidei Christianæ & subditorum simplicitatem perturbet. Sed dicit Papa, nos esse contemptores censurarum atque de hæresi suspectos. Nos vero iam dudum respondimus, nulla censura nos ligatos, quos Papa contempsit audire. Auditus est Adam præuaricator, Cain fratricida, Sodomitæ visitati sunt post clamorem qui ab eis in cœlum ascenderat, dicente Domino; *descendam & videbo an clamorem qui ad me peruenit opere compleuerunt.* Nobis audientia negata & defensio ablata est: hanc negamus esse censuram, quam Papa pro libito & contra legem naturæ aduersum nos efflauit. Hanc primum iustificet, antequam nos arguat de contemptu censurarum. Ipse vero Pontifex, nos omnesq; subditos nostros nuper apud Roberetũ velut in albo prætoris edicto affixo ad vrbem Romanam dicitur euocasse, quatenus super articulis fidei personaliter respondeamus. O perfunctoriam citationem absque discretione sexus, ætatis, valetudinis, infantiæ, pubertatis, sanæ mentis, vel amentiæ! O confusam plusquam centum millium personarum euocationem, & vnde ememus panes vt manducent? Quis baiulabit infantulos & lactantes? quis gestabit valetudinarios? quis cæcos ducet? quis prægnantibus & parturientibus obstetricabit? at omnes illos sine delectu personaliter euocauit. Oportet autem superioris præcepta possibilia, iusta & honesta, factuque facilia esse. Quis vero domum seruabit? quis arces tutabitur? quis patriam defendet? si nos cum subditis nostris emigrabimus. Hoc ergo Papale mandatum, quid aliud in se habet, nisi quod præcipere videtur, quatenus relictis sedibus nostris, cum coniugibus & liberis nostris exulemus? quod nulla vnquam barbara potestas postulauit, nullus tam crudelis post victoriam à victis expetiuit, hoc ipse pater spiritualis à nobis requirit, qui virtutibus nostris inuidet, quod in saluatore nostro Iesu gloriamur, dum de nobis loquens dicit: *De Christiano adhuc non erubescit nomine gloriari, propter quod vnusquisque ipsum rectissime hæreticum iudicabit.* Et infra subdit: *suis literis prioribus læsa*

læsæ maiestatis & fautoriæ hæresis pœnas incurrisse declaratum esse. Hæc sunt ex quibus hæresis suspicionem Papa de nobis sibi fingit. Quorum alterum semet vtique iustificat, eo quod quisque Christianus, in Christo integ oriatur, cuius nomen gestat, & nomen eius in se sanctificari deprecatur. Alterum v... stupendo Pontifice contra indefensum emanauit.

Non possumus autem hoc loco præterire, quin illorum ineptiam perstringamus. Inquit Papa, se Mantuæ statuisse, ne quis ad futurum concilium appellet, quod nusquam est, contrafacientes anathematis et læsæ maiestatis hæresisque crimine mulctarit, ac reos esse decreuerit, Sigismundus ex Austriæ Ducibus, duobus postea mensibus elapsis, quod est tempus nouis constitutionibus præfinitum, contrauenit, ergo est læsæ maiestatis hæresisque reus. Nos autem edocti sumus, quod magna Synodus Constantiensis decreuit, vniuersale concilium a Christo immediate potestatem habere super Papam, in his quæ fidei, reformationis & pacis esse dignoscuntur, quæ etiam sacra Basiliensis Synodus innouauit, & Eugenius ac Nicolaus Romani Pontifices recognouerunt. Vnde ergo Papa Pius auctoritatem vsurpauit, vt superiori suo, scilicet vniuersali Concilio, manum clauderet, cui & ipse tenetur obedire? nec quisquam mitetur, si ad concilium, quod nondum est congregatum, appellatur, quoniam auctoritas ecclesiæ, quæ immortalis est, firma persistit, & quæ nunc existit in ecclesia toto orbe dispersa, tunc erit in illa ipsa legitime congregata. Quod vero nesciatur, quando congregabitur, hoc ipsum non est impedimento, quo minus illuc appelletur. Hoc enim scitur, quod ex decretis magnæ Synodi Constantiensis de decennio in decennium perpetuis temporibus concilia habent celebrari, & nunc tempus interpellat obligationis, dies cessit, sed cuius culpa impeditur, vel differtur executio, illi imputetur in pœnam, nam qui vetat iudicium fieri, is vtique de sua iustitia diffidere conuincitur.

Transgrediamur nunc ad circumstantias citationis, & quidem coram se mandat Papa comparere, qui legationis sacra violauit, tunc Senis agens, nunc Romæ manens. Quam securitatem nobis aut nostris polliceri potest, qui publici iuris fidem fecit irritam, & per prædecessores suos aliquando dictum est, fauore Roberti Regis Siciliæ, contra Henricum Imperatorem, non teneri ipsum sese in manibus inimici credere, etiam sub fide salui conductus. Papa vero iam quidem non diffidauit, & antea legatum nostrum iusto metu perculsum persequutus est, fugientem, cui si tertio credamus, nosmetipsos decepisse videbimur, quippe qui fallenti fidem accommodat si tuisum fallatur, iam seipsum fefellit. Nunc descendamus ad causam. Ait Papa, *Nouum processum inchoamus aduersus Sigismundum, tanquam sanæ fidei non recipientem articulum quem per hæc symboli Apostolici verba, fidelium exprimit vnusquisque: Credo in vnam sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam.* Nos profecto didicimus a patre nostro, *Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ, & in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum*; non autem in ecclesiam, neque hoc habet symbolum Apostolorum, vt credamus in Dei creaturam.

Hoc nempe symbolum, quod Apostoli, quod milites Christi ad bellum diuinum profecturi, quod cum idolatris, quod cum omni gentilitate gesturi erant, concordi animo & vno spiritu assumplerunt, cuius armati clypeo, cuneos hostium penetrarunt, hæc verba continet; *Credo in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam*; non autem, *in ecclesiam.* In qua fide perstamus cum Apostolis, postquam adoleuimus, & ad cultum diuinum, prout ecclesiæ sanctæ catholicæ doctrinis instituti sumus, animaduertimus, ex symbolo Niceni concilii didicimus credere *in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium, & in vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei vnigenitum.* Et infra; *& in Spiritum sanctum Dominum & viuificantem.* Et infra: *& vnam sanctam catholicam & Apostolicam ecclesiam*; non autem, *in ecclesiam.* Quia & factura Dei est factoris omnium visibilium & inuisibilium. Pergit propterea dicens: *Nunc ergo canonibus & censuris eius obedire tenetur.* Scimus quod canonum statuta ab omnibus sunt custodienda, & honesta præcepta superiorum à subditis reuerenter suscipienda: At non ita, vt iubeamur credere in ecclesiam, aut vllam Dei creaturam seu facturam, sed nec vt credamus, nos rite neque iuste, sed nec vllo modo putemus excommunicatos, qui nec auditi quidem sumus, quin etiam nec vim, vel iniuriam vllam intulerimus Cardinali, cuius iniurias crudelesque factiones à nobis & subditis nostris, naturæ gentium iure propulsamus, quod nemo nobis prohibere potest, nec a nobis auferre: quia natura nobis instinxit, & nobiscum natum est, ipsaque pietatis & æquitatis naturalis ratio, nullius exterii iuris aut institutionis indigna firmauit.

Hoc quippe ius solidum iniuriæ propulsandæ nascitur, non fingitur. Et idcirco apud omnes gentes & nationes æque colitur & obseruatur. Ex quo & bella tum publica tum etiam priuata iustificantur, nonnunquam vero consecrantur & sanctificantur, & pro ipsis æternæ vitæ præmia conceduntur.

Quid ergo aliud videtur egisse Papa, aut quid aliud quæri videtur Cardinalis, quam quod nos homicidia in nostros admissa, turbationes metallariarũ per ipsum nobis illatas non voluimus sustinere, neque expectare donec ipse alienigenas, qui in comitatu Goritiæ siue militabant siue grassabantur, in suas fortias introduxisset, quippe qui treugas annuales inire recusauit. Nonne satis ostendit, qualis animus sibi esset? maxime autem imminente sibi occasione tam optata, & opportunitate tam sperata, Comitis de Posingen, Iohannis de Rein de VVittvvis & aliorum, qui comitatum Boritiæ in confiniis principatus nostri situm popularentur, castrã, terras & fortias eius subigendo. At quis tam hebetis sensus, tam obtusi cordis, qui suam negligens opportunitatem, atque impen-

impendentem sibi necessitatem, belligerandi opportunitatem concedat aduersario, cum [illegible] quasi dubius, *medius Mars errat in armis?* In his quæ violentiæ Martis committuntur propter pe[illegible] grauitatem, turpe est dicere; *Non putaram.* O quantum cachinnum excitasset sacerdos ille, si nos oscitantes aut dormientes præuenisset.

Nos vero subito testitimus factionibus suis, & parua manu, impetus & incursiones alienigenarum cohibuimus, vt absque vlla cæde pacem restitueremus. Laudiue vel vituperio dentur hæc opera, omnium bonorum virorum sit arbitrium. Sequitur in hoc erroneo citatorio; *Citamus Sigismundum vt compareat de fide catholica, præsertim de prætacto articulo vnitatis ecclesiæ, & quæ ad ipsum ex sanctorum doctorum doctrina sequuntur, respondeat.* Iam satis respondimus, nos credere vnam sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam; non autem in illam, ne latriam soli Deo debitam creaturæ & facturæ impendamus. Quod vero subiicit; *& quæ ad ipsum ex sanctorum patrum doctrina sequuntur.* O copiosum verbum, & infinitam habens indaginem. O ridiculosum, a seculari principe requirere, quæ doctores & scholastici viri disceptant, pro quibus eis insignia & præclari scientiarum tituli decernuntur. Satis est nobis, expresse credere, quæ Apostoli crediderunt, quæque Patres Niceni Concilii declarauerunt; cætera sub generali fide sanctæ matris Ecclesiæ credere, eiusque fidem vna tenere, imitantes Apostoli doctrinam, ne scilicet plus sapere velimus quam oportet. O quot Sancti iam triumphant in cœlis, qui sanguinem suum pro Christi nomine fuderunt, qui illas doctorum sententias nunquam audierunt neque cogitarunt, profecto maxima pars cœli, illorum scilicet qui à seculo migrauerunt, eorum est qui caritate arserunt; scripturarum autem arcana minime inuestigarunt. Ideo propheta non ex hoc beatos ait eos, qui scrutantur testimonia Domini, quod & superbi faciunt & impugnatores & qui contra talia nituntur, approbant vt reprobant; sed ita demum beatos ait si in toto corde Deum exquirant. Hunc sincero corde libet exquirere, absque Scripturarum profunditate, quæ nostrum superat sensum. Nostrum est, patriam nostram tutare alacriter, quod seruando, iuuando, rite ac fideliter adaugendo, sub fide Christi & Apostolorum eius, etiam in Niceno Concilio declarata, quam expresse credimus & explicite, cætera quæ ad fidem pertinent, cum ecclesia tenemus, speramus æternæ retributionis præmia promoueri. Sed neque contentus mansit, nos modo præmisso citasse, quin etiam ad consiliarios atque omnes omnino subditos nostros digressus est dicens: *Similiter etiam,* & infra: *aliosque omnes ipsius Sigismundi consiliarios, domesticos, oppidanos,* & infra: *omnes etiam ipsius Sigismundi subditos Curiensis, Tridentinensis, & Brixinensis diœceseon, qui ecclesiasticas censuras vilipendunt,* &c. Certe nemo vilipendit censuras, quia nullæ adhuc rite emanarunt, sed pro libito Cardinalis conuitia multa, contumeliæ, iniuriæ & calumniæ in nos dictæ & [illegible]ctæ sunt, contra nos & nostros inauditos, quæ potius expiandæ forent quam exaggerandæ, vt p[illegible]ædix[illegible]mus, & iure cautum est, quæ pœna debetur illis, qui censuras efflant, irrite abutentes concessa sibi potestate. Est tamen in hoc ineptia illius præsumptionis expugnanda & euacuanda, quod omnes subditos examinari cupit, super articulo fidei, & quæ ex sanctorũ doctrina sequuntur ad illũ. nã hoc est de fide vulgo disputare, quod lege vetitum est. Siquidem id publice fit, quod ducentis millibus marium, fœminarum & puerorum agitur. Quid dicet agricola, interrogatus, quid sit ecclesia, aut in quo sustentetur Papa errante: & an Græcus sit pars Ecclesiæ, vel Iudæus, vel alius Christianus habitans in extremis terræ? In quo differat verum caput ecclesiæ à ministeriali? Quam auctoritatem dederit scripturis, & qualem receperit ab illis? Tantum certe studium fuit maioribus nostris, arcana scripturarum custodiendi, ne vulgo tractarentur, vt maxime reprehenderent, qui Bibliam ex lingua Latina in Teutonicã traduxerunt. Nunc vero Cardinalis ille rusticos vult interrogare, de his, quæ ex sanctorum doctrina sequuntur ad ipsum fidei articulum. Hanc disceptationem scholasticis permittamus; Agricolis & vinitoribus arua colenda & pastinanda sunt, quibus satis est symbolum Apostolorum recitare: discussionem vero vnionis collectiuæ mysticæ, aut quot modis plures sint vnum, non est disputatio laicorum. Sed si placet Cardinali rusticam gentem ex sententiis doctorum expolire, poterit (si velit) erigere scholas quo diebus feriatis confluant, ita scilic. ne cultum aruorum omittant. Sed nõ sic docuit beatissimus Papa Gregorius *in Pastoralibus*, vt tacenda pro loco & persona, passim proferantur, & sine delectu, quod est ante porcos mittere margaritas, scilicet arcana scripturarum vulgo tractare. Si Papa putaret nos minus doctum in fide, & hoc ex sincero corde manaret, facile hoc resciscere posset ex summis viris ac principibus, qui nobiscum versantur, absque contumeliis, quibus se contra nos oblectat. Si de subditis nostris ecclesiasticis vel secularibus, aliqua talis disputatio esset, si certe sinceritas in ipso esset, id facile resciscere absque tot personarum commotione. Postulauit autem impossibilia, vt occasionem sibi confingeret sæuiendi. Quis oro gentilium seu idololatrarũ in Christianos tantam mouit persecutionem, vt tot Christianorum animas, vna sententia condemnaret, quot ille Papa iam euocauit, vt occasionem condemnationis inueniret? quippe qui legati[illegible]nis sancta prophanauit. Profecto quid de sua clementia vel crudelitate sentiendum sit, satis abundeque monstrauit. Nos vero, apud illum compareamus nostri ve subditi Clerici siue Laici, & illi fidem habeamus, qui nos audire contempsit, absit a nobis hæc insania, sed fidem nostram tum scilic. Apostolorum, tum etiam Patrum Niceni Concilii apud omnes principes palam faciemus, vt nemo de sinceritate fidei nostræ valeat hæsitare. Clerum, & sacra loca præcipua veneratione prosequimur; temporalia eorum sincera protectione custodimus, nec vllus episcoporum aut prælatorum, qui sub temporali ditione Papæ consistit, personæ aut rerum tanta libertate potitur. Hæc certe non possunt esse hæresis aut fidei suspecta indicia, sed bonorum morum exemplaria ineuitabilia.

Idcirco

Idcirco ab illis suis iniuriis, conuitiis & contumeliis, ab illa erronea citatione, & illa iniuriosa comminatione appellamus & prouocamus pro nobis & subditis nostris, ecclesiasticis & secularibus, salua tamen nullitate ipsius, & permanentibus erroribus eius tam in fide quam in iure, quibus per hoc nullatenus assentimus, sed Christi fidem & Apostolorum eius in Nicena etiam Synodo declaratam profitemur, etiam si Papa & Cardinalis Cusa aliter sentirent. Est enim fides ipsa vniuersalis & omnium communis, quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos, & omnes omnino pertinet Christianos.

Appellationis vero nostræ gradus facimus. Primo, si Papa causam, quam ipse & Cardinalis contra nos præsumunt, voluerit viro non suspecto delegare. Sunt enim plurimi prælati principes integerrimi per Germaniam, quibus status & conditio Brixinensis Ecclesiæ, simul ac nostri ac ipsius Cardinalis mores & vita innotescunt: quorum arbitrium qui detrectauerit, suo se indicat iuri minime confidere. Alioquin ad futurum concilium, cuius præfinitum tempus, scili. decennium, iamdudum elapsum est, prouocamus, cum stet per Papam, quominus celebretur. Similiter ad Romanum futurum Pontificem, absque omnibus modis & gradibus, prout in priori nostra appellatione in valuis ecclesiæ Florentinæ affixa continetur, quam Papa profiteror ad sui peruenisse notitiam, cum petitione Apostolorum, & protestationibus inibi comprehensis & contentis.

DECLARATIO APOSTOLICA POENALIS contra Sigismundum Ducem.

PIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam: Ineffabilis summi prouidentia Pat[illegible] super gentes & regna, iuxta prophetæ verbum, licet insufficientibus meritis constituti, officii nostri debitum vt tenemur exequimur, de vinea Domini Sabaoth euellenda euellimus, in eaque plantanda plantamus, ac recta regimus, & dirigimus indirecta, perfidosque ac facinorosos quosque, cum scandalo corpori ecclesiæ sint, à fidelium cœtu præscindimus. Nam sacro testante Euangelio, inutilibus membris à corporis compage diuisis, eis carere magis proficiat ad salutem, quam cum illis æterna supplicia intrare. Nuper siquidem postquam nobis innotuerat, quod dilectus filius noster Nicolaus tituli sancti Petri ad vincula presbyter Cardinalis, & ex dispensatione sedis Apostolicæ Episcopus Brixinensis, dum curæ dictæ suæ ecclesiæ Brixinensis intenderet, & in castro Bruneck, suæ Brixinensis diœcesis, ad ecclesiam curandam pleno iure spectantem resideret, per Sigismundum tunc Austriæ Ducem hostiliter primo per suos in aurora diei Paschæ in dicto castro obsessus fuerat; & quod castro ipso per eosdem nomine ipsius Sigismundi recepto, idem Sigismundus die sequente præfatum Cardinalem, missis ad eum duobus tubicinis, suo & omnium subditorum suorum nomine publice diffidauerat, atque cum magna armatorum copia, bombardis & aliis instrumentis bellicis, eundem Cardinalem, tunc in arce dicti castri existentem, minaciter valde & hostiliter fuerat persecutus, quousque ipsius Cardinalis personam in suam redegisset potestatem, & sic diebus multis tenuisset, & quod infra dies illos, quoddam castrum nomine Taufers, necnon n[illegible]abilem quantitatem pecuniarum, obligationesque & literas plures ab eodem Cardinale & Capitulo Brixinensi extorsisset, ac damna multa sibi & suis intulisset, quæ summam triginta quinque millium florenorum transcendere, ac in eneruationem ecclesiasticæ libertatis, totalemque exinanitionem priuilegiorum dictæ ecclesiæ vergere dicebantur. Et postquam præmissa & etiam certa alia ea [illegible]concernentia in consistorio generali, promouente dilecto filio Michaele de Prato causarum cameræ Apostolicæ procuratore, per dilectum filium Andream de sancta Cruce, vtriusque iuris Doctorem, dictique consistorii & [illegible] nostri aduocatum, petendo Sigismundum ipsum, & alios culpabiles in præmissis etiam omnes & singulos, sententias ac pœnas in constitutione felicis recordationis Bonifacii Papæ VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit felicis, cōtentas, & alias in tales, à iure inflictas, & promulgatas incidisse declarari, & contra eos procedi, aliasque & alia fieri & decerni, prout in cōmissione tunc publice exposita continetur, nos tunc facinoris huiusmodi, (quod adeo notoriū erat, vt nulla posset tergiuersatione celari) enormitatem, & grauitatem causæ pensantes, antequam in ea quicquam ageremus, ad maiorem rei certitudinem & nostram informationem dicto procuratore ex suo officio promouente, dilecto filio nostro Iohanni tituli sanctæ Priscæ Presbytero Cardinali, ac venerabilibus fratribus nostris Iohanni Attrebatensi, & Dominico Torcellanensi episcopis, viuæ vocis oraculo commisimus, vt se super expositis huiusmodi informarent, & nobis quæ reperirent veritate subniti referrēt. Postmodum vero facta per eosdem nobis relatione fideli, inuenimus quod dolenter referimus, præmissa & alia tunc exposita, veritate fulciri, habito tunc per nos cum eisdem commissariis ac aliis venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, super his maturo consilio, tantam Dei & ecclesiæ offensam, tantamque temeritatis audaciam, inultam & sub dissimulatione pertransire nequeuntes, ipsum Sigismundum, ac omnes alios & singulos cuiuscunque, etiam pontificalis, dignitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis forent ecclesiasticæ vel mondanæ, qui eidem Sigismundo in præmissis consiliū, auxilium vel fauorem dederant, arma contra dictum Cardinalem susceperant, huiusmodiq; nefandum facinus facto ratū habuerant, seu Sigismundū & alios prædictos postea receptauerāt, seu defensauerāt, eosdē & eos qui diffidationi per ipsū Sigismundū eidē Cardinali factæ adhæserāt, aut Cardinalē ipsum per suas literas diffidauerant, aut in diffidatione ipsius Ducis cōprehēsi erāt, ac eos qui eidē Cardinali defecerāt, atq; ipsū Sigismundū & suos

suos contra eundem Cardinalem hostiliter venientes in castris & locis etiam ad præfatam ecclesiam Brixinensem, spectantibus admiserant; ecclesiasticos & seculares, eorum nomina & cognomina pro expressis habenda, per edictum publicum Apostolica auctoritate, per alias nostras certi tenoris literas ex abundanti moneri fecimus peremptorie & requiri, vt certa die per nos eis præfixa in consistorio generali, coram nobis personaliter comparerent, allegaturi causas si quas haberent rationes, cur ad declarationem pœnarum tam in constitutione ipsa, quam dictis nostris literis monitorialibus contentarum, procedere non deberemus.

Alioquin quod tam ad declarationem ipsam, irritationemque omnium & singulorum vi & metu sic per ipsum Cardinalem gestorum, & ab ea extortorum huiusmodi, etiam iuramento vallatorum, necnon restitutionem tam mobilium quam immobilium sic ab eodem Cardinale ablatorum, interdicti ecclesiastici in locis, in quibus præmissa commissa fuere, & omnibus aliis locis, ipsis Sigismundo & aliis præfatis subiectis etiam nouam positionem, atque ad vlteriora, & ad omnia ea procedemus, quæ nobis iuxta tanti excessus exigentiam, & rei notorietatem iusta viderentur fieri & decerni, prout hæc & alia, literis nostris aliis desuper emanatis, quarum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus, haberi volumus pro sufficienter expressis, plenius continentur. Verum etsi dictum Sigismundum, quem antea semper speciali fauore fuimus prosecuti, & in visceribus dileximus caritatis, cuiusque desideria quantum cum Deo licuisset fuimus exaudire parati, & etiam alios prædictos speraremus pendente termino dicti monitorii ad cor redire, & tam grauem eorum reatum recognoscere, seque nobis tanquam Christi vicario, cuius vices quamuis immeriti in terris gerimus, totaliter submittere debuisse; ipsi tamen (de quo ab intimis dolemus præcordiis) diabolica fraude seducti, in profundum malorum se præcipitantes, animarum suarum salutem negligentes, & honorem suum pro nihilo habentes, in sathanica superbia perseuerauerunt. Sicque adueniente termino in ipso nostro monitorio expresso, & eis non comparentibus, comparuit dictus Michael de Prato, procurator noster fiscalis, & eu nomine in consistorio publico, per nos propterea celebrato, literasque monitoriales nostras antedictas, vna cum earum executionibus in locis assignatis legitime factis, scripto producens, monitorum eorundem contumaciam accusauit, & eos contumaces reputari, ac omnes & singulas pœnas prædictas incurrisse ac incidisse, ac alias iuxta monitorii illius continentiam declarari, vlteriusque contra eosdem monitos, prout iuris esset, procedi per nos debita cum instantia postulauit. Eoque facto, comparuit ibidem quidam, Laurentius nomine, qui se Doctorem & dicti Sigismundi nuncium asseruit, ac eiusdem Sigismundi ex parte audiri petiit, quem etiam alias ad partem super his extense satis & sæpius audiueramus, quam plura minus vera dicti Sigismundi & suorum complicum parte, nobis referentem; à quo tunc, vt mandatum, si quod in hac causa haberet, produceret, requisiuimus, & cum is nullum haberet mandatum, ad termino monitionis satisfaciendum, quoddam procuratorium ad nobis insinuandam quandam prætensam appellationem, tanquam à nobis male informato ad nos melius informandum exhibuit. Considerantes autem quod Sigismundus ipse & alii prædicti ex abundanti, & de mera nostra gratia moniti fuerunt, vt si quid dicere vellent, cur iuxta monitorium per nos emissum declarari non debeant, tunc die lunę quarta mensis Augusti coram nobis personaliter comparerent, ita quod per aliud id facere eis concessum non fuerat; vt tamen omnis nostra mansuetudo appareret, procuratorium illud audire decreuimus, si forte ipse Sigismundus cum suis complicibus per procuratorem idoneum se nobis personaliter submittere & absolutionem à sententiis censuris & pœnis incursis petere, aliasque iuxta canonicas sanctiones facere vellet; quo casu eundem Laurentium libenter vtique audiuissemus, sed cum audito procuratorio illo, quod ibidem publice alta & intelligibili voce legi fecimus, consideraremus etiam, quod ipse Laurentius solum ad nos illudendum, & obedientiam & correctionem fugiendum aduenerat, ad idque mandatum haberet; quodque opus non erat, nos qui iam de notorietate commissi sacrilegii, & tam nefando actu huiusmodi, plene & plenius essemus informati, ita quod amplius nos informari opus non erat, prætensam & ineptam appellationem illam, de qua in dicto procuratorio mentio fiebat, ac quamcunque aliam contra præmissa interpositam forsan ac interponendam, friuolam & non admittendam, sed tanquam iniustam, reiiciendam esse decreuimus & reiecimus, ipsi Laurentio silentium imponentes. Venerabilibus vero Fratribus nostris Clusiensi & Ortonensi episcopis mandauimus, vt ad portas ecclesiæ Senensis cum nuntiis ad hoc deputatis accederent, & per eosdem nuncios alta voce vicibus tribus ibidem vocari facerent, si adesset ipse Sigismundus aut alii prædicti per se aut procuratores legitimos, & iuxta dicti monitorii nostri continentiam aliquid dicere vellent, nam eos benigne audire parati eramus. Cumque episcopi ipsi mandatum nostrum huiusmodi exequentes, ad nos in eodem consistorio redeuntes, retulerunt, nec Sigismundum ipsum nec complices suos seu monitos huiusmodi aut eorum nomine aliquem procuratorem comparuisse seu aduenisse. Idcirco nos ad dicti procuratoris fiscalis instantiam Sigismundum, & alios monitos præfatos non comparentes reputauimus merito, prout erant quoad actum & terminum huiusmodi iustitia id exigente, contumaces. Et licet tunc contra monitos ipsos ad declarationem huiusmodi & alias, prout petitum fuerat, procedere potuissemus & debuissemus: Nos tamen, qui præmissa ea molestius fecimus, quo ipsum Sigismundum ab ineunte eius ætate dileximus ad omnem nostram, ob eius specialem dilectionem, quæ claræ & omni laude dignæ domui Austriæ, ex qua ipse Sigismundus originem traxit, coniungimur, mansuetudinem ostendendam, vtque ipsi moniti penitus conuincerentur, dictum terminum vsque in præsens continuauimus, inclusive ad ipsius Sigismundi & aliorum prædictorum malitiam

malitiam, & cordis ipsorum duritiam conuincendum, eosdem iterum per edictum publicum in valuis dictæ Senensis Ecclesiæ affigendum vocari, quatenus die datæ præsentium coram nobis in consistorio publico, quod etiam propterea tenere decreuimus, personaliter comparerent, ad audiendum se pœnas, sententias & censuras in dicto monitorio nostro contentas incidisse declarari, vel causas cur id fieri non deberet, si quas haberent rationabiles, allegandum. Cùm autem facta executionem huiusmodi nostræ vocationis in dictis valuis, eaque reproducta hodie coram nobis, tanta fuerit ipsius Sigismundi & aliorum monitorum & vocatorum rebellio atque proteruia, vt nec hodierna die nefandissimum eorum excessum huiusmodi piis actibus humiliter recognoscere & expiare, nec se excusare, nec creatori omnium & Ecclesiæ sanctæ Dei satisfacere, nec alias iuxta canonicas sanctiones & sanctorum Patrum ac prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum instituta agere curarunt, cuncta interne rimantes, censuimus non dedecori, sed maximæ gloriæ & honori esse, ipsi inclitæ domui Austriæ, si contra dictum Sigismundum, eiusdem atque progenitorum suorum splendorem & famam denigrantem & scandalisantem, qui etiam honoris & dignitatis tam præclaræ domus, eius demeritis indignum se reddidit, armis iustitiæ insurgamus, ipsum tanquam palmitem, fructum nõ ferentem, & membrum putridum ab eadem domo resecemus. Ad Dei igitur laudem & gloriam, hac nostra summa in perpetuum valitura, de consilio eorundem fratrum decernimus, ac auctoritate Apostolica tenore præsentium declaramus, dictum Sigismundum ac eos omnes & singulos, qui dictum Cardinalem & Episcopum diffidarunt expresse, & cæteros quosque cuiuscunque etiam pontificialis dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis forent, ecclesiasticæ vel mundanæ, qui eidem Sigismundo & aliis prædictis in præmissis præbuerunt auxilium, consilium vel fauorem, & qui arma contra dictum Cardinalem susceperunt, huiusmodi quoque nefandum facinus ratum habuerunt, seu Sigismundum aliosque prædictos postea receptarunt, aut defensarunt, nec non eos qui diffidationi ipsius Sigismundi huiusmodi adhæserunt, aut in diffidationibus eiusdem Sigismundi & diffidantium aliorum prædictorum comprehensi sunt, atque eos qui dicto Cardinali in fidelitate & auxilio, cùm potuerunt, eo tempore defecerunt, ipsumq; Sigismundum & alios prædictos contra præfatum Cardinalem hostiliter venientes in castris & locis etiã ad ipsam Ecclesiam Brixinensem spectantibus, & specialiter dictum castrum Bruoegk & eius inhabitatores, qui ipsum Sigismundum & suos sic admiserunt, & eos qui præfata facinora rata habuerunt, ecclesiasticos & seculares, eorum omnium & singulorum nomina & cognomina, ac si de verbo ad verbũ insererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, ob præmissa sunt reos criminis læsæ maiestatis, anathematisatos, perpetuò infames, diffidatos, bannitos & intestabiles, atque ab omni successione expulsos, ædificia etiam eorum in ruinam danda, & eis de nullo debito respondendum seu responderi debere, omnia pacta promissa etiam Sacramento formata, & quæcunque fœdera etiam pacis seruandæ cum dictis, Sigismundo & aliis præfatis, inita fore irrita & inania, dictorumque Sigismundi & aliorum declaratorum huiusmodi bona quæcunq; mobilia & immobilia fisco nostro & Romanæ Ecclesiæ, cui in persona Cardinalis & Episcopi iniuriatum existit, penitus applicanda, & nostræ & Apostolicæ Sedis dispositioni totaliter reseruanda, ita vt nihil de illis transmittatur ad posteros: ac eos omnesq; & singulos in præmissis culpabiles, siue Episcopi, Abbates, Præpositi, Decani, aut etiam Canonici Brixinensis, aut cuiuscunque alterius Ecclesiæ fuerint, in specie & in genere, omni honore & dignitate ecclesiastica seu seculari, omnique feudo, locatione, officioque & beneficio quocunque spirituali & temporali, quæ à quacunque Ecclesia, monasterio siue Prælato obtinent, priuatos. Quorum feudorum ad Ecclesiam deuolutorum collationem & ordinationem ex certis causis animam nostram mouentibus, nostræ & Apostolicæ sedis dispositioni similiter reseruamus. Eorundem etiam filios & nepotes per rectam lineam descendentes, beneficiatos, quouis beneficio ecclesiastico, etiam pontificiali dignitate priuatos, eisq; omnis promotionis spem sublatam. Nobis etiam ipsorum filiorum atque nepotum ex virili sexu descendentium ab eisdem, alicuius dignitatis aut honoris ecclesiastici vel mundani, aut alicuius loci regiminis ianuam aperiendam, ac eis quodlibet officiũ publicũ seu ministerium interdictum, atque in iudiciis eorum dictis & depositionibus nihil fidei aut credulitatis contra quemcunque adhibendum, & ad testimonia perhibenda esse indignos: eisque ad beneficium & officium ecclesiasticum & ordines sacros negatum ascensum, & ad actus legitimos nullum eis patere aditum, absque omni spe dispensationis super aliquo præmissorum. Nec non omnes & singulos præfatos excommunicationis maioris sententiam, aliasque sententias, censuras & pœnas in tales à iure latas, inflictas & promulgatas, damnabiliter incidisse. Eosdem quoque Sigismundum & alios supradictos excommunicationis sententia innodamus, anathematisamus, bannimus: Infames, bannitos, intestabiles, honore & bonis ac successione priuatos esse, ac aliis omnibus pœnis supradictis cum terris per eos possessis siue occupatis subiacere decernimus per præsentes. Terras quoque & dominia per ipsum Sigismundum & alios prædictos occupata & possessa quæcunque, vbicunque & in quibuscunq; diœcesibus consistant, ac omnia alia loca, ad quæ eos aut eorum aliquem declinare, & quamdiu ibi moram trahere contigerit, ecclesiastico & strictissimo interdicto fore supposita declaramus, & etiam ipsum interdictum in prædictis locis Apostolica auctoritate de nouo ponimus. Mandantes omnibus & singulis Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, Pro-

 uincia-

uincialium, Ecclesiarum Rectoribus & Presbyteris aliis, vt ipsum Sigismundum & alios prædictos [illegible] nominatim singulis diebus Dominicis & festiuis in diuinis, sic excommunicatos, anathematisatos, infames, diffidatos, priuatos & alias vt præfertur per nos declaratus in eorum ecclesiis denuntient, & denuntiari faciant, vniuersis & singulis Christi fidelibus districtius iniungentes, vt dictos excommunicatos, anathematisatos & declaratos vbilibet euitent & faciant euitari, nec cum eis aut eorum aliquo post spacium vnius mensis a data præsentium cõputando. quæuis commercia siue salis siue mineræ argenti aut alteriûs generis cuiuscunque emendo vel vendendo quodlibet habeant, aut eis communicent, nec ipsis aliquod humanitatis opus aut solatium exhibeant, seu etiam victualia aut merces alias eis vendant, aut ab ipsis emant, sed eos omnes & singulos pro excommunicatis & anathematisatis. ac pro diffidatis habeant inimicis. Et quoniam firmum esse nequit, quod vi & metu cõstat esse factum, harum seriè dicta apostolica auctoritate similiter pronuntiamus, decernimus, & declaramus, extorsionem & traditionem dicti castri Tauffers cum suis adhærentiis, nec nõ sex millia florenorum Rhenensium, dicto Sigismundo per ipsum Cardinalem prompto & dicto tempore solutorũ, promissionemq; de soluendo per eundem Cardinalem quatuor millium florenorum similium, ipsi olim Duci in terminis duobus; nec non quitantiam de tribus millibus florenorum eorundem eidem olim Duci per ipsum Cardinalem priùs amicabiliter mutuatorum. Ac quod ipse Cardinalis Capitulum Brixinense ad regimen ciuitatis Brixinensis, castrorumque & oppidorum Ecclesiæ suæ Brixinensis ponere, castellanosq; nõnullos ipsi Cardinali & dictæ suæ Ecclesiæ fideles amouere. Et quod ipsum Brixinense Capitulum dicto olim Duci omnia castra & oppida Ecclesiæ præfatæ aperta tenere, nec in eis alios quàm eidem Sigismũdo gratus castellanos seu officiales instituere debeant seu teneantur, ac alia quæcunq; à dicto Cardinale, dum in ipsius Sigismundi potestate ac vt præmittatur, detinebatur, atque etiam, quæ tunc a dicto Capitulo per præfatum Sigismundum aut suos extorta, ac per ipsum Cardinalem seu etiam Capitulum antedictos tunc promissa seu literaliter facta, nec non sigillationem eiusdem literæ inter alia continentis, quod ipse Cardinalis eidem Capitulo omne regimen ciuitatis, castrorum & oppidorum suæ Ecclesię committeret, quam eodem tempore quidam se nominantes dictum Capitulum, à præfato Cardinale eorum Episcopo tunc angustiato & oppresso similiter extorserunt. Omnia quoque alia etiam inde secuta, cùm non solùm sint violenta & iniustissima, sed & contra omnem honorem & honestatem damnabiliter extorta, fuisse & esse nulla, irrita & inualida, nulliusque efficaciæ roboris vel momenti: Ipsumque Cardinalem ad ea obseruandum nunquam fuisse obligatum, neq; se sic in præiudicium Ecclesiæ obligare potuisse, eademque omnia & singula ad cautelam cassamus, irritamus & annullamus, ac ipsum Cardinalem ad ea obseruandum nullatenus obligatum fore, ac ipsum castrum Tauffers / cum suis adhærentiis vniuersis, & inde perceptis ab eodẽ tempore fructibus, ac sex millia florenorum prædicta, & damna illata alia, nec non literas sic extortas tam per olim Ducem quàm Capitulum præfatos, nobis aut nostro Commissario infra duorum mensium spatium à die datæ præsentium computando, sub pœnis antedictis liberè restitui debere decernimus. Quodque nisi ipsum Capitulum infra dictum spacium literas per ipsum à dicto Cardinale & Episcopo eorum sic extortas, ciuitatemque Brixinensem, castra & oppida eiusdem Ecclesiæ, amotis inde nouis iam positis castellanis, & repositis inibi illis, quos ipse Cardinalis ibidem posuerat, nobis aut nostro Commissario plenè restituerunt, ex tunc lapso duorum mensium spatio huiusmodi omnes incorporationes quarumcunq; prouincialium Ecclesiarum, quas ipsum Capitulum obtinere dignoscitur, ad mensam episcopalem Brixinensem eo ipso reuertantur, & Capitulum ipsum huiusmodi incorporationibus Ecclesiarum, omnesque & singulas personas eiusdem Capituli in prædictis culpabiles, quorum nomina & cognomina præsentibus habere volumus pro expressis, vltra pœnas iam dictas, omnibus & singulis eorum beneficiis ecclesiasticis cum cura vel sine cura, canonicatibus & Præbendis, dignitatibus, personatibus, officiis seu administrationibus, absque alia declaratione, quacunque priuatos esse volumus, atque priuamus per præsentes, eaque sic vacare decernimus. Per præmissa tamen, tam carissimo in Christo filio nostro Friderico Romanorum Imperatori, quàm dilecto filio, nobili viro Alberto Duci eius germano, ex eadem domo Austriæ, oriundis, & etiam omnibus juribus, nec non etiam doti aut donationi propter nuptias dilectæ in Christo filiæ Eleonoræ de Scotia, dicti Sigismundi conthoralis, quæ vt veridicè accepimus, præfatis facinoribus & nefandis nequaquam consensit, nolumus in aliquo præiudicare, sed ea sua bona sibi quoad vixerit, illæsa remanere. Nulli ergo omnino hominum liceat tam paginam nostræ reseruationis, innodationis, anathematis, bannimenti, constitutionis, positionis, mandati, iniunctionis, pronuntiationis, declarationis, cassationis, irritationis, annullationis, voluntatis, priuationis, & decreti infringere, vel ei ausu temerario contrauenire: si quis autem hoc attemptose præsumserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Senis Anno incarnationis Dominicæ M. CCCCLX. sexto Idus Augusti, Pontificatus nostri anno secundo.

APPEL-

APPELLATIO DVCIS SIGISMVNDI A CENSVRA PII PAPÆ SECVNDI.

Edita pro Cardinali de Cusa.

IN nomine Domini, Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat euidenter, quod Anno à natiuitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo, Indictione octaua, die vero Mercurii decimo tertio Mensis Augusti, hora meridiei, vel quasi, Pontificatus sanctissimi in CHRISTO Patris ac Domini, Domini Pii, diuina prouidentia Papæ II. anno eius secundo, in oppido Isbruck, in mei Notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum, rogatorum & requisitorum præsentia personaliter constitutus Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus Sigismundus Dux Austriæ, animo & intentione prouocandi seu appellandi, quandam papyrum vel schedam, notam prouocatoriam seu appellatoriam in se continentem, quam ibidem in manibus suis tenebat, & in medium produxit, mihi assignauit, nec non per me publicè legi fecit, ac sibi Apostolos seu literas testimoniales per me dari petiit & postulauit, nec non alia fecit, vt in prædicta prouocationis seu appellationis schedula continebatur, cuius tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis:

Cum æterni tribunal Iudicis illum reum non habeat, quem Iudex humanus inique condemnat, eo quod eius iudicium infallibili innititur veritati, humanum verò iudicium tum falsis suggestionibus, tum errore aut fragilitate humana, nonnunquam verò gratia & fauore peruertitur: Et idcirco prouocationis & varii recursus ac refugii remedia à maioribus nostris in subsidium oppressorum salubriter sunt inuenta. Nos itaque SIGISMVNDVS Dei gratia Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ, & Carniolæ Dux, Comesq; Tyrolis, &c. oppressionem nostram cunctis CHRISTI fidelibus, præcipuè verò Principibus secularibus aduocatias & protectiones Ecclesiarum & Prælatorum habentibus, innotescere cupientes, hinc ordimur, quod Principatus noster vetustissimus & solidissimus ille Comitatus Tyrolis, ab antiquissimis annis, etiam antequam in nostrum & inclytæ stirpis Austriæ dominium seu ditionem peruenisset, inter varias suas aduocatias hereditario ac perpetuo iure sibi affixam habuit aduocatiam Ecclesiæ Brixinensis, cuius vigore potestatem habuerunt singuli Comites Tyrolis pro tempore in omnes fortias, castra, terras & homines ipsius Ecclesiæ, in dicto Comitatu & eius confiniis situatas, quantum ad ciuile (*aliàs* vniuersale) dominium attinet, scilicet tuitionem & protectionem omnium hominum ad Comitatum ipsum pertinentium, siue ipsi Comiti & Principi subiaceant immediatè, siue aliis personis Ecclesiasticis vel secularibus ad ipsum Comitatum spectantibus, coloniæ vel emphyteuseos, vel alio quouis iure attineant. Ipse quoque Episcopus Brixinensis, nunc existens Cardinalis tituli sancti Petri ad vincula, in exordio introitus sui in Ecclesiam Brixinensem, interueniente Domino Friderico Archiepiscopo Saltzburgensi, Metropolitano suo, nobis huiusce aduocationis ius recognouit, despondens sese erga nos gerere velle per omnia, sicuti prædecessores sui erga nos & antecessores nostros hactenus tenuissent. Quinetiam, vt ipsa aduocatia circa nos & principatum nostrum syncerius & solidius firmaretur, inter nos actum & conuentum (*aliàs* condictum) est, quod nos omnia Episcopalia & Capitularia ipsius Ecclesiæ castra, terras atque iura sub protectionis nostræ clypeo diligenter conseruare debemus, exceptis illis, quæ sub alieno & non principatu nostro consistunt. Sed etsi inter nos simultates & differentiæ suscitarentur, forma data est, quibus cognitionibus illæ discutiantur, nec alter alterum coërciua interdictione distringere cogatur, sed coram arbitris receptis iuxta formam compromissi omnia determinentur. Cardinalis verò quietem publicam ipsius principatus ac propriam ferre nō valens (quo spiritu ductus, nescimus) nulla causa vrgente, sed nec vlla suspicione præuia, contra nos cōfinxit, qualiter vitæ suæ insidiati simus, & in quandam fortiam Ecclesiæ Brixinensis secessit, suggerens se inibi metu potentiæ nostræ latitare, & ob id Ecclesiasticum interdictum fulminandum esse censuit. Deinde Papa Calixtus suis delationibus permotus, edicta pœnalia contra nos emisit: à quibus cùm prouocaremus ad eundem syncerius informandum, & tota prouincia Comitatus nostri Tyrolis status vtriusque, scilicet Ecclesiastici & secularis, nobis adhæreret, & interim annus, qui appellationi prosequendæ à iure præfixus est, laberetur; Papa ipse ex hac vita migrauit. Succedente postea Papa Pio, ipse nobis alterum fatale concessit, appellationem nostram per hoc tacitè admittendo. Deinde Cardinalis ipse prioribus iniuriis in nos renouatis, nouas accumulauit, deferens nos, qualiter castra nostra, quæ in feudum ab Ecclesia Brixinensi dependerent, recognoscere nollemus, & metallatias seu mineras & salinas ad se spectantes detineremus. Itaque nos Mantuam applicuimus, Apostolico conspectui nos præsentantes, vbi ipsi Cardinali obtulimus omnia illa feuda reco-

nobis itaque ad ipsum melius informandum prouocare non possimus, quia antes eius in nos obseruauerint, & indignatio pro libitu succensa est, ideoque ad futurum Romanum Pontificem appellamus, qui de gestis antecessoris sui de iure habet cognoscere. Item ad generale Concilium instituendum, vel institutum, prout ex forma sanctorum & Catholicorum decretorum sacri Constantiensis Concilii, innouatorum per sanctissimum Basiliense Concilium, de tempore in tempus præfinitum iure celebrari debet. Et ne quisquam putet, nos hanc nostram appellationem subterfugiendi iuris causa interposuisse: offerimus & protestamur, quod vias naturalis iuris nullo pacto volumus declinare. Et imprimis, si sanctissimus Dominus noster causam nostram, in qua se suspectum reddidit notorie, alteri non suspecto velit delegare, nos illius delegati constituendi iudicium subire non detrectabimus, vti vetustissima iuris ciuilis tradidit doctrina. Et hoc modo sedis Apostolicæ illibata manebit auctoritas. Quia illius auctoritate manente, sola personæ suspicione submota, causa terminabitur. Item si Sanctitas sua se putaret non esse suspectam, nos super hac differentia compromittere parati sumus, vti iuris Canonici traditio docet. Sed & cùm ipso Cardinali simili via experiri offerimus, ne quis putet, nos nostram subnittere constitutionem. Insuper ad ipsum eundem Romanum Pontificem, si adiungere sibi velit personas nobis non suspectas, quorum consilio causam agat, prouocamus: ipsiusq; iudicium, si in vniuersali Concilio præsederit, non declinabimus. Postremò quascunque vias, quibus nobis & nostris securitas causæ prosequendæ dabitur, & subornationis metus auferetur, in huiusmodi causæ prosecutione amplectemur. Quæ omnia si nobis denegabuntur, tandem ad vniuersum Saluatoris & Domini nostri IESV CHRISTI populum & quicunq; nostræ oppressioni misereri velint, aut iustitiam interioris etiam contra superiores in ipsum incandescentes ament, omnesque iustitiæ & innocentiæ fautores appellamus & prouocamus, ac ad ipsos concurrimus, apostolosque primo, secundo & tertio instanter, instantius & instantissime petimus, si quis sit, qui dare velit aut possit: & à te Notario publico saltem testimoniales, pro nobis & subditis nostris, Ecclesiasticis & secularibus, ac adhærentibus & fautoribus nostris: subiicientes nos & illos iurisdictioni & cognitioni illorum, quos supra nominauimus: & promittentes nos iuri modo præmisso, parere. Quæ si nobis denegata fuerint, Deum æternum iudicem, & omnes iustitiæ ac innocentiæ fautores contestamur, per nos non stare, quominus iustitia reddatur: nos verò oppressos esse. De quibus prosequendis protestamur, ac de appellatione nostra iuxta formam iuris propter metum coram vicinis insinuanda, & metu cessante, etiam coram Romano Pontifice, & vbi opus erit, & iuris ordo deposcit, vel persuadet æquitas rationis: saluo iure addendi, minuendi, mutandi, corrigendi, & aliam vel alias appellationem siue appellationes interponendi, & quolibet iuris beneficio: & protestamur, prout fuit & est moris atque styli.

Qua quidem schedula per me expresse lecta præfato Illustrissimo Principi sic appellanti & prouocanti, ac apostolos petenti, in quantum de iure potui & debui, has literas testimoniales dedi & concessi. Acta sunt hæc anno &c. præsentibus ibidem egregiis & honorabilibus viris, Dominis Georgio Heimberg vtriusque iuris Doctore &c.

Martinus Marquardi Notarius &c.

MANDAT PAPA DENVNTIARI DVCEM SIGISgismundum, & certos suos adhærentes, per Breue Apostolicum.

PIVS PAPA Dilecto filio N. Plebano Ecclesiæ S. Stephani Constantiensis. Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Præsentium tibi tenore sub excommunicationis & depositionis ab ordine & officio latæ sententiæ pœnis, districte præcipimus & mandamus, quatinus his literis acceptis, & cōtinuè in posterum, donec aliud tibi mandauerimus in contrarium, Sigismundum ex Austriæ Principibus cum satellitibus suis, omnibus diebus festis, congregato populo nadenunties, vt in forma introclusa, quam tibi specialiter ad hoc mittimus, continetur. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die 22. Ianuarii M. CCCCLXI. Pontificatus nostri anno tertio.

Copia formæ introclusæ prætactæ.

DE speciali & stricto & expresso mandato sanctissimi Domini nostri Papæ, Sigismundum ex Austriæ Principibus, ob hostilem insecutionem & sacrilegium in personam Reuerendissimi in Christo Patris & Domini, Domini Nicolai tituli S. Petri ad Vincula sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis, Episcopi Brixinensis, in Paschalibus festiuitatibus perpetratum, vobis omnibus, cum adhærentibus & fautoribus suis, denuntio excommunicatum maiori excommunicatione, ac pœnis criminis læsæ maiestatis & perpetuæ infamiæ innodatum

bannitum, diffidatum, & bonis & honore priuatum. Et cum hoc etiam iterum de no[illegible] damnatam suam appellationem ad futurum Concilium, denuntio ipsum esse an[illegible] rum, crimine læsæ maiestatis & fautoriæ hæresis irretitum: esseque etiam in omnibu[illegible] quæ occupat, & ad quæ ipse aut aliquis de suis adhærentibus accedit, pot[illegible]m Apostol[illegible] ctoritate strictissimum ecclesiasticum interdictum. Mand[illegible]que vobis, vt ip[illegible] adhæ[illegible] tibus, satellitibus & fautoribus suis, vt præfertur, vitetis, & pro talibus habeatis. Similimodo denuntio excommunicatos & eisdem supradictis pœnis irretitos, omnes & singulos, qui sanctissimus Dominus noster in suis Bullis tales esse exprimit: ex quibus latino nominatim illi, qui sequuntur, scilicet: Wolffgangus Nevdlinger, Stephanus Steynhorn, asserti Canonici Brixinenses: Gregorius de Heymburg & Laurentius Blomenow, erronei Doctores, Parcival Annenberger, Iacobus Trapp, Tiringus de Halwil, Baltasar de Weltzsperg, Christophorus Voxs, & Caspar Lonbenberg, asserti milites. Happo Hacke, Leonardus Weynecker, Oswaldus Eghardus, Berchtoldus condicti Wolckensteyner, Caspar Trauson, Iacobus Tonner, Iohannes Kripp, Rolandus Glandensperger, Waltherus de Monthem, Leopoldus Spiess, Ioannes de Friberg de Atterten, Ioannes de Friberg de Pfaffenhusen, Georgius Burggraue Georgius [illegible] Annenberg, Dionysius Heidelberger, Georgius Diepoltzkirchen, Caspar Spiess, Caspar R[illegible] minger, Paulus Rentel, Conradus Clammer, Wilhelmus Baldlouff, V[illegible] Hont, Barbara [illegible] Sonnenberg, Georgius Ragant, Ioannes Rummer, Iacobus Frieger, Guntherus de In[illegible]pruc[illegible], Augustinus [illegible]ursch cum illorum socijs & adhærentibus, in Apostolicis literis in specie, g[illegible] aut quocunque modo nominatis & comprehensis.

Intimo etiam, quod quicunque vadit per patriam illam Athesim seu vallis Eni, aut e[illegible] sal, argentum, vinum, aut alia de illis partibus, siue vendit illis quicquam, cadit in excommunicationem & perditionem bonorum secundum continentiam Apostolicarum Bullarum [illegible] per hoc editarum.

Simile Breue diuersis Plebanis per diœcesim Constantiensem directum est.

QVOD EPISCOPVS BASILIENSIS, CONtempta Papali Bulla, & interdicto excommunicatorio non curato, semper Sigismundum Ducem fouerit, ex sequenti patet epistola.

PIVS PAPA II.

Venerabili Fratri N. Episcopo Basiliensi.

Enerabilis Frater, salutem & apostolicam benedictionem. Intelleximus di[illegible]center, quomodo non obstante, quod Sigismundus ex Austriæ Principibus propter infandum & notorium sacrilegium in personam dilecti Fratris nostri Nicolai tituli S. Petri ad vincula S. Rom. Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis, Episcopi Brixinensis, commissum in excommunicationis & alias iuris horribiles ac satis declaratas pœnas, cum complicibus & satellitibus suis inciderit, per nosque talis vt nosti debite declaratus existat, posito, vt oportuit, Ecclesiastico interdicto omni in loco, ad quem accesserint: Tua tamen fraternitas eundem Sigismundum & suos vt præfertur, sicut tenetur, non deuitet, nec etiam (proh dolor) interdictum seruet, ipsosque innodatos tremendis censuris non solum non denuntiet, quinimo se ad tractandum inter ipsum & dilectos filios confœderatos intromittat: non aduertens, quod per hoc maximè DEVM offendis, censurasque & iura Apostolicæ Sedis auctoritatem contemnis, libertatem Ecclesiasticam parui pendis, & contra præstitum per te consecrationis tempore iuramentum venis, proprio honori non parcis, clerumque tuum profanans irregularis existens, diuinis contra Ecclesiæ ordinationem se temerè immiscet. Quam grauia quidem ista sint, non ignoras.

Mandamus igitur per præsentes Tuæ fraternitati, & districtè per præstitum iuramentum requirimus, quatenus ab omni dicti Sigismundi & suorum conuersatione, atque tractatu inter ipsum & dictos confœderatos, prorsus abstineas. Interdictum autem iuxta nostrarum literarum continentiam inuiolabiliter teneas, & teneri facias. Secus faciendo contra Tuam fraternitatem, tanquam fautricem dictorum sacrilegorum, & Apostolicæ Sedis ac nostri, imò DEI contemptricem, nos iustè sententias pronocatos. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die x. Ian. M. CCCCLXI. Pontificatus nostri anno III.

Iacob. Papiensis.

GREGO.

GREGORII DE HEIMBVRG IVRISCONSVLTI, CONSILIArii Austriaci,

TRACTATVS

SVPER EXCOMMVNICATIONE PII PAPÆ II. IN DVcem Austriæ Sigismundum, & seipsum evulgata.

BREVE DOMINI PII PAPÆ SECVNDI ADVERSVS GREgorium Heimburg Vtriusque Iuris Doctorem.

PIus Papa II. dilectis filiis, Burgimagistris & Consulatui oppidi Nuremberg, salutem & Apostolicam benedictionem. Saluator humani generis in hunc veniens mundum, vt ex mortalibus genitos Dei filios, & sibi ipsi in summi Patris sui regno cohæredes efficeret, vnum ex omnibus fidelibus in eum credentibus regnum constituit, idq; vnam ipsius Ecclesiam nuncupauit, cuius ipse caput esset, & regnator sempiternus. Visibilem vero humanis oculis [illegible] iam sui per admirabilem ad patrem omnipotentem ascensum mundo subtracturus, Petrum Apostolorum Principem, eiusq; legitimos pro tempore successores, vicarios sibi cum plenitudine potestatis ad propriæ gubernationem Ecclesiæ substituit, tribuens omnimodam per temporalem successioné vicariis ipsis in terris & in cœlis omnia ligandi soluendiq; potestatem, præcipiensq; districte ipsos audiri, & in eorum iussionibus permorari *al. permanere.*] Quod si qui transgressores [illegible] venerint, nonimbuti eos non audirent, huiusmodi omnes, pexclusis à suo regno, eiectisq; à sancta Ecclesia inter Ethnicos & publicanos, cum perditionis & mortis filiis voluit computari. Cum enim nullum regnum (vt ipsius Domini nostri verbis didicimos) in se diuisum stare possit; quonam modo sacrosanctum stabit Ecclesiæ regnum, si illi, qui Christi supremi Regis vicario parere contemnût, de regni non valeant forte depelli: Aduersus hoc inquassabile fundamentum, & Ecclesiæ firmâ petram, hæresis quædam a paruo tempore citra sensim visa suboriri pullulauit: quæ sub ouium vestibus lupos rapaces [illegible] cælaos, sub appellationis specie, Ecclesiæ satagit vnitatem conuellere. Nam si quis Christi vnicus vicarius canonibus sacris etiam & iuri scripto inhærendo decreuit, statuitq; & seruari vt dignum est præcepit, calumniatores maliuoli & peruersi, subterfugere iustitiam [illegible]amentes, per ludibria friuolarum appellationum ad futurum Concilium, (cum ad id, quod nusquam est, ac super Christi vicarium esse aut reperiri nequit) obedientiam, quę est de necessitate Ecclesię & salutis vniuersorum, improbè declinant, ac temere: Hâc igitur de Diabolico spiritu & instinctu nouitatem exortam considerantes, in totius Ecclesiæ Catholicæ non tantum eneruationem, sed euersionem in Mantuano conuentu sæpe multū vc discussam, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalium, plurimumq; aliorum præsulum & peritorum, qui aderant, maturo cōsilio & cōsensu, illiusmodi appellationes dânauimus: atq; ita appellantes, notariosq; ac testes & adhęrentes oēs excōmunicauimus, læsęq. Maiestatis & hæresis criminia & pœnas eo ipso illos diffiniuimus incidisse, prout in Apostolicis literis super inde cōfectis plenius cōtinetur. Ceterū his omnibus nō obstātibus, quidā ex patre diabolo mēdaciorum [illegible] natus, Gregorius de Heimburg nomine [illegible] auaritiæ contaminatus illuuie, & superat [illegible] do[illegible] [illegible] [illegible] ,q est [illegible]uritus Idnlorū, d[illegible] Augusti proxime præterito, a nostra [illegible] declaratoria sententia, qua Senis existentes [illegible]pui Sigismū dū ex Principibus Austriæ, ob notoriū sacrilegiū, ppter hostilē persecutionē in personam dilecti filii nostri Nicolai tit. S. Petri ad vincula, S. Romanę Ecclesię Presbyteri Cardinalis, & Episcopi Brixinēsis, & rapinā honorum Ecclesiæ [illegible] ppetratū, iuris scripti pœnas declarauimus incurrisse; a nobis ad futurū Cōcilium improbam, nefariam temerariam, seditiosam deniq; appellationem declamauit: & illius interpositioni pro dictū Sigismundū factæ, ipse dictator in originali instrumēto Florētię ad valuas Ecclesiæ [illegible] testis [illegible] Quod qa loquax ille, præsumptuosus & præceps mēdax atq; turbulentus, temerarius, ob illud facinus excōmunicationis [illegible], criminaq; & pœnas incidit læsæ Maiestatis atq; hæresis, adeo vt vltra execratione honore omni & bonis iure sit priuatus: Deuotiones vestras in Domino requirētes adhortamur, vt huiusmodi pestiferū hominē pro tali excōmunicato habeatis & priuato, à vestris [illegible] omnib. habeatis mādetis ipsumq; nō solum vitetis, sed eiciatis ab oppido & dominio vestro & bona quęcunq; habet apud vos, tā mobilia q ēt immobilia, fisco vestro applicetis, & alia omnia faciatis q cōtra hęreticos de iure Canonico fieri mādant. In quo vos veros ostēdetis, exhibebitisq; Catholicos (sicut plene cōfidimus) & Deo gratos ciues, inter [illegible] perniciosum Ecclesię Christi psecutorē vos fideles, & S.R. Eccl. obediētes ostēdendo. Nobisq; hoc eo magis deuotiones vestrę cōplacebūt, quāto scimus plurimū esse Deo charū, & Ecclesię [illegible] vtile, ac inprimis necessariū, q prfanus iste pestiferq; sacrorū contēptor ab omni expulsus conuersatione & cōsortio Christianorū. Facite nobis qd egeritis, p literas vestras describatur. Datū Romę apud S. Petrū, sub annulo Piscatoris die XVIII. Octobr. M. CCCC. LX Pontificatus nostri anno tertio.

SCHO.

Scholia Gregorii Heimburg in breue Papale.

Petrum Apostolorum Principem, eiusque legitimos successores] Non sacrilegos, [illegible] bastardorum.

Vicarius ipsis in terris ac in cœlis omnia ligandi] Claue non errante. Non enim pro libito, sed pro ratione.

Eos non audirent] iusta iubentes.

Vicario parere contemnunt] Dicit Gregorius: *Nolite obedire Prælatis, vt eorum scelera approbetis.*

Christi vnicum Vicarium canonibus sacris] Non dicunt sacri Canones, quod Episcopus debeat sibi vsurpare potestatem gladii contra Principem suum vniuersalem, ratione sui dominii particularis.

Supra Christi Vicarium esse aut reperiri nequit] Hæc est hæresis in sacro Concilio Constantiensi & Basiliensi reprobata, tunc quando erat indubitatum.

Huiusmodi appellationes damnauimus] Tanto fuisti stultior, quia admonuisti nos quid timeres, & voluisti viam præcludere ad refugium, ratione oppressorum, quibus pro libito illusisti.

Plenius continetur] Immò sacrilegius.

Natus Gregorius de Heimburg] Probè & legitimè natus, qui non fouet adulterina coniugia, sicut Papa facit, qui fouet Fernandum bastardum contra heredem legitimum.

Auaritia contaminatus illusine] Parum recepi pro patrocinio iustitiæ; sed Papa plurimum recepit pro fomento bastardiæ, & nondum contentus quærit talliam sub colore Turcismo.

Impium Sigismundum] Magnificum, qui ausus fuit corripere factiones improbas Cardinalis.

Ob notorium sacrilegium] Ob magnificum & animosum factum.

Iure scripto pœnas declarans incurrisse] Non auditum cõtra ius naturæ, & obdurauerunt aures Papæ tamquam aspidis, ita fuit incantatus amore Cæsaris, cui vilissimè seruit.

Seditiosam denique appellationem] O quantum times, miserrime Papa, qui non audes in publicum prodire, ne cognoscatur temeritas tua.

Et quia loquax ille] Quis te loquacior, qui tribus horis loquacitatem tuam protelasti pro bastardo Aragoniæ arrogantissimè.

Læsa Maiestate] Læsæ maiestatis Papalis.

Fisco nostro applicetur] Ita si vultis perdere mercantias vestras.

Quanto scimus alterumme esse Deo carum] Iam fingit se in consilio Dei veri fuisse, ac si conscripsisset decreta Dei, & se reponit in numero ** sacrilegus ille, fingens se * socium, qui præter * sacra & aniles fabulas nil habet doctrinarum.

APPELLATIO GREGORII HEIMBVRG VTRIVSQVE IVRIS DOctoris à Domini Pii Papæ Secundi Breui contra eum emisso

VT S consilii expers mole ruit sua: vim temporatam in sublime prouehit Deus. Papa Pius iam pridem per breue non relatum, sed annulo Piscatoris obsignatum, fertur excommunicasse Gregorium Heimburg, nunquam euocatum, contra legem Dei, qui damnaturus protoplastum præuaricatorem, præmisit vocationem dicens: *Adam vbi es?* Similiter & Cain, fraterno adhuc sanguine madentem, interrogans: *Vbi est Abel frater tuus?* Sodomorum quoque flagitia, antequam sulphuris exureret igne: *Descendam inquit, & videbo, an clamorem, qui ad me peruenit, opere compleuerint.* Papa vero Pius, vi sola fretus, omni cognitione neglecto, quam tenuem telam orsus quàm debilem texit rationem, quæso videte. *Saluator, inquit, noster Petrum Apostolorum Principem ad gubernationem Ecclesiæ substituit.* Quis ignorat omnibus Apostolis à IESV esse præceptum, vt eant in orbem prædicaturi fidem, baptismũ & salutem? Quis nescit passim omnibus esse permissum, ligatum esse in cœlis, quod ipsi ligarent in terris; & solutum esse, quod soluerent? Sed quod Cephæ singulariter dictum est: *Tibi dabo, &c.* hoc ait D. Hieronymus esse factum, *vt schismatis tolleretur occasio.* Et Ambrosius in Pastorali suo dicit, quod nedum Petro trina rogatione interrogato, an amaret, ac terna responsione subsequente, amare se, teste ipso interrogatore IESV, *traditas sibi esse claues, sed & omnibus Apostolis vna contraditas.* Apostoli quo[que] post ascensionem Domini conuenisse, ac Petrum sibi Principem constituisse, & Antiochiæ in cathedram collocasse referuntur: nihil tamen de potestate vniuersis Apostolis à Saluatore data & plorum omnium vniuersali missione diminuerunt. Ergo & hodie Catholica exorat Ecclesia, *[ut] Apostolos suos continua protectione custodiat, quos Saluator ipse vicarios tanti operis constituit præesse pastores.* Horum legitimos successores constat esse vniuersalia Concilia, Christianæ fidei firmamenta, quæ

ta, quæ Pontificum actiones pro tempore saluberrimis doctrinis instruxerunt, errores emendarunt. De quibus summus ille Pontifex Gregorius scribit: *Quisquis illa destruere tentauerit, seipsum destruit.* Sed quorsum hæc? Eo certè pertingunt, vt conuellatur illa superstitio, in qua Papa Pius factionibus Cardinalis Cusani adstruit, Concilium supra Papam non esse, dum dicit (vt eius verbis vtar) *futurum Concilium, quod supra Christi vicarium esse nequit.* Videte ergo, quam vim omnis cnutilis expertem Papa inferre tentauit. Nam si omnes Apostoli missi sunt à Domino IESV, dicente illis, *Ite in orbem, &c. Quodcunque ligaueritis, &c.* quos constat conciliariter postea esse congregatos ac ipsum Cepham in messem Domini misisse: quis dubitat, Concilia sacra vicem Christi gerere, quæ & cœtui Apostolico successisse comprobantur? Siquidem orbis maior est vrbe.

Subdit Papa Pius, *Rem illam in conuentu Mantuano sæpe & multum esse discussam*: quasi Concilium habuerit procerum, vt Iudiciæ leges iubent in rebus nouis constituendis: quas tamen pro nudo libitu plus euomuit, quam edixit. Profectò siquidem ipse conuentum Mantuanum nuncupat, conuentum Regalium & Principalium Oratorum, illuc transmissorum, in illo certè nihil de hoc actum ne cogitatum quidem existit.

Dicitur autem Papa Pius *cum Cardinalibus suis ita decreuisse.* Cur hoc? Nisi quia voluit Papa ipse abusa potestate sua, talliam imponendo, & sub velamento militaris expeditionis in Turcam instaurandæ facultates Germaniæ illius, quæ est inter Coloniam Agrippinam & Austriam, ac rursus inter Daciam & Alpes, quæ Germaniam ab Italia discriminant, medullitus exhaurire. Nam ex illis solis finibus Oratores Mantuæ ad tractandum conuenere. Illi quippe soli videbantur ipsi Papæ, quos luderet: Brabantia, Hollandia, Gelria cum circumiacentibus reclamarunt, clam iis quos supra nominaui. Vtcunque res acta sit, nullus illorum interfuit tractatibus nostris ergo vim sua: rexsortem [al. exteriorem] esse voluit assensum illorum, quorum æra concupiuit. Hinc profectè non inepte, nec supine, Papa ipse, negatis sibi pecuniis, quas solas ardebat, summi cuius lædi Maiestatem, vim astri conceptam, sed totius Concilii expertem adhibuit: ac imprimis suam dimensus potestatem, simul & Imperatoris nostri splendorem ante oculos ponens, putauit neminem resistere posse, vel audere, conatibus eorum. Veruntamen suam potestatem stupendo, quæ latior est quam hodie sit Imperii gratia Romani (quæ quondam Caucasi montis limite coartata, dehinc fracto Caucasi limite per totum orbem vires suas terra marique exporrexit, nunc autem Augustorum desidia angusto limite cingitur) nihil profectò suis machinationibus in hisce partibus, quas Imperialis tituli splendor illustrat, obstare posse rebatur, nisi fortasse totius orbis Christiani conuentus cieretur, quod vniuersale Concilium nuncupamus. Hanc sanctissimam Christianorum conuentionem, libertatis alumnam, Papa velut iliacam horrens passionem, illam præuenire credens, vanissimo decreto, antequam nasceretur, condemnauit, sed condemnando potius indicauit. Cum enim sedulo vetat, profectò magis timere deprehenditur. Nam quod veteri silentio restinxit litura, hoc totum inuida damnatio viuificauit: non aliter quam qui latentes vires calcis, aquæ rigeotis & gelidæ superfusione obruere cupiens, inuitus ac nolens exuscitauit. Prudentius Solon ille Atheniensis, legibus ordinatissime compositis, interrogatus; Cur nihil seuerius in parricidas statuisset, qui tamen sicariis longe inhumaniores essent, respondisse fertur: *Ideo se reticuisse: ne vetando admonuisse videretur.* Hunc locum Prælati capessite, qui libertatis vestræ certissimum est refugium, dignitatisque firmamentum: infirmos rumpite casses, & inanes laqueos dissipate, qui scholasticis datis operam disciplinis. Seculi vero Principes & viri militares, ad bellaque doctiores, quibus est disciplina, si quando proficiscimini, editiora loca hostibus intercipere, hunc eminentissimum locum vniuersalis Concilii quæso toto capite, vnde vobis sit prospectus liberior, fortior & intentior propugnatio, tutelaque securior. Quod si Papa hoc tale tantumque asylum intercepit, hoc roboris vallum fortasse demolitus fuerit, seu obruerit, antequam emineat seu oriatur, vos abiecto clypeo exarmati tandem, precii venalitate, hoc est tributorum pensitatione, animas vestras cogemini redimere: pecuniaque vestra, sub velamento militaris expeditionis aduersus Turcas instaurandæ, in damnatum & scelestum vsum conuertetur, scilicet in subsidium Fernandi, ex damnato complexu quondam Alfonsi Regis Aragonum, connixi contra Renatum regni Siciliæ heredem legitimum, & inclytum Ioannem Calabriæ Principem, Christianæ nobilitatis ac militaris gloriæ decus & ornamentum, & exemplar imitabile. Et idcirco dicit Papa, Gregoriũ Heimburg *ex diabolo natum*: quia non ex damnato coitu, sed legitimo coniugio progenitus: quorum osor est Papa, fautor bastardorum, pro quibus longissimam, & ferè trium horarum prolixam fecit orationem, dum Fernandi Bastardi laudes Mantuæ perorarer.

Quod vero subdit Papa, Gregorium Heimburg *auarum, mendacem & turbulentum* nuncupando, benedictus si certaret, bona audiret: sed cum certat maledictis, alium quærat, qui respondeat. Ego ex illo grege non sum, quippe cui facultates pro meritis minime respondent, qui plura suffragia liberaliter impendi, quam honoraria susceperim: & libertatis amator plus semper fui quam blanditiarum: quæ mendaciis & auaritiæ minime conuenire possunt. Sed ipse aliquando audiet, quid gesserit, qualem vitam egerit, & quid apud Cumas.

Sed comprimo me, pergens ad illius decreti vanitatem, in quo vetantur oppressi vel opprimendi ad Concilium prouocare, quod non est, & quod (vt aiat) *supra Papam esse nequit.* Iam

supra

tium appellationis meæ modum offero, meque tali iudicio sisto. & in summa, Papali cognitioni ea lege me submitto, si suspicionis causa tollatur è medio. Et hic quartus ordo omnem tollit tergiuersationis notam, quam mihi inijcere posset Cusana procacitas, cuius ductu hæc omnia diriguntur. Quæ omnia si Papa contempserit, quid restat, nisi ad vniuersalem Ecclesiam prouocare, prout à Senatu ad populum Romanum sæpe reperimus appellatum? Nec obiiciat mihi Papa, *Ecclesiam non esse congregatam*: quoniam idipsum factionibus suis impeditur & disturbatur. Apud me nulla mora, culpa nusquam, cum nō per me, sed per ipsum stet, quo minus fiat. Si quis enim in ius vocatum vi eximat, contumaciam remouet citato, sed omne vitium & crimen in se transfert. Papa metum intulit mihi, ipse sibi iustitiam indixit, qui se conuiciis suis aduersus me suspectum reddidit, qui se sapientis arbitrio adstringere declinauit, de suspicione experiri recusat, nec iudicem suspicione carentem delegare dignatur: quique vniuersale Concilium concitere negat. Hic si aduersum me quidquam attentauerit, aduersus ipsum prouoco, gradatim atque alternatim, vt præmisi: & testimonium eius rei postulo, & de metu iusto protestor corā vicinis. Quo cessante, ꝓsequor, si opus erit, & opportunitas concedatur, prout iuris publici ratio poscit, saluo iure addendi, omnibusque remediis, moribus & lege introductis.

Ista appellatio est interposita per Doctorem Gregorium Heimburg, de mense Ianuarij anno M.CCCCLXI.

REPLICA THEODORI

LÆLII EPISCOPI FELTRENSIS, PRO Pio Papa II. & sede Romana, ad superius Scriptum Gregorii Heimburg.

BLATRANTEM te, Gregori, aduersus Christum Domini ore sacrilego, & impiis vocibus obstrepentem, Pius Pontifex Maximus iure contempsit: non quod garrulitati tuæ atque blasphemiæ disertissimus virorum respondere non posset, sed quia æterni Pastoris, cuius vices gerit, qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur, imitandum humilitatis exemplum putauit. Meminerat quippe & Christum Dominum à Pharisæis, quorum tu perfidiam imitaris, crebris conuiciis lacessitum, & nunc voracem, nunc vini potatorem, nūc Samariten & Dæmoniacum appellatum: & patientiæ ipsius documenta suscipiens, illud dominicum arcano voluebat in pectore; *Non est seruus maior Domino suo, nec discipulus eo qui misit illum. Quoniam si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius.* Sic ille non quod tu merebaris, sed quid se deceret, attendit. Verum & plurimi & magno atque excellenti ingenio viri tuis blasphemiis respondere potuissent, si vel ad illos maledicta illa sacrilega peruenissent, vel ineptissimum, atque perditissimum hominem coinquinationis & maculæ voluptatibus fluentem, & tanquam bestiam inter luxum semper epulasque sudantem, dignum responso putauissent: quorū pleriq; insaniam incidentem, atq; iuxta Sapientis eloquium in ore stulti esse baculum contumeliæ agnoscentes, illud ex Sapiente ꝓferebant: *Noli respondere stulto secundum stultitiam suam, ne fortè similis fias ei.*

Ineptum sane existimabant congredi tecum, cum nec docere indocibilem, nec reducere pertinacem, nec cohibere furentem posse confiderent. Ac talia cogitantes errantem perfidum hactenus silentio contempsere. Sed cum patientia illorum abutens contra lenitatem odio & aduersus Pontificis mansuetudinem furore & insania bacchari cœpisses, & blasphemiarum tuarum exempla per Italiam Germaniamque dispergere, me vnum ex pusillis Curiæ & Apostolicæ sedis ministris domus DEI zelus accendit, vt diutius me continere non possem, quin volantia iam pene toto orbe iacula falsitatis, clypeo veritatis exciperem. Verebar enim, ne si nullus tuis calumniis responderet, iam patientia diffidentiæ inciperet imputari, vt vel saltem iniustæ damnationis tuæ Apostolica sedes videretur crimen agnoscere. Licet enim apud ipsius sedis Pontificem iusti iudicii conscientia sola sufficeret: non incongruum tamen visum est, & reliquis, si qui fortè quasi de iniusto anathemate tuo viderentur offensi, cōgrue satisfacere. Sic quōdam Gelasius ac Nicolaus sanctissimi disertissimique Pontifices, alter de Achatii, alter de Photii Pseudoepiscoporum damnatione, Anastasio Michaelique Principibus & Orientalibus populis tomos scribentes satisfecerunt. In quo genere illud aureum Pii Pontificis flumen eloquētiæ omnes facile superasset, nisi illum vel indignitas tua, vel criminis euidentia, vel forsan remaledicendi apud quosdā suspicio retraxissent. Mouit nos ꝑterea & Catholicæ fidei ratio, cōtra q̄ cū multa in ipsis tuis blasphemiis hæretice impieq; ꝓlata legissē, & scādalo & periculo verebar

amplius

amplius esse silentium, ac proinde populare quasi apud Christianos ruendæ fidei officium arbitrabat. Nam etsi cætera crimina silentio præteriri queant, hoc tamen in fide si fiat, & scandalum & periculum generat. Licet apud te casso labore desudem, apud cæteros tamen, quos tuis blasphemiis forsan concitasti, atque impia & maledicta seminando tui erroris comites effecisti, speramus Deo propitio aliquid profuturos. Nam qui per errorem moti sunt tuo mendacio fallente, facilius veritatem admittent ratione cogente. Respondebimus ergo licet incompositis verbis, veniam à legentibus rudioris styli facile præsumentes: quoniam contra impias blasphemias iustitiæ ac fidei patrocinium suscepturi non nitori sermonis, sed veritati studemus. Ante tamen quàm tuis maledictis respondeam, abs te postulare libet, Doctorum eximiè & Iurisconsultorum disertissime, qui tibi vtriusque iuris scientiam vendicas, & (vt tuis verbis vtar) qui te *quicquid ratio & industria præcipuum habet, & quidquid tradunt vtriusque iuris instituta*, percepisse gloriaris; hoc ne in legibus aut Canonibus, aut in moralibus disciplinis didicisti, vt contra Pontificem summum, Ecclesiæ caput & Principem, & miseræ animæ tuæ Episcopum atque Pastorem, vel quomodolibet læsus inueheres? Hominum perditissimè, quis vnquam hæreticorum, qui à Romana damnati sunt sede, in illius antistitem talia maledicta congessit? Lege Nestorium, Macedonium, Eutychen, Cœlestinum atque Pelagium, Macarium atque Dioscorum, & cæteras hæreticorum pestes: quis vnquam tam turpiter ora laxauit? Qui licet damnationem suam grauiter tulerint, tamen à talibus blasphemus temperarunt. Vnus inuentus est Dioscorus, qui pro eo solo, quod Anathema dicere in sanctum & venerabilem Leonem ausus est, in Chalcedonensi Synodo sine vlla fuit restitutione damnatus. Cuius præsumtionem ob hoc potissimum sancti Patres detestati sunt, quia ponens os in cœlum, & lingua eius transeunte super terram, inferior maiorem iniuriis lacessere ausus est. Et hoc noscens Concilii fuisse statutũ, adhuc Conciliorum audes mentionem facere, nec revereris illorum pro minori culpa censuram. Miserrime hominum, non te terruit Euangelica illa tuba, quod *qui scandalizauerit vnum ex pusillis illis minimis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum.* Quod si scandalizanti vnumquemque pusillum in Christum credentem talem vindictam comminatur; qua vltione plectendus eris, qui totum corpus scandalizas Ecclesiæ, qui Ecclesiarum omnium patrem & pastorem, hæreticum, garrulum, insanum, & quicquid turpitudinis tuæ immunditiæque fœtor ingerit, in illum causaris? Nec mirum quidem, quoniam non potest nisi sputce loqui, qui consueuit sputca committere. Ex abundantia enim cordis os loquitur, & malus homo de malo cordis thesauro non potest nisi mala proferre. An verò quanti sacrilegii sit Principi populi maledicere, ex lege discere non potuisti? quæ maledictio æterna morte condemnat. Cuius verba non modo in Romani, sed omnium Episcoporum inunctione solemni, inter ipsa sacra terribiliter intonantur, pronuntiante Episcopo & consonantibus cæteris: *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixit, ipse benedictionibus repleatur.* Quod si de probis non de reprobis Principibus ac Sacerdotibus dictum esse contendis, audias Paulum Apostolum, qui cum iussu Principis Sacerdotum iniustè cæsus illi diuinam vltionem precaretur, atque astantes dicerent, *summum Sacerdotem Dei maledicis?* mox territus lege diuina se purgans, ait: *Nesciebam, fratres, quia Princeps esset Sacerdotum. Scriptum est enim, Principem populi tui non maledices.* An forte iustè homini iniquo, sacrilego, & contra legem agenti se maledixisse contendit, & non potius errati veniam petiit, & nefas Principi Sacerdotum maledicere legis auctoritate professus est: Sed quid ego Paulum memoro? Ipse Dominus noster IESVS CHRISTVS, summus Sacerdos, Rex & Iudex, vsque ad passionis suæ diem non solum bonis & piis, sed etiam indignis & reprobis detulit Sacerdotibus: quamuis illi nec timorem DEI, nec agnitionem CHRISTI seruassent. Vt enim alia omittamus, ipse subditus passioni cum alapam accepisset, & ei diceretur, *sic respondes Pontifici?* nihil contumeliose in personam locutus est, quem sciebat esse sacrilegum, sed magis innocentiam suam tutatus est, dicens: *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cædis?* Quod idem beato Cypriano teste & Canone attestante factum est, vt humilitatis & patientiæ ipsius haberemus exemplum. Docuit enim Sacerdotes veros plenius honorandos, dum ipse circa falsos talis extiterit. At verò Gregorius contra legem se asserens iniustè cõmunione deiectum, non solum in verba contumeliæ iniuriæque prorupit, sed famosum libellum totam scandalizantem Ecclesiam blasphemans euomuit: nec illi satis est deliquisse, nisi de malitia gloriabundus exemplaria congreget, & publicè legenda dispergat. Leges ciuiles, quarum se Professorem vaniloquus temerator gloriatur, eum qui libellum famosum in iniuriam alicuius ediderit, vel ab alio editum non cælauerit, capitali sententia damnant. Et tamen audet leges appellare, qui tàm sacrilege committit in legem. Præuaricator legis legem attende, quoniam non in vnumquemque priuatum, sed Dei vicarium atque legatum, gregis dominici directorem, Ecclesiarum omnium Patrem, sed & miseræ animæ tuæ & cunctorum fidelium Episcopum atque Pastorem parricidali furore baccharis, lingua interficis, maledictis discerpis, blasphemus laceras, & quantum ad reatum tuum attinet, tanquam truculentus homicida transfodis ac iugulas. Homicidam rectè appellauerim: cùm ex Canone tria homicidiorum genera, & pœnam eorum parilem cognoscamus: inter quæ detractores linguis proximos confodientes constat esse deterrima. Impudentissime hominum, non te diuina terruerunt exempla, cùm legas Mariam sororem Aaron, quæ prima post transitum maris rubri in tympano hymnum cantare

tare

tare meruerat, eo quod murmurasset in Moysen, lepra fuisse percussam. Ecce tu non solùm murmorasti, sed publicè blasphemasti, certè nõ Moysen (qui & ipse inter Sacerdotes inscribitur, Psalmista testante atque dicente: *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius*) sed Moyse non merito, sed auctoritate maiorem. Oziam audisti pro eo, quod Sacerdotes contemnens sacrorum præsumtor extiterit, simili plaga percussum esse. Bethleemiticos pueros ob derisionem Prophetæ morte damnatos. Ecce autem plusquam Moyses aut aliquis Prophetarum, quem tu impie blasphemas, nisi forte mentitus sit Bernhardus Doctor illustris, qui Eugenium Papam ad considerationem suæ auctoritatis adducens, atque ostendens, qualem in Dei Ecclesia Romanus Pontifex personam gerat: *Attende*, inquit, *qui sis, & quam videlicet pro tempore in Ecclesia Dei personam geras. Sacerdos magnus es, summus Pontifex, Princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatione Noah, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt.* Hunc ergo perfidissime blasphemare non veritus es: saltem illud considerasses arcanum, quod in Epistola Clementis habetur, quæ aliàs Petri dicitur in ordinatione Clementis, cuius plurima in Decretis & Conciliorum gestis propter auctoritatem habentur excerpta: vbi clauiger regni cœlestis Clementem sibi ordinans successorem, postquam illius Ecclesiastici Principatus ministerium multis verbis extulerat, cunctos fideles quanta reuerentia illum obseruare, quo timore reuereri, quo affectu complecti deberent, admonuit. Vbi inter reliqua: *Vos*, inquit, *fratres & conserui mei, huic, qui præsidet vobis, in omnibus obedire oportet, atque summo studio niti, vt omnes erga eum vinculo amoris innexi, plenissimo erga eum inhæreatis affectu. Rursus si inimicus fuerit Clemens iste alicui, pro actibus suis, nolite vos exspectare, vt ipse vobis dicat: Illi nolite amici esse, sed prudenter obseruare debetis, & voluntati eius absque cõmonitione obsecundare.* Et paulò post in tui similes maledictionem terribilem comminatur, quæ tuæ iniquitatis merito iam interiora tua intrauit, vt subter te scateat: *Scientes*, inquit, *quod si quis hunc contristauerit, Christum, qui eius credidit cathedram, non recipit: & tanquam qui Christum non suscepit, non suscipitur in regnum cælorum.* Et iterum terribilius insonat: *Quicunque contristauerit Doctorem veritatis, peccat in Christum, & patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit.* Hæc tu inde excerpta in Canonibus legere debuisses.

Verùm non vno tantùm blasphemiæ sacrilegio contentus, ne aliquid intentatum relinqueres, etiã in alterum Monarcham maledicta depromis, Cæsarem væcordiæ ignauiæq; condemnas, vt vtramq; potestatem, quibus principaliter hic mundus regitur, blasphemares, Senatum quoq; Ecclesiæ, videlicet Cardinalium cœtum, tanquam consilii expertem & temerarium, tu totius orbis censor notas & arguis: in vnum, contra quem commissum nefarium sacrilegium defendis, plus cæteris debaccharis, & virum sanctissimum, vita & religione, doctrina & integritate incomparabilem, Cardinalem S. Petri ad vincula, infamia conaris aspergere. Et cùm nihil comperias, quo innocentiam vitæ etiam inimicis percognitam obfuscare queas, tu omnium factiosissimus & procacissimus ipsum modo factionis, modo procacitatis accusas. O linguam maledicam & radicitus præcidendam? Nonne licet cum Propheta clamare: *Disperdat Dominus labia dolosa, & linguam magniloquam.* Nempe ex illis es, qui dixerunt, *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt.* Quibus noster Dominus vere inquit: To ex illis es inflatus sensu carnis, nullum in terris agnoscens caput, qui ordinatas à D E o potestates blasphemare te putas impunè.

Cæterùm ne putes, me execrationibus blasphemiarum tuarum detrectare pugnam, & manum non audere conserre, vel tuos inextricabiles nodos non posse dissoluere, ecce iam ad singula festinat oratio. Postquam noster Demosthenes altius quædã de vi consilii experte ac moderata exorsus, caua verba in modum vesicarum tumentia buccis ebuccinauit inflatis, primum accusationis caput intendit, questus *se contra diuinam & humanam legem non vocatum damnatum.* Quod indignum facinus esse proclamans exempla producit primi parentis & Cain, quorum alter propter præuaricationem, alter propter homicidium non nisi vocati damnati fuere. Subdens ipsum Deum, cui aperta sunt omnia, vt nos à præcipitante sententiæ temeritate compesceret, Sodomos prius perdere noluisse, quàm eorum scelera manifeste cognosceret. Sicque trifaria exemplorum compage, quasi phalange quadam aciem struit. Verùm nos inualidam struem vno [illegible] ictu concotere, & paria referendo exemplorum syluam obicere. Sed vt ex multis pauc[illegible] proferamus, Moysen legimus comperto populi scelere, quod palam contra Deum com[illegible], nulla accusatione vel cognitione præuia vindicasse, & immane idololatriæ crimen plurimi populi strage expiasse. Phinees accepimus vltionem non præmissa sententia, cùm a[illegible]tes contra legem & edictum ante prolatum propria manu transfoderet. Nouimus, He[illegible]cerdotes Balaam prius ad supplicium quàm ad iudicium produxisse. Eundem scimus, Oc[illegible]ziæ Regis nuntios igne de cœlo impetrato cremasse. Par zelus in scripturis Eleazari commen[illegible]tur. Et vt ad recentiora veniamus, constat, Petrum Apostolorum principem mox prolat[illegible]ndacio Ananiam & Saphiram morte molestasse. Paulum verò Coapostolum eius Clintam m[illegible]gum resistentem Spiritui sancto subita cæcitate damnasse. Et vt efficacius aliquid proferamus, Apostolus absens corpore, spiritu præsens, Corinthium excõmunicauit, tradens in interitum carnis, vt saluus fieret spiritus, nullus adhibitus strepitus fori, nullus iudiciarius ordo, nulla tela iudicii. Nunquid Prophetæ Domini, nunquid Apostoli perperam aliquid egerunt?

Nunquid præcones [illegible] legem transgressi sunt, vel nuntii potuerunt [illegible] quæ à Spiritu S. [illegible] erant, aduersa docere? Sunt ergo iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: quoniam [illegible] & vindicat [illegible] [illegible], ita & clara & aperta erant ut ad tenorem cæterorum & ædificatione[m] nascentis Ecclesiæ plectenda magis quàm discutienda viderentur. Hoc est quod Canones [illegible] proclamant *Quod nota & manifesta inquisitione non indigent.* Talibus sanctionibus referti sunt Codices: & tu id simulas ignorare. Satis ad excommunicationem tuam Ambros. in Epist. Pauli sufficiebat auctoritas, dicentis: *[illegible] iudicem nō sit sine accusatione damnare, quia Dominus Iudam cum fur esset non eiecit: Apostolus tamen cognito Corinthi opere, eum de cœtu fraternitatis eiecit. Omnes enim sciebant crimen eius, publice nouercam loco uxoris habebat: in qua re nec opus erat testibus, nec aliqua tergiuersatione tegi poterat crimen.* Vides quantum inter occultum, quale Iudæ fuit, & manifestum, quale Corinthi [illegible] men interfit. An vero inficiari poteris crimen tuum non fuisse notorium, [illegible] qui palam [illegible] [illegible] sum & [illegible] legum Sigismundum in crimen confouebas, qui in [illegible] Ecclesiasticæ [illegible] [illegible] [illegible] iatam appellationem emiseras, qui eam ipsam per [illegible], oppida, plateas & [illegible] [illegible] [illegible] tabas. Nec vero calumnieris, id non penitus facti fuisse notorium. Non enim [illegible] euidentia facti ab eo, qui in publico opere, & quidem participatione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in publico [illegible], & quod deterius est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sanctionibus nouerit esse damnatum. V[illegible] [illegible] [illegible] non [illegible], & vix primis legum & Canonum rudimenta gustasse [illegible] vel [illegible], vel te [illegible] dissimulas. Im[illegible] modernos veteresque iuris interpretes fuit [illegible] [illegible], an [illegible] noto[illegible] de qua Canones loquuntur, sit [illegible] citatio? In quo quide[m] [illegible] notorium & manifestum [illegible], & notorium facti distin[illegible]: Omnes tamē in eam sente[ntiam] [illegible] [illegible] tale [illegible] [illegible] [illegible], ut nulla ad eius pro[illegible] [illegible] opus esse videatur, nec [illegible] [illegible] cælari, [illegible] quod [illegible] competer[e] [illegible] [illegible] agat, quod iam constat esse damnatum, [illegible] [illegible] citatione [illegible] Pro quo [illegible] [illegible], quos tam [illegible] [illegible] ipse cō[illegible] Rur[illegible] & [illegible] conuenit [illegible], quod [illegible] apud iudicem & in iudicis [illegible] [illegible] potest, [illegible] quidem id mox damnare, ac plect[ere] delinquentem [illegible]. At [illegible] te q[illegible] [illegible] est vtrumque con[illegible], qui non solum factum damn[illegible] [illegible] appellationi pa[illegible] [illegible], ver[illegible] [illegible] & iudicis præsentiam plus qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] curia [illegible] schedulas appellationum in ba[illegible] [illegible] p[illegible] [illegible] porti[illegible] [illegible] appendi [illegible]?

Ve[illegible] [illegible] onum varietatem contentionis relinquatur [illegible], aliud tuæ garrulitati [illegible] [illegible] [illegible] quod te [illegible] [illegible] oculo & [illegible] [illegible] [illegible]. Dices [illegible], inter principem & priuatum multum distare iudicandi potestatem. Formam iudiciorum [illegible] esse præfixam, ad tem[illegible] [illegible] coërcenda iudicia. Princi[illegible] [illegible] [illegible] tum fo[illegible] non subire: atque [illegible] inde quicquid [illegible] [illegible] [illegible] trepid[illegible] confi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pontificis [illegible] in notoriis absque [illegible] lere, p[illegible] [illegible] vbi notori[illegible] ipsa [illegible] ex his, quæ acta sunt coram [illegible] probatissimorum Iurisconsultorum verba sunt, quorum in scholis & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] atque sententia. Attende [illegible] [illegible] reperies test[illegible] [illegible] actam scrupulo[illegible] solemnitatem exigit, ex Prin[cipis] præsentia sine vlla [illegible] assum[illegible] principalem præ[illegible] cuncta [illegible], quæ [illegible] non [illegible]. Ex hac qui[illegible] [illegible] Papa S[illegible] [illegible] rium propria [illegible] [illegible]. Inn[illegible] III. electionem Phil[illegible] Henrici persecutoris Ecclesiæ [illegible] progeniti, [illegible] non [illegible], ob notorium det[illegible] tum iure [illegible] improbat[illegible]. Innocen[tius] [illegible] IV. Clericos, qui Friderico [illegible] tali Ecclesiæ hosti adhæserant. Clemens IV. auctores cædis [illegible] Episcopi, [illegible] eos, pro Conradino pa[illegible], anathem[atis] mucrone & [illegible] temporalium [illegible] damnauit: sicut [illegible] vel ex Ca[nonibus], vel ex P[illegible] cum [illegible] [illegible], quæ si quis [illegible] perscrutetur, exempla plura reperiet. Scio te incl[illegible] ma[illegible], & more, quo sole[illegible] cuncta [illegible], d[illegible], *ad adulationem Pontificum ista præscripta.* Verum qui [illegible] tuæ plura tribuet, [illegible] improbari [illegible] Iurisconsultis?

At [illegible] omnia [illegible] faciam[illegible]. Tu qui tibi [illegible] iusque iuris vendicas princip[atum] tuam aliquando [illegible] dicam ruditatem, agnosce, atque intellige, te artitas ta[illegible] studiis [illegible]. Nonne intelligis permagni referre, an de crimine contra quempiam [illegible] tur, vt damnetur, vel tantum declaretur, a[li]quem suo facto damnatum in pœnam à [illegible] statuto promulgatam incidisse. Non enim a[l]iquid noui facit, qui declarat [illegible] non damnat [illegible] pronuntiat, sed aliquem in pœnam iam legis constitutione [illegible] incidisse denu[illegible] [illegible] quo casu constat, non exigi citationem, cum non sententiam ferre, sed magis sententi[am] latam judex exequi videatur. Quod vsque adeo tenuere Doctores, vt censuerint e[xcommu]nicatum siue monitioni subditum eo casu, quo à iure vel statuto excommunicatus appar[illegible] incurrere pœnam à Canonibus inflictam. Hoc iuris interpretes constanter a[f]firman[t] [illegible] forte non lege[illegible], tuam ignorantiā fateare; si vero legisti, dolum atq; perfidiam confit[illegible] est, qui [illegible] vulg[illegible], etiam apud pueros diuini testimonii exemplis odiū & i[illegible] Romano Pont[ifi]ci conciliare voluisti. Iam igitur obtrectator absolue [illegible] hoc nexu, [illegible] [illegible] m

P[illegible] constitutione sancitum, & quidem æquissimè, vt [illegible] videmus: *Ne quis in elusionem ecclesiasticæ censuræ ad futurum Concilium, sub pœna anathematis & læsæ Maiestatis, appellaret.* Appellasti & quidem [illegible] appellationem etiam palam non tam [illegible] quàm inculcare curasti. Decl[illegible] quod [illegible]atum non facinus a[illegible], in spirituales ac temporales pœnas [illegible] lege [illegible]. Quid habes, quod conqueraris [illegible] detestens, quid qu[illegible] violata [illegible] non [illegible] ob illa quæ non solum publicè [illegible] in cœtu Principum te [illegible] glori[illegible]. S[illegible]ns super que, [illegible] & [illegible] argumentis, & obiectam diuini iuris violati calumniam con[illegible] Testam[illegible]. Ostendimus facinorosos homines pro manifestis criminibus [illegible] damnari & [illegible] probauimus, delictum [illegible] contemptum Apostolicæ Maiestatis ad[illegible] constitutum [illegible] ordini & formæ non [illegible]. P[illegible] non [illegible] hominem, sed ex lege & per legem, merito [illegible] partes percur[illegible] [illegible] & infidelem, ex ipsis tuis [illegible].

P[illegible] [illegible]pia, & ne in [illegible] studio aliquid confingere suspicetur, ipsa [illegible] proponimus. *Quam tenuem*, inquit, *telam exorsus, quam debilem texit rationem, quasi videte. Saluator*, inquit, *noster Petrum Apostolorum Principem ad gubernationem Ecclesiæ substituit, &c. Quis ignorat omnibus Apostolis à Iesu esse præceptum, vt eant in orbem prædicaturi fidem, baptismum & salutem? Quis nescit passim omnibus esse promissum, ligatum in cœlis quod ipsi ligarent in terris, & solutum esse quod soluerent. Sed quod Cephæ singulariter dictum est, Tibi dabo claues cœlorum, hoc ait Hieronymus esse factum, vt schismatis tolleretur occasio.* [illegible] Ambrosius in suo Pastorali dicit: *Quod nedum Petro trina reg[illegible] interrogato, an amaret, ac trina responsione subsequente, amare se teste ipso interrogatore Iesu, traditas sibi esse claues, sed omnibus ipsis contraditas, Apostol[illegible] quæ post ascensionem Domini conuenisse, ac Petrum sibi Principem con[illegible]isse, & Antiochiæ in cathedra collocasse referuntur. Nihil tamen de potestate vniuersis Apostolis à Saluatore data, ipsorum omnium vniuersali m[illegible] one diminuerunt. Ergo & hodie exorat Ecclesia Catholica, esse per Apostolos ipsos continua protectione custodiri, quos Saluator ipse vicarios tanti operis constituit præesse Pastores. Horum legitimos successores constat esse vniuersalia Concilia, Christianæ fidei fundamenta, quæ Pontificum actiones pro tempore saluberrimis doctrinis instruxerunt, errores emendarunt. De quibus summus ille Pontifex Gregorius scribit: Quisquis illa destruere tentaret, seipsum destruit. Sed quorsum hæc? Eo certè pertingunt, vt conuellatur illa superstitio, in qua Pius Papa factionibus Cardinalis Cusani astruit, Concilium supra Papam non esse, dum dicit, (vt eius verbis vtar) ad futurum Concilium appellari non posse, quod supra Christi vicarium esse nequit. Videte ergo quam vim consilii exsortem Papa inferre tentauit. Nam si omnes Apostoli sunt missi à Domino Iesu, dicente illis, Ite in orbem, quodcunque ligaueritis &c. quos constat postea conciliariter congregatos, ac ipsum Cepham in messem Domini misisse, quis dubitat Concilia sacra vicem Christi gerere, quæ cœtus Apostolico successisse comprobantur, siquidem orbis maior est vrbe.* Hæc sunt [illegible] portenta verborum. Mi[illegible]r profecto, [illegible] apud A[illegible] Augusti[illegible] l[illegible]gerim, nullam falsam esse d[illegible]m, quæ non [illegible] Gregorium in tantam prolapsum esse [illegible], [illegible] vitia, quam verba: sicut quisque facile per[illegible] potest. In ipso namque sermonis huius exordio pariter Apostolis Ecclesiam fuisse commissam, [illegible], Baptismi ac prædicationis communione coniectat, ipsosque tr[illegible] [illegible]adtione [illegible] parem potestatem accepisse profitetur. Tum verò ob hoc vni singulariter claues esse per[illegible], vt [illegible] tollatur occasio, Apostolum Petrum apostoli[illegible] & humana institutione Cathedram & prælationem accepisse. Et ne dubium re[illegible] quereretur ex præmissis, primatum Petri negasse, etiam [illegible] hæreticorum ab ar[illegible] depromptum de missione Petri argument[illegible], [illegible] maiorem [illegible] esse mittentem. Inde [illegible] lans ad alia, vt quem [illegible] collecti ostenderet fuisse minorem vniuersi[illegible] Apost[illegible]orum dicit [illegible] successores. Quorum auctoritatem [illegible] Concili[illegible]. Christianæ fidei fundamenta, Pontific[illegible] actione instru[illegible]sse, & [illegible] eadem vicem Christi gerere, & ab illo potestatem accipere, ac propterea Pe[illegible] illiusque successoribus superiora esse contendit.

Sequamur ordinem propositionum [illegible]arum, veniam (vt opinamur) à legentibus impetraturi, si paulò altius principia repetentes sermonem longius protendamus. Necesse est enim, [illegible] vana procacitas, quæ sibi non legum tantum & Canonum, sed omnium diuinarum atque humanarum rerum arrogat sapientiam, non diuinis solum atque hu[illegible] testimoniis, sed ex ipsis que naturæ principiis reuincatur, vt iuxta Apostolum se euanuisse in cogitationibus suis & obseruatum [illegible]ipiens cor eius agno[illegible]at, qui cum dixerit se sapientem, stultum se factum intelligat. [illegible] te Gregorii a[illegible], Ecclesiam Christi, quæ in hoc mundo peregrinatur ex fide viu[illegible]s, [illegible] ordine esse d[illegible]nctam, vtpote ab eo constitutam, cuius perfecta sunt opera, qui [illegible] indidit, vt infima summis, summa infimis per media copulentur, qui or[illegible]. Nam cum dicat Apostolus, *Quæ à Deo sunt, esse ordinata*, aut Ecclesiam ex Deo non esse, aut ab illo ordinatam esse oportet: præsertim cum illam Spiritus sanctus vocet in Canticis, *Castrorum aciem ordinatam*, & superiori [illegible]ierarchiæ dicatur exemplata di-

[illegible]

forte præsentes & ceteri discipuli erant, cùm committeret vni vnitatem omnibus commendaret in vno grege & vno pastore, secundùm illud: Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Et post pauca: *Inde est, quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes, sicuti Sacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem credens. Pulchrè verò ibi positus est suscitare semen fratris defuncti, vbi occisus est ille: nam dictus est frater Domini. Petro cedente Domini fratre, quo se alter ingerat Petri prærogatiuæ? Ergo (iuxta Canones tuos) alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem vocatus es potestatis. Aliorum potestas certis artatur limitibus, tua extenditur & in ipsos, qui super alios potestatem acceperunt.* A [illegible] quæ Doctor eximius loquitur, ex quo dicere potuisti, Petri p[illegible] estatem a cæteris Apostolis & vnitate [illegible] & prælatione discretam: cum illi singulis, iste vni[illegible] plebibus [illegible] Christi, & Petro commendatas fuisse [illegible] extitere. [illegible] autem [illegible] contactum, & [illegible] sicut assoles, nos Hora[illegible] atque [illegible]. *Troianum gemino bellum orditur ab ouo.*

[illegible] in consortibus suis [illegible] potestatem diffitentibus, tu ean[illegible] quos prædictus Doctor ex Euan[illegible] infania. Accipe in[illegible] *Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in litore, quod [illegible] erat in corpore redditus. [illegible] Petrus [illegible] Dominus est, in mare se misit, & sic venit ad [illegible] Quid istud? Nempe signum singulorum Pontificatus Petri, per quod non [illegible] ceteri quisque nauem, [illegible] seculum ipsum suscepit gubernandum. Mare enim seculum, & [illegible] Ecclesiæ. [illegible] est, palterat [illegible] Domini gradiente super aquas, vnicum se Christi vicarium designauit, [illegible] super [illegible] Siquidem aqua multa populi multi. Ita cum quisque cæterorum habeat suam [illegible] sima nauem, [illegible] ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.*

[illegible] deducta con[illegible] ludat singulorem Petri in vniuersa[illegible] lem [illegible] tuus ostendisti, [illegible] cælos [illegible] significatur, in operibus ty[illegible] a Euangelio com[illegible] verborum strophis [illegible] am parilem [illegible] quæ diuina instructione, [illegible] ab Apostolis [illegible] Ecclesia [illegible] attributam [illegible] adducens, quod *cæteri quoque Apostoli claues* (vt tuis verbis [illegible]) *acceperint.* [illegible] quod [illegible] per superiora monstrauerim, ita reliquis traditas [illegible] pro omnibus ante tradi [illegible], ita à se petra Petri nomen [illegible] Sacramentum imponens, vt non nisi per Petrum velut a ca[illegible] non vniuersaliter, sed certis coartata limitibus; trium [illegible] est tibi explicare sententias, et eorum mentes ædifi[illegible] tuus infecit. Possemus quidem infinita congerere: sed cui [illegible] Primus igitur exercetur beatus Martyr Anacletus; [illegible] fuit [illegible] qui tuæ respondens insaniæ, in decretali Epi[illegible] *sacro sancta Romana Ecclesia & Apostolica, non ab Apostolis, sed ab ipso Saluatore prima[illegible] Apostolis [illegible] Tu es Petrus. [illegible] Inter beatos Apostolos quædam fuit discretio potestatis, & licet omnes [illegible] Petro tamen concessum est à Domino, & ipsi inter se voluerunt [illegible] omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput & principium teneret Apostolatus.* Ex[illegible] Leo Papa in Canone dicens: *Ita Dominus noster Iesus Christus [illegible] Saluator [illegible] quæ antea legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolos [illegible] salutem [illegible] sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius [illegible] Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beato Petro [illegible] summum principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite [illegible] velut in corpus omne [illegible] manderet, vt exsortem se mysterii [illegible] intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset a Petri [illegible] recedere. [illegible] in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, quod erat ipse, Dominus voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, vt æterni templi ædificatio [illegible] Dei in Petri soliditate consisteret, hanc Ecclesiam sua etiam corroborans firmitate, vt illam nec humana [illegible] posset arripere, nec portæ inferi contra illam præualerent.* Et contin[illegible] & blasphemantes spiritu præuidens, adiecit: *Verum hanc petræ [illegible] firmitatem [illegible] ædificatam Deo [illegible] ædificante constructam, nimis impia vult præsumptione violare [illegible] suis potestatem [illegible] tentat [illegible] gere, id quod [illegible] accepit à maioribus non sequendo.* Clangat nunc tuba [illegible] tubis [illegible] euacuant [illegible] Hiericho, ita Nestoriana [illegible] ycleanaque [illegible] Magnus ille Leo, quem Chalcedonensis Syno[illegible] Apostolicum acclamauit, cuius auctoritati Canon [illegible] vsque ad totam scrutari voluerit, & non in omnibus reue[illegible] in sermone de ordinatione sua, de primatu Petri sic loqui[illegible] *Vtile [illegible] Apostoli Petri gloriam contemplandam aciem mentis attollere, qui ab ipso omnium charismatum fonte [illegible] irrigationibus inundatus, vt cum multa solus acceperit, nihil in quenquam sine illius participatione transierit.* Et iterum in eadem: *De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ partibus præponatur: vt quamuis in*

populo Dei multi Sacerdotes sunt, multiq; Pastores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter regit Christus. Magnum & mirabile huic viro consortium potentiæ suæ tribuit diuina dignatio, vt si quod cum eo commune cæteris voluit esse Principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quicunque aliis non negauit. Et post pauca: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus: hoc est, sicut tibi Pater meus manifestauit diuinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cum ego sim immobilis petra, ego lapis angularis qui facio vtraque vnum, ego fundamentum præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi parti cipatione communia.* Et alibi: *Tibi dabo claues regni cælorum, & quæcunque ligaueris &c. Transiuit quidem & in alios Apostolos ius potestatis istius, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti huius constitutio commigrauit: sed non frustra vni commendatur quod omnibus intimatur. Petro ideo singulariter hoc creditur, quia cunctis Ecclesiæ Rectoribus Petri forma proponitur.* Quid ergo hoc testimonio firmius, quid hac asser[illegible] stabilius esse potest? Et post hæc tanta testimonia non er[illegible] insaniens, paritatem in Apostolis potesta[illegible]s atque iurisdictionis asserere, & in augm[illegible] erroris et[illegible] impia vet[illegible]um hæreticorum arg[illegible]menta non vereor congere[illegible]. Sic e[illegible] in supe[illegible]ioribus di[illegible]: *Apostolos consiliariter congregatos, & ipsum Cepham in messem Domini transmisisse*, qua[illegible] superior[illegible] ex missionis authoritate pronuntians. Hoc idem pro[illegible] a[illegible]ntabatur impius Arrius, adstruens in diuinis personis inæqualitatem [illegible], pro eo quod *Filius & Spiritus sanctus mitti* dicuntur. Ignorabat quippe, quod tu quoque [illegible], aut ignorare te simulas, triplicem missionis modum, vel secundum author[illegible]tatis imp[illegible] prout Dominus seruum emittit, vel secundum originem, prout florem arbor producit: ex quo sensu *missio* licet sublimius atque ineffabilius dicitur in diuinis: vel secun[illegible]dum co[illegible], prout Consiliarii Regem mittere dicuntur ad bellum, cùm tamen cunctorum ipse sit D[illegible]. Adiic[illegible] nos possumus missionem secundum amorem. His duobus [illegible]mis modis Sama[illegible] Apost[illegible]lis missus est Petrus, consilio quidem illorum atque suasu, [illegible] amore eorum, ad qu[illegible]batur impulsus, cum inter Apostolos maiori auctoritate atque miraculorum gratia coruscaret. Hæc quidem dicimus damnantes sermones tuos: neque enim aliam P[illegible] Domini legimus missionem. Nam si forte Romam Petrum ex Antiochia à [illegible] transmissu[illegible] fuisse, quam te continuo mendacii falsitatisque co[illegible] C[illegible]nsis historiæ Ecclesiasticæ scriptor illustris, Marcellus Papa ac Marty[illegible] [illegible]o vi[illegible] authoritatis incomparabilis, qui diuina reuelatione & Dei [illegible] ad oppu[illegible] Simonem Magum testantur esse profectum. S[illegible] n[illegible]m[illegible]ue secundo L[illegible] historiæ libro testatu[illegible]: *In ipsis Claudii temporibus diuinam clementiam probatissimum omnium Apo[illegible]lorum, & maximum fidei magnificentia meritoque virtutis Principem, Petrum ad vrbem Romam v[illegible] aduersum humani generis pernicem communem deduxisse.* Mar[illegible]c[illegible]us quoque beatissimus, scribens [illegible] Episcopis per Antiochiæ constitu[illegible]s prouinciam, in [illegible]ba con[illegible]: *Rogamus vos dilectissimi [illegible] non aliud doceatis, quàm quod a beato Petro & a reliquis Apostolis accepistis. [illegible] caput totius Ecclesia, cuius sedes primitus apud vos fuit, quæ postea iubente Domino Romam translata est.* Leo quoque ad Petrum dirigens sermonem ita testatur: *Iam Antiochenam Ecclesiam (vbi primum Christiani nominis dignitas exorta) fundaueras, iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam atque B[illegible] regiones Euangelicæ prædicationis impleueras. Nec aut dubius de prouentu operum, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas.* Quodque diuinis præp[illegible]rationibus ant[illegible]ibant & honor potestatis & gloria passionis, merito dixit, *diuina præordinatione id auto fuisse statutum*, ut quantum per Isaiam antea fuerat prophetatum, vrbem Romam orbis caput iugo Christi per Apostolorum Petri & Pauli prædicationem subigendam. Si[illegible] enim prophetauerat: *Ciuitatem sublimem humiliabit & conculcabit eam pes pauperum*, scilicet Christi, *& egenorum*, id est, Apostolorum Petri & Pauli, vt sacri exposuêre Doctores. Cui sententiæ adstipulatu[illegible] beatus Ambrosius Doctor, diuinitus institutum fuisse confirmans, *vt in vrbe Romana, quæ caput obtinet Nationum, vno die & sub vno persecutore Apostolorũ Principes paterentur, & vbi erat caput superstitionis, illic caput quiesceret Sanctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, illic Ecclesiæ principes morarentur.*

Vid[illegible] [illegible]go, qui aliis obiiciebas, *tenuem telam esse contextam*, te nec tenuem quide[illegible] van[illegible]simis arg[illegible]tionibus texere potuisse, sed cum adhuc ordiretur, præcisam esse. Somni[illegible] namque P[illegible] conciliariter fuisse transmissum: cùm in Apostolico Concilio Petrus pri[illegible] [illegible] legatum: nec ipsum ab Apostolis & senioribus tunc conuenientibu[illegible] Ant[illegible]chiam missum, sed Barnabam & Sillam sacra Apostolorum actuum testetur historia. Ex C[illegible]sippi aut Theophrasti te credo acumine argumenta talia [illegible]um: ex quo genere illud [illegible] potest, vt arguas Ecclesiam non vni capiti, sed omnibus pariter Apostolis fuisse commi[illegible], pro eo quod *hodie vsque orat Ecclesia, eorum protectione defendi.* Quod si ita est, nullum [illegible] mansionum, nullam graduum differentiam arguamus in cœlis: cum Ecclesia per singul[illegible]ras in communi commemoratione Dominum deprecetur, vt *quorum merita recolit, eorum sentiat patrocinia.* Ergo iam stella à stella non differet in claritate, & falsa diuersitas mansionum [illegible]lo in Euangelio repromittitur. Illud verò qualis impudentiæ? [illegible] beatum Petrum ab Aposto[illegible] Principem constitutum sine propriæ imminutione potestatis asseueret, ex ipso co[illegible]sti[illegible]tu[illegible]is verbo Petri primatum ex Apostolica magis quàm diuina institutione manasse significa[illegible] si cœtus al[illegible]s aut collegium Prælatum sibi præficeret. Improbissime hæreticorum, quis ista te docuit? Cùm oẽs verè Euangelii textus Apostolorũ electione, inter quos Petrus nõ vocati[illegible]ne, sed dig-

ſed dignitate dictus eſt primus, vſque ad aſcenſum Domini Saluatoris, Petri principatum aut promiſſum, aut figuratum, aut redditum eloquatur, vbi omnium cura in medio illi committitur, *Paſce oues meas.* Quo verbo, vt beatus Chryſoſtomus ſcribit ſignanter c... *Loco mei præpoſitus & caput eſto fratrum tuorum.* Nonne hæretiam tuam diſertiſſime Nicolaus ... in Canone dicens: *Non qualibet terrena ſapientia, ſed illud verbum, quo conſtructum eſt cælum & terra, per quod omnia condita ſunt elementa, Romanam fundauit Eccleſiam, cuius priuilegium ab ipſo ſummo capite Eccleſiarum traditum, qui auferre conatur, hic procuidubio in hæreſim labitur.* Et eadem de Conciliis, à quibus quidam temere prælationem Eccleſiæ Romanæ conceſſam aſſeuerabant, teſtatur beatus Pelagius dicens: *Quamuis vniuerſa per orbem Catholicæ inſtituta Eccleſia vnius thalamus Chriſti ſunt, tamen ſancta Romana Eccleſia Catholica Apoſtolica nullis Synodicis conſtitutis ceteris Eccleſiis prælata eſt, ſed Euangelica voce Domini & Saluatoris primatum obtinuit.*

Patet igitur, Apoſtolos non inſtituiſſe Petri primatum, ſed Dominicæ atque Euangelicæ inſtitutioni, quam nouerant executos, illi humiliter detuliſſe. Sicut beatus Anacletus in Canone, *Licet,* inquit, *omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen conceſſum eſt à domino, & ipſi inter ſe voluerunt idipſum, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis.* Notandum verò, quam fallaciter beati Hieronymi teſtimonium inducat, vt aſſerat vni ad ſchiſma ſubmouendum ſingulariter claues Eccleſiæ permiſſas, id eſt, quaſi hæc ſola fuerit diuini altitudo conſilii, Petrum præficere, vt ſcandala ſubmoueret. Non illi ... eſt hæreticum eſſe, niſi probatiſſimo omnium Catholicorum tractatorum ſimilem notam in... Audi miſer, quid Hieronymus ſentiat, hoc nempe quod cæteri, & quod ex illius auctoritate Gloſſa ordinaria ſcribit ſuper Matthæum: *Specialiter Petro claues conceſſit, vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim Principem Apoſtolorum conſtituit, vt Eccleſia haberet vnum principalem Chriſti vicarium, ad quem diuerſa Chriſti membra recurrerent, ſi fortè inter ſe diſſentirent. Quod ſi diuerſa forent in Eccleſia capita, vnitatis vincula rumperentur.* Nonne & tibi videtur, & vnitatis cauſam, & fidei conuenientiam, ... in vicariatu Chriſti plenitudinem poteſtatis & myſtici corporis caput contra caput ſchiſmatis ... votum ſ... e coniunxiſſe. Sed tibi non ſufficit, & Hieronymi de primatu Petri vis plenius nobis ſententiam, ex aliis mutuare codicibus. Sed videbis in Commentariis ſuper Matthæum dicentem: *Simonem propter fidem in petram Chriſtum, Petri ſortitum eſſe vocabulum: ac ſecundum metaphoram illi dictum ... ædificabo Eccleſiam meam: in quo manifeſte primatus ipſius ſuper totam Eccleſiam deſignatur.* Intuere eundem ſcribentem ad Terentium, de vera circumciſione, & Noui Teſtamenti Patres Patribus veteribus comparantem, Petrum Apoſtolum Abrahæ præferentem, vt *ſicut illi generatio larga promittitur, ita huic generatio paſcenda traditur, & cum ab illo iuſtificando procedant, in hoc iuſtificato fundantur.* Et multa percurrens, Petrum *dominici gregis Paſtorem, Eccleſiæ fundamentum, Apoſtolorum verticem* clariſſimè profitetur. Lege rurſus hæretice, quemadmodum apud Petri ſucceſſorem Damaſum fidem exponat: *Ego,* inquit, *nullum primum niſi Petrum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communicando conſortio, ſuper illam petram fundatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt à lege.* Iterum cum in libro Virorum illuſtrium tantum auctoritatis Petro attribueret, vt ab eo conſummatum Euangelium eſſe teſtetur; *Scripſit,* inquit, *Marcus Euangelium Romanis, rogatus à fratribus: quod cum Petrus audiſſet, probauit, & Eccleſiæ legendum ſua auctoritate dedit.* Ad quod Clementis etiam Papæ inducit teſtimonium. Audi denique illum ad Auguſtinum de cap. ad Galatas differentem, tantum Petro tribuere, vt ſuper illo, *Aſcendi autem ſecundum reuelationem & expoſui eis Euangelium,* dicat, Paulum hiſce ipſis verbis oſtendere, non habuiſſe ſecuritatem Euangelii prædicandi, niſi Petri & eorum, qui cum eo erant, fuiſſet ſententia roboratum: Talia legens aut audiens de fine Catholico, deſine hæreticorum proſecutioni tuæ participationis inferre calumniam. Quæ eſt enim ſocietas lucis & tenebrarum, conuentio Chriſti ad Belial, quæ pars fidelis tecum, hominum perfidiſſime? Alterum rectius Hieronymum pro ſimili errore Conſtantiæ damnatum allegare debueras, ſi tibi credi volebas. Nam de beatiſſimo viro, quod minus rectè de eccleſiæ inſtitutione ſenſerit, refugiunt aures Catholicorum audire.

Et quoniam beato quoque Ambroſio ſimilem tentaſti inferre calumniam, cum illum Paſtorali dixiſſe refers, *omnibus Apoſtolis claues vna fuiſſe contraditas,* diſce miſer illum ita affirmare claues Apoſtolis pariter eſſe contraditas, vt tamen intelligat Petrum præ omnibus & pro omnibus claues regni cœlorum recepiſſe: vt & vnitas & prælatio demonſtraretur in Petro. Quod ex ipſius ſcriptis in pluribus ... cognoſcere, quibus illum fundamentum Eccleſiæ, totius dominici gregis paſtorem eſſe commemorat: cuius prælatio typice figuratur, cui nauis regendi committitur, vt totius corporis Chriſtianitatis compagem molemque contineat. Cogis nos de multis pauca proferre. Illuſtris ille Doctor in Commentariis ſuper Lucam exponens eum locum in quo Dominus in nauiculam Petri conſcendiſſe perhibetur. *Non turbatur,* inquit, *nauis quæ Petrum habet: turbatur illa quæ Iudam habet.* Et poſt pauca: *Quemadmodum enim turbari poterit, cui præerat is, in quo fundamentum Eccleſiæ eſt.* Et deinde illius primatum in agnitione ac determinatione fidei attollens, ait: *Denique & aliis imperatur, vt laxent retia in capturam. Soli tamen Petro dicitur, Duc in altum, hoc eſt, in profundum diſputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem diuitiarum videre, id eſt, ſcire Dei filium, & profeſſionem diuinæ generationis aſſumere?* Idem quoque de Apoſtolorum Principibus Petro & Paulo, quod emineant inter vniuerſos Apoſtolos, & peculiari quadã virtute pcellant, ſatis euidens profert & omnibus notum teſtimoniũ, in quorũ Martyrio

Romanæ Ecclesiæ primatum ac singularem indicat dignitatem, vno [illegible] occubuisse p[illegible] [illegible], *ne alteri Roma deesset, atque in vrbe qua principatum & caput obtinet nationum [illegible] [illegible] quiesceret sanctis tu.* Et reliqua leguntur in Canone, quæ [illegible] Apostolicæ [illegible] insinuant. De cuius principatus mystica in Euangelio figura alio loco sic loquitur: *Est aliud piscandi genus, quo genere solum Petrum Dominus piscari iubet, dicens, Mitte hamum & eum piscem, qui primum ascenderit, tolle.* Vbi satis aperte demonstrat, [illegible] animum intelligi iurisdictionem, qua Petrus præfuit vniuersis. Denique vt nulla tibi relinquatur [illegible] sancti occasio, ac fateari Ambrosium publice esse testatum, Petrum totius fidei [illegible] pastorem, qui firmamentum sit Ecclesiæ institutum, & non vnius tantum partis, sed totius Christianitatis velut mystici corporis compagem molemque continere, audi mihi hunc [illegible] in Homilia [illegible] protestantem: *Maiorem* inquit, *gratiam Petrus reperit, postquam fidem, quam perdiderat, defleuit. Tanquam bonus enim pastor tuendum gregem accepit, vt is, qui sibi ante infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum, & qui interrogationis [illegible] nutauerat, cæteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soliditate deuotionis Ecclesiarum Petra dicitur eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile totius corporis Christiani operis compagem molemque contineat.* Desine hæretic[illegible] more [illegible] verba proferendo, tanti [illegible] calumniari sententias. De [illegible] fide ipsius [illegible] inferre calumniam: [illegible] omnes [illegible] Hieronymo fidei ecclesiæ, & omnium virtutum huiusmodi sunt columnæ. Possem [illegible] torum Patrum testimonia [illegible] congerere. Sed nimis præpostterum [illegible] quam totus orbis profitetur [illegible], quasi in recenti [illegible] [illegible] : vt cum secundum humana leges [illegible] præscriptio [illegible] [illegible] disputatione temeraria ventilatur. At Hieronymi & Ambrosi [illegible] rectam Catholicam que sententiam proferentes, ad [illegible] auctoritate [illegible] audientes, & simpliciores quosque eorum [illegible].

I[illegible] alibus atque Bohemicis venenis imbutum [illegible] protulisse, quæ Pet[illegible] Romanam Ecclesiam principatum negarunt. Qui quidem [illegible] [illegible] sanctus Doctor Thomas de Aquino illis næ ceteris com paraui [illegible] a Patre Filioque procedere. Quoniam sicut CHRISTVS D[illegible] consecrat & consignat Spiritu sancto, quasi suo charactere & sigillo [illegible] suo primatu vniuersalem Ecclesiam, tanquam fidelis minister. Nec [illegible] grauissimum schismatis reatum incurrunt, cuius tam immanis [illegible] Cypriano testibus, illam nec eleemosyna redimere, nec Baptismus [illegible] CHRISTI nomine sanguis effusus valeat expiare. Hanc igitur tuam, quam sub [illegible] contra primatum Petri declarasti sententiam, ex venenis Orientalis erroris [illegible] iam ante te apud occiduas partes astruere conati sunt. Marsilius Pat[illegible] non veriti dicere, *Apostolorum Principem Petrum, nec plus auctoritatis accepisse, nec pro reliquis Apostolis caput Ecclesiæ diuinitus institutum.* Hi quidem à Ioanne XXII. Pontifice [illegible] damnati sunt. Sed & Iohannem Wickleff, & sectatorem eius hæreticos [illegible] Hus, eadem disseminantes magna Constantiensis Synodus condemnauit. Tu [illegible] eorum eandem hæresim [illegible], & Catholico [illegible] Principum [illegible] te. Mirum profecto est, te, quorum actus imitaris, eorum exitus non perhorrescere. Quid ergo restat, nisi vt sanctissimi beatissimique Pontifices excitentur, Felix atque Gelasius hæreticorum expugnatores acerrimi? quorum alter si viueret, nunc contra te vt quondam contra Acharium inclamaret: *Gregorius non est factus erroris noui inuentor, sed veteris imitator, atque ideo non est necesse vt aduersus eum noua sententia prodeat, sed vetus tantummodo renouetur. Quicunque enim in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione se inuoluit.* Alter verò te perpetui anathematis mucrone feriens addiceret: *Habeto cum his, quos libenter amplecteris, portionem, non cum honore & communione Catholica: nec non etiam a fidelium numero segregatus, sublatum tibi nomen, & inimicus Christianæ religionis agnosce, sancti Spiritus iudicio & Apostolica auctoritate damnatus, nunquam ab anathematis vinculis excipiendus.*

APOLOGIA GREGORII HEIMBVRG CONTRA DETRACTIONES & blasphemias Theodori Lælii Feltrensis Episcopi.

APVD Ciceronem *in Officialibus* suis duo iniustitiæ genera leguntur, vnum [illegible] licet eorum, qui inferunt, alterum eorú, qui ab his quibus infertur, d[illegible] sunt, non propulsant. Læli Theodore, canis aduersum lupos ignaue [illegible] cuéto clandestina fundis opprobria, me fortè [illegible] emortuurum [illegible] cam, quid tu furtim aduersum me fabricasti. Vt enim mol[illegible] pa[illegible] a [illegible]nicus, & tutator gregum, per altas niues agere non dedignâ, [illegible] cun[illegible], f[illegible].

[illegible] ne [illegible] ho, [illegible] [illegible] grau[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] mor- b[illegible] dens [illegible] entia qu[illegible] si quis ten[illegible] verum qu[illegible] pugna[illegible] [illegible] præter[illegible] [illegible] dei[illegible] ne [illegible] confidens, vel [illegible] *ita Py[illegible] factitauit.* Nunc contra [illegible] machinatus est, al[illegible] [illegible] ductu Cu- [illegible] prehendi [illegible] mea confiscari, ac [illegible] me [illegible] hostibus meis prodit- rie dem[illegible] periculum omne depulerunt, [illegible] Quod hinc [illegible] licet. Est mihi [illegible] quoddam [illegible] fontium [illegible] ubre, deculum insuper [illegible] ac rubetis litoreisque [illegible], [illegible] me [illegible] tempore conferre [illegible] bam. Ibi me co[illegible] operieba[illegible] E[illegible] bus cum fructu du[illegible] multi potitur[illegible] [illegible] dis [illegible] otio[illegible] tum functio præoccuparat.

Ilicet

[illegible] nsidiæ. Fœlix & fatale [illegible] e ne [illegible] pue insi [illegible] arum molimina [illegible] med [illegible] tinuit, donec h [illegible] ,aiutibus [illegible] dere. [illegible] tempo [illegible] ssime v [illegible] seœ [illegible] æque Thracie Aquilone [illegible] arent, [illegible] uxi foco [illegible] cu [illegible] qua stridentib [illegible] eramp [illegible] neque [illegible] orauit [illegible] DEVS. [illegible] epositæ [illegible] meas [illegible] aures. [illegible] urbani. P [illegible] men [illegible] vexan [illegible] put & [illegible] impe [illegible] ntur [illegible] O rus dulce, an vnquam te aspiciam, [illegible] viribusque [illegible] hu [illegible] vitæ. O [illegible] Nam si DEVS [illegible] Sociat [illegible] *nil certum a superis postulandum esse* monuit. Na [illegible] facile b [illegible] q [illegible] d expe [illegible] ret [illegible] moll [illegible] æt [illegible], [illegible] nolui, genialis [illegible] quietem propicie concessit. Iam e [illegible] cinna [illegible] sab omni nei persecutione distentus [illegible] vt me velut nunc ne [illegible] no [illegible] tentum pertinax us a modo persequitur [illegible] Curas abiecit [illegible] ui [illegible] instaurati, [illegible] ni per saxa & per scopulos, æstuosa ve Syrte [illegible] iactati, optatum tandem portum salus attigere carinis. Tanto vero amplius gaudendum [illegible] hi esse duxi, quod [illegible] curæ tantorum hostium dolos & astutias in [illegible] A [illegible] nisi [illegible] personaliter comprehendere, [illegible] retentum [illegible] effudere, b [illegible] circumquaque dispergendo, si quem forte [illegible] uidentem vel [illegible] ve [illegible] mea [illegible] vel aduersum me pro [illegible] possent. Hæc i me [illegible] palam ad me, [illegible] Falerno bacchatum, [illegible] quis, inquam, [illegible] quod peccam, qui [illegible] Vah mihi [illegible] tendi, aliud proto [illegible] prætenditur. Reperebam ergo mecum [illegible] præteriti, dum Pontifex apud Mantuam habebatur in Turcos appararet, vel si vera [illegible] dictu speciosa [illegible] ex omni Germanicæ [illegible] statu sub p [illegible] belli apparandi [illegible]. C [illegible] suspicionem pepererat Cardinalis [illegible] tractatu [illegible] dudum per Germaniam [illegible] recognita. O [illegible] pe [illegible] iam [illegible] Insulæ [illegible] Cardinalis [illegible], velut non [illegible] plena [illegible] hastam, [illegible] anguilla. Nouisenim ac [illegible] gatiuis indulgentiis, tota iam iecora medullas ex ossibus fuxit. Verumtamen ne v [illegible] aut op [illegible] ne temeraria spectatam alius fortasse virtutem violasse criminarer, certum [illegible] tum censui esse faciendum, an in cuera [illegible] Pontifice Turca nedum inuadendi, sed efficaciter oppugnandi ardor, an Pontifex & Cardinales composito niterentur. Est autem in [illegible] experientiæ [illegible] nondæ non [illegible], nec infimis solum, sed & summis quoque conuenien [illegible] ue autem auda [illegible] plenis vin [illegible], quem ego statim aduenieris sensi & in Pontifice & C [illegible] euenire posse. Ostend [illegible] qui rem dubiam aggredi se velle asserunt, permagnum esse negotium, magnorum [illegible] borum ac difficultatum, & periculosæ plenum opus al [illegible] quo etiam aliqua nedum [illegible], sed etiam mediocris [illegible] explicata parum boni, [illegible] fructus sit allatura: at ex diuer [illegible] mali res [illegible] addubitat. Ideo [illegible] bus primo persuasis, ad Pontificem detuli, adijciens alia plura, quæ introducend [illegible] dis exerci [illegible] castrisque locandis, impedimentis bellicis [illegible] &receptationi [illegible] prouidenda. Maxime aut [illegible] se prore [illegible] runt, quo pacto militum concordi [illegible] iu [illegible] ponderare præcipue [illegible] Imperator [illegible] Romanorum [illegible] pat [illegible] & Hunnorum Regem super [illegible] no dissidentes in grat [illegible] hic labor, hoc opus, si nobis exercitus regionibus [illegible] dedebeat. Neque e [illegible] Rex Imperialem exercitum receptet, neque enim Christi hoste [illegible] oppug [illegible] suo prius caut [illegible] circa plerosque alios Imperii proceres conditio tempori [illegible] tur. Parum enim sunt bella foris, nisi est consilium domi: pulcherrimorum exemplorum [illegible] na vetustas, sed ea prolixa nec satis opportuna relatu.

Nostræ [illegible] tem ætati referre libet exemplum familiare, quo inclita Elisabetha [illegible] regi [illegible] recolendæ memoriæ Vladislao Rege Poloniæ inducias depacisci maluit [illegible] [illegible] vniuersæ Christianæ Reipublicæ pareret detrimenta. Porro si fit al [illegible] [illegible] clariora his, quæ d [illegible], probaremque manifeste [illegible] Papam vero [illegible] in qu [illegible] mihi pantum esset, longe melius & honestius [illegible] vt [illegible] mortuo fe [illegible], narraui [illegible] fabulam. A [illegible] de bell [illegible] ratione [illegible] quidem fa [illegible] Sed p [illegible] Clericos & Laicos, sed [illegible]

Cardinalis vero tu[illegible] censint *hic omnibus posthabitis in Deo spem nudam esse ponendam*. Quod nil aliud est [illegible] admi[illegible]strare, sed temeriati audaci[illegible] per-mittere. Non [illegible] spem fir[illegible] in Deo reposuit, quin in exigenda pecunia [illegible] vellet, qui [illegible] iam [illegible] gratiæ locum esse putat, nisi effusæ affluant opes. E contra [illegible] & proce[illegible] vn[illegible] no[illegible] vel experiundum facinus. cuius tota salus [illegible] e-ueniu [illegible] Scipionis au[illegible]toritate, eiusque disciplinæ testis adprime idonei censen[illegible] quæ violentiæ Martis per[illegible]tur: neque enim [illegible] potest [illegible] actura, & accepta clade turpe est dicere, *Non putaram*. [illegible] illamque truculentam epistolam seu breue Papæ lege[illegible] repe[illegible], qua summa crudelitas in me, fortunasque meas proditore confla-ta videbatur, [illegible] bona mea in precium concedebantur quibusque [illegible] verba: *Et bona quæcunque habet apud vos, tam mobilia quam immobilia [illegible]* [illegible] ad appellationem, libertatis & innocentiæ tutamē præsidiumque, aduersus furorem Pontificis [illegible] sed Mantuæ iampridem euer-sum, animum adverti. Cumque in [illegible] nil impium, nil despicabile, nil contumeliosum inuenis-sem, [illegible]abar quid tantam [illegible] tantumque furorem in animo Pontificis excitasset, quid commouisset bilem, vt [illegible] fell[illegible] humor [illegible] ipsa vltionis & iræ latian-[illegible] flagellum ostendisset. Inter cogit[illegible] autem Oratores Principum no-strorum à Cæsare dimissi redeuntes [illegible] dicta factaque referentes, maxime autem mihi [illegible] appellationis notam, quæ contra Pontificis [illegible] & Imperatoris astutiam ad vniuersale Concilium postea interiecta fuerat [illegible]. Et quia eundem ludum continuo luserat Ponti-fex, [illegible] cautilen[illegible], videlicet machinationem eliciendæ pecuniæ cum sui [illegible] auctoritate pertinacissime prosequendo [illegible] est via, illic[illegible] Pontifi-cis d[illegible]. Hæc [illegible] Gregorii [illegible] in repugnando, constantiam in resisten-do [illegible] Pontificiali, & in consulendo dirigendoque perseuerantia. Hoc sacrilegium Grego-[illegible] & eleuamen oppressorum, ac defensio sacrorum Conciliorum, quorū [illegible] per constitutionem Mantuanam euertebatur. Hæc læsæ Maiestatis noxa, exigendæ per[illegible] collectæ molimina disturbata. Hinc vulnus sub pectore Papæ feruatum [illegible] obducta putruisse [illegible] est, ita in me Pontificis Mantuæ cælata & [illegible] aduersus me [illegible], vt absque vlla vocatione bona mea conce-deret [illegible]. Ce[illegible] nunc, Læli, quid moderationis habes, an hoc [illegible]re. [illegible] tæune pro libitu. Nunquid iustus fuit zelus in me, qui me in fauorem initæ na-tioni[illegible], vt exclamarem, *Vis consilij expers*, & iniuriam meam retorquerem. Frustra ergo, Læli, [illegible] (sibilans anguis) blasphemiæ pontificalis: qui à Pontifice dolose petitus, persona rebusque pulsatus [illegible] structas prop[illegible].

Assen[illegible] verò Pontifici, o vulpe[illegible] gauniens, ais, *illū imitari Christū, qui cū malediceretur, nō maledicebat*. Si Christum imitatus ipse fuisset, nullas mihi personales aut reales struxisset insidi-as, neque Monachum scurram elegisset, qui vanitates eius per orbem disseminasset. Subdis Læ-li procacissime, nuncupando me *bestiam inter luxum epulasque sudantem*. Mi[illegible] in capripedes Sa-tyros aures acueris qui iam [illegible] dapibus [illegible] assuescere pontificatus. Teque bis stul-te tacere dico, qui Pontifex ipse Pontificum arguis cœnas, summosque viros accusas, ex quibus Corvinus, quanquam Socraticis madet sermonibus, Massicum lectum vinaque promere ius-sit languidiora: Sed & prisci Catonis vigor le[illegible] mero caluisse. quod lene tormentum adbiber[illegible] plerunque d[illegible]. Sed ne me putes [illegible] mero, putere diurno, nimium læue mancoque tempore nobis exprobras voluptatem. Non est nobis suauium rerum suppetentia, nonnunquam apet Austro [illegible], lardi [illegible] rancidum [illegible] ventrem esca paca-uit. Deinde Chium vel Mareoticum, sed maris ex[illegible], me [illegible] sitientem. Optassem fauces obstruxisse, nares que obturatas, ne gustus vel odo[illegible] comp[illegible]rentur. Posthac rescisces sin-gula, cum mansuescet vtinque animus rancore [illegible] defæcatus.

Quosdam Pontifices ais *in plagam Orientis contra accusatores suos Tomos scribentes satisfecisse*. Id certè valere sino, tuis Satyris [illegible] scriptis hanc [illegible] apologiam obiicio. Subnectis, *Pium Pontifi-cem eloquentia flumine manantem, omnes facile superare*. [illegible] lapis siquidem est sapere. tuiños vi[illegible] laqueis infascinare. Vnde cert[illegible] tibi non minima merces ter speique retul-sit. Satis [illegible] toro. Quisquis enim Regibus [illegible], holus fastidiet pauone rhombo que satiand[illegible]. Non cuiuis homini contingit pon[illegible]. Sed nullam faciamus ironiam. Iamdu-dum ego con[illegible], peteuiissime Læli, & [illegible] opes & priuatorum & dominan-tium quanto [illegible]tiores sunt, tanto magis obr[illegible] adulatoreisq; ac turpium voluptatum ma-chinatores [illegible] quo nil perniciosius [illegible] opulentia atque potestas. Nosti voces Sirenum & pocula Circes: quæ si bibisset dux Ithacus, turpis certè vixisset & excors. Optarem ergo, Pō-tifice aduersus huiuscemodi blanditias aures [illegible] obturare, quam adulationibus se sinere capi.

P[illegible] cæcitas [illegible], homo mend[illegible], donec veniam petas *styli rudioris*: quasi nos nitori plus quam veritati studeamus, quod mihi [illegible] omnia vitium est impudentissimum. Nisi fortè *uxorem criminis* vocas, verum dicere, quod [illegible], profiteor me nitoris & expolitionis peri-tissimum esse. Nam qui meam iuuentutem diligentius obseruauit, facile coniiciet mihi quandā

dicendi

dicendi facultatem à natura profectam inesse: quisquis studia mea considerauit, nullo teste quia vere hospes & aduena sum rhetoricæ adulationis: qui etiam in Ph[illegible], [illegible], physicis disciplinis adolescentiam consumpsi meamq; iuuentam.

Pergis in nugis, vir impudens, quasi ego mihi *vtriusque iuris virogassem insignia.* Calu[illegible] tor fraudulentissime, hic veritas pro me loquitur. Hæc sunt enim verba defensionis meæ: *Mi[illegible] satis est didicisse ciuiles sententias, & quidquid præcipuum habet ratio vel industria quidquid sacra tradunt vtriusque iuris instituta, bis scelu eris & floribus exornari posse.* Hoc & tu minime inficiaberis, nisi [illegible] gis vt cum [illegible] tiu ne insanias. Nam hac arte, quæ à dicendi copia numen traxit suadentes ad [illegible] gendum adhortamur, & quidquid legendo hauseris, ea ipsa arte potentius persuadebis. Apud Socratem habes Gorgiam (quem Isidorus Principem eius artis facit, Cicero vero Lysiam [illegible] uentorem vocat) ita loquentem: *Sæpe iam cum fratre meo, & cum aliis medicis ad aliquem ag[illegible] tum in gressus, cum ille vel pharmacum potare nollet, vel secandum vrendumque se medico non permitteret, nec valeret medicus suadere, ego persuasi, non alia arte quam rhetorica.* Rursus si aliquam vrbem adueniat Rhetor & medicus, & in concione alioue cœtu inter ipsos certaretur, vter sit pro medico eligend[illegible] Medicum quidem nusquam comparere, sed illum electum iri, qui dicendi peritiam facul[illegible] que habebit. Potentia quidem huius artis tanta & talis est. Sed quid multa; in re non d[illegible] Hieronymum habes dicentem, *beatum Iob artu eius summam esse complexum, cum scilicet su[illegible] D[illegible] disputans ipsum tanquam admonens fragilitatis humanæ naturæ tributa, secum expostulat, non a[illegible] esse [illegible] homine infirmo tam fortem & perseuerantem exigere patientiam.* Aspice hymnos nedum Prud[illegible] & illos vulgares, qui in laudem Dei vulgo decantantur: & certè videbis etiã diuinas lau[illegible] floribus ipsius artis illustrari. Apud Ciceronem habes, *Nil tam horridum, aut tam incultum, quod non splendescat oratione.* Et alibi è contra: *Nil tam simplex aut sincerum, quin dicendo possit deprauare [illegible].* [illegible] tens est vis eloquẽtiæ, magnum est momentum in ea, quam si à Pontifice sustuleris, parum [illegible] liquabis quod laudes.

Sed rogationem tuam, qua rogas, *Vbi lege permissum compererim, licere Pontificem la[illegible] esse maledictum?* contraria quæstione vacuabo. Vbinam didicisti, Pontificem iustum insidiis præ[illegible] o[illegible] tius persecutum esse quemquam propter appellationem reuerenter cum ad se, tum ad [illegible] rem suum, sacrum scilicet Concilium, interpositam? De quibus beatus Gregorius sc[illegible] s ait, *Quod quisquis ea destruere conatur, seipsum destruit.* Quod & Eugenius nouissimus, ac post i[illegible] Nicolaus sub bulla recognouerunt. Legisti autem Innocentium quartum Pontificem [illegible] a[illegible] trio Concilii insti[illegible] uendi subduxisse. Illi vero quos tu commemoras hæreseos damnatos, [illegible] Christi pertinaciter errauerunt, nulli Concilio sese submittentes iudicandos. Quod si [illegible] scire cupis, non [illegible] difficile Pontifices enarrare, qui culpis suis exigentibus ue dum male[illegible] [illegible] depositionem, castigationem, mortem quoque meritam exceperunt. Id cert[illegible] iustissim[illegible] censeo, quod in Dioscorum impium animaduersum est. Sed quid putas? si venerabil[illegible] [illegible] Pontifex Dioscorum inauditum capi ac spoliari iussisset, quia à se ad Concilium Chalcedonense appellasset, nullum autem erroneum dogma seminasset, vir doctissimus & perfectus, quemadmodum tale nefas non iussisset, ita & si errore lapsus fortè prorupisset, ratione tandem duce potius lapsum & errorem restituisset ac reuocasset.

Procedis longa verbositate execrando vitium scandali, quo tu me calumniaris, homo vanissime: qui non cernis scandalum Pontificis, proditionem insidiosam aduersum me conflantis. Audi Socratem contra Anitum & Melitum se defendentem: *Non est,* inquit, *iudices tam opus mihi defensionem meditari, quam vobis ne delinquatis me condemnantes.* Et lex ait, Euangeliorum Codicem iudici propositum esse, vt se *Deo inspectore sciat iudicare.* At si Pontifici Ptolomæi bibliothecam proponas, & Demetrium Phalereum præficias, non eum reuocabis à Piccolominum & Corsinianum consideratione. Sed lenonem imitaris Terentianum, quem nũ puduit vanitatis, dum ob reos, &c. Nam si cæteræ vanitates pari voto successerint tibi, breui temporis spacio rubescet vertex capitis tui, cum incedes capillo rubeo pileatus.

Ritum & ceremonias consecrationis pontificalis adducis, quod inibi pronun[illegible] atur, *[illegible] maledixerit tibi, sit ille maledictus.* Saniolo vulneri callum superduci [illegible] tumidum. V[illegible] ndus [illegible] certè [illegible] lus & [illegible] ecandus est, vt purgato intus vulnere caro solidetur & pellis. Si malefacta Pont[illegible] cum [illegible] [illegible] facta nuncupabimus, eosque fecerimus licentiosos, nimi[illegible] te[illegible] m tibi commis[illegible] m vert[illegible] [illegible] audem. Audi ergo beatum Gregorium dicentem, *Non oportere Prælatos adeo reuereri, v[illegible] rum vitia sou[illegible]* Quod autem Apostolus ait, *Nesciebam quia Princeps Sacerdotum esset:* potio S[illegible] tor no[illegible] maledixit colaphizantes quod tamen no ad Pōtifices modo, sed ad cunctos nihil[illegible] [illegible] tores [illegible] que spectat. o Læli[illegible] pacatissime, quanto conamine perurgeris, quantu flagras ar[illegible] qui qu[illegible] ndis adeo festinas, vt obuia non cernas, sed raperis per inuia, tandemq; præcipi[illegible] scenã Comicã, personis aũt inepte distributis actus. Prospice, circumspice, retrospice, quid [illegible] paraue[illegible] is. q̃ vt Gregorius personam Christi gerens, iniurias Papæ sustineat, cuius typum esse [illegible] ci[illegible] Annã, Caiphã, [illegible] natũ ac Herodẽ. Attamẽ quantũ ad patientiã sub iure distinctiuo vel coher cin[illegible] o reuact[illegible] un, aut perfectionis doctriua persuasam attinere videtur, hæc & talia sic enodabo Et q̃ maximũ est, q̃ à me postulas, q̃ nunquam ipse præstares, maledicenti benedicere, quin et insidianti Pontifici vitæque meæ persecutori, qui q; de rebus sanguine meo sudoreq; parti[illegible] cru delitatis in me precium statuerat approprianti; hoc certè summæ perfectionis opus mihi [illegible]

[illegible] oc[illegible]idendu[illegible], an sæuitia la[illegible] tan[illegible] an [illegible] [illegible]ntes [illegible] me [illegible] niugem [illegible] eos b[illegible] a[illegible] eb[illegible]t. Nec [illegible] *p[illegible]itur mansue[illegible]ere fauces.* V[illegible] an[illegible] [illegible] tuit[illegible] vitæ [illegible] in[illegible]cepi[illegible] ix vi[illegible]um, sua parte[illegible] hal[illegible] q[illegible] n[illegible] [illegible] u[illegible] in exti[illegible] em [illegible] po[illegible] res [illegible] ipe[illegible] [illegible]rum, [illegible]im partiam [illegible] s a[illegible] [illegible] ues [illegible] gratem [illegible] & expe[illegible]us c[illegible] [illegible] cui [illegible] quid [illegible] *[illegible] vero omnia mea in [illegible]cum port[illegible].* [illegible] a[illegible] [illegible] *enim bonu[illegible].* [illegible] al[illegible] ex[illegible], qui[illegible] in us[illegible] [illegible] at [illegible] ia sat[illegible] c[illegible]it, t[illegible] [illegible], [illegible] a[illegible]men[illegible] M[illegible] & *apsintii* [illegible] [illegible] elatam, [illegible] q[illegible] p[illegible] n[illegible] deiat[illegible] f[illegible], mensa [illegible] [illegible] nem vicaria [illegible] ue[illegible]it. Vier mate[illegible], qua [illegible] [illegible] a c[illegible] con[illegible] su[illegible], c m[illegible] e & [illegible] [illegible] [illegible] endoq[illegible] e [illegible] [illegible] S[illegible] e[illegible] e cu[illegible] apu[illegible] [illegible], *putare [illegible] si [illegible] magnam vita mortem [illegible]endam e[illegible] ratio* [illegible] ostu [illegible] um d[illegible] e, ne C[illegible] [illegible] d[illegible] put[illegible] e ille au[illegible], [illegible] æ [illegible] [illegible] C[illegible] iber[illegible] lata, [illegible] tran[illegible] u ere pot[illegible] n [illegible] etiam, v[illegible] d[illegible] iam [illegible] p[illegible] r[illegible], quæ cu[illegible] [illegible] Cu[illegible] s [illegible] æ c[illegible] tia. [illegible] *sum, [illegible] mo[illegible] [illegible] rum [illegible] paruuim alteri quam rationi.* S[illegible] mæ [illegible] iniatia, ac [illegible]ub[illegible] ima[illegible], [illegible] remam tendi[illegible] mi un [illegible]stiui, vi [illegible] cuius audiores [illegible] & a[illegible] [illegible], [illegible] Respu[illegible] l[illegible] æ [illegible] a[illegible] s [illegible] ant ex[illegible]. N[illegible] S[illegible] [illegible] perfe[illegible]ctæ [illegible] p[illegible] [illegible] taculi[illegible] is c[illegible] ns[illegible] e[illegible]narre[illegible]: *H[illegible] [illegible] u auxi[illegible]tatum est: [illegible] autem ita viximus ego & Dionysius, vt ego [illegible] [illegible] arem, quasi anu quadam euolare [illegible].* [illegible] cessit proinde [illegible]a, d[illegible]ens & [illegible], multa quidem [illegible], ne [illegible] umext [illegible] d[illegible] em f[illegible] ereim[illegible] P[illegible] c[illegible] trah[illegible] m d[illegible] præteriens, ea [illegible] u[illegible] [illegible] be actæ aut u[illegible] atus con mer[illegible] [illegible] ne[illegible] ones, ac præ[illegible] ta Ca[illegible] n [illegible] C[illegible] o[illegible] vo[illegible] l[illegible] apu[illegible] An[illegible], *Num vir bonus vend[illegible] rem vitiosam, satisfece[illegible] rit ea[illegible] m[illegible] pl[illegible] [illegible] ibus [illegible].* Ac[illegible] sus ap[illegible] F[illegible] ta A[illegible] pum D[illegible] [illegible] ideri[illegible] Sexce[illegible] a[illegible] q[illegible] æ memorem, Se[illegible] us a[illegible] *[illegible] leges, alter Ph[illegible] [illegible] astutias.* Leges c[illegible] t[illegible]can[illegible] [illegible] quentia late de [illegible], d[illegible] m[illegible]it. *Leges qu[illegible] manu tenere[illegible] t.* [illegible] m[illegible] hia ohe[illegible] tionem [illegible] on habet, h[illegible] ar[illegible] l[illegible] en[illegible] C[illegible] o offi[illegible] a h[illegible] m[illegible] e d[illegible] u[illegible] s se[illegible] c[illegible] ad[illegible] c[illegible] B[illegible] *viri,* [illegible] *offi[illegible]um [illegible] omnibus velle pro[illegible] de[illegible]* at[illegible] *tus.* [illegible] c[illegible] um [illegible] us m[illegible] dens [illegible]: *O quam [illegible] stam sa[illegible] [illegible] ne [illegible]orrupit.* [illegible] de hæc [illegible] virorum contio[illegible] u[illegible] q[illegible] [illegible] n, [illegible] vero se [illegible] m perfectam d[illegible] [illegible] & C[illegible] o[illegible] m [illegible] tur lau[illegible] vol[illegible] pro[illegible] b[illegible] [illegible] n[illegible] ate[illegible] s v[illegible] tutibus & [illegible] eo [illegible] tineatur. Id [illegible] im e[illegible] q[illegible] id [illegible]. *In qua consideratione parua,* inquit, *est & magna [illegible] alio loco di[illegible]atur esse distorto dist[illegible]. Nam etsi peccatum est transire lineam [illegible], alter tamen [illegible] lus aberrat, tar[illegible] reuocatur.* Nol[illegible] ergo mihi obiectare Dominum & [illegible] tei[illegible] m Chr[illegible] n[illegible] & [illegible] æternum pat[illegible] per quem om[illegible]ia [illegible] cælo [illegible], in[illegible]am[illegible] e & huiuscem[illegible] ontemptu[illegible] tum, p[illegible] utum, in p[illegible] o[illegible] e[illegible] [illegible] ct[illegible] patientiæ & altissimæ paupertatis, nec h[illegible] t caput rec[illegible] ne[illegible] e[illegible] undum [illegible] em. [illegible] ec di[illegible] pulos eius, quibus [illegible] *Omnis ex vo[illegible] u[illegible] [illegible] tiat omnibus qua p[illegible] idet, [illegible] on p[illegible] test meus esse di[illegible]pulus.* Hoc e[illegible] im perfectionis sta[illegible] u[illegible] [illegible] nic: *Si vis perf[illegible] tus esse, omnia quacunque habes, vende & da pauperibus, & habebis the aurum in [illegible] elo. Atque ei qui aufert ti[illegible]i vestimentum, & tunicam noli prohibere & qui vult tecum iu[illegible]dicio [illegible] tunica[illegible] tuam tollere, remitte ei & pallium.* Hæ[illegible] mihi [illegible] ect[illegible] ctio, [illegible]orta [illegible] ene[illegible]du[illegible] ia[illegible] ed & vita iam [illegible]ient[illegible] necdum ind[illegible] atus e[illegible] n[illegible] te[illegible] auten tium [illegible] ix [illegible], *[illegible] ma[illegible]ssime Tyranne, &c.* Apostolus quoq; summæ perfectionis imitator

[illegible]

[illegible] m qui me, sviidem [illegible]
[illegible] to dis et pendentia [illegible].

[illegible] rebus ine Temer [illegible] & [illegible] Sic enim compo [illegible] operum puer [illegible] cu [illegible] nocendi, chorus [illegible] & infamiam [illegible] sancita, cuius tu [illegible] carm [illegible] lum recte nun [illegible] pes, cuius auctor no [illegible] culpas [illegible] sua ac [illegible] tutela d [illegible] fatetur, ip [illegible] hoc est, [illegible] contemplare [illegible] ne quis [illegible] vindicet, quin tra [illegible] mo & auctoritate iud [illegible] aria pro [illegible] aut accusando prem [illegible] vel den [illegible] al [illegible] publ [illegible] interfu [illegible] ere crimen. [illegible] nique in torridis L [illegible] are [illegible], aut qua [illegible] nium S [illegible] stringit, arbit [illegible] iudicare dig [illegible] & p [illegible], an S [illegible] latum, & [illegible] iuris [illegible] perfundi vias ret [illegible] ad [illegible] Gregorio appella [illegible] nec [illegible] neque p [illegible], per [illegible] cuatam, tene lege [illegible] nem Pap [illegible] næ [illegible] odi Constan [illegible] ex [illegible] gitatum, [illegible] *brass* [illegible] vt sit quo [illegible], et q [illegible] quer [illegible], *Papam volui [illegible] abuti.* Hoc B [illegible] quer [illegible] ac [illegible] *mo le non indecen [illegible]* *quia* [illegible] *leris [illegible] tem extr [illegible] crationem.* & cæt [illegible], quia [illegible] ver [illegible] a horres [illegible] la [illegible] de [illegible] Ar [illegible], O [illegible] pueris Bethleem ucis [illegible] nec [illegible] næ [illegible] et [illegible] solidi [illegible] rum.

Q [illegible] P [illegible] tatem ex verbis Bernar [illegible] subl [illegible] rs, [illegible] in re [illegible] eco [illegible] sub [illegible] tatus [illegible] am [illegible] ectum [illegible] acere, [illegible] in rebus g [illegible] tpates, vt [illegible] quam maxim [illegible] imago. A [illegible] ex [illegible] am [illegible], ad [illegible] ensi [illegible] a quæ [illegible] *Sacer [illegible] magnus [illegible] Princeps [illegible] Tu primatu Abel, G [illegible] Noe, Patriar [illegible] Abraham [illegible] ordine [illegible] Dignitat [illegible] tate M [illegible] Iudicat [illegible] testate [illegible]* [illegible] calun [illegible] la [illegible] ard iacu [illegible]

[illegible] cum [illegible] na mul a, [illegible] Maximus [illegible] tus [illegible] & om [illegible] magn [illegible] te solem [illegible] es ab [illegible] piu [illegible] iuben [illegible] Presby [illegible] qu [illegible] Inte [illegible] tioten [illegible] Episcopi [illegible] nouit ritus instrumenta [illegible] per [illegible] buu tu. At [illegible] ec mag [illegible] eund [illegible] Petri [illegible] singularitos. Ad qu [illegible] ges [illegible] ationi N [illegible] vt de substantia crescas, nequaquam. [illegible] videt. Principem si te con [illegible] non [illegible]. Quocunque pacto te reputas, superiorem tu, [illegible] bene [illegible] sum men [illegible]. Audi [illegible] cum habent [illegible] eos beneficos vocantur. [illegible] lud de bis [illegible] quid ad nos [illegible] tam [illegible] esse quam beneficum peace [illegible] sententias. Nitt [illegible] od [illegible] us P [illegible] idem [illegible] at D le fucatus fucati [illegible] honorem, & male coloratae nitorem gl [illegible] summ [illegible] attendas pariter vil [illegible] mum cinerem. [illegible] quo [illegible] audiamur [illegible]. S [illegible] intendit, [illegible] improbat, [illegible] amisenere. [illegible] esse, non [illegible]. Se [illegible] rum. Eun [illegible] quen em [illegible] M [illegible] ca [illegible] idem [illegible] umferuere sola pro [illegible] nitate tuen [illegible] totum datur, Sancti [illegible] habere [illegible] inquiunt non decet, [illegible] Mansi non [illegible] me, [illegible] quod gloria [illegible] dolet [illegible] hum [illegible] d [illegible] inter P [illegible] naturam vir [illegible] ex [illegible] bi [illegible] Conferres [illegible] manani, [illegible] Deo au [illegible] iam mat [illegible] esse non dominam [illegible] dominum [illegible] psum, e [illegible] num ex [illegible] porro fratre [illegible] Deum [illegible] par [illegible] l [illegible] d [illegible] Romam pro Episcopio deputat dicens [illegible] populus tu, [illegible] per hoc [illegible] cura [illegible] be [illegible] mam [illegible] apa [illegible] ame [illegible] Ecclesiam. Ac [illegible] iam solius Bernardi d [illegible] mis tecum [illegible] ac [illegible] obat [illegible] porum Pr [illegible] de [illegible] F [illegible] pia contundere, d [illegible] bu [illegible] n [illegible] uae un [illegible] polesc & d [illegible] distributa. Hoc beat [illegible] ep [illegible] on [illegible] Pontifex [illegible] cupat

3 Se [illegible] ret [illegible] dolorum. [illegible] hac here [illegible] te [illegible] en [illegible] op [illegible] at [illegible] ver [illegible] pu [illegible] ci Paternam tibi [illegible] haereditatem. [illegible] ociosum, qui [illegible] tempu. N [illegible] rerum tabulae testat [illegible] quarum [illegible] tenore contentum [illegible] haereditatis & [illegible] quam diuitias, [illegible] gloriam. au [illegible] n [illegible] nitatem. Blanditur [illegible] athedra [illegible] specula [illegible] Inde [illegible] episnomen non dominium sonant, [illegible] sibi [illegible] quod habeo, [illegible] hoc [illegible] Argentum & aurum non

4 est mihi, [illegible] non Apo [illegible] N [illegible] Apostoli quod non ha [illegible] unt, tibi [illegible] querunt. [illegible] dominante [illegible] sed [illegible] regu, &c. Apostolus [illegible] v surpare au [illegible] dominantes Apostolatum, aut Apostolicum dominatum, plano [illegible] perdes vtrumque, ne ex illis habearis, de quibus Ve [illegible] non ex [illegible] principes extiterunt, [illegible] ego non cognoui eos. [illegible] haeredi

5 [illegible] magnum Dominus tui, non tanquam Dominus, sed tanquam villicus.

[illegible] Abel. [illegible] us, [illegible] Abel vi [illegible] be [illegible] mi [illegible] eis. Erat enim [illegible] at [illegible] eric [illegible] au [illegible] tis, Ca [illegible] x [illegible] s [illegible] as, [illegible] m [illegible] iu ergo m [illegible] is aequare vi [illegible] tis, [illegible] ua. [illegible] de [illegible] sti: [illegible] quas [illegible] Deo fac [illegible].

5 [illegible] um Bernardi, qu [illegible] um suum tertium cludit ad Eugenium [illegible] O [illegible] itam Paranymphus, qui assignata cultus eius proprio retinere quaestus non re [illegible] sponsi, sed amuli sunt. Rursus in quarto. Quale est quod de [illegible] sacrum emun [illegible] aupecuu vita in plateu diuinum seminatur. Argentum micat in luto, tollit non [illegible] ortior. [illegible] rimat [illegible] tertem [illegible] negat. At tu [illegible] iuxta parabolam [illegible] centum [illegible] paueru [illegible] pietas. Eun [illegible] larae [illegible] in tertio [illegible] omum tibi, q [illegible] vt totum tenens non si contentus toto, nisi minutias qua [illegible] m atque [illegible] per [illegible] credite [illegible] tanquam non sint tua, fataga [illegible] quo modo ad [illegible] tu [illegible] vt [illegible] solam institutam à Deo Apostolicam potestatem [illegible] simas. [illegible] hoc [illegible] qui [illegible] nisi a Deo, & qui potestati re [illegible] Dei ordinationi resistit. [illegible] pro te facit, non

6 [illegible], Omnis anima potestatibus sublimioribus [illegible] ita fit. Non [illegible] natu [illegible] archi [illegible] uenda, & p [illegible] s d [illegible] manda [illegible] r. [illegible] d legatu [illegible] and [illegible] exe [illegible] ar. [illegible] d [illegible] do [illegible] ol [illegible] nd [illegible] scend [illegible] em Bern [illegible] q [illegible] erit [illegible] in hunc [illegible] anus submoues digitum. Tale est si in corpore Christi membra locas aliter, quam [illegible] Nisi putas alium esse, qui posuit in Ecclesia quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios

[illegible]

[illegible] secundum [illegible] tur [illegible] us, quæ hi [illegible]

[illegible] *dignitate Aaron* [illegible] quippe D [illegible] Aaron [illegible] eius [illegible] C [illegible] autem [illegible] *Auctoritas* [illegible] ad [illegible] *unumquemque, euocare & ad* [illegible] *re tibi, exempl* [illegible] *nes, non tam ætate* [illegible] *quos tu nosti, quia senes populi sunt, &c.* [illegible]

Inuocatio [illegible] Abra [illegible] *Loquimini* [illegible] *me coram Domino,* [illegible] *vtrum bouem cu* [illegible] *tulerim, aut asinum* [illegible] *calumniatus sum, si oppr* [illegible] *cuiusquam* [illegible] *contemnam illud hodie, rebusque restituam.* His [illegible] *daretur talium copia virorum, quales perstrinximus nunc,* [illegible] *tellorum* [illegible] *videretur, &* [illegible] *Et nunc* [illegible] *Ecclesiæ est statum,* [illegible] *torum præ* [illegible] *quæ in circuitu tuo sunt.* [illegible] go palp [illegible] non fodi [illegible] tem.

Nunc sequitur [illegible] *Petrus* S [illegible] *Tu* [illegible] *tam multa circumdatus varietate.* [illegible] *hac, &c.* [illegible] *sic Paulus* [illegible] *auro, non* [illegible] *Propter* [illegible]

[illegible]

Non tu [illegible] *de quo Pr* [illegible] *dabo tibi gentes hæreditatem tuam,* [illegible] *Dominus* [illegible]

[illegible]

[illegible] fra[illegible]emque [illegible] Ideo [illegible] [illegible] cu[illegible] non pote[illegible] Non [illegible] vos [illegible]e, *que tud [illegible] fratrem &* [illegible] *qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicium.* [illegible] um vile gradum conte[illegible] [illegible]um. [illegible] Apo[illegible] [illegible]ardus. *Putasne hac tempor[illegible] [illegible]ecent [illegible] litigantis [illegible] pra[illegible] [illegible] spondere: Quis me constituit iudicem super vos, &c.* N[illegible] *aliquando quispiam* [illegible] *Sed* [illegible] *denique lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego* [illegible] *illud, non* [illegible] ob[illegible] du[illegible]m ob[illegible]etor[illegible] eo meam [illegible] [illegible] imo, q[illegible] nimi[illegible] [illegible] me[illegible] [illegible]muarem [illegible] [illegible]m a[illegible], ne al[illegible]uo [illegible] a[illegible] [illegible]nent [illegible] Dom[illegible] [illegible] succu[illegible] [illegible] a[illegible] [illegible]em præcipue [illegible]ndemno

[illegible]rem d[illegible] *[illegible] tibi oues credita.* Si am[illegible] [illegible] pasce oues meas, di[illegible] D[illegible], vbi B[illegible] ait: *Dominabis lupos, sed ouibus non dominaberis. Pascendas vtique non premendas suscepisti.* Neq[illegible] [illegible]tum habes, an t[illegible] [illegible] cæteri [illegible] omnes mihi [illegible] be[illegible]. At ne [illegible] [illegible]me [illegible]ediam [illegible], eu[illegible]dem in tertio [illegible] ordi[illegible] [illegible]o: *Parentes tui destinati sunt, non ad aliquas [illegible]ues, [illegible] in orbem debellaturi. Item orbem vniuersum, dictum est illis. Ipsi vero vendentes tunic[illegible] eme[illegible] gladi[illegible] [illegible] ignitum spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non peruenere victores inclyti [illegible] excussorum [illegible] non fa[illegible] potentia arcus, &c. Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & [illegible] terræ verba eorum. Nimis confortatus est principatus eorum.* V[illegible]e, L[illegible] hæc [illegible] C[illegible] [illegible]ne [illegible]as q[illegible]d [illegible] omin[illegible]s per Prophetas de omnibus præconisa[illegible] [illegible] per [illegible] [illegible]es [illegible] nardus intelligens subd[illegible] eis, *[illegible] sic [illegible] in hære[illegible] item non [illegible] soli Petro* [illegible] d[illegible]ma [illegible]netem, iam d[illegible] [illegible]tem an qu[illegible] [illegible]ans [illegible]tar Ch[illegible] [illegible]pam aut Episcopos per eum, cui [illegible]ditur est præputium, an per eum qui circu[illegible] [illegible] [illegible]der natus sit. Sed quartam v[illegible] [illegible]lidum [illegible] deferamus, dummodo [illegible]eminerimus [illegible] B[illegible]rnardi dicentis: *Præsis vt fidelis seruus ad quod [illegible] des illis escam in tempore, hoc est, vt [illegible] [illegible] non imperes. Recordare vocis illius: Sapientibus & insipientibus [illegible] sum. [illegible] & infidelibus debitor es. [illegible] fiducia, qua conscientia Christum non offerimus eis, qui non [illegible] [illegible]x [illegible] vt fides [illegible] cadat in[illegible]entes. A[illegible] [illegible] credere contigit: quomodo cr[illegible] sine prædicante?* [illegible] *Petrus ad Cornelium, Philippus ad [illegible] [illegible], [illegible] Augustinus a Gregorio destinatus formam fidei tradidit Anglis,* [illegible] *An non limina Apostolorum plus iam ambit [illegible] quam deuotio erit? an non vocibus eius tota die vestrum [illegible] palatium* [illegible] *an non spoliis eius omnis [illegible] [illegible] inexplebili auiditate rapacitas* [illegible] [illegible] *Fuerunt ante te, qui se toti pascendis ouibus exponerent, pastoris opere & nomine gloriantes, ni[illegible] [illegible] reputantes indignum, ni[illegible] quod saluti omnium obesse putarent, impendebant substantiam, impendentes & [illegible] semetipsos, vt is qui ait: Et ego superimpendar pro animabus vestris, ponebant quoties oportuisset sine sumptu Euangelium.*

Hæc super pastura pompaque pontificali ex [illegible]laræuallensi dixisse sufficiat. Me ver[illegible] quoddam C[illegible]neilium memin[illegible] [illegible]egisse, vbi super inuestitura Ecclesiasticorum benefi[illegible]orum Clericis [illegible]stituenda, & econtra de regalibus secularibus restituenda Principibus [illegible]ept[illegible]barur qua & pri[illegible] mores p[illegible]rum præsentium Prælatorum pompæ [illegible]nterebant[illegible] & quod [illegible] sine [illegible] [illegible]bus & app[illegible]ribu[illegible] [illegible]atus luxu vix administrari p[illegible]ssent. Talis [illegible]ndem incidit [illegible]leratio, quod [illegible] p[illegible]imum [illegible] vt placeant [illegible] deinde [illegible] [illegible] ip[illegible]as [illegible] vt & eoram [illegible] [illegible]o [illegible] g[illegible]ria Christi ornamen[illegible] sponsæ suæ [illegible]: Habeat igitur regalias & quæ duntaxat Ecclesiam fuisse [illegible] quam vidit [illegible] ciuitatem sanctam Ierusalem nouam d[illegible]ndentem de cœlo, à Deo paratam, velut sponsam ornatam viro suo: eum [illegible] nos sumus [illegible] quos fines seculi deuenerunt, nullam aliam expectantes præter aduentum in gloria [illegible] De[illegible]. Sed neque satis parabola quadrat [illegible] apud [illegible] Clitipho C[illegible] zel[illegible]typia languentem solatur ex eo, quod am[illegible] [illegible] non alieno sed proprio vtque [illegible] [illegible]nantur fœminæ [illegible] forma [illegible] on[illegible] quæ ornatur a[illegible] quam Ch[illegible] [illegible]tate [illegible] [illegible]pe [illegible] absque ornatu sacerdotum. Nam cu[illegible] [illegible], factionibus nedum consulatus, sed & triumphus ac quæstura p[illegible] [illegible]atribus [illegible] communicata, & [illegible] vt Liuius ait in quarto) Quæsturam *namque eam non honoris [illegible] fine æstimabant, sed patefactus ad Consulatum ac triumphos locus nouis hominibus [illegible] videbatur: Patres contra non pro communicatis, sed pro amissis honoribus fremere, negare, si ea ita sint, liberos tollendos esse, qui pulsi maiorum loco, cernentesque alios in possessione dignitatum sua, Salii [illegible] lamine que vnsquam alio quam ad sacrificandum pro populo sine imperiis ac potestatibus relinquantur.* Satis p[illegible]lpaui, non fodi pari[illegible]tem. [illegible], cuius est t[illegible]lere. [illegible] eo autem extendimus sermonem nostrum, vt intelligas quam [illegible] [illegible] [illegible]m iuam in me acu[illegible].

[illegible] [illegible] tediamu[illegible] ad illam epistolam, qua [illegible]icitur: *Si quis hunc [illegible] et Romanum P[illegible]fi[illegible] [illegible] [illegible]auerit. Christum, qui ei credidit cathedram, non recipit* [illegible] *& quicunque contr[illegible] auerit Doctorem [illegible] in Christum.* Hæc [illegible] [illegible]e natura & [illegible] n[illegible] a ve[illegible]ima [illegible]. Nam & [illegible]ex & P[illegible] [illegible]isque potestas [illegible] [illegible] auctoritati [illegible] virtute[illegible] per m[illegible]stros e[illegible] [illegible] [illegible]edieris. [illegible] ordinat[illegible] [illegible]. Hoc nouit Appius Claudius qui [illegible] [illegible]mus f[illegible] dictatoriæ potestatis cum [illegible] [illegible]ribus præeuntibus, d[illegible] *Pulset cum [illegible] [illegible]m, [illegible] iis de tergo vitaque sua penes vnum illum esse, cuius Maiestatem violauerit.* Ecce

 quod

[illegible]

[illegible] at [illegible] [illegible] nomen [illegible] ho[illegible] [illegible] nam ant[illegible] [illegible] peccatori [illegible] [illegible] c[illegible] [illegible] mantur & hostes [illegible] tus p[illegible] [illegible] an nomen reueretur [illegible] cond[illegible] alter[illegible] q[illegible] mo[illegible] cupare. Deinde prosti[illegible] is male[illegible] s & [illegible] [illegible], [illegible] v[illegible] num lauo retudero, nil plus egero quam [illegible] ra[illegible] [illegible] [illegible] g[illegible] ectores tuos sordere, quia [illegible] ts, in qu[illegible] [illegible] teret [illegible]

A[illegible] em[illegible] bus [illegible] endere paras, *licere Pontifici non vocatum condemnare*, M[illegible] q[illegible] a[illegible] que [illegible] ia c[illegible] ne crimen id[illegible] atriæ plurima p[illegible] [illegible] de P[illegible] e[illegible] ed [illegible] ur transgressores, de Helia in Sacerdotes [illegible] [illegible] g[illegible] ch[illegible] z[illegible] æ, de P[illegible] o [illegible] A[illegible] ania, [illegible] eius vxore Saphira P[illegible] & [illegible] cu[illegible] m tum [illegible] qui ex iis quæ nu[illegible] u De[illegible] & gratia singulari agn[illegible] r, ad [illegible] o[illegible] eta [illegible] t [illegible] minem pe[illegible] atis obnoxium pro l[illegible] bito v[illegible] is [illegible] pat[illegible] ata , [illegible] credis exemplares , a[illegible] [illegible] uum sermone rotato [illegible] tras en[illegible] me[illegible] [illegible] a[illegible] t d[illegible] , hum[illegible] ia priuilegia non esse in consequentiam [illegible] [illegible] nas actiones homi[illegible] id[illegible] s communicandas. Dicendum[illegible], ea quæ [illegible] u De[illegible] a[illegible] obnoxia legib[illegible] c[illegible] , n[illegible] c mediatorem Dei & hominum Iesum Ch[illegible] se[illegible] nitatem , n[illegible] [illegible] tem secundum ordinem Melchisedech , neque [illegible] ap[illegible] tium esse, sed sec[illegible] ndum humanitatem quam assumpsit Deus homo [illegible] s. [illegible] nu tot impios , quod M[illegible] es strau[illegible] se perhibetur, ipse prosterneret [illegible] secernens tribu[illegible] [illegible] am, [illegible] ibus eius Deus perimeret eos , quos ip[illegible] inaud[illegible] os vexaui[illegible], aut C[illegible] bum Ducem officio priuaret oculorum, [illegible] set omnia nu[illegible] u De[illegible] [illegible] d[illegible] re. Denique surripis colloquium Moysi [illegible] um fratre [illegible] ante cædem, & [illegible] ba Petri, scilicet, *Anania cur tentauit Sathanas cor tuum m*[illegible] *tui Sancto*. quæ lu[illegible] [illegible] s responsa prolixa forent. Vnum te latere non [illegible] Theologia ita dem[illegible] m [illegible] argumentatiua, cum à Christo vel à sanctis [illegible] atribus inue[illegible] Vide nunc si nostra vel tua exem[illegible] a sunt recepta.

Nunc illud exa[illegible] emus , quod tu vocas efficacius, egoque id reor pr[illegible] propius adaptari, de Corinth[illegible], quem absentem cor[illegible] S[illegible] thanæ tamen [illegible] a[illegible] absque ulla cautela, ob reatus sui notorietatem , quia Corinthios non latebat [illegible] nouercam. Non arb[illegible] treris , Lælii præsumptuose [illegible] me vasis ele[illegible] [illegible] thium ig[illegible] orasse · sed eius exempli translationem po[illegible] ntosam a[illegible] o[illegible] d[illegible] xens s[illegible] licia [illegible] his [illegible] *An vero inficiari poteris*, [illegible] *non fuisse notorium*, *qu*[illegible] *am* *& sacrilegum Sigismundum in crimine conjoebas* , *&c. nec a*[illegible] *nteris id non esse* [illegible] *id vare factum esse contendis*. Post hæc deliramenta tand[illegible] m [illegible] recu[illegible] [illegible] te latione cæl[illegible], [illegible] eue [illegible] fensio vlla competere, [illegible] at absque [illegible] n[illegible] ne præ[illegible] [illegible] u[illegible] dam[illegible] are. [illegible] pe[illegible] adiung[illegible]s, *quod si quis peccat in conspectu iudicis, illico ple*[illegible] *de*[illegible] te debebas [illegible] [illegible] *iudi*[illegible], [illegible] cer[illegible] n[illegible] s [illegible] [illegible] [illegible] , v[illegible] p[illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] les inc[illegible] ud[illegible] s partes, o[illegible] m[illegible] [illegible] [illegible] n[illegible] d[illegible] [illegible] e[illegible] litu[illegible] alter[illegible] tus Nun[illegible] a[illegible] g[illegible] a q[illegible] æq[illegible] no[illegible] [illegible] A[illegible] a [illegible] cu[illegible] contend[illegible] m[illegible], qu[illegible] omnino l[illegible] pis, nec q[illegible] [illegible] as e[illegible] [illegible] animaduer[illegible] is. Tu forte p[illegible] s [illegible] [illegible] ac[illegible] en[illegible] de[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] latus v[illegible] [illegible] ut ex [illegible] is e[illegible] endo [illegible] ahe[illegible] o c[illegible] [illegible] secun[illegible] [illegible] urrendo per varietatem [illegible] b[illegible] [illegible] ac[illegible] ne[illegible] [illegible] a[illegible] [illegible] m[illegible] [illegible] Corinth[illegible] s ad[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ve[illegible] Cre[illegible] Ali-[illegible] tam [illegible] Cardinales [illegible] spon[illegible] [illegible] eam [illegible] Cardinalem [illegible] pe mansit, boem [illegible] dom[illegible] periculis obuiare [illegible] remedium quære-re. Nam [illegible] aiunt [illegible] de præterito, quam [illegible] expe[illegible] mentum capere est melius.

[illegible] m[illegible] is, qui si *Princeps* [illegible] *citus damnare valeat inauditum.* S[illegible] quæ ho-[illegible] tam prop[illegible] *Prin*[illegible] *ratio habeat* [illegible] *vocandos esse quorum interest.* Hic vero de ma-[illegible] cæcas [illegible] tuas essur[illegible] innuens, qu[illegible] sicut testamen-tum [illegible] solemnia expetat, [illegible] pauper [illegible] constet [illegible] ad [illegible] causis [illegible] aut si quis heres institutus [illegible] lemniter relicta. Sed an quo cu[illegible] veritatis habere [illegible] *tantum quantum debet Titius, Seio de lego*, an p[illegible] betur debitum. D[illegible] ce paup[illegible] & naturalem fecerne[illegible] necessitatem. [illegible] hæc tua [illegible] Nam licet de me male meritus sies, mallem tamen er-rores [illegible]

A[illegible] fas mitto, hoc vnicum tibi concedens, quod vbi seditio immi[illegible] gentes & [illegible] licere Principi absque partium vocatione immi-nent[illegible] postea fortasse non reparabilia. Sicut apud Vale[illegible] clandestinis machinationibus sæuiente, Pr[illegible] ata comprehensis continuo fontibus [illegible] in dissensione pro Imperio Romano habita [illegible] ne cum causa nostra, aut etiam cum causa Ma[illegible] tabatur. Nam & de seditiosis Iustinianus nou[illegible] atur. At in omnibus [illegible] tas non violatur.

P[illegible] naturæ satisfacias, tandem [illegible] cerni's, an de [illegible] an vt de latere pœnam promulgatam inc[illegible] tatur. O cauillator præ[illegible] le, ne Cardinal[illegible] dex-tr[illegible] res Maro in VI. apud inferos prio-r[illegible] stabat, d[illegible] cerat d[illegible] m appellatum est, s[illegible] ta[illegible] es [illegible] esset, decen-n[illegible] am pat[illegible] pensi habes, Si q[illegible] Conciliariis obnoxi-um, an [illegible] Ettas lau-ge[illegible] publica-tionem, [illegible] ex[illegible] qui Ducem vo[illegible] Ducis id [illegible] causæ [illegible] quæ [illegible] ce quæratur [illegible] auct[illegible] constet non [illegible] certa-[illegible] Deus est, que [illegible]

De primatu Ecclesiæ Romanæ.

SE[illegible] men[illegible] pe[illegible] de[illegible] in [illegible] calumniarum, quid me ca-lumniaris quasi primatum Ecclesiæ Romanæ per[illegible] qui scio omnibus Apostolis esse

 dictum,

[illegible] *& quod* [illegible] *enarras*, [illegible] Euange[illegible] antium [illegible] præd [illegible] [illegible]eris, vt omnem [illegible] lesiaſti[illegible] m pot[illegible] [illegible]licum vno ſ[illegible] rem:q[illegible] tame[illegible] cœtu[illegible] eſſe fidei Chr[illegible] [illegible]æ [illegible] mamenta, [illegible] etiam [illegible] Roman[illegible] p[illegible] [illegible], præfulgeant [illegible] [illegible]entiam conie[illegible] vt ex [illegible] & [illegible]uan[illegible] [illegible] eſt diſ[illegible] dia veri, [illegible] que [illegible] hæren[illegible] [illegible] etro paſturam [illegible], qui [illegible] quod d[illegible] pu[illegible] [illegible] nem [illegible] [illegible] a p[illegible] ta [illegible] a [illegible] [illegible] p[illegible] X [illegible] c [illegible] d[illegible] is [illegible] ed [illegible] [illegible] m [illegible] [illegible] bul[illegible] [illegible] Ch[illegible]. *N[illegible] ab hominibus, neque per hominem* [illegible] *per I[illegible] um Chri[illegible] um & Deum pa*[illegible] q[illegible] que [illegible] pu[illegible] [illegible] s rationi [illegible] a [illegible] præ[illegible] tius [illegible] ne[illegible] tui *iuſt* [illegible] tabe[illegible]. [illegible] ha[illegible] um [illegible] [illegible] principia repetas P[illegible] is a[illegible] las, & [illegible] us g[illegible] Q[illegible] nu[illegible] or hiatu

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

[illegible] s te [illegible] e, quod nullus ignorat *E[illegible]cleſiam ab eo conſtitutam cuius* [illegible] *ra quique leg[illegible] natura* [illegible] *ma ſummis, ſumma infimis* [illegible] Me[illegible] d[illegible] one[illegible] [illegible] ſe[illegible] tatem mundum numerorum lege c[illegible] actum. Hoc [illegible] a[illegible] [illegible] nia quæ [illegible] primæua rerum origine proce[illegible], ſub numer[illegible] Dei[illegible] de docetur, quod quantum vniuſcuiuſque e[illegible] ſo[illegible]tas aut [illegible] vel ab alio [illegible]uperatur, tantundem alterum quantitate ſtri[illegible] vel [illegible]endi[illegible] [illegible] aduerſatur, altera communicatur. De hoc ætherei mundi compagem atr[illegible] A[illegible] A[illegible] angelis grandia, quæ præfando ſpopondiſti, exolu[illegible] putans [illegible] quæ q[illegible] ampullans, iam valere ſino. Sed ne nos litterarum expertes aliis inſinues [illegible] eum contra Callidem in Gorgia relatum. *Dicunt autem Sapientes Callides, & cœlum & terr*[illegible] *os & hominis ſocietatem & amicitiam, & ornatum & temperantiam & iuſtitiam continere,* [illegible] *de cauſa mundum nuncupant, o amice, non immunditiam. Tu autem videris non attendiſſe qu*[illegible] *metrica & in Idæis & in hominibus plurimum valet.* Ecce quod gentilis harmo[illegible] ani ſen[illegible] rum compagem: neq; id noſtri Pædagogi neſcierunt, qui nos docuerunt quod [illegible]

Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam per conſona membra reſoluis.

Ergo ſi nil aliud habes, cur [illegible]ud non cuſtudi[illegible] Compagem Eccleſiæ ſolus [illegible] 35
membrorum offic[illegible] præfucando impedit, & oppilando ſuffocat, ne quis Epi[illegible] ſuum tute valeat explere, iunctutas d[illegible]iungit, confundens harmoniam, du[illegible] ſolus ſibi vendicat. Aufert corpori ſanitatem, dum membra ſingul[illegible] ſingulis o[illegible] In proceſſu dicis, *Vnum in Eccleſia Principem, in quo & ex quo* [illegible] nemo [illegible] ontradicit. S[illegible] tibi Paulus: *Ego enim a Domino accepi, quod & tradidi vobis,* non a Pet[illegible] *neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum.*

Pergis dicens, *Non a multis vnum, ſed multa ab vno.* Cum [illegible] Pædagogo me[illegible] fans. *Quidnam eſſet numerus* reſpondi, *Vnitatum collectio ab vno ſcandens ad plura.* S[illegible] *menſura motus rerum mutabilium.* Poſtea ab Auguſti[illegible] o in [illegible] is C[illegible] lio [illegible] diſcretionem potentiæ ratiocinatiuæ ſuper rebus nu[illegible] a[illegible] us au[illegible]. [illegible] rio, vix conſideras, q[illegible]a non inferunt quod prætend[illegible] vt [illegible] ait, c[illegible] tratiu[illegible], non ind[illegible]t

P[illegible] equeris, *vt in corpore multa membra vnius capitis ſumunt influxum,* &c. Fat[illegible] vt caput manus au[illegible] pedis v[illegible] e[illegible] ffi[illegible] m, re[illegible] q[illegible] E[illegible] p[illegible] ni[illegible] relinque[illegible]

Sequitur, *Inferiores motus primi mobilis motu gubernantur.* At [illegible] So[illegible] co[illegible] bes gelidum impedit axem, ſed veter[illegible] m ſeruan[illegible] der[illegible] pa[illegible] e[illegible].

Sequitur, *Vt ex reuerentia inferiorum ad caput vna concordia fieret.* V[illegible] m [illegible] e S[illegible] c[illegible]rripientem Epi[illegible]c[illegible] um, quod ſe *Vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopum* n[illegible]cu[illegible] D[illegible] *mma* [illegible] *tribuis, adimis mihi, &c. Honor meus eſt fratrum meorum ſolidus vigor.*

[illegible]equitur, *In apibus vnus Rex eſt, & grues vnam ſequuntur ordine litterarum.* [illegible] ob[illegible] ua[illegible] m[illegible] tres [illegible] lud de q[illegible] bet Epiſcopo d[illegible] um [illegible] vt ſeq[illegible] itu[illegible] S[illegible] [illegible] a [illegible] Epiſc[illegible] o & E[illegible]iſcopum in E[illegible]cl[illegible] ia e[illegible] neque in[illegible] ari debe[illegible] E[illegible] num P[illegible] n[illegible] m, extra quan[illegible] u[illegible] s ſaluatur. Ent[illegible] ur [illegible] cl[illegible] ia Po[illegible] Ap[illegible] u[illegible] maior Pet[illegible]. [illegible] quia gloriari[illegible] n apum meta[illegible] ura [illegible] puam [illegible] quoque p[illegible] attentius Rege[illegible] obſeruare [illegible] quin am[illegible] o [illegible] lad[illegible] untur, tauuſ[illegible] ue d[illegible] uitur. [illegible] om[illegible] ume[illegible] is a[illegible], & obiect[illegible] [illegible] nec mo[illegible] u[illegible] r. Se[illegible] iare, vt in [illegible] quadren[illegible] nes eni[illegible] [illegible] nu[illegible] ter [illegible] p[illegible] med[illegible] s vt a[illegible] m[illegible] un[illegible] at[illegible] [illegible] habeut, & in medium quæ[illegible] ta[illegible] onu[illegible]t. R[illegible] aut[illegible] ſt opetum [illegible]

[illegible] Tu es Petrus, & super hanc petram ad[illegible] meam. [illegible] verbo [illegible] solo [illegible]

5 [illegible], vb[illegible]pta, dicens, alios Apostolos, Prophetas, Evangel[illegible], Doctores [illegible] sanctorum, in opus ministerii, in ad[illegible] cationem corporis [illegible]. Atque hoc [illegible] Apostolico [illegible] eloquio, & capite conuenienti [illegible] adaptans, totum ex [illegible] submin[illegible]strationis, secundum operationem in mensura[illegible] corporis faciens, in ædificatione[illegible] sui in charitate. [illegible] charitatem. Illud igitur [illegible]: Petra autem erat Christus [illegible] [illegible]: Ecce constitui te super gentes & regna, vt euell[illegible] & destru[illegible] plantes nec tamen ideo sum[illegible] sibi soli collata perhibetur.

S[illegible] perfecta mea, &c. [illegible] fidei, & charitate Christi, non Petri, vel [illegible] ecclesia, neque [illegible] duo [illegible] Papatu, vt [illegible] Papa [illegible] quando[illegible]que. Imo & [illegible] credentem in [illegible] esse confi[illegible] coactione [illegible] regno Dei, quo[illegible] sit credent[illegible] Dominus.

S[illegible] & Pater vnum sumus. Q[illegible] dubite[illegible] Christum pa[illegible] substantialem ne[illegible] dub[illegible] Christus ascen[illegible] ad patrem [illegible] nostræ [illegible] prouide[illegible] post [illegible] & spiritus sancti missionem Paulum [illegible], de quo [illegible]

[illegible] omnem sol[illegible] P[illegible] attribuat. [illegible] pompam & glo[illegible]

[illegible] paratiorem. [illegible] est vir sanctus sese calumnia[illegible] idcirco telam [illegible] verbis. Atque [illegible] duplo [illegible] a[illegible] est, [illegible] De consideratione [illegible] nuncupasse[illegible] præcepta [illegible] Non est quod [illegible] Nam Pr[illegible] levaretur, audiuit, [illegible] Doctore[illegible] calum[illegible] dixerat [illegible] in me accipio [illegible] linguas maledicas & [illegible] cum plurima [illegible] Sacerdos magnum, summus Pontifex &c. [illegible] potestas [illegible] gloriar[illegible] quarum detestationem, & omnium tempo[illegible] rerum contemptum [illegible]

quatuor

Rom... quoque te... cuss admo... ces & inprimis, qui... approbare qui tamen... ... &c. rescripsi... Cistercensem... cum Bern... nus Pont ficem... dentem... A... ... Abbatum... velut pert...

hæc ... dicens; In reliq... magnus Leo... potestatem... termino... Apostolis claues... immediate... quam... in Sacerdotem vel Episcopum... natos, quia man... duodecim... necessitatem... a Sacramenta à Christo... Sacra... exhibitio corporalis incorporatæ... indicium infallibile: quia... Iesu... minister... in nomine... exhibet, ipse præ... speculator... consistere nullus, hostili... ter an... Imperatorem, sicut pactum... uetat, isque subito... hosti... summam rerum defers? Te parem esse reor Simoni, putas... ac Ioannis... super baptisatis in Samaria, qui nondum acceperant... porali quodam attactu id effecit... quod ex... trus ait: *Existimasti donum Dei pecunia possideri. Pœnitentiam itaque age...* Rud... me sentiens, alta tamen attingere audes, dum dicis, quod... à Coapostolis facta... indicium maioritatis omnium Apostol... milem fuisse Arrii... errorem dicentis, *Spiritum Sanctum patre filioque minorem... ab illis.*

O philtrum... m, Feltrensi populo dignum? qui generationem... nem & proc... æternam, Patris, Filii & spiritus Sancti putas corpor... vbi... ac missus, generans & genitus substantialiter absque... di... tur. Sed ad textum redeamus. Ipse Lucas qui... *Conuocantes autem... discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, &c. Considerate... boni testimonii septem, & elegerunt Stephanum, Philippum, Prochorum, Nicanorem... & Nicolaum, &c.* Vides quomodo apud Hierosolymam XII. Apostoli... totumque Concilium elegit prædictos septem... et euangel... verbum Dei, non autem Petrus. ... Lucas... lapidato omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Ap... & erant pertran... euangelizantes. Philippus autem descendens in... dicebat illis Christum, intendebant autem turbæ his, quæ... panc... dicit Lucas: *Cum autem audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia Samaria... Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem, &c.* Ex hiis constat luce clarius... ... ne di... ersam, ... Apostolis manentibus congregatis, apud qu... as. ... cum an... Samaritas in Philippum intentos, mi... nem. ... aris, æque ... Philippi ac... in eodem oratio... præcipue autem inter Petri ac Iohannis... dignitat... Galatis scri... vas... *Cum... in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, &c.* Neque enim ... quid ... ple... Petro, ... Domino. Tu vero... delitan... ... *tamquam Rex sit cunctorum Dominus, ita Petrus ab... sit... amore... ad quos mittebatur, sicut... tanorum.* ... Regem in be... re... an... ducere, an ... ere... quæsti... piend... *... Regi non po...*

[illegible]

[illegible]

[illegible] *sub* [illegible] *dos* [illegible] *esse* [illegible] Ro[illegible] P[illegible]

[illegible] *ordinem* [illegible] b, summ[illegible] cans, [illegible] R[illegible] Chr[illegible] rdos in æternum [illegible] dum [illegible] emus, quæ [illegible]

[illegible] *nitate Aaron*, [illegible] M[illegible] D[illegible] ppe D[illegible] cum ei [illegible] us ministeria [illegible] Aaron & [illegible] Hos duos [illegible] fuisse, nem[illegible] A[illegible] s quoque nouo [illegible] caput n[illegible] semetipso exhibuit, & corpo[illegible] est Eccl[illegible] or[illegible] nes [illegible] gratiæ spiritus reliquit obseruand[illegible] hunc p[illegible] Chr[illegible] autem subdis *Auctoritate Mo*[illegible] d co[illegible] qu[illegible] ad[illegible] *Tuum* [illegible] *euecare & ad*[illegible] *re tibi, exempl*[illegible] *nes, non tam ætate q*[illegible] *quos tu nosti*, [illegible] *senes populi* [illegible] *int, &c.* [illegible] iudicato. S[illegible] ergamus [illegible]

[illegible] Abrah[illegible] m. S[illegible] *Loquimini de me coram Domino,* [illegible] *aut afuum* [illegible] *calumniatus* [illegible] *restituam.* His enar[illegible] *Ecclesiæ est statu* [illegible]

Nunc [illegible] *Petrus* [illegible] *Tu pastor* [illegible] *Paulus* [illegible] *Draconem* [illegible]

[illegible] nomen Christus est, sed eius re[illegible] *Dominus* [illegible] *dabo tibi gentes hereditatem tuam,* [illegible] *pedago* [illegible] *super* [illegible] *dominandi.*

[illegible]

[illegible] e. Hæc v[illegible] [illegible] Ideo se und[illegible] eund[illegible] non potestatem imperandi [illegible] Non [illegible] vel [illegible] *fratrem & fratrem. Ad ignominiam* [illegible] *es,* [illegible] *in* [illegible] *clesia,* [illegible] *iniusta* [illegible] *m.* Ir[illegible] n[illegible] lum A[illegible] [illegible] nd [illegible] vile. g[illegible] ne [illegible] Apost[illegible] imp[illegible] te[illegible] u[illegible] m-nad[illegible]. *Putasne hac tempora* [illegible] *erant, si homini* [illegible] *litis* [illegible] *antis pro terrena* [illegible] *state* [illegible] *deres* [illegible] *me con*[illegible] *tuit iudicem super vos, &c.* N[illegible] *aliquando quisquam Apo*[illegible] *rum* [illegible] *derit* [illegible] *n. Stetisse dent*[illegible] *ue lego Apostolo*[illegible] *iudicandos,* [illegible] *iudicantes non lego* [illegible] *illud, n*[illegible] *it.* Bern[illegible] d[illegible] m [illegible] que [illegible] meam [illegible] ente[illegible] iam c[illegible] primo, quia nimietatem meo u[illegible] na nare [illegible] idem a[illegible] a[illegible] u[illegible] m te resonent [illegible] es l[illegible] ani, non Domini. [illegible] p[illegible] re[illegible] s succur[illegible] me vi[illegible], amb[illegible] one[illegible] a[illegible] em præ[illegible] pue[illegible] ndemno.

[illegible] e[illegible] o[illegible] s *[illegible] credita.* Si amas [illegible] ues meas, dixit Dom[illegible]is, vbi Bernardus [illegible] *Dona*[illegible] *lupos sed ouibus* [illegible] *dominaberis. Pa*[illegible] *cendas vtique, non premendas suscepisti.* Neque ex[illegible] [illegible] s, an[illegible] p[illegible] cæter[illegible] dis[illegible] uli, sicut dum omnes mi[illegible] n[illegible] o[illegible] bem. At re[illegible] [illegible] diamur [illegible] un[illegible] em inter [illegible] ordient[illegible] m[illegible] [illegible] o: *Parentes tui destinati sunt, non ad aliquas reg*[illegible] *n orbem de*[illegible] *aturi ite in orbem vniuersum, dictum est illis.* *Ipsi vero vendentes tunic*[illegible]*s, eme-runt* [illegible] *n t*[illegible] *m eloquium spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non peruenere victores inclyti fi-lii ex* [illegible] *non sagitta* [illegible] *tentu arcus, &c.* *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines* [illegible] *rum.* [illegible] *imis conf*[illegible] *tatus est principatus eorum.* Vide L[illegible] [illegible] æc[illegible] [illegible] æ [illegible] ne [illegible] er Prophetas de omnibus præconizaui [illegible] ui[illegible] e[illegible] su-um [illegible] a[illegible] es H[illegible] nard[illegible] is intel[illegible] ens subdit eis *Tu ne* [illegible] *in hæred*[illegible] *tatem non* [illegible] *soli Petro* [illegible] ra[illegible] d[illegible] gma continerem, iam de[illegible] rtarem, an quadrans an dorans h[illegible] r[illegible] C[illegible] [illegible] am aut Episcopos per eum, cui creditum est præputium, an per eum qui[illegible] ut dei natus sit. Sed quartum vel [illegible] lidum [illegible] d[illegible] feramus, dummodo [illegible] e[illegible] s[illegible] di[illegible] e[illegible] is *Prasis vt fidelis seruus ad quid* [illegible] *des illu*[illegible] *cam in tempore, hoc e*[illegible]*, vt* [illegible] *spen*[illegible] *non* [illegible] *peres. Recordare vocis illius: Sapientibus & insipientibus debitor sum. Ergo & infide-*[illegible] *ducia, qua conscientia Christum non offerimus eis, qui non b*[illegible] *ent* [illegible] *xpectamus vt fides in-*[illegible] *at in* [illegible] *nte* [illegible] *dere conti*[illegible] *quomodo cr*[illegible] *dent sine prædicante* Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eun[illegible] bum m[illegible] [illegible] *Augustinus a* [illegible] *re*[illegible] *orio destinatus formam fidei tradidit Anglis, &c.* *An non lenitas A*[illegible] *ramplius* [illegible] *m ambi*[illegible] *tio quam deuotio erit? an non vocibus eius tota die vestrum resultat palatium? an non* [illegible] *e*[illegible] *mnis* [illegible] *talica inhiat inexplebili auiditate rapacitas?* Et rursus in quarto: *Fuerunt ante te, qui se tot*[illegible] [illegible] *ou*[illegible] *is exponerent, pastoris opere & nomine gloriantes, nil sibi reputantes indignum, nisi quod sa-luti omnium* [illegible] *tarent, impendebant substantiam, impendentes & semetipsos, vt is qui ait: Et ego superim-pendor pro animabus vestris, ponebant quoties oportuisset sine sumptu Euangelium.*

Hæc super pastura pompaque pontificali ex [illegible] aræuali [illegible] dixi se sufficiat. Me vero quod-da[illegible] C[illegible] ncil[illegible] m mem[illegible] egisse, vbi [illegible] per inuestitura [illegible] cclesiasticorum benefi[illegible] orum Clericis [illegible] e[illegible] d[illegible] & [illegible] ntra de regalibus [illegible] laribus restituenda P[illegible] incip[illegible] p[illegible] abatur: qua & pri-sc[illegible] mores [illegible] m præsentis Prælatorum pompæ con[illegible] erebant[illegible], [illegible] que[illegible] e[illegible] sine l[illegible] oribus & appar[illegible] us[illegible] uxu[illegible] x[illegible] dministrari [illegible] fit[illegible] t. Ta[illegible] is [illegible] dein[illegible] di[illegible] c[illegible] si[illegible] leratio, quo[illegible] ut p[illegible] z[illegible] n[illegible] æ p[illegible] mum [illegible] ntur vt placeant [illegible] p[illegible], deinde spon[illegible] ad-ornant ip[illegible] as [illegible] & cora[illegible] vniue[illegible] o * gl[illegible] ria Christi ornamen[illegible] sponsæ suæ retingeat: Habeat igitur te[illegible] ias * quæ dun taxat Ecclesiam fui le[illegible] quam vidit ille ciuitatem sanctam Ie-rusalem nouam [illegible] entem de cœlo à Deo paratam, velut sponsam ornatam viro suo: cum vtique nos sumus in quos fines [illegible] deuenerunt, nullam aliam ex[illegible] ectantes [illegible] ærer[illegible] uentum in g[illegible] a filii Dei, S[illegible] neque satis parabola quadr[illegible] ap[illegible] iam ze[illegible] y[illegible] a languente[illegible] solatur ex eo, qu[illegible] mt[illegible] am[illegible] al eno se pro-prio [illegible] ux[illegible] o[illegible] n[illegible] œminæ si[illegible] ta [illegible] erg[illegible] rnicatia [illegible] on[illegible] a, qu[illegible] o[illegible] atur al[illegible] eri quam [illegible] st[illegible] I[illegible] ni[illegible] at[illegible] eor[illegible] e[illegible] ut[illegible] um esse absque ornatu sacerdotium. [illegible] am cum ri[illegible] u[illegible] is, m[illegible] e[illegible] anis, factionibus ne[illegible] n c[illegible] latus, [illegible] & triumphus ac quæstura plebi cum patribus [illegible] communicata, & [illegible] vt Liuius a[illegible] quarto [illegible] Quæstu[illegible] m *namque eam non honoris ipsius fine æstimabant sed patefactus ad Consulatum ac triumph*[illegible] *os locus nouis hominibus esse videbatur: Patres contra non pro communicatu, sed pro amissis honoribus fremere, negare* [illegible] *ea ita sint, liberos tollendos esse, qui pulsi maiorum loco, cernentesque alios in possessione dignitatis sua, Salii* [illegible] *amine que nusquam alio quam* [illegible] *acrificandum pro populo sine imperiis ac potestatibus relinquantur.* Sat s[illegible] p[illegible] am[illegible] non fodi p[illegible] t[illegible] m. [illegible] uius est fodere. Ideo autem extendimus sermonem nostrum [illegible] intelligas quam vanę [illegible] tuam in me acuisti.

[illegible] ediamur [illegible] illam epistolam, qua dicitur: *Si quis hunc* [illegible] *scilicet Romanum Pontifi-*[illegible] *erit, Christum, qui ei credidit cathedram, non recipit: & quicunque contristauerit* [illegible] *orem* [illegible] *Christum.* Hæc [illegible] ua pre natura & signi[illegible] antia ver[illegible] ssima [illegible]. Nam & R[illegible] x & P[illegible] orestas [illegible] blimior, auctoritat[illegible] uæ v[illegible] ut [illegible] per [illegible] s expe[illegible] e-[illegible] pediens Dei ordinat[illegible] ni re[illegible]. H[illegible] c [illegible] ouit [illegible] ppius Claudius qui M[illegible] [illegible] ctatoriæ potestatis cum lictoribus præeuntibus, lum[illegible] it *Pulset cum* [illegible] *m,* [illegible] *tergo vitaque sua penes vnum illum esse, cuius Maiestatem violauerit.* Ecce

 quod

[illegible] quam ant [illegible] man nomen reuereor [illegible] condolet [illegible] occupare. Deinde profluus maledictis & conuiciis, [illegible] lauo retudero nil plus egero quam stercora tua [illegible] tes tuos sordere, qui asseris, in quo [illegible] m.

Ad [illegible] bus contendere paras, *licere Pontifici non vocatum condemnare*, M[illegible] ne crimen idololatriæ plurima [illegible] stra[illegible] d[illegible] transgressores, de Helia in Sacerdotes Baal, & R[illegible] de Petro [illegible] Anania, & eius vxore Saphira, Paulo & C[illegible] quæ nutu Dei & gratia singulari agebatur, ad humana [illegible] opera [illegible] obnoxium pro libito voluntatis suæ patrata [illegible] ac curuum sermone rotato rentas enthymema [illegible] hæc privilegia non esse in consequentiam trahenda [illegible] nas actiones hom[illegible] communicandas. Disce nunc, ea quæ spiritu Dei agun[illegible] obnoxia legib[illegible] nec mediatorem Dei & hominum Iesum Christum se[illegible] nitatem [illegible] tem secundum ordinem Melchisedech, neque Papam [illegible] rium esse, sed secundum humanitatem quam assumpsit Deus homo [illegible]s. Si en[illegible] nu tot impios, quod Moyses strauisse perhibetur, ipse prosterneret, in ip[illegible] secernens tribum innoxiam; seu precibus eius Deus per[illegible] eos, quos ip[illegible] inauditos vexauit innoxios, aut Cœ[illegible]bum Ducem [illegible] priuat[illegible] ocul[illegible] set omnia nutu Dei pr[illegible]cedere. Denique surripis colloquium Moysi cum Patre [illegible] ante cædem, & su[illegible] verba Petri, scilicet *Anania cur tentauit Sathanas cor tuum menti[illegible] rui Sancto?* quæ super singulis responsa prolixa forent. Vnum te lat[illegible] q[illegible] Theologia ita demum est argumentatiua, cum à Christo v[illegible] Vide nunc si nostra vel [illegible] exempla sunt recepta.

Nunc illud exa[illegible]mus, quod tu vocas efficacius, egoque [illegible] propius adaptari, [illegible] Corinthi[illegible], quem absentem cor[illegible] Sathanæ tamen [illegible] Ap[illegible] absque iudicij tela, ob reatus sui notorietatem, quia Cu[illegible] non latebat [illegible] nouercam. Non arbitreris, Lx[illegible] præsumptuose me valis [illegible] thium ignorasse: sed eius exempli translat[illegible] zens sic licia trahis *An vero tu si iari poteris, crimen tuum non [illegible] & sacrilegum Sigismundum in crimine confoedas, &c. pecca[illegible] id non [illegible] vare [illegible] esse contendis.* [illegible] compertis [illegible] ab[illegible]que [illegible] damn[illegible] gis, *quod si quis peccat in conspectu iudicis, illico p[illegible]* [illegible] *et in iudicio* [illegible] us [illegible] sumpti [illegible] partes, [illegible] prius [illegible] Nu[illegible] ad [illegible] quæ [illegible] nolapis, nec [illegible] iudicare [illegible] Tu forte putas [illegible] sensato [illegible] do, aut ex [illegible] tendo [illegible] varietate [illegible] Apostolus [illegible] iudic[illegible] Corinthi[illegible] factum esse [illegible] Corinth[illegible] Ephe[illegible] *spiritu iam iudi[illegible] non [illegible] & in meo [illegible]*

[illegible] *[illegible] &c.* [illegible] Co [illegible] em Duci ad [illegible] omperto [illegible] nus [illegible] ete Ca [illegible] x ∫ux re [illegible] ia. [illegible] la impingere [illegible] datoris, Ecce [illegible] a mano ∫ua ∫cripta, ext [illegible] per cir [illegible] dit [illegible] ca iuent [illegible] pta ∫ecuritat [illegible] manar [illegible] per ci [illegible] caufam vulneratam [illegible] quæ [illegible] de præt [illegible] quam [illegible] experimentum capere e∫t melius [illegible] quis *Prin. epi* [illegible] *∫olutus damnare valeat inauditum.* Si quæ∫ [illegible] vel [illegible] fiicatus, iam promptum haberes, vbi ∫cri [illegible] *Prin* [illegible] *vocandos e∫∫e quorum intere∫t.* Hic vero de ma [illegible] cæcus [illegible] e∫fundis in [illegible] uens, quod fic [illegible] te∫ta [illegible] pe factum [illegible] ∫olemnia exuperat [illegible] quæ per Princi [illegible] vt nec [illegible] ius vocat [illegible] nem requi [illegible] anquam [illegible] iudicatæ. [illegible] pauper ∫ent [illegible] oro, cu præiud [illegible] dummodo [illegible] ∫i placuit e te∫tat [illegible] at [illegible] ∫ [illegible] beri [illegible] aut ∫i quis heres in∫titutus n [illegible] le [illegible] nouy [illegible] le [illegible] re [illegible] ta. Sed an quocunq [illegible] ca [illegible] veritatis habere, ∫icut res iudicata. Quid ∫i te∫ta [illegible] *centum quæ mihi debet Titius, Seio do lego*, an præbetur debitum? Dice [illegible] & natur [illegible] lem fecerne [illegible] nece [illegible] tatem. [illegible] hæc [illegible] Nam licet de me male meritus ∫ies [illegible] llem tamen er [illegible]

[illegible] mitto, hoc vnicum [illegible] concedens, quod vbi ∫editio immi [illegible] gentes [illegible] tentur, licere Principi ab∫que partium vocatione immi [illegible] postea forte e∫∫e non reparabilia. Sicut apud Vale [illegible] tate clande∫tinis machinationibus ∫æuiente, Pri [illegible] comprehen∫is continuo ∫ontibus & n [illegible] quis er [illegible] Pontifex in [illegible] pro Imperio Romano [illegible] ne cum cau∫a no∫tra, aut etiam cum cau∫a Ma [illegible] tabi [illegible] ut. Nam & de ∫edit [illegible] Iu∫tinianus no [illegible] os in [illegible] mine [illegible] o procedatur. At in om [illegible] tas non violatur.

P [illegible] tuæ naturæ [illegible] facis, tandem fecerit, an de [illegible] an [illegible] pœnam promulgatam inci [illegible] iat it. O cantilator [illegible] ne Cardin [illegible] dex [illegible] s Maro in V [illegible] pud in [illegible] os pro [illegible] bat, h [illegible] erat [illegible] ap [illegible] catum e∫t, [illegible] ∫∫it, decen [illegible] abes. Si [illegible] obnoxi [illegible] Erras lon [illegible] publica [illegible] em vocat [illegible] iucis id [illegible] caufæ [illegible] quæ [illegible] uæratur [illegible] auct [illegible] & [illegible] ∫tet non [illegible] & [illegible] ca [illegible] e∫t [illegible] quer [illegible] Deus e∫t, quem nullum [illegible]

De primatu Eccle∫iæ Romanæ.

S[illegible] mens [illegible] tum perfidi∫∫ima de∫ce [illegible] ens in barathrum calumniarum, quid me ca [illegible] lumnia [illegible] is quod primatum Eccle∫iæ Romanæ pertinegem [illegible] qui ∫cio omnibus Apo∫t [illegible] lis e∫∫e

[illegible] *& quodcunque ligaueris* [illegible] gel [illegible] um bon [illegible] om [illegible] Ec [illegible] am potest [illegible] vnus pe [illegible] tc [illegible] ciarũ esse [illegible] C [illegible] etiamsi Romana p [illegible] entiam conceit [illegible] est dis [illegible] dia ver [illegible] etro pastutam [illegible] toris [illegible] Ctor [illegible] XI [illegible] *Non* [illegible] bum [illegible] tu eme [illegible] c [illegible] ciu [illegible] C [illegible] *Non ab hominibus neq; per hominem* [illegible] *Christum* [illegible] *Deum pat* [illegible] q [illegible] e c [illegible] ost [illegible] s ration [illegible] is [illegible] c [illegible] nus [illegible] d [illegible] ui nostr [illegible] ha [illegible] is [illegible] ar pe [illegible] s P [illegible] s a [illegible] las, & [illegible] s [illegible] Q [illegible] ct [illegible] p [illegible] ot hiatu

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

[illegible] quod nu [illegible] ignorat *Ecclesiam ab eo constitutam, cuius* [illegible] *ra quisque* [illegible] *in natura vt infima summis, summa infimis,* [illegible] M [illegible] ones [illegible] entatem mun [illegible] um numerorum lege c [illegible] ctum [illegible] ant [illegible] Omnia quæ à primæua rerum origine proce [illegible] sub [illegible] Deinde docetur quod quantum vniuscuiusque elementi so [illegible] itas [illegible] vel ab a [illegible] o superatur tantundem alterum quantitate [illegible] el [illegible] nd [illegible] aduersatur, altera communicatur. Dehinc ætherei mundi compa [illegible] Archangelis grandia, quæ præfando spopondisti, exolui [illegible] putans [illegible] ampullaris, iam valere lino. Sed ne nos litterarum expertes alijs insimules, a [illegible] cum contra Callidem in Gorgia relatum. *Dicunt autem Sapientes* [illegible] *Callides, & cœlum & terra* [illegible] *os & homines societatem & amicitiam, & ornatum & temperantiam & iustitiam continere,* [illegible] *de causa mundum nuncupant, o amice, non immunditiam. Tu autem videris non attendisse, qui* [illegible] *metrica & in Idæis & in hominibus plurimum valet.* Ecce quod gentilis harmoniam sen [illegible] rum compagem: neq; id nostri Pædagogi nescierunt, qui nos docuerunt quod sequi [illegible]

In triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam per consona membra resoluis.

Ergo si nil aliud habes, cur illud non custodis? Compagem Ecclesiæ solus [illegible] membrorum officia præfocando impedit, & oppilando suffocat, ne qui [illegible] Episcop [illegible] suum tute valeat explere, iuncturas disiungit, confundens harmoniam, dum [illegible] solus sibi vendicat. Aufert corpori sanitatem, dum membra singul [illegible] singulis offi [illegible] In processu dicis, *Vnum in Ecclesia Principem, in quo & ex quo* * nemo contradicit. Si [illegible] tibi Paulus: *Ego enim à Domino accepi, quod & tradidi vobis,* non [illegible] Petro. [illegible] *neq; per hominem, sed per Iesum Christum.*

Pergis dicens, *Non à multis vnum, sed multa ab vno.* Cum a Pædag [illegible] meo [illegible] sans. *Quidnam esset numerus?* respondi, *Vnitatum collectio ab vno scandens ad* [illegible] *lura.* S [illegible] *mensura motus rerum mutabilium.* Postea ab Augustino in vltimis Con [illegible] discretionem potentiæ ratiocinatiuæ super rebus innumerab [illegible] bus aut [illegible] s. [illegible] ris, vix consideras, quia non inferunt quod prætendis: vt Irnerius ait, con [illegible] trarium, non induxit.

Prosequeris, *vt in corpore multa membra vnius capitis sumunt influxum, &c.* Fatemur [illegible] vt caput manus aut pedis vsurpet officium, reliquis [illegible] Epi [illegible] opi nihil relinquen [illegible]

Sequitur, *Inferiores motus primi mobilis motu gubernantur.* At non Sol rutilo con [illegible] bes gelidum impedit axem, sed veterem seruant sidera pacem.

Sequitur, *Vt ex reuerentia inferiorum ad caput vna concordia fieret.* [illegible] icl [illegible] im lege S [illegible] corripientem Epi [illegible] opum, quod [illegible] e *Vniuersalis E* [illegible] *si* [illegible] *Epi* [illegible] *opum* nuncuparet [illegible] Dic [illegible] *omnia tibi tribuis, adimis mi* [illegible] *, &c. Honor meus est fratrum meorum* [illegible] *vigor.*

Sequitur, *In apibus vnum Rex est, & grues vnam sequuntur ordine litterario.* [illegible] obseruati [illegible] iam [illegible] illud de qu [illegible] po [illegible] fiam in Epi [illegible] o & Episcopum in E [illegible] neque in [illegible] debes [illegible] E [illegible] num [illegible] ext [illegible] qua [illegible] A [illegible] us [illegible] Pe [illegible] puam [illegible] p [illegible] ege [illegible] fert [illegible] q [illegible] lo [illegible] [illegible] habeat, & in med [illegible] R [illegible] aut [illegible] e [illegible] oretu [illegible]

[illegible] *tanquam in multis. Non tua ergo sola potestas a Domino, sed* [illegible] *&c.* [illegible] *ueris dictum facis caput collateralem, aut in corpore Christi membra locas* [illegible] *alium esse qui posuit in Ecclesia quosdam Apostolos, quosdam autem Pro*[illegible] *& pastores &c. Sicut et Cherubin & Seraphin &c.* [illegible] *aut Abbas, nolit obedire Episcopo, hoc de telonio non est* [illegible] *Archangelos esse.* Vides ergo do[illegible] [illegible] ad illam nactus es p[illegible]catum.

[illegible] ticum, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo* [illegible] *meam.* [illegible] hoc verbo audent asserere, super solo [illegible] ut, vbi [illegible] pra, dicens, *alios Apostolos, Prophetas, Evangelistas, Do*[illegible] *consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Atque hoc* [illegible] *Apostolico* [illegible] *eloquio, & capiti conuenientissime adaptans, totum ex* [illegible] *per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in men*[illegible] *mentum corporis faciens, in ædificationem sui in charitate.* Christus est er[illegible] per charitatem. Illud igitur iungas *Petra autem erat Christus* [illegible] [illegible] a Domino: *Ecce constitui te super gentes & regna, ut euellas & destru*[illegible] *ad* [illegible] *plantes.* nec tamen ideo summa rerum sibi soli collata perhibetur.

[illegible] *mea, &c.* virtute fidei & charitate Christi, non Petri, vel [illegible] Ecclesia, neque exspirat, si duo aut tres [illegible] Papatu, vt [illegible] quandoque. Imo & inductum recte credentem in [illegible] esse consi[illegible] ipsum excludat à regno Dei, quod [illegible]

[illegible] *Pater unum sumus.* Quis hic dubitet [illegible] Christum patri con[illegible]stantia[illegible] [illegible] fructus [illegible] nostræ oportuit prouide[illegible] [illegible] sancti missionem [illegible] aulum ad præputium mi[illegible], de quo [illegible]

[illegible] omnem [illegible] Papæ attribuat. Cogit [illegible] ignari Bernhardi ipsum pompam & glo[illegible] Claræu[illegible] ensis scripsit ad Eugenium [illegible] contemptum [illegible] anorum [illegible] *Puta ne* [illegible] *terrenu* [illegible] *homines* [illegible] *me constitu* [illegible] *super* [illegible] *barbaricam* [illegible] *regionis extr*[illegible] [illegible] *disputationes* [illegible] *peccatorum* [illegible] [illegible] *perditorem.* O[illegible] sest [illegible] fancte [illegible] calumniat[illegible] telam [illegible] verbis: *Atque* [illegible] *duplo* [illegible] *minus* [illegible] at sequentis [illegible] est, [illegible] *De consideratione* [illegible] nem pro co[illegible] *Non est quod* [illegible] *esse. Nam Pr*[illegible] *similiter leuaretur, audiuit* [illegible] Propheta, [illegible] *fucum fucati honoris.* Ex quo fat[illegible] Doctores [illegible] calum[illegible] [illegible] dixerat [illegible] *in me accipio* [illegible] *linguas mea* [illegible] *& venenata* [illegible] plurimi [illegible] us in execrat[illegible] [illegible] *Sacerdos magnus, summus Pontifex, &c* [illegible] de prio[illegible] potestas sit delegata, vt per [illegible] Be[illegible] gloriari [illegible] pompas [illegible] ad quarum detestationem & omnium temporalium rerum contemptum on[illegible]

[illegible] *ac so.&c.* [illegible] C[illegible] s [illegible] mus [illegible] Portu[illegible] [illegible] m monasterium [illegible] An[illegible] t[illegible] A[illegible] damnan[illegible] eam velut pe[illegible] ces hæte[illegible]n, dicens, *In reliquo* [illegible] *si* [illegible] ne[illegible] Ana[illegible]letus dicit, nec magnus Leo [illegible] [illegible] potest[illegible] tam id est, nul[illegible]lis terminis coart[illegible] [illegible] A[illegible]postol[illegible] [illegible]tas à Christo immediate. D[illegible] que[illegible] Ap[illegible]orum in Sacerdotem vel Ep[illegible]scopum [illegible] [illegible] veritat[illegible] dinatos: quia m[illegible] [illegible] p[illegible] [illegible]nnes, prædicationes adiecit [illegible] [illegible] ter duodecim annumeratus est, [illegible] ita vt [illegible] u im impositio necessaria. Atque [illegible] sacrum [illegible] nem [illegible] omnia Sacramenta à Christo imme[illegible] [illegible] Sa[illegible] d[illegible] in exhibitio corporalis inc[illegible]rputala [illegible] s[illegible] tualis [illegible] præbet indicium infallibi[illegible]e: quia non facie [illegible] cum [illegible] ministerium in nomine eius ex[illegible]et, ipse præstat [illegible] Dic si speculator in [illegible] consistere iussus, hostili exercitu inter angustias [illegible] at Imperatorem, sic [illegible]um [illegible]erat, isque subito impetu obuiat hostem [illegible] is, cui summam rerum desers? Te parem esse reor Simoni, putanti manu[illegible] ac Ioannis factam super baptisatis in Samaria, qui nondum acceperan[illegible] potali quodam attactu id effecisse: sicut ouum quod ex cubatione [illegible] trus ait: *Existimasti donum Dei pecunia possideri. Pœnitentiam itaque age* [illegible] Rudi[illegible] me sentiens, alta tamen attingere audes, dum dicis, quod m[illegible] Pe[illegible] à Coapostolis facta n[illegible] sit indicium maioritatis omnium Apostol[illegible]rum [illegible] milem fuisse Arrii impium errorem dicentis, *Spiritum Sanctum patre filioque minorem* [illegible] *ab illis.*

O philitum gr[illegible]ssim, Feltrensi populo dignum qui generationem [illegible] nem & processionem æternam, Patris, Fil[illegible] & spiritus Sancti putas corp[illegible] vbi mittens ac missus, generans & genitus substantialiter absque vlla [illegible] d[illegible]stinguantur. Sed ad textum redeamus. I[illegible]le ipse Lucas qui [illegible] *Conuo* [illegible] *titudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, &c.* [illegible] *bus boni testimonii septem, & elegerunt Stephanum, Philippum, Prochorum, Nica[illegible]rem, Timo[illegible]nam, & Nicolaum, &c.* Vides quomodo apud Hierosol[illegible]mam X[illegible] Conc[illegible]lium, totumque Concilium elegit prædictos septem, quos [illegible] licet euangelisandi verbum Dei, non autem Petrus. I[illegible] lapidato omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samar[illegible], præter A[illegible] [illegible] euangelisantes. Philippus autem descendens in [illegible]em Sa[illegible] d[illegible] s Christum, intendebant autem turbæ his, quæ à Ph[illegible] pa[illegible] subdit Lucas: *Cum autem audissent Apostoli, qui erant* [illegible] *qu*[illegible] *Samaria* [illegible] *Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem, &c.* Ex his constat luce clarius Eccle[illegible] lap[illegible] ne d[illegible]ersam [illegible] Apost[illegible]lis manentibus congre[illegible], apu[illegible] [illegible]tas. [illegible] cum [illegible]nt Samaritas in Philippu[illegible] nem. Quid igitur ca[illegible] æquiuocando m[illegible] nem Philippi ac [illegible] in eodem oratio[illegible] xtu, præcipue autem inter Petri ac Iohann[illegible] [illegible] alter Iohannes [illegible] quia Petrus dignitat[illegible] [illegible] [illegible] Ita enim Galatis scribit vas [illegible] *acuem ei restiti, quia reprehensibilis erat, &c.* [illegible] [illegible] contulit Petro, [illegible] acceperat à Domino. Tu vero [illegible] *tant* [illegible] *ellum quamquam Rex sit cunctorum Domin*[illegible] *Petrus* [illegible] *etiam amore* [illegible] *ad quos mittebatur* [illegible] *Samar*[illegible]*anorum.* [illegible] que [illegible]nim Regi Co[illegible] Regem in bel[illegible] [illegible] re an exercitum ducere, an alium [illegible] per[illegible] Xerxen [illegible] legimus, cuius tanta [illegible] [illegible] eft [illegible] neq [illegible] capiendis [illegible] [illegible] tur, præter [illegible]nicu qui cen[illegible]uit, *In[illegible] derata Regi non poss*[illegible] *vero Regi* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Melchisede* [illegible] aus, [illegible] pri [illegible]

[illegible] S [illegible] in æternum [illegible] M [illegible]

[illegible] um, [illegible] un [illegible] hen [illegible]

[illegible] q [illegible] d [illegible] *Dignitate Aaron*, [illegible] M [illegible] llac [illegible]

[illegible] L [illegible] e D [illegible] rume [illegible] p [illegible] s [illegible] eu ad d [illegible] mutus n [illegible] & [illegible] & seu [illegible] Aar [illegible] e [illegible] *tabernaculo*. His [illegible] fu [illegible], ne [illegible] bi [illegible] A [illegible] s quoq [illegible] ouo [illegible] L [illegible] qu [illegible] caput n [illegible] um [illegible] exhibu [illegible] rpo [illegible] ordi [illegible] s [illegible] star [illegible] tiæ [illegible] prius relsquit [illegible] & [illegible] C [illegible] us. [illegible] autem [illegible] d [illegible] s *Auctoritate Mo* [illegible], [illegible] admo [illegible] in quar [illegible] *m* [illegible] *vnumquemq, euocare & adf* [illegible] *exemplo M* [illegible] *nes, non tam ætate quam* [illegible] *quos tu nosti, quia senes populi* [illegible] *nt, &c. Co* [illegible] ce [illegible] moc [illegible] iu [illegible] ro. S [illegible] amus v [illegible] ta.

Iudi atu [illegible] e [illegible] ne [illegible] atur [illegible] bi, [illegible] mus Abraham Se [illegible] c a [illegible] n c [illegible] nati [illegible] e [illegible] *Loquimini de me coram Domino*, [illegible] *us, vtrum* [illegible] *tulerim, aut asinum* [illegible] *si quempiam calumniatus sum, si oppr* [illegible] *cuiusquam mu* [illegible] *ps.* [illegible] *on enim iam illud ho* [illegible] *vebug restituam.* His enarrat [illegible] *daretur* [illegible] *lium copia virorum, quales perstrinximus nunc, quod illo secundum seculo.* [illegible] *te illorum* [illegible] *tempor* [illegible] *cat* [illegible] *udo videretur. &* [illegible] *Et nunc* [illegible] *oculi* [illegible] *mi Eu* [illegible] *eum quin* [illegible] *Ecclesia est statum,* [illegible] *datorum, eorum pra* [illegible] *qui in circuitu tuo,* [illegible] *ne.* [illegible] g [illegible] a pau [illegible] non fo [illegible] etem.

Nunc se [illegible] *P* [illegible] *state Petrus* S [illegible] d B [illegible] na d [illegible] m [illegible] um [illegible] u [illegible] *Tn* [illegible] *tam multa circumda* [illegible] *varietate. O* [illegible] *s quid capiunt* [illegible] *aud* [illegible] *dicere* [illegible] *hac,* [illegible] *Scio vbi hab* [illegible] *reduli & subu* [illegible] *sunt te* [illegible] *m. Lupi non oue* [illegible] *sic* [illegible] *aulus ludebat, &* [illegible] *trum hic est, qui nescitur proc* [illegible] *isse aliquando v* [illegible] *ge* [illegible] *auro, non vestiu eq* [illegible], *nec stipatus milite, nec constrepentibus* [illegible] *tis a limpler* [illegible] *re mandatum: si amas me, pasce oues me* [illegible] *bis succe* [illegible] *non* [illegible] *& * [illegible] *ac* [illegible] *uange* [illegible] *rum opus impleßi. Dracones* [illegible] *q* [illegible] *is* [illegible] *pa cere* [illegible] *scorpio* [illegible] *Prope* [illegible] *ua* [illegible] *gredere tot: sed verbo, non ferro* [illegible] *d in denuo* [illegible] *surpare* [illegible] *emel* [illegible] *manu, &c.* Quod sequitur de [illegible] d [illegible] id c [illegible] archiam D [illegible] h [illegible] remitto, transcu [illegible] en [illegible] que [illegible] a.

[illegible] *n* [illegible] me dixeris, [illegible] vnctus, eu [illegible] io [illegible] e cl [illegible] atus, [illegible] cedi [illegible] xe [illegible], regium nom [illegible] ristus est, sed eius [illegible] nu [illegible] d [illegible] d [illegible] m B [illegible] ardun [illegible] e dicentem [illegible] *on* [illegible] *le de q* [illegible] *Pr* [illegible] *ta.* [illegible] *poß* [illegible] *o eius.* [illegible] *est qui* [illegible] *ffe* [illegible] *em* [illegible] *vendicas, & iurosreationis* [illegible] *merito re* [illegible] *tru.* [illegible] *enim* [illegible] *um est.* [illegible] *mo* [illegible] *dabo tibi gente hæreditatem* [illegible] *ione n* [illegible] *i* [illegible] *um ce* [illegible] *curam illius habe pars tua hac, v* [illegible] *ra* [illegible] *am* [illegible] *unq* [illegible] *minus* [illegible] *pedago. Nec tamen u vi* [illegible] *s* [illegible] *us.* P [illegible] *quem* [illegible] *stuit Dominus super familiam* [illegible] *m. Nul* [illegible] *m* [illegible] *null* [illegible] *tam* [illegible] *id* [illegible], *quam* [illegible] *ids* [illegible] *m dominandi.*

[illegible] *ibi* [illegible] *tradit* [illegible] M. [illegible] est [illegible] aui [illegible] m [illegible]

C [illegible] t ad [illegible] c [illegible] t n [illegible] n [illegible] u [illegible] u [illegible] a [illegible] iac [illegible] m [illegible]

[illegible] p[illegible] c. [illegible] fu[illegible]tem [illegible]. Ideo [illegible] euan[illegible] non po[illegible] *Non* [illegible] *inter vos* [illegible] *fratrem &* [illegible] *qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.* [illegible] um v[illegible] ad [illegible] contemptib[illegible] ne [illegible] A[illegible] te [illegible] ardus. *Putasne hac tempora sustinerent [illegible] hominibus lites [illegible] pro terrena [illegible] deres [illegible] me constituit iudicem super vos, &c.* N[illegible] aliquando quispiam Ap[illegible]orum [illegible]. *Stetisse denique lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego. Erit illud, non* [illegible] tibi [illegible] meam [illegible] tiam comp[illegible] q[illegible] tem meo [illegible] ammare [illegible] ve [illegible] uo [illegible] am [illegible] nent leges [illegible] n Do[illegible] rello [illegible] me vi[illegible] tem præcipue [illegible] io.

T[illegible] trem [illegible], *tibi oues credita.* Si amas [illegible] oues meas, dixit Dominus [illegible] B[illegible] ait: *Dominabis luporum, sed ouibus non dominaberis. Pascendas vtique, non premendas suscepisti.* Ne[illegible] ex[illegible] [illegible] habes, in [illegible] præ [illegible] inter cæteri discipuli [illegible] dum omnes in [illegible] orbem. At [illegible] a [illegible] ediam [illegible] eundem inter [illegible] ordientem legito: *Parentes eius destinati sunt, non ad aliquas regiones [illegible] in orbem debellaturi. Item in orbem vniuersum, dictum est illis. Ipsi vero vendentes tunicas, emerunt [illegible] tumelo [illegible] spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non peruenere victores inclyti filii exc[illegible] non sagitta potentium arcus, &c. Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, in fines orbis terræ [illegible] eorum. Nimis confortatus est principatus eorum.* V[illegible]de L[illegible] de [illegible] min[illegible] spe[illegible] Prophetas de omnibus præ[illegible] um d[illegible]. H[illegible] ernardus intel[illegible] gens subditeis: *Tu suc[illegible] here[illegible] item, non solo Petro* [illegible] ra [illegible]enard[illegible] dogma cou[illegible] inetem, iam decertarem, an quad[illegible] ns an[illegible] rans h[illegible] C[illegible] am aut Episcopos per eum, cui creditum est p[illegible] um, an per e[illegible] m q[illegible] de[illegible] natus fi. Sed quartam ve[illegible] dum [illegible] teramus, dummodo [illegible] mu[illegible] B[illegible] d centis. *Prosit vt fidelis seruus ad quid [illegible] illis escam in tempore, hoc est, vt [illegible] non impores. Recordare vocis illius: Sapientibus & insipientibus debitor sum. [illegible] infidelibus de[illegible] ducia, qua con[illegible] Christum non offerimus eis, qui non h[illegible]ent. Ex[illegible] vt fides incidat in gentes. [illegible] credere contigit? quomodo credent sine prædicante. Petrus ad Cornelium, Philippus ad [illegible] bum [illegible] Augustinum a Gregorio destinatum formam fidei tradidit Anglis, &c. An non lumina Apo[illegible]rum plus iam am[illegible] quam deuotio erit? an non vocibus eius tota die vestrum resultat palatium? an non spolii eius omnis [illegible] ulica inhiat inexplebili auiditate rapacitas?* Et rursum in quarto: *Fuerunt ante te, qui se totos [illegible] exponerent, pastoris opere & nomine gloriantes, nil sibi reputantes indignum, nisi quod saluti omnium obe[illegible] putarent, impend[illegible] ant substantiam, impendentes & semetipsos, vt [illegible] qui ait. Et ego superimpendor pro animabus vestris, ponebant quoties oportuisset sine sumptu Euangelium.*

Hæc super pastura pompaque pontificali ex [illegible] Claræuallensi dixisse sufficiat. Me vero quoddam Concilium meminis legisse, vbi super inuestitura Ecclesiasticorum benefi[illegible]orum Clericis [illegible] enda & ec[illegible] ntra de regalia secularibus restituenda Principibus [illegible] tabatur: [illegible] & pri[illegible] mores p[illegible] præsenti Prælatorum pompæ c[illegible] ereban[illegible] & q[illegible] ularia sine [illegible] & ap[illegible]ar[illegible] atus [illegible] vix adm[illegible] dem in[illegible] ratio, quod [illegible] p[illegible] placeant [illegible] deinde spon[illegible] adornant ipsas [illegible] vt & coram vniuerso [illegible] undo * g[illegible] Christi ornament[illegible] sponsæ suæ refulgeat: Habeat igitur regalias & quæ duntaxat Ecclesiam fuisse * quam v[illegible] le ciuitatem sanctam Ieru[illegible] em nouam d[illegible] ndentem de cœlo, à Deo paratam, velut sponsam ornatam viro suo: cum vtique nos sumus [illegible] n quos fines [illegible] culi deuenerunt, nullam aliam expectantes [illegible] aduentum in gl[illegible] D[illegible]. Sed neque satis parabola quadrat. Quip[illegible] apud C[illegible] o [illegible] iam xel[illegible] tentem [illegible] latur ex eo, quod amica e[illegible] est [illegible], [illegible] alieno sed proprio, [illegible] quæ sib[illegible] n[illegible] fœm[illegible] næ, [illegible] ornata. [illegible] ergo fornicatia sponsa, quæ ornatur alteri quam Ch[illegible]st[illegible] stare fateor turpe [illegible] putatum esse absque or[illegible] atu sacerdotium. Nam cum [illegible], maxime S[illegible] anus, factionibus nedum [illegible] onsulatus, te[illegible] & triumphus ac quæstura p[illegible] bi cum patribus [illegible] esset communicata, [illegible] v[illegible] in quarto [illegible] stutam *namque eam non honoris [illegible] sine æstimabant sed patefactus ad Consulatum ac triumphos locus nouis hominibus [illegible] videbatur: Patres contra non pro [illegible] communicatis, sed pro amissis honoribus fremere, negare, si ea ita [illegible], liberos tollendos esse, qui [illegible] maiorum loco, cernentesque alios en possessione dignitatis sua [illegible] Salii Flaminesque nusquam alio quam ad sacrificandum pro populo sine imperiis ac potestatibus relinquantur.* Satis p[illegible] non fodi pari[illegible] [illegible] iat, cuius est to[illegible] ere. [illegible] eo autem extendimus sermonem nostrum [illegible] vt intelligas q[illegible] iam vane [illegible] tuam in me acui[illegible].

[illegible] inferediamur ad [illegible] lam epistolam, quæ dicitur [illegible] *quis hunc* [illegible] ricet Romanum Pontifi[illegible] [illegible] *uerit, Christum, qui ei credidit cathedram, non recipit: & quicunque contr[illegible] ierit Do[illegible] rem [illegible] in Christum.* Hæc [illegible] apte natur[illegible] & [illegible] tia verissima [illegible]. Nam [illegible] Rex & [illegible] ue potestas [illegible] imior, auctoritat[illegible] [illegible] item per m[illegible] s expe[illegible] e[illegible] pedierit, [illegible] ordin[illegible] oni teli[illegible] Hoc [illegible] ppius [illegible] dius, [illegible] ctatoriæ potestatis cu[illegible] lictoribus præeuntibus, dum di[illegible] *Pul[illegible] m[illegible] ius de tergo vitaque sua penes vnum illum esse, cuius Maiestatem violaneris.* Ecce

[illegible] cuangel[illegible] C[illegible]

[illegible] R[illegible] ma[illegible] aues [illegible] poss[illegible] alterum [illegible] occupare. [illegible] ctis & [illegible] lauo retudero nil pl[illegible] quam ster[illegible]ora [illegible] ores tuos s[illegible]dere, qu[illegible] quo [illegible] nia co[illegible]mus.

Ad [illegible] perge[illegible] bas c[illegible] dere paras, *licere Pont[illegible] non ro[illegible] condemnare* [illegible] M[illegible], [illegible] que, [illegible] crimen [illegible] plurima popu[illegible] S[illegible] ueris de P[illegible] transgressores, de Helia [illegible] Sacerd[illegible]es B[illegible]laam, [illegible] R[illegible]g[illegible]s O[illegible]ch[illegible]z, de P[illegible] & Ana[illegible]a, & eius v[illegible]re Sap[illegible] [illegible] ru[illegible] m[illegible] qu[illegible] ex us quæ [illegible] Dei & gratia sing[illegible] [illegible] opera per h[illegible]minem pe[illegible]atis obnoxium pro libito v[illegible] [illegible] te[illegible] ac [illegible]uium sermone rotato tentas [illegible]me[illegible]e. [illegible] d[illegible] h[illegible]m[illegible]na priuilegia non esse in con[illegible] qe[illegible] la[illegible] ve[illegible]nas actiones homi[illegible]s communicandas. D[illegible]sce n[illegible] a quæ [illegible] ag[illegible] obnoxia leg[illegible]bus es[illegible] n[illegible] mediatorem Dei & hom[illegible]um Iesum [illegible] se[illegible] n[illegible]tatem, n[illegible]que Sa[illegible]rd[illegible]tem secundum ordinem M[illegible]lchisedech, neque Pa[illegible] rium esse, sed secundum humanitatem quam assumpsit [illegible]eus ho[illegible]us. S[illegible] nu tot impios, quod M[illegible]y[illegible]ses strauisse perhibetur, ipse [illegible] [illegible] secernens tuhum innoxiam, seu precibus eius Deus perimeret eos [illegible] q[illegible]os ipse [illegible] inauditos vexauit innoxi[illegible]s, aut Cœlibum Ducem officio priuaret [illegible] iam gl[illegible] set omnia nutu D[illegible]i pr[illegible]cedere. Denique surripis colloquium Moys[illegible] um fratre [illegible] an[illegible] cædem, & su[illegible] verba Petri, [illegible]licet, *Anania cur tentauit Sathanas cor tuum men[illegible] tui Sancto*: quæ sup[illegible] respons[illegible] prol[illegible]xa forent. Vnum te [illegible] qu[illegible] Theologia ita demum est arg[illegible]mentatiua, cum a Christo ve[illegible] [illegible] us inuen[illegible] Vide nunc si nostra vel tua exem[illegible]la sunt recepta.

Nunc illud exami[illegible]emus q[illegible]d [illegible]u vocas e[illegible]cacius egoque id re[illegible] p[illegible] propius adaptari, de C[illegible]int[illegible] quem ab entem c[illegible] [illegible]thanæ tam[illegible] a[illegible] absque iudicii tela, ob reatus sui notorietatem, quia Corinthi[illegible]s [illegible] b[illegible] nouercam. Non a[illegible]treris, Læli præsumptuose, me satis cl[illegible] c[illegible] C[illegible]rinthium ignorasse [illegible] s[illegible] eius exempli translationem [illegible]dam a[illegible] xens si [illegible] a trahis. *An vero insi[illegible]are poteris, crimen tu[illegible]m non [illegible]sse notor[illegible] p[illegible]am [illegible] & sacrilegum Sigismundum in c[illegible]imine confoebas, &c. nec [illegible] id non ess[illegible] ant[illegible] id iure [illegible]m esse contendis.* P[illegible]st hæ[illegible] delicta [illegible] te[illegible] m [illegible] te[illegible] ne cæl[illegible], ne [illegible] v[illegible]la [illegible]mpe[illegible]re, [illegible] ab[illegible]que [illegible] p[illegible] [illegible]mna[illegible]e. [illegible] et adi[illegible]s, *quod si quis peccat in conspectu iudicu, ille [illegible]* [illegible] eb[illegible] *et iudi[illegible]*, [illegible] et [illegible] [illegible], v[illegible] par[illegible] [illegible], [illegible] u[illegible]es [illegible] iud[illegible] par[illegible]s, [illegible] n[illegible] d[illegible] [illegible] u[illegible]a[illegible] [illegible]a est [illegible] Nu[illegible] a[illegible] a [illegible] taf[illegible]a. [illegible] q[illegible] [illegible] [illegible] as [illegible] animaduerteris. Tu [illegible] [illegible] cat sensus d[illegible] sentaro & in [illegible] ipse latur [illegible] lo[illegible] aut ex in[illegible] e[illegible]iendo aut abstrahe[illegible] te[illegible] du[illegible] a [illegible]ccurre[illegible] do p[illegible] varietatem [illegible] vi[illegible] [illegible] p[illegible] A[illegible]osto[illegible]s ab [illegible]dicau[illegible] mo[illegible] Corinthi[illegible] factus [illegible] tr[illegible] ad[illegible] ue[illegible]r qu[illegible] [illegible]m aut forte [illegible] in [illegible] ad Ephe[illegible] [illegible] A[illegible] ba[illegible] *[illegible]nten iam indi[illegible] vt [illegible] [illegible] en[illegible]* [illegible]tus [illegible]st, *[illegible] Chri[illegible] congr[illegible] in meo spi[illegible]*

[illegible] anno [illegible] Cardinalis [illegible] more [illegible] spop [illegible] tentau [illegible] est. Dux [illegible] apud [illegible] per manum [illegible] periculi [illegible] Nam [illegible] æterno, quis [illegible] capere [illegible] capere est me [illegible]

[illegible] *Princeps [illegible] solutus damnare valeat inauditum.* [illegible] *arrogatio bæreditatis, vocandos esse quorum interest.* Hic vero de [illegible] cæcas [illegible] tuas effundis innuens, quod [illegible] tum solemnia exuperat, [illegible] nt, ut necin us vocat [illegible] requirat [illegible] atque pauper [illegible] dum [illegible] constet, sep'acm [illegible] testato [illegible] aut ad [illegible] vel inter liberos, aut [illegible] esse [illegible] aut in quis heres institutus [illegible] esse solemnitet [illegible] Sed an quicunque [illegible] lamentum vim veritatis habere [illegible] Certum quæ mihi debet Titius, vero de lege, an [illegible] debitum [illegible] Dic [illegible] & naturalem secernere necessitatem. [illegible] hæc tua [illegible] Nam licet de me male meritus es, mal em tamen errores [illegible]

A [illegible] mitto, hoc unicum tibi concedens, quod ubi seditio immin [illegible] & [illegible] licere Principi absque partium vocatione immi nentis [illegible] postea fortasse non separabilia. Sicut apud Valentinianum [illegible] clandestinis machinationibus sæviente, Principis eius lege [illegible] abrogata, comprehensis continuo fontibus & [illegible] in offensione pro Imperio Romano [illegible] ne [illegible] causa nostra, aut etiam cum causa Ma[illegible] Nam & de seditiosis Iustinianus non [illegible] sine [illegible] procedatur. At in om[illegible] violatur

Po[illegible] naturæ [illegible] facis, tu discernis, an de cri[illegible] pœnam promulgatam inc[illegible] enunciatur. O cavillator [illegible] ne Cardinali dex[illegible] Maro in VI. apud inferos prio[illegible] erat d[illegible] appellatum est id [illegible] Concilio cessit, decen[illegible] pensi habes. Si quis [illegible] obnoxi[illegible] Erras longe [illegible] publica[illegible] Ducem [illegible] Ducis id pa[illegible] causæ [illegible] auctor, [illegible] non [illegible] dus est is qui [illegible] facta [illegible] Deus est, quem [illegible]

De Primatu Ecclesiæ Romanæ

Sed [illegible] mendaciorum perfidi [illegible] descendens in barathrum calumniarum, quid ma calumniaris quasi primatum Ecclesiæ Romanæ pernegem, qui scio omnibus Apostolis esse

Postea calu … uasit … dicit … *Sicut … ephim & Cherubim … tegunt … ale …* … *vno capite, &c.* … *ut … ttt … tur … Patres … ando … habere … ntudinem … testatu. … adcatum … radiu … Tu ne deni … ri … ulis … tu … tiam mutilare membra, … terminos quos posuerunt Patres … Erras, si re summam … ita & solam … Apo … iam … Non est potest … nisi a Deo Proinde … Qui po… … Dei ordinatione … principia … tamen singulariter. … Non tua esse … ela potestas a Domino … c&c. … digitum … capitis collateralem, aut in corpore … Ecclesia quo … Apostolos, quo … Pro… phetas, … & pastores &c. Sicut illi Cherubim & Seraphim … aut Abbas, nolit obedire Episcopo, hoc de ca… non est … Archangelo esse. Vides … ciuitates, quis ex … us Eccl … cratum.

… *Tu es Petrus, & super hanc pet… … meam.* … c vero audent … super solo … dicens; alios Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Doctores … ministerium, in ædificationem corp… *Atque hoc … Apostolica figurans eloquio, & capiti conuenienti … adaptans, totum ex … secundum operationem in mensuram … corporis facientis, in ædificationem sui in charitate.* … charitatem. Illud igitur iungas: *Petra autem erat Christus indeficiens* … Domino: *Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, &* … nec tamen ideo summa rerum sibi soli collata … etur.

… *mea … fl… mea, &c.* … unitate fidei, & charitate Christi, non Petri, vel … definit … ecclesia, neque exspirat … Papatu, vt … aut Papa et … Imo & Indum … credentem in … esse confido … coactione … sis ipsum … Dei, quod … credentem … Dominus.

… *& Pater vnum sumus.* … dubitet … Christum patri con… stantia… … nec dubi … Christus ascen… … ad patrem … oportuna prouide… … & p… Paulum … præpositum … de quo …

… Bernhardum ipsum, pompam & glo… … m… Christus … Eugenium … Dei cultum, & contemptum mundanorum dum dicit *Putauis … hominibus pro terrenu … Dominus … barbaries … Disputationes aduocatorum … veritatis …* … est … telam … *Atque hic … dupli … suauis oratio … &* … sequent … qui … con … est, … circa titulum … quem … iam *De consideratione* … po… … de … *Non est quod … Nam Pr … leuaretur, audent Vt euellas & …* … Propheta … fucum fucati honoris. Ex … Doctorem … calum… … im dixerat … *libent in me accipio … ingenia maledic…, & venenata* … cum plurima … exsecratic nem … *Sacerdos magnus … summus Pont… x, &c.* … potestas … glorians … qui … pomp… … quarum detestationem & omnium temporalium rerum contemptum …

[illegible] mu [illegible] d p [illegible] m [illegible] im [illegible] & [illegible] mo asterium [illegible] cx [illegible] damnan eam velut [illegible]

[illegible] ad [illegible] ce hæref [illegible], dicens; *In rel* [illegible] *non nisi* *fi* [illegible] nequ Ana [illegible] letus dicit, nec magnus Leo co [illegible] potestatem [illegible] am, id est, nul is terminis coarctatam, [illegible] me [illegible] A [illegible] claues e [illegible] tas à Christo immediate. D [illegible] s h [illegible] que [illegible] am Ap [illegible] otum in Sac [illegible] otem vel Epis [illegible] pum [illegible] nsecr [illegible] A [illegible] in [illegible] ce [illegible] ritat [illegible] atos: quia [illegible] nuu [illegible] posi [illegible] o [illegible] us, p [illegible] nes, [illegible] æd [illegible] nes adiect [illegible] M [illegible] thiam [illegible] o [illegible] uatum, n [illegible] duodecim annumeratu [illegible], [illegible] S [illegible] ita vt non esset v [illegible] m [illegible] um [illegible] o necessaria. A [illegible] ve [illegible] as [illegible] facrum [illegible] nem, [illegible] omnia Sac [illegible] a à Christo imme [illegible] te [illegible]

S [illegible] d [illegible] tum m [illegible] bitio corporalis incorporata [illegible] a [illegible] citu [illegible] s [illegible] o [illegible] æ [illegible] et indi [illegible] al [illegible] e. quia non fac [illegible] com [illegible] in ste [illegible] s [illegible] mi [illegible] cr [illegible] m in nomine eius e [illegible] bet, [illegible] præstat [illegible] D [illegible] si pec [illegible] torin [illegible] on [illegible] us, hostili exer [illegible] angul [illegible] s v [illegible] at Imperatorem, si [illegible] m [illegible] erat, isque subito impetu ob [illegible] is, c [illegible] summam rerum defers. Te parem esse reor Simo [illegible], put [illegible] an [illegible] ac Ioannis factam super baptisatis in Samaria, qui nondum acc [illegible] pe [illegible] a [illegible] pota [illegible] quodam attactu id effecisse: sicut ouum quod ex cubatione [illegible] trus ait: *Existimasti donum Dei pecunia possideri. Pœnitentiam itaque age* [illegible] me sentiens, alta tamen attingere audes, dum dicis, quod mi [illegible] io [illegible] à Coapostolis facta non sit indicium maioritatis omnium Apost [illegible] lor [illegible] a [illegible] m [illegible] lem fuisse Arriu impium errorem dicentis, *Spiritum Sanctum patre filioque* [illegible] *inorem*, [illegible] *ab illis.*

O philtrum gr [illegible] ssimum, Feltrensi populo dignum [illegible] qui generatio [illegible] en [illegible] nem & processionem æternam, Patris, Filii & Spiritus Sancti putas corpo [illegible] ous [illegible] v [illegible] mittens ac missus, generans & genitus substantialiter absque [illegible] la [illegible] m di [illegible] inguantur. Sed ad textum redeamus. [illegible] e ipse Lucas qui sc [illegible] *Conuocant* [illegible] *aut* *titudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere ver* [illegible] *um Dei, &c. Consi* [illegible] *at* *bu boni testimonii s* [illegible] *ptem, & elegerunt Stephanum, Philippum, Pro* [illegible] *horum, Nicanorem* [illegible] *nam, & Nicolaum, &c.* Vides quomodo apud Hierosol [illegible] m [illegible] XII. Apost [illegible] co [illegible] nc [illegible] ium, totumque Concilium elegit prædictos sept [illegible] s con [illegible] licet euangelisandi verbum Dei, non autem Petrus. [illegible] e [illegible] Lucas subi [illegible] n [illegible] lapidato omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Sam [illegible] iæ, p [illegible] æter Ap [illegible], & [illegible] pe [illegible] transibant euangelisantes. Phi [illegible] ippus autem de [illegible] en [illegible] ens in [illegible] S [illegible] di [illegible] bat [illegible] is Christum, intendebant autem turbæ his, quæ [illegible] h [illegible] pp [illegible] e [illegible] an [illegible] & pan [illegible] subdit Lucas: *Cum autem audissent Apostoli, qui erant* [illegible] *ero* [illegible] *mis, quia Samari* [illegible] *Dei* [illegible] *erunt ad eos* [illegible] *etrum & I* [illegible] *hannem, &c.* Ex his constat luce clarius [illegible] c le [illegible] m l [illegible] lap [illegible] ne d [illegible] am [illegible] lis Apost [illegible] lis manentibus congre [illegible] tis, apud qu [illegible] n [illegible] au [illegible] oritas. Q [illegible] um [illegible] u [illegible] t Samaritas in Phi [illegible] ippum int [illegible] ntos, m [illegible] et [illegible] P [illegible] nem. Quid igitur c [illegible] ris, æquiu [illegible] cand [illegible] missi [illegible] nem Phi [illegible] ippi ac [illegible] in eodem [illegible] tio [illegible] is [illegible] extra, præcipue autem inter Petri ac [illegible] ha [illegible] nis, [illegible] sis, [illegible] anne [illegible] qu [illegible] Petrus dignitati [illegible] uæ d [illegible] rog [illegible] m [illegible] e du [illegible] t [illegible] l [illegible] ndi le [illegible] u [illegible] Ita e [illegible] im Galatis scribit vas el [illegible] n [illegible] *um* [illegible] *in* [illegible] *m* [illegible] *restis, quarispre* [illegible] *ensibilis erat, &c.* Neque enim I [illegible] us [illegible] ple [illegible] t [illegible] d [illegible] c [illegible] eperat à Domino. Tu vero [illegible] nini [illegible] delita [illegible] is [illegible] *m* [illegible] *nt* [illegible] *em a* [illegible] *ellum, quamquam Rex sit cunctorum Domin* [illegible] *ita Petrus ab* [illegible] *lu* [illegible] *fit* [illegible] *sans amore e* [illegible] *m ad quos mittebatur, s* [illegible] *ilices* [illegible] *ma* [illegible] *tanorum.* V [illegible] qu [illegible] ta [illegible] N [illegible] R [illegible] gem in [illegible] e [illegible] u [illegible] fid [illegible] ian [illegible] v [illegible], an [illegible] xet [illegible] it [illegible] ducere, an al [illegible] m [illegible] re [illegible] a [illegible] I [illegible] rae [illegible] legimn [illegible], e [illegible] us [illegible] nt [illegible] est [illegible] q [illegible] se [illegible] a tela capien [illegible] cer [illegible], a [illegible] at [illegible] qui [illegible], *Inv* [illegible] *derata Regi non poss* [illegible] *vero Regi* [illegible]

[illegible]

etiamsi verum esset, sed omnium Apostolorum conciliarem auctoritatem solidaret: quam ego semper affirmaui. Sed absit à me, vt totius orbis auctoritatem Christo præferam, vt tu miserrime Christo derogas, quasi non suffecerit Paulo Iesu Christi auctoritas, nisi aliorum Apostolorum fuerit assensu confirmata. Disce, rudissime Christiane, a Paulo Ephesiis scribente, non Episcopum Romanum solum, sed Apostolos, Prophetas, Euangelistas & Doctores datos ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitate fidei. Vnitatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus connexum per omnem iuncturam subministrationis. O miser, qui non aliam vnitatem quam numeralem intelligis! qui tamen audisti, nos in vnitate fidei congregatos: quæ communis est Clericis & Laicis. Et beatus Petrus prima Canonica: *Cum apparuerit Princeps Pastorum percipietis immarcescibilem gratiæ coronam.* Tu vero contra Apostolum scribentem fundamentum aliud ponis, præter id quod positum est Christus Iesus. Sufficiat igitur dixisse, Petrum principaliorem fuisse constitutum: alios autem & à Christo & per Christum quoque ordinatos: ne cassa facias verba Christi, cum insufflatione ipsius & Spiritus infusione. Duos namque discipulos Euangelico testimonio legimus amoris prærogatiua claruisse, quorum alter Dominum testatus ait: *Tu scis Domine, quod amo te*, de altero legimus, quia ipse est quem diligebat Dominus, quem quia virginem elegit, & quem sic manere voluit. Cum autem diuinus sicut & humanus amor amore pateat, vt illud artis amatoriæ documentum, *Si vis amari, ama*, etiam de amore Domini verificetur, quare alter Apostolorum Dominum amasse, alter à Domino diligi perhibetur? nisi forte alium cordis, alium Spiritus amorem intelligamus. Est enim cordis amor quodammodo carnalis, quod magis erga carnem Christi, & quæ carne Christus gessit, cor humanum afficiat, quod repletum ad omnem de illo sermonem facile compungitur, nihil libentius audit, nihil legit studiosius, nil frequentius recolit, nil suauius meditatur. Adstat oranti aut nascentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut resurgentis, aut ascendentis Christi sacra imago. Hinc arbitramur præcipuam inuisibili Deo fuisse causam, cur vellet in carne videri, vt cunctas eorum affectiones, qui nisi carnaliter amare nescirent, ad suæ carnis amorem prorsus retraheret, atque ita gradatim ad amorem proueheret spiritualem. Sed qualisqualis fuerit Christi ac illorum Apostolorum amor, ætati detulit Iesus, ne adolescens & puer progressæ ætatis Apostolis præferretur: in adolescentem quem dilexit, noluit conferre curam inuidiæ, quod & natura semper venerabilis fuit & honorata senectus. Possem hic repetere, quæ supra scripsi super his verbis, *Sacerdos magnus, Sum vnus Pontifex, &c.* ni vererer prolixitatem. Sed oro prædicam Beati Petri inspicias, si sibi soli vsurpauit, quæ Apostolis communiter iniuncta fuere. Nonne ante pedes Apostolorum posuerunt agrorum pretia, non Petri? & illi diuiserunt singulis? numerum quoque Apostolorum communiter supplendo, statuerunt Matthiam & Barnabam, ponentes sortes? Apostoli scilicet communiter, non Petrus singulariter. Et communiter super Euangelio disputarunt, & Pauli decisio præualuit. Communiter quoque sententiam tulerunt, dicentes: *Placuit Spiritui sancto, & nobis*, absque illa præfatione Petri, memores præcepti diuini. Nam vt est apud Lucam & Matthæum, facta contentione inter eos, quis eorum esset maior &c. & rursus apud Matthæum. *Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis.* Tu vero soli Petro singula defers, vt successori blandiens plura feras in pretium assentationis tuæ, qui iam expertus es illud assentationis aucupium præ cunctis virtutibus apprimè. Merito ergo te illis connumerabo, de quibus Apostolus scripsit Timotheo: *Hoc scito, quoniam in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, &c.*

Mihi vero Hieronymum illum obiectas, qui Constantiæ damnatus, qui de institutione Eucharistiæ temere disputauit, cuius ritus vsque hodie in Bohemia variatur à ritu Ecclesiæ Occidentalis. Tu autem veneno contentionis penitus imbutus quacunque inepatia certare non refugis, vt supra de Arrio fecisti, cuius errorem minime cognouisti, quod ex inepta disparataque comparatione tua quisque perfacile deprehendit. Beatus vero Hieronymus contra Iouinianum I. scribens ait: *Inter duodecim vnus eligitur vt capite constituto schismatis tolleretur occasio.* Recense an electus sit à Christo, an ab Apostolis sit electus. Rursus ad Euandrium scribens, cum dixisset, vnum esse Prælatum, ne quisquam ad se trahens Ecclesiam, &c. ne illi soli solidam deferret auctoritatem, subiecit: *Si auctoritas quæritur, orbis maior est vrbe, &c.* recte plane considerans vniuersalis Ecclesiæ auctoritatem ipsius Romanæ Ecclesiæ auctoritati præferendam, & cœtum Apostolicum Petro solo potiorem. Quia illis communiter promisit Dominus dicens: *Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi*, quod nec Petro, nec alteri cuiquam spopondisse perhibetur. Oues autem pascere iussit? Qualis sit pastura, superius satis explicui. Sed eam etiam cunctis absque limitatione commisit, Apostolis in nouissimo quasi præceptorum suorum omnibus vniuersaliter dicens: *Euntes ergo docete omnes gentes.* Vide an minus expresserit, cum dixit *Omnes gentes* vniuersaliter, an cum indefinite dixit, *Pasce oues meas.* Et rursus ne acephalam relinqueret, adiecit; *Ego vobiscum sum, &c.* Ergo neque mortuo Romano Pontifice, neque etiam hæretico existente, manebit acephala, cui verum caput semper adest.

Procedis ad aliam metaphoram, quod cum Apostolis dicatur, vt laxent retia in capturam, Petro dictum est, *Duc in altum hoc est, in profundum disputationum, quid enim tam altum quam altitudinem videre diuinitatis, id est, scire Dei filium?* O mendicatum suffragium! Pensa num altiora sunt hæc verba, *Tu es Christus filius Dei viui*, an illa, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c.* Ecce

Plura his similia adducere possem, quæ in consideratione versantur, cum discordantiam Doctorum aut Scripturarum veritas enucleatur. Sed ad Euangelii textum reuertamur, scilicet *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Hunc textum post varias expositiones postremo sic exponit Augustinus: *Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra ædificata sit Ecclesia, sed scio me postea sæpissime sic exposuisse, quod à Domino dictum est, super hanc petram ædificabo, vt* SVPER HVNC *intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens: Tu es Christus filius Dei viui, ac si Petrus ab hac petra appellatus personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur.* Non enim dictum est illi: *Tu es petra,* sed *Tu es Petrus.* Petra autem erat Christus, quem confessus Simon (sicut ei tota Ecclesia confitetur) dictus est Petrus.

Risum tandem excitasti dicens: *Cum secundum humanas leges triginta annis præscribatur, indignum esse, vt primatus Petri post tot secula temeraria disputatione ventiletur.* Quæro à te, num Paulus cottidie præscriptionem interrupit, qui in bulla, quæ literis Pontificalibus robur omne confert, Petrum ordine ac ritu Christianarum tam Latinarum quam Græcarum Ecclesiarum legendi præcedit? Plurimæ quoque sunt literæ Apostolicæ, in quibus nulla mentio fit de Petro: nulla vero bulla Paulo vacat. Rursus dic, an præscribatur aduersus illum, cui omnis iudiciaria via clauditur? Romanus autem Pontifex vniuersalem Ecclesiam congregari vetat, vbi talis interruptio efficaciam assequi potest. Neque triginta anni fluxerunt à fine Concilii Basiliensis, vbi decreta magnæ Synodi Constantiensis *de superioritate vniuersalium Conciliorum* salubriter sancita saluberrime innouata sunt, quæ decreta semper sunt in viridi obseruantia, semperque loquuntur. Nam sicut lex Codicis Iustiniani, quæ damnat Arrianos, Macedonianos, Donatistas, Gazaros, Patarenos, semper est in viridi obseruantia; sic magnæ Synodi decreta super maioritate generalium Conciliorum, per Concilium Basiliense innouata, & per Eugenium & Nicolaum recognita & professa, in viridi semper sunt obseruantia, ita vt contradictores eius hæretici sint declarati, nec vlla vetustatis litura vanescant.

Deinde commemoras errores Orientalium ac Bohemorum, tuam hæresin palliando, qui magnæ Synodi decretis falso contradicis, nec quidquam affers præter blasphemias de pectore virulento manantes, gaudens fortasse sicut sus immunda cum quouis in cœno volutari. Wickleff Hussque commemoras Constantiæ damnatos. At vero ipsius Synodi sancta decreta respuis, hæretice vilissime, pœnis eius perpetuo plectendus, nisi resipiscas. Sed vt veremur, boni quidem veri vel honesti nullam habens curam, voluptate autem ac semper eo, quod dulcissimum sit, Papæ Cardinaliumque aures mentemque delinis, facisque adulando vt plurimi videaris existimandus.

Ad hæc semel inescatus cathedra Feltrensi, spem vsurpasti capelli rubricandi. Semel autem excæsa mens ærugine, & imbuta cura peculii, haud recte prospicit, neque promit opuscula cedro linenda vel digna seruari cupresso. Tuas ergo tabellas pigmentariorum trade mensis, vt tandem & vulgo fastidiosæ speciebus seruandis complicentur, aut deferas *in vicum vendentem thus & odores, & piper & quicquid cartis amicitur ineptis.*

Requiret forte quispiam, cur non pontificali tuæ deferamus dignitati? Vicissim hoc ego rogo; Cur non ponderibus modulisque suis vsa est ratio? Nam qui me ruberibus
offendit, verrucis est æquum ignoscat. Hac etenim lege in trutina
ponetur eadem.

INVECTIVA GREGORII HEIMBVRG VTRIVSQVE IVRIS DOCTORIS, IN REVERENDISSIMVM PATREM, DOMINVM NICOLAVM de Cusa, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli S. Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem, & Episcopum Brixinensem.

ANCER Cusa Nicolae, qui te Cardinalem Brixinensem vocas, cur non prodis in palæstram? qui te Græcum & Latinum gloriaris, cur non palam pergis, ad certamen literarum? cur ficta persona & sermone c[illegible] lo[illegible] queris, quem finxisti, veluti figulus, nomen vero tuum supp[illegible] At [illegible] est natura libelli famosi, scilicet ab incerta vt prodeat sermo persona, an ne pa[illegible] tas pares tibi reddi posse vices? Proin vero si cuiuspiam aures offendant [illegible] [illegible] succenseat, qui vitium introduxit. Dicis in salmate, quod finxisti Duc[e]m Sigismundum irrite à Papa ad concilium appellasse. A conc[illegible] autem ad Papa[illegible] [illegible] magnum Athanasium & obtinuisse, profecto siquidem in Gymnasium p[illegible]o[illegible] ferris, audies, qui Romani Pontifices, quæve concilia à fide orthodoxa defecerunt. Quia etiam [illegible]a, quæ sæpe legisti, memoriæ tenacius commendasses, iam vtique promptum haberes Papam non [illegible]e Ecclesiam illam, aduersus quam portæ inferi non præualebunt. Anastasium Papam absorp[illegible]unt portæ inferi, argumento est intestinorum egestio. O dirum omen, vnde gentilitas *omenta* nuncupauit. Cæteros Pontifices in disputationis tempus reseruo, sed ex his vacuata est impugnatio tua, qua dixisti, Papam non posse suspitione notari, quippe in quem grauiora crimina cadere posse[n]t. Clarissimum virum Gregorium Heimburg, *verborum venditorem* vocas, qui gloriosæ vocis honoraria temperatissime dimensus est. Tu vero nugas & vanitates tuas, per Germaniam disseminando, pro ære vendidisti, plusquam ducenta florenorum millia fallaciter abstrahendo. Exprobrasti sibi, quod Rex non semper vicerit. Taceo de sordibus & gratia iudicum, & cæteris quæ rectum peruertunt iudicium. Te vicit, quandoquidem in Sede Moguntina, expugnata hæreditatis pe[titi]one, directa ex testamento, à parte tua instituta, tu ad Legatum Apostolicum concilio præsidentem appellasti, ac inibi vigore scedulæ codicillaris, ad fideicommissariam conuolasti, nescius quod al[te]rius electione remedii tollitur alterum: à Gregorio repulsus ruboreque confusus bellum perpetuum sacris legibus indixisti, cum desperasses in Facultate Iuris amodo prælucere posse, honestiorem caussam desertioni prætendens, ad Theologiam confugisti, cuius fœtus abortiuus, tandem Mathematicis superstitionibus, putas veræ religionis sacra demonstrare. Pergis vim & insidias strictas legato Ducis excusare, dicens, Laurentium procuratorem fuisse non oratorem, sed ad appellationem insinuandum missum extitisse. O Iuris transfuge, quæ te dementia cœpit? Nonne adolescens didicisti, & per Epistolam procuratorem constitui posse? Epistolares vero literæ legationem probant. Tibi dico, Cancer Cusane, quod Laurentius missus fuit, ad Papam melius informandum, quem tu variis surreptionibus obreptionibusque circumuenieras, ad appellandum vero non aliter, quam in euentum repulsionis suæ, sed letargum pateris, communem illusarum mentium morbum, quod mi[nime] me accidisset tibi, si ea quæ adolescens didicisti, non deseruisses. Cum autem ad Theologiam confugisse glorificabaris, de Lethæo bibisti, nullis Anticyris, nec vllo sanandus elleboro. Laurentium autem hæreticum nominas, ideirco incapacem esse salui conductus dicere debebas, nec [illegible]us reuocandi domum habere legatum, vt sic in potestate tua foret, quem velles pro libito laqu[e]are. Num pudet vanitatis hominum vanissime, qui fidei publicæ vinculum quo omnium rerum pub[li]carum seruatur integritas, tam vana fictione dissoluere putas? Quis de cætero legationis subibit functionem, si propter confictum crimen, de qua nec quicquam suspicatum est, sacrilegas habue[re] c[...] formidare manus, aut quod sibi obiiciatur Dominum suum domi tenere vinctum aliquem de C[li]entela Cardinalis, sicut tu aduersus Laurentium obiecisti? Nec minuit fidem publicam, q[uo]d Laurentius auditor est Rotæ. Nam etsi longe inferius officium haberet aut superius, attamen legationis munere non prohiberetur, nonne legisti Romanum Pontificem populi Roman[i] [fui]sse legationem? Quid si Episcopus legatus esset, qui frater Papæ ac illi artissimo Iurisiur[andi vin]culo astrictus est?

Transgrederis tandé ad merita caussæ principalis dicens, Ducem confessum esse, ho[illegible] persecutioné, teq; diffidasse, nec tamé in literis diffidationis caussam prætendisse violentiæ vel repellendæ

vel

vel præueniendæ, sed agi se iniuriæ postea ducem confinxisse. Putasne populum Romanum sociali iure sanctissimo belligerantem, singula quæque literis explicasse, quæ senatus censuit, dum bellum decreuit indicere? cum te postulante, Dux misisset ad te Parcifalem Caduceatorem, isque persuaderet tibi qui te iactitaueras valles quamplurimas gentibus implere, ac Ducem obruere, cum (vt eius verbis vtamur) te sibi æquare non posset, ante omnia prouidendum esse tibi, vt cum Duce redires in gratiam, aut treugas saltem inires; Interea vel differentiæ tolli, vel saltem via compromissi, congruis pactionibus Iuris arbitrio & confidentium arbitratui subiici possent, vel submitti. Tu vero repudiatis viis suauissimæ pacis, neque treugas nec vllas quidem inducias deposci voluisti. Quid restabat, nisi bellum & insidias, in quibus confidebas, æquitate iustissima in te retorquere? Apud Lucanum C. Cæsar commilitones suos adhortando dixit:

Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Vsus est Dux viribus à Deo concessis, neq; numen defuit illi.

Pergis fingendo Ducem à te veniam petiisse. O superbissime sigule, postquam rebus omnibus compositis tu despondisses, te facturum, quæcunque Duci placitura. At his similibusque blanditiis tuis, Dux allectus, te consolando dixisset, quatenus bono animo esses; posse ipsum tibi, si suæ voluntati pareres, hæc omnia variis beneficiorum in te & Ecclesiam Brixinensem collationibus abunde restaurare. Tu modo hoc veniæ postulationem nominas, hominum ingratissime, qui sic ineptus es, vt omni humano alloquio te indignum reddas, qui humanissimum principem, omnium iniuriarum obliuisci volentem, fraudulentissime calumniaris.

Subnectis dicens, gentes Imperatoris, compositis cum Comite Goritiæ rebus, iam dudum abiisse. Surripis autem hoc, quod Iohannes Banı de Wiranitz dimidium fere comitatus Goritiæ vi raptum, tunc ab Imperatore præmium recepit, deque tam nobili & opima præda fere triumphauit. Vnde maior metus vicinis regibus, iam dissolutis castris, iniectus erat quam si agmina bellica coacta essent, nulla tamen adhuc victoria cessisset. Erant quidem adhuc in illis confiniis, tribuni, prætores, centuriones, cæterique turmarum, cohortium, & cateruarum præfecti, ipseque armi ductor, Witawitz, quibus persacile, nuper abeuntes ad castra reuocare, aut ex aliis alpinatibus & montanis, malo assuetis vitis, gregariorum, iampridem abeuntium militum siue prædonum, vicem numerosq; supplere, ac ordines sufficere. Tu itaq; vides si doli tui suspitionem, tuis fictionibus sustulisti, vel potius exaggerasti.

Gloriaris te pridie passionem Domini prædicasse, & postridie de eius resurrectione prædicaturum, despondisse. Deinde te ad Papam rediturum prænunciasse, Parcifalem quoque cui idipsum triduo ante detexeras, Duci Sigismundo significasse. Nouum certe crimen, Cancer Cusa, prætendis in Parcifalem, scilicet quia id prænuntiauit, quod tu palam proclamasti. Si quid vero illi sub taciturnitatis fiducia velut depositum commendasti, quod ipse prodiderit fidefragus, hoc perhibe, & probe respondebitur tibi.

Expurgare tentas suspicionem dolosæ machinationis iniectam tibi, ex refutatione treugarum, dicens, te semestres obtulisse treugas, in articulo mineralium, cum Dux annales postularet. Posthac tibi respondebitur, vbi tu lauori sermone, hunc passum amplificare prætendis.

Gregorium gaudes falso compellare mendacissimum, homo vanissime, sagena mendaciorum insatiabilis.

Episcopum Tridentinum, Ducem Sigismundum, Wolffgangum Neydlinger, & Parcifalem proditionis macula notas, dum dicis Episcopum tibi suasisse reditum, quoniam pacis viam haberet. Tu dolum suspicatus curasti, quod Papa scriberet Duci, te fœdus perpetuum Duci seruaturum pollicens: Idque tibi vicissim seruari postulans, Dux se obseruaturum Papæ respondit, His fretus ad castrum tuum Frauellspurg applicauisti: quod tu sic nuncupas, mathematice sortilege, quia responsa dæmonum, quibus inibi sacrificas, Raphaelis Archangeli reuelationem confingis. In primis creditur, quod tu dolum suspicatus es, qui aliorum ingenia ex tuo metiris ingenio. Hoc etiam confiteor tibi, quod Dux respondit Papæ; seruaturum se fœdera, pacta scil. si tu quoq; seruares, quæ tu multipliciter violasti, semper enim more tuo, aliquid retices, sicut fecisti, cum à Papa tam exorbitantia literas & breuia surripuisti.

Procedis, dicens Wolffgangum velut caduceatorem ad te venisse, ferentem literas Episcopi Tridentini Abbatis Wiltenensis, & iusiurandum Parcifalis, super securitate tua tibi supplicantem vt Brunegk proficisceteris, quo Dux ipse missurus esset, pro differentiis componendis. Tu vero miseris Camerarium tuum ad Episcopum Tridentinum, qui tum cum Duce manebat, vt rescires veritatem, cui Tridentinus tradit, se non esse traditorem, te quoque secure posse venire Brunegke. Itaque sub specie tractatus sis proditus. Omnes quippe differentiarum articulos, ais fuisse compositos, præterquam super mineta, vbi Parcifal postularit treugam annalem, tu vero semestrem dare voluisti, ne longiore mora possessionis iacturam sustineres. Itaque diu structam tibi proditionem, loco pacis expertus sis. Concludis ergo, licet falso, nil insidiarum, in te præsumi posse, cum Papa ducem super obseruantia pacti fœderis, certificarit. Hæc fictio à veritate remo-

tior est, quam Deus à Diabolo. Quid ais vanitatum gurges? Wolffgangus à Capitulo & [illegible] xinensi ac [illegible] atallis & ministerialibus ipsius Ecclesiæ ad te missus est, hortator pacis, & [illegible] tatum, ac persuasorius, ne Ducem, ne totum populum omnemque statum hominum [illegible] te, tuis sæue dictis prouocares. Omnes quippe homines cuiuscunque status [illegible] dicersum te [illegible] isse, tibique periculum in limite adesse præmonuit. Tu vero nemini, vix tibi ipsi credens, C[illegible] tium tuum vsque Insprugk misisti, & Wolffgango tuto, iumentum commodasti, quem ad te m[illegible] fingis. Sed quid ad rombum, quis quemque miserit, nisi vt cuncti meminerint, te [illegible] garrum assuetum, etiam abre vanitatibus oblectari? Sed eo fiũm tua verget oratio, vt fidem [illegible] tain vanissime persuadeas. Hoc certe reuocandum est. Neque enim Tridentinus ref [illegible], neque Abbas, sed nequisquam alius præter te, qui cum Brunegke venisses, sin [illegible] laba [illegible] te veterag[illegible] uamina tollere, & cum Principe in gratiam redire, & quæcunque per illos rudes idictas Geb[illegible] dum & Possinger, quos tu præfeceras, sinisterius acta essent, emendare velle. Hoc colo[illegible] in Brixinensem lætabundum Brunegke allexisti, sperantem, iamque sibi pollicentem, quod satiatus iniuriis, quibus eos diutissime pressisses, tandem pietatem ac mansuetudinem in [illegible] exerceres. Tu vero sæuitiam conduplicasti, præcipiens ne diuina peragerent; quisquis secus faceret, tu illi curam animarum abstulisti. Talibus tuis ausibus inflammata sunt omnium pectora, vt nisi Dux ipse nefarios conatus tuos modesta castigatione repressisset, profecto indomitum ac irreuocabile vulgus in te irruisset, vnusque & idem vitæ ac facultatum tuarum & furoris popularis exitus fu[illegible] Nunc vero salua est Brixinensis Ecclesia, tu degis superstes, & hæc omnia sine cæde, d[illegible] uno quodam iudicio peracta sunt. Hæc profecto quorsum verteris, vndique quadrant: tua vero litera, si eut & reliqua omnino vita tua dissonat, nusquam sibi ipsi consentiens, sed velut sydera à terra distant, & flamma à mari, sic tua fictio à vero. Nam si fœdus contractum obseruasses, sicut Papa pro te sposponderat, (tu vero violasti,) profecto Ducem propitium tibi perfacile retinu[illegible]. Treugas vero vel inducias dare vel acceptare noluisti, teste Patcifale, quem tute mediatore velut prosenetam postulasti. Quanta sit eius fides, si leges desuper latas relegeris, clarius [illegible] sces.

Porro non desinis Gregorium lacessere, quem mendacissimum falso appellas, pro eo quod primi oratores illa ipsa coram Papa non allegarunt, quæ Gregorius, vt tu figule dicis, postea finxit. Asseris insuper fictionem eius videri, ab his, quæ ipsa inferuntur, quibus Dux te compressit. Et quando Imperator, Comitem Goritiæ inuasit, cuius gentes tunc emigrasse dicis, cum te Dux apud Brunegk obsidione cinxit, vel circumdedit. O miser quid insanis, cur ita gestis, vt Gregorium contra te prouoces? cum tu Ducalem indignationem, sceleratis factionibus tuis, rite prouocatum, & vltionis iustæ vindictam exciperes, Gregorius in Austria manebat Archiducis [illegible] obsequiis incumbens, & hoc de mense Aprilis. De mense vero Iulii Laurentius coram Papa comparuit, allegaturus, cur aduersus Ducem ad pœnas comminatas non debeat procedi: tandem [illegible] pulsus appellauit. Apud quem Dux sic loquitur appellans; *Non aliter quam naturali & h[illegible] an[illegible] permittitur vim vi repellentes & nostra defendentes* &c. *Cardinalis vis facti contra nos multiplic[illegible] et procedere parabat, castra sua rebus bellicis instruxit, subditis nostris damna inferre sustinuit ex fortem suis* &c. *Iactauit se valles plurimas armigeris impleturum* &c. Extant literæ manu sua scriptæ, quæ an[illegible] eius produnt: *Naturalis defensio, qua vim vi repellere licet, nobis aufertur.* Et infra: *Postea admodum Gregorius ab Archiduce missus venit Insprugk consilium laturus duci Sigismundo.* Mitte indigitas, tempora distinctionis, & errorem tuum recognosces, Gregorius tua fasmata relegens exultat, velut Alcides epulans de bobus Gereonis, nec emptis, neque donatis, altero scilicet conuiuante, altero plus iubilante. Hoc insuper addit: *Quod si tibi par esset beneuolentia vt est scientia, quippe qui omnium fere auctorum instituta & præcepta legisti, atque etiam audacia quia nec pudor impedit iam gauderet [illegible] te sibi obegisse, cuius ingenio animam atterere . sicut aurum lapidis admouetur quando probatur, ita ipsam animam suam probaret, an recte imbuta esset.* Qualiter autem migrarint gentes Imperatoris sæpe iam audisti, scilicet terris finitimis subactis, ianua vsque ad terras Ecclesiæ Brixinensis patefacta, adeo quod vsque hodie inibi opus est maiore custodia, &c.

Ex his quoque responsum est petitioni tuæ, qua rogas, quomodo defendatur ab excommunicatione Dux, qui te post BRVNEG[illegible] eiectum, & pacem proclamatam, decendio detinuit. Nescis insane, quam pie, quam benigne tecum est actum. Pax proclamata est, vt rapacium manus cohiberentur. Tu quippe nosti, quanta sit pietas viris, qui castra sequuntur. Tecum autem agebatur, quo pacto Dux & principatus eius, sub cuius aduocatia Ecclesia Brixinensis sita est, assecuraretur, ne imposterum vllo incommodo fieret, sed Episcopus pro tempore ac ipsa Ecclesia suis contenti finibus communi omnium finitimorum protectione & tranquillitate gauderet. Tuque hanc viam primus inuenisti, vt castra & fortia in manibus capituli reponantur, & capitulum caueat ea talibus custodibus gubernari, qui Ecclesiæ Brixinensi ac populo illius principatus grati forent ac fideles. Hanc conditionem Dux suscepit, ne terras Ecclesiæ ambisse notaretur, neq; facino[illegible] tua, in Ecclesia reduci, darent detrimentum. Interea nonnulli dies effluxerunt, quibus tu tamen reue[illegible] entex habitus es, & quotquot voluisti de prælatis, clericis & ministerialibus accersire potuisti. O ingratissime, qui te ducem iactas & principem secularem, & iam bellica præda fuisti, quam gratiam pi[illegible]ssimo principi rependis?

Defi[illegible]-

Deficiens hactenus ad Calixti mandata confugis, quibus respondetur, comminationem non habere vim rei iudicatæ. Præcepit Calixtus securitatem tibi præstari, tu dolose literis tuis inseruisti talem, de qua contentus fores. Ethi hoc non aliter quam de legitime ac consueta securitate debeat intelligi, quam Dux tibi præstitit; etiam tamen calumniam assuetam veritus, à captioso præcepto prudentius appellauit. Mortuus est Calixtus; Pius appellatione admissa biennium pro fatali concessit, vide, ô iuris apostata, si purificata sit comminatio, iam appellationis admissione suspensa. Si vero dux ipse iam te hortatus est, quatenus auferres papales comminationes, non idcirco probatur excommunicatus. Quod vere criminaris Ducem, quod à Clericis quicquam exactionauerit, ô superbissime, qui tibi prælatorum & clericorum illius diœcesis opes ac rem familiarem vsurpas, quasi omnia sint tuæ ditionis, secularis præpositus Nouæ cellę, gratus fuit principi suo, qui in illa expeditione, qua audaciam tuam repressit, gentes suas ab omni incursione coercuit, ita vt Coloni, Censuæ, emphyteutæ, cæterique illius monasterii homines seculares, sed pater spiritualis, neque [illegible] se queritur de duce, sub cuius protectione tranquilla fruitur securitate. Henricus vero Magister Coquinæ tuæ, non se gessit pro Clerico. Passinger à populo interfectus esset, nisi dux eum redemisset. Talis disciplina fuit in schola tua, tales mores aulicorum tuorum, vt qui audacia præualeret, is tibi fuerit acceptior.

Frustratus autem in viribus iuris ordinariis, ad plenitudinem potestatis confugis, dicens Papam posse sacerdotibus suis inhibere ne celebrent, etiam si nihil deliquisset populus. Vide quid loquaris, ne asseras Papam in destructionem ecclesiæ, vel deuorationem ouium esse constitutum. Scio enim quam plenissima est, Papæ potestas; sed tu non aduertis, quod Papa in literis suis non mandauit interdictum obseruari ex suæ potestatis plenitudine, sed quia sibi suggestum est, qualiter dux in te vim sacrilegam admiserit. His tuis talibus suggestionibus, Papa circumuentus est. Ergo ad casum redacti sumus, in quo docemur non obtemperare mandatis exorbitantibus, sed Papæ rescribere. Ita fecit dux catholicus. Tu vero Papam dolis tuis circumuenisti, ne veritatem audire, aut innocentiam ducis percipere vellet. Neminem vero vnquam dux coegit ad sacrificandum, vt tu fingis; sed totus clerus omnisque populus sacrilegia tua, cum sortilegiis, incantationibus atque infascinationibus tuis saltem odit, vt dicat te coniuratione omnium malignorum spirituum has partes introisse, vt pacem perpetuam in dissidium commutares. Et qui ouginis plusquam ducenta florenorum millia, de Alemania extraxisti, per vanitate terram illam pacificam commouere, ac seditiones in populo excitare studuisti.

Dehinc aggredieris argumentari, contra appellationem ducis, his locis: Si hæreticus tueri se posset appellatione ad futurum concilium, interiecta, iam nulla esset fides Christiana, aliquando in quadringentis annis Concilium non fuit congregatum. Iam cutum sermone rotato torques enthymema, quia sic argumentaris: Lis nulla quadringentis annis ... [illegible] Appellatio ad futurum Concilium trahit litem annis quadringentis, ergo &c. Probatur minor propositio, quia aliquando in quadringentis annis non fuit celebratum concilium. Profecto si annos, qui fluxere tibi à Concilio Apostolorum, quando receperunt Spiritum sanctum, aut quando miserunt Paulum & Iohannem in messem Domini, aut [illegible] condiderunt, seu Petrum Antiochiæ in cathedram collocarunt, aut vltimo conuenerunt ab vno diuisi per orbem, quod etsi Lucas *in Actis* non meminit, est tamen *in Agiographis*, & ecclesia Teutonica ibidus Iulii, eius festiuam peragit memoriam, vsq; ad Nicenam synodum, miseris in digitos, non redundabit summa tua neque trecenti resultabunt anni, sed longe pauciores, quos tibi credo, vt mea liberalitate fruaris, sed hæc omnia quid concludunt, nisi quod si quis à Petro, Lino, Cleto vel Clemente appellasset ad futurum Concilium, nimis prolixum fatale habuisset. Sed memineris te legisse, quod quia ante Constantini tempora non erat episcopis conueniendi licentia, ideo in varias hæreses scissa est ecclesia. Hæc origo synodus Constant. cuius sit intuens ait; *Frequens Conciliorum celebratio agri dominici præcipua cultura est* &c. [illegible] decreuit sacra concilia de decennio in decennium celebrari, ergo quadringentorum annorum protelationis prætensio inanita est. Subdis, quod si ad futurum pontificem vel Concilium rite appellaretur, eo quod successor de gestis antecessoris indicat & quisque successor alium habet successorem, procederet in infinitum. Num de Lætheo bibisti, oblitus ne in vna eademq; causa liceat tertio prouocare. Dixeris forsitan, differri iustitiam. At omnis appellatio suspendit executionem. Non ideo defensionis facultas auferenda est, moribus introducta. Quot vidisti causas in curia Papæ vsq; ad tertium vel Papam vel hæredem aut successorem protelatas, nec tamen vnquam certa meta præfiniri potuit vel præscribi. Si dixeris biennium longum satis esse meta in, quo lege ciuili dorat instantia, quid si plus non die? quid mensa? quid tandem semestri vel anno vtor permisso. paulatim addo vel iungo vnum, iungo iterum vnum.

Nunc vis sacrilege atque impudice, neges Concilium supra Papam esse, quod olim aliter scripsisti. Et extant tua, tum etiam Papæ scripta, in contrariam partem, qui aliter stans, aliter sedens, loqueris, homo quem nil pudet vanitatis, qui sic argumentaris: Concilium Constantiense nominauit Papam Iohannem, *Dominum suum*, quod non fecisset, si fuisset subditus eius. O quanta insania tua, qui ex nuncupatione vrbana locos commutacere putas.

Vendica tibi dominium in Cardinales, qui te nuncupant, sua virtute dicentes, *Dominus meus sancti Petri*, vt ipsorum abutaris benignitate, si tibi commemorem, quando incepit & inoleuit mos nuncupationis dominicæ. Quando Papæ cœperunt nominari *domine domine*; Quando etiam Imperatores sic appellari noluerint: Quomodo vsurpatum est Papas sese pluraliter & cunctos alios singulariter nominare, quippe qui sese aliquando singulariter nuncuparint, nimium prolixus ero. Sed sufficiat tibi probatum esse, quod magna Synodus Constantiensis, sibimet nil detraxit, cum Iohannem *sanctissimum dominum* appellauit, quem tamen postea rite iusteq; destituit, alioquin Martinus sedem vacantem non intrasset, neque Eugenio aut is Nicolao vacuam reliquisset, qui te Cardinalem creare minime potuisset. Vide vir petulantissime, quorsum euadat tua vana superstitio, qui cauillas appellationem Ducis ad vltimum concilium interpositam esse, hoc certe non continet appellatio. Nihil enim est quod aut natura extremum inuenerit, aut doctrina primum. Hoc etiam accipe, quod sicut Capitulum eligit episcopum, cuius assensu contrahitur spirituale matrimonium & non parum administrationis innoscitur, ita suffraganeorum assensu Archiepiscopus consecratur, nec tamen inepte, Dominus quisque suorum nuncupatur. Iudicatur etiam Archiepiscopus à Synodo prouinciali, quam tamen ipse creauit vel indixit. Cæterum si literarum sacrarum desertor ius publicum ignoras, adea quæ moribus introducta sunt animaduerte. Regem Francorum iudicat parlamentum, Imperatorem Romanorum Palatinus Rheni, attamen vterq; Dominus reuerenter nuncupatur vtriusq;. Procedis deinde longa quadam verbositate implicans & inuoluens, magnæ synodi quam plurima decreta iam dicens à Christo dependere, iam vero asserens supra Papam non esse, cum dicis illam tollendi schismatis causa omnia dixisse, caue dixeris, illam pro vnione assequenda dixisse vel fecisse, quod de iure non potuit. Gregorius non sustinebit, mihi paulo mitius est ingenium. Varias enim & vacillas, vt dictum sit non dictum, ratum irritum, eo tamen tendere videris, quod Concilium super extirpatione schismatis congregatum plurimam habeat potestatem. Oro te, Cancer Cusane, ne cancrino more resilias, sed recte perge vt cepisti, si Concilium super extirpandum schismate congregatum esset, & interea surgeret hæresis, vel alter Paparum moreretur vel cederet, alter venderet Sacramenta vel aliter scandalisaret ecclesiam, nunquam partes cogerentur hoc Concilium dissoluere, & aliud pro hæresis eradicatione, vel reformatione denuo instituere? Aut cur retorto sermone tandem dicis; *Et si actu concilium esset super illud congregatum, super quibus Constantiense &c. tamen non sequitur, quod concilium nondum congregatum talem haberet superioritatem, quod à Papa ad ipsum posset appellari.* O bone vir, quid deliras? Nam si actu esset congregatum concilium, stid stolidus esset, qui omisso principali concilio congregato, ad aliud nondum congregatum appellaret. Vide, Cancer, quam inique calumniaris Gregorium, qui dicit ex decretis magnæ synodi Concilium generale perpetuis temporibus de decennio in decennium debere celebrari. Dies cessit. Cuius est mora, tu nosti, sicut igitur ad Papam appellatio interiecta tenet sede vacante, sic ad Concilium, quia cessit dies, dissoluta est. Itaque in nodano tua, qua dicis; *quod n. non est, non est supra*; quia perpetua est ecclesiæ auctoritas, siue sit congregata, siue dispersa, quanquam ad opus operandũ & exequendum, congregatio sit optima. Quæris tandem, quid operetur appellatio, ad futurum Concilium interiecta, etiam si rite sic appellaretur, cum non tollat sententias à iure prolatas nec suspendat effectum, quem secum trahit, sententia. In Concilio vero simplici querela introduci causa potest. De hoc vero adhuc contenditur, an Dux pœnas inciderit. Hoc coram non suspectis Dux decertare cupit, Gregorius certat & adhuc coram iudice lis est, id vero, quod Papa nulliter agit, rite contemnitur.

Descendis ad constitutionem sacrilegam, qua vetatur ad concilium appellari. Nil autem affers probabile, nisi quod ad Ducem verba dirigens ait: *Dicere non potes, quod te minus liget, quam alios Christianos*, & infra subdis; *Non debebas ponere os in Cœlum plusquam alii*: cætera quæ dicis, aniles fabulæ sunt. Tibi respondetur, quod duci opus fuit prouocare contra surreptitia pœnalia mandatia, quæ tu falsis suggestionibus surripuisti, aliis forte non itidem, qui non fuere, grauati. Quibus vero grauamen impenderet, pari forma prouocarent, tam pontifices quam prælati, quibus Papa & legatus eius, decimæ triennalis impositionem comminatus est.

Quæ quidem impositio, suspecta est nugarum, propter feloniam tuam veterem, qua plusquam ducenta florenorum millia, ex Alemania suxisti, tam dulciter pollicens, nil ipsius pecuniæ ex Alemania traduci, sed inibi ad pios vsus depositam conseruari. O vtinam os tuum posuisses in cœlum, atq; oculos leuasses in montes: sed in marsitpia nostra dispexisti. Non ergo auxilium à Domino sperasti. Ideoq; te sol vssit per diem, cum pecuniis tuis sacrilege quæsitis. Taufer adeptus, Redenneck, Volturnum ac Iouedonum inhiasti. Nunc te vrget luna per noctem, cum iustissimo Dei iudicio post fidei fragium tuum, quo conuentionem Iuris publici violasti, teque exulem facere maluisti, si forte animi tui malignitatem explere posses, etiam opidis & prædiis, quibus frui poteras, te destituisti. Tu forte nuncupas *os in Cœlum ponere*, de gestis Papæ vel eius potestate disputare. Talis quippe dicendi modus ab adulatoribus inuentus, per assentatores tandem inoleuit. At tu minor disputatio, an super bigamia per Papam ad sacerdotium valeat dispensari; & an Papa possit concedere matrimonium in certum tempus, vel vsque ad procreationem sobolis masculinæ, contrahatur. Sexcenta sunt quæ memorem si opus sit. Nec tamen ad sacrilegium reputatur. De Deo enim disputatur, an possit producere infinitum an potentiam creandi delegare possit. Quid ergo vir bone cauillaris, si quis dicat constitutionem Papæ peccare? Sunt qui dicant Papam fauore Episcopi Lucani

agentes

agentis pro vi expulsiua contra Pisanos pronunciasse super turbatiua. Ac rursum qui dicant alium Papam ex verbis Iohannis Frangapanis directæ si[illegible] stitutionis dicitur ob [illegible]gationem. Q[illegible] ot.die Papales, & aliæ constitutiones modificantur, tum reuocantur, aliquando respuuntur. Et tu deserroriuis, abortiue theologe, multa prætextu legationis statu sti, ac quærentibus aduersum te respondisti quatenus adeant Papam desuper supplicaturi vt sic medullam in ossibus Germaniæ relictam sugendo tereres. Quæ cum visa sunt, pecuniis datis tolli posse, tandem à cautioribus principibus retenta pecunia repudiata sunt ac derisa. Et hæc omnia tu notas hæresim. Quid si Papa mandat solui Cameræ suę mille sub pœna hæresis; An recusans sit hæreticus? Nequaquam. Sunt enim maleficia discreta, quæ suos tenent auctores. Neque enim cæsor vitium vel arborum est parricida; Nec fur est. Desine ergo conuitiari, vel audies, quod audisse noles.

Nunc quibus anfractibus lapsum illum vel euitare, vel erroris notam aufugere tentas, qua notaris errasse, docens, *in ecclesiā esse credendum.* Id perstringere libet. Dicis nil referre præpositionem in appositam in citatione. Non enim, vt ais, citatus est Dux, an credat Ecclesiam, vel in Ecclesiam, quia ad symbolum remittit citatio. Tu autem non desinis procaciter errorem defendere, q est hæreticorum proprium, scilicet pertinacia. Quid dicis? Gregorium nescire inter symbola discernere? Iure suspectus haberis, quod de symbolis varie sentias. Postea subaccusas appellationem Ducis de perplexitate, quia Ducem laicum esse dicat. Gregorius autem se in ipso Duce sciolum ostendere voluit. Laicus est Dux, de fide simpliciter & bene sentiens. Tu vero omnem hominem hæresi falsa criminaris, qui tuis audaciis contradicit. Nemo vero te suspectior est in fide, qui nondum purgatus es ab illa macula, quam Fratres Minores iniecerunt tibi, qui tempore Papæ Nicolai articulos plurimos contra te obtulerunt, quibus de hæresi notatus, nondum autem absolutus, nequaquam purgatus es. Profecto si lædere pergis vt cœpisti, talem tibi notam inuret Gregorius, quam tota reliqua vita tua eluere non poterit. Sed perge vanitates tuas prosequi, Nonne hunc legisti Versiculum?

Crede Deo, credasque Deum, plus credo valere,
Vt credas in eum, quam quod ei, vel eum.

Cum deliras dicens, *in sanctam ecclesiam credere*, quemcunq; Christianum oportere, de qua dicitur; *Qui aliter credit, quam sancta mater ecclesia docet is est hereticus.* O miserum ingenium tuum, qui non discernis inter *credere vnam ecclesiam*, aut *credere cum ecclesia*, vel *sicut ecclesia*, aut *in ecclesiam* Nonne credis, vt Apostoli crediderunt Nonne in ea fide versaris, quam diuinum Petrum Apostolum Romanis tradidisse proditum est: et non credis in ipsum, sed ipsi credis euangelizanti Christum. Nonne credis Dei genitricem Virginem? non autem idcirco credis in illam. Quod si assertioni tuæ assentias; in illam ergo credas, Deos habebis infinitos. Nonne puer didicisti, fidem esse assensum ex auctoritate dicentis generatum? Deinde grandior legisti, fidem esse dictorum conuentorumq; constantiam, de imitatione Stoica, quasi fiat quod dictum est, appellata. Nostra vero fides orthodoxa, per Anthonomasiam dicitur, qua credimus & confitemur ad æternam salutem. In qua longe diuersum est, credere aliquid esse, fore, vel fuisse; aut in illud ipsum credere. Obiectum illius assensus, qui fides aut credulitas nuncupatur, est propositio, cui per adhæsionem animi assentis: non tamen credis in ipsam: Tu credis cœlum & terram, Solem & Lunam, astraque micantia à Deo creata; sed non credis in ea. In solum Deum crede, & quæ ad salutem æternam credenda sunt, quæq; Ecclesia diffiniuit, crede firmissime; non autem in illam. Illa etenim in Deum credit; non autem in semetipsam, quæ nec à semetipsa, sed à Spiritu sancto viuificatur. In hunc crede viuificantem, qui per os Prophetarum ecclesiam præconisauit, qui confortans Apostolos, trophæa Christi vexit per orbem. Ecclesiam vero sic crede, vt obedias illi, ac cum illa sentias. Hæc est fides Augustini scribentis ad Neophytas baptizatos dum dicit; *Interrogauimus an crederetis in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum, filium eius, Et in Spiritum sanctum &c. iuxta imperium Saluatoris præcipientis; Euntes docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti &c. Non interrogauimus autem, vt quomodo in Deum creditur, sic in sanctam ecclesiam Catholicam, quæ propterea sancta & catholica est, quia recte credit in Deum; sed intelligere debetis nos dicere & dixisse vt in Ecclesia sancta conuersantes in Deum crederetis* &c. Vide ergo quomodo cæcutieris, qui fidem Christi cauillas, ne tibi contingat, quod de Homero & Stesicoro narratur. Quod Socrates ne sibi contingeret, præuenire cauit *in Phædro.* Si quis vero prælatorum eius errauit, error certe non est imitandus.

Et ne digrediar à proposita materia, tu Papam Ecclesiæ caput ministeriale decepisti, qui te pro conditione fragilitatis humanæ secutus, literas emisit comminatorias. Dux fideifragium tuum subolens, & nugas sentiens tuas, ad Papam misit. Tu illum indurasti,

autem

aures obturasti, obsurduit Papa contra ducem, tu Papam delinisti assentationum laqueis insaleinatis ille inuolutus contra ducem incanduit, fulminauit, coruscauit, iecit grandines, & intonuit. Tu monachos, scurras vagos reperisti, qui vanitates tuas disseminarent. Dux autem posthabet horum sua seria ludo. Tu quicquid veneni quorannis aluisti euomens cum impetu, hæreticos mentitis eos, qui tuis audaciis obicem ponunt. Vide si hoc est, desipere in fide, aut de authoritate ecclesiæ irreuerenter aut male sentire. Sed elenchum contorsisti, sic argumentando: Christus est caput ecclesiæ. Omnes autem credimus in Christum. Perge autem. Qui credit in caput ecclesiæ, credit in ecclesiam, quia caput pars corporis est. Credo & de te opinor, quia si quis per Atheismum in aliis terminis tibi taxaret arguendo; Christus est verus Deus, Christus est passus, mortuus &c. Ergo Deus est mortuus. Ac rursum, Deus est deitas, ergo passa est diuinitas. Tu circulationem illam dissolueres, duas naturas vel potius substantias in Christo distinguendo, absque vlla confusione vel mixtura, in sola vnitate personæ scilicet suppositalis quam nos, vt à Græcis accepimus, hypostaticam nominamus: Naturalis enim personæ significatio substantiam potius dicit, quam hypostasin. Sed ex ecclesiasticæ locutionis vsu, venit talis acceptio, Christus igitur ex Deo patre ante omnia secula genitus, æqualis patri secundum diuinitatem, creator est omnium, per quem omnia facta sunt; homo vero ex Maria virgine in seculo natus, sacerdos & patris altissimi filius, non tamen duo, sed vnus est, hypostatica scilicet vnione. Nunc habes quomodo credamus in Iesum Christum. Vide si sic credatur in ecclesiam, & secerne substantiam diuinam ab humana, vt scias quomodo Christus sit creator omnium, & quomodo caput ecclesiæ, & aufugies Nestoris atque Euticetis sibimet formaliter contrarios errores.

Inter transcurrendum non cessas mordere Gregorium, asserentem ecclesiam esse immortalem, quia Paulus ait solum Deum immortalem. Miror quod talem obliuionis morbum incidisti, vt non memineris te didicisse, dignitates esse perpetuas; Item & perpetuam Iurisdictionem: rursum perpetuas actiones, quorum tamen quadraginta annorum spatio meta Iure clauditur. Et Gregorius auctoritatem ecclesiæ perpetuam esse dicens, id loquitur, cum de iuris distinctione ecclesiæ contra te certat, vbi rite vtitur vsu loquendi Iuristarum. Tu etiam more Cancri sub domo Lunæ fluitans, prius allegasti, te vnionem cum duce perpetuam habere quanquam mortalis sit natura vtriusque.

Allegas in Capella Papæ cantari, *credo in ecclesiam*. Via tibi creditur, adhibe testem Sancti Sixti vel Cameracensis, quorum alter diuinarum, alter sacrarum (licet humanarum) literarum peritus habetur, si vero sic cantur, profecto tale symbolum per Cameram expeditum coniicio, non per Cancellariam, vbi perspectio diligenter, & præsumptiones Iuris circa stilum aut Grammaticam in eis non militant, & quæ disponuntur minus sunt trahenda in sequelam. Superaddis obseruantiam ecclesiæ Græcæ. O præcautissime, qui velut exhaustis Latinorum riuulis, ad Græcorum fontem recurris, propter tua Græca vocabula, quæ didicisti, quando de Concilio Basiliensi ad conuentionem Ferrariensem proditorie commigrasti. Nunc meant proscenia ludi, apud Cardinalem Cusanũ sunt Dionysia Bacchi, quem fœcundi calices Græcæ linguæ fecere disertum. An ne putas, Linguam Romanam deficere in expressione fidei, eorum articulorum, quorum explicita credulitas est de necessitate salutis? Iam tu patris & matris tuorum fidem condemnares, vt Gregorium vinceres, in foro crede mihi saltares.

Subnectis iure canonico suspectum haberi, eum qui per annum fuit excommunicatus, quod de fide male sentiat. Asine, quid dicis? Ita demum hoc est verum, si contumax sit in causa fidei. Quid si casus tibi figurabo, vbi canon docet, potius sustinendam excommunicationem, quam q̃ iudici pareatur contra verum?

Rursum repetis, censuram Papæ iustificatam, quasi constet de sacrilegio ducis, iam dudum respondi, fideifragia tua & proditiones tuæ compressæ sunt, per Ducem, pro quibus tu comparere & te expurgare dubitas, fugitiuus Iuris, & omnis iustitiæ profugus, qui non audes aliquod non suspectum subire iudicium, quod tibi iam sæpe & multifarie oblatum est.

Amplius delirando dicis, quod Papa non vocatum Ducem declarare potuit, sicut Paulus excommunicauit Corinthium. Dic vbi legisti, quod ille Corinthius petierit audientiam, & Apostolus illam sibi negauerit? Putas ne si Corinthius ille venisset ad Paulum dicens, Hæc mulier non est vxor mea, sed hospes te cohabitat mihi, Item nunquam fuit vxor patris mei, Item æmuli mei me tibi accusarunt, inquire diligentius, An vas electionis dixisset, dabo tibi carcerem pro responso. Nequaquam.

Iterum repetis, Ducem à te veniam petiisse, crimenq; confessum, Dux negat, Laurentius inficiatur. Procede in Palæstram, experiendo iure, & iniurias ac contumelias atque conuicia tua missa face, Hoc est officium viri, non vt Leno certare maledictis, non vt sus cum quouis in cœno volutari.

Postremo negas ecclesiam Brixinensem fore temporaliter de limitibus comitatus Tyrolis, quia castrũ Tyrolis sit feudũ Ecclesię Curiensis. Comitẽ Tyrolis nunquã fuisse principẽ Meraniæ dicis, qui tamen vides Meraniam sub castro sitã & obedientẽ comiti Tyrolis. Vt quid insanis: Qui si memineris, quod Reges (Rex Franciæ iurare dicitur geniculatus in manibus Abbatis S. Dionysii, a quo regnum recognoscit) & principes regias suas & principalium residentiarum suarum terras &

loca

loca à viris ecclesiasticis agnoscant in feudum, mirari desines, nisi forte magis studeas vt non ratione maniat. Quid enim facit sola mutatio nominis ipsa rerum natura & proprietate semper eadem manente? Tantum enim longinqua mutare valet vetustas, vt quæ olim Rhetia superior dicebatur, de qua scribitur, *videre Rheti bella sub alpibus Drusum gerentem*, atque iterum; *Mox graue prælium commisit immanesque Rethos, auspicius pepulit secundis*, ea post a Meorania, hodieque Tyrolis sit vocata, vtramque vero Rethiam adhuc vocabulo nuncupat tempore Theodorici Gothi, retinentem Rhetias in præfecturam concedens, superiorem illam, *Vallem Italia* vocat, cui & superior Norica est ab Odoacre ac realiter victa.

Tandem fingis te Dominum secularem vallis Eni & mineralium eius. Hæc ambitio & diu celatam ambitionem detegis & aperis. Ex quo plane constat, quid tua iactantia voluerit, cum terrestasti, plurimas valles armis impleturum, & omnem pacis vel treugarum oblatam tibi conditionem respuisti, confisus in Grasacurum ferocia, qui comitatum Goritiæ iam pridem populabantur partimque subegerant, vbi deficiens ad Papam confugisti, questus vim afferri. Duce autem vias iuris offerente, vt sic per legitimos tramites calumniantis detegatur iniquitas, tu fugitiue Iuris & iustitiæ ad conuitia descendis, te ducem nominas, maiestatem Sigismundi lædere, quæris. Sunt enim Principes Austriæ velut epimetati Principes ab Imperio Romano taliter honorati, vt qui in ipsos deliquerint, in Imperatorem Romanorum deliquisse videantur: quippe apud quos plenitudo potestatis in eorum terris, quemadmodum in Romanorum Principe, constat. Vide quorsum tendat superbia tua, qui te Dominum; Ducem vero seruitorem nuncupas tuum, qui tamen auctore Archiepiscopo Salzburgensi Metropolitano tuo despondisti ducem te habiturum taliter, qualiter à prædecessoribus tuis episcopis Brixinensibus habitus esset, qui omnes, eum & progenitores suos tanquam Principes vniuersales etiam per districtum ac terras ecclesiæ Brixinensis recognouerunt, paucis exceptis, quæ in ducatu Stiriæ consistunt, vbi pari modo dux & rector vniuersaliter dominatur, teneteque principatum secularem. Nescis apud inferos sedere eos, qui arma sumere impia nec veriti dominorum fallere dextras, sicut tu duci ac Principi tuo fidem violasti. Contemplare quantum distat hæc tua elatio, fastidiosis factionibus geminorum, qui manibus rescindere cœlum aggressi, superisque Iouem detrudere regnis, quæ est figura Luciferi dicentis: *ponam sedem meam ad Aquilonem & similis ero altißimo*; aut eius qui turrim Babylonicam instaurauit. Non oelegisti:

Crudeles dantem Salmonea pœnas,

Dum flammas Iouis & sonitus imitatur Olympi.

Demens, qui necdum irritabilem principem tibi subigere putas, sola procacitate linguæ fretus, dicens fortasse melius sub infideli tyranno quam sub hoc duce viui posse. Qui vtinam Sutrinus, Nepesinus, Narniensis, Balncoreginensis, Ameliensis, aut Ortanus præsul esses, tunc demum sentires, quid amisisses. Iam Prometheus te nil sentire permittit. Iam vestis ornatus & dignitas, qua obuolutus es, & præcipue rubedo verticis, qua operiris, teipsum non sinunt de te iudicare, aliquando mitior fuisti, sed postquam irrubuit cranium capitis, veluti gruis seuitia simul acreuit tibi cum grue, & propter licentiam peccandi, maxime & insanabiliter peccasti. Arduum quippe est, vt quis in maxima peccandi licentia constitutus, recte vitam transigat. Nudus, crede mihi, iudicaberis; tunc labes animæ tuæ diu correcta cernetur conspicue. Tunc te Gosius Rhadamanthus velut Asiaticum, quia orientalem linguam trium vocabulorum nouitate vsurpasti; vel Latinum, si ad domicilii iudicem remitteris, Minoe in insidiis succenturiato stante, iudicabit; toq; illis transmitteris, vbi debitas subire pœnas oportet.

Hæc tibi rependo, gratificans tibi pro meritis, dum admonendo Ducem dixisti; *conuertere memoriam* &c. Quid enim aliud egisti, quam ex alieno contemptu, superbissime tibi clypeum sanctitatis & innocentiæ simulando assumere? si inter illecebras & blandimenta fortunæ durum aliquid expertus es, te vero delectatio præceps & inconsulta destituit. Ad corredi, memor conditionis tuæ. Sic prosperaberis, Domino propitiante. Datum in fœlicibus castris militaribus obsidionis Viennæ Austriæ apud Sanctum Marcum, quæ via ducit ad Vngariam, Idus Augusti, Anno M. CCCCLXI.

NOTA-

NOTATIO PETRI NVMAGEN TREVERENSIS,

Ex cuius authographo hæc desumpta sunt, exarato manu eius Anno M.CCCCC.

NOta dominum Nicolaum Cardinalem de Cusa fuisse filium cuiusdam pauperis piscatoris dicti Krebsheime, quia morabatur in villa dicta Cusa ad quatuor vel quinque miliaria subtus Treuerim in littore Mosellæ, quasi ex opposito oppidi & castri dicti Berrenkastel sita, agri fertilis & tam vini, quam frumenti feracis, supra quam vix vnius vel duorum stadiorum distantia alia villa in eodem littore sita est, dicta Lilura: vnde oriundus fuit socius dicti Cardinalis, dictus Iohannes de Lisura, doctor Iuris, cuius fratrem ego vidi. De his duobus extat versus multum vulgatus:

Cusa, Lisura, peruertunt singula iura.

Et quia præfatus Cardinalis Cancrum in albo scuto rubentem gessit, aliasq; ex parte cognomen traxit Cancri, hinc auctor inuectiuæ præfatæ eum vocauit Cancrum.

QVAM ÆSTIMATIONEM PAPA PIVS ANTE PAPATVM DE CARDINALE CVSANO, ET GREGORIO HEIMBVRGIO HABVErit, sequentes indicabunt Epistolæ.

ÆNeas Cardinalis, Nicolao Cardinali Sancti Petri ad vincula S. P. D. Placuit Altißimo, & domino nostro Papæ Calixto per hos dies me longe immeritum, ad Cardinalatus ordinem assumere, vestro sacro cœtui aggregare, scio quantum ponderis subiui, nec video quo pacto, credite mihi, dignitati satisfaciam, nisi fortasse tua Reuerendißima Paternitas ad curiam rediret. Tunc enim instructus ab ea, securus in hoc procelloso mari, nauigarem. Precor igitur, si preces seruitoris audiendæ sunt, vt iam demum in patriam redeas. Nam Cardinali, sola Roma patria est, etiam si apud Indos is natus fuerit, aut recusasse pileum oportuit, aut certe receptum Romæ gestare, & matri omnium sedi consulere. Neque illa excusatio idonea est; *Non audior recta monens.* Mutantur enim tempora, & qui olim contemptui fuit, nunc præcipue honoratur. Veni igitur obsecro veni. Neque enim tua virtus est, quæ inter niues & vmbrosas clausa valles languescere debeat. Scio complures esse, qui te videre, audire & sequi cupiunt, inter quos me semper auditorem discipulumque obsequentem inuenies. Ex vrbe Romana, die vicesimo octauo Decembris M.CCCCLVII.

AD GREGORIVM DE HEIMBVRG.

ÆNeas Episcopus Tergestinus Iuris consultißimo viro, Domino Gregorio Heimburgensi S. P. D. Cicero cum adhuc iuuenis apud Græcos mirificam orationem habuisset, admirabantur q aderant omnes, miris que laudibus nouum oratorem efferebant. Senex autē quidam amantissimus patriæ inter omnem lætitiam atque tripudium, solus flebat, mirari circumstantes: *Quid est*, inquiunt, *quod te lætantibus cæteris mærore conficit?* Tum ille, *omnes*, inquit, *Græcorum artes in Latium migrarunt, vnica nobis & familiaris & carißima remanserat eloquentia, sed hanc etiam Cicero nobis aufert atq; secum ducit. Nunquid iusta est causa lacrymarum?* Sic mihi hodie de te visum est, cū in Regia de studiis quæ vocant humanitatis, dissereres. Nam & Legistam & Teuthonem superabas, & Italicam redolebas oratoriamque facundiam. Sed quod fuit mærori Græco, mihi lætitiam præbuit. Neque enim si Teutonia literis claret, quæ illas tradit Italia minus habet litterarum. Sunt scientiæ sicut & lumina; Qui de suo lumine accendit, & sibi tennet lucem, & accipienti tenebras aufert. Inueni apud sanctum Gallum, quod Sueuorum est oppidum, in veteri monasterio Bibliothecam peruetustam, vbi & libros reperi ornatißime conscriptos, quorum authores fuerunt Teutones. Mirabur, cur hodie nihil eloquentiæ his in regionibus eluceret, sed venit in mentem apud Italos quoq; tempus fuisse, quo sepulta dicendi facultate, barbarorum inscitia dominabatur. Ante centum ferme annos & antea trecentis quadringentisque non inuenies, qui per Italiam sermonem habuerit, tersum & lucidum. Sic pingendi sculpendique accidit arti, si ducentorum trecentorumque annorum aut sculpturas intueberis aut picturas, inuenies non hominum sed monstrorum portentorumque facies. Priscis vero seculis Apellem atque Zeusim, Pollicretum, Phidiam & Praxitelem, magnos fuisse comperimus. Et de statuariis quidem ipsi videmus. Et Virgilio fidem habemus dum ai

Credo

Credo equidem viuos facient de marmore vultus,

De pictoribus vero testimonia sunt clarissimorum virorum, qui profecto minime tantis eos præconiis extulissent, si picturam non aspexissent sculpturæ vel similem vel illa pulcriorem, sed ecce iam reuixerunt sculpendi pingendiq; disciplinæ. Reuixit etiam eloquentia, & nostro quidem seculo apud Italos maxime floret. Spero idem in Teutonia futurum, si tu tuique similes continuare & amplecti totis conatibus oratoriam decreueritis. Accepi apud Nurnbergam plebanum sancti Sebaldi, virum grauem tua permotum suasione, multis lucubrationibus historiam atq; Rhetoricam persequi. Diligo ergo vos ambos, qui patriam moribus ornantes, etiam literis munire studetis. Cæterum quia de Nilo fuit hodie nobis sermo, non video quo pacto ex paradisi initio progredi possit. Paradisum namque terrestrem quam deliciarum vocant, in oriente positum volunt, atque ex Euphrate fluere, quem scriptura Tigrim appellat, quamuis & Tigris alius in Armeniæ regione caput tollat, qui Solino teste Euphraten fluuium in Persicum defert sinum. Nilus vero à monte inferioris Mauritaniæ, qui Oceano propinquat, originem habet. Sic affirmare feruntur Punici libri & Iubæ Regis scripta, si Solino credimus, & hic nunc latens, nunc apparens, diuersis argumentis deprehenditur is esse, qui irrigat Ægyptum, & terminus est Africæ atq; Asiæ: Licet Lucano huius origo fluminis incognita videatur dum ait:

Egens si qua iacet nascenti conscia Nilo.

Vale & quod verbis fieri debuisset, scriptis accipe. Ex noua ciuitate, pridie Calend. Februariarum.

ÆNEAS SYLVIUS EPISCOPVS SENENSIS, POSTEA PIVS PAPA SCRIBIT PETRO NOXETANO, QVOMODO GRADATIM auctus sit, & altiora conscenderit.

ANNOS sex & viginti natus cum darem Iuri ciuili operam, exorto bello patriam & studium coactus sum relinquere; accessi tamen grande illud Basiliense Concilium, inuenique gratiam in oculis patrum. Scriba in Synodo fui, & literarum abbreuiator, & vnus de duodecim viris, qui magistratus illic quasi censorius habebatur. Neque enim sine duodecim viris, ad consulendum de rebus conciliaribus quisquam admittebatur; & admissi, qui non inuenirentur idonei, his iubentibus amouebantur. Erant in Concilio quatuor conuentus, qui disputationes appellabantur, de fide, de pace, de reformatorio, de communibus præsidentes, hæ suus singulæ, singulis mensibus elegerunt. In deputatione fidei, in qua eram inscriptus, sæpe præsedi; Inter collatores quoq; beneficiorum, bis sum electus, Legatus ab ipso Concilio ad complures principes, missus. Cum pontificatum Amedeus Dux Sabaudiæ suscepisset Felix nuncupatus, in secretarium sum ab eo accitus. Nec diu post vocatus ad Fridericum Imperatorem, Prothonotariatus officium ab eo sum adeptus; sic Germani Secretariatum appellant. Dum legationes Cæsaris ago, vniuersam ferme Germaniam circuiui. Dissidebant Teutones cum Eugenio Maximo Pontifice. At neque illi, neque Felici obedientes, neutrales vocabantur. Concordia pluribus in conuentibus agitata est, quibus iubente Cæsare semper interfui. Bis cum tractatu pacis ad Eugenium veni, tertio nationis illius Apostolicæ sedi obedientiam attuli, Secretariatus & subdiaconatus honorem ab Eugenio, & mox illo defuncto à Nicolao suscepi, cuius conclauis, cum eligeretur, cum cæteris principum legationibus custodiæ præfui. Lapsum est postea breue tempus, in quo me Nicolaus Tergestinæ Ecclesiæ nihil tale merentem præfecit Episcopum, quadriennioque abinde decurso Senensis vrbis, vnde mihi origo est, pontificatum ad me detulit. Cæsar vero, à quo in consiliariorum ordinem susceptus essem, Neapolim me petere iussit. Quo in loco matrimonium inter ipsum Cæsarem, & Leonoram Portugaliæ regis sororem, Alphonsique neptem contraxi, eandemque Imperatricem, anno post nauigio vectam è Pisis ad Imperatorem Senis agentem conduxi, cum id mihi vni committeretur. In coronatione Cæsaris, quæ Romæ celebrata est, nosti quæ meæ partes fuerint, quippe qui me sæpius Imperatorio nomine apud Romanorum Pontificem & publice & priuatim loquentem audiuisti. Reuerso in Germaniam legatio mihi Apostolicæ sedis per Bohemiam & omnes prouincias Austriæ Ducum commissa est. In conuentu Germanorum, qui Ratisbonæ habitus est, quo & Philippus Burgundiæ & Ludouicus Bauariæ Duces, & alii quamplures Principes & Reguli conuenerunt, de salute Christianæ reipublicæ agentes, Imperatorias vices tenui. Simili modo & in Franckfordensi Concilio, vbi & Germanos aduersus Turcos decernere bellum, dicta oratione suasimus, quamuis postea negligentia & inertia eorum, qui cuncta sibi licere putant, Germani tepuerunt. Mortuo Nicolao Calixtum successorem eius Imperatorio nomine tanquam verum Christi vicarium cognouimus. In hisce nos hono-

cibus. Pene versati sumus, nec tamen intelligimus cur adeo diuina pietas nos parui... lent. Non doctrina, non vitæ bonitas hoc meruit. Cognoscimus imperfectum ... nostrum, & ... sæpe cogitantes non extollimur quidem, sed magis erubescimus & confundimur, qui pro tantis beneficiis non sumus grati: Respicimus aliquando retro. & quam multi viri nobilibus ornati ... bus, virtute & doctrina præstabiles, abiecti & incogniti iaceant, considcramus. Fateor qui ... mi sunt, qui opibus & honoribus antecedunt; sed multo plures sequuntur. Pluribus ... quam inuidere possum. Et illi quidem, qui me dignitate præcedunt, etiam virtute superant. Ergo his qui sequuntur nulla ratione sum melior. O quot viri sunt, qui non centum aureos annuos ex beneficiis ecclesiasticis haurire possunt, iuris diuini atq; humani interpretes, quorum non ... magnus eorrigiam calciamenti soluere. Atque ego ignarus, hebes atq; vitiorum mole pressus, atque ... qui- tate circumdatus, qui aliquo beneficiolo contentus extitissem, vel minimo, iam annuos mille aureos possideo, quoque magis mirere, dum Germaniam petii, episcopatum in patria consequor. Magna hæc, mi Petre, in quibus non mea solum paruitas, sed magna virtus, quiescere posset. Apud tres episcopos & totidem Cardinales dictandarum epistolarum officium exercui. Hi tres quoque pontifices maximi, secretariorum collegio me ascripserunt, Eugenius Nicolaus & Felix: quamuis hunc adulterum dixerint. Apud Cæsarem non secretariatus modo, sed consiliariatus & principatus honore auctus sum. Neque ego ista fortunæ imputo, quamuis nescio causam, sed ipsius rectori & dominatori omnium Deo, cuius est in quemcunque voluerit vsum vasa formare. Neque humanæ coe- ... subiicitur quæ libera sunt eiusque libertati gratias agere decet, qui dat omnibus abundanter & non improperat. An nos igitur tanta miseratione præuenti Cardinalatum auxii expectabimus, atque hunc quoque nobis honorem deberi putabimus? Vtinam dignitati, quam consequuti sumus, pares inueniamur, & ita quod superest æui traducamus, ne qua possit in nobis ingratitudo notari. Porro Cardinalatus fastigium maius existimamus, quam quod nostris humeris com... debeat, Vtinam ea dignatio his credatur, qui afferre illi potius, quam ab ea recipere gloriam possint. Quales nos esse nullo pacto cognoscimus, & infra. Vale ex Neapoli 9. Maii, Anno Domini M. CCCLVI.

Postea factus est à Calixto III. sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Item sanctæ Sabinæ Presbyter Cardinalis, vt scribit Friderico Imperatori, vicesimo die Decembris, Anno Domini M. CCCCLVII.

ÆNEAS SYLVIVS IN GESTIS CONCILII BASILIENSIS DE NICOLAO CVSANO HÆC SCRIBIT.

Ercle tamen omnium Eugenianorum Nicolaus Cusanus æstimatus est, homo & priscarum literarum eruditissimus, & multarum rerum vsu perdoctus, cuius dolendum fit, tam nobile ingenium ad illa schismatis studia diuertisse, vt Legatione ad Græcos vigore falsi decreti fungeretur. Hic omne studium, omnemq; conatum in defensione Eugenii collocauerat, atque vt est versuti & callidi consilii; nunc vna, nunc alia impedimenta texebat.

Hactenus Codex manu Petri Numagen Treuerens. scriptus Anno 1500.

IOANNIS

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLÆ NEPOTIS, APOLOGIA

PRO HIERONYMI SAVONAROLÆ VIRI PROphetæ Innocentia:

In duas diuisa libros:

Ad illustrem virum HERCVLEM ÆSTENSEM:

TABVLA CAPITVLORVM PRÆSENTIS APOLOGIÆ IN DVOS LIBROS PARTITÆ.

LIBER PRIMVS.

LIBER SECVNDVS.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

OPVSCVLVM, *de iniusta excommunicationis sententia in Hieronymi Prophetæ nostri defensionem, vt tibi Hercules Aestensis datam fidem veluti ex diario reluam, iam aggredior. Efflagitasti enim, dum hac de re simul verba faceremus, vt qua coram, pro tutanda ill.us innocentia aduersus calumniatores attuleram, literis ali-*

quanto laxius exararem. Promisi, quod nunc exoluo me facturum, & quidem tam libenter, quam videbam me vnica opera, & tibi, nec non Prophetæ nostro, ac veritati ipsi, debitam rem facturum: Ille, ne commentitium & subdolè fictum crimen, tot praeclarissima eius gesta, ad tempus aliquod obnubilaret, lucidissimæ quoque veritati tenebras fortasse allaturum. Tibi ne si sabæ imi ostura, atque præsagio, forsitan moueretis. Sed & alia causa se his immiscebat, quando ansula hæc duntaxat, solaq; garriendi occasio relicta videbatur maleuolis, bene se cum actum putantibus, si sautoribus diuini viri obiectare possent, defendi ab eis hominem, qui esset ab ecclesia corpore, ceu marcidum & noxium membrum, anathematis acie resecatum. Nanq; rationes ea, qua prophetias tam publicatas doctrinamq; fulcirent, ab ipsimet allatæ magna ex parte, maledicorum rabiem compescuerant. In eandem quoque sententiam, tum Dominicus Beniuenius, tum alii plerique scripserant, modo verum astruentes, modo falso resistentes: quod etiam à nobis, & sparsim per lucubratiunculas nostras, & dicatis etiam apologeticis factitatum est. Quare post huius calumniæ dilutionem, nihil putabam residui, quod blatterarent, etsi dementibus delirandi materia nunquam desit.

Duos igitur libros institui. Primo generalia quædam explicabuntur, quorum ope tam multifarie quam facile muniti, secundo dehinc simus declaraturi, eum neq; culpa, neq; criminis confinem. Et sane, potuissem hoc efficere, cum adeo multa ab iis qui de huiuscemodi negotiis tractauere, præsertim iuris pontificii interpretibus, effusa sint, tantaq; diuersitate & contentione, vt ne legi quidem ab ociosissimis possint, nedum narrari ab occupatissimis. Delibaui qua mihi maturiora sunt visa, eorum more in commentando posthabito, & à crebris illis allegationibus, quæ tædium & moram lectori plerunq; adferunt, consulto abstinui: ratus commodius & optabilius tibi satisfactum iri, si quæ ipsi subobscure, & peculiaribus quibusdam notis, idem sæpius repetentes innuêre, & facile & Latine, aut saltē minus barbare, quoad fieri hac in re à me potuerit, recenserē.

Enim autem præfari veniam, non ibi qui nos apprime nouistis, sed apud ignotos (si nostra hæc forte lecturi sunt) conuenit, nihil me vnquam voluisse assertum, nec in posterum velle, quod Ecclesiæ Catholicæ dogmatis dissonaret: cum cuius vis recte definientis decreto, semper acquieturum me (vt Christianum hominem decet) libere profitear, ne eaum sanctionibus Ecclesiæ, & eius legitimorum Præsidum assentire.

Rationibus igitur rem agemus, nitentes diuinis eloquiis, ac Pontificis, Imperatoriis legibus, nec non eorum interpretes, atq; in primis Theologos, in testimonium citantes.

CAP. I.

Nullum esse in terris iudicium, quod errare quandoq; non possit.

ILLVD autem commonuisse inprimis expediet, solum Deum, qui à se ipso est, omninoque independens, ab omni errore, & falsitate, prorsus immunem: ab eoque vtpote primaria veritate, & suprema regula quarumlibet functionum, vniuersam substantiam interdum flectere & labi, nisi eius ope fulta, & directa fuerit. Hominis namque naturam ab adolescentia pronam ad malum, tum sacræ literæ docent, cum frequens testatur experientia. Sed & inter separatas mentes, quas vocamus Angelos, error olim, peccatumq; irrepsit, & ad infernas mundi partes, eorum non paruam manum præcipitem iecit. Et quanquam præter virginem Christi matrem, quæ nullum vnquam peccatum fecit, mortalium nonnulli, à peccatis eis, quæ æterno igne puniuntur, diuino beneficio exempti fuerint, non adeo tamen confirmati erant, quin quoquomodo possent à vero excidere censerentur. Sed perpaucorum etiamnum hoc priuilegium. Illi namq; innumeri qui lata via gradientes, triplici offendiculo cespitant; tametsi beneficentissimi Dei assidua gratiæ influentia resipiscere commoneatur.

Verum, cum ecclesiam, vti sponsam, sibi Christus copulauerit, ob continuas dæmonum insidias & aperta bella, quibus, dum militat in terris assidue quatitur, decuit vt ei iudicium relinqueret, quo aut decipere aut decipi nō posset, in eis maxime decernendis, quæ & fidei substantiam concernerent, & ad mores pertinerent, Christianis ad beatitudinem adipiscendam necessarios. Eam namq; sibi in fide & iustitia æternū desponsandā, Oseæ Prophetæ *vaticinio cap. 2.* sanxit. Merito igitur statuerunt theologi, & legū iurisq; periti, ipsam vniuersalem Ecclesiam, cum de huiuscemodi causis agitur, nonnisi æquam sententiā ferre posse, Christo opem ferente; qui & perpetuus fide uranir, & cum ea ad consummationem vsque seculi se permansurum spospondit: quod irritum foret, nisi ad iudicium condonasset, quo repudiata falsitate, veritas eligeretur: *Matthæi vltimo.*

At animaduersione dignū, loquutos nos duntaxat de fidei substātia & morib' ad salutē consequendā necessariis. Atqui id non ab re aut de nihilo dictū. Siquidē eā in reliquis errare aliquando, sententia doctorū est, atq; ipsiusmet Ecclesiæ consensus, vt ex epistola Innoc. III. eius nominis Pontificis manifeste indicatur, quæ postea à Gregorio IX. inter decretales relata est, libro vid. V. vbi de sententia excommunicationis agitur. Ita nāq; scriptū legim'. *Iudiciū Dei, veritati quæ nō fallit, neq; fallitur, semper innititur. Iudiciū a. Ecclesiæ nonnunquā opinionē sequitur, quā & fallere sæpe contingit & falli. Quod liquido cōstare videmus, dū vt excōmunicationis interdū quēpiā, vel aliquā fœminam tori inire cōsortia iubet, qui nihilomin' vere apud Deum matrimo-*

trimonio alteri erit adstrictus; vtpote, cum secunda nuptiali lege palam coniunctus, cum prima clam, omnibus q; semotis arbitris, propterea que Ecclesiæ sanctionibus compelletur hærere secundæ, de cuius commercio testibus idoneis apparebit. Mitto, quæ multi Doctorum super huiuscemodi iudiciis elucubrauerint, ne superfluè nimis & ambitiosè factum à nobis iudices, in re admodum nota, verba prodigere.

Porro ex his consequens fiet, reliqua & Conciliorum & Pontificis iudicia, errori ignorantiæque subiecta: quando nec vniuersalis Ecclesia, à decipulis einsmodi exempta est. Hinc plerique tum Theologorum, tum Iuris interpretum asseuerantissime voluerunt, Pontificem Conciliumq; in dirimendis controuersiis hallucinari posse pro vero falsum pronunciantes: præterq; rationes afferunt exempla, quandoquidem & Ariminense & Ephesinum secundum, & Aquisgranense, aliaque nonnulla aberrauerunt: & summorum Pontificum alius Arrianæ prauitati subscripsit, alius Idolis sacra fecit, alius aliter deuia sectatus est. Quanquam sunt qui velint tam Pontifices summos, quàm Concilia legitime congregata, vero semper niti, in iis diiudicandis, in quibus vniuersalem Ecclesiam falli posse negauimus. Sed hæc à suscepta disputatione sequestrabimus, tum quia propositæ quæstionis limites prætergrederentur, tum quia & ab aliis multifariam, & à nobis etiam non nihil in theorematis nostris, de necessitate & ordine credendi, sunt pertractata.

Hoc nobis sit satis, indubium apud literatos haberi, nullum esse in terris iudicium, quod errare, labi, decipi, non possit: Vt magna ex parte allusisse veritati Thebanum Cebetem cogitemus, fingentem à muliercula, cui nomen *Apaten*, id est fraudem esse voluit, mortales omnes seductos atque errore & ignorantia potatos.

Cap. II.

Multis modis contingere, vt excommunicationis sententia, ab Ecclesiæ prælatis inflicta, irrita & inefficax reddatur.

Ex his facile colligi datur, eos qui ecclesiæ præsunt, in absoluendis puniendisq; subditis multifariam posse delinquere. *Fit enim plerumque*, quod à Gregorio Homilia 26. prolatum est, & à Gratiano in decretis *11. q. 3. can. plerunque* repetitum, *vt hic iudicis locum teneat, cuius ad locum vita minime concordat: ac proinde sæpe agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat; & sæpe in soluendis ac ligandis subditis, suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequatur, atque ob id ligandi soluendique potestate se priuet, mortificando animas quæ non moriuntur, & viuificando quæ non viuunt*; quod ab Ezechiele *cap. 13.* legimus exprobratum: propterea Pontificio iure decretum inuenimus, multis modis contingere, pœnas quæ à Prælatis infliguntur inanes esse, ipsamque excommunicationis sententiam, qua nulla in ecclesia maior, irritam & inefficacem reddi. Namq; in *Decretorum volumine causa 24. quæst. 1. can. audiuimus*, Alexandrum eius nominis II. Pontificem, Valeriano Episcopo & martyri scripsisse legimus, ab eo qui aut hæreticus aut excommunicatus fuerit, excommunicationis sententiam nequicquam in alium irrogari. Et *lib. 1. Epistolarum decretalium, titulo de consuetudine*, extat Innocentii Pontificis eius nominis IV. sanctio, qua edicitur, sententiam quæ à iudice non suo lata fuerit, nullam obtinere firmitatem. Decreuit quoque Gregorius eius nominis IX Archiepiscopo Bracharensi scribens, irritas esse & inanes eas excommunicationis sententias, quæ à iudice violatore interdicti prorupuerant, vt est videre libro eius operis *5. titulo de prælatorum excessibus cap. tanta est.* Vbi etiamnum Clemens III. decernit, eas non tenere sententias, quæ promulgatæ fuerint in subditos, ob denegatam prælatis exactionem cum Ecclesias visitant, si numerum personarum in Lateranensi Concilio constitutum excesserint. Eodem libro, & titulo *de priuilegiis, cap. Cum ad quorundam*, Innocentius III. Episcopum Lingonensem monet, excommunicationis sententiam in aliquem contra sui priuilegii tenorem nequaquam promulgandam. Ibidem *cap. cum capella*, Honorius III. seueritate debita eos, & episcopos castigandos pronunciat, qui eiusmodi sententias in fraudem priuilegiorum ferunt. Cæterum Gregorius IX. quem dudum citauimus, definit *cap. quanto amplius*, vacuam & inanem excommunicationem, quam effulminauerit is, quem constet in exequendo officio, limites eius, quos in mandatis à superiore habuerat, prætergressum; quemadmodum apparet *libro 3. decretalium, titulo de præbendis & dignitatibus, cap. vltimo.* Libro item 6. eiusdem operis Bonifacius VIII. eius nominis pontifex, edixit pœnas eas in vacuum iactari, quæ ferebantur à prælatis in subditos, insinuantes inquisitoribus, vel Apostolicæ sedis legatis, statum ecclesiarum, monasteriorumue, quæ corrigi per eos & reformario porteret. Ex epistola quoque Innocentii III. ad Archiepiscopum Senonensem, quæ *5. decretalium* sita est, *titulo de sententia excommunicationis*, colligitur sententiam eam, quæ vel post legitimam appellationem infligitur, vel intolerabilem errorem continet, viribus cassam esse. Cui Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi adstipulatus est, quod licet videre *libro 6.* vbi *de sententia excommunicationis* pariter agitur, *cap. 2. & 7.* Eodem in Concilio statutum fuit, excommunicationis sententiam, in collegium non irrogandam, atque illam nihil habere virium, quam iudex tulerit in participantes cum excommunicatis, loquutione, & aliis, quibus minor excommunicatio incurritur, nisi eos prius canonice monuerit, vt liquido apparet *3. & 5. cap. eiusdem tituli.* Sed & Nicolaus Abbas Panormitanus, qui plurimum in vsu inter Pontificii Iuris interpretes, *libro Decretalium 1. titulo de censibus, cap. 6.* & etiam alibi, docet excommunicationem nullam esse, cum ob causam notorie iniustam fuerit irrogata. Possem & alia connumerare, quibus huiusmodi censuræ fiunt inefficaces. Ea

ces. Ea tamen consulto prętereo, cum ne morosior euadam, cum quia celebres iuris interpretes, eas recensent, & in promptu sunt eorum libros lectitantibus.

Cap. III.

Aliquos esse ex supra memoratis casibus, quibus summorum etiam Pontificum sententia irrita fiunt, inter quos est error intolerabilis. Et qui sit, & quomodo debeat intelligi, declaratur.

CVm igitur omnis excommunicatio, quæ in eiusmodi casibus inflicta fuerit, langueat prorsus, & vires amittat: iudicandum enim de futuris omnibus, per ea quæ iam definita sunt, vt est Gregorii eius nominis IX. Pontificis edictum, ab vniuersali ecclesia receptum, in ipsa Decretalium Epistolarum publicatione) bene actum nobiscum fuerit, si aliquem inuenerimus, quo Hieronymum Sauonarolam à falsa suspitione, & calumnia vindicemus. Et quanquam hi, quos memorauimus, modi, summorum pontificum sententias non omnes retundant, aliqui tamen sunt, quibus ipsæ omnino infringuntur. Et vt alios omittamus, ille qui error intolerabilis nuncupatur, nobis desumendus erit. Sed primo, quid sibi velit, quoque modo intelligendus, pro virili explicabimus. Innocentius III. vt constat *6. Decretalium, titulo de senteut. excommunicationis, cap. 7.* errorem intolerabilem definit in sententia patenter expressum, *cum aliquid sub vi praecepti vel mandati aperte ea contineatur, quod committi non possit, vel non geri nisi peccatum est.* Cum hoc sentiunt in hoc interpretes, iam hunc locum pertractantes, quam eiusdem Pontificis ad Archiepiscopum Senonensem Epistolam, quam paulo ante memorauimus. Additur ab aliquibus, *quoties quid contra ius scriptum pronunciatur, pari esse in nomine debere censeri. item dum aliquid aut turpe aut impossibile praecipitur:* nam quæ eorum quæ fieri nequeunt, nullam esse obligationem tam canonicæ leges, *in 6. lib. Decretalium, titulo de regulis iuris,* eiusdem eodem titulo *Digestorum volumine* adstruunt: cuius operis lib. 41. titulo *quod sententia sine appellatione rescindantur leg. vltima,* ex Pauli Iurisconsulti auctoritate pariter decretum est *Impossibile praeceptum iudicis, nullius esse momenti.* Qui etiamnum relcripsit, *ab ea sententia cui parere non poterat, sine causa appellari.* Sed tam remotas auctoritates coniectari non est necesse, cum nos Dei maximi & optimi clementia consertum indiximus; sit, nec in peccata declinandi, nec quemquam illi efficiendo adstringi posse, quod supra suas est vires collocatum; nec turpe vllo pacto operandum: a quo tam abhorret natura, vt Aristoteles eius interpretes *in Ethicis* censuerit, probabilius esse, hac vita excedere, quam turpe quicquam operari. Vt omittam quid sacræ literę præcipiunt.

Cap. IV.

Quid deinceps agendum: item quid proprie sit excommunicatio, & de causis ob quas infligenda sit.

ENimuero, priusquam ipsam defensionem aggrediamur, quod *secundo libro* agendum nobis est, fecisse operæpretium videbimur, si de causis ob quas ferenda est excommunicationis sententia, paucula delibemus. Et cum multifariam exorbitare prælatos monuerimus, ne inde occasio prauis hominibus contemnendi eorum præcepta daretur, de obedientia quoque nonnulla prologui opportunum fuerit. Deinde, cum satis constet vulgatum illud dictum; *Sententia pastoris siue iusta, siue iniusta fuerit, timenda est,* perpetam vulgo vsurpari solere, quomodo intelligi debeat, declarare pro viribus conemur.

Primum igitur, primitus exequamur. Theologorum iurisque interpretum omnium, cum veterum, tum nouorum sententia est, neminem temere leuibusque de causis, anathematis mucrone feriendum: siquidem nullam atrociorem pœnam ipsa excommunicatione maiori (de qua nobis in toto opere sermo, & quæ proprie hac nomenclatura censetur) in Ecclesia reperiri contingit. *Est enim separatio ab ecclesia communione, quo ad fructum & generalia suffragia, seu a qualibet licita communione fidelium segregatio.* Quare in *Agatensi concilio* statutum legimus, Episcopos non debere eos quos nimis causis culpabiles essent excommunicare. Sanctum profectò decretum, & sacris literis maxime consonans, quoniam in eis reperiri non datur, quemquam, nisi pro enormi scelere anathemate damnatum, atque id etiam raro. Frequentior postea vsus in Ecclesia, quem moleste admodum fert & damnat Ioannes Scotus Theologus insignis *distinct. 19 & 25 lib. 4. sententiarum,* ibi acutam ad ferendas sententias pronitatem carpens, & maximum nonnullorum catum, quæ a iure iis fligun ur ex communicationum detestans. In *Concilio* quoque *Alucinensi* determinatum est, a nullo sacerdote quemquam rectæ fidei hominem, pro paruis & leuibus causis, debere ab aliorum cõmunione suspendi, præter eas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab ecclesia delinquentes iussi runt. *q. 3. can. nemo, & can. nullus.* Verum, quas ob causas id fieri solitum esset, *Concilio Meldensi* canone quod promulgarum est, ab Episcoporum nemine, sine certa & manifesta peccati causa, quenquam communione Ecclesiastica priuandum, neque sub anathemate, absque conscientia Archiepiscopi aut coepiscoporũ, vllum esse ponendum, nisi canonica doceret autoritas: Cũ anathema, æterna mortis damnatio, neq; debeat infligi, nisi pro mortali crimine atq; illis præsertim quæ aliter corrigi potuerũt. Propterea crediderim à plerisq; doctorib. *in 4. Theologicarũ sententiarũ librũ, dist. 18.* & Thomam in

in primis Aquinate, diuini ingenii viro, binas has caussas excommunicandi hominis assignatas: *peccatum dignum æterna morte, & contumaciam.* Cum enim qui Ecclesiæ præest, per excommunicationis gladiú, subditos quodámodo à cœlesti regno præscindat; in eos duntaxat id perpetrandú, qui indigni sunt superna patria, qua omnes qui charitatis erunt compotes donabuntur; priuabunturque, qui peccato mortali infecti fuerint. Quare quos labefactatos eo crimine constiterit, ii eiusmodi pœna poterunt mulctari. At qui nihil atrocius ab Ecclesia erumpere potest, pœnásque comparatione medicinarum propinari ægrotis debere Aristoteles *2. Ethicorum libro* edisserit, quas si prudens fuerit medicus, nec violentas nec graues nisi cum necessitas postulat, exhibiturus est: Idcirco in eum etiam qui crimine morte digno obuolutus erit, nisi idem fuerit contumax, minime adigenda. Assentit Scotus *25. distinct.* mox citata, inquiens, neque a iure neque à Iudice debere infligi pro quocunque peccato mortali, sed graui cui adnexa sit contumacia. Namque quamdiu paratus quispiam est audire Ecclesiam, publicanus & Ethnicus non est habendus: quandoquidem ex Christi dogmate, pœna eiusmodi seruanda est extreme contumacibus.

Qui autem contumaciæ nota censeantur, tam in decretis, pluribus ex locis, quam in Decretalibus licet deprehendere. Extat inter alia Concilii Triburensis (*11. quæst. 3. can. certum est.*) sanctio, quæ tria contumaciæ genera ob quæ dubio procul infligi excommunicatio poterat, recenset: *Cum videlicet, quis ad synodum canonice vocatus, vel venire contemnit, vel si postquam illuc venerit, sacerdotalibus respuit obedire præceptis, vel si ante finitam caussæ suæ excommunicationem à synodo abire præsumit.* Trifariam autem quispiam existimatur contumax, ad synodum iudiciumve non accedens; vt est videre *2 libro Decretalium*, vbi scribitur testes lite non contestata merito admittendos, si is in quem fuit actio dirigenda, aut peremtoria citatione recepta, venire contemnit; aut seipsum malitiose occultauit, aut impendiuit ne posset ad eum citatio peruenire. Et *libro quint. eiusdem voluminis, titul. de verborum significat. cap. 23.* eum contumacem iudicandum apparet, qui iussus emendare maleficium noluit.

CAP. V.

De obedientia subditorum erga Prælatos.

CÆTERVM, ne omnis inobedientia contumacia iudicaretur, (quoniam qui præcipienti iniuste non paret, tantum abest vt pœnam mereatur, & dedecus, vt etiam gloria & præmio sit prouehendus) de obedientia subditorum erga prælatos, consequenti ordine quæpiam tractabimus. Cum ii qui aliis præsunt, quantum ad hoc attinet vice Dei fungantur in terris, *omnis siquidem potestas est à Deo*, Roman. 13. præceptis eorum audire conuenit: propterea Princeps Apostolorum 2. cap. primæ Epistolæ inquit: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.* Et magister gentium Tito *cap. 3. ad Titum*, præcipiebat, vt quos instruendos susceperat, admoneret principibus & potestatibus, quanquam Ethnicis, subditos esse. Neque enim, vt Thomas docet, fides Christi iustitiæ ordinem aufert, qua exigitur vt superioribus suis inferiores obediant: alioqui rerum humanarum status corrueret. Verum scire oportet, quatenus hæc obedientia extendenda. Namque omnibus parere imperiis, nec necessarium nec consentaneum rationi. Fieri enim posset, vt vel delicta, vel noxia, vel diuinæ legi aduersa præciperentur, vt rectissime scripsisse Gregorium deprehendamus, admonentem subditos, plus quam expedit non adstringi superiorum mandatis, 2. q. 7. can. admonendi: *ne cum studerent plus quam necesse est hominibus subiici, compellerentur eorum vitia venerari*: ni forte qui alios regunt, supra humanam naturam collocatos existimemus, variisque affectionum motibus non impelli. At dum ira inflammantur, efferuntur gaudio, diffluunt libidine, & quod est exitialius Circæis, vt sic loquar, poculis deformantur in bruta, aliosque etiam sibi similes euadere, & ratione posthabita obbrutescere procurant; ob id à viris sanctissimis, quibus Ecclesiæ instruendæ cura olim incubuit, edocta est posteritas, cauendum sibi ab iniquis imperiis, eorumque quibus subsunt metiendam auctoritatem, & si illud iuberis quod facere non debeas, contemnendam esse potestatem: quod Augustinus inter alios asseuerauit. Scripsit quoque Hieronymus, *Pauli Epistolam ad Ephesios* enarrans, subiiciendum esse domino seruum, si ea quæ aduersa non essent sanctis scripturis præciperentur: si vero mandarentur contraria, magis spiritus Domino, quam corporis obediendum. Rursus, ipsos humanarum legum gradus aduertendos Augustinus *11. q. 3. can. non semper*, censet, à quibus, si diuersa manauerint iussa, maiori seruiendum: illudque semper ante oculos habendum, ne aut minis aut illecebris, hominum iussa, Dei mandatis præponamus: quod Christianos illos milites, qui sub Iuliano Imperatore nequissimo stipendia merebant, obseruasse, tam ipse quam Ambrosius scribunt, *ibidem, can. Iulianus.* Possent mille huiuscemodi sententiæ adferri, quas breuitatis gratia dimittam, cum lumen domini vultus super nos signatum, binas has Apostoli sententias vero veriores esse demonstret: &, *omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse*, &, *Deo magis quam hominibus obedire oportere*. Roman. 13. & Actor. 4. & 5.

Illud autem minime prætereundum, quod Thomas Aquinás, & doctrina & iudicio, & vitæ perfectione mirabilis, multis in locis lucubrationum suarum, præsertim postrema parte

secundi voluminis Theologicæ summæ, docuit, quemquam scilicet ad obediendum superiori non obligari, nisi in quibus ei subditur: propterea nec quo ad interiorem voluntatis motum, quod & Seneca voluit, nec quo ad naturam corporis, hominem homini subiici: sed in his duntaxat, quæ ad actuum rerumque humanarum dispositionem pertinent: atque in hoc etiam secundum rationem superioritatis: sicut miles duci exercitus, in his quæ spectant ad bellum: seruus Domino, quo ad seruilia opera exequenda: filios patri in his quæ concernunt vitæ disciplinam curamque domesticæ rei: ab eis qui in seculo degunt, spiritualibus prælatis obtemperandum, in his virtutum operibus, quæ necessario a Christianis omnibus patrari debent: illos vero qui religionum votis mancipati sunt, ipsis obnoxios reddi, quantum ad illa quæ possunt ad regularem conuersationem pertinere, secundum quam subiectos se profitentur. Trifariam quoque eorum obedientiam partitus est, vt sit quæ ad salutem consequendam sufficiat; qualis ea, qua necessariis, vt supra diximus, operam nauant: secunda, quæ cumulum perfectionis attingat, cuius vi omni mandato, quod liceat, obsequantur: tertia, quæ indiscreta, ob quam sine delectu passim quæcunque iussa capessant, in his etiam, quæ aut diuinæ legi, aut regulæ, quam sunt professi refragantur, obedientes.

Cæterum, memoriæ est proditum à plerisque, quod hinc forte sumpsit exordium, esse quæ supra, quæ contra, quæ præter, quæ secundum regulam præciperentur: & ei duntaxat, cuius postremo facta mentio est, necessario obediendum, reliquis adstringi neminem. Namque contra eam, cum quid iubetur, non teneri præcepto, docet Decretalium Glossa, super *capur 43 Titul. de Simonia*, quod Innocentius *ibidem* & confirmat & auget. Arnoldus quoque *in Summa alia*, vt refert Ioannes Beetz *in Sermonib. de decem præceptis*, obedientiæ quempiam non obligari narrauit, nisi iuxta suam cuiusque viuendi normam aliquid præcipiebatur: ab ea autem eximi, si contra mandaretur, ac præsertim si vita laxior indiceretur. Ægidius item Romanus *in 2. sententiarum librum dist. 44.* decernit subeundam potius mortem, quam præceptis illicitis obtemperandum, atque ipsi Pontifici, non modo contra ius diuinum, sed etiam naturale imperanti, nullo pacto parendum: nec subditos vllo modo prælatis obsequi debere, si aut quicquam eorum quę supra diximus, aut regula quam sunt professi aduersans, iubeantur.

Scribit & Innocentius super *caput 42. tituli de sententia excommunicationis lib. 5.* non solum mandato Papæ quod contineret hæresim, non obediendum esse, sed nec præcepto iniusto, quo vehementer præsumeretur Ecclesiæ status perturbari, vel etiam forte alia mala inde ventura. *Malum autem*, iuxta dogma Dominici de sancto Geminiano in 7 caput de sententiis excommunicationis lib. 6. quid malum: *dicitur, quod tale est ex suo genere, & prima fronte malum apparet, licet aliqua latenti caussa possit excusari.* Pari pacto, nec præcepto iniusto, aut inhonesto, aut incommodo acquiescendum docet Decretorum Glossa, *caussa 11. quæst. 3.* & confirmari facile potest per ea quæ a Nicolao Abbate Panormitano, *super 42 caput, titulo de sentent. excommunicationis libro 5. Decretalium* dicuntur: per ea item quæ legi conueniunt, vt inter alia *sit iusta honesta, atque possibilis*; dist. nec. 4 canon. erit. quæ conditio omni mandato subaudienda est. Quemadmodum præter id quod supra documus colligi datur, tam ex Epistolis Alexandri & Innocentii eius nominis Pontificis III. positis *lib. 2. Decretalium, titulo de iureiurando, cap. 10. & 17.* quam ex Glossa, in *secundum caput de voto lib. 3*

Dubitatum autem, tum à Theologis, tum ab interpretibus Pontificii iuris, esset ne his qui præsunt parendum, cum eorum præcepta, vtrum sint illicita, sub dubio versatur, decretumque est quamdiu ambigitur, vtrum recte sint imperata nec ne, vel charitati consonent aut aduersentur, iugum subeundum esse; cum obedientia, quæ non mediocre bonum est, digna sit præmio: nec vllum temere leuibusque de caussis perperam mandauisse quicquam existimandum. At si forti coniectura moueamur, & in nostram partem vergat rationis libra, ab exequendo officio supersedendum, donec de iussionis vel æquitate vel iniquitate constiterit. Fieri enim facile potest, vt vel malitia propria, vel falsis suggestionibus moti qui præsident, subiectis aut quæ fieri licet prohibeant, aut non committenda demandent. Quare minime obeundum id officii subdito est, & quare non obtemperauit Prælato, significandum. Propterea Alexander III. eius nominis Pontifex, Rauennati Archiepiscopo scripsit, *si quando ei dirigebat aliqua, quæ ipsius animum exasperare viderentur, turbari non debere; sed qualitatem negotii, pro quo scribebatur, diligenter considerando, aut mandatum reuerenter adimpleret, aut per literas, quare adimplere non posset, rationabilem caussam prætenderet cum patienter sustineret, si id minime fecisset, quod fuisset sibi praua insinuatione suggestum*, vt traditur *1. Decretalium libro, titulo de rescriptis cap. 5.* Quod pertractans Abbas Panormitanus affirmat, si quicquam obeundum cuipiam mandetur, etiam sub pœna excommunicationis, statim nisi paruerit incurrenda, & ob præcepti executionem, timetur maximum scandalum, vel de mente Principis ambigitur, licere illi ab implendo iussu continere se, atque rescribere. Illud etiam adiecit, si contingat vt ei præcipitur soli notum sit in mandato contineri peccatum, tametsi princeps ex iustitia agere se credat, à nauanda opera abstinendum; nitens pro fundamento *capitis 13. de restitutione spoliatorum lib. 2. Epistolarum Decretalium*: vbi Innocentius III. Archidiacono Biuricensi scribit, mulierem eam, quæ conscia est se matrimonium contraxisse in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis, potius excommunicationem sustinere debere, quam viro, ad iudicis imperium coniungi. Idem Abbas. *3 lib. super cap. 6. de Præbendis & dignitatibus*, multa monet, multa docet, quibus prælatorum imperia subditos

decli-

declinare deceat. Extat quoque Accursii Florentini Glossa, *in primum Codicis Iustiniani librum, titulo, si contra ius vel vtilitatem publicam, lib. 3 & in Autenticor. volumine, titulo de mandatis Principum* repetita, arguens miseros Prælatos, qui metu iniquis iussis obtemperantes, veritatem minime sequuntur: cum secus agentes & Deo, & Papæ magis obsequerentur.

Hæc veluti in transcursu, de obedientia subditorum in Prælatos enarrasse sufficiat. Nam meo iudicio, non est quicquam adferre, cuius ope qui subest, immoderatum Præsidis imperium declinare non queat: quod autem non recensuerimus, sub quopiam eorum capitum quæ memorauimus collocari possit. Illud in calce monendum, quod si aliquid mandetur quo non obligetur quispiam, neque etiam excommunicatione ob id inflicta obligari. Nam si præceptum non tenet, non tenet excommunicatio, vt docet Baldus *in sextum Iustiniani Codicis librum, titulo de testamentis, libr. 29.*

Cap. VI.

Notum illud dictum. Sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, timenda est, perperam vulgo vsurpari.

HINC opportune explicandum occurrit, non adeo vt vulgus autumat, ab iniquis sententiis fortinidandum. Inualuit enim apud multitudinem consuetudo, vt maiori cum celebritate proferatur, *11. quæst. 3 can. sententia*: metuendam esse sententiam Pastoris, seu iusta seu iniusta fuerit; quam certum est ex duobus charitatis mandatis pendere, sicut legem & Prophetas. Atque vtinam, quid pastor, quid sententia, quid iniusta, ab illis dignosceretur. Nam vti sensu aliquo verum quod effantur, ita & aliquo falsum, explosa ignorantia, iudicarent. Primo enim satis constet, omnem excommunicationis sententiam, id enim ipsi intelligunt, timendam non esse: alioqui fieret oporteret eam quæ cuipiam ob adoratum Christum infligeretur, pariter metuendam. At inquient fortasse, à pastore vllo, erumpere non posse eiusmodi facinus, nec si eruperit, sententiæ appellatione dignandum. Respondebo vicissim, quantum me dubitare licet de quopiam, pastor ne sit, an lupus, tantum de sententiis ipsius ambigere, cum extra controuersiam sit, nullum qui vere & proprie sit pastor, oues & armenta disperdere, & feris immanibus dilaceranda committere. Sed cum sub ouium vestimentis, rapaces latitare lupos à Christo Deo nostro educti sumus, eosque ex ipsorummet operibus cognoscere, considerandum esse multa crediderim, & qua pietate & prudentia decet, Prælatorum iussa examinanda. Quandoquidem, tam ignorantia iuris, quam malitia errare & labi sæpe numero possunt: & propterea iniquis eorum sententiis nequaquam acquiescendum; siquidem refutare eas quandoque, nedum aut non timere, aut non recipere, conuenianeum. Angelus Clauasinus *in Summa* sua, quindecim enumeratis modis, quibus excommunicationis sententia labefactatur, subdit in omnibus illis, sententiam nullo modo timendam esse quo ad Deum, aut quo ad Ecclesiam, si notorie de ipsorum quopiam constiterit. Et recte quidem. Si enim secundum ciuiles leges, non est metuendum filiis quacunque exhæredatione, sed quæ legitime facta fuerit, submoueri se à bonorum possessione contra tabulas, vt scribitur *36. libro Digest. lege 8.* quanto minus nobis formidandum erit, vt iniuste vexati, aut ab æterna hæreditate, in ipsa iustitia stabilita dimoueamur; aut de matris Ecclesiæ gremio, quæ cultrix & auctrix est iustitiæ, deturbemur? Porro excommunicationis sententia, vires ex iustitia sumit, qua destituta languet & moritur. Rursus, cum multæ earum sint, quæ omnium Doctorum consensu nullæ appellantur, eas itidem non esse proprie ac vere colligere possumus. quod verum est, nec vim potestatemque vllam habere, nec cuiuspiam effectus caussam esse posse adeo patet, vt probationis luce non egeat: Quod quidem suffragatur, tam Alexander de Hales, *in vltima parte Theologiæ summæ*, docens iniustam excommunicationem nequaquam nisi secundum inanem vocem, excommunicationis appellatione censendam; quam Thomas Aquinas, *18. distinctione, in quart. sententiarum librum*, scribens eam excommunicationis sententiam, quæ eiusmodi errorem claudit, quo nulla redditur, neque vllum effectum parere, neque excommunicationem esse. Quid? quod Gelasius Pontifex orientalibus Episcopis scribit, *11. quæst. 3. can. cui est*: excommunicationem iniustam ex eo curari non debere, quod nec apud Ecclesiam quisquam potest iniqua sententia granari, vt in decretis est videre. Vbi etiam scribitur *ibid. can. etsi ad tempus*, aliud esse terrenam sellam, aliud tribunal cœleste; ab inferiori accipi sententiam, à superiori coronam. Item, *ibid. can. illud plane.* si quisquam fidelium fuerit anathematizatus iniuste, potius ei obesse qui facit, quam qui hanc patitur iniuriam Et Salomon prius in hanc sententiam loquutus, sanxit maledictum frustra prolatum super eum venire à quo missum fuerat, *Prouerb. 26.* Rursus Augustinus *super Psalmum*, quod in decretis etiam allatum est, iusto cui maledicebatur iniuste, præmium reddi censuit. Scribit præterea Iohannes Gerson Christianissimus Theologus, *in libro de Excommunicationibus & Irregularitatibus*, excommunicationes iniustas, aliquando non repellere, fatuo timori

asini-

asininæque patientiæ adscribendum esse. Idem in quendam Pontificis vices gerentem, peculiari tractatu inuehitur, qui in suis scriptis clausulam hanc apposuerat: *Sententia nostra, etiamsi essent iniusta, sunt tenenda & timenda.* Glossa quoque Decretorum, *super 3. quæstione causa 11. canon. 64.* asserit, posse eum iudici violenter resistere, cui constiterit sententiam iud cis iniquam esse. Et Iohannes de Baccone *in 4. librum sentent. distinction. 17 quæstione & articul. 3.* tradit eum qui excommunicatus fuerit ob iniustam caussam, modo id sit occultum, posse omnium Ecclesiæ ordinum officio fungi.

CAP. VII.

Quomodo debeat intelligi, Sententiam pastoris iustam aut iniustam timendam esse.

OSTENDIMVS sententias excommunicationis iniustas quandoque non timendas. Nunc eas & aliquando formidandas fore, & quo modo elogium illud Gregorii intelligi debeat, pro virili declarabimus. Quod facturis nobis, res ipsa altius repetenda est. Tripliciter sententia excommunicationis iniusta censetur à Theologis, & canonum interpretibus. Primo cum iutis prætermittitur ordo: secundo cum de prauo animo promitur: tertio cum falsa & iniqua caussa pronuntiatur: prauus autem animus in caussa esse non potest, vt timeri non debeat, si is in quem promulgatur alioquin sit anathemate feriendus. Iuste enim tum subditus patitur, tametsi iudex agat iniuste: posthabito quoque ordine si sententia feratur, non vsquequaque parui pendenda, nisi, ob aliquod eorum quæ supra memorauimus, viribus effœta redderetur. At propter falsam & iniquam caussam, iam minime timenda est: nisi forte ob scandalum in quod inde rudes impingerent. Est enim magnopere ratio proximi habenda, quod vnicuique Deus mandauit, vt scribitur in sacris literis *Ecclesiastici cap. 17.* abstinendumque vigili cura, ne aliquod ei offendiculum nostris operibus præbeamus. Propterea tametsi quispiam conscius sit, contra ius fasque anathemate se mulctatum; nihilominus, si aut falsitas hæc & iniquitas palam non est, & timere & obseruare eam debet, quoad veritas eluceat. Fieri tamen posset, vt oporteret statim quod esse in caussa manifestare, dum inde præiudicium aliquod veritatis pullularet: tum instruendi quibuscum versaremur, & auferenda scandali suspicio, quantum ad nos attinet, & aduersus illam agere oporteret. Præterea Glossa Decretorum, *11. q. 3. can sententia*, timendam adstruit, nisi aut intolerabilem errorem contineat, aut post legitimam appellationem feratur, aut pro exactionibus indebitis effulminetur. Alii metuendam dicunt, modo non sit inualida, alioqui sententiæ nomine non dignandam. Quibus autem modis id fiat, supra ex parte narrauimus. Carere quoque eius metu num debeamus, dum iuste fuerit illata necne, in ambiguo versatur: alioqui metu quoque dicitur carere nos posse, modo ex superbia minime contemnatur.

Cæterum ex iis quæ subduntur à Gregorio, intentionis eius notitiam capimus. Siquidem vt recte ab Hilario *4. de Trinitat. libro* definitum est, & *in Decretalibus titulo de verborum significatione* repetitum, dictorum intelligentia ex dicendi caussis est assumenda. Subiecit enim statim Gregorius, *ne is cui infligitur eam ex alia caussa mereatur*: dans intelligere, eatenus iniustam sententiam timeri debere ab aliquo, quatenus ei ambigendum, ne quopiam occulto crimine ipsa pœna dignus sit, vel tacite innuens eam quæ suapte natura iniusta esset, iustam ex contemptu reddi posse. Iniustam igitur sententiam per se metuendam nequaquam statuit: sed ob aliud quasique dixeris ex accidenti. Et in hanc sententiam loquens Petrus de Palude *18. distinct. libri quarti sententiarum*, prodit excommunicationem iniustam, ratione scandali, vt supra monuimus, metuendam: sed nullo pacto ob iuris pœnam, qui sententiam irritam minime custodit, si veritati ipsi niti voluerimus.

APO-

APOLOGIÆ

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLÆ, PRO HIERONYMI SAVONAROLÆ INNOCENTIA,

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

Quid superiori libro actum, quid deinceps agendum.

VNC tempus postulat, vt defensionem ipsam cominus aggrediamur. Iactis enim superiori libro doctorum sententiis, instar fundamentorum veritatis, sequens est ædificium eius erigere. Ex re quippe fecisse nos credimus, de iudiciorum infirmitate inprimis pertractare, deque speciebus excommunicationis iniustæ nonnulla recensere, & quam ob caussam ipsa sententia ferenda esset. De subditorum item obedientia erga prælatos, atque de timore ipsius excommunicationis iniustæ: non solum ob id quod hæc per se cognitu vtilia & digna sint, verum quia his perspectis, & ad memoriam reuocatis, commodius exactiusque Prophetam nostrum ab iniuria irrogatæ calumniæ, contractæque suspicionis asseremus. Namque, vt Aristoteles sapienter *libro 1. Physicæ auscultationis* monet, à communioribus exordiendum est, qui & *3. lib primæ Philosophiæ* docet, veritatis cognitionem, eorum quæ in dubium reuocantur solutionem esse. Facilius etenim constabit, potuisse in eum perperam infligi sententiam, cum prius, & omne mortalium iudicium quandoq; falli, & excommunicationes multas esse palam ..., quæ irritæ & inefficaces suapte natura reddantur.

Demum, expeditius monstrabimus eum ab omni credita culpa alienum, & quia iure mandato rescripsit, & quia falsa ex caussa vexatus est, & quia id quod nec fieri poterat, nec debebat, tanquam & rectum & facile factu, hostibus veritatis ita Pontifici maximo suggerentibus, in mandatis habuit: monstrabimus hæc inquam, postquam luce clarius ostensum iam est, & à præceptis implendis abstinere, atq; rescribere vnumquemque posse, quia ea iniusta & nocua crediderit, pœnasque nonnisi pro caussa idonea, non autem commentitia & falsa, infligendas; iustisque tantum iussis, & q... obire sit in facultate nostra, acquiescendum; nec ab omni excommunicatione, quæ iniusta ..., formidandum. Exequi ergo quod polliciti sumus, exordiemur, si prius caussam ob quam multi Prophetam nostrum excommunicatum autumarint, paucis subiecerimus.

CAP. II.

Caussa, ob quam plerique Hieronymum Sauonarolam excommunicatum autumarint.

EPISTOLA quædam, ex eorum numero, quæ breuia vocant, sub Pontificis nomine Florentiam delata est, cuius erat summa, *Hieronymum ipsum perniciosam doctrinam in ea vrbe seminasse, monitum non cessasse: cæterum preceptum ei sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vt conuentum sancti Marci Florentiæ situm, congregationi cuidam (quæ vocabatur Romana & Thuscia prouincia) copularet; subditosque monerent, ei nullo pacto communicandum, sed tanquam ab Ecclesia præcisum, atque suspectum criminis hæreseos euitandum.*

gationibus sunt, viuant sanctissime : si fratrum tamen suorum collegio id non videatur, poteritne quisquam quod Dei solius est prærogatiua eos cogere, vt id velint & amplectantur? At si hoc supra illius facultatem, erit, qui fieri poterit, vt eosdem compellere queat, perpetua deformatorum fratrum inire consortia?

Cap. V.

Quod mandatum Pontificis exequendum non erat.

VIdimus præceptum impleri non potuisse, nunc an sua natura esset implendum, disquiramus. Cum peruersis nos peruerti, cum sanctis fieri sanctos Dauid monet: & Christus docet à fermẽto Pharisæorum, quod est hypocrisis, enixe cauendum. Præterea quicumque reformandis religionibus congregationibusq; iam collapsis, & diuini amoris igne destitutis, operam dederunt, tantum abfuit, vt cum prauis & deformatis monachis, fratribusve, diuturnis commerciis implicarentur, vt etiam se ab eis sequestrarint, conarenturq; calorem pene emortuum (additis sibi pauculis, qui idem vellent, nollentque, veluti fomitibus) reparare, vt tandem fere extincta flamma reuocaretur, & solito fulgore splendesceret. Scimus hoc ducentorum annorum decursu, & eo etiam minus, à plerisque factitatum. Nisi enim à malis boni seiungerentur, pax religiosis maxime expetenda, in cassum quæreretur. Inter bonos siquidem & malos semper bellum; his argui metuentibus, & odio habentibus lucem; illis ecclesiam malignantium perosis, & cum impiis non sedentibus, quos facilius est probos corrumpere, quam contra illos ab his sanari, & integros reddi: quandoquidem pomorum aceruus, ab vnius marcidi contagio maculatur,

Vuaque conspecta, liuorem ducit ab vua.

Et sane, cum rei huiusce merita perpenduntur, tolerabilius malum quod ex hac mixtione paterentur qui iam reformati sunt, videretur esse infamia, quam ex deformatorum commercio contraherent: quæ quanti facienda sit, & oraculo sapientis ediscimus, qui docuit habendam curam de bono nomine, & ecclesiæ traditione, quæ contemptores eius crudeles appellauit.

Quibus facile patet, & noxium esse religioni, probos improbis copulari, quod ipse Hieronymus demonstrauit peculiari *Apologetico:* & illud præceptum Pontificis, tametsi potuisset impleri, nihilominus non debuisse, namque iussui, qui malum claudat, obtemperare non conuenit, neque regula quam professus est quispiam, fas est moribus aduersari, quemadmodum supra probauimus, vnde errorem toleratu indignum, in mandato deprehendimus, quando id & quod factu impossibile, & quod minime honestum & salubre, sed & turpe & nocuum esse complecteretur.

Cap. VI.

Quod iure rescripsit Pontifici: Item liquere eum nunquam censuram incurrisse.

SEd veritatis hostes criminatoresque, potiori etiam in loco constituo. Doceis gratis, nullaq; extorqueute ratione, pro comperto non haberi, quod duobus superioribus capitibus manifestanimus. Experiamur, an alia via possimus Prophetam nostrum de faucibus obloquentiũ eripere. Quanto enim particularius acta eius negotii examinauerimus, tanto colliquebit apertius abs re prorsus fuisse, in eum quicquam esse adstructum. Recepto namque diplomate, quo pœnam statim incurrendam, nisi pareret mandato, Pontifex minabatur, (hoc est nisi congregationem, quæ sancti Marci dicitur, cui præerat, illi quam Thusciæ & Romanæ prouinciæ vocabant conglutinaret) Rescripsit eiusmodi vnionem, subdola mente à quibusdam Pontifici oblatam, cum in ea, simul & se persequi conarentur (quem ex suscepta asserendæ veritatis causa acerrimo odio insectabantur) & rem perniciosam serere, qua scandalum exoriretur: Confectoque libello, cuius ante meminimus, dedit etiam epistolas, quibus significabat eam quam procurabant fertuminationem, tam diuino honori contrariam, quam animarum saluti pestilentem: demum ab eo peti, quod præstare non poterat: consensu etenim vniuersorum fratrum opus fore: rogarentur ipsi: consentientibus enim repugnare non posse: compellere inuitos & contra nitentes, sui arbitrii & facultatis non esse.

Quæ cum ita sint, quis reuocabit in dubium, virum hunc ab omni culpa insimulati criminis immunem? Siquidem supra cum de obedientia ageremus, multis modis ostendimus, licere subditis à prælati mandatis, quæ excommunicationem annexam gererent, abstinere, atque rescribere. Hoc clamant iura, hoc eorum interpretes asseueratissime volunt, monentque secundam iussionẽ expectandam, si aut de mente Principis ambigatur, aut in exequendo præcepto, scandalum, malique aliquid formidetur. Et præter ea quæ ibi allata sunt, in eandem sententiam loquitur Baldus, *in Iustiniani Principis Codicem, titulo de Vsuris*: & Petrus de Ancharano, *Consilio 235.* docet cum res aliter se habet, quam scribentis mens præsupponat, supersedendum esse, licet mandato excommunicationis latæ sententiæ pœna misceatur. At perfidi homines mandari aliud Hieronymo non procurarunt, scientes ei qui iure à primo belli insultu se defenderat, secundo etiam & tertio non defutu-

Illum ab ortu naturæ, donati visus miraculo perclarum, quem Iudæi maledicentes, ob Christi nomẽ ab eo suspectum, eliminauerunt? Et nihilominus satis constat legem Moysi non adeo emortuã, quin & seruari posset, & deberet, quam etiam ipse Iesus seruandam præcipiebat, inquiens, (Matt. 23.) *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere*: dans intelligere, nullo pacto eorum vitam, quæ mala erat, trahi in exemplum debere: Attamen doctrinam seruandam, si eos aperte non contingeret à vero deuiare, tum eis nullo pacto acquiescendum, nec ab iniustis excommunicationibus metuendum, vt in suscipiendo quem illuminauerat cæco, faciendum monstrauit. Et alibi, cum palam discipulis edixit, prædixitque futurum, vt absque synagogis fierent: *Ioan. 9. & 16.*

Cap. VIII.

Nonnulla in defensi Prophetæ laudem, & causa quamobrem doctrinæ Christianæ assentiamur afferuntur, atque insuper modus resistendi futuris persequutionibus proponitur.

OB ea quæ attulimus, innocentiam viri Prophetæ tibi arbitror manifestam, atque etiam his qui opusculum hoc legerint, si qui tamen futuri sint, qui verum defæcata sceleribus vita vestigauerint. Plerumque enim quorumpiam mens adeo malitia obtenebratur, vt qui suapte natura, vel in cõtrouersiarum crepusculo veritatem exquisire cernerent, quandoque interdiu, soleque meridiano illucescente, errorum nebulis caligent: quos erroris sui causam sibi non aliis adscribere decet: quandoquidem, demptis impedimentis, lux etiam ad eos permaderet: scriptum quippe est in sacris literis, *Exortum est in tenebris lumen rectis corde*, & alibi, *Quam bonus Israel Deus, iis qui recto sunt corde?* Quare si diuino lumini non obstiterint, hæc puto satis superque futura: sin autem & claudere oculos, & obdere auribus ceras maluerint, quæcunque aut dicta vnquam, in veritatis huiusce probationem, aut in posterum dicenda, in cassum, quantum ad eos spectat, proferentur; scripta tamen erunt ad fideles confirmandos, atque ad prauorum versutias & detegendas, & impugnandas.

Sed cum hæc simulachra sint belli, pugnæq; ludicræ, atrocis comparatione prælii, quod ei pro Christo ineundum est (siquidem futurum sibi prædixit certamen ingens, de quo omnino sit triumphaturus; sed aduersus duplicem potentiam, sapientiam, atque malitiam instructa prius acie dimicandum) paratos in stationibus stare conuenit eos, qui vitam istam deserere, quam veritatem malũt; atque armis confertos, bellicisque instrumentis stipatos, classici sonum expectare. Hæ profecto militum copiæ, quibus exercitus mendacii profligabitur; hæ bellicæ machinæ, quarum vi falsitatis & tepidorum mœnia corruent: pensare Prophetam ipsum (quãtum humani fert infirmitas) Iesum Dominum imitatum, eaque insistere semita, quæ fuerit priorum Prophetarum, & martyrum calcata vestigiis, diuini honoris ardentissimum, salutis animarum sitibundum, intrepidum præterea, atq; omnis pauoris expertem: nihil profecto in eius vita, quod à probata illa quam professus est viuendi norma, deliret: nihil in doctrina, præter veritatem fidei, puritatem Christiani ritus, rerum futurarum prænotiones, quæ adeo constanter tenet, prædicat, & asseuerat, vt ipsa Roma, Italiaque pene vniuersa, ab incœpto reuocare illum procurans, nequicquam laborauerit: eundemque sæpenumero aggressa modo cæsim truncare, modo punctim confodere, viribus cassæ fuerint. Vnde cerni, nisi exoculatis datum est, hũc Dei ministrum, rerum futurarum præconem, Christianæ fidei & promulgatorem & propugnatorem, eorumque omnium, qui ad supernam Hierusalem suspirant peritissimum ducem.

Tria olim mecum ipse cogitans, fidem Christi doctrinamq; & gignere & augere sum contemplatus; lumẽ superne demissum, quo ea intueamur, ad quæ cernenda in limitibus nostræ naturæ iam infectæ derelicti cæcutiremus: efficacissimas rationes ex effectibus desumptas: miracula atque prodigia in testimonium allata. Quæ omnia, rei ipsius Hieronymi adeo conueniunt, adeo quadrant, vt ipsum simul & Christi sectatorem, & eius doctrinæ fidem deprehendas interpretem. Lumen quippe cœlitus demissum in causa est, cur illi assentiamur, quandoquidem statim à plerisque subscribi ei videmus, nulla ratione percepta, nullo viso prodigio, meræ narrationi acquiescentibus, qui tamen & prudentia cumulati, & doctrina referti: nonnullos contra protinus refragari, nec rationum molibus cedere, nec prodigiis flecti. Quales autem sunt & quantæ rationes adstipulentur, cum aliunde, tum ex Domini Beniueni doctissimi & integerrimi viri lucubrationibus huic muneri dedicatis, colligere licet. Prodigia vero cum multa, tum magna dignissimorum hominum relatum, prædicationes illius, & vitæ rectitudinem roborare, extollereque, factus sum certior. A me ipso id perpetratum ab eo vidi, quod vi naturæ fieri, nullo pacto posse iudicaui: & plerique mecum, quibus explorata naturæ potestas, eandem sententiam tulerunt: vt tibi olim me narrasse memini.

Hæc & similia vero, vt dici solet, veriora, quæque nec diffusius tractata, nec exactius (vtpote, qui tibi & mihi eius viri amicis & domesticis scribo) habere ad manum oportet: quibus & bellare possimus, & vincere. Eam enim doctrinam, quæ Christianæ omni ex parte sit consona, imo simillima, imo eadem (licet aliquanto particularius, pro temporum conditione explicata) vti lucidissimum iubar effulgens, huic nostræ tempestati (qua rerum potiuntur vitia, virtutes in vniuersum exulant, refriguit charitas, deiecta est spes, fides elanguit) eam inquam doctrinam, quæ omnibus his damnum adferre occepit, Deique maximi & optimi prouidentia, atque clementia, vniuerso iam or-

bi monstrata (vt eius deturpata facies, depositis larualibus simulachris, sed ad ipsam effingens velut exemplar, veram induat speciem) non sequi, non magnificere, non extollere, omniqne conatu tueri, non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

Anno Domini 1500.

BERNARDI LAVRETI IC. EXCELLENTISSIMI, ET PRIMI PRÆSIDIS THOLOSÆ,

TRACTATVS

CONTINENS CASVS, IN QVIBVS IVDEX SECVLARIS potest manus in personas Clericorum sine metu excommunicationes imponere.

SVMMARIA

1. *Iurisdictiones distincta debent esse.*
Iurisdictio Ecclesiastica temporali maior censetur.
2. *Leges sacros canones imitari non pudet.*
Iurisdictio vna alia non debet esse impedimento
3. *Laici in clericos nullum iurisdictionis actum exercere possunt.*
4. *Laicus in clericum iurisdictionem habet in causa reconuentionis & feudali.*
5. *Clerici a laicorum potestate exempti sunt summi Dei auctoritate.*
6. *Iudices seculares nullam in clericos iurisdictionem exercere possunt.*
7. *Percutiens clericum in septem casibus excommunicationem non incurrit.*
8. *Iudex secularis sex casibus clericum coercere potest.*
9. *Clericus per iudicem secularem puniri potest, si sanus & enormibus se immiscuerit.*
10. *Clericum militatem habitum gerentem percutiens non efficitur excommunicatus.*
11. *Clericus vitam turpem ducens, trina per annum facta monitione, omni priuilegio clericali spoliatur.*
12. *Cardinales ad celebrandum Romani Episcopi electionem possunt includi per dominos temporales.*
13. *Curialis effectus clericus per secularem iudicem, ad curiam reuocari potest.*
14. *Clericus attentans aliquid in iurisdictionis temporalis praeiudicium, potest per iudicem secularem coerceri.*
15. *Iurisdictio Ecclesiastica iuste defendi debet, non tamen iniuste.*
16. *Executio mulcta pecuniaria non contra personam clerici, aut in bonis Ecclesiasticis fieri debet, sed in bonis suis temporalibus.*
17. *Iudex secularis de possessorio causæ seu rei ecclesiastica potest cognoscere.*
18. *Episcopi olim territorio carentes suas non exequebantur sententias.*
19. *Iudex secularis sex casibus clericum capere & carceri mancipare potest.*
20. *Iudex secularis clericum in flagranti crimine comprehensum per viginti horas detinere potest.*
21. *Creditor potest debitorem clericum de fuga suspectum capere.*
22. *Verbum Dei non debet adulterari, nec de Deo est aliquid falsi etiam in eius laudem asserendum, quod plerique faciunt mandata ipsius negligentes, vt suas stabiliant adinuentiones.*

QVoniam frequenter intueor modernis temporibus clericos capi, distringi, & plerumq; iudicari à temporalibus iudicibus siue magistratibus, igitur vigilanti studio inuestigare curaui totis pro viribus, an & quando hoc sit eis licitum, sc. laicis imponere manus in personas clericorum sine metu excommunicationis atque offensa diuini iudicii.

1 Primitus est præsupponendum, quod iurisdictiones sunt distinctæ, in *aut. qua oport. episc. & cler col. 1. circa princ.* iuncto *ca. nouit, de iud. ext.* cum concordan. iurisdictio tamen ecclesiastica maior est & excellentior temporali, in *cap solita, de maiorit. & obed.*

2 Ideo dicit Imperator, quod leges non dedignantur sacros canones imitari, *in aut. vt clericus apud propr. episc. §. penult. col. 6 ca. clerici, de iud & ca. cum secundum, de sec. nupt.* Quadere vna iurisdictio non debet aliam impedire, vt *d. ca. nouit de iudic.* iuncta *l. consulta diualia. C. de testam.* imo potius vna aliam iuuare debet, *vt 24. quæst. 2. Dominus,* iuncta *l. fin. circa princ. de re milit. l. 12. C.* & ibi de hoc per Lucam de Penn. De quo etiam egregie loquitur Guil. de Monte Lauduno *in ca. 1. circ. fin. de foro compet. in clem.* & est textus in *ca. 1. de offic. ordin.*

Vnde

Vnde hæc est regula, quod laici in clericos nullam habent iurisdictionem, nec in criminalibus, vt in *cap. at. si clerici, & in cap. cum non ab homine, extra de iudic. & in cap. 1. & 2. 11. q. 1.* cum concordan. nec etiam in causa pecuniaria ex criminali descendente, vt notat Ioan. *32. distinct. cap. ad hæc, & in ca. Adrianus, 63. distinct.* Item Bernard. & Hostien. *in cap. decernimus, de iudic. & in cap. 2. de foro compet.* Et ibid. hoc tenet Ioan. Andreas. Idem not. *in cap. 1. de cleric. coniug. lib. 1.* Nec in causa mere ciuili, *in ca. non liceat. 3. q. 6.* & est hoc expeditum *in cap. 1. & 2. 11. qu. 1. & in cap. qualiter & quando de iudic.* quod tenent Hostien. & Ioan. Andr. *in c. clerici, de iudic.* de quo etiam *in cap. quod clericu, de foro compet. & in cap. verum, eo tit.* per Ioan. Andr. Hoc etiam notat Hugo *11. q. 1. c. clericum. & in cap. allegato vnico, de cleric. coniug. libr. 6.* facit optime *capit. seculares, de foro compet. libr. 6.* cum concord. ibi signatis, vbi est hodie declaratum. 3

In hoc tamen vltimo membro dicunt nostri maiores; excipi duos casus: Primus casus est in causa reconuentionis: Secundus casus est in causa feudali, licet de hoc sint opiniones contrariæ: tamen Innoc. hoc tenet *in capit. verum, de foro compet.* dicens, quod *si in causa feudali Dominus clericum vasallum distringat, vel alias repellat, non incidit in canonem*, &c. de quo plene disputat Henric. Bohic. *in capi. at. si clerici, de iudic.* hæc tamen iura prædicta sunt familiaria, vnde probatio est familiaris, vt dicit Ioan. *in cap. patet 11. q. 3.* quando vnus Papa alium Papam inducit in testem, vt recitat Ioan. *i Romani principes, de iureiur. in Clemen.* super verbo, *Bonifacius*, hoc tamen non obstante nullus fidelis abnegare debet istorum iurium & similium auctoritatem. Absit enim dicere, vt Scriptura mentiatur, *deci. tert. quæstion. 5. quid ergo*, &c. 4

Præterea prædicta probantur non solum authoribus iuris canonici, imo & authoribus iuris diuini, & etiam ciuilis. Quoniam clerici sunt exempti a potestate laicorum authoritate summi Dei omnium rerum conditoris, prout legitur *in cap. cum ad verum, & cap. duo sunt, & cap. Imperator 16 distin.* secundum Guil. de Monte Lauduno *in cap. 1. de offic. ordin. in Clem.* de quo plane per Innoc. *in cap. si quis, de maiorit. & obed.* Et plenius per ipsum *in cap. licet, de foro compet.* vbi plene ipse Innoc. disserit de iurisdictione ecclesiastica, & de illius origine & progressu. De libertatibus vero & priuilegiis à Deo & à principibus concessis ipsi ecclesiæ & personis & bonis clericorum eleganter ponit Innoc. *in cap. nouerit, de sent. excommunic. extra*, vbi de hoc remitto causa breuitatis. Vnde veritas testatur sacri eloquii dicens: *Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Vlterius prædicta probantur auctoritate iuris ciuilis, *in auth. statuimus, Cod. de episcop. & cleric.* vbi ad literam patet, quod iudices temporales nullam habent iurisdictionem nec in criminalibus nec in ciuilibus in personis clericorum. 5

Per quam authoritatem dicunt ibi doctores, & præcipue Bald. quod omnia alia iura ciuilia, quæ dicebant laicos habere aliquam iurisdictionem in clericos, sunt correcta per illam *auth.* vt *Lucullum. C. de testib. & l. addictos, C. de episcopal. aud.* cum simil. tractant Hostien. & Ioan. Andr. *in ca. verum, de foro. compet.* Omnis tamen diffinitio in iure periculosa est; parum est enim quin subuerti possit, *l. omnis diffinitio ff. de regul. iur.* Ideo libet casus à prædictis exceptos hic enumerare. Ea de re subiiciam septem casus, in quibus verberans clericum non incidit in sententiam excommunicationis. Et sex, in quibus clerici distringuntur per seculares iudices. Et alios sex, in quibus laici capiunt clericos absque metu excommunicationis. Quos casus recollegi ex variis passibus iuris, & diuersorum doctorum conclusionibus. 6

Sunt igitur septem casus, in quibus quis percutiendo clericum non incidit in sententiam excommunicationis, quos enumerat Innoc. *in cap. non dubium de sent. excommunic.* Primus est, cum bono zelo causa correctionis quis clericum verberat, vt pater, mater, magister, & prælatus, *vt in capit. 1. de sent. excommun.* & ibi de hoc per Henri. de Bobie. Secundus est, si cum iocosa leuitate, *vt in c. 1.* & ibi per Henr. *in 2. di.* Tertius est cum quis inuenerit clericum turpiter agentem cum vxore, sorore & matre, de quo *in cap. si vero, de sentent. excommunicat. in 2. distinction.* per Henric. Quartus, si vim vi repellat, vt *in c. ca si vero*, & ibi de hoc per Henr. *in 1. dist.* Quintus, si ignorauit eum esse clericum, *in cap si vero 2.* & ibi de hoc per Henr. *in 1. dist.* Sextus, si inuenerit clericum apostatam, scilicet non deferendo habitum & tonsuram clericalem, post trinam monitionem, vel si sæuis & enormibus se immisceat, sine habitu & tonsura clericalibus, sine monitione, de quo tamē latius inferius dicam. Septimus & vltimus, cum clericus se prorsus transfert ad actus contrarios clericatui, vt quando efficitur miles, se immiscendo sæuis & enormibus, vt quando bigamus efficitur. Et etiam de his dicam in sequenti. 7

Præterea & secundo reperio sex casus, in quibus iudex secularis vel temporalis coercere potest clericum. Primus est, quando clericus incorrigibilis est, & est degradatus & traditus brachio seculari, *in cap. cum non ab homine, cum concord. suis, de iudic.* Et intelligo, quod sit degradatus iuxta formam *c. degradato, de pœn. lib. 6.* Casus autem, in quibus clericus traditur brachio seculari, enumerantur per *gloss. in cap. ad abolendam, extra de hære.* Secundus casus est, vbicunque ecclesiastica potestas deficit, iuxta ea quæ notantur in *cap. Princeps 32. q. 5. in cap. filius 16. qu. 7.* vbi dicit textus, quod metropolitano dissipante bona ecclesiæ, adeatur Regia dignitas. & ibi d. per Gloss. vide etiam per Lucam de Penn. *in l. si colon. C. de agric. & censit. lib. 11.* Tertius, quando per ecclesiam inuocatur brachium seculare, *in l. 1. cum ibi notat. de offic. ordin.* 8

Quartus, vbicunque clericus se immiscet sæuis & enormibus, *in cap. ex parte 3. de priuil. iuncto c. perpendimus, & cap. cum non ab homine, de sentent. excommun.* vbi de hoc, de quo latissime per Henr. *in cap. vt famæ, de sentent. excommun. & in cap. ex literis, in 3. distinction. extra de vi. & hone. cler.* vbi inter æ- 9

tera legitur, quod si clericus facit contra statutum clericale, assumendo malitiam, immiscendo se ... turpibus, vel apostatando ab ordine clericali pariter enormia committendo sine laicali monitione, exuitur omni privilegio clericali.

10 Hoc idem tenet Innoc. *in ca. in audientia. de sent. excomm.* qui textus dicit, quod clericus assumens habitum militarem, si tertio monitus non desistat, si capiatur seu percutitur per tales laicos, non sunt tales laici excommunicati. Innoc. tamen supplet super verbo, *moniti*, in baudi, *maxime*. Et nota, quod ille textus non dicit, quod se sæuis & enormibus immisceat, sed solum quod habitum militarem assumpserit. Sed *in ca. 1. de aposta.* Innoc. dicit, quod ad hoc, quod privilegium perdat clericale, duo requiruntur, sc. quod se transferat ad habitum militarem, & quod sæua & enormia committat.

11 Si autem clericus vitam turpem ducat, vt quando est publicus ioculator, buffo, seu goliardus ... tone siue sit in sacris, siue non, post annum ipso iure, vel etiam intra annum, trina tamen monitione præcedente, perpetuo exuitur omni privilegio clericali, *in ca. vnico, de vi. & honest. cleric. li. 6.* Si ... turpem clericus exerceat vitam, vt carnificum, macellariorum vel tabernariorum pertinaciter, post trinam monitionem, post terminum competentem arbitrio monentis præfixum, si sit coniugatus, omnino; si non sit coniugatus, in rebus. Et tunc si omnino incedat in habitu laicali, etiam in persona privilegium clericale, quamdiu in præmissis insistit, amittit, *vt in Clem. 1. de vi. & hone. cler. in Clem.*

12 Quintus est in casus, *c. vbi maius periculum, de elect. li. 6. iuncto ca. ne Romani, eo tit. in Clem.* vbi d... ni temporales possunt de facto includere Dominos Cardinales ad celebrandam electionem su... Pontificis. Sed quando hoc faciunt Domini temporales ex commissione vel concessione summi ... tis, a quo in hoc casu prædictis Dominis temporalibus attribuitur talis potestas, dico quod laicus ex commissione vel delegatione Papæ potest clericos non solum ciuiliter, quinimo criminaliter coercere secundum Ioan. qui hoc nota *32. dist. ca. ad hæc, & in ca. Adrianus 63.* Idem tenet ... Innoc. Boh... post Bernar. Host. Innoc. & Ioan. Andr. *ca. at si clerici, de iudic.* Et per hoc, vt opinor, excusantur officiarii nostri Regis Francorum, qui Rex in his multa habet privilegia Apostolica & plures præeminentias, adeo, quod officiarii sui capiunt clericos, & detinent sine metu excommunicationis, sed eos corporaliter non puniunt, sed bene pecuniariter in casibus privilegiatis, vt infra dicetur.

13 Sextus & vltimus casus est in *l. si quis curialis, de episcop. & cleric. C.* vbi curialis, si clericetur, potest per temporalem iudicem, etiam per manus iniectionem ad curiam reuocari, & vide ibi Bald. Et potest huius esse ratio, quando vbi aliqua sunt in cognitione & iurisdictione ex natura causæ iudicii temporalis, potest cognitio seu iurisdictio exerceri per temporalem iudicem in clericum, vt *in ca. verum, de foro compet. & in capitu. ex transmissa, eo titul.* quæ loquuntur in feudo, & *in cap. cæterum, de iudic.* Vnde si clericus resistat, tunc iudici seculari potest de facto repelli, & eius persona potest de facto à feudo eiui sine metu excommunicationis, secundum Innoc. *in ca. v. cum*, & ex hoc practicamus quotidie, quod in causis, quæ pertinent temporalibus de iure vel privilegio, vt in casibus quos dicimus privilegiatus in hoc Regno.

14 Vel quando clerici aliquid attentant in præiudicium temporalis iurisdictionis, profecto temporales possunt coercere clericos resistentes, & merito; quando quilibet potest tueri suam iurisdictionem, etiam pœnali iudicio, vt *in l. vnica, in princ. ff. si quis ius di. non obtemper.* & notat Innoc. *in ca. 1. de offic. deleg.* Quo casu iudex potest etiam non subditos coercere, iuxta *ca. Romana, de pœnis lib. 6.* & not. plene Innocent. in *d. c. 1. de off. deleg.* Et ob id iudices temporales in dictis casibus clericos mulctant, nec propter hoc puto eos incidere in sententiam excommunicationis, nec facere contra libertatem ecclesiasticam, quæ licet sit fouenda & amplianda, non tamen quod aliis ius suum auferatur, arg. *ca. ex tenore, de ... rap.* non enim debet apponi laqueus fauore ecclesiarum, vt *in ca. mulieri, de iureiur.* & ibi sunt co... cor...

Iurisdictio enim ecclesiæ semper tueri debet ob Dei reuerentiam, sc. iuste, sed nullatenus iniuste, vt dicitur de causa pupillari in *l. quoties. Nec vtiq. ff. de administr. tutor.* Ex quibus opinor, quod iudices seculares contra personas ecclesiasticas iurisdictionem exercentes debito modo vtique non excedunt, & maxime, quando hoc faciunt ex privilegio iuris vel Papæ, aut saltem ipso Papa sciente & tolerante, ad quod bene faciunt notata in *cap. quoniam, de vita & honestate clericor.* per Innoc. in *cap. 1. de treug. & pace*, & vide quæ posui ibidem satis late post Innoc.

15 Verum est tamen pro tunc executio huiusmodi mulctæ pecuniariæ non fiet cõtra personã clerici, nec in bonis ecclesiasticis, quæ non subiiciuntur iudici temporali, sed bene fiet executio in bonis eorum temporalib. immobilib. tamẽ cum mobilia sequantur personam, iuxta *l. si captiuus. §. expulsus. ff. de captiu. & postlim reuersis.* & not. Dyn. *in l. etiam § patronus, ff de bon. li.* & plene Oldr. de Ponte de Laude, *consil. 59. & consil. 17.* Fiet igitur executio in bonis immobilibus, seu in rerum temporalitate, si quam habeant, cum talia bona temporalia subiiciuntur iurisdictioni Regum & aliorum temporalium dominorum, vt in *cap. quo iure. 8. distinct.* & ita seruamus.

17 Præterea iudices temporales in Regno Franciæ cognoscunt de possessorio causæ seu rei ecclesiasticæ, quando possessorium rei ecclesiasticæ seu beneficialis est quid temporale, & non spirituale secundum Innoc. *in ca. cum dilecti. de elect.* licet quidam in hoc contra. Sed Bernar. videtur hoc astruere, *in ca. literis, de rest. spoliat.* quia possessio habet plurimum facti, & propterea de ea potest iudex temporalis cognoscere, ac etiam in rebus spiritualib. seu ecclesiasticis, secundum Bernar. in *l. potest pupi. ff. de auto. tuto.* & in *l. Titia ff. soluto matri.* & melius in *l. quoties, de iud. C.* & Ioan. Andr. in *c. tuam. ext. de ordin. cognit.* & Paul. de Lea in *cap. 1. de vsu. in Clem.* qui dicunt, quod quando agitur de quæstione facti incidentis in materia ecclesiastica, iudex temporalis cognoscere potest.

Vnde

Vnde secundum iura antiqua Episcopi non habebant territorium, & ideo non exequebantur sententias suas: sed iudices temporales suas exequebantur, secundum Cyn. & Bald. in *l. episcop. C. de episcop. audient.* Et propterea licet cognitio dotis pertineat ad ecclesiam, vt in *cap. 1. & 2. de donat. inter vir. & vxor.* tamen in quantum requiritur in ea executio facti, illa fiet per iudicem secularem, & non per ecclesiasticum, secundum Innoc. in *ca significasti, de offic. delegat.* secundum vnum intellectum. Et ex hoc dicemus inuentarium bonorum temporalium clericorum debere fieri per iudices temporales, quando illa subiiciuntur temporalibus, vt in *ca. quo iure 8. distinct.* superius alleg.

Postremo reperio alios sex casus, in quibus iudex temporalis sine metu excõmunicationis põt capere clericum & incarcerare. Primus est in casibus prædictis, in quibus potest fieri punitio seu coertio personæ, quando *cui lucet, quod malum est*, &c. Secundus de mãdato iudicis Ecclesiastici ipsorum malefactorum ad fines remittendi, in *cap. vniuersitatis, & cap. vt famæ, de sent. excom* & ita tenent Archi & Ioan. Andr. in *ca si clericos, eo tit. li. 6.* Tertius, quando iudex laicus videt clericum ad alterius iniuriam præparatum, & non adest Prælatus suus, si ipsum clericum alias compescere non potest, nam tunc potest eum sine metu excommunicationis ligare vel incarcerare, secundum Innoc. qui hoc notat in *ca. si vero. de sent. excom.* quem sequitur Lucas de Penn. in *l. generali, de decurion. lib. 10. C.* 19

Quartus, quando iudex secularis reperit clericum in flagranti crimine, quem potest per viginti horas detinere, secundum Bernar. & Ioan. Andr. Hosti. tamen contra in *ca vt famæ, de sent. excomm.* & Gau. & [illegible] l. d. Mont. Laudun. in *ca. 1. de offic. ordinari in Clem.* Quos sequitur Henr. Bohic. in *ca. cum non ab homine, de iudic.* Archi. tamen in *ca. presbyt. 81. dist.* Luc. de Penn. post eum in *d. l. generali*, sequitur opinionem primam, quæ videtur esse consuetudine approbata. Quintus casus est, quando maritus inuenit clericum adulterantem cum vxore sua, secundum Hosti. & Henr. Bohic. *d. ca si vero, de sent. excomm.* Cui autem pertinet vel incumbit probatio clericatus, & coram quo, est hodie declaratum, in *cap si iudex laicus, de sent. excomm. lib 6.* 20

Sextus & vltimus casus est, vbi timetur de fuga debitoris etiam clerici, quoniam creditor potest tunc debitorem capere, iuxta terminos *l. aut prætor. §. si debitorem ff. quæ in fraud. cred. alie. sunt. vt restit.* & hoc absque metu excommunicationis, vt singulariter ponit Ioan. Andr. *in Nouella*, & Innoc. in *cap. vt famæ, de sent. excom.* & ibi de hoc. 21

Hæc vero citra præiudicium potestatis, iurisdictionis & libertatis ecclesiæ perstrinxisse sufficiat, quibus nullatenus derogare intendo, sed solum pro tuenda veritate iustitiæ prædicta gratificari præsumpsi. Non enim debemus esse adulterantes verbum Dei, vetante Apostolo, *2. Cor. ca. 2.* vnde non solum de ecclesia, sed etiam de Deo valde perhorrendum est, aliquid falsi astruere, etiamsi ad eius laudem videatur pertinere, vt scribit Magister Sententiarum, & *ad Cor. 15.* subiungens, quod non minori sed maiori fortassis scelere, si in Deo laudatur falsitas, quam vituperatur veritas, quod est tenaci animo commendandum, & perpetuo menti tenendum. Omnia tamen submittendo correctioni & determinationi sanctæ matris ecclesiæ. Nam sicut errare vel minus sapere communis est infirmitas: sic & in errore persistere præcipuum est horrendæ iniquitatis. Deo gratias. Bernardus Laurenti vtriusque iuris Doctor. 22

Anno Domini 1510.

ARTICVLI PROPOSITI, DELIBERATI ET CONCLVSI IN CONCILIO ECCLESIÆ GALLICANÆ, congregato mense Septembri anno Domini M. D X. in ciuitate Turonensi, auctoritate Christianissimi Regis D. Ludouici XII.

I.

AN liceat Papæ bellum inferre Principibus temporalibus, in terris quæ non sunt de patrimonio vel dominio ecclesiæ, &c.

Conclusum fuit vnanimiter per Concilium, Papam nec posse, nec debere.

II.

AN liceat Principi defendenti se & sua, non solum propulsare armis eiusmodi iniuriam, sed etiam inuadere terras ecclesiæ possessas a Papa notorie hoste suo non tamen ea intentione vt illas retineat sed tantum vt impediat, ne per eas Papa ille fortior & [illegible]ntior sit ad offendendum dictum Principem & suos.

Conclusum est per Concilium Principem hoc posse sub conditionibus & qualitatibus in Articulo propositis.

AN ob tale odium notorium & [illegible] dientia huiusmodi Pontificis, a [illegible] & communitates, imo & tentauit c [illegible] tius beneuolentia sedis Apostolicæ [illegible]

Conclusum est per concilium, Pr [illegible] *totum & indistincte, sed pro tuitione* [illegible]

TAli subtractione licite facta [illegible] Prælatis & Ecclesiasticis per [illegible] curri solebat.

Conclusum est per Concilium. [illegible] *ex decretis sacrosancti Concilii Basilie* [illegible]

AN liceat huiusmodi Princip [illegible] deratum, & cuius protectio [illegible]

Conclusum fuit per Concilium [illegible]

SI quod ius talis Pontifex ad se [illegible] tem: contra Princeps Imper [illegible] arbitrio vel iudicio bonorum v [illegible] absque alia causæ cognitione, b [illegible] sistere, & aliis etiam Principibu [illegible] ei cognatione vel affinitate co [illegible] na in eius iuris controuersi pos [illegible]

Conclusum est per Concil [illegible] *tuendo.*

QVid si Papa nolit accepta [illegible] to iuris ordine, contra t [illegible] dum sit, maxime cum non est [illegible] ius suum via iuris ciuilis, & ra [illegible]

Conclusum est per Concili [illegible]

SI Pontifex iniuste, ordine [illegible] publicet aliquas Censura [illegible] an ei parendum sit, & quod [illegible]

Conclusum est vnanimit [illegible] *do ligare.*

Visum est tamen Co [illegible] Iulium, qui fraterna chari [illegible] ptis desistere velit, pacem [illegible] dire, interpellet [illegible] decre [illegible]

III.

[illegible] gressione n [illegible] iusti [illegible] enire etiam quod P [illegible] nhe [illegible] ha- [illegible] erea [illegible] inuadendas [illegible] agnus fuit.

[illegible] *ipsum posse ab obedientia Papæ* [illegible] *ac celebrabere non tamen in* [illegible] *atum ac desertionem tertium* [illegible] *temporalem.*

IV.

[illegible] uid agendum sit, tum P [illegible] tum [illegible] regni [illegible] in rebus deq [illegible]

[illegible] *tandum esse ius commune antiquum, & reguarum* [illegible] *a desumptam.*

V.

[illegible] hristiano armis tueri ac defendere alium Principem [illegible] Regni. [illegible] an legitime suscepit, &c.

[illegible] *acere.*

VI.

[illegible] ertinere contendit, vt patrimonii sanctæ Ecclesiæ Romanæ [illegible] per- [illegible] iuris sui esse dicat, & de ea controuersia paratus sit & [illegible] ras stare [illegible] rum per compromissum prout de iure: an eo casu liceat Pontifici [illegible] tum inferre dicto Principi: & si fecerit, an liceat Principi armis re- [illegible] n huiusmodi dissidio ei adesse, cumque defendere, maxime his qui [illegible] nctis sunt, cum etiam per centum annos proximos, Ecclesia Roma- [illegible] lione non fuerit.

[illegible] *, licere Principi hoc casu resistere de facto, & alios ei adesse in iure suo* [illegible]

VII.

[illegible] quod Princeps iuridice & honeste offert, sed contra, non obserua- [illegible] n Principem pronunciet sententiam aliquam, an ei obtemperan- [illegible] egrum ac totum tali Principi ad sedem Romanam ire vel mittere, & [illegible] ntibus defendere.

[illegible] *non teneri talem Principem parere tali sententiæ.*

VIII.

[illegible] ris non seruato, procedens de facto, & manu armata, pronunciet ac [illegible] ontra Principes sibi resistentes eorumque subditos & confœderatos, [illegible] mediorum adhibendum.

[illegible] *er Concilium, talem sententiam nullam esse, nec de iure vel alio quocunque mo-*

[illegible] lio, ante omnia, mittendos ab Ecclesia Gallicana legatos ad D. Papam [illegible], & secundum Euangelicam correctionem, cum admoneant, vt à cœ- [illegible] & concordiam Principum amplecti. Quod si nolit legatos in hoc au- [illegible] te conuocando Concilio libero, iuxta sacrosancti Basiliensis [illegible] a, & hoc facto responsoque eius accepto proui- debitur prout ius erit.

APOLOGIÆ SACRI PISANI CONCILII CELEBRATI

Anno Domini M. D. XI.

Anno Domini 1511.

ARGVMENTVM.

1. *Humilitas, Constantia, & veritas, tres sunt dotes Christi atq; ecclesiæ eius sponsæ.*
2. *Iulius II. duas acerbissimas euulgauit literas Apostolicas, quæ causam præbuerũt huic Apologiæ.*
3. *Humilis & modesta responsio Patrum Pisanorum ad eos qui consilium dederunt Iulio II. vt Concilium Lateranense indiceret, & censuris Patres Pisanos percelleret.*
4. *Depulsio quatuordecim conuitiorum Patribus Pisanis obiectorum.*
5. *Summa capita rerum, quæ Patribus Pisanis à Iulio II. obiiciebantur, & earum dilutio.*
6. *Patres Pisani nunquam affectarunt dignitatem Pontificiam, sed aristocraticam moderationem, quæ Christus primatum S. sedis Apostolicæ temperauit, retinere voluerunt.*
7. *Cardinales Pisani, à Curia Romana decesserunt, eo quod nedum in sententiis liberi, sed nec in vita quidem tuti erant, quando Apostolicæ præceptiones notoriũ continent periculũ, audiri quidẽ sed non impleri debent.*
8. *Memorati Cardinales recesserunt cũ manu militari, vt se à periculo & insidiis episcopi Concordiens. eximerẽt.*
9. *Patres fatentur se aliqua dissimulasse, vt fraudes & dolos episcopi Concordiensis vitarent.*
10. *Responsio ad obiectionem duorum Cardinalium, qui dicebant falsum esse se assensum præbuisse conuocationi Pisanæ Synodi.*
11. *Omnes Canones, quibus docetur Papam debere Concilia generalia conuocare, intelligi debent regulariter & ordinarie: nam extraordinarie & in certis casibus congregari possunt absque Papa.*
12. *Indictio Concilii Pisani, quatuor firmissimis principiis nititur, præcepto sci. ecclesiæ, voto, ac iuramento Papæ & Cardinalium, nec non etiam ad vitandum grauissimum & intolerabile scandalum.*
13. *Præceptum ducitur ex sessione 39. Concilii Constantiensis: dilutio obiectionum contra hoc præceptum.*
14. *Depulsio eorum quæ obiiciebantur, ad votum & Iuramentum Papæ excusandum.*
15. *Quo casu concedatur alicui mora purgatio & de legibus ad eam requisitis: sero mora purgatur, cum ius ad alios deuolutum est.*
16. *Iulius II. armatus Concilium Romæ indixit, non tam studio liberi Concilii habendi, quam impediendi ne haberetur, & ne de ecclesia reformanda ageretur.*
17. *Cardinales qui Pisanam Synodum indixerunt, quamdiu Romæ degerunt, non ausi sunt mentionem facere habendi Concilii, propter notissimam Iulii II. violentiam.*
18. *Vtrum Papa in causa propria Concilium debeat conuocare: frustra alienius auctoritas contra semetipsum expectatur: & vtrum Ioannes XXIII. Concilium Constantiense contra semetipsum indixerit.*
19. *Dilutio obiectionum contra temporis breuitatem, & quodnam tempus olim Patribus ecclesiæ primitiuæ vt conuenirent ad Concilium præscriberetur.*
20. *Ciuitatem Pisanam maxime idoneam esse habendo Concilio generali: & de numero Prælatorum qui interfuerunt primo Concilio Pisano, ad extinguendum schisma.*
21. *Ab eo tempore quo Romani Pontifices habuerunt arces atque armatas custodias, Roma non fuit idonea habendis Conciliis: nam Spiritus sanctus non afflat nisi liberas mentes: Vnde cum Iulius II. exercitum habeat instructissimum Romæ non est tutus locus iis qui de ecclesia reformanda libere loqui vellent.*
22. *De censuris irrogatis contra Patres Pisanos: & necessitate liberi Concilii habendi, ad spiritum ecclesiæ retinendum, & disciplinam ecclesiasticam vindicandam.*

THEOLOGICI VATIS ET SACRI IVRECONSVLTI DOMINI Zachariæ Ferrerii, Subasiensis Abbatis Epigramma.

QVisquis auet sancta de relligione doceri,
Non pede præcipiti cursitet istud opus.
Sint testitudinei gressus, sit odora Lycisce
Vis, oculi Lyncis, Palladis ingenium
Ponderet ingentes in paruo Codice sensus,
Relegat, & fructus colliget innumeros.
Tollitur ambigui quicquid contingere posset
Contra Pisani fœdera Concilii.
Iam pateat quanto diuini robore iuris
Fundamenta loces, culmina, tecta, gradus
Sermo benignus adest, & summa modestia linguæ,
Probra, Simultates, pagina docta fugit.
Dat sine verborum phaleris prægnantia dicta
Et sine nugarum [illegible] mate, vera parit.

APOLO-

APOLOGIA SACRI PISANI CONCILII.

REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRES ET DOMINI S. R. E. Cardinales simul cum aliis secunda Pisana Synodi indictoribus, qui alias de mense Maii anni præsentis, Concilium generale vniuersalis Ecclesiæ iuxta illius præceptum & necessitatem Pisis tenendum indixerunt, & conuocarunt cum aliis Principibus, Prælatis, & Potentatibus, sibi adhærere, pro Dei causa, volentibus, ad futuram rei memoriam.

CREATOR & redemptor noster Christus Dominus, *qui est via, veritas & vita*, & qui ad hoc natum esse & in mundum venisse se asserit, vt testimonium perhiberet veritati, & in quo non est inuentum mendacium, nec inuentus est dolus in ore eius, ipse se mitem appellat & humilem, ac vere etiam fuisse constantem & fortem, ad mortem vsque acerbissimam pro veritate asserenda testatur, adeo vt omnis Christi actio humano potissimum generi imitabilis veritas sit: & constans & humilis, veritatemque ipsam illius magister non aliter custodiri recte posse doceat, quam constantia & humilitate: altera ne nos terror à vero deiiciat: altera ne nos excellentia & firmitas veritatis extollat, & in magnis & mirabilibus super nos efferri nos faciat, vnde tria hæc pretiosa monilia sponsæ suæ non habenti maculam nec rugam, Ecclesiæ videl. suæ sanctæ catholicæ, cuius fideles omnes merito aut numero mystica membra sumus, præcipue seruanda reliquit, vt in fundamento domus suæ quam perennis dicebat sanctitudo, & cuius decorem præ omnibus dilexerat, tanquam sapiens architectus triplicem hunc angularem lapidem reponeret, cui innixa omnis structura firma subsisteret, & sanctum Dei templum redderet gloriosum. Vnde apud Ioannem ait, *Qui ex veritate est, audit vocem meam.* Et alibi, *Qui sequitur me, tollat crucem suam & sequatur me.* Et rursum, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

2 Nuper autem quum non sine graui mœrore, & mentis amaritudine vago relatu accepetimus sub nomine sanctissimi D.N. Iulii Papæ II. (nonnullorum vt creditur suggestione, qui magis loqui quærunt sibi placentia, quam fidelium quietem & pacem) disseminatas esse per vniuersam Ecclesiam duas epistolas apostolicas: alteram quã dicunt Concilii, in qua indictores secundi Pisani Côcilii grauioribus increpationibus & immeritis appellationibus obiurgat, indictionemque ipsam annullat & reuocat, aliudque Concilium Romæ instaurat, alteram monitorii, in qua nonnullos ex dictis indictoribus, vt à prosecutione Pisanæ synodi abstineât, & in vrbe Roma personas suas sub breui quodam præstituto termino exhibeant, sub grauissimis censuris & pœnis monet & citat.

3 Nos cum illius auxilio, qui in Euangelio assistentiam suam ante reges & præsides pollicetur professoribus veritatis, voiti omnes eodem corde & ore, non vt literæ illæ nos disiungere satagebant, sed iuxta Apostolum alter alterius onera portantes, vt quæ communi consilio pro bono ecclesiæ ediximus, communi voto tueamur, curabimus pro Dei causa vna communi epistola duarum illarum capitibus constanti & humili veritate satisfacere, vt pro viribus sermo noster Christianæ disciplinæ cõueniat. Respondebimus itaque in omni patientia & mansuetudine non ad singula epistolarum, quæ sunt pene innumera, & si discuterentur omnia responsalis epistolæ modum excederent, nec ipsi Principi directe respondere mens est, quamuis in factis propriis & personalibus signanter legali contentione suscitata, scriptis eius reniti possit & debeat. Nam & asina Balaam pro veritatis custodia, domino suo intrepide contradixit, & nos non serui modo, sed & filii, & fratres, liberi sumus, qua libertate iuxta Apostolum Christus nos liberauit, parisq; cum Paulo in hoc iurisdictionis, qui Petro quia immemor esset in obseruatione legalium tertii Hierosolymitani Concilii, in faciem restitit, & tamen culpa Petri (vtpote in gratia confirmati) leuis fuisse creditur. Sed cum verba illarum epistolarum tam aspera & grauia, ex tam leui causa simplicis nostræ admonitionis concilii mentis principis adscribi nõ debeant (nam & hominum sicut & apum reges fortioribus aculeis carere debere omnis philosophia prædicat) non ipsi itaque, sed consultoribus, aut ordinatoribus literarũ, qui grauius peccatum habent, prout dominus Pontio præsidi dixerat, respondebitur: nec omnibus consultoribus: quum verisimile sit antiquiores & vere necessarios, & qui in causis cardinaliũ iuxta Apostolicas iuratas constitutiones & capitula iustiorem vocem habent, talia non potuisse consulere. Illis ergo ordinatoribus, quandoq; in prima, interdum in tertia persona vtcunque respondendo, ordinem philosophorum seruabimus, qui primo nomina, inde res soleni perscrutari: nam & sermocinales scientiæ tempore reales procedunt, in rebus autem obiectis ipsarum literarum ordini pro posse insistemus.

4 Ordinatores itaque immemores doctrinæ Domini, qui apud Matthæum statuit, *Quicunque dixerit fratri suo Raccha, reus erit iudicio, & qui dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis*. pro leui tamen concilii admonitione supra modum excandescentes, non modo incerto conuicio aliquo, aut fatuos modo patres Pisanæ synodi nuncupant? *sed insana Ecclesiæ membra, Acephalos, locustas, nomine tamen Cardinales,*

les, schismaticos, Iudæos, filios tenebrarum, synagogam Sathanæ, ecclesiam malignantium schismaticam, atque *etiam conuenticulum Dathan, & Abiron, Acatium & Dioscorum*, & cætera id genus iniuriarum, plenis titulis appellant, aliumque ex partibus *aurigam, & clauium moderatorem* per calumniam pungunt, & coram vniuersa ecclesia, quod eius splendori & spiritualitati studeant, criminantur. Et quamuis Christus Dominus beatitudinem repromittat iis, qui propter nomen suum ab hominibus maledicuntur, & persecutionem patiuntur, vnde & Apostoli *ibant gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*, & Petrus beatos appellat propter Dominum exprobratos, & in iis omnib. Psalmista possint dicere *gaudentes quoniam propter te Domine sustinuimus opprobrium, & existimati sumus, sicut oues occisionis*; & illi excusationem & vltionem remittere, qui ait, *Mihi vindictam & ego retribuam*; Quia tamen hæc improperio plurimum improportionata sunt Patrum meritis, qui summis laudibus, quod culturæ agri Dominici omni conatu intendunt, essent extollendi, & non solum eos tangunt, sed subintelligendo plures alios comprehendunt: attendentesque Augustini dictum esse, non licere silentium viris sanctis dum reprehenduntur, in iis à quibus vitam suam lõge abesse sciunt, & dicere, sufficit nobis recta ante Deum conscientia, si æstimationem hominum impudenter & crudeliter contemnunt; *Conscientia enim nobis necessaria est, Fama autem proximo*, de qua Sapiens, *Crudelis est qui famam negligit*, & alibi, *fama bona impinguat ossa*, ideo attendentes dictum Apostoli ad Colossenses, *Qui iniuriam facit, pati expectet*. Verbum illud Senecæ ordinatoribus iis (quãuis inuiti) rependunt, *incerta conuitia ab iis plurimum irrogari qui iis abundent*: Aristotelisq; sermo fuit, *qualis vnusquisque est, talia facit aut dicit*, nempe quatuordecim illæ graues appellationes nullo commercio Patres istos contingunt.

Quid enim cum membris insanis Ecclesiæ qui sola causa sanitatis & puritatis suæ tam studiose & per tot pericula congregatur? Quid cum acephalis? qui Christum pientissime colunt, quem iuxta Apostolum, dedit Deus caput super omnem ecclesiam, & vicarium suum ministeriale ecclesiæ caput iusta obedientia venerantur & honorant? Quid locustas? magna apud Deum & ecclesiam animalia oculis plena, & spiritum Dei habentia, nisi quod humilitate cordis parua & modica mancipia Deo, & vicario suo ad ecclesiæ splendorem cum effectu se offerunt; quare ergo Cardinales maximo fructu, & principes reales ecclesiæ illius gratia ad omnia expositi pericula, solide se ostendunt? Quid cum schismate, iis qui ecclesiæ veram vnionem, & ipsius veneranda præcepta seruant? & vota ac iuramenta sua Deo pro viribus reddunt? In quo Iudæos referunt, qui Christi & sponsæ honorem tam seriose deposcunt, ritumque sacrorum Conciliorum, quo fides firmata & purgata est, tam assidue efflagitant. Anne libri Constantiensis synodi tanquam Iudæorum explodendi sunt, à quibus salus omnis ecclesiæ maxime pendet? In quo filii tenebrarum, lucem ecclesiæ requirentes? In quo synagogam Sathanæ, vel ecclesiam malignantium, aut schismaticam conuenticulam referunt? qui innouationem sanctam ecclesiæ, iuxta irrefragabilem & infallibilem Synodorum veritatem curant? Caueant ne hæc aliorum obduratio, & vetustatis criminosæ obseruatio & defensio, potius synagogam illam veterem referat, quam Dominus & verbis, & funiculis purgare conatus est. In quo Dathan & Abyron effigiantur patres? Numquid Põtificatum petierunt, vel auferre cui Dominus dedit, moliti sunt? Absit, Parentalii insidias, præparent & mensas & monopolia, vt Pontificatu fruantur, Patres hi apud quos timor Domini sanctus permanet, & qui nouerunt tales ingressus absq; resignatione & restitutione desperatum æternæ salutis statum contiere, obedientia contenti sunt, non præsidatũ ambiunt, istis potissimum artibus assequendum. Dum corpus ecclesiæ bene valeat simul cum capite suo (cui plurimum studẽt) potius membra esse volunt, quam caput infectum. Quid sibi videtur hoc sub specie timoris schismatis, prius schisma incipere, & sub timore ne proripiatur primatus ecclesiæ tyrãnidem exercere, & malis illum artibus aucupari? Quid horum patrum humilitas & temperantia cõfine habet cum Achatio & Dioscoro? qui violentia Concilia diripiebant, & suorum temporum patres ad subscribẽdũ synodales epistolas gladiis super patrum capita vibratis, cõpellebant. Iubeat hic Dominus quiescere, nec enim sine amaritudine hæc referri possunt. Filii sunt patres hi S.R.E. & sanctissimi D.N. quibus detrahere nullo modo cogitant, dum ecclesia reformata in libero vno generali cõcilio, honoretur, & dum sanctitas sua filios recognoscat. Sed quid aurigam & moderatorẽ cõsultores bi patrem alium calumniantur? qui ætate & sapientia minor est omnibus, & qui de se humilia semper concepit: & docendum se non sequendum patribus aliis pro Dei causa semper exhibuit. Nec ista tamen exprobratio aut æmulationis occasio charitatem patrum Dei bonore fundatam quoquo modo turbatura est, Aurigam habent patres Christum Dominũ qui eorum est currus & auriga, per quẽ currum & splendorem ecclesiæ comprehendant. Nec tamen qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; qui plantat autem & qui rigat apud eos, vnum sunt, quia in eis est cor vnum, & anima vna in Domino, & iuxta Domini & aurigæ nostri Iesu Christi testamentũ, Qui maior est inter eos, tanquam ministrator obedit, & qui primus est, tanquam seruus absq; elatione obsequitur. Sed hæc grauia & ampullosa verba epistolarum consultores satis damnant, & aperta luce ostendunt, qua libertate Patres apud primam sedem vtantur. Si namq; contra liberos, & absentes, ac mediocri honore & fauore existimatos Cardinales, splendoremque ecclesiæ petentes, pro simplici admonitione tot conuitia intorquentur; quid cum aliis non liberis & quodammodo aridis à Principum & populorum fauore fieri existimandum est, si tantillum præsidi non conueniant: Cessent ergo verba quæ odia generant & charitatem vulnerant. Illis tamen omnib. improperiis facile dimittimus, si in patientia nostra & mansuetudine pacem reformationis Ecclesiæ nanciscamur. Sed iam ad rex transea:

transeamus: nec enim quum de rebus constat magnam vim in verbis faciendam esse docet Ambros. Res itaque patribus obiectas suo ordine transigamus.

5 Obiiciunt ordinatores quadrupliciter. Primo, quinq; contra personas patrum: quod illicentiati recesserunt, quod mendacio vsi, quod f[illegible]lsitate, quod vsurpatione Pontificalis dignitatis. Secundo ad quatuor fundamenta iurisdictionis Patrum respondent, præceptum videl. ecclesiæ, & iuramentum & votum proprium dato impedimento non obstare: Negligentiam Pontificis aut Cardinalium nullam esse, & moram purgari posse: in causa quoq; propria ad solum Romanum Pontificem indictionem Concilii spectare: quod etiam ex Constantiensi Concilio deducere nituntur. Tertio, contra indictionem Pisanam triplicem obiiciunt defectum, iurisdictionis videl. temporis, & loci. Vltimo, indictione Romana tria inducunt, scil. Concilii necessitatem propter multa, habilitatem loci Romani, & securitatem per saluos conductus. Ad quatuordecim hæc opposita multis verbis in prima epistola comprehensa sub clypeo veritatis constantis & humilis cum omni charitate atque modestia respondent Patres, imo & respondebit Omnipotens, cuius sunt spiritu congregati. Et tu Domine vim patimur, responde pro nobis causam sponsæ tuæ inuare nitentibus.

6 Et primum, iuxta clarissimorum sapientum sententiã confitebimur Apostolicam sedem, Romanam ecclesiam, & Apostolicum primatum ex Christi & Petri ordinatione corpus vnum my[illegible]cũ esse, & politiam vnicam supremam, & primam spiritualem constituere, cui sicut primæ & omnium mensuræ, potestas omnis spiritualis & temporalis tenetur obtemperare. Eam tamen Dominus propter humanam fragilitatem ne labi contingat, quum in spiritualib. & æternis lapsus plurimũ grauis sit, & quum ex illa vniuersa penderent, mixtam & compositam esse voluit, ex monarchia in Papa ad præcepta & exsequutionem; & Aristocratia, in optimatum principatu in senatu Cardinalium, pro consilio & prouidentia, vt hæc mixtio in Romano primatu semper actu maneret, & altera potestas, alteram, ne labatur, iuuaret, & pertinentia ad primatum (qualia sunt maiora & ardua ecclesiæ negotia) altera minime explicaret: quod satis constare potest, si Veteris & Noui Testam. paginam, & quæ de iis potestatibus ibi leguntur cupulatiue (prout decet) & non disiunctiue accipimus, & lectione historiæ Damasi & Concilio Stephani Papæ ac dictis Innocentii III. Ipsi quoque actus Apostolici istius gubernationis concessionem experimento actuali interpretantes, id satis insinuant, in quibus Petrum sine Apostolis aut eorum necessario consilio, nullum arduum in ecclesia negotium legimus admisisse: qui tamen à Deo fuit Dominici præcepti constans & diligens obseruator, vt si solum Dominus solum & in solidum ecclesiæ regmen tenere voluisset, & non permisisset Apostulos cõuocare Concilium, sicut in secundo Hierosolymitano Concilio, (& tunc non pro causa fidei, sed pro administratione temporalium) factum legimus: Et in tertio diffinitionem illam magnam legaliũ, ex cuius tenore verborum forma diffinitionis aliis Conciliis præscribitur Iacobo & aliis Apostol. non reliquisset. Sic ergo quæ meliora sunt in vtraque gubernatione: in mystico Romanæ ecclesiæ corpore & politia iuncta inueniemus. Monarchiæ enim ordine & executione excedit aristocratiam, & ab illa exceditur prouidentia & consilio, plus enim vident plures oculi quam vnus, vt *in politicis* Aristoteles refert. Accepit ergo à Domino mixtus hic Romanus primatus quod in vtraq; simplici politia supereminet: A Monarchia quidem ordinem, præceptionem & exequutionem vnitam: Ab Aristocratia prouidentiam solidam & efficax Concilium. Quæ mixta gubernatio, meliorem & securiorem in fragilitate humana reddit primam illam spiritualem politiam, vt Monarchia illa solum imperet & exequatur, quæ suo & communi optimatum consilio in maioribus decreta essent. Quod etiam specialib. & priuatis constitutionibus & iuratis capitulis semper Pontifices cum Cardinalibus promittunt & vouent, maxime in vim istius primæ institutionis Papatus & Cardinalatus. Hæc ergo domina nostra sancta Romana ecclesia quando iis artibus quibus cœpit, progressum habuit, plurimum apud Deum & homines in religione, doctrina, veneratione, ac temporali dominio creuit, nihilque sibi plus nocuit, quam cum aliquando Monarchia Aristocratiam non audit. Hinc fere mala omnia quæ ecclesia contristant, prouenerunt, quæ quamuis multa hodie sint, ea tamen Patres Pisanæ synodi minime intendunt reuelare. Si qua vero contra forsan temperare referient, protestantur non ad aliquorum calumniam vel iniuriam id se facturos, sed solum iure moderatæ defensionis suæ & intra tutelæ terminos coactos induxisse. Ex his ergo non est difficile videre quam aperte primæ illæ increpationes contra patrum personas irrogatæ excludantur.

7 Arguunt Ordinatores quod illicentiati à Romano Pontifice recesserunt Patres. Nec attendunt admirtatur ne hodie eorũ consiliũ in arduis ecclesiæ rebus vt necessarium, vel vt nec quidẽ voluntarium vt plurimum ad facta, & non ad agenda vocantur Patres, vbi si sanum cõsilium liberum & verum, procul à blanditiis (vt tenentur & vouerunt Patres) profertur, in odia, cõminationes, offensiones, & mala omnia quotidiano & graui experimento (quod dolentissime referunt) certi certo incidunt. Quæ eorum recta consilia, & nullæ aliæ causæ (quum continuato obsequio & indefesso Romanã ecclesiam, & illius caput semper venerati sint) infensos eos Præsidi reddiderunt: vt iam nedũ liberi in sententiis, sed nec in vita quidem tuti satis esse possent. Consulentes itaq; animi libertati, & vitæ securitati, ac spiritualitati ecclesiæ, secesserunt tantisper à Curia, sicut & Dauid à Saule secessit, & Iacob a fratre Esau, & inde à Laban socero fugit, quoad tuti forent, & libertatem ac spiritualitatem ecclesiæ in vna sancta illius congregatione, iuxta ecclesiæ præcepta, & sua vota ac iuramenta vindicarent, & quod Dominus in Euangelio præcepit, Dic *ecclesiæ*, quantum cum Deo possent, efficaci-

ter

[illegible] bus [illegible] mendi [illegible] ex Patre [illegible] Cardinale [illegible] ls vel corpora [illegible] turba [illegible] de [illegible] int, ad [illegible]

8 [illegible] unt ar [illegible] nes [illegible] s carnale [illegible] p [illegible] essiunt ex l [illegible], & toto [illegible] Papa [illegible] sae tantum mar [illegible] vlum [illegible] gentes C [illegible] conf [illegible] es mari [illegible] multas gentes [illegible] qu [illegible] at, quæ tamen o [illegible]

9 [illegible] patre [illegible] bon [illegible] uitas, non [illegible] incon [illegible] ret, le [illegible] num f [illegible] :Et patres, vt [illegible] cord [illegible] rum [illegible] finxi [illegible] cis m [illegible] Sc pta v [illegible] Papa [illegible] do [illegible] proce [illegible]

10 [illegible] refe [illegible] ndoquidem ad Con [illegible] dam [illegible] sufficerent [illegible] efficaci [illegible] exp [illegible] vigent b. compu [illegible] nis constat. Et plures qui in e [illegible] Patres, præsent [illegible] vel per inst [illegible] pe [illegible] s, vel nuntios [illegible] C [illegible] & [illegible] & man [illegible] pos [illegible] Et ille vnus Pater qui præ [illegible] publice [illegible] Votatio [illegible] latus [illegible] ondedi [illegible], per [illegible] stes tamen [illegible] tu [illegible] io & omnib. viuib. fitis [illegible] pensis [illegible] tû [illegible] trât. plus [illegible] & quû [illegible] fit [illegible] de [illegible] & [illegible] andatis [illegible] N [illegible] to [illegible] dinatore [illegible] nni [illegible] gnitate [illegible] Romano Pontifice, vt [illegible] N [illegible] C [illegible] vt a [illegible] um est [illegible] omne A [illegible] & [illegible] le ge [illegible] ndam [illegible] & [illegible] Apost [illegible] ilia C [illegible] s [illegible] totum [illegible] tû, se [illegible] causæ [illegible] E [illegible] tual [illegible] Synodu [illegible] Eatan [illegible] communes, quâ [illegible] modo [illegible] Pont [illegible] on [illegible] primo ad [illegible] gentes, ad [illegible] nquam ad sanctorem [illegible] mino [illegible] ad Imperatoris deu [illegible] Se [illegible] antiquae [illegible] ta vel hæresi fu [illegible] gendû sit. Quo casu Syn [illegible] be [illegible] ardinalis, vel eis non [illegible], ab aliis Ecclesiæ [illegible] pe [illegible] ente [illegible] nem, indubitati [illegible] tiq [illegible] Papæ crimine graui, ne [illegible] inorrigibili, & scand [illegible] tunc etiam sapi [illegible] ab [illegible] possent [illegible] audus conuocari, quoniam vero mille sitten tergi-

Aaaaaaa ueua-

[illegible]

præcedentem [illegible]

[illegible]

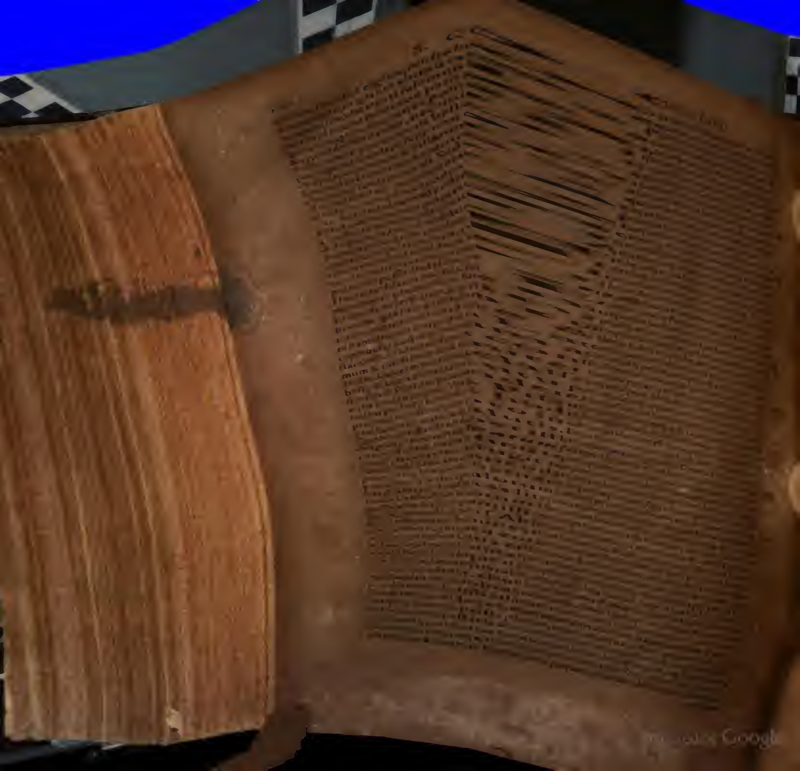
Concilii, non sunt [illegible] demus. Contradicunt enim sibi ipsis, & voces prop[illegible]

[illegible]

nia plenaria [illegible] udendi & ex[illegible] eaudi. Quare Ioanne [illegible] post secund[illegible] Constan[illegible] à Con[illegible] mulato [illegible] tu fugiente, & E[illegible] dese[illegible] ente, Synodus [illegible] ctu co[illegible], Christi Domini [illegible] Ecclesiæ [illegible] auctoritate, & sua ordinar[illegible] [illegible] e [illegible] E[illegible] autem [illegible] dere incepit, nulla ipsius Ioannis noua [illegible] x pectata. Non ergo [illegible] du[illegible] contra Ioanne processit auctoritate Ioannis, [illegible] d sua [illegible] ni dicentis, D[illegible] *Ecclesiæ*. Ne istorū consultorū argu[illegible] atio pro[illegible] dit, dicen[illegible] ium a[illegible] ctori[illegible] n. Constantiensem synod[illegible] am esse, in eaq; causam [illegible] tra eundem [illegible] em a[illegible] ad C[illegible] contra Papam [illegible] ganū [illegible] Pontificis au[illegible] as [illegible] S[illegible] ue rac[illegible] m, quo [illegible] satisfa[illegible] reiic[illegible] tur, & nihil [illegible] ur percuti [illegible] minime fe[illegible] ad [illegible] mam [illegible] oppositionem, Ioannem indixisse Constantiensem [illegible] nodum [illegible] ad [illegible] cundum pce[illegible] nod [illegible] non Ioannis auctoritat[illegible] sua [illegible] postqu[illegible] cundo, argumentatio non bene [illegible] dato [illegible] Ioan. [illegible] cium, quod m[illegible] P[illegible] tamen [illegible] a[illegible] aduc[illegible] Co[illegible] Ergo ad causam contra P[illegible] tas. Argume[illegible] pro[illegible] fallaciæ accidentis. Potest n m[illegible] pr[illegible] eumq[illegible] Prætori auctoritatem tun[illegible] P[illegible] authoritatem nec [illegible] esse quum [illegible] Prætore ma[illegible] vendere po[illegible]

[illegible] timus secundæ [illegible] tionis [illegible] os p[illegible] itions, [illegible] tra [illegible] in [illegible] ar[illegible] te res admonet, & qui p[illegible] ra euacu[illegible] ostend[illegible] mus n. clarissime, ius indicendi Con[illegible] apud Par[illegible] vt cæter[illegible] ion[illegible] iamus. Inuehunt consultores, contra teporis b[illegible] ex [illegible] es co[illegible] itantes, [illegible] e[illegible] orum fastu vehementiq; apparatu [illegible] nece[illegible] exqu[illegible] Potest[illegible] ne P[illegible] cipes acc[illegible] dere, voletes [illegible] runt [illegible] Sed n[illegible] tanta cu[illegible] ducta protrup[illegible] ent, si temu[illegible] q[illegible] tur, [illegible] p[illegible] b. [illegible] erum veritati potius quā assentationi [illegible] & [illegible] Nā præter id[illegible] a iure nullus certus termin[illegible] huiusmodi [illegible] onib. pr[illegible] fixus est [illegible] loco [illegible] temporum contingentis arbitrarius relinquitur. [illegible] temp[illegible] im esset, ex causa tamen restringi posse. q[illegible] omni [illegible] & ipsi[illegible] tore[illegible] an[illegible] N[illegible] num dicant assuetum esse terminum ad [illegible] incipiendam, [illegible] d ud [illegible] di[illegible] calumniandi causa darer[illegible] r, ad [illegible] H[illegible] c atte[illegible] es [illegible] propter verborum calumnias, quā [illegible] & [illegible] rum terminu. arctare, ut propter realia & actualia magna Ecclesiæ scandala [illegible] a, & [illegible] bant[illegible] quib[illegible] aliter quā per Cōcilium occurri nō poterat, te[illegible] b breui[illegible] quæ au[illegible] hæc sin[illegible] qu[illegible] uis satis nō orbi Patres crediderint, ea tam[illegible] mentis [illegible] ecie [illegible] si quo modo pax Ecclesiæ cum eius reformatione [illegible] fuerit di[illegible] haberi p[illegible] Nēpe quando Cōcilia in pace non existentib. actu cand[illegible] refor[illegible] tiones cōgreg[illegible] abantur: quando et Ecclesia Orientalis cōueniebat, [illegible] us cogregan[illegible] Cor[illegible] pr[illegible] ibebant: sed nunc quum s[illegible] and[illegible] is præsentib. [illegible] cōgreg[illegible] la celerius oportet. Sign[illegible] quum solus [illegible] Latino[illegible] m Eir[illegible] pæ [illegible] beat. vocan[illegible] a, quot[illegible] me[illegible] spatio couenire Pisas po[illegible] si ad [illegible] di- um E[illegible] & [illegible] ei di[illegible] eretur curanda animentur. Quodq; superio[illegible] es [illegible] e anno no[illegible] facere orbi Christiano no potera[illegible], nunc tabellariorum celeritate, [illegible] impre[illegible] ma diligentia, literis & schedulis imprimendis, vno fere mense tantundem confi[illegible] boni [illegible] prud[illegible] tis medici officium esse debet, vbi morbus inualescit, [illegible] præst[illegible] currere, ne dum temp[illegible] m supe[illegible] ion[illegible] equ[illegible] ante tē[illegible] a- tur. [illegible] breuior terminus ad exc[illegible] ndar[illegible] m [illegible] Par[illegible] tamen suæ superfuit, ne quid præcipitātes agerent, se[illegible] n omnib. quo[illegible] periculo [illegible] mature pr[illegible] dere, omnesq; [illegible] essarios etiam diu[illegible] e exp[illegible] ctare qu[illegible] au- xilio & [illegible] opus [illegible] ua[illegible] e censere[illegible] t. Nec n. suæ prudentiæ [illegible] bum, inni[illegible] vo[illegible] uerunt Patres; sed in Do[illegible] in[illegible] quo [illegible] apien[illegible] a est [illegible] mox [illegible] sbc [illegible] cau[illegible] a Dei sententium, n[illegible] cue præs[illegible]

2[illegible] uc[illegible] ero obiectio fragilis est, & paucis verbis ref[illegible] da. P[illegible] ana [illegible] cilium rec[illegible] nouē Cardinalib. indi[illegible] tum tēpore Gregorii X[illegible] I. P[illegible] prudent[illegible] q. Cardinales illi, q. Pontifex cap[illegible] lauis iur[illegible] ce[illegible] erunt, [illegible] P[illegible] Co[illegible] ilium indixer[illegible] t: quo [illegible] ita est [illegible] ver[illegible] [illegible] a- norum omni[illegible] breui [illegible] vt cele[illegible] iter c[illegible] ecta synodus [illegible] n sa[illegible] m mu[illegible] vias diuersis temporib. à Pontificib. c[illegible] re[illegible] atas su[illegible] erau[illegible] c [illegible] XXIII. Cardinales: tres patriarchæ principales, [illegible] ipū[illegible] mero[illegible] apparatu [illegible] couenerunt. Ar[illegible] ep[illegible] Episcopi [illegible] X[illegible] V[illegible] tes LX[illegible] V[illegible] Episcopor[illegible] procuratores L[illegible] bat[illegible] L V. oratores [illegible] X[illegible] stu[illegible] generalium: Magister generalis h[illegible] tan[illegible] [illegible] V.[illegible] M[illegible] nd[illegible] aorum. Procurato[illegible] es cum[illegible] & cap[illegible] tul[illegible] M[illegible] Theologia supra cētum D[illegible] ctores [illegible] CCCC [illegible] ge[illegible] ra [illegible] exauctoratis duob. de Papatu cotende[illegible] A[illegible] lexan[illegible] V[illegible]

[illegible] nostros [illegible] sciant [illegible] pacē [illegible] dore [illegible] hac ratione [illegible] cessi [illegible] corda omn[illegible] munere, occurre quæ[illegible] flammam surgat paratū [illegible] humana di[illegible] gentra, [illegible] studi[illegible] fac[illegible] cœlestis gratiæ dono [illegible] & pacifica vniuersali ac [illegible] reformatio [illegible] quærimus, tam [illegible] vn[illegible] meconuenientes [illegible]

12. [illegible] referendis iis quæ [illegible] ctores [illegible] conueniant adducenda censuimu[illegible] [illegible] nostra [illegible] da [illegible] mus [illegible] et est, [illegible] habeat [illegible] quam breui [illegible] tamen [illegible] maximis ac pene inaudi[illegible] iniuriis & contum[illegible] poen[illegible] nulla aut [illegible] afficere volunt, quos nunc laudant & [illegible] tantes, dicentes[illegible] [illegible] literis [illegible] ex diab. [illegible] Ponti[illegible] verbo [illegible] bulla q incipit. *Cr[illegible]* [illegible] videlicet [illegible] Eugen[illegible] IV. incipiente, *Multa [illegible] exempla,* [illegible] lapsus & arund[illegible] quib.m[illegible] patres [illegible] qu[illegible] subi[illegible] sunt qu[illegible] Card[illegible] laud[illegible] S.R.E. inter Pap[illegible] verbi [illegible] prælatione [illegible] quædam [illegible] & male[illegible] Amedeum & [illegible] post priuationem [illegible] mo[illegible] eadē maledicta [illegible] perpe[illegible] quæ tamen [illegible] genius pr[illegible] causa minime vnq[illegible] ausus fu[illegible] tores [illegible] æ & æquitatis [illegible] aduersum [illegible] imitat [illegible] atroces quosdā vespil[illegible] viu[illegible] inducere satagentes [illegible] hominum carnes [illegible] laniatum [illegible] & dolos [illegible] tum est: quum respo[illegible] priorum [illegible] respondere [illegible] inter alia tamen [illegible] est [illegible] addere de [illegible] quas app[illegible] [illegible] sacri Senatus [illegible] innituntur [illegible] [illegible] istamen [illegible] ser tas [illegible] Curia [illegible] quæ euidens [illegible] innocu[illegible] testimoni[illegible] veritatis [illegible] de odio [illegible] Pat[illegible] parcere [illegible] Patres iure [illegible] admonu[illegible] præcipuo [illegible] membra [illegible] cuius [illegible] pater & frater est quæ [illegible] charitatis [illegible] & odii. Caput n. quod vigilat & prospicit, & [illegible] membris, [illegible] gratulatur quum membra ipsius languorem [illegible] admone[illegible] curat. Pater ergo & frater summæ charitatis appellationes sun[illegible] Eccle[illegible]

no [illegible] Sa[illegible]mum D. N. [illegible] S.R. [illegible] les, Prin[illegible] [illegible]ælat[illegible] vt in hac n[illegible] fa[illegible] et [illegible] nti[illegible]ne [illegible] rum [illegible] bona omnia in E[illegible] fundameta unt [illegible] Conc[illegible] eq. Princip[illegible] obliterat[illegible] C[illegible] quotidie mag[illegible] nale reforma[illegible] ere[illegible], si ca-pit[illegible] a velit [illegible] Conc[illegible] ia nam [illegible] lesiæ, [illegible] atem [illegible] & pace[illegible] alerent & [illegible] ace[illegible] & ef-fi[illegible] Christianis [illegible] prot[illegible]. Quare Princi[illegible] ne[illegible] les assur[illegible], deste, fanete vi[illegible] esiæ, per qua Do[illegible]nus [illegible] omnes [illegible] credi[illegible] pace, [illegible] libertate. Ne[illegible] ex[illegible] Con-c[illegible], ol[illegible] uta & san[illegible] mi D. N. [illegible] ex Con-ci[illegible] esset, *vnam sanctam*: S[illegible] non [illegible] fur[illegible] et [illegible] exprobra[illegible] mur o[illegible] Principibus, [illegible] quod [illegible] no[illegible] ppol[illegible]. Cu-[illegible] ta[illegible] quam [illegible] & p[illegible] os, ad tam san-ct[illegible] o[illegible] pe[illegible]

Den[illegible] vo[illegible] ræ[illegible] u-biuinq n[illegible] o e-da[illegible] cet ap[illegible] us [illegible] s & pœ[illegible] mi[illegible] te exim[illegible] & [illegible] v[illegible] ad [illegible] disre[illegible] te tar[illegible] s, [illegible] ta adhæ[illegible] te[illegible] & ad [illegible] p[illegible] habet[illegible] re[illegible] cutes [illegible] e p[illegible] nas. [illegible] as p[illegible] b [illegible] a[illegible] la[illegible] lei[illegible] no[illegible] tu[illegible] pe[illegible] ten[illegible] at [illegible] &[illegible] tan[illegible] ina[illegible] ia, t[illegible] ta, & [illegible] ficut [illegible] est [illegible] quatenus aliqua[illegible] quod no[illegible] loq[illegible] ssima & in u[illegible] ssima di[illegible] atque ad actu indictum sacrū [illegible] erit [illegible] en[illegible] sum, omn[illegible] alius ad quos iur[illegible] prouocan-d[illegible] & [illegible] us, Ad laudem & [illegible] am Redemptoris & D[illegible] ma[illegible] atæ [illegible] iux[illegible] vnu[illegible] lis ec le[illegible] tem [illegible]

D[illegible] in [illegible] s[illegible] e Pa[illegible] die XXVII. Septembris, Anno D[illegible] mo q[illegible] tel[illegible] no vn[illegible] Pontificatus Sanctissimi Domini no[illegible] Iulii Pa[illegible] anno oct[illegible].

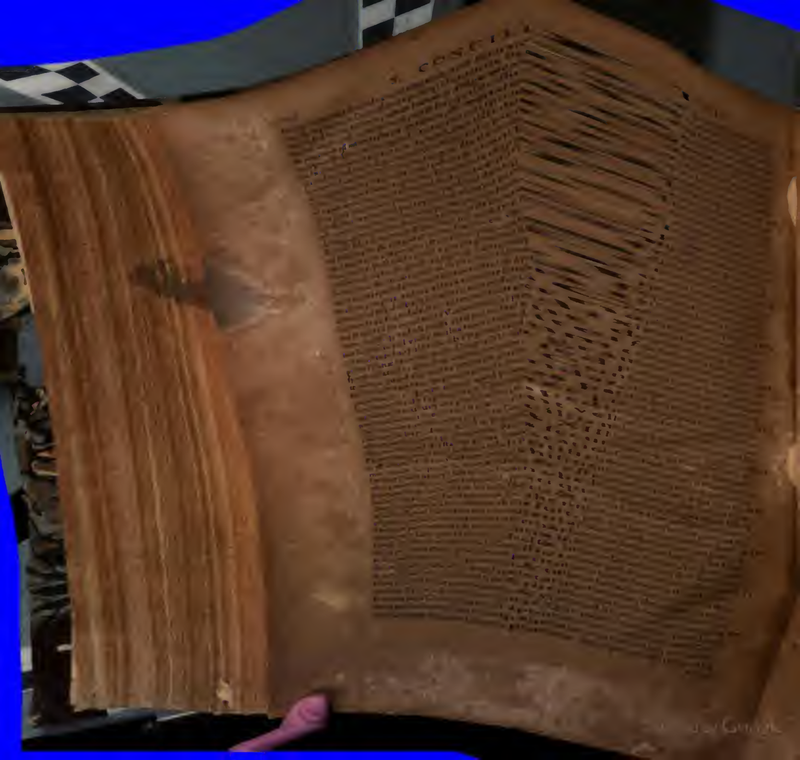
PRæn[illegible] is vero [illegible] s[illegible] m Kalend. Septemb. nomine pat[illegible] um qui [illegible] parerent pr[illegible] ura[illegible] t-bus. Et quæ in Ap[illegible] a[illegible] si[illegible] pacis & C[illegible] in [illegible] dera sanct[illegible] D[illegible] o nost[illegible] ge[illegible] re ue[illegible] D[illegible] Cardinales, [illegible] Archiepiscopi, [illegible] co-pi, [illegible] b[illegible] ates, R[illegible] Prælato[illegible] unque & [illegible] procurator[illegible] s[illegible] tates [illegible] u[illegible] be[illegible] mis diu[illegible] ni & humani [illegible] d[illegible] ctoribus in [illegible] opio[illegible] [illegible] an[illegible] ni[illegible] tatem [illegible] bus auspiciis in-gre[illegible] i Kalend. Nouemb. supra [illegible] ceptianni [illegible] ctum P[illegible] anu[illegible] in Spiritu sancto deuotissime inchoarunt.

EX DECRETIS PR[illegible]M[illegible]E S[illegible]ONI[illegible] SACRI PISANI

Con[illegible] in[illegible] erni.

SAcrosancta [illegible] nodus Pisana in [illegible] ne [illegible] le C[illegible] m faci-[illegible] & v[illegible] ne [illegible] lem Ecclesiam rep[illegible] ia, [illegible] & f[illegible] a, [illegible] b[illegible] us p[illegible] le[illegible] et [illegible] ceant [illegible] m[illegible] ia & [illegible] gula tam [illegible] et [illegible] m [illegible] tæ [illegible] onu[illegible] de[illegible] de[illegible] unqu[illegible] Co[illegible] e-[illegible] n[illegible] entat[illegible] & atter[illegible] p[illegible] cta aliafie[illegible] ent[illegible] & [illegible] uat[illegible] nes, seu[illegible] ne[illegible] et[illegible] m c[illegible] n[illegible] les [illegible] m[illegible] orum Cardinalium, dignitatibus, [illegible], men[illegible] a[illegible] nch[illegible] s, [illegible] pe[illegible] ituc[illegible] c[illegible] ue [illegible] præ[illegible] la[illegible] oc[illegible] u[illegible] id[illegible] u[illegible] uta[illegible] e[illegible] m[illegible] rum & aux[illegible] & p[illegible] do a[illegible] & [illegible] p[illegible] an[illegible] o [illegible] e adhæ[illegible] im[illegible] a, [illegible] ta & nan[illegible] at[illegible] in[illegible] e[illegible] te[illegible] nt[illegible] & e[illegible] on[illegible] is [illegible] atem [illegible] ter dum. Nam & [illegible] ba[illegible] s[illegible] n[illegible] d[illegible] minu[illegible], *vt Patres ar[illegible] statuerunt, d[illegible] et Romanus Ponti-fex s[illegible] an[illegible] sanguinem c[illegible] ni[illegible] non [illegible] e[illegible] m[illegible] are[illegible] rare,* commu[illegible] at[illegible] [illegible] que[illegible] in e[illegible] [illegible] p[illegible] st[illegible] o-du[illegible] occl[illegible] in[illegible] ar[illegible] it[illegible] at, re-uoc[illegible] & [illegible]

EPISTOLA

[illegible] Sanctissimum D. N. omnesq; S. R. E. Cardinales, Principes, & Praelatos, vt in hac nostra [illegible] imo [illegible] intentione [illegible] quo bona omnia in E[illegible] fit dam[illegible] sunt, p[illegible] ab[illegible] leant. C[illegible] terq; Princi[illegible] es, pu[illegible] iz obliteratione C[illegible] m quotidi[illegible] tale reformatis [illegible] con[illegible] eret, si ca[illegible] [illegible] vel anna [illegible] Concilia namque generalia, [illegible] E[illegible] lesiae, [illegible] & pacem conti[illegible] fasque alerent, & fouerent, accuiden[illegible] me & ef[illegible] onem [illegible] is, quas infideles Christianis detinent [illegible] prom[illegible]. Quare Principes omnes imo & [illegible] fideles assurgite, adeste, fanete vniuersali ecclesiae pro qua Dominus [illegible] quam nos omnes [illegible] firmissime credimus, [illegible] pace, non p[illegible] is quiete laborate. Nempe ex ha[illegible] duplici [illegible] one Con[illegible] [illegible] & sanctissimi D. N. quum d[illegible] lex Con[illegible] [illegible] contra articulum esset, *vnam sanctam*: Si non con[illegible] [illegible] congreg[illegible] exprobrabimur ocia Principibus, [illegible] Dominus [illegible] labo[illegible] & periculis, ad tam san[illegible] [illegible] pepercerint.

Den[illegible] voces nostrae valiturae sint du[illegible] [illegible] cen[illegible] tras & poenas [illegible] minime [illegible] vn[illegible] [illegible] pellationibus [illegible] habe[illegible] [illegible] ationes, interl[illegible] omnia de [illegible] n[illegible] orum [illegible] nobilium [illegible] tientium attentata, & attentanda, inania, irri[illegible] & nulla, [illegible] testamur, sicut in primis est dictum. Et quatenus aliqua fi[illegible] quod [illegible] iniquissima & iniustissima dicta [illegible], atque ad actu ind[illegible] ctum sacru[illegible] [illegible] transf[illegible] tenendum, omnesque alios ad quos iure prouocan[illegible] prouocamus, & appellamus, Ad laudem & gloriam Redemptoris & D[illegible] immaculatae [illegible] suae Catholicae vniuersalis ecclesiae [illegible] do[illegible] & exaltan[illegible].

Datum in [illegible] Domini, nullius d[illegible] prope Parmam Die XXVII. Septembris, Anno D[illegible] [illegible] simo quingentesimo vndecimo Pontificatus Sanctissimi Domini nostri Iulij [illegible] II. anno octauo.

PRaemissis vero P[illegible] quartu Kalend. Septemb nomine patrum qui compaterent procuratori[illegible] bus. Et quae in Ap[illegible] issima pacis & Concordiae foedera tan[illegible] D[illegible] o n[illegible] [illegible] Cardinales, te[illegible] Ar[illegible] hiepisc[illegible] [illegible] opi, Abbates, Reg[illegible] Praelato[illegible] umque & [illegible] procurat[illegible] hiates cum celeberrimis diuini & humani iuris doctoribus in copioso numero Pisan. in ciuitatem caelestibus auspiciis ing[illegible] K[illegible] nd. Nouemb. supra scripti anni ipsum sacrum Pisanum Concilium in Spiritu sancto deuotissime inchoarunt.

EX DECRETIS PRIMAE SESSIONIS SACRI PISANI Concilij [illegible].

SAcrosancta [illegible] odus Pisana in Spiritu [illegible] generale C[illegible] faci[illegible] [illegible] alem Ecclesiam repraes[illegible] sm[illegible] & forma, qui bus mel[illegible]us [illegible] cernit ordinat, dissoi [illegible] omnia & [illegible] ula tam per dominum Papam [illegible] is praeter[illegible] attentata, & a[illegible] icta aliasue [illegible] nationes, [illegible] dominorum Cardinalium, dign[illegible] [illegible] & he[illegible] sine peni[illegible] [illegible] lem [illegible] fautorum & [illegible] odo adhae[illegible] & [illegible] docum[illegible] e adhaeren[illegible] nulla, [illegible] ia & [illegible] Nam & [illegible] *quod Dominus [illegible] statuerunt, decet Romanus Ponti[illegible] [illegible] [illegible] tare,* [illegible] pessimo-dum [illegible] irritat, te-uocet, & annullat.

EPISTOLA

EPISTOLA EIVS

[illegible] insequi quod tam palam facere quaerat [illegible] Pontifex, nihil magis [illegible] olim, de sul[illegible] hostib. triumphum Iulius Caesar retulit [illegible] ac subacta [illegible] utraque Eccl[esi]a Dei, [illegible] quid ab[illegible] al quandiu [illegible] hare[illegible] quomodo ratione [illegible] ma indictionis facta ut [illegible] fuit ad n[ost]r[a]e Constantiensis Synodi [illegible] & an[illegible] laudis in decretis [illegible] vi [illegible] tua adiuuet [illegible] oratur, & more [illegible] Caesar. qui enim ob [illegible] Co[illegible] Haeretic[illegible] Cat[illegible] Christianissimiq; Regis Maiestatem una eadem [illegible] ac [illegible] [illegible] assensu vestro, auxilio [illegible] Concilii iudicio facta [illegible] Quam [illegible] Pater non aduerteret [illegible] aestimare [illegible] quos [illegible] ella eadem [illegible] intelligere [illegible] gerigitur. [illegible] Ecclesia op[illegible] muntur [illegible] untur, mergitur iustitia [illegible] impie[illegible] puntur [illegible] qui vero pr[illegible] sunt, il[illegible] opem & auxilium [illegible] opprimuntur [illegible] muntur. Age [illegible] Maiestatem tuam appellat ipsa [illegible] te [illegible] Romana [illegible] vniuer[illegible] Tuum magna mirabili[illegible] tat [illegible] ex obsecrat, deprecatur. [illegible] stat [illegible] Pisana [illegible] quae illam repraesentat, orat, qu[illegible] O [illegible] mersi [illegible] pro[illegible] pietate & religione [illegible] animi [illegible] dignitate facturam Maiestatem tuam [illegible] aque il[illegible] quod [illegible] auxilioq[illegible] est, non [illegible] obuenire [illegible] quaque [illegible] tu[illegible] sublimitas con[illegible] coerceat, [illegible] Dei [illegible] cum [illegible] intuitu P[illegible] Synod[illegible] sacrorumq; Conciliorum violatores [illegible] vt quam [illegible] atque ex animo Maiestas tua faciat, etiam atque [illegible] hortamur [illegible] congregationisque nostrae [illegible] demon[illegible] atque quam leuta [illegible] Pont[illegible] in litteris indicti [illegible] Concilii Lateranensis [illegible] ventur [illegible] dum, [illegible] adita quamq; [illegible] quidem & sapientissime [illegible] venerabiles Cardinal[es] & alii sacri [illegible] Concilii [illegible] eidem [illegible] modarunt. plene & abunde continet Eamque ob [illegible] apologia Pisani Concilii pr[illegible] Creator & Redemptor noster. [illegible] ne Epistola modum excedamus minime repet[illegible]. Bene & [illegible] valeat Maiestas tua Caesarea.

D[atum] Pisis in gen[erali] Con[gre]gatione nostra, die XII. Nouembris. Anno D[o]mini. M.D[illegible].

Per [illegible] Decium, sacri Pisani Concilii moderni [illegible]

CONSILIVM CLL. PHILIPPI DECII IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, HABITVM PRO ECCLESIAE AVCTORITATE, ANNO M. D. XI.

SVMMARIVM.

I. [illegible] RITAS omnibus praeferenda est.

[illegible] Papa an accusare possit, si incorrigibilis sit in crimine.

[illegible] Co[illegible] non dicitur proprie haeresis sed largo modo.

V. Haeresis proprie [illegible] casibus.

[illegible] Quin[illegible] Papa iudicari potest.

[illegible] potest [illegible] Ecclesia particulari vt scandalum euitetur.

V[illegible] generali [illegible] communibus regulis receditur.

V[illegible] faciendo [illegible] facientibus armata manu resisti potest.

[illegible]X. Papa [illegible] tum Ecclesia.

[illegible] aliquod grande scandalum resultat.

[illegible] & [illegible] Ecclesiae [illegible] credendum est potius Canonistis quam Theologis

[illegible] S[illegible] tractionum [illegible] arum.

[illegible] Papa [illegible] potest in Concilio.

[illegible] et excepti [illegible] non tamen videtur [illegible] ampliare.

[illegible] & [illegible] lodantur [illegible]

[illegible] et argumentum [illegible] quod sit in committendo

[illegible] & vouit infra biennium celebrare Concilium, obligetur ex [illegible]

[illegible] Du[illegible] potentior [illegible].

[illegible] potestate contrauenire non potest obligationi.

[illegible] potest a iuramento, nisi iuramentum [illegible] aut illicitum est.

[illegible] absoluere [illegible].

X[illegible] Concilium generale Papam iudicare potest.

[illegible] contra Papam.

[illegible]XV. An minor pars Car[dina]lium pro con[gre]gatione Concilii generalis, maiorem partem requirere possit.

[illegible]V. [illegible] de interesse Papa, eius aut Cardinalium, qui ei adhaeserunt auctoritas, in congregatione Concilii minime requiritur.

[illegible]VI. [illegible] Ecclesia particularis, si Praelatus sit negligens, potestas agendi ad Capitulum de[illegible]tur.

XXVII. Pro-

[illegible] in Can. [illegible] ad abolendam, de haer. supra c. [illegible] d. [illegible] Papa [illegible] in l. ita vulneratus [illegible] de viro [illegible] de reg. [illegible] gl. in Can. si quis pecunia [illegible] dist. [illegible] ne sede vacante, c. is qui, de sent. excom. in 6 [illegible] in l. illam in Cod. de Collatio. [illegible] Can. si Papa, [illegible] & [illegible] 2. q. 7. in Can. Dominus, [illegible] quasi tum [illegible] d. Can. si Papa, [illegible] Can. si Papa [illegible]

[illegible] d. Can. si Papa, [illegible] nemine est iudicandus nisi deprehendatur a fide devius [illegible] q. 2. Can. primum, in princ. 3. q. 7. Can. quid in omnib. & [illegible] populo [illegible] 6. dist. Can. [illegible]mur. [illegible] Can. Achatius 24. q. 1. in ver. b. in haeresin. [illegible] 2. q. [illegible] in Can. nos si incompetenter, in [illegible] Pon[illegible] Damasus Pontif. R[illegible] adulterio [illegible] Can. nos si incompetenter [illegible] pen. [illegible] & [illegible] 2. q. 5. in Can. mandastis. [illegible] eadem causa & quaestione in Can. auditum [illegible] & Pe[illegible] 2. q. 7. in Can. Pet. [illegible] vt in Can. quis super, e[illegible] in causa & quaestione. [illegible] Can. d. contra morem: & quia expe[illegible] in lucem pdierit, ne[illegible] vt legitur 2. q. [illegible] in Can. si vna [illegible] Romana [illegible] in Const. 22. Beat[illegible] episcopu & quida Rector, in solutione [illegible] Papa appell[illegible] consentit. [illegible] est [illegible] ponit gl. in Can. nemo, 9 q. [illegible] in Can. si [illegible] dist. [illegible] in Const. [illegible] quasi [illegible] quia diligentis, & solu. i. de ele. [illegible] non ini[illegible]

[illegible] Papa [illegible] an Papa [illegible] Abb. in c. signif. [illegible] de elect. [illegible] quidam Rector [illegible] in const. 523 q. disputienda est [illegible] Papa [illegible] dist. in Can. [illegible] in Can. si quis [illegible] Can. [illegible] Can. si Papa.

[illegible] si oculus tuus [illegible] expedit enim [illegible] moriatur [illegible]

[illegible] idem

calumniose [illegible] & [illegible] x. dicit *causa Symmachi Dei iudicio reseruatur* [illegible] de [illegible] *Can. consuluisti.* [illegible] *Can. si Papa.* [illegible] Secundo [illegible] debet [illegible] *fide.* [illegible] *ad abolendam, de haeret.* [illegible] *Apostolus* [illegible] *Can. nec* [illegible] *distinct.* & [illegible] *in Can. haec est fides.* [illegible] *deponi* [illegible] *Can. potest fieri* [illegible] *in Can. non* [illegible] est [illegible] *propositum* [illegible] *Can. si Papa.* [illegible]

XIII. [illegible] *si Papa* [illegible] Papa [illegible] *Can. si Papa.* [illegible] est [illegible] Papa [illegible] scandali [illegible] *d. Can. si Papa,* quae [illegible] Non obstat [illegible] exceptio [illegible] *Can. si Papa,* [illegible] *de crimine* [illegible] Abb. [illegible] *ad audientiam de Cler. non resid.* [illegible] *Can. si Papa,* [illegible] *in l. de crimine in 2. opposit. Cod. qui accus.* [illegible]

[illegible] *Can. si Papa,* [illegible] *in contumacia, de haereticis* [illegible] ponderatur, quia loquitur [illegible]

[illegible] Et

[illegible]

SERMO DE EADEM MATERIA, EDITVS PER EXCELLENTISSIMVM VTRIVSQVE Iuris Doctorem Philippum Decium siue de Dexio, Mediolanensem, pro iustificatione Concilii Pisani, nunc Mediolani residentis.

SVMMARIVM.

1 *Non esse iudicandum de actionibus, priusquam causa illarum cognitæ fuerint.*
2 *Omnium hominum atque ipsius Iulii II. confessione, Ecclesia reformatione in capite & in membris indigebat.*
3 *Concilio tantum generalibus Ecclesia reformari potest.*
4 *An Concilium Pisis indictum sit legitimum.*
5 *Congregatio Concilii generalis regulariter spectat ad summum Pontificem, tamen duabus de causis Concilium sine consensu Papæ congregari potest.*
6 *Vbi caput suspectum est, etiam ii qui caput sequuntur, suspecti sunt, proinde duo aut tres Cardinales Concilium conuocare potuerunt.*
7 *Vbi agitur de interesse Ecclesiæ particularis, si Prælatus fuerit negligens, potestas agendi ad Capitulum deuoluitur.*
8 *Responsio ad obiectiones bullæ Iulii II. contra Concilii Pisani conuocationem.*
9 *Papa correctioni fraternæ subiicitur.*
10 *Cardinalibus, vt se contra Iulii violentiam defenderent, præsidio armato vti licuit.*
11 *Falsò Pisani Cardinales crimine falsi accusantur à Iulio II.*
12 *Excusationes quibus Iulius II. persuadere vult se non fuisse obligatum ad Concilii conuocationem.*
13 *Concilium Lateranense haberi non potuit Romæ, propter violentiam Iulii II. à quo ratio villicationis sua tutò & liberè exigi non poterat.*

Antequam perscruteris, non reprehendas, intellige prius, & tunc increpa. Verba sunt Salomonis. Da[illegible]so Papa referente *in Can. eorum 11. quæst. 3.* In labyrinthum enim errorum [illegible]ruit, qui prius iudicat quam intelligat: vt legitur in *Can. secundum. 29. dist.* & tale iudicium temerarium est, quod non nocet illi, de quo temerè iudicatur, sed ei qui iudicat, *Canon. temerarium 11 quæst. 3.* nam cogitare & meditari quis debet, quid loquatur, *50. distinct. Can. ponderet. in princ.* Virtus lenta est, & omnia percunctatur, iniquitas [illegible] omnia præcipitat, *de pœnit. dist. 3 Canon. inter hæc hircum.* Non sum nescius, Reuerendissimi Patres & supremi gradus Antistites, quam plurimos admirari, quod à Reuerendissimis [illegible]tibus vestris Concilium Pisis indictum fuerit, & quidem à minori parte Cardinalium, cum talis facultas prius summo Pontifici competere videatur, & eo negligente ad Collegium Cardinalium deferatur. Sed illos rogatos quamplurimum esse velim, ne quod maturè & le[illegible] factum fuit, prius damnent & iudicent, quam singula rectè intelligant, quia ex infra [illegible]dis liquido apparebit, Concilium iuridicè & legitimè Pisis indictum fuisse, ad cuius rei [illegible] demonstrationem sic procedimus.

II. C[illegible] enim & omnibus exploratum est Ecclesiam vniuersalem, quæ congregatio [illegible] dicitur, *Can. Ecclesia. de consecr. dist. 1.* indigere reformatione in capite & in membris. [illegible] de capite, Leo Papa sanctissimus [illegible], *totius familiæ Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.* C[illegible] distinct. ipse enim summus Pon[illegible] in cultu Dei habere debe[illegible] alii Christiani, vt dicitur *in Can. officii 24. quæst.* [illegible] capite l[illegible] corpori membra inficiuntur, *6. quæst. 1. Can. ex merito. & in Can. sunt plurimi. §. verum ead. causa & quæstione.* Secundò idem de membris dicendum est, non [illegible] Episcopi & Presbyteri, sed omnes Clerici, & omnes qui domui Dei inseruiunt, [illegible] præ[illegible], vt totum populum sermone [illegible]atione, & operibus præcedant, [illegible] iam [illegible] meliores esse laicos quàm clericos, *Canon qualis 8. q. 1.* [illegible] debet esse exemplar subditi, *2 quæst. 7. Canon. cum pastoris*, & non sufficit quod [illegible] ducant, *Canon fina. 8. quæst. 1.* & Prælatus [illegible] præstantior est, [illegible] & [illegible]tate præcellat, *Canon vilissimus 1. quæstio. 1.* D[illegible] que Prælatorum [illegible] exem[illegible] subditorum & [illegible] [illegible] laicorum, [illegible] Deum [illegible] *in cap. magnæ. de vo[illegible]* [illegible] quod [illegible] sunt quorum subdi[illegible] *[illegible] 11. quæst.* [illegible]

III. [illegible] teme[illegible] [illegible] est in Concilio [illegible] *velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit, [illegible] atque actionum norma consistit*, vt inquit tex in C[illegible] 5. [illegible]. *& frequens Conciliorum generalium celebratio, agri Dominici præcipua cultura est, quæ vepres, spinas, & tribulos hæresum errorum, &*

schismatum

[illegible]

SERMO DE EADEM MATERIA, EDITVS PER EXCELLENTISSIMVM VTRIVSQVE

Iuris Doctorem Philippum Decium siue de Dexio, Mediolanensem, pro iustificatione Concilii Pisani, nunc Mediolani residentis.

SVMMARIVM.

1 *Non esse iudicandum de actionibus, priusquam causa illarum cognita fuerint.*
2 *Omnium hominum atque ipsius Iulii II. confessione, Ecclesia reformatione in capite & in membris indigebat.*
3 *Conciliis tantum generalibus Ecclesia reformari potest.*
4 *An Concilium Pisis indictum sit legitimum.*
5 *Congregatio Concilii generalis regulariter spectat ad summum Pontificem, tamen duabus de causis Concilium sine consensu Papa congregari potest.*
6 *Vbi caput suspectum est, etiam alii qui caput sequuntur, suspecti sunt, proinde duo aut tres Cardinales Concilium conuocare potuerunt.*
7 *Vbi agitur de interesse Ecclesia particularis, si Pralatus fuerit negligens, potestas agendi ad Capitulum deuoluitur.*
8 *Responsio ad obiectiones bulla Iulii II. contra Concilii Pisani conuocationem.*
9 *Papa correction: fraterna subiicitur.*
10 *Cardinalibus, vt se contra Iulii violentiam defenderent, prasidio armato vti licuit.*
11 *Falsò Pisani Cardinales crimine falsi accusantur à Iulio II.*
12 *Excusationes quibus Iulius II. persuadere vult se non fuisse obligatum ad Concilii conuocationem.*
13 *Concilium Lateranense haberi non potuit Romæ, propter violentiam Iulii II. à quo ratio villicationis sua tutò & liberè exigi non poterat.*

Nequam perscrutaterit, non reprehendas, intellige prius, & tunc increpa.* Verba sunt Salomonis, D[illegible] Papa referente *in Can. eorum 11. quæst. 3.* In labyrinthum enim errorum [illegible], qui prius iudicat quàm intelligit: vt legitur in *Can. secundum. 29. distin.* & tale iudicium temerarium est, quod non nocet illi, de quo temerè iudicatur, sed ei qui iudicat. *Canon. temerarium 11. quæst. 3.* [illegible] cogitare & meditari quis debet, quid loquatur, *50. distinct. Can. ponderet. in princ.* Virtus lenta est, & omnia percunctatur, iniquitas autem omnia præcipitat, *de pœnit. dist. 4 Canon. inter hoc hircum.* Non sum nescius, Reuerendissimi Patres & supremi gradus Antistites, quam plurimos admirari, quod à Reuerendissimis paternitatibus vestris Concilium Pisis indictum fuerit, & quidem a minori parte Cardinalium, [illegible] talis facultas prius summo Pontifici competere videatur, & eo negligente ad Collegium Cardinalium deferatur. Sed illos rogatos quamplurimum esse velim, ne quod mature & legitime factum fuit, prius damnent & iudicent, quam singula rectè intelligant, quia ex infra [illegible] liquidò apparebit, Concilium [illegible] & legitime Pisis indictum fuisse, ad cuius rei [illegible] ationem sic proceditur.

1. [illegible] & omnibus exploratum est, Ecclesiam vniuersalem, quæ congregatio [illegible] dicitur, *Can. Ecclesia de consecr. dist.* [illegible] indigere reformatione in capite & in membris. [illegible] de capite, Leo Papa sanctissimus [illegible] *totius familia Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inuenitur in capite.* [illegible] Pon[illegible] zelum in cultu Dei habere debet [illegible] Christiani, vt dicitur *in Can officii 24. quæst* [illegible] cætera corporis membra inficiuntur, *8. quæst.* [illegible] *Can. ex merito. & in Can. sunt plurimi. §. verum ead. causa & quæstione.* Secundo idem de membris dicendum est, non [illegible] sed omnes [illegible] & omnes qui domui Dei inseruiunt, ma[illegible] vt totum [illegible] conuersatione, & operibus præcedant, [illegible] Dei [illegible] *Canon qualis 8. q. 1.* [illegible] bet ille exem[illegible] *quæst.* [illegible] *Canon.* [illegible] *pastoris*, & non sufficit quod [illegible] *Canon fina. 8. quæst.* & Prelatus [illegible] [illegible] *quæstio.* [illegible] *in cap. magna de* [illegible] [illegible] *Can.* [illegible] *11. quæst.*

[illegible] remedium [illegible] Concilium [illegible] *velut in quadrato lapide sancta ædes structura* [illegible] *actionis norma* [illegible] *& frequens Conciliorum generalium celebratio, agri Dominici præcipua cultura est, qua vepres, spinas, & tribulos hæresum, errorum, & schismatum*

[illegible]

X. Non,

